ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ
ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΤΗΛΕΜΕΤΡΙΑ – ΦΙΛΙΣΚΟΣ

"ΠΥΡΣΟΣ,, ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 61 ═══ ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

COPYRIGHT 1933 BY "PYRSOS" Co Ltd ATHENS
PRINTED IN GREECE

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΓ΄ ΤΟΜΟΝ ΕΠΡΑΓΜΑΤΕΥΘΗΣΑΝ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙ Κ. Κ.:

Αδαμαντιάδης Β. Ὀφθαλμίατρος	Β. Α.
Ἀθανασιάδης Κ. Ὑποπλοίαρχος Π. Ν. Τμηματάρχης Στατιστικῆς Γεν. Ναυτικοῦ Ἐπιτελείου.	Κ. Α.
Ἀθανασούλας Α. Χ. Μηχανικός. Τεχνικὸς διευθυντὴς Χαρτοποιίας Αἰγίου.	Α. Χ. Α
Αἰγινήτης Δ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ-Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός. Γερουσιαστής.	Δ. Γ. Α.
Αἰγινίτης Ν. Δ. Συγγραφεύς.	Ν. Δ. Α.
Αἰμιλιανίδης Ἀχ. Κ. Δικηγόρος.	Αχ. Κ. Α.
Ἀλεξόπουλος Ν. Κ. Γυμνασιάρχης.	Ν. Κ. Α.
Ἀναγνωστόπουλος Γ. Ν. Καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ, ταῖς Στρατ. Σχολαῖς. Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ. Διευθυντὴς Στρατιωτικῶν Χημικῶν Ἐργαστηρίων.	Γ. Ν. Α.
Ἀναγνωστόπουλος Γ. Π. Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Γ. Π. Α.
Ἀναγνώστου Ι. Λ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Παθολογικῆς Φυσιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν	Ι. Λ. Α.
Ἀποστολίδης Ἡρ. Ν. Δημοσιογράφος.	Η. Ν. Α.
Ἀποστολίδης Κ. Μυρτ. Φιλόλογος.	Κ.-Μ. Α.
Ἀρβανιτάκης Γ. Λ. Αἰγυπτιολόγος. Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.	Γ. Λ. Α.
Ἀρβανίτης Κ. Χ. Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.	Κ. Χ. Α.
Ἀρκουμάνης Α. Δημοσιογράφος.	Α. Α
Ἀσημάκος Δ. Κ. Ἠλεκτρολόγος-Μηχανολόγος	Δ. Κ. Α.
Βαλάκης Π. Α. Δρ. Φιλολογίας. Γυμνασιάρχης.	Π. Α. Β.
Βαλασίδης Κ. Κ. Δημοσιογράφος.	Κ. Κ. Β.
Βαλέτας Γ. Μ. Βιβλιοφύλαξ τοῦ Φοιτητικοῦ Ἀναγνωστηρίου τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης.	Γ. Μ. Β.
Βατάλας Μᾶνος Δ. Δημοσιογράφος.	Μ. Δ. Β.
Βαφειάδης Τ. Φιλόλογος.	Τ. Β.
Βελλιανίτης Θ. Λογογράφος. Πρώην Ὑπουργός.	Θ. Β.
Βελοῦζος Ἰ. Α. Ἐλεγκτὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.	Ι. Α. Β.
Βέρας Σόλων Παιδίατρος.	Σ. Β.
Βλαστὸς Μ. Ν. Νευρολόγος-Ψυχίατρος.	Μ. Ν. Β.
Βολονάκης Μ. Δ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Μέσων καὶ Νεωτέρων χρόνων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Μ. Βλ.
Βορεάδης Γ. Γεωλόγος.	Γ. Β.
Γαβριηλίδης Ἀ. Ὀφθαλμολόγος. Διευθυντὴς τοῦ Ὀφθαλμολογικοῦ Τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ».	Α. Γ.
Γαλανὸς Σ. Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν Ἐδωδίμων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Σ. Γ.
Γαλάτης Σ. Κ. Συνταγματάρχης ἐ. ἀ.	Σ. Κ. Γ.
Γαρδίκας Γ. Κ. Πρ. Γυμνασιάρχης, ἐπόπτης τοῦ Ἀρσακείου. Ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Γ. Γ.
Γάφος Η. Γ. Δικηγόρος	Η. Γ. Γ.
Γεδεὼν Μ. Ι. Μέγας Χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἀκαδημαϊκός.	Μ. Ι. Γ.
Γενεράλις Ἐμμ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ.
Γεωργαλᾶς Γ. Κ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπον. Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς Γεωλογικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.	Γ. Κ. Γ.
Γεωργαντᾶς Φ. Δ. Ἐκπαιδευτικός.	Φ. Δ. Γ.
Γεωργιάδης Δ. Θ. Δικηγόρος - Οἰκονομολόγος.	Δ. Θ. Γ.
Γεωργούλης Ἡρ. Π. Δρ Ἐμπορικῶν Σπουδῶν.	Η. Π. Γ.
Γιαμπάνης Ν. Μ. Ἀξιωματικὸς Π. Ναυτικοῦ.	Ν. Μ. Γ.
Γιαννιοῦ-Γ. Ἀθηνᾶ Λογία.	Α. Γ-Γ.
Γιατράκος Α. Ν. Χειρουργός.	Α. Ν. Γ.
Δαραλέξης Χρ. Θεατρικὸς συγγραφεύς.	Τ. Δ.
Δασκαλάκις Χ. Ε. Νομικός.	Χ. Δ.
Δεβάρης Δ. Σ. Δημοσιογράφος.	Δ. Σ. Δ.
Δεστούνης Γ. Κ. Ἰατρός.	Γ. Κ. Δ.
Δημαρᾶς Κ. Θ. Συγγραφεύς.	Κ. Θ. Δ.
Δημάρατος Β. Ι. Δ. Φ. Καθηγητής.	Β. Ι. Δ.
Δημάρατος Ι. Φ. Δημοσιογράφος.	Ι. Φ. Δ.
Δημητριάδης Δ. Α. Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Δ. Α. Δ.
Διγενὴς Κίμων Ὑποστράτηγος.	Κ. Δ.
Δομαζάκις Μ. Γ. Δικηγόρος.	Μ. Γ. Δ.
Δραβίλλας Γ. Θ. Πλωτάρχης—Οἰκονομικὸς	Γ. Θ. Δ.
Δρανδάκη Μ. Χ. Διδασκάλισσα.	Μ. Δρ.
Δρόσος Δ. Πρεσβευτής.	Δ. Δρ.
Δυοβουνιώτης Κ. Ι. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Ι. Δ.
«Ἑλλ. Φιλοτελ. Ἑταιρία»	«Ε.Φ.Ε.»
Ἐμμανουὴλ Ἐμμ. Ι. Καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Ε. Ι. Ε.
Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ. Δήμαρχος Μεσολογγίου. Γεν. Γραμμ. τῆς «Ἑνώσεως τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος».	Χ. Γ. Ε.
Εὐαγγελίδης Ε. Τ. Φυτοπαθολόγος.	Ε. Τ. Ε.
Εὐαγγελίδης Τρ. Ε. Ἱστοριοδίφης.	Τ. Ε. Ε.
Ζάρρας Ι. Λ. Τμηματάρχης Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.	Ι. Λ. Ζ.
Ζέπος Ι. Δ. Δικηγόρος.	Ι. Δ. Ζ.
Ζέπος Π. Ι. Δικηγόρος	Π. Ι. Ζ.
Ζερβὸς Ι. Π. Τμηματάρχης Ὑπουργείου Κρατικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως.	Ι Ζ.
Ζῆς Π. Α. Βοηθὸς τῆς Νευρολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Τ. Α. Ζ.
Ζωηροῦ - Πασᾶ Νοεμὴ Διευθύντρια τοῦ Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος Κερκύρας.	Ν. Ζ-Π.
Ζώης Λ. Χ. Ἱστοριοδίφης.	Λ. Χ. Ζ.
Θεοφανείδης Β. Δ. Ἐπιμελητὴς Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.	Β. Δ. Θ.
Θωμόπουλος Θ. Γλύπτης Καθηγητὴς τῆς Πλαστικῆς ἐν τῇ Σχολῇ Καλῶν Τεχνῶν.	Θ. Θ.
Ἰορδανίδης Ι. Ι. Παιδαγωγός.	Ι. Ι. Ι.
Ἰωάννου Ε. (Τέλλος Ἄγρας) Λογοτέχνης.	Τ. Α.
Καζάκος Ἀθαν. Α. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Α. Α. Κ.
Καΐρης Μ. Ν. Γυναικολόγος-Μαιευτὴρ	Μ. Ν. Κ.
Κακλαμᾶνος Δ. Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος.	Δ. Κ.
Κακριδῆ Π. Θ. Μαθηματικός.	Π. Θ. Κ.
Κακριδῆς Γ. Θ. Μηχανολόγος-Ἠλεκτρολόγος.	Γ. Θ. Κ.
Καλαϊτζῆς Ι. Κ. Χειρουργός.	Ι. Κ. Κ.
Καλημικεράκις Ε. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ὀρχηστικῆς	Ε. Γ. Κ.
Καλιτσουνάκις Ι. Ε. Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Ι. Ε. Κ.
Καλογερῖκος Π. Α. Καθηγητὴς τῆς Ἀπαγγελίας καὶ Δραματικῆς	Π. Α. Κ.
Καλογερόπουλος Δ. Π. Τμηματάρχης τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.	Δ. Π. Κ.
Καλεμενόπουλος Νικ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Κλς
Καλοπεθάκης Δ. Μ. Δρ. Φιλοσοφίας. τ. Ὑφηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Δ. Μ. Κ
Καμίνης Ι. Σ. Ἰατρός.	Ι. Σ. Κ.
Καμπούρογλους Δημ. Γ. Συγγραφεύς-Ἀκαδημαϊκός.	Δ. Γρ. Κ.
Κανατσούλης Α. Κ. Ἰατρὸς Καρδιολόγος. Διευθυντὴς τοῦ Καρδιολογικοῦ Κέντρου τοῦ ΣΤ΄ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου Ἀθηνῶν	Α. Κ. Κ.
Καράκαλος Τηλ. Ι. Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ ἐ. ἀ. Πρ. καθηγητὴς τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων. Συγγραφεύς.	Τ. Ι. Κ.
Καραμπάτης Δημ. Ἀθλητής.	Δ. Καρ.
Καρανίκας Κ. Π. Δρ Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.	Κ. Π. Κ.
Καράντζας Γ. Α. Δημοσιογράφος.	Γ. Α. Κ.
Καρατζένης Χ. Ι. Λοχαγός. Καθηγητὴς τῆς Στρ. Σχολῆς Εὐελπίδων.	Χ. Ι. Κ.
Κατινάκης Μ. Μ. Δικηγόρος.	Μ. Μ. Κ.
Κάτσας Γ. Ὑφηγητὴς τῆς Ἰατροδικαστικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Γρ. Κ.
Καψάλης Γερ. Δ. Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.	Καψ.
Κεραμιδᾶς Τ. Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.	Τ. Κ.
Κλαδᾶς Λ. Ν. Ἠλεκτρολόγος-Μηχανικός.	Λ. Ν. Κ.
Κλαδᾶς Ν. Θ. Ὑποστράτηγος	Ν. Θ. Κ.
Κόκκορης Δ. Χ. Χειρουργός.	Δ. Χ. Κ.
Κολοκοτσᾶς Ε. Δ. Δρ Φιλολογίας.	Ε. Δι. Κ.
Κονταργύρης Α. Ὑφηγητὴς τῆς Ὀρθοπεδικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Α. Κ.
Κοντογιάννης Κ. Χ. Ἀντιπλοίαρχος Π. Ν.	Κ Χ. Κ.
Κοντολέων Γ. Α. Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ.	Γ. Κν.
Κορδᾶτος Γ. Κ. Κοινωνιολόγος - Ἱστοριοδίφης - Συγγραφεύς.	Γ.Κ.Κορ.
Κοριζῆς Α. Μηχανικός.	Α. Κορ.
Κουγέας Σ. Β. Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.	Σ. Β. Κ.
Κούζης Ἀριστ. Π. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Ἀρ.Π.Κ.
Κουκούλας Λ. Λογοτέχνης.	Λ. Κ.
Κούμαρης Ι. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Ι. Γ. Κ.
Κουσουλάκος Γ. Π Δικηγόρος. Πρόσεδρον μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀστικοῦ Κώδικος.	Γ. Π. Κ.
Κοφινᾶς Γ. Ν. Οἰκονομολόγος. Πρώην ὑπουργός.	Γ. Ν. Κ.
Κοφινιώτης Α. Ε. Δασολόγος. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Μετεκπαιδεύσεως Δασικῶν Ὑπαλλήλων.	Α. Ε. Κ.
Κυριαζίδης Κυρ. Ὑφηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Μικροβιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Κ. Κ.
Κυριαζόπουλος Κ. Κ. Ἰατρός - Δερματολόγος.	Κ. Κ. Κ.
Κυριακίδης Π. Ι. Ἀρχιλογιστὴς Ἀνωνύμ. Ὑφαντουργ. Ἑταιρείας «Ἕσπερος».	Π. Ι. Κ.
Κυριακόπουλος Ἠλ. Γ. Καθηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.	Η. Γ. Κ.
Κωνσταντινίδης Θ. Α. Δικηγόρος.	Θ. Κ.
Κωνσταντόπουλος Α. Κ. Δικηγόρος.	Α. Κων.
Κώττα Β. Λ. Δρ Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων.	Β. Λ. Κ.
Λαζαρόπουλος Ι. Α. Δρ. Νομικῆς. Ἀντιπλοίαρχος Οἰκονομικός.	Ι. Α. Λ.
Λαπαθιώτης Ν. Λ. Λόγιος.	Ν. Λ. Λ.
Λούβαρις Ν. Ι. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Ν. Λ.
Λουκόπουλος Δ. Ν. Καθηγητής-Παρὰ τῷ «Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ».	Δ. Ν. Λ.
Λυκούδης Στ. Ἐμμ. Πλοίαρχος Π. Ν. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Ν. Σ. Δοκίμων. Ἀκαδημαϊκός.	Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Μαγγιῶρες Ν. Ι.	᾽Αντισυνταγματάρχης ᾽Επιμελητείας.	Ν Ι. Μ.
Μαγκάκης Μ.	᾽Ιατρὸς - Λαρυγγοωτολόγος.	Μ. Μ.
Μακρῆς Κ. Γ.	τ. ᾽Επιμελητὴς τοῦ ᾽Εργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Κ. Γ. Μ.
Μακρίδης Θ. Κ.	Διευθυντὴς Μουσείου Μπενάκη.	Θ. Κ. Μ.
Μάντζαρης Α. Δ.	Δικηγόρος.	Α. Δ. Μ.
Μανωλάκος Γ. Δ.	Γυμνασιάρχης.	Γ. Δ. Μ.
Μαρινᾶτος Σ.	Ἔφορος ᾽Αρχαιοτήτων.	Σπ. Μ.
Ματάλας Λ.	῾Υποδηματοβιομήχανος.	Λ. Μ.
Ματθαιόπουλος Γ. Θ.	Καθηγητὴς τῆς ᾽Οργανικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Γ. Θ. Μ.
Μαυρῆς Ν. Γ.	᾽Ιατρός. Συγγραφεύς.	Ν. Γ. Μ.
Μελετόπουλος Ι. Α.	Δικηγόρος.	Ι. Α. Μ.
Μενεγάκις Ι. Ν.	᾽Επιμελητὴς τοῦ Φυσιολογείου τοῦ Πανεπιστημίου ᾽Αθηνῶν.	Ι. Ν. Μ.
Μέξας Β. Γ.	Φιλόλογος.	Β. Γ. Μ.
Μιχαηλίδης Μ. Γ.	Γυμνασιάρχης.	Μ. Γ. Μ.
Μιχαηλίδης Ν. Α.	Καθηγητὴς τῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Ν. Α. Μ.
Μοάτσος Ε. Θ.	Δρ Δικαίου.	῾Ερρ. Μ.
Μοίρας Δ. Γ.	Δικηγόρος.	Δ. Γ. Μ.
Μοσχόπουλος Νικηφ.	Τμηματάρχης ῾Υπουργείου ᾽Εξωτερικῶν.	Ν. Μ.
Μπαλᾶνος Δ. Σ.	Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν. ᾽Ακαδημαϊκός.	Δ. Σ. Μ.
Μπαλῆς Γ.	Καθηγητὴς τοῦ ᾽Αστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν. ᾽Ακαδημαϊκός.	Γ. Μς
Μπαρμπαστάθης Γ.	Τμηματάρχης ῾Υπουργείου Παιδείας.	Γ. Μπς
Μπουρόπουλος Α. Ν.	Εἰσαγγελεὺς ᾽Εφετῶν.	Α. Ν. Μ.
Μπρατσιώτης Παν. Ι.	Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ ῾Ερμηνείας τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο' ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Π. Ι. Μ.
Μυλωνόπουλος Σ. Α.	Δικηγόρος.	Σ. Α. Μ.
Νίκογλου Σ Φ.	Διεθνολόγος.	Σ. Φ. Ν.
Νικοτσάρας Γ. Ν.	Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.	Γ. Ν. Ν.
Νικοτσάρας Θ. Ν.	Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.	Θ. Ν. Ν.
Νόμπελης Ζ.	Λοχαγὸς Μηχανικοῦ.	Ζ. Ν.
Ξενόπουλος Σ.	Καλλιτέχνης. Καθηγητὴς Σιβιτανιδείου Σχολῆς.	Σ. Ξ.
Οἰκονομοπούλου Εἰρ. Ι.	Δρ Νομικῆς.	Ε. Ι. Ο.
Οἰκονόμος Σ. Ν.	Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Σ. Ν. Ο.
Οἰκονόμου Α. Ι.	Γυμνασιάρχης	Α. Ι. Ο.
Πάγκαλος Γ. Η	᾽Ιατρὸς-Μικροβιολόγος.	Γ. Η. Π.
Παγκάρας Γ. Ν.	᾽Αντιπλοίαρχος Π. Ν.	Γ. Ν. Π.
Παλαιολόγος Κ.	᾽Επιμελητὴς τοῦ ᾽Εργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου ᾽Αθηνῶν.	Κ. Π.
Παναγιωτόπουλος Ι. Μ.	Καθηγητής.	Ι. Μ. Π.
Παντελάκης Ε. Γ.	π. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ. Π.
Παπαγιαννόπουλος Δ. Ν.	Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν ᾽Επιστημῶν.	Δ. Ν. Π.
Παπαδάκης Ν. Ι.	τ. Διευθυντὴς ῾Ιστορικοῦ ᾽Αρχείου Κρήτης.	Ν. Ι. Π.
Παπαδημητρίου Δ. Ι.	Δικηγόρος.	Δ. Ι. Π.
† Παπαδημητρίου Δ. Φ.	᾽Αρχικτηνίατρος	Δ. Π.
Παπαδόπουλος Ἀνθ. Α.	Διευθυντὴς τοῦ ῾Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ῾Ελληνικῆς Γλώσσης.	Α. Α. Π.
Παπάζογλου Κ. Β.	῾Υποπλοίαρχος Π. Ν.	Κ. Β. Π.
Παπαθεοδώρου Ι.	᾽Αν. Γεν. ᾽Αρχίατρος.	Ι. Π.
Παπακωνσταντίνου Θ.	Φιλόλογος.	Θ. Π.
Παπαλεξάνδρου Κ. Θ.	Δημοσιογράφος.	Κ. Θ. Π.
Παπαμῆτρος Δ. Φ.	Δικηγόρος.	Δ. Φ. Π.
Παπαντωνόπουλος Ν. Γ.	Καθηγητὴς τῆς ᾽Οδοντιατρικῆς τοῦ ᾽Οδοντ. Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου ᾽Αθηνῶν	Ν. Γ. Π.
Παπᾶς Π. Ν.	Φιλόλογος.	Π. Ν. Π.
Παπαστρατηγάκης Λ. Π.	Μηχανικὸς-᾽Αεροπόρος	Λ Π. Π.
Παπουτσόπουλος Ι. Γ.	Διευθυντὴς τοῦ Κεντρικοῦ ᾽Εδαφολογικοῦ ᾽Εργαστηρίου	Ι. Γ. Π.
Παππαδάτης Κ.	Τμηματάρχης ῾Υπουργείου Κρατικῆς ῾Υγιεινῆς καὶ ᾽Αντιλήψεως.	Κ. Πς
Πασχάλης Δ. Π.	῾Ιστοριοδίφης. τ. Νομάρχης. ᾽Ακαδημαϊκός.	Δ. Π. Π.
Πεπένης Π. Δ.	᾽Ανώτερος Τεχνικὸς ῾Υπάλληλος.	Π. Δ. Π.
Πέρδικας Π. Λ.	Καθηγητὴς τοῦ ᾽Εμπορικοῦ Δικαίου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.	Π. Λ. Π.
Πικρὸς Π.	Λόγιος.	Π. Π.
Πλακίδης Σ. Μ.	Ἔκτακτος ᾽Αστρονόμος ἐν τῷ ᾽Εθν. ᾽Αστεροσκοπείῳ.	Σ. Π.
Πλάτων Ν. Ε.	Φιλόλογος.	Ν. Ε. Π.
Πολυχρονίδης Χ. Ι.	Δικηγόρος	Χ. Ι. Π.
Πράτσικας ᾽Ανδρ.	῾Υφηγητὴς τῆς Παθολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν. ᾽Ιατρὸς τοῦ Νοσοκομείου ᾽Ερυθροῦ Σταυροῦ.	Α. Π
Πρόκος Α. Ι.	Δικηγόρος.	Α. Ι. Π.
Πρωτοπαπαδάκης Δ. Ε.	Καθηγητὴς τῆς Σιδηροδρομικῆς ἐν τῷ ᾽Εθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Δ. Εμ. Π.
Ράλλης Κ. Μ.	Καθηγητὴς τοῦ ᾽Εκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν. ᾽Ακαδημαϊκός.	Κ. Μ. Ρ.
Ραλλίδης ᾽Οδ.	Χειρουργὸς - Γυναικολόγος.	Ο. Ρ.
Ράμμος Γ. Θ.	῾Υφηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Γ. Θ. Ρ.
Ροσόλυμος Α. Π.	Γυναικολόγος-Μαιευτήρ.	Α. Π. Ρ.
Ρωμαῖος Κ.	Καθηγητὴς τῆς ᾽Αρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.	Κ. Ρ.
Σαμοθράκης Α. Θ.	᾽Ιατρός. ῾Ιστοριοδίφης.	Α. Θ. Σ.
Σαραντῆ ᾽Ε. Σ.	Συγγραφεύς.	Ε. Σ. Σ.
Σαρρῆς Ι. Σ.	Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.	Ι. Σ. Σ.
Σγουρίτσας Χ. Γ.	Δικηγόρος. ῾Υφηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Χ. Γ. Σ.
Σκαλισιᾶνος Χ.	Δρ Φιλοσοφίας.	Χ. Σς
Σκαφίδας Β. Κ.	Φαρμακοποιὸς-Λόγιος.	Β. Κ. Σ.
Σκλάβος Γ.	Μουσικοσυνθέτης.	Γ. Σ.
Σολιώτης Ι. Χ.	Πλοίαρχος ἐ. ἀ.	Ι. Χ. Σ.
Σούλης Χ. Ι.	Καθηγητής.	Χ. Ι. Σ.
Σπεράντσας Ν. Ι.	Διευθυντὴς τοῦ ῾Υδροβιολογικοῦ Σταθμοῦ καὶ ᾽Επιμελητὴς τοῦ Ζωολογικοῦ Μουσείου τοῦ ᾽Εθν. Πανεπιστημίου.	Ν. Ι. Σ.
Σπεράντσας Σ. Γ.	Καθηγητὴς τῆς ᾽Ορθοδοντικῆς ἐν τῷ ᾽Οδοντιατρικῷ Σχολείῳ τοῦ Πανεπιστημίου ᾽Αθηνῶν.	Σ. Γ. Σ.
Σπηλιόπουλος Κ. Β.	῾Υφηγητὴς τοῦ ᾽Εμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν	Κ. Β. Σ.
Σπυρόπουλος Ν. Κ.	᾽Αντιστράτηγος. Καθηγητὴς ἐν τῇ Στρ. Σχολῇ Εὐελπίδων. Πρώην ὑπαρχηγὸς τοῦ Γεν. ᾽Επιτελείου τοῦ Στρατοῦ.	Ν. Σς
Στεριώτης Π. Θ.	Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου ᾽Εκπαιδευτηρίου Κερκύρας.	Π. Θ. Σ.
Στεφανίδης Θ. Χ.	᾽Εθνολόγος.	Θ. Χ. Σ.
Σωμερίτης Ε. Δ.	Δικηγόρος.	Ε. Δ. Σ.
Σωτηρίου Γ. Α.	Καθηγητὴς τῆς ᾽Εκκλησιαστικῆς ᾽Αρχαιολογίας καὶ Παλαιογραφίας. Διευθυντὴς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου.	Γ. Α. Σ.
† Σωφρόνιος	ὁ ᾽Ελευρουπόλεως.	† Σ.
Τέλλος Ἄγρας	Λογοτέχνης.	Τ. Α.
Τερζάκης Ι. Ε	Δρ. Νομικῶν. Διευθυντὴς ῾Ελληνικῆς ᾽Εριουργίας.	Ι. Ε. Τ.
Τζανετᾶτος Θ.	Φιλόλογος.	Θ. Τζ.
Τζώνης Κ. Α.	᾽Ιατρὸς-Μικροβιολόγος.	Κ. Α. Τ.
† Τιμόθεος Βενέρης	Μητροπολίτης Κρήτης.	† Ρ. Α. Τ.
† Τιμόθεος Θέμελης	᾽Αρχιεπίσκοπος ᾽Ιορδάνου.	† Ι. Τ.
Τορκὸμ ᾽Αρσὰκ-᾽Αρσὲν	Στρατηγός.	Αρ. Τ.
Τρεμπέλας Π. Ν.	Θεολόγος - Διευθυντὴς τοῦ Περιοδικοῦ «Ζωή».	Π. Ν. Τ.
Τρουπάκης ᾽Α.	Προσωπάρχης τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ ῾Ελληνικοῦ Κράτους.	Α. Τ.
Τσαγρῆς Ι. Γ.	Χημικὸς-Μηχανικός.	Ι. Γ. Τ.
Τσακαλῶτος Α. Ε.	Χημικὸς-᾽Ιατρός.	Α. Ε. Τ.
Τσιμικάλης Α. Α.	Δρ Οἰκονομικῶν ᾽Επιστημῶν.	Α. Α. Τ.
Τωμαδάκης Ν. Β.	Διευθυντὴς ῾Ιστορικοῦ ᾽Αρχείου Κρήτης.	Ν. Β. Τ.
Φάβης Β.	Συντάκτης τοῦ ῾Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ῾Ελλ. Γλώσσης.	Β. Φ.
Φελούκης Θ. Α.	Κτηνίατρος. Διευθυντὴς Μικροβιολογικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Νοσοκομείου Κτηνῶν.	Θ Α. Φ.
Φίλιππας Σπ. Ν.	Δημοσιογράφος.	Σ. Ν. Φ.
Φιντικλῆς Θεόκλ. Θ.	Δρ. Φ. Ε. Τμηματάρχης τοῦ Κλιματολογικοῦ καὶ τοῦ τῆς Γεωργικῆς Μετεωρολογίας παρὰ τῇ Μετεωρολογικῇ ὑπηρεσίᾳ ὑπουργείου ᾽Αεροπορίας.	Θ. Θ. Φ.
Φωτάκης Β.	῾Υφηγητὴς τῆς Παθολογικῆς ᾽Ανατομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ᾽Αθηνῶν.	Β. Φς
Φωτεινὸς Ν. Γ.	Δημοσιογράφος.	Ν Φ.
Φωτιᾶς Ν. Γ.	Δρ Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν ᾽Επιστημῶν.	Ν. Γ. Φ.
Χαριτάκης Θ.	Μηχανικός.	Θ. Χ.
Χατζηπέτρος Π. Π.	᾽Αντιπρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς Στοᾶς «Φῶς».	Π. Π. Χ.
Χὸρς Γ. Μ.	Πλοίαρχος Π. Ν.	Γ. Μ. Χ.
† Χρυσόστομος	ὁ Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως.	† Χ. Φ. Ν.
Χρυσοχοΐδης Ν. Α.	Μουσικοδιδάσκαλος.	Ν. Α Χ.

Digitized by Google

Τράτα

Πεννογράφημα Εὐθ. Παπαδημητρίου

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

τηλεμετρία (ἡ)· ἡ καταμέτρησις μακρῶν ἀποστάσεων διὰ τοῦ *τηλεμέτρου* (βλ. λ.).

τηλεμετρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τηλεμετρίαν.

τηλέμετρον (τό). Ὀπτικὸν ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς μέτρησιν τῆς ἀποστάσεως ἥτις χωρίζει τὸν παρατηρητὴν ἀπὸ τοῦ σημείου παρατηρήσεως. Σκοπὸς τῆς *τηλεμετρίας* εἶναι ἡ ἐπίλυσις τοῦ κάτωθι γενικοῦ προβλήματος: Δοθέντος σημείου τινὸς παρατηρήσεως Α καὶ μεμακρυσμένου τινὸς σημείου Σ, εὑρεῖν τὴν διαχωρίζουσαν τὰ δύο ταῦτα σημεῖα ἀπόστασιν ΑΣ=d. Τὸ πρόβλημα τοῦτο καθίσταται ἁπλοῦν πρόβλημα τριγωνισμοῦ ἐν ᾗ περιπτώσει ὑπάρχει ἓν ἄλλο σημεῖον Β, ὁρατὸν ἐκ τῶν σημείων Α καὶ Σ, οὗτινος ἡ ἀπὸ τοῦ Α ἀπόστασις ΑΒ=b εἶναι γνωστὴ καὶ ἀρκετὰ μεγάλη ἐν σχέσει πρὸς τὴν μετρητέαν ἀπόστασιν d. Ἐὰν μετρηθῶσι τότε, διὰ δύο διαδοχικῶν στάσεων εἰς τὰ σημεῖα Α καὶ Β, αἱ γωνίαι ΣΑΒ καὶ ΣΒΑ, ἡ ἀπόστασις d δύναται νὰ ὑπολογισθῇ διὰ γνωστοῦ τριγωνομετρικοῦ τύπου (σχ. 1). Ἐὰν ὅμως ἡ βάσις ΑΒ εἶναι λίαν μικρὰ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μετρητέαν ἀπόστασιν d, ἑκάστη δὲ τῶν γωνιῶν ΣΑΒ καὶ ΣΒΑ διαφέρει ἐλάχιστον τῆς ὀρθῆς γωνίας, παριστῶντες δι' a τὴν γωνίαν ΑΣΒ, ἥτις καλεῖται *παράλλαξις* τοῦ σημείου Σ ὡς πρὸς τὴν βάσιν ΑΒ, θὰ ἔχωμεν: $d = \frac{b}{a}$.

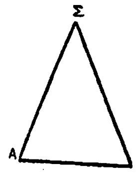

Σχ 1.

Συνεπῶς ἡ εὕρεσις τῆς ἀποστάσεως d, ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιπτώσει, ἀνάγεται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως a, τὰ δὲ ὄργανα, ἅτινα βασίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης καὶ δίδουσιν αὐτομάτως τὴν ζητουμένην ἀπόστασιν διὰ σκοπεύσεως ἀπὸ μιᾶς καὶ μόνης στάσεως, καλοῦνται *τηλέμετρα μονοστατικὰ* ἢ ἁπλῶς *τηλέμετρα*. Ἐν τοῖς ὀργάνοις τούτοις ἡ βάσις b ἔχει ὑλοποιηθῆ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀργάνων, ὧν ἀποτελεῖ κύριον ὀπτικὸν χαρακτηριστικόν, αἱ δὲ εἰς τὰ ἄκρα Α καὶ Β τῆς βάσεως γενόμεναι παρατηρήσεις μεταβιβάζονται, διὰ καταλλήλου ἐσωτερικῆς ὀπτικῆς διατάξεως, ταυτοχρόνως εἰς τὸν παρατηρητήν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ταυτισθῶσιν εἰς μίαν καὶ μόνην παρατήρησιν σκοποῦσαν: 1) νὰ διαπιστώσῃ τὴν ὕπαρξιν παραλλάξεως τοῦ σκοπευομένου σημείου, 2) νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μέτρησιν τῆς ἀντιστοίχου ἀποστάσεως.

Ἐπαρκῆ ἰδέαν περὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας μονοστατικοῦ τηλεμέτρου παρέχει τὸ σχ. 2.

Ἕκαστον τηλέμετρον φέρει ἓν ὄργανον κανονισμοῦ ὕψους καὶ ἓν ὄργανον κανονισμοῦ ἀποστάσεως. Διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἀποστάσεως ἀπαραίτητον εἶναι ἕκαστον τηλέμετρον νὰ φέρῃ εἰδικήν τινα διάταξιν, ἐπιτρέπουσαν τὸν μηδενισμὸν τῆς παρατηρουμένης παραλλάξεως, ὡς ἐὰν ὁ στόχος μετεφέρετο εἰς τὸ ἄπειρον. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ τηλεμέτρου εἶναι ἡ μεγέθυνσις, ἡ ἰσχύς, ἡ ἀκρίβεια ἐν τῇ μετρήσει, ὁ προσοφθάλμιος κύκλος, τὸ ὀπτικὸν πεδίον, ἡ μετρουμένη

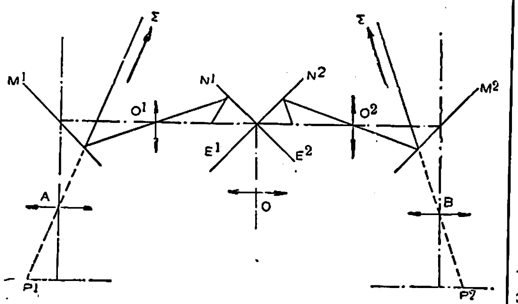

Σχ. 2.

[O_1,O_2=ὀπτικὰ κέντρα ἀντικειμενικῶν φακῶν. M_1,N_1, M_2,N_2=κάτοπτρα κεκλιμένα ὑπὸ γωνίαν 45°. P_1,P_2=εἴδωλα τοῦ σημείου Σ, ἐὰν τὰ ὀπτικὰ κέντρα τῶν ἀντικειμενικῶν φακῶν δύο ἀκραίων διοπτρῶν εὑρίσκοντο εἰς θέσεις Α καὶ Β. Σ=Σκοπευόμενον σημεῖον. E_1,E_2=Πραγματικὰ εἴδωλα λόγῳ ἀνακλάσεων. Ο=Προσοφθάλμιον.]

ἀπόστασις καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης ἐφεστιάσεως. Ἕκαστον τηλέμετρον συνοδεύεται καὶ ὑπὸ τρίποδος, ἐφ' οὗ τοποθετεῖται διὰ πᾶσαν χρῆσιν. Τὸ μῆκος τῆς βάσεως τοῦ τηλεμέτρου ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν προορίζεται τὸ ὄργανον τοῦτο. Εἰς τοὺς διαφόρους στρατοὺς χρησιμοποιοῦνται συνήθως τηλέμετρα ἀπὸ βάσεως 0,30 μ. μέχρι 10 μ., δι' αὐτῶν δὲ μετροῦνται μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ἀποστάσεις ἀπὸ 10 μ. μέχρι 40.000 μέτρων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μονοστατικῶν τηλεμέτρων ἀνήκουσι τὰ *τηλέμετρα διπλασιασμοῦ τῶν εἰδώλων*, τὰ *τηλέμετρα συμπτώσεως* ἢ *ταυτισμοῦ* καὶ τὰ *στερεοσκοπικὰ τηλέμετρα*. Χ. Ι. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗΣ

—τηλέμετρον *διπλασιασμοῦ τῶν εἰδώλων*. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐπιτρέπει τὴν εὕρεσιν τῆς ἀποστάσεως d, ἥτις χωρίζει τὸ σημεῖον στάσεως αὐτοῦ ἀπό τινος στόχου, ὅταν γνωρίζωμεν ἐπὶ τοῦ στόχου τούτου τὸ μῆκος Η μιᾶς κατακορύφου βάσεως. Διὰ τοῦ τηλεμέτρου τούτου μετρεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ὕψους Η ὑποτεινομένη γωνία α, εἷς δὲ ἀριθμητικὸς κανών, συνοδεύων τὸ τηλέμετρον, λύει αὐτομάτως τὴν ἐξίσωσιν: $d = \frac{H}{\text{εφ}\,\alpha}$.

Τὰ ὄργανα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται κυρίως κατὰ κινουμένων στόχων. Χ. Ι. Κ.

—τηλέμετρον *στερεοσκοπικόν*. Ἐν τῷ ὀργάνῳ τούτῳ ὁ προσδιορισμὸς τῆς παραλλάξεως τοῦ σκοπευομένου σημείου (βλ. λ. *τηλέμετρον*), καὶ συνεπῶς ἡ μέτρησις τῆς ἀποστάσεως d μεταξὺ τοῦ σημείου στάσεως τοῦ ὀργάνου καὶ τοῦ στόχου, γίνεται διὰ μεταφορᾶς τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων των, εἰς τὰ ἄκρα τῆς βάσεως τοῦ τηλεμέτρου, δύο διοπτρῶν εἰς ἀπόστασιν ἴσην πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παρατηρητοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἑκάστη εἰκών, διδομένη ὑφ' ἑκάστης διόπτρας, νὰ θεᾶται ὑφ' ἑνὸς ὀφθαλμοῦ. Εἰς τὰ τηλέμετρα ταῦτα ἡ μέτρησις τῶν ἀποστάσεων βασίζεται ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἱκανότητος, ἣν ἔχουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ συγχωνεύωσι τὰς ὑπ' αὐτῶν διδομένας συγχρόνως δύο εἰκόνας, εἰς μίαν καὶ μόνην τοιαύτην, παρέχουσαν σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀναγλύφου μορφῆς τῶν παρατηρουμένων ἀντικειμένων καὶ περὶ τῆς σχετικῆς ἐν τῷ χώρῳ ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων σημείων αὐτῶν, ἤτοι τῶν διαφορῶν βάθους. Ἡ ἀντίληψις αὕτη καλεῖται *στερεοσκοπικὸν ἀποτέλεσμα*, ἐξ οὗ καὶ ἡ τοιαύτη ὀνομασία τῶν

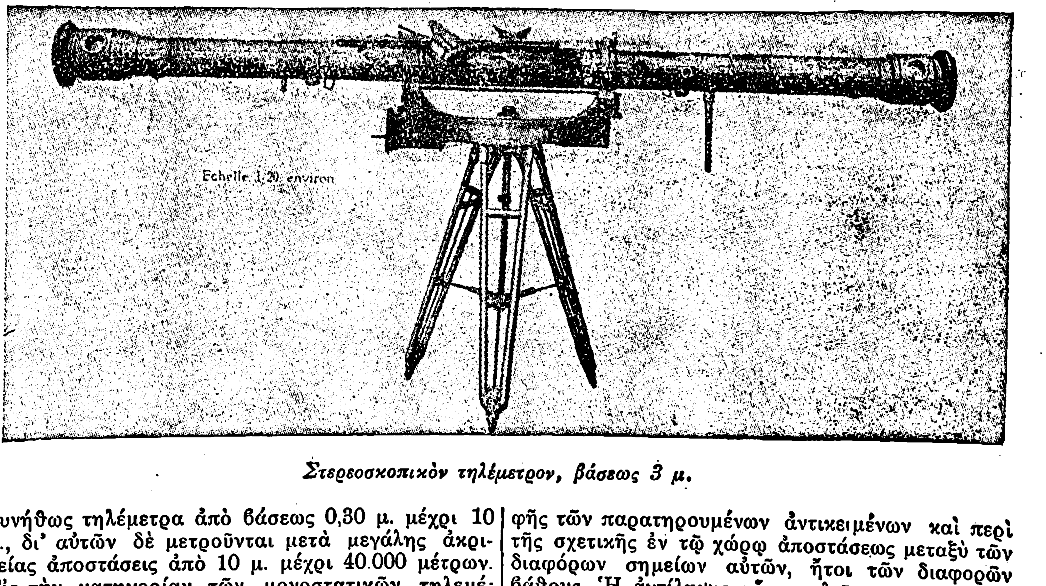

Στερεοσκοπικὸν τηλέμετρον, βάσεως 3 μ.

Digitized by Google

ὀργάνων τούτων. Διὰ τῶν τηλεμέτρων τούτων δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τὰς ἀποστάσεις ἀντικειμένων οἱασδήποτε μορφῆς καὶ οἱωνδήποτε διαστάσεων, ἔτι δὲ καὶ ἀντικειμένων μὲ ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένα ὅρια ὡς καὶ ἀντικειμένων κινουμένων (ἐναέριοι στόχοι κ.τ.λ.), τοῦθ' ὅπερ εἶναι λίαν δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τηλεμέτρων ἄλλης ἀρχῆς. Τὰ στερεοσκοπικὰ τηλέμετρα πλεονεκτοῦσιν ἀναμφισβητήτως, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, τῶν τηλεμέτρων ἄλλων συστημάτων καὶ ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ συνόλῳ των ἐξαίρετα ὄργανα παρατηρήσεως καὶ μετρήσεως, ἀπαιτοῦσιν ὅμως μεγαλυτέραν ἐξάσκησιν περὶ τὸν χειρισμόν των. Στερεοσκοπικῶν τηλεμέτρων διακρίνομεν δύο εἴδη: τὰ μετὰ *κινητοῦ δείκτου* καὶ τὰ μετὰ *σταθερᾶς κλίμακος*. Τὰ κατὰ ἐναερίων στόχων χρησιμοποιούμενα στερεοσκοπικὰ τηλέμετρα φέρουσι καὶ εἰδικὸν μηχανισμὸν δίδοντα αὐτομάτως τὸ ὕψος ἑκάστου τοιούτου στόχου ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, Χ. Ι. Κ.

— **τηλέμετρον** ***συμπτώσεως*** **ἢ** ***ταυτισμοῦ***. Ἐν τῷ ὀργάνῳ τούτῳ ὁ καθορισμὸς τῆς παραλλάξεως τοῦ σκοπευομένου σημείου (βλ. λ. *τηλέμετρον*) καὶ συνεπῶς ἡ μέτρησις τῆς ἀποστάσεως d αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ σημείου στάσεως τοῦ ὀργάνου γίνεται διὸ μεταφορᾶς τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων τῶν εἰς τὰ ἄκρα τῆς βάσεως αὐτοῦ δύο διοπτρῶν εἰς θέσιν συμπτώσεως, εἰς τρόπον ὥστε ὁ εἷς τούτων νὰ ταυτισθῇ μετὰ τοῦ ἑτέρου. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κεντρικῶν, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ὀργάνου, ἀνακλάσεων συνδυάζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ τελικὸν παρατηρούμενον πεδίον νὰ κλείηται ἀπὸ δύο ἡμίση πεδία παρατιθέμενα καὶ χωριζόμενα μεταξύ των διὰ μιᾶς λεπτοτάτης καὶ παραλλήλου τῇ βάσει τοῦ ὀργάνου γραμμῆς. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας μία γραμμὴ κάθετος τῇ βάσει δίδει ἐν ἑκάστῳ ἡμίσει πεδίῳ ἓν ἥμισυ εἴδωλον αὐτῆς κάθετον ἐπὶ τὴν γραμμὴν διαχωρίσεως τῶν πεδίων τούτων. Ἡ μέτρησις γίνεται, ἐὰν μετατοπισθῇ, τῇ βοηθείᾳ κομβίου τινός, τὸ ἓν ἥμισυ εἴδωλον παρατηρουμένου τινὸς ἀντικειμένου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσαρμοσθῇ ἀκριβῶς μετὰ τοῦ ἑτέρου τοιούτου. Τὰ τηλέμετρα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται κυρίως κατὰ στόχων εὐκρινῶν σχημάτων καὶ λίαν ὁρατῶν. Χ. Ι. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗΣ

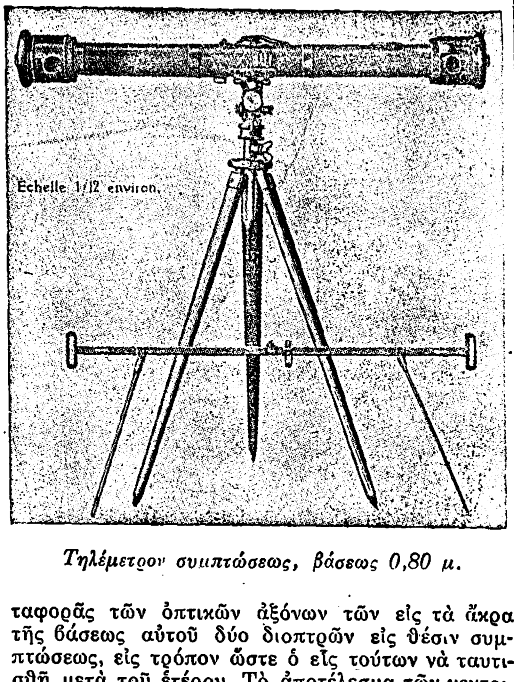

Τηλέμετρον συμπτώσεως, βάσεως 0,80 μ.

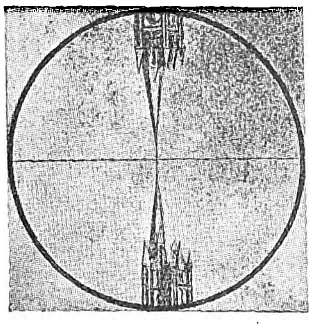
Ἄποψις τοῦ πεδίου.

Τήλεμος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Εὐρύμου, μάντις τῶν Κυκλώπων, προειπὼν εἰς τὸν Πολύφημον τὸ μέλλον αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

τηλενέργεια (ἡ) (télénergie). Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην συμπεριελήφθησαν τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, καθ' ἃ ἄτομά τινα δύνανται νὰ ἐπενεργῶσι κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπὶ τῆς ὕλης ἄνευ ἐπαφῆς τινος. Τὰ φαινόμενα ταῦτα δύνανται νὰ παράγωνται ἀκουσίως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ προκαλοῦντος αὐτὰ ἢ τοὐναντίον ἐν ἐπιγνώσει καὶ τῇ ἐπιμόνῳ προσπαθείᾳ αὐτοῦ. Εἶναι δὲ φύσεως μηχανικῆς (*τηλεκινησία*) ἢ χημικῆς καὶ φυσικῆς (ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνης, ἀνύψωσις ἢ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας, ὑλοποιήσεις καὶ ἐκτοπλάσματα). Ἐξηγοῦσι δὲ τὴν τηλενέργειαν οἱ μὲν ψυχοφυσιολόγοι διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ψυχοδυναμισμοῦ τῶν ἀτόμων, οἱ δὲ πνευματισταὶ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ἀγαθῶν ἢ πονηρῶν πνευμάτων. Ν. Γ. Μ.

τηλεόρασις (television, Fernsehen). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦμεν τὴν μεταβίβασιν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, δι' ἠλεκτρικῶν μέσων, εἰδώλων ἀντικειμένων καὶ σκηνῶν ὁλοκλήρων ἐκ τοῦ φυσικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὁρῶνται, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, ἄνευ τῆς παρεμβολῆς φωτογραφικῆς μεθόδου. Ἡ τηλεόρασις δέον νὰ μὴ συγχέηται πρὸς τὴν φώρασιν μεμακρυσμένων ἀντικειμένων ἢ ὁλοκλήρων σκηνῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου. Ἐπίσης δέον νὰ μὴ συγχέηται πρὸς τὴν μεταβίβασιν ἑτοίμων φωτογραφιῶν, καθόσον ἡ ὡς ἄνω μεταβίβασις ἑτοίμων εἰκόνων ἀποτελεῖ ἕτερον κλάδον, χαρακτηριζόμενον σήμερον διὰ τοῦ ὅρου *τηλεφωτογραφία* (Telephotographie) ἢ καὶ ἁπλῶς *μεταβίβασις εἰκόνων* (Bildübertragung). Ἡ μεταβίβασις κινουμένων εἰκόνων, ὡς π. χ. κινηματογραφικῶν ταινιῶν (Film), χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὅρου *τηλεκινηματογραφία* (Telekino).

Αἱ πρῶται ἰδέαι πρὸς πραγματοποίησιν τῆς τηλεοράσεως καὶ τηλεφωτογραφίας ἀνεφάνησαν ἀφ' ἧς ἐποχῆς οἱ Smith καὶ May ἀνεκάλυψαν τὴν *φωτοευπάθειαν* τοῦ σεληνίου. Οἱ Smith καὶ May παρετήρησαν τῷ 1873 ὅτι ἡ ἠλεκτρικὴ ἀντίστασις τοῦ σεληνίου μεταβάλλεται, ὅταν τοῦτο ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἐπενέργειαν μεταβλητοῦ φωτισμοῦ. Ὄντως κατεδείχθη ὅτι ὡρισμένη μορφὴ τοῦ σεληνίου παρουσιάζει τὴν ἰδιότητα, ὅταν φωτίζηται, νὰ δεικνύῃ μικροτέραν ἀντίστασιν ἢ ὅταν εὑρίσκηται εἰς τὸ σκότος, ὅσον δὲ ὁ φωτισμὸς εἶναι ἐντονώτερος, τόσον μικροτέρα καθίσταται ἡ ἠλεκτρικὴ ἀντίστασις αὐτοῦ. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τῆς ἰδιότητος τοῦ σεληνίου ὑπεδείκνυε τὴν δυνατότητα τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς διὰ τὴν ἀκαριαίαν μεταβίβασιν φωτεινῶν σημάτων ἔκ τινος θέσεως πρὸς ἄλλην μεμακρυσμένην θέσιν, κειμένην πέρα τῆς ὀπτικῆς ἐμβελείας, καθόσον, ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς ἀντιστάσεως τοῦ σεληνίου, λόγῳ μεταβολῆς τοῦ φωτισμοῦ αὐτοῦ, τοῦ παραγομένου ὑπὸ μικρᾶς π. χ. ἠλεκτρικῆς λυχνίας, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβάλληται ἡ ἔντασις τοῦ ρεύματος ἐν τῇ γραμμῇ μεταξὺ πομποῦ καὶ δέκτου, ἐν ᾗ παρενετίθετο ὑπὸ κατάλληλον διάταξιν τὸ παρασκεύασμα σεληνίου, τοιουτοτρόπως δέ, διὰ τῆς καταλλήλου διατάξεως ἐν τῷ δέκτῃ, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παραγάγωμεν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ δέκτου τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ φωτεινὰ σήματα πρὸς τὰ παραγόμενα ἐν τῷ πομπῷ. Αἱ πρῶται ὑποδείξεις πρὸς πραγματοποίησιν τῆς τηλεοράσεως (1878—1879) ὀφείλονται εἰς τὸν Πορτογάλον καθηγητὴν τῆς φυσικῆς De Paiava, εἰς τὸν Γάλλον δικηγόρον Senlenck καὶ εἰς τὸν Ἰταλὸν Perosino, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν μᾶλλον ὡς πρόδρομοι τῆς τηλεφωτογραφίας, καθόσον οὗτοι ἐν ταῖς διατάξεσιν αὐτῶν ὑπεδείκνυον τὴν χρησιμοποίησιν ἐν τῷ πομπῷ παρασκευάσματος σεληνίου ἢ ἄλλως *στήλης σεληνίου*, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας μετεβιβάζοντο τὰ διάφορα μέρη ἑτοίμης εἰκόνος, τὰ ὁποῖα ἀκολούθως, τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρομαγνητικῆς διατάξεως, ἀπετυποῦντο ἐπὶ λευκοῦ χάρτου, ἢ τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτροχημικῆς διατάξεως ἀπετυποῦντο ἐπὶ χάρτου ἐμπεποτισμένου διὰ τοῦ καταλλήλου χημικοῦ διαλύματος.

Αἱ ὡς ἄνω ὑποδειχθεῖσαι διατάξεις ἦσαν ὅλως ἀτελεῖς, μὴ ἐπιτρέπουσαι τὴν πρακτικὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν, καθόσον δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ ἀδράνεια, τὴν ὁποίαν δεικνύει τὸ σελήνιον. Ὄντως ἡ ἀντίστασις τοῦ σεληνίου, ἡ ὁποία, ὡς εἴδομεν, ἐλαττοῦται αὐξανομένου τοῦ φωτισμοῦ, δὲν λαμβάνει ἀκαριαίως τὴν ἀρχικὴν τιμὴν αὐτῆς ἅμα τῇ ἐκλείψει τοῦ φωτισμοῦ, ἀλλὰ πρέπει νὰ παρέλθῃ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, τοῦτο δὲ ἀπετέλει σοβαρώτατον μειονέκτημα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς τηλεοράσεως. Ἐπίσης, εἰς τὰς ὡς ἄνω διατάξεις δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ μηχανικὴ ἀδράνεια τῶν διαφόρων συσκευῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω μειονεκτημάτων, εἰς τὰ ἀρχικῶς προταθέντα σχέδια πραγματοποιήσεως τῆς τηλεοράσεως δὲν ἐλαμβάνετο οὐδόλως ὑπ' ὄψιν ἡ δυσχέρεια, ἡ παρουσιαζομένη διὰ τὴν μεταβίβασιν τόσον μεγάλου ἀριθμοῦ σημάτων, ὡς ἀπαιτεῖται εἰς τὴν τηλεόρασιν, εἰς λίαν μικρὸν χρονικὸν διάστημα, ἤτοι εἰς κλάσμα τῶν δευτερολέπτου.

Πρὸς τούτοις, εἰς τὰ ἀρχικῶς προταθέντα σχέδια οὐδεμία πρόνοια ἐλαμβάνετο διὰ τὴν ἀποκατάστασιν συγχρονισμοῦ μεταξὺ ἐκπομπῆς καὶ λήψεως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι, καίτοι ἡ ἀνακάλυψις τῆς φωτοευπαθείας τοῦ σεληνίου διήγειρεν εἰς πολλοὺς τὴν ἐλπίδα τῆς ταχείας πραγματοποιήσεως τῆς τηλεοράσεως καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ σχετικὰ σχέδια, ἐν τούτοις, ὡς ἐκ τοῦ πειράματος κατεδείχθη, ὅλα τὰ ἀρχικῶς προταθέντα ἀπεδείχθησαν ἐν τῇ πράξει ἀνεφάρμοστα. Ἀκολούθως αἱ ἔρευναι διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς τηλεοράσεως ἐσυνεχίσθησαν μετ' ἐπιμονῆς ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν, ἀναλόγους δὲ ἰδέας πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ὑπέδειξαν οἱ Ἀμερικανοὶ Carey, Bell, Sawyer καὶ οἱ Shaw καὶ Baldwin.

Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων προδρόμων ἐρευνῶν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς τηλεοράσεως εἶναι ἀφ' ἑνὸς αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἔρευναι τοῦ Werner von Siemens, ἀφ' ἑτέρου αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ Bildwell, δι' ὧν ἐξηρευνήθη συστηματικῶς ἡ φωτοευπάθεια τοῦ σεληνίου καὶ ἀνεκαλύφθη καὶ ἐσπουδάσθη ἡ ἀδράνεια αὐτοῦ. Ἀξιολόγους ἐρεύνας ἐπὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς τηλεοράσεως ἔκαμαν καὶ οἱ φυσικοὶ Ayrton καὶ Perry. Διὰ τὴν ὁριστικὴν πραγματοποίησιν τῆς τηλεοράσεως μεγίστην συμβολὴν παρέσχεν ἡ ὑπὸ τοῦ Hertz ἀνακάλυψις τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Marconi πραγματοποίησις τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ φωτοηλεκτρικοῦ φαινομένου καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς πραγματοποίησις τῶν φωτοηλεκτρικῶν στοιχείων, ὡς καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων τούτων κατακτήσεων τῆς ἐπιστήμης νεώτεροι ἐρευνηταὶ ἠσχολήθησαν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς τηλεοράσεως. Μεταξὺ τούτων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουν τὰ ὀνόματα τῶν Nipkow, Weiller, Sutton, Szczepanik, Ruhmer, Belin, Dauvillier, von Mihály, Jenkins, Karolus, Baird κ. ἄ. Διὰ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἡ τηλεόρασις προήχθη σημαντικῶς, ὥστε σήμερον πλέον, καίτοι ὑπολείπονται ἀκόμη πολλὰ νὰ γίνουν, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι αὕτη εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον τῆς πραγματοποιήσεως.

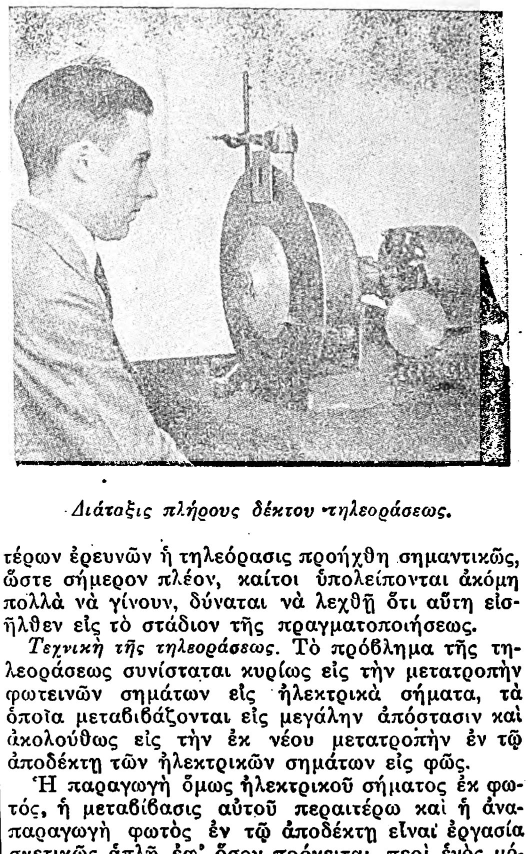
Διάταξις πλήρους δέκτου τηλεοράσεως.

Τεχνικὴ τῆς τηλεοράσεως. Τὸ πρόβλημα τῆς τηλεοράσεως συνίσταται κυρίως εἰς τὴν μετατροπὴν φωτεινῶν σημάτων εἰς ἠλεκτρικὰ σήματα, τὰ ὁποῖα μεταβιβάζονται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν ἐκ νέου μετατροπὴν ἐν τῷ ἀποδέκτῃ τῶν ἠλεκτρικῶν σημάτων εἰς φῶς.

Ἡ παραγωγὴ ὅμως ἠλεκτρικοῦ σήματος ἐκ φωτός, ἡ μεταβίβασις αὐτοῦ περαιτέρω καὶ ἡ ἀναπαραγωγὴ φωτὸς ἐν τῷ ἀποδέκτῃ εἶναι ἐργασία σχετικῶς ἁπλῆ, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἑνὸς μόνον σήματος.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς τηλεοράσεως εἶναι ἐπάναγκες νὰ μεταβιβάσωμεν οὐχὶ ἓν μόνον φωτεινὸν σῆμα, ἀλλὰ μέγαν ἀριθμὸν τοιούτων καὶ δὴ εἰς χρονικὸν διάστημα λίαν βραχύ, τάξεως μεγέθους $^{1}/_{16}$ μέχρι $^{1}/_{20}$ τοῦ δευτερολέπτου. Ὄντως, ἔχει καταδειχθῇ ὅτι οἱονδήποτε εἴδωλον εἴτε εἰκὼν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελούμενον ἐκ λίαν μεγάλου ἀριθμοῦ στοιχείων ἢ ἐπιφανειῶν μικροτάτου ἐμβαδοῦ, ἕκαστον τῶν ὁποίων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι παρουσιάζει ὁμοιόμορφον φωτισμόν. Ἐξ ἄλλου, γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀποτελεῖ εἶδος μωσαϊκοῦ, ἐξ ἀπείρως πολλῶν ἑξαγωνικῶν στοιχειωδῶν ἐπιφανειῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων συνδέεται πρὸς τὸν ἐγκέφαλον δι' ἰδίων διακλαδώσεων τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. Ὅταν αἱ ὡς ἄνω στοιχειώδεις ἐπιφάνειαι διεγείρωνται ὑπὸ ἐξωτερικοῦ φωτεινοῦ ἐρεθισμοῦ, αὗται μεταβιβάζουν ἀκολούθως τὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, οὕτω δὲ προκαλοῦν τὴν φωτεινὴν ἐντύπωσιν. Ὁ ἐρεθισμὸς τῶν στοιχειωδῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς εἶναι τόσον ἐντονώτερος ὅσον ἐντονώτερος εἶναι ὁ φωτισμός.

Τίνι τρόπῳ διεγείρονται αἱ ὡς ἄνω ἑξαγωνικαὶ ἐπιφάνειαι τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν, δέχονται ὅμως σήμερον ὅτι αὗται διαρρέονται ὑπὸ φωτοευπαθοῦς οὐσίας διεγειρομένης ὑπὸ τοῦ φωτός. Τὰ εἴδωλα ὅθεν, τὰ ὁποῖα βλέπομεν, ἀποτελοῦνται ἐκ λίαν μεγάλου ἀριθμοῦ μικροσκοπικῶν ἑξαγωνικῶν ἐπιφανειῶν διαφόρου βαθμοῦ φωτεινότητος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑξαγωνικῶν ἐπιφανειῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν κανονικοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀνέρχεται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια. Κατὰ ταῦτα ἡ τηλεόρασις θὰ ἦτο πραγματοποιήσιμος, ἐὰν θὰ κατωρθοῦτο ἡ χρησιμοποίησις τόσων φωτοευπαθῶν στηλῶν, συνδεομένων πρὸς ἰσάριθμον ἀριθμὸν κυκλωμάτων, ὅπως εἶναι αἱ στοιχειώδεις ἐπιφάνειαι ἐκ τοῦ γεωμετρικοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὁποίων θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖται εἴδωλον ἢ εἰκών, εἰς τρόπον ὥστε

Digitized by Google

ὅλα τὰ ἠλεκτρικὰ σήματα, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς εἰκόνος ἐπὶ τῶν φωτοευπαθῶν στηλῶν, νὰ εἶναι δυνατὸν ταυτοχρόνως νὰ μεταβιβασθοῦν καὶ νὰ ἐπηρεάσουν ἐν τῷ δέκτῃ σύνολον λυχνιῶν καταλλήλως διατεταγμένων.

Τοιοῦτον σύστημα τηλεοράσεως, ἀποτελούμενον ἐξ ἀπείρως πολλῶν κυκλωμάτων, δὲν εἶναι πρακτικῶς πραγματοποιήσιμον, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπεδείχθη ὅτι διὰ τὴν πρακτικὴν λύσιν τῆς τηλεοράσεως ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ μέθοδος ἀναλύσεως τῆς πρὸς μεταβίβασιν εἰκόνος ἢ εἰδώλου.

Πάντα δὲ γενικῶς τὰ ἐν χρήσει συστήματα τηλεοράσεως καὶ τηλεφωτογραφίας χρησιμοποιοῦν τὴν αὐτὴν μέθοδον ἀναλύσεως τῆς εἰκόνος, καθ' ἣν ἐν τῷ πομπῷ τὸ εἴδωλον ἢ εἰκὼν μεταβιβάζεται διαδοχικῶς σημεῖον πρὸς σημεῖον, ἤτοι αἱ διάφοροι στοιχειώδεις ἐπιφάνειαι διαφόρου φωτισμοῦ, ἐξ ὧν θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖται τὸ εἴδωλον, μεταβιβάζονται οὐχὶ ταυτοχρόνως ἀλλὰ διαδοχικῶς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι εἰς τὴν τηλεόρασιν διακρίνομεν τὰς ἀκολούθους στοιχειώδεις ἐργασίας. Ἡ πρώτη συνίσταται εἰς τὴν διπλῆν μετατροπὴν ἐνεργείας. Οὕτως ἡ εἰκών, ἡ ὁποία εἶναι προβεβλημένη ἐπὶ ἡμιδιαφανοῦς πλακός, ἀναλύεται εἰς στοιχειώδεις ἐπιφανείας διαφόρου φωτισμοῦ, αἱ διαφοραὶ δ' αὗται φωτισμοῦ μετατρέπονται εἰς διαφορὰς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι μεταβιβάζονται περαιτέρω καὶ ἀκολούθως ἐν τῷ δέκτῃ μετατρέπονται πάλιν εἰς ὀπτικὰς διαφοράς. Ἡ πρώτη αὕτη ἐργασία ἐν μὲν τῷ πομπῷ πραγματοποιεῖται δι' εἰδικοῦ *φωτοηλεκτρονόμου* μετατρέποντος τὰς ὀπτικὰς διαφορὰς εἰς ἠλεκτρικάς, ἐν δὲ τῷ δέκτῃ τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ *ἠλεκτροφωτονόμου* μετατρέποντος τὰς ἠλεκτρικὰς διαφορὰς εἰς ὀπτικάς.

Ἡ δευτέρα ἐργασία συνίσταται εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς εἰκόνος. Ἵνα δὲ ἐν τῷ δέκτῃ ἡ εἰκὼν ἀνασυντίθεται κατὰ τὴν αὐτὴν διαδοχὴν ὡς διεξάγεται ἡ ἐκπομπὴ δι' ἀναλύσεως αὐτῆς ἐν τῷ πομπῷ, δέον μεταξὺ πομποῦ καὶ δέκτου νὰ ὑφίσταται συγχρονισμός, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ὑπὸ τοῦ πομποῦ χειριζόμενον κατά τινα στιγμὴν στοιχεῖον τῆς εἰκόνος ν' ἀποτυποῦται ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐν τῷ δέκτῃ.

Συσκευαὶ μετατροπῆς φωτὸς εἰς ἠλεκτρικὰ σήματα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διὰ τὴν μετατροπὴν φωτεινῶν σημάτων εἰς ἠλεκτρικὰ σήματα χρησιμοποιοῦνται αἱ φωτοηλεκτρικαὶ στῆλαι, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ τῶν φωτοηλεκτρικῶν φαινομένων Ἡ φωτοηλεκτρικὴ στήλη ἀποτελεῖται ἐξ ὑαλίνου σωλῆνος, τὸ ἐσωτερικὸν τοίχωμα τοῦ ὁποίου ἐν μέρει περικαλύπτεται διὰ στρώματος λεπτοῦ μετάλλου τῶν ἀλκαλίων (π. χ. καλίου), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν φωτοευπαθῆ οὐσίαν. Ἐν τῷ σωλῆνι σχηματίζεται κενὸν ἢ ἐνίοτε πληροῦται οὗτος δι' ἀδρανοῦς ἀερίου (π. χ. ἀργοῦ) ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν. Ἡ πρόσπτωσις φωτὸς ἐπὶ τῆς φωτοευπαθοῦς οὐσίας τῆς φωτοηλεκτρικῆς στήλης ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκπομπὴν ὑπὸ ταύτης ἠλεκτρονίων, ἐὰν δ' ἐν τῇ συσκευῇ ἔχῃ τοποθετηθῇ καταλλήλως ἠλεκτρόδιον διατηρούμενον τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικῆς πηγῆς ἐξωτερικοῦ κυκλώματος εἰς σταθερὸν θετικὸν δυναμικόν, τότε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κυκλώματι παράγεται ρεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον ἐντονώτερον, ὅσον ὁ ἐπιδρῶν φωτισμὸς ἐπὶ τῆς φωτοευπαθοῦς οὐσίας τῆς φωτοηλεκτρικῆς στήλης εἶναι ἐντονώτερος. Χαρακτηριστικὸν τῶν φωτοηλεκτρικῶν στηλῶν εἶναι ὅτι ἡ ἔκλυσις τοῦ ρεύματος ἢ ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ εἶναι ἀκαριαία, χωρὶς νὰ παρατηρῆται οἱαδήποτε ἀδράνεια τῆς φωτοηλεκτρικῆς στήλης. Ἐν τούτοις τὰ οὕτω παραγόμενα φωτοηλεκτρικὰ ρεύματα εἶναι λίαν ἀσθενῆ καὶ διὰ νὰ χρησιμεύουν πρακτικῶς δέον προηγουμένως νὰ ἐνισχυθοῦν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἐνίσχυσις τῶν φωτοηλεκτρικῶν ρευμάτων ἐπιτυγχάνεται μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα διὰ τῶν ἐνισχυτῶν δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων.

Ἀναλυτικαὶ συσκευαί. Διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς εἰκόνος προετάθησαν διάφοροι διατάξεις, ὡς π. χ. ταλαντευόμενα κάτοπτρα, περιστεφόμενοι δίσκοι· ἐν τούτοις μεταξὺ ὅλων τῶν διατάξεων ὡς ἡ μᾶλλον διαδεδομένη θεωρεῖται σήμερον ὁ δίσκος τοῦ Nipkow, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ κυκλικοῦ δίσκου μεταλλικοῦ, φέροντος κατὰ τὴν περιφέρειαν ὀπὰς διατεταγμένας κατὰ σπεῖραν (σχ 1) καὶ περιστρεφομένου περὶ ἄξονα πρὸ τοῦ ὑπὸ μεταβίβασιν εἰδώλου.

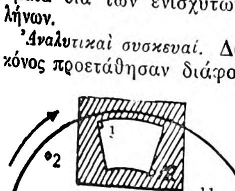

Σχ. 1. *Δίσκος Nipkow.*

Στοιχειώδης διάταξις ἐκπομπῆς τηλεοράσεως. Στοιχειωδῶς ἡ διάταξις ἐκπομπῆς τηλεοράσεως εἰκονίζεται ὑπὸ τοῦ σχ 2, ἐν ᾧ ὑποδηλοῦνται πᾶσαι αἱ συσκευαὶ αἱ χρησιμοποιούμεναι μέχρι τῆς φωτοηλεκτρικῆς στήλης. Πέραν τῆς φωτοηλεκτρικῆς στήλης ἐπακολουθεῖ ὁ ἐνισχυτὴς διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φωτοηλεκτρικῶν ρευμάτων καὶ ἀκολούθως τὸ σύστημα μεταβιβάσεως, τὰ ὁποῖα ὅμως χάριν ἁπλότητος δὲν εἰκονίζονται ἐν τῷ σχήματι.

Μεταβίβασις. Τὸ πρόβλημα τῆς μεταβιβάσεως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς τηλεοράσεως προσκρούει εἰς σοβαρὰς δυσχερείας, λόγῳ τοῦ ὅτι δέον νὰ μεταβιβασθῇ σχετικῶς εὐρεῖα ταινία συχνοτήτων ἄνευ διαστροφῆς. Φαντασθῶμεν π. χ. ὅτι ἡ ἀνάλυσις τῆς εἰκόνος γίνεται διὰ δίσκου Nipkow φέροντος 50 ὀπάς· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀνάλυσις συνίσταται εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τοῦ ἀντικειμένου εἰς 50×50=2.500 στοιχεῖα, διὰ νὰ ἔχωμεν δὲ τὴν ἐντύπωσιν συνεχείας δέον τὸ εἴδωλον, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀδρανείας τοῦ ὀφθαλμοῦ, νὰ ἀναλύεται πλήρως περίπου 20 φορὰς κατὰ δευτερόλεπτον, τοῦθ' ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς μεταβίβασιν 50.000 στοιχείων κατὰ δευτερόλεπτον. Εἰς ἔκφρασιν συχνότητος ἐναλλασσομένου ρεύματος ἡ μετα-

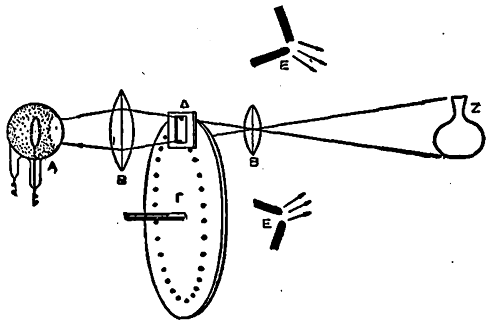

Σχ. 2. *Στοιχειώδης διάταξις ἐκπομπῆς τηλεοράσεως.*
[Α=φωτοηλεκτρικὴ στήλη· Β,Β=φακός· Γ=ἀναλύων δισκος μετὰ ὀπῶν διατεταγμένων σπειροειδῶς· Δ=εὖρος πεδιου· Ε,Ε=πηγὴ φωτός· Ζ=ἀναλυόμενον ἀντικείμενον.]

βίβασις αὕτη ἀντιστοιχεῖ εἰς 25.000 περιόδους κατὰ δευτερόλεπτον.

Πραγματικῶς ἔχει καταδειχθῆ ὅτι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καλῶν εἰκόνων ἀπαιτεῖται ἐν τῇ τηλεοράσει ταχύτης μεταβιβάσεως $^1/_{10}$ τοῦ δευτερολέπτου κατὰ τετραγωνικὸν δεκατόμετρον. Εἰς περίπτωσιν, ἐξ ἄλλου, καθ' ἣν ἡ εἰκὼν δέον νὰ φαίνεται ἐν τῇ δέκτῃ σαφής, ἡ ἀναλυτικὴ διάταξις πρέπει νὰ ἀναλύῃ τὴν εἰκόνα, ὥστε τὰ στοιχεια αὐτῆς ν' ἀντιστοιχοῦν εἰς ἐπιφάνειαν $^1/_{25}$ mm², εἰς τρόπον, ὥστε εἰς ἐπιφάνειαν εἰκόνος 10×10 cm νὰ ἀντιστοιχοῦν 250.000 στοιχειώδεις ἐπιφάνειαι. Δεδομένου δ' ὅτι ἐν τῇ τηλεοράσει, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἀδρανείας τοῦ ὀφθαλμοῦ, δέον νὰ μεταβιβάζωνται 16 εἰκόνες κατὰ δευτερόλεπτον, ἡ μεταβιβαζομένη συχνότης εἰς περίπτωσιν διαδοχῆς φωτεινῶν καὶ σκοτεινῶν σημείων ἀνέρχεται εἰς 16×250 000× $^1/_2$, ἤτοι περίπου 2.000 000 στοιχεῖα κατὰ δευτερόλεπτον. Ἡ διὰ καλῳδίου μετα-

Εἰκ. 3. *Εἰκὼν παραγομένη ἐν τῷ δέκτῃ ὑπὸ μετρίαν ἀνάλυσιν τῆς εἰκόνος ἐν τῷ πομπῷ.*

βίβασις τόσον ὑψηλῆς συχνότητος δὲν εἶναι ἐφικτή, ἕνεκα τῆς διαστροφῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ὑφίσταντο τὰ σήματα, μόνον δὲ δι' ἀσυρμάτου ὁδοῦ καθίσταται αὕτη δυνατὴ διὰ χρησιμοποιήσεως φέροντος κύματος, τοῦ ὁποίου ἡ συχνότης νὰ εἶναι περίπου διπλασία τῆς συχνότητος διαμορφώσεως, π.χ. εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν διὰ χρησιμοποιήσεως φέροντος κύματος συχνότητος $4{,}10^{16}$, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ εἰς μῆκος κύματος 75 μέτρ.

Γενικῶς, ἡ τελεία τηλεόρασις θὰ κατασταθῇ δυνατὴ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τελειοποιήσεως τῆς τεχνικῆς τῶν ὑπερβραχέων κυμάτων. Ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ τὴν τηλεόρασιν χρησιμοποιοῦνται τὰ βραχέα κύματα, ὡς καὶ τὰ μέσα κύματα τῆς ραδιοφωνίας. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν περιορίζομεν ἐν τῇ τηλεοράσει τὸ μέγεθος τῆς μεταβιβαζομένης εἰκόνος, δυνάμεθα ὑπὸ ἀνάλυσιν $^1/_{25}$mm² νὰ μεταβιβάσωμεν διὰ μήκους κύματος 600 μέτρων εἰκόνα ἐπιφανείας 5×5 cm. Ἐὰν δεχθῶμεν οὐχὶ τῆς ὡς ἄνω λεπτότητος ἀνάλυσιν καὶ ἀρκούμεθα ἐν

Εἰκ. 4. *Εἰκὼν παραγομένη ἐν τῷ δέκτῃ ὑπὸ ἀνεπαρκῆ ἀνάλυσιν τῆς εἰκόνος ἐν τῷ πομπῷ.*

τῷ δέκτῃ εἰς εἰκόνας οὐχὶ μεγάλης εὐκρινείας, δυνάμεθα διὰ μήκους κύματος π. χ. 600 μέτρ. νὰ ἐπιτύχωμεν μεταβίβασιν εἰκόνος ἐπιφανείας 8×8 cm. Αἱ εἰκόνες 2 καὶ 4 δεικνύουν τὰς λαμβανομένας εἰκόνας ὑπὸ μέσης λεπτότητος ἀνάλυσιν καὶ ὑπὸ ἀνεπαρκῆ ἀνάλυσιν τῆς εἰκόνος. Ἡ εἰκὼν 4, καίτοι ἀσαφής, ἐπιτρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν μορφὴν τοῦ μεταβιβαζομένου προσώπου.

Λῆψις ἐν τῇ τηλεοράσει. Ὁ ἁπλούστερος τρόπος λήψεως ἐν τῇ τηλεοράσει συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐν τῷ δέκτῃ δίσκου Nipkow, ὁμοίου ἀκριβῶς πρὸς τὸν χρησιμοποιούμενον ἐν τῷ πομπῷ καὶ τῆς παρατηρήσεως διὰ μέσου τοῦ διαφράγματος καὶ τῶν ὀπῶν τοῦ δίσκου φωτεινῆς πηγῆς, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ πιστῶς τὰς μεταβολὰς τῶν ἐν τῷ δέκτῃ προσλαμβανομένων ἠλεκτρικῶν σημάτων. Ἡ ἀρίστη λυχνία πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι *ἡ λυχνία διὰ νέου.* Ὅταν, ὅθεν, παρατηρητὴς ἵσταται πρὸς τοῦ περιστρέπτου δίσκου Nipkow τοῦ δέκτου καὶ παρατηρῇ τὴν λυχνίαν νέου κειμένην ὄπισθεν αὐτοῦ καὶ συνδεδεμένην πρὸς τὸν δέκτην, ὅστις εἶναι συνήθως ραδιοφωνικὸς δέκτης μὲ ἐλαφρὸς τροποποιήσεις, βλέπει εἰς ἑκάστην στιγμὴν φωτεινὸν σημεῖον τοῦ ὁποίου ἡ ἔντασις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἔντασιν τοῦ λαμβανομένου σήματος. Ἡ ἔντασις ὅμως τοῦ σήματος πάλιν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἔντασιν τοῦ φωτοηλεκτρικοῦ ρεύματος τοῦ παραγομένου ἐν τῷ πομπῷ, ἤτοι πρὸς τὴν φωτεινότητα τοῦ στοιχείου τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ πομποῦ κατὰ τὴν θεωρουμένην στιγμήν. Ὡς ἐκ τῆς διαρκείας τῆς ἐντυπώσεως τοῦ ὀπτικοῦ ἐρεθισμοῦ, ὁ παρατηρητὴς ἔχει τὴν ἐντύπωσιν ὀπτικοῦ πεδίου πλήρως φωτιζομένου καὶ δεικνύοντος διαφορὰς φωτισμοῦ κατὰ τὰ διάφορα σημεῖα αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ὁ δίσκος Nipkow ἐν τῷ δέκτῃ στρέφεται ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ταχύτητα, ὑφ' ἣν καὶ ὁ δέκτης ἐν τῷ πομπῷ καὶ ἐν φάσει πρὸς αὐτόν, τότε τὸ εἴδωλον, ὅπερ βλέπει ὁ παρατηρητὴς ἐν τῷ δέκτῃ, εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ εὑρισκόμενον ἐν τῷ πομπῷ.

Ἡ ὡς ἄνω διάταξις ἀποτελεῖ διάταξιν λήψεως δι' ὑποκειμενικὴν παρατήρησιν. Ἐν τούτοις, διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν παρατήρησιν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ εἴδωλον νὰ παρατηρῆται ταυτοχρόνως ὑπὸ πολλῶν παρατηρητῶν ἐν τῷ δέκτῃ, χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ λυχνίαι νέου μὲ πολλαπλᾶ ἠλεκτρόδια, τὰ δὲ σήματα μεταβιβάζονται διαδοχικῶς εἰς τὰ ἠλεκτρόδια μέσῳ εἰδικοῦ διανομέως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι μεταξὺ δέκτου καὶ πομποῦ δέον νὰ ἀποκαθίσταται συγχρονισμός, τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνεται διὰ διαφόρων συγχρονιστικῶν διατάξεων.

Σύγχρονος ἀνάπτυξις τῆς τηλεοράσεως. Γενικῶς ὁ κλάδος τῆς τηλεοράσεως εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, μέχρι δὲ σήμερον ἐπετεύχθη ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς ὡς καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα δέον νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— *[Πνευματ.]* Βλ. *διόρασις.*

τηλεπάθεια (ἡ)· ἡ ἐπικοινωνία τῆς σκέψεως, ἡ ἀποκαθισταμένη μεταξὺ δύο ἀτόμων ἄνευ μεσολαβήσεως τῶν γνωστῶν αἰσθήσεων.

— *[Πνευματ.]* Ἐν τῇ *τηλεπαθείᾳ* ὀνομάζομεν τὸ μὲν μεταβιβάζον τὴν σκέψιν αὐτοῦ ἄτομον *πομπόν*, τὸ δὲ δεχόμενον ταύτην *δέκτην*. Τηλεπαθείας διακρίνομεν δύο εἴδη. Ἐκείνην, ἥτις γίνεται πρὸς πειραματισμόν, ὁπότε ὁ πομπὸς ἐν ἐπιγνώσει προσ-

Digitized by Google

παθεῖ νὰ μεταβιβάσῃ τὴν σκέψιν του, καὶ ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ μεταβίβασις γίνεται χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ πομποῦ. Τὸ πρῶτον εἶδος τηλεπαθείας ἐκλήθη καὶ *ἀνάγνωσις σκέψεως*, *μεταβίβασις σκέψεως*, *νοομαντεία*, *νοερὰ ὑποβολή*, *διαψυχία*, *τηλεψυχία* ἢ *ἐνεργὸς τηλεπάθεια*. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνήκουν αἱ μετ' ἐπαφῆς ἢ ἄνευ ἐπαφῆς νοομαντεῖαι, αἱ ἐκτελούμεναι πρὸς βιοπορισμὸν ὑπὸ διαφόρων ἐξ ἐπαγγέλματος ὑπνωτιστῶν, καθὼς καὶ τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα willing game γνωστὸν εἰς τὰς συναναστροφὰς πείραμα, καθ' ὃ ἄτομον μὲ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμούς, ὁδηγούμενον ὑπὸ τῆς σκέψεως ἄλλου ἀτόμου, δύναται νὰ ἀνεύρῃ κεκρυμμένον ἀντικείμενον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνήκουν ἐπίσης τὰ τηλεπαθητικὰ πειράματα τῶν μεγάλων ἢ μικρῶν ἀποστάσεων, τὰ λαμβάνοντα χώραν μεταξὺ δύο ἀτόμων ἢ δύο ὁμάδων ἀτόμων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐνεργεῖ ὡς πομπός, ἡ δὲ ἄλλη ὡς δέκτης. Τὸ δεύτερον εἶδος τῆς τηλεπαθείας, μελετηθὲν καὶ ἐξερευνηθὲν πλήρως χάρις εἰς τὴν κολοσσιαίαν ἐργασίαν τῆς βρεττανικῆς ἑταιρείας ψυχικῶν ἐρευνῶν, παρουσιάζεται κυρίως κατὰ 9 διαφόρους μορφάς. Ἤτοι: 1) ἁπλῆ ἐμφάνισις τοῦ πομποῦ συμπίπτουσα μὲ δυστύχημα ἢ καὶ ἁπλῶς μὲ ἔλευσιν αὐτοῦ· 2) ἀναπαράστασις σκηνῆς: ὁ δέκτης βλέπει ὁλόκληρον τὴν ἀναπαράστασιν τῆς σκηνῆς τοῦ δυστυχήματος ἢ νόσου τοῦ πομποῦ· 3) μορφὴ ἀνακοινωτική: ὁ πομπὸς ἐμφανίζεται καὶ ἀνακοινοῖ ὡρισμένον γεγονός, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἢ πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῇ· 4) ἀποχαιρετισμοὶ καὶ παρακλήσεις: ὁ πομπὸς ἐμφανίζεται ἀποχαιρετῶν καὶ ὑποβάλλων παράκλησιν δι' ὡρισμένον ζήτημα ἀφορῶν ἑαυτόν, τὴν οἰκογένειάν του κ.τ.τ.· 5) μορφὴ ψυχοπαθητική: ὁ δέκτης αἰσθάνεται βαρυθυμίαν, μελαγχολίαν ἢ κατάπτωσιν ἀνεξήγητον, ἡ ὁποία συμπίπτει μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ πομποῦ ἀσθενοῦντος ἢ ἀποθνήσκοντος· 6) μορφὴ ὑποβλητική: μαθητὴς μελετήσας ὡρισμένον θέμα συνεπείᾳ τυχαίου ὀνείρου ὑποβάλλει τοῦτο ἀσυναισθήτως εἰς τὸν διδάσκαλόν του κατὰ τὰς ἐξετάσεις· 7) μορφὴ τηλεκινητική: ὁ δέκτης ἀντιλαμβάνεται θραῦσιν ἢ πτῶσιν εἰκόνων τοῦ ἀποθνήσκοντος πομποῦ, ὡς ἐπίσης σταμάτημα ὡρολογίου, ῥάγισμα κατόπτρων κλπ.· 8) μορφὴ ἠχητική: ὁ δέκτης ἀκούει ἤχους, βήματα, τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζουν τὸ βάδισμα τοῦ πομποῦ, κρότους θραυομένων ὑέλων, ἁρμονικοὺς ἤχους κ.τ.τ.· 9) μορφὴ φωτεινή: ὁ δέκτης βλέπει ὀπτικὰς παραισθήσεις ἢ ἐκτοπλασματικὰς ἐμφανίσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν μορφὴν ὑπενθυμίζουσαν τὴν τοῦ πομποῦ. Τὰ τελευταῖα ταῦτα φαινόμενα ἐπιτυγχάνουσι καλύτερον, ὅταν ὁ δέκτης εὑρίσκεται ἐν καταστάσει μειώσεως τῶν αἰσθήσεων (ὕπνος, ὕπνωσις, καταστάσεις παθολογικαὶ κλπ.). Παρετηρήθησαν ἐπὶ προσώπων συμπαθῶς διακειμένων πρὸς ἄλληλα ἢ συνδεομένων δι' αἵματος, φιλίας, ἔρωτος κ.τ.τ., οὐχὶ δὲ ἀδιαφόρων πρὸς ἄλληλα. Τηλεπαθητικὰ φαινόμενα παρετηρήθησαν ἐπίσης μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζῴων. Ὡς πρὸς τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου δὲν ἔχομεν εἰμὴ ὑποθέσεις, ἡ ἐπικρατεστέρα τῶν ὁποίων παρομοιάζει τὰ φαινόμενα ταῦτα μὲ τὰ παρατηρούμενα εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν.

Ν. Γ. ΜΑΥΡΗΣ

τηλεπαθητικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τηλεπάθειαν: «τηλεπαθητικὰ φαινόμενα». — Ἐπίρρ. *τηλεπαθητικῶς*.

τηλεπενέργεια (ἡ)· ἐπενέργεια ἐξ ἀποστάσεως.

τηλεπικοινωνία (ἡ). Τὸ σύνολον τῶν μέσων, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ μεταβιβάσῃ εἰς μεμακρυσμένας ἀποστάσεις διανοήματα αὐτοῦ. Ὡς μέσα τηλεπικοινωνίας ἰδίᾳ εἶναι τὰ διάφορα ἐν χρήσει συστήματα τηλεγράφου, τηλεφώνου, ἡ τηλεφωτογραφία, ἡ τηλεόρασις.

Κ. Π.

τηλεπλασία (ἡ) (téléplastie). Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν συμπεριελήφθησαν τὰ φαινόμενα, καθ' ἃ ὁ ἐκ τοῦ σώματος τῶν μέντιουμ ἐκλυόμενος ψυχοδυναμισμὸς διαμορφοῦται ὑπό τινας συνθήκας εἰς ἀνθρωπόμορφα σχήματα. Τὰ σχήματα ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι ἢ τελείως διαφανῆ καὶ ἀψηλάφητα, ὅπως τὰ φαντάσματα τῶν παραμυθιῶν, ἢ τοὐναντίον νὰ ἔχωσι πυκνοτέραν τὴν σύστασιν καὶ νὰ δύνανται μάλιστα νὰ φωτογραφηθῶσιν ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις. Αἱ ἀνθρωπίμορφοι αὐταὶ ἐμφανίσεις ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ *ἐκτοπλάσματος* καὶ τῆς *ὑλοποιήσεως*.

Ν. Γ. Μ.

τηλεσεισμικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀφορῶν σεισμικὰς δονήσεις γινομένας μακρὰν τοῦ ἀναγράφοντος αὐτὰς σεισμογραφικοῦ ὀργάνου.

Γ. Κ. Γ.

τηλέσεισμος (ὁ). Σεισμός, ἔχων τὸ ἐπίκεντρον αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν μεγαλυτέραν τῶν 1000 χλμ. ἀπὸ τοῦ ἀναγράφοντος αὐτὸν σεισμογραφικοῦ ὀργάνου.

Γ. Κ. Γ.

τηλεσημία (ἡ)· ἡ μεταβίβασις σημάτων εἰς μακρὰν ἀπόστασιν καὶ ἡ διὰ σημάτων μεγάλης ἀποστάσεως συνεννόησις.

Σ. Ε. Λ.

τηλεσκοπία (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου παρατήρησις· || ἰδίᾳ, ἡ ἐπιστήμη τῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων.

τηλεσκοπικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ τηλεσκόπιον: «τηλεσκοπικαὶ παρατηρήσεις».

—τηλεσκοπικοὶ *πλανῆται* *['Αστρον.]*. Πλανῆται, οἱ ὁποῖοι εἶναι τόσον ἀμυδροί, ὥστε καθίστανται ὁρατοὶ μόνον διὰ τῆς χρήσεως τηλεσκοπίου. Συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται οἱ ἄλλως λεγόμενοι *ἀστεροειδεῖς* ἢ *μικροὶ πλανῆται* πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοὺς *μεγάλους πλανήτας*.

Σ. Π.

τηλεσκόπιον (τὸ) *['Αστρον.]*. Ὀπτικὸν ὄργανον, χρησιμεῦον πρὸς παρατήρησιν τῶν μεμακρυσμένων ἀντικειμένων, καὶ εἰδικώτερον τῶν οὐρανίων σωμάτων. Τὸ τηλεσκόπιον ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότατον τῶν ἀστρονομικῶν ὀργάνων καὶ τὸ μοναδικὸν μέσον πρὸς διεξαγωγὴν τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς συστάσεως καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀστρικοῦ σύμπαντος. Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς του εἰς τὴν μελέτην τοῦ οὐρανοῦ ἔχει ποικίλας χρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουσι κυρίως εἰς τρία τινά: α') Εἰς τὸν σχηματισμὸν εὐκρινοῦς εἰδώλου τοῦ σκοπευομένου ἀντικειμένου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως μεγεθύνοντες αὐτὸ καταλλήλως μελετήσωμεν τὰς ἐπιφανειακάς του λεπτομερείας ἢ ἐκτελέσωμεν ἐπ' αὐτοῦ μετρήσεις μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας ἢ καὶ φωτογραφήσωμεν αὐτό. β') Εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ φωτὸς τῶν ἄστρων πρὸς ἐξέτασιν αὐτοῦ διὰ φασματοσκοπίου ἢ φωτομέτρου ἢ ἄλλου ἐξαρτήματος καὶ προσδιορισμὸν τῆς χημικῆς συστάσεως, τοῦ χρώματος, τῆς θερμοκρασίας, τῆς λαμπρότητος κλπ. τοῦ ἄστρου· καὶ γ') Εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς διευθύνσεως τοῦ σκοπευομένου ἄστρου ἢ τῆς γωνιώδους ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπό τινος ἄλλου ἢ καὶ τῆς στιγμῆς τῆς διαβάσεως αὐτοῦ ἐξ ὡρισμένου σημείου τοῦ οὐρανοῦ.

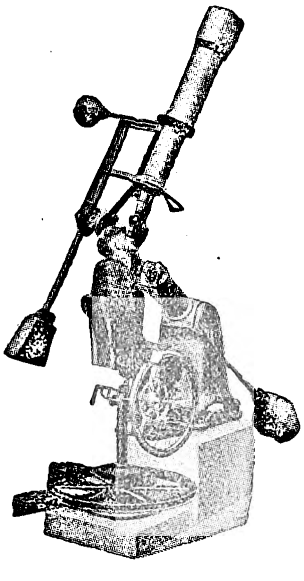

Εἰδικὸν τηλεσκόπιον δι' ἀναζήτησιν κομητῶν.

Τὰ τηλεσκόπια εἶναι δύο εἰδῶν: *διοπτρικὰ* ἢ *κατοπτρικά*. Ἀμφότερα στηρίζονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς τῆς ὀπτικῆς, καθ' ἣν συγκλίνων φακὸς ἢ κοῖλον κάτοπτρον σχηματίζουσιν εἰς τὴν ἑστίαν αὐτῶν πραγματικὸν εἴδωλον τοῦ σκοπευομένου ἀντικειμένου, ὅπερ δύναται νὰ μεγεθυνθῇ μέχρις ὡρισμένου ὁρίου τῇ βοηθείᾳ μεγεθυντικοῦ προσοφθαλμίου.

Τὰ διοπτρικὰ τηλεσκόπια ἀνεκαλύφθησαν πρὸ τῶν κατοπτρικῶν, μολονότι δὲ τὰ πρῶτα εἶναι τὰ μᾶλλον σήμερον διαδεδομένα, ἐν τούτοις τὰ τελευταῖα, διὰ διαφόρους λόγους, ὑπερτεροῦσιν ἤδη τῶν πρώτων κατὰ τὰς διαστάσεις.

Τὸ τηλεσκόπιον ἀνεκαλύφθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Ὀλλανδίᾳ, δι' ὃ κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο *ὀλλανδικὴ* ἢ *βαταυϊκὴ διόπτρα*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπωλεῖτο ὑπό τινος Βέλγου κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1608 ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Φραγκφούρτης, ὡς περίεργος συσκευή, ἔχουσα τὴν ἰδιότητα νὰ πλησιάζῃ καὶ νὰ μεγεθύνῃ τὰ ἀντικείμενα. Χάρις εἰς πλανοδίους Ὀλλανδοὺς θαυματοποιούς, ἡ περίφημος αὕτη συσκευὴ κατέστη ταχύτατα γνωστὴ εἰς διαφόρους χώρας τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἀρχικῶς ὠνομάζετο *κορμὸς* ἢ *κύλινδρος*. Βραδύτερον ἐπεκράτησε πανταχοῦ ἡ ὀνομασία, ἣν ἀπὸ τοῦ 1612 ἔδωκεν εἰς τὸ ὄργανον ὁ Γαλιλαῖος, καλέσας αὐτὸ *τηλεσκόπιον*.

Δὲν εἶναι γνωστὸν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος ποῖος ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρέτης τοῦ τηλεσκοπίου. Καθὼς φαίνεται, ἡ πολυτιμοτάτη αὕτη ἐφεύρεσις ὀφείλεται, ὅπως καὶ τόσαι ἄλλαι, εἰς τὴν τύχην. διότι κατά τινα ἐκδοχὴν τὰ τέκνα τοῦ Ζαχαρίου Ζάνσεν (Zacharias Jansen), κατασκευαστοῦ ὀμματοϋαλίων ἐν Μίντελμπουργκ (Middelburg), παίζοντα μὲ διαφόρους φακούς, ἔτυχε νὰ παρατηρήσωσι τὸν ἀνεμοδείκτην τοῦ κωδωνοστασίου τῆς ἐκκλησίας διὰ μέσου ἑνὸς ἀμφικύρτου καὶ ἑνὸς ἀμφικοίλου φακοῦ, φέροντα δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν προσήκουσαν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν διέκριναν τὸν ἀνεμοδείκτην πλησιέστερον καὶ μεγαλύτερον. Ὁ πατήρ των, πληροφορηθεὶς τὸ γεγονός, ἔσχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ συναρμόσῃ τοὺς δύο φακοὺς εἰς τὰ ἄκρα δύο σωλήνων, ὧν ὁ εἷς, ὀλισθαίνων ἐντὸς τοῦ ἄλλου, ἐπέφερε τὸν κανονισμὸν τῆς μεταξὺ τῶν δύο φακῶν ἀποστάσεως μέχρις ἐπιτεύξεως πλήρους εὐκρινείας. Κατά τινα γνώμην ὁ Ζάνσεν οὗτος ἦτο Ἕλλην, ὀνομαζόμενος Ἰωαννίδης (βλ. λ. *Ἰωαννίδης*, Ζαχαρίας). Πληροφορηθεὶς τὴν περίεργον ἐφεύρεσιν ταξιδιώτης τις κατὰ τὴν διάβασίν του ἐκ Μίντελμπουργκ, ἀπετάθη κατὰ λάθος εἰς τὸν ἐν τῇ αὐτῇ πόλιν κατασκευαστὴν ὀμματοϋαλίων Χὰνς Λίππερσαι (Hans Lippershey ἢ Lippersheim), ὅστις, συγκεντρώσας ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ ταξιδιώτου ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς νέας ἐφευρέσεως, κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ τὸ περίφημον ὄργανον. Ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀρχεῖα τῆς Χάγης, ὁ Λίππερσαι ὑπέβαλεν εἰς τὴν ὀλλανδικὴν κυβέρνησιν τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1608 αἴτησιν, ζητῶν προνόμιον εὑρεσιτεχνίας, ὅπερ καὶ τῷ ἐδόθη τὴν 20ὴν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μετὰ τῆς ἐντολῆς ὅπως κατασκευάσῃ καὶ δευτέραν διόπτραν ἀντὶ ἀμοιβῆς 900 φλωρινίων. Τὴν 15ην Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Λίππερσαι παρέδωκεν εἰς τὴν ὀλλανδικὴν κυβέρνησιν διόφθαλμον τηλεσκόπιον καὶ ἔλαβε νέαν ἐντολὴν κατασκευῆς ἄλλων δύο τοιούτων ὀργάνων πρὸς 900 φλωρίνια ἕκαστον.

Κατὰ τὸν Καρτέσιον («Dioptrique» 1637) ἐφευρέτης τοῦ τηλεσκοπίου ὑπῆρξεν ὁ *Ἰακὼβ Μέτιος* (Jacob Metius), ἔμπορος ὀπτικῶν εἰδῶν ἐξ Alkmaar τῆς Ὀλλανδίας, ὅστις ὑπέβαλε τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1608 αἴτησιν εἰς τὴν ὀλλανδικὴν κυβέρνησιν περὶ χορηγίας προνομίου διὰ τὴν πώλησιν ὀργάνου προσεγγίζοντος τὰ ἀντικείμενα, τὸ ὁποῖον ἐφεῦρε κατὰ τύχην, ἐνῷ ἠσχολεῖτο εἰς ὀπτικὰ πειράματα.

Μεταξὺ τῶν ἐφευρετῶν τοῦ τηλεσκοπίου ἀναγράφονται προσέτι ὁ *Κορνήλιος* van Drebbel (1572—1634), διάσημος φυσικὸς καὶ μηχανικὸς ἐξ Ἀλκμάαρ, ὁ ἰησουΐτης *Ἀντώνιος* de Dominis (1556—1624), ὁ *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς* Porta (1538—1615) καὶ ὁ *Ρογῆρος* Bacon (1214—1292).

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τηλεσκοπίου εἰς τὴν ἀστρονομίαν ὀφείλεται εἰς τὸν Γαλιλαῖον. Καθ' ἃ οὗτος ἀναφέρει ἐν τῷ συγγράμματί του «Nuncius Siderius», εὑρισκόμενος ἐν Βενετίᾳ κατὰ Μάϊον 1609, ἤκουσε περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ὀλλανδικῶν διοπτρῶν. Βεβαιωθεὶς περὶ τοῦ γεγονότος ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου Badouère καὶ ὁδηγούμενος ἐκ τῶν περὶ τὴν ὀπτικὴν γνώσεων αὐτοῦ, κατεσκεύασεν ἐν Παδούῃ τὸ πρῶτον τηλεσκόπιόν του, προσαρμόσας εἰς τὰ ἄκρα μεταλλικοῦ σωλῆνος ἕνα ἀμφίκυρτον καὶ ἕνα ἀμφίκοιλον φακόν, τοὺς ὁποίους ἔλαβεν ἀπὸ ὀμματοϋάλια. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ τηλεσκόποιον τοῦτο παρουσίαζε τὰ ἀντικείμενα ὑπὸ μεγέθυνσιν εἰς τὸ τριπλάσιον περίπου, κατεσκεύασε δεύτερον, μεγεθῦνον εἰς τὸ ὀκταπλάσιον καὶ μετ' ὀλίγον τρίτον ἐπιτρέπον μεγέθυνσιν εἰς τὸ τριακονταπλάσιον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἐλθὼν εἰς Βενετίαν, τὸ ἐδώρησεν εἰς τὸν δόγην Λεονάρδον Δονᾶτον καὶ εἰς τὴν γερουσίαν, τοσοῦτος δὲ ἦτο ὁ ἐνθουσιαμὸς τὸν ὁποῖον προὐκάλεσεν, ὥστε διωρίσθη ἰσόβιος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης, διπλασιασθέντος συγχρόνως καὶ τοῦ ἕως τότε ἐκ 500 φλωρινίων ἐτησίου μισθοῦ του. Ἔκτοτε ὁ Γαλιλαῖος ἀφιέρωσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ τηλεσκοποίου καὶ εἰς τὴν δι' αὐτοῦ ἐξερεύνησιν τοῦ οὐρανοῦ.

Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου του ὁ Γαλιλαῖος κατώρθωσε νὰ ἴδῃ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ὅ,τι οὐδεὶς ποτε

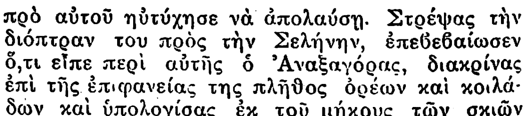

Διόπτρα τοῦ Γαλιλαίου.

πρὸ αὐτοῦ ηὐτύχησε νὰ ἀπολαύσῃ. Στρέψας τὴν διόπτραν του πρὸς τὴν Σελήνην, ἐπεβεβαίωσεν ὅ,τι εἶπε περὶ αὐτῆς ὁ Ἀναξαγόρας, διακρίνας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της πλῆθος ὀρέων καὶ κοιλάδων καὶ ὑπολογίσας ἐκ τοῦ μήκους τῶν σκιῶν αὐτῶν τὰ ὕψη διαφόρων κρατήρων της. Παρατηρῶν τὰς Πλειάδας ἀνακαλύπτει, πλὴν τῶν 6—7 λαμπρῶν ἀστέρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὁρατοὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ἑτέρους 40. Ὁ Γαλαξίας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς διόπτρας του ὁμοιάζει πρὸς ψήγματα χρυσοῦ, ἡ Ἀφροδίτη παρουσιάζει φάσεις ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς Σελήνης καὶ ὁ Ζεὺς μετὰ τῶν τεσσάρων δορυφόρων του προσφέρεται ὡς ἓν ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων ἐπιχειρημάτων πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος. Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τέλος ἀνακαλύπτει ὁ Γαλιλαῖος τὰς κηλῖδας τοῦ Ἡλίου, ἀποδεικνύει τὴν περὶ ἄξονα περιστροφὴν αὐτοῦ, μαντεύει τὴν ἰδιόρρυθμον ὄψιν τοῦ Κρόνου καὶ ἐν γένει, καταρρίπτων πλείστας παλαιὰς ἐσφαλμένας δοξασίας, διανοίγει νέας εὐρυτάτας λεωφόρους πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ Σύμπαντος.

Ἡ αἴγλη τῶν ἀστρονομικῶν ἀνακαλύψεων, τὰς ὁποίας ἐπέτυχεν ὁ Γαλιλαῖος διὰ τῶν τελειοποιήσεων, ἃς ἐπέφερεν εἰς τὸ τηλεσκόπιον, ὑπῆρξε τοσαύτη, ὥστε συντόμως ἐπεσκίασε τὴν δόξαν τοῦ ἀρχικοῦ ἐφευρέτου τοῦ πολυτιμοτάτου τούτου ὀργάνου, ὅπερ ἀπὸ τοῦ διασήμου ἀστρονόμου ἐκλήθη *διόπτρα τοῦ Γαλιλαίου*.

Πρῶτος ὁ Κέπλερος τῷ 1611 ὑπέδειξε θεωρητικῶς εἰς τὰ «Κατοπτρικά» του τὰ πρακτικὰ ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα θὰ προέκυπτον ἂν ὁ ἀμφίκοιλος προσοφθάλμιος τῆς διόπτρας τοῦ Γαλιλαίου ἀντικαθίστατο δι' ἀμφικύρτου. Τὰς ὑποδείξεις τοῦ

Digitized by Google

Κεπλέρου ἐπεβεβαίωσεν ὁ ἰησουΐτης *Χριστόφορος Scheiner*, κατασκευάσας πρῶτος διόπτραν τοῦ Κεπλέρου, ἣν περιγράφει ἐν συγγράμματί του ὑπὸ τὸν τίτλον «Rosa Ursina» (1630 Μέγιστον πλεονέκτημα τῆς *διόπτρας τοῦ Κεπλέρου*, ὅπερ πρῶτος ἐτόνισεν ὁ *Γουλιέλμος* Gascoigne, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὸ κοινὸν ἑστιακὸν ἐπίπεδον τοῦ ἀντικειμενικοῦ καὶ τοῦ προσοφθαλμίου φακοῦ αὐτῆς δύναται νὰ τοποθετηθῇ κλῖμαξ, ἥτις εἶναι εὐκρινῶς ὁρατὴ συγχρόνως μετὰ τοῦ παρατηρουμένου ἀντικειμένου. Ἡ ὑπόδειξις αὕτη ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ σταυρονήματος καὶ ἀκολούθως τοῦ νηματούχου μικρομέτρου, οὕτω δὲ ἡ διόπτρα ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ πολυτιμότατον μέσον πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν διευθύνσεων. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι ἡ διόπτρα τοῦ Κεπλέρου δὲν ἐγενικεύθη τόσον διὰ τὸ πλεονέκτημα τὸ ὁποῖον ὑπέδειξεν ὁ Gascoigne, ὅσον διότι παρεῖχεν ὀπτικὸν πεδίον εὐρύτερον τοῦ τῆς διόπτρας τοῦ Γαλιλαίου. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ διάδοσίς της συμπίπτει περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ αἰῶνος.

Τὸ πρῶτον ἰσχυρὸν τηλεσκόπιον κεπλερείου τύπου κατεσκευάσθη τὸ 1655 ὑπὸ τοῦ Huygens, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν φακῶν. Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τούτου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς εἶχεν ἑστιακὴν ἀπόστασιν 12 ποδῶν, ὁ διάσημος οὗτος Ὁλλανδὸς ἀστρονόμος ἀνεκάλυψε, τὴν 25ην Μαρτίου 1655, τὸν λαμπρότατον τῶν δορυφόρων τοῦ Κρόνου, τὸν Τιτᾶνα, ἐξακολουθῶν δὲ τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τοῦ μυστηριώδους τούτου πλανήτου, ἐδημοσίευσε τῷ 1659 σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Systema saturnium, sive de causis mirandorum Saturni phaenomenon», ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ πρώτην φορὰν παρέχεται περιγραφὴ τοῦ δακτυλίου τοῦ Κρόνου καὶ ἐξηγεῖται ἡ ἐξαφάνισις αὐτοῦ καθ' ὡρισμένας περιόδους, συνεπείᾳ μεταβολῆς τῆς κλίσεως τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ.

Ἡ εὐκρίνεια τῶν εἰδώλων εἰς τὰ τηλεσκόπια τοῦ Κεπλέρου εἶναι κατὰ πολὺ κατωτέρα τῆς τῶν διοπτρῶν τοῦ Γαλιλαίου. Ὡς ἐκ τούτου, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν μεγάλην μεγέθυνσιν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ αὐξήσωμεν τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπεδιώχθη ἐπ' ἀρκετὸν ἡ κατασκευὴ τηλεσκοπίων, ὧν τὸ μῆκος ηὐξήθη εἰς βαθμὸν καθιστῶντα τὰ ὄργανα ταῦτα τελείως δύσχρηστα. Οὕτως ὁ J. D. Cassini τῷ 1672 μετεχειρίζετο τηλεσκόπιον μήκους 35 ποδῶν, δι' οὗ ἀνεκάλυψε τὸν πέμπτον δορυφόρον τοῦ Κρόνου, τὴν Ῥέαν, δι' ἄλλων δέ, μήκους 100 καὶ 136 ποδῶν, κατασκευασθέντων ὑπὸ τοῦ Campani, ἀνεκάλυψε τῷ 1671 τὸν τρίτον δορυφόρον τοῦ πλανήτου τούτου, τὸν Ἰαπετόν, καὶ ἄλλους δύο τῷ 1684, τὴν Διόνην καὶ τὴν Τηθύν.

Ὁ Huygens μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του κατεσκεύασαν φακὸν ἑστιακῆς ἀποστάσεως 123 ποδῶν, ὃν ἐδώρησαν εἰς τὴν βασιλικὴν ἑταιρείαν τοῦ Λονδίνου, πλὴν ἄλλων ἔτι ἰσχυροτέρων ἀπὸ 170 μέχρι 210 ποδῶν. Ὁ Bradley τὴν 27ην Δεκεμβρίου 1722 ἐμέτρησε τὴν διάμετρον τῆς Ἀφροδίτης διὰ τηλεσκοπίου ἔχοντος μῆκος 212 $^1/_4$ ποδῶν, πρὸ αὐτοῦ ὅμως ὁ Adrian Anzout καὶ ἄλλοι φέροντα! κατασκευάσαντες τηλεσκόπια μήκους 300—600 ποδῶν, ἀλλὰ τὰ τηλεσκόπια ταῦτα δὲν φαίνεται νὰ ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀξιολόγων παρατηρήσεων. Τὰ τηλεσκόπια ταῦτα δὲν εἶχον σωλῆνα, ἀλλ' ἀπετελοῦντο ἐκ μόνου τοῦ ἀντικειμενικοῦ καὶ τοῦ προσοφθαλμίου φακοῦ, τοποθετημένων καταλλήλως καὶ εἰς ἀρκετὴν μεταξύ των ἀπόστασιν, ἐκαλοῦντο δὲ *ἐναέρια τηλεσκόπια.*

Μεταξὺ τῶν διαφόρων μειονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσίαζον τὰ μέχρι τῶν μέσων περίπου τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος χρησιμοποιούμενα κεπλέρεια διοπτρικὰ τηλεσκόπια, σπουδαιότατα, καθ' ὅ ἐπιδρῶντα σημαντικῶς ἐπὶ τῆς εὐκρινείας τῶν εἰδώλων, ἦσαν δύο: ἡ *σφαιρικὴ* καὶ ἡ *χρωματικὴ* ἀποπλάνησις τῶν φακῶν αὐτῶν. Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ἀποπλανήσεων τούτων ἐπεδιώχθη ἀρχικῶς διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ, ἀκολούθως ὅμως ἡ μὲν σφαιρικὴ ἀποπλάνησις περιωρίσθη σημαντικῶς διὰ τῆς κατασκευῆς φακῶν, ὧν αἱ δύο ἐπιφάνειαι εἶχον διάφορον καμπυλότητα, ἡ δὲ χρωματικὴ ἀποπλάνησις διὰ τῆς χρήσεως συστήματος φακῶν ἀντὶ ἑνὸς καὶ μόνου τοιούτου

Ὅταν, τῷ 1666, ὁ Νεύτων ἀνεκάλυψεν ὅτι τὸ λευκὸν φῶς προσπῖπτον ἐπὶ πρίσματος ἀναλύεται εἰς ἀκτῖνας ἑπτὰ διαφόρων χρωμάτων, ἀντελήφθη ταχέως ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν διοπτρικῶν τηλεσκοπίων παρεχόμενα εἴδωλα δὲν ἦσαν εὐκρινῆ, ἐπειδὴ αἱ διαφόρου χρώματος ἀκτῖνες δὲν συνήρχοντο εἰς τὴν αὐτὴν ἑστίαν τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ Ἐκ προχείρων πειραμάτων του ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦτο ἀδύνατος ὁ συνδυασμὸς διαφόρων διαθλαστικῶν οὐσιῶν πρὸς κατασκευὴν φακῶν, ἀπηλλαγμένων τοῦ μειονεκτήματος τοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτός, καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν *κατοπτρικῶν* ἢ *ἀνακλαστικῶν* λεγομένων *τηλεσκοπίων*, τὰ ὁποῖα ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐκλήθη σαν *νευτώνεια*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ *γρηγοριανά*, τὰ ὁποῖα ἐπενόησε τῷ 1663 ὁ James Gregory, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνηθῇ νὰ τὰ κατασκευάσῃ πρὸς πρακτικὴν χρῆσιν

Ὁ Νεύτων μετὰ πολλὰ πειράματα εὗρε κρᾶμα χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου, ἐξ οὗ κατεσκεύαζε τὰ ἀνακλαστικὰ κάτοπτρα τῶν τηλεσκοπίων του, ἐπινοήσας συγχρόνως ἰδίας μεθόδους πρὸς διαμόρφωσιν καὶ στίλβωσιν τῆς ἀνακλαστικῆς των ἐπιφανείας. Τὰ πρῶτα κάτοπτρα, τὰ ὁποῖα κατεσκεύασεν, ἦσαν *σφαιρικά*, πιθανῶς διότι συνήντησε μηχανικὰς δυσχερείας διὰ τὴν κατασκευὴν παραβολικῶν ἢ διότι ἐνόμισεν ἴσως ὅτι ἡ χρωματικὴ ἀποπλάνησις καὶ οὐχὶ ἡ σφαιρικὴ ἀπετέλουν τὸ κυριώτερον μειονέκτημα τῶν διοπτρικῶν τηλεσκοπίων. Ἐνθαρρυν-

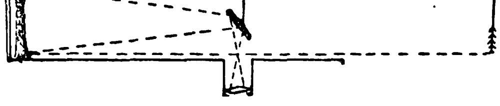

Νευτώνειον κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον.

θεὶς ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα ἔδωκε τὸ πρῶτον τηλεσκόπιον, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τοὺς τέσσαρας δορυφόρους τοῦ Διὸς καὶ τὰς φάσεις τῆς Ἀφροδίτης, κατεσκεύασε δεύτερον μὲ ἑστιακὴν ἀπόστασιν 15 ἑκ. καὶ μεγέθυνσιν 38 διαμέτρων, τὸ ὁποῖον ἐδώρησε τῷ 1671 εἰς τὴν βασιλικὴν ἑταιρείαν τοῦ Λονδίνου.

Ἀπὸ τοῦ 1672, ὁπότε ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Cassegrain τρίτος τύπος κατοπτρικῶν τηλεσκοπίων, οὐδεμία σχεδὸν πρόοδος ἐσημειώθη ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ὀργάνων τούτων, μέχρι τοῦ 1723, ὅτε ὁ John Hadley, ὁ γνωστὸς ἐφευρέτης τοῦ ἑξάντος, ἐδώρησεν εἰς τὴν βασιλικὴν ἑταιρείαν τοῦ Λονδίνου νευτώνειον τηλεσκόπιον φέρον μεταλλικὸν κάτοπτρον διαμέτρου 0,15 μ. καὶ ἑστιακῆς ἀποστάσεως 1 55 μ. (Pound, Ph. Tr. 1723). Βραδύτερον ὁ Bradley καὶ ὁ Molyneux, διδαχθέντες ἀπὸ τὸν Hadley τὰς μεθόδους στιλβώσεως τῶν μεταλλικῶν κατόπτρων, κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσουν τηλεσκόπια σημαντικῆς δυνάμεως, ὧν ἓν εἶχεν ἑστιακὴν ἀπόστασιν 8 ποδῶν. Ἀπὸ τὸν Molyneux ἐδιδάχθησαν τὰ τῆς κατασκευῆς κατόπτρων οἱ ἐν Λονδίνῳ ὀπτικοὶ Scarlet καὶ Hearn, οἵτινες ἔδωκαν εἰς τὸ ζήτημα χαρακτῆρα ἐπιχειρήσεως.

Περὶ τὸ 1732 ὁ James Short ἐν Ἐδιμβούργῳ κατορθώνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἰδέας τοῦ Gregory, πειραματιζόμενος δὲ τῇ ἀδείᾳ τοῦ καθηγητοῦ του Mac Laurin ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τοῦ κολλεγίου, κατεσκεύασε διάφορα κάτοπτρα, ἀρχικῶς μὲν ἐξ ὑάλου, κατόπιν δὲ καὶ μεταλλικά, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὁποίων ἐπέτυχε νὰ δώσῃ σχῆμα παραβολικὸν ἢ ἐλλειπτικόν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ Chester Moor Hall ἐξ Essex, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν διάφορον διαθλαστικότητα τῶν χυμῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀφθαλμοῦ, συνήγαγεν ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαλλαχθῶσι τὰ εἴδωλα τῶν διοπτρικῶν τηλεσκοπίων ἀπὸ τὴν χρωματικὴν ἀποπλάνησιν, ἐὰν ἐπετυγχάνετο συνδυασμὸς φακῶν, ὧν ἕκαστος νὰ ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ διαφόρου διαθλαστικῆς οὐσίας. Κατόπιν μακρῶν ἐρευνῶν, ἐπιτυχὼν συνδυασμὸν τοιούτων φακῶν, κατώρθωσε τῷ 1733 νὰ κατασκευάσῃ διοπτρικὸν τηλεσκόπιον, τοῦ ὁποίου τὰ εἴδωλα ἦσαν σχεδὸν ἀπηλλαγμένα τῆς χρωματικῆς ἀποπλανήσεως.

Ὅλως ἀνεξαρτήτως ἐπέτυχε τὸν ἀποχρωματισμὸν τῶν διοπτρικῶν εἰδώλων ὁ John Dollond (Ph. Trans, 1758), ἐπινοήσας τύπον συνδυασμοῦ φακῶν, ὅστις χρησιμοποιεῖται μέχρι σήμερον καὶ σύγκειται ἀπὸ ἕνα ἀμφίκυρτον φακὸν ἐκ στεφανυάλου (crownglass) καὶ ἕτερον ἐκ πυριτυάλου (flintglass). Τῷ 1765 ὁ Peter, υἱὸς τοῦ J. Dollond, ἐπέτυχε τελειότερον ἀποχρωματισμόν, κατασκευάσας τριπλοῦν ἀντικειμενικόν, συγκείμενον ἀπὸ ἕνα ἀμφίκοιλον φακὸν ἐκ πυριτυάλου, περιλαμβανόμενον μεταξὺ δύο ἀμφικύρτων ἐκ στεφανυάλου. Ὁ τύπος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἤδη εἴς τινα τῶν νεωτέρων τηλεσκοπίων.

Μέχρι τοῦδε ἐπενοήθησαν διάφοροι τύποι ἀντικειμενικῶν φακῶν, ποικιλλόντων ὡς πρὸς τὸν ἀριθμόν, τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ τὴν ἐπιφανειακὴν καμπυλότητα τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτοὺς τεμαχίων. Συνήθως τὰ τεμάχια τῶν μικρᾶς διαμέτρου ἀντικειμενικῶν φακῶν συγκολλῶνται πρὸς ἄλληλα διὰ βαλσάμου τοῦ Καναδᾶ ἢ ἄλλης τινὸς διαφανοῦς κολλητικῆς οὐσίας· προκειμένου ὅμως περὶ τηλεσκοπίων μεγάλου ἀνοίγματος, οἱ κατασκευασταὶ των προτιμῶσι πολλάκις τύπους, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ τεμάχια τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων σημαντικῶς (τύπος Gauss Clark κ. τ. λ.). Οἱ ἤδη χρησιμοποιούμενοι ἀντικειμενικοὶ φακοὶ εἶναι σχεδὸν τελείως *ἀπλανητικοί*, ἤτοι ἀπηλλαγμένοι τῆς σφαιρικῆς ἀποπλανήσεως διὰ καταλλήλου διαμορφώσεως τῆς καμπυλότητος τῶν διαφόρων τεμαχίων καὶ τῆς χρωματικῆς ἀποπλανήσεως διὰ χρήσεως διαφόρων ποιοτήτων ὑάλου Σήμερον οἱ ἀντικειμενικοὶ φακοὶ τῶν τηλεσκοπίων κατασκευάζονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν προορίζεται τὸ τηλεσκόπιον νὰ χρησιμοποιηθῇ Οὕτω, λ. χ., ἐὰν τὸ τηλεσκόπιον πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ φωτογραφικὰς παρατηρήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων, ὁ ἀντικειμενικὸς φακός του δέον νὰ κατασκευασθῇ οὕτως, ὥστε νὰ συγκεντρώνῃ ὅλας τὰς κυανᾶς καὶ τὰς ἰώδεις ἀκτῖνας εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Τοιοῦτος φωτογραφικὸς φακὸς εἶναι σχεδὸν ἀκατάλληλος δι' ὀπτικὰς παρατηρήσεις, ὅπως ἐπίσης φακὸς δι' ὀπτικὰς παρατηρήσεις κατεσκευασμένος εἶναι ἀκατάλληλος διὰ λῆψιν φωτογραφιῶν ἐπὶ συνήθων φωτογραφικῶν πλακῶν. Ἐν τούτοις καὶ διὰ τοιούτου φακοῦ δύνανται νὰ ληφθῶσι λίαν ἐπιτυχεῖς φωτογραφίαι, ἐὰν μεταχειρισθῶμεν ἰσοχρωματικὰς πλάκας καὶ θέσωμεν ἀμέσως πρὸ αὐτῶν κιτρίνην ὕαλον. Τὸ μόνον μειονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι ὅτι ἐπιβάλλει ἔκθεσιν τῆς πλακὸς ἐπὶ χρόνον μακρότερον τοῦ ἀπαιτουμένου, ὅταν μεταχειριζώμεθα φωτογραφικὸν φακόν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένετο αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη κατασκευῆς ἀντικειμενικῶν φακῶν μεγάλης γωνίας, ἐπιτρεπόντων τὴν φωτογράφησιν μεγάλης ἐκτάσεως τῆς οὐρανίου σφαίρας, ἀλλὰ παρεχόντων σαφῆ εἴδωλα ἄνευ παραμορφώσεως ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως τῆς φωτογραφικῆς πλακός, ἤτοι ἐπὶ πεδίου πολλῶν μοιρῶν ἀντὶ μιᾶς ἢ δύο μόνον τῶν συνήθων τηλεσκοπίων. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ἤδη διὰ τῶν λεγομένων ζυγῶν (doublet) ἀντικειμενικῶν, οἵτινες ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο ὅμοια ζεύγη φακῶν, συνηρμοσμένα εἰς ἀρκετὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν. Τοιοῦτοι φακοὶ παρέχουσιν εὐκρινῆ εἴδωλα ἄνευ παραμορφώσεως ἐπὶ πεδίου ἔχοντος διάμετρον 20° περίπου καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς φωτογραφίας ἀμυδρῶν σωμάτων, ὡς οἱ νεφελοειδεῖς κτλ.

Αἱ συνεχεῖς ἐπιτυχίαι ἐν τῇ κατασκευῇ ὁλονὲν τελειοτέρων ἀπλανητικῶν φακῶν συνετέλεσαν ὥστε τὰ κατοπτρικὰ τηλεσκόπια νὰ ἐκτοπισθῶσιν ὑπὸ τῶν διοπτρικῶν διαρκοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Αἱ ἀνυπέρβλητοι ἐν τούτοις τεχνικαὶ δυσχέρειαι περὶ τὴν κατασκευὴν ἀντικειμενικῶν φακῶν μεγάλης διαμέτρου ἠνάγκασαν τοὺς ἀστρονόμους νὰ στρέψωσι καὶ πάλιν τὴν προσοχήν των πρὸς τὰ κατοπτρικὰ τηλεσκόπια, τὰ ὁποῖα οὕτω κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα ἀνέκτησαν τὴν σπουδαιότητά των.

Τὰ ἤδη ἐν χρήσει κατοπτρικὰ τηλεσκόπια εἶναι *νευτώνεια* ἢ *τύπου Κασσυγκραίν.* Εἰς τὰ πρῶτα ἐξ αὐτῶν ἡ ἐκ τοῦ κατόπτρου ἀνακλωμένη φωτεινὴ δέσμη πρὸ τῆς συγκλίσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἑστίαν προσπίπτει ἐπὶ μικροῦ ἐπιπέδου κατόπτρου, σχη

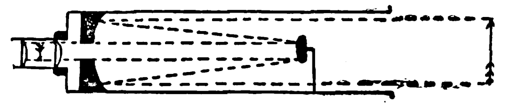

Κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον τύπου Κασσυγκραίν.

ματίζοντος γωνίαν 45° μετὰ τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τοῦ τηλεσκοπίου, ἀνακλωμένη δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ σωλῆνος πλευρικοῦ ἀνοίγματος, ὅπου προσαρμόζεται τὸ προσοφθάλμιον σύστημα ἢ ἄλλο οἱονδήποτε ἐξάρτημα.

Εἰς τὰ τηλεσκόπια τοῦ δευτέρου τύπου, ἀντὶ τοῦ ἐπιπέδου καὶ ὑπὸ γωνίαν 45° κεκλιμένου μικροῦ κατόπτρου, ὑπάρχει εἰς τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν ἕτερον κυρτόν, διευθυνόμενον καθέτως πρὸς τὸν ὀπτικὸν ἄξονα τοῦ τηλεσκοπίου. Τὸ μικρὸν τοῦτο κάτοπτρον, δεχόμενον τὴν ἐκ τοῦ μεγάλου ἀνακλωμένην δέσμην, ἀνακλᾷ αὐτὴν πρὸς τὰ ὀπίσω πρὸς τὴν ὀπήν, ἥτις ὑπάρχει εἰς τὸ κέντρον τοῦ μεγάλου κατόπτρου καὶ εἰς τὴν ὁποίαν προσαρμόζεται τὸ προσοφθάλμιον ἢ ἄλλο σύστημα πρὸς φωτογραφικήν, φασματοσκοπικήν, φωτομετρικὴν ἢ ἄλλην παρατήρησιν. Διὰ τοιούτου τηλεσκοπίου ἡ παρατήρησις γίνεται ὡς διὰ διοπτρικοῦ τηλεσκοπίου, τὰ δὲ ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ εἴδωλα εἶναι ὀρθά. Ἐὰν τὸ μικρὸν κάτοπτρον, ἀντὶ νὰ εἶναι κυρτόν, εἶναι κοῖλον, τότε τὸ κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον γίνεται τύπου *γρηγοριανοῦ*, ὅστις σήμερον ἔχει μᾶλλον ἱστορικὴν ἀξίαν, ὅπως καὶ ὁ τύπος τῶν τη-

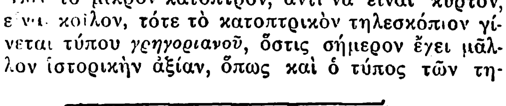

Κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον τύπου Γκρέγκορυ.

λεσκοπίων τοῦ Herschel. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ ἀποφεύγεται ἡ χρῆσις δευτέρου κατόπτρου, διδομένης εἰς τὸ μέγα κάτοπτρον μικρᾶς κλίσεως πρὸς τὸν γεωμετρικὸν ἄξονα τοῦ σωλῆνος τοῦ τηλεσκοπίου, ὥστε ἡ ἀνακλωμένη φωτεινὴ δέσμη νὰ συγκλίνῃ εἰς σημεῖον κείμενον ἐγγὺς τῶν χειλέων τοῦ σωλῆνος, ὅπου εὑρίσκεται τὸ προσοφθάλμιον.

Τῷ 1868 ὁ Carrington ὑπέδειξε τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὑαλίνου κατόπτρου διὰ τῆς κοίλης ἐπιφανείας ὑδραργύρου, τῆς σχηματιζομένης ἐντὸς λεκάνης περιστρεφομένης ἰσοταχῶς περὶ κατακόρυφον ἄξονα. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐπραγματοποίησεν ὁ Wood, ἐπιτυχὼν τὸν σχηματισμὸν παραβολοειδοῦς κατόπτρου διαμέτρου 0 51 μ. καὶ ἑστιακῆς ἀποστάσεως 4,5 μ περίπου διὰ στροφῆς τῆς λεκάνης τοῦ ὑδραργύρου τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικ-

Digitized by Google

νητῆρος μετὰ ταχύτητος 5 στροφῶν κατὰ δευτερόλεπτον. Τῶν τοιούτων κατόπτρων ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις εἶναι προφανῶς μεταβλητὴ κατὰ βούλησιν, κανονιζομένη διὰ ρυθμίσεως τῆς ταχύτητος τοῦ ἠλεκτροκινητῆρος.

Ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν τοιούτου εἴδους κατόπτρων ὑπῆρξε λίαν περιωρισμένη, λόγῳ τῶν τε-

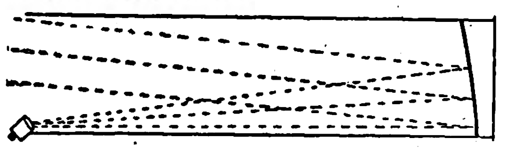

Κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον τοῦ Herschel.

χνικῶν δυσχερειῶν περὶ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν τοιούτων κατόπτρων μεγάλης διαμέτρου.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς G. W. Ritchey ἐπεδίωξε τὴν κατασκευὴν τῶν λεγομένων *ὑπερτηλεσκοπίων*, ἤτοι τηλεσκοπίων ἐχόντων κάτοπτρον 8—10 μέτρων διαμέτρου, κατεσκευασμένον διὰ συγκολλήσεως πρὸς ἄλληλα μικρῶν τεμαχίων ὑάλου ἢ ὀρείας κρυστάλλου, δυστήκτων, δυσκάμπτων, ἐλάχιστα ὑποκειμένων εἰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας καὶ ἐχόντων τὸ μέγα πλεονέκτημα τῆς εὐχεροῦς κατασκευῆς καὶ ἐπεξεργασίας. Τὰ τοιαῦτα κάτοπτρα, τὰ ὁποῖα ἐκλήθησαν κυψελοειδῆ (cellular mirrors), δὲν κατωρθώθη εἰσέτι νὰ κατασκευασθῶσιν εἰς τὰς μεγάλας διαστάσεις, εἰς ἃς ἀπέβλεπεν ὁ ἐπινοήσας αὐτά. Δοκιμαστικῶς κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῇ ὑποστηρίξει τῶν γαλλικῶν ὑελουργείων Saint Gaubain τοιαῦτα κάτοπτρα διαμέτρου οὐχὶ ἀνωτέρας τοῦ 1,50 μ.

Τὰ νεώτερα κατοπτρικὰ τηλεσκόπια κατασκευάζονται κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ δύνανται νὰ μετατραπῶσιν ἀπὸ νευτωνείων εἰς τύπου Κασσγκραὶν καὶ τἀνάπαλιν. Σημειωτέον ὅτι τὰ τελευταῖα ἔχουσι μεγαλυτέραν ἑστιακὴν ἀπόστασιν καὶ ἐπιτυγχάνεται δι᾿ αὐτῶν εἴδωλον ὑπὸ μεγαλυτέραν κλίμακα ἢ διὰ τῶν νευτωνείων. Διὰ τοῦτο, ἐὰν τὸ μέγα κάτοπτρον δὲν εἶναι διάτρητον, τοποθετεῖται μικρὸν ἐπίπεδον κάτοπτρον κεκλιμένον ὑπὸ γωνίαν 45°, ὅπερ δέχεται τὰς ἐκ τοῦ κυρτοῦ κατόπτρου ἀκτῖνας καὶ ἐξάγει αὐτὰς ἐκ τοῦ σωλῆνος δι᾿ ἀνοίγματος κειμένου ἐπ᾿ αὐτοῦ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ μεγάλου κατόπτρου. Σκοπὸς ὅλων τῶν τοιούτων συνδυασμῶν εἶναι ὁ σχηματισμὸς τοῦ εἰδώλου ὑπὸ μεγάλην κατὰ τὸ δυνατὸν κλίμακα καὶ εἰς θέσιν ἐπιτρέπουσαν τὴν ἀρίστην χρησιμοποίησιν αὐτοῦ.

Πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τῶν διοπτρικῶν καὶ τῶν κατοπτρικῶν τηλεσκοπιων. Σκοπὸς παντὸς τηλεσκοπίου εἶναι ἡ συγκέντρωσις ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων φωτεινῶν ἀκτινων, ἐξ ἐκείνων, ἃς ἐκπέμπει τὸ σκοπευόμενον οὐράνιον σῶμα. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἐνδείκνυται ἡ χρῆσις ἀντικειμενικοῦ φακοῦ ἢ κατόπτρου, ἐχόντων ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν διάμετρον, ἐντὸς πάντοτε τῶν ὑπὸ τῆς ὀπτικῆς τιθεμένων ὁρίων. Προκειμένου περὶ φακοῦ, οὗτος δέον νὰ κατασκευασθῇ ἐξ ὑάλου ὀπτικῶς καὶ μηχανικῶς ὁμογενοῦς, ἤτοι παρουσιαζούσης πανταχοῦ τὴν αὐτὴν σύστασιν καὶ μὴ ὑποκειμένης εἰς κάμψεις, συνεπείᾳ τοῦ βάρους αὐτῆς. Αἱ τεχνικαὶ δυσχέρειαι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι μέγισται, διότι πρὸς ἐξασφάλισιν ἀπὸ τῶν κάμψεων, εἰς ἃς ὑπόκεινται οἱ μεγάλης διαμέτρου φακοί, ἀπαιτεῖται αὔξησις τοῦ πάχους αὐτῶν, ὅπερ συνεπάγεται μεγίστην δυσκολίαν περὶ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ὀπτικῆς ὁμογενείας τῆς ὑάλου, προσέτι δὲ καὶ ἐπιζήμιον διὰ τὴν εὐκρίνειαν τῶν εἰδώλων αὔξησιν τῆς ὑπὸ τοῦ φακοῦ ἀπορροφουμένης ποσότητος φωτός. Μεγάλαι ἐπίσης δυσχέρειαι ἐμφανίζονται εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἐπιφανειῶν ἑκάστου τμήματος τῶν συνθέτων ἀντικειμενικῶν φακῶν πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς σφαιρικῆς καὶ τῆς χρωματικῆς ἀποπλανήσεως.

Ἀντιστρόφως, προκειμένου περὶ κατόπτρων, ἡ κατασκευὴ τοιούτων μεγάλης διαμέτρου συναντᾷ ὀλιγωτέρας δυσκολίας. Ἐν πρώτοις ἡ πρὸς διαμόρφωσιν ἐπιφάνεια εἶναι μία καὶ μόνη ἀντὶ τεσσάρων ἢ καὶ περισσοτέρων, ὅπως εἰς τοὺς φακούς Τὸ πρὸς κατασκευὴν τοῦ κατόπτρου μῖγμα εἶναι ἑνὸς καὶ μόνου εἴδους ἀντὶ διαφόρων, ἐξ ὧν κατασκευάζονται τὰ τεμάχια τῶν συνθέτων ἀντικειμενικῶν. Ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ τὰ κάτοπτρα χρησιμεύουσιν ὡς ἀνακλαστικαὶ μόνον ἐπιφάνειαι, δὲν ἐνδιαφέρει ἡ ὀπτικὴ ὁμογένεια τῆς ὑάλου, ἀλλὰ μόνον ἡ μηχανική, συνεπῶς τὸ κάτοπτρον δύναται νὰ κατασκευασθῇ ἐξ ἀρκετὰ παχέος ὑαλίνου δίσκου, ὥστε νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς παραμορφώσεις ἐκ κάμψεως. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως προσὸν τῶν κατοπτρικῶν τηλεσκοπίων συνίσταται εἰς τὴν τελείαν ἀχρωστικότητα τῶν εἰδώλων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ διότι, ἐλλείψει τεχνικῶν δυσχερειῶν περὶ τὴν κατασκευήν, τὰ μεγάλης διαμέτρου κάτοπτρα εἶναι εὐθηνότερα τῶν ἴσης διαμέτρου φακῶν, προτιμῶνται σήμερον τὰ κατοπτρικὰ τηλεσκόπια, χρησιμοποιούμενα κυρίως εἰς τὰς φωτογραφικάς, τὰς φασματοσκοπικὰς καὶ τὰς φωτομετρικὰς παρατηρήσεις τῶν ἀμυδρῶν ἰδίᾳ σωμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται μεγάλη συλλεκτικὴ δύναμις φωτός. Ἐκ τῶν μειονεκτημάτων τῶν κατοπτρικῶν τηλεσκοπίων μεγάλου διαμετρήματος θεωρεῖται τὸ σχετικῶς περιωρισμένον ὀπτικὸν πεδίον, δι᾿ ὅ, ὁσάκις θέλομεν νὰ φωτογραφήσωμεν ἀμυδρὰ σώματα ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ οὐρανοῦ, ἐνδείκνυται ἡ χρῆσις τῶν διοπτρικῶν τηλεσκοπίων μὲ ζυγοὺς φακούς. Ἕτερον μειονέκτημα τῶν κατοπτρικῶν τηλεσκοπίων ἀποτελεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπαργυρώσεως τῆς ἀνακλαστικῆς ἐπιφανείας τῶν κατόπτρων, τὰ ὁποῖα ἅπαξ ἐπαργυρωθέντα καὶ βαθμηδὸν ὀξειδούμενα ἀποβάλλουσι τὴν ἀρχικήν των στιλπνότητα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀφαιρεῖται διὰ νιτρικοῦ ὀξέος τὸ ἐπικαλύπτον τὴν κοίλην ἐπιφάνειαν τοῦ κατόπτρου λεπτὸν στρῶμα ἀργύρου καὶ κατόπιν ἐπιμελοῦς καθαρισμοῦ αὐτῆς γίνεται νέα ἐπαργύρωσις καὶ στίλβωσις αὐτῆς.

Ἐπαργύρωσις κατόπτρων. Ὑπάρχουσι διάφοροι συνταγαὶ ἐπαργυρώσεως τῶν κατόπτρων τῶν τηλεσκοπίων. Ἐξ αὐτῶν ἡ κάτωθι παρατιθεμένη, ἀποτελοῦσα ἐλαφρὰν τροποποίησιν τῆς συνταγῆς τοῦ Martin, καταλέγεται μεταξὺ τῶν ἁπλουστέρων καὶ συνίσταται ἐκ τῶν ἑξῆς τεσσάρων διαλυμάτων, τὰ ὁποῖα προετοιμάζομεν ὑπὸ τὰς ἑπομένας ἀναλογίας: Διάλυμα Α: Καθαρὸς κρυσταλλικὸς νιτρικὸς ἄργυρος 64 γρ. ἐντὸς 800 γρ. ἀπεσταγμένου ὕδατος. Διάλυμα Β· Ἀμμωνία 22° Μπωμὲ 160 κυβ. ἑκατ. ἐντὸς 800 κ. ἑ. ἀπεσταγμένου ὕδατος. Διάλυμα Γ: Καθαρὰ καυστικὴ σόδα 25 γρ. ἐντὸς 800 κ. ἑ. ἀπεσταγμένου ὕδατος. Διάλυμα Δ: Σάκχαρον 25 γρ. ἐντὸς 100 κ. ἑ. ἀπεσταγμένου ὕδατος, εἰς ὃ προστίθεται 1 κ. ἑ. νιτρικοῦ ὀξέος. Τὸ

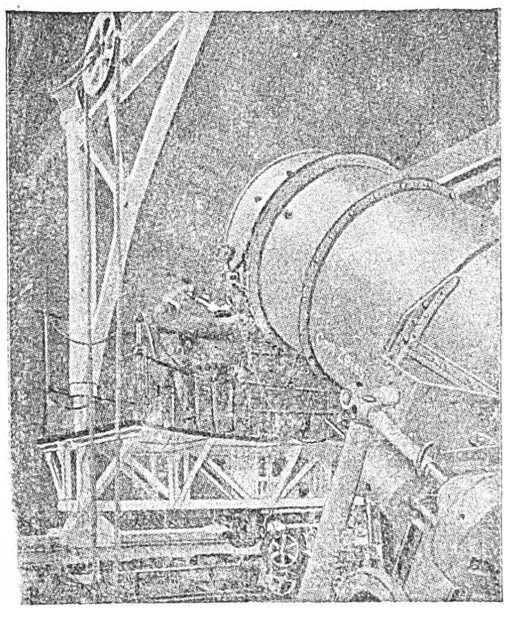

Τρόπος παρατηρήσεως διὰ νευτωνείου κατοπτρικοῦ τηλεσκοπίου.

διάλυμα βράζεται ἐπὶ 10 λεπτὰ πρὸς ἀντιστροφὴν τοῦ σακχάρου καὶ ἀφοῦ ἐπέλθῃ ἡ ψῦξις αὐτοῦ προστίθενται 100 κ. ἑ. οἰνοπνεύματος πρὸς πρόληψιν φαινομένων ζυμώσεως. Ἀκολούθως προστίθεται ἀπεσταγμένον ὕδωρ, μέχρις οὗ τὸ διάλυμα ἀποτελέσῃ 800 κ. ἑ. Διατηροῦντες καταλλήλως τὰ διαλύματα ταῦτα εἰς θερμοκρασίαν 24°, χύνομεν κατὰ τὴν ἄνω σειρὰν ἴσους ὄγκους ἐξ ἑκάστου ἐντὸς ἀνοικτοῦ δοχείου καὶ ἀναμιγνύομεν καλῶς, ἀμέσως δὲ ἐμβυθίζομεν τὴν πρὸς ἐπαργύρωσιν ἐπιφάνειαν ἐντὸς τοῦ λουτροῦ, στηρίζοντες τὸ κάτοπτρον κάτωθεν διὰ τριῶν στηριγμάτων ἐκ φελλοῦ. Μετὰ τὴν ἀπόθεσιν του ἀργύρου πλύνομεν τὴν ἐπαργυρωθεῖσαν ἐπιφάνειαν δι᾿ ἀπεσταγμένου ὕδατος, ἐκθέτομεν αὐτὴν εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ ξηρανθῇ καλῶς, προσέχοντες μήπως ἐπικαθήσωσιν ἐπ᾿ αὐτῆς μόρια κονιορτοῦ, ἰδίᾳ ἐφ᾿ ὅσον εἶναι εἰσέτι ὑγρά. Μετὰ τὴν τελείαν ἀποξήρανσιν τοῦ στρώματος τοῦ ἀργύρου τρίβομεν αὐτὸ διὰ δέρματος αἰγάγρου, ὅπερ ἐπιπάσσομεν δι᾿ ἀγγλικοῦ ἐρυθροῦ μέχρι τελείας στιλπνώσεως. Ἡ διατήρησις τῆς στιλπνότητος τῆς κατοπτρικῆς ἐπιφανείας ἐπὶ μακρότερον κατὰ τὸ δυνατὸν χρόνον ἐπιτυγχάνεται συνήθως διὰ τῆς ἐπαλείψεως αὐτῆς διὰ καταλλήλου βερνικίου ἐκ διαλύματος κυτταρίνης 2°/₀ ἐντὸς ὀξικοῦ ἀμυλίου.

Ἡ ἀνάγκη τῆς κατὰ περιόδους ἐπαργυρώσεως τῶν κατόπτρων ἀποτελεῖ μειονέκτημα, τοῦ ὁποίου στεροῦνται τὰ διοπτρικὰ τηλεσκόπια. Ταῦτα, πλὴν τῆς ἀπεριορίστου διαρκείας τοῦ ἀντοφθαλμίου, ἥτις ἐξασφαλίζεται δι᾿ ἁπλῆς ἐπιμελείας περὶ τὴν συντήρησιν τοῦ φακοῦ, ἔχουσι καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα, ἤτοι ὑπεροχὴν εἰς φωτεινότητα, μείζονα εὐκρίνειαν τῶν εἰδώλων ἐπὶ πεδίου μεγαλυτέρας ἐκτάσεως, περισσοτέρας εὐκολίας χειρισμοῦ κτλ. Συνήθως τὰ διοπτρικὰ τηλεσκόπια προτιμῶνται εἰς ὀπτικὰς παρατηρήσεις καὶ μικρομετρικὰς μετρήσεις. Εἰς αὐτὰς ἐπιβάλλεται πάντοτε ἡ χρῆσις τῆς διαφορικῆς μεθόδου, ἥτις ἀπαλλάσσει τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῶν συστηματικῶν σφαλμάτων, τῶν προερχομένων κυρίως ἐκ τῶν ἀναποφεύκτων κάμψεων, εἰς ἃς ὑπόκεινται τὰ διάφορα μέρη τοῦ ὀργάνου, λόγῳ τοῦ μεγάλου μήκους καὶ τοῦ σημαντικοῦ βάρους τοῦ σωλῆνος, τῶν ἀξόνων καὶ ἄλλων βοηθητικῶν ἐξαρτημάτων.

Βάθρα τῶν τηλεσκοπίων καὶ διάφορα μηχανικὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν. Ὅσον τέλειον ἀπὸ ὀπτικῆς ἀπόψεως καὶ ἂν εἶναι οἱονδήποτε τηλεσκόπιον, ἐλαχίστας θὰ δύναται νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας δι᾿ ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις, ἐὰν ὁ σωλὴν αὐτοῦ δὲν ὑποβαστάζεται ὑπὸ καταλλήλου βάθρου, κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὴν τελείαν εὐστάθειαν τοῦ ὀργάνου καὶ τὸν ἄνευ δυσκολίας χειρισμὸν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παρατηρήσεων.

Ἐξαιρέσει τῶν φορητῶν τηλεσκοπίων, τὰ ὁποῖα στηρίζονται συνήθως ἐπὶ ἀζιμουθιακοῦ βάθρου πάντα τὰ μεγάλα τηλεσκόπια ἔχουσι παραλλακτικὸν βάθρον τοῦ ἰσημερινοῦ τύπου, ἐξ οὗ καὶ καλοῦνται *ἰσημερινὰ τηλεσκόπια.* Ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ, ὅστις ἔχει ὡς βάσιν τὸ σύστημα τῶν ἰσημερινῶν συντεταγμένων, ὁ σωλὴν τοῦ τηλεσκοπίου φέρεται ὑπὸ δύο ἀξόνων, ὧν ὁ εἷς εἶναι πάντοτε κάθετος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν διευθύνεται πάντοτε παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου, ἤτοι σχηματίζει μετὰ τοῦ ὁρίζοντος σταθερὰν γωνίαν, ἴσην πρὸς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τοῦ τόπου καὶ εἶναι στρεπτὸς περὶ ἑαυτὸν ἐντὸς τῶν κατὰ τὰ σημεῖα στηρίξεως αὐτοῦ εὑρισκομένων δύο ἑδράνων. Ἐπὶ τοῦ ἄξονος τούτου, ὅστις λέγεται *πολικὸς* ἢ *ὡριαῖος* ἄξων, καὶ καθέτως ἐπ᾿ αὐτὸν εἶναι ἐστερεωμένος κύκλος παράλληλος πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἰσημερινοῦ, φέρων κατὰ τὴν περιφέρειαν ἀργυρᾶν ἄντυγα, διῃρημένην εἰς 24 ὥρας. Ὁ κύκλος οὗτος ὀνομάζεται *ὡριαῖος*, συνδεόμενος δὲ μετὰ τοῦ παραλλήλου πρὸς αὐτὸν ὀδοντωτοῦ τροχοῦ μεταδίδει εἰς τὸ τηλεσκόπιον τὴν κίνησιν τοῦ *ἀστροστατου* πρὸς συνεχῆ παρακολούθησιν τῶν ἄστρων. Ὁ δεύτερος ἄξων, ὅστις λέγεται *ἄξων ἀποκλίσεων*, εἶναι στρεπτὸς ἐντὸς τοῦ κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ πολικοῦ ἄξονος εὑρισκομένου ἑδράνου καὶ φέρει, πλὴν τοῦ καθέτου ἐπ᾿ αὐτὸν *κύκλου ἀποκλίσεων* ἢ *πολικῶν ἀποστάσεων*, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα, κατὰ μὲν τὸ ἓν ἄκρον τὸν σωλῆνα τοῦ τηλεσκοπίου, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἀντίβαρον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ ὀργάνου.

Διὰ τοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου εἶναι δυνατὴ ὄχι μόνον ἡ σκόπευσις οἱουδήποτε σημείου τοῦ οὐρανίου θόλου, ἀλλὰ καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν οὐρανίων σωμάτων κατὰ τὴν διαγραφὴν τοῦ ἡμερησίου τόξου αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη παρακολούθησις ἐπιτυγχάνεται διὰ βαθμιαίας κινήσεως τοῦ τηλεσκοπίου τῇ βοηθείᾳ ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ, τοῦ λεγομένου ἀστροστάτου, ὅστις μεταθέτει τὸ ὄργανον μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ᾿ ἧς περιστρέφεται ἡ οὐράνιος σφαῖρα περὶ τὸν ἄξονά της, οὕτω δὲ τὸ εἴδωλον τοῦ σκοπευομένου ἄστρου παραμένει ἀκίνητον ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου καὶ πρόχειρον πρὸς μελέτην διὰ διαφόρων ἐξαρτημάτων τοῦ τηλεσκοπιου. Τοιαῦτα ἐξαρτήματα εἶναι τὸ νηματοῦχον μικρόμετρον, ὁ φωτογραφικὸς θάλαμος, τὸ φασματοσκόπιον, ὁ φασματογράφος, τὸ βολόμετρον κτλ.

Ἡ ἐπιδίωξις ὡρισμένων εὐκολιῶν ἢ μείζονος εὐσταθείας τοῦ τηλεσκοπίου κατὰ τὴν εἰς αὐτὸ προσαρμογὴν διαφόρων βαρέων ἢ εὐπαθῶν εἰς τὰς κυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας ἐξαρτημάτων, ὑπηγόρευσε τὴν ἀνάγκην τῆς τροποποιήσεως τοῦ ἰσημερινοῦ τύπου τῶν παραλλακτικῶν βάθρων. Οὕτως ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Loewy τῷ 1882 τὸ λεγόμενον *ἠγκωνισμένον ἰσημερινὸν τηλεσκόπιον* (équatorial coudé). Ἐν αὐτῷ ὁ σωλὴν τῆς διόπτρας εἶναι τεθλασμένος ὑπὸ γωνίαν ὀρθήν, ἤτοι ἐκ τῶν δύο τεμαχίων του τὸ ἕν, ὅπερ φέρει τὸ προσοφθάλμιον σύστημα, διευθύνεται παραλλήλως τῷ ἄξονι τοῦ κόσμου καὶ εἶναι στρεπτὸν περὶ αὐτόν, στηριζόμενον κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον ἐπὶ τοῦ βάθρου Α. Τὸ ἕτερον τμῆμα τοῦ σωλῆνος, ὅπερ φέρει τὸν ἀντοφθάλμιον φακόν, κινεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τοῦ ἰσημερινοῦ. Πρὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ ὑπάρχει ἐπίπεδον κάτοπτρον Ε, ὅπερ δύναται νὰ λάβῃ διαφόρους κλίσεις ὡς πρὸς τὸν ἄξονα τῆς διόπτρας, οὕτω δὲ πᾶσα φωτεινὴ δέσμη, προερχομένη ἔκ τινος ἀστέρος, προσπίπτουσα ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατόπτρου Ε, διέρχεται τὸν ἀντικειμενικὸν φακὸν Φ καὶ ἀνακλωμένη ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐπιπέδου κατόπτρου Γ ὁδεύει πρὸς τὸ προσοφθάλμιον Β. Τὰ τοιαῦτα τηλε-

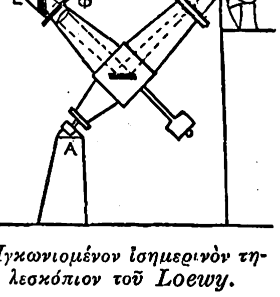

Ἠγκωνισμένον ἰσημερινὸν τηλεσκόπιον τοῦ Loewy.

Digitized by Google

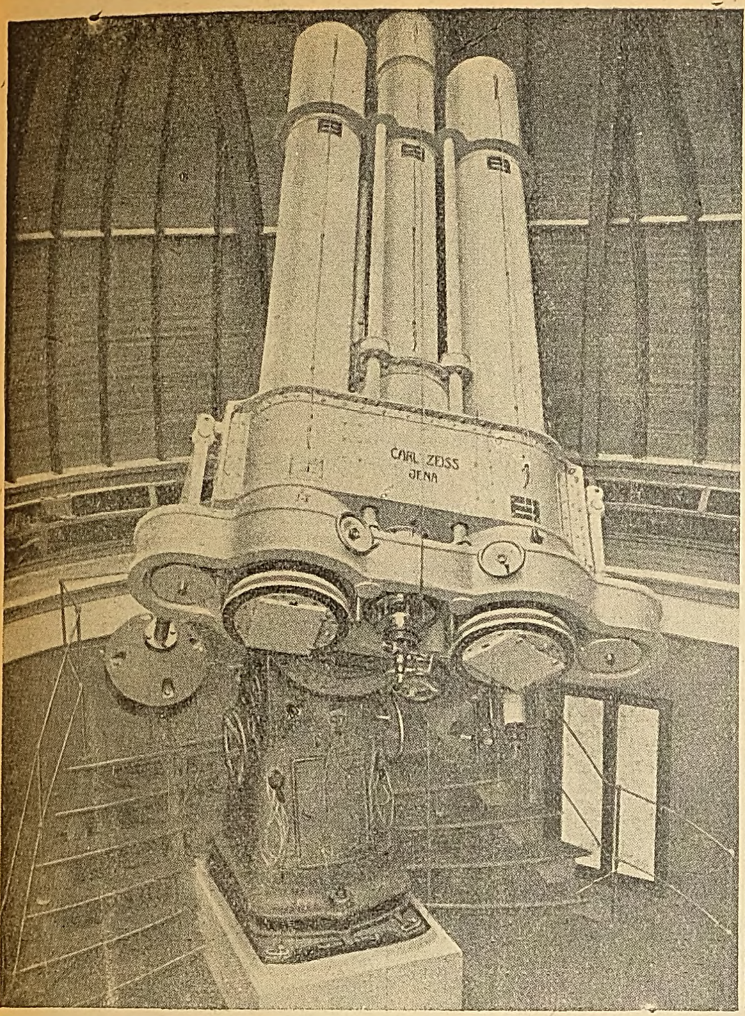

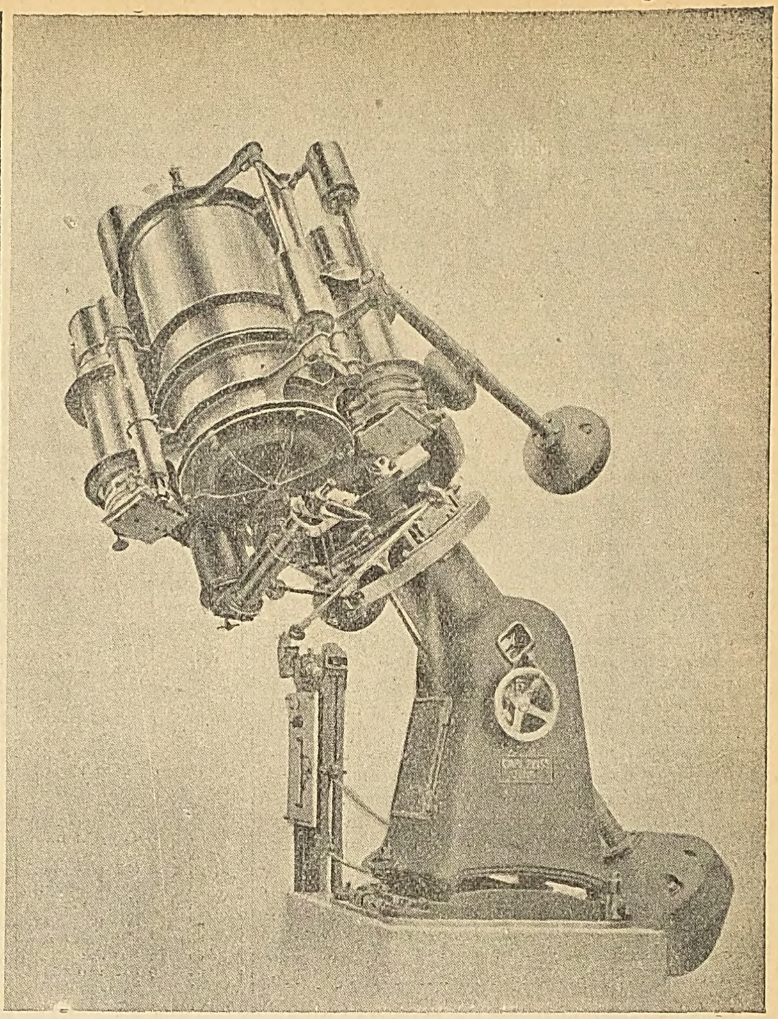

1) Τρίδυμον φωτογραφικὸν διοπτρικὸν τηλεσκόπιον τοῦ ἀστεροσκοπείου Neuenburg (C. Zeiss 360 mm). 2) Κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Innsbruck (C. Zeiss 400 mm).

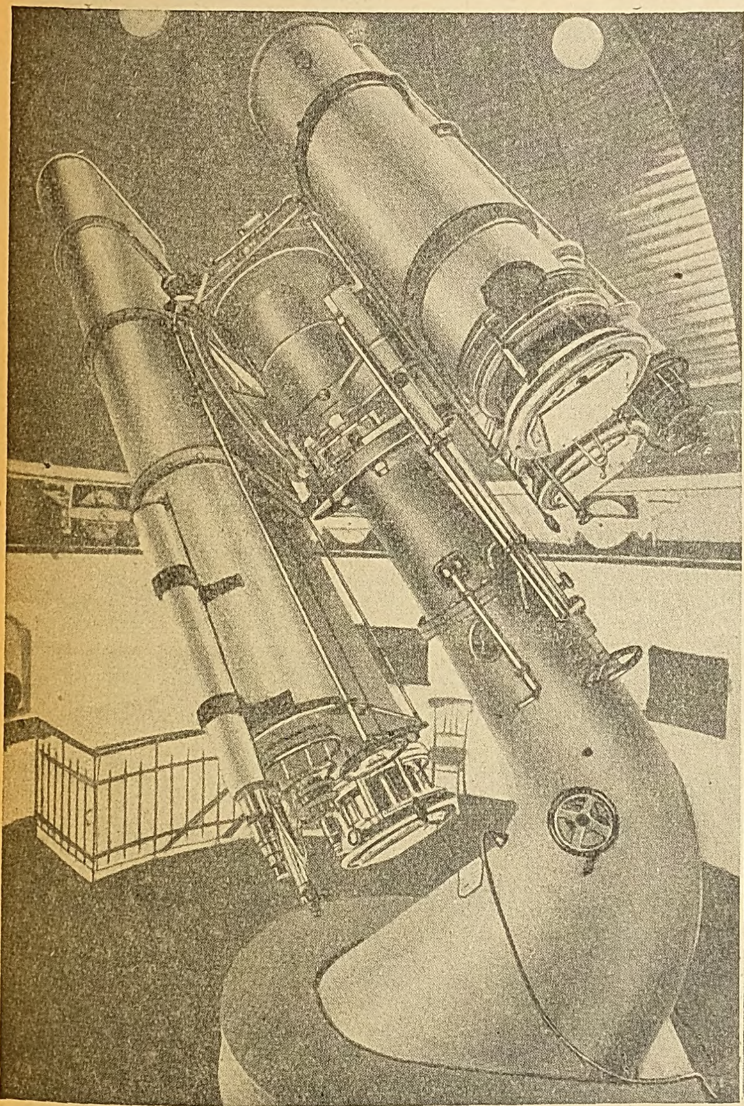

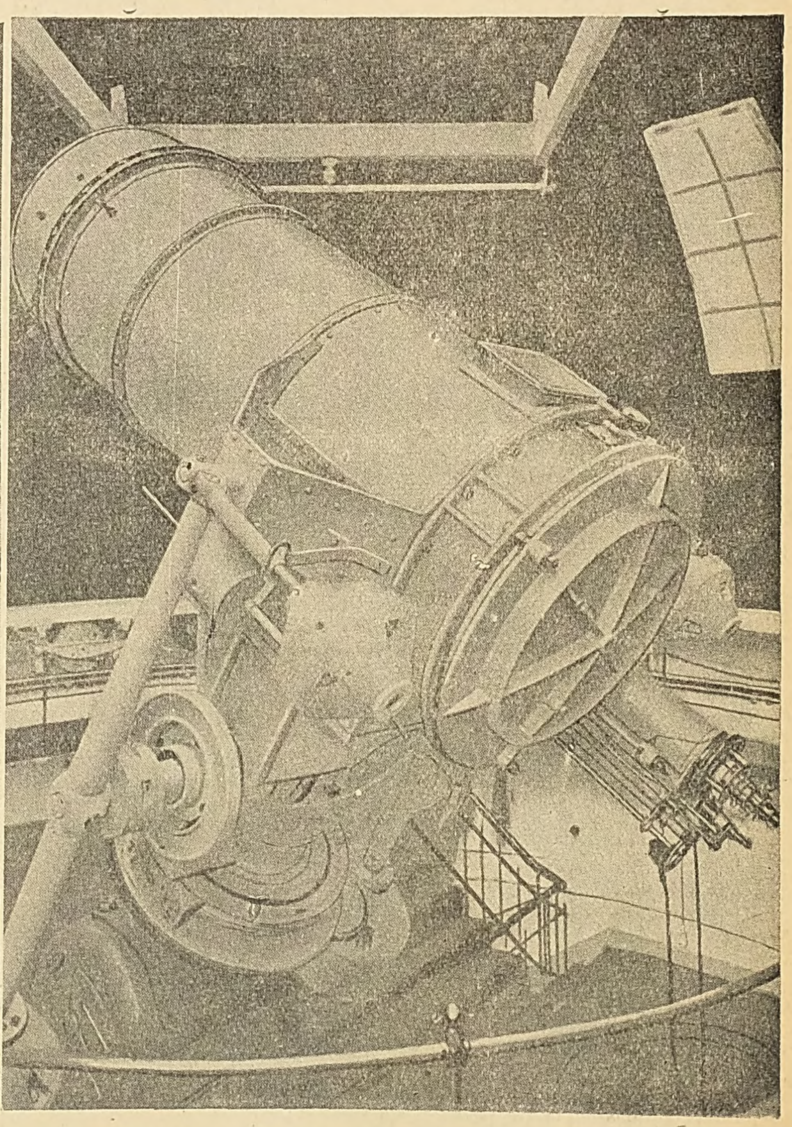

1) Ἀστρογραφικὸν τηλεσκόπιον τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Ἀμβούργου (C. Zeiss 340 mm). 2) Κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Ἀμβούργου (C. Zeiss 1000 mm).

Digitized by Google

σκόπια ἔχουσι τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι τὸ προσοφθάλμιον ἄκρον των εὑρίσκεται πάντοτε ἀκίνητον, τοῦτο δὲ ἐπιτρέπει τὴν εἰς αὐτὸ προσαρμογὴν διαφόρων ἐξαρτημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναρτηθῶσιν ἐπὶ τῶν τηλεσκοπίων τοῦ συνήθους ἰσημερινοῦ τύπου. Ἐπὶ πλέον, ὁ παρατηρῶν διὰ τοιούτου τηλεσκοπίου εὑρίσκεται πάντοτε ἐντὸς ἐστεγασμένου χώρου, προφυλασσόμενος ἀπὸ τὰς δυσμενεῖς καιρικὰς συνθήκας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐκτεθειμένοι οἱ παρατηρηταί, οἱ ἐργαζόμενοι ὑπὸ τὰ θολωτὰ στέγαστρα τῶν συνήθων ἰσημερινοῦ τύπου τηλεσκοπίων. Τοιαῦτα τηλεσκόπια κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Henry ἐν Γαλλίᾳ, ὑπάρχουσι δὲ ἤδη τοιαῦτα ἐν λειτουργίᾳ εἰς τὰ ἀστεροσκοπεῖα τῶν Παρισίων, τῆς Λυὼν καὶ ἀλλαχοῦ.

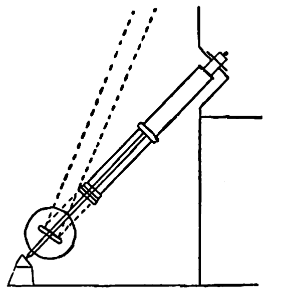

Πολικὸν τηλεσκόπιον τοῦ Gerrish.

Ἕτερος παρόμοιος τύπος τηλεσκοπίου εἶναι τὸ λεγόμενον *πολικὸν τηλεσκόπιον* (polar telescope), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ διόπτραν διευθυνομένην παραλλήλως τῷ ἄξονι τοῦ κόσμου καὶ στρεπτὴν περὶ τὸν ὀπτικὸν ἄξονα αὐτῆς, ἔχουσαν δὲ τὸ μὲν προσοφθάλμιον ἀκίνητον ἐντὸς οἰκίσκου κατὰ τὸ ὑψηλότερον ἄκρον, τὸν δὲ ἀντικειμενικὸν φακὸν κατὰ τὸ χαμηλότερον ἄκρον ἀπέναντι κινητοῦ ἐπιπέδου κατόπτρου. Τοιαῦτα τηλεσκόπια κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Grubb καὶ τοῦ Gerrish, ὑπάρχουσι δὲ ἤδη ἐν λειτουργίᾳ ἐν τοῖς ἀστεροσκοπείοις τοῦ Χάρβαρντ, τοῦ Γέηλ κτλ.

Συνδυασμὸς τοῦ ἠγκωνισμένου καὶ τοῦ πολικοῦ τηλεσκοπίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ ὑπὸ τοῦ Sir Howard Grubb ἐπινοηθεὶς τύπος. Ἐν αὐτῷ ὁ σωλήν, ὁ φέρων τὸν ἀντικειμενικὸν φακόν, δὲν διαγράφει μονίμως τὸν ἰσημερινόν, ὅπως εἰς τὴν διόπτραν τοῦ Loewy, ἀλλὰ δύναται νὰ κινηθῇ κατ' ἀπόκλισιν ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων, καθοριζομένων ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος

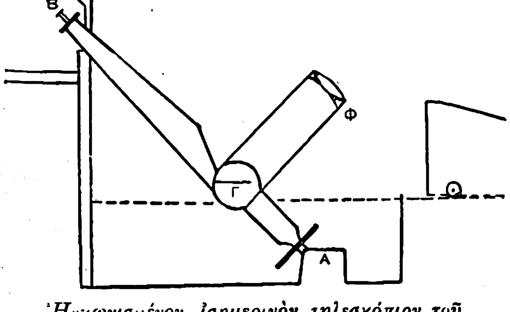

Ἠγκωνισμένον ἰσημερινὸν τηλεσκόπιον τοῦ Sir H. Grubb.

ἐμποδίων (δένδρων, οἰκημάτων κλπ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῇ στέγης τοῦ οἰκίσκου, ἐν ᾧ στεγάζεται τὸ προσοφθάλμιον ἄκρον. Εἰς τὰ τοιαῦτα τηλεσκόπια τὸ ἐσωτερικὸν κάτοπτρον κινεῖται κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ ἐπ' αὐτὸ κάθετος νὰ παραμένῃ πάντοτε διχοτόμος τῆς γωνίας, ἥτις σχηματίζεται ὑπὸ τῆς προσπιπτούσης καὶ τῆς ἀνακλωμένης ἀκτῖνος.

Κατά τι διάφορος εἶναι ὁ τύπος τοῦ λεγομένου *ὁριζοντίου τηλεσκοπίου*. Ἐν αὐτῷ ἡ διόπτρα, στηριζομένη ὁριζοντίως καὶ διευθυνομένη ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, δέχεται τὴν φωτεινὴν δέσμην ἐκ τοῦ ἀπέναντι τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ καὶ νοτίως αὐτοῦ εὑρισκομένου οὐρανοστάτου. Τοιαῦτα ὁριζόντια τηλεσκόπια ἢ καὶ τὰ παραπλήσια πρὸς αὐτὰ *πυργοειδῆ*, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ οὐρανοστάτης εὑρίσκεται εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλοῦ πύργου, χρησιμοποιοῦνται συνήθως διὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἡλίου, τῇ βοηθείᾳ τοῦ φασματοηλιογράφου ὀργάνου βαρέος, ὅπερ, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ πείρας, παρέχει ἱκανοποιητικώτερα ἀποτελέσματα ὅταν ἐδράζεται ἐπὶ σταθεροῦ βάθρου, παρὰ ὅταν προσαρμόζεται ἐπὶ κοινοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου.

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν τηλεσκοπίων, τὰ ὁποῖα στηρίζονται ἐπὶ βάθρου ἰσημερινοῦ τύπου, εἶναι ποικίλα. Ἐν πρώτοις, ὅταν σκοπεύσωμεν σῶμά τι, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὸ ἐφ' ὁσονδήποτε διάστημα, χωρὶς νὰ μεταβάλωμεν τὴν κατ' ἀπόκλισιν σκόπευσιν τοῦ ὀργάνου, ἀρκεῖ νὰ στρέφωμεν αὐτὸ περὶ τὸν πολικὸν ἄξονα ὁμαλῶς τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀστροστάτου.

Προσέτι, καὶ ἂν τὸ πρὸς παρατήρησιν σῶμα εἶναι τόσον ἀμυδρόν, ὥστε νὰ εἶναι ἀόρατον διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν αὐτὸ τῇ βοηθείᾳ τῶν σκοπευτικῶν κύκλων τοῦ ὀργάνου, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν τὰς οὐρανογραφικὰς συντεταγμένας τοῦ ἄστρου καὶ τὸν τοπικὸν ἀστρικὸν χρόνον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀπαραίτητος συνοδὸς τοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου εἶναι τὸ *ἀστρικὸν ἐκκρεμὲς* ἢ *χρονόμετρον*. Ὅταν διευθύνωμεν τὸ τηλεσκόπιον οὕτως, ὥστε νὰ ἀναγινώσκωνται ἐπὶ τῶν κύκλων του ἡ ἀπόκλισις καὶ ἡ ὡριαία γωνία τοῦ ἄστρου, τὸ σκοπευόμενον σῶμα ἀνευρίσκεται εὐκόλως ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου, ἀρκεῖ τὸ προσοφθάλμιον νὰ φέρῃ μικρὰν μεγέθυνσιν, ἤτοι νὰ περιλαμβάνῃ σχετικῶς μεγάλην ἔκτασιν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, διότι, λόγῳ τῆς διαθλάσεως ἢ μὴ τελείως ἀκριβοῦς προσανατολισμοῦ τοῦ τηλεσκοπίου, τὸ σκοπευόμενον σῶμα δὲν ἀνευρίσκεται εἰς τὴν μαθηματικῶς ἀκριβῆ θέσιν του, ἀλλ' εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνευρέσεως τοῦ σώματος κατὰ τὴν σκόπευσιν αὐτοῦ τὰ μεγάλα τηλεσκόπια φέρουσιν ἐπὶ τοῦ σωλῆνος αὐτῶν *ἐρευνητήν*, ἤτοι μικρὸν βοηθητικὸν τηλεσκόπιον μετὰ μικρᾶς μεγεθύνσεως καὶ εὐρέος ὀπτικοῦ πεδίου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸν ὀπτικὸν ἄξονα παράλληλον τῷ ἄξονι τοῦ μεγάλου τηλεσκοπίου. Λόγῳ τῆς τοιαύτης παραλληλίας τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων, πᾶν ἄστρον, εὑρισκόμενον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τοῦ ἐρευνητοῦ, εἶναι συγχρόνως καὶ εἰς τὸ κέντρον τοῦ πεδίου τοῦ μεγάλου τηλεσκοπίου.

Τὰ μέγιστα τῶν σημερινῶν τηλεσκοπίων. Ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ κατωτέρου πίνακος, τὸ μέγιστον διοπτρικόν, ὅπως καὶ τὸ μέγιστον κατοπτρικόν, τηλεσκόπιον τοῦ κόσμου εὑρίσκονται εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Τὸ μέγιστον διοπτρικὸν τηλεσκόπιον ἀνήκει εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον Γέρκις τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου. Ἔχει ἀντικειμενικὸν φακὸν διαμέτρου ἑνὸς μέτρου, τὸ δὲ μῆκος τοῦ σωλῆνός του εἶναι 21 μ περίπου. Τὸ τηλεσκόπιον τοῦτο στεγάζεται ἐντὸς θόλου, ἔχοντος διάμετρον 30 μ καὶ φέροντος θυρίδα πλάτους 4 μ. περίπου. Τὸ τηλεσκόπιον τοῦτο εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ ὅλα τὰ μέσα, δι' ὧν ἐξασφαλίζεται πᾶσα εὐκολία κατὰ τὰς παρατηρήσεις. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐγγὺς τοῦ προσοφθαλμίου ἄκρου ὑπάρχει ἠλεκτρικὸς πίναξ, δι' οὗ δύναται ἀκόπως ὁ παρατηρητὴς οὐ μόνον νὰ κινῇ βραδέως ἢ ταχέως τὸ τηλεσκόπιον, ἀλλὰ καὶ νὰ φέρῃ τὴν θυρίδα πρὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ στρέφων καταλλήλως τὸν θόλον δι' ἠλεκτροκινητῆρος, νὰ ἀναβιβάζῃ ἢ νὰ καταβιβάζῃ τὸ κινητὸν δάπεδον τῆς αἰθούσης, νὰ μεταθέτῃ τὴν κλίμακα παρατηρήσεως κατὰ βούλησιν κτλ.

Τὸ μέγιστον κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον ἀνήκει εἰς τὸ ἐν Καλιφορνίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους Οὐίλσων ἀστεροσκοπεῖον τοῦ ἐν Οὐασιγκτῶνι ἰνστιτούτου Καρνέγκι. Τὸ μέγα κάτοπτρον αὐτοῦ ἔχει διάμετρον 2,56 μ καὶ βάρος 4,5 τόννων περίπου, ἡ δὲ ἑστιακὴ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 12,9 μ Πρὸς οἰκονομίαν βάρους, ὁ σωλὴν τοῦ τηλεσκοπίου τούτου εἶναι δικτυωτός, φέρεται δὲ ἐπὶ παραλλακτικοῦ βάθρου τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου Τὸ σύνολον τῶν κινητῶν μεταλλικῶν μερῶν τοῦ τηλεσκοπίου τούτου ζυγίζει περὶ τοὺς 100 τόννους, ὁ δὲ θόλος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον στεγάζεται τὸ ὄργανον, ἔχει διάμετρον 33,3 μ. Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τούτου εἶναι ὁρατοὶ ἀστέρες μέχρις 21ου μεγέθους περίπου, ἡ δὲ μεγέθυνσις, ἥτις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ δι' αὐτοῦ, ὑπὸ τελείως εὐνοϊκὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας, ἀνέρχεται εἰς 10 000 φοράς. Διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τηλεσκοπίου τούτου, ὅπερ ὀφείλεται εἰς δωρεὰν τοῦ Ἀμερικανοῦ φιλομούσου J. Hooker, ἐδαπανήθησαν 540 000 δολλάρια Ὁ ὑάλινος δίσκος, ἐξ οὗ κατεσκευάσθη περὶ τὸ 1910 τὸ μέγα κάτοπτρον, προέρχεται ἐκ τῶν γαλλικῶν ὑαλουργείων τοῦ Saint Gaubain, ἡ δὲ διαμόρφωσις τῆς παραβολοειδοῦς ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπεξεργασία τῶν διαφόρων ἄλλων ὀπτικῶν μερῶν τοῦ τηλεσκοπίου ὀφείλεται εἰς τὸν Ἀμερικανὸν καθηγητὴν Ritchey.

Διὰ τὰς διαφόρους κινήσεις τοῦ τηλεσκοπίου τούτου, τὴν περιστροφὴν τοῦ θόλου, τὴν ἄνοδον καὶ κάθοδον τῆς ἐξέδρας τῶν παρατηρήσεων, τοῦ κινητοῦ δαπέδου κτλ. λειτουργοῦσι περὶ τοὺς 40 ἠλεκτροκινητῆρες, οἱ δὲ ἠλεκτροφόροι ἀγωγοὶ τῆς ὅλης ἐγκαταστάσεως ἔχουσι συνολικὸν μῆκος 21 χλμ. περίπου. Ἤδη σχεδιάζεται ἡ κατασκευὴ ἑτέρου γιγαντιαίου τηλεσκοπίου, τοῦ ὁποίου τὸ κάτοπτρον θὰ ἔχῃ διάμετρον 5 μ. καὶ τὸ ὁποῖον θὰ συνίσταται ἐξ ὀρείας κρυστάλλου, οὐσίας, ἥτις ὑπόκειται εἰς ἀλλοιώσεις ἐκ μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας ὀλιγωτέρας ἢ ἡ ὕαλος. Αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὸ στάδιον τῶν δοκιμῶν, καθ' ἃς ἐπιδιώκεται ἡ ὑπερπήδησις τεχνικῶν τινων δυσχερειῶν περὶ τὴν τῆξιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς ὀρείας κρυστάλλου εἰς τόσον μεγάλην ποσότητα, ὅση θὰ χρειασθῇ διὰ τὸ γιγαντιαῖον τοῦτο κάτοπτρον.

Ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι παρέχονται τὰ μεγαλύτερα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ λειτουργούντων ἤδη διοπτρικῶν καὶ κατοπτρικῶν τηλεσκοπίων:

Διοπτρικὰ			*Κατοπτρικὰ*		
Διάμ. εἰς ἑκατοστ.	*Ἀστεροσκοπεῖον*	*Χώρα*	*Διάμ. εἰς ἑκατοστ.*	*Ἀστεροσκοπεῖον*	*Χώρα*
102	Γέρκις	Ἡνωμ. Πολ.	256	Ὄρους Οὐΐλσων	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι
91	Λὶκ	» »	203	Τεξὰς	» »
83	Μεδὸν	Γαλλία	191	Δ. Δόνλαπ	Καναδᾶς
80	Πότσδαμ	Γερμανία	183	Βικτωρίας	»
76	Νικαίας	Γαλλία	175	Πέρκινς	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι
76	Σιμεΐς	Ρωσία	155	Χάρβαρντ	» »
76	Πούλκοβας	Ρωσία	155	Μ λεμφοντάϊν	» »
76	Ἀλλεγκένυ	Ἡν. Πολ.	153	Ὄρους Οὐΐλσων	» »
71	Γρήνουϊτς	Ἀγγλία	150	Κόρδοβα	Ἀργεντινὴ
68	Βιέννης	Αὐστρία	125	Μπάμπελσμπεργ	Γερμανία
69	Μπλεμφοντάϊν	Ἡν. Πολ.	122	Μελβούρνης	Αὐστραλία
67	Γιοχάνεσμπουργκ	Ἀγγλία	120	Παρισίων	Γαλλία
66	»	Ἡν. Πολ.	111	Φλάγκσταφ	Ἡνωμ Πολιτεῖαι
66	Οὐάσιγκτων	» »	102	Μεράτε	Ἰταλία
66	Λ. Μ. Κόρμικ	» »	100	Μεδὸν	Γαλλία
66	Γρήνουϊτς	Ἀγγλία	100	Σιμεΐς	Ρωσία
65	Μπάμπελσμπεργκ	Γερμανία	100	Στοκχόλμης	Σουηδία
65	Βελιγραδίου	Σερβία	109	Οὐάσιγκτων	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι
65	Νιτάκα	Ἰαπωνία	100	Ἀμβούργου	Γερμανία
64	Καίμπριτζ	Ἀγγλία	100	Γενεύης	Ἑλβετία
61	Ἀκρωτηρίου	»	100	Γιουγκφράου	»
61	Φλάγκσταφ	Ἡν. Πολ.	95	Ἀνν. Ἄρμπορ	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι
61	Μπλεμφονταϊν	» »	93	Σαντιάγο	Χιλὴ
61	Σβάρθμοαρ	» »	91	Λὶκ	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι
61	Ράδκλιφ	Ἀγγλία	91	Τοῦκζον	» »
60	Παρισίων	Γαλλία	91	Γρήνουϊτς	Ἀγγλία
60	Στοκχόλμης	Σουηδία	91	Καίμπριτζ	»
60	Λεμπάγκ	Ἰάβα	91	Ἐδιμβούργου	Σκωτία
60	Ἁμβούργου	Γερμανία	83	Τουλούζης	Γαλλία

Τὸ ἰσημερινὸν τηλεσκόπιον Δωρίδου τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ἔχει ἀντικειμενικὸν διαμέτρου 0.40 μ. καὶ ἑστιακῆς ἀποστάσεως 5 μ., τὸ δὲ κάτοπτρον τοῦ τηλεσκοπίου Ἰωνίδου εἶναι διαμέτρου 0,21 μ. καὶ ἑστιακῆς ἀποστάσεως 2 μ. ὡς ἔγγιστα.

Εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα δὲν συμπεριλαμβάνονται μεγάλα τινὰ κατοπτρικὰ τηλεσκόπια, ὡς τὸ τοῦ λόρδου Ρώς, τὰ ὁποῖα ἔφερον κάτοπτρον μεγάλης μὲν διαμέτρου, ἀλλὰ κατεσκευασμένον ἐκ μετάλλου. Ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα κάτοπτρα ὑπόκεινται εἰς σημαντικὰς παραμορφώσεις οὐ μόνον διὰ τῆς κατὰ περιόδους στιλβώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κυμάνσεων τῆς θερμοκρασίας κατὰ τὴν διαρκειαν τῆς παρατηρήσεως, δὲν ἀνταποκρίνονται πλέον πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τοῦτο δὲν χρησιμοποιοῦνται πλέον, ἀλλ' ἔχουσιν ἱστορικὸν μόνον ἐνδιαφέρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Bell*, The telescope (1922).—*Russell, Steward & Dugan*, Astronomy.—*G. E. Hale*, The Stellar Evolution.—*J. Bosler*, Cours d'Astrophysique —*Andoyer & Lambert*, Astronomie pratique.—*Newcomb - Engelmann*, Astronomie.—*G. Armellini*, Trattato di Astronomia κλπ.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— τηλεσκόπιον *ἀλταζιμούθιον*· βλ. *θεοδόλιχος*.

— τηλεσκόπιον *ζενιθιακὸν* *[Ἀστρον.]*. Διοπτρικὸν τηλεσκόπιον, χρησιμεῦον πρὸς παρατήρησιν ἀστέρων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διαβιβάσεως αὐτῶν ἐγγὺς τοῦ ζενὶθ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν σφαλμάτων τῆς διαθλάσεως, ἥτις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι μηδαμινή. Αἱ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τούτου παρατηρήσεις γίνονται κατὰ τὴν μεθοδον τῶν ἴσων ὕψων, τὴν ὑποδειχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Horrebow καὶ Talcott, σκοπὸν δὲ ἔχουσι τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ τῶν μεταβολῶν αὐτοῦ.

Ὡς ζενιθιακὸν τηλεσκόπιον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὁ μεσημβρινὸς κύκλος, ἀρκεῖ νὰ ἐφοδιασθῇ δι' εὐπαθοῦς ἀεροστάθμης, προσαρμοζομένης ἐπὶ τῆς διόπτρας, ἵνα παρέχῃ τὰς κλίσεις τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος πρὸς τὸν ὁρίζοντα.

Κατὰ τὴν μέθοδον τῶν ἴσων ὕψων παρατηροῦμεν διαδοχικῶς ζεύγη ἀστέρων μεσουρανούντων συμμετρικῶς τοῦ ζενὶθ πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. αὐτοῦ, ἤτοι σκοπεύομεν τὸν ἀστέρα Σ καὶ ὁριζοντιοῦμεν τὴν ἀεροστάθμην, ὥστε ὁ ὀπτικὸς ἄξων τῆς διόπτρας μετὰ τοῦ ἄξονος τῆς ἀεροστάθμης νὰ σχηματίσωσι γωνίαν Θ. Τούτου γενομένου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀστὴρ διατρέχει τὸ ὀπτικὸν πεδίον τῆς διόπτρας, προσδιορίζομεν διὰ τοῦ κινητοῦ νήμα-

Digitized by Google

τος ἀποκλίσεων τὴν ἀπόστασίν του ἀπὸ τοῦ ὁριζοντίου ἀκινήτου νήματος. Μετὰ ταῦτα περιστρέφομεν τὸ ὄργανον κατὰ 180° περὶ τὴν κατακόρυφον τοῦ τόπου, χωρὶς νὰ μεταβάλωμεν ποσῶς τὴν γωνιαν Θ, καὶ παρατηροῦμεν τὸν δεύτερον ἀ σ τ έ ρ α Σ′, ἤτοι προσδιορίζομεν διὰ τοῦ κινητοῦ νήματος ἀποκλίσεων τὴν ἀπόστασίν του ἀπὸ τοῦ ὁριζοντίου ἀκινήτου. Προφανῶς ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἀναγνωσμάτων τοῦ μικρομετρικοῦ κο χ λ ί ο υ θὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ζενιθίων ἀ π ο σ τ ά σ ε ω ν τῶν δύο ἀστέρων Σ καὶ Σ′.

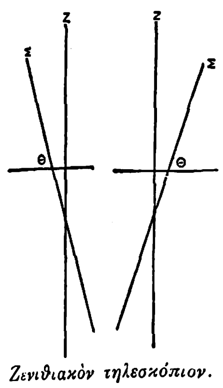

Ζενιθιακὸν τηλεσκόπιον.

Ἐπειδὴ δὲ $\varphi-\delta_B-\zeta_B$ καὶ $\varphi=\delta_N-\zeta_N$, ἔνθα δ εἶναι αἱ ἀποκλίσεις καὶ ζ αἱ ζενιθιακαὶ ἀποστάσεις τῶν πρὸς Β καὶ πρὸς Ν τοῦ ζενὶθ ἀστέρων, θὰ ἔχωμεν

$$\varphi=\frac{\delta_N+\delta_B}{2}+\frac{\zeta_N-\zeta_B}{2}.$$

Ἐνταῦθα αἱ μὲν ἀποκλίσεις εἶναι γνωσταὶ ἐκ τῶν καταλόγων τῶν ἀστέρων, αἱ δὲ ζενιθιακαὶ ἀποστάσεις προσδιορίζονται μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐκ τῆς παρατηρήσεως. Συνεπῶς ἡ τιμὴ τοῦ πλάτους φ δύναται νὰ εὑρεθῇ ἄνευ τῆς χρήσεως τῶν ἀναγνωσμάτων τῶν κύκλων τοῦ ὀργάνου, τουθόπερ ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον πλεονέκτημα τῆς μεθόδου τῶν Horrebow-Talcott. Σ. Π.

—**τηλεσκόπιον** *μεσημβρινόν*· βλ *μεσημβρινὴ* διόπτρα καὶ *μεσημβρινὸς κύκλος*.

Τηλεσκόπιον (Telescopium) *['Ἀστρον.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Ἐκτείνεται νοτίως τοῦ Τοξότου καὶ τοῦ Νοτίου Στεφάνου καὶ βορείως τοῦ Ταώ, ἔχει δὲ πρὸς Α. μὲν τὸν Ἰνδόν,

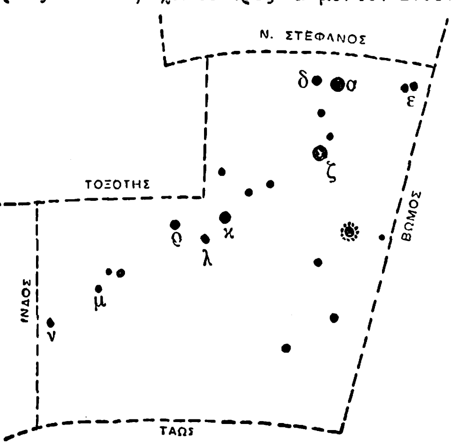

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Τηλεσκοπίου.

πρὸς Δ. δὲ τὸν Βωμόν. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀμυδρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀστέρων, ὧν ὁ λαμπρότερος δὲν ὑπερβαίνει τὸ 4ον μέγεθος καὶ καταλέγεται μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων ἀστερισμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τοῦ Λακάϊγ καὶ ἄλλων. Σ. Π.

τηλεστερεοσκοπία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ παρατήρησις μεμακρυσμένων ἀντικειμένων δι᾽ εἰδικῶν ὀργάνων καλουμένων *τηλεστερεοσκοπίων*, ἅτινα ἔχουσι τὴν ἱκανότητα νὰ καθιστῶσιν ἐντονωτέρας τὰς διαφορὰς τῶν σχετικῶν ἐν τῷ χώρῳ ἀποστάσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων σημείων τῶν παρατηρουμένων ἀντικειμένων καὶ νὰ παρέχωσιν οὕτω σαφεστέραν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀναγλύφου μορφῆς αὐτῶν. Χ. Ι. Κ.

τηλεστερεοσκόπιον (τό). Ἡ ἐκ τῆς συγκλίσεως τῶν ὀφθαλμῶν, εἴς τι παρατηρούμενον ἀντικείμενον, καὶ τῆς αὐτομάτου προσαρμογῆς τοῦ κρυσταλλώδους φακοῦ ἑκάστου ὀφθαλμοῦ σχηματιζομένη ἐν ἡμῖν ἔννοια τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀντικειμένου, ὡς καὶ ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς ἀναγλύφου μορφῆς αὐτοῦ, προκειμένου περὶ τοιούτου αἰσθητῶν διαστάσεων. ἤτοι τὸ στερεοσκοπικὸν ἀποτέλεσμα ἀποτελοῦσι τὰ οὐσιώδη πλεονεκτήματα τῆς διοφθάλμου παρατηρήσεως. Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ σκοπευομένου σημείου ἀντικειμένου τινὸς ἀποστάσεως αὐτοῦ D. Ἐὰν κληθῇ E ἡ μεταξὺ τῶν δύο ὀφθαλμῶν τοῦ παρατηρητοῦ ἀπόστασις, ἡ ποσότης

$$(1) \qquad \alpha=\frac{E}{D},$$

καλεῖται *στερεοσκοπικὴ παράλλαξις* καὶ μεταβάλλεται κατὰ

$$(2) \qquad d\alpha=-E\frac{dD}{D^2}$$

ὅταν σκοπεύωμεν ἓν ἄλλο σημεῖον κείμενον εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν dD ἀπὸ τοῦ προηγουμένως σκοπευθέντος τοιούτου. Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος δεικνύει ὅτι ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας παρατηρήσεως εἷς παρατηρητὴς ἀντιλαμβάνεται τοσούτῳ μᾶλλον καλύτερον τὴν προοπτικὴν διάταξιν τῶν σημείων ἀντικειμένου τινός, ὅσῳ ἡ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπόστασις εἶναι μεγαλυτέρα. Ἡ αὔξησις ἑπομένως τῆς ἀποφάσεως ταύτης συνεπάγεται αὔξησιν τῆς στερεοσκοπικῆς παραλλάξεως, ἔχουσαν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν μεγέθυνσιν τῆς ἀναγλύφου μορφῆς καὶ συνεπῶς τὴν λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν τῶν παρατηρουμένων ἀντικειμένων. Τὰ ὄργανα, δι᾽ ὧν ἐπιτυγχάνεται τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο καλοῦνται *τηλεστερεοσκόπια* καὶ βασίζονται ἐπὶ τῆς ἄνω ἀρχῆς, πρῶτος δὲ ἐπενόησε τοιοῦτον ὄργανον ὁ Helmholtz. Ἐκ τῶν ὀργάνων τούτων προῆλθον τὰ *στερεοσκόπια* καὶ αἱ *στερεοσκοπικαὶ* ἐν γένει *διόπτραι*. Χ. Ι. Κ.

τηλεσυστολικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιτελούμενος κατὰ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς συστολῆς τῆς καρδίας: «τηλεσυστολικὸν φαινόμενον». Μ. Ν. Κ.

τηλέτυπον (τό). Τηλεγραφικὴ συσκευή, δι᾽ ἧς ἡ μὲν ἐκπομπὴ γίνεται διὰ χειρισμοῦ συνόλου πλήκτρων ὡς τὰ τῶν συνήθων γραφομηχανῶν. ἄνευ ἰδιαιτέρου τινὸς ρυθμοῦ, ἡ δὲ λῆψις διὰ κατ᾽ εὐθεῖαν ἐκτυπώσεως τοῦ κειμένου τοῦ τηλεγραφήματος ἐπὶ ταινίας ἢ φύλλου χάρτου (βλ. λ. *τηλέγραφος*). Λ. Ν. Κ.

τηλεϋποβολὴ (ἡ)· ἡ ἐξ ἀποστάσεως γινομένη *ὑποβολὴ* (βλ. λ.).

Τηλεφάνης. Ἕλλην γλύπτης, καὶ δὴ χαλκοπλάστης, ἐκ Φωκαίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ζήσας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ′ π. Χ. μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ε′ π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Πλίνιος κρίνει αὐτὸν κατὰ τὴν τέχνην ὡς ἐφάμιλλον τῶν ἐνδόξων γλυπτῶν Πολυκλείτου, Μύρωνος καὶ Πυθαγόρα. ἀλλὰ προσθέτει ὅτι ὁ Τηλεφάνης δὲν ἀπέκτησε τὴν πανελλήνιον δόξαν ἐκείνων, διότι εἰργάσθη εἰς ἀπομεμακρυσμένα ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου μέρη: ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν τῇ αὐλῇ τῶν αὐτόθι τυράννων, καὶ ἐν Περσίᾳ, ἐν τῇ ἐν Σούσοις αὐλῇ τῶν βασιλέων Δαρείου καὶ Ξέρξου, ὅπου ἄλλως τε διῆλθε καὶ τὸ περισσότερον μέρος τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Β. Δ. Θ.

— **Τηλεφάνης**. Ἕλλην ζωγράφος, καὶ μάλιστα ἀγγειογράφος, ἀκμάσας πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ′ π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὁ Σικυώνιος οὗτος ζωγράφος μετὰ τοῦ Κορινθίου Ἀριδίκου ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἀνακαλύψαντες ἢ ἐφαρμόσαντες εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν τό τε περίγραμμα τῆς σκιᾶς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν μονοχρώμων εἰκόνων καὶ τὴν διὰ γραμμῶν δήλωσιν τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ σώματος καὶ συνεπῶς τὴν κίνησιν αὐτῶν. Β. Δ. Θ.

τηλεφανής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μακρόθεν φαινόμενος, τὸ ἐν ἀπόπτῳ ἀμυδρὸν κυανοειδὲς περίγραμμα ξηρᾶς. Σ. Ε. Λ.

τηλέφαντος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆλε φαινόμενος, ὁ μακρόθεν ὁρατός.

Τηλέφασσα *[Μυθολ.]*. Σύζυγος τοῦ Ἀγήνορος. μήτηρ τῆς Εὐρώπης, Κάδμου, Φοίνικος καὶ Κίλικος, ἀποθανοῦσα ἐν Θράκῃ, ὅτε συνώδευε τὸν Κάδμον ἀναζητοῦντα τὴν ὑπὸ τοῦ Διὸς ἁρπαγεῖσαν Εὐρώπην (*Ἀπολλοδ.* Γ, 1, 1). Κατ᾽ ἄλλην παράδοσιν ἦτο σύζυγος τοῦ Φοίνικος. Α. Θ. Σ.

τηλέφιον (τὸ) (Telephium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παρωνυχιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν, ὅπερ καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἀπαντᾷ, εἶναι τὸ *τηλέφιον τὸ ἀνατολικὸν* (Telephium orientale), πόα πολυετὴς καὶ ὀρεινή. Δ. Ν. Π.

τηλεφορίδαι (οἱ) (Telephoridae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων*, περιλαμβάνουσα παρασιτικοὺς μύκητας, ὧν πλεῖστοι προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν κορμῶν καὶ τῶν φύλλων διαφόρων δένδρων, προκαλοῦντες παραμορφώσεις ἢ ὑπερτροφίαν αὐτῶν. Δ. Ν. Π.

Τήλεφος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς ἥρως τῆς Τεγέας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Αὔγης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς χώρας ταύτης Ἀλεοῦ καὶ ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν ὁποίαν ὁ ἥρως ἠτίμασεν ἐν καταστάσει μέθης εὑρισκόμενος. Τὸν Τήλεφον γεννηθέντα ἔκρυψεν ἡ μήτηρ του, φοβουμένη τὴν ὀργὴν τοῦ πατρός του, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς Ἀθηνᾶς, ἀλλ᾽ οὗτος, κατόπιν ἐρευνῶν εἰς τὸ ἄσυλόν του τοῦτο, διότι χρησμὸς εἶχεν εἴπει ὅτι ἡ ἀκαρπία τῆς χώρας (ἣν εἶχεν ἐξαποστείλει ἡ Ἀθηνᾶ, ἐξοργισθεῖσα διὰ τὴν βεβήλωσιν τοῦ ναοῦ της) εἶχε τὴν αἰτίαν της εἰς τὸ τέμενος τῆς θεᾶς, ἀνεῦρε τὸ βρέφος. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ αἴσχους τῆς θυγατρός του ὁ Ἀλεὸς ταύτην μὲν παρέδωσεν εἰς τὸν φίλον του βασιλέα Ναύπλιον, διὰ νὰ τὴν ρίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ βρέφος ἐξέθεσεν εἰς τὸ ὄρος Παρθένιον. Ἀλλὰ καὶ ἡ Αὔγη καὶ τὸ βρέφος της διεσώθησαν κατὰ θείαν πρόνοιαν, διότι ταύτην μὲν ἐξ εὐσπλαγχνίας ἀπέστειλεν ὁ Ναύπλιος εἰς τὴν Μυσίαν, ἔνθα, πωληθεῖσα ὡς δούλη, ἔγινε σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Τεύθραντος, τὸ δὲ βρέφος θηλασθὲν ὑπὸ ἀρτιτόκου ἐλάφου τὰς πρώτας ἡμέρας, ἀνέθρεψαν βουκόλοι τοῦ Κορύθου. Ὅτε ἐνηλικιώθη ὁ Τήλεφος, μετέβη, κατόπιν συμβουλῆς τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησε νὰ μάθῃ τίνες ἦσαν οἱ γονεῖς του, εἰς Μυσίαν, ἔνθα, βοηθήσας τὸν Τεύθραντα κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἐπρόκειτο ν᾽ ἀμειφθῇ διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς μητρός του Αὔγης, τὴν ὁποίαν ἐπαρουσίασεν εἰς αὐτὸν ὁ Τεύθρας ὡς κόρην του. Ἡ ἕνωσις μητρὸς καὶ υἱοῦ εὐτυχῶς δὲν ἔγινε, διότι ἠναντιώθη εἰς ταύτην ἡ Αὔγη ἔκ τινος προαισθήματος Προεκλήθη τότε μεταξύ των μεγάλη ἐχθρότης καὶ ἡ Αὔγη ἀπεπειράθη νὰ φονεύσῃ τὸν Τήλεφον, ἀλλὰ δράκων σταλεὶς ὑπὸ τῶν θεῶν ἐφόβισε ταύτην καὶ ἀπέτρεψε τοῦ σκοποῦ της. Μετὰ ταῦτα διηύθυνε τὰ ὅπλα του κατὰ τῆς Αὔγης ὁ Τήλεφος, ἀλλ᾽ ἔσωσε ταύτην ὁ Ἡρακλῆς, ἐμφανισθεὶς καὶ ἀποκαλύψας τὸ μυστικὸν τοῦ συγγενικοῦ δεσμοῦ των. Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Τεύθραντος Ἀργιόπην καὶ διεδέχθη τοῦτον εἰς τὸν θρόνον τῆς Μυσίας. Κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ὡς σύμμαχος τῶν Τρώων, ἐφόνευσε τὸν Θέρσανδρον, υἱὸν τοῦ Πολυνείκους, καὶ ἐμονομάχησε πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, ὑπὸ τῆς λόγχης τοῦ ὁποίου καὶ ἐτραυματίσθη Ἡ ἀθεράπευτος πληγή του—ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις «τηλέφεια τραύματα» εἶχε καταστῇ συνώνυμος μὲ τὴν ἔκφρασιν πληγὴ ἀθεράπευτος—ἐθεραπεύθη διὰ σκωρίας τῆς λόγχης τοῦ Ἀχιλλέως. Τὴν ἴασιν ταύτην ἐπέτυχε, κατά τινα μῦθον, ὡς ἑξῆς: Ὅτε ἔλαβε τὸν χρησμὸν ὅτι «ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται», μετημφιέσθη εις ἐπαίτην καὶ μεταβὰς εἰς Μυκήνας ἥρπασε τὸν νήπιον Ὀρέστην, τὸν ὁποῖον ἀπέδωκεν εἰς τὸν πατέρα του Ἀγαμέμνονα, ἀφοῦ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν θεραπείαν του. Ἐλέγετο ἀκόμη ὅτι παρέσχε καὶ ὁδηγίας εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς πρὸς κατάληψιν τῆς Τροίας. Ὁ Τήλεφος ἐτιμᾶτο ὡς ἥρως ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ τέμενος αὐτοῦ ἐν τῷ Παρθενίῳ ὄρει, καὶ ἐν Περγάμῳ, ἔνθα ἐτέλουν θυσίαν πρὸς τοῦτον. Υἱός του, ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου του Ἀστυόχης, θυγατρὸς τοῦ Πριάμου, ἐλέγετο ὁ Εὐρύπυλος. Ὁ ὡραῖος μῦθος τοῦ Τηλέφου ἐνέπνευσε τούς τε ἀρχαίους τραγικοὺς (ὁ Αἰσχύλος ἔγραψε τοὺς «Μυσούς», ὁ Σοφοκλῆς τοὺς «Ἀλεάδας» καὶ ὁ Εὐριπίδης τὴν «Αὔγην») καὶ τοὺς ἀρχαίους καλλιτέχνας. Ἡ μονομαχία του μὲ τὸν Ἀχιλλέα ὑπῆρξε τὸ θέμα τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ, ἡ θεραπεία του ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τὸ θέμα ἔργου τοῦ ζωγράφου Παρρασίου, καὶ ἡ ἱστορία του ὁλόκληρος εἰς τὴν δευτέραν ζωφόρον τοῦ διασημοτάτου βωμοῦ τοῦ Διὸς καὶ Ἀθηνᾶς τοῦ Περγάμου Ἐκ τῶν διασωθέντων ἀρχαίων ἔργων μὲ θέμα τὸν μῦθον τοῦ Τηλέφου, ἐκτὸς τῶν προρρηθέντων, εἶναι μία τοιχογραφία ἀπὸ τὸ Ἡράκλειον (Herculaneum) τῆς Κάτω Ἰταλίας: «Ὁ Ἡρακλῆς ἀνευρίσκων εἰς τὸ Παρθένιον ὄρος τὸν Τήλεφον», καὶ ἓν τυρρηνικὸν κάτοπτρον: «Ἴασις τοῦ Τηλέφου ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως». Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Τήλεφος** *ὁ Περγαμηνός*. Μαθητὴς Κράτητος τοῦ Μαλλώτου. ἐγένετο γονιμώτατος συγγραφεὺς ἐν τῷ κλάδῳ τῆς γραμματικῆς. Ὁ Σουΐδας σημειοῖ ὡς ἔργον αὐτοῦ τὸ «Ὠκυτόκιον», ὅπερ ἦτο συλλογὴ ἐπιθέτων εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἁρμοζόντων πρὸς ἕτοιμον εὐπορίαν φράσεως Ἀποσπάσματα αὐτοῦ παρὰ Müller («F. H G.» τόμ. III. σελ. 634 καὶ Schräder ἐν «Hermes» 1902, τόμ. 37, σελ. 530—581). Γ. Γ.

τηλεφωνεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου εἶναι ἱδρυμένον τὸ τηλέφωνον, τηλεφωνικὸς σταθμός.

τηλεφώνημα (τό)· οἱαδήποτε ἀνακοίνωσις, ἐντολή, διαταγὴ κ.τ.λ., διαβιβαζομένη ἐκ τοῦ ἀποστολέως εἰς τὸν παραλήπτην τηλεφωνικῶς. Περὶ τοῦ ἀπορρήτου τῶν τηλεφωνημάτων βλ. λ. *ἀπόρρητος [Συντ. Δίκ.]* (τ. Ε′, σ. 218 β′). Λ. Ν. Κ.

τηλεφωνητὴς (ὁ), *—τρια* (ἡ)· ὁ ὑπάλληλος τῆς τηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας ὁ μεσολαβῶν διὰ τὴν διεξαγωγὴν μιᾶς τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας εἴς τι χειροκίνητον τηλεφωνικὸν σύστημα. Εἰς τὰ αὐτόματα συστήματα τηλεφωνηταὶ δὲν ὑπάρχουν διὰ τὰς συνήθεις συνδέσεις, χρησιμοποιοῦνται ὅμως εἰς τὰ ἰδιωτικὰ κέντρα καὶ διὰ τὰς ὑπεραστικὰς ἀνταποκρίσεις. Γενικώτερον *τηλεφωνητὴς* καλεῖται πᾶς τις χειριζόμενος τηλεφωνικόν τι μηχάνημα πρὸς μεταβίβασιν ἢ λῆψιν τηλεφωνημάτων. Λ.Ν.Κ.

τηλεφωνία (ἡ). Τὸ μέρος τῆς ἠλεκτροτεχνίας, καὶ δὴ τῆς τεχνολογίας τῶν ἀσθενῶν ρευμάτων, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν τηλεφώνων καὶ τῶν σχετικῶν συστημάτων καὶ συσκευῶν. Περαιτέρω διὰ τῆς λέξεως τηλεφωνια ὑπονοεῖται πολ-

Digitized by Google

λάκις τὸ σύνολον τῶν ἐγκαταστάσεων τηλεφωνικοῦ τινος συστήματος. Λ. Ν. Κ.

—τηλεφωνία ἀσύρματος· βλ. λ. ἀσύρματος.

τηλεφωνικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τηλεφωνίαν ἢ τὸ τηλέφωνον: «τηλεφωνικὴ συνεννόησις».—Ἐπίρρ. *τηλεφωνικῶς.*

—*τηλεφωνικὴ ὑπηρεσία.* Ἡ συγκεκροτημένη ὀργάνωσις ἡ παρέχουσα, συντηροῦσα καὶ ἐκμεταλλευομένη ἐν γένει τηλεφωνικόν τι σύστημα. Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι τηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας βλ. λ. *τηλέφωνον.* Λ. Ν. Κ.

—*τηλεφωνικὸν κέντρον.* Τὸ σύνολον τῶν ἐγκαταστάσεων, αἵτινες χρησιμεύουν διὰ τὴν κατὰ βούλησιν τῶν συνδρομητῶν τοῦ κέντρου τούτου σύνδεσιν τούτων ἀνὰ δύο μεταξύ των. Τὰ τηλεφωνικὰ κέντρα διακρίνονται εἰς χειροκίνητα, ἡμιαυτόματα καὶ αὐτόματα (βλ. λ. *τηλέφωνον*). Λ. Ν. Κ.

τηλεφωνογράφος (ὁ). Συνδεδυασμένον τι σύστημα τηλεφώνου καὶ γραμμοφώνου, δι' οὗ ἡ λῆψις δὲν γίνεται μόνον ἀκουστικῶς, ἀλλὰ καταγράφεται καὶ γραφοφωνικῶς, ὥστε νὰ δύναται νὰ διατηρῆται καὶ ν' ἀναπαραγάγηται κατὰ βούλησιν. Α.Ν.Κ.

τηλέφωνον (τό)· τὸ μέσον, ἡ συσκευή, δι' ἧς δύναταί τις νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς ἄλλον μακρὰν εὑρισκόμενον.

—[*Ἐγκυκλ.*] Καλεῖται *τηλέφωνον* τὸ μηχάνημα, δι' οὗ δι' ἠλεκτρικῆς ἀρχῆς μεταδιβάζεται ἡ φωνή, καὶ δὴ ὁ ἔναρθρος λόγος, εἰς ἀπόστασιν. Μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν χαρακτηρίζονται πολλάκις διάφοροι ἄλλαι μικροσυσκευαί, ὡς οἱ ἀκουστικοὶ σωλῆνες μεταδόσεως τῆς φωνῆς, ὁ τηλεβόας, τὸ τηλέφωνον διὰ θώμιγγος κ.τ.λ., ἀλλὰ αἱ ἀρχαί, ἐφ' ἧς αἱ διασκευαὶ στηρίζονται, εἶναι τόσον διάφοροι τῆς ἀρχῆς τοῦ τηλεφώνου, ὡς σήμερον τὸ ἀντιλαμβανόμεθα, ὥστε, ὅταν ἡ λέξις τηλέφωνον χρησιμοποιῆται ἄνευ ἐπιθέτου τινός, ὑπονοεῖται πάντοτε τὸ ἠλεκτρικὸν τοιοῦτον. Τὸ τηλέφωνον, ὅπως καὶ ὁ τηλέγραφος, δύναται νὰ εἶναι εἴτε *ἐνσύρματον*, ὅταν τὸ μέσον μεταφορᾶς τῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων, ἅτινα εἶναι φορεῖς τῆς φωνῆς, εἶναι ἓν ἀγώγιμον σύρμα συνδέον τὸν πομπὸν μὲ τὸν δέκτην, εἴτε *ἀσύρματον*, ὅταν ὡς μέσον μεταδόσεως τῶν ἑρτζιανῶν κυμάτων, ἅτινα νῦν εἶναι οἱ φορεῖς τῆς φωνῆς, χρησιμοποιῆται ὁ αἰθήρ. Ἐνταῦθα ἐξετάζομεν τὴν ἐνσύρματον τηλεφωνίαν· περὶ ἀσυρμάτου τηλεφώνου βλ. λ. *ἀσύρματος*.

Τὸ ἠλεκτρικὸν τηλέφωνον ἀποτελεῖ ἐφεύρεσιν 56 περίπου ἐτῶν. Εὐρύτερον ἐξετάζοντες τὸ ζήτημα, δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν ὅτι τὸ διὰ θώμιγγος τηλέφωνον, ὅπερ καὶ σήμερον ἀκόμη χρησιμοποιεῖται ὡς παιδιὰ διὰ τὴν εἰς ἀπόστασιν μέχρι 500 μέτρων μετάδοσιν τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς, ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου συγχρόνου τοῦ Νεύτωνος R. Hooke (καίτοι λέγεται, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ ἐπαρκῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι οἱ Σῖναι ἐχρησιμοποίουν τοῦτο πρὸ πολλῶν αἰώνων). Βάσιν τοῦ τηλεφώνου ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μουσικοὶ ἦχοι καὶ ὁ ἔναρθρος λόγος ἀποτελοῦνται ἀπὸ παλμοὺς τοῦ ἀέρος. Τὸ σχ. 1 δεικνύει παλμογράφημα ἐνάρθρου λόγου, ὅπως σήμερον εὐκόλως ἀναπαράγεται διὰ τῶν εὐαισθήτων καταγραφικῶν ὀργάνων, ἅτινα ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη παρέχει.

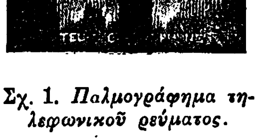

Σχ. 1. *Παλμογράφημα τηλεφωνικοῦ ρεύματος.*

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνὰ 1'' παλμῶν χαρακτηρίζει τὸ ὕψος τῆς φωνῆς ἢ τοῦ μουσικοῦ ἤχου, τὸ πλάτος τῆς παλμώσεως, τὴν ἔντασιν αὐτοῦ, καὶ τέλος ἡ μορφὴ τῆς καμπύλης τὴν χροιὰν τοῦ ἤχου. Ὑπὸ τὰς συνήθεις περιστάσεις, τὸ πλάτος τῆς παλμώσεως τῆς φωνῆς, λόγῳ τῆς ἐνεργείας, ἥτις μεταδίδεται εἰς τὸν ἀέρα, ἐλαττοῦται ταχύτατα, ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῶν φωνητικῶν ὀργάνων τοῦ ὁμιλοῦντος προσώπου. Ἐν τῷ διὰ θώμιγγος τηλεφώνῳ ἡ κύμανσις, μεταδιδομένη οὐχὶ διὰ τοῦ ἀέρος ἀλλὰ τοῦ νήματος, εἶναι ἱκανὴ εἰσέτι εἰς ἀπόστασιν 400—500 μέτρων νὰ θέσῃ εἰς παλμικὴν κίνησιν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀποδέκτου δίσκου, ὅστις ἀναπαράγει τότε ἐξησθενημένην τὴν ἀρχικὴν φωνήν. Ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Χοὺκ (περίπου τῷ 1680 μ. Χ.) οὐδεμία πρόοδος ἐσημειώθη μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως καὶ σχετικῆς διαδόσεως τοῦ δυναμικοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἐσκέφθησαν δηλαδὴ τότε νὰ μετατρέψουν τὰς κυμάνσεις τοῦ ἀέρος εἰς κυμάνσεις ἠλεκτρικάς, νὰ μεταφέρουν εἰς ἀπόστασιν τὰς κυμάνσεις ταύτας καὶ τέλος ἐκ τῶν ἠλεκτρικῶν κυμάνσεων ν' ἀναπαραγάγουν τὰς κυμάνσεις τοῦ ἀέρος.

Ἡ παλαιοτέρα σχετικὴ παρατήρησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ φυσικοῦ Page τῷ 1837, ὅστις ἀνεκάλυψεν ὅτι ὁ πυρὴν ἠλεκτρομαγνήτου τινός, ὑποβαλλόμενος εἰς ταχείας μαγνητίσεις καὶ ἀπομαγνητίσεις, ἀποδίδει μουσικὸν ἦχον, οὗ τὸ ὕψος εἶναι ὅσος καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνὰ 1'' διακοπῶν. Τοῦτο ὅμως ἀπετέλει μόνον τὴν λύσιν τοῦ τρίτου μέρους τοῦ προβλήματος τοῦ τηλεφώνου. Ἀργότερον, τῷ 1860, ὁ Γερμανὸς Reiss κατώρθωσε νὰ ἐμφανίσῃ (σχ. 2) συσκευὴν ἐκπομπῆς καὶ ἀτελοῦς λήψεως μουσικῶν μόνον ἤχων. Ἡ ἀρχή, ἐφ' ἧς οὗτος ἐστηρίχθη, εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἠλεκτρικὸν κύκλωμα εἶναι κατονικῶς κλειστὸν μέσῳ: στήλης, ἐπαφῆς, μεταλλικῆς πλακὸς - αἰχμῆς a—d, φερο-

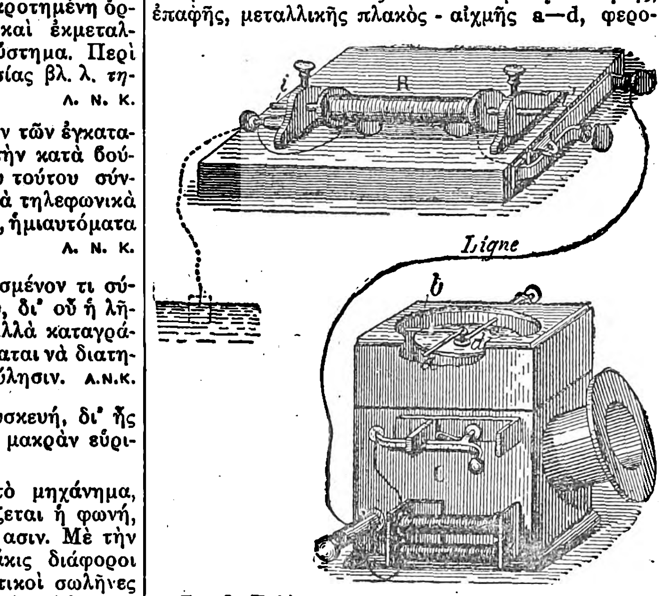

Σχ. 2. *Τηλέφωνον μουσικῶν ἤχων τοῦ Reiss.*

μένων ἐπὶ συντονισμένου κιβωτίου ἀντηχήσεως (ἠχείου), ἠλεκτρομαγνήτου R, φερομένου ἐπίσης ἐπὶ κιβωτίου ἀντηχήσεως, γῆς - στήλης. Ὅταν, πρὸ τοῦ στομίου τῆς πλακὸς - αἰχμῆς (πομποῦ), ἠχεῖτο εἷς μουσικὸς ἦχος, οἱ παλμοὶ τοῦ ἀέρος μετεδίδοντο εἰς τὴν πλάκα d, ἥτις παλλομένη διέκοπτε τὸ κύκλωμα τόσας φορὰς τὸ δευτερόλεπτον, ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ παλμοὶ ἀνὰ 1'' τοῦ ἤχου. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ὁ εἰς ἀπόστασιν εὑρισκόμενος ἠλεκτρομαγνήτης R ἐδονεῖτο μὲ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν παλμῶν, βοηθοῦντος καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἠχείου, ἀποδιδομένου οὕτω τοῦ ἀρχικοῦ μουσικοῦ ἤχου. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου κατωρθώθη λίαν ἀτελῶς ἡ μετάδοσις ἐνίων ἤχων, ἄνευ ὅμως τῶν ἁρμονικῶν των, χωρὶς ποτὲ νὰ κατορθωθῇ ἡ μετάδοσις ἐνάρθρου λόγου.

Ἐννέα ἔτη ἀργότερον (1875) ὁ Γκράχαμ Μπέλλ ἀνεκάλυψε τὴν ἀρχὴν τοῦ πραγματικοῦ τηλεφώνου. Ὁ Μπέλλ εἶχεν ἤδη διαγνώσει πρὸ πολλοῦ ὅτι πρὸς πραγματοποίησιν τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἔχοντος ἠλεκτρικὰ χαρακτηριστικὰ παλμώσεως ἐντελῶς ἀνάλογα μὲ τὴν κύμανσιν τοῦ ἀέρος, δὲν θὰ ἔπρεπε τὸ ρεῦμα τοῦτο νὰ εἶναι διακεκομμένον, ὡς τὸ εἰς τὴν συσκευὴν Reiss, ἀλλὰ συνεχῶς ρέον, μὲ μεταβλητὴν ἁπλῶς ἔντασιν. Ἐπὶ πολὺ ὅμως διάστημα δὲν κατώρθωνε νὰ εὕρῃ τὸ μέσον, δι' οὗ θὰ ἐπραγματοποίει τὴν ἄνω ἰδέαν. Τέλος, τὴν 2 Ἰουνίου 1875, πειραματιζόμενος μετὰ τοῦ μηχανικοῦ Thomas Watson, παρετήρησε κατὰ τὴν ἀποκόλλησιν τοῦ ἐξ ἐλαστικοῦ ἐλάσματος ὁπλισμοῦ ἠλεκτρομαγνήτου τινός, ὅστις εἶχε προσκολληθῆ τυχαίως ἐπὶ τοῦ πυρῆνός του, ὅτι ὁ βόμβος ὁ παραχθεὶς ὑπὸ τοῦ παλλομένου πρὸ τοῦ πυρῆνος ἐλάσματος τοῦ ὁπλισμοῦ ἐπανελήφθη ὑπὸ ὁμοίου ὁπλισμοῦ ἠλεκτρομαγνήτου, ὅστις ἀπετέλει μετὰ τοῦ πρώτου κλειστὸν κύκλωμα. Οὕτω ὁ Μπέλλ ἀνεκάλυψε τρόπον παραγωγῆς ἐκ τῆς φωνῆς κυματορρεύματος, ὅπερ, διαβιβαζόμενον διά τινος σύρματος εἴς τινα ἀποδέκτην, θ' ἀναπαρῆγε τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1876 κατώρθωσε νὰ τελειοποιήσῃ ἀρκούντως τὴν ἐφεύρεσίν του (σχ. 3), ὥστε νὰ διαβιβάσῃ τὴν φωνὴν αὐτοῦ τηλεφωνικῶς εἰς τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον βοηθόν του.

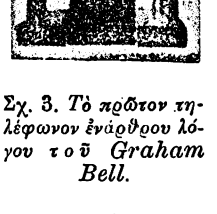

Σχ. 3. *Τὸ πρῶτον τηλέφωνον ἐνάρθρου λόγου τοῦ Graham Bell.*

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ τηλεφώνου εἶχε πλέον συντελεσθῇ (βλ. καὶ λ. *Μπέλλ*). Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Μπέλλ, μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ τηλεφώνου, περιωρίσθη καὶ πάλιν εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς διδασκαλίας τοῦ ὁμιλεῖν εἰς τοὺς κωφαλάλους. Τὴν ὀργάνωσιν εἰς βιομηχανίαν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ τηλεφώνου ἀνέθεσεν ὁ Μπέλλ εἰς τὸν Θεόδωρον Vail, λίαν ἐπιτυχῶς ἐργασθέντα σχετικῶς.

Ἡ διάδοσις καὶ τελειοποίησις τοῦ τηλεφώνου ὑπῆρξεν ἔκτοτε ραγδαία. Τῷ 1878 ἐφευρέθησαν τὰ μικρόφωνα Hughes-Ader· ἀργότερον ὁ Edison προσέθεσε τὸ ἐπαγωγικὸν πηνίον εἰς τὸν συνήθη ἐφοδιασμὸν τοῦ τηλεφώνου, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος (1878) ἱδρύθη τὸ πρῶτον τηλεφωνικὸν κέντρον ἐν New Haven τῆς Ἀμερικῆς μὲ 21 συνδρομητάς.

Σὺν τῷ χρόνῳ ἐφωδιάσθησαν ἅπασαι αἱ μεγαλοπόλεις τῆς Ἀμερικῆς καὶ κατόπιν τῆς Εὐρώπης μὲ ἐγκαταστάσεις συστημάτων τοπικῆς συστοιχίας, μέχρι τοῦ 1900 περίπου, ὅτε, ἐφευρεθέντος ὑπὸ τῆς Western Electric τοῦ συστήματος κεντρικῆς συστοιχίας, ἤρχισαν ἐγκαταστάσεις μὲ τὸ σύστημα τοῦτο. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀνεφάνησαν παρουσιασθέντα ὑπὸ τοῦ Strawger ἐν Ἀμερικῇ τὰ πρῶτα συστήματα αὐτομάτων τηλεφώνων, ὧν ἐξέλιξις εἶναι τὰ νῦν λειτουργοῦντα.

Ἡ τηλεφωνία μεγάλων ἀποστάσεων ἐφηρμόσθη ἐν Ἀμερικῇ ἀπὸ τοῦ 1910, ἐν Εὐρώπῃ δὲ τῷ 1920. Τῷ 1922, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Μπέλλ, ἦσαν ἐν χρήσει ἄνω τῶν 20.000.000 τηλεφώνων ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἠλεκτρομαγνητικὸν τηλέφωνον τοῦ Μπέλλ. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἠλεκτρομαγνήτην (σχ. 4) φέροντα πηνίον b καὶ πυρῆνα ἐκ μαλακοῦ σιδήρου A καὶ ὁπλισμὸν ἐκ σιδηρᾶς μεμβράνης O, κρατουμένης εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τοῦ πυρῆνος ἀπόστασιν. Τὰ ἄκρα τοῦ πηνίου b διὰ τῶν ἀγωγῶν m καὶ p ἐξέρχονται τοῦ ὀργάνου, ἵνα συνδεθοῦν ἀγωγίμως μὲ τὰ ἄκρα ἑνὸς δευτέρου ὁμοίου ὀργάνου ἄνευ ὑπάρξεως πηγῆς τινος ρεύματος. Ὅταν τις ὁμιλήσῃ πρὸ τῆς χοάνης B, ἡ μεμβράνα O, ἐκ τῶν παλμῶν τοῦ ἀέρος, τίθεται εἰς παλμικὴν κίνησιν. Συνεπείᾳ τούτου τὸ μεταξὺ μεμβράνης-πυρῆνος διάκενον ἀέρος αὐξομειοῦται, μεταβαλλομένης ἀναλόγως τῆς μαγνητικῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου, καὶ ἑπομένως τῆς ἐκ τοῦ παραμένοντος μαγνητισμοῦ ὑπαρχούσης μαγνητικῆς ροῆς. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν, κατὰ τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς ἐπαγωγῆς, τὴν εἰς τὸ κλειστὸν κύκλωμα τοῦ πηνίου b τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου ἀνάπτυξιν κυματορρεύματος, οὗτινος ἡ φύ-

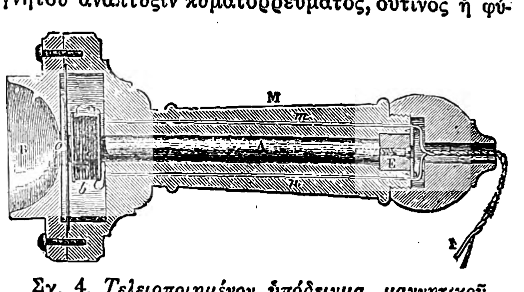

Σχ. 4. *Τελειοποιημένον ὑπόδειγμα μαγνητικοῦ μικροφώνου καὶ ἀκουστικοῦ Graham Bell.*

σις εἶναι ἐντελῶς ἀνάλογος μὲ τὴν φύσιν τῶν παλμῶν τῆς μεμβράνης, καὶ ἄρα τῆς φωνῆς τοῦ ὁμιλοῦντος προσώπου.

Τὸ ρεῦμα τοῦτο διαρρέει καὶ τὸ πηνίον ἄλλου ὁμοίου ὀργάνου, δι' οὗ κλείεται τὸ ρεῦμα. Τὸ ὄργανον τοῦτο θ' ἀναπτύξῃ, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ ἠλεκτρομαγνητισμοῦ, μαγνητικὸν πεδίον ἐντελῶς ἀνάλογον πρὸς τὸ κυκλοφοροῦν ρεῦμα, ἤτοι παλλόμενον ἀναλόγως πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ὁμιλοῦντος. Τὸ μαγνητικὸν τοῦτο πεδίον θέτει εἰς παλμικὴν κίνησιν τὴν μεμβρᾶναν-ὁπλισμὸν O τοῦ δευτέρου ὀργάνου, ἥτις παλλομένη ἀποδίδει τὴν φωνὴν τοῦ ὁμιλοῦντος προσώπου.

Τὸ πρῶτον τῶν ὀργάνων καλεῖται *μικρόφωνον* ἢ *πομπός*, εἰδικῶς δὲ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει *ἠλεκτρομαγνητικόν*, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δεχόμενον τὰ ἐκ τοῦ πρώτου ρεύματα, καλεῖται *ἀκουστικὸν* ἢ *δέκτης*. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τῆς ἄνω διατάξεως τὰ ἐξ ἐπαγωγῆς ρεύματα εἶναι ἐλάχιστα καὶ ἡ μετάδοσις τῆς φωνῆς δὲν δύναται νὰ γίνῃ παρὰ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν.

Οἱ ἀποδέκται τῶν τηλεφώνων, ὡς πρὸς τὴν ἐφ' ἧς βασίζονται ἀρχὴν τοὐλάχιστον, ἐλάχιστα ἐτροποποιήθησαν ἀπὸ τὸ ἀκουστικὸν τοῦ Μπέλλ

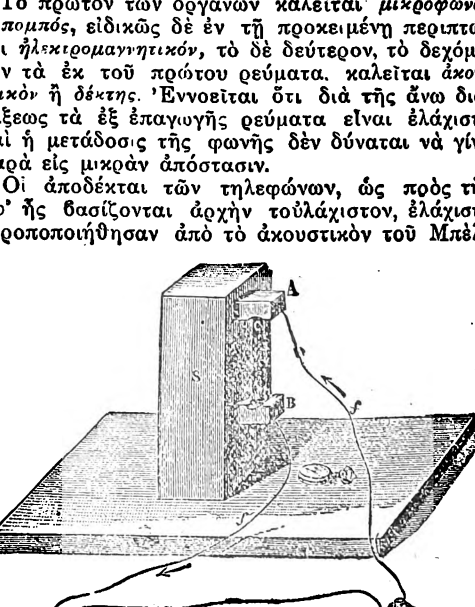

Σχ. 5. *Μικρόφωνον Hughes - Ader.*

(σχ. 4). Αἱ τελειοποιήσεις αὐτῶν ἔγκεινται κυρίως εἰς χρησιμοποίησιν πυρήνων ἐκ μαγνητισμένου χάλυβος, πρὸς αὔξησιν τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν, καὶ εἰς διαμόρφωσιν αὐτῶν εἰς σχῆμα ἱππείου πετάλου, ὥστε νὰ παρουσιάζωσι μικροτέραν μαγνητικὴν ἀντίστασιν. Ἀντιθέτως, τὰ μικρόφωνα τῶν

Digitized by Google

σημερινῶν τηλεφώνων στηρίζονται ἐπὶ ἐντελῶς διαφορετικῆς ἀρχῆς, τῆς τῶν ἀτελῶν ἐπαφῶν.

Μικρόφωνα ἀτελῶν ἐπαφῶν, μεταβλητῆς ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως. Ἡ παλαιοτέρα τοιαύτη ἰδέα ἀνήκει εἰς τὸν Ἀμερικανὸν καθηγητὴν Hughes (Χιοὺζ), ὅστις ἐσκέφθη ὅτι, ἐὰν εἰς ἓν κύκλωμα μετὰ στήλης καὶ ἀκουστικοῦ Μπὲλλ παρεμβληθοῦν ἐπαφαὶ ἀτελεῖς, χωρὶς ὅμως ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ ἐπιφέρουν διακοπὰς τοῦ κυκλώματος, ὁμιλήσῃ δέ τις πρὸ τῶν ἐπαφῶν τούτων, οἱ παλμοὶ τοῦ ἀέρος θὰ θέσουν εἰς ἀνάλογον κίνησιν τὰ στοιχεῖα τῶν ἀτελῶν ἐπαφῶν, αἵτινες παλλόμεναι θὰ τροποποιοῦν ἀντιστοίχως τὴν ἀντίστασιν τοῦ κυκλώματος, προκαλοῦσαι οὕτω τὴν δίοδον ἑνὸς κυματορρεύματος διὰ τοῦ ἀκουστικοῦ. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας τὸ ἀκουστικὸν θ' ἀποδώσῃ τὴν φωνὴν τοῦ ὁμιλοῦντος ἢ γενικώτερον τὸν πρὸ τοῦ μικροφώνου προξενούμενον ἦχον.

Ἡ πραγματοποίησις τῆς ἰδέας ταύτης φαίνεται εἰς τὸ σχ 5. Δύο ὑποστηρίγματα ἐκ συμπαγοῦς ἄνθρακος A καὶ B φέρουν, ἐλαφρῶς συσφίγγοντα αὐτήν, μίαν ῥάβδον ἐξ ἄνθρακος ἐπίσης C.

Τὸ κύκλωμα κλείεται μέσῳ στήλης καὶ ἀκουστικοῦ. Αἱ ἀτελεῖς ἐπαφαὶ μεταξὺ τῶν τεμαχίων τῶν ἀνθράκων παρέχουν ἄριστον μέσον μετατροπῆς τῆς φωνῆς εἰς ἀνάλογον ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα.

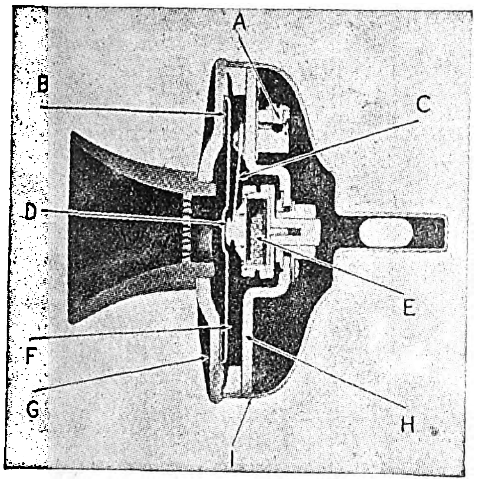

Σχ. 6. *Μικρόφωνον Solid - Back.*

Τὸ μικρόφωνον τοῦ Hughes ἐτροποποίησεν ὁ Ader, προσθέσας περισσοτέρας ῥάβδους ἐξ ἄνθρακος, αὐξηθείσης ἀντιστοίχως τῆς ἀποδόσεως αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἀρχῆς στηρίζονται ἅπαντα τὰ σήμερον ἐν χρήσει μικρόφωνα μεταβλητῆς ἀντιστάσεως. Ἀντὶ ὅμως ὀγκωδῶν τεμαχίων καὶ ῥάβδων ἄνθρακος χρησιμοποιοῦνται (σχ 6) δύο μικραὶ πλάκες ἐξ ἄνθρακος, ὧν ἡ μία κινητή, συνδεδεμένη μὲ μεταλλικὴν πλάκα B (ἥτις, λόγῳ τῆς ἐπιφανείας της, δέχεται τὰς κυμάνσεις τοῦ ἀέρος), καὶ ἡ ἄλλη ἀκίνητος, τὸ μεταξὺ δὲ τῶν ἐξ ἄνθρακος πλακῶν μικρὸν διάστημα πληροῦται διὰ σφαιριδίων ἢ ψηγμάτων ἄνθρακος, παρεχόντων τὰς ἀτελεῖς ἐπαφάς, αἵτινες τῇ ἐπιδράσει τῶν παλμῶν τῆς φωνῆς αὐξομειοῦν τὴν ἀντίστασιν τοῦ κυκλώματος.

Ἡ παραδοχὴ τῶν μικροφώνων τούτων, ἥτις σήμερον εἶναι γενική, ἄγει εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως πηγῆς συνεχοῦς ῥεύματος, ἐξασφαλιζούσης εἰς τὰ ἄκρα τοῦ μικροφώνου τάσιν 2—6 Βόλτ. Τὸ ῥεῦμα τοῦτο παρέχεται εἰς μὲν τὰ τηλέφωνα τοπικῆς συστοιχίας δι' ἰδιαιτέρας δι' ἕκαστον στήλης, ὑπαρχούσης παρ' αὐτό, εἰς δὲ τὰ κεντρικῆς συστοιχίας, ὑπὸ μιᾶς κεντρικῆς συστοιχίας συσσωρευτῶν, ὑπαρχούσης ἐν τῷ τηλεφωνικῷ κέντρῳ καὶ τροφοδοτούσης ἕκαστον μικρόφωνον δι' αὐτῶν τούτων τῶν δύο ἀγωγῶν τῆς γραμμῆς του.

Ἐπαγωγικὸν πηνίον Ἔδισον. Ἵνα αἱ μεταβολαὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἀτελῶν ἐπαφῶν τοῦ μικροφώ-

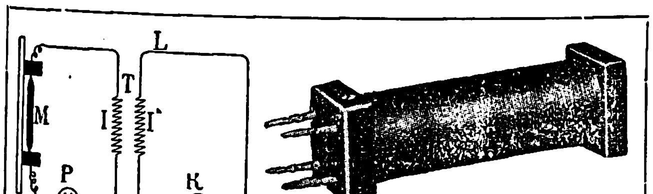

Σχ. 7. *Ἐπαγωγικὸν πηνίον Edison καὶ τρόπος παρεμβολῆς αὐτοῦ.* (M=μικρόφωνον. P=στήλη. T=Ἐπαγωγικὸν πηνίον μετὰ σιδηροῦ πυρῆνος. I=πρωτογενὲς τύλιγμα αὐτοῦ. I'=δευτερογενὲς τύλιγμα αὐτοῦ. L=μακρὰ γραμμή. R=ἀκουστικόν.)

νου ἐπιφέρωσι σημαντικὰς μεταβολὰς τῆς ἐντάσεως τοῦ ῥεύματος, καὶ ἐπομένως ἵνα τὸ ἀκουστικὸν ἀποδώσῃ τὴν φωνήν, πρέπει ἡ ἀντίστασις τοῦ λοιποῦ κυκλώματος, ἤτοι τῶν συρμάτων τῆς γραμμῆς, νὰ μὴ εἶναι μεγάλη, ἄλλως αἱ μεταβολαὶ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ μικροφώνου οὐδεμίαν σημαντικὴν μεταβολὴν ῥεύματος συνεπιφέρουν, καὶ ἐπομένως τὸ ἀκουστικὸν οὐδόλως ἢ λίαν ἀσθενῶς ἀποδίδει τὴν φωνήν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας δὲν εἶναι δυνατὴ εἰς μεγάλην ὁπωσδήποτε ἀπόστασιν μεταβίβασις τῆς φωνῆς, λόγῳ τῆς μετὰ τῆς ἀποστάσεως αὐξανούσης ἀντιστάσεως τοῦ κυκλώματος. Τὴν δυσκολίαν ταύτην ὑπερενίκησεν ὁ Ἔδισον, προσθέσας εἰς τὸν συνήθη ἐφοδιασμὸν τοῦ τηλεφώνου τὸ ἐπαγωγικὸν πηνίον ἢ ἄτρακτον. Τοῦτο εἶναι ἁπλοῦς μετασχηματιστής, ὅστις, χάρις εἰς τὸν τρόπον παρεμβολῆς του, τάς, τῆς μικρᾶς τάσεως καὶ μεγάλης ἐντάσεως, μεταβολὰς τοῦ ῥεύματος τοῦ μικροφώνου μετατρέπει εἰς μεταβολὰς μεγαλυτέρας τάσεως καὶ μικροτέρας ἐντάσεως, ἐξουδετερουμένης οὕτως ἐν μέρει τῆς σημασίας τῆς ἀντιστάσεως τῆς γραμμῆς καὶ ἐπομένως αὐξανομένης σημαντικῶς τῆς ἀποστάσεως μέχρι τῆς ὁποίας εἶναι ἔτι δυνατή, ἄνευ ἐνισχύσεως, ἡ διεξαγωγὴ μιᾶς τηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως. Τὸ σχ. 7 δεικνύει ἁπλοῦν τρόπον παρεμβολῆς καὶ τὴν ἐμφάνισιν ἑνὸς ἐπαγωγικοῦ τηλεφωνικοῦ πηνίου. Ἅπαντα τὰ σύγχρονα τηλέφωνα εἶναι ἐφωδιασμένα δι' ἐπαγωγικῶν πηνίων.

Τηλεφωνικὰ κέντρα. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ τηλεφώνου, ἔκδηλος ἐγίνεν ἡ ἀνάγκη τῆς δυνατότητος ἐπικοινωνίας ἑνὸς κατόχου τηλεφώνου μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τῆς αὐτῆς περιοχῆς ἢ πόλεως, καὶ οὐχὶ μὲ ἕνα μόνον ἐξ αὐτῶν, ὡς συμβαίνει ὅταν δύο τηλέφωνα εἶναι ἡνωμένα μονίμως ἐπὶ μιᾶς γραμμῆς. Τοῦτο κατορθοῦται διὰ τῶν *τηλεφωνικῶν κέντρων*, ὡς καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐγκαταστάσεων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ κάτοχος ἑνὸς τηλεφώνου δύναται κατὰ βούλησιν νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ οἱονδήποτε ἄλλον κάτοχον τηλεφώνου ἀνήκοντος εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τὸν πρῶτον τηλεφωνικὸν κέντρον. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας μία πλήρης τηλεφωνικὴ ἐγκατάστασις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ τηλέφωνα τῶν συνδρομητῶν (ἤτοι τῶν κατόχων), ἅτινα εἶναι ἐγκατεστημένα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἢ τῷ γραφείῳ αὐτῶν, ἀπὸ τὰς τηλεφωνικὰς γραμμάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἀπὸ ζεῦγος ἀγωγῶν (βλ. λ. *γραμμή*) ἤ, εἰς παλαιότερα συστήματα, ἀπὸ ἕνα ἀγωγόν, τῆς γῆς χρησιμοποιουμένης ὡς ἄλλου ἀγωγοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κυκλώματος. Αἱ γραμμαὶ ὁδεύουσιν ἀπὸ τὰ τηλέφωνα τῶν συνδρομητῶν εἰς τὸ τηλεφωνικὸν κέντρον, ὅπερ παρέχει τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα καὶ διατάξεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν σήμανσιν μιᾶς κλήσεως προερχομένης ἔκ τινος συνδρομητοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν προσωρινὴν σύνδεσιν τῆς γραμμῆς τοῦ καλοῦντος συνδρομητοῦ μὲ τὴν τοῦ καλουμένου τοιούτου, μέχρι πέρατος τῆς συνδιαλέξεως αὐτῶν, ὅτε ἡ σύνδεσις διακόπτεται.

Τὰ ἐν χρήσει τηλεφωνικὰ συστήματα τηλεφώνων καὶ κέντρων δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

Α) *Τὰ χειροκίνητα συστήματα τοπικῆς συστοιχίας, μαγνητικῆς κλήσεως.* Εἰς τὰ συστήματα ταῦτα τὸ διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ μικροφώνου ἀναγκαῖον ῥεῦμα παρέχεται ὑπὸ ἰδιαιτέρας δι' ἕκαστον τηλέφωνον μικρᾶς συστοιχίας ξηρῶν ἢ ὑγρῶν στοιχείων, τάσεως 2—6 βόλτ. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι χειροκίνητον, ἡ σύνδεσις τουτέστι τοῦ καλοῦντος συνδρομητοῦ μετὰ τοῦ καλουμένου τοιούτου γίνεται τῇ ἐπεμβάσει εἰδικῶν χειριστῶν, ἐγκατεστημένων ἐν τῷ τηλεφωνικῷ κέντρῳ, καλουμένων *τηλεφωνητῶν* (ἢ *τηλεφωνητριῶν*). Ἵνα ὁ καλῶν συνδρομητὴς προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τηλεφωνητοῦ, περιστρέφει τὴν εἰς τὸ τηλέφωνόν του ὑπάρχουσαν μαγνητομηχανὴν (μανιετό, σχ. 8), ἥτις ἀποστέλλει ἐναλλασσόμενον ῥεῦμα πρὸς τὸ τηλεφωνικὸν κέντρον. Τοῦτο

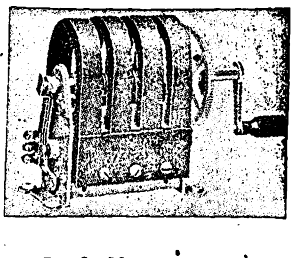

Σχ. 8. *Μαγνητομηχανὴ τηλεφώνου.*

ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν πτῶσιν τῆς θυρίδος τοῦ εἰς τὸν συνδρομητὴν ἀντιστοιχοῦντος ἀγγελτῆρος, ὅτε ὁ τηλεφωνητής, διὰ τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του κορδονίων, βυσμάτων (φίς), κυψελῶν (τζάκ) καὶ κλειδῶν τίθεται εἰς τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ καλοῦντος συνδρομητοῦ ἀκούει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν συνδρομητὴν μετὰ τοῦ ὁποίου θέλει νὰ συνδεθῇ καὶ πραγματοποιεῖ τὴν σύνδεσιν ταύτην.

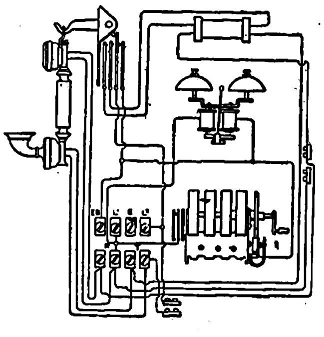

Σχ. 9. *Συνδεσμολογία μαγνητικοῦ τηλεφώνου μετ' ἐπαγωγικοῦ πηνίου*

Εἰς δίκτυα ποιᾶς τινος σημασίας ἕκαστος συνδρομητὴς ἔχει ἴδιον ἀριθμὸν τηλεφώνου. Ἵνα δὲ προσελκυσθῇ ἡ προσοχὴ τοῦ καλουμένου συνδρομητοῦ καὶ ἀντιληφθῇ οὗτος ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ ὁμιλήσουν μετ' αὐτοῦ, ὁ τηλεφωνητὴς διὰ τῆς ἰδίας του μαγνητομηχανῆς ἀποστέλλει ῥεῦμα ἐναλλασσόμενον πρὸς τὴν γραμμὴν καὶ τὸ τηλέφωνον τοῦ συνδρομητοῦ τούτου. Τὸ ῥεῦμα θέτει εἰς λειτουργίαν τὸν εἰς ἕκαστον τηλέφωνον ὑπάρχοντα εἰδικὸν ἠλεκτρικὸν κώδωνα· ὁ συνδρομητὴς εἰδοποιούμενος οὕτω ἀναλαμβάνει τὸ ἀκουστικὸν ἢ τὸ *μικροτηλέφωνον* (βλ. λ.) καὶ ἡ συνδιάλεξις ἀρχίζει. Τὸ σχ. 9 δεικνύει τὴν συνδεσμολογίαν ἑνὸς μαγνητικοῦ τηλεφώνου, τὸ δὲ σχ. 10 τὴν συνδεσμολογίαν μικροῦ καὶ ἁπλοῦ τηλεφωνικοῦ κέντρου τοπικῆς συστοιχίας. Ἡ σειρὰ τῶν εἰκόνων τοῦ σχ. 11 δεικνύει τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐμφανίσεως τῶν μαγνητικῶν τηλεφώνων, τὸ δὲ σχ. 13 δεικνύει χειροκίνητον τηλεφωνικὸν κέντρον.

Β) *Τὰ χειροκίνητα συστήματα κεντρικῆς συστοιχίας.* Τὰ συστήματα ταῦτα εἶναι νεώτερα, αἱ δὲ διαφοραί των ὡς πρὸς τὰ προηγούμενα τοιαῦτα εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἡ τροφοδότησις τῶν μικροφώνων τῶν συνδρομητῶν δὲν γίνεται δι' ἰδιαιτέρας δι' ἕκαστον τηλέφωνον συστοιχίας, ἀλλὰ διὰ κεντρικῆς τοιαύτης ὑπαρχούσης εἰς τὸ τηλεφωνικὸν κέντρον καὶ τροφοδοτούσης ἅπαντα τὰ τηλέφωνα τοῦ συστήματος δι' αὐτῶν τούτων τῶν δύο ἀγωγῶν τῆς γραμμῆς ἑκάστου τηλεφώνου. Ἐπίσης ἡ

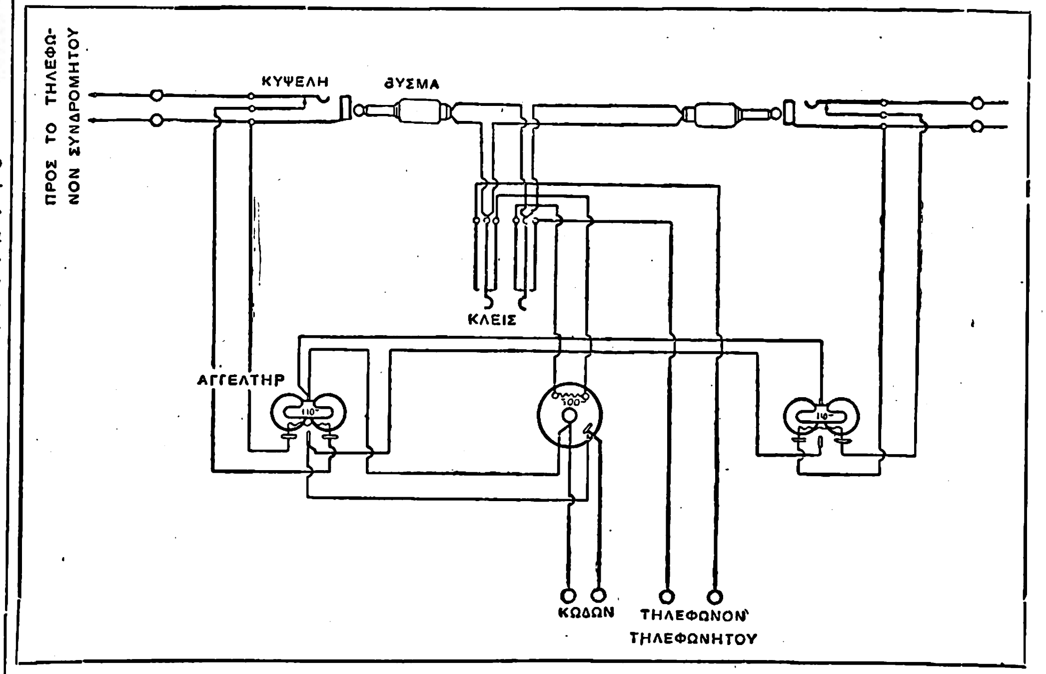

Σχ. 10. *Συνδεσμολογία μικροῦ μαγνητικοῦ τηλεφωνικοῦ κέντρου.*

Digitized by Google

ἔκ τινος τηλεφώνου πρὸς τὸ κέντρον κλῆσις δὲν γίνεται διὰ μαγνητομηχανῆς, ἀλλ' ἁπλῶς δι' ἀνυψώσεως τοῦ ἀκουστικοῦ ἢ μικροτηλεφώνου τοῦ καλοῦντος τηλεφώνου. Τὸ τοιοῦτον ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ἀφὴν ἐν τῷ κέντρῳ μικρᾶς λυχνίας, ἀντιστοιχούσης εἰς ἕκαστον συνδρομητήν, δι' ἧς εἰ-

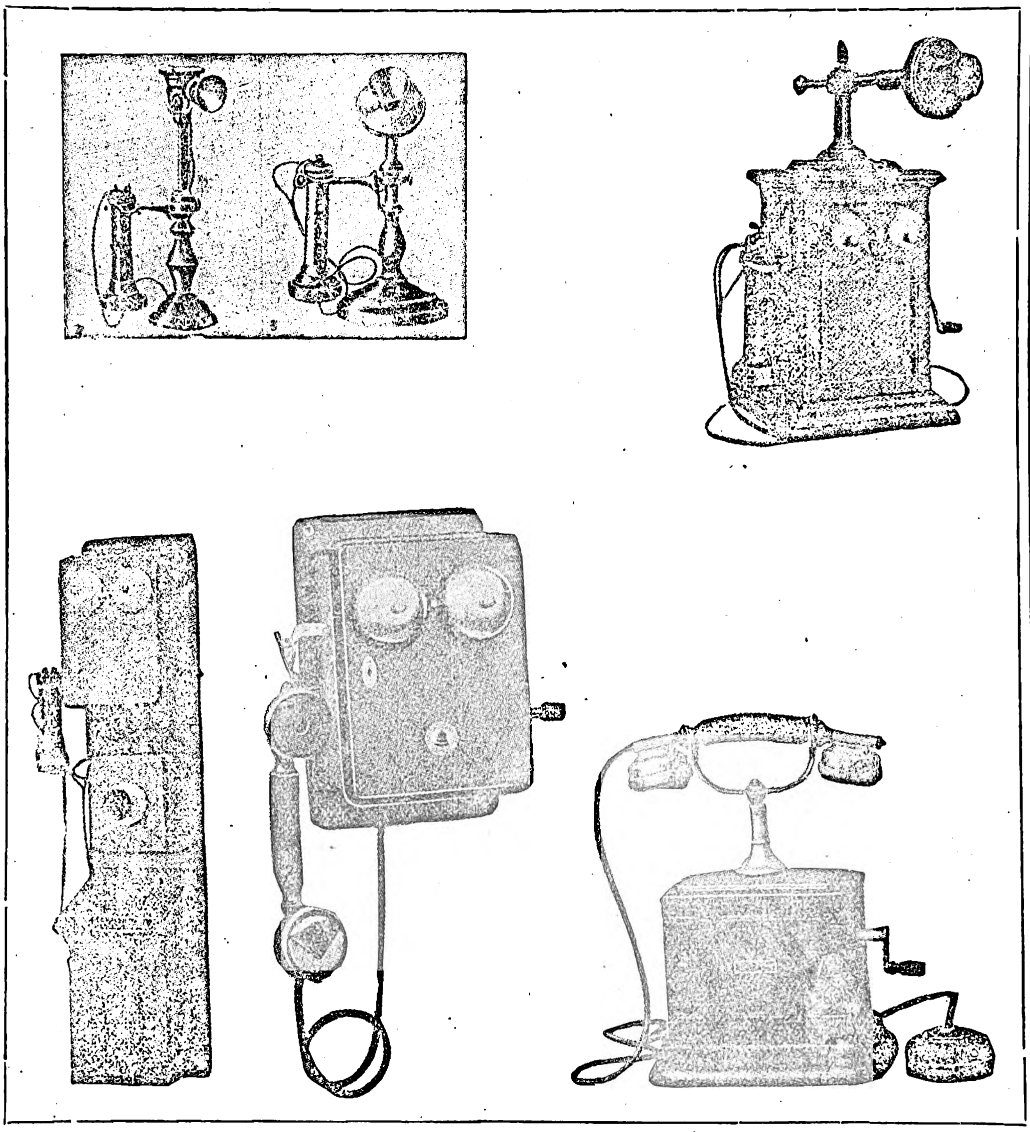

Σχ. 11. *Ἐξέλιξις τῶν μαγνητικῶν τηλεφώνων.*

δοποιεῖται ὁ τηλεφωνητὴς ὅτι ὁ ἀντίστοιχος συνδρομητὴς ἐπιθυμεῖ νὰ συνδεθῇ μέ τινα ἄλλον τοῦ δικτύου. Ὁ τηλεφωνητής, ἀφοῦ τεθῇ πρῶτον εἰς τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ καλοῦντος,

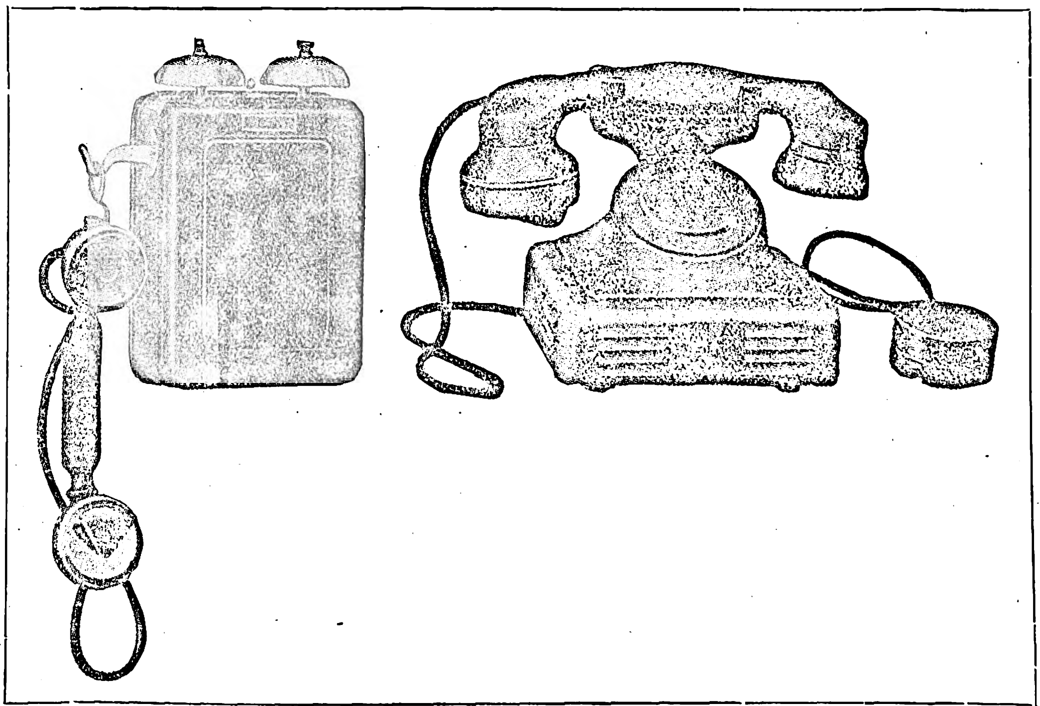

Σχ. 12. *Τηλέφωνα κεντρικῆς συστοιχίας.*

καὶ πληροφορηθῇ τὸν ἀριθμὸν τοῦ κληθησομένου συνδρομητοῦ διὰ τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του κλειδῶν, βυσμάτων, κορδονίων καὶ κυψελῶν, πραγματοποιεῖ τὴν αἰτουμένην σύνδεσιν, τῆς πρὸς τὸ καλούμενον κλήσεως, γινομένης ὡς ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω. Τὰ τηλέφωνα τοῦ συστήματος τούτου (σχ 12) εἶναι ἁπλούστερα τῶν προηγουμένων, μὴ περιέχοντα εἰς τὸν συνήθη αὐτῶν ἐφοδιασμὸν μαγνητομηχανὴν καὶ τοπικὴν συστοιχίαν.

Γ) *Τὰ αὐτόματα συστήματα κεντρικῆς συστοιχίας.* Αὐτόματον ἐν γένει λέγεται ἓν τηλεφωνικὸν σύστημα, ὅταν εἰς τὴν καθόλου λειτουργίαν αὐτοῦ πρὸς κλῆσιν καὶ πραγματοποίησιν συνδέσεων δὲν μεσολαβῇ χειριστής τις, ἀλλ' αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι γίνονται αὐτομάτως, διὰ τῶν καταλλήλων μηχανημάτων. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συστήματος ὁμοιάζουν κάπως μὲ τὰ τοῦ συστήματος κεντρικῆς συστοιχίας, μὲ τὴν βασικὴν διαφορὰν ὅτι, ἀντὶ ὁ συνδρομητὴς νὰ ζητήσῃ προφορικῶς τὸν ἀριθμὸν τοῦ καλουμένου συνδρομητοῦ, σχηματίζει τὸν ἀριθμὸν τοῦτον διὰ χειρισμοῦ περιστροφικοῦ δίσκου ὑπάρχοντος ἐπὶ τοῦ τηλεφώνου του καὶ φέροντος τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ 1—0. Τὰ αὐτόματα συστήματα παρουσιάζουν τὰς πολυπλοκωτέρας συνδεσμολογίας ἐξ ὅσων συναντᾷ τις ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ. ἀποτελοῦν δὲ λεπτάς, πολυπλόκους καὶ εὐαισθήτους συσκευάς.

Ἐξεταζόμενα, ὡς πρὸς τὸ σύστημα τῆς ἐπιλογῆς αὐτῶν, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: συστήματα *βηματιστικὰ* (step by step), συστήματα *περιστροφικὰ* διὰ δυναμοκινητῆρος (rotary), συστήματα *δι' ἠλεκτρονόμων* καὶ συστήματα *δια συντεταγμένων.*

Ἡ σειρὰ τῶν εἰκόνων τοῦ σχ. 23 δεικνύει τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐμφανίσεως τῶν αὐτομάτων τηλεφώνων, τὰ σχ. 15 καὶ 16 δεικνύουν ὄργανα αὐτομάτων τηλεφωνικῶν κέντρων, καὶ τὸ σχ. 13 δεικνύει γενικὴν διάταξιν αὐτομάτου κέντρου. Τὰ αὐτόματα συστήματα ἔχουν γίνει γενικῶς παραδεκτὰ διὰ τὰς μεγάλας πόλεις.

Σχ. 13. *Τηλέφωνον διὰ κομβίων.*

Δ') *Τὰ ἡμιαυτόματα συστήματα* Εἰς ταῦτα αἱ συνδέσεις καὶ ἐν γένει οἱ χειρισμοὶ γίνονται ἐν μέρει μὲν μέσῳ τηλεφωνητοῦ, ἐν μέρει δὲ αὐτομάτως. Τὰ συστήματα ταῦτα δὲν ἔτυχον εὐρείας διαδόσεως.

Ἰδιωτικα τηλεφωνικὰ κέντρα. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάγκην τῶν δημοσίων τηλεφωνικῶν κέντρων ἀνεφάνη καὶ ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως διὰ μεγάλους ὀργανισμούς, γραφεῖα, τραπέζας, ἐργοστάσια κτλ. ἰδίων τηλεφωνικῶν κέντρων, διὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν μετὰ τοῦ κέντρου πόλεως τοιαύτην. Τὸ σύνολον μιᾶς τοιαύτης ἰδιωτικῆς ἐγκαταστάσεως καλεῖται *δευτερεύουσα τηλεφωνικὴ ἐγκατάστασις*, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ τὸ ἰδιωτικὸν κέντρον, τὰς γραμμὰς καὶ τὰς δευτερευούσας τηλεφωνικὰς συσκευάς. Τὸ σχ. 17 δεικνύει χειροκίνητα ἰδιωτικὰ κέντρα, τὸ δὲ σχ. 24 αὐτόματα τοιαῦτα.

Ταυτόχρονος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία. Καλεῖται οὕτω ἡ διά τινος ζεύγους τηλεφωνικῶν ἀγωγῶν διεξαγωγὴ ταυτοχρόνως τηλεγραφικῆς τινος ἀνταποκρίσεως, χωρὶς ἡ μία ἀνταπόκρισις νὰ ἐπηρεάζῃ τὸ παράπαν τὴν ἄλλην. Ἡ ταυτόχρονος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία, ἐξαιρουμένης τῆς περιπτώσεως τῶν διὰ φερόντων ρευμάτων πολλαπλῆς τηλεφωνίας καὶ τηλεγραφίας, διεξάγεται κατὰ ἕνα τῶν ἑξῆς τρόπων:

α') *Διὰ τῆς μεθόδου τῆς διαχωρίσεως τῶν ρευμάτων.* Κατ' αὐτὴν (σχ. 21) ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἐκ τῆς ἰδίας γραμμῆς ἐρχομένων τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν ρευμάτων γίνεται δι' αὐτεπαραγωγῶν καὶ πυκνωτῶν, ἐπιφερόντων τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα λόγῳ τῆς διαφορετικῆς φύσεως τῶν σχετικῶν ρευμάτων.

β') *Διὰ πηνίων ἐπαναλήψεως* (repeating coils, bobines torroidales). Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἡ τηλεφωνικὴ γραμμὴ διακόπτεται περὶ τὰ δύο τέρματα αὐτῆς παρεμβαλλομένων δύο μετασχηματιστῶν ἢ πηνίων ἐπαναλήψεως (σχ. 22). Ἡ μετάδοσις πρὸς τὰ τηλέφωνα γίνεται ἐπαγωγικῶς. Ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἑνὸς τυλίγματος ἑκάστου πηνίου ἀναχωρεῖ ὁ πρὸς τὸ τηλεγραφικὸν μηχάνημα ἀγωγός. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης (τοῦ τηλεγραφικοῦ ρεύματος διαρρέοντος τὰ δύο ἡμίση τοῦ τυλίγματος κατ' ἀντίθετον φορὰν) οὐδεμία ἐπαγωγικὴ δρᾶσις ὑπάρχει. καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἐνόχλησις ἢ παρεμβολὴ πρὸς τὰ τηλέφωνα. Ἀντιστρόφως δὲ τὰ ρεύματα τοῦ τηλεφώνου οὐδόλως ἐπηρεάζουν τὸν τηλέγραφον.

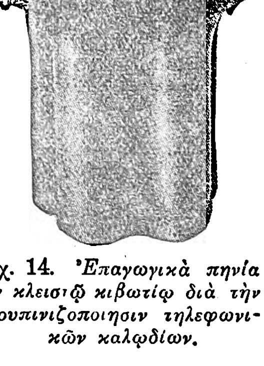

Σχ. 14. *Ἐπαγωγικὰ πηνία ἐν κλειστῷ κιβωτίῳ διὰ τὴν πουπινιζοποιησιν τηλεφωνικῶν καλῳδίων.*

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι διὰ τῶν πηνίων ἐπαναλήψεως εἶναι δυνατὸν ἐπὶ δύο ὑπαρχόντων, πλήρων, ἐκ δύο ἀγωγῶν ἕκαστον, τηλεφωνικῶν κυκλωμάτων, νὰ ὑπερτεθῇ καὶ ἓν τρίτον, ἐπὶ τῶν αὐτῶν γραμμῶν, μὲ πλήρη ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀνεπηρέαστον λειτουργίαν ἑκάστης τῶν τριῶν

Digitized by Google

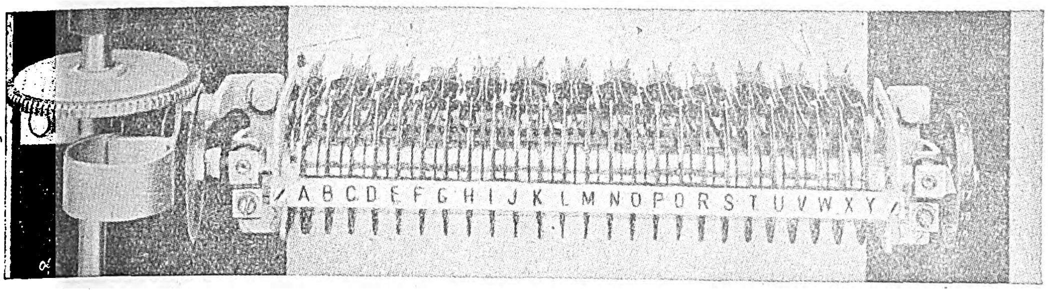

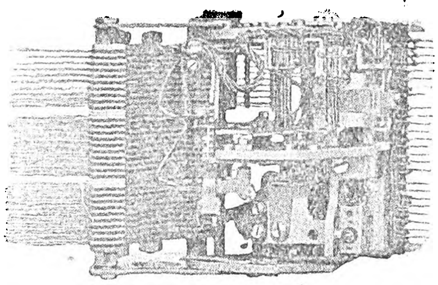

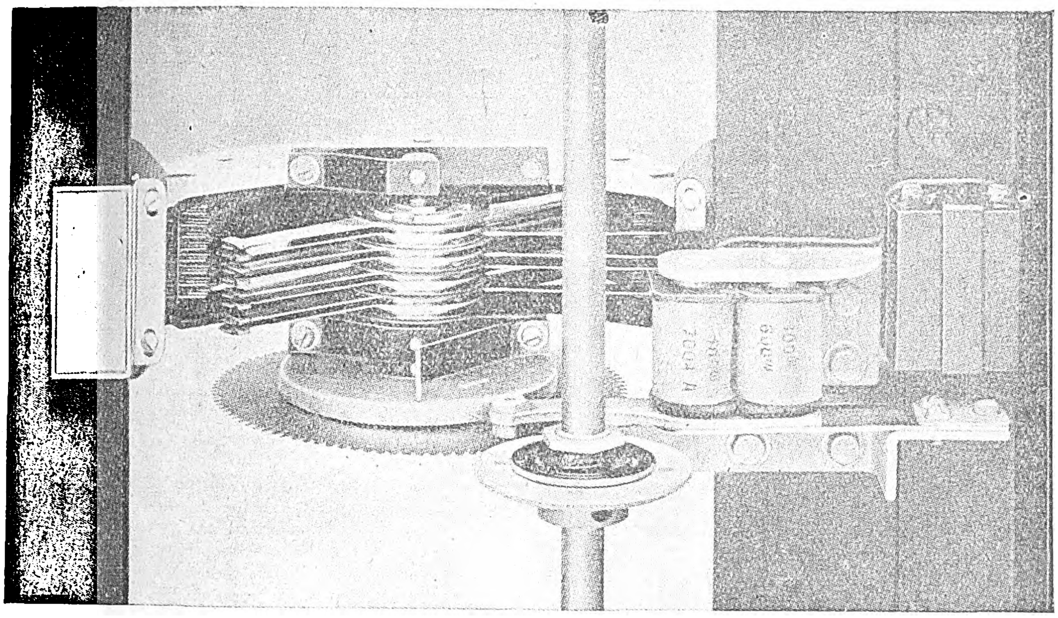

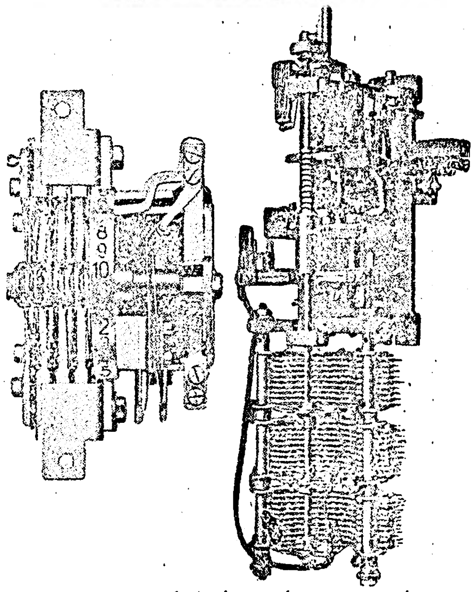

Σχ. 16 Ὄργανα αὐτομάτου κέντρου συστήματος βῆμα πρὸς βῆμα.

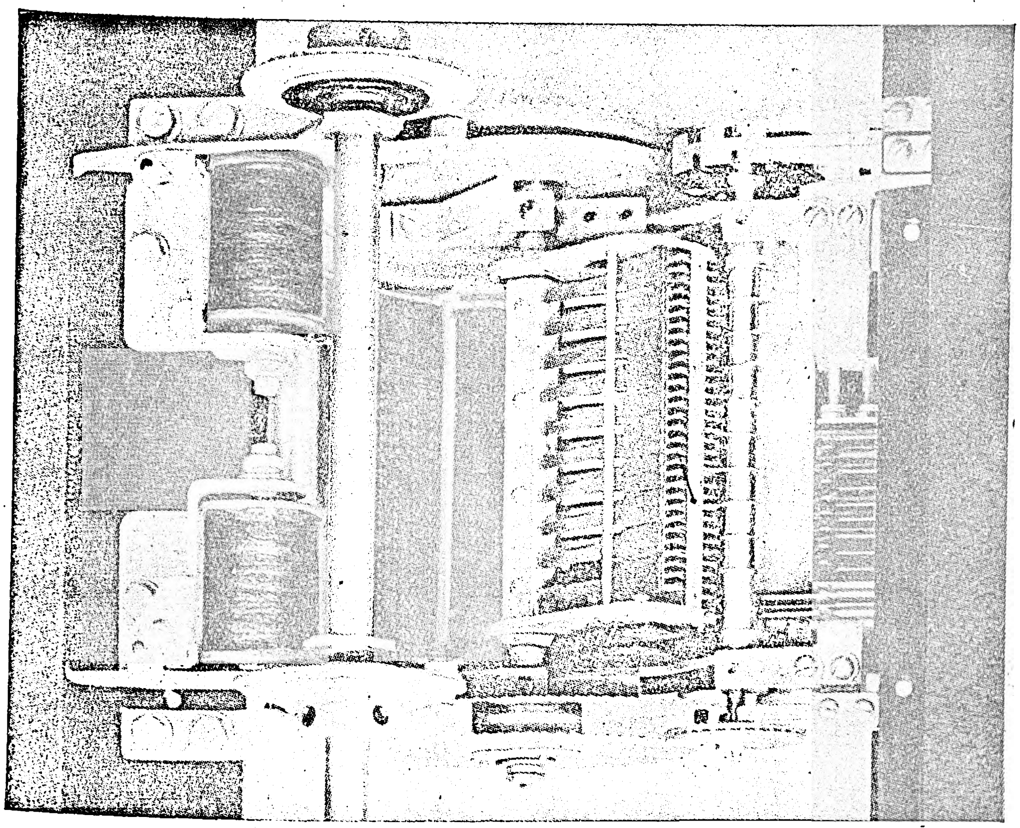

Σχ. 15. Ὄργανα αὐτομάτου κέντρου περιστροφικοῦ συστήματος (Rotary).

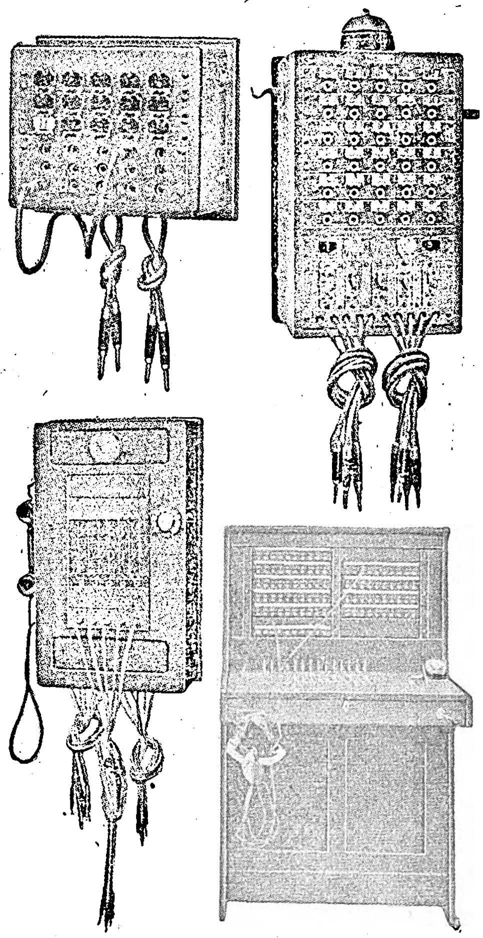

Σχ. 17. Ἰδιωτικὰ κέντρα χειροκίνητα.

Digitized by Google

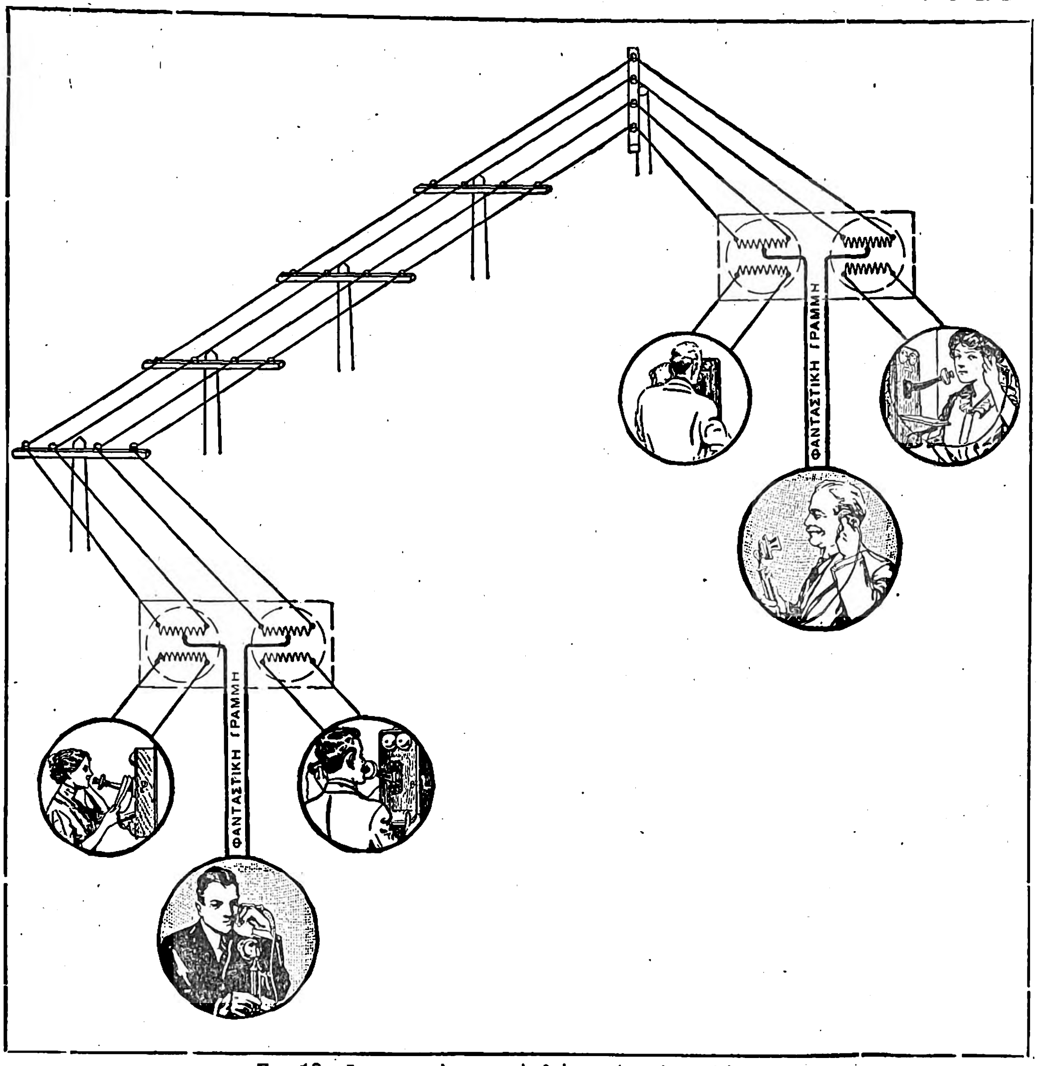

Σχ. 18. *Φανταστικὴ γραμμὴ διὰ πηνίων ἐπαναλήψεως.*

συνδιαλέξεων, αἵτινες δύνανται νὰ διεξάγωνται ταυτοχρόνως. Συμβολικὴν παράστασιν τούτου δίδει τὸ σχ. 18. Ἡ τρίτη προκύπτουσα γραμμή, ἡ μὴ ὑπάρχουσα ὡς ὑλικὸν πραγματικῶς, καλεῖται *φανταστικὴ* ἢ *τεχνητὴ* τηλεφωνικὴ γραμμή.

Ὑπεραστικὴ τηλεφωνία μεγάλων ἀποστάσεων. *Πουπινιζοποίησις. Ἐνισχυταί.* Ἡ μετάδοσις τῶν ρευμάτων, ἅτινα εἶναι φορεῖς τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς, ὑπόκειται εἰς διαφόρους ἀπωλείας καὶ παραμορφώσεις αὐτῆς (βλ. λ. *γραμμή*), συνεπείᾳ τῶν ὁποίων, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας καὶ διαστάσεις ἀγωγῶν γραμμῆς, ἡ διεξαγωγὴ μιᾶς τηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως μὲ ἀνεκτὰ ὅρια ἐξασθενήσεως καὶ παραμορφώσεως δὲν εἶναι δυνατὴ πέραν ἀποστάσεώς τινος ἐξαρτωμένης ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν τηλεφωνικῶν ὀργάνων καὶ τῆς γραμμῆς.

Μία τῶν αἰτιῶν ἐξασθενήσεως εἶναι καὶ ἡ ἠλεκτροστατικὴ χωρητικότης τῶν τηλεφωνικῶν γραμμῶν, τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ὁποίας ἀρκούντως ἐπέ-

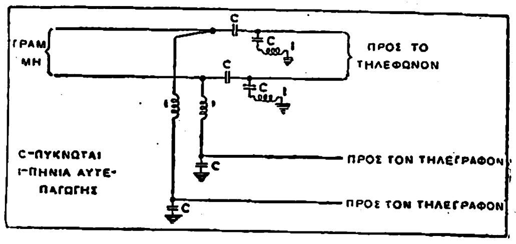

Σχ. 21. *Ταυτόχρονος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία διὰ διατάξεων χωρισμοῦ τοῦ ρεύματος.*

τυχεν ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς Pupin διὰ προσθήκης πηνίων αὐτεπαγωγῆς ἐν σειρᾷ πρὸς τοὺς τηλεφωνικοὺς ἀγωγοὺς καὶ κατὰ διαστήματα ἐπὶ τῆς γραμμῆς. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, καλουμένης *πουπινιζοποιήσεως* (pupinisation) τῶν τηλεφωνικῶν κυκλωμάτων, εἶναι δυνατὸν γραμμὴ ὡρισμένων διαστάσεων νὰ μεταφέρῃ τὰ τηλεφωνικὰ ρεύματα, μὲ τὰς αὐτὰς ἀπωλείας, εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἢ ἀντιθέτως ἐπὶ ὡρισμένης ἀποστάσεως νὰ χρησιμοποιηθῇ γραμμὴ μικροτέρας διατομῆς, παρέχουσα τὰς αὐτὰς ἀπωλείας, ἃς θὰ εἶχε μεγαλυτέρας διατομῆς γραμμὴ ἄνευ πηνίων Pupin. Τὸ σχ. 14 δεικνύει σιδηροῦν κιβώτιον περιέχον 500 πηνία αὐτεπαραγωγῆς διὰ τὴν πουπινιζοποίησιν ὑπογείου καλῳδίου, ἐνῷ εἰς τὸ σχ. 25 φαίνονται ἐναέριοι τηλεφωνικαὶ γραμμαὶ μετὰ πηνίων αὐτεπαγωγῆς ἐπὶ τῶν ξυλίνων ἱστῶν.

Ἡ πουπινιζοποίησις ὅμως τῶν καλῳδίων δὲν εἶναι ἱκανὴ ν' αὐξήσῃ πέραν ὁρίου τινὸς τὴν ἀπόστασιν μιᾶς τηλεφωνικῆς ἀνταποκρίσεως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ τηλεφωνικὴ τεχνικὴ παρουσίασε θαυμασίους ἐνισχυτὰς δι' ἠλεκτριονικῶν σωλήνων, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἐξησθενημένα τηλεφωνικὰ ρεύματα ὄχι μόνον διαβιβάζονται περαιτέρω ἐνισχυμένα μὲ νέαν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐπίσης διορθοῦνται καὶ ἀναμορφοῦνται οὕτως, ὥστε ἐγκαταλείπουν τὸν ἐνισχυτὴν μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχικῆς μεταδόσεως, εἴς τινας δὲ περιπτώσεις μὲ καλυτέρας συνθήκας μεταδόσεως ἢ αἱ ἀρχικαί. Τὸ σχ. 20 δεικνύει τοιοῦτον ἐνισχυτήν.

Διὰ τῶν ἐνισχυτῶν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει ὅριον ἀποστάσεως μεταδόσεως τηλεφωνι-

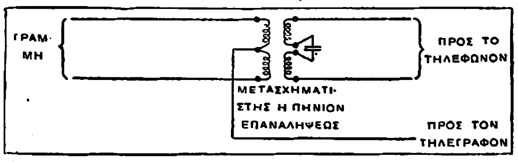

Σχ. 22. *Ταυτόχρονος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία διὰ πηνίων ἐπαναλήψεως.*

κῆς τινος ἀνταποκρίσεως, πλὴν περιπτώσεων, καθ' ἃς δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διακοπὴ τῶν κυκλωμάτων διὰ τὴν παρεμβολὴν τῶν ἐνισχυτῶν, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν ὑπερωκεάνιον τηλεφωνίαν. Διὰ τοιαύτας περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ ἄνω τῆς θαλάσσης τμῆμα τῆς μεταβιβάσεως τὸ ἀσύρματον τηλέφωνον.

Πολλαπλῆ τηλεφωνία διὰ φερόντων ρευμάτων. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν πολλαπλῆν τηλεγραφίαν (βλ. καὶ λ. *τηλέγραφος*), εἶναι δὲ δυνατὸν δι' αὐτῆς ἓν κύκλωμα ἐκ δύο ἀγωγῶν νὰ παράσχῃ 6—10 τηλεγραφικὰς ἢ τηλεφωνικὰς ὁδοὺς (channels) ἀνεξαρτήτους. Τὰ διὰ φερόντων ρευμάτων συστήματα ἔχουν τύχει εὐρείας ἐν τῷ κόσμῳ διαδόσεως.

Ἡ τηλεφωνία ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἑλλάδι τὸ πρῶτον τηλεφωνικὸν κέντρον ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1908, ἦτο δὲ κατασκευῆς Ericson συστήματος τοπικῆς συστοιχίας μὲ 200 συνδρομητάς, ἐπεκταθὲν βαθμηδὸν μέχρι 1.500. Βραδύτερον ἐγκα-

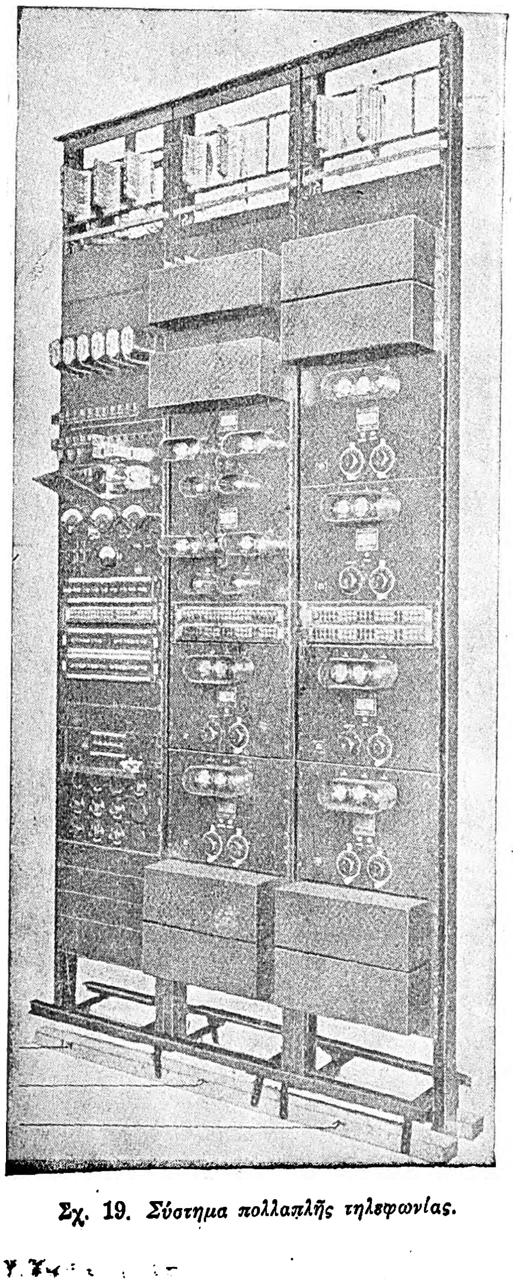

Σχ. 19. *Σύστημα πολλαπλῆς τηλεφωνίας.*

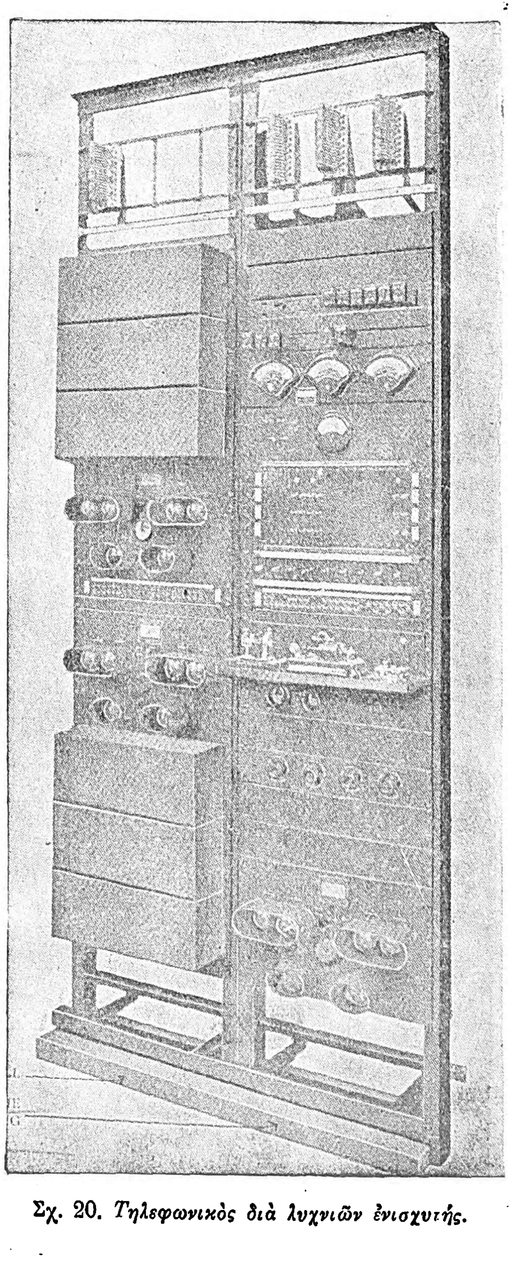

Σχ. 20. *Τηλεφωνικὸς διὰ λυχνιῶν ἐνισχυτής.*

Digitized by Google

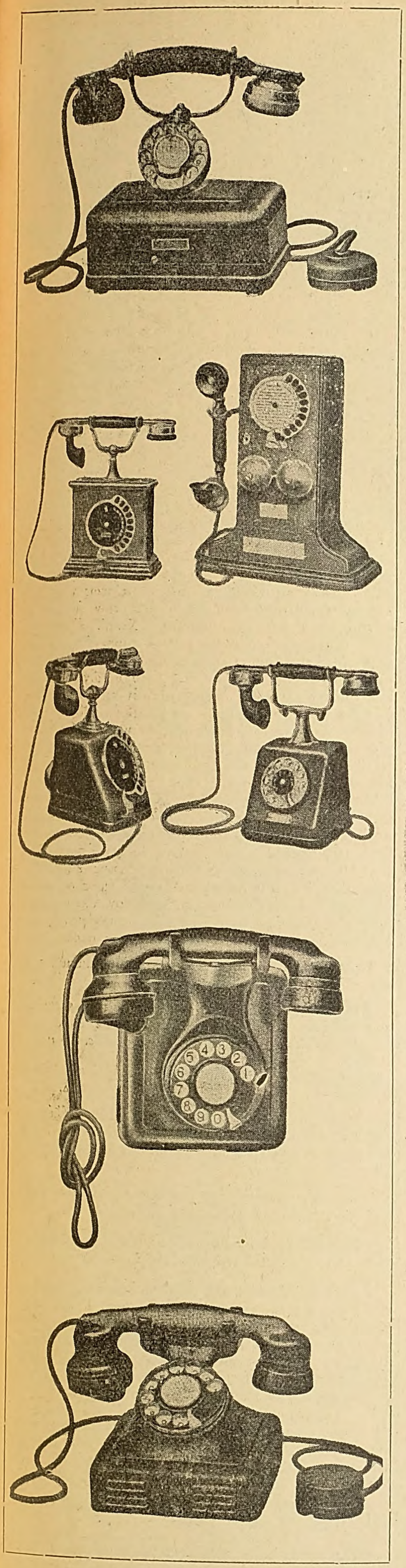

Σχ. 23. Ἐξέλιξις αὐτομάτων τηλεφώνων.

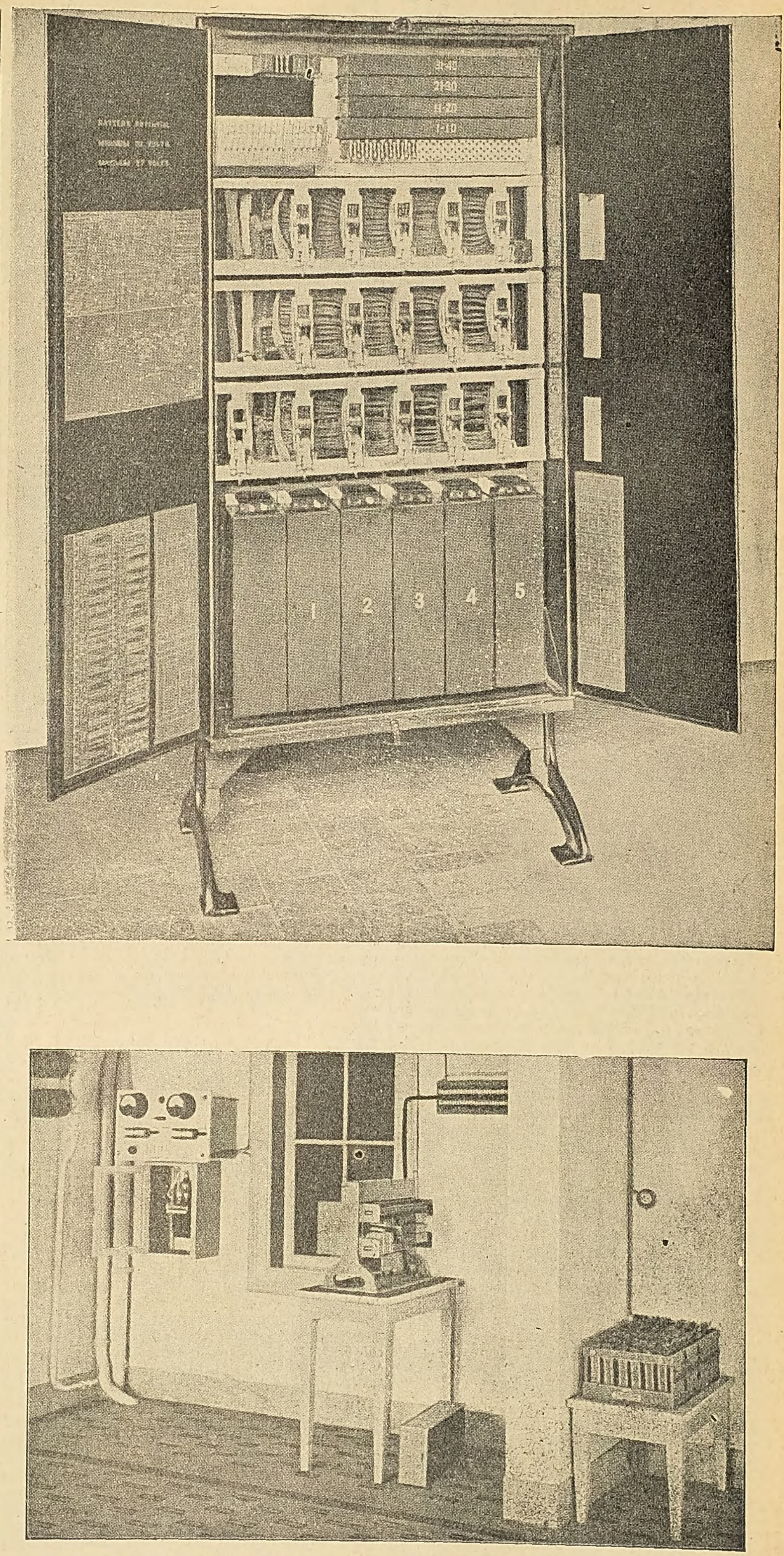

Σχ. 24. Ἰδιωτικὰ κέντρα αὐτόματα.

Digitized by Google

τεστάθησαν τηλεφωνικὰ κέντρα ἐν Πειραιεῖ Πάτραις, Θεσσαλονίκῃ Βόλῳ, Καλάμαις, Χανίοις, Ἡρακλείῳ, Πύργῳ, Κερκύρᾳ Καβάλλᾳ κ. τ. λ. Τῷ 1924, ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις τηλεφωνικὸν κέντρον κατασκευῆς Western Electric συστήματος κεντρικῆς συστοιχίας 1 500 ἀριθμῶν, ἐπεκταθὲν τῷ 1929 εἰς 3 000 ἀριθμούς. Μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1931 τὴν ὅλην τηλεφωνικὴν ὑπηρεσίαν ἐν Ἑλλάδι διηύθυνε καὶ διεχειρίζετο τὸ κράτος διὰ τῆς διευθύνσεως ταχυδρομείων, τηλεγράφων καὶ τηλεφώνων (Τ Τ Τ.) τοῦ ὑπουργείου Συγκοινωνίας. Ἔκτοτε ὅμως, διὰ συμβάσεως κυρωθείσης τῷ 1930, τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον προμηθείας, ἐγκαταστάσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν πάσης φύσεως ἀστικῶν τηλεφωνικῶν ἐγκαταστάσεων παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀνώνυμον Ἑλληνικὴν Τηλεφωνικὴν Ἑταιρείαν, συνεργαζομένην μετὰ τοῦ γερμανικοῦ οἴκου «Siemens & Halske» Εἰς τὴν αὐτὴν ἑταιρείαν ἀνετέθη και ἡ κατασκευὴ τοῦ ὑπεραστικοῦ τηλεφωνικοῦ δικτύου. Ἡ ἑταιρεια ἐγκατέστησεν αὐτόματον τηλεφωνικὸν σύστημα ἐν τῷ συγκροτήματι Ἀθηνῶν-Πειραιῶς καὶ περιχώρων, καὶ ἐν Πάτραις, Θεσσαλονίκῃ, Βόλῳ, κ. τ. λ. Σήμερον τὸ συγκρότημα Ἀθηνῶν-Πειραιῶς-Φαλήρων-Καλλιθέας-Ἑκάλης-Κηφισιᾶς ἀριθμεῖ περὶ τὰς 7.500 κυρίας αὐτομάτους συνδέσεις ἐπὶ πληθυσμοῦ πρωτευούσης-περιχώρων ἐγγίζοντος τὸ ἑκατομμύριον, ἤτοι ἀνὰ ἑκατὸν κατοίκους ἀντιστοιχοῦν 0,75 τοῦ τηλεφώνου. Ἐν Ἁγίῳ Φραγκίσκῳ ἀντιστοιχοῦν 36 τηλέφωνα εἰς ἑκατὸν κατοίκους καὶ εἰς Βουκουρέστιον 3,5. Ἡ ἑκατοστιαία αὕτη ἀναλογία ἀποβαίνει πολὺ μικροτέρα, ἐὰν ἀναφερθῶμεν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Πράγματι, ἐπὶ πληθυσμοῦ ἐγγίζοντος τὰ 7.000 000 ὑπάρχουν συνολικῶς ἐν Ἑλλάδι περὶ τὰς 13.000 τηλέφωνα, ἤτοι ἀντιστοιχοῦν 0,18 τοῦ τηλεφώνου ἀνὰ 100 κατοίκους. Ἔναντι τῆς χαμηλῆς ταύτης ἀναλογίας ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ρουμανία ἔχουν ἀναλογίαν 0,35 περίπου, καὶ ἡ Ἀμερικὴ 16,2 τηλέφωνα ἀνὰ 100 κατοίκους.

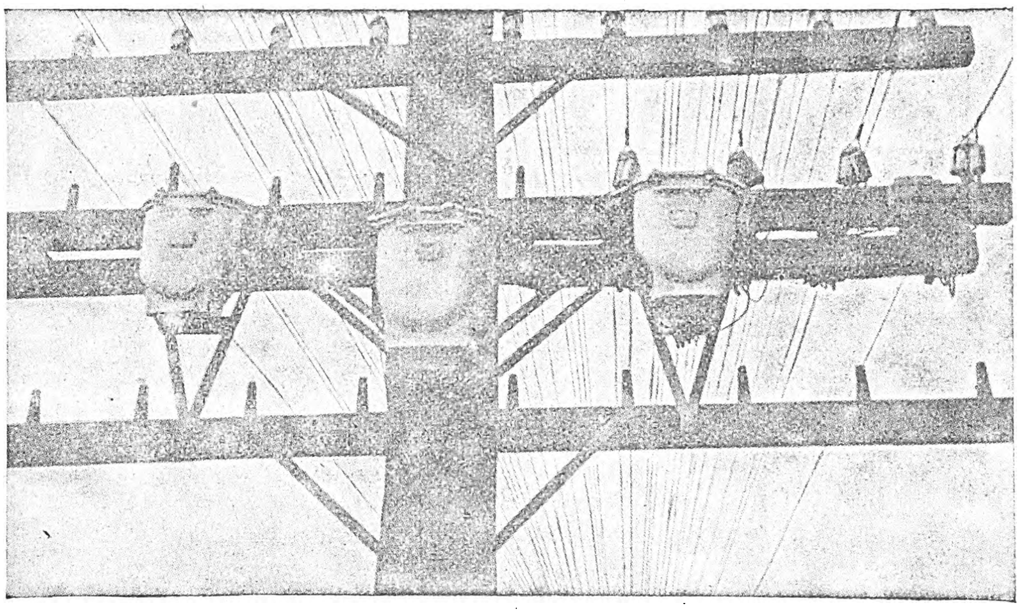

Σχ 25. *Ἐναέριοι τηλεφωνικαὶ γραμμαὶ μετὰ πηνίων Πουπέν.*

Διάδοσις τοῦ τηλεφώνου ἀνὰ τὸν κόσμον. Ἡ εἰς διάστημα 55 περίπου ἐτῶν, ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον τηλέφωνον παρουσιάσθη ὑπὸ τοῦ Μπέλλ, διάδοσις τοῦ τηλεφώνου ὑπῆρξε ραγδαιοτάτη. Ὑπολογίζεται ὅτι σήμερον ὑπάρχουν ἐν τῷ κόσμῳ ἐν λειτουργίᾳ ἄνω τῶν 34.000 000 τηλεφώνων. Ἐκ τούτων 60 % λειτουργοῦν ἐν Ἀμερικῇ, 28 % ἐν Εὐρώπῃ, τὰ δὲ λοιπὰ 12 % εἰς τὰς ἄλλας ἠπείρους. Ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία τηλεφώνων εἰς τὰς διαφόρους μεγάλας χώρας ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς	16,2
Καναδᾶς	14,0
Νέα Ζηλανδία	10,0
Δανία	9,3
Σουηδία	7.7
Αὐστραλία	7,2
Νορβηγία	6,4
Γερμανία	4,4
Ἀγγλία	3,6
Γαλλία	2,2
Τσεχοσλοβακία	0,9
Ἰταλία	0,7
Πολωνία	0,5
Πορτογαλία	0 3
Βουλγαρία	0,35
Σερβία	0,35
Ρουμανία	0,35
Ἑλλὰς	0,18

Ἡ γῆ, θεωρουμένη ὡς σύνολον, παρουσιάζει ἀναλογίαν 1,6 τηλεφώνων ἀνὰ 100 κατοίκους αὐτῆς.

Μεγάλη πρόοδος ἔχει ἤδη σημειωθῆ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀστικὴν καὶ ὑπεραστικὴν τηλεφωνίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διεθνῆ τοιαύτην. Ἤδη ὑπάρχουν πόλεις ἀπέχουσαι χιλιάδας χιλιομέτρων, ἐπικοινωνοῦσαι μεταξύ των τηλεφωνικῶς μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν διεξάγεται ἐνδοαστική τις συνδιάλεξις.

Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

τηλεφωνῶ (*—έω*)· συνεννοοῦμαι, ἐπικοινωνῶ διὰ τοῦ τηλεφώνου, πέμπω τηλεφώνημα.

τηλεφωνῶ (*—έω*)· ὁμιλῶ διὰ τοῦ τηλεφώνου, μεταβιβάζω ἐντολὴν κττ. τηλεφωνικῶς.

τηλεφωτογράφημα (τό)· τὸ διὰ τῆς τηλεφωτογραφίας διαβιβαζόμενον τηλεγράφημα.

τηλεφωτογραφια (ἡ) Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὑπονοοῦμεν τὴν μεταβίβασιν δι' ἠλεκτρικῶν μέσων ἑτοίμων φωτογραφιῶν ἢ ἐντύπων ἐφημερίδων ἢ χειρογράφων κτλ. εἰς ἀπομεμακρυσμένας ἀποστάσεις. Ἡ τηλεφωτογραφία περιλαμβάνει τὰς ἀκολούθους ἐργασίας: τὴν ἀνάλυσιν τῆς μεταβιβασθησομένης εἰκόνος εἰς στοιχειώδεις ἐπιφανείας δεικνυούσας ὁμοιόμορφον φωτισμόν, διαφόρου ἐντάσεως, τὴν μετατροπὴν τῶν διαφορῶν φωτισμοῦ τῶν διαφόρων στοιχειωδῶν ἐπιφανειῶν εἰς διαφορὰς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ἢ ἄλλως εἰς ἠλεκτρικὰ σήματα, τὴν μεταβίβασιν τούτων εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, τὴν μετατροπὴν ἐν τῷ δέκτῃ τῶν διαφορῶν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς διαφορὰς φωτὸς καὶ τὴν ἀποτύπωσιν αὐτῶν ἐν τῷ δέκτῃ. Διὰ τὴν μεταβίβασιν χρησιμοποιοῦνται εἴτε συνήθεις τηλεγραφικαὶ ἢ τηλεφωνικαὶ γραμμαί, εἴτε ἐγκαταστάσεις ἀσυρμάτου. Ἐν τῷ δέκτῃ τὰ καταφθάνοντα σήματα εἴτε χρησιμοποιοῦνται πρὸς διέγερσιν γραφικῆς διατάξεως, διὰ τῆς ὁποίας καταγράφεται ἡ εἰκὼν ἐπὶ φύλλου χάρτου, εἴτε τὰ ἠλεκτρικὰ σήματα μετατρέπονται εἰς φωτεινὰ σήματα, τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουν φωτοευπαθῆ χάρτην,

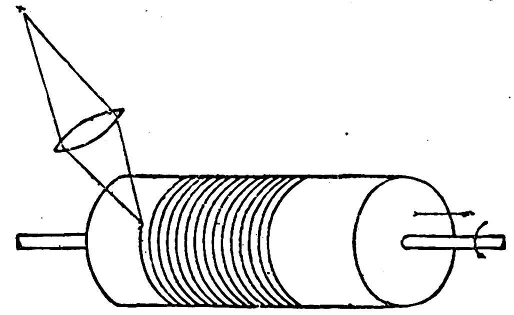

Διάταξις ἀναλύσεως εἰκόνος ἐν τῇ τηλεφωτογραφίᾳ.

ὅτε ἡ εἰκὼν ἀναπαράγεται διὰ φωτογραφικῆς μεθόδου.

Ἡ ποιότης καὶ ἡ εὐκρίνεια τῆς ἐν τῷ δέκτῃ παραγομένης εἰκόνος ἐξαρτᾶται μεταξὺ ἄλλων ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἀναλύσεως τῆς πρωτοτύπου εἰκόνος. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καλῶν ὁπωσδήποτε ἀποτυπώσεων ἐν τῷ (δέκτῃ) δέον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς τηλεφωτογραφίας αἱ στοιχειώδεις εἰκόνες νὰ παρουσιάζουν ἐπιφάνειαν $^1/_4$ mm^2, εἰς τρόπον ὥστε δι' εἰκόνα μεγέθους 5×5 cm θ' ἀντιστοιχοῦν 10.000 στοιχειώδεις εἰκόνες, ἐνῷ δι' εἰκόνα 10×10 cm θ' ἀντιστοιχοῦν 40 000 στοιχειώδεις εἰκόνες. Διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς μεταβιβαζομένης εἰκόνος κατὰ κανόνα σήμερον χρησιμοποιεῖται ἡ μέθοδος τοῦ περιστρεφομένου τυμπάνου ἢ κυλίνδρου. Οὕτως ἐν τῷ πομπῷ ὑφίσταται κύλινδρος ὑάλινος ἢ μεταλλικὸς στρεφόμενος περὶ ἄξονα, ἐφ' οὗ προσαρμόζεται ἡ ὑπὸ μεταβίβασιν εἰκών. Ἐν τῷ δέκτῃ ὑφίσταται ἐπίσης ὅμοιος κύλινδρος, ἐφ' οὗ ἀποτυποῦται ἡ ὑπὸ μεταβίβασιν εἰκών. Ἵνα δὲ αἱ διακυμάνσεις τοῦ ρεύματος αἱ προκαλούμεναι εἰς τὸν πομπὸν ἀναπαράγωνται ἐν τῷ δέκτῃ πιστῶς, δέον μεταξὺ τοῦ κυλίνδρου τοῦ πομποῦ καὶ τοῦ κυλίνδρου ἐν τῷ δέκτῃ νὰ ὑφίσταται συγχρονισμὸς ἐν τῇ κινήσει, ἐπιτυγχανομένου τούτου δι' εἰδικῆς συγχρονιστικῆς διατάξεως. Ἡ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ περιστρεφομένου τυμπάνου ἀνάλυσις τῆς πρὸς μεταβίβασιν εἰκόνος δεικνύεται ἐν τῷ σχήματι. ἐξ οὗ βλέπομεν ὅτι φωτεινὴ δέσμη προερχομένη ἐκ τῆς πηγῆς συγκεντροῦται τῇ βοηθείᾳ φακοῦ ἐπὶ τῆς πρὸς μεταβίβασιν εἰκόνος, τοποθετημένης ἐπὶ τοῦ περὶ ἄξονα στρεπτοῦ κυλίνδρου. Ὡς ἐκ τῆς προωστικῆς κινήσεως, τὴν ὁποίαν δεικνύει τὸ τύμπανον, ἡ φωτεινὴ ἀκτὶς διατρέχει ἑλικοειδῶς τὴν εἰκόνα.

Ἡ προσπίπτουσα ἀκτίς, διερχομένη ἑκάστοτε δι' ἐπιφανειῶν τῆς εἰκόνος δεικνυουσῶν διάφορον ἀνακλαστικὴν ἱκανότητα, ἀνακλᾶται, ἀλλ' ἡ ἔντασις τοῦ ἑκάστοτε ἀνακλωμένου φωτὸς εἶναι διάφορος. Πρὸς μετατροπὴν τῶν διαφορῶν φωτὸς εἰς διαφορὰς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας χρησιμοποιεῖται ἡ φωτοηλεκτρικὴ στήλη. Τὰ οὕτω προκύπτοντα ὅμως ἠλεκτρικὰ ρεύματα εἶναι λίαν ἀσθενῆ καὶ διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνισχυθοῦν, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται δι' ἐνισχυτῶν μὲ ἠλεκτρονικοὺς σωλῆνας. Τὰ οὕτω ἐνισχυθέντα ρεύματα μεταβιβάζονται ἀκολούθως εἴτε διὰ συνήθους ἠλεκτρικῆς γραμμῆς, εἴτε καὶ διὰ ἀσυρμάτου ὁδοῦ. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων διατάξεων τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν τῷ δέκτῃ διὰ τὴν μετατροπὴν τῶν διαφορῶν ρεύματος εἰς διαφορὰς φωτὸς εἶναι ἡ διάταξις Karolus, ἡ ὁποία ἐρειδεται ἐπὶ τοῦ ἠλεκτροοπτικοῦ φαινομένου τοῦ Karr. Ἐκ τῆς ὀπτικῆς εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν πεδίον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ προκαλῇ στροφὴν τοῦ ἐπιπέδου τῆς πολώσεως. Ἐὰν ὅθεν δέσμη φωτὸς διέρχεται διὰ δύο πρισμάτων Νίκολ, εὑρισκομένων εἰς θέσιν ἀποσβέσεως τοῦ φωτός, διὰ τοῦ δευτέρου πρίσματος δὲν ἐξέρχεται φῶς. Ἐὰν ὅμως τὸ μέρος τῆς δέσμης τὸ περιεχόμενον μεταξὺ δύο Νίκολ τοποθετήσωμεν μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν πυκνωτοῦ καὶ ἀναπτύξωμεν διὰ φορτίσεως τοῦ πυκνωτοῦ ἠλεκτρικὸν πεδίον μεταξὺ τῶν ὁπλισμῶν αὐτοῦ, τότε διὰ τοῦ δευτέρου Νίκολ ἐξέρχεται φῶς, διότι τὸ ἠλεκτρικὸν πεδίον προεκάλεσε στροφὴν τοῦ ἐπιπέδου πολώσεως τῆς πεπολωμένης δέσμης τῆς ὁδευούσης ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο Νίκολ διαστήματι. Ὡς πυκνωτὰς ἐν τῇ τηλεφωτογραφίᾳ χρησιμοποιοῦμεν μικροὺς ἐπιπέδους πυκνωτὰς ἔχοντας ὡς διηλεκτρικὸν νιτροβενζόλην ἢ νιτροτολουόλην. Οἱ ὁπλισμοὶ τοῦ πυκνωτοῦ φορτίζονται συνήθως διὰ βοηθητικῆς τάσεως 200 volt καὶ ἀκολούθως συνδέονται πρὸς τὴν τελικὴν βαθμῖδα τοῦ ἐνισχυτοῦ τῆς λήψεως. Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως τὰ ἠλεκτρικὰ σήματα μετατρέπονται εἰς φωτεινά, τὰ ὁποῖα ἀκολούθως ἐπηρεάζουν τὸν φωτοευπαθῆ χάρτην, ἐφ' οὗ ἀποτυποῦνται. Ἴδιον σύστημα τηλεφωτογραφίας ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου Belin, τὸ ὁποῖον ὅμως σήμερον δὲν ἔχει πλέον ἐνδιαφέρον, καθόσον ἐκτοπίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος συστήματος τηλεφωτογραφίας.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

τηλέχθων, *—ονος* (ὁ, ἡ)· ἡ μακρὰν κειμένη, ἡ μακρὰν ἀπέχουσα γαῖα.

τηλεψυχία (ἡ)· ἄλλη ὀνομασία τοῦ ψυχικοῦ φαινομένου, ὅπερ καλεῖται συνήθως *μεταβίβασις* ἢ *ἀνάγνωσις τῆς σκεψεως* ἢ *ἐνεργὸς τηλεπάθεια*. Ν.Γ.Μ.

τῆλι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τριγωνέλλη*. Δ. Ν. Π.

τηλία (ἡ)· τράπεζα μετὰ περιζώματος ἐξέχοντος τῆς ἐπιφανείας, ὥστε νὰ συγκρατοῦνται τὰ ἐπὶ ταύτης ἐκτιθέμενα πρὸς πώλησιν ἢ ἄλλως ἀποκείμενα, κοιν. *πάγκος*.

τηλίκος, *—η, —ον* (ἀρχ.)· τόσος τὴν ἡλικίαν, τόσον νέος ἢ τόσον ἡλικιωμένος.

τηλικοῦτος, *τηλικαύτη, τηλικοῦτον*· δεικτικὴ ἀντων., τοσοῦτος κατὰ τὴν ἡλικίαν ἢ κατὰ τὸ μέγεθος.

Τηλίνης. Ἱερεὺς τῶν χθονίων θεῶν, πρόγονος τοῦ Γέλωνος, τυράννου τῆς ἐν Σικελίᾳ Γέλας, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Τήλου. Κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν Γελώων ἐμφύλιον πόλεμον, διαιρεθέντων εἰς δύο ἀντιμαχομένας φατρίας, ἡ μία ἠναγκάσθη νὰ μετοικήσῃ εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν Γέλαν Μακτώριον, ὁπόθεν ὁ Τηλίνης κατώρθωσε διὰ τῶν συνετῶν ἐνεργειῶν του νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς Γέλαν καὶ νὰ συνδιαλλάξῃ πρὸς τὴν ἄλλην, ἀμειφθεὶς διὰ τοῦτο διὰ κληρονομικῆς ἱερατείας τῶν θεῶν Δήμητρος καὶ Κόρης (*Ἡροδ.* VII, 153). Α. Θ. Σ.

τήλινον (τό)· (ἀρχ.) μῦρον παρασκευαζόμενον ἐκ τήλεως.

τῆλις, *—εως* (ἡ)· εἶδος φυτοῦ ὀσπριώδους, κοιν. *μοσχοσίταρον*.

Τῆλος *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Δωδεκανήσου, εἰς Β. πλάτος 36°,25 καὶ Α. μῆκος 27°,25. Ἔχει ἐμβαδὸν 59 τετρ. χλμ., μέγιστον μῆκος 8,5 μίλια, μέγιστον πλάτος 4,5 καὶ ἀπέχει τῆς Σύμης Δ. 20 μίλια καὶ τῆς Ρόδου ΒΔ. 22 μίλια. Εἶναι ὀρεινή,

Digitized by Google

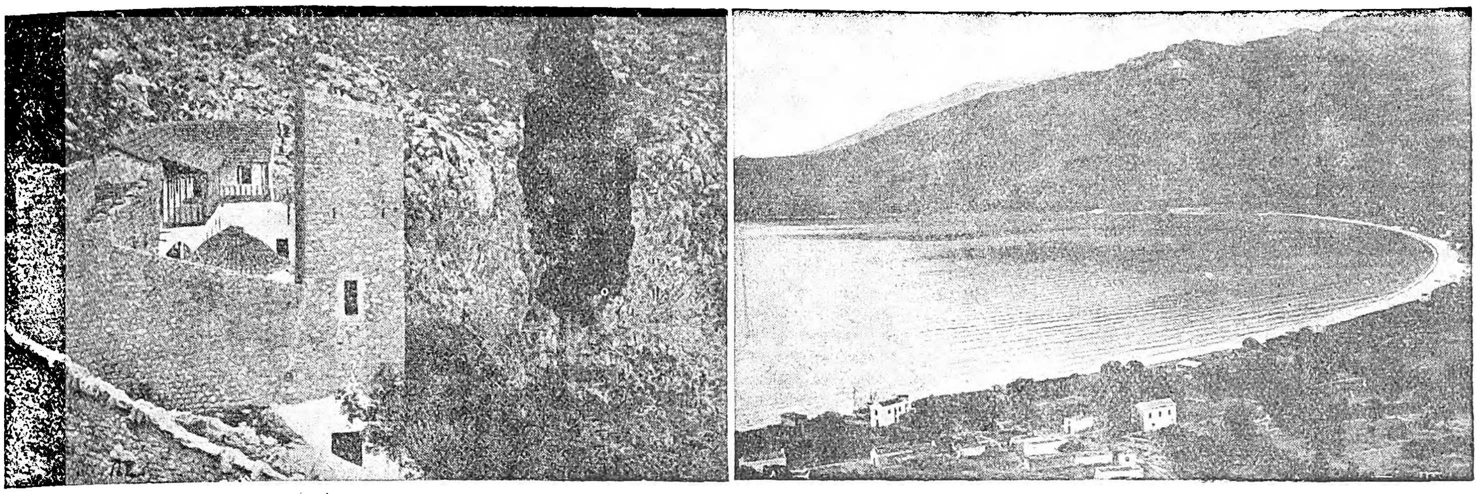

Τῆλος: 1) *Ἡ Ἐκκλησία Ἁγ. Παντελεήμονος τοῦ Μεγάλου Χωριοῦ*. 2) *Ὁ ὅρμος Λιβάδια.*

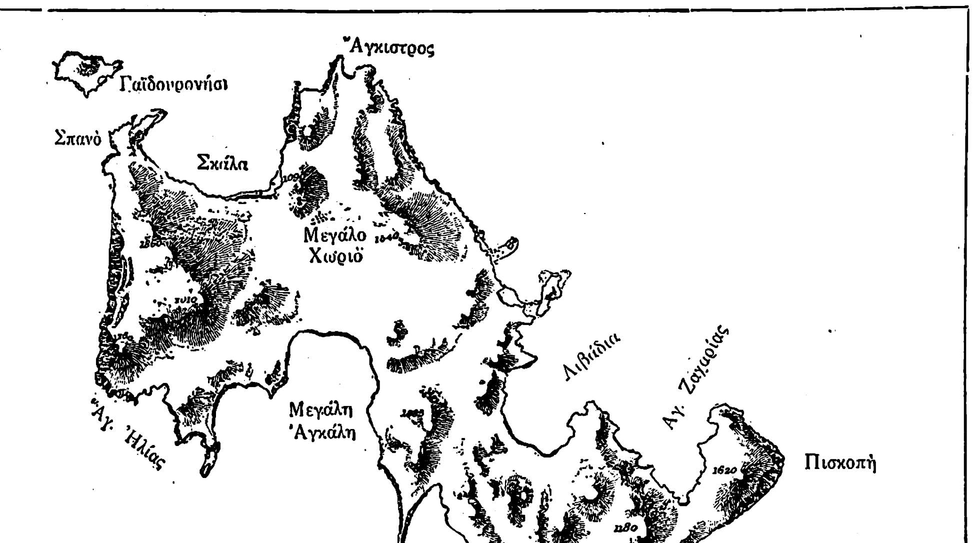

ἀλλὰ γραφικωτάτη καὶ πλήρης πηγῶν, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸν Προφήτην Ἠλίαν εἰς τὰ δυτικὰ (612 μ.). Ὁ Στράβων, γράφων περὶ ταύτης, λέγει ὅτι εἶναι μακρά, ὑψηλὴ καὶ στενή, ἔχει περίμετρον 140 σταδίων, ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς Κνιδίας γῆς καὶ παρέχει ἀσφαλὲς καταφύγιον εἰς τὰ πλοῖα (1, 5, 15). Τὴν νῆσον ἀναφέρει ὡσαύτως ὁ Πλίνιος (Hist. Natur. IV, 23. 3), τοποθετῶν αὐτὴν μεταξὺ τῶν Σποράδων καὶ λέγων ὅτι ἦτο ὀνομαστὴ διὰ τὰ μύρα της καὶ ὅτι ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου ἐκαλεῖτο Ἀγαθοῦσσα. Καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ Ἡσύχιος πληροφοροῦσιν ἡμᾶς ὅτι τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα τῆς νήσου ἦτο Ἀγαθοῦσσα καὶ ὅτι τὸ ὄνομα Τῆλος ἐδόθη μεταγενέστερον ὑπὸ ἀποικιστοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦτο, ἐνῷ πιθανώτατα εἶναι προελληνικόν. Ἐπὶ τῶν ἱπποτῶν ἐκαλεῖτο *Ἐπισκοπία* ἢ *Πισκοπιά*, πιθανῶς ἐκ τοῦ σπουδαιοτέρου ἀκρωτηρίου αὐτῆς (Ἐ)πισκοπή. Ὁ Μπουοντελμόντι τὴν ὀνομάζει καὶ *Δηλούφινον* ἢ *Δηλήφανον*, διότι δῆθεν φαίνεται μακρόθεν. Λιμὴν τῆς Τήλου εἶναι τὰ *Λιβάδια*, Α., προσβαλλόμενος μόνον ὑπὸ τοῦ ΒΑ. ἀνέμου, ὅρμοι ἡ *Σκάλα* ΒΑ. καὶ ἡ *Μεγάλη Ἀγκάλη* Δ. καὶ ἀκρωτήρια ὁ *Ἅϊ Σέργις* ΝΔ., ἡ *(Ἐ)Πισκοπὴ* ἢ *Κεφάλα* ΝΑ., ὁ *Ἄγκιστρος* ἢ *Ψηλὰ* ΒΑ., *Σπανὸ* ΒΔ. καὶ *Μοναστήρι* ἢ *Ἅϊ Ἐλιὰς* Δ. Περιβάλλεται ὑπὸ πολλῶν νησιδων, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι τὸ *Γαϊδουρονήσι* ΝΔ., ἡ *Ἀντίτηλος* ἢ *Ἄσχοινος* ΝΑ., *Πρασοῦδα* Α., *Γάιδαρος* ἢ *Πλάκα Νησὶ* ΒΔ, κ. ἄ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 1.400 περίπου κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Τούτων 450 μὲν κατοικοῦσιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου *Μεγάλο Χωριό*, 950 δὲ εἰς τὴν ἑτέραν κώμην αὐτῆς, τὸ *Μικρὸ Χωριό*. Ἑκάτερον τῶν χωρίων ἔχει μικτὸν διτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον. Ἡ Τῆλος παράγει σῖτον, θέρμους, ἐρεβίνθους, πίσα καὶ κυρίως κριθήν, ἐξ ἧς οἱ κάτοικοι κατὰ τὸ πλεῖστον κατασκευάζουσι τὸν ἄρτον, πρὸς δὲ ἐν μεγάλῃ ποσότητι ἐξαίρετα ἀμύγδαλα, ὧν γίνεται καὶ ἐξαγωγή. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς νόσου ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτήν, εἰς ἣν καὶ οἱ τῆς Ρόδου φυλήν, μετὰ δὲ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον ἀπῴκησαν εἰς αὐτὴν Δωριεῖς. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἔπεμψεν ἀποικίας εἰς Σικελίαν, τέκνα δὲ αὐτῆς ὑπῆρξαν ἡ ποιήτρια Ἤριννα, καὶ οἱ περίφημοι τύραννοι Γέλων καὶ Ἱέρων.

Τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῆς νήσου διασῴζονται λείψανα ἐν τῷ Μεγάλῳ Χωρίῳ, ὅπερ ἐκτίσθη ἀκριβῶς, ἐφ' ἧς θέσεως ἔκειτο ἐκείνη, ὁμώνυμος οὖσα πρὸς τὴν νῆσον. Ἐν τῇ νήσῳ ἀνεκαλύφθησαν ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἀρχαῖα ἀγγεῖα. Ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν κατελήφθη μικρὸν μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατοχὴν τῆς Ρόδου (1310), εἰς δὲ τοὺς Τούρκους περιῆλθε καθ' ὃν χρόνον ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς ἡ Ρόδος, καὶ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1912. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν παρετηρήθη ἀρκετὴ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ διὰ μεταναστεύσεως εἰς Ρόδον, Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα [Πρβλ. *Μ. Δ. Βολονάκη* The Island of Roses and her Eleven Sisters]

Μ. Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

Τῆλος. Τύραννος τῆς Συβάρεως ἐν Ἰταλίᾳ περὶ τὸ 510 π. Χ. Θελήσας νὰ δημεύσῃ τὴν περιουσίαν 500 ἐκ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν, κατέπεισε τὸν λαὸν νὰ ἐκδιώξῃ αὐτούς, οὗτοι δὲ κατέφυγον εἰς τὸν Κρότωνα. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Κροτωνιᾶται τῇ συμβουλῇ τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρου ἐπροστάτευσαν αὐτοὺς καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς πρέσβεις τοῦ Τήλεως, ἐξερράγη μεταξὺ τῶν δύο πόλεων πόλεμος, καθ' ὃν κατεστράφη ἡ Σύβαρις (*Διοδ. Σικελ.* XII, 9). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἐνῷ ὁ Τῆλος ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Συβαριτῶν, προσῆλθεν εἰς τοὺς Κροτωνιάτας ὁ παρ' αὐτῷ μάντις Καλλίας ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἰαμιδῶν τῆς Ἠλειακῆς Πύλου. «ἐπεί τέ οἱ τὰ ἱρὰ οὐ προεχώρεε χρηστὰ θυομένῳ ἐπὶ Κρότωνα», καὶ οὕτως οἱ Κροτωνιᾶται προλαβόντες τοὺς Συβαρίτας ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ κατέστρεψαν τὴν πόλιν (*Ἡροδ.* V, 44). Κατ' ἄλλην πάλιν παράδοσιν, ὁ Τῆλος ἐφονεύθη μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Συβαριτῶν, προτοῦ νὰ ἐκραγῇ ὁ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων καταστρεπτικὸς πόλεμος.

Α. Θ. Σ.

Τηλώνδης *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν μυστῶν τῶν ὑπὸ τῆς Πυλάργης, θυγατρὸς τοῦ Ποτνέως, ἐν Θήβαις εἰσαχθέντων Καβειρίων μυστηρίων, τὰ ὁποῖα, διακοπέντα πρὸς καιρὸν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων ἅλωσιν τῶν Θηβῶν, ἀνεσύστησεν εἰς Καβειραίαν (*Παυσ.* IX, 27, 8).

Α. Θ. Σ.

Τημάλα· βλ. *Τεμάλα.*

Τημενίδαι (οἱ) Οὕτως ἐκλήθησαν οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ *Τημένου* (βλ. λ.). Ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Τημενιδῶν τοῦ Ἄργους ἐπιστεύετο ὅτι κατήγετο καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Μακεδονίας, τῆς ὁποίας οἱ γενάρχαι, Κάρανος κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν παραδόσεων, καὶ Γανάνης, Ἀέροπος καὶ Περδίκκας κατὰ τὴν ἄλλην, ἐλέγετο ὅτι οἰκειοθελῶς ἢ ἐκδιωχθέντες εἶχον φύγει ἐξ Ἄργους εἰς Ἰλλυρίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἄνω Μακεδονίαν, ἐκ ταύτης δὲ εἰς τὰς Αἰγάς, ἔνθα καὶ ἵδρυσαν τὴν δυναστείαν των (*Ἡροδ.* Η' 137).

ΚΑΨ.

Τημένιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὀχυρὸν ἐπίνειον τοῦ Ἄργους, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐρασίνου καὶ τοῦ Ἰνάχου, παρὰ τὴν σημερινὴν Νέαν Κίον. Ἀπεῖχεν 26 σταδίους τοῦ Ἄργους καὶ 50 ἐκ Ναυπλίας. Ἐνταῦθα ὑπῆρχον ἱερὰ Ποσειδῶνος καὶ Ἀφροδίτης.

Ι. Σ. Σ.

—**Τημένιον** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βερβαίνων, κατοικούμενος περιοδικῶς καὶ κείμενος πλησίον τοῦ Ἄστρους. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερένι.*

Ι. Σ. Σ.

Τημενοθύραι, ἢ ***Τημένου θύραι*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ βόρεια τῆς Λυδίας, ἐπί τινος ὀροπεδίου τοῦ ὄρους Τήμνου νῦν Ντεμιρτζῆ-Ντάγ) ὕψους 905 μ. Παρ' αὐτὴν ὑπῆρχε «θρόνος ἀνδρὸς ἐνειργασμένος ὄρους λιθώδει προβολῇ», ἐπιστεύετο δὲ ὅτι ἦτο ὁ τάφος καὶ ὁ θρόνος Γηρυόνου τοῦ Χρυσάορος (*Παυσ.* Α, 35, 7). Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους αἱ Τημένου θύραι ἐκαλοῦντο καὶ *Φλαβιόπολις*. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 39 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας Καπατιανῆς ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Λαοδικείας. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ συμμαχικὰ μετὰ τῶν Βαγῶν καὶ Σεβαστῆς. Σήμερον τὴν θέσιν ἐπέχει ἡ πόλις *Οὐσάκ.*

Α. Θ. Σ.

Τήμενος *[Μυθολ.]*. —1) Ἡρακλείδης, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἀριστομάχου, τοῦ πεσόντος κατὰ τὴν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους μάχην τῶν Ἡρακλειδῶν ἐπὶ τῆς δευτέρας καθόδου των, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κρεσφόντου καὶ Ἀριστοδήμου. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τημένου ἔγινεν ἡ τρίτη κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν, ἥτις ἀπέβη καὶ τελεσφόρος, διότι οὗτος καταλαβὼν καὶ ὀχυρώσας θέσιν τινὰ παρὰ τὴν Λέρνην τῆς Ἀργολίδος, ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῶν Ἀχαιῶν Τισαμενόν, υἱὸν τοῦ Ὀρέστου καὶ ἔγγονον τοῦ Ἀγαμέμνονος. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ διένειμαν μεταξύ των τὴν νότιον Πελοπόννησον, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχον κληρονομικὰ δικαιώματα ὡς Ἡρακλεῖδαι, καὶ ἔλαβον ὁ μὲν Τήμενος ὡς πρωτότοκος (κατ' ἄλλον μῦθον διὰ κλήρου) τὸ Ἄργος, ἀποτελοῦν τιμητικὸν κλῆρον, ὁ Κρεσφόντης διὰ δόλου τὴν Μεσσηνίαν καὶ οἱ ἀνήλικοι υἱοὶ τοῦ ἀποθανόντος κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατακτήσεως τῆς Πελοποννήνου Ἀριστοδήμου, Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς, τὴν Λακωνικήν. Γενόμενος ὁ Τήμενος ὁ μυθικὸς ἱδρυτὴς τῆς βασιλευσάσης ἐν Ἄργει δυναστείας τῶν *Τημενιδῶν* καὶ ὁ πρῶτος τοῦ κράτους του νομοθέτης, ἀπέθανε φονευθεὶς ὑπὸ τῶν υἱῶν του Κείσου, Φάλκη, Κερύνη καὶ Ἀργαίου, διότι οὗτοι ὑπώπτευον ὅτι ὁ πατήρ των θ' ἄφινε διὰ διαθήκης διάδοχόν του τὸν γαμβρόν του Δηϊφόντην, σύζυγον

Digitized by Google

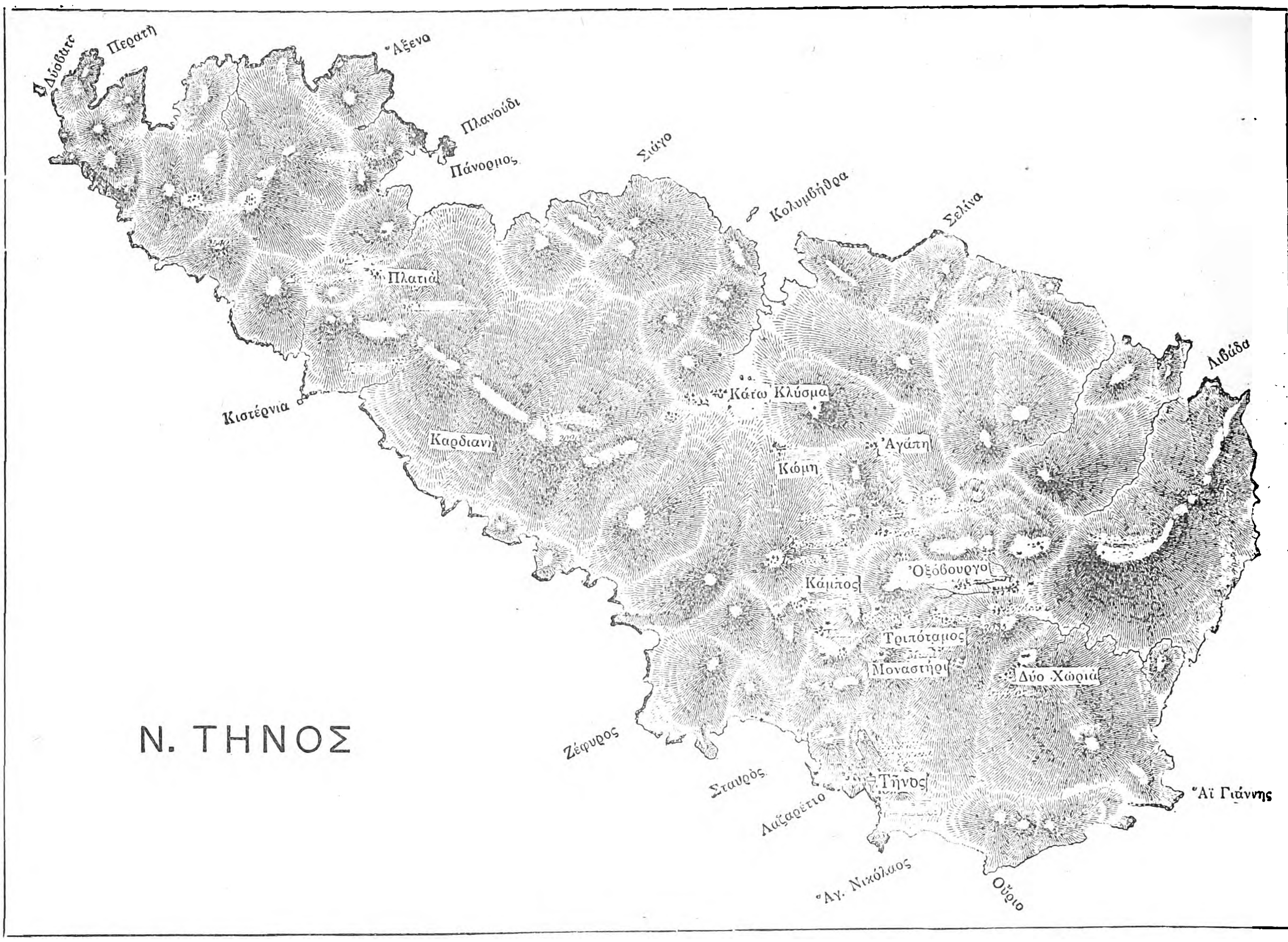

τῆς ἀδελφῆς των Ὑρνηθοῦς, τὴν ὁποίαν ὑπεργάπα ὁ πατήρ της. φονευθέντα δὲ ἔθαψαν ἐπὶ τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε νικήσει τὸν Τισαμενόν, ὀνομασθέντα ἀπ' αὐτοῦ Τημένιον, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. 'Απ' αὐτοῦ ἐκλήθησαν Τημενίδαι οἱ ἀπόγονοί του. Ἐκ τοῦ μύθου τοῦ ἥρωος τούτου ἐνεπνεύσθη ὁ Εὐριπίδης τὸ δρᾶμά του Τήμενος. —2) Υἱὸς τοῦ Πελασγοῦ, ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Στυμφάλου καὶ ἱδρυτὴς τριῶν ἱερῶν ἐν αὐτῇ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνατραφεῖσαν Ἥραν, εἰς τὴν Παῖδα Ἥραν, τὴν Τελείαν Ἥραν καὶ Χήραν Ἥραν. —3) Υἱὸς τοῦ Φηγέως, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀξίονος ἐφόνευσε τὸν μυθικὸν ἥρωα Ἀλκμέωνα τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμφιαράου, μεταβάντα εἰς Φηγίαν διὰ νὰ λάβῃ τὸν ὅρμον τῆς Ἐριφύλης. ΚΑΨ.

Τήμενος, *Κωνσταντῖνος*. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Χάνδακι τῆς Κρήτης. Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται διασκευὴ τοῦ ἑλληνικοῦ μυθιστορήματος τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος «Ἱστορία Ἀπολλωνίου βασιλέως Τύρου», ἐκδοθεῖσα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1531, καὶ ἔκτοτε ἐπανειλημμένως, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ριμάδα Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ». Πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ἁπλῶς ὁ καλλιγράφος τοῦ εὑρεθέντος χειρογράφου καὶ οὐχὶ ὁ διασκευαστής. ΕΡ. Μ.

Τῆμνον (τό), ἢ ***Τῆμνος*** (ὁ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Μ. Ἀσίας, ἥτις, διευθυνομένη ἐκ Δ. πρὸς Α., χωρίζει τὴν Μυσίαν ἀπὸ τῆς Λυδίας καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Μακέστου ἀπὸ τῆς τοῦ Ἕρμου (*Στράβ.* XIII, 616). Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 2.700 μέτρα, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων καλεῖται *Ντεμιρτζὶ-Ντάγ*. Α. Θ. Σ.

Τῆμνος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν 12 πόλεων τῆς Αἰολίδος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, κειμένη ἀριστερὰ τοῦ ποταμοῦ Ἕρμου, ἐπί τινος ὑψώματος, οὐ μακρὰν τῆς βορείας παραλίας τοῦ Ἑρμαϊκοῦ κόλπου (νῦν κόλπος Σμύρνης), δεσπόζοντος τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν κτήσεων τῆς Κύμης, Φωκαίας καὶ Σμύρνης (*Στράβ.* XIII, 621). Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχεν ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης «ἐκ μυρσίνης τεθηλυίας» ἀνάθημα τοῦ Πέλοπος (*Παυσ.* V, 13, 7). Κατεστράφη σχεδὸν ἐπὶ Τιβερίου ὑπὸ σεισμῶν, ἐπὶ δὲ Τίτου δὲν ὑπῆρχεν. Ἦτο πατρὶς τοῦ διδασκάλου τῆς ρητορικῆς Ἑρμαγόρου τοῦ Τημνίτου, γράψαντος «Ρητορικὰς τέχνας».

Σώζονται τετράδραχμα αὐτῆς τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος, καθὼς καὶ αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Γαλλιηνοῦ. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀναγνωρίζεται παρὰ τὴν νῦν *Μαινεμένην*. Α. Θ. Σ.

Τηνερικὸν *πεδίον ['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς θηβαϊκῆς πεδιάδος, ὅπερ ἐκτείνεται ὡς κοιλὰς μεταξὺ τῶν λόφων τῶν Θεσπιῶν καὶ τοῦ ὄρους Φικίου καὶ διὰ χαμηλοῦ οὐδοῦ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Ἁλιαρτίου. Τὰ ὕδατα τούτου στεροῦνται ἔκρου, διὸ κατὰ τὸν χειμῶνα σχηματίζονται πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ἕλη. Ι. Σ. Σ.

Τήνερος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μελίας, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Ἰσμηνίου, μάντις τοῦ ἐπὶ τοῦ Πτῴου ὄρους ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος (*Στράβ.* IX, 413). Α. Θ. Σ.

Τῆνος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Αἰγαίου ἐπίσημος, μία τῶν Κυκλάδων. Εὑρίσκεται ΒΑ. τῆς Σύρου, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ διέκπλου τῆς Σύρου (κοιν. τῆς Εὐαγγελίστρας) εὔρους $1/2$ μιλ., ΝΑ. τῆς Ἄνδρου, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ στενοῦ Στενὸ εὔρους 8 σταδίων ναυτικῶν καὶ ΒΔ. τῆς Μυκόνου, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ διέκπλου τοῦ Τσικνιᾶ εὔρους 4 $1/2$ μιλ.· πρόκειται δὲ νοτίως αὐτῆς καὶ εἰς 5 $1/2$ μίλ. ἡ Ρήνεια. Πλαισιουμένη ὑπὸ τῶν παραλλήλων 37°31'20'' Β. καὶ 37°40'40'' Ἀν., καὶ τῶν ἀπὸ Γρήνουϊτς μεσημβρινῶν 24°58'50'' Β. καὶ 25°15'40'' Ἀν. παρουσιάζει μεγίστας διαστάσεις 14,5 μιλ. ἀπὸ Δ ΒΔ. πρὸς Α.ΝΑ. καὶ 6 μιλ. (κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν) ἀπὸ Ν.ΝΔ. πρὸς Β.ΒΑ., προσεγγίζον ἀνάπτυγμα ἀκτογραμμῆς 36 μιλ., ἐπιφάνειαν δὲ 195 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Ἡ χαρτογράφησίς της, ἐν ἑνὶ φύλλῳ μετὰ τῆς Μυκόνου, τῆς Δήλου καὶ τῆς Ρηνείας, ἐγένετο τῷ 1843 ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν ὑδρογράφων πλοιάρχου T. Graves κυβερνήτου τοῦ HMS «Beacon» καὶ S. Brock κυβερνήτου τοῦ HMS «Magpie» (χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea and Delos).

Ὁ ναυτικὸς τῆς νήσου φωτισμὸς ἔχει οὕτως 1) Ἐπὶ τῆς νησῖδος *Δύσβατο*, βορειοδυτικῆς τῆς νήσου ἐσχατιᾶς, φάρος (1903) ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων ἐξ ὑπαμοιβῆς λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν 20 μιλ. 2) Ἐπὶ τῆς νησῖδος *Πλανούδι* ἢ *Πλανήτης* δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα Πανόρμου φάρος (1886) λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 10 μιλ. 3) Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Λιβάδα*, βορειοανατολικῆς τῆς νήσου ἐσχατιᾶς, φάρος (1910) λευκοῦ σκαρδαμύσσοντος φωτὸς 13 μιλ. 4) Νότιος κυματοθραύστης, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τῆς πόλεως Τήνου, ναυτικὸς φανὸς μετὰ κλεισιάδος (1903) πρασίνου σταθεροῦ φωτὸς 5 μιλ. Ἐκτὸς τῶν πυρσῶν τούτων λειτουργούντων μερίμνῃ τοῦ κράτους, ἀνάπτεται μερίμνῃ τοῦ λιμενικοῦ ταμείου καὶ ἐρυθρὸς σταθερὸς φανὸς ἐπὶ τοῦ βορείου καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι κυματοθραύστου. Διὰ τὰ τρικυμιωδέστατα ὅμως πρόσγεια τῆς νήσου, θὰ ἦσαν ἀνεπαρκέστατοι οἱ ἀνωτέρω φάροι ἄνευ τῆς συνδεδυασμένης καὶ συγχρόνου συναρωγῆς τῶν ἐντατικῶν φάρων Γαϊδουρονήσου (Ἑρμουπόλεως Σύρου), Λανάδο (ἐρημονήσου) καὶ Ἀρμενιστῆς (Μυκόνου). Τέλος συγκέντρωσις νεφῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους *Τσικνιᾶ* ἢ κατακράτησις τοιούτων εἰς τὰς κλιτῦς του, ἀσφαλὲς προγνωστικὸν σφοδρῶν βορείων ἀνέμων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἡ Τῆνος διατέμνεται ὑπὸ μακρᾶς καὶ ἀποτόμου ὀροσειρᾶς ἐκτεινομένης ΒΔ. καὶ συνισταμένης ἐν μέρει μὲν ἐκ γρανίτου, ἐν μέρει δ' ἐκ σχιστολίθου, ὀφείτου καὶ μαρμάρου. Τὸ κυριώτερον τῶν ὀρέων της εἶναι ὁ *Τσικνιᾶς* (ὕψ 713 μ.), ὅθεν καταιγίζονται σφοδρότατοι βόρειοι ἄνεμοι, καθιστῶντες τὸν πλοῦν λίαν ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, διὸ καὶ μυθολογεῖται ὅτι εἰς τὸ ὄρος τοῦτο, *Ἴ ὖρος* τὸ πάλαι ὀνομαζόμενον, ἐφώλευεν ὁ Αἴολος. Ἐκ τῶν πολλῶν τῆς νήσου ἀκρωτηρίων κυριώτερα εἶναι τὸ εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Ἄνδρου καὶ Τήνου στενὸν *Ἀγκανιστάδες*, ὁ *κάβο Πατάρος* ΝΔ. τῆς νήσου, τὸ *Παχυακρωτήρι* πρὸς Α καὶ τὸ ἔτι ἀνατολικώτερον *Ὀβρεόκαστρον*. Λιμένας ἔχει τὸν φυσικὸν τοῦ *Πανόρμου*, ἀρκετὰ εὐρύν, ἀλλὰ προσβαλλόμενον ὑπὸ τῶν βορείων ἀνέμων, τὸν πρὸς Δ τῆς πόλεως Τήνου τεχνικὸν τοιοῦτον, *Σταυρὸν* ὀνομαζόμενον, τὸν ἐπίσης τεχνικὸν τῆς πόλεως Τήνου καὶ τὸν πρὸς Α τῆς νήσου καὶ ἀντικρὺ τῆς Μυκόνου λιμένα τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*. Κόλποι δὲ εἶναι ὁ τοῦ *Βαθύ*, τῆς *Κολυμβήθρας* καὶ τῆς *Λιβάδας*. Καίτοι ἡ γεωλογικὴ σύστασις τῆς νήσου δὲν εἶναι πρόσφορος διὰ τὴν ὕπαρξιν σπηλαίων, ἐν τούτοις εὕρηνται ἐν αὐτῇ ἱκανὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν κυριώτερα εἶναι τὸ τῆς *Γαστριᾶς*, βάθους ὅσον 58 μ., εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ. δυτικῶς τῆς πόλεως Τήνου εἰς τὸν κόλπον Κιόνια, στενὴν καὶ ἐμπεφραγμένην ἔχον τὴν εἴσοδον, καὶ ἡ *Μυιγοσπηλιά*. Εὕρηνται πρὸς τούτοις ἐν Τήνῳ καὶ δύο ἄλλα μικρότερα σπήλαια, πλήρη σταλακτιτῶν, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ λιμένος Πανόρμου, τὸ δ' ἕτερον ἐπὶ τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος τούτου νησυδρίου, ὅπερ ὀνομάζεται *Πλανήτης*. Εἰς τὴν δυτικὴν δὲ πλευρὰν τοῦ ὄρους Τσικνιᾶ ὑπάρχει σύριγξ ἔχουσα ἔξοδον εἰς τὴν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἀπέχουσαν ἀπὸ τοῦ στομίου αὐτῆς θάλασσαν. Διαιτῶνται δ' ἐντὸς τῆς σύριγγος ταύτης ἄπειρα πλήθη μεγάλων κωνώπων καὶ θαλασσίων πτηνῶν.

Ἡ Τῆνος ἀποτελεῖ ἐπαρχίαν τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἄλλοτε διαιρουμένην εἰς 4 δήμους: *Τήνου, Σωσθενίου, Πανόρμου* καὶ *Περαίας*, νῦν δὲ εἰς 11 κοινότητας, τὰς ἑξῆς: ***Δύο Χωριῶν, Καρδιανῆς***

Digitized by Google

Γενική ἄποψις τῆς πόλεως Τήνου.

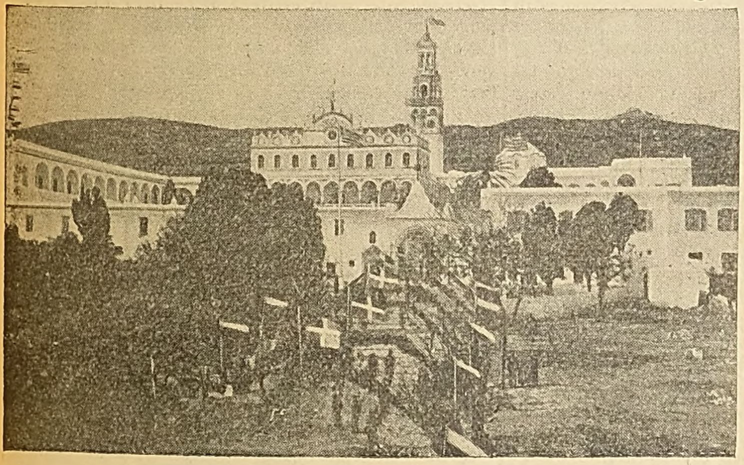

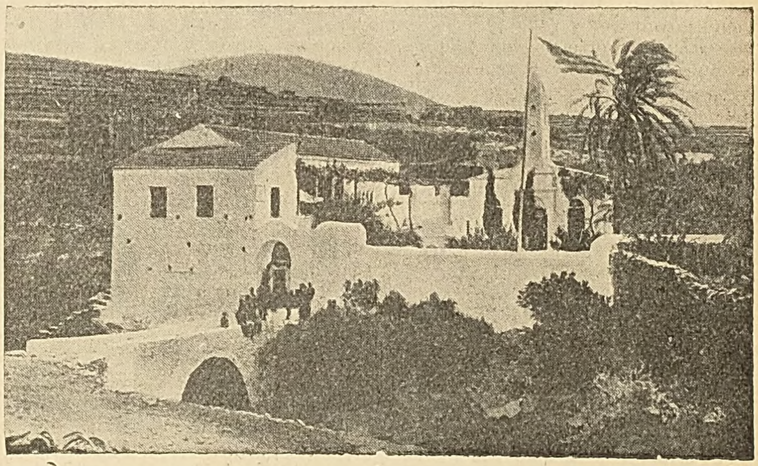

1) Ὁ ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας. 2) Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος.

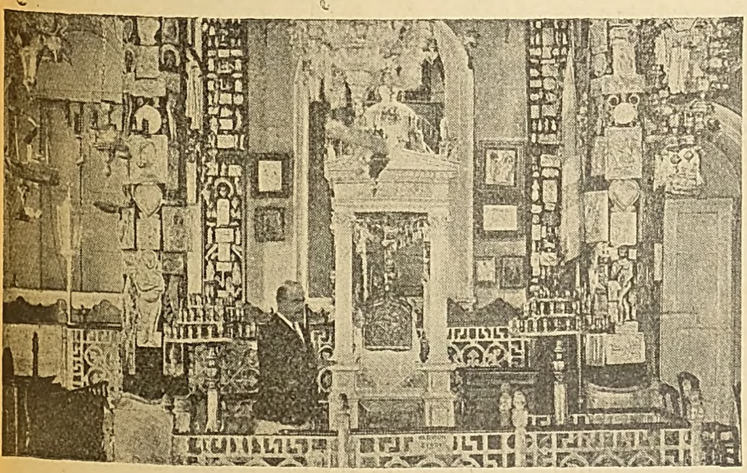

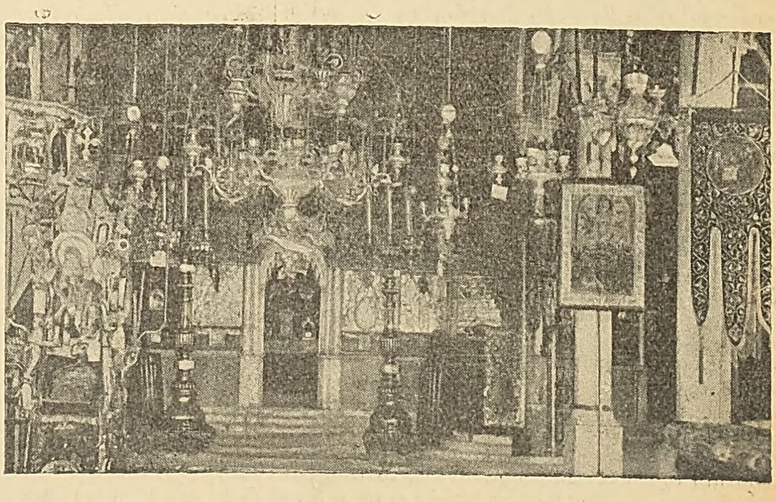

Ἀπόψεις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας.

Digitized by Google

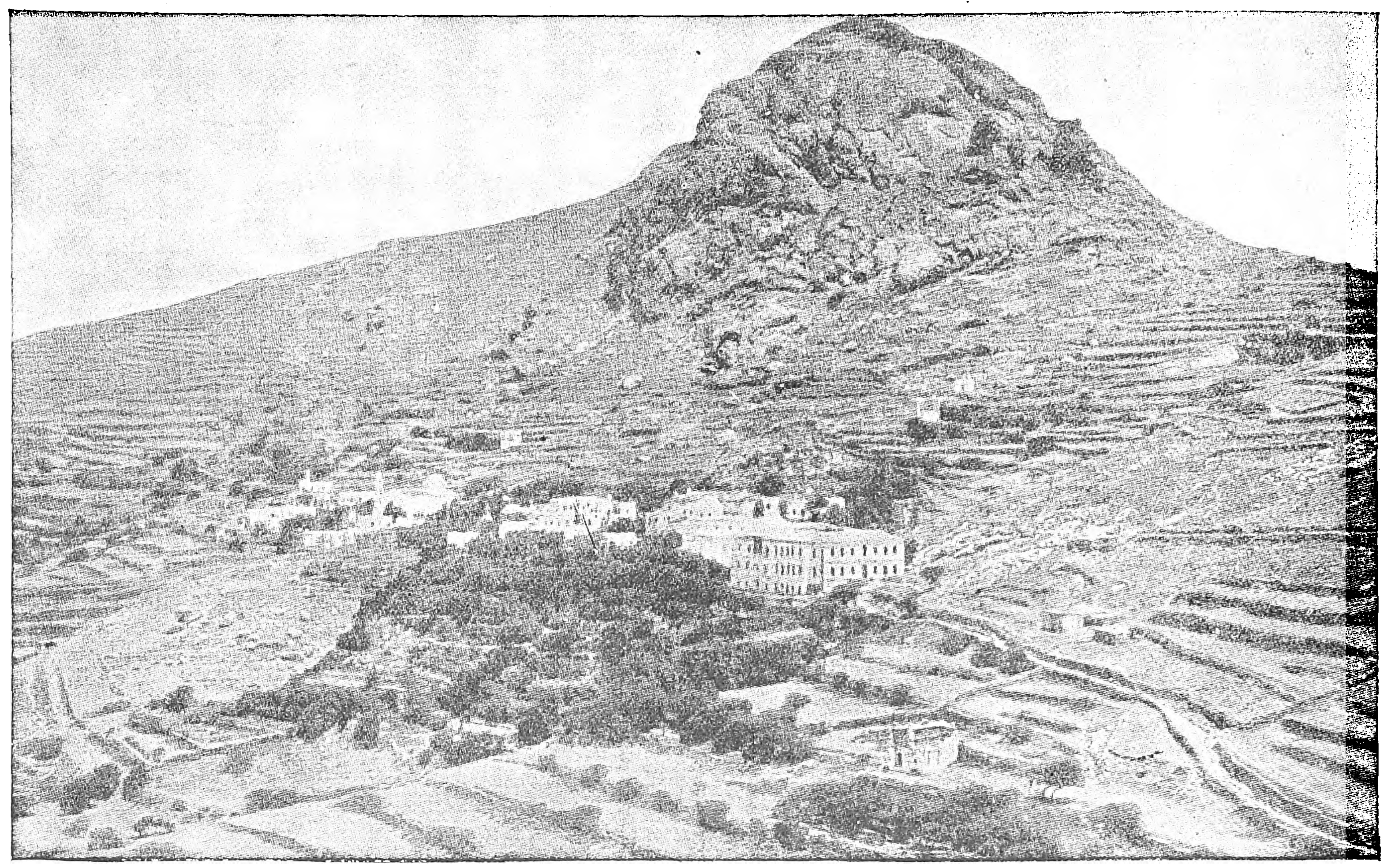

Τῆνος: Τὸ ὄρος 'Οξώβουργο.

Κελλιῶν, Κτικάδου, Κώμης, Πανόρμου, Στενῆς, Τήνου, Τριαντάρου, 'Υστερνίων καὶ *Φαλατάδου*. 'Εκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς νήσου χωρίων εἶναι ὁ *Φαλατᾶδος*, ἔχων μεγάλην μαρμαρίνην ἐκκλησίαν, ὁ *Τζάδος*, τὰ *Δύο Χωριὰ* καὶ τὰ *Λουτρά*, ὅπου τὸ μοναστήριον τῶν Οὐρσουλινῶν, περιλαμβάνον περὶ τὰς 130 καλογραίας. 'Υπάρχει δ' ἐν Τήνῳ καὶ δυτικὸν ἀνδρῷον μοναστήριον τοῦ 'Αγίου 'Ιωσὴφ (μοναχοὶ 9) καὶ ἄλλα ἱδρύματα τοῦ δυτικοῦ κλήρου, εὐμοιροῦντα μεγάλης ἀκινήτου περιουσίας. 'Ο Λατῖνος ἐπίσκοπος ἑδρεύει ἐν Ξυνάρᾳ. Εἰς *Κεχροβοῦνι* δ' εὑρίσκεται καὶ γυναικεία τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος μονή, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσκητεύουσιν ὑπερεκατὸν καλογραῖαι, ἀποζῶσαι ἐκ κατασκευαζομένων ὑπ' αὐτῶν διαφόρων χειροτεχνημάτων.

'Ο πληθυσμὸς τῆς Τήνου ἀνέρχεται εἰς 11.260 κατ., ἐξ ὧν τὸ τρίτον εἶναι τοῦ δυτικοῦ δόγματος. 'Η νῆσος εἶναι ὀρεινή, ἔχει δὲ μεταξὺ τῶν βουνῶν της καί τινα λίαν εὔφορα λεκανοπέδια. Καὶ τὸ πάλαι μὲν παροιμιωδῶς ἀνεφέροντο τὰ σκόροδα τῆς νήσου, καλουμένης μάλιστα *σκοροδοφάγου*, σήμερον δέ, ἄριστα καλλιεργουμένη ὑπὸ τῶν φιλοπόνων κατοίκων της, παράγει ποικιλίαν ἐκλεκτῶν προϊόντων, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι δημητριακοὶ καρποὶ (κριθή, σμιγός, σίκαλις, σῖτος) ὑπὲρ τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον ὀκάδων, ἔλαιον (περὶ τὰς 150 000 ὀκ.), οἶνος (περὶ τὸ 1.200 000 ὀκ.), τυρὸς (περὶ τὰς 117 000 ὀκ.), σῦκα (περὶ τὰς 200.000 ὀκ.), διάφορα κηπαῖα προϊόντα λίαν εὐδοκιμοῦντα ἐν αὐτῇ, ὀλίγα ἑσπεριδοειδῆ, καθὼς καὶ μέλι, κηρόν, ἀμύγδαλα μέταξαν, λουκάνικα καὶ λοῦζες. 'Ωσαύτως ἡ κτηνοτροφία εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, καθὼς καὶ ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βενετοκρατίας ἀκμάζουσα ἐν αὐτῇ ἐκτροφὴ ἡμιαγρίων περιστροφῶν. Συσκευάζονται δ' ἐν ὄξει τρυγόνες καὶ ὄρτυγες ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ θηρευομένων. 'Υπάρχει καὶ βιοτεχνικὴ σχολή, συντηρουμένη ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου τῶν ἐν Τήνῳ Κυριῶν», εἰς ἣν ἀσκεῖται ἡ ὑφαντουργία βαμβακερῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων. 'Η ἐτησία παραγωγὴ τοῦ ἐργοστασίου τούτου, ἀπασχολοῦντος ὑπὲρ τὰς 25 ἐργατρίας, εἶναι 30 000 περίπου πήχεις ὑφασμάτων, καταναλισκομένων ἐπιτοπίως καὶ ἐν 'Αθήναις. 'Επὶ δὲ τουρκοκρατίας ἐπλέκοντο ἐν Τήνῳ μεταξωταὶ κάλτσαι καὶ μεταξωτὰ χειρόκτια, τὰ ὁποῖα, ἀπαράμιλλα ὄντα εἰς ὡραιότητα, ἦσαν περιζήτητα ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σουλτανικῶν χαρεμίων. Πολλοῦ λόγου ἄξιος εἶναι ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς νήσου. Εἰς πλεῖστα σημεῖα αὐτῆς ἀπαντῶνται κοιτάσματα χρωμίου, ἐπίσης δὲ καὶ ἐμφανίσεις μολυβδούχων, σιδηρούχων καὶ μαγγανιούχων μεταλλευμάτων. Μεγάλην ὅμως σπουδαιότητα ἔχουσι τὰ μάρμαρα αὐτῆς, τό τε μέλαν (βαθέως τεφρόχρουν) καὶ τὸ λευκὸν μετὰ ἢ ἄνευ ποικιλμάτων πρασίνων (verde antico), ἐπίσης δὲ καὶ ὁ ὀφείτης, τῶν ὁποίων ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γίνεται ἐκμετάλλευσις καὶ ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενον σοβαρᾶς λατομευτικῆς βιομηχανίας. Τὸ κλῖμα δὲ τῆς νήσου εἶναι ὑγιεινότατον, ἕνεκα δὲ καὶ τῶν κατὰ τὰ κυνικὰ καύματα πνεόντων ἐν αὐτῇ δροσερῶν ἀνέμων ἡ Τῆνος ἔχει καταστῇ κέντρον πυκνοῦ παραθερισμοῦ.

Πρωτεύουσα τῆς Τήνου εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἕδρα δήμου. Κάτ. (1928) 2.485. Δὶς δὲ τοῦ ἔτους, τὴν 25 Μαρτίου καὶ τὴν 15 Αὐγούστου, ἡ Τῆνος γίνεται προσκύνημα πανελλήνιον ἕνεκα τοῦ ἐν αὐτῇ λαμπροῦ καὶ θαυματουργοῦ θεωρουμένου ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ὅστις ἱδρύθη τῷ 1823. 'Η ἐκκλησία κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ᾠκοδομημένη ἐκ μαρμάρου. Οἱ πάλλευκοι αὐτῆς κίονες, ὡς καὶ τὸ δάπεδον αὐτῆς, εἶναι ἐκ τῶν ἐπιχωρίων λατομείων τοῦ Πανόρμου, ἀλλ' αἱ βαθμῖδες τῆς μεγάλης καὶ ἀληθῶς μεγαλοπρεποῦς κλίμακος προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς Δήλου. Κατά τινα παλαιὰν χριστιανικὴν ἐπιγραφήν, ἐγκεκτισμένην ἤδη ὑπεράνω ὀπισθίας τινὸς θύρας τῆς ἐκκλησίας, φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου ὑπῆρξεν ἐκκλησύδριον τοῦ 'Αγίου 'Ισιδώρου, μαρτυρήσαντος τὸν Γ' αἰῶνα. 'Εκ τῶν σημαντικῶν δ' εἰσοδημάτων τοῦ ναοῦ τούτου ἐκτελοῦνται ἐν τῇ νήσῳ διάφορα κοινωφελῆ ἔργα, διατίθενται δὲ καὶ ὑποτροφίαι, χάρις εἰς τὰς ὁποίας καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν τῶν κατοίκων ἀνεδείχθησαν πολλοὶ Τήνιοι καλλιτέχναι, ὡς ὁ Γύζης, ὁ Λύτρας, ὁ Σῶχος, οἱ Φυτάλαι, ὁ Δρόσος, ὁ Φιλιππότης, ὁ Βιτάλης, ὁ Χαλεπᾶς κ.ἄ.

Τῷ 1854 ἡ χολέρα ἐνσκήψασα ἐν Τήνῳ ἠρίθμησε πλεῖστα θύματα. Δ. Π. Π.

—[*'Αρχ. Γεωγρ.*] 'Η *Τῆνος* ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῆς οἰκιστοῦ *Τήνου*, καίπερ ἄλλοι ἐκ τῶν νεωτέρων παράγουσι τὴν λέξιν ἐκ τοῦ φοινικικοῦ «tannoth», δηλοῦντος τὸν ὄφιν, εἴτε διότι ἡ νῆσος εἶναι στενόμακρος δίκην ὄφεως, εἴτε διὰ τὸ ἄλλοτε πλῆθος τῶν ἐπ' αὐτῆς ὄφεων καὶ ἑρπετῶν. Πράγματι ὁ 'Αριστοτέλης ὀνομάζει αὐτὴν *'Οφιοῦσαν*, Εὔπολις δ' ὁ κωμικὸς ἐν περσωθέντι ἀποσπάσματι αὐτοῦ ἀναφέρει τὴν Τῆνον ὡς πολλοὺς ἔχουσαν σκορπίους. 'Εκ τούτου προῆλθον καὶ αἱ παροιμίαι «Τήνια κακὰ» καὶ «Τηνία ἔχιδνα». 'Ελέγετο δὲ τὸ πάλαι ἡ Τῆνος καὶ *'Υδροῦσσα*. 'Εκ τῶν ἀρχαίων ἔγραψε «Τηνιακὰ» ὁ Αἰνησίδημος, ὁ δὲ 'Αριστοτέλης «Πολιτείαν Τηνίων». 'Αλλ' ἀμφότερα τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀπωλέσθησαν. Τὸ ὄνομα τῆς Τήνου παρέμεινε μέχρι σήμερον ἀναλλοίωτον, μόνον δ' οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον αὐτὴν κατὰ παρήχησιν *'Ιστινδήλ*.

Εἶχε δ' ἡ Τῆνος τὸ πάλαι μίαν μόνην μικρὰν πόλιν, κειμένην εἰς ἣν θέσιν εὕρηται ἡ σημερινὴ αὐτῆς πρωτεύουσα. Καθὼς δὲ σήμερον ἡ νῆσος εἶναι πεφημισμένη διὰ τὸν λαμπρὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἦτο περιώνυμος διὰ τὸν ἐν αὐτῇ μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς 'Αμφιτρίτης, ὅστις ἔκειτο ἔξω τῆς πόλεως, ἐντὸς ἄλσους. Παρὰ τὸν ναὸν δὲ τοῦτον, τὸν ὁποῖον ὁ Στράβων ὀνομάζει «θέας ἄξιον» καὶ οὗτινος λείψανα σῴζονται πλησίον τοῦ λιμένος τῆς σημερινῆς πόλεως τῆς Τήνου, ὑπῆρχον ἑστιατόρια μεγάλα, σημεῖον ὅτι ἐκεῖ συνήρχετο πλῆθος πολὺ ἐκ τῶν γειτόνων νησιωτῶν τῶν συνθυόντων τὰ Ποσειδώνια. Θεωρεῖται δ' ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Τήνῳ ἀρχαιοτάτη, συνδεομένη μετὰ τῆς ἐκ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας πρώτης διασπορᾶς τῶν 'Ιώνων. 'Ελατρεύετο δὲ ὁ Ποσειδῶν καὶ ὡς «μέγας ἰατρός», διότι ἔστειλέ ποτε εἰς τὴν νῆσον ἀπειρίαν πελαργῶν, οἵτινες ἐξωλόθρευσαν τοὺς ἐν αὐτῇ παμπληθεῖς ὄφεις. 'Ο ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἦτο καὶ ἱερὸν ἄσυλον, τὰ προνόμια τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν Τάκιτον, ἐθέσπισεν ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος. Τὰ ἐν τῷ ναῷ δὲ ἀγάλματα τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς 'Αμφιτρίτης, ἔχοντα ὕψος 9 πήχεων, ἐφιλοτέχνησε Τηλεσίας ὁ 'Αθηναῖος. 'Ελατρεύετο ὡσαύτως καὶ ὁ Διόνυσος καὶ ἑορταὶ ἤγοντο εἰς τιμὴν αὐτοῦ, τὰ Διονύσια καὶ τραγῳδῶν ἀγών. 'Απαντᾷ καὶ ἡ λατρεία τοῦ 'Απόλλωνος τοῦ 'Ωρομέδοντος, ἐκ τῶν νομισμάτων δὲ τῆς νήσου φαίνεται ὅτι ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ζεὺς 'Άμμων. 'Ελατρεύετο ἐπίσης καὶ ἐπιχώριός τις δαίμων, ὁ Καλλισταγόρας, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐτελεῖτο ἰδιαιτέρα ἑορτή, Βουθυνιὰς καλουμένη. 'Εωρτάζοντο δ' ἐν Τήνῳ καὶ τὰ Θεοξένια. 'Επὶ Ρωμαίων ὑπῆρχε καὶ ἡ Καισαρολατρεία. Οὕτω περιεσώθησαν ἐν τῇ νήσῳ ἐπιγραφαὶ τιμητικαὶ καὶ ἀναθηματικαὶ ὑπὲρ τοῦ Νάρβα, τοῦ Τραϊανοῦ, 'Αντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους μυθογράφους ὁ 'Ηρακλῆς ἐφόνευσεν αὐτόθι τοὺς Βορεάδας Ζήτην καὶ Κάλαϊν καὶ ἔστησεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν δύο στήλας, ὧν ἡ μία πάντοτε ἐκινεῖτο βορρᾶ πνέοντος. 'Ο μῦθος οὗτος ἐπήγασεν ἐκ τῶν περὶ τὴν νῆσον ταύτην πνεόντων σφοδρῶν ἀνέμων, καὶ μάλιστα τοῦ βορρᾶ, ὃν ἐνόμιζον οἱ ἀρχαῖοι ἐκ τῆς Θράκης κατερχόμενον.

'Εκ τῶν προϊόντων τῆς νήσου ἐφημίζοντο τὰ σκόροδα, ὧν μνημονεύει ὁ 'Αριστοφάνης. 'Ο 'Αριστοτέλης καὶ ὁ 'Αθήναιος γράφουσιν ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Τήνῳ κρήνη, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ δὲν ἀνεμειγνύετο μὲ τὸν οἶνον καὶ ὅτι ἀνέκειτο παρ' αὐτῇ φιάλιον σύγκραμα ἔχον, ἐξ οὗ εὐκολώτατα ἀνήπτετο πῦρ. 'Ηγρεύετο δὲ παρὰ τὴν νῆσον ὁ ἰχθὺς ἥπατος ἢ λεβίας, λίαν περιζήτητος ὑπὸ τῶν γαστριμάργων διὰ τὴν καλὴν αὐτοῦ γεῦσιν. Πολλαχοῦ τῆς νήσου σῴζονται ἀρχαιότητες, κατὰ δὲ τὴν θέσιν Τριπόταμος εὕρηνται λείψανα προϊστορικοῦ φρουρίου.

—[*'Ιστορ.*] Οἱ Τήνιοι ἦσαν 'Ίωνες. Κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα τὴν *Τῆνον*, καθὼς καὶ ἄλλας τινὰς Κυκλάδας, κατεῖχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της ἡ τότε ἰσχυρὰ 'Ερέτρια. 'Επὶ τῶν Μηδικῶν ἡ Τῆνος ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Πέρσας. 'Αλλὰ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας τριήρης Τηνία,

Digitized by Google

τῆς ὁποίας ἦρχε Παναίτιος ὁ Σωσιμένεος, αὐτομολήσασα τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς μάχης ἐκ τοῦ ἔξω τῆς Σαλαμῖνος περσικοῦ στόλου, ἔφερεν εἰς τοὺς διαπληκτιζομένους Ἕλληνας τὴν ἀγγελίαν ὅτι οἱ Πέρσαι ἀπέκλεισαν ἤδη αὐτούς. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῶν Τηνίων ὑπῆρξεν ἐξόχως εὐεργετικὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι κατέπαυσε τὰς ἔριδας καὶ λογομαχίας των καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καιρὸν νὰ προετοιμασθῶσιν ἐσπευσμένως διὰ τὴν ναυμαχίαν, ἥτις ἔκρινε τὸν ὅλον ἀγῶνα. Ἐπολέμησαν δὲ κατόπιν οἱ Τήνιοι κατὰ τῶν Περσῶν καὶ εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν.

Ἡ Τῆνος, κατὰ πρῶτον αὐτόνομος οὖσα, ὑπήχθη μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους (478 π. Χ.) εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν. Κατέβαλον δ' οἱ Τήνιοι εἰς τοὺς Ἀθηναίους φόρον τὸ κατ' ἀρχὰς 3 τάλαντα, ἅτινα τῷ 425 ἀνεβιβάσθησαν εἰς 10. Εἰς τὴν κατὰ τῆς Σικελίας δευτέραν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων (413 π. Χ.), παρηκολούθησαν ὡς πεζοὶ στρατιῶται καὶ οἱ Τήνιοι. Μετέσχον κατόπιν εἰς τὴν ἐπὶ Πεισάνδρου κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας ἐν Ἀθήναις. ὅτε καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Τήνου μετεβλήθη εἰς ὀλιγαρχικόν. Ἔλαβον δὲ μέρος οἱ Τήνιοι καὶ εἰς τὴν δευτέραν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν (378 π. Χ.). Κατὰ τὸ ἔτος 362 ὁ Ἀλέξανδρος, τύραννος τῶν Φερῶν, συμμαχήσας μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ ὁπλίσας στόλον, ὅπως προσβάλῃ τὰς ἐπιθαλασσίους συμμάχους πόλεις τῶν Ἀθηναίων, ἐπέπεσε διὰ ληστρικῶν πλοίων κατὰ τῆς ἀφρουρήτου Τήνου, ἣν ἐξηνδραπόδισε. Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.) ἡ Τῆνος ὑπέκυψε καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς Μακεδόνας καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας (200 π. Χ.) ὑπήχθη ὑπὸ τοὺς Ροδίους καὶ τὸν ἐν συμμαχίᾳ μετ' αὐτῶν εὑρισκόμενον βασιλέα τοῦ Περγάμου Ἄτταλον. Διετέλουν δ' οἱ Τήνιοι κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἐν οἰκονομικῇ δυσπραγίᾳ. Οὕτω, κατὰ περισωθεῖσαν ἐν τῇ νήσῳ τιμητικὴν ἐπιγραφήν, γραφεῖσαν πιθανῶς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πομπηΐου (107—48 π. Χ.), οἱ Τήνιοι ἀναγνωρίζουσιν εὐεργέτας των καὶ ἐκφράζουσι τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν Λεύκιον Ἀουφίδιον καὶ τὸν υἱόν του Βάσσον, διότι οὗτοι, καθ' ὃν χρόνον συνεχεῖς πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐπεβάρυνον τὴν νῆσόν των, ὁ μὲν Λ. Ἀουφίδιος ἐδάνεισεν ἐπὶ μικρῷ τόκῳ καὶ προθυμότατα δίς, τὸ μὲν πρῶτον δρ. 11.000, τὸ δὲ δεύτερον 19 500, ὁ δὲ υἱός του Βάσσος δὲν ἀπῄτησε τὴν ἐξόφλησιν αὐτῶν, ἀλλ' ἄλλα μὲν ποσὰ ἐδώρησεν, ἄλλα δ' ἐπὶ μακρᾷ προθεσμίᾳ καὶ ἐπὶ ἐλαχίστῳ τόκῳ ἢ καὶ ἀτόκως ἀφῆκε, θεωρῶν τὴν σωτηρίαν ἀρχαίας καὶ ἱερᾶς νήσου κρείττονα παντὸς πλούτου.

Τῷ 653 μ. Χ. ἡ Τῆνος ἱκανὰ ὑπέστη ὑπὸ Σαρακηνῶν καὶ Ἀράβων πειρατῶν, οἵτινες ἐξηκολούθησαν τὰς ἐπιδρομάς των καὶ κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας, ἐπιφέροντες σημαντικὰς καταστροφὰς εἰς τὰς Κυκλάδας. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἡ νῆσος, ἀρχομένου τοῦ ΣΤ´ αἰῶνος, ἀπετέλει μέρος τῆς Ἐπαρχίας τῶν Νήσων, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ρόδος. Κατὰ τὴν διαίρεσιν δὲ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους εἰς θέματα ἐτάχθη ἐν τῷ θέματι τῆς Ἑλλάδος, πέμπτῳ τῶν ἐν Εὐρώπῃ.

Ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη ἐν Τήνῳ ἐνωρίτατα καὶ πιθανῶς πρὸ τῶν διωγμῶν, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ εὑρεθέντων ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν τάφων καὶ ἄλλων μνημείων καὶ συμβόλων τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ἐκκλησιαστικῶς δέ, ἴδιον ἔχουσα ἐπίσκοπον, ὑπήγετο ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ρόδου. Ὁ πρῶτος γνωστὸς ἐπίσκοπος τῆς Τήνου ἐκαλεῖτο Ἔκδικος, παραστὰς ἐν τῇ Ε´ Οἰκουμενικῇ συνόδῳ, τῷ 553. Ἡ ἐπισκοπὴ Τήνου παρέμεινεν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Ρόδου μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1207 καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὅτε Λατῖνος ἱεράρχης ἀνῆλθε τὸν ἐπισκοπικὸν αὐτῆς θρόνον, ὑφ' ὃν ἐτάχθη καὶ ἡ Μύκονος. Καθ' ὅλην δὲ τὴν μακρὰν διάρκειαν τῆς φραγκοκρατίας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1207 μέχρι τοῦ 1715, ἡ ἀνατολικὴ ἐπισκοπὴ τῆς Τήνου ἐσχόλαζε, προΐστατο δὲ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς νήσου πρωτοπαπᾶς. Ἐν τούτοις, ἐν ἔτει 1599, ἀπαντᾷ Συμεὼν τιτλοφορούμενος ἐπίσκοπος Σύρας, Τζία., Θερμίων, Τήνου, εἰς ὃν εἶχε παραχωρηθῆ ἡ Τῆνος, κατ' ἐξαρχικὸν ἴσως δικαίωμα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1715, ὅτε ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀνασυνέστη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης Ἐκκλησίας ἡ βίᾳ σχολάσασα ἐπισκοπὴ Τήνου, προβιβασθεῖσα ἅμα εἰς ἀρχιεπισκοπήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐν ἔτει 1722 εὑρίσκομεν προκαθήμενον τὸν Ἀρσένιον. Τῷ 1810 ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Τήνου προήχθη εἰς τιμὴν μητροπόλεως, μητροπολίτου γενομένου τοῦ Γαβριήλ, ὅστις παρέμεινε μέχρι τοῦ 1833, ὅτε μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Παροναξίας, τῆς μητροπόλεως Τήνου συγχωνευθείσης μετὰ τῆς νεοτεύκτου ἐπισκοπῆς Κυκλάδων. Τανῦν ἡ Τῆνος ὑπάγεται ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Σύρου.

Ἐπὶ φραγκοκρατίας τὴν Τῆνον κατέκτησαν τῷ 1207 *Ἀνδρέας* καὶ *Ἱερεμίας οἱ Γκίζαι* (Ghisi), Βενετοὶ εὐπατρίδαι, μετασχόντες τῆς Δ´ Σταυροφορίας. Τῷ 1259 δυνάστης αὐτῆς ἐγένετο ὁ πρωτότοκος τοῦ Ἀνδρέα υἱὸς *Βαρθολομαῖος Α´ Γκίζης*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τῷ 1292 ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ τοῦ περιωνύμου Ἀραγωνίου ναυάρχου Ρογήρου Δελόρια (Ruggiero de Lluria), ὅστις μετὰ πολυαρίθμων Καταλανῶν πολεμιστῶν, ἐπιβαινόντων 30 γαλερῶν, ἐδῄου τὰς παραλίας καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος. Τὸν Βαρθολομαῖον Α´ ἀποθανόντα τῷ 1302 διεδέχθη ὁ μονογενὴς υἱός του *Γεώργιος Α´ Γκίζης*, ὅστις ἔκοψε καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ, φέροντα τὸ ὄνομά του μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς Τήνου, προσομοιάζοντα δὲ πρὸς τὰ τορνέσια τὰ κοπέντα ὑπὸ τῶν δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Γεώργιος Α´ Γκίζης ἔπεσεν ἡρωϊκῶς εἰς τὴν παρὰ τὸν Κηφισὸν πρὸς τοὺς Καταλανοὺς αἱματηρὰν μάχην, εἰς ἣν ἐθυσιάσθη τὸ ἄνθος τῶν ἐν Ἑλλάδι Φράγκων ἱπποτῶν. Τὸν Γεώργιον Α´ διεδέχθη ὁ υἱός του Βαρθολομαῖος Β´, τοῦτον ἀποθανόντα τῷ 1341 ὁ υἱός του *Γεώργιος Β´ Γκίζης*, τοῦτον τῷ 1352 ὁ *Βαρθολομαῖος Γ´*, καὶ τοῦτον τῷ 1384 ὁ μόνος αὐτοῦ υἱὸς *Γεώργιος Γ´*, ὅστις καὶ ἀπέθανε τῷ 1390, τελευταῖος τῆς Τήνου δυνάστης ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Γκίζη, οἵτινες ἐκυριάρχησαν τῆς Τήνου, τῆς Μυκόνου καὶ ἄλλων νήσων ἐπὶ δύο περίπου ἑκατονταετηρίδας. Ἀποθνῄσκων δὲ ὁ Γεώργιος Γ´ ἀφῆκε διὰ διαθήκης κληρονόμον τῶν κτήσεών του τὴν Βενετίαν, καταλαβοῦσαν ἔκτοτε τὴν Τῆνον καὶ Μύκονον. Φαίνεται δ' ὅτι καὶ οἱ Τήνιοι ἐζήτησαν τοῦτο.

Πρῶτος ὑπὸ τῆς Βενετίας ἀποσταλεὶς ραίκτωρ τῆς Τήνου καὶ Μυκόνου ἦτο ὁ Νικόλαος Βιντσιβέρας (Vincivera). Τὴν 27 Μαΐου 1397 μία βενετικὴ γαλιότα διετέθη πρὸς φρούρησιν τῶν νήσων τούτων, τὴν δὲ 12 Αὐγούστου 1401 ἡ Βενετία διατάσσει τὸν βαΐλον τῆς Εὐβοίας νὰ στείλῃ τάχιστα εἰς Τῆνον μίαν γαλιόταν εἰς ἀντικατάστασιν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐπυρπόλησεν ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐὰν δὲ καὶ αὐτὴ ἐκαίετο, θὰ ἦσαν ὑπεύθυνοι διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι τῆς Τήνου καὶ Μυκόνου. Ἦσαν δ' οἱ Τήνιοι ἐξαιρέτως πιστοὶ εἰς τὴν Βενετικὴν πολιτείαν, ἡ ὁποία εἶχε καταστήσει αὐτοὺς κατὰ μέγα μέρος συμμετόχους τῆς ἐπιτοπίου διοικήσεως, καίτοι ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος ἡ κατάστασις τῆς νήσου ἦτο οἰκτρὰ καὶ συχνότατα οἱ Τήνιοι διεξετραγῴδουν τὴν ἀθλιότητα καὶ τὰς συμφοράς, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἔζων. Ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δὲ δυσπραγίας τὰ εἰσοδήματα, τὰ ὁποῖα εἰσέπραττεν ἡ βενετικὴ κυβέρνησις ἀπὸ τῆς Τήνου, εἶχον περιορισθῆ εἰς 1 100 ὑπέρπυρα ἀπὸ 3.700, ὅσα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἰσεπράττοντο. Ταῦτα κατ' ἔκθεσιν τοῦ 1402, ἐν ᾗ ἐξεφράζετο ἡ γνώμη ὅτι αἱ ἐκ τῆς νήσου πρόσοδοι θὰ ἔφθανον ταχέως εἰς τὸ μηδέν, διότι οἱ Τήνιοι ἤρξαντο διασπειρόμενοι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των μεταναστεύοντες ἀλλαχοῦ. Καίτοι δ' ἦτο τοιαύτη ἡ κατάστασις, ὁ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι μαρκίων τῆς Βοδονίτσης ἐζήτει ὅπως ἀγοράσῃ τὰς νήσους Τῆνον καὶ Μύκονον, ἀλλ' ἡ Βενετία, καίτοι εὐνούστατα διακειμένη πρὸς αὐτόν, ἀπήντησεν ὅτι «διὰ λόγους σπουδαίους θέλει ὅπως αἱ ρηθεῖσαι νῆσοι παραμείνουν ὑπὸ τὴν βενετικὴν προστασίαν καὶ ἐξουσίαν».

Ἀπὸ τοῦ 1407 μέχρι τοῦ 1411 ραίκτωρ τῆς Τήνου διετέλεσεν ὁ Βενετὸς εὐγενὴς *Μᾶρκος Βέμβος*, ὁ ὁποῖος, χρηματίσας κυβερνήτης γαλέρας ἐν Εὐβοίᾳ, ἦτο γνώστης τῶν κατὰ τὴν νῆσον· τοῦτον διεδέχθη τῷ 1411 ὁ *Ζαννάκης Κουϊρίνης* (Zannachi Quirini), δυνάστης τῆς Ἀστυπαλαίας. Τῷ 1413 ὁ Κουϊρίνης, διανοηθεὶς νὰ προβῇ εἰς ἀνοικισμὸν τῆς νήσου του, ἥτις οὐδέποτε εἶχεν ἀνορθωθῆ ἀπὸ τῆς μεγάλης κατ' αὐτῆς ἐπιδρομῆς τοῦ πασᾶ τοῦ Μορέως Ὀμὰρ βέη, μετέφερεν εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν οἰκογενείας ἐκ τῶν δύο ἄλλων εἰς αὐτὸν ἐμπεπιστευμένων βενετικῶν νήσων, τῆς Τήνου καὶ Μυκόνου. Ἡ ὁμαδικὴ ἐκείνη μετανάστευσις Τηνίων εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν ἐξήγειρε μέγα τὸ ἐνδιαφέρον ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον. Ἀλλ' ἡ Βενετία ἀντέστη, ὡς εἰκός, εἰς τὴν ἀραίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν δύο εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν νήσων καὶ ὁ Κουϊρίνης, ὅστις ἐτιτλοφόρει ἑαυτὸν «κόμιτα τῆς Τήνου», ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς πατρίδας των τοὺς παρὰ τὴν θέλησίν των μετοικισθέντας. Τῷ 1418 ἡ Τῆνος καὶ ἡ Μύκονος παρεχωρήθησαν ἐπὶ ἐνοικίῳ εἰς τὸν *Ὀρδελάφον Φαλέδρον* ἐπὶ ἐτησίᾳ πληρωμῇ μόνον 1.000 ὑπερπύρων, καὶ τοῦτο διὰ νὰ δείξῃ ἡ Βενετία τὴν ἐξαιρετικὴν εὔνοιάν της πρὸς αὐτόν, ὅστις ὑπῆρξε πιστὸς πρὸς τὴν Βενετίαν εἰς διαφόρους κρισίμους περιστάσεις μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του καὶ προσήνεγκε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας, οἵτινες καὶ περιέβαλον αὐτὸν μὲ μεγάλας τιμάς. Παρέμεινε δ' ὁ Ὀρδελάφος ἐν τῇ διοικήσει τῆς Τήνου ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐκμισθωτοῦ τῶν προσόδων αὐτῆς περὶ τὰ δώδεκα ἔτη. Ἀλλ' οἱ Τήνιοι δὲν ἔμενον ἐξ αὐτοῦ εὐχαριστημένοι. Διὸ καὶ συνεπείᾳ αἰτήσεως, ἣν ὑπέβαλον οἵ τε Τήνιοι καὶ Μυκόνιοι εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπως αἱ νῆσοί των παύσωσιν ἐνοικιαζόμεναι, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον νὰ κυβερνῶνται ἀπὸ ἕνα εὐγενῆ Βενετόν, ὁ δόγης Φραγκῖσκος Φόσκαρης τὴν 17 Δεκεμβρίου 1429 διώρισε ραίκτωρα τῶν νήσων τὸν Βενετὸν εὐπατρίδην Βερνάρδον Μπολάνην ἐπὶ μίαν τριετίαν καὶ ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ 1 600 ὑπερπύρων, καταβαλλομένων ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν. Ἔκτοτε τὴν Τῆνον μετὰ τῆς Μυκόνου διῴκουν Βενετοὶ ραίκτωρες, ἀντικαθιστάμενοι ἀνὰ πᾶσαν διετίαν ἢ τριετίαν, μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 1715, ὅτε ἡ νῆσος ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Τούρκους. Παρεχώρει δ' ἡ Βενετία εἰς τὸν ραίκτωρα τῆς Τήνου μίαν καινουργῆ γαλιόταν 22 ἢ 25 σελμάτων, ἐξωπλισμένην, τὴν ὁποίαν ὅμως ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ συντηρῇ οὗτος ἐξ ἰδίων του, φροντίζων διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ὑπ' αὐτὸν νήσων καὶ ἔχων αὐτὴν ἑτοίμην πάντοτε διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐχθρῶν. Ἦτο δ' ὑποχρεωμένος ὁ ραίκτωρ νὰ κυβερνᾷ τὰς ὑπ' αὐτὸν νήσους εἴς τε τὰς πολιτικὰς καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις συμφώνως μὲ τὰ ὑφιστάμενα ἔθιμα (consuetudines) καὶ νόμιμα (statuti) αὐτῶν, ὅπου δὲ ταῦτα σιωποῦν, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν βενετικῶν νόμων. Ἐν Τήνῳ παρέμενεν ἀσήμαντος ἀριθμὸς Βενετῶν στρατιωτῶν, ἡ φρούρησις δὲ τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου, τὸ λεγόμενον *ἡμερόβιγλι* καὶ *νυκτόβιγλι*, ἐγίνετο ὑπὸ χωρικῶν ἀγγαρευομένων, οἵτινες ἐλέγοντο *ροκκάροι* (Roccari), ἤτοι φύλακες τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἠγείρετο τὸ κάστρον. Οἱ Ροκκάροι μόλις διέκρινον εἰς τὸν ὁρίζοντα τὴν σκιὰν ὑπόπτου πλοίου, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγγέλλωσι πάραυτα τοῦτο διὰ καπνοῦ τὴν ἡμέραν καὶ διὰ πυρσῶν τὴν νύκτα. Τέλος πέντε ἄνδρες καλούμενοι *κεντυρίωνες* (Centurioni) ἐξελέγοντο, μὲ τὴν ἐντολὴν ἵνα ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ὀργανώσῃ σῶμα ἐξ ἑκατὸν ἐκλεκτῶν πολεμιστῶν, προωρισμένων διὰ τὴν ἄμυναν τῆς νήσου ἐν περιπτώσει πειρατικῆς ἐπιδρομῆς ἢ τουρκικῆς ἐπιθέσεως. Διὰ πάντα δὲ φονευόμενον ἢ συλλαμβανόμενον πειρατὴν ἐλάμβανον οἱ Τήνιοι ἀπὸ τὸν ραίκτωρα ἓν ἢ δύο τσεκίνια, ἀπηλλάσσοντο ἐπὶ μίαν πενταετίαν ἀπὸ πάσης ἀγγαρείας, ἐλάμβανον δὲ καὶ ὅλα τὰ ὅπλα, χρήματα καὶ λοιπὰ εἴδη τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς φονευθέντας ἢ συλληφθέντας πειρατάς. Πολλοὶ τῶν ραικτώρων, ἐκπεσόντες εὐγενεῖς πειναλέοι, ὄχι μόνον ἦσαν ἄπειροι περὶ τὴν διοίκησιν, ἀλλ' ἁρπακτικοὶ καὶ ἀσυνείδητοι, ἀποστελλόμενοι ἐκεῖ διὰ νὰ ἀποκαταστήσωσι τὰ οἰκονομικά των εἰς βάρος τῶν διοικουμένων των. Διὸ καὶ κατὰ πολλῶν ἐκ τῶν ραικτώρων τούτων διετυποῦντο μομφαὶ καὶ αἰτιάσεις ἐκ μέρους τῶν κατοίκων. Οὕτω τῷ 1477 ἀπεσταλμένος τῶν Τηνίων μεταβὰς εἰς Βενετίαν κατήγγειλε τὸν τότε ραίκτωρα Τζώρτζην Ἀβονάλε ὡς καταπιέζοντα τοὺς πολίτας καὶ ἐπιβάλλοντα αὐθαιρέτως φόρους καὶ παρανόμους εἰς ὄφελός του χρηματικὰς εἰσφοράς, μὴ ἀρκούμενον δ' εἰς τὴν χρηματικὴν ἐκμετάλλευσιν, ἀλλὰ καὶ φερόμενον βιαίως καὶ τυραννικώτατα. Παρόμοιαι αἰτιάσεις δὲν ἦσαν σπάνιαι καὶ κατ' ἄλλων ραικτώρων τῆς Τήνου.

Γυναικεῖαι ἐνδυμασίαι τῆς Τήνου κατὰ τὸν Tournefort.

Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1537 ἐπιδρομὴν τοῦ κατακτήσαντος τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Χαϊρεδδὶν Βαρβαρόσσα, οἱ Τήνιοι, παρὰ τὴν πολλάκις διατρανωθεῖσαν ἀφοσίωσίν των εἰς τὴν Βενετίαν, ὑπέκυψαν καὶ οὗτοι πάραυτα εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ φοβεροῦ Τούρκου ναυάρχου καὶ τῇ εἰσηγήσει Μηλίου προδότου παρέδωκαν εἰς τὸν Βαρβαρόσσαν τὸν ραίκτωρα αὐτῶν Δολφῖνον. Ἀλλὰ τάχιστα μετεμελήθησαν διὰ τὴν ἐσπευσμένην ἐκείνην παράδοσιν, ἔστειλαν εἰς Κρήτην ζητοῦντες βοήθειαν καὶ ἀνεπέτασαν καὶ πάλιν τὴν σημαίαν τῆς Βενετίας μὲ τὸν πτερωτὸν λέοντα. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ᾐσχύνοντο οἱ Τήνιοι ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ ἐκείνῃ, ὥστε εἰς μεταγενεστέρους περιηγητὰς διηγοῦντο ὅτι οἱ

Digitized by Google

πρόγονοί των μίαν μόνον στιγμὴν διενοήθησαν νὰ παραδοθῶσι καὶ ὄχι μόνον ἐνίκησαν τὰς δυνάμεις τοῦ Βαρβαρόσσα, ἀλλὰ καὶ κατεκρήμνισαν ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοῦ κάστρου τὸν σταλέντα ὑπ' αὐτοῦ ὅπως συμφωνήσῃ περὶ τῶν ὅρων τῆς παραδόσεως. Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Τουρνεφόρ, γράφων περὶ τὸ 1700, διηγεῖται ὅτι ἔκτοτε ἐπε-

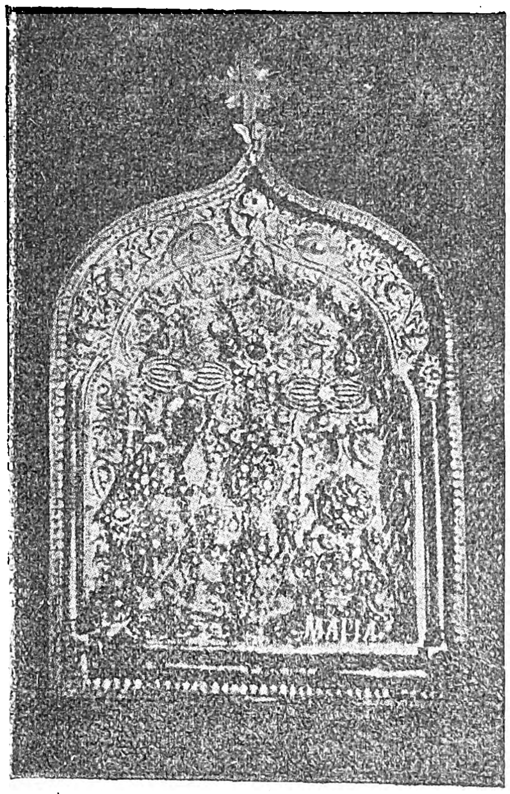

Ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Εὐαγγελιστρίας.

κράτησεν ἐν Τήνῳ ἡ συνήθεια, ἵνα κατὰ τὴν πρώτην ἑκάστου Μαΐου ὁ προβεδιτόρος, συνοδευόμενος ἐν πομπῇ ὑπὸ τῶν τιμαριωτῶν τῆς πολιτείας καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν χωρικῶν, τῆς πολιτοφυλακῆς καὶ τῆς σημαίας τοῦ ἁγίου Μάρκου, μεταβαίνῃ ἔφιππος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Κέχρου, ἔνθα τελεῖται γενικὸς πυροβολισμὸς μετὰ τῆς ζητωκραυγῆς «Ζήτω ὁ ἅγιος Μᾶρκος», τρὶς ἐπαναλαμβανομένης, καὶ μετὰ τοῦτο σχηματίζεται χορός, ἐπισφραγιζομένης τῆς ἑορτῆς διὰ συμποσίου. Οἱ μὴ παρευρεθέντες εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην τιμαριῶται ὑπεβάλλοντο τὸ πρῶτον εἰς πρόστιμον ἑνὸς σκούδου καὶ ἐν τρίτῃ ὑποτροπῇ ἐστεροῦντο διὰ παντὸς τὰ τιμάριά των.

Τῷ 1570 ὁ Φραγκῖσκος Κορονέλλος, τοποτηρητὴς τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου Ἰωσὴφ Νάζη, εὑρισκόμενος ἐν Ἄνδρῳ καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ Τῆνος ὑπέφερε τότε ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων ζωοτροφιῶν, ἐνήργει ὅπως οἱ Τοῦρκοι ἐπιχειρήσωσι τὴν κατάληψιν αὐτῆς. Λέγεται δ' ὅτι ὁ Κορονέλλος ἀπέστειλεν εἰς τὸν σουλτᾶνον Σελὴμ ζωγραφίαν ὡραίου κήπου, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε δένδρον κατάμεστον ὀπωρῶν, γράψας εἰς τὸν σουλτᾶνον: «Ὁ κῆπος εἶναι αἱ Κυκλάδες καὶ ἀνήκουσιν ὅλαι εἰς τὴν ὑμετέραν Μεγαλειότητα, ἐκτὸς τοῦ ἑνὸς μόνου τούτου δένδρου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ Τῆνος». Διό, βέβαιος ὢν περὶ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ σουλτάνου, παρώρμησε τὸν Τοῦρκον ἀρχιναύαρχον Πιαλῆ πασᾶν, εὑρισκόμενον τότε ἐν τῷ Αἰγαίῳ, νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησιν τῶν Κυκλάδων διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς βενετικῆς ἐκείνης νήσου, ἥτις ἦτο τὸ κρησφύγετον πάντων τῶν φυγάδων δούλων καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν ὑποτελῶν. Ὁ Πιαλῆ πασᾶς, ἀνταποκριθεὶς εἰς τὴν ἔκκλησιν ταύτην, ἀπεβιβάσθη εἰς Τῆνον μετὰ ὀκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἀλλὰ καίτοι ἐπροξένησε μεγάλας καταστροφὰς καὶ ἔκαυσε τὰ ὡραιότερα χωρία τῆς νήσου, τὸ θάρρος τοῦ Βενετοῦ ραίκτωρος Ἱερωνύμου Παρούτα ἔσωσε τὴν τελευταίαν ἐν τῷ Αἰγαίῳ βενετικὴν κτῆσιν. Δὲν ἔπαυον δὲ περιθάλποντες συνεχῶς οἱ Τήνιοι δραπετεύοντας ἐκ τῶν τουρκοκρατουμένων γειτονικῶν νήσων δούλους, καθὼς καὶ καταφεύγοντας εἰς αὐτὴν διαφόρους ἐγκληματίας, τῇ ἀνοχῇ τοῦ Βενετοῦ ραίκτωρος τῆς νήσου των, πάντοτε δὲ ἀφωσιωμένοι ὄντες εἰς τὴν Βενετίαν, μίαν μόνην εἶχον αἰτίασιν, ὅτι ἡ Βενετία εἶχεν ἐκδώσει διαταγήν, καθ' ἣν ἐδημεύετο ἡ περιουσία των ἐν περιπτώσει ἀπουσίας μακροτέρας τῶν ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς νήσου, ἥτις ποινὴ ἔβλαπτε κυρίως πολλοὺς βιοπαλαιστάς, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάζοντο καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερον, νὰ ἐκπατρίζωνται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν τοῦ βίου.

Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΗ' οἱ Τήνιοι μετήρχοντο συστηματικῶς τὴν πειρατείαν, συμπραττόντων μετ' αὐτῶν καὶ τῶν κατεχόντων τὴν νῆσον Βενετῶν, λεηλατοῦντες, δῃοῦντες καὶ λαφυραγωγοῦντες τὰς πέριξ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένας νήσους καὶ τὰ παραπλέοντα πλοῖα, φθάνοντες δ' ἐνίοτε καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν μικρασιατικῶν παραλίων.

Ἐν ἔτει 1654, διαρκοῦντος τοῦ μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων περὶ τῆς Κρήτης πολέμου, τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν καπουδὰν Χουσεῒν πασᾶν ἀπεπειράθη νὰ κυριεύσῃ τὸν Τῆνον. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Μοροζίνης, ὅστις εἶχεν ἀφήσει μίαν μοῖραν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου πρὸς πολιορκίαν τῆς Χίου καὶ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στόλου του ἰχνηλάτει τὸν τουρκικόν, ἀκούσας, ἐνῷ διήρχετο παρὰ τὴν Τῆνον, κρότον πυροβόλων, ἔσπευσεν ἐκεῖ καὶ ἡ ἐμφάνισίς του ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐπιβιβασθῶσι τῶν πλοίων των καὶ νὰ ἀπέλθωσι. Τῷ 1696 νέαν ἀτυχῆ ἀπόπειραν ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς ἅλωσιν τῆς νήσου, ἀλλ' ὁ Βενετὸς ναύαρχος Ἀλέξανδρος Μολίν, ἐφορμήσας, ἠνάγκασε τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς Δαρδανέλλια. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ καπουδὰν πασᾶς Μετζομόρτος ἐπανῆλθε μὲ δυνάμεις μεγαλυτέρας καὶ ἠδυνήθη ν' ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν νῆσον, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν κατοίκων μετὰ ζημιῶν. Οὕτως ἠδυνήθη ἡ Τῆνος νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸν ἐν τῷ Αἰγαίῳ κατακλυσμὸν τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως μέχρι τοῦ 1715. Περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς 5 Ἰουνίου τοῦ ἔτους τούτου ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως πρὸ τῆς Τήνου ὁ περιβόητος καπουδὰν πασᾶς Τζανοὺμ Χόντζας, ἡγούμενος ἰσχυροτάτου στόλου ἀποτελουμένου ἐκ 45 πολεμικῶν πλοίων καὶ πολλῶν μεταγωγικῶν καὶ ἐνήργησεν ἀμέσως ἀπόβασιν εἴκοσι πέντε καὶ πλέον χιλιάδων ἀνδρῶν. Καίτοι δ' ὁ ἔκτακτος προβλεπτὴς προσέδραμε μὲ ὅσους ἐνόπλους πολίτας καὶ χωρικοὺς κατώρθωσεν ἐσπευσμένως νὰ συγκεντρώσῃ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῆς προελάσεως, ἂν καὶ ἐπροξενήθησαν θάνατοί τινες καὶ ζημίαι εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς. Λόγῳ δὲ τῆς ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ, οἱ ὑπερασπισταὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν τάχιστα εἰς τὸ φρούριον. Κατόπιν ὅμως ἀσκηθείσης πιέσεως τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ συγκεντρωμένων ἀστῶν καὶ χωρικῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ τινες ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ βομβαρδισμὸν τοῦ φρουρίου, μετὰ τρόμου ἔβλεπον ἑτοιμαζομένας ἤδη τὰς ἀναρριχητικὰς κλίμακας καὶ νέα ὁλμοβόλα καὶ ἀκόμη βαρύτερον πυροβολικόν, οἱ Βενετοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑψώσουν λευκὴν σημαίαν καὶ νὰ παραδώσωσι τὸ φρούριον διὰ συνθηκολογήσεως, δι' ἧς ἐπετράπη εἰς αὐτούς, τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τὴν φρουρὰν μετὰ τοῦ προβλεπτοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων του ὅπως ἐξέλθουν τοῦ φρουρίου μὲ τὴν σημαίαν ἀναπεπταμένην, τὰ τύμπανα κρούοντα καὶ φέροντες τὰ ὅπλα καὶ τὰς ἀποσκευάς των. Κατ' αἴτησίν των δὲ μετεφέρθησαν εἰς Μονεμβασίαν διὰ παραχωρηθέντων εἰς αὐτοὺς δύο ἐκ Μυκόνου πλοίων. Ἡ ἅλωσις τῆς Τήνου, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητος, ἐνεποίησεν εἰς τὴν Βενετίαν θλιβερωτάτην αἴσθησιν καὶ κατάπληξιν. Ὁ δ' ἔκτακτος προβλεπτὴς τῆς νήσου Βερνάρδος Βάλβης, κατηγορηθεὶς ὅτι ἐδωροδοκήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἰσήχθη εἰς δίκην ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ποτισθεὶς κοχλάζοντα ἄργυρον.

Εἰς τὸ φρούριον ὑπῆρχον 35 τηλεβόλα. Ἐκ τούτων παρέλαβον οἱ Τοῦρκοι τὰ μεγαλυτέρας ὁλκῆς, ἐξ ὧν καὶ περίφημον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὀρειχάλκινον τηλεβόλον μήκους 40 περίπου ποδῶν, τὸ ὁποῖον διευθυνόμενον ἀπὸ ἔμπειρον πυροβολητὴν ἐπήνεγκε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποβάσεως τῶν Τούρκων εἰς τὴν παραλίαν τῆς νήσου ἐπαισθητὴν θραῦσιν καὶ ἠμπόδισε τὴν ταχεῖαν προέλασίν των. Ἀμέσως δὲ τὸ φρούριον κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν ἱστοριογράφον τῆς Βενετίας Φερράρην, συνήγαγον μὲ τὰς γαλέρας των 200 ἀπὸ τὰς καλυτέρας οἰκογενείας τῆς νήσου, ὑποχρεώσαντες αὐτὰς ὅπως κατοικήσωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, διὰ νὰ μὴ ἀποπειραθοῦν νὰ ἐπιστρέψουν ἐκ νέου ὑπὸ τὴν προτέραν κυριαρχίαν τῆς Βενετίας. Ὡς βεβαιοῖ ὁ μνημονευθεὶς Βενετὸς ἱστορικός, οἱ κάτοικοι τῆς Τήνου ἀνήρχοντο καθ' ὃν χρόνον ἡλώθη ἡ νῆσος εἰς 15 000 καὶ ἦσαν οἱ πλεῖστοι τοῦ δυτικοῦ δόγματος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ Τῆνος ὠνομάζετο τότε «ἡ νῆσος τοῦ πάπα».

Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Τῆνος παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ Γ' ὡς τιμάριον εἰς ἕνα τῶν μᾶλλον σημαινόντων Τούρκων μεγιστάνων, τὸν νομομαθῆ (οὐλεμὰ) Βελῆ Ζαντὲ ἐφέντην, διευθυντὴν τοῦ νομισματοκοπείου, καὶ τοὺς κατόπιν τὴν θέσιν ταύτην κατέχοντας, ὑφ' οὓς ὑπήγετο ἡ νῆσος μέχρι τοῦ 1805, ὅτε περιῆλθεν εἰς τὸν Σεῒτ Φεϊζουλὰχ ἐφέντην, δεφτερδάρην τοῦ Ἰράτι Τζετίτι Χουμαγιοὺν (λογιστὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν προσόδων, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν). Ἀπολαύουσα δὲ ἐξαιρετικῶν προνομίων ἡ Τῆνος, ἦτο ἀπηλλαγμένη πάσης ἐπ' αὐτῆς δικαιοδοσίας τοῦ καπουδὰν πασᾶ. Ἐκυβερνᾶτο δ' ἀφ' ἑαυτῆς, ἔχουσα εἶδος γερουσίας συγκειμένης ἐκ πέντε μελῶν, τριῶν Ἑλλήνων τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος καὶ δύο τοῦ δυτικοῦ. Ὁ κανονικῶς ὑπὸ τῶν Τηνίων ἀποδιδόμενος κατ' ἔτος εἰς τὴν Τουρκίαν φόρος δὲν ὑπερέβαινε τὰς 33.000 γροσίων. Αἱ δαπάναι ὅμως τῆς τοπικῆς διοικήσεως καὶ ἄλλα ἔκτακτα ἔξοδα ἐπηύξανον αὐτὸν εἰς 60.000 ἕως 70 000. Στερουμένη δὲ ναυτικοῦ, ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ παρέχειν ναύτας εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στόλον. Ὄχι δὲ μόνον δὲν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Τούρκους νὰ προσορμίζωνται εἰς Τῆνον μετὰ στόλου, ἀλλ' ὤφειλον νὰ πλέωσι μακρὰν αὐτῆς δώδεκα μίλια. Εἰς τὴν Τῆνον παρέμενεν ὡς ἐκτελεστικὴ δύναμις εἷς ἀγᾶς ἢ ζαμπίτης μετὰ δύο ἢ τριῶν ζαπτιέδων καὶ ὁ καδῆς, ὁ ὁποῖος σπανιώτατα εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν του. Τὰ δ' ἐξ οἱουδήποτε μέρους τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἐπιβιβαζόμενα ἐπὶ τηνιακῶν πλοίων ἐμπορεύματα, προοριζόμενα διὰ τὴν Τῆνον, ἦσαν ἀπηλλαγμένα παντὸς δασμοῦ. Ὑπῆρχεν ὅμως ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως καὶ ὁ ἐνοικιαστὴς τῆς δεκάτης, περιβεβλημένος καὶ μὲ διοικητικὴν ἐξουσίαν, *βοϊβόδας* τιτλοφορούμενος, ὅστις, καίτοι πάντοτε Χριστιανός, ἀνεδεικνύετο οὐχ ἧττον συχνὰ καὶ τῶν Τούρκων χειρότερος καὶ ἁρπακτικώτερος. Οἱ Τήνιοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς φραγκοκρατίας (1207—1715) διῃροῦντο εἰς τρεῖς κοινωνικὰς τάξεις, τὴν τῶν προυχόντων (ἀριστοκρατῶν), τὴν τοῦ κλήρου καὶ τὴν τοῦ λαοῦ. Ἡ αὐτὴ δὲ διαίρεσις τάξεων παρέμεινε καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Διαρκούσης τῆς ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' κατοχῆς τῶν Κυκλάδων (1770—1774) ἡ Τῆνος διῳκεῖτο ὑπὸ ἐννέα συνδίκων ἐκ τῶν προκρίτων τῆς νήσου, καθ' ἣν πολλαὶ ἠκούοντο ἐκ μέρους τῶν Τηνίων μεμψιμοιρίαι καὶ γογγυσμοί. Ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἔτη τινὰ κατόπιν ὑπῆρχον ἐν τῇ νήσῳ πρόξενοι τῶν κυριωτέρων Δυνάμεων, ὄντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἑπτανήσιοι ἢ καὶ ἐντόπιοι ἐκ τῶν δυτικῶν τὸ θρήσκευμα. Ἀλλ'

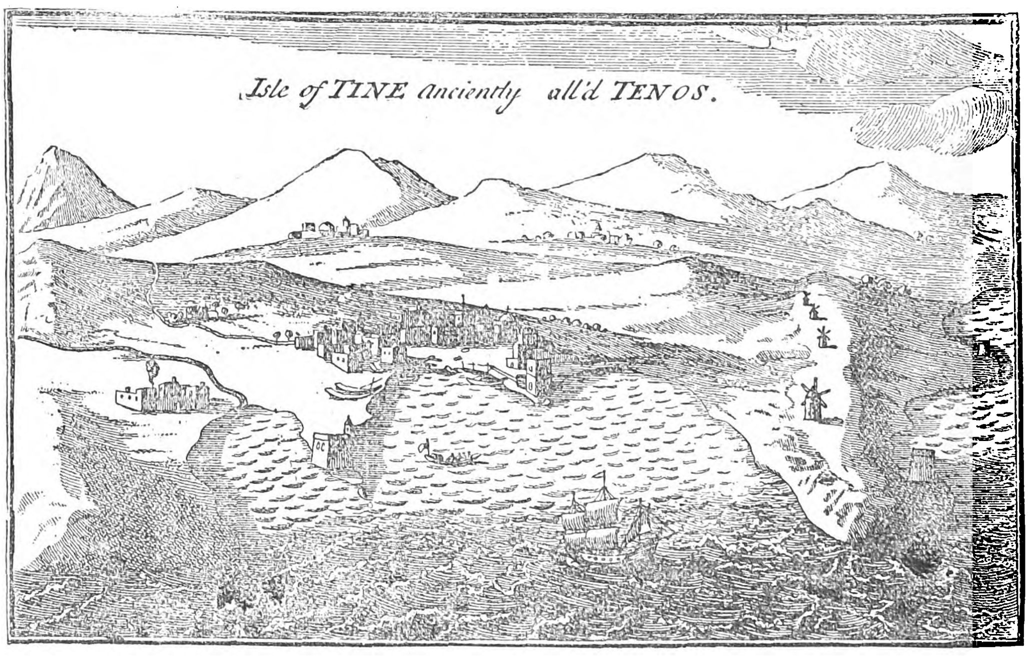

Ἡ Τῆνος κατὰ τὸν Tournefort.

Digitized by Google

οἱ πλεῖστοι τούτων ἦσαν κατώτεροι τοῦ ἀξιώματος, τὸ ὁποῖον ἔφερον.

Κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἀγῶνα τοῦ 1821 ἱκανοὶ τῶν Τηνίων, ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος, ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος καὶ εἷς ἐκ τούτων, ὁ ἐκ τῶν σημαινόντων προκρίτων τῆς νήσου Φραγκῖσκος Γεωργαντόπουλος, συλληφθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὑποβληθεὶς εἰς ἀφάνταστα βασανιστήρια, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἀπαγχονισθεὶς τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821. Κατὰ τὸ 1826 ὁ Αὐστριακὸς ναύαρχος Παυλούτσης, ἐξ ἀφορμῆς τῆς καταδιώξεως τῆς πειρατείας προσορμισθεὶς ἐν Τήνῳ, διέπραξε πλείστας ὅσας κατὰ τῆς νήσου βιαιοπραγίας. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἡ Τῆνος ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν ἄλλων Κυκλάδων.

Ἐπὶ φραγκοκρατίας πρωτεύουσα τῆς Τήνου ἦτο τὸ νῦν ἠρειπωμένον *Ἐξώβουργον*, ὀχυρὸν κάστρον ἐγειρόμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοῦ ὀξυκαταλήκτου βράχου (ὕψ. 553 μ.), καταπληκτικὰ ὁμοιάζοντος κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Λυκαβηττόν. Τὸ κάστρον, εἰς τὸ ὁποῖον σῴζονται ἀκόμη μεσαιωνικαί τινες οἰκοδομαί, τρεῖς ἐκκλησίαι καὶ ὡραία μαρμαρίνη κρήνη, ἐλέγετο *Ἁγία Ἑλένη* (Santa Elena), διέμενον δ' ἐν αὐτῷ ὁ Βενετὸς ραίκτωρ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχῶν καὶ τῆς φρουρᾶς καὶ αἱ ἐπίσημοι ἐγχώριαι οἰκογένειαι. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἡ νῆσος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ δὴ μετὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης τοῦ Πασάροβιτς (1718), πάντες οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ Ἐξώβουργον κατῆλθον βαθμηδὸν καὶ κατῴκησαν εἰς τὴν νῦν παραθαλασσίαν πρωτεύουσαν, κειμένην ἐπὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς, ἀπέχουσαν δὲ τοῦ Ἐξωβούργου περὶ τὴν 1 ½ ὥραν. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, καὶ δὴ κατὰ τὸ ἔτος 1676, ὅτε ἐπεσκέφθησαν τὴν Τῆνον οἱ περιηγηταὶ Σπὸν καὶ Οὐέλερ, τρεῖς ἢ τέσσαρες μόνον οἰκίαι ἦσαν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς νῦν πρωτευούσης πόλεως τῆς νήσου. Ἐκαλεῖτο δ' ὁ τόπος ἔκτοτε πόλις ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐνταῦθα ὑπαρξάσης ἀρχαίας πόλεως. Καὶ ὁ Τουρνεφόρ, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Τῆνον τῷ 1700, λέγει ὅτι μικρόν τι μόνον μέρος τῆς νέας αὐτῆς πόλεως ἦτο συνῳκισμένον.

Νομίσματα. Τὰ σῳζόμενα νομίσματα τῆς Τήνου εἶναι ἀργυραῖ δραχμαὶ καὶ τετράδραχμα, ἅτινα ἐκόπησαν περὶ τὸ 300—200 π. Χ. Οἱ κυριώτεροι τύποι, οἵτινες εὕρηνται ἐπὶ τούτων, εἶναι κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος, πωγωνοφόρος καὶ δαφνοστεφής, ὄπισθεν δὲ Ποσειδῶν καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ κρατῶν δελφῖνα καὶ σκῆπτρον, ἡ αὐτὴ κεφαλὴ ἀγένειος, ὄπισθεν δὲ Ποσειδῶν ἱστάμενος, κρατῶν ἐπίσης δελφῖνα καὶ σκῆπτρον, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ΤΗΝΙΩΝ, ΤΗΝΙ ἢ τὰ γράμματα Τ—Η καὶ δένδρον φοίνικος ἢ βότρυς σταφυλῆς. Ἐπὶ δὲ τῶν χαλκῶν τῆς νήσου νομισμάτων, τῶν τασσομένων ἀπὸ τοῦ ἔτους 300 μέχρι τῶν μέσων τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ, οἱ κυριώτατοι τύποι εἶναι κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος, πωγωνοφόρος ἢ ἀγένειος, κεφαλὴ Ποσειδῶνος δαφνοστεφής, Διόνυσος ἱστάμενος μετὰ θύρσου πρὸ βωμοῦ, ὄπισθεν δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ ΤΗ, ΤΗΝΙΩΝ, σταφυλή, Ποσειδῶν ἱστάμενος μετὰ τριαίνης, περὶ ἣν ἑλίσσεται δελφίν, ἢ κρατῶν δελφῖνα καὶ τρίαιναν, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ δελφίν, τρίαινα καὶ δελφῖνες, καθὼς καὶ ρόδον. Πιθανώτατα τὸ ρόδον, ὡς πρόσθετον σύμβολον, ἐμφαίνει τὴν ἐπὶ τῆς Τήνου κατὰ τὴν περίοδον καθ' ἣν ἐκόπη τὸ νόμισμα ἐπικυριαρχίαν τῆς Ρόδου, ἥτις ἦρχε καὶ ἄλλων ἐν τῷ Αἰγαίῳ νήσων, ἐν αἷς καὶ τῆς Ἄνδρου. Τὰ δ' ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων νομίσματα τῆς Τήνου, ἀπὸ Τιβερίου μέχρι Μαξίμου, πάντα χαλκᾶ, ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν ΤΗΝΙΩΝ, οἱ ἐν αὐτοῖς δ' ἐπικρατοῦντες τύποι ἦσαν Ποσειδῶν καὶ Διόνυσος ἐν ναῷ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lamansky*, Secrets d'état de Venise (Petersbourg 1884), σ. 641 ἐν ἐκθέσει Foscarini τοῦ ἔτους 1577.—*M. Crusii*, Turcograeciae libri octo (Basiliae 1584), σ. 206.—*Κ. Σάθα*, Monumenta Historiae Hellenicae, τόμ. Δ' (ὁ τόμος περιλαμβάνει νόμους καὶ προνόμια διαφόρων ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἐν οἷς καὶ τῆς Τήνου, ἀπὸ τῆς ΙΓ' μέχρι τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος).—*J. Spon* et *G. Wheller*, Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant (Amsterdam 1679).— *O. Dapper*, Description exacte des isles de l' Archipel (Amsterdam 1703), σ. 266.— *Κυρίλλου Ε'*, οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, Σιγίλλιον ἀπολυθὲν κατὰ Μάϊον τοῦ 1749 περὶ τοῦ ἐν Τήνῳ μονυδρίου τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (ἀπόκειται εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, ἀρ. 704—707 τοῦ Supplement grec).— *J. von Riedesel*, Bemerkungen auf einer reise durch die Levante (1733).— *Pasch van Krienen*, Breve descrizione dell' Arcipelago (Livorno 1773) σ. 71—75 τῆς ὑπὸ *L. Ross* ἐν ἔτει 1860 β' ἐκδόσεως.— *Δανιὴλ* καὶ *Γρηγορίου τῶν Δημητριέων*, Γεωγραφία Νεωτερική, τ. Α' (Βιέννη 1791), σ. 296 κ. ἑ.—*Markaky Zallony*, Voyage à Tine, une des îles de l'Archipel (Paris 1839. Μετεγλωττίσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετά τινων παρατηρήσεων ὑπὸ *Δ. Μ. Μαυρομαρᾶ*, ἐν Ἀθήναις 1888).— Γενικὸν πρωτόκολλον ἐπαρχίας Τήνου κατὰ τὴν πρώτην ἐνιαύσιον περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν, τμῆμα χειρογράφων).— Ἀρχεῖον τῆς κοινότητος Ὕδρας, δημοσιευόμενον ὑπὸ *Ἀντωνίου Λιγνοῦ*, τ. Η', Θ' καὶ Ι'.— *Maxime Raybaud*, Mémoires sur la Grèce (Paris 1825), τ. Β', σ. 130.— *Jourdain*, Mémoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce, depuis 1822 jusqu'au combat de Navarin (Paris 1828) τ. Β', σ. 226 κ. ἑ.— Εὕρεσις τῆς πανσέπτου εἰκόνος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καὶ οἰκοδομὴ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας εἰς τὴν νῆσον Τῆνον (Βενετία 1833).— *Alexis de Valon*, L'île de Tine (ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Revue des Deux Mondes», ἔτ. 1843, σ. 787—822, μετεγλωττίσθη δ' εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ *Ἰακώβου Ν. Καγκάδη*, ἐν Τήνῳ, 1878).— *Antonius Moschatos*, De insula Teno ejusque historia commentatio (Gottingae, MDCCCLV).— *Ι. Βάλληνδα*, Ἔκθεσις περὶ τοῦ ἐν Πανόρμῳ Τήνου ἀνευρεθέντος σπηλαίου, «Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν», τ. Ζ' (1859), σ. 921.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἱστορικαὶ παραδόσεις περὶ Τήνου, ἔνθ. ἀν., σ. 999.— *Ἰωάννου Α. Ζαλλώνη*, Κλινικαὶ παρατηρήσεις (Ἑρμούπολις 1861. Ποιεῖται λόγον περὶ Τήνου ὑπὸ νοσογραφικὴν ἔποψιν).— *J. Vlassopoulos*, Notices statistiques sur l'île de Tinos (Saint-Pétersbourg 1861).— *Δ. Μαυρομαρᾶ*, Περιοδία ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ἤτοι ἀρχαιότητες τῆς νήσου ταύτης (Ἀθῆναι 1865).—*Δρόσου Ν. Δρόσου*, Ἱστορία τῆς νήσου Τήνου ἀπὸ τῆς Ε' σταυροφορίας μέχρι τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ 1821 (Ἀθῆναι 1870).—*Α. Μηλιαράκη*, Κυκλαδικὰ (Ἀθῆναι 1874). —*Παύλου Λάμπρου*, Ἀνέκδοτα νομίσματα καὶ μολυβδόβουλλα τῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας δυναστῶν τῆς Ἑλλάδος (Ἀθῆναι 1880) σ. 60 κ. ἑ.—*Γ. Δροσινη*, Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ περιοδ. «Ἑστία», τ. ΙΕ' (1883), σελ. 232 κ.ἑ.— *Ἰω. Πετρώφ*, Ἄτλας τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος (Λειψία 1886), σ. 31.—*Ἐπαμ. Γεωργαντοπούλου*, Τηνιακὰ (Ἀθῆναι 1889).— *Χ. Ε. Κανελλοπούλου*, Αἱ ἐν Τήνῳ, δυτικαὶ μοναὶ «Παρνασσός», τ. ΙΕ' (1893), σ. 711—719.—Χάρτης τῆς νήσου Τήνου κατὰ τὸν ἀγγλικὸν ὑδρογραφικὸν χάρτην [Ἀθῆναι] (1895).—*G. Patroni*, Sulle antichità di Tinos, ἐν «Ath. Mitt.», t. XX (1895), σ. 397 κ. ἑ.—*Στυλιανῆς Καραλῆ*, Τηνιακαὶ παροιμίαι (ἐδημ. ἐν Παροιμίαις *Ν. Γ. Πολίτου, τ. Α'.*)—*Ἀδαμαντ. Ι. Ἀδαμαντίου*, Τηνιακά, ἐν «Δελτίῳ Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας», τ. Ε' (1897), σ. 277—326 (πρόκειται περὶ συλλογῆς παραμυθίων τηνιακῶν μετὰ διαφόρων σχολίων καὶ παρατηρήσεων).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Παροιμίαι ἐκ Τήνου (ἐδημ. ἐν Παροιμίαις *Ν. Γ. Πολίτου*, τ. Α'.)—*Στυλιανῆς Γάφου*, Τρόπος τοῦ ἐνδύεσθαι παρὰ Τηνίοις κατὰ τὸ ἔτος 1800 περίπου, «Οἰκογεν. Ἡμερολόγιον», ἔτ. 1902.—*Alfred Philippson*. Beiträge zur Kenntnis der griechischen Inselwelt (Gotha 1901), σ. 20 κ. ἑ.—*Ἀλεξ. Μωραϊτίδου*, Παναγία ἡ Τηνιακιά, «Κυκλαδικὸν Ἡμερολόγιον», ἔτ. Α' (1902), σ. 166—169.— *Hubert Demoulin*, Fouilles de Ténos, ἐν «Bull. de Corr. Hellen.», τ. XXVI (1902), 399 κ.ἑ.—*Τοῦ αὐτοῦ* Les Rhodiens à Ténos, ἔνθ. ἀν. XXVII (1903, σ. 233 κ.ἑ.—*Hauttecœur*, L'île de Ténos (1904).—*P. Graindor*, Vases archaïques à reliefs de Ténos, ἐν «Rev. Arch.», ἔτ. 1905, σ. 286 κ. ἑ —*Τοῦ αὐτοῦ*, Les fouilles de Ténos en 1905, ἐν «Musée Belge», ἔτ. 1906, σ. 309 κ. ἑ.—*Π. Γ. Ζερλέντου*, Ἱστορικαὶ ἔρευναι, τεῦχ. Α' (Ἑρμούπολις 1913), σ. 93 κ. ἑ. καὶ τεῦχ. Β', σ. 218 κ. ἑ.—*Δ. Ι. Φιλιππίδου*, Οἱ Λατῖνοι ἐν Τήνῳ, «Πάνταινος» Ἀλεξανδρείας, τ. Ε' (1913), σ. 679—683.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐπισκοπὴ καὶ ἐπίσκοποι Τήνου κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (Ἀλεξάνδρεια 1923).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ ἐν Τήνῳ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπὶ ἐνετοκρατίας (Ἀλεξάνδρεια 1926) —*Σ. Π. Λάμπρου*, Τήνου δικέφαλοι ἀετοί, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τ. ΙΒ' (1915), σ. 377 —*Δ. Π. Πασχάλη*, Συμεών, ἐπίσκοπος Σύρας, Τζίας, Θερμίων, Τήνου ἐν περιοδ. «Θεολογία» τ. Γ' καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, ἐν Ἀθήναις, 19—25.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Πρόξενοι καὶ προξενεῖα εἰς τὰς νήσους ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐν «Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος» τοῦ ἔτ. 1931, σ. 137—457.—*Ν. Γ. Ἀρμακόλλα*. Οἰκονομικὰ τῆς Τήνου 1715—1822 (Ἀθῆναι 1926).—*Σίμου Μενάρδου*, Τοπικὰ Τήνου, ἐν «Ἐπετηρίδι Βυζαντινῶν Σπουδῶν», ἔτ. Δ' (1927), σ. 332 κ. ἑ.—*Τοῦ αὐτοῦ*. Τοπωνύμια τῆς νήσου Τήνου, ἐν «Πρακτικοῖς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», ἔτ. 1928, σ. 151 κ. ἑ —*Α. Μάρκοβιτς*, Ὁ ὑπόγειος κόσμος τῆς Τήνου, ἐφημ. «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῆς 25 καὶ 26 Νοεμβρίου 1928.—*Κ. Λομέρα*, Οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῆς νήσου Τήνου (Ἀθῆναι 1929).—*Ν. Σακελλίωνος* καὶ *Στ. Φιλιππίδου*, Ἱστορία τοῦ ἐν Τήνῳ ἱεροῦ ναοῦ καὶ ἱδρύματος τῆς Εὐαγγελιστρίας (Ἑρμούπολις 1929).—*Κώστα Καιροφύλα*, Ἱστορικαὶ σελίδες Τήνου 1207—1821 (Ἀθῆναι 1930).—*Ἀντωνίου Σώχου*, Ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴν Τῆνο (Ἀθήνα 1930). Τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Τήνου βλ. παρὰ *Frid. Hiller v. Gaertringen*, Inscriptiones Cycladum (Berolini, MCMIII—MCMIX), σ. XXXIII—XXXV καὶ 229—298.

Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

—**Τήνου** ***περίπτωσις*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, πολεμικὰ πλοῖα τῶν στόλων τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ συνέλαβον τὴν 1, 2 καὶ 4 Σεπτεμβρίου 1916 ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν γερμανικὰ καὶ αὐστροουγγρικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, 13 τὸν ἀριθμόν, ἐν οἷς καὶ τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Tinos». Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν πλοίων τούτων διημφεσβήτησαν τὸ νόμιμον τῆς λείας τούτων, ὡς γενομένης ἐντὸς οὐδετέρων ὑδάτων, ἀλλὰ τὸ ἐν Παρισίοις συλοδικεῖον διὰ τῆς ἀπὸ 29 Νοεμβρίου 1917 ἀποφάσεώς του ἐπεκύρωσε ταύτην ὡς καλῶς γενομένην. Ὡς νομικὸν ἐπιχείρημα προεβάλετο τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου αἱ Κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι ἐχρησιμοποίουν πλείστους ὅσους ἑλληνικοὺς λιμένας καὶ ὅρμους ὡς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ὑποβρυχίων των διὰ βενζίνης, ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι κατέλαβον διὰ τῶν στρατευμάτων των ἑλληνικὰς πόλεις καὶ στρατιωτικὰ φρούρια. Διὰ τοιούτων πράξεων, αὐτόχρημα πολεμικῶν, προσετίθετο εἰς τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τοῦ συλοδικείου τῶν Παρισίων, αἱ ἑλληνικαὶ θάλασσαι καὶ χῶραι κατέστησαν «πράγματι» παρὰ τῶν ἀντιπάλων Δυνάμεων ἀπὸ οὐδετέρων θέατρον πολέμου. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ νομικῶς ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς δικαίου βάσιμον, ἐφ' ὅσον θὰ ἐτίθετο ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ θάλασσαι καὶ ἄλλα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἐχρησιμοποιήθησαν προηγουμένως καὶ παρὰ τῶν ἀντιπάλων τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ διὰ πολεμικὰς πράξεις.

Η. Γ. Κ.

τῆξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τήκειν, μεταβολὴ στερεοῦ εἰς ρευστόν, κοιν. *λειώσιμον*: «τῆξις κηροῦ, — μετάλλου, — λίπους, — χιόνων» κλπ.

— *[Μεταλλ.] Τῆξις* ἢ *σύντηξις* (γαλλ. fusion, ἀγγλ. smelting, γερμ. Smhmelzen) ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ εἶναι πρᾶξις, καθ' ἣν τὸ κύριον προϊὸν παράγεται ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει. Τὸ κύριον προϊὸν τοῦτο δύναται νὰ εἶναι μέταλλον ἢ ἐνδιάμεσον προϊόν, ὡς ἀνθράκωμα, θειοῦχος (ἢ ἀρσενικοῦχος) κλπ., σύνθετος ἕνωσις (σύντηγμα) περιέχουσα τὸ ὑπ' ὄψιν μέταλλον, ὡς καὶ ἄλλα μέταλλα κλπ. *Σύντηξις* λέγεται εἰδικώτερον τῆξις πλειοτέρων οὐσιῶν ὁμοῦ πρὸς παραγωγὴν μετάλλου, συντήγματος ἢ κραμάτων. Αἱ προστιθέμεναι οὐσίαι εἰς τὴν σύντηξιν (lit de fusion) καλοῦνται *συλλιπάσματα*. Κατὰ τὴν τῆξιν παράγονται, πλὴν τῶν ὡς ἄνω χρησίμων οὐσιῶν, καὶ σκωρίαι περιλαμβάνουσαι τὰ ξένα σώματα, ἅτινα οὕτω ἀποχωρίζονται. Ἡ τῆξις δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ χημικῆς μεταβολῆς ἢ μετὰ χημικῆς μεταβολῆς.

Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐπιδιώκεται: 1) ὁ χωρισμὸς διὰ τῆς τήξεως ἐπὶ ἀγόνων συνδρόμων οὐσιῶν (gangue), ὡς π. χ. εἰς τὸν ἀντιμωνίτην Sb_2S_3 πρὸς συγκέντρωσιν αὐτοῦ εἰς πλούσιον θειοῦχον ἀντιμώνιον· 2) ἡ τῆξις τοῦ μετάλλου ἵνα λάβῃ τὴν κατάλληλον ἐμπορικὴν ἢ βιομηχανικὴν μορφήν· 3) ἡ τῆξις πρὸς παρασκευὴν κραμάτων· καὶ 4) ἡ κάθαρσις μετάλλου διὰ ἀποχωριστικῆς τήξεως (liquation) ἢ ἐξιδρώσεως (ressuage) ὑπὸ στερεὰν μορφήν, π.χ. κάθαρσις ψευδαργύρου, τοῦ ἀργυρούχου μολύβδου διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Πάττινσον ἢ διὰ τῆς μεθόδου τῆς ψευδαργυρώσεως, δι' ἀποχωριστικῆς τήξεως τοῦ κασσιτέρου δι' ἐξιδρώσεως.

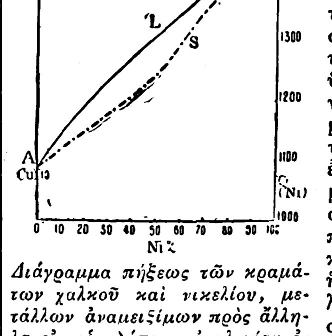

Διάγραμμα πήξεως τῶν κραμάτων χαλκοῦ καὶ νικελίου, μετάλλων ἀναμειξίμων πρὸς ἄλληλα εἰς οἱανδήποτε ἀναλογίαν ἐν στερεᾷ καταστάσει.

[Τὸ διάγραμμα παρουσιάζει μίαν συνεχῆ γραμμὴν τοῦ liguidus καὶ μίαν συνεχῆ γραμμὴν τοῦ solidus καὶ ἓν στερεὸν διάλυμα.]

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ἥτις εἶναι πολὺ σπουδαιοτέρα διακρίνομεν ἀναλόγως τῆς συμβαινούσης κυριωτέρας χημικῆς ἀντιδράσεως: 1) τὴν σκωριωτικὴν τῆξιν, 2) τὴν ὀξειδωτικήν, 3) τὴν ἀναγωγικήν, 4) τὴν καθιζητικήν, 5) τὴν ἀνθρακωτικήν, 6) τὴν θειωτικὴν καὶ 7) τὰς συνθέτους συντήξεις.

Κατὰ τὴν σκωριωτικὴν σύντηξιν γίνεται ἀποχωρισμὸς ὑπὸ ὑγρὰν μορφὴν τῶν ξένων οὐσιῶν. Εἰς πάσας σχεδὸν τὰς τήξεις σχηματίζονται σκωρίαι. Διὰ καθεαυτὸ σκωριωτικῆς συντήξεως παρασκευάζεται π. χ. ὁ χαλκὸς ἐκ τῶν μεταλλευμάτων τῶν μεγάλων λιμνῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὸ νικέλιον κλπ.

Ἡ ὀξειδωτικὴ τῆξις ἔχει σκοπὸν τὴν ἀπαγωγὴν σωμάτων τινῶν δι' ὀξειδώσεως μέρους τῆς ὑγρᾶς μάζης καὶ εἶναι ἰδίως ἀνακαθαρτικὴ ἐργασία. Τὸ ἀπαιτούμενον ὀξυγόνον λαμβάνεται ἐκ τοῦ ἀέρος, ἐνίοτε ὑπεροξυγονοῦχον, μέσῳ ὑγροῦ ἀέρος, ἐξ ὀξειδίων ὑπὸ μορφῆς μεταλλευμάτων ἢ ἐνδιαμέσων προϊόντων μεταλλουργικῆς κατεργασίας, π. χ. ὀξειδίων τοῦ σιδήρου, ἐνίοτε νιτρικῶν ἢ θειικῶν ἁλάτων κλπ. Γίνεται ἐπίσης εὐρυτάτη χρῆσις αὐτῆς εἰς σχεδὸν πάσας τὰς μεταλλουργίας τῶν μετάλλων. Οὕτω εἰς τὴν σιδηρουργίαν μετατρέπεται ὁ χυτοσίδηρος εἰς χάλυβα καὶ σίδηρον. Τὰ θειοῦχα συντήγματα χαλκοῦ ὀξειδοῦνται εἰς στρόμβους, τὰ θειοῦχα μεταλλεύματα χαλκοῦ κατὰ τὴν πυριτικὴν τῆξιν μεταβάλλονται εἰς ὀξείδια. Ὁμοίως κατὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ μολύβδου, τοῦ ἀργύρου, τοῦ χρυσοῦ, τοῦ κασσιτέρου κτλ. γίνεται ἡ κάθαρσις καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, ἡ κυπέλλωσις κτλ. Ἐξαιροῦνται μόνον αἱ μεταλλουργίαι τοῦ ἀργιλλίου καὶ τοῦ μαγνησίου. Ἡ ἀναγωγικὴ τῆξις ἔχει σκοπόν: α) τὴν παραγωγὴν μετάλλου ἢ κράματος, β) τὴν μετατροπὴν μεταλλουργικοῦ τινος προϊόντος εἰς ἄλλο πλέον εὐ-

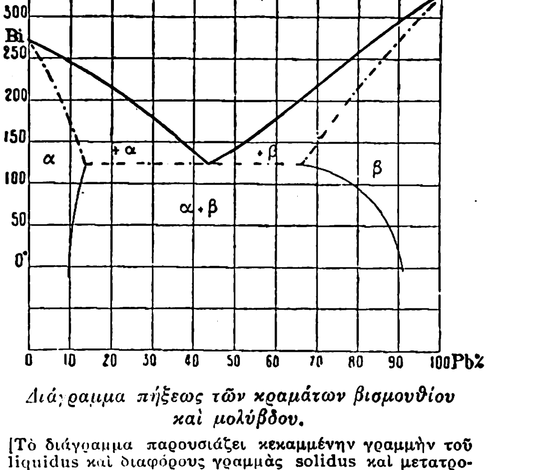

Διάγραμμα πήξεως τῶν κραμάτων βισμουθίου καὶ μολύβδου.

[Τὸ διάγραμμα παρουσιάζει κεκαμμένην γραμμὴν τοῦ liquidus καὶ διαφόρους γραμμὰς solidus καὶ μετατροπῆς τῶν στερεῶν διαλυμάτων α καὶ β. Τὸ σημεῖον εὐτηξίας ἀντιστοιχεῖ εἰς 43 % μολύβδου καὶ θερμοκρ. 130°]

Digitized by Google

καμίνευτον καὶ γ) τὴν ἀνακάθαρσιν μετάλλου ἢ κράματος.

Ὡς ἀναγωγικὰ μέσα χρησιμοποιοῦνται ἰδίως ὁ ἄνθραξ, τὸ ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὸ ὑδρογόνον, τὸ ὑδαταέριον καὶ τὸ ἀργίλλιον. Ἐπίσης οὐσίαι τινὲς ὡς τελικαὶ προσθῆκαι ἐνεργοῦσιν ἀποξειδωτικῶς (μαγγάνιον, πυρίτιον, νάτριον). Ἡ ἀναγωγικὴ τῆξις χρησιμοποιεῖται ἐπίσης εὐρύτατα π. χ. ἐν τῇ ὑψικαμίνῳ πρὸς παραγωγὴν χυτοσιδήρου μετὰ σκωριοποιήσεως, ἐν τῇ ἀναγωγῇ τῶν ὀξειδικοῦ χαλκοῦ, νικελίου, μολύβδου, κασσιτέρου, ψευδαργύρου κτλ. πρὸς παραγωγὴν ἀντιστοίχου μετάλλου.

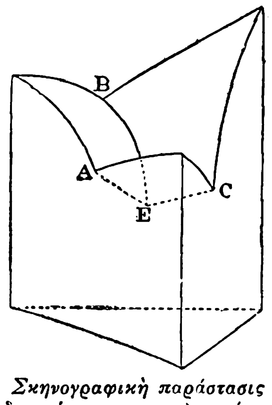

Σκηνογραφικὴ παράστασις διαγράμματος τρισδιαστάτου τήξεως κραμάτων μολύβδου, βισμουθίου καὶ κασσιτέρου, παρουσιάζοντος τὰ εὐτηκτικὰ μείγματα A, B, C, E.

Κατὰ τὴν καθιζητικὴν τῆξιν ἐπέρχεται ἡ κατακρήμνισις μετάλλου τινος M ἐκ θειούχου ἑνώσεως δι' ἄλλου μετάλλου M' κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$MS + M' = M + M'S$$

ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς θερμοχημείας. Ἡ καθιζητικὴ τῆξις ἐφαρμόζεται εἰς τινας μεθόδους παραγωγῆς τοῦ μολύβδου διὰ τοῦ σιδήρου, ὡς καὶ τοῦ ἀντιμονίου, ἐπίσης διὰ τοῦ σιδήρου.

Ἡ ἀνθρακωτικὴ τῆξις ἀποσκοπεῖ τὴν προσθήκην ἄνθρακος εἰς κρᾶμα. Ἐφαρμόζεται μόνον εἰς τὴν σιδηρουργίαν, ὅπου κατέχει σπουδαίαν θέσιν. Προστίθεται ἡ ἀναγκαιοῦσα ποσότης ἄνθρακος περὶ τὸ πέρας τῆς παραγωγῆς χάλυβος ἐν τῇ καμίνῳ, ἐν τῷ χωνευτηρίῳ, ἢ ἐν τῷ χυτῆρι (θυλάκῳ ἀποχύσεως). Χρησιμοποιεῖται ἀνθρακοῦχον κρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ καὶ ἀποξειδωτικῶς (σπιγγέλλιον, σιδηρομαγγάνιον, χυτοσίδηρος καὶ ἐνίοτε ἄνθραξ).

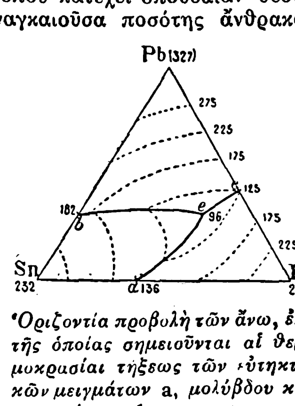

Ὁριζοντία προβολὴ τῶν ἄνω, ἐπὶ τῆς ὁποίας σημειοῦνται αἱ θερμοκρασίαι τήξεως τῶν εὐτηκτικῶν μειγμάτων a, *μολύβδου καὶ κασσιτέρου,* b *κασσιτέρου καὶ βισμουθίου,* c *βισμουθίου καὶ μολύβδου. Εἰς τὸ σημεῖον* e *ἀντιστοιχεῖ εὔτηκτον κρᾶμα τηκόμενον εἰς 96°.*

Ἡ θειωτικὴ τῆξις ἔχει σκοπὸν τὴν μεταβολὴν μεταλλεύματος μὴ θειούχου εἰς θειοῦχον. Ἐφαρμόζεται εἰς τὴν μεταλλουργίαν τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ νικελίου. Αἱ σύνθετοι συντήξεις περιλαμβάνουσι περιπλοκωτέρας τινὰς ἀντιδράσεις, ὡς π. χ. τὴν τῆξιν μετ' ἀντιδράσεως τῶν νεωτέρων μεταλλουργιῶν τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ μολύβδου. Οὕτω τὸ ὀξείδιον ἀντιδρᾷ ἐπὶ τῆς θειούχου ἑνώσεως πρὸς παραγωγὴν τοῦ μετάλλου M.

$$(1)\quad 3MS + 3O_2 = MS + 2MO + 2SO^2$$

$$(2)\quad MS + 2MO = 3M + SO^2$$

Ἡ τῆξις γίνεται συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς φυσικοχημείας. Ἡ ἀποχωριστικὴ τῆξις καὶ ἡ ἐξίδρωσις γίνονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς τήξεως τῶν κραμάτων. Ὁμοίως καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν κραμάτων καὶ τῶν ἀνθρακωμάτων. Ἡ ὀξείδωσις, ἡ ἀναγωγή, θείωσις κτλ. ἀκολουθοῦσι τοὺς νόμους τῶν χημικῶν ἰσορροπιῶν τῶν συστημάτων πολλῶν συνιστώντων.

Αἱ συσκευαὶ τήξεως εἶναι αἱ φρεατοκάμινοι (κάμινοι χαμηλῆς ἑστίας, ὑψικάμινοι, κάμινοι μεθ' ὑδατίνου ἐπενδύτου), οἱ στρόμβοι, αἱ φλογοβόλοι κάμινοι μετὰ δαπέδου καὶ αἱ κάμινοι μετὰ χωνευτηρίων. [Πρβλ. *L. Guillet*, Traité de Métallurgie Générale (Παρίσιοι 1922).] Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

τήραγμα (τό)· δημοτ., παρατήρημα, βλέμμα, ἄλλως *κοίταγμα*: «ἄγριο εἶναι τὸ τήραγμά του».

τηράζω, καὶ *τηράω*, ἀορ. *ἐ)τήραξα*· δημοτ., παρατηρῶ, βλέπω, ἄλλως *κοιτάζω*: «τήρα δῶ νὰ σοῦ πῶ», «ποῦ τηράζεις;», «τήραξέ με 'ς τὰ μάτια», «τήρα με νὰ σὲ τηρῶ, νὰ περνοῦμε τὸν καιρό».

Τήραιος. Τρίτος βασιλεὺς τῆς πόλεως Χάρακος ἐν Σουσιανῇ (νῦν Κουσιστάν), ἀποθανὼν κατόπιν νόσου εἰς ἡλικίαν 92 ἐτῶν (*Λουκ.*, Μακρ. 16). Α. Θ. Σ.

Τήρεια, ἡ ***Τηρείη*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος ὑψηλὸν τῆς Μυσίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλιάδ. Β 829) παρὰ τὴν πόλιν Ζέλειαν (νῦν Σαρίκιοϊ). Α. Θ. Σ.

Τηρεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς νύμφης Βιστονίδος, βασιλεὺς τῆς Θράκης. Βοηθήσας τὸν Πανδίονα, βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τοῦ Λαβδάκου, βασιλέως τῶν Θηβῶν, ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Πρόκνην, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Ἴτυν. Βραδύτερον, ἀτιμάσας τὴν γυναικαδέλφην του Φιλομήλαν, ἀπέκοψε τὴν γλῶσσάν της, ἵνα μὴ ἀνακοινώσῃ τὸ ἀνοσιούργημά του. Μαθοῦσα ὅμως τοῦτο ἡ Πρόκνη, ἔσφαξεν εἰς ἐκδίκησιν τὸν ἴδιον υἱόν της, τοῦ ὁποίου τὰς σάρκας παρέθεσεν ὡς δεῖπνον εἰς τὸν πατέρα του, καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῆς ἀδελφῆς της διὰ τὰς Ἀθήνας. Ὁ Τηρεὺς τότε, ἀντιληφθεὶς τὸ πάθημά του, ἁρπάσας πέλεκυν κατεδίωξεν αὐτὰς καὶ κατέφθασεν εἰς Δαύλειαν τῆς Φωκίδος, ὁπότε οἱ θεοί, ἀγανακτήσαντες ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀνοσιουργημάτων, μετεμόρφωσαν αὐτοὺς εἰς πτηνά: τὴν μὲν Πρόκνην εἰς ἀηδόνα, τὴν δὲ Φιλομήλαν εἰς Χελιδόνα, τὸν δὲ Τηρέα εἰς ἔποπα (*Ἀπολλοδ.* Γ, 14, 8). Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ὁ Τηρεύς, μὴ δυνηθεὶς νὰ συλλάβῃ αὐτάς, ηὐτοκτόνησεν εἰς τὰ Μέγαρα, ὅπου ὑπῆρχε τάφος του, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερον κατ' ἔτος θυσίας «ψηφῖσιν ἀντὶ οὐλῶν χρώμενοι» (*Παυσ.* Α, 41, 9), αἱ δὲ δύο ἀδελφαὶ καταφυγοῦσαι εἰς Ἀττικὴν ἔκλαυσαν μέχρι θανάτου. Τὸν μῦθον τοῦτον ἐξεμεταλλεύθησαν πολλάκις οἱ τραγικοί. Α. Θ. Σ.

Τηρὴς *[Μυθολ.]*. Δούλη Μενελάου, γεννήσασα ἐξ αὐτοῦ τὸν Μεγαπένθη (*Ἀπολλοδ.* Γ, 11, 1). Α. Θ. Σ.

Τήρης Α'. Βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν ἐν Θράκῃ, πατὴρ τοῦ Σιτάλκου, περὶ τὸ 480 π. Χ., ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τοῦ μεγάλου βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν, ἐκτεινομένου ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τοῦ Δουνάβεως (*Θουκ.* Β, 29).

— **Τήρης Β'.** Ἀπόγονος τοῦ προηγουμένου, σύγχρονος τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, μετὰ τοῦ ὁποίου κατ' ἀρχὰς συνεμάχησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Συνταχθεὶς βραδύτερον μετὰ τοῦ Κερσοβλέπτου, βασιλέως τῶν Θρακῶν, ἐνικήθη μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τῷ 342 π. Χ. (*Διοδ. Σικελ.* XVI, 71). Σῴζονται νομίσματα αὐτοῦ κοπέντα ἐν Μαρωνείᾳ. Α. Θ. Σ.

τήρησις, —*εως* (ἡ)· διατήρησις, διαφύλαξις: «τήρησις λογιστικῶν βιβλίων, —τάξεως, —καθαριότητος» ‖ «τήρησις τῶν νόμων» ἐφαρμογή, ἰσχύς, σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους.

τηρητὴς (ὁ)· ὁ τηρῶν, διατηρῶν, διαφυλάττων: «τηρητὴς τῶν νόμων».

τηρητικός, —*ή,* —*όν*· ὁ τηρῶν, διατηρῶν, τηρητής.

— **τηρητικὴ** ***σχολὴ*** *['Ιστορ. 'Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἐμπειρικὴ* σχολή.

Τηρίας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Σικελίας, ὅστις παραρρέων τὴν πόλιν Λεοντίνους (νῦν Lentini) ἐκβάλλει ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Συμαίθου (νῦν Giarretta). Ἐνταῦθα στρατοπεδεύσαντες οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν Σικελικὴν ἐκστρατείαν (415—413 π. Χ.) ἀπέπλευσαν εἰς Συρακούσας (*Θουκ.* VI, 50). Σήμερον καλεῖται Fiume di Santo Leonardo. Α. Θ. Σ.

τηρῶ (—*έω*)· διατηρῶ, διαφυλάττω, κρατῶ, δὲν παραβαίνω: «τηρεῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, — τὸν νόμον», «ἐτήρησε τὸν λόγον του» ‖ καθόλου, διατηρῶ: «τηρῶ λογιστικὰ βιβλία».

τήρων (ὁ) *[Βυζ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ νεοσύλλεκτος στρατιώτης, ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως tiro. Εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ἕκαστος tiro ὑπεβάλλετο εἰς ποικίλας δοκιμασίας καὶ ἀσκήσεις, ἀφοῦ δὲ ηὐδοκίμει εἰς αὐτὰς μετετίθετο εἰς τὴν τάξιν τοῦ στρατιώτου, ὁπότε ἐλέγετο miles. Εἰς ἀνάλογον ἐξέτασιν ἐπεβάλλετο ἕκαστος τήρων καὶ εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατόν. Ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐξέτασιν ταύτην ὑπάλληλος ἐλέγετο ἐπιμελητὴς τῶν τηρώνων. Ν. ΚΛΣ

τῆς· γενικ. τοῦ ἄρθρου *ἡ*.

τί· ἀντων. ἐρωτημ. ἢ ἀόριστος οὐδ. γένους, βλ. *τίς*.

Τιαμὰτ *[Μυθολ.]*. Θῆλυ στοιχεῖον, ἓν τῶν πρώτων ὄντων τῆς βαβυλωνιακῆς μυθολογίας κατὰ τὸ βαβυλωνιακὸν ἔτος τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, καὶ σύζυγος τοῦ Ἀπσοῦ, ἄρρενος στοιχείου. Μὴ ἐπιδοκιμάζουσα τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀπσοῦ καταστροφὴν τῶν νεωτέρων θεῶν, οἵτινες θορυβοῦντες ἐτάρασσον τὸν ὕπνον του, προειδοποίησεν αὐτοὺς περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ὁ δὲ σοφώτερος ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἔα, ρίψας αὐτὸν δι' ἐπῳδοῦ εἰς βαθὺν ὕπνον καὶ ἐκμηδενίσας αὐτόν, ἐνυμφεύθη μετ' ὀλίγον καὶ ἐγέννησεν ἐκ τῆς Λαμάχου τὸν Μαρδούκ, τὸν ὕπατον τῶν θεῶν τοῦ βαβυλωνιακοῦ πανθέου. Ἐν τῷ μεταξὺ χολωθεῖσα ἡ Τιαμάτ, ἀπεφάσισεν αὐτὴ αὕτη νὰ καταστρέψῃ τοὺς θεούς. Ὁ Μαρδοὺκ ὅμως, ἐξασφαλίσας παρὰ τῶν ἄλλων θεῶν τὴν βασιλείαν, ἐφόνευσεν αὐτὴν καὶ ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον. Α. Θ. Σ.

Τιὰν Σιὰν *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας (βλ. λ. *Τιενσάν*).

τιάρα (ἡ) κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, φερόμενον παρὰ τῶν ἀρχαίων Περσῶν εἰς ἐπισήμους περιστάσεις. ἄλλως: *κίδαρις* (βλ. λ.)· ‖ τὸ στέμμα τῶν παπῶν Ρώμης.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ παπικὴ *τιάρα* εἶναι ᾠοειδὴς μίτρα, ἔξωθεν περιβαλλομένη ὑπὸ τριῶν ἐπαλλήλων δουκικῶν στεμμάτων, κατὰ κορυφὴν ἐπιστεφομένη διὰ γηΐνης σφαίρας μετὰ μικροῦ σταυροῦ καὶ κατὰ τὰ πλάγια ἔχουσα κυματιώσας δύο ταινίας (infulae). Εἶναι ἔμβλημα τῆς τριτῆς παπικῆς ἐξουσίας, βασιλικῆς, αὐτοκρατορικῆς καὶ ἱερατικῆς (Triregium), φέρεται δὲ μόνον κατὰ τὰς ἐπισήμους πομπὰς καὶ τελετάς. Ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸ ὄνομα καμηλαύκιον τὸ πρῶτον ἐπὶ πάπα Κωνσταντίνου (708—715), ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τιάρα ἐπὶ Πασχάλη Β' (1099—1118). Ἀρχικῶς ἦτο κωνοειδὴς πῖλος ἐξ ἁπλοῦ λευκοῦ ὑφάσματος, εἰς ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Λουδοβῖκος Β' προσέθηκεν ἐπὶ πάπα Νικολάου (858—867) ἓν διάδημα. Ἀργότερον κατεσκευάσθη ἐκ χρυσοῦ ὑφάσματος, διάλιθος καὶ μετὰ τῶν ταινιῶν, προστεθέντος δευτέρου στέμματος καὶ τοῦ κορυφαίου ἐπιθήματος ὑπὸ Βονιφατίου Η' (1294—1303). Κατὰ τοὺς γοτθικοὺς χρόνους διεμορφώθη εἰς μεταλλικὸν κῶνον, ἐφ' οὗ οἱ πάπαι τοῦ Ἀβινιὸν προσέθηκαν καὶ τὸ τρίτον στέμμα. Τοῦ τύπου τούτου περίφημος ἦτο ἡ λεγομένη τιάρα τοῦ ἁγίου Σιλβέστρου. Ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως προσέλαβε τὸ σημερινὸν ᾠοειδὲς σχῆμα. Ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τιαρῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπῆρξαν ἡ διὰ τὸν Ἰούλιον Β' κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μιλανέζου Καραντόσσο (ἀξίας 200.000 δουκάτων), ἡ ὑπὸ Ναπολέοντος δωρηθεῖσα εἰς Πῖον Ζ', ἡ ὑπὸ Ἰσαβέλλας Β' τῆς Ἱσπανίας δωρηθεῖσα εἰς Πῖον Θ' (ἔχουσα τὰ στέμματα ἐξ ἀδαμάντων καὶ τὴν σφαῖραν ἐκ σαπφείρου), τέλος δὲ ἡ ὑπὸ τῆς πόλεως τοῦ Μιλάνου προσφερθεῖσα (1924) εἰς Πῖον ΙΑ' (ἀξίας 1.000.000 λιρεττῶν). — Π.

Τιάραντος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευομένων (IV, 48) πέντε μεγάλων ποταμῶν τῆς Σκυθίας (Εὐρωπαϊκὴ Σαρματία), ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν Ἀν. ὑπωρειῶν τῶν Βασταρνικῶν ὀρέων (Ἀνατολικὰ Καρπάθια). καὶ «πρὸς ἑσπέρης τε μᾶλλον ῥέων», χύνεται εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἴστρου μεταξὺ τοῦ Πυρετοῦ (Προύθου) καὶ Ἀράρου (Ἱέρασος). Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς ταυτότης αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

Τιάρας (Tiara), ***Πετρήϊος***. Ὀλλανδὸς ἑλληνιστὴς (1516—1588), ὁ πρῶτος πρύτανις τοῦ ἐν Λουγδούνῳ (Leyden) τῆς Ὀλλανδίας πανεπιστημίου. Καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γενόμενος, μετέφρασε τὸν «Σοφιστὴν» τοῦ Πλάτωνος καὶ τὴν «Μήδειαν» τοῦ Εὐριπίδου. Γ. Γ.

Τιαρὲ (Tiaret) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ πόλις τῆς Ἀλγερίας, ἐν τῷ νομῷ Ὀράν, εἰς ὕψος 1.090 μ., ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς Μοσταγκάνεμ. Κάτ. 15.862 (1926), ἐξ ὧν 7.275 Εὐρωπαῖοι. Εἶναι στρατιωτικὸς σταθμός. Θ. Κ.

Τιαριουλία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας μεταξὺ Ἀδάβων (νῦν Vinaroz) καὶ Σίγαρα (νῦν Σάρρα) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰλερκαόνων, ὡς Πτολεμαῖος (Β', στ', 64). Ἡ τοποθεσία της ὀνομάζεται νῦν Castilio del Tiar. Σ. Ε. Λ.

Τίασα *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς ἀρχαίας Σπάρτης Εὐρώτα καὶ ἀδελφὴ τῆς Σπάρτης. Ἀπὸ τῆς Τιάσης ταύτης ὠνομάσθη ὁμωνύμως καὶ ὁ παραρρέων τὴν πόλιν Σπάρτην ἀπὸ τῆς νοτίου πλευρᾶς της ποταμός.

Τίασα *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Εὐρώτα, πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν, παρὰ τὸ χωρίον Τρύπη, ὑπωρειῶν τοῦ Ταϋγέτου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Εὐρώταν. Κατὰ τὸν ροῦν του διαρρέει τὸ μαγευτικὸν προάστιον τῆς Σπάρτης Μαγοῦλαν. Καλεῖται κοινῶς *Μαγουλίτσα καὶ ποτάμι τῆς Μαγούλας* ἢ *Τρυπιώτικο ποτάμι*. ΚΑΨ.

Τίασον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἐπιφανεστάτων πόλεων τῆς Δακίας κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 8, 4) ἐν τῇ Dacia Maluensis, ταυτιζομένη μὲ τὴν σημερινὴν Tiasul ἐν Ρουμανίᾳ. Α. Θ. Σ.

Τιβὰν *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Κερασοῦντος τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 20 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ε. Ι. Χ.

Τιβαρηνία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ Πόντου, γείτων τῆς τῶν Χαλύβων, τῶν Λευκοσύρων καὶ τῆς τῶν Μοσσυνοίκων. Σ. Ε. Λ.

Τιβαρηνοὶ *['Αρχ.]*. Γεωργικὸς καὶ εἰρηνικὸς λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, σκυθικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Λύκου (Κελκὶδ-Ἰρμάκ) καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ γειτονεύων πρὸς ἀνατολὰς μετὰ τῶν Μοσσυνοίκων καὶ Χαλύβων, Μετὰ τῶν Μοσσυνοίκων, Μόσχων καὶ ἄλλων ἀπε-

Digitized by Google

τέλουν τὴν δεκάτην ἐνάτην σατραπείαν τοῦ περσικοῦ κράτους ἐπὶ Δαρείου, τῷ δὲ 480 π. Χ συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ἀριόμαρδον, υἱὸν τοῦ Δαρείου. Διὰ τῆς χώρας αὐτῶν διῆλθε φιλικῶς ὁ Ξενοφῶν ἐπιστρέφων μετὰ τῶν μυρίων τῷ 400 π.Χ. (*Ξεν.* Κύρ. Ἀνάβ. V, 5, 2). Α. Θ. Σ.

Τιβεριὰς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς ὁμωνύμου λίμνης ἐν Γαλιλαίᾳ τῆς Παλαιστίνης. Ἐκτίσθη ὑπὸ Ἡρώδου Ἀντίπα ἐπὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὠνομάσθη πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου, γενομένη πρωτεύουσα τοῦ Ἡρώδου ἀντὶ τῆς Σεπφώριδος. Ἐπειδή, ὅταν ὠρύσσοντο τὰ θεμέλια, εὑρέθησαν ἐκεῖ πολλοὶ παλαιοὶ τάφοι, οἱ Ἑβραῖοι ἀπέφυγον νὰ προσέλθουν καὶ ὁ Ἡρώδης συνῴκισεν ἐκεῖ ξένους τῆς κατωτέρας ὑποστάθμης. Ἐκτίσθη καὶ ὠργανώθη διοικητικῶς κατὰ τρόπον ἑλληνορρωμαϊκόν. Ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος, διορισθεὶς στρατηγὸς τῆς Γαλιλαίας κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, τὴν ὠχύρωσε. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου (70 μ. Χ.), ἡ Τιβεριὰς κατέστη τὸ κέντρον τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους καὶ μετεφέρθη εἰς αὐτὴν τὸ Σεναχεδρὶν ἐκ Σεπφώριδος καὶ ἡ ταλμουδικὴ σχολὴ ἐξ Ἰαμνίας. Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσεχώρησε βραδέως εἰς Τιβεριάδα, μόλις δὲ τὸν Ε' αἰῶνα ἀναφέρεται ὁ πρῶτος της ἐπίσκοπος. Οἱ Ἄραβες τὴν κατέλαβον τῷ 637. Ἐπὶ σταυροφόρων ἱδρύθη ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ναζαρέτ.

Σήμερον ἡ Τιβεριὰς ἔχει 4 000 κατ., ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι Ἑβραῖοι, μὲ 10 συναγωγάς. Ὑπάρχουν 1.200 Μουσουλμᾶνοι καὶ 250 ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ μὲ ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον, διατηρούμενα ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Ἡ Τιβεριὰς εἶναι περίφημος εἰς ὅλην τὴν Συρίαν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ψύλλων, ὥστε οἱ Ἄραβες λέγουν ὅτι ἐκεῖ ἑδρεύει ὁ βασιλεὺς τῶν ἐντόμων τούτων. Γ. Λ. Α.

— **Τιβεριάδος** ***θάλασσα*** [*Βιβλ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Γεννησαρετ.*

Τιβερίνα (Tiberina) [*Γεωγρ.*]. Νησὶς τῆς Ἰταλίας, σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως ἐντὸς τῆς Ῥώμης, διὰ τῆς ἀποσχίσεως αὐτοῦ εἰς δύο βραχίονας κατὰ τὸ πλατύτερον τμῆμά του, παρὰ τὸν Παλατῖνον λόφον, ἔναντι τοῦ ἀρχαίου θεάτρου τοῦ Μαρκέλλου. Ἔχει μῆκος 300 μ. περίπου καὶ πλάτος 80 μ. Τὸ σχῆμα αὐτῆς ὑπενθυμίζει μέγα πλοῖον, διὸ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε περιβληθῆ ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν ἐν εἴδει πλευρῶν, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ δύο ἄκρα παρίστανον τὴν πρῷραν καὶ τὴν πρύμνην. μὲ ὀβελίσκον εἰς τὸ μέσον ἐν εἴδει ἱστοῦ. Ἡ νησὶς ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν Ἀσκληπιόν, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτῆς καὶ ναός, μεταβληθεὶς κατὰ τὸ 1000 μ. Χ. εἰς τὴν μέχρι σήμερον σῳζομένην ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Ἡ νησὶς συνεδέεται μετὰ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ διὰ δύο γεφυρῶν, κτισθεισῶν περὶ τὸ 62 π Χ. Μ. Δ. Β.

Τιβερῖνος. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς ἰταλικῆς πόλεως Ἄλβας, υἱὸς τοῦ Καπέτου. Ἐπνίγη κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς τὰ ῥεύματα τοῦ ποταμοῦ Ἀλβούλα, ὅστις μετωνομάσθη ἀπὸ τότε *Τίβερις*. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων εἶχε καταταχθῆ μεταξὺ τῶν θεῶν καὶ ἐτιμᾶτο ὡς προστάτης τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως. Διεσώθη κολοσσιαῖον ἄγαλμα τούτου ἐν Ῥώμῃ δαφνοστεφές, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται ὁ Τιβερῖνος κρατῶν κώπην εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὴν μυθικὴν λύκαιναν καὶ τὸν Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον βρέφη. ΚΑΨ

Τιβεριόπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] Πόλις τῆς Μ Ἀσίας ἐν Ἀβαείτιδι τῆς Δ. Φρυγίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Μυσίας πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Συναοῦ (νῦν Σιμάβ). Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 39 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας Καπατιανῆς, ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Λαοδικείας. Σῴζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα αὐτῆς ἀπὸ Τραϊανοῦ μέχρι Γορδιανοῦ. Α. Θ. Σ.

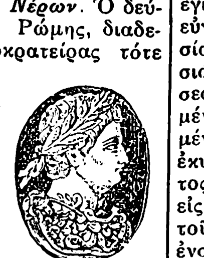

Καμέα τοῦ Τιβερίου.

Τιβέριος (Tiverium), ***Κλαύδιος Νέρων***. Ὁ δεύτερος αὐτοκράτωρ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον τῆς κοσμοκρατείρας τότε πόλεως τὸν Αὔγουστον, κατὰ τὸ 14 μ. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Τιβερίου Νέρωνος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κλαυδίων, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 42 π. Χ. καὶ τῆς Λιβίας, ἥτις διεζεύχθη τὸν πατέρα του διὰ νὰ συζευχθῇ τὸν Αὔγουστον (Ὀκτάβιον), ὅτε ἀκόμη οὗτος ἦτο ἁπλοῦν μέλος τῆς β' τριανδρίας. Εἰσῆλθε νέος ἀκόμη εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ διεκρίθη ἐν αὐτῇ, ἰδίως κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Κανταβρηνῶν ἐν Ἀρμενίᾳ πόλεμον καὶ τὸν ἐν Γαλατίᾳ. Ὡσαύτως διεξήγαγε μετ' ἐπιτυχίας βραδύτερον καὶ τοὺς εἰς τὰς Ἄλπεις, τὴν Γερμανίαν, τὴν Παννονίαν καὶ τὴν Δαλματίαν πολέμους. Διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ταύτας νίκας του ὁ Αὔγουστος τὸν ἤμειψε μὲ τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα καὶ τὴν χεῖρα τῆς χήρας θυγατρός του Ἰουλίας, κατὰ τὸ 6 π Χ. Ἀλλ' ὁ Τιβέριος ἀπεγοητεύθη ταχέως ἐκ τοῦ γάμου τούτου, ἕνεκα τοῦ ἀκολάστου βίου τῆς συζύγου του, καὶ ἀπεσύρθη εἰς Ῥόδον, ἔνθα ἔζησεν ὡς αὐτοεξόριστος ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς την Ῥώμην (2 μ. Χ.), τῇ διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος, κατόπιν ἐπιμονῆς τῆς συζύγου τούτου καὶ μητρὸς τοῦ Τιβερίου Λιβίας καὶ ἔζησεν ἐν αὐτῇ ἐπί τινα χρόνον ὡς ἁπλοῦς ἰδιώτης. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τῶν τέκνων τῆς Ἰουλίας ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ Ἀγρίππα γάμου της, τὰ ὁποῖα ὁ Αὔγουστος εἶχεν υἱοθετήσει, πλὴν τοῦ τελευταίου Ἀγρίππα Ποστούμου, ὅστις ἕνεκα τοῦ ἀσώτου βίου του ἔζη, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ πάππου του Αὐγούστου, μακρὰν τῆς Ῥώμης ὑπὸ ἐπιτήρησιν, καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Τιβερίου Δρούσου εἴς τινα ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Γερμανῶν, ὁ Αὔγουστος υἱοθέτησε τὸν Τιβέριον καὶ ἀνακαλέσας ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν τὸν ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ, ὅστις κατήγαγεν, ὁδηγούμενος ὑπὸ τούτου, νέους θριάμβους ἐν Γερμανίᾳ, Παννονίᾳ, Δαλματίᾳ καὶ Ἰλλυρίᾳ. Διὰ τὰς νέας ταύτας νίκας ἠμείφθη ὁ Τιβέριος μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ δημάρχου διὰ βίου καὶ ἔγινε διὰ δόγματος τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου συνανθύπατος τοῦ Αὐγούστου. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου (14 μ Χ.) ὁ Τιβέριος, ἄγων τὸ 56 ἔτος τῆς ἡλικίας του, εὑρέθη μὲν ὁ ἐκ διαθήκης κληρονόμος τῆς ἀτομικῆς περιουσίας ἐκείνου, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ διάδοχος τῆς ἀνωνύμου ἐξουσίας του, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς νόμος καθίστα κληρονομικὴν καὶ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ὁποίας δὲν ἦσαν ἀρκετὰ τὰ δύο στοιχεῖα τῆς ἐξουσίας του, ἡ δημαρχία καὶ ἡ ἀνθυπατεία, διότι μόνα δὲν συναπετέλουν τὴν ἀσκηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου αὐταρχίαν. Κύριος ὅμως ὢν τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχε προσελκύσει πρὸς ἑαυτόν, τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν δημοσίων ταμείων, τὰ ὁποῖα ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ διὰ φίλων του ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Αὐγούστου, εὐχερῶς κατέστη ὁ κύριος τῆς καταστάσεως διὰ τῆς διπροσώπου πολιτικῆς του καὶ τῆς δουλικότητος τῆς ῥωμαϊκῆς συγκλήτου, ἥτις ἔδωσεν εὐρεῖαν ἑρμηνείαν εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Αὐγούστου. Ὄχι μόνον ἔγινεν ὁ διάδοχος τοῦ Αὐγούστου εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ καὶ ἐξελιπαρήθη εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, ὑποκρινόμενος ὅτι δὲν ἤθελε τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα καὶ ἀρνούμενος τοὺς τίτλους καὶ τὰς τιμάς, ὑποσκελίσας οὕτω τὸν περισσότερα δικαιώματα ἔχοντα νὰ γίνῃ ὁ κληρονόμος τῆς ἐξουσίας τοῦ πάππου του Ἀγρίππαν Πόστουμον, ὅστις καὶ ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Τιβερίου ὑπὸ τοῦ ἐπιτηροῦντος αὐτὸν ἑκατοντάρχου, εἰπόντος ὅτι τὸν ἐφόνευσε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Αὐγούστου. Κατ' ἀρχὰς ὁ Τιβέριος ἐκυβέρνησε πατρικῶς, ἀπασχοληθεὶς μὲ τὴν βελτίωσιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, τὴν ἄσκησιν καὶ πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ, δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ καταργήσῃ τὰς λαϊκὰς συνελεύσεις, νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς περιπτώσεις ἐνοχῆς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐφευρεθὲν ἔγκλημα τῆς καθοσιώσεως (ἐσχάτης προδοσίας) καὶ ν' ἀνησυχήσῃ τοὺς Ῥωμαίους μὲ δεσποτικὰς καὶ ἐγκληματικὰς πράξεις, αἵτινες ὑπῆρξαν τὸ προοίμιον τῶν μυσαρῶν ἐγκλημάτων τούτου καὶ τῶν ἐστεμμένων κακούργων διαδόχων του. Κατὰ διαταγήν του, ὡς ἐλέγετο, ἐδηλητηριάσθη ἐν Ἀντιοχείᾳ (19 μ. Χ.) ὁ ἀνεψιός του (υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Δρούσου) καὶ θετὸς υἱός του Γερμανικός, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευεν ὁ ῥωμαϊκὸς στρατός, διότι ἐφρόνει ἴσως ὅτι ἐπεσκίαζε τὴν δόξαν του, καὶ ἐφονεύθη ἐν τῇ φυλακῇ ἐν Ῥώμῃ ὁ διοικητὴς τῆς Συρίας Πείσων, ὅστις εἶχεν ἔλθει ν' ἀπολογηθῇ πρὸ τῆς γερουσίας καὶ τοῦ ἐξεγερθέντος ῥωμαϊκοῦ λαοῦ διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἐπιρριφθεῖσαν δηλητηρίασιν τοῦ Γερμανικοῦ. Ἀπὸ τότε ἡ κυβέρνησίς του ἔγινεν ὠμοτέρα καὶ ἐγκληματικωτέρα. Μὲ ὄργανόν του τὸν πρῶτον ὑπουργόν του Αἴλιον Σηϊανόν, ἀρχηγὸν τῶν πραιτωριανῶν, ὅστις τὸν ἐνεθάρρυνεν εἰς τὰς ἐγκληματικὰς πράξεις του, ἔγινεν ὁ ἐστεμμένος δήμιος τῶν ἐπιφανεστέρων εὐγενῶν Ῥωμαίων. διὰ νὰ διαρπάζῃ τὰς περιουσίας των. Οἱ συκοφάνται (delatores) ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐν Ῥώμῃ, πλουτοῦντες ἐκ τῆς δημεύσεως τῶν περιουσιῶν τῶν ὑπ' αὐτῶν καταγγελλομένων ὡς ἐνόχων ἐσχάτης προδοσίας καὶ φονευομένων πλουσίων Ῥωμαίων πολιτῶν. Ὁ τρόμος ἐκυριάρχει ἐν Ῥώμῃ καὶ ἡ ἐξαχρειωθεῖσα σύγκλητος, ἥτις εἶχε μεταβληθῆ ἐκ πολιτικοῦ σώματος εἰς διοικητικὸν συμβούλιον καὶ ἀντιπροσωπείαν τοῦ δήμου, κατέστη τὸ ὄργανον τῶν αἱμοβόρων ἐνστίκτων του. Κατὰ τὸ 26 μ. Χ. ἀφῆκε τὴν Ῥώμην καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν νῆσον Κάπρην (Καπρέαν), τὴν ὁποίαν κατέστησε φωλεὰν τῆς πρὸς πάντας δυσπιστίας του, τῆς ἀκολασίας του καὶ τῆς τυραννίας του, ἐμπιστευθεὶς ὅλην σχεδὸν τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὸν Σηϊανόν, ὅστις καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Τιβερίου, κολαφίσαντα αὐτόν, ἐτόλμησε νὰ δηλητηριάσῃ. Ὅτε ὅμως ἐπληροφορήθη ὅτι οὗτος, ἐπωφελούμενος τῆς ἐκ Ῥώμης ἀπουσίας του, ἐπεδίωκε, περιβαλλόμενος διάφορα ἀξιώματα, νὰ γίνῃ ὁ κύριος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε τὴν ὑπὸ τῆς συγκλήτου καταδίκην του εἰς θάνατον (31 μ. Χ.). Ἓξ ἔτη μετὰ τὸν φόνον τοῦ Σηϊανοῦ ἀπέθανε καὶ ὁ Τιβέριος, πνιγείς, ὡς ἐλέγετο, ἐν τῇ κλίνῃ του ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πραιτωριανῶν Σερτωρίου Μάκρωνος, ὅστις εἶχε μεριμνήσει καὶ περὶ ἀνακηρύξεως ὡς αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης τοῦ Καλιγούλα, τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ δολοφονηθέντος Γερμανικοῦ.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Ῥώμη ἐπὶ τῆς **βασιλείας** τοῦ Τιβερίου ἦτο ἑστία παντοειδῶν ἐγκλημάτων, αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, πλὴν τῶν παθουσῶν ἐκ φοβερῶν σεισμῶν κατὰ τὸ 23 καὶ 29 μ. Χ, εὑρίσκοντο ἐν μεγάλῃ εὐημερίᾳ, διότι ἐπεκράτει εἰρήνη καὶ τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐν αὐταῖς, κυβερνωμέναις ὑπὸ χρηστῶν διοικητῶν καὶ πειθαρχοῦντος στρατοῦ· διὰ τοῦτο καὶ οἱ κάτοικοί των μετὰ σεβασμοῦ ὡμίλουν περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου, πρὸς τὸν ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι ᾐσθάνοντο τόσον μεγάλην ἀποστροφήν. Τῆς εὐημερίας ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο καὶ ὁ πλοῦτος, ὅστις ἀνευρέθη εἰς τὰ ἐν Ῥώμῃ δημόσια ταμεῖα (2.700 ἑκατ. σηστερτίων) κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιβερίου.

Ὁ Τιβέριος παρὰ ταῦτα ἔσχε πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἱκανότητας. Τὰ ἀφορῶντα τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους μάλιστα μέτρα του ἦσαν καὶ συνετὰ καὶ ἐφαρμόσιμα. Εἶχεν ἀκόμη καὶ λογοτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν, γράψας καὶ ποιήματα εἴς τε τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἀπομνημονεύματα σύντομα. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Τάκιτον, ἐν ὅσῳ ἦτο ἰδιώτης ἢ ἤσκει ἐξουσίαν τινὰ ὑπὸ τὸν Αὔγουστον ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν, εἶχε δὲ ἀποκρύψει τὰς κακίας του καὶ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀνεψιοῦ του Γερμανικοῦ (19 μ. Χ). Ἀπὸ τότε, μέχρι τοῦ θανάτου τῆς μητρός του Λιβίας (29 μ. Χ.), ἦτο κρᾶμα ἀρετῶν καὶ κακιῶν, συγκρατούμενος φαίνεται ὑπὸ ταύτης. Μετὰ ταῦτα ἀπέβη αἱμοβόρον θηρίον, μεταβαλὼν τὴν πραεῖαν αὐταρχίαν τοῦ Αὐγούστου εἰς τρομοκρατικὴν τυραννίδα. Οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ εἶναι διῃρημένοι εἰς τὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις των, οἱ μὲν ἀποδεχόμενοι τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην τοῦ Τακίτου, οἱ δέ, ὡς ὁ Beulé, δικαιολογοῦντες τὰς κακίας του ἐκ τοῦ νοσηροῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη καὶ ἔζησε. Τὰ πάθη, αἱ ἀνομίαι, αἱ χαμέρπειαι, οἱ διαρκεῖς φόβοι, ἡ ἀπελπισία, ἡ ἐθελοδουλία καὶ αἱ ἄλλαι κακίαι, αἵτινες ἐκυριάρχουν εἰς τὸ περιβάλλον του, ἡ ἐξορία του ἀκόμη, τὸν παρέσυρον εἰς ἕνα δρόμον ἐξαχρειώσεως καὶ ἐκνευρισμοῦ. Εὑρέθη ἐν τῷ μέσῳ παντοδαπῶν κινδύνων, προδοσιῶν, συκοφαντιῶν, κολακειῶν καὶ καχυποψιῶν, αἵτινες βαθμιαίως ἐξηχρείωσαν τὴν ἀγαθὴν φύσιν του καὶ τὸν παρέσυραν εἰς λύσσαν καὶ μανίαν ἀποκτηνωτικήν. Τοῦ Τιβερίου διεσώθησαν καὶ ἀνδριάντες, ἐκ τῶν ὁποίων ἄριστοι ὁ ἐν Βατικανῷ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου, ἔργον πλῆρες σοβαρότητος καὶ εὐγενείας, καὶ ὁ ἐν Λούβρῳ ἐκ παρίου μαρμάρου, ἔργον ἀρίστης τέχνης τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, καὶ πλεῖσται προτομαὶ ἀποκείμεναι εἰς τὰ μουσεῖα Ῥώμης, Νεαπόλεως, Φλωρεντίας, Παρισίων καὶ ἄλλων πόλεων. Γ. ΚΑΨ.

—**Τιβέριος Α'**. Βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου (578—582). Διετέλεσεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου Β' (565—578) στρατηγὸς Θρᾴκης καὶ διεκρίθη διά τε τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνδρείαν του εἰς διαφόρους πολέμους κατὰ τῶν γειτόνων βαρβάρων λαῶν (Ἀβάρων, Σκλαβηνῶν κλπ.). Ἐκτιμηθεὶς δὲ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου, προσελήφθη (τῷ 574) συνάρχων τοῦ θρόνου, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος ἔτους (575) τὴν διαχείρισιν ἁπάσης τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, λόγῳ τῆς σοβαρᾶς καταπτώσεως τῶν τε σωματικῶν καὶ διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου, ὃν καὶ διεδέχθη, ἀποθανόντα τῷ 578 Καὶ ὡς συνάρχων τοῦ Ἰουστίνου Β' καὶ ὡς μόνος βασιλεὺς ὁ Τιβέριος, διεξήγαγε μακροὺς πολέμους κατὰ τῶν Ἀβάρων, τῶν Σκλαβηνῶν καὶ τῶν Περσῶν, συγχρόνως δ' ἐπροστάτευσε τὴν Ἰταλίαν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Λογγοβάρδων, προῆλθεν εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν διαφόρων λαῶν τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν πέραν τῆς Κασπίας ἐγκατεστημένων τότε Τούρκων. Τῷ 582, ἀσθενῶν καὶ προβλέπων τὸν θάνατόν του, ἐμερίμνησε περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου. Μὴ ἔχων ἄρρενα τέκνα, προσέλαβε πλησίον του τὸν στρατηγὸν Μαυρίκιον. Τὴν 5 Αὐγούστου 582 ἀνηγόρευσεν αὐτὸν καίσαρα, εἶτα δὲ (τὴν 13 ἰδίου μηνὸς) συμβασιλέα του Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐνύμφευσεν αὐτὸν μετὰ τῆς θυγατρός του Κωνσταντίνας, τὴν δ' ἑπομένην (14 Αὐγούστου 582) ἀπέθανεν. Ν. ΚΛΣ

—**Τιβέριος Β'**. Βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου (698—705). Ὠνομάζετο *Ἀψίμαρος* καὶ διετέλει ἐπὶ τῆς βασιλείας Λεοντίου (695—698) στρατηγὸς τοῦ θέματος Κιβυρραιωτῶν, ὡς τοιοῦτος δὲ συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Βορείου Ἀφρικῆς τῷ 697, ὅτε ἐξεδιώχθησαν οὗτοι ἐκ Καρχηδόνος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας. **Μετά τινας** μῆνας, ἤτοι τῷ 698, οἱ **Βυζαντινοί, προσβληθέντες** ὑπὸ τοῦ

Digitized by Google

Ἄραβος στρατηγοῦ Μουσᾶ, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσωσι πάσας τὰς καταληφθείσας χώρας καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς Κρήτην, ἔνθα στρατὸς καὶ στόλος, στασιάσαντες, ἀπεκήρυξαν τὸν βασιλέα Λεόντιον καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀνευφήμησαν βασιλέα τὸν στρατηγὸν Ἀψίμαρον, ὃν μετωνόμασαν Τιβέριον. Ὁ Τιβέριος καταπλεύσας εἰς Συκὰς (τὸν νῦν Γαλατᾶ), ἤρξατο προσβάλλων τὰ τείχη καὶ μετά τινας ἡμέρας, δωροδοκήσας τοὺς φρουροὺς τῆς πύλης τῶν Βλαχερνῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν πόλιν καί, ἀφοῦ κατέλαβε τὸν θρόνον, ἐρρινοκόπησε τὸν Λεόντιον καὶ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δαλμάτου. Γενόμενος κύριος τοῦ θρόνου ἐπελήφθη τῆς ἀμύνης τῶν μικρασιατικῶν ἐπαρχιῶν ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων. Πρὸς τοῦτο διώρισεν ἀρχιστράτηγον Μ. Ἀσίας τὸν ἡρωϊκὸν ἀδελφόν του Ἡράκλειον, ὅστις ἀπέκρουσεν ἐπανειλημμένως τὰς ἀραβικὰς ἐπιδρομάς, ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον διεξήγοντο οἱ νικηφόροι ἐκεῖνοι πόλεμοι ὁ εἰς Χερσῶνα ἐξορισθεὶς ἔκπτωτος βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς Β' ὁ Ρινότμητος, ἀποδρὰς ἐκεῖθεν καὶ συμμαχήσας μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετά τινας ἡμέρας κατέλαβεν αὐτὴν διὰ προδοσίας (τῷ 705). Ὁ βασιλεὺς Τιβέριος κατώρθωσε τότε νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ συλληφθεὶς εἰς Ἀπολλωνιάδα ὡδηγήθη δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν καί, ἀφοῦ διεπομπεύθη ἀγρίως ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, ἐκαρατομήθη. Ν. ΚΛΣ

—Τιβέριος. Νεώτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Κώνσταντος (641—668). Μετὰ τὴν ἐν Συρακούσαις τῆς Σικελίας δολοφονίαν τοῦ Κώνσταντος (τῷ 668), τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἀνέλαβον οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Δ', Ἡράκλειος καὶ Τιβέριος, ἀλλ' ἐκ τούτων βασιλεὺς ἐστέφθη μόνον ὁ Κωνσταντῖνος. Τοῦτο δυσηρέστησέ τινας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οἵτινες κατελθόντες εἰς τὴν ἔναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Χρυσόπολιν (Σκούταρι), ἀπῄτησαν νὰ στεφθῶσι καὶ οἱ δύο ἕτεροι ἀδελφοί. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν στασιαστῶν, διεσκόρπισεν αὐτοὺς καὶ συλλαβὼν τοὺς πρωταιτίους τοὺς ἀπηγχόνισεν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐρρινοκόπησε καὶ τοὺς δύο ἀδελφούς του, τόν τε Τιβέριον καὶ τὸν Ἡράκλειον. Ἐν τούτοις ἐκράτησεν αὐτοὺς πλησίον του μέχρι τοῦ 681, ὅτε τοὺς ἀπεμάκρυνεν ὁριστικῶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ν. ΚΛΣ

—Τιβέριος. Υἱὸς καὶ συμβασιλεὺς τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανοῦ Β' (685—695 καὶ 705—711) καὶ τῆς Θεοδώρας, ἀδελφῆς τοῦ χαγάνου τῶν Χαζάρων, γεννηθεὶς ἐν Χαζαρίᾳ (τῆς Ν. Ρωσίας) τῷ 705, ἤτοι ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ πατρός του. Κατελθὼν τότε μετὰ τῆς μητρός του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ πατρός του συμβασιλεὺς αὐτοῦ, καίτοι ἦτο ἔτι βρέφος ὀλίγων μηνῶν μόνον. Τῷ 711, ὅτε ὁ Ἰουστινιανὸς Β' ἐξεθρονίσθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλιππικοῦ, ὁ ἑξαετὴς ἤδη Τιβέριος κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν, ἀλλ' ἀπαχθεὶς βίᾳ ἐκεῖθεν ἀπεκεφαλίσθη καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων. Ν. ΚΛΣ

—Τιβέριος, ἢ *Ψευδοτιβέριος*. Ἐκλήθη οὕτω νέος τις ἐκ Περγάμου, ὅστις, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατά τινα ἐπιδρομὴν αὐτῶν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν (τῷ 737), παρέστησεν ἑαυτὸν ὡς υἱὸν τοῦ κατὰ τὸ 711 ἐκθρονισθέντος καὶ φονευθέντος βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανοῦ Β' τοῦ Ρινοτμήτου. Ὁ χαλίφης τῶν Ἀράβων Ἰσὰμ (723—743), εἴτε διότι ὄντως ἐπίστευσεν αὐτόν, εἴτε διότι ἠθέλησε νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῇ, ἵνα ἐκφοβίσῃ τὸν τότε ἐν Βυζαντίῳ βασιλεύοντα Λέοντα Γ' (717—741), ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλων τιμῶν τὸν Ψευδοτιβέριον ἐκεῖνον καὶ τὸν περιήγαγεν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἅπασαν τὴν Συρίαν. Τὸ τέχνασμα ὅμως δὲν ἐπέτυχε, διότι ἔκτοτε οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

— Τιβέριος *Ἀλέξανδρος*. Ἀνώτατος διοικητικὸς ὑπάλληλος τῆς Ρώμης κατὰ τὸν Α' αἰῶνα μ. Χ. Ἐξωμόσας τὸν ἰουδαϊσμὸν καὶ εἰδωλολάτρης γενόμενος, διεδέχθη τὸν Κούσπιον Φάδον ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἰουδαίας, τότε δὲ πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν κατεδίκασεν εἰς σταυρικὸν θάνατον. Τῷ 63 μ. Χ., γενόμενος διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου, κατέστειλεν ἐκραγεῖσαν στάσιν τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ σφαγῆς πολλῶν χιλιάδων τῶν πρώην ὁμοθρήσκων του καὶ πυρπολήσεως ὁλοκλήρου ἰουδαϊκῆς συνοικίας. Φίλος τοῦ Οὐεσπασιανοῦ καὶ τοῦ Τίτου, εἰκάζεται ὅτι ἀπέθανε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ε. Γ. Π.

—Τιβέριος, *Φλάβιος Μαυρίκιος* —. Βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Μαυρίκιος*).

—Τιβέριος *ὁ ψευδοβασιλεύς*· βλ. λ. *Ὀνομάγουλος Βασίλειος*.

—Τιβερίου *ἀνάκτορα*. Καλοῦνται οὕτω ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἀρχαιολόγων δώδεκα ἀνάκτορα ἢ ἐπαύλεις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνεγείρει ἐν τῇ νήσῳ Κάπρι τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Τιβέριος, ἀφιερωμένος εἰς τοὺς δώδεκα μεγάλους θεούς. Τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν ἀνακτόρων τούτων, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Villa Jovis», σῴζονται μέχρι σήμερον σημαντικὰ ἐρείπια ἐπὶ τοῦ λόφου Σάντα Μαρία ντὲλ Σοκόρσο. Τὰ ἄλλα ἀνάκτορα, ὧν σῴζονται ἐπίσης ἐρείπια, εὑρίσκοντο ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Τραγκάρα, ἐπὶ τῆς πεδινῆς τοποθεσίας Οὔνγκια Μαρίνα καὶ ἐπὶ τῶν τοποθεσιῶν Καστιλιόνε, Μαρίνα ντὶ Τρούλιο, Ἀϊάνο, Μαρίνα Γκράντε, Παλάτσο-ἀ-Μάρε, Καποντιμόντε, Τιμπερίνο, Μοντιτσέλλο καὶ Νταμεκούτα. Αἱ πρῶται σημαντικαὶ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν τοποθεσιῶν καὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀνακτόρων τούτων ἤρχισαν τῷ 1777 καὶ ἐξηκολούθησαν ἔκτοτε κατὰ περιόδους μέχρι σήμερον. Τὰ καλύτερον σῳζόμενα ἐρείπια τῆς ἐπαύλεως τοῦ Διὸς ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ διαμερίσματα τοῦ κάτω πατώματος, περιλαμβάνοντα δεξαμενὰς ὕδατος, θέρμας, κοιτῶνας τῶν δούλων καὶ πάσης φύσεως δωμάτια ὑπηρεσίας. Ἐκ τῶν ἄνω πατωμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν τρία, τὰ σῳζόμενα ἐρείπια εἶναι ἐλάχιστα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περιγραφῶν τῶν διαφόρων ἱστορικῶν, περιηγητῶν καὶ γεωγράφων, καὶ ἰδίως τοῦ Ταχίτου καὶ τοῦ Σουητωνίου, πολλοὶ ἀρχαιολόγοι καὶ ἀρχιτέκτονες κατεσκεύασαν θαυμάσια προπλάσματα, ἀναπαριστάνοντα τὰ ἀνάκτορα ταῦτα μὲ τοὺς πλουσιωτάτους εἰς βλάστησιν κήπους των, τὰ σημαντικώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ τῆς ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Τραγκάρα ἐπαύλεως ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Βεϊκάρντι καὶ τὸ τῆς ἐπαύλεως τοῦ Διὸς ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος καὶ ἀρχαιολόγου Μαυρικίου Μπουτερέν, ἐκτεθὲν ἐν τῷ σαλὸν τῶν Γάλλων καλλιτεχνῶν τῶν Παρισίων τῷ 1925, εἰς ὧν ἐμφαίνεται ἡ μυθώδης πολυτέλεια, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν ἀναπαριστανομένων οἰκοδομῶν. Μ. Δ. Β.

Τιβεριούπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσαιωνικὸν ὄνομα τῆς ἐν Παιονίᾳ τῆς Μακεδονίας ἀρχαίας πόλεως *Αἰστραίου* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

— Τιβεριούπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἐπὶ Τιβερίου Β' μετονομασία τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ πόλεως *Μονόκαρτον* (βλ. λ.).

Τίβερις (λατ. Tiberis, Tibris. Tiberinus, ἰταλ. Tevere) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας, διαρρέων τὴν Τοσκάνην, τὴν Ὀμβρίαν καὶ τὸ Λάτιον. Πηγάζει ἐκ τῶν ἐτρουσκικῶν Ἀπεννίνων ἐν Τοσκάνῃ καὶ εἰδικώτερον ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Φουμαγιόλο, εἰς ὕψος 1.167 μ. Διέρχεται διὰ τῶν πόλεων Ὄρτα, Ὀτρίκολι, Μπουργκέττο, Πόντε Φελίτσε καὶ Ρώμης, ἣν διαρρέει εἰς μῆκος 4.700 μ. Τὸ ἐντὸς τῆς Ρώμης τμῆμα τοῦ Τιβέρεως, διαμορφωθὲν δι' ἀντιπλημμυρικῶν τοιχωμάτων, ἔχει μέσον πλάτος 100 μ. περίπου. Ἐξερχόμενος τῆς Ρώμης διαρρέει ἔρημον σχεδὸν πεδιάδα καὶ μετά τινας μαιάνδρους, περὶ τοὺς διακόπτοντας ταύτην λοφίσκους, χύνεται εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος διὰ δύο βραχιόνων, οἵτινες σχηματίζουν τὸ δέλτα τοῦ Τιβέρεως. Ὁ εἷς τῶν βραχιόνων καλεῖται *Φιουμιτσίνο* καὶ ἀποτελεῖ τεχνητῶς διαρρυθμισθεῖσαν διώρυγα μήκους 4 χλμ., εἰς τὸ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἄκρον τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ κώμη Φιουμιτσίνο. Ὁ ἄλλος, ὁ καὶ μεγαλύτερος καὶ πλατύτερος, καλεῖται *Φουμάρε* καὶ ἀποτελεῖ τὴν κυρίως παλαιὰν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἥτις, ἀφήνουσα πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὴν Ὀστίαν, φθάνει εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς βορρᾶν τῆς νέας λουτροπόλεως Μαρίνα ντὶ Ὄστια. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο βραχιόνων ἔδαφος καλεῖται νῦν *Ἱερὰ νῆσος*, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα *νῆσος τῆς Ἀφροδίτης*. Τὸ ἔδαφος τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ προσχώσεις καὶ ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα γονιμώτατον καὶ πλούσιον εἰς βλάστησιν, σήμερον ὅμως εἶναι ἔρημον, ἑλῶδες καὶ κεκαλυμμένον ἀπὸ βρύα καὶ ἀσφοδελούς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατεβλήθη προσπάθεια ἐξυγιάνσεως αὐτοῦ διὰ σημαντικῶν ἀποξηραντικῶν ἔργων. Ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης, ἥτις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐφημίζετο διὰ τὰ ῥόδα της, ἠγείρετο περίφημος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἀνὰ πενταετίαν ἐλάμβανον χώραν ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς, συγκεντρώνοντες πλῆθος θεατῶν. Τὰ ὕδατα τοῦ Τιβέρεως εἶναι ὑποκίτρινα, ἕνεκα τῆς ἀργιλλώδους ἰλύος, ἣν μεταφέρουν ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Ὀμβρίας. Διὰ τῆς ἰλύος ταύτης γίνεται εἰς τὰς ἐκβολάς του ἐπίχωσις, φθάνουσα τὰ 3 μ. κατ' ἔτος. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ ποταμοῦ εἶναι 403 χλμ. Ὁ Τίβερις εἶναι γνωστὸς διὰ τὰς συχνὰς αὐτοῦ πλημμύρας, αἵτινες ἐπιφέρουν μεγάλας καταστροφάς. Ἔχει περὶ τοὺς 60 παραποτάμους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ *Τοπίνο*, *Πάλια*, *Νέρα* καὶ *Τεβερόνε* ἢ *Ἀνιένε*. Εἶναι πλωτὸς μέχρις ἀποστάσεως 144 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του εἰς μικρὰς λέμβους, μέχρις 100 χλμ. εἰς μικρὰ ποταμόπλοια καὶ εἰς 42 χλμ. διὰ μεγαλύτερα πλοῖα. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον θεοποιήσει τὸν ποταμὸν τοῦτον, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν Divus Tiberinus καὶ Pater Tiberinus, δημιουργήσαντες καὶ τὸν μῦθον, καθ' ὃν τὸ ὄνομα Τίβερις, πρὶν ἡ δοθῇ εἰς τὸν ποταμόν, ἦτο τὸ ὄνομα βασιλέως τῆς χώρας, ὁ ὁποῖος ἔλαβε σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ρώμης. Εἰς πολὺ ἀρχαιοτέρους χρόνους τὰ ὕδατα αὐτοῦ ἦσαν ὑπόλευκα, ἕνεκα δὲ τοῦ ἐκαλεῖτο καὶ Albula. Βραδύτερον, εἴτε συνεπείᾳ μεταβολῆς τῆς κοίτης του, εἴτε συνεπείᾳ διαβρώσεως τοῦ ἐδάφους, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐμφανισθοῦν ἐν τῇ κοίτῃ του καὶ ἀργιλλώδη κοιτάσματα, ἐξ ὧν προέρχεται ἡ δίδουσα εἰς τὰ ὕδατα αὐτοῦ τὸ ὑποκίτρινον χρῶμα, ὁ Τίβερις ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν «rubio». Ὁ Τίβερις καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μῦθοι ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς καλλιτέχνας νὰ δημιουργήσουν ἐνδιαφέροντα ἀγάλματα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὧν σῴζεται ἓν κολοσσιαῖον σύμπλεγμα, ἀνευρεθὲν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἴσιδος ἐν Ρώμῃ καὶ εὑρισκόμενον νῦν ἐν τῷ Λούβρῳ τῶν Παρισίων, καθὼς καὶ ἕτερον, ἐπίσης κολοσσιαῖον, σύμπλεγμα, εὑρισκόμενον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ. Μ. Δ. Β.

Τίβερτον (Tiverton) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀγγλίας μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. (1921) 9.712. Ἔχει χειροτεχνίαν δαντελλῶν, ζυθοποιΐαν καὶ ἐμπόριον ζῴων καὶ σιτηρῶν. Θ. Κ.

Τιβέρτσοι (οἱ). Ἀρχαῖος σλαυϊκὸς λαὸς τῆς Ρωσίας, κατέχων, πρὸ τῆς συστάσεως ἀκόμη τῆς ρωσικῆς μοναρχίας, διαμερίσματα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βορυσθένους μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἴστρου. Ὁ λαὸς οὗτος μετέσχε τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλαύων τοῦ Ἴστρου κατὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐδιδάχθη δὲ παρὰ τῶν Ἑλλήνων παντοίας τέχνας, αἵτινες προήγαγον λίαν τὸν πολιτισμόν του. Θ. Β.

Τίβισις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευομένων (Δ, 49) τριῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Θράκης, οἵτινες, πηγάζοντες ἐκ τοῦ Αἵμου, εἰσβάλλουσιν εἰς τὸν Ἴστρον. Ἡ ταυτότης αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

Τιβίσκα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 10, 6) μεταξὺ τοῦ Ἴστρου καὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τιβίσκον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Δακίας ἐν τῇ Dacia Apulensis, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 8, 4), ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ (νῦν Τέμης), πρὸς δυσμὰς τῆς Ζαρμιζεγεθούσης (νῦν Valery). Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται παρὰ τὴν νῦν Karansebes, ἐν Τρανσυλβανίᾳ. Α. Θ. Σ.

Τιβίσκος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 341 χλμ. εἰς τὸν Δούναβιν μετὰ τὴν Σιγγιδόνα (Βελιγράδιον). Εἶναι ὁ σημερινὸς *Τέμης*, ρουμανιστὶ *Τίμις*, ἐν Ρουμανίᾳ. Α. Θ. Σ.

Τιβοίτης. Ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ Νικομήδους Α', βασιλέως τῆς Βιθυνίας (278—250 π. Χ.), ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον, πεισθεὶς ὑπ' αὐτῆς, κατέλιπεν ἀποθνῄσκων διάδοχόν του. Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ἐμφυλίου πολέμου ἐν Βιθυνίᾳ, καθ' ὃν τέλος ὑπερίσχυσεν ὁ Ζιαήλας ἐκ τῆς πρώτης συζύγου αὐτοῦ, φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου. Α. Θ. Σ.

Τίβολι (Tivoli) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἀπέχουσα τῆς Ρώμης 26 χλμ. πρὸς Α. Κάτ. 14.502. Κεῖται ἐπὶ λόφου ὕψους 323 μ., παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τεβερόνε, παραποτάμου τοῦ Τιβέρεως, καὶ εἶναι πόλις λίαν ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ ἱστορικῆς, καλλιτεχνικῆς καὶ γεωγραφικῆς ἀπόψεως, ἐπισκεπτομένη ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν περιηγητῶν καὶ ξένων, οἵτινες διέρχονται ἐκ Ρώμης. Ἔχει ὡραῖον μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἐπαύλεως τοῦ Ὁρατίου, ἀνωτέρας σχολάς, θαυμασίους κήπους καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν καὶ τὰ μεγάλα ἐργοστάσια παραγωγῆς ἠλεκτρισμοῦ, χρησιμεύοντος διὰ τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν τῆς Ρώμης. Τὸ Τίβολι εἶναι ἐκ τῶν θελκτικωτέρων καὶ γραφικωτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας, ὀνομαστὸν διὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τεβερόνε σχηματιζομένους πολλοὺς καταρράκτας, ὁ μεγαλύτερος τῶν ὁποίων ἔχει ὕψος 108 μ. Ὁ καταρράκτης οὗτος θεωρεῖται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς Εὐρώπης καὶ τροφοδοτεῖται διὰ τοῦ ἡμίσεος τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Τεβερόνε, τὰ ὁποῖα διοχετεύονται διὰ διπλῆς σήραγγος μήκους 300 μ. ὑπὸ τὸν λόφον Κατίλλο, διανοιγείσης ἀπὸ τοῦ 1826 μέχρι τοῦ 1835, κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΣΤ', πρὸς διάσωσιν τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν συχνῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ, ἡ τελευταία τῶν ὁποίων, τῷ 1825, εἶχε καταστρέψει τὰς ἡμίσεις οἰκίας αὐτῆς. Πλὴν τῶν καταρρακτῶν ὑπάρχουν καὶ πολυάριθμα σπήλαια, μὲ ὡραίους σταλακτίτας, τινὰ τῶν ὁποίων διαρρέονται ὑπὸ βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ Τεβερόνε, οἵτινες, διαβρώσαντες τὸ βραχῶδες ὕψωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἡ πόλις, ἐξέρχονται ἀπ' αὐτοῦ ἐκ διαφόρων ἀποκρήμνων σημείων, σχηματίζοντες τοὺς πολλαπλοῦς καταρράκτας. Τὰ ὀνομαστότερα τῶν σπηλαίων τούτων εἶναι τὸ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸ τῆς Σιβύλλης. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς πόλεως εἶναι οἱ καλῶς σῳζόμενοι ναοὶ τῆς Ἑστίας καὶ τῆς Σιβύλλης, ὁ δεύτερος τῶν ὁποίων, σχήματος κυκλικοῦ

Digitized by Google

καὶ ρυθμοῦ κορινθιακοῦ, εἶχε 18 κίονας, ὧν διατηροῦνται εἰς καλὴν κατάστασιν οἱ 10, τὰ ἐρείπια τῶν ἐπαύλεων τοῦ Μαικήνα, τοῦ Κουϊντιλίου Οὐάρωνος, τοῦ Ὁρατίου, οἱ καλῶς σῳζόμενοι τάφοι πλουσίων ἀρχαίων οἰκογενειῶν καὶ ἰδίως τὰ ἐρείπια τῆς Ἀδριανῆς ἐπαύλεως (Villa Adriana), εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, καλύπτοντα ἐπιφάνειαν 15 τ. χλμ., καταλαμβανομένην ὑπὸ κήπων, στοῶν, δεξαμενῶν, ἀναβρυτηρίων, λουτρῶν, θεάτρου, ἀναπαραστάσεων τῶν κυριωτέρων κτηρίων τῶν Ἀθηνῶν (τοῦ Λυκείου, τῆς Ἀκαδημίας, τοῦ Πρυτανείου), τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, τοῦ ναοῦ τοῦ Σεράπιος, τοῦ Ταρτάρου, κ. τ. λ. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα οἱ πλεῖστοι τῶν θησαυρῶν τῆς πόλεως ταύτης μετεφέρθησαν εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Ρώμης, ἐνῷ ἄλλοι διεσκορπίσθησαν εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς ἢ εἰς ἄλλα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα. Ἐκ τῶν μνημείων τῆς Ἀναγεννήσεως τὸ σημαντικώτερον εἶναι ἡ μεγαλοπρεπεστάτη ἔπαυλις, ἣν ἔκτισεν ὁ καρδινάλιος Ἱππόλυτος ντ' Ἔστε τῷ 1549. Θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἐξοχοτέρων μνημείων τοῦ ρυθμοῦ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ διαδοχικοὺς κήπους ἐν εἴδει ἐπαλλήλων ἐξωστῶν, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων ὑπάρχει μέγαρον, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λιγκόριο καὶ διακοσμηθὲν ὑπὸ τοῦ Τζούκκαρι καὶ ἄλλων διασήμων καλλιτεχνῶν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει πλῆθος δεξαμενῶν, πιδάκων, κρηνῶν, εἰς δὲ τὴν νοτίαν ἐσχατιὰν ἡ περίφημος «Μικρὰ Ρώμη» (Rometta), ὁμὰς μικροσκοπικῶν ἀναπαραστάσεων τῶν κυριωτέρων κτηρίων καὶ μνημείων τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Οἱ κῆποι εἶναι πλήρεις περιπτέρων, τεχνητῶν σπηλαίων καὶ διακοσμητικῶν κατασκευῶν. Τὴν ἔπαυλιν ταύτην ὕμνησαν ὁ Ἀριόστος, ὁ ὁποῖος συνέθεσεν ἐν αὐτῇ τὸν «Μαινόμενον Ὀρλάνδον», ὁ Τάσσος, ὁ Σατωβριάνδος καὶ ἄλλοι.

Τὸ Τίβολι εἶναι τὸ ἀρχαῖον Tibur ἢ *Τιβουρα*, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῶν Σικελῶν πέντε αἰῶνας πρὸ τῆς Ρώμης. Ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς Σαβίνους καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπῆρξε μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τοῦ Λατίου. Βραδύτερον περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ρώμην καὶ μετὰ πεισματώδεις ἀγῶνας ὑπετάγη τῷ 335 π. Χ. ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Λ. Φωρίου Καμίλλου. Παραμεῖναν ὅμως ὀνομαστικῶς αὐτόνομος πόλις, ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος ἐξορίας πολλῶν ὀνομαστῶν Ρωμαίων καὶ αἰχμαλώτων, ὅπως ὁ Σίφαξ καὶ ἡ Ζηνοβία. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς αὐτοκρατορίας ἀπέβη προσφιλὲς θέρετρον τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐκεῖ πλείστας ὡραίας ἐπαύλεις. Ἐλεηλατήθη πολλάκις ὑπὸ τῶν Γότθων, τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Σαρακηνῶν. Μ. Δ. Β.

Τιβουλα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείας παραλίας τῆς νήσου Σαρδηνίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 3, 5), ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ πορθμοῦ (νῦν Bocche di Bonifacio), ὁπόθεν διεπεραιοῦντο εἰς τὴν ἀπέναντι Κορσικήν. Σήμερον καλεῖται Capo della Testa. Α. Θ. Σ.

Τιβουλάτιοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς βορείας ἄκρας τῆς νήσου Σαρδηνίας, κατοικῶν κατὰ Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 3, 6) περὶ τὴν πόλιν αὐτῶν *Τίβουλα* (βλ. λ.) καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν *Κορακηνσίων*. Α. Θ. Σ.

Τίβουλλος (Tibullus), ***Ἄλβιος Αὖλος***. Λατῖνος ἐλεγειακὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ περὶ τὸ 55 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν νεώτατος τῷ 19 π. Χ. Ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων καὶ ἦτο κάτοχος μεγάλων κτημάτων καὶ ὡραίας ἐπαύλεως εἰς τὸ Pedum (μεταξὺ Τιβούρων καὶ Πραινέστου), ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἔχασε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του, δημευθείσης ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς τριανδρίας. Βραδύτερον τῷ ἀπεδόθησαν τὰ κτήματά του. Τῷ 28 π. Χ. συνώδευσε τὸν προστάτην του Μεσσάλαν εἰς τὴν Ἀκουϊτανίαν, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν αὐτόθι ἐπιχειρήσεων ἠθέλησε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, γενόμενον ἀνθύπατον, εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἠσθένησε καὶ ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του. Ὁ Τίβουλλος οὐδέποτε ἐκολάκευσε τὸν Αὔγουστον καὶ ἔζησε μακρὰν τῆς αὐλῆς του, ἐκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου, ὅστις τῷ ἀφιέρωσε καὶ ὡραίαν ἐπιστολὴν (I 4, 7), ἐν ᾗ τῷ λέγει μεταξὺ ἄλλων: «Di tibi divitias dederunt artemque fruendi», ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου, ὑπὸ τοῦ Προπερτίου καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀβιδίου, ὅστις ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ποιητοῦ μίαν ἐκ τῶν καλυτέρων ἐλεγειῶν του.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Τιβούλλου σῴζονται τέσσαρα βιβλία «Ἐλεγειῶν», ἐξ ὧν μόνον τὰ δύο πρῶτα κρίνονται ὡς αὐθεντικά. Αἱ καλύτεραι ἐλεγεῖαι, διακρινόμεναι διὰ τὴν ἁπλότητά των, τὴν βαθύτητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν χάριν των, εἶναι αἱ πέντε ἐλεγεῖαι τοῦ πρώτου βιβλίου, εἰς τὰς ὁποίας περιγράφει τὰς φάσεις τοῦ ἔρωτός του πρὸς τὴν ἄπιστον Δηλίαν (ἧς τὸ πραγματικὸν ὄνομα, κατὰ τὸν Ἀπουλήϊον, ἦτο Πλανία). Ὁλόκληρον τὸ τρίτον βιβλίον φαίνεται ὅτι εἶναι ἔργον ἑνὸς μετρίου μιμητοῦ τοῦ Τιβούλλου, τοῦ Λυγδάμου, γεννηθέντος τῷ 43 π. Χ Τὸ τέταρτον βιβλίον περιλαμβάνει κομψὰ καὶ τρυφερὰ ποιήματα τοῦ Τιβούλλου, ἀφιερωμένα εἰς τοὺς ἔρωτας τῆς Σουλπικίας, ἀνεψιᾶς τοῦ Μεσσάλα καὶ τοῦ Κηρίνθου, καθὼς καὶ πέντε ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς τῆς Σουλπικίας πρὸς τὸν Κήρινθον.

Ὁ Τίβουλλος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ λατινικῇ γραμματολογίᾳ. Πηγὴ ἐμπνεύσεώς του, μοναδικὴ σχεδόν, εἶναι ὁ ἔρως, τοῦ ὁποίου τὴν τρυφερότητα, τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν ἀπέλπιδα θλῖψιν περιγράφει μετὰ δυνάμεως καὶ χάριτος. Συχνὰ ἐκφράζει τὴν ἀπέχθειάν του πρὸς τὴν θορυβώδη ζωήν, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γαλήνης, τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν αἰσθάνεται ἐκ τῆς ἀμέσου ἐπικοινωνίας πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν μελαγχολίαν, τὴν ὁποίαν τοῦ γεννᾷ ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου. Τὸ ὕφος του εἶναι κομψόν, ἁρμονικὸν καὶ σαφές.

Ἐκ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Τιβούλλου σπουδαιότεραι εἶναι αἱ τῶν: Voss (Ἁϊδελβέργη 1811), Lachmann (Βερολῖνον 1829), Dissen (Γοττίγγη 1835), Haupt (Λειψία 1885), L. Muller, Bährens, Hiller (Βερολῖνον 1870, 1878 καὶ 1885). Νεώτεραι κριτικαὶ ἐκδόσεις εἶναι ἡ τοῦ L. Pichard (Παρίσιοι 1924, μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως) καὶ M. Ponchont Παρίσιοι 1924, ἐν τῇ συλλογῇ Budé).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Cartault*, A propos du Corpus Tibullianum. Un siècle de philologie classique latine (Paris 1906).— *H. de la Ville de Mirmont*, Le poète Lygdamus (Paris 1901).— *A. Cartault*, Le distique élégiaque chez Tibulle, Sulpicia, Lygdamus (Paris 1911). Θ. Π.

Τίβουρα (Tibur) *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τίβολι*.

Τιβούρτιος *ἅγιος*. Ὄνομα ἁγίων ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν: —1) Ὁ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βαλεριανοῦ καὶ τῆς συζύγου τούτου Καικιλίας ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 22 Νοεμβρίου ὑπὸ τῆς ἡμετέρας, τὴν 14 Ἀπριλίου δὲ ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. —2) Ὁ υἱὸς ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τῆς Ρώμης, μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας τῷ 292 καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 18 Δεκεμβρίου ὑπὸ τῆς ἡμετέρας, τὴν 11 δ' Αὐγούστου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τρίτος δὲ Τιβούρτιος μνημονεύεται ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ τῆς 9 Σεπτεμβρίου, ὡς ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον μετ' Ἀλεξάνδρου καὶ Ὑακίνθου κατ' ἄγνωστον χρόνον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαβίνων. Ε. Γ. Π.

τιβουχίνη (ἡ) (Tibuchina) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστοματοειδῶν* ἢ *μελαστομαιιδῶν*, περιλαμβάνον πολλὰ εἴδη μεγάλων δασικῶν δένδρων, φυομένων εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὧν τὸ ξύλον εἶναι ποικίλως χρήσιμον. Δ. Ν. Π.

τίγαρις· δημοτ. ἐπίρρ. ἐρωτημ., μήπως, ἆρά γε, συνήθως εἰς ᾄσματα: «τίγαρις εἶμαι χρυσοχὸς νὰ φτειάνω δαχτυλίδια;».

Τιγᾶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, πρὸς ἀνατολὰς τῶν Νοβῶν (Σίστοβα). Α.Θ.Σ.

Τίγασις *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Φυλητδος, μιᾶς τῶν Θεσπιάδων. Α. Θ. Σ.

Τιγαῦα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (νῦν Ἀλγέριον), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ, 2, 6). Τὰ ἐρείπια αὐτῆς ἀναγνωρίζονται ἐν τῇ νῦν θέσει El-Kebre, περὶ τὰ 22 μίλια ἀπὸ τῆς Aïn-Kharda ἢ Duperré. Α. Θ. Σ.

τίγγα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *τίλων* (βλ. λ.).

Τίγγερναχ *ἅγιος* (Saint Tigernach). Ἐπίσκοπος ὢν ἐν Ἰρλανδίᾳ κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἀπέθανε τῷ 550 καὶ ὡς ἅγιος ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 4 Ἀπριλίου. Ε. Γ. Π.

τιγγιίδαι (οἱ) (Tigiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπτέρων*, περιλαμβάνουσα μετριόσωμα ἔντομα μὲ σῶμα πεπλατυσμένον, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *δερεφυσία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Τίγγις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Μαυρουσίας, ἀφ' ἧς ἐκλήθη αὕτη καὶ *Τιγγιτανὴ Μαυριτανία*, κατὰ τὴν βορείαν τῆς χώρας παράλιον, ἀνατολικῶς τῆς Ἀμπελουσίας ἢ Κώττης ἄκρας (cape Spartel) καὶ ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν (*Πτολεμ.* Δ, α, 5). Κτίσμα, κατὰ μυθολογικὴν παράδοσιν, τοῦ βασιλέως τῆς Λιβύης Ἀνταίου, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Γῆς, διετέλεσε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τοῦ Βόκχου, ἐπὶ δὲ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ Κλαυδίου ἤκμασεν ὡς κέντρον (Tingis Colonia) διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἱσπανίαν. Ἀποικίαι αὐτῆς ἦσαν ἡ *Ζῆλις* καὶ τὰ *Ἑπτὰ ἀδελφῶν μνήματα*. Ἀναφέρεται καὶ ὡς *Τίγα* (*Στράβ.* ΙΖ, 827) καὶ *Καισάρεια*. Σῴζονται αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς μετὰ καρχηδονιακῆς ἐπιγραφῆς, καθὼς καὶ αὐτοκρατορικὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ Ἀγρίππα, μετὰ νεοκαρχηδονιακῆς καὶ λατινικῆς ἐπιγραφῆς. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ταγγέρη* (πλάτ. 35°47' Β., μῆκ. 5°48' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1912: Tangier bay). Σ. Ε. Λ.—Α. Θ. Σ.

Τιγγιτανὴ ***Μαυριτανία*** (Mauretania Tingitania) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς, ἐκτεινομένη πρὸς δυσμὰς μὲν ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ ὠκεανοῦ (Ἀτλαντικοῦ) ἀπὸ Ἡρακλείων Στηλῶν μέχρι τοῦ Μείζονος Ἄτλαντος, πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τοῦ Ἰβηρικοῦ πελάγους ἀπὸ τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν (πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ) μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Μαλούα ποταμοῦ (Μολουΐα), κατὰ δὲ τὴν νοτίαν πλευράν της «τοῖς παρακειμένοις τῆς ἐντὸς Λιβύης ἔθνεσι κατὰ τὴν ἐπιζευγνύουσαν τὰ εἰρημένα πέρατα γραμμὴν» (*Πτολεμ.* Δ, α, 1—16). Εἶναι τὸ σύγχρονον Μαρόκκον, κυρίως δὲ ἡ περιοχὴ *Γκάρμπ* (βλ. λ.) Σ. Ε. Λ

Τιγελλῖνος (Tigellinus), ***Σοφώνιος***. Εὐνοούμενος τοῦ Νέρωνος, καταγόμενος ἐκ Σικελίας. Κολακεύων ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ παράφρονος αὐτοκράτορος καὶ ἱκανοποιῶν καὶ τὰς πλέον ἀηδεῖς καὶ μισητὰς ὀρέξεις του, κατώρθωσε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούρρου, νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῶν πραιτωριανῶν καὶ ἐβοήθησε τὸν Νέρωνα εἰς ὅλας τὰς ὠμότητάς του. Τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον τὰ πλέον ἐκτιμώμενα μέλη τῆς συγκλήτου. Ἀπὸ τοῦ 62 μέχρι τοῦ 68 ἡ ἱστορία τοῦ Τιγελλίνου ταυτίζεται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Νέρωνος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Τιγελλῖνος κατώρθωσε νὰ γίνῃ περισσότερον μισητὸς παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Νέρωνα. Τῷ 68, ὅταν ὁ Νέρων ἐκηρύχθη ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, ὁ Τιγελλῖνος τὸν ἐγκατέλιπε καὶ ἀπεσύρθη εἰς κώμην τινὰ τῆς Καμπανίας. Ἐκεῖ, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 69, τῷ προσεκομίσθη διαταγὴ τοῦ Ὄθωνος, ἥτις τῷ ἐπέβαλε νὰ αὐτοκτονήσῃ.

Τιγίς, καὶ ***Τίγισις*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Μαυριτανίας τῆς Καισαρηνσίας μεταξὺ Τουραφίλου καὶ Θουδάκας (*Πτολεμ.* Δ, β, 30). Εἶναι ἡ σύγχρονος ἀλγερινὴ πολίχνη Tizi-Usu τῆς Μεγάλης Καβυλίας, ὀλίγον ἔνδον τοῦ ἀκρωτηρίου Corbelin Σ. Ε. Λ.

Τιγιὼ (Tillaux) ***Παῦλος-Ἰούλιος***. Γάλλος χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1834. Καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς καὶ ἐγχειρητικῆς (1868) ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς (1879), ἐδημοσίευσε: «Τοπογραφικὴ ἀνατομικὴ» (1875—1877 εἰς 2 τόμ.) μετ' ἐφαρμογῆς εἰς τὴν χειρουργικήν, «Διαγνωστικὴ χειρουργική», «Χειρουργικὴ κλινικὴ» (1866—1882, εἰς 3 τόμ.) κ. ἄ. Ὡς *ὀζώδης νόσος τοῦ Τιγιὼ* ἐκλήθη ποικιλία τις μαστίτιδος, χαρακτηριζομένης ὑπὸ πολλαπλῶν ἰνωδῶν ὄγκων ἐν τῷ παρεγχύματι τοῦ μαστοῦ. Ο. Ρ.

τίγκα, ἢ ***τρίγκα***· ἐπίρρ., ἕως ἐπάνω, μέχρι χειλέων, ἐπὶ ἀγγείων: «ἕνα ποτήρι τίγκα κρασί», «τὸ ἐγέμισε τίγκα» (ἐκ τοῦ ἐνετ. trinca=πλήρως).

τίγκα (ἡ) (Tiga) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυκολαπτιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ εὐμεγέθων δρυκολαπτῶν, ἰθαγενῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Μαλαισίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τίγκα ἡ τῆς Ἰάβας* (Tiga Javanesis), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Ἰάβας καὶ τῆς Ἰνδοκίνας, ἥτις ἔχει κεφαλὴν εὐμεγέθη, ἀπολήγουσαν εἰς μακρὸν καὶ ἰσχυρὸν ράμφος, σῶμα εὔρωστον, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ πόδας ἰσχυρούς, ἀπολήγοντας εἰς ἰσχυροτάτους καὶ γαμψοὺς ὄνυχας. Ὁ χρωματισμός της εἶναι φαιοτεφρὸς κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ράχιν, μελανὸς κατὰ τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ καὶ φαιοπυρρὸς κατὰ τὴν κοιλίαν μὲ μελανὰ καὶ κυανᾶ στίγματα. Δ. Ν. Π.

τιγκάλης (ὁ) *['Ορυκτολ.]*· βλ λ. *βόραξ* αὐτοφυής.

Τιγκὲμ (Tieghem), ***Φίλιππος-Ἐδουάρδος βὰν—***. Γάλλος βοτανικὸς (βλ. λ. *Βὰν-Τιγκέμ*).

τιγκίδαι (οἱ) (Tingidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τῆς τάξεως τῶν *ἡμιπτέρων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα συνήθως μικρά, μὲ πτέρυγας φερούσας γλυφὰς ἐν εἴδει δικτύου. Ἀπορροφοῦν τοὺς χυμοὺς τῶν φύλλων, τὰ ὁποῖα κιτρινίζουν καὶ πίπτουν. Καταπολεμοῦνται διὰ ψεκασμῶν νικοτίνης καὶ σάπωνος εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων. Ε. Τ. Ε.

Τιγκίνα, ἢ ***Μπεντὲρ*** (Tighina ἢ Bender) *[Γεωγρ.]*. Ρουμανικὸν ὄνομα τῆς ἐν Βεσσαραβίᾳ πόλεως *Μπεντὲρ* (βλ. λ.).

τιγκουαΐτης (ὁ) (Tinguait) *['Ορυκτολ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς μὲ χρῶμα τεφροπράσινον καὶ ἱστὸν κοκκώδη ἢ πορφυριτικόν. Συνίσταται ἀπὸ ἀλκαλιοῦχον ἄστριον, νεφελίνην καὶ αὐγιρίνην ἢ αὐγιρινικὸν αὐγίτην. Ἡ περιεκτικότης εἰς αὐγιρίνην εἶναι συνήθως μεγάλη (αὐγιρινικὸς τιγκουαΐτης), τὸ συστατικὸν ὅμως τοῦτο ἀντικαθίσταται

Digitized by Google

ἐνίοτε ἀπὸ βιοτίτην (*μαρμαρυγιακὸς τιγκουαΐτης*) καὶ ἀμφίβολον (*ἀμφιβολικὸς τιγκουαΐτης*). Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τῶν φοϋαϊτικῶν πετρωμάτων, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν εἰς τὴν Serra de Tingua καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Βραζιλίας, τοῦ Texas κλπ. Γ. Β.

Τιγκρέ, ἡ *Τιγραία* [*Γεωγρ.*]. Ἐκτεταμένη χώρα τῆς Ἀβησσυνίας, καταλαμβάνουσα τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα. Ἀπετέλει ἄλλοτε ἀνεξάρτητον κράτος, ἐκτεινόμενον καὶ ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς σημερινῆς ἰταλικῆς Ἐρυθραίας (περιοχαὶ Χαμάσεν, Ἀσμάρα, Σαράε κλπ.) Εἶναι χώρα ὀρεινὴ (κυριωτέρα κορυφὴ *Ἀλέκα*, 3 375 μ.), μέσου ὕψους 2 000 μ., κατερχομένη ἀποτόμως πρὸς Α., συνεχομένη δὲ πρὸς Ν. καὶ Δ. μετὰ τοῦ μεγάλου Ἀβησσυνιακοῦ ὑψιπέδου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ βαθειῶν φαράγγων. Πρὸς Β. σχηματίζει εὐρέα καὶ εὔφορα ὀροπέδια, διασχιζόμενα ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν καὶ ἔχοντα πλουσίας καλλιεργείας σιτηρῶν, βάμβακος, καπνοῦ κτλ. Ἐπίσης ἔχει ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν, ἰδίᾳ δὲ ἵππων καὶ χοίρων. Παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς χώρας ἦτο ἡ *Ἀξούμη* ἢ *Ἀξώμη*, σημερινὴ δὲ ἡ *Ἄντουα*, δευτέρα πόλις τῆς Ἀβησσυνίας καὶ σημαῖνον ἐμπορικὸν κέντρον αὐτῆς Τὸ εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν ἀνῆκον νῦν τμῆμα τοῦ Τιγκρὲ ἔχει ἔκτασιν 160 000 περίπου τετρ. χλμ., πληθυσμὸν δὲ 3 000 000 κατοικων, οἵτινες εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον Κόπται Χριστιανοί, ὁμιλοῦντες ἰδίαν ἀβησσυνιακὴν διάλεκτον, τὴν καλουμένην *τιγρικήν*, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν. Χ. Δ.

Τίγκρι (Tigri), *Ἰωσήφ*. Ἰταλὸς λόγιος (1806—1882). Ἱερεὺς καὶ καθηγητὴς τῆς λογοτεχνίας ἐν Πιστοΐᾳ, εἶτα βιβλιοθηκάριος, καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας καὶ ἱστορίας καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων, ὑπῆρξε γονιμώτατος συγγραφεύς, ἐκδίδων ἀόκνως ἐπὶ πεντηκονταετίαν βιογραφίας, ἔργα λογοτεχνικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κριτικῆς, ποιήματα, μυθιστορήματα, ὁδηγοὺς ταξιδίων κ. ἄ. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἰταλικὸν σχόλιον εἰς ἐκλογὴν ἐπιστολῶν τοῦ Κικέρωνος» (1848), «Κατὰ τῶν λαϊκῶν προλήψεων» (1870), «Τοσκανικὰ δημώδη ᾄσματα» (1856, γ' ἔκδ. 1869), «Ματθίλδη», ἔμμετρον ἱστορικὸν μυθιστόρημα (1880), «Ἀπὸ Φλωρεντίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Μόσχαν» (1877). Ὁ Τίγκρι ἐποίησε προσέτι λιμπρέτια μελοδραμάτων, ἔγραψε δὲ πολυαρίθμους ἐπισήμους ἐκθέσεις ἐπὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων. — Ω.

Τιγλατπιλεσέρ. Τρεῖς βασιλεῖς τῆς Ἀσσυρίας (βλ. λ. *Θιγλαθπιλέσερ*).

τιγλικὴ *ἀλδεΰδη* [*Ὀργ. Χημ.*] ἢ *τιγλινικὴ ἀλδεΰδη* ἢ *2-μεθυλοβουτενο-τάλη-1*. Εἶναι ἀκόρεστος ἀλδεΰδη τοῦ τύπου $CH_3CH : C(CH_3).CHO$, ἀπαντῶσα μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως τῆς ρηνίνης τοῦ ἱεροξύλου. Παρασκευάζεται ἐπίσης διὰ συμπυκνώσεως ὀξικῆς καὶ προπιονικῆς ἀλδεΰδης. Βράζει εἰς 118°. Σ. Γ.

— **τιγλικόν**, ἢ ***τιγλινικὸν ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀκόρεστον μονοβασικὸν ὀξύ, ἰσομερὲς πρὸς τὸ *ἀγγελικὸν ὀξύ*. Ἔχει τὸν τύπον:

$$CH_3.CH : C(CH_3)\,COOH$$

καὶ λαμβάνεται συνήθως ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀγγελικοῦ ἐκ τοῦ κροτωνελαίου, τοῦ ἐλαίου τῶν χαμαιμήλων, ἐκ τῆς βερατρίνης κλπ., δὲν εἶναι δὲ τελείως ἐξηκριβωμένον ἂν εὑρίσκηται ὡς τοιοῦτον εἰς τὰ φυσικὰ ταῦτα προϊόντα ἢ ἂν σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἀγγελικοῦ κατὰ τὴν κατεργασίαν πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ. Κέκτηται εὐχάριστον ἀρωματικὴν ὀσμήν, εἶναι δυσδιάλυτον ἐν ψυχρῷ ὕδατι, τήκεται εἰς 65° καὶ βράζει εἰς 198°,5. Σ. Γ.

τιγλινικὴ *ἀλδεΰδη* [*Ὀργ. Χημ.*] βλ. *τιγλικὴ ἀλδεΰδη*.

τιγλινικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*] βλ. *τιγλικὸν ὀξύ*.

Τιγουλλία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Λιγουστικῆς παρὰ τὸ Λιγουστικὸν πέλαγος (*Πτολεμ.* Γ, α, 3), ΒΑ. τῆς Γενούης καὶ παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ἐντέλλα ποταμοῦ (Fiume Lavagna). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Σέστρι Λεβάντε* (Sestri Levante: πλάτ. 44° 16' Β., μῆκ. 9° 23' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to cape Cavallo). Σ. Ε. Λ.

Τιγουρῖνοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Ἑλβετικὸς λαός, ὅστις ἑνωθεὶς μετὰ τῶν Κίμβρων κατὰ τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀλλοβρόγων ἐν Γαλατίᾳ, ἐνίκησε τὰς ὑπὸ τὸν Λ. Κάσσιον Λογγῖνον ρωμαϊκὰς λεγεῶνας, τῷ 107 π. Χ. Ἐπὶ Καίσαρος ἀπετέλουν τὸ σημαντικώτερον τῶν τεσσάρων διαμερισμάτων (pagi), εἰς τὰ ὁποῖα διῃρέθησαν οἱ Ἑλβετοί (*Καίσ.* Bell. gallico A, 12, 7). Α. Θ. Σ.

Τίγρα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὰς Νοβὰς (νῦν Σίτσοβα), τὸ ὁποῖον ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανός. Α. Θ. Σ.

Τιγράνης (ἀρμεν. *Ντικράν*). Ὄνομα διαφόρων βασιλέων τῆς ἀρχαίας Ἀρμενίας.

Ὡς πρῶτος βασιλεὺς φέρων τὸ ὄνομα **τοῦτο** πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τῇ Κύρου Ἀναβάσει ἀναφερόμενος, ὅστις, ὢν ὑποτελὴς τῶν Ἀχαιμενιδῶν τῆς Περσίας, εἶχε δώσει ὁδηγίας εἰς ἕνα τῶν διοικητῶν του, τὸν Τιρίβαζον, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅταν θὰ διήρχοντο διὰ τοῦ ἀρμενικοῦ ἐδάφους.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλος *Τιγράνης*, θεωρούμενος αὐτὸς ὡς Α', ἀνήκων εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Χαϊκανιδῶν καὶ θεωρούμενος ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων ἱστορικῶν ὡς σύγχρονος Κύρου τοῦ Μεγάλου, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφιλοξένησεν, ὡς λέγεται, διωκόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀστυάγου, βασιλέως τῶν Μήδων, δώσας εἰς αὐτὸν εἰς γάμον καὶ τὴν θυγατέρα του. Κατὰ τὰς αὐτὰς παραδόσεις, ὁ Τιγράνης οὗτος ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ Κύρου κατὰ τοῦ Ἀστυάγου, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσε Τὰ λεγόμενα ὅμως τῶν Ἀρμενίων ἱστορικῶν θεωροῦνται μᾶλλον ὡς μυθεύματα.

Τιγράνης ὁ Β', ὁ καὶ *Μέγας* (βλ. εἰκόνα του ἐν λ. *Ἀρμενία* τ. Ε', σελ. 578). Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 94 μέχρι τοῦ 54 π. Χ., εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀναλάβει σοβαρὰς πολεμικὰς ἐνεργείας, ὅπως κυριεύσουν τὸ ἀρμενικὸν ὀροπέδιον, ὡς δεσπόζον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Μηδίας. Ἦτο ἀνεψιὸς ἢ υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀρταβάσδου, ὅστις ἔδωκεν αὐτὸν ὅμηρον εἰς τοὺς Πάρθους καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀπελευθέρωσίν του, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς 70 κοιλάδας εἰς τὰ σύνορα τῆς Μηδίας. Ὁ Τιγράνης, εὐθὺς ὡς ἀνῆλθε τὸν θρόνον, εἰργάσθη δραστηρίως πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κράτους του. Ἐνθρονίσας τὸν Ἀρτάνην, τὸν τελευταῖον ἀπόγονον τοῦ Ζαριάδριος, Πέρσου τὴν καταγωγὴν στρατηγοῦ Ἀντιόχου Γ' τοῦ Μεγάλου, ὅστις καταλύσας τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τέως ὑφισταμένου ἀρμενικοῦ κράτους εἶχε διορίσει τοῦτον διοικητὴν τῆς Σοφηνῆς, συνῆψε συμμαχίαν μετὰ Μιθριδάτου Ε' τοῦ Εὐπάτορος, βασιλέως τοῦ Πόντου, οὗτινος καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα Κλεοπάτραν. Τῷ 93 π. Χ. εἰσέβαλεν εἰς Καππαδοκίαν χάριν τοῦ πενθεροῦ του, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Σύλλα τῷ 92. Κατὰ τὸν πρῶτον τοῦ πόλεμον ἐναντίον τῆς Ρώμης, ὁ Μιθριδάτης ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Τιγράνου, ὅστις ὅμως δὲν ἐπενέβη ἀναφανδὸν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἤρχισε πόλεμον κατὰ τῶν Πάρθων, τῶν ὁποίων τὸ κράτος εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξασθενῇ ἀπὸ τοῦ 88 π.Χ.,

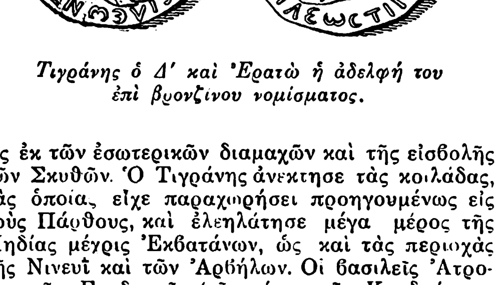

Τιγράνης ὁ Δ' καὶ Ἐρατὼ ἡ ἀδελφή του ἐπὶ βρονζίνου νομίσματος.

ὡς ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν διαμαχῶν καὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Σκυθῶν. Ὁ Τιγράνης ἀνέκτησε τὰς κοιλάδας, τὰς ὁποίας εἶχε παραχωρήσει προηγουμένως εἰς τοὺς Πάρθους, καὶ ἐλεηλάτησε μέγα μέρος τῆς Μηδίας μέχρις Ἐκβατάνων, ὡς καὶ τὰς περιοχὰς τῆς Νινευῒ καὶ τῶν Ἀρβήλων. Οἱ βασιλεῖς Ἀτροπατηνῆς, Γορδυηνῆς (τῆς χώρας τῶν Καρδούχων), Ἀδιαβηνῆς (τέως Ἀσσυρίας) καὶ Ὀσροηνῆς (Ἐδέσσης), ἔγιναν ὑποτελεῖς του, παρακολουθοῦντες αὐτὸν ὡς δοῦλοι ὅπου μετέβαινεν. Ἀνέκτησεν ἐπίσης τὴν Β. Μεσοποταμίαν παρὰ τῶν Πάρθων. Τῷ 83 π. Χ. εἰσέβαλεν εἰς Συρίαν, ἐνίκησε τοὺς τελευταίους διαδόχους τοῦ Σελεύκου καὶ κατέλαβε τὴν Κιλικίαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα ἀνῆκεν ἀκόμη εἰς τοὺς Σελευκίδας. Δὲν ἐπενέβη εἰς τὸν πόλεμον μεταξὺ Μιθριδάτου καὶ Σύλλα ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα (78 π. Χ.) κατέλαβε πάλιν τὴν Καππαδοκίαν ἐκδιώξας Ἀριοβαρζάνην τὸν Α', ὑποτελῆ τῆς Ρώμης. Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη ὁ Τιγράνης ἐπολέμησεν ἐν Συρίᾳ, ὅπου ἡ ἡγεμονὶς Κλεοπάτρα ἡ Σελήνη ἀπεπειράθη ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Σελευκιδῶν, ἀλλὰ πολιορκηθεῖσα ἐφονεύθη ἐν Ἄκρᾳ. Ἐπίσης ὁ Τιγράνης διεξήγαγε πόλεμον ἐν Κιλικίᾳ, ὅπου κατέστρεψε τὴν ἑλληνικὴν πόλιν τῶν Σόλων. Μετὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα ὁ Τιγράνης ἔγινε «βασιλεὺς τῶν βασιλέων» καὶ ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας. Ἔκτισε νέαν βασιλικὴν πόλιν, τὰ Τιγρανόκερτα, καὶ μετῴκισε πολλὰς ἀραβικὰς φυλὰς εἰς Μεσοποταμίαν· ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις αὕτη τῆς δυνάμεως τοῦ Τιγράνου ἠνώχλει τοὺς Ρωμαίους. Τῷ 69 π. Χ. ὁ Λούκουλλος εἰσέβαλεν εἰς Ἀρμενίαν. Ὁ Τιγράνης ἐνικήθη παρὰ τὰ Τιγρανόκερτα τῇ 6ῃ Ὀκτωβρίου 69 καὶ παρὰ τὰ Ἀρτάξατα, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 68. Ἀνακληθέντος κατόπιν τοῦ Λουκούλλου, ὁ Τιγράνης ἀνένευσεν ὀλίγον, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐπανεστάτησεν ἐναντίον του ὁ ἐκ τῆς Κλεοπάτρας υἱός του, Τιγράνης καὶ οὗτος καλούμενος, ὅστις καταφυγὼν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Πάρθων Φραάτει τῷ Γ', τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα ἐνυμφεύθη, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ πατρὸς του ὑπὸ τὴν προστασίαν παρθικοῦ στρατοῦ. Ὁ γέρων Τιγράνης, ὅστις εἶχε φονεύσει τοὺς δύο ἄλλους υἱούς του, ἐγκατέλειψεν ἤδη πᾶσαν ἐλπίδα ἀντιστάσεως. Ὅταν δὲ ὁ Πομπήϊος εἰσήλασεν εἰς Ἀρμενίαν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ νέου Τιγράνου, παρεδόθη εἰς τοὺς Ρωμαίους (66 π. Χ.). Ὁ Πομπήϊος ὅμως ἤλλαξεν ἤδη πολιτικήν· ὑπεδέχθη τὸν γηραιὸν Τιγράνην φιλικῶς καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰ βασιλικὰ του ἐμβλήματα, ἐνῷ τὸν υἱόν του ἐκήρυσσεν αἰχμάλωτον καὶ ἤγαγεν εἰς Ρώμην, ὅπου ἐκόσμησε τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδόν του.

Ὁ νεαρὸς Τιγράνης ἀπέθανε μετ' ὀλίγον εἰς Ρώμην, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ δραπετεύσῃ, ὁ δὲ γέρων, κυβερνήσας ἐπὶ δεκαετίαν ἀκόμη τὴν Ἀρμενίαν, ὡς ὑποτελὴς τῆς Ρώμης, ἐτελεύτησε καὶ οὗτος περὶ τὸ 56 π. Χ.

Ὁ Τιγράνης θεωρεῖται ὡς ὁ ἐνδοξότερος βασιλεὺς τῆς ἀρχαίας Ἀρμενίας. Εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ πάντες οἱ Ἀρμένιοι βασιλόπαιδες καὶ οἱ αὐλικοὶ ὡμίλουν καὶ ἔγραφον τὴν ἑλληνικήν, ὁ δὲ υἱός του Ἀρτάβασδος ἔγραφεν ἑλληνιστὶ τραγῳδίας καὶ λόγους, τοὺς ὁποίους ἐπαινεῖ καὶ ὁ Πλούταρχος. Ἕλληνες ἠθοποιοί, μετακληθέντες ἐξ Ἀθηνῶν, ἐδίδασκον ἀπὸ σκηνῆς τὰς τραγῳδίας τῶν μεγάλων Ἀθηναίων δραματικῶν ποιητῶν καὶ Ἕλληνες γλύπται ἐκλήθησαν νὰ κοσμήσουν τὴν πόλιν τῶν Τιγρανοκέρτων. Ἂν καὶ καλὸς στρατιωτικός, ὁ Τιγράνης ἠτύχησεν εἰς τοὺς κατὰ τῆς Ρώμης πολέμους, διότι εἶχεν ἐναντίον του καὶ τοὺς Πέρσας, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὰς διχονοίας τῶν στρατηγῶν καὶ διοικητῶν του.

Τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ἐκτίθενται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Λούκουλλος Σύλλας), ἀλλὰ πληροφορίαι περὶ αὐτοῦ εὑρίσκονται καὶ ἐν Ἀππιανῷ, Διοδώρῳ, Στράβωνι, Ἰωσήπῳ, Δίωνι Κασίῳ, Ἰουστίνῳ κ. ἄ. (βλ. καὶ λ. Ἀρμενία). Ν. Μ.

Τιγράνης Γ'. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας (20 π. Χ. —12 μ. Χ.), ἀδελφὸς Ἀρταξὲς τοῦ Β', ἔγγονος Τιγράνου τοῦ Μεγάλου Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ἀνετράφη ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ νεαροῦ τότε Τιβερίου Κλαυδίου Νέρωνος, ἐλθόντος ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἀρμενίαν, ὅπως ἐγκαθιδρύσῃ νέον ἡγεμόνα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Ἀρμενία διετέλει ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ. Ὁ θάνατός του ἐπῆλθε κατά τινας ἐκ δηλητηριάσεως.

Τιγράνης ὁ Δ' (12—25 μ. Χ.). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου, στεφθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Καθαιρεθεὶς ὅμως πάλιν ὑπὸ τούτων ἐπανῆλθε τῇ βοηθείᾳ τῶν Πάρθων.

Τιγράνης ὁ Ε' (11—14 μ. Χ.). Ἦτο Ἑβραῖος τὸ γένος, ἔγγονος τοῦ Ἡρώδου, καὶ ἀνετράφη ἐν Ρώμῃ. Ἐβασίλευσεν ἐπὶ τρία ἔτη εἰς ἓν τμῆμα τῆς Ἀρμενίας, εἰς ἐποχὴν λίαν ἀνώμαλον. Ἀνετράπη ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων ἐθνικοφρόνων, οἵτινες ἐκάλεσαν ὡς βασίλισσαν τὴν Ἐρατώ, ἀδελφὴν Τιγράνου τοῦ Δ'.

Τιγράνης ὁ ΣΤ' (60—62 μ. Χ.). Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας, ἀνεψιὸς Τιγράνου τοῦ Δ', ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ Νέρωνος. Ἀπέθανε μετὰ διετῆ βασιλείαν.

Τιγράνης ὁ Ζ'. Ἐβασίλευσε περὶ τὸ 142 μ. Χ. ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη, ἀνατραπεὶς τῷ 161 ὑπὸ τοῦ Λουκίου Βέρου.

Τιγράνης ὁ Η'. Διεδέχθη τῷ 408 τὸν πατέρα του Ἀρσάκην. Ἐπ' αὐτοῦ διεμελίσθη ἡ Ἀρμενία ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου. Ν. Μ.

τιγράνθρωπος (ὁ) ἄνθρωπος τίγρις, ἔχων τίγρεως μορφὴν καὶ ἰδιότητας. πρβλ. *λυκάνθρωπος*.

Τιγρανόκερτα, ἡ *Τιγρανούπολις* (ἀρμεν. *Ντιγραναγκέρτ*) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία ἀρμενικὴ πόλις, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀντσὶκ τῆς Ἄνω Μεσοποταμίας, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τιγράνου τοῦ Β' (τοῦ Μεγάλου) δι' αἰχμαλώτων, μετοικίσαντος εἰς αὐτὴν τοὺς κατοίκους δώδεκα ὑπ' αὐτοῦ ἐρημωθεισῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Καππαδοκίας, Κιλικίας καὶ Συρίας. Ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς θέσις ἀμφισβητεῖται. Πάντως ἔκειτο εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας, μεταξὺ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ ὄρους Μασίου. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἡττήθη ὁ Τιγράνης τῇ 6 Ὀκτωβρίου 69 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου. Εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην οἱ ἐν Τιγρανοκέρτοις στρατολογηθέντες Ἕλληνες αἰχμάλωτοι ἤνοιξαν τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς τὸν Λούκουλλον, ὅστις εὗρεν ἐκεῖ πολὺν σῖτον καὶ 8.000 τάλαντα χρυσοῦ. Πότε κατεστράφησαν τὰ Τιγρανόκερτα δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Ν. Μ.

Τίγρης, ἡ *Τίγρις* [*Γεωγρ.*]. Μέγας ποταμὸς τῆς Μεσοποταμίας, καλούμενος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ περσικῇ *Τιγρα* (ἐξ οὗ καὶ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα), εἰς τὰς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς *Ντιγκλάτ*, ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ Χιδδεκέλ, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀράβων *Ντίγκλα* (ὅπερ οἱ Τοῦρκοι προφέρουν *Ντιτζλέ*). Πηγάζει ἐκ δύο σημείων τῶν βορείως τῆς πόλεως Διαρβεκὶρ ὀρέων, κειμένων τοῦ μὲν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς ἀρχαίας Σοφηνῆς, εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. νοτίως τῆς λίμνη Γκιολτζὶκ, εἰς ὕψος 1.800 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ

Digitized by Google

οὐχὶ μακρὰν τοῦ ἑτέρου τῶν βραχιόνων τοῦ Εὐφράτου (ὑπὸ 38° 10′ βορ. πλάτ. περίπου καὶ 39° 20′ ἀνατ. μήκ.), τοῦ δὲ ἑτέρου πρὸς ἀνατολὰς (ὑπὸ 38° 40′ βορ. πλάτ. καὶ 42° 50′ ἀνατ. μήκ.), δυτικῶς τῆς λίμνης τοῦ Βάν, λίαν ἐγγὺς τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ Εὐφράτου. Ὁ ἐκ τοῦ σημείου τούτου πηγάζων βραχίων συμβάλλει πρὸς τὸν κύριον ροῦν ἐν Τίλ, ὑπὸ 37° 45′ βορ. πλάτ. καὶ 41° 60′ ἀνατολ. μήκ., ἀποτελούμενος καὶ ὁ ἴδιος ἐκ πολλῶν μικρῶν βραχιόνων. Οἱ δύο οὗτοι ἀρχικοὶ βραχίονες τοῦ Τίγρητος (ἢ Τίγριδος) εἰσδέχονται τὰ ὕδατα τῆς νοτίως τοῦ Ταύρου περιοχῆς, ἐνῷ οἱ τοῦ Εὐφράτου τὰ βορείως τούτου. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο αὐτοῦ βραχιόνων ὁ Τίγρης ῥέει ὀφιοειδῶς πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, εἰς μῆκος 1.300 περίπου χλμ. μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ Εὐφράτου, ἐν Γκάρματ Ἀλῆ, ὁπόθεν ὁ κοινὸς ποταμὸς λαμβάνει τὸ ὄνομα *Σὰτ-ἐλ-ἀράμπ* (Chatt-el-arab), χυνόμενος εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. Τὸ σημεῖον τῆς συμβολῆς ἦτο πρὸ πέντε ἢ ἓξ αἰώνων εἰς Κόρνα, 50 περίπου χλμ. ἄνωθεν τοῦ Γκάρματ-Ἀλῆ. Ἐκ δυσμῶν ὁ Τίγρης οὐδένα εἰσδέχεται σήμερον παραπόταμον, ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΓ′ αἰῶνα οἱ Ἄραβες γεωγράφοι ἀναφέρουν τοιοῦτον τὸν *Θαρθάρ*, πλωτὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πλημμυρίδος του. Τοιοῦτον μικρὸν ἐκ δυσμῶν παραπόταμον ἀναφέρει ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Ormsby τῷ 1832, συμβάλλοντα εἰς Καλὰτ-Σεργᾶ (35° 30′ βορ. πλάτ.), σήμερον ὅμως ἡ κοίτη αὐτοῦ εἶναι ξηρά. Ἐξ ἀνατολῶν ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ μεγάλοι παραπόταμοι, καταφερόμενοι ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Περσίας. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ *Χαμπούρ*, πλωτὸς διὰ σχεδίας, ὁ *Μέγας Ζάμπ*, συμβάλλων ἀκριβῶς κάτωθεν τῆς θέσεως Νιμρούδ, ὁ *Μικρὸς Ζάμπ*, ὁ *Ἀτχὲμ* καὶ ὁ *Διγιάλα* (*Ντιγιαλα*), ὁ σπουδαιότερος ὅλων, συμβάλλων ὀλίγον κάτωθεν τῆς Βαγδάτης.

Ὁ Τίγρης ἔχει εἰς τὴν ἄνω περιοχὴν τὸν ροῦν ὁρμητικόν, ἐξ οὗ καὶ τὸ περσικόν, ἑβραϊκὸν καὶ ἀραβικὸν ὄνομά του, σημαῖνον ταχὺς ὡς βέλος. Ἔχει ὁλικὸν μῆκος 1 850 χλμ., ὢν ἱκανῶς βραχύτερος τοῦ Εὐφράτου, ὁλικὸν δὲ ὄγκον ὕδατος πολὺ μεγαλύτερον, καὶ κυρίως εἰς τὸν κάτω ροῦν. Ἐν Βαγδάτῃ ἔχει πλάτος 182 μ. περίπου. Εἶναι πλωτὸς δι' ἀτμόπλοια μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ Μεγάλου Ζάμπ, 48 χιλιόμετρα νοτίως τῆς πόλεως Μοσούλης, ὅπου ἡ πλωϊμότης ἐμποδίζεται ἐκ δύο ἀρχαίων φραγμάτων, κατασκευασθέντων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀσσυρίων, παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Καλά, τὰ ἐρείπια τῆς ὁποίας ὀνομάζονται σήμερον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Νιμρούδ. διότι ἡ παράδοσις ἀποδίδει τὰ ὑδραυλικὰ ἐκεῖνα ἔργα εἰς τὸν μυθικὸν Νεμρώδ. Τακτικὴ ὅμως ἀτμοπλοϊκὴ ὑπηρεσία ὑπῆρχε μέχρι πρό τινος μόνον μεταξὺ Βασόρας καὶ Βαγδάτης. Παρὰ τὴν μίαν τῶν πηγῶν τοῦ Τίγρητος ὑπάρχουν τὰ σπουδαῖα χαλκωρυχεῖα τοῦ Ἄργανα-μααντέν, ἀνήκοντα εἰς τὴν Τουρκίαν. Παρὰ τὴν Διαρβεκίρην ὑπάρχουν μεταλλεύματα σιδήρου, νοτίως δὲ τῆς Μοσούλης θειοῦχοι καὶ ἀσφαλτοῦχοι πηγαὶ καὶ διάσημα μαρμαρωρυχεῖα. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς κοιλάδος τοῦ Τίγρητος εἶναι καὶ τὸ εὐφορώτερον. Σήμερον ὅμως εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Μεγάλου Ζὰμπ μέχρι Τεκρὶτ περιοχὴν αἱ ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητοι. Προσπάθειαι καταβάλλονται πρὸς κατασκευὴν ὑδραυλικῶν ἔργων, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κοιλὰς τοῦ Τίγρητος ἀναμένεται ὅτι θ' ἀναλάβῃ τὸν ἀρχικὸν πλοῦτόν της καὶ θὰ ἐποικισθῇ, ὡς κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐποχήν, ἐκ τῆς ὁποίας σῴζονται ἀκόμη τὰ ἴχνη μεγάλων διωρύγων. Ν. Μ.

τιγρητόφθαλμος (ὁ) (Tiegerauge) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ χαλαζίου φανεροκρυσταλλικήν. Χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἐμφανίζεται εἰς λεπτὰς φυλλώδεις μάζας καὶ ἔχει χρῶμα φαιὸν ἕως κυανοῦν. Κατατάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πολυτίμων λίθων. Γ. Β.

τιγριδία (ἡ) (Tigridia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν* ἢ *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον βολβώδη φυτά, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἀπὸ τοὺς ἡνωμένους κατὰ τὴν βάσιν των στήμονας καὶ τοὺς νηματοειδεῖς στυλίσκους των. Γνωστὰ περὶ τὰ 10 εἴδη, φυόμενα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τιγριδία ἡ ταώνειος* (Tigridia pavonia), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἄνθη πυρρέρυθρα μὲ ταινιοειδεῖς κηλῖδας κιτρίνου καὶ ἰώδους χρώματος. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Τιγριδία ἡ ταώνειος.

τιγρικὴ *γλῶσσα*. Αὕτη ὁμιλεῖται ἐν Τίγρᾳ τῆς Ἀβησσυνίας ὑπὸ ἑκατοντακισχιλίων περίπου κατοίκων καὶ εἶναι συγγενὴς πρὸς τὰς ὡσαύτως ἐν Ἀβησσυνίᾳ ὁμιλουμένας: *γκεζικὴν* (ἢ, ἄλλως, *αἰθιοπικὴν* καλουμένην), τὴν *ἀμχαρικήν*, τὴν *ἀραβικὴν* καὶ τὴν *τιγρινικήν*, πάσας γλώσσας σημιτικῆς καταγωγῆς. Ἡ τιγρικὴ περιορίζεται εἰς μόνην σχεδὸν τὴν προφορικὴν χρῆσιν, μόλις δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συνελέγησαν καὶ κατεγράφησαν δημώδη τινὰ τιγρικὰ ᾄσματα κλπ. Παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν λαλούντων αὐτήν, ἡ τιγρικὴ ἤρχισε πρὸ ἐτῶν νὰ ἐξαπλοῦται καὶ εἰς τοὺς περιοίκους καὶ νὰ χρησιμοποιῆται ὡς μέσον ἐπικοινωνίας μεταξὺ διαφόρων ἀλλογλώσσων καὶ ἀλλοφύλων τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τοῦ Σουδάν. Γ. Π. Α.

Τίγριος, *μάρτυς*. Δοῦλος ἄρχοντός τινος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ κυρίου του εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον, χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος. Φίλος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτε οὗτος ἐξωρίσθη, συνελήφθη καὶ ὁ Τίγριος καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ἑορτάζεται ὡς μάρτυς ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 12 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

τίγρις (ἡ) (Felis tigris) [*Ζωολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰλουροειδῶν*, περιλαμβάνον μεγαλόσωμα καὶ αἱμοβόρα θηλαστικά, ἀπαντῶντα εἰς τὰ νότια τῆς Περσίας, τὸ Τουρκεστάν, τὴν Ἰνδοκίναν, τὴν Κίναν, τὴν Βεγγάλην καὶ τὰς νήσους Ἰάβαν καὶ Σουμάτραν. Εἰς τὴν Βόρνεο καὶ τὴν Κεϋλάνην οὐδόλως ἀπαντᾷ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *Τίγρις ἡ βεγγαλικὴ ἢ βασιλικὴ* (Felis tigris regalis). Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων ἁρπακτικῶν. Τὸ μῆκος τοῦ ἄρρενος κυμαίνεται μεταξὺ 2.60 καὶ 3 μ. καὶ τοῦ θήλεος μεταξὺ 2.30 καὶ 2.60 μ. Τὸ ἀνάστημα ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου μέχρι τοῦ ἄκρου ποδὸς εἶναι 0.90—1 05 μ., τὸ δὲ μῆκος τῆς οὐρᾶς κυμαίνεται μεταξὺ 80 ἕως 90 ἑκατοστομέτρων. Γενικῶς τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες, ἡ κεφαλὴ ἀπεστρογγυλωμένη, ἡ οὐρὰ δὲν φέρει θύσανον. Τὸ τρίχωμα εἶναι λεῖον καὶ βραχὺ καὶ μόνον κατὰ τὰς παρειὰς ἀπαντῶσιν ἐπιμήκεις τινὲς τρίχες. Κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ ζῴου εἶναι ὁ ἐρυθροκίτρινος, λαμπρότατος δέ. Ἀπὸ τῶν νώτων ἄρχονται στιλπνῶς μέλαιναι ῥαβδώσεις, διευθυνόμεναι λοξῶς πρὸς τὰ ὄπισθεν, τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν. Ἡ οὐρὰ εἶναι ἀνοικτῶς ἐρυθροκιτρίνη πρὸς τὴν ὠχροκιτρίνην, αἱ κατὰ τὰς παρειὰς τρίχες εἶναι λευκαὶ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ φαιοκίτρινοι. Ἡ τίγρις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας (αἵτινες θεωροῦνται ἡ πατρὶς τοῦ ζῴου) καὶ τὴν Κίναν μέχρι τοῦ Ἀμοὺρ ποταμοῦ, τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ τὴν Περσίαν. Ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς καλαμώνων κατὰ μικρὰς ὁμάδας, ἑκάστην ἀποτελουμένην ἐκ 3—4 ἀτόμων. Δὲν ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων. Εἶναι κυρίως νυκτόβιον ζῷον καὶ ἐξέρχεται διὰ τὴν εὕρεσιν τῆς λείας του μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἢ λίαν πρωΐ, περὶ τὴν ἀνατολήν. Εἶναι ἐκ τῶν πλέον αἱμοχαρῶν ἁρπακτικῶν καὶ κατὰ χιλιάδας ἀριθμοῦνται τὰ ἀνθρώπινα θύματά του εἰς τὰς χώρας ἐκείνας. Εἰς τὴν Ἰάβαν ἐτησίως κατασπαράσσονται ὑπὸ τίγρεων περὶ τὰ 300 ἄτομα, εἰς τὴν Σιγκαπούρην περὶ τὰ 400 καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας περὶ τὰ 2.500 ἄτομα ἐτησίως. Τοῦτο ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τοῦ συστηματικοῦ κυνηγίου, ὅπερ διενεργεῖται εἰς τὰς προαναφερθείσας χώρας, διότι εἰς τὰς Ἰνδίας μόνον φονεύονται ἢ αἰχμαλωτίζονται ἐτησίως 1.300—1.800 τίγρεις. Ἐπιτίθεται κατὰ παντὸς ζῴου, πλὴν τοῦ ἐλέφαντος, τοῦ ῥινοκέρω καὶ τοῦ βουβάλου, ἅτινα εἶναι δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ καταβάλῃ. Πάντοτε ἐνεδρεύει διὰ νὰ ἁρπάσῃ τὴν λείαν της, ἣν καὶ ξεσχίζει διὰ τῶν ἰσχυρῶν ὀνύχων καὶ αἰχμηρῶν ὀδόντων της. Σπανίως πίνει ὕδωρ, ἀλλὰ πίνει κατὰ κόρον, ὥστε πολλάκις δύναται νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν δίψαν καὶ ἐπὶ ὁλόκληρον ἑβδομάδα. Ἡ θήλεια τίγρις ἐγκυμονεῖ ἐπὶ 250 περίπου ἡμέρας καὶ γεννᾷ 2—3 μικρά, ἅτινα καὶ θηλάζει ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα.

Τίγρις ἡ ἀνθρωποφάγος (Felis tigris hominivoris). Εἶναι κατά τι μικροτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους, κυρίως δὲ ποιμνιοφάγος, ἀλλ' ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως αὐτῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν ἐλλείψει ἄλλης τροφῆς ἐπιπίπτει ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες καλλιεργοῦν τοὺς πλησίον τῶν κατοικιῶν των ἀγρούς. Ἡ τίγρις θηρεύεται κατὰ διαφόρους τρόπους διὰ τὸ θαυμάσιον δέρμα της, τοὺς ὀδόντας, ἐξ ὧν κατασκευάζονται διάφορα κομψοτεχνήματα καὶ φυλακτά, τὸ λίπος της, ὅπερ ἔχει ἰαματικὰς ἰδιότητας, καὶ τὸ κρέας της, ὅπερ τρώγεται ὑπό τινων ἰθαγενῶν τῆς Ἰάβας.

Τὸ κυνήγιον τῆς τίγρεως διενεργεῖται κυρίως δι' ἐλεφάντων, σπανιώτερον δὲ διὰ κυνῶν ἢ δι' ἀποκλεισμοῦ ταύτης ἐντὸς ὡρισμένης περιοχῆς. Εἰς τὴν Ἰάβαν συλλαμβάνουσι ζώσας τὰς τίγρεις διὰ παγίδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων προσδένουσιν ὡς δόλωμα πρόβατον ἢ ἐρίφιον. Πάντοτε ὅμως τὸ κυνήγιον τῆς τίγρεως εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον.

Εἰς μικρὰν ἡλικίαν συλλαμβανομένη ἡ τίγρις ἐξημεροῦται εὐκολώτερον ἢ ἡ ἡλικιωμένη καὶ διδάσκεται νὰ ἐκτελῇ διάφορα γυμνάσια, ἀλλὰ πάντοτε διατηρεῖ τὸν ἄγριον αὐτῆς χαρακτῆρα, κατασπαράσσουσα πολλάκις τὸν δαμαστήν της. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ χρειάζεται 12—15 περίπου κιλὰ κρέατος ἡμερησίως, ζῇ δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καλῶς ἀνατρεφομένη. Σήμερον τίγρεις ἀπαντῶσιν εἰς πάντας τοὺς ζωολογικοὺς κήπους τοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

Τίγρις ἡ βασιλική.

τιγρογαλῆ (ἡ) [*Ζωολ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ θηλαστικοῦ *γαλῆ ἡ σερβαλικὴ* (βλ. λ. *γαλῆ*). Δ. Ν. Π.

τιγροειδής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τίγριν, ὁ ἔχων μορφὴν τίγρεως.

—**τιγροειδῆ**, ἡ ***νίσσλεια βωλία*** [*Ἀνατομ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φιλόχρωμα βωλία τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ νευρικοῦ κυττάρου διότι ἐμφανίζουσιν ἐναλλὰξ σκοτεινὰ καὶ διαφανῆ μέρη δίκην δορᾶς τίγρεως. Ι. Π.

—**τιγροειδὴς** *οὐσία* [*Ἀνατομ.*]. Μοῖρα τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ νευρικοῦ κυττάρου, ἢ καὶ ἄλλως καλουμένη *φιλόχρωμος οὐσία*. Ι. Π.

Τιγυρηνοὶ (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς Ἑλβετικὸς (βλ. *Τιγουρῖνοι*). Α. Θ. Σ.

Τιδαμήνσιοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς βορείου Ἀφρικῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ′, 3, 6) μεταξὺ τῶν Σαμαμυκίων καὶ Νυγβηνῶν. Κατὰ τὸν Müller, ὀρθοτέρα ἴσως εἶναι ἡ γραφὴ *Κιδαμήνσιοι*, τῶν ὁποίων μνημονεύεται πόλις *Κίδαμος* ἢ *Κιδαμὴ* (νῦν πόλις καὶ ὄασις Ghadamès) ἐν τῇ Σαχάρᾳ τῆς Τριπολίτιδος. Α. Θ. Σ.

τιδεμαννία (ἡ) (Tidemannia) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γυμνοσωματιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλάκια μὲ κεφαλὴν μὴ διακρινομένην τοῦ σώματος καὶ κεραίας ἀτελεῖς, αἵτινες χρησιμεύουσιν εἰς αὐτὰ διὰ τὴν κίνησίν των ἐν τῇ θαλάσσῃ. Τρέφονται ἐκ μικρῶν μαλακίων καὶ μαλακοστράκων καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Τίειον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς παραλίου τῆς Παφλαγονίας, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Παρθενίου καὶ τοῦ Καλλιχόρου, κτίσμα Καυκόνων (*Στράβ.* ΙΒ′, 542). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀγκυροβόλιον *Φιλιος* (πλάτ. 41°37′ Β., μῆκ. 32°05′

Digitized by Google

'Αν. χάρτ. ἀγγλ. 2238: Bosporus to cape Kerempeh), κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βιλλαίου (Φιλιὸς Σοῦ). Σ. Ε. Λ.

τιεμαννίτης (ὁ) (Tiemannit) /*'Ορυκτολ.*/. 'Ορυκτὸν σπάνιον σεληνιούχου ὑδραργύρου, Hg Se. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα, εὑρίσκεται δὲ εἰς λεπτοκοκκώδη ἕως στιφρὰ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 2 ½, εἰδικὸν βάρος 7,10—8,5, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα μολυβδότεφρον. 'Απαντᾶ παρὰ τὸ Clausthal, εἰς τὴν Marysvale τῆς Utah κ. ἁ. Γ. Β.

Τιέμπα (Tiéba) /*Γεωγρ.*/. Πρώην αὐτόνομον βασίλειον τοῦ Σουδάν, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ἱδρύσαντος αὐτὸ (1877) φυλάρχου Τιέμπα καὶ περιλαμβάνον τὰ ἐδάφη τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα *Κενεντουγκοῦ*. Ἡττηθεὶς ὁ Τιέμπα εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Σαμόρυ, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας. Τῷ 1898 ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μεὰ Μπέμπλα, ἐπαναστατήσας κατὰ τῶν Γάλλων, ἡττήθη, ἔκτοτε δὲ ἡ χώρα ἀποτελεῖ ἐπαρχίαν τοῦ γαλλικοῦ Σουδάν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Σικάσσο* (κάτ. 9.197). Θ. Κ.

Τιὲν Σάν, ἢ ***Τιὰν Σὰν*** /*Γεωγρ.*/. Μέγα ὀρεινὸν σύστημα τῆς κεντρῴας 'Ασίας, μήκους 2.600 περίπου χλμ. καὶ πλάτους 150—500 χλμ., ἐκτεινόμενον μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ., ἀπὸ τῆς Κασγκαρίας καὶ τοῦ Ρωσικοῦ Τουρκεστὰν μέχρι τῶν πεδιάδων τῆς Μογγολίας καὶ τῆς ἐρήμου Γόβης, μεταξὺ τῶν παραλλήλων 40° καὶ 46° Β. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 68° καὶ 97° Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Περιβάλλεται καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς διευθύνσεις ὑπὸ στεππωδῶν ἐκτάσεων, οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν ἀπ' αὐτοῦ πηγαζόντων ὑδάτων φθάνει μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐκβάλλουσι πάντα ἐντὸς τῶν ἄνευ ἐκροῆς λεκανῶν τῆς 'Αράλης, τῆς Μπαλκάς, τῆς 'Αλὰ-κούλ, τῆς 'Ισσὶκ-κοὺλ κλπ. Τὰ ὄρη Τιὲν-Σάν, καλούμενα ἄλλως καὶ *Οὐράνια*, εἶναι μεγαλύτερα καὶ ὑψηλότερα ἐξ ὅλων τῶν ὀρέων τῆς Εὐρώπης, ἀποτελοῦσι δὲ συνεχῆ ἅλυσιν, ἐξαιρέσει τοῦ δυτικοῦ τμήματος, ὅπου πολλαὶ ἐξωτερικαὶ παραφυάδες αὐτῶν εἶναι διατεταγμέναι ῥιπιδιοειδῶς περὶ τὸν κεντρικὸν ἄξονα. Ἡ ὅλη ὀροσειρὰ διαιρεῖται εἰς δύο περιοχάς, μίαν πρὸς Δ, ἥτις εἶναι ἀλπικῆς συστάσεως καὶ διακόπτεται ὑπὸ βαθειῶν κοιλάδων, καὶ ἑτέραν πρὸς Α., ἥτις ἔχει μορφὴν μεγάλου ὑψιπέδου μὲ κορυφὰς χθαμαλωτέρας τῆς πρώτης, ἀλλὰ μὲ μεγαλύτερον μέσον ὕψος.

Τὰ ὄρη Τιὲν-Σὰν διακρίνονται ἐξ ἄλλου εἰς τρεῖς παραλλήλους ἁλύσεις (βόρειον, κεντρικὴν καὶ νότιον), ἀκολουθούσας τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγάλου ἄξονος τοῦ ὀρεινοῦ συστήματος καὶ σχηματιζούσας τὰ ἑξῆς κυριώτερα ὄρη ἐκ Δ. πρὸς Α.: α') *βόρειον Τιὲν-Σάν*: *Μπαχόρα-'Ιρέμχα* (6.100 μ.), *Μπόγκντο-'Ολὰ* (6.500 μ.), *Μπὰρ-Κοὺλ* (4.415 μ.) καὶ *Καρλὺκ-Ταγκ* (4.480 μ.). β') *κεντρικὸν Τιεν-Σάν*: ὄρος *'Αλ-ξάνδρου*, *'Αλὰ-Γάου* (5.400 μ.), *Χὰν-Τενγκρὶ* (6.991 μ.), ὑψίστη κορυφὴ τοῦ ὅλου συστήματος. γ') *νότιον Τιὲν-Σάν*: *Τσαλὴα-Ἰάου*, *Φεργκάνα*, καὶ *Κουρούκ-Τάγκ*. 'Εκ τῶν ἀπὸ τοῦ Τιὲν-Σὰν πηγαζόντων ποταμῶν κυριώτεροι εἶναι οἱ: *Ναρύν*, *Κουνγκὲς καὶ 'Ιλὶ* (ῥέοντες πρὸς Α.) καὶ *Τεκὲς* (ῥέων πρὸς Α.). Γεωλογικῶς τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ὀροστοιχίαν πετρώματα ἀποτελοῦνται κατὰ μὲν τὸ δυτικὸν τμῆμα ἐκ γρανίτου, συηνίτου καὶ γνευσίου κατὰ δὲ τὸ ἀνατολικὸν εἶναι ἡφαιστειογενοῦς συστάσεως, ἐγκλείουσι δὲ καὶ μεταλλοφόρα κοιτάσματα χαλκοῦ καὶ γαιάνθρακος καὶ ἐνιαχοῦ χρυσοῦ. Τὸ κλῖμα εἶναι ἠπειρωτικόν, αἱ δὲ βροχαὶ πίπτουσι κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. 'Απὸ ὕψους 3.700 μ. ἀπαντῶσι χιόνες, σχηματίζουσαι πολλαχοῦ μεγάλους παγετῶνας, ὧν ὁ κυριώτερος ἔχει μῆκος 70 χλμ. Ἡ βλάστησις ἀφθονεῖ κατὰ τὰς βορείας αὐτῆς κλιτῦς, ὅπου ἐπικρατοῦσι τὰ βελονόφυλλα δένδρα, ἀπαντῶντα μέχρις ὕψους 3.000 μ., ἐνῷ αἱ νότιαι κλιτύες εἶναι ἔρημοι καὶ τὰ κεντρικὰ ὑψίπεδα στεππώδη. Ἡ διάβασις διὰ τῆς ὀροσειρᾶς ἐπιτυγχάνεται μέσῳ διαφόρων αὐχένων, ὕψους 3.000—4.000 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. 'Εξ αὐτῶν μᾶλλον πολυσύχναστοι εἶναι οἱ: *Οὐρμὲκ* (3.180 μ.), *Τερὲκ* (3.900 μ.), *Μπεντὲλ* (4.210 μ.) κλπ., χρησιμοποιοῦνται δὲ ἔκπαλαι διὰ τὰς μεταξὺ Κίνας, Δ. Τουρκεστὰν καὶ Περσίας συγκοινωνίας. 'Απὸ ἀπόψεως πολιτικῆς γεωγραφίας τὸ μὲν δυτικὸν τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς ὑπάγεται εἰς τὴν Σοβιετικὴν ὁμοσπονδίαν (Οὐσμπεκιστὰν καὶ Κιργκιζιστάν), τὸ δὲ ἀνατολικὸν καὶ τὸ νότιον εἰς τὴν Κίναν. Τὰ Οὐράνια ὄρη παρέμειναν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνεξερεύνητα, κυριώτεροι δ' ἐκ τῶν ἐπισκεφθέντων καὶ μελετησάντων αὐτὰ Εὐρωπαίων εἶναι οἱ: Φρίντριξεν (1899), Λόϋχς (1913), Γκραϊμπερ (1914) κτλ. Χ. Δ.

Τιεντεβάϊκ. 'Ιαπωνικὴ θεότης. Παρίσταται φέρουσα κεφαλὴν κάπρου μὲ ἀπαστράπτον διάδημα, ἔχουσα τέσσαρας χεῖρας κρατούσας σκῆπτρον, χρυσοῦν κύκλον, κεφαλὴν δράκοντος καὶ ἄνθος καὶ καταπατοῦσα ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς τρομερὸν τέρας. Θ. Β.

Τιὲν-Τσίν, ἢ ***Τιὲν-Τσὶν-Φοῦ***, καὶ ***Τιὰν-Τσὶν-Φοῦ*** (Tien-Tsin, Tien-Tsin-Fu, Thian-Thsin-Fu) /*Γεωγραφ.*/. Πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Χόϋε ἐν τῷ νομῷ τοῦ Πὲ-τσι-λί. Κάτ. 1.388.747. Εἶναι ἡ δευτέρα κατὰ τὸν πληθυσμὸν πόλις τῆς Κίνας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 100 χλμ. πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ τοῦ Πεκίνου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Παϊ-χό. Εἶναι ἐλεύθερος λιμὴν εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον καὶ ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Κίνας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, χρησιμεύουσα ὡς ἐπίνειον καὶ λιμὴν τοῦ Πεκίνου, παρὰ τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ (50 χλμ.) ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἡ πόλις *Τὰ-κού*, κειμένη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παϊ-χὸ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον ἀγκυροβόλιον καὶ τὸν προλιμένα τοῦ Τιὲν-Τσίν. 'Εν Τιὲν-Τσὶν ὑπάρχουν ἐγκαταστάσεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. 'Αμερικῆς, ἀγγλική, γαλλική, γερμανική, ἱσπανικὴ καὶ ῥωσική, εἰς τὰς ὁποίας διαμετακομίζονται πάντα τὰ διὰ τῶν ξένων πλοίων μεταφερόμενα ἐμπορεύματα. Διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Τιὲν-Τσὶν ἐξυπηρετεῖται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν νομῶν τοῦ Πὲ-τσι-λὶ καὶ τοῦ Σὰν-σί, καθὼς καὶ μέγα μέρος τῆς Μογγολίας καὶ τῆς ῥωσικῆς περιφερείας τῆς Βαϊκάλης. Ἡ πόλις κεῖται ἐν εὐφορωτάτῃ περιοχῇ, ἀλλὰ τὸ περὶ αὐτὴν ἔδαφος εἶναι λίαν χθαμαλόν, ἑλῶδες καὶ ὑποκείμενον εἰς συχνὰς καὶ καταστρεπτικὰς πλημμύρας. Χάρις εἰς τὸ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπόριον τὸ Τιὲν-Τσὶν ἀπέβη ἡ οἰκονομικὴ πρωτεύουσα τῆς βορείου Κίνας, ὁ δὲ πληθυσμὸς αὐτοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἑξήκοντα ἔτη ἐτετραπλασιάσθη. Τὸ Τιὲν-Τσὶν εἰσάγει κυρίως βαμβακερὰ καὶ μάλλινα εἴδη, ὄπιον, ὄρυζαν, νήματα, ἔλαιον, σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, μετάλλινα εἴδη καὶ ἐξάγει ἔριον, βάμβακα, δέρματα αἰγῶν, προβάτων καὶ καμήλου, φασιόλους. 'Εν Τιὲν-Τσὶν ὑπάρχουν καὶ αἱ μεγάλαι ἀποθῆκαι τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἅλατος, ἐξ ὧν τροφοδοτεῖται ὁλόκληρος ἡ βόρειος Κίνα, καθὼς καὶ αἱ ἀποθῆκαι σιτηρῶν τῆς περιφερείας τοῦ Πεκίνου. Ἡ εὐρωπαϊκὴ συνοικία *Τζε-τσου-λὶν* εὑρίσκεται ἐπὶ τεχνητοῦ ὑψώματος καὶ ἀποτελεῖ μικρὸν προάστιον ἢ πόλιν ἐντελῶς εὐρωπαϊκῆς μορφῆς, μὲ ὡραίας, εὐρείας καὶ δενδροφύτους ὁδοὺς καὶ θαυμασίας οἰκοδομάς. Ἡ κινεζικὴ πόλις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς παλαιᾶς πόλεως, περιβαλλομένης ὑπὸ τειχῶν 5,5 χλμ. περιφερείας, ἅτινα κατεστράφησαν κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν μέρος τῷ 1900, ἐκ τῆς ἐμπορικῆς συνοικίας, ἥτις εὑρίσκεται ἔξω τῶν τειχῶν καὶ ἐκ τῆς νέας πόλεως, ἥτις εὑρίσκεται πρὸς Β τῆς μεγάλης διώρυγος. Ἡ κινεζικὴ πόλις διασχίζεται ὑπὸ διώρυγος ἀποτελούσης παραφυάδα τῆς μεγάλης διώρυγος καὶ τέμνεται ὑπὸ δύο διασταυρουμένων καθέτως κεντρικῶν ὁδῶν. Αἱ ὁδοὶ τῆς κινεζικῆς πόλεως εἶναι λίαν στεναὶ καὶ σκολιαί, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως διανοίγονται καὶ νέαι εὐρεῖαι τοιαῦται μὲ πολυάριθμα καὶ ὡραῖα κτήρια. 'Εν Τιὲν-Τσὶν ὑπάρχουν δύο πανεπιστήμια, νομικὴ σχολή, ἀνωτάτη ἐμπορικὴ καὶ τεχνικὴ σχολὴ καὶ μουσεῖον φυσικῆς καὶ ἱστορίας. Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας καὶ ἰδίως συνεπείᾳ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἠλαττώθησαν αἱ ἐκ τῆς Εὐρώπης εἰσαγωγαί, καὶ τοῦ μεγάλου μποϋκοτὰζ τῶν ἰαπωνικῶν ἐμπορευμάτων τῷ 1919, ἡ βιομηχανία ἐν Τσιὲν-Τσὶν ἀνεπτύχθη μεγάλως, δημιουργηθέντων πλείστων ἐργοστασίων πάσης φύσεως, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων παράγουν σάπωνα, σιδηρᾶ ἐργαλεῖα, πυρεῖα, ὑφάσματα, κονσέρβας, ἔλαια κ.τ.λ. Τὸ Τιὲν-Τσὶν εἶναι καὶ σπουδαιότατον σιδηροδρομικὸν κέντρον, συνδεόμενον διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μὲ τὸ Τὰ-κού, τὸ Πεκῖνον, τὸ Πονκόου, τὸ Μοῦκδεν καὶ τὰς νοτίους ἐπαρχίας. Ὁ λιμὴν τοῦ Τιὲν-Τσὶν εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν κινεζικῶν λιμένων, ὁ ὁποῖος ἠνοίχθη εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, διὰ τῆς συνθήκης, ἥτις ἐπεκυρώθη ἐν αὐτῷ τῇ 4 καὶ 5 'Οκτωβρίου 1860 μεταξὺ Κίνας, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Γαλλίας. Εἶναι πόλις καλῶς ὠχυρωμένη διὰ φρουρίων νεωτάτου συστήματος, εὑρισκομένων παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ ἐν Τὰ-κοὺ καὶ πρὸς Β. τῆς πόλεως, ὅπου ὑπάρχει καὶ μέγα ἐργοστάσιον κατασκευῆς ὅπλων, πολεμεφοδίων καὶ τηλεβόλων. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐθεωρεῖτο πόλις καθαρῶς στρατιωτική, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ἐκείνης ἡ στρατιωτικὴ αὐτῆς σημασία ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸ τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης ἐμπορικῆς. Τὸν 'Ιούνιον τοῦ 1900 ἡ εὐρωπαϊκὴ παροικία ὑπέστη σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Μπόξερς, ἀλλ' ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων τὴν 23 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1911 ἡ σημασία τοῦ Τιὲν-Τσὶν ηὔξησε μεγάλως καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως, καθότι ἡ πόλις κατέστη ἡ ἀνεπίσημος ἕδρα καὶ τὸ καταφύγιον πάντων τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἑκάστοτε παρέμενον ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ οὐδέτερον ἔδαφος τῶν συνδιασκέψεων μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων στρατιωτικῶν διοικητῶν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Μπόξερς, ἐγκατεστάθησαν τῷ 1901 εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ξέναι φρουραὶ (ἀμερικανική, ἀγγλική, γαλλική, γερμανική, ἰαπωνικὴ καὶ ῥωσική) πρὸς προστασίαν τῶν ξένων ἐγκαταστάσεων καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν, ὧν ἡ δύναμις ηὐξήθη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῷ 1911, φθάσασα ἐν συνόλῳ εἰς 6.000 ἄνδρας. Εἰς τὰς ὑπαρχούσας ξένας ἐγκαταστάσεις μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον προσετέθη καὶ ἰταλική. Μ. Δ. Β.

Τιέπολο (Theupolus, Tiepolo). Μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Βενετίας, πολλὰ μέλη τῆς ὁποίας κατέλαβον ὕψιστα ἀξιώματα. Τούτων σπουδαιότεροι ὑπῆρξαν:

—1) ***'Ερμόλαος***. 'Ενετὸς δοὺξ τῆς Κρήτης (1578—1580). 'Επ' αὐτοῦ ἀπεπερατώθη ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ἰσχυροῦ φρουρίου τῆς Σπιναλόγκας.

—2) ***'Ιάκωβος***. Διετέλεσεν δοὺξ τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῦ 1208—1216. 'Επ' αὐτοῦ ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῶν 'Αγιοστεφανιτῶν ἢ 'Αργυροπούλων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθη ἐν ἀρχῇ ἐπανειλημμένως, ἀναγκασθεὶς μάλιστα νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ὀχυρὸν φρούριον Τέμενος καὶ εἶτα εἰς τὰ πλοῖα. 'Εν τέλει, ὅμως, ἐνισχυθεὶς ὑπὸ ἰσχυρῶν ἐνετικῶν δυνάμεων, κατέβαλε τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τοῦ δουκὸς Πάρου καὶ Νάξου Μάρκου Σανούδου, ὅστις εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Κατόπιν διωρίσθη προϊστάμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνετικῆς ἀποικίας, ὅπου καὶ συνῆψεν ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως τῆς Νικαίας (1219) καὶ τοῦ σουλτάνου τοῦ 'Ικονίου (1220). Τέλος ἐκλεγεὶς δόγης τῆς Βενετίας (1229—1249) ἔλαβε μέρος εἰς τὸν κατὰ τῆς Φερράρας πόλεμον.

—3) ***'Ιάκωβος***. Δοὺξ τῆς Κρήτης (1298—1299), ἔγγονος τοῦ προηγουμένου.

—4) ***Λαυρέντιος***. Δόγης τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ 1268—1275. ΕΡ. Μ

—**Τιέπολο** (Tiepolo), ***'Ιωάννης-Βαπτιστής***. Ὁ διασημότερος 'Ιταλὸς ζωγράφος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τελευταῖος ἐκ τῶν μεγάλων ἐκπροσώπων τῆς περιφήμου Βενετικῆς σχολῆς τῆς 'Αναγεννήσεως, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1693 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1770. Ἤκμασεν εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ λαμπρὰ παράδοσις τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ Τιντορέτο καὶ τοῦ Βερονέζε εἶχεν ἐντελῶς σβεσθῆ, τὴν δὲ ἀληθῆ καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν εἶχε διαδεχθῆ περίοδος παρακμῆς ἐν τῇ ζωγραφικῇ τέχνῃ. Μαθητεύσας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, παρὰ τῷ Σάντε Πιάττι, ὑπέστη κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Λατζαρίνι, τοῦ Πιατζέττα καὶ τοῦ Ρίτζι, τέλος δὲ ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Βερονέζε, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἀπετέλεσε τὴν κυριωτέραν δι' αὐτὸν πηγὴν ἐμπνεύσεως.

Ἡ ὡραιότης τῶν ὑπὸ τοῦ Τιέπολο εἰκονιζομένων μορφῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς θαυμασίους καὶ ἁπαλοὺς χρωματισμοὺς καὶ τὰς ἐξαισίας διακοσμήσεις τοῦ περιβάλλοντος, προσδίδουσιν εἰς τοὺς πίνακάς του ὑπερκόσμιον ὡραιότητα καὶ ἁρμονίαν. 'Απὸ ἡλικίας 18—20 ἐτῶν ὁ Τιέπολο εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει τὴν φήμην σοφοῦ καὶ πρωτοτύπου νωπογράφου, ἔκτοτε δὲ ἐξειργάσθη μέχρι τοῦ θανάτου του ἀτελείωτον ἀριθμὸν ἔργων, ἐγκατεσπαρμένων εἰς τὴν Βενετίαν, τὸ Οὔντινε, τὸ Μπεργκάμο, τὴν Βιτσέντζαν, τὸ Μιλᾶνον, τὴν Βερώνην καὶ τὴν Παδούην. 'Επίσης εἰργάσθη καὶ ἐκτὸς τῆς 'Ιταλίας, ἐν Βυρτσβούργῳ τῆς Γερμανίας καὶ ἐν 'Ισπανίᾳ, ὅπου ἤσκησε ζωηρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Γκόγια. 'Εζωγράφησε τὸν «Ποσειδῶνα» καὶ τὴν «Βενετίαν» ἐν τῇ αἰθούσῃ «Quattro porte» τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου τῆς Βενετίας, τὸν «'Αντώνιον καὶ τὴν Κλεοπάτραν» ἐν τῷ Παλάτσο Λάμπια, διεκόσμησε τὸ Παλάτσο Κλέριτσι ἐν Μιλάνῳ, τὸ Παλάτσο Κανόσσα ἐν Βερώνῃ, τὸ Βαλμανάρα ἐν Βιτσέντζε, ἀναπαρέστησε τοὺς γάμους τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Βυρτσβούργου καὶ ἐκάλυψε διὰ θαυμασίων τοιχογραφιῶν πολλὰς ὀροφὰς ναῶν καὶ μεγάρων. Μεταξὺ τῶν θαυμασιωτέρων ἐκ τῶν ἄλλων νωπογραφικῶν συνθέσεών του καταλέγονται «Ὁ Χριστὸς εἰς 'Εμμαούς», «Ἡ Παρθένος καὶ οἱ γονεῖς της», «Ἡ 'Αγία Λουκία», «Ἡ 'Αγία Θέκλα ἐν μέσῳ τῶν χολεριώντων», «Τὸ θαῦμα τοῦ 'Αγίου 'Αντωνίου» κλπ. Εἰργάσθη ἐπίσης μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν καὶ μεγάλων φορητῶν πινάκων καὶ σχεδίων, ἀποκειμένων εἰς διάφορα μουσεῖα καὶ ἰδιωτικὰς συλλογάς. 'Εκ τῶν ἔργων τούτων κυριώτερα εἶναι: «Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ 'Ερρίκου Γ'» (ἐν τῷ Μουσείῳ 'Αντρὲ τῶν Παρισίων), «Τρεῖς καπουκῖνοι» (μουσεῖον τῆς Πάρμας), «Ὁ Ἅγιος Πατρίκιος» (μουσεῖον τῆς Παδούης), «Ἡ σύλληψις τῆς Θεοτόκου» (μουσεῖον τοῦ Βιτσέντζε) κ. ἁ. Τέλος ἐν τῇ 'Εθνικῇ πινακοθήκῃ 'Αθηνῶν ἀπόκεινται δύο πίνακές του: «'Ελιέζερ καὶ Ρεβέκκα» καὶ «Ἡ προσευχὴ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν 'Ελαιῶν». Ὁ Τιέπολο, ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Καικιλίας, ἀδελφῆς τοῦ Φραγκίσκου Γκουάρντι, γάμου του, ἔσχεν 9 τέκνα, δύο δὲ ἐκ τῶν υἱῶν του, *'Ιωάννης-Δομίνικος* καὶ *Λορέντζος*, ὑπῆρξαν ζωγράφοι, μαθητεύσαντες παρ' αὐτῷ. Χ. Δ.

—**Τιέπολο** (Tiepolo), ***'Ιωάννης-Δομίνικος***. 'Ιταλὸς ζωγράφος (1727—1804), υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ 'Ιωάννου-Βαπτιστοῦ Τιέπολο, τὸν ὁποῖον συνώδευσε μεταβάντα τῷ 1762 εἰς τὴν 'Ισπανίαν καὶ ἐβοήθησεν εἰς τὴν **διακόσμησιν τῶν βασιλι-**

Digitized by Google

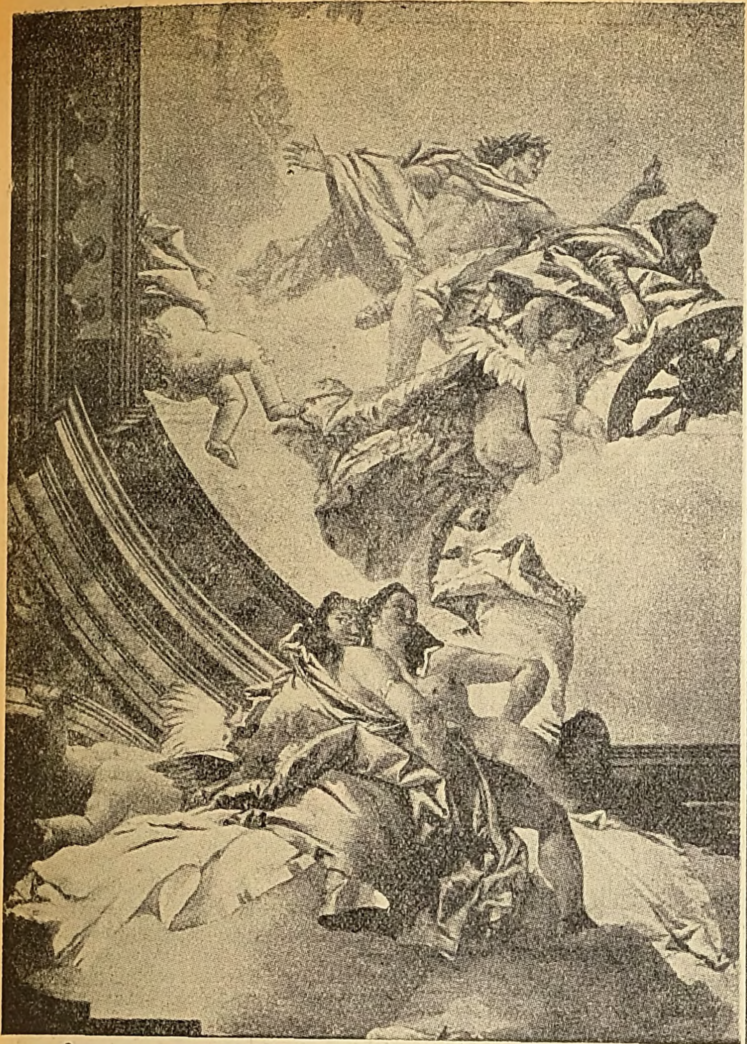

Ι. Β. Τιέπολο : 1) Τμῆμα τῆς περιφήμου τοιχογραφίας τοῦ Τιέπολο, παριστανούσης ἀλληγορίαν τῶν γάμων Ρετζονίκο—Σαβορνιάν. Ἡ τοιχογραφία αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ δωματίου ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παρεκκλήσιον ἐν τῷ μεγάρῳ Ρετζονίκο τῆς Βενετίας. Εἰς τὸ ἀνωτέρω τμῆμα φαίνεται μέρος τοῦ ἅρματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐποχεῖται ἡ νύμφη, καὶ κατωτέρω δύο γυναῖκες κατακεκλιμέναι, συμβολίζουσαι τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν γονιμότητα. 2) Ἡ πρώτη τοιχογραφία τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσεν ὁ Τιέπολο ἐν τῷ μεγάρῳ Ρετζονίκο τῆς Βενετίας μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τοῦ Βύρτσμπουργ τῷ 1756, παριστάνουσα τὴν ἀποθέωσιν τοῦ ποιητοῦ Κουϊντιλιανοῦ Ρετζονίκο.

Ι. Β. Τιέπολο : Γυναῖκες καὶ ἄνδρες τοῦ λαοῦ Βενετοὶ μετημφιεσμένοι, ἀκούοντες ἕνα θαυματοποιὸν τσαρλατᾶνον τοῦ δρόμου [Βενετία, Συλλογὴ Παπαδόπολι].

Digitized by Google

κῶν ἀνακτόρων τῆς Μαδρίτης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑνετίαν, ἐν τῷ δογικῷ ἀνακτόρῳ τῆς ὁποίας ἐζωγράφησε τὸν «Δημοσθένην ἐστεφανωμένον» καὶ τὸν «Κικέρωνα δημηγοροῦντα». Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἡ εἰς Αἴγυπτον φυγή», «Ἡ Παρθένος ἐμφανιζομένη εἰς τὴν Ἁγίαν Θηρεσίαν», «Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου». —Ω.

Τιὲρ (Thiers), ***Λουδοβῖκος-Ἀδόλφος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς (βλ. λ. *Θιερσος* Λουδοβῖκος-Ἀδόλφος).

Τιὲρ (Thiers) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Πυὺ-ντὲ-Ντόμ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ντυρὸλ παραποτάμου τοῦ Ντόρ. Κάτ. 17.440. Ἔχει πολλὰ παλαιὰ οἰκοδομήματα καὶ βιομηχανίαν εἰδῶν κιγκαλλερίας. Χ. Δ.

Τιέρνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Δακίας (βλ. λ. *Διέρνα*).

Τιερρὶ *ντὲ* ***Βαλιγκοὺρ*** (Thierri de Valincourt). Γάλλος εὐπατρίδης, διαπρέψας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ροβέρτου (1219 — 1228). Ἀρχομένου τοῦ 1221 ὁ Τιερρὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ροβέρτου μετὰ τοῦ Γιράρδου Δελὰ Τρουΐ (Girard de la Trui) πρεσβευτὴς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νικαίας Θεόδωρον Α΄ Λάσκαριν πρὸς σύναψιν εἰρήνης, ἥτις καὶ ἐπετεύχθη μεσολαβησάσης καὶ τῆς συζύγου τοῦ Λασκάρεως βασιλίσσης Μαρίας, ἀδελφῆς τοῦ Ροβέρτου. Περὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1223 ὁ Ροβέρτος, θορυβηθεὶς ἐκ τῆς κατακτητικῆς πορείας τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Θεοδώρου Α΄ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ, ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ στρατὸν ὑπὸ τὸν Τιερρὶ καὶ τὸν στρατάρχην τῆς Ρωμανίας Νικόλαον δὲ Μαινβὼ (de Mainvaut), οἵτινες καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς Σέρρας, ὧν ὁ Θεόδωρος Α΄ Κομνηνὸς εἶχε γίνει πρὸ ἱκανοῦ χρόνου κύριος. Ἐσκόπει δὲ διὰ τούτου ὁ Τιερρὶ νὰ παρακωλύσῃ τὴν προέλασιν τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἔμαθε τὴν ἧτταν τοῦ φραγκικοῦ στρατοῦ περὶ τὸ Ποιμανηνόν, ἔλυσεν ἐσπευσμένως τὴν πολιορκίαν καὶ ἔλαβε μετὰ τοῦ Μαινβὼ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄγουσαν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐνέπεσαν ἀμφότεροι εἰς χεῖρας τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου, ὅτε ἠδυνήθη μὲν νὰ διαφύγῃ ὁ στρατὸς αὐτῶν ἄνευ μεγάλων ἀπωλειῶν, συνελήφθησαν ὅμως αἰχμάλωτοι ὅ τε Τιερρὶ καὶ ὁ Μαινβώ, τοὺς ὁποίους ὁ Θεόδωρος Ἄγγελος κατόπιν ἀπέλυσε. Βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ Ροβέρτος, αἰσθανόμενος τὸ ἀνίσχυρον τῆς θέσεώς του καὶ φοβούμενος αἰφνιδιαστικὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέστειλε τὸν Τιερρὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νικαίας Ἰωάννην Βατάτσην πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας ἐγένετο λόγος καὶ περὶ συνάψεως συνοικεσίου μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ροβέρτου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βατάτση Εὐδοκίας. Ἀλλ' ἡ πραγμάτωσις τοῦ γάμου τούτου ἐναυάγησεν. Δ. Π. Π.

Τιερρὺ ὁ ἐκ ***Σάρτρης*** (Thierry de Chartres). Σχολαστικὸς φιλόσοφος τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1155. Ἦτο νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης σχολαστικοῦ φιλοσόφου Βερνάρδου τοῦ ἐκ Σάρτρης καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας του μᾶς εἶναι πλήρως γνωστόν, χάρις εἰς τὴν διασωθεῖσαν «Ἑπτάτευχόν» του (Heptateuchon), ἥτις ἀποτελεῖ συλλογὴν κειμένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίζετο ἡ διδασκαλία του τῶν ἑπτὰ ἐλευθερίων τεχνῶν. Μόνος ὁ κατάλογος τῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἡ «Ἑπτάτευχος», μαρτυρεῖ πόσον εὐρὺς ἦτο ὁ πνευματικὸς ὁρίζων τοῦ φιλοσόφου τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος καὶ πόσον εἶχεν ἀφυπνισθῆ ἡ περιέργειά των. Αἱ πραγματεῖαι τοῦ Δονάτου καὶ τοῦ Πρισκιανοῦ ἀπετέλουν τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς· ὁ Κικέρων καὶ ὁ Μ. Καπέλλας ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ρητορικήν· ὁ Βοήθιος καὶ σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ «Ὄργανον» τοῦ Ἀριστοτέλους διὰ τὴν διαλεκτικήν· ὁ Βοήθιος, ὁ Καπέλλας, ὁ Ἰσίδωρος τῆς Σεβίλλης, ὁ Κολουμέλλας, ὁ Γιλβέρτος, ὁ Γερλάνδιος, ὁ Ὑγῖνος, ὁ Πτολεμαῖος ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς γεωμετρίας, τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς μουσικῆς. Εἰς τὸ ἔργον του «De sex dierum operibus», ἐπηρεασμένον ὑπερβολικῶς ἐκ τοῦ «Τιμαίου» τοῦ Πλάτωνος, ὁ Τιερρὺ προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος μὲ τὴν διήγησιν τῆς «Γενέσεως». Ὁμιλεῖ περὶ τῆς δημιουργίας τῆς ὕλης, παρομοιάζων τὸν Πατέρα πρὸς τὸ ποιητικὸν αἴτιον, τὸν Υἱὸν πρὸς τὸ τυπικὸν αἴτιον, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρὸς τὸ τελικὸν αἴτιον καὶ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα πρὸς τὸ ὑλικὸν αἴτιον. Ὁ Τιερρύ, ὅπως καὶ ὁ Ἰωάννης Σκῶτος, εἶναι μᾶλλον φραστικὸς παρὰ πραγματικὸς πανθεϊστής. Διακηρύσσει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Πλάτων καλεῖ ψυχὴν τοῦ κόσμου, καὶ βεβαιοῖ ὅτι ἡ θεότης εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ μορφὴ (forma essendi) ὅλων τῶν πραγμάτων. Τὸ ἓν εἶναι ἡ θεότης, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ οὐσιαστικὴ μορφὴ παντὸς ὅ,τι ὑπάρχει κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ περὶ τῶν πραγμάτων ὅτι ταῦτα εἶναι ἐν τῷ Θεῷ, διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ μορφὴ αὐτῶν καὶ διότι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς. Ὁ Τιερρὺ φαντάζεται τὴν παραγωγὴν τοῦ σύμπαντος ἐκ τῆς θείας μονάδος, ὅπως τὴν δημιουργίαν τῶν ἀριθμῶν ἐκ τῆς μονάδος, ἀλλὰ προσθέτει ὅτι ἡ μονάς, ἥτις πολλαπλασιαζομένη ἀπαρτίζει τοὺς ἀριθμούς, ἢ αἱ μονάδες, ἐξ ὧν προέρχονται οἱ ἀριθμοί, εἶναι μόνον συμμετοχαὶ τῆς ἀληθοῦς μονάδος καὶ αἱ συμμετοχαὶ αὗται εἶναι αἱ ὑπάρξεις τῶν δημιουργημάτων. Ἐφ' ὅσον τὸ πρᾶγμα μετέχει τῆς μονάδος, ὑφίσταται· ὅταν ἀποχωρισθῇ αὐτῆς ἀπόλλυται. Ἡ πολλότης λοιπὸν ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἀληθοῦς μονάδος, ἥτις ὑπάρχει ἐν τῷ Θεῷ, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῷ καὶ ἀριθμὸς ἢ πολλότης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Clerval,* Les écoles de Chartres au moyen âge du Ve au XVIe siècle (Paris 1895).—*M. Grabmann,* Die Geschichte der scholastischen Methode (1909—19 0).—*De Wulf,* Histoire de la philosophie médiévale (δ' ἔκδ 1912).—*E. Gilson,* Étude de philosophie médiévale (Strassbourg 1921).—*Τοῦ αὐτοῦ,* La philosophie au moyen âge (1925). Θ. Π.

— **Τιερρὺ** (Thierry), ***Ἀλέξανδρος***. Γάλλος χειρουργὸς (1803—1858). Ὑφηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, ἐδημοσίευσε πλῆθος χειρουργικῶν πραγματειῶν καὶ ἄρθρων ἐν τῷ περιοδικῷ «L'Expérience» (1830—1840). Ο. Ρ.

— **Τιερρὺ** (Thierry), ***Ἀμεδαῖος***. Γάλλος ἱστορικὸς (1797—1873). Σπουδάσας νομικά, ἀφωσιώθη κατόπιν εἰς ἱστορικὰς ἐρεύνας. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Μπεζανσόν, τῷ δὲ 1841 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Συνέγραψεν: «Ἱστορία τῶν Γαλατῶν μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας» (1828, τ. 3, ε ἔκδ. 1877), «Ἱστορία τῆς Γαλατίας ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν» (1840—1847, τόμ. 3), «Ἡ ρωμαϊκὴ κοινωνία καὶ ἡ κατάστασις τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα», «Ἱστορία τοῦ Ἀττίλα καὶ τῶν διαδόχων του» (1856, στ' ἔκδ 1876), «Πίναξ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας» (1862), «Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους» (1860), «Ἀλάριχος» (1864), «Ἅγιος Χρυσόστομος καὶ Εὐδοξία» (1872), κ. ἄ. Θ. Β.

— **Τιερρὺ** (Thierry), ***Αὐγουστῖνος***. Διάσημος Γάλλος ἱστορικὸς (1797—1856), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Τῷ 1811 εἰσῆλθεν εἰς τὴν École normale, ὅπου ἐσπούδασε μαθηματικὰ καὶ φυσικήν. Τῷ 1813 ἔλαβε τὸ πτυχίον του καὶ διωρίσθη διδάσκαλος ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς Κομπιένης. Αἱ ταραχαὶ τοῦ 1814, αἱ ἀναστείλασαι τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Γαλλίᾳ, ἐπανήγαγον αὐτὸν εἰς Παρισίους, ἔνθα συνεδέθη μετὰ τοῦ Σαὶν-Σιμών, τοῦ ὁποίου διετέλεσε γραμματεὺς μέχρι τοῦ 1817. Λόγῳ διαφορᾶς ἀντιλήψεων, ἀπεσπάσθη τοῦ Σαὶν-Σιμὼν καὶ ἐγένετο συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ «Censeur Européen». Κατόπιν ἐγένετο συνεργάτης τοῦ «Courrier Français», ὅπου ἐδημοσίευσε τὰς «Δέκα ἐπιστολὰς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας», αἵτινες προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Εἰς ταύτας περιέλαβε βραδύτερον καὶ τὰ «Δέκα ἔτη ἱστορικῶν μελετῶν» του. Τῷ 1824 ἐδημοσίευσεν εἰς 4 τόμους τὴν «Ἱστορίαν τῶν ἀγγλικῶν ἐπαναστάσεων ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Νορμανδῶν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Καρόλου Α΄». Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἱστορικῶν ἔργων του προσήλωσε τοῦτον εἰς ἀδιάλειπτον ἐργασίαν, ἥτις ἐξησθένησε τὴν ὅρασίν του, τὴν ὁποίαν ἐστερήθη παντελῶς τῷ 1825. Ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσεν ἐργαζόμενος καὶ τῇ βοηθείᾳ φίλων του ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον του. Τῷ 1836 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Revue des Deux Mondes» πλείστας πραγματείας, τὰς ὁποίας συνήνωσε τῷ 1840 ὑπὸ τὸν τίτλον «Récits des temps mérovingiens». Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῷ ἀπένειμεν ἐφ' ὅρου ζωῆς τὸ μέγα βραβεῖον Κολυπέρ, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν ἔκδοσιν συλλογῆς ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὴν «Ἱστορίαν τοῦ λαοῦ». Ὁ Τιερρύ, καίτοι τυφλὸς καὶ παράλυτος, ἐδημοσίευσε δύο νέους τόμους ἐγγράφων, μετ' εἰσαγωγῆς ἐπιγραφομένης «Essai sur l'histoire de la formation et des progrès du tiers état», ἥτις ἀποτελεῖ πλῆρες σύγγραμμα. Τῷ 1854 ἐδημοσίευσεν ἀνατεθεωρημένα τὰ ἅπαντα αὐτοῦ εἰς 10 τόμους. Ὁ Τιερρὺ ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, δικαίως δὲ θεωρεῖται εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἱστορικῶν τοῦ κόσμου. Θ. Β.

—**Τιερρὺ** (Thierry). ***Φραγκῖσκος***. Ἐπιφανὴς Γάλλος ἰατρὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἐκτήσατο μεγάλην φήμην ἐκ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ «Περὶ τῆς ὑφῆς καὶ τῶν νόσων τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ» πραγματείας (1749) καὶ εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις κατόπιν ἐπιστημονικῶν ταξιδίων προέβη εἰς ἀνακοινώσεις περὶ τῆς νόσου *πελλάγρας* (Mal de la rosa), ἀγνώστου ἕως τότε εἰς τοὺς Γάλλους ἰατρούς. Ἐδημοσίευσε: «Médecine expérimentale ou résultats de nouvelles observations pratiques et anatomiques» (Paris 1755), «Instruction sur la colique de Madrid» (1762), «Observations de physique et de médecine faites en differents lieux de l' Espagne κ. λ. π.» (1791, εἰς 2 τόμ.). Ο. Ρ.

Τιερσελὲν (Tiercelin), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1849—1915). Ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς τῷ 1867 μὲ τὰς κωμῳδίας: «Ἡ εὐκαιρία κάμνει τὸν κλέπτην» καὶ «Τὸ ράσο δὲν κάμνει τὸν καλόγηρον», αἵτινες ἐσημείωσαν μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἀκολούθως συνεδέθη μετὰ τῶν Λεκὸντ ντὲ Λὶλ καὶ Ἐρεντιά, τῇ προτροπῇ τῶν ὁποίων ἐξέδωκε τῷ 1873 τὴν πρώτην του ποιητικὴν συλλογὴν «Ἀσφόδελοι». Ταύτην ἠκολούθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα ποιήματα, ἐν οἷς: «Ἡ ὄασις» (1880), «Ἄνοιξις» (1881), «Τὸ τραγούδι τῶν πολλῶν πραγμάτων», βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν ἐπιστημῶν (1911) κ. ἄ. Ἐκ τῶν ἄλλων του θεατρικῶν ἔργων γνωστότερα εἶναι: «Ἐν γαμήλιον ταξίδιον» (1880), «Ὁ ἐξ ἀριστερῶν γείτων», «Μαργαρίτα τῆς Σκωτίας» (δραματικὸν ποίημα μὲ μουσικὴν τοῦ Ροπὰρτς 1889), «Τὸ γέλιο τοῦ Μολιέρου», «Ψαρᾶς τῆς Ἰσλανδίας» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Λοτί, μὲ μουσικὴν τοῦ Ροπάρτς), «Μουντάρρα» (λυρικὸν δρᾶμα, μὲ μουσικὴν τοῦ Λὲ Μπόρν), «Ἡ ματωμένη καρδιά», «Ὁ ἀββᾶς Κορνήλιος» «Ὁ διάβολος ράπτης» (κωμικὸν μελόδραμα) κ. ἄ. Χ. Δ.

Τιερσὸ (Tiersot), ***Ἰωάννης - Βαπτιστὴς - Ἐλισαῖος - Ἰουλιανός***. Διακεκριμένος Γάλλος μουσικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἐμορφώθη μουσικῶς ἐν τῷ ᾠδείῳ τῶν Παρισίων, οὗτινος κατόπιν ἐγένετο βιβλιοθηκάριος. Συνειργάσθη εἰς πλεῖστα μουσικὰ περιοδικά, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ «Μενεστρέλ», συνέβαλεν εἰς τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τοῦ Παλεστρίνα, προσήρμοσεν εἰς τὴν σύγχρονον μουσικὴν καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἀναβιβάσεως ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος τῆς ἀρχαιοτάτης γαλλικῆς μουσικῆς κωμῳδίας τοῦ Ἀδὰμ τῆς Χάλης: «Τὸ παιχνίδι τοῦ Ρομπὲν καὶ τῆς Μαριόν». Κατόπιν ἐντολῆς τῆς κυβερνήσεως κατήρτισε συλλογὴν τῶν δημωδῶν ᾀσμάτων τῶν γαλλικῶν Ἄλπεων· ἐγένετο γνωστὸς καὶ ὡς συνθέτης διὰ μιᾶς «Ραψῳδίας» ἐπὶ λαϊκῶν θεμάτων τῆς Μπρές, διὰ τῆς χορῳδίας μετ' ὀρχήστρας: «Ἑλλάς», διὰ τῆς σκηνικῆς μουσικῆς διὰ τὴν «Ἀνδρομέδαν» τοῦ Κορνηλίου, τοῦ συμφωνικοῦ θρύλου «*Sire Habuyn*» κ. ἄ. Ἐκ δὲ τῶν ἔργων τοῦ Τιερσό, τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἱστορίαν, τὴν αἰσθητικὴν καὶ τὴν κριτικὴν τῆς μουσικῆς, τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Ἱστορία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἐν Γαλλίᾳ» (1889), «Γραφικαὶ μουσικαὶ» (1889), «Ρουζὲ ντὲ Λίλ, τὸ ἔργον καὶ ἡ ζωή αὐτοῦ» (1892), «Αἱ ἑορταὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως» (ἐν τῷ «Μενεστρέλ», 1894), «Μελέτη ἐπὶ τῶν ἀρχιτραγουδιστῶν» (τοῦ Βάγνερ, 1899), «Ὁ Ρονσὰρ καὶ ἡ μουσικὴ τῆς ἐποχῆς του» (1902), «Δημοτικὰ τραγούδια συλλεγέντα εἰς τὰς γαλλικὰς Ἄλπεις» (1903), «Ὁ Ἕκτωρ Μπερλιὸζ καὶ ἡ τότε κοινωνία» (1904), «Σημειώσεις μουσικῆς ἐθνογραφίας» (1905), «Αἱ ἑορταὶ καὶ τὰ ᾄσματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως» (1908), «Τὰ ρωμαντικὰ ἔτη [1819 - 1842]» (1904), «Γκλούκ» (βιογραφία, 1909), «Ι. Ι. Ρουσσῶ» (1912), «Δημώδη ᾄσματα διὰ τὰ σχολεῖα», «Δημώδεις μελῳδίαι τῶν γαλλικῶν ἐπαρχιῶν, Χριστουγεννιάτικα τραγούδια, τραγούδια τῆς Παλαιᾶς Γαλλίας», «Τὸ γρηγοριανὸν ᾆσμα, σύντομος θεωρία τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ» (1890), «Ἥμισυς αἰὼν γαλλικῆς μουσικῆς» (1917), «Οἱ Κουπερὲν» κ. ἄ. Γ. Σ.

Τίζι (Tisi), ***Μπενβενοῦτο***. Ἰταλὸς ζωγράφος (βλ. *Γκαρόφαλο*).

Τιζὶ-Οὐζοὺ (Tizi-Ouzou) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς γαλλικῆς Ἀλγερίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Ἀλγερίου, κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλγερίου—Κωνσταντίνης, εἰς ἀπόστασιν 100 χλμ. πρὸς Α. τοῦ Ἀλγερίου. Κάτ. τῆς πόλεως 29.130, τῆς ἐπαρχίας 416.150. Ἡ πόλις διατηρεῖ πολλὰ ρωμαϊκὰ ἐρείπια, κατελήφθη δὲ τῷ 1851 ὑπὸ τῶν Γάλλων. Εἶναι σημαῖνον κτηνοτροφικὸν κέντρον. Χ. Δ.

Τίθαιος. Υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Δάτιδος, συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ 480 π. Χ., ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῶν Ἀράβων. Α. Θ. Σ.

τιθάσευσις, *—εως* (ἡ)· τὸ τιθασεύειν, τὸ νὰ γίνῃ τις τιθασός, ἥμερος, καταδάμασις, ἐξημέρωσις.

τιθασευτὴς (ὁ)· ὁ τιθασεύων, δαμαστής.

τιθασεύω· καθιστῶ τι τιθασόν, ἥμερον, δαμάζω, ἡμερώνω: «οἱ ἄγριοι ὄνοι τιθασεύονται».

τίθημι· *ἀόρ. ἔθεσα* καὶ *ἔθηκα* (ἀρχ.)—*ἐτέθην*, *παθ. μετχ. τεθειμένος* (βλ. *θέτω*).

Τιθόης, *ἅγιος*. Διάσημος ἀσκητὴς τῆς Αἰγύπτου, ἑορταζόμενος τὴν 26 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

Τιθορέα, ἡ ***Τιθόρα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Φωκίδος κατὰ τοὺς ΒΑ. καὶ ἀποτόμους πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, φέρουσα ὀχύρωσιν ἐπὶ ἀποκρήμνου λόφου. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νέων*, ὀνομάσθη δὲ Τιθορέα ἐξ ὀνόματος ὑπερκειμένης κορυφῆς τοῦ Παρνασσοῦ. Σημασίαν εἶχε λάβει ἡ πόλις μετὰ τὸν Φωκικὸν πόλεμον, ὁπότε ἀνῳκοδομήθη. Ὁ Παυσανίας, ἐκτὸς τῶν ἀρχαιοτέρων

Digitized by Google

ἱδρυμάτων, θεάτρου καὶ ἀγορᾶς, εὗρε καὶ ναὸν Ἀθηνᾶς ἐν ἄλσει καὶ τάφους τῆς Ἀντιόπης καὶ τοῦ Φώκου, ἀνακαλυφθεῖσαι δ' ἐπιγραφαὶ βεβαιοῦσι καὶ λατρείαν ἐνταῦθα τοῦ Σαράπιδος. Ἡ περιοχὴ τῆς πόλεως, ἥτις παρῆγεν ἐξαίρετον ἔλαιον, φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκτεταμένη. διότι ἀνῆκεν εἰς αὐτὴν ὁ 70 σταδίους (13 χλμ.) ἀπέχων περίφημος ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ Ἀρχηγέτα (ἀσκληπιεῖον), ὑφ' ὅλων τῶν Φωκέων λατρευόμενος, καὶ 40 σταδίους ἀπ' αὐτοῦ «ἄδυτον τῆς Ἴσιδος» ἐν περιβόλῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ δὶς τοῦ ἔτους (ἐν ἔαρι καὶ φθινοπώρῳ) ἐτελεῖτο τριήμερος θρησκευτικὴ καὶ ἐμπορικὴ πανήγυρις. Τὴν θέσιν τῆς πόλεως ἐπέχει ἡ σημερινὴ κώμη *Βελιτσα*. Ι. Σ. Σ.

Τιθραύστης. —1) Ναύαρχος τοῦ περσικοῦ στόλου κατὰ τὴν παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμὸν ναυμαχίαν (465 π. Χ.) Ἐλέγετο φυσικὸς υἱὸς τοῦ Ξέρξου. —2) Μεγιστὰν Πέρσης, Διοικητὴς τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς κατ' ἀρχὰς καὶ διάδοχος τοῦ Τισσαφέρνους—τοῦ ὁποίου τὴν ἀποκοπεῖσαν κεφαλὴν ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ὁποίου καὶ ἐφονεύθη οὗτος—ἐν τῇ σατραπείᾳ τῆς Λυδίας ἀπὸ τοῦ 395 π. Χ. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον προτάσεών του, ὅπως εἶναι ἐλεύθεραι καὶ αὐτόνομοι αἱ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ παραθαλάσσιαι ἑλληνικαὶ πόλεις, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ πληρώνουν δασμόν τινα εἰς τὸν μέγαν βασιλέα, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Τιμοκράτην τὸν Ρόδιον μὲ 50 τάλαντα, ἵνα διεγείρῃ εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης τοὺς ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὴν διακειμένους Ἕλληνας καὶ τὴν ἀναγκάσῃ ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ Μ. Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον, ὅπερ καὶ ἐπέτυχε. ΚΑΨ.

Τιθρώνη. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς παρὰ τοῖς Φλυεῦσι καὶ Μυρρινουσίοις ἐν Ἀττικῇ, παρὰ τοῖς ὁποίοις ὑπῆρχε καὶ βωμὸς τῆς θεᾶς. Α. Θ. Σ.

Τιθρώνιον, ἢ ***Τεθρώνιον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φωκίδος ἐν πεδινῇ χώρᾳ, 15 σταδίους πρὸς Β. τῆς Ἀμφικλείας, καταστραφεῖσα μετ' ἄλλων φωκικῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ Ξέρξου τῷ 480 π. Χ. Ἴχνη τειχῶν αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ στρογγύλον οἰκοδόμημα ἐκ μεγάλων λίθων καὶ τεμάχια κιόνων, σῴζονται περὶ τὰ 40 λεπτὰ τῆς ὥρας πρὸς Β. τοῦ Δαδίου, ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Κηφισοῦ. Α. Θ. Σ.

τιθύμαλος, καὶ ***τιθύμαλος ὁ θῆλυς*** *[Βοτ.]*. Ὀνομασία παρὰ Διοσκουρίδῃ τῶν φυτῶν *εὐφορβίου τοῦ κυπαρισσου καὶ εὐφορβίου τοῦ μυρσινιτου* (βλ. λ. *εὐφόρβιον*).

Τίθυρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν φρούριον τῆς Νέας Ἠπείρου (Βόρειος Ἤπειρος), ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

τιθωνία (ἡ) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐχίνων συνώνυμον τῷ *κολλυρίτῃ*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *τιθωνία* ἢ *κολλυρίτης* cfr. transversa εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τιθωνείου σειρᾶς τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως εἴς τινας τῶν Ἰονίων νήσων. Γ. Κ. Γ.

τιθώνιος (Tithon) *[Γεωλογ.]*. Ὀνομασία χαρακτηρίζουσα τὴν πλουσίαν εἰς ἀπολιθωμένους ἀμμωνίτας σειρὰν στρωμάτων τῆς ἀνωτάτης ἀλπινικῆς ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως, τὴν μεταπίπτουσαν βαθμιαίως πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὴν κρητιδικὴν διάπλασιν. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα εἶναι τὰ γένη τῶν ἀμμωνιτῶν *κρασπεδίτης* (nodiger subditus okensis), *βιργατίτης* (virgatus), *ὀππελία* (steraspis καὶ lithographica), *περισφιγκτὴς* (ulmensis), *ὁλκοστέφανος, φυλλόκερας,* ὡς καὶ τὸ εἶδος τῶν βραγχιοπόδων *πυγώπη ἡ διφυής*. Στρώματα τῆς τιθωνίου σειρᾶς εὑρίσκονται εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν τοιαῦτα εἰς τὴν Εὔβοιαν (ἀσβεστόλιθοι μὲ ἐλλειψακτινίας), εἰς τὴν Ἀττικήν, εἰς τὰ ὄρη Βαρδούσια καὶ Παρνασσὸς καὶ τὸν Ἅγιον Βασίλειον τῆς Πελοποννήσου (μὲ ἀπολιθωμένας ἐλλειψακτινίας), εἰς τὴν Πιάδαν κ. ἀ. Τελευταίως οἱ γεωλόγοι ὑποδιῄρεσαν τὴν τιθώνιον σειρὰν εἰς δύο βαθμῖδας, τὴν ἀρχαιοτέραν *πορτλάνδιον* καὶ τὴν νεωτέραν *πουρμπέκιον*, τῆς διαιρέσεως δὲ ταύτης γίνεται κυρίως χρῆσις εἰς τὴν στρωματογραφίαν. Γ. Κ. Γ.

Τιθωνὸς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Λαομέδοντος καὶ τῆς Στρυμοῦς ἢ Πλακίας. Θελχθεῖσα ἐκ τοῦ κάλλους του ἡ θεὰ Ἠὼς τὸν ἀνήρπασε καὶ τὸν ἀπήγαγεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ἔνθα ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν Ἠμαθίωνα καὶ τὸν Μέμνονα, ὅστις ἦτο κατὰ τὸν Ὅμηρον (Ὀδυσ. λ. 532) ὁ ὡραιότερος ἐκ τῶν συμμάχων ἡγεμόνων τῶν Τρώων, δραμὼν εἰς βοήθειάν των μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Εὐτυχὴς ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ Τιθωνοῦ γάμου της, ἡ Ἠὼς ἐγκατέλειπε τὴν συζυγικὴν κλίνην μόνον ἑκάστην πρωΐαν, διὰ νὰ φέρῃ τὸ φῶς εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἠοῦς ηὔξησε καὶ ἡ ἀθανασία τοῦ λατρευτοῦ της συζύγου, δωρηθεῖσα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Διὸς κατόπιν ἱκεσιῶν της. Ἐλησμόνησεν ὅμως ἡ Ἠὼς νὰ ζητήσῃ διὰ τὸν Τιθωνὸν καὶ τὴν αἰωνίαν νεότητα, καὶ μετά τινα ἔτη μετὰ λύπης της εἶδε νὰ λευκαίνεται ἡ κόμη του καὶ νὰ διαυλακώνεται μὲ ρυτίδας τὸ πρόσωπόν του. Εἰς μάτην προσεπάθησε τότε νὰ παρατείνῃ τὴν νεότητά του τρέφουσα αὐτὸν μὲ ἀμβροσίαν καὶ ἐνδύουσα μὲ λαμπρὰ ἐνδύματα. Τὸ γῆρας ἐπήρχετο ἁλματωδῶς καὶ ὁ Τιθωνὸς ἔγινε ρικνὸν γερόντιον μὲ ὀξεῖαν φωνήν. Ἐξ εὐσπλαγχνίας μετεμορφώθη τότε, κατά τινα παράδοσιν (Ὕμνος ὁμηρ. εἰς Ἀφροδ. 218—238), εἰς τέττιγα. Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν ἀρχαίων μύθων, ὁ Τιθωνὸς εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς ἡμέρας, ἥτις, ὡραία καὶ πλήρης χαρίτων ἑκάστην πρωΐαν, γηράσκει καὶ χάνει τὸ κάλλος της ἑκάστην ἑσπέραν, εἶναι ὅμως ἀθάνατος, ἀφοῦ ἐπανέρχεται ἀδιακόπως. Ἕνεκα τῶν προρρηθεισῶν παραδόσεων ὁ Τιθωνὸς εἶχε καταστῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ σύμβολον τοῦ ἐσχάτου γήρατος.

Κατ' ἄλλον μῦθον ὁ Τιθωνὸς ἦτο υἱὸς τῆς Ἠοῦς καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἁρπαγέντος Κεφάλου, υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἕρσης, καὶ πατὴρ τοῦ Φαέθοντος. ΚΑΨ

τὶκ (τὸ) (γαλλ. tic). Τὸ τὶκ εἶναι ἀπότομος καὶ σπασμωδικὴ κίνησις, ἐκδηλωθεῖσα ἀρχικῶς ὑπὸ μιᾶς ἐξωτερικῆς αἰτίας ἢ σκέψεως, ἀποβλέπουσα πρὸς ἕνα σκοπὸν καὶ παραμείνασα καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς αἰτίας. Διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ἡ πρᾶξις αὐτὴ ἀποβαίνει συνήθεια καὶ ἐμφανίζεται σὺν τῷ χρόνῳ ἀσυνειδήτως, ἄνευ αἰτίας καὶ ἄνευ σκοποῦ, αὐξάνουσα εἰς μορφήν, εἰς ἔντασιν καὶ εἰς συχνότητα. Τὰ τὶκ εἶναι διαταραχαὶ κινητικαί, ἐμφανιζόμεναι ὑπὸ τύπον κινήσεων συντεταγμένων, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀτόμου, ἀναστελλομένων δὲ κατὰ τὸν ὕπνον. Τὰ τὶκ ὀφείλονται ἀρχικῶς εἰς μίαν αἰτίαν, ἐνίοτε ἀσήμαντον, ὡς τὸ τικ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ ὁ βλεφαρόσπασμος εἰς εἴσοδον ξένου σώματος ἐν τῷ ὀφθαλμῷ. τὸ ρουθούνισμα εἰς παροδικὴν ἔμφραξιν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, τὸ τὶκ τῶν χειλέων εἰς αἰτίαν τοῦ στόματος ἢ τῶν ὀδόντων, τὸ τὶκ τῆς κεφαλῆς εἰς τριβὴν ἑνὸς φορέματος ἢ ἑνὸς κολλάρου, τὸ τὶκ τῶν κάτω ἄκρων εἰς στενὰ ὑποδήματα κτλ. Ὡσαύτως ἡ νευρο-ψυχικὴ κληρονομικότης, αἱ ἀπότομοι συγκινήσεις, ὁ φόβος, αἱ ἀπότομοι ἐκπλήξεις ὄχι μόνον δύνανται νὰ προκαλέσωσι τίκ, ἀλλὰ καὶ ἐπιδεινώνουν αὐτά.

Αἱ κυριώτεραι κατηγορίαι εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Τὰ καθ' ἕξιν τὶκ ἐπὶ φυσιολογικῶν ἀτόμων, ἀσυνείδητα καὶ ἀκούσια, αἱ κινήσεις τῶν βλεφάρων, τῆς κεφαλῆς, τοῦ ὤμου, τῶν μυῶν τοῦ προσώπου κτλ. 2) Τὰ τὶκ τῶν ψυχασθενῶν, συνοδευόμενα ὑπὸ ἀγωνίας καὶ ἐπακολουθούμενα ὑπὸ ἀνακουφίσεως. 3) Τὰ τὶκ τῶν ψυχοπαθειῶν, προώρου ἀνοίας, ἰδιωτίας, σχιζοφρενίας, παραπλήσια πρὸς τὰς στερεοτυπίας, μὴ συνοδευόμενα ὑπὸ ἰδέας τινός. Τὰ τὶκ αὐτὰ εἶναι μορφασμοί, πηδήματα, φωναί, κινήσεις τοῦ σώματος κτλ. 4) Τὰ τὶκ ἐκ τοπικῶν αἰτίων καὶ ἐρεθισμῶν, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ συνηθέστερα. 5) Τὰ τὶκ τοῦ Σαλαάμ, ἐμφανιζόμενα κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν κατὰ προσβολάς, ὀφειλόμενα δὲ εἰς κινήσεις τῆς κεφαλῆς ἐπιτελουμένας κατὰ τὴν αὐτὴν φοράν. 6) Τὰ τὶκ τοῦ τραχήλου ἢ ραιβόκρανον ὀφειλόμενον εἰς σύσπασιν τῶν μυῶν τοῦ τραχήλου (στερνοκλαδομαστοειδοῦς, τραπεζίου) καὶ ἔχον ὡς αἴτια ψύξεις ἀποτόμους, νευρο-ἀρθριτικὰς διαθέσεις, τραυματισμοὺς ἠθικοὺς καὶ σωματικούς.

Ὁ χαρακτὴρ τῶν πασχόντων ἐκ τὶκ εἶναι ἰδιόρρυθμος. Ἡ θέλησίς των εἶναι ἐξησθενημένη· εἶναι ἄτομα εὐέξαπτα καὶ ἀνίκανα πρὸς σταθερὰν προσοχήν. Οἱ πάσχοντες, ἔχοντες συναίσθησιν τῆς καταστάσεώς των, μεταχειρίζονται διάφορα μέσα ὅπως συγκαλύψωσι τὸ τίκ των. Μερικοὶ διὰ τὸ τὶκ τῆς κεφαλῆς στηρίζουσι τὸ μέτωπον διὰ τοῦ δείκτου. Βεβαίως ἡ στήριξις τοῦ μετώπου δὲν εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία σταματᾷ τὸ τίκ· ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὐτὴ τονώνει τὴν θέλησιν τοῦ πάσχοντος πρὸς τὴν στιγμιαίαν ἐξάλειψιν αὐτοῦ. Αἱ προσπάθειαί μας πρὸς θεραπείαν τῶν τὶκ πρέπει νὰ στρέφωνται εἰς τὴν σαφῆ πληροφόρησιν τοῦ πάσχοντος ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς παθήσεώς του. Ἡ συγκέντρωσις τῆς προσοχῆς των ἐπὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ σταματᾷ βαθμηδὸν τὸ τίκ. Ἡ ψυχοθεραπεία καὶ τὰ ἐλαφρὰ φυτικὰ καταπραϋντικὰ τύπου νερβινὰλ ἐπιβοηθοῦν τὴν θεραπείαν τῶν τίκ. Ὁ Meige συνιστᾷ τὴν διόρθωσιν τῶν κινήσεων ἐνώπιον κατόπτρου. Μ. Ν. Β.

Τὶκ (Tieck), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος.*** Γερμανὸς λογοτέχνης (1773—1853). Ἐσπούδασεν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Χάλλης καὶ τῆς Γοττίγγης. Ἐγκατασταθεὶς ἀπὸ τοῦ 1798 εἰς τὴν Ἰέναν, συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τῶν Μπρεντάνο, Νοβάλις, Φίχτε, Σέλλιγκ καὶ τῶν ἀδελφῶν Σλέγκελ, παρ' ὧν ἐμυήθη τὰς ρωμαντικὰς θεωρίας, ἵνα καταστῇ μετ' ὀλίγον ὁ ἀρχηγὸς τῆς γερμανικῆς ρωμαντικῆς σχολῆς καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἀντιπροσώπων της. Εἰς τὰ γράμματα παρουσιάσθη τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1795 μὲ τὸ δίτομον μυθιστόρημα «Πέτερ Λέμπρεχτ, μία ἱστορία χωρὶς περιπετείας». Ἠκολούθησαν τὰ διηγήματα «Γουλιέλμος Λόβελ» (1795—1796), «Ἀμπντάλαχ» (1796), ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ παραμύθια τοῦ Γουλιέλμου Λόβελ» συλλογὴ λαϊκῶν μύθων (1797), «Αἱ περιφρονήσεις τοῦ Φράντς Στέρνμπαλντ» (1798), «Ὁ πρίγκιψ Ζερβίνο» (1799) καὶ ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Ρωμαντικαὶ ποιήσεις» (1800). Εἰς τὴν πρώτην δημιουργικὴν περίοδον τοῦ Τὶκ ἀνήκουσιν ὡσαύτως ἡ τραγῳδία «Ζωὴ καὶ θάνατος τῆς ἁγίας Γενοβέφας», ἡ κωμῳδία «Αὐτοκράτωρ Ὀκταβιανὸς» καὶ ἡ μνημειώδης μετάφρασίς του τοῦ «Δὸν Κιχώτου» τοῦ Θερβάντες (1799—1804). Τῷ 1805 μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ὅπως μελετήσῃ τὰ ἐν τῷ Βατικανῷ εὑρισκόμενα παλαιὰ γερμανικὰ χειρόγραφα.

Ἰωάνν.-Λουδ. Τίκ.

Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν εἰς Γερμανίαν, κατέγινεν εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν δραματικῶν ἔργων τοῦ Χὰνς Σαξ, τοῦ Γρυφίου, τοῦ Λοενστάϊν κ.ἄ. («Γερμανικὸν θέατρον» 1817) καὶ εἰς τὴν συλλογὴν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν ἐν τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Phantasus» τριτόμῳ ἔργῳ του περιληφθέντων παλαιῶν γερμανικῶν μύθων καὶ θρύλων (1812—1817). Μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν εἰς Λονδῖνον καὶ Παρισίους, ὁ Τὶκ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν Δρέσδῃ (1818), ἔνθα ἀνέπτυξε μέχρι τοῦ θανάτου του πρωτοφανῆ ὄντως δημιουργικὴν δραστηριότητα. Ἔγραψε πλεῖστα διηγήματα, περιληφθέντα εἰς 12 τόμους, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἡ εἰκών», «Οἱ ταξιδιῶται», «Τὰ ἀρραβωνιάσματα», «Τὸ ξεχείλισμα ζωῆς», «Ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ», «Ὁ θάνατος τοῦ ποιητοῦ» καὶ «Ἡ ἀνταρσία εἰς τὰ Κεβέννια», ἅτινα θεωροῦνται ὡς τὰ ἄριστα ἔργα τῆς ὅλης ποιητικῆς παραγωγῆς του. Ἐπίσης μετέφρασεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς θυγατρός του *Δωροθέας* (1799—1841) καὶ τοῦ κόμιτος *φὸν Μπάουντισσιν*, πλεῖστα δράματα τοῦ Σαίξπηρ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Α. Γ. Σλέγκελ ἀναληφθείσης ἐργασίας, ἐξέδωκε τὰ ἔργα τῶν Κλάϊστ, Λέντς κ. ἄ. καὶ συνεκέντρωσεν εἰς ἰδίους τόμους τὴν πολυσχιδῆ καὶ πολλοῦ λόγου ἀξίαν κριτικὴν ἐργασίαν του («Δραματικὰ φύλλα», «Κριτικὰ ἔργα» κ. ἄ.). Χάρις, ἁπλότης, ἐνίοτε δὲ καὶ ποιητική τις ἔξαρσις εἰλικρινὴς χαρακτηρίζουσι πλεῖστα τῶν διηγημάτων τοῦ Τίκ. Ἐν τούτοις τὸ ἔργον του στερεῖται ἐν τῷ συνόλῳ του ἰσορροπίας καὶ ἑνότητος. Παρὰ ταῦτα ἐξήσκησεν ἀναμφισβήτητον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συγχρόνων του, γενικῶς δὲ τυγχάνει ἀξιοσημείωτος ἡ προσπάθειά του πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ παλαιοῦ ρωμαντικοῦ πνεύματος ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἡ πολεμική, τὴν ὁποίαν διεξήγαγε κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν βαναύσων ἱπποτικῶν καὶ ληστρικῶν μυθιστορημάτων τῆς ἐποχῆς του λωβώσεως τοῦ μεσαίωνος. Ἀξία τέλος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ μεταφραστικὴ καὶ κριτικὴ ἐργασία τοῦ Τίκ. Λ. ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

τίκα, ἢ ***πυρετὸς τῆς τίκας*** (Fièvre à tique) ἢ ***πετεχειώδης πυρετὸς*** (Fièvre pétéchiale καὶ ἀγγλ. spotted fever) Νόσος λοιμώδης, χαρακτηριζομένη δι' ἀποτόμου ἐνάρξεως, ἐντόνου ρίγους, θερμοκρασίας λίαν ὑψηλῆς (40°—41°) ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν καὶ ὑπὸ ἀφθόνου πετεχειώδους ἐξανθήματος, ἐμφανιζομένου ἀπὸ τῆς δευτέρας πρὸς τὴν πέμπτην ἡμέραν. Ἡ πάθησις αὕτη κατὰ κανόνα σχεδὸν ἀπολήγει εἰς τὸν θάνατον, ὅστις ἐπέρχεται ἀπὸ τῆς ἕκτης πρὸς τὴν ἑνδεκάτην ἡμέραν. Ὁ παθογόνος παράγων τῆς νόσου ταύτης εἶναι τὸ παράσιτον πυρόπλασμα τὸ ἀνθρώπειον (piroplasma hominis), τὸ ὁποῖον ἐνοφθαλμίζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ ἀκάρεως τῆς τίκας τῆς κοινῆς. Μ. Ν. Κ.

τικάλ. 1) Παλαιὰ ἀργυρᾶ νομισματικὴ μονὰς τοῦ Σιάμ, ὑποδιαιρουμένη εἰς 4 σαλούνγκ, 8 φουάνγκ, 32 πὶ ἢ 64 ἄτ, βάρους 15,292 γραμμ. ἀργύρου. Ἡ τρέχουσα ἀξία του ἐκυμαίνετο πέριξ τοῦ 1 σελ. 4 πεν. ἀγγλικῶν. Ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ *μπάχτ*. 2) Μέτρον βάρους τοῦ Σιὰμ διὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα, ἀντιστοιχοῦν πρὸς 15,292 γραμμάρια. Ι. Α. Β.

Τικάριος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ΝΔ. παραλίας τῆς νήσου Κορσικῆς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ', 2, 2). Κατὰ τὸν Müller εἶναι ὁ σημερινὸς Tavaria, ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον di Valinca. Α. Θ. Σ.

Τίκβενη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κολοκυνθοῦ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Τικελία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ', 3, 9), μεταξὺ τοῦ Βαγράδα ποταμοῦ (νῦν Medjerda) καὶ τῆς Τριτωνίδος λίμνης (νῦν Chott-el Djerid). Ταυτίζεται μὲ τὴν Tichilla τοῦ Πευτιγγεριανοῦ χάρτου, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καρχηδόνος εἰς Θεουέστην (νῦν Tébessa) ὁδοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Testour. Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

τικὲρ (tiker). Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη παλαιότερον εἰς ἐγκαταστάσεις ἀσυρμάτου τηλεγράφου διὰ τὴν λῆψιν ἐκπομπῶν διὰ διατηρουμένων κυμάτων. Ἀποτελεῖ εἶδος διακόπτου ἐκτελοῦντος πολλὰς διακοπὰς κατὰ δευτερόλεπτον. Σήμερον ἐξετοπίσθη διὰ νεωτέρων συσκευῶν. Κ. Π.

Τίκινον, ἢ ***Τικῖνον*** (Ticinum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἰταλίας ἐν τῇ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Λαίβων, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Τικίνου. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἦτο πόλις ἀνθηροτάτη. Ὑπὸ τοῦ Καίσαρος προσηρτήθη εἰς τὴν Παπίαν φυλήν, ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο ἰσοπολῖτις (municipium). Καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα τῷ 452 μ. Χ., κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ὀδοάκρου τῷ 476, τῷ δὲ 489 ὑπὸ τοῦ Θεοδωρίχου, βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων, ὅστις ὠχύρωσεν αὐτὴν καὶ ἔκτισεν ἀνάκτορον. Μετὰ τριετῆ πολιορκίαν, κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Λομβαρδῶν τῷ 752. ἐγένετο πρωτεύουσα τῶν Λομβαρδῶν βασιλέων, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν αὐτῶν, τῷ 774, παρέμεινε μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν ὁποίαν προσήρχοντο οἱ βασιλεῖς αὐτῆς ἵνα στεφθῶσι. Σήμερον καλεῖται *Παβία* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

—**Τίκινον** (ἰταλ. Tikino, γαλλ. Tesin ἢ Tessin) *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν 19 καντονίων τῆς Ἑλβετίας, κείμενον εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς χώρας ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῶν Ἄλπεων καὶ περιβαλλόμενον πρὸς Α., Ν. καὶ Δ. ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους, συνορεῦον δὲ πρὸς Β. μετὰ τῶν καντονίων τῆς Βαλαισίας, τοῦ Οὖρι καὶ τῆς Γρισωνίας. Ἔκτασις 2.813 τ. χλμ., κάτ. (1927) 152 400, κατὰ τὸ πλεῖστον ἰταλόφωνοι καθολικοί, πρωτεύουσα *Μπελιντσόνα*. Εἶναι ἐκ τῶν ὀρεινοτέρων ἑλβετικῶν καντονίων, διαιρεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ ὄρους Τσένερε εἰς δύο διακεκριμένας περιοχάς: α') τὴν βορειοτέραν, τὴν καὶ ψυχροτέραν, καλουμένην *Σόπρα Τσενερε* καὶ διασχιζομένην ὑπὸ τῶν ἀλπικῶν κοιλάδων Μπεντρέττο καὶ Λεβεντινα (τοῦ ποταμοῦ Τικίνου), Μπρένιο (τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ), Μοέζα, Βερτσάσκα κ. ἄ., αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων ἀπολήγουσιν εἰς τὴν Μείζονα λίμνην· καὶ β') τὴν νοτιωτέραν, ἥτις καλεῖται *Σόττο Τσένερε* καὶ εἶναι χθαμαλωτέρα καὶ μὲ κλῖμα ἠπιώτερον, ἔχει δὲ κυριωτέραν κοιλάδα τὴν τῆς λίμνης Λουγκάνο, περὶ τὴν ὁποίαν εὐδοκιμεῖ ἡ ἄμπελος, ἡ συκῆ, ἡ ἐλαία, ἡ ροιά, ἡ μορέα κλπ καὶ ἀκμάζει ἡ σηροτροφία. Κατὰ τὰ βορειότατα σύνορα τοῦ καντονίου ὑψοῦται ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, ὅπου καὶ ἡ ὁμώνυμος μεγάλη σῆραγξ, ἀπὸ τῆς διανοίξεως τῆς ὁποίας προήχθη σημαντικῶς ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ καντονίου καὶ διηυκολύνθη ἡ ἀνάπτυξις διαφόρων βιομηχανιῶν, ἐν αἷς ἡ χορτοπλεκτική, ἡ χαρτοποιία κλπ Συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ τοῦ 1830 ἰσχῦον (μέ τινας τροποποιήσεις) Σύνταγμα, τὸ καντόνιον διοικεῖται ὑπὸ νομοθετικῆς συνελεύσεως (gran consiglio), ἐξ 65 αἱρετῶν μελῶν, ἐκλεγομένων κατὰ τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα, καὶ ὑπὸ πενταμελοῦς, αἱρετοῦ ἐπίσης, ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου (consiglio di stato). Χ. Δ.

Τίκινος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁρμητικὸς καὶ ἐπικίνδυνος ποταμὸς τῆς Β Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀδούλα (νῦν Ἅγιος Γοτθάρδος) καὶ διασχίζων τὴν μείζονα λίμνην (Lago Maggiore), ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 259 χλμ. εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πάδου, 5 χλμ. κάτωθεν τῆς ὁμωνύμου πόλεως (νῦν Παβία) Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ὁ Ἀννίβας ἐνίκησε τῷ 218 π Χ τοὺς ὑπὸ τὸν ὕπατον Πόπλιον Κορνήλιον Σκιπίωνα Ρωμαίους. Νῦν καλεῖται Τιτσίνο (Ticino). Α. Θ. Σ.

τὶκ-τάκ· λέξις πεποιημένη πρὸς δήλωσιν ἤχου. ὁποῖος ὁ τοῦ ὡρολογίου: «τῆς καρδιᾶς μου τὸ τὶκ-τάκ».

Τὶκ-Τὶπ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Νίκης τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 346 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Κορυφή*.

τίκτω, ἀόρ. *ἔτεκον—ἐτέχθην*· γεννῶ, τακτοποιῶ, παρ' ἀρχαίοις μονον ἐπὶ θήλεος κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *γεννῶ* (ὃ ἐπὶ ἄρρενος): «ἔτεκεν ἄρρεν, — δίδυμα».

Τὶλ (Tiel) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὀλλανδίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γκέλντερλαντ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βάαλ, ἐν τῇ περιφερείᾳ Μπετοῦβε, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. 12.079 (1929). Ἔχει βιομηχανίαν σακχαροποιίας ἐκ σταφυλῶν, μεταλλουργίας, παρασκευῆς κονσερβῶν ἐξ ὀπωρῶν καὶ ἐμπόριον ζῴων καὶ ἵππων. Θ. Κ.

Τιλαούεντος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Ἰταλίας ἐν Βενετίᾳ, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν Καρνικῶν Ἄλπεων ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 170 χλμ. εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος μεταξὺ τῶν πόλεων Κονκορδίας καὶ Ἀκυληΐας (Aquileia). Εἶναι ὁ σημερινὸς *Ταλιαμέντο* (Tagliamento). Α. Θ. Σ.

τιλαπία (ἡ) (Tilapia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ἰχθῦς, μὲ σῶμα ὑψηλὸν καὶ πλευρικῶς πεπλατυσμένον, ἀπαντῶντας εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τιλαπία ἡ γραμμωτὴ* (Tilapia striata), ἥτις ἔχει χρωματισμὸν τεφρὸν μὲ μελανὰς καθέτους ραβδώσεις ἐπὶ τῶν πλευρῶν. Δ. Ν. Π.

Τιλαπία ἡ γραμμωτή.

τιλασίτης (ὁ) (Tilasit) *['Ορυκτ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου φθοριοῦχον, Ca Mg F PO_4. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἔχει εἰδικὸν βάρος 3, 28, λάμψιν ρητινώδη καὶ χρῶμα τεφρόν, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὰ μαγγανιοῦχα κοιτάσματα τοῦ Langban τῆς Σουηδίας. Γ. Β.

Τιλαταῖοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Θρᾳκικὸς λαός, κατοικῶν τὴν πρὸς Β. τοῦ Σκόμβρου ἢ Σκομίου ὄρους χώραν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὀσκίου ἢ Οἴσκου (νῦν Gigen). Ὑπὸ τὸν Σιτάλκην βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν ἐξεστράτευσαν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Περδίκκου καὶ τῶν Χαλκιδέων τῷ 432 π. Χ. (*Θουκ.* Β, 96). Α. Θ. Σ.

Τιλάτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Κισσάνης τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 345 κατοίκους, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων καλεῖται *Τσιλδήκ*.

Τίλγκνερ (Tilgner), ***Βίκτωρ***. Αὐστριακὸς γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Πρεσβούργῳ (1844—1896). Διέπρεψε κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν προτομῶν καὶ ἀνδριάντων, εἰργάσθη δ' ἐπίσης ἐπιτυχῶς μικρὰ ἀγάλματα καὶ πολυχρώμους προτομάς. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Ἰωσήφ», «Ὁ πρίγκιψ Ροδόλφος», «Ὁ Ρούμπενς», «Ὁ Μότσαρτ», «Ὁ Μπελλίνι», «Ἡ τραγῳδὸς Καρλόττα Βόλτερ» κλπ. Ὡραῖα ἐπίσης εἶναι τὰ συμπλέγματά του «Φαῖδρα» καὶ «Φάλσταφ» τῆς ὄπερας τῆς Βιέννης, ὡς καὶ τὸ «Τρίτων καὶ ναϊὰς» τῆς ἐν τῷ Φόλκσγκάρτεν κρήνης. Χ. Δ.

Τιλε (Tille), ***Κορνήλιος - Πέτρος***. Ἐγεννήθη ἐν Leiden τῆς Ὀλλανδίας τῷ 1830 καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1902 Σπουδάσας θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀμστελλοδάμου, ἐγένετο τῷ 1853 ἱερεύς, ἔπειτα καθηγητὴς τοῦ σεμιναρίου τῶν Ἀρμινιανῶν (1873) καὶ τέλος καθηγητὴς τῆς νεοϊδρυθείσης ἕδρας τῆς ἱστορίας τῆς θρησκείας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Leiden (1877). Ὁ Τίλε διανοίξας νέας ὁδοὺς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας καὶ ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ πολλῶν πανεπιστημίων διδάκτωρ τιμῆς ἕνεκα, ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα καὶ διατριβάς, πολλὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας, ἀναφερόμενα, ὡς τὰ πολλά, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας. Τούτων ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ἱστορία τῆς θρησκειας ἐν τῇ ἀρχαιότητι», «Σύνταξις τῆς ἱστορίας τῆς θρησκείας», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς θρησκείας», «Συγκριτικὴ ἱστορία τῶν ἀρχαίων θρησκειῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν σημιτικῶν λαῶν», «Βαβυλωνιακὴ καὶ ἀσσυριακὴ ἱστορία μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Βαβυλῶνος ὑπὸ τοῦ Κύρου», «Ὁ μῦθος τοῦ Κρόνου» καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἄξιαι ἐπίσης μνείας εἶναι αἱ παραδόσεις αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου (1896 καὶ 1898), αἵτινες ἐξεδόθησαν συγχρόνως ἀγγλιστὶ καὶ ὀλλανδιστὶ (1897 καὶ 1899). Κ. Ι. Δ.

Τιλεκλὲρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Χαμοκέρασα* (βλ. λ) τοῦ νομοῦ Δράμας.

τίλη (ἡ). Καλοῦνται *τίλαι* (ἢ *μικκύλια* ἢ *μίκελα*) ἐν κολλοειδεῖ διαλύσει εὑρισκόμενα ὑπερμικροσκοπικὰ σωματίδια, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ εἶναι εἴτε ἁπλᾶ ὑπερμεγέθη μόρια τῆς ἐν διαλύσει οὐσίας, εἴτε συσσωματώματα μορίων αὐτῆς, εἴτε καὶ ὑπερμεγέθη ἰόντα αὐτῆς. Ὁ ὅρος τίλη ἐδόθη εἰς τὰ σωματίδια ταῦτα ὑπὸ τοῦ Π. Δ. Ζαχαρία. Κ. Α. Τ.

Τίλη *[Γεωγρ.]*. Βουνόλοφος τοῦ νοτίου κορμοῦ (Μαστιχοχωρίων) τῆς νήσου Χίου. Ἀπ' αὐτοῦ πηγάζουν οἱ χείμαρροι Χαρχωματᾶς καὶ Ἀφεντικά. Εἰς τὰς κλιτῦς του τὸ χωρίον Ἀρμόλια. Σ. Ε. Λ.

Τίλια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ ἀκατοίκητος νησὶς παρὰ τὴν Λευκάδα (βλ. λ. *Θηλιά*).

τιλία (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *φιλύρα*. Δ. Ν. Π.

Τιλιγκοὺλ (Tiligul) *[Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα τῆς Ρωσίας, παρὰ τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἔχει ἐμβαδὸν 116 τ. χλμ. Δέχεται ἐκ τοῦ βορρᾶ τὸν ποταμὸν Τιλιγκούλ. Αἱ ὄχθαι της εἶναι ὑψηλαὶ καὶ ἀπόκρημνοι, ἀλλὰ τὸ βάθος της μικρόν. Ὁ περὶ αὐτὴν πληθυσμὸς μαστίζεται ὑπὸ ἑλονοσίας. —Π.

Τιλικίων *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς κάτω Μοισίας παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, κτισθὲν ἐκ θεμελίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565), ὅπως προστατεύσῃ τὴν χώραν ἀπὸ τῶν Σκλαβηνῶν, οἵτινες «ἐνταῦθα ἐνεδρεύοντές τε καὶ κεκρυμμένως ἀεὶ τοὺς τῇδε ἰόντας ἄβατα ἐποίουν τὰ ἐκείνῃ χωρία» (*Προκ.*, Περὶ κτισμ. IV, 7, 14). Α. Θ. Σ.

τίλιο (τό). Οὕτω καλοῦνται κοινῶς τὰ εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιούμενα ἄνθη καὶ φυτὰ τῆς *φιλύρας*, ἥτις καλεῖται καὶ *τιλία*. Κ. Γ. Μ.

τιλιοειδῆ (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. *φιλυροειδῆ* ἢ *φιλυρίδαι*. Δ. Ν. Π.

Τίλιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. παραλίας τῆς Σαρδηνίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ Γ', 3, 2) μεταξὺ τοῦ Γορδιτανοῦ ἄκρου (νῦν Punta Falcone) καὶ τοῦ Νυμφαίου λιμένος (νῦν Porto Conte). Τοποθετεῖται ὅπου ὁ νῦν λιμὴν Talma, μεταξὺ τοῦ Capo Negretto καὶ Punta dell'Argentiere. Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Α. Θ. Σ.

Τιλκῆ-Μπουνὰρ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τελικὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ.

Τίλκὶ Κιρὶ Μπὲλ *[Γεωγρ.]*. Ὕψωμα (ὑψόμ. 1681) τοῦ Καμελὰρ ντάγ, ἀνατολικῶς τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἀπετέλει τῷ 1922 κέντρον ἀντιστάσεως τῆς ἑλληνικῆς μετωπικῆς γραμμῆς, κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ Ι τάγματος τοῦ 49 συντάγματος πεζικοῦ, ὅπερ προσβληθὲν τῇ 13 Αὐγούστου 1922 ὑπὸ σφοδροῦ κανονιοβολισμοῦ τῶν Τούρκων ἐκλονίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐξορμήσεως πρὸς ἐπίθεσιν τοῦ τουρκικοῦ πεζικοῦ, ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ. Παρὰ τὰς ἀπεγνωσμένας εὐθὺς κατόπιν προσπαθείας τοῦ 22 συντάγματος πεζικοῦ, οὗ ὁ διοικητὴς ἐτέθη ἐκτὸς μάχης, πρὸς ἐπανάκτησιν τοῦ Τιλκὶ Κιρὶ Μπέλ, ἐξηκολούθει τοῦτο κατεχόμενον ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι τὴν 14 Αὐγούστου 1922 ἐξεδίωξαν τὰ ἑλληνικὰ τμήματα τῶν Ι καὶ VII μεραρχιῶν καὶ ἐκ τῆς 2ας γραμμῆς ἀντιστάσεως τοῦ Τιλκὶ Κιρὶ Μπέλ, ὅπου ταῦτα εὑρίσκοντο, καὶ ἠνάγκασαν ὁλόκληρον τὴν γραμμὴν τοῦ τομέως τῆς Ι μεραρχίας νὰ συμπτυχθῇ πρὸς τὰ ὑψώματα τοῦ Μπὰλ Μαχμούτ. Ν. ΣΣ

τιλλαία (ἡ) (Tillaea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοφυλλοειδῶν* ἢ *σαρκοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς, ὧν τινα καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

τιλλανδσία (ἡ) (Tillandsia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρομελειοειδῶν* ἢ *βρομελιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 125 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά, ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *τιλλανδσία ἡ ἐρυθρὰ* (Tillandsia erythraea), *τιλλανδσία ἡ λαμπρὰ* (Tillandsia splendens) καὶ *τιλλανδσια ἡ οὐσνεοειδὴς* (Tillandsia usneoides). Τὸ τελευταῖον εἶδος εἶναι ἰθαγενὲς τῶν δασῶν τῆς Βιργινίας καὶ τῆς Φλωρίδος καὶ ἔχει καυλὸν μακρόν, τριχοειδῆ, πολυκλαδωτόν, ἐξ οὗ λαμβάνεται τριχοειδὲς ἐλαστικὸν προϊόν, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν πλήρωσιν στρωμνῶν, προσκεφαλαιων κτλ. Δ. Ν. Π.

Τιλλεμὸντ (Tillemont), ***Λουδοβῖκος - Σεβαστιανὸς Le Nain***, ἐπικαλούμενος *ντὲ—*. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1637, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1698. Μορφωθεὶς ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Πὸρτ-Ρουαγιάλ, συνεμερίζετο τὰς ἰδέας τῶν ἐν αὐτῷ Ἰανσενιστῶν. Ὁ Τιλλεμόντ, ὅστις τῷ 1676 ἐχειροτονήθη ἱερεύς, μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης ἀσχολούμενος περὶ τὰς ἱστορικὰς σπουδάς, κατέστη εἷς τῶν διαπρεπεστέρων Γάλλων ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Κατ' ἀρχὰς παρεῖχεν ὑλικόν, παρατηρήσεις καὶ ἐνίοτε μακροτέρας πραγματείας εἰς ἔργα ἐκδιδόμενα ὑπὸ φίλων του, καὶ δὴ τὰς βιογραφίας διαφόρων πατέρων τὰς προτασσομένας εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν ἔργων των, μέχρις οὗ, τῷ 1690, ἐν ἡλικίᾳ 53 ἐτῶν ἐξέδωκε τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ἑξατόμου αὐτοῦ ἔργου «Ἱστορία τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλων ἡγεμόνων, οἵτινες ἐβασίλευσαν κατὰ τοὺς πρώτους ἓξ αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας». Τοῦ ἔργου τούτου ἐξέδωκεν ἔπειτα τρεῖς ἔτι τόμους, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του (1701 καὶ 1738). Ἡ ἐξαιρετικὴ ὅμως ἐργασία τοῦ Τιλλεμὸντ εἶναι τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ἀπομνημονεύματα χρήσιμα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν ἓξ πρώτων αἰώνων», οὗτινος ἐξέδωκε μόνον τοὺς τέσσαρας πρώτους τόμους (ἀπὸ τοῦ 1694 καὶ ἑξῆς), τῶν ὑπολοίπων δώδεκα ἐκδοθέντων μετὰ τὸν θάνατόν του (1698—1712). Τὸ ἐκδοθὲν ἔργον φθάνει μέχρι τοῦ 513 μ. Χ., διὰ δὲ τὰ ὑπόλοιπα 87 ἔτη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος εἶχε μὲν συναθροίσει τὸ ὑλι-

Digitized by Google

κόν, ἀλλ' ἡ ἀσθένεια καὶ ἔπειτα ὁ θάνατος ἐκώλυσαν τὴν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ. Ἄξιον ἐπίσης ἰδίας μνείας εἶναι τὸ ἐξάτομον ἔργον αὐτοῦ «Βίος τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου», ἡ καλυτέρα ἔκδοσις τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ de Gaulle γενομένη (1847—1851). Τὴν βιογραφίαν τοῦ Τιλλεμόντ ἐξέδωκεν ὁ φίλος αὐτοῦ Tronchai τῷ 1706 καὶ ἔπειτα τῷ 1711. Κ. Ι. Δ.

Τίλλετ (Tillet), *Βενιαμίν*. Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1860. Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν εἰργάσθη ὡς πλινθοποιός, ἁλιεύς, ναυπηγός, ναύτης ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ καὶ εἶτα ἐν τῷ ἐμπορικῷ. πολλάκις δὲ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἔλαβε μέρος εἰς ῥιζοσπαστικὰς ἀνταρσίας καὶ ἐφυλακίσθη. Ὅταν ἐξερράγη ὁ Παγκόσμιος πόλεμος, ἐτάχθη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἔδρασεν ὡς προπαγανδιστὴς τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης κατὰ τοῦ γερμανικοῦ μιλιταρισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1924 διετέλεσε βουλευτὴς τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, τῷ δὲ 1928—1929 πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων (Trade Unions). Ἔγραψεν: «Ἱστορία τῆς ἀπεργίας τῶν ἐν Λονδίνῳ ἐργατῶν μεταφορᾶς, 1911» (1912). Θ. Κ.

τιλλετία (ἡ) (Tilletia) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς ὑποκλάσεως τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τιλλεκιδῶν*. Τὰ χλαμυδοσπόρια σχηματίζονται εἰς τὸ ἄκρον τῶν καρπογόνων ὑφῶν, ἐντὸς τοῦ προσβεβλημένου ὀργάνου (συνήθως φοθήκης), ἀποτελοῦσι δὲ καστανομελανὴν κόνιν. Τὸ εἶδος *τιλλετία ἡ τοῦ σίτου* (Tilletia tritici) προκαλεῖ τὴν τερηδόνα τοῦ σίτου, καθ' ἣν οἱ κόκκοι τοῦ στάχυος ἀντὶ ἀμύλου περιέχουν τὴν χαρακτηριστικὴν καστανομελανὴν κόνιν. Οἱ προσβεβλημένοι στάχυες διακρίνονται τῶν ὑγιῶν κατὰ τὴν ὡρίμανσιν, ἐκ τοῦ ὅτι παραμένουν ὄρθιοι. Τὸ εἶδος *τιλλετία ἡ τῆς σικάλεως* (Tilletia secalis) προσβάλλει τὴν σίκαλιν. Ε. Τ. Ε.

τιλλετιίδαι (οἱ) (Tilletiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια βασιδιομυκήτων τῆς ὑποτάξεως τῶν *οὐστιλαγινωδῶν*, χαρακτηριζομένη ἀπὸ χλαμυδοσπόρια βλαστάνοντα διὰ βραχέος προμυκηλίου, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου φύονται σπορίδια ἐν εἴδει στεφάνης. Ε. Τ. Ε.

Τιλλιὲ (Tillier), *Κλαύδιος*. Γάλλος μυθιστοριογράφος (1801—1844). Ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς ὡς δημοσιογράφος τῷ 1830, γράψας σειρὰν πολιτικῶν ἄρθρων, ἅτινα ἤσκησαν σοβαρὰν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐπιρροήν. Ἀκολούθως ἠσχολήθη μὲ τὴν μυθιστοριογραφίαν, γράψας πολλὰ ἐπιτυχῆ ἔργα, ὧν γνωστότερον τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ θεῖός μου Βενιαμίν» (1843), μεταφρασθὲν εἰς διαφόρους γλώσσας. Ἐν αὐτῷ περιγράφει μὲ χιοῦμορ καὶ ῥεαλισμὸν τὴν ζωὴν τῶν Γάλλων ἀγροτῶν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν. Χ. Δ.

Τιλλιτὼ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας «ἐν τῇ μεσογείᾳ», ἀνακαινισθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Τίλλιχ (Tillich), *Ἐρνέστος*. Γερμανὸς παιδαγωγός, γεννηθεὶς ἐν Gross-Breesen τῷ 1780 καὶ ἀποθανὼν ἐν Dessau τῷ 1807. Ἐσπούδασε μέχρι τοῦ 1799 θεολογίαν καὶ παιδαγωγικὰ ἐν Λειψίᾳ, βραδύτερον διηύθυνεν ἰδιωτικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἰνστιτοῦτον καὶ τῷ 1805 ἵδρυσε μετὰ τοῦ F. Olivier ἐν Dessau προπαρασκευαστικὸν σχολεῖον διὰ τὴν μόρφωσιν διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν, τὸ ὁποῖον ἀπέδωσεν ἀγαθοὺς καρπούς. Εἰς τὰ παιδαγωγικά του ἔργα («Μεταρρύθμισις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως», «Ἡ γλωσσικὴ διδακτική», «Ἡ διδακτικὴ τῆς γραφῆς», κλπ.) προδίδει ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τοῦ Πεσταλότσι καὶ τῶν φιλανθρωπιστῶν, ἀλλὰ καὶ πρωτοτυπίαν σκέψεως ὄχι τυχαίαν. Μετὰ τοῦ καθηγητοῦ K. Weis ὁ Τίλλιχ ἐξέδωκε καὶ τὸ παιδαγωγικὸν περιοδικόν: «Beiträge zur Erziehungskunst» (Λειψία 1803—1806). Θ. Π.

Τίλλμαν (Tillmann), *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς καθολικὸς θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1874. Ἀπὸ τοῦ 1913 καθηγητὴς τῆς ἠθικῆς θεολογίας ἐν Βόννῃ. Ἔγραψεν: «Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» (1908), «Ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ παπωσύνη» (1910), «Ἡ αὐτοσυνείδησις τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ» (1911), «Αἱ πηγαὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ» (1913), «Τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον» (1914) κ. ἄ. — Ω

Τίλλμανς (Tillmanns), *Ἕρμαν*. Γερμανὸς χειρουργός (1844—1927). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Λειψίᾳ (1889—1919) καὶ ἀρχίατρος τοῦ νοσοκομείου τῶν παίδων. Ἐδημοσίευσε μονογραφίας περὶ ἐρυσιπέλατος, τραυματισμῶν καὶ χειρουργικῶν νόσων τῆς λεκάνης, ἱστολογικὰς καὶ πειραματικὰς ἐργασίας ἐπὶ τῶν ἄρθρων, τῶν ἐπουλώσεων τῶν τραυμάτων, τῶν ὄγκων, τῶν νόσων τῶν ὀστῶν κλπ. καὶ ἐξέδωκε τρίτομον σύγγραμμα «Γενικῆς καὶ εἰδικῆς χειρουργικῆς» (1888—1891), σχὸν πλείστας ἐκδόσεις καὶ μεταφρασθὲν εἰς ξένας γλώσσας. Ἡ *μέθοδος τοῦ Τίλλμανς* ἀφορᾷ τὴν ῥαφὴν τῶν νεύρων, γινομένην δι' ἐνδονευρικῆς ῥαφῆς κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Nelaton, καὶ ῥαφῆς τοῦ νευρειλήματος κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Baudens. Ο. Ρ.

Τίλλο (Tillo), *Ἀλέξιος*. Ρῶσος γεωγράφος 1839—1900). Ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ καὶ τῷ 1883 ἔγινεν ὑποστράτηγος. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ῥωσικῆς γεωγραφικῆς ἑταιρείας, ὠργάνωσεν ἐπιτυχῶς πολλὰ ἐξερευνητικὰ ταξίδια. Ἔγραψεν: «Γλικὰ διὰ τὴν ὑψομετρίαν τῆς Ρωσίας» (1881—1882), «Μέσα ὕψη καὶ βάθη τῶν ἠπείρων καὶ τῶν θαλασσῶν» (1888), «Κατανομὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἐν Ἀσίᾳ» (1890, μετ' ἄτλαντος), «Ἄτλας τῶν ἰσανωμαλῶν καὶ τῶν αἰωνίων μεταβολῶν τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ» (1895). — Ω

τιλλοθήριον (τὸ) (Tillotherium) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τιλλοδοντιδῶν ἐντομοφάγων θηλαστικῶν*. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων εἶχε μέγεθος κρανίου ἄρκτου, μὲ μικρὰν ἐγκεφαλικὴν κοιλότητα καὶ ἐστενωμένον ῥύγχος. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης ἠωκαίνου σειρᾶς (Bridgerbed) τοῦ Wyoming τῆς Β. Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

τίλλος (ὁ) (Tillus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κληριδῶν*, περιλαμβάνον κομψοὺς κανθάρους μὲ ἐπιμήκες σῶμα κυλινδρικὸν ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένον. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Τίλλυ (Tilly), *Ἰωάννης Τσερκλάες, κόμης φὸν—*. Γερμανὸς στρατάρχης (1559—1632). Ὑπηρέτησε κατὰ πρῶτον ἐν τῷ ἱσπανικῷ στρατῷ καὶ ἀπὸ τοῦ 1598 ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ, ἐπολέμησεν ἐν Οὐγγαρίᾳ κατὰ τῶν Τούρκων (1600) καὶ τῷ 1610 ἠσχολήθη, κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν καθολικῶν στρατευμάτων, ἐνίκησε κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Λευκοῦ ὄρους (1620) καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ κόμιτος Ἐρνέστου τοῦ Μάνσφελντ. Τῷ 1622 ἡττήθη ὑπὸ τοῦ μαρκίωνος Φρειδερίκου τῆς Βάδης, τὸν ὁποῖον ὅμως κατενίκησε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν μάχην τοῦ Βίμπφεν. Κατετρόπωσεν ἐπίσης τὸν Χριστιανὸν τῆς Βρουνσβίκης, εἰς Χέχστ καὶ ἐκυρίευσε τὸν Ἀϊδελβέργην καὶ τὸ Μανχάϊμ. Μετὰ τὴν ἀποφασιστικὴν νίκην τοῦ Στάτλον, θερμὸς καθολικὸς ὤν, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τῷ 1626, εἰς τὸν κατὰ Δανίας πόλεμον, ἐνίκησε τὸν βασιλέα Χριστιανὸν καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Σλέσβιχ Ὁλστάϊν καὶ τῆς Ἰουτλάνδης, τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Λυβέκης. Τῷ 1630 ἀντικατέστησε τὸν Βαλλενστάϊν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ κατέλαβε τὸ Μαγδεμβοῦργον, ἵνα ἐξαναγκάσῃ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐδίκτου. Ἀλλ' ἡττήθη ἐν Μπράϊτενφελντ ὑπὸ τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, τραυματισθεὶς κατὰ τὴν μάχην. Ἡττηθεὶς ἐκ δευτέρου κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Λὲχ καὶ βαρέως τραυματισθείς, ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων αὐτοῦ ἐν Ἴνγκολστατ, ὅπου μετεφέρθη. Παροιμιώδης ὑπῆρξεν ἡ λιτότης αὐτοῦ καὶ ἡ αὐστηρὰ πειθαρχία, ἣν ἐπέβαλεν. Θ. Κ.

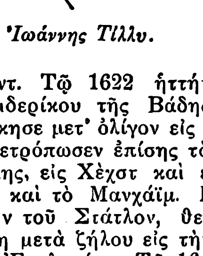

Ἰωάννης Τίλλυ.

τίλλω, *ἀόρ. ἔτιλα*· ἀποσπῶ τὰς τρίχας ἢ τὰ πτερά, μαδῶ: «ἔτιλε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, — τὸ γένειον» ‖ καθόλου, μαδῶ: «τίλλω τὰ φύλλα τοῦ ἄνθους» ‖ ἐπὶ ὑφάσματος, διαλύω, ξεφτύζω.

τίλμα (τό)· τὸ τετιλμένον, τὸ διὰ τίλσεως προελθόν, ξαντόν, μοτόν ‖ ξέφτυσμα, ἀπορρίμματα νημάτων πολλὰ ὁμοῦ, χρήσιμα πρὸς ἀποκάθαρσιν μηχανημάτων κττ. ‖ (ναυτ.) στυππεῖον συνιστάμενον ἐξ ἀπορριμμάτων τῆς διὰ βάμβακος ὑφαντουργίας, οἷα κλωσταί, ἀποξέσματα κττ., καὶ χρησιμοποιούμενον εὐρέως ἐν τῷ ναυτικῷ (κοιν. *στουπί τοῦ καθαρισμοῦ* τὸ μέλαν τίλμα καὶ *στουπὶ τῆς μηχανῆς* τὸ λευκὸν τίλμα) διὰ καθαρισμοὺς μεταλλικῶν σκευῶν καὶ μηχανημάτων. Σ. Ε. Λ.

Τίλμπουργκ (Tilburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Β. Μπραμπάντ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δούζ, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας πρὸς Γερμανίαν καὶ Βέλγιον. Κάτ. (1929) 74 064. Ἔχει μεγαλοπρεπῆ μονὴν τῶν Τραππιστῶν μετὰ βιβλιοθήκης (22.000 τόμων) καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων, μηχανῶν καὶ βυρσοδεψίας. Θ. Κ.

τίλμπωρυ (τὸ) (tilbury). Εἶδος μικροῦ ἁμαξίου μὲ δύο μεγάλους τροχούς, ἐλαφροῦ καὶ ἀκαλύπτου, διὰ δύο ἄτομα, συρομένου ὑφ' ἑνὸς ἵππου καὶ χρησιμοποιουμένου κυρίως διὰ περιπάτους καὶ πρὸς ἐπίτευξιν μεγάλης ταχύτητος. Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου κατασκευαστοῦ του, Ἄγγλου.

Τίλμπωρυ.

τιλοδιαλύματα (τά)· τὰ διαλύματα τῶν τιλῶν, τὰ κολλοειδῆ διαλύματα. Κ. Α. Τ.

Τίλοξ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Κορσικῆς μεταξὺ ἐκβολῆς Οὐαλερίου ποταμοῦ (νῦν Nebbi) καὶ Καισίας Αἰγιαλοῦ (νῦν Golfo di San Fiorenzo). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Cape Curza ἢ Perallo (πλάτ 42°43 Β, μήκ. 9°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1131: Island of Corsica). Σ. Ε. Λ.

τίλσις, *—εως* (ἡ)· τὸ τίλλειν, τὸ μάδημα.

Τίλσιτ (Tilsit) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ντέμεν. Κάτ. 51.071 (1925). Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Καινιξβέργης καὶ ἔχει χυτήρια, βυρσοδεψεῖα, μηχανουργεῖα, σαπωνοποιεῖα κλπ., διεξάγει δὲ ἐμπόριον ξυλείας, σιτηρῶν, ὑφαντουργικῶν προϊόντων κλπ. καὶ εἶναι σπουδαιοτάτη ἀγορὰ ἵππων. Ἡ πόλις συνεπήχθη κατὰ τὸν μεσαίωνα, πέριξ τοῦ φρουρίου Σαλάουεν, ἱδρυθέντος τῷ 1288 ὑπὸ τῶν Τευτόνων Ἱπποτῶν, ἐγένετο δὲ κυρίως γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκ τῆς ὑπογραφείσης αὐτόθι τὴν 8 καὶ 9 Ἰουλίου 1807 φερωνύμου συνθήκης εἰρήνης, δι' ἧς ἐτερματίζετο ὁ νικηφόρος πόλεμος τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐναντίον τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ρωσίας.

Συνθήκη τοῦ Τίλσιτ. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Φρίντλαντ (Ἰούνιος 1807) τὰ ἡττηθέντα ῥωσικὰ στρατεύματα ἔσπευσαν νὰ ὑποχωρήσωσι πέραν τοῦ Ντέμεν, ἐξασφαλιζόμενα οὕτω ἀπὸ τῆς περαιτέρω ἐκ μέρους τῶν Γάλλων διώξεως ὄπισθεν τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Ναπολέων ἐγκατεστάθη τότε εἰς Τίλσιτ, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐδέχθη τὸν πρίγκιπα Λαμπάνωφ ἐκ μέρους τοῦ τσάρου καὶ τὸν στρατάρχην Καλκρόϋτ ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, καὶ συνωμολόγησε μετ' αὐτῶν τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Τῇ προτάσει τότε τοῦ πρίγκιπος Λαμπάνωφ ἀπεφασίσθη ἡ συνάντησις τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, ἐπραγματοποιήθη δὲ αὕτη τὴν 25 Ἰουνίου ἐπὶ σχεδίας, ἀγκυροβοληθείσης εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ Νιέμεν, εἰς ἴσην ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν ἀπόστασιν. Ἀμέσως ἀπὸ τῆς πρώτης συναντήσεως, ἥτις ὑπῆρξεν ἐγκαρδιωτάτη, ἀνεγνωρίσθη ἐκ μέρους ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμόνων ὅτι ὁ μεταξύ των ἀνταγωνισμὸς ἦτο ἄσκοπος, ὠφείλετο δὲ ἀποκλειστικῶς εἰς ῥαδιουργίας τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἥτι ὑπεδαύλιζε τὸν ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον χάριν ἰδιοτελῶν αὐτῆς βλέψεων. Ἀπεφασίσθη τότε ἡ συνομολόγησις συνθήκης εἰρήνης, τῆς ὁποίας οἱ ὅροι θὰ καθωρίζοντο εἰς ἀφόρους συνεχεῖς συνεντεύξεις ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦ Τίλσιτ, οὐδετεροποιηθείσης πρὸς τοῦτο. Κατὰ τὴν ἀκολουθήσασαν πολυήμερον συνδιάσκεψιν ὁ Ναπολέων, ἐκμεταλλευόμενος τὴν ἐπιρροήν, ἣν ἤσκει ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, θαυμαστοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ δαιμονίου του, κατώρθωσε νὰ κερδήσῃ τὴν συμμαχίαν τῆς Ρωσίας. Ἡ ὑπογραφεῖσα συνθήκη ἦτο διπλῆ, περιλαμβάνουσα εἰς μὲν τὸ ἓν τμῆμα αὐτῆς τοὺς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας ὅρους, εἰς δὲ τὸ ἕτερον τοὺς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσσίας. Πρὸς τούτοις προσήπτετο εἰς τὴν φανερὰν συνθήκην καὶ μυστικὴ τοιαύτη συμμαχίας μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γαλλίας. Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τῆς φανερᾶς συνθήκης εἶναι: ἡ ἀπόδοσις εἰς τὸν Πρῶσσον βασιλέα τῆς παλαιᾶς Πρωσσίας, τῆς Πομμερανίας, τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Σιλεσίας· ἡ παραχώρησις εἰς τὴν Γαλλίαν πασῶν τῶν πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα γερμανικῶν χωρῶν, προκειμένου νὰ ἀποτελεσθῇ ἐξ αὐτῶν, ἐν συνενώσει μετὰ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Ἔσσης, τὸ βασίλειον τῆς Βεστφαλίας, οὗτινος τὸ στέμμα θὰ ἐδίδετο εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ Ναπολέοντος Ἱερώνυμον Βοναπάρτην· ἡ συγκρότησις ὑπὸ τῶν δουκάτων τοῦ Πόζεν καὶ τῆς Βαρσοβίας ἰδίου πολωνικοῦ κράτους, ὅπερ, ὑπὸ τὸ ὄνομα μέγα δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας, θὰ περιήρχετο εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξωνίας· ἡ ἀναγνώρισις ἐκ μέρους τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ρωσίας τοῦ Ἱερωνύμου Βοναπάρτου ὡς βασιλέως τῆς Βεστφαλίας, τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου ὡς βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας, τῆς ὁμοσπονδίας τοῦ Ρήνου καὶ πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἱδρυθέντων κρατῶν καὶ πολλὰς ἄλλας δευτερευούσας διατάξεις. Ἡ μυστικὴ ῥωσογαλλικὴ συνθήκη προέβλεπε συμμαχίαν Ρωσίας καὶ Γαλλίας ἐν περιπτώσει οἱ-

Digitized by Google

ουδήποτε πολέμου, ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη δὲν ἤθελεν ἀναγνωρίσει τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης, ὡς καὶ ἐναντίον τῆς Τουρκίας, τῆς ὁποίας προεβλέπετο ὁ διαμελισμός, ὡς καὶ ὁ τρόπος διανομῆς τῶν ἐδαφῶν αὐτῆς. Οὕτω, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τίλσιτ, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία ἔτασσον ἑαυτὰς ρυθμιστὰς τῶν τυχῶν τοῦ κόσμου, ὁ δὲ Ναπολέων ἐσημείου τὸ ἀπόγειον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δόξης του. Χ. Δ.

Τὶλτ (Thielt) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Δ. Φλάνδρας, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. 11 577 (1928). Θ. Κ.

τιλτός, —ή, —όν· ὁ διὰ τίλσεως παραχθείς: «τιλτὸς μοτός»· || τετιλμένος, μαδημένος.

Τιλφοῦσ(σ)α *κρήνη [Ἀρχ.]*. Πηγὴ ἐν Βοιωτίᾳ, ἀπὸ ὁμωνύμου Νύμφης λαβοῦσα τὸ ὄνομά της. παρὰ τὴν πόλιν Ἁλίαρτον, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βραχώδους ὄρους Τιλφουσίου κειμένη καὶ ἱερὰ οὖσα τοῦ Ἀπόλλωνος. Παρὰ ταύτην ἐδεικνύετο ὁ τάφος τοῦ μάντεως Τειρεσίου, ἀποθανόντος ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐκόρεσε τὴν δίψαν του ἐκ τοῦ ψυχροῦ ὕδατός της, ὅτε οἱ Ἀργεῖοι, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Θηβῶν, ὡδήγουν τοῦτον, μετὰ της θυγατρός του Μαντοῦς, ὡς λάφυρα εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα (*Παυσ.* IX. 33, 1). ΚΑΨ

Τιλφούσ(σ)ιον, καὶ ***Τιλφώσ(σ)ιον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος βραχῶδες τῆς Βοιωτίας, *Πέτρα* νῦν καλούμενον καὶ κείμενον πρὸς Δ τοῦ στενοῦ τῆς Πέτρας καὶ τῆς Κωπαΐδος. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ἔκειτο τὸ Τιλφωσ(σ)αῖον φρούριον καὶ εἰς τοὺς πρόποδάς του ἡ Τιλφοῦσα κρήνη καὶ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ ἱερὸν τῶν Πραξιδικῶν καλουμένων θεῶν τῶν κατοίκων τῆς Ἁλιάρτου, οἵτινες εἰς ταύτας ὡρκίζοντο οὐχὶ ἀπερίσκεπτον (ἐπίδρομον) ὅρκον ΚΑΨ

τίλων (ὁ) (Tinca) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰχθύων μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ὑπὸ μικρῶν λεπίων καλυπτόμενον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τίλων ὁ κοινὸς* (Tinca vulgaris), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 0,50 μ περίπου καὶ ἔχει χρῶμα πρασινομελανὸν μετὰ κιτρινοχρόων ἀποχρώσεων Ἀπαντᾷ εἰς πλείστας λίμνας τῆς Ἑλλάδος, ἁλιεύεται δὲ διὰ τὸ εὔγευστον κρέας του. Δ. Ν. Π.

Τιμάβο, ἢ ***Ρέκα***, ἢ ***Ριέκα*** (Timavo, Reka, Rieka) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας πηγάζων ἐκ τοῦ βορειοανατολικοῦ τμήματος τῆς Ἰστρίας καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Τεργέστης. Παρὰ τὴν πόλιν Σὰν Καντσιάνο τῆς Γκορίτσα σχηματίζει τοὺς καταρράκτας τοῦ Σὰν Καντσιάνο, ὀνομαστοὺς διὰ τὴν γραφικότητά των, καὶ κατόπιν, ἐπὶ μήκους 35 χλμ., ρέει δι' ὑπογείων σπηλαίων εἰς βάθος 300 μ περίπου καὶ ἀναφαίνεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὀλίγον κατωτέρω τοῦ Μονφα-κόνε ἀπὸ τρεῖς τεραστίας ὀπάς Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἔλαβον χώραν παρ' αὐτὸν σφοδραὶ μάχαι μεταξὺ Ἰταλῶν καὶ Αὐστριακῶν. Μ. Δ Β.

Τιμαγένης, Ἀλεξανδρινὸς ρήτωρ καὶ σοφιστὴς τοῦ Α' π Χ αἰῶνος Υἱὸς ἀργυραμοιβοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, ὡδηγήθη αἰχμάλωτος εἰς Ρώμην ὑπὸ Πομπηΐου (55 π Χ.), ἔνθα, γενόμενος ἀπελεύθερος, ἵδρυσεν ἰδίαν σχολὴν καὶ ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν τοῦ Αὐγούστου. Λόγῳ ὅμως τῆς δηκτικῆς του γλώσσης καὶ τῶν δολοπλοκιῶν τῶν αὐλοκολάκων, περιέπεσε βραδύτερον εἰς δυσμένειαν καὶ ἀπέθανεν ἀφανὴς ἐν Ἀλβάνῳ. Ἔγραψε «Περὶ βασιλέων» (Ἀλεξάνδρου καὶ διαδόχων), οὗ ἀποσπάσματα ἐν Müller, «Fragm. histor. Graecorum» (τ. III, σ. 317—323). Π. Ν. Π.

—**Τιμαγένης**, ἢ ***Τιμογένης***. Μιλήσιος ἱστορικὸς ἀγνώστων χρόνων, ἀναφερόμενος παρὰ Σουΐδᾳ. ὑπό τινων δὲ ταυτιζόμενος πρὸς τὸν Ἀλεξανδρινὸν ρήτορα. Ἔγραψεν ἀπολεσθείσας «Ἐπιστολὰς» καὶ «Περὶ Ἡρακλείας τῆς ἐν τῷ Πόντῳ καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς λογίων ἀνδρῶν» εἰς τρία βιβλία. Π. Ν. Π.

—**Τιμαγένης**. Σῦρος ἱστορικὸς ἀγνώστων χρόνων. ὑπό τινων ταυτιζόμενος πρὸς τοὺς ὁμωνύμους του προηγουμένους. Ἔγραψεν ἀπολεσθέντα «Γαλατικὰ» καὶ «Περίπλουν πάσης θαλάσσης» εἰς βιβλία πέντε Π. Ν. Π.

Τιμαγένους *νῆσος [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Ἀραβίου κόλπου, προσκειμένη εἰς τὴν ἀραβικὴν παράλιον τῆς χώρας τῶν Σιδηνῶν (*Πτολεμ.* ΣΤ, ζ. 43). Εἶναι ἡ σύγχρονος Umuruma (πλάτ 25° 43' Β., μῆκ. 36°34' Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 85b: Red sea sheet 2) τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, βορείως τῆς Ὑεμπό, ἐπινείου τῆς Μεδίνας. Σ. Ε. Λ

Τιμαγόρας. —1) Κύπριος, πατὴρ τοῦ Τιμώνακος, ἑνὸς τῶν ὀνομαστοτάτων τριηράρχων τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ 480 π Χ. (*Ηρόδ.* VII, 98). —2) Κυζικηνός, υἱὸς τοῦ Ἀθηναγόρου, φυγὰς τῆς πατρίδος του, ὅστις καταφυγὼν εἰς τὸν Φαρνάβαζον, σατράπην τῆς Δασκυλίτιδος, ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ μετὰ χρημάτων εἰς Λακεδαίμονα, τῷ 412 π. Χ., ὅπως ζητήσῃ τὴν ἀποστολὴν στόλου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐν τῇ σατραπείᾳ αὐτοῦ ἑλληνίδων πόλεων κατὰ τῶν Ἀθηναίων (*Θουκ.* VIII, 3, 39) —3) Τεγεάτης, ἀποσταλεὶς μετ' ἄλλων ὡς πρέσβυς τῶν Λακεδαιμονίων, τῷ 430 π.Χ. εἰς τὴν Περσίαν, ὅπως ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Συλληφθέντες ὅμως κατὰ τὴν διὰ τῆς χώρας τοῦ Σιτάλκου, βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν, διάβασίν των, παρεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐθανάτωσαν (*Θουκ.* Β, 67). —4) Ἀθηναῖος πρέσβυς. ἀποσταλεὶς μετὰ τοῦ Λέοντος, τῷ 397 π. Χ, πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην τὸν Μνήμονα, βασιλέα τῆς Περσίας. Συναντηθεὶς ἐκεῖ μετὰ τοῦ Πελοπίδου, ἀπεσταλμένου τῶν Θηβαίων, καὶ ὑποστηρίξας αὐτόν, κατηγορήθη ἐπὶ δωροδοκίᾳ, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του κατεδικάσθη εἰς θάνατον (*Ξεν* Ἑλλ VII, I, 33—38). —5) Ρόδιος, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν Ροδίων μετὰ πέντε πλοίων εἰς Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας, τῷ 171 π.Χ, ὅπως συμπράξῃ μετὰ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Κ. Λουκρητίου Γάλλου εἰς τὸν κατὰ τοῦ Περσέως, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, πόλεμον. —6) Κυβερνήτης πλοίου, ὅστις πλέων πρὸς τὴν Τένεδον ᾐχμαλώτισε κατὰ τὸν πλοῦν τὸ πλοῖον τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν ὁ στρατηγὸς Διοφάνης ἐπὶ ἀποστολῇ ἐκ μέρους τοῦ Περσέως πρὸς Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ. —7) Ζωγράφος Χαλκιδεύς, νικήσας εἰς τὰ Πύθια ἐν διαγωνισμῷ τὸν Πάναινον, ἀδελφὸν ἢ ἀνεψιὸν τοῦ μεγάλου Φειδίου, καὶ ὑμνήσας τὴν νίκην του ἐν ἰδίῳ ποιήματι (*Πλιν.* XXX, 35. 1). Α Θ Σ

Τιμαία. Σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἄγιδος Α', τῆς ὁποίας αἱ σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅτε οὗτος εἶχε καταφύγει εἰς Σπάρτην, εἶχον ἀποβῆ σκανδαλώδεις. Διὰ νὰ ἀποπλύνουν τὸ αἶσχος τοῦτο τῆς βασιλίσσης των οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης, εἶχον ἀναθέσει, κατὰ τὸ 412 π. Χ., εἰς τὸν ναύαρχόν των Ἀστύοχον νὰ ἐπιδιώξῃ τὸν φόνον τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχε καταφύγει ἐκ Σπάρτης πρὸς τὸν σατράπην Τισσαφέρνη. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως διέφυγε τὸν κίνδυνον, λαβὼν γνῶσιν τῶν ἐναντίον του δολοφονικῶν σχεδίων δι' ἀπεσταλμένων τῆς Τιμαίας. Τὸ σκάνδαλον Ἀλκιβιάδου-Τιμαίας ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ στερηθῇ καὶ ὁ υἱός της Λεωτυχίδης, θεωρηθεὶς ὡς μὴ γνήσιος τοῦ Ἄγιδος υἱός, τοῦ βασιλικοῦ ἐν Σπάρτῃ θρόνου τοῦ γένους του κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (399 π. Χ.) καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ βασιλεὺς ὁ Ἀγησίλαος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ πανισχύρου τότε ἐν Σπάρτῃ Λυσάνδρου. ΚΑΨ.

Τιμαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Πόντου, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βεβρύκων, μεταξὺ Φλαβιουπόλεως τῆς Κρατείας καὶ τῶν Κλιτῶν (*Πτολεμ.* Ε, α, 14). Ἡ τοποθεσία της εἶναι ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

Τιμαίνετος. Ἕλλην ζωγράφος, πιθανῶς Ἀθηναῖος, ζήσας κατὰ τὸν Δ' ἢ Γ' π. Χ αἰῶνα. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς δευτερευούσης σημασίας ζωγράφος. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἔργον τοῦ Τιμαινέτου ἦτο εἰκὼν παλαιστοῦ, ἀποκειμένη ἐν τῇ ἀριστερᾷ τῶν προπυλαίων τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν εὑρισκομένῃ πινακοθήκῃ. Β. Δ. Θ.

Τίμαιος. Πυθαγόρειος φιλόσοφος ἐκ Λοκρῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἀκμάσας πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' π Χ αἰῶνος. Μολονότι ὁ Πλάτων ἐν τῷ ὁμωνύμῳ διαλόγῳ του ἀναφέρει καὶ βιογραφικάς τινας πληροφορίας (περὶ τοῦ εὐγενοῦς γένους του κ.τ.λ.), ἐν τούτοις καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξίς του ἔχει ἀμφισβητηθῆ ὑπό τινων νεωτέρων. Εἰς τὸν Τίμαιον τὸν Λοκρὸν ἀπεδίδετο καὶ ἐπιτομή τις τοῦ ὁμωνύμου πλατωνικοῦ διαλόγου, συνταχθεῖσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα Κ. Θ. Δ

—**Τίμαιος** ***ὁ Ταυρομενίτης***. Ἱστορικὸς τῆς Σικελίας (345 - 250 π. Χ), σπουδάσας ἐν Ἀθήναις. Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα δύο ἐτῶν ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ τυράννου Ἀγαθοκλέους καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἠσχολεῖτο περὶ τὴν συλλογὴν ἱστορικῆς ὕλης καὶ τὴν σύνταξιν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἣν ἀπεπεράτωσεν ἐν Σικελίᾳ, ἐπανελθὼν ἐπὶ Ἱέρωνος τοῦ Β Τὸ σύγγραμμά του ἐπιγράφεται «Ἱστορίαι», ἀπετελεῖτο δ' ἐκ βιβλίων 68 καὶ ἀρχόμενον ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων κατέληγεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ τυράννου Ἀγαθοκλέους (289 π. Χ.). Τὸ ἐκτενέστατον τοῦτο ἔργον περιεῖχε τὴν ἱστορίαν οὐ μόνον τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Καρχηδόνος, ἔτι δὲ καὶ τὴν τῆς μητροπόλεως ἐπεισοδιακῶς. Ὁ Τίμαιος, παραβαλὼν τοὺς χρόνους τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχόντων, τῶν ἐν Σπάρτῃ ἐφόρων καὶ τῶν ἐν Ἄργει ἱερειῶν πρὸς τοὺς τῶν ὀλυμπιονικῶν, εἰσήγαγεν ἀντὶ τῶν κατὰ τόπους χρονολογιῶν τὸν γενικὸν κατ' ὀλυμπιάδας λογισμὸν τοῦ χρόνου. Ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Τιμαίου ἦτο λίαν διαδεδομένη καὶ ἐν πολλῇ χρήσει, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Πολύβιος ἄρχεται τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ἐκεῖθεν ὅπου λήγει ἡ τοῦ Ταυρομενίτου Τὰ ἀποσπάσματα τῶν «Ἱστοριῶν» τοῦ Τιμαίου εὕρηνται ἐν Müller: «Fragmenta Historicorum graecorum» (I, 193, 233 καὶ IV, 640). Γ. Γ.

Τίμακον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ' 9, 4) «ἄπωθεν τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ» πρὸς Β. τῆς Ναϊσσοῦ (νῦν Νίσσα, Nish), κατὰ δὲ τὸν «Πεουτιγγεριανὸν χάρτην» ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Ρατιαρίαν (νῦν Artchar) ὁδοῦ. Α. Θ. Σ.

Τίμακος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἄνω Μοισίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ Αἵμου χύνεται εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, τὸν ὁποῖον συναντᾷ μετὰ ροῦν 135 χλμ. εἰς τὴν πόλιν Δορτικὸν (νῦν Ρακόβιτσα). Εἶναι ὁ σύγχρονος *Τιμοκ.* Α. Θ. Σ.

Τίμαλκος *[Μυθολ.]*. Ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ Μεγαρέως, βοηθήσας τοὺς Διοσκούρους εἰς τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀφιδνῶν τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ὁ Θησεὺς ἐκράτει χάριν ἀσφαλείας παρὰ τῷ φίλῳ του Ἀφίδνῳ τὴν μητέρα του Αἴθραν καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἁρπαγεῖσαν Ἑλένην (*Παυσ.* Α, 41, 3). Α. Θ. Σ.

τιμαλφής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ τιμήν, ἀξίαν ἔχων μεγάλην, πολύτιμος: «τιμαλφὲς κόσμημα» || *τιμαλφῆ* (τά)· ὡς οὐσ., πολύτιμα κοσμήματα.

Τιμάνδρα, ἢ ***Τίμανδρα*** *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Τυνδάρεω καὶ τῆς Λήδας, σύζυγος τοῦ Ἐχέμου, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας καὶ μήτηρ τοῦ Εὐάνδρου, μεταναστεύσαντος εἰς Ἰταλίαν (*Ἀπολλόδ.* 10, 10, 6).

—**Τιμάνδρα**. Ἐρωμένη καὶ πιστὴ σύντροφος τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐξ Ὑκκάρων τῆς Σικελίας, ὀνομαζομένη καὶ Δαμασάνδρα, μήτηρ Λαΐδος τῆς Κορινθίας, ἀκολουθήσασα αὐτὸν εἰς τὴν ἐξορίαν του καὶ περιθάλψασα μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Α. Θ. Σ.

τιμάνδρα (ἡ) (Timandra) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ψυχὰς μὲ ζωηροὺς χρωματισμούς, ἀπαντώσας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Τιμάνθης. Διάσημος Ἕλλην ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος. Κατήγετο ἐκ τῆς νήσου Κύθνου καὶ ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος Τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ διαφόρων ἀρχαίων συγγραφέων ἔργον τοῦ καλλιτέχνου

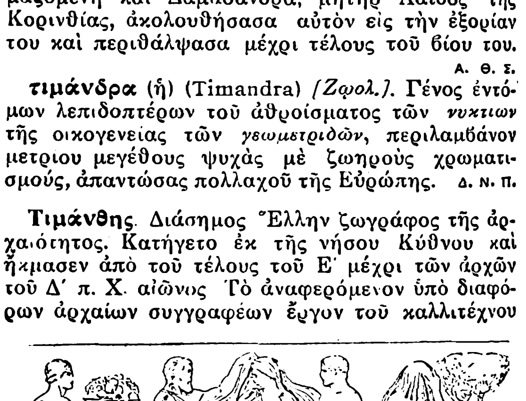

Ἀνάγλυφον βωμοῦ παριστῶν τὴν θυσίαν τῆς Ἰφιγενείας, πιθανὸν ἀντίγραφον πίνακος τοῦ Τιμάνθου.

τούτου ἦτο ὁ πίναξ τῆς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι. Παραλλαγή, ἂν μὴ ὠχρὰ ἀπομίμησις τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Τιμάνθους, θεωρεῖται τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Φλωρεντίας ἀποκείμενον ἀνάγλυφον βωμοῦ, ἔργον τοῦ Κλεομένους, καὶ πίνακές τινες τῆς Πομπηΐας Ἐκτὸς τοῦ διασήμου τούτου ἔργου ἄλλα παραδιδόμενα ἔργα τοῦ Τιμάνθους ἦσαν: ὁ Παλαμήδης δολοφονούμενος ἐκ τῶν ὄπισθεν. ὁ Αἴας ἐρίζων μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως διὰ τὴν διανομὴν τῶν ὅπλων, ὁ κοιμώμενος Κύκλωψ κ. ἄ. Ὁ Τιμάνθης οὗτος ἐφημίζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς μέγας ζωγράφος, διαγωνισθεὶς μάλιστα μὲ τὸν Παρράσιον ἐν Σάμῳ καὶ μὲ τὸν Κολώτην ἐν Κέῳ καὶ νικήσας αὐτούς. Κατὰ τὸν Κικέρωνα, ὁ καλλιτέχνης οὗτος μετεχειρίζετο τέσσαρα χρώματα, ἀνῆκε δὲ εἰς τὴν σχολὴν τῆς Σικυῶνος Β. Δ. Θ.

—**Τιμάνθης**. Ἕλλην ζωγράφος τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Κατήγετο ἐκ Σικυῶνος. Ὡς σημαντικὸν ἔργον τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἐξαίρεται ὁ πίναξ αὐτοῦ ὁ παριστῶν τὴν ἐν Πελλήνῃ νίκην τοῦ φίλου του Ἀράτου ἐναντίον τῶν Αἰτωλῶν. Ὁ Σικυώνιος οὗτος ζωγράφος συγχέεται ὑπὸ ἀρχαίων τινῶν συγγραφέων μετὰ τοῦ ὁμωνύμου Κυθνίου Τιμάνθους. Β. Δ. Θ.

Τιμάνωρ. Υἱὸς τοῦ Τιμάνθους, εἷς τῶν τριῶν ναυάρχων τοῦ ἡττηθέντος ὑπὸ τῶν Κερκυραίων πρὸ τῆς Ἐπιδάμνου στόλου τῶν Κορινθίων, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (*Θουκ.* Α, 29). Α. Θ. Σ.

Τιμαρέτη. Ἀρχαία Ἑλληνὶς ζωγράφος. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς ἡ ζωγράφος τοῦ ἐν Ἐφέσῳ πίνακος τῆς Ἀρτέμιδος, εἰκονιζομένης κατὰ ἀρχαϊστικὸν ρυθμόν. Ἡ ζωγράφος αὕτη ἦτο θυγάτηρ Μίκωνος τοῦ νεωτέρου καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ ἤκμασε περὶ τὸ 450 π. Χ. Ἐνδέχεται ὅμως νὰ ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σικυωνίου γλύπτου Μίκωνος, ὅστις ἔζησε τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Β. Δ. Θ.

τιμαρεύω· ἰδιωμ., ἀποθέτω πρὸς φύλαξιν, φυλάττω τι δι' ἄλλον χρόνον, ἀποθηκεύω, **ἰδίᾳ** ἐπὶ

Digitized by Google

σκευῶν: «τιμαρεύω τὰ καλὰ πιάτα»· || περιποιοῦμαι τὸν ἵππον, τοὺς βοῦς κττ. ἐπιμελῶς.

τιμάρι (τό)· ἰδιωμ., ἡ περιποίησις, ἡ ἐπιμέλεια τῶν ὑποζυγίων.

τιμαριθμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τιμάριθμον.

τιμάριθμος (ὁ)· ἀριθμὸς δηλῶν τὸν μέσον ὅρον τῶν τιμῶν τῶν χρειωδῶν τοῦ βίου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν μέσον ὅρον τῶν τιμῶν ἄλλης ἐποχῆς, ὅστις λαμβάνεται ὡς βασικὴ μονάς.

— *(Στατιστ.)* Οἱ *τιμάριθμοι* ἢ *ἀριθμοδεῖκται* (nombres-indices, index numbers, numeri-indici, Index-Ziffern) χρησιμεύουσι διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἀλλαγῆς, ἥτις ἐπέρχεται ἔν τινι ποσότητι, ἣν ἀπ' εὐθείας ἀδυνατοῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν καὶ ἥτις γνωρίζομεν, οὐχ ἧττον, ὅτι ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ὡρισμένην ἐπὶ πλείστων ἄλλων ποσοτήτων ἐπιδεκτικῶν παρατηρήσεως, αἵτινες ὅμως πᾶσαι τείνουσιν ἢ πρὸς αὔξησιν ἢ πρὸς ἐλάττωσιν, τῆς ἐπιδράσεως ταύτης καλυπτομένης ὑπὸ τὴν δρᾶσιν πολυαρίθμων αἰτιῶν ἐνεργουσῶν ἐπὶ τῶν ποσοτήτων κεχωρισμένως καὶ παντοιοτρόπως. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῶν τιμαρίθμων εἶναι γενικός. Οὐχ ἧττον ἡ καταγωγὴ αὐτῶν καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἀπόδοσις ἑλληνιστὶ τούτων προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἀρχικῶς ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν μέτρησιν τῆς αὐξομειώσεως τῶν τιμῶν.

Ἱστορία. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν τιμαρίθμων χονδρικοῦ ἐμπορίου, ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε δημοσιευθέντων, εἶναι ὁ μηνιαῖος τιμάριθμος τῆς ἑβδομαδιαίας ἀγγλικῆς ἐπιθεωρήσεως «Economist». Ὁ τιμάριθμος οὗτος εἶχεν ὡς ἀφετηρίαν τὰς δημοσιευθείσας ἐργασίας τῷ 1859 ὑπὸ τοῦ Newmarch ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς βασιλικῆς στατιστικῆς ἑταιρείας ἐπὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς στάθμης τῶν τιμῶν. Ὁ Newmarch εἶχε καταρτίσει πίνακα περιλαμβάνοντα τὰς σχετικὰς τιμὰς 19 ἐμπορευμάτων κατὰ τὰς τιμὰς τῆς λονδινείου ἀγορᾶς, ὡς πρὸς τὰς μέσας τιμὰς τῆς περιόδου 1845—1850 ληφθείσης ὡς βάσεως, τῷ δὲ 1861 προσέθηκε καὶ ἄλλα 3 ἐμπορεύματα. Τῷ 1864 τὸ «Economist» ἐπανέλαβε τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Newmarch ἐπὶ τῶν τιμῶν τοῦ ἔτους 1863 καὶ ἀπὸ τοῦ 1868 ἐδημοσίευε τακτικῶς δείκτην συναγόμενον ἐκ τῶν 22 σχετικῶν τιμῶν. Ὁ δείκτης οὗτος ἀπέβη μηνιαῖος ἀπὸ τοῦ 1899, τροποποιηθεὶς τῷ 1911, ὁπότε ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν χρησιμοποιουμένων σχετικῶν τιμῶν εἰς 44 καὶ ἐλήφθη ὡς βάσις ἡ περίοδος 1901—1905. Μετὰ τὸν τιμάριθμον τοῦ «Economist», τῷ 1886, ἐνεφανίσθη ἕτερος τοιοῦτος, διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς βασιλικῆς στατιστικῆς ἑταιρείας, ὀφειλόμενος εἰς τὸν ἔμπορον Αὔγουστον Sauerbeck, ὅστις ἐδημοσίευσε μελέτην ἐπὶ τῆς σχέσεως τῶν τιμῶν καὶ τῆς κυκλοφορούσης ποσότητος τοῦ χρυσοῦ. Ὁ Sauerbeck, ἀφοῦ διεπίστωσε πόσον αἱ στατιστικαὶ πληροφορίαι ἐπὶ τῶν τιμῶν ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, ἀπεφάσισε νὰ ὑπολογίσῃ ἕνα τιμάριθμον χονδρικῶν τιμῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ὁ ὑπολογισμός του, δι' ἀναδρομῆς, ἐξικνεῖτο μέχρι τοῦ 1846. Ἔκτοτε ἐδημοσιεύετο τακτικῶς μέχρι τοῦ 1910, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους τούτου μηνιαίως, μέχρις τοῦ 1912, ὁπότε ἐσυνεχίσθη ἡ δημοσίευσίς του ὑπὸ τοῦ Sir George Paish, διευθυντοῦ τῆς ἑβδομαδιαίας ἐπιθεωρήσεως «Statist».

Ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῷ 1893 ἡ ἐπιτροπὴ τῶν οἰκονομικῶν τῆς ἀμερικανικῆς γερουσίας ἐδημοσίευσεν ὀγκώδη τόμον ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν χονδρικῶν τιμῶν ἀπὸ τοῦ 1840 ἕως 1891. Τρεῖς τιμάριθμοι ὑπελογίσθησαν· ὁ εἷς ἦτο μέσος ἀριθμητικὸς ἁπλοῦς τῶν σχετικῶν τιμῶν, ἀλλ' οἱ δύο ἄλλοι ἦσαν μέσοι ἀριθμητικοὶ βαρυκεντρικοί, ἀποδιδομένης εἰς ἕκαστον ἀγαθὸν ἐπιδράσεως ἴσης πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκογενειακῇ καταναλώσει. Εἶναι ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς σταθμίσεως. Αἱ οὕτωσὶ δημοσιευθεῖσαι σειραὶ δὲν ἐσυνεχίσθησαν, ἀλλὰ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ ἀφετηρία τῆς ἀκολούθως ὑπολογισθείσης σειρᾶς ὑπὸ τοῦ «Bureau of Labor Statistics». Ἡ «Οἰκονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐπιθεώρησις» τοῦ Bradstreet ἐδημοσίευσε διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1895 πίνακα τῶν τιμῶν 110 ἐμπορευμάτων, κατὰ τριμηνίαν, ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1890. Ἀπὸ τοῦ 1897 ἐδημοσιεύθη τιμάριθμος ὑπολογισθεὶς βάσει τῶν δημοσιευθεισῶν τιμῶν, προστεθείσης δι' ἕκαστον τῶν ἐμπορευμάτων τῆς τιμῆς κατὰ λίβραν βάρους. Ὁ τιμάριθμος οὗτος εἶναι, μεθ' ἑνὸς τιμαρίθμου τῶν χονδρικῶν τιμῶν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, δημοσιευθέντος ἀπό τινων ἐτῶν ὑπὸ τῆς «National City Bank» τῆς Νέας Ὑόρκης, τὸ μόνον παράδειγμα λόγου μέσων.

Τῷ 1897 ὁ δόκτωρ Μπέλα φὸν Γιάνκοβιτς ἐδημοσίευσε τιμάριθμον διὰ τὴν Αὐστροουγγαρίαν, ἀκριβὲς ἀντίγραφον τοῦ τιμαρίθμου τοῦ Sauerbeck. Ὁ ὑπολογισμὸς τούτου δι' ἀναδρομῆς ἐξικνεῖτο μέχρι τοῦ 1867 καὶ ἐσυνεχίσθη μέχρι τοῦ 1909. Ἀπὸ τοῦ 1902 ἄρχεται ἡ τακτικὴ δημοσίευσις τοῦ τιμαρίθμου τοῦ «Labor of statistics» εἰς Ἡνωμ. Πολιτείας καὶ τῷ 1903 τὸ ἀγγλικὸν «Board of trade» ἀκολουθεῖ τὸ παράδειγμα τούτου, δημοσιεύων τιμάριθμον μέσῳ ἀριθμητικοῦ βαρυκεντρικὸν κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς καταναλώσεως. Τῷ 1904 ἡ γενικὴ στατιστικὴ ὑπηρεσία τῆς Γαλλίας ἄρχεται τῆς δημοσιεύσεως ἐτησίου τιμαρίθμου ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν παρεχομένων ὑπὸ τῆς στατιστικῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου. Ὁ τιμάριθμος οὗτος ἀπὸ τοῦ 1911 μετετράπη εἰς μηνιαῖον. Τῷ 1905 τὸ αὐτοκρατορικὸν γραφεῖον στατιστικῆς τῆς Γερμανίας ἐδημοσίευσεν ἐτήσιον τιμάριθμον κλπ. Παρ' ἡμῖν ὁ πρῶτος τιμάριθμος, ἐτήσιος, ἐδημοσιεύθη τῷ 1912, μεταγενεστέρως δὲ ὁ ὑπολογισμὸς τούτου ἐγίνετο μηνιαίως ληφθείσης ὡς βάσεως τοῦ ἔτους 1914. Ὁ τιμάριθμος οὗτος ἦτο λιανικῆς πωλήσεως, βραδύτερον ὅμως ὑπελογίσθη καὶ τιμάριθμος ἀκριβείας ζωῆς ὑπὸ τῆς Γενικῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἄλλος ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τὸ πρῶτον, τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης ἀκολούθως, βαρυκεντρικὸς δέ, ἑδραζόμενος ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς καταναλώσεως ὡρισμένης συνθέσεως οἰκογενείας-τύπου. Μέχρι τοῦ 1932 τιμάριθμος χονδρικοῦ ἐμπορίου δὲν ὑφίστατο παρ' ἡμῖν. Τὸ ἀνώτατον οἰκονομικὸν συμβούλιον κατήρτισε τοιοῦτον ληφθείσης ὡς βάσεως τῆς περιόδου Ἰανουάριος 1913—Ἰούλιος 1914. Ὁ τιμάριθμος ὅμως οὗτος εἶναι ὁ τοῦ ἁπλοῦ μέσου γεωμετρικοῦ σειρᾶς 60 ἐμπορευμάτων.

1. ***Διάκρισις τιμαρίθμων.*** Οἱ τιμάριθμοι τῶν τιμῶν διακρίνονται: 1) Εἰς νομισματικούς, ὅ ἐστι τοὺς τιμαρίθμους, οἵτινες προώρισται νὰ ἀποκαλύψωσι τὴν κοινὴν ἐπίδρασιν, ἥτις ἀσκεῖται ἐφ' ὅλων τῶν εἰδικῶν τιμῶν. Γενικῶς παριστῶσι τὴν ἀγοραστικὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος εἰς ἀγαθὰ ὅμως ἀόριστα. Ὑποτίθεται δηλαδὴ ὅτι αἱ τιμαὶ ὑπείκουσιν εἰς ἰδιάζοντας ταύταις παράγοντας, ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως ὑφίστανται γενικὴν ἐπίδρασιν ἀσκουμένην ἐφ' ὅλων αὐτῶν, οὕτως ὥστε αἱ ἰδιάζουσαι αὗται ἐπιδράσεις ἐὰν ὑφίσταντο, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ληφθῶσι κατὰ τύχην, διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τιμαρίθμου, αἱ τιμαὶ οἱωνδήποτε ἐμπορευμάτων, ἀδιαφόρως. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ λόγους πρακτικοὺς δὲν γίνεται τοῦτο, ἐπιδιώκομεν, ἐφ' ὅσον τὸ δυνατόν, νὰ λαμβάνωμεν μείζονα ἀριθμὸν ἐμπορευμάτων. 2) Προϋπολογισμοῦ, ὅ ἐστι τιμαρίθμους τῆς ἀγοραστικῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, ἐφαρμοζομένου εἰς ἐμπορεύματα ὡρισμένα κατὰ ποιότητα καὶ ποσότητα καὶ ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος ἑκάστου τούτων.

Γενικώτερον, ἐπειδὴ ἡ τιμὴ εἶναι ἡ συγκεκριμένη ἔκφρασις τῆς ἀξίας ἀνταλλαγῆς εἰς νόμισμα, κατὰ βάθος ἡ στατιστικὴ τῶν τιμῶν εἶναι στατιστικὴ τῶν ἀξιῶν καὶ παριστᾷ τὰς σχέσεις τῆς ἀξίας μεταξὺ ἀριθμοῦ τινος ἀγαθῶν ἀναγκαίων ἢ ὠφελίμων διὰ τὴν ζωήν. Τὸ πρόβλημα ὅμως τῶν τιμῶν εἶναι στενότατα συνυφασμένον πρὸς τὸ νομισματικὸν τοιοῦτον, καθόσον τὸ νόμισμα διὰ τῆς ἀφθονίας του, ἤ, ἀντιθέτως, διὰ τῆς σπάνιός του, εἶναι ἱκανὸν νὰ ἀσκήσῃ ἐφ' ὅλων τῶν τιμῶν ταυτοχρόνως ἐπίδρασιν ὑψωτικὴν ἢ πτωτικήν, καίτοι αἱ τιμαὶ δυνατὸν νὰ αὐξάνωσιν ἢ ἐλαττῶνται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν εἰδικῶν αἰτιῶν, τελείως ξένων πρὸς τὰς γενικὰς τροποποιήσεις καὶ ἐπεκτάσεις τοῦ νομισματικοῦ ὀργάνου, οὐχ ἧττον, ὁσαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ εἰδικαὶ αἰτίαι, αἵτινες δρῶσιν ἐπὶ τῶν τιμῶν, εἶναι δυνατὸν νὰ ζητήσωμεν ἐὰν ὑφίστανται γενικαὶ τοιαῦται καὶ εἰ δυνατὸν νὰ μετρήσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν. Ἐπειδὴ τὸ νόμισμα χρησιμεύει ὡς μέτρον ὅλων τῶν ἄλλων ἀξιῶν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νομίσῃ τις ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ᾖ ὡρισμένη, ἀλλὰ ἐλλείψει αὐτῆς ταύτης τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δοκιμάσωμεν νὰ εὕρωμεν τὰς μεταβολάς, ἃς αἱ τιμαὶ ὑφίστανται ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, διὰ τοῦ σχηματισμοῦ εἴδους μέσου μετροῦντος τὰς διὰ τῆς παρατηρήσεως ὑποτυπουμένας ἀλλαγάς. Τὸ τοιοῦτον, ὡς εἰκός, ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν τιμαρίθμων, οἵτινες ἐν τῇ γενικωτέρᾳ ἐννοίᾳ ἀπαρτίζουσι μίαν σύνθεσιν βραχυλογικὴν δεδομένου τινὸς συνόλου, ἀποτελοῦντος καὶ αὐτοῦ τὴν παραστατικὴν ὁμάδα ἄλλου πολυπληθεστέρου συνόλου ἢ πλήθους.

2. ***Μέθοδος καταρτισμοῦ τιμαρίθμου.*** 1) *Ἐκλογὴ περιόδου βάσεως.* Πρὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐλαμβάνετο ὡς περίοδος βάσεως ὁτὲ μὲν ἓν ἔτος, ὁτὲ δὲ ὁ μέσος ἀριθμοῦ τινος ἐτῶν, 5—10, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπιδράσεως τῶν οἰκονομικῶν κύκλων. Ἀπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τείνουσιν εἰς τὴν ἀναγωγὴν τῶν δεικτῶν ὡς πρὸς βάσιν τὸ 1913 ἢ 1914, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συγκρίσεων μετὰ τῆς ἀμέσως πρὸ τοῦ πολέμου προηγηθείσης περιόδου. Οὐχ ἧττον πλεῖστοι τιμάριθμοι ἀνεθεωρήθησαν μετὰ τὸ 1914. Οὕτω τὸ «Bureau of Labor» ἐδημοσίευσε τῷ 1927 τιμάριθμον, εἰς ὃν ὡς βάσις ἐλήφθη τὸ 1926· τὸ «Federal Reserve Board», ἀναθεωρῆσαν τὸν τιμάριθμον αὐτοῦ τῷ 1927 ἐπὶ τῆς παραγωγῆς, ἔλαβεν ὡς βάσιν τὰ ἔτη 1923—1925 κλπ. Κατὰ κανόνα ὅθεν ὡς περίοδος ἤδη λαμβάνεται ἔτος οἰκονομικῆς ἀνθήσεως, ἤτοι ἔτος, ἐν ᾧ αἱ τιμαὶ ἔχουσι προσεγγίσει τὴν μεγίστην αὐτῶν στάθμην καὶ οἱονεὶ ἔχουσι σταθεροποιηθῆ.

2) *Ἀριθμὸς καὶ εἶδος εἰδικῶν σειρῶν*: Τὰ δεδομένα δέον νὰ ὦσιν ἀπολύτως ὡρισμένα, δηλαδὴ τὸ εἶδος τῶν ἐμπορευμάτων νὰ ἔχῃ καθορισθῇ ἀκριβέστατα, ἡ ποιότης τούτων νὰ παραμένῃ πάντοτε ἡ αὐτὴ δι' ὅλην τὴν περίοδον, ἐφ' ἧς ὁ ὑπολογισμός, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ᾖ κατὰ προσέγγισιν ἡ αὐτή. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν σειρῶν, ἐπὶ τούτου δὲν ὑφίσταται ἀπόλυτος κανών, εἰμὴ μόνον τὸ κριτήριον, καθ' ὅ, ἐὰν ὁ τιμάριθμος ἔσται νομισματικός, τότε ὁ ἀριθμὸς τῶν σειρῶν δέον νὰ ᾖ ὅσῳ τὸ δυνατὸν πολυπληθέστερος, περιλαμβάνων τὸν μεγαλύτερον δυνατὸν ἀριθμὸν τῶν ἐνδιαφερόντων ἀγαθῶν, ἐὰν δὲ εἶναι προϋπολογιστικός, δηλαδὴ καταναλώσεως, τότε καὶ πάλιν ὁ ἀριθμὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἀγαθά.

3) *Στάθμισις τιμαρίθμων.* Αἱ διάφοροι σειραὶ εἶναι σχετικαὶ πρὸς ἀγαθά, ὧν τὸ ἐνδιαφέρον, διὰ πάντα, δὲν εἶναι τὸ αὐτό. Ἐὰν ὅθεν ληφθῇ τοῦτο ὑπ' ὄψιν, τότε οἱ τιμάριθμοι διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας: α) τοὺς *ἁπλοῦς*, ἐν οἷς ὡς συντελεστὴς ἐνδιαφέροντος ἑκάστου τῶν εἰδικῶν δεικτῶν θεωρεῖται ἡ μονάς, καὶ β) τοὺς *βαρυκεντρικοὺς* ἢ *σταθμικούς* (pondérés), ἐν οἷς αἱ διάφοροι σειραὶ εἰσέρχονται μετὰ συντελεστοῦ ἢ βάρους (poids) ἀναλόγου πρὸς τὸ ἀντίστοιχον αὐτῶν ἐνδιαφέρον ἢ τὴν σημασίαν, ἣν κέκτηνται ἐν τῇ καταναλώσει, παραγωγῇ ἢ ἀνταλλαγῇ κλπ.

4) *Ἁπλοῖ τιμάριθμοι.* α) *Τιμάριθμοι συνολικῶν μέσων.* Διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τούτων ἀρκεῖ νὰ ἀθροίσωμεν τὰς παρούσας τιμὰς σειρᾶς τινος ἐμπορευμάτων δεδομένου τινὸς ἔτους καὶ νὰ διαιρέσωμεν τὸ ἄθροισμα τοῦτο διὰ τοῦ *συνόλου* τῶν τιμῶν τῶν αὐτῶν ἐμπορευμάτων κατὰ τὸ ἔτος, ὅπερ ἐλήφθη ὡς βάσις. Ἡ φυσικὴ ποσότης, εἰς ἣν αἱ τιμαὶ ἐφαρμόζονται, εἶναι τὸ σύνηθες μέτρον τῶν ἀγορῶν, χρηματιστηρίων κ.λ.π., ὅπου τὰ ἐμπορεύματα πωλοῦνται, ὥστε τὸ μέτρον τοῦτο νὰ θεωρῆται τὸ μέγιστον ἢ ἐλάχιστον (τόννος, κιλόν...).

Ἐὰν Σp_1=αἱ τιμαὶ τοῦ ἔτους 1 (τοῦ θεωρουμένου δηλαδή), Σp_0=αἱ τιμαὶ τοῦ ἔτους βάσεως, τότε ὁ τιμάριθμος τῶν συνολικῶν μέσων ἔσται

$$T_{01} = \frac{\Sigma p_1}{\Sigma p_0} = \frac{p_1 + p'_1 + p''_1 + \ldots + p_1^{(\nu)}}{p_0 + p'_0 + p''_0 + \ldots + p_0^{(\nu)}}$$

β) *Μέσος εἰδικῶν τιμαρίθμων.* Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην εὑρίσκομεν τὸν εἰδικὸν τιμάριθμον ἑκάστου ἀγαθοῦ, διαιροῦντες τὴν τιμὴν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1 ὡς πρὸς τὸ ἔτος μηδὲν καὶ πολλαπλασιάζοντες ἐπὶ 100 τὸ πηλίκον.

Ἐὰν ἡ τιμὴ ἀγαθοῦ τινος i εἶναι $p_1(i)$ κατὰ τὸ ἔτος 1 καὶ $p_0(i)$ κατὰ τὸ ἔτος μηδὲν (ἔτος βάσεως), [i=1, 2, ... 3 ἀγαθά], ὁ εἰδικὸς τιμάριθμος τούτου ἔσται

$$T_{01}(i) = \frac{p_1(i)}{p_0(i)}$$

ὁ συνηθέστερος νῦν μέσος τῶν εἰδικῶν τιμαρίθμων εἶναι ὁ *μέσος ἀριθμητικός*, παριστάμενος ὑπὸ τοῦ

$$T = \frac{1}{\nu} \sum_{i=1}^{i=\nu} \frac{p_1(i)}{p_0(i)}$$

δηλαδὴ ὁ μέσος ἀριθμητικὸς τοῦ ἀθροίσματος τῶν εἰδικῶν τιμαρίθμων.

Πρὸς τούτοις δύναται ὡσαύτως νὰ ληφθῇ ὡς μέσος τῶν ν μεγεθῶν $\frac{p_1(i)}{p_0(i)}$ ὁ ἀντίστροφος τοῦ μέσου ἀριθμητικοῦ τῶν ἀντιστρόφων τῶν μεγεθῶν τούτων, δηλαδὴ ὁ *μέσος ἁρμονικός*, παριστώμενος ὑπὸ τοῦ T_α, ἤτοι ὑπὸ

$$T_\alpha = \frac{1}{\frac{1}{\nu} \Sigma \frac{p_0(i)}{p_1(i)}} = \frac{\nu}{\Sigma \frac{p_0(i)}{p_1(i)}}$$

Ἀντὶ ὅμως τῶν δύο ἄνω μέσων δύναται νὰ ληφθῇ καὶ ὁ *μέσος γεωμετρικὸς* τῶν ν εἰδικῶν τιμαρίθμων, παριστώμενος ὑπὸ

$$T_\gamma^\nu = \prod_{i=1}^{i=\nu} \frac{p_1(i)}{p_0(i)} \text{ ἢ } T_\gamma = \sqrt[\nu]{\prod_{i=1}^{i=\nu} \frac{p_1(i)}{p_0(i)}},$$

ἔνθα Π παριστᾷ τὸ γινόμενον ὁμοίων τῶν ὧν προτάσσεται ποσοτήτων· ὁ ἄνω τύπος γράφεται χρώμενος τοῖς λογαρίθμοις:

$$\text{λογ}\, T_\gamma = \frac{1}{\nu} \sum_{i=1}^{i=\nu} \text{λογ} \frac{p_1(i)}{p_0(i)}$$

ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ὁ μέσος γεωμετρικὸς τῶν ν μεγεθῶν εἶναι ὁ ἀριθμός, ὅστις ἔχει διὰ λογάριθμον τὸν μέσον ἀριθμητικὸν τῶν λογαρίθμων τῶν μεγεθῶν.

Ὁ μέσος γεωμετρικὸς ἔχει ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν στατιστικὴν τῶν τιμῶν, καθόσον στερεῖται τοῦ μειονεκτήματος τοῦ μέσου ἀριθμητικοῦ νὰ ὑπερβάλλῃ τὰς ἐν ὑψώσει τιμὰς καὶ νὰ ἐλαττώνῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως ἐκείνων, αἵτινες ἔχουσι τάσιν πρὸς ἐλάττωσιν. Ἐπὶ πλέον παρουσιάζει τὸ πραγματικὸν πλεονέκτημα ἐπὶ τῶν ἁπλῶν μέσων ἀριθμητικῶν νὰ εἶναι ἀναστρέψιμος

Digitized by Google

καὶ ὑφίσταται διὰ τοῦτο ἀλλαγὴν περιόδου δι' ἁπλῆς διαιρέσεως. Πράγματι ὁ τιμάριθμος

$$T_{01} = \sqrt[\nu]{\frac{p_1}{p_0} \cdot \frac{p_1'}{p_0'} \cdot \frac{p_1''}{p_0''} \ldots} \text{ (ν. ὅροι)}$$

ἀντιστρεφομένου δὲ τοῦ ἔτους βάσεως

$$T_{10} = \sqrt[\nu]{\frac{p_0}{p_1} \cdot \frac{p_0'}{p_1'} \cdot \frac{p_0''}{p_1''} \ldots} \text{ (ν. ὅροι)}$$

ἔχομεν

$$T_{01} = \frac{1}{T_{10}} = \frac{1}{\sqrt[\nu]{\frac{p_0}{p_1} \cdot \frac{p_0'}{p_1'} \ldots}} = \frac{\sqrt[\nu]{p_1 \cdot p_1' \ldots}}{\sqrt[\nu]{p_0 \cdot p_0' \ldots}} \text{ καὶ}$$

$$T_{10} = \frac{1}{T_{01}}$$

ἤτοι ὁ μέσος ἀριθμὸς τῶν σχετικῶν ἀριθμῶν (εἰδικῶν τιμαρίθμων) εἶναι ὁ ἀντίστροφος τοῦ μέσου γεωμετρικοῦ τῶν σχετικῶν ἀριθμῶν μετὰ ἀντιστροφῆς τῆς βάσεως. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ μέσος γεωμετρικὸς τῶν εἰδικῶν τιμαρίθμων εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς βάσεως, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ μέγα πλεονέκτημα ἐπὶ τοῦ μέσου ἀριθμητικοῦ διὰ τὴν διαπίστωσιν τῶν μεταβολῶν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως.

γ) *Ἁλυσωτὸς τιμάριθμος* (Chain-System). Οὕτω καλεῖται σύστημα τιμαρίθμων, ἐν ᾧ ἑκάστη χρονικὴ μονὰς (ἔτος, μήν, ἑβδομὰς) ἔχει τιμάριθμον ὁριζόμενον συναρτήσει τῶν τιμῶν τῆς προηγουμένης, θεωρουμένων ὡς ἴσων πρὸς 100.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν:

$$T_{01} = \frac{1}{\nu} \Sigma \frac{p_1}{p_0}, \quad T_{12} = \frac{1}{\nu} \Sigma \frac{p_2}{p_1},$$

$$T_{23} = \frac{1}{\nu} \Sigma \frac{p_3}{p_2} \text{ κ.λ.π.}$$

Ὡς φαίνεται ὁ τρόπος τοῦ λογισμοῦ ταυτίζεται πρὸς τὸν χρησιμοποιούμενον ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ τιμαρίθμου ὡς μέσου ἀριθμητικοῦ τῶν εἰδικῶν τιμαρίθμων βάσεως σταθερᾶς, σὺν τῇ διαφορᾷ μόνον ὅτι συγκρίνομεν τὰς εἰδικὰς τιμὰς τῆς δευτέρας χρονικῆς μονάδος πρὸς τὰς τῆς πρώτης, τῆς τρίτης πρὸς τὰς τῆς δευτέρας καὶ ἐφεξῆς οὕτω.

5) *Βαρυκεντρικὸς τιμάριθμος.* α) *Τιμάριθμος συνολικῶν μέσων.* Ἐὰν αἱ τιμαὶ καὶ αἱ φυσικαὶ ποσότητες τοῦ ἔτους βάσεως (ποσότητες παραχθεῖσαι, καταναλωθεῖσαι, ἀνταλλαγεῖσαι κλπ.) εἶναι p_0 καὶ q_0, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1 ὑποτεθῇ ὅτι αἱ μὲν ποσότητες παρέμειναν σταθεραί, αἱ δὲ τιμαὶ μετεβλήθησαν, τότε ὁ τιμάριθμος τῶν συνολικῶν μέσων κατὰ τὸ ἔτος 1 ὡς πρὸς τὸ ἔτος 0 ἔσται

$$T_{01} = \frac{\Sigma p_1 q_0}{\Sigma p_0 q_0} \text{ (τύπος Laspeyres).}$$

Ὁ ὡς ἄνω τιμάριθμος, ὡς εἰκός, σταθμίζεται κατὰ τὰς ποσότητας τοῦ ἔτους βάσεως. Ἐὰν ὅμως καὶ αἱ τιμαὶ καὶ αἱ ποσότητες μετεβλήθησαν, τότε δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς ποσότητας τοῦ ἔτους 1 ὡς ποσότητας τοῦ ἔτους μηδὲν καὶ συνεπῶς ὁ τιμάριθμος νὰ σταθμίζεται κατὰ τὰς ποσότητας τοῦ ἔτους 1, ὅτε

$$T^1_{01} = \frac{\Sigma p_1 q_1}{\Sigma p_0 q_1} \text{ (τύπος Paasche)}$$

ὡς τιμάριθμος ὅθεν διπλῆς σταθμίσεως δύναται νὰ λαμβάνηται ὁ

$$\frac{\frac{\Sigma p_1 q_0}{\Sigma p_0 q_0} + \frac{\Sigma p_1 q_1}{\Sigma p_0 q_1}}{2} \text{ (σύνθετος τύπος Laspeyres-Paasche)}$$

ἢ ὁ καλούμενος *ἰδανικὸς τιμάριθμος* τοῦ Fischer

$$\sqrt{\frac{\Sigma p_1 q_0}{\Sigma p_0 q_0} \cdot \frac{\Sigma p_1 q_1}{\Sigma p_0 q_1}}$$

Ὡς τιμάριθμοι συνολικῶν μέσων εἶναι καὶ οἱ ἀκόλουθοι:

$$T = \frac{\Sigma (q_0 + q_1) p_1}{\Sigma (q_0 + q_1) d_0} \text{ (τύπος Ficher)}$$

$$T = \frac{\Sigma p_1 \frac{q_1 + q_1}{2}}{\Sigma p_0 \frac{q_0 + q_1}{2}} \text{ (τύπος Marshall, Edgeworth)}$$

6) *Μέσος βαρυκεντρικὸς εἰδικῶν τιμαρίθμων.* Πρὸς καθορισμὸν τούτου ἀπαραίτητος τυγχάνει ὁ προσδιορισμὸς τοῦ βάρους ἢ συντελεστοῦ ἐνδιαφέροντος ἑκάστου ἀγαθοῦ, ὅστις γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἔστωσαν p_0 (1), p_0 (2),... p_0 (ν) αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν 1, 2, 3,...ν κατὰ τὴν ἐποχὴν μηδὲν καὶ ἔστω p_ν (i) ἡ τιμὴ τοῦ ἀγαθοῦ i κατὰ τὴν ἐποχὴν ν, ὅτε ὁ τιμάριθμος ἔσται τοῦ i

$$T_{o\nu}(i) = \frac{p_\nu(i)}{p_0(i)} \text{ ἢ } p_\nu(i) = T_{o\nu}(i) \cdot p_0(i)$$

Ἐὰν β_ν (i) εἶναι ἡ καταναλωθεῖσα ποσότης τοῦ i κατὰ τὸ ἔτος ν, ἡ συνολικὴ ἀξία τῶν καταναλωθέντων ἀγαθῶν κατ' αὐτὸ ἔσται

$$A_{\nu\nu} = \Sigma \beta_\nu(i) p_\nu(i) = \Sigma \beta_\nu(i) T_{o\nu}(i) \cdot p_0(i)$$

Ἐὰν τώρα κατὰ τὸ ἔτος ν ἴσχυον αἱ τιμαὶ τοῦ ἔτους μηδέν, ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς καταναλώσεως θὰ ἦτο

$$A_{\nu o} = \Sigma \beta_\nu(i) p_0(i)$$

καὶ ἑπομένως ὁ τιμάριθμος θὰ ἦτο

$$T = \frac{A_{\nu\nu}}{A_{\nu o}} = \sum_{i=1}^{\nu} T_{o\nu}(i) \frac{\beta_\nu(i) p_0(i)}{\Sigma \beta_\nu(i) p_0(i)} \quad (1)$$

ἤτοι τὸ μὲν βάρος ἑκάστου ἀγαθοῦ δίδεται ὑπὸ

$$\frac{\beta_\nu(i) p_0(i)}{\Sigma \beta_\nu(i) p_0(i)}$$

καὶ εἶναι ἡ ἀξία τῆς καταναλωθείσης ποσότητος αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος ν, διαιρεθεῖσα διὰ τῆς ἀξίας τῆς συνολικῆς καταναλώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ν, συναρτήσει τῶν τιμῶν τῆς ἐποχῆς μηδὲν (ἔτος βάσεως), ὁ δὲ τιμάριθμος διὰ τοῦ μέσου βαρυκεντρικοῦ ἀριθμητικοῦ ὑπὸ τοῦ τύπου (1), πολλαπλασιαζομένου τοῦ εἰδικοῦ τιμαρίθμου ἑκάστου ἀγαθοῦ ἐπὶ τὸν ἀντίστοιχον συντελεστὴν ἐνδιαφέροντος καὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν μερικῶν τούτων γινομένων διαιρουμένων δι' 100.

Ὁ *μέσος γεωμετρικὸς βαρυκεντρικὸς* τοῦ εἰδικοῦ τιμαρίθμου δίδεται ὑπὸ

$$T = \sqrt[\Sigma \pi i]{\left(\frac{p_1}{p_0}\right)^{\pi_1} \left(\frac{p'_1}{p'_0}\right)^{\pi_2} \left(\frac{p''_1}{p''_0}\right)^{\pi_3} \ldots}$$

ἔνθα $\pi i = \frac{\beta\nu(i) p_0(i)}{\Sigma \beta\nu(i) p_0(i)}$, ὁ συντελεστὴς ἐνδιαφέροντος ἑκάστου ἀγαθοῦ i καὶ $\Sigma \pi i = 100$, ἡ συμβατικὴ τιμὴ τοῦ συνόλου τῶν βαρῶν.

Ὁ *μέσος ἁρμονικὸς βαρυκεντρικὸς* τῶν εἰδικῶν τιμαρίθμων δίδεται ὑπό:

$$T = \frac{\Sigma \pi i}{\Sigma \left(\frac{p_0}{pi}\right) \cdot \pi i}, \text{ ὅπου } \pi i, \Sigma \pi i, p_0, p_1, \text{ ἔχουν}$$

τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν καὶ εἰς τοὺς προηγουμένους τύπους.

6) *Κατηγορίαι τιμαρίθμων.* α) *Τιμάριθμος χονδρικῶν τιμῶν.* Διὰ τὸν καθορισμὸν τούτων λαμβάνονται κατ' ἀξίωμα αἱ τιμαὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς· ἐπειδὴ ὅμως αἱ τιμαὶ εἶναι πολυάριθμοι, ὑποδιαιροῦνται τὰ ἀγαθὰ εἰς πρώτας ὕλας, κατειργασμένα προϊόντα καὶ εἴδη διατροφῆς, καίπερ διὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην ὡς εἰδικὸς κανὼν ὑφίσταται. Ἐὰν διὰ τοῦ ὡς εἴρηται τιμαρίθμου ἐπιζητῆται ὁ καθορισμὸς ἑνὸς γενικοῦ τιμαρίθμου ἀναπαριστῶντος ἐφ' ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερον τὸ σύνολον τῶν τιμῶν, θὰ ληφθῶσιν αἱ τιμαὶ τῶν ὡς ἄνω ὁμάδων· ἐὰν τοὐναντίον ἐπιζητῆται δείκτης τῶν συνολικῶν μεταβολῶν, θὰ παραληφθῶσι τὰ εἴδη διατροφῆς (γεωργικὰ προϊόντα), καθ' ὅσον αἱ τιμαὶ τούτων ὀλιγώτερον ὑποδηλοῦσι τὰς κυκλικὰς διακυμάνσεις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ βιομηχανικῶς κατειργασμένα προϊόντα.

Ἡ ὡς ἄνω διαίρεσις κατὰ τρεῖς ὁμάδας δύναται νὰ χωρήσῃ περαιτέρω διὰ τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν ἀγαθῶν εἰς ἀγαθὰ ἐθνικῆς παραγωγῆς (τιμάριθμος ἐθνικῶν προϊόντων) καὶ εἰς ἀγαθὰ εἰσαγωγῆς (τιμάριθμος προϊόντων εἰσαγωγῆς).

β) *Τιμάριθμος λιανικῶν τιμῶν.* Διὰ τὸν καθορισμὸν αὐτῶν ἀπαντῶσι μέγισται δυσκολίαι, ἰδίᾳ διὰ τὴν συλλογὴν προϊόντων ποιότητος σταθερᾶς. Ὁ τιμάριθμος λιανικῶν τιμῶν ὑπολογίζεται καθ' ἃς μεθόδους καὶ ὁ τιμάριθμος χονδρικῶν τιμῶν καὶ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας περιλαμβάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἴδη διατροφῆς. Ὡς εἰκός, λόγῳ τῆς διαφόρου συνθέσεως τῶν τιμαρίθμων χονδρικῶν τιμῶν τὸ μέν, λιανικῶν τὸ δέ, ἡ μεταξὺ τούτων σύγκρισις δὲν δίδει ἐξαγόμενα παρέχοντα ἐξαιρετικὴν ἀξίαν.

γ) *Τιμάριθμος ἀκριβείας ἢ κόστους ζωῆς.* Αἱ εἰδικαὶ σειραὶ τούτων ἀναφέρονται εἰς δαπάνας διατροφῆς, ἐνδύσεως, ἐνοικιου, ψυχαγωγίας κλπ. ὡρισμένου τύπου καὶ συνθέσεως οἰκογενείας, τῶν ἀπαιτουμένων ποσοτήτων καθοριζομένων ἐπὶ βάσει εἰδικῶν ἐρευνῶν μεταξὺ διαφόρων οἰκογενειῶν διαφόρου θέσεως, εἰσοδήματος κλπ., κατὰ τὴν μέθοδον τῶν ἀπολογισμῶν τῶν Le Play καὶ Engels.

δ) *Τιμάριθμος παραγωγῆς.* Οἱ δυσκολώτερον ὑπολογιζόμενοι ἐξ ὅλων, καθ' ὅτι δὲν ὑφίστανται πάντοτε ἀπηκριβωμένα στοιχεῖα πληροφοριῶν τῆς παραγωγῆς, δεδομένου ὅτι τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τὰ στοιχεῖα εἶναι μᾶλλον ἐκτιμήσεις, τῆς δὲ βιομηχανικῆς τοιαύτης μόνον αἱ παραγωγαὶ τῶν μεταλλείων εἶναι ἀκριβεῖς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὑφαντουργικὰς βιομηχανίας, ὅπου ἡ λῆψις πληροφοριῶν καθίσταται δυσυπέρβλητος.

7) *Ποσοτικὴ ἑρμηνεία νομισματικῶν τιμαρίθμων.* Κατὰ τὸν Divisia δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὰς μεταβολὰς ἐν τῇ ἀξίᾳ τοῦ νομίσματος, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι αὗται συμμορφοῦνται πρὸς τὸν ποσοτικὸν νόμον τοῦ νομίσματος, καθισταμένης τότε δυνατῆς τῆς διεισδύσεως ἐν αὐτῷ τῷ μηχανισμῷ τῶν νομισματικῶν φαινομένων καὶ ἐξηγουμένων πλήρως τῶν μεταβολῶν τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος.

Πράγματι κατὰ τὴν ποσοτικὴν θεωρίαν ἔχομεν

$$M\nu + M\nu' = \Sigma pq.$$

ὅπου M ἡ ἐν κυκλοφορίᾳ νομισματικὴ μᾶζα, ν ἡ ταχύτης αὐτῆς, M′ ἡ μᾶζα τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ πιστωτικῶν ὀργάνων, ν′ ἡ ταχύτης αὐτῶν, Σpq ὁ ὄγκος τῶν συναλλαγῶν, ὅπου p ἡ τιμή, q ἡ ποσότης τῶν ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν κλπ. Ἐὰν διὰ c παρασταθῇ τὸ πρῶτος μέλος τῆς ἄνω ἐξισώσεως, B ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος, I ὁ νομισματικὸς τιμάριθμος, K ἡ ποσότης τοῦ χρησιμοποιουμένου νομίσματος, τ ἡ ταχύτης κυκλοφορίας αὐτοῦ, α ἡ ἔντασις τῶν συναλλαγῶν, δέον κατὰ τὴν ποσοτικὴν θεωρίαν

$$\frac{B.\ K.\tau.}{\alpha} = \text{σταθερᾷ},\ c = M\ \nu + M'\ \nu' = \Sigma pq$$

ἀλλὰ $B = \frac{1}{I}$ (ἀξία νομίσματος ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τιμαρίθμου), ὅθεν $K\tau = S\alpha I$ ἢ $c = S\alpha I$ ἀφ' ἑνὸς καὶ $c = \Sigma pq$

ἐὰν θεωρήσωμεν πάσας τὰς πληρωμὰς ἐκτελεσθείσας κατά τινα περίοδον. Αἱ ἀνωτέρω ὅμως ἰσότητες ἐπαληθεύονται ἀνεξαρτήτως τῶν θεωρουμένων περιόδων, ὅθεν:

$$\frac{dc}{c} = \frac{da}{a} + \frac{dI}{I} \text{ καὶ}$$

$$\frac{dc}{c} = \frac{\Sigma pdq}{\Sigma pq} + \frac{\Sigma qdp}{\Sigma pq} \text{ ἢ}$$

$$\frac{da}{a} + \frac{dI}{I} = \frac{\Sigma pdq}{\Sigma pq} + \frac{\Sigma qdp}{\Sigma pq}$$

ὁρίζομεν ὅθεν α καὶ I διὰ τῶν ἐξισώσεων

$$\frac{da}{a} = \frac{\Sigma pdq}{\Sigma pq} \text{ (τιμάριθμος ἐντάσεως συναλλαγῶν)}$$

$$\frac{dI}{I} = \frac{\Sigma qdp}{\Sigma pq} \text{ (τιμάριθμος τιμῶν).}$$

τῶν α καὶ I ἐπαληθευόντων τὸν κυκλοφοριακὸν νόμον $C = S\, \alpha\, I$.

εἰς 2 περιόδους ἀπειροστοὺς x καὶ x+dx ἔχομεν

$$\frac{dI}{T} = \frac{\Sigma q\, dp}{\Sigma p\, q} \text{ καὶ } \frac{dI + I}{I} = \frac{I'}{I} \frac{\Sigma qdp + \Sigma pq}{\Sigma pq} \text{ ἢ}$$

$$\frac{I'}{I} = \frac{\Sigma q\,(p + dp)}{\Sigma pq} = \frac{\Sigma p'q}{\Sigma pq}$$

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἀνταλλαγεῖσαι ποσότητες, ὡς αἱ τιμαὶ μεταβάλλονται ἐν τῷ χρόνῳ, ἔχομεν $q = \sigma(x)$, $p = \varphi(x)$, ἐκφράσεις τῶν ποσοτήτων καὶ τιμῶν συναρτήσει τοῦ χρόνου, ὁ εὑρεθεὶς τύπος γράφεται

$$\frac{dI}{I} = \frac{\Sigma \sigma(x)\, \varphi'(x) dx}{\Sigma \sigma(x)\, \varphi(x)} = \Phi(x)$$

καὶ ἑπομένως

$$\frac{dI}{I}\, \Phi(x)\, dx \text{ ἢ } \log \frac{I_0}{I_0} = \int_{x_0}^{x} \Phi(x)\, dx.$$

$$\int_{x_0}^{x} \Phi(x)\, dx.$$

$$\text{ἢ} \quad I = I_0\, e \qquad (2)$$

ὅπου τὸ ὁλοκλήρωμα εἶναι καμπυλόγραμμον. Ἐκ τοῦ τύπου (2) ἕπεται ὅτι ὁ τιμάριθμος ἐξαρτᾶται οὐ μόνον ἐκ τῶν τιμῶν καὶ τῶν ποσοτήτων κατὰ τὰς δύο συγκρινομένας ἐποχάς, ἀλλὰ προσέτι ἐξ ὅλων τῶν ἐνδιαμέσων τιμῶν.

8) *Σχέσεις μεταξὺ τιμαρίθμων χονδρικῶν καὶ λιανικῶν τιμῶν.* Ἔχει διαπιστωθῇ διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι αἱ λιανικαὶ τιμαὶ τροποποιοῦνται μετά τινα χρόνον μετὰ τὰς χονδρικὰς τιμάς, αἱ διακυμάνσεις αὐτῶν ἔχουσιν εὖρος ἔλαττον τῶν διαπιστουμένων, διὰ τὰς ἀγορὰς ἐν τῷ χονδρικῷ ἐμπορίῳ ὡς εἰκὸς ἡ σύγκρισις μεταξὺ τῶν τιμῶν τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρουσα, καίπερ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιλάβωμεν μεγάλην χρονικὴν περίοδον, καθ' ἣν οἱ τιμάριθμοι χονδρικῶν τιμῶν ἐξικνοῦνται μόνον μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τῶν δὲ λιανικῶν τιμῶν μέχρι τοῦ 1914.

Ἡ σχέσις τῶν τιμῶν λιανικῆς πωλήσεως πρὸς τὰς χονδρικὰς τιμὰς προέρχεται καθ' ὅσον αἱ τιμαὶ λιανικῆς πωλήσεως ἐν τῷ ἐγγὺς μέλλοντι εὑρίσκονται ἐν ἐξαρτήσει μέρος μὲν πρὸς τὰς ἤδη λιανικὰς τιμάς, αἵτινες ἐφαρμόζονται εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἀποθέματα, μέρος δὲ εἰς τὰς νῦν χονδρικὰς τιμάς, αἵτινες ὁρίζουσι τὸ κόστος τῶν πρὸς ἀναδημιουργίαν ἀποθεμάτων. Ὁ Elsas, ὅστις πρῶτος ἠσχολήθη ἐπὶ τοῦ ἄνω, ἔδωκε τὸν ἀκόλουθον ἐμπειρικὸν τύπον:

$\tau_\nu = \sqrt[3]{T_\nu \cdot \tau^2_{\nu-2}}$, ὅπου T_ν ὁ τιμάριθμος χονδρικοῦ ἐμπορίου τοῦ μηνὸς ν, $\tau_{\nu-2}$ ὁ τιμάριθμος λιανικοῦ ἐμπορίου πρὸ 2 μηνῶν, τ_ν ὁ τιμάριθμος λιανικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὸν ζητούμενον μῆνα ν. Ὁ Ἄγγλος στατιστικὸς καθηγητὴς Bowley ἐχρησιμοποίησε τὴν μέθοδον τῆς συσχετίσεως, εὑρὼν

Digitized by Google

δι' ἐπιβραδύνσεις τῶν τιμαρίθμων χονδρικοῦ ἐμπορίου κατὰ 3 μῆνας συντελεστὴν συσχετίσεως 0,967, ἐξ οὗ διὰ τῶν ἐξισώσεων προβλέψεως καθώρισε διὰ τὴν πρόβλεψιν τοῦ τιμαρίθμου λιανικοῦ ἐμπορίου πρὸ 2 μηνῶν τὴν σχέσιν:

$$\frac{3\ \text{ἐπὶ τιμάριθμον λιανικῶν τιμῶν} + \text{τιμάριθμος χονδρ. τιμῶν}}{4}$$

Ἡ δὲ μέση διαφορὰ μετὰ τοῦ ὑπολογισθέντος τιμαρίθμου διὰ τοῦ ὡς ἄνω τύπου καὶ τοῦ πραγματικοῦ τοιούτου εὑρέθη ἴση πρὸς 4 % (9 μονάδες).

Τὴν ὑφισταμένην ὅμως σχέσιν μεταξὺ τιμαρίθμου λιανικῶν τιμῶν καὶ ὁμοίου χονδρικῶν τιμῶν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν διὰ τῆς γραμμικῆς ἐξισώσεως

$$I = \chi I_{-1} + \psi T_{-1} + z T_{-2} + \varphi I_{-2}$$

ὅπου I ὁ τιμάριθμος λιανικῶν τιμῶν τοῦ ζητουμένου μηνός, I_{-1}, I_{-2} εἶναι ὁμοειδεῖς τιμάριθμοι ἀντιστοιχοῦντες πρὸς ὁμοίους πρὸ ἑνός, δύο μηνῶν, T_{-1}, T_{-2}, ὁμοίως χονδρικοὶ τιμάριθμοι. Τὰς σταθερὰς χ, ψ, φ, z, καθορίζομεν διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων συναρτήσει τῶν διαφόρων τιμῶν I_{-1}, I_{-2}, T_{-1}, T_{-2} κλπ.

Διὰ τῆς ὡς ἄνω μεθόδου ὁ Sullin διὰ περίοδον 9 μηνῶν εὗρε μεταξὺ ὑπολογισμοῦ καὶ πραγματικότητος σφάλμα περίπου 0,77%, ὅ ἐστιν ἐλάχιστον.

9) *Ἐπεξεργασία ἢ ἐκκαθάρισις τιμαρίθμων.* Τοὺς κατὰ τὰς § 4 καὶ 5 ὑπολογιζομένους τιμαρίθμους ἀποκαλοῦμεν *ἀσυνορθώτους* ἢ *ἀνεπεξεργάστους* (non ajustés, bruts). Τούτους δυνάμεθα νὰ συνορθώσωμεν καὶ διορθώσωμεν ἀπαλείφοντες ἐξ αὐτῶν τὰς ἐποχιακὰς μεταβολὰς καὶ τὰς μεταβολὰς μακρᾶς διαρκείας κατὰ τὰς γνωστὰς μεθόδους τῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπείας τῆς Χάρβαρδ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bowley*, Elements of Statistics.—*Ficher*, The Making of Index. Numbers. The purchasing power of money.—*Kelley Tucman*, Statistica Methods —*Walsh*, The ploblem of estimation.—*Mitchell*, Index Numbers Wholesale Price id the V. S. and Foreign Countries.—*Divisia*, L' ndice monétaire et la théorie de la monnaie. Les nombres indices de la variation des prix κλπ.

Κ. Α. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

τιμάριον (τό)· μεγάλη ἔκτασις γῆς παραχωρηθεῖσα εἰς εὐγενῆ ὑπὸ κυριάρχου πρὸς ἀμοιβὴν διὰ τὴν πολεμικὴν συμβολήν του ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν (πρβ *φέουδον, τσιφλίκι* (βλ. κατωτέρω)· ‖ μεταφ., ἀρχή, ἐξουσία, τὴν ὁποίαν χειρίζεταί τις αὐθαιρέτως (γαλλ. timar).

—*[Ἐγκυκλ.]* *Τιμάριον* ἐκαλεῖτο ἐκτεταμένη ἀγροτικὴ περιοχή, παραχωρουμένη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς στρατιώτην (κυρίως ἀξιωματικὸν) διὰ νὰ καρποῦται τὰ ἔσοδα ταύτης ἔναντι τῆς ὑποχρεώσεως νὰ διατηρῇ ἢ ἐξοπλίζῃ ἱππικόν. Τὸ τιμάριον, παρὰ τὴν ἀρχικὴν ταύτην ὑπόστασίν του, ἥτις κυρίως διεμορφώθη εἰς τὴν Περσίαν, ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὰ *στρατιωτόπια* τῶν Βυζαντινῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ *τιμαριωτισμός* (βλ. λ.) ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐξειλίχθη εἰς καθαρῶς φεουδαρχικὸν σύστημα τῆς γῆς, ὥστε ἡ λέξις τιμάριον νὰ συνταυτίζεται μὲ τὴν λέξιν *φέουδον*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, καὶ κυρίως ἐν Θεσσαλίᾳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ Ἠπείρῳ, ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία ἐκαλεῖτο *τσιφλίκιον*. Ι. Κ. ΚΟΡ.

τιμαριοῦχος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τιμάριον, ὁ κύριος τιμαρίου ‖ μεταφ., ὁ αὐθαιρέτως χειριζόμενος ἀρχήν τινα ἢ ἐξουσίαν.

«**Τιμαρίων**, *ἢ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν παθημάτων*». Μεσαιωνικὸς διάλογος εἰς γλῶσσαν ἀττικίζουσαν, γραφεὶς ὑπ' ἀνωνύμου κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ὁμήρου, Βιργιλίου κ. ἄ., ἔχουν ὡς θέμα ἴδιον τὴν κατάβασιν εἰς Ἅδην. Ὁ Τιμαρίων, τὸ κύριον πρόσωπον τοῦ διαλόγου, διηγεῖται ἐν συνεχεῖ λόγῳ εἰς τὸ πρὸς διαλογικὴν μόνον ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου χρησιμεῦον ἕτερον πρόσωπον, Κυδίωνα, τὰ τοῦ ταξιδίου του εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἅδου. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεταβαίνει εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου περιγράφει μὲ ζωηρότητα τὴν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου πανήγυριν καὶ ἐπιστρέφων ἀποθνήσκει. Περιγράφει ἀκολούθως τὴν κατάβασίν του καὶ τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τοῦ κάτω κόσμου, τὸν Ἅδην μὲ τὰ ποικίλα παραρτήματά του, τὰς συναντήσεις μὲ ἐπιφανῆ πρόσωπα, ὡς τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸν Διογένην, τὸν Διογένην Σινωπέα, τὸν Μιχαὴλ Ψελλόν, τὸν Θεόδωρον Σμυρναῖον, διδάσκαλόν του. Οὗτος κατ' ἀπαίτησίν του ὡς ἀδίκως εἰς Ἅδην ἀνακληθέντος, προκαλεῖ δίκην καὶ συνηγορήσας ἐνώπιον δικαστηρίου ἐξ ἐπισήμων προσώπων τῆς ἀρχαιότητος, εἰς ὃ μετέχει καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀθωοῦται καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν εἰς τὸν ἄνω κόσμον ἐπάνοδόν του.

Ὁ διάλογος ἐγράφη κατὰ μίμησιν τῆς «Νεκυομαντείας» τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἔχει σατιρικὸν πνεῦμα καὶ φιλοπαίγμονα διάθεσιν περὶ προσώπων, συγχρόνων ἠθῶν, θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων μὲ τολμηρὰν φράσιν, ἅπερ κατατάσσουν τὸν ἄγνωστον ἡμῖν συγγραφέα του εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἐλευθεριαζούσης περὶ τὰ θρησκευτικὰ βυζαντινῆς μερίδος. Τὸ ἔργον καὶ ὡς λογοτέχνημα εἶναι ἐπιτυχές, μὲ πνεῦμα καὶ μὲ ὕφος σπανίζον κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ὡς πηγὴ πληροφοριῶν περὶ συγχρόνων προσώπων καὶ κοινωνικῶν καταστάσεων πολύτιμον. Διὰ τὴν ἐλευθεροστομίαν του, ὡς φαίνεται ἐκ διασωθείσης κρίσεως συγχρόνου, δὲν ἦτο ἀρεστὸν τοῖς συντηρητικοῖς καὶ ὀρθοφρονοῦσι Χριστιανοῖς. Ἐκδόσεις τοῦ διαλόγου ἔχομεν τῶν: Hase (ἐν Notices et extraits, τόμ. IX, 1813, σ. 163—246, ὑπομνηματισμένη)· Ad Ellissen (ἐν Analecten der mittel- und neugriechische Litteratur, τόμ. IV, Leipzig 1860, μὲ γερμανικὴν μετάφρασιν).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. F. Tizer*, «The Journal of Hellenic studies» (2 (881) σ. 241 κ ἑξ.).— *K. Krumbacher - Σωτηριάδου*, «Ἱστορία τῆς βυζαντινῆ λογοτεχνίας» (τόμ. Β', Ἀθ. 1900, σ. 121 κ. ἑξ. ἔνθα καὶ βιβλιογραφία) Γ. Μ Β

τιμαριώτης (ὁ), ἢ *τιμαριοῦχος*. Ὁ κάτοχος τιμαρίου· ὁ μεγαλοϊδιοκτήτης, ὁ ἔχων μεγάλην ἀγροτικὴν ἰδιοκτησίαν, εἰς ἣν ἦσαν προσδεδεμένοι οἱ καλλιεργηταὶ (δουλοπάροικοι) καὶ οἱ ὁποῖοι παρηκολούθουν τὸ κτῆμα. Ἀρχικῶς ὁ τιμαριώτης ἦτο στρατιωτικός. Ὁ θεσμὸς τῶν μεγαλογαιοκτημόνων (ἢ καὶ φεουδαρχῶν) ἀνεπτύχθη κυρίως κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὁπότε καὶ ἐπεκράτει τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα (βλ. λ. *τιμαριωτισμός, δουλοπαροικία, φεουδαρχία*). Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας οἱ τιμαριῶται ἐκαλοῦντο καὶ *σπαχῆδες*. Πάντως, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι, κατὰ τὸ ἰσχῦον ἀρχῆθεν μουσουλμανικὸν δίκαιον, οἱ τιμαριοῦχοι, στερούμενοι πάσης ἐπὶ τῶν μεγάλων γαιῶν (τιμαρίων) κυριότητος, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα εἶχον παρὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν δεκάτων καὶ τῶν λοιπῶν ἄλλων δοσιμάτων, τὰ ὁποῖα παρεχώρει αὐτοῖς ὁ σουλτᾶνος ἀντὶ στρατιωτικῆς ἀντιμισθίας. Ι. Κ. ΚΟΡ.

τιμαριωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τιμάρια: «τιμαριωτικὸν σύστημα».

τιμαριωτισμὸς (ὁ)· τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς διοικήσεως διὰ τιμαρίων, τιμαριωτικὸν σύστημα.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὅπως, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐν τῇ Δύσει καὶ τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀνεπτύχθη ὁ φεουδαλικὸς θεσμὸς τῆς γῆς (βλ *δουλοπαροικία, φεουδαρχία* καὶ *τιμάριον*), οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ διεμορφώθη ὁ τιμαριωτισμός, ὅστις ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα τῆς Δύσεως. Πάντως ὁ τιμαριωτισμός, ἀνεξαρτήτως τῶν τοπικῶν ἰδιομορφιῶν του, ἀνεπτύχθη, ὡς ἰδιότυπον σύστημα ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀρχικῶς τὰ *τιμάρια* (βλ. λ.) ἦσαν *στρατιωτόπια*, ὅπως καὶ παρὰ Πέρσαις καὶ Βυζαντινοῖς, τὰ ὁποῖα ἐνέμοντο κατ' ἀπόλυτον μόνον δικαίωμα καρπώσεως οἱ κάτοχοί των στρατιωτικοί, ὑποχρεωμένοι νὰ διατηροῦν καὶ ἐξοπλίζουν ἱππικόν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ὁ θεσμὸς οὗτος ἐξειλίχθη καὶ διεμορφώθη οὕτως, ὥστε τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ τὰς τιμαριωτικὰς γαίας ἢ καὶ ἄλλως ὑποδημοσίας καλουμένας (Ἐραζὶ μιριέ, Ἔρσι μεμλεκέτ). Ἡ τιμαριωτικὴ ἰδιοκτησία διέφερε οὐσιωδῶς τῶν ἰδιωτικῶν γαιῶν (μούλκ), καθόσον ἡ κυριότης ἐπ' αὐτῶν δὲν ἦτο τελεία, ὅπως τῶν ἰδιωτικῶν, ἀλλὰ ὑποκειμένη εἰς διαφόρους περιορισμούς. Ὁ τιμαριωτισμὸς μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλεϊμὰν τοῦ Α' (1520—1566) παρουσίαζε πολλὰς τοπικὰς παραλλαγάς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ σουλτάνου τούτου ἐκωδικοποιήθησαν οἱ θεσμοὶ τῆς ἀγροτικῆς στρατιωτικῆς ἰδιοκτησίας καὶ οὕτω διεμορφώθη ἑνιαῖον σύστημα μέχρι τοῦ 1844. Ἡ τιμαριωτικὴ ἰδιοκτησία τῆς γῆς ἐν Τουρκίᾳ δέον λοιπὸν νὰ ἐξετασθῇ ὡς σύστημα κυρίως ἀποβλέπον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Δι' αὐτὸ μετὰ τὸ 1844, ὁπότε καθιερώθη τὸ σύστημα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, κατηργήθησαν οἱ στρατιωτικοὶ μεγαλοκτήμονες (σπαχῆδες), καθὼς καὶ ὁ τιμαριωτισμὸς ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του μορφήν. Οἱ τιμαριοῦχοι κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ θεσμοῦ τῆς τιμαριωτικῆς ἰδιοκτησίας καρπούμενοι ἀντὶ στρατιωτικῆς ἀντιμισθίας, τοὺς φόρους καὶ τὰ δέκατα τῶν προϊόντων τοῦ ἀπονεμηθέντος αὐτοῖς τιμαρίου (φορολογικῆς ἀγροτικῆς περιφερείας), ἐνδιεφέροντο διὰ τὴν μὴ διαφυγὴν τῶν φόρων καὶ τῶν δεκάτων καὶ δι' αὐτὸ ἐξήσκουν αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῶν τιμαρίων των καὶ ἐπίεζον παντοιοτρόπως τοὺς ἐν αὐτῷ ἐργαζομένους γεωργοὺς (δουλοπαροίκους). Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐπίσης ὅτι ὁ τιμαριώτης εἶχε καὶ ἀστυνομικὴν ἐξουσίαν καὶ ἤσκει συγχρόνως ἐπικυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἀγροτῶν του. Κατὰ τὴν περίοδον, καθ' ἣν τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα ἤκμαζεν ἐν Τουρκίᾳ (ΙΣΤ αἰών), τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν ὑπελογίζετο εἰς 130 χιλιάδας περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Ρούμελη (Βαλκανική) διέθετε περὶ τὰς 60 χιλιάδας τιμάρια καὶ συνεισέφερεν 80 χιλιάδας ἱππεῖς.

Διὰ τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ δὴ ἐν τῇ Τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἀπαιτεῖται παράλληλος μελέτη τῆς βυζαντινῆς δουλοπαροικίας καθὼς καὶ τοῦ περσικοῦ φεουδαρχισμοῦ. Ἐπίσης ὁ ἐν Τουρκίᾳ τιμαριωτισμὸς πρέπει νὰ μελετηθῇ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ ὅλον φεουδαλικὸν σύστημα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

Ὁ τιμαριωτισμός, καὶ ὅταν ἀκόμη μετὰ τὸ 1844 καθιερώθη ὁ τακτικὸς στρατὸς ἐν Τουρκίᾳ, δὲν κατηργήθη ὁλοτελῶς, ἀλλ' ἐτροποποιήθη καταλλήλως καὶ ἔλαβε νέαν μορφήν, ἀνταποκρινομένην πρὸς τὰς σχηματισθείσας νέας γαιοοικονομικὰς σχέσεις. Ἡ κατάργησις τοῦ τιμαριωτισμοῦ συνδέεται ἐν Τουρκίᾳ μὲ τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀστικῆς τάξεως, δι' αὐτὸ ἀπὸ τοῦ 1839, ὁπότε μετερρυθμίσθη ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία (μεταρρύθμισις τοῦ Τανζιματίου), ἄλλη σπουδαία νομοθετικὴ μεταρρυθμιστικὴ πρᾶξις εἶναι τὸ Χάτι Σερὶφ (ὁ περὶ γαιῶν νόμος) τοῦ 1858, καθὼς ἐπίσης καὶ διάφοροι ἄλλοι νόμοι, καὶ κυρίως τοῦ 1861 καὶ 1869. Μετὰ τὴν τουρκικὴν ἐπανάστασιν (νεότουρκοι) τοῦ 1908 νεώτεροι νόμοι περιώρισαν ἀκόμη περισσότερον τὴν μεγαλοϊδιοκτησίαν ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς καλουμένης ἐθνικῆς (κεμαλικῆς) ἐπαναστάσεως τοῦ 1919—1922 ἡ ἀγροτικὴ νομοθεσία ὑπέστη ριζικὰς μεταρρυθμίσεις. Ι. Κ. ΚΟΡ.

τιμαρχία (ἡ) (Timarchia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους εὐμεγέθεις, ἄνευ πτερῶν. Γνωστὰ περὶ τὰ 70 εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τιμαρχία ἡ σκοτεινὴ* (Timarchia tenebrosa), ἥτις εἶναι χρώματος μελανοῦ. Ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν θαμνωδῶν φυτῶν. *Τιμαρχία ἡ ἐρρυτιδωμένη* (Timarchia coriaria). Εἶναι μικροτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἔχει χρῶμα μελανοϊῶδες μετὰ μεταλλικῶν ἀποχρώσεων. Δ. Ν. Π.

Τιμαρχίδης ὁ *πρεσβύτερος*. Ἀθηναῖος γλύπτης τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ἦτο Υἱὸς τοῦ περιφήμου γλύπτου Πολυκλέους τοῦ πρεσβυτέρου, ἀδελφὸς τοῦ γλύπτου Τιμοκλέους, πατὴρ τῶν γλυπτῶν Πολυκλέους τοῦ νεωτέρου καὶ Διονυσίου καὶ πάππος τοῦ γλύπτου Τιμαρχίδου τοῦ νεωτέρου. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Τιμοκλέους ἐν Ἐλατείᾳ, ἔνθα ἐποίησαν, κατὰ Παυσανίαν, τὸ ἄγαλμα τοῦ γενειῶντος Ἀσκληπιοῦ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ναῷ, καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Κραναίας Ἀθηνᾶς ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἱερῷ, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου. Τεμάχια τοῦ ἀγάλματος τούτου εὑρέθησαν πολλά, δεικνύοντα ὅτι οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι γλύπται ἀνήκουν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Νεοαττικῶν. Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ταύτης προσθετέα καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Πλινίου, καθ' ἣν ὁ Τιμαρχίδης οὗτος μετὰ τῶν υἱῶν του ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Μετέλλου εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐποίησαν τὰ ἀγάλματα ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας πλησίον τῆς στοᾶς τῆς Ὀκταβίας. Β. Δ. Θ.

—**Τιμαρχίδης** *ὁ νεώτερος*. Ἀθηναῖος γλύπτης τῶν μέσων τοῦ Β' π. Χ. αἰ. Υἱὸς τοῦ γλύπτου Πολυκλέους τοῦ νεωτέρου καὶ ἔγγονος Τιμαρχίδου τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ Νεοαττικὸς οὗτος γλύπτης ἐποίησεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ θείου του Διονυσίου, τὸ ἐν Δήλῳ ἄγαλμα τοῦ Ρωμαίου Οφελλίου (C. Ofellius Ferus). Τὸ ἐνεπίγραφον τοῦτο ἄγαλμα, εὑρεθὲν ἐν Δήλῳ ἄνευ κεφαλῆς, ἦτο ἱδρυμένον ἐν κόγχῃ τινὶ τῆς λεγομένης στοᾶς τῶν Ἰταλῶν, καὶ παριστᾷ τὸν Ρωμαῖον τοῦτον, γυμνὸν καὶ μὲ τὸν δεξιὸν βραχίονα ὑψωμένον, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν παραλλάσσει καὶ πολύ. Β. Δ. Θ.

Τίμαρχος. —1) Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (13. 65) ὡς ἀποσταλεὶς μετὰ τοῦ Λεωτροφίδου κατὰ τῶν Μεγάρων (408 π. Χ.).

—2) Ἀθηναῖος πολιτικός, υἱὸς τοῦ Ἀριζήλου. Ὑπογράψας τὴν κατὰ τοῦ Αἰσχίνου γραφὴν τοῦ Δημοσθένους ὅτι ὡς πρέσβυς παρέβη τὸ καθῆκόν του, προεκάλεσε τὴν ἐναντίον του ἐπίθεσιν τοῦ Αἰσχίνου εἰς τὸν ἐπιγραφόμενον «Κατὰ Τιμάρχου» λόγον του, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Τίμαρχος ἐστηλιτεύθη διὰ τὸν ἄσεμνον βίον του μετὰ τοσαύτης δριμύτητος καὶ τόσον ἐπιτυχῶς, ὥστε ἐκηρύχθη ἄτιμος, ἀποβαλὼν τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Μετὰ τὴν δίκην ηὐτοκτόνησεν οὗτος, ἀπαγχονισθεὶς ἐξ αἰσχύνης. Ἀπὸ τούτου ἐπλάσθη ἡ λέξις τιμαρχώδης, σημαίνουσα τὸν διεφθαρμένον.

—3) Τύραννος τῆς Μιλήτου κατὰ τὸν δεύτερον συριακὸν (258—248 π. Χ.) μεταξὺ Ἀντιόχου τοῦ Β', τοῦ Θεοῦ, καὶ Πτολεμαίου τοῦ Β', τοῦ Φιλαδέλφου, πόλεμον. Ἐβοήθησε τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως Ἐφέσου Πτολεμαῖον, νόθον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Β' εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ πατρός του ἀποστασίαν, ἀλλ' ἡ συμμαχία των δὲν ἀπέβη ἐπωφελής, οὔτε εἰς τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Πτολεμαίου, φονευθέντα μετὰ τῆς παλλακῆς του Εἰρήνης ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, ὅπου εἶχε ζητήσει ἄσυλον, ὑπὸ τῶν στασιασάντων, τῇ ὑποκινήσει τοῦ πατρός του, μισθοφόρων Θρᾳκῶν, οὔτε εἰς τὸν Τίμαρχον, ἐκδιωχθέντα τῆς Μιλήτου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Β', τὸν ὁποῖον οἱ Μιλήσιοι ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐπωνόμασαν τότε Θεόν. ΚΑΨ.

Digitized by Google

— **Τίμαρχος**. Ἀθηναῖος γλύπτης, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ Ψευδοπλούταρχον καὶ Πλίνιον ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου γλύπτου Πραξιτέλους καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης γλύπτου Κηφισιδότου τοῦ νεωτέρου, εἰργάσθη δὲ πάντοτε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς πολλὰ μέρη καὶ ἐποίησεν ἐν συνεργασίᾳ μετ' αὐτοῦ τοὺς ἀνδριάντας τοῦ ρήτορος Λυκούργου καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν Ἄβρωνος, Λυκούργου καὶ Λυκόφρονος· τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἦσαν ξύλινα καὶ ἦσαν ἱδρυμένα ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ τῆς Ἀκροπόλεως· τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἄρεως τῶν Ἀθηνῶν ἄγαλμα τοῦ Ἐνυοῦς· τὸ ἄγαλμα τοῦ Κάδμου ἐν Θήβαις. Ἄλλα ἔργα αὐτῶν, γνωσθέντα ἐξ εὑρέσεως ἐνεπιγράφων βάσεων ἀγαλμάτων, εἶναι καὶ τὰ ἑπόμενα: Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μενάνδρου τοῦ ποιητοῦ, ἱδρυμένος ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου· κατὰ τὸν Studniczka, πολλαὶ διασωθεῖσαι προτομαὶ τοῦ Μενάνδρου εἶναι ἀντίγραφα τοῦ ἔργου τούτου τῶν ἀδελφῶν Τιμάρχου καὶ Κηφισοδότου· τὸ ἄγαλμα τῆς Λυσιστράτης, ἐξ ἐνεπιγράφου βάσεως εὑρεθείσης πλησίον τῶν Καρυατίδων τοῦ Ἐρεχθείου· τὰ ἐν Μεγάροις ἀγάλματα Δίωνος καὶ Διοκλείας Ἀριστογείτου, ἀνάθημα Δίωνος Ἀριστογείτου, ὡς ἀναφέρει ἐνεπίγραφον βάθρον, εὑρεθὲν ἐν Μεγάροις (Μαρμαριὰ-Σπηλιὰ) τῷ 1868. Β. Δ. Θ.

— **Τίμαρχος**. Σατράπης τῆς Βαβυλωνίας, ὅστις βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπεστάτησε τῷ 162 π. Χ. ἀπὸ τοῦ Δημητρίου Α' τοῦ Σωτῆρος, βασιλέως τῆς Συρίας, καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα. Τέλος ὅμως κατεβλήθη. Ἔκοψε χρυσοῦς στατῆρας, τετράδραχμα, δραχμὰς καὶ χαλκᾶ νομίσματα. Α. Θ. Σ.

Τιμασίθεος. Ἐκ τῶν Δελφῶν, ἐφάμιλλος Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου κατὰ τὴν ρώμην, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι «ἔργα χειρῶν τε καὶ λήματος ἔχοι ἂν μέγιστα καταλέξαι». Συλληφθεὶς μετ' ἄλλων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς συμπράξας τῷ 508 π. Χ. εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κλεομένους ἅλωσιν τῆς Ἀκροπόλεως, κατεδικάσθη εἰς θάνατον (*Ἡροδ.* Ε' 72). Α. Θ. Σ.

Τιμάσιος. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς διακριθεὶς εἰς τὰς ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ τῶν Γότθων ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως Οὐάλεντος (364—378) Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Θεοδοσίου Α'. κατὰ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ στασιάσαντος στρατηγοῦ Ἀργοβάστου καὶ τοῦ ὑπὸ τούτου ἀναγορευθέντος αὐτοκράτορος Εὐγενίου, μετὰ τὴν παρὰ τὰς Ἄλπεις δὲ ἧτταν καὶ θανάτωσιν αὐτῶν (Σεπτέμβριος 394) καὶ τὸν μετά τινας μῆνας θάνατον τοῦ Θεοδοσίου (395), ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ φθονοῦντος αὐτὸν πανισχύρου ὑπάτου Εὐτροπίου, εἴς τινα ἔρημον τῆς Ἀφρικῆς, ἔνθα μετά τινα χρόνον καὶ ἀπέθανεν. Ν. ΚΛΕ

Τιμασίων. Ἐκ Δαρδάνου τῆς Τροίας, ὑπηρετήσας ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὑπὸ τὸν Κλέαρχον καὶ Δερκυλλίδαν. Ἐξορισθεὶς τῆς πατρίδος του, εἰσῆλθεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Κύρου τοῦ νεωτέρου, κατὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν μυρίων ἐξελέγη εἷς τῶν στρατηγῶν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ δολοφονηθέντος Κλεάρχου τῷ 401 π. Χ. Ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα, ἀναφαίνεται ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ ἐν τῇ μάχῃ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὰς δυνάμεις τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῶν Βιθυνῶν. Βραδύτερον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σεύθου, βασιλέως τῆς Θρᾴκης. Α. Θ. Σ

Τίμαυον *['Αρχ.]*. Ἱερὸν τοῦ Διομήδους ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἀδρίου, μετὰ λαμπροῦ λιμένος καὶ ἄλσους παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Τιμαύου (νῦν Timavo). Α. Θ. Σ.

Τίμαυος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Ἰταλίας ἐν Ἰστρίᾳ, ὅστις πηγάζων ἐξ ἑπτὰ πηγῶν, οὐ μακρὰν τῆς παραλίας, ἐκβάλλει μετὰ βραχὺν ροῦν μεταξὺ Ἀκυληΐας (νῦν Aquileja) καὶ Τεργέστης εἰς τὸν Τεργεσταῖον κόλπον. Κατὰ τὸν Ποσειδώνιον παρὰ Στράβωνι (Ε, 215), ἐξηφανίζετο εἰς βάραθρον καὶ μετὰ ροῦν 130 ποδίων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐξέβαλλεν εἰς τὴν θάλασσαν. Παρὰ τὰς πηγὰς αὐτοῦ ὑπῆρχε ἱερὸν τοῦ Διομήδους καλούμενον *Τίμαυον* (βλ. λ.). Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλει τὸ μεταξὺ Ἰστρίας καὶ Βενετίας ὅριον. Εἶναι ὁ σημερινὸς Timavo. Α. Θ. Σ.

— **Τιμαύου** ***πηγαὶ*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τίμαυος*. Α. Θ. Σ.

Τιμαχίδας ***ὁ Ρόδιος***. Ποιητής, εἷς ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ εἴδους τῆς παρῳδίας τοῦ λεγομένου δεῖπνα. Ἐποίησε τὰς Δείπνων περιγραφὰς δι' ἐπῶν ἐν ἕνδεκα βιβλίοις ἢ καὶ πλείοσιν (*Ἀθήναιος* I, 5 A), ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ὑπεμνημάτισε καὶ δραματικοὺς ποιητάς, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Ἀριστοφάνην καὶ τὸν Μένανδρον. Γ. Γ.

τιμβοΐνη (ἡ) (Timboin) *[Φαρμακογν.]*. Πικρὰ οὐσία προερχομένη ἐκ τῆς ρίζης τοῦ φυτοῦ **Serjania curassavica** (**=Paulinia pinnata**). Ὠχροκίτρινοι κρύσταλλοι διαλυτοὶ εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα, τὸ βενζόλιον καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Κ.Γ.Μ.

Τιμβριάς, ἢ ***Τυμβριὰς*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Πισιδίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ (*Στράβ.* ΙΒ' 570). Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὡς μία τῶν 26 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Πισιδίας ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀντιοχείας (Γιαλοβάτς). Σῴζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα αὐτῆς ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Γέτα. Νῦν καλεῖται *Ἰμροχόρ*. Α. Θ. Σ.

Τιμέας *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν Ἐπιγόνων, υἱὸς τοῦ Πολυνείκους καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀδράστου, τῶν ὁποίων ὁ τάφος ἐδεικνύετο παρὰ τὸ τεῖχος τῶν Θηβῶν (*Παυσ.* 13,20,5). Α. Θ. Σ.

Τιμένα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Ἄνω Μοισίας ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Α. Θ. Σ.

Τὶμ-ἐν-Χὼρ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου (βλ. λ. *Δαμαγχούρ*).

Τίμη, ἢ ***Τύμη***. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου. Κάτ. 450, ἐξ ὧν 150 Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες Χριστιανοί. Α. Κ. Α.

τιμὴ (ἡ)· ἡ καλὴ περί τινος γνώμη, ὁ σεβασμὸς ὃν ἀπονέμει τις πρός τινα, ἀναγνώρισις ἀξίας, ἀρετῆς, κῦδος, ἀντίθ. *ἀτιμία*: «ἡ τιμὴ πρὸς τὸν Θεόν, — πρὸς τοὺς γονεῖς, — πρὸς τὸν πλησίον», «ἀπονέμουσιν εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν τιμήν» ‖ συναίσθημα ὑπεροχῆς, ἀξίας: «εἶναι τιμή μου νὰ σὲ φιλοξενήσω», «τιμή μου καὶ χαρά μου ποὺ μὲ ἀγαπᾷς»· φρ. «ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὑμῖν», ἢ «λαμβάνω τὴν τιμήν...» συνήθης τύπος ἀναφορῶν· ‖ ὁ σεβασμὸς τὸν ὁποῖον ἀξιοῖ ἕκαστος δι' ἑαυτὸν παρὰ τῶν ἄλλων, ὑπόληψις: «σοῦ ὁρκίζομαι 'ς τὴν τιμή μου»· ‖ φρ. «λόγος τιμῆς», κατ' ἀπόδοσιν τοῦ γαλλ. parole d'honneur, ἐπὶ τῇ τιμῇ μου, ἐπὶ ἀμφισβητήσει τῆς τιμῆς μου: «σοῦ δίδω τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου», «μοῦ ὑπεσχέθη ἐπὶ λόγῳ τιμῆς»· ‖ *τιμαὶ* (αἱ)· αἱ ποικίλαι ἐκδηλώσεις σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως: «ἀπεδόθησαν τιμαὶ στρατηγοῦ»· ‖ φρ. «κυρία τῆς τιμῆς τῆς βασιλίσσης, — τῆς πριγκιπίσσης κλπ.», ἢ «κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν...» κατ' ἀπόδοσιν τοῦ γαλλ. dame d'honneur· ‖ ἡ ὑλικὴ ἀξία ἀντικειμένου τινός, τίμημα, ἀντίτιμον: «τιμαὶ συγκαταβατικαί, — λογικαί». «πωλεῖ μὲ τιμὰς ὡρισμένας»· ‖ παροιμ. «ἡ τιμὴ τιμὴ δὲν ἔχει καὶ χαρὰ 'ς τὸν ποὺ τὴν ἔχει», ἔνθα ἡ λ. λαμβάνεται ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς κεφαλαιώδεις σημασίας, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ὑλικήν.

— *[Οἰκον.] Τιμὴ* καλεῖται ἡ ποσότης τοῦ χρήματος, ἥτις δίδεται εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ ἐμπορεύματος, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ εἰς χρῆμα ἀξία ἑνὸς ἀντικειμένου. Οὕτω κατὰ τὸν Philippovich «τιμὴ εἶναι ἡ σχέσις δύο ἀγαθῶν, ὧν τὸ ἓν εἶναι τὸ χρῆμα». Ὁ Conrad ὡς τιμὴν θεωρεῖ «τὸ ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ πράγματός τινος ἐπιτευχθὲν ἀντίτιμον», μὲ τὴν ἐπεξήγησιν ὅτι ἡ τιμὴ δηλοῖ τὴν ποσότητα ἀγαθοῦ τινος, ἥτις δίδεται ἢ ἀπαιτεῖται δι' ἕτερον τοιοῦτον.

Κατὰ τὴν πλέον ἐπικρατοῦσαν γνώμην τῶν συγγραφέων, στενὸς ὑφίσταται σύνδεσμος μεταξὺ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀξίας, τῆς τιμῆς οὔσης μιᾶς ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις της. Τελευταίως μόνον παρατηρεῖται ἡ τάσις, ἐν τῇ θεωρητικῇ κοινωνικῇ οἰκονομικῇ, τοῦ χωρισμοῦ τῶν προβλημάτων τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀξίας. Ἰδιαιτέρως μάλιστα ὁ Gustav Cassel, προσπαθῶν διὰ τῆς διδασκαλίας του νὰ μεταβάλῃ ὁλόκληρον τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν εἰς θεωρίαν τῶν τιμῶν καὶ ἀποδίδων ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὑποστηρίζει ὅτι, ἐφόσον δὲν εἶναι κατορθωτὸν νὰ ὑπάρξῃ μία ἀνταλλακτικὴ σχέσις, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ χρήματος, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν περὶ ἀξίας θεωρίαν, ἡ θεωρία περὶ τῶν τιμῶν πρέπει νὰ ἀναπτυχθῇ μεμονωμένως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς σχέσεως ἢ συναφείας μετὰ τῆς θεωρίας περὶ ἀξίας. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐκτὸς τοῦ Cassel, ἀκολουθοῦν σήμερον καὶ οἱ Liefmann, Dietzel, Ottlilienfeld, Fetter Young καὶ Knight. Ἀντιθέτως, ὁ Charles Gide ἀκολουθῶν τὰ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ παραδεδεγμένα, ἰσχυρίζεται ὀρθῶς ὅτι «ἡ τιμὴ εἶναι ἡ ἀξία μετρημένη μὲ τὸ νόμισμα, ἢ ἄλλως, τὸ ποσὸν τοῦ νομίσματος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ δώσωμεν διὰ νὰ προμηθευθῶμεν ἀντ' αὐτοῦ ἓν ἀγαθὸν ἢ μίαν ὑπηρεσίαν». Διὰ τῆς διαμορφώσεως τοῦ νομίσματος ὡς γενικοῦ μέσου ἀνταλλαγῆς ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν πάντοτε ὅτι ἐκ τῶν πολυτίμων μετάλλων ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἔλαβον τὸν νομισματικὸν τύπον, αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν καθορίζονται διὰ ποσότητος χρηματικῶν μονάδων. Κατὰ τὴν ὀρθὴν δὲ γνώμην τῶν περισσοτέρων συγγραφέων, διὰ τὸν ὅσον ἔνιστι πλησιέστερον καθορισμὸν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς τιμῆς καὶ τῶν ὁρίων περὶ ἃ στρέφεται αὕτη, πρέπει ἀναγκαστικῶς νὰ ὑποθέσωμεν ὡς παραμένουσαν σταθεράν, ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτῆς, μίαν ὡρισμένην χρηματικὴν μονάδα.

Ὁ σχηματισμὸς τῆς τιμῆς ἰδίως ἐξετάζεται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ τῶν παραγωγῶν καὶ τῶν μονοπωλιακῶν τιμῶν. Ἐνδιαφέρουσα θεωρία ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν εἶναι ἡ τοῦ Cassel, κατὰ τὴν ὁποίαν: «Ὁ σχηματισμὸς τῶν τιμῶν ἔχει τὸ καθῆκον νὰ περιορίσῃ τὴν ζήτησιν τῶν ἀγαθῶν μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον δύναται αὕτη νὰ ἱκανοποιηθῇ μὲ τὰ ὑπάρχοντα μέσα». Ἐπὶ τοῦ συστήματος τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ κατανάλωσις δύναται νὰ εὐρυνθῇ ἀναλόγως τῆς αὐξανομένης ζητήσεως τῶν καταναλωτῶν, ἢ νὰ περιορισθῇ κατὰ βούλησιν, καὶ πάλιν ἀναλόγως τῆς δυσπραγίας τῆς ἀγορᾶς, μὴ ὑπάρχοντος περιορισμοῦ ἐκ φυσικῶν ἢ οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὰς μονοπωλιακὰς καταστάσεις. Ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, ἐπειδὴ πολλοὶ ἔχοντες διαθέσιμα οἰκονομικὰ ἀγαθὰ προσφέρονται νὰ πωλήσωσιν, ἄλλοι δέ, ἔχοντες ἀνάγκην τούτων, προσφέρονται νὰ ἀγοράσωσιν, ἡ τιμὴ τελικῶς κανονίζεται ἐν τῇ ἀγορᾷ διὰ τῆς σιωπηρᾶς τῶν μερῶν συμφωνίας, ἤτοι τῆς ἀμοιβαίας σταθμίσεως τῶν ἑκατέρωθεν ἀξιώσεων. Κατὰ τὸν Philippovich, ἐπὶ τοῦ συστήματος τούτου παρατηροῦνται δύο ἀντίθετοι τάσεις τῶν συναλλασσομένων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐπιθυμία τοῦ πωλητοῦ ν' ἀποκτήσῃ μεγάλον ἀντάλλαγμα, ἀδιαφόρως τῆς οἰκονομικῆς ἀξίας τοῦ προσφερομένου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀγοραστοῦ τῆς ἀποκτήσεως οἰκονομικοῦ ἀγαθοῦ εἰς εὐθηνὴν τιμὴν καὶ μὲ ἐλαχίστην χρηματικὴν θυσίαν.

Τὸ ὅριον, πέριξ τοῦ ὁποίου στρέφεται ἡ τιμὴ ἐπὶ τῶν κατὰ βούλησιν αὐξητῶν ἐμπορευμάτων, εἶναι καθ' ὁμόφωνον σχεδὸν τῶν οἰκονομολόγων γνώμην τὰ παραγωγικὰ ἔξοδα, συντείνοντος κατὰ πολὺ καὶ τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Κατὰ τοὺς Cornelissen, Marshall Gide, Perreau κ. ἄ., ἡ ἀξία ἀγαθοῦ τινος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς. Ὡς ἐκ τούτου μεγάλην ὠφέλειαν δύναται νὰ προσπορισθῇ, θέτων πολλάκις καὶ ἐκτὸς συναγωνισμοῦ τοὺς ἄλλους παραγωγούς, ὁ δυνάμενος νὰ παράγῃ δι' ἐλασσόνων παραγωγικῶν ἐξόδων. Ἀντιθέτως, ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ παραχθῶσι κατὰ βούλησιν, ἔχει ἐφαρμογὴν ὁ νόμος, ὄχι τοῦ ἐλαχίστου, ἀλλὰ τοῦ μεγίστου κόστους τῆς παραγωγῆς.

Ὁ νόμος ἐξ ἄλλου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως κέκτηται μεγίστην σημασίαν ἐκεῖ ὅπου ὁ διαγωνισμὸς εἶναι ἰσχυρός, ὡς π. χ. εἰς τὰ εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἐνῷ εἰς τὰ εἴδη τῆς πολυτελείας καὶ εἰς τὰ μὴ ἀμέσου χρείας ὁ διαγωνισμὸς ἐμφανίζεται ἀσθενής. Κλασσικὸν παράδειγμα ἀναφέρεται παρὰ τῶν παλαιοτέρων συγγραφέων τὸ τῶν φερέτρων, τῶν ὁποίων, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἐξευτελισθῇ ἡ τιμὴ αὐτῶν ἀνερχομένης τῆς προσφορᾶς, δὲν εὑρίσκουν ἀγοραστάς.

Ἀσφαλὲς συμπέρασμα ἐπὶ τοῦ πολυπλόκου σημείου τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν, δύναται νὰ ἐξαχθῇ συμφώνως τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Cassel ὅτι «ἡ κανονικὴ τιμὴ σχηματίζεται ἐν τῇ διαδικασίᾳ τῶν κυμάνσεων τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως μὲ τὴν κατεύθυνσιν προσαρμογῆς πρὸς τὰ ἔξοδα τὰ παραγωγικά», λαμβανομένου πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι κάτω τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων δὲν δύναται νὰ πωλῆται ἐμπόρευμά τι, καὶ τοῦτο διότι θὰ περιορισθῇ ἡ παραγωγὴ καὶ θὰ καταπαύσῃ ἡ προσφορά. Ὡσαύτως καὶ εἰς ὑψηλὰς τιμὰς δὲν δύνανται νὰ πωλοῦνται διαρκῶς τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθά, ἐφόσον τὸ κίνητρον τοῦ κέρδους θὰ ὠθήσῃ τοὺς παραγωγοὺς νὰ προσφέρουν παρόμοια ἀγαθὰ πρὸς τὰ τοῦ συναγωνιστοῦ των, καὶ ἑπομένως λόγῳ τῆς προσφορᾶς θὰ ἐπέλθῃ βαθμιαία ἔκπτωσις τῶν τιμῶν.

Ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν ἐξόδων τῆς παραγωγῆς διετυπώθησαν πολλαὶ ἀντιλήψεις. Ἐκ τούτων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ τῆς ψυχολογικῆς σχολῆς, τῶν Walras, Pareto, Marshall, Ricardo καὶ τελευταίως τοῦ Cassel, ἡ πλέον σημαντική. Ἐξ αὐτῶν ἡ ψυχολογικὴ σχολὴ ἐδίδαξεν ὅτι αἱ τιμαὶ καθορίζουν τὰ ἔξοδα παραγωγῆς. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ὑπεστήριξαν οἱ Friedrich von Wieser, Carl Menger, Walras, Böhm, Rawerk, Schumpeter κ. ἄ. Οἱ Ricardo καὶ Marshall εἰς τὰ λοιπὰ παραγωγικὰ ἔξοδα προσθέτουν τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀποταμίευσιν, ὡς νέους συντελεστάς. Οἱ Warlas καὶ Pareto, ἱδρυταὶ τῆς λεγομένης μαθηματικῆς σχολῆς, ἐρευνῶντες τὰ σπουδαιότερα προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν τιμῶν, καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ἀνάγκης τῆς ἰσορροπίας τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων μετὰ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ καταστάσεως.

Ἡ θεωρία τοῦ Cassel καθορίζει τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τῆς ἐργασίας, τοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ ἐδάφους ὡς μιᾶς ὁμοιομόρφου λειτουργίας. Τελικῶς τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Cassel ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν τιμῶν, αἵτινες πληρώνονται διὰ τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς. Αἱ θεωρίαι τοῦ Cassel περὶ τοῦ προβλήματος τῶν τιμῶν κατέλαβον τὴν πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀνδρ. Μιχαλακοπούλου,* «Τὸ γαλλικὸν φράγκον· τὰ ἐκ τῆς κρίσεώς του διδάγμ τα» (1926).—*Σ. Ζολώτα,* «Θεωρητικὴ κοινωνικὴ οἰκονο.ικὴ» (Παραδόσεις 19:9—1930).—*Γ Χαριτάκη,* «Οἰκονομία καὶ οἰκονομικὴ» (1932), «Παραγωγὴ καὶ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις αὐτῆς» (193 :). (Ἀμφότερα ἐξ ἀνατυπώσεως ἐκ τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας»).—*Τοῦ αὐτοῦ,* «Αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις καὶ αἱ κρίσεις» (19 2).—*Δ. Καλιτσουνάκι,* «Οἰκονομικὴ πρόγνωσις. Ὁ ρυθμὸς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ» (1930).—*Α. Σπουργίτου,* «Γενικὴ ἰδιωτικὴ οἰκονομικὴ» (1932).—*Κ. Βαρβαρέσσου,* «Πολιτικὴ οἰκονομία» (Παραδόσεις 1930).—*Ε. Μπόνου,* «Περὶ παγίων καὶ κυκλοφορούντων κεφαλαίων (1916).—*Θ. Κουτούπη,* «Πολιτικὴ οἰκονομία» ('93).—*Ν. Γουναράκη,* «Στοιχεῖα πολιτικῆς οἰκονομίας» (1918).—*Κ. Βουρνάζου,* «Πολιτικὴ οἰκονομία» (1918).—*Σ. Στεφανοπούλου,* «Ἡ κρίσις τοῦ νομίσματος καὶ τῶν συναλλαγμάτων» (927).—*Δ. Θ. Γεωργιάδου,* «Ἡ πληθώρα καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν καὶ τῶν διακυμάνσεων τοῦ συναλλάγματος» (1929).—*Ansiaux,* «Traité d' économie politique» (τρεῖς τόμοι 1926— 27).—*Perreau,* «Cours d' économie politique» (2 τόμοι 1927—1928).—*Truchy,* «Cours d' économie politique» (1919).—*Gide,* «Cours d' économie politique» (1918).—*Turgeon,* «Étude critique de la loi de l'offre et de la demande», ἐν «Journal des économistes» (1925).—*Bodin,* «La notion de valeur» (ἐν «Revue d' économie politique», 1914).—*Aftallon,* «Les crises périodiques de surproduction» (1913).—*Cornellisen.* «Théorie de la valeur, refutation des théories de Rodbertus, Carl Marx, Stanley Zevons et Böhm Bawerk» (1913). Δ. Θ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

—*[Ρωμ. Δίκ.] Τιμὴ* εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῆς προσωπικότητος ἑκάστου ἐν τῇ πολιτείᾳ. Αὕτη ἢ δύναται νὰ αὐξηθῇ δι' ἐξαιρετικῶν διακρίσεων, ἢ ἀντιθέτως νὰ μειωθῇ κάτω τοῦ κοινοῦ μέτρου Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει, κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν μειώσεις.

1) Μείωσις τῆς τιμῆς ἐκ κοινωνικῆς περιφρονήσεως, συνεπείᾳ αἰσχρᾶς διαγωγῆς (turpitudo). Αὕτη ἐπιρροὴν ἔχει ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ καὶ ἡ ἔκτασίς της δὲν εἶναι εὐρεῖα, διὰ τῆς βελτιώσεως δὲ τῶν ἠθῶν τοῦ ἀτόμου ἐπέρχεται ἀποκατάστασις. Συνέπεια ἔμπρακτος τῆς turpitudo ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ Δικαίῳ εὕρηται ἐπὶ τῆς ἐκ διαθήκης διαδοχῆς, ἐπιτρεπομένης τῆς διαρρήξεως ταύτης ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, ἂν ἐγκατασταθῶσι πρόσωπα αἰσχρά. Ἐν τῷ νεωτέρῳ δικαίῳ ἐπάγεται ἀνικανότητα πρὸς ἐπιτροπείαν.

2) Ἄλλη μείωσις τιμῆς εἶναι ἡ ἐπερχομένη δυνάμει διατάξεως νόμου καλουμένη τεχνικῶς infamia. Πηγὴ ταύτης εἶναι τὰ πραιτωρικὰ ἔδικτα καὶ αἱ αὐτοκρατορικαὶ διατάξεις. Πρὸ παντὸς ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἀτιμία εἶναι συνέπεια καταδίκης (ἀτιμία ἔμμεσος). Τοιαύτην συνεπήγετο ἡ καταδίκη ἕνεκα τῶν ἑξῆς ἰδιωτικῶν ἀδικημάτων: ἁρπαγῆς, κλοπῆς, ὕβρεως καὶ ἀπάτης. Ἐπίσης ἄτιμος καθίστατο ὁ καταδικαζόμενος ἑταῖρος, ἐπίτροπος, ἐντολοδόχος κλπ. Ἐν τῷ νεωτέρῳ Δικαίῳ αἱ ἀνωτέρω συνέπειαι τῆς καταδίκης ὡς ποιναὶ δὲν ἰσχύουσιν. Ἐν τούτοις ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου θεσπίζονται ἰδιαίτεραι ἐκπτώσεις ἀτιμωτικαὶ ἐν περιπτώσει καταδίκης ἐπὶ ὡρισμένοις ἀδικήμασιν. Ἐκτὸς τῆς ἐμμέσου ἀτιμίας διακρίνεται καὶ ἡ ἄμεσος ἐπερχομένη ὡς συνέπεια ἄνευ προηγουμένης δικαστικῆς ἀποφάσεως, οἷον ἐν περιπτώσει διπλῆς μνηστείας, διγαμίας, παραβάσεως πενθίμου ἐνιαυτοῦ κλπ.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἄνω ἀποτελεσμάτων ἡ κοινὴ μείωσις τῆς τιμῆς ἔχει σημασίαν ὡς ἐπίδρῶσα ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ κανονίζουσα τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔννοιαν συνάπτεται μετὰ τοῦ πρώτου εἴδους.
Α. Κ.

—*[Χριστ. Ἠθ.]* Πᾶς ἄνθρωπος, καὶ δὴ Χριστιανός, ἐκ τοῦ καθήκοντος τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ὁρμώμενος καὶ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ *τιμὴ* εἶναι πολύτιμον ἀγαθόν, ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίζῃ τὴν ἀξίαν τοῦ πλησίον, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι οὗτος καὶ ἀπονέμῃ αὐτῷ τὸν προσήκοντα σεβασμόν, ἀποφεύγων πᾶν ὅτι καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ἠδύνατο νὰ διασείσῃ αὐτὴν καὶ ὑποστηρίζων αὐτὴν κατ' ἀστηρίκτων προσβολῶν καὶ διαβολῶν μετὰ θάρρους καὶ ἀνιδιοτελείας. Ζήτημα μόνον δύναται νὰ ἐγερθῇ, ἐὰν ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν παρ' ἀνθρώποις τιμὴν ἐν τῷ ἐπιγείῳ τούτῳ βίῳ. Βεβαίως ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ τείνῃ νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν Θεόν, ζητῶν παρ' αὐτοῦ τὴν τιμήν, ἣν θεωρῶν ὡς τὴν ὑψίστην δύναται, ὅταν ἔχῃ ταύτην, νὰ ἀδιαφορῇ περὶ τῆς παρ' ἀνθρώποις τιμῆς (Ἰωανν. 5, 41. 12, 43, Α' Θεσ. 2, 6). Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀποβλέπων εἰς τὰ ἐκ τῆς τιμῆς προερχόμενα ἀγαθὰ καὶ δὴ τὴν ἐνίσχυσιν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος καὶ τὴν ἐπιτυχεστέραν ἐπίτευξιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν προτροπὴν τῶν ἄλλων πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, πρέπει νὰ τείνῃ πρὸς τὴν τιμὴν (θεωρῶν ταύτην οὐχὶ ὡς σκοπόν, ἀλλ' ὡς μέσον), δι' ἠθικῶν μέσων καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ψεύδους, τῆς ἀπάτης, τῆς κολακείας, τῆς ὑποχωρήσεως πρὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς καὶ τῶν ὁμοίων, διακρίνων οὕτω τῆς ψευδοῦς τὴν ἀληθῆ τιμήν. Ἡ πρὸς τὴν τιμὴν ἀδιαφορία τοῦ Χριστιανοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὡς ἐλάττωμα αὐτοῦ, ὀφείλοντος μάλιστα νὰ ὑποστηρίζῃ αὐτὴν προσβαλλομένην καὶ δὴ ὅταν ἐξ αὐτῆς ἐξαρτῶνται, οὐχὶ προσωπικοί, ἀλλὰ σπουδαῖοι γενικοὶ σκοποί. Ὁ βίος τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων ἀποδεικνύει τοῦτο πασιφανῶς.
Κ. Ι. Δ.

—*[Στρατ.] Τιμαὶ πολέμου* καλοῦνται αἱ ἀποδιδόμεναι ὑπὸ τοῦ νικητοῦ πρὸς τὸν ἀντίπαλον, τὸν ἐξαναγκασθέντα νὰ παραδώσῃ φρούριον ἢ ὀχυρὰν περιοχήν. Ὁσάκις συμφωνηθῇ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἡ ἀπόδοσις τιμῶν πολέμου, τότε τὸ μὲν πολιορκούμενον στράτευμα ἐξέρχεται ἐκ τοῦ φρουρίου ἢ ἐκ τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς μὲ πλήρη ὁπλισμὸν καὶ μὲ τὸ πυροβολικὸν τοῦ πεδίου (τὸ ἑλισσόμενον), ὁ δὲ νικητὴς καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς παρελάσεως ταύτης παρουσιάζει ὅπλα καὶ αἱ μουσικαί του παιανίζουσι τὸν ἐθνικὸν ὕμνον τοῦ ἀντιπάλου, οἱ δὲ σαλπιγκταί του ἠχοῦσι τὰ σχετικὰ ἐμβατήρια.

Τιμαὶ στρατιωτικαὶ καλοῦνται αἱ ἀποδιδόμεναι, εἴτε ὑπὸ ὁμάδος ἀξιωματικῶν, εἴτε ὑπὸ ἐνόπλου στρατιωτικοῦ τμήματος, εἴτε διὰ κανονιοβολισμοῦ, πρὸς διάφορα ἄτομα, ὡς π. χ. βασιλέα, πρόεδρον δημοκρατίας, διοικητὴν σώματος ἢ μεραρχίας, διοικητὴν ναυστάθμου ἢ στόλου κτλ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τιμῶν τούτων ὑπάγονται καὶ αἱ *ἐπικήδειοι τιμαί.* Περὶ τῶν προσώπων πρὸς ἃ ἀποδίδονται τιμαί, καθὼς καὶ περὶ τοῦ εἴδους τῶν ἑκάστοτε τιμῶν, προβλέπει ὁ κανονισμὸς πόλεων.
Ν. Θ. Κ.

—*[Ναυτ.]* Αἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἢ ἀπὸ τοῦ πλοίου ἀποδιδόμεναι *τιμαὶ* πρὸς πρόσωπον δικαιούμενον τοιούτων ποικίλλουσι κατὰ τὸν βαθμὸν ἢ τὴν ἐπισημότητα τοῦ προσώπου. Ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν σημαίαν καὶ πρὸς διερχόμενον ἐγγὺς ὁμοεθνὲς ἢ ξενικὸν πολεμικόν. Συνίστανται δὲ αἱ τιμαὶ εἰς μὲν τοὺς κατωτέρους ἐπιτελεῖς εἰς ὑποδοχὴν διὰ δύο ἀνδρῶν τῆς φρουρᾶς καὶ ἁπλοῦ συρίγματος, εἰς δὲ τοὺς ἀνωτέρους τοιούτους διὰ τεσσάρων ἀνδρῶν καὶ διπλοῦ συρίγματος, καὶ εἰς τοὺς γενικοὺς δι' ἓξ ἀνδρῶν καὶ τριπλοῦ συρίγματος. Ὅταν δὲ κυβερνήτης πλοίου ἔχων ἀνώτερον βαθμὸν ἐπισκέπτεται πλοῖον ἐπισήμως, παρατάσσεται πρὸς πρύμναν καὶ τμῆμα τῆς φρουρᾶς τοῦ πλοίου. Μοίραρχοι, ἀρχηγοὶ καὶ γενικοὶ ἀξιωματικοὶ χαιρετῶνται καὶ διὰ βολῶν πυροβόλων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ τιμωμένου προσώπου· ἐπίσης ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ὁ πρωθυπουργός, ὁ νομάρχης, πᾶς πρεσβευτὴς ἢ πρόξενος ἐπισήμως τὸ πλοῖον ἐπισκεπτόμενος. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν κανονιοβολισμῶν ἐπαίρεται εἰς τὸ ἐπίπηλον τοῦ ἱστοῦ ἡ σημαία τοῦ κράτους, εἰς ὃ ἀνήκει τὸ τιμώμενον πρόσωπον, ἢ τὸ διακριτικὸν σῆμα αὐτοῦ, ἐὰν πρόκειται περὶ ὁμοεθνῶν, κατὰ τὰ ἔθιμα δὲ τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ συνεπήρετο καὶ ὁ ἀρχηγός. Ἐὰν τὸ τιμώμενον πρόσωπον εἶναι ὁ ἀνώτατος ἄρχων κράτους, ἅμα ὡς φανῇ διακριτικὸν αὐτοῦ σῆμα, σημαιοστολίζονται πάντα τὰ ἐν τῷ λιμένι πολεμικὰ πλοῖα, ἀσχέτως ἐθνικότητος, καὶ ἀρχίζουν πῦρ συγχρόνως. Οὐδεὶς χαιρετισμὸς δύναται νὰ γίνῃ διὰ βολῶν περισσοτέρων τῶν 21, ὡς δηλαδὴ χαιρετᾶται ἡ σημαία τοῦ κράτους, εἰς οὗ τὸν λιμένα καταπλέει σκάφος ξενικόν Μόνον ὁ τσάρος ἐχαιρετᾶτο κατ' ἔθιμον διὰ 31 βολῶν. Οὐδεὶς δὲ χαιρετισμὸς διὰ βολῶν μένει ἀναπάντητος. Ἄλλοτε, σὺν τῇ ἐπάρσει τοῦ σημαιοστολισμοῦ, ἠραιοῦντο ἐπὶ τῶν κεραιῶν οἱ ἄνδρες καὶ ἀποκαλυπτόμενοι ἐκίνουν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸν πιλίσκον πρὸς δεξιὰ καὶ ὁριζοντίως, ἀναφράζοντες «ζήτω» (ὁ βασιλεύς, πρόεδρος, αὐτοκράτωρ) κλπ. ἑπτάκις καὶ ἅμα τῷ ἑκάστοτε κελεύματι τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς φυλακῆς, φέροντος καὶ αὐτοῦ «πρώτην στολήν».
Ζ. Ε. Λ.

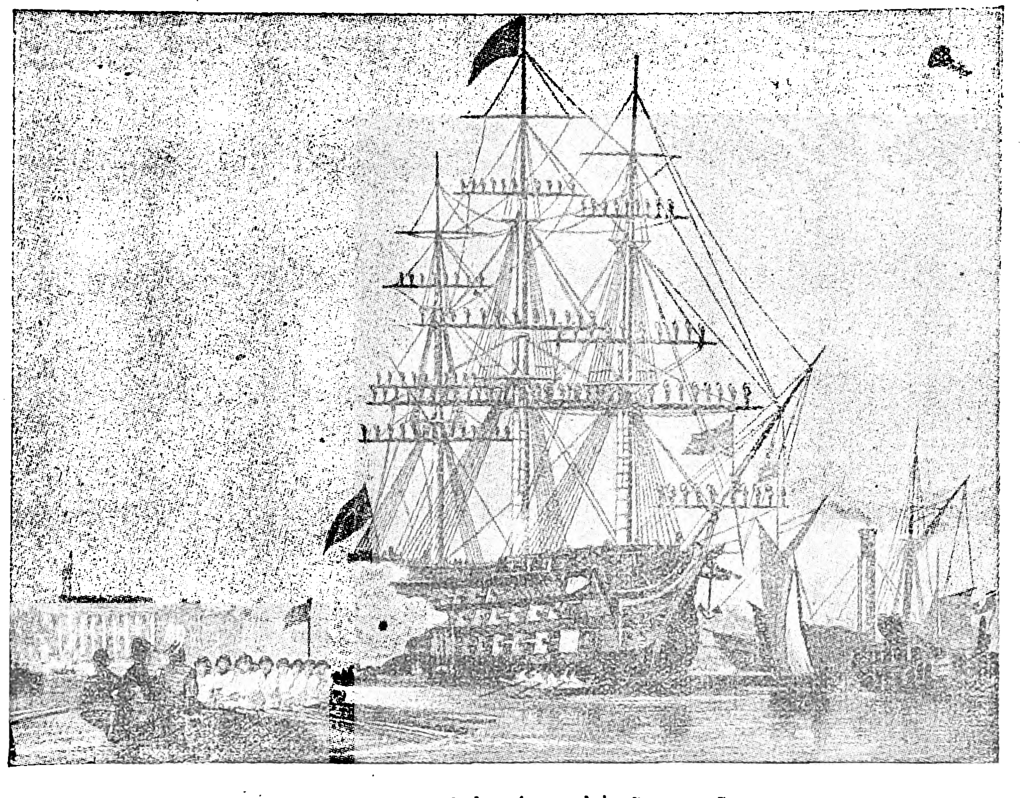

Ἀπόδοσις τιμῶν μετ' ἀραιώσεως ἐπὶ τῶν κεραιῶν.

— **τιμαὶ** ***βασιλικαὶ*** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *βασιλικαὶ τιμαί.*

— **τιμαὶ** ***ἐπικήδειοι***· βλ. λ. *ἐπικήδειοι τιμαί.*

— **τιμὴ** ***ἐνδεικνυμένη*** (ἡ) *['Ηλεκτρ.]*· βλ. λ. *ἐνδεικνυμένη.*

— **τιμὴ** ***συμψηφισμοῦ***· βλ. λ. *συμψηφισμοῦ τιμή.*

— **τιμῆς** ***συναίσθημα.*** Τὸ συναίσθημα τοῦτο γεννᾶται ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν οὗτος ἔχῃ τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἠθικῆς ἀξίας καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων, ὅταν δηλαδὴ τιμᾷ ἑαυτὸν καὶ γνωρίζῃ ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τιμᾶται. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ συναίσθημα τιμῆς εἶναι εὐάρεστον. Ἐὰν τοὐναντίον ἔχῃ τις τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας ἀπαξίας ἢ ἀναγνωρίζῃ ὅτι οἱ ἄλλοι δὲν ἐκτιμῶσιν αὐτόν, ἢ καὶ ἀμφότερα, τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς εἶναι δυσάρεστον. Τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς ἐν γένει ἀνήκει εἰς τὰ ἠθικὰ συναισθήματα καὶ εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐλατηρίων τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου.
Χ. ΞΣ

Τιμηγενίδης. Θηβαῖος, υἱὸς τοῦ Ἕρπυος, τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος ἐν Θήβαις, καὶ εἷς τῶν κυριωτέρων μηδιζόντων, τῇ συμβουλῇ τοῦ ὁποίου οἱ Πέρσαι κατέλαβον τὴν δίοδον τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ κατέσχον συνοδείαν προμηθειῶν τῶν Ἑλλήνων μετὰ 500 ὑποζυγίων (*Ἡροδ.* Θ', 38). Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην οἱ Ἕλληνες, ἐπελθόντες κατὰ τῶν Θηβῶν, ἐζήτησαν τὴν ἔκδοσιν τῶν προδοτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Τιμηγενίδην, τοὺς ὁποίους παραλαβόντες καὶ ὁδηγήσαντες εἰς Κόρινθον ἐθανάτωσαν.
Α. Θ. Σ.

τίμημα (τό)· τὸ ἀνθ' οὗ τιμᾶταί τι, τὸ ἀντίτιμον, ἡ ἀξία, ἡ τιμή || (ἀρχ.) ὁ προσδιορισμὸς τῆς ποινῆς τοῦ κατηγορουμένου ὑπὸ τοῦ κατηγόρου ἐν τοῖς λεγομένοις «τιμητοῖς ἀγῶσιν».

Τιμησίας, ἢ *Τιμήσιος.* Κλαζομένιος, ἱδρύσας τῷ 656 π. Χ. τὴν ἐν Θρᾴκῃ πόλιν τῶν Ἀβδήρων, ἐπαινούμενος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καὶ Αἰλιανοῦ ὡς συνετὸς καὶ ἐνάρετος. Ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν, καταστρεψάντων τὴν πόλιν, ἐλατρεύετο βραδύτερον ὑπὸ τῶν Τηΐων, οἵτινες φεύγοντες τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Περσῶν ἀνῳκοδόμησαν αὐτὴν περὶ τὸ 543 π. Χ. (*Ἡροδ.* Α' 168).
Α. Θ. Σ.

Τιμησίθεος. Ἀρχαῖος Ἕλλην τραγικὸς ποιητής, ἀγνώστου χρόνου καὶ καταγωγῆς. Ἀναφέρει αὐτὸν ὁ Σουΐδας ὡς συγγραφέα τῶν ἔργων: «Δαναΐδες», «Ἕκτορος λύρα», «Ἡρακλῆς», «Ἰξίων», «Καπανεύς», «Μέμνων», «Μνηστῆρες», «Ζηνὸς γοναί», «Ἑλένης ἀπαίτησις», «Ὀρέστης», «Πυλάδης», καὶ «Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης».
Π. Ν. Π.

Τιμησίλεως. Τύραννος τῆς Σινώπης, τοῦ ὁποίου τὴν τυραννίαν κατέλυσεν ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων *Ἀθηνοκλῆς* (βλ. λ.) τῷ 444 π. Χ., ἐγκαταστήσας ἐν αὐτῇ ἑξακοσίους ἀποίκους Ἀθηναίους.
Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

τίμησις,—*εως* (ἡ)· ὁ προσδιορισμὸς τῆς τιμῆς, ἐκτίμησις.

— *['Αρχ.] Τίμησις* (λατ. census) ἐκαλεῖτο ἡ ἐν Ρώμῃ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῶν ὑπάτων, εἶτα δὲ (ἀπὸ τοῦ 443 π. Χ. ἔτους) ὑπὸ ἰδίων ἀρχόντων, τῶν *τιμητῶν*, τελουμένη ἀνὰ πᾶν ἕκτον ἔτος ἀπογραφὴ τῶν πολιτῶν καὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας οἱ Ρωμαῖοι ἐστρατολογοῦντο, ἐφορολογοῦντο καὶ ἐψήφιζον. Οὕτω συνέστησαν ἐν Ρώμῃ πέντε *συμμορίαι (classes)* πολιτῶν, ὑποδιαιρούμεναι εἰς *λόχους* (*centurias*), καταγραφέντων πάντων τῶν ἔν τε τῇ Ρώμῃ οἰκούντων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς διατριβόντων καὶ ὑποχρεωθέντων, ἵνα *ἐνόρκως* ἕκαστος δηλώσῃ μετὰ τοῦ ὀνόματός του καὶ τὸ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων, ἂν εἶχε, τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν, τὰς στρατείας, ὧν αὐτός τε καὶ ἐκεῖνοι μετέσχον, καὶ δὴ τὴν ἀξίαν τῆς περιουσίας αὐτοῦ, παλαιότερον μὲν τῆς φανερᾶς, ἤτοι τῆς ἐγγείου, ὕστερον δέ, ἀπὸ τῆς τοῦ 'Αππίου Κλαυδίου τιμητείας, καὶ τῆς ἀφανοῦς, ἤτοι τῆς χρηματικῆς. Οὕτως ἐν τοῖς ἑξῆς δικαιότερον ἐν τῷ τιμοκρατικῷ τῶν Ρωμαίων πολιτεύματι καθωρίζετο, μετὰ τὴν ἀνὰ πᾶν ἕκτον ἔτος γινομένην τίμησιν διὰ τοῦ λεγομένου *καθαρμοῦ* (*custrum*) ἡ ἑκάστου πολίτου ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξις, ἥτις μετεβάλλετο αὐξανομένης ἢ μειουμένης τῆς περιουσιακῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Ε. ΔΙ. Κ.

—**τίμησις** ***ἐν προικὶ*** *['Αρχ. Δικ.]*. 'Εκαλεῖτο ἡ ἐκτίμησις τῆς παρεχομένης προικὸς εἰς τὸν μελλόνυμφον, ἥτις ἐγίνετο συνήθως παρόντων μαρτύρων ἐκ συγγενῶν ἢ φίλων ἢ καὶ δούλων, ἢ καὶ ἐγγράφως, ὅτε καθωρίζοντο καὶ οἱ τιθέμενοι ὅροι περὶ τῆς διαχειρίσεως, περὶ τῆς τύχης καὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς προικός. «'Εάν τίς τι ἀτίμητον δῷ ἕνεκα τοῦ γάμου, ἐὰν ἀπολίπῃ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα, ἢ ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐκπέμψῃ τὴν γυναῖκα, οὐκ ἔξεστι πράξασθαι τῷ δόντι ἢ ὃ μὴ ἐν προικὶ τιμήσας ἔδωκε» (*'Ισαίου*, Περὶ Πύρρου, κληρ. 35). 'Η σύζυγος, στερουμένη τοῦ δικαιώματος νὰ ἔχῃ ἰδίαν περιουσίαν ἢ ἐξώπροικα, ἀπέκτα μόνον κυριότητα ἐπὶ τῶν διδομένων αὐτῇ δώρων (διαπαρθένια), ἐπὶ τῶν ἱματίων καὶ κοσμημάτων, καὶ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ αὐτὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἡ ἀξία αὐτῶν δὲν ὑπερέβαινε τὸ μέδιμνον σίτου. Ι. Δ. Ζ.

τιμητεία (ἡ) (λατ. censura) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων τὸ ἀξίωμα, ἡ ἐξουσία καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐν Ρώμῃ ***τιμητοῦ*** (βλ. λ.). Ε. ΔΙ. Κ.

τιμητὴς (ὁ)· ὁ ἐκτιμῶν, ἐκτιμητής, ὁ προσδιορίζων τὴν ἀξίαν τινός· || *τιμηταὶ* (οἱ) παρὰ Ρωμαίοις (βλ. κατ.).

— *['Αρχ.] Τιμητὴς* ἢ *κήνσωρ* ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων ἴδιός τις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ ἐκλεγόμενος ἄρχων, κύριον ἔργον ἔχων τὴν ἐκτίμησιν τῆς τῶν πολιτῶν περιουσίας κατὰ τὴν πρὸ αὐτοῦ γινομένην ἀπογραφὴν αὐτῶν.

Οἱ τιμηταί, οἵτινες ἦσαν δύο, ἐκλεγόμενοι καὶ θεωρούμενοι ὡς «ἡ ἱερωτάτη καὶ μεγίστη ἐν Ρώμῃ ἀρχή, ὡς κορυφὴ τιμῆς καὶ ἁπάσης τῆς τῶν Ρωμαίων πολιτείας ἐπιτελείωσις» (*Διον. 'Αλικ.*, Δ. 22) κατεστάθησαν κατὰ πρῶτον τῷ 443 π Χ. Τῆς ἀρχῆς τῶν τιμητῶν μετέσχον ἀπὸ τοῦ 351 π. Χ. καὶ οἱ πληβεῖοι, ἀπὸ δὲ τοῦ 339 π. Χ. κατὰ νόμον τοῦ δικτάτωρος Ποπλιλίου Φίλωνος ἢ ἀμφότεροι ἢ ὁ ἕτερος τῶν τιμητῶν ἔδει νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν πληβείων. 'Εξελέγοντο δ' οἱ τιμηταὶ ὑπὸ τῆς λοχίτιδος τοῦ δημίου ἐκκλησίας ἀνὰ πᾶν ἕκτον ἔτος, ἀπὸ δὲ τοῦ 434 ἐπὶ χρονικὸν διάστημα 18 μηνῶν, ὅσον δηλαδὴ ἀπῄτει ἡ τοῦ ἔργου τῆς τιμήσεως ἐκπλήρωσις. 'Ο ἕτερος τῶν τιμητῶν, διὰ κλήρου ἐκλεγόμενος, καθώριζε πρῶτον διὰ τῆς formulae census, ἤτοι διὰ τοῦ τυπικοῦ διαγράμματος τῆς τιμήσεως, τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ πολῖται ἔδει νὰ καταγραφῶσιν. 'Επὶ τῇ βάσει δὲ τῆς γενομένης ἀπογραφῆς συνετάσσοντο ὑπὸ τῶν τιμητῶν οἱ κατάλογοι: ὁ φορολογικός, ὁ ἐκκλησιαστικός, ἤτοι ὁ τῶν μετεχόντων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ δήμου πολιτῶν, ὁ στρατιωτικός, ὁ τῶν ἀκτημόνων ἢ ἀτίμων, καὶ ὁ τῶν ἱππέων. Κατὰ δὲ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους συνέτασσον προσέτι οἱ τιμηταὶ καὶ τὸν κατάλογον τῶν συγκλητικῶν, ἐνήργουν δ' ἐπίσης καὶ τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν φόρων καὶ τῶν δημοσίων ἔργων καὶ παροχῶν καὶ τέλος εἶχον καὶ τὴν τῶν πολιτῶν ἠθῶν ἐπιμέλειαν, δικαιούμενοι νὰ διαγράφωσι πάντα πολίτην ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ νὰ καταγράφωσιν αὐτὸν εἰς κατωτέραν, ἂν διέπραττε κολάσιμόν τινα πρᾶξιν. 'Η ἀρχὴ τῶν τιμητῶν κατηργήθη ἐπὶ Σύλλα, ἀνασυσταθεῖσα δ' αὖθις τῷ 70 π. Χ. ἡνώθη ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, τῷ 22 π. Χ., μετὰ τῆς ὑπατικῆς, βραδύτερον δὲ πάλιν, διακριθεισῶν τῶν ἐξουσιῶν, τὸ ἔργον τῆς τιμήσεως ἀνελάμβανον οἱ αὐτοκράτορες. Ε. ΔΙ. Κ.

τιμητικός,—*ή,*—*όν*· ὁ παρέχων τιμήν, ὁ δηλωτικὸς τιμῆς: «τιμητικὴ προσαγόρευσις», «ἀξίωμα τιμητικόν»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς τιμητάς, ὁ τῶν τιμητῶν—'Επίρρ. ***τιμητικῶς***.

τιμητὸς ***ἀγών***, ἢ ***τιμητὴ δίκη*** *['Αρχ. Δίκ.]*. Αἱ ἐν τοῖς ποινικοῖς δικαστηρίοις ἐκδικαζόμεναι δίκαι διεκρίνοντο εἰς *ἀτιμήτους* καὶ *τιμητοὺς ἀγῶνας*. Καὶ *ἀτίμητος* μὲν ἐκαλεῖτο ἡ δίκη, ὅταν ἡ ἐπιβλητέα ποινὴ εἰς τὸν κατηγορούμενον ἦτο ὡρισμένη ὑπὸ τοῦ νόμου, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς *ἐνδείξεως*, ἐπὶ τῆς *ἀπαγωγῆς* καὶ ἐπὶ τῆς *ἐφηγήσεως*, ἥτις ἐλάμβανε χώραν ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τῆς λαθραίας κατοχῆς δημοσίου πράγματος, ἢ αὐτοφώρου ἀδικήματος κλπ., ὅτε ὁ μηνύων ὡδήγει τὰς ἀρχὰς εἰς τὸν τόπον ὅπου εὑρίσκετο τὸ κλοπιμαῖον ἢ τὸ κρησφύγετον τοῦ ἀδικήσαντος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀπαγωγήν, καθ' ἣν προσῆγεν ὁ μηνυτὴς τὸν μηνυόμενον εἰς τὰς ἀρχάς· *τιμητὴ* δ' ἐκαλεῖτο ἡ δίκη, ὅταν ἡ ποινὴ καθωρίζετο ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, μετὰ τὴν περὶ ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου ἀπόφασίν του, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ *τιμήματος* (ἤτοι τῆς ποινῆς), ἣν ἐζήτει ὁ μηνυτής, καὶ τοῦ *ἀντιτιμήματος* ἢ *ὑποτιμήματος*, ὅπερ ἀντεπρότεινεν ὁ κατηγορούμενος. 'Επὶ τῆς *τιμητῆς δίκης* ὁ μηνυτὴς ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὸν κατηγορούμενον τῆς ποινῆς τοῦ προστίμου, τῆς φυλακίσεως, τοῦ θανάτου διὰ κωνείου (ὡς ἐγένετο διὰ τὸν Σωκράτην), διὰ τοῦ βαράθρου ἢ τοῦ ἀποτυμπανισμοῦ ἢ τοῦ τροχοῦ, ὡς καὶ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ. 'Ο κατηγορούμενος, ἐξ ἀντιθέτου, ἠδύνατο νὰ ἀντιπροτείνῃ τὴν ἐπιβολὴν εἰς αὐτὸν τῆς ποινῆς τοῦ προστίμου ἢ ἐπιτίμου (ὡς ἔπραξεν ὁ Σωκράτης ὁρίσας ἀντιτίμημα δύο μνᾶς) ἢ ἄλλης ἠπιωτέρας. 'Επὶ τῶν προτάσεων τούτων ἀπεφαίνετο τὸ δικαστήριον, δεχόμενον τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν προτάσεων. Οἱ δικασταί, ἔχοντες συμφέρον νὰ ἐμπλουτίσωσι τὸ ταμεῖον, ἐξ οὗ ἐμισθοδοτοῦντο, συνήθως ἀπεφαίνοντο ὑπὲρ τῆς δημεύσεως ἢ τοῦ προστίμου. 'Εὰν ἡ καταδίκη ἐγίνετο εἰς χρήματα, ἐπὶ μὲν *δημοσίας γραφῆς* παρείχετο εἰς τὸν κατηγορούμενον προθεσμία καταβολῆς μέχρις ἐνάτης πρυτανείας, μεθ' ἣν ἐδιπλασιάζετο ἡ ποινή, ἠτιμοῦτο ὁ καθυστερῶν καὶ ἐδημεύετο ἡ περιουσία αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ *ἰδιωτικῆς γραφῆς* ὁ μηνυτὴς ἐδικαιοῦτο νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν κινητὴν περιουσίαν τοῦ καταδικασθέντος ἢ νὰ κατάσχῃ καὶ καταλάβῃ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν αὐτοῦ διὰ τῆς περὶ *ἐξούλης δίκης*. Περιπτώσεις *τιμητῆς δίκης* ἀναφέρονται αἱ γραφαὶ *κακώσεως ὀρφανῶν* κατὰ τῶν ἐπιτρόπων, *κακώσεως ἐπικλήρου* κατὰ τῶν ἐπιτρόπων καὶ συνοικούντων, ἡ δίκη περὶ ἐπιτροπῆς, ἡ περὶ ἐξαιρέσεως δούλου, ἡ περὶ ἀσεβείας γραφή, οἵα ὑπῆρξεν ἡ κατὰ Σωκράτους, κ.ἄ. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

Τίμικα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείου 'Αφρικῆς ἐν Ζευγιτανῇ (νῦν Β. Τύνις), κειμένη δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ Βαγράδα (Medjerda). Κατ' ἀρχὰς μικρὰ καὶ ἄσημος κώμη (pagus), ἀνεδείχθη ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἰσοπολῖτις. Ταυτίζεται μὲ τὴν *Θίνικα* τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ χάρτου, μνημονεύεται δὲ ἐπίσκοπος αὐτῆς (Episcopus Thignicensis), κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Aïn-Tounga, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια ρωμαϊκῶν χρόνων. Α. Θ. Σ.

Τίμικι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας μνημονεύεται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου (Episcopus Timicitanus). Ταυτίζεται μὲ τὴν νῦν Temouchent. Α. Θ. Σ

τίμιος, —*α*, —*ον*· ὁ ἄξιος τιμῆς, ὁ τυγχάνων τιμῆς, ὁ τιμώμενος· || καθόλου, ἔντιμος, σεβαστός, εὐσυνείδητος: «τίμιος ἄνθρωπος, — πολίτης» || ἐπὶ πραγμάτων, πολύτιμος, μεγάλης ἀξίας: «ὁ χρυσὸς εἶναι τὸ τιμιώτερον τῶν μετάλλων».—'Επίρρ. ***τιμίως***.

—**Τίμια** ***δῶρα*** *[Λειτουργ.]*· βλ. λ. *δῶρα τίμια*.

—**Τιμία** ***ζώνη***. Κατὰ τὸν Συναξαριστὴν «τῇ 12 'Απριλίου ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξακισχιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ πεντηκοστῷ μετεκομίσθη ἡ τιμία ζώνη τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς Ζήλας εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ρωμανοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐν ἔτει 919, καὶ ἀπετέθη ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ τῶν Χαλκοπρατείων κατὰ τὴν 31 Αὐγούστου». 'Εν τῇ 31 ὅμως Αὐγούστου παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἡμετέρα 'Εκκλησία ἑορτάζει κατ' αὐτὴν «τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῇ ἁγίᾳ σορῷ καταθέσεως τῆς τιμίας ζώνης τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐν τῷ σεβασμίῳ αὐτῆς οἴκῳ τῷ ὄντι ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις, ἀνακομισθείσης ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς Ζήλας ἐπὶ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐν ἔτει 530», καὶ κατωτέρω: «'Ο βασιλεὺς 'Αρκάδιος, ὁ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου υἱός, ὁ βασιλεύσας ἐν ἔτει 395, ἔστειλε καὶ ἔφερεν ἀπὸ τὰ 'Ιεροσόλυμα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν τιμίαν ζώνην τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου». Αἱ ἀντιφάσεις ἐν ταῖς ἀνωτέρω εἰδήσεσι τοῦ Συναξαριστοῦ εἶναι ὀφθαλμοφανεῖς. Τὴν σήμερον δείκνυται ἡ ἁγία ζώνη τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, ἀφιερωθεῖσα εἰς αὐτήν, κατά τινα παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Λαζάρου τῆς Σερβίας ἐν ἔτει 1101. Κ. Ι. Δ.

— **Τίμιον** ***ξύλον***. Καλεῖται οὕτως ὁ τίμιος σταυρός, ἐφ' οὗ ἐσταυρώθη ὁ Κύριος (Πράξ. 5, 30. 10, 39. 13, 29. Γαλ 3, 13. Α' Πετρ. 2, 24), ἔπειτα δὲ καὶ τὰ μικρὰ τεμάχια τοῦ ξύλου τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἅτινα ἀπ' ἀρχαίας ἐποχῆς συνήθιζον νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν οἱ Χριστιανοὶ πρὸς ἁγιασμὸν καὶ προφύλαξιν. Οὕτως ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ: «Αὐτὸ δὲ τὸ ξύλον ἐκεῖνο ἔνθα τὸ ἅγιον ἐστάθη σῶμα καὶ ἀνεσκολοπίσθη, πῶς ἐστι περιμάχητον ἅπασι καὶ μικρόν τινα κόκκον λαμβάνοντες ἐξ ἐκείνου πολλοὶ καὶ χρυσῷ κατακλείοντες, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, τῶν τραχήλων ἐξαρτῶσι τῶν ἑαυτῶν καλλωπιζόμενοι, καίτοι καταδίκης τὸ ξύλον ἦν, καίτοι τιμωρίας;» Κ. Ι. Δ.

Τίμιος Πρόδρομος *[Γεωγρ.]*. 'Η μᾶλλον πρὸς Α. ἄκρα τῆς χερσονήσου τοῦ 'Άθωνος (πλάτ. 40° 09' 1/2 Β., μῆκ 24°24' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos). 'Υπὸ τῶν ναυτῶν ὀνομάζεται *κάβος τῆς Μεγίστης Λαύρας*. Εἶναι δὲ τὸ ἀκρωτήριον *'Ακράθως* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ

Τίμιος Σταυρὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον χερσονησίζον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Κρήτης (πλάτ 35°24'30'' Β, μῆκ. 24°59'10'' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia eastern part), ΒΑ *κέρας* τοῦ ὅρμου Φόδελε, ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι. 'Επὶ τῆς ἄκρας του 'Άγιος Σώζων φάρος 'Άγκα (1920) λευκῶν ἀναλαμπῶν 17 μιλίων. Σ. Ε. Λ.

τιμιότης, —*ητος* (ἡ) τὸ νὰ εἶναί τις τίμιος, τὸ γνώρισμα τοῦ τιμίου, εἰλικρίνεια, εὐθύτης.

Τιμισοάρα (Timisoara) *[Γεωγρ.]*. Ρουμανικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως *Τέμεσβαρ* (βλ. λ.).

Τιμιχοῦ (οἱ). Λαὸς τῆς Λιβύης, εἰσβαλὼν εἰς τὸ ΒΔ. Δέλτα ὑπὸ τὸν βασιλέα Μιρμαϊοῦ. Συντριβέντες ὑπὸ τοῦ Μενεφθᾶ, ἐπανέλαβον τὴν εἰσβολὴν ὑπὸ τὸν Διδὶ υἱὸν τοῦ Μιρμαϊοῦ, ἀλλ' ἡττήθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Ραμσῆ Γ'. Γ. Λ. Λ.

Τιμκόβσκι (Timkovski). Ρῶσος ἑλληνιστὴς (1785—1820). 'Εσπούδασεν ἐν Γοτίγγῃ παρὰ τῷ Heyne, ἐπανελθὼν δ' εἰς Ρωσίαν διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας. 'Εδημοσίευσεν ἔκδοσιν τοῦ «Φαίδρου» τοῦ Πλάτωνος καὶ πραγματείαν περὶ τοῦ διθυράμβου (1806) ἐν λατινικῇ γλώσσῃ. Γ. Γ.

Τίμμε (Thimme), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ἱστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς 'Άνω Βουλῆς καὶ ἀπὸ τοῦ 1920 τῆς πρωσσικῆς Διαίτης, ἔγραψεν: «'Η ἐσωτερικὴ κατάστασις τοῦ πριγκιπάτου τοῦ 'Αννοβέρου» (1893), «'Η διοίκησις τοῦ στρατοῦ 'Αννοβέρου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866» (1904), «'Ο Μαξιμιλιανὸς Χάρδεν εἰς στηλίτευσιν» (1919), «Οἱ πολεμικοὶ λόγοι τοῦ Μπέτμαν Χόλβεγκ» (1919), «Οἱ ἐργάται ἐν τῇ νέᾳ Γερμανίᾳ» (1915) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Legien, «'Επανάστασις καὶ 'Εκκλησία» (1919), «Τὰ ἔργα τοῦ Βίσμαρκ» (1927—1928), «'Η μεγάλη πολιτικὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων», συλλογὴ τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων τοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εξωτερικῶν (1871—1914) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μέντελσον, Μπαρτόλδυ καὶ 'Ι. Λέψιους. Θ. Κ.

Τίμμερμανς (Timmermans), ***Φῆλιξ***. 'Ολλανδὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1886. 'Εδημοσίευσε ποιήματα καὶ διηγήματα, κυρίως ὅμως ἐγένετο γνωστὸς διὰ τοῦ ἔργου του «Παλλιέτερ» (1916), ζωηρᾶς καὶ εὐθυμογραφικῆς ἠθογραφίας. 'Έγραψεν ἐπίσης: «Τὸ παιδίον Χριστὸς ἐν Φλάνδρᾳ» (1917), «Τὸ φῶς εἰς τὸν φανὸν» (1925) καὶ αὐτοβιογραφίαν (1922). Θ. Κ.

Τίμνης· βλ. *Τύμνης*.

Τιμογένης· βλ. *Τιμαγένης*.

Τιμόδημος. 'Αθλητὴς 'Αφιδναῖος Νεμεονίκης, ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεμιστοκλέους, «οὐ τῶν ἐπιφανέων ἀνδρῶν» (*'Ηρόδ.* Η', 125). Α. Θ. Σ.

Τιμόθεος. Γόνιμος μουσικὸς καὶ ποιητής, ἐκ Μιλήτου (451—357), μαθητὴς τοῦ Φρύνιδος· διὸ καὶ κατὰ τὸν 'Αριστοτέλην, «εἰ μὲν Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιίαν οὐκ εἴχομεν· εἰ δὲ μὴ Φρῦνις, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο» (Μ. Φ. 993 Β 15). 'Ήσκει μὲν τὴν τέχνην αὐτοῦ ὁ Τιμόθεος ἐν 'Αθήναις, ἀλλὰ μετέβη καὶ εἰς Μακεδονίαν παρὰ τῷ 'Αρχελάῳ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην· ἐνταῦθα ὅμως οἱ ἔφοροι, ἐπειδὴ οὗτος καινοτομῶν προσέθηκεν εἰς τὴν συνήθη τότε ἑπτάχορδον κιθάραν τέσσαρας ἔτι χορδάς, ἀποστέργοντες τὸν νεωτερισμόν, ἀπέκοψαν τὰς προσθέτους χορδάς. 'Ο μουσικὸς οὗτος ἠγάπα τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ ἐσεμνύνετο ἐπὶ τούτοις· διὸ καὶ εἰς τοὺς σεμνοὺς μουσικοὺς νόμους ἔδωσε γλῶσσαν καὶ χροιὰν διθυραμβώδη (*Πλούτ.*, Π. μουσ. 1132). Οἱ νεωτερισμοὶ αὐτοῦ προσέκρουσαν μὲν τὸ πρῶτον εἰς τὴν αἴσθησιν τῶν 'Αθηναίων, ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης, νεωτεριστὴς ὤν, παρεθάρρυνεν αὐτὸν ὅτι μετ' ὀλίγον θέλει ἄρξει τοῦ θεάτρου, ὅπερ καὶ ἐγένετο. 'Αλλ' οὐχ ἧττον καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ 'Ελλάδι ἡ ποίησις τοῦ Τιμοθέου ἐτιμᾶτο· οἱ 'Εφέσιοι ἔδωκαν αὐτῷ χιλίους χρυσοῦς στατῆρας ἐπὶ τῷ ὕμνῳ τῆς 'Αρτέμιδος, οἱ δὲ

Digitized by Google

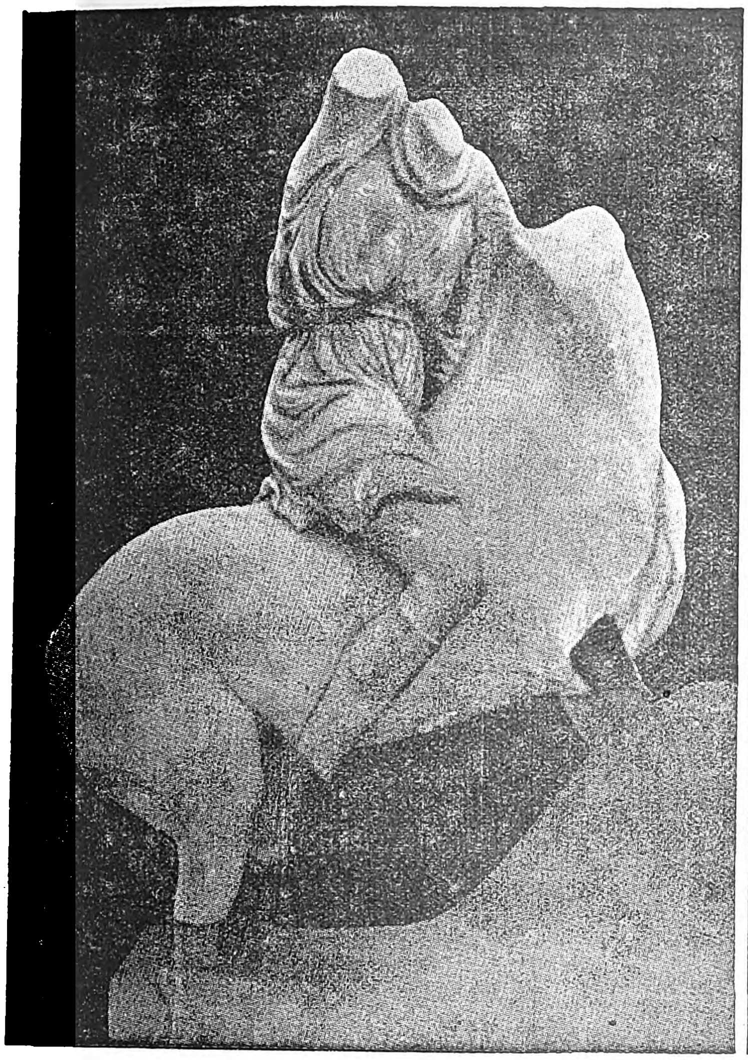

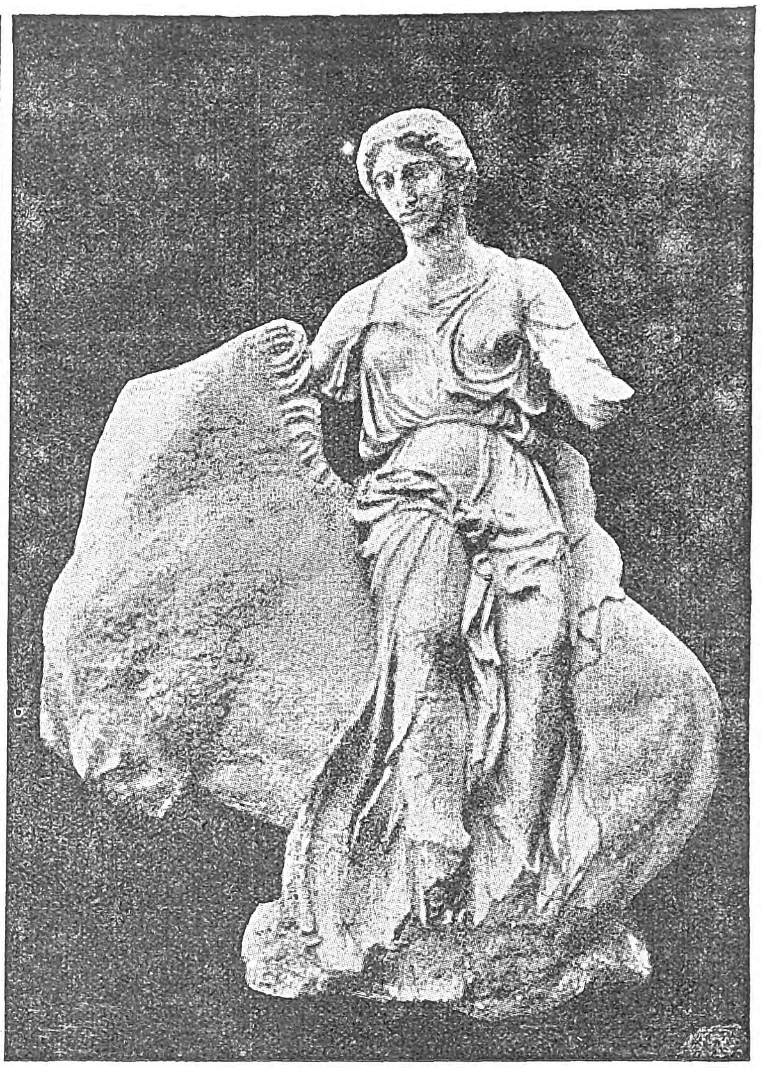

Τιμοθέου : 1) *'Αμαζών.* 2) *Νηρηΐς.*

['Εθνικὸν 'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον.]

νέοι τῆς 'Αρκαδίας ἐμάνθανον τοὺς νόμους τούτου καὶ ᾖδον αὐτούς. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἐποίησε 19 νόμους, 26 προοίμια, 21 ὕμνους καὶ 18 διθυράμβους· ἐκ τῶν νόμων αὐτοῦ μνημονεύονται μάλιστα οἱ «Πέρσαι»· ὅτε δὲ τὸ ποίημα τοῦτο ᾖδεν ἐν Νεμέοις ὁ μουσικὸς Πυλάδης, οἱ παρόντες ἀπέβλεψαν εἰς τὸν Φιλοποίμενα, τὸν φέρελπιν πολιτικόν. Καὶ τέως μὲν εἴχομεν μόνον ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ 1902 οἱ πάπυροι τῆς Αἰγύπτου ἀπέδωκαν ἡμῖν μακρότατον μέρος τῶν «Περσῶν» καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ ποιήματος ἀπώλετο, ὁ δὲ πυρὴν αὐτοῦ ἀπεικονίζει σκηνὰς τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας. Τὰ κύρια σημεῖα ἀποτελοῦσι τέσσαρες μονολογίαι.

Ὁ πάπυρος, εὑρεθεὶς ἐν Abusir (ἀρχ. Βούσιρις) πλησίον τῆς Faijum ('Αρσινόης) ἐντὸς τάφου παρὰ τὸν νεκρόν, εἶναι τὸ ἀρχαιότατον βιβλίον τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας (Δ΄ αἰῶνος π. Χ.). 'Ηρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ Wilamowitz Möllendorf (Leipsig 1903) καὶ νῦν ἀπόκειται ἐν Βερολίνῳ (βλ. καὶ λ. *πάπυρος* τ ΙΘ΄, σ. 587, ἔνθα ἀπεικονίζεται μέρος τοῦ κειμένου).

Γ. Γ.

— **Τιμόθεος.** 'Αθηναῖος στρατηγός, υἱὸς τοῦ Κόνωνος, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ΄ π. Χ αἰῶνος. Πεπροικισμένος μὲ ἔκτακτα φυσικὰ προσόντα, ἐτιμᾶτο ἐξαιρετικῶς ἐν 'Αθήναις ἀπὸ νεαρᾶς ἔτι ἡλικίας. Ἦτο καταφανὴς ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασις τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος καὶ τοῦ 'Ισοκράτους. Ἡ στρατιωτικὴ δρᾶσίς του ἤρχισε μὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς νέας κατὰ θάλασσαν συμμαχίας τῶν 'Αθηναίων (378 π. Χ.), ὅτε ἐξελέγη στρατηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Χαβρίου καὶ τοῦ πολιτευτοῦ Καλλιστράτου. Κατὰ τὸ 375 π. Χ., ἡγούμενος πολεμικοῦ στόλου ἐξ 60 τριήρων, περιέπλευσε τὴν Πελοπόννησον καὶ μετά τινας δηώσεις τῶν παραλίων τῆς Λακωνικῆς κατέπλευσεν εἰς τὸ 'Ιόνιον πέλαγος, ἔνθα κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους τούτου κατώρθωσε νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν ναυτικὴν ναυμαχίαν τῶν 'Αθηνῶν ἡ Κεφαλληνία, ἡ Κέρκυρα, ἡ 'Ακαρνανία, καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς 'Ηπείρου. Ταραχθεῖσα ἐκ τῶν προσχωρήσεων τούτων ἡ μετὰ τὴν ἀνταλκίδειον εἰρήνην (387 π. Χ.) πανίσχυρος Σπάρτη, καὶ φοβηθεῖσα διὰ τὰς πιστὰς εἰς αὐτὴν Λευκάδα καὶ 'Αμβρακίαν, αἵτινες ἐπιμόνως ἐζήτουν βοήθειαν, ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ Τιμοθέου τὸν Νικόλοχον μετὰ 55 τριήρων. Οἱ δύο στόλοι συνεκρούσθησαν ἀπέναντι τῆς Λευκάδος παρὰ τὴν 'Αλυζίαν τῆς 'Ακαρνανίας, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 375, ἐπεκράτησε δὲ ὁ ἀθηναϊκός. 'Αποτέλεσμα τῆς ναυμαχίας ταύτης καὶ τῆς ἐν Νάξῳ, κατὰ τὸ 376, ἔνθα εἶχε νικήσει τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων ὁ 'Αθηναῖος Χαβρίας, ὑπῆρξεν ἡ εἰρήνη τοῦ 374, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνώρισαν οἱ Σπαρτιᾶται τὰς 'Αθήνας ὡς ἡγεμονίδα τῆς ὑπ' αὐτῶν συγκροτηθείσης ναυτικῆς συμμαχίας. Ἡ εἰρήνη ὅμως αὕτη διεταράχθη πολὺ ταχέως καὶ στόλος τῶν Λακεδαιμονίων ἐπωφεληθεὶς τοῦ ἐκ τοῦ 'Ιονίου πελάγους ἀπόπλου τοῦ ὑπὸ τὸν Τιμόθεον ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐπολιόρκησε τὴν Κέρκυραν. Οἱ 'Αθηναῖοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τὴν κινδυνεύουσαν νῆσον, ἀλλ' ὁ στόλος των ἠδυνάτει ἐλλείψει χρημάτων ν' ἀποπλεύσῃ. Μόλις δὲ κατὰ τὸν 'Απρίλιον τοῦ 373 π. Χ. ἐκινήθη διὰ χρηματικῶν θυσιῶν τοῦ Τιμοθέου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τριηράρχων, ἀλλὰ καὶ τότε ἔπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, ἔνθα ἐπέτυχεν ὁ Τιμόθεος τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν 'Αθηναίων τοῦ τυράννου τῶν Φαρῶν 'Ιάσονος καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας 'Αμύντου καὶ τὴν αὔξησιν οὕτω τοῦ συμμαχικοῦ στόλου κατὰ 30 τριήρεις. 'Αλλὰ καὶ μὲ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας δὲν προσεπόρισεν ὁ Τιμόθεος εἰς τὸν στόλον τὸ ἀπαιτούμενον δι' ἀπόπλουν αὐτοῦ μακρὰν τῶν 'Αθηνῶν χρηματικὸν ποσόν, ἂν καὶ ὑπεθήκευσεν εἰς τοὺς τριηράρχους τὰ κτήματά του χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς πολιτείας. Ὡς ἐὰν ἦτο δὲ αὐτὸς ὑπαίτιος τῆς ἀδρανείας τοῦ στόλου καθῃρέθη τῆς στρατηγίας καὶ κατηγορήθη δὶς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του (τοῦ ῥήτορος Καλλιστράτου ἰδίως, ὅστις ἐπεσκιάζετο ὑπὸ τῆς δόξης του) καὶ ἠθωώθη μὲν ὑπὸ τῶν ἡλιαστῶν αὐτός, ἀλλὰ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὁ ταμίας τοῦ στόλου του 'Αντίμαχος. 'Αποσυρθεὶς τοῦ δημοσίου βίου ὁ Τιμόθεος ἐν πλήρει πτωχείᾳ, ἠναγκάσθη, ἐστερημένος καὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας, τὴν ὁποίαν εἶχε διαθέσει ὑπὲρ τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου, νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, τὸν ὁποῖον ἐβοήθησεν εἴς τινας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις του. 'Επανελθὼν εἰς 'Αθήνας ἀπεστάλη πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀποστατήσαντος ἀπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως σατράπου τῆς Φρυγίας 'Αριοβαρζάνου, φίλου τῶν 'Αθηναίων, ὅτε καὶ κατώρθωσε, μετὰ τὴν καθαίρεσίν του ἀπὸ τῆς σατραπείας, νὰ διατηρήσῃ τὴν Σηστὸν καὶ τὴν Κριθώτην, δωρηθείσας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ σατράπου, ἐν τῇ Θρακικῇ χερσονήσῳ. 'Εκεῖθεν, πρὸς ἐπαύξησιν τῆς δυνάμεως τῶν 'Αθηνῶν, ἐπετέθη κατὰ τῆς Σάμου, εἰς τὴν ὁποίαν διέμενε περσικὴ φρουρά, γενόμενος δὲ κύριος ταύτης κατόπιν δεκαμήνου πολιορκίας τὴν προσήρτησε κατ' ἐντολὴν τῶν 'Αθηναίων, ὄχι εἰς τὴν ναυτικὴν συμμαχίαν ὡς ἐλευθέραν πόλιν, ἀλλ' ὡς κτῆσιν ἰδίαν τῶν 'Αθηνῶν, ὡς ἦσαν αἱ νῆσοι Ἴμβρος καὶ Λῆμνος, καὶ ἐγκατέστησε τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντας πολίτας 'Αθηναίους ὡς κληρούχους (365 π. Χ.). Τὸ κατόρθωμα τοῦτο κατέστησε δημοφιλέστατον καὶ πάλιν τὸν Τιμόθεον. Τὴν κατάληψιν τῆς Σάμου ἐπηκολούθησε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος διὰ κοινῶν ἐνεργειῶν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ 'Ιφικράτους ἡ εἰς τὰς 'Αθήνας ὑποταγὴ τῆς Τορώνης, τῆς Μεθώνης, τῆς Πύδνας, τῆς Ποτιδαίας καὶ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων πόλεων. Μόνον δὲ ἡ κατὰ τῆς 'Αμφιπόλεως ἐπίθεσίς του ἀπέτυχε. Κατὰ τὸ 360 π. Χ. ἐπετέθη καὶ πάλιν ὁ Τιμόθεος κατὰ τῆς 'Αμφιπόλεως, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπέβη ἄκαρπος ἡ ἐπίθεσίς του. Κατὰ τὸ 358, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Τιμοθέου, οἱ 'Αθηναῖοι ἐστράτευσαν εἰς Εὔβοιαν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Θηβαίων, οἵτινες ἐπεδίωκον νὰ ἐπεκτείνουν εἰς ταύτην τὴν κυριαρχίαν των, καὶ ἐπέτυχον τὴν προσχώρησιν ταύτης εἰς τὴν ναυτικὴν συμμαχίαν τῶν 'Αθηναίων. Κατὰ τὸ 357 π. Χ. ἐξερράγη ὁ λεγόμενος Συμμαχικὸς πόλεμος δι' ἀποστασίας τῆς Κῶ, τῆς Χίου καὶ τῆς Ρόδου ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν 'Αθηναίων, ὅστις ἀπέληξεν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς ναυτικῆς συμμαχίας διὰ τῆς συναφθείσης ἐν ἔτει 355 π. Χ. εἰρήνης. Τὴν εἰρήνην ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ κατηγορία κατὰ τῶν στρατηγῶν Τιμοθέου, 'Ιφικράτους, Μενεσθέως ἐπὶ δεκασμῷ ἐκ μέρους τῶν Χίων καὶ Ροδίων ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ 'Αριστοφῶντος, ἥτις ἀπέβη κατὰ τοῦ Τιμοθέου, καταδικασθέντος εἰς πρόστιμον 100 ταλάντων. Μὴ δυνάμενος νὰ πληρώσῃ τὸ ὑπέρογκον τοῦτο χρηματικὸν ποσὸν ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος θυσιάσας τὴν ἰδίαν περιουσίαν ἔντιμος στρατηγὸς ἔφυγεν εἰς Χαλκίδα, ἔνθα καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (355), θρηνῶν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔργου του. 'Αναγνωρίσαντες οἱ 'Αθηναῖοι μετὰ τὸν θάνατόν του τὴν ἀδικίαν των, ἠλάττωσαν τὸ πρόστιμον εἰς 10 τάλαντα (ἐπλήρωσε τοῦτο ὁ υἱός του Κόνων), μετέφερον τὰ ὀστᾶ του ἐκ Χαλκίδος εἰς τὸν Κεραμεικὸν καὶ ἀνήγειραν εἰς αὐτὸν ἀνδριάντας ἐν τῇ 'Ακροπόλει καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ. Βίον τοῦ Τιμοθέου ἔγραψεν ὁ Κορνήλιος Νέπως.

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Τιμόθεος.** Τύραννος τῆς ἐν τῷ Πόντῳ 'Ηρακλείας. Πρὸς τὸν Τιμόθεον τοῦτον ἀπευθύνει ὁ

Digitized by Google

Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ἰσοκράτης παραινετικὴν διὰ τοῦ μαθητοῦ του Αὐτοκράτορος ἐπιστολήν, δι' ἧς συμβουλεύει τοῦτον νὰ μιμηθῇ εἰς τὴν χρηστότητα τῆς διοικήσεως τῶν ὑπηκόων του τὸν Μηθυμναῖον Κλέομιν. ΚΑΨ.

— Τιμόθεος. Ὀνομαστὸς Ἀθηναῖος γλύπτης τῶν μέσων τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος (375—340 π. Χ.). Ἐργασθεὶς εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐποίησε πολλὰ ἔργα, ὧν ἄλλα μὲν εἶναι γνωστὰ διὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἄλλα δὲ δι' ἐπιγραφῶν. Τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἔργα τοῦ καλλιτέχνου τούτου εἶναι: 1) Τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Παλατινάτου τῆς Ῥώμης ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος. 2) Τὸ ἐν Τροιζῆνι ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ Τροιζήνιοι ἐξελάμβανον ὡς Ἱππόλυτον, καθ' ἃ μνημονεύει ὁ Παυσανίας. 3) Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἄρεως, κολοσσιαῖος ἀκρόλιθος ἐν Ἁλικαρνασσῷ, τὸν ὁποῖον ὅμως ἄλλοι ἀπέδιδον εἰς τὸν Λεωχάρη, ὡς γράφει ὁ Βιτρούβιος. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων οὐδὲν διεσώθη. 4) Ὁ νότιος γλυπτικὸς διάκοσμος τῆς ζῳφόρου τοῦ ἐν Ἁλικαρνασσῷ μαυσωλείου. Τῆς πλευρᾶς ταύτης μία μόνον ἀνάγλυπτος πλὰξ ἀνευρέθη. 5 Ἀλλὰ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀσφαλῶς κριτήρια τῆς τέχνης τοῦ Τιμοθέου, εἶναι τὰ ἀγάλματα τῶν ἀετωμάτων καὶ τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (τοῦ ἀσκληπιείου), ὡς μᾶς πληροφορεῖ περὶ τούτου ἀνευρεθεῖσα ἐπιγραφή. Εἰς τὸ δυτικὸν ἀέτωμα παρίστατο ἡ ἀμαζονομαχία, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἄλλη μάχη, τὰ γωνιαῖα δ' ἀκρωτήρια τῆς δυτικῆς προσόψεως ἐκόσμουν δύο ἔφιπποι Νηρηΐδες ἢ Αὖραι. Τὰ σῳζόμενα ἐκ τοῦ πλουσίου ἐκείνου πλαστικοῦ διακόσμου ἔργα τοῦ Τιμοθέου ἢ τῆς ἀμέσου ἐποπτείας αὐτοῦ, ἀποκείμενα νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ, εἶναι πολλά, ἐξ αὐτῶν δὲ καλύτερον διατηροῦνται δύο ἔφιπποι Νηρηΐδες, δύο πτερωταὶ Νῖκαι καὶ μία Ἀμαζών. Αἱ Νηρηΐδες, παριστῶσαι τὰς θαλασσίας Αὔρας, κάθηνται νωχελῶς καὶ πλαγίως ἐπὶ τῶν ἵππων, οἱ ὁποῖοι τρέχουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Αἱ Νῖκαι, ἐξ ὧν ἡ μία κρατεῖ πτηνόν, τῆς δ' ἄλλης σῴζεται μόνον τὸ ἄνω μέρος, εἶναι χαριέστατα δημιουργήματα, ὑπενθυμίζοντα ἐν πολλοῖς τοὺς ὡραίους τύπους τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Τέλος, ἡ ἔφιππος Ἀμαζὼν ἐκ τοῦ δυτικοῦ μετώπου εἶναι πλήρης ζωῆς καὶ σφρίγους, κρατοῦσα δ' ὑψωμένον τὸν πέλεκυν, ἑτοιμάζεται νὰ θανατώσῃ τὸν ἐχθρόν. Ἡ χάρις καὶ ἡ ζωὴ τῶν μορφῶν καὶ τῶν στάσεων, ὡς καὶ αἱ χαρίεσσαι πτυχώσεις τῶν λεπτῶν καὶ διαφανῶν ἐνδυμάτων τῶν ἔργων τούτων φανερώνουσιν ὅτι ὁ Τιμόθεος εἶναι ὅλως λεπτότατος καλλιτέχνης. Β. Δ. Θ.

— Τιμόθεος. Περίφημος ἱερεὺς ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν. Οὗτος προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Α' τοῦ Λάγου, ἵνα ἐξηγήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια Ὁ Τιμόθεος προσεπάθησε νὰ συνενώσῃ ταῦτα πρὸς τὰ μυστήρια τῆς Αἰγυπτίας θεότητος Ἴσιδος, ὡς ἔπραξε καὶ βραδύτερον, ὅτε κληθεὶς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ συμμάχου τοῦ Πτολεμαίου Λυσιμάχου ἐπειράθη νὰ συνενώσῃ ταῦτα πρὸς τὰ τοῦ θεοῦ τῶν Φρυγῶν καὶ Λυδῶν Ἄττιος. Ε. ΔΙ. Κ.

—Τιμόθεος. Ποιητὴς τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας. Τουτου ἀναφέρεται ἡ κωμῳδία «Κυνάριον» Κατ' Ἀθήναιον, ἔγραψε καὶ ἄλλας κωμῳδίας ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Πύκτης», Παρακαταθήκη», «Μεταβαλλόμενος ἢ Μεταφερόμενος». Κατ' ἄλλους αἱ κωμῳδίαι αὗται ἐγράφησαν ὑπ' ἄλλου Τιμοθέου, ποιητοῦ τῆς μέσης ἀττικῆς κωμῳδίας. Ε. ΔΙ. Κ.

—Τιμόθεος. Περίφημος γραμματικὸς καὶ ποιητὴς ἐκ Γάζης, μαθητὴς τοῦ Ὡραπόλλωνος, ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψε: «Κανόνες καθολικοὶ περὶ συντάξεως», «Γραμματικὸν Συνταγμάτιον», ἀναφερόμενον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθογραφίας, ἐπικὸν ποίημα «Περὶ τετραπόδων θηρίων τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἀραβίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης καὶ περὶ ὀρνέων ξένων καὶ ἀλλοκότων καὶ ὄφεων» εἰς 4 βιβλία, τραγῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Χρυσάργυρος», κληθεῖσαν οὕτως ἀπό τινος ἐπαχθεστάτου κεφαλικοῦ φόρου, τοῦ χρυσαργυρίου, οὗ ἡ εἴσπραξις ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει ἐξεβιάζετο καὶ διὰ βασάνων ἔτι. Τὸ ἐν λόγῳ δρᾶμα ἐδίδαξεν ὁ Τιμόθεος παρόντος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου Α', ὅστις κατέλυσεν ἔπειτα τὸν φόρον, πρὸς μεγίστην τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ ἀνακούφισιν καὶ χαράν. Ε. ΔΙ. Κ

— Τιμόθεος. Εἷς τῶν πιστοτάτων καὶ φιλτάτων μαθητῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅστις εἶχεν ἑλκύσει αὐτὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν κατὰ τὴν πρώτην ἀποστολικήν του πορείαν ἐν Λυκαονίᾳ. Κατήγετο ἐκ Λύστρας καὶ εἶχε πατέρα μὲν ἐθνικόν, μητέρα δὲ Ἰουδαίαν (Πράξ ΙΣΤ 1). Κατὰ τὴν δευτέραν ἀποστολικὴν πορείαν τοῦ Παύλου προσεκολλήθη εἰς αὐτὸν ὡς συνοδὸς καὶ συνεργάτης πιστός, εἰς ὃν ἐπανειλημμένως ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν ἀνέθηκε σπουδαίας ἀποστολὰς (Α' Θεσσαλον. γ' 1 ἑξ., Α' Κορ. δ' 17, ΙΣΤ' 10). Συντροφεύσας τὸν Παῦλον καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐν Ῥώμῃ φυλάκισίν του (Κολοσσ. α' 1, Φιλιππ. α' 1, Φιλήμ. α' 1), ἠκολούθησεν αὐτὸν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπελευθέρωσίν του καὶ εἰς τὴν δ' ἀποστολικήν του πορειαν μέχρι τῆς Ἐφέσου, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἐπίσκοπος. Ὁ Παῦλος ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν, ὡς ἐπισκοπον τῆς Ἐφέσου, δύο σῳζομένας ἐν τῷ κανόνι τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐπιστολάς, αἵτινες, λόγῳ τοῦ ποιμαντορικοῦ των περιεχομένου, καλοῦνται μετὰ τῆς πρὸς Τῖτον ἐπιστολῆς *ποιμαντορικαὶ* ἢ *ποιμαντικαί*. Ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἐπιστολῶν τούτων καλεῖται ὁ Τιμόθεος ὑπὸ τοῦ Παύλου, γράφοντος ἀπὸ τῆς β' ἐν Ῥώμῃ φυλακίσεώς του καὶ δὴ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ὅπως «σπουδάσῃ πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν» πρὸς αὐτόν, ὅπερ φαίνεται ὅτι καὶ ἐγένετο (πρβλ. πρὸς Ἑβρ. ιγ' 23). Κατὰ παλαιὰν παράδοσιν ὁ Τιμόθεος ἐμαρτύρησεν ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ Δομιτιανοῦ ἢ Νερούα (Ἀποστολ. Διατ Ζ' 46, *Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστ. Β' α' 44). Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται ἐν μὲν τῇ ὀρθοδόξῳ καὶ τῇ ἀρμενικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 22 Ἰανουαρίου, ἐν δὲ τῇ κοπτικῇ τῇ 23 καὶ ἐν τῇ λατινικῇ τῇ 24 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Αἱ πρὸς αὐτὸν ἀποσταλεῖσαι δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου εἶναι σπουδαιόταται, οὐ μόνον διότι περιέχουσι πολυτίμους ποιμαντορικὰς ὑποθήκας, αἵτινες ἰσχύουσι διὰ πάντας τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διότι διαφωτίζουσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐγράφησαν καὶ μάλιστα τὸ ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα αὐτῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει ἐσφαλμένων προϋποθέσεων ἠμφεσβητήθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἡ γνησιότης τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει σπουδαιοτάτων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν μαρτυριῶν ὑποστηρίζεται αὕτη ἐνθύμως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ ὀνομαστῶν ἐξηγητῶν. Τὰ κυριώτατα τῶν νεωτέρων ὑπομνημάτων εἰς αὐτὴν εἶναι τὰ γερμανικὰ τῶν B. Weiss (1902), Wohlenberg (δ' ἔκδ. 1923), Belser (1907), Dibelius (β' ἔκδ. 1931), καὶ τὸ τοῦ Ἄγγλου Lock (1924). Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ἡρμήνευσαν τὰς ἐπιστολὰς ταύτας πρακτικῶς ὁ Ἀδ. Κοραῆς καὶ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος. Π. Ι. Μ.

—Τιμόθεος, *ἅγιος*. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Θηβαΐδι τῆς Αἰγύπτου τῷ 286 μαρτυρήσας, ὅστις, ἀναγνώστης ὤν, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀρριανοῦ νὰ παραδώσῃ αὐτῷ τὰ ἱερὰ βιβλία· ἐπειδὴ δὲ οὔτε ὁ Τιμόθεος οὔτε ἡ σύζυγος αὐτοῦ *Μαύρα* συγκατένευον νὰ παραδώσωσιν αὐτά, συνελήφθησαν ἀμφότεροι, ἐβασανίσθησαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας σκληρῶς καὶ τέλος «ἐπὶ ξύλου σταυροῦ τεθέντες βιαιότατον θάνατον καθυπέμειναν» καὶ ἑορτάζονται τὴν 3 Μαΐου. —2) Ὁ ἐν Μαυριτανίᾳ τῆς Ἀφρικῆς κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 19 Δεκεμβρίου. —3) Ὁ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου τῷ 361 ἐπίσκοπος Προύσης μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 10 Ἰουνίου. —4) Ὁ ἐν Γάζῃ τῆς Παλαιστίνης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας μετὰ *Θέκλης* καὶ *Ἀγαπίου* καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 19 Αὐγούστου. —5) Ὁ ἐξ Ἀντιοχείας τῷ 310 μετὰ τοῦ διδασκάλου *Βαβύλα* καὶ τοῦ συμμαθητοῦ *Ἀγαπίου* μεταβὰς εἰς Ῥώμην ὡς ἱεραπόστολος, ἐκεῖθεν δ' εἰς Σικελίαν καταβὰς καὶ εὑρὼν μαρτυρικὸν θάνατον ἑορτάζεται μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 24 Ἰανουαρίου (22 Αὐγούστου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας)

Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησιας ἀναγράφονται καὶ οἱ ἑξῆς: —6) Ὁ μετὰ *Θεοτίμου* καὶ *Θεοφίλου* τῷ 298 ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 5 Νοεμβρίου. —7) Ὁ ὁμολογητὴς «ἐν εἰρήνῃ τελειωθεὶς» ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ καὶ ἑορταζόμενος τὴν 1 Φεβρουαρίου. —8) Ὁ ἐν Συμβόλοις ὅσιος, ἑορταζόμενος τὴν 21 Φεβρουαρίου —9 Ὁ ἐν Καισαρείᾳ ὅσιος, ἑορταζόμενος τὴν 27 Φεβρουαρίου. —10) Ὁ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἐν Τιβεριουπόλει τῆς Μακεδονίας μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 28 Νοεμβρίου.

Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —11) Ὁ μετὰ *Μάρκου* τῷ 148 μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τοῦ συναθλητοῦ τὴν 24 Αὐγούστου. —12) Ὁ μετὰ *Διογένους* ἐν Μακεδονίᾳ πιθανῶς τῷ 345 ὑπὸ ἀρειανῶν θανατωθεὶς καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τοῦ συναθλητοῦ τὴν 6 Ἀπριλίου. —13) Ὁ ἐν Ἀφρικῇ διάκονος, ὅστις μετὰ τῶν ἐπίσης διακόνων *Πόλιος* καὶ *Εὐτυχίου* κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσας συνεορτάζεται μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 21 Μαΐου. —14) Ὁ μετὰ *Φαυστίνου* καὶ *Βενούστου* πιθανῶς κατὰ τὸ 360 ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 22 Μαΐου. —15) Ὁ μετ' *Ἀπολλιναρίου* ἐν Reims τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 23 Αὐγούστου. —16) Ὁ ἐν Montecchio τῆς Ἰταλίας τῷ 1444 γεννηθείς, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν **Frères Mineurs** ἀπέθανε τῷ 1504· ἐγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Θ' τῷ 1870 ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ, ἑορτάζεται τὴν 27 Αὐγούστου. —17) Ὁ μετὰ *Φαυσίου* ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τοῦ συναθλητοῦ τὴν 8 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— Τιμόθεος. Ῥῶσος ἱερομόναχος (1645—1711). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἐκπαιδευτηρίῳ τοῦ Κιέβου καὶ κατόπιν παρέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἁγίῳ Ὄρει, ὅπου ἐξέμαθεν ἄριστα τὴν ἑλληνικήν. Ἐπιστρέψας εἰς Μόσχαν ἐγένετο οἰκεῖος τοῦ τσάρου Θεοδώρου Ἀλεξέγιεβιτς καὶ συνέδραμε τὸν Παΐσιον Λογαρίδην εἰς τὰς παρ' αὐτῷ ἐνεργείας του, ὅπως ἱδρυθῶσιν ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια ἐν Μόσχᾳ. Ἀποσταλεὶς πρὸς τοῦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς συνεννόησιν μετὰ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ', ἐπέστρεψεν ἐκεῖθεν τῷ 1672 φέρων μεθ' ἑαυτοῦ Ἕλληνας κληρικοὺς ὡς διδασκάλους καὶ ἵδρυσε τὴν ἱερατικὴν σχολὴν Μόσχας, ἐν ᾗ καὶ ἐδίδαξε. Θ. Β.

— Τιμόθεος *Εὐαγγελινίδης*. Ἕλλην κληρικός. γεννηθεὶς ἐν Πολυχνίτῳ τῆς Λέσβου. Μετὰ μακρὰς θεολογικὰς σπουδάς, ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τῆς ἐν Λέσβῳ μονῆς Λειμῶνος καὶ εἶτα ἐγένετο ἐκκλησιαστικὸς τοποτηρητὴς Ῥουμανίας, ὅπου διεκανόνισε τὰ τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς παροικίας καὶ ἐκκλησίας καὶ διωργάνωσε τὸ ἑλληνικὸν γυμνάσιον Βουκουρεστίου. Τῷ 1931 προεχειρίσθη μητροπολίτης Αὐστραλίας. Γ. Μ. Β.

—Τιμόθεος, ἐπίσκοπος ***Εὐβοίας*.** Ἐξ Ἀττικῆς καταγόμενος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον καὶ κατόπιν προήχθη εἰς ἐπίσκοπον Εὐρίπου (Εὐβοίας). Ἐκδιωχθεὶς ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1576 καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἀττικήν, ἵδρυσε τὴν μονὴν Πεντέλης τῷ 1578. Μετά τινα ἔτη, ἀπελθὼν εἰς τὴν ἐν Κέᾳ μονὴν τοῦ Προδρόμου, ἀπέθανεν ἐν αὐτῇ. Ε. Γ. Π.

—Τιμόθεος (*Καστρινογιαννάκης*), μητροπολίτης ***Κρήτης*.** Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῷ 1841. Ἐφοίτησεν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ καὶ κατόπιν ἠκροάσθη ἐπὶ διετίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μαθημάτων. Τῷ 1868 προσελήφθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1870 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Χερρονήσου καὶ τῷ 1882 ἀνῆλθεν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Κρήτης, ὁ ὁποῖος εἶχε χηρεύσει διὰ τοῦ θανάτου τοῦ μητροπολίτου Μελετίου Καβάσιλα. Ἀπεβίωσε τῷ 1897, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεβιβάζετο πρόσφυξ εἰς Πειραιᾶ. † Ρ. Α. Τ.

— Τιμόθεος, ἀρχιεπίσκοπος ***Κύπρου*.** Μοναχὸς ὢν τῆς ἐν Κύπρῳ μονῆς Κύκκου, μετέβη τῷ 1550 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πατριαρχείου κατέλαβε σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου. Τῷ 1571, κυριευθείσης τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β' ἐχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς τὸν Τιμόθεον, ὅστις μεταβὰς εἰς Κύπρον τῷ 1572 διωργάνωσε τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς. Ἀπέθανε τῷ 1592. Ε. Γ. Π.

— Τιμόθεος, *νεστοριανὸς πατριάρχης*. Δύο πατριάρχαι τῶν νεστοριανῶν ἔφερον τοῦτο τὸ ὄνομα. —1) Ὁ Α' (728—823). Εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον ἐγένετο ἐπίσκοπος καὶ τῷ 780 προήχθη εἰς πατριάρχην. Δραστηριώτατος καὶ εὐφυέστατος ἱεράρχης, ἀπέστειλε πολλοὺς ἱεραποστόλους εἰς Ἰνδίας, Τουρκεστάν, Κίναν καὶ μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης. Γονιμώτατος συγγραφεύς, ἔγραψεν ἀστρονομικὸν ἔργον ἐπιγραφόμενον «Βιβλίον τῶν ἀστέρων», «Κανόνας ἐκκλησιαστικοὺς καὶ συνοδικούς», ὁμιλίας εἰς τὰ εὐαγγέλια τῶν Κυριακῶν τοῦ ὅλου ἔτους, ὑπομνήματα εἰς τὰ συγγράμματα Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ περὶ τὰς διακοσίας ἐπιστολάς, ὧν μία περιέχει μακρὰν ἔκθεσιν περὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, γενομένην ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ πατριάρχου ἐνώπιον τοῦ χαλίφου Al-Mahdi. —2). Ὁ Β', ὅστις ἐπίσκοπος ὢν Μοσούλης καὶ κατόπιν τῶν Ἀρβήλων προήχθη εἰς πατριάρχην τῷ 1318 καὶ ἀπέθανε τῷ 1353. Συγκαλέσας σύνοδον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς πατριαρχείας του, συνέταξε τοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῆς συνόδου ταύτης ψηφισθέντας, συνέγραψε δὲ καὶ σπουδαῖον ἔργον περὶ τῶν μυστηρίων. Ε. Γ. Π.

— Τιμόθεος, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως*.** Δύο οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι ἔφερον τοῦτο τὸ ὄνομα. —1) Ὁ Α' (511—518), ὅστις πρεσβύτερος ὢν καὶ σκευοφύλαξ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας διεδέχθη τὸν ἀδίκως καθαιρεθέντα καὶ ἐξορισθέντα Μακεδόνιον τὸν Β'. Τυφλὸν ὄργανον ὢν τοῦ μονοφυσίτου αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Α' (491—518) καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ὡσαύτως μονοφυσιτῶν πατριαρχῶν Ἰωάννου Νικιώτου Ἀλεξανδρείας καὶ Σεβήρου Ἀντιοχείας, συνετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀποκηρύξας τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, κατεδίωξεν ἀγρίως τοὺς δεχομένους αὐτὴν κληρικοὺς καὶ προκαλέσας τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ στασιάσῃ κατὰ τοῦ Ἀναστασίου, ὅστις φοβηθεὶς κατέφυγεν εἴς τι προάστιον πλησίον τῶν Βλαχερνῶν καὶ οὕτω κατέπαυσε τὸν κατὰ τῶν

Digitized by Google

ὀρθοδόξων διωγμόν. —2) Ὁ Β' (1612–1621), ὅστις ἐκ Πανόρμου τῆς Κυζίκου καταγόμενος ἐγένετο μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, προαχθεὶς δὲ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἔδειξε ζῆλον πολὺν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ποικίλων κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ῥαδιουργιῶν τῶν ἰησουϊτῶν καὶ ἀνήγειρε μείζονα τὸν ἐν Φαναρίῳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπὸ τοῦ 1601 εἶχεν ἐγκατασταθῆ τὸ πατριαρχεῖον Τῷ 1621 δηλητηριασθεὶς δι' ἄγνωστον λόγον ἀπεβίωσε. Ε. Γ. Π

—**Τιμόθεος** (*Βενέρης*), ἐπίσκοπος ***Ρεθύμνης***. Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῷ 1876 Διακούσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς γενετείρας, ἐστάλη τῷ 1895 ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Χερρονήσου Διονυσίου Καστρινογιαννάκη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, ἐξ ἧς ἀπελύθη τῷ 1898, λαβὼν τὸ πρῶτον ἄριστα. Ἡ τότε Κρητικὴ πολιτεία διώρισεν αὐτὸν καθηγητὴν τῶν θρησκευτικῶν ἐν τῷ γυμνασίῳ Χανίων, ὁπόθεν μετετέθη εἰς Ἡράκλειον, ἔνθα παρέμεινε διδάσκων ἐν τῷ γυμνασίῳ καὶ τῷ διδασκαλείῳ μέχρι τοῦ 1916, ὅτε ἐχειροτονήθη (28 Φεβρουαρίου) ἐπίσκοπος εἰς τὴν χηρεύουσαν ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, ἣν ποιμαίνει μέχρι σήμερον Ὡς καθηγητὴς ἐδημοσίευσεν ἔν τε τῷ ἡμερησίῳ καὶ περιοδικῷ τύπῳ τῆς Κρήτης ἱστορικάς, φιλοσοφικὰς καὶ θρησκευτικὰς μελέτας Κάτοχος εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐφιλοτέχνησε διαφόρους μεταφράσεις. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὴν συγγραφὴν τοῦ H. Couturier: «Ἡ Κρήτη ἐξ ἀπόψεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου», ἣν συνεπλήρωσε διὰ παντοειδῶν καὶ πολυπληθῶν σημειώσεων καὶ δι' ἐπιμέτρου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπισήμων διπλωματικῶν βίβλων Ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως: «Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου», «Στοιχεῖα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς ἐφηρμοσμένα εἰς τὴν ἀγωγήν», «Ποίημα περὶ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ὑπὸ Παύλου πρεσβυτέρου (1736», «Λόγοι», «Ἡ ζωὴ ἐν τῷ θανάτῳ». Τῇ πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων ἐν Ρεθύμνῃ τὸ κτήριον τοῦ παρθεναγωγείου, ἀπαιτῆσαν δαπάνην ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου δραχμῶν καταβληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μοναστηριακοῦ ταμείου Ρεθύμνης. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω

Τιμόθεος /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Δράμας τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ νομοῦ. Κάτ. (1928) 29. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζιψα*.

Τιμὸκ (Timok) /*Γεωγρ.*/. —1) Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν τῇ παλαιᾷ Σερβίᾳ, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως. Σχηματίζεται πλησίον τοῦ Ταϊτσάρ, ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ *Λευκοῦ* ἢ *Μεγάλου Τιμὸκ* καὶ τοῦ *Μικροῦ* ἢ *Μέλανος Τιμοκ* καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Ραντούγιεβατς μετὰ ροῦν 135 χλμ. Εἰς μῆκος 15 χλμ. παρὰ τὸ Γκράντσκοβο ἀποτελεῖ τὸ σύνορον Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. —2) Νομὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἔχων ἐμβαδὸν 6.353 τ. χλμ. καὶ κατ. 241.011. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ πόλις *Ζαζεκάρ*. Θ. Κ.

τιμοκατάλογος (ὁ)· ὁ κατάλογος τῶν τιμῶν, τῆς ἀξίας ἑκάστου τῶν πρὸς πώλησιν παρεχομένων, ἄλλως *τιμολόγιον*: «τιμοκατάλογος βιβλίων, — ἐμπορευμάτων».

Τιμοκλῆς. Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητής, ἀκμάσας τὸν Δ' π. Χ αἰῶνα Ἐπετύγχανεν ἰδίᾳ εἰς τὴν παρῳδίαν τραγικῶν ὑποθέσεων καὶ διεκρίνετο διὰ τὸ ἐξαίρετον ὕφος καὶ τὴν λεπτὴν τοῦ ἤθους τῶν προσώπων διαγραφήν, δι' ὧν ἐπετύγχανε νὰ σατιρίζῃ πολλοὺς διακεκριμένους ποιητὰς καὶ ῥήτορας. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐσώθησαν 27 μόνον τίτλοι καί τινα ἀποσπάσματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ *Meineke* (*Fr. Comicorum Graec* ἐν τ. III). Ε. ΔΙ Κ.

—**Τιμοκλῆς**. Ἀθηναῖος γλύπτης, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος Υἱὸς τοῦ περιφήμου γλύπτου Πολυκλέους τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης γλύπτου Τιμαρχίδου τοῦ πρεσβυτέρου, οὗτινος ὑπῆρξεν ἀχώριστος συνεργάτης Ἔργα τῶν ἀδελφῶν τούτων ἦσαν, κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὸ ἐν Ἐλατείᾳ ἄγαλμα τοῦ γενειῶντος Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ τῆς Κραναίας Ἀθηνᾶς. Ἀμφότεροι ἀνῆκον εἰς τὴν στολὴν τῶν Νεοαττικῶν, δηλαδὴ τῶν ἀντιγραφέων ἢ μιμητῶν προτύπων ἔργων δοκίμων χρόνων. Β. Δ. Θ.

—**Τιμοκλῆς** Ἐκκλησιαστικὸς ποιητής, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ὑμνογράφων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος. Ἐποίησε πολλὰ τροπάρια, ἅτινα δὲν περιεσώθησαν Ε Γ. Π.

Τιμοκράτης. —1) Λακεδαιμόνιος, εἷς τῶν τριῶν συμβούλων, οἵτινες ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων Κνῆμον μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φορμίωνος, ναυάρχου τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, ἧτταν τοῦ συμμαχικοῦ τῶν Λακεδαιμονίων στόλου (429 π. Χ). Ηὐτοκτόνησε κατὰ τὴν πρὸ τῆς Ναυπάκτου κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ναυμαχίαν μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων στόλων, διὰ νὰ μὴ αἰχμαλωτισθῇ, μετὰ τὴν καταβύθισιν τῆς Λευκαδίας τριήρους, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπέβαινε.

— 2) Ἀθηναῖος, ὁ κυριώτερος τῶν κατηγόρων τῶν νικησάντων εἰς τὰς Ἀργινούσας στρατηγῶν.

— 3) Ρόδιος, ὅστις ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ σατράπου Τιθραύστου κατὰ τὸ 396 π. Χ. εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ 50 ταλάντων, ὅπως διὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν πολιτικῶν τῶν κυριωτέρων πόλεων αὐτῆς ἐξεγείρῃ ταύτας εἰς πόλεμον ἐναντίον τῆς Σπάρτης καὶ ἐξαναγκάσῃ ταύτην ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον, ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, διαφθείρας διὰ τῶν μυρίων τοξοτῶν, ὡς ἐκλήθησαν τὰ περσικὰ ἐκεῖνα νομίσματα, ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν κεχαραγμένης εἰκόνος τοξότου, τοὺς ἰσχυροτέρους πολιτικοὺς τῶν Θηβῶν, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου.

— 4) Συρακούσιος ναύαρχος, ὅστις μετὰ στόλου ἐκ 12 τριήρων ἀπεστάλη εἰς βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν ἐναντίον τῶν Θηβαίων ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης (362 π. Χ.). Τῇ βοηθείᾳ τούτου ἀνακατέλαβον οἱ Σπαρτιᾶται τὴν Σελλασίαν.

— 5) Περιλάλητος Ἀθηναῖος δημαγωγός, κατὰ τοῦ ὁποίου ἔγραψεν ὁ Δημοσθένης κατὰ τὸ 353 π Χ. τὸν «Κατὰ Τιμοκράτους» λόγον του, διότι εἶχε προτείνει παράνομον ψήφισμα περὶ τῶν ὀφειλετῶν τῆς πολιτείας. ΚΑΨ.

τιμοκρατία (ἡ) / *Ἀρχ.*/. Ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις ἡ ἀπὸ τῶν τιμημάτων πολιτεία, ἤτοι τὸ πολίτευμα τὸ ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ ἑκάστοτε ἐκτιμωμένου ποσοῦ τῆς περιουσίας τῶν ἀποτελούντων τὴν πολιτείαν ἀτόμων, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ διαχείρισις καὶ διεύθυνσις τῶν κοινῶν ὑπὸ τῶν «τὰ μέγιστα τιμήματα κεκτημένων». Τὸ τοιοῦτον πολίτευμα παρὰ μὲν Πλάτωνι καλεῖται *ὀλιγαρχία* καὶ *τιμαρχία* καὶ *φιλότιμος πολιτεία*, παρὰ Ξενοφῶντι *πλουτοκρατία* καὶ παρ' Ἀριστοτέλει *πολιτεία ἀπὸ τιμημάτων* καὶ *τιμοκρατία*. Τοιοῦτον καθόλου τιμοκρατικὸν χαρακτῆρα εἶχον αἱ πρῶται τοῦ ἀρχαίου κόσμου πολιτεῖαι, ἐν αἷς ἦρχον προνομιακῶς «οἱ τὰ μέγιστα τιμήματα κεκτημένοι». Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πολιτείας ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ὡς τὸ χείριστον. Ε. ΔΙ. Κ.

Τιμοκρέων. Ἀρχαῖος λυρικὸς ποιητὴς καὶ ἀθλητὴς τοῦ πεντάθλου ἐξ Ἰαλυσοῦ τῆς νήσου Ρόδου, σύγχρονος τοῦ Θεμιστοκλέους. Διεκρίνετο ἰδίᾳ εἰς τὴν ποίησιν παροινίων, ἅτινα μετέτρεπε, παρὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς δωρικῆς λυρικῆς ποιήσεως, εἰς γελοῖα ᾄσματα, δι' ὃ καὶ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα τάσσεται εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας. Ὅτε ὁ Τιμοκρέων ἐξωρίσθη ὡς μηδίζων, ἐπειδὴ ὁ τότε πανίσχυρος πολιτικὸς τῶν Ἀθηνῶν Θεμιστοκλῆς δὲν ἐπέτυχε τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ, δηκτικώτατα ἐσατίρισεν αὐτόν. Ἔσκωψεν ἐπίσης ὁ Τιμοκρέων ὡς ἀντίτεχνον αὐτοῦ καὶ τὸν ποιητὴν Σιμωνίδην. Τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ Τιμοκρέοντος ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Bergk (Poetae Lyrici Graeci). Ε. ΔΙ. Κ.

Τιμόκριτος. Ἀρχαῖος λυρικὸς ποιητὴς ἐξ Αἰγίνης, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου (ἐν Νέμ. 4, 13) ὡς διαπρεπής, οὗτινος ὅμως οὐδὲν ἔργον εἶναι γνωστόν. Ε. ΔΙ. Κ.

Τιμολάϊον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Παφλαγονίας, κειμένη πρὸς Δ τῆς Καράμβεως ἄκρας. Σῴζονται αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς τῶν χρόνων τοῦ Μιθριδάτου. Σήμερον καλεῖται Timlé. Α. Θ. Σ.

Τιμόλαος. —1) Κορίνθιος πολιτικός. Διαφθαρεὶς μετὰ τοῦ συμπολίτου του Πολυάνθους ὑπὸ τοῦ περσικοῦ χρυσίου, τοῦ κομισθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ Ροδίου Τιμοκράτους, ὑπεκίνησε τὴν πατρίδα του εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης, ἵνα αὕτη ἐξαναγκασθῇ εἰς ἀνάκλησιν τοῦ βασιλέως Ἀγησιλάου ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας. Οὗτος κατὰ τὸ συνέδριον τῶν συμμάχων (Ἀθηναίων, Θηβαίων, Ἀργείων καὶ Κορινθίων), ἐν ἔτει 395 π. Χ., ὑπεστήριξεν ἄμεσον ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς ταχεῖαν κρίσιν τοῦ πολέμου ἐν αὐτῇ τῇ Λακωνικῇ, πρὶν ἢ οὗτοι ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς χώρας των ἐνισχυθῶσι δι' ἐπικουριῶν, ἀλλ' ἡ γνώμη του δὲν ὑπερίσχυσεν, ἐπικρατησάσης τῆς γνώμης τῶν Θηβαίων καὶ Ἀθηναίων.

—2) Θηβαῖος πολιτικός, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β'. Ἦτο ἡγέτης τῶν ἐν τῇ πατρίδι του φιλιππιζόντων καὶ ἄνθρωπος ἀσελγέστατος καὶ φαυλότατος. Οὗτος, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀθηναίου ῥήτορος Αἰσχίνου καὶ Κοττύφου τοῦ Φαρσαλίου, ἀμφοτέρων φιλιππιζόντων, ἐσκευώρησε τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἐν ἔτει 339 π. Χ. ἀναθέσεως τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ κατὰ τῶν Ἀμφισσέων Β' Ἱεροῦ πολέμου, ὅστις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.). ΚΑΨ.

— **Τιμόλαος**, *μάρτυς*. Ἐκ Πόντου καταγόμενος, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 305 ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης μετὰ ἑπτὰ ἄλλων Χριστιανῶν, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 15 (24 ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας) Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

Τιμολέων. Περιφανὴς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ ἐκ Κορίνθου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 410 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν ἐν Συρακούσαις κατὰ τὸ 337 π. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Τιμοδήμου καὶ τῆς Δημαρίστης καὶ ἀνῆκεν εἰς ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῆς πατρίδος του, διέκρινε δὲ τοῦτον ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας θερμὸν φιλοπατρίας συναίσθημα καὶ μῖσος ἄσπονδον κατὰ τῶν τυράννων, ὅπερ ἐπεδείξατο οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐναντίον τῆς πατρίδος του πολέμους τῶν ἐχθρῶν της, ἀλλὰ καὶ ὅτε ὁ ἀδελφός του Τιμοφάνης, τῇ βοηθείᾳ μισθοφόρων, τῶν ὁποίων ἦτο ἀρχηγός, ἔγινε τύραννος τῆς Κορίνθου. Ἀφοῦ τὸν ἱκέτευσε θερμῶς νὰ παύσῃ νὰ πιέζῃ τοὺς συμπολίτας των καὶ τὸν συνεβούλευσε ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς τυραννίδος τὴν ὁποίαν κατεκράτει διὰ βιαίων ἐνεργειῶν, φόνων καὶ δωροδοκιῶν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη, δὲν ἐδίστασε μετὰ φιλελευθέρων καὶ ὁμοϊδεατῶν συμπολιτῶν καὶ φίλων του νὰ προβῇ καὶ εἰς φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του Καὶ δὲν μετέσχε μὲν αὐτοῦ ὁ ἴδιος, ἀποσυρθεὶς μακρὰν καὶ ἔχων κεκαλυμμένον διὰ μανδύου τὸ πλῆρες δακρύων πρόσωπόν του, καθ' ὃν χρόνον οἱ ὁμοϊδεάται φίλοι του δι' ἐγχειριδίων ἔσφαζον τὸν χλευάσαντα τὸν Τιμολέοντα καὶ αὐτοὺς τύραννον, ἐθεώρησεν ὅμως τὴν πρᾶξιν ἐκείνην ὑπέρτατον πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον. Ὅτε ἐγνώσθη ὁ φόνος τοῦ Τηλεφάνους (364 π. Χ.), πάντες μὲν οἱ φιλελεύθεροι Κορίνθιοι ἐπῄνεσαν τὸν Τιμολέοντα καὶ ἀνευφήμησαν αὐτὸν ὡς τυραννοκτόνον, ἡ μήτηρ του ὅμως τὸν κατηράσθη Συντετριμμένος τότε ὁ Τιμολέων ἐκ τῆς θλίψεώς του, ἀπέσχε πάσης ἐνεργοῦ ἀναμείξεως εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις καὶ ἔζη μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐν ἀπομονώσει ἐπὶ μίαν περίπου εἰκοσαετίαν, ἴσως δὲ καὶ θὰ ἐτερμάτιζε τὸν βίον του δι' αὐτοκτονίας, ἐὰν δὲν ἀπετρέπετο ταύτης καὶ συνεκρατεῖτο ὑπὸ ἀφωσιωμένων εἰς αὐτὸν φίλων. Εὐτυχῶς δι' αὐτὸν καὶ τοὺς ἐν Σικελίᾳ Ἕλληνας, περὶ τὸ 345 π. Χ. ἔφθασαν εἰς τὴν Κόρινθον πρέσβεις τῆς ἀποικίας τῶν Συρακουσῶν, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς μητροπόλεώς των κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν χώραν των Καρχηδονίων, καὶ κατὰ τὴν ἀπόφασιν, ἥτις ἐλήφθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ν' ἀποσταλῇ ἡ ζητηθεῖσα βοήθεια, κάποιος Κορίνθιος ὑπέδειξεν ὡς ἀρχηγὸν ταύτης τὸν Τιμολέοντα Οἱ Κορίνθιοι ὁμοθύμως ὑπεδέχθησαν τὴν ὑπόδειξιν τοῦ συμπολίτου των καὶ ὁ Τιμολέων ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πατρίδος του ἡγούμενος μοίρας στόλου ἐκ 10 τριήρων (7 τῆς Κορίνθου, 2 τῆς Κερκύρας καὶ 1 τῆς Λευκάδος), τῶν ὁποίων ἐπέβαινον 700 μισθοφόροι. Ὅτε προσωρμίσθη μὲ τὸν στόλον του εἰς τὸ Ρήγιον ὁ Τιμολέων, εὗρεν ἐκεῖ στόλον ἐξ 20 πλοίων καρχηδονικῶν καὶ τὸν Συρακούσιον Ἱκέταν, τύραννον τότε τῶν Λεοντίνων, ὅστις τῇ βοηθείᾳ τῶν Καρχηδονίων εἶχε κυριεύσει τὰς Συρακούσας καὶ ἐπολιόρκει διὰ στρατιᾶς του τὸν τύραννον αὐτῶν Διονύσιον τὸν νεώτερον, εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσῶν. Οὗτος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Τιμολέοντα ὅτι ὁ πόλεμος εἶχεν ἀποπερατωθῆ καὶ ὅτι θὰ τὸν προσελάμβανεν ἂν ἤθελε σύμβουλόν του, ἀφοῦ ἀποστείλῃ εἰς τὴν Κόρινθον τὸν στόλον του. Ὁ Τιμολέων προσεποιήθη ὅτι δέχεται τὰς συμφωνίας ἐκ φόβου μήπως συλληφθῇ, ἐζήτησεν ὅμως, ἀφοῦ παρήγγειλε μυστικῶς νὰ εἶναι ἕτοιμος πρὸς ἀπόπλουν ὁ στόλος του, νὰ ἐπιβεβαιωθῶσιν αἱ πληροφορίαι του καὶ νὰ ἐπικυρωθῶσιν αἱ συμφωνίαι των καὶ εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Ρηγίνων. Ἐνῷ δὲ ἐγίνοντο αἱ συζητήσεις εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐπληροφορήθη διὰ μυστικοῦ ἀγγελιαφόρου ὅτι ὁ στόλος του ἦτο ἕτοιμος, καὶ τότε ἐπιτηδείως ἀπομακρυνθεὶς τῆς συνελεύσεως ἔφυγε πρὸς τὸν λιμένα καὶ ἀπέπλευσε μετὰ τοῦ στόλου εἰς Ταυρομένιον τῆς Σικελίας, ἔνθα ἔγινε δεκτὸς ὑπὸ τοῦ τυράννου τῆς πόλεως Ἀνδρομάχου, τοῦ πατρὸς τοῦ ἱστορικοῦ Τιμαίου. Ἐκεῖθεν, ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς Ἄδρανον τὸν Ἱκέταν, κατέπλευσεν εἰς Συρακούσας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδίωξε τὸν Ἱκέταν καὶ τοὺς συμμάχους του Καρχηδονίους, κατέχοντας τὴν Νεάπολιν καὶ Ἀχραδίνην, πρὸ τοῦ εἰς αὐτὰς κατάπλου τοῦ στόλου των, καὶ ἠνάγκασε τὸν Διονύσιον νὰ παραδώσῃ τὴν ἀκρόπολιν καὶ νὰ δεχθῇ νὰ μεταβῇ εἰς Κόρινθον καὶ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ, ἔχων τοὺς θησαυρούς του, ὡς ἁπλοῦς ἰδιώτης. Μετὰ ταῦτα δι' ὀλιγοχρονίου ἐκστρατείας ἠλευθέρωσε τὴν Σικελίαν ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους, ἀναγκάσας αὐτοὺς μετὰ ἐπανειλημμένας νίκας του ν' ἀπέλθουν ἐκ τῆς νήσου, καὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους, οἵτινες ἐδέσποζον τῶν διαφόρων ἑλληνίδων πόλεων αὐτῆς, νικήσας τὸν τύραννον τῶν Λεοντίνων Ἱκέταν, ὅστις εἶχε συμφωνήσει μετὰ τῶν συμμάχων του Καρχηδονίων νὰ διανείμουν ἐξ ἴσου τὴν Σικελίαν, τὸν τύραννον τῆς Κατάνης Μάμερκον καὶ τὸν τῆς Μεσσήνης Ἵππωνα. Ἐπανελθὼν εἰς Συρακούσας μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν του ἐκείνην πορείαν ἀνεκάλεσε τοὺς ἐξορίστους, ἀνῳκοδόμησε τὰς κατακρημνισθείσας ἐκ τῶν πολέμων πόλεις, ἐνίσχυσε διὰ νέων ἀποίκων (10 χιλ. ἔστειλαν οἱ Κορίνθιοι) τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου, προήγαγε διὰ συνετῶν νομοθετικῶν μέτρων τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἵδρυσεν εἰς πάσας τὰς πόλεις δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ συνήνωσε ταύτας εἰς μίαν συμμαχίαν μὲ κέντρον

Digitized by Google

τὰς Συρακούσας καὶ συνέταξε κώδικα νόμων, ὅστις ἐβασίζετο ἐπὶ δημοκρατικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν. Κατὰ τὸ 340—339 π. Χ. οἱ Καρχηδόνιοι, τῶν ὁποίων τὴν δόξαν εἶχεν ἐπισκιάσει ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δόξα τῶν Συρακουσῶν, ἐπανῆλθον εἰς Σικελίαν μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ (70 χιλ. πεζῶν καὶ 10 χ λ. ἱππέων) καὶ στόλου ὑπὸ τοὺς 'Ασδρούβαν καὶ 'Αμίλκαν, ἀλλ' αἱ νέαι ἀποτυχίαι των, καὶ ἰδίως ἡ παρὰ τὸν ποταμὸν Κριμισὸν μεγάλη καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ των, τοὺς ἔπεισαν νὰ δεχθοῦν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας περιωρίζοντο εἰς τὰς παλαιοτέρας κατὰ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς νήσου κτήσεις των. Τρία ἔτη μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην ὁ Τιμολέων παρῃτήθη τῆς ἀρχῆς. Οἱ Συρακούσιοι ὅμως, εὐγνώμονες, δὲν ἔπαυσαν τιμῶντες αὐτὸν μέχρι τοῦ θανάτου του (337 π. Χ.), ἐπελθόντος ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς παραίτησίν του. 'Εξαιρετικῶς δὲ ἐτίμησαν τοῦτον καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, θάψαντες μεγαλοπρεπῶς αὐτὸν μόνον ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Συρακουσῶν καὶ ἀνεγείραντες μνημεῖόν του ἐν αὐτῇ μετὰ εὐρυχωροτάτου γυμναστηρίου, τοῦ περιφήμου Τιμολεοντείου Περὶ τοῦ Τιμολέοντος εἶχε γράψει ὁ ἱστορικὸς Τίμαιος, ὁ υἱὸς τοῦ 'Ανδρομάχου Τοῦτον δὲ εἶχον ὡς πηγὴν ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως, τῶν ὁποίων αἱ βιογραφίαι περὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς διεσώθησαν 'Επίσης λεπτομερῶς ἐκθέτει τὰ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς Διόδωρος ὁ Σικελιώτης. Αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ τοῦ Τιμολέοντος ἐνέπνευσαν καὶ τρεῖς μεγάλους δραματικοὺς τῶν νεωτέρων χρόνων, τὸν 'Ιταλὸν Alfieri καὶ τοὺς Γάλλους Lahargue καὶ Marie Joseph Chenier, γράψαντας τραγῳδίας μὲ ἥρωα των τὸν ἔνδοξον τοῦτον ἄνδρα

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

τιμολόγησις, —εως (ἡ)· ὁρισμός, καθορισμὸς τῶν τιμῶν τῶν πρὸς πώλησιν ἐμπορευμάτων.

τιμολογία (ἡ) */Φιλοσοφ./* βλ. *ἀξιολογία.*

τιμολόγιον (τό)· ὁ κατάλογος τῶν τιμῶν ἐμπορευμάτων, τιμοκατάλογος || καθόλου, καταγραφὴ ἐμπορευμάτων μετὰ τῆς τιμῆς ἑκάστου, οἷον πρὸς ἐξόφλησιν, ἄλλως *λογαριασμός*, κοιν. *φατούρα.*

—*/ Εγκυκλ./* Τὸ *τιμολόγιον* εἶναι σύντομον ἰδιωτικὸν ἔγγραφον, συντασσόμενον συνήθως ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ καὶ παραδιδόμενον εἰς τὸν ἀγοραστήν, καὶ εἰς ὃ δηλοῦται τὸ εἶδος καὶ ἡ ἀξία τῶν ἐμπορευμάτων, ἅτινα ἐγένοντο ἀντικείμενον συναλλαγῆς· χρησιμεύει δ' ἐνίοτε πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τιμῆς τῶν ἐμπορευμάτων ἢ πρὸς ἀπόδειξιν ἐξοφλήσεως τοῦ τιμήματος, ἐὰν εἶναι ἐξωφλημένον. 'Εν τῇ πράξει τὸ τιμολόγιον ἐξομοιοῦται πρὸς τὴν φορτωτικὴν καὶ θεωρεῖται ἐκπροσωποῦν τὸ ἐμπόρευμα ἢ τὸ τίμημα αὐτοῦ, παρέχον τὸ δικαίωμα εἰς μὲν τὸν ἀγοραστὴν νὰ ζητήσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ἢ πρὸς τρίτους ἐντολοδόχους του παράδοσιν τοῦ ἐμπορεύματος, εἰς δὲ τὸν πωλητὴν τὸ τίμημα. 'Εν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται, ὅπως καὶ ἡ φορτωτική, νὰ ἐκδίδεται εἰς διαταγὴν εἰς τὸν φέροντα ἢ εἰς ὡρισμένον πρόσωπον. Τὸ τιμολόγιον δὲν ὑπογράφεται οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπογράφηται ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ. 'Εξαιρετικῶς, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 670 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, ὅταν τὸ τιμολόγιον εἶναι ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ ἀποστολέως, δὲν εἶναι δεκτὴ ἡ διεκδίκησις τῶν ἐμπορευμάτων εἰς χεῖρας τοῦ πτωχεύσαντος ἀγοραστοῦ. Τὸ τιμολόγιον, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀποδεδεγμένον, ἔχει ἀποδεικτικὴν δύναμιν ἀπέναντι οἱουδήποτε. Κατὰ τὸν ἡμέτερον περὶ χαρτοσήμου νόμον τὰ τιμολόγια ἐκδίδονται ὑποχρεωτικῶς εἰς διπλοῦν, τοῦ χαρτοσήμου ἐπιτιθεμένου μόνον ἐπὶ τοῦ παραμένοντος παρὰ τῷ ἐκδότῃ πωλητῇ τμήματος. 'Ο ἐκδότης ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ τὰ παρ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενα καὶ χαρτοσημαινόμενα τιμολόγια ἐπὶ μίαν διετίαν.

Ι. Α. Β.

τιμολογῶ (—έω)· κανονίζω, ὁρίζω τὴν τιμὴν ἑνὸς ἑκάστου τῶν πρὸς πώλησιν πραγμάτων, καταρτίζω τιμολόγιον.

Τιμόμαχος. 'Αθηναῖος στρατηγός, 'Αχαρνεὺς τὸν δῆμον. Στρατηγὸς ὢν τῶν 'Αθηναίων κατὰ τὸ 367 π. Χ. καὶ ἀναλαβὼν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν μισθοφόρων τῶν Λακεδαιμονίων Ναυκλέους τὴν φύλαξιν τῆς διαβάσεως τοῦ ἐν Κορινθίᾳ 'Ονείου ὄρους, ὅπως μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς ὁ 'Επαμεινώνδας, δὲν ἐξετέλεσε μετὰ τῆς προσηκούσης φροντίδος τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν. Οὕτω δέ, καταληφθείσης ταύτης ὑπὸ τοῦ 'Αργείου Πεισία ἐν καιρῷ νυκτός, κατ' ἐντολὴν τοῦ 'Επαμεινώνδα, διῆλθεν οὗτος τὴν διάβασιν μετὰ τῆς στρατιᾶς του ἀκωλύτως καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν 'Αχαΐαν ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους τῶν πόλεών της νὰ γίνουν σύμμαχοί του. 'Ατυχὴς ἢ μᾶλλον ἀνίκανος ἐδείχθη ὁ Τιμόμαχος καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ὅστις ἐστάλη εἰς τὰ παράλια τῆς Θρᾴκης κατὰ τὸ 361 π. Χ., ὅτε ἐγκατέλειψεν ἅπασαν τὴν Θρᾳκικὴν χερσόνησον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν Κότιος. Κατηγορηθεὶς ὅτι ἐδεκάσθη ὑπὸ τοῦ προρρηθέντος βασιλέως, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀλλὰ διέφυγε τοῦτον φυγὼν μακρὰν τῶν 'Αθηνῶν.

ΚΑΨ.

—**Τιμόμαχος.** ῞Ελλην ζωγράφος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Κατήγετο ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἔχαιρε μεγάλην φήμην ὡς ζωγράφος μυθολογικῶν θεμάτων. Κατὰ τὸν Πλίνιον, οἱ σημαντικώτεροι τῶν πινάκων τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἦσαν οἱ πίνακες τοῦ 'Ορέστου, τῆς 'Ιφιγενείας ἐν Ταύροις, τοῦ Αἴαντος καὶ τῆς Μηδείας. 'Εκ τούτων ἐξοχώτεροι ἦσαν οἱ πίνακες τοῦ Αἴαντος καὶ τῆς Μηδείας, τοὺς ὁποίους ἠγόρασεν ὁ Καῖσαρ ἀντὶ ὀγδοήκοντα ταλάντων καὶ ἀνέθεσεν ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ ναῷ 'Αφροδίτης τῆς Γενετείρας. Οἱ πίνακες οὗτοι ἴσως νὰ ἦσαν οἱ περίφημοι ἐν Κυζίκῳ πίνακες τοῦ Αἴαντος καὶ τῆς Μηδείας, διὰ τοὺς ὁποίους ἐπῃροῦντο οἱ Κυζικηνοὶ καὶ τοὺς ὁποίους ἴσως ἐξηγόρασεν ἀργότερον ὁ Καῖσαρ. ῎Αλλοι πίνακες τοῦ Τιμομάχου ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πλινίου καὶ οἱ παριστῶντες τὸν Ληκυθίωνα καὶ δύο ἄνδρας, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἦτο ὄρθιος, ὁ δὲ καθήμενος. 'Ο Τιμόμαχος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων ζωγράφων.

Β. Δ. Θ.

Τιμόνε */Παραλ. Γεωγρ./* Λιμὴν τῆς βορειοδυτικῆς Κερκύρας (πλάτ. 39° 42' Β., μῆκ. 19° 41' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), ἐν τῷ κολπίζοντι ὅρμῳ 'Αγίου Γεωργίου, ἐν τῇ περιοχῇ 'Αφιόνα καὶ βορειοδυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου 'Αρίλλα.

Σ. Ε. Λ.

Τιμόνης, *Εμμανουήλ* ῞Ελλην ἰατρὸς ἐκ Χίου, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. 'Εσπούδασεν ἐν Παδούῃ καὶ 'Οξφόρδῃ, διατελέσας μέλος τῆς Βασιλικῆς 'Εταιρείας τοῦ Λονδίνου, ἤσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ δὲ 1691 ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου, μετὰ τὸν Κρῆτα 'Αντώνιον Κατάνην. Πρῶτος αὐτὸς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ τελουμένου ἐν 'Ανατολῇ εὐλογιασμοῦ ἢ ἐμφυλλιασμοῦ τῆς εὐλογίας διὰ τῆς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1713 πρὸς τὸν Dr Woodward ἀποσταλείσης ἐκθέσεως του: «Περὶ τῆς δι' ἐντομῶν ἢ ἐμβολιασμοῦ παραγωγῆς τῆς νόσου εὐλογίας, ὡς τελεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει», ἥτις ἐδημοσιεύθη εἰς τοῖς «Philosophical transactions». Περίληψις τῆς ἐργασίας ταύτης περιλαμβάνεται δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ «Voyage de la Montraye». 'Ο Sutton εἶτα, πρεσβευτὴς ποτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, μεταφράσας τὴν ἐργασίαν ἀνέγνωσε ταύτην ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1718. Μετάφρασις εἰς τὴν γαλλικὴν γενομένη ὑπὸ Hulin δὲν ἐδημοσιεύθη. 'Ο Τιμόνης ἔγραψεν ἐπὶ τούτοις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος: «Historia variolarum quae per incisionem excitantur» (Constantinopol. 1713) καὶ «Tractatus de nova variolas, per transmutationem excitanti methodo» (Leyden 1721).

ΑΡ. Π. Κ.

τιμόνι (τό)· δημοτ., τὸ πηδάλιον τοῦ πλοίου· || ὁ ρυμὸς τῆς ἁμάξης (ἰταλ. timone).

— **«Τιμόνι»** (τό). 'Εφημερὶς ἐν Κερκύρᾳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 16ην Μαΐου 1849 καὶ ἐκδοθεῖσα ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστί.

τιμονιά (ἡ)· βλ. λ. *οἰάκισις.*

τιμονιάζω· κρατῶ τὸ τιμόνι, κυβερνῶ διὰ τοῦ πηδαλίου, *οἰακίζω.*

τιμονιέρης (ὁ)· δημοτ., ὁ κυβερνῶν διὰ τοῦ πηδαλίου, πηδαλιοῦχος, οἰακιστής.

τιμόνιος (ὁ) (Timonius) */Βοτ./* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥυτοειδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Μολούκας νήσους καὶ τὴν 'Ωκεανίαν.

Δ. Ν. Π.

Τιμοννιὲ (Thimonnier), ***Βαρθολομαῖος.*** Γάλλος μηχανικὸς (1793—1859), ἐπινοήσας ἴδιον σύστημα ραπτομηχανῆς. 'Εργαζόμενος ὡς ράπτης ἀνδρικῶν ἐνδυμάτων εἰς Σαὶν - Ζερμαίν, κατώρθωσε τῷ 1830 νὰ κατασκευάσῃ τὴν πρώτην του ραπτομηχανήν. 'Ελθὼν τότε εἰς Παρισίους ἵδρυσε γραφεῖον, ὅπου ἐχρησιμοποίησε τὰς μηχανάς του εἰς τὴν ραφὴν στρατιωτικῶν ἐνδυμάτων. 'Απειληθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν ραπτῶν τῶν Παρισίων, οἵτινες ἐφοβοῦντο τὸν ἐκ τῆς νέας ταύτης ἐπινοήσεως συναγωνισμόν, ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ τὸ ἐργαστήριόν του. ῎Εκτοτε ἔζησεν ἐν μέσῳ πολλῶν στερήσεων, προσπαθῶν ματαίως νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐφεύρεσίν του, ἥτις ὅμως, ἕνεκα τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιτευχθεισῶν πολυαρίθμων τελειοποιήσεων εἰς τὰς ραπτομηχανάς, ἐλησμονήθη.

Χ. Δ.

Τιμόξενος. —1) Στρατηγὸς τῶν Σκιωναίων, ὅστις κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πέρσου 'Αρταβάζου πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας, διότι αὕτη εἶχεν ἀποστατήσει τῶν Περσῶν μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἀπεκαλύφθη ὅτι εἶχε συνεννοηθῇ μετὰ τούτου νὰ τὸν ὑποβοηθήσῃ προδοτικῶς εἰς τὴν κατάληψίν της ('Ηρόδ. Η, 128).

—2) Στρατηγὸς τῶν Κορινθίων (υἱὸς τοῦ Τιμοκράτους), ὅστις κατὰ τὸ α' ἔτος (431 π. Χ.) τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μετὰ τῶν συστρατήγων του Εὐφαμίδα καὶ Εὐμάχου, ἡγούμενος στόλου ἐκ 40 τριήρων καὶ στρατοῦ ἐκ 1.500 ὁπλιτῶν, κατήγαγεν εἰς τὴν πατρίδα του 'Ασταχὸν τὸν 'Ακαρνᾶνα Εὔαρχον, ἀπέτυχεν ὅμως εἰς τὰς ἐπιχειρηθείσας ἀποβάσεις στρατοῦ καὶ δῃώσεις τῶν παραλίων τῆς τε 'Ακαρνανίας καὶ Κεφαλληνίας (*Θουκ.* ΙΙ, 33).

—3) Στρατηγὸς τῶν 'Αχαιῶν, ἀνήκων εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ 'Αράτου καὶ τρὶς στρατηγήσας αὐτὸν ἐξελέγη τὸ πρῶτον στρατηγὸς κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 224 π. Χ., εὐθὺς μετὰ τὴν ἧτταν τῶν 'Αχαιῶν ὑπὸ τοῦ Κλεομένους παρὰ τὸ 'Εκατόμβαιον, ἥτις εἶχεν ἀπογοητεύσει τὸν ῎Αρατον καὶ τὸν εἶχε καταστήσει ἀπρόθυμον ν' ἀποδεχθῇ τὴν εὐθύνην τῆς στρατηγίας. Κατὰ τὴν δευτέραν στρατηγίαν του ὁ Τιμόξενος ἔδραμε μετὰ μικρᾶς στρατιᾶς ἐκ Σικυῶνος εἰς ῎Αργος διὰ νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἀποστασίαν του πρὸς ἐξαναγκασμὸν τοῦ Κλεομένους ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ Κορίνθου, ὅπερ καὶ ἐγένετο. 'Η τρίτη στρατηγία του ἤρχισεν ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ μάχην (221 π. Χ.).

ΚΑΨ.

Τιμὸρ (Timor) */Γεωγρ./* Νῆσος τῆς Μαλαισίας, ἡ ἀνατολικωτάτη ἐκ τῶν μεγάλων Σουνδαίων καὶ κατ' ἄλλους γεωγράφους ἡ μεγίστη καὶ δυτικωτάτη ἐκ τῶν μικρῶν Σουνδαίων, κειμένη περὶ τὰ 1.000 χλμ. πρὸς ἀνατολὰς τῆς 'Ιάβας, μεταξὺ τῶν παραλλήλων 8°20' καὶ 10° 22' νοτ. πλάτ. καὶ 121° 17' καὶ 124° 40' ἀνατ. μήκους ἀπὸ Παρισίων, καὶ ἀνήκουσα κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ εἰς τὴν Πορτογαλίαν καὶ κατὰ τὸ δυτικὸν εἰς τὴν 'Ολλανδίαν. ῎Εκτασις (μετά τινων πέριξ νησίδων) 32 586 τετρ. χλμ., κάτοικοι 700 000 περίπου. Τὸ ἔδαφος τῆς νήσου καλύπτεται ὑπὸ πολλῶν παραλλήλων ὀροσειρῶν, διευθυνομένων κατὰ τὸν μέγαν ἄξονα τῆς νήσου καὶ ὑψουμένων μέχρι 2.620 μ. Αἱ ἀκταὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφιλόξενοι, ἀποφρασσόμεναι ὑπὸ πολλῶν κοραλλιογενῶν σχηματισμῶν καὶ ἔχουσαι ὀλίγα μόνον ἀσφαλῆ ἀγκυροβόλια. Τὸ κλῖμα εἶναι θερμὸν καὶ ὑγρόν, μὲ ἀφθόνους βροχὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν καυσώνων, ἡ δὲ βλάστησις τροπικὴ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον θαμνώδης. Τὸ ὑπέδαφος ἐγκλείει χρυσόν, χαλκόν, σίδηρον ὀρυκτέλαια κλπ., τὸ δὲ ἔδαφος περιλαμβάνει κυρίως καλλιεργείας καφέ, ἰνδικοῦ, καπνοῦ, γεωμήλων, ὀρύζης, σιτηρῶν κλπ. 'Ο ἰθαγενὴς πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀποτελεῖται ἀπὸ Νέγρους (Τιμορίους καὶ Μπέλο), ἀναμεμιγμένους μετὰ Νεγριτῶν καὶ Μαλαίων, ἰδίᾳ κατὰ τὰ παράλια τῆς νήσου. 'Επίσης ὑπάρχουν εἰς τὰς πόλεις πολλοὶ ἄποικοι Εὐρωπαῖοι, ἰδίᾳ Πορτογάλοι καὶ 'Ολλανδοί, ὡς καὶ ἀρκετοὶ Κινέζοι. Πολιτικῶς, τὸ μὲν ἀνῆκον εἰς τὴν 'Ολλανδίαν τμῆμα τῆς νήσου (ἔκτασις 16 336 τετρ. χλμ.), μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Κουπάνγκ*, ὑπάγεται εἰς τὰς 'Ανατολικὰς 'Ολλανδικὰς 'Ινδίας, τὸ δὲ πορτογαλικὸν τμῆμα ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦ 1896 ἀνεξάρτητον πορτογαλικὴν ἀποικίαν (μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Ντίλλυ*), εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ νῆσος Κάμπινγκ. Οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι διῃρημένοι εἰς πολυάριθμα ἰθαγενῆ κράτη ὑπὸ ἰδίους ἡγεμόνας.

'Η Τιμὸρ (τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα σημαίνει ἐν τῇ μαλαϊκῇ γλώσσῃ «'Ανατολή») ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Πορτογάλων κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ ἀπῳκίσθη ὑπ' αὐτῶν. Περὶ τὰ μέσα ὅμως τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οἱ 'Ολλανδοὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς πρώτους κατακτητὰς νὰ παραχωρήσωσιν εἰς αὐτοὺς τὰς πλουσιωτέρας ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τμήματος ἐγκαταστάσεις των, τῷ δὲ 1859 καθωρίσθησαν διὰ συνθηκῶν τὰ σύνορα μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων τῆς νήσου.

Χ. Δ.

Τιμοσθένης. Ναυτικὸς συγγραφεὺς ἐκ Ρόδου, ζήσας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε καὶ ναύαρχος. ῎Εργα αὐτοῦ ἀναφέρονται «Οἱ Σταδιασμοί», «Περὶ λιμένων καὶ νήσων» καὶ ἄλλα ἄσχετα πρὸς τὴν ναυτικήν, ἀποδιδόμενα εἰς αὐτόν. 'Ο Στράβων συχνότατα διασκοπεῖ ἢ συμβουλεύεται τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρασχεθέντα δεδομένα.

Σ. Ε. Λ.

Τιμουρίδαι (οἱ). Οἱ ἐκ τοῦ Ταμερλάνου (Τιμοὺρ) καταγόμενοι Τάταροι ἡγεμόνες, οἵτινες ἐκυριάρχησαν τῆς Περσίας καὶ μεγάλου μέρους τῆς Κεντρῴας 'Ασίας κατὰ τὸν ΙΕ' μ. Χ. αἰῶνα. Εἰς τὴν αὐτὴν δυναστείαν ἀνῆκον καὶ οἱ ἐν 'Ινδοστὰν μέχρι τῆς ἀγγλικῆς κατακτήσεως ἡγεμονεύσαντες δυνάσται, γνωστοὶ ἐν Εὐρώπῃ γενικῶς ὡς ἡ δυναστεία τοῦ Μεγάλου Μογγόλου 'Η γενεαλογία καὶ ἡ βασιλεία τῶν διαφόρων κλάδων τῶν Τιμουριδῶν ἔχει ὡς ἑξῆς: 'Ο Ταμερλᾶνος εἶχε τέσσαρας υἱούς. 'Ο πρωτότοκος *Γαγιασεττὶν Δζιχανγκὶρ* ἀπέθανε νεώτατος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ πατρός του (1375). 'Ο δευτερότοκος, *Μααζεντὶν 'Ομὲρ Σεΐχ*, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του διοικητὴς τοῦ Φάρς, ἐφονεύθη ἐν Κουρδιστὰν μεταβαίνων εἰς συνάντησιν τοῦ πατρός του. 'Ο τρίτος, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς διοικητὴς τοῦ 'Ιράκ, τοῦ 'Αζερμπαϊτζὰν καὶ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, ἐκυβέρνησεν εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐπὶ τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐφονεύθη δὲ κατά τινα μάχην μετὰ τῶν Μαυροπροβατάδων Τούρκων.

Οὕτω τὸν Ταμερλᾶνον διεδέχθη κυρίως ὁ τέταρτος υἱός του, *Μουΐν-ἐτ-ντὶν Μιρζᾶ Σαχ-Ρόχ*, ὅστις ζῶντος τοῦ πατρὸς του ἦτο διοικητὴς τοῦ

Digitized by Google

Χορασάν, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του, ἀνακηρύξας ἑαυτὸν βασιλέα, ἐνίκησε βαθμιαίως ἅπαντας τοὺς ἐγγόνους τοῦ Ταμερλάνου, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι ἐφονεύθησαν. Οὕτως ὁ Σὰχ-Ρόχ, βασιλεύσας 48 ἔτη, ἐπεβλήθη εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε κυριαρχήσει ὁ πατήρ του. Ἀπέθανε τῷ 1447.

Υἱὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ *Ὀλοὺγ βέης*, ὅστις διατελῶν διοικητὴς Σαμαρκάνδης ἀνῆλθε τὸν θρόνον κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἐξεθρονίσθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του *Ἀβδοὺλ Λατίφ*, φονευθέντος καὶ τούτου μετά τινα χρόνον. Οἱ ἄλλοι τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Σὰχ-Ρὸχ ἀπέθανον ζῶντος ἀκόμη τοῦ πατρός των.

Ὁ υἱὸς τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν, τοῦ *Ἰβραχίμ*, ὀνόματι *Μιρζᾶ Ἀβδουλλάχ*, ἐβασίλευσεν ἐπί τινα χρόνον μετὰ τοῦ *Ἀβδοὺλ Λατίφ*, φονευθεὶς κατά τινα μάχην μετ' ἄλλου συγγενοῦς του. Ἐκ τῶν δισεγγόνων τοῦ Σὰχ-Ρὸχ ὑπελείφθησαν μετὰ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς οἱ *Μιρζᾶ Σουλτὰν Μωχάμετ*, *Μιρζᾶ Μπαμποὺρ* καὶ *Μιρζᾶ Ἀλα-ούτ-ντοβλέ*, υἱοὶ τοῦ *Μιρζᾶ Μπαϊσουγγούρ*, οἵτινες κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου των ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς ἡγεμόνας τῶν χωρῶν τῶν ὁποίων εὑρέθησαν διοικηταί. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐφονεύθησαν κατὰ τοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας, οὕτως ὥστε ἐξέλιπεν ὁλόκληρος ἡ γενεὰ τοῦ Σὰχ-Ρόχ.

Ἔμεινε μόνον ἡ γραμμὴ τοῦ ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ταμερλάνου *Μααζεντὶν Ὀυὲρ Σεΐχ*, ἐξ ὧν οὐδεὶς ἐβασίλευσε, διότι πάντες ἐφονεύθησαν κατὰ τὸν ἀλληλοσπαραγμόν. Ἐκ τῆς ἀναρχίας ταύτης ἐπωφελήθησαν οἱ Πέρσαι ὅπως ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν δυναστείαν τῶν Σαφιβιτῶν. Εἰς ἐκ τῶν τελευταίων Τιμουριδῶν ἦτο ὁ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σαφαβίτου Σάχου Ἰσμαὴλ καταφυγὼν *Σαλὶ βῆς* ὅστις μετὰ τὴν νίκην τοῦ Ὀσμανίδου σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Α' κατὰ τοῦ Ἰσμαὴλ ἠκολούθησε τὸν πρῶτον καὶ ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1517.

Εἰς ἕνα κλάδον τῶν Τιμουριδῶν ἀνῆκεν ὁ *Μιρζᾶ Χουμαγιούν*, ὅστις βασιλεύων ἐν Γάζνῃ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του μέχρις Ἰνδοστάν, καταλαβὼν καὶ τὴν κυριωτέραν αὐτοῦ τότε πόλιν, τὴν Δελχί. Ὁ τούτου υἱὸς *Ἐκμπὲρ-Σὰχ* κατέκτησεν ὁλόκληρον τὸ Ἰνδοστάν.

Ἡ τιμουρικὴ αὐτὴ δυναστεία ἐβασίλευσεν ἐν Ἰνδοστὰν μέχρι τοῦ 1806, ὅτε ἤρχισεν ἡ ἀγγλικὴ ἐπικράτησις. Ν. Μ.

Τιμοὺρ-Λένκ· βλ. λ. *Ταμερλᾶνος*.

τιμοῦχοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἄρχοντες ἀριστοκρατικῶν τινων πολιτειῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἑξακόσιοι συνήθως τὸν ἀριθμόν, ἰσόβιοι καὶ ἐκ πλουσίων ἐκλεγόμενοι, ἀποτελοῦντες δὲ τὴν ἀνωτάτην βουλήν. Τιμοῦχοι ἀναφέρονται ἐν Μεσσήνῃ, Τέῳ, Ναυκράτιδι, Ἤλιδι, Συρακούσαις, καὶ δὴ ἐν Μασσαλίᾳ. Ἵνα γίνῃ τις τιμοῦχος, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τέκνα καὶ ν' ἀνήκῃ εἰς οἶκον ἔχοντα πολιτικὰ δικαιώματα ἀπὸ τριῶν γενεῶν. Τοῦ σώματος τῶν τιμούχων προΐστατο δεκαπενταμελὴς ἐπιτροπεία, ἐξ ἧς τρεῖς ἀπετέλουν ἴδιον συμβούλιον μὲ πρόεδρον. Οἱ τιμοῦχοι εἶχον καθήκοντα θρησκευτικὰ (διευθύνοντες τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ ἐκπροσωποῦντες τὸ κράτος εἰς τὰς διεθνεῖς αὐτοῦ σχέσεις) καὶ δικαστικὰ (τιμωροῦντες δι' ἀτιμίας τοὺς εἰσάγοντας εἰς τὴν βουλὴν προτάσεις παρανόμους, ἔχοντες δ' ἅμα καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀπονομῆς χάριτος εἰς πολιτικοὺς καταδίκους). Ε. ΔΙ. Κ.

Τιμοφάνης. Γόνος μιᾶς τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Κορίνθου, υἱὸς τοῦ Τιμοδήμου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τιμολέοντος, διότι ἐπὶ κεφαλῆς 1 000 μισθωτῶν ἠθέλησε νὰ ἀναδειχθῇ τύραννος τῆς πατρίδος του, τῷ 364 π.Χ. Α. Θ. Σ.

Τιμοχάρης. Διάσημος Ἀλεξανδρινὸς ἀστρονόμος ἐπὶ Πτολεμαίου Σωτῆρος Α'. Περὶ τούτου γνωρίζομεν μόνον ὅτι αἱ παρατηρήσεις του ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν πλανητῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀπλανῶν ἀπὸ τοῦ 293 ἕως τὸ 272 π. Χ. ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς προσπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν.

—**Τιμοχάρης**. Ἕλλην ἀρχιτέκτων (βλ. λ. *Δεινοχάρης*).

Τιμοχαρίδας. Ἀρχαῖος ἰαμβογράφος ἐξ Ἰωνίας, ποιητὴς σωταδείων ποιημάτων, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Σουΐδα μετ' ἄλλων τοιούτων ποιητῶν: Ἀλεξάνδρου τοῦ Αἰτωλοῦ, Πύρρου τοῦ Μιλησίου, Ξενάρχου κλπ. Ε. ΔΙ. Κ.

Τιμόχαρις. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ δύο τύραννοι τῆς Κύπρου. Ὁ μὲν ἐν Κουρίῳ, πατὴρ τοῦ Σταποίκου, περὶ τὸ 420 π.Χ., ὁ δὲ ἐν Σαλαμῖνι, περὶ τὸ 374—368 π. Χ. Καὶ τῶν δύο σῴζονται ἀργυροῖ στατῆρες μετὰ κυπριακῆς ἐπιγραφῆς. Α. Θ. Σ.

Τιμπάλντι (Tibaldi), ***συνωμοσία καὶ δίκη***. Περιβόητος δίκη, διεξαχθεῖσα ἐν Παρισίοις τὸν Αὔγουστον τοῦ 1857 καὶ προκληθεῖσα ἔκ τινος συνωμοσίας κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Ὁ Ἰταλὸς Τιμπάλντι, ἐργάτης ὀπτικῶν ἐργαλείων, ἐγκατεστημένος ἐν Παρισίοις, κατηγορήθη ὅτι, ἐπιδείξας σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ματζίνι, ἔπεισε δύο ἄλλους Ἰταλούς, τὸν Γκρίλλι καὶ Μπαρτολότι, νὰ φονεύσουν τὸν Ναπολέοντα Γ', καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς χρήματα καὶ δύο πιστόλια. Μεταξὺ τῶν κατηγορουμένων περιελήφθησαν καὶ ὁ Ματζίνι καὶ ὁ Γάλλος δημοκράτης Λεντρὺ-Ρολλέν. Ἐκ τῆς διεξαχθείσης δίκης ὅμως οὐδὲν τὸ θετικὸν προέκυψεν, ἐπεκράτησε δὲ γενικὴ πεποίθησις ὅτι ἐπρόκειτο περὶ σκηνοθεσίας ἐξυφανθείσης ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ὅπως ἐκμηδενισθῇ πολιτικῶς ὁ Λεντρὺ-Ρολλέν. Οἱ κατηγορούμενοι ἐν τούτοις κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν εἰς Κεϋλάνην. Ὁ Τιμπάλντι, περιληφθεὶς εἰς τὴν γενικὴν ἀμνηστίαν τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων τοῦ 1859, κατέφυγεν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὁπόθεν ἐπανέλαβε τὰς περὶ τῆς σκηνοθεσίας τῆς δῆθεν συνωμοσίας ἀποκαλύψεις του. Θ. Β.

τιμπεσίρι (τό)· ἡ κιμωλία, ἄλλως *τεμπεσίρι*.

Τιμπέστι (Tibesti) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἀνατολικῆς Σαχάρας, ὀρεινὴ καὶ μετ' ὀάσεων, ἐκτεινομένη ἐκ ΝΑ. πρὸς ΒΔ, ἐπὶ μήκους πλέον τῶν 700 χλμ. μέχρι τῶν ὀρέων Τοῦμμο καὶ Τασσιλί. Τὸ ἔδαφος εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡφαιστειογενές, μετὰ θερμῶν πηγῶν, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν Ἔμι-Κοῦσσι (3.415 μ.), τὸ δὲ κλῖμα θερμόν. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὴν περίοδον 1912—1917. Θ. Κ.

Τίμπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον περὶ τὰ 25 χλμ ἀνατολικῶς τῆς Προύσης ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἀπετέλει τοῦτο, ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1920 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1921, ἰσχυρὸν κέντρον ἀντιστάσεως τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας ἀνατολικῶς τῆς Προύσης, τῆς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Μυσίας ἐκτεινομένης πρὸς Β. διὰ τοῦ Τίμπος μέχρι τῆς Ἀσκανίας λίμνης. Νοτιοανατολικῶς τοῦ Τίμπος, περὶ τὸ Μπογάζ-κιοϊ καὶ εἰς τὸ Χεμζὲ Μπεϋκιοϊ, συνήφθησαν αἱματηραὶ μάχαι, κατὰ Μάρτιον 1921, μεταξὺ Τούρκων ἀφ' ἑνὸς καὶ τμημάτων τῆς Χ ἑλληνικῆς μεραρχίας καὶ τριλοχίας τοῦ 5ου συντάγματος πεζικοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ὁμοίως παρὰ τὸ Τίμπος ἐπιτεθεῖσα, τῇ 25 Αὐγούστου 1922, ἡ σύνθετος τουρκικὴ μεραρχία, εἰς τὸ ὕψωμα Μουσταφᾶ πασᾶ κατὰ τῆς ΙΙΙ ἑλληνικῆς μεραρχίας τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ καὶ ἡττηθεῖσα ὑπεχώρησεν. Ν. ΣΣ

Τιμπού (οἱ), ἢ ***Τουμπού*** ἢ ***Τέδα*** (Tibbu, Tubu, Teda) Φυλὴ τῆς Ἀνατολικῆς Σαχάρας καταλαμβάνουσα ἐκτάσεις βορείως μέχρι τοῦ Ν. Φεζάν, δυτικῶς μέχρι καὶ πέραν τῆς Μπίλμας, νοτίως καὶ νοτιοδυτικῶς μέχρι τοῦ Μπορνού, Βανταί καὶ Ντὰρ Φοὺρ καὶ ἀνατολικῶς μέχρι τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Τιμποὺ ταυτίζονται πρὸς τοὺς ἀρχαίους Γαράμαντας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, ἐνῷ ὑπὸ ἄλλων κατατάσσονται μεταξὺ τῶν Νέγρων, καίτοι δὲν παρουσιάζουσι τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῶν Νέγρων μὲ τὰ παχέα χείλη των καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄνω καμπὴν τῆς ῥινός των. Ἡ γλῶσσα τῶν Τιμποὺ διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας, καλουμένας Τεδάγα καὶ Νταζάγα.

Οἱ Τιμποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν κηπουρικήν. Κατοικοῦσιν ὑπὸ ὀρθογωνίους σκηνάς, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα εἰς κατοικίας ἐκ πηλοῦ ἢ ψαμμίτου καὶ εἰς σπήλαια. Οἱ ἄνδρες φέρουσιν ὑποκάμισα μὲ μακρὰς χειρίδας καὶ τουρμπάνι, αἱ δὲ γυναῖκες πέπλους ἐκ πανίου καὶ μανδήλια περὶ τὴν κεφαλήν. Ὡς ὅπλα ἔχουσι λόγχας, ἀκόντια καὶ ἀσπίδας ἐκ δέρματος. Θρησκεία των εἶναι ἡ μωαμεθανική, εἰς τὰ νεώτερα δὲ τμήματα ἡ εἰδωλολατρεία. Θ. Χ. Σ.

Τιμπούστ (Thiboust), ***Λαμπέρ***. Γάλλος δραματικὸς (1826—1867). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς εἰς διαφόρους θιάσους, ὡς ἠθοποιός, διακριθεὶς εἰς τραγικοὺς ῥόλους, ἀκολούθως δὲ ἤρχισε γράφων, μόνος ἢ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων, διάφορα θεατρικὰ ἔργα, πνευματώδη κωμειδύλλια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Κυριώτερα αὐτῶν εἶναι: «Ὅταν κρυφακοῦν στὶς πόρτες» (1849), «Τὰ τρία γαλόπουλα» (μετὰ τοῦ Ντελακούρ, 1850), «Ἕνας κύριος ποὺ δὲν θέλει νὰ φύγῃ» (1852), «Τὰ μαρμάρινα κορίτσια» (μετὰ τοῦ Θ. Μπαρριέρ, 1853), «Ἡ ἀτυχὴς Καρολῖνα» (1863) κ.ἄ.

Τιμπώ (Thibaut). Γάλλοι κόμιτες, ὧν κυριώτεροι οἱ ἑξῆς: —1) *Τιμπὼ ὁ Α'*, κόμης τῆς Καμπανίας καὶ τοῦ Μπλουά, ἀποθανὼν τῷ 1089. Ἀρνηθεὶς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Ἑρρῖκον, ἡττήθη ὑπὸ τοῦ κόμητος τῆς Ἀνδηγαυίας, εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς παρεχώρησε τῆς παρ' αὐτοῦ κατεχομένας ἐπαρχίας. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Στεφάνου ἐκληρονόμησε τὴν Καμπανίαν. —2) *Τιμπὼ ὁ Β'*, ὁ *Μέγας*, Κόμης τῆς Καμπανίας καὶ τοῦ Μπλουά, ἀποθανὼν τῷ 1152. Ἔγγονος τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ, ἐκ μητρός, ἀνεψιὸς τοῦ Ἑρρίκου Δ' τῆς Ἀγγλίας, ἀπεποιήθη τὸν προσφερθέντα αὐτῷ θρόνον τῆς Ἀγγλίας, τῷ 1141. Ἡττήθη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, τερματισθέντα ἐπεμβάσει τοῦ Ἁγίου Βερνάνδου. Ἵδρυσε πλείστας μονάς. —3) *Τιμπὼ ὁ Γ'*, κόμης τῆς Καμπανίας (1177—1201). Διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Λευκῆς, ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως Σάντσου Ζ' τῆς Ναβάρρας, ἡνώθη ἡ Ναβάρρα μετὰ τῆς Καμπανίας. —4) *Τιμπὼ ὁ Δ'*, ὁ ἐπιλεγόμενος *ποιητής*, κόμης τῆς Καμπανίας καὶ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας (1201—1253). Ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Λευκῆς, μέχρι τοῦ 1234, ὅτε ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας, θανόντος τοῦ θείου αὐτοῦ Σάντσου τοῦ Ἰσχυροῦ. Ἀπειληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀλίκης, βασιλίσσης τῆς Κύπρου, δι' ἀποσπάσεως τῆς Καμπανίας, ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτῇ τὰς κομητείας Μπλουά, Σάρτρης καὶ Νανσέρ. Θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν καλυτέρων παλαιῶν Γάλλων τροβαδούρων. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ στίχου, ἐξεδόθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ P. Tarbé (1851) ὑπὸ τὸν τίτλον «Les chansons de Thibaut». Θ. Κ.

—**Τιμπὼ** (Thibaut), ***Ἀντώνιος-Φρειδερῖκος-Γιούστους***. Γερμανὸς σοφὸς γαλλικῆς καταγωγῆς, ἐργασθεὶς κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν μουσικὴν φιλολογίαν (1774—1840). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς νομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Αϊδελβέργης, τὸ δὲ περισπούδαστον αὐτοῦ σύγγραμμα: «Ueber Reinheit der Tonkunst» (1825—1893, καὶ ἀγγλιστὶ 1877) ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς παλαιᾶς μουσικῆς, ἰδίᾳ δὲ τῆς τοῦ Παλεστρίνα.

—**Τιμπὼ** (Thibaut), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν αὐγουστίνων, διατρίψας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ μελετήσας κατ' ἐξοχὴν τὴν βυζαντινὴν μουσικήν. Ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ: «Βυζαντινὴ καταγωγὴ τῆς νευματικῆς σημειογραφίας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας» (Biblioth. musicologique, III, 1907) προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπάρχουσαν συγγένειαν μεταξὺ νευμάτων καὶ βυζαντινῆς παρασημαντικῆς. Γ. Σ.

— **Τιμπὼ** (Thibaut), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος βιολιστής, γεννηθεὶς ἐν Μπορντὼ τῷ 1880. Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Μαρσὶκ ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων, μετὰ δὲ τὴν ἀποφοίτησίν του μετέσχε τῆς ὀρχήστρας Κολόν, ὡς κορυφαῖος αὐτῆς. Ὁ Τιμπὼ κατέχει σήμερον τὴν πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν Γάλλων δεξιοτεχνῶν τοῦ βιολίου καὶ ἔδρεψε δάφνας ἀνὰ τὰ μεγαλύτερα μουσικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὰς Ἀθήνας ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον τῷ 1924, ἔκτοτε δὲ ἐπανειλημμένως. Ὁ Τιμπὼ διακρίνεται διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἤχου του, διὰ τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ διάθεσιν καὶ τὴν τελείαν τεχνικήν. Γ. Σ.

—**Τιμπὼ** (Thibaut), ***Ἰάκωβος-Ἀνατόλιος***. Διάσημος Γάλλος συγγραφεύς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον Ἀνατὸλ *Φρὰνς* (βλ. λ.).

— **Τιμπὼ** (Thibault), ***Ἰωάννης***. Γάλλος ἐμπειρικὸς ἰατρός, γεννηθεὶς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐσπούδασε φαρμακευτικήν, ἀστρολογίαν καὶ ἐμπειρικὴν ἰατρικήν, ἤσκησε δὲ τὴν ἰατρικὴν εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, διατελέσας ἰατρὸς καὶ τῶν βασιλέων Λουδοβίκου ΙΒ' καὶ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστριακῆς ἀρχιδουκίσσης Μαργαρίτας τῆς Φλάνδρας. Μεγάλην δρᾶσιν ἀνέπτυξε καὶ λίαν φιλάνθρωπα ἐπεδείξατο αἰσθήματα εἰς τὰς διαφόρους ἐπιδημίας πανώλους ἐν Παρισίοις. Πλὴν ἀστρολογικῶν ἡμερολογίων καὶ προγνωστικῶν, δι' ὧν κατέστη δημοφιλής, καὶ συγγραφῶν περὶ ἡλίου, σελήνης καὶ πλανητῶν, συνέγραψε μίαν γνωστὴν καὶ ἀξιόλογον περὶ πανώλους πραγματείαν, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Trésor du remède préservatif et guérison bien experimenté de la peste et fièvre pestilentielle avec déclaration dont procèdent les gouttes naturelles et comme elles doivent retourner» (Paris 1544). Ἀπέθανε περὶ τὸ 1545. Ο. Ρ.

Τιμπωντὲ (Thibaudet), ***Ἀλβέρτος***. Σύγχρονος Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Tournus τῷ 1874. Ἐκτὸς τῆς τακτικῆς συνεργασίας του ὡς κριτικοῦ εἰς διάφορα περιοδικά, ἐξέδωκεν ἰδιαιτέρως εἰς τόμους στοχαστικὰ μελέτας περὶ Μαλλαρμέ, Μωρράς, Μπαρρές, Μπέρξον, Βαλερύ, Μπωντελαίρ, Φλωμπέρ, Ἀμιέλ, κ. ἄ., αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦν εὐρεῖαν ἀντίληψιν καὶ σοφίαν. Τὴν κριτικήν του ἐργασίαν ἐπεξέτεινε καὶ εἰς σειρὰν μελετῶν του ἐπὶ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς ἐν Γαλλίᾳ καταστάσεως («Les princes Lorrains», «La République des professeurs», κ. ἄ.) καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας («La campagne avec Thucydide»). Ὡς αἰσθητικὸς ἔγραψε μελέτην περὶ τῆς Ἀκροπόλεως, συνέταξε δὲ καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ ταξίδιον του ἐν Ἑλλάδι πλήρεις χάριτος καὶ γνώσεως τῆς νεολληνικῆς ψυχολογίας. Κ. Θ. Δ.

Τιμπωντὼ (Thibaudeau), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς (1765—1854). Σπουδάσας νομικά, ἠσπάσθη ἐνθέρμως τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, ἐψήφισε τὴν καταδίκην εἰς θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἠκολούθησε δὲ ἐν τῇ πολιτικῇ τοὺς Ὀρεινούς. Τῷ 1794 ἐδημο-

Digitized by Google

σίευσε τὸ σύγγραμμά του: «Ἡρωϊκαὶ πράξεις τῶν δημοκρατικῶν». Γενόμενος μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ μουσείου τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ μουσείου τῶν τεχνῶν. Κατὰ τὴν 9 Θερμιδὼρ ἐτάχθη ἐναντίον τοῦ Ροβεσπιέρρου. Ἐπὶ Ναπολέοντος Α΄ μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς τῆς συντάξεως τοῦ γαλλικοῦ κώδικος. Κατὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων ἐξωρίσθη. Ἀπολέσας πᾶσαν τὴν περιουσίαν του, ἐδημοσίευσεν, ὅπως συντηρῆται, τὰς «Ἀναμνήσεις» του, τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος» κ. τ. λ. Ἐπιστρέψας ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς Παρισίους, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Καρόλου Ι΄, ἔλαβε σύνταξιν. Εἶτα ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Le Bohême», καὶ τὴν «Histoire des États généraux» Ἀπέθανε γερουσιαστής. Θ. Β.

Τιμριζλῆ /*Γεωγρ.*/. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Τεμψα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

τιμῶ (*—άω*), ἀόρ. *ἐτίμησα—ἐτιμήθην*, παθ. μετχ. *τετιμημένος*· ἀπονέμω τιμὴν εἴς τινα, ἐκτιμῶ: «σέβου τὸν Θεὸν καὶ τίμα τοὺς γονεῖς σου», «ἔπαυσα νὰ σὲ τιμῶ»· ‖ παρέχω, ποιῶ τι τιμῆς ἕνεκα: «ἡ πατρὶς ἐτίμησε τοὺς νικητὰς δι' ἀνδριάντων», «ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐπαξίως»· ‖ κάμνω τινὰ νὰ τιμηθῇ, ποιῶ τιμήν: «ἡ πρᾶξίς σου αὐτὴ σὲ τιμᾷ», «μὲ ἐτίμησες διὰ τῆς παρουσίας σου» ‖ παθ. *τιμῶμαι*· ἔχω τιμήν, ἀξίαν: «τιμᾶται δραχμῶν δέκα» ἢ «— ἀντὶ δραχμῶν δέκα».

Τιμώ. Μία τῶν κατωτέρων ἱερειῶν τοῦ ἐν Πάρῳ ναοῦ τῆς Δήμητρος. προσφερθεῖσα νὰ προδώσῃ τὴν νῆσον εἰς τὸν Μιλτιάδην, πολιορκήσαντα αὐτὴν μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην (*Ἡρόδ.* VI, 134). Α. Θ. Σ.

Τίμων ὁ *Φλιάσιος*. Σκεπτικὸς φιλόσοφος καὶ ποιητὴς (320—230 π. Χ.). Ἐσπούδασε τὸ πρῶτον πλησίον τοῦ Στίλπωνος ἐν Μεγάροις, κατόπιν δὲ παρὰ τῷ Πύρρωνι, καὶ ἐδίδαξε τὴν ρητορικὴν ἐν Χαλκηδόνι, ὅπου ἐπλούτησεν Ἐφημίσθη καὶ ὡς ποιητής, διότι συνέταξεν ἔπη, σατυρικὰ δράματα, τριάκοντα κωμῳδίας καὶ ἑξήκοντα τραγῳδίας. Ὀνομαστότατον τῶν ἔργων αὐτοῦ ἦσαν οἱ «Σίλλοι» (σκώμματα) ἐκ τριῶν βιβλίων. Ἥρως τοῦ διαλόγου ἦτο ὁ παλαιὸς Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, ὃς κατέσκωπτε πάντας τοὺς δογματικοὺς φιλοσόφους. Ἐκ τοῦ εὐτραπέλου καὶ δηκτικοῦ ἅμα τούτου ἔργου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς οὐχὶ ὀλίγα ἀποσπάσματα Τὸ σύνολον τῶν ἔργων τοῦ Φλιασίου σιλλογράφου ἀνήρχετο εἰς εἰκοσακισχιλίους στίχους. Εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ ἔχομεν ἐκ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου. [Πρβλ. Sillographi Graeci. ἔκδ. *Wachsmuth*, β΄ τεῦχ. τοῦ Corpusculum poesis graecae ludibundae, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Teubner, 1885.] Γ. Γ.

— Τίμων, *ἅγιος*. Εἷς ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα ἀποστόλων, ὅστις μετὰ Στεφάνου καὶ πέντε ἄλλων ἀνέλαβε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πτωχῶν, χηρῶν καὶ ὀρφανῶν ἐν Ἱεροσολύμοις τῇ διαταγῇ τῶν δώδεκα ἀποστόλων (Πράξ στ΄, 1—6, προαχθεὶς δὲ κατόπιν εἰς ἐπίσκοπον Βόστρων τῆς Ἀραβίας ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορτάζεται τὴν 28 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

Τιμῶναξ. Κύπριος, υἱὸς τοῦ Τιμαγόρου, εἷς τῶν ὀνομαστοτέρων τριηράρχων τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ 480 π. Χ. (*Ἡρόδ.* VII, 98). Α. Θ. Σ.

Τιμωνίδας. Κορίνθιος ἀγγειογράφος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς ΣΤ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, γετοῦ Βερολίνου καὶ παριστᾷ μελανόμορφον ἐπίσης ἀγγειογραφίαν κυνηγοῦ μετὰ τοῦ κυνός του. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι ὑπόλευκος, αἱ δὲ μορφαὶ μελαναὶ καὶ τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος περίγραπτα. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων συμπεραίνεται ὅτι ὁ Τιμωνίδας ὑπῆρξε τολμηρὸς πρωτοπόρος ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ κατὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὸν ἀσιατίζοντα ρυθμὸν εἰς τὸν μελανόμορφον. Β. Δ. Θ.

Τιμώνιον /*Ἀρχ Γεωγρ.*/. Ὀνομασία, ἣν ἔδωσεν ὁ Ἀντώνιος εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ἀγκῶνος Ποσείδιον ἐν τῷ Μεγάλῳ Λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀφ' ἧς διηύρυνε ταύτην δι' ἐπιχωματώσεως καὶ καταστήσας αὐτὴν ἔτι μᾶλλον προνεύουσαν ἐν τῷ λιμένι τὴν ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἀνέγερσιν βασιλικῆς κατοικίας (*Στραβ.* ΙΖ, 794). Σ. Ε. Λ.

Τιμώνιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ὀχυρὰ καὶ φρούριον τῆς Παφλαγονίας (*Στεφ. Βυζ.* 624, 14). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Τιμωνῖτις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς Μ. Ἀσίας, ἐκτεινομένη εἰς τὰ ΒΔ. τῆς Παφλαγονίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Βιθυνίας (*Στραβ.* XII, 562). Ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονεύεται καὶ φρούριον Τιμώνιον, ἀγνώστου ὅμως τοποθεσίας. Α. Θ. Σ.

τιμωρία (ἡ): ποινή, κολασμός: «ἐξεδιώχθη πρὸς τιμωρίαν του», «τιμωρία ἐλαφρά, — βαρεῖα, — ἐπιεικής, — αὐστηρά».

τιμωρὸς (ὁ, ἡ), *—ὸν* (τό)· ὁ ἐπιβάλλων τὴν τιμωρίαν, ἐκδικητής: «τιμωρὸς τῶν ἀδικούντων».

τιμωρῶ (*—έω*)· ἐπιβάλλω τιμωρίαν, ποινήν, κολάζω: «τιμωρεῖ αὐστηρῶς, — ἐπιεικῶς», «ἐτιμωρήθη δικαίως», «τιμωρεῖται δι' ὅσα ἠδίκησεν».

τίναγμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τινάζειν: «μὲ ἕνα τίναγμα τὸν ἐπέταξα ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι»· ‖ «τίναγμα τοῦ βαμπακιοῦ» ξάνσις τοῦ βάμβακος διὰ τοῦ ἁρμοδίου ὀργάνου.

τιναγμὸς (ὁ)· ἄλλως *τίναγμα* (βλ. λ.).

τινάζω δημοτ. ἀντὶ *τινάσσω* (βλ. λ.).

Τιναὶρ (Tinayre), ***Μαρκέλλα***. Γαλλὶς μυθιστοριογράφος, γεννηθεῖσα τῷ 1872. Τὰ μυθιστορήματά της ἔχουσι πρωτοτυπίαν καὶ ὕφος νευρῶδες καὶ εὔστροφον. Τὸ γνωστότατον αὐτῶν εἶναι «Τὸ σπίτι τῆς ἁμαρτίας» (1902). Ἔγραψε προσέτι: «Ἡ ἐφετινὴ ζωὴ τοῦ Φραγκίσκου Μπαρμπαζὰνζ» (1904), «Ἡ ἀντάρτις» (1906), «Ἡ παρηγορήτρια» (1908), «Σημειώσεις ταξιδεύσαντος ἐν Τουρκίᾳ» (1910), «Ἡ σκιὰ τοῦ ἔρωτος» (1910), «Ἡ γλυκύτης τοῦ ζῆν» (1911), «Ἡμερολόγιον μιᾶς γυναικὸς» (1913), «Περσεφόνη» (1919), «Ἡ ἐφετινὴ ζωὴ τῆς κυρίας ντὲ Πομπαδοὺρ» (1924), «Ἓν οἰκογενειακὸν δρᾶμα», κ. ἄ. —Ω.

τιναμίδαι (οἱ) (Tinamidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλεκτοροειδῶν*, περιλαμβάνουσα εὐμεγέθη πτηνά, ἀπαντῶντα εἰς Μεξικὸν καὶ τὴν Παραγουάην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *τίναμος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τίναμος (ὁ) (Tinamus) /*Ζῳολ.*/. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τιναμιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη εὐμεγέθων πτηνῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ τίναμοι ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Ράμφος ἰσόμηκες πρὸς τὴν κεφαλὴν καὶ κωνικόν, πτέρυγας βραχείας καὶ ἀπεστρογγυλωμένας, οὐρὰν βραχυτάτην, πόδας μετρίως μακροὺς καὶ δακτύ-

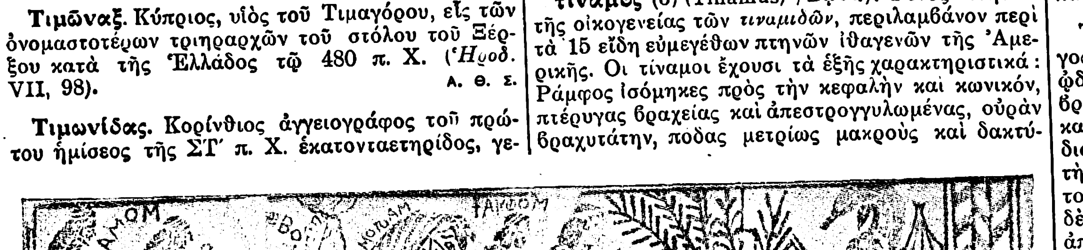

Τιμωνίδα: Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐνεδρεύων κατὰ τῆς Πολυξένης καὶ τοῦ Τρωΐλου.

[Ἀγγειογραφία.]

νόμενος γνωστὸς ἐκ δύο ἐνυπογράφων ἀγγείων, μιᾶς λαγύνου καὶ ἑνὸς πίνακος. Ἡ λάγυνος, εὑρεθεῖσα ἐν Κλεωναῖς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀποκειμένη νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ. φέρει περὶ τὴν κοιλίαν μελανόμορφον ἀγγειογραφίαν παριστῶσαν τὸν ὁμηρικὸν μῦθον, καθ' ὃν ὁ Ἀχιλλεὺς ἐφόνευσεν ἐξ ἐνέδρας τὸν Τρωΐλον, υἱὸν τοῦ Πριάμου, διὰ νὰ ἀπαγάγῃ τὴν Πολυξένην, κόρην τοῦ Πριάμου, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι εὑρίσκοντο πλησίον κρήνης καὶ ἡ μὲν Πολυξένη ἐπλήρου τὴν ὑδρίαν της ὕδατος, ὁ δὲ Τρωΐλος ἐπότιζε τοὺς ἵππους του. Ὁ πίναξ, εὑρεθεὶς ἐν Κορίνθῳ, ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ

λους βραχεῖς καὶ λεπτούς. Τρέφονται ἐκ διαφόρων καμπῶν καὶ ἐκ κόκκων. Εἴδη τινὰ θηρεύονται διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τίναμος ὁ τεφρὸς* (Tinamus cinereus), ὅστις ἔχει χρῶμα τεφρὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γουϊάναν. Δ. Ν. Π.

Τινὰν (Tinan), ***Μπαρμπιὲ ντὲ —***. Γάλλος ἀντιναύαρχος, ὅστις κατὰ τὴν περίοδον τῆς συμμαχικῆς κατοχῆς τοῦ Πειραιῶς (Κριμαϊκὸς πόλεμος, 1854—1856) διώκει τὸ ἀποβατικὸν σῶμα τὸ καταλαβὸν τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς συνέστησε τὸν ἐγγὺς τῇ ἀκτῇ κῆπον, τὸν ἐκ τοῦ ὀνόματός του κληθέντα Τινάνειον. Γ. Ν. Ν.

Τίνας /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βρεττανίας, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ Β, 3, 4) μεταξὺ τῶν στοματολιμνῶν τοῦ Ταούα πρὸς Ν. (νῦν Firth of Tay) καὶ τοῦ Βοδερία ἢ Βοδοτρία (νῦν Firth of Forth) πρὸς Β Ταυτίζεται πρὸς τὸν σημερινὸν Eden, ἐκβάλλοντα πρὸς Β. τοῦ Newcastle. Α. Θ. Σ.

τινάς· ἀντων. ἀόρ. ἀντὶ τοῦ *τίς*, μᾶλλον παιδιᾶς χάριν: «τί νὰ κάμῃ τινὰς 'ς τὰς περιστάσεις τὰς δεινάς».

τινάσσω, καὶ δημοτ. *τινάζω*, ἀόρ. *ἐτίναξα - ἐτινάχθην* καὶ δημοτ. *ἐ)τιναχτηκα*, παθ. μετχ. δημοτ. *τιναγμένος*· βάλλω μεθ' ὁρμῆς, ρίπτω, ἀπωθῶ μακράν, ἐκσφενδονίζω, ἐξακοντίζω: «τοῦ δίνει μιὰ καὶ τὸν τινάσσει ἔξω», «τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ τὸν τίναξε κάτω», «τὸ μπουκάλι ἐτίναξε τὸ φελλὸ 'ς τὸ ταβάνι»· φρ. «ἐτίναξε τὰ μυαλά του 'ς τὸν ἀέρα» ηὐτοκτόνησε πυροβολήσας κατὰ τοῦ κρανίου του' ‖ καθόλου, σειω, πάλλω, κάμνω τι νὰ κλονισθῇ: «τινάσσω τὴν ἐλιὰ νὰ πέσῃ ὁ καρπός», «ἐτίναξε τὴν ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά» ‖ καὶ ἐπὶ τοῦ καρποῦ, ρίπτω διὰ τιναγμοῦ: «ἐτινάξαμε τὰ καρύδια»· ‖ ἀποβάλλω, ἀπορρίπτω διὰ τιναγμοῦ, ἰδίᾳ τὴν κόνιν ἀπὸ ὑφασμάτων: «τινάσσω τοὺς τάπητας, — τὰ κλινοσκεπάσματα, —τὰ ἐνδύματα» ‖ φρ. «τοῦ τίναξε τὸ γιακᾶ», ἄλλως «τοὔδωσε 'ς τὸ σβέρκο» τὸν ἐρράπισεν ἐπὶ τοῦ αὐχένος, «τοῦ τίναξαν τὴ γούνα» τὸν ἔδειραν' ‖ «τινάσσω τὸ γιακᾶ μου» ἐλεεινολογῶ, οἰκτίρω: «ἐτίναξε τὸ γιακᾶ του κι' ἔφυγε»· ‖ «τινάσσω τὰ πέταλα» ἀποθνῄσκω, ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων ‖ παθ. *τινάσσομαι* κινοῦμαι σπασμωδικῶς, ἀναπηδῶ: «κοιμᾶται καὶ τινάσσεται», «μόλις τ' ἄκουσε ἐτινάχθη ἀπάνω καὶ τὸν ἅρπαξε».

— τινασσόμενοι (οἱ). Καλοῦνται οὕτως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Κουακέρων, ὡς καταλαμβανόμενοι ἐν τῇ λατρείᾳ των ὑπὸ σφαδασμῶν ὅλου τοῦ σώματος. Κ. Ι. Δ.

τινάχτης (ὁ), ἢ *τσιναχτής*· δημοτ., ὁ ἑλονοσιακὸς πυρετός, ἡ θέρμη.

Τίνδη /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βιστόνων, ὅπου κατὰ τὴν μυθολογίαν ὑπῆρχον αἱ φάτναι τῶν ἀνθρωποφάγων ἵππων τοῦ Διομήδους. Α. Θ. Σ.

τινέα (ἡ) /*Ζῳολ.*/. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἐντόμου *σὴς* (βλ. λ.).

Τινεζλῆ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης, νῦν καλούμενον *Θαλασσία* (βλ. λ.).

τινεΐδαι (οἱ) (Tineidae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων*, περιλαμβάνουσα νυκτόβια ἔντομα, ὧν αἱ κάμπαι ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Αἱ κάμπαι των ἔχουσι σῶμα γυμνὸν καὶ φέρουσιν ὀκτὼ ζεύγη ποδῶν. Τὰ ἔντομα ταῦτα προσβάλλουσι καὶ καταστρέφουσι τὰ φυτά, τὰ ὑφάσματα, τὰ ἐδώδιμα καὶ γενικῶς πᾶσαν φυτικὴν ἢ ζωϊκὴν οὐσίαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *σὴς* καὶ ὁ *ὑπομονευτής*. Δ. Ν. Π.

Τινὲλ (Tinel), ***Ἐδγάρδος***. Διακεκριμένος Βέλγος μουσουργὸς (1854 — 1912). Μαθητὴς τοῦ ᾠδείου Βρυξελλῶν, ἔτυχεν ἐν αὐτῷ τῷ 1877 τοῦ Α΄ βραβείου τῆς Ρώμης εἰς τὴν σύνθεσιν διὰ τῆς καντάτας «Klokke Roeland». Μετὰ λαμπρὰν σταδιοδρομίαν διεδέχθη τῷ 1909 τὸν Γκέβαρτ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ᾠδείου τῶν Βρυξελλῶν. Τὸ ὕφος τοῦ Τινὲλ συνδέεται πρὸς τὸ τῶν κλασσικῶν, ἡ δὲ ἐκκλησιαστική του μουσικὴ καὶ τὰ ὀρατόρια ἀπορρέουν ἐκ τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους. Ἐκ τῶν συνθέσεών του αἱ γνωστότεραι εἶναι: συμφωνικὰ ποιήματα διὰ τὸν «Πολύευκτον» τοῦ Κορνηλίου' «Koltebloemen» διὰ ὀξύφωνον, χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν' «De drie ridders» διὰ βαρύτονον, χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν' «Te Deum»' διάφορα ὀρατόρια κλπ. Πλὴν τούτων ἐξέδωκε καὶ τὸ θεωρητικὸν σύγγραμμα: «Τὸ γρηγοριανὸν μέλος» (1890). Γ. Σ.

Τινιόζο [*Γεωγρ.*]. Νησὶς τῆς Κερκύρας (βλ. λ. *Καπαρέλλι*).

Τίνισσα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σωφηνῇ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε΄, 12, 7) νοτιοανατολικῶν τῆς Ἠλεγείας (νῦν Ilidja), οὐ μακρὰν τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Ταυτίζεται μὲ τὸ νῦν χωρίον Djinis. Α. Θ. Σ.

Τινκτόρις (Tinctoris), ***Ἰωάννης***. Βέλγος μουσικολόγος καὶ συνθέτης (1446—1511). Εἶναι ἐκ τῶν μεγίστων θεωρητικῶν καὶ μουσικῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ συγγραφεὺς τοῦ ἀρχαιοτέρου μουσικοῦ λεξικοῦ, ὅπερ ἐξεδόθη περὶ τὸ 1475 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Terminorum musicae definitorium». Τὸ ἀνωτέρω ἔργον εἶναι πολύτιμον βοήθημα διὰ τὴν κατανόησιν τῆς παλαιᾶς μουσικῆς' ἐν δεύτερον

Digitized by Google

ὑπὸ τὸν τίτλον: «De inventione usu musicae», ἐξεδόθη μετὰ τὸ 1487. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἐσώθη ἐν χειρογράφῳ καὶ ἄνευ τίτλου ἕτερον μνημειῶδες σύγγραμμα τοῦ Τινκτόρις, εἶδος μουσικῆς ἐγκυκλοπαιδείας. Ἐκ τῶν συνθέσεων τοῦ Τινκτόρις περιεσώθησαν: ἡ λειτουργία «Ὁ ὡπλισμένος ἀνήρ», ᾄσματά τινα καὶ εἷς θρῆνος. Γ. Σ.

Τίνμωθ (Teignmouth) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας (βλ. λ. *Τέϊνμωθ*).

Τίννα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πικέντων ἢ Πικηνῶν, ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ΒΑ. τῆς πόλεως Φίρμου (νῦν Φέρμο). Εἶναι ὁ σύγχρονος *Τέννα*. Α. Θ. Σ.

Τιννεβέλι (Tinneveli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, κατὰ τὸ νοτιώτερον τμῆμα τῆς προεδρίας Μαντράς, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. 53,783 (1921). Ἔχει βιομηχανίαν κλωστηρίων καὶ ὑφαντουργίας. Θ. Κ.

Τίνο (Tino) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, δυτικὸν κέρας τοῦ λιμένος τοῦ ναυστάθμου τῆς Σπέτζια (ἀρχ. Σελήνης λιμήν), ἀφ' ἧς ὁ ἐντατικώτερος τῶν φάρων τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Σ. Ε. Λ.

Τινὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Θηρασίας (πλάτ. 36° 27' Β., μῆκ. 25° 22' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 2043: Santorini island), βορειοανατολικὴ τῆς νήσου ἄκρα, ἀντικρύζουσα τὸν φάρον τῆς Οἴας τῆς Θήρας. Σ. Ε. Λ

τινόδους (ὁ) (Tinodon) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τρικωνοδοντινῶν πολυπρωτοδοντιῶν μαρσυποφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας Ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς Wyoming τῆς Β. Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

τινόλη (ἡ). Ἐμπειρικὸν ὄνομα διὰ τὸ μεῖγμα ἐκ κόνεως κοινῆς μολυβδοκολλήσεως μετὰ χλωριούχου ἀμμωνίου ἢ χλωριούχου ψευδαργύρου καὶ βαζελίνης ἢ γλυκερινης, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ συγκολλήσεις ἠλεκτρικῶν ἀγωγῶν. Σ. Γ.

τινόσπορος (ὁ) (Tinosporus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μηνισκοσπερμοειδῶν* ἢ *μηνισκοσπερμιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

Τινούρτιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἰδούων, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄραρος (νῦν Saône), μεταξὺ τῶν πόλεων Καβυλλίνου (νῦν Chalon-sur-Saône) καὶ Ματίσκου (νῦν Mâcon). Ἐνταῦθα ἐνικήθη ὁ Δέκιμος Κλώδιος Ἀλβῖνος ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου τῷ 197 μ. Χ. Σήμερον καλεῖται Tournns, ἐν τῷ νομῷ Saône-et-Loire. Α. Θ. Σ

Τίνταλ (Tindal), ***Ματθαῖος***. Ἄγγλος διιστὴς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1657 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1733. Διῆλθε περιπετειώδη νεότητα καὶ ἀφοῦ παρηκολούθησε μαθήματα δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης, ἔδειξεν ἐπί τι διάστημα προτίμησιν πρὸς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Βραδύτερον ἀφωσιώθη εἰς τὰς θεολογικὰς σπουδὰς καὶ ἀπέβη εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκπροσώπων τοῦ διισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ μετάβασίς του ἀπὸ τοῦ θεϊσμοῦ εἰς τὸν διισμὸν δὲν ἐγένετο ἀποτόμως. Ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ἐχθρότητος πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, ἔφθασε μέχρι τῆς ἀρνήσεως τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας Εἰς τὰ πρῶτά του ἔργα, ὅπως εἶναι ἡ «Πραγματεία περὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὰς ἀνωτάτας ἐξουσίας καὶ περὶ τοῦ καθήκοντος τῶν ὑπηκόων εἰς ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις» (1694) καὶ ἄλλαι του δημοσιεύσεις ἐπὶ ἐπικαίρων θεμάτων, ἀποδεικνύεται ἱκανὸς χειριστὴς τοῦ καλάμου καὶ μόνον ἐπ' εὐκαιρίᾳ παρεμβάλλει τὰς θεωρίας του. Κατὰ τοὺς δημοσιογραφικούς του ἀγῶνας ὁ Τίνταλ εἶχεν ἐκδηλωθῇ ὑπερασπιστὴς τῆς παντοδυναμίας τοῦ κράτους, ὀπαδὸς τοῦ Γουλιέλμου Γ' καὶ ἀντίπαλος τοῦ καθολικοῦ κόμματος, ὅπερ ὑπεστήριζε τὸν Ἰάκωβον τὸν Β'. Τῷ 1706 ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως τὸ ἔργον: «Τὰ δικαιώματα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ὑποστηριζόμενα ἔναντι τῶν Ρωμαίων κληρικῶν καὶ ἔναντι ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τείνουν πρὸς ἀνεξάρτητον ἐξουσίαν». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπροκάλεσε μεγάλην ἀναστάτωσιν καὶ ἐκάη κατ' ἀπόφασιν τῶν δικαστηρίων, ὁ δὲ Τίνταλ, παρὰ τὴν ἀνωνυμίαν ἣν ἐτήρησεν, ἐδιώχθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ὀλλανδίαν, ὅπου ἐδημοσίευσε νέον ἔργον, οἱονεὶ ὡς δεύτερον μέρος τοῦ καταδικασθέντος, τὴν «Πραγματείαν περὶ τῶν ψευδῶν Ἐκκλησιῶν». Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ οἴκου τοῦ Ἀννοβέρου, ὁ Τίνταλ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐπὶ μακρὸν διάστημα ἀπέσχεν ἐπιμελῶς πάσης δημοσίας ἐμφανίσεως. Εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον μέρος τοῦ πολυκρότου ἔργου του: «Χριστιανισμός, τόσον παλαιὸς ὅσον καὶ ὁ κόσμος» (Λονδῖνον 1730) Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου τούτου, καίτοι ἀποπερατωθὲν ὀλίγον βραδύτερον, οὐδέποτε εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Εἰς τὰ «Δικαιώματα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας» ὁ Τίνταλ κηρύσσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ καταφέρεται ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν νὰ μεταβάλουν τὴν θρησκείαν εἰς δημοσίαν ἐξουσίαν. Ἡ συνύπαρξις δύο ἐξουσιῶν, πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς, εἶναι διαρκὴς αἰτία ταραχῶν καὶ συγκρούσεων, ἡ δ' ὕπαρξις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ὡς πολιτικῆς ἐξουσίας στερεῖται λογικῆς βάσεως. Εἰς τὸν «Χριστιανισμὸν» καταφέρεται ὄχι πλέον ἐναντίον τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐναντίον αὐτοῦ τούτου τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὃν θεωρεῖ ὡς φυσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ φυσικοῦ νόμου τοῦ ὑπάρχοντος ἀπὸ πάσης αἰωνιότητος. Κατ' αὐτὸν ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θεῖος, ἐν ᾧ μέτρῳ εἶναι θεῖος καὶ ὁ φυσικὸς νόμος. Οὐδεμία ειδικὴ ἀποκάλυψις τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἐνεφάνισεν εἰς τὸν κόσμον, διότι ἡ ἀποκάλυψις εἶναι οὐ μόνον ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ ἄχρηστος. Ἡ θεωρία αὕτη, ἡ παραδεχομένη τὴν ὕπαρξιν θεοῦ δημιουργοῦ, ἀλλ' οὐχὶ συντηρητοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἀπορρίπτουσα τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὸ θαῦμα, καλεῖται *διισμὸς* (deismus). ἔσχε δ' ἐκπροσώπους πλὴν τοῦ Τίνταλ καὶ τὸν Toland, τὸν Voltaire, τὸν Lessing καὶ ἄλλους.

Τίντγκε (Tiedge), *Χριστόφορος - Αὔγουστος*. Γερμανὸς ποιητὴς (1776—1841). Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη οἰκοδιδάσκαλος καὶ ἐπεσκέφθη πλείστας πόλεις τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἔγραψε τὸ διδακτικὸν ποίημα «Οὐρανία» (1800), ἐν ᾧ κηρύσσει τὴν ἰδέαν τῆς ἀθανασίας. Τὸ ἔργον τοῦτο, στιχουργικῶς εὐχάριστον, στερεῖται βαθυτέρας πνοῆς καὶ πρωτοτυπίας. Τὰ ὀλιγώτερον ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τοῦ κοινοῦ «Ἐλεγεῖα καὶ διάφορα ποιήματα» (1803) ἔχουσι μεγαλυτέραν ποιητικὴν ἀξίαν Τὰ «Ἅπαντα» τοῦ Τίντγκε ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Α. Ἔμπερχαρτ εἰς 10 τόμους. Λ. Κ.

Τίντεμαν (Tidemand), ***Ἀδόλφος***. Νορβηγὸς ζωγράφος (1814—1876). Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Καλῶν Τεχνῶν τῆς Κοπεγχάγης, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Ντύσσελντορφ, ὅπου ἔσχε διδασκάλους τοὺς Χίλντεμπραντ καὶ Σάντωβ. Τὸ πρῶτον ἔργον του: «Ὁ Γουσταῦος Βάζα ἀγορεύων πρὸς τοὺς Δαλεκαρλίους», ἔσχε σημαντικὴν ἐπιτυχίαν Βραδύτερον ἠσχολήθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἀπεικόνισιν λαϊκῶν σκηνῶν. Ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων ἔργων του εἶναι μία σειρὰ 12 πινάκων, ἀπεικονιζόντων τὴν ζωὴν ἑνὸς χωρικοῦ (ἐν τῷ παρὰ τὸ Ὄσλο ἀνακτόρῳ Ὄσκαρχωλ). Ἄλλα ἐνδιαφέροντα ἔργα του εἶναι: «Ἡ νυμφικὴ πομπή», «Ἡ πολιτικὴ στὸ χωριό», «Λάπωνες θηρεύοντες τάρανδον», «Νὺξ εἰς τὸ φιόρδ», ὡς καὶ αἱ ἁγιογραφίαι: «Ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ», «Ἡ ἀνάστασις» κτλ. Χ. Δ.

— **Τίντεμαν** (Tiedemann), ***Ντίριτς***. Διάσημος Γερμανὸς ἑλληνιστὴς καὶ φιλόσοφος (1745—1803). Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου καὶ θεωρεῖται εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ἑλληνιστῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας διατριβὰς ἀντικρούων τὰς ἰδέας τοῦ Καντίου. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του προέχουσι τὸ «Σύστημα τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας» καὶ «Τὸ πνεῦμα τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας», ὅπερ ἀποτελεῖ γενικὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Θαλοῦ καὶ φθάνουσαν μέχρι τοῦ Μπέρκλεϋ. (τόμ 7, Μαρβοῦργον 1787—1797). Τὰ ἔργα τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου διακρίνει διαύγεια τοῦ ὕφους καὶ βαθεῖα κριτικὴ ἀνάλυσις. Θ. Β.

— **Τίντεμαν** (Tidemann), ***Φίλιππος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1657—1705). Κατέγινεν ἰδίως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἱστορικῶν πινάκων, εὑρισκομένων εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς πινακοθήκας. Τὸ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν γραμμῶν, τὸν ζωηρὸν χρωματισμόν, τὴν φυσικότητα καὶ τὸν ἰδεώδη συνδυασμὸν τῶν εἰκονιζομένων ἀντικειμένων. Μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων πινάκων του θεωροῦνται: «Ἡ Ἀφροδίτη παραπονουμένη εἰς τὸν Δία ἐπὶ τοῖς διωγμοῖς τοῦ Αἰνείου» καὶ «Ἡ Ἥρα ἱκετεύουσα τὸν Αἴολον, ἵνα ἐξολοθρεύσῃ τὸν τρωϊκὸν στόλον» κτλ. Θ. Β.

— **Τίντεμαν** (Tiedemann), ***Φρειδερῖκος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἀνατόμος, φυσιολόγος καὶ ζῳολόγος, γεννηθεὶς ἐν Κάσσελ (1781—1861). Κατ' ἀρχὰς διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ζῳολογίας καὶ ἀνατομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Landshut, ἔνθα συνέγραψε σειρὰν μονογραφιῶν ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς τῆς καρδίας τῶν ἰχθύων, τῶν ἀνεγκεφάλων κλπ., ἀνατομικὴν καὶ ἱστορίαν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ κατὰ τὸ 1816 νέον διέχυσε φῶς ἐπὶ τῆς μορφολογίας τοῦ ἐγκεφάλου διὰ συγκριτικῆς του μελέτης ἐπὶ τῆς στασίμου μορφῆς τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου τῶν ζῴων, ἐν σχέσει μὲ τὴν προϊοῦσαν διαμόρφωσιν τοῦ ἐμβρυακοῦ ἐγκεφάλου παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Εἶτα ἐκλήθη εἰς Ἀϊδελβέργην (1816) ὡς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας, ἐκδοὺς αὐτόθι τοὺς διασήμους πίνακας τῶν ἀρτηριῶν «Tabulae arteriarum corporis humani», ὡς καὶ πίνακας τῶν νεύρων τῆς μήτρας καὶ τοῦ ἐγκεφάλου ζῴων καὶ ἀνθρώπων. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε μελέτην περὶ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ οὐραγγουτάγκου, τῶν δελφίνων καὶ τοῦ ἀνθρώπου (1825), καὶ ἀργότερον περὶ τοῦ ἐγκεφάλου τῶν Νέγρων καὶ Εὐρωπαίων. Τέλος, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ χημικοῦ Leopold Gmelin, ἐδημοσίευσε πραγματείαν περὶ τῆς πορείας τοῦ χυλοῦ ἐκ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων εἰς τὸ κυκλοφοριακὸν σύστημα (1826) καὶ δίτομον ἔργον πειραμάτων ἐπὶ τῆς πέψεως, τῷ δὲ 1830 τοὺς δύο πρώτους τόμους τῆς «Φυσιολογίας» του, καὶ τῷ 1836 τὸν τρίτον τόμον αὐτῆς. Ἐκ τοῦ ὀνόματός του, ὡς *νεῦρον τοῦ Tiedemann* ἐκλήθη τὸ νεῦρον τὸ συνοδεῦον ἐν τῷ ὀπτικῷ νεύρῳ τὴν κεντρικὴν ἀρτηρίαν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ο. Ρ.

Τιντικὲλτ (Tidikelt) *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν τριῶν ὁμάδων ὀάσεων τῆς περιφερείας Τουὰτ τῆς Σαχάρας, ἡ νοτιωτέρα, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μουϊντὶρ καὶ τοῦ ἀμμώδους ὀροπεδίου τοῦ Ταντεμαῖτ. Ἐμβαδὸν 15 000 τ. χλμ. περίπου καὶ κάτ. 23 000. Περιλαμβάνει πολλὰς μικροτέρας ὀάσεις, ὧν κύριαι ἡ πρωτεύουσα Ἰνσαλὰχ καὶ αἱ Ἴνκαρ, Τίτ, Ἀουλέφ, Ἀκαμπλί. Ἡ ἀνομβρία παρατείνεται ἐνίοτε ἐπὶ ἔτη, τὸ δὲ κλῖμα εἶναι θερμότατον. Θ. Κ.

τιντιννάμπουλα (λατ. tintinnabula ἢ καὶ nolae). Εἶδος κωδωνίσκων ἀποτελούντων πλήρη μουσικὴν κλίμακα, ἐν χρήσει ἐν ταῖς μοναῖς ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἐκ τοῦ ὅρου «τιντιννάμπουλα ὀργκάνικα» εἰκάζεται ὅτι οἱ κωδωνίσκοι οὗτοι ἀπετέλουν καὶ ἰδίαν συστοιχίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου. Γ. Σ.

Τίντο, *Ρίο*— (Rio Tinto) *[Γεωγρ.]* βλ. *Ρίο Τίντο.*

Τιντόρε (Tidore) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐκ τῶν Β. Μολούκων, ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ, δυτικῶς τῆς νήσου Τζιλόλο. Ἐμβαδὸν 108 τ. χλμ. μετὰ τῆς ἀνηκούσης αὐτῇ μικροτέρας νήσου Μάρε. Τὸ ἔδαφος εἶναι ὀρεινόν, ἡφαιστειογενές, παράγει δὲ ἀραβόσιτον καὶ ζαχαροκάλαμον. Ὁ ὁμώνυμος νομός, περιλαμβάνων τμήματα τῆς Τζιλόλο καὶ ἄλλας νήσους, ἔχει ἐμβαδὸν 10 270 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 30.000 κατ., πρωτεύουσαν δὲ τὴν πόλιν *Τιντορ*. Θ. Κ.

Τιντορέττο (Tintoretto), ***Ἰάκωβος Ρομποῦστι***, ὁ ἐπιλεγόμενος —. Ἰταλὸς ζωγράφος, εἷς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἐκπροσώπων τῆς βενετικῆς σχολῆς τῆς ἀναγεννήσεως, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ (1518—1594). Ἦτο υἱὸς βαφέως, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία του (tintoretto=μικρὸς βαφεύς), εἰς νεαρωτάτην δὲ ἡλικίαν εἰσῆλθεν ὡς μαθητευόμενος εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Τισιανοῦ, ὅστις ἦτο ὁ διασημότερος τότε καλλιτέχνης τῆς Βενετίας. Κατά τινα ὅμως ἀπίθανον παράδοσιν ἡ μαθητεία τοῦ Τιντορέττο δὲν διήρκεσε πέραν τῶν 10 περίπου ἡμερῶν, διότι ὁ ἔνδοξος διδάσκαλός του, ζηλοτυπῶν τὸ καλλιτεχνικὸν δαιμόνιον τοῦ νεαροῦ του μαθητευομένου, ἐξεδίωξεν αὐτὸν σκαιῶς. Ὁ Τιντορέττο δὲν ἐγκατέλειψε τὴν ζωγραφικήν, ἀλλ' ἐπεδόθη μόνος, μετὰ πρωτοφανοῦς ζήλου, εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἔργου τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Τισιανοῦ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, θαυμάζων εἰς μὲν τὸν πρῶτον τὴν τελειότητα τοῦ χρώματος, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὸ μεγαλεῖον τοῦ σχεδίου. Ὁ Τιντορέττο εἰργάσθη μετὰ ζήλου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰκονίζων καὶ μελετῶν ζωντανὰ πρότυπα καὶ ἀνατετμημένα πτώματα, ἐπεσκέπτετο καὶ ἐμελέτα τὰ ἔργα πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ζωγράφων καὶ ἐζωγράφει ἀπαύστως, φροντίζων νὰ ἐκθέτῃ τὰ ἔργα του καὶ νὰ ἐπωφελῆται ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν κρίσεων. Τῷ 1546 ἔχων ἤδη φήμην ἐπιδεξίου καλλιτέχνου, προσεφέρθη νὰ διακοσμήσῃ τὸν ναὸν τῆς Madonna dell' Orto διὰ δύο πελωρίων τοιχογραφιῶν, ὕψους 15 μ. καὶ πλάτους 6 μ., ἔναντι ἀμοιβῆς 100 μόνον δουκάτων. Τοῦτο προεκάλεσε τὰς ζωηρὰς διαμαρτυρίας τῶν συναδέλφων του, οἵτινες ἐφρόνουν ὅτι διὰ τῆς εὐτελοῦς ταύτης ἀμοιβῆς ἐξηυτελίζετο τὸ ἐπάγγελμά των. Ὁ Τιντορέττο ἐζωγράφησεν εἰς τὴν μίαν τοιχογραφίαν τὴν «Λατρείαν τοῦ χρυσοῦ μόσχου» καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὴν «Τελευταίαν κρίσιν», κατώρθωσε δὲ νὰ κινήσῃ διὰ τῶν ἔργων τούτων τὴν γενικὴν προσοχήν. Ἀξιοθαύμαστος ἰδίᾳ ὑπῆρξεν ἡ δεξιότης, μὲ τὴν ὁποίαν συνεκέντρωσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέγα πλῆθος προσώπων, ὁ πλοῦτος τῶν χρωμάτων καὶ ὁ τολμηρὸς φωτισμὸς τῶν συνθέσεων. Ἀμέσως κατόπιν ἐζωγράφησεν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τέσσαρας νέους πίνακας: «Τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου», «Ἡ ἁγία Ἁγνὴ ἀνιστῶσα τὸν υἱὸν τοῦ διοικητοῦ», «Ὁ ἅγιος Πέτρος προσκυνῶν τὸν σταυρὸν» καὶ «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Παύλου», διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδείχθη σοφὸς καλλιτέχνης, πεπροικισμένος δι' ἰδιοτήτων τολμηροῦ σχεδιαστοῦ, καλοῦ χειριστοῦ τοῦ χρώματος καὶ ἱκανοῦ σκηνοθέτου.

Digitized by Google

᾿Αποκτήσας ἔκτοτε μεγάλην φήμην. ἀνέλαβε νὰ ἐργασθῇ διὰ λογαριασμὸν τῆς συντεχνίας τοῦ ῾Αγίου Μάρκου καὶ ἀκολούθως διὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου. Τότε ἐζωγράφησε τέσσαρα ἐπεισόδια ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Μάρκου, μὲ τοὺς ἑξῆς τίτλους: «῾Ο ἅγιος Μᾶρκος σῴζων ἕνα Σαρακηνὸν ναυαγὸν» (ἐν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ τῆς Βενετίας), «Τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐξαγόμενον τοῦ τάφου του» (ἐν τῷ μουσείῳ Μπρέρα τοῦ Μιλάνου), «῾Η ἀπαγωγὴ τοῦ σώματος τοῦ ἁγίοὁ Μάρκου ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐξ ᾿Αλεξανδρείας» (ἐν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ τῆς Βενετίας) καὶ «῾Ο ἅγιος Μᾶρκος κατερχόμενος ἐξ οὐρανοῦ ἵνα σώσῃ ἕνα φίλον του ἐκ τοῦ μαρτυρίου», ἔργον γνωστὸν κυρίως ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Μάρκου» (ἐν τῇ ᾿Ακαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βενετίας). ῾Ο τελευταῖος οὗτος πίναξ θεωρεῖται ὡς τὸ ἄριστον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ καλλιτέχνου. ᾿Εν τῷ δουκικῷ ἀνακτόρῳ τῆς Βενετίας ὁ Τιντορέττο ἐζωγράφησε τὴν «Στέψιν τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα», τὸν «Πάπαν ᾿Αλέξανδρον Γ´ ἀφορίζοντα τὸν Φρειδερῖκον Βαρβαρόσσαν» καὶ τὴν «Τελευταίαν κρίσιν», δυστυχῶς ὅμως καὶ τὰ τρία ταῦτα ἔργα κατεστράφησαν κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1577. Βραδύτερον, μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ὁ Τιντορέττο ἐζωγράφησεν, εἰς προκεχωρημένην ἤδη ἡλικίαν, τοὺς ἑξῆς πίνακας: «Οἱ ληγᾶτοι τοῦ πάπα καὶ τοῦ δόγη ἐν Παβίᾳ, ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Βαρβαρόσσα», «῾Η κατάληψις τῆς Ρίβα τῷ 1440», «῾Η ἄμυνα τῆς Βρεσκίας, τῷ 1483» «῾Η κατάληψις τῆς Καλλιπόλεως τῷ 1484», «῾Η πολιορκία τῆς Σάρας τῷ 1346», «῾Η Βενετία βασίλισσα τῆς θαλάσσης», «῾Ο Πάλλας διώκων τὸν ῎Αρην», «῾Ο γάμος τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης», «῾Ο ἅγιος Γεώργιος νικῶν τὸν δράκοντα» καὶ πλῆθος προσωπογραφιῶν τῶν δογῶν. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ὁ Τιντορέττο διαπρέπει ὡς ἀπεικονιστὴς πολυθορύβων σκηνῶν, ὡς ποιητὴς τοῦ πλαστικοῦ ἀνδρικοῦ καὶ γυναικείου κάλλους καὶ ὡς ἐπιδέξιος προσωπογράφος. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ναῶν τῆς Βενετίας, τοὺς ὁποίους διεκόσμησεν ὁ Τιντορέττο, εἶναι καὶ ὁ τοῦ ῾Αγίου Ρόκκου. Τὴν σχετικὴν ἐργασίαν ἐπέτυχε νὰ ἀναλάβῃ χάρις εἰς τὸ ἑξῆς εὐφυὲς τέχνασμα: ῾Ο διαγωνισμὸς διὰ τὴν διακόσμησιν τῆς ὀροφῆς τοῦ ναοῦ εἶχε προκηρυχθῆ μεταξὺ τῶν ζωγράφων Π. Βερονέζε, Σαλβιάτι, Φ. Τζούκερο καὶ Τιντορέττο, ἐζητεῖτο δὲ παρ᾿ αὐτῶν ἡ ὑποβολὴ ἁπλοῦ σχεδίου πρὸς κρίσιν. ῾Ο Τιντορέττο ὅμως ἀντὶ σχεδίου κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὁλόκληρον τὸν πίνακα, εἰκονίζοντα τὸν «Δοξασμὸν τοῦ ἁγίου Ρόκκου», καὶ προσέφερεν αὐτὸν δωρεάν. Οἱ ἄλλοι ἀνταγωνισταὶ ἠναγκάσθησαν τότε νὰ ἀποσυρθῶσι καὶ ὁ Τιντορέττο ἀνέλαβε τὴν διακόσμησιν καὶ τῶν αἰθουσῶν τῆς παρὰ τὸν ναὸν μονῆς. ᾿Εζωγράφησεν αὐτόθι 8 τεραστίας συνθέσεις διὰ τὸ ἰσόγειον, 25 διὰ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ πρώτου ὀρόφου καὶ μίαν ἔτι μεγαλυτέραν ἐν τῷ ξενῶνι. ῾Ως θέματα ἐχρησίμευσαν σκηναὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς διαθήκης, θαυμάζεται δὲ ἰδιαιτέρως ὁ «Γολγοθᾶς» του, μία τῶν ἀρίστων συνθέσεων τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, χρησιμεύσασα ὡς πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ρούμπενς.

Δυσκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ἄλλα ἐν Βενετίᾳ ἔργα του. «῾Η βάπτισις τοῦ Χριστοῦ» ἐν Σὰν Σιλβέστρο. «῾Η Σταύρωσις» καὶ «῾Η ᾿Ανάστασις» τοῦ Σὰν Κασσιάνο, «῾Ο γάμος ἐν Κανᾷ» τῆς Σάντα Μαρία ντὶ Σαλοῦτε «῾Η ἀνακάλυψις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ» τῆς Σάντα Μαρία Ντόμινι, ἀποτελοῦσιν ἀπαράμιλλα μνημεῖα τέχνης, εἰς τὰ ὁποῖα διαλάμπει ἡ προσωπικότης τοῦ καλλιτέχνου. Τελευταῖον μέγα μνημεῖον τοῦ χρωστῆρος τοῦ Τιντορέττο εἶναι τὸ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου τῆς Βενετίας πανόραμα τοῦ «Παραδείσου», ὕψους 10,2 μ. καὶ πλάτους 22 μ., περιλαμβάνον 500 περίπου πρόσωπα. Τὴν ἐργασίαν ταύτην ἤρχισεν εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν, ἀπεπεράτωσε δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του. Τέλος, ὁ Τιντορέττο ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Τισιανοῦ ἐκ τῶν μεγίστων προσωπογράφων τῆς ἐποχῆς του, ἅπαντα δὲ σχεδὸν τὰ μουσεῖα τοῦ κόσμου κατέχουσι νῦν προσωπογραφικὰ ἔργα του.

῾Ο Τιντορέττο ὑπῆρξε τολμηρός, μελετηρὸς καὶ σοφὸς δημιουργός, ὤθησε δὲ μέχρις ἀκρότητος πάντα τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς καλὰς ἰδιότητας τῆς ἀνησύχου ἰδιοσυγκρασίας του. Οὐδεὶς ἄλλος ὅσον αὐτὸς ἐκ τῶν συγχρόνων του καλλιτεχνῶν συνεκέντρωσε τόσον κυνισμόν, χονδροειδῆ ρεαλισμόν, σκανδαλώδεις σκηνὰς καὶ περιττὰ παραγεμίσματα, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ ἀναπτύξῃ μείζονα δημιουργηκότητα καὶ δυναμικότητα καὶ νὰ δώσῃ τόσον ζωηρὸν τραγικὸν ἢ λυπηρὸν τόνον ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸ ἀπῄτει. ᾿Ιδιαιτέραν πρὸ πάντων συγκίνησιν προκαλοῦσιν αἱ σκηναί του ἐκ τῶν Παθῶν τοῦ Χριστοῦ. ᾿Εξ ἄλλου εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς πλαστικῆς ὡραιότητος, ἥτις τόσον ἐπεζητεῖτο κατὰ τὴν ἐποχήν του, ἀναδεικνύεται ἀληθῶς ἄφθαστος, ἐφάμιλλος τῶν διαπρεψάντων εἰς τὸ εἶδος τοῦτο Τισιανοῦ καὶ Βερονέζε. ῾Η «Σουζάννα» τῶν μουσείων Λούβρου, Μαδρίτης καὶ Βιέννης, ἡ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐλευθερουμένη πριγκίπισσα τῆς ἐθνικῆς πινακοθήκης τοῦ Λονδίνου καὶ πλῆθος προσωπογραφιῶν κυριῶν ἀποδεικνύουσιν αὐτὸν τέλειον ἀπεικονιστὴν καὶ λάτρην τοῦ γυναικείου κάλλους. ῾Ο Τιντορέττο ἤσκησε ζωηρὰν ἐπίδρασιν οὐ μόνον ἐπὶ τῶν συγχρόνων του, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολὺ μεταγενεστέρων του ζωγράφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ καταριθμηθῶσιν ὁ Ρούμπενς, ὁ Βελάσκεθ, ὁ Ντελακρουὰ κλπ. Σπουδαιότατος συνεργάτης τοῦ καλλιτέχνου ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Δομίνικος* (1562—1637), τοῦ ὁποίου πολλαὶ προσωπογραφίαι εἶναι τόσον καλῶς εἰργασμέναι, ὥστε συγχέονται μετὰ τῶν τοῦ πατρός του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Ridolfi,* Vita di Giacomo Robusti, detto il Tintoretto (Βενετία 1842).—*Gallanti,* Il Tintoretto, Atti dell' Academia (Βενετία 1876).—*Janitschek,* Tintoretto (1876).—*H. Thode,* Tintoretto (Λειψία 1901).—*Stougton-Holborn,* Jacopo Robusti (Λονδῖνον 1903).
Χ.Δ.

***Τιντορέττο:** ῾Ο ῞Αγιος Μᾶρκος κατερχόμενος ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα σώσῃ ἕνα φίλον του ἐκ τοῦ μαρτυρίου.*
[᾿Ακαδημία τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἐν Βενετίᾳ.]

Τίον, καὶ ***Τίος*** *[᾿Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς παραλίου τῆς Βιθυνίας ἐπὶ τοῦ Πόντου (Παφλαγονίας), κτίσμα Καυκόνων, ἀποικισθεῖσα ὑπὸ Μιλησίων μεταξὺ ᾿Αμάστριος καὶ ῾Ηρακλείας, ἢ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Παρθενίου καὶ τοῦ Καλλιχόρου. Εἶχε καὶ ὅρμον. εἰς ὃν ἐξέβαλλεν ὁ *Βιλλαῖος* ποταμός. Εἶναι τὸ σύγχρονον ***Φιλιός***, μεταξὺ Ζογκουλντὰκ καὶ ᾿Αμάστρας.
Σ. Ε. Λ.

Τιονβὶλ (Thionville) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μοζέλλα. Κάτ. 13.464. Εἶναι ὀχυρὰ πόλις, ἔχει δὲ μεταλλουργικὰς καὶ ζυθοποιητικὰς βιομηχανίας.
Χ. Δ.

Τιοῦμεν *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Οὐράλη (δυτικὴ Σιβηρία). Κάτ. (1926) 50.340. Κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Τουρὰ καὶ Τιουμένκα. Εἶναι κόμβος τοῦ σιδηροδρόμου Σβερντλὸφσκ-῎Ομσκ, ἔχει σπουδαῖον ποταμολιμένα (ἐλεύθερον πάγων ἀπὸ Μαρτίου μέχρι Νοεμβρίου) καὶ ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυρίων ἐμποροβιομηχανικῶν καὶ μεταναστευτικῶν κέντρων τῆς Σιβηρίας. ῎Εχει τὴν μεγαλυτέραν σιβηρικὴν βυρσοδεψίαν (μὲ ἐξαγωγὴν εἰς Εὐρώπην καὶ Κίναν), βιοτεχνικὴν ταπητουργίαν (ἰσότιμον τῆς Βουχάρας), ναυπηγεῖα, σιδηροχυτήρια, ἐριουργίαν, κεραμεικήν, πριονιστήρια, κ. ἄ.
Π. Ν. Π.

—**Τιοῦμεν** ***κυβερνεῖον*** *[Γεωγρ.].* Ρωσικὸν κυβερνεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1919 ἐκ τμημάτων κυρίως τοῦ πρῴην κυβερνείου Τομπόλσκ. Τῷ 1925 συνεχωνεύθη ἐν τῷ νεοσυσταθέντι διαμερίσματι τοῦ Οὐράλη.
Π. Ν. Π.

Τιοῦντορ (Tudor). Βασιλικὸς οἶκος τῆς ᾿Αγγλίας (βλ. λ. *Τυδώρ*).

Τιοῦστεφ, ***Θεόδωρος ᾿Ιβάνοβιτς***. Ρῶσος ποιητὴς (1803—1876). ᾿Εσπούδασε νομικὰ ἐν Ρωσίᾳ καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐν Παρισίοις. Διετέλεσε γραμματεὺς τῆς ρωσικῆς πρεσβείας ἐν Στοκχόλμῃ καὶ Παρισίοις, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ ᾿Ιβὰν Τουργκένιεφ, καὶ εἶτα ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς λογοκρισίας. Συνέθεσε πλεῖστα ποιήματα ὑπὸ πνεῦμα σλαυόφιλον. ᾿Εκ τούτων τὰ ἄριστα εἶναι: «῾Η σημαία ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου» καὶ ὁ «Εὔξεινος πόντος», γραφέντα κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον. ῎Αλλα ποιήματά του: «῾Η ἐγκαταλελειμμένη ἔπαυλις», «῎Ανοιξις» καὶ «Φθινοπωρινὴ βραδιὰ» ἔχουσι μεγαλυτέραν πνοὴν καὶ εἶναι τὰ μόνα ἐπιζήσαντα ἐκ τοῦ φιλολογικοῦ του ἔργου.
Θ. Β.

Τιπάλδος. ῎Ονομα ἑλληνικῆς οἰκογενείας (βλ λ. *Τυπάλδος*).

Τίπασα *[᾿Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς παραλίας τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (νῦν ᾿Αλγέριον), κειμένη πρὸς ἀνατολὰς τῆς ᾿Ιὼλ Καισαρείας (νῦν Cherchel). ῏Ητο ρωμαϊκὴ ἀποικία, τὴν δὲ θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Téfessad ἢ *Τίπασα,* ὅπου σῴζονται σημαντικώτατα ἐρείπια, ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τῆς Λαμβαίσης (μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς ῾Αγίας Σάλσα κτλ.). Πλὴν τῆς ἀνωτέρω, ἀναφέρεται καὶ ἄλλη ὁμώνυμος ἐν Νουμιδίᾳ, κειμένη εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῶν Μασταύρων (Mdaourouch), ὁ σύγχρονος Tifech, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς.
Α. Θ. Σ.

τίποτε· δημοτ., καὶ *τίποτα,* καὶ ἰδιωματ. *τίποτις, τίποτσι* καὶ *τίβοτις·* τί, κάτι: «θέλεις τίποτε;», «ἔμαθες ἄλλο τίποτε;», «ἂν χρειασθῇς τίποτε, νὰ μοῦ τὸ ζητήσῃς», «ἐπροσπάθησε νὰ μάθῃ τίποτε»· ‖ μετ᾿ ἀρνήσεως, οὐδέν: «δὲν θέλω τίποτε», «τίποτε δὲν δίδει», «δὲν θὰ ὠφεληθῇς τίποτε», «τίποτε δὲν ἀξίζει»· ‖ ἐλάχιστόν τι ἢ καὶ οὐδέν: «ἄρχισε μὲ τὸ τίποτε καὶ ἔκαμε περιουσία»· ‖ *κάτι σπουδαῖον, κάτι σημαντικόν,* ἐπὶ ἐρωτήσεως: «εἶναι —, ἀξίζει τίποτε;», «ἔχει τίποτε;»· ‖ ἐπὶ νοσοῦντος: «φοβοῦμαι μήπως ἔχει τίποτε» ἢ «ἐκοιτάχτηκε μήπως ἔχει τίποτε» δηλαδὴ σοβαρὰν νόσον· ‖ ὡς ἀπάντησις μετριοπαθείας εἰς τὸ *εὐχαριστῶ, συγγνώμην* κττ.: «εὐχαριστῶ διὰ τὴν προθυμίαν σας, —τίποτε»· ‖ φρ. «ἄλλο τίποτε» ἀπάντησις εἰς ἐρωτῶντα περὶ ποσοῦ: «ἔχει περιουσίαν;—ἄλλο τίποτε» δηλαδὴ μεγίστην.

τιποτένιος, *—α, —ο·* δημοτ., ὁ μηδεμιᾶς ἀξίας, ἀσήμαντος, μηδαμινός: «τιποτένιο πρᾶγμα», «ἡ διαφορά τους εἶναι τιποτένια»· ‖ ἐπὶ ἀνθρώπου, εὐτελής, πρόστυχος, μηδαμινός: «τιποτένιος ἄνθρωπος», «αὐτὸς ὁ τιποτένιος».

τιπουάνη (ἡ) (Tipuana) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν,* περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀνεπτυγμένων ποῶν ἢ δένδρων, ὧν γνωστότερον ἡ *τιπουάνη ἡ ὑψηλὴ* (Tipuana excelsis), ἥτις φθάνει εἰς ὕψος 20 περίπου μέτρων καὶ παρέχει συμπαγὲς καὶ εὐέργαστον ξύλον ποικίλως χρήσιμον. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Νοτίου ᾿Αμερικῆς καὶ κυρίως τῆς ᾿Αργεντινῆς.
Δ. Ν. Π.

«Τιπούκειτος». Τίτλος ἔργου σχετικοῦ πρὸς τὰ «Βασιλικά». Εἶναι πίναξ περιέχων τὰ βιβλία, τοὺς τίτλους καὶ τὰ χωρία τῶν Βασιλικῶν μετὰ τῶν παραλλήλων ρήσεων καὶ μνείας νεωτέρων νόμων, ἐν συστηματικῇ περιλήψει, εἰκονιζούσῃ ὁλόκληρον τὴν σειρὰν τοῦ ἔργου. Τὸ ὄνομα παρήχθη ἐκ παραφθορᾶς τῶν λέξεων: τί, ποῦ, κεῖται, ἐμφαινουσῶν τὸ μέρος ἔνθα κεῖται ἕκαστον χωρίον τῶν Βασιλικῶν· οὐχ ἧττον ὁ Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος ὑπέλαβε τοῦτο ὡς ὄνομα συγγραφέως, εἰς ὃν ἀπέδωσε καὶ ἄλλα ἔργα· τὴν πλάνην ταύ-

Digitized by Google

την ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι. Τινὲς θεωροῦν ὅτι συγγραφεὺς τοῦ ἔργου εἶναι ὁ Βυζαντῖνος νομικὸς συγγραφεὺς *Πατζῆς* (βλ. λ. καὶ λ. *Βυζάντιον [Δίκ.]*, τ. Ζ', σ. 917 γ'). Τοῦ πίνακος τούτου ἓν μόνον σῴζεται χειρόγραφον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ (ἀριθ. 853), τεμάχια δ' αὐτοῦ εὕρηνται ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Βασιλικῶν ὑπὸ Heimbach (τόμ. II, σελ. 742—753). Ὁ χρόνος τῆς συντάξεως αὐτοῦ οὐδαμοῦ μαρτυρεῖται ῥητῶς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ μνείας διατάξεων νεωτέρων τῶν Βασιλικῶν καθίσταται πιθανώτατον ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Τὰ βιβλία 13—23 ἐξέδωκε μετὰ εἰσαγωγῆς ὁ Franz Dölger (1929). Δ. Ι. Π.

τιπουλαρία (ἡ) (Tipularia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἰαπωνίας, καλλιεργούμενα πολλαχοῦ ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

τιπουλίδαι (οἱ) (Tipulidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη μυιῶν, ὧν γνωστότερον ὁ *βιττακόμορφος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Τιππεκάνου (Tippecanoe) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰνδιάνας τῆς Ἀμερικῆς, πηγάζων ἐκ τῆς ὁμωνύμου λίμνης, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ποταμὸν Οὐάμπας, παρὰ τὸ Λαφαγιέτ, μετὰ ῥοῦν 320 χλμ. Θ. Κ.

Τιππεραῖρυ (Tipperary) *[Γεωγρ.]*. —1) Κομιτεία ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει τῆς Ἰρλανδίας, ἐμβαδοῦ 4.254 τ. χλμ. καὶ (1926) 141.015 κατ. Τὸ ἔδαφος εἶναι εὔφορον, περιέχει δὲ πλούσια ἀνθρακοφόρα κοιτάσματα. —2) Πόλις τῆς Ἰρλανδίας. Κάτ. 6 645. Ἔχει μεταλλικὰς πηγὰς καὶ βιομηχανίαν ἐριουργίας. Ἔγινε παγκοσμίως συμπαθὴς κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον ἔκ τινος ᾄσματος νοσταλγίας διὰ τὴν πόλιν (H's a long way to Tipperary=εἶναι μακρὸς ὁ δρόμος διὰ τὸ Τιππεραῖρυ), τὸ ὁποῖον διὰ τὴν γλυκεῖαν καὶ ζωηρὰν μουσικήν του εἶχε καταστῆ τὸ προσφιλὲς πολεμικὸν ᾆσμα τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν καὶ ἔπειτα τῶν συμμάχων. Θ. Κ.

Τίππου Σαχὶμπ (Tippu Sahib). Σουλτᾶνος τῆς Μαϊσσὸρ (1751—1799). Διαδεχθεὶς τῷ 1782 τὸν πατέρα αὐτοῦ Χαϊδὰρ Ἀλῆ, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὰς Ν. Ἰνδίας καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτούς, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1784, νὰ ἐκκενώσωσι τὰ κατεχόμενα ὑπ' αὐτῶν ἐδάφη τοῦ σουλτανάτου. Μετὰ τοῦτο συνεμάχησε μετὰ τῆς Γαλλίας. Τῷ 1799, ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον καὶ κατήγαγεν ὁριστικὴν νίκην, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σεριγγκαπατάμ, καθ' ἣν καὶ ἐφονεύθη οὗτος. Θ. Κ.

Τίππου Τὶβ, ἢ *Τὶππ* (*Χαμὶτ μπὲν Μωχάμμετ ἐλ Μουρζεμπί*). Ἄραψ ἔμπορος (1838—1905). Συνώδευσε καὶ ὑπεστήριξεν εἰς τὰς περιηγήσεις των τοὺς ἐξερευνητὰς Καμερὸν καὶ Στάνλεϋ (1874 καὶ 1876). Τῷ 1887 διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Ἄνω Κονγκό, μέχρι τοῦ 1893 ὅτε, ἐκδιωχθέντων ἐκεῖθεν τῶν Ἀράβων, ἐγκατεστάθη εἰς Ζανζιβάρην. Θ. Κ.

Τίπτον (Tipton) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ Στάφφορντ, βορείως τοῦ Ντώντλεϋ, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. (1921) 34.130. Ἔχει βιομηχανίαν σιδηρουργίας, μηχανῶν καὶ χημικῶν προϊόντων. Θ. Κ.

Τίπτοφτ (Tiptoft), ***Ἰωάννης**, κόμις τοῦ Οὐῶρστερ*. Ἄγγλος λόγιος (1427—1470). Ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἀγγλίαν, μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παλαιστίνην. Κατόπιν ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἤκουσε δ' ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ τὸν Ἀργυρόπουλον διδάσκοντα ἑλληνικά. Ἀγοράσας πολλὰ χειρόγραφα, ἐδώρησεν αὐτὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης. Χαρακτηρίζεται δὲ ὡς ἀνὴρ σοφώτατος καὶ τῶν κλασσικῶν γραμμάτων ἐμπειρότατος. Γ. Γ.

Τιρακὼ (Tiraqueau), ***Ἀνδρέας***. Γάλλος σοφὸς καὶ νομομαθὴς (1480—1558). Ὁ Φραγκῖσκος Α', ἵνα τιμήσῃ τὸν δίκαιον χαρακτῆρα καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὸ κοινοβούλιον τοῦ 1541. Ἔγραψε πλείστας φιλοσοφικὰς καὶ νομικὰς πραγματείας. Θ. Κ.

Τιραλλὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καππαδοκίας ἐν τῇ στρατηγίᾳ τῆς Καταονίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε, 6, 22). Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

«τίρα-μόλα» (ναυτ.). Κέλευμα, δι' οὗ κοινῶς οἱ ναυτικοὶ σημαίνουν τὸ «μετάβαλλε» κατὰ τὰς ἀναστροφὰς (βλ. λ.) καὶ τὰς ὑποστροφὰς τοῦ πλοίου. Ἡ δὲ εἰς τὰς παραλίους πόλεις λαϊκὴ παροιμία «σαράντα χρόνια γεμιτζῆς καὶ πάλι τίρα-μόλα» λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπων, οἵτινες ἀτυχήσαντες εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ ἀρχικόν των ἐπάγγελμα. Σ. Ε. Λ.

τιραμολάρω (ναυτ.). Οὕτω καλεῖται κοινῶς ὑπὸ τῶν ναυτικῶν τό: 1) *μεθέλκω*, 2) *μεταβάλλω* πέτασμα κατὰ τὰς στροφὰς τοῦ πλοίου. Ὁ χειρισμὸς *τιραμολάρισμα*. Σ. Ε. Λ.

Τιραμπόσκι (Tiraboschi), *Ἱερώνυμος*. Ἰταλὸς λόγιος καὶ ἱστορικὸς (1731—1794). Ἦτο ἀββᾶς, διετέλεσε δὲ καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ 1770 βιβλιοθηκάριος τοῦ δουκὸς τῆς Μοδένης. Περίφημον κατέστη τὸ ἔργον του: «Ἱστορία τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας» (1772—1782, εἰς 14 τόμους), διῆκον ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἔσχε πολλὰς ἐκδόσεις καὶ διακρίνεται διὰ τὴν τεραστίαν πολυμάθειαν καὶ τὴν θαυμασίαν ἀκρίβειαν, παρέχον πλείστας βιογραφικὰς λεπτομερείας. Ὁ Τιραμπόσκι ἔγραψε προσέτι: «Βιβλιοθήκη τῆς Μοδένης» (1781—1784, εἰς 5 τόμ.), «Ὑπομνήματα τῆς ἱστορίας τῆς Μοδένης» (1793—1794, εἰς 4 τόμ.) κ ἄ. —Ω.

Τίρανα, ἢ *Τύρανα* (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1920 πρωτεύουσα τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Δυρραχίου. Κεῖται εἰς τὸ ἄκρον εὐφόρου πεδιάδος, εἰς ὕψος 121 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μάλι-Ντάϊτι. Εἶναι πόλις σχετικῶς νέα, ἱδρυθεῖσα πρὸ 330 περίπου ἐτῶν (κατὰ τὸν Hahn τῷ 1600), εἰς τὴν θέσιν μικροῦ χωρίου. Ἱστορικῶς ὅμως εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι πόλις *Τίρανα* ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ Γεωργίου Καστριώ-

Γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως.

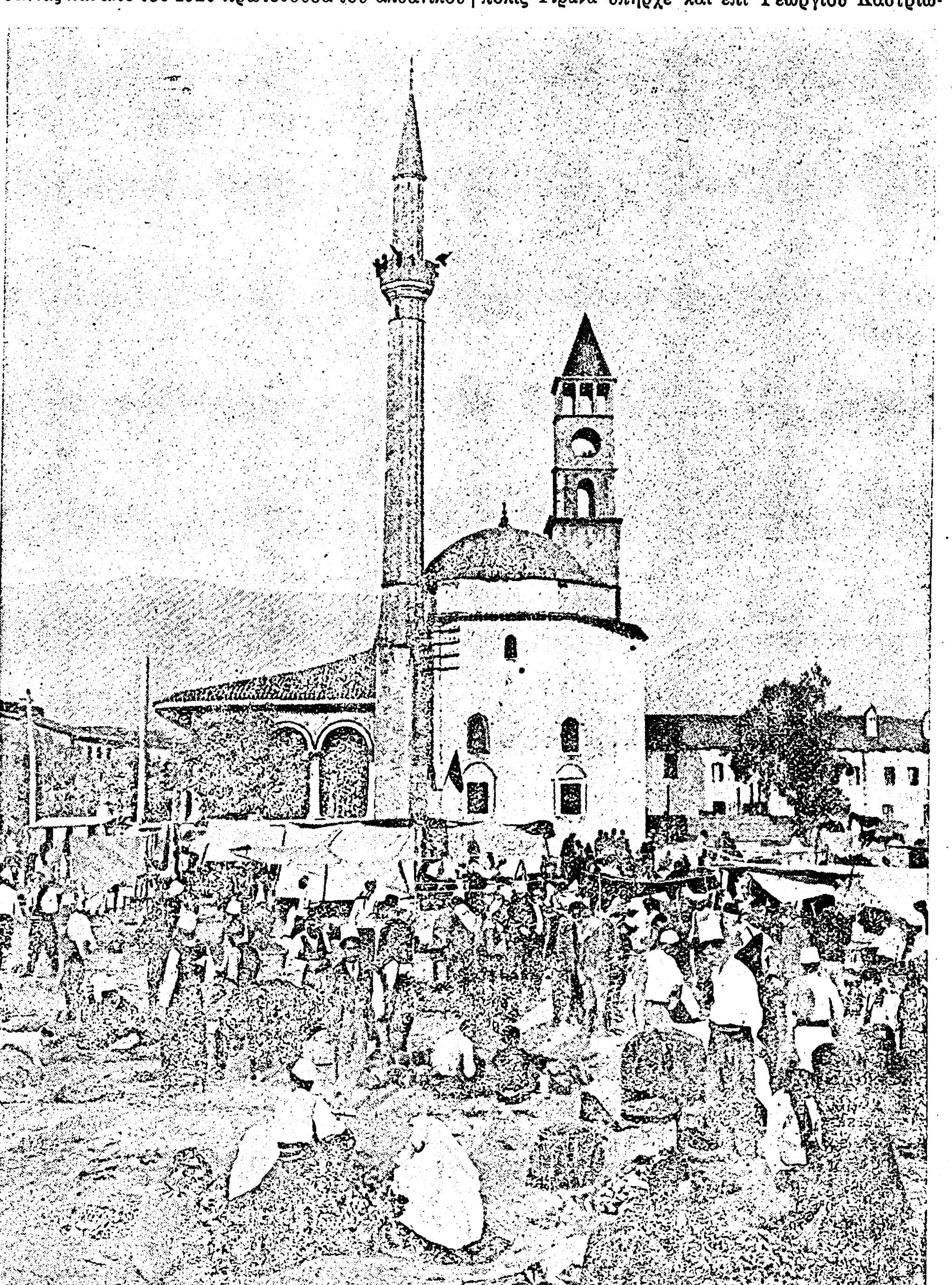

Τζαμὶ ἐν Τιράνοις.

Digitized by Google

του (Σκεντέρ-μπεη) κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καλουμένη μάλιστα *Τύρανα ἢ Μεῖζον*, ἐξ οὗ δέον νὰ ὑποτεθῇ ὅτ ὑπῆρχε καὶ *Τύρανα ἢ Ἐλάσσων* Κάτ. (1927) 12.454. Ἡ περιοχὴ τῆς πόλεως παράγει καπνά, ὄρυζαν καὶ ἀραβόσιτον, ὑπάρχει δὲ καὶ μικρὰ παραγωγὴ οἴνου, ὡς καὶ στοιχειώδης ταπητουργία. Ν. Μ

— **Τιράνων συνθήκη**· βλ. λ. *Ἀλβανία* (τ. Γ', σ 422 β' κ ἑξ.).

τιράντα (ἡ)· δημοτ., συνήθ. πληθ. *τιράντες* (οἱ), ἀναρτὴρ περισκελίδος (ἰταλ. tirante)· || (ναυτ.) βλ. λ. *διάπηγμα*.

Τιρὰρ (Tirard), ***Πέτρος-Ἐμμανουήλ***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ βιομήχανος (1827—1893). Ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς δημοκρατίας, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐξελέγη δήμαρχος καὶ μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ τῆς κομμούνας, ὅτε καὶ προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ τὴν σύρραξιν. Ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει παρεκάθησε μετὰ τῆς ἀριστερᾶς δημοκρατικῆς παρατάξεως, διετέλεσε δὲ μετὰ ταῦτα ἐπανειλημμένως ὑπουργὸς καὶ δὶς πρωθυπουργὸς (1887 καὶ 1889), καταστείλας τὴν ἐπανάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Μπουλανζέ. Χ. Δ.

Τιρασπόλ, οὐκραν. *Τιρασπίλ [Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς αὐτονόμου σοβιετικῆς Μολδαυϊκῆς δημοκρατίας. Κάτ. (1926) 21.741. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Δνειστέρου (ρουμανικὰ σύνορα) καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ὀδησσοῦ—Μπέντερ (Ρουμανίας). Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ἔχει καπνοβιομηχανίαν, ἀλευρομύλους καὶ κηπευτικὴν παραγωγήν. Ἔχει ἐπίσης ἀγροτεχνικήν, ἠλεκτροτεχνικήν, χημικὴν καὶ ἰατρικὴν σχολήν, μολδαυϊκὸν ἰνστιτοῦτον καὶ ἰνστιτοῦτον συνεταιριστικῆς καλλιεργείας. Ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ κυβερνείου τῆς Χερσῶνος, διατελέσασα τὸν ΙΗ' αἰῶνα καταφύγιον τῶν διωκομένων Ρασκολνίκων. Π. Ν. Π.

Τιράχ. Ἡγεμὼν τῶν πέραν τοῦ κάτω Δουνάβεως καὶ ἀνὰ τὴν νοτιοδυτικὴν Ρωσίαν ἐγκατεστημένων Πατζινάκων, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Ἐπιδραμὼν τῷ 1048 εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος μετὰ 800 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνίκησε κατ' ἀρχὰς τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα, ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, ἀποδεκατισθέντος τοῦ στρατοῦ του ἐκ κοιλιακοῦ τινος νοσήματος, ἡττήθη καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου, ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐτιμήθη δι' ὑψηλῶν ἀξιωμάτων. Ἐν τούτοις, μετά τινα ἔτη, ἀποσταλεὶς ἐναντίον τῶν στασιασάντων ὁμοφύλων του, ἡνώθη μετ' αὐτῶν καὶ ἐλαφραγώγησεν ἐπὶ μακρὸν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Θρᾴκην (βλ.λ. *Πατζινάκαι*). Ν. ΚΛΕ

Τιραχμὶρ *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ (7.500 μ.) τῆς ὀροσειρᾶς Ἰνδοῦ Κούχ, ἐν Ἀφγανιστάν. Θ. Κ.

Τιργκοβίστε (Tirgoviste) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ντιμποβίτσα, ἐν Βλαχίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γιαλομίτσα, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ (1921) 12.765. Ἔχει ἐρείπια ἀνακτόρου τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας, ὧν ὑπῆρξεν ἕδρα ἀπὸ τοῦ 1585 -1716, μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ 1515 καὶ βιομηχανίαν πετρελαίου καὶ οἰνοπνευματοποιίας. Θ. Κ.

Τιρέλλι (Tirelli). Ἰταλὸς φιλέλλην, ὅστις κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1821 καὶ καταταγεὶς ἐν τῷ σώματι τῶν φιλελλήνων ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Πέτα. Τ. Ε. Ε.

Τιρεσία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κρήτης, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Ἱστορ. Φυτ.) Ὑπὸ τοῦ Ψιλάκι θεωρεῖται πολίχνη κειμένη εἰς τὰς βορείας κλιτῦς τῶν Λευκῶν Ὀρέων (Ρίζας) καὶ πιθανῶς πλησίον τοῦ Θερίσου (διὰ τὴν συνήχησιν τοῦ ὀνόματος) καὶ τῶν μικρῶν ἀρχαίων πόλεων Ριζηνίας καὶ Πολίχνης. Ε. Γ.

Τιριὰρ (Thiriar), ***μέθοδος τοῦ—***. Μέθοδος ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Thiriar κατὰ τὸ 1899 πρὸς θεραπείαν τοῦ δοθιῆνος καὶ τοῦ ψευδάνθρακος, συνισταμένη εἰς ἐνδοδερμικὰς ἐνέσεις δι' ὀξυγόνου, τελουμένας ὑπὸ πίεσιν. Μ. Ν. Κ.

Τιρίβαζος. Σατράπης τῆς πρὸς ἑσπέραν Ἀρμενίας κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Μυρίων (401 π. Χ.). Ὅτε οὗτοι, ὑπερβάντες τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος, ἔφθασαν εἰς τὴν χώραν του (παρὰ τὸν Τηλεβόαν ποταμόν), ἔσπευσε νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγοὺς μὲ τὸν ὅρον νὰ λαμβάνουν ἐλευθέρως ἐκ τῆς χώρας τὰ τρόφιμα τῶν ὁποίων εἶχον ἀνάγκην, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐρημώνουν τὴν χώραν καὶ καίουν τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων της (Ξεν. Κύρ Ἀνάβ Δ, 4, 6). Παρασπονδήσας ὅμως ὁ Τιρίβαζος καὶ λαβὼν ἐπικούρους μισθοφόρους Χάλυβας καὶ Ταόχους ἡτοιμάζετο νὰ στήσῃ ἐνέδραν εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα κατὰ τὴν διάβασιν των διὰ τῶν στενῶν ὄρους τινός, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, μαθόντες τὰ τεκταινόμενα παρά τινος αἰχμαλώτου, ἐματαίωσαν τὴν πρόθεσίν του, ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι ἔτι εὑρισκομένου στρατοπέδου του, ὅπερ καὶ διέλυσαν. Κατὰ τὸ 392 π. Χ. διεδέχθη τὸν Τιθραύστην ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ περσικῶν στρατευμάτων, ὅτε ἐδέχθη εἰς τὴν ἐν Σάρδεσιν αὐλήν του ἀντιπροσωπείας τῶν ἀντιμαχομένων πρὸς ἀλλήλας πόλεων τῆς κυρίως Ἑλλάδος, Ἀθηνῶν, Θηβῶν, Κορίνθου καὶ Ἄργους ἀφ' ἑνός, καὶ Σπάρτης ἀφ' ἑτέρου, τῆς ὁποίας ὁ ἀντιπρόσωπος Ἀνταλκίδας καὶ κατίσχυσε παρ' αὐτῷ, ἐπιτυχὼν καὶ τὴν σύλληψιν ἀκόμη τοῦ Ἀθηναίου Κόνωνος, τὸν ὁποῖον εἶχε διαβάλει παρὰ τῷ Τιριβάζῳ ἐπὶ καταχρήσει τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Αἱ προτάσεις ὅμως τοῦ Ἀνταλκίδα δὲν ἔγιναν τότε δεκταὶ εἰς τὰ Σοῦσα, ὅπου μετέβη πρὸς ἀνάπτυξίν των ὁ Τιρίβαζος, ἐξ ἀντιδράσεως τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἐν τῇ σατραπείᾳ τῶν Σάρδεων Στρούθα (Ξεν Ἑλλ. Δ. 8 17) Κατὰ τὸ 387 π Χ. ὅμως ὁ Τιρίβαζος ἀνακτήσας τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Περσίας προτέραν ἐπιρροήν του, ἔπεισε τοῦτον ν' ἀποδεχθῇ τὰς προτάσεις τοῦ *Ἀνταλκίδα* (βλ. λ.) καὶ καλέσας εἰς τὰς Σάρδεις τοὺς πρέσβεις τῶν πόλεων τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀνέγνωσε τὸ κείμενον τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης. Μετὰ ταῦτα ὁ Τιρίβαζος εἰσῆλθεν ὡς ἀρχιστράτηγος τῆς περσικῆς στρατιᾶς κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Εὐαγόρου, τὸν ὁποῖον καὶ νικήσας ἐπολιόρκησεν ἐν Σαλαμῖνι. Πρὸ τῆς λήξεως ὅμως τοῦ Κυπριακοῦ πολέμου (394—385 π. Χ.) καθῃρέθη καὶ συλληφθεὶς ὡς συνωμότης κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου ἀπεκεφαλίσθη. Διεσώθησαν καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα (στατῆρες) τοῦ Τιριβάζου, κοπέντα εἰς τὰς πόλεις τῆς Κιλικίας Ἰσσόν, Σόλους καὶ Ταρσὸν κατὰ τὸ 386 π. Χ. ΚΑΨ.

Τιριδάτης. Εὐνοῦχος εὐνοούμενος τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος, «κάλλιστος τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ ὡραιότατος», τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον (401 π. Χ.) ἐθρήνησεν ὁ βασιλεύς. Α. Θ. Σ.

— **Τιριδάτης**. Ὄνομα τριῶν βασιλέων τῆς *Ἀρμενίας* (βλ. καὶ λ. *Θιριδάτης*).

Τίριζις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κάτω Μοισίας, μεταξὺ Διονυσοπόλεως (Μπαλτζίκ) καὶ Ὀδησσοῦ (Βάρνα), «*ἄκρα καὶ χωρίον ἐρυμνὸν ᾧ ποτε καὶ Λυσίμαχος ἐχρήσατο γαζοφυλακείῳ*» (*Στράβ.* Ζ, 319). Ὁ Πτολεμαῖος (Γ, ι, 8) τὸ ἀναγράφει *Τιριστρία* ἢ *Τιριστρὶς ἄκρα*, ὁ δὲ Πομπώνιος Μέλας Tiristis. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Καλιακρα* (βλ. λ.) τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου. Σ. Ε. Λ.

Τιριὸν (Thirion), ***Εὐγένιος-Ρομαιν***. Γάλλος ζωγράφος (1839—1910). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Σαλὸν τῷ 1631 διὰ τοῦ ἔργου «Ὁ Ὅμηρος ψάλλων τὰ ποιήματά του ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν Ἀθηνῶν». Διεκρίθη κυρίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν καὶ ἁγιογραφικῶν σκηνῶν καὶ ὡς προσωπογράφος. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Λεβίτης ἐξ Ἐφραΐμ καταρώμενος τὴν πόλιν Γαβαά», «Ὁ μάρτυς ἅγιος Βικέντιος», «Ὁ ἅγιος Σεβερῖνος δίδων ἐλεημοσύνην», «Ἡ Ἰουδὴθ εἰσερχομένη νικήτρια εἰς Βεθήλ», «Ἡ Ἰωάννα ντ' Ἄρκ», «Ὁ Μωϋσῆς ἔκθετος ἐπὶ τοῦ Νείλου», «Ἡ μοῦσα Εὐτέρπη», «Ἡ Ἱστορία» κτλ. Χ. Δ.

Τιρίσκον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δακίας (βλ. λ. *Τιβίσκον*). Α. Θ. Σ.

Τιρίστασις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Θρᾴκης ἐπὶ τῆς Προποντίδος, κειμένη 60 μίλ. βορειοανατολικῶς τῆς Καλλιπόλεως. Κατεχομένη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ἐκυριεύθη τῷ 340 π Χ ὑπὸ τοῦ Διοπείθους, στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων.

Εἶναι ἡ σημερινὴ *Περίστασις* (βλ. λ.), πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς ὁποίας ἡμίσειαν ὥραν περίπου ἐπί τινος λόφου, καλουμένου Σεράϊ-Μπαΐρ, σῴζονται ἀρκετὰ ἐρείπια αὐτῆς. Αἱ διάφοροι σῳζόμεναι ἐπιγραφαὶ καὶ ἀνάγλυφα τοῦ Θρᾳκὸς Ἥρωος ἀνάγονται εἰς τὸν Β' ἢ Γ' αἰῶνα. Α. Θ. Σ.

Τιριτζῆ *λιμὰν [Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομασία τοῦ Κρητικοῦ *κόλπου τῆς Σούδας*. Σ. Ε. Λ.

Τίρκα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ σημιτικοῦ βασιλείου τῶν Χαναίων (Χανά), ἧς τὴν θέσιν κατέχει τὸ νῦν χωρίον *Ἀσαράχ* τῆς Μεσοποταμίας (μεταξὺ Ντεϊρ-ἐζ-Ζὸρ καὶ Ἀμποὺ-Κεμάλ). Τὰ πρῶτα αὐτῆς μνημεῖα ἀνάγονται εἰς τὸν σουμέριον πολιτισμόν. Τὴν Β' π. Χ. χιλιετηρίδα ἤκμασεν ὑπὸ τὴν πολιτικὴν κηδεμονίαν τῶν Ἀσσυρίων καὶ εἶτα ἐξηρτήθη ἀπὸ τοῦ βασιλείου τῶν Μιταννιτῶν, ἀφ' ὧν ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Χετταίου Συμπλιουλουλιούμα (ΙΔ' αἰών) μικρὸν μετὰ τὴν μεταγενεστέραν αὐτῆς ἐρήμωσιν, κατώκησαν τὸν ἐρείπιῶνα οἱ Ἄραβες. Τὴν ἀρχαίαν πόλιν, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου, προχείρως ἀνέσκαψαν τῷ 1923 οἱ Thureau-Dangin καὶ P. Dhorme. Π. Ν. Π.

Τιρλεμόν, ἡ *Τέενεν* (γαλλ. Tirlemont, φλαμανδ. Theenen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λιέγης - Βρυξελλῶν. Κάτ. (1928) 20.644. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον κτηνῶν καὶ σιτηρῶν, ἔχει δὲ βιομηχανίας ἐρίου καὶ βάμβακος, ζύθου, ἐλαίου, δερμάτων, σάπωνος κλπ. Χ. Δ.

Τιρλουὰλλ (Thirlwall), ***Κόννοπ*** (1797—1875). Ἄγγλος ἑλληνιστὴς καὶ ἱστορικός. Ὑπῆρξε συμμαθητὴς τοῦ ἱστορικοῦ Γ. Γρότε καὶ τοῦ Ἰουλίου Hare, μετὰ τοῦ ὁποίου μετέφρασε τὴν ἱστορίαν τοῦ Niebuhr. Ὡσαύτως ἵδρυσε καὶ ἐξέδωκε μετ' αὐτοῦ τὸ περιοδικὸν «Philological Museum» (1831), ἐν ᾧ ἐδημοσίευσε τὴν διατριβὴν «Irony of Sophocles». Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ κολλεγίου τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἄλλων καὶ τέλος ἐγένετο ἐπίσκοπος (1840—1874) τοῦ St. David. Ὡς ἱστορικός, ἐδημοσίευσε τὴν περισπούδαστον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς ὀκτὼ τόμους (1835, 1844). Τὸ ἔργον του χαρακτηρίζει ὑγιὴς ἀντίληψις, γλαφυρότης ὕφους, εὐθυκρισία καὶ ἁρμονικὴ συμμετρία. Γ. Γ.

τιρνὰκ (τό). Τουρκικὴ ὀνομασία τῶν θρυμμάτων τῶν κυπέλλων τῶν δρυοβαλάνων, χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ δεψικῇ (βλ. λ. *δρίλλο*).

Τίρνοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τύρναβον*.

τιρολίτης (ὁ) (Tirolit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀρσενικικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ ἔνυδρον: $Cu [Cu. OH]_4 [As O_4]_2 \cdot 7H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα καὶ ἔχει σκληρότητα $1^1/_2$—2, εἰδικὸν βάρος 3—3,1, λάμψιν μαργαριτώδη καὶ χρῶμα πρασινοκυανοῦν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Falkenstein καὶ Schwaz τοῦ Τιρόλου κ. ἀ. Γ. Β.

Τιρόλον (Tirol) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τυρόλον*.

τιρονιανὰ σημεῖα (notae tironianae)· βλ. λ. *τιρωνιανα σημεῖα*.

Τιροσπὶλ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τιρασπόλ*.

Τίρπιτς (Tirpitz), ***Ἀλφρέδος φὸν —***. Γερμανὸς ναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν πρωσσικὴν σχολὴν τῶν δοκίμων, κατόπιν δὲ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ὑπηρετῶν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος «König-Wilhelm». Τῷ 1888 ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γερμανικῶν τορπιλλοβόλων, τὰ ὁποῖα ἐκ τοῦ μηδενὸς διωργάνωσεν εἰς ἀξιόμαχον δύναμιν, τῷ δὲ 1892 πλοίαρχος ὢν διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ἤρχισε νὰ θέτῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πρόγραμμα τοῦ καταρτισμοῦ ἰσχυροῦ γερμανικοῦ ναυτικοῦ. Ὑποναύαρχος τῷ 1895, διωρίσθη μετὰ διετίαν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Τῷ 1905 προήχθη εἰς ναύαρχον καὶ τῷ 1911 εἰς ἀρχιναύαρχον. Τὴν θέσιν τοῦ ὑπουργοῦ διετήρησεν ἐπὶ 17 συνεχῆ ἔτη, καθ' ἃ κατέβαλεν ὑπερανθρώπους προσπαθείας διὰ τὸν καταρτισμὸν μεγάλου γερμανικοῦ στόλου, ἐπιτελέσας πραγματικὰ θαύματα. Παραλαβὼν δευτερευούσης τάξεως ναυτικόν, ἐδημιούργησε τὸν στόλον ἐκεῖνον, τὸν καθ' ὅλα ἄρτιον, ὅστις, ἀμέσως μετὰ τὸν ἀγγλικὸν ἐρχόμενος, διεφιλονίκησε πρὸς αὐτὸν τὴν νίκην εἰς τὴν Ἰουτλάνδην. Τὴν κήρυξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου δὲν ἠύνόει, διότι ἐπίστευεν ὅτι ὅσον παρήρχοντο τὰ ἔτη ἐπὶ τοσοῦτον ἐσμικρύνετο ἡ μεταξὺ ἀγγλικοῦ καὶ γερμανικοῦ στόλου διαφορά. Κηρυχθέντος τοῦ πολέμου, προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Κάϊζερ καὶ τὸν ἀρχικαγκελλάριον ὅτι συνέφερεν εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ ἄμεσος σύγκρουσις τοῦ γερμανικοῦ στόλου πρὸς τὸν ἀγγλικὸν καὶ ἡ κήρυξις τοῦ ἄνευ περιορισμῶν ὑποβρυχίου πολέμου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐγένοντο δεκταὶ αἱ εἰσηγήσεις του, παρῃτήθη τῷ 1916, ἐξηκολούθησεν ὅμως νὰ ἐργάζηται διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀπόψεών του, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ παγγερμανικοῦ φρονήματος παρὰ τῷ λαῷ. Ὑπεστήριξε πρὸς τοῦτο τὸ ὑπὸ τοῦ Kapp ἱδρυθὲν «πατριωτικὸν» κόμμα, χωρὶς σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Μετὰ τὴν ἀνακωχήν, θεωρούμενος ὁ Τίρπιτς ὡς εἷς ἐκ τῶν πρωταιτίων τοῦ πολέμου, λόγῳ τῶν διὰ τὴν δημιουργίαν γερμανικῆς κοσμοκρατορίας προσπαθειῶν του, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑλβετίαν, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του μετὰ τὴν ἑδραίωσιν τῆς δημοκρατίας, ἐξελέγη βουλευτής, μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ κόμματος. Ἐδημοσίευσεν: «Ἀπομνημονεύματα» (1920) καὶ «Πολιτικὰ ἔγγραφα» (1924). Κ. Β. Π.

Ἀλφρέδος φὸν Τίρπιτς.

Τὶρς (Thiersch), ***Βερνάρδος-Ἐρρῖκος*** Γερμανὸς ἐκπαιδευτικὸς καὶ ἑλληνιστὴς (1793—1855), ἀδελφὸς τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου Τὶρς. Συνέθεσε

Digitized by Google

τὸν πρωσσικὸν ὕμνον καὶ ἔγραψε μελέτας περὶ Ἀριστοτέλους, Ὁμήρου, κ. ἄ. Π. Ν. Π.

—Τιρς (Thiersch), *Ἑρμάννος*. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1874 ἐν Μονάχῳ. Ἑταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις γερμανικῆς σχολῆς, διενήργησε μετὰ τοῦ Furtwängler ἀνασκαφὰς ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἄλλοις τόποις τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἐν Φάρῳ τῆς Ἀλεξανδρείας. Κατόπιν διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Freiburg. τῷ δὲ 1909 τακτικὸς τοιοῦτος, ὑπηρετῶν νῦν (1933) ἐν Γοττίγγῃ. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα καὶ διατριβάς. ἐν οἷς: «Tyrrhenische Amphore» (Eine Studie der Geschichte der attischen Vasenmalerei), «Zwei antike Grabanlagen bei Alexandria», «Painted tomps at Marissa» «Aegina» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Furtwängler, «Pharos», «Winckelmann und seine Bildnisse», «An den Rändern der römischen Reischs» (Sechs Vorträge über antike Kultur), «Ein Parthenonisches Giebelproblem». Β. Δ. Θ

—Τιρς (Thiersch), *Ἐρρῖκος*. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Θειρσίου (1817—1885). Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν ἐφοίτησεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Μονάχου (1833—1835), ἔνθα ἠσχολήθη ἰδίᾳ περὶ τὰς κλασσικὰς σπουδάς, τῆς Ἐρλάγγης καὶ τῆς Τυβίγγης, ἔνθα ἠσχολήθη περὶ τὴν θεολογίαν. Ἀνηγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου (1838, ἐγένετο τῷ 1840 ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἐρλάγγης, τῷ δὲ 1845 ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ τῷ 1846 τακτικὸς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μάρμπουργκ Ζηλωτὴς τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἤθους, ἔτεινε λίαν ἐνωρὶς τὸ βλέμμα αὐτοῦ μετὰ θέρμης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὰ ἰδεώδη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τοῦτο δ' ὡδήγησεν αὐτὸν πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν Ἰρβιγγιανῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐνόμιζεν ὅτι εὕρισκε πραγματούμενα ταῦτα. Ἕνεκα τούτου ἀπελύθη τῆς θέσεώς του (1850), ἔκτοτε δ' ἕδρα εἰς τὰς κοινότητας τῶν Ἰρβιγγιανῶν.

Ὁ Τιρς ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ἀπόπειρα πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς ἱστορικῆς ἀπόψεως ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης» (1845) ἐναντίον τῶν θεωριῶν τοῦ Baur, «Παραδόσεις τοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ καθολικισμοῦ» (1846, β' ἔκδ. 1848), «Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἐποχῇ καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης» (1852, γ' ἔκδ. 1877), «Περὶ τοῦ χριστιανικοῦ οἰκογενειακοῦ βίου» (1854, ζ' ἔκδ. 1876), «Αἱ τύχαι τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος 1821 μέχρι τῆς παρούσης κρίσεως» (1863), «Λουθῆρος, Γουσταῦος Ἀδόλφος καὶ Μαξιμιλιανὸς Α' τῆς Βαυαρίας» (1869), «Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου μεταξὺ στενῶν συγγενῶν κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας» (1869), «Περὶ χριστιανικῆς πολιτείας» (1875), «Αἱ παραβολαὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἠθικὴν καὶ προφητικὴν αὐτῶν σημασίαν» (1875) καὶ πλεῖστα ἄλλα. Τὴν βιογραφίαν τοῦ Τίρς, ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ ἰδίου γραφεῖσαν, ἐξέδωκεν ὁ P. Wigand (1888). Κ. Ι. Δ.

—Τιρς (Thiersch), *Κάρολος*. Γερμανὸς χειρουργὸς (1822—1895). Ἐγένετο κυρίως γνωστὸς διὰ τὰς ἀξιοσημειώτους αὐτοῦ σπουδὰς ἐπὶ τοῦ ἐπιθηλιώδους καρκίνου, τὴν συμβολήν του εἰς τὴν λιστέρειον ἀγωγὴν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἰτευλικοῦ ὀξέος, τὰς πλαστικὰς του ἐγχειρήσεις εἰς τὰς ἐκτοπίσεις τῆς οὐροδόχου κύστεως. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἐπιστημονικῶν του ἔργων εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Infectionsversuche an Thieren mit dem Inhalte des Choleradarmes» (1856). Τῷ 1867 ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Ἐρλάγγῃ (1854) καὶ Λειψίᾳ (1867). Ὑπὸ τὸ ὄνομα *σωλήναρια τοῦ Τί ς* φέρονται τὰ πρόδρομα ἐνδοκυττάρια τριχοειδῆ, τὰ γεννώμενα ἀνὰ μέσον τοῦ σχηματιζομένου ἐνδοθηλιακοῦ βύσματος εἰς τὸ τμηθὲν ἀγγεῖον, δι' ὧν γίνεται ἡ τῶν θρεπτικῶν χυμῶν ἀναπλαστικὴ κυκλοφορία εἰς τὰ συγκεκολλημένα χείλη τοῦ τραύματος. Ο. Ρ.

—Τιρς (Thiersch), *Ὄθων*. Γερμανὸς θεωρητικὸς τῆς μουσικῆς (1838—1892) Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου Στὲρν τοῦ Βερολίνου, εἰς δὲ τὰ περὶ ἁρμονίας συγγράμματά του προσεπάθησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς θεωρίας τοῦ Χέλμχολτς. Ἔγραψε: «Σύστημα καὶ μέθοδος ἁρμονίας» (1868), «Γενικὴ μέθοδος τῆς μουσικῆς» (1885), «Μέθοδος συνθέσεως διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ διὰ συνοδείαν» (1882), «Ρυθμικὴ καὶ δυναμικὴ» (1886) κ. ἄ. Γ. Σ

—Τιρς (Thiersch), *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς τῷ 1852. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Στουτγάρδης καὶ κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, Ἑλλάδα (1877—1878), Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν. Διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀνωτέρας τεχνικῆς σχολῆς καὶ τῆς ἀκαδημίας γραφικῶν τεχνῶν τοῦ Μονάχου (1879), περιῆλθε, χάριν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, τὴν Κωνσταντινούπολιν, Μικρὰν Ἀσίαν (1881), Αἴγυπτον καὶ Συρίαν (1884). Ἐκ τῶν ἔργων του ἐξέχουν ὁ διάκοσμος τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου τῆς Φραγκφούρτης (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κύῦφφελ), ἡ μνημειώδης κρήνη τοῦ Λίντεν (μετὰ τοῦ γλύπτου Ρούμαν, 1884), τὸ πολεμικὸν μνημεῖον τοῦ Βὸρτς (1884, τὸ μέγα δικαστικὸν μέγαρον τοῦ Μονάχου (1897) καὶ αἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ γέφυραι (1902—1904). Ἔγραψε: «Die Königsburg von Pergamon» (1882). Π. Ν. Π

— Τιρς (Thiersch), *Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος*· βλ. *Θείρσιος*.

Τίρσο ντὲ Μολίνα (Tirso de Molina) *[Γεωγρ.]*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ διασήμου Ἱσπανοῦ ποιητοῦ Γαβριὴλ *Τέλιεθ* (βλ. λ.).

τιρτίρι, ἢ *σειστὸν* (τό) Σύρμα λεπτότατον ἑλικόστρεπτον ἀπὸ ἐπάργυρον ἢ ἐπίχρυσον χαλκόν, χρήσιμον εἰς τὴν χρυσοκεντητικήν, τσεβρέδων, βελούδου, ἀτλαζίου. Δι' αὐτοῦ καλύπτεται προσχεδιασμένη ἐπιφάνεια ὡς ἑξῆς: κόπτεται τὸ τιρτίρι μὲ ψαλίδι εἰς τεμάχια ἀναλόγου μήκους 0.01—0.02 μ. κτλ., τὰ ὁποῖα ἐπιρράπτονται εἰς τὸ ὕφασμα, κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ τιρτιριοῦ, μὲ κλωστὴν λευκήν, κιτρίνην ἢ καφέ, ὅταν πρόκειται νὰ δοθῇ βαθυτέρα ἀπόχρωσις· ἡ κλωστή, διὰ κοινῆς βελόνης ραψίματος, περνᾷ διὰ τοῦ κεντρικοῦ κενοῦ τοῦ ἑλικοστρέπτου, στερεώνουσα κατὰ τὰ δύο ἄκρα τὰ μικρὰ τεμάχια ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, συνήθως τὸ β' χαμηλότερον τοῦ α', ὀλίγον πλαγιαστά, σχηματιζομένων οὕτω φύλλων ἀνθέων, κλώνων, ἢ καλύπτονται ὁλόκληρα τμήματα ἐνδυμάτων ἁγίων, ἐπὶ ἐπιταφίων κλπ., ἡ συμπληροῦται ὁ διάκοσμος ἐγχρώμων ἐνδυμασιῶν κατὰ τὰ ἐπίρραπτα ἐκ τσόχας ἢ βελούδου κεντήματα (λιμπατέδες κλπ.). Α. Γ.-Γ.

Τιρτυράκης, *Κωνσταντῖνος*. Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1830. Μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1886 ἐτραυματίσθη θανασίμως εἴς τινα παρὰ τὸ Ἄσκυφον μάχην. Ν. ΚΛΣ

Τίρυνς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἄργου, ἔγγονος τοῦ Διός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο ἡ ἵδρυσις τῆς ὁμωνύμου πόλεως. Α. Θ. Σ.

Τίρυνς. Μία τῶν παλαιοτάτων καὶ σπουδαιοτάτων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀργολίδι, περιώνυμος κυρίως διὰ τὰ πελώρια τείχη της καὶ λοιπὰ ἐρείπια, προερχόμενα ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπίσης εἶναι γνωστὴ ἡ πόλις ὡς ἕδρα διαφόρων μυκηναϊκῶν μύθων καὶ ὡς ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου. Τὸ ὄνομά της εἶναι προελληνικόν, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ὄνομα *Λίκυμνα*, δι' οὗ ἐκαλεῖτο ἴσως εἰδικώτερον ἡ ἀκρόπολις τῆς Τίρυνθος.

Ἀνασκαφαὶ καὶ τοπογραφία. Ἡ Τίρυνς κεῖται περὶ τὰ 15 χιλιόμετρα πρὸς Ν. τῆς ἑτέρας ἐνδόξου ἀδελφῆς της, τῶν Μυκηνῶν. Ἡ θέσις της δὲν ἀπέχει καὶ πολὺ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ὅστις ὁρίζει πρὸς μεσημβρίαν τὸ Ἀργολικὸν πεδίον, ὅπερ ἀπὸ δὲ τὰ ἄλλα μέρη περιβάλλεται ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων. Ἐς τὴν ἀρχαιότητα, ὅτε αἱ προσχώσεις ἦσαν ὀλιγώτεραι, ἡ θάλασσα θὰ ἔκειτο ἔτι πλησιέστερον πρὸ τὴν Τίρυνθα Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου ὑψοῦνται ἀποτόμως ἐκ τῆς πεδιάδος μονήρεις λόφοι ὡς νησῖδες. Ἕνα τοιοῦτον χθαμαλὸν λόφον καταλαμβάνει καὶ ἡ ἀκρόπολις τῆς Τίρυνθος. Τὸ ὕψος του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 μέτρα, ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες ἐκ Β ΒΔ. πρὸς Ν.ΝΑ., μέγιστον μῆκος 300 μέτρα καὶ πλάτος μὴ ὑπερβαῖνον τὰ 100. Κατὰ τὸ μέσον του περίπου φέρει δύο ἐντομάς, αἱ ὁποῖαι ἐλαττώνουν τὸ πλάτος εἰς λαιμὸν 45 μέτρων. Ὁλόκληρον τὸ πρὸς Β μέρος τοῦ λόφου ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀποτελεῖ τὴν *Κάτω ἀκρόπολιν*. Ὀλίγα μέτρα πρὸς Ν. τοῦ ρηθέντος λαιμοῦ ἐγκάρσιον τεῖχος ἀπὸ Α. πρὸς Δ χωρίζει τὴν *Μέσην ἀκρόπολιν*. Ἔτι νοτιώτερον, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ ὑψηλότατον μέρος τοῦ λόφου, εἶναι ἡ *Ἄνω ἀκρόπολις*, καταλαμβανομένη ὁλόκληρος ὑπὸ τοῦ ἀνακτόρου καὶ τῶν παραρτημάτων του.

Λόγῳ τῆς χθαμαλότητος τοῦ λόφου, ἡ Τίρυνς οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ μακρόθεν. Αἱ σχετικῶς καλύτεραι ἀπόψεις εἶναι ἀπὸ Α. καὶ ἀπὸ Ν. Ἡ ἐντύπωσις ὅμως αὐξάνει τεραστίως μὲ τὴν ἄνοδον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, λόγῳ τῶν περιφήμων κυκλωπείων ὀχυρώσεων, αἵτινες δικαίως ἐθεωροῦντο ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τὰ ὀνομαστότερα ἔργα πάσης χώρας καὶ ἐποχῆς (Παυσανίας).

Τὰ ἐρείπια τῆς Τίρυνθος, ὅπως καὶ τὰ τῶν Μυκηνῶν, προέρχονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἀπεκαλύφθησαν δὲ διὰ μεγάλων ἀνασκαφῶν, αἵτινες ὀφείλονται πᾶσαι εἰς Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους. Πρώτη ἀνασκαφὴ εἶναι ἡ τοῦ Φρειδερίκου Thiersch τῷ 1831, ὅστις ἔσκαψεν ἡμίσειαν μόνον ἡμέραν καὶ ἀνεκάλυψε τὸ ἐκ κονιάματος δάπεδον τῆς μεγάλης αὐλῆς, ἀπέδωκε δὲ τὰ λείψανα ἀμέσως εἰς τὸ αὐτὸ ἀνάκτορον. Δεύτερος, ὅστις ἀνέλαβεν ἀποφασιστικὰς ἀνασκαφὰς ἐν Τίρυνθι, εἶναι ὁ Ἐρρῖκος Schliemann. Κατ' ἀρχὰς ἔσκαψε τῷ 1876 εὐτυχῶς ἐπὶ βραχὺ διάστημα, διότι τὸ ἀνάκτορον ἐξεῃφθη τότε ὡς φραγκικὴ κατοικία, ἕνεκα τῶν ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς ἀσβεστοποιηθέντων καὶ σκληρυνθέντων ὑλικῶν του, οὕτω δ' ἐπροξενήθη εἰς αὐτὸ ἀρκετὴ καταστροφή. Τρίτη ἀνασκαφὴ ἐπανελήφθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῷ 1884—1885, τὴν φορὰν ὅμως ταύτην εἶχε συνεργάτην πολύτιμον τὸν Γουλιέλμον Dörpfeld, ὅστις προσεκτικῶς ἀνέσκαψεν ὁλόκληρον τὸ ἀνάκτορον. Τὰς κατόπιν ἀνασκαφὰς ἐσυνέχισεν ὁ Δαῖρπφελδ κατὰ διαφόρους περιόδους καὶ μετὰ διαφόρων συνεργατῶν. Βραδύτερον αὗται διεξήχθησαν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Karo καὶ Κουρτίου Müller, οἵτινες εἰργάσθησαν ἐκεῖ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ μετ' αὐτὸν μέχρι σήμερον ἀκόμη. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐκαθαρίσθησαν τὰ τείχη, ἀνεσκάφη συστηματικῶς τὸ ἀνάκτορον καὶ ἐμελετήθησαν, ὅπου ἦτο δυνατόν, αἱ παλαιότεραι περίοδοι, τέλος δ' ἠρευνήθη καὶ ὁ ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως χῶρος, ὅπου ἐξετείνετο ἡ *Κάτω πόλις*. Αἱ ἔρευναι ἐνταῦθα δὲν ἐπερατώθησαν ἀκόμη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηκριβώθη ἡ ἱστορία τῆς Τίρυνθος ἀπὸ τῆς πρώ-

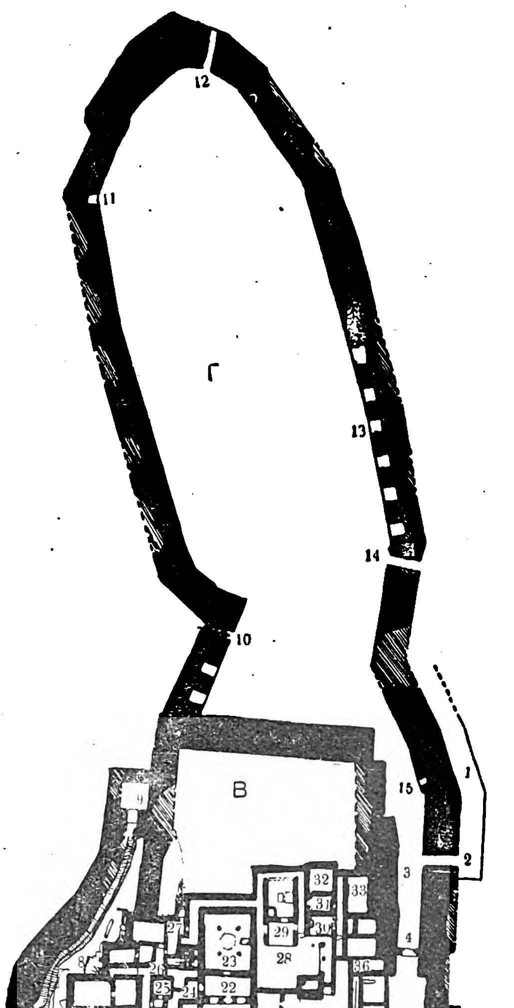

Εἰκ. 1. *Σχεδιαγράφημα τῆς Τίρυνθος.*

[Ἐπεξήγησις: Α'. Τοπογραφία τοῦ τείχους. 1=Ἡ ἀνατολικὴ ἀνωφ ρεια 2 Ἐξωτερικὴ πυλη 3=Στενωπός. 4=Λιθίνη πύλη τῆς ἀκρο τολεως. 5=Ἐσωτέρα πύλη. 6=Προαύλιον καὶ ἀνατολικὴ σῦρι ξ. 7=Νοτ.α σῦριγξ. 8=Δυτικὴ ὠχυρωμένη κλῖμαξ. 9=Ἀνθρωποπαγὶς καὶ πύργος. 10=Δυτικὴ πυλίς. 11=Βορε οδυτικὴ πυλὶς ἢ κογχη. 12=Βορεία πυλίς. 13=Ἀνατολικαὶ ·γχαι 14=Ἀνατολικὴ πυλίς. 15=Σκοπιά. Β. Τοπογραφία τοῦ ἀνακτόρου. 16=Μέγα πρόπυλον. 17=Ἐξωτερ κη αὐλή. 18=Μικρὸν πρ πυλον. 19=Ἐ ωτε ικὴ αὐλή. 20=Βωμὸς τοῦ ἀνακτόρου. 21=Πρόδομο. μεγάρου 22=Αἴθουσα μεγάρου. 23=Κυρίως μέ ρον. 24 Δίοδος πρὸς τὸ λουτρόν. 25=Λουτρόν. 26=Κεκαυμένος διάδ ομος. 27=Χῶρος πρὸς ἔ-οδον εἰς τὴν Μέσην ἀκρόπολιν. 28=Αὐλὴ μικροῦ μεγάρ υ. 29=Μικρὸν μέγαρον 30=Ἀνατολικὸν κλιμακοστάσιον. 31, 2=Μεγαροειδὴς κατοικία. 33 Βορειοανατολικὴ κατοικία. 4=Ἀνατολικὴ αὐλή. 35=Στοὰ ἀνατολικῆς αὐλῆς. 36=Ἀνεξάρτητος κατοικία 37=Θυρωρεῖον μεγάλου ἀνακτόρου. 38 Κεκαμμένος ἀνατολικὸς διάδρομος. 39=Ἀνεξάρτητος κατοικία. 40=Χῶρος κατοικιῶν ἐκ διαφόρων ἐποχῶν. Α=Ἄνω ἀκρόπολις. Β=Μέση ἀκρόπολις. Γ=Κάτω ἀκρόπολις.]

Digitized by Google

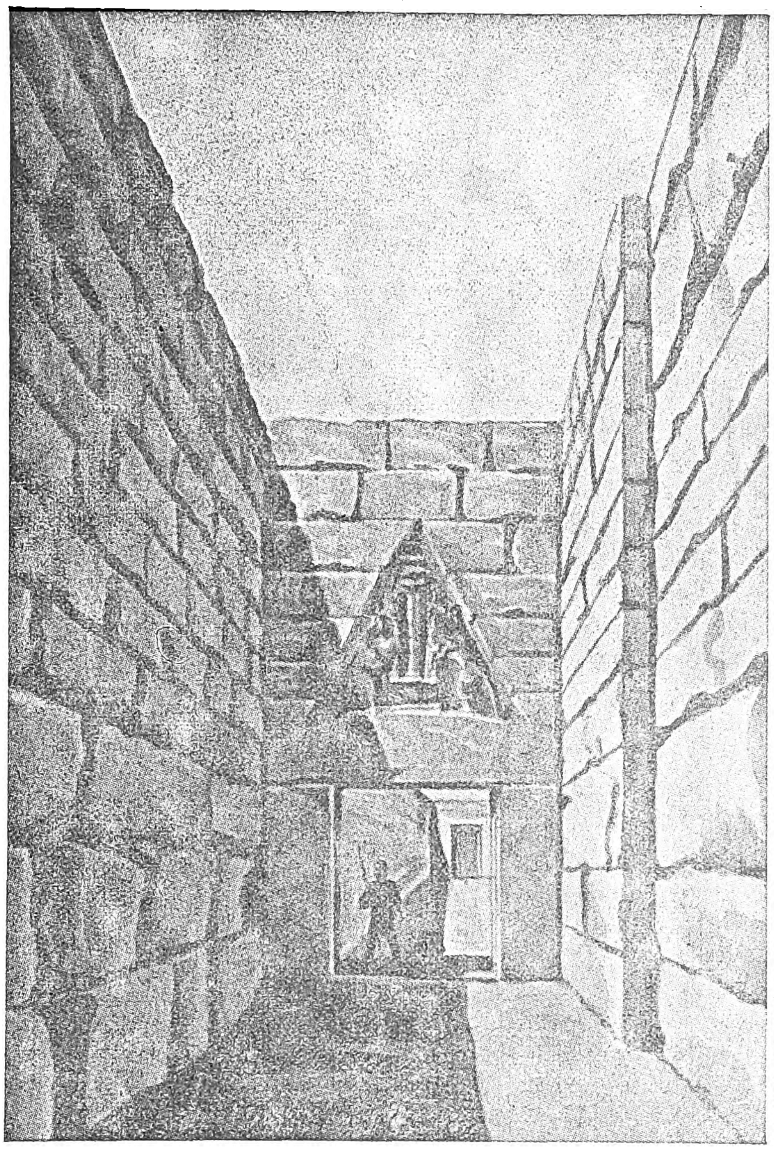

Εἰκ. 2. *Ἀναπαράστασις τῆς λιθίνης πύλης τῆς Τίρυνθος.*

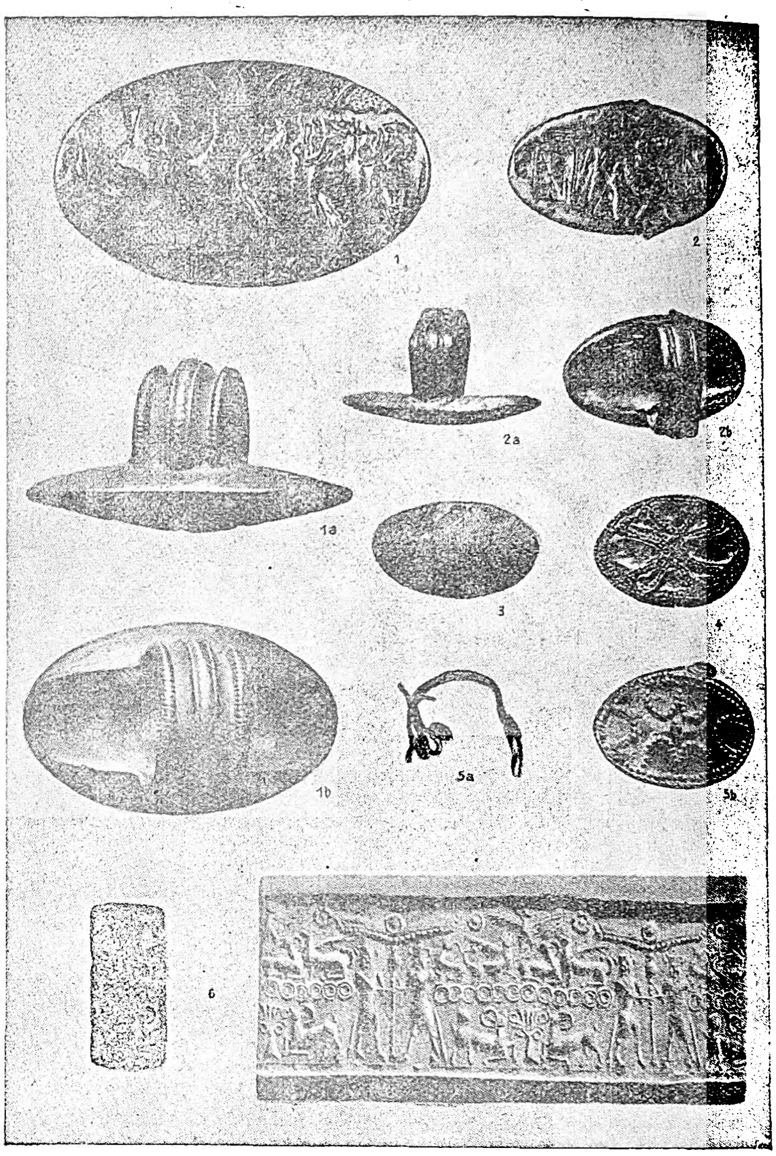

Εἰκ. 3. *Ἀντικείμενα ἐκ τοῦ τυχαίου εὑρήματος τῆς Τίρυνθος.*

της ἐμφανίσεως ἀνθρωπίνων ἰχνῶν ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐγένετο λεπτομερὴς σπουδὴ τῆς τοπογραφίας, ἥτις ἐκτίθεται πρώτη ἐνταῦθα.

Τὰ τείχη. Τὴν δόξαν της ὀφείλει ἡ Τίρυνς, ἐκτὸς τοῦ ἀνακτόρου της, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ καλύτερον διασῳζόμενον μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον, πρὸ παντὸς εἰς τὰ τείχη της, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιότητι ἐθεωροῦντο θαῦμα καὶ παρεβάλλοντο πρὸς τὰς πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου. Ἐπιστεύοντο ὅτι ἦσαν ἔργον τῶν Κυκλώπων, ὁ δὲ Παυσανίας, περιγράφων μετὰ ζωηροῦ θαυμασμοῦ ταῦτα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ὀγκολίθων, δι' ὧν εἶναι ἐκτισμένα, λέγει ὅτι ὁ μικρότερος τῶν λίθων τούτων δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μετακινηθῇ ὑπὸ ζεύγους ἡμιόνων. Τοῦτο εἶναι ὑπερβολή, ἐν τούτοις ὑπάρχουν λίθοι μέχρι μήκους 3,25 μ. καὶ ὕψους μέχρις ἑνός. Τοιοῦτοι ὀγκόλιθοι χρησιμοποιοῦνται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς γωνίας, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῆς φορᾶς τῶν τειχῶν. Οἱ λίθοι οὗτοι, ὑπερόγκου βάρους οὔτε ἐκ στατικῶν λόγων ἐπεβάλλοντο, οὔτε πολιορκητικὰ μηχανήματα ὑπῆρχον τότε ἐπιβάλλοντα τὴν χρῆσίν των. Πρόκειται λοιπὸν περὶ καθαρᾶς καὶ ἐσκεμμένης τάσεως πρὸς τὸ ἐπιβλητικόν, πρὸς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὰ ἀκατάβλητα ἐκεῖνα τείχη ἦσαν ἔργα ὑπεράνθρωπα. Τὴν αὐτὴν τάσιν βλέπομεν ἄλλως καὶ εἰς τοὺς θολωτοὺς μυκηναϊκοὺς τάφους.

Τὰ ἀξιοθαύμαστα ταῦτα τείχη δὲν διατηροῦνται δυστυχῶς εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν. Ἐνιαχοῦ ἔχουσι καταπέσει ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, γενικῶς ὅμως διατηροῦνται καθ' ὅλην τὴν περιφέρειάν των. Εἴς τινα μέρη τὸ σῳζόμενον ὕψος των φθάνει μέχρις 7,50 μ. Τὸ πάχος των εἶναι ποικίλον. Κανονικῶς φθάνει τὰ 7—8 μέτρα, εἰς τὸ νότιον ὅμως μέρος αἱ διάφοροι συμπαγεῖς τειχίσεις, αἱ περιλαμβάνουσαι καὶ τὰς σύριγγας, φθάνουσι μέχρι τοῦ πάχους 17,50 μ. Αἱ σύριγγες αὗται, ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα ἔργα ὀχυρωματικῆς, εἶναι δύο, ἡ νοτία καὶ ἡ ἀνατολική. Αὗται σκοπὸν εἶχον νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ νεκρὸς χῶρος τὸν ὁποῖον κατελάμβανον τὰ πελώρια τείχη, δεδομένου ὅτι ἡ ἀκρόπολις δὲν ἦτο καὶ πολὺ εὐρύχωρος. Πρὸς τοῦτο διὰ τοῦ λεγομένου ἐκφορικοῦ τρόπου ἐστέγαζον χώρους μέχρι τριῶν μέτρων πλάτους, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωνται καμάραι καὶ δωμάτια μὲ τομὴν γοτθικοῦ τόξου. Αἱ σύριγγες ἐχρησίμευον πρὸς ἀποθήκευσιν παντοίου ὑλικοῦ, ἐν καιρῷ δὲ πολιορκίας καὶ πρὸς διανομὴν τῆς ἀναγκαστικῶς **ἐνισχυομένης φρουρᾶς.**

Ἡ εἴσοδος τῆς ἀκροπόλεως ἔκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος (βλ. σχῆμα 1). Ἐκεῖθεν ἀνήρχετό τις τὴν ἀνωφέρειαν (1) καὶ κατέληγε πρὸ τῆς ἐξωτερικῆς πύλης (2). Αὕτη ἀρχικῶς ἦτο 4,70 μ. πλατεῖα, μεταγενεστέρως δὲ περιωρίσθη εἰς 2,50 Εἶχε ξυλίνας παραστάδας καὶ ἐφράσσετο διὰ ξυλίνων θυροφύλλων. Ἰδιαιτέρως μεγάλη προσοχὴ δὲν ἐδόθη εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην, διότι ἡ παραβίασίς της δὲν ἦτο εὔκολος, δεδομένου ὅτι οἱ

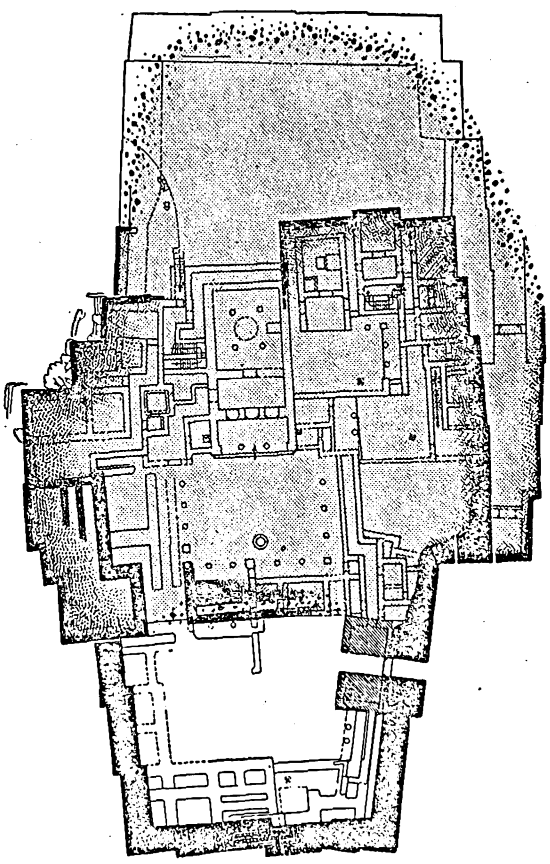

Εἰκ. 4. *Ἡ πρώτη ἀκρόπολις τῆς Τίρυνθος.*

ἐχθροὶ ἐβάλλοντο ἀμφοτέρωθεν. Ἂν δὲ κατώρθωνον νὰ εἰσέλθουν, ἤθελον εὑρεθῆ ἐντὸς τῆς στενωποῦ (3), ὅπου θὰ ἐβάλλοντο πανταχόθεν. Αἰφνιδιαστικὴ εἴσοδος ἐπίσης εἰς οὐδὲν θὰ ὠφέλει, διότι, ἂν μὲν οἱ ἐχθροὶ ἐτρέποντο πρὸς βορρᾶν, ἤθελον εὑρεθῆ ἐντὸς τῆς κάτω ἀκροπόλεως, ἥτις κανονικῶς ἦτο ἔρημος, ἐνῷ ἡ μέση καὶ ἡ ἄνω ἀκρόπολις ἐπροφυλάσσοντο δι' ἰδιαιτέρου τείχους φρουρουμένου κανονικῶς ὑπὸ τῆς φρουρᾶς τοῦ ἀνακτόρου. Ἂν πάλιν ἐτρέποντο τὴν στενωπὸν πρὸς Νότον, ἤθελον εὑρεθῆ πρὸ τῆς λιθίνης πύλης τῆς ἄνω ἀκροπόλεως (4). Ἡ μεγαλοπρεπὴς αὐτὴ πύλη δικαίως ἀπεκλήθη ἀδελφὴ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων ἐν *Μυκήναις* (βλ. λ.). Ἀμφότεραι συμφωνοῦσιν εἰς τόσα σημεῖα μεταξύ των, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς διαστάσεις, ὥστε εἶναι δημιουργήματα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἴσως μάλιστα τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη Πύλην τῶν Λεόντων ἐποιήθη καὶ ἡ τῆς Τίρυνθος. Ἀμφοτέρων τὸ πλάτος εἶναι ἀκριβῶς τὸ αὐτό, 2,86 μ. Τὸ ἀνώφλιον λείπει ἐν Τίρυνθι, διατηρεῖται ὅμως τὸ πελώριον κατώφλιον, μήκους 4 μ. καὶ πλάτους 1,45. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπεκάθηντο αἱ ὑπερμεγέθεις μονόλιθοι παραστάδες, ὕψους 3,20 μ. Μόνον ἡ δυτικὴ διατηρεῖται ἀκεραία. Τὴν πύλην ἔκλειε ξυλίνη δίφυλλος στερεὰ θύρα. Τὸ πάχος της ἦτο 15 ἑκατοστῶν, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς θέσεως τῆς σωζομένης ὀπῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰσήρχετο ὁριζοντίως ὁ μοχλὸς ὄπισθεν τῆς θύρας. Ὁ μοχλὸς οὗτος ἦτο ξυλίνη δοκὸς περὶ τὰ 17 ἑκ. παχεῖα, διότι τόση εἶναι ἡ διάμετρος τῆς ἐπιμελῶς ἀνοιγείσης ὀπῆς, ἥτις διατηρεῖται εἰς τὴν δυτικὴν παραστάδα. Ὄπισθεν τῆς πύλης ὑπῆρχον δύο τοῖχοι κατὰ τὴν προέκτασιν τῶν παραστάδων, οἵτινες ἦσαν σκεπασμένοι διὰ ξυλίνης στέγης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ πύλη ὄπισθεν ἔφερεν ὡς συνέχειαν τὸ ὑπόστεγον τοῦτο, ὅπερ εἶχε μῆκος 4,27 μ., ἤτοι ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ὅμοιον ὑπόστεγον τῆς Πύλης τῶν Λεόντων.

Τὰ ἀνώφλιον τῆς πύλης τῆς Τίρυνθος ἐλλείπει. Ὑπεράνω τούτου ἀναμφιβόλως ὑπῆρχε τὸ ἀνακουφιστικὸν τρίγωνον, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ἔφερεν ἀνάγλυφον ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων. Ἰδέαν τοῦ συνόλου δίδει ἡ ἀναπαράστασις τῆς εἰκόνος 2. Ὑπεράνω τοῦ ἀνακουφιστικοῦ τριγώνου θὰ ὑπῆρχον τοὐλάχιστον δύο ἀκόμη δόμοι λίθων, εἰς

Digitized by Google

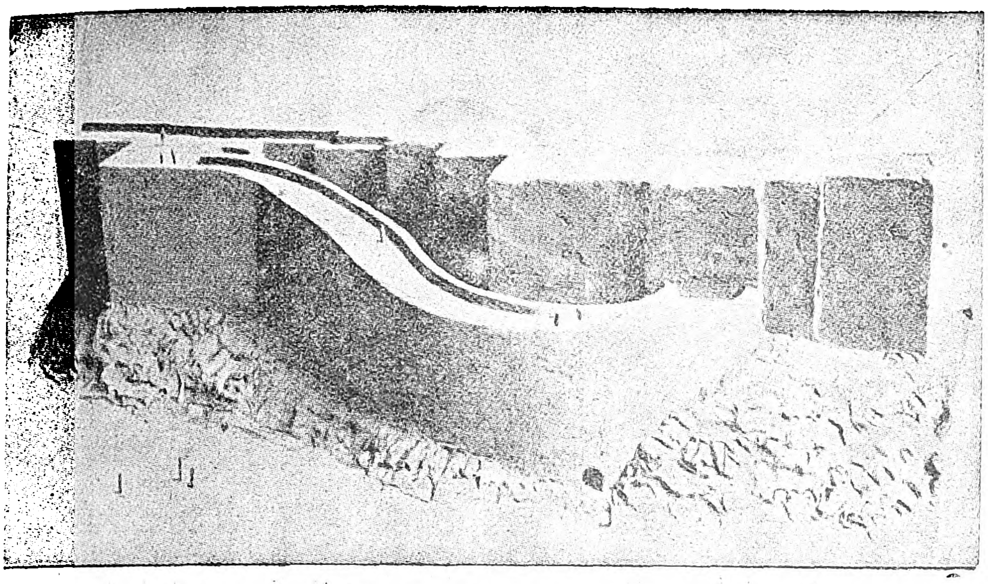

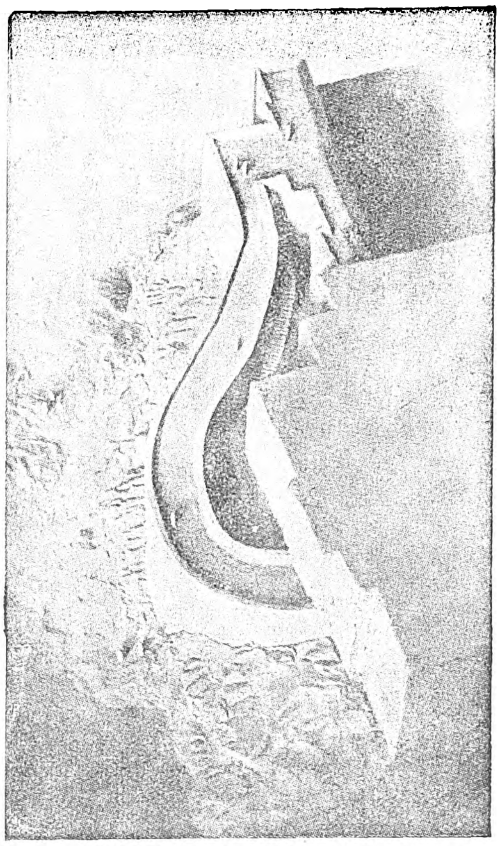

Εἰκ. 5. *Ἡ δυτικὴ ὠχυρωμένη κλῖμαξ.*
[Ἀναπαράστασις ἐν προπλάσματι.]

τρόπον ὥστε τὸ συνολικὸν ὕψος τῆς πύλης θὰ ἔφθανε τὰ 8 μέτρα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πύλη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξέχῃ τῶν πέριξ τειχῶν, κερδίζομεν καὶ δι' αὐτὰ τὸ ἀρχικόν των ὕψος, ὅπερ δέον νὰ ἦτο τοὐλάχιστον 8 μέτρα. Προχωροῦντες περαιτέρω πρὸς Ν., συναντῶμεν τὴν ἐσωτέραν πύλην (5', ἥτις ἦτο ξυλίνη. Αὕτη, μετὰ μιᾶς ἄλλης, ἐπίσης ξυλίνης, ἥτις ἔκειτο ὀλίγα μέτρα νοτιώτερον κατὰ τὴν γωνίαν τοῦ τείχους, εἶχε κατασκευασθῆ πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς ξυλίνης πύλης (4). Μετὰ τὴν ἀνέγερσιν ταύτης διετηρήθη καὶ πύλη (5), ἐνῷ ἡ νοτιωτέρα ἀφέθη νὰ περιπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν. Ἐξακολουθοῦντες τὴν πορείαν, πάντοτε πρὸς Ν., εἰσερχόμεθα εἰς τὸ προαύλιον (6). Εἰς τὴν ἀνατολικὴν τούτου πλευρὰν ὑπῆρχε στοὰ μετὰ δύο πατωμάτων, ἧς διατηροῦνται αἱ λίθιναι βάσεις τῶν κιόνων. Ὄπισθεν τῆς στοᾶς ταύτης εὑρίσκεται ἡ ἀνατολικὴ σῦριγξ, ἥτις φέρει ἓξ δωμάτια Αὕτη δὲν διατηρεῖται καλῶς καὶ τμήματά της ἔχουν καταπέσει. Διὰ μέσου τοῦ ἱσταμένου σκοτεινοῦ μέρους τῆς σύριγγος ἔχει τις ἀπέναντί του θαυμασίαν θέαν, περιλαμβάνουσαν μέρος τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς σχολῆς, ἥτις ἱδρύθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὄθωνος, εἰς τὸ βάθος δὲ τὸ Παλαμήδι, τὴν Ἀκροναυπλίαν καὶ ἓν τεμάχιον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Προχωροῦντες περαιτέρω, διὰ μέσου ἀσημοτέρων λειψάνων, φθάνομεν εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ τείχους, ὅπου ἀνοίγεται ἡ νοτία σῦριγξ (7). Εἰς ταύτην, διατηρουμένην καλύτερον τῆς προηγουμένης, κατήρχοντο διὰ κλίμακος, ἥτις πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν συρίγγων ἐξυπηρέτει πυλίδα τοῦ τείχους ἐκεῖ κειμένην. Ὁ διάδρομος τῆς σύριγγος, κατεσκευασμένος διὰ πελωρίων ὀγκολίθων, κατέληγε στενούμενος πρὸς ἀνατολὰς εἰς μικρὸν ἄνοιγμα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἠδύναντο νὰ τοξεύουν ἐν εἴδει πολεμίστρας. Ἐπὶ ὁλοκλήρους ἑκατονταετηρίδας ἡ σῦριγξ αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ὡς στάβλος προβάτων, ἡ δὲ τριβὴ τοῦ μαλλίου των ἐπὶ τῶν λίθων ἐλείανε τούτους δίκην μαρμάρων. Ἡ σῦριγξ αὕτη εἶχε πέντε δωμάτια, πρὸς δυσμὰς τῶν ὁποίων συνάπτονται πρὸς τὸ τεῖχος δύο ἄλλα πανταχόθεν κλειστὰ δωμάτια ἐν εἴδει πύργων. Κάμπτοντες ἐντεῦθεν πρὸς βορρᾶν καὶ παρακολουθοῦντες τὴν χαρακτηριστικὴν ὀδοντωτὴν κατασκευὴν τῶν τειχῶν φθάνομεν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ὠχυρωμένην δυτικὴν κλίμακα, ἥτις εἶναι τὸ μνημειωδέστατον ἔργον τῆς μυκηναϊκῆς ὀχυρωματικῆς τέχνης καὶ γενικῶς ἓν τῶν σπουδαιοτάτων τῆς ἀρχαιότητος καθόλου. Ἡ ἀκρόπολις τῆς Τίρυνθος εἶχε μίαν σπουδαίαν ἔλλειψιν ἔναντι τῆς τῶν Μυκηνῶν καὶ Ἀθηνῶν: ἐστερεῖτο ὕδατος. Ἡ πλησιεστέρα πρὸς αὐτὴν πηγὴ κεῖται σήμερον περὶ τὰ 80 μ. δυτικώτερον τῆς ὠχυρωμένης κλίμακος. Ἴσως ὅμως τότε ἄλλη τις ἔκειτο ἔτι πλησιέστερον, αἱ δὲ μέλλουσαι ἀνασκαφαὶ πιθανὸν νὰ ἀποκαλύψουν ταύτην. Πρὸς κάθοδον εἰς τὴν πηγὴν αὐτὴν κατεσκεύασαν τὴν κλίμακα (8), τὴν ὁποίαν περιέβαλον δι' ἰσχυροτάτου τοξοειδοῦς τείχους (εἰκ. 5). Οὕτω τὸ ὕδωρ εὑρίσκετο ἐντὸς περιοχῆς βέλους. Τὸ τεῖχος ἔφερε πυλίδα, ἥτις πρὸς τὰ ἔσω ηὐρύνετο ἐν εἴδει χοάνης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ τυχὸν παραβιάζοντες τὴν πυλίδα ἐβάλλοντο εὐκολώτερον ἀπὸ τῶν ἀπέναντι ἐπάλξεων, ὡς καὶ τοῦ ἀνδήρου, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν εἰς τὸν κενὸν χῶρον δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ τὴν κλίμακα. Οὕτως ἦτο ἀδύνατον οἱ τυχὸν εἰσχωροῦντες νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἀνάβασιν, διότι ἦσαν ἐκτεθειμένοι πανταχόθεν. Ἂν τέλος ἤθελον μερικοὶ κατορθώσει νὰ φθάσουν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κλίμακος, εὑρίσκοντο αἴφνης ἐνταῦθα ἐνώπιον ἀνθρωποπαγίδος (Wolfsgrule) (9). Αὕτη ἦτο φρέαρ περὶ τὰ 7 μέτρα βαθύ, τὸ ὁποῖον εἴτε ἔχαινε πρὸ τῶν ἐχθρῶν, εἴτε ἐκαλύπτετο διὰ ξυλίνου πατώματος, τὸ ὁποῖον ε'ς δεδομένην στιγμὴν ὑπεχώρει αἰφνιδίως καὶ οἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐκρημνίζοντο ἐντὸς τοῦ φρέατος. Πέραν τούτου εἶχεν ἔτι νὰ διέλθῃ ὁ ἐχθρὸς πύλην, ἥτις ἦγε διὰ μέσου τοῦ αὐτόθι τετραγώνου πύργου, ἵνα οὕτω εὑρεθῇ ἐντὸς τῆς μέσης ἀκροπόλεως. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐχθροί, οἵτινες ἠδύναντο νὰ εἰσέλθουν συγχρόνως διὰ τῆς πυλίδος, οὐδέποτε ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερνικήσουν τοσαῦτα ἐμπόδια καὶ νὰ ἐπιζήσουν τοσούτων κινδύνων. Διὰ τοῦτο ἡ πυλὶς οὐδέποτε ἔσχε θύραν. Ἦτο διαρκῶς ἀνοικτή, διότι ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ ἐτόλμα ποτὲ νὰ εἰσέλθῃ πρὸς βέβαιον θάνατον. Τοὐναντίον οἱ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως ἠδύναντο νὰ ἐξέρχωνται πρὸς ὕδρευσιν. Ἡ πηγὴ θὰ ἔκειτο μεταξὺ τῶν οἰκιῶν τῆς ἐντοῦθα ἐκτεινομένης κάτω πόλεως, ἴσως μάλιστα διά τινος περιτειχίσματος συνήπτετο πρὸς τὸ τεῖχος. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ μνημονευθέντος ἀνδήρου παρὰ τὴν κλίμακα εὑρέθησαν πολύτιμα λείψανα τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ἀνακτόρου, τὰ ὁποῖα κατά τινα πυρκαϊὰν φαίνεται ὅτι ἀνηρπάγησαν καὶ ἐρρίφθησαν ἐκεῖ ὁμοῦ μετὰ τῶν φλεγομένων ἔτι λειψάνων τοῦ ξυλίνου σκελετοῦ τῶν τοίχων.

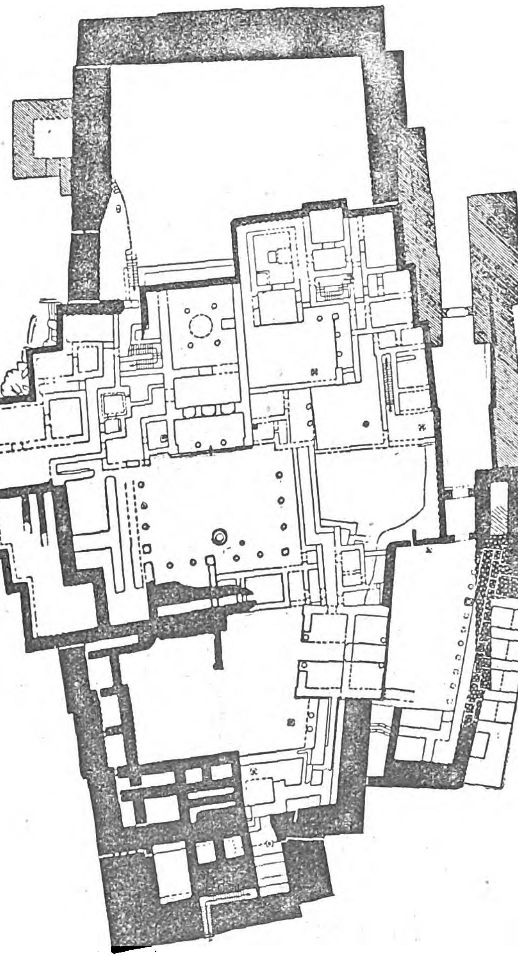

Εἰκ. 6. *Ἡ δευτέρα ἀκρόπολις τῆς Τίρυνθος.*

Προχωροῦντες ὀλίγον περαιτέρω, πρὸς Β. πάντοτε. συναντῶμεν τὸ ἐγκάρσιον τεῖχος τῆς μέσης ἀκροπόλεως, διευθυνόμενον ἀπὸ Δ. πρὸς Α. Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ γιγάντειον τεῖχος τῆς κάτω ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον, διαγράφον ἐπιμήκη ἔλλειψιν πρὸς Β., περιτειχίζει ὁλόκληρον τὸν βράχον. Ἡ οὕτως ὀχυρουμένη ἐπιφάνεια εἶναι περίπου 16 χιλ. τετραγ. μέτρων. Ἀμέσως μετὰ τὸ ἐγκάρσιον τεῖχος τῆς μέσης ἀκροπόλεως ὑπάρχουσι δύο κόγχαι ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ μία πυλὶς προσιτὴ διὰ κλίμακος (10). Εἰς ἓν περαιτέρω βορειοδυτικὸν σημεῖον ὑπῆρχεν ἴσως ἑτέρα πυλίς, ἥτις ἐπὶ τοῦ σχεδίου σημειοῦται ὡς κόγχη (11). Κατόπιν ταύτης, βαίνοντες κατὰ τὴν φορὰν τῶν τειχῶν, συναντῶμεν τὴν βορείαν πυλίδα (12), τὴν σειρὰν τῶν ἓξ ἀνατολικῶν κογχῶν (13), τὴν ἀνατολικὴν πυλίδα (14) καὶ τέλος τὴν σκοπιὰν (15). Ἐνταῦθα ἀσφαλῶς ὑπῆρχε φρουρὸς πρὸς ἔλεγχον τῆς κυρίας εἰσόδου, ἐνῷ πᾶσαι αἱ ἄλλαι κόγχαι, αἵτινες εἶναι μεγαλυτέρων διαστάσεων, ἐχρησίμευον πρὸς σκοποὺς ἀποθηκεύσεως καὶ στεγάσεως. Φέρουσι θόλωσιν κατὰ τὸν ἐκφορικὸν τρόπον, οὕτω δ' ἐπετυγχάνετο, ὡς καὶ διὰ τῶν συρίγγων, χρησιμοποίησις τοῦ νεκροῦ χώρου τῶν τειχῶν χωρὶς οὔτε τὸ πάχος των νὰ ἐλαττοῦται οὔτε νὰ στενεύῃ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, ὅπου ἐκυκλοφόρουν οἱ φρουροί. Περίεργον εἶναι ὅτι τὸ δάπεδον τῶν κογχῶν τούτων ἔκειτο ἀρκετὰ ὑψηλά, ὥστε ἐχρειάζοντο κλίμακες ἢ ἄλλο ἀνάλογον μέσον ἵνα φθάσῃ τις μέχρις αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὰς πυλίδας, αὗται ἦσαν πᾶσαι στεναὶ καὶ ἀκατάλληλοι πρὸς εὐρεῖαν συγκοινωνίαν. Ἐκτίσθησαν ἵνα χρησιμεύουν μόνον δι' ἐξόδους, κίνησιν ἀγγελιαφόρων καὶ ἀναλόγους εὐκολίας.

Ἡ βαθμιαία δημιουργία τῆς ἀκροπόλεως. Τὴν ἀκρόπολιν τῆς Τύρινθος περιεγράψαμεν ὡς ἓν ἑνιαῖον σύνολον καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν ποῦ εἶχε κατὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν περίοδον τῆς ὑπάρξεώς της. Ἐν τούτοις ὑπῆρξαν δύο ἀκόμη προηγούμεναι περίοδοι τῆς μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως, μὴ ὑπολογιζομένης τῆς προμυκηναϊκῆς τοιαύτης, ἧς ἄλλως τὴν μορφὴν ἀγνοοῦμεν σχεδὸν ἐντελῶς. Τὴν ἔκτασιν τῆς προμυκηναϊκῆς ταύτης ἀκροπόλεως δεικνύει τὸ στικτὸν πεδίον ἐπὶ τῆς εἰκόνος 4, ἤτοι βλέπομεν ὅτι περιελάμβανε τὴν μέσην καὶ ἄνω ἀκρόπολιν, ἄνευ τῆς νοτίας προεκτάσεως τῆς τελευταίας.

Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ὑστεροελλαδικῆς 3 ἐποχῆς, ἤτοι περὶ τὸ 1400 π. Χ., κτίζεται ἡ πρώτη μυκηναϊκὴ ἀκρόπολις, ἥτις χρησιμοποιεῖ καὶ τείχη τῆς προμυκηναϊκῆς, ἰδίως κατὰ τὸ βόρειον μέρος. Πρὸς Ν. ηὐρύνθη σημαντικῶς ἡ ἀκρόπολις (ὁ χῶρος ὅστις δὲν εἶναι στικτὸς ἐπὶ τῆς εἰκ. 4). Πύλην εἶχε μίαν καὶ μόνην, κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν, ἥτις ἠνοίγετο ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ τείχους. Βεβαίως θὰ ὑπῆρχον καὶ πυλίδες, ἀλλὰ δὲν διατηροῦνται πλέον τὰ ἴχνη των. Ἐντὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀκόμη κτίζεται ἡ δευτέρα ἀκρόπολις, ἧς τὸ σχῆμα παρέχει ἡ εἰκὼν 6 Αὕτη εὐρύνεται περισσότερον πρὸς Ν., πρὸς Β.

Digitized by Google

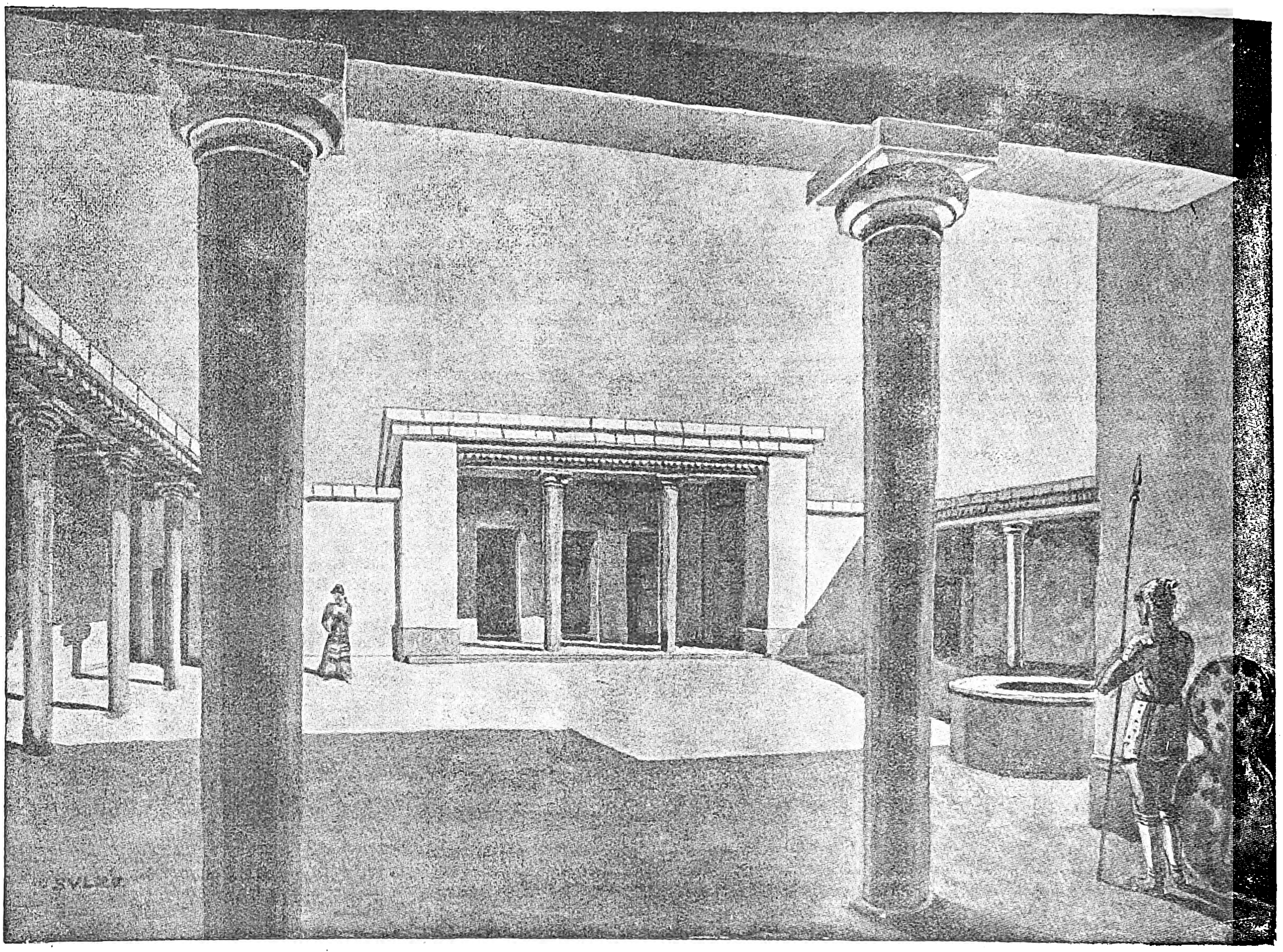

Εἰκ. 7. *Ἄποψις τοῦ ἀνακτόρου ὁρωμένου ἀπὸ τοῦ Μικροῦ προπύλου (ἀναπαράστασις).*

[Ἐμπρὸς φαίνονται οἱ δύο ἐσωτερικοὶ κίονες τοῦ μικροῦ προπύλου, ἀμέσως δὲ δεξιὰ τούτου ὁ βωμός. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αἱ στοαὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς, εἰς τὸ βάθος δὲ ἡ πρόσοψις τοῦ ἀνακτόρου.]

περιλαμβάνει διὰ τείχους καὶ τὴν μέσην ἀκρόπολιν, πρὸς Α. δὲ τέλος κτίζεται ἕτερον τεῖχος, ὅπερ ἐσήμαινε μεγάλην στρατηγικὴν πρόοδον. Εἶχε δηλαδὴ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἠδύνατο νὰ συναθροισθῇ πρὸ τῆς πύλης τῆς πρώτης ἀκροπόλεως. Τὸν χῶρον λοιπὸν τοῦτον περιετείχισαν, οὕτω δὲ ἐκέρδισαν συνάμα καὶ τὸν χῶρον τοῦ προαυλίου 6, ὅστις ἦτο 30×15 τ. μ. περίπου. Διὰ τῆς προεκτάσεως τοῦ βραχίονος τοῦ τείχους πρὸς βορρᾶν ἐσχηματίσθη ἡ στενωπός, ἥτις εἰς τὸ νότιον ἄκρον της ἔφερε δύο ξυλίνας πύλας. Οὕτως ὁ ἐχθρός, ἂν ἐπλησίαζεν, ἐβάλλετο πανταχόθεν. Ὀλίγον βραδύτερον ἐπεξέτεινον ἔτι τὴν στενωπὸν πρὸς Β. καὶ κατεσκεύασαν τὴν μνημειώδη λιθίνην πύλην (4). Αἱ δύο προηγούμεναι πύλαι διετηρήθησαν καὶ αὗται, ἀλλ' ἡ νοτιωτέρα περιέπεσεν ἐντὸς ὀλίγου εἰς ἀχρηστίαν. Τὸ τεῖχος ἔφερε καὶ πυλίδας, ὧν κυριωτέρα ἦτο ἡ νοτία, προσιτὴ διὰ κλίμακος. Ἡ κλῖμαξ αὕτη τότε δὲν ἦτο ἀκόμη θολωτῶς ἐστεγασμένη. Τοῦτο συνέβη βραδύτερον, κατὰ τὴν τρίτην περιοδον.

Ἡ τρίτη τέλος ἀκρόπολις, ἤτοι ἡ τελειωτικὴ μορφή, τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν ἤδη, πρέπει νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὀλίγον πρὸ τοῦ 1200. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δημιουργεῖται μία μνημειώδης καὶ ἑνιαία συστηματοποίησις τοῦ ὅλου ὀχυρωματικοῦ ἔργου. Διὰ πρώτην φορὰν ἀκολουθεῖται νῦν τὸ σύστημα τῆς παρακολουθήσεως τῆς ὀφρύος τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα, ἁπλούμενα πρὸς βορρᾶν, περιβάλλουν ὁλόκληρον τὴν κάτω ἀκρόπολιν, ἐκτάσεως 16.000 τ. μ. Αὕτη κανονικῶς ἦτο ἔρημος, χρησιμεύουσα μόνον ὡς καταφύγιον ἐν ὥρᾳ πολιορκίας. Εἰς τὴν ἄνω ἀκρόπολιν ἐγένοντο ὀλίγαι, ἀλλὰ χαρακτηριστικαὶ τοῦ ὀχυρωματικοῦ πνεύματος, μεταρρυθμίσεις, ἤτοι προσετέθησαν αἱ σύριγγες καὶ ἡ ὠχυρωμένη δυτικὴ κλῖμαξ ὑδρεύσεως. Ἡ ἄνω ἀκρόπολις ὁμοῦ μετὰ τῆς μεσαίας ἀπετέλουν ἰδίαν ὀχύρωσιν ἀνεξάρτητον, ὅπου κατῴκει μονίμως ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ φρουρά, καὶ ὅπου ἀνηγείρετο τὸ ἀνάκτορον, εἰς οὗ τὴν περιγραφὴν καὶ μεταβαίνομεν.

Τοπογραφία τοῦ ἀνακτόρου. Μετὰ τὴν δημιουργίαν τῆς δευτέρας ἀκροπόλεως ἠχρηστεύθη ἡ πύλη τῆς πρώτης τοιαύτης ἀπὸ ὀχυρωματικῆς ἀπόψεως, οὕτω δὲ διεμορφώθη εἰς τὸ ὀνομασθὲν *Μέγα Πρόπυλον* (16), τὸ ὁποῖον ἦτο πράγματι μνημειῶδες ἔργον, καθαρῶς διακοσμητικόν. Τὸ πλάτος του ἦτο 11 ὁλόκληρα μέτρα, ἤτοι ὑπερέβαινε κατὰ ἓν καὶ πλέον μέτρον τὸ πλάτος τοῦ βασιλικοῦ μεγάρου. Ἐκ τῆς ἔσω στοᾶς τούτου ἀνοίγεται δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ δίοδος πρὸς διάδρομον, διευθυνόμενον βορείως καὶ συγκοινωνοῦντα πρὸς τὰς συνοικίας τοῦ μεγάρου. Διερχόμενοι τὸ μέγα πρόπυλον, εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐλὴν (17) Αὕτη φέρει κατὰ τὸ ΒΑ. μέρος δύο δωμάτια, ὧν τὸ ἓν διπλασίως μεγαλύτερον τοῦ ἑτέρου. Ταῦτα ἦσαν ἴσως θυρωρεῖα καὶ φυλακεῖα τῆς φρουρᾶς. Κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς ἐξωτερικῆς αὐλῆς ἀνοίγεται τὸ *Μικρὸν Πρόπυλον* (18), τὸ ὁποῖον, ὡς ἄλλως τε καὶ τὸ μέγα, ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν πύλην φέρουσαν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν στοάν. Ἡ στοὰ αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κίονας μεταξὺ δύο παραστάδων εἰς ἕκαστον μέρος. Ἔχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα τὸν ἀληθῆ τύπον προπυλαίων, τὰ ὁποῖα βραδύτερον ἔλαβον τὴν μνημειώδη μορφὴν των ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν διὰ τοῦ Μνησικλέους. Διερχόμενοι τὸ μικρὸν πρόπυλον φθάνομεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν (19), εἰς τὴν βορείαν τῆς ὁποίας πλευρὰν ὑψοῦτο ἡ μεγαλοπρεπὴς πρόσοψις τοῦ μεγάρου, ἐνῷ ἀπὸ τὰ τρία ἄλλα μέρη ὑπῆρχον στοαί. Ἡ αὐλὴ εἶναι ἐπεστρωμένη δι' ὡραίου λευκοῦ κονιάματος, κάλλιστα διατηρουμένου μέχρι σήμερον. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει περίεργος σειρὰ ἀκανονίστων ὀπῶν, αἵτινες ἴσως εἶναι μεταγενέστεραι. Τὸ δάπεδον τῆς αὐλῆς συγκλίνει πρὸς τὴν ὀπὴν φρέατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔπιπτον τὰ ὄμβρια ὕδατα, διευθυνόμενα ἐκεῖθεν ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ, ὅστις ἔρχεται ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ λουτροῦ Μόλις εἰσέλθῃ τις διὰ τοῦ προπύλου εἰς τὴν αὐλήν, ἔχει δεξιά του τὸν βωμὸν τοῦ μεγάρου (20), ὅστις συμπίπτει πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ μεγάρου. Ὁ μυκηναϊκὸς βωμὸς ἦτο στρογγύλος, ἡ δὲ βάσις του ἀποτελεῖται ἐκ 14 ἀσβεστολιθικῶν πωρίων πελεκημένων εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ἐξωτερικῶς ἐφαρμοστὸν κύκλον, διαμέτρου 2.05 Ἀσφαλῶς ὑπῆρχε καὶ δευτέρα σειρὰ λίθων, ὡς δεικνύουν αἱ ὀπαὶ στερεώσεως ἐπὶ τῆς σῳζομένης βάσεως, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ εἴχομεν 0.54 ἑκ. ὕψος τοῦ βωμοῦ. Ἴσως ὅμως ἦτο ἔτι ὑψηλότερος. Τὸ ἐσωτερικόν του ἦτο κοῖλον, ἵνα δέχεται τὰς θυσίας. Εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν, καθ' ἣν ἑλληνικὸς ναὸς ὑψοῦτο ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ μεγάρου, περιεβλήθη καὶ ὁ βωμὸς διὰ τετραγώνου περιτειχίσεως, πλευρᾶς 2.72. Ἔτι μεταγενεστέρα προσθήκη εἶναι δεύτερον βάθρον, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὸ πρῶτον ἐκ νότου. Ταῦτα προφανῶς εἶναι ὁ βωμὸς καὶ ἡ πρόθυσις τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ (βλ. κατωτ), ὅτε δὲ ἐκτίσθησαν δὲν ὑπῆρχε πλέον ὁ στρογγύλος μυκηναϊκὸς βωμός.

Τὸ μέγαρον. Τὸ μέγαρον τῆς Τίρυνθος, τοῦ ὁποίου ἀναπόσπαστον μέρος ἦτο ἡ περιγραφεῖσα αὐλή, ἦτο ἐπιβλητικὸν μέγα οἰκοδόμημα. Εἰς τοῦτο ὀφείλει καὶ μέγα μέρος τῆς φήμης της ἡ Τίρυνς, διότι εἶναι τὸ λαμπρότατον καὶ κάλλιστα διατηρούμενον τῶν μυκηναϊκῶν μεγάρων. Ἡ πρόσοψίς του ἔχει πλάτος 12,50 μ., τὸ δὲ συνολικὸν βάθος του φθάνει σχεδὸν τὰ 25 μέτρα. Πρὸς τὴν αὐλὴν ἀνοίγεται ὁ πρόδομος τοῦ μεγάρου (21), ὅστις ἦτο προσιτὸς διὰ δύο χαμηλῶν βαθμίδων ἐρυθροῦ λίθου καὶ ἔφερε δύο κίονας μεταξὺ τῶν δύο παραστάδων τῶν τοίχων. Κατὰ μῆκος τῶν τοίχων τούτων ὑπῆρχεν ἐν εἴδει βάθρου ἡ περίφημος ζωφόρος ἐξ ἀλαβάστρου, φέρουσα ὡραῖον ἀνάγλυφον κόσμημα ἡμιρροδάκων καὶ ὡρισμένας τούτων λεπτομερείας διὰ χυτῆς κυανῆς ὑάλου. Τρεῖς εὐρεῖαι θύραι ἄγουσιν ἐκ τοῦ προδόμου εἰς τὴν αἴθουσαν (22), ἤτοι δεύτερον διαμέρισμα τῶν αὐτῶν περίπου διαστάσεων, ἐκεῖθεν δὲ μία εὐρεῖα θύρα φέρει εἰς τὸ κυρίως μέγαρον (23). Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο δωμάτιον (διαστάσεων 11.80×9,80) ὑπερβαίνει εἰς μέγεθος πᾶν μέχρι τοῦδε γνωστὸν μυκηναϊκὸν διαμέρισμα, δεδομένης δὲ καὶ τῆς πάλαι λαμπρᾶς διακοσμήσεώς του ἦτο ἀσφαλῶς ὑπέροχον βασιλικὸν ἐνδιαίτημα καὶ αἴθουσα ἀκροάσεων. Κατὰ τὸ κέντρον τοῦ μεγάρου ὑπῆρχεν ἡ κυκλικὴ ἑστία, φέρουσα πέριξ τέσσαρας κίονας, οἵτινες ὑπεβάσταζον τὴν στέγην. Δεξιὰ καὶ ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς ἑστίας, ἤτοι ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, ἦτο προσηρμοσμένος ὁ βασιλικὸς θρόνος. Τὸ δάπεδον ὁλοκλήρου τοῦ ἀνακτόρου ἐκαλύπτετο ὑπὸ ζωγραφιστοῦ κονιάματος, μιμουμένου προφανῶς τὰ τετραγωνίδια τάπητος. Εἰς τὸ κυρίως μέγαρον ὑπῆρχον ἐντὸς τῶν τετραγωνιδίων ἐναλλὰξ ὀκτάποδες, δελφῖνες καὶ ἓν δικτυωτὸν κόσμημα. Οἱ τοῖχοι ἐκοσμοῦντο δι' ἀφθόνων καὶ ὡραίων τοιχογραφιῶν, περὶ ὧν θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα τοῦ ἀνακτόρου. Ἐκ τῆς αἰθούσης 22 διερχόμενοι διὰ τοῦ χώρου 24 φθά-

Digitized by Google

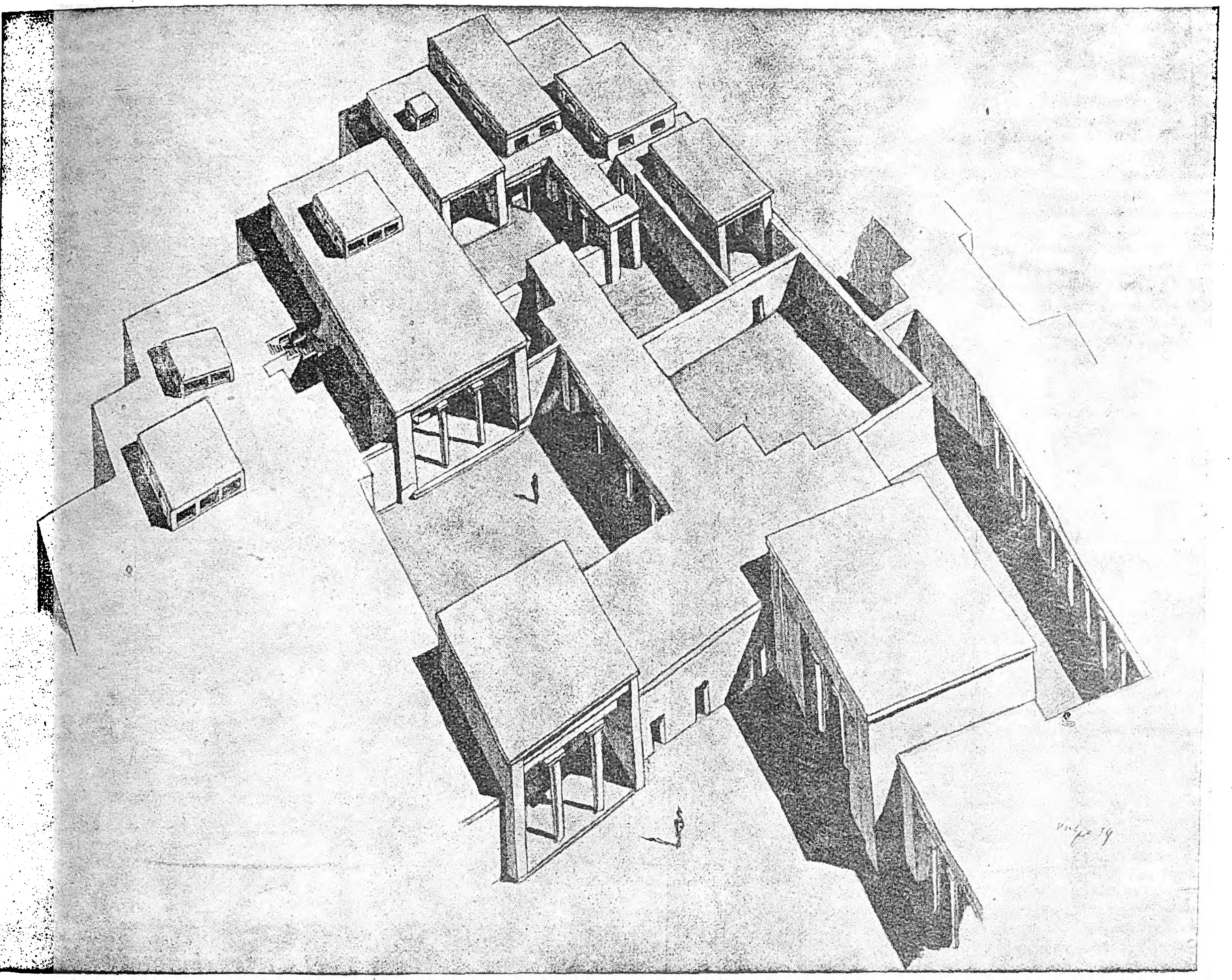

Εἰκ. 8. *Ἀναπαράστασις τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.*

[Κάτω δεξιὰ τὸ Μέγα πρόπυλον, ἐξ οὗ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐλήν. Ἀκολουθεῖ τὸ Μικρὸν πρόπυλον, ἡ ἐσωτερικὴ αὐλή, τὸ μέγα ἀνάκτορον, δεξιὰ δὲ τούτου τὸ μικρὸν ἀνάκτορον μὲ τὰς δύο αὐλάς του καὶ αἱ λοιπαὶ κατοικίαι.]

νομεν εἰς τὸ λουτρὸν (25), τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι μέχρι σήμερον ἀνακαλυφθεῖσα τοιαύτη ἐγκατάστασις. Τὸ δάπεδόν του ἀποτελεῖται ἐκ πελωρίας πλακός, εἰς τὸ περιθώριον τῆς ὁποίας διακρίνονται αἱ ὀπαὶ διὰ τὴν στερέωσιν τῶν ξυλίνων δοκῶν τῶν τοίχων. Ἡ πλὰξ φέρει ἐσκαλισμένην ἐκροήν, ἐξ ἧς τὰ ὕδατα ἐχύνοντο εἰς τὴν συναπτομένην ΒΔ. αὐλὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ὑπόνομον. Πήλινοι ἢ ἄλλοι λουτῆρες, ἀνάλογοι πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ εὑρεθέντας, θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο ἐνταῦθα, μεθ' ὃ τὸ ὕδωρ ἐχύνετο ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ δαπέδου καὶ ἔφευγε. Δυτικῶς τοῦ λουτροῦ ὑπάρχει ὁ κεκαμμένος διάδρομος 26. Πέραν τούτου, πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, ὑπάρχουν διάφορα διαμερίσματα, ἀναμφιβόλως κατοικίαι. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ διαδρόμου τούτου ὑπάρχουν δύο στενόμακρα διαμερίσματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κλιμακοστάσιον. Ὑπῆρχεν ἄρα καὶ ἄνω πάτωμα ἐνταῦθα. Βορειότερον τῆς κλίμακος ταύτης ὑπάρχει ὁ χῶρος 27, ἐκ τοῦ ὁποίου πρὸς βορρᾶν μὲν ἀνοίγεται κλιμακωτὴ ἔξοδος εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ τὴν μέσην ἀκρόπολιν, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μία θύρα ἄγει εἰς διάδρομον, ὅστις ἀκολουθῶν τὸν βόρειον τεῖχος τοῦ κυρίως ἀνακτόρου ἄγει εἰς τὸ *Μικρὸν μέγαρον*. Ἡ ἐγκατάστασις τοῦ μεγάρου τούτου εἶναι καθ' ὅλα ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου ἀνακτόρου. Συνήθως μνημονεύεται ὡς μέγαρον τῶν γυναικῶν, πιθανῶς ὅμως εἶναι τὸ παλαιότερον ἀνάκτορον, προτοῦ κτισθῇ τὸ μέγα τοιοῦτον. Ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐνταῦθα τὰ γνωστὰ ἤδη στοιχεῖα: Μία αὐλὴ (28), περιβαλλομένη εἰς τὸ ἀνατολικὸν καὶ ΒΑ. μέρος αὐτῆς ὑπὸ στοᾶς, φέρουσα δὲ εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν δωμάτιον, ὅπερ εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη. Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς αὐλῆς ἀνοίγεται τὸ μικρὸν μέγαρον (29), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ προδόμου καὶ κυρίως μεγάρου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔφερεν ἑστίαν ὀρθογώνιον ἐν τῷ μέσῳ καὶ δεξιὰ ταύτης θρόνον παρὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐπίσης ἐκ ζωγραφιστοῦ κονιάματος μετὰ τετραγωνιδίων. Τὸ μικρὸν μέγαρον περιβάλλει διάδρομος καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευράς του (πλὴν τῆς ἐν τῇ αὐλῇ). Ἀνατολικῶς συνάπτονται πρὸς τὸν διάδρομον ἓν κλιμακοστάσιον (30) καὶ ἓν μεγαροειδὲς οἰκοδόμημα, συνιστάμενον ἐκ δύο δωματίων (31 καὶ 32) Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δωματίων τούτων ἔφερε ζωγραφιστὸν δάπεδον διὰ θαλασσίων ὄντων, ὅπως καὶ τὸ μέγα ἀνάκτορον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἦτο κατοικία ἐξέχοντος προσώπου. Τὸ κλιμακοστάσιον, ὅπερ φαίνεται νὰ προσετέθη κατὰ μίαν ὑστερωτέραν ἐπισκευήν, ἔφερε ξυλίνην κλίμακα, ἥτις μὲ τὰς δύο της πτέρυγας θὰ ἔφθανεν εἰς ὕψος 4,20 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ διαδρόμου. Πρὸς ἀνατολὰς τῶν περιγραφέντων διαμερισμάτων ὑπάρχει μακρὸς διάδρομος, οὗ τὸ δάπεδον ἦτο ζωγραφιστόν. Ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν τούτου μέρος ἀνοίγονται διάφορα δωμάτια, φθάνοντα μέχρι τοῦ τείχους. Τὸ βορειότερον ἐκ τούτων (33) εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον. Πρόκειται περὶ διαφόρων κατοικιῶν. Νοτίως τοῦ τελευταίου τούτου διαδρόμου ὑπάρχει μία αὐλὴ (34), ἥτις ὅμως εἶναι προσιτὴ ὄχι ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τῆς αὐλῆς 28 τοῦ μικροῦ μεγάρου. Καὶ ἡ αὐλὴ αὕτη ἔχει τὴν ἰδικήν της στοὰν (35) πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, φέρουσαν δύο κίονας μεταξὺ δύο παραστάδων. Εἰς τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς αὐλῆς ὑπάρχει εἷς χῶρος ἐν εἴδει διαδρόμου, ὅστις πιθανῶς ἦτο ἄστεγος, ἐκεῖθεν δὲ ἀνοίγεται πρὸς ἀνατολὰς ἓν διαμέρισμα ἐκ δύο δωματίων (36). Εἶναι μία μικρὰ ἀνεξάρτητος κατοικία. Μία ἄλλη, ἐπίσης ἀνεξάρτητος, κατοικία, ἐκ δύο δωματίων, συνάπτεται ἀμέσως πρὸς Ν. Αὕτη ὅμως ἔχει τὴν εἴσοδόν της ἐκ τῆς ΝΑ. γωνίας τῆς αὐλῆς 34. Ἐκεῖθεν εἰσερχόμεθα εἰς μικρὰν αὐλὴν (37), ἥτις ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐν λόγῳ κατοικίαν, πρὸς δυσμὰς τῆς ὁποίας εἷς στενόμακρος διάδρομος ἦτο πιθανώτατα κλιμακοστάσιον πρὸς τὸ ἄνω πάτωμα. Ἐκ τῆς στοᾶς (35) τῆς αὐλῆς 34 ὑπάρχουσι δύο διάφοροι πρόσοδοι. Πρὸς Δ. μὲν ἀνοίγεται θύρα ὁδηγοῦσα εἰς τὸ ἀνεξάρτητον δωμάτιον 36, ἐνῷ τὰ πρὸς Ν. πρὸς τοῦτο συναπτόμενα δύο ἄλλα (37) ἦσαν προσιτὰ μόνον ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ ἀνακτόρου. Πρὸς Ν. δὲ τέλος ἡ στοὰ φέρει ἑτέραν θύραν, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὸν μακρότατον καὶ κεκαμμένον διάδρομον 38, ὅστις ἄγει κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ μέγα πρόπυλον (16). Ἀκριβῶς προτοῦ φθάσωμεν εἰς τὸ πρόπυλον τοῦτο ὑπάρχει ἡ μοναδικὴ θύρα ἡ ὑπάρχουσα ἔτι εἰς τὸν διάδρομον τοῦτον, καὶ ἥτις ὁδηγεῖ εἰς ἀνεξάρτητον διαμέρισμα (39), ὅπερ ἦτο ἡ πλέον μεμακρυσμένη κατοικία τοῦ ἀνακτορικοῦ συνοικισμοῦ. Συνίστατο ἐκ τριῶν δωματίων, τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον μεταγενεστέρως διῃρέθη εἰς δύο διὰ λεπτοῦ τοίχου. Βορείως τοῦ διαμερίσματος τούτου τέλος ὑπάρχει μέγας χῶρος (40), ὅστις φέρει λείψανα διαφόρων κατοικιῶν ἐκ ποικίλων ἐποχῶν. Ὁ χῶρος ἀνέκαθεν κατελαμβάνετο ὑπὸ οἰκιῶν καὶ παρουσιάζει λαβυρινθῶδες σύμπλεγμα διασταυρουμένων καὶ ὑπερκειμένων κτισμάτων.

Αἱ ὑπόνομοι. Ἡ συνοικία τοῦ ἀνακτόρου εἶχε σύστημα ὑπονόμων, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῶν διαφόρων αὐλῶν καὶ τοῦ λουτροῦ ἀρχόμεναι διωχέτευον τὰ ὕδατα ἔξω τῶν τειχῶν. Ἄλλοτε εἶναι κτισταὶ καὶ ἄλλοτε σκαλισταὶ εἰς τὸν βράχον, καλύπτονται δ' ὑπὸ πλακῶν. Ἔχουσι πλάτος 0,60 συνήθως καὶ ὕψος 0,90. Ἦσαν ἑπομένως ἀρκετὰ εὐρύχωροι, ὥστε διὰ τοῦ στομίου τῆς ἐξόδου ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ ἄνθρωπος, καὶ δὴ ὁ ἐχθρός. Ἐν τούτοις ὁ κίνδυνος δὲν ἦτο μέγας, διότι ὁ εἰσχωρῶν, ὅτε θὰ ἔφθανεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπονόμου, συνήντα τὸ φρέαρ τῆς αὐλῆς, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ στενὸν καὶ οὕτω ἡ ἄνοδος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἦτο ἀδύνατος.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ οἰκονομία. Τὸ οἰκοδομικὸν σύστημα τῆς ἀκροπόλεως δεικνύει δύο χωριστὰ μέρη, ὧν τὸ ἓν ἐπαναλαμβάνει τὸ ἄλλο: Ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μέγα ἀνάκτορον μὲ τὰ πρὸς Δ. διαμερίσματά του, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ μικρὸν τοιοῦτον μὲ τὰ πρὸς Α. συναπτόμενα διαμερίσματα. Ἕκαστον σύστημα ἔχει τὰς αὐτὰς γενικὰς γραμμάς, ἤτοι ἀνὰ δύο αὐλάς, κλιμακοστάσια καὶ βοηθητικὰ διαμερίσματα. Ἡ μεταξύ των συγκοινωνία δὲν εἶναι ἄμεσος, ἀλλὰ τὸ μὲν μέγα ἀνάκτορον εἶναι προσιτὸν διὰ τῶν προπύλων, τὸ δὲ μικρὸν διὰ μακρῶν καὶ κεκαμμένων διαδρόμων, ὧν ὁ εἷς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μέγα πρόπυλον (16), ὁ δὲ ἕτερος ἀπὸ τὴν κλιμακωτὴν πυλίδα τῆς μέσης ἀκροπόλεως (27). Ταῦτα δεικνύουν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἑνιαίου σχεδίου, ἀλλ' ὅτι τὸ μέγα ἀνάκτορον ἐκτίσθη μεγαλο-

Digitized by Google

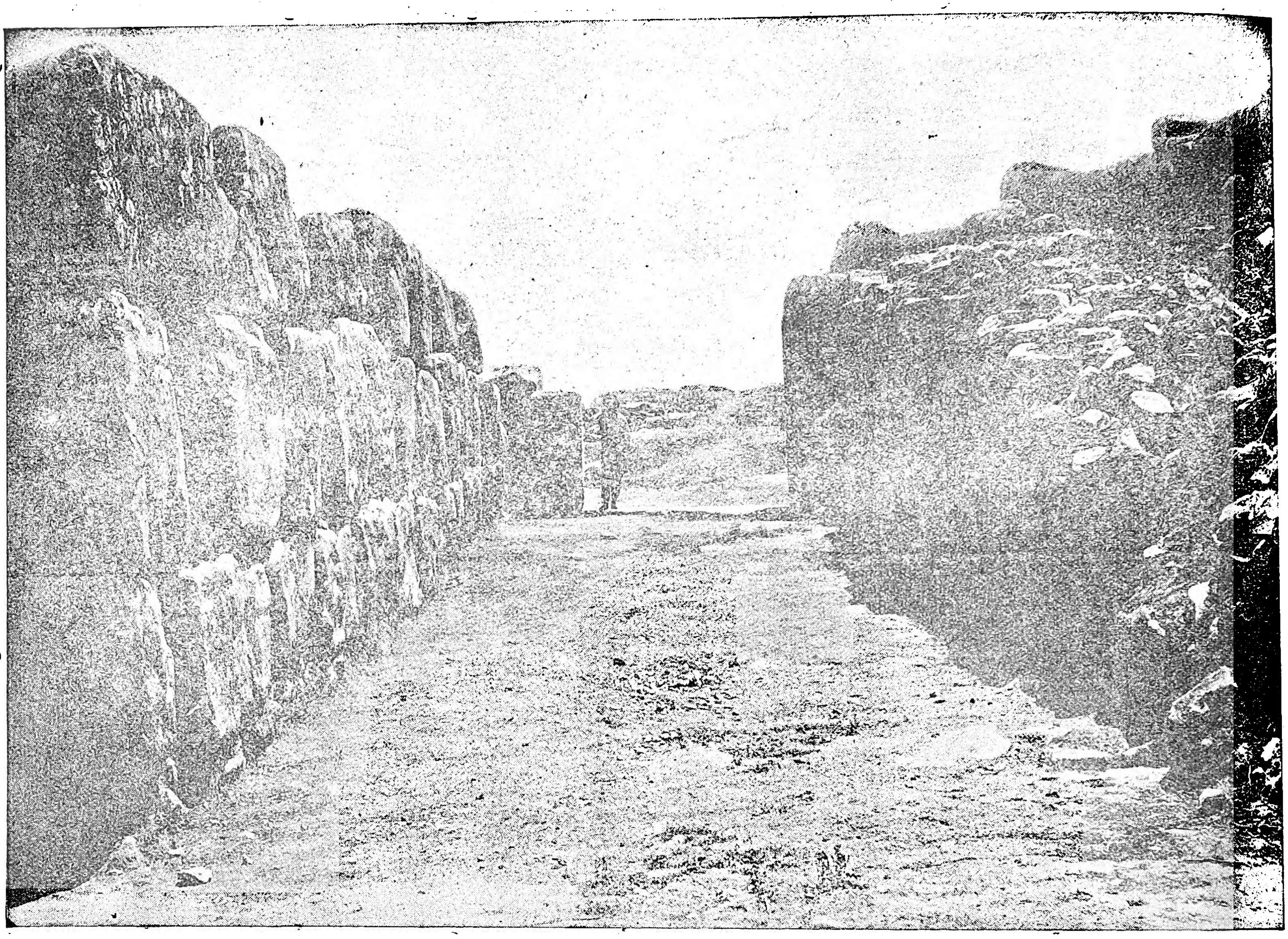

Ἡ λιθίνη πύλη τῆς Ἀκροπόλεως ἐκ βορρᾶ.

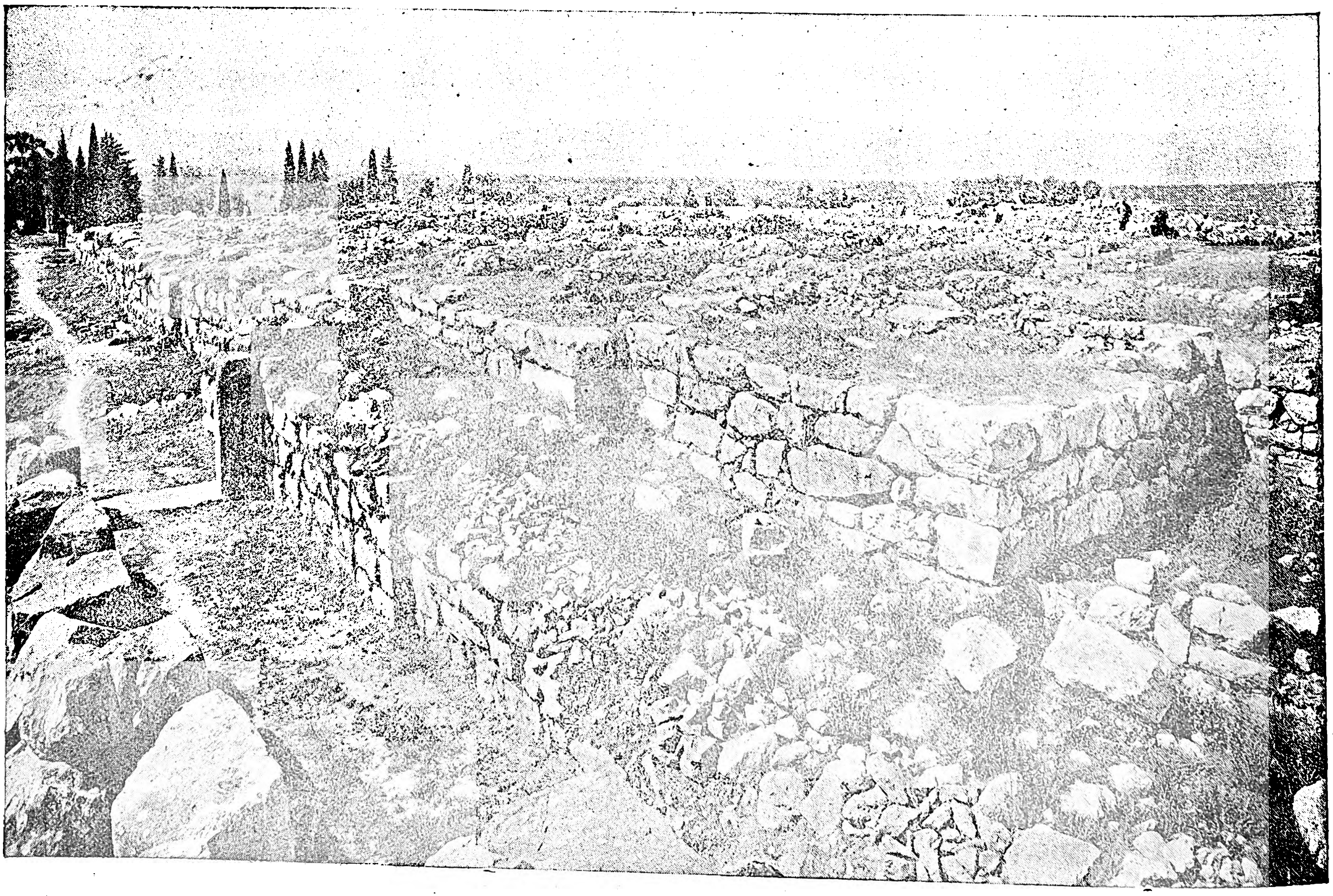

Ἐρείπια τῆς στενωποῦ καὶ τοῦ ἀνακτόρου.

Digitized by Google

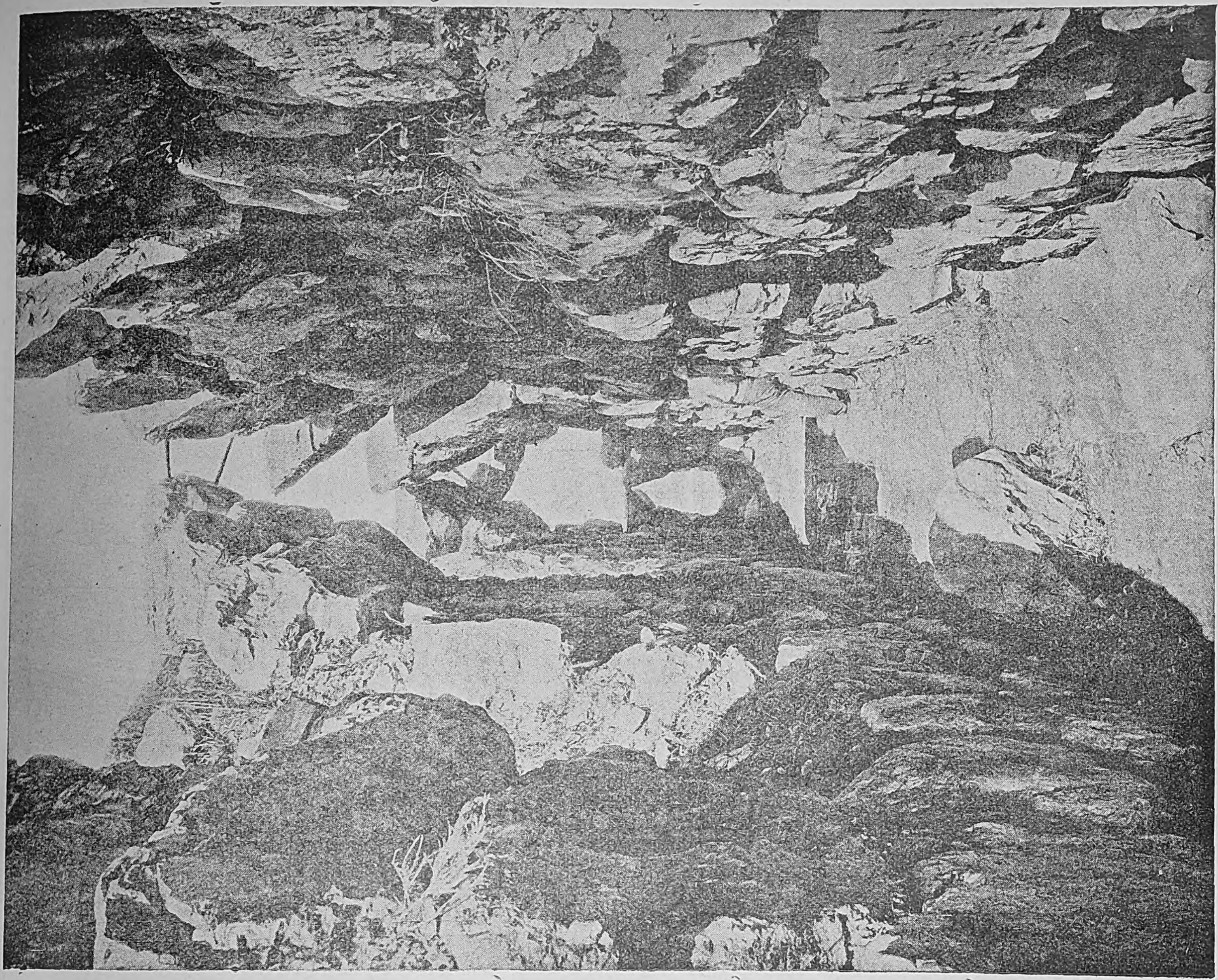

Ἡ νοτία σῦριγξ ἐκ δυσμῶν.

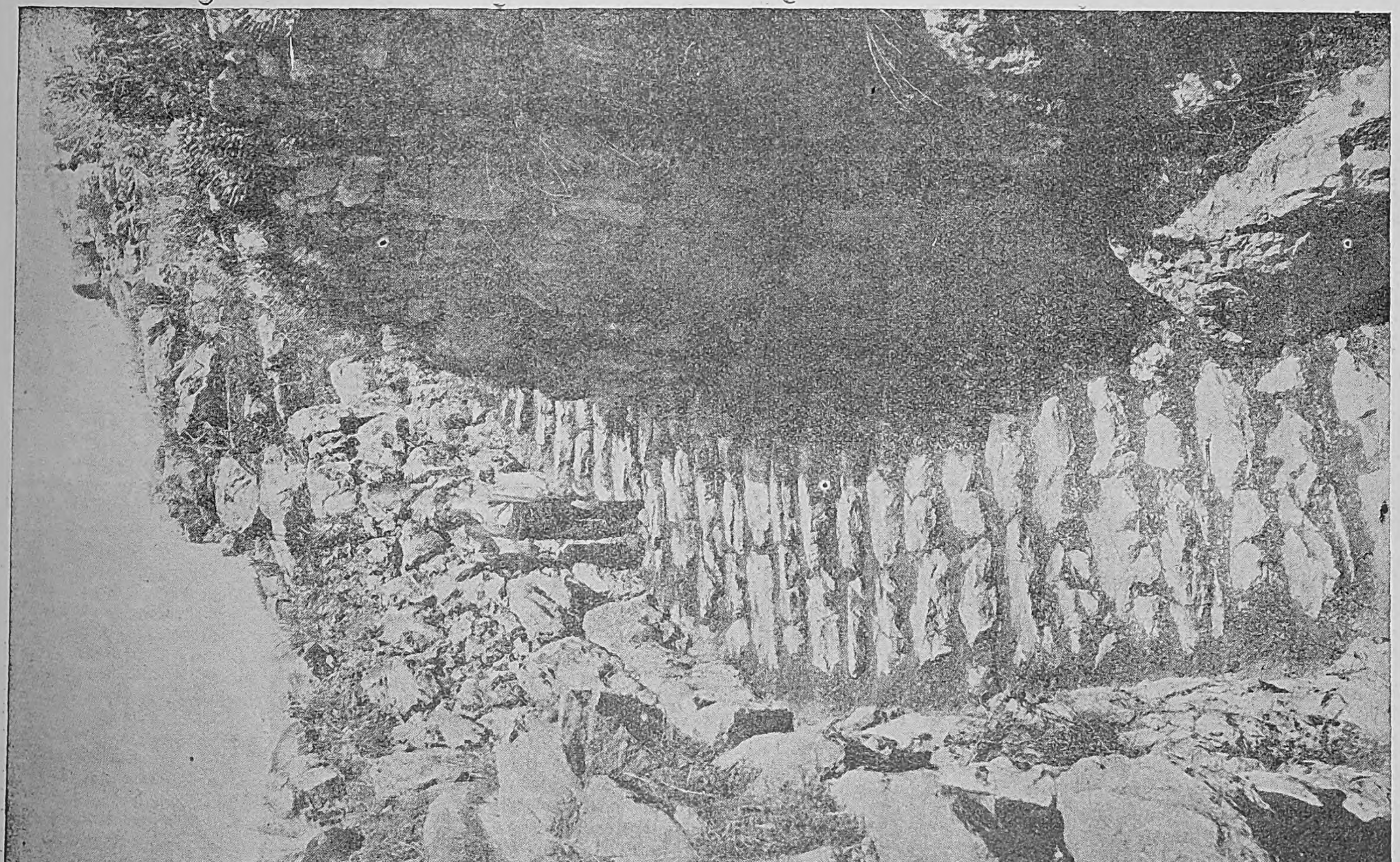

Ἡ ὀχυρωμένη δυτικὴ κλῖμαξ ἐκ τῶν κάτω.

Digitized by Google

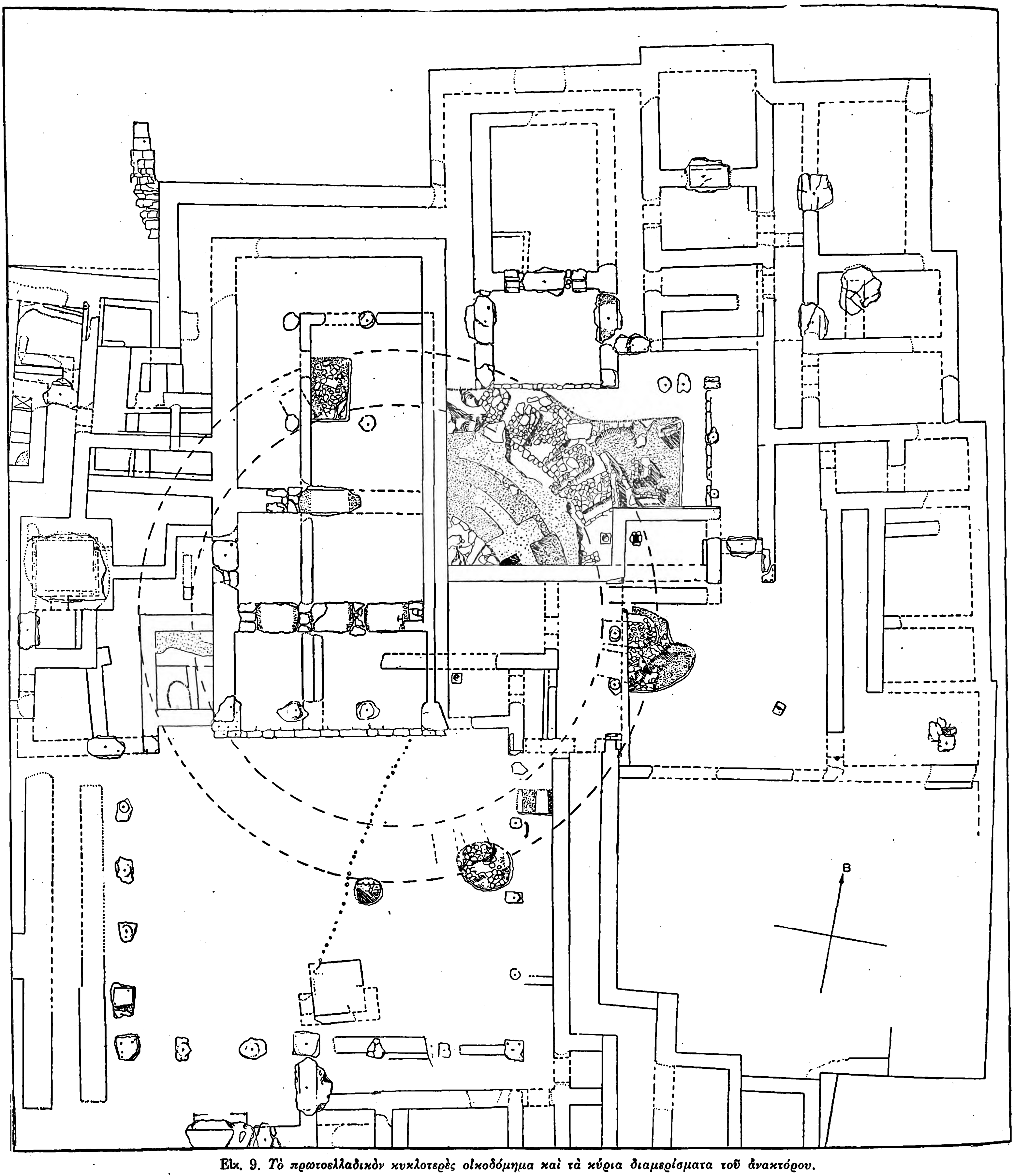

Εἰκ. 9. *Τὸ πρωτοελλαδικὸν κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα καὶ τὰ κύρια διαμερίσματα τοῦ ἀνακτόρου.*

πρεπὲς καὶ εὐρύχωρον, πάντοτε ὅμως κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἤδη προϋπάρχοντος μικροτέρου. Τοῦτο φέρει τελείαν ἐγκατάστασιν, μὲ τὴν ἑστίαν του, τὸν θρόνον του, τὸ ζωγραφιστὸν δάπεδόν του, τὰς αὐλάς του, ἀλλὰ πάντα ὀλιγώτερον μεγαλοπρεπῆ ἢ εἰς τὸ μέγα ἀνάκτορον. Δὲν πρόκειται λοιπὸν πιθανῶς περὶ «μεγάρου τῶν γυναικῶν», ὡς συνήθως ἀποκαλεῖται, ἀλλὰ περὶ τοῦ πρώτου ἀνακτόρου, ὅπερ παρέμεινεν ἐν χρήσει καὶ μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ δευτέρου. Ὡς πρὸς τὸν οἰκοδομικὸν τρόπον εἶναι πλέον ἐξηκριβωμένον ὅτι ἐγίνετο ἄφθονος χρῆσις τῆς ξυλοδεσιᾶς ἐντὸς τῶν τοίχων, ὅπως συνέβαινε καὶ ἐν Κρήτῃ. Μετεχειρίζοντο δοκοὺς καὶ παχείας σανίδας, τὰς ὁποίας ἔθετον ἐντὸς τῶν τοίχων κατὰ μῆκος καὶ ἐγκαρσίως δίκην ἐνδέσμων. Οἱ κίονες ἦσαν πάντοτε ξύλινοι, ὡς ἐν Κρήτῃ. Διὰ τὸ ὕψος των μόνον βοήθημα ἔχομεν τὸ ὕψος τῶν πατωμάτων, τὸ ὁποῖον ὑπελογίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κλιμακοστασίων (περὶ τὰ 4, 20 μ.). Αἱ στέγαι ἦσαν, ὡς φαίνεται, πάντοτε ἐπίπεδα δώματα (ταράτσαι). Ἀκόμη καὶ διὰ τὸ μέγα ἀνάκτορον τοιαύτην στέγην παραδέχεται ὁ Μύλλερ. Φῶς ἐδέχετο τοῦτο διὰ παραθύρων κειμένων ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὑψηλότερον τῶν πέριξ τοῦ μεγάρου ἐστεγασμένων διαδρόμων. Τὴν θεωρίαν περὶ δευτέρου πατώματος τοῦ μεγάρου, ἣν ἐξέφρασαν οἱ Ἄγγλοι περὶ τοῦ ἀνακτόρου τῶν Μυκηνῶν, ἀποκρούει κατηγορηματικῶς ὁ Μύλλερ.

Προμυκηναϊκαὶ οἰκοδομαὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἄλλα λείψανα. Ὑπὸ τὸ μέγα ἀνάκτορον καὶ τὰς πέριξ οἰκοδομὰς κρύπτεται τὸ περίφημον κυκλοτερὲς κτίσμα τῆς Τίρυνθος, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἐκπληκτικώτερον ἐν γένει ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον τῆς προμυκηναϊκῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 9). Τοῦτο ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ πλίνθων ὠμῶν, ἐπὶ ὑποβάθρου ἐκ λίθων μεσαίου μεγέθους. Λόγῳ τῶν ὑπερκειμένων οἰκοδομῶν ἐλάχιστα μέρη του κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξερευνηθοῦν, κυρίως δὲ ἓν τμῆμα ὑπὸ τὴν αὐλὴν 28 τοῦ μικροῦ μεγάρου. Πρόκειται περὶ ἐντελῶς κυκλικοῦ κατασκευάσματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκτὶς μέχρι τοῦ ἔξω μέρους τῶν τοίχων εἶναι 13,85—13,95 μ. Ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος ἔχει πάχος 4,70 καὶ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν μὲν πλευρὰν διαμορφοῦται εἰς γλωσσοειδεῖς ἀντηρίδας, ἀπὸ δὲ τὴν ἐσωτερικὴν εἰς πάχος 1,85 ἀποτελεῖται ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Ἐσωτερικῶς τὸ κτίσμα τοῦτο εἶχε δύο τοὐλάχιστον συγκεντρικὰς παρόδους, φαίνεται δὲ καὶ εἷς τοῖχος ἀκτινοειδῶς διατεθειμένος. Τὸ δάπεδον ἐκαλύπτετο ὑπὸ πλακῶν σχιστολίθου, ἡ δὲ στεγη ἔφερε πηλίνας ὀπτὰς κεράμους. τὰς παλαιοτάτας μέχρι σήμερον γνωστὰς ἐν Ἑλλάδι. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ χρῆσις τοῦ περιέργου τούτου οἰκοδομήματος εἶναι ἄγνωστα, ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἐξερεύνησίς του δὲν εἶναι δυνατὸν ἄνευ καταστροφῆς τοῦ ὑπερκειμένου ἀνακτόρου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι πρωτοελλαδικὸν κτίσμα τῆς 3ης χιλιετηρίδος. Ἴσως ἦτο τὸ παμπάλαιον ἀνάκτορον, φρουριακῆς κατασκευῆς, ἵνα μὴ εἶναι εὔκολος ἡ ἅλωσίς του. Ἄλλα κτίσματα τῆς αὐτῆς πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς εὑρέθησαν καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. Ὑπὸ τὴν αὐλὴν 28 ὑπάρχει καμπύλον πρωτοελλαδικὸν οἰκοδόμημα, εὑρέθησαν δὲ καί τινες κιβωτόσχημοι τάφοι καὶ ὄστρακα ἀπὸ τῆς πρωτοελλαδικῆς μέχρι τῆς ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς. Ἐντὸς τοῦ χώρου 40 εὑρέθη μεταξὺ ἄλλων φοβιδῆς πρώϊμος μεσοελλαδικὴ οἰκία τῆς 2ας χιλιετηρίδος, διαστάσεων 5,30×13 μ. Ὁμοίων διαστάσεων καὶ ἐποχῆς οἰκία εὑρέθη καὶ δυτικῶς τῆς αὐλῆς 19

Digitized by Google

τοῦ μεγάλου μεγάρου. Εἶναι προφανὲς ὅτι ε'ς παλαιοτέραν τοῦ ἀνακτόρου ἐποχὴν ἑνιαῖος συνοικισμὸς κατελάμβανε τὴν ἄνω καὶ μέσην ἀκρόπολιν. Κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς τελευταίας ταύτης εὑρέθη τῷ 1913 εἷς κεραμεικὸς κλίβανος ὑστερομυκηναϊκῆς ἐποχῆς καὶ διάφορα στρώματα ἀπὸ τῆς πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς καὶ ἐφεξῆς ἐν συνεχείᾳ. Ἡ κάτω ἀκρόπολις τέλος παρουσίασε καὶ αὐτὴ ἴχνη τοῦ προμυκηναϊκοῦ συνοικισμοῦ, ἔτι δ' ἑνὸς πρωΐμου μυκηναϊκοῦ. Μετὰ τὴν περιτείχισίν της ὅμως ἔμεινεν ἔρημος, ὡς φαίνεται, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς καταφύγιον ἐν ὥρᾳ κινδύνου.

Ἡ Κατω πόλις. Αἱ τελευταῖαι ἔρευναι ἔδειξαν ὅτι καὶ πέριξ τοῦ λόφου τῆς ἀκροπόλεως ὑπῆρχε συνοικισμὸς ἤδη ἀπὸ τῆς πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς. Ἡ μυκηναϊκὴ Κάτω πόλις ἐξετείνετο ἀνατολικῶς, νοτίως καὶ δυτικῶς τοῦ βράχου. Εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε τὰ ἴχνη ἀρκετῶν κατοικιῶν τῆς ὑστερομυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἴχνη γεωμετρικῶν κτηρίων δὲν εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε, ἀνεκαλύφθησαν ὅμως πολ-

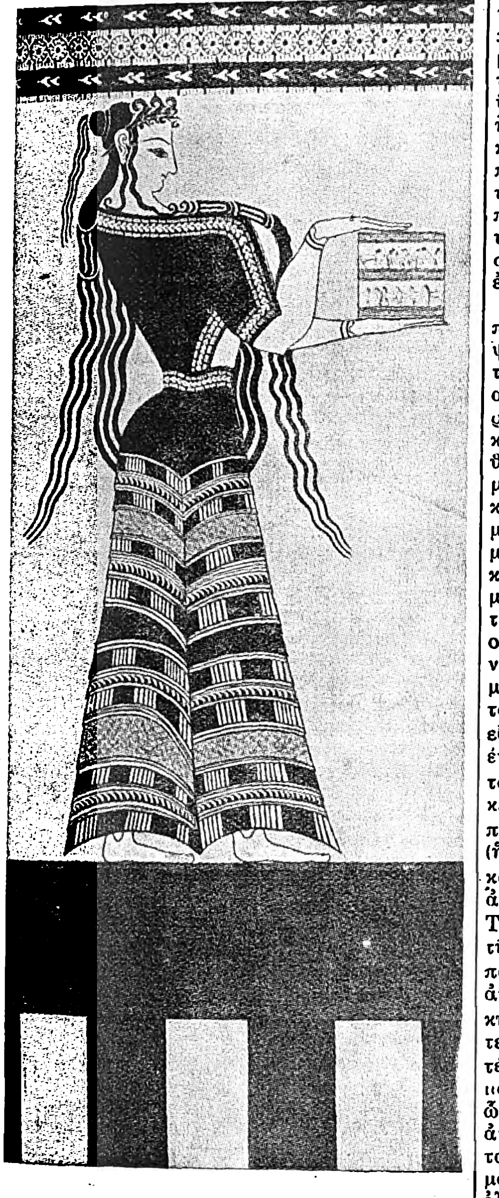

Εἰκ 10. *Αὐλικὴ κυρία.*
[Τοιχογραφία τῆς Τίρυνθος.]

λοὶ τάφοι ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐποχῆς. Τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως δὲν εὑρέθη ἀκόμη, κυρίως δ' ἐλλείπουν σχεδὸν παντάπασιν αἱ μνημειώδεις ταφικαὶ κατασκευαὶ τῶν Μυκηνῶν. Εἷς μόνον μικρὸς θολωτὸς τάφος ἀνεκαλύφθη εἰς τὸ δυτικὸν πλευρὸν τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἁγίου Ἠλία, κειμένου ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς τῆς Τίρυνθος, περὶ τὰ 800 μέτρα. Βραχὺς δρόμος ὁδηγεῖ πρὸς τὴν καλῶς διατηρουμένην θόλον τοῦ τάφου (διάμ. 8,50. ὕψος 7,50), ὅστις διὰ τοῦτο ἐμποιεῖ ὡραίαν ἐντύπωσιν. Ὁ τάφος εἶχεν ἐντελῶς συληθῆ ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ εἶχεν ἐγκατασταθῆ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐλαιοπιεστήριον, εἰς τρόπον ὥστε δὲν εὑρέθη οὔτε ἓν κἂν μυκηναϊκὸν ὄστρακον εἰς τὸ ἐσωτερικόν του.

Ὁ ἀρχαϊκὸς ναός. Ἀρκετοὺς αἰῶνας μετὰ τὸ τέλος τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος εἷς ἀρχαϊκὸς ναὸς τῆς Ἥρας (εἰκ 9), ὅστις ἀνήκει εἰς τὰ παλαιότατα γνωστὰ ἱερὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ναὸς ἐκτίσθη περὶ τὸ 750 π. Χ., μετὰ 100 δὲ περίπου ἔτη βλαβεὶς ἴσως ὑπὸ σεισμοῦ ἐπανεκτίσθη, ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἐποχῆς χρονολογεῖται ἓν εὑρεθὲν ἀρχαϊκώτατον κιονόκρανον δωρικοῦ ρυθμοῦ καὶ εἷς ἀκροκέραμος. Ὡς φαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκόνος 9, ὁ ναὸς κατελάμβανε τὸ ἥμισυ περίπου τῶν διαστάσεων τοῦ παλαιοῦ ἀνακτόρου, τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποίει καὶ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον. Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου προέρχονται πλῆθος πηλίνων ἀφιερωμάτων, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν τῷ 1885 παρά τινα γωνίαν εἰς τὸ ΝΑ. μέρος τοῦ τείχους. Προφανῶς εἶχον ριφθῆ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν κατά τινα κάθαρσιν τοῦ ἱεροῦ. Ἐπίσης τελευταίως ἀνεκαλύφθη εἰς ἀποθέτης παρὰ τὴν αὐλὴν 34, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχον ἀπορριφθῆ ἄχρηστα ἀφιερώματα ἀπὸ τοῦ 750—650. Τὰ ὑπὸ τὰ τείχη εὑρεθέντα χρονολογοῦνται καὶ μεταγενεστέρως, κατερχόμενα μέχρι τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος (νῦν εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Ναυπλίου). Κυριώτατα ἀποτελοῦνται ἐκ πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἀγγείων, μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων προέχει εἰκὼν καθημένης ἐπὶ θρόνου θεότητος ἐν πλουσίᾳ διακοσμήσει. Εἶναι μιμήσεις τοῦ λατρευτικοῦ ἀγάλματος τῆς Ἥρας, τῆς κατ' ἐξοχὴν θεότητος τοῦ ἀργολικοῦ πεδίου, ἥ, τὴν μορφὴν βραδύτερον ἀπεικόνισεν ὁ Πολύκλειτος. Μετὰ τῶν πηλίνων τούτων, τὰ ὁποῖα δὲν κατέρχονται πέρα τοῦ 5ου αἰῶνος, παύει καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἱστορία τῆς Τίρυνθος. Προφανῶς καταστρέφεται ὁ ναὸς καὶ συγχρόνως ἐρημοῦται ἡ ἀκρόπολις.

Τὰ εὑρήματα. Ἡ Τίρυνς, ἡ ὁποία ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως ἵσταται ἐφάμιλλος, ἂν μὴ καὶ ἀνωτέρα, τῶν Μυκηνῶν, δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτὰς κατὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν κινητῶν εὑρημάτων. Πᾶσαι αἱ ἐπίμονοι ἔρευναι δὲν ἀπεκάλυψαν μέχρι σήμερον νεκροταφεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς δώσῃ σπουδαῖα κινητὰ εὑρήματα: Αἱ πολυετεῖς ἀνασκαφαὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῆς κάτω πόλεως ἀπέδωσαν, πλὴν τῶν μνημονευθέντων ἀναθημάτων τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας, μόνον πήλινα ἀγγεῖα καὶ τεμάχια ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς καὶ προμυκηναϊκῆς ἐποχῆς (εὑρίσκονται ἐν τῷ μουσείῳ Ναυπλίου). Μεταξὺ τῶν εὑρημάτων τούτων προέχει μία σειρὰ ψευδοστόμων ἀμφορέων, οἱ ὁποῖοι φέρουσιν ἐπ' αὐτῶν γράμματα προελληνικῆς γραφῆς. Ἀνάλογα εὑρέθησαν καὶ εἰς τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον τῶν Θηβῶν, ὥστε πιστοῦται ἡ ὕπαρξις γραφῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀπροσδόκητον εὕρημα, τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει τοὐλάχιστον τοὺς πλουσίους θησαυροὺς τῶν Μυκηνῶν, ἦλθεν εἰς φῶς κατὰ τὴν 8/21 Δεκεμβρίου 1915. Ἐργάται σκάπτοντες τάφον ἐν τῇ πρὸς Ν. τῆς ἀκροπόλεως κειμένῃ γεωργικῇ σχολῇ (ἥτις νῦν μετεβλήθη εἰς ἀγροτικὰς φυλακάς) ἀνεκάλυψαν λέβητα χαλκοῦν μέγαν, πλήρη πολυτίμων ἀντικειμένων (εὑρίσκονται εἰς τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον). Τὸ σημεῖον εἰς ὃ ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν (πρὸς ΝΑ. τῆς ἀκροπόλεως, ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως δύο ἀτραπῶν ἀγουσῶν πρὸς Κοφίνι καὶ Προφήτην Ἠλίαν) ἀπεδείχθη διὰ μεταγενεστέρας σκαφῆς ὅτι ἦτο μυκηναϊκὴ οἰκία διότι ἡ κάτω πόλις τῆς Τίρυνθος ἐξετείνετο ἕως ἐκεῖ. Ὁ μέγας λέβης περιεῖχε δύο μικροτέρους, μίαν πλίνθον χαλκῆν, τρίποδας, ξίφη καὶ τεμάχια τούτων ἐκ χαλκοῦ, ἔτι δὲ δύο χαλκᾶ ποτήρια, ὧν τὸ μεγαλύτερον ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ πολυτιμότερα ἀντικείμενα (εἰκ 3 καὶ 13). Μεταξὺ τούτων καταλέγονται ἡμιπολύτιμοι γλυπτοὶ λίθοι, ἀντικείμενα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ ὑαλομάζης, ἑκατοντάδες ψηφίδων ἐκ χρυσοῦ καὶ δεκάδες ἄλλων χρυσῶν κοσμημάτων, ἔτι δὲ τεμάχια ἀκατεργάστου χρυσοῦ. Μερικὰ περίεργα συρματόπλεκτα ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου, ἀγνώστου χρήσεως. Δακτύλιοι χρυσοῖ καὶ τεμάχια τούτων. Μεταξὺ τῶν δακτυλίων δύο εἶναι οἱ κάλλιστοι: Ὁ εἷς φέρει ἐνδιαφέρουσαν ναυτικὴν παράστασιν, ὁ δ' ἄλλος, ὅστις εἶναι ὁ ὀγκωδέστατος τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν μυκηναϊκῶν δακτυλίων, φέρει καθημένην θεὰν σεβιζομένην ὑπὸ δαιμόνων. Ἡ μεγάλη διάμετρος τῆς ἐλλειψοειδοῦς σφενδόνης του εἶναι 5,6 ἑκ., τὸ δὲ βάρος του 78,2 γραμμάρια. Τέλος πρέπει νὰ μνημονευθῇ καὶ εἷς χετταϊκὸς κύλινδρος ἐξ αἱματίτου, χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ 1350—1200 π. Χ. Ὁ θησαυρὸς οὗτος τῆς Τίρυνθος δὲν ἀποτελεῖ χρονικῶς ἑνιαῖον εὕρημα. Τὰ ἀρχαιότερα μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων του ἀνήκουν εἰς τὸ 1500 περίπου ἐνῷ τὰ νεώτερα (ὑπάρχει καὶ ἓν σιδηροῦν δρέπανον) φθάνουν μέχρι τῆς ὑπομυκηναϊκῆς περιόδου τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Φαίνεται ὅτι ὁ κάτοχος τούτων **ἦτο τυμβωρύχος, αἰφνιδία δὲ καταστροφὴ τῆς Τίρυνθος διέκοψε τὸ ἔργον του καὶ κατέχωσε τὸν** θησαυρόν του.

Αἱ τοιχογραφίαι. Σπουδαιοτάτην θέσιν κατέχουν τὰ ἄφθονα λείψανα τοιχογραφιῶν, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ ἀνδήρου τῆς ὠχυρωμένης δυτικῆς κλίμακος καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἀκροπόλεως. Αἱ τοιχογραφίαι αὗται ἐκόσμουν τὸ μέγα ἀνάκτορον, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα διαμερίσματα. Διακρίνονται εἰς δύο διαφόρους ρυθμούς, τὸν ἀρχαιότερον, ὅστις

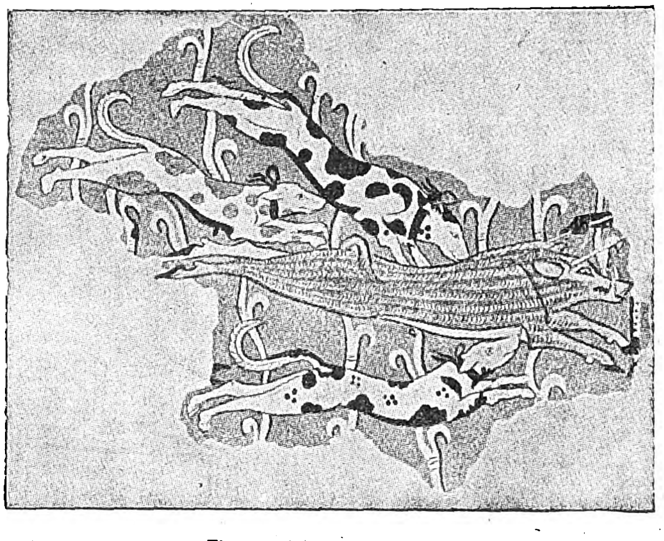

Εἰκ. 11. *Κυνήγιον ἀγριοχοίρου.*
[Τοιχογραφία τῆς Τίρυνθος.]

κατέρχεται μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, καὶ τὸν νεώτερον, ὅστις εἶναι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Αἱ τοιχογραφίαι τῆς Τίρυνθος ἀπετέλουν ὡραιότατα διακοσμητικὰ θέματα ἐπιφανείας, ἦσαν δὲ καὶ εἰκονιστικῆς φύσεως. Μία παράστασις εἰκόνιζε σχεδὸν εἰς φυσικὸν μέγεθος αὐλικὰς κυρίας μετὰ τῆς πολυτελεστάτης ἐμφανίσεώς των. Ἀλλαχοῦ ἀγέλαι εὐκινήτων ἐλάφων καὶ σφίγγες μετὰ πλουσίας διακοσμήσεως ἐστόλιζον τοὺς τοίχους. Μία ἀκροβάτις ἐκτελεῖ τολμηρὰ ταυρομαχικὰ γυμνάσματα. Τέλος μία μεγάλη ζωφόρος, πολλῶν μέτρων μήκους, παρίστανε βασιλικὸν μεγαλοπρεπὲς κυνήγιον. Λαγοὶ καὶ ἀγριόχοιροι θηρεύονται καὶ πλῆθος κυνηγετικῶν κυνῶν ἐφορμοῦν κατὰ τοῦ πληγωμένου θηράματος ἢ κρατοῦνται δεμένοι διὰ σχοινίων ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας. Εἷς ἀγριόχοιρος ἔχει ἤδη θανασίμως τραυματισθῆ ἀπὸ τὰ κυνηγετικὰ ἀκόντια (εἰκ. 11). Εἰς τὴν θήραν λαμβάνουν μέρος ὄχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, οὕτω δὲ ζωντανεύει περιέργως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ὁ μῦθος τῆς Ἀταλάντης καὶ τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. Περὶ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως εὐγενεῖς κυρίαι, πριγκίπισσαι ἀναμφιβόλως, προσέρχονται ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ ἵππων, διὰ νὰ ἴδουν τὰ ἀποτελέσματα καὶ συγχαροῦν τοὺς κυνηγούς. Συνήθειαι περίεργοι, ἐνθυμίζουσαι τὰ μεγαλοπρεπῆ κυνηγέσια τῶν εὐγενῶν τῆς Δύσεως, δίδουσαι δὲ λαμπρὰν ἰδέαν τῆς ρεαλιστικῆς ζωῆς καὶ τῶν ἠθῶν τῆς τότε ἐποχῆς. Δυστυχῶς αἱ ἑκατοντάδες τῶν τεμαχίων τοιχογραφιῶν εἶναι τόσον οἰκτρῶς κολοβωμένα λείψανα, ὥστε μετὰ κόπου μεγάλου δύναταί τις νὰ συλλάβῃ τὴν γενικὴν ἰδέαν τῶν θεμάτων, ἅτινα ἄλλοτε ἐκόσμουν τὰ μεγαλοπρεπῆ μυκηναϊκὰ ἐνδιαιτήματα.

Εἰκ. 12. *Τὸ ζωγραφιστὸν δάπεδον τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.*

— *[Ἱστορ.] Προϊστορικοὶ χρόνοι.* Διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς ἱστορίας τῆς *Τίρυνθος* θὰ μᾶς βοηθήσουν κυρίως αἱ ἀνασκαφαί. Ἡ γραπτὴ παράδοσις ἐλάχιστα μᾶς διέσωσεν ἱστορικὰ πράγματα περὶ τῆς πόλεως, ἥτις εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀξιόλογος, ἐκτοπισθεῖσα, ὡς ἄλλως καὶ αἱ Μυκῆναι, ὑπὸ τοῦ Ἄργους. Περισσότερα γεγονότα μυθολογικῆς φύσεως μᾶς παραδίδονται περὶ τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὸν σπουδαῖον ρόλον της ἐν τῇ μυκηναϊκῇ ἐποχῇ.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν

Digitized by Google

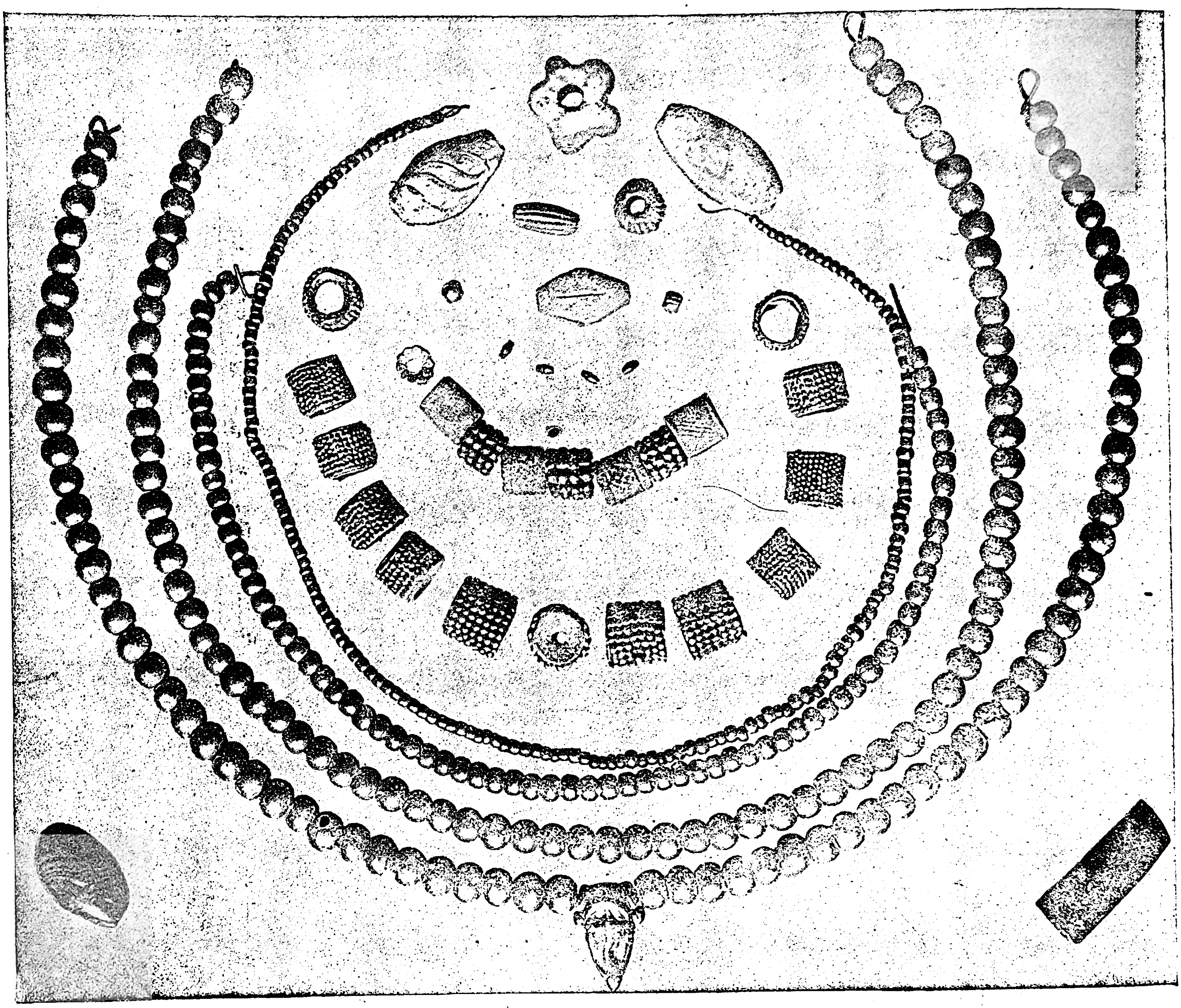

Εἰκ. 13. *Ἕτερα ἀντικείμενα ἐκ τυχαίου εὑρήματος τῆς Τίρυνθος.*

κυρίως ἐκ τοῦ Παυσανίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, ἡ Τίρυνς ἀρχίζει τὴν ἱστορίαν της ὡς βασιλικῆς καθέδρας μὲ τὴν ἔριδα δύο ἀδελφῶν: Ὁ Προῖτος καὶ ὁ Ἀκρίσιος, υἱοὶ τοῦ Ἄβαντος, ἤρισαν εὑρισκόμενοι ἀκόμη ἐντὸς τῆς κοιλίας τῆς μητρός των. Ὁ Ἀκρίσιος ἀνδρωθεὶς ἐξέβαλε τὸν ἀδελφόν του ἐκ τοῦ Ἄργους, βραδύτερον ὅμως ἀναγκάζεται νὰ τοῦ δώσῃ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, ὁ δὲ Προῖτος ἐγκαθίσταται εἰς τὴν Τίρυνθα ὡς βασιλεύς. Τὰ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως λείψανα τῶν ἀνακτόρων ἐπεδείχθησαν εἰς τὸν Παυσανίαν, ὅστις οὕτω μᾶς βεβαιοῖ ὅτι «σημεῖα τῆς ἐν Τίρυνθι οἰκήσεως Προίτου καὶ ἐς τόδε λείπεται». Ὁ Ἀκρίσιος βραδύτερον, συμφώνως πρὸς τὴν πρόρρησιν τοῦ χρησμοῦ, φονεύεται κατὰ λάθος ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου του Περσέως. Ὁ Περσεὺς ἐπιστρέφει εἰς τὸ Ἄργος, ἀλλ' αἰσχύνεται νὰ βασιλεύῃ ἐκεῖ ἕνεκα τοῦ ἀτυχήματός του. Ὁ Προῖτος εἶχεν ἤδη ἀποθάνει καὶ ἐν Τίρυνθι ἐβασίλευεν ὁ υἱός του Μεγαπένθης. Ὁ Περσεὺς τὸν πείθει νὰ κάμουν ἀμοιβαίαν ἀνταλλαγὴν τῶν θρόνων των, οὕτω δὲ λαμβάνει αὐτὸς τὸ βασίλειον τῆς Τίρυνθος, ἀλλὰ προτιμᾷ νὰ κτίσῃ τὰς Μυκήνας καὶ νὰ βασιλεύῃ ἐκεῖθεν. Ὁ ἔγγονος τοῦ Περσέως, ὁ περίφημος Εὐρυσθεύς, ἐβασίλευεν ἐπίσης εἰς τὰς Μυκήνας, ἐκεῖθεν δὲ διέτασσε τὸν Ἡρακλέα νὰ ἐκτελῇ τοὺς ἄθλους του. Ὁ Ἡρακλῆς ὅμως ἦτο Τιρύνθιος καὶ ἐθεωρεῖτο κατόπιν πάντοτε ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν Τιρύνθιος ἥρως. Πάντες οὗτοι οἱ μῦθοι ἔχουν ἱστορικοὺς τοὺς πυρῆνας. Ἀνάξιαι λόγου τοὐναντίον εἶναι αἱ περαιτέρω εἰδήσεις τοῦ Παυσανίου, τυπικαὶ καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας πόλεις, ὅτι ἀπὸ τὸν Τίρυνθα, τὸν υἱὸν τοῦ Ἄργου, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ πόλις. Τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐμυθολογεῖτο, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὅτι ἐκτίσθησαν ὑπὸ Κυκλώπων, τέλος δὲ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς θαλάσσης πέραν τῆς πόλεως ἐδεικνύοντο «οἱ θάλαμοι τῶν Προίτου θυγατέρων». Αὗται, ἰδοῦσαι, κατὰ τὴν μυθολογίαν, καὶ χλευάσασαι τὸ δύσμορφον ξόανον τῆς Ἥρας, προσεβλήθησαν ὑπὸ παραφροσύνης καὶ περιήρχοντο τὴν χώραν.

Διὰ τὴν προϊστορίαν τῆς Τίρυνθος παρέσχον ἀρκετὰ βέβαια συμπεράσματα αἱ τελευταῖαι προσεκτικαὶ ἀνασκαφαί. Νεολιθικῆς ἐποχῆς ἴχνη δὲν εὑρέθησαν, τὰ δὲ παλαιότατα λείψανα ἀνήκουν εἰς προχωρημένην φάσιν τῆς πρωτοελλαδικῆς περιόδου, ὁπότε κατεσκευάζοντο τὰ ἀγγεῖα μετὰ πρωτογόνου βερνικίου (Urtirnis). Ἐκτεταμένος συνοικισμὸς ἐκάλυπτε τότε τὸν λόφον μετὰ στρογγύλων ἢ ἐλλειψοειδῶν κατοικιῶν. Βαθμηδὸν ἐπεκτείνεται οὗτος καὶ πρὸς τὴν πεδιάδα, ἐνῷ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐγείρεται τὸ ἐκπληκτικὸν κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα, προφανῶς ἀνάκτορον τοῦ κυριάρχου. Τείχη τότε δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀνακτόρου κατεστράφησαν ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἐχθρικῆς ἢ τυχαίας. Ὁ πολιτισμὸς ὅμως ἐξελίσσεται ὁμαλῶς πρὸς τὴν μεσοελλαδικὴν ἐποχὴν μετ' ἀμαυροχρώμων ζωγραφιστῶν ἀγγείων. Τότε φαίνεται ὅτι περιβάλλεται διά τινος τείχους ἡ ἄνω καὶ μέση ἀκρόπολις, κτίζεται δὲ ἀνάκτορόν τι, οὗτινος ὅμως δὲν γνωρίζομεν οὔτε τὴν μορφὴν οὔτε τὴν θέσιν, ἡ δὲ κατάστασις αὕτη διατηρεῖται καὶ κατόπιν, διαρκούσης τῆς πρώτης ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς, μέχρι τοῦ 1400 περίπου. Ἓν ἐκ τῶν ὑπαρξάντων ἀνακτόρων ἐκόσμουν ὡραῖαι τοιχογραφίαι, τῶν ὁποίων εὑρέθησαν τὰ ἴχνη. Ὁ πέριξ χῶρος ἐκαλύπτετο ὑπὸ οἰκημάτων ἀναμεὶξ γωνιακῶν καὶ ἐλλειψοειδῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, περὶ τὸ 1400, ἀρχίζει ἡ μνημειώδης ἐργασία. Κτίζονται διαδοχικῶς τὰ διάφορα τείχη, ὧν ἡ ἐξέλιξις περιεγράφη ἀνωτέρω, καθαιροῦνται τὰ παλαιότερα οἰκήματα, γίνονται ἐπιχωματώσεις ἰσοπεδώσεως καὶ κτίζεται νέον ἀνάκτορον. Τέλος, ἡ τρίτη καὶ τελευταία περίοδος εἶναι ἐποχὴ μεγαλοπρεποῦς δημιουργίας. Πανταχοῦ οἰκοδομεῖται. Ἐφαρμόζεται ὁ τρόπος τῆς θολώσεως καὶ δημιουργοῦνται αἱ κόγχαι καὶ αἱ σύριγγες. Κτίζεται ἡ κάτω ἀκρόπολις καὶ δημιουργεῖται ἡ μεγαλοπρεπὴς ὠχυρωμένη κλῖμαξ. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀνεγείρεται τὸ μέγα ἀνάκτορον, χάριν τοῦ ὁποίου πολλὰ οἰκοδομήματα κατεδαφίζονται. Κατασκευάζονται τὰ πρόπυλα, αἱ δύο αὐλαὶ καὶ καθόλου πνεῦμα μεγαλεπήβολον πρὸς δημιουργίαν πνέει ζωηρόν, εἰς ἐποχήν, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο περίοδος ἐσχάτης παρακμῆς τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὡς πρὸς τὰς χρονολογίας δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν ἀκριβεστέρους ὁρισμοὺς προκειμένου περὶ τῶν πρωτοελλαδικῶν καὶ μεσοελλαδικῶν συνοικισμῶν. Ἤρχισαν ἁπλῶς τὴν ἐξέλιξίν των κατὰ τὴν τρίτην χιλιετηρίδα καὶ ἐξηκολούθησαν ἀναπτυσσόμεναι μέχρι σχεδὸν τῶν μέσων τῆς δευτέρας. Ἡ πρώϊμος μυκηναϊκὴ ἐποχὴ τῶν βασιλικῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν, ἤτοι περίπου ἡ περίοδος ἀπὸ 1550—1450, ἀντιπροσωπεύεται ἐπίσης ἐν Τίρυνθι διὰ τῶν εὑρημάτων ἑνὸς ἀποθέτου. Μετὰ τὸ 1450 μέχρι τοῦ 1200 ἕπεται ἡ ὑστερομυκηναϊκὴ περίοδος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔλαβεν ὅλην της τὴν ἐπιβλητικὴν ἀνάπτυξιν ἡ Τίρυνς. Περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς περιόδου μεγάλη πυρκαϊὰ ἐξερράγη εἰς τὰ δυτικὰ διαμερίσματα τοῦ ἀνακτόρου. Αἱ φλεγόμεναι δοκοὶ τῆς ξυλοδομίας ἀνηρπάγησαν καὶ ὁμοῦ μετὰ τεμαχίων τῶν προσκεκολλημένων ἔτι τοίχων καὶ ζωγραφιστῶν κονιαμάτων ἐρρίφθησαν ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων κάτω πρὸς τὸ ἄνδηρον τῆς ὠχυρωμένης κλίμακος. Ἓν τεμάχιον τῆς ὀχυρώσεως ταύτης κατέπεσε. Μετ' ὀλίγον ὅμως πάντα ἐπισκευάζονται καὶ καλύπτεται τὸ ἄνδηρον διὰ νέου κονιάματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον οὕτω διετηρήθησαν τὰ τεμάχια τῶν τοιχογραφιῶν. Ἐνῷ ὅμως ταῦτα δεικνύουν ὅτι τὴν Τίρυνθα κατῴκουν ἀκόμη ἄνακτες ἐπιμελούμενοι τῆς καλῆς της ἐμφανίσεως, βλέπομεν ὅτι εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἀξεστότεροι κυρίαρχοι διαδέχονται τούτους. Τὰ ὡραῖα ζωγραφιστὰ δάπεδα τοῦ ἀνακτόρου καλύπτονται ὑπὸ σκληροῦ κονιάματος, ἡ δὲ παραπλεύρως τοῦ λουτροῦ αὐλή, ὁπόθεν διωχετεύοντο τὰ ὕδατα τούτου, γίνεται ἀποθήκη ἀπορρίψεως τοῦ φορυτοῦ καὶ τῶν ἀχρήστων ὑλικῶν. Οὕτω φράσσονται οἱ ἀγωγοὶ τῶν ὑπονόμων. Οἱ νέοι κύριοι δὲν ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην τοῦ λουτροῦ, τὸ ὁποῖον μετὰ τόσου μόχθου εἶχον κατασκευάσει οἱ προκάτοχοί των. Πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς δυναστείας, περιπεσούσης εἰς παρακμὴν καὶ βαρβαρότητα, ἢ μᾶλ-

Digitized by Google

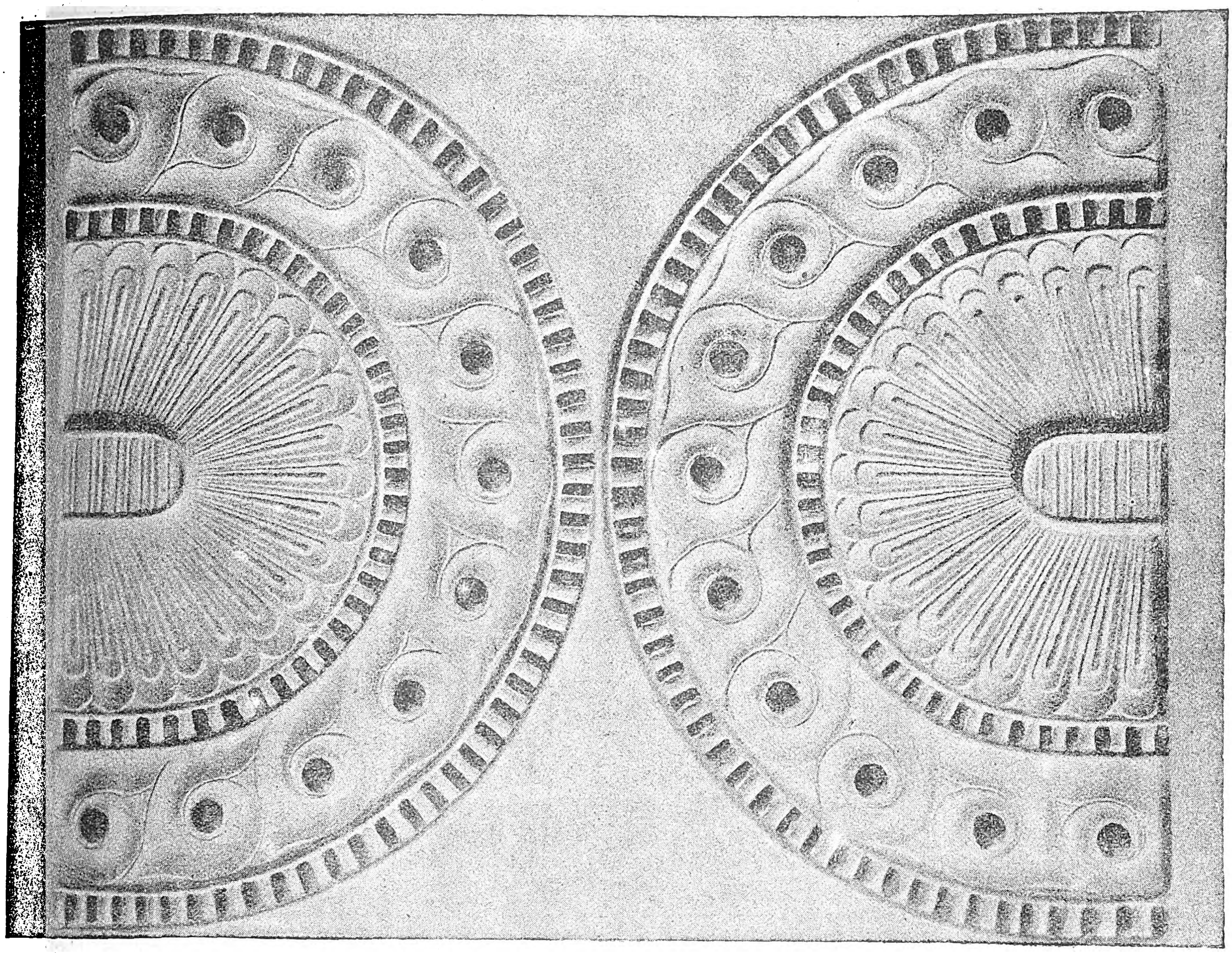

Εἰκ. 14. *Πλὰξ τῆς περιφήμου ζωοφόρου ἐξ ἀλαβάστρου.*

[Νέα συμπλήρωσις διαφέρουσα τῆς παλαιᾶς κατά τινας λεπτομερείας.]

λον περὶ βιαίου ταύτης τέλους καὶ ἐλεύσεως νέων κατακτητῶν; Μέλλουσα ἔρευνα ἴσως δώσῃ τελειωτικὴν ἀπάντησιν. Πάντως ἓν εἶναι βέβαιον: ὅτι τὸ ἀνάκτορον, διαδοχικῶς ἐπισκευαζόμενον, ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ. Ἐγένετο ἀντικείμενον μεγάλης συζητήσεως ὁ χρόνος τῆς καταστροφῆς του. Αἱ τελευταῖαι ἔρευναι τοῦ Μύλλερ καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πράγματι τὸ ἀνάκτορον τοῦτο διετηρήθη μέχρι τοῦ 750 π. Χ. Ὅτι ἡ Τίρυνς κατὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον κατῳκεῖτο, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1000—700 π. Χ. περίπου, τὸ ἀποδεικνύουν οἱ εὑρεθέντες τάφοι. Οἰκοδομήματα ὅμως γεωμετρικῆς ἐποχῆς οὐδαμοῦ εὑρέθησαν. Ὑπῆρχον ἄρα καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ μυκηναϊκὰ τοιαῦτα. Διετηρεῖτο λοιπὸν καὶ τὸ ἀνάκτορον, ἐντὸς δ' αὐτοῦ ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῆς «Τιρυνθίας Ἥρας», ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ βασιλέως, πέριξ τῆς ἱερᾶς ἑστίας, ἐλάμβανον χώραν αἱ τελεταὶ τῆς λατρείας. Περὶ τὸ 750 κατεστράφη τελικῶς τὸ ἀνάκτορον ὑπὸ πυρκαϊᾶς, τότε δ' ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του ὁ ἀρχαϊκὸς ναός, οὗ ἡ σύντομος ἱστορία ἐξετέθη ἤδη ἀνωτέρω.

Ὀλίγαι λέξεις ἐπιβάλλονται ἀκόμη ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς Τίρυνθος πρὸς τὰς Μυκήνας, διότι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι πολὺ σπουδαῖον. Αἱ τελευταῖαι ἔρευναι τοῦ Μύλλερ ἀπέδειξαν τοιαύτην συμφωνίαν καὶ ἀντιστοιχίαν ἀρχιτεκτονικῆς μεταξὺ τῶν δύο πόλεων, ὥστε τὸ πρᾶγμα δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἄμοιρον συμπερασμάτων. Ἡ ὀχύρωσις τῆς Τίρυνθος ἐγένετο κατὰ τὴν τῶν Μυκηνῶν, ἡ δὲ πύλη τῆς πόλεως εἶναι ἀντίγραφον τῆς Πύλης τῶν Λεόντων πολλάκις μέχρις ἀκριβείας ἑκατοστομέτρων. Τὸ μέγαρον τῶν Μυκηνῶν εἶναι ἐπίσης ἀρχαιότερον τῆς τρίτης περιόδου ἐν Τίρυνθι, ἄρα ἐνταῦθα ἔκτισαν κατὰ τὰ ἐκεῖ. Ἀκόμη καὶ τὸ ὑλικὸν διὰ τὸ ἀνάκτορον τῆς Τίρυνθος, ψαμμιόλιθος καὶ ἀμυγδαλίτης, μετεφέρθη ἐκ Μυκηνῶν. Πάντα ταῦτα, κατὰ τὸν Μύλλερ, ὁμιλοῦσιν εὐγλώττως περὶ φιλικῶν σχέσεων τῶν δύο πόλεων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀρκετόν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Πρόσυμνα, ἡ Μιδέα καὶ ἡ Λάρισα τοῦ Ἄργους, ἐφ' ἧς τελευταίως ἐξηκριβώθησαν μυκηναϊκαὶ ὀχυρώσεις, ἦσαν ἕδραι τοπαρχῶν ἢ ἡγεμόνων ἀρκούντως μὲν ἀνεξαρτήτων, ὡς δεικνύουν οἱ πλούσιοι τάφοι των (τελευταῖαι ἀποκαλύψεις τῶν Σουηδῶν ἐν Μιδέᾳ), ἀλλὰ πάντως ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχου τῶν Μυκηνῶν. Δικαίως ὁ Μύλλερ ἐκλαμβάνει τὴν Ἀργολίδα ὡς ἀποτελοῦσαν ἑνιαῖον κράτος μυκηναϊκόν, τὸ ὁποῖον κλίνει καὶ αὐτὸς νὰ ἀναγνωρίσῃ μετὰ τοῦ Forrer ὡς τὸ βασίλειον τῶν Ahhijava, τῶν Ἀχαιῶν, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὸ χετταϊκὰ κείμενα τοῦ Μπογάζ-κιοΐ. Τὴν αὐτὴν ἄλλως κατάστασιν παριστάνει καὶ ἡ Ἰλιάς, ὅπου ὁ Ἀγαμέμνων βασιλεύει τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου καὶ τῶν πανελλήνων γενικῶς. Ἐν τούτοις, προκειμένου περὶ τῆς Τίρυνθος, εἶναι πολὺ δύσκολον, σχεδὸν ἀδύνατον, νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἦτο καὶ αὕτη ἕδρα ἑνὸς ἁπλοῦ τοπάρχου, ὅπως ἦτο ὁ τῆς Μιδέας, τῆς Λαρίσης ἢ τῆς Προσύμνης. Τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ τείχη τῆς Τίρυνθος εἶναι πολὺ δι' ἕνα τοιοῦτον ἡγεμονίσκον, ἀφοῦ εἰς λαμπρότητα ὑπερέβαινον καὶ τὰ τῶν Μυκηνῶν. Ἔπειτα ἡ ἱστορία τῶν μοναρχιῶν εἰς πάντα λαὸν καὶ πᾶσαν ἐποχὴν εἶναι ἱστορία ἐπιβουλῶν καὶ δολοφονιῶν καὶ ἐπαναστάσεων, αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχήν, ὅπως μᾶς τὸ διδάσκουν ἀρκούντως αἱ διασωθεῖσαι παραδόσεις. Γεννᾶται λοιπὸν τὸ ζήτημα πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθοῦν παραπλεύρως ἀλλήλων, εἰς ἀπόστασιν 15 μόλις χιλιομέτρων, δύο τόσον ἰσχυραὶ πόλεις ὡς ἡ Τίρυνς καὶ αἱ Μυκῆναι, χωρὶς νὰ κινήσουν ἀμοιβαίως τὴν ζηλοτυπίαν ἀλλήλων. Οὐδεὶς δυνάστης ἦτο δυνατὸν νὰ κοιμηθῇ ἥσυχος, ἂν ἄφηνε τὸν γείτονά του νὰ ὀχυρωθῇ ὡς ἀφῆκαν τὴν Τίρυνθα αἱ Μυκῆναι. Μία λοιπὸν λύσις ὑπολείπεται, ὅσον καὶ ἂν φανῇ τολμηρά: Εἰς τὴν Τίρυνθα ἥδρευεν, ὡς εἰς δευτέραν ἕδραν του, ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν. Φρονῶ ὅτι τοῦτο μᾶς διδάσκει καὶ ἡ παράδοσις μὲ τοὺς πολλαπλοῦς συγγενικοὺς δεσμοὺς μεταξὺ τῶν δύο πόλεων, ἀδιάφορον ὅτι ἀντιστρέφει τὰ πράγματα καὶ θέλει ὑστερωτέραν τὴν κτίσιν τῶν Μυκηνῶν ἀπὸ τὴν τῆς Τίρυνθος. Σπουδαῖον εἶναι ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς μιᾶς πόλεως θεωρεῖται ὁ κτίτωρ τῆς ἄλλης. Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἀπόλυτος ἀπουσία βασιλικῶν τάφων ἐν Τίρυνθι. Οἱ βασιλεῖς ἐθάπτοντο πάντοτε εἰς τὴν γηρεὰν καὶ πατριαρχικὴν μητρόπολιν, εἰς τὰς Μυκήνας.

Ἱστορικοὶ χρόνοι. Ἡ Τίρυνς μετὰ τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ παρήκμασε καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξε πλέον πόλις ἀξιόλογος. Ἐν τούτοις διετήρησε τὸ ἄρωμα τοῦ παρελθόντος. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρων τὰ πελώρια τείχη της τὰ παραβάλλει πρὸς τὰ μεγαλύτερα ἔργα τοῦ κόσμου. Αἱ θεότητες τῆς πόλεως ἦσαν σεβασταὶ καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα ἐποχήν. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ἐλατρεύετο ὁ κατ' ἐξοχὴν ἥρως τῆς πόλεως, ὁ Ἡρακλῆς, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριὰς εἶχε κατασκευασθῇ ὑπὸ παλαιοτάτου καὶ σπουδαιοτάτου γλύπτου, τοῦ Διποίνου. Ἐπίσης ἐλατρεύοντο, ὡς φαίνεται, ὁ Ἀπόλλων καὶ αἱ Εὐμενίδες. Ἡ σπουδαιοτάτη ὅμως λατρεία ἦτο τῆς Τιρυνθίας Ἥρας, ὥστε ἐν τῇ ἑλληνιστικῇ ἐποχῇ νὰ ἐνθυμῆται ἀκόμη ὁ Μόσχος τὴν Τίρυνθα ὡς «κραναὴν πόλιν Ἥρης». Ὑπῆρχεν ἀρχαιότατον ἀργολικὸν ἔπος, ἡ Φορωνίς, τοῦ ὁποίου τὰ κολοβὰ ἀποσπάσματα ἀποτελοῦν τὴν παλαιοτάτην ἡμῶν μαρτυρίαν περὶ τῆς Τιρυνθίας Ἥρας. Ἐκ τῆς Φορωνίδος εἶχεν ἀντλήσει εἶτα εἷς τοπικὸς ἱστοριογράφος, ὁ Δημήτριος, γράψας Ἀργολικά, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Πλούταρχος. Κατὰ τούτους πρῶτος ὁ Πείρας ἐγκατέστησε τὴν λατρείαν. Κατεσκεύασεν ἄγαλμα τῆς Ἥρας ἐκ ξύλου ἀχράδος καὶ ἔκαμεν ἱέρειαν τὴν κόρην του Καλλιθυίην (=τὴν καλῶς θύουσαν). Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει τὴν ἰδίαν παράδοσιν ὀνομάζων Πείρασον τὸν ἀναθέτην, μᾶς πληροφορεῖ δὲ ὅτι τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο μετέφεραν εἶτα οἱ Ἀργεῖοι εἰς τὴν πόλιν των, ὅτε κατέστρεψαν τὴν Τίρυνθα, καὶ βεβαιοῖ ὅτι τὸ εἶδε καὶ ὁ ἴδιος, «καθήμενον ἄγαλμα οὐ μέγα». Πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Τιρυνθίας Ἥρας συνήπτετο ὁ μνημονευθεὶς μῦθος τῶν Προιτίδων, ἴσως δὲ εἰς τὴν λατρείαν τῆς Τίρυνθος πρέπει νὰ προσαρτηθῇ καὶ ἡ παράδοσις τῆς πηγῆς Κανάθου, ὅπου λουομένη ἐτησίως ἡ Ἥρα ἐπανέκτα τὴν παρθενίαν της. Πιθανῶς μετεκομίζετο καὶ ἐλούετο συμβολικῶς εἰς τὴν πηγὴν τὸ μνημονευθὲν ξόανον. Ἡ κατόπιν ἱστορία τῆς Τίρυνθος συνοψίζεται εἰς ὀλίγας μόνον λέξεις. Ἐντελῶς ἀσήμαντα ὑπῆρξαν τὰ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὑρεθέντα ἑλληνικὰ καὶ ἑλληνιστικὰ ἴχνη. Κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους οἱ Τιρύνθιοι ὑπῆρχον ἀκόμη, ὡς μικρὰ πόλις, ὥστε ὁμοῦ μετὰ τῶν Μυκηναίων νὰ παρατάξουν ἐν Πλαταιαῖς 400 ὁπλίτας. Τὸ ὄνομά των οὕτω εὑρίσκεται κεχαραγμένον ἐπὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει δελφικοῦ τρίποδος. Τοῦτο ὑπῆρξε καὶ ἡ τελευταία των γενναία πρᾶξις. Τὸ Ἄργος καὶ διὰ ζηλοτυπίαν καὶ διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων του κατέ-

Digitized by Google

στρεψε τὴν Τίρυνθα, ὅπως κατέστρεψε καὶ τὰς Μυκήνας. Ἡ καταστροφὴ αὕτη τίθεται περὶ τὸ 468 π. Χ.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι οὐδέποτε ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Τίρυνθος εὑρέθησαν νομίσματα τῆς πόλεως. Τὰ ὑπάρχοντα νομίσματα τῶν Τιρυνθίων ἀπέδειξεν ὁ Σβορῶνος ὅτι δὲν προέρχονται ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ «Ἁλιεῖς», ὅστις ὑπὸ φυγάδων τῆς πόλεως ἐκτίσθη ἐν Κρανιδίῳ τῆς Ἑρμιονίδος, παρὰ τὸ σημερινὸν Πόρτο-χέλι. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων κατέφυγον ἐκεῖ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Ἡρόδοτος ἤδη περὶ τὸ 460 ἀναφέρει «Ἁλιέας τοὺς ἐκ Τιρυνθος». Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιᾶς πόλεως μόνον μικρά τις κώμη δυνατὸν νὰ παρέτεινε τὴν ἀφανῆ της ὕπαρξιν. Οἱ Ἁλιεῖς διετήρησαν τὸ ὄνομα τοῦτο (Ἁλία, Ἁλιεῖς, ἢ Ἁλίκη) καθ' ὅλον τὸν Ε' καὶ Δ' αἰῶνα, μόνον δὲ ὑστερώτερον ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα Τίρυνς διὰ τὸν νέον συνοικισμόν, τὰ δὲ νομίσματα φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν «Τιρυνθίων», ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. Οἱ μετανάσται οὗτοι δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρξαν πλέον ἄνθρωποι περιωπῆς. Τοὐλάχιστον περιγράφονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κωμικῶν ὡς οἰνόφλυγες, οἱ ὁποῖοι ἐμάχοντο πάντοτε μεθυσμένοι. Ἐπίσης ἐθεωροῦντο ὡς ἐπιπόλαιοι γελωτομανεῖς ἄνθρωποι, ἀνίκανοι νὰ σπουδαιολογήσουν. Ἐκλαβόντες τοῦτο ὡς ἀσθένειαν κατέφυγον εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ζητοῦντες ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ πάθους. Ὁ θεὸς ἔδωκε χρησμὸν ὅτι θὰ θεραπευθοῦν, ἂν κατορθώσουν νὰ ἐμβάλουν εἰς τὴν θάλασσαν ὡς θυσίαν ταῦρον εἰς τὸν Ποσειδῶνα δίχως νὰ γελάσουν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀκόμη ὑπῆρξεν ὑπεράνω τῶν δυνάμεών των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Αἱ πρῶται ἀνασκαφαὶ τοῦ *Schliemann* ἐκτίθενται εἰς τὸ βιβλίον του «Tiryns» (1886). Διάφοροι ἄλλαι μικρότεραι ἔρευναι κατεχωρήθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Athenische Mitteilungen» (τόμ. 1905, 1907, 1911, 1913). Ἡ Τίρυνς ηὐτύχησε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας Γερμανῶν ἀνασκαφέων, ὧν ἡ μνημειώδης δημοσίευσις, ἂν καὶ ἐμφανιζομένη κάπως βραδέως ἕνεκα τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων, εἶναι θεμελιώδης καὶ ἐξονυχιστικὴ δι' ἕκαστον ζήτημα. Ἐκδίδεται εἰς ὁμοιομόρφους τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Tiryns». Ἐνεφανίσθη ἤδη: Τόμο. I, ἡ Ἥρα τῆς Τιρυνθος καὶ ἡ γεωμετρικὴ νεκρόπολις, 1912, ὑπὸ *A. Frickenhans*, *W. Müller* καὶ *F. Oelmann*. Τόμος II. αἱ τοιχογραφίαι 1912, ὑπὸ *G. Rodenwaldt*. Τόμο III, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ἀνακτόρου. 1930 ὑπὸ *K. Müller*. Θὰ ἀκολουθήσῃ ὁ IV τόμος, τὰ κινητὰ εὑρήματα, ὑπὸ *G. Karo*. Χρήσιμος εἶναι ἀκόμη ἡ περὶ Τίρυνθο ἐργασία τῶν *Perrot-Chipiez* εἰς τὸν VI τόμον τοῦ «Histoire de l'Art». Ἑλληνιστὶ ὀλίγα πράγματα θὰ εὕρῃ τις εἰς τὴν «Προϊστορικὴν ἀρχαιολογίαν» τοῦ *Π. Καββαδία* καὶ εἰς τοῦ *Χ. Τσούντα*, Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος πολιτισμός» —«Ὁ θησαυρὸς τῆς Τίρυνθος» («Ἀρχαιολ. Δελτίον» 2, 1916, Παραρτ. σ. 13 κ. ἑξ.).—Athenische Mitteilungen 55, 1930, σ. 119 κ. ἑξ.).— Περὶ Ἁλιέων τῶν ἐκ Τιρυνθος» («Διεθνὴς Ἐφημερὶς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας» 10, 1907, σ. 5 κ. ἑξ.). Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

—**Τίρυνς** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν τῆς Τιρυνθος, ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα Κοφινίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας. Διὰ τούτου διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς καὶ ἡ σιδηρᾶ ὁδὸς Ναυπλίου—Ἄργους, 4 χλμ ἀπὸ τοῦ Ναυπλίου. Ἐνταῦθα ὑπάρχουν ἀγροτικαὶ φυλακαί. Κάτ μετὰ τῶν φυλακισμένων (1928) 240. Ι. Σ. Σ.

—**Τίρυνθος** ***ἀγροκήπιον***. Εὐθὺς ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Ὄθωνος εἰς Ἑλλάδα, τῷ 1833, ἡ ἀντιβασιλεία ἐσκέφθη νὰ ἱδρύσῃ δύο ἀγροκήπια ὑποδειγματικὰ (*στρατιωτικὰς ἀποικίας*, ὡς ἐκάλει αὐτά), ὧν τὸ ἓν ἐν Τίρυνθι πλησίον τῆς τότε πρωτευούσης τοῦ κράτους, τοῦ Ναυπλίου. Τοῦτο μετεβλήθη νῦν εἰς ἀγροτικὰς φυλακάς. Τ. Ε. Ε.

Τιρχάκα, ἢ ***Ταχάρκα***, ἢ ***Ταχρακά*** Βασιλεὺς τῆς Αἰθιοπίας, καταλαβὼν τὴν Αἴγυπτον καὶ βασιλεύσας ἐπὶ 28 ἔτη (693—665 π. Χ.) (βλ. λ. ***Αἴγυπτος*** τ. Β' σ. 574 α').

Τίρων (Tiro), ***Μᾶρκος Τύλλιος***. Λατῖνος συγγραφεὺς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ἀπελεύθερος τοῦ Κικέρωνος, ἐγένετο γραμματεὺς καὶ στενὸς τοῦ ῥήτορος φίλος, φέρεται δὲ ὡς ἐπινοήσας τὴν στενογραφίαν τῶν ἀρχαίων (βλ. *τιρωνιανὰ σημεῖα*). Ἔγραψε τὴν παρὰ πλείστων μνημονευομένην γραμματικὴν πραγματείαν «Πανδέκται» (Pandectae), ἑτέραν «De usu atque ratione linguae latinae», βιογραφίαν τοῦ Κικέρωνος καὶ συναγωγὴν τῶν εὐφυολογιῶν αὐτοῦ («De jocis» ἢ «Liber jocualis»). Ἐξέδωκε τοὺς λόγους τοῦ Κικέρωνος, συνέλεξε δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του ἁπάσας τὰς ἐπιστολάς του. —Π.

τιρωνιανὰ ***σημεῖα*** (notae tironianae). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται εἶδος συμβατικῆς γραφῆς, ἐκ συντετμημένων ἢ ἄλλως τροποποιημένων κεφαλαίων ψηφίων τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου, ἥτις ἀπετέλεσεν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας τὸ κατ' ἐξοχὴν ταχυγραφικὸν σύστημα τῆς Δύσεως. Βάσις αὐτῆς εἶναι 900 σημεῖα ἐπινοηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἐννίου (πρὸς γραπτὴν παρακολούθησιν τῶν δικανικῶν ἀγορεύσεων καὶ συζητήσεων), συλλεγέντα δὲ καὶ τελειοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Μάρκου Τυλλίου Τίρωνος ἢ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος τῇ βοηθείᾳ τοῦ Τίρωνος. Μετὰ τοῦτον τὸ σύστημα ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Οὐϊσπανίου, τοῦ Φιλαργύρου καὶ τοῦ Ἀκουΐλα. Ὁ Σενέκας ηὔξησε τὰ σημεῖα εἰς 5000. Κατὰ τοὺς καρολιγγείους χρόνους τὸ σύστημα περιελάμβανε πλέον περὶ τὰ ὀκτακισχίλια. Τὰ τιρωνιανὰ σημεῖα ἐμελέτησεν εἰδικῶς ὁ Γουλιέλμος Schmitz ἐν τοῖς «Commentarii notarum tironianarum» (1893). —Π.

τὶς (ἀρσ. καὶ θηλ.), *τὶ* (οὐδ.), γεν. *τινὸς* (καθ' ὅλας τὰς δισυλλάβους πτώσεις ὀξύτονος, ἐγκλίνεται δὲ κατὰ πάσας τὰς πτώσεις)· ἀντων. ἀόριστος, κάποιος, ἕνας: «ἄνθρωπός τις», «ἔμποροί τινες», «τινὲς τῶν στρατιωτῶν», «κυρίαι τινές»· || «μέχρι τινὸς» ἐνν. ὁρίου ἢ χρόνου: «θὰ σὲ περιμένω μέχρι τινός»· || ὡς προσδιορισμὸς οὐσιαστικοῦ ἢ ἐπιθέτου κολάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ προσδιοριζομένου: «ἀριθμός τις στρατιωτῶν» μικρὸς ἀριθμός, «ὀλίγοι τινές», «ὀλίγον τι», «παρέχει βοήθειάν τινα, — ποσόν τι», «διά τινος τρόπου», «ἔν τινι μέτρῳ», «τοιαῦτά τινα εἶπεν» || σημαίνει εὐτελισμόν, ὅταν ἰδίᾳ ἀναφέρεται εἰς γνωστὸν πρόσωπον: «ῥήτωρ τις τῆς βουλῆς», «ἔμπορός τις», «ἰατρός τις», «αὐθάδης τις νεανίας»· || δημοτ. *τινὰς* (βλ. λ.) καὶ τὸ οὐδ. *τὶ* εἰς φράσεις τινάς: «κάθε τι» ἕκαστον πρᾶγμα: «κάθε τι ποῦ βλέπει, θέλει νὰ τὸ πάρῃ»· *κἄτι* (ἐκ τοῦ κἄν τι) ἢ *κάτι τι*: «μοῦ 'δωσε —, μοῦ εἶπε κάτι», «ἔχω κάτι νὰ σοῦ πῶ».

τίς (ἀρσ. καὶ θηλ.), *τί* (οὐδ.), γεν. *τίνος* (παροξύτονος καθ' ὅλας τὰς δισυλλάβους πτώσεις)· ἀντωνυμ. ἐρωτημ. ποῖος: «τίς ἀγορεύειν βούλεται;», (ἀρχ.) «τίς λέγει ταῦτα;»· || εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς *ποῖος* καὶ μόνον εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἑνικοῦ εἶναι συνήθης: «τίνος εἶναι ταῦτα;», «ἕνεκα τίνος λόγου ἐχολώθη;»· || τὸ οὐδ. *τὶ* εἰς τὴν ὀνομ. καὶ αἰτ. τοῦ ἑνικοῦ σύνηθες ἀπὸ τῆς ἀρχαίας μέχρι καὶ τῆς δημοτικῆς: «τί θέλεις, τί ζητεῖς;», «τί συμβαίνει;», «ἐρώτησέ τον τί θέλει», «πρόσεξε τὶ θὰ σοῦ εἰπῶ»· || ἀντὶ τοῦ ποίου εἴδους, ποίας λογῆς: «δὲν ἠξεύρω τί ἄνθρωπος εἶναι», «τί ὕφασμα εἶν' αὐτὸ ποῦ πῆρες;»· || καὶ μετὰ τῆς γενικῆς *εἴδους* ἢ *λογῆς*: «τί εἴδους —, τί λογῆς ἄνθρωπος εἶναι»· || καθόλου, ἀντὶ τοῦ *ποῖο* ἐπὶ ἑνικ καὶ πληθ. «μὲ τί μοῦτρα θὰ παρουσιασθῇς;»· || φρ. «τίς ἡ ἀνάγκη» καὶ δημοτικώτερον «τί ἀνάγκη» διὰ ποίαν ἀνάγκην, διὰ ποῖον λόγον: «τίς ἡ ἀνάγκη νὰ φύγῃ;», «τί ἀνάγκη νά 'ρθῃ;» || φρ. «τί ἀνάγκη τὸν ἔχω;» οὐδεμίαν ἐξάρτησιν ἔχω ἀπὸ αὐτόν· || φρ. «τί τὸ ὄφελος;» οὐδὲν ὄφελος, οὐδεμία ὠφέλεια: «τόσα ἔξοδα ἐκάμαμε, τί τὸ ὄφελος;» || ἀντὶ τοῦ *διατί*, διὰ ποῖον λόγον: «τί γελᾷς;», «τί κλαίς;», «τί κάθεσαι καὶ βλέπεις;»· || ἀντὶ τοῦ *διότι* συνήθως εἰς ᾄσματα: «ξύπνα, τὶ μᾶς βρῆκε ἡ αὐγή»· || πρὸς τί, διὰ ποῖον λόγον, πρὸς ποῖον σκοπόν: «πρὸς τί ὅλη αὐτὴ ἡ διαμάχη;» || ἐπὶ θαυμασμοῦ, πόσον: «τί ὡραῖος, τί εὐγενὴς ἄνθρωπος!» || πόσον μεγάλος, πόσον καλός! κτλ. «τί ἐμορφιὰ ποῦ τὴν ἔχει!», «τί τύχη ποῦ ἔχει!», «τί καλὸς ποῦ εἶναι!»· || φρ. «τί μὲ τοῦτο;». ἢ «τί μ' αὐτό;» τί σημαίνει αὐτό, τί ἀποτέλεσμα θὰ ἔχῃ τοῦτο· ὁμοίως «τί κι' ἂν φύγῃ;», «τί κι' ἂν φωνάζῃ;».

Τὶς (Thiess), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς λογοτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1890. Ἔγραψε τὰ μυθιστορήματα: «Ὁ θάνατος τοῦ Φάλερν», «Οἱ καταραμένοι», «Ἀγγελικὴ τὲν Σβάαρτ», «Ὁ ὁλοζώντανος», «Ἡ πύλη τοῦ κόσμου», «Ἀποχαιρετισμὸς ἀπὸ τὸν παράδεισον», «Θῦμα τῆς γυναίκας», τὰ διηγήματα: «Πόλεμος μὲ τὸν ἄγγελο», «Τρελλοί», «Ἕνας παράξενος γάμος», τὰ δοκίμια: «Ἡ ὄψις τοῦ αἰῶνος», «Ἀγωγὴ πρὸς ἐλευθερίαν» κ. ἄ. Λ. Κ.

Τίσα (Tisza, γερμαν. Theiss) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Οὐγγαρίας, ὁ μέγιστος παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως ἐν τῇ μεγάλῃ οὐγγρικῇ πεδιάδι, μήκους 977 χλμ. Πηγάζων ἐκ τῶν δασῶν τῶν Καρπαθίων σημειοῖ μέχρι Κὸπ τὰ σύνορα μεταξὺ Τσεχοσλοβακίας καὶ Οὐγγαρίας, καὶ ἀφοῦ διέλθῃ κάτωθεν τοῦ Σεγκεντίν, πρὸς τὴν Νοτιοσλαυΐαν, ἐπανέρχεται εἰς τὸν Δούναβιν, παρὰ τὸ Τίτελ. Ἀρδεύει ἔκτασιν 153.200 τ. χλμ. Κυριώτεροι παραπόταμοι ἐξ ἀριστερῶν οἱ *Βίζο, Σάμος, Κορός, Βέγκας*, ἐκ δεξιῶν *Μπόντρογκ, Σαγιο, Ἐρλαου*. Εἶναι πλωτὸς εἰς ἀτμόπλοια ἐπὶ μήκους 461 χλμ., συνδέεται δὲ μετὰ τοῦ Δουνάβεως διὰ τῆς διώρυγος τοῦ βασιλέως Πέτρου, καὶ μετὰ τοῦ Τεμεσβὰρ διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Βέγκα. Εἶναι ἰχθυοβριθής, παρὰ τὰς ἑλώδεις δὲ ὄχθας αὐτοῦ διαιτῶνται πλήθη ὑδροβίων πτηνῶν. Θ. Κ.

Τίσα (Tisza). —1) ***Κάλμαν, φὸν Μποροσζένο***. Οὖγγρος πολιτικὸς (1830—1902) Διετέλεσε βουλευτὴς ἐν τῇ διαίτῃ τῷ 1859, ἀρχηγὸς κόμματος τῷ 1861, καὶ μετά τινα ἔτη τοῦ ἀριστεροῦ κέντρου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1875 τοῦ ἡνωμένου κόμματος τῶν φιλελευθέρων, καὶ ἔκτοτε πρωθυπουργὸς μέχρι τοῦ 1890, ἀναλαβὼν ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ περιόδους καὶ τὰ ὑπουργεῖα Οἰκονομικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν. Ἐπεδίωξε τὴν παγίωσιν τοῦ δυαδικοῦ μοναρχικοῦ συστήματος, τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς οὐγγρικῆς ἐθνότητος ἀπέναντι τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ μειονοτήτων. —2) ***Στέφανος***. Οὖγγρος πολιτικὸς (1861 — 1918), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῆς αὐστροουγγρικῆς συμφωνίας τοῦ 1867, ἐφ' ἧς ἐβασίσθη ἡ πολιτειακὴ ὀργάνωσις τῆς δυαδικῆς μοναρχίας, ὀπαδὸς δὲ τῆς πολιτικῆς τῆς κοινότητος τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, καταπολέμησεν ἐν τῇ βουλῇ ἀπὸ τοῦ 1886 τὴν ἀντιδραστικὴν ἀντιπολιτευσιν, τὴν ἐπιζητοῦσαν μείζονα πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν διὰ τὴν Οὐγγαρίαν. Γενόμενος πρωθυπουργὸς τῷ 1903, ἐπεζήτησε καὶ διὰ διοικητικῶν καὶ νομοθετικῶν μέτρων τὴν περιστολὴν τῆς τοιαύτης ἀντιδράσεως. Ἀλλὰ τὸ δυσμενὲς ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργηθεισῶν τῷ 1905 ἐκλογῶν ἠνάγκασεν αὐτὸν εἰς παραίτησιν. Ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει ἐξηκολούθησε ζωηρῶς ὑποστηρίζων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, κατεπολέμησε τὴν πρότασιν περὶ καθιερώσεως τῆς μυστικῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἐν Οὐγγαρίᾳ, καὶ τῷ 1910 συνέπραξεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τοῦ ὁποίου ἠγωνίσθη καὶ διὰ τῆς ἐκδοθείσης τῷ 1911 ἐφημερίδος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Magyar Figeylö». Γενόμενος τῷ 1912 πρόεδρος τῆς βουλῆς, μετερρύθμισε τὸν κανονισμὸν τοῦ σώματος πρὸς παρεμπόδισιν τῆς κωλυσιεργίας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐνέργεια, θεωρηθεῖσα ὡς κατάργησις τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου καὶ ἔμμεσος περιορισμὸς τῶν κοινοβουλευτικῶν δικαιωμάτων, προεκάλεσε δεινὴν κατ' αὐτοῦ λαϊκὴν ἐξέγερσιν, ἥτις ἀπέληξεν εἰς ἀνεπιτυχῆ κατ' αὐτοῦ δολοφονικὴν ἀπόπειραν. Τῷ 1913 ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν πρωθυπουργίαν καὶ ἀπέκτησε τοιοῦτον διεθνὲς κῦρος, ὥστε συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν πολιτικῶν τῶν ἰθυνόντων τὰς τύχας τοῦ κόσμου. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἰργάσθη διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ἀλλὰ τῷ 1917, ἕνεκα διαφωνιῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Τῷ 1918, ὁμιλῶν εἰς τὴν βουλήν, πρὸ τῆς ἀνακωχῆς, ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ ὅτι ὁ πόλεμος εἶχεν ἀπολεσθῇ. Ἐδολοφονήθη ὑπὸ πολιτικοῦ ἀντιπάλου τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918. Ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως εὐνοούμενος τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Τὰ «Ἅπαντα» αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀλληλογραφία, ἐξεδόθησαν τῷ 1928 εἰς 2 τόμους. Θ. Κ.

Τισαγόρας. Ἕλλην πλάστης τῶν μεταλεξανδρινῶν πιθανῶς χρόνων. Ἀναφέρεται καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ὡς ὁ τεχνίτης τοῦ ἐκ σιδήρου θαυμασίου συμπλέγματος τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Λερναίας ὕδρας, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Διόνυσον ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Δελφῶν. Β. Δ. Θ.

Τισαία **ἄκρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον θεσσαλικὸν τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας, ἀπόληξις τοῦ Τισαίου ὄρους (*Πολυβ.* Α', 42. *Ἀππιαν.* Μιθριδ. 35). Μακρὰ καὶ προέχουσα, φέρεται σχηματίζουσα καὶ λιμένα, ὃν Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς (64) ὀνομάζει *Ἴσα*. Κατὰ Ν. Γεωργιάδην, Θετταλομάγνητα (Θεσσαλία 171) εἶναι ἡ ποτὲ χερσονησίς, νησὶς δὲ ἤδη, *Ἀλατᾶς*, τοῦ λιμένος ταυτιζομένου πρὸς τὸν σύγχρονον *Βαθὺ ὕδι*. Κατ' ἄλλους ἡ ἄκρα εἶναι ἢ ἡ σύγχρονος *Μαραθιᾶς*, ἢ ἡ σύγχρονος *Γραχηλας*, ἀμφότεραι ἄκραι τοῦ λιμένος Τρικέρων. Σ. Ε. Λ.

Τισαῖον *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νοτίου σκέλους τῆς χερσονήσου Μαγνησίας (Θεσσαλίας) καὶ πρὸς Α. τοῦ χωρίου Τρίκερι (νῦν Μπαρδζόγια, 730 μ. ὕψ.). Ι. Σ. Σ.

Τισαμενὸς *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ὀρέστου καὶ τῆς Ἑρμιόνης, θυγατρὸς τοῦ Μενελάου. Ἐβασίλευε κληρονομικῷ δικαιώματι ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς τῶν Μυκηνῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ Ἄργους, ὅτε ἔγινεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν (ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων) Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατίσχυσε τῶν ἐπιδρομέων καὶ ἐφόνευσε τὸν ἀρχηγόν των Ἡρακλείδην Ἀριστόμαχον, βραδύτερον ὅμως ἡττήθη ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστομάχου (Τημένου, Κρεσφόντου καὶ Ἀριστοδήμου) καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν συναφθεῖσαν πρὸς αὐτοὺς μάχην (*Ἀπολλ.* II. 8. 2).

—2) Υἱὸς τοῦ Θερσάνδρου τοῦ υἱοῦ τοῦ Πολυνείκους, καὶ τῆς Δημωνάσσης, θυγατρὸς τοῦ Ἀμφιαράου, καὶ πάππος τοῦ οἰκιστοῦ τῆς ὁμωνύμου του νήσου Θήρα. Ἐβασίλευσεν ἐν Θήβαις μέχρι τοῦ θανάτου του (*Παυσ.* IX 5. 15). ΚΑΨ.

— **Τισαμενός**. —1) Περίφημος μάντις ἐκ Πύλου τῆς Ἠλείας. Λαβὼν παρὰ τῆς Πυθίας χρησμὸν ὅτι θὰ ἐνίκα εἰς πέντε πολεμικοὺς ἀγῶνας, ἐγένετο κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους εὐχαρίστως δεκτὸς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς «λεωσφέτερος», ἤτοι πολίτης Σπαρτιάτης, καὶ μετεβίβασεν οὕτω εἰς τὴν Σπάρτην τὰς ὑπὸ τοῦ θείου ἐπιφυλαχθείσας αὐτῷ νίκας. Τῷ ὄντι δὲ οἱ Σπαρτιᾶται πέντε ἀγῶνας ἐνίκησαν: τὸν ἐν Πλαταιαῖς (479 π. Χ) κατὰ τῶν Περσῶν, τὸν ἐν Τεγέᾳ κατὰ Τεγεατῶν καὶ Ἀργείων, τὸν ἐν Διπαίᾳ πρὸς πάντας τοὺς Ἀρκάδας πλὴν Μαντινέων, τὸν ἐν Ἰθώμῃ τῆς Μεσσηνίας κατὰ τῶν ἀποστατησάντων Μεσσηνίων, καὶ τὸν ἐν Τανάγρᾳ (457 π. Χ.) κατὰ Ἀθηναίων καὶ Ἀργείων (*Ἡροδ.* IX. 35 καὶ *Παυσ.* III. 11, 5—8). —2) Ἀθηναῖος πολιτικός, υἱὸς τοῦ Μηχανίωνος. Οὗτος κατὰ τὸ 404—403 π. Χ. εἰσήγαγεν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων πρότασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπανῆλθον εἰς πλήρη ἰσχὺν οἱ ἀρχαῖοι νόμοι τοῦ Σόλωνος καὶ τὰ

Digitized by Google

ἐπ' αὐτοῦ εἰσαχθέντα μέτρα καὶ σταθμά, ὡς καὶ οἱ θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος, μέχρι τῆς συμπληρώσεώς των διὰ νόμων ἀνταποκρινομένων πρὸς τὰς νέας ἀνάγκας ὑπὸ τῶν διορισθέντων κατὰ τὴν αὐτὴν πρότασιν 500 νομοθετῶν. Ἡ προκληθεῖσα ἐκ τῆς προτάσεως ταύτης ἐπιθεώρησις τῆς νομοθεσίας τῶν Ἀθηναίων καὶ μεταρρύθμισις ταύτης, γενομένη ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος, ἀπέβη εὐεργετικωτάτη διὰ τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν. —3) Τραχίνιος. Οὗτος ὡς πρεσβευτὴς τῶν Τραχινίων εἰς Σπάρτην μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Δωριέων ἀποσταλέντος συμπρεσβευτοῦ του ἐπέτυχον παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν νὰ κτίσουν οὗτοι τὴν ὀχυρὰν ἐν Τραχινίᾳ Ἡράκλειαν, ὡς προπύργιον κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν των Οἰταίων. ΚΑΨ

Τίσανδρος *(Μυθολ.)*. Υἱὸς τοῦ Ἰάσωνος καὶ τῆς Μηδείας, γεννηθεὶς ἐν Κορίνθῳ (*Διοδ. Σικελ.* IV, 54). Α. Θ. Σ

— **Τίσανδρος.** Αἰτωλὸς ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ἀποδωτῶν, ἀποσταλεὶς μετὰ τοῦ Τολόφου τοῦ Ὀφιονέως καὶ Βοριάδου τοῦ Εὐρυτᾶνος πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, τῷ 426 π. Χ., ὅπως ζητήσωσι τὴν βοήθειαν αὐτῶν, ὅτε ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης ἐπεχείρησε τὴν πρὸς καθυπόταξιν τῶν Αἰτωλῶν ἐκστρατείαν τῆς Ναυπάκτου (*Θουκ.* III, 100). Α. Θ. Σ.

— **Τίσανδρος.** Ἕλλην χαλκοπλάστης τοῦ τέλους τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἀναφέρεται ὡς πλάστης 12 ἀνδριάντων, στρατηγῶν καὶ ναυάρχων, Σπαρτιατῶν καὶ συμμάχων, ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος ὑπὸ τὸν Λύσανδρον εἰς τὴν παρὰ τοὺς Αἰγὸς Ποταμοὺς νίκην τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ ἀνδριάντες οὗτοι ἀπετέλουν μέρος συμπλέγματος 38 ἀγαλμάτων θεῶν καὶ θνητῶν, τὸ ὁποῖον οἱ Σπαρτιᾶται ἀνέθεσαν ἐν Δελφοῖς μετὰ τὴν ναυμαχίαν. Ἐν μέσῳ τῶν θεῶν: Διός, Ἀπόλλωνος, Ἀρτέμιδος καὶ Διοσκούρων, παρίστατο ὁ Λύσανδρος στεφανούμενος ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ὄπισθεν δ' αὐτοῦ συνωθοῦντο οἱ στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι, ἐξ ὧν δώδεκα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Τισάνδρου. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἀπωλέσθησαν, διεσώθησαν ὅμως αἱ ἐνυπόγραφοι βάσεις αὐτῶν. Β. Δ. Θ.

Τισιανέλλο (Tizianello). Διάσημος Ἰταλὸς ζωγράφος, συγγενὴς καὶ μαθητὴς τοῦ Τισιανοῦ (βλ. λ. *Βετσέλλι* Τισιανός).

Τισιανὸς *Βετσέλλιο* (Tiziano Vecellio, λατιν. Titianus) Ἰταλὸς ζωγράφος, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου, ἀρχηγὸς τῆς περιφήμου βενετικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς ἐν Πιέβε ντὲ Καντόρε τῶν Ἄλπεων τῆς Φριούλης τῷ 1477 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1576. Κατήγετο ἐκ παλαιᾶς ὀρεσιβίου οἰκογενείας στρατιωτικῶν, ἦτο δὲ ἄνθρωπος ἀκάμπτου χαρακτῆρος καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως. Εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν ὡδηγήθη εἰς Βενετίαν καὶ εἰσήχθη κατ' ἀρχὰς πρὸς μαθητείαν παρὰ τῷ Σεβαστιανῷ Τζουκκάτο, καλλιτέχνῃ μωσαϊκῶν, καὶ βραδύτερον εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Τζιοβάννι Μπελλίνι, ὅπου ἔσχεν ὡς συμμαθητάς τούς: Τζιόρτζιο ντὲ Καστελφράνκο ἢ Τζιορτζιόνε, Πάλμα ντὲ Σερινάλτα Λ. Λόττο καὶ Σεβαστιανὸν Λουτσιάνι. Ἐκ τοῦ κύκλου δὲ τούτου τῶν νεαρῶν καλλιτεχνῶν προῆλθε τὸ μεταρρυθμίσαν καὶ διαμορφῶσαν τὴν τεχνοτροπίαν τῆς βενετικῆς σχολῆς κίνημα. Τὰς πρώτας ἐπιτυχίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς πεντάδος ἐσημείωσεν ὁ Τζιορτζιόνε, ὅστις καὶ ἐπεβλήθη ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἄλλων. Τοῦτον ἀποθανόντα εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, τῷ 1511, διεδέχθη ὁ Τισιανός, ὅστις καὶ ἀνέλαβε νὰ ἀποπερατώσῃ τὰ ἡμιτελῆ ἔργα του. Μετὰ τετραετίαν διεδέχθη καὶ τὸν ἀποθανόντα διδάσκαλόν του Τζιοβάννι Μπελλίνι, ἐπεφορτίσθη δὲ τότε ὑπὸ τῆς βενετικῆς δημοκρατίας νὰ ἀποπερατώσῃ καὶ αὐτοῦ τὰ ἡμιτελῆ ἔργα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ φήμη τοῦ Τισιανοῦ, ὡς μεγάλου καλλιτέχνου, διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν, πάντες δ' οἱ Βενετοὶ ζωγράφοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἔχωσιν αὐτὸν ὡς πρότυπον.

Τὰ πρῶτα νεανικὰ ἔργα τοῦ Τισιανοῦ διὰ τῶν ὁποίων οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ, δυσκόλως δύνανται νὰ καθορισθῶσι. Πιθανώτερα ἐξ αὐτῶν θεωροῦνται τρεῖς νωπογραφίαι τῆς Παδούης, ἐκτελεσθεῖσαι τῷ 1511, φέρουσαι τοὺς τίτλους: «Θανάτωσις γυναικὸς ὑπὸ τοῦ συζύγου της», «Παιδίον ἐπιβεβαιοῦν τὴν ἀθῳότητα τῆς μητρός του» καὶ «Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος θεραπεύων νεαρὸν τραυματίαν». Τὰ ἔργα ταῦτα μαρτυροῦσι ζωηρὰν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Τζιορτζιόνε, ὅστις ὑπῆρξε τρόπον τινὰ δεύτερος διδάσκαλος τοῦ Τισιανοῦ. Ἡ διακοσμητικὴ ὅμως νωπογραφία δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ καλλιτέχνου, ὅστις προετίμα τὴν ἐπὶ τοῦ τρίποδος ἐκτελουμένην ἀκριβῆ καὶ προσεκτικὴν ἐργασίαν. Διὰ τοῦτο δὲ μόλις μίαν ἢ δύο φορὰς ἀπαντῶμεν αὐτὸν βραδύτερον ἐργαζόμενον τοιχογραφίας, ἐν αἷς διακρίνεται ὁ περίφημος «Ἅγιος Χριστόφορος» τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου τῆς Βενετίας. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ καλλιτεχνικοῦ του σταδίου ὁ Τισιανὸς ἐμελέτησε τὸ ἔργον τῶν μεγαλυτέρων καλλιτεχνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, διελθόντος ἐκ Βενετίας τῷ 1500, τοῦ Ἀλβέρτου Ντύρερ τῷ 1506, τοῦ Φρὰ Βαρθολομαίου τῷ 1508 καὶ βραδύτερον, ταξιδεύσας εἰς Μάντουαν καὶ Πάρμαν, περὶ τὸ 1529, τοῦ Μαντένια, Τζούλιο Ρομάνο, Κορρέτζιο καὶ Μιχαὴλ-Ἀγγέλου, οὕτω δὲ ἐμυήθη εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀναγέννησιν τῆς Φλωρεντίας, Ρώμης καὶ Λομβαρδίας. Τὰ μέχρι τῆς περιόδου τοῦ 1516 φορητὰ ἔργα τοῦ Τισιανοῦ εἶναι διάφοροι Παναγίαι, μόναι ἢ ἐν μέσῳ ἄλλων ἁγίων, ἀποκείμεναι σήμερον εἰς τὰ μουσεῖα Λονδίνου, Βιέννης, Μαδρίτης, Δρέσδης, Φλωρεντίας καὶ Παρισίων, θαυμαζόμεναι δὲ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς μορφῆς, τὴν ἁπλότητα καὶ τὸ ρωμαλέον, ἀλλὰ συγχρόνως λεπτοφυὲς καὶ καλλίγραμμον σῶμά των. Χαριέσταται ἐπίσης εἶναι αἱ γελασταὶ μορφαὶ τῶν εἰς τοὺς πίνακας τούτους εἰκονιζομένων παιδίων. Ἄλλοι ἁγιογραφικοὶ πίνακές του εἶναι: «Ὁ ἅγιος Μᾶρκος μεταξὺ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ καὶ τοῦ ἁγίου Δαμιανοῦ», «Ὁ ἅγιος Σεβαστιανὸς καὶ ὁ ἅγιος Ρόκκος» (ἀμφότεροι ἐν τῷ ναῷ τῆς Σάντα Μαρία ντέλλα Σαλοῦτε τῆς Βενετίας), «Ὁ Χριστὸς μὲ τὸ δηνάριον» (μουσεῖον τῆς Δρέσδης), «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος», «Ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ», «Ὁ θρίαμβος τῆς πίστεως» κ. ἄ., εἰς τοὺς ὁποίους εἰκόνισε πρῶτον τὴν καλοκάγαθον καὶ εὐγενικὴν μορφὴν τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἀπετέλεσεν ἔκτοτε ἓν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς Βενετικῆς σχολῆς. Ἄρισται ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ ειδυλλιακαὶ σκηναί «Αἱ τρεῖς ἡλικίαι» (συλλογὴ Ellesmere ἐν Λονδίνῳ) καὶ «Δύο γυναῖκες παρὰ τὴν πηγὴν» (βίλλα Μποργκέζε ἐν Ρώμῃ), ἔργον γνωστὸν κυρίως ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἁγνὸς καὶ βέβηλος ἔρως», θεωρούμενον ὡς μία τῶν ἀρίστων ἀλληγορικῶν συνθέσεων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ μὲν συμβολίζουσα τὸν ἁγνὸν ἔρωτα γυνή, ἐνδεδυμένη καὶ ἀνθοστόλιστος, κάθηται ρεμβώδης εἰς τὸ ἄκρον πηγῆς, ἡ δ' ἑτέρα (ὁ βέβηλος ἔρως) γυμνή, μὲ ἐκτάκτως ὡραίαν μορφὴν καὶ εὔγραμμον σῶμα, κάθηται εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς πηγῆς, ἔχουσα τὸ βλέμμα της ἐστραμμένον πρὸς τὴν πρώτην.

Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς καλλιτεχνικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Τισιανοῦ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ 1516 μέχρι περίπου τοῦ 1530, ὅτε προσελήφθη οὗτος ὡς ἐπίσημος ζωγράφος τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Κουίντου. Κατ' αὐτὴν ὁ καλλιτέχνης, ὥριμος ἤδη τὴν ἡλικίαν, παρήγαγεν ἔργα τεχνικῶς ἀρτιώτερα, μὲ θέματα θρησκευτικά, ἱστορικά, μυθολογικά, προσωπογραφικὰ καὶ τοπιογραφικά, ἕκαστος δὲ τῶν πινάκων του ἀποτελεῖ καὶ νέαν κλασσικὴν εἰς τὸ εἶδός της δημιουργίαν. Τῷ 1518 ἐζωγράφησε τὴν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν τεχνῶν τῆς Βενετίας «Ἀνάληψιν», ἥτις συναγωνίζεται, ὡς πρὸς τὴν ἐκφραστικὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν κινήσεων, τὸ σχέδιον τοῦ Φρὰ Μπαρτολομέο καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ἀποτελοῦσα συγχρόνως πρωτοφανῆ εἰς πλοῦτον σύνθεσιν χρωμάτων. Τῷ 1520 εἰργάσθη τοὺς ἐν San Domenico τοῦ Ἀγκῶνος πίνακας: «Ἡ Παρθένος», «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος», «Ὁ ἅγιος Βλάσιος» καὶ «Ὁ δωρητής». τῷ 1522 τὴν ἐν Santi Nazzaro e Celso τῆς Βρεσκίας «Ἀνάληψιν», τὴν «Ἀνάστασιν», τὸν «Ἅγιον Γεώργιον» καὶ τὸν «Ἅγιον Σεβαστιανὸν» καὶ τῷ 1523 τὴν ἐν San Nicolo τῆς Βενετίας «Παρθένον ἐν δόξῃ, ἐν μέσῳ 6 ἁγίων». Τέλος τῷ 1526 καὶ τῷ 1530 συνέθεσε δύο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων του πινάκων, τὴν «Παρθένον τοῦ Πιζάρο», ἐνθρονισμένην ὑπεράνω μεγαλοπρεποῦς αὐλῆς στρατιωτῶν, ναυτῶν, πατρικίων, παιδίων, καὶ τὸ «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πέτρου», οὗτινος, καταστραφέντος τῷ 1867, σῴζεται καλὸν ἀντίγραφον ἐν τῇ σχολῇ Καλῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἐχρησίμευσεν ἐπὶ αἰῶνας ὡς πρότυπον ὄχι μόνον εἰς τοὺς ζωγράφους δραματικῶν σκηνῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς τοπιογράφους. Ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν σκηνῶν ὁ Τισιανὸς ἐζωγράφησε κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην περίοδον καὶ λαμπροὺς πλαστικοὺς πίνακας μὲ μυθολογικὰ θέματα, ἐν οἷς: «Ἡ βακχεία» καὶ «Ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης» ἢ «Ὕμνος πρὸς τὴν γονιμότητα» (μουσεῖον Μαδρίτης), «Βάκχοι καὶ Ἀριάδνη» (Ἐθνικὴ πινακοθήκη τῶν Παρισίων), «Ἡ κατακεκλιμένη Ἀφροδίτη» (Δαρμστάτη), «Ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη» (Λονδῖνον), ἡ περίφημος «Φλόρα» (Οὐφφίτσι τῆς Φλωρεντίας) κ. ἄ., ἀποτελοῦντας ὑπερόχους ὕμνους πρὸς τὸ γυναικεῖον κάλλος. Ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γυναῖκα στὴν τουαλέττα της» (μουσεῖον Λούβρου) πίναξ ὑποτίθεται ὅτι εἰκονίζει τὴν Λάουρα Ντιάντι, εὐνοουμένην τοῦ ὑποστηρικτοῦ του δουκὸς τῆς Φερράρας. Τέλος κυριώτεραι προσωπογραφίαι τῆς περιόδου εἶναι τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ Ἔστε, τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρας, τῶν δογῶν Ἀντ. Γκριμάνι καὶ Α. Γκρίττι κ. ἄ.

Ἡ τρίτη περίοδος τῆς καλλιτεχνικῆς δράσεως τοῦ Τισιανοῦ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ 1530 μέχρι τοῦ 1545, ὅτε οὗτος ἐπεχείρησε τὸ μόνον μακροχρόνιον ταξίδιον, μεταβὰς εἰς Ρώμην. Τὴν ἐποχὴν ταύτην χαρακτηρίζει μεγάλη παραγωγικότης τοῦ καλλιτέχνου, ὅστις διάσημος ἤδη καθ' ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, ἔτυχε τῆς προστασίας τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Κουίντου, τοῦ δουκὸς τοῦ Οὐρμπίνο, τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Γ' καὶ πολλῶν ἄλλων προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς του. Ἔσχε τότε στενοὺς φίλους τὸν περίφημον Ἀρετῖνον καὶ τὸν Σανσοβίνο, μεθ' ὧν ἀπετέλεσε τὴν ἀποκληθεῖσαν «Βενετικὴν τριανδρίαν». Οἱ πίνακές του καθίστανται διακοσμητικώτεροι καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένοι, περιλαμβάνουσι δὲ μεγαλύτερον πλῆθος προσώπων καὶ ἔχουσιν ἐντονώτερον δραματικὸν περιεχόμενον. Ἡ τερματισθεῖσα τῷ 1537 «Μάχη τοῦ Καντόρε» τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου τῆς Βενετίας, ἥτις διασῴζεται σήμερον μόνον ἐπὶ μιᾶς χαλκογραφίας, διότι τὸ πρωτότυπον κατεστράφη κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1577, ἀπετέλεσε κλασσικὸν πρότυπον, ὅπερ ἐμιμήθησαν ὁ Τιντορέττο καὶ πάντες σχεδὸν οἱ μεταγενέστεροι ζωγράφοι μαχῶν. Ἀληθῆ θαύματα πρωτοτυπίας ἀποτελοῦσιν ἐπίσης οἱ θρησκευτικοὶ πίνακες: «Τὰ εἰσόδια τῆς Παναγίας» (Ἀκαδημία τῆς Βενετίας), «Ὁ ἄγγελος καὶ ὁ Τωβίας» (San Marciliano τῆς Βενετίας), «Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος», «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ», «Κάϊν καὶ Ἄβελ», «Δαυῒδ καὶ Γολιάθ» (ἅπαντα ἐν τῇ Santa Maria della Salute τῆς Βενετίας) κλπ. Πολυάριθμοι εἶναι, ἐξ ἄλλου, αἱ προσωπογραφίαι καὶ αἱ ὡραῖαι γυναικεῖαι μορφαί, τὰς ὁποίας ἐζωγράφησε τότε, ὡς εἶναι: «Ἡ Μαγδαληνή», «Ἡ κατακεκλιμένη Ἀφροδίτη», ἄριστον ἐκ πάντων τῶν γυμνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, «Ἡ ὡραία τοῦ Τισιανοῦ», τὰ περίφημα πορτραῖτα: «Ὁ Κάρολος Ε' μετὰ τοῦ κυνός του» (μουσεῖον τῆς Μαδρίτης), «Ὁ καρδινάλιος Ἱππόλυτος τῶν Μεδίκων», «Ὁ δοὺξ καὶ ἡ δούκισσα τοῦ Οὐρμπίνο», «Ὁ Ἀρετῖνος», «Ἡ Ἰσαβέλλα ντ' Ἔστε» κλπ.

Τῷ 1545 ὁ Τισιανὸς μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἐμελέτησε τὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερα μνημεῖα τῆς τέχνης, ἀκολούθως δὲ ἐπεσκέφθη ἐπανειλημμένως τὸ Ἄουγκσμπουργ ὡς ξένος τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Κουίντου καὶ τοῦ υἱοῦ του Φιλίππου Β'. Ἡ παραγωγικότης τοῦ γέροντος ἤδη Τισιανοῦ ἀντὶ νὰ μειοῦται φαίνεται μᾶλλον αὐξανομένη, ἐξέρχονται δὲ διαρκῶς ἐκ τῶν χειρῶν του ἁγιογραφίαι καὶ ἄλλαι διακοσμητικαὶ συνθέσεις, μαρτυροῦσαι μείζονα ὡριμότητα καὶ ἰσορροπίαν συνθέσεως. Ἡ «Ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Santa Maria della Salute), «Τὸ δεῖπνον εἰς Ἐμμαοὺς» (Λοῦβρον), «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου» (Βενετία), «Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ κήπῳ» (Ἐσκουριάλ), «Ἡ ἁγία Τριὰς» (μουσεῖον τῆς Μαδρίτης) κλπ., ἀποτελοῦσι τοὺς καλυτέρους θρησκευτικούς του πίνακας, ἐκ δὲ τῶν μυθολογικῶν «Ἡ Δανάη» (μουσεῖον Νεαπόλεως), «Ἀφροδίτη καὶ Ἔρως» (μουσεῖον Φλωρεντίας), «Ζεὺς καὶ Ἀντιόπη» (Λοῦβρον) καὶ πολυάριθμοι παραστάσεις τῆς Ἀφροδίτης μετὰ τοῦ Ἀδώνιδος, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀκταίωνος, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Καλλιστοῦς κλπ., ἐγκατεσπαρμένοι εἰς διάφορα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα. Αἱ προσωπογραφίαι τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου εἶναι αἱ ὡραιότεραι, διακρίνονται δὲ μεταξὺ αὐτῶν: «Ὁ πάπας Παῦλος Γ' καὶ οἱ ἀνεψιοί του» (μουσεῖον Νεαπόλεως), «Ὁ Κάρολος Κουίντος ἔφιππος» (μουσεῖον τῆς Μαδρίτης), «Ὁ Κάρολος Κουίντος πεζὸς» (μουσεῖον τοῦ Μονάχου), «Ὁ Φίλιππος Β'» (μουσεῖον τῆς Μαδρίτης), «Ὁ καγκελλάριος Γκράνβελ», «Ὁ καρδινάλιος Μπεκκαντέλλι» κλπ. Τῷ 1596 ὁ Τισιανὸς εἰς ἡλικίαν 99 ἐτῶν, ἐνῷ εἰργάζετο τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Pietà» πίνακα, προσεβλήθη ὑπὸ τῆς χολέρας καὶ ἀπέθανε (27 Αὐγούστου), ἐτάφη δ' ἐν τῷ ναῷ τῆς Santa Maria de Frari.

Ὁ Τισιανὸς ἀποτελεῖ μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης παράδειγμα μακροβιότητος, φιλεργίας καὶ ὑγιοῦς καλλιτεχνικῆς ἀντιλήψεως, τάσσεται δὲ εἰς τὴν χορείαν τῶν κορυφαίων ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐν οἷς ὁ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ὁ Ραφαήλ, ὁ Κορρέτζιο κλπ. Ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων καλλιτεχνῶν ὑπῆρξε μεγίστη, μεταξὺ δὲ τῶν ἐπιφανεστέρων μαθητῶν του καὶ μιμητῶν του καταλέγονται: ὁ Ρούμπενς, ὁ Βὰν Ντάϋκ, ὁ Τιντορέττο, ὁ Πουσσέν, ὁ Βαττώ, ὁ Βελάσκεθ, ὁ Μουρίλλο, ὁ Ρέμπραντ, ὁ Ρεϋνολντς, ὁ Ντελακρουά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Vasari*, Vie des peintres, sculpteurs et architectes. — *L. Dolce*, Dialogo della pittura, l'Aretino (Βενετία). *Ridolfi*, Le Meraviglie dell'arte (Βενετία 1648). — *Crowe* καὶ *Cavalcaselle*, Titian, his life and times (Λονδῖνον 1877, 2 τόμ.). — *Gronau*, Tizian (Βερολῖνον 1900). — *M. Hamel*, Titien (Παρίσιοι 1903). *G. Lafenestre*, La vie et l'œuvre de Titien (Παρίσιοι 1909). — *V. Basch*, Titien (Παρίσιοι 1918). — *L. Hourticq*, La jeunesse de Titien (Παρίσιοι 1909).
Χ. Δ.

Τισίας, ἢ *Τεισίας*. Περίφημος ἀρχαῖος ρητοροδιδάσκαλος ἐκ Συρακουσῶν, γεννηθεὶς περὶ τὸ 480 π. Χ. Ὁ Τισίας, εἰς ὃν ἀποδίδεται πλὴν ἄλλων καὶ ἡ εὕρεσις τῆς ἐντέχνου καὶ ἐπιτετηδευμένης ἀπαγγελίας, ὑπῆρξεν ὡς ρητοροδιδάσκαλος ἄμεσος διάδοχος τοῦ πρώτου τῆς ρητορικῆς διδασκάλου Κόρακος, ἔσχε δὲ πλείστους μαθητάς, διαπρέψαντας εἶτα ἐν τῇ ρητορικῇ, ὡς λ. χ. τὸν Λυσίαν, τὸν Ἰσοκράτην καὶ ἐκ τῶν πρώτων τὸν Γοργίαν, μεθ' οὗ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ὡς πρεσβευτὴς τῶν Λεοντίνων, ἵνα ζητήσῃ παρὰ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν κατὰ τῶν Συρακοσίων. Ἔγραψε: «Τέχνην ρητορικήν», ἐν ᾗ περιέλαβε τοὺς κανόνας τῆς διδασκαλίας τῆς ρητορικῆς καὶ πλὴν ἄλλων ἐξήταζεν ἐν ἐκτάσει καὶ περὶ τοῦ εἰκότος, ἤτοι τοῦ πιθανοῦ. Ἐν τῇ ρητορικῇ αὐτοῦ ὁ Τισίας εἶχε πολὺ τὸ σοφιστικόν, ὅπερ μάλιστα εἰσήγαγεν εἰς τὴν ρητορικὴν ἐν Ἀθήναις ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Γοργίας. Τὸ καθόλου

Digitized by Google

Τισιανοῦ: 1) Ὁ Κάρολος Κουῖντος ἔφιππος. [Πίναξ εὑρισκόμενος ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Πράντο τῆς Μαδρίτης.] 2) Ἡ Ἀνάληψις τῆς Θεοτόκου. [Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Μαρίας τῶν Φράρι τῆς Βενετίας.]

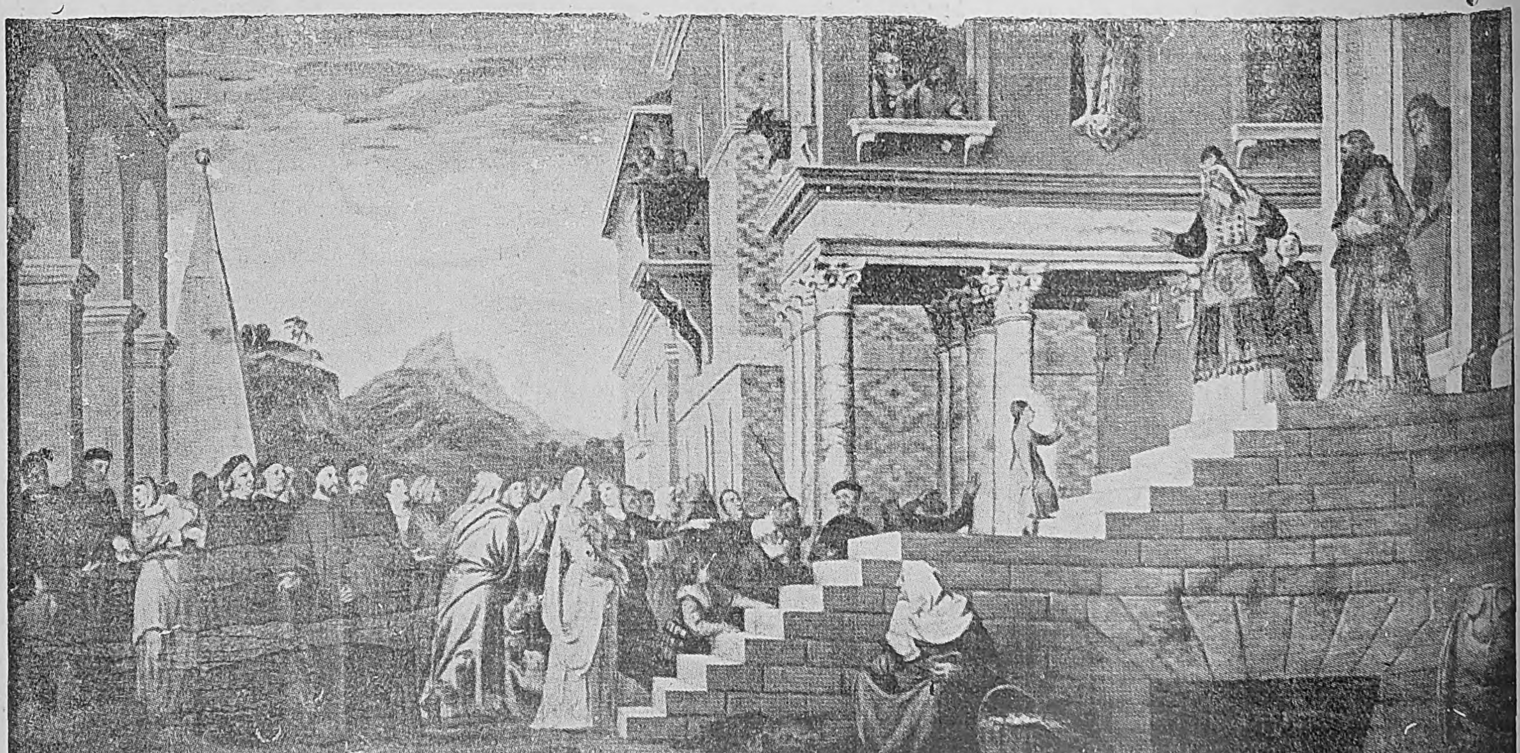

Τισιανοῦ: Τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. [Ἀκαδημία τῶν Καλῶν τεχνῶν, ἐν Βενετίᾳ.]

Digitized by Google

σοφιστικὸν τῆς τοῦ Τισίου ρητορικῆς κάλλιστα χαρακτηρίζει τὸ περὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Κόρακα ἀναφερόμενον γεγονός, καθ' ὃ ὑποσχομένου τοῦ Τισίου ὅτι θὰ ἀπέτινεν εἰς τὸν Κόρακα, ὡς διδάσκαλον αὐτοῦ, ὡρισμένον τινὰ μισθόν, ὅταν θὰ ἐνίκα τὴν πρώτην νίκην, ἐκμαθὼν τὴν τέχνην, ἀπέφευγε ν' ἀναλάβῃ δίκην τινὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤρισαν ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ μαθητής. Ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὅπου προσῆλθον, ὁ Τισίας σοφιστευόμενος ἠρνεῖτο ὁπωσδήποτε νὰ πληρώσῃ τὸν μισθὸν εἰς τὸν διδάσκαλον, ὅστις δι' ὁμοίων σοφισειῶν ὑπεστήριζε τὸ δίκαιον αὐτοῦ. Ὅθεν οἱ δικασταὶ ἀποβαλόντες ἀμφοτέρους ἀπὸ τοῦ δικαστηρίου ἐπεφώνησαν τὸ ἔκτοτε γνωστὸν καὶ δηκτικὸν λογοπαίγνιον: «ἐκ κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν». Ε. ΔΙ. Κ.

—**Τισίας** βλ. *Στησίχορος.*

Τισ ας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σαρματίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν Βασταρνικῶν ὀρέων ('Αν. Καρπάθιαι) συμβάλλει μετὰ ροῦν 977 χλμ. εἰς τὸν Δούναβιν, ἀπέναντι τῆς πόλεως 'Ακούμινκον (νῦν Slamkamen). Ὑπὸ τοῦ Πλινίου καλεῖται *Πάθυσσος*, ὑπὸ δὲ τοῦ 'Αμμιανοῦ Μαρκελλίνου *Παρθίσκος*. Σήμερον καλεῖται οὐγγριστὶ *Τισα* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Τισικράτης. Ἕλλην χαλκοπλάστης ἐκ Σικυῶνος, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὁ καλλιτέχνης οὗτος ὑπῆρξε μὲν μαθητὴς τοῦ Εὐθυκράτους, ἀνῆκεν ὅμως εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Λυσσίππου, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τῆς ἐξεικονίσεως ζῴων. Τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἔργα τοῦ Τισικράτους εἶναι: εἷς γέρων Θηβαῖος, ὁ βασιλεὺς Δημήτριος καὶ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου Πευκέστας. Β. Δ. Θ.

Τισιφόνη *[Μυθολ.]*. Μία τῶν τριῶν 'Ερινύων, ἀδελφὴ τῆς 'Αληκτοῦς καὶ Μεγαίρας, γεννηθεῖσα κατὰ τὸν Ἡσίοδον καὶ 'Απολλόδωρον ἐκ τοῦ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Γῆς χυθέντος αἵματος τοῦ Οὐρανοῦ, ἀκρωτηριασθέντος ὑπὸ τοῦ Κρόνου. Ἐθεωρεῖτο ὡς τιμωρὸς τῶν φόνων. Α. Θ. Σ.

—**Τισιφόνη** *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ 'Αλκμέωνος ἐκ τῆς Μαντοῦς, θυγατρὸς τοῦ μάντεως Τειρεσίου, καὶ ἀδελφὴ τοῦ 'Αμφιλόχου, τοὺς ὁποίους ἐν βρεφικῇ ἔτι ἡλικίᾳ ἐνεπιστεύθη ὁ πατὴρ των εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κορίνθου Κρέοντα, ἵνα ἀνατραφῶσι παρ' αὐτῷ. Θεωρηθεῖσα ὅμως ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Κρέοντος ἐπικίνδυνος διὰ τὴν συζυγικὴν αὐτῆς ἡσυχίαν, ἕνεκα τῆς ἐξόχου καλλονῆς της, ἐπωλήθη ὡς δούλη, κατὰ σύμπτωσιν δὲ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ πατρός της, ὅστις, μὴ ἀναγνωρίσας αὐτήν, ἐκράτησεν ὡς θεραπαινίδα, μέχρις οὗ ἐλθὼν εἰς Κόρινθον πρὸς ἀναζήτησιν τῶν τέκνων του ἀνεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν (*'Απολλοδ.* 5, 7, 7). Α. Θ. Σ.

Τισίφονος. Θεσσαλός, υἱὸς τοῦ 'Ιάσονος, τυράννου τῶν Φερῶν, ἀδελφὸς δὲ τῆς Θήβης, συζύγου 'Αλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσε τῇ συνεργασίᾳ τῆς ἀδελφῆς του καὶ τῶν ἀδελφῶν του Λυκόφρονος καὶ Πειθολάου τῷ 358 π. Χ. Μετὰ τὸν φόνον, ὡς πρεσβύτερος, ἐγένετο τύραννος ὁ Τισίφονος, μετεῖχον ὅμως τῆς ἀρχῆς καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοί, μέχρις οὗ Φίλιππος ὁ Μακεδών, κληθεὶς εἰς βοήθειαν τῶν 'Αλευαδῶν, ἐξεδίωξε τὴν δυναστεύουσαν οἰκογένειαν, τῷ 352 π. Χ. Α. Θ. Σ.

Τίσμπαϊν (Tischbein). Ὄνομα ἐπιφανοῦς οἰκογενείας Γερμανῶν καλλιτεχνῶν, τῆς ὁποίας κυριώτερα μέλη ὑπῆρξαν οἱ: —1) ***'Ιωάννης-Βαλεντῖνος*** 1715—1767). Διετέλεσε ζωγράφος τῆς αὐλῆς τοῦ Χίλντεμπουργκχάουζεν, ἐμαθήτευσε δὲ ἐν Παρισίοις παρὰ τῷ Καρόλῳ Βὰν Λόο καὶ τῷ Μπουσὲ καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν διακοσμητικὴν ζωγραφικήν, τὴν τοπιογραφ αν, ὡς καὶ τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν. 'Ιδιαιτέρως ὅμως διεκρίθη ὡς προσωπογράφος γυναικῶν. Ἐν τῷ παρὰ τὸ Κάσσελ πύργῳ Wilhelmshœhe φυλάσσεται ὡραία συλλογὴ σχετικῶν πινάκων του. —2) ***'Ιωάννης-'Ερρῖκος-Γουλιέλμος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ναπολιτᾶνος* (1751—1829). Ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν προσωπογραφίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1782, ἐγκατασταθεὶς ἐν Ρώμῃ, ἤρχισε ζωγραφῶν διαφόρους πίνακας κατὰ τὴν κλασσικὴν τεχνοτροπίαν, ἐν οἷς: «Ὁ Βροῦτος καὶ οἱ υἱοί του», «Ἡ Ἑλένη», «Ὁ Κονραδῖνος τῆς Σουηβίας παίζων ζατρίκιον καὶ ἀκούων τὴν εἴδησιν τῆς εἰς θάνατον καταδίκης του» κτλ. Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονήν του ὁ Τίσμπαϊν συνεδέθη μετὰ τοῦ Λουδοβίκου Δαυΐδ καὶ μετὰ τοῦ Γκαῖτε, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰς Νεάπολιν, γενόμενος διευθυντὴς τῆς αὐτόθι ἀκαδημίας. Ὁ ἐν Νεαπόλει πρεσβευτὴς τῆς 'Αγγλίας σὲρ Γουλιέλμος Χάμιλτων ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἰδίᾳ τῶν γραπτῶν ἀγγείων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μελετῶν τούτων ὁ Τίσμπαϊν ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον ἔργον του: «Ὁ Ὅμηρος ζωγραφιζόμενος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων μνημείων μετ' ἐπεξηγήσεων τοῦ C.-G. Heyne» (Γοττίγγη 1801—1804, εἰς 6 βιβλία). Ἐπιστρέψας βραδύτερον εἰς Γερμανίαν ἤρχισεν ἐργαζόμενος σειρὰν ὑδατογραφιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰδύλλια», αἱ ὁποῖαι εἶναι περίφημοι. Ἄλλα περίφημα ἔργα τοῦ καλλιτέχνου εἶναι: «Ὁ Γκαῖτε ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Καμπανίᾳ», «Ἡ εἴσοδος τοῦ στρατηγοῦ Μπέννιγκσεν εἰς 'Αμβοῦργον» κλπ. —3) ***'Ιωάννης-Φρειδερῖκος-Αὔγουστος*** (1750 — 1812). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, ὅπου ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀναπαράστασιν εὐθύμων ἑορτῶν, εἶτα δὲ παρέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν ἐν Νεαπόλει καὶ 'Ολλανδίᾳ, ἐργασθεὶς πολυαρίθμους προσωπογραφίας. Ἐπιστρέψας τέλος εἰς Γερμανίαν διωρίσθη διευθυντὴς τῆς σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν τῆς Λειψίας. Χ. Δ.

Τίσοβα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου *Μαυροχώρι(ον)* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τισούκου (Tijuco) *[Γεωγρ.]* βλ.λ. *Ντιαμαντίνα.*

Τίσουρος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. 'Αφρικῆς ἐν Βυζακηνῇ (νῦν Νότιος Τύνις), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ', 3, 10) «ὑπὸ τὴν πόλιν 'Αδρούμητον» (νῦν Sousse). Ὑπὸ τοῦ Πευτιγγεριανοῦ χάρτου καλεῖται *Θούσουρος* (Thusuros). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Tozer. Α. Θ. Σ.

«Τίς πταίει». Σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν 'Αθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 20ὴν Μαΐου 1875. Ἔλαβε τὸν τίτλον ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ ὁμοτίτλου ἄρθρου τοῦ Χαριλάου Τρικούπη.

Τίσσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σικελίας μεσόγειος μεταξὺ 'Ιμιχάρας καὶ Λήτας (*Πτολεμ.* Γ, δ, 12). Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον *Τίσσαι*. Εἶναι τὸ σύγχρονον χωρίον Randuzzo. Σ. Ε. Λ.

Τισσαμενός, *Γεώργιος*. Τὸ πατρώνυμον τούτου ἦτο *Καραγιαννόπουλος*. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ὡς γραμματεὺς τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Παπαφλέσσα, τοῦ ἐν Μανιακίῳ πεσόντος (20 Μαΐου 1825), καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου διωρίσθη γραμματεὺς καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπηρέτησεν ἐπί τε τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Ἀπέθανεν ἐν 'Αθήναις τῷ 1837. Τ. Ε. Ε.

Τισσαντιὲ (Tissandier), ***'Αλβέρτος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων, ἀεροπόρος καὶ ἐξερευνητὴς (1839—1906), ἀδελφὸς τοῦ *Γάστωνος*. Διεκρίθη ὡς ἀρχιτέκτων μηχανικός, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν πολλῶν μεγάλων ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων. Ἀπὸ τοῦ 1868 ἤρχισεν ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἀεροναυτικήν, ἐπιχειρήσας πολλὰς ἐπιτυχεῖς πτήσεις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γάστωνος καὶ συνεργασθεὶς μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν κατασκευὴν ἠλεκτροκινήτου πηδαλιουχουμένου. Κατὰ τὴν περίοδον 1887—1890 ἀνέλαβε διαφόρους ἐπιστημονικὰς καὶ διπλωματικὰς ἀποστολάς, ἰδίᾳ δὲ εἰς 'Ινδίας, Κίναν καὶ 'Ιαπωνίαν. Ἔγραψεν: «Ἓξ μῆνες εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας», «Ταξίδιον ἑνὸς περιηγητοῦ εἰς Βόρειον 'Αμερικὴν» (1886), «Ταξίδιον περὶ τὴν γῆν, 'Ινδίαι, Κεϋλάνη, Κίνα, 'Ιαπωνία» μετὰ εἰκονογραφιῶν τοῦ συγγραφέως (1892) κ. ἄ. Χ. Δ.

—**Τισσαντιὲ** (Tissandier), ***Γάστων***. Γάλλος σοφὸς καὶ ἀεροπόρος (1843—1899). Ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν χημείαν, εἶτα δὲ μὲ τὴν μετεωρολογίαν καὶ τὴν ἀεροναυτικήν. Ἐπεχείρησε πολλοὺς ἐπιτυχεῖς ἐναερίους πλόας, ὧν κυριώτερος ὁ διὰ τοῦ ἀεροπλοίου «Ζενὶθ» (1875), καθ' ὃν ἐφονεύθησαν οἱ συνεπιβαίνοντες Σπινέλλι καὶ Σιβέλ. Ἐπενόησε τύπον πηδαλιουχουμένου μὲ ἠλεκτροκινητῆρας, ἔγραψε δὲ πολυάριθμα ἐκλαϊκευτικὰ ἔργα, ὧν κυριώτερα: «Traité élémentaire de chimie» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Νιεβραιν*), «Les merveilles de la photographie» (1874), «En ballon pendant le siège de Paris, souvenirs d'un aéronaute» (1871), «Le grand ballon captif à vapeur de M. Henri Giffard» (1878), «Histoire de mes ascensions» (1878), «Les récréations scientifiques» (βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς 'Ακαδημίας), «La navigation aérienne» (1885), «Histoire des ballons et des aéronautes célèbres» (1887) κ. ἄ. Τῷ 1873 ἵδρυσε τὴν ἐκλαϊκευτικὴν ἐπιστημονικὴν ἐπιθεώρησιν «Nature». Χ. Δ.

—**Τισσαντιὲ** (Tissandier), ***'Ιωάννης - Βαπτιστής***. Γάλλος συγγραφεὺς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Ντιζὸν καὶ ἔγραψε διαφόρους φιλοσοφικὰς πραγματείας, ὧν κυριώτεραι: «De quaestione summi boni apud Ciceronem», «Examen critique de la psychologie de Platon», «Études de Théodicée», «Origines et développements du positivisme contemporain» κ. ἄ. Χ. Δ.

Τισσαφέρνης. Πέρσης στρατηγός, ἀναφαινόμενος τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 413 π. Χ., ὅτε, νικήσας τὸν ἀποστατήσαντα σατράπην τῶν Σάρδεων Πισσούθνην, ἐδέχθη τοῦτον ὡς σατράπης τῶν παραθαλασσίων σατραπειῶν. Ὑποχρεωθεὶς νὰ πληρώσῃ τοὺς καθυστερουμένους φόρους τῶν ἐν Μ. 'Ασίᾳ ἰωνικῶν πόλεων, ἐσκέφθη ν' ἀνακτήσῃ τὰ πληρωθέντα διὰ πολεμικῶν λαφύρων καὶ ἐγκαινιάσας νέον πολιτικὸν πρόγραμμα εἰς τὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος σχέσεις τῶν Περσῶν, ἐπωφελήθη τῆς κατὰ τῶν 'Αθηναίων ἀντιπαθείας τῆς Χίου καὶ τῶν 'Ερυθρῶν, ἕνεκα ἐμπορικῶν ζημιῶν τῶν ἐκ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ν' ἀναλάβουν τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἀποστασίας τῶν 'Ιώνων ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν 'Αθηναίων, εὑρὼν πρόθυμον συνήγορον τῶν προτάσεών του, δι' ἰδίους σκοπούς, τὸν ἐν Σπάρτῃ ἔτι διατρίβοντα 'Αλκιβιάδην. Τὴν ἀποστασίαν τῶν 'Ιώνων, ἥτις ἦτο κυρίως ἔργον τοῦ εἰς Χίον καταπλεύσαντος 'Αλκιβιάδου, ἐπηκολούθησεν ἡ διὰ τοῦ Τισσαφέρνους ἐπιτευχθεῖσα συνθήκη Περσῶν καὶ Σπαρτιατῶν (412 π. Χ.), καθ' ἣν ἀνεγνωρίζοντο τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν Περσῶν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. 'Ασίας καὶ ἀνελάμβανον οὐδέτερος τῶν συμμάχων νὰ κάμῃ χωριστὴν πρὸς τοὺς 'Αθηναίους εἰρήνην. Βραδύτερον ὅμως ὁ 'Αλκιβιάδης μετεστράφη ὑπὲρ τῶν 'Αθηναίων, κατώρθωσε δέ, γενόμενος φίλος τοῦ Τισσαφέρνους, νὰ πείσῃ τοῦτον νὰ εἶναι φειδωλὸς εἰς τὰς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας χρηματικὰς χορηγίας του. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τούτων τοῦ 'Αλκιβιάδου ὑπῆρξεν ἡ ψυχρότης τῶν σχέσεων μεταξὺ Σπάρτης καὶ Τισσαφέρνους, ὅστις πιθανώτατα καὶ χρήματα ἐλάμβανε παρὰ τῶν Φοινίκων, ὑπὸ διαφόρους προφάσεις μὴ κινητοποιῶν τὸν στόλον των ἐναντίον τοῦ στόλου τῶν 'Αθηναίων, καὶ ἡ προσέγγισις Σπαρτιατῶν καὶ Φαρναβάζου. Μετὰ τὴν καταδειχθεῖσαν ὅμως καὶ τούτου ἀνικανότητα, παρ' ὅλην τὴν δραστηριότητά του, νὰ κατισχύσῃ τῶν 'Αθηναίων, ἕνεκα τῆς στρατιωτικῆς καὶ διπλωματικῆς ὑπεροχῆς τοῦ 'Αλκιβιάδου, ἡ περσικὴ αὐλὴ κατενόησεν ὅτι ἡ ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων πολιτική της πρέπει νὰ εἶναι σταθερὰ καὶ ἑνιαία καὶ ἀπέστειλε γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν σατραπειῶν τῆς Μ. 'Ασίας τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως Δαρείου Κῦρον τὸν νεώτερον, μὲ ἐντολὴν νὰ συμπολεμήσῃ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τῶν 'Αθηναίων. Πρὸς τὸν Κῦρον εἶχεν ἀποφύγει νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν ἐν ἀρχῇ ὁ Τισσαφέρνης, ἂν καὶ βαρέως ἔφερε τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπικυριαρχίαν ἐκείνου· διὰ τοῦτο καὶ εἶχε συμπαραλάβει τοῦτον μετ' ἄλλων ὁ Κῦρος εἰς Σοῦσα κατὰ τὸ 405 π. Χ., ὅτε, ἀποθνήσκοντος τοῦ πατρός του, ἤλπιζε διὰ τῆς εὐνοίας τῆς μητρός του νὰ προτιμηθῇ διὰ τὸν περσικὸν θρόνον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του. Ἡ ἐπιδειχθεῖσα ὅμως τότε προδοτικὴ διαγωγὴ τοῦ Τισσαφέρνους, κατηγορήσαντος τὸν Κῦρον πρὸς τὸν διαδεχθέντα τὸν πατέρα του 'Αρταξέρξην τὸν Μνήμονα ὅτι ἐμελέτα τὸν φόνον του, ἐψύχρανε τὰς σχέσεις των, μετέβαλε δὲ ταύτας εἰς ἐχθρικάς, ὅτε ὁ Κῦρος ἐστέρησε τοῦτον τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων του καὶ ἐπί τινων πόλεων τὰς ὁποίας εἶχε λάβει ὁ Τισσαφέρνης ὡς δῶρον παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον οὗτος πρῶτος ἀνήγγειλε τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου ἐναντίον τοῦ 'Αρταξέρξου, ἀλλὰ καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ τελευταίου ἔσπευσε μετὰ 500 ἱππέων καὶ εἷς τῶν 4 στρατηγῶν τῆς στρατιᾶς τοῦ 'Αρταξέρξου ἦτο κατὰ τὴν παρὰ τὰ Κούναξα (401 π. Χ.) μάχην. Ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν του τούτων ὁ Τισσαφέρνης καὶ διότι διὰ τοῦ δόλου τούτου ἐστερήθησαν οἱ Μύριοι τῶν ἀρχηγῶν των δολοφονηθέντων μετὰ πρόσκλησίν του ἐν τῇ σκηνῇ του, ἠμείφθη λαβὼν ὡς σύζυγον θυγατέρα τοῦ 'Αρταξέρξου καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Μ. 'Ασίᾳ χωρῶν, τῶν ὁποίων ἦρχε πρότερον ὁ Κῦρος. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. 'Ασίας ὁ Τισσαφέρνης, δὲν ἔκρυψε τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην ἔχθραν του καὶ ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται πρὸς πλήρη ὑποταγὴν τῶν ἐν Μ. 'Ασίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων, αἵτινες τότε ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Αὕτη ἀπέστειλεν ἐν ἀρχῇ πρὸς βοήθειάν των τὸν Θίβρωνα καὶ τέλος τὸν μέγαν 'Αγησίλαον, ὅστις κατήγαγε πολλὰς νίκας κατὰ τῶν περσικῶν στρατευμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεσματικωτέρα ἦτο ἡ παρὰ τὸν Πακτωλόν, 395 π. Χ. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἀπουσίαζεν εἰς Σάρδεις ὁ Τισσαφέρνης καὶ κατηγορήθη ἐπὶ προδοσίᾳ ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῆς Παρυσάτιδος. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς κατηγορίας ἦτο ἡ δολία σύλληψίς του εἰς τὰς Κολοσσάς, ὅπου εἶχε προσκληθῆ πρὸς συγκρότησιν πολεμικοῦ συμβουλίου, καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς ἀποκοπείσης κεφαλῆς του ὑπὸ τοῦ διαδόχου του Τιθραύστου εἰς τὰ Σοῦσα (βλ. καὶ λ. *Κῦρος* καὶ *'Αλκιβιάδης*). Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Τίσσεντορφ (Tischendorf), ***Κωνσταντῖνος*** Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1815—1874). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας. Διεκρίθη μάλιστα διὰ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου τῆς ἑλληνικῆς Βίβλου, καὶ μάλιστα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐπισκεφθεὶς ἐπανειλημμένως πολλὰς βιβλιοθήκας, τῆς τε Δύσεως καὶ τῆς 'Ανατολῆς, συνέλεξε πολύτιμον ὑλικόν, ἀναφερόμενον εἰς τὴν κριτικὴν τῶν ἐν λόγῳ κειμένων. Ἐξέδωκε πολλὰ παλαιὰ χειρόγραφα, περιέχοντα τὴν Βίβλον, ἐξ ὧν τὰ σπουδαιότατα ἦσαν ὁ κῶδιξ Εὐφραὶμ τοῦ Σύρου, καὶ μάλιστα ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἀνευρεθεὶς τῷ 1859 ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς 'Αγίας Αἰκατερίνης ἐπὶ τοῦ Σινᾶ Σιναϊτικὸς κῶδιξ. Τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων του ὑπῆρξεν ἡ ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθεῖσα κριτικὴ ἔκδοσις τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἥτις ἐξεδόθη ὀκτάκις (mayor καὶ minor). Σπουδαιοτάτη ὑπῆρξε καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπανειλημμένως φιλοπονηθεῖσα

Digitized by Google

ἔκδοσις τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἄλλα δ' ἄξια λόγου ἔργα αὐτοῦ εἶναι τά: «Synopsis evangelica» (1851), «Acta Apostolorum apocrypha» (1851), «Apocalypses apocryphae» καὶ ἄλλα, ὧν τινα μετεφράσθησαν καὶ εἰς διαφόρους ξένας γλώσσας.

π. ι. μ.

Τισσερὰν (Tisserand), ***Ερνέστος***. Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1882. Ἔγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα, φιλολογικὰ πορτραῖτα καὶ οἰκονομολογικὰ ἔργα. Συνειργάσθη εἰς πλείστας ἐφημερίδας καὶ ἐπιστημονικὰ περιοδικά, διακριθεὶς κυρίως ὡς μυθιστοριογράφος καὶ ὡς οἰκονομολόγος. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Πορτραῖτα» (1914), «Ἀντώνιος καὶ Ἄντα» (1924), «Ἡ χώρα μου» (1925), «Δευτέρα σειρὰ πορτραίτων» (1927), κ. ἄ.

μ. Δ. Β.

—**Τισσερὰν** (Tisserand), ***Φραγκῖσκος-Φῆλιξ***. Γάλλος ἀστρονόμος, γεννηθεὶς τῷ 1845 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1896. Ἀποφοιτήσας τῷ 1866 τῆς École Normale Supérieure, προσελήφθη ὡς ἔκτακτος ἀστρονόμος ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων. Τῷ 1868 ἐδημοσίευσε σπουδαίαν διατριβὴν ἐπὶ τῆς νέας μεθόδου τοῦ Delaunay, ἣν ἀπέδειξεν ἐφαρμόσιμον εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν μεγάλων ἀνωμαλιῶν ὅλων τῶν πλανητῶν. Τῷ 1873 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Τουλούζης καὶ καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ ἐκεῖ πανεπιστημίῳ. Τῷ 1874 μετέβη εἰς Ἰαπωνίαν μετὰ τοῦ Jansen πρὸς παρατήρησιν ἐκεῖθεν τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου. Τῷ 1878 διεδέχθη τὸν Le Verrier ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ γραφείου τῶν Μηκῶν, συγχρόνως δ' ἀνέλαβε τὴν ἕδραν τῆς θεωρητικῆς μηχανικῆς ἐν Σορβόννῃ, ὅπου ἀκολούθως ἐδίδαξε καὶ τὴν οὐράνιον μηχανικήν. Τῷ 1892 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων.

Ἠσχολήθη κυρίως εἰς τὴν μαθηματικὴν ἀστρονομίαν. Πλὴν τῆς γενικεύσεως τῆς μεθόδου τοῦ Delaunay, ἐφ' ἧς ἠσχολήθη μέχρι τοῦ θανάτου του, τὴν προσοχήν του ἐφείλκυσαν καὶ διάφοροι ἄλλαι ἔρευναι ἐπὶ τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, ἐπὶ τῶν δακτυλίων τοῦ Κρόνου, ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς Σελήνης, ἐπὶ τῆς προελεύσεως τῶν κομητῶν, ἐπὶ τῆς ἄγρας τῶν περιοδικῶν κομητῶν, ἐπὶ τῆς πλατύνσεως τοῦ Ποσειδῶνος, ἐπὶ τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς Παλλάδος, ἐπὶ τῶν κυμάνσεων τῆς λάμψεως τοῦ Ἀλγκὸλ κτλ.

Πλὴν τῶν θεωρητικῶν ἐρευνῶν, τὸ ἐνδιαφέρον του ἐστράφη καὶ πρὸς τὰς παρατηρήσεις. Οὕτω, μετὰ τὴν παρατήρησιν τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης τῷ 1874 ἐξ Ἰαπωνίας, μετέβη τῷ 1882 εἰς Μαρτινίκαν, ὡς ἀρχηγὸς ἀποστολῆς διὰ τὴν ἐκεῖθεν παρατήρησιν τοῦ αὐτοῦ φαινομένου. Τῷ 1892—1896 ἔδωκε σημαντικὴν ὤθησιν εἰς τὴν ἐργασίαν διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ φωτογραφικοῦ χάρτου τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέγινεν εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ ἐκκρεμοῦς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων. Τῷ 1880 τὸ γραφεῖον τῶν Μηκῶν ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πινάκων τῆς Σελήνης, οὓς ὁ Delaunay ἀφῆκεν ἡμιτελεῖς. Τῷ 1884 ἵδρυσε τὸ «Bulletin Astronomique».

Πλὴν πολυαρίθμων ὑπομνημάτων καὶ πραγματειῶν, συνέγραψε καὶ διάφορα συγγράμματα, ἐν οἷς σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Συλλογὴ ἀσκήσεων ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ» (Paris 1876 καὶ β' ἔκδ. 1896), «Οὐράνιος μηχανική» (Paris 1889—1896). Τὸ ἔργον τοῦτο παραβάλλεται πρὸς τὸ τοῦ Λαπλάς, ὅπερ καὶ συμπληροῖ. «Μαθήματα κοσμογραφίας», ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ H. Andoyer (Paris 1895).

σ. π.

Τισσὸ (Tissot), ***Βίκτωρ***. Ἑλβετὸς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς (1845—1917). Διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1874 τὴν «Gazette de Lausanne», τῷ 1894 ἵδρυσε τὸ ἐτήσιον «Almanach Hachette», ἐξετέλεσε δὲ μακρὰ ταξίδια εἰς Εὐρώπην, Ἀφρικὴν καὶ Ἀμερικήν, προϊὸν τῶν ὁποίων εἶναι τὰ πολυπληθῆ ἔργα του, ἐξ ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἡ Βιέννη καὶ ἡ βιεννέζικη ζωή» (1878), «Ἡ ἐρυθρὰ Ρωσία» (1880), «Ἡ πρωσσικὴ μυστικὴ ἀστυνομία» (1884), «Οἱ τελευταῖοι Ἐρυθρόδερμοι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς» (1889), «Ἡ Ἑλβετία» (1893) «Εἰς τὴν κοιτίδα τῶν τσάρων» (1906) κ. ἄ. π. Ν. π.

— **Τισσὸ** (Tissot), ***Ἰούλιος-Ἐρνέστος***. Ἑλβετὸς δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης (1867—1922). Ἐσπούδασεν ἐν Γενεύῃ καὶ Αϊδελβέργῃ, ἐταξίδευσε πλεισταχοῦ τῆς Εὐρώπης, τελικῶς δέ, ἐγκατασταθεὶς εἰς Παρισίους, συνειργάσθη εἰς τὸν «Φιγκαρώ», τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων», «Ἠχὼ τῶν Παρισίων», «Ρεβὺ Μπλάνς», «Ρεβὺ Μπλὲ» καὶ ἄλλα ἔγκριτα φύλλα. Ὑπῆρξε συγγραφεὺς κοσμοπολιτικῶν νουβελλῶν, ὡς «Ἡ κυρία τῆς ἀνίας» (1895), «Σὰν τὸ τριαντάφυλλο» (1897), «Ἀνάμεσα στὴν τρέλλα καὶ στὸ θάνατο» (1905) κ. ἄ., κατέλιπε δὲ καὶ ἀξιολόγους κριτικὰς μελέτας, ὡς αἱ: «Αἱ φάσεις τῆς γαλλικῆς κριτικῆς» (1890), «Τὸ νορβηγικὸν δρᾶμα» (1892), «Αἱ ἑπτὰ πληγαὶ καὶ αἱ ἑπτὰ καλλοναὶ τῆς συγχρόνου Ἰταλίας» (1900) κτλ. π. Ν. π.

—**Τισσὸ** (Tissot), ***Κάρολος-Ἰωσήφ***. Γάλλος διπλωμάτης καὶ ἀρχαιολόγος (1824—1884), υἱὸς τοῦ *Κλαυδίου-Ἰωσήφ*. Διετέλεσεν ὑποπρόξενος εἰς Τύνιδα, Κορούνια, Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν καὶ Ἰάσιον, τῷ 1866 τμηματάρχης τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶτα γραμματεὺς τῆς πρεσβείας τοῦ Λονδίνου καὶ τέλος πρέσβυς εἰς Ταγγέρην (1871), Ἀθήνας (1876) καὶ Κωνσταντινούπολιν (1880). Ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν (1876) καὶ ἔγραψεν: «Αἱ ἑλληνικαὶ προξενίαι καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τοὺς σημερινοὺς προξενικοὺς θεσμούς» (1863), «Ἐπιστημονικὴ ἐξερεύνησις τῆς Τύνιδος· συγκριτικὴ γεωγραφία τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς» (1884), «Χρονικὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς» (1885) κ.ἄ. π. Ν. π.

— **Τισσὸ** (Tissot), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος χαράκτης καὶ ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Νάντῃ (1836—1902). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1859 διὰ δύο θρησκευτικῶν πινάκων, δύο προσωπογραφιῶν καὶ ἑνός, προοδευτικῆς τεχνοτροπίας, ἔργου ὑπὸ τὸν τίτλον «Περίπατος στὸ χιόνι». Δύο ἔτη βραδύτερον ἐξέθεσε τὸν πίνακα «Ἡ συνάντησις Φάουστ καὶ Μαργαρίτας». ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Βέλγου καλλιτέχνου Leys, βραδύτερον ὅμως ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ ἀκολουθῇ τὰς νεωτέρας καλλιτεχνικὰς κατευθύνσεις. Ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς τελευταίας ταύτης τεχνοτροπίας τοῦ Τισσὸ ἔργα εἶναι: «Ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἀσώτου υἱοῦ», «Σὲ μακρινὲς χῶρες», «Ἡ ἐπάνοδος» κλπ. Βραδύτερον ἐπεσκέφθη τὴν Παλαιστίνην διὰ τὴν περισυλλογὴν ὑλικοῦ πρὸς ἐξιστόρησιν τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ ἐπεισοδίων δι' εἰκονογραφιῶν αἵτινες περιλαμβάνουν 350 ὑδατογραφίας, διακρινομένας ἰδίᾳ διὰ την ἀκριβῆ ἀπεικόνισιν τοῦ τοπίου. Ὡραιότατον μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων εἶναι τὸ ὑπὸ τον τίτλον «Οἱ τρεῖς μάγοι» τῆς συλλογῆς Brunhoff. Ὁ Τισσὸ θεωρεῖται ἱκανὸς τεχνίτης, τὸ ἔργον του ὅμως ἐμφανίζεται ἐπηρεασμένον ὑπὸ ποικίλων τεχνοτροπιῶν, στερεῖται δ' ὡς ἐκ τούτου ἀπολύτου ἑνότητος.

Χ. Δ.

— **Τισσὸ** (Tissot), ***Κλαύδιος-Ἰωσήφ***. Γαλλος ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας (1811—1876), πατὴρ τοῦ *Καρόλου-Ἰωσήφ*. Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, δίκαιον καὶ θεολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας (1834) καὶ τῆς φιλολογίας (1837) εἰς Ντιζὸν καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν (1869). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυρίων εἰσηγητῶν τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας ἐν Γαλλίᾳ μεταφράσας τὸν Κάντιον, Λέσσινγκ, Ρίττερ, Σνέλ, κ. ἄ. Συνειργάσθη εἰς τὸ φιλοσοφικὸν λεξικὸν τοῦ Φρὰνκ καὶ ἔγραψε: «Συγκριτικὴ ἐπίδρασις τῶν ἐθνικῶν καὶ χριστιανικῶν δογμάτων ἐπὶ τῆς ἠθικῆς» (1828), «Παραλληλισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως» (1828), «Ἠθική» (1840) «Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» (1840), «Φιλοσοφικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ ποινικοῦ δικαίου» (1874), «Ἱστορικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ δικαίου» (1875), «Συγκριτικὴ ψυχολογία» (1878) κ. ἄ.

— **Τισσὸ** (Tissot), ***Πέτρος-Φραγκῖσκος***. Γάλλος ἱστορικὸς καὶ φιλόλογος (1768—1854). Ἐνθουσιώδης ἐπαναστάτης, ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐπιμελητείας (1793), ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν ἀντιδραστικῶν (1795), εἰργάσθη εἶτα ὡς ἐργάτης, ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἀστυνομίας ὑπὸ τὸ Διευθυντήριον καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς (1798), προγραφεὶς τῷ 1800. Τῷ 1813 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς λατινικῆς ποιήσεως ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας καὶ διηύθυνε τὴν «Gazette de France». Τῷ 1833 ἐγένετο ἀκαδημαϊκός. Ἔγραψε: «Μελέται περὶ τοῦ Βιργιλίου» (1825 — 1830), «Λατινικὴ ποίησις» (1821), «Ἱστορία τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως» (1833—1836, εἰκονογρ. τοῦ Parré), «Ἱστορία τοῦ Ναπολέοντος» (1833), «Ἱστορία τῆς Γαλλίας» (1837) κ. ἄ. Μετέφρασε τὰ «Βουκολικὰ» τοῦ Βιργιλίου (1800) καὶ κατέλιπε συλλογὴν «Ἐρωτικῶν ποιημάτων» (1826).

π. Ν. π.

Τίστα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ζιάκας*.

Τίστεντ (Thisted) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Δανίας, περιλαμβάνων τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς Ἰουτλάνδης. Ἔχει ἐμβαδὸν 1.776 τ. χλμ καὶ πληθυσμὸν 83.199. Πρωτεύουσα ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἐπὶ τῆς ἀβαθοῦς θαλάσσης τοῦ Λίμφιορντ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Στροῦερ-Τίστεν, μετὰ (1925) 7.807 κατ. Θ. Κ.

τισχερία (ἡ) (Tischeria) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γκρασιλαριιδῶν*. Αἱ κάμπαι δημιουργοῦν στοὰς ἐντὸς φύλλων, ἐν αἷς καὶ νυμφοῦνται. Τὸ εἶδος Tischeria complanella προσβάλλει τὰ φύλλα τῆς δρυός.

Ε. Τ. Ε.

Τιτάγι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λαμπερὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Τίταια *[Μυθολ.]*. Θνητὴ σύζυγος τοῦ Οὐρανοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθησαν δέκα ὀκτὼ υἱοὶ καὶ ἑπτὰ θυγατέρες, οἱ Τιτᾶνες καὶ αἱ Τιτανίδες, ὡς ὠνομάσθησαν ἀπ' αὐτῆς. Τὴν Τίταιαν ἀποθανοῦσαν ἀπεθέωσαν οἱ διάφοροι λαοί, ὀνομάσαντες ταύτην *μητέρα Γαῖαν*, ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ πρὸς αὐτοὺς φιλεύσπλαγχνα αἰσθήματά της καὶ τὴν φρόνησίν της. ΚΑΨ.

Τιτακίδαι *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς, κείμενος πλησίον τῶν ἀρχαίων Ἀφιδνῶν, ἐν τῇ Διακρίᾳ. Τὸ ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ ἐπωνύμου *Τιτάκου*.

Ι. Σ. Σ.

Τιτακὸς *[Μυθολ.]*. Ἀθηναῖος, καταγγείλας εἰς τοὺς Διοσκούρους τὴν ὑπὸ τοῦ Θησέως ἁρπαγὴν τῆς ἀδελφῆς των Ἑλένης, καθὼς καὶ τὸ μέρος, ἔνθα ἐκρατεῖτο ἐν Ἀφίδναις (*Ἡροδ.* Θ, 73).

Α. Θ. Σ.

τιτάν, —*ᾶνος* (ὁ)· ὡς προσηγορ., γίγας, γιγαντώδης, ἀκατάβλητος, ἀκατανίκητος (ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος *Τιτάν*, βλ. λ.).

Τιτὰν *[Μυθολ.]*. Ἡ ὁλοκλήρωσις τῶν Τιτάνων, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ ὅλου γένους των. Ἐπλάσθη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος (παρ' Ἡσιόδῳ ὑπάρχουν μόνον *Τιτᾶνες*) ὡς πατὴρ τῶν Τιτάνων, ὅτε ὁ Κρόνος τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Saturnus τῶν Ρωμαίων ἔπαυσαν νὰ θεωροῦνται Τιτᾶνες. Ἐλέγετο ὁ Τιτὰν υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς καὶ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Κρόνου, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχώρησε τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κόσμου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ἐξαφανίζῃ τὰ ἑκάστοτε γεννώμενα τέκνα του, διὰ νὰ περιέλθῃ μετ' αὐτὸν ἡ ἐξουσία τοῦ Κόσμου εἰς τὰ ἰδικά του τέκνα, τοὺς Τιτᾶνας. Ἀλλ' ὅτε ἔμαθεν ὅτι τέκνα τοῦ Κρόνου ἀνετρέφοντο μυστικά, ἐκήρυξε μετὰ τῶν υἱῶν του πόλεμον κατὰ τοῦ Κρόνου, ἡττήθη ὅμως καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἐφυλακίσθη, οἱ δὲ υἱοί του ἔφυγον εἰς τὸν Ὠκεανόν, πέραν τῆς Ἱσπανίας, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Διός, ὅτε ἤρχισαν πόλεμον κατ' αὐτοῦ. ΚΑΨ

τιτὰν (ὁ) (Titan) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις ἢ μεγάλους κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἐνδιαιτωμένους ἐντὸς τῶν ρωγμῶν τῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

Τιτὰν *[Ἀστρον.]*. Ὁ λαμπρότατος ἐκ τῶν ἐννέα δορυφόρων τοῦ Κρόνου καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐκόλως ὁρατὸς διὰ τηλεσκοπίου μικρᾶς ἐντάσεως ὡς ἀστὴρ μεγέθους 8,3. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1655 ὑπὸ τοῦ Huygens. Ἂν καὶ πρῶτος κατὰ σειρὰν ἀνακαλύψεως, εἶναι ὁ ἕκτος κατὰ σειρὰν ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ πλανήτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει περὶ τὰ 1.200.000 χιλιόμετρα. Συμπληρῶν τὴν περὶ τὸν Κρόνον περιφοράν του ἐντὸς ἀστρικῆς περιόδου $15^{ημ}\ 22^{ω}\ 41^{λ}\ 26^{δ},82$, κινεῖται ἐπὶ τροχιᾶς σχεδὸν κυκλικῆς, ἡ ὁποία σχηματίζει πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἰσημερινοῦ τοῦ πλανήτου γωνίαν $0^{o},3$ περίπου. Ὁ Τιτὰν παρατηρούμενος δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου παρουσιάζει αἰσθητὸν δίσκον. Ἡ διάμετρος αὐτοῦ, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Barnard καὶ τοῦ Lowell, ἀνέρχεται εἰς 4 200 χιλιόμετρα, ἡ δὲ μᾶζά του εἰς τὸ 1 : 4150 τῆς μάζης τοῦ Κρόνου ἢ εἰς 1,86 τῆς μάζης τῆς Σελήνης. Συνεπῶς, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς διαμέτρου τοῦ Τιτᾶνος, ἡ πυκνότης αὐτοῦ εἶναι ὀλίγον τι μεγαλυτέρα τῆς τῆς Σελήνης, ἤτοι 3,5 φορὰς μείζων τῆς τοῦ ὕδατος (βλ. *Κρόνος*).

Σ. Π.

Τιτὰν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Τιτιανὸς* λιμὴν Σαρδοῦς.

—**Τιτὰν** (Titan) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς νήσου Levant (ἀρχ. Ὑπαία ἢ Ὑπάτη), ἀνατολικωτάτης τῆς συστάδος τῶν Hyères (ἀρχ. Στοιχάδες) καὶ φερώνυμος ὕφαλος (πλάτ. 43° 03' Β., μῆκ. 6° 30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2607 : Marseille to Agay road) πρὸ τοῦ λιμένος. Σ. Ε. Λ.

Τιτάνας *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, κεραυνωθεὶς ὑπὸ τοῦ Διὸς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, πλὴν τοῦ μικροτέρου Νυκτίμου, διότι «πάντας ἀνθρώπους ὑπερέβαλλον κακίᾳ καὶ ἀσεβείᾳ» (*Ἀπολλοδ.* Γ, 8, 1). Α. Θ. Σ.

Τιτᾶνες (οἱ) *[Μυθολ.]*. Προσωποποίησις τῶν ἀτάκτων καὶ βιαίων δυνάμεων τῆς φύσεως (ἢ καὶ τῶν νεφῶν), *Οὐρανίωνες*, ὡς τέκνα τοῦ Οὐρανοῦ (καὶ τῆς Γῆς), καὶ *Τιτῆνες* παρ' Ὁμήρῳ καλούμενοι, ὅστις τρεῖς μόνον ὀνομάζει, τὸν *Κρόνον*, τὴν *Ρέαν* καὶ τὸν *Ἰαπετόν*. Τὸν ἀρχαιότατον, κληρονομικὸν εἰς ὅλας τὰς φυλὰς τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμοφυλίας, μῦθον τῶν Τιτάνων διέπλασε καὶ ἀνέπτυξεν ἐν τῇ «Θεογονίᾳ» του ὁ Ἡσίοδος, κατὰ τὸν ὁποῖον οὗτοι ἦσαν δώδεκα, (ἴσοι τὸν ἀριθμὸν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους των δώδεκα Ὀλυμπίους θεούς). Ἓξ ἄρρενες, οἱ Τιτᾶνες: *Ὠκεανός*, *Κοῖος*, *Κρεῖος*, *Ὑπερίων*, *Ἰαπετὸς* καὶ ὁ νεώτατος πάντων *Κρόνος*, διὰ τῆς ἱκανότητος τοῦ ὁποίου καὶ ἐκυβέρνων οὗτοι τὸ Σύμπαν, καὶ ἓξ θήλεις, αἱ Τιτανίδες: *Θεία*, *Ρέα*, *Θέμις*, *Μνημοσύνη*, *Φοίβη* καὶ *Τηθύς*. Ἡ ἱστορία ὅλη τῶν Τιτάνων συνοψίζεται εἰς τὴν πάλην αὐτῶν πρὸς τὰ τέκνα ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τὰ τοῦ Κρόνου, τῶν ὁποίων ἡγεῖται ὁ παντοδύναμος Ζεύς. Ἡ πάλη αὕτη, ἡ ἐπικληθεῖσα *Τιτανομαχία*, κληρονομικὴ καὶ αὐτὴ παράδοσις ὅλων τῶν φυλῶν τῆς προρρηθείσης ὁμοφυλίας (εἰς τὴν βεδικὴν ποίησιν οἱ Ἀσουρᾶ, δαίμονες τῶν νεφῶν μάχονται κατὰ τοῦ φωτεινοῦ θεοῦ Ἴνδρα, εἰς τὴν περσικὴν μυθολογίαν τὰ καλὰ καὶ κακὰ πνεύματα, Διούς

Digitized by Google

καὶ Ἰζέδς, ἀλληλομαχοῦσι), διήρκεσε δέκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ Τιτᾶνες, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς Ὄθρυος, καὶ οἱ Ὀλύμπιοι θεοί, ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, μὲ λύσσαν ἀντεμάχοντο ἄνευ ἀποτελέσματος. Θὰ διήρκει δὲ καὶ περισσότερον, ἂν ὁ Ζεὺς δὲν ἐκάλει εἰς βοήθειάν του τοὺς τρεῖς Γίγαντας ἢ ἑκατόγχειρας, Κόττον, Βριάρεων, καὶ Γύην, ἐκ τοῦ Ταρτάρου, ὅπου τοὺς εἶχε κλείσει ὁ πατήρ του Κρόνος, καὶ δὲν ἐξησφάλιζε δι' αὐτῶν καὶ τῶν Κυκλώπων, οἵτινες κατεσκεύαζον τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διός, τὴν νίκην. Τριακοσίους βράχους, ὡς λέγεται, ἔρριψαν οὗτοι κατὰ τῶν Τιτάνων, ἕως ὅτου τοὺς ἀνέτρεψαν καὶ τοὺς ἐβύθισαν, πλὴν τοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς τὸν Τάρταρον, ἔνθα ἐφυλάσσοντο ὑπὸ τῶν Ἑκατογχείρων. Ζοφερωτάτη ἡ εἰκὼν τῆς Τιτανομαχίας περιγράφεται εἰς τὴν Θεογονίαν (693—712). Γῆ καὶ οὐρανὸς καὶ θάλασσα καὶ οἱ βυθοὶ ἀκόμη τοῦ Ταρτάρου ἐσείοντο καὶ ἡ οἰκουμένη ὅλη ἐβόϊζεν ἐκ τῶν βροντῶν τοῦ Διὸς καὶ ἔλαμπεν ἐκ τῶν ἀστραπῶν καὶ κεραυνῶν του. Ἀλλὰ κατὰ τὴν Τιτανομαχίαν ταύτην δὲν ἦσαν πάντες οἱ Τιτᾶνες καὶ πᾶσαι αἱ Τιτανίδες ἀντίπαλοι τοῦ Διός: Ἡ Ρέα, ἡ μήτηρ του, τὸν ἔσωσε καὶ δὲν τὸν κατεβρόχθισεν ὁ πατήρ του, ὁ Ὠκεανὸς τὸν ἐβοήθησε μὲ τὰς συμβουλάς του, ὁ Προμηθεύς, υἱὸς τοῦ Τιτᾶνος Ἰαπετοῦ, ἐμάχετο παρὰ τὸ πλευρόν του, ἡ Θέμις καὶ ἡ Μνημοσύνη ἔγιναν σύζυγοί του καὶ ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς πρώτης ἡ Δίκη, ἡ ἰδέα τῆς τάξεως καὶ τοῦ νόμου, καὶ ἐκ τῆς δευτέρας αἱ Μοῦσαι, αἱ ὑμνῳδοὶ τῆς ἁρμονίας· καὶ τοῦτο συνέβη, διότι ὁ Ζεύς, θεὸς τῆς τάξεως, δὲν ἤθελε νὰ ἐξαφανίσῃ τὰς βιαίας τῆς φύσεως δυνάμεις, ἀλλὰ νὰ τὰς δαμάσῃ καὶ ρυθμίσῃ πρὸς ἁρμονίαν τοῦ σύμπαντος. Εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς κληρονομικῆς παραδόσεως τῆς Τιτανομαχίας συνετέλεσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ πολλαὶ παραδόσεις περὶ γεωλογικῶν ἀνατροπῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ πραγματικαὶ τῶν ἀνατροπῶν τούτων εἰκόνες (παμμέγισται χαράδραι καὶ βαθύτατα τοῦ ἐδάφους ρήγματα). Ὡς δαίμονες τῆς καταστροφῆς συνδέονται οἱ Τιτᾶνες καὶ μὲ τὸν Ζαγραῖον Διόνυσον, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα οὗτοι κατετεμάχισαν καὶ ὅστις κατὰ τοὺς ὀρφικοὺς εἶναι τὸ σύμβολον τῆς κυκλοφορούσης εἰς τὸ σύμπαν ζωῆς, ἀναγεννώμενος καὶ ὅτε φαίνεται ὅτι καταστρέφεται, δ ὅτι ἡ φαινομένη καταστροφὴ εἶναι ἁπλῆ μεταμόρφωσις.

Κατὰ τὸν Ἡσίοδον πάντες οἱ Τιτᾶνες, καὶ ἰδίως τὸ ζεῦγος Ὠκεανοῦ-Τηθύος, τὸ ὁποῖον ἐγέννησε 3.000 υἱούς, τοὺς ποταμίους θεούς, καὶ 3.000 θυγατέρας, τὰς Νύμφας τῶν ὑδάτων ἐν γένει, ἦσαν πολυτεκνότατοι. Μετὰ τὸν Ἡσίοδον Τιτᾶνες καὶ Γίγαντες συνεχύθησαν· διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην, πλὴν ὡρισμένων Τιτάνων, συγχέονται οὗτοι μὲ τοὺς Γίγαντας καὶ αἱ Τιτανομαχίαι μὲ τὰς Γιγαντομαχίας Οἱ Τιτᾶνες ἐτιμήθησαν ἐνίοτε καὶ ὡς πρόγονοι τῶν ἀνθρώπων (διὰ τοῦ Προμηθέως) καὶ εὑρεταὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς μαγείας Ἐν Ταρσῷ ἐλατρεύοντο καὶ ὡς θεοί. Τὸ ὄνομα Τιτὰν ἀπεδίδετο καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν Τιτάνων, τὸν Προμηθέα καὶ τὸν Ἄτλαντα, υἱοὺς τοῦ Ἰαπετοῦ, τὸν Ἥλιον, υἱὸν τοῦ Ὑπερίονος, κ. ἄ. Ἐκτὸς δὲ τῶν εἰρημένων ὑπό τινων ποιητῶν μνημονεύονται καὶ Τιτᾶνες μὲ ἄλλα ὀνόματα, ὡς ὁ πατὴρ τῆς Ἑκάτης Πέρσης κ. ἄ. Μεταφορικῶς ἡ λέξις *Τιτὰν* ἐκφράζει δύναμιν, τόλμην, θράσος, ἐκπληκτικὴν πτῶσιν (ἐν σχέσει μὲ τὴν τιμωρίαν των) ὑψηλῆς προσωπικότητος (βλ. καὶ λ. *Ζεὺς* καὶ *Γίγαντες*).

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Τιτάνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 231. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βοϊβοιτᾶ*.

Ἡ ἀρχαία πολίχνη *Τιτάνη*, ἐξ ἧς ἐλήφθη τὸ ὄνομα, ἔκειτο ὀλίγον ἀνατολικώτερον, ἄνωθεν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀσωποῦ, καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν Σικυωνίαν. Ἐν αὐτῇ ἦτο περίπτερος ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐντὸς περιβόλου ἐκ κυπαρίσσων καὶ κατοικιῶν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ ἦσαν ἀγάλματα Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας καὶ διάφοροι ἀνδριάντες, ἐπὶ δὲ τοῦ λόφου τῆς ἀκροπόλεως ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς (ἔνθα νῦν ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος). Παρὰ τοὺς πρόποδας αὐτῆς ὑπῆρχε βωμὸς τῶν Ἀνέμων, εἰς ὃν ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἐν καιρῷ νυκτός, ἐθυσίαζον.

Ι. Σ. Σ.

Τιτανία *[Ἀστρον.]*. Εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων δορυφόρων τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1787 ὑπὸ τοῦ W. Herschel. Εἶναι ὁ τρίτος δορυφόρος κατὰ σειρὰν ἀνακαλύψεως καὶ ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ πλανήτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει περὶ τὰς 438.000 χιλιομέτρων. Συμπληροῖ μίαν ἀστρικὴν περίοδον ἐντὸς 8 ἡμ. 16 ὡρ. 56 λ. 26δ,7, διαγράφουσα περὶ τὸν Οὐρανὸν κατὰ τὴν ἀνάδρομον φορὰν κυκλικὴν σχεδὸν τροχιάν, τῆς ὁποίας τὸ ἐπίπεδον συμπίπτει πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἰσημερινοῦ τοῦ πλανήτου καὶ συνεπῶς σχηματίζει μετὰ τῆς ἐκλειπτικῆς γωνίαν 82°,2. Ἡ Τιτανία δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου φαίνεται ὡς ἀστὴρ 14.0 μεγέθους, οὖσα λαμπροτέρα τῶν λοιπῶν δορυφόρων τοῦ Οὐρανοῦ, ἡ δὲ διάμετρος αὐτῆς ἀνέρχεται πιθανῶς εἰς 1700 χιλιόμετρα (βλ. λ. *Οὐρανός*).

Σ. Π.

Τιτανίδες (αἱ) *[Μυθολ.]*. Αἱ ἓξ ἀδελφαὶ καὶ σύζυγοι τῶν *Τιτάνων* (βλ. λ.), καὶ ἰδίως ἡ μήτηρ τοῦ Προμηθέως Θέμις. Πλὴν αὐτῶν ὅμως ἐπεκαλοῦντο *Τιτανίδες* καὶ ἡ νῆσος Εὔβοια, ὀνομασθεῖσα οὕτω κατ' ἀρχαῖον μῦθον ἐκ τῆς ὁμωνύμου της θυγατρὸς τοῦ Βριάρεω, ἡ Ἀττικὴ καὶ σύμπασα ἀκόμη ἡ γῆ ὑπό τινων.

ΚΑΨ.

τιτανικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Τιτᾶνας, ὁ τῶν Τιτάνων, ὑπερμεγέθης, πελώριος, γιγαντώδης.

— **τιτανικὸν** ***ὀξὺ*** *[Χημ.]*· βλ. *τιτάνιον* (ἑνώσεις).

«Τιτανικὸς» («Titanic»). Ὑπερωκεάνιον τῆς βρεττανικῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρείας «White Star Line», ἐκτοπίσματος 47.000 τόννων καὶ ταχύτητος 21 μιλ. ὡριαίως. Ὑπῆρξεν ἀτυχέστατον ἀπὸ τοῦ πρώτου του πλοῦ, ἀπὸ Σαούθαμπτον εἰς Νέαν Ὑόρκην, διότι τὴν 2 ὥρ. 20′ πρωϊνὴν τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Ἀπριλίου 1912 προσέκρουσεν ἐν μέσῳ Ἀτλαντικῷ (εἰς πλάτ. 41° 16′ Β. καὶ μῆκ. 50° 14′ δυτ.) ἐπὶ πελωρίου παγοβούνου (βλ. *ἄϊσμπεργκ*) κατελθόντος νοτιώτερον τοῦ πλάτους, εἰς ὃ συνήθως φθάνουν τὰ τοιαῦτα. Βυθισθέν, ἐντὸς 2 ὥρ 45′, συμπαρέσυρε καὶ τοὺς 1.563 ἐκ τῶν 2.224 ἐπιβαινόντων αὐτοῦ, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ βοηθήσαντος τὴν διάσωσιν ὑπερωκεανίου «Carpathia». Διαπιστωθείσης ὡς αἰτίας τῆς ἀπωλείας τοσούτων ὑπάρξεων τῆς πλημμελοῦς λειτουργίας τῶν σωστικῶν μέσων, συνῆλθεν ἐν Λονδίνῳ «Συνδιάσκεψις Τιτανικοῦ» (1913) πρὸς διεθνῆ συνεννόησιν διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν μέσων διασώσεως.

Σ. Ε. Λ.

τιτάνιον (τὸ) *[Χημ.]*. Χημικὸν στοιχεῖον, σύμβολον *Ti* καὶ ἀτομικὸν βάρος 47,90 Ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι λευκὸν ἀργυρόστιλπνον, ἐξαγωνοειδῶς κρυσταλλούμενον μέταλλον. Τήκεται εἰς 1795°, εἶναι λίαν σκληρὸν καὶ εὔθραυστον καὶ ἐλατὸν ἐν ἐρυθροπυρώσει Εἰδικὸν βάρος ἔχει 4.5. Ἐν λεπτοτάτῳ καταμερισμῷ τὸ τιτάνιον ἀποτελεῖ ἄμορφον σκοτεινότεφρον ἕως μελανῶς κεχρωσμένην κόνιν. Εἶναι παραμαγνητικόν. Τὸ τιτάνιον ἐν τῷ ἀέρι εἶναι σχετικῶς ἀνθεκτικόν, μετὰ τοῦ ὀξυγόνου δὲ ἀντιδρᾷ εἰς 610° καιόμενον πρὸς διοξείδιον τοῦ τιτανίου, ἐνῷ θερμαινόμενον ἐν τῷ ἀέρι καίεται πρὸς διοξείδιον τιτανίου, περιέχον καὶ νιτρίδιον τοῦ τιτανίου. Ἐν λεπτοτάτῳ καταμερισμῷ ἀπορροφεῖ ὑδρογόνον. Μετὰ χλωρίου εἰς 350° περίπου παρέχει τετραχλωριοῦχον τιτάνιον, μετ' ἄνθρακος δὲ σχηματίζει καρβίδιον Τὸ τιτάνιον εἰς θερμοκρασίαν 100° διασπᾷ τὸ ὕδωρ εἰς μικρὰν ποσότητα, ἐνῷ εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἐρυθροπυρώσεως διασπᾷ τοῦτο ζωηρῶς. Διαλύεται εἰς θερμὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ὑπὸ ἀνάπτυξιν ὑδρογόνου, σχηματιζομένου τριχλωριούχου τιτανίου, διὰ θειικοῦ ὀξέος ἐκλύεται διοξείδιον τοῦ θείου καὶ διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ὀξειδοῦται πρὸς μετατιτανικὸν ὀξύ.

Ἡ παρασκευὴ καθαροῦ τιτανίου παρουσιάζει σημαντικὰς δυσκολίας, δύναται δὲ νὰ ἐπιτελεσθῇ κατὰ διαφόρους τρόπους, ὡς λ. χ. δι' ἠλεκτρολύσεως ἐν τήξει διοξειδίου τοῦ τιτανίου ἐν λουτρῷ χλωριούχου ἀσβεστίου, ἢ δι' ἠλεκτρολύσεως τετηκότος ρουτιλίου, ἢ διὰ θερμάνσεως τετραχλωριούχου τιτανίου μετὰ μεταλλικοῦ νατρίου ἐν σιδηρᾷ ὀβίδι κτλ.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ καθαροῦ τιτανίου εἶναι ἐλαχίστη. Ἡ ἑταιρεία λαμπτήρων Wolfram χρησιμοποιεῖ τοῦτο πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν τελευταίων ὑπολειμμάτων ἀερίων (ἄζωτον καὶ ὀξυγόνον) ἐκ τῶν κενῶν ἀερίου δοχείων. Λόγῳ τῆς ἰδιότητος τοῦ τιτανίου νὰ δεσμεύῃ εἰς ἀνωτέρας θερμοκρασίας ὀξυγόνον καὶ ἄζωτον, χρησιμοποιεῖται τοῦτο πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἀερίων καὶ ὀξειδίων μετάλλων τινῶν, κυρίως τοῦ σιδήρου καὶ χαλκοῦ, δι' ἧς συγχρόνως ἐπέρχεται βελτίωσις τῶν μηχανικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν. Ἡ καταλληλοτέρα μορφή, ὑφ' ἣν χρησιμοποιεῖται τὸ τιτάνιον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἶναι ἡ τοῦ *σιδηροτιτανίου*. Τὸ τιτάνιον ἐπίσης εὑρίσκει καὶ ἑτέρας τινὰς μικροτέρας σημασίας ἐφαρμογάς.

Τὸ τιτάνιον κατατάσσεται ὁμοῦ μετὰ τοῦ ζιρκονίου, ἀφνίου καὶ θορίου εἰς τὴν τετάρτην ὁμάδα τοῦ περιοδικοῦ συστήματος παρὰ τὸ πυρίτιον, γερμάνιον καὶ κασσίτερον. Τὸ τιτάνιον ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἑνώσεις αὐτοῦ οὐχὶ μόνον ὡς τετρασθενές, ἀλλὰ καὶ ὡς δισθενὲς καὶ τρισθενὲς ἀκόμη.

Ἀνεκαλύφθη τῷ 1791 ὑπὸ τοῦ Gregor εἰς τὸν μεναρζανίτην, τὸ δὲ τιτανικὸν ὀξὺ ἀνεκαλύφθη τῷ 1794 ὑπὸ τοῦ Klaproth εἰς τὸν ρουτίλιον. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐμελέτησε καὶ πληρέστερον τὰς ἰδιότητας τοῦ τιτανίου.

Τὸ τιτάνιον ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένον ἐν τῇ φύσει, ἀποτελοῦν τὰ 0,4 % τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ ἰλὺς τοῦ Νείλου (ξηρανθεῖσα εἰς 100°) περιέχει π. χ. 1,3—2,5 % διοξείδιον τιτανίου. Ὡς διοξείδιον τοῦ τιτανίου TiO_2, καλύτερον ὡς τιτανικὸν τιτάνιον TiO_4Ti, ἀποτελεῖ τὰς διαφόρους κρυσταλλογραφικὰς μορφὰς τῶν ὀρυκτῶν *ρουτιλίου*, *μπρουκίτου* καὶ *ἀνατασίου*. Περαιτέρω τὸ τιτάνιον ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς τὰ μεταλλεύματα σιδήρου, καὶ ἰδίως εἰς τὸν τιτανιοῦχον σίδηρον $FeTiO_3$ (52, 6% TiO_2), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς Νορβηγίαν, Μαδαγασκάρην, Καναδᾶν καὶ Ἡνωμένας Πολιτείας. Τὸ τεχνικῶς σπουδαιότερον μετάλλευμα τοῦ τιτανίου εἶναι ὁ *ἰλμενίτης*, ὅπερ εἶναι ἐπίσης τιτανιοῦχος σίδηρος μὲ 35 % TiO_2. Ἄλλα ἐπίσης ὀρυκτὰ περιέχοντα σημαντικὴν ποσότητα ἐνίοτε τιτανίου εἶναι ὁ *τιτανίτης*, ὁ *εὐξενίτης* καὶ ὁ *βωξίτης* ἀκόμη.

Τιτανίου ἑνώσεις. Ἐκ τῶν ἑνώσεων τοῦ τιτανίου αἱ σπουδαιότεραι εἶναι:

1) Τὰ *ὀξείδια τοῦ τιτανίου*. Τὸ τιτάνιον σχηματίζει δύο ὀξείδια, ἤτοι τὸ *τριοξείδιον* Ti_2O_3, παραγόμενον διὰ πυρώσεως τοῦ διοξειδίου TiO_2 ἐν ρεύματι ὑδρογόνου, καὶ τὸ *διοξείδιον τοῦ τιτανίου* TiO_2, ὅπερ ἔχει καὶ σπουδαίαν πρακτικὴν σημασίαν. Τὸ διοξείδιον τοῦ τιτανίου ἀπαντᾷ εἰς τὴν φύσιν ὡς ρουτίλιος, ἀνατάσιος κτλ., ἀποτελεῖ δὲ ἐν ἀμόρφῳ καθαρᾷ καταστάσει λευκὴν κόνιν τηκομένην εἰς 1560°. Διὰ συντήξεως μετ' ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων παρέχει ἅλατα, ἅτινα διαλυόμενα εἰς τὸ ὕδωρ ὑδρολύονται, καθιζανομένου ἐνύδρου διοξειδίου τοῦ τιτανίου, ὅπερ καλεῖται καὶ *τιτανικὸν ὀξύ*.

Τὸ διοξείδιον τοῦ τιτανίου ἑνοῦται μετὰ πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος, σχηματιζομένων διαλυτῶν ἁλάτων τοῦ τύπου $TiOSO_4$. Τὰ διαλύματα τῶν ἁλάτων αὐτῶν ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ παρέχουν μετὰ ὀργανικῶν ὀξυοξέων τινῶν, ὡς λ. χ. τοῦ σαλικυλικοῦ καὶ χρωμοτροπικοῦ ὀξέος, ζωηρῶς κεχρωσμένας ἑνώσεις. Τὸ διοξείδιον τοῦ τιτανίου χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀργιλλοπλαστικήν, τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐμαγιέ, τὴν ὑαλουργίαν, τὴν κοσμητικήν, ὡς καταλύτης εἰς πολλὰς ὀργανικὰς συνθέσεις κτλ.

2) *Χλωρίδια τοῦ τιτανίου*. Τὸ τιτάνιον σχηματίζει μετὰ χλωρίου τρεῖς ἑνώσεις, ἤτοι τὸ *διχλωρίδιον* $TiCl_2$, τὸ *τριχλωρίδιον* $TiCl_3$ καὶ τὸ *τετραχλωρίδιον* $TiCl_4$. Τὸ διχλωρίδιον τοῦ τιτανίου λαμβάνεται ἐκ τοῦ τριχλωριδίου διὰ θερμάνσεως εἰς 600° περίπου ἐν σωλῆνι ἐξ ἄνθρακος. Ἐν ὑφύγρῳ ἀέρι ὀξειδοῦται διὰ φωτεινοῦ φαινομένου πρὸς διοξείδιον τοῦ τιτανίου.

Τὸ τριχλωρίδιον τοῦ τιτανίου εἶναι ἰόχρους κόνις, σχηματίζουσα μεθ' ὕδατος πράσινον τετραϋδρίτην καὶ ἰώδη ἑξαϋδρίτην. Κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ ἰώδους διαλύματος εἰς τὸν ἀέρα ἀποχωρίζεται, ὑπὸ ἀποχρωματισμόν, τιτανικὸν ὀξύ. Παράγεται διὰ διοχετεύσεως τετραχλωριδίου τοῦ τιτανίου καὶ ὑδρογόνου διὰ σωλῆνος ἐκ χαλκοῦ παρουσίᾳ καταλυτῶν. Εἶναι ἐκτάκτως δραστικὸν ἀναγωγικὸν μέσον, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ διὰ ποσοτικὰς μετρήσεις, ὡς λ. χ. τῶν νιτροενώσεων, ἃς ἀνάγει πρὸς ἀμίνας, τῶν ὑπερθειικῶν ἁλάτων κτλ. Ἐπίσης ὑπεδείχθη ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ πρὸς καταστροφὴν τῶν χρωστικῶν ὑλῶν ἐπὶ τῶν ἰνῶν. Τὸ τετραχλωρίδιον τοῦ τιτανίου ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἀποτελεῖ ὑγρὸν τελείως ἄχρουν, διαυγές, ἰσχυρῶς φωτοθλαστικὸν καὶ ἐν τῷ ὑφύγρῳ ἀέρι σχηματίζει λευκὴν νεφέλην. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως διοξειδίου τοῦ τιτανίου μετ' ἄνθρακος ἐν ρεύματι χλωρίου. Τὸ ἀκάθαρτον τετραχλωρίδιον εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κιτρίνως κεχρωσμένον λόγῳ διαφόρων προσμείξεων, ἃς περιέχει. Εἰς τὸ ὕδωρ διαλύεται ὑπὸ σημαντικὴν ἔκλυσιν θερμότητος καὶ μεγάλην ὑδρολυτικὴν διάσπασιν. Αἱ ἀναμείξεις τοῦ τετραχλωριδίου τοῦ τιτανίου μεθ' ὕδατος προκύπτουν, ὑπὸ σύγχρονον ἀπόσπασιν ἀερίου ὑδροχλωρίου, *τιτανοξυχλωρίδια*, τὰ ὁποῖα ἀναλόγως τῆς σχέσεως OH πρὸς Cl εἶναι λευκά, ὀγκώδη σώματα, συστάσεως μέλιτος. Εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐχρησιμοποιήθη ὡς νεφελογόνον.

3) *Φθορίδιον τοῦ τιτανίου* TiF_4 Λευκὴ κόνις διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην. Ἀντιδρᾷ μεθ' ὕδατος ζωηρῶς, σχηματιζομένου ὑδρίτου μὲ δύο μόρια ὕδατος.

4) *Θειικὸν τιτάνιον*, ἢ μᾶλλον *θειικὸν τιτανύλιον* $TiOSO_4$. Λευκὴ κόνις κρυσταλλουμένη μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος καὶ διασπωμένη ὑδρολυτικῶς ὑπὸ πολλοῦ ὕδατος. Λαμβάνεται διὰ πυρώσεως διοξειδίου τοῦ τιτανίου μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος.

Σ. Γ.

—**τιτάνια** ***γαλακτικὰ*** *[Χημ.]*· βλ. λ. *γαλακτικοῦ ὀξέος ἅλατα*.

—**τιτανίου** ***λευκὸν*** *[Χημ.]*. Λευκὸν χρῶμα (βλ. λ *λευκόν*).

Τιτανίου, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν δεκατριῶν δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′) τὴν ἐπαρχίαν Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν χωρίων Βλοχοῦ, Γουργοβιτσῶν, Ἑρμιτσίου, Καλυβακίων, Κοσκινᾶ, Κουρτικίου, Μακρυχωρίου, Μάρκου, Ματαράγκας καὶ Παλαμᾶ, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Παλαμᾶς καὶ περὶ τοὺς 7.000 κατ.

τιτανιοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων τὸ χημικὸν στοιχεῖον *τιτάνιον*. Λέγεται περὶ τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ.

Digitized by Google

τιτανιοχάλυβες (οἱ), ἢ *τιτανιοχυτοσίδηροι*. Τὸ τιτάνιον ἐμπεριέχεται ἐνίοτε εἰς τὰ μεταλλεύματα καὶ ἀποτελεῖ δύστηκτον οὐσίαν, ἀποτελοῦσαν μειονέκτημα κατὰ τὴν τῆξιν εἰς ὑψικάμινον. Τὸ μέγιστον μέρος αὐτοῦ σκωριοποιεῖται. Ἐπροτάθη ἡ προσθήκη σιδηροτιτανίου, ἤτοι κράματος σιδήρου καὶ τιτανίου παρεσκευασμένου εἰς τὴν ἠλεκτρικὴν κάμινον, εἰς τοὺς χυτοσιδήρους καὶ χάλυβας, εἰς οὓς προσδίδει μεγάλην ἐπιφανειακὴν σκληρότητα καὶ ἀπαλλάσσει ἄριστα αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ διαλελυμένου ὀξυγόνου ὡς καὶ τοῦ ἀζώτου διὰ σχηματισμοῦ ἀζωτούχου τιτανίου ἀποχωριζομένου διὰ σκωριοποιήσεως. Εἰς τὰς σιδηροτροχιὰς προσθήκη ὀλίγου σιδηροτιτανίου αὐξάνει τὴν σκληρότητα, ἀντοχὴν καὶ ἐλαστικὴν ἐπιμήκυνσιν, βελτιώνει καὶ τοὺς χυτοσιδήρους, ἐπιτρέπει καλυτέραν βαφὴν ποιοτήτων τινῶν καὶ προσδίδει σκληρότητα καὶ ἀντοχὴν κατὰ τῶν ὀξέων. Οἱ τιτανιοχάλυβες φαίνονται ἔχοντες ὀλίγας μόνον ἐφαρμογὰς κατὰ τὸν Guillet. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

τιτανισμὸς *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι Θρᾷκες τὸν *παιανισμόν*, διότι ἐπίστευον ὅτι ᾄδοντες τὸν παιᾶνα ἤκουον τὴν φωνὴν *τιτὰν* (*Στράβ.*7,40). Ε. ΔΙ. Κ.

τιτανίτης (ὁ) (Titanit), ἢ *σφὴν* (Sphen) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τιτανοπυριτικὸν ἀσβέστιον, $CaTiSiO_5$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν σφηνοειδῆ ἢ πρισματικήν, παρουσιάζει δὲ θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα $5—5^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 3,4—3,6, λάμψιν ὑαλώδη ἕως ἀδαμαντοειδῆ ἢ στεατώδη καὶ χρῶμα καστανόχρουν, ἐρυθροοκαστανόχρουν ἕως ἐρυθρόν. Ἀπαντᾷ ἐντὸς πυριτικῶν πετρωμάτων, ἰδίως συηνιτῶν, διοριτῶν κ. ἄ., καθὼς καὶ ἐντὸς κοκκωδῶν ἀσβεστολίθων εἰς τὸ St. Gotthard, Τιρόλον, Salzburg, Καναδᾶν κ. ἄ., ἐν Ἑλλάδι δὲ εἰς κιτρινολεύκους κρυστάλλους μὲ γλαυκοφανῆ καὶ ἀλβίτην εἰς τὴν Σῦρον, καθὼς καὶ ὡς χαρακτηριστικὸν ὀρυκτὸν τοῦ γρανίτου τῆς Σερίφου καὶ τῆς Νάξου. Γ. Β.

τιτανοθηριίδαι (οἱ) (Titanotheriidae) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζησαν σχεδὸν μόνον κατὰ τὴν ἠώκαινον καὶ ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ. Ἦσαν ζῷα πολὺ μεγάλα (μεγέθους ἐλέφαντος) χονδροειδῆ καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικήν των ἐμφάνισιν ὡμοίαζον ὁτὲ μὲν πρὸς τάπειρον, ὁτὲ δὲ πρὸς ρινόκερων. Ἔζων, ὅπως ἡ ὀδοντοστοιχία των ἀφήνει νὰ ὑπονοῆται, ἀπὸ χυμώδη φυτά. Ὁ ἐμπρόσθιος ποὺς εἶχε 4 ἐργαζομένους δακτύλους, ἐνῷ ὁ ὀπίσθιος μόνον τρεῖς.

Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται δύο ὑποοικογένειαι, ἡ τῶν *παλαιοσυοπινῶν* καὶ ἡ τῶν *τιτανοθηριινῶν*. Γ. Κ. Γ.

τιτανοθηριῖναι (οἱ) (Titanotheriinae) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τιτανοθηριιδῶν περισσοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον, τοῦ ὁποίου ἡ ὀροφὴ ἦτο κοίλη. Ἡ ὀδοντοστοιχία των ἦτο τοῦ ὀδοντικοῦ τύπου:

$$\frac{2—0.1.4.3}{2—0\ 1.(4)3.3}$$

Παρὰ τὴν συνεπαφὴν τῶν ὀστῶν μετωπικῶν καὶ ρινικοῦ ἔφερον ζεῦγος ἀμβλέων ὀστεΐνων κωνοειδῶν κεράτων, τὰ ὁποῖα εἶχον γιγαντιαίας διαστάσεις εἰς τὰ νεώτατα μέλη ἑκάστης σειρᾶς. Τὰ ὀστᾶ τῶν κινητικῶν ἄκρων ἦσαν μακρὰ καὶ ἰσχυρά, ἀλλὰ κατά τι ἰσχνότερα τῶν τῶν ἐλεφάντων.

Ἐκ τῶν μεγάλων αὐτῶν ζῴων, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος ὀλίγον μόνον ὑπελείπετο τοῦ τῶν ἐλεφάντων, εὑρέθησαν πολυάριθμα κρανία καὶ πολλοὶ ἄρτιοι σκελετοὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ (κοιτάσματα White River τῆς Dakota, Nebraska καὶ Colorado). Ἐπίσης ἐν Εὐρώπῃ εὑρέθησαν ὀλίγοι τινὲς ὀδόντες ἐντὸς ὁμηλίκων στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

τιτανοθήριον (τὸ) (Titanotherium Leidn) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *τιτανοθηριινῶν τιτανοθηριιδῶν περισσοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Ἀπολιθωμένα λείψανά των συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ.

Συνώνυμα: *παλαιοθήριον, μενόδους, βροντοθήριον, μένωψ*. Γ. Κ. Γ.

τιτανόλιθος (ὁ) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα συνώνυμον πρὸς τὸν *ἀσβεστόλιθον* (βλ. λ.). Γ. Β.

Τιτανομαχία (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἡ μεταξὺ τῶν Τιτάνων καὶ θεῶν τοῦ Ὀλύμπου μάχη. Ἦτο ἓν τῶν ἕνδεκα ποιημάτων τοῦ ἐπικοῦ κύκλου, ὅστις ἤρχιζε μὲ τὴν Θεογονίαν καὶ ἐτελεύτα μὲ τὴν Τηλεγόνειαν. Τὸ παλαιὸν τοῦτο ἔπος, τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματά τινα μόνον διεσώθησαν παρ' Ἀθηναίῳ (VII. 277 d), ἀπεδίδετο ὑπό τινων μὲν εἰς τὸν Εὔμηλον τὸν Κορίνθιον, ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς τὸν Ἀρκτῖνον, τὸν ποιητὴν τῆς Αἰθιοπίδος καὶ Ἰλίου Πέρσιος, ἢ εἰς τὸν Θάμυριν ἢ εἰς τὸν Λίνον καὶ ἄλλους τινάς. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ δύο βιβλίων ἢ μερῶν. Πλὴν τοῦ Ἀθηναίου καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς κάμνει μνείαν ἀποσπασμάτων τινῶν τῆς Τιτανομαχίας.

Ἡ μάχη τῶν Τιτάνων καὶ Ὀλυμπίων θεῶν φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ περιεχόμενον καὶ τῆς Τιτανογραφίας, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν βιβλίων ἢ μερῶν καὶ ἀπεδίδετο εἰς τὸν ἐπικὸν Μουσαῖον, τὸν ποιητὴν τῆς Θεσπρωτίδος, κατὰ τὸν προρρηθέντα Κλήμεντα. ΚΑΨ

τιτανομορφίτης (ὁ) (Titanomorphit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ τιτανίτου εἰς λεπτοκοκκώδη ἢ λεπτοϊνώδη συσσωματώματα, ἀπαντᾷ δὲ ὡς προϊὸν ἀποσαθρώσεως τοῦ ἰλμενίτου, ἰδίως ἐντὸς πετρωμάτων διαβάσου. Γ. Β.

τίτανος (ἡ)· ἄσβεστος, κοιν. *χωρύγι* ‖ ἀρχ., λευκὸν χῶμα, οἷον ἡ κιμωλία γῆ, κόνις μαρμάρου, γύψος.

Τίτανος (νῦν *Δοβρούτσι*) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Θεσσαλίας (ὕψ. 692 μ.), ὑψούμενον ἄνωθεν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ καὶ μεταξὺ τῶν δύο πεδιάδων αὐτῆς. Βραχῶδες καὶ γυμνόν, ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς ἀσβεστολιθικῆς αὐτοῦ συστάσεως. Ι. Σ. Σ.

τιτανόσαυρος (ὁ) (Titanosaurus Lydekker). *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μονοσαυριδῶν σαυροπόδων σαυρισχίων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης κρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας, ὡς καὶ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς εἰς τὴν Μαδαγασκάρην καὶ τὴν Παταγωνίαν. Γ. Κ. Γ.

τιτανοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων τίτανον: «τιτανοῦχος γῆ».

τιτανώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τίτανον.

τιτάνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ τιτάνου, δι' ἀσβέστου ἐπάλειψις, ἀσβέστωμα.

— *['Οδοντιατρ.]* Καλεῖται *τιτάνωσις* ἡ σκλήρυνσις τῶν ὀδόντων διὰ τῆς προοδευτικῆς ἀποθέσεως τιτανούχων ἁλάτων εἰς τοὺς ἱστοὺς αὐτῶν. Ἡ τιτάνωσις εἶναι φυσιολογικὴ ἐξεργασία, συντελουμένη παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ βραδέως μέν, ἀλλὰ κατὰ χρονολογικὰ ὅρια τελείως νῦν ἐξηκριβωμένα. Οὕτω προκειμένου περὶ τῶν νεογιλῶν ὀδόντων ἡ τιτάνωσις ἄρχεται κατὰ τὴν 17ην ἐμβρυϊκὴν ἑβδομάδα, καὶ κατὰ τὴν γέννησιν (ἤτοι τὴν 40ὴν ἑβδομάδα) ἔχει προχωρήσει μέχρι τοῦ μέσου τριτημορίου τῆς μύλης τῶν νεογιλῶν γομφίων, μέχρι δὲ τοῦ αὐχένος αὐτῶν σχεδὸν προκειμένου περὶ τῶν τομέων καὶ κυνοδόντων. Προοδευτικῶς δὲ βαίνουσα ἡ τιτάνωσις, συμπληροῦται κατὰ τὸν 18ον μετὰ τὴν γέννησιν μῆνα προκειμένου περὶ τῶν τομέων καὶ τῶν κυνοδόντων, κατὰ τὸν 22ον δὲ μῆνα προκειμένου περὶ τῶν γομφίων ὀδόντων. Ἡ τῶν μονίμων ὅμως ὀδόντων τιτάνωσις ἄρχεται κατὰ τὴν 25ην ἐμβρυϊκὴν ἑβδομάδα εἰς τοὺς πρώτους μονίμους γομφίους, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς γεννήσεως εἰς τοὺς τομεῖς, κατὰ τὸ τρίτον ἔτος εἰς τοὺς κυνόδοντας, κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος εἰς τοὺς προγομφίους, κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος εἰς τοὺς δευτέρους γομφίους, καὶ τέλος κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος εἰς τοὺς σωφρονιστῆρας. Περατοῦται δὲ ἡ τιτάνωσις αὐτῶν εἰς μὲν τοὺς πρώτους γομφίους κατὰ τὸ ἔνατον ἔτος, εἰς τοὺς τομεῖς κατὰ τὸ δέκατον, εἰς τοὺς κυνόδοντας καὶ προγομφίους κατὰ τὸ δωδέκατον, εἰς τοὺς δευτέρους γομφίους κατὰ τὸ δέκατον ἕκτον, καὶ τέλος εἰς τοὺς σωφρονιστῆρας κατὰ τὸ 18ον—20ὸν ἔτος. Πάντες οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ δίδονται κατὰ μέσον ὅρον (εἰκόνας βλ. εἰς λ. *ὀδούς*).

—τιτανώσεως *σημεῖον ['Ανατομ.]*· βλ. λ. *ζώνη* τετιτανωμένη.

Τιταρήσιος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τοῦ *Εὐρώπου* (βλ. λ.), παραποτάμου τοῦ Πηνειοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ. Α. Θ. Σ.

Τιταρήσιος. Ἐπώνυμον τοῦ Λαπίθου Μόψου, υἱοῦ τοῦ Ἄμπυκος, προερχόμενον κατά τινας ἐκ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ποταμοῦ Τιταρησίου, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη (*Ἡσιόδ.* Ἀσπ. 181) ἢ κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ πάππου του Τιτάρωνος. Α. Θ. Σ.

Τιτάριον, ἢ *Τίταρος* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Περραιβίας (Θεσσαλίας), συνεχόμενον κατὰ τὸν Στράβωνα μετὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἔνθα αἱ πηγαὶ τοῦ Τιταρησίου. Ἡ ὑψίστη αὐτοῦ κορυφὴ καλεῖται νῦν *Κουπατσᾶς* καὶ ἔχει ὕψος 1 678 μ. Ἡ μόνη διὰ τοῦ ὄρους δίοδος, ἥτις ἐκ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Λιβάδι ἄγει πρὸς τὸν Βελβενδὸν τῆς Μακεδονίας, ἔχει ὕψος 1.375 μ. Ι. Σ. Σ.

Τιταρισσός, ἢ *Τιταρησσὸς* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νοτιανατολικῆς Καππαδοκίας ἐν Μελιτηνῇ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε, 6,21) παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ἀκαθόριστος ἡ θέσις αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Τιταρὼν *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Θεσσαλίας (*Στεφ. Βυζ.* 627), ἣν Λυκόφρων (στ. 904) ὀνομάζει *Τίταρον*. Πιθανῶς ἔκειτο κατὰ τὸ Τιτάριον ὄρος, κατὰ τοὺς μυθογράφους ἐν τούτοις (*'Ορφ.* Ἀργον. 121) ἡ πόλις αὕτη ἦτο παράλιος. Σ. Ε. Λ.

Τιτελοὺζ (Titelouze), *Ἰωάννης*. Γάλλος ὀργανοκρούστης (1563—1633). Διετέλεσεν ἀρχηγὸς ὁλοκλήρου σχολῆς, ἐξ ἧς ἐξῆλθον ὁ Ραιζὸν καὶ ὁ Ζιγκώ, καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς διαφαίνεται ἡ τάσις πρὸς πλουτισμὸν τῶν διαφόρων συνδυασμῶν χρωμάτων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου. Ἔζησε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του ἐν Ρουὰν ὡς ὀργανοκρούστης τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ καὶ ἄλλων μεγάλων ἐκκλησιῶν, γενόμενος γνωστὸς ὡς συνθέτης διὰ τῶν ἔργων: «Τετράφωνος λειτουργία», «Ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ἐκτελούμενοι διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου» (1623), «Μεγαλυνάριον ἢ Ὠδὴ τῆς Παρθένου δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον» (1626). Γ. Σ.

τιτθεύω· εἶμαι τίτθη, τροφός, παρέχω τὸ γάλα μου πρὸς θηλασμόν, γαλουχῶ, βυζαίνω.

τίτθη (ἡ)· ἀρχ., τροφός, θηλάστρια γυνή, κοιν. *βυζάστρα*.

Τίτθιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ βορειοανατολικῶς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου ὑψούμενον ὄρος (806 μ.), ἐφ' οὗ σήμερον ναὸς τοῦ Προφήτου Ἠλία. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκλήθη οὕτω, διότι τὸν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ ἐκτεθέντα Ἀσκληπιὸν ὑπὸ τῆς μητρός του ἐθήλασεν αἴξ. Σήμερον καλεῖται *Βελανιδιά*. Ι. Σ. Σ.

Τιτιάνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Νέας Ἠπείρου (Βόρειος Ἤπειρος), τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ἐκ θεμελίων ὁ Ἰουστινιανός. Α. Θ. Σ.

Τιτιανοὶ *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς νοτιοδυτικῆς παραλίας τῆς νήσου Κορσικῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 2, 7) πρὸς νότον τῶν Ταραβηνίων καὶ τοῦ ποταμοῦ Λόκρα (νῦν Taravo). Α. Θ. Σ.

Τιτιανὸς *λιμὴν* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Σαρδηνίας μεταξὺ τῆς πόλεως Φικαρίας καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Τικαρίου ποταμοῦ (*Πτολεμ.* Γ, β, 3). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμενίσκος Porto Tizzano ἐν τῷ λιμένι Porto Pollo (πλάτ. 41°11′ Β., μῆκ. 9°20′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2157: Maddalena and approaches). Σ. Ε. Λ.

Τίτιες (οἱ), ἢ *Τατιήνσεις* (Tities, Tatienses) *['Αρχ.]*. Ἡ δευτέρα κατ' ἀρχαιότητα τῶν τριῶν πρωταρχικῶν φυλῶν τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ἧς ἡ ἀρχὴ ἀνήγετο εἰς τὸν Σαβῖνον συμβασιλέα τοῦ Ρωμύλου Τίτον Τάτιον καὶ ἡ ὁποία, κατὰ τὸν ἀποικισμὸν τῶν Σαβίνων εἰς Ρώμην, κατῴκησε τὸν Κυρινάλιον λόφον (βλ. καὶ λ. *Τίτιοι ἑταῖροι*).

Τιτικάκα (Titicaca ἢ Chucuito) *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγίστη ὀρεινὴ λίμνη τῆς Ν. Ἀμερικῆς, εἰς ὕψος 3 854 μ., μεταξὺ τῶν ἀντερεισμάτων τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν Κορδιλλιερῶν, ἐκτεινομένη ἐπὶ ἐδάφους τῆς Περουβίας καὶ τῆς Βολιβίας, ἐμβαδοῦ 6 900 τετρ. χλμ. καὶ μεγίστου βάθους 272 μ. Τὸ ὕψος τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς δὲν εἶναι σταθερόν. Ἐν τῇ λίμνῃ ὑπάρχουν πολλαὶ νησῖδες, κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ *Τιτικάκα* μετ' ἐρειπίων ἀρχαίου περουβιανοῦ ἀνακτόρου καὶ ναοῦ τοῦ Ἡλίου. Μεταξὺ τῶν νήσων καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν συνοικισμῶν διενεργεῖται συγκοινωνία δι' ἀτμοπλοίων. Θ. Κ.

Τιτίνιος (Titinius). Ρωμαϊκὸν γένος πληβείων μὲ κλάδον πατρικίων. Γνωστότερα αὐτοῦ μέλη εἶναι οἱ ἑξῆς:

—1) Κωμικὸς ποιητὴς τοῦ Β′ π. Χ. αἰῶνος καὶ σύγχρονος τοῦ Τερεντίου καὶ Καικιλίου, ὁ μᾶλλον γνωστὸς τῶν ἑλληνιζόντων κωμῳδιογράφων Scriptores comoediae togatae), ἀσχοληθεὶς ἰδίως μὲ θέματα ἠθογραφικά, τὰ καλούμενα togatae tabernariae. Σῴζονται οἱ τίτλοι 15 περίπου ἔργων του: «Πυρρία ψάλτρια», «Καῖκος», «Πωγωνοφόρος» κ. ἄ., ὧν τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Bothe ἐν τοῖς «Poet. lat. scaenic. fragmenta» (Λειψία 1834, σ. 58—76).

—2) *Καπίτων* (Titinius Capito). Λατῖνος ἱστορικὸς τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων, μνημονευόμενος ἐν ἐπιστολαῖς τοῦ συγχρόνου του Πλινίου τοῦ Νεωτέρου. Π. Ν. Π.

Τίτιοι *ἑταῖροι* (sodales Titii,—Titienses) *['Αρχ.]*. Θρησκευτικὸς θίασος ἐν Ρώμῃ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ ἀνάγεται εἰς τὴν φυλὴν τῶν *Τιτίων* (βλ. *Τίτιες*). Κατά τινας ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Τίτου Τατίου πρὸς διατήρησιν τῶν θεσμίων τῆς ἐν Ρώμῃ σαβινικῆς παροικίας (retinendis Sabinorum sacris), κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ τοῦ Ρωμύλου πρὸς ἀπόδοσιν λατρείας εἰς

Digitized by Google

τὸν θανόντα συμβασιλέα του Τάτιον. Οἱ Τίτιοι ἑταῖροι ἐχρησιμοποίουν πρὸς οἰωνοσκοπίαν τὰς λεγομένας Τιτίας ὄρνιθας (Titiae aves). Ἡ λατρεία των ὡς καὶ ὁ θίασος ἐξηφανίσθησαν κατὰ τοὺς δημοκρατικοὺς χρόνους σὺν τῇ διαμορφώσει τῆς ἑνιαίας ρωμαϊκῆς θρησκείας. Ὁμώνυμος θίασος ἐδημιουργήθη ὑπὸ Αὐγούστου, διαφόρου ὅμως φύσεως καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τότε ἀναφανεῖσαν καισαρολατρείαν· τούτου μετεῖχον προσωπικότητες ὡς ὁ Αὔγουστος, Κλαύδιος, Οὐεσπασιανὸς κ. ἄ., κατὰ τὸ πρότυπον δὲ τούτου ὠργανώθη ἀργότερον ὁ θίασος τῶν Αὐγουστείων ἑταίρων (collegium Augustalium). Π. Ν. Π.

Τιτιόπολις, ἡ *Τιτιούπολις* (*Ἀρχ. Γεωγρ.*) Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Κιλικίᾳ, κειμένη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Καλυκάδνου ποταμοῦ (νῦν Γιοὺκ-Σού) Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 23 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ἰσαυρίας ὑπὸ ἡγεμόνα, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκοπῆς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Σελευκείας Σῴζονται νομίσματα τῶν αὐτοκρατόρων Ἀδριανοῦ καὶ Γέτα. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ χωρίον *Ἑρμενὲκ-σού*. Α. Θ. Σ.

τιτλοδότησις, *—εως* (ἡ). Ὅρος χρησιμοποιούμενος ἐν τῇ χημείᾳ πρὸς δήλωσιν τῆς πράξεως πρὸς εὕρεσιν τοῦ τίτλου ἢ περιεκτικότητος διαλύματός τινος ἐν ἑνὶ κυβικῷ ἑκατοστῷ (βλ. καὶ λ. *ἀλκαλιμετρία, ὀξυμετρία, διάλυμα* κανονικὸν κλπ.). Σ. Γ.

τιτλομανής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ μανιωδῶς ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ τίτλους.

τιτλομανία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τιτλομανοῦς, ἡ ἐμμανὴς ἐπιθυμία τίτλων.

τίτλος (ὁ)· ἐπιγραφὴ δηλοῦσα σύνολόν τι, οἷον περιεχόμενον βιβλίου, κεφαλαίου, καθόλου ἐπικεφαλίς || προσηγορία τιμητική: «τίτλος εὐγενείας» || νόμιμος αἰτία, δυνάμει τῆς ὁποίας ἀσκεῖ τις δικαίωμα ἐπὶ πράγματος, οἷον σύμβασις ἀγορᾶς, δωρεᾶς, ἀπόκτησις κληρονομίας κττ.: «κατέθεσαν —, παρουσίασαν τοὺς τίτλους των» || ἔγγραφον παραστατικὸν δικαιώματος συμμετοχῆς εἰς ἑταιρείαν ἢ εἰς δάνειον καθ' ὁμολογίας || ἐπὶ κράματος μετάλλου ἡ περιεκτικότης τοῦ κατ' ἐξοχὴν μετάλλου (ἐκ τοῦ λατ titulus, ἥτις ἐδήλου τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν ἀξιωμάτων κάτωθεν εἰκόνος ἄυξαντος ἐπιδιφρίους ἀρχάς).

— (*Νομ.*) *Τίτλοι* (*ὀνομαστικοί, ἀνώνυμοι, εἰς διαταγὴν*) καλοῦνται τὰ ἔγγραφα ἐκεῖνα, ἅτινα κυκλοφοροῦν εἰς τὴν συναλλαγὴν κατ' ἰδιαίτερον ὅλως τρόπον και παρέχουν εἰς τὸν πιστωτὴν αὐτῶν ἰδιαιτέρως ἐνισχυμένα δικαιώματα. Νομοθετικὸς ὁρισμὸς τῶν ἐγγράφων αὐτῶν δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὰς συγχρόνους νομοθεσίας. Ὁμοίως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐλάχισται καὶ ἀτελεῖς προσπάθειαι προσδιορισμοῦ των κατεβλήθησαν Ἀνατρέχοντες ἱστορικῶς παρατηροῦμεν ὅτι οἱ θεσμοὶ τῶν τίτλων αὐτῶν μόλις περὶ τὴν ἔξοδον τοῦ μεσαίωνος ἀπαντῶνται Ἡ ἀρχὴ ἔγινε πρωτίστως μὲ τὴν συναλλαγματικὴν καὶ τὸ εἰς διαταγὴν γραμμάτιον Πολὺ βραδύτερον ἤρχισαν νὰ ἀποκρυσταλλοῦνται καὶ οἱ θεσμοὶ τῶν εἰς τὸν κομιστὴν τίτλων, ἰδίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη συμπίπτει μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τραπεζιτικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, ἐξ ἧς διεμορφώθη ἡ *μετοχὴ* ὡς ἀνώνυμος ἢ εἰς διαταγὴν τίτλος. Τὴν μετοχὴν ἐπηκολούθησε, σχεδὸν ταυτοχρόνως, ἡ ἐξέλιξις τῆς φορτωτικῆς ὡς δικαιογράφου εἰς διαταγὴν καὶ ταύτην οἱ ὑπόλοιποι τίτλοι.

Τὸ παρ' ἡμῖν δίκαιον. Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν εἰς τὰς συναλλαγὰς οἱ ὡς ἄνω τίτλοι, καὶ ἰδίως ἕνεκα τῶν κοινῶν γνωρισμάτων, ἅτινα παρουσιάζουν, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη διατυπώσεως γενικῶν κανόνων περὶ αὐτῶν καὶ συστηματοποιήσεως τῆς νομολογίας καὶ τῆς πρακτικῆς. Ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας ταύτης ὁρμωμένη ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἔφθασε σήμερον μέχρι τοῦ σημείου νὰ διαμορφώσῃ τὸ δίκαιον τῶν τίτλων ἐν γένει, ὡς αὐτοτελῆ κλάδον τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἀνεξάρτητον μάλιστα τοῦ καθόλου ἐμπορικοῦ δικαίου. Ἡ προσπάθεια αὕτη τῆς ἐπιστήμης προσέκρουσεν ἐν τούτοις εἰς σημαντικὰς δυσχερείας, ὀφειλομένας εἰς τὴν ἔλλειψιν ἑνιαίας νομοθεσίας ἐφ' ὅλων τῶν ὡς ἄνω τίτλων. Διότι συνήθως τὸ μὲν δίκαιον τῶν συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ περισσότερον τῶν ἄλλων ἐξειλιγμένον, εὕρηται διατετυπωμένον εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς κώδικας, τὰ περὶ φορτωτικῆς εἰς τὸ ναυτικὸν τμῆμα τῶν ἐμπορικῶν κωδίκων, αἱ δ' ἀφορῶσαι τοὺς ὑπολοίπους τίτλους διατάξεις εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τοὺς ἄλλους δευτερευούσης σημασίας ἐμπορικοὺς νόμους. Τὴν εἰκόνα ταύτην παρουσιάζει καθ' ὅλα καὶ ἡ ἰδική μας νομοθεσία. Αἱ περὶ τῶν τίτλων ἐν γένει διατάξεις εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι εἰς ὅλους τοὺς ἐμπορικοὺς νόμους. Οὕτω, τὰ περὶ συναλλαγματικῆς καὶ γραμματίων εἰς διαταγὴν εἰς τὸν ἐμπορικὸν νόμον, ἤδη νόμον 5325/1932 περὶ συναλλαγματικῆς καὶ γραμματίων εἰς διαταγήν, ἐλάχιστα περὶ φορτωτικῆς εἰς τὰ ἄρθρα 376 ἑπ. τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Ἐπὶ μετοχῶν καὶ ὁμολογιῶν, ἐκτὸς ἐλαχίστων, ὅλως ἐπουσιωδῶν διατάξεων, τῶν νεωτέρων νόμων (οὕτως ἰδίᾳ ὁ νόμος 2190 περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν), οὐδεμία οὐσιαστικὴ ρύθμισις ἐγένετο. Αἰσθητὴ καθίσταται ὁμοίως ἡ ἔλλειψις διατάξεων, αἵτινες νὰ ἀφορῶσι τὸ δίκαιον τῶν ἀνωνύμων τραπεζιτικῶν γραμματίων. Τέλος ὑφίσταται καλὴ ρύθμισις τοῦ δικαίου τῶν ἀποθετηρίων καὶ ἐνεχυρογράφων εἰς τὸν περὶ γενικῶν ἀποθηκῶν νόμον ΒΧΙΗ', ὡς ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων νόμων. Ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν ὡς ἄνω ρυθμίσεων, ὁ Ἕλλην νομοθέτης προσεπάθησε κατὰ καιροὺς νὰ διατυπώσῃ γενικὰς διατάξεις ἐπὶ θεμάτων τοῦ συνόλου δικαίου τῶν ἀνωνύμων τίτλων ἢ εἰς διαταγὴν τοιούτων. Πλὴν πᾶσαι αἱ ὡς ἄνω προσπάθειαι, χωρὶς νὰ ἀποτύχουν, δὲν ἐπέφερον σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Ἡ πρώτη ἐγένετο διὰ τοῦ νόμου ΑΣΜΔ' τοῦ 1885 περὶ πληρωτέων εἰς τὸν κομιστὴν ἀνωνύμων χρεογράφων. Ἡ δευτέρα χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1923, γενομένη διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 «Περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν».

Τὸ ὡς ἄνω σκιαγραφηθὲν ἑλληνικὸν δίκαιον παρουσιάζει πλεῖστα ὅσα κενά. Ἐλλείπει κυρίως πᾶσα ρύθμισις τῶν γενικῶν ζητημάτων, ὡς εἶναι ἡ τῆς ἀποκτήσεως κυριότητος καὶ ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων ἐν γένει ἐπὶ τίτλων ἐνεχυριάσεως κλπ. Ἡ ἔλλειψις αὕτη καθίσταται τοσοῦτον μᾶλλον καταφανής, καθότι εἰς πάσας τὰς λοιπὰς νομοθεσίας εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθῇ ἐπιβοηθητικῶς ὑπ' ὄψιν ἡ ἀστικὴ νομοθεσία Παρ' ἡμῖν ὅμως τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον δέον νὰ θεωρηθῇ τελείως ἀκατάλληλον πρὸς ἐπιβοηθητικὴν ἐφαρμογήν, διότι τὸ δίκαιον τῶν τίτλων, προϊὸν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, οὐδένα ἀπολύτως δεσμὸν ἔχει πρὸς αὐτὸ οὔτε δύναται νὰ διαμορφωθῇ εὐκόλως τοιοῦτον ἐν τῇ σημερινῇ πρακτικῇ. Οι ὡς ἄνω παράγοντες καθιστοῦν τὴν μελέτην τοῦ δικαίου τῶν τίτλων τελείως δυσχερῆ παρ' ἡμῖν. Θὰ προσπαθήσωμεν ὅθεν κατωτέρω νὰ δώσωμεν εἰκόνα τῶν κυριωτέρων ἐννοιῶν τοῦ δικαίου τούτου μὲ βάσιν τὴν ἰσχύουσαν ἐπιστήμην καὶ ὡρισμένα πορίσματα τῆς παρ' ἡμῖν νομολογίας.

Ἔννοια. Διακρίσεις. Τὸ διακρίνον τοὺς τίτλους ἀπὸ πάντα τὰ λοιπὰ ἔγγραφα εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὑφισταμένη στενὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ ἐμπραγμάτου ἐπὶ τοῦ τίτλου δικαιώματος καὶ τῆς ἀξιώσεως, ἣν οὗτος περικλείει, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ τρόπος τῆς εἰς τὰς συναλλαγὰς κυκλοφορίας τῶν τίτλων. Τὸ πρῶτον διακριτικὸν στοιχεῖον χαρακτηρίζει τοὺς τίτλους κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ κάτοχος τοῦ σώματος τοῦ τίτλου δύναται ν' ἀξιώσῃ τὴν παροχήν, ἥτις ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται, ἀπὸ τὸν ὀφειλέτην, ὅστις κατονομάζεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ Ἡ ἰδιότης αὕτη δὲν ἀποτελεῖ μόνον διακριτικὸν γνώρισμα τῶν ἀνωνύμων ἢ εἰς τὸν κομιστὴν τίτλων, ἀλλὰ διαφαίνεται καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς εἰς διαταγὴν τοιούτους, ὡς π.χ. εἰς τὴν φορτωτικήν. Τὸ δεύτερον διακριτικὸν στοιχεῖον τῶν τίτλων ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰς τὰς συναλλαγὰς κυκλοφορίαν των Ἐδημιουργήθησαν διὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὴν πίστιν καὶ νὰ διευκολύνουν τὴν κυκλοφορίαν περιουσιακῶν ἀξιῶν. Ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ, καθ' ὃν καλοῦνται νὰ ἐξυπηρετήσουν ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας ταύτης τὴν συναλλαγήν, διακρίνονται εἰς τρεῖς θεμελιώδεις κατηγορίας: τοὺς *εἰς τὸν κομιστὴν τίτλους,* ἢ *ἀνωνύμους,* τοὺς *εἰς διαταγὴν* καὶ τοὺς *ὀνομαστικούς.* Οἱ εἰς τὸν κομιστὴν τίτλοι εἶναι οἱ ἀποβλέποντες ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς κυκλοφορίας. Ὑπόσχονται τὴν παροχὴν ἀνωνύμως εἰς τὸν φέροντα καὶ ἐκχωροῦνται διὰ τῆς ἁπλῆς μεταβιβάσεως τῆς νομῆς. Οἱ εἰς διαταγὴν τίτλοι προορίζονται ὀλιγώτερον διὰ τὴν κυκλοφορίαν, ἀποβλέποντες παραλλήλως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς συναλλακτικῆς πίστεως. Τέλος, οἱ ὀνομαστικοὶ περιορίζουν τὴν ὀφειλὴν εἰς ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένον πρόσωπον, στερούμενοι κυκλοφοριακῆς ἱκανότητος. Κατωτέρω πραγματευόμεθα εἰδικώτερον τὰς εἰδικὰς ταύτας κατηγορίας τίτλων καὶ δὴ μόνον τοὺς εἰς τὸν κομιστὴν καὶ εἰς διαταγήν, διότι περὶ τῶν ὀνομαστικῶν ἰσχύουν οἱ γνωστοὶ κανόνες τοῦ ἀστικοῦ δικαίου.

Τίτλοι εἰς τὸν κομιστὴν. Οἱ εἰς τὸν κομιστὴν τίτλοι ἐκδίδονται, ὡς ἤδη ἐλέχθη, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς κυκλοφορίας. Τὸ κύριον διακριτικόν των γνώρισμα ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς μεταφορᾶς τῶν ἐπ' αὐτῶν δικαιωμάτων. Ὁ ἐκδότης τοῦ τίτλου, ὅστις εἶναι καὶ ὀφειλέτης τῆς εἰς αὐτὸν ἀνομολογουμένης παροχῆς, ὑπόσχεται εἰς τὸν φέροντα τὸν τίτλον, ἤτοι τὸν κομιστὴν αὐτοῦ, τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὀφειλῆς, τὴν ὁποίαν οὗτος περιέχει. Εἰς τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἔγκειται ἡ ἱκανότης τοῦ τίτλου πρὸς κυκλοφορίαν. Διότι ἅπαξ τεθεὶς εἰς κυκλοφορίαν μεταβιβάζεται, δι' ἁπλῆς παραδόσεως ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον. Οἱοσδήποτε δὲ ἐνδιάμεσος ἢ διαδοχικὸς νομεὺς δύναται νὰ ἀξιώσῃ. ὅπως ἐκπληρώσῃ πρὸς αὐτὸν ὁ ἐκδότης τὴν ὑπεσχημένην παροχήν. Ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος τῆς κυκλοφοριακῆς ἱκανότητος τοῦ τίτλου τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τοῦ 1923 διετύπωσε ἰδίας αὐτοτελεῖς ἀντιλήψεις. Οὕτω τὰ ἄρθρα 69 καὶ 70 τοῦ ὡς ἄνω νομοθετικοῦ διατάγματος κατώρθωσαν, τὸ πρῶτον μεν ὅτι «ὁ κάτοχος τοῦ τίτλου δέον νὰ θεωρῆται καὶ κύριος αὐτοῦ». Τὸ δεύτερον (ἄρθ. 70) ὅτι πρὸς μεταφορὰν τῆς κυριότητος ἀπαιτεῖται ἡ παράδοσις τῆς νομῆς τοῦ τίτλου. Αἱ δύο ὡς ἄνω διατάξεις δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀσυμβίβαστοι πρὸς ἀλλήλας καὶ διαφόρους ἑκάστη περιέχουσα ἀρχάς Πλὴν εἶναι ἐφικτὸς ὁ συμβιβασμός των, ἂν ἰσχύσουν αἱ κάτωθι ἀρχαί: 1) Ὅτι ἀπέναντι τῶν τρίτων συναλλασσομένων ὁ κάτοχος τοῦ τίτλου τεκμαίρεται καὶ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, πιστωτὴς συνεπῶς τῆς ἀναφερομένης ἀπαιτήσεως. Τὸ τεκμήριον αὐτὸ τὸ διατυπώνει τὸ ἄρθρον 69, ἐνισχύεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 70, κατὰ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ ἑρμηνείαν. Θὰ θεωρηθῇ δηλονότι ὅτι ὁ νομεὺς τοῦ τίτλου τὸν ἀπέκτησεν ὡς ἰδιοκτήτης καὶ ὅτι τοῦ παρεδόθη διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ μεταβίβασις κυριότητος. Ἂν παρεδόθησαν ὡς ἐνέχυρα ἢ δι' οἱανδήποτε ἄλλην αἰτίαν οἱ τίτλοι, τοῦτο δὲν ἀφορᾷ τὰς συναλλαγάς, ἀλλὰ τὰς ἐσωτερικὰς μεταξὺ παραδώσαντος καὶ ἀποκτήσαντος τὴν νομὴν σχέσεις. Εἰς τὰς συναλλαγὰς ὁ κατέχων τοὺς τίτλους θεωρεῖται καὶ κύριος αὐτῶν. 2) Ὅτι ἐνστάσεις τὰς ὁποίας δι' οἱανδήποτε ἀφορμὴν θὰ ἠδύνατο νὰ διατυπώσῃ ὁ τέως ἰδιοκτήτης τοῦ τίτλου ἀπέναντι τοῦ εἰδικοῦ διαδόχου αὐτοῦ, εἴτε ὁ ὀφειλέτης ἀπέναντι οἱουδήποτε κατόχου, δὲν προτείνονται πρὸς τὸν κομιστὴν καλῆς πίστεως. 3) Ἡ καλὴ πίστις τοῦ κομιστοῦ τοῦ τίτλου προϋποτίθεται εἰς ὡρισμένας τοὐλάχιστον περιπτώσεις ἐφαρμογῆς τῶν ἀνωτέρῳ ἄρθρων 69 καὶ 70 νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923, μολονότι περὶ αὐτῆς δὲν ποιεῖται σαφῆ μνείαν τὸ ἀνωτέρω νομοθέτημα. Τὸ ζήτημα θὰ ρυθμισθῇ ἐν τούτοις συμφώνως πρὸς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, αἵτινες ἐφαρμόζονται ἐπιβοηθητικῶς πάντοτε ὑπὸ τῆς ἡμετέρας νομολογίας Ἡ ἔκδοσις τίτλων εἰς τὸν κομιστὴν ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων νόμων. Δηλαδὴ ἐπιτρέπεται ἡ ἔκδοσις ὡρισμένων μόνον ἐνοχῶν εἰς τίτλους εἰς τὸν κομιστήν. τὴν δὲ ἔκδοσιν ταύτην ἐπιτρέπει ὁ νόμος εἰς ὡρισμένα ἱδρύματα. Ταῦτα πάντα ἐρρύθμισε τὸ ἄρθρον 68 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 Κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον μόνον τραπεζικὰ ἱδρύματα καὶ ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι δύνανται νὰ ἐκδώσουν τίτλους εἰς τὴν κομιστήν, καὶ δὴ μόνον τραπεζογραμμάτια, μετοχὰς ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ὁμολογίας ὁμολογιακοῦ δανείου ἀνωνύμων ἑταιρειῶν καὶ τοκομερίδια καὶ μερισματόγραφα τῶν ὡς ἄνω τίτλων. Ἐπὶ πλέον ἐπιτρέπεται δι' εἰδικῶν νόμων ἡ ἔκδοσις δικαιογράφων εἰς τὸν κομιστήν. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη τοῦ νόμου εἶναι σοφή, διότι ἡ ἔκδοσις τοιούτων δικαιογράφων, προωρισμένων δι' εὐρεῖαν κυκλοφορίαν, ἀποτελεῖ κίνδυνον διὰ τὰς συναλλαγάς, διότι πρέπει νὰ εἶναι πρὸ παντὸς ἐξησφαλισμένη ἡ φερεγγυότης τοῦ ὀφειλέτου, διὰ νὰ μὴ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀδυναμίαν μὴ ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεών του.

Αἱ νομικαὶ ἀπόψεις ἐπὶ κυκλοφορίας δικαιογράφων. Τὴν νομικὴν ἐπιστήμην ἀπησχόλησαν, προκειμένου νὰ κρίνῃ τὰς ἐκ τῆς κυκλοφορίας τῶν εἰς τὸν κομιστὴν τίτλων προκυπτούσας σχέσεις, διάφορα προβλήματα. Τὸ βασικώτερον τούτων εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς διαγνώσεως τοῦ χρονικοῦ σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ὑφισταμένη ἡ ἐκ τοῦ τίτλου ἐνοχή. Πρόκειται δηλονότι νὰ καθορισθῇ ἀπὸ πότε ἀκριβῶς ἄρχεται ὑφισταμένη ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐκδότου τοῦ τίτλου, πότε θεωρεῖται δηλαδὴ ὀφειλέτης τῆς ὑποχρεώσεως, ἣν συνομολογεῖ διὰ τοῦ τίτλου. Τὴν λύσιν τοῦ θέματος τούτου ἐπεδίωξαν τρεῖς θεωρίαι ἐν τῇ γερμανικῇ ἐπιστήμῃ. Οὕτω: 1) Ἡ ὀνομασθεῖσα *συμβατικὴ θεωρία* (Vertragstheorie). Διὰ τῆς θεωρίας αὐτῆς ἀπαιτεῖται, ὅπως ὁ πρῶτος πιστωτὴς τοῦ τίτλου ἀποκτήσῃ αὐτὸν δυνάμει συμφωνίας παρὰ τοῦ ἐκδότου. Ὁ πρῶτος κομιστὴς οὕτω εἶναι καὶ πράγματι πιστωτὴς τοῦ ὀφειλέτου τοῦ τίτλου, διότι τὸν ἀποκτᾷ βάσει οἱασδήποτε νομικῆς αἰτίας καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔναντι ἀνταλλάγματος. Ἀπὸ τοῦ πρώτου λήπτου τοῦ τίτλου καὶ ἐντεῦθεν τίθενται ἐν ἰσχύϊ αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 69 καὶ 70 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 1923. 2) Ἡ *θεωρία τῆς εἰς κυκλοφορίαν θέσεως* (Emissionstheorie). Κατὰ τὴν ἄποψιν τῆς θεωρίας ταύτης ἀρκεῖ ἡ μονομερὴς βούλησις τοῦ ἐκδότου τῶν τίτλων, ὅπως θέσῃ τούτους εἰς κυκλοφορίαν, διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὑποχρέωσίς του πρὸς ἐξόφλησιν ἀπέναντι παντὸς κομιστοῦ αὐτῶν. Ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἀπαιτεῖ δηλονότι σύμβασιν μεταξὺ ἐκδότου καὶ τοῦ πρώτου κομιστοῦ τῶν τίτλων, ἀρκουμένη μόνον εἰς οἱανδήποτε πρᾶξιν, δι' ἧς ἐκδηλώνεται ἡ πρόθεσις τοῦ ἐκδότου, ὅπως τεθοῦν εἰς κυκλοφορίαν οἱ τίτλοι. Οὕτω, ἂν π. χ. τυπωθοῦν πλήρως οἱ τίτλοι, ὑπογραφοῦν καὶ παραδοθοῦν εἰς τραπεζιτικὸν ἵδρυμα, ὅπερ μέλλει νὰ τοὺς θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν. Ἡ παράδοσις αὕτη, τεκμαίρουσα πρόθεσιν θέσεως εἰς κυκλοφορίαν, ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἀρκετὸν κατὰ τὸν νόμον, διὰ νὰ εἶναι ἔγκυρος ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐκδότου. 3) Ἡ *θεωρία τῆς ἐκδόσεως* ἢ *δημιουργίας*

Digitized by Google

(Kreationstheorie). Ἡ θεωρία αὕτη, στηριζομένη μόνον καὶ μόνον εἰς ἀνάγκην προστασίας τῶν συναλλαγῶν, ἀποφαίνεται ὅτι ἡ πλήρης ἔκδοσις τῶν τίτλων ἀποτελεῖ πρᾶξιν ἐπικίνδυνον διὰ τὰς συναλλαγάς, ἧς τὰς συνεπείας δέον νὰ ὑποστῇ πλήρως ὁ ἐκδότης. Ἐὰν συνεπῶς οἱ τίτλοι τεθοῦν εἰς κυκλοφορίαν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἐκδότου, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ του, τότε ὑποχρεοῦται ἀπέναντι οἱουδήποτε τρίτου κομιστοῦ. Δὲν ἀπαιτεῖ δηλονότι οὐδὲ κἂν τὴν μονομερῆ βούλησιν τοῦ ἐκδότου, ὅπως θέσῃ τοὺς τίτλους εἰς κυκλοφορίαν. 4) Ἐκ τῶν τριῶν ὡς ἄνω θεωριῶν τὸ ἰσχῦον, κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τοῦ 1923, δίκαιον ἀκολουθεῖ τὰς δύο τελευταίας. Καὶ τὴν μὲν θεωρίαν τῆς εἰς κυκλοφορίαν θέσεως ἀκολουθεῖ εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρου 71 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος, ὡς ἐκ τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἐξ ἀντιδιαστολῆς προκύπτει. Τὴν θεωρίαν τῆς ἐκδόσεως τέλος ἀκολουθεῖ εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρου 72 τοῦ νόμου, ὡς σαφῶς ἐκ τῆς συνόλου διατυπώσεώς του προκύπτει.

Περὶ δικαιωμάτων τοῦ κομιστοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἐκδότου. Ὁ κύκλος τῶν σχέσεων αὐτῶν ρυθμίζεται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν ἐκείνην, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸν τίτλον. Ἄλλα ἰσχύουν τοιουτοτρόπως περὶ μετοχῶν καὶ ἄλλα περὶ τραπεζογραμματίων. Ὁμοίως τελείως διάφορος εἶναι ἡ θέσις τοῦ μετόχου ἀνωνύμου εταιρείας πρὸς τὸν ὁμολογιοῦχον τοιαύτης εταιρείας ἢ τὸν ὁμολογιοῦχον ἑνὸς προσώπου δημοσίου δικαίου. Αἱ γενικαὶ ἀρχαί, αἱ κοιναὶ ἐφ' ὅλων τῶν τίτλων, εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Κατὰ γενικὸν κανόνα, τονισθέντα ἤδη καὶ ἀνωτέρω, ἡ ἐκ τοῦ τίτλου προκύπτουσα ὑποχρέωσις τοῦ ἐκδότου εἶναι στενότατα συνυφασμένη πρὸς τὸ ἐμπράγματον ἐπὶ τοῦ τίτλου δικαίωμα. Ὁ κομιστὴς οὕτω ἑνὸς τραπεζογραμματίου ἑκατὸν δραχμῶν, ὅστις δὲν κέκτηται τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν νομὴν τοῦ τίτλου, λόγῳ τῆς στενῆς ταύτης σχέσεως ὑποχρεώσεως καὶ ἐμπραγμάτου δικαιώματος, εἶναι καὶ πιστωτὴς τῆς ἀπαιτήσεως τῶν ἑκατὸν δραχμῶν, ἃς ὀφείλει τὸ τραπεζιτικὸν ἵδρυμα. 2) Ἡ ἀνωτέρω γενικὴ ἀρχή, δημιουργηθεῖσα πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συναλλαγῶν, δὲν ἐφαρμόζεται ἐν τούτοις ὁμοίως ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνωνύμων τίτλων. Ἄλλη εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς πρακτικῆς ἰσχύος της ἐπὶ τραπεζικῶν γραμματίων καὶ ἄλλη ἐπὶ ἀνωνύμων μετοχῶν ἢ ὁμολογιῶν. Ἐπὶ τῶν τραπεζογραμματίων καὶ ἀνωνύμων τοκομεριδίων ἢ μερισματογράφων ὄψεως ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ὀφειλέτου τοῦ τίτλου ὑποτάσσεται πλήρως εἰς τὸ ἐμπράγματον ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ δικαίωμα κυριότητος ἢ νομῆς. Τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἐκ κειμένου τοῦ ἄρθρου 72 νομοθετικοῦ διατάγματος 1923, διότι ὁ κομιστής, νομεὺς τῶν τίτλων αὐτῶν, δικαιοῦται ν' ἀξιώσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἐκδότου, ἔστω καὶ ἂν οἱ τίτλοι ἐκλάπησαν ἢ ἐληστεύθησαν ἢ περιῆλθον εἰς τὸν κάτοχον ἐκ πειρατείας. Εἰς τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω τίτλους ἐπίσης ἡ ἀπώλεια ἢ καταστροφὴ τοῦ σώματος τοῦ δικαιογράφου ἐπιφέρει τὴν ἀπώλειαν καὶ τῆς ἐνοχικῆς ἀξιώσεως κατὰ τοῦ ὀφειλέτου. Ἡ ἀνωτέρω αὐστηρὰ ἀρχή, ἐφαρμοζομένη εἰς τίτλους ταχυτάτης κυκλοφορίας, δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ εἰς ἄλλους, ὅπου ὁ πιστωτὴς εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀποδείξῃ τὴν ἰδιότητά του ταύτην. Ἡ ἀπαρέγκλιτος τήρησίς της ἐξ ἄλλου θ' ἀπετέλει ἀδικίαν, ἰδίως ὅταν καταστρέφεται ὁ τίτλος, ὁπότε πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁριστικῶς ἀπολεσθεῖσα καὶ ἡ ἀπαίτησις. Διὰ τοὺς ἄνω λόγους τὸ ἰσχῦον δίκαιον ἐδέχθη ἐπιεικῶς καὶ κατ' ἐξαίρεσιν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιζήσῃ ἡ ἀπαίτησις τοῦ σώματος τοῦ τίτλου καὶ νὰ διατηρήσῃ ἄτομόν τι τὴν ἰδιότητα τοῦ πιστωτοῦ παρὰ τὴν ἔλλειψιν τίτλου. Ταῦτα δύνανται νὰ ἰσχύσουν, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, μόνον προκειμένου περὶ τῶν τίτλων, οὓς ἀναφέρει τὸ ἄρθρον 71 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 3) Ἡ μεταφορὰ τῆς κυριότητος ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνωνύμων τίτλων γίνεται κατὰ τὸ μνημονευθὲν ἤδη ἄρθρον 70 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 διὰ τῆς μεταβιβάσεως τῆς νομῆς. Ἐν περιπτώσει ἀκυρότητος τῆς πράξεως μεταβιβάσεως, ἰδίᾳ ἕνεκα λόγων ἀφορώντων τὴν δικαιοπρακτικὴν ἱκανότητα τῶν συμβαλλομένων (π. χ. φρενοβλάβεια, ἔλλειψις δικαιοπρακτικῆς ἱκανότητος), ἰσχύουν πάντες οἱ ἐπὶ κινητῶν πραγμάτων ἐφαρμοζόμενοι κανόνες Χωρεῖ δηλονότι καὶ διεκδίκησις τῶν τίτλων, ἐφ' ὅσον εὑρηνται εἰς τὴν νομὴν τοῦ ἀποκτήσαντος αὐτοὺς ἀκύρως. Ὅριον πάντως ἐφαρμογῆς τῶν ὡς ἄνω κανόνων εἶναι αἱ ἀφορῶσαι τὴν κυκλοφορίαν διατάξεις τῶν νεωτέρων ἐπὶ τίτλων νόμων.

Περὶ διεκδικήσεως τίτλων ἰδίᾳ. Ἡ διεκδίκησις τῶν ἀνωνύμων τίτλων ἀποτελεῖ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἐξαίρεσιν, ἐπιτρεπομένην μόνον εἰς ὡρισμένας εἰδικὰς περιπτώσεις. Πρόκειται μάλιστα περὶ ἐξαιρέσεως ἀπὸ τὸν κανόνα ὅτι ὁ κάτοχος τοῦ τίτλου εἶναι καὶ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ. 1) Κατὰ τὸν νόμον ἐπιτρέπεται μόνον ἡ διεκδίκησις ὡρισμένων τίτλων. Δὲν καθορίζονται οὗτοι παρὰ ἀρνητικῶς, ὅλοι δηλονότι ἐκτὸς τῶν ἀνωνύμων τραπεζικῶν γραμματίων ὄψεως τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν τῶν ἀνωνύμων μερισματογράφων καὶ τοκομεριδίων. 2) Ἡ διεκδίκησις ἐπιτρέπεται μόνον εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, ἤτοι: ἐπὶ ἀπωλείας αὐτῶν, κλοπῆς, πειρατείας καὶ ληστείας. 3) Χωρεῖ τέλος μόνον ἀπέναντι ὡρισμένων προσώπων, δηλαδὴ κατὰ τοῦ εὑρέτου, τοῦ κλέπτου, τοῦ ληστοῦ, τῶν καθολικῶν διαδόχων τῶν ὡς ἄνω προσώπων καὶ τῶν εἰδικῶν αὐτῶν διαδόχων, ὅταν εἶναι κακῆς πίστεως καὶ γνωρίζουν τὰς ἀτελείας τῆς κτήσεως τοῦ ἐγγράφου 4) Δὲν χωρεῖ διεκδίκησις, τέλος, εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας οἱ τίτλοι περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ τρίτου δυνάμει κολασίμου πράξεως ἄλλης φύσεως, ὡς π χ ὑπεξαιρέσεως, ἀπάτης, διότι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ νομὴ τῶν τίτλων περιῆλθεν εἰς τὸν τρίτον ἐν γνώσει τοῦ δικαιούχου καὶ πάντως ἐκ πταίσματος αὐτοῦ Ἡ διάστιξις αὕτη δεικνύει πόσον στερεῶς ἔχεται ὁ νομοθέτης τῶν ἀρχῶν κυκλοφορίας τῶν τίτλων.

Περὶ ἀπωλείας ἢ καταστροφῆς ἀνωνύμων τίτλων Ἐν τῇ πρακτικῇ συμβαίνει συνηθέστατα, συχνότερα ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν περίπτωσιν τῆς κλοπῆς ἢ βιαίας ἀφαιρέσεως τῶν τίτλων, νὰ ἀπολεσθοῦν οὗτοι ἢ νὰ καταστραφοῦν ἐκ τυχαίου συμβεβηκότος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν τίθεται τὸ ζήτημα τῆς ἐνασκήσεως τῆς ἀπαιτήσεως, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει εἰς τὸν τίτλον ἐκ μέρους τρίτου προσώπου, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι τὸ οὗτον πρόσωπον δὲν ὑφίσταται. Προκύπτει μόνον ἡ δυσχέρεια ἐξασκήσεως τοῦ δικαιώματος κατὰ τοῦ ὀφειλέτου τοῦ τίτλου ἕνεκα τῆς καταστροφῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὁ δικαιοῦχος δηλαδὴ κομιστὴς διατηρεῖ τὴν ἀπαίτησιν, ὡς πιστωτὴς ὅμως εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀδυναμίαν νὰ τὴν ἐνασκήσῃ, μὴ διαθέτων πλέον τὸ δικαιόγραφον Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ πρακτικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη τίθενται πρὸ τοῦ ἑξῆς διλήμματος: ἂν μὲν ἡ συνοχὴ ἀπαιτήσεως καὶ ἐγγράφου εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρά, ὥστε νὰ ἐπέρχωνται τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα ἀνωτέρω ἐτονίσθησαν, τότε καταστρεφομένου τοῦ ἐγγράφου τοῦ τίτλου ἀπόλλυται καὶ ἡ ἀπαίτησις, ἥτις μόνον ἐν τῷ τίτλῳ καὶ διὰ τοῦ τίτλου ἔχει ὑπόστασιν. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου χωροῦσι πάντως αἱ ἀκόλουθοι διακρίσεις: 1) Ἂν τὸ σῶμα ἀνωνύμου τίτλου κατέστη λόγῳ βλάβης ἢ παραμορφώσεως ὀφειλομένης εἰς οἱανδήποτε ἄλλην αἰτίαν ἀκατάλληλον πρὸς κυκλοφορίαν, διατηροῦνται ὅμως εὐδιάκριτα τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα καὶ τὸ οὐσιῶδες αὐτοῦ περιεχόμενον, τότε ὁ κομιστὴς δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἔκδοσιν νέου δικαιογράφου, ἐπιστρεφομένου τοῦ βλαβέντος. Ταῦτα διετυπώθησαν διὰ τοῦ ἄρθρου 73 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923. Ἰσχύει κατὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ τῆς δυνατότητος ἀντικαταστάσεως βεβλαμμένου τίτλου 2) Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν, οἱ νεώτεροι νόμοι οὐδόλως προβλέπουν τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπέρχεται πλήρης ἡ καταστροφὴ τοῦ σώματος τοῦ τίτλου. Τότε τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἂν δύναται ν' ἀξιώσῃ ὁ πιστωτὴς τῆς ἀπαιτήσεως τὴν ἔκδοσιν νέου τίτλου, ἀποδεικνύων πάντως τὴν ἀπώλειαν τοῦ παλαιοῦ. Ἡ νομολογία, κατόπιν ταλαντώσεών τινων, ἐδέχθη ἐν τέλει ὅτι ὁ ἀποδεικνύων πλήρως τὴν καταστροφὴν ἀνωνύμων τίτλων δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἐκδότην τὴν ἔκδοσιν νέου τοιούτου. 3) Δυσχερῶς δύναται νὰ διατυπωθῇ λύσις εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀπωλείας ἢ καταστροφῆς τίτλων, μὴ δυναμένης ν' ἀποδειχθῇ πλήρως. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ νομολογία, ταλαντωθεῖσα ἐπ' ἀρκετὸν καὶ ἀμφιβάλλουσα ἀκόμη, φαίνεται ὅτι ἀρνεῖται τὸ δικαίωμα τοῦ πιστωτοῦ νὰ ζητήσῃ ἔκδοσιν νέου τίτλου. Τοῦτο δὲ μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι δύναται εἰς ἀπώτερον μέλλον νὰ παρουσιασθῇ κομιστὴς τοῦ τίτλου. 4) Μία, τέλος, ἐκδοχὴ τῆς νομολογίας, ἐλάχιστα διαδεδομένη, ἀρνεῖται πάντοτε τὴν ἔκδοσιν νέου τίτλου, ἀκόμη καὶ ἂν ἀποδειχθῇ πλήρως ἡ καταστροφὴ τοῦ παλαιοῦ, παραδεχομένη μόνον ὅτι ὁ πιστωτὴς διατηρεῖ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἔστω καὶ ἄνευ τίτλου. 5) Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι ἡ νομοθεσία μας παρουσιάζει εἰς τὸ προκείμενον θέμα κενὰ χρῄζοντα ἀμέσου καὶ ταχείας συμπληρώσεως. Διότι πᾶσα νομοθεσία σεβομένη ἑαυτὴν ὀφείλει νὰ καθορίζῃ λεπτομερῶς τὰς συνεπείας ἀπωλείας τίτλων καὶ νὰ καθορίζῃ νομοθετικῶς σύστημα προσκλήσεως τῶν δικαιούχων διὰ τὴν προσαγωγὴν τοῦ τίτλου καὶ τὴν πιθανὴν αὐτοῦ ἀκύρωσιν. Ὁμοίως δέον νὰ καθορισθῇ νομοθετικῶς προθεσμία προσαγωγῆς τῶν τίτλων, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ κρατοῦνται ἀπὸ τοὺς κατόχους ἐπ' ἄπειρον, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας νὰ παραγράφεται τὸ δικαίωμα τοῦ κατόχου, ὅπως ζητήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς πρὸς αὐτὸν ὀφειλῆς τοῦ ἐκδότου. Πάντα ταῦτα τὰ σημεῖα, χρῄζοντα συμπληρώσεως, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν ὁριστικὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς περὶ τίτλων νομοθεσίας.

Τίτλοι εἰς διαταγήν. Οἱ εἰς διαταγὴν τίτλοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουν πρὸς κυκλοφορίαν καὶ διὰ πιστωτικοὺς σκοποὺς ταυτοχρόνως Τὸ διακριτικὸν αὐτῶν γνώρισμα, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία των, εἶναι ὁ τρόπος τῆς μεταβιβάσεώς των. Ἡ μεταβίβασίς των γίνεται ἐγγράφως δι' ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει ὁ δικαιοῦχος πιστωτὴς τοῦ τίτλου πρὸς τὸν ὀφειλέτην νὰ καταβάλῃ τὴν εἰς τὸ σῶμα ὑπεσχημένην παροχὴν πρὸς νέον πιστωτὴν ἢ εἰς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ὁ τελευταῖος οὗτος θὰ ὑποδείξῃ. Διαφέρουν συνεπῶς βασικῶς οἱ τίτλοι οὗτοι ἀπὸ τοὺς τίτλους εἰς τὸν κομιστήν, διότι οἱ μὲν εἰς τὸν κομιστὴν μεταβιβάζονται ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον δι' ἁπλῆς παραδόσεως τῆς νομῆς, ἐνῷ οἱ εἰς διαταγὴν διὰ τῆς ὡς ἄνω περιγραφείσης ἐγγράφου ἐντολῆς. Εἰς τοὺς τίτλους εἰς τὸν κομιστὴν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνδιαμέσων κατόχων ἀπὸ τοῦ πρώτου λήπτου μέχρι τοῦ τελευταίου κομιστοῦ δύναται νὰ εἶναι ἄπειρος καὶ ἄγνωστος, ἐνῷ εἰς τὰ εἰς διαταγὴν ἔγγραφα οἱ ἐνδιάμεσοι πιστωταὶ καὶ γνωστοὶ εἶναι, εὐθύνονται πρὸς τοὺς διαδόχους των διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ τίτλου, καὶ λόγῳ τῶν ἀνωτέρω γεγονότων ὁ ἀριθμός των εἶναι περιωρισμένος. Παρατηρητέον ἐπίσης ὅτι οἱ μὲν εἰς διαταγὴν τίτλοι δύνανται νὰ μεταβληθοῦν εἰς τίτλους εἰς τὸν κομιστήν, εἰς τὴν περίπτωσιν ἰδίᾳ τῆς εἰς λευκὸν ὀπισθογραφήσεως, ἐνῷ οἱ εἰς τὸν κομιστὴν τίτλοι δὲν δύνανται ποτὲ νὰ μεταβληθοῦν εἰς τίτλους εἰς διαταγὴν (πλείονα περὶ ὀπισθογραφήσεως καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ρήτρας «εἰς διαταγήν» βλ. εἰς λ. *συναλλαγματική*). Ἡ συνοχὴ ἀπαιτήσεως καὶ τίτλου εἶναι ἐπίσης ἰσχυρὰ εἰς τοὺς εἰς διαταγὴν τίτλους, δὲν φθάνει ὅμως μέχρι τῆς πλήρους συμπτώσεως, ἥτις ἐσημειώθη διὰ τοὺς τίτλους εἰς τὸν κομιστήν. Τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 81-86 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 1923, ἅτινα προβλέπουν πλήρως τὴν ἀκύρωσιν ἀπολεσθέντος τίτλου συναλλαγματικῆς. Κατὰ τὰ ἄρθρα ταῦτα προβλέπονται τὰ ἑπόμενα: 1) Ὅτι ὁ ὀφειλέτης ὑποχρεοῦται εἰς παροχὴν μόνον ἐπὶ τῇ ἐγχειρήσει τοῦ ἐγγράφου τοῦ τίτλου (ἄρθ. 79). Ἔνδειξις τῆς σημασίας τοῦ τίτλου διὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἀπαιτήσεως 2) Ὅτι ἐπὶ ἀπωλείας συναλλαγματικῆς (πρὸς τὴν ἀπώλειαν δέον νὰ ἐξομοιωθῇ πᾶσα ἄλλη περίπτωσις, καθ' ἣν ὁ δικαιοῦχος ἀδυνατεῖ νὰ ἐνασκήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ τίτλου δικαιώματα) ζητεῖται, δι' αἰτήσεως, ἀπὸ τὸν πρόεδρον πρωτοδικῶν ἡ ἀκύρωσις τοῦ τίτλου. 3) Διὰ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ αἴτησις, πρέπει νὰ βεβαιωθοῦν: α) τὰ ἐπὶ τοῦ τίτλου δικαιώματα· β) τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀπαρτίζουν τὴν ἀπώλειαν τοῦ τίτλου· γ) νὰ βεβαιωθοῦν πάντα τὰ ἀνωτέρω δι' ὅρκου. Παρατηρητέον ὅτι ὁ νομοθέτης ἀξιοῖ ἁπλῶς βεβαίωσιν καὶ οὐχὶ ἀπόδειξιν. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ τηρηθοῦν οἱ περὶ ἀποδείξεως κανόνες τῆς δικονομίας, ἀρκεῖ μόνον δι' οἱονδήποτε μέσον νὰ σχηματίσῃ πεποίθησιν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω γεγονότων ὁ πρόεδρος. 4) Ὁ πρόεδρος καλεῖ ἐπίσης τοὺς ὑποχρέους τῆς συναλλαγματικῆς καὶ διατάσσει τὴν δικαστικὴν κατάθεσιν τοῦ ποσοῦ τῆς συναλλαγματικῆς. 5) Καταστάσης τελεσιδίκου τῆς ἀποφάσεώς του, ἐκτελεῖται αὕτη κατὰ παντὸς ὑποχρέου ἐξ αὐτῆς, πάντοτε ὅμως μετὰ πάροδον τριακονθημέρου προθεσμίας ἀπὸ τῆς λήξεώς της (ἄρθρ. 83). Ἂν πρὸ τῆς παρελεύσεως τῆς προθεσμίας ταύτης ἐμφανισθῇ καλῆς πίστεως κομιστὴς τοῦ δικαιογράφου, τότε ὁ πρόεδρος δύναται νὰ φθάσῃ καὶ μέχρις ἀνακλήσεως τῆς ἀποφάσεώς του. 6) Ὁ νόμος ὁρίζει (ἄρθρ. 83 ἐδ. 4) ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ προέδρου δὲν θίγει τὰ δικαιώματα τῶν καλῆς πίστεως κομιστῶν τοῦ τίτλου. Ἡ διάταξις αὕτη καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν θέσιν τοῦ ἀπολέσαντος καὶ οὐσιαστικῶς παραλύει ὁλόκληρον τὸ σύστημα τοῦ νόμου, δεδομένου ὅτι πάντες θὰ διστάσουν νὰ ζητήσουν ἀκύρωσιν τοῦ τίτλου καὶ νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὰ ἐντεῦθεν ἔξοδα, ὅταν εἶναι βέβαιον ὅτι πιθανὸν νὰ μὴ ἐπιτύχουν οὐσιαστικόν τι κέρδος. 7) Αἱ περὶ συναλλαγματικῆς ὡς ἄνω διατάξεις ἐφαρμόζονται καὶ εἰς περιπτώσεις ἀπωλείας οἱουδήποτε ἄλλου δικαιογράφου εἰς διαταγὴν (ἄρθρ. 86 τοῦ Ν. Δ. τοῦ 1923). Ἡ ἔκδοσις δικαιογράφων εἰς διαταγὴν περιωρίσθη ἐπίσης ἀπὸ τὸν νομοθέτην εἰς ὡρισμένα μόνον, χωρὶς νὰ τεθῇ φραγμὸς εἰς τὸν κύκλον τῶν προσώπων, ἅτινα δικαιοῦνται νὰ ἐκδώσουν τὰ δικαιόγραφα ταῦτα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 76 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 ἐκδίδονται οὕτω εἰς διαταγήν: α') Ἐντολαὶ πληρωμῆς ἐκδιδόμεναι ὑπὸ ἐμπόρου ἐπὶ ἔμπορον β') Χρεωστικὰ ὁμόλογα ἐκδιδόμενα ὑπὸ ἐμπόρου περὶ παροχῆς χρημάτων, χρεογράφων ἢ ἄλλων ἀντικαταστατῶν πραγμάτων. γ') Συναλλαγματικαί, γραμμάτια εἰς διαταγὴν καὶ τραπεζικαὶ ἐπιταγαί. δ') Ἀποθηκόγραφα καὶ ἐνεχυρόγραφα γενικῶν ἀποθηκῶν. ε') Φορτωτικαὶ θαλάσσιαι καὶ χερσαῖαι. στ') Ναυτοδανειστικά. ζ') Ἀσφαλιστήρια Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δικαιογράφων τὰ ὑπὸ στοιχεῖα α' καὶ β' δὲν ἔχουν μέχρι τῆς στιγμῆς ἀναπτυχθῆ εἰς τὴν ἡμετέραν συναλλαγήν, ἡ ἀνωτέρω διάταξις τοῦ νόμου ἐλαχίστην σημασίαν κέκτηται (πλείονα περὶ τῶν δικαιογράφων αὐτῶν βλ. εἰς τὰς λ. *φορτωτική, ἐνεχυρόγραφα, γραμμάτια εἰς διαταγήν, ἀσφαλιστήριον*)

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—*[Μεταλλ.—Νομισμ.]*. *Τίτλος* κράματός τινος πολυτίμου μετάλλου εἶναι ὁ λόγος μεταξὺ τοῦ βάρους τοῦ ἐμπεριεχομένου πολυτίμου μετάλλου καὶ τοῦ ὁλικοῦ βάρους, ἤτοι ὁ ἀριθμός, ὅστις εὑρίσκεται ἐκ κλάσματος ἔχοντος παρονομαστὴν μὲν τὸ

Digitized by Google

ὅλον βάρος τοῦ κράματος, ἀριθμητὴν δὲ τὸ βάρος τοῦ καθαροῦ μετάλλου τοῦ ἐμπεριεχομένου ἐν τῷ κράματι. Ὁ τίτλος τῶν ἀντικειμένων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἰς πλείστας χώρας σημειοῦται δι' ἐπισήμου σήματος (σφραγίσματος), τιθεμένου ὑπὸ τῶν κρατικῶν ἀρχῶν καὶ ἀποτελοῦντος ἐγγύησιν. Ὁ τίτλος σήμερον ἐκφράζεται κατὰ κανόνα εἰς χιλιοστὰ ἐπὶ βάσεως βάρους 1000 μονάδων. Πολλάκις, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ τιτλος τῶν ἀντικειμένων ὑπολογίζεται εἰς καράτια (ἤτοι εἰκοστὰ τέταρτα τῆς μονάδος). Ἡ βάσις εἶναι 24 καράτια (τίτλος 1000/1000), ἑκάστου καρατίου ὑποδιαιρουμένου εἰς 4 κόκκους. Τὸν τίτλον τῶν ἀργυρῶν κραμάτων ἐκφράζουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς οὐγγίας. Ἡ βάσις εἶναι 12 οὐγγίαι (τίτλος 1000/1000), ἑκάστης οὐγγίας (oz, onces) ὑποδιαιρουμένης εἰς 20 pennyweights (dwt). Εἰς τὰ νομίσματα ὁ τίτλος σημειοῦται συνήθως εἰς χιλιοστά. Οὕτως ἡ ἀγγλικὴ λίρα εἶναι χρυσοῦν νόμισμα τίτλου 22 καρατίων ἢ 0,9167. Τὸ χρυσοῦν εἰκοσάφραγκον τῆς λατινικῆς ἑνώσεως ἔχει τίτλον 0,900. Ὁμοίως τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῆς λατινικῆς ἑνώσεως εἶχον τίτλον 0,900 τὰ τῶν 5 φράγκων, 0,835 τὰ ὑπόλοιπα 6 μικρότερα κέρματα. Τὰ πλεῖστα ἀργυρᾶ νομίσματα ἔχουσι τίτλον 0,900. Μεταξὺ τῶν κοσμημάτων καὶ κομψοτεχνημάτων διακρίνονται διάφοροι τίτλοι, π. χ. ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὰ ἐκ χρυσοῦ, τὰ μὲν μέταλλα 0,900, ὁ 1ος τίτλος καλούμενος 0,920 (περίπου 22 καράτια), ὁ 2ος 0,840 (περίπου 20 καράτια), ὁ 3ος 0,750 (18 καράτια). Ὁμοίως διὰ τὰ ἀργυρᾶ (μετάλλια) 0,950 (23 καράτια περίπου) καὶ 0,800 (19 καράτια περίπου) διὰ τὰ κοσμήματα. *Πλαστὸς ἢ ἀπατηλὸς τίτλος* (titre fictif) καλεῖται ἐν τῇ μελέτῃ τῶν εἰδικῶν ὀρειχάλκων ὁ τίτλος συνήθους ὀρειχάλκου ἔχοντος ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον τὴν αὐτὴν ὑφὴν καὶ ἀναλογίαν συνιστώντων σωμάτων πρὸς τὸν ὑπ' ὄψιν εἰδικὸν ὀρείχαλκον.

Τ. Κ.—Θ. Χ.

— **τίτλος *ἐκτελεστὸς*** *[Νομολ.]*. Τὸ ἔγγραφον, τὸ ἀποδεικνύον τὸ δικαίωμα ἢ ἀπαίτησίν τινα καὶ παρέχον εἰς τὸν δικαιοῦχον τὴν ἐξουσίαν νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων τῆς πολιτείας πρὸς ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν. Ἐκτελεστοὺς τίτλους ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀποτελοῦσι κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον αἱ τελεσίδικοι καὶ αἱ προσωρινῶς ἐκτελεσταὶ ἀποφάσεις τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων, αἱ διαιτητικαὶ ἀποφάσεις, ἐφ' ὅσον μὲν ἐξεδόθησαν παρὰ τακτικῶν δικαστηρίων ἄνευ περιαφῆς τύπου ἐκτελέσεως, ἐὰν δὲ ἐξεδόθησαν παρ' ἰδιωτῶν, ἀφοῦ προηγουμένως κηρυχθῶσιν ἐκτελεσταὶ παρὰ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν, τὰ παρ' ἡμεδαπῶν συμβολαιογράφων ἐκδεδομένα συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα, δικαστικοὶ συμβιβασμοί, πρακτικὰ δικαστηρίων διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς ὁμολογούμενον ποσὸν καὶ ἄλλα τινὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ὁ νόμος θεωρεῖ ἑκάστοτε ἐκτελεστά. Πάντα τὰ ἔγγραφα ταῦτα δέον νὰ φέρωσι τὸν τύπον τῆς ἐκτελέσεως, δι' οὗ παρέχεται ἐντολὴ πρὸς τὰ ὄργανα τῆς ἐκτελέσεως, δηλαδὴ πρὸς τὸν δικαστικὸν κλητῆρα καὶ πρὸς τὸν συμβολαιογράφον νὰ ἐκτελέσωσι τὸν τίτλον καὶ πρὸς πάσας τὰς ἄλλας ἀρχὰς νὰ παράσχωσι τὴν συνδρομήν των πρὸς τοῦτο. Ὁ τύπος τῆς ἐκτελέσεως περιάπτεται ἐπὶ μὲν τῶν συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου. Ἀποφάσεις ἐκδοθεῖσαι παρ' ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων καὶ ἔγγραφα ἐκδεδομένα παρ' ἀλλοδαπῶν ἀρχῶν, ὄντα ἐκτελεστὰ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκδόσεώς των, δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐν Ἑλλάδι μόνον ἐὰν κηρυχθῶσιν ἐκτελεστὰ παρὰ τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων, ἐκτὸς ἐὰν διὰ διεθνῶν συνθηκῶν ὁρίζηται διάφορόν τι. Ἁρμόδιος πρὸς περιαφὴν τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι ὁ πρόεδρος μὲν τῶν πρωτοδικῶν, ἐὰν ὁ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀλλοδαπός, τὸ πρωτοδικεῖον δὲ ἐὰν ὁ καθ' οὗ ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἡμεδαπός. Ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν ἀρνεῖται τὴν περιαφὴν τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως, ὅταν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀλλοδαποῦ τίτλου ἀντίκειται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν ἐν ἡμεδαπῇ. Τὸ πρωτοδικεῖον ἐξ ἄλλου ἀρνεῖται τὴν περιαφὴν τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως, ὅταν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀλλοδαποῦ τίτλου ἀντιφάσκῃ πρὸς ἀποδεδειγμένα πράγματα ἢ ἀντιβαίνῃ εἰς ἡμεδαποὺς ἀπαγορευτικοὺς νόμους, ἢ ὅταν ἐπῆλθον λόγοι καταργοῦντες τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐγγράφου, π. χ. ἀποδεικνύεται ἐξόφλησις κ. λ. π.

Ἡ αἴτησις περὶ περιαφῆς τοῦ τύπου τῆς ἐκτελέσεως, εἰς ἀλλοδαπὸν τίτλον εἰσάγεται ἐνώπιον τοῦ προέδρου, ἢ ὁλοκλήρου τοῦ πρωτοδικείου, κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν.

Γ. Θ. ΡΑΜΜΟΣ

— **τίτλοι *εὐγενείας*** καὶ ***διακρίσεως***. Καλοῦνται ἐπωνυμίαι τιμητικαὶ προσώπων τινῶν, τιθέμεναι συνήθως πρὸ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Οἱ τίτλοι εὐγενείας καὶ διακρίσεως ἀνεφάνησαν κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς δηλωτικοὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν ἀκολούθων τοῦ βασιλέως, βραδύτερον δέ, συνδυασθέντες μὲ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα ἀπετέλεσαν τὴν τιμητικὴν διάκρισιν τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων. Τοιοῦτοι τίτλοι κατὰ τάξιν ἱεραρχικὴν ἦσαν οἱ ἑξῆς: *πρίγκιψ, δούξ, κόμις, ὑποκόμις, μαρκήσιος, βαρῶνος, ἱππότης* κ. ἄ. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις κατήργησε πρώτη τοὺς τίτλους εὐγενείας καὶ διακρίσεως, ὡς ἀντικειμένους εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος. Τὰ ψηφίσματα τῆς 19 Ἰουνίου 1790 καὶ 30 Ἰουλίου 1791 τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως καθώριζον ὅτι «ἡ κληρονομικὴ εὐγένεια καταργεῖται διὰ παντός· ἑπομένως οἱ τίτλοι: πρίγκιψ, δούξ, κόμις.. καὶ οἱοσδήποτε ἄλλος τίτλος παρόμοιος δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε νὰ φέρεται παρά τινος, οὔτε νὰ δίδεται εἴς τινα. Πᾶς Γάλλος πολίτης δικαιοῦται νὰ φέρῃ μόνον τὸ πραγματικὸν ὄνομα τῆς οἰκογενείας του. Οὐδεὶς δύναται νὰ φέρῃ ἢ νὰ δίδῃ εἰς ἕτερον οἰκοστολὴν ἢ νὰ ἔχῃ οἰκόσημα.... Οἱ τίτλοι: ἐκλαμπρότατος, ἐξοχώτατος, ὑψηλότατος.... εἰς οὐδὲν σωματεῖον ἢ ἄτομον εἶναι δυνατὸν νὰ δοθοῦν. Πᾶσα ἱπποτικὴ τάξις, πᾶν σωματεῖον, πᾶν παράσημον, οἱονδήποτε διακριτικὸν σῆμα, προϋποθέτον διακρίσεις γεννήσεως καταργεῖται ἐν Γαλλίᾳ....» Τὰς ἰδίας διατάξεις παρέλαβε καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1791, τὸ ὁποῖον ἐν προοιμίῳ γράφει: «Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, θέλουσα νὰ θεμελιώσῃ τὸ Γαλλικὸν Σύνταγμα ἐπὶ τῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἀνεγνώρισε καὶ ἐκήρυξε, καταργεῖ ἀμετακλήτως τοὺς θεσμούς, οἵτινες προσέβαλλον τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων. Δὲν ὑπάρχουν πλέον οὔτε εὐγενεῖς, οὔτε πατρικιακὰ ἀξιώματα, οὔτε κληρονομικαὶ διακρίσεις, οὔτε διακρίσεις τάξεων, οὔτε φεουδαλικὸν σύστημα, οὔτε πατριαρχικὴ δικαιοσύνη, οὔτε οἱ ἐξ αὐτῶν ἀπορρέοντες τίτλοι, οὔτε ἱπποτική τις τάξις, οὔτε σωματεῖα ἢ παράσημα, προϋποθέτοντα ἀποδείξεις εὐγενείας ἢ προσόντα καταγωγῆς, οὔτε ἄλλη τις ὑπεροχὴ πλὴν τῆς τῶν δημοσίων λειτουργῶν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων των....» Κατὰ τὸ ἤδη ἰσχῦον δίκαιον ἐν Γαλλίᾳ οὐδέποτε παραχωροῦνται τίτλοι εὐγενείας, ἀλλ' οἱ ὑπάρχοντες ἐξακολουθοῦν νὰ ἀναγνωρίζωνται. Ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ, διακρινομένῃ ἄλλοτε διὰ τοὺς τίτλους εὐγενείας καὶ διακρίσεως, «μόνον ὡς μέρος τοῦ ὀνόματος ἰσχύουν τὰ διακριτικὰ εὐγενείας, εἰς τὸ μέλλον ὅμως δὲν ἀπονέμονται πλέον» (ἄρθρον 19 τοῦ Συντάγματος 1919). Καὶ ἐν Ἑλλάδι τοιοῦτοι τίτλοι εὐγενείας οὐδέποτε νομίμως ἀπενεμήθησαν, οὔτε καὶ ἀνεγνωρίσθησαν, ἡ δ' ἀπονομὴ τοῦ τίτλου τοῦ «δουκὸς τῆς Σπάρτης» εἰς τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον καὶ εἶτα βασιλέα ἦτο ἀντισυνταγματική. Κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος: «Εἰς πολίτας Ἕλληνας τίτλοι εὐγενείας ἢ διακρίσεως ἢ παράσημα πλὴν τῶν μεταλλίων πολέμου οὔτε ἀπονέμονται οὔτε ἀναγνωρίζονται». Ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἡ ἀπονομὴ καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν τίτλων ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ Οὐγγαρίᾳ.

Χ. Γ. Σ.

— **τίτλοι *ἱδρυτικοί***, — ***κοινοὶ*** *[Ἐμπορ. Δίκ.]*· βλ. λ. *μετοχὴ* καὶ *ἱδρυτικοὶ* τίτλοι.

— **τίτλοι *ἰσοδύναμοι*** *[Οἰκον.]*· βλ. λ. *δάνεια*.

— **τίτλος *διαλύματος*** *[Χημ.]*· βλ. λ. *διάλυμα*.

τιτλοῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τίτλον, ὁ τετιμημένος διὰ τίτλου εὐγενείας ἢ ἀξιώματος.

τιτλοφόρον (τό). Ἔντιτλον εἰδησεογράφημα δευτερευούσης σημασίας καὶ τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάγεται ὑπὸ γενικώτερον μόνιμον τίτλον ἢ κατηγορίαν πληροφοριῶν, ἀλλ' αὐτοτελές. Τὰ τιτλοφόρα εἶναι κατὰ κανόνα μονόστηλα καὶ παίρνουν συνήθως μιᾶς ἀράδας τίτλον.

τιτλοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων, ὁ ἔχων τίτλον, τιτλοῦχος.

τιτλοφορῶ (-*έω*)· ἀπονέμω τίτλον, προσαγορεύω τινὰ μὲ τίτλον εὐγενείας· || χαρακτηρίζω μὲ τίτλον, μὲ ἐπιγραφήν, οἷον πραγματείαν, διατριβήν.

Τίτμαν (Tittmann), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1784—1864). Σπουδάσας νομικά, διωρίσθη διευθυντὴς τῶν μυστικῶν ἀρχείων τῆς Δρέσδης καὶ ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα ἐν οἷς «Περὶ τοῦ ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου», «Ἱστορίαν Ἑρρίκου τοῦ ἐπιφανοῦς», «Μελέτην περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος τοῦ 1843», «Περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς», «Περὶ καλοῦ καὶ καλλιτεχνίας» κτλ.

Θ. Β.

Τίτο (Tito), ***Ἕκτωρ***. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Σπουδάσας ἐν Βενετίᾳ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Πομπηίου Μολμέντι, κατώρθωσεν ἐνωρὶς νὰ ἀναδειχθῇ μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων συγχρόνων Ἰταλῶν ζωγράφων. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βενετίας καὶ ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀπεικόνισιν οἰκογενειακῶν καὶ μυθολογικῶν σκηνῶν, καὶ μὲ διαφόρους θαλασσογραφίας. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ ὑποδηματοπῶλις», «Ἁλιεία», «Βακχεία», «Ὁ κύκνος καὶ ἡ Λήδα», «Ὁ θρίαμβος τοῦ Βάκχου».

Χ. Δ.

— **Τίτο** (Tito), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τῷ 1863. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Καλῶν τεχνῶν τῆς Νεαπόλεως. Ἔσχε δὲ διδάσκαλον τὸν Πετρουτσέλλι. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Στιγμὴ ἀναμονῆς», «Ὁ χειμών», «Εἰς τὸ δάσος τοῦ Καποντιμόντε».

Χ. Δ.

Τίτορμος. Βουκόλος ἐξ Αἰτωλίας, ἐξαιρετικῆς σωματικῆς ἰσχύος. Συναντηθεὶς ποτε παρὰ τὸν ποταμὸν Εὔηνον μετὰ τοῦ περιφήμου ἀθλητοῦ Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου, μεγαλαυχοῦντος διὰ τὴν σωματικήν του δύναμιν, ὕψωσε μέγαν λίθον, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη οὐδὲ νὰ κινήσῃ ὁ Μίλων. Ἔπειτα συνέλαβε διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς μέγαν καὶ ἄγριον ταῦρον, ἐνῷ δὲ οὗτος προσεπάθει ν' ἀπαλλαγῇ, «παριόντα καὶ ἕτερον τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ συναρπάσας τοῦ ποδὸς ὁμοίως εἶχε». Ὁ Μίλων τότε ὑψώσας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, ἀνεφώνησεν: «Ὦ Ζεῦ, μὴ τοῦτον Ἡρακλῆ ἡμῖν ἕτερον ἔσπειρας» (*Αἰλ*. Ποικ. ἱστορ. XII, 22).

Α. Θ. Σ.

Τίτος (Titus), ***Φλάβιος-Σαβῖνος-Βεσπασιανός***. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 40 μ. Χ. ἐν Ρώμῃ καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὸ 81 μ. Χ. ἐν Σαβίνῃ. Ἀνετράφη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Νέρωνος καὶ ἦτο στενὰ συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Βρεττανικοῦ, υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, ὀλίγον ἔλειψε δὲ καὶ νὰ συναπολεσθῇ μετ' αὐτοῦ, γευθεὶς τοῦ δηλητηριώδους ποτοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδηλητηρίασεν ἐκεῖνον ὁ Νέρων. Ἦτο ἐκ φύσεως πεπροικισμένος μὲ ἐξαιρετικὰ προσόντα καὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἶχε γίνει γνωστὸς ὡς ποιητὴς μὲ πλουσίαν φαντασίαν, ὡς ῥήτωρ εὔγλωττος καὶ μουσικὸς μὲ ἰδιοφυΐαν. Διέτρεχεν ὅμως τὸν κίνδυνον, ζῶν εἰς τὸ διεφθαρμένον περιβάλλον τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς τοῦ Νέρωνος, νὰ συναπολέσῃ μετὰ τῶν ὑπερόχων προσόντων του καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του, ἐκ τοῦ φιληδόνου βίου τὸν ὁποῖον διῆγεν, ἐὰν ἐγκαίρως δὲν ἀπέσπα τοῦτον ἐκεῖθεν ὁ πατήρ του, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Πλησίον τοῦ πατρός του ἔλαβε τὴν προσήκουσαν στρατιωτικὴν μόρφωσιν καὶ διακριθεὶς κατὰ τοὺς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ πολέμους διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν διοικητικήν του ἱκανότητα ἀνῆλθε βαθμιαίως εἰς τὰ ἀνώτερα στρατιωτικὰ ἀξιώματα, γενόμενος ταμίας καὶ διοικητὴς λεγεῶνος. Κατὰ τὸ 67 μ. Χ. ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀναλαβόντα νὰ καθυποτάξῃ τοὺς ἐπαναστατήσαντας κατοίκους της. Ἔργον τοῦ Τίτου κυρίως ὑπῆρξεν ἡ ἅλωσις τῆς Ἰωταπάτης (ἢ Ἰωταπάτων), ὅτε καὶ ἔσωσε τὸν ἱστορικὸν Ἰώσηπον, τῆς Ἰόππης (Γιάφφας) καὶ ἄλλων ὀχυρῶν πόλεων. Κατὰ τὸ 69 μ. Χ. ἀνεκηρύχθη ὁ πατήρ του αὐτοκράτωρ, καὶ ὁ Τίτος ἀνέλαβε τὴν ἅλωσιν τῆς ὀχυρωτάτης Ἱερουσαλήμ. Κατ' ἀρχὰς ἐπῆλθε κατὰ τῆς νέας πόλεως (συνοικίας) Βεζεθά, περιβαλλομένης ὑπὸ τείχους μὲ 90 πύργους, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσε μετὰ πολιορκίαν 51 ἡμερῶν, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν ταύτης ἔγινε κύριος ἀλληλοδιαδόχως τῆς Ἄκρας, ὅτε ἐπυρπολήθη καὶ ὁ περίφημος τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐπὶ τοῦ λόφου Μωρία, ναὸς τοῦ Ἰεχωβά, τῆς ἀκροπόλεως Ἀντωνίας, τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως καὶ τελευταίας τῆς ἀκροπόλεως Σιών. Ἡ πεισματώδης ἀντίστασις τῶν κατοίκων προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ τὸν ἐξανδραποδισμὸν καὶ τὴν σφαγὴν τούτων. Εἰς 500 χιλ. ὑπελογίσθησαν οἱ σφαγέντες καὶ εἰς 100 χιλ. οἱ αἰχμαλωτισθέντες κατὰ τὴν γενομένην τότε (70 μ. Χ.) ἐξόντωσιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ γένους. Ἐλθὼν εἰς Ρώμην ὁ Τίτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἱεροσολύμων, μετέσχε τῆς διοικήσεως τῆς αὐτοκρατορίας, γενόμενος πολλάκις ὕπατος καὶ τέλος καὶ συνάρχων τοῦ πατρός του καὶ ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ διὰ τὴν νίκην του θρίαμβον, ἀπαθανατισθέντα διὰ τοῦ σῳζομένου θριαμβικοῦ τόξου του.

Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον κατὰ τὸ 79 μ. Χ., ἐδείχθη ἀντάξιος τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματος, τὸ ὁποῖον περιεβλήθη, γενόμενος γλυκὺς καὶ πρᾶος πρὸς τοὺς ὑπηκόους του, αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν νόμων ὡς ἀνώτατος τῆς αὐτοκρατορίας κυβερνήτης, καὶ προστάτης τῆς ζωῆς καὶ ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν, ἐξορίσας ἐκ τῆς Ρώμης τοὺς πολυαρίθμους καὶ πανισχύρους ἐπὶ τῶν προκατόχων του συκοφάντας. Εἶχεν ὅμως τὸ ἀτύχημα μεγάλαι συμφοραὶ νὰ πλήξουν τοὺς ὑπηκόους του ἐπὶ τῆς ὀλιγοχρονίου (27 μηνῶν) βασιλείας του. Κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 79 μ. Χ. φοβερὰ ἔκρηξις τοῦ Βεζουβίου ἔθαψε τὰς πόλεις Ἡράκλειον καὶ Πομπηΐαν, τὴν συμφορὰν δὲ ταύτην ἐπηκολούθησε κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (80 μ. Χ.) πυρκαϊὰ ἐν Ρώμῃ ἀποτεφρώσασα ναούς, θέατρα, τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Αὐγούστου καὶ πλῆθος οἰκιῶν τῆς πόλεως, καὶ ταύτην ἐξολοθρευτικὸς λοιμὸς καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ὅμως αὗται συμφοραὶ ἔγιναν ἀφορμὴ καὶ ν' ἀπαστράψουν ὅλαι αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ τοῦ Τίτου, τὸ ἀξιοθαύμαστον θάρρος του καὶ ἡ αὐταπάρνησίς του, ὅτε προσέτρεχε νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομήν του εἰς τοὺς πάσχοντας ἀπὸ τὰς συμφορὰς ὑπηκόους του, καὶ πρὸ πάντων ἡ φιλανθρωπία του. Διὰ τὰς ἀρετάς του ταύτας εἶχεν ἐπικληθῆ κατὰ τὸν Σουητώνιον «Amor et deliciae generis humani». Ἀπέθανεν ἐν Σαβίνῃ κατὰ τὸ 81 μ. Χ. ἐκ σφοδροῦ πυρετοῦ εἰς ἡλικίαν 42 ἐτῶν, λέγεται δὲ ὅτι τὸν θάνατόν του ἐπέσπευσεν ὁ ἀδελφός του Δομιτιανός, ἐξαναγκάσας τοῦτον νὰ εἰσέλθῃ εἰς λουτρὸν ἐκ πάγου. Τὸν θάνατόν του ἐθρήνησαν

Digitized by Google

πάντες οἱ ὑπήκοοί του, πλὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ διαδόχου Δομιτιανοῦ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τίτου ἀπεπερατώθη τὸ ἐπὶ Βεσπασιανοῦ θεμελιωθὲν Κολοσσαῖον, κατὰ τὴν διάρκειαν μάλιστα τῶν ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις του ἀγώνων 100 ἡμερῶν καὶ ἀπέθανεν, αἱ θέρμαι Τίτου, αἵτινες δὲν εἶναι αἱ οὕτω λεγόμεναι σήμερον, καὶ ἤρχισεν οἰκοδομούμενον τὸ ἐπὶ Δομιτιανοῦ ἀποπερατωθὲν θριαμβικὸν τόξον τοῦ Τίτου, εἰς τὸ μέσον τοῦ θόλου τοῦ ὁποίου παρίσταται ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, φερόμενος πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ ἀετοῦ. Θέμα τοῦ γλυπτοῦ κόσμου τοῦ μονοτόξου θριαμβικοῦ τούτου μνημείου εἶναι ἡ ἀναπαράστασις τοῦ ἐν Ρώμῃ θριάμβου τοῦ Τίτου μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ πολέμου. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ τόξου παρίσταται ὁ Τίτος στεφανούμενος ὑπὸ τῆς Νίκης ἐπὶ τεθρίππου, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ μία γυνὴ (ἡ Ρώμη), καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι της ἐσωτερικῆς πλευρᾶς ἡ πομπὴ τοῦ θριάμβου μὲ πλῆθος Ἰουδαίων αἰχμαλώτων καὶ τὰ κυριώτερα λάφυρα, τὴν τράπεζαν προθέσεως καὶ τὴν ἑπτάφωτον λυχνίαν, φερομένα ὑπὸ στρατιωτῶν. Ὑπὲρ τὸ τόξον ἔχει χαραχθῆ ἡ ἐπιγραφή: «Senatus populusque Romanus divo Tito divi Vespasiani filio Vespasiano Augusto». Τοῦ Τίτου διεσώθησαν πλεῖσται προτομαί, ἀποκείμεναι εἰς τὰ μουσεῖα διαφόρων πόλεων τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὸ Λοῦβρον καὶ δύο ἀνδριάντες, ὁ τοῦ Βατικανοῦ μὲ μίαν κυψέλην, ἔμβλημα τῆς γλυκύτητός του, εἰς τοὺς πόδας του, καὶ ὁ τοῦ πάρκου τῶν Βερσαλλιῶν, τοῦ ὁποίου τὸν θώρακα κοσμοῦσι δύο ἔγγλυπτοι ἄγγελοι καὶ ἡ ἑπτάφωτος ἰουδαϊκὴ λυχνία. Τὰ ἔργα καὶ τὰ ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ Τίτου (ἰδίως ὁ σφοδρός του ἔρως πρὸς τὴν Ἰουδαίαν ἡγεμονίδα Βερενίκην) ἐνέπνευσαν καὶ νεωτέρους λογοτέχνας καὶ καλλιτέχνας. Οὕτως ἔχομεν τὸ μελοδραματικὸν ἔργον τοῦ Ἰταλοῦ Μεταστασίου: «La clemenza di Tito» καὶ τὴν κατ' ἀπομίμησιν πεντάπρακτον ἔμμετρον τραγῳδίαν τοῦ Γάλλου Belloy, τὸν περίφημον ἐν Λούβρῳ πίνακα «Il trionfo di Tito» τοῦ Julio Romano, τὸν ὁποῖον ἐνεπνεύσθη οὗτος ἐκ τοῦ ἐν Ρώμῃ θριαμβικοῦ τόξου τοῦ Τίτου, τὸν τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου πίνακα τοῦ Lanfranc, τὸν ἔξοχον ἐν Μαδρίτῃ πίνακα τοῦ Poussin μὲ θέμα τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν τοῦ Heim μὲ θέμα τὸν Τίτον διανέμοντα βοηθήματα εἰς τοὺς ὑπηκόους του καὶ πολλοὺς ἄλλους. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Τίτος** ***Λίβιος*** (Titus Livius). Ρωμαῖος ἱστορικὸς (βλ. λ. *Λ βιος* Τίτος).

— **Τίτος** ***Φλάβιος Δομιτιανός***· βλ. λ. *Δομιτιανός*.

Τίτος. Εἷς τῶν προσφιλεστάτων μαθητῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅστις φαίνεται ὅτι εἵλκυσεν αὐτὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἐπανειλημμένως ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς διαφόρους ἀποστολὰς (Β' Κορ. ιϐ 18, καὶ ϐ. 16, Β' Τιμ. δ' 10). Κατὰ τὴν τετάρτην ἀποστολικὴν τοῦ Παύλου πορείαν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐχειροτονήθη ὁ Τίτος ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐγκατεστάθη ὡς ἐπίσκοπος ἐν Κρήτῃ, «ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ καὶ καταστήσῃ κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους» (Τίτ., α' 5. Πρὸς τὸν Τίτον τοῦτον ἀπευθύνεται ἡ τρίτη τῶν ποιμαντορικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, πεμφθεῖσα παρ' αὐτοῦ διατελοῦντος ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακίσει αὐτοῦ ἐν Ρώμῃ. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου φαίνεται ὅτι ὁ Τίτος ἐπεσκέφθη αὐτὸν εἰς Ρώμην καὶ ὅτι ἀπεστάλη παρ' αὐτοῦ εἰς Δαλματίαν (Β' Τιμ. δ' 10). Τὰ περαιτέρω τοῦ βίου αὐτοῦ παραμένουσιν ἄγνωστα. Κατὰ τὰς μαρτυρίας παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀπέθανεν ἐν Κρήτῃ (*Εὐσεβ.*, Ἐκκλ. ἱστ. Γ', δ' 6, Ἀποστ. Διατ. Ζ' 46). Ἐν μὲν τῇ ὀρθοδόξῳ καὶ ἄλλαις Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τῇ 25 Αὐγούστου, ἐν δὲ τῇ λατινικῇ τῇ 6 Φεβρουαρίου. Τὸ περιεχόμενον τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου εἶναι σπουδαιότατον οὐ μόνον ἀπὸ ποιμαντορικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως, διότι ρίπτει φῶς ἐπὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος καὶ καθόλου ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐγράφη. Ἡ γνησιότης αὐτῆς ἠμφεσβητήθη μὲν μάλιστα κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐπὶ τῇ βάσει ἐσφαλμένων προϋποθέσεων καὶ παρεξηγήσεων τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑποστηρίζεται δι' ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς λόγους καὶ ὑπὸ σπουδαίων διαμαρτυρομένων ἐξηγητῶν. Π. Ι. Μ.

— **Τίτος** ὁ *θαυματουργός*. Ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ ζήσας ὁ ὅσιος οὗτος, ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὴν 3 Ἀπριλίου. Ε. Γ. Π.

— **Τίτος** ὁ *μάρτυς*. Διάκονος ὢν τῆς ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίας, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὸ τῶν Γότθων τῷ 410 καὶ ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἑορτάζεται τὴν 16 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

— **Τίτος,** ἐπίσκοπος ***Βόστρων*** (*ἐν Ἀραβίᾳ*). Ἤκμασε κατὰ τὸ ϐ' ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος. Ἔγραψε διάφορα ἔργα, ἐξ ὧν ἐσώθη μέχρις ἡμῶν σύγγραμμα κατὰ Μανιχαίων, ἐκ 4 βιβλίων, πλῆρες **μὲν ἐν συριακῇ μεταφράσει καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον** ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ. Ἐσώθησαν καὶ περικοπαὶ ἑρμηνείας του εἰς Λουκᾶν [Ἔργα του ἐν *Migne*, Ἑλλην πατρολογία 18, 1069 κ.ἑ —Πρβλ. *Δ. Σ. Μπαλάνου*, Πατρολογία, σελ. 411 καὶ 428.] Δ. Σ. Μ.

— **Τίτος** (*Ζωγραφίδης*), μητροπολίτης ***Κρήτης***. Ἐγεννήθη τῷ 1859 ἐν τῷ χωρίῳ Γαλύφᾳ Πεδιάδος Κρήτης ἐκ πατρὸς ἱερέως. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ ἑλληνικοῦ σχολείου χειροτονηθεὶς εἰς διάκονον ὑπὸ τοῦ τότε ἐπισκόπου Χερρονήσου Τιμοθέου Καστρινογιαννάκη, ἐφοίτησε τῷ 1879 ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ σχολῇ. Μετὰ τὸ πέρας τῶν θεολογικῶν του σπουδῶν, καθ' ἃς διεκρίθη ἐπὶ ἐπιμελείᾳ καὶ εὐφυΐᾳ, ἐπανῆλθεν εἰς Ἡράκλειον καὶ διωρίσθη σχολάρχης τῆς ἐν Χριστῷ Πεδιάδος ἑλληνικῆς σχολῆς, ἐν ᾗ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1889, ὁπότε ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος εἰς τὴν χηρεύουσαν ἐπισκοπὴν Πέτρας. Κατὰ τὸ ἔτος 1914—1915 διετέλεσε μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπείας ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας. Τῷ 1922 ἀνῆλθεν εἰς τὸν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ μητροπολίτου Εὐμενίου Ξηρουδάκη χηρεύσαντα μητροπολιτικὸν θρόνον Κρήτης. Τὰ ἐπ' ἐκκλησίας κηρύγματα αὐτοῦ διέκρινεν εὐφράδεια, ἀπέριττον ὕφος καὶ πρακτικὸν πνεῦμα. Ἐξέδωκεν: «Ἠθικὰς ὁμιλίας ἐπὶ τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν τῶν Κυριακῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ» καὶ «Ἑρμηνευτικὰς ὁμιλίας περὶ τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως». Ἀπεβίωσεν ἐν Ἡρακλείῳ τῷ 1933. † Ρ. Τ.

—**Τίτος,** ἐπίσκοπος ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ διῴκησε τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως 30 ἢ 35 ἔτη, ὡς ἅγιος δ' ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὴν 4 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

—**Τίτος,** ἐπίσκοπος ***Πάφου***. Ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου προχειρισθεὶς διάκονος καὶ εἶτα προαχθεὶς εἰς ἐπίσκοπον τῆς ἐν Κύπρῳ Πάφου, ὑπέστη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μαρτυρικὸν θάνατον. Ε. Γ. Π.

Τίτος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Β Λουγδουνικῆς Γαλατίας, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β', 8, 2) εἰς τὸν Βρεττανικὸν ὠκεανὸν (νῦν θάλασσα τῆς Μάγχης), οὐ μακρὰν τοῦ λιμένος Σαλιοκάνου. Ταυτίζεται μὲ τὸν σύγχρονον Gouet, ἐκβάλλοντα εἰς τὴν πόλιν Saint Brieuc ἐν τῷ νομῷ Cotes-du-Nord. Α. Θ. Σ.

τιτουλάριος (ὁ) (ἐκ τοῦ λατ. titularis)· ὁ ἔχων τὸν τίτλον μόνον, ὁ ἐκτελῶν χρέη ἀξιώματός τινος δυνάμει τοῦ τίτλου ὃν κατέχει, ὁ ἐπίτιμος.

—[*Καν. Δίκ.*] Βλ. λ. *βοηθος* ἐπίσκοπος.

Τιτουλέσκου (Titulescu), ***Νικόλαος***. Ρουμᾶνος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1883. Ἀπὸ τοῦ 1905 καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βουκουρεστίου, ἀνεμείχθη βραδύτερον εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐγένετο τῷ 1917 ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, κατὰ δὲ τὴν περίοδον 1917—1920 ὑπῆρξεν ἀντιπρόσωπος τῆς Ρουμανίας κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, ἃς ἐπηκολούθησαν αἱ συνθῆκαι τοῦ Σαὶν Ζερμαὶν καὶ τοῦ Τριανόν. Ἀπὸ τοῦ 1920 παρέμεινεν ὡς μόνιμος ἀντιπρόσωπος τῆς Ρουμανίας ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τοῦ ἀφοπλισμοῦ καὶ ἐν τῷ διεθνεῖ ἰνστιτούτῳ πρὸς ἑνοποίησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἐγένετο εἶτα ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ καὶ τῷ 1927 ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, μετὰ ἓν δ' ἔτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ πρεσβείαν. Τῷ 1931, κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Καρόλου, ἀπεποιήθη τὴν προσφερθεῖσαν αὐτῷ προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1932 προσελήφθη ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Θ. Κ.

Τιτουλκία, ἢ καὶ ***Τιτουακία*** [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καρπητανῶν μεταξὺ Μαντούης καὶ Θερμίδης (*Πτολ* Β' στ, 57) πρὸς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Ταγονίου καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐμερίτης—Καισαραυγούστας (Ἀντ. Ὁδοιπ.). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ταχιούνια* (Tajuña: Schrader, Atl. Géogr. Mod. 25, 4, d) τοῦ νομοῦ Νέας Καστίλλης. Σ. Ε. Λ.

Τιτούριος, ***Κόϊντος Σαβῖνος***. Ἀντιπρόσωπος τοῦ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Ρημῶν ἐκστρατείαν τῷ 57 π. Χ., τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Βιριδόβικος καὶ καθυπέταξε τοὺς στασιαστάς. Βραδύτερον ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἐβουρώνων, κατασφαγεὶς μεθ' ὁλοκλήρου λεγεῶνος τῷ 54 π. Χ. (*Καίσ.*, Bell. Gall. V, 26). Α. Θ. Σ.

τιτραίνω, καὶ *τιτράω*, παθ. μετχ. *τετρημένος*· τρυπῶ, διατρυπῶ.

τιτρώσκω, *ἀόρ. ἔτρωσα—ἐτρώθην*, παθ. μετχ. *τετρωμένος*· τραυματίζω, πληγώνω.

Τὶτς (Tietz), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς διπλωμάτης καὶ περιηγητής, κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῶν Βαυαρῶν τῷ 1833 πρὸς μελέτην τῶν κατὰ τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν τῶν Τούρκων χώραν, ἣν περιηγήθη, ὡς καὶ τὴν Τουρκίαν, Βουλγαρίαν καὶ Ρωσιαν, τὰς δ' ἐντυπώσεις του περιέγραψεν ἐν τῷ ἐν Λειψίᾳ τῷ 1836 ἐκδοθέντι συγγράμματι, ὅπερ εἶναι χρησιμώτατον, διότι περιγράφει ἐξ αὐτοψίας τά τε πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀγωνιστῶν μετ' ἀμεροληψίας. Τ. Ε. Ε.

τίτσα [*Ὀρυκτολ.*]· βλ. λ. *βοριονατρασβεστίτης*.

Τιτσιανός· βλ. λ. *Τισιανός*.

Τιττόνι (Ttittoni), ***Θωμᾶς***. Ἰταλὸς πολιτικὸς (1855—1931). Τῷ 1859 ἠκολούθησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸν πατέρα του, ἐξορισθέντα ὑπὸ τῆς παπικῆς κυβερνήσεως διὰ τὰς ἑνωτικὰς ἰδέας του, καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ, Λιέγῃ, Βερολίνῳ, Νεαπόλει καὶ Ρώμῃ. Τῷ 1884 ἐξελέγη βουλευτής, διακριθεὶς ταχέως ἐν τῇ βουλῇ διὰ τὴν βαθεῖάν του μόρφωσιν καὶ ἰδίως διὰ τὰς γεωργικὰς καὶ οἰκονομολογικὰς γνώσεις του. Τῷ 1897 διωρίσθη νομάρχης τῆς Περουγίας, τῷ 1900 τῆς Νεαπόλεως, τῷ δὲ 1902 Ρώμης καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξελέγη γερουσιαστής. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1903 ἐγένετο, ἐπὶ τῆς δευτέρας πρωθυπουργίας τοῦ Τζιολίττι, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, προσπαθήσας ἐπὶ ὑπουργίας του νὰ συσφίγξῃ τὰς σχέσεις τῆς Ἰταλίας μετὰ τῆς Αὐστρίας. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Τζιολίττι, τὸν Μάρτιον τοῦ 1905, ἐγένετο ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας πρωθυπουργὸς καὶ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Φόρτις παρέμεινεν ἐν αὐτῇ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1906 διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς τὸ Λονδῖνον. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον ὅμως τοῦ Τζιολίττι εἰς τὴν ἀρχήν, τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐξηκολούθησε τὴν πολιτικὴν τῆς στενοτέρας προσεγγίσεως τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1910 διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1916 καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν γαλλογερμανικὴν προσέγγισιν. Μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, παρὰ τὴν προτέραν ὑπὲρ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας πολιτικήν του, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς οὐδετερότητος, τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ 1916 παρῃτήθη τῆς θέσεώς του, γενόμενος καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Νίττι τὸν Ἰούνιον τοῦ 1919 καὶ πρῶτος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ διασκέψει τῆς εἰρήνης, ὅπου διεπραγματεύθη καὶ ὑπέγραψε τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «συμφωνία Τιττόνι—Βενιζέλου» πρωτόκολλον περὶ παραχωρήσεως τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκλεγεὶς πρόεδρος τῆς γερουσίας, ἀπεστάλη τῷ 1920 ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ φασισμοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπεστήριξε τὴν κυβέρνησιν Μουσσολίνι, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸ φασιστικὸν κόμμα. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἰταλικῆς ἀκαδημίας, τῷ 1928, ἐγένετο πρόεδρος αὐτῆς. Ὁ Τιττόνι συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις» (1880), «Δύο ἔτη ἐξωτερικῆς πολιτικῆς» (1906), «Ἓξ ἔτη ἐξωτερικῆς πολιτικῆς» (1912), «Ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἀποικιακὴ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας» (1914), «Ἡ κρίσις τῆς ἱστορίας ἐπὶ τῆς εὐθύνης τοῦ πολέμου» (1916), «Ἡ οἰκονομικὴ ἕνωσις τῶν συμμάχων» (1917), «Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν» (1920), «Τὰ μεγάλα διεθνῆ οἰκονομικὰ προβλήματα» (1921), «Αἱ μελέται καὶ τὰ δόγματα τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐν Ἰταλίᾳ» (1922), «Ἡ διπλῆ φορολογία ἐν τῷ διεθνεῖ δικαίῳ» (1923), «Ἡ νεωτέρα Ἰταλία ἀπὸ πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως» (1923), «Σταντὰλ» (1924), «Ἡ γεωλογία τῶν ρωμαϊκῶν ἡφαιστείων» (1924), «Λόγοι καὶ μελέται, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προεδρίας μου ἐν τῇ Γερουσίᾳ» (1924), «Τύνις», Τριπολῖτις καὶ Ἰταλία» (1924), «Τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς ἡμέρας» (1925), «Τὰ γερμανικὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα» (1925), «Τὰ ἀγγλικὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα» (1928), «Ζητήματα τῆς ἡμέρας» (1928) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Τιτυασσός, ἢ ***Τιτύασσος*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μ Ἀσίας ἐν Πισιδίᾳ, ἀγνώστου τοποθεσίας. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 26 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Πισιδίας ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκοπῆς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀντιοχείας (Γιαλοβάτς). Σῴζονται αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων καὶ αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Γέτα. Α. Θ. Σ.

τιτυβίζω, καὶ *τιττυβίζω*· ἐπὶ τῆς φωνῆς τῶν περδίκων.

Τιτυὸς [*Μυθολ.*]. —1) Γίγας, διὰ τὴν γέννησιν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον δύο ἀρχαιόταται παραδόσεις, ἡ τοῦ Ὁμήρου καὶ ἡ τοῦ Ἡσιόδου. Κατὰ τὴν πρώτην ἦτο υἱὸς τῆς Γαίας, κατὰ τὴν δευτέραν τῆς Ἐλάρας. Αἱ δύο αὗται παραδόσεις συνεπτύχθησαν βραδύτερον εἰς μίαν, τὴν παρ' Ἀπολλοδώρῳ (Ι. 4. 1). Κατὰ ταύτην ὁ Ζεὺς ἠράσθη τῆς ὡραίας θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ὀρχομενοῦ Ἐλάρας, τὴν ὁποίαν ἔκρυψεν ἐντὸς τῆς γῆς, ὅτε τὴν κατέστησεν ἔγκυον, φοβούμενος τὴν ζηλοτυπίαν

Digitized by Google

τῆς Ἥρας. Ὅτε ἀπέθανεν ἡ Ἐλάρα, ἡ Γαῖα ἔφερεν εἰς φῶς τὸν Τιτυόν, ὅστις διὰ τοῦτο ἐθεωρήθη υἱός της. Μεταβαίνων ποτὲ ὁ Τιτυὸς εἰς Δελφούς, συνήντησε καθ' ὁδὸν τὴν Λητὼ καὶ ὑπὸ πόθου σαρκικοῦ καταληφθεὶς ἀπεπειράθη νὰ τὴν βιάσῃ· αὕτη ὅμως ἐπεκαλέσθη εἰς βοήθειαν τὰ τέκνα της καὶ ὁ Ἀπόλλων κατετόξευσεν αὐτόν. Διὰ τὴν ἀσεβῆ του πρᾶξιν ἐτιμωρήθη ὁ Τιτυὸς καὶ μετὰ θάνατον, κρημνισθεὶς εις τὸν Τάρταρον, ἔνθα ἐβασανίζοντο οἱ μεγάλοι κακοῦργοι. Ἐκεῖ καθηλωμένος ὁ πελώριος οὗτος Γίγας, ἐβασανίζετο ἀπὸ δύο γῦπας, οἵτινες κατεβρόχθιζον τὸ ἀκαταπαύστως ἀναγεννώμενον ἧπάρ του. Ὁ μῦθος τοῦ Τιτυοῦ ὑπῆρξε προσφιλὲς θέμα τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας. Οὕτως ἀπεικονίζετο ὑπὸ τοῦ γλύπτου Βαθυκλέους τοξευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὸν περίφημον θρόνον τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Πολυγνώτου ἐν τῇ ἐν Δελφοῖς Λέσχῃ τῶν Κνιδίων ἐξηντλημένος ἐκ τῆς μετὰ θάνατον τιμωρίας, ὑπό τινος γλύπτου εἰς τὸ ἀφιερωθὲν εἰς Δελφοὺς σύμπλεγμα τῶν Κνιδίων (*Παυσ.* X. 11. 1) καὶ ὑπὸ πλείστων ἀγγειογράφων τοξευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς ὑβριστὴς τῆς τιμῆς τῆς μητρός του ἢ βασανιζόμενος ὡς ὁ Προμηθεὺς ἐν Ἅδῃ.

— 2) Ὁ ταυτιζόμενος πρὸς τὸν προηγούμενον βίαιος καὶ παράνομος μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Πανοπέων τῆς Φωκίδος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Δελφοὺς πορείαν του. Ὁ Τιτυὸς οὗτος κατήγετο ἐξ Εὐβοίας, ἔνθα ἐδεικνύετο τὸ ἡρῷόν του καὶ τὸ Ἐλάριον σπήλαιον, οὕτως ὀνομασθὲν ἀπὸ τῆς μητρός του Ἐλάρας, καὶ ὁπόθεν μετέβη εἰς Πανοπέα τῆς Φωκίδος, ὅπου ἐδεικνύετο τὸ μνῆμά του ἐντὸς χαράδρας, ἔχον περίμετρον πλέον τῶν 60 μέτρων (*Παυσ.* X. 4. 5). ΚΑΨ.

τίτυρα (ἡ) (Tityra) */Ζῳολ./*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοττυγιδῶν*, περιλαμβάνον μικρόσωμα πτηνὰ μὲ κεφαλὴν εὐμεγέθη, ῥάμφος κωνικόν, ἀρκετὰ μακρόν, σῶμα εὔρωστον, πτέρυγας μετρίως ἀνεπτυγμένας, οὐρὰν ἐπιμήκη καὶ στενήν, πόδας λεπτοὺς καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκεις καὶ χρωματισμοὺς ποικίλους. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ κυρίως εἰς τὴν Γουυάναν. Δ. Ν. Π.

Τίτυρος */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Μεγάλη χερσονησώδης προβολὴ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Κρήτης, ἐφ' οὗ τὸ Δικτύνναιον, ἱερὸν τῆς Δικτύννης ἢ Βριτομάρτιος (*Στράβ.* I, 479). Ἀπολῆγον εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ψακόν, χωρίζει ἀμφιδύμως τὸν Μυρτίλον κόλπον (κοιν. τοῦ Κισάμου) ἀπὸ τὸν τῆς Κυδωνίας (νῦν Χανίων). Σ. Ε. Λ.

Τίτωφ, ***Ἀλέξιος Νικολάεβιτς.*** Ρῶσος στρατηγὸς καὶ συνθέτης πολλῶν μελοδραμάτων (1760—1827). Τὰ μελοδράματα ταῦτα εἶναι: «Ὁ ζυθοπώλης καὶ τὸ κρυμμένο στοιχειό» (1796), «Ἡ κρίσις τοῦ Σολομῶντος» (1805) «Ζὰμ» (1805), «Μουρσασὰντ» (1807), «Ἔμμεριχ Τεκέλιους» (1812), «Αἱ εὔπιστοι» (1812), «Ὁ γάμος τοῦ Φιταχὶν» (1809), «Ἡ γιορτὴ τοῦ Μογκοὺλ» (1823), «Ἔτσι εἶναι οἱ Ρῶσοι» (1817) κλπ.

— **Τίτωφ,** ***Νικόλαος.*** Ρῶσος συνθέτης μελῳδιῶν (1800—1875). Διεμόρφωσε τὸν τύπον ἐκεῖνον τῆς ρωσικῆς ρωμάντσας, ὅστις μετ' ὀλίγον ἐπεκράτησε, γενόμενος γνωστὸς καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ρωσίας. Πολλαὶ μελῳδίαι τοῦ Τίτωφ παραμένουσιν ἀκόμη δημοφιλέσταται, ὡς ἐπίσης τὰ ἐμβατήρια καὶ ἡ διάσημος ἀνὰ τὴν Ρωσίαν καντρίλλια αὐτοῦ ἐπὶ ρωσικῶν θεμάτων: «Παλιὲς ἁμαρτίες». Γ. Σ.

Τίφα, ἡ ***Σίφα*** */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις βοιωτικὴ κατὰ τὸν βορειοανατολικὸν μυχὸν τῆς Ἀλκυωνίδος θαλάσσης. Οἱ κάτοικοί της ἐφέροντο ἔκπαλαι ὡς ἄριστοι ναυτικοί, διεκδικοῦντες πρὸς τὴν Ἰωλκὸν τὴν τιμὴν τῆς ναυπηγήσεως τῆς «Ἀργοῦς» ἐν τῷ λιμένι των (*Παυσαν.* Θ, λϐ, 3). Ἐπὶ Παυσανίου «πόλισμά ἐστιν ἐπὶ θαλάσσῃ οὐ μέγα ἡ Τίφα. Ἡράκλειόν τε Τιφαιεῦσίν ἐστι καὶ ἑορτὴν ἄγουσιν ἐπέτειον». Π στεύονται ὡς ἐρείπιά της τὰ κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Λ βα)όστρου (π/άτ. 38° 13' 00" Β., μῆκ. 23° 06' 25" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) κείμενα. Σ. Ε. Λ.

Τιφάτα, ἡ ***Τιφατηνὰ ὄρη*** */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Ὄρος τῆς Ἰταλίας ἐν Καμπανίᾳ, παρὰ τὰ μεθόρια τοῦ Σαμνίου, ἐκτεινόμενον ἀριστερὰ τοῦ Βολτούρνου ποταμοῦ (νῦν Volturno), πρὸς Β τῆς πόλεως Καπύης. Ἐνταῦθα οι Σαμνῖται ἐνίκησαν τοὺς Καμπανούς, ὀλίγον πρὸ τοῦ πρώτου Σαμνιτικοῦ πολέμου (343—341 π. Χ) κατὰ δὲ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον ἐστρατοπέδευσεν ὁ Ἀννίβας τῷ 215 π. Χ. Ὁ Σύλλας ἐπίσης ἐνταῦθα ἐνίκησε τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μαρίου τῷ 83 π. Χ. Σήμερον καλεῖται ἐπίσης *Τιφάτα* (Tifata). Α. Θ. Σ.

Τίφερνον */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ὀμβρίας ἐν Ἰταλίᾳ, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἐτρουρίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, δι' ὃ καὶ *Τίφερνον Τιβερῖνον* (Tifernum Tiberinum) ἐκαλεῖτο, πρὸς διάκρισιν τῆς ἐπὶ τοῦ Μεταύρου ἐν Ὀμβρίᾳ ἐπίσης κειμένης ὁμωνύμου Tifernum Metaurense. Ἡ μὲν πρώτη, παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχεν ἔπαυλις Πλινίου τοῦ νεωτέρου, καλεῖται σήμερον Città di Castello, ἡ δὲ δευτέρα S. Angelo in Vado. Α. Θ. Σ.

Τίφερνος */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν Σαμνίῳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Φρεντανῶν, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως Ἱστωνίου (νῦν Vasto). Εἶναι ὁ σημερινὸς Biferno. Α. Θ. Σ.

— **Τίφερνος** */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Ὄρος τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν Σαμνίῳ, χωρίζον τὰς κοιλάδας τοῦ Τιφέρνου (νῦν Biferno) καὶ Βολτούρνου (νῦν Volturno). Ἐνταῦθα οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Σαμνίτας τῷ 295 π. Χ. Σήμερον καλεῖται Montagna del Matese. Α. Θ. Σ.

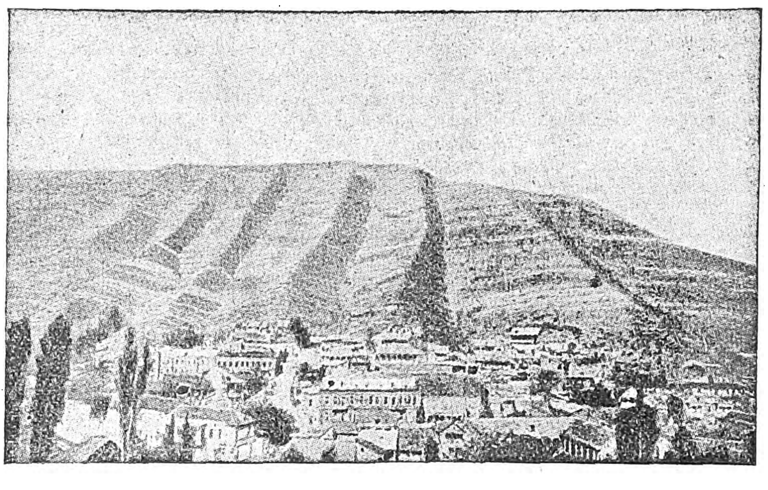

Ἄποψις τῆς Τιφλίδος.

τίφη (ἡ) (Tipha) */Ζῳολ./*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολικιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἢ μετριόσωμα ἔντομα, μὲ κεραίας νηματοειδεῖς, παρὰ τὸ στόμα ἀναφαινομένας, χειλικὰς προσακτρίδας ἐπιμήκεις, σιαγόνας στενὰς καὶ κυρτάς, γλῶσσαν στενήν, βραχεῖαν καὶ τοξοειδῆ, θώρακα διωγκωμένον, συναρθρούμενον μετὰ τῆς κοιλίας διὰ βραχείας συσφίγξεως. Τὸ σῶμά των γενικῶς καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν. Συναντῶνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ ἀνθέων. Γνωστὰ εἴδη τινά, ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

τιφινάγκ (tifinagh). Καλεῖται οὕτω τὸ ἀλφάβητον τῶν Τουαρέγων—κατοικούντων εἰς τὴν νότιον Σαχάραν—, ἀποτελούμενον ἐξ εἴκοσι τεσσάρων γραμμάτων καὶ καταγόμενον ἐκ τοῦ ἀρχαίου λιβυκοῦ ἀλφαβήτου. Γράφεται ποικιλοτρόπως, ἤτοι ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ ἢ καὶ βουστροφηδὸν (βλ. καὶ λ. *Βέρβεροι*, τ. Ζ', σ. 66 α). Γ. Π. Α.

Τιφλὶς (γεωργ. *Τφιλὶς-Κολαχὶ*) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ Καυκάσῳ, πρωτεύουσα τῆς Ὑπερκαυκασίου Ὁμοσπόνδου Σοσιαλιστικῆς Σοβιετικῆς Δημοκρατίας. Κεῖται εἰς γραφικὴν θέσιν, ὑπὸ 44° 48' Α. μήκους καὶ 41° 42' Β. πλάτους, παρὰ τοὺς πρόποδας ὑψηλῶν καὶ γυμνῶν ὀρέων, ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ εἰς τὴν Κασπίαν ἐκβάλλοντος ποταμοῦ Κύρου, εἰς ὕψος 100 μ. περίπου ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Εὐξείνου. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου λιμένων τοῦ Πὸκ καὶ τοῦ Βατούμ, ὡς καὶ μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς Κασπίας Βακοῦ καὶ μετὰ τοῦ Κὰρς. Κάτοικοι ἄνω τῶν 160 000, Γεωργιανοί, Ρῶσοι, Πέρσαι, Τάταροι, Ἀρμένιοι καί τινες γερμανικῆς καταγωγῆς. Ἔχει ὑφαντουργεῖα, μεταξουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, σαπωνοποιεῖα κλπ. Ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς τὸ 379 μ.Χ. Τὸν Ε' μ.Χ. αἰῶνα ὁ ἡγεμὼν τῆς Γεωργίας Βαχτὰγκ Γκουργκαρσλὰν μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ἐκ Μιτσχὲτ εἰς Τιφλίδα, κτίσας πολλοὺς ναοὺς καὶ φρούριον. Τῷ 570 ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν οἱ Πέρσαι, ἀλλ' ἐκράτησαν αὐτὴν μόνον δέκα ἔτη. Τῷ 731 ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, τῷ δὲ 828 ὑπὸ τῶν Χαζάρων καὶ τῷ 851 πάλιν ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἀλλ' οἱ Γεωργιανοὶ ἐπανήρχοντο πάντοτε. Βραδύτερον ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Περσῶν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡλώθη καὶ ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ταμερλάνου. Οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον αὐτὴν ἐπανειλημμένως. Τῷ 1795, ὅτε ὁ σάχης τῆς Περσίας ἐλεηλάτησε τὴν Τιφλίδα, ἡ Ρωσία ἀπέστειλε στρατὸν πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ 1799 ἡ ρωσικὴ κατοχὴ ἐσταθεροποιήθη. Ν. Μ.

Τίφμπορερ (Tiefbohrer). Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ *Ι κούμπενμπεργ* Ἰωάννου (βλ. λ.).

τίφντρουκ */Γραφ. Τέχν./*· βλ. *τυπογραφία*.

τιφτίκι (τὸ) (τουρκ.)· ἔριον Ἀγκύρας, ἀνώτερον εἰς ποιότητα ὅλων τῶν τουρκικῶν ἐρίων.

Τίφφιν (Tiffin) */Γεωγρ./*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀχάϊο, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σὰν-Ἰούσκυ. Κάτ. 15.124 (1923). Ἔχει βιομηχανίαν ὑαλουργίας καὶ γεωργικῶν μηχανῶν. Θ. Κ.

Τιχάσα */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ', 3,9) μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Βαγράδα (νῦν Médjerda) καὶ τῆς Τριτωνίδος λίμνης (νῦν Chott -el-Djérid). Ταυτίζεται μὲ τὴν *Θιγιν* (Thigis) τοῦ Πευτιγγεριανοῦ χάρτου καὶ τὴν Tices τοῦ γεωγράφου τῆς Ραβέννης. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Tadjous. Α. Θ. Σ.

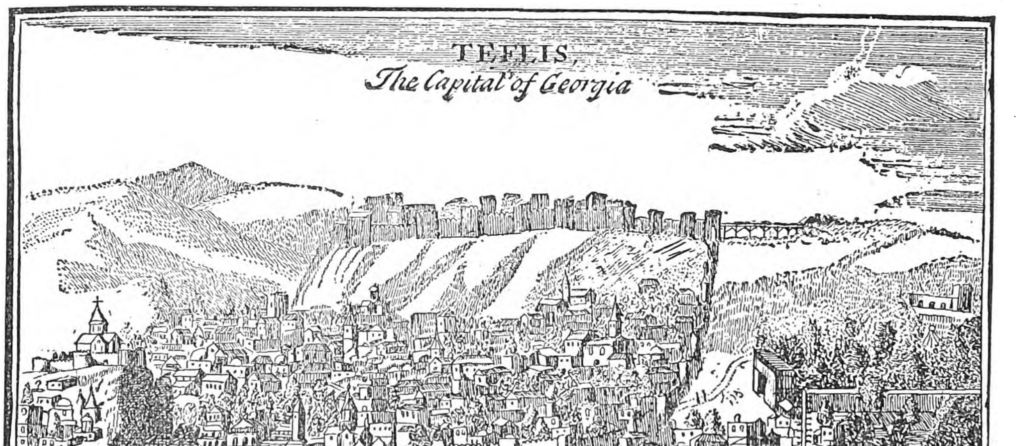

Ἡ Τιφλὶς κατὰ τὸν Tournefort.

Τίχατσεκ (Tichatschek), ***Ἰωσὴφ Ἀλοΐσιος.*** Διάσημος ἀοιδὸς (1807—1886). Ἤρχισε τὸ καλλιτεχνικόν του στάδιον ὡς χορῳδὸς τοῦ θεάτρου τῆς «Καρινθίας Πύλης» τῆς Βιέννης, εἶτα δὲ ὡς μελοδραματικὸς ἠθοποιὸς ἐν Γράτς. Ἀπὸ τοῦ 1837, μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς (1872), διετέλεσε μέλος τοῦ μονίμου προσωπικοῦ τοῦ μελοδράματος τῆς Δρέσδης. Ὁ Τίχατσεκ διεκρίθη κατ' ἐξοχὴν ὡς βαγνέρειος ἀοι-

Digitized by Google

δός, ἐδημιούργησε δὲ πρῶτος τὸν ῥόλον τοῦ Ταγχώυζερ τοῦ Βάγνερ. Ἦτο κάτοχος ἐκτάκτως δραματικῆς φωνῆς. Γ. Σ.

Τίχβιν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Λένινγκραντ. Κάτ. (1926) 10.269. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιχβίνκα καὶ εἶναι κόμβος τοῦ σιδηροδρόμου Λένινγκραντ—Βολόγκντα καὶ ἀφετηρία τοῦ συστήματος διωρύγων Τίχβιν. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ πριονιστήρια. —Π.

Τιχομίλ. Βασιλεὺς τῆς Σερβίας (βλ. λ. *Στέφανος Β' ὁ πρωτοστεφής*).

Τιχομίρωφ, *Λέων*. Ρῶσος ἐπαναστάτης, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ὡς μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ τρομοκρατικοῦ κόμματος τῆς «Λαϊκῆς θελήσεως» (Ναροντνάγια Βόλια), μετέσχε πλείστων ἀποπειρῶν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' καὶ ὑπῆρξεν ὁ θεωρητικὸς τοῦ κόμματος καὶ ὁ συντάκτης τῶν ὀργάνων του. Βραδύτερον ἀπηρνήθη τὰς ἐπαναστατικὰς ἀρχάς του, ἠμνηστεύθη ὑπὸ τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος καὶ μετεβλήθη εἰς ἀπολογητὴν τῆς ἀπολυταρχίας, ὑπερασπιστὴν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ συνεργάτην τοῦ κυβερνητικοῦ τύπου. Θ. Π.

Τιχόνοβιτς, *Ἀλέξανδρος Γκρετσανίνωφ*. Ρῶσος συνθέτης (βλ. λ. *Γκρετσανίνωφ*).

Τιχορέτσκ ἢ *Τιχορέτσκαγια [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Βορείου Καυκάσου. Κάτ. (1926) 19 144. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ροστὸβ — Βλαδικαυκάσου καὶ Στάλινγκραντ (Τσαρίτσιν)—Κρασνοντάρ, ἔχει δὲ ἀερολιμένα, ἀλευρομύλους, ἐργοστάσια ζύθου καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν. —Π.

Τιχότα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δρατσίστης τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 16.

Τιωμὸν (Thiaumont) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Μόζα (Hauts de Meuse), περὶ τὰ 8 χλμ. βορείως τοῦ Βερντέν. Παρ' αὐτὸ ὑπάρχει τὸ ὁμώνυμον ὀχυρὸν τῆς περιοχῆς Βερντέν, τὸ καταστὰν πασίγνωστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, λόγῳ τῶν περὶ αὐτὸ διεξαχθέντων ἐπανειλημμένων αἱματηρῶν ἀγώνων (βλ. λ. *Βερντέν*). Ν. Θ. Κ.

Τκάτσεφ, *Πέτρος*. Ρῶσος ἐπαναστάτης, εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκπροσώπων τοῦ ρωσικοῦ ἰακωβινισμοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1844 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1885. Ἐπροπαγάνδισε τὴν ἰδέαν τῆς καταλήψεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ὑπὸ μιᾶς ἐπαναστατικῆς μειοψηφίας πρὸς πραγματοποίησιν ὑπ' αὐτῆς τῆς δημοκρατικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ πρὸς σοσιαλιστικὴν μεταμόρφωσιν τῆς κοινωνίας. Τῷ 1869, περιπλεχθεὶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν Νετσάγιεφ, κατεδικάσθη. Τῷ 1873 κατέφυγεν εἰς Γενεύην, ὅπου ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1879 τὸ περιοδικὸν «Νάμπατ». Ἀπηύθυνε περίφημον «Ἀνοικτὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Φρειδερῖκον Ἔγκελς», ἐν τῇ ὁποίᾳ προσεπάθει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἐπανάστασις ἦτο δυνατὴ ἐν Ρωσίᾳ οἱανδήποτε στιγμήν. Ἡ προπαγάνδα του ἐπέδρασεν ἔν τινι μέτρῳ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ λαϊκισμοῦ πρὸς τὴν πολιτικὴν πάλην καὶ ἐπὶ τῆς ἰδεολογίας τοῦ τρομοκρατικοῦ κόμματος τῆς «Λαϊκῆς θελήσεως» (Ναροντνάγια Βόλια), ὅπερ ἱδρύθη τῷ 1879. Ὁ Τκάτσεφ συνειργάσθη ἐπίσης, ὑπὸ διάφορα ψευδώνυμα, καὶ εἰς τὸν νόμιμον ῥιζοσπαστικὸν τύπον («Ρούσκοϊε Σλόβο», «Ντιέλο»), ἀνέπτυξε δ' ἐπὶ τοῦ κοινωνιολογικοῦ πεδίου ἀπόψεις προσεγγιζούσας πολὺ πρὸς τὸν ἱστορικὸν ὑλισμόν. Θ. Π.

Τκὸν (Tkon) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀκρωτήριον δαλματικόν, τῆς νήσου Παζμάν, ἐπίσημον, καθότι ἀπ' αὐτοῦ βυθίζεται τὸ ἀδριατικὸν τηλεγραφικὸν καλώδιον. Σ. Ε. Λ.

Τλαξκάλα (Tlaxcala) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τοῦ Μεξικοῦ, ἐμβαδοῦ 4 027 τετρ. χλμ. μετὰ (1921) 178.570 κατοίκων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἰθαγενῶν. Τὸ ἔδαφος ὀρεινόν, μέσου ὕψους 2 300 μ., παράγει κυρίως δημητριακὰ καὶ ὀπώρας. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἡ ὁμώνυμος κωμόπολις μετὰ 2.069 κατ. καὶ πολλῶν ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ μεξικανικοῦ πολιτισμοῦ. Θ. Κ.

Τλεμσὲν (Tlemsen, γαλλ. *Τλανσάν*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλγερίας, ἐν τῷ νομῷ Ὀράν, ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ Βορειοαφρικανικοῦ σιδηροδρόμου, ἐπὶ εὐφόρου ὑψιπέδου ὕψους 800 μ. Κάτ. (1926) 43.747. Περιβάλλεται ὑπὸ περιοχῆς ἐλαιοφόρου καὶ ὀπωροφόρου καὶ εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικόν. Ἀπὸ τοῦ 1248 - 1560 ἦτο ἕδρα τῶν Μαυριτανῶν ἡγεμόνων, κατελήφθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῷ 1841 ὑπὸ τῶν Γάλλων. Θ. Κ.

Τλημονίδας. Λακεδαιμόνιος ἀρχηγὸς τῶν πελταστῶν τῆς ὑπὸ τὸν Τελευτίαν σπαρτιατικῆς στρατιᾶς, ἥτις εἶχεν ἀποσταλῆ ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου, κατὰ τὸ 381 π. Χ. Ἔπεσε μαχόμενος πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης, γενόμενος ὑπαίτιος ἐξ ἀστόχου ἐνεργείας του νὰ φονευθῇ καὶ ὁ πρὸς βοήθειάν του δραμὼν Τελευτίας καὶ νὰ ἡττηθῇ ἡ στρατιὰ τῶν Λακεδαιμονίων (*Ξεν.* Ἑλλ. Ε, 3. 3-6). ΚΑΨ.

τλήμων, —ονος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· δυστυχής, ἄθλιος, ταλαίπωρος.

Τληπόλεμος *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἀστιόχης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἐφύρας, πρωτευούσης τῶν Θεσπρωτῶν, Φύλαντος. Φονεύσας οὗτος ἐν Ἄργει τὸν θεῖόν του Λικύμνιον, υἱὸν τοῦ Ἠλεκτρύονος, ἔφυγε μετὰ πολλῶν Ἀργείων εἰς τὴν νῆσον Ρόδον, ἔνθα ἔκτισε τὰς πόλεις Λίνδον, Ἰαλυσὸν καὶ Κάμειρον. Βασιλεύσας τῆς ὅλης νήσου μέχρι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, μετέσχε τούτου μετὰ στόλου ἐξ 90 πλοίων ὡς σύμμαχος τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἐφονεύθη κατ' αὐτὸν (Ἰλ. Ε 628) εἴς τινα μάχην ὑπὸ τοῦ ἥρωος Σαρπηδόνος.

—2) Ἐπιφανής τις Τρώς, υἱὸς τοῦ Δαμάστορος, φονευθεὶς κατά τινα μάχην ὑπὸ τοῦ ἥρωος Πατρόκλου (Ἰλ. Π 416). ΚΑΨ

—**Τληπόλεμος.** Εἷς τῶν ἑταίρων ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, υἱὸς τοῦ Πυθοφάνους, διορισθεὶς κατὰ τὸ 330 π.Χ. ἐπίσκοπος (*Ἀρρ.* Γ' 22,1) παρὰ τῷ σατράπῃ τῆς Παρθίας Ἀμμινάπῃ. Κατὰ τὸ 324 π. Χ. ἔγινε σατράπης τῆς Καρμανίας, διατηρήσας τὴν σατραπείαν ταύτην καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὴν ἐν Τριπαραδείσῳ (321 π. Χ.) γενομένην διανομὴν τῶν σατραπειῶν τοῦ κράτους του. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀντιγόνου καὶ Εὐμένους πόλεμον (317 π. Χ.), ἦτο σύμμαχος τοῦ δευτέρου, κατελθὼν ἐκ τῆς σατραπείας του κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουσιανῆν μετὰ 1.500 πεζῶν καὶ 700 ἱππέων. Τὴν σατραπείαν του τέλος διετήρησε καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐμένους (316 π. Χ.), μὴ τολμήσαντος τοῦ Ἀντιγόνου, ὅστις εἶχε γίνει κύριος τῶν ἐν Ἀσίᾳ χωρῶν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ν' ἀφαιρέσῃ ταύτην ἀπ' αὐτοῦ, διότι ἦτο ἀγαπητότατος εἰς τοὺς κατοίκους της. ΚΑΨ

—**Τληπόλεμος.** —1) Ἕλλην ἐκ τῶν ἐν Λυκίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, νικητὴς εἰς ἀγῶνα κέλητος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ.

—2) Ἀθηναῖος στρατηγός. Ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἐπικουριῶν, αἵτινες ἀπεστάλησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Περικλέα κατὰ τὸν Σαμιακὸν πόλεμον, 440 π. Χ.

—3) Ἰσχυρὸς αὐλικὸς τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος καὶ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων τῶν εἰς Αἴγυπτον ἐξ ἄλλων χωρῶν εἰσαγομένων ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς. Περιελθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸ τὸν πανίσχυρον κηδεμόνα τοῦ προρρηθέντος βασιλέως Ἀγαθοκλέα, δολοφονήσαντα δι' ἐμπίστων τὴν πενθεράν του Δανάην, κατώρθωσε νὰ κατισχύσῃ αὐτοῦ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειάν του, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐναντίον ἐκείνου ἐξεγέρσεως τοῦ πλήθους ἕνεκα τῆς προρρηθείσης δολοφονίας. Ἀλλὰ καὶ τούτου τὸ τέλος ὑπῆρξεν οἰκτρόν, διότι, ἀποτυχὼν ἐν τῇ διοικήσει τοῦ κράτους, ὡς ἀνώτατος μετὰ τὸν βασιλέα ἄρχων αὐτοῦ, ἐκ φιληδονίας, προεκάλεσεν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ ἐναντίον του (202 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν συλληφθεὶς ἐφονεύθη. ΚΑΨ.

Τλῆτες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἔθνος Ἰβηρικὸν περιοικοῦν τοὺς Ταρτησίους, ἀναφερόμενον ὑπὸ Θεοπόμπου ὡς εὕρηται παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ. Σ. Ε. Λ.

Τλῶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Λυκίᾳ, κειμένη ἀριστερὰ τοῦ Ξάνθου ποταμοῦ (νῦν Ἐτσιὲν-τσάϊ), εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μασικύτου (νῦν Ἂκ-ντάγ) καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Κίβυρα ὁδοῦ. Ὁ πολίτης *Τλωεύς*. Ὑπῆρξε μία τῶν ἓξ ὁμοσπόνδων πόλεων τῆς Λυκίας. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὡς μία τῶν 34 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Λυκίας ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκοπῆς ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μασταύρων. Σῴζονται ἀργυρᾶ συμμαχικὰ νομίσματα αὐτῆς καὶ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ τῆς νέας συμπολιτείας, ὡς καὶ αὐτοκρατορικὰ τοῦ Γορδιανοῦ. Σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς (ἀκρόπολις, θέατρον κτλ.) σῴζονται εἰς τὸ νῦν χωρίον Δουβέρ. Α. Θ. Σ.

Τμάϊ, *ναὸς τοῦ* —. Μονόλιθος θαλαμίσκος ἐν σχήματι ναοῦ, σύνηθες ἀφιέρωμα παρ' Αἰγυπτίοις. Ἐξελήφθη ὡς ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περιγραφόμενος (Β' 175) ναὸς τοῦ Ἀμάσιος, ὁ μόνος προσεγγίζων τὰς διαστάσεις του, διότι ἔχει ὕψος 7 μ. Αἱ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου διδόμεναι διαστάσεις διαφέρουσι τόσον πολὺ τῶν εὑρισκομένων ἐν Αἰγύπτῳ ναῶν, ὥστε ὁ Kenrick καὶ ὁ Maspero νομίζουν ὅτι ὁ ἱστορικὸς εἶδε τὸν ναὸν ὡς ἦτο ἐρριμμένος καὶ ἐξέλαβεν ὡς ὕψος τὸ πλάτος αὐτοῦ. Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἔχει ναὸν ἐπίσης ἐπὶ Ἀμάσιος λαξευθέντα, ἀλλὰ μικρότερον. Γ. Λ. Α.

τμῆμα (τό)· τὸ ἀποτετμημένον, τὸ δι' ἀποκοπῆς προελθόν, τεμάχιον, κομμάτι || μέρος ἑνὸς ὅλου, τὸ ἐκ διαιρέσεως προερχόμενον: «τμῆμα ἀγροῦ, — οἰκοδομήματος» || μέρος μείζονος ὑπηρεσίας ἔχον ἑνότητα διοικήσεως, οἷον ἐπὶ τῶν ὑπουργείων, ἐπὶ τῶν τραπεζῶν κ. τ. τ.

—*[Στρατ.] Τμῆμα στρατιᾶς* καλεῖται ἡ ὑπὸ ἑνιαίαν διοίκησιν τάξις ἀριθμοῦ τινος μεγάλων μονάδων. Χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου ἐγένετο εὐρυτάτη παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912 —1913. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἰδίως δ' ἀπὸ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *συγκρότημα*. Ν.Θ.Κ.

—*[Γεωμ.] Τμῆμα εὐθείας* καλεῖται τὸ σύνολον τῶν σημείων εὐθείας τινός, ἅτινα περιλαμβάνονται μεταξὺ δύο τυχόντων σημείων τῆς εὐθείας, συνυπολογιζομένων καὶ τούτων.

Τμῆμα κύκλου καλεῖται μέρος αὐτοῦ περικλειόμενον ὑπὸ ἑνὸς τόξου αὐτοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸ ἀντιστοιχούσης χορδῆς.

Τμῆμα ἐλλείψεως ὁρίζεται ἀναλόγως.

Τμῆμα σφαιρικὸν ἢ *τμῆμα σφαίρας* λέγεται τὸ μέρος μιᾶς σφαίρας, τὸ περιεχόμενον μεταξὺ δύο παραλλήλων ἐπιπέδων, τὰ ὁποῖα τέμνουν αὐτὴν ἢ ἐφάπτονται αὐτῆς. Π. Θ. Κ.

— **τμήματα *ἐκλογικά*.** Τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν ἐκλογικὸν δίκαιον (νόμος 5493 «Περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν») προβλέπει, ἐκτὸς τῆς εἰς ἐκλογικὰς περιφερείας διαιρέσεως τῆς χώρας, καὶ τὴν σύστασιν εἰς ἑκάστην τούτων περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς ἐκλογικῶν τμημάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναγκαίων ἐκλογικῶν τμημάτων ὑπελογίσθη κατὰ λόγον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψηφοφόρων· τούτου ἕνεκα ὡρίσθη (ἄρθ. 26) ὅτι ἕκαστος δῆμος καὶ ἑκάστη κοινότης ἔχουσα χιλίους τουλάχιστον κατοίκους ἀποτελεῖ ἴδιον ἐκλογικὸν τμῆμα. Καθόσον ἀφορᾷ τὰς κοινότητας τὰς ἐχούσας ὀλιγωτέρους τῶν χιλίων κατοίκων, ὡρίσθη ὅτι αὗται ἑνοῦνται εἴτε μετ' ἄλλων εἴτε μετὰ δήμου ἢ κοινότητος ἐχούσης ἄνω τῶν χιλίων κατοίκων εἰς ἓν ἐκλογικὸν τμῆμα, «ἐκτὸς ἐὰν ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν συγκοινωνίας ἐνδείκνυται ὅπως αἱ τοιαῦται κοινότητες, ἂν καὶ ἔχουσιν ὀλιγωτέρους τῶν χιλίων κατοίκων, ἀποτελέσωσιν ἴδιον ἐκλογικὸν τμῆμα». Προκειμένου περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγεγραμμένων ἐκλογέων εἶναι ἀνώτερος τῶν οκτακοσίων, τὸ αὐτὸ ἄρθρ. 26 ὥρισεν ὅτι πρέπει νὰ ὑποδιαιρεθῶσιν εἰς πλείονα ἐκλογικὰ τμήματα, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων νὰ κανονισθῇ οὕτω πως, ὥστε νὰ μὴ ἀναλογοῦν εἰς ἕκαστον τμῆμα περισσότεροι τῶν ὀκτακοσίων ἐκλογέων. Ἡ δημιουργία πλειοτέρων τοῦ ἑνὸς ἐκλογικῶν τμημάτων εἰς δήμους ἢ κοινότητας, ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγεγραμμένων ἐκλογέων ὑπερβαίνει τοὺς ὀκτακοσίους, δικαιολογεῖται πλήρως τόσον ἐκ τοῦ λόγου ὅπως ἀποφεύγεται διὰ τοὺς ἐκλογεῖς ἀπώλεια χρόνου ἐν ἀναμονῇ τῆς σειρᾶς ἑκάστου πρὸ τοῦ μοναδικοῦ ἐκλογικοῦ τμήματος («χώρου»), ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ διενηργεῖτο ἡ ψηφοφορία, καὶ ὁ συνήθης εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἄσκοπος συνωστισμὸς καὶ αἱ ἐκ τοῦ λόγου τούτου οὐχὶ σπάνιαι συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῶν ἀνταγωνιζομένων κομμάτων, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὅπως μὴ προκαλῆται ἀποχὴ τῶν ἐκλογέων, κωλυομένων λόγῳ ἀποστάσεως νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν τόπον εἰς ὃν ἑδρεύει τὸ ἐκλογικὸν τμῆμα. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 29 τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω νόμου 5493 κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἑκάστου ἔτους τὸ δημοτικὸν ἢ κοινοτικὸν συμβούλιον ἀποφασίζει περὶ τῶν τροποποιήσεων, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἐπενεχθοῦν εἰς τὰ ὑφιστάμενα ἐκλογικὰ τμήματα, ἡ δὲ ἀπόφασις αὐτοῦ ὑπόκειται ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τοῦ νομάρχου, δυναμένου ν' ἀποφασίσῃ καὶ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ κοινοτικοῦ ἢ δημοτικοῦ συμβουλίου ἢ καὶ ἐν ἐλλείψει τοιαύτης· ἡ ἀπόφασις ὅμως τοῦ νομάρχου ὑπόκειται εἰς ἔφεσιν ἐκ μέρους τοῦ ἁρμοδίου κοινοτικοῦ ἢ δημοτικοῦ συμβουλίου ἐνώπιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀσχέτως πρὸς τὰς ἐτησίως καὶ εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν δυναμένας νὰ ἐνεργηθῶσιν, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, τροποποιήσεις εἰς τὰ ὑφιστάμενα ἐκλογικὰ τμήματα, ὁ νόμος ἐπιτρέπει ἀνάλογον ἐνέργειαν τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν συμβουλίων καὶ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην ἐποχήν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἤθελε διαταχθῆ διὰ διατάγματος.

Ὡς «χῶροι» πρὸς διενέργειαν τῆς ψηφοφορίας χρησιμοποιοῦνται δημόσια ἢ κοινοτικὰ καταστήματα, ἢ ἐν ἐλλείψει καὶ ἀνεπαρκείᾳ τοιούτων «δημόσια κέντρα», ἐνεργουμένης ἐπιτάξεως τούτων δι' ἀποφάσεως τοῦ νομάρχου ἢ τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἐξουσιοδοτημένου δημάρχου ἢ προέδρου κοινότητος· ἡ διάρκεια τῆς ἐπιτάξεως δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς τέσσαρας ἡμέρας. Μόνον ἐν ἀπολύτῳ ἐλλείψει τοιούτων «καταστημάτων» καὶ «κέντρων» ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμοποιηθῶσι ναοὶ ὡς τόποι διενεργείας τῆς ψηφοφορίας (ἄρθ. 28).

Ἐντὸς ἑκάστου ἐκλογικοῦ τμήματος, ἐν ᾧ ἑδρεύει ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ παρευρίσκονται αὐτοπροσώπως εἴτε οἱ ὑποψήφιοι εἴτε ἀντιπρόσωποι ἢ ἀναπληρωταὶ αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς ψηφοδόχου κάλπης πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ χωριστὸν διαμέρισμα («ἀποκεχωρισμένος χῶρος»), εἰς ὃ νὰ εἰσέρχεται ὁ

Digitized by Google

ψηφοφόρος, οὕτως ὥστε ἀθέατος νὰ ἐκλέξῃ τὸ ψηφοδέλτιόν του, τὸ ὁποῖον θέλει καὶ κλείσῃ ἐντὸς τοῦ φακέλου, ἵνα κατόπιν ἐπιστρέφων εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ψηφοφορίας ῥίψῃ τοῦτον ἰδιοχείρως εἰς τὴν κάλπην. Η. Γ. Κ.

τμηματάρχης (ὁ)· ὁ ἄρχων, ὁ προϊστάμενος τμήματος ὑπουργείου, τραπέζης, ἑταιρείας κτλ.· || βαθμὸς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας.

— *[Διοικ.] Τμηματάρχης α΄ ἢ β΄ τάξεως* εἶναι τίτλος διακριτικὸς τῆς θέσεως ὑπαλλήλου τῆς ἐσωτερικῆς (κεντρικῆς) ὑπηρεσίας τῶν ὑπουργείων, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ βαθμὸς τοῦ αὐτοῦ ὑπαλλήλου, καθὼς καὶ τῶν ὁμοιοβάθμων μέν, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλῳ τίτλῳ (π. χ. οἰκονομικοῦ ἐφόρου, διευθυντοῦ νομαρχίας κλπ.), διακρινομένων δημοσίων ὑπαλλήλων. Ὁ βαθμὸς καὶ ἡ θέσις τοῦ τμηματάρχου α΄ καὶ β΄ τάξεως ἐδημιουργήθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 3 Ἰουνίου 1846 περὶ διοργανισμοῦ τῶν ὑπουργείων, ἦτο δὲ ὁ ἀνώτατος μετὰ τὸν γενικὸν γραμματέα, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1914 ἐδημιουργήθη ἐν τοῖς ὑπουργείοις ὁ βαθμὸς τοῦ διευθυντοῦ, ὡς ἀνώτερος τοῦ τμηματάρχου. Ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ληφθεὶς ὁ τίτλος δίδεται καὶ εἰς ὑπαλλήλους νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ἀνωνύμων ἑταιρειῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων, προϊσταμένους τμημάτων ὑπηρεσιῶν καὶ ἐνίοτε μεμονωμένως ὑπηρετοῦντας. Γ. Ν. Κ.

τμηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τμῆμα, ὁ κατὰ τμήματα: «τμηματικαὶ ἐξετάσεις». —Ἐπίρρ. *τμηματικῶς*.

τμῆσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τέμνειν· || γραμματ., ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς προθέσεως, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ ῥήματος, καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν παρεμβολὴ ἄλλων λέξεων: «ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι» ἀντὶ «λοιγὸν ἀπαμῦναι».

— *[Γραμματ.]* Ἕνεκα τῆς ἐπιρρηματικῆς κατ' ἀρχὰς ἐννοίας καὶ χρήσεως τῶν προθέσεων, ἠδύναντο αὗται νὰ χωρίζωνται ἀπὸ τὰς λέξεις (ἰδίως ἀπὸ τοὺς διαφόρους ῥηματικοὺς τύπους) διὰ μιᾶς ἢ καὶ περισσοτέρων λέξεων (Α, 346 «ἐκ δ' ἄγαγε κλισίης»=ἐξήγαγε κλισίης· (Θ, 108) «οὕς ποτ' ἀπ' Αἰνείαν ἑλόμην=οὕς ποτ' Αἰνείαν ἀφειλόμην· (Α, 67) «ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι»· (Α, 98) «πρίν γ' ἀπὸ πατρὶ φίλῳ δόμεναι..... κούρην» κ. λ. π. Ἀπαραλλάκτως δὲ ὅπως σήμερον δυνάμεθα νὰ λέγωμεν «ἔβγα ἔξω» καὶ «ἔξω ἔβγα» κ. λ. π., οὕτω καὶ αἱ προθέσεις ἠδύναντο κατ' ἀρχὰς διὰ τὸν ῥηθέντα λόγον ὄχι μόνον νὰ προηγῶνται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἕπωνται εἰς τὸ ῥῆμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέροντο: (ε, 196) «νύμφη δὲ τίθει πάρα πᾶσαν ἐδωδήν»=παρετίθει κ.λ.· (Μ, 195) «ἐνάριζον ἀπ' ἔντεα» κ. λ. π.

Ὁ χωρισμὸς οὗτος τῶν προθέσεων ἀπὸ τῶν ῥηματικῶν τύπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνεφέροντο, ἐθεωρήθη βραδύτερον (ὅτε δηλαδὴ αἱ προθέσεις, ἀποτριβείσης τῆς ἐπιρρηματικῆς ἐννοίας των, συνετέθησαν μετὰ τῶν ῥημάτων εἰς μίαν λέξιν) ὡς *τμῆσις* τοῦ συνθέτου, ἤτοι ὡς διάλυσις αὐτοῦ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη. Ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ὑστέρων, δὲν ἑρμηνεύει δὲ ἀκριβῶς τὴν ἀληθῆ φύσιν τοῦ φαινομένου. Ἡ οὕτω δὴ κληθεῖσα τμῆσις παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὸ ἀρχαιότερον καὶ ἀρχαϊκώτερον συγχρόνως ἐκ τῶν παλαιῶν κειμένων: εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἡ τμῆσις περιωρίσθη βαθμηδὸν εἰς μόνους σχεδὸν τοὺς ποιητὰς (λυρικοὺς καὶ δραματικούς, καὶ δὴ εἰς τὰ χορικά, ὀλιγώτερον δ' εἰς τὰ διαλογικὰ μέρη αὐτῶν). Ἐκ τῶν πεζογράφων ἀπαντᾷ περισσότερον εἰς τὸν Ἡρόδοτον (ἀπ' ὧν ἔβαψε — κατὰ μὲν φαγεῖν τοὺς φαρετρεῶνας αὐτῶν κ. λ. π.), εἰς τοὺς ἀττικοὺς ὅμως πεζογράφους εἶναι σπανιωτάτη (πρβλ. *Δημοσθέν* 20, 64: «ὅσους εὖ ποιήσαντας ἡ πόλις ἀντ' εὖ πεποίηκεν»· ἂν καὶ εἰς τοῦτο ἡ τμῆσις εἶναι κυρίως εἰπεῖν φαινομενική, καθ' ὅσον τὸ εὖ πεποίηκεν ἀποτελεῖ μίαν σημασιολογικὴν ἑνότητα, σύνθετον οὕτως εἰπεῖν λέξιν). Γ. Π. Α.

— *[Φαρμ.]* Διὰ τῆς *τμήσεως* ἐπιζητεῖται εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν ἡ διαίρεσις, διαφόρων δρογῶν ἰδίᾳ, εἰς μικρὰ τεμάχια. Τὰ διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην χρησιμοποιούμενα ὄργανα ἐκλέγονται ἀναλόγως τῆς συστάσεως τοῦ πρὸς διαίρεσιν σώματος. Εἶναι δὲ ταῦτα μάχαιραι, πελέκεις καὶ ψαλίδες, εἰδικῶς δὲ διὰ τὴν κοπὴν ῥιζῶν ἢ καὶ ἄλλων ἀκόμη φυτικῶν μερῶν χρησιμοποιεῖται ὁ καλούμενος ῥιζοκόπτης. Κ. Γ. Μ.

τμητικὸν (τὸ) *[Ρητορ.]*. Καλεῖται τὸ σχῆμα τὸ τέμνον τὸν λόγον καὶ μεταβαῖνον ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον ἢ ἀπὸ πράγματος εἰς πρᾶγμα. Τοῦ σχήματος τούτου εἴδη εἶναι: 1) Τὸ *ἀσύνδετον κομματικόν*, οἷον: «προσῆλθε τῇ βουλῇ, προβούλευμα ἔγραψε». 2) Τὸ *κατ' ὄνομα τεμνόμενον*, ὡς: «Ἀμφίπολιν, Ποτίδαιαν, Μεθώνην, Παγασάς». 3) *Αἱ δι' ἐλαχίστου ἐξαλλαγαί*, ὡς τό: «Ἀμφίπολιν λαβών, μετὰ ταῦτα Πύδναν, πάλιν Ποτίδαιαν, Μεθώνην αὖθις, εἶτα Θεσσαλίας ἐπέβη». 4) Τέμνουσι καὶ οἱ *δι' ἐλαχίστου μεσομοὶ* τὴν ἀνταπόδοσιν ἔχοντες, ὡς: «ἑσπέρα μὲν γὰρ ἦν. ἧκε δ' ἀγγέλλων τις ὡς τοὺς πρυτάνεις ὡς Ἐλάτεια κατείληπται». 5) Τὸ *κατ' ἐπαναφορὰν κομματικόν*, ὡς: «ταξιάρχοις παρ' ὑμῶν, ἱππάρχοις παρ' ὑμῶν». 6) *Αἱ ταχεῖαι καὶ δι' ἐλαχίστου συμπλοκαί*: «καὶ σπουδαῖα νομίζω καὶ ἀναγκαῖα τῇ πόλει, ὦ Ἀθηναῖοι, περὶ ὧν βουλεύεσθε, ἐφ' ἃ παρελήλυθα». Ι. Φ. Δ.

τμητόκερως (ὁ) (Tmetocera) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τορτριχιδῶν*. Τὸ εἶδος *τμητόκερως* ocellana διὰ τῶν καμπῶν του προσβάλλει τὰ φύλλα διαφόρων δασικῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων, κατὰ δὲ τὴν ἄνοιξιν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δένδρων τούτων. Ἐπίσης ἐνίοτε προσβάλλει καὶ μικροὺς καρπούς. Ἐνδείκνυνται ψεκασμοὶ δι' ἀλάτων ἀρσενικοῦ ἅμα τῇ πρώτῃ βλαστήσει. Ε. Τ. Ε.

τμητόκερας (τὸ) (Tmetoceras Haug) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *πολυμορφινῶν αἰγοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς (λιασίου) κατωτέρας ἰουρασίου καὶ δογγερίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν εἰδῶν *τμητόκερας Regleyi, scissum, Hollandae* καὶ *Gemellaroi* ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας δογγερίου σειρᾶς ἐντὸς ἀμμωνιτοφόρων κονδυλωδῶν ἀσβεστολίθων τῶν ὀροσειρῶν τῆς ἀδριατικο-ιονίου ὀρεινῆς ζώνης τῆς Δ. Ἑλλάδος. Γ. Κ. Γ.

τμητός, *—ή, —όν*· ὁ τετμημένος καὶ ὁ δυνάμενος νὰ τμηθῇ.

Τμωλία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος ἐπὶ τοῦ ὄρους Τμώλου ἐν Λυδίᾳ. Α. Θ. Σ.

Τμῶλος *[Μυθ.]*. —1) Ὁ θεὸς τοῦ ἐν Λυδίᾳ ὄρους Τμώλου, υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Θεογόνης, σύζυγος δὲ τῆς Ὀμφάλης, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τὸν Τάνταλον (Ἀπολλοδ. Β, 6, 3). Κατά τινα μῦθον παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ (Μεταμ. XI, 156), ἔκρινε μουσικὸν ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Πανός.

—2) Υἱὸς τοῦ Πρωτέως, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, καὶ τῆς Ψαμάθης. Ἀκολουθήσας τὸν πατέρα του εἰς Θρᾴκην, ἐφονεύθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Τηλεγόνου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐν Τορώνῃ τῆς Χαλκιδικῆς διὰ τὴν πρὸς τοὺς ξένους αἰσχρὰν διαγωγήν των. Α. Θ. Σ.

Τμῶλος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Μπὸζ* ντάγ.

Τνυσσὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Καρίας, ἀναφερομένη ὑπὸ Ἑκαταίου ὡς εὑρηται παρὰ Στεφάνῳ τοῦ Βυζαντίῳ. Ὁ κάτοικος *Τνυσσεύς*. Ταυτοτης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

τό· ἄρθρον οὐδετέρου γένους: τὸ μῆλον, τὸ ῥόδον· || ἐν τῇ δημοτικῇ μετὰ τῆς προθέσεως *εἰς* ὑπὸ τὸν τύπον *στὸ* ἢ *'ς τό*, καθὰ εἰς πάντας τοὺς ἀπὸ τ ἀρχομένους τύπους τοῦ ἄρθρου· || *τὸ μὲν— τὸ δὲ* ὡς δεικτικὴ ἀντωνυμ., ἄλλως *τοῦτο μὲν— τοῦτο δέ*, ἀφ' ἑνὸς μὲν—ἀφ' ἑτέρου δὲ (βλ. καὶ λ ὁ).

—**τό** οὐδ. δεικτικῆς ἀντωνυμ. ἀρχαῖον καὶ δημοτικόν: «εἶπε τὸ καὶ τὸ» ἐπὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἢ δὲν θέλει τις νὰ ὀνομάσῃ ἢ νοοῦνται εὐκόλως ἢ ἀορίστως· || μόνον δημοτ., οὐδέτερον δεικτικῆς ἀντωνυμίας προελθούσης ἐκ τῆς ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός* (βλ. λ.): «τὸ θέλει», ἢ «θέλει το», ἢ «τὸ εἶπε, ἢ εἶπέ το», «ποῦ εἶναί το», «νά το», «ἰδέ το»· || καὶ κατὰ πληθ. «τὰ θέλει» ἢ «θέλει τα», «ἤθελές τα κι' ἔπαθές τα».

τὸ (τό). Μέτρον χωρητικότητος τῆς Ἰαπωνίας, ἀντίστοιχον πρὸς 18,03906 λίτρα. Ι. Α. Β.

Τοάλα (οἱ) (Toala). Φυλὴ τῶν Βέδδο τῆς νήσου Σελέβης, κατοικοῦσα ἐπὶ τῆς νοτίου χερσονήσου αὐτῆς. Κατοικοῦσιν εἰς πασσαλοπήκτους οἰκίας. Θ. Χ. Σ.

τοάρσιος ***βαθμὶς*** (Toarcien) *[Γεωλογ.]*. Ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν τεσσάρων βαθμίδων στρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ κατωτέρα (μέλαινα) ἰουράσιος ἢ λιάσιος ὑποδιάπλασις τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ τοάρσιος βαθμὶς ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν *ἀνωτέραν λιάσιον σειρὰν* τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως. Χαρακτηριστικά της πετρώματα εἶναι αἱ μάργαι μὲ τὸ ἀπολιθωμένον εἶδος τῶν ἀμμωνιτῶν *λυτόκερας Jurense* (μάργαι τοῦ *Jurensis*) καὶ σχιστόλιθοι μὲ ἀπολιθωμένας *ποσειδωνίας* (ποσειδωνιοφόροι σχιστόλιθοι).

Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εὑρέθησαν εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῆς ἀδριατικοϊονίου ὀρεινῆς ζώνης τῆς Δυτ. Ἑλλάδος (στρώματα τῆς ἀνωτέρας λιασίου σειρᾶς), φέροντα πληθὺν ἀπολιθωμένων ἀμμωνιτῶν, ἄνευ ὅμως τοῦ χαρακτηριστικοῦ εἴδους *λυτόκερας Jurense*. Γ. Κ. Γ.

Τοβακάνοι (οἱ)· βλ. λ. *Ταβακόνοι*.

τοβὰρ (ἡ). Παλαιὸν μέτρον βάρους τῆς Βουλγαρίας, ἀντίστοιχον πρὸς 128,2 χιλιόγραμ. Ι. Α. Β.

Τοβαρᾶ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Εὐαγγελίστριας* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας.

Τοβαρὰχ (Tovarah). Οὕτως ὀνομάζονται οἱ βεδουῖνοι τῆς χερσονήσου τοῦ Σινᾶ. Θ. Χ. Σ.

τοβαρία (ἡ) (Tovaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τοβαριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

τοβαριοειδῆ (τὰ) (Tovariaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας μὲ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα καὶ καρποὺς ἐδωδίμους. Γνωστὸν ἓν μόνον γένος, ἡ *τοβαρία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Τόβατα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Παφλαγονίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, πρὸς δυσμὰς τῆς Γερμανικοπόλεως. Ἀκαθόριστος ἡ θέσις αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Τόβετς (Thovez), ***Ἐρρῖκος***. Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ κριτικὸς (1869—1925). Διετέλεσε φιλολογικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς κριτικὸς τῶν κυριωτέρων ἰταλικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ «Φιλολογικὴ ἐφημερίς», ἡ «Στάμπα», τὸ «Σέκολο», ὁ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος», τὸ «Ρεστο ντὲλ Καρλίνο» κ. ἄ., καὶ ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς πινακοθήκης τοῦ Τουρίνου. Κατεγίνετο ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐξέθεσεν ἔργα εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς Βενετίας καὶ τοῦ Τουρίνου. Ἔγραψε διάφορα ποιητικὰ ἔργα, μελέτας καὶ μυθιστορήματα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Τὸ ποίημα τῆς νεότητος» (1901), «Ὁ ποιμὴν καὶ τὸ ποίμνιον» (1910), «Τὸ εὐαγγέλιον τῆς ζωγραφικῆς» (1921), Τὸ τόξον τοῦ Ὀδυσσέως» (1922), «Ποιήματα τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ θανάτου» (1922), «Ὁ μῖτος τῆς Ἀριάδνης» (1924), «Ἡ δύσις τοῦ Ζαρατούστρα» κ.ἄ. Μ. Δ. Β.

Τόβιος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς νοτιοδυτικῆς παραλίας τῆς Βρεττανίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις ἀπετέλει τὸ ὅριον τῶν Δημήτων καὶ Σιλύρων. Εἶναι ὁ σημερινὸς Towy. Α. Θ. Σ.

Τόβλιανη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐξοχὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

Τόβνα (Tobna) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μαυριτανίας (βλ. λ. *Θούβουνα*).

Τόβρος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (*Γεωγρ.* Δ, 3, 8) «μεταξὺ Θαβράκης πόλεως (νῦν Tabarca) καὶ Βαγράδα ποταμοῦ» (νῦν Medjerda) Εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Θοῦριν* (Thuris) τοῦ Πευτιγγεριανοῦ χάρτου, ἀπέχουσαν 38 μίλια ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος, ταυτίζεται δὲ μὲ τὴν νῦν Henchir el-Djemel, οὐ μακρὰν τοῦ Medjerda ποταμοῦ. Α. Θ. Σ.

τόγα (ἡ)· ἔνδυμα Ῥωμαίων ἀνδρῶν, ἡ *τήβεννος* (βλ. λ.), λατ. toga.

Τόγαρον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς, μεταξὺ *Βυζαντίου* (νῦν Vizia-drog ἢ Geriah) καὶ Τύραννος Βόας (νῦν Bugmuntzur). Εἶναι ἡ σύγχρονος Dewgur. Σ. Ε. Λ.

Τόγια *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πλουτοχῶρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Τόγιας, ***Κωνσταντῖνος***. Ἄνδριος ἀγωνιστής, λαβὼν μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀνήκων εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Φαβιέρον τακτικὸν σῶμα, ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακουχιῶν. Δ. Π. Π.

Τογιοκούνι, ***Οὐταγκάβα***. Ἰάπων ζωγράφος (1768—1825). Ὑπῆρξε μιμητὴς τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου Οὐταμάρο, διεκρίθη δὲ διὰ τὴν πραγματιστικὴν ἀπόδοσιν τῶν θεμάτων του καὶ τὴν χάριν τῶν συνθέσεών του. Πολλάκις ἡ τέχνη του ὑπομιμνῄσκει τὴν τέχνην τῶν μεγάλων Ἰαπώνων καλλιτεχνῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Γυναῖκες ἁλιεύουσαι», «Γυναῖκες ἐκριζώνουσαι μπαμποῦ» καὶ προσωπογραφίαι ἑταιρῶν καὶ ἠθοποιῶν. Ι. Μ. Π.

Τογιοῦρο ***Καριγανέϋα***. Ἰάπων ζωγράφος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Κορὶν* Ὀγάτα (βλ. λ.).

Τογιοχάσι (Toyohashi) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, ἐν τῷ νομῷ Ἀΐχι, κατὰ τὰ δυτικὰ τῆς νήσου Χόντο, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γιντσουγκάβα. Κάτ. 67.490. Θ. Κ.

τόγκα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ῥαφιδοφόρος* (βλ. λ.).

Τόγκιαν (Togian) *[Γεωγρ.]*. Σύμπλεγμα νήσων ἐν τῷ κόλπῳ Τόμινι, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου Κελέβης, ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ, ἐμβαδοῦ 844 τ. χλμ., μετὰ 7.000 κάτ. Θ. Κ.

Digitized by Google

Τογκῖνον (γαλλ. Tonkin, ἀγγλ. Tongking). *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς ΝΑ. Ἀσίας, ὑπαγομένη εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Γαλλικῆς Ἰνδοκίνας καὶ ἀποτελοῦσα γαλλικὸν προτεκτορᾶτον. Κεῖται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 20° καὶ 23° 30' Β. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 102° καὶ 108° 30' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τῶν χωρῶν Κίνας, Βρεττανικῆς Βιρμανίας, Λάος καὶ Ἀννάμ, βρέχεται δὲ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Τογκίνου. Ἔκτασις 115.700 τ. χλμ., κάτ. 7.401 912, ὧν 9.143 Εὐρωπαῖοι. Πρωτεύουσα *Ἀνόη* ἢ *Χανόϊ* (κάτ. 124 000). Τὸ Τογκῖνον διακρίνεται γεωγραφικῶς εἰς δύο περιοχάς: α) τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ *Σόνγκ-Κόϊ* (Ἐρυθροῦ ποταμοῦ), εὐρεῖαν καὶ χθαμαλὴν προσχωσιγενῆ χώραν, ἐκτάσεως 15.000 τετρ. χλμ., μόλις ὑπερβαίνουσαν τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης· καὶ β) τὸ Ἄνω Τογκῖνον, ὅπερ εἶναι ὀρεινόν, καλυπτόμενον κατὰ μὲν τὸ βόρειον αὐτοῦ τμῆμα ὑπὸ τῶν ὀρέων Κουάνγκ-σί, κατὰ δὲ τὸ νοτιοδυτικὸν ὑπὸ τῶν προεκτάσεων τοῦ Γιουννάν. Τὸ δέλτα τοῦ Ἐρυθροῦ ποταμοῦ βαίνει διαρκῶς αὐξανόμενον λόγῳ τῶν μεγάλων προσχώσεων, σήμερον δὲ ἡ πόλις Ἀνόη, ἥτις τὸν Ζ' μ.Χ. αἰῶνα εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ κόλπου τοῦ Τογκίνου, ἀπέχει 100 χλμ. περίπου ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἄλλοι, παρεκτὸς τοῦ Ἐρυθροῦ, σημαντικοὶ ποταμοὶ τῆς χώρας εἶναι οἱ: *Σόνγκ-Νιάνγκ-Γκιάνγκ*, *Σόνγκ-Κὶ-Κόνγκ*, *Σόνγκ-Μπάνγκ-Γκιάνγκ*, *Σόνγκ-Μὰ* κλπ. Ἡ παραλιακὴ γραμμὴ τῆς χώρας, μήκους 400 χλμ. περίπου, εἶναι κατὰ μὲν τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα, ὅπου τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ, χθαμαλὴ καὶ ἀλίμενος, κατὰ δὲ τὸ βόρειον ὑψηλή, βραχώδης καὶ πλουσία εἰς λιμένας, ἔχει δὲ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο πολλὰ ἀρχιπελάγη καὶ νησῖδας, ἐν αἷς: αἱ νῆσοι Κεμπάο, αἱ τῶν Πειρατῶν καὶ ἡ δασώδης Κὰκ-Μπά. Τὸ κλῖμα εἶναι μᾶλλον εὔκρατον, ἀλλ' ἀνθυγιεινόν, εἰς τὰς ὀρεινὰς ἰδίᾳ καὶ δασώδεις περιοχάς. Τὸ θέρος διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, ἐπικρατοῦσι δὲ κατ' αὐτὸ οἱ ἀπὸ ΝΔ μουσσῶνες καὶ αἱ βροχαὶ εἶναι σπάνιαι μὲν ἀλλὰ ραγδαῖαι, πίπτουσαι κυρίως κατὰ τὸν Αὔγουστον. Κατὰ τὸν χειμῶνα, διαρκοῦντα ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου, ἐπικρατοῦσιν οἱ ἀπὸ ΒΑ. μουσσῶνες, πίπτουσι δὲ βροχαὶ μακρᾶς διαρκείας.

Τὸ Τογκῖνον εἶναι χώρα πλουσία εἰς μεταλλευτικὰ προϊόντα, καὶ ἰδίᾳ γαιάνθρακας, καταλαμβάνοντας ἐκτεταμένα κοιτάσματα ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Χὸν-Γκάϋ, ἐπὶ τῆς νήσου Κεμπάο καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἐρυθροῦ ποταμοῦ. Ἐπίσης ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Νγκὰν-Σὸν ἐξάγεται ἄργυρος, ἐν Μπὸνγκ-Μιὲν χρυσός, μόλυβδος, σίδηρος, ψευδάργυρος, θεῖον, ἀντιμόνιον κλπ. Ὑπάρχουσι τέλος καὶ πλούσια λατομεῖα μαρμάρου καὶ καολίνη. Ἡ γεωργία εἶναι ἀνεπτυγμένη ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δέλτα μὲ κύριον προϊὸν αὐτῆς τὴν ὄρυζαν, δευτερεύοντα δὲ τὸ ζαχαροκάλαμον, τὸν καπνόν, τοὺς ὑδροπέπονας, τὸν ἀραβόσιτον, τὴν κριθήν, τὸν καφέν, τὸ ἰνδικὸν κλπ. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένη, ἐκτρέφονται δὲ κυρίως βούβαλοι καὶ χοῖροι. Τὰ δάση τέλος καταλαμβάνουσι μεγάλας ἐκτάσεις, ἐξάγουσι δὲ ξυλείαν καὶ μεγάλας ποσότητας καουτσούκ. Ἡ βιομηχανία ἀκμάζει κυρίως ἐν τῇ πρωτευούσῃ Ἀνόῃ, μὲ κυριώτερα προϊόντα τὰ ὑφαντουργικὰ καὶ μάλιστα τὰ μεταξουργικά, δεδομένου ὅτι ἡ σηροτροφία εἶναι ἀνεπτυγμένη καθ' ὅλην τὴν χώραν, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς περιοχὰς Νὰμ-Ντίν, Ἀνόης καὶ Σὸν-Τάϋ. Παράγονται ἐπίσης εἴδη ἀγγειοπλαστικῆς, κομψοτεχνήματα τῆς ἀνατολικῆς τέχνης κλπ. Αἱ συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται κυρίως μέσῳ τοῦ Ἐρυθροῦ ποταμοῦ, διὰ μιᾶς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τῆς Ἀνόης πρὸς Νὰμ-Ντὶν καὶ Χαϊφονγκ, ὡς καὶ διὰ διαφόρων ἁμαξιτῶν ὁδῶν.

Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας εἶναι συγγενεῖς πρὸς τοὺς τῆς Κοχιγκίνας, ἀλλὰ μᾶλλον σωματώδεις καὶ ἰσχυρότεροι αὐτῶν, διακρίνονται δὲ εἰς διαφόρους φυλάς, τοὺς Θός, τοὺς Νόνγκς, τοὺς Μέο, τοὺς Μουόνγκς καὶ τοὺς Πὸν-τάϊ. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ὁμιλεῖ τὴν ἀνναμιτικὴν γλῶσσαν, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν βουδιστικὴν θρησκείαν. Ἐπίσης ὑπάρχουσι πολυάριθμοι ἰθαγενεῖς Χριστιανοί. Τὸ Τογκῖνον ἀνῆκεν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἀννάμ. Τῷ 1883, μετὰ μακροὺς κατακτητικοὺς ἀγῶνας, ἐγένετο προτεκτορᾶτον τῆς Γαλλίας, τὸ καθεστὼς δὲ τοῦτο ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς Κίνας, τέως ἐπικυριάρχου τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀννάμ, διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Τιεντσὶν τῆς 11 Μαΐου 1884 καὶ 9 Ἰουνίου 1885. Σήμερον ἡ χώρα διοικεῖται ὑπὸ διοικητοῦ (résident supérieur), βοηθουμένου εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ προτεκτοράτου, ὅπερ περιλαμβάνει καὶ ἰθαγενεῖς. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχει καὶ βουλὴ ἐξ αἱρετῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων. Τὸ Τογκῖνον διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς 23 ἐπαρχίας, 4 στρατιωτικὰ διαμερίσματα (Χάϊ-Νίνχ, Κάο-Μπάνγκ, Χὰ-Γκιάνγκ καὶ Λάϊ-Τσὼ) καὶ δύο περιφερείας πόλεων (Ἀνόης καὶ Χαϊφόνγκ). Τὸ ὄνομα Τογκῖνον ἐδίδετο παλαιότερον μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν Ἀνόην. Χ. Δ.

Τόγκο (Togo) *[Γεωγρ.]*. Πρώην γερμανικὴ ἀποικία ἐν τῇ Δ. Ἀφρικῇ, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἐμβαδοῦ 84.600 τ. χλμ. καὶ πληθυσμοῦ 886.600 (1921), μεταξὺ τῆς Βρεττανικῆς Χρυσῆς ἀκτῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς Δαχομέης. Μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1920, ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἡ διοίκησις εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν τοῦ δυτικοῦ τμήματος (32.600 τ. χλμ. μετὰ 188.260 κατ.), εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος (52.000 τ. χλμ. μετὰ 742 428 κατ.). Ἡ παραλία εἶναι χθαμαλή, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ τὸ ἔδαφος καθίσταται ὀρεινότερον, μέχρις ὕψους 800 μ. Κύριοι ποταμοὶ οἱ *Βόλτα* πρὸς Δ. καὶ *Μόνο* πρὸς Α. Τὸ κλῖμα εἶναι τροπικόν, ὑγρὸν καὶ ἀνθυγιεινόν, λόγῳ τῶν πολλῶν ἑλῶν. Ἡ βλάστησις εἶναι ποικίλη, μετὰ φοινικοειδῶν, ἐλαιοφοινίκων καὶ ἀρτοδένδρων. Ἡ κυρία ἐξαγωγὴ ἐκ τῆς χώρας εἶναι φοινικοπυρῆνες, φοινικέλαιον, κακάον καὶ βάμβαξ. Ἕδρα τῆς διοικήσεως, ἐν τῇ ἀγγλικῇ περιοχῇ, εἶναι τὸ *Χὸ* (3.300 κ.), ἐν δὲ τῇ γαλλικῇ ὁ μοναδικὸς λιμὴν *Λόμε*. Θ. Κ.

Τόγκο, *Χεϊχατσίρο*. Διάσημος Ἰάπων ναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1857. Μετὰ τὰς ἐν Ἰαπωνίᾳ ναυτικὰς σπουδάς του ἐτελειοποιήθη ἐν Ἀγγλίᾳ. Μετέσχε τοῦ Σινοϊαπωνικοῦ πολέμου τοῦ 1894 ὡς κυβερνήτης τοῦ καταδρομικοῦ «Ναvιβά», ὡς καὶ τῆς ἐναντίον τῶν Μπόξερς ἐκστρατείας. Κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἰαπωνικοῦ στόλου καὶ κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ τὸν ρωσικὸν στόλον τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ ἀργότερον τὸν ὑπὸ τὸν Ροτζεστβένσκυ ρωσικὸν στόλον τῆς Βαλτικῆς. Κ. Β. Π.

Τογκόρες (Togores), ***Ἰωσὴφ ντὲ***—. Ἱσπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1893. Τῷ 1909 ἐξέθεσεν εἰς τὴν ἐν Βρυξέλλαις ἔκθεσιν τῶν Καταλανῶν καλλιτεχνῶν τὸν πρῶτον πίνακά του: «Ὁ τρελλὸς τῆς Σαρδανιόλας», ὅστις ἐπῃνέθη μεγάλως καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1913 μετέβη εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σεζάν. Ἐπάλαισε πρὸς παντοειδεῖς δυσχερείας καὶ ἐναντιότητας πρὶν ἢ ἐπιβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν κοινόν. Ἀπὸ τοῦ 1921 ἤρχισε νὰ γίνηται εὐρέως γνωστὸν τὸ ὄνομά του καὶ νὰ θαυμάζηται τὸ ἔργον του, ἐξέθεσε δὲ μετ' ἐπιτυχίας πολλὰ ἔργα του εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς πόλεις. —Ω.

Τογκράϊ, *Ἀμποὺ Ἰσμαὴλ Χουσεΐν*. Πέρσης ποιητὴς (1063—1121). Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σάχου Μελέκ, εἶτα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μωάμεθ. Ὕστερον ἔγινε βεζύρης τοῦ Μασούτ, σουλτάνου τῆς Μοσούλης, ὅτε ὁ οὗτος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Μαχμούτ, ἠχμαλωτίσθη καὶ ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βεζύρου τοῦ Μαχμούτ. Γνωστὸν ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι κυρίως τὸ ποίημα «Λαμιάτο-ἀλ-Ἀγέμ», ὅπερ ἔσχε διαφόρους ἐκδόσεις (Ὀξφόρδη 1661, μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως) καὶ μετεφράσθη εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Μνημονεύεται προσέτι αὐτοῦ καὶ πραγματεία τῆς ἀλχημείας. —Ω.

τόγκριος (Tongrien) *[Γεωλογ.]*. Ὀνομασία παλαιά, καὶ μὴ οὖσα πλέον ἐν χρήσει, δοθεῖσα εἰς τὴν *ὀλιγόκαινον* (βλ. λ.) σήμερον καλουμένην ὑποδιάπλασιν τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Τογροὺλ *βέης*. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἐν Περσίᾳ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων. Διακριθεὶς κατ' ἀρχὰς ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Χορασάν, ὅπου ὁ πατήρ του ἦτο φύλαρχος, κατὰ τοῦ Γαζνεβίδου σουλτάνου Μεσούτ, ἀνεκηρύχθη τῷ 1038 ἀνεξάρτητος ἐν Νισαποὺρ καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐναντίον αὐτοῦ ἐπελθόντας Γαζνεβίδας. Κατακτήσας κατόπιν τὸ περσικὸν Ἰράκ, μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς Ῥάϊ (τὰς ἀρχαίας Ῥαγὰς) καὶ ἐπεξέτεινε βαθμιαίως τὸ κράτος του, κυριεύσας τὸ Ἀζερμπαϊτζάν, τὸ περσικὸν Κουρδιστὰν καὶ τὸ Χουζιστάν. Ἡγεμονεύσας ἐπὶ 25 ἔτη, ἀπέθανε τῷ 1063. Ὁ Τογροὺλ εἶναι ὁ πρῶτος Τοῦρκος ἡγεμών, ὅστις ἔλαβε τὸν τίτλον σουλτᾶνος.

— **Τογροὺλ ὁ Β'.** Ἀνῆλθε τὸν σουλτανικὸν θρόνον τῶν Σελτζουκιδῶν τῷ 1131 καὶ ἀπέθανε τῷ 1134 ἐν Χαμαδάν. Ἐπολέμησεν ἐπὶ πολὺ κατὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Μασούτ.

— **Τογροὺλ ὁ Γ'.** Τελευταῖος σουλτᾶνος τῶν Σελτζουκιδῶν τῆς Περσίας, διαδεχθεὶς τῷ 1176 τὸν πατέρα του Μελὶκ-Ἀρσλὰν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1194. Ν. Μ.

τοδδαλία (ἡ) (Toddalia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ δενδρύλλια, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κεϋλάνην. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *τοδδαλία ἡ ἀσιατικὴ* (Toddalia asiatica), δενδρύλλιον ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν καλλιεργούμενον διὰ τὸ ξύλον του, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλουργικὴν βιομηχανίαν, διὰ τὸν καρπόν του, ὅστις εἶναι ἀρωματικός, καὶ τὰ φύλλα του, ἅτινα εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ. Ν. Π.

τόδδυ. Ὁ σακχαροῦχος ὀπὸς τοῦ κορμοῦ διαφόρων φοινίκων, ὅστις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν πρὸς παρασκευὴν ἀλκοολούχου ποτοῦ. Σ. Γ.

τοδέα (ἡ) (Todea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδοειδῶν* ἢ *πτεριδιῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους τῶν εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι ἡ *τοδέα ἡ πωγωνοφόρος* (Todea barbatus), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ *τοδέα ἡ ὑπερήφανος* (Todea superba), ἰθαγενὴς πόα τῆς Νέας Ζηλανδίας. Δ. Ν. Π.

τοδίδαι (οἱ) (Todidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν*, περιλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους πτηνά, ἰθαγενῆ τῶν Ἀντιλλῶν νήσων. Ἀξιολογώτερον γένος εἶναι ὁ *τόδος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τοδίρραμφος (ὁ) (Todirhamphus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλκυονιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀλκυόνων, ἀπαντῶντα εἰς τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τοδίρραμφος ὁ ἱερὸς* (Todirhamphus sacer), ὅστις ἔχει σῶμα βραχὺ καὶ εὔρωστον, κεφαλὴν μεγάλην, ράμφος μέγα, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν λεπτὴν καὶ πόδας ἀπολήγοντας εἰς ἰσχυροὺς δακτύλους. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιομελανὸς κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ λευκὸς κατὰ τὴν κοιλίαν, τὰς παρειὰς καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ. Δ. Ν. Π.

Τοδίρραμφος ὁ ἱερός.

τόδος (ὁ) (Todus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τοδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρόσωμα πτηνά, ἰθαγενῆ τῶν Ἀντιλλῶν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τόδος ὁ δίχρους* (Todus bicolor), μικρότατον πτηνὸν μὲ χρωματισμὸν πράσινον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, πλὴν τοῦ λαιμοῦ, ὅστις εἶναι ἐρυθρὸς καὶ λευκόφαιος κατὰ τὰ κάτω μέρη. Δ. Ν. Π.

Τόδος ὁ δίχρους.

Τοδοῦκαι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ (νῦν Ἀλγέριον), κατοικῶν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀμψάγα (νῦν Oued-el-Kébir). Α. Θ. Σ.

Τοέσκι (Toëschi), ***Κάρολος-Ἰωσήφ***. Ἰταλὸς μουσουργός, οὗτινος τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο Toesca della Castella-Monte (1724—1788). Ὑπῆρξε γονιμώτατος, ἡ δὲ φήμη του εἶχεν ἐξαπλωθῆ καὶ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας. Ἔγραψεν: 63 συμφωνίας, τρίο, κουαρτέττα, κουϊντέττα· τὰ μπαλλέττα: «Δὸν Κιχώτης», «Ὁ Ἀρλεκῖνος προφυλαττόμενος ἀπὸ τὴν μαγείαν» κ. ἄ. Γ. Σ.

Τόζα, ἢ ***Τότσε*** (Tosa, Toce) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Νοβάρρας. Πηγάζει ἐκ τῶν Λεποντίνων Ἄλπεων, παρὰ τὴν δίοδον Γκρίες (εἰς ὕψος 2.448 μ.) καὶ ἀφοῦ διέλθῃ παρὰ τὴν πόλιν Ντομοντόσσολα, χύνεται μετὰ ροῦν 76 χλμ. εἰς τὴν Λάγκο-Ματζόρε. Παρὰ τὴν Φρούα σχηματίζει μέγαν καταρράκτην, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *καταρράκτης τῆς Φρούα* ἢ *τῆς Τόζα*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῶν Ἄλπεων (ὕψ. 143 μ. καὶ πλάτ. 26). Μ. Δ. Β.

Τόζα. Οὕτω καλεῖται σχολὴ Ἰαπώνων ζωγράφων, ἐμφανισθεῖσα κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀκμάσασα δὲ κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα, δηλαδὴ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἰαπωνικῆς τέχνης. Αὕτη ὠνομάσθη καὶ *σχολὴ τοῦ Γιαμάτο*, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς κοιτίδος τῆς Ἰαπωνικῆς αὐτοκρατορίας, ἀκριβῶς ἵνα δηλωθῇ ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ ταύτης. Ὑπῆρξεν ἀντίπαλος τῆς ρεαλιστικῆς καὶ πλήρους κινήσεως καὶ ζωῆς σχολῆς τοῦ Κάνο καὶ διεκρίθη διὰ τὸν ἀριστοκρατικόν της ἀκαδημαϊσμόν. Ι. Μ. Π.

Τοζανλῆ-σοῦ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Νεοκαισαρείας (Νίξαρ) τοῦ νομοῦ Τοκάτ. Ν. Μ.

Τόζε (Toze), ***Ὀβάλδος***. Γερμανὸς διεθνολόγος (1715—1789). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης καὶ κατόπιν διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ ἐν Μπίτσοβ πανεπιστημίῳ. Ἐδημοσίευσε τῷ 1780 ἐνδιαφέρον πόνημα «Περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ναυσιπλοΐας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν οὐδετέρων κρατῶν», ὅπερ συνεπλήρωσε τῷ 1782 δι' ἑτέρου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὸς εὐρωπαϊκὸς ναυτικὸς κῶδιξ πρὸς προστασίαν τῆς ἐλευθερίας τῆς ναυσιπλοΐας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν

Digitized by Google

ἐλευθέρων κρατῶν ἐν καιρῷ πολέμου». Ὁ συγγραφεύς, διακρίνων τὸ διεθνὲς δίκαιον εἰς παγκόσμιον, εἰς εὐρωπαϊκὸν καὶ εἰς συμβατικὸν τοιοῦτον, ὑποστηρίζει εἰς τὰ δύο αὐτοῦ πονήματα τὰ δικαιώματα τῶν οὐδετέρων κρατῶν ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ, τὰ ὁποῖα τόσον καταφώρως καὶ αὐθαιρέτως παρεβίαζον τὰ ἐμπόλεμα κράτη, καὶ ἰδίως ἡ Μεγάλη Βρεττανία, κατὰ τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους χρόνους. Δ. Δ.

Τοζέλλι (Toselli), ***Ἐρρῖκος***. Ἰταλὸς κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ συνθέτης (1883—1926). Ἐγένετο κυρίως γνωστὸς διὰ τῆς δημοφιλεστάτης σερενάτας «Ἔλα, βραδιάζει», ἔγραψεν ὅμως καὶ ἔργα μεγαλυτέρας σπουδαιότητος, ἐν οἷς συμφωνικὸν ποίημα ἐμπνευσθὲν ἀπὸ τὴν «Φωτιὰν» τοῦ ντ' Ἀννούντσιο, σουΐταν ἐγχόρδων, τὴν ὀπερέτταν «Ἡ παράδοξος πριγκίπισσα» κ.ἄ. Ὁ Τοζέλλι ἐγένετο καὶ ὁ ἥρως ἐρωτικοῦ σκανδάλου μετὰ τῆς βασιλίσσης Λουΐζης τῆς Σαξωνίας, ἣν καὶ ἐνυμφεύθη, ἀλλὰ τὴν διεζεύχθη κατόπιν. Γ. Σ.

Τόζι (Tosi). ***Πέτρος-Φραγκῖσκος***. Διάσημος Ἰταλὸς εὐνοῦχος ἀοιδός, γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1647 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1727. Ἦτο υἱὸς τοῦ *Ἰωσὴφ-Φήλικος Γόζι*, διακεκριμένου συνθέτου ἰταλικῶν μελοδραμάτων, γεννηθέντος περὶ τὸ 1630. Ἀποκτήσας πανευρωπαϊκὴν φήμην, μετέβη τῷ 1692 εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ᾄσματος, δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνῃ περιζήτητος. Τὸ ὄνομά του ἐγένετο ἔτι μᾶλλον διάσημον διὰ τοῦ συγγράμματος: «Opinioni de' cantori antichi e moderni o sieno osservazioni sopra il canto figurato» (1723), ἐν ᾧ μετὰ σαφηνείας ἐκτίθενται οἱ νόμοι τῆς τέχνης τοῦ ᾄδειν. Γ. Σ.

τοζλούκι (τό)· ἄλλως *τουζλούκι* (βλ. λ.).

Τοΐβασι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 367. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Σουφλάρ*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Καλεῖται δ' ἐπίσης καὶ *Ὀρ ᾶ*.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Τοΐβασι, ἔχον 227 κατοίκους. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *Σουφλάρ*.

Τοΐλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Περιστερώνα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

τοῖος, *—α, —ον*· ἀντων. δεικτ., συνήθως μετὰ τοῦ προσσχηματισμοῦ *δε*: *τοιόσδε, —άδε, —όνδε*· τέτοιας λογῆς, τοιοῦτος· διαφέρει τῆς *τοιοῦτος* καθὰ ἡ *ὅδε* τῆς *οὗτος*: «οἵα ἡ μορφὴ τοιάδε καὶ ἡ ψυχή».

τοιοῦτος, ***τοιαύτη***, ***τοιοῦτο(ν)***· τέτοιας λογῆς, τέτοιος: «τοιοῦτος ἄνθρωπος» καλὸς ἢ κακός, δίκαιος ἢ ἄδικος κ.τ.τ., ἤτοι ἡ ἀντωνυμία αὕτη ἀναφέρεται μόνον εἰς ἐπίθετα· ὅθεν ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐπὶ ἀναφορᾶς εἰς οὐσιαστικά, οἷον «ἐτρίβησαν τὰ ἐνδύματά μου καὶ θὰ ἀγοράσω καινουργῆ τοιαῦτα», εἶναι σόλοικος· ‖ «ἄνθρωπος τοιαύτης ἡλικίας» αὐτῆς τῆς ἡλικίας.

τοιουτότροπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοιούτου τρόπου, τοιοῦτος: «τοιουτότροπα ἤθη».— Ἐπίρρ. ***τοιουτοτρόπως***· κατὰ τοιοῦτον ἢ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ἔτσι, ὅπως εἴπομεν: «τοιουτοτρόπως ἐνεργῶν ἐπιτυγχάνεις τὸ ἐπιδιωκόμενον».

Τοίσοβις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Βρεττανίας, διαρρέων τὴν χώραν τῶν Ὀρδοουΐκων. Ταυτίζεται μὲ τὸν σημερινὸν Conway. Α. Θ. Σ.

Τόϊφφελ (Teuffel), ***Γουλιέλμος***. Ἔγκριτος Γερμανὸς φιλόλογος (1820—1878). Καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης ἀπὸ τοῦ 1849, ἐδημοσίευσε: «Geschichte der römischen Litteratur» (1870, 6η καὶ 7η ἔκδοσις ὑπὸ *Kroll* 1913—1920, ἔργον χαρακτηριζόμενον διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν πλουσίαν βιβλιογραφίαν του, «Studien und Charakteristiken zur griechischen und römischen sowie zur deutschen Literaturgeschichte» (1871, β' ἔκδοσις 1889). Ἀπὸ τοῦ 1845 εἰργάσθη εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς: «Pauly's Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft». Γ. Π. Α.

τοιχαρχία (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ἑκάστη τῶν δύο διαιρέσεων, εἰς ἃς κατανέμεται τὸ πλήρωμα πολεμικοῦ πλοίου, διὰ τὴν ἐκ περιτροπῆς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας. Οἱ ἄνδρες οἱ φέροντες περιττὸν ἀριθμὸν εἰς τὰς διαιρέσεις τοῦ πλοίου, δηλαδὴ οἱ ἀνήκοντες εἰς ἐνωμοτίας φερούσας περιττῆς τάξεως ἀριθμόν, λογίζονται ἀποτελοῦντες τὴν *πρώτην τοιχαρχίαν* καὶ ὀνομάζονται *δεξιότοιχοι*, οἱ δὲ ἔχοντες ἄρτιον ἀριθμὸν τὴν *δευτέραν τοιχαρχίαν* καὶ ὀνομάζονται *ἀριστερότοιχοι*. Ἡ ὑπηρεσία τῆς τετραωρίας ρυθμίζεται καθ' ἡμερομηνίας ἀρτίας καὶ περιττάς· καὶ κατὰ μὲν τὰς πρώτας διατελοῦσιν ἐν ὑπηρεσίᾳ οἱ ἀριστερότοιχοι, κατὰ δὲ τὰς δευτέρας οἱ δεξιότοιχοι· κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ εἰς περιττὴν ἡμερομηνίαν λήγοντος μηνός, ἑκάστη τοιχαρχία ἐκτελεῖ ἐναλλὰξ τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἡμέρας, χάριν τῆς διατηρήσεως τοῦ κανόνος. Ὑποδιαίρεσις τῆς τοιχαρχίας εἶναι ἡ *ἡμιτοιχαρχία*. Εἰς τὰ πολεμικὰ τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἡ τετραωρία ἐξετελεῖτο ἐν πλῷ πάντοτε κατὰ τοιχαρχίας, ἐν ὅρμῳ δὲ καὶ εἰς ὁμαλὰς περιστάσεις καθ' ἡμιτοιχαρχίαν. Εἰς τὰ σύγχρονα ὅμως πολεμικὰ τοσαύτη καταπόνησις τοῦ πληρώματος παρέλκει καὶ ἡ ὑπηρεσία ἐκτελεῖται καθ' ἡμιτοιχαρχίας. Σ. Ε. Λ.

τοίχαρχος (ὁ) *[Ναυτ.]*. —1) Παρ' ἀρχαίοις, ὁ ἐπιβλέπων καὶ ἐπανορθῶν τὸν ρυθμὸν τῆς εἰρεσίας ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου. —2) Παρὰ τοῖς νεωτέροις, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐκτελούντων ὑπηρεσίαν ναυτῶν ὑπαξιωματικός. Ὁ ὅρος ἔχει σχεδὸν περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν. Σ. Ε. Λ.

τοιχίζω· (ναυτ.) ἐπὶ πλοίου, κλίνω πρὸς τὸν ἕνα τοῖχον, πρὸς τὴν μίαν πλευράν, λόγῳ ἀνισομεροῦς στοιβασίας ἢ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῆς ἱστιοφορίας, κοιν. *γέρνω πὲρ μπάντα* (διάφορον τοῦ *διατοιχῶ*).

τοιχίον (τό)· μικρὸς τοῖχος, *τοιχάκι*· ‖ οἰκοδ., τὸ ἄνευ ὀρθοστατῶν μέρος τοῦ τοίχου, τὸ περιορίζον χάσμα τι, οἷον θύραν, παράθυρον κτλ.

τοίχισις, *—εως* (ἡ)· περιτοίχισις, μάντρωμα.

τοιχόβαθρον (τό)· βάθρον τοίχου, βάσις τοιχοποιίας.

τοιχογράφημα (τό)· ζωγραφία ἐπὶ τοῦ τοίχου, τοιχογραφία.

τοιχογραφία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ τοιχογράφου, ἡ ἐπὶ τοῦ τοίχου ζωγράφησις· ‖ ζωγράφημα ἐπὶ τοῦ τοίχου: «αἱ τοιχογραφίαι τῆς Πομπηΐας».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *τοιχογραφία* εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων διακοσμητικῶν τεχνῶν, ἀπαντῶσα ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ σπηλαιοβίου ἀνθρώπου, περὶ τὸ τέλος τῆς τεταρτογενοῦς ἐποχῆς. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μεγάλως προήχθη ἡ τοιχογραφία ἐν Αἰγύπτῳ, Κρήτῃ, Μυκήναις καὶ Τίρυνθι, κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ. Ἀκόμη μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν ἐγνώρισεν ἡ τοιχογραφία κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, διακοσμήσασα ὑπερόχως τοὺς τοίχους ναῶν, παλατίων καὶ οἰκιῶν διὰ παραστάσεων ἐκτελουμένων διὰ νωπογραφίας (φρέσκο), ᾠογραφίας, ξηρογραφίας καὶ κολλογραφίας (τέμπερα), ἐγκαυστικῆς καὶ κηρογραφίας. Ἡ Ἀναγέννησις ἐπίσης δὲν ὑστέρησεν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς τοιχογραφίας, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ Καπέλλα Σιξτῖνα, τὰ δώματα τοῦ Ραφαήλου ἐν τῷ Βατικανῷ, κτλ. Ἡ τοιχογραφία ἰδίως διὰ τῆς νωπογραφίας καὶ τῆς ἐγκαυστικῆς ἀπαιτεῖ δεξιότητα καὶ ἰδιαιτέρας γνώσεις. Ἡ διὰ ἐλαιοχρωμάτων τοιχογραφία ἀποφεύγεται, διότι τὰ ἐλαιοχρώματα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαίρας ἀλλοιοῦνται, σκοτιζόμενα καὶ ἀποβάλλοντα τοὺς φωτεινοὺς ἰδίᾳ τόνους, ἐν τέλει δὲ ἀπολεπίζονται. Σ. Ξ.

τοιχογράφος (ὁ, ἡ)· ζωγράφος εἰδικὸς εἰς τὴν παράστασιν εἰκόνων ἐπὶ τοῦ τοίχου.

τοιχογραφῶ (*—έω*)· εἶμαι τοιχογράφος, ζωγραφῶ ἐπὶ τοῦ τοίχου.

τοιχογυρίζω, ἀόρ. *ἐ)τοιχογύρισα*, παθ. μετ. *τοιχογυρισμένος*· δημοτ., περιβάλλω, περιορίζω διὰ τοίχου, μαντρώνω.

τοιχογύρισμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τοιχογυρίζω*.

τοιχοδομὴ (ἡ), ἡ ***τοιχοδομία***· ἡ κατασκευὴ τοίχου, ἡ τοιχοποιία (ὁ ὅρος δὲν χρησιμοποιεῖται σήμερον, ἐφαρμοζομένου ἀντ' αὐτοῦ τοῦ γενικοῦ ὅρου *τοιχοποιία* ἢ τῶν εἰδικῶν *πλινθοδομή*, *ὀπτοπλινθοδομή* κ.λ.π.).

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ παλαιοτέρα γνωστὴ τοιχοδομὴ εἶναι ἴσως ἡ *κυκλώπειος* τοιχοποιία. Κατ' αὐτὴν ἐχρησιμοποιοῦντο μεγάλοι ὀγκόλιθοι (μέχρι 13 τόννων ἀκόμη), τελείως ἀκατέργαστοι ἢ καὶ ἐπεξειργασμένοι ὀλίγον. Οἱ ὀγκόλιθοι οὗτοι ἐτίθεντο πλησίον ἀλλήλων καὶ τὰ μεταξύ των κενὰ συνεπληροῦντο διὰ μικροτέρων λίθων. Πιθανὸν διὰ τὴν καταλληλοτέραν σύνδεσιν καὶ τὴν μεταξύ των ἕδρασιν νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ἄργιλλος εἰς τοὺς ἁρμούς, ἡ ὁποία ἐξηφανίσθη διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου.

Μεταγενεστέρα τῆς προηγουμένης εἶναι ἡ *πελασγικὴ* τοιχοποιία, ἥτις κατεσκευάζετο ἐπίσης ἀπὸ ὀγκολίθους, ἀλλὰ μικροτέρους. Οἱ χρησιμοποιούμενοι ὀγκόλιθοι προήρχοντο ἐκ λατομείων, ἅτινα παρεῖχον παραλληλεπιπέδους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λίθους. Οἱ λίθοι διετάσσοντο κατὰ ὁριζοντίους στρώσεις ἢ δόμους. Κατὰ τὴν πελασγικὴν ἐποχὴν κατεσκευάζετο καὶ ἕτερον εἶδος τοιχοδομῆς, ἡ *πολυγώνιος* ἢ *πολυγωνικὴ* τοιχοποιία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιοῦντο ὀγκόλιθοι πολυγωνικῆς μορφῆς, μὴ τοποθετούμενοι κατὰ ὁριζοντίους δόμους, ἀλλ' ἀκανονίστως.

Νεωτέρα τῶν προηγουμένων, καὶ σύγχρονος πιθανῶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, εἶναι ἡ *κανονικὴ* τοιχοδομή, ἡ ὁποία κατεσκευάζετο ἀπὸ ὀγκολίθους μᾶλλον ἐπεξειργασμένους καὶ ὠρθογωνισμένους, τοποθετουμένους δὲ πλησίον ἀλλήλων κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ παρουσιάζωνται δόμοι κανονικῶς διατεταγμένοι.

Εἰς τὰς μικροῦ πάχους πελασγικὰς τοιχοποιίας οἱ χρησιμοποιούμενοι ὀγκόλιθοι διῆκον ἐνίοτε καθ' ὅλον τὸ πάχος αὐτῶν, ἦσαν δηλαδὴ διάτονοι (μπατικοί). Ἄλλοτε ἡ τοιχοποιία παρουσίαζε δύο παρειὰς ἀπὸ ὀγκολίθους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔμενεν ἓν κενὸν διάστημα, πληρούμενον διὰ μικροτέρων λίθων, ὅπως εἰς τὴν ἔμπλεκτον τοιχοδομήν.

Εἰς τὴν ἱστορικὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν ἔχει διατηρηθῆ ἡ *κανονικὴ* τοιχοποιία, τὴν ὁποίαν ἐνίσχυον διὰ παραστάδων ἢ ἀντηρίδων καὶ διεκόσμουν δι' ἐγκοπῶν, ὁριζοντίων καὶ κατακορύφων.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐχρησιμοποίουν πλεῖστα συστήματα τοιχοποιίας, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: Ἡ *ἀκανόνιστος* τοιχοποιία, συνισταμένη ἀπὸ λίθους διαφοροσχήμους, τιθεμένους πλησίον ἀλλήλων χωρὶς τάξιν, ἀκανονίστως καὶ μὴ σχηματίζοντας δόμους. Ἡ *δικτυόθετος* τοιχοποιία, ἢ *δικτυωτή*, ἢ *ρομβοειδής*, κατασκευαζομένη ἀπὸ σφηνοειδεῖς λίθους ἀνισομήκεις, παρουσιάζοντας κεφαλὴν τετραγωνικὴν ἢ ρομβοειδῆ. Οἱ λίθοι οὗτοι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰς ὄψεις τῶν τοιχοποιιῶν, ὅπου ἐτίθεντο μὲ τὰς πλευρὰς τῶν κεφαλῶν αὐτῶν (τοὺς ἁρμοὺς δηλαδή), κατὰ τρόπον ὥστε νὰ παρουσιάζωσιν αἱ παρειαὶ τὴν ὄψιν δικτύου. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο παρειῶν κενὸν διάστημα ἐπληροῦτο διὰ μικροτέρων λίθων, οἵτινες συνέσφιγγον τοὺς λίθους τῶν παρειῶν μετ' ἀλλήλων, συνδέοντες λίαν ἰσχυρῶς τούτους. Συχνὰ ἐτοποθετοῦντο αἱ ἀκμαὶ τῶν κεφαλῶν τῶν λίθων κεκλιμέναι ὑπὸ γωνίαν 45°, ὅταν ἦσαν τετραγωνικαί. Οἱ χρησιμοποιούμενοι εἰς τὰς τοιαύτας τοιχοποιίας λίθοι δὲν εἶχον παρὰ κεφαλὴν πλευρᾶς 8 ἑκ. περίπου, κατὰ τρόπον ὥστε ἦτο δυνατὸν νὰ λαμβάνωνται δι' αὐτῶν ὄψεις ἱκανοποιοῦσαι αἰσθητικῶς. Μεγαλύτεροι λίθοι θὰ παρουσίαζον ἀκαλαίσθητον ὄψιν καὶ θὰ διήγειρον τὸ αἴσθημα τῆς μικρᾶς εὐσταθείας καὶ τῆς ἠλαττωμένης ἀντοχῆς τῆς τοιχοποιίας. Ὁσάκις ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὰς τοιαύτας τοιχοποιίας καὶ ἰσχυρὸν κονίαμα, ἐλαμβάνετο μία τελείως συσσωματωμένη καὶ σχεδὸν μονολιθικὴ κατασκευή.

Ἕτερον σύστημα τοιχοδομίας εἶναι ἡ *σταχυοειδὴς* τοιχοποιία, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ λίθοι ἑκάστης στρώσεως ἐτοποθετοῦντο κεκλιμένοι ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, καὶ δὴ μὲ ἀντιστρόφους κλίσεις εἰς δύο ἀλληλοδιαδεχομένους δόμους, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ παρουσιάζῃ ἡ ὄψις τῆς τοιχοποιίας τὴν μορφὴν τῶν φύλλων τῆς πτέριδος ἢ τοῦ στάχυος ἢ τῆς σπονδυλικῆς στήλης τῶν ἰχθύων. Διὰ τὴν κατασκευὴν ταύτης ἐχρησιμοποιοῦντο λίθοι ἢ πλίνθοι ἰσομεγέθεις καὶ παραλληλεπίπεδοι, ἢ τοὐλάχιστον παρουσιάζοντες ὀρθογώνιον κεφαλήν, τιθέμενοι μὲ κλίσιν 45° συνήθως.

Ἑτέρα μορφὴ τοιχοδομῆς εἶναι ἡ *ἰσόδομος τοιχοποιία*, ἡ ὁποία εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν κανονικὴν τοιχοποιίαν. Οἱ διὰ ταύτην χρησιμοποιούμενοι λίθοι εἶναι λελαξευμένοι καὶ ὠρθογωνισμένοι καὶ τοποθετοῦνται κατὰ δόμους ἢ στρώσεις κανονικὰς καὶ ἰσοϋψεῖς. Τὸ μῆκος τῶν λίθων τούτων εἶναι πολλάκις ἴσον πρὸς τὸ πάχος τοῦ τοίχου, τὸ πλάτος δὲ αὐτῶν ἴσον πρὸς τὸ μῆκος ἢ πρὸς τὸ ἥμισυ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν λαμβάνεται πρόνοια, ὥστε νὰ διασταυροῦνται οἱ ἁρμοὶ τῶν ἀλληλοδιαδεχομένων στρώσεων.

Ἐὰν οἱ χρησιμοποιούμενοι λίθοι δὲν εἶναι ἰσοϋψεῖς, τότε καὶ οἱ ἀλληλοδιαδεχόμενοι δόμοι εἶναι ἀνισοϋψεῖς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔχομεν τὴν καλουμένην *ψευδοϊσόδομον* τοιχοποιίαν.

Τὰ δύο τελευταῖα συστήματα τοιχοδομῆς δύνανται ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν χρησιμοποιουμένων λίθων νὰ διακριθῶσιν εἰς τὴν τοιχοποιίαν διὰ μεγάλων λίθων, τὴν τοιχοποιίαν διὰ μέσου μεγέθους λίθων καὶ τὴν διὰ μικρῶν σχετικῶς λίθων. Εἰς τὴν διὰ μεγάλων λίθων τοιχοποιίαν, ὅπου χρησιμοποιοῦνται λίθοι ὕψους μεγαλυτέρου τῶν 0,50 μ., παρουσιάζοντες λείους ἁρμούς, οὗτοι τοποθετοῦνται καὶ συνδέονται ἄνευ κονιάματος, διὰ τῆς βαρύτητος μόνον ἢ καὶ τῇ βοηθείᾳ συνοχέων σιδηρῶν ἢ ὀρειχαλκίνων. Εἰς τὴν τοιχοποιίαν διὰ λίθων μέσου μεγέθους αἱ στρώσεις ἢ οἱ δόμοι ἔχουσιν ὕψος 0,20 μ. ἕως 0,50 μ. περίπου, καὶ οἱ χρησιμοποιούμενοι λίθοι συνδέονται μεταξύ των διὰ μεταλλικῶν συνοχέων καὶ ἄνευ κονιάματος συνήθως. Εἰς τὴν περίπτωσιν χρησιμοποιήσεως λίθων μικροῦ μεγέθους, ὕψους 0,10 μ. ἕως 0,20 μ., ἐτίθετο καὶ κονίαμα συστάσεως ἀναλόγου πρὸς τὰ σημερινὰ κονιάσματα.

Εἰς τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω κατηγορίαν τοιχοποιίας, διὰ μικρῶν λίθων, δέον νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰς ἐκ πλίνθων τοιχοποιίας τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ἐχρησιμοποίουν πλίνθους μεγάλου πλάτους, πάχους ὀλίγων ἑκατοστομέτρων καὶ συνδεομένους διὰ κονιάματος σχηματίζοντος ἁρμοὺς πάχους ἴσου πρὸς τὸ τῶν πλίνθων.

Διὰ τοὺς μεγάλου πάχους λίθους κατεσκευάζοντο δύο κεχωρισμέναι παρειαὶ ἐκ λαξευτῶν λίθων,

Digitized by Google

συνδεόμεναι κατ' ἀποστάσεις διὰ λίθων διατόνων καὶ διηκόντων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μετώπου τοῦ τοίχου εἰς τὸ ἕτερον. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὡς ἄνω κατασκευαζομένων παρειῶν κενὸν ἐπληροῦτο διὰ μικροτέρων ἀκατεργάστων λίθων μετὰ κονιάματος. Ἐλαμβάνετο οὕτως ἡ καλουμένη *ἔμπλεκτος* τοιχοποιία, ἥτις χρησιμοποιεῖται ἔτι καὶ σήμερον. Οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύαζον ἐνίοτε τὰς παρειὰς διὰ τριγωνικῶν πλίνθων, συνέδεον δὲ ταύτας διὰ τῆς κατασκευῆς ζωνῶν εἰς διάφορα ὕψη, ἀπὸ τετραγώνους πλίνθους.

Πολὺ παλαιότεραι τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν τοιχοδομῶν, αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, εἶναι αἱ δι' ἀργίλλου καὶ ὠμοπλίνθων τοιχοδομαί, αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν παρὰ τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ ἡλικία τῶν τοιούτων τοιχοδομῶν ἄρχεται πρὸ τοῦ 3000 π. Χ. (Θινιτικὴ ἐποχή), δεῖγμα δὲ παλαιᾶς τοιαύτης τοιχοδομῆς ἔχομεν εἰς τὸν ἐν Νεγκαντὰ (μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Λουξὸρ) τάφον τοῦ Ἀτὲτ-κενκένα. Ὁ λίθος ἐν ταῖς τοιχοποιίαις τῶν Αἰγυπτίων ἐμφανίζεται κυρίως ἀπὸ τῆς Δ' μεμφιτικῆς δυναστείας (2840—2680 π. Χ.). (Εἰκόνας βλ. ἐν λ. *τοῖχος*.)
Α. Α. Κ.

τοιχοδόμος (ὁ) ὁ κατασκευάζων τοίχους, κτίστης.

τοιχοδομῶ (—*έω*)· εἶμαι τοιχοδόμος, κτίζω τοῖχον εἴτε αὐτὸς εἴτε δι' ἄλλου.

τοιχοκόλλημα (τό)· κόλλημα, πρόσαψις εἰς τὸν τοῖχον, τοιχοκόλλησις· || τὸ εἰς τὸν τοῖχον κεκολλημένον, οἷον ἔγγραφον πρὸς ἀνάγνωσιν.

τοιχοκόλλησις, —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ τοιχοκολλᾶν.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ἡ *τοιχοκόλλησις* εἶναι εἶδος διαφημίσεως ἢ ἀγγελίας. Καταχρηστικῶς περιλαμβάνονται εἰς τὸν ὅρον τοιχοκόλλησις καὶ ἄλλα διαφημιστικὰ εἴδη, καθ' ἃ δὲν λαμβάνει χώραν ἐπικόλλησις, ἀλλ' εἴτε ἐπὶ τοίχου ἀνάρτησις ξυλίνου, μεταλλίνου ἢ πανίνου πίνακος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει ἐπικολληθῆ ἡ γραφὴ ἡ ἀγγελία, εἴτε τοποθέτησις τῶν τοιούτων πινάκων ἐπὶ στύλων, εἴτε τέλος ἀπ' εὐθείας γραφὴ τοῦ κειμένου ἢ ζωγράφησις διαφημιστικῆς τινος εἰκόνος ἐπὶ τοῦ τοίχου. Εἰς τὴν τοιχοκόλλησιν κατατάσσεται καὶ ἡ ἀνάρτησις πινάκων μετὰ διαφημίσεων ἢ ἀγγελιῶν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν ἁμαξῶν σιδηροδρόμων, τροχιοδρόμων καὶ λεωφορείων, ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν περιπτέρων τῶν πλατειῶν καὶ ὁδῶν, καθὼς καὶ ἡ γραφὴ ἢ ζωγράφησις διαφημίσεων ἐπὶ τῆς αὐλαίας θεάτρων καὶ κινηματογράφων. Ἐπίσης θεωροῦνται ὡς εἶδος τοιχοκολλήσεως καὶ αἱ φωτειναὶ διαφημίσεις, καθὼς καὶ ἡ ἔξωθεν δημοσίων καταστημάτων ἢ ἄλλων κεντρικῶν σημείων πόλεως ἢ χωρίου ἐπικόλλησις ἐπισήμων ἐγγράφων, δι' ὧν προσκαλοῦνται οἱ στρατεύσιμοι, ἀναγγέλλονται δημοπρασίαι, προκηρύσσονται διαγωνισμοί, κοινοποιοῦνται ἀστυνομικαὶ διαταγαί, κτλ. Ἡ τοιχοκόλλησις, καὶ ἰδίως ἡ ἐπὶ τοῦ τοίχου γραφὴ τῆς διαφημίσεως ἢ τῆς ἀγγελίας, εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων διαφημιστικῶν εἰδῶν, χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εὐρύτατα. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν ἀνευρεθεισῶν τοιούτων τοιχοκολλήσεων ὑπολογίζεται ὅτι ἀνάγεται εἰς ὑπὲρ τὰ 3000 ἔτη π. Χ. Ἡ ἐπὶ τοῦ τοίχου γραφὴ ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας. Σήμερον περιορίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς πλευρικοὺς καὶ τυφλοὺς (ἄνευ παραθύρων καὶ μὴ ἀποτελοῦντας πρόσοψιν οἱανδήποτε) τοίχους ὑψηλῶν κτηρίων, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς τοίχους οἰκοπέδων. Ὅπως καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τῶν διαφημίσεων, ἡ τοιχοκόλλησις κατ' ἀρχὰς ἐγίνετο ἄνευ συστήματος, ὀργανώσεως ἢ εἰδικῶν κανονισμῶν, καίτοι ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχον περιορισμοί τινες, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ τοίχου οἰκίας τῆς Πομπηΐας, τῆς ὁποίας ὁ ἰδιοκτήτης, μεταξὺ ἄλλων ἀπειλῶν, εἰς τὰς ὁποίας προβαίνει, βεβαιοῖ ὅτι θὰ ἀποτύχουν εἰς τὰς ἐκλογὰς ὅσοι ὑποψήφιοι τολμήσουν νὰ χρησιμοποιήσουν τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας του πρὸς διαφήμισιν τοῦ ὀνόματός των. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ὅμως τῆς τυπογραφίας ἡ διὰ τοῦ τοίχου διαφήμισις ἀνεπτύχθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε παρέστη ἀνάγκη νὰ συστηματοποιηθῇ καὶ νὰ ὑπαχθῇ εἰς ὡρισμένους κανονισμοὺς καὶ νομικοὺς περιορισμούς. Ἐν πρώτοις ἐπεβλήθη εἰς τὰς τοιχοκολλήσεις εἰδικὴ φορολογία, πρὸς εἴσπραξιν τῆς ὁποίας αἱ τοιχοκολλήσεις ὑπόκεινται εἰς ἰδιαίτερον ἔλεγχον. Ἐπίσης καθωρίσθησαν καὶ τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπεται ἢ ἀπαγορεύεται ἡ τοιχοκόλλησις (βλ. κατωτέρω [*Δημοσ.*]). Κατόπιν τούτου ἡ τοιχοκόλλησις, ἰδίως εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, ἀπέβη λίαν πολύπλοκος ἐπιχείρησις, ἀπασχολοῦσα χαρτεμπόρους, τυπογράφους, λιθογράφους, σχεδιαστάς, ζωγράφους, φορολογικὰς ὑπηρεσίας, ἀστυνομικὰς ἀρχὰς καὶ ἰδιαίτερον προσωπικὸν ἐπικολλητῶν. Ἕνεκα τούτου, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐμπόρων, πλὴν τῶν διαφημιστικῶν εἰδικῶν γραφείων, πρακτορείων καὶ ἑταιρειῶν, αἵτινες ἀναλαμβάνουν καὶ τὴν τοιχοκόλλησιν, ὡς ἀποτελοῦσαν κλάδον τῆς ἐπιχειρήσεώς των, συνεστήθησαν καὶ εἰδικαὶ ἑταιρεῖαι τοιχοκολλήσεως, ἀσχολούμεναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μὲ τὴν τοιχοκόλλησιν. Αἱ ἑταιρεῖαι αὗται ἐνοικιάζουν ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτήτας ὡρισμένας ἐπιφανείας τοίχων, τὰς ὁποίας ὑπενοικιάζουν κατόπιν, δι' ὡρισμένον χρόνον, εἰς ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπικολλήσουν ἐπ' αὐτῶν τὰς διαφημίσεις των. Αἱ τοιχοκολλήσεις διενεργοῦνται ὑπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ προσωπικοῦ τῆς ἑταιρείας ἢ τοῦ γραφείου, διακρίνονται δὲ εἰς ἁπλᾶς ἢ ἐφημέρους καὶ εἰς συνεχεῖς ἢ μονίμους. Ἁπλαῖ ἢ ἐφήμεροι τοιχοκολλήσεις εἶναι αἱ ἐπικολλώμεναι μίαν μόνον φορὰν καὶ αἱ διατηρούμεναι ἐπὶ μίαν ἢ καὶ ὀλίγας μόνον ἡμέρας. Αἱ συνεχεῖς τοιχοκολλήσεις διακρίνονται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, πολλάκις καὶ μῆνας, καὶ γίνονται κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ ἐγγυηθῇ τὴν διάρκειαν. Συνήθως αἱ συνεχεῖς τοιχοκολλήσεις γίνονται ἐπὶ πινάκων καὶ συνεπάγονται ἐκ μέρους τῶν διαφημιστῶν ὑποχρέωσιν παρακολουθήσεως καὶ ἐπιβλέψεως τῆς διατηρήσεως αὐτῶν ἀκεραίων, κατὰ τὸ συμφωνηθὲν χρονικὸν διάστημα, δι' εἰδικῆς ὑπηρεσίας (βλ. καὶ λ. *διαφήμισις*).
Μ. Δ. Β.

—[*Δημοσ.*] Ἡ *τοιχοκόλλησις* εἶναι μέσον *διαφημίσεως* (βλ. λ.) διὰ χρησιμοποιήσεως τοίχων ἢ χώρων ἀνηκόντων κατὰ κυριότητα ἢ κατοχὴν εἰς ἰδιώτας, ἄνευ ἀδείας τῶν ὁποίων ἀπαγορεύεται καὶ τιμωρεῖται, κατ' ἔγκλησιν αὐτῶν, ἡ χρησιμοποίησις αὕτη, θεωρουμένων ὡς παραβατῶν καὶ τῶν ὑπὲρ ὧν ἐγένετο ἡ διαφήμισις, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεικνύουσι τὴν μὴ ὑπαιτιότητα αὐτῶν. Ἐπείσης ἄδεια τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς ἀπαιτεῖται διὰ τὴν χρησιμοποίησιν πρὸς διαφήμισιν ἰδιοκτησίας τοῦ δημοσίου ἢ κτηρίου μισθουμένου ἢ κατεχομένου ὑπ' αὐτοῦ, καθὼς καὶ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ (νόμος 2147 τοῦ 1920, περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς χρησιμοποιήσεως δημοσίων, κοινοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν τόπων διὰ διαφημίσεις). Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον παρεχωρήθη εἰς τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐπὶ δημοσίων μερῶν καὶ πάσης ἄλλης ἰδιοκτησίας τοῦ δημοσίου διαφημίσεων, ἐπιφυλασσομένου τοῦ δημοσίου νὰ κάμνῃ καὶ ἀποκλειστικὴν χρῆσιν αὐτῶν δι' ἰδίους σκοπούς, ἰδίᾳ δι' ἀνακοινώσεις τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Εἰς τὰς διαφημίσεις δι' ἐκλογικοὺς σκοποὺς δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νόμου 2147 (Β Δ. 11 Ἰανουαρίου 1921). Ὁ περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων κῶδιξ (ἄρθρ. 225—237 καὶ 241—246) διαλαμβάνει διατάξεις «περὶ ἐπιβολῆς τέλους ἐπὶ τῶν διαφημίσεων» καὶ «περὶ δικαιώματος τῆς χρησιμοποιήσεως δημοσίων, δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν τόπων διὰ διαφημίσεις». Αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 225—237 ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ νόμου 2075 καὶ ἀφοροῦν εἰς τὴν ὑπὲρ δήμων τινῶν ἐπιβολὴν φόρου δημοτικοῦ ἢ τέλους ἐπὶ πάσης ἀγγελίας, εἰδοποιήσεως κλπ., παγίως ἐντοπιζομένης ἢ προσαρτομένης ἢ κυκλοφορούσης, αἱ δὲ διατάξεις τῶν ἄρθρων 241—246 ἀπορρέουν ἐκ τοῦ νόμου 2147. Ἀστυνομικαὶ διατάξεις ἔχουν ἐκδοθῆ παρὰ τῆς Ἀστυνομικῆς Διευθύνσεως Ἀθηνῶν ἡ ὑπ' ἀριθ. 112 τῆς 14 Μαΐου 1930 (ἄρθρ. 3), περὶ μέτρων τάξεως ἐντὸς τοῦ Ζαππείου κήπου καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 8 τῆς 7 Νοεμβρίου 1931 περὶ τρόπου διαφημίσεων (ἄρθρ. 624, 625, 693, 697 ποιν. νόμ.).
Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

—[*Νομ.*] Ὁ ὅρος *τοιχοκόλλησις* ἀπαντᾷ πολλαχοῦ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ. Ἐπὶ ἀδικημάτων τινῶν ὁ νόμος ὁρίζει ὅτι γίνεται τοιχοκόλλησις τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ὡς ἐπὶ καταδίκης ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ (Ν. Δ. τῆς 17 Μαΐου 1924, ἄρθρ. 2, Ν. Δ. τῆς 21 Ὀκτωβρίου 1925, ἄρθρ. 9 καὶ 15). Ἐπὶ ἐπιδόσεων δικογράφων κλπ. ἡ πολιτικὴ δικονομία (ἄρθρ. 140—143) ὁρίζει πότε γίνεται τοιχοκόλλησις τοῦ ἐγγράφου. Ἐπίσης ἡ ποινικὴ δικονομία (ἄρθρ. 194, 222 461, 462, 463 καὶ 466) καὶ ἡ στρατιωτικὴ ποινικὴ νομοθεσία (ἄρθρ. 89, 90 καὶ 167) καθὼς καὶ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου 1228 τοῦ 1918. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 18 § 2 τοῦ νόμου 2190 περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, «ἐὰν δὲν εὑρεθῇ εἰς τὸ κατάστημα τῆς ἑταιρείας πρόσωπον ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ ἄρθρῳ 145 τῆς πολιτικῆς δικονομίας, πᾶν ἔγγραφον πρὸς αὐτὴν ἐπιδίδοται νομίμως, ἐὰν τοιχοκολληθῇ εἰς τὸ μνημονευθὲν κατάστημα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 143 τῆς πολιτικῆς δικονομίας». Τὸ δὲ ἄρθρον 11 τοῦ νόμου 3824 τοῦ 1929 περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν ὁρίζει ὅτι τὸ πρόγραμμα ἀναθεωρήσεως ἐκλογικῶν καταλόγων τοιχοκολλᾶται εἰς τὰ δημοσιώτερα μέρη τῆς ἕδρας τοῦ δήμου κλπ. Ἐπίσης ὁ κῶδιξ περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων (Ν. Δ. 17 Σεπτεμβρίου 1926) εἰς πολλὰς διατάξεις προνοεῖ περὶ τοιχοκολλήσεως, ὡς ἐν ἄρθρῳ 5 § 1 καὶ ἀλλαχοῦ.
Γ. Ν. Κ.

τοιχοκολλητής (ὁ)· ὁ τοιχοκολλῶν.

τοιχοκολλῶ (—*άω*)· κολλῶ, ἐπικολλῶ εἰς τὸν τοῖχον, οἷον ἔγγραφον πρὸς κοινοποίησιν: «*ἐτοιχοκολλήθη ἡ πρόσκλησις ἐπιστράτων*».

τοιχοποιία (ἡ). Ἡ ἐργασία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐνίοτε, τῆς συνθέσεως φυσικῶν ἢ τεχνητῶν λίθων, συνδυαζομένων ὁπωσδήποτε καὶ συνδεομένων μετ' ἀλλήλων διὰ κονιάματός τινος, ἢ καὶ ἄνευ τοιούτου, διὰ συμπλέξεως μόνον τῶν λίθων. Ἐνίοτε ἐλλείπουσι τελείως οἱ λίθοι καὶ γίνεται τοιχοποιία ἄνευ αὐτῶν, διὰ τῆς χρήσεως κονιάματος μόνον, τὸ ὁποῖον, σκληρυνόμενον κατόπιν, ἀποτελεῖ ἕνα μονολιθικόν, οὕτως εἰπεῖν, σύνολον. Ἡ τοιχοποιία περιλαμβάνει τὴν προπαρασκευὴν καὶ κατεργασίαν τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν, ὅπως καὶ τὴν συναρμολόγησιν καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα διάταξιν αὐτῶν.

Αἱ τοιχοποιίαι δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἐν γένει εἰς δύο κατηγορίας, εἰς ἐκείνας, τῶν ὁποίων τὸ σῶμα, ἡ μᾶζα, κατασκευάζεται ὑπερκείμενον ἄλλης τοιχοποιίας ἢ στερεοῦ σώματος, καὶ εἰς ἐκείνας, τῶν ὁποίων ἡ μᾶζα κατασκευάζεται ὑπερκειμένη τοῦ κενοῦ. Εἰς τὸ πρῶτον εἶδος περιλαμβάνονται οἱ *τοῖχοι* (βλ. λ.), οἱ στῦλοι, τὰ μεσόβαθρα τῶν γεφυρῶν κλπ. Εἰς τὸ δεύτερον εἶδος συγκαταλέγονται οἱ *θόλοι* (βλ. λ.), τὰ λίθινα πατώματα κ. ἄ. Ἐνταῦθα ἀναφέρομεν τὰ ἀφορῶντα τὴν τοιχοποιίαν-ἐργασίαν κυρίως, καὶ δὴ τὴν τοιχοποιίαν τῶν τοίχων, παραπέμποντες διὰ τὴν τοιχοποιίαν-ἀποτέλεσμα εἰς τὰ σχετικὰ ἄρθρα καὶ τονίζοντες ὅτι τὰ ἐν τοῖς κατωτέρω διαλαμβανόμενα ἐφαρμόζονται ἐν γένει διὰ πάσας τὰς τοιχοποιίας.

Εἴδη τοιχοποιίας. Ἀναλόγως τῶν κυρίως χρησιμοποιουμένων διὰ τὰς τοιχοποιίας ὑλικῶν, διακρίνονται αὗται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, εἰς τὰς *τοιχοποιίας διὰ λίθων* καὶ εἰς τὰς *τοιχοποιίας διὰ κονιάματος*. Αἱ πρῶται τῶν τοιχοποιιῶν τούτων κατασκευάζονται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μόνον λίθων, καὶ αἱ δεύτεραι διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μόνον κονιάματος. Εἶναι δυνατόν, καὶ ἀποτελεῖ τοῦτο τὴν συνηθεστέραν περίπτωσιν, νὰ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς τοιχοποιίας λίθοι καὶ κονίαμα, ὁπότε ἔχομεν τὰς συνήθεις τοιχοποιίας, τὰς *τοιχοποιίας διὰ λίθων καὶ κονιάματος*.

Αἱ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μόνον λίθων κατασκευαζόμεναι τοιχοποιίαι, ἢ αἱ τοιχοποιίαι ἄνευ κονιάματος, καλοῦνται συνήθως *ξηραὶ τοιχοποιίαι*, ἢ *ξηραὶ λιθοδομαί*, ἢ *ξηρολιθοδομαί*, ἢ *ξηροτοιχοποιίαι* (κοιν. *ξηρολιθιές*).

Αἱ διὰ λίθων μετὰ κονιάματος τοιχοποιίαι καλοῦνται ἁπλῶς *τοιχοποιίαι*, ἢ *λιθοδομαί*, *πλινθοδομαί* κτλ., ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν χρησιμοποιουμένων λίθων. Αἱ διὰ κονιάματος μόνον κατασκευαζόμεναι τοιχοποιίαι, λόγῳ τοῦ ὅτι πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν χύνεται τὸ κονίαμα ἐντὸς τύπων, καλοῦνται συνήθως *χυταὶ τοιχοποιίαι*.

Αἱ διὰ λίθων τοιχοποιίαι γενικῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν εἰς *τοιχοποιίας διὰ φυσικῶν λίθων* καὶ εἰς *τοιχοποιίας διὰ τεχνητῶν λίθων*, ἀναλόγως τοῦ ἂν οἱ χρησιμοποιούμενοι λίθοι προέρχωνται ἐκ φυσικῶν πετρωμάτων ἢ ἔχουσι κατασκευασθῆ τεχνητῶς.

Αἱ διὰ φυσικῶν λίθων τοιχοποιίαι δύνανται καὶ νὰ διακριθῶσιν εἰς τὰς *τοιχοποιίας ἐκ λαξευτῶν* ἢ *ξεστῶν λίθων*, ἢ τὰς *ξεστὰς λιθοδομάς*, ἢ *ξεστὰς τοιχοποιίας*, εἰς τὰς *τοιχοποιίας ἐξ ἡμιλαξευτῶν* ἢ *ἡμιξέστων λίθων*, ἢ *ἡμιξέστους λιθοδομὰς* ἢ *τοιχοποιίας* καὶ εἰς *τοιχοποιίας ἐξ ἀκατεργάστων* ἢ *ἀργῶν λίθων*, ἢ *ἀργολιθοδομάς*, ἢ *κοινὰς λιθοδομάς*, ἢ καὶ ἁπλῶς *τοιχοποιίας* ἐνίοτε. Αἱ διακρίσεις αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὸν βαθμὸν ἐπεξεργασίας τῶν χρησιμοποιουμένων λίθων.

Αἱ τοιχοποιίαι διὰ τεχνητῶν λίθων ἢ πλίνθων, τσιμεντολίθων κλπ., αἱ *πλινθοδομαί*, ὡς καλοῦνται συνήθως, διακρίνονται, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν χρησιμοποιουμένων πλίνθων, εἰς *τοιχοποιίας δι' ὀπτοπλίνθων* ἢ *ὀπτοπλινθοδομάς*, εἰς *τοιχοποιίας διὰ ὠμῶν πλίνθων* ἢ *ὠμοπλινθοδομάς*, εἰς *τοιχοποιίας διὰ πυριμάχων πλίνθων* ἢ *πυριμάχους δομὰς* κλπ.

Αἱ χυταὶ τοιχοποιίαι, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων τὸ χρησιμοποιούμενον κονίαμα δύναται νὰ περιέχῃ καὶ σκῦρα (σκυροκονίαμα), ἐνίοτε δὲ καὶ λίθους, ἐγκατεσπαρμένους ἐντὸς αὐτοῦ, χάριν οἰκονομίας κονιάματος, καὶ συνεπῶς δαπάνης, διακρίνονται, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ χρησιμοποιουμένου κονιάματος, εἰς *τοιχοποιίας ἐξ ἀργίλλου*, τὰς *τοιχοποιίας ἐκ σκυροκονιάματος*, *ἀσβέστου* ἢ *σιμέντου*, τὰς *τοιχοποιίας ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος*, ὅταν τὸ χρησιμοποιούμενον σκυροκονίαμα ὡπλίζεται διὰ σιδηρῶν ῥάβδων ἢ πλεγμάτων, κλπ.

Πολλάκις αἱ ὡς ἄνω διακρίσεις τῶν τοιχοποιιῶν δὲν καθίστανται φανεραί, διότι εἶναι δυνατὸν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τοιχοποιίαν νὰ ἔχωσιν ἐφαρμοσθῆ διάφορα συστήματα καὶ εἴδη τοιχοποιίας. Αἱ τοιαῦται τοιχοποιίαι, εἰς τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα λόγῳ τούτου ν' ἀποδώσωμεν ἕνα τῶν ἀνωτέρω χαρακτηρισμῶν, καλοῦνται *μικταὶ τοιχοποιίαι*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς προηγουμένας, αἵτινες, λόγῳ τοῦ ὁμογενοῦς τῆς συστάσεως καὶ τῆς μορφῆς αὐτῶν, δύνανται νὰ κληθῶσιν *ὁμογενεῖς τοιχοποιίαι*.

Βάσεις τῆς κατασκευῆς τῶν τοιχοποιιῶν. Προκειμένης τῆς κατασκευῆς τοιχοποιίας, δέον κατὰ βάσιν νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ ἰδιότητες τῶν χρησιμοποιηθησομένων ὑλικῶν καὶ ἡ ποιότης αὐτῶν, περὶ τῶν ὁποίων βλ. λ. *λίθοι* (δομῆς, τεχνητοί), *πλίνθοι*, *ὀπτόπλινθοι*, *κονιάματα* κλπ.

Ἐκ τῶν φυσικῶν λίθων προτιμότεροι εἶναι οἱ ὀρυκτοί, οἵτινες, προερχόμενοι ἐκ λατομείων, παρουσιάζουσιν ἐπιφανείας ἐπιπέδους καὶ καταλλήλους διὰ τὴν καλὴν ἕδρασιν αὐτῶν **ἐν τῇ τοιχο-**

Digitized by Google

ποιία. Ἐκ τούτων πάλιν οἱ προερχόμενοι ἐκ λατομείων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν παράλληλα τὰ στρώματα αὐτῶν, εἶναι ἔτι καταλληλότεροι, διότι τὸ σχῆμά των πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ τοῦ παραλληλεπιπέδου, τὸ ὁποῖον ἔχει κριθῆ ὡς τὸ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄριστον διὰ τὰς τοιχοποιίας. Οἱ συλλεκτοὶ λίθοι, ὅταν χρησιμοποιοῦνται χωρὶς νὰ θραύωνται, παρουσιάζονται ἀπεστρογγυλωμένοι καὶ ἄνευ ἐπιπέδων ἐπιφανειῶν ἑδράσεως, πρᾶγμα ὅπερ καθιστᾷ αὐτοὺς ἐλαττωματικοὺς διὰ τὰς τοιχοποιίας, εἰς τὰς ὁποίας, ὁσάκις χρησιμοποιοῦνται, δέον νὰ συνδέωνται διὰ πολὺ καλοῦ κονιάματος.

Ἐκτὸς τῆς μορφῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων τῶν χρησιμοποιουμένων λίθων, πρέπει νὰ λαμβάνεται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ ἀντοχὴ αὐτῶν, ἡ ὁποία παρουσιάζεται διὰ πάντας τοὺς λίθους ἐν γένει, μεγάλη εἰς θλῖψιν καὶ μικρὰ εἰς ἑλκυσμὸν καὶ εἰς κάμψιν. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου γεγονότος γίνεται φανερὸν ὅτι αἱ ἐκ λίθων τοιχοποιίαι, ὅπως καὶ πᾶσαι αἱ λίθιναι κατασκευαὶ ἐν γένει, θὰ τείνωσιν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς εἰς θλῖψιν ἀντοχῆς τῶν λίθων, ἡ ὁποία καὶ θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν βάσεων τῶν ἐκ λίθων κατασκευῶν ἐν γένει καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν κανόνων τῆς καλῆς συμπλέξεως τῶν λίθων πρὸς ἀποτέλεσιν καλῆς τοιχοποιίας. Ἡ εἰς ἑλκυσμὸν καὶ κάμψιν ἀντοχὴ τῶν λίθων οὐδόλως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν διὰ τὰς τοιχοποιίας, θεωρουμένη ἴση τῷ μηδενί. Κατόπιν τούτου καὶ αἱ διὰ λίθων τοιχοποιίαι θεωροῦνται ὡς παρουσιάζουσαι ἀντοχὴν εἰς θλῖψιν μόνον, οὐχὶ εἰς ἑλκυσμὸν καὶ κάμψιν. Τοιαύτην ἀντοχὴν θεωρεῖται ὅτι ἔχουσιν καὶ αἱ διὰ κονιάματος τοιχοποιίαι, διότι καὶ τὰ κονιάματα, μετὰ τὴν σκλήρυνσιν καὶ τὴν πῆξιν αὐτῶν, παρουσιάζονται ὡς πρὸς τὴν ἀντοχὴν ἀνάλογα τῶν λίθων, ἤτοι μὲ μεγάλην ἀντοχὴν εἰς θλῖψιν καὶ πολὺ μικρὰν ἀντοχὴν εἰς ἑλκυσμὸν καὶ κάμψιν. Ἡ ἀντοχὴ τῶν συνήθως χρησιμοποιουμένων λίθων καὶ κονιαμάτων δίδεται παρὰ τοῦ κάτωθι πίνακος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφαίνονται αἱ τάσεις θραύσεως τῶν διαφόρων τούτων ὑλικῶν εἰς χλγρ./έκ². Αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὸν πίνακα μεγάλαι διαφοραὶ ἀντοχῆς, δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑλικόν, προέρχονται ἐκ τοῦ ὅτι πέτρωμα ὡρισμένης συστάσεως ἔχει διάφορον ἀντοχήν, ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς του, τοῦ χρόνου τῆς δημιουργίας του, τῆς παρουσίας σχισμῶν ἢ ρωγμῶν κλπ.

Πίναξ δίδων τὴν εἰς θλῖψιν ἀντοχὴν τινῶν τῶν ἐν ταῖς τοιχοποιίαις χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν.

Εἶδος ὑλικοῦ		Τάσις θραύσεως κατὰ θλῖψιν εἰς χλγρ/έκ²
Φυσικοὶ λίθοι	Βασάλται	1000—2000
	Συηνῖται	[illegible]00—2000
	Πορφυρῖται	500—2000
	Γρανῖται	4[illegible]0—2000
	Ψαμμόλιθοι	200—2000
	Μάρμαρα	500—1800
	Ἀσβεστόλιθοι	200—1600
	Πωρώδεις λίθοι	150
Τεχνητοὶ λίθοι	Πλίνθοι ἀρίστης ποιότητος	300—950
	Συνήθεις ὀπτόπλινθοι	150—200
Κονιάματα	Καλὸν ἀσβεστοκονίαμα	40
	Σιμεντοκονίαμα 1 : 3 (μετὰ 28 ἡμέρας)	200—350
	Σκυροκονίαμα σιμέντου ἀναλόγως τῆς συστάσεως	60—400

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος καθίσταται ἀμέσως φανερὸν ὅτι ὁσάκις χρησιμοποιεῖται ἐκτὸς τῶν λίθων καὶ κονίαμα εἰς τὰς τοιχοποιίας, θὰ πρέπῃ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀντοχὴ τούτου ὡς μικροτέρα τῆς τῶν λίθων εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων. Ἡ ἀντοχὴ τῆς τοιχοποιίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ τὴν ἀντοχὴν οὐδὲ τοῦ ὀλιγώτερον ἀνθεκτικοῦ ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν, πλὴν ὡρισμένων μόνον περιπτώσεων τοιχοποιιῶν μετὰ κονιάματος, διὰ τὰς ὁποίας καταβάλλεται μεγίστη προσοχὴ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ κατανοηθῇ ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν πλησίον ἀλλήλων τοποθέτησιν τῶν λίθων πρὸς κατασκευὴν τῶν τοιχοποιιῶν οἱ λίθοι ἐφάπτονται οὐχὶ δι' ὁλοκλήρων τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν ἐπιφανειῶν πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ ἐπὶ μέρους μόνον αὐτῶν μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου, ἀναλόγως τῆς μορφῆς τῶν χρησιμοποιουμένων λίθων καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐπεξεργασίας τῶν ἐπιφανειῶν των. Ὅσον ὀλιγώτερα σημεῖα ἐπαφῆς ὑπάρχουσι, τόσον μικρότερα εἶναι τὰ φορτία, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ μεταβιβασθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς λίθου εἰς τοὺς παρακειμένους, διότι δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ πᾶσα ἀντοχὴ ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τοῦ λίθου, ἀλλὰ μόνον τοῦ παρὰ τὴν ἐπαφὴν μέρους αὐτοῦ. Αἱ μεταξὺ τῶν λίθων ἐπαφαὶ εἶναι περισσότεραι εἰς τοὺς λίθους τοὺς παρουσιάζοντας κανονικωτέραν μορφὴν καὶ ἐπιπέδους ἐπιφανείας, ὀλιγώτεραι εἰς τοὺς ἀκατεργάστους καὶ ἔτι ὀλιγώτεραι εἰς τοὺς συλλεκτούς, οἵτινες παρουσιάζουσιν ἀπεστρογγυλωμένας ἐπιφανείας. Μὲ τοὺς λαξευτοὺς λίθους, οἵτινες παρουσιάζουσι τὴν κανονικωτέραν μορφὴν καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἐπιφάνειαι ἔχουσι λειανθῆ, ἐπιτυγχάνομεν τὴν τελειοτέραν ἐπαφὴν καὶ τὴν μεγαλυτέραν διὰ τοῦτο ἀντοχὴν τοιχοποιίας. Εἰς τὰς δι' ἀκατεργάστων λίθων ἢ ἀργολίθων τοιχοποιίας ἔχομεν τὴν μικροτέραν ἀντοχήν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μεγαλυτέρας ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰς τοιχοποιίας λίθων, τὸ καταλληλότερον σχῆμα, τὸ εὐκολῦνον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τοιχοποιίας, εἶναι τὸ τοῦ κύβου καὶ τὸ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι καὶ τὸ προτιμώμενον, διότι εὐκολύνει καὶ τὴν καλὴν σύμπλεξιν τῶν λίθων μετ' ἀλλήλων. Ὅταν οἱ χρησιμοποιούμενοι λίθοι δὲν ἔχουσι τὴν κανονικὴν ταύτην μορφήν, κατὰ τὴν πλησίον ἀλλήλων τοποθέτησιν αὐτῶν, ἀπομένουσι κενοὶ χῶροι μεταξύ των. Οἱ κενοὶ οὗτοι χῶροι δέον νὰ πληροῦνται διὰ μικροτέρων λίθων, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ αὐξάνωνται κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ σημεῖα ἐπαφῆς τῶν παρακειμένων λίθων, πρὸς αὔξησιν καὶ τῆς ἀντοχῆς τῆς τοιχοποιίας. Χάριν τῆς ἐπιτεύξεως τελειοτέρας ἐπαφῆς, γίνεται πλήρωσις τῶν ὡς ἄνω κενῶν χώρων διὰ κονιάματος, ὅταν χρησιμοποιῆται τοιοῦτον, ἕνεκα δ' ἀκριβῶς καὶ τούτου αἱ μετὰ κονιάματος τοιχοποιίαι εἶναι ἀνθεκτικώτεραι ἐν γένει τῶν ξηροτοιχοποιιῶν.

Αἱ μεταξὺ τῶν λίθων ἐπιφάνειαι ἐπαφῆς, ὅπως καὶ οἱ μεταξὺ αὐτῶν κενοὶ χῶροι, καλοῦνται ἁρμοί, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν οὗτοι ἔχουσιν ἢ ὄχι πληρωθῆ δι' ἄλλων μικρῶν λίθων ἢ κονιάματος. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὅσον μικρότερον εἶναι τὸ πάχος τῶν ἁρμῶν, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀντοχὴ τῆς τοιχοποιίας, ἂν καὶ ὑπάρχουσι περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀντοχὴ τοῦ εἰς τοὺς ἁρμοὺς χρησιμοποιουμένου κονιάματος εἶναι σχεδὸν καὶ ἡ ἀντοχὴ τῆς τοιχοποιίας.

Ἄλλος παράγων, ὁ ὁποῖος ἐπηρεάζει σημαντικῶς τὴν ἀντοχὴν τῶν διὰ λίθων τοιχοποιιῶν, εἶναι ἡ πρὸς ἀλλήλους σύνδεσις αὐτῶν, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ ὡς πρὸς ἀλλήλους μετατόπισις τῶν χρησιμοποιουμένων λίθων. Ἐναντίον πάσης μεταθέσεως λίθου τινὸς ἀντιδρᾷ ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν παρακειμένων λίθων τριβή, καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι ὅσον μεγαλυτέρα ἐπαφὴ ὑπάρχει μεταξὺ τούτων, τόσον καὶ ἡ τριβὴ αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα. Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης συμφέρει ὅπως οἱ λίθοι ἐφάπτωνται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον μεταξὺ ἀλλήλων. Ὁσάκις χρησιμοποιεῖται κονίαμα εἰς τὰς τοιχοποιίας, τοῦτο, μετὰ τὴν πῆξιν καὶ σκλήρυνσιν αὐτοῦ, ἀπολιθοῦται καὶ συσσωματοῦται ἐν γένει μετὰ τῶν λίθων, οἱ ὁποῖοι συγκολλῶνται οὕτως εἰπεῖν μεταξύ των, καθισταμένης ἀδυνάτου καὶ τῆς μικροτέρας μεταθέσεως αὐτῶν. Τὰ κονιάματα ὅμως δὲν ἔχουσιν ὅλα συγκολλητικὰς ἰδιότητας, ἐπὶ πλέον δὲ τὸ πλεῖστον αὐτῶν καθίσταται ἰσχυρὸν καὶ συσσωματοῦται μετὰ τῶν λίθων κατόπιν τῆς παρόδου ἀρκετοῦ χρόνου ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς τοιχοποιίας, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦνται ταχύπηκτα κονιάματα, πρᾶγμα σπανίως συμβαῖνον, λόγῳ τῆς ἀπαιτουμένης διὰ ταῦτα δαπάνης. Καθίσταται ἐκ τούτων φανερὸν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ βασιζώμεθα διὰ τὴν ἀντοχὴν τῆς τοιχοποιίας, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς αὐτῆς, ὅπως καὶ ἐπί τινα χρόνον μετ' αὐτήν, εἰς τὴν συγκολλητικὴν δύναμιν τοῦ κονιάματος. Ἀπ' ἐναντίας, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς τοιχοποιίας τὸ νεωστὶ παρασκευασθὲν κονίαμα εὐκολύνει τὴν μετάθεσιν τῶν λίθων ὡς πρὸς ἀλλήλους, λόγῳ τῆς ἐλαττώσεως τῆς μεταξὺ τούτων τριβῆς. Ἐὰν ἡ συγκολλητικὴ ἰδιότης τοῦ κονιάματος ἐνεφανίζετο εὐθὺς ἀμέσως κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τοιχοποιιῶν, δὲν θὰ ἐνδιέφερεν ὁ τρόπος καὶ ἡ μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν τοποθετοῦνται οἱ λίθοι πλησίον ἢ ὑπεράνω ἀλλήλων. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ τοιοῦτον δὲν συμβαίνει, πρὸς ἐπίτευξιν ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας στερεότητος τῆς τοιχοποιίας καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἀμεταθέτου τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν λίθων, δέον ὅπως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους διάταξις καὶ σύμπλεξις τῶν λίθων, ἥτις δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως κονιάματος τὴν ἀντοχὴν τῆς τοιχοποιίας, ὅπως ἄλλως τε συμβαίνει εἰς τὰς ξηρολιθοδομάς, ὅπου δὲν ὑπάρχει κονίαμα.

Ἡ μορφή, ἥτις εὐκολύνει τὰ μέγιστα τὴν καλὴν σύμπλεξιν τῶν λίθων, εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἡ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου, ἥτις ἐφαρμόζεται πάντοτε σχεδὸν διὰ τοὺς λαξευομένους λίθους καὶ τοὺς τεχνητοὺς τοιούτους, πλὴν ὡρισμένων περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπαιτοῦνται εἰδικῆς μορφῆς λίθοι. Περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν πρὸς ἀλλήλους κατάλληλον διάταξιν τῶν λίθων καὶ τὴν καλὴν σύμπλεξιν αὐτῶν βλ. λ. *ὀπτοπλινθοδομή*. Οἱ ἐκεῖ ἀναφερόμενοι χαρακτηρισμοὶ καὶ ὀνομασίαι τῶν ἁρμῶν, στρώσεων καὶ πλίνθων, δέον νὰ ἐπεκταθῶσιν ἀντιστοίχως διὰ κάθε εἴδους τοιχοποιίαν ἐκ λίθων. Ἐνταῦθα τονίζομεν ὅτι πρέπει πάντοτε οἱ ἁρμοὶ ἑδράσεως νὰ εἶναι κάθετοι ἢ σχεδὸν κάθετοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης τῶν φορτίων τοῦ τοίχου. Ἂν παρατηρεῖται ἀπόκλισις ἀπὸ τῆς καθετότητος, αὕτη δὲν πρέπει οὐδέποτε νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν γωνίαν τριβῆς, ἥτις εἶναι ἴση περίπου πρὸς 30° διὰ τοὺς λίθους. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ τοιχοποιία ὑπόκειται εἰς κραδασμοὺς ἢ πολλὰς ὑγρασίας, ἡ ἀπόκλισις ἀπὸ τῆς ὡς ἄνω καθετότητος δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς 15°, λόγῳ τῆς ἐλαττώσεως τῆς γωνίας τριβῆς.

Καθίσταται φανερὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι εἰς τὰς διὰ λίθων τοιχοποιίας ἡ ἀντοχὴ αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν. Μόνον εἰς τὰς χυτὰς τοιχοποιίας δύναται νὰ ληφθῇ ὡς ἀντοχὴ αὐτῶν ἡ ἀντοχὴ τοῦ χρησιμοποιουμένου κονιάματος, ἐφ' ὅσον διὰ τὴν περίπτωσιν ποῦ χρησιμοποιοῦνται σκύρα, λίθοι ἢ ἄλλα ὑλικά, χάριν οἰκονομίας κονιάματος ἐν αὐταῖς, ἡ ἀντοχὴ τῶν ὑλικῶν τούτων δὲν εἶναι μικροτέρα τῆς τοῦ χρησιμοποιουμένου κονιάματος. Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν πάντοτε ἡ κατασκευὴ νὰ γίνῃ ἀπολύτως ἐπιμεμελημένη, καὶ ἐπειδὴ δὲν καθίσταται ἐφικτὸν νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἐπὶ τῶν τοιχοποιιῶν ἐνεργοῦντα φορτία, διὰ νὰ ἔχωμεν πάντοτε τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀντοχῆς αὐτῶν, φροντίζομεν ὅπως δίδωμεν εἰς αὐτὰς διαστάσεις τοιαύτας, ὥστε νὰ δημιουργοῦνται κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μας, μὲ τὰ λαμβανόμενα ὑπ' ὄψιν φορτία, τάσεις πολὺ μικρότεραι ἐκείνων, διὰ τὰς ὁποίας ἐπέρχεται καταστροφὴ τῶν τοιχοποιιῶν, τάσεις δηλαδὴ πολὺ μικρότεραι τῆς ἀντοχῆς αὐτῶν.

Πίναξ δίδων τὰς εἰς θλῖψιν ἐπιτρεπομένας τάσεις τοιχοποιιῶν.

Εἶδος τῆς τοιχοποιίας	Τάσεις ἐπιτρεπόμεναι εἰς χλγρ/έκ²
Τοιχοποιία διὰ συνήθων πλίνθων καὶ ἀσβεστοκονιάματος	ἕως 7
Τοιχοποιία διὰ καλῶς ἐψημένων πλίνθων καὶ ἀσβεστοσιμεντοκονιάματος	12 ἕως 15
Τοιχοποιία διὰ πλίνθων ἀρίστης ποιότητος καὶ σιμεντοκονιάματος	20 ἕως 30
Τοιχοποιία δι' ἀργολίθων καὶ ἀσβεστοκονιάματος	ἕως 5
Τοιχοποιία δι' ἀργολίθων καὶ κονιάματος δι' ὑδραυλικῆς ἀσβέστου	ἕως 12
Τοιχοποιία δι' ἀργολίθων καὶ ἀρίστου σιμεντοκονιάματος	ἕως 24
Τοιχοποιία διὰ πολὺ σκληρῶν λίθων καὶ ἀρίστου σιμεντοκονιάματος	ἕως 36
Τοιχοποιία ἀπὸ ἀκοπάνιστον ἰσχνὸν σκυροκονίαμα	ἕως 8
Τοιχοποιία διὰ κοπανισμένου χονδροῦ σκυροκονιάματος	10 ἕως 15

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τοιχοποιιῶν, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ τοιχοποιίαι δέον νὰ ὑψοῦνται ταυτοχρόνως σχεδὸν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ μήκους αὐτῶν, ἵνα ἡ καθίζησις αὐτῶν, λόγῳ τοῦ ἰδίου βάρους καὶ τῆς ξηράνσεως τοῦ κονιάματος, γίνεται ὁμοιομόρφως. Ἐπίσης πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν λίθων τὴν μετάθεσιν αὐτῶν, ὁσάκις χρησιμοποιεῖται κονίαμα, καὶ εἰς περίπτωσιν μεταθέσεώς τινος ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπανατοποθετῆται οὗτος μετὰ νέου κονιάματος. Αἱ μετὰ κονιάματος λιθοδομαὶ δὲν πρέπει νὰ ὑψοῦνται ταχέως ἐπὶ μεγάλου ὕψους, οὔτε νὰ φορτίζωνται ἀμέσως ἅμα τῇ κατασκευῇ των διὰ πάντων τῶν παρὰ τοῦ τοίχου ἀναληφθησομένων φορτίων, διότι αὗται ἔχουσιν ἠλαττωμένην ἀντοχήν, λόγῳ τοῦ νέου τῶν κονιαμάτων. Χάριν τῆς κανονικῆς πήξεως καὶ σκληρύνσεως τῶν κονιαμάτων, πρέπει αἱ διὰ τούτων τοιχοποιίαι νὰ καταβρέχωνται δι' ὕδατος, ἰδίᾳ κατὰ τὰς θερμὰς τοῦ ἔτους ἡμέρας, ἐπί τι διάστημα ἀπὸ τῆς κατασκευῆς των.

Ἤδη θ' ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν συνηθεστέρων εἰδῶν τῶν τοιχοποιιῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται σήμερον.

Ξηραὶ τοιχοποιίαι. Αὗται κατασκευάζονται μόνον διὰ λίθων, πλακοειδῶν κατὰ τὸ δυνατόν. Ἡ στερεότης αὐτῶν βασίζεται εἰς τὴν καλὴν σύμπλεξιν τῶν λίθων μεταξύ των, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ καταβάλλεται προσοχή, ὥστε οἱ ἁρμοὶ ἑδράσεως νὰ εἶναι κάθετοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης τῶν παρὰ τοῦ τοίχου μεταφερομένων φορτίων, ὅπως οἱ ἁρμοὶ ὤσεως διασταυροῦνται, τὰ παρουσιαζόμενα κενὰ πληροῦνται πάντοτε διὰ μικροτέρων λίθων, ὅπως χρησιμοποιοῦνται καὶ διάτονοι (μπατικοὶ) λίθοι καὶ ὅπως τελοῦνται ἐν γένει πᾶσαι αἱ συνθῆκαι τῆς καλῆς συμπλέξεως καὶ διατάξεως τῶν λίθων. Χρησιμοποιοῦνται αἱ ξηρολιθοδομαὶ πρὸς κατασκευὴν κυρίως τοίχων ἀντιστηρίξεως γαιῶν καὶ πρὸς ἐπένδυσιν τῶν πρανῶν ὁδῶν ἢ ὀχθῶν ρευμάτων.

Ξεσταὶ τοιχοποιίαι. Κατασκευάζονται διὰ τῆς χρήσεως φυσικῶν λίθων, σχετικῶς εὐμεγέθων, λαξευομένων καὶ ἐπεξεργαζομένων ἵνα λάβωσιν ἀπολύτως κανονικὴν μορφήν, καθαρὰς ἀκμὰς καὶ λείας πάσας τὰς ἐπιφανείας αὐτῶν, πλήν, ἐνίοτε, τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ὄψεων τῶν τοιχοποιιῶν, αἵτινες ἀφήνονται εἴς τινας περιπτώσεις ἀκατέργαστοι δι' αἰσθητικοὺς λόγους.

Μετὰ τὴν ἑτοιμασίαν τῶν λίθων εἶναι ἀνάγκη, ὅπως οὗτοι μεταφερθῶσι πλησίον τῆς θέσεως τὴν

Digitized by Google

ὁποίαν θὰ καταλάβωσι, καὶ κατόπιν νὰ ἀνυψωθῶσιν, ἵνα τοποθετηθῶσιν εἰς τὴν προοριζομένην διὰ τούτους θέσιν. Αἱ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μεταφοραὶ τῶν λίθων λόγῳ τοῦ μεγέθους αὐτῶν γίνονται συνήθως διὰ χαμηλῶν τετρατρόχων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τροχοὺς μικρᾶς διαμέτρου, ὅταν αἱ ἀποστάσεις εἶναι μεγάλαι. Ὅταν αὗται εἶναι μικραί, ἀναβιβάζουσι τὸν πρὸς μεταφορὰν λίθον, τῇ βοηθείᾳ μοχλῶν, ἐπὶ παραλλήλως καὶ κατὰ μικρὰς ἀποστάσεις τοποθετημένων κυλίνδρων μικρᾶς διαμέτρου καὶ συνήθως ξυλίνων. Ἡ ἀνύψωσις τῶν λιθων γίνεται διὰ διαφόρων μηχανῶν (πολυσπάστων κλπ). Κατὰ τὴν ἀνάρτησιν τῶν λίθων διὰ τὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν, φροντίζομεν ὅπως ἀποφεύγωμεν τὸ δέσιμόν των διὰ σχοινίων ἢ ἁλύσεων, διότι ἀφ' ἑνὸς ταῦτα φθείρουσι τὰς ἀκμὰς αὐτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐμποδίζουσι τὴν πλησίον ἀλλήλων τοποθέτησιν τῶν λίθων. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτων ἡ ἀνάρτησις τῶν λίθων γινεται εἴτε διὰ καταλλήλων ψαλίδων συλλαμβανουσῶν αὐτούς, εἴτε διὰ καταλλήλων ἁρπαγῶν, εἰσερχομένων ἐντὸς προπαρασκευασθεισῶν εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῶν λίθων ἐντομῶν.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ξεστῶν τοιχοποιιῶν, αἵτινες εἶναι αἱ αὐταὶ σχεδὸν μὲ τὰς ἰσοδόμους καὶ ψευδισοδόμους τοιχοποιίας (βλ. λ. *τοιχοδομή*), τὸ κονίαμα δὲν εἶναι ἀπαραίτητον, χρησιμοποιεῖται ὅμως συνήθως τοιοῦτον μὲ πάχος ἁρμῶν 3 ἕως 5 χλστ. Ἡ σύμπλεξις τῶν λίθων γίνεται ὡς καὶ εἰς τὴν *ὀπτοπλινθοδομὴν* (βλ. λ.) Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συνδέσεως τῶν λίθων χρησιμοποιοῦνται μεταλλικοὶ συνδετῆρες, σιδηροῖ συνήθως, ἐπιψευδαργυρωμένοι ἢ ἐπικασσιτερωμένοι, καλούμενοι *συνοχεῖς* (βλ. λ.). Οἱ χρησιμοποιούμενοι συνοχεῖς ἔχουν συνήθως σχῆμα I, ἐὰν πρόκειται νὰ συνδεθῶσι λίθοι ἀνήκοντες εἰς δύο ἀλληλοδιαδόχους στρώσεις,] ἂν πρόκειται νὰ συνδεθῶσι δύο παρακείμενοι λίθοι τῆς αὐτῆς στρώσεως, καὶ Y ἂν πρόκειται σύνδεσις τῶν λίθων τῆς προσόψεως τοῦ τοίχου μὲ τὸν πυρῆνα αὐτοῦ. Τὰ κεκαμμένα ἄκρα τῶν συνοχέων εἰσέρχονται ἐντὸς προητοιμασμένων ἐσοχῶν, ἀποπληρουμένων εἶτα διὰ σιμεντοκονιάματος ἢ χυτοῦ μολύβδου, ἢ καὶ θείου ἐνίοτε. Ἄλλοτε κατεσκεύαζον, πρὸς ἐπαύξησιν τῆς μεταξὺ τῶν λίθων συνδέσεως, ἐξοχὰς διαφόρων σχημάτων ἐπὶ τῆς μιᾶς παρειᾶς αὐτῶν καὶ ἀντιστοίχους ἐσοχὰς εἰς τὴν ἀντίστοιχον παρειὰν τῶν παρακειμένων. Ὁ τελευταῖος οὗτος τρόπος συνδέσεως τῶν λίθων δὲν χρησιμοποιεῖται σήμερον, διότι εἶναι πολὺ δαπανηρός.

Αἱ ξεσταὶ λιθοδομαί, λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικῶς πολυδαπάνου αὐτῶν, δὲν κατασκευάζονται παρὰ μόνον διὰ τοιχοποιίας μνημειωδῶν κτηρίων συνήθως. Κυρίως ἐφαρμόζεται ἐπένδυσις τῶν συνήθων τοιχοποιιῶν πολυτελῶν ἢ μνημειωδῶν οἰκοδομῶν διὰ λαξευτῆς τοιχοποιίας. Ἡ ἐπένδυσις αὕτη (ὀρθομαρμάρωσις) γίνεται εἴτε εἰς τὴν μίαν παρειὰν τῶν τοίχων εἴτε καὶ εἰς ἀμφοτέρας, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τοῦ κτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν. Κατὰ τὰς τοιαύτας ἐπενδύσεις δέον νὰ λαμβάνεται πρόνοια πρὸς ἀποφυγὴν ζημιῶν ἐκ τῆς ἀνομοιομόρφου καθιζήσεως τῆς ἐπενδύσεως καὶ τοῦ ἐκ συνήθους τοιχοποιίας πυρῆνος. Πολὺ συχνὰ ἡ ξεστὴ λιθοδομὴ περιορίζεται εἰς τὰς γωνίας τῶν τοίχων καὶ τὰς παρειὰς τῶν διαφόρων ἀνοιγμάτων (θυρῶν καὶ παραθύρων). Εἰς τὴν περίπτωσιν λαξευτῆς τοιχοποιίας, τὰ κατώφλια τῶν ἀνοιγμάτων κατασκευάζονται συνήθως μονολιθικά, λαμβανομένης προνοίας καταλλήλου ἑδράσεως αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ θραῦσις λόγῳ κάμψεώς των ἐκ τῶν διὰ τῶν φλιῶν μεταβιβαζομένων φορτίων, οὐχ ἧττον ὅμως κατασκευάζονται πολλάκις καὶ ἀπὸ πλειοτέρους λίθους. Τὰ ἀνώφλια τῶν ἀνοιγμάτων μορφοῦνται εἴτε εὐθύγραμμα εἴτε καὶ καμπύλα, διὰ τῆς κατασκευῆς ἁψίδων. Κατὰ τὴν κατασκευὴν ξεστῶν τοιχοποιιῶν φροντίζομεν νὰ προφυλάττωμεν τὰς ἐξεχούσας ἄκρας τῶν λίθων, καλύπτοντες αὐτὰς διὰ σανίδων, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καταστροφῆς των, μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἰκριωμάτων.

Ἡμίξεστοι τοιχοποιίαι Πρὸς μείωσιν τῶν μεγάλων δαπανῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὰς λαξευτὰς τοιχοποιίας, κατασκευάζουσι τοιαύτας ἐκ λίθων ἡμιλαξευομένων, τῶν ὁποίων ἀπεργάζονται τὰς ὁρατὰς κυρίως ἕδρας, μὴ ἐπιμένοντες εἰς τὴν λείανσιν τῶν ἑδρῶν τῶν ἁρμῶν. Λόγῳ τῆς τραχύτητος τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἁρμῶν τῶν ἡμιξέστων τοιχοποιιῶν, χρησιμοποιεῖται πάντοτε κονίαμα δι' αὐτάς. Ὁ τρόπος κατασκευῆς τῶν ἡμιξέστων τοιχοποιιῶν εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν τῶν ξεστῶν τοιχοποιιῶν.

Τοιχοποιια ἐξ ἀκατεργάστων λίθων. Αὗται ἀποτελοῦσι τὴν συνηθεστέραν περίπτωσιν τοιχοποιιῶν ἐκ φυσικῶν λίθων. Κατασκευάζονται ἐκ λίθων ὀρυκτῶν κυρίως καὶ οὐχὶ συλλεκτῶν, ἂν καὶ συνήθως οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι σκληρότεροι, διότι οἱ ὀρυκτοὶ παρουσιάζουσιν ἐπιπέδους ἐπιφανείας, ἐνῷ οἱ συλλεκτοὶ εἶναι σφαιροειδεῖς. Ἐκ τῶν ὀρυκτῶν λίθων καταλληλότεροι εἶναι οἱ παρουσιάζοντες δύο ἕδρας παραλλήλους ἢ περίπου παραλλήλους, ἐνῷ οἱ παρουσιάζοντες πολυεδρικὰς ἐπιφανείας εἶναι ὀλιγώτερον κατάλληλοι. Αἱ διὰ συλλεκτῶν λίθων τοιχοποιίαι βασίζουσι τὴν στερεότητα αὐτῶν μόνον εἰς τὴν συγκολλητικὴν δύναμιν τοῦ κονιάματος, καὶ συνεπῶς πρέπει τοῦτο νὰ ἔχῃ ἀρίστην σύστασιν.

Εἶναι πρόδηλον ὅτι, ὅσον οἱ λίθοι εἶναι σκληρότεροι, τόσον καὶ καταλληλότεροι εἶναι διὰ τὰς τοιχοποιίας· οὐχ ἧττον ὅμως, λόγῳ τοῦ ὅτι πολλάκις δὲν ὑπάρχουσι σκληροὶ λίθοι εἰς ὡρισμένας περιοχάς, χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε λίθοι μαλακοὶ καὶ πωρώδεις. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν οἱ λίθοι δέον νὰ καταβρέχωνται πρὸ τῆς χρήσεώς των, ὅταν διὰ τὴν τοιχοποιίαν χρησιμοποιῆται κονίαμα.

Εἰς τὰς δι' ἀκατεργάστων ὀρυκτῶν λίθων τοιχοποιίας δύναται νὰ μὴ γίνῃ χρῆσις κονιάματος, ὅτε ἔχομεν τὰς ξηρὰς λιθοδομάς, περὶ ὧν ἀνεφέραμεν. Εἰς τὰς συνήθεις περιστάσεις χρησιμοποιεῖται κονίαμα, τοῦ ὁποίου τὸ εἶδος καὶ ἡ σύστασις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέσιν καὶ τὸν προορισμὸν τῆς τοιχοποιίας. Ἡ ἀπαιτουμένη ποσότης κονιάματος δι' ἓν κυβικὸν μέτρον τοιχοποιίας ἀνέρχεται περίπου εἰς 0,35 μ^3.

Ὁ τρόπος κατασκευῆς τῆς τοιχοποιίας καὶ τὸ πάχος αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν χρησιμοποιουμένων λίθων. Μεγάλην εὐκολίαν εἰς τὴν κατασκευὴν παρουσιάζουσιν οἱ πλακοειδεῖς λίθοι, οἵτινες ἐπιτρέπουσιν ἐν γένει καλὴν σύμπλεξιν αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ κανονικότητος τῶν στρώσεων παρὰ μόνον ὅταν οἱ χρησιμοποιούμενοι λίθοι εἶναι πλακοειδεῖς καὶ ἰσοϋψεῖς. Κυριωτέρα μέριμνα δέον νὰ εἶναι ἡ διασταύρωσις τῶν ἁρμῶν, ἡ τελεία πλήρωσις αὐτῶν διὰ μικροτέρων λίθων καὶ κονιάματος καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἀρκετῶν μπατικῶν λίθων, οἱ ὁποῖοι θὰ συνδέωσι τὰς δύο παρειὰς τοῦ κατασκευαζομένου τοίχου. Οἱ εἰς τὰς παρειὰς τῶν τοιχοποιιῶν παρουσιαζόμενοι μεγάλοι ἁρμοὶ πληροῦνται διὰ σφηνοειδῶν λίθων τοποθετουμένων μὲ τὴν χάραξιν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ διὰ κονιάματος. Ἡ ἀνύψωσις τῆς τοιχοποιίας πρέπει νὰ γίνεται βαθμιαίως κατὰ στρώσεις καὶ οὐχὶ ἀποτόμως. Πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐξ ἀκανονίστων λίθων τοιχοποιίας κατασκευάζονται ἐνίοτε μερικαὶ στρώσεις εἴτε ἐξ ὀπτοπλίνθων εἴτε ἐκ πλακοειδῶν λίθων, αἱ ὁποῖαι παρεμβάλλονται καὶ διαχωρίζουσι καθ' ὕψος τὴν τοιχοποιίαν.

Διὰ τὰς γωνίας τῶν τοιχοποιιῶν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ μεγαλύτεροι λίθοι, ὅπως καὶ εἰς τὰς διὰ τὰ ἀνοίγματα περατώσεις αὐτῶν. Οἱ χρησιμοποιούμενοι εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα σημεῖα λίθοι καλοῦνται γωνιόλιθοι (κοιν. ἀγκωνάρια) καὶ ὀρθογωνίζονται προχείρως. Συνήθως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς γωνίας καὶ τὰ ἀνοίγματα λίθοι προερχόμενοι ἐξ εἰδικῶν λατομείων, μαλακώτεροι καὶ πλέον εὐκατέργαστοι τῶν συνήθων (ὡς τὰ ἀγκωνάρια Πειραιῶς καὶ Αἰγίνης διὰ τὰς Ἀθήνας). Οἱ τοιοῦτοι λίθοι, οἵτινες συνδέονται ἁλυσοειδῶς μετὰ τῆς λοιπῆς τοιχοποιίας, παρέχουσι τοιχοποιίαν μὴ καθιζάνουσαν ὁμοιομόρφως μετὰ τῆς λοιπῆς κατασκευῆς, καὶ ἐν γένει ἀνομοιογενῆ. Πολλάκις ἀντὶ γωνιολίθων φυσικῶν χρησιμοποιοῦνται τεχνητοὶ τοιοῦτοι ἐκ σκυροκονιάματος. Αἱ γωνίαι καὶ αἱ παρειαὶ τῶν ἀνοιγμάτων κατασκευάζονται συνήθως καὶ διὰ πλίνθων. Ἀναλόγως πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑλικὰ κατασκευάζονται καὶ αἱ διασταυρώσεις τῶν τοίχων.

Πλὴν τῶν γωνιῶν, πρέπει νὰ καταβάλλεται προσοχὴ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν σημείων τῶν τοιχοποιιῶν, ὅπου παρουσιάζονται κενὰ (λόγῳ ὑπάρξεως καπνοδόχων λ. χ.), διότι ἐκεῖ γίνεται ἐξασθένησις αὐτῶν. Εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ἢ μεγάλοι καὶ κανονικοὶ κατὰ τὸ δυνατὸν λίθοι, ἢ ὀπτόπλινθοι, ἢ ἰσχυρὸν κονίαμα.

Ἐνίοτε, ὅταν πρόκειται νὰ μείνωσιν ἀνεπίχριστοι αἱ παρειαὶ τῶν τοιχοποιιῶν ἐπεξεργάζονται τοὺς ἐξωτερικοὺς ἁρμοὺς τῶν λίθων, διὰ νὰ προσδώσωσιν εἰς τὴν τοιχοποιίαν ὡραίαν ὄψιν. Αἱ οὕτω λαμβανόμεναι τοιχοποιίαι ὑστεροῦσιν εἰς ἀντοχὴν τῶν συνήθων, διὸ καὶ κατασκευάζονται μὲ πάχη μεγαλύτερα καὶ καλοῦνται *μωσαϊκαί*, ἂν αἱ ὁραταὶ ὄψεις τῶν λίθων μορφοῦνται εἰς κανονικὰ πεντάγωνα, ἢ *ψευδομωσαϊκαί*, ἂν ἁπλῶς εὐθυγραμμίζονται αἱ ἀκμαί. Εἰς τινας περιπτώσεις γίνεται ἐπένδυσις τῶν ἐξ ἀργολίθων τοιχοποιιῶν διὰ πλινθοδομῶν ἢ διὰ ξεστῶν ἢ ἡμιξέστων λιθοδομῶν.

Τοιχοποιίαι ἐκ τεχνητῶν λίθων. Περὶ τῶν ἀφορώντων τὰς ἐκ τεχνητῶν λίθων ἢ πλίνθων τοιχοποιίας βλ. εἰς λ. *πλινθοδομή, ὀπτοπλινθοδομὴ* κ.λ.π. Ἐνταῦθα ἀναφέρομεν μόνον ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων τῶν ἐκ πλίνθων τοιχοποιιῶν, ἔναντι τῶν ἐκ φυσικῶν λίθων τοιούτων.

Αἱ πλινθοδομαὶ εἶναι εἰς ὡρισμένας περιοχάς, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι φυσικοὶ λίθοι, οἰκονομικώτεραι τῶν διὰ τῶν τελευταίων τούτων τοιχοποιιῶν. Εἰς ἄλλας πάλιν περιοχὰς πλεονεκτοῦσιν αἱ διὰ φυσικῶν λίθων τοιχοποιίαι, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀπόψεως. Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις αἱ πλινθοδομαὶ εἶναι διὰ τὸ αὐτὸ πάχος τοιχοποιίας ἀνθεκτικώτεραι τῶν δι' ἀκατεργάστων φυσικῶν λίθων. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο τῶν πλινθοδομῶν παρέχει οἰκονομίαν χώρου σημαντικὴν σχετικῶς. Εἰς τινας ὅμως περιπτώσεις τὸ μικρὸν πάχος καθίσταται μειονέκτημα. Διὰ τῶν πλίνθων εἶναι δυνατὴ ἡ ταχυτέρα ἐκτέλεσις τῶν τοιχοποιιῶν· ἐπὶ πλέον αἱ πλινθοδομαὶ ἀποξηραίνονται καὶ λαμβάνουσιν ἐν γένει τὴν πλήρη ἀντοχὴν αὐτῶν ταχύτερον ἢ αἱ λιθοδομαί. Συνέπεια τούτου εἶναι ἡ ταχυτέρα χρησιμοποίησις τῆς τοιχοποιίας καὶ ἡ ἐνωρίτερον ἐκμετάλλευσις τοῦ κτηρίου, οὗτινος ἀποτελεῖ μέρος. Πλέον τούτων, αἱ ὀπτοπλινθοδομαὶ πλεονεκτοῦσι τῶν λιθοδομῶν ὡς ἔχουσαι μικρότερον βάρος καὶ μεγάλην ἀντοχὴν εἰς τὰς πυρκαϊάς, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν κινδυνεύουσι νὰ ἀσβεστοποιηθῶσι.

Τινὰ τῶν ἀνωτέρω πλεονεκτημάτων μεταβάλλονται εἰς μειονεκτήματα ὡς προανεφέρθη, δι' ὡρισμένας περιπτώσεις. Ἐπίσης αἱ πλινθοδομαὶ μειονεκτοῦσι συνήθως τῶν διὰ φυσικῶν λίθων τοιχοποιιῶν, εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας πρόκειται αἱ τοιχοποιίαι νὰ μείνωσιν ἀνεπίχριστοι. Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχει ἰσότης δαπανῶν προτιμῶνται συνήθως αἱ πλινθοδομαί, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν εἶναι περισσότερα τῶν μειονεκτημάτων.

Χυταὶ τοιχοποιίαι. Ἀνεξαρτήτως τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ ταύτας ὑλικοῦ, προηγεῖται τὸ χύσιμον ἐντὸς κιβωτίων καὶ ἡ πρώτη στερεοποίησις τῆς διὰ κονιάματος μόνου κατασκευαζομένης τοιχοποιίας. Ἐὰν πρόκειται περὶ τοιχοποιίας θεμελίων, τότε προσφέρεται συνήθως τὸ ἔδαφος διὰ τὸν ἐγκιβωτισμόν. Διὰ τοιχοποιίας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὁ ἐγκιβωτισμὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς κατασκευῆς προσωρινῶν παρειῶν ἐκ σανίδων συνήθως, ἢ καὶ μεταλλευτικῶν ἐλασμάτων, εἰς τὰς ὁποίας δίδουσι τὴν ἀναλογοῦσαν εἰς τὸ ἔργον μορφήν. Ἐντὸς τοῦ οὕτω σχηματισθέντος κιβωτίου χύνεται τὸ χρησιμοποιούμενον ὑλικὸν κατὰ στρώματα πάχους 15 ἑκ. ἕως 25 ἑκ., κοπανιζόμενα ἀλληλοδιαδόχως διὰ καταλλήλου κοπάνου, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δημιουργίας κενῶν. Μετὰ τὴν πῆξιν τοῦ κονιάματος, αἱ ἀποτελοῦσαι τὰ κιβώτια παρειαὶ ἀφαιροῦνται καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀλλαχοῦ.

Τὰ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενα ὑλικὰ πρὸς κατασκευὴν χυτῶν τοιχοποιιῶν εἶναι ἡ ἄργιλλος καὶ τὸ διὰ σιμέντου σκυροκονίαμα, ἐνίοτε ὅμως χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ ἀσβεστοσκυροκονίαμα.

Αἱ δι' ἀργίλλου τοιχοποιίαι δὲν θεμελιοῦνται οὐδέποτε σχεδὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ἐπὶ θεμελίων ἐκ λιθοδομῆς ἢ ὀπτοπλινθοδομῆς, τοῦτο δὲ πρὸς ἀποφυγὴν καταστροφῆς τῆς τοιχοποιίας ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους. Πρὸς αὔξησιν τῆς συνοχῆς τοῦ τοίχου ῥίπτουσιν ἐντὸς τοῦ χρησιμοποιηθησομένου πηλοῦ ἄχυρα ἢ ἀνάλογα ὑλικά, συνήθως δέ, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τοιχοποιίας, κατασκευάζουσι ξύλινα περιζώματα ἐντὸς αὐτῆς, μεγάλως ἰσχυροποιοῦντα ταύτην. Αἱ δι' ἀργίλλου τοιχοποιίαι πρέπει πάντοτε νὰ προασπίζωνται δι' ἐπιχρίσεως ὑπὸ ἀσβεστοκονιάματος ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων, διότι ὑπόκεινται εἰς μεγάλας φθορὰς ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς. Ἅμα προασπισθῶσιν αἱ δι' ἀργίλλου τοιχοποιίαι, παρουσιάζουσι μεγάλην διάρκειαν, ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ μικρὸν τῆς ἀπαιτουμένης διὰ ταύτας δαπάνης καὶ τὸ δυσθερμαγωγὸν αὐτῶν, καθίστανται αὗται πολλάκις προτιμητέαι τῶν ἄλλων τοιχοποιιῶν χρησιμοποιούμεναι ἐν μεγάλῃ κλίμακι πρὸς κατασκευὴν τῶν τοίχων τῶν χωρικῶν οἰκιῶν.

Ἐντὸς τῶν πόλεων ἡ συνηθέστερον χρησιμοποιουμένη χυτὴ τοιχοποιία εἶναι ἡ διὰ σιμεντοσκυροκονιάματος. Αἱ ἀναλογίαι τοῦ σκυροκονιάματος καὶ ἡ εἰς αὐτὸ περιεχομένη ποσότης σιμέντου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν προορισμὸν τῆς τοιχοποιίας καὶ τὰς διαστάσεις αὐτῆς. Ὅσον παχύτεραι εἶναι αἱ οὕτω κατασκευαζόμεναι τοιχοποιίαι, τόσον μεγαλύτεροι λίθοι δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι, τόσον μεγαλυτέρα οἰκονομία κονιάματος δύναται νὰ γίνῃ. Αἱ τοιαῦται τοιχοποιίαι εἶναι συνήθεις διὰ θεμελιώσεις. Πολλάκις αἱ παρειαὶ κατασκευάζονται διὰ πλίνθων ἢ καὶ λαξευτῶν λίθων ἐνίοτε καὶ κατόπιν τὸ μεταξὺ τῶν δύο παρειῶν κενὸν γεμίζεται διὰ κονιάματος. Καταβάλλεται ἐννοεῖται φροντὶς ὅπως ἀποφευχθῇ ἀποκόλλησις τῶν οὕτω κατασκευασθεισῶν παρειῶν.

Μεικταὶ τοιχοποιίαι. Πολλάκις γίνεται χρῆσις μεικτῶν τοιχοποιιῶν, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ἐφαρμόζονται πλείονα τοῦ ἑνὸς εἴδους ὁμογενῶν τοιχοποιιῶν. Οὕτως αἱ ξεσταὶ λιθοδομαὶ δὲν ἐφαρμόζονται παρὰ μόνον εἰς ἐπενδύσεις συνήθως κοινῶν λιθοδομῶν, χάριν οἰκονομίας. Ἐπίσης δὲν εἶναι σπάνιαι αἱ κατασκευαὶ ἑνὸς πυρῆνος ἐκ τοιχοποιίας δι' ἀργολίθων ἢ χυτῶς καὶ ἡ ἐπένδυσις αὐτῆς διὰ τεχνητῶν λίθων. Πλὴν τῶν περιπτώσεων τούτων καὶ ἀναλόγων τοιούτων, πλεῖστοι ἄλλοι τρόποι ἐκτελέσεως τοιχοποιιῶν ὑπάρχουσιν, ὅπως εἶναι αἱ τοιχοποιίαι ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος, αἵτινες εἶναι χυταὶ καὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὰς διὰ σκυροκονιάματος τοιαύτας. Αἱ τοιαῦται τοιχοποιίαι ἐφαρμόζονται πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ πάχους τοῦ δι' αὐτῶν ἀποτελουμένου τοίχου καὶ ὁπλίζονται πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἀντο-

Digitized by Google

χῆς αὐτῶν διὰ πλέγματος ἐκ σιδηρῶν στρογγύλων ῥάβδων ἢ καὶ δι' ἐκτατοῦ πλέγματος πολλάκις. Ἐνίοτε διὰ μεγαλύτερα πάχη κατασκευάζουσιν ἕνα πυρῆνα ἐκ πλίνθων διατρήτων συνήθως, τὸν ὁποῖον ἐπενδύουσιν ἑκατέρωθεν δι' ἐκτατοῦ πλέγματος ἢ σιδηρᾶς ἐσχάρας καὶ ἐπικαλύπτουσιν εἶτα διὰ σκυροκονιάματος χυτοῦ ἢ καὶ ριπτοῦ. Διαφόρους ἄλλους τρόπους ἐκτελέσεως τοιχοποιιῶν βλ. εἰς λ. *τοῖχος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Cloquet*, Traité d'architecture» (τόμ. I—II, 1911). — *O. Frick*, «Handbuch der Steinkonstruktionen Einschliesslich des Beton u. Crundbaues (1927). —*B. Walbe*, «Hochbau in Stein» (1920).—*Frick-Knöll*, «Die Konstruktion von Hochbauten».—*P. Schmidt*, «Handbuch des Hochbaues». Α. Α. Κ

τοιχοποιῶ (*—έω*)· κατασκευάζω τοῖχον, κτίζω, τοιχοδομῶ.

τοιχορρήκτης (ὁ)· ὁ ρηγνύων, ὁ διαρρηγνύων τοίχους, ὀνομασία παλαιοῦ πυροβόλου.

τοιχορύκτης (ὁ), ἢ *τοιχωρύκτης*· (ἀρχ.) ὁ διορύσσων, ὁ διατρυπῶν τοὺς τοίχους.

— *(Ἀρχ.)* Ἐν ἀρχαίαις Ἀθήναις ἡ *τοιχορυχία* ἢ *τοιχορυχικὴ* ἦτο διάζουσα τέχνη τῶν κακοποιῶν, εἰς ἣν οὗτοι εὐδοκίμως ἐπεδίδοντο πρὸς κλοπήν, λόγῳ τῆς συνηθιζομένης ὁμοτοιχίας τῶν οἰκιῶν καὶ τῆς εὐκόλου διαρρήξεως τῶν πλινθοκτίστων ἢ ξυλίνων αὐτῶν τοιχωμάτων. Ἦτο εὐτελὴς ἀπασχόλησις καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς κλέπτας, σατιριζομένη παρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὑπήγετο εἰς τὰ κακουργήματα καὶ ὑπέκειτο εἰς τὴν δίκην δι' ἀπαγωγῆς. Π. Ν. Π.

τοῖχος (ὁ)· τὸ διὰ λίθων ἢ πλίνθων κττ. κατασκεύασμα, συνήθως μὲν ὡς φράγμα, ἀλλὰ καὶ ὡς στήριγμα, κοιν. *ντουβάρι*: «τοῖχος οἰκίας, — γεφύρας, —αὐλῆς, —φρέατος κττ.»· || τοίχωμα σκάφους: «δεξιὸς —, ἀριστερὸς τοῖχος».

— *(Οἰκοδ.)* Κατασκεύασμα χρησιμεῦον πρὸς περιορισμὸν τῶν χώρων κατὰ τὴν κατακόρυφον ἔννοιαν ἢ πρὸς ὑποστήριξιν ἢ ἀντιστήριξιν φορτίων ἢ καὶ δι' ἀμφότερα, καὶ ἔχον συνήθως πάχος μικρὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μῆκος ἢ τὸ ὕψος αὐτοῦ. Πολλάκις, λόγῳ τοῦ ὅτι συνήθως οἱ τοῖχοι ἀποτελοῦνται ἐκ τοιχοποιίας, χρησιμοποιεῖται καὶ δι' αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ ὅρου *τοῖχος* ὁ ὅρος *τοιχοποιία* (βλ. λ.), ἂν καὶ οὗτος εἶναι γενικώτερος.

Διάκρισις τῶν τοίχων: 1) ***Ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τῆς κατασκευῆς των.*** Ὅπως καὶ αἱ τοιχοποιίαι, οὕτω καὶ οἱ τοῖχοι δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀναλόγως τῶν ὑλικῶν, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν. Οἱ χαρακτηρισμοί, οἵτινες δίδονται εἰς τοὺς τοίχους ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς τῶν τοιχοποιιῶν. Οὕτως ἔχομεν κατ' ἀρχὴν τὴν διάκρισιν τῶν τοίχων εἰς τοιούτους διὰ λίθων μόνον, εἰς τοίχους διὰ κονιάματος μόνον καὶ εἰς τοίχους διὰ λίθων μετὰ κονιάματος. Οἱ πρῶτοι καλοῦνται *ξηρότοιχοι*, οἱ δεύτεροι *χυτοὶ τοῖχοι* καὶ οἱ τελευταῖοι, ἁπλῶς *τοῖχοι* συνήθως. Ἕκαστον τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τοίχων δύναται νὰ διακριθῇ ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν καὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τῶν τοιχοποιιῶν. Οὕτως ἔχομεν τοὺς τοίχους διὰ λαξευτῶν ἢ ἡμιλαξεύτων λίθων, τοὺς δι' ἀργολίθων τοίχους, τοὺς πλινθοτοίχους, τοὺς τοίχους δι' ἀργίλλου κλπ. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω κατασκευαζομένων τοίχων (βλ. καὶ λ. *τοιχοποιία*), κατασκευάζονται καὶ τοῖχοι ξύλινοι ἢ μὲ ξύλινον σκελετόν, τοῖχοι σιδηροῖ ἢ μὲ σιδηροῦν σκελετὸν καὶ ἐπίσης ἐκ πολλῶν ἄλλων ὑλικῶν, ὅπως αἱ γυψοσανίδες καὶ ἄλλα, φερόμενα ὑπὸ διάφορα ὀνόματα εἰς τὸ ἐμπόριον.

Τοῖχοι ξύλινοι. Διακρίνονται εἰς τοὺς ἀποτελουμένους ἐκ ξύλου μόνον καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας τὸν σκελετὸν μόνον αὐτῶν ξύλινον. Ἁπλούστεροι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς κατασκευῆς των εἶναι οἱ τοῖχοι χωρὶς σκελετόν, οἱ ὁποῖοι κατασκευάζονται ἀπὸ κορμοὺς δένδρων τιθεμένους ἐπ' ἀλλήλων καὶ μὲ ἐναλλασσομένας τὰς θέσεις τῶν κορυφῶν των. Οἱ χρησιμοποιούμενοι κορμοὶ εἴτε τοποθετοῦνται ὡς ἔχουσιν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξεργασίας, εἴτε, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, ἀπεργάζονται, μορφουμένης μιᾶς λ. χ. πλευρᾶς καμπύλης ἢ δύο ἐπιπέδων κ.λ.π., χάριν τῆς καλυτέρας προσαρμογῆς τῶν κορμῶν ἐπ' ἀλλήλων. Ἂν οἱ κορμοὶ εἶναι πολὺ χονδροί, τότε δύνανται νὰ κοπῶσιν εἰς τὸ μέσον, πρὸς κατασκευὴν λεπτοτέρων τοίχων. Ἐνίοτε χρησιμοποιοῦν καὶ ὠρθογωνισμένους κορμούς. Ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν διαφόρων κορμῶν, δημιουργοῦνται ἁρμοὶ μικροὶ ἢ μεγάλοι, παρουσιάζοντες ἢ ὄχι κενά. Τὰ κενὰ τῶν ἁρμῶν πληροῦνται δι' ἀργίλλου ἢ καὶ καλαφατίσματος καλύτερον. Οἱ ὡς ἄνω κατασκευαζόμενοι τοῖχοι παρουσιάζουσι μεγάλην σπατάλην ὑλικοῦ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατασκευάζονται παρὰ μόνον πλησίον τῶν τόπων ὑλοτομίας. Συνηθέστερον ἐφαρμόζονται οἱ τοῖχοι μὲ ξύλινον σκελετόν, εἰς τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σκελετοῦ μόνον χονδρὰ ξύλα, ὠρθοτομημένα συνήθως. Τὰ μεταξὺ τῶν στοιχείων τοῦ σκελετοῦ κενὰ διαστήματα πληροῦνται διὰ ξυλίνων σανίδων ἢ διὰ πλίνθων καὶ κατὰ ποικίλους ἄλλους τρόπους.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου κατασκευῆς τοῦ ξυλίνου τοίχου, δὲν ἐπιτρέπεται οὗτος νὰ στηρίζεται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ πάντοτε τῇ μεσολαβήσει συνήθως λιθοδμήτου τοίχου ἢ τοίχου ἐξ ὀπτοπλίνθων. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης βάσεως τοποθετεῖται ἓν ὁριζόντιον ξύλον, τὸ ὁποῖον καλεῖται πέλμα. Διὰ τὸ πέλμα προτιμᾶται ἡ δρῦς καὶ τὰ ἐκ ρητινοφόρων δένδρων ξύλα καὶ εἶναι καλὸν νὰ

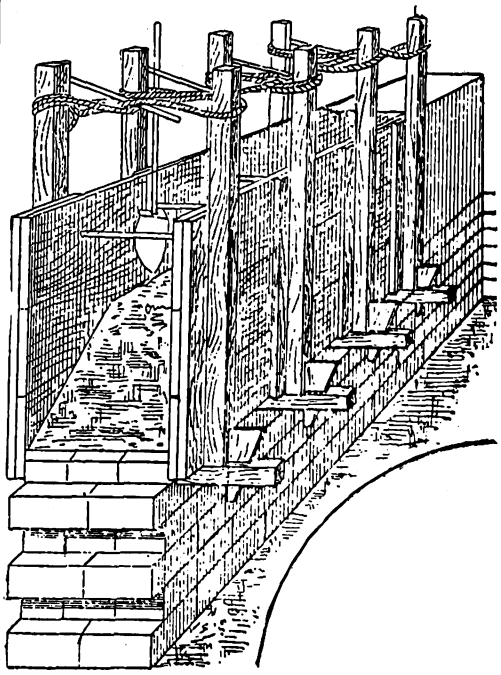

Χυτὴ τοιχοποιία δι' ἀργίλλου.

παρεμβάλλεται μεταξὺ πέλματος καὶ βάσεως ἓν στρῶμα ἀπομονωτικὸν τῆς ὑγρασίας, ὅπως φύλλον μολύβδου, ἄσφαλτος ἢ ἀσφαλτοχάρτης. Ἐπὶ τοῦ πέλματος στηρίζονται τὰ κατακόρυφα καὶ κεκλιμένα ξύλα τοῦ σκελετοῦ, ἅτινα συνδέονται μεταξύ των δι' ἄλλων ὁριζοντίων ξύλων, καὶ εἰς τὴν κορυφὴν δι' ἄλλου ἐπιμήκους ξύλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ ἑδραιωθῶσιν αἱ δοκοὶ τοῦ πατώματος ἢ τὰ πέλματα τῆς στέγης, ἂν πρόκειται, ὡς συνήθως, περὶ τοίχου οἰκίας.

Πολλάκις, εἰς τὰς οἰκίας συνήθως, παρίσταται ἀνάγκη τῆς κατασκευῆς τοίχου εἰς ἕνα ὄροφον, χωρὶς ὁ τοῖχος οὗτος νὰ συνεχίζεται καὶ εἰς τὸν ὑποκείμενον ὄροφον. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας κατασκευάζονται τοῖχοι μὲ σκελετόν, καὶ ἐπειδὴ συνήθως τὸ πέλμα, στηριζόμενον εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ, δὲν ἐπαρκεῖ διὰ νὰ βαστάσῃ τὸ βάρος τοῦ τοίχου, ὁ σκελετὸς κατασκευάζεται κατὰ τρόπον, ὥστε ν' ἀποτελῇ δικτύωμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀναρτᾶται ὁ τοῖχος. Λαμβάνομεν οὕτω τοὺς καλουμένους *κρεμαστοὺς τοίχους*. Ὁ τρόπος τῆς

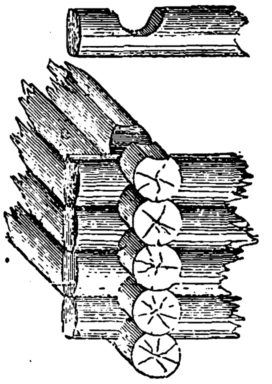

Τοῖχος ἐκ κορμῶν δένδρων.

δικτυώσεως τοῦ σκελετοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν ὁ τοῖχος ἔχῃ ἢ δὲν ἔχῃ ἄνοιγμα (θύρας λ. χ.) καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ ἀνοίγματος. Ὅταν ὁ κρεμαστὸς τοῖχος συνεχίζεται καὶ εἰς τὸν ὑπερκείμενον ὄροφον, δὲν γίνονται δύο ἀναρτήσεις, χωριστὰ δι' ἕκαστον τοῖχον, ἀλλὰ μία κοινὴ δι' ἀμφοτέρους. Εἰς τοὺς κρεμαστοὺς τοίχους χρησιμοποιοῦνται πολλάκις

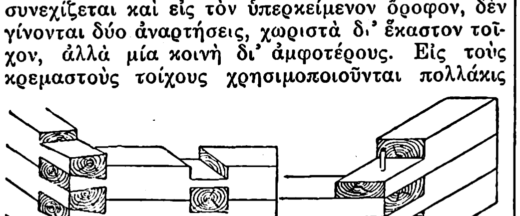

Τοῖχος ἐκ ξυλίνων δοκῶν.

εἰς τὰς θέσεις τῶν ἑλκυομένων ξύλων καὶ σιδηροῖ ἑλκυστῆρες, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι δύσκολοι αἱ συνδέσεις τῶν ἐφελκυομένων ξύλων.

Ὅταν ἡ ἀπόστασις τῶν τοίχων, ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ πέλμα τῶν κρεμαστῶν τοίχων, εἶναι πολὺ μεγάλη, χρησιμοποιοῦνται δύο ξύλα συνδεόμενα καταλλήλως. Πολλάκις, ἐὰν τὸ ἄνοιγμα τῆς δοκοῦ τοῦ πέλματος εἶναι πολὺ μέγα καὶ δὲν ἀντέχῃ εἰς τὰ ὑπερκείμενα αὐτοῦ βάρη, γίνεται ἀντιστήριξις αὐτῆς εἰς ἕν, δύο ἢ καὶ τρία ἐνδιάμεσα σημεῖα. Ἡ τελευταία αὕτη κατασκευὴ δὲν χρησιμοποιεῖται συνήθως διὰ τοίχους κατοικιῶν, δι' αἰσθητικοὺς λόγους.

Μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σκελετοῦ τοῦ τοίχου θὰ γίνῃ εἴτε ἐπένδυσις τούτου εἴτε πλήρωσις τῶν μεταξὺ τῶν στοιχείων αὐτοῦ κενῶν χώρων. Ἡ ἐπένδυσις τοῦ σκελετοῦ γίνεται εἴτε διὰ ξυλίνων σανίδων, εἴτε διὰ πλακῶν ἐκ φυσικῶν ἢ τεχνητῶν λίθων, εἴτε καὶ διὰ μεταλλικῶν ἐλασμάτων, εἰς τὰς ὄψεις τὰς ἐκτεθειμένας εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις. Καταβάλλεται προσοχὴ εἰς τὴν διάταξιν τῶν διὰ τὴν ἐπένδυσιν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν, πρὸς ἀποφυγὴν διεισδύσεως τῶν ὑδάτων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τοίχων καὶ τῶν οἰκοδομῶν. Αἱ ἐσωτερικαὶ παρειαὶ ἐπενδύονται μὲ ἐπίπεδον σανίδωμα, τὸ ὁποῖον ἐπικαλύπτεται διὰ χάρτου ἢ κονιάματος ἢ γυψίνων πλακῶν, ἢ καὶ ἁπλῶς ἐλαιοχρωματίζεται. Πολλάκις γίνεται ἐπένδυσις τοῦ σκελετοῦ δι' ὀροφοπήχεων (ἢ καὶ καλάμων ἐνίοτε), ἐπικαλυπτομένων κατόπιν διὰ κονιάματος, ὁπότε ἔχομεν τοὺς κοινῶς καλουμένους *μπαγδατοτοίχους*. Ἐὰν θέλωμεν νὰ αὐξήσωμεν τὴν μονωτικότητα τῶν τοίχων, πληροῦμεν τοὺς μεταξὺ τῶν δύο ὄψεων αὐτῶν κενοὺς χώρους διὰ πριονιδίων ἢ ροκανιδίων, ἢ μὲ ξηρὰ φύκη, ἢ μὲ ἄμμον, ἄργιλλον, τέφραν, σκωρίας κλπ. μονωτικὰ ὑλικά. Ἡ πλήρωσις τῶν μεταξὺ τῶν κυρίων ξύλων τοῦ σκελετοῦ κενῶν χώρων γίνεται εἴτε διὰ χονδροσανίδων, πάχους 5 ἕως 7 ἑκ. συνήθως, τοποθετουμένων ὁριζοντίως, κατακορύφως ἢ κεκλιμένως, εἴτε διὰ πλινθοδομῆς ἢ καὶ χυτῆς τοιχοποιίας. Λόγῳ τῆς ἐλαφρότητος τῶν ξυλίνων τοίχων, οὗτοι χρησιμοποιοῦνται πολὺ συχνά, ἀποτελοῦσι δὲ τὴν συνηθεστέραν περίπτωσιν τοίχων εἴς τινας χώρας. Τὸ μόνον μειονέκτημά των εἶναι τὸ εὔφλεκτον αὐτῶν, διὸ καὶ πρέπει νὰ ἐξασφαλίζωνται ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς πυρκαϊᾶς.

Σιδηροῖ τοῖχοι. Ἡ κατασκευὴ τῶν σιδηρῶν τοίχων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν τοίχων μὲ ξύλινον σκελετόν. Κατασκευάζεται δηλαδὴ καὶ δι' αὐτοὺς ἕνας σκελετός, ἐκ σιδηροδοκῶν ὅμως, καὶ τὰ μεταξὺ τῶν σιδηροδοκῶν κενὰ πληροῦνται διὰ τοιχοποιίας ἢ γίνεται ἐπένδυσις τοῦ σκελετοῦ διὰ μεταλλικῶν ἐλασμάτων. Τοιοῦτοι τοῖχοι χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν οὐρανοξυστῶν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, εἶναι ὅμως πολὺ συνήθεις καὶ ἀλλαχοῦ, κυρίως διὰ τοίχους ἐργοστασίων καὶ μεγάλων χώρων ἐν γένει, καλυπτομένων συνήθως διὰ σιδηρᾶς στέγης.

2) *Ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ των.* Οἱ τοῖχοι, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν, διακρίνονται εἰς τρεῖς κυρίως κατηγορίας:

α) *Τοῖχοι ἀντιστηρίξεως.* Οὗτοι τοποθετοῦνται μεταξὺ δύο ἐδαφικῶν ἐπιφανειῶν διαφόρου στάθμης καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ ὑποστηρίζωσι καὶ συγκρατῶσιν ἀπὸ τῆς καταπτώσεως τὰς ὑπερκειμένας τῆς κατωτέρας στάθμης γαίας. Κατασκευάζονται πολὺ συχνὰ ἐκ ξηρολιθοδομῆς, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἐκ λιθοδομῆς μετὰ κονιάματος ἢ καὶ ἐκ σκυροκονιάματος ὡπλισμένου ἢ ὄχι. Εἴς τινας περιπτώσεις *κρηπιδοτοίχων* κατασκευάζονται ἐκ μεγάλων τεχνητῶν ὀγκολίθων. Συνήθως αἱ παρειαὶ τῶν τοίχων ἀντιστηρίξεως εἶναι κεκλιμέναι καὶ τὸ πάχος αὐτῶν αὐξάνεται ἐκ τῆς στέψεώς των πρὸς τὴν βάσιν ἢ τὸ θεμέλιον αὐτῶν. Τοῖχοι ἀντιστηρίξεως εἶναι συνήθεις εἰς τὰς κατασκευὰς ὁδῶν συνήθων ἢ σιδηροδρομικῶν, ὅπου κατασκευάζονται συνήθως πρὸς συγκράτησιν τῶν ὑψηλῶν ἐπιχωμάτων, οὐχὶ σπανίως ὅμως καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν πρανῶν ἀσταθῶν ἐδαφῶν. Ἐπίσης εἰς τοὺς τοίχους ἀντιστηρίξεως ἀνήκουσιν οἱ *πτερυγότοιχοι* (βλ. λ.) καὶ οἱ *τοῖχοι ἀντεπιστροφῆς*, ὅπως καὶ οἱ ἀναφερθέντες *κρηπιδότοιχοι*, εἰς αὐτοὺς δὲ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι καὶ οἱ τοῖχοι τῶν δεξαμενῶν καὶ τῶν ὑδατοφραγμάτων, οἵτινες ἀντὶ γαιῶν συγκρατοῦσιν ὕδατα· περὶ αὐτῶν γίνεται λόγος εἰς τὰ σχετικὰ ἄρθρα.

Τὸ ὕψος τῶν τοίχων ἀντιστηρίξεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ὑποστηριχθησομένων γαιῶν, τὸ δὲ μῆκος αὐτῶν ἀπὸ τὴν μορφολογίαν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Συνήθως εἰς τοὺς τοίχους τῶν ὁδῶν τὸ ὕψος αὐτῶν εἶναι μεταβλητόν. Τὸ πάχος τῶν τοίχων τούτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὕψος αὐτῶν, τὸ εἶδος τῶν συγκρατουμένων γαιῶν, ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν ἢ ὄχι ὕδατος καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς τοιχοποιίας. Τὸ ὕψος ἐπιδρᾷ εἰς τὴν εὐστάθειαν τοῦ τοίχου, διότι διὰ τὸ αὐτὸ πάχος οἱ ὑψηλότεροι τοῖχοι ἀνατρέπονται εὐκολώτερον ὑπὸ τῆς ὠθήσεως τῶν γαιῶν. Τὸ εἶδος τῶν συγκρατουμένων γαιῶν, ἡ σύστασις αὐτῶν καὶ ἡ ὕπαρξις ὕδατος ἐνδιαφέρουσι σπουδαίως, διότι ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτᾶται τὸ μέγεθος τῆς ὠθήσεως, ἥτις ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος δέον νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀνθέξῃ εἰς ταύτην. Τὸ τελευταῖον θὰ συμβῇ μόνον ἂν καθορισθῇ τὸ πάχος τοῦ τοίχου, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀντοχὴν τῆς χρησιμοποιουμένης τοιχοποιίας.

Τὸ πλέον ἐνδιαφέρον κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν τοίχων ἀντιστηρίξεως σημεῖον εἶναι ἡ εὕρεσις τῆς ὠθήσεως τῶν γαιῶν, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ ἐπακριβῶς, λόγῳ τῆς παρεμβολῆς πολλῶν ἀγνώστων παραγόντων. Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δημιουργουμένων ὠθήσεων γίνεται διὰ μεθόδων γνω-

Digitized by Google

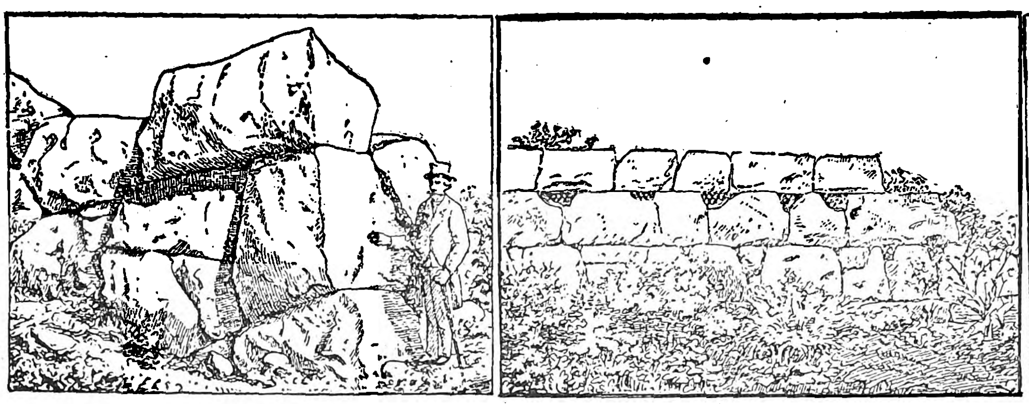

Παλαιαὶ τοιχοποιίαι.
[1=κυκλώπειος· 2=πελασγική· 3=κανονική.]

στῶν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα (μέθοδος Coulomb, Rebhann. Poncelet κλπ.).

β) *Τοῖχοι περιβόλων*, ἢ *περιβολότοιχοι*, ἢ *περιτοιχίσματα*, ἢ *διαχωριστικοὶ τοῖχοι* (κοιν. *μανδρότοιχοι* ἢ *μάνδρες*). Οὗτοι χρησιμεύουσι πρὸς περίφραξιν καὶ ἀπομόνωσιν χώρων μὴ ἐστεγασμένων, ὅπως λ. χ. κήπων, οἰκοπέδων καὶ ἰδιοκτησιῶν ἐν γένει. Κατασκευάζονται συνήθως ἐκ λιθοδομῆς ἢ πλινθοδομῆς, οὐχὶ ὅμως σπανίως καὶ ἐκ σκυροδέματος, ὡπλισμένου ἢ μή, ἢ καὶ ἀργίλλου εἰς τὰ χωρία καὶ τοὺς ἀγρούς. Τὸ πάχος τῶν διαχωριστικῶν τοίχων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὴν φύσιν τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν κυρίως. Οὕτω εἰς τὴν περίπτωσιν λιθοδομῆς δὲν δύναται νὰ εἶναι μικρότερον τῶν 45 ἑκ. συνήθως, ἐνῷ εἰς τὴν περίπτωσιν πλινθοδομῆς δύνανται ν' ἀποτελοῦνται καὶ ἀπὸ μίαν δρομικὴν πλίνθον ἀκόμη, ἐὰν κατ' ἀποστάσεις κατασκευάζωνται ἐνισχύσεις αὐτῶν διὰ παχυτέρας τοιχοποιίας. Ἐπίσης, εἰς τὴν περίπτωσιν χρησιμοποιήσεως ὡπλισμένου σκυροδέματος τὰ πάχη αὐτῶν δύνανται νὰ φθάσωσιν εἰς πολὺ μικρὰ ὅρια. Αἱ στέψεις τῶν τοίχων τῶν περιβόλων μορφοῦνται κεκλιμέναι, ἵνα μὴ τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς ἐμποτίζωσιν αὐτούς.

Τὰ περιφράγματα τῶν ἐντὸς τῶν σχεδίων πόλεων οἰκοπέδων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχωσιν ὕψος μεγαλύτερον τῶν 2.50 μ. καὶ πρέπει νὰ κατασκευάζωνται συμπαγῆ, ἐκτὸς ἂν οἱ ὅμοροι ἰδιοκτῆται συμφωνήσωσιν ἄλλως. Οἱ εἰς ἕκαστον κράτος ἰσχύοντες οἰκοδομικοὶ κανονισμοὶ καθορίζουσι λεπτομερῶς τὰ τῆς κατασκευῆς τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἰδιοκτησιῶν διαχωριστικῶν τοίχων.

γ) *Τοῖχοι οἰκοδομῶν*. Οὗτοι, κατασκευαζόμενοι εἰς τὰς οἰκοδομὰς πρὸς διαχωρισμὸν τῶν διαφόρων διαμερισμάτων αὐτῶν καὶ μεταβίβασιν τῶν φορτίων τῆς στέγης, τῶν πατωμάτων, θόλων κλπ. εἰς τὸ ἔδαφος, δύνανται νὰ διακριθῶσι κατὰ ποικίλους τρόπους. Οὕτω, πλὴν τῆς διακρίσεως αὐτῶν ἐκ τοῦ τρόπου καὶ τῶν ὑλικῶν τῆς κατασκευῆς των, ἀναλόγως τοῦ ἂν φέρωσιν ἢ ὄχι καὶ ἄλλα φορτία ἐκτὸς τοῦ ἰδίου βάρους των, διακρίνονται εἰς *φέροντας τοίχους* καὶ εἰς *ἁπλοῦς διαχωριστικοὺς* ἢ *διαχωρίσματα*. Ἀναλόγως τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν ὁριζοντιογραφίᾳ, χωρίζονται εἰς τοὺς *ἐξωτερικοὺς τοίχους*, εἰς τοὺς *ἐσωτερικοὺς* τοιούτους καὶ εἰς τοὺς *μεσοτοίχους*. Ἀναλόγως τῆς καθ' ὕψος θέσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς *τοίχους θεμελίων*, *ὑπογείων*, *ἰσογείων*, *ὀρόφων*. Ἐπίσης διακρίνονται εἰς *τοίχους βάσεως*, εἰς *στηθαῖα*, εἰς *ἀετώματα* κ.λ.π. (βλ. λ.).

Οἱ *φέροντες τοῖχοι* τῶν οἰκοδομῶν, καθὼς καὶ οἱ περιβάλλοντες ταύτας, πρέπει νὰ κτίζωνται ταυτοχρόνως καὶ νὰ ὑψοῦνται ὁμοιομόρφως κατὰ ὁριζοντίας στρώσεις, καλῶς συνδεόμενοι πρὸς ἀλλήλους. Ἐπίσης ἅπαντες οἱ τοῖχοι τῶν οἰκοδομῶν πρέπει νὰ κατασκευάζωνται δι' ἀφλέκτων ὑλικῶν. Ἐξαίρεσις ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιτρέπεται μόνον εἰς ὡρισμένας ὀλίγας περιπτώσεις, ὅπως λ. χ. δι' ἐσωτερικὰ ἐλαφρὰ διαχωρίσματα μικρῶν οἰκοδομῶν, εἰς μικρὰ πρόχειρα παραπήγματα, εἰς μικρὰς καὶ πανταχόθεν ἐλευθέρας ξυλίνας οἰκίας κ. λ π.

Οἱ τοῖχοι τῶν θεμελίων δέον νὰ κτίζωνται διὰ ὑδραυλικοῦ κονιάματος καὶ νὰ φθάνωσι μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους. Ἂν τοῦτο καθίσταται ἀδύνατον, χρησιμοποιοῦνται διάφοροι τρόποι πρὸς θεμελίωσιν τῶν τοίχων (ξύλινοι ἐσχάραι, ἀνεστραμμένοι θόλοι, πασσαλώσεις κλπ. περὶ ὧν βλ. λ. *θεμελίωσις*). Οἱ τοῖχοι τῶν ὑπογείων μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἐπὶ 60 ἑκ. τοὐλάχιστον ὑπὲρ αὐτήν, πρέπει νὰ κτίζωνται ἐπίσης διὰ ὑδραυλικοῦ κονιάματος καὶ νὰ ἐπιστρώνωνται, τοὐλάχιστον ἐσωτερικῶς, δι' ἐπιχρίσματος ἀδιαπεράτου ὑπὸ τῆς ὑγρασίας.

Οἱ *μεσότοιχοι*, οἱ μεταξὺ δύο γειτονικῶν οἰκοδομῶν κοινοὶ τοῖχοι δηλαδή, πρέπει νὰ κατασκευάζωνται συμπαγεῖς καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ σῶμα, καὶ δὲν ἐπιτρέπονται ἐπ' αὐτῶν ἀνοίγματα ἑρμαρίων (ντουλάπια) κλπ., οὔτε καπνοδόχοι ἐντὸς αὐτῶν. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν ἰσχυόντων οἰκοδομικῶν κανονισμῶν ἡ στήριξις στεγῶν ἢ πατωμάτων ἐπ' αὐτῶν, πλὴν ὡρισμένων περιπτώσεων ἀντισεισμικῶν κατασκευῶν. Οἱ μεσότοιχοι δέον νὰ ὑπερέχωσι τῆς συναντήσεώς των μετὰ τῆς ἐπικαλύψεως τῆς ὑψηλοτέρας τῶν στεγῶν τῶν γειτνιαζουσῶν οἰκοδομῶν κατὰ 70 ἑκ. τοὐλάχιστον.

Τὸ πάχος τῶν τοίχων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὴν φύσιν τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν, ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς των, ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐνδιαμέσων στηριγμάτων ἐξ ἐγκαρσίων τοίχων, ἐὰν ὑπάρχουν τοιοῦτοι, καὶ ἀπὸ τὰ φορ-

Ψευδομωσαϊκὴ τοιχοποιία.

τία, τὰ ὁποῖα θὰ βαστάσουν καὶ μεταφέρωσι. Διὰ τοίχους μὴ φέροντας φορτία πατωμάτων, τὰ πάχη αὐτῶν ὑπολογίζονται βάσει ἐμπειρικῶν τύπων. ὅπως οἱ τοῦ Rondelet. Ὁ παρ' ἡμῖν ἰσχύων οἰκοδομικὸς κανονισμὸς ὁρίζει ὡς συνήθη πάχη τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν φερόντων τοίχων τὰ κάτωθι:

Τοίχων θεμελίων ἐξ ἀργολιθοδομῆς:	.... 0,75 μ.	ἐξ ὀπτοπλινθοδομῆς:	.... 3 πλίνθων
» ὑπογείου » »	.... 0,70 μ.	» »	.... 2 ½ »
» ἰσογείου » »	.... 0,60 μ.	» »	.... 2 »
» ὀρόφων » »	.... 0,50 μ.	» »	.... 1 ½ »

Τὸ πάχος τῶν 2 πλίνθων ὁρίζεται καὶ διὰ τοὺς ἐξ ὀπτοπλίνθων τοίχους τοῦ α' ὀρόφου. Τὰ πάχη ταῦτα δύνανται νὰ μειοῦνται, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει ἡ στατικὴ καὶ ὁ τρόπος κατασκευῆς. Πάντως δὲν ἐπιτρέπεται χρησιμοποίησις τοιχοποιίας δι' ἀργολίθων πάχους μικροτέρου τῶν 50 ἑκατοστῶν. Αἱ μεταβολαὶ τοῦ πάχους τῶν τοίχων γίνονται εἰς τὰς θέσεις τῶν πατωμάτων, ὅπου δημιουργεῖται ἐσωτερικῶς ἓν εἶδος βαθμῖδος (κοιν. πατοῦρα).

Πολλάκις, εἰς τοίχους μεγάλου μήκους καὶ τοιούτους ὑποφέροντας πλαγίας ὠθήσεις, κατασκευάζουσι κατ' ἀποστάσεις ἐνισχύσεις ἢ ἀντηρίδας, πρὸς ἐπαύξησιν τῆς εὐσταθείας καὶ ἀντοχῆς αὐτῶν, χωρὶς σπατάλην ὑλικοῦ, ὅπως θὰ ἐγίνετο ἐὰν ἀντὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἀντηρίδων ηὐξάνετο τὸ πά-

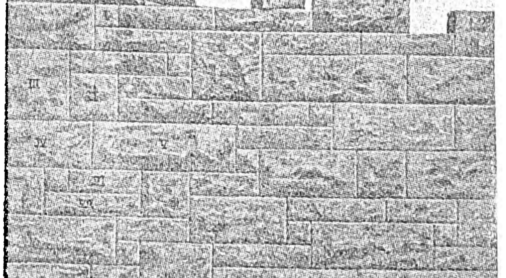

Τοιχοποιία διὰ λαξευτῶν λίθων, μὴ κανονικῶν.

χος τοῦ τοίχου. Ἐπίσης, εἴς τινας περιπτώσεις, ὅπως διὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ τετραγώνου εἰς τὸ ὀκτάγωνον ἢ τὸν κύκλον πρὸς τὰ ἄνω ἢ τὰ κάτω, κατὰ τὴν ἐπικάλυψιν χώρου τινὸς διὰ τρούλλου, γίνεται ἐξασθένησις τῶν τοίχων, μείωσις δηλαδὴ τοῦ πάχους αὐτῶν εἰς ὡρισμένα σημεῖά των. Ἐπίσης, πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἀντοχῆς καὶ εὐσταθείας τῶν τοίχων γίνεται ἀγκύρωσις αὐτῶν ἀπὸ τῶν πατωμάτων καὶ ἐπίσης σύνδεσις τῶν παραλλήλων τοίχων δι' ἑλκυστήρων. Πλὴν τούτων κατασκευάζονται καὶ ἐνισχυτικαὶ ζῶναι εἴτε διὰ σιδηροδοκῶν εἴτε ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος (σαινάζ).

Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν κτηρίων, οἱ ἐρχόμενοι δηλαδὴ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὴν ἀτμοσφαῖραν, δέον νὰ προφυλάττωσι τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκοδομῶν ἀπὸ τῆς ὑγρασίας, τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους. Ἐπειδὴ δὲν συμφέρει νὰ γίνεται αὔξησις τοῦ πάχους τῶν τοίχων πρὸς αὔξησιν τῆς μονωτικότητος αὐτῶν, χρησιμοποιοῦνται διάφοροι ἄλλαι μέθοδοι. Μία τούτων εἶναι ἡ ἐπένδυσις τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων διὰ δυσθερμαγωγῶν ὑλικῶν, ὅπως εἶναι λ.χ. ὁ φελλός, τοῦ ὁποίου ὁ συντελεστὴς ἀγωγιμότητος εἰς τὴν θερμοκρασίαν ἰσοῦται πρὸς 0,06, ἔναντι τοῦ ἀντιστοίχου συντελεστοῦ τῆς λιθοδομῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι δεκαπλάσιος, ἤτοι 0,60. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου παρατηροῦμεν ὅτι στρῶμα φελλοῦ πάχους 5 ἑκ. ἔχει τὴν αὐτὴν μονωτικότητα, ἣν παρουσιάζει καὶ τοῖχος ἐκ λιθοδομῆς πάχους 50 ἑκ.

Ἐπειδὴ πολλάκις ἡ ἐπένδυσις τῶν τοίχων διὰ μονωτικῶν ὑλικῶν εἶναι πολὺ δαπανηρά, κατασκευάζουσι τοὺς τοίχους κενοὺς ἐσωτερικῶς, ὁπότε τὸ παρεμβαλλόμενον μεταξὺ τῶν δύο παρειῶν τοῦ τοίχου στρῶμα ἀέρος χρησιμεύει διὰ τὴν ἀπομόνωσιν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δέον νὰ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἐντὸς τῶν τοίχων κενῶν χώρων, διὰ νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐντὸς αὐτῶν δημιουργία ρευμάτων καὶ ἡ κυκλικὴ κίνησις τοῦ περιεχομένου ἀέρος, διότι ἄλλως οὐδεμίαν ἀπομόνωσιν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν. Πρὸς ἀκινητοποίησιν τοῦ ἀέρος πληροῦσι συνήθως τοὺς κενοὺς χώρους διὰ σκωρίας, πριονιδίων, ροκανιδίων καὶ ἀναλόγων ὑλικῶν, ὁπότε ἐπιτυγχάνομεν ἄριστα ἀποτελέσματα. Ἐπίσης ἐπιτυγχάνονται καλὰ ἀποτελέσματα, ἂν ὁ ἐντὸς τῶν κενῶν χώρων ἀὴρ ἀνανεοῦται συνεχῶς, διὰ τῆς δημιουργίας ρεύματος ἐντὸς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὑπογείου τῶν οἰκοδομῶν πρὸς τὸν ὑπὸ τὴν στέγην χῶρον ἢ καὶ ἀντιστρόφως, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους. Τὸ ρεῦμα τοῦτο δημιουργεῖται αὐτομάτως, ἐὰν συγκοινωνήσουν οἱ κενοὶ χῶροι μετὰ τοῦ ὑπὸ τὴν στέγην χώρου καὶ μὲ τὸν τοῦ ὑπογείου. Ἡ κατασκευὴ τῶν *τοίχων μετὰ κενῶν* γίνεται συνήθως διὰ πλίνθων συνήθων ἢ καὶ εἰδικῆς μορφῆς. Πάντως καταβάλλεται μέριμνα κατὰ τὴν κατασκευήν των, ὅπως οἱ δημιουργούμενοι χῶροι ἀπομονοῦνται ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ὑγρασίας.

Τῆς κατασκευῆς τῶν τοίχων δέον νὰ προηγηθῇ ἡ χάραξις τῆς θέσεως τοποθετήσεως αὐτῶν καὶ ἡ διάνοιξις τῶν τάφρων θεμελιώσεως αὐτῶν, διὰ τὰς συνήθεις περιπτώσεις. Εἶτα ἐπακολουθεῖ ἡ θεμελίωσις τοῦ τοίχου καὶ ἡ ἀνύψωσις αὐτοῦ, ἥτις ἀπὸ ὡρισμένης στάθμης καὶ ἄνω ἀπαιτεῖ τὴν χρησιμοποίησιν ἰκριωμάτων (σκαλωσιῶν). Κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τοίχων θεμελίων, ἐντὸς ἐδάφους περιέχοντος ὕδωρ, λαμβάνεται μέριμνα ἀπομακρύνσεως αὐτῶν διὰ διαφόρων τρόπων. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρέπει νὰ ἐξασφαλίζεται καὶ μετὰ τὴν κατασκευήν του ὁ τοῖχος ἀπὸ τῆς ὑγρασίας. Τὸ τοιοῦτον θὰ ἐπιτευχθῇ εἴτε διὰ κατασκευῆς ὑδρομαστευτικῆς τάφρου περιφερικῶς τοῦ κτηρίου, συλλεγούσης καὶ ἀπαγούσης τὰ ὕδατα, εἴτε δι' ἐπιχρίσεως τοῦ τοίχου διὰ στρώματος μονωτικοῦ τῆς ὑγρασίας (ἀσφαλτικοῦ κλπ.) Πάντως, πρὸς ἀποφυγὴν ἀνόδου τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους εἰς ὑψηλότερα σημεῖα, καλὸν εἶναι νὰ δημιουργῆται καὶ ἀπομονωτικὸς ὁριζόντιος ἁρμός.

Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ κτηρίου, οἵτινες καὶ δέχονται τὰ ὑέτια ὕδατα ἐπ' αὐτῶν, δέον νὰ προασπίζωνται ἀπὸ τῆς διεισδύσεως τῶν τελευταίων τούτων ἐντὸς τοῦ σώματος αὐτῶν. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς κατασκευῆς κορωνίδων καὶ ζωνῶν, αἵτινες ἀπομακρύνουσι μέγα

Digitized by Google

μέρος τῶν ὑδάτων ἀπὸ τῆς παρειᾶς τοῦ τοίχου καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ἀδιαπεράτου ἀποφράξεως τῶν ἁρμῶν, ὅταν ἰδίως οὗτοι εἶναι μεγάλοι. Ἵνα οἱ ἁρμοὶ τῆς ὄψεως τῶν τοίχων καταστῶσιν ἀδιαπέρατοι καὶ ἰσχυροὶ κατὰ τὸ δυνατόν, γίνεται *ἁρμολόγημα* αὐτῶν δι' ἀποξέσεως καὶ ἀφαιρέσεως τοῦ συνήθους κονιάματος εἰς βάθος ὀλίγων ἑκατοστομέτρων καὶ πληρώσεως κατόπιν τῶν κενῶν ἁρμῶν διὰ ἰσχυροῦ σιμεντοκονιάματος. Τοιοῦτον ἁρμολόγημα καθιστᾷ περιττὸν ἄλλο μέτρον προφυλάξεως τοῦ τοίχου· ἐπειδὴ ὅμως μία τοιαύτη ἐργασία εἶναι πολὺ δαπανηρά, δὲν χρησιμοποιεῖται συνήθως· ἀντ' αὐτῆς ὅμως γίνεται γενικὴ ἐπίχρισις τοῦ τοίχου διὰ κονιάματος τοποθετουμένων εἰς τρεῖς στρώσεις συνήθως, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη πετακτὴ καὶ αἱ ἄλλαι δύο τριπταὶ καὶ πατηταί. Τὸ ἐπίχρισμα τοῦτο ἀναγκάζει τὰ ὕδατα νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἁρμούς, ἀλλὰ νὰ κατέρχωνται πρὸς τὴν βάσιν τοῦ κτηρίου, λείχοντα τὰς παρειὰς τῶν τοίχων. Τοιαύτη ἐπίχρισις τῶν τοίχων γίνεται καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὄψεις αὐτῶν, πρὸς ἐξομάλυνσίν των, δι' αἰσθητικοὺς κυρίως λόγους. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς περίπτωσιν τοίχων διὰ λαξευτῶν ἢ καὶ ἡμιλαξεύτων λίθων ἀκόμη δὲν γίνεται ἐπίχρισις αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἁρμολόγημα, ἐὰν χρειάζεται. Ἐνίοτε, ἰδίως ὅταν γίνεται ἐπένδυσις τῶν τοίχων δι' ἀπομονωτικοῦ ὑλικοῦ καὶ δὲν κολλᾷ τὸ ἐπίχρισμα, ἁπλοῦται ἐπὶ τῆς παρειᾶς τοῦ τοίχου συρματόπλεγμα πρὸς συγκράτησιν τοῦ κονιάματος. Οἱ ἐπιχρισμένοι τοῖχοι συνήθως ὑδροχρωματίζονται, διὰ νὰ ἀποκτήσουν ὁμοιοχρωμίαν καὶ αἰσθητικῶς ἀνεκτὴν ὄψιν. Ἀντὶ ὑδροχρωματισμοῦ εἶναι προτιμότερος ὁ ἐλαιοχρωματισμός, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει ὡραιοτέραν ὄψιν, προασπίζει ἀποτελεσματικῶς τὸν τοῖχον καὶ ἀκόμη παρουσιάζει μεγάλην διάρκειαν· λόγῳ ὅμως τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τοῦτον δαπάνης δὲν χρησιμοποιεῖται παρὰ εἰς ὡρισμένας μόνον περιπτώσεις.

Εἰς τὰς πολυτελεστέρας οἰκοδομὰς ἀντικαθίσταται τὸ ἐκ κοινῆς ἀμμοκονίας ἐπίχρισμα διὰ τοιούτου ἐκ μαρμαροκονίας, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ στόκων ἐξ ἀσβέστου καὶ γύψου, οἱ ὁποῖοι στιλβούμενοι παρουσιάζουσι τὴν θέαν μαρμάρου. Εἰς ἔτι πολυτελεστέρας οἰκοδομὰς γίνεται διακόσμησις τῶν τοίχων δι' ἐπενδύσεως αὐτῶν μὲ λαξευτοὺς ἢ ἡμιλαξεύτους λίθους ἐξωτερικῶς, διὰ μαρμαρίνων πλακῶν (ὀρθομαρμάρωσις) ἢ καὶ τεχνητῶν τοιούτων, διὰ πολυτελῶν ξύλων, δι' ὑφασμάτων κλπ. Οἰκονομικωτέρα διακόσμησις αὐτῶν γίνεται διὰ τῆς ἐπενδύσεως αὐτῶν διὰ χάρτου (τοιχοχάρτου) φέροντος διάφορα σχέδια (ταπετσαρία) ἢ διὰ τῆς ἐκτελέσεως μὲ ὑδρόχρωμα ἢ ἐλαιόχρωμα διαφόρων παραστάσεων ἀνθέων ἢ γεωμετρικῶν σχημάτων ἢ ζῴων κλπ. ἐπ' αὐτῶν.

Ἡ διακόσμησις τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τῶν οἰκοδομῶν ἐπιτυγχάνεται καὶ διά τινων τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων τρόπων καὶ ἀκόμη διὰ τῆς κατασκευῆς ἀρχιτεκτονικῶν προεξοχῶν κατακορύφων (παραστάδων) ἢ ὁριζοντίων (κορωνίδων καὶ ζωνῶν) διὰ τῆς κατασκευῆς περιθωρίων διακοσμητικῶν εἰς τὰ παράθυρα καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μέσων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βιβλιογραφίαν βλ. εἰς λ. *οἰκοδομικὴ* καὶ *τοιχοποιία*.—Ἐπίσης *Th. Böhm*. Handbuch der Holzkonstruktiönen.—*O. Leixner*, «Der Holzbau» (1907).

Α. Α. Κ.

— *[Ναυτ.] Τοῖχος* (κοιν. *μποῦρδος* ἢ *μουράγιο*) καλεῖται τὸ ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα μέρος τῆς πλευρᾶς· ὅταν ὅμως εἶναι ἐκ πολὺ ἐλαφρᾶς ξυλείας κατεσκευασμένον, ὀνομάζεται *δρύφακτον*. Παρά τινων θεωρεῖται *τοῖχος* καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους.

Σ. Ε. Λ.

Τοῖχος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κασταμονίτσας τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 48. Σῴζονται ἐνταῦθα ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ὑδραγωγείου, διὰ τοῦ ὁποίου διωχετεύετο τὸ ὕδωρ εἰς τὴν Λύκτον· ἐκ τούτου πιθανῶς προῆλθε τὸ ὄνομα. Ε. Γ.

τοιχόστρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐπίστρωσις τοῦ τοίχου δι' ὑφάσματος, δέρματος, χάρτου, ξύλου εἴτε πρὸς διακόσμησιν εἴτε πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς ὑγρασίας ἢ τοῦ ψύχους.

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. λ. *ταπετσαρία*.

τοιχόχαρτον (τό), ἢ *τοιχοστρώσεως χάρτης*· βλ. λ. *ταπετσαρίας* χάρτης.

τοίχωμα (τό)· τοῖχος, φράγμα· || ἡ ἐπιφάνεια φράγματος περιορίζοντος χῶρόν τινα, πλευρά: «ἐσωτερικὰ —, ἐξωτερικὰ τοιχώματα τοῦ πλοίου».

— *[Ἀνατομ.] Τοίχωμα* καλεῖται ἡ ἐσωτερικὴ παρειὰ ἢ ἐπιφάνεια τοῦ περιβάλλοντος κοιλότητά τινα τοῦ σώματος περικαλύμματος, ἢ τὸ σύνολον τοῦτο περικάλυμμα· *τοίχωμα θωρακικόν*, *κοιλιακὸν* κτλ.

Ι. Π.

τοιχωρυχία (ἡ)· διόρυξις τοίχου, ἡ διὰ τρυπήσεως τοῦ τοίχου εἴσοδος.

τοιχωρύχος (ὁ)· ὁ δι' ὀρύξεως, διὰ τρυπήσεως τοῦ τοίχου εἰσελθὼν εἰς οἰκοδόμημά τι.

τοιχωρυχῶ (*—έω*)· εἶμαι τοιχωρύχος, εἰσδύω που δι' ὀρύξεως, διὰ τρυπήσεως τοίχου.

τόκα (ἡ)· δημοτ., μεταλλικὴ πόρπη ὄπισθεν τῶν πανταλονίων καὶ τῶν γιλέκων· || συνεκδ., ὁ διὰ χειραψίας χαιρετισμός: «κάναμε τόκα», «τόκα τὰ χέρια»· || κροῦσις τῶν ποτηρίων κατὰ τὴν πόσιν οἴνου ἢ ἄλλου ποτοῦ: «τόκα τὰ ποτήρια».

— *['Εγκυκλ.]* Ἡ *τόκα* (ἰταλ. toca) εἶναι μικρός, σκληρὸς καὶ πτυχωτὸς κοῦκος, βελούδινος ἢ ἐκ μετάξης, ἄνευ ἢ μετὰ στενοῦ γείσου, ἔχων ὡς συνήθη διάκοσμον πτερωτὸν λοφίον ἢ χρυσῆν ταινίαν. Ἦτο τὸ διακριτικὸν κάλυμμα τῶν εὐγενῶν καὶ τιτλούχων ἀμφοτέρων τῶν φύλων κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἐπέχον τὴν θέσιν τοῦ στεμματίου, ὅπερ καὶ ἀντικατέστησεν ἐπὶ τῶν οἰκοσήμων ἐπὶ Ναπολέοντος. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀπεκλήθησαν οὕτω διάφοροι κοῦκοι δικαστῶν, μαθητῶν, ζαχαροπλαστῶν κ. ἄ., ἐπ' ἐσχάτων δὲ οἱ ἐν συρμῷ μικρόσχημοι σκληροὶ γυναικεῖοι πῖλοι.

Π. Ν. Π.

— **τόκα *μπουρίνα*** *[Ναυτ.]*. Κοινὴ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὀνομασία τῆς *ἐγγυτάτης* (βλ. λ.) πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου πλεύσεως.

Τοκάϊμα (Tocaima) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κολομβίας ἐν τῷ νομῷ Κουντιναμάρκα. Κάτ. 10 306. Ἔχει οἰνοπαραγωγὴν καὶ σταφιδοπαραγωγήν.

Θ. Κ.

Τοκάντινς (Tocantins) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας, μήκους 2.600 χλμ. Πηγάζει ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Πυρηναίων, ἐν τῇ πολιτείᾳ Γκόγιαζ, δεχόμενος δὲ ἐν τῇ πολιτείᾳ Παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀραγκουάγια, καλούμενος ἐντεῦθεν *Παρά*, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Εἶναι πλωτὸς κατὰ τὸν κατώτερον ροῦν, διὰ μεγάλα δὲ πλοῖα ἀπὸ θαλάσσης μέχρι τῆς πόλεως Παρά. Θ. Κ.

τοκάριθμος (ὁ). Καλεῖται οὕτω κατὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ τόκου τὸ γινόμενον τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὸν ἀντίστοιχον ἀριθμὸν τοκοφόρων ἡμερῶν. Διὰ τοῦ τοκαρίθμου ἁπλουστεύεται ἡ εὕρεσις τοῦ τόκου.

Τ. Κ.

τόκας (ὁ)· δημοτ., μικρὸς στρογγύλος λίθος χρησιμοποιούμενος εἰς τὴν παιδιὰν *ἀμάδες*, ἄλλως *πλοῦκος* ἢ *μπουλοῦκος*.

τοκάς, *—άδος* (ἡ)· ἰδίᾳ ἐπὶ βοσκημάτων, τὸ τίκτον, τὸ γεννῶν: «τοκὰς αἴξ, — σῦς».

τοκᾶς (ὁ), ἢ *τουκᾶς*. Κοινὴ ὀνομασία (λέγεται καὶ *τόκα*, *κοψᾶς*, *δοῦλος*, *σπίτι*, *τοκάτσια*) ὀμφαλωτῆς πόρπης, συνήθως ἀργυρᾶς ἢ ἐπιχρύσου, φερούσης ἄγκιστρον ἢ κόψαν (τὸν *δοῦλον*). Ὁ τοκᾶς εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἐγχωρίαν πολυτελῆ ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν, ἀποτελεῖ δὲ ἀπαραίτητον δῶρον τοῦ γαμβροῦ κατὰ τὰ ἀρραβωνιάσματα (*λογοσήμαδο*). Ὡς αὐτοτελὲς κόσμημα, εἶναι εἶδος καρφίτσας τοῦ στήθους, ντοῦμπλα μὲ βελόνην κάτωθεν πρὸς στερέωσιν. Ὡσαύτως τοκᾶς λέγεται: 1) Στρογγύλον κόσμημα στερεούμενον ἀριστερὰ ἐπὶ τῆς ζώνης καὶ κοσμοῦν τὴν ποδιὰν μὲ τὰ ἐξαρτήματά του. 2) Ἐπιενώτια, στερεούμενα διὰ τοῦ δούλου εἰς τὸ *κατσούλι* καὶ κρεμάμενα ἐπὶ τῶν ὤτων, ἑνούμενα δ' ὄπισθεν δι' ἁλύσεων. 3) Ζευγαρωταὶ πόρπαι ἑνώνουσαι τὰ πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀνεστραμμένα κάτω ἄκρα τῆς μακρᾶς γυναικείας γούνας. 4) Πόρπη κλείουσα τὰ ἄκρα ζώνης, τὴν τραχηλιὰν γούνας, πελερίνας. Α. Γ.-Γ.

Τοκατζίκ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Δ. Θρᾴκης, ΝΑ. προέκτασις τῆς Ροδόπης, ὑψούμενον παρὰ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, πρὸς Β τῆς Κομοτινῆς. Ἔχει ὑψίστην κορυφὴν 1.295 μ., ἐξ αὐτῆς δὲ διέρχεται ἡ ἑλληνοβουλγαρικὴ ὁροθετικὴ γραμμή. Τὸ Τοκατζὶκ κατευθύνεται ἐξ Α. πρὸς Δ., κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν αὐτοῦ ἄκρον συνάπτεται μετὰ τοῦ Καρτὰλ ντάγ. Εἶναι δασοσκεπὲς καὶ πολύυδρον. Χ. Δ.

Τοκάτη, ἢ ***Τοκάτιον*** (τουρκ. *Τοκὰτ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη ὑπὸ 34° 16' Α. μήκους καὶ 40° 21' Β πλάτους, εἰς ὕψος 630 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τοζαυλίσοῦ (Ἴριδος), εἰς ἀπόστασιν 75 χλμ. ΒΔ. τῆς πόλεως Σεβαστείας. Ἔχει 20.430 κατοίκους (1927), ἔναντι 29.890 κατὰ προηγουμένας τουρκικὰς στατιστικάς, ἐξ ὧν 10 500 ἦσαν Ἀρμένιοι, σφαγέντες κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, καὶ περὶ τοὺς 2.000 Ἕλληνες, προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν (1923), καὶ περὶ τοὺς 800 Ἑβραῖοι. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Τοκάτης εἶχεν ἕνα ναόν, μίαν σχολὴν καὶ μίαν μονήν.

Ἡ Τοκάτη ἐκτίσθη, ἀφοῦ ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τὰ Ποντικὰ ἢ Ἀνατολικὰ Κόμανα, ἅτινα ἔκειντο εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ΒΑ. τῆς σημερινῆς πόλεως, εἰς μέρος ὅπου φαίνονται ἀκόμη ἐρείπια ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Αὕτη ὠνομάσθη βραδύτερον *Εὐδοκιὰς* ἢ *Εὐδουκιούπολις* ἐκ τῆς Εὐδοκίας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς πόλεως ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἀρχαῖον φρούριον ἐπὶ βράχου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν λελαξευμέναι ὑπόγειοι στοαί, ἔχουσαι πλάτος 6 μ. καὶ μῆκος 110. Ἐν Τοκάτῃ σῴζεται καὶ τὸ μαυσωλεῖον ἑνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Ταμερλάνου, ἀποθανόντος ἐκεῖ, ἐνῷ ὁ πατήρ του ἐμάχετο παρὰ τὴν Ἄγκυραν κατὰ τοῦ Ὀσμανίδου σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Β' (1402).

Ἐν τῷ ἑλληνικῷ ναῷ ὑπάρχει θαυμάσιος γλυπτὸς θρόνος ἐξ ἐβένου, προερχόμενος, ὡς λέγεται, ἐκ Καισαρείας. Εἰς τοὺς ἀρμενικοὺς ναούς, ὡς καὶ εἰς τὸν ὀρθόδοξον, ὑπῆρχον πολύτιμα χειρόγραφα. Μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας ἡ πόλις ἦτο σπουδαῖον κέντρον χαλκουργίας, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα ἦσαν περιζήτητα. Ἔκτοτε ὅμως τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία αὐτῆς παρήκμασαν. Ἀνέκαθεν ὅμως ἦτο κέντρον συγκεντρώσεως τῶν μεταλλευμάτων τῶν μεγάλων χαλκωρυχείων τῶν Ἀργάνων, διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὁποίων μέχρι τῆς θαλάσσης κατασκευάζεται νῦν (1933) σιδηρόδρομος. Παρὰ τὴν Τοκάτην ὑπάρχει ὡσαύτως πλούσιον μεταλλεῖον χαλκοπυρίτου, γαιανθρακοφόρα στρώματα ἀνεκμετάλλευτα, ὑπεροξείδιον μαγγανησίου, διθειοῦχος σίδηρος, ἐρυθρὸν ὀξείδιον χαλκοῦ καὶ λατομεῖα πολυχρώμου μαρμάρου.

Μεταξὺ Τοκάτης καὶ Σεβαστείας ὑπῆρχον ἑλληνικὰ χωρία, ἅτινα ὑπήγοντο εἰς τὴν μητρόπολιν Νεοκαισαρείας.

Ἡ ὑποδιοίκησις Τοκάτης ἔχει ἐπιφάνειαν 2.815 τετρ. χλμ. καὶ 76 479 κατοίκους (1927), ὁ δὲ ὁμώνυμος σημερινὸς νομὸς ἐπιφάνειαν 10 415 τετρ. χλμ. καὶ 262 622 κατοίκους (1927), περιλαμβάνων τὰς ὑποδιοικήσεις Τοκάτ, Ἀρτὶκ-ὀβᾶ, Ἕρμπεα, Νίξαρ (Νεοκαισαρείας), Ρεσαδιὲ καὶ Ζίλε. Ν. Μ.

Τοκατοὺ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τουαμότου*.

Τοκὲ (Tocqué), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ζωγράφος (1696—1772). Κατὰ τὴν ἐποχήν του ἔχαιρε μεγίστης φήμης, ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος. Εἰργάσθη ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ρωσίᾳ, ἔνθα μετέβη κατόπιν προσκλήσεως τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ, καὶ ἐν Δανίᾳ. Τὰ ἔργα του σήμερον παρουσιάζουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον, πλὴν τῆς γνωστοτάτης του προσωπογραφίας τῆς Μαρίας Λεξίνσκα, ἥτις ἀπόκειται εἰς τὸ παρισινὸν μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ι. Μ. Π.

Τοκεβὶλ (Tocqueville), ***Ἀλέξιος ντὲ —***. Γάλλος δημοσιολόγος, ἱστοριογράφος καὶ πολιτικὸς (1805—1859). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις καὶ τῷ 1827 διωρίσθη δικαστής. Τῷ 1831 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως μετὰ τοῦ συναδέλφου του ντὲ Μπωμὸν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἵνα μελετήσωσι τὸ σύστημα τῶν φυλακῶν, ἐπανελθόντες δ' ἐκεῖθεν ἐδημοσίευσαν τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἔκθεσιν «Περὶ τοῦ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις συστήματος τῶν φυλακῶν καὶ περὶ τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐφαρμογῆς αὐτοῦ» (1832).

Ἀλέξιος ντὲ Τοκεβίλ.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Τοκεβὶλ ἐπεδόθη ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν δικηγορίαν καὶ ἐδημοσίευσε τὸ κυριώτατον τῶν ἔργων του: «Ὁ ἐν Ἀμερικῇ δημοκρατισμὸς» 1835, β' μέρος 1840), ὅπερ ἐξεδόθη ἐπανειλημμένως καὶ κατέστησε τὸν συγγραφέα του περίφημον· εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ Τοκεβὶλ ὀφείλει τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν (1836) καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν (1841). Τῷ 1839, ἐκλεγεὶς βουλευτής, ἐτάχθη μετὰ τῆς μετριοπαθοῦς ἀντιπολιτεύσεως· ἐστερημένος εὐγλωττίας, εἰργάσθη κυρίως ἐν ταῖς ἐπιτροπαῖς. Τῷ 1848 ἐξεφώνησεν ἐν τῇ βουλῇ λόγον προαγγέλλοντα τὴν ἐπανάστασιν. Ἐκλεγεὶς εἶτα ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἐτάχθη μετὰ τῆς δεξιᾶς, κατεπολέμησεν ὅμως τὴν διὰ τὴν προεδρίαν τῆς δημοκρατίας ὑποψηφιότητα τοῦ πρίγκιπος Ναπολέοντος Βοναπάρτου. Τῷ 1849 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν νομοθετικὴν συνέλευσιν, τῆς ὁποίας ἔγινε καὶ ἀντιπρόεδρος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διετέλεσεν ἐπὶ βραχὺν χρόνον ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου 1852 ἐφυλακίσθη, ἀποφυλακισθεὶς δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον καὶ ἤρχισε συγγράφων τὸ σπουδαιότατον ἀλλ' ἀτελὲς παραμεῖναν ἔργον του: «Τὸ παλαιὸν καθεστὼς καὶ ἡ Ἐπανάστασις» (α' μέρος 1856). Συνέγραψεν ὡσαύτως: «Κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Γαλλίας» (1834), «Φιλοσοφικὴ ἱστορία τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ» (1846) «Ἡ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του μέχρι τῆς 23 Ἰουνίου 1789» (1850) κ. ἄ. Τὰ «Ἅπαντα» αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1865 εἰς ἐννέα τόμους, ἡ δὲ «Ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Ἀλεξίου ντὲ Τοκεβὶλ καὶ τοῦ Ἀρθούρου ντὲ Γκομπινὼ» τῷ 1908. —Ω.

Τοκελάου (Tokelau) *[Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων τῆς Πολυνησίας (βλ. λ. *Ἰούνιον*).

τοκετὸς (ὁ)· τὸ τίκτειν, γέννησις: «τοκετὸς εὔκολος, — δύσκολος, — ἐπώδυνος», «ὑπέφερε κατὰ τὸν τοκετόν».

Digitized by Google

—*(Μαιευτ.)* *Τοκετὸς* εἶναι ἡ ὑπερτάτη λειτουργία, ἣν ὁ ὀργανισμὸς τῆς κυοφορούσης γυναικὸς ἀπεργάζεται, πρὸς ἐξώθησιν ἢ ἐξαγωγὴν διὰ τῶν γεννητικῶν αὐτῆς ὀργάνων τοῦ ᾠοῦ (ἐμβρύου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ), περιεχομένου ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας, καθ' ὃν χρόνον τὸ ἔμβρυον εἶναι βιώσιμον.

Ἡ ἔξοδος τοῦ ἐμβρύου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ, ὅταν ἐπέρχηται κατὰ τοὺς ἓξ πρώτους μῆνας τῆς κυήσεως, λέγεται *ἐκβολὴ* ἢ *ἀποβολὴ* ἢ *ἔκτρωσις*· ὅταν κατὰ τὸν ἕβδομον ἢ ὄγδοον καὶ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἐνάτου μηνός, *πρόωρος τοκετός*, καὶ ὅταν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐνάτου, *ὥριμος* ἢ *εἰς τὸ τέρμα*. Ὁ τοκετός, ὅταν ἐπιτελῆται ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν καὶ μόνον τῶν φυσικῶν δυνάμεων τῆς γυναικός, εἶναι *ἑκούσιος* ἢ *φυσιολογικός*, ἐνῷ ὅταν κρίνεται ὑπὸ τῆς μαιευτικῆς τέχνης ἀναγκαία ἡ ἐπέμβασις δι' ἐμβρυουλκοῦ, συμφυσιοτομίας ἢ στροφῆς, εἶναι *τεχνητός*. Ὁ τοκετὸς διαιρεῖται εἰς δύο περιόδους: τὴν τῆς ἐξόδου τοῦ ἐμβρύου καὶ τὴν τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ (πλακοῦντος καὶ ὑμένων).

Τὸ σύνολον τῶν φαινομένων, ἅτινα ἐκδηλοῦνται ἐκ μέρους τῆς μητρός, τοῦ ἐμβρύου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐξώθησιν αὐτοῦ διὰ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, καλεῖται *ἐργασία τοῦ τοκετοῦ*. Τὰ φαινόμενα ταῦτα διαιροῦνται γενικῶς εἰς φαινόμενα *μητρογενῆ*, *ᾠογενῆ* καὶ *ἐμβρυϊκά*. *Μητρογενῆ* εἶναι τὰ ἑξῆς: σημεῖά τινα προειδοποιητικά· αἱ ἐπώδυνοι συστολαὶ τῆς μήτρας· αἱ συστολαὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων· αἱ συστολαὶ τοῦ κολεοῦ· ἡ ῥύσις γλοιωδῶν ὑγρῶν ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων· ἡ ἐξάλειψις τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας· ἡ διαστολὴ τοῦ μητρικοῦ στομίου, ἡ διεύρυνσις τοῦ κολεοῦ περινέου καὶ αἰδοίου. *Ὠογενῆ* εἶναι ὁ σχηματισμὸς τοῦ θυλακίου καὶ ἡ διάρρηξις τῶν ὑμένων. *Ἐμβρυϊκά*, τέλος, εἶναι ὁ μηχανισμὸς τοῦ τοκετοῦ καὶ αἱ πλαστικαὶ αὐτοῦ μεταβολαί.

Τῆς ἐργασίας τοῦ τοκετοῦ προηγοῦνται κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς κυήσεως μεταβολαί τινες εἰς τὰς διαστάσεις τῆς κοιλίας, ἤτοι πτῶσις τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας, κάτωθεν τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως, λόγῳ τῆς ἐμπεδώσεως τῆς προβαλλούσης μοίρας τοῦ ἐμβρύου ἐντὸς τῆς πυελικῆς κοιλότητος. Ἡ ἐντεῦθεν ἐπακολουθοῦσα μετάπτωσις καθίσταται ἔκδηλος εἰς τὰς κυοφορούσας ἐκ τῆς ἀνακουφίσεως, ἣν αἰσθάνονται, περιπατοῦσαι εὐκολώτερον, ἀναπνέουσαι ἀνετώτερον καὶ πέπτουσαι τὰς τροφὰς καλύτερον, ἐνῷ τοὐναντίον εἰς ἄλλας ἡ κατάστασις αὕτη προκαλεῖ βάρος εἰς τὸ κατώτερον μέρος τῆς κοιλίας, πίεσιν τοῦ ἀπευθυσμένου καὶ τῆς κύστεως καὶ συχνὴν ἔπειξιν πρὸς οὔρησιν. Τὸ αἰδοῖον καθίσταται οἰδηματῶδες καὶ ὑγρὰ ἰξώδη ἐρυθρωπὰ ῥέουσιν ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ἐνίοτε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφαίνονται ἐλαφροὶ πόνοι, ὀφειλόμενοι εἰς συστολὰς τῆς μήτρας καὶ εἰς τὴν πίεσιν, ἣν προκαλεῖ ἡ προβάλλουσα μοῖρα τοῦ ἐμβρύου ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ πλέγματος τῆς πυέλου. Τοῦτο ἐκλαμβάνεται ἐνίοτε ὡς ἔνδειξις ὅτι ὁ τοκετὸς εὑρίσκεται ἐπὶ θύραις.

Ἡ μήτρα συστελλομένη σκληρύνεται, οὕτως ὥστε ἐὰν ἐπιθέσῃ τις τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κοιλίας αἰσθάνεται σκληρίαν καὶ δύναται νὰ προειδοποιηθῇ ἡ ἐπίτοκος. ὅτι ἐντὸς δευτερολέπτων θὰ αἰσθανθῇ τὸ ἄλγος. Ἐκ τούτου δὲ καταφαίνεται ὅτι ἡ συστολὴ τῆς μήτρας ἄρχεται πρὸ τῆς ὠδῖνος καὶ τελειώνει μετὰ τὴν παῦσιν αὐτῆς. Ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῶν συστολῶν ἡ μήτρα μεταβάλλει κατεύθυνσιν, ἐπανέρχεται εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλίας καὶ πρόσω, λόγῳ τῆς συνεργούσης συσπάσεως τῶν πλατέων συνδέσμων καὶ μάλιστα τῶν στρογγύλων αὐτῆς, καθισταμένη κυλινδρική.

Ἡ μήτρα συστελλομένη σμικρύνει τὴν περιεκτικότητα αὐτῆς εἰς τὸ ἄνω τμῆμα, ἤτοι τὸ σῶμα, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἐνάμνιον ὑγρὸν καὶ τὸ ἔμβρυον συμπιεζόμενα ὠθοῦνται πρὸς τὰ κάτω, ἔνθα τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς μήτρας, ὅπερ ἔχον τὰς παρειὰς λεπτοτέρας εὐρύνεται, διὰ τῆς προχωρήσεως αὐτῶν, ἐντὸς τῆς πυελικῆς κοιλότητος.

Ἡ ἔντασις τῶν συστολῶν τῆς μήτρας δὲν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν αὗται εἶναι λίαν ἰσχυραί, ἄλλοτε δὲ ἤπιαι. Αἱ συστολαὶ ὅμως τῆς ἐργασίας τοῦ τοκετοῦ εἶναι ὀδυνηραί, ἀκούσιαι, μὴ καταστελλόμεναι κατ' οὐδένα τρόπον. Ἐνίοτε ἡ μεταλλαγὴ θέσεως βελτιώνει ἐλαφρῶς τὴν κατάστασιν. Αἱ συγκινήσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακόψωσι προσκαίρως τὰς συστολάς, τοῦθ' ὅπερ παρατηρεῖται ἐνίοτε, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μαιευτῆρος, εἰς τὸ δωμάτιον τῆς τικτούσης.

Αἱ συστολαὶ εἶναι διαλείπουσαι, ἐπανερχόμεναι κατὰ κανονικὰ διαστήματα. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐργασίας, ἤτοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξαλείψεως τοῦ τραχήλου, αὗται ἀναφαίνονται ἀνὰ 20′, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς διαστολῆς τοῦ μητρικοῦ στομίου ἀνὰ 5′ ἢ 10′, καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξωθήσεως ἀνὰ 2′ ἢ 3′. Ἡ διάρκεια τῆς συστολῆς ποικίλλει ὡσαύτως κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐργασίας· ἐν ἀρχῇ εἶναι 30″· προϊούσης τῆς ἐργασίας φθάνει τὰ 40″ ἢ 60″ μέχρι πέρατος αὐτῆς. Αἱ συστολαὶ ἐνίοτε διακόπτονται ἐπὶ μίαν καὶ δύο ὥρας, ἐπανερχόμεναι μετὰ ἐνεργητικότητος καὶ σφοδρότητος· ἄλλοτε εἶναι συχνόταται, σχεδὸν ἄνευ διακοπῆς, ἐνίοτε δὲ τόσον συνεχεῖς, ὥστε ἡ μήτρα παρουσιάζεται ἐν τετανικῇ καταστάσει, τοῦτο δὲ παρετηρεῖτο ἄλλοτε ὁσάκις ἐγίνετο, κακῶς, χρῆσις τῆς ἐρυσιβώδους βρύζης.

Αἱ ὠδῖνες συνοδεύουσι τὰς συστολὰς τῆς μήτρας, οὖσαι ποικίλαι κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐργασίας. Ἡ ἕδρα αὐτῶν ἐν ἀρχῇ τῆς διαστολῆς εἶναι εἰς τὰ πλάγια τῆς μήτρας, ἀντανακλῶνται δὲ κυκλοτερῶς πρὸς τὸ κατώτερον τμῆμα καὶ τὴν πυελικὴν χώραν, καὶ ἐνίοτε μετὰ σφοδρότητος πρὸς τὴν νεφρικὴν χώραν, οὕτως ὥστε αἱ τίκτουσαι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Depaul, νομίζουσιν ὅτι θὰ γεννήσωσι διὰ τῶν νεφρῶν.

Πλεῖσται γνῶμαι ἐξηνέχθησαν πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου (οἷον πλαγίωσις τῆς μήτρας, ὑπεραισθητικότης, πίεσις τῆς ὀπισθίας μοίρας τῆς μήτρας πρὸς τὴν σπονδυλικὴν στήλην, ἐμβρυϊκὴ μοῖρα μὴ προσαρμοζομένη καλῶς ἐπὶ τοῦ κατωτέρου τμήματος, λόγῳ ἐλαττωματικότητος τοῦ ὀργάνου, ἐμφάνισις τοῦ ἐμβρύου διὰ τῶν ὤμων ἢ τῆς ἕδρας). Ὁ Depaul παρετήρησεν ὅτι οἱ πόνοι οὗτοι τῶν νεφρῶν προκαλοῦνται συνήθως εἰς τὸ ἐπὶ κεφαλὴν σχῆμα, ὁσάκις τὸ ἰνίον ἢ ὁ πώγων κατευθύνονται εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς πυέλου.

Αἱ ὠδῖνες ἐν ἀρχῇ τῆς ἐξαλείψεως τοῦ τραχήλου εἶναι μικρᾶς διαρκείας, ὁμοιάζουσαι πρὸς τοὺς πόνους, οἵτινες συνοδεύουσι τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐμμήνου ῥύσεως καὶ ὀνομάζονται *προπαρασκευαστικαί*. Κατόπιν αὐξανόμεναι βαθμηδὸν γίνονται ἰσχυραί, μεγαλυτέρας διαρκείας, προκαλοῦσαι τὰς κραυγὰς καὶ οἰμωγὰς τῆς τικτούσης καὶ καλοῦνται *διασταλτικαί*, διότι κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα συντελεῖται ἡ διαστολὴ τοῦ μητρικοῦ στομίου. Μόλις ἡ διαστολὴ αὕτη καταστῇ πλήρης, τότε ἐπέρχεται ποιά τις ἠρεμία εἰς τὴν τίκτουσαν· αἱ ὠδῖνες ἀποβαίνουν ἠπιώτεραι καὶ καλοῦνται *ἐξωθητικαί*. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας, ἐν συνεργασίᾳ πλέον καὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, προωθοῦσι τὸ ἔμβρυον ἐντὸς τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος, ὁπότε ἡ κεφαλὴ διέρχεται τὴν αἰδοιικὴν σχισμήν, προκαλοῦσα τὰς *σπαρακτικὰς* καλουμένας ὠδῖνας, τὰς ἰσχυροτέρας πασῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ.

Αἱ ὠδῖνες κατὰ γενικὸν κανόνα παρακολουθοῦσι τὰς συστολὰς τῆς μήτρας· ὑπάρχουσιν ὅμως περιπτώσεις, σπάνιαι βεβαίως, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ γυνὴ τίκτει ἄνευ ὠδίνων. Οἱ Tarnier καὶ Chantreuil μεταξὺ ἄλλων περιπτώσεων ἀναφέρουσι γυναῖκα ἐκ Καναδᾶ, ἡ ὁποία ἔτικτεν ἄνευ οὐδενὸς πόνου, κατὰ τὴν εὐφυᾶ ἔκφρασιν τῶν συγγραφέων «ἔσπερνε τὰ τέκνα της χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῇ». Οἱ τοιούτου εἴδους ἀνώδυνοι τοκετοὶ γυναικῶν τινων προνομιούχων δὲν εἶναι ἄνευ κινδύνων, διότι δὲν δίδεται ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος διὰ τὴν προπαρασκευαστικὴν συνδρομὴν τῆς τικτούσης καὶ διότι ἐλλείπουσι τὰ ἀναγκαιοῦντα πρόσωπα διὰ τὰς δεούσας βοηθείας. Τὸ ἔμβρυον εἶναι δυνατὸν νὰ ὀλισθήσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ μωλωπισθῇ, νὰ ἀποκοπῇ ὁ ὀμφάλιος λῶρος, νὰ ἀποκολληθῇ προώρως καὶ ἀποτόμως ὁ πλακοῦς καὶ νὰ προκληθῇ ἰσχυρὰ αἱμορραγία, νὰ ἀναδιπλωθῇ ἡ μήτρα καὶ τέλος νὰ ἐπέλθῃ ῥῆξις τοῦ περινέου μεγάλης ἐκτάσεως.

Τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὰς ὠδῖνας εἶναι ποικίλα. Ἡ Mme Boivin ἐσφαλμένως ἀπέδιδε ταύτας εἰς τὴν διαστολὴν καὶ μόνην τοῦ μητρικοῦ στομίου. Οἱ Tarnier καὶ Chantreuil ἀποδίδουσι ταύτας εἰς τὴν πίεσιν τῶν νεύρων τῶν τοιχωμάτων τῆς μήτρας κατὰ τὴν σύσπασιν αὐτῆς ἢ εἰς τὴν ἐκ τῆς ἐμπεδουμένης μοίρας τοῦ ἐμβρύου πίεσιν τῶν ὀργάνων τῆς πυέλου ἢ εἰς ὑπερδιάτασιν τοῦ κολεοῦ, δακτυλίου, περινέου καὶ αἰδοίου, αἵτινες εἶναι αἴτια ἰσχυρῶν ὠδίνων προστιθεμένων εἰς τὰς τῶν συστολῶν τῆς μήτρας. Ὁ Beau ἐντοπίζει τὰς ὠδῖνας οὐχὶ εἰς τὰς συστολὰς τῆς μήτρας, ἀλλὰ εἰς τὰ νεῦρα τὰ ὀσφυοκοιλιακά. Παραδέχεται ὅτι αἱ ὠδῖνες τῆς τεκνογονίας δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ νευραλγία ὀσφυοκοιλιακή, ἀνάλογος ἐκείνης, ἥτις παρουσιάζεται κατὰ τὰς μητρικὰς παθήσεις.

Αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας ἔχουσιν ἔκδηλον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐμβρυϊκῆς κυκλοφορίας, ὡς καὶ τῆς μητρικῆς· ἐφ' ὅσον ἡ μήτρα συστέλλεται, οἱ παλμοὶ τοῦ ἐμβρύου γίνονται ἀραιότεροι καὶ βύθιοι, ἀνακτῶντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν συχνότητα καὶ τονικότητα αὐτῶν κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν συστολῶν. Ἡ τοιαύτη μεταβολὴ τῶν παλμῶν ὀφείλεται εἰς τὴν στένωσιν τοῦ διαμετρήματος τῶν ἀγγείων τῆς μήτρας, ἐξ ἧς παρακωλύεται ἡ ἐνδοπλακουντο-μητρικὴ κυκλοφορία, ἐπερχομένης οὕτω στιγμιαίας ἀσφυξίας τοῦ ἐμβρύου. Εἰς τὴν μητέρα ἀντιστρόφως αἱ συστολαὶ προκαλοῦσιν αὔξησιν τῶν παλμῶν καὶ ἐπιτάχυνσιν, ἐφ' ὅσον ἡ συστολὴ γίνεται ἐντονωτέρα, ἐπανερχομένων τούτων εἰς τὸ κατὰ φύσιν μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς.

Συστολαὶ κοιλιακῶν μυῶν. Εὐθὺς ὡς ἡ προβάλλουσα μοῖρα τοῦ ἐμβρύου διέλθῃ τὸ μητρικὸν στόμιον καὶ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος, αἱ συστολαὶ τῶν κοιλιακῶν μυῶν τίθενται εἰς ἐνέργειαν, προσθέτουσαι τὴν δυναμικότητα αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ μητρικοῦ μυὸς καὶ συνεργοῦσαι οὕτω εἰς τὴν προώθησιν ὁλοκλήρου τῆς μήτρας πρὸς τὴν πυελικὴν κοιλότητα διὰ τῆς ἐξωθήσεως τοῦ ἐμβρύου πρὸς τὸ αἰδοῖον.

Συστολαὶ κολεϊκαί. Αὗται ἐνεργοῦσιν ἐπουσιωδῶς καὶ ἐλαχίστη εἶναι ἡ σπουδαιότης αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων κατὰ τὴν ἐξώθησιν.

Φαινόμενα μητρογενῆ. Ῥύσις γλοιωδῶν ὑγρῶν. Ἡ ῥύσις τῶν γλοιωδῶν ὑγρῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας τοῦ τοκετοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπερέκκρισιν τῶν ἀδένων τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ ζελατινούχου πώματος, ὅπερ συσσωρεύεται ἐντὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς κυήσεως. Κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐξαλείψεως τὸ ζελατινοῦχον τοῦτο πῶμα ἀναμιγνύεται μὲ τὰς κολεϊκὰς ἐκκρίσεις καὶ ἐξέρχονται τοῦ αἰδοίου ὡς ὑγρὰ γλοιώδη, ἄλλοτε μὲν λευκά, ἐνίοτε δὲ αἱματώδη. Οἱ Tarnier καὶ Pinard φρονοῦσιν ὅτι μικρὰ ποσότης ἐναμνίου ὑγροῦ, διαπερῶσα τοὺς ὑμένας καὶ ἀναμιγνυομένη μετὰ τῶν ἄλλων ἐκκρίσεων, συντελεῖ εἰς τὴν γλοίωσιν τῶν μαλακῶν μορίων.

Ἐξάλειψις τοῦ τραχήλου. Ἡ μαλάκυνσις, ἣν ὑφίσταται ὁ τράχηλος τῆς μήτρας κατὰ τὴν κύησιν, προπαρασκευάζει τοῦτον πρὸς δύο νέας μεταβολάς, ἤτοι τὴν ἐξάλειψιν αὐτοῦ καὶ τὴν διαστολήν. Ἡ ἐξάλειψις αὕτη τοῦ τραχήλου, ἤτοι ἡ ἀπορρόφησις τῶν ἱστῶν αὐτοῦ, συνεργεῖ εἰς τὴν διεύρυνσιν τοῦ σώματος τῆς μήτρας καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐν μέρει τοῦ κατωτέρου τμήματος τοῦ ὀργάνου τούτου· ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ ἐξάλειψις αὕτη δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ μεταβολὴ τοῦ σχήματος τοῦ τραχήλου. Πολλαὶ θεωρίαι ἐξηνέχθησαν πρὸς ἐξήγησιν τοῦ τρόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐξαλείψεως. Αἱ νεώτεραι συνηγοροῦσιν εἰς τὴν ἄποψιν, ὅτι ὁ τράχηλος διατηρεῖ τὸ μῆκος αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ τοκετοῦ, τὸ δὲ κατώτερον τμῆμα τῆς μήτρας ἀπαρτίζεται μέχρι τοῦ τέρματος τῆς κυήσεως ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀργάνου.

Διαστολὴ τοῦ στομίου τῆς μήτρας. Εὐθὺς ὡς ὁ τράχηλος ἐντελῶς ἐξαλειφθῇ, ἡ μητρικὴ κοιλότης καθίσταται ἑνιαία, καταλήγουσα πρὸς τὰ κάτω εἰς στόμιον. Τὸ στόμιον τοῦτο ἐν ἀρχῇ παρουσιάζει ἄνοιγμα μικρόν, ἐπιτρέπον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δακτύλου. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἐργασία, διευρύνεται οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ εἰσαγωγὴ δύο ἢ τριῶν δακτύλων καὶ γενικῶς νὰ καθορίζωνται αἱ διαστάσεις διὰ τῶν δακτύλων μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἐπαφὴ τῶν παρειῶν τοῦ στομίου καὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς πυέλου, ὁπότε λέγομεν ὅτι ἡ διαστολὴ εἶναι τελεία καὶ οὐδὲν κώλυμα εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ προβάλλοντος μέρους τοῦ ἐμβρύου ὑπάρχει. Ἐνίοτε ἡ διαστολὴ δὲν γίνεται τελεία, διότι ἡ προβάλλουσα μοῖρα τοῦ ἐμβρύου, λόγῳ στενώσεως τῆς πυελικῆς κοιλότητος, δὲν προσαρμόζεται καλῶς ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ κατωτέρου τμήματος, ἀλλὰ τὸ στόμιον εἶναι διασταλτόν, ἤτοι δυνάμεθα νὰ διαστείλωμεν τὰ τοιχώματα τοῦ στομίου ἐπὶ τῆς πυέλου εἰσάγοντες τοὺς δακτύλους. Τῶν συστολῶν τῆς μήτρας ἠρεμουσῶν, ἡ διαστολὴ τοῦ στομίου μένει στάσιμος, συμπτυσσομένου ἐνίοτε τούτου μέχρις ἀνασχηματισμοῦ. Τοῦτο καλεῖται *ἀναστολὴ* τῆς ἐργασίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι σπάνιον.

Οἱ οὐσιώδεις παράγοντες τῆς διαστολῆς εἶναι ἡ ἕδρα τῆς συστολῆς τῆς μήτρας, ἡ ἐξασκουμένη πίεσις ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ στομίου ἐκ τοῦ σχηματισθέντος θυλακίου καὶ ἡ προβάλλουσα μοῖρα τοῦ ἐμβρύου.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐργασίας ταύτης γίνεται ὡς ἑξῆς: αἱ ἐπιμήκεις καὶ πλάγιαι ἶνες τοῦ σώματος τῆς μήτρας ἕλκουσι πρὸς τὰ ἄνω τὸ ἐσωτερικὸν χεῖλος τοῦ στομίου, καθ' ὃν χρόνον τὸ προβάλλον μέρος τοῦ ἐμβρύου, ὡς καὶ τὸ θυλάκιον, ὠθούμενα ἐκ τῶν συστολῶν τῆς μήτρας, διευρύνουσι τὸ στόμιον καὶ ἀνακλαστικῶς προκαλοῦσι τὰς συστολάς. Εὐθὺς ὡς ἡ διαστολὴ συντελεσθῇ, ἡ πρώτη περίοδος τοῦ τοκετοῦ περατοῦται καὶ ἄρχεται ἡ δευτέρα, ἡ τῆς ἐξωθήσεως.

Διεύρυνσις κολεοῦ, περινέου καὶ αἰδοίου. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς προαγωγῆς τῆς ἐμβρυϊκῆς μοίρας ἐντὸς τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος, τὰ χείλη τοῦ στομίου ἕλκουσι πρὸς τὰ ἄνω τὰ τοιχώματα τοῦ κολεοῦ, οὕτως ὥστε ἡ ἐμβρυϊκὴ μοῖρα παραλληλίζει τὰς διαμέτρους αὐτῆς πρὸς τὰς τῆς πυέλου καὶ διευρύνουσα τὸ περίνεον καὶ τὸ αἰδοῖον ἐξέρχεται τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

Ἐκ νεκροτομιῶν ἐγκύων γυναικῶν, θανουσῶν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ τοκετοῦ, προέκυψεν ὅτι ὑπάρχει ποσότης τις ἐναμνίου ὑγροῦ συμπεπυκνωμένου μεταξὺ τοῦ προβάλλοντος μέρους τοῦ ἐμβρύου καὶ τοῦ κατωτέρου τμήματος τῆς μήτρας. Τῆς διαστολῆς προχωρούσης, οἱ ὑμένες ἀποκολλῶνται ἑκατέρωθεν καὶ λόγῳ τῆς ἐλαστικότητος αὐτῶν προωθούμενοι ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἐκ τῆς εἰσρευσάσης ποσότητος τοῦ ἐναμνίου καὶ τῶν συστολῶν, σχηματίζουσι τὸ θυλάκιον, ὅπερ συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν διαστολήν, ἰδίως ὅταν ἡ ἐμπέδωσις τοῦ προβάλλοντος μέρους τοῦ ἐμβρύου δὲν εἶναι πλήρης ἐντὸς τῆς πυελικῆς κοιλότητος. Ὁσάκις ὅμως τὸ κατώτερον τμῆμα εἶναι ἀρκούντως διευρυσμένον καὶ ἡ ἐμπέδωσις ἐπιτε-

Digitized by Google

λεῖται ἀκωλύτως, τότε ἡ συμβολὴ τοῦ θυλακίου καθίσταται ἐπουσιώδης.

Τὸ θυλάκιον κατὰ τὴν περίοδον τῆς συστολῆς εἶναι λίαν τεταμένον καὶ ἐξέχον, χαλαρούμενον μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς, καὶ ὁ ἐξετάζων διὰ τοῦ δακτύλου αἰσθάνεται τὰ διάφορα χαρακτηριστικὰ σημεῖα τοῦ προβάλλοντος ἐμβρύου. Ἡ ἐξέτασις αὕτη δέον νὰ γίνηται πάντοτε μετὰ τὴν συστολήν, ἵνα μὴ προώρως διαρραγῇ τοῦτο.

Ἐνίοτε τὸ θυλάκιον εἶναι διαρκῶς τεταμένον ἐκ τῆς μεγάλης ποσότητος τοῦ ἐν αὐτῷ ὑγροῦ, τὸ δὲ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ μητρικοῦ στομίου, τῆς ἐλαστικότητος τῶν ὑμένων, τῆς ποσότητος τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ προβάλλοντος μέρους τοῦ ἐμβρύου. Ὅταν τοῦτο εἶναι μέγα, ἐμφαίνει σχεδὸν πάντοτε ἐλαττωματικὴν προβολὴν τοῦ ἐμβρύου (σχῆμα ἐπὶ πύελον, ἐπὶ ὦμον, ἐπὶ πρόσωπον ἢ προβολὴν κεφαλικὴν μὴ καλῶς ἐμπεδωμένην). Τὸ πλατὺ θυλάκιον δεικνύει προβολὴν ἰνιακήν, τῆς κεφαλῆς καλῶς ἐνσφηνωμένης ἐντὸς φυσιολογικῆς πυέλου. Ἡ Mme Lachapelle ὀρθῶς ἔλεγεν ὅτι δὲν φοβεῖται ποτὲ τὰ πλατέα θυλάκια. Τὸ θυλάκιον εἶναι ἓν εἰς τὰς ἁπλᾶς κυήσεις, εἰς σπανιωτάτας δὲ περιστάσεις διδύμου κυήσεως εἶναι δυνατὸν νὰ προβάλλωσιν ἐντὸς τοῦ κολεοῦ δύο.

Τὰ τοιχώματα τοῦ θυλακίου εἶναι λεῖα καὶ λεπτά, μόνον δὲ ὁσάκις σχηματίζονται ἐκ τῆς μοίρας τῶν ὑμένων τῆς ἐγγὺς εὑρισκομένης πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ πλακοῦντος, εἶναι παχέα, ἀνώμαλα καὶ ἐνίοτε διατρέχονται ὑπὸ ὀμφαλικῶν ἀγγείων. Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις ἡ πρόσφυσις τοῦ λώρου ἐπὶ τοῦ πλακοῦντος εἶναι τοξοειδής, ὁπότε γίνονται αἰσθητὰ κατὰ τὴν ψηλάφησιν ἐκ τῶν παλμῶν. Ἐνίοτε προπίπτει ἐντὸς τοῦ θυλακίου ἄκρον τι τοῦ ἐμβρύου ἢ ἀγκύλη τοῦ ὀμφαλίου λώρου.

Τὸ θυλάκιον μεγάλως συμβάλλει εἰς τὸν μηχανισμὸν τοῦ τοκετοῦ. Ἐπακουμβῶν ἐπὶ τοῦ μητρικοῦ στομίου, προκαλεῖ ἀνακλαστικῶς τὰς συστολὰς τῆς μήτρας, συγκρατεῖ τὸ ἐνάμνιον ὑγρὸν ἐντὸς τῆς μητρικῆς κοιλότητος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐργασίας, προστατεῦον οὕτω τὸ ἔμβρυον ἐκ τῶν πιέσεων τῶν συστολῶν καὶ καθιστῶν ἐλευθέραν τὴν κυκλοφορίαν αὐτοῦ. Ὅταν ἡ διαστολὴ γίνῃ τελεία ἢ σχεδὸν τελεία, τότε, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς πιέσεως ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ καὶ τῶν συστολῶν, ῥήγνυται ἄλλοτε μὲν βραδέως, ἄλλοτε δὲ ἀποτόμως μετὰ κρότου ἀκουστοῦ.

Φαινόμενα ἐμβρυϊκά. Ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῶν μητρικῶν συστολῶν καὶ τὴν τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων τὸ ἔμβρυον προωθεῖται ἐντὸς τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος καὶ ἐφ' ὅσον προχωρεῖ προσαρμόζεται πρὸς τὰς διαμέτρους τῆς πυέλου. Ὁ νόμος οὗτος τῆς προσαρμογῆς εἶναι λίαν σπουδαῖος καὶ διαφέρει ἀναλόγως τοῦ προβάλλοντος μέρους τοῦ ἐμβρύου.

Αἴτια τῆς ἐνάρξεως τοῦ τοκετοῦ. Πολλαὶ θεωρίαι ἐξηνέχθησαν, ὅπως προσδιορίσωσι τὰ αἴτια τῆς ἐνάρξεως τοῦ τοκετοῦ κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως. Ἡ ἀρχαιοτέρα δοξασία, ὅτι τὸ ἔμβρυον μόνον του προβαίνει εἰς τὴν διάρρηξιν τῶν ὑμένων, ὅπως τὸ πτηνὸν ῥηγνύει τὸ κέλυφος αὐτοῦ διὰ νὰ ἐξέλθῃ, ἐλέγχεται οὐχὶ ὡς ἀκριβής, διότι καὶ ἐπὶ νεκροῦ ἐμβρύου ἐπέρχεται ὁ τοκετός. Ἡ ἀληθὴς αἰτία τοῦ τοκετοῦ εἶναι κυρίως ἡ συστολὴ τῆς μήτρας, συνεργούσης βραδύτερον καὶ τῆς κοιλιακῆς συστολῆς. Ἀλλὰ τὴν συστολὴν ταύτην ποῖοι συντελεσταὶ τὴν προκαλοῦσι σχεδὸν πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τῆς κυήσεως; Τὸ ἔμβρυον εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν μητρικὴν συστολήν; Πιθανὸν περὶ τὸ τέλος τῆς κυήσεως, στενοχωρούμενον ἐντὸς τῆς μητρικῆς κοιλότητος ἐκ τῶν ἰσχυρῶν κινήσεων αὐτοῦ, νὰ προκαλῇ ἐρεθισμὸν τῶν τοιχωμάτων τοῦ ὀργάνου καὶ νὰ ἐπέρχωνται οὕτω αἱ συστολαί. Ἄλλη ὑπόθεσις ἀστήρικτος εἶναι ἡ συσσώρευσις οὔρων ἐντὸς τῆς κύστεως τοῦ ἐμβρύου, συσσώρευσις μηκωνίου ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, στενοχωρία τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ ἐξ ἐμφράξεως τοῦ βοταλίου τρήματος. Συγγραφεῖς τινες παραδέχονται ὅτι μεταβολαί τινες φύσεως ἐμβρυϊκῆς προκαλοῦσι τὰς συστολάς. Οἱ Simpson καὶ Schroeder δοξάζουσιν ὅτι ἕνεκα τῆς λιπώδους ἐκφυλίσεως τοῦ φθαρτοῦ χιτῶνος εἴς τινα μέρη, ἀποκολλᾶται οὗτος τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς μήτρας, ἔνθα ἀκρεμόνες τινὲς νεύρων ἀπογυμνούμενοι ἕλκονται καὶ ἐρεθίζονται, ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ δὲ τούτου ἀνακλαστικῶς προκαλοῦνται αἱ συστολαί. Ἡ θεωρία αὕτη ἐλέγχεται ὡς μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῶ Leopold καὶ Sinety, οἵτινες ἀμφισβητοῦσι τὴν λιπώδη ἐκφύλισιν τοῦ φθαρτοῦ χιτῶνος.

Ἄλλαι θεωρίαι εἶναι: ἡ τοῦ Brown-Sequard, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μητρικὸς μῦς συστέλλεται τῇ ἐπιδράσει τοῦ συσσωρευθέντος ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐντὸς τοῦ φλεβικοῦ αἵματος τῆς κυοφορούσης τοὺς τελευταίους μῆνας τῆς κυήσεως, καὶ ἡ τοῦ Tyler Smith, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ συστολαὶ ἐπέρχονται κατὰ τὴν δεκάτην περίοδον τῆς ἐμμήνου ῥύσεως ἕνεκεν τῆς πληθωρικῆς λειτουργίας τῶν ᾠοθηκῶν, ἥτις καθ' ἕκαστον μῆνα τῆς κυήσεως ἐπιτελεῖται. Εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην λίαν ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Depaul ὅτι, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ λειτουργία τῶν ᾠοθηκῶν διατηρεῖται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως, διατὶ τότε εἰς τὸν δέκατον μῆνα καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ὄγδοον ἢ τὸν ἐνδέκατον ἡ ἐπίδρασις αὕτη τῶν ᾠοθηκῶν νὰ μὴ προκαλῇ τὰς συστολὰς τῆς μήτρας εἰς φυσιολογικὸν τοκετόν; Ἴσως τὸ ἀντίθετον νὰ συμβαίνῃ· δηλαδὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως αἱ ἐκκρίσεις τῶν ᾠοθηκῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν νέων ἐρευνῶν, τροποποιοῦνται, ἴσως καὶ ἀναστέλλονται τελείως, καὶ κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως ἐπανέρχεται ἡ λειτουργία αὕτη ἐντονωτέρα καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἔναρξιν τοῦ τοκετοῦ. Οἱ Levret καὶ Bandelocque παραδέχονται ὅτι κατὰ τοὺς ἓξ πρώτους μῆνας τῆς κυήσεως ἡ μήτρα ἀναπτύσσεται τῇ καταναλώσει τοῦ ἰδίου σώματος αὐτῆς καὶ ὅτι βραδύτερον διὰ τῆς βαθμιαίας ἐξαλείψεως τοῦ τραχήλου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω συντελεῖται ἡ περαιτέρω διεύρυνσις τοῦ ὀργάνου μέχρις οὗ δὲν ἀπομένει ἢ τὸ ἐξωτερικὸν στόμιον. Ἤτοι ὁ τράχηλος θεωρεῖται ὡς ἀποθήκη, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις προητοίμασε μὲ ἀφθονίαν μυϊκῶν ἰνῶν, αἵτινες ἔδει νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἔκτασιν τῆς μήτρας κατὰ τὴν περίοδον τῆς κυήσεως. Συνεπῶς ἡ ἔναρξις τοῦ τοκετοῦ θὰ ἐπήρχετο μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ κατανάλωσιν τῶν ἰνῶν τούτων. Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη περὶ τῆς ἐξαλείψεως τοῦ τραχήλου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Sloltz καὶ ἄλλων, καταρριφθεῖσα ἰδίως ἐκ τῶν ἀνατομικῶν ἐρευνῶν τοῦ A. Martin-Braun-Pinard καὶ Varnier καὶ μένει ἑπομένως ἀνεξήγητον διατὶ ὁ τοκετὸς λαμβάνει χώραν σχεδὸν πάντοτε τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἡ δὲ μαλάκυνσις τοῦ τραχήλου τοὐναντίον διενεργεῖται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καθισταμένη τελεία κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως.

Κατὰ τὸν Scanzoni ὁ μητρικὸς μῦς ὑπερτροφεῖ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον τῆς κυήσεως, ἡ δὲ ὑπερτροφία αὕτη τῶν τοιχωμάτων παύει καὶ ἡ διεύρυνσις τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας συμπληροῦται μόνον δι' ἐκτάσεως αὐτῆς. Εὐνόητον ὅθεν ὅτι ἡ ἐκτατικότης αὕτη φθάνει εἰς ἓν μέγιστον ὅριον, πέραν τοῦ ὁποίου τὸ ᾠὸν μὴ δυνάμενον νὰ ἀναπτυχθῇ ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας, φέρεται ἰσχυρῶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ τραχήλου, ὅστις μαλακυνθεὶς ἤδη δὲν ἀνθίσταται εἰς τὴν προέλασιν τούτου καὶ οὕτως ἀνακλαστικῶς προκαλοῦνται συστολαὶ ἐπώδυνοι, ἕλκουσαι τὰς κυκλοτερεῖς ἶνας τοῦ τραχήλου, καθ' ὃν χρόνον τὸ ᾠὸν εἰσδῦον μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὸ διανοιγὲν στόμιον προκαλεῖ ἐκ νέου ἀνακλαστικῶς τὰς συστολὰς τῆς μήτρας.

Συγγραφεῖς τινες, ὡς ὁ Power (1819), P. Dubois, Depaul, παραβάλλουσι τὸν τοκετὸν μὲ τὸ συμβαῖνον κατὰ τὴν οὔρησιν καὶ ἀποπάτησιν. Κατὰ τὴν οὔρησιν ἡ οὐροδόχος κύστις συστέλλεται καλῶς, ὅταν διαταθῇ ἀρκούντως, ἐκ τῆς ποσότητος τῶν οὔρων, καὶ ἔλθωσι ταῦτα εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν τράχηλον αὐτῆς, ὁπότε προκαλοῦνται αἱ κυστικαὶ συστολαί· συνεπῶς καὶ ἡ μήτρα δέον ἀρκούντως νὰ διαταθῇ, ἡ δὲ μαλάκυνσις τοῦ τραχήλου καὶ τοῦ κατωτέρου τμήματος αὐτῆς νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὸ ᾠὸν νὰ προσαρμοσθῇ κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ στομίου, ὁπότε προκαλοῦνται αἱ διαδοχικαὶ συστολαὶ τῆς μήτρας.

Ἡ διάγνωσις τοῦ τοκετοῦ εἶναι σχεδὸν πάντοτε εὔκολος. Ἀρκεῖ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ἐπιτόκου, νὰ ἴδῃ τὴν στάσιν ἣν ἔχει, νὰ ἀκούσῃ τὰς οἰμωγὰς ἃς ἐκβάλλει, κατ' ἀλλεπάλληλα χρονικὰ διαστήματα, διὰ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη εὑρίσκεται εἰς ἐργασίαν τοκετοῦ. Εἰς ἐξαιρετικάς τινας περιπτώσεις πολυτόκων κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς κυήσεως, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ προβάλλοντος μέρους τοῦ ἐμβρύου ἐντὸς τῆς πυελικῆς κοιλότητος, προκαλοῦνται ἀλγεινὰ ἐνοχλήματα λόγῳ τῆς πιέσεως, ἅτινα δυνατὸν νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς συστολαὶ τῆς μήτρας. Ἐνίοτε ὅμως καὶ πραγματικαὶ συστολαὶ ἀλγειναὶ ἐπέρχονται, διατηρούμεναι ἐπὶ ἡμέρας τινάς, ἐφ' ὅσον ἐπιτελεῖται ἡ ἐμπέδωσις τοῦ προβάλλοντος μέρους τοῦ ἐμβρύου, χωρὶς τοῦτο νὰ εἶναι ἔναρξις τοῦ τοκετοῦ. Διὰ ταῦτα πρὸς διάγνωσιν τῆς ἐνάρξεως τοῦ τοκετοῦ εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ψηλάφησις.

Ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας τοῦ τοκετοῦ εἶναι μεγαλυτέρα εἰς τὰς πρωτοτόκους, περὶ τὰς δώδεκα ἢ δεκατέσσαρας ὥρας, ἐνῷ εἰς τὰς πολυτόκους εἶναι ἓξ ἢ ὀκτώ· ὁ περισσότερος χρόνος καταναλίσκεται εἰς τὴν ἐξάλειψιν τοῦ τραχήλου καὶ τὴν διαστολὴν τοῦ μητρικοῦ στομίου. Ἡ περίοδος τῆς ἐξωθήσεως δὲν διαρκεῖ συνήθως πλέον τῆς μιᾶς ἢ δύο ὡρῶν εἰς τὰς πρωτοτόκους, δέκα ἕως δεκαπέντε λεπτὰ εἰς τὰς πολυτόκους. Εἰς τὰς προκεχωρημένης ἡλικίας πρωτοτόκους ὁ τοκετὸς εἶναι βραδύτερος καὶ παρατείνεται ἐπ' ἀρκετόν· ἐπίσης καὶ εἰς τὰς γυναῖκας, ὧν αἱ κυήσεις ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα. Ἡ κληρονομικότης ἔχει ποιάν τινα ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαρκείας τοῦ τοκετοῦ, ὡς καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξις τῆς ἐπιτόκου. Παρατηρεῖται ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν ἀνωτέρων τάξεων τίκτουσι βραδύτερον· πολλοὶ λόγοι συντρέχουσι πρὸς τοῦτο (μυϊκὸν σύστημα ὄχι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον, πύελος ἐλαφρῶς ἐστενωμένη, κεφαλὴ μεγάλη τοῦ ἐμβρύου). Εἶναι βέβαιον ὅτι αἱ γυναῖκες τῆς ὑπαίθρου χώρας τίκτουσι ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον τῶν γυναικῶν τῶν πόλεων.

Ἡ πρόγνωσις τοῦ τοκετοῦ ποικίλλει ὅσον ἀφορᾷ τὴν μητέρα καὶ τὸ ἔμβρυον. Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἐφ' ὅσον ὁ τοκετὸς παρατείνεται, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ζωὴ τοῦ ἐμβρύου ἐπαπειλεῖται, ἰδίως ἐὰν αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας εἶναι σφοδραὶ καὶ συνεχεῖς, ὁπότε ἡ κυκλοφορία ἡ ἐνδομητροπλακουντικὴ ἀδιαλείπτως παρακωλύεται· ὡσαύτως ὅταν ἡ περίοδος τῆς ἐξωθήσεως τοῦ ἐμβρύου παρατείνεται πέρα τοῦ δέοντος, τὸ ἔμβρυον εὑρίσκεται ἐν κινδύνῳ. Ἐπίσης ὁ ὀξὺς καλούμενος τοκετὸς παρουσιάζει ἐνίοτε κινδύνους, ἕνεκεν τῆς ὑπερδυναμικότητος τοῦ μητρικοῦ μυός, πρὸς ταχυτέραν ἐργασίαν καὶ ἐξώθησιν τοῦ ἐμβρύου. Δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη ἀδυναμία τοῦ μητρικοῦ μυός, τοιαύτη χαλάρωσις καὶ ἀδράνεια κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀποκολλήσεως τοῦ πλακοῦντος, ὥστε νὰ ἐπακολουθήσῃ εἴτε ἐπέμβασις ἐπικίνδυνος διὰ τὴν γυναῖκα τεχνητῆς ἀποκολλήσεως τοῦ πλακοῦντος, εἴτε ἀκατάσχετος αἱμορραγία θέτουσα ἐν κινδύνῳ τὴν τίκτουσαν. Ἡ πρόγνωσις διὰ τὴν μητέρα εἶναι ἀνάλογος τῶν ληφθέντων προφυλακτικῶν μέτρων καὶ φροντίδων πρὸ τοῦ τοκετοῦ, κατὰ τὸν τοκετὸν καὶ μετὰ τοῦτον.

Α. Π. ΡΟΣΟΛΥΜΟΣ

—[*Κτηνιατρ.*] Καλεῖται *τοκετὸς* ἡ φυσιολογικὴ λειτουργία, ἡ σκοποῦσα τὴν ἀποβολὴν ἐκ τῆς μήτρας τοῦ ἐμβρύου εὐθὺς ὡς λήξῃ ἡ κυοφορία καὶ ὁλοκληρωθῇ ἡ ἐνδομήτριος ἀνάπτυξις αὐτοῦ. Διακρίνομεν τὸν *φυσιολογικὸν τοκετὸν* καὶ τὴν *δυστοκίαν*. *Φυσιολογικὸς τοκετὸς* καλεῖται ὁ τοκετὸς ὅστις ἄγεται εἰς πέρας διὰ μόνης τῆς προσπαθείας τῆς μητρός, μακρὰν πάσης ἐπεμβάσεως. Ὁ φυσιολογικὸς τοκετὸς παρὰ τοῖς κατοικιδίοις ζῴοις χαρακτηρίζεται ἀπὸ προδρομικὰ φαινόμενα: ἐξοίδησιν μαστῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων, πτῶσιν τῆς κοιλίας, τάσιν πρὸς μόνωσιν, ἐξεύρεσιν καὶ τακτοποίησιν τῆς φωλεᾶς κ.τ.λ. Τὰ κατοικίδια ζῷα: πρόβατον, αἴξ, ἀγελάς, φορβάς, γεννῶσιν ἐν κατακλίσει καὶ εἰς θέσιν στερνοκοιλιακήν, ἔστιν ὅτε ὅμως ἐγείρονται ἢ καὶ μένουσιν ὄρθια καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ. Ἡ διάρκεια τοῦ τοκετοῦ εἶναι 5—15′ ἐπὶ τῆς φορβάδος καὶ ἡμίσεια καὶ πλέον ὥρα ἐπὶ τῆς ἀγελάδος.

Τὴν ἔξοδον τοῦ ἐμβρύου διὰ τῶν γεννητικῶν ὁδῶν ἀκολουθεῖ ἡ ἀποβολὴ τοῦ ὑστέρου, τουτέστιν ἡ ἀποκόλλησις ἐκ τῆς μήτρας καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ πλακοῦντος καὶ τῶν λοιπῶν ὑμένων τῶν καλυπτόντων τὸ ἔμβρυον. Ἐπὶ τῆς φορβάδος ἡ πρᾶξις αὕτη λαμβάνει χώραν 15—20′ μετὰ τὸν τοκετόν. Ἐπὶ τῆς ἀγελάδος ὅμως, παρ' ᾗ ὁ πλακοῦς ἔχεται στερρῶς τῆς μήτρας διὰ πολλῶν σημείων τῆς ἐπιφανείας του, ἡ ἀποκόλλησις αὐτοῦ γίνεται βραδέως, δι' ὃ καὶ ἡ ἀποβολὴ τοῦ ὑστέρου πραγματοποιεῖται συνήθως περὶ τὴν 3—4ην ὥραν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ, ἔστιν ὅτε δὲ τὴν 12ην 24ην καὶ 48ην ὥραν. Ἐπὶ μεγαλυτέρων ἐπιβραδύνσεων ἐπιβάλλεται καὶ χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Τὰ θήλεα κατοικίδια ζῷα πολλάκις τρώγουσι τὸν πλακοῦντα ἅμα τῇ ἀποβολῇ του. Ἡ πρᾶξις αὕτη θεωρεῖται φυσιολογική, ἔχουσα εὐνοϊκὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐκκρίσεως τοῦ γάλακτος καὶ ἐπὶ τῆς ἐπανεμφανίσεως τῆς ἐμμήνου ῥοῆς.

Κατὰ τὸν τοκετὸν τῶν κατοικιδίων ἡμῶν ζῴων δέον νὰ λαμβάνωνται ὡρισμένα μέτρα 1) Πρὸ τοῦ τοκετοῦ: Ἀπομάκρυνσις τοῦ ἐπιτόκου ζῴου τῶν λοιπῶν κτηνῶν καὶ τοποθέτησις αὐτοῦ ἐντὸς διαμερίσματος εὐρυχώρου καὶ ἐπὶ καθαρᾶς στρωμνῆς 2) Μετὰ τὸν τοκετόν: Ἐντριβαὶ ξηραὶ τοῦ θήλεος, προφύλαξις αὐτοῦ ἀπὸ τὰ ῥεύματα ἀέρος τονωτικὰ ἐσωτερικῶς, καλὴ καὶ ὑγιεινὴ συντήρησις. 3) Ἐπὶ τοῦ ἀρτιγεννήτου: Ἐπίδεσις ἀντισηπτικὴ τοῦ ὀμφαλικοῦ λώρου, τοποθέτησις αὐτοῦ ἐπὶ καθαρᾶς στρωμνῆς παρὰ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἥτις ἐπιλαμβάνεται διὰ τῆς γλώσσης τῆς ἀποκαθάρσεως αὐτοῦ ἀπὸ τὸ καλῦπτον τὸ σῶμα αὐτοῦ γλοιῶδες ὑγρόν. Εὐθὺς ὡς ἐγερθῇ καὶ στηριχθῇ εἰς τὰ ἄκρα του τὸ ἀρτιγέννητον, δέον νὰ ἀχθῇ πρὸς θηλασμὸν τοῦ πρώτου μητρικοῦ γάλακτος, τοῦ πρωτογάλακτος, ἔχοντος καθαρτικὴν ἰδιότητα καὶ προκαλοῦντος τὴν ἄφθονον ἐκκένωσιν τοῦ ἐντερικοῦ μηκωνίου.

Δυστοκία καλεῖται ὁ τοκετός, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας ἐμποδίου παρακωλύοντος τὴν φυσιολογικὴν αὐτοῦ ἔκβασιν, δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν διὰ μόνων τῶν φυσικῶν δυνάμεων τῆς μητρός, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ δυστοκίαι εἶναι ὁτὲ μὲν μητρικῆς προελεύσεως, ὀφειλόμεναι εἰς ἀλλοιώσεις ἢ ἀνωμαλίας τῆς λεκάνης ἢ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τοῦ θήλεος ζῴου, ὁτὲ δὲ ἐμβρυακῆς προελεύσεως, ὀφειλόμεναι εἰς ποικίλα αἴτια: κακὴ παρουσίασις τοῦ ἐμβρύου ἐντὸς τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτοῦ, ἀσθένειαι διάφοροι αὐτοῦ, ἀνωμαλίαι, τερατολογικαὶ καταστάσεις κ. τ. λ. Αἱ δυστοκίαι παρατηροῦνται συχνὰ ἐπὶ τῶν κατοικιδίων ζῴων καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῇ ἀγελάδι.

Θ. Α. Φ.

—[*Ἰατροδ.*]. Ἡ παρουσία ἰατροδικαστοῦ καθίσταται ἀναγκαία ἐπὶ *τοκετοῦ*: 1) εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς εὑρέθη που ἔμβρυον ἢ βρέφος ζῶν ἢ νε-

Digitized by Google

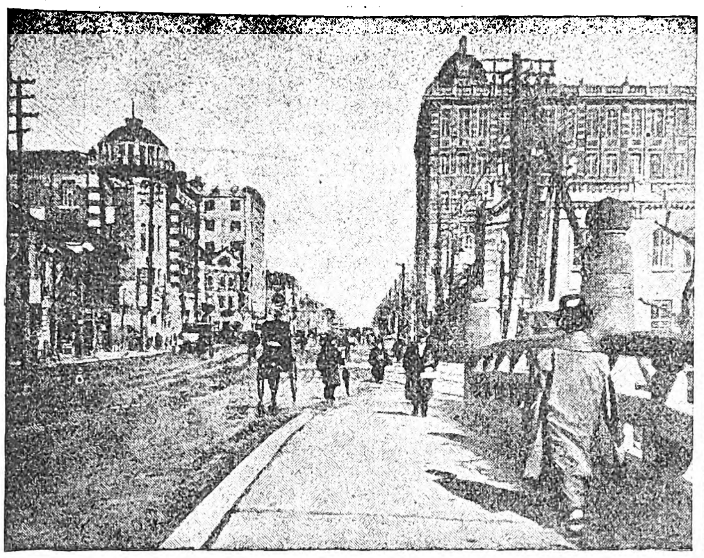
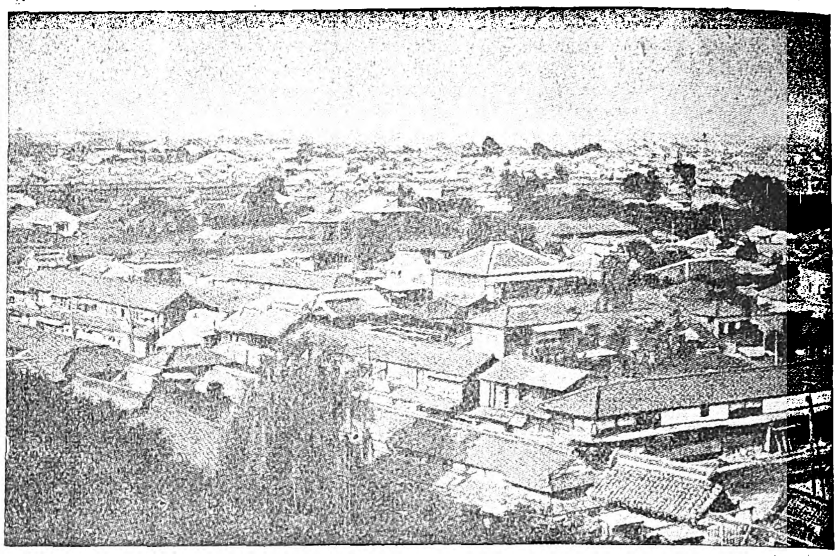

Τόκιο: 1) *Ἡ συνοικία τῶν Τραπεζῶν.* 2) *Γενικὴ ἄποψις τοῦ Τόκιο, πρὸ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1923.*

κρόν, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη ἢ ἡ καταγγελία ἀποδίδει τοῦτο εἴς τινα γυναῖκα· 2) εἰς περιπτώσεις ἐξετάσεως γυναικός, ἥτις διατείνεται ὅτι τὸ βρέφος, ὃ ἔχει, εἶναι ἴδιον καὶ ὅτι πρὸ βραχέος ἢ πρὸ μακροῦ χρόνου ἔτεκεν αὐτό· καὶ 3) ἐπὶ γυναικός, ἥτις ἐνεφάνισε φαινόμενά τινα ὕποπτα ἢ ἥτις ἀπέθανεν ὑπὸ παρομοίας συνθήκας. Οἱοιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν οἱ λόγοι, δι' οὓς προσκαλεῖται ὁ ἰατροδικαστής, θὰ ἐξετάσῃ οὗτος γυναῖκα ἢ πρὸ μικροῦ τεκοῦσαν ἢ πρὸ μακροῦ χρόνου, θὰ εὑρεθῇ ἢ πρὸ ζώσης γυναικὸς ἢ πρὸ θανούσης, καὶ συνεπῶς θὰ ἀναζητήσῃ νὰ ἀνεύρῃ ἄλλα σημεῖα ἐπὶ προσφάτου τοκετοῦ, ἄλλα ἐπὶ παλαιοῦ, ἄλλα ἐπὶ ζώσης καὶ ἄλλα ἐπὶ νεκρᾶς γυναικός.

Καὶ ἡ μὲν *προσφάτως τεκοῦσα* παρουσιάζει κατάπτωσιν σφυγμοῦ καὶ θερμοκρασίας, ὠχρότητα προσώπου, ἱδρῶτας χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς, πλαδαρότητα τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων μετὰ ροδιζουσῶν γραμμῶν ἐπ' αὐτῶν (ραβδώσεων), μέλαιναν τὴν ἀπὸ τοῦ ἐφηβαίου πρὸς τὸν ὀμφαλὸν μέσην κάθετον γραμμήν, διωγκωμένους τοὺς μαστοὺς καὶ ἐκκρίνοντας λευκοκίτρινον ὑγρὸν παχυτέρας συστάσεως τοῦ γάλακτος (πῦαρ) καὶ κατὰ τὴν 2αν ἢ 3ην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ γάλα, ἐξοίδησιν, θλάσεις καὶ ἐκδορὰς κατὰ τὴν αἰδοικὴν χώραν μετὰ ρήξεως τοῦ χαλινοῦ, τῆς σκαφοειδοῦς κοιλότητος ἢ καὶ τοῦ περινέου, ἡ ρῆξις τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖ: α) ὅτι ὀγκῶδες σῶμα διῆλθε διὰ τῆς σχισμῆς τοῦ αἰδοίου, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπῆρξεν ἔμβρυον, καὶ β) τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐπετελέσθη ὁ τοκετὸς σχετικῶς μὲ τὴν ἐπισυμβαίνουσαν αἱμορραγίαν κατὰ τὴν πρόσφατον ρῆξιν, τὴν μετέπειτα πυόρροιαν καὶ τὴν μετά τινας ἑβδομάδας ἐπούλωσιν. Τὰ ἐκ τῶν ἔσω γεννητικῶν ὀργάνων ἀναζητούμενα σημεῖα κατὰ τὸν πρόσφατον τοκετὸν εἶναι ὁ διευρυσμένος κόλπος μετὰ τῆς χαινούσης εἰσόδου του, ἀντὶ δὲ τραχήλου κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀντιλαμβανόμεθα μαλθακοῦ σώματος παρουσιάζοντος ὀπήν, δι' ἧς ὁλόκληρος ἡ χεὶρ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν κοιλότητα τῆς μήτρας, περὶ τὴν 8ην δὲ ἢ 10ην ἡμέραν τὸ ἔσω στόμιον τοῦ τραχήλου δὲν ἐπιτρέπει τὴν δίοδον τοῦ δακτύλου, καὶ κατὰ τὴν 30ὴν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἡμέραν ἀνακτᾷ οὗτος τὴν φυσιολογικήν του σύστασιν, παραμενουσῶν ἐπ' αὐτοῦ οὐλῶν ἐκ τῶν ρήξεων. Συνάμα τὰς πρώτας ἡμέρας ἐκρέει αἱμόφυρτον ὑγρόν, προερχόμενον ἐκ τῆς μήτρας, καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς 1ης ἑβδομάδος πυώδης ὕλη (λόχια), ἧς ὁ χρόνος τῆς διαρκείας κυμαίνεται μεταξὺ 15—20 ἡμερῶν.

Προκειμένου περὶ *γυναικὸς θανούσης*, ἡ διάνοιξις τῆς κοιλίας ἐπὶ προσφάτου τοκετοῦ παρουσιάζει τὰς σάλπιγγας ἀγγειοβριθεῖς καὶ κατερύθρους, τὴν μήτραν ἐξωγκωμένην, πλαδαράν, μὲ τράχηλον προσομοιάζοντα πρὸς εὐρὺν θύλακον, ἐκ τοῦ μήκους δὲ καὶ τοῦ βάρους τῆς μήτρας καθορίζεται καὶ ὁ χρόνος τοῦ τοκετοῦ, γνωστοῦ ὄντος ὅτι μόλις κατὰ τὴν 6ην ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἑβδομάδα ἡ μήτρα ἐπανέρχεται εἰς τὰ κατὰ φύσιν αὐτῆς ὅρια· τέλος ἡ τομὴ τῆς μήτρας ἐπὶ προσφάτου τοκετοῦ παρουσιάζει ταύτην πεπληρωμένην θρόμβων καὶ αἵματος, καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐξ ὑγροῦ αἱμοφύρτου ἢ ὀροπυώδους, τὴν ἔσω ἐπιφάνειάν της μὲ θηλώδεις προεξοχάς, εἴς τι δὲ πλάγιον αὐτῆς ἢ παρὰ τῷ πυθμένι τὸ μὴ καλυπτόμενον ὑπὸ βλεννογόνου ἀνώμαλον καὶ προεξέχον μέρος τῆς καταφύσεως τοῦ πλακοῦντος, μὲ χαίνοντα ἀγγεῖα πεπληρωμένα πεπηγότος αἵματος.

Τὰ σημεῖα τοῦ *πρὸ πολλοῦ τελεσθέντος τοκετοῦ* ἐπὶ μὲν ζώσης γυναικὸς εἶναι: ὁ ὄγκος τῶν μαστῶν καὶ ἡ μέλαινα χρῶσις τῆς ἅλω αὐτῶν, ἡ ἔκκρισις γάλακτος ἐξ αὐτῶν, ἡ μέλαινα χρῶσις τῆς ἐπὶ τῆς κοιλίας λευκῆς γραμμῆς, ἡ παρουσία μύρτων εἰς τὴν θέσιν τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ἡ οὐλὴ ἐπὶ τοῦ χαλινοῦ τοῦ αἰδοίου ὡς ἐκ τῆς ρήξεως τούτου, τὸ πεπλατυσμένον ἢ στρογγύλον τοῦ τραχήλου, ἀντὶ τοῦ φυσιολογικῶς κωνοειδοῦς, τὸ ἐπίμηκες τοῦ στομίου τοῦ τραχήλου μετροῦντος 12—15 χστμ., ἀντὶ τοῦ φυσιολογικῶς ὑποστρογγύλου μήκους 2 χστμ., καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν ρήξεων ἀπαντώμεναι οὐλαί, ἰδίως κατὰ τὸ ἀριστερὸν χεῖλος τούτου. Ἐπὶ τῆς νεκρᾶς, τὰ πρὸς διάγνωσιν ὁδηγοῦντα σημεῖα, πλὴν τῶν ἐπὶ ζώσης τοιούτων, εἶναι καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάρος τῆς μήτρας, τὸ στρογγύλον τῆς κοιλότητός της ἀντὶ τοῦ φυσιολογικῶς τριγωνικοῦ τοιούτου, καὶ ἡ συχνὰ παρατηρουμένη ἔλλειψις τῶν πτυχῶν τοῦ τραχήλου (δένδρον τῆς ζωῆς). Τὰ ὠχρὰ σωμάτια τῆς ᾠοθήκης κἂν ἔτι παραμένωσιν εὐδιάκριτα καὶ χρόνον τινὰ μετὰ τὸν τοκετόν, δὲν ἀποτελοῦσιν ἔνδειξιν τοῦ τοκετοῦ, ἀλλὰ μαρτυροῦσιν ἁπλῶς κύησιν, ἥτις ὅμως δυνατὸν νὰ εἶχε διακοπῇ αὐτομάτως ἢ τεχνητῶς.

Ὡς πρὸς τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸν τοκετὸν ζητήματα, περὶ ὧν ἡ νομοθεσία διαλαμβάνει, ταῦτα περιστρέφονται: 1) εἰς τὴν νομιμότητα τοῦ τεχθέντος, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς τῆς κυήσεως καθ' ἣν ἐγένετο ὁ τοκετός, καὶ 2) εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς τεκούσης γυναικὸς ἐπὶ βρεφοκτονίας, ἢ τοῦ κρυφίου τοκετοῦ. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—*[Λαογρ.]* Ὁ *τοκετός*, ὡς μία ἐκ τῶν κρισιμωτέρων στιγμῶν τῆς ζωῆς, τόσον τῆς ἐπιτόκου, ὅσον καὶ τοῦ τεχθησομένου, περιβάλλεται ὑπὸ πλείστων δεισιδαιμονιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν τὴν ἀποτροπὴν τῶν ἐπικρεμαμένων κινδύνων. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ὠδίνων τοῦ τοκετοῦ προσκαλεῖται ἡ μαῖα ὑπὸ συγγενοῦς τινος τῆς ἐπιτόκου, τοῦ ὁποίου ζῶσιν ἀμφότεροι οἱ γονεῖς. Ἡ μαῖα, εὐθὺς ὡς προσέλθῃ, χύνει ὕδωρ, πρὸς συμβολισμὸν διὰ τοῦ χυνομένου ὕδατος τῆς εὐκολίας τοῦ τοκετοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ κλείεται καλῶς ἡ θύρα τοῦ δωματίου καὶ εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος, παρίστανται δὲ μόνον δύο ἢ τρία πρόσωπα πεπειραμένα, δυνάμενα νὰ προσφέρωσι βοήθειαν εἰς τὴν μαῖαν. Παρουσία ἐγκύου γυναικὸς ἀπαγορεύεται, διότι πιστεύεται ὅτι αὕτη δίνει ἢ παίρνει πόνους ἀπὸ τὴν τίκτουσαν. Ἡ πρόληψις αὕτη ἀποτελεῖ προφανῶς ὑγιεινὸν παράγγελμα, πρὸς ἀποφυγὴν συγκινήσεων τῆς ἐγκύου καὶ τοῦ ἀναλογισμοῦ ὅτι καὶ αὕτη θὰ εὑρεθῇ προσεχῶς εἰς παρομοίαν θέσιν. Ἐπίσης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρίσταται κατὰ τὸν τοκετὸν παρθένος, διότι θὰ μείνῃ ἄγαμος. Πρὸ τοῦ τοκετοῦ θέτουσιν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τῆς λεχοῦς σάπωνα, πρὸς προφύλαξιν αὐτῆς ἀπὸ ἐπιλοχείου ἀσθενείας, κατὰ μεταφορὰν τῶν καθαρτικῶν ἰδιοτήτων τοῦ σάπωνος εἰς τὴν καθαριότητα τῆς λεχοῦς. Ἐπίσης θέτουσιν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τῆς λεχοῦς ψαλίδιον, πρὸς προφύλαξιν τοῦ βρέφους ἀπὸ τῶν φωνῶν καὶ τῆς ἀνησυχίας, αἵτινες οἱονεὶ θὰ κοπῶσι διὰ τοῦ ψαλιδίου. Μετὰ τὸν τοκετὸν λαμβάνονται διάφοροι προφυλάξεις πρὸς ἀποτροπὴν βασκανίας τῆς λεχοῦ καὶ τοῦ νεογνοῦ (βλ. καὶ λ. *γέννησις*). [Προβλ. *Ἀ. Μπούτουρα*: Προλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (Ἀθῆναι 1931), σ. 37.] —Ω.

—**τοκετοῦ ἀπόκρυψις** *[Ποιν. Δίκ.]*. Ὑφίσταται τὸ ἔγκλημα τοῦτο (ἄρθρ. 297 ποιν. νόμου), ὅταν ἡ κυοφοροῦσα νόθον τίκτῃ ἢ μηδενὸς παρευρισκομένου ἢ παρουσίᾳ μόνον τῶν μετ' αὐτῆς συνεννοημένων, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πρὸς μαίευσιν τὴν συνδρομὴν ἄλλου τινός. Τὸ ἔγκλημα τοῦτο προπαρασκευάζει ἢ διευκολύνει τὴν *παιδοκτονίαν* (βλ. λ. *ἀνθρωποκτονία*, τ. Δ΄, σ. 759 γ΄), μεθ' ἧς συνήθως ἐμφανίζεται ἐν τῇ πράξει. Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος δὲν περιέχει ὁμοίαν διάταξιν, ὡς «ὅλως ἀδικαιολόγητον καὶ μηδέποτε ἐφαρμοσθεῖσαν κατ' ἀλήθειαν», ἀλλ' οὔτε καὶ αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι.

Τὴν ποινὴν καθορίζει τὸ ἄρθρον 296 τοῦ ποινικοῦ νόμου, διακρίνον: 1) Τὴν παρὰ τῆς ἐνόχου ἀπόκρυψιν ἢ ἐξαφάνισιν τοῦ τεχθέντος, ὅτε ἡ ἐπιβαλλομένη ποινὴ εἶναι: α΄) εἱρκτή, ἂν αὕτη ὡμολόγησεν ἢ ἂν ἀπεδείχθη ὅτι διὰ τῆς ἀποκρύψεως τοῦ τοκετοῦ ἐσκόπει τὴν θανάτωσιν τοῦ τέκνου της· β΄) φυλάκισις τοὐλάχιστον τριῶν ἐτῶν, ἂν τοιοῦτος σκοπὸς δὲν ἀπεδείχθη οὔτε ὡμολογήθη. Καὶ 2) τὴν μὴ ἀπόκρυψιν ἢ ἐξαφάνισιν τοῦ τεχθέντος, ὅτε ἐπιβάλλεται, εἰς μὲν τὴν ἀνωτέρω α΄ περίπτωσιν φυλάκισις τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν, εἰς δὲ τὴν β΄ φυλάκισις τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν. Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις προϋποτίθεται ὅτι τὸ νόθον τέκνον ἐτέχθη ζῶν, ἀλλ' ἀπέθανεν εἶτα ἄνευ ὑπαιτιότητος τῆς μητρός. Ἐὰν τὸ νόθον ἐγεννήθη νεκρόν, ἀποδειχθῇ δ' ὅτι ἡ νεκροτοκία προῆλθεν οὐχὶ μὲν ἐκ προθέσεως τῆς μητρὸς (ἥτις τότε θὰ ἐτιμωρεῖτο ἐπὶ ἀμβλώσει), ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς ἀποκρύψεως τοῦ τοκετοῦ, ἧς ἕνεκα δὲν παρεσχέθη ἡ δυναμένη νὰ προλάβῃ τὴν νεκροτοκίαν ἀλλὰ μὴ ἐπικληθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς βοήθεια, τιμωρηθήσεται αὕτη μὲ τὴν ποινὴν τῆς ἐξ ἀμελείας ἀνθρωποκτονίας, ὡς καὶ ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐγεννήθη μὲν τὸ νόθον ζῶν, ἀλλ' ἀπεβίωσε μετὰ τὸν τοκετὸν ἐκ φυσικοῦ θανάτου, ἐπελθόντος ἕνεκα τῆς ἀποκρύψεως (ἄρθρ. 298 ποιν. νομου). Πᾶσα ἄλλη, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων, καθ' ἃς τὸ τεχθὲν ἔθανεν, ἀπόκρυψις τοκετοῦ νόθου τέκνου τιμωρεῖται ὡς πταῖσμα (ἄρθρ. 643 ποιν. νόμου). Α. Ν. Μ.

τοκίζω· παρέχω χρήματα ἢ καὶ ἄλλα τινὰ ἐπὶ τόκῳ, δανείζω· || ἀπολύτως, εἶμαι τοκιστής: «κάθεται καὶ τοκίζει»· || εἰρωνικῶς ἐπὶ φυγοπόνων: «τί δουλειὰ κάνει; τοκίζει».

Τόκιο (Tokio, Tokyo) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς Ἰαπωνίας, κειμένη ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Νιππόν, εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τοῦ Τόκιο, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ *Σουμίντα - γκάβα*. Κάτ. 2.070.913. Κυρίως εἰπεῖν δεν πρόκειται περὶ μιᾶς πόλεως, ἀλλὰ περὶ τῆς συνενώσεως πολλῶν συνοικισμῶν ἢ προαστίων, ἐκτεινομένων πρὸς ἁπάσας τὰς διευθύνσεις, διασχιζομένων ὑπὸ διωρύγων, ἑνουμένων διὰ γεφυρῶν καὶ χωριζομένων ὑπὸ πολυαρίθμων καὶ μεγάλων κήπων καὶ ἀλσῶν. Ἕνεκα τούτου ἡ ἔκτασις αὐτῆς εἶναι τεραστία καὶ ὑπερβαίνει εἰς μῆκος τὰ 26 χλμ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ εἰς πλάτος τὰ 16 χλμ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἔχουσα περιφέρειαν 70 χλμ. Τὸ Τόκιο εἶναι πόλις νέα, τὸ ἥμισυ περίπου τῆς ὁποίας εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ ἐδάφους, ὅπερ μέχρι τῶν μέσων τοῦ Θ΄ αἰῶνος ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἡ μεγάλη αὐτῆς ἔκτασις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ περισσότεραι τῶν οἰκιῶν της εἶναι μονώροφοι. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Σουμίντα-γκάβα, ὁ ὁποῖος διαιρεῖ αὐτὴν εἰς δύο τμήματα, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν. Εἰς τὰς ἐκβολάς του ὁ ποταμὸς σχηματίζει τὴν ἐπιμήκη νησῖδα *Τσίκι-σίμα*, ὅπου ἡ ὁμώνυμος αὐτῇ συνοικία. Ὁ ποταμὸς ἐντὸς τῆς πόλεως ἔχει πλάτος 250 μ. καὶ εἶναι ἀβαθής, ἀλλὰ πλωτὸς εἰς μικρὰ πλοῖα εἰς μῆκος 80 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχουν δέκα γέφυραι, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ: *Ἀζούμα*, *Οὐμάϊα*, *Ρυογκόκου*, *Σὶν-ὸ* καὶ *Ὑεϊτάϊ*. Ἡ νησὶς Τσίκι-σίμα συνδέεται μετὰ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς πόλεως διὰ τῆς γεφύρας *Ἀϊόϊ*. Πρὸς τὰς ἀνατολικὰς παρυφὰς τῆς πόλεως ρέει ὁ ποταμὸς *Νάκα-γκάβα*, ἑνούμενος μετὰ τοῦ Σουμίντα-γκάβα διὰ πολλῶν διωρύγων, αἵτινες διασχίζουν τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως. Αἱ κυριώτεραι τῶν διωρύγων τούτων εἶναι αἱ: *Τάτα*, *Ὀνάτζι* καὶ *Σακάϊ*. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς πόλεως διαρρέεται ὑπὸ τῶν μικρῶν παραποτάμων τοῦ Σουμίντα - γκάβα *Κάντα-γκάβα* καὶ *Ὑένιο-γκάβα*, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν μικρῶν ποταμῶν *Φούρου-γκάβα*, *Σιμπούνα-γκάβα* καὶ

Digitized by Google

Μεγκοῦρο-γκάβα, οἵτινες σχηματίζουν πολυαρίθμους διώρυγας, διασχιζούσας τὰς κεντρικὰς ἰδίως συνοικίας. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς πόλεως διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: τὸ *Σίρο* ἢ αὐτοκρατορικὸν φρούριον, τὸ *Σότο-Σίρο* ἢ τὴν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου περιοχήν, καὶ τὸ *Μιζι* ἢ τὰς περιφερειακὰς συνοικίας.

Διοικητικῶς ἡ πόλις ὑποδιαιρεῖται εἰς 15 συνοικίας ἢ διαμερίσματα, καλούμενα *Κού*. Τὸ Σίρο εἶναι τὸ ἀρχαιότερον καὶ κεντρικώτερον τμῆμα τῆς πόλεως, ἀπετέλει δὲ ἄλλοτε τὸ αὐτοκρατορικὸν φρούριον. Σήμερον περιλαμβάνει τὰ ἀνάκτορα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἶναι σχεδὸν ἀπομεμονωμένον ἀπὸ τὴν ἄλλην πόλιν, ἕνεκα τῆς παλαιᾶς συνηθείας τῶν Ἰαπώνων ὅπως ἀποφεύγουν νὰ κτίζουν ἰδιωτικὰς οἰκοδομὰς πλησίον τῶν ἀνακτόρων, εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν. Περιβάλλεται ὑπὸ κυκλωπείου τείχους ὕψους 20 μ., μήκους 10,4 χλμ. καὶ πλάτους 8,6 χλμ., ὑπὸ εὐρείας διώρυγος διακλαδουμένης ἐσωτερικῶς εἰς ἄλλας μικροτέρας καὶ ὑπὸ πενταπλῆς σειρᾶς ἐπαλλήλων ὀχυρωματικῶν ἔργων. Τὰ ἀνάκτορα τοῦ αὐτοκράτορος, εὑρισκόμενα εἰς τὸ κέντρον τοῦ Σίρο, εἶναι μεῖγμα εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἰαπωνικοῦ ρυθμοῦ καὶ περιβάλλονται ὑπὸ ὡραίων κήπων καὶ ἄλλων παλαιῶν κτηρίων ἀρχαίων ἰαπωνικῶν ρυθμῶν. Πέριξ τοῦ Σίρο εὑρίσκοντο ἄλλοτε τὰ μέγαρα τῶν μεγιστάνων, τὰ ὁποῖα, κατεδαφισθέντα ἢ καταστραφέντα ἐκ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν πυρκαϊῶν, ἀντικατέστησαν ἤδη τὰ νέου ρυθμοῦ μέγαρα διαφόρων ὑπουργείων καὶ πρεσβειῶν, ἀποτελοῦντα ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ βαρὺ σύνολον τῶν παλαιῶν κτηρίων τοῦ Σίρο. Μεταξὺ τοῦ Σίρο καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Σουμίντα-γκάβα ἐκτείνονται αἱ ἐμπορικώταται συνοικίαι *Νιονμπάσι* καὶ *Κυομπάσι*, ὅπου συγκεντροῦται ἡ μεγαλυτέρα κίνησις καὶ εὑρίσκεται ἡ ὁδὸς Γκίνζα, μία τῶν σημαντικωτέρων τῆς πόλεως. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Νιονμπάσι*, πρὸς Β τῆς Κυομπάσι, ὑπάρχει ἡ περίφημος γέφυρα Νιονμπάσι (=γέφυρα τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου), ἥτις θεωρεῖται τὸ κέντρον ἁπασῶν τῶν ὁδῶν συγκοινωνίας τῆς Ἰαπωνίας καὶ ἡ ἀφετηρία κατὰ τὴν καταμέτρησιν τῶν ἀποστάσεων ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ Τόκιο εἶναι ἡ πληθώρα τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων καὶ τῶν δένδρων, ἰδίως τῆς κερασέας, ὄχι μόνον εἰς τοὺς πολυαρίθμους κήπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὁδούς, τοῦθ' ὅπερ μεταβάλλει τὴν πόλιν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἄνοιξιν, εἰς ἕνα τεράστιον κῆπον. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ σεισμοπαθοῦς ἐδάφους, ὅπερ ὑφίσταται συχνοτάτας (σχεδὸν ἀνὰ πᾶσαν τρίτην ἡμέραν) σεισμικὰς δονήσεις, ὑπολογισθείσας εἰς ἄνω τῶν 125 ἐτησίως. Ἕνεκα τούτου ὑπέστη πολλάκις μεγάλας καταστροφὰς ἐκ σεισμῶν καὶ πυρκαϊῶν, αἵτινες εἶναι ἐπίσης συχνόταται, συνεπείᾳ τῆς κατὰ γενικὸν κανόνα ἐκ ξύλου κατασκευῆς τῶν οἰκιῶν της. Μεταξὺ τῶν καταστρεπτικωτέρων σεισμῶν εἶναι οἱ τῶν ἐτῶν 1854 καὶ 1923, ἐκ δὲ τῶν πυρκαϊῶν αἱ τῶν ἐτῶν 1879, 1892 καὶ 1923. Κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1923 καὶ τὴν συνοδεύσασαν τοῦτον πυρκαϊὰν κατεστράφη τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς πόλεως, ὅπερ ὅμως ἀνῳκοδομήθη ταχέως ἐπὶ νέων ἀντισεισμικῶν βάσεων, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν τελειοτέρων συστημάτων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν διδαγμάτων τῆς πείρας εἰς τὰς ἀνεγερθείσας νέας οἰκοδομάς, αἵτινες ὑπερβαίνουν τὰς διακοσίας χιλιάδας. Οὕτως ἡ νέα πόλις ἔχει νῦν εὐρείας, κανονικὰς καὶ καθαρὰς ὁδούς, τμήματα δέ τινα αὐτῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχουν κτισθῆ καὶ πολυόροφοι οὐρανοξύσται, ὁμοιάζουν πρὸς μεγάλην ἀμερικανικὴν πόλιν.

Τὸ Τόκιο εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πόλις τῆς Ἰαπωνίας. Ἔχει τρία πανεπιστήμια δι' ἄρρενας, ἓν πανεπιστήμιον διὰ τὰς γυναῖκας, 4 πανεπιστημιακὰ ἰνστιτοῦτα, ἀνώτερα διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀνωτέραν γεωργικὴν καὶ δασικὴν σχολήν, ἀνωτέραν σηροτροφικὴν σχολήν, δύο πολυτεχνεῖα, 3 ἀνωτέρας ἐμπορικὰς σχολάς, ἀνωτέραν σχολὴν ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, ᾠδεῖον, καλλιτεχνικὴν σχολήν, σχολὴν ξένων γλωσσῶν, ἐν ᾗ διδάσκονται ὑπὲρ τὰς 25 ξέναι γλῶσσαι, 5 τεχνικὰς καὶ ἐπαγγελματικὰς σχολάς, ἰνστιτοῦτον κωφαλάλων καὶ πλῆθος σχολείων τῆς μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Ἔχει ἐπίσης πλουσίας βιβλιοθήκας, μουσεῖα, πινακοθήκας, βοτανικὸν καὶ ζῳολογικὸν κῆπον, θέατρα κτλ. Ἐν Τόκιῳ ἐκδίδονται ὑπερεκατὸν ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἐν ἰαπωνικῇ γλώσσῃ καὶ ὑπὲρ τὰς δέκα εἰς τὴν ἀγγλικήν. Ἡ βιομηχανία τῆς πόλεως εἶναι σημαντικωτάτη, παράγουσα ἰδίως μεταξωτά, περίφημα σκεύη ἐκ πορσελλάνης καὶ σμάλτου, παντὸς εἴδους μηχανήματα, ἀθύρματα, τρόφιμα καὶ χημικὰ προϊόντα. Σημαντικὸν ἐπίσης εἶναι τὸ μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ διεξαγόμενον ἐμπόριον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, διότι τοῦτο, λόγῳ τοῦ ἀβαθοῦς τοῦ λιμένος καὶ τοῦ κόλπου, διεξάγεται κατὰ μέγα μέρος μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς *Ὑοκοχάμα*. Λιμὴν τοῦ Τόκιο εἶναι τὸ πρὸς Ν. αὐτοῦ εὑρισκόμενον προάστιον *Σιναγκάβα*.

Τὸ Τόκιο ἔχει πλεῖστα ἀξιόλογα μνημεῖα, ναοὺς καὶ πάρκα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὸ πάρκον *Σίμπα*, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ περίφημος βουδικὸς ναὸς *Ζοζοζι*, κτισθεὶς τῷ 1623 καὶ καταστραφεὶς κατὰ μέγα μέρος ἐκ πυρκαϊᾶς τῷ 1877. Ἐν τῷ πάρκῳ τούτῳ ὑπάρχουν θαυμασίας ἰαπωνικῆς τέχνης ἡγεμονικοὶ τάφοι μὲ σημαντικὰ ἀγάλματα καὶ τοιχογραφίας. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Ἀκασάκα* καὶ τῇ τοποθεσίᾳ *Ἀοϋαμα* ὑπάρχει τὸ ἀνάκτορον τοῦ διαδόχου καὶ τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως, ὅπου κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως τοῦ αὐτοκράτορος λαμβάνει χώραν ἡ περίφημος ἐπιθεώρησις τῶν ἰαπωνικῶν στρατευμάτων. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Κοζιμάσι*, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ Σίρο καὶ ἥτις καλεῖται καὶ συνοικία τῶν εὐγενῶν, λόγῳ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ μεγάρων ἀνωτέρων δημοσίων λειτουργῶν καὶ πριγκιπικῶν ἀνακτόρων, ὑπάρχει τὸ πάρκον *Χιμπιύα*, παρὰ τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται τὰ μέγαρα τῆς βουλῆς καὶ τῶν ὑπουργείων τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ναυτικῶν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου *Κυῦντον* εὑρίσκεται ὁ ναὸς *Ὑαζουκούνι Τζίνιζα* καὶ παρ' αὐτὸν τὸ μουσεῖον ὅπλων καὶ τηλεβόλων. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Χόνγκο* εὑρίσκονται οἱ κῆποι *Ντάνγκο-ζάκα* ὅπου λαμβάνουν χώραν αἱ μεγάλαι ἐκθέσεις τῶν χρυσανθέμων. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Σιτάϋα* ὑπάρχει τὸ πάρκον *Ὑένο*, περίφημον διὰ τοὺς ἐν αὐτῷ εὑρισκομένους ναοὺς καὶ τάφους, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον τόπον περιπάτου τῶν κατοίκων. Παρ' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ λίμνη τῶν λωτῶν, κεκαλυμμένη ὑπὸ λωτῶν καὶ ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, ἐπὶ χερσονησῖδος, ὡραίαν παγόδαν. Πέριξ τοῦ πάρκου τούτου ὑπάρχει τὸ κεντρικὸν πανεπιστήμιον, ὁ ζῳολογικὸς κῆπος, τὸ ᾠδεῖον, τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἡ δημοσία βιβλιοθήκη καὶ πολλὰ ἄλλα μνημεῖα. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Ἀζακούζα* εὑρίσκεται ὁ ναὸς *Χιγκάσα-Χονγκβάνζι* καὶ ὁ νομὸς τῆς *Κβαννόν*. Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον ὑπάρχει τὸ πάρκον *Ἀζακούζα*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικώτερον καὶ τὸ ἔχον τὴν μεγαλυτέραν κίνησιν κέντρον τῆς πόλεως, ὅπου κυρίως ἐπιδεικνύονται οἱ θαυματοποιοὶ καὶ οἱ περίφημοι δεξιοτέχναι τῆς χώρας. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Χόντζο*, τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς πόλεως, ὑπάρχει ὁ ναὸς *Καμεῖντο* καὶ ὡραῖος ὁμώνυμος κῆπος. Ἐπὶ τῆς νησῖδος *Τσούκι-Σίμα*, ἧς αἱ οἰκοδομαί, καταστραφεῖσαι ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1923, ἀνηγέρθησαν τελείως ἐκ βάθρων, ὑπάρχει τὸ μέγαρον τῆς ναυτικῆς ἀκαδημίας καὶ τὸ θερινὸν αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον. Ἐν Τόκιο ὑπάρχουν καὶ χριστιανικοὶ ναοί, ἱδρυθέντες ὑπὸ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων, καὶ καθολικὸν πανεπιστήμιον διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς, ἱδρυθὲν τῷ 1908.

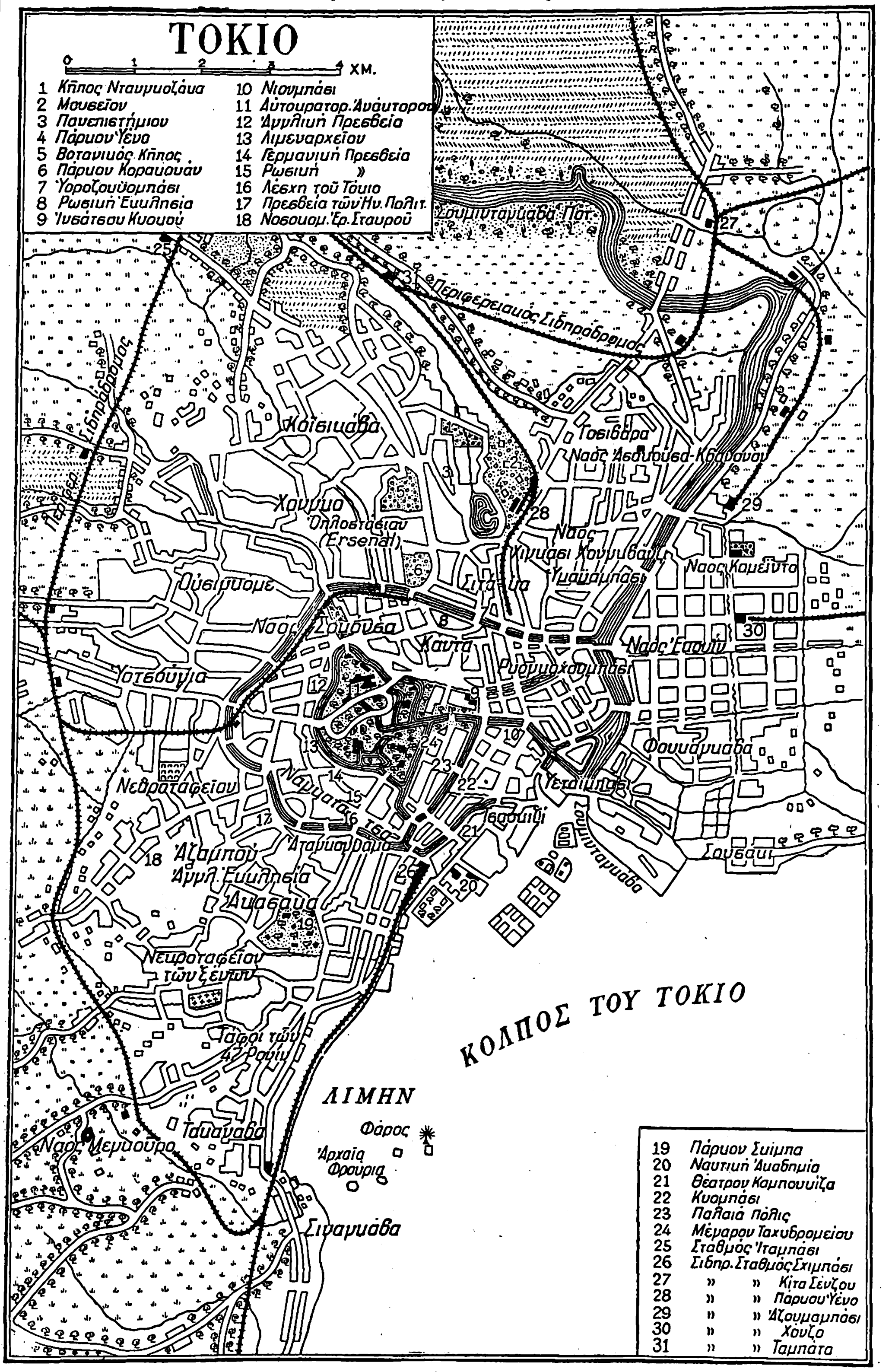

Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι νῦν ἐκτισμένη ἡ πόλις, κατεκλύζετο ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ἢ τῶν λιμνοθαλασσῶν. Ἐν τῇ ἰαπωνικῇ ἱστορίᾳ οὐδεμία μνεία τῆς πόλεως γίνεται πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα εὑρίσκετο ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ ὁ μικρὸς συνοικισμὸς *Ἔντο* ἢ *Ὑέντο*, παρὰ τὸν ὁποῖον τῷ 1457 ὁ πολεμιστὴς Ὄτα Ντοκουὰν ἵδρυσε τὸ φρούριον Σίρο, πέριξ τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθη βραδύτερον ἡ πόλις. Ἀπὸ τοῦ 1486 μέχρι τοῦ 1524 ἡ πόλις κατείχετο ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑεσουγκοὐϊ καὶ κατόπιν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἰεϋάσου,

Digitized by Google

ὁ ὁποῖος, ἀνακηρυχθεὶς κατόπιν σογκούν, μετέβαλε τὴν Ὑέντο εἰς πρωτεύουσάν του τῷ 1590. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Ἰαπωνία εἶχε δύο πρωτευούσας, τὸ Κυότο, ὅπου ἥδρευεν ὁ μικάδος, καὶ τὴν Ὑέντο, ὅπου ἥδρευεν ὁ σογκούν. Τῷ 1868, κατόπιν τῆς καταργήσεως τῶν σογκούν, ὁ μικάδος μετέφερε τὴν αὐλήν του εἰς τὴν Ὑέντο, ἣν μετωνόμασεν εἰς *Τόκιο* (=ἀνατολικὴ πρωτεύουσα). Κατὰ τὸν σεισμὸν καὶ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1923 ἐκάησαν ὑπὲρ τὰς 200.000 οἰκίαι, οἱ δὲ φονευθέντες, ἀπανθρακωθέντες ἢ τραυματισθέντες, ἀνῆλθον εἰς 150.000. Μ. Δ. Β.

— **Τόκιο κόλπος** *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Ἰαπωνίας, σχηματιζόμενος ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Νιππόν, μεταξὺ τῶν χερσονήσων Σαγκάμι καὶ Κατζούζα. Ἔχει μῆκος ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 34 μιλίων καὶ πλάτος 22 μιλλίων, ἡ δὲ εἴσοδός του, πρὸ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ νῆσος Ὀσίμα, ἔχει πλάτος 9 μιλλίων. Τὰ ὕδατα αὐτοῦ πρὸς τὸν μυχόν του εἶναι ἀβαθῆ. Ἕνεκα τούτου ὁ λιμὴν τῆς πόλεως Τόκιο δὲν εἶναι προσιτὸς εἰς μεγάλα πλοῖα. Γουνάντιον παρὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ, ὅπου τὰ ὕδατα εἶναι λίαν βαθέα, σχηματίζονται δύο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων λιμένων τῆς Ἰαπωνίας, ὁ τῆς Ὑοκοχάμας καὶ ὁ τῆς Κανγκάβα. Μ. Δ. Β.

τοκισμὸς (ὁ)· τὸ τοκίζειν, ἡ ἐπὶ τόκῳ παροχὴ χρημάτων ἢ καὶ πραγμάτων.

τοκιστὴς (ὁ)· ὁ τοκίζων, ὁ δανείζων ἐπὶ τόκῳ καὶ ἐπάγγελμα ἔχων τοῦτο· || εἰρωνικῶς, ὁ στερούμενος ἐπαγγέλματος: «τοκιστὴς καὶ σουλατσαδόρος».

— *[Ἀρχ.]*. *Τοκισταὶ* ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, οἱ κεφαλαιοῦχοι, οἱ καρπούμενοι τὸ κεφάλαιον αὐτῶν δι' ἀπολήψεως τόκου. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Ἀθήναις τοκιστῶν ἦσαν μέτοικοι, ἀπολαμβάνοντες τὸν εἰθισμένον τόκον, ὅστις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δημοσθένους ἐκυμαίνετο ἀπὸ 10—16 %, διεκρίνοντο δὲ τῶν ἐπὶ μεγάλῳ τόκῳ μέχρι καὶ τοῦ ἐνενηκονταπλασίου) δανειζόντων, οἵτινες ἐκαλοῦντο *ἡμεροδανεισταί*, *ὀβολοστάται*, *χρῆσται* καὶ *τοκογλύφοι*. Ε. ΔΙ. Κ.

τοκκάτα (ἡ) (ἰταλ. toccata, ἐκ τοῦ toccare = θίγειν, ἐγγίζειν). Μουσικὴ σύνθεσις προοριζομένη νὰ ἐκτελεσθῇ μόνον δι' ὀργάνων μετὰ πληκτροφόρου (κλειδοκυμβάλου, ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου). Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μουσικῆς ἐγεννήθη ἀφ' ἧς οἱ κρατημένοι φθόγγοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου ἤρχισαν ἀντικαθιστάμενοι διὰ ποικιλμάτων καὶ γοργῶν ρυθμικῶν σχημάτων, ὡς ἐγίνετο εἰς τὸ κλαβικύμβαλον καὶ τὸ λαοῦτον. Ἀρχικῶς δὲ τὰ τεμάχια ταῦτα ἦσαν οἱονεὶ ἐλεύθερα πρελούντια καὶ εἰσαγωγαὶ δι' ὄργανα μετὰ πληκτροφόρου. Αἱ ἀρχαιότεραι τοκκάται εἶναι τοῦ Κλαυδίου Μερούλο, αἵτινες ἐξεδόθησαν τῷ 1604, ἂν καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶχον γραφῆ πολὺ πρότερον. Ἡ δὲ ἀρχικὴ μορφὴ τῆς τοκκάτας τοῦ Μερούλο εἶναι: εἰσαγωγικαί τινες πλήρεις καὶ εὔηχοι συγχορδίαι, ἀκολουθούμεναι ἀπὸ ἄλλα μικρὰ τμήματα φράσεων μὲ γοργὰ ρυθμικὰ τμήματα, ἔστιν ὅτε δὲ κατὰ τὸν τύπον τῆς φυγῆς. Εὐρυτέραν μορφὴν εἰς τὴν τοκκάταν δίδει ὁ Ἰω. Σεβ. Μπάχ, μὴ ἀπομακρυνόμενος ὅμως καὶ οὗτος τῶν φθόγγων μικρᾶς ἀξίας καὶ τῶν πλήρων συγχορδιῶν. Γ. Σ

Τόκκο (Tocco), *Φῆλιξ*. Ἰταλὸς φιλόσοφος (1845—1911). Τῷ 1871 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης, εἶτα καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίζης καὶ τέλος ἐν τῷ τῆς Φλωρεντίας. Συνέγραψε πολυαριθμότατα ἔργα, ὧν τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας. Μεγάλως ἀπησχόλησαν τὸν Τόκκο δύο προβλήματα, περὶ τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀσχοληθῆ ὁ διδάσκαλός του Φιορεντῖνο: τὸ τῆς χρονολογίας τῶν πλατωνικῶν διαλόγων καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς ἑρμηνείας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Τζιορντάνο Μπρούνο. Ἔγραψε προσέτι οὐκ ὀλίγας μελέτας ἐπὶ θεολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ λογοτεχνικῶν ζητημάτων. —Ω.

τόκκος (ὁ) (Toccus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βουκερωτιδῶν*, περιλαμβάνον μεγαλόσωμα πτηνὰ μήκους 0,50 μ. περίπου, ἰθαγενῆ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Τόκκος. Ὄνομα οἰκογενείας κομίτων παλατίνων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, δεσποτῶν Ἠπείρου καὶ δουκῶν Λευκάδος. Ὁ ἱπποτικὸς οὗτος οἶκος ἐσεμνύνετο ὅτι εἷλκε τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς γοτθικῆς φυλῆς τῶν *Ταύκων*, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὸν βασιλέα τῶν Τοτίλαν καὶ διέμενον ἐν Βενεβέντῳ καὶ ὅτι γενάρχης αὐτοῦ ἐγένετο ὁ μέγας στρατοπεδάρχης *Οὐγολῖνος*. Διαρκούσης τῆς βασιλείας Φρειδερίκου Β' τοῦ Ἀγγιονοῦ, οἱ Τόκκοι παρέμειναν ἐν Καπύῃ, ἐκεῖθεν δέ, παρακολουθοῦντες τὸν βασιλέα, μετῴκησαν εἰς Νεάπολιν. Ὁ *Γουλιέλμος Α' Τόκκος* († 1275), καγκελλάριος τοῦ Φρειδερίκου, συνεργήσας εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου καὶ τῆς συζύγου του Ἰωάννας, ἐπίσης δὲ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δύο του ἀδελφῶν Ροβέρτου καὶ Φιλίππου ἐκ τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ εἱρκτῆς, ἠμείφθη μὲ τιμάρια. Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Γουλιέλμου Α' Τόκκου, ὁ δευτερότοκος Πέτρος προσηγορεύθη κόμης Μαρτίνης, λαβὼν τιμάρια ἐν Ὀτράντῳ καὶ Πομιλιάνῳ, ὁ *Λουδοβῖκος* ἐγένετο στόλαρχος τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου, πολεμοῦντος τὴν Σικελίαν, καὶ ὁ τρίτος *Λεονάρδος* ἠκολούθησεν, ὡς σύμβουλος, τὸν Ροβέρτον, τιτλοφορούμενον αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὴν σύζυγόν του Μαρίαν Βουρβωνίδη, ὅτε ἐπεσκέφθη τὸ ἐν Ρωμανίᾳ βασίλειόν του. Ὁ ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Γουλιέλμου Α' γεννηθεὶς *Γουλιέλμος Β'* († 22 Σεπτεμβρίου 1335) διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Ἀνδηγαυϊκοῦ «καπιτάνιος» Κερκύρας (1328—1335), ἕνεκα δὲ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Μαργαρίτας Ὀρσίνη ἐγένετο κύριος τοῦ ἡμίσεος τῆς Ζακύνθου. Ἐκ τῶν υἱῶν του ὁ *Λεονάρδος Α'* († 1381) κατέστη ὁ ὀνομαστότερος τοῦ οἴκου τῶν Τόκκων. Νυμφευθεὶς εἰς πρῶτον γάμον τὴν Φραγκίσκαν, νόθον θυγατέρα Φιλίππου τοῦ Ταραντινοῦ, καὶ εἰς δεύτερον τὴν Μαγδαληνήν, θυγατέρα τοῦ Ἰζαοῦ Βουονδελμόντη καὶ τῆς Ἀγγελικῆς Συμεῶνος Κράλου βασιλέως τῆς Σερβίας, ἥτις καὶ Κυρία τῆς Ἠπείρου ἐτιτλοφορεῖτο, ἐγένετο κόμης παλατῖνος Κεφαλληνίας-Ζακύνθου (1357—1379) καὶ δοὺξ τῆς Λευκάδος καὶ Βονίτσης. Φονευθέντος δὲ τοῦ Κράλου, ἡ κυριαρχία τῶν Ἰωαννίνων μετεβιβάσθη εἰς τὸν Ἰζαοῦ Βουονδελμόντην, ἐξ αὐτοῦ δέ, ἀποθανόντος ἄνευ ἄρρενος διαδόχου, περιῆλθεν εἰς τὸν Λεονάρδον Α'. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ *Κάρολος Α'* († 4 Ἰουλίου 1429) ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν καὶ Καταλανῶν τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν, νυμφευθεὶς δὲ τὴν Φραντζέσκαν, θυγατέρα καὶ κληρονόμον τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Νερίου Α' Ἀτζαγιώλου, περιέλαβεν εἰς τὸ κράτος του τὰ Μέγαρα καὶ ἄλλας πόλεις καὶ προσηγορεύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου δεσπότης Ρωμανίας. Κατανικήσας προσέτι τὸν Σπάταν ἡγεμόνα τῆς Ἀκαρνανίας, ἐκυριάρχησε τῆς Ἠπείρου, Αἰτωλοακαρνανίας καὶ πάσης τῆς περὶ τὸν Ἀχελῷον χώρας καὶ ἠγόρασε παρά τινος Ἰταλοῦ τυχοδιώκτου, Ὀλιβιέρη ὀνόματι, τὸν ἐμπορικώτατον λιμένα τῆς Γλαρέντζας.

Πολιτογραφηθεὶς ὁ Κάρολος Βενετός, συνεμάχησε μετὰ τῆς Βενετίας, ἐδρεύων ὅτε μὲν ἐν Ἰωαννίνοις, ὅτε δ' ἐν Κεφαλληνίᾳ, τὴν ὁποίαν ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ διῴκει ἡ σύζυγός του Φραντζέσκα, ὑπογραφομένη εἰς τὰ σῳζόμενα ἔγγραφα «Βασίλισσα Ρωμαίων». Ἡ ἐπικράτεια Καρόλου τοῦ Α' περιελάμβανε τὰ Ἰωάννινα, τὴν Ἄρταν μετὰ τῶν περιχώρων, ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἀμβρακίας, τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν, Λευκάδα, Ἰθάκην καὶ Κεφαλληνίαν. Ἕνεκα τῶν μακροχρονίων πολέμων τὴν διοίκησιν τῶν ὡς ἄνω νήσων εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Λεονάρδον Β' (ἀπέθανε μετὰ τὸ 1414), ἀναγνωρισθέντα κύριον τῆς Ζακύνθου. Τὸν Λεονάρδον Β' διεδέχθη ὁ υἱός του *Κάρολος Β'*, τιτλοφορούμενος «δεσπότης τῆς Ρωμανίας». Οὗτος πολεμῶν τοὺς νόθους υἱοὺς τοῦ θείου του Καρόλου Α', κατέχοντας τὴν περὶ τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν χώραν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν Ἄρταν. Βραδύτερον Κάρολος ὁ Β' ἀπώλεσε τὴν Ἤπειρον, κυριευθεῖσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, μεταβὰς δ' εἰς Ἰταλίαν, ἵνα ζητήσῃ βοήθειαν, ἀπέθανεν αὐτόθι κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1448. Τοῦ Καρόλου Β' υἱὸς ἐγένετο ὁ *Λεονάρδος Γ'* († 1499), διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του καὶ συζευχθεὶς τὴν Μέλισσαν, θυγατέρα τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας Βούκοβιτς καὶ τῆς Ἑλένης Παλαιολόγου. Ἀπολέσας οὗτος τὰς κτήσεις του, Ἀγγελόκαστρον, Βαρνάτζαν, Βόνιτζαν, καθὼς καὶ τὰς ἐν τῷ Ἰονίῳ νήσους, ἃς διῴκει διὰ σοπραμασάρου (τοπάρχου), ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Βενετῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησε νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν νικητὴν σουλτᾶνον τὸν ἐτήσιον φόρον, ἐπέμφθη κατ' αὐτοῦ ὁ μέγας βεζύρης Ἀμουρὰτ μὲ στόλον καὶ στρατόν. Ἔντρομος ὁ Λεονάρδος καὶ στερούμενος δυνάμεων ἐπεβιβάσθη μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν θησαυρῶν του ἐκ Ζακύνθου ἐπὶ βενετικὸν ἐμπορικὸν πλοίου καὶ κατέφυγεν εἰς Νεάπολιν, ὅπου ἔλαβε διάφορα φέουδα καὶ τὰς πόλεις Καλημέραν καὶ Μονόπολιν. Ἀλλ' ὁ ἀδελφός του *Ἀντώνιος*, βοηθούμενος ὑπὸ Καταλανῶν, ἐπέπλευσεν εἰς Ἰόνιον καὶ κατέλαβε τὰς νήσους Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον, ἀπορρίψας δὲ τὰς προτάσεις τῶν Βενετῶν νὰ παραλάβωσιν ἐκεῖνοι τὰς νήσους καὶ ἀμείψωσιν αὐτὸν διὰ 500 δουκάτων ἐτησίως καὶ συνοδείας ἱππέων, συνεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Βενετίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἐφονεύθη (1488). Οὕτως ἔληξεν ἡ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις δυναστεία τῶν Τόκκων. Λ. Χ. Ζ.

τόκλας (ὁ)· δημοτ., ἄλλως *τόκας* (βλ. λ.).

Τοκμὰκ *[Γεωγρ.]*. Ταταρικὸν πόλισμα τοῦ σοβιετικοῦ Κιργιζιστάν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσού, ἐν τῇ πρώην ἐπαρχίᾳ Σεμιριέτσενσκ τοῦ ρωσικοῦ Τουρκεστάν. Κάτ. (1926) 13.802. —Π.

τοκμάκι (τό)· ξυλίνη σφῦρα, κυρίως ἡ σφῦρα τοῦ ξυλίνου σημάντρου τῶν ἐκκλησιῶν· || ξυλίνον βαρύδι εἰς τὸ ἄκρον σχοινίου κανονίζον τὸ ἄμεσον κλείσιμον ἀνοιγομένης θύρας, λουτροῦ κτλ. || βραχεῖα σιδηρᾶ σφῦρα, δι' ἧς κοπανίζόμενα πλατύνονται τὰ κρέατα, μπριζόλες, μπιφτέκια.

Τοκμάκια *Ἀρχ. [Γεωγρ.]*. Πεντὰς νησίδων προσκειμένων εἰς τὴν βορειοανατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς Λέσβου, νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Τομάρι, ἀπὸ τοῦ λιμένος Παλιὸς πρὸς τὸν κόλπον Μαυρογιαλός. Σ. Ε. Λ.

Τοκμὰκ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μεταξάδες* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τοκμὰκ-μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία: —1) Τοῦ λεσβιακοῦ ἀκρωτηρίου *Τομάρι* (βλ. λ.) —2) Ἀκρωτηρίου τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου (πλάτ. 41°06'15" Β., μῆκ. 29° 03'45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: Bosporus) νοτίου κέρατος τοῦ λιμενίου Ἰστενιὲ (ἢ Στενιές, ἀρχ. Σωσθένιον). Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τὸ ποτὲ περίκομψον παλάτιον τοῦ καταστροφέως τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν Χοσρὲφ Μεχμὲτ πασᾶ. Εἶναι τὸ *Ἑκάτειον*. Σ. Ε. Λ.

τοκογλυφία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ τοκογλύφου, δανεισμὸς ἐπὶ ὑπερβολικῷ τόκῳ.

— *[Ποιν. Δίκ.]* Ι. *Ἔννοια. Περιπτώσεις.* 1) *Τοκογλυφία*, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ διὰ τοῦ νόμου ΓΩΛΖ' τοῦ 1911 μεταρρυθμισθέντος ἄρθρου 434 ποινικοῦ νόμου (οὗ ὅμοιον τὸ ἄρθρ. 377 σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος), εἶναι: α) ἡ συνομολόγησις ἢ λῆψις τόκων ὑπὲρ τὸ διὰ τοῦ ἀστικοῦ νόμου καθωρισμένον θεμιτὸν ὅριον (βλ. λ. *τόκος*)· καὶ β) ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐπιπολαιότητος ἢ τῆς γνωστῆς εἰς τὸν πιστωτὴν ἀνάγκης ἢ τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας ἢ ἀπειρίας ἢ ψυχικῆς ἐξάψεως τοῦ λαμβάνοντος τὴν πίστωσιν, ὅταν ἡ τοιαύτη ἐκμετάλλευσις γίνηται κατὰ τὴν σύναψιν πιστωτικῆς δικαιοπραξίας (καθ' ἣν δηλαδὴ τὸ ἀντάλλαγμα τῆς γινομένης παροχῆς δὲν παρέχεται ἀμέσως, ἀλλὰ πιστοῦται ὁ λαμβάνων, ὡς ἐν τῷ δανείῳ ἢ τῇ ἀγοραπωλησίᾳ, ὅταν πιστοῦται τὸ τίμημα ἢ τὸ πρᾶγμα, ἢ τῇ μισθώσει πράγματος ἢ ὑπηρεσίας, ἐν ᾗ πιστοῦται τὸ μίσθωμα ἢ ἡ χρῆσις τοῦ πράγματος ἢ αἱ ὑπηρεσίαι) ἢ καθ' οιανδήποτε ἀνανέωσιν αὐτῆς ἢ παράτασιν τῆς πρὸς πληρωμὴν προθεσμίας. Ἡ δευτέρα περίπτωσις τοκογλυφίας καλεῖται εἰδικώτερον *αἰσχροκέρδεια ἢ καταπλεονέκτησις*.

Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν, ἐνεργητικὸν μὲν ὑποκείμενον δύναται νὰ ᾖ ὁ δανειστὴς ἢ πιστωτὴς ἀλλὰ καὶ πᾶς τρίτος ἐνεργῶν ὑπὲρ αὐτοῦ, π.χ. ἐντολοδόχος, ἀντιπρόσωπος νομικοῦ προσώπου, πράκτωρ, διαχειριστὴς ἀλλοτρίων, ὅτε ὁ πιστωτὴς δύναται νὰ συνευθύνηται ὡς ἠθικὸς αὐτουργός, ἂν συντρέχουν καὶ οἱ λοιποὶ ὅροι τῆς ἠθικῆς αὐτουργίας. Διὰ τὰς ὑπὸ τραπεζῶν ἢ ἄλλων πιστωτικῶν ἱδρυμάτων τοκογλυφίας ὁ νόμος θεωρεῖ ὑπευθύνους τὸν διοικητήν, τὸν διευθυντὴν καὶ πάντα συμπράξαντα ὑπάλληλον (ἄρθρον 435 γ' ποινικοῦ νόμου, ἐδάφιον τελευταῖον, προστεθὲν δι' ἄρθρου 2 νομοθετικοῦ διατάγματος 20 Ἀπριλίου 1926). Παθητικὸν ὑποκείμενον εἶναι πάντοτε ὁ ὀφειλέτης.

Τετελεσμένον θεωρεῖται τὸ ἀδίκημα τῆς τοκογλυφίας, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἅμα τῇ συνομολογήσει ἢ τῇ λήψει τόκου ὑπερβαίνοντος τὸ νόμιμον μέτρον, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἅμα τῇ ἐκμεταλλεύσει τῆς ἐπιπολαιότητος ἢ τῆς ἀνάγκης ἢ τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας κ.λ.π. τοῦ πιστουμένου ἐκ τῶν συμβαλλομένων. Ἡ ἐκμετάλλευσις αὕτη ὑφίσταται, ὅταν ὁ δρῶν λαμβάνῃ ἢ καὶ ἁπλῶς συνομολογῇ μετὰ τοῦ ὀφειλέτου περιουσιακὰ ὠφελήματα δυσανάλογα πρὸς τὴν γενομένην παροχήν. Εἰς ἀμφοτέρας ἄρα τὰς περιπτώσεις τὸ ἀδίκημα εἶναι οὐσιαστικὸν καὶ ἐπιδεικτικὸν ἀποπείρας.

2) Ὡς τοκογλύφος ἐπίσης τιμωρεῖται, ὅστις, γνωρίζων ὅτι ἀπαίτησίς τις παρήχθη διά τινος τῶν ἀνωτέρω α' καὶ β' εἰδῶν τοκογλυφίας (προέρχεται δηλαδὴ ἢ ἐκ πιστωτικῆς δικαιοπραξίας πλεονεκτικῆς ἢ ἐκ δανείου τοκογλυφικοῦ), ἀποκτᾷ ταύτην καὶ εἴτε ἀπαλλοτριοῖ περαιτέρω εἴτε ἐπιδιώκει ὁ ἴδιος τὴν εἴσπραξιν αὐτῆς (ἄρθρον 434 ποινικοῦ νόμου ἐδάφιον τελευταῖον). Ἀπαιτεῖται συνεπῶς ἐν προκειμένῳ, πρὸς τελείωσιν τοῦ ἀδικήματος, ἥ τε ἀπόκτησις (διὰ παντὸς τρόπου, ἐν ζωῇ ἢ αἰτίᾳ θανάτου, ρητῶς ἐκφράζοντος τοῦ κτωμένου τὴν περὶ ἀποκτήσεως τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως βουλήσεί του) καὶ προσέτι ἡ περαιτέρω ἀπαλλοτρίωσις ἢ ἐπιδίωξις τῆς ἀπαιτήσεως. Ἂν αὕτη δὲν ἐπακολουθήσῃ ἐκ τυχαίων καὶ ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τοῦ δρῶντος περιστατικῶν, ἡ ἀπόκτησις μόνη, γενομένη ἐπὶ σκοπῷ ἀπαλλοτριώσεως ἢ ἐπιδιώξεως, συνιστᾷ ἀξιόποινον ἀπόπειραν. Ἐξ ὑποκειμένου ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις τοῦ κτωμένου τὴν ἀπαίτησιν, περιέχουσα τὴν γνῶσιν (κατά τε τὴν ἀπόκτησιν καὶ τὴν περαιτέρω ἀπαλλοτρίωσιν ἢ ἐπιδίωξιν) ὅτι ἡ ἀποκτωμένη ἀπαίτησις εἶναι πλεονεκτικὴ ἢ τοκογλυφικὴ καὶ τείνουσα εἰς τὸν σκοπὸν περαιτέρω ἀπαλλοτριώσεως κ.λ.π. Ἡ μετὰ τὴν ἀπόκτησιν ἐπιγενομένη γνῶσις δὲν ἀρκεῖ καὶ ἂν ἔτι ὑπάρχῃ κατὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἢ ἐπιδίωξιν.

Digitized by Google

3) Ὁ νόμος ΓΩΛΖ΄ τοῦ 1911, καθιερώσας τὸ ἀξιόποινον τῆς τοκογλυφίας, ἐπρονόησεν ἐν ἄρθρῳ 6, ἐδαφίῳ 6΄, καὶ ὑπὲρ τῶν ὀφειλετῶν ἐκ δανείων τοκογλυφικῶν, συναφθέντων πρὸ τῆς ἰσχύος του, ἀφ' ἑνὸς μὲν δοὺς ἀναδρομικὴν δύναμιν εἰς τὰς καθοριζούσας τὸ νόμιμον ποσοστὸν τοῦ τόκου διατάξεις του, ἀφ' ἑτέρου δὲ τιμωρῶν μὲ τὴν αὐτὴν ποινὴν τοῦ ἄρθρου 434 ποινικοῦ νόμου τὸν πιστωτήν, τὸν ἀπαλλοτριοῦντα (μετὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου ΓΩΛΖ΄) τὴν τοκογλυφικὴν ἀπαίτησιν ἢ ἐπιδιώκοντα τὴν εἴσπραξίν της κατὰ μέτρον ὑπερβαῖνον τὸ νόμιμον ποσοστὸν τοῦ τόκου. Ἐὰν οὗτος εἶναι ἐκδοχεὺς τοιαύτης ἀπαιτήσεως πρὸ τοῦ νόμου ΓΩΛΖ΄, δέον, ἵνα ὑπόκειται εἰς τὴν ποινὴν τῆς τοκογλυφίας, ν' ἀπέκτησε τὴν ἀπαίτησιν ἐν γνώσει ὅτι αὕτη ἦτο τοκογλυφική.

II. *Ἐπιβαρυντικαὶ αἰτίαι.* Ὡς περιπτώσεις ἐπιτείνουσαι τὴν ποινήν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 1 καὶ 2 ἀδικημάτων, θεωροῦνται: α΄) ἡ κεκαλυμμένη τοκογλυφία· τοιαύτη εἶναι ὅταν πρὸς συγκάλυψιν τῶν ἀθεμίτων ὠφελημάτων ἐγένετο εἰκονικότης οἱαδήποτε ἢ συνετάχθη ἔγγραφον περιέχον ἀναληθῆ περιστατικά, ἢ διὰ μήπω ὑφισταμένην ἀπαίτησιν ἐπετεύχθη δικαστικὴ ἢ διαιτητικὴ ἀπόφασις, δικαστικὴ ὁμολογία ἢ δικαστικὸς συμβιβασμός, ἢ ὅταν ὁ πιστωτής. διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου ἀναληφθείσης ὑποχρεώσεως, ἐπέτυχε ν' ἀποσπάσῃ τὸν λόγον τῆς τιμῆς. τὴν ἔνορκον ὑπόσχεσιν ἢ ἄλλην ἀνάλογον διαβεβαίωσιν (ἄρθρ. 435 ποινικοῦ νόμου)· καὶ 6΄) ἡ καθ' ἕξιν ἢ κατ' ἐπάγγελμα ἐκτέλεσις τῆς πράξεως (ἄρθρ 435 α΄ ποινικοῦ νόμου).

III *Δίωξις τοῦ ἀδικήματος.* Τὸ ἄρθρον 435γ ποινικοῦ νόμου καθιεροῖ τὴν κατ' ἔγκλησιν δίωξιν τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 1—3 ἀδικημάτων, ἐξαιρέσει τοῦ κατὰ συνήθειαν ἢ κατ' ἐπάγγελμα τελουμένου. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 12 τῆς πολιτικῆς καὶ 8 τῆς ποινικῆς δικονομίας (Κ, 710α΄), θεσπίζει ὅτι, ὅταν ἡ πολιτικὴ δίκη (δηλαδὴ ἡ περὶ ἀκυρώσεως τῆς πλεονεκτικῆς ἢ τοκογλυφικῆς δικαιοπραξίας ἢ περὶ ἐπιδιώξεως αὐτῆς ἢ ἄλλη οἱαδήποτε ἔχουσα βάσιν καὶ ἀντικείμενον τὴν δικαιοπραξίαν ταύτην) εἶναι ἐκκρεμὴς ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου πολιτικοῦ δικαστηρίου, ἡ ποινικὴ διαδικασία ἀναβάλλεται μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς ὁριστικῆς καὶ τελεσιδίκου ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τούτου, ἥτις ἔσται ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸ ποινικόν.

IV *Ἔμπρακτος μετάνοια.* Ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ 435γ ποινικοῦ νόμου καθιεροῦται ἐπὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω (I) ἀδικημάτων, μηδὲ τῆς κατὰ συνήθειαν ἢ κατ' ἐπάγγελμα τοκογλυφίας ἐξαιρουμένης (νόμος 5391 τοῦ 1931), ἡ ἔμπρακτος μετάνοια, συνισταμένη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πράξαντος, πρὶν ἢ ἐξετασθῇ ὁπωσδήποτε περὶ τῆς πράξεώς του παρὰ τῆς ἀρχῆς, ἄρσιν τῆς παρανόμου καταστάσεως καὶ ἀπόδοσιν εἰς τὸν ὀφειλέτην τοῦ ὑπὲρ τὸ μέτρον τυχὸν ληφθέντος μετὰ τῶν νομίμων τόκων ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς λήψεως.

V *Περιπτώσεις μὴ ἀξιοποίνου τοκογλυφίας*· Αἱ ἀνωτέρω περὶ τοκογλυφίας διατάξεις δὲν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῶν ναυτοδανείων καὶ τῶν ἐπὶ ναυτικῇ ὑποθήκῃ δανείων (ἄρθρ. 4 νόμου ΓΩΛΖ΄, ὡς ἐτροποποιήθη δι' ἄρθρου 3 ν. δ. 20 Ἀπριλίου 1926, κυρωθέντος διὰ ν 3849). Α. Ν. Μ.

τοκογλυφικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τοκογλυφίαν: «τοκογλυφικὰ κέρδη».—Ἐπίρρ ***τοκογλυφικῶς***.

τοκογλύφος (ὁ, ἡ)· ὁ δανείζων μὲ ὑπερβολικὸν τόκον, ὁ εἰσπράττων παρὰ τῶν ὀφειλετῶν του καὶ τὸν ἑλικοειδῆ τόκον, ὁ μηδόλως χαριζόμενος.

— *Ἐγκυκλ.* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *τοκογλύφοι* ἐκαλοῦντο αὐτοὶ οὗτοι οἱ τοκίζοντες, οἱ τοκισταί. οἱ ὁποῖοι, χάριν μεγαλυτέρας ἀκριβείας καὶ ἀσφαλείας, ἐχάρασσον τοὺς τόκους ἐπὶ τῆς τραπέζης των ἢ καὶ πλακὸς ἢ ξύλου ἢ ῥάβδου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τοκισταὶ οὗτοι ἀπῄτουν τὴν καταβολὴν τῶν ὀφειλομένων μέχρι λεπτοῦ καὶ ἦσαν φιλάργυροι καὶ αἰσχροκερδεῖς, τὸ ὄνομά των ἐξέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τῶν αἰσχροκερδῶν τοκιστῶν. Οἱ τοκογλύφοι κατεδιώκοντο δι' αὐστηρῶν ποινῶν, ὡς ἐκ τούτου δ' ἠναγκάζοντο νὰ ἐργάζωνται ἐν κρυπτῷ καὶ συγκεκαλυμμένως, προσπαθοῦντες νὰ κατοχυρώνουν τὰ χρήματά των δι' εἰκονικῶν πράξεων καὶ ἐγγράφων, μηχανευόμενοι παντοίους τρόπους ἐξαπατήσεως τῶν ἀρχῶν καὶ παραβάσεως τῶν νόμων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ μετέπειτα, ἐπειδὴ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς τοκογλυφίας ὁ δανεισμὸς εἰς χρήματα εἶχεν ὑποβληθῆ εἰς μεγίστους περιορισμούς, οἱ τοκογλύφοι εἶχον σχεδὸν παύσει νὰ δανείζουν χρήματα καὶ συνηλλάσσοντο συνήθως μὲ ἐμπορεύματα. Ἐδάνειζον δηλαδὴ εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην χρημάτων ἐμπορεύματα, (οἶνον, ὑποδήματα, ἁμάξας, κ.τ.τ.), ὑποδεικνύοντες συγχρόνως εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀγοραστὰς τῶν ἐμπορευμάτων τούτων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν διατεθειμένοι νὰ τὰ ἀγοράσουν τοῖς μετρητοῖς. Ἡ πώλησις ὅμως τῶν ἐμπορευμάτων τούτων ἐγίνετο συνήθως εἰς τιμὴν κατὰ πολὺ μικροτέραν ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπελογίσθησαν κατὰ τὸν δανεισμόν. Συνήθως οἱ τοκογλύφοι ἦσαν συνεννοημένοι μετὰ τῶν ἀγοραστῶν, πολλάκις δὲ οἱ ἀγορασταὶ οὗτοι ἦσαν εἰκονικοί, τῶν ἐμπορευμάτων παραμενόντων εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ τοκογλύφου καὶ εἰκονικῶς διαρκῶς μεταβιβαζομένων ἀπὸ πελάτου εἰς πελάτην. Ἀναφέρεται ὅτι ἐν Παρισίοις ὑπῆρχεν ἐν τῷ ποταμῷ Σηκουάνᾳ, παρὰ τὴν προκυμαίαν τοῦ Λούβρου, ἠγκυροβολημένον πλοῖον πρὸς μεταφορὰν ἀνθράκων, ὅπερ ἐπωλεῖτο καὶ ἠγοράζετο ὑπὸ ἑνὸς τοκογλύφου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένων, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν διαδόχων του ἐπὶ πολλὰς γενεάς. Εἶχε δὲ ἀποβῆ, συνεπείᾳ τούτου, μεταξὺ τῶν συναλλασσομένων μὲ τοκογλύφους ἡ φράσις «ἀγοράζειν γαιανθρακοφόρον πλοῖον» ἰσοδύναμος πρὸς τὸ δανείζεσθαι χρήματα

Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι τῷ 1876 τὰ δικαστήρια τοῦ Βορδὼ κατεδίκασαν εἰς 6 μηνῶν φυλάκισιν καὶ 25 000 φράγκων πρόστιμον ἕνα τοκογλύφον ὑποδηματοποιόν, ὁ ὁποῖος εἶχε κατορθώσει νὰ ἐξεύρῃ τρόπον ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς πελάτας του τεράστια ποσά, πωλῶν εἰκονικῶς εἰς ἕνα μὲν ἀντὶ 4 000 φράγκων, εἰς ἄλλον ἀντὶ 45.000 φρ. καὶ εἰς ἕτερον ἀντὶ 375 000 φρ. διάφορα ζεύγη ὑποδημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπολογίσει κατὰ τὴν πώλησιν πρὸς 20 φρ. κατὰ ζεῦγος, ἅτινα ὅμως οἱ πελάται ἠδυνήθησαν νὰ μεταπωλήσουν μόλις πρὸς 5 φρ. κατὰ ζεῦγος. Οἱ τοκογλύφοι οἱ ἐργαζόμενοι δι' εἰκονικῶν πωλήσεων ἐπικρατοῦν συνήθως εἰς τὰς πόλεις, ἐνῷ εἰς τὰ χωρία καὶ τὴν ὕπαιθρον ἐργάζονται εἰσέτι πολλοὶ τοκογλύφοι, οἵτινες δανείζουν χρήματα εἰς μικρὰς ποσότητας καὶ εἰς τόκους οὐχὶ κατὰ πολὺ ὑπερβολικούς, εἰς τρόπον ὥστε οἱ δανειζόμενοι σπανίως καταφεύγουν εἰς τὰ δικαστήρια. Οἱ χωρικοί, μὴ δυνάμενοι πολλάκις νὰ ἐξοφλήσουν τὰ χρέη των, δέχονται ἀλλεπαλλήλους ἀνανεώσεις αὐτῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν κτημάτων των, τὰ ὁποῖα πολλάκις περιέρχονται κανονικῶς εἰς τὴν κυριότητα τῶν τοκογλύφων. Πολλοὶ τοκογλύφοι, διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἔχουν κατορθώσει νὰ μεταβληθοῦν εἰς μεγάλους γαιοκτήμονας. Εἰς τὰς πόλεις ἔχουν μεταβληθῆ εἰς τοκογλύφους πλεῖστοι ἐκ τῶν δυναμένων νὰ διαθέσουν κεφάλαιόν τι πρὸς δανεισμόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι πολλοὶ δικηγόροι καὶ συμβολαιογράφοι, διαχειριζόμενοι ἰδίως τὰ εἰς χεῖράς των χρήματα διαφόρων πελατῶν των. ἰατροὶ καὶ ἄλλοι ἐπαγγελματίαι, καθὼς καὶ καταστηματάρχαι ἔμποροι, κ. ἄ. Ὁ συνηθέστερος τρόπος ἐργασίας τούτων εἶναι ὁ διὰ τῆς ὑπογραφῆς γραμματίων, ἐπὶ τῷ νενομισμένῳ τόκῳ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὅμως ἀναγράφεται οὐχὶ τὸ ἀκριβῶς δανεισθὲν ποσόν, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἀνώτερον τούτου, ὑπολογιζομένου ἐν αὐτῷ τόκου ὑπερβαίνοντος πολλάκις τὰ 100%. Ἔργον τοκογλύφου ἐκτελοῦν πολλάκις καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν διατηρούντων διάφορα γραφεῖα προεξοφλήσεων μισθῶν καὶ συντάξεων καὶ ἐνεχυροδανειστήρια, καθὼς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πωλούντων διάφορα εἴδη μὲ δόσεις, οἵτινες, καίτοι ὑπολογίζουν ἐπισήμως ἐπὶ τῶν συναπτομένων σχετικῶν ἐγγράφων τόκον οὐχὶ ἀνώτερον τοῦ νομίμου, αἰσχροκερδοῦν ἐν τούτοις διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ πωλουμένου εἴδους εἰς τιμὴν κατὰ πολὺ ἀνωτέραν ἐκείνης, ἣν θὰ ἐπετύγχανέ τις ἀγοράζων τοῖς μετρητοῖς. Οἱ τοκογλύφοι αὐξάνονται καὶ πολλαπλασιάζονται εἰς πάντα τὰ κράτη κυρίως κατὰ τὰς μεγάλας οἰκονομικὰς κρίσεις, αἵτινες ἐπακολουθοῦν τοὺς μεγάλους πολέμους, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν λαϊκὴν δυστυχίαν καὶ τὰς στενοχωρίας τοῦ ἐμπορίου τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν μισθωτῶν καὶ τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς παροχῆς εἰς αὐτοὺς προσκαίρου διευκολύνσεως. Κατὰ τὰς ὁμαλὰς περιστάσεις οἱ τοκογλύφοι συναλλάσσονται κυρίως μὲ τοὺς ἀσώτους υἱοὺς ἢ κληρονόμους πλουσίων οἰκογενειῶν, τοὺς ὁποίους διευκολύνουν προσκαίρως διὰ τῆς παροχῆς μικρῶν ἑκάστοτε χρηματικῶν ποσῶν, ἔναντι τῶν ὁποίων λαμβάνουν γραμμάτια ἀναγράφοντα ποσὰ πολλαπλάσια τῶν δανεισθέντων. Οἱ τοκογλύφοι, διὰ τὸν φόβον τῆς καταδιώξεως ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, δὲν διατηροῦν ἐπίσημα ἰδιαίτερα γραφεῖα, ἀλλ' ἐκτελοῦν τὰς ἐργασίας των ἐντὸς τῶν γραφείων ἢ καταστημάτων τῆς ἐπισήμου αὐτῶν ἐπαγγελματικῆς ἰδιότητος, λαμβάνοντες ὅμως πάσας τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις, ἵνα μὴ ἀνακαλυφθοῦν καὶ καταδοθοῦν Πρὸς τοῦτο συνεργάζονται μὲ ἰδιαίτερον προσωπικόν, ὅπερ ἀναλαμβάνει νὰ θέτῃ αὐτοὺς εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν πελατῶν Λόγῳ τοῦ εἴδους τῆς ἐργασίας των οἱ τοκογλύφοι ἔχουν ἀποβῆ ἰδιαίτεροι ψυχολογικοὶ τύποι, λίαν ἀντιπαθεῖς παρὰ τῷ κοινῷ, καὶ ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἐρεύνης καὶ ἀναλύσεως ἐκ μέρους πολλῶν συγγραφέων Κλασσικὸς τοιοῦτος τύπος τοκογλύφου εἶναι ὁ τοῦ Σάϋλωκ ἐν τῷ «Ἐμπόρῳ τῆς Βενετίας» τοῦ Σαίξπηρ. Μ.Δ.Β

τοκογλυφῶ (—*έω*)· εἶμαι τοκογλύφος, δανείζω μὲ ὑπερβολικὸν τόκον.

τοκολογία (ἡ) (tocologie)· ἡ περὶ τοῦ τοκετοῦ πραγματεία.

τοκολόγιον (τό). Βιβλίον παρέχον τὸν μηχανικὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τόκου. Τὰ τοκολόγια περιέχουσι πίνακας δίδοντας τὸν τόκον 1 νομισματικῆς μονάδος διὰ 1—365 ἡμέρας πρὸς τὰ διάφορα ἐν χρήσει ἐν τῇ πράξει ἐπιτόκια. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ὁ τόκος κεφαλαίου τινός, διὰ δοθέντα ἀριθμὸν ἡμερῶν καὶ ἐπιτόκιον, εὑρίσκεται διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ἐν τοῖς πίναξιν ἀντιστοιχοῦντος τόκου τῆς 1 νομισματικῆς μονάδος ἐπὶ τὸ δοθὲν κεφάλαιον. Τ. Κ.

Τοκολοσίδα (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Πόλις μεσόγειος Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς μεταξὺ Ἑρπίδος καὶ Τριειδίδος (*Πτολεμ.* Δ, α, 14). Ὁ Tissot ἀνεῦρε τὰ ἐρείπιά της (Rech. Géogr. Maurét. Tingitane, σελ. 156) 4 μίλ. νοτίως τοῦ *Κάσρ Φαραοὺν* τοῦ Μαρόκκου, τοῦθ' ὅπερ συμφωνεῖ πρὸς τοὺς σταδιασμοὺς τοῦ γεωγράφου Ραβέννης, ὀνομάζοντος τὴν πόλιν *Τολοκόσιον*. Σ. Ε. Λ.

τοκομερίδιον (τό). Τίτλος ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ὁμολογιῶν, ἀποτελῶν ἀπόδειξιν πληρωμῆς τοῦ τόκου τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῆς ὁμολογίας διὰ μίαν χρονικὴν περίοδον, τὴν καθωρισμένην ἐκ τῶν ὅρων τοῦ δανείου ὡς περίοδον πληρωμῆς τόκου. Ἑκάστη ὁμολογία δέον νὰ φέρῃ ἐπ' αὐτῆς τόσα τοκομερίδια, ὅσαι εἶναι αἱ κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ δανείου περίοδοι πληρωμῆς τόκων. Ὁ τόκος ἑκάστης περιόδου πληρώνεται παρὰ τοῦ ὀφειλέτου κατὰ τὴν λῆξίν της ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ τοκομεριδίου τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὴν λήξασαν περίοδον. Τ. Κ.

τόκος (ὁ)· τὸ τικτόμενον, πᾶν ὅ,τι γεννᾶται, ὁ γόνος· || τὸ ἐκ τοῦ δανεισθέντος κεφαλαίου προκῦπτον κέρδος: «τόκος νόμιμος, —ὑπερβολικός», «δανείζεται ἐπὶ τόκῳ», «ζῇ μὲ τοὺς τόκους».

— (*Μαθημ.*) *Τόκος* καλεῖται ἡ ἀποζημίωσις ἡ πληρωνομένη διὰ παραχωρηθὲν δικαίωμα χρήσεως ἢ ἐκμεταλλεύσεως κεφαλαίου. Ὁ τόκος βασίζεται εἰς τὸ ἐκ τῆς ἐμπειρίας γεγονός, ὅτι πᾶν χρηματικὸν ποσὸν δανειζόμενον ἔχει παραγωγικὴν ἱκανότητα. Διὰ τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς τοῦ τόκου δύο ἐκδοχαὶ ἀπὸ μαθηματικῆς ἀπόψεως ὑπάρχουσιν: α) ὅτι τὸ κεφάλαιον παράγει τόκον ἀνὰ πᾶσαν χρονικὴν στιγμὴν καὶ ὅτι ὁ οὕτω παραχθεὶς τόκος κατὰ τὸ τέλος χρονικῆς τινος στιγμῆς γίνεται κεφάλαιον, ἑνοῦται αὐτομάτως μετὰ τοῦ προϋπάρχοντος κεφαλαίου καὶ ἀποτελεῖ ἓν σύνολον κεφαλαίου παράγον τόκον ἀπὸ τῆς ἀμέσως ἑπομένης χρονικῆς στιγμῆς, ἤτοι ὅτι ἡ παραγωγὴ εἶναι συνεχής· 6) ὅτι τὸ κεφάλαιον παράγει τόκον τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἑκάστης χρονικῆς περιόδου. Ἡ πρώτη ἐκδοχή, ἡ περὶ συνεχοῦς παραγωγῆς, εἶναι ἡ ὀρθὴ ἀπὸ μαθηματικῆς ἀπόψεως, πλὴν διὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης μαθηματικὴν ἔρευναν τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων ἀπαιτεῖται ἡ ἀνωτέρα μαθηματικὴ ἀνάλυσις, ἐνῷ διὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δευτέρας ἐκδοχῆς ἔρευναν ἀρκεῖ ἡ στοιχειώδης μαθηματικὴ ἀνάλυσις. Τὰ ἐξαγόμενα καὶ κατὰ τὰς δύο ἐκδοχὰς εἶναι τὰ αὐτά, ἐφ' ὅσον τὰ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς λαμβανόμενα ἀντιστοίχως ἐπιτόκια εὑρίσκονται ἐν ὡρισμένῃ ἀναλυτικῇ σχέσει. Ἐπειδὴ ὁ δανειζόμενος χρηματικόν τι ποσὸν χρησιμοποιεῖ τοῦτο κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ τὸ ἀποδώσῃ, διὰ τοῦτο ἐν τῇ πράξει ὁ τόκος, ὡς ἀποζημίωσις παραχωρηθέντος δικαιώματος χρήσεως ἢ ἐκμεταλλεύσεως δανεισθέντος κεφαλαίου, δὲν βασίζεται μόνον εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος τοῦ δανεισθέντος κεφαλαίου, ἀλλ' ἐγκλείει καὶ ἀσφάλιστρον δι' ἐνδεχόμενον κίνδυνον ἀπωλείας τοῦ δανεισθέντος κεφαλαίου. Διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ τόκου λαμβάνεται ὡς μονὰς ὁ τόκος 1 νομισματικῆς μονάδος διὰ 1 χρονικὴν περίοδον καὶ ὁ συντελεστὴς οὗτος μετρήσεως τοῦ τόκου, ἐγκλείων τό τε ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος καὶ τὸ ἀσφάλιστρον, καλεῖται *ἐπιτόκιον*.

Κατὰ τὸν δανεισμὸν κεφαλαίου θὰ συμβῶσιν ἐν τῇ πράξει δύο τινά: 1) Ἢ κατὰ τὴν λῆξιν τῆς πρώτης περιόδου ὁ δανείσας θὰ εἰσπράξῃ τὸν τόκον καὶ θὰ μείνῃ διὰ τὴν δευτέραν περίοδον τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον ὡς τοκοφόρον, οὕτω δὲ θὰ συμβαίνῃ εἰς τὸ τέλος ἑκάστης τῶν ἑπομένων χρονικῶν περιόδων μέχρι τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου, ἤτοι τῆς λήξεως τοῦ δανείου 2) Ἢ κατὰ τὴν λῆξιν τῆς πρώτης περιόδου ὁ δανείσας θ' ἀφήσῃ τὸν παραχθέντα τόκον εἰς χεῖρας τοῦ δανεισθέντος, ὁ τόκος θὰ προστεθῇ εἰς τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον καὶ τὸ οὕτω σχηματισθὲν κεφάλαιον θ' ἀποφέρῃ τόκον κατὰ τὴν ἑπομένην περίοδον, οὕτω δὲ θὰ συμβαίνῃ εἰς τὸ τέλος ἑκάστης τῶν ἑπομένων περιόδων μέχρι τῆς λήξεως τοῦ δανείου. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ τόκος κατὰ πάσας τὰς περιόδους εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ λέγομεν, κατὰ καθιερωμένην ἔκφρασιν, ὅτι τὸ δάνειον ἐγένετο ἐπὶ *ἁπλῷ* τόκῳ Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ὁ τόκος βαίνει αὐξανόμενος κατὰ πᾶσαν νέαν περίοδον καί, κατὰ καθιερωμένην ἔκφρασιν, λέγομεν ὅτι τὸ δάνειον ἐγένετο ἐπὶ *συνθέτῳ* τόκῳ ἢ *ἀνατοκισμῷ*.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὑπάρχει μόνον ἁπλοῦς τόκος, ὁ ἐντὸς τοῦ διαστήματος μιᾶς χρονικῆς περιόδου καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς λήξεώς της, καθόσον μετὰ τὴν λῆξιν, καὶ ἂν ὁ παραχθεὶς τόκος δὲν χρησιμοποιηθῇ ὡς κεφάλαιον, εἶναι κεφάλαιον

Digitized by Google

δυνάμενον ν' ἀποφέρῃ τόκον. Ἐντεῦθεν, ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς πράξεσιν ὁ ἁπλοῦς τόκος ἐφαρμόζεται εἰς τὰς βραχυπροθέσμους πράξεις, κυρίως εἰς πράξεις χρονικοῦ διαστήματος μέχρι τριῶν μηνῶν, σπανίως μέχρις ἔτους καὶ σπανιώτερον μείζονος τοῦ ἔτους, ὁ δὲ σύνθετος εἰς μακροπροθέσμους οἰκονομικὰς πράξεις, ἤτοι διαρκείας ἐτῶν (βλ. λ. *ἀνατοκισμός, δάνειον, ράντα*).

Ἐὰν παρασταθῇ διὰ K τὸ δανειζόμενον κεφάλαιον, διὰ I ὁ τόκος, διὰ n τὸ πλῆθος τῶν χρονικῶν περιόδων, καὶ διὰ i τὸ ἐπιτόκιον, νοούμενον ὡς τόκος 1 χρονικῆς περιόδου διὰ 1 νομισματικὴν μονάδα, τότε, κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἁπλοῦ τόκου, ὁ τόκος κεφαλαίου 1 νομισματικῆς μονάδος εἰς 1 περίοδον εἶναι i, εἰς 2 περιόδους 2i, εἰς n περιόδους ni, ἄρα κεφάλαιον 1 νομισματικῆς μονάδος παράγει τόκον εἰς n περιόδους ni καὶ κεφάλαιον K νομισματικῶν μονάδων παράγει τόκον Kni. Συνεπῶς ὁ τύπος τοῦ ἁπλοῦ τόκου εἶναι: $I=Kni$. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου προκύπτει ὁ μαθηματικὸς ὁρισμὸς ὅτι ὁ ἁπλοῦς τόκος εἶναι ἀνάλογος τοῦ κεφαλαίου, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ἐπιτοκίου.

Ἐν προκειμένῳ 1 νομισματικὴ μονὰς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου καὶ 1+i εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου θεωροῦνται ποσὰ ἰσοδύναμα. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ τόκου, ἐὰν ζητῆται ὁ τόκος διὰ ν ἡμέρας, γίνεται: $I=\frac{K\nu i}{365}$. Ἐπειδὴ ἡ διαίρεσις διὰ 365 παρέχει δυσκολίαν κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς, ἐπεζητήθη ἐν τῇ πράξει ἡ ἁπλοποίησίς του. Πρὸς τοῦτο, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τόκου δι' ἀριθμόν τινα ἡμερῶν, τοῦ ἐπιτοκίου ὁριζομένου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔτους, λαμβάνεται: Ἐν Ἑλβετίᾳ (πλὴν τῆς Γενεύης), Γερμανίᾳ, Ρωσίᾳ καὶ Σκανδιναυϊκαῖς χώραις τὸ ἔτος ὡς ἀποτελούμενον ἐκ 360 ἡμερῶν ἢ 12 μηνῶν, ὧν ἕκαστος ἀποτελεῖται ἐκ 30 ἡμερῶν, καλεῖται δὲ τοῦτο *ἐμπορικὸν ἔτος*, ἐν Ἀγγλίᾳ, Λισσαβῶνι, Ἀγγλικαῖς ἀποικίαις καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ τὸ ἔτος ἐκ 365 ἡμερῶν καὶ ἐκ 12 μηνῶν, ὧν ἕκαστος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ πραγματικοῦ ἀριθμοῦ ἡμερῶν αὐτοῦ, καλεῖται δὲ τοῦτο *πολιτικὸν ἔτος*, ἐν Ἑλλάδι, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἰσπανίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Βελγίῳ, Γενεύῃ ὡς ἀποτελούμενον ἐκ 360 ἡμερῶν καὶ 12 μηνῶν, ὧν ἕκαστος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ πραγματικοῦ ἀριθμοῦ ἡμερῶν αὐτοῦ, καλεῖται δὲ τοῦτο *μικτὸν ἔτος*.

Ἐκ τοῦ τύπου $I=\frac{K\nu i}{360}$, ἢ $I=\frac{K\nu i}{365}$, παράγονται πρακτικαὶ μέθοδοι εὐκόλου εὑρέσεως τοῦ ἁπλοῦ τόκου.

1) Οἱ τύποι γράφονται $I=K\nu:\frac{360}{i}$ καὶ $I=K\nu:\frac{365}{i}$. Οἱ διαιρέται $\frac{360}{i}$ καὶ $\frac{365}{i}$ εἶναι οἱ αὐτοὶ διὰ τὸ αὐτὸ i εἰς πᾶν πρόβλημα εὑρέσεως τόκου, ἤτοι δι' ἕκαστον i ὑπάρχει εἷς σταθερὸς διαιρέτης, δι' οὗ δέον νὰ διαιρῆται τὸ γινόμενον τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὰς ἡμέρας, ἵνα εὑρεθῇ ὁ τόκος. Ἡ ἐν προκειμένῳ μέθοδος λέγεται *μέθοδος τῶν σταθερῶν διαιρετῶν*, τὸ δὲ γινόμενον τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὰς ἡμέρας *τοκάριθμος*.

Οὕτως οἱ σταθεροὶ διαιρέται, π. χ. τοῦ 3 % εἶναι διὰ πολιτικὸν ἔτος 12166,66 καὶ διὰ μικτὸν καὶ ἐμπορικὸν ἔτος 12000 Τοῦ 4 % ἀντιστοίχως 9125 καὶ 9.000. Τοῦ 5 %, 7300 καὶ 7200. Ὁ τόκος π. χ. 10 000 δρ. πρὸς 5 % διὰ 45 ἡμέρας δίδεται παρὰ τοῦ τύπου: $\frac{10\,000\times45}{7.200}$ καὶ $\frac{10.000\times45}{7.300}$. Εὐκολίαν πράξεων παρέχουσιν οἱ σταθεροὶ διαιρέται οἱ λήγοντες εἰς μηδενικά, τοιοῦτοι δὲ διὰ τὸ ἐμπορικὸν καὶ μικτὸν ἔτος εἶναι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν χρήσει ἐπιτοκίων, ἐνῷ διὰ τὸ πολιτικὸν μόνον ὁ ἀντιστοιχῶν εἰς τὸ 5 %. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ προτίμησις τῆς χρήσεως τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ μικτοῦ ἔτους.

2) Οἱ τύποι γράφονται ὡς:

$I=K\nu\times\frac{I}{360}$ καὶ $I=K\nu\times\frac{I}{365}$. Τὰ $\frac{1}{360}$ καὶ $\frac{1}{365}$ εἶναι δι' ἕκαστον ἐπιτόκιον σταθερά. Ἐντεῦθεν παράγεται ἡ *μέθοδος τῶν σταθερῶν πολλαπλασιαστῶν*, καθ' ἣν ὁ τόκος εὑρίσκεται πολλαπλασιαζομένου τοῦ τοκαρίθμου ἐπὶ τοῦ σταθεροῦ πολλαπλασιαστοῦ. Οὕτως ὁ τόκος 10.000 δρχ. διὰ 45 ἡμέρας πρὸς 5 % δίδεται παρὰ τοῦ τύπου:

$$10.000\times45\times0,0001388$$

διὰ μικτὸν ἔτος καὶ $10.000\times45\times0,0001369$ διὰ πολιτικὸν ἔτος Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν εἶναι πρακτική, διότι οἱ σταθεροὶ πολλαπλασιασταὶ εἶναι ἀριθμοὶ ἔχοντες πολλὰ δεκαδικὰ ψηφία.

3) Ἐὰν ὁ σταθερὸς διαιρέτης παρασταθῇ διὰ Δ, ὁ τύπος τοῦ τόκου γίνεται: $I=\frac{K\nu}{\Delta}$. Ἐὰν δὲ συμβῇ $K=\Delta$, τότε $I=\nu$. Ἤτοι τοῦ κεφαλαίου ὄντος ἴσου τῷ σταθερῷ διαιρέτῃ, ὁ τόκος ἰσοῦται τῷ ἀριθμῷ τῶν ἡμερῶν ἐκφράζοντι δραχμάς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τόκος εἶναι ἀνάλογος τοῦ κεφαλαίου, ἐὰν τὸ K εἶναι διάφορον τοῦ Δ, ὁ τόκος δύναται νὰ εὑρεθῇ ὡς ἄθροισμα τῶν αὐτῶν ἀναλόγων μερῶν τοῦ ν, εἰς ἃ ἀνάλογα μέρη τοῦ Δ ἀναλύεται τὸ K. Ἐὰν π. χ. $K=\Delta+\frac{\Delta}{3}+\frac{\Delta}{5}$, τότε $I=\nu+\frac{\nu}{3}+\frac{\nu}{5}$. Ἡ μέθοδος αὕτη καλεῖται *μέθοδος τῶν ἀναλόγων μερῶν ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον*. Οὕτως ὁ τόκος 10 800 πρὸς 5 % διὰ 46 ἡμέρας διὰ μικτὸν ἔτος εἶναι

$$I=46+23, \text{ διότι τὸ } 10\,800=7.200+3.600.$$

4) Ὁ τύπος $I=\frac{K\nu}{\Delta}$ γράφεται καὶ ὡς:

$I=\frac{K}{100}\times\frac{\nu}{\Delta:100}$. Ἐὰν συμβῇ $\nu=\frac{\Delta}{100}$, τότε $I=\frac{K}{100}$. Ἤτοι, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν εἶναι ἴσος πρὸς τὸ ἑκατοστὸν τοῦ σταθεροῦ διαιρέτου, ὁ τόκος ἰσοῦται πρὸς τὸ ἑκατοστὸν τοῦ κεφαλαίου Ἐπειδὴ δ' ὁ ἁπλοῦς τόκος εἶναι ἀνάλογος τοῦ χρόνου, ἐὰν τὸν ν εἶναι διάφορον τοῦ $\frac{\Delta}{100}$, τὸ I εὑρίσκεται ὡς ἄθροισμα τῶν αὐτῶν ἀναλόγων μερῶν τοῦ $\frac{K}{100}$, εἰς ἃ ἀνάλογα μέρη τοῦ $\frac{\Delta}{100}$ ἀναλύεται τὸ ν. Ἡ μέθοδος αὕτη καλεῖται *μέθοδος τῶν ἀναλόγων μερῶν ὡς πρὸς τὸν χρόνον*. Οὕτως ὁ τόκος 10 000 δρχ. πρὸς 5 % διὰ 126 ἡμ. δι' ἔτος μικτὸν εἶναι:

$$I=100+50+25, \text{ διότι } 126=72+36+18.$$

5) Ἐὰν τὸ ἐπιτόκιον τοῦ ζητήματος πρὸς λύσιν εἶναι i, ληφθῇ δ' *ἀντὶ* τούτου ἐπιτόκιόν τι i′, τότε ὁ ἀντίστοιχος τόκος θὰ εἶναι I′, καὶ ὁ πραγματικὸς I. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἁπλοῦς τόκος εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἐπιτοκίου, θὰ ἔχωμεν $\frac{I}{I'}=\frac{i}{i'}$, ἤτοι $I=I'\frac{i}{i'}$, Ἐκ τούτου, πρὸς εὕρεσιν τοῦ τόκου, ἀρκεῖ νὰ πολλαπλασιασθῇ ὁ τόκος ὁ εὑρεθησόμενος πρὸς βοηθητικόν τι ἐπιτόκιον, παρέχον εὐκολίαν πράξεων, ἐπὶ τὸν λόγον τοῦ πραγματικοῦ ἐπιτοκίου πρὸς τὸ βοηθητικὸν τοιοῦτον. Ἡ μέθοδος αὕτη καλεῖται *μέθοδος τῶν ἀναλόγων ἐπιτοκίων*. Τὰ ἐπιτόκια τὰ παρέχοντα εὐκολίαν πράξεων εἶναι διὰ τὸ ἐμπορικὸν ἢ μικτὸν ἔτος τὸ 6 % καὶ διὰ τὸ πολιτικὸν ἔτος τὸ 5 %. Ἐντεῦθεν δ' ἡ μέθοδος αὕτη καλεῖται καὶ μέθοδος τοῦ 6 % καὶ 5 % Οὕτως ὁ τόκος 12.000 δρχ. διὰ 80 ἡμ. πρὸς 4.50 % διὰ μικτὸν ἔτος εἶναι: Ἀφοῦ διὰ 6 % εἶναι 160, διὰ 4,50 % θὰ εἶναι $160\times\frac{4,50}{6}=160\times\frac{3}{4}=$ $=160\left(1-\frac{1}{4}\right)=120.$

6) Ὑπάρχουσιν ἐν χρήσει τοκολόγια, ἤτοι πίνακες δίδοντες τὸν τόκον 1 νομισματικῆς μονάδος διὰ χρόνον 1 ἕως 365 ἡμερῶν πρὸς τὰ διάφορα ἐν χρήσει ἐπιτόκια. Ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸς ὁ τόκος τῆς 1 νομισματικῆς μονάδος, ὁ τόκος τοῦ κεφαλαίου K εὑρίσκεται δι' ἑνὸς πολλαπλασιασμοῦ.

7) Αἱ ἀνωτέρω μέθοδοι δύνανται νὰ συνδυασθῶσι πρὸς ἀλλήλας διὰ τὴν εὐκολωτέραν εὕρεσιν τοῦ τόκου, ἀναλόγως τοῦ διδομένου ζητήματος πρὸς λύσιν. Ἐπίσης καὶ ἕτεραι πρακτικαὶ μέθοδοι, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ἐργασίας, δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω.

Προκειμένου περὶ ὑπολογισμοῦ τόκου κεφαλαίου ἐκπεφρασμένου εἰς λίρας Ἀγγλίας ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τοῦ 5 %, εὑρισκομένου τοῦ τόκου ὡς πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν μέθοδον τῶν σταθερῶν διαιρετῶν, ἀφοῦ ὁ συμμιγὴς ἀριθμὸς λιρῶν, σελλινίων, πεννῶν τοῦ κεφαλαίου τραπῇ εἰς δεκαδικὸν λιρῶν. Ἐν προκειμένῳ, κατὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ τοκαρίθμου αἱ πένναι λαμβάνονται ὡς σελλίνια κατ' ἔλλειψιν ἢ καθ' ὑπεροχήν. Οὕτως ὁ τόκος £ 120—10—3 διὰ 60 ἡμ. πρὸς 4 % διὰ πολιτικὸν ἔτος θὰ εὑρεθῇ ὡς ἑξῆς: Τὸ κεφάλαιον θὰ ληφθῇ ὡς £ 120,50. Ὁ τοκάριθμος ἔσται: $120,50\times60=7230$. Ὁ τόκος πρὸς 5 % ἔσται: $\frac{7230}{7300}=$ £ 0,990, πρὸς 4 % δέ, £ $0,990\times\frac{4}{5}=$ £ 0,792 = £ 0—15—10.

Προκειμένου περὶ εὑρέσεως ἢ τοῦ κεφαλαίου ἢ τοῦ χρόνου ἢ τοῦ ἐπιτοκίου, ὅταν εἶναι γνωστὸς ὁ τόκος καὶ αἱ λοιπαὶ ποσότητες, δέον νὰ λύηται ὡς πρὸς τὸν ἄγνωστον μία τῶν ὡς ἄνω εὑρεθεισῶν ἐξισώσεων. Ἐκ τῆς $I=Kni$ ἔχομεν: $K=\frac{I}{ni}$, $n=\frac{I}{Ki}$, $i=\frac{I}{Kn}$, ἤτοι γνωστοῦ τοῦ τόκου, πρὸς εὕρεσιν μιᾶς τῶν λοιπῶν τριῶν ποσοτήτων διαιροῦμεν τὸν τόκον διὰ τοῦ γινομένου τῶν λοιπῶν δύο γνωστῶν. Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—*(Πολ. Οἰκον.)* 1. *Ὁρισμός, ἔννοια. Τόκος* εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ προσόδου καὶ κεφαλαίου, ἤ, ὡς λέγεται κοινῶς, τὸ ἐπιτόκιον εἶναι ἡ τιμὴ τοῦ νομίσματος ἢ ἡ τιμὴ τοῦ κεφαλαίου, δηλονότι ἡ τιμὴ διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ξένου κεφαλαίου, ὅπως ὁ ἐργατικὸς μισθὸς εἶναι τιμὴ διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ξένης ἐργασίας. Διακρίνομεν τὴν ἐκ τοῦ κεφαλαίου πρόσοδον ἀπὸ τὸν ἐκ δανείου τόκον. Ὁ τόκος τοῦ δανειζομένου κεφαλαίου ἀποτελεῖ τὴν πρόσοδον αὐτοῦ καὶ λέγεται *δανειακός*, ἐνῷ ὁ τόκος διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ξένων διαρκῶν ἀγαθῶν, ὡς οἰκιῶν, μηχανημάτων, ἀποτελεῖ τὴν πρόσοδον αὐτῶν καὶ περιέχει ἐπὶ πλέον ἀποζημίωσίν τινα διὰ τὴν φθορὰν τοῦ μισθίου ἐκ τῆς χρήσεως καὶ λέγεται *μισθωτικός*. Ἕνεκα τούτου, ὅταν χρησιμοποιῶμεν ἴδια ἡμῶν κεφάλαια, δέον πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς ἐξ αὐτῶν προσόδου ἡμῶν νὰ προαφαιρῶμεν τὸν τόκον. Ἐπὶ λαμβανομένου πρὸς κατανάλωσιν δανείου, ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἶναι ἐπωφελεστέρα τοῦ καταβαλλομένου τόκου. Ἐκτὸς τῆς ἀμοιβῆς διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ κεφαλαίου, ὁ τόκος περιλαμβάνει καὶ τὸ ἀσφάλιστρον τοῦ δανείζοντος ἕνεκα τοῦ κινδύνου, ὃν διατρέχει νὰ μὴ πληρωθῇ τὸ δάνειον, ἀνάλογον δὲ πρὸς τὸν κίνδυνον εἶναι τὸ ἀσφάλιστρον τοῦτο καὶ ὁ ὑψωμὸς τοῦ τόκου. Ἡ ποσότης ἀγαθῶν, τὴν ὁποίαν κατ' ἀνώτατον ὅριον δύναται νὰ παραγάγῃ τὸ κεφάλαιον, ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον ὅριον τοῦ τόκου, διότι οὐδεὶς δανείζεται κεφάλαιον, ὅταν ἡ ἐξ αὐτοῦ πρόσοδος ἔσται μικροτέρα τοῦ πληρωνομένου δι' αὐτὸ τόκου. Ἡ προσφορὰ ὅμως καὶ ἡ ζήτησις κεφαλαίων ἐπηρεάζει σπουδαίως τὸ ὅριον τοῦτο, μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐκλείψῃ ἡ πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ δανεισμὸν κεφαλαίων διάθεσις

Ὁ τόκος εἶναι ἀναγκαῖος δι' οἰκονομικοὺς λόγους καὶ ἀπορρέει ἐκ τῆς στενότητος τοῦ ἀποταμιευομένου κεφαλαίου καὶ τῆς μεγάλης ἀνάγκης τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ δανεισμοῦ. Εἴτε τὸ δανειζόμενον κεφάλαιον χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγικοὺς σκοπούς, εἴτε πρὸς κατανάλωσιν, ὁ δανειστὴς ἀποστερεῖται αὐτοῦ καὶ ὁ τόκος δικαιολογεῖται διὰ τὴν στέρησιν ταύτην καὶ διότι εἶναι δίκαιον ὁ δανειστὴς νὰ λάβῃ μερίδα τῶν κερδῶν, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ κεφαλαίου ὑπὸ τοῦ δανειζομένου. Ὁ τόκος συντελεῖ εἰς τὴν ἐπωφελεστέραν διανομὴν τοῦ κεφαλαίου καὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ διὰ τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον.

2. *Ἱστορικόν*. Ὁ τόκος ἐστιγματίσθη καὶ ἀπεδοκιμάσθη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ὑπὸ πασῶν σχεδὸν τῶν θρησκειῶν. «Ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα νομίσματος, ὥστε καὶ *παρὰ φύσιν* χρηματισμός ἐστι», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Πολ. I, κεφ. δ′)' καὶ ἀλλαχοῦ διδάσκει ὅτι «τὸ νόμισμα οὐ τίκτει νόμισμα». Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ «Περὶ τοῦ μὴ δανείζεσθαι» παρατηρεῖ ὅτι «εἶτα τῶν φυσικῶν που καταγελῶσι, λεγόντων μηδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γενέσθαι' παρὰ τούτοις γὰρ ἐκ τοῦ μηδ' ἔτ' ὄντος, μηδὲ ὑφεστῶτος, γεννᾶται τόκος». Εἰς τὸ Δευτερονόμιον (XXIII, 19) φέρεται: «οὐκ ἐκτοκιεῖς τόκον τῷ ἀδελφῷ σου, ἀλλοτρίῳ δὲ ἐκτοκιεῖς». Ἀπὸ τῆς συνόδου τῆς Βιέννης τοῦ 1311 χρονολογεῖται ρητὴ τοῦ ἐντόκου δανείου μεταξὺ Χριστιανῶν ἀπαγόρευσις. Διὰ τοὺς Ἰουδαίους ὅμως τὸ δάνειον ἐπετρέπετο, διότι ὑπῆρχε πάντοτε ἀνάγκη δανειστῶν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τῆς ἁμαρτίας τοῦ δανείου παρεῖχον μεγάλην πρὸς Χριστιανοὺς ὑπηρεσίαν. Καὶ ὁ Μωάμεθ διδάσκει ὅτι «ὁ θεὸς ἐπιτρέπει τὴν πώλησιν, ἀλλ' ἀπαγορεύει τὸν τόκον». Τὸ δάνειον δὲν ἠδύνατο μέχρις ὡρισμένης ἐποχῆς νὰ χρησιμεύσῃ εἰμὴ μόνον πρὸς κατανάλωσιν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα παραγωγικόν, ἐθεωρεῖτο στεῖρον καὶ ἄγονον καὶ μόνον ἡ γῆ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποφέρουσα καρπούς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ἐπιβαλλουσῶν τὸ δάνειον, ἦλθον εἰς φῶς θεωρίαι τινὲς δικαιολογητικαὶ τοῦ τόκου καὶ ὁ Καλβῖνος ἐφάνη διατεθειμένος καὶ νὰ τὸν ἀνεχθῇ ὑπό τινας ὅρους. Ἀλλ' ἡ θετικὴ οἰκονομικὴ διδασκαλία ὑπὲρ τοῦ ἐντόκου δανείου διεπλάσθη παρ' οἰκονομολόγων, ὡς ὁ Turgot (1769) καὶ ὁ Bentham (1787). Ἔκτοτε οἱ ὅροι ἀνεστράφησαν, διότι τὸ δάνειον δὲν ἐξυπηρετεῖ πλέον τὰς ἀνάγκας πτωχῶν δανειζομένων ἀπὸ πλουσίους, κατὰ τῆς ἀπληστίας τῶν ὁποίων ἀνάγκη παρεμβάσεως, ἐκ φιλανθρωπίας πατασσούσης τὸν τόκον. Τὸ ἠθικὸν στοιχεῖον δὲν ἔχει πλέον θέσιν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ δανείου. Τὸ δάνειον προσέλαβεν ἤδη οἰκονονομικὸν χαρακτῆρα τρόπου παραγωγῆς, εἶναι μέσον παραγωγῆς, ὄργανον ἐπιχειρήσεως, ὁ δὲ τόκος ἀνήκει εἰς τὰ ἔξοδα παραγωγῆς, ὡς τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐργατῶν ἢ τὸ ἐνοίκιον τοῦ ἐργοστασίου.

3. *Αἱ περὶ τόκου θεωρίαι*. Αὗται συνοψίζονται κυρίως ὡς ἑξῆς: α) *Ἡ θεωρία τῆς παραγωγικότητος* τῶν Σμὶθ καὶ Ρικάρδο, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ τόκος ὀφείλει τὴν ὕπαρξίν του εἰς τὴν διὰ τοῦ κεφαλαίου συντελουμένην αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος καὶ εἶναι, τρόπον τινά, ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν αὔξησιν ταύτην. Πρὸς τὴν κλασσικὴν ταύτην θεωρίαν τείνουσι νεώτεροί τινες (Κάσσελ), δεχόμενοι ὡς ἀναγκαῖον, πρὸς ἐξίσωσιν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, τὸν τόκον, διότι τὸ κεφάλαιον τυγχάνει περιωρισμένον ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ πρέπει νὰ σχηματισθῇ, διὰ τοῦ τόκου, ἀγοραία τιμὴ αὐτοῦ. β) *Ἡ θεωρία τῆς ἀποχῆς* τοῦ Ἄγγλου οἰκονομολόγου Σενιὸρ (1826), ἥτις βασι-

Digitized by Google

Χῶραι	*Προεξοφλητικὸς τόκος*
Ἑλλάς	11 % (29—10—1931), 12 % (12—1—32), 11 % (20—2—32), 10 % (8—8—1932), 9 % (3—12—1932)
Ἀγγλία	4 % (10—3—32), 3 1/2 % (17—3—1932), 3 % (21—4—1932), 2 1/2 % (12—5—1932), 2 % (30—6—1932)
Ἀλβανία	9 % (1927), 8 % (1—7—1931)
Αὐστρία	10 % (22—7—1931), 8 % (11—11—1931), 7 % (18—3—1932), 6 % (24—8—1932), 5 % (24—3—1933)
Βέλγιον	3 % (1—7—1931), 2 1/2 % (2—8—1930), 3 1/2 % 13—1—1932)
Βουλγαρία	8 1/2 % (4—6—1931), 9 1/2 % (30—9—1931), 8 % (25—5—1932)
Γαλλία	2 % (3—1—1931), 2 1/2 % (10—10—1931)
Γερμανία	7 % (9—12—1931), 6 % (9—3—1932), 5 1/2 % (9—4—1932), 5 % (24—4—1932), 4 % (22—6—1932)
Γιουγκοσλαυία	6 1/2 % (27—6—1931), 7 1/2 % (20—7—1931)
Δανία	4 1/2 % (5—9—1931), 6 % (26—9—1931), 5 % (11—3—1932), 4 % (30—5—1932), 3 1/2 % (12—10—1932)
Ἑλβετία	2 1/2 % (10—7—1930), 2 % (22—1—1931)
Ἐσθονία	7 % (7—10—1930), 6 1/2 % (1—9—1931), 5 1/2 % (28—1—1932)
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	3 % (25—2—1932), 2 1/2 % (23—6—1932), 3 1/2 % (2—3—1933), 3 % (6—4—1933)
Ἰαπωνία	6 57 % (4—11—1931), 5 84 % (12—3—1932), 5.11 % (7—6—1932), 4.38 % (17—8—1932)
Ἰταλία	5 1/2 % (18—5—1930), 7 % (28—9—1931), 6 % (12—3—1932), 5 % (2—5—1932), 4 % (7—1—1933)
Ἱσπανία	6 % (17—7—1930), 6 1/2 % (8—7—1931), 6 % (29—10—1932)
Λεττονία	6—7 % (1—10—1930), 5 1/2—6 % (1—1—1933)
Λιθουανία	6 % (1—4—1930), 8 1/2 % (3—10—1931), 7 1/2 % (1—3—1932), 7 % (6—5—1932)
Νορβηγία	5 1/2 % (19—2—1932), 5 % (3—3—1932), 4 1/2 % (20—5—1932), 4 % (1—9—1932)
Οὐγγαρία	8 % (11—9—1931), 7 % (20—1—1932), 6 % (18—4—1932), 5 % (1—7—1932), 4 1/2 % (18—10—1932)
Ὁλλανδία	2 % (16—5—1931), 3 % (29—9—1931), 2 1/2 % (18—4—1932)
Πολωνία	6 1/2 % (13—6—1930), 7 1/2 % (3—10—1930), 6 % (21—10—1932)
Πορτογαλία	7 1/2 % (12—6—1930), 7 % (8—8—1931), 6 1/2 % (4—4—1932), 6 % (13—3—1933)
Ρουμανία	9 % (26—11—1929), 8 % (1—4—1931), 7 % (4—3—1932), 7 % (5—4—1933)
Ρωσία	8 % (22—3—1927)
Σουηδία	5 % (3—3—1932), 4 1/2 % (17—5—1932), 4 % (3—6—1932), 3 1/2 % (1—9—1932)
Τσεχοσλοβακία	6 % (22—12—1931), 5 % (12—4—1932), 4 1/2 % (26—9—1932), 3 1/2 % (25—1—1933)
Φινλανδία	8 % (26—10—1931), 7 % (12—2—1932), 6 1/2 % (19—4—1932), 6 % (31—1—1933)

ζεται ἐπὶ ἠθικοῦ λόγου ὅτι ὁ δανείζων ὑφίσταται στέρησιν τῆς ἀποταμιεύσεώς του, θυσίαν ἀποχῆς, ἧς ἀμοιβὴ εἶναι ὁ τόκος, ὡς ἀμείβεται ἡ ἐργασία. Ἀλλ' ὁ τόκος δὲν ρυθμίζεται ἀπὸ ἠθικοὺς παράγοντας, ἀλλ' ἐκ τῆς στενότητος τοῦ κεφαλαίου ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀνάγκας. γ) Ἡ *σοσιαλιστικὴ θεωρία* τῶν Μάρξ, Προυντὼν καὶ Λασσάλ, ἥτις θεωρεῖ τὸν τόκον ὡς ποσοστὸν μὴ πληρωνομένης ἐργασίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀνῆκον εἰς τὸν ἐργάτην καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ἐκμεταλλευτὴν αὐτοῦ κεφαλαιοῦχον. Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη λησμονεῖ ἐντελῶς τοὺς καταναλωτάς, οἵτινες τελικῶς φέρουν τὰ βάρη τῆς παραγωγῆς καὶ οἵτινες εἶναι οἱ κυριώτεροι παράγοντες πάσης οἰκονομικῆς λειτουργίας. δ) Ἡ *θεωρία τῆς προσαυξήσεως* τοῦ Αὐστριακοῦ οἰκονομολόγου Böhms Bawerk, καθ' ἣν ὁ τόκος εἶναι ἀξία ἐπιπρόσθετος εἰς τὸ παρὸν ἀγαθὸν κεφάλαιον, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαφορᾶς ἐκτιμήσεως μεταξὺ παρόντων καὶ μελλοντικῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην ἔγκειται ὁ τόκος. Ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρία αὕτη κρίνεται ὡς ἀνεπαρκής, διότι παραβλέπει ἐντελῶς τὴν στενότητα τῶν κεφαλαίων.

4. *Τόκος προεξοφλητικός*. Ὁ τόκος προεξοφλήσεως χρησιμεύει ὡς μέσον ἐξασφαλιστικὸν τῆς σταθερᾶς εἰς χρυσὸν ἰσοτιμίας τῆς πιστωτικῆς κατηγορίας. Ὁ τόκος εἶναι χαμηλὸς εἰς τὰς οἰκονομικῶς προηγμένας χώρας, ἔνθα κρατεῖ ἀσφάλεια, διότι τὸ ἐν τῷ τόκῳ ἐνυπάρχον ἀσφάλιστρον κατὰ τοῦ κινδύνου τῶν κεφαλαίων ἐκμηδενίζεται, ἐνῷ ἡ προσφορὰ κεφαλαίων εἰς τὰς χώρας ταύτας αὐξάνει. Ἀντιθέτως δέ, εἰς χώρας κατωτέρου πολιτισμοῦ καὶ μικροτέρας ἀσφαλείας περὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ κεφαλαίου ἢ περὶ τὴν σταθερότητα τοῦ νομίσματος, ὧν ἕνεκεν ὑπάρχει καὶ ἔλλειψις κεφαλαίων, ὁ τόκος εἶναι ὑψηλότερος. Ἀποτέλεσμα τῆς ὑψώσεως τοῦ τόκου προεξοφλήσεως εἶναι: α) Ἡ ὑποτίμησις τῶν ἐμπορικῶν γραμματίων. Συναλλαγματικὴ 1000 φράγκων ἐπὶ Παρισίων, ἥτις διεπραγματεύετο μὲ ἐτήσιον τόκον 3 % πρὸς 970 φράγκα, θὰ διαπραγματεύεται μόνον πρὸς 930 φράγκα, ὅταν ὁ τόκος προεξοφλήσεως ἀνέλθῃ εἰς 7 %, δηλαδὴ ὑφίσταται ὑποτίμησιν ἀνωτέραν τῶν 4 % καὶ ἑπομένως θὰ γίνῃ μεγάλη ζήτησις ἐμπορικῶν γραμματίων ἐν Παρισίοις παρὰ ξένων τραπεζιτῶν, ἐπωφελουμένων τῆς χαμηλῆς των τιμῆς, καὶ θὰ γίνωσιν οὗτοι ὀφειλέται τῆς Γαλλίας δι' ὅσα διαθέσωσι πρὸς ἀγοράν. β) Ἡ ὑποτίμησις τῶν χρηματιστηριακῶν ἀξιῶν, ἰδίως τῶν ἐχουσῶν διεθνῆ χαρακτῆρα, ὡς διαπραγματευομένων εἰς τὰ κυριώτερα χρηματιστήρια τῆς Εὐρώπης, διότι αὗται ἀκολουθοῦν τὴν τύχην τῶν ἐμπορικῶν γραμματίων, ἅτε πωλούμεναι καὶ χρησιμοποιούμεναι πρὸς πληρωμὴν ἐμπορικῶν χρεῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὁσάκις οἱ ὀφειλέται στεροῦνται χρημάτων ἢ δὲν δύνανται νὰ προμηθευθῶσι τοιαῦτα ἄνευ μεγάλων ζημιῶν. Κατὰ συνέπειαν δὲ τῆς ὑποτιμήσεως τῶν ἀξιῶν τούτων, οἱ ξένοι τραπεζῖται προβαίνουν εἰς ἀγορὰς αὐτῶν καὶ οὕτως ἡ χώρα, ἡ Γαλλία, ὡς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, καθίσταται πιστωτὴς τοῦ ἐξωτερικοῦ· καὶ γ) ἡ ὑποτίμησις πάντων τῶν ἐμπορευμάτων, διότι ἡ αὔξησις τοῦ τόκου προεξοφλήσεως ἐπιφέρει αὔξησιν τοῦ τόκου τῶν δανείων τῶν ἐμπόρων καὶ δυσχεραίνει τὴν πώλησιν τῶν ἐν χαρτοφυλακίῳ αὐτῶν ἀξιῶν εἰς τὸ χρηματιστήριον, ἐξαναγκάζει δ' αὐτούς, πρὸς προμήθειαν χρήματος, νὰ πωλῶσι τὰ ἐμπορεύματα ἀθρόως καὶ ἐκ τούτου ἐπέρχεται γενικὴ πτῶσις τῶν τιμῶν, ἥτις ὅμως προκαλεῖ ἀγορὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, συνεπαγομένας αὔξησιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τῶν πιστώσεων πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως ταῦτα ἐπηρεάζονται καὶ πολλάκις ἀναχαιτίζονται ἐξ ἰδιαιτέρων συνθηκῶν χώρας τινός, ἀποκλειουσῶν τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω λειτουργίαν τοῦ τόκου τῆς προεξοφλήσεως, ὡς ἡ δυσπιστία πρὸς τὸ νόμισμα τῆς χώρας, ἡ οἰκονομικὴ ἐν γένει καὶ πολιτικὴ κατάστασις αὐτῆς κλπ. Ὁ τόκος τῆς προεξοφλήσεως χρησιμεύει εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας, πρὸς περιστολὴν ἢ τόνωσιν τῶν συναλλαγῶν, αἵτινες αὐξομειοῦνται, ἀναλόγως τῆς διακυμάνσεως τοῦ ἐπιτοκίου. Γενικῶς ἡ ἐλάττωσις αὐτοῦ θεωρεῖται ὡς συντελεστικὴ εἰς τὴν πρόοδον τῶν κοινωνικῶν ἔργων καὶ συμφερόντων, διότι οἱ στερούμενοι κεφαλαίων εὐχερέστερον προμηθεύονται τοιαῦτα καὶ οὕτω διευκολύνονται αἱ ἐπιχειρήσεις. Ὁ τόκος προεξοφλήσεως καὶ δανείων τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ συμβουλίου αὐτῆς (ἄρθρ. 27 τοῦ καταστατικοῦ της). Ὁ τόκος τῆς προεξοφλήσεως τῶν κυριωτέρων ἐκδοτικῶν τραπεζῶν τοῦ κόσμου κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1933 εἶχεν ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα.

Γ. Ν. Κ.

—*[Ἀστ.—Ἐμπορ. Δίκ.]* 1) *Ὁρισμὸς καὶ ἔννοια*. *Τόκος* καλεῖται τὸ διδόμενον ἀντάλλαγμα διὰ τὴν χρῆσιν ἀντικαταστατοῦ πράγματος ἢ διὰ τὴν μὴ ἔγκαιρον ἐκτέλεσιν τῆς πρὸς καταβολὴν ὑποχρεώσεως τοῦ ὀφειλέτου. Κατατάσσεται δὲ ὁ τόκος εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν καταχρηστικῶς καλουμένων *καρπῶν*, οἵτινες, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν *φυσικῶν*, ὡς ἐκ νομικῆς σχέσεως προερχόμενοι, λέγονται *νομικοὶ* ἢ *ἀστικοὶ* (fructus civiles), ὡς τὰ μισθώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι πρόσοδος ἐκ χρήσεως πραγμάτων, καὶ οἱ τόκοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὠφέλεια καὶ κάρπωσις ἐκ χρήσεως ἀντικαταστατῶν πραγμάτων. Δικαιολογεῖται δὲ ὁ τόκος ὡς ἀντάλλαγμα, ὅπερ ὁ κύριος τῶν πραγμάτων λαμβάνει διὰ τὴν παρ' ἄλλου γινομένην χρῆσιν τῶν ἀντικαταστατῶν πραγμάτων του, καὶ τοῦ κινδύνου, ὃν διατρέχουσι ταῦτα εἰς χεῖρας τοῦ ὀφειλέτου, καὶ συνίσταται εἰς τὸ ὑπερβάλλον, ὑπολογιζόμενον κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως ἢ τοῦ νόμου καὶ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως, τῶν ὅσων κατ' ἀριθμόν, ποσὸν καὶ βάρος ἔδωκεν. Ὁ τόκος λογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει ἐτησίου *ἐπιτοκίου* ἐπὶ κεφαλαίου ἑκατὸν δραχμῶν.

2. *Προϋπόθεσις* τοῦ τόκου εἶναι ἡ ὕπαρξις κεφαλαίου, δηλαδὴ χρέους ἀντικαταστατῶν πραγμάτων, διότι τότε μόνον ὑπάρχει ποσὸν ἀπολαύσιμον καὶ ἀντάλλαγμα χρήσεως. Ἡ κρατοῦσα ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ θεωρία δέχεται ὕπαρξιν τόκου μόνον ἐπὶ ὀφειλῆς κεφαλαίου ἐκ χρημάτων ἢ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων. Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος (67 τοῦ 1892 καὶ 18 τοῦ 1925) ἐδέχθη ὅτι, ἐὰν διὰ τῆς ἀγωγῆς ζητῆται ἡ ἀπόδοσις ὡρισμένου πράγματος, ἐπιβοηθητικῶς δὲ ἡ ἀποτίμησις αὐτοῦ, δὲν χωρεῖ τόκος ἐπὶ τῆς ἀποτιμήσεως. Ἡ πρὸς τόκον ὑποχρέωσις, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ὑπάρξεως κεφαλαίου, παύει μετὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ κεφαλαίου καὶ θεωρεῖται ὡς παρεπομένη. Αὐτοτελὴς ὅμως εἶναι ἡ ἀπαίτησις δεδουλευμένων τόκων, ὀφειλομένων καὶ μετὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ κεφαλαίου καὶ ἀξιουμένων δι' ἀγωγῆς. Ἀλλ' ὁ δανειστὴς δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ νὰ δεχθῇ τὸ κεφάλαιον, ἐὰν τῷ προσφέρεται ἄνευ τῶν καθυστερουμένων τόκων. Τεκμαίρεται δὲ ὡς παραιτηθεὶς τῶν τόκων ὁ ἀποδεχθεὶς τὸ κεφάλαιον καὶ μὴ ἐπιφυλαχθεὶς διὰ τοὺς ὀφειλομένους τόκους αὐτοῦ. Ὁ τόκος διακρίνεται: τοῦ *χρεωλυσίου*, ὡς σκοποῦντος τὴν βαθμιαίαν ἀπόδοσιν τοῦ κεφαλαίου, τῆς *προσόδου*, ἥτις ἀπορρέει μὲν ἐκ κεφαλαίου, ἀλλὰ δὲν ὀφείλεται μετ' αὐτοῦ, καὶ τοῦ *μερισματος* μετοχῆς, ὅπερ ἀπαιτεῖται μόνον ἐὰν ὑπάρχῃ καθαρὸν κέρδος καὶ εἶναι μέρος αὐτοῦ, ἐνῷ ὁ τόκος ὀφείλεται ἀσχέτως πρὸς ὕπαρξιν κέρδους ἐκ τοῦ ὀφειλομένου κεφαλαίου.

3. *Εἴδη τόκων*. Ὁ τόκος διακρίνεται εἰς συμβατικόν, εἰς νόμιμον καὶ εἰς τόκον ὑπερημερίας. Ὁ *συμβατικὸς* ἀπορρέει ἐκ συμβάσεως ἢ ὑποσχέσεως, καθοριζούσης τὰ στοιχεῖα προσδιορισμοῦ τοῦ τόκου· ἀλλ' ἐὰν οὐδὲν συνεφωνήθη περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ τόκου, εἶναι ζήτημα ἑρμηνείας, ἐὰν συμβαλλόμενοι ἠθέλησαν τὸν συνήθη ἀγοραῖον τόκον ἢ ἄτοκον σύμβασιν. Ὁ τόκος πληρώνεται κατὰ τὴν λῆξιν τῆς προθεσμίας τῆς τοκοφόρου ἀπαιτήσεως, ἐκτὸς ἄλλης συμφωνίας. Ὁ *νομιμος* τόκος ἀπορρέει ἐκ διατάξεως τοῦ νόμου καὶ κατὰ τὴν κρατοῦσαν δόξαν, μόνον ἐκ χρηματικῶν χρεῶν, καὶ ὀφείλεται ἀπὸ τῆς ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου, μὴ ὑποχρεουμένου τοῦ πιστωτοῦ ν' ἀποδείξῃ ζημίαν (νόμος ϡΞΕ', ἄρθρον 2). Ἀλλά, κατὰ νόμον, αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ δημοσίου, αἱ τῶν ἀνηλίκων κατὰ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν, α κατὰ τοῦ παραλαβόντος τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ καταβαλόντος τὸ τίμημα ἀγοραστοῦ, καὶ ἄλλαι τινὲς ἀπαιτήσεις, ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζόμεναι, καθίστανται ἔντοκοι ἀφ' ἧς κατασταθῇ ἀπαιτητὸν τὸ χρέος καὶ ἄνευ ὀχλήσεως. Ἀνώτατον ὅριον συμβατικοῦ τόκου ἐπὶ ἀστικῶν ὀφειλῶν δὲν ὑφίστατο πρὸ τοῦ νόμου ͵ΓΦΠΔ' τοῦ 1910, ἀλλ' ἡ νομολογία εἶχε δεχθῆ ὡς ἀνώτατον ὅριον τὸ 12 %, αἱ δὲ νεώτεραι διατάξεις περὶ νομίμου τόκου δὲν ἔχουσιν ἀναδρομικὴν δύναμιν, ἀλλ' ἰσχύουσιν ἀφ' ἧς ἡ ἰσχὺς τοῦ καθιεροῦντος τὸ ποσοστὸν αὐτοῦ νόμου. Ὁ *τόκος ὑπερημερίας* γεννᾶται συνεπείᾳ ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου καὶ δικαιοῦται αὐτοῦ ὁ δανειστὴς ὡς διαφέροντος. Ἐπὶ ὀφειλῆς χρηματικοῦ ποσοῦ, ἡ ἀποζημίωσις διὰ τὴν μὴ ἔγκαιρον αὐτῆς ἐκτέλεσιν συνίσταται εἰς τὸν νόμιμον τόκον, πλὴν τῶν ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ (ἄρθρ. 177, 188) καὶ ἐν τοῖς περὶ ἐγγυήσεως καὶ ἑταιρείας νόμοις ὡρισμένων. Ὁ τόκος οὗτος ὀφείλεται ἀπὸ τῆς ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου, μὴ ὑποχρεουμένου τοῦ πιστωτοῦ ν' ἀποδείξῃ ζημίαν (νόμος ϡΞΕ' τοῦ 1882 περὶ τόκου ὑπερημερίας, ἄρθρον 2). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης, ἡ νομολογία ἐδέχθη ὅτι ἐπὶ χρημάτων ὀφειλομένων τὸ διαφέρον συνίσταται μόνον εἰς τὸν νόμιμον τόκον, οὐχὶ εἰς ἀνόρθωσιν καὶ πάσης βλάβης ἐκ τῆς μὴ ἐμπροθέσμου καταβολῆς (Ἐφ. Ἀθ. 1004 καὶ 1012 τοῦ 1899).

4. *Μέτρον τόκου*. Ὁ νόμος ϡΞΕ' τῆς 22 Μαΐου 1882 (ἄρθρ. 1) εἶχε κανονίσει τὸν νόμιμον καὶ τὸν τῆς ὑπερημερίας τόκον εἰς 8 % ἐτησίως ἐπὶ παντὸς πολιτικοῦ χρέους, εἰς 9 δὲ ἐπὶ ἐμπορικῶν. Ἐπηκολούθησαν ὁ νόμος ͵ΓΩΛΖ' τοῦ 1911 περὶ συμβατικοῦ τόκου κτλ., ὡς καὶ οἱ συμπληρώσαντες αὐτὸν νόμοι 171 καὶ 416 τοῦ 1914 καὶ τὸ τροποποιῆσαν αὐτὸν καὶ τὰς λοιπὰς διατάξεις νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1925 «Περὶ τοῦ ἀνωτάτου συμβατικοῦ τόκου, τοῦ τόκου ὑπερημερίας καὶ τοῦ νομίμου», κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ὁποίου ὁ συμβατικός, ὁ νόμιμος τόκος καὶ ὁ τόκος ὑπερημερίας ὡρίζοντο εἰς 10 %. Τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 20 Ἀπριλίου 1926 ἀνεβίβασε τὸν τόκον ἐπὶ ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν χρεῶν εἰς 12 % ετη-

Digitized by Google

σίως καὶ τῆς ὑπερημερίας εἰς 13 %, τὸν δὲ συμβατικὸν κατ' ἀνώτατον ὅριον εἰς 12 % καὶ τὸ σύνολον τῆς εἰς τραπέζας καταβαλλομένης προμηθείας ἢ ἑτέρων ἀνταλλαγμάτων, μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῇ τὸ 3 %, ἤτοι ἐν ὅλῳ εἰς 15 %, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ναυτοδανείων καὶ τῶν ναυτικῶν ὑποθηκῶν. Ἐπηκολούθησε τὸ ἀπὸ 11 Αὐγούστου 1926 νομοθετικὸν διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ συμβατικὸς τόκος ἐπὶ ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων καθωρίσθη ἐν συνόλῳ μετὰ τῆς προμηθείας εἰς 15 % καὶ εἰς 15 % καθωρίσθη ἐπίσης ὁ νόμιμος καὶ ὁ τῆς ὑπερημερίας τόκος. Τὰ ἀνωτέρω νομοθετικὰ διατάγματα ἐκυρώθησαν διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 13 Νοεμβρίου 1929, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 3849 τοῦ 1929, ὅστις ὅμως ὥρισεν ὅτι ὁ συμβατικὸς τόκος, ἐπὶ ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν δικαιοπραξιῶν, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνώτερος τοῦ 4 %, πλέον τοῦ ἑκάστοτε προεξοφλητικοῦ τόκου τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, συμπεριλαμβανομένων τῶν πάσης φύσεως προμηθειῶν καὶ λοιπῶν ἀνταλλαγμάτων, ὁ δὲ νόμιμος καὶ ὁ τῆς ὑπερημερίας τόκος ὁρίζεται εἰς 3 % ἀνώτερος τοῦ προεξοφλητικοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Τέλος, ὁ νόμος 5108 τοῦ 1931 περιώρισε τὸ 4 % εἰς 3 % καὶ τὸ 3 % εἰς 2 %, ἄνευ ἑτέρας μεταβολῆς. Οὕτως, ὡς βάσις τοῦ τόκου λαμβάνεται ὁ προεξοφλητικὸς τόκος τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ὅστις σήμερον ἀνέρχεται εἰς 7 1/2 %. (Βλ καὶ Ἐφ. Κυβ. 2 Ἰουνίου 1933.)

Πᾶσα σύμβασις περὶ τόκου πέρα τοῦ ποσοστοῦ τούτου εἶναι, ὡς πρὸς τὸ ὑπερβάλλον, αὐτοδικαίως ἄκυρος. Κατ' ἐξαίρεσιν, ἐπὶ τῶν ναυτοδανείων καὶ τῶν ἐπὶ ναυτικῇ ὑποθήκῃ δανείων δὲν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τῶν νόμων τούτων. Εἰδικαὶ διατάξεις νεωτέρων νόμων ὁρίζουσι περὶ τόκου ὀφειλομένου παρὰ τοῦ δημοσίου, δήμων καὶ κοινοτήτων καὶ νομικῶν τινων προσώπων δημοσίου δικαίου. Αἱ διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἢ ἄλλη τις, δι' ἧς εἰδικῶς εἶχε κανονισθῇ ἄλλως τὸ ἀνώτατον ὅριον τοῦ νομίμου καὶ τῆς ὑπερημερίας τόκου κατηργήθησαν διὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1925. Ὁ ἐπὶ τῶν ἐκκρεμῶν σχέσεων συμβατικὸς τόκος παραμένει οἷος συνεφωνήθη. ὁ δὲ νόμιμος καὶ ἐξ ὑπερημερίας τοιοῦτος κανονίζεται ὑπὸ τῶν ἀλληλοδιαδόχως γενομένων νόμων μόνον διὰ τὸ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ καὶ ἐφεξῆς χρονικὸν διάστημα (νομοθ. διάταγμα τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1925, ἄρθρ. 4). Τὸ σύστημα τοῦ νομίμου καὶ συμβατικοῦ τόκου, ὅπερ καθιέρωσεν ὁ νόμος 3849, κατακρίνεται διά τε τὸ κυμαινόμενον καὶ τὸ ὑπέρογκον τοῦ ὁρίου αὐτῶν, ἅτε ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ ἑκάστοτε προσδιοριζομένου μέτρου τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου. Ὁ ἑπόμενος πίναξ ἐμφαίνει τὰ ἰσχύοντα ἐπιτόκια ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος μέχρι τέλους Ἰουνίου 1933, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους 3849 καὶ 5108.

Χρονολογίαι		Τόκος προεξοφλητικός	Συμβατικὸς τόκος	Νόμιμος καὶ ὑπερημερίας
ἀπὸ	ἕως			
14— 5—28	29—11—28	10 %	13 %	12 %
30—11—28	25— 9—31	9 »	12 »	11 »
26— 9—31	28—10—31	12 »	15 »	14 »
29—10 31	11— 1—32	11 »	14 »	13 »
12— 1—32	19— 2—32	12 »	15 »	14 »
20— 2—32	7— 8—32	11 »	14 »	13 »
8— 8—32	2—12—32	10 »	13 »	12 »
3—12—32	5— 6—33	9 »	12 »	11 »
6— 5—33		7 1/2 »	10 1/2 »	9 1/2 »

5. *Ἀνατοκισμὸς καὶ ἀναδιπλασιασμός.* Ἀνατοκισμὸς ὑπάρχει ἐπὶ τόκου τόκων, εἶναι δὲ συμβατικός, ἀπορρέων ἐκ συμβάσεως, ἢ νόμιμος, ἀπορρέων ἐξ ἐγερθείσης περὶ τόκων ἀγωγῆς, πάντοτε ὅμως γίνεται ἐπὶ τῷ νομίμῳ ἐπιτοκίῳ, ἐπιτρέπεται δὲ μόνον: α) ἐὰν ὑφίστανται καθυστερούμενοι τόκοι τοὐλάχιστον ὁλοκλήρου ἔτους, καὶ ὡς πρὸς τὸ δημόσιον ἐπὶ μίαν χρῆσιν, β) ἐὰν μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ἔτους εἴτε γίνῃ συμφωνία περὶ ἀνατοκισμοῦ, εἴτε ἐγερθῇ ἀγωγή, περιέχουσα εἰδικὴν αἴτησιν περὶ τόκου τόκων, εἶναι δὲ ἄκυρος παρὰ τοὺς ὅρους τούτους γενόμενος (νόμος ϠΞΕ', ἄρθρ. 3). Ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὁ τόκος τόκου καθορίζεται κατὰ τὰ εἰθισμένα. Αἱ ἀνωτέρω περὶ ἀνατοκισμοῦ διατάξεις ἐφαρμόζονται ἀναλόγως καὶ ἐπὶ προσόδων διηνεκῶν ἢ προσκαίρων, μισθωμάτων. Ἡ διάταξις τῶν Βασιλικῶν, καθ' ἣν παύονται οἱ τόκοι διπλασιαζομένου τοῦ κεφαλαίου, δὲν ἰσχύει νῦν. Αἱ ἀξιώσεις ἐξ ὀφειλομένων τόκων παραγράφονται μετὰ πενταετίαν (νόμος ,ΓΥΛΓ', ἄρθρ. 2).

6. *Παραγραφὴ καὶ παῦσις τόκων.* Ὅταν ἡ κυρία πρὸς παροχὴν κεφαλαίου ἀξίωσις παραγράφεται, οἱ παραχθέντες ἐξ αὐτῆς τόκοι θεωροῦνται ἀπεσβεσμένοι, καὶ ἂν ἔτι, ὡς πρὸς τινας τῶν τόκων τούτων, δὲν εἶχεν ἐπέλθει παραγραφή, διότι τὸ ἐκ τῆς παραγραφῆς τεκμήριον ἐξοφλήσεως συγκαταργεῖ, ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς παραγραφῆς, καὶ τὰ παρεπόμενα δίκαια, διότι δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὅτι τὸ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου τῆς παραγραφῆς γεννηθὲν διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως τεκμήριον δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν παραφυάδα τῆς ἀπαιτήσεως (ν. 26 πρ. κωδ. 4.32). Οἱ τόκοι παύουν, ἐὰν ἐπεβλήθη κατάσχεσις εἰς χεῖρας τοῦ ὀφειλέτου, οὗτος δὲ καταθέσῃ αὐτοὺς ἁρμοδίως, οἱ δὲ ἐξ ὑπερημερίας παύουσι καὶ ὅταν δηλωθῇ τῷ δανειστῇ ἡ προσφορὰ αὐτῶν.

7. *Ἐξαιρέσεις.* Ὁ νόμος ϠΞΕ' ποιεῖται ἐξαιρέσεις τῶν δι' αὐτοῦ τιθεμένων κανόνων, ὡς ἑξῆς: α) Ἐπὶ ταμιευτηρίων ἢ ἄλλων τοιούτων ἱδρυμάτων ἰσχύουσι τὰ διὰ τῶν καταστατικῶν αὐτοῦ ὁρισθέντα καὶ ἑπομένως δύνανται τὰ ἱδρύματα ταῦτα νὰ καθορίζωσι διὰ τοῦ καταστατικοῦ αὐτῶν ἐξαιρετικὸν τρόπον τοκισμοῦ, τὸν δὲ ἀνατοκισμὸν ἐν ὑπερημερίᾳ νὰ διενεργῶσιν ἐπὶ λογαριασμῶν καὶ ἄλλων δοσοληψιῶν ἄνευ τινὸς χρονικοῦ περιορισμοῦ. 2) Ἐν τῇ ἐμπορίᾳ ὁ τόκος τόκου ρυθμίζεται κατὰ τὰ εἰθισμένα καὶ ἑπομένως ἐπὶ ἀλληλοχρέου λογαριασμοῦ αἱ πιστώσεις δύνανται νὰ παραγάγωσι τόκους συγκεφαλαιουμένους κατὰ χρονικὰς περιόδους ἑξαμηνίας ἢ τριμηνίας, κατὰ τὴν ἐμπορικὴν συνήθειαν ἢ τὴν συμφωνίαν τῶν συμβαλλομένων· καὶ 3) Ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τῶν ἄρθρων 64 καὶ 65 τοῦ νόμου ΧΠΘ' τῆς 17 Αὐγούστου 1861 περὶ ἐπιτροπείας νομίμως συμφωνεῖται διὰ τοῦ καταστατικοῦ ἢ τοῦ κανονισμοῦ τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, ὅπως οἱ μὴ εἰσπραττόμενοι δεδουλευμένοι τόκοι ἑκάστης χρήσεως μεταφέρωνται ὡς νέα ἔντοκος κατάθεσις (νόμος ϠΞΕ', ἄρθρ. 3).

8. *Δημόσιον* Ὁ νόμιμος καὶ ὁ τῆς ὑπερημερίας τόκος πάσης ὀφειλῆς τοῦ δημοσίου ὁρίζεται εἰς 6 % ἐτησίως, πλὴν ἂν ἄλλως ὁρισθῇ διὰ συμβάσεως ἢ εἰδικοῦ νόμου, ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς (νόμος ΧΛ' ἄρθρ. 1, καὶ νόμος ΓΤΟΕ' ἄρθρ 1 καὶ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 9 Νοεμβρίου 1918 περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ δικῶν τοῦ δημοσίου, ἄρθρ 24). Ἐπὶ πάσης ὀφειλῆς τοῦ δημοσίου, τόκος ἐπὶ τόκων ἢ ἄλλων προσόδων, οἷον μισθωμάτων, εἰσοδημάτων, διηνεκῶν ἢ προσκαίρων, ὀφείλεται, ἐὰν συνεφωνήθη τοιοῦτος, ἢ ἐὰν ζητηθῇ δι' ἀγωγῆς, μόνον ἐπὶ καθυστερουμένων τοιούτων ἐπὶ μίαν χρῆσιν ὡς πρὸς τὸ δημόσιον, πρέπει δὲ νὰ γίνηται περὶ πληρωμῆς τοιούτου τόκου συμφωνία καὶ ἡ ἀγωγὴ νὰ ἐπιδίδηται μετὰ τὴν λῆξιν τῆς χρήσεως (νόμος ϠΞΕ', ἄρθρ 3 καὶ βασιλικὸν διάταγμα 9 Νοεμβρίου 1918, ἄρθρ. 27). Ἐπὶ μισθῶν καὶ συντάξεων, ἀποτελούντων περιοδικὴν παροχήν, ὀφείλεται τόκος ἀφ' ἧς κατέστη ἕκαστος αὐτῶν ἀπαιτητὸς (Ἐφ. Ἀθ 572 τοῦ 1925, Α. Π 199 τοῦ 1925. 116 τοῦ 1926). Ὁ νόμιμος καὶ ὁ τῆς ὑπερημερίας τόκος πάσης ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἀπαιτήσεως ὁρίζεται εἰς λεπτὰ 50 μηνιαίως ἐφ' ἑκάστης ἑκατοντάδος δραχμῶν, εἰς μίαν δὲ δραχμὴν ἐπὶ τῶν ἐκ συμβάσεως δικαιωμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκ καταλογισμοῦ τῶν ὑπολόγων ὀφειλῶν. Οἱ ὀφειλέται τοῦ δημοσίου, μὴ καταβάλλοντες τὸ χρέος αὐτῶν ἐντὸς τῆς χρήσεως, καθ' ἣν ἐβεβαιώθη, ὑπόκεινται καὶ εἰς πρόσθετα τέλη (διάταγμα 24 Αὐγούστου 1931 ὑπὸ τὸν τίτλον «νόμος περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων»).

9. *Δῆμοι καὶ νομικὰ πρόσωπα.* Ὁ νόμιμος καὶ ὁ τῆς ὑπερημερίας τόκος τῶν δήμων ὁρίζεται εἰς 6 % ἐτησίως, ἀπαγορευομένης τῆς λήψεως τόκου ἐπὶ τόκων, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπετράπη τοιοῦτος διὰ συμβάσεως (νόμος ΓΨΔ' τοῦ 1910, ἄρθρ. 1). Εἰδικοὶ νόμοι καθορίζουσι τὸν τόκον τῶν ὑποχρεώσεων καὶ ἀπαιτήσεων διαφόρων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς τῶν μετοχικῶν ταμείων πολιτικῶν ὑπαλλήλων (νόμος 4139 τοῦ 1929), στρατοῦ (3436 τοῦ 1928), ναυτικοῦ (διάταγμα τῆς 28 Δεκεμβρίου 1927), νομικῶν (νόμος 4448 τοῦ 1929).

10. *Τόκος προσόδων.* Τόκος ὀφείλεται οὐ μόνον ἐπὶ χρηματικῶν κεφαλαίων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ προσόδων, κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου ϠΞΕ', ἤτοι ἐπὶ πάσης περιοδικῆς παροχῆς, οἷα τὰ διηνεκῆ ἢ πρόσκαιρα μισθώματα. Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ νεωτέρου νόμου ἀνέτρεψε τὰς διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ἃς τόκος ἀπὸ καρπῶν, οἷον ἐνοικίων, δὲν ἐπετρέπετο. Ἀλλ' ὅ,τι ἐλέχθη ἀνωτέρω ἐπὶ τῶν τόκων τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων, ὡς πρὸς τὴν ἐκ τῶν προτέρων συμφωνίαν περὶ ἀνατοκισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων σχετικῶν ζητημάτων, ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τόκων ἐπὶ προσόδων. Ἀλλ' αὗται δέον νὰ ὦσιν ἀντικαταστατὰ πράγματα πρὸς παραγωγὴν τόκων.

11. *Ἐπιτόκιον δανείων κτηματικῶν τραπεζῶν.* Τὸ ἐπιτόκιον τῶν χορηγουμένων ὑπὸ τῶν κτηματικῶν τραπεζῶν δανείων καὶ τῶν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἢ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκδιδομένων ὁμολογιῶν ὁρίζεται ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου αὐτῶν. Τὸ ἐπιτόκιον τῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ ἢ πρὸς νομικὰ πρόσωπα δανείων δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνώτερον τῶν 2 % τοῦ μέσου ὅρου τοῦ ἐπιτοκίου τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ ὁμολογιῶν (νόμος 3290 τοῦ 1925 ἄρθρ. 4).

12. *Δραχμοποίησις τόκων.* Τόκοι ἐνυποθήκων ὀφειλετῶν, συνομολογηθεισῶν εἰς ξένον νόμισμα ἢ συνάλλαγμα πρὸ τῆς 26 Ἀπριλίου 1932, ἡμέρας ἐγκαταλείψεως τῆς χρυσῆς βάσεως τῆς δραχμῆς, μετατρέπονται εἰς δραχμὰς ἐπὶ τιμῇ δραχ. 100 κατὰ δολλάριον, ἐὰν τὸ δάνειον συνήφθη εἰς δολλάρια. Ἐπὶ δανείων συνομολογηθέντων εἰς ἕτερα ξένα νομίσματα ἢ συναλλάγματα, οἱ τόκοι μετατρέπονται εἰς δραχμὰς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ὡς ἄνω ἐκ δραχμῶν 100 τιμὴν τοῦ δολλαρίου ἐπὶ τῇ τρεχούσῃ κατὰ τὴν 26 Ἀπριλίου 1932 ἰσοτιμίᾳ τῶν λοιπῶν νομισμάτων πρὸς τὸ δολλάριον. Πᾶσα καταβολή, μερικὴ ἢ ὁλική, γενομένη μετὰ τὴν 26 Ἀπριλίου 1932 καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀναγκαστικοῦ διατάγματος, λογίζεται γενομένη ἔναντι τῆς εἰς δραχμὰς μετατραπείσης ὀφειλῆς, ἐπιτρεπομένης καὶ ἀναζητήσεως τοῦ τυχὸν ἐπὶ πλέον καταβληθέντος ποσοῦ. Ἡ μετατροπὴ αὕτη γίνεται συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 1 § 1—4 τοῦ ἀναγκαστικοῦ διατάγματος τῆς 29 Ἰουλίου 1932 «Περὶ μετατροπῆς εἰς δραχμὰς τῶν εἰς ξένον νόμισμα ἢ συνάλλαγμα ὀφειλῶν». Κατ' ἀκριβεῖς ὑπολογισμούς, ἡ ἰσοτιμία τῶν ξένων νομισμάτων πρὸς τὸ δολλάριον, ὑπολογιζόμενον πρὸς 100 δραχμάς, κατὰ τὴν 26 Ἀπριλίου 1932 εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Δολλάριον	δραχ.	100
Λίρα Ἀγγλίας	»	350.50
Φράγκον γαλλικὸν	»	3.91
Φράγκον Ἑλβετίας	»	19.45
Λιρέττα Ἰταλίας	»	5.085
Φιορίνιον Ὀλλανδίας	»	40.18
Κορώνα Σουηδίας	»	18.
Φράγκον Βελγίου	»	2.77
Λέϊ Ρουμανίας	»	0.60
Μάρκον Γερμανίας	»	23.74
Σελλίνιον Αὐστρίας	»	14.10
» Οὐγγαρίας	»	17.25
Δηνάριον Σερβίας	»	1.68
Λέβιον Βουλγαρίας	»	0.74
Κορώνα Τσεχοσλοβακίας	»	2 96 1/4
Λίρα Τουρκίας	»	47.50
Λίρα Αἰγύπτου	»	359 50

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

—*[Φορολ.]* Ὁ *τόκος*, ὡς ἀντικείμενον φορολογίας, ὑποβάλλεται εἰς τὴν φορολογίαν τῶν καθαρῶν προσόδων κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 14 ἕως 17 τοῦ νόμου 1640. Οἱ οὕτω φορολογούμενοι τόκοι εἶναι: α) οἱ τόκοι ἐξ ἱδρυτικῶν τίτλων ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, β) οἱ τόκοι παντὸς τίτλου ἐντόκου τοῖς μετρητοῖς καταθέσεως ἢ ἐγγυήσεως, ὡς καὶ παντὸς τίτλου χρεωστικοῦ ἐπὶ ὑποθήκῃ, ἐνεχύρῳ ἢ οὔ. Φορολογεῖται δὲ τὸ προκῦπτον ὑπόλοιπον μετὰ ἀφαίρεσιν παντὸς τέλους ἢ φόρου βαρύνοντος τὸν τόκον, ἐκτὸς τοῦ διὰ τοῦ νόμου 1640 ἐπιβαλλομένου. Πᾶν δάνειον, ἐὰν συνωμολογήθη ἀτόκως ἢ ἐπὶ ἐπιτοκίῳ ἥσσονι τοῦ νομίμου, νοεῖται συναφθὲν ἐπὶ τῷ νομίμῳ ἐπιτοκίῳ, ἐπιτρεπομένης ἀνταποδείξεως ὑπὸ τοῦ φορολογουμένου. Καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἐξοφλεῖται μόνον τὸ κεφάλαιον δανείου ἢ ἐν γένει ἀπαιτήσεώς τινος ἢ παρέχεται συναίνεσις πρὸς ἐξάλειψιν ὑποθήκης δοθείσης πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ δανείου ἢ ἐν γένει τῆς ἀπαιτήσεως, ἄνευ δὲ συγχρόνου ἐξοφλήσεως καὶ τῶν τόκων, ὀφείλεται φόρος ἐπὶ τῶν μέχρι τῆς ἐξοφλήσεως ἐξαλείψεως τῆς ὑποθήκης ληξιπροθέσμων καὶ ἀπαιτητῶν τόκων. Ἡ φορολογία αὕτη ἀνήκει ἰδίως εἰς τὴν κλάσιν γ' τῆς Γ' κατηγορίας (εἰσοδήματα ἐκ κινητῶν ἀξιῶν, κεφ. Δ' νόμου 1640, ἄρθρ. 14 § 1 κλάσις γ') καὶ ἀνέρχεται ἐν συνόλῳ εἰς 16 80 %, ἐξ ὧν κύριος φόρος 9.60, πρόσθετα δὲ ποσοστὰ κυρίου φόρου 2.40 καὶ ἀναγκαστικοῦ δανείου 4 80.

Γ. Ν. Κ.

—*[Κανον. Δίκ.]* Τὸν *τόκον* ἀπεδοκίμαζον οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, μάλιστα δὲ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Δύσει ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Κυπριανός. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παρέβαλλε τὴν λῆψιν τόκου πρὸς θερισμὸν ἄνευ γῆς, ἀρότρου καὶ βροχῆς, ἀντιτάξας ταύτην πρὸς τὰς γεωργικάς, κτηνοτροφικὰς καὶ χειρωνακτικὰς ἐργασίας, τὸ ἀφ' ὧν κέρδος θεμιτὸν καὶ δίκαιον. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐξωμοίωσε τὸν ἐκτοκίζοντα πρὸς τὸν συνάγοντα ὅθεν οὐκ ἔσπειρε καὶ θερίζοντα ὅπου μὴ διεσκόρπισε καὶ γεωργοῦντα οὐχὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν χρείαν τῶν δεομένων. Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀπεφήνατο τὸν τοκίζοντα ὡς διάγοντα βίον ἀργὸν καὶ πλεονεκτικόν, οὔτ' ἀγρὸν καλλιεργοῦντα, οὔτ' ἐμπορίαν ἀσκοῦντα, ἀλλ' ἐπιθυμοῦντα βλάστησιν ἄνευ σπορᾶς καὶ ἐργασίας, ἄροτρον ἔχοντα τὸν κάλαμον, χώραν τὸν χάρτην, σπέρμα τὸ μέλαν, ὑετὸν τὸν χρόνον, αὐξάνοντα αὐτῷ λανθανόντως τὴν τῶν χρημάτων ἐπικαρπίαν, δρέπανον τὴν ἀπαίτησιν, ἅλωνα τὴν οἰκίαν, ἐφ' ἧς λεπτύνει τὰς τῶν θλιβομένων περιουσίας καὶ εὐχόμενον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀνάγκας καὶ συμφοράς, ἵν' ἀναγκασθῶσι νὰ προσέλθωσι πρὸς αὐτόν. Ἀπεδοκίμαζον δ' οἱ τῆς Ἐκκλησίας πατέρες τὴν λῆψιν τόκων οὐ μόνον ὑπερμέτρων, ἀλλὰ καὶ μετρίων, δι' ὃ κατ' αὐτοὺς οὐδὲν διέφερε τόκος καὶ τοκογλυφία. Ἀλλ' οὔτε τὸ κατὰ τοῦ τόκου κήρυγμα ἔτυχεν ἁπανταχοῦ προθύμου ἀποδοχῆς, οὔτε ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπαγόρευσις γενικῆς ἐφαρμογῆς, ἀντιταχθέντων εἰς τὰ κατὰ τοῦ τόκου ἐπιχειρήματα ἄλλων τοιούτων ὑπὲρ αὐτοῦ, δι' ὃ ἀπεφήνατο ὁ Χρυσόστομος ὅτι δεινὸν καὶ πολλῆς δεόμενον θεραπείας νόσημα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπέπτωκεν. Ἡ Ἐκκλησία ἠπείλησε ποινὰς μόνον κατὰ τῶν λαμβανόντων τόκον κληρικῶν, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τῶν τοῦτο πραττόντων λαϊκῶν. Καὶ ἀπέκλεισε μὲν ὁ ὄγδοος κανὼν

Digitized by Google

τῆς ἐν Ἐλιβερίτῳ συνόδου, ἔτους 306, τοὺς τόκον λαμβάνοντας λαϊκοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνιας, ἀλλ' ὁ κανὼν τῆς συνόδου ταύτης οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἱσπανίᾳ ἴσχυσεν ἐπὶ μακρόν. Τὸ ἔντοκον δάνειον ἀπηγόρευσε μόνον τοῖς κληρικοῖς ἡ σύνοδος Ἀρελάτης, ἔτους 314, ἥτις ἠπείλησε κατὰ τῶν παραβατῶν στέρησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ Α΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος τῷ 325 ἠπείλησε καθαίρεσιν κατὰ τῶν τόκον λαμβανόντων κληρικῶν. Τὴν τοῦ τόκου ἀπαγόρευσιν ἐδικαιολόγησεν ὁ δέκατος ἕβδομος κανὼν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου διὰ τοῦ θείου γράμματος: «τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ». Ἀπηγόρευσε δ' ὁ κανὼν οὗτος τὸν τόκον μόνον εἰς τοὺς κληρικούς, παρὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν πατέρων, τῶν ἀπολύτως ἀποδοκιμαζόντων τὸν τόκον, οὐ μόνον διότι ἐθεώρησε τοῦτον οὐχὶ τόσον ἐπίμεμπτον, ἀλλὰ καὶ δ ὅτι ὑπέλαβε τὴν γενικὴν καὶ ἀπόλυτον ἀπαγόρευσιν τοῦ τόκου ἀνεφάρμοστον. Οὐδόλως ἀπίθανον ὅτι οἱ τῆς συνόδου πατέρες ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ νόμου, ὃν ἕνα μῆνα πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α Οἰκουμενικῆς συνόδου ἐξέδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἐπιτρέψας τόκον 12 % μὲν ἐπὶ χρηματικῶν, 6 % δὲ ἐπὶ ἄλλων δανείων. Αἱ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδοι Α΄ καὶ ΣΤ΄ ἀποφαίνονται μὲν καὶ διὰ τοὺς λαϊκοὺς ἐπίμεμπτον τὴν λῆψιν τόκων, ἀλλ' ἀπαγορεύουσιν αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς κληρικούς. Ὅτι δ' ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἐτηρήθη ἀπαρεγκλίτως, δῆλον γίγνεται ἐκ τῆς ἀξιώσεως τοῦ ὑποδεεστέρου κλήρου, ἀξιώσαντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν τῶν λαϊκῶν ἐλευθερίαν, ὅπερ ὅμως ἀπέκρουσεν ἡ ἐν Ἱππῶνι σύνοδος, κατηγορηματικώτερον δ' ἡ ἐν Καρθαγένῃ, ἔτους 419 ἥτις ἐπεξέτεινε τὴν ἀπαγόρευσιν ἐπὶ πάντας τοὺς κληρικοὺς καὶ ἐπὶ πᾶν δάνειον. Αἱ σύνοδοι αὗται τῆς Ἀφρικῆς ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς κληρικοὺς τὸν τόκον ἄνευ ἀπειλῆς ποινῆς. Τοὐναντίον δ' ὁ εἰκοστὸς δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Ἀρελάτῃ συνόδου ἠπείλησε κατὰ τῶν ἐκτοκιζόντων κληρικῶν οὐ μόνον καθαιρεσιν, ἀλλὰ καὶ ἀφορισμόν, ὑπερακοντίσας οὕτως οὐ μόνον τὰς συγχρόνους αὐτῇ συνόδους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τῆς Νικαίας· καὶ ἐνῷ κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ Α Οἰκουμενικῆς συνόδου ὁ λαμβάνων τόκον κληρικὸς καθαιρεῖται, τοὐναντίον κατὰ τὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον ἀποστολικὸν κανόνα ἡ καθαίρεσις ἀπαγγέλλεται κατὰ τῶν ἐπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων μόνον μετὰ προτέραν ἄκαρπον νουθεσίαν. Τοῦτο καὶ ἐκράτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς δῆλον γίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς διατάξεως τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος ὑπὸ τοῦ δεκάτου κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου Ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ κανόνος τούτου, ἀφορῶντος μόνον εἰς ἀνωτέρους κληρικούς, ἔτυχον οἱ ὑποδεέστεροι κληρικοὶ ἐν τοῖς περὶ τόκου οἵας καὶ οἱ λαϊκοὶ ἐλευθερίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Δύσει ἀπηγόρευσεν ὁ εἰκοστὸς ἕβδομος κανὼν τῆς ἐν Αὐρηλίᾳ συνόδου, ἔτους 538 τὸν τόκον εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἄνω κληρικούς. Ἐν Ρωσίᾳ ὁ κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα ἀκμάσας ἀρχιεπίσκοπος Νοβογορόδου Ἠλίας-Ἰωάννης, μαθὼν ὅτι ἱερεῖς τινες ἐλάμβανον, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν κανόνων, τόκους, ἐπανέλαβεν ἐν τῷ παραινετικῷ λόγῳ αὐτοῦ τὴν ἀπαγόρευσιν, ἐπικαλεσάμενος καὶ τὸ τῆς Γραφῆς χωρίον, «ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπέρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά», και ἀπειλήσας κατὰ τῶν παραβατῶν ποινάς Και κατὰ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ ἐπισκόπου Νοβογορόδου, οἱ τόκον λαμβάνοντες κληρικοὶ και ἐμμένοντες τῇ παρανομίᾳ δὲν δύνανται νὰ τελέσωσί τι τὸ ἱερατικόν. Ἡ περὶ τὸν ἐκτοκισμὸν ἐλευθερια τῶν λαϊκῶν συνάγεται καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν πατέρων. Οὕτω Βασίλειος ὁ Μέγας ἀποδοκιμάζει μὲν τὸ δανείζειν ἐντόκως εἰς τοὺς μὴ δεομένους ξένων κεφαλαίων πλουσίους καὶ τοὺς ἀδυνατοῦντας ν' ἀποτίσωσι τόκον πένητας, ἀλλ' ἀναγνωρίζει τὴν ἰσχὺν τοῦ πολιτικοῦ νόμου· διὸ εἰς τὸν δανειστὴν συγγενοῦς τινος συνίστησιν οὐχὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χριστιανικοῦ καθήκοντος, ὅπερ θὰ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν τὴν παραίτησιν πάσης ἀπαιτήσεως τόκου, ἀλλὴ τὴν εἰς τὴν ἄπορον ὀφειλέτιδα παροχὴν νέας προθεσμίας πρὸς ἀπότισιν τῆς ὀφειλῆς, ἣν εὐεργεσίαν δὲν θὰ κατέλειπεν ὁ θεὸς ἄνευ ἀνταποδόσεως. Καὶ ἐν τῇ α΄ αὐτοῦ κανονικῇ ἐπιστολῇ ἀποφαίνεται ὅτι ὁ διανέμων τὸ ἄδικον κέρδος τοῖς πένησι καὶ ἀφιστάμενος τῆς πλεονεξίας δανειστὴς καθίσταται πρὸς χειροτονίαν ἱκανός, ἐξ οὗ συνεπέρανεν ὁ Βενεδικτῖνος ἐκδότης τῶν ἔργων τοῦ Βασιλείου ὅτι ὁ ἐκτοκίζων λαϊκὸς ἐτιμωρεῖτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ μόνον διὰ τῆς στερήσεως τῆς κοινωνίας ἢ διὰ τῆς παραπομπῆς εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱσταμένων, οὐχὶ δ' εἰς τὴν τῶν λοιπῶν μετανοούντων. Καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῇ κανονικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μελιτινῆς Λητόϊον (καν. στ΄) λέγει ὅτι κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν πατέρων ἐκ τῶν ἐκ τῆς πλεονεξίας ἀδικημάτων μόνον ἡ κλοπή, ἡ ἱεροσυλία καὶ ἡ τυμβωρυχία, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ λῆψις τόκου, καίπερ ἀπαγορευομένη ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς. Καὶ ἐν τῇ Δύσει δὲν ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς λαϊκοὺς τὸ ἐκτοκίζειν μέχρι τοῦ Στ΄ αἰῶνος Οὕτω, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Σιδωνίου Ἀπολλιναρίου, ὁ φίλος αὐτοῦ Μάξιμος ἀπήτησε τὴν ἀπότισιν τοῦ ἐκ 12 % τόκου δανείου τινός, οὗ, μὴ καταβληθέντος, εἶχε δεκαπλασιασθῆ τὸ κεφάλαιον ὁ Μάξιμος οὗτος ἐγένετο εἶτα ἐπίσκοπος, ὅπερ θὰ ἦτο ἀδύνατον, ἂν ἡ τόκου λῆψις κανονικαῖς ὑπεβάλλετο ποιναῖς. Ὁ τοῦ Verdun ἐπίσκοπος Didier ᾐτήσατο δάνειον παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδεβέρτου, ἵνα ἐπικουρήσῃ τοῖς ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας εἰς πενίαν περιελθοῦσι κατοίκοις, ὑποσχόμενος τὴν μετὰ τῶν νομίμων τόκων ἀπόδοσιν τοῦ δανείου. Μόνον ἡ ἐν Καρθαγένῃ τοῦ ἔτους 398 σύνοδος ἀπηγόρευσε τὴν χειροτονίαν τῶν ἔργον ἐχόντων τὸ τοκίζειν ἐν Ἀφρικῇ· ἀπὸ τοῦ ΣΤ΄ δ' αἰῶνος ἀπηγορεύθη αὕτη καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλατίᾳ [Πρβλ *Κ. Μ Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1907), σ. 294—306] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

τοκόσημον (τό). Καλεῖται οὕτω κοινῶς τὸ *φορόσημον*, διὰ χρήσεως τοῦ ὁποίου εἰσπράττεται ὁ κατὰ τὰ ἄρθρα 14 καὶ 15 τοῦ νόμου 1640 περὶ φορολογίας καθαρῶν προσόδων ἐπιβαλλόμενος φόρος ἐπὶ τῶν ἐν τῇ κλάσει γ΄ τῆς § 1 τοῦ ἄρθρου 14 αὐτοῦ ἀναφερομένων τόκων παντὸς τίτλου ἐντόκου τοῖς μετρητοῖς καταθέσεως ἢ ἐγγυήσεως, ὡς καὶ παντὸς τίτλου χρεωστικοῦ ἐπὶ ὑποθήκῃ, ἐνεχύρῳ ἢ οὔ, ἐκ τῶν περιλαμβανομένων ἐν ταῖς κλάσεσιν α΄ καὶ β΄ τῆς αὐτῆς παραγράφου. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διατάξεως τῆς § 3 τοῦ ἄρθρου 15 ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 29 Φεβρουαρίου 1932 διάταγμα «Περὶ βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τοῦ φόρου καθαρῶν προσόδων ἐπὶ τῶν τόκων», διὰ τοῦ ὁποιου ἐκανονίσθη ἡ διὰ φοροσήμου εἴσπραξις καὶ ὁ τύπος αὐτοῦ. Γ. Ν. Κ.

Τοκουσίμα (Tokushima) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, ἐν τῇ νήσῳ Σικόκου ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γιοσινογκάβα. Κάτ (1925 74.545 Ἐξάγει βαμβακερά Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος Τοκουσίμα, ὅπερ ἔχει ἐμβαδὸν 4.184 τ. χλμ. καὶ (1925) 670.210 κατ. —Ω

Τοκουσλῆ, ἢ ***Δουκουσλῆ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκίς, μετονομασθὲν εἰς *Ἀπιδιά* (βλ λ.).

Τοκουτόμι, ***Ἰτσίρο***. Ἰάπων δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1863 Τῷ 1887 ἵδρυσε τὴν μηνιαίαν ἐπιθεώρησιν «Ὁ Φιλοεθνής» καὶ τῷ 1890 τὴν ἡμερησίαν ἐφημερίδα «Τὸ ἔθνος» και τὴν ἀγγλόφωνον μηνιαιαν ἐπιθεώρησιν «Ἡ Ἄπω Ἀνατολή». Ὁ Τοκουτόμι συνέγραψε πολλὰ ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ ἔργα, ἐν οἷς «Ἡ μέλλουσα Ἰαπωνία» (1886) καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἰαπωνίας». —Ω

— **Τοκουτόμι,** ***Κεντζίρο***. Ἰάπων συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1867. Τῷ 1899 ἐξέδωκε τὸ μυθιστόρημα «Ναμίκο», ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεικόνιζε ζωηρῶς τὴν ἐν Ἰαπωνίᾳ σύγκρουσιν μεταξὺ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων ἰδεῶν καὶ τὸν διχασμὸν τῆς ἰαπωνικῆς ψυχῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο ἔσχεν ἀλλεπαλλήλους ἐκδόσεις, πλείονας τῶν ἑξήκοντα Τῷ 1906 μεταβὰς εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐπεσκέφθη τὸν Τολστοῦ Εἶτα, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, ἀπεσύρθη εἰς πολίχνην τινά, ὅπου ἔζησεν ἐπί τινα ἔτη βίον ἀγροτου, ἐκδίδων ἅμα διμηνιαίαν ἐπιθεώρησιν, ἐν ᾗ ἐκήρυττε τὴν εἰς τὴν ὕπαιθρον ἐπάνοδον καὶ τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων. —Ω.

Τοκούυο (Tocuyo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βενεζουέλας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Λάρα, ἐπι τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Κάτ 15.000 Ἔ[χει] ἐμπόριον ἐρίων καὶ ἅλατος. Θ. Κ.

τοκοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό) ὁ ἀποφέρων τόκον, ὁ ἐξ οὗ εἰσπράττεται τόκος «τοκοφόρον δάνειον», «ὁμολογίαι τοκοφόροι».

τοκόφρυος (ὁ) (Tocophryus) *Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν* τῆς οἰκογενειας τῶν *γρεγαρινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικοὺς μονοκυττάρους θαλασσίους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, ἀπαντῶντας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς καὶ ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν ἐνδιαιτωμένους. Δ. Ν. Π.

τοκοχρεολύσιον (τό), ἢ *τοκοχρεωλύσιον* τόκος ἅμα καὶ λύσις χρέους, ποσὸν παρεχόμενον διά τε τὸν τόκον τοῦ κεφαλαίου καὶ διὰ τὴν βαθμιαίαν λύσιν αὐτοῦ.

— *[Ἐγκυκλ.] Τοκοχρεολύσιον* καλεῖται τὸ ποσόν, ὅπερ καταβάλλεται εἰς τὸ τέλος ἑκάστης χρονικῆς περιόδου διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ τόκου τῆς περιόδου καὶ μέρους τοῦ κεφαλαίου δανείου τινός. Τὰ τοκοχρεολύσια τῶν διαφόρων περιόδων δύνανται νὰ ὦσιν ἢ ἴσα ἢ ἄνισα, μεταβαλλόμενα κατὰ νόμον τινά, ἢ ἄνισα, μὴ ὑποκείμενα εἰς οὐδένα νόμον. Ἕκαστον τοκοχρεολύσιον ἀναλύεται εἰς τόκον καὶ χρεολύσιον κατὰ δύο τρόπους: 1) Εἰς σταθερὸν τόκον τοῦ ἀρχικῶς δανεισθέντος ποσοῦ καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον ποσόν, ἱκανὸν ὥστε κεφαλαιοποιούμενον ἐπὶ ἀνατοκισμῷ νὰ ἀνασυνιστᾷ τὸ δάνειον. 2) Εἰς τόκον τοῦ ἑκάστοτε ὑπολοίπου ἀνεξοφλήτου κεφαλαίου καὶ ποσὸν ἐξοφλοῦν μέρος τοῦ ὑπολοίπου ἀνεξοφλήτου κεφαλαίου. Ὑπάρχουν τοκοχρεολυτικοὶ πίνακες διδόντες τὰ τοκοχρεολύσια διὰ δάνειον 1 νομισματικῆς μονάδος, ἐξοφλούμενον δι' ἴσων τοκοχρεωλυσίων πρὸς τὰ διάφορα ἐν χρήσει ἐν τῇ πράξει ἐπιτόκια. Διὰ πολλαπλασιασμοῦ τῶν οὕτω διδομένων τοκοχρεολυσίων ἐπὶ τὸ κεφάλαιον εὑρίσκεται τὸ τοκοχρεολύσιον δανείου τινὸς ἐξοφλητέου δι' ἴσων τοκοχρεολυσίων. Τ. Κ.

Τόκτος (Toktu). Ἡγεμὼν (χὰν) τῶν Βουλγάρων (767—772), ἐκ τοῦ γένους πιθανῶς τῶν Βοκιλῶν. Διεδέχθη τὸν Σαβῖνον. ὅστις συνδέσας φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο ὕποπτος προδοσίας παρὰ τοῖς ὑπηκοοις του καὶ πρὸς σωτηρίαν του κατέφυγε μεθ' ἁπάσης τῆς οἰκογενείας του εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου, διὰ πολιτικοὺς σκοπούς, ἐγένετο φιλοφρόνως δεκτός. Ἐπωφελούμενος ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐνταθέντων ἐπὶ Τόκτου ἐμφυλίων σπαραγμῶν, οὓς παρηκολούθει διὰ συστηματικῆς κατασκοπείας καὶ ὑπέθαλπε διὰ τῆς βυζαντινιζούσης φατρίας, ἀνέλαβε νέαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐκστρατείαν. Ἡ ἐπιτυχία ταύτης ἐπήνεγκε τὴν ὑπὸ τῶν βογιάρων δολοφονίαν τοῦ Τόκτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Παγανοῦ (772). Κ.-Μ. Α.

Τὸλ (Van-Tol), ***Δομένικος βὰν—***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Βὰν-Τὸλ* Δομένικος).

τόλα. Μέτρον βάρους τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐκ τῶν ἀνεγνωρισμένων ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ὑποδιαιρούμενον ἐκ 12 *ράσχα*, 96 *ρούτι* ἢ 384 *ντχὰν* καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς 180 ἀγγλικοὺς κόκκους troy (=11,6638 γραμμάρια). Ι. Α. Β.

Τολαὶν (Tolain), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἀγωνιστὴς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, χαράκτης τὸ ἐπάγγελμα, γεννηθεὶς τῷ 1828 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1897. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας προσεχώρησεν εἰς τὸ τότε γεννώμενον ἀνεξάρτητον ἐργατικὸν κίνημα. Καίτοι ὀπαδὸς τοῦ Προυντών, ὁ Τολαὶν κατηύθυνε τὸ ἐργατικὸν κίνημα διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν κοινοβουλευτικὴν ζύμωσιν. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Γάλλων ἐργατῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς πρώτης Διεθνοῦς. Ἐχθρὸς τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Τολαὶν εἰσῆλθε τῷ 1871 εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν καὶ προσεχώρησεν εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων προσεπάθησε νὰ συμφιλιώσῃ τὴν κυβέρνησιν τῶν Βερσαλλιῶν μὲ τὴν Κομμοῦναν τῶν Παρισίων. Κατόπιν προσηρμόσθη πρὸς τὸ καθεστὼς τῆς τρίτης δημοκρατίας καὶ τῷ 1876 ἐξελέγη γερουσιαστής. Θ. Π.

τολάνιον, ἢ ***διφαινυλακετυλένιον*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_6H_5 \cdot C : C_6H_5$, παρασκευαζόμενος διὰ κατεργασίας στιλβενοβρωμιδίου μετ' ἀλκοολικοῦ κάλεως, ὁπότε ἀποσπῶνται δύο μόρια ὑδροβρωμίου. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 60°. Σ. Γ.

Τόλαντ (Toland), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1670 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1722 Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν φιλοσόφων ἐκείνων, οἵτινες, ὅπως ὁ Woolston καὶ ὁ Tindall, ἐκ τῆς θεολογίας ὁρμώμενοι, ἔφθασαν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μέχρι τῆς πλήρους ἐλευθεροφροσύνης Καταγόμενος ἐκ γονέων καθολικῶν, μετεπήδησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν πρεσβυτεριανήν. Μὴ ἱκανοποιούμενος ὅμως οὔτε ὑπὸ ταύτης, ἠκολούθησε τὸν σωκινιανισμόν, εἶτα τὸν δυισμὸν καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἐγένετο πανθεϊστής. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Γλασκώβης, τοῦ Ἐδιμβούργου, τοῦ Λέϋντεν καὶ τῆς Ὀξφόρδης. Ἐν Λέϋντεν ἐξεδηλώθη πρεσβυτεριανός, ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον σημαντικὸν ἔργον του: «Christianity not mysterious» (London 1696, «Ὁ χριστιανισμὸς ἄνευ μυστηρίων»). Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὑλικὸν τοῦ ὁποίου εἶχε συλλέξει ἐπὶ τετραετίαν ἐν τῇ Βοδληϊανῇ βιβλιοθήκῃ, ἤγειρεν ἐναντίον του, τόσον μεταξὺ τῶν διαμαρτυρομένων, ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν καθολικῶν, μεγάλας ἀντιπαθείας. Τὸ κοινοβούλιον τοῦ Δουβλίνου τὸ κατεδίκασε νὰ καῇ διὰ χειρὸς τοῦ δημίου καὶ ὁ συγγραφεύς του ἠναγκάσθη, προλαμβάνων δυσαρέστους συνεπείας, νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Μετὰ διετίαν ὁ Τόλαντ συνεδύασε τὰ θεολογικὰ προβλήματα πρὸς τὰς πολιτικὰς διαμάχας. Τῷ 1698 ἐδημοσίευσε τὸν «Βίον τοῦ Μίλτωνος», ἔνθα ἐνεφανίζετο ἀπολογητὴς τῆς ἐπαναστατικῆς πολιτικῆς τοῦ ποιητοῦ, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐξέδωκεν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀμύντωρ» («Amyntor» 1699), τὴν ἀπολογίαν τῶν ἰδικῶν του θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀντιλήψεων Κατόπιν ὑπεστήριξε διὰ τοῦ τύπου τὸ κόμμα τῶν Οὐΐγων καὶ εἰς τὸ βιβλίον του «Anglia libera» (1701, «Ἐλευθέρα Ἀγγλία») ὑπερημύνθη

Digitized by Google

τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐκλέκτορος τοῦ Ἀννοβέρου Σοφίας ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου. Ἀλλ' οἱ ἀγῶνες οὗτοι τὸν περιήγαγον εἰς ἔνδειαν. Τῷ 1704 ἐδημοσίευσε τὰς περιφήμους «Letters to Serena» καὶ τῷ 1705 ἐξέδωκε νέον ἔργον, τὸ «Socinianism truly stated» (London 1705, «Ὁ σωκινιανισμὸς οἷος εἶναι»), ἐν ᾧ ἐκήρυσσεν ἀναφανδὸν πλέον τὰς ἀντιρρήσεις του κατὰ τῆς καθιερωμένης πίστεως καὶ εξεδηλοῦτο ἐλευθερόφρων. Ἡ ἐλευθεροφροσύνη του αὕτη ἀπέβη εἶτα ἐντονωτέρα, μεταπεσοῦσα εἰς ἄκρατον ὀρθολογισμὸν καὶ τέλος εἰς πανθεϊσμὸν ἐν τοῖς ἑπομένοις ἔργοις του: «Adeisidaemon, sive Titus Livius a superstitione vindicatus», «Origines judaïcae» (1719), «Nazarenus or Jewish gentile, or Mahometan christianity» (1718), «Pantheisticon sive formula celebrandae sodalitatis socraticae» (1726) κ. ἄ.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἔργα, πλὴν τῶν «Ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Serena» καὶ τοῦ «Πανθεϊστικοῦ», εἶναι ἔργα κριτικῆς τῆς θρησκείας. Εἰς τὸν «Χριστιανισμὸν ἄνευ μυστηρίων» προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, συμφωνῶν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν σωκινιανῶν, ὅτι οὐδὲν τὸ μυστηριῶδες καὶ ὑπερβατικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ διδασκόμενον εἶναι κατανοητὸν ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὅτι τὸ ἀντίθετον ἢ τὸ ἀνώτερον τοῦ ὀρθοῦ λόγου δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀντικείμενον οὐδεμιᾶς διδασκαλίας καὶ πίστεως, διότι τὸ πνεῦμα πείθεται μὲ μόνον ὅ,τι κατανοεῖ. Ὅταν λέγωμεν ὅτι πρᾶγμά τι μᾶς ἔχει ἀποκαλυφθῆ, οὐδὲν ἄλλο λέγομεν εἰμὴ ὅτι τοῦτο μᾶς ἔχει διδαχθῆ· ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἕπεται ὅτι εἶναι ἀληθὲς καὶ ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ πιστεύωμεν. Εἰς τὸν «Βίον τοῦ Μίλωνος» ὁ Τόλαντ γίνεται ἔτι ἐπιθετικώτερος· ἀμφισβητεῖ τὴν αὐθεντικότητα τῶν Εὐαγγελίων, ἐνῷ παραλλήλως διακηρύσσει ὅτι ὁ ἀρχέγονος Χριστιανισμός, οἷον τὸν ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς, εἶναι ἡ τελειοτέρα τῶν θρησκειῶν. Αἱ «Origines judaïcae» ἀποτελοῦν κριτικὴν μελέτην ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐν αὐταῖς ὁ Τόλαντ χαρακτηρίζει τὸν Μωϋσέα ὡς πρόδρομον τοῦ Σπινόζα, τὸν ἑβραϊκὸν λαὸν ὡς μεῖγμα ὅλων τῶν φυλῶν, τὴν Πεντάτευχον ὡς συλλογὴν παραδόσεων καὶ νόμων διαφορωτάτων ἐποχῶν καὶ τοὺς προφήτας ὡς ἐκστατικοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἐξελάμβανον τὰ ὁράματά των ὡς πραγματικότητας. Ὁ «Ναζωραῖος», τὸ περιφημότερον ἐκ τῶν θεολογικῶν ἔργων τοῦ Τόλαντ, ἀποτελεῖ οἱονεὶ συνέχειαν τῶν «Origines judaïcae». Ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὸν Τόλαντ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐθεώρουν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἄνθρωπον, τὸν μεγαλύτερον τῶν προφητῶν, καὶ παραδεχόμενοι τὰς διδασκαλίας του εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι παρέμενον πιστοὶ εἰς τὸν μωσαϊκὸν νόμον. Αἱ «Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Serena», τρεῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Serena καὶ δύο ἄνευ αὐτοῦ, ἀποτελοῦν γενικὴν φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας. Ἡ πρώτη τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἶναι εἰσαγωγὴ εἰς τὰς δύο ἄλλας. Ἐξηγεῖ τί εἶναι αἱ προκαταλήψεις, πῶς γεννῶνται καὶ πῶς ὑποδουλώνουν τὰ πνεύματα. Ἡ δευτέρα ἀποτελεῖ ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν διατριβὴν περὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ πίστις αὕτη ἐγεννήθη τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, τὸ σχετικὸν δὲ δόγμα ἐπενοήθη ὄχι ὑπὸ τῶν σοφῶν ἀλλ' ὑπὸ τοῦ λαοῦ, συνεπείᾳ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νεκρούς. Ἐκ τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ τὸ δόγμα τῆς μελλούσης ζωῆς μετεπήδησεν εἰς τὰς συζητήσεις τῶν φιλοσόφων, χωρὶς ὅμως νὰ καταλάβῃ σημαντικὴν θέσιν καὶ χωρὶς νὰ ἐπηρεάσῃ σοβαρῶς ἐκείνους ἀκριβῶς, οἱ ὁποῖοι μετέβαλον εἰς ἐπάγγελμα τὴν διδασκαλίαν του. Σήμερον, ἂν ἀκόμη ἐξακολουθῇ νὰ φυτοζωῇ ἡ πίστις πρὸς ἄλλην ζωήν, λέγει ὁ Τόλαντ, τοῦτο ὀφείλεται ἁπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν παράδοσιν. Εἰς τὴν τρίτην ἐπιστολὴν διατυπώνει τὰς ἀντιλήψεις του περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως οὐ μόνον τῆς εἰδωλολατρείας, ἀλλ' ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν θρησκειῶν. Τὴν βάσιν τῆς μεθόδου του ἀποτελεῖ ἡ παλαιὰ διδασκαλία τοῦ Εὐημέρου, ἀλλὰ τὰ συναγόμενα πορίσματα καὶ αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας διατυπώνει, εἶναι προσωπικαί. Κατὰ τὸν Τόλαντ, ἡ θρησκεία ἀπετελεῖτο κατ' ἀρχὰς ἐξ ὀλίγων ἰδεῶν καὶ ἁπλῶν πράξεων. Συνίστατο πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐκδήλωσιν σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ δεσποτισμοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐξεφυλίσθη εἰς εἰδωλολατρείαν καὶ δεισιδαιμονίαν. Οἱ ἄνθρωποι ἐφαντάσθησαν τὴν θεότητα ὁμοίαν μὲ τοὺς βασιλεῖς των: ἰδιότροπον, φθονεράν, ἐκδικήτριαν, τυραννικὴν καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἠδύναντο νὰ κερδίσουν τὴν εὔνοιάν της διὰ τῶν ἰδίων μέσων, δι' ὧν ἐξευμένιζον τοὺς ἐπιγείους κυριάρχους. Ἐκ τούτου προῆλθον αἱ προσευχαί, οἱ ὕμνοι, αἱ προσφοραί, αἱ θυσίαι, αἱ γονυκλισίαι κτλ. Κατόπιν ἐπροχώρησαν ἀκόμη περισσότερον καὶ ἀνύψωσαν τοὺς τυράννους των μετὰ τὸν θάνατόν των εἰς τὴν τάξιν τῶν θεῶν. Εἰς τὴν λατρείαν τῶν βασιλέων καὶ τῶν βασιλισσῶν προσετέθη ταχέως καὶ ἡ λατρεία τῶν ἡρώων, τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τῶν νομοθετῶν κλπ. Τοιουτοτρόπως, κάθε λαὸς ἀπέκτησε τοὺς ἰδικούς του θεοὺς καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του λατρείαν. Τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν παρουσιάζει καὶ ὁ Χριστιανισμός. Καὶ ἐν αὐτῷ ἡ λατρεία τῶν νεκρῶν ἤγαγεν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων καὶ εἰς ἄλλας πράξεις, αἱ ὁποῖαι φαίνονται δάνεια ἐκ τοῦ παγανισμοῦ. Ἡ δεισιδαιμονία εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλάσσουσα μόνον ὄνομα διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ὅσοι δὲ ὑποδουλώνονται εἰς τὸν ζυγόν της, μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ φέρουν καὶ ἀκολουθοῦν ἀπολύτως ἀντίθετον θεωρίαν ἀπὸ τὴν διδαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ καλύτερον μέσον διὰ τὴν κατανίκησιν τῆς δεισιδαιμονίας εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου. Πιστὸς εἰς τὰς ἀρχάς του ταύτας ὁ Τόλαντ, ἐζήτησε τὴν ἀστικὴν καὶ πολιτικὴν χειραφέτησιν τῶν Ἑβραίων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας. Εἰς τὰς δύο τελευταίας ἐπιστολὰς ὁ Τόλαντ, μολονότι ὑποστηρίζει ὅτι ἡ κίνησις εἶναι ἔμμονος ἰδιότης τῆς ὕλης, ὅπως καὶ ἡ ἔκτασις, ἐκδηλοῦται ἀντίπαλος τοῦ σπινοζισμοῦ. Ἀλλ' ἐν τούτοις, περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ πανθεϊσμοῦ, ὅστις πλεῖστα ὀφείλει εἰς τὸν Σπινόζαν. Προσεπάθησε μάλιστα νὰ καταστήσῃ τὸν πανθεϊσμὸν εἶδος θρησκείας, μὲ κώδικα ἠθικῆς καὶ καὶ μὲ ὑποτυπώδη λατρείαν. Ὁ πανθεϊσμὸς τοῦ Τόλαντ δὲν ἔχει συστηματικὸν χαρακτῆρα. Μεταβιβάζει ἁπλῶς εἰς τὸ σύμπαν ὅλας τὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας συνήθως ἀποδίδουν εἰς τὸν Θεόν. Τὸ σύμπαν ἐν τῷ συνόλῳ του εἶναι αἰώνιον, ἄπειρον, ἀδιαίρετον, ἀόρατον καὶ ἀκίνητον, καίτοι τὰ μέρη του εἶναι διαιρετὰ καὶ ἐν κινήσει. Τὸ σύμπαν εἶναι ἔλλογον, ἀλλ' ὁ λόγος αὐτοῦ οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὸν λόγον τοῦ ἀνθρώπου. Κατέχει ἐπίσης τὸ σύμπαν δημιουργικὴν καὶ ἐπανορθωτικὴν δύναμιν, ἥτις ἀσκεῖται ἐφ' ὅλων τῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει. Ἡ νόησις εἶναι μορφὴ κινήσεως, εἶναι ἡ εἰδικὴ κίνησις τοῦ ἐγκεφάλου, ὀργάνου γνώσεως καὶ αἰσθήσεως. Αἱ μεταξὺ τῶν αἰσθημάτων, τῶν ἐνστίκτων καὶ τῶν νοητικῶν ἰδιοτήτων τῶν διαφόρων ζῴων ὑφιστάμεναι διαφοραὶ προέρχονται ἐκ τῆς διαφόρου ὑφῆς τοῦ ἐγκεφάλου των. Οἱ ἐγκέφαλοι κινοῦνται ὑπὸ τοῦ αἰθέρος, ὅστις, εἰσχωρῶν πανταχοῦ καὶ ἀναπτύσσων τὸ σύνολον τοῦ σύμπαντος, δὲν ἀφήνει τὴν ὕπαρξιν ἀδρανείας καὶ κενοῦ. Ὅλα τὰ τμήματα τοῦ σύμπαντος εἶναι ὠργανωμένα καὶ ζῶντα καὶ στρέφονται περὶ ἑαυτά. Ἡ σύμμορφος πρὸς τὴν πανθεϊστικὴν ταύτην κοσμολογίαν ἠθικὴ εἶναι ἡ ἠθικὴ τοῦ στωϊκισμοῦ. Βάσιν αὐτῆς πρέπει ν' ἀποτελῇ ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας. Ἡ θρησκεία δὲν δύναται νὰ διακριθῇ ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, διότι ἄλλως ἀποβαίνει δεισιδαιμονία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Tabarand*, Histoire du philosophisme anglais (Paris 1806, τόμ. 2).— *G. Berthold*, John Toland und der Monismus der Gegenwart (Heidelberg 1876).— *P. Nurrisson* Philosophes de la nature (Paris 1887).— *V. Lechler* Geschichte der englischen Deismus (1841). Θ. Π.

Τολαστοχόρα, ἢ *Τολαστοχώρα* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Γαλατίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε', 4, 5), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τολιστοβώγων καὶ τῇ περιοχῇ τῆς Πεσσινοῦντος (Μπαλὰ - Χισάρ). Ταυτότης ἄγνωστος.
Α. Θ. Σ.

Τολβίακον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Κάτω Γερμανίας, κειμένη πρὸς Δ. τῆς Βόννης, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Αὐγούστας Τρεβήρων (Trèves) εἰς Ἀγριππῖναν Κολωνίαν (νῦν Κολωνία). Ἐνταῦθα πιστεύεται ὅτι ὁ Κλόβις, βασιλεὺς τῶν Φράγκων, ἐνίκησε τοὺς Ἀλαμαννοὺς τῷ 496 μ. Χ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Zülpich, ΝΔ. τῆς Κολωνίας.
Α. Θ. Σ.

Τολέδο(ν) (Toledo) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, μία τῶν σημαντικωτέρων αὐτῆς ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, ἄλλοτε ἕδρα Μαυριτανῶν ἐμιρῶν, τοῦ Μαυριτανικοῦ βασιλείου τοῦ Τολέδο καὶ τῆς Ἱσπανικῆς αὐτοκρατορίας. Κάτ. 27.347. Κεῖται ἐν τῇ Νέᾳ Καστίλλῃ, ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τάγου, εἰς ἀπόστασιν 61 χλμ. ΝΔ. τῆς Μαδρίτης, καὶ παρέχει τὴν ὄψιν ὀχυρωτάτου φρουρίου, καθότι εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βραχώδους ἐκ γρανίτου χερσονήσου ὕψους 60 μ., σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐν εἴδει τάφρου, τὴν περιβρέχει ἀπὸ Α., ἀπὸ Ν. καὶ ἀπὸ Δ., κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς λίαν ἀποτόμους πλευράς. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκόπου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς λειτουργὸς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἱσπανίᾳ (πριμᾶτος), καὶ ἔχει ἀνωτάτας σχολάς, διδασκαλεῖα θηλέων καὶ ἀρρένων, σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν, στρατιωτικὴν ἀκαδημίαν πεζικοῦ, ἱερατικὴν σχολήν, σεισμολογικὸν σταθμόν, βιβλιοθήκας, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἑβραϊκὸν μουσεῖον, μουσεῖον τοῦ Γκρέκο, πολλὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, νοσοκομεῖα, ἄσυλα, θέατρα καὶ ἀμφιθέατρον ταυρομαχιῶν. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ὀπωρῶν καὶ ἔχει βιομηχανίαν κεραμεικῆς, μετάξης, ἐπίπλων, διαφόρων μηχανημάτων, σακχαρωτῶν, ἀμυγδαλοπάστων, φωνογράφων, ἰδίως δὲ μαχαιρίων καὶ δαμασκηνῶν σπαθῶν, περιφήμων εἰς παλαιοτέρους χρόνους, κατασκευαζομένων εἰς εἰδικὸν ἐργοστάσιον, ὅπερ κατεῖχε τὸ μονοπώλιον αὐτῶν ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἤκμαζε μεγάλως πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν πυροβόλων ὅπλων. Περιβάλλεται ὑπὸ γοτθικῶν καὶ μαυριτανικῶν τειχῶν, μετὰ πύργων καὶ ἐπάλξεων, διασῳζομένων μέχρι σήμερον εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς πόλεως. Ἔχει στενὰς καὶ σκολιὰς ὁδούς, ἀποτελούσας ἀληθῆ λαβύρινθον, μὲ πλείστας παλαιὰς οἰκίας, μέγαρα, ἀνάκτορα, ναοὺς καὶ ἄλλα πολλὰ μνημεῖα, ἅτινα παρέχουν εἰς αὐτὴν ὄψιν μεσαιωνικῆς πόλεως. Τὸ Τολέδο εἶναι κυρίως γνωστὸν διὰ τὰ ἐν αὐτῷ εὑρισκόμενα ἀριστουργήματα τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου Θεοτοκοπούλου καὶ τὰ πολυάριθμα καὶ ὀνομαστὰ καλλιτεχνικά του μνημεῖα, ἕνεκα τῶν ὁποίων προσελκύει πλῆθος ἐπισκεπτῶν καὶ ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων τουριστικῶν κέντρων τοῦ κόσμου. Ἐπὶ τοῦ Τάγου ὑπάρχουν δύο παλαιαὶ γέφυραι εἰς τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα τοῦ λαιμοῦ τῆς χερσονησῖδος, ὧν ἡ μὲν μία, καλουμένη *Ἀλκάνταρα*, πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως, συνδέει ταύτην πρὸς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ὅπου ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμός, ἡ δὲ ἄλλη, καλουμένη *Σὰν-Μαρτέν*, πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς πόλεως· ἐξ αὐτῶν ἡ πρώτη κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐκ λίθου τῷ 866, ἡ δὲ δευτέρα κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλφόνσου Ι'. Τὰ πρῶτα μνημεῖα, ἅτινα προκαλοῦν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου ἐν Τολέδο, εἶναι αἱ παλαιαὶ ὡραῖαι πύλαι, αἵτινες διανοίγονται εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι ἡ *Καμπρόν*, ἡ *παλαιὰ Βισάγκρα* ἢ τοῦ *Ἀλφόνσου ΣΤ'*, ἡ *νέα Βισάγκρα* ἢ τοῦ *Καρόλου Ε'* καὶ ἡ τοῦ *Ἡλίου*, στεφόμεναι ὑπὸ πύργων καὶ διακεκοσμημέναι ὑπὸ ἐξαιρετικῆς τέχνης γλυπτῶν ἀραβικῶν ρυθμῶν. Ἡ σημαντικωτέρα τούτων καὶ ἡ καλύτερον διατηρουμένη εἶναι ἡ πύλη τοῦ Ἡλίου, ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως, μεταξὺ τῆς πύλης τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς γεφύρας τοῦ Ἀλκάνταρα, εὑρίσκεται ἡ πλατεῖα *Ζοκοντοβέρ*, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα τοῦ Τολέδο καὶ ἀποτελεῖ τὸ σημαντικώτερον κέντρον πάσης κινήσεως τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μνημείων αὐτῆς θεωρεῖται ἡ περίφημος μητρόπολις, κτισθεῖσα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Εὐγενίου, πρώτου ἐπισκόπου τοῦ Τολέδο, κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα καὶ μεταβληθεῖσα εἰς τζαμὶ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν. Μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ὁ ναὸς παρεδόθη καὶ πάλιν εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν τῷ 1087, ἀλλὰ βραδύτερον κατηδαφίσθη τελείως καὶ τῷ 1226 ὁ Φερδινάνδος Γ' ὁ Ἅγιος ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς μέχρι σήμερον σῳζομένης μητροπόλεως, ἥτις ἐκτίσθη ἐπὶ σχεδίων γοτθικοῦ ρυθμοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος Πέτρου Περὲθ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ μητρόπολις αὕτη θεωρεῖται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων τοῦ κόσμου, καταπλήσσουσα μὲ τὸν πλοῦτον τῆς διακοσμήσεώς της· ἔχει μῆκος 113 μ., πλάτος 57 καὶ ὕψος 45 μ., 750 παράθυρα μετὰ θαυμασίων ἐγχρώμων εἰκονογραφιῶν, 50 παρεκκλήσια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἱστορικὸν τῶν *Μοζαράβων*, περίφημα θυσιαστήρια καὶ ἀμυθήτους θησαυρούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ φυλασσόμενος χιτὼν τῆς Παρθένου, κεντηθεὶς τῷ 1672 διὰ μαργαριτῶν βάρους 256 οὐγγιῶν καὶ διὰ πολλῶν πολυτίμων λίθων, αἱ κυριευθεῖσαι τουρκικαὶ σημαῖαι κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, κ. ἄ. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐν αὐτῇ πλεῖσται τοιχογραφίαι καὶ ἀγάλματα μεγάλων καλλιτεχνῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ περίφημος πίναξ τοῦ Θεοτοκοπούλου «Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου...», μεγαλοπρεπεῖς σαρκοφάγοι, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔχουν ταφῆ πολλοὶ τῶν σπουδαιοτέρων συντελεστῶν τοῦ μεγαλείου τοῦ Τολέδο καὶ τῆς Ἱσπανίας ὁλοκλήρου, καὶ μεγίστης καλλιτεχνικῆς ἀξίας ἔργα διακοσμήσεως καὶ ξυλογλυπτικῆς. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν εἶναι ὁ *Ἅγιος Ἰωάννης ντὲ λὸς Ρέϋες* (τῶν βασιλέων), ὁ μεγαλύτερος τῶν ναῶν τοῦ Τολέδο, κτισθεὶς τῷ 1477 ὑπὸ τῶν βασιλέων Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας, μὲ ἀριστουργηματικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐσωτερικὸν προαύλιον, ἄνωθεν τῶν στοῶν τοῦ ὁποίου ἔχει ἐγκατασταθῆ πινακοθήκη ἐκ 300 πινάκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ τοῦ Ἰωσὴφ Ριμπέρα. Ἡ *Παναγία ντὲλ Τράνσιτο*, παλαιὰ συναγωγή, κτισθεῖσα τῷ 1366, μετ' ὀροφῆς ἐκ κέδρου τοῦ Λιβάνου, ὀνομαστὴ διὰ τὰς βαρυτίμους διακοσμήσεις της, ὁ *Ἅγιος Ἀνδρέας* μὲ τοὺς πίνακας τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου τῆς Ἀλκάνταρα τοῦ Θεοτοκοπούλου. Ὁ *Ἅγιος Θωμᾶς*, παγκοσμίως γνωστὴ ἐκκλησία, ὡς περικλείουσα τὸ σημαντικώτερον θεωρούμενον ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Θεοτοκοπούλου, τὸν «Ἐνταφιασμὸν τοῦ κόμιτος ντὲ Ὀργκάθ», ἡ *Ἁγία Λεοκαρδία*, μὲ τοὺς πίνακας τοῦ Θεοτοκοπούλου: «Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου» (δεύτερον πρωτότυπον) καὶ «Βερονίκη»· ὁ *Ἅγιος Ἰλντεφόνσος*, μὲ ἔργα ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ριμπέρα καὶ τὸν Θεοτοκόπουλον. ἡ *Ἁγία Τριὰς* μὲ τὸ εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον ἀποδιδόμενον ἔργον «Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου πνεύματος»· ὁ *Ἅγιος Βικέντιος* μὲ διακοσμήσεις τοῦ Θεοτοκοπούλου, κ. ἄ. Πλὴν τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν, ὑπάρχουν καὶ πλούσια μοναστήρια, ὀνομαστὰ διὰ τὴν ἱστορικήν, ἀρ-

Digitized by Google

χιτεκτονικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν των ἀξίαν, ἐν οἷς τοῦ *Ἁγίου Δομινίκου*, τῆς *Ἁγίας Κλάρας*, μὲ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου ἐν τῷ παρεκκλησίῳ αὐτοῦ, τῶν *Καπουκίνων*, τῆς *Ἁγίας Ἰσαβέλλας*, τοῦ *Ἁγίου Ἰωσὴφ* μὲ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου, κ. ἄ. Ἐν Τολέδο ὑπῆρχον ἄλλοτε πολυάριθμα ἀλκαζάρ, ἤτοι μαυριτανικὰ ἀνάκτορα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων κατεστράφησαν ἢ εὑρίσκονται ἠρειπωμένα. Ἓν τούτων, τὸ κυριώτερον, ὑφίσταται ἐπὶ ὑψώματος τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς πόλεως, δεσπόζον αὐτῆς διὰ τοῦ ἐπιβλητικοῦ ὄγκου του. Εἶχε κατ' ἀρχὰς κατασκευασθῆ ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ε', ἀλλὰ τῷ 1710 ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν πορτογαλικῶν στρατευμάτων καὶ κατόπιν κατηδαφίσθη, κτισθὲν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Βεντούρα Ροντριγκόνες τῷ 1744. Ἐκ τῶν ἄλλων ἀνακτόρων σῴζεται ἐν μέρει τὸ τοῦ Ἀλφόνσου Η' ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως καὶ τὸ τοῦ δὸν Διέγκο. Ἀξιόλογα ὡσαύτως μέγαρα τοῦ

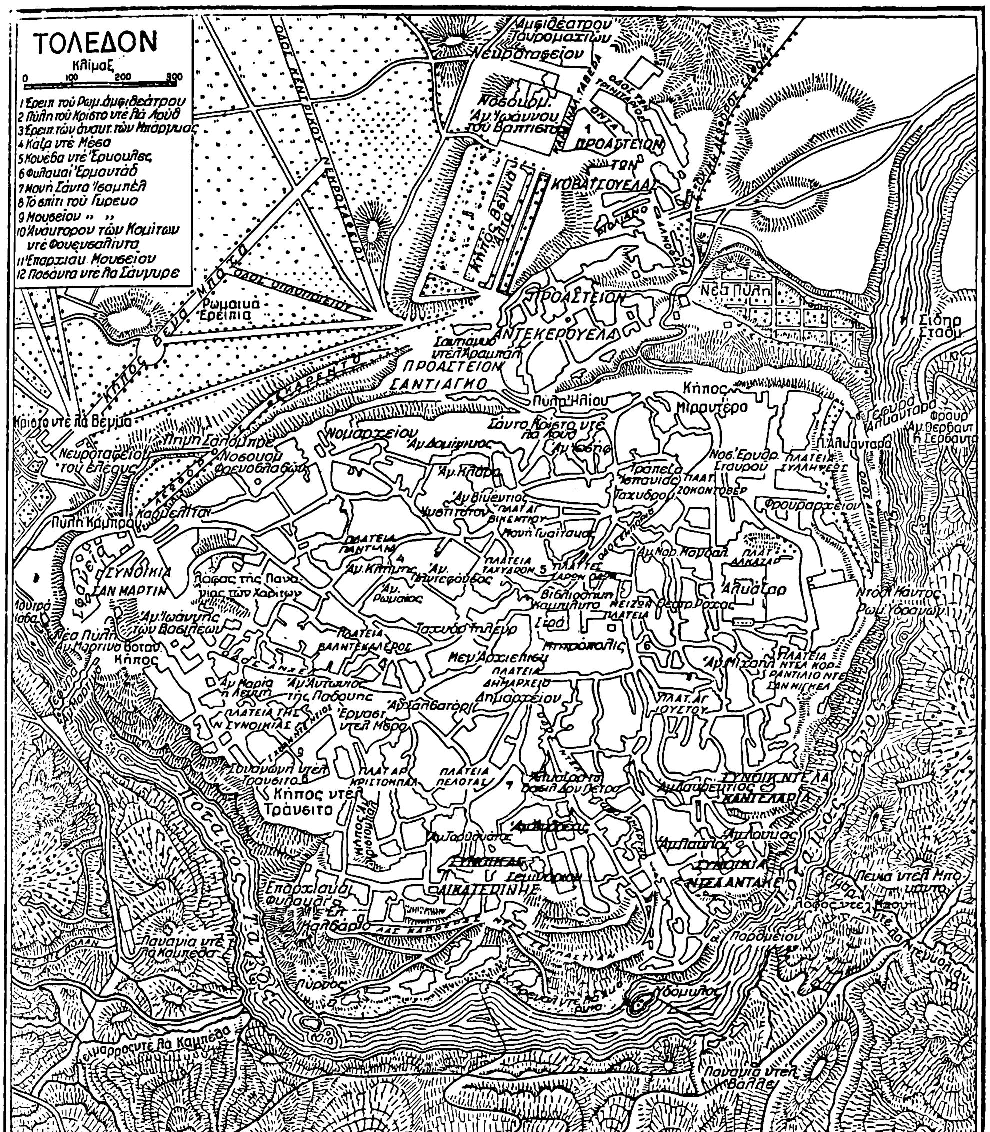

Τολέδο εἶναι τὸ ἐπιλεγόμενον νῦν «Ἐργαστήριον ντὲλ Μόρο», τὸ δημαρχεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ πρόσοψις εἶναι ἔργον τοῦ Γεωργίου Θεοτοκοπούλου, υἱοῦ τοῦ μεγάλου ζωγράφου, τὸ νομαρχεῖον, τὸ ἰνστιτοῦτον, ὅπου συνεδρίαζε τὸ πρῶτον ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις, τὸ μέγα νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, κ. ἄ. Ἀξιοσημείωτον μνημεῖον τοῦ Τολέδο εἶναι καὶ τὸ «Σπίτι τοῦ Γκρέκο», ὅπου ἔζησε τὰ τελευταῖα τεσσαράκοντα ἔτη τῆς ζωῆς του καὶ ἀπέθανεν ὁ μέγας Ἕλλην ζωγράφος Δομίνικος Θεοτοκόπουλος καὶ ὅπερ, κτισθὲν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἀπετέλει ἄλλοτε τὸ μέγαρον τοῦ θησαυροφύλακος τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας δὸν Πέτρου τοῦ Σκληροῦ, πλουσιωτάτου Ἑβραίου Σαμουὴλ Ἀλεβύ, μετὰ μυστηριωδῶν ὑπογείων βάθους δύο ὀρόφων. Παρὰ τὸ μέγαρον τοῦτο, ἐντὸς ἑτέρου μεγάρου τῆς Ἀναγεννήσεως, προτάσει καὶ χορηγίᾳ τοῦ Ἱσπανοῦ φιλοτέχνου μαρκησίου Βέγκα Ἰνκλὰν ἀπεφασίσθη τῷ 1907 ἡ ἵδρυσις τοῦ «Μουσείου τοῦ Γκρέκο», οὗτινος τὰ ἐγκαίνια ἐγένοντο τῷ 1910· ἐντὸς τοῦ μουσείου τούτου συνεκεντρώθησαν πλεῖστα ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ μεγάλου ζωγράφου, ἐν οἷς: «Ἄποψις καὶ σχέδιον τοῦ Τολέδο», «Ἰωάννης τῆς Ἄβιλα», «Προσωπογραφίαι τῶν Διέγκο ντὲ Κοβαρρουβίας καὶ Λεύα», «Ἅγιος Βερναρδῖνος τῆς Σιέννης», «Ἰησοῦς Ἐσταυρωμένος», «Ὁ Σωτὴρ εὐλογῶν», οἱ ἀπόστολοι: «Ἅγιος Πέτρος», «Ἅγιος Παῦλος», «Ἅγιος Ἀνδρέας», «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής», «Ἅγιος Φίλιππος», «Ἅγιος Βαρθολομαῖος», «Ἅγιος Θωμᾶς», «Ἅγιος Ματθαῖος», «Ἅγιος Σίμων», «Κάρολος Β'», «Παναγία τῆς Ἄτοτσα», «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος καὶ ὁ σύντροφος αὐτοῦ ἐν κατανύξει», κ ἄ. Τῷ 1921 ἐτοποθετήθησαν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ ἐν τῷ «Ρωμανικῷ μουσείῳ» ἔργα ἄλλων ζωγράφων.

Τὸ Τολέδο εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, θεωρεῖται δ' ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Φοινίκων. Ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (192 π. Χ.) ἦτο μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Γενομένη ρωμαϊκὴ ἀποικία ὑπὸ τὸ ὄνομα Toletum, ἀπέβη ἐκ τῶν ὀχυρωτέρων πόλεων τῆς Ἱσπανίας καὶ τὸ κέντρον τῆς συναθροίσεως τοῦ ἀπὸ τῶν χρυσωρυχείων τῆς Ἰβηρικῆς ἐξαγομένου χρυσοῦ. Ἀπὸ τοῦ 554 μ. Χ. μέχρι τοῦ 714 μ. Χ. διετέλεσε πρωτεύουσα τῶν Γότθων βασιλέων. Τῷ 714 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποβῆ ἕδρα ἐμίρου μέχρι τοῦ 1035. Ἀπὸ τοῦ 1035 μέχρι τοῦ 1085 ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ ἀνεξαρτήτου μαυριτανικοῦ βασιλείου τοῦ Τολέδο. Τῷ 1085 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου ΣΤ', ὁ ὁποῖος μετέβαλεν αὐτὴν εἰς πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου τῆς Καστίλλης. Λόγῳ ὅμως τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Κομουνέρος, ὁ Κάρολος Ε' ἐγκατέλειψεν αὐτὴν τῷ 1560 καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου εἰς τὴν Μαδρίτην. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, καθ' ἣν ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς ἀκμῆς της καὶ τῆς εὐημερίας της, ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὰς 200.000 κατοίκων, ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ ταχέως, διετήρησεν ὅμως ἐπὶ πολὺ τὴν πνευματικὴν πρωτοκαθεδρίαν καὶ παρέμεινε τὸ κέντρον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Τὸ Τολέδο ὑπῆρξε καὶ σημαντικὸν θρησκευτικὸν κέντρον, ἔλαβον δὲ χώραν ἐν αὐτῷ 24 ἐκκλησιαστικαὶ σύνοδοι, ὧν ἡ πρώτη συνῆλθε τῷ 447, ἡ δὲ τελευταία τῷ 1556. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς της αἱ σχολαὶ καὶ τὸ πανεπιστήμιόν της ἦσαν ὀνομαστὰ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, οἱ δὲ ἐργάται της περιζήτητοι. Κατὰ τὸ 1620 οἱ ὑφαντουργοὶ ἐργάται της ἀνήρχοντο εἰς 86 000. Εἰς τὴν παρακμὴν αὐτῆς συνέβαλον μεγάλως καὶ αι ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα προξενηθεῖσαι καταστροφαὶ καὶ λεηλασίαι, ἡ κατὰ τὸ 1845 κατάργησις τοῦ πανεπιστημίου της καὶ ὁ σημαντικώτατος περιορισμὸς τῆς βιομηχανίας της. Ἔκτοτε τὸ Τολέδον παρέμεινε μία τῶν κατ' ἐξοχὴν πόλεων τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ἀναμνήσεων, ἀποζῶσα ἐκ τοῦ τουρισμοῦ χάρις εἰς τὰ ἐρείπιά της καὶ τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυρούς της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Ibanez Marin*, «Recuerdos de Toledo» (Madrid 1893).—*H. Lunch*, «Toledo» (1898). *A. F. Calvert*, «Toledo» (1907).—*M. Barrès*, «Greco, ou le secret de Tolède» (Paris 1912).—*Α. Α. Κύρου*, «Δομίνικος Θεοτοκόπουλος, Κρής» (Ἀθῆναι 1932). Μ. Δ. Β.

—**Τολέδου** ***βασίλειον*** (Reine de Toledo). Ἐκλήθη οὕτω τὸ μαυριτανικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐν Ἱσπανίᾳ μετὰ τὴν κατάτμησιν τοῦ χαλιφάτου τῆς Κορδούης. Περιελάμβανε τὴν πόλιν τοῦ Τολέδο ὡς πρωτεύουσαν καὶ τὴν περιοχὴν ταύτης, μὲ ὅρια ἐκτεινόμενα περίπου μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ σημερινοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ὑπῆρξε δὲ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ 1012 μέχρι τοῦ 1085, ὁπότε περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀλφόνσου ΣΤ'. Ὁ πρῶτος μονάρχης αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἰσμαὴλ-Ἄμπντ-ἐλ-Ραχμὰν ἢ μπὲν Τζιλνούρα, στρατηγὸς τοῦ ἐμίρου τῆς Κορδούης, ὅστις, ἀποσταλεὶς ὡς διοικητής, διεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον ἐμίρην. Τὸν Ἰσμαὴλ ἀποθανόντα τῷ 1043 διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γιαχιά, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ Τολέδο ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν καὶ εὐημερίαν ὡς πόλις μουσουλμανική Τον Γιαχιὰ διεδέχθη ὁ Χεσὰμ τῷ 1077, ὁ ὁποῖος, συμμαχήσας μὲ τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς, ἐξεθρονίσθη, κατόπιν συνωμοσίας τῶν φανατικῶν Μουσουλμάνων τοῦ Τολέδο, οἱ ὁποῖοι ἀνηγόρευσαν ἐμίρην τὸν ἀδελφόν του Γιαχιὰ τῷ 1079. Οὗτος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προκατόχους του, διέρρηξε τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ ἐπιδρομὰς εἰς τὰ γειτονικά του ἐδάφη. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Λεώνης Ἀλφόνσον ΣΤ' νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ μεγαλυτέρου τμήματος τοῦ βασιλείου νὰ πολιορκήσῃ στενῶς τὸ Τολέδο. Ὁ Γιαχιά, μὴ δυνάμενος νὰ ἀντισταθῇ ἐπὶ πολύ, ἠναγκάσθη κατόπιν συνθηκολογήσεως νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν τῷ 1085 καὶ νὰ καταφύγῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Βαλεντίαν. Μ. Δ. Β.

—**Τολέδου** ***νομὸς*** *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ Νέᾳ Καστίλλῃ, μεταξὺ τῶν νομῶν Μαδρίτης, Ἄβιλα, Κάθερες, Μπανταχόθ, Θιουντὰδ Ρεὰλ καὶ Κουένκα. Ἔχει ἔκτασιν 15.346 τετρ. χλμ. καὶ 497.231 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι τὸ *Τολέδο*. Εἶναι ὀρεινός, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸν Ρεθιγκάλγο (1447 μ.), διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τάγου καὶ παράγει σιτηρά, ὀπώρας, ἐλαίας καὶ οἴνους. Μ. Δ. Β.

—**Τολέδου** ***ὄρη*** (Montes de Toledo) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τολέδο τῆς Νέας Καστίλλης, περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Τάγου καὶ Γκαντιάνα, ὧν διαχωρίζει τὰ λεκανοπέδια. Εἰς τὰς κλιτῦς τῶν ὀρέων τούτων ἀνευρέθησαν κοιτάσματα ἀργύρου, χαλκοῦ, σιδήρου καὶ ἅλατος. Μ. Δ. Β.

—**Τολέδον** (Toledo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀχάϊο, παρὰ τὴν ΝΑ. ὄχθην τῆς λίμνης Ἤρι. Κάτ. (1928) 313.200. Ἔχει δύο ἀερολιμένας, μουσεῖον, βιβλιοθήκην (234.000 τ.), σταθμὸν ἀσυρμάτου, βιομηχανίαν αὐτοκινήτων, μηχανῶν, ναυπηγίας, ὑαλουργίας, σακχαροποιίας, διυλιστήρια πετρελαίου καὶ διεξάγει μέγα ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον γαιανθράκων καὶ μεταλλευμάτων. Θ. Κ.

—**Τολέδον**, ***Νέον*** — *[Γεωγρ.]*. Πρώτη ὀνομασία τῆς πόλεως *Κουμανᾶ* (βλ. λ.) τῆς Βενεζουέλας.

Τολένος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἴκων, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τὰ ΝΔ. τῆς Φουκίνης λίμνης (νῦν Lago di Fucino) συμβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Οὐελίνου, τὸν ὁποῖον συναντᾷ εἰς Ρέατον (Rieti). Σήμερον καλεῖται Turano. Α. Θ. Σ.

Τολεντῖνο (Tolentino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ματσεράτα τῶν Μαρκῶν, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κιέντι. Κάτ. 14.650. Ἔχει πολλὰ παλαιὰ μέγαρα, μουσεῖον μὲ προϊστορικὰ εὑρήματα μεγάλης ἀξίας καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν βυρσοδεψίας καὶ φαγεντιανῶν. Ἦτο παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία, ἥτις περιελθοῦσα εἰς τοὺς Ρωμαίους (Tolentinum Picenum) διεδραμάτισε κατόπιν σημαντικὸν ρόλον λόγῳ τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς καὶ στρατηγικῆς της σπουδαιότητος. Τὴν 19 Φεβρουαρίου 1797 συνήφθη ἐν αὐτῷ μεταξὺ τοῦ Βοναπάρτη καὶ τοῦ πάπα συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἀβινιὸν παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ δὲ ἐπαρχία τῆς Ρομάνιας εἰς τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων δημοκρατίαν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1815 ὁ Μυρὰ ἡττήθη ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀπολέσας συνεπείᾳ τῆς ἥττης του ταύτης τὸν θρόνον του. Μ. Δ. Β.

Τόλετ (Tolet), ***Φραγκῖσκος***. Ἱσπανὸς θεολόγος (1532—1596). Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν τῷ 1558, ἐκλήθη εἰς Ρώμην ὡς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θεολογίας, τῷ δὲ 1598

Digitized by Google

προήχθη εἰς καρδινάλιον ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Η΄. Ἀσχολούμενος ἰδίᾳ εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «In sacrosanctum Joannis Evangelium commentarii» (1598). «In duodecim capita....Evangelii secundum Lucam» (1600), «Commentarii in Evangelium secundum Lucam» (1611), «Commentarii et annotationes in epistolam B. Pauli ad Romanos» (1602). «Emendationes in Sacra Bibria vulgatae editionis» (1590). Ε. Γ. Π.

Τολιάπις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ, προσκειμένη εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς χώρας τῶν Τρινοουάντων κατὰ τὴν ΝΑ. τῆς Ἀλουΐωνος νήσου ἐσχατιὰν καὶ πρὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Τυμέσεως, ὡς ἐκ τῶν παρὰ Πτολεμαίῳ (Β, γ, 33) συντεταγμένων προκύπτει. Εἶναι ἡ σύγχρονος Cheppey island. Σ. Ε. Λ.

τολιδίνη (ἡ), ἢ ***διαμινοδιμεθυλοδιφαινύλιον*** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ βάσις τοῦ τύπου:

$$H_2N.(CH_3)C_6H_3.C_6H_3(CH_3)NH_2$$

ἀνάλογος πρὸς τὴν *βενζιδίνην*. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ νιτροτολουολίου καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 129°. Χρησιμοποιεῖται ἀναλόγως πρὸς τὴν βενζιδίνην. Σ. Γ.

Τολίμα (Tolima) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Κολομβίας, ἐμβαδοῦ 23.562 τ. χλμ. καὶ 328.812 κατ. Ἐν αὐτῷ τὸ ἐνεργὸν ἡφαίστειον *Τολίμα* εἰς ὕψος 5.616 μ. Θ. Κ.

τολίπη *[Βοτ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τουλίπη* (βλ.λ.).

Τολιστοβώγιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γαλατίας (βλ. λ. *Οὐόλκαι*).

τολῖτις, *—ιδος* (ἡ). Ἐκρηκτικὴ οὐσία ἐκ τρινιτροτολουόλης, ἐκρηγνυομένη μόνον δι' ἰσχυροτάτης κρούσεως. Ν. Θ. Κ.

Τόλλενς (Tollens), ***Ἐρρῖκος-Κορνέλις***. Ὀλλανδὸς ποιητὴς (1780—1856). Ἐποίησε πατριωτικὰ ᾄσματα, ἅτινα ἐκίνησαν μέγαν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀνέδειξαν αὐτὸν λαοφιλέστατον ἐθνικὸν ποιητήν. Διέπρεψεν εἰς πάντα τὰ εἴδη τῆς ποιήσεως, ἐπιδείξας μεγάλην γονιμότητα. Τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του εἶναι τὸ περιγραφικὸν ποίημα «Διαχείμασις τῶν Ὀλλανδῶν ἐν τῇ Νέᾳ Ζέμβλᾳ» (1816), ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὸ κατὰ τὸ 1596—1597 ταξίδιον τοῦ περιφήμου Ὀλλανδοῦ ἐξερευνητοῦ Μπάρεντς εἰς τὰς νήσους ταύτας. Τὰ ἅπαντα τοῦ Τόλλενς ἐξεδόθησαν τῷ 1855—1857 εἰς δώδεκα τόμους. —Ω

Τόλλερ (Toller), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1893 Φοιτητὴς ὤν, ἔλαβε μέρος, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, εἰς τὴν εἰρηνιστικὴν κίνησιν ἐν Γερμανίᾳ. Κατὰ τὴν γερμανικὴν ἐπανάστασιν ἐξελέγη μέλος τῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως τῆς Βαυαρίας, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν ταύτης συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη εἰς πενταετῆ φυλάκισιν. Διαπρύσιος κήρυξ τῆς ἰδέας τῆς παγκοσμίου ἐπαναστάσεως, ἔγραψε τὰ δράματα: «Ἡ μετατροπή», «Μᾶζα ἄνθρωπος», «Χίνκεμαν», «Ἐμπρός, ζοῦμε!», «Ἡ ἐκδίκησις τοῦ περιφρονημένου ἐραστοῦ». Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰς ποιητικὰς συλλογάς: «Τὸ βιβλίον τῶν χελιδονιῶν» καὶ «Τραγούδια». Λ. Κ.

Τόλλιος (Tollius). Οἰκογένεια Ὀλλανδῶν φιλολόγων:

— 1) ***Ἀλέξανδρος*** (1625—1675). Καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν Χάρντερβαϊκ (Harderwijk), ἐκδώσας τὰ ἔργα τοῦ Βοσσίου (1641, τόμ. 3) καὶ τὸν Ἀππιανὸν (1670, τόμ. 2).

— 2) ***Ἑρμάννος*** (1742 — 1822). Καθηγητὴς ἐν Χάρντερβαϊκ καὶ Λουγδούνῳ, ἐκδώσας ἐσχολιασμένον τὸ «Ὁμηρικὸν Λεξικὸν» τοῦ Ἀπολλωνίου (1788) καὶ συγγράψας ἱστορικο-διπλωματικὰς πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Staatkundige Geschriften» (1814—1816, τόμ. 3).

— 3) ***Ἰάκωβος*** (1633—1696). Ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, σπουδάσας ἰατρικήν, ἀλχημείαν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἐξέδωκε τὸν Αὐσώνιον (1669) καὶ Λογγῖνον (1694) καὶ ἔγραψε τὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας: «Fortuita» (1688) περὶ τῆς ἀλχημείας τῶν Φοινίκων, Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων, καὶ «Insignia tinerari italici» (1696).

— 4) ***Κορνήλιος*** (1620—1662). Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Μαθητὴς τοῦ Βοσσίου, διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς καὶ ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν Χάρντερβαϊκ (1648). Ἐξέδωκε τὸ «De infelicitate litteratorum» τοῦ Οὐαλεριανοῦ (1647), «Περὶ ἀπίστων» τοῦ Παλαιφάτου (1649), τὴν «Ἐπιτομὴν» τοῦ Ἰωάννου Κιννάμου (1652) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Τολλὸ (Tollot). Γάλλος περιηγητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα. Περιηγήθη τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰς νήσους Κύπρον, Ρόδον καὶ Σάμον, ὡς καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τὰς ἐκ τῆς περιηγήσεώς του ταύτης ἐντυπώσεις του ἐδημοσίευσεν εἰς βιβλίον του ἐκδοθὲν τῷ 1742. Δ. Π. Π.

Τολμέϊτα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ πόλις ἐμπορική, ἐκτισμένη εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν τερματισμὸν μεγάλης καὶ εὐφόρου πεδιάδος. Πρὸ αὐτῆς ἡ νῆσος *Ζαράτ* (*Ἴλος*). Ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Πτολεμαΐδος*, τῶν τειχῶν τῆς ὁποίας σῴζονται ἔτι τὰ λείψανα. Σ. Ε. Λ.

τόλμη (ἡ)· θάρρος, ψυχικὴ δύναμις, ἀφοβία, περιφρόνησις κινδύνου || θράσος, ἀναίδεια: «εἶχε τὴν τόλμην νὰ παρουσιασθῇ ἐμπρός μου».

τόλμημα (τό)· πρᾶξις τολμηρὰ ἢ καὶ αὐθάδης.

τολμηρία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τολμηροῦ, τόλμη.

τολμηρός, *—ά, —όν*· ὁ πλήρης τόλμης, ὁ τολμῶν, θαρραλέος, ῥιψοκίνδυνος: «τολμηρὸς στρατιώτης, — παίκτης».—Ἐπίρρ. ***τολμηρῶς***.

— «**Τολμηρός**». Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1885.

τολμητὴς (ὁ)· ὁ τολμῶν, ὁ μετὰ τόλμης ἐνεργῶν.

τολμητίας, *—ου* (ὁ)· ὁ τολμῶν, τολμητής.

Τολμίδεσσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Θελμινισσός*.

Τολμίδης. Ἀθηναῖος στρατηγός, υἱὸς τοῦ Τολμαίου. Κατὰ τὸ 456—455 π. Χ. ὁ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τούτου στόλος τῶν Ἀθηναίων, περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον, ἐπυρπόλησε τὸν ἐν Γυθείῳ ναύσταθμον τῶν Λακεδαιμονίων, κατέλαβε τὰς Βοιὰς τῆς Λακωνικῆς, τὴν νῆσον Κύθηρα καὶ τὴν Χαλκίδα τῆς Αἰτωλίας καὶ ἠρήμωσε τὴν χώραν τῶν Σικυωνίων δι' ἀποβάσεως εἰς αὐτὴν ἐμπειροπολέμων ὁπλιτῶν. Μετὰ ταῦτα δέ, ἐκδιώξας ἐκ Ναυπάκτου τὴν ἐν αὐτῇ σύμμαχον τῶν Λακεδαιμονίων λοκρικὴν φρουράν, ἐγκατέστησεν ἐκεῖ τοὺς ἐκπατρισθέντας ἐκ τῆς χώρας των, μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ τρίτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου, Μεσσηνίους καὶ οὕτως ἐξησφάλισε διὰ τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς προρρηθείσης Χαλκίδος τῆς Αἰτωλίας τὴν ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸ 450 π. Χ. κατώρθωσεν ὁ Τολμίδης, ἡγούμενος καὶ πάλιν ἰσχυρᾶς μοίρας τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, νὰ ἐγκαταστήσῃ κληρούχους Ἀθηναίους ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Νάξῳ. Ἠτύχησεν ὅμως ὁ ἐμπειροπόλεμος οὗτος στρατηγὸς κατὰ τὴν ἐν ἔτει 447 π. Χ. ἐκστρατείαν του εἰς Βοιωτίαν, διότι κατέλαβε μὲν τὴν Χαιρώνειαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἐπιστρέφων δὲ ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὑπέστη σφοδρὰν μεταξὺ Κορωνείας καὶ Ἁλιάρτου ἐπίθεσιν καὶ ἡττήθη κατὰ κράτος, φονευθεὶς καὶ ὁ ἴδιος κατὰ τὴν πεισματώδη ταύτην μάχην. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τιμήσει μετὰ θάνατον τὸν γενναῖον τοῦτον στρατηγὸν διὰ χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀξιολόγου τάφου ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἄστεως εἰς Ἀκαδήμειαν ὁδοῦ, ἔνθα ἐθάπτοντο οἱ ὑπὲρ πατρίδος πεσόντες ἐπιφανεῖς Ἀθηναῖοι. ΚΑΨ.

τολμῶ (*—άω*)· ἔχω τόλμην, δὲν διστάζω, ἀποτολμῶ: «ἐτόλμησε νὰ διαπλεύσῃ τὸν ὠκεανόν».

Τόλνα (Tolna) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Οὐγγαρίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἔχουσα ἐμβαδὸν 3.537 τ. χλμ. καὶ 263.112 (1911) κατ. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ πόλις *Σεκιζάρντ*. Θ. Κ.

Τὸλντ (Told), ***Κάρολος***. Αὐστριακὸς ἀνατόμος, γεννηθεὶς τῷ 1840. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν Πράγᾳ (1876) καὶ Βιέννῃ (1884), διηύθυνε τὴν ἵδρυσιν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις ἀνατομικῶν ἰνστιτούτων καὶ εἰσήγαγεν ἴδιον σύστημα ἠλεκτρικοῦ φωτισμοῦ εἰς τὴν αἴθουσαν ἀνατομῶν τῆς Βιέννης. Συνέγραψε: «Σπουδαὶ ἐπὶ τῶν ἱστῶν» (1877), «Παθολογία καὶ φυσιολογία τοῦ λιπώδους ἱστοῦ» (1870), «Περὶ ἀναπτύξεως καὶ διαμορφώσεως τῶν νεφρῶν» (1874) «—τοῦ ἥπατος» (1875) «—τῶν γαστρικῶν ἀδένων» (1880). «Ἄτλας ἀνατομικῆς διὰ σπουδαστὰς καὶ ἰατρούς» (1900). Ο. Ρ.

—**Τὸλντ** (Toldt), ***πέταλον τοῦ—*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *πέταλον*.

Τόλντυ (Toldy), ***Φραγκίσκος***. Οὔγγρος φιλόλογος καὶ κριτικὸς (1805—1875). Ἀρχικῶς καλούμενος *Σέντελ* (Schedel), ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἐγένετο δὲ τῷ 1830 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῷ 1833 καθηγητὴς τῆς διαιτητικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πέστης. Ἐπιδοθεὶς εἰδικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν, διωρίσθη τῷ 1861 καθηγητὴς τῆς οὐγγρικῆς λογοτεχνίας. Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον τῆς οὐγγρικῆς ποιήσεως» (μετὰ τοῦ *J. Fenyery*, 1828), «Ἱστορία τῆς οὐγγρικῆς ἐθνικῆς λογοτεχνίας» (1851—1853), «Ἱστορία τῆς οὐγγρικῆς ποιήσεως» (1851), καὶ ἐν εἴδει ἀνθολογίας «Ἐγχειρίδιον τῆς οὐγγρικῆς ποιητικῆς τέχνης» (1857). Θ. Κ.

Τολὸ(ν) *[Γεωγρ.]*. Παράλιον χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται κατὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἀπέχον 11 χιλ. ἐκ τοῦ Ναυπλίου, μεθ' οὗ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ. Ἔχει 482 κατ., εἶναι δὲ εὐχάριστος τῶν Ναυπλιέων θερινὴ διαμονή. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν συνοικισμὸν *Λυκοτρούπι*, ἔχει 536 κάτ. καὶ παράγει οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας, ἔτι τὲ ὄσπρια καὶ δημητριακά. Ἀπέναντι τοῦ Τολοῦ εἶναι νησῖδές τινες, ὡς οἱ *Ἅγιοι Ἀπόστολοι* καὶ ἡ μεγαλυτέρα *Ροβη*. Εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας βορειοανατολικῶς ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Ἀσίνη*, παρὰ τὴν ὁποίαν εὑρέθησαν καὶ μυκηναϊκοὶ τάφοι. Ι. Σ. Σ.

— **Τολὸ *κόλπωσις*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων κόλπος τοῦ Ἀργολικοῦ, διανοιγόμενος κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀργολίδος, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ρούη καὶ νησῖδος *Τολὸ* (νοτιοδυτικὸν κέρας) καὶ Γερὴ (νοτιανατολικὸν κέρας), ἀναπεπταμένος πρὸς λίβαν εἰς ἄνοιγμα 8 μιλ. καὶ εἴσδυσιν 3 μιλ. Ἐν αὐτῷ λιμένες φυσικοὶ τοῦ *Τολοῦ* καὶ τοῦ *Χαϊδαρίου*, συνεχιζομένου διὰ τῆς λιμνοθαλάσσης Βιβάρι Κονουπίτζα. Πρόκεινται δὲ αὐτοῦ νησῖδες *Τολὸ* καὶ *Πλατιά*. Σ. Ε. Λ.

— **Τολὸ *λιμήν***. Φυσικὸς λιμὴν τῆς Ἀργολίδος, διανοιγόμενος μεταξὺ τῆς ἄκρας Τολὸ (πλάτ. 37° 31′ 30″ Β., μῆκ. 22° 52′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1518: Gulf of Nauplia), καθ' ἣν τὰ ἴχνη τῶν τειχῶν τῆς Ἀσίνης καὶ τῆς νοτιοανατολικῆς ἄκρας τῆς νησῖδος Τολό. Ἔχει καὶ δεύτερον στόμιον, τὸ *στενὸν τοῦ Τολοῦ*, καὶ ὡραῖον ψαμμαθῶνα, καθ' ὃν ἀποσβέννυται ὁ βουνὸς Τσακάλι, μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ρούη καὶ τῶν κυπαρισσώνων τῆς ἄκρας *Τολό*. Ἐν αὐτῷ νησὶς *Κορονήσι*, εἰς 1 μίλ. δὲ νοτιοδυτικῶς τοῦ μέσου τῆς ἀποστάσεως τῶν νησίδων Πλατιὰ καὶ *Τολὸ* ἐπικινδυνωδέστατος «ὑφαλοβελὸς» (βολ. 2 ὀργ.), ὀνομαζόμενος *ὕφαλος Τολό*. Σ. Ε. Λ.

— **Τολὸ *νησὶς*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον σχήματος πετάλου, ἔχοντος τὸ ἄνοιγμά του πρὸς νότον, περιοριζόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ νησίου Δασκαλειό, ἔχοντος ἐρείπια φρουρίου, ὅπερ προήσπιζε τὰς ἐν τῷ λιμενίσκῳ του ὁρμιζομένας γαλέρας. Σ. Ε. Λ.

— **Τολὸ *στενόν***. Τὸ μεταξὺ τῆς *νησῖδος Τολὸ* καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ρούη* τῆς Ἀργολίδος στενόν, ἀλλὰ καθαρὸν κινδύνων ἀμφίγειον. Πρόκειται δὲ τοῦ ἐπὶ τοῦ *λιμένος τοῦ Τολοῦ* στομίου του νησίον *Κορονήσι*. Σ. Ε. Λ.

Τολόσα (Tolosa) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἱσπανίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὄρια, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, ἐγγὺς τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ, μεθ' οὗ συνδέεται μετὰ τροχιοδρόμου. Κάτ. (1920) 11.273. Ἔχει βιομηχανίαν χαρτοποιίας καὶ μεταλλουργίας. Μεταξὺ τῶν προαστίων αὐτῆς ὁ *Ἅγιος Κυπριανὸς* (βλ. καὶ *Νάβας* ντὲ Τολόσα). Θ. Κ.

τολοῦ *βάλσαμον* · βλ. *βάλσαμον* τοῦ τολοῦ καὶ *βάλσαμον* τολουταῖον.

τολουέλαιον *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *τολουόλιον*.

τολουένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *τολουόλιον*.

τολουϊδῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται τὰ τρία ἰσομερῆ ἀμινοτολουόλια $CH_3C_6H_4.NH_2$, ἤτοι διακρίνονται ἡ ο-*τολουϊδίνη*, ἡ μ-*τολουϊδίνη* καὶ ἡ π-*τολουϊδίνη*. Παρασκευάζονται καὶ αἱ τρεῖς ἐκ τῶν ἀντιστοίχων νιτροτολουολίων δι' ἀναγωγῆς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἀνιλίνη, ἐκ τοῦ νιτροβενζολίου, ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν διὰ νιτρώσεως τοῦ τολουολίου παρασκευὴν τοῦ νιτροτολουολίου λαμβάνεται κυρίως μεῖγμα ἐξ ο- καὶ π-νιτροτολουολίου, διὰ τοῦτο ἡ δι' ἀναγωγῆς αὐτῶν παραγομένη *τολουϊδίνη* τοῦ ἐμπορίου, ἥτις χρησιμοποιεῖται ὡς πρώτη ὕλη παρασκευῆς πολλῶν συνθετικῶν χρωμάτων, εἶναι μεῖγμα τῆς ο- καὶ π-***τολουϊδίνης***. Μεῖγμα δὲ τῶν δύο αὐτῶν μετ' ἀνιλίνης εἶναι ἡ καλουμένη ἀνιλίνη δι' ἐρυθρὸν καὶ διὰ σαφρανίνην.

Ἡ ο-*τολουϊδίνη* εἶναι ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, ἐλάχιστα διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ. Εἰς τὸν ἀέρα χρωματίζεται καστανή. Βράζει εἰς 198°,2. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν μορφὴν διαφόρων παραγώγων αὐτῆς, ὡς τὸ ἀμινοαζωτολουόλιον, ο-κρεσόλη, σαφρανίνη κλπ. ὡς συνθετικὸν χρῶμα.

Ἡ μ-*τολουϊδίνη* εἶναι ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, βράζον εἰς 197°.

Ἡ π-*τολουϊδίνη* εἶναι ἄχρουν στερεὸν κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 45°. Βράζει εἰς 200°,4, εἶναι δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ σχηματίζει μετ' αὐτοῦ ὑδρίτην, δι' ὃ καὶ ἡ ἄνυδρος ἀπορροφεῖ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἀέρος, διαρρέοντα ἐν τῷ ἀέρι. Χρησιμεύει ὡς καὶ ἡ ο-τολουϊδίνη πρὸς παρασκευὴν διαφόρων συνθετικῶν χρωμάτων. Σ. Γ.

— **τολουϊδίνης *κυανοῦν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ κυανοῦν τοῦ μεθυλενίου, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἀντὶ τῆς διμεθυλανιλίνης χρησιμοποιεῖται ἡ ο-*τολουϊδίνη*. Σ. Γ.

τολουϊφόρος (ἡ) (Toluifera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον πόας μεγάλου ἀναστήματος, ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *τολουϊφόρος ἡ βαλσαμική* (Το-

Digitized by Google

luifera balsamica), ἰθαγενὴς πόα τῆς Κολομβίας, παρέχουσα τὸ *βάλσαμον τοῦ τολοῦ*. Δ. Ν. Π.

Τόλουκ (Tholuck). Γερμανὸς θεολόγος (1799—1870). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἐν Βερολίνῳ καὶ Ἰένῃ καὶ ἐδίδαξε τὰ μαθήματα ταῦτα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἔργων, ἅτινα ἐξέδωκεν ἐν Χάλλῃ, τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι: «Commentar zum Brief an die Römer» (1824), «Die Glaubwürdigkeit der evangelischen Geschichte, zugleich eine Kritik des Lebens Jesu von Strauss» (1837), «Vermischte Schriften» (1839). Ε. Γ. Π.

Τολοῦκα (Toluca) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Μεξικοῦ, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. (1921) 34 265. Ἔχει περίφημον χοιροτροφίαν. Ἐγγὺς τὸ ἐσβεσμένον ἡφαίστειον *Νεβάντο Τολούκα*, εἰς ὕψος 4 578 μ. Θ. Κ.

τολουόλιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται καὶ *τολουόλη* ἢ *τολουέλαιον* ἢ *τολουένιον*, εἶναι δὲ ἀρωματικὸς ὑδρογονάνθραξ ὁμόλογος τοῦ *βενζολίου*, ἔχων τὸν τύπον $C_6H_5.CH_3$. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ βάλσαμον τοῦ τολοῦ καὶ τὴν λιθανθρακόπισσαν, ἐξ ἧς καὶ λαμβάνεται διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως. Λόγῳ τῆς χημικῆς αὐτοῦ συντάξεως ἐκλήθη ἐπίσης καὶ *μεθυλοβενζόλιον* ἢ καὶ *φαινυλομεθάνιον*. Εἶναι ὑγρὸν εἰδικοῦ βάρους 0,870, πηγνύμενον εἰς —93° καὶ βράζον εἰς 110°. Χρησιμοποιεῖται ὡς πρώτη ὕλη πρὸς παρασκευὴν συνθετικῶν χρωμάτων, ἀρωμάτων, φαρμάκων κλπ. Σ. Γ.

τολουρικὸν *ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Παράγωγον τοῦ τολουυλικοῦ ὀξέος καὶ γλυκοκόλλης. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.C_6H_4.CO\,NH.CH_2.COOH$ καὶ ἐμφανίζεται εἰς τρεῖς ἰσομερεῖς μορφάς, τὴν ο-, μ- καὶ π-μορφήν. Σ. Γ.

τολουυλαλδεῦδαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀρωματικαὶ ἀλδεῦδαι τοῦ τύπου $CH_3.C_6H_4.CHO$. Διακρίνονται τρεῖς ἰσομερεῖς, ἤτοι: ἡ ο-μορφή, βράζουσα εἰς 200°, ἡ μ-μορφὴ βράζουσα εἰς 199° καὶ ἡ π-μορφή, βράζουσα εἰς 204°. Αἱ δύο πρῶται ἔχουν ὀσμὴν πικραμυγδάλων καὶ ἡ τρίτη ὀσμὴν μίνθης. Ἰσομερὴς πρὸς τὰς ἀνωτέρω εἶναι καὶ ἡ α-*τολουυλαλδεΰδη* ἢ *φαινυλακεταλδεΰδη* $C_6H_5.CH_2.CHO$, ἥτις βράζει εἰς 200° καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀρωματοποιΐᾳ ὡς ἔχουσα ὀσμὴν ὑακίνθου. Σ. Γ.

τολουυλενίου *χρώματα [Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὰ ἀπ' εὐθείας βάπτοντα χρώματα τῶν βαμβακερῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ πλεῖστον περιέχουν τολουυλενοδιαμινοσουλφοξὺ ὡς διαζω- ἢ ἀζωσυστατικόν. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *ἐρυθρόν*, τὸ *κυανοῦν*, τὸ *φαιόν*, τὸ *πορτοκαλόχρουν*, τὸ *κίτρινον* κλπ. Σ. Γ.

τολουυλενοδιαμίνη (ἡ), ἢ *διαμινοτολουόλιον* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι παράγωγον τοῦ τολουολίου τοῦ τύπου $CH_3.C_6H_3(NH_2)_2$. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, χρησιμοποιούμενον πρὸς παρασκευὴν διαφόρων συνθετικῶν χρωμάτων. Σ. Γ.

τολουυλικὰ *ὀξέα ['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι μονοβασικὰ πυρηνοκαρβονικὰ ὀξέα, προερχόμενα ἐκ τοῦ τολουολίου. Ἔχουν τὸν γενικὸν τύπον $CH_3.C_6H_4.COOH$ καὶ εἶναι γνωστὰ τρία ἐξ αὐτῶν ἤτοι τὸ ο-*τολουυλικὸν ὀξύ*, τηκόμενον εἰς 102°, τὸ μ-*τολουυλικὸν ὀξύ*, τηκόμενον εἰς 110°, καὶ τὸ π-*τολουυλικὸν ὀξύ*, τηκόμενον ἐκ 186°. Σ. Γ.

Τολοφὼν *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείου ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Ὀζολαίας Λοκρίδος. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Γ. 101) καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Παρέκειτο δὲ τῷ Μεγάλῳ Λιμένι, τῆς νῦν Βιτρινίτσης. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος τῆς Κίσσελης (πλάτ. 38° 19′ Β., μῆκ. 22° 10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) εἰς τὴν ἔνδον τοῦ ὁποίου εὔφορον φερώνυμόν του πεδιάδα ἀνεγνωρίσθησαν ἀρχαῖα φρέατα. Σ. Ε. Λ.

—**Τολοφὼν** (πρώην *Βιτρινίτσα*) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 867. Κεῖται κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεφωνεῖον, ἀτμοπλοϊκὰ πρακτορεῖα κλπ. Παράγει ἔλαιον, κριθὴν καὶ κρόμμυα. Ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διεξάγεται ἀτμοπλοϊκῶς. Ι. Σ. Σ.

—**Τολοφῶνος**, *τέως δῆμος*—*[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἑπτὰ δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′) τὴν ἐπαρχίαν Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν χωρίων Βελενίκου, Βιτρινίτσης (νῦν Τολοφών), Βυδάβης, Ἐρατεινῆς, Καλλιθέας, Κίσσελης, Μακρυσίου, Μαραζά, Μηλιᾶς, Πλέσσα καὶ Συταίνης, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Βιτρινίτσα καὶ περὶ τοὺς 5.000 κατοίκους.

τολπὶς (ἡ) (Tolpis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ποωδῶν φυτῶν, φυομένων εἰς τὰς Ἀζόρας, τὰς Καναρίους νήσους καὶ εἴς τινας παραμεσογειακὰς χώρας. Δ. Ν. Π.

Τολπίτσα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Χαϊδεμένη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Τολσάνο. Γάλλος χαράκτης (βλ. λ. *Μπαρὸν* Ἰωάννης).

Τολστόϊ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Καυκασίας (πλάτ. 43° 09′ Β., μῆκ. 40° 29′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Anakria to Kertch), 6 μίλ. ἀνατολικῶς τῆς Πιτσούντα (ἀρχ. Πιτυοῦς). Σ. Ε. Λ.

Τολστόϋ, *Ἀλέξιος Κωνσταντίνοβιτς*. Ρῶσος ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1817—1875). Ἀνήκων εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν, ὑπῆρξε φίλος ἐκ παιδικῆς ἡλικίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β′. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἤρχισε ταξιδεύων μετὰ τῶν γονέων του ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, τὰ ταξίδια δὲ ταῦτα συνέβαλον μεγάλως εἰς τὴν αἰσθητικήν του μόρφωσιν. Τῷ 1836 διωρίσθη ἀκόλουθος εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν τοῦ Βερολίνου καὶ εἶτα ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α′. Τῷ 1855 κατετάχθη ἐθελοντὴς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν καὶ μετέσχε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Εἶτα ἐγένετο τελετάρχης τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Β′ καὶ συνήργησεν εἰς τὴν χειραφέτησιν τῶν δουλοπαροίκων καὶ τὴν διάδοσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ὡς λογοτέχνης ἐνεφανίσθη ὁ Ἀλέξιος Τολστόϋ τῷ 1842 διὰ τῆς δημοσιεύσεως διηγημάτων καὶ λυρικῶν καὶ ἐπικῶν ποιημάτων, μαρτυρούντων ἐπίδρασιν τοῦ Λέρμοντωφ. Ὁ Τολστόϋ ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τῶν ποιητῶν τῆς καθαρᾶς τέχνης, τῆς ὁποίας οἱ ὀπαδοὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀμέσους διαδόχους τοῦ Πούσκιν. Τὰ ἔργα, ἅτινα ἀνύψωσαν τὸν Τολστόϋ εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεγάλων Ρώσων συγγραφέων, εἶναι ἡ δραματικὴ τριλογία αὐτοῦ: «Ὁ θάνατος Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ», «Ὁ τσάρος Θεόδωρος Ἰβάνοβιτς» καὶ «Βόρις Γκοντουνώφ». Ἐκτὸς τῆς τριλογίας ταύτης, ὁ Τολστόϋ ἔγραψε τὸ περίφημον αὐτοῦ μυθιστόρημα «Πρίγκιψ Σερέμπρανι» ἀναγόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἔσχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἐκυκλοφόρησεν εἰς πολλὰς ἐκδόσεις, μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Α. Κωνσταντινίδου. Θ. Β.

—**Τολστόϋ**, *Δημήτριος Ἀνδρέγεβιτς, κόμις*—. Ρῶσος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1823—1889). Σπουδάσας νομικὰ ἐν Πετρουπόλει, Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις, ἐγένετο αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῷ 1883 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπερ διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ἱστορία τῆς ρωσικῆς δημοσιονομίας», «Ὁ ρωσικὸς καθολικισμὸς ἐν Ρωσίᾳ», «Δρᾶσις τοῦ τευτονικοῦ τάγματος ἐν Ρωσίᾳ», «Βυζαντινὴ ἐπίδρασις ἐν Μόσχᾳ» κ.τ.λ. Θ. Β.

—**Τολστόϋ**, *Θεόδωρος Πέτροβιτς, κόμις*—. Ρῶσος γλύπτης καὶ χαράκτης (1783—1859). Ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ναυτικόν, ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ ναυάρχου Τσιτσάγκωφ, ἐπεδόθη εἶτα εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν, εἰς τὰς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως καὶ Ρώμης. Μεταξὺ τῶν γλυπτικῶν ἔργων του τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα εἶναι ἡ μεγάλη πύλη τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐν Μόσχᾳ, τέσσαρα ἀνάγλυφα παριστῶντα ἐπεισόδια τῆς Ὀδυσσείας, τὸ ἄγαλμα τοῦ Μορφέως κ.τ.λ. Ἐπίσης ἀξιοθαύμαστα εἶναι τὰ ἀναμνηστικὰ μετάλλια τοῦ πολέμου τοῦ 1812, τοῦ οὐγγρικοῦ τοῦ 1849 κ.τ.λ. Γενόμενος πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως, ἐδίδαξε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του τὴν γλυπτικήν. Θ. Β.

—**Τολστόϋ**, *Λέων κόμις*—. Ρῶσος φιλόσοφος καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς τὴν 28 Αὐγούστου (π. ἡ.) τοῦ 1828 ἐν τῷ μεγάλῳ οἰκογενειακῷ ἀγροκτήματι τῆς Γιασνάϊα Πολιάνα (κυβερνεῖον τῆς Τούλας) καὶ ἀποθανὼν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Ἀστάποβο τὴν 7 Νοεμβρίου 1910. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, κατήγετο ἐκ παλαιᾶς γερμανικῆς οἰκογενείας, ἧς γενάρχης ἀναφέρεται ὁ ἱππότης Ἴντρις, ὁ ὁποῖος τῷ 1353 εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ Τσέρνικωφ, μετὰ τῶν δύο υἱῶν του καὶ 3.000 μισθοφόρων. Τούτου ὁ δισέγγονος Ἀνδρέας Χαριτσίοβιτς, ἐγκατασταθεὶς ἀργότερον εἰς τὴν Μόσχαν, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν μέγαν δοῦκα Βασίλειον τὸν Τυφλὸν τὸ ἐπώνυμον *Τολστόϋ*, ὅπερ σημαίνει παχύσαρκος, καὶ ὅπερ ἐπεκράτησεν ὡς τὸ κύριον ὄνομα τῆς οἰκογενείας. Ὁ Λέων Τολστόϋ ἀνήκει εἰς τὴν 20ὴν γενεὰν ἀπὸ τοῦ ἱππότου Ἴντρις. Ὁ πρῶτος τῆς οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος, ἦτο ὁ ἀπόγονος τοῦ ἱππότου Ἴντρις, *Πέτρος Ἀντρέϊεβιτς Τολστόϋ*, ὅστις ἔδρασεν ἐπὶ Πέτρου τοῦ Α′ καὶ περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν Πέτρου τοῦ Β′ ἀπώλεσε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος καὶ τὰς γαίας του. Ἀλλ' ὁ πάππος τοῦ Λέοντος Τολστόϋ κατώρθωσε νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν τίτλον καὶ τὰς γαίας καὶ νὰ διορισθῇ διοικητὴς τοῦ Καζάν, ὅπου ἐγένετο γνωστὸς διὰ τὸν ἀκόλαστον βίον του καὶ τὴν κτηνώδη διαγωγήν του ἀπέναντι τῶν λαϊκῶν στρωμάτων. Ὁ πατὴρ τοῦ Λέοντος Τολστόϋ Νικόλαος ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ, ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ ὁποίου παρῃτήθη διὰ νὰ ζήσῃ ὡς γαιοκτήμων. Ὁ γάμος τοῦ πατρὸς τοῦ Λέοντος Τολστόϋ μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Βολκόνσκυ ἀπέφερεν εἰς αὐτὸν νέας μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν ἐν τῇ Γιασνάϊα Πολιάνα τρεῖς υἱοί, ὁ Νικόλαος, ὁ Σέργιος καὶ ὁ Λέων, καὶ μία θυγάτηρ, ἡ Μασοῦκα, κατὰ τὴν γέννησιν τῆς ὁποίας ἀπέθανεν ἡ μήτηρ τοῦ Λέοντος, ὁ ὁποῖος οὕτως ἔμεινεν ὀρφανὸς μητρὸς εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν. Τὴν μητέρα του ὁ Λέων Τολστόϋ χαρακτηρίζει ὡς νοικοκυράν, ἥσυχον, ὑπομονητικήν, ἀγαπῶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἁπλοϊκήν, ἀπὸ αὐτὴν δέ, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ ἴδιος, ἐκληρονόμησε τὸ τέλειον θάρρος, τὴν πλήρη ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὸ θαυμάσιον χάρισμα νὰ διηγῆται ἱστορίας. Τὸν πατέρα του ὁ Λέων Τολστόϋ χαρακτηρίζει ὡς ἀρτίως μορφωμένον, μὲ γαλλικὴν ἀγωγήν, ὅπως ἦτο ἡ ἀριστοκρατικὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς, ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπηρέασε πολὺ τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, συμπαθῆ, εἴρωνα, μὲ μελαγχολικοὺς ὀφθαλμούς, μὴ ἐπιδείξαντα τὴν συνήθη τῶν φεουδαρχῶν δουλοπρέπειαν πρὸς τὸν τσάρον, πρᾶγμα, ὅπερ συνετέλεσεν ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ ζῇ μακρὰν τῆς αὐλῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ μεταδώσῃ πρὸς τὰ τέκνα του πικρίαν καὶ μῖσος κατὰ τοῦ νεαροῦ τότε τσάρου. Ὁ Λέων Τολστόϋ ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρὸς εἰς ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του ὁ Λέων Τολστόϋ καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοί του ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς θείας των κομίσσης Ὄστεν-Σάκεν, τὴν ἀπ' εὐθείας ὅμως ἀνατροφὴν αὐτῶν εἶχεν ἀναλάβει ἡ μακρινὴ συγγενής των Ἐργκόλσκαγια, ἡ ὁποία, κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις αὐτοῦ τοῦ Λέοντος Τολστόϋ, ἔσχεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρός του. Αὕτη, γράφει ὁ Λέων Τολστόϋ, τὸν ἐδίδαξε τὰς πνευματικὰς ἡδονὰς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἡσυχίας, μιᾶς ἡσύχου μοναχικῆς ζωῆς. Αἱ πνευματικαὶ αὐταὶ ἡδοναὶ ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χαρακτηριστικαί, ὡς οὐσιώδεις ἀρεταὶ ὅλων τῶν φεουδαρχῶν καὶ ἀριστοκρατῶν τῶν ὑποπεσόντων ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ τσάρου καὶ ζώντων μακρὰν τῆς αὐλῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐργκόλσκαγια (1840), τὴν φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων τοῦ Νικολάου Τολστόϋ ἀνέλαβεν ἡ Γιούσκοβα, ἡ ὁποία ἤσκησεν ἐπίσης ἰσχυροτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Λέοντος Τολστόϋ κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν. Χαρακτηριστικὸν τῆς νοοτροπίας τῆς γυναικὸς ταύτης εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, κατόπιν ἐντόνου ζωῆς, ἀπέλυσε πάντας τοὺς ὑπηρέτας της καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μεγαλυτέραν τῶν ἀπολαύσεών της, εἰς τὴν μελέτην τῶν βίων τῶν ἁγίων, ἐπειδὴ δὲ εὑρίσκετο εἰς ψυχρὰς σχέσεις μὲ τοὺς ἀριστοκρατικοὺς κύκλους τοῦ καιροῦ της, συναναστρέφετο μόνον τοὺς προσκυνητὰς καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι. Μεταξὺ τῶν ἄλλων προσώπων τοῦ περιβάλλοντός του, τὰ ὁποῖα ἤσκησαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς νεανικῆς ψυχῆς τοῦ Λέοντος Τολστόϋ, εἶναι καὶ ὁ γέρο-Γκρίτσα, ὁ ὁποῖος «δὲν ἤξευρεν ἄλλο παρὰ νὰ κλαίῃ καὶ νὰ προσεύχεται». Αὐτὸς μὲ τὴν ἀσκητικήν του μόρφωσιν ἐνέπνευσε βραδύτερον εἰς τὸν Λέοντα Τολστόϋ τὸν τύπον τοῦ πραγματικοῦ Χριστιανοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ θεοσεβοῦς Ἀκὶμ εἰς τὸ ἔργον του «Τὸ κράτος τοῦ ζόφου». Βραδύτερον ἡ Γιούσκοβα προσέλαβε διὰ τὸν Λέοντα Τολστόϋ Γάλλον παιδαγωγόν, ὁ ὁποῖος ἐπεμελήθη τῆς γαλλικῆς ἀγωγῆς του. Πολὺ μεγαλυτέραν ὅμως ἐπιρροὴν ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ Τολστόϋ ὁ Γερμανὸς παιδαγωγός του Φέδωρ Κέσσελ, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν μελέτην τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς ἡλικίας του πολλὰ πρόσωπα τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντός του εἶχον προξενήσει ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν μέλλοντα συγγραφέα. Ἀκόμη καὶ ἡ μικρὰ ὑπηρέτρια Ντούμετσκα, καθὼς καὶ ἡ σεβασμία οἰκονόμος Πρασκόβια, τοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα, τοὐλάχιστον, διὰ τὰ πρόσωπα τῶν μυθιστορημάτων του. Τέλος, ἐπιρροὴν ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Νικόλαος, ὁ ὁποῖος, προικισμένος μὲ τὴν κληρονομικὴν εὐφυΐαν τῶν Τολστόϋ καὶ μὲ ἐξαιρετικὴν μόρφωσιν, ἀφύπνισεν εἰς τὸν Λέοντα τὸ διη-

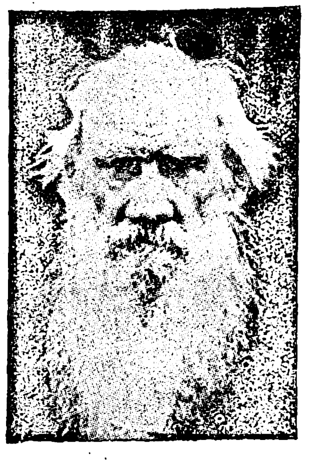
Λέων Τολστόϋ.

Digitized by Google

γηματικὸν τάλαντον καὶ ἔμαθεν εἰς αὐτὸν νὰ μελετᾷ τὴν ζωὴν τῶν ζῴων καὶ τῶν χωρικῶν, διδάξας συγχρόνως αὐτὸν νὰ σκέπτεται τοὺς δυστυχεῖς εἰς στιγμὰς εὐτυχίας. Διὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτὸν τοῦ Λέοντος Τολστόϋ, τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη αἰσθηματολογία καὶ εὐαισθησία ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου νὰ περιπτύσσεται τοὺς γηραιοὺς ἵππους καὶ νὰ ζητᾷ ἀπὸ αὐτοὺς συγγνώμην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπροξένει βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν νεαρὸν Λέοντα, ἔγραψεν ὁ Τουργκένιεφ ὅτι, «διὰ νὰ ἀναδειχθῇ μέγας συγγραφεὺς δὲν τοῦ ἔλειπαν παρὰ μόνον μερικὰ μεγάλα ἐλαττώματα, δπως ἡ μωροδοξία». Ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος τούτου ἐγνώρισε κατὰ πρῶτον τὴν ζωὴν ὁ Λέων Τολστόϋ, ὅπως δὲ γράφει ὁ ἴδιος, ᾐσθάνθη ἀπὸ ἡλικίας πέντε ἐτῶν ὅτι «ἡ ζωὴ δὲν εἶναι διασκέδασις, ἀλλὰ σοβαρὸν ζήτημα».

Ὁ Λέων Τολστόϋ ἐφοίτησεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καζάν, τοῦ ὁποίου ὁ αὐστηρὸς κανονισμός, ἡ σκληρὰ πειθαρχία, καθὼς καὶ ἡ συστηματικὴ παρακολούθησις τῶν φοιτητῶν, ἐπροξένησεν εἰς τὸν νεαρὸν φοιτητὴν ἔκδηλον ἀποτροπιασμόν. Τὸν ἀποτροπιασμόν του τοῦτον ἐξέφρασε βραδύτερον ὁ συγγραφεὺς εἰς πλεῖστα ἔργα του. Ὁ Λέων Τολστόϋ ἐπέτυχε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πανεπιστήμιον ἐκεῖνο κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς φοιτήσεώς του, προφασιζόμενος λόγους ὑγείας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισε νὰ δεικνύῃ ζωηρὰν τάσιν πρὸς τὰς φιλελευθέρας ἰδέας. Τὰ συγγράμματα τοῦ Ρουσσὼ ἀπετέλουν τὴν προσφιλεστέραν του ἀνάγνωσιν, ἔφθανε δὲ μέχρι τοῦ σημείου νὰ τὰ ἀποστηθίζῃ. Ἐπίσης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠρέσκετο νὰ παρακολουθῇ τὴν ζωὴν τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, ὅταν δὲ μετέβη βραδύτερον εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἐγνώριζε διαφόρους ἐπαναστάτας τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι καὶ προσεπάθησαν νὰ τὸν προσηλυτίσουν. Ὁ Λέων Τολστόϋ, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ σκέπτεται ἀπὸ ἡλικίας ἐννέα ἐτῶν, ἀφ' ἧς, ὡς ἐλέχθη, ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρός. Αἱ πρῶται του αὗται σκέψεις συνεκεντροῦντο κυρίως πέριξ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ταξιδίου του παρετήρησεν ἐξαίφνης ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ ζωή μας ἔρχεται εἰς φοβερὰς συγκρούσεις μὲ τὴν ἐξωτερικὴν κοινωνικὴν ζωήν. Ὡς λεπτομερειακῆς ἐντελῶς σημασίας γεγονός, ὅπερ συνέβαλεν εἰς τὴν πρώϊμον αὐτὴν τάσιν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, θεωρεῖται προσέτι καὶ ἡ ἀσχημία του, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι τὸν ἠμπόδιζε νὰ ἔχῃ ἐπιτυχίας εἰς τὰ πρῶτα βήματά του ἐν τῇ κοσμικῇ ζωῇ. Τοῦτο συνετέλεσε βεβαίως ἔτι πλέον εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ ἐν αὐτῷ τὴν τάσιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν τελικῶς εἶχε καθορίσει τὸ γεγονὸς τῶν ἐσωτερικῶν ἀντινομιῶν τῆς ρωσικῆς ἀριστοκρατίας, ἀντινομιῶν, τὰς ὁποίας ἀπὸ τόσον ἐνωρὶς ἤρχισε νὰ ἐκφράζῃ ὁ Λέων Τολστόϋ, διὰ νὰ ὑποστῇ τὴν κρίσιμον καμπήν, ἥτις παρουσιάσθη κατόπιν εἰς τὴν ζωήν του. Οὕτως ἤρχισε λίαν ἐνωρὶς νὰ εὑρίσκῃ ἱκανοποίησιν εἰς τὰς θλίψεις, νὰ ἀρέσκεται εἰς τὸν ἀσκητισμὸν καὶ τὰς ἑκουσίας στερήσεις, νὰ θέλῃ δὲ ἀκόμη νὰ ἐπιβάλῃ δοκιμασίας εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Ταυτοχρόνως τοῦ ἔκαμε ζωηροτάτην ἐντύπωσιν καὶ τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου, ὅπερ ἀπησχόλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρύτερον τὴν τότε τσαρικὴν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας ἐξέφραζε τὴν ἀνησυχίαν καὶ τοὺς φόβους πρὸ τοῦ ἀπειλητικοῦ μέλλοντος. Κατὰ τὴν πρώτην του ταύτην περίοδον καὶ ὡς συμπέρασμα τῶν πρώτων παρατηρήσεών του ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται ἐν ἑαυτῷ ἡ ἀρχή, ἡ ὁποία βραδύτερον θὰ ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ διαρκὴς τελειοποίησις. Ἐν τούτοις λίαν ταχέως ὑποκύπτει εἰς μίαν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν, ἔχουσαν ἐπίσης καὶ ἐξωτερικὰ ἐλατήρια Βεβαρημένος ἀπὸ χρέη, ἀνεχώρησε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1851 διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν μεγαλύτερον ἀδελφόν του εἰς τὴν Τιφλίδα. Ἐκεῖ ὑπεβλήθη εἰς τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις, κατόπιν τῶν ὁποίων κατέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπολοχαγοῦ εἰς τὸν στρατόν, καταταγείς, κατ' αἴτησίν του, εἰς τὸ πυροβολικόν. Ἀλλ' ὁ Λέων Τολστόϋ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀγαπήσῃ τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖο συνετέλεσαν κατὰ πολὺ διάφοροι μικροεκστρατεῖαι ἐναντίον στασιαστῶν καὶ ληστῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεχρεώθη νὰ λάβῃ μέρος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογοῦνται τὰ πρῶτά του λογοτεχνικὰ ἔργα, τότε δὲ ὁ Νεκράσωφ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Σύγχρονον Ἐπιθεώρησιν» τὸ πρῶτον διήγημα τοῦ Λέοντος Τολστόϋ «Παιδικὴ ἡλικία». Ὁ Τολστόϋ ἦτο τότε ἡλικίας 24 ἐτῶν, τὰ δὲ ἔργα τοῦ Ρουσσὼ ἐξηκολούθουν νὰ ἀποτελοῦν πάντοτε τὸ προσευχητάριόν του. Εἶχεν ἤδη ἐγκαταλείψει τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, ὅταν ἐξερράγη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Ὁ Τολστόϋ τότε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐζήτησε νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Γκορτσακώφ, ὅπερ ἕδρα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Δουνάβεως. Πράγματι μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Σιλιστρίας, ἀλλὰ κατόπιν ἐζήτησε τὴν μετάθεσίν του εἰς τὸν στρατὸν τῆς Σεβαστουπόλεως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἔγραψε τὰς περιφήμους «Διηγήσεις τῆς Σεβαστουπόλεως», αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐδημιούργησαν μίαν ἀπρόοπτον δι' αὐτόν, ὅσον καὶ λαμπρὰν φήμην ἐξαιρετικοῦ λογοτέχνου. Ἐπιφορτισθείς, πρὶν ἀκόμη ὁλοκληρωθῇ ἡ πολιορκία τῆς Σεβαστουπόλεως, μὲ ἰδιαιτέραν ἀποστολὴν ἀγγελιαφόρου τοῦ τσάρου, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τοὺς πολιορκητάς· ὅταν ὅμως ἐπεράτωσε τὴν ἀποστολήν του, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου Β', τῷ 1855, εἶχεν ἀρχίσει ἐν Ρωσίᾳ ἔντονος κίνησις ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δουλοπαροίκων, ἡ ὁποία εἶχεν εὐρεῖαν ἀντανάκλασιν ἐπὶ τῆς ρωσικῆς φιλολογικῆς καὶ λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τῆς περιόδου ταύτης. Τῆς κινήσεως ταύτης δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος ὁ Λέων Τολστόϋ, γράψας τότε τὴν «Πολικούσκα». Κατόπιν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γερμανίαν, χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν. Εἶναι τοῦτο τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ τρία μικρᾶς διαρκείας ταξίδια, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ Λέων Τολστόϋ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μετὰ τὴν Γερμανίαν, ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν, τοὺς Παρισίους καὶ τὴν Ἑλβετίαν καὶ κατόπιν, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Γιασνάγια Πολιάνα, ὁπόθεν ἐπεσκέπτετο συχνάκις τὴν Πετρούπολιν. Τῷ 1860 ἐταξίδευσε διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διὰ νὰ παρευρεθῇ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου εἰς Παρισίους.

Τὸ τελευταῖόν του ταξίδιον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἔλαβε χώραν τῷ 1861, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ κατόπιν τὸ Λονδῖνον. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1861 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γιασνάγια Πολιάνα καὶ ἀνέλαβεν ἔκτοτε ἐκδήλως πλέον τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν δουλοπαροίκων ἐν Ρωσίᾳ. Τὸν ἀγῶνα τοῦτον διεξῆγε διὰ τῆς γραφίδος καὶ διὰ τοῦ ζωντανοῦ λόγου. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀποκρυσταλλοῦνται αἱ κοινωνικαὶ καὶ φιλοσοφικαί του ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει εἰς τὰ ἐκδιδόμενα ἔργα του Τῷ 1863 ἐξέδωκε τοὺς «Κοζάκους», ἐνῷ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1859 εἶχον ἐκδοθῆ «Οἱ τρεῖς πεθαμένοι». Βραδύτερον ἓν σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον περιστατικόν, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν στρατιωτικῶν γυμνασίων, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπέληξεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς νεαροῦ στρατιώτου, ἐξήγειρεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸν συγγραφέα, ὥστε τὸν ἐξώθησε νὰ αὐτοεξορισθῇ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν Σαμάραν. Κατὰ τὸ ταξίδιόν του τοῦτο πρὸς τὴν Σαμάραν διερχόμενος ἐκ Μόσχας, παρέμεινε πλησίον τῆς φιλικῆς του οἰκογενείας τῶν Μπὲρς (Behrs), τῶν ὁποίων ἡ νεαρὰ κόρη τοῦ ἐφάνη ἀπείρως ὡραία καὶ ἔξυπνη. Μετὰ τὸ πέρας τῆς αὐτοεξορίας του εἰς τὴν Σαμάραν, ὁ Τολστόϋ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γιασνάγια Πολιάνα μετὰ τῆς Σοφίας Μπὲρς ὡς συζύγου του, νεαρωτέρας του κατὰ εἴκοσι τοὐλάχιστον ἔτη, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς κομίσσης Τολστόϋ. Ὁ γάμος οὗτος, κατὰ τὴν πρώτην του τοὐλάχιστον περίοδον, ὑπῆρξεν εὐεργετικὸς διὰ τὸν συγγραφέα. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔγραψε τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου τὰ ἔργα του: «Εἰρήνη καὶ πόλεμος» καὶ «Ἄννα Καρένιν», τὰ ὁποῖα κατέστησαν αὐτὸν τὸν πλέον λαοφιλῆ συγγραφέα τῆς Ρωσίας. Κατόπιν μεσολαβεῖ ἄλλη περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον του ἀπορροφεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς. Φορεῖ τὴν συνήθη περιβολὴν τῶν μουζίκων καὶ θέλει νὰ εἶναι αὐτάρκης εἰς τὰς προσωπικάς του ἀνάγκας. Κατασκευάζει μόνος του τὰ ὑποδήματά του καὶ κηρύσσει τὴν μὴ ἀντίστασιν ὡς ἁγνὴν θεωρίαν τοῦ Ἰησοῦ. Τὰ σκληρὰ ἀτυχήματα τῆς περιόδου ταύτης δὲν ψυχραίνουν τὴν πίστιν του. Χάνει δύο του τέκνα καὶ τὴν γηραιὰν ἐκείνην μακρινὴν συγγενῆ του, τὴν Γιούσκοβα, τὴν ὁποίαν ἐλάτρευε. Δέχεται τὰ κτυπήματα ταῦτα ὡς ἀληθὴς Χριστιανὸς καὶ ἐμμένει εἰς τὰ κηρύγματά του. Γράφει: «Τὰ Εὐαγγέλια», «Εἰς τί συνίσταται ἡ πίστις μου», «Λογικόν, πίστις, προσευχή», «Χειρωνακτικὴ ἐργασία», «Διανοητικὴ δρᾶσις», καθὼς ἐπίσης καὶ «Τὸ κράτος τοῦ ζόφου». Μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν τὰ συγγράμματά του πληθύνονται, χωρὶς ἐν τούτοις ὁ συγγραφεὺς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ πεισθῇ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὕπαιθρον. Ὁ Λέων Τολστόϋ εἶναι ἤδη γνωστὸς ὡς ὁ ἐρημίτης τῆς Γιασνάγια Πολιάνα. Ἐκεῖ τὸν ἐπισκέπτονται οἱ ὀπαδοί του, οἱ προσκυνηταὶ καὶ πλῆθος περιέργων τῶν δύο κόσμων. Ἐκεῖ συγγράφει ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν τόμους.

Καθ' ὅλην ὅμως τὴν περίοδον ταύτην ὁ Τολστόϋ ὑφίστατο σκληροὺς οἰκογενειακοὺς περισπασμούς, τοὺς ὁποίους προεκάλει ἡ σύζυγός του Σοφία, ἀφ' ἧς ὁ συγγραφεὺς ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μοιράσῃ τὰς γαίας του. Ὁ γάμος του μὲ τὴν Σοφίαν Μπέρς, ὁ ὁποῖος ἤρχισεν ὑπὸ αἰσίους οἰωνούς, ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ πραγματικὸν μαρτύριον διὰ τὸν Τολστόϋ. Ἡ σύζυγός του δὲν εἶχεν ἀντισταθῆ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἐρημίτου, διότι ἐν τῇ πραγματικότητι εἰς τὴν ἀγροικίαν του ἡ οἰκογένειά του ἔζη πλουσιοπαρόχως Τὰ τέκνα του εἶχον ξένους παιδαγωγούς, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τῆς θυγατρός του Ἀλεξάνδρας ὑπῆρχον ἀκόμη ὑπηρέται μὲ λιβρέαν. Ἐξ ἄλλου, μολονότι κατεσκεύαζεν ὁ ἴδιος τὰ ὑποδήματά του, ὁ Τολστόϋ ἐνδιεφέρετο, ὅπως οἱοσδήποτε ἄλλος γαιοκτήμων, διὰ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων του, τὴν ἐποπτείαν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναθέσει εἰς οἰκονόμους καὶ διαχειριστάς. Ὅταν ὅμως τῷ 1888 ἔλαβεν ὁριστικῶς τὴν ἀπόφασιν νὰ διανείμῃ τὰς γαίας του, τότε ἡ σύζυγός του τοῦ ἔκαμε κυριολεκτικῶς «μαύρη» τὴν ζωήν, φθάνουσα μέχρι τοῦ σημείου νὰ θέλῃ νὰ λογοκρίνῃ τὰ χειρόγραφά του καὶ εἰδικώτερον τὸ ἡμερολόγιον τοῦ συγγραφέως, φοβουμένη μήπως περιέχῃ τοῦτο ἀδιακρίτους ἐκμυστηρεύσεις. Συνεπείᾳ τούτου ὁ συγγραφεὺς ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀποκρύπτῃ τὰ χειρόγραφά του. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ διανομὴ τῶν γαιῶν του εἶχε χαρακτῆρα μᾶλλον θεωρητικὸν παρὰ πρακτικόν. Ἐν τούτοις εἶχε προκαλέσει μεγίστην ἐντύπωσιν καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον. Ὅταν ἐνέσκηψεν ἡ μεγάλη σιτοδεία τοῦ 1890, τότε ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ μεγίστη δημοτικότης τοῦ Τολστόϋ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ πλήθη τῶν δυστυχῶν εἶχον στραφῆ πρὸς τὴν Γιασνάγια Πολιάνα, ὅπου ὁ συγγραφεύς, μὴ δυνάμενος νὰ διαθρέψῃ τοὺς πάντας, εὕρισκεν ἐν τούτοις ἀνακουφιστικοὺς λόγους παρηγορίας δι' ὅλους. Τῷ 1895, ἐποχὴν καθ' ἣν ἔλαβον χώραν οἱ μεγάλοι διωγμοὶ τοῦ Ντουκομπόρ, ὁ Τολστόϋ ἐπενέβη παρὰ τῷ τσάρῳ διὰ τὴν κατάπαυσιν αὐτῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κήρυγμα τῆς μὴ ἀντιστάσεως. Διὰ νὰ συντρέξῃ δὲ ὑλικῶς τοὺς Ντουκομπόρ, ἐξέδωκε τῷ 1900 τὴν «Ἀνάστασιν». Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔργου του τούτου προεκάλεσε τὸν ἀφορισμόν του ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσίας, τὴν 22 Φεβρουαρίου τοῦ 1901. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1910 συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν θυγατέρα του Ἀλεξάνδραν, ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὴν οἰκογενειακήν του οἰκίαν, ἐγκαταλείψας νύκτωρ τὴν Γιασνάγια Πολιάνα. Δὲν εἶχεν ὅμως κατορθώσει ν' ἀπομακρυνθῇ ἐπὶ πολύ, φθάσας μέχρι τῆς Ἀστόπαβα, μικροῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ὅπου προσβληθεὶς ὑπὸ πνευμονίας ἀπέθανε τὴν 20 (7) Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, μὴ θελήσας νὰ δεχθῇ, κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμάς, οὔτε τὴν προστρέξασαν σύζυγόν του, οὔτε τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος εἶχε σπεύσει διὰ νὰ τὸν μεταπείσῃ ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ θρησκευτικαὶ θεωρίαι τοῦ Τολστόϋ. Ὁ Τολστόϋ λαμβάνει ὡς βάσιν τῶν θεωριῶν του τὸν Χριστιανισμόν, οὐχὶ μὲ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν αἱ λεγόμεναι χριστιανικαὶ θρησκεῖαι, εἴτε ὀρθόδοξοι, εἴτε καθολικαί, εἴτε διαμαρτυρόμεναι κτλ., ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Καίτοι τοῦτο φαίνεται παράδοξον, γράφει, αἱ ἐκκλησίαι ὄχι μόνον παρεγνώρισαν πάντοτε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ ἐχθρικαὶ πρὸς αὐτόν, τοῦτο δὲ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων. Καὶ ἐπεξηγεῖ ὡς ἑξῆς τὴν σκέψιν του ταύτην: Αἱ ἐκκλησίαι δὲν εἶναι, ὅπως νομίζεται συνήθως, θεσμοὶ βασιζόμενοι ἐπὶ χριστιανικῆς βάσεως. Αἱ ἐκκλησίαι, ὡς ἀποστολαὶ ὑποστηρίζουσαι τὸ ἀναμάρτητόν των, εἶναι θεσμοὶ ἀντιχριστιανικοί. Αἱ χριστιανικαὶ θρησκεῖαι καὶ ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔχουν κοινὸν παρὰ μόνον τὴν ὀνομασίαν των. Εἶναι στοιχεῖα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πρὸς ἄλληλα. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ταπείνωσις, μετάνοια, ὑποταγή, πρόοδος, ζωή· αἱ χριστιανικαὶ θρησκεῖαι εἶναι ἀλαζονεία, βία, δεσποτισμός, ἀπολίθωσις, θάνατος. Ἡ βασικωτέρα διαφορά, κατὰ τὸν Τολστόϋ, μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ χριστιανικῶν θρησκειῶν εἶναι τὸ δόγμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν δογμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκατάληπτα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνωφελῆ. Περὶ τοῦ Θεοῦ γράφει ὅτι εἶναι τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνεῦμα, ἡ γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς, εἶναι ἡ συνείδησις τοῦ ἀνθρώπου. Ἕκαστος ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει ἐν ἑαυτῷ ἓν πνεῦμα ἐλεύθερον, λογικὸν καὶ ἀνεξάρτητον τῆς ὕλης. Τὸ πνεῦμα τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν Θεόν. Διὰ τὸν Ἰησοῦν πιστεύει ὅτι δὲν ἦτο παρὰ εἷς ἄνθρωπος, υἱὸς ἀγνώστου πατρός. Μὴ γνωρίζων τὸν πατέρα του ἐν τῇ παιδικῇ του ἁγνότητι, ὠνόμασε τὸν πατέρα του Θεόν. Ὁ Ἰησοῦς ἦτο Θεοῦ υἱός, ἐκ πνεύματος, ὅπως ἕκαστος ἄνθρωπος εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐκπροσωπεῖ δὲ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀναγνωρίζοντα ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Τολστόϋ ἀναγνωρίζει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ μόνον ἐκ τοῦ ὀρθολογισμοῦ της καὶ ὄχι ἐκ τῆς πίστεώς της εἰς μίαν ἀποκάλυψιν. Ἡ πίστις πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία, ἡ ὁποία συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐπεξηγηθῇ ἐν ἀρχῇ κακῶς ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ κατόπιν νὰ ἀκρωτηριασθῇ ἐντελῶς. Ἡ εἰς τὸν Ἰησοῦν πίστις δὲν συνίσταται εἰς τὴν τυφλὴν παραδοχὴν παντὸς ὅ,τι ἐλέχθη ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

Ὁ τολστοϊκὸς ὀρθολογισμός. Ἡ ἀνθρωπίνη ζωή, λέγει ὁ Τολστόϋ, εἶναι σειρὰ ἀδιακόπων πράξεων. Μεταξὺ ἑκατοντάδος ὅλης ἐνδεχομένων πράξεών του, ὁ ἄνθρωπος πρέπει καθημερινῶς νὰ ἐκλέγῃ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ πράξῃ. Συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀκολουθήσῃ ὡρισμένην γραμμὴν διαλογῆς. Τὸ λογικὸν μόνον κατὰ τὸν Τολστόϋ δύναται νὰ χαράξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν γραμμὴν ταύτην. Ἡ λογικὴ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς νόμος, ὅστις πρέπει νὰ ποδηγετήσῃ τὸν βίον του. «Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ

Digitized by Google

ἀνωτέρα λογικὴ—καὶ δὲν ὑπάρχει, οὔτε ὑφίσταταί τι, ὅπερ δύναται ν' ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξίν της—τότε ἡ ἰδική μου λογικὴ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὑπέρτατος δικαστὴς τῆς ζωῆς μου. Καὶ ἀναπτύσσων πληρέστερα τὸν συλλογισμόν του ὑπάγεται: «Ἄλλοτε ἔλεγον: πίστευε καὶ μὴ λογικεύεσαι· πίστευε εἰς τὸ καθῆκον, ὅπερ σοῦ ἐπιτάσσομεν. Τὸ λογικὸν θὰ σὲ ἐμβάλῃ εἰς πλάνην. Ἡ πίστις μόνη θὰ σοῦ παράσχῃ τὴν εὐτυχίαν τῆς ζωῆς. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐζήτει τὴν πίστιν καὶ τὴν εὕρισκε. Ἀλλά, χάρις εἰς τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας συνῆπτε μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀντελήφθη ὅτι αἱ πίστεις διέφερον μεταξύ των, ἕκαστος δὲ διετείνετο ὅτι ἡ ἰδική του πίστις προσφέρει τὴν ὑπερτάτην εὐτυχίαν. Τότε ἐτέθη ἀναγκαστικῶς τὸ ζήτημα τοῦ διευκρινισμοῦ ποία ἐκ τῶν πίστεων τούτων ἦτο ἡ ἀληθινή. Τὸ λογικὸν μόνον ἠδύνατο νὰ λύσῃ αὐτὸ τὸ ζήτημα». Ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς λογικῆς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πίστεως. Ὁ νόμος τοῦ λογικοῦ ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἰδοὺ πῶς ἐφαρμόζει τὸν ὀρθολογισμόν του τοῦτον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὁ Τολστόϊ: Πρὸ χιλίων ὀκτακοσίων ἐτῶν μία νέα διδασκαλία ἐνεφανίσθη εἰς τὸν εἰδωλολατρικὸν ρωμαϊκὸν κόσμον, διδασκαλία ἀπείρως ἀνωτέρα ἀπὸ ὅσας εἶχον προηγηθῆ καὶ ἡ ὁποία ἀπεδόθη εἰς ἕνα ἄνθρωπον, ὀνομαζόμενον Χριστόν. Ἡ διδασκαλία αὕτη περιέχει τὸν πλέον ἀπόλυτον, τὸν πλέον ἁγνόν, τὸν πληρέστερον νόμον τῆς λογικῆς, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀνυψώθη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ λογική. Πρέπει νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, διότι μόνη δίδει ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ζωῆς, ἄνευ τῶν ὁποίων κανείς ποτε ἄνθρωπος δὲν ἔζησε, οὔτε θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ, ἐὰν θέλῃ νὰ ζήσῃ ὡς ἄνθρωπος, δηλαδὴ συμφώνως μὲ τὴν λογικήν.

Ὁ νόμος τῆς ἀγάπης. Σχετικῶς πρὸς τὴν ἀγάπην ὁ Λέων Τολστόϊ πιστεύει ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀγάπη πρέπει νὰ παραμείνῃ ὁ ὑπέρτατος νόμος μας. Ἀλλὰ τί εἶναι ἀγάπη; Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐννοοῦν διὰ τῆς ἀγάπης ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἐννοοῦν τὴν ζωήν, εἶναι ἡ προτίμησις τὴν ὁποίαν ἔχουν δι' ὡρισμένας συνθήκας προσωπικῆς των εὐζωΐας. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐννοεῖ τὴν ζωήν, λέγῃ ὅτι ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκά του ἢ τὸ τέκνον του ἢ τὸν φίλον του, θέλει νὰ εἴπῃ μόνον δι' αὐτοῦ ὅτι ἡ εἰς τὸν ἰδικόν του βίον παρουσία τῆς γυναικός του ἢ τοῦ φίλου του συμβάλλει εἰς τὴν προσωπικήν του εὐζωΐαν. Ἀλλὰ ἡ ἀληθὴς ἀγάπη εἶναι ἡ ἀπάρνησις τῆς προσωπικῆς εὐζωΐας. Ἡ ἀληθὴς ἀγάπη συνίσταται εἰς μίαν κατάστασιν καλοκαγαθίας δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὁμοίαν ἐκείνης, ἣν εὑρίσκει τις εἰς τὰ παιδία ἀλλ' ἡ ὁποία εἰς τὸν ὥριμον ἄνθρωπον δὲν ὑπάρχει εἰμὴ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς αὐταπαρνήσεως. Ἡ ἀληθὴς ἀγάπη εἶναι τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀπολύτου τελειότης, τῆς ἀπείρου, τῆς θείας τελειότητος.

Ἡ θεωρία τῆς μὴ ἀντιστάσεως Ὁ Τολστόϊ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω κατ' αὐτὸν διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ περὶ τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνθίσταταί τις εἰς τὸ κακὸν διὰ τῆς βίας. Μὴ ἀνθίστασθαι εἰς τὸ κακὸν σημαίνει μὴ ἀνθίστασθαί ποτε εἰς τοὺς κακούς, δηλαδὴ μὴ ἀνθίστασθαι εἰς οὐδένα χρησιμοποιοῦντα τὴν βίαν, μὴ πράττειν ποτὲ πρᾶξιν ἀντίθετον τῆς ἀγάπης. Ἡ μὴ ἀντίστασις ὅμως δὲν ἀποτρέπει οἱονδήποτε ἀγῶνα κατὰ τοῦ κακοῦ. Δὲν ἀπαγορεύεται εἰμὴ μόνον ἡ χρησιμοποίησις τῆς βίας. Τὸ (ἄνευ χρησιμοποιήσεως τῆς βίας) δικαίωμα ἀμύνης κατὰ τοῦ κακοῦ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, συνεπῶς καὶ εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰδικώτερον εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας τὴν βίαν ἐναντίον οἱουδήποτε καὶ εἰς οἱανδήποτε περίστασιν.

Ἡ τολστοϊκὴ φιλοσοφία τοῦ δικαίου. Ὁ Τολστόϊ, ἐν ὀνόματι τῆς ἀγάπης, δηλαδὴ τῆς μὴ ἀντιστάσεως εἰς τὸ κακόν, ἀπορρίπτει τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου, ἂν ὄχι ἀπολύτως, τοὐλάχιστον ὅμως διὰ τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Μολονότι δὲν ὁμιλεῖ εἰμὴ περὶ νόμου, ὑπονοεῖ τὸ καθόλου δίκαιον, διὰ νὰ καταστήσῃ ἀπαράδεκτον πᾶσαν μορφὴν αὐτοῦ βασιζομένην ἐπὶ τῆς θελήσεως ἀτόμων. Εἰδικώτερον κατα φέρεται κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν δικαστηρίων, ὅστις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφίσταται τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ ὁ ὁποῖος διαφέρει κατὰ τόπους καὶ ἐποχάς. Ἴσως ἄλλοτε—κατὰ τὸν Τολστόϊ—τὸ δίκαιον νὰ ἐξυπηρέτει τὴν κοινωνίαν. Ἐν τούτοις αἱ ἐποχαὶ ἐκεῖναι παρῆλθον, τὰ ἤθη ἐξηυγενίσθησαν, οἱ ἄνθρωποι τῶν ἡμερῶν μας ἀναγνωρίζουν τοὺς νόμους τῆς φιλανθρωπίας, τοῦ ἐλέους καὶ δὲν ζητοῦν εἰμὴ μόνον τὴν δυνατότητα μιᾶς ἡσύχου καὶ ἠρέμου ζωῆς. Τὸ δίκαιον, κατὰ τὸν συγγραφέα, εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἀντιστάσεως. Ὁ Ἰησοῦς ἐκήρυξε: «μὴ δικάζετε, ἵνα μὴ δικασθῆτε» (*Ματθ.* 7, 1). Ὁ Τολστόϊ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ δίκαιον πρέπει νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ ἀγάπη ὡς νόμος τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ νόμοι τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι τοῦ δικαίου πρέπει νὰ διέπουν τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ γενικὴ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων τούτων θὰ ἐσήμαινε τὴν ἐπὶ τῆς γῆς βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ δὲν ἐξαρτᾶται εἰμὴ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἂς ἀρχίσῃ ἕκαστος νὰ πράττῃ ὅ,τι ὀφείλομεν νὰ πράττωμεν καὶ ἂς παύσῃ νὰ πράττῃ ὅ,τι εἶναι ἀπηγορευμένον νὰ πράττωμεν καὶ τότε εἰς προσεχὲς μέλλον ἐλεύσεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐξ ἄλλου ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀλλ' ἐντὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ποίαν κοινωνικὴν μορφὴν θὰ λάβῃ ἡ ἐξωτερικὴ ζωὴ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Θεοῦ; Ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ θὰ εἶναι πτωχός, δὲν θὰ κατοικῇ εἰς τὰς πόλεις, ἀλλὰ εἰς τὴν ὕπαιθρον. Θὰ ἐργάζεται εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ δὲν θὰ μεριμνᾷ διὰ τὸ φαγητόν του. Δὲν θὰ ζῇ εἰς τὴν χλιδὴν καὶ εἰς τὰς ἀνέσεις. Θὰ ὑποφέρῃ. Θὰ ζῇ εἰς μίαν ἐλευθέραν κοινωνίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ τολστοϊσμὸς καὶ ἡ ἔννοια τοῦ κράτους. Ὁ Χριστιανισμὸς ὑπὸ τὴν πραγματικήν του ἔννοιαν καταργεῖ τὸ κράτος. Τὸ κράτος ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἀγάπην, δηλαδὴ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἀντιστάσεως. Τὸ κράτος ἔρχεται εἰς ἄμεσον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀρχὴν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἴσοι. Πᾶς σοβαρὸς καὶ εἰλικρινὴς ἄνθρωπος τῶν ἡμερῶν μας ὀφείλει νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ ἀληθὴς Χριστιανισμὸς—ἡ διδασκαλία τῆς ταπεινώσεως, τῆς συγγνώμης, τῆς ἀγάπης—εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους, τὴν ἄσκησιν τῆς κρατικῆς βίας, τὴν θανατικὴν ποινήν, τοὺς πολέμους, κ. τ. λ. Ὁ Τολστόϊ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους, ἀσχέτως τῆς μορφῆς αὐτοῦ, εἴτε εἶναι αὕτη ἀπολυταρχικὴ μοναρχία, συμβατικὴ συνέλευσις, ὑπατεία, πρώτη ἢ δευτέρα αὐτοκρατορία, βασιλεία τοῦ Μπουλανζέ, κομμούνα ἢ δημοκρατία. Κατὰ τὸν Τολστόϊ, τὸ κράτος εἶναι ἡ ἐπικράτησις τῶν μοχθηρῶν ὠθουμένη εἰς τὰ ἔσχατα ἀποτελέσματά της. Ἡ τρομερωτέρα συμμορία ληστῶν δὲν εἶναι τόσον ἐπικίνδυνος, ὅσον ἓν καλῶς ὠργανωμένον κράτος. Ὑπάρχουν περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐξουσία ἑνὸς λησάρχου εἶναι λίαν περιωρισμένη. Τὰ μέλη τῆς συμμορίας διατηροῦν ἓν μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας των καὶ δύνανται νὰ ἀρνηθοῦν νὰ ἐκτελέσουν μίαν πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν ἀποτροπιάζεται ἡ συνείδησίς των. Ἡ κρατικὴ ὀργάνωσις ἀποκλείει παρομοίαν ἐλευθερίαν. Τὸ κράτος πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ μίαν κοινωνικὴν ζωὴν βασιζομένην ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν νόμων τῆς ἀγάπης.

Ἡ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας. Ὁ Τολστόϊ ἀπορρίπτει τὸν θεσμὸν τῆς ἰδιοκτησίας. Ἕκαστος γνωρίζει ὅτι ὅλοι ἔχουν ἴσα δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς. Ἡ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀγάπης καὶ τῆς μὴ ἀντιστάσεως. Ἡ ἐπικράτησις τῶν πλουσίων ἐπὶ τῶν πτωχῶν ἔρχεται εἰς ἄμεσον σύγκρουσιν μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ πλούσιοι, ἐκ τοῦ γεγονότος καὶ μόνον ὅτι εἶναι πλούσιοι, εἶναι ἔνοχοι. Εἶναι ἔγκλημα νὰ ὑποφέρουν εἰς τὴν Μόσχαν μυριάδες ἄθλιοι ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ ἀπὸ τὸ ψῦχος, ἐνῷ ἐγὼ καὶ μερικαὶ ἑκατοντάδες ἄλλων τρώγομεν φιλέτα εἰς τὸ γεῦμά μας καὶ σκεπάζομεν μὲ ὑφάσματα καὶ τάπητας τοὺς ἵππους μας καὶ τὰ δάπεδά μας. Ἡ ἰδιοκτησία εἶναι τυραννία τοῦ ἔχοντος ἐπὶ τοῦ μὴ ἔχοντος. Ὁ πτωχὸς εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ὑποκύπτῃ εἰς τὰς θελήσεις τοῦ πλουσίου καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἐργάζηται δι' αὐτόν. Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ὑπάρχῃ γεωργὸς ἄνευ γῆς, ἄνευ ἐργαλείων, ἄνευ τροφῆς. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ὑποδηματοποιὸς ἄνευ κατοικίας ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνευ ὕδατος, ἄνευ ἀέρος, ἄνευ ἐργαλείων. Ἡ ἰδιοκτησία ὅμως σημαίνει ὅτι συχνὰ ὁ γεωργὸς δὲν ἔχει οὔτε γῆν, οὔτε δρέπανον, ὁ ὑποδηματοποιὸς δὲν ἔχει οὔτε κατοικίαν, οὔτε ὕδωρ, οὔτε ἐργαλεῖα, ἀκριβῶς διότι κάποιος ἄλλος τὰ κατακρατεῖ ὅλα αὐτά. Ἐν τέλει ὁ Τολστόϊ καταλήγει εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἀρχῆς ὅτι τὴν ἰδιοκτησίαν πρέπει ν' ἀντικαταστήσῃ κατανομὴ τῶν ἀγαθῶν βασιζομένη ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης.

Μετὰ τὴν μπολσεβικικὴν ἐπανάστασιν ἐν Ρωσίᾳ ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις ἐνδιεφέρθη ἰδιαιτέρως διὰ τὸ ἔργον τοῦ Τολστόϊ, ὅταν δὲ συνεπληρώθη ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, τῷ 1928, ὠργάνωσε καθ' ἅπασαν τὴν χώραν πανδήμους ἑορτάς, διαλέξεις περὶ τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ, εἰδικὴν ἔκθεσιν (ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Καλῶν τεχνῶν) περιλαμβάνουσαν αὐτόγραφα, σπάνια ἀντίτυπα τῶν ἔργων, ἔγγραφα τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀφορῶντα τὸν Τολστόϊ, συλλογὴν ἐκδόσεων, μεταφράσεων τῶν ἔργων καὶ ἄρθρων ποικίλων περὶ τοῦ μεγάλου συγγραφέως κλπ. καὶ ἀπεφάσισε τὴν πλήρη ἔκδοσιν τῶν «Ἁπάντων» αὐτοῦ. Πολυάριθμοι εἶναι αἱ μελέται αἱ γραφεῖσαι περὶ τοῦ Τολστόϊ ὑπὸ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκπροσώπων τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐν Ρωσίᾳ: τοῦ Λένιν, τοῦ Τρότσκυ, τοῦ Πλεχάνωφ, τοῦ Λουνατσάρσκυ, τοῦ Ἄξελροντ, τοῦ Ριαζάνωφ κ. ἄ., οἱ ὁποῖοι ἀνέλυσαν ἀπὸ μαρξιστικῆς ἀπόψεως τὰς ἰδέας καὶ τὴν ὅλην δρᾶσιν τοῦ Τολστόϊ καὶ ἐξήγησαν τὸ σύμπλεγμα ἰδεῶν, τὸ ὁποῖον ἀχθὲν μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν του τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον.

Κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῆς ἐκδόσεώς των, τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων τοῦ Τολστόϊ, πλὴν τῶν ἀναφερθέντων, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Παιδικὴ ἡλικία» (1852), «Τὸ πρωϊνὸ ἑνὸς κτηματίου» (1852), «Οἱ Κοζάκοι» (1852), «Ἡ ἔκπληξις» (1852), ἡ τριλογία: «Σεβαστούπολις κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1854», «Σεβαστούπολις κατὰ Μάϊον τοῦ 1855» καὶ «Σεβαστούπολις κατ' Αὔγουστον τοῦ 1855», «Ἡ σχισμὴ» (1855), «Δύο Οὐσσάροι» (1856), «Ἡ καταιγὶς τοῦ Νιέβα» (1856), «Ἡ συνάντησις εἰς ἕνα ἀπόσπασμα» (1856), «Ἄλβέρτος» (1857), «Πολικούσκα» (1860), «Ἰβὰν ὁ βλάξ», «Εἰς τί συνίσταται ἡ πίστις μου;» (1861), «Εἰς τί συνίσταται ἡ εὐτυχία μου», «Κάτια», «Δύο γενεαί», «Φυσιολογία τοῦ πολέμου», «Ὁ Ναπολέων καὶ ἡ ἐκστρατεία τῆς Ρωσίας», «Ὁ θάνατος», «Εἰς τὸν Καύκασον», «Διηγήματα καὶ μῦθοι», «Τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἱστορίας: ἰσχὺς καὶ ἐλευθερία», «Ἡ σωτηρία εὑρίσκεται ἐν ἡμῖν», «Ὁ ἐγκαταλελειμμένος», «Ζολᾶ, Δουμᾶς, Γκὺ ντὲ Μωπασσάν», «Μία ἐκδίκησις εἰς τὸν Καύκασον», «Ἡ σύγχρονος δουλεία», «Τὸ μόνον μέσον», «Ἡ ἀληθινὴ ζωή», «Αἱ ἀκτῖνες τῆς αὐγῆς», «Λογικόν, πίστις, προσευχή», «Λόγια ἑνὸς ἐλευθέρου ἀνθρώπου», «Πρὸς τὸν κλῆρον: ἡ ἐκμηδένισις τῆς κολάσεως καὶ ἡ παλινόρθωσίς της», «Πρὸς τοὺς ἐργαζομένους», «Συμβουλαὶ πρὸς ἄρχοντας», «Πολιτικὴ καὶ θρησκεία», «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», «Ἐπιστολαὶ πρὸς Πολωνόν», «Πατριωτισμὸς ἢ εἰρήνη», «Δύο λόγια ἐπὶ τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου», «Ἡ σημασία τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως» (1907), «Ὁ κριτής», «Τὸ μυθιστόρημα τοῦ γάμου», «Τὸ κύκνειον ᾆσμα», «Οἱ Δεκεμβρισταί», «Οἱ καρποὶ τῆς ἐπιστήμης», «Πάμφιλος καὶ Ἰούλιος», «Πολεμισταὶ καὶ στρατιῶται: σκηναὶ ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν ἢ ὁ στρατιωτικὸς βίος εἰς τὴν Ρωσίαν», «Ἡ πρόοδος καὶ ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Ρωσίαν», «Σκληραὶ ἀπολαύσεις», «Σκηναὶ τῆς ρωσικῆς ζωῆς» καὶ «Χρῆμα καὶ ἐργασία».

Π. ΠΙΚΡΟΣ

Ὁ Τολστόϊ ὡς παιδαγωγός. Τὸ πρῶτον ἐνδιαφέρον τοῦ Τολστόϊ διὰ τὴν ἀγωγὴν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1849, ὁπότε, εἰκοσαετὴς τὴν ἡλικίαν, ἵδρυσε σχολεῖον. Ἡ κυρία ὅμως δρᾶσις αὐτοῦ ὡς παιδαγωγοῦ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους: ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ ἔτη 1858—1862, ἡ δευτέρα τὰ ἔτη 1872—1875 καὶ ἡ τρίτη τὰ ἔτη 1900—1910. Ἡ πρώτη εἶναι περίοδος πρακτικῆς μᾶλλον δράσεως. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Τολστόϊ ἵδρυσε καὶ διηύθυνεν ὁ ἴδιος τὸ ἀγροτικὸν σχολεῖον τῆς Γιασνάγια Πολιάνα. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἐπώπτευε καὶ τὰ πέριξ σχολεῖα, ἅτινα εἶχον διαρρυθμισθῆ κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἰδικοῦ του, καὶ ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Γιασνάγια Πολιάνα», ὄργανον τοῦ νέου σχολείου, ἔνθα διετύπωσε γραπτῶς τὰς πρώτας ἐπὶ τοῦ σχολείου ἀντιλήψεις του. Ἡ περίοδος αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς περίοδος ἀρνήσεως τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἰσχυουσῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν καὶ μεθόδων. Ὅπως ὁ Καρτέσιος εἰς τὴν φιλοσοφίαν, οὕτω καὶ ὁ Τολστόϊ εἰς τὴν παιδαγωγικήν, ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ἀμφιβολίας, μιᾶς ἀμφιβολίας βαθυτέρας καὶ τῆς τοῦ Καρτεσίου. «Ἡ βάσις τῆς ἐνεργείας μας, λέγει ὁ Τολστόϊ εἰς τὸ ἄρθρον του «Περὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως», εἶναι ἡ πεποίθησις ὅτι ὄχι μόνον δὲν γνωρίζομεν, ἀλλ' οὔτε δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν εἰς τί ὀφείλει νὰ συνίσταται ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ὑφίσταται ἐπιστήμη ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς (παιδαγωγική) ἀλλ' οὔτε κἂν ἔθεσε τὴν πρώτην αὐτῆς βάσιν, ὅτι ὁ ὁρισμὸς τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὑπὸ φιλοσοφικὴν ἔννοιαν, εἶναι ἀδύνατος, ἀνωφελὴς καὶ ἐπιβλαβής». Ὁ Τολστόϊ ἀναπτύσσων περαιτέρω τὰς σκέψεις του, ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιβάλλωμεν τὸ ἰδεῶδες καὶ τὰς δοξασίας ἡμῶν, νὰ ἐπιτάσσωμεν ὅτι τοῦτο ἀξίζει νὰ τὸ μάθῃ ὁ μαθητὴς ἢ ὀφείλει νὰ τὸ μάθῃ, ἐφ' ὅσον ἅπασαι αἱ δοξασίαι, ἰδίως ὅμως αἱ περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, εὑρίσκονται ἐν συνεχεῖ ἐξελίξει. Τὴν ἀγωγήν, ἥτις ἐπιβάλλει τὰς πεποιθήσεις, πρέπει νὰ ὑποκαταστήσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Τολστόϊ ὀνομάζει *ἐκπολιτισμόν*. Ἡ ἀγωγὴ εἶναι ἐπίδρασις προσώπου τινὸς ἐπὶ ἄλλου πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ μορφώσῃ ἄνθρωπον κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀντίληψιν καλόν, ὁ δὲ ἐκπολιτισμὸς εἶναι ἡ ἐλευθέρα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσις, ἡ ὁποία ἔχει ὡς βάσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποκτήσεως γνώσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς μεταβιβάσεως ἐκείνου τὸ ὁποῖον κατέχει τις. Ὁ ἐκπολιτισμὸς δὲν ἀποκλείει, δὲν δύναται νὰ ἀποκλείσῃ, μίαν μορφὴν ἀγωγῆς, ἐκείνην, ἥτις γίνεται διὰ τῆς ἀκουσίας καὶ βραδείας διεισδύσεως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐνηλίκου εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ παιδός. Ἀποκλείει ὅμως τὴν αὐταρχικὴν ἀγωγήν, ἐκείνην, ἥτις ἔχει δόγματα καὶ καλεῖ τὸν παῖδα νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐλευθέρας ἐρεύνης. Πρόκειται περὶ τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Τολστόϊ ὀνομάζει ἀρχὴν τῆς μὴ ἀναμείξεως τοῦ σχολείου εἰς τὴν ἀγωγήν. «Τὸ σχολεῖον εἶναι ἡ συνειδητὴ ἐπίδρασις τοῦ διδάσκοντος ἐπὶ τοῦ διδασκομένου. Πῶς πρέπει λοιπὸν νὰ ἐνεργήσωμεν, διὰ νὰ μὴ ὑπερβῶμεν τὰ ὅρια τῆς διδασκαλίας, δηλαδὴ τῆς ἐλευθερίας; Ἀπαντῶ: τὸ σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ εἰμὴ ἕνα μόνον σκοπόν: τὴν μετάδοσιν τῶν διαφόρων

Digitized by Google

ἐπιστημονικῶν δεδομένων (διδασκαλία), ἀποφεῦγον ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν πεποιθήσεων, τῆς πίστεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος. Σκοπὸς αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπιστήμη, καὶ οὐχὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου». Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ὑπερβάλλεται ὁ ρόλος τοῦ σχολείου καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν ἀκόμη. Τοιουτοτρόπως ὁ Τολστόϋ ἐλαττώνει σημαντικῶς τὴν ἐξουσίαν τοῦ σχολείου. Ἡ βία, τὴν ὁποίαν βαθύτατα ἀποστρέφεται, τοῦ φαίνεται περισσότερον εἰδεχθὴς εἰς τὴν ἔκνομον πρᾶξιν τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἀντιλήψεων καὶ δοξασιῶν ἢ ἀλλαχοῦ. Διατελοῦντες ἐν ἀβεβαιότητι περὶ τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀπολύτου κακοῦ, εἶναι προτιμότερον νὰ ἀφήνωμεν τὴν ζωὴν ἐλευθέραν ἐν τῇ πορείᾳ της. Ἡ ζωὴ ἔχει ἐν ἑαυτῇ πηγάς, τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν, ἡ ἐπέμβασις δὲ ἡμῶν ἀποβαίνει συχνότατα ὀλεθρία εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτῆς ἐξέλιξιν. «Πανταχοῦ ἡ ἐπίδρασις τῆς ζωῆς παραμερίζεται τῇ φροντίδι τοῦ παιδαγωγοῦ. Τὸ σχολεῖον περιβάλλεται πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ σινικοῦ τείχους τῆς βιβλικῆς σοφίας».

Ἄμεσος συνέπεια τῆς μὴ ἀναμείξεως τοῦ σχολείου εἰς τὴν ἀγωγὴν εἶναι ὁ ἀπόλυτος σεβασμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ παιδός, ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς ἐν τῇ αὐθορμήτῳ αὐτῆς ἐξελίξει. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ παιδαγωγικοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Τολστόϋ. «Τὸ σχολεῖον δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀμοιβῆς ἢ τῆς τιμωρίας· ἡ ἀρίστη ἀστυνομία καὶ διοίκησις τοῦ σχολείου ἔγκειται εἰς τὸ νὰ ἀφήνῃ τοὺς μαθητὰς νὰ μανθάνωσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ θέλουσι, καὶ νὰ διευθετῶσι τὰ κατ' αὐτοὺς ἐν πλήρει καὶ ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ καὶ ὅπως αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσι». Μόνη ἡ ἐλευθερία ἐπιτρέπει τὴν ἀποκατάστασιν ἀληθινῶν καὶ ζωντανῶν σχέσεων, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν διείσδυσιν ταύτην, ἥτις ὀνομάζεται διδασκαλία, παιδεία. Ἡ ἐλευθερία εἶναι ὁ κανὼν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Γιασνάγια Πολιάνα. Καὶ ἡ μεγάλη αὕτη ἐλευθερία οὐδαμῶς ἐπάγεται τὴν ἀταξίαν. Τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τεχνητὴν τάξιν ὑποκαθιστᾷ μὲ μίαν τάξιν ἐσωτερικήν, ὀργανικὴν καὶ βαθεῖαν, ἥτις ἀπορρέει ἐξ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ὡς κανονικὴ καὶ αὐθόρμητος λειτουργία ὀργανισμοῦ, καὶ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς αἰσθάνεται ὡς καταναγκασμόν. Ἐπίσης κατὰ τὸν Τολστόϋ ὁ καταναγκασμὸς ὁ ἀσκούμενος πρὸς τὸν σκοπὸν ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως εἶναι μέγα ψυχολογικὸν σφάλμα. Ὁ παῖς, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ μάθησις εἶναι μία πραγματικὴ ζωτικὴ ἀνάγκη, ἔχει ἐπίσης ἀνάγκην τῆς τάξεως ἐν τῷ σχολείῳ, τὴν ὁποίαν τείνει νὰ ἀποκαταστήσῃ ὁ ἴδιος. Ὅταν ὅμως θελήσωμεν νὰ τοῦ τὴν ἐπιβάλωμεν, ἡ βία αὕτη τοῦ φαίνεται ἄδικος καὶ ἐπαναστατεῖ. Ἡ τάξις, τὴν ὁποίαν ἀποκαθιστᾷ ὁ παῖς μόνος του, διότι τὴν χρειάζεται, εἶναι ἡ μόνη ἀληθὴς τάξις. Ἐκείνη ὅμως, ἡ ὁποία τοῦ ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν ἔξωθεν, παραμένει ἐπιπολαία καὶ ἀσταθής. Τὸ καθεστὼς ὅμως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν νεωτερισμῶν, οἵτινες εἰσήχθησαν εἰς τὴν Γιασνάγια Πόλανα ἐκίνησαν τὰς ὑποψίας τῶν ἀρχῶν. Αἱ συνεχεῖς ἐπεμβάσεις τῆς ἀστυνομίας κατετρόμαξαν τὴν κοινὴν γνώμην τῶν χωρικῶν καὶ ἐκλόνησαν τὴν δραστηριότητα τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ. Οὕτω ὁ Τολστόϋ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς περαιτέρω πρακτικῆς δράσεώς του. Ἐπὶ πλέον, τὸ γεγονὸς τοῦ γάμου του καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφιερώθη, ἀπερρόφησαν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν προσοχήν του. Εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἀπησχόλησεν ἡ συγγραφὴ τοῦ τεραστίου ἔργου του «Πόλεμος καὶ εἰρήνη».

Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς δράσεως τοῦ Τολστόϋ ὡς παιδαγωγοῦ (1872—1875) ἔχει ὡς κύριον αὐτῆς γνώρισμα τὴν ἔκθεσιν καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν συμπερασμάτων, ἅτινα συνήγαγεν ἐκ τῆς πρακτικῆς του δράσεως τῶν προηγουμένων ἐτῶν. Ἦτο κυρίως εἰπεῖν θεωρητική. Ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ τοῦ Τολστόϋ δὲν ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς παιδαγωγικάς του ἀπασχολήσεις. Τὴν φορὰν ταύτην τὸν ἀπασχολεῖ κυρίως ἡ ἀγωγὴ τῶν τέκνων του. Ἡ ἀγωγὴ ὅμως αὕτη διαφέρει αἰσθητῶς τῆς ἀγωγῆς τῶν παίδων τῆς ὑπαίθρου. Ὁ Τολστόϋ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἤσκει εἰσέτι τὴν εὐαγγελικὴν ἰσότητα. Ἦτο μέγας γαιοκτήμων καὶ αὐθέντης. Τὴν ἰδίαν ὅμως ἐποχὴν ἤρξατο δεχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τέκνα χωρικῶν πρὸς διδασκαλίαν. Οὕτω βραδέως καὶ κατὰ μικρὸν ἐπανέρχεται εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐνθουσιασμούς του διὰ τὴν παιδαγωγικήν. Τῷ 1872 ἐξέδωκεν εἰς πρώτην ἔκδοσιν τὸ «Συλλαβητάριόν» του, τὸ ὁποῖον ἐπανεξεδόθη εἰς δευτέραν ἐπεξειργασμένην ἔκδοσιν τῷ 1880. Τὸ «Συλλαβητάριον» τοῦτο ἀποτελεῖ πραγματικὸν ὁδηγὸν διὰ τὴν στοιχειώδη πρακτικὴν μόρφωσιν. Δι' αὐτοῦ ὁ μαθητὴς μανθάνει τὰ πάντα: γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀρίθμησιν, στοιχεῖα φυσικῆς καὶ πολιτικῆς ἱστορίας. Τὸ βιβλίον τοῦτο, παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς κυβερνήσεως, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπῆρξεν ἡ βάσις, ἂν οὐχὶ τὸ μοναδικὸν ἐγχειρίδιον, διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἐν Ρωσίᾳ. Τῷ 1875, εἰς τὸ ἄρθρον του «Περὶ τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως», ὁ Τολστόϋ δίδει τὰ οὐσιωδέστερα τῶν παιδαγωγικῶν του συμπερασμάτων. Ἀναχωρῶν ἐκ τῆς καθημερινῆς πείρας φθάνει εἰς γενικὰς ἀρχάς. Κηρύσσεται ἐναντίον τῶν δογματισμῶν τῶν συγχρόνων ἐπιστημόνων παιδαγωγῶν, ὡς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοῦ μεσαίωνος. Ἐκ τοῦ θεωρητικοῦ τούτου δογματισμοῦ ἐξεπήγασεν ἐν τῇ πράξει μία διδασκαλία ἀπόλυτος, μὴ ἐπιδεχομένη ἀντιρρήσεις, τῆς ὁποίας βάσις παραμένει πάντοτε ὁ καταναγκασμός. Ὁ διδάσκαλος γνωρίζει ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνάγκην ὁ μαθητής, καὶ δὲν ἔχει παρὰ νὰ τοῦ τὸ ἐπιβάλῃ. Καὶ ἐν τούτοις ἐφ' ὅσον ἀγνοοῦμεν φιλοσοφικῶς τόσον τὴν ἀνθρωπίνην ὅσον καὶ τὴν παιδικὴν φύσιν, ὡς μόνον ὁδηγὸν εἰς τὴν ἔρευνάν μας θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν τὴν πεῖραν, τὴν μετὰ προσοχῆς παρακολούθησιν τῆς ζωῆς. Ὁ παῖς θὰ διδάξῃ εἰς τὸν διδάσκαλον τὰς πραγματικάς του ἀνάγκας· τὸ σχολεῖον θὰ ἀποβῇ ἐργαστήριον, στάδιον παρατηρήσεως, ἐντὸς τοῦ ὁποίου σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐκκολαφθῶσιν αἱ πρῶται βεβαιότητες. Καὶ ὁ Τολστόϋ ἐπαναλαμβάνει ἐν πλήρει νῦν πεποιθήσει: Ἡ ἐλευθερία εἶναι μέθοδος, ἡ κατ' ἐξοχὴν μέθοδος, τὸ κριτήριον τῶν μεθόδων. Τὸ ἐλεύθερον παιδίον ἐκδηλώνει τὰς βιολογικάς του ἀνάγκας, ἀποκρούει τὴν πνευματικὴν τροφήν, ἡ ὁποία «δὲν τοῦ κάνει», καὶ ἀξιοῖ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ζητεῖ ἡ ἀνάπτυξίς του. Καὶ αἱ περὶ ἐλευθερίας ὡς μεθόδου ἀντιλήψεις τοῦ Τολστόϋ δὲν εἶναι νέοι δογματισμοί. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐδοκιμάσθη ἤδη καὶ ἐπέτυχεν εἰς τὴν Γιασνάγια Πολιάνα. Οὕτω ἡ ἐλευθερία ἀποβαίνει ἡ βάσις πάσης παιδαγωγικῆς. Πρέπει νὰ γνωρίσωμεν τὸν παῖδα, καὶ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ ἐνώπιόν μας, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐλευθερώτερον, ἡ προσωπικότης του, ἡ ζωή του.

Ἡ τρίτη περίοδος εἶναι ἡ ἐπακολουθήσασα τὴν θρησκευτικὴν κρίσιν, ἣν ὑπέστη περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ὁ Τολστόϋ. Φθάνει τὴν πλήρη ἄνθησίν της κατὰ τὰ ἔτη 1900—1910, ἀποτελεῖ δὲ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν παιδαγωγικῶν ἰδεῶν του ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν νέων περὶ τῆς ζωῆς ἀντιλήψεών του. Μία ἐπανάστασις, καὶ ἐπανάστασις πράγματι ἦτο ἡ θρησκευτικὴ κρίσις τὴν ὁποίαν ὑπέστη, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ τὸν ἀντίκτυπόν της ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἰδεῶν τοῦ φιλοσόφου. Καὶ κατὰ πρῶτον ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀνισορροπίαν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν νέων ἀξιώσεων τῆς ἠθικῆς του ζωῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν πεπολιτισμένων τάξεων. αὐτῆς τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὴν ὁποίαν παρεῖχεν ἄλλοτε εἰς τὰ τέκνα του, καὶ διακηρύσσει ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις, ὡς τὴν ἐννοεῖ ἡ κοινωνία μας, σκοπὸν ἔχει τὴν διαφοροποίησιν καὶ οὐχὶ τὴν συνένωσιν τῶν ἀνθρώπων Δὲν δύναται πλέον νὰ αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀντίθεσιν. Εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν ἀνθρωπισμόν του, πρὸς τὴν βαθεῖαν ἀνάγκην συμπαθείας ἣν αἰσθάνεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ πρώτη συνέπεια τῆς κρίσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀπόφασίς του νὰ πλησιάσῃ τὸν λαόν, νὰ κατεδαφίσῃ ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν προχωμάτων τὸ πρόχωμα τῆς πολυτελείας καὶ τῆς ἀνισότητος ἐν τῇ διαβιώσει. Ὁ Τολστόϋ πλησιάζει τὸ παιδὶ καὶ τὸν λαόν, περιβάλλεται τὸ ταπεινὸν ἔνδυμα τοῦ μουζίκου καὶ ἀπαντᾷ μὲ ἀπέραντον καλωσύνην εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν παιδιῶν ἢ διηγεῖται εἰς αὐτὰ ἱστορίας. Ἐγένετο ὁ καλὸς παπποῦς τῶν παιδιῶν καὶ ὁ πρόθυμος σύμβουλος καὶ ἀρωγὸς τοῦ πτωχοῦ ἀγρότου, καὶ δὲν διηγεῖται μόνον ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ γράφει διὰ τὰ πτωχὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ τὰ ἀριστουργηματικώτερα ἔργα εἰς τὸ εἶδός των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διαγράφονται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Τολστόϋ, ἁπλοποιημέναι καὶ τελειωτικαί, αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τῆς παιδαγωγικῆς του. Τὰ κύρια μνημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Τολστόϋ δατυπώνει τὰς σκέψεις του ταύτας, εἶναι δύο διεξοδικαὶ ἐπιστολαί, ἡ μία πρὸς τὸν Μπιρούκωφ (1901), ἐπεξειργασμένη ὑπὸ μορφὴν ἄρθρου, ἡ ὁποία ἔμεινεν ἀσυμπλήρωτος, καὶ ἡ δευτέρα πρὸς τὸν Μπουκλάκωφ (1 Μαΐου 1909), ἀποτελοῦσα οἱονεὶ τὴν παιδαγωγικὴν διαθήκην τοῦ Τολστόϋ. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀπάντησις εἰς τὸν φίλον καὶ βιογράφον του Παῦλον Μπιρούκωφ, ὅστις εὑρισκόμενος ἐν ἐξορίᾳ, παρὰ τὴν Γενεύην, ὠργάνωσεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του παιδικὸν οἰκογενειακὸν οἰκοτροφεῖον, καὶ ὁ ὁποῖος ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Τολστόϋ ὁδηγίας τινάς. Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἶναι πρακτικός. Ἡ πρὸς τὸν Μπουκλάκωφ ἐπιστολὴ περιέχει διασαφήσεις τινὰς ἐπὶ ὡρισμένων ἀντιφάσεων, τὰς ὁποίας ἐνόμισεν ὅτι ἀντελήφθη εἰς τὰ παιδαγωγικά του ἄρθρα, τὰ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς δημοσιευθέντα. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει χαρακτῆρα καθαρῶς θεωρητικόν, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελῇ συμπλήρωσιν τῆς πρώτης. Κύριον θέμα τῆς πρὸς τὸν Μπιρούκωφ ἐπιστολῆς ἀποτελεῖ μία πρωτότυπος ἰδέα, ἡ ὁποία ἐλλείπει ἐντελῶς ἀπὸ τὰ προηγούμενά του ἄρθρα. Βασίζει ὁλόκληρον τὴν ἀγωγὴν ἐπὶ τῆς ὑποβολῆς. Οὐχὶ ὅμως τῆς ὑποβολῆς λαμβανομένης ὑπὸ τὴν τρέχουσαν ἐλαστικὴν αὐτῆς ἔννοιαν, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν τεχνικὴν ἔννοιαν τῶν ψυχιάτρων. Διὰ τὸν Τολστόϋ ἡ ὑποβολή, ὑπὸ κλινικὴν ἔννοιαν, εἶναι μία φυσιολογικὴ καὶ γενικωτάτη μορφὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. «Ἡ ἰδιότης πάσης ἀνθρωπίνης ἐνεργείας εἶναι τοιαύτη, ὥστε—καὶ οἱ ψυχίατροι τὸ γνωρίζουσι κάλλιστα—ἐὰν ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται ἐν καταστάσει ὑπνώσεως ἢ βλακείας, ἐὰν δηλαδὴ οὐδὲν ἐσωτερικὸν κίνητρον ἐνεργείας ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ, ὑπακούει εἰς τὴν πρώτην ὑποβολήν, ἥτις ἐπενεργεῖ ἐπ' αὐτοῦ, τὸ πλεῖστον ὑπὸ μορφὴν μιμήσεως ἐκείνου, τὸ ὁποῖον βλέπει, ἢ ἐπαναλήψεως ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἔχει κάμει: τοῦ λέγουν νὰ περιπατήσῃ, περιπατεῖ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κινῇ τὰς κνήμας, ὡς ἐὰν ἐβάδιζε, καὶ πρὸ τοίχου ἀκόμη εὑρισκόμενος. Τοῦ πλησιάζουν κοχλιάριον εἰς τὸ στόμα, θὰ τὸ λάβῃ διὰ τοῦ στόματός του, ἐὰν δὲν ἐμποδισθῇ. Οὕτως ἐνεργοῦσιν οἱ ὑπνωτισμένοι καὶ οἱ βλάκες. Ὅλοι ὅμως οἱ ὀρθῶς λογιζόμενοι ἄνθρωποι ἔχουν ἐπίσης τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ ὑπακούειν εἰς ξένην ἢ ἰδικήν των ὑποβολήν». Καὶ ὁ Τολστόϋ ἐπάγεται κατηγορηματικῶς: «Ἡ ἀγωγὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης ἰδιότητος». Ἐν τῇ πρὸς τὸν Μπουκλάκωφ ἐπιστολῇ του διαβεβαιοῖ ὅτι παραμένει πάντοτε πιστὸς εἰς τὴν ἀντίληψίν του περὶ τοῦ ρόλου τῆς ἐλευθερίας, εὐρύνει μάλιστα τὴν ἔννοιαν αὐτῆς. Ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι μόνον ἔλλειψις καταναγκασμοῦ, εἶναι ἐπὶ πλέον ἔλλειψις παντὸς ἐξωτερικοῦ ἐνδιαφέροντος, ξένου πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς διδασκαλίας, ὡς λ. χ. τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἀμοιβάς, τὰ οἱαδήποτε προνόμια, ἅτινα δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς διδασκαλίας. Τὸ τοιοῦτον ἐνδιαφέρον πράγματι τείνει νὰ ὑποσκάψῃ τὸ αὐθόρμητον ἐνδιαφέρον καὶ δι' αὐτὴν τὴν σπουδήν

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐξέλιξις του Τολστόϋ ὡς παιδαγωγοῦ. Ἡ κυρία, ἡ πρωταρχικὴ τάσις ἐν τῇ παιδαγωγικῇ του, ἡ βασιζομένη ἄλλως τε ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν του, εἶναι ἡ διαμαρτυρία ἐναντίον τῶν στοιχείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ κατὰ παράδοσιν παιδαγωγικῇ ἀναχαιτίζουσι συστηματικῶς τὴν ἐλευθέραν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς. Αἱ κύριαι, αἱ βασικαὶ ἔννοιαι, αἵτινες διήκουσι δι' ὅλου τοῦ παιδαγωγικοῦ του συστήματος εἶναι: Ἐλευθερία, οὐχὶ ἀντίστασις, ἀποφυγὴ παντὸς εἴδους βίας καὶ καταναγκασμοῦ. Ἐπίσης ὀργανικὴ ἠθικὴ τάξις, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἀναρχίαν, ὑπεροχὴ τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς λογικεύσεως. Ὁ Τολστόϋ ὑπῆρξε πρόδρομος τῆς νέας παιδαγωγικῆς· αἱ ἀρχαί του ὁδηγοῦσι κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν κίνησιν τῶν νέων σχολείων, τὴν πειραματικὴν παιδαγωγικήν, τὴν παιδαγωγοῦσαν ὑποβολήν. Σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἤσκησεν ὁ Τολστόϋ ἐπὶ τῆς συγχρόνου σοβιετικῆς παιδαγωγικῆς. Ι. Ι. ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ

—Τολστόϋ, *Πέτρος Ἀνδρέγιεβιτς, κόμις*—. Ρῶσος πολιτικὸς (1645—1729). Υἱὸς τοῦ βοεβόδα τοῦ Τσέρνιγκωφ, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν θερμοτέρων ὀπαδῶν τῆς αὐτοκρατείρας Σοφίας, κατόπιν ὅμως συνετάχθη μὲ τὴν μερίδα τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ἀποσταλεὶς τῷ 1702 πρεσβευτὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνην μέχρι τοῦ 1711, ἀλλὰ κηρυχθέντος τοῦ πολέμου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐγκαθείρχθη εἰς τὸ Ἑπταπύργιον καὶ μόλις τῷ 1714 ἠδυνήθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρωσίαν. Τῷ 1716 συνώδευσε τὸν Μέγαν Πέτρον εἰς Ὁλλανδίαν καὶ ἀπεστάλη πρὸς συνομολόγησιν συμβάσεως μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς Σουηδίας. Εἶτα ἀπεστάλη εἰς Νεάπολιν, ἔνθα εἶχε καταφύγει ὁ τσάρεβιτς Ἀλέξιος καὶ κατέπεισε τοῦτον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρωσίαν. Εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἐκδουλεύσεως ταύτης ὁ τσάρος τὸν διώρισε διευθυντὴν τῆς μυστικῆς ἀρχιγραμματείας. Συνώδευσεν εἶτα τὸν αὐτοκράτορα Πέτρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Περσίας. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ τσάρου Παύλου εἰς τὸν θρόνον, περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν, τοῦ ἀφῃρέθησαν πάντες οἱ τίτλοι καὶ τὰ ἀξιώματα καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σοβέτσκοϊ, ὅπου ἀπέθανε μετὰ δύο ἔτη. Ὁ Τολστόϋ μετέφρασε τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου, συνέγραψε τὰς ἐντυπώσεις τῶν διαφόρων ἀποδημιῶν του εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐξέδωκε «Γεωγραφικὰς σημειώσεις περὶ τῆς Μαύρης Θαλάσσης». Θ. Β.

—Τολστόϋ, *Πέτρος Ἀλεξάνδροβιτς, κόμις*—. Ρῶσος στρατηγὸς (1769—1844). Τὸ στρατιωτικόν του στάδιον ἤρχισεν ὑπὸ τὸν Σουβάρωφ κατὰ τὰς ἐκστρατείας εἰς Τουρκίαν καὶ Πολωνίαν. Τῷ 1805 διώκει τὸ εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν ἀποβιβασθὲν στρατιωτικὸν σῶμα καὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Φρίεντλαντ μετέσχε τῶν μετὰ τῆς Γαλλίας διαπραγματεύσεων. Τῷ 1812 ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Μόσχας καὶ μετέσχεν εἶτα διαφόρων μαχῶν ἐν Γερμανίᾳ, μετὰ τὴν παράδοσιν δὲ τοῦ Ἀμβούργου προήχθη εἰς στρατηγόν. Τῷ 1834 ἐνίκησε τοὺς Πολωνούς, ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ Λιθουανίας καὶ ἐγένετο πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῶν στρατιωτικῶν ὑποθέσεων τῆς αὐτοκρατορίας. Περιηγήθη τὴν Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδα, ἐπεσκέφθη δὲ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος μετὰ τοῦ Φαλμεράϋερ καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν μελέτην τῶν τοπωνυμίων τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας. Θ. Β.

Τολτέκοι (οἱ) (Tolteca, Toltèques). Λαὸς ἰνδιανικὸς τοῦ ἀρχαίου Μεξικοῦ, ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν εἰσέδυσεν ἀπὸ βορρᾶ κατὰ τὰ τέλη τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἵδρυσε κράτος ὑπὸ τὸν Κουετσαλκουάτλ, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Τολλὰν ἢ Τούλαν. Τὸ κράτος τοῦτο κατεστράφη πιθανῶς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἐκ τῆς πείνης, τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τσιτσιμέκων, τοὺς ὁποίους διε-

Digitized by Google

δέχθησαν οἱ Ἀζτέκοι. Ἡ ἐποχὴ τῶν Τολτέκων ὑπῆρξε πλουσία εἰς ἔργα τέχνης, ὁ δὲ πολιτισμὸς τῶν Ἀζτέκων καὶ τῶν Μαϋὰς θεωρεῖται ὡς προερχόμενος ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Τολτέκων. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς γεωργίας, χειροτεχνίας, τῶν τεχνῶν, τοῦ ἡμερολογίου, ἀποδίδεται εἰς τοὺς Τολτέκους. Ἐκ τῆς Τούλας προέρχονται αἱ γιγαντιαῖαι βάσεις τῶν καρυατίδων, αἵτινες στολίζουν τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον τοῦ Μεξικοῦ. Οἱ Τολτέκοι ἐλάτρευον τὸν οὐρανόν, τὸ φῶς, τοὺς ἀνέμους καὶ ἄλλας θεότητας. θ. χ. σ.

τολυλένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται ἡ δισθενὴς ῥίζα CH_3. $C_6H_3<$. σ. γ.

τολυλοκυανοῦν (τὸ) *[Βιολ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα ἀρκούντως ἀνθεκτικόν, προσομοιάζον πρὸς τὰς σουλφοκυανίνας. σ. γ.

τολυπευτὴς (ὁ) (Tolypeutes) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νωδῶν* τῆς οἰγενείας τῶν *δασυποδιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τολυπευτὴς ὁ κώνουρος* (Tolypeutes conurus), μικρόσωμον ζῷον, οὗτινος τὸ σῶμα περιβάλλεται ὑπὸ ἀνθεκτικοῦ ὀστράκου, ὅπερ φέρει δύο τρήματα, ἓν διὰ τὴν ἔξοδον τῆς κεφαλῆς καὶ ἕτερον διὰ τὴν ἔξοδον τῆς οὐρᾶς. Ἡ κεφαλή του ἀπολήγει εἰς ὀξὺ ῥύγχος, ἐν περιπτώσει δὲ κινδύνου δύναται τὸ ζῷον νὰ ἀποκρύψῃ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐράν του ἐντὸς τοῦ ὀστράκου του. Τρέφεται ἐκ διαφόρων φυτῶν καὶ καρπῶν καὶ ἐξημεροῦται εὐκόλως. Δ. Ν. Π.

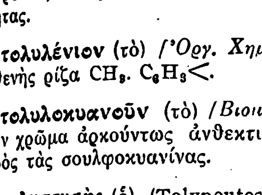

Τολυπευτὴς ὁ κώνουρος.

τολύπη (ἡ)· μικρὰ στιβὰς ἐρίου ἢ βάμβακος πρὸς κλῶσιν, κοιν. *τουλούπα*· || συνεκδ. «τολύπαι καπνοῦ», αἱ δίκην τολυπῶν συστροφαὶ τοῦ καπνοῦ.

τολυπυρίνη (ἡ) (Tolypyrinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἡ μεθυλαντιπυρίνη:

$$(CH_3)_2 : C_3N_2OH.\ C_6H_4(CH_3).$$

Ἄχροοι κρύσταλλοι πικρᾶς γεύσεως, τηκόμενοι εἰς 136—137°, εὐδιάλυτοι εἰς τὸ οἰνόπνευμα καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ σκεύασμα θεωρεῖται ὡς ἰσοδύναμον πρὸς τὴν ἀντιπυρίνην, συνιστᾶται δὲ κατὰ τῶν κεφαλαλγιῶν καὶ τῶν ὀξέων ρευματισμῶν. Κ. Γ. Μ.

τολυσάλη (ἡ) (Tolysalum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ σαλικυλικὴ τολυπυρίνη: $(CH_3)_2 : C_3N_2OH.\ C_6H_4(CH_3).\ C_6H_4OH.\ COOH$. Μικροὶ ἄχροοι κρύσταλλοι πικρᾶς γεύσεως, ἐλάχιστα διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτοὶ εἰς τὸ οἰνόπνευμα, τηκόμενοι εἰς 101—102°. Τὸ σκεύασμα συνιστᾶται κατὰ τῶν ὀξέων καὶ χρονίων ρευματισμῶν ὡς ἀντινευραλγικὸν καὶ ἀντιπυρετικόν. Κ. Γ. Μ.

Τολῶσα *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τολόσα*.

Τόμα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Αὐγὸ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τόμα (Thoma), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς ζωγράφος (1839—1924). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Σίρμερ ἐν Δυσσελδόρφῃ. συνεπλήρωσε δὲ τὴν καλλιτεχνικήν του κατάρτισιν ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν μελετῶν τὴν τέχνην τῆς Ἀναγεννήσεως, καὶ ἐν Παρισίοις. Ἡ ἰταλικὴ ἀναγέννησις, ἡ παλαιὰ γερμανικὴ τέχνη καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν ὁ Ἀρνόλδος Μπαϊκλιν ἐπέδρασαν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς τεχνοτροπίας τοῦ καλλιτέχνου τούτου. Ὁ Τόμα ἠσχολήθη εἰς τὴν τοπιογραφίαν, τὴν ρωπογραφίαν καὶ τὴν ἀπεικόνισιν θρησκευτικῶν σκηνῶν, διεκρίθη δὲ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς συνθέσεως καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τοῦ χρωματισμοῦ. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὰ χειρομαχοῦντα παιδία», «Τὸ ἀνοιξιάτικο εἰδύλλιο» καὶ «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον». Ὁ Τόμα ἐξειργάσθη ἐλαιογραφίας, νωπογραφίας, λιθογραφίας καὶ χαλκογραφίας. Ι. Μ. Π.

—**Τόμα** (Thoma), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1867—1921). Διηύθυνεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὸ σατιρικὸν περιοδικὸν «Σιμπλιτσίσσιμους», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσίευσε πλεῖστα σατιρικὰ ποιήματα καὶ οὐμορ στικὰ διηγήματα. Πλὴν τούτων ἔγραψε τὰ μεγάλως ἐκτιμηθέντα ἠθογραφικὰ μυθιστορήματα: «Ἀνδρέας Φαίστ», «Βίττιμπερ», «Ὁ γάμος» κ.ἄ., τὰ ἐπίσης ἠθογραφικὰ διηγήματα: «Ἡ θεία Φρίντα», «Τὸ μοσχαράκι», «Μόρτικες ἱστορίες», «Agricola», «Μικροαστικὰ διηγήματα», καὶ τέλος πλείστας κωμῳδίας, αἵτινες ἐσημείωσαν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ἀπὸ σκηνῆς, ἐν αἷς: «Ὁ τοπικὸς σιδηρόδρομος», «Ἠθική», «Τὰ γενέθλια τῆς Λόττχεν», «Πρώτης τάξεως», «Μαγδαληνή», «Τὸ μετάλλιον», «Ἡ γαλήνη τοῦ δάσους». Λ. Κ.

Τομὰ (Thomas). Γάλλος φραγκισκανὸς μοναχὸς (καπουκῖνος), ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα. Τῷ 1616, μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰργάσθη δραστηρίως ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀνατολῇ προπαγάνδας τῶν καθολικῶν. Πρὸς τοῦτο συνέστησε σχολεῖα ἐν Χίῳ, διανέμων ἀφειδῶς ἐλεημοσύνας, κατηχῶν καὶ ἐν γένει καταβάλλων πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὸν προσηλυτισμὸν τῶν κατοίκων εἰς τὸ ρωμαιοκαθολικὸν δόγμα. Τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ δράσεώς του κατέγραψεν εἰς ἡμερολογιακὰς σημειώσεις, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς «Φραγκισκανικὰς μελέτας» ὑπὸ τοῦ Bruno (Ambassadeurs de France et Capucins français à Constantinople au XVIIe siècle, d'après le journal du P. Thomas de Paris, «Études Franciscaines», τ. XXIX—XXXI). Ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1671. Δ. Π. Π.

—**Τομὰ** (Thomas), ***Ἀνδρέας-Ἀντώνιος***. Γάλλος ρωμανιστής, γεννηθεὶς τῷ 1857. Καθηγητὴς τῆς μεσαιωνικῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ρωμανικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, ἐδημοσίευσεν: «Αἱ ἐπαρχιακαὶ συνελεύσεις (États Provinciaux) τῆς κεντρικῆς Γαλλίας ἐπὶ Καρόλου Ζ΄» (1879, εἰς 2 τόμ.), «Ὁ Φραντέσκο ντὰ Μπαρμπερῖνο, μελέτη περὶ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ προβηγκιανῆς λογοτεχνίας» (1883) κ. ἄ., προσέτι δ' ἐξέδωκεν «Ἅπαντα τὰ ποιήματα τοῦ Μπερτρὰν ντὲ Μπόρν» (1888) καὶ συνειργάσθη εἰς τὸ «Γενικὸν λεξικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἀπὸ τῆς ΙΘ ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας». —Ω.

—**Τομὰ** (Thomas), ***Γαβριὴλ-Ἰούλιος***. Γάλλος γλύπτης (1824—1905). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ντυμόν, τῷ δὲ 1848 ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου τῆς γλυπτικῆς διὰ τοῦ ἔργου του «Ὁ Φιλοκτήτης ἀναχωρῶν διὰ τὴν Τροίαν». Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς ἀνδριαντοποιός, μεταξὺ δὲ τῶν κυριωτέρων ἔργων του εἶναι: «Ὁ Ὀρφεύς», «Ἡ Εὔα», «Ὁ Βιργίλιος», «Λουκιανὸς Βοναπάρτης», «Νεαρὸς πολεμιστής», «Ἡ σκέψις», «Τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου», «Ὁ ἐσταυρωμένος», χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἐξελέγη μέλος τοῦ ἰνστιτούτου, «Ἡ βιομηχανία», «Τὸ δρᾶμα», «Ἡ μουσική», «Ἡ θρησκεία συμβουλεύουσα τὸν πρίγκιπα καὶ τὴν πριγκίπισσαν Στούρτζα» κ. ἄ. Χ. Δ.

—**Τομὰ** (Thomas), ***Κάρολος-Λουδοβῖκος-Ἀμβρόσιος***. Διάσημος Γάλλος μουσουργὸς (1811—1896). Ἐμορφώθη ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων τυχὼν α΄ βραβείου εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον (1829), τῷ δὲ 1832 ἔλαβε τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης εἰς τὴν σύνθεσιν, διὰ τῆς καντάτας «Ἑρμάννος καὶ Κέττυ». Μετὰ τριετῆ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ὀλιγοχρόνιον ἐν Βιέννῃ παραμονήν, ὁ Τομὰ ἐπανέκαμψε τῷ 1836 ἐν Παρισίοις, ἔνθα εἶχεν ἤδη παιχθῆ τῷ 1834 τὸ μονόπρακτον κωμικὸν αὐτοῦ μελόδραμα «Ἡ διπλῆ κλῖμαξ», ὅπερ εἶχεν γράψει ἐν Ρώμῃ. Κατόπιν ἐπαίχθησαν «Ὁ κομμωτὴς τῆς ἀντιβασιλείας» (1838) καὶ «Τὸ ἀνθισμένον κάνιστρον» (1839) μονόπρακτον ἔργον. Τῷ 1849 ὁ συνθέτης κατέκτησε τὸ παρισινὸν κοινὸν διὰ τοῦ διπράκτου κωμικοῦ μελοδράματος «Καΐδ», ὅπερ ἐπαίχθη ὑπὲρ τὰς 300 φορὰς ἐν Παρισίοις. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου καὶ τοῦ «Ὀνείρου θερινῆς νυκτὸς» (1850), ὁ Τομὰ ἐτέθη εἰς τὴν πρώτην μοῖραν τῶν μελοδραματικῶν συνθετῶν τῆς Γαλλίας. Ἔνδοξος ὅμως κατέστη ὁ συνθέτης διὰ τοῦ μελοδράματος «Μινιόν», ὅπερ ἐπαίχθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων τῷ 1866, τῇ δὲ 13 Μαΐου 1894 ἑώρτασε τὴν χιλιοστήν του παράστασιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς σκηνῆς. Τὴν αὐτὴν περίπου ἐπιτυχίαν ἔσχεν ὁ Τομὰ δύο ἔτη βραδύτερον διὰ τοῦ «Ἀμλέτου», ἔργου συγκεντροῦντος τὰ προτερήματα καὶ τὴν ἀτομικότητα τῆς ὡρίμου ἡλικίας τοῦ μουσουργοῦ· ἀπαράμιλλα ἰδίως θεωροῦνται ὡρισμένα μέρη αὐτοῦ, ὡς τὸ ἐμβατήριον τῆς στέψεως, ἡ περίφημος διῳδία: «Φόβος τοῦ φωτός», ἡ φράσις τοῦ Ἀμλέτου: «Ὕπαγε εἰς μοναστήριον, Ὀφηλία» κ. ἄ. Εἰς τὰ σκηνικὰ ἔργα τοῦ συνθέτου πρέπει νὰ προστεθῶσιν ἔτι τὰ μελοδράματα: «*Roman d'Elvire*» (1860) καὶ «*Gille et Gillotin*» (1874) καὶ τὸ μπαλέτο «Ἡ τρικυμία» (κατὰ Σαίξπηρ, 1889), εἰς δὲ τὴν ἐν γένει δημιουργικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, ἡ καντάτα: «*Hommage à Boieldieu*», ἓν «Ρέκβιεμ», μία «Λειτουργία», ἓν «Θρησκευτικὸν ἐμβατήριον», μοτέττα, χορῳδίαι κ.τ.λ. Ὁ Τομά, μετὰ τοῦ Γκουνώ, μεθ' οὗ ποικιλοτρόπως συγγενεύει, πληροῦσιν ἐν Γαλλίᾳ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ἡ δὲ λεπτή, μελῳδικὴ καὶ αἰσθηματικὴ τέχνη του ἐπέδρασεν ἀναμφισβητήτως ἐπὶ τῆς γαλλικῆς τέχνης. Ὁ Τομὰ ὠνομάσθη μέλος τοῦ γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, τῷ δὲ 1871 μετὰ τὰς ταραχὰς τῆς Κομμούνας, διεδέχθη τὸν Ὠμπὲρ εἰς τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων. Γ. Σ.

—**Τομὰ** (Thomas), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1885. Ἔγραψε μυθιστορήματα, προσέτι δέ: «Τὸ πνεῦμα τοῦ Ταλλεϋράνδου» (1909), «Ὁ στρατηγὸς ντὲ Γκαλλιφέ» (1910), «Ἡ νόσος καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μωπασσάν» (βλ. ἔκδ. 1912), «Ἡ στρατιὰ τοῦ 1917» (ἀνωνύμως 1917), «Αἱ ἄγνωστοι Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι» (1922) κ. ἄ. —Ω.

—**Τομὰ** (Thomas), ***Λουκιανὸς-Παῦλος***. Βέλγος λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1880. Σπουδάσας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λιέγης, ἔλαβε τῷ 1905 τὸν τίτλον διδάκτορος τῆς ρωμανικῆς φιλολογίας. Ἐδίδαξε γαλλικήν, ἱσπανικὴν καὶ ἰταλικὴν λογοτεχνίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκίσσεν, εἶτα ἐν τῷ τῶν Βρυξελλῶν. Ἔγραψε πολλὰ βιβλία καὶ ἄρθρα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ρωμανικῶν λογοτεχνιῶν, ἐν οἷς: «Ὁ Γκόνγκορα καὶ ὁ Γκονγκορισμὸς θεωρούμενοι ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τὸν Μαρινισμόν» (1910), «Ἡ ἐν Ἱσπανίᾳ λογοτεχνικὴ ἀναγέννησις» (1920), «Ὁ Φραγκῖσκος Μπερτὼ καὶ αἱ δραματικαὶ συλλήψεις τοῦ Καλντερὸν» (1924). —Ω.

Τομαζέλλι (Tomaselli), ***Σαλβατόρε***. Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1834. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς εἰδικῆς παθολογίας (1870) καὶ ἀργότερον τῆς κλινικῆς ἰατρικῆς (1880) ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Κατάνης. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ: «Lezioni di diagnostica medica, (1864), «La Intossicazione chimica e l'infezione malarica» (1824). Ο. Ρ.

—**Τομαζέλλι** (Tomaselli), ***νόσος τοῦ —***. Οὕτω καλεῖται ὁ ὑπὸ τοῦ *Σαλβατόρε Τομαζέλλι* καθορισθεὶς πυρετός, ὁ παρακολουθούμενος ὑπὸ ἰκτέρου καὶ αἱματουρίας ἢ αἱμοσφαιρινουρίας. Παρατηρεῖται εἴς τινα ἑλονοσοῦντα ἄτομα, ἅτινα ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν διὰ κινίνης συνεχῆ θεραπείαν. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἰταλῶν ἰατρῶν ὁ πυρετὸς οὗτος ὀφείλεται πιθανώτατα εἰς τὴν διὰ τῆς κινίνης τοξικὴν δηλητηρίασιν· δι' ὃ καὶ *πυρετὸς ἐκ κινίνης* καλεῖται. Μ. Ν. Κ.

Τομάζεν, ἢ ***Τομάζιους*** (Thomasen ἢ Tomasius), ***Χριστιανός***. Γερμανὸς νομικὸς καὶ φιλόσοφος (βλ. λ. *Θωμάσιος* Χριστιανός).

Τομαζὸβ (Tomaszow) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας, ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ τοῦ Λόδτζ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πίλιτσα. Κάτ. (1921) 28.285. Ἔχει ὑφαντουργίαν καὶ ἐριουργίαν. Θ. Κ.

Τομαῖον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λόφος παρὰ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον καὶ τὸ Κορυφάσιον ἀκρωτήριον, ὁ *Τομεὺς* τοῦ Θουκυδίδου, χαρακτηριζόμενος ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὡς «ὄρος ἐοικὸς σκίλλῃ». Α. Θ. Σ.

Τομαῖος, ***Νικόλαος***. Ἕλλην φιλόλογος, ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1456. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ γενεθλίῳ πόλει τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ εἶτα φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν ἐν Φλωρεντίᾳ· ἐμαθήτευσε δὲ καὶ παρὰ τῷ Δημητρίῳ Χαλκοκονδύλῃ. Ὡς καθηγητὴς βραδύτερον ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, ὁ Τομαῖος ἀπέκτησε φήμην μεγάλου σοφοῦ καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς φιλολογικὴ αὐθεντία. Ἀνήκει εἰς τοὺς πρώτους Ἕλληνας λογίους, οἵτινες μετέδωσαν τὰ κλασσικὰ γράμματα εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἐπὶ πλέον εἰς τοὺς πρώτους καὶ ἱκανωτέρους ἑρμηνευτὰς τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Τομαῖος ἔμεινεν ἀμέτοχος τῶν φιλολογικῶν διαμαχῶν καὶ ἀντιθέσεων μεταξὺ πλατωνιστῶν καὶ ἀριστοτελιστῶν, ἡ δ' ἑρμηνεία του περιωρίσθη εἰς τὴν βαθυτέραν ἀνασυγκρότησιν τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν διαφώτισίν της μὲ τὰ ἀντίθετα ἢ παράλληλα σημεῖα τῆς πλατωνικῆς. Ἦτο καὶ φιλόλογος ἐντριβέστατος, χαρακτηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου ὡς «vir non minus integris moribus quam eruditione recondita». Ἀπέθανε τιμώμενος ὑπὸ πάντων ἐν Παταβίῳ τῷ 1531. Ἐξέδωκε: «Commentaria in Aristotelis Naturalia parva et Quaestiones Naturales et Amatoria problemata» (Florentiae 1527), «Aristotelis historia animalium et alia opuscula» (Florentiae 1527), «De varia historia» (Venetiis 1521 καὶ 1531), «Dialogi nunc primum lucem editi» (Venetiis 1524 καὶ Lugduni 1532), «Opuscula» (Parisiis 1530) καὶ ἄλλα τινὰ μικρότερα ἔργα καὶ ποιήματα. Ὁ Τομαῖος ὑπῆρξε καὶ ἐκ τῶν πρώτων μεταφραστῶν ἑλληνικῶν κειμένων εἰς τὴν λατινικήν. Γ. Μ. Β.

τομάκα (ἡ), ἢ ***τουμάκα***· εὔσωμος, παχεῖα γυνή.

Τομὰλ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Αὐγὸ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

τόμαν (τό). —1) Ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ ἀραβικοῦ κράτους Ὀμὰν ἢ Μασκάτ, ὑποδιαιρούμενον εἰς 100 *μουχαμαντὶ* καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς 11,75 περίπου ρουπίας Ἰνδιῶν. —2) Ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ Ἀφγανιστάν, ὑποδιαιρούμενον εἰς 20 *ρουπίας* Καμπούλ καὶ ἰσοδυναμοῦν ὀνομαστικῶς πρὸς 160 ἀγγλικὰς πέννας. —3) Ἀργυροῦν νόμισμα τῆς Περσίας, καλούμενον ὡσαύτως *ἀσχραφί*, δεκαπλάσιον τοῦ *κράν*, παλαιᾶς νομισματικῆς μονάδος. Βάρος 46 γραμμ. ἀργύρου, τίτλου 0,900. Ι. Α. Β.

Τόμαν, ***Ἀλοΐσιος***. Ἐγεννήθη ἐν Σύρῳ τῷ 1844 ἐκ πατρὸς Βαυαροῦ ἰατροῦ. Σπουδάσας νομικὰ ἐν Ἀθήναις, ἠκολούθησεν ἐν ἀρχῇ τὸ δικαστικὸν στάδιον, κατόπιν δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν δικηγορίαν καὶ πολιτευόμενος ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς Σύρου τῷ 1885. Τῷ 1897, γενόμενος ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῇ ὑπὸ τὸν Ἀλέξ. Ζαΐμην κυβερνήσει, προέβη εἰς εὐρεῖαν ἐκκαθάρισιν τοῦ δικαστικοῦ κλάδου διὰ τῆς ὁλομελείας τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἐθέσπισε τὴν ἐπιλογὴν τῶν κατωτέρων

Digitized by Google

λειτουργῶν τῆς δικαιοσύνης διὰ τῶν δικαστικῶν διαγωνισμῶν. Ἀπέθανε τῷ 1921. Δ. Π. Π.

Τομὰρ (Thomar) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἐν τῷ διαμερίσματι Σανταρέν. Κάτ. (τῷ 1920) 7.993 Παράγει οἶνον, ἔλαιον, βαμβακερά, μεταξωτά. Ἔχει παλαιὰς ἐκκλησίας. —Ω.

τομαρένιος, —α, —ο· κατεσκευασμένος ἀπὸ τομάρι: «τομαρένια παπούτσα».

τομάρι (τό)· δημοτ. δέρμα κατειργασμένον, ἰδίᾳ τὸ ἐκ τράγου ἢ αἰγός || καθόλου, τὸ δέρμα, τὸ σῶμα, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εὐτελιστικῶς: «δὲν ἀξίζει τὸ τομάρι του τίποτε», «αὐτὸ τὸ τομάρι λογαριάζεις!» ἀντὶ αὐτὸν τὸν ἐλεεινὸν ἄνθρωπον.

Τομάρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τῆς Λέσβου (πλάτ. 39° 19′ 40″ Β., μῆκ. 26° 26′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mitylene island and gulfs of Adramytti and Chandarli), ἀποτελοῦν ἀπόληξιν τῆς χερσονήσου *Ζιρακί.α* καὶ χωρίζον ἀμφιδύμως τὰς κολπώσεις Τσόνια πρὸς Β. καὶ *Μικρυγιαλὸς* πρὸς Ν. Πρόκεινται δὲ αὐτοῦ αἱ νησῖδες *Τομάρια*. Σ. Ε. Λ.

Τομάρια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. βλ. λ. *Λευκαί*.

Τομάροβκα *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τομάροφκα*.

Τόμαρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Δρογγυλίου τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 481 κατοίκους, ὑπὸ τῶν Τούρκων δὲ ἐκαλεῖτο *Χαϊζῆ Ὁμάρ*.

Τόμαρος, ἢ ***Τομοῦρον,*** ἢ ***Τμᾶρος*** *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα ὄρους τῆς ἐν Ἠπείρῳ Θεσπρωτίας, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς πρόποδας ἔκειτο τὸ ἱερὸν τῆς Δωδώνης. Ἐφημίζετο ὡς πολύυδρον, ἔχον 100 περίπου πηγάς. Νῦν καλεῖται κοινῶς *Μιτσικέλι* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Τομάροφκα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ διαμερίσματι Τσεντράλνο-Τσερνοζέμναγια. Κάτ. (1926) 10.040 Εἶναι σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Σούμι-Μπιελγκορὸντ καὶ ἔχει ἀκμαίαν γεωργίαν. Π. Ν. Π.

Τόμας (Thomas), ***Ἀλβέρτος-Ἔλλσουορθ***. Βορειοαμερικανὸς δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1872. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ διετέλεσε διαδοχικῶς συντάκτης τοῦ «Βήματος τῆς Νέας Ὑόρκης», τῆς «Ἑσπέρας τῆς Νέας Ὑόρκης» καὶ τοῦ «Ἡλίου τῆς Νέας Ὑόρκης» (1895—1909). Κατόπιν, ἐπιδοθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν δραματογραφίαν, ἔγραψε πολλὰ θεατρικὰ ἔργα, ἐν οἷς: «Ἡ γυναῖκα τοῦ ἀνδρός της» (1910), «Τί διέταξε ὁ γιατρὸς» (1911), «Τὸ οὐράνιον τόξον» (1912), «Ἡ γαλλικὴ κοῦκλα» (1922). —Ω.

— **Τόμας** (Thomas), ***Ἀρθοῦρος Γκόρινγκ***. Ἄγγλος συνθέτης (1850—1892). Ἐσπούδασε μουσικὴν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν Ντυρὰν καὶ κατόπιν ἐν τῇ Βασιλικῇ Μουσικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Λονδίνου. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι: ἡ καντάτα «Οἱ ἡλιολάτραι» (1881), τὰ μελοδράματα «Ἐσμεράλδα» (1883), «Νασντέσντα» (1885) καὶ «Ὁ χρυσοῦς ἱστὸς» (1893) καὶ διάφορα ἔργα δι' ὀρχήστραν. Ὁ Τόμας κατέχει διακεκριμένην θέσιν εἰς τοὺς Ἄγγλους συνθέτας τῆς ΙΘ′ ἑκατονταετηρίδος. —Ω.

—**Τόμας** (Thomas), ***Αὔγουστος***. Βορειοαμερικανὸς δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1857 Ἐσπούδασε τὴν νομικήν, εἶτα συνειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ τῷ 1886 ἔγινεν ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντὴς τοῦ «Μίρρορ» τοῦ Κάνσας Σίτυ. Ἀπὸ τοῦ 1891, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ δράματός του «Ἀλαμπάμα», ἐπεδόθη εἰς τὴν δραματοποιίαν καὶ κατέστη εἷς τῶν γονιμωτάτων καὶ δημοφιλεστάτων Ἀμερικανῶν δραματογράφων. Τῷ 1922 ἐδημοσίευσε τὴν αὐτογραφίαν του. —Ω.

—**Τόμας** (Thomas), ***Γεώργιος***. Ἄγγλος πλοίαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ βρικίου «Σωτῆρος», ὅπερ παρηκολούθει τὴν φρεγάταν «Ἑλλάδα», τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνα ὁ Ἄγγλος ἐπίσης ναύαρχος Θωμᾶς Κόχραν Μετὰ τὸν Ἀγῶνα, τῷ 1830, ἀπῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν. Τ. Ε. Ε.

—**Τόμας** (Thomas), ***Γεώργιος-Ἑρρῖκος***. Βορειοαμερικανὸς στρατηγὸς (1816—1870). Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὢν συνταγματάρχης τοῦ ἱππικοῦ, ἐπολέμησε γενναίως ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Φῶλλινγκ — Οὐῶτερς (2 Ἰουλίου 1861), καὶ κατόπιν ἐπέτυχε λαμπρὰς νίκας παρὰ τὸ Μίλλ Σπρίνγκς κατὰ τοῦ Ζολλκιόφφερ (1862) καὶ παρὰ τὸ Μάσβιλ κατὰ τοῦ Χοὺντ (1864). —Ω.

—**Τόμας** (Thomas), ***Δαυῒδ-Ἀλφρέδος,*** *ὑποκόμις ντὲ Ρόντα*. Βρεττανὸς ἔμπορος καὶ πολιτικὸς (1856—1918). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ κολλέγια Κλίφτον καὶ Καΐους τοῦ Καίμπριτζ καὶ κατόπιν ἠσχολήθη μὲ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ γαιάνθρακος, χάρις δ' εἰς ἔκτακτον ἐνεργητικότητα καὶ τὸ ὀργανωτικόν του πνεῦμα κατώρθωσεν ἐνωρὶς νὰ καταστῇ ὁ κυριώτερος γαιανθρακοβιομήχανος τῆς Οὐαλλίας. Ἀπὸ τοῦ 1888 ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν ὡς φιλελεύθερος, κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον προσήνεγκε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν Λόϋδ Τζῶρζ ὡς διοργανωτὴς τῶν ὑπουργείων τοῦ Θησαυροφυλακίου καὶ τῶν Πολεμεφοδίων, καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς βρεττανικῆς πολεμικῆς βιομηχανίας. Μετέβη εἰς Ἀμερικὴν πρὸς προμήθειαν πολεμικοῦ ὑλικοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ τορπιλλισθέντος ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὑπερωκεανίου «Λουζιτάνια». Διασωθεὶς ἐτιμήθη, μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπιστροφὴν διὰ τίτλου εὐγενείας (Ἰανουάριος 1916). Ἐγένετο κατόπιν πρόεδρος τοῦ γραφείου τοπικῆς διοικήσεως καὶ εἶτα (Ἰούνιος 1917) τοῦ τῶν τροφίμων. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Σιβύλλης-Μαργαρίτας Χαίηγκ, ἐξαδέλφης τοῦ λόρδου Χαίηγκ, ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα, ἥτις τῷ 1921 ἐξέδωκε βιογραφίαν τοῦ πατρός της. Χ. Δ.

—**Τόμας** (Thomas), ***Ἠσαΐας***. Ἀμερικανὸς τυπογράφος (1749—1831). Ἵδρυσε τῷ 1770 ἐν Βοστώνῃ τυπογραφεῖον, ἐκδίδον τὴν ἑβδομαδιαίαν πολιτικὴν ἐφημερίδα «Ὁ κατάσκοπος τῆς Μασσαχουσέττης». Τῷ 1775 μετέφερεν αὐτὸ εἰς τὸ Οὐοῦστερ, ὅπου ἐξηκολούθησε τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος μέχρι τοῦ 1802, συνάμα δ' ἐδημοσίευσε διάφορα βιβλία καὶ περιοδικά. Ἐπίσης ἐγκατέστησε τυπογραφεῖα καὶ βιβλιοπωλεῖα πολλαχοῦ τῆς χώρας. Τῷ 1812 ἵδρυσε τὴν «Ἀμερικανικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν». Ἔγραψεν: «Ἱστορία τῆς τυπογραφίας ἐν Ἀμερικῇ, μετὰ βιογραφιῶν τυπογράφων καὶ καταλόγου ἐφημερίδων» (1810), ἔργον ἄρτιον καὶ ἀπηκριβωμένον. —Ω.

—**Τόμας** (Thomas), ***Θεόδωρος***. Διακεκριμένος Ἀμερικανὸς διευθυντὴς ὀρχήστρας καὶ βιολιστὴς (1835—1905). Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ὡς βιολιστὴς κουαρτέττου, εἶτα δὲ ἵδρυσε συμφωνικὴν ὀρχήστραν (1869), δι' ἧς συνηγωνίσθη λίαν ἐπιτυχῶς τὴν «Φιλαρμονικὴν Ἑταιρείαν». Αἱ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις καλλιτεχνικαὶ αὐτοῦ περιοδεῖαι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὀρχήστρας συνετέλεσαν σημαντικῶς εἰς τὴν ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ διάδοσιν τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἰδικῆς του ὀρχήστρας, ὁ Τόμας ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀρχήστρας τῆς «Φιλαρμονικῆς», τῷ δὲ 1878 μετέβη εἰς Τσιντσιννάτι πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἐκεῖ ᾠδείου, οὗτινος ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν. Τῷ 1890 ἵδρυσεν ἐν Σικάγῳ τὴν νέαν συμφωνικὴν ὀρχήστραν, ἥτις πρὸς τιμήν του ὠνομάσθη μετὰ τὸν θάνατόν του: «Theodore Thomas - Orchestra». Γ. Σ.

—**Τόμας** (Thomas), ***Ἰάκωβος-Ἑρρῖκος***. Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1875. Παιδιόθεν ριφθεὶς εἰς τὴν βιοπάλην, ἔγινε σιδηροδρομικὸς καὶ ταχέως διεκρίθη ἐν τῷ ἐργατικῷ κινήματι. Σχηματίσας τὴν γνώμην ὅτι αἱ εὐρύτεραι βλέψεις τῶν ἐργατῶν θὰ ἠδύναντο νὰ πραγματοποιηθῶσι μόνον διὰ πολιτικῆς δράσεως, ἐτάχθη ἐναντίος πρός τε τοὺς συνδικαλιστὰς καὶ τοὺς κομμουνιστάς. Τῷ 1910 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος καὶ τῷ 1918 διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Ἑνώσεως τῶν σιδηροδρομικῶν. Τῷ 1924, ἐν τῇ πρώτῃ ἐργατικῇ κυβερνήσει, ἔγινεν ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν καὶ τῷ 1929, ἐν τῇ δευτέρᾳ, σφραγιδοφύλαξ. Ἔγραψεν: «Ὅταν ἡ ἐργασία ἄρχῃ» (1920) —Ω.

— **Τόμας** (Thomas), ***Σίδνεϋ Τζίληριστ***. Ἄγγλος ἐφευρέτης (1850—1885). Σπουδάσας χημείαν, ἐπεδόθη εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀποχωρίσεως τοῦ φωσφόρου ἐκ τοῦ σιδήρου ἐν τῷ στρόμβῳ τοῦ Μπέσσεμερ, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1875 ἐφεῦρε τὴν γνωστὴν μέθοδον τῆς βασικῆς ἐπενδύσεως καὶ τῆς ἀναμείξεως ἀσβέστου. —Ω.

— **Τόμας** (Thomas), ***Φίλιππος-Ἐδουάρδος***. Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς (1878—1917). Τὸ πρῶτόν του βιβλίον ἦτο «Ἡ ζωὴ τοῦ δρυμῶνος» (1897), ὅπερ ἐπηκολούθησαν πολλὰ ἄλλα ἔργα, ἐν οἷς κριτικαὶ μελέται περὶ τοῦ Γεωργίου Μπόρρω (1912), τοῦ Σουΐνμπωρν (1912) καὶ τοῦ Οὐῶλτερ Παίητερ (1913). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν: «Ποιήματα» (1917) καὶ «Τελευταῖα ποιήματα» (1918). —Ω.

Τομὰς (Thomas), ***Αλμπέρ***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, ἀποθανὼν τῷ 1932 (βλ. λ. *Ἀλμπὲρ*-Τομάς).

Τόμασεκ (Tomascheck), ***Ἰωάννης-Βέντσελ***. Διακεκριμένος Βοημὸς ὀργανοκρούστης καὶ συνθέτης (1774—1850). Ἔγραψε κυρίως ἐκκλησιαστικὰ ἔργα: μίαν λειτουργίαν μετ' ὀρχήστρας, ὕμνους, καντάτας, τὸ μελόδραμα «Seraphine», μίαν συμφωνίαν, ἓν κοντσέρτο διὰ κλειδοκύμβαλον, μουσικὴν δωματίου, 5 σονάτας διὰ κλειδοκύμβαλον κλπ. Γ. Σ.

Τόμασιτς (Tomasic), ***Νικόλαος***. Κροάτης συγγραφεὺς (1864—1918). Καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ζάγκρεμπ, ὑπουργὸς διὰ τὴν Κροατίαν τῷ 1903 καὶ διοικητὴς τῆς Κροατίας (1910—1912), ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς συνεννοήσεως μετὰ τῆς Οὐγγαρίας. Ἔγραψεν: «Ἀρχαὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τοῦ βασιλείου τῆς Κροατίας». Θ. Κ.

τόμασπις (ὁ) (Tomaspis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκοπιδῶν*. Προσβάλλει τὸ σακχαροκάλαμον. Ε. Τ. Ε.

τομάτα (ἡ), καὶ *ντομάτα*· καρπὸς λαχανώδης, ἀπαραίτητος εἰς πλεῖστα μαγειρικὰ κατασκευάσματα· || τὸ ἐκ τοῦ καρποῦ παρασκευαζόμενον ἐκχύλισμα, κοιν. *μπελτές*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *λυκοπερσικόν*.

τοματιὰ (ἡ), καὶ *ντοματιά*· τὸ φυτὸν τῆς τομάτας.

Τομὰτ Νιχὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Συρίας παραθαλάσσιον (ὕψομ. 1.715 μ.), καθ' ὃ τερματίζεται τοῦ Λιβάνου ἡ ὀροσειρά. Εἶναι γνώρισμα πολύτιμον διὰ τοὺς παραπλέοντας ἀπὸ Βηρυττοῦ πρὸς Τρίπολιν ἀκτήν. Σ. Ε. Λ.

Τόματσεκ (Thomaschek ἢ Tomaschek), ***Γουλιέλμος***. Τσέχος ἐθνολόγος, γλωσσολόγος καὶ γεωγράφος (1841—1901). Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ κατόπιν διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Γκρὰτς καὶ τῆς Βιέννης. Τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἐδημοσιεύθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς «Δελτίοις τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης». Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Μελέται ἐπὶ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας», «Περὶ τῆς ἱστορικῆς τοπογραφίας τῆς Περσίας», «Περὶ τῶν Ἀρχαίων Θρακῶν» κ. ἄ. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν ἐν τοῖς «Δελτίοις τῆς Βασιλικῆς καὶ Αὐτοκρατορικῆς Ἑταιρείας τῆς Γεωγραφίας» διαφόρους ἄλλας διατριβάς, ἐν αἷς: «Περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Βοσνίας», «Ἐρζεγοβίνη καὶ Μαυροβούνιον». Μ. Δ. Β.

Τοματσέλλι (Tomacelli), ***Πέτρος***. Λαϊκὸν ὄνομα τοῦ πάπα *Βονιφατίου Θ′*.

Τόμαχωκ (Tomahawk)· βλ. *τόμεχωκ*.

τομβάκιον (τὸ) *[Μεταλλ.]*· βλ. λ. *ἡμίχρυσος*.

Τομὲ (Thomé), ***Φραγκῖσκος-Λουκιανὸς-Ἰωσήφ,*** ἐπιλεγόμενος *Φρανσὶ* (Francis). Γάλλος μουσουργὸς (1850—1909). Ἡ ἐλαφρὰ καὶ κομψὴ αὐτοῦ μουσικὴ ἦτο ἐπί τινα περίοδον τοῦ συρμοῦ, τὰ δὲ τεμάχιά του διὰ κλειδοκύμβαλον ἐζητοῦντο πολὺ ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνῶν καὶ κατὰ τὰς κοσμικὰς συγκεντρώσεις. Ὁ Τομὲ ἔγραψε καὶ ἔργα μεγαλυτέρας ἐκτάσεως, ὡς τὴν ὀπερέτταν: «Barbe-Bleuette» (1889), τὰ μελοδράματα: «Le caprice de la reine» (1892) καὶ «Martin et Frontin» (1877), μπαλέττα, τὰ μιμοδράματα: «J. Djemmach» (1886) καὶ «La bulle d'amour» (1898) κ. ἄ. Γ. Σ.

Τομεῖς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τομεύς*.

Τόμεκ (Tomek), ***Βεγκέσλαος-Βλαντιβόϊ***. Τσέχος ἱστορικὸς (1818—1905), διατελέσας ἐπὶ 38 ἔτη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Αὐστρίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Τσέχων ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς του, τὰ δὲ πολυάριθμα ἔργα του, ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν τῆς Αὐστρίας, τοῦ τσεχικοῦ λαοῦ καὶ τῆς πόλεως Πράγας, θεωροῦνται κλασσικὰ εἰς τὸ εἶδός των. Ἀνεμίχθη ἐπίσης εἰς τὴν πολιτικήν, συνταχθεὶς μὲ τὸ κόμμα τῶν παλαιῶν Τσέχων συντηρητικῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα θεωροῦνται τά: «Ἐγχειρίδιον γενικῆς ἱστορίας» (Πράγα 1842), «Ἱστορία τῆς Βοημίας» (πολλάκις ἐκδοθεῖσα), «Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς Πράγας» (Πράγα, 1845), «Ἱστορία τῆς αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας» (Πράγα, 1845—1851) «Ἐγχειρίδιον τῆς ἱστορίας τῆς Αὐστρίας» (1858) κλπ. Τὸ κυριώτερον ὅμως σύγγραμμά του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς πόλεως Πράγας» εἰς 12 τόμους (1855—1901) καὶ τὰ ὡς συμπλήρωμα αὐτῆς ἐκδοθέντα «Ἀρχαία τοπογραφία τῆς Πράγας» (3 τόμοι, 1866—1875) καὶ ἡ συλλογὴ παλαιῶν χαρτῶν τῆς Πράγας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ ἱστορίαν οὐ μόνον τῆς τσεχικῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ τῶν Τσέχων ἀπὸ ἐθνολογικῆς, κοινωνιολογικῆς, οἰκονομικῆς, θρησκειολογικῆς καὶ διοικητικῆς ἀπόψεως. Μεγάλης ἐπίσης ἐκτιμήσεως ἀπολαύει ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ζωή μου» αὐτοβιογραφία του (Πράγα 1905 καὶ 1906, εἰς 2 τόμους). Χ. Δ.

Τομελιόσο (Tomelloso) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ Θιουντὰντ Ρεάλ, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. 20.980 (1920). Παράγει οἶνον καὶ δημητριακά Θ. Κ.

τομεντέλλη (ἡ) (Tomentella) *[Ζωολ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *θηληφοροειδῶν* ἢ *θηληφοριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἅτινα ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων φυτῶν τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

τομεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ τέμνων· || τὸ δι' οὗ τέμνομεν, κοπτερὸν ὄργανον· || «τομεῖς ὀδόντες» καὶ ἀπολύτ. «τομεῖς» τέσσαρες πρόσθιοι ὀδόντες ἑκατέρας σιαγόνος κατ' ἐξοχὴν τέμνοντες· || «τομεὺς κύκλου» τὸ μεταξὺ δύο ἀκτίνων καὶ τῆς ἀντιστοίχου περι-

Digitized by Google

φερείας μέρος τοῦ *κύκλου*· ‖ τμῆμα ἑνὸς ὅλου, οἷον πόλεως ἢ χώρας: «ἡ ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἐνεργεῖται κατὰ τομεῖς».

—*[Μαθημ.]* 1) *Τομεὺς κύκλου* ἢ *κυκλικὸς τομεὺς* λέγεται μέρος ἑνὸς κύκλου, τὸ ὁποῖον περικλείεται ὑπὸ τόξου καὶ ὑπὸ τῶν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ τόξου αὐτοῦ φερομένων ἀκτίνων. Τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς κυκλικοῦ τομέως, ἀνήκοντος εἰς κύκλον ἀκτῖνος α καὶ ἀντιστοιχοῦντος εἰς γωνίαν μὲ μέτρον ϑ (μετρουμένης εἰς ἀκτίνια), εἶναι $\frac{\alpha^2 \vartheta}{2}$.

2) *Σφαιρικὸς τομεὺς* λέγεται τὸ στερεόν, τὸ ὁποῖον γράφει ὁ τυχὼν τομεὺς (κυκλικὸς) ἑνὸς ἡμικυκλίου, ὅταν τοῦτο, περιστρεφόμενον περὶ τὴν διάμετρόν του, γράφῃ σφαῖραν. Ὁ ὄγκος ἑνὸς σφαιρικοῦ τομέως εἶναι γινόμενον τῆς ζώνης, ἡ ὁποία εἶναι βάσις αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ τρίτον τῆς ἀκτῖνος· δηλαδή, ἂν α ἡ ἀκτὶς τῆς σφαίρας καὶ υ τὸ ὕψος τῆς ζώνης, $\frac{2}{3}\pi\upsilon\alpha^2$. π. θ. κ.

—*[Στρατ.]* Α. *Τομεὺς ὠργανωμένης τοποθεσίας* καλεῖται τὸ ἐδαφικὸν τμῆμα, τὸ καταλαμβανόμενον συνήθως ὑπὸ μεραρχίας (βλ. λ. *ὀργάνωσις ἀμυντική*).

Β. *Συνοριακὸς τομεὺς* καλεῖται εἷς ἕκαστος τῶν τομέων, εἰς οὓς χωρίζεται ἡ παραμεθόριος περιοχὴ διὰ τὴν ἐν καιρῷ εἰρήνης φύλαξιν (βλ. λ. *προκάλυψις*).

Γ. *Ταχυδρομικὸς τομεὺς* καλεῖται ὁ ἀριθμός, ὁ ἐν ἐκστρατείᾳ ἀντιστοιχῶν μονίμως εἰς μίαν ἑκάστην μεγάλην μονάδα, ἀδιαφόρως τῆς ἐδαφικῆς περιοχῆς, εἰς ἣν ἡ μονὰς εὑρίσκεται ἑκάστοτε, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐν ἐκστρατείᾳ ἀλληλογραφία νὰ διανέμηται μὲ τὸν ἀριθμὸν τοῦ τομέως, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναγραφῆς πόλεως, χωρίου κτλ. Τὸ σύστημα τῆς τοιαύτης ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας ἐθεσπίσθη διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ν. Θ. Κ.

— *[Ναυτ. Φαρ.]* Καλεῖται *τομεὺς* θαλασσία κυκλικὴ ἔκτασις μὲ κέντρον τὴν ἑστίαν τοῦ φάρου, σκέλη δύο ὡρισμένας ἀπὸ τοῦ φάρου ἀντιστοιχίας καὶ τόξον τὸ μεταξὺ τῶν σκελῶν τόξον τοῦ ὁρίζοντος. Ὁ τομεὺς ἔχει χαρακτηριστικὸν φωτὸς διάφορον ἀπὸ τὸ τοῦ φάρου, συνηθέστατα δὲ ἑτερόχρουν. Χρησιμεύει δὲ εἴτε πρὸς ἔνδειξιν πλοΐμου πόρου μεταξὺ ἑκατέρωθέν του κινδύνων, ὁπότε δέον καὶ νὰ ἀκολουθῆται ὡς ἐνδεικτικὸς ἐλευθέρου πλοῦ, εἴτε πρὸς καταδήλωσιν ὑφάλου ἢ ἐξάλου κινδύνου, ὁπότε εἶναι φευκτέος Πάντως, κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ὁ ἄξων (ἡ διχοτόμος) τοῦ τομέως δέον νὰ διευθύνεται κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ πλοΐμου πόρου, ἢ κατὰ τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον προφυλάττει, καλύπτων αὐτὸν διὰ χαρακτηριστικοῦ διαφόρου ἢ ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ φάρος ἐκπέμπει ὡς κύριον χαρακτηριστικόν. Πρώτη ἐφαρμογὴ ἐμμέσου φωτισμοῦ τῇ βοηθείᾳ τομέων ἐγένετο, μετ' ἀμέσου ἐπιτυχίας, τῷ 1845 ὑπὸ τοῦ Ἀλλὰρ πρὸς ἀσφαλῆ διάπλουν τοῦ μεταξὺ Σαρδοῦς καὶ Κορσικῆς διαύλου τοῦ Μπονιφάτσιο, καθόσον ὑπὲρ τὸν ἐπικίνδυνον σκόπελον τοῦ Lavezzi διασταυροῦται ἐρυθρὸς τομεὺς ἀπὸ τοῦ φάρου Razzoli καὶ πράσινος ἀπὸ τῆς νήσου Lavezzi. Ὅταν βλέπῃ ὁ διαπλέων τοὐλάχιστον τὸν ἕνα μὲ λευκὸν φῶς, πλέει ἀσφαλῶς, ἀλλ' ἐὰν ἴδῃ ἀμφοτέρους μὲ χρωματιστόν, πλέει πρὸς τὸν κίνδυνον καὶ πρέπει νὰ ἐκκλίνῃ τῆς πορείας του ἀμέσως. Η τοιαύτη προφύλαξις διὰ τομέων ἐπιτυγχάνει μόνον ὅταν οἱ φάροι ἔχουν ὡς χαρακτηριστικὸν φῶς σταθερὸν (λ. χ. φρουρίου Λευκάδος) ἢ σκαρδαμῦσσον (λ. χ. νήσου Καυκαλίδας). Ἐὰν ὅμως εἶναι φάροι ἐκλάμψεων ἢ ἀναλαμπῶν, ἡ παρεμβολὴ τοῦ τομέως θὰ παρῆγε μεγάλην γωνίαν ἀβεβαιότητος, ἄγουσαν εἰς πλάνην καὶ κίνδυνον, ὁπότε τίθεται τομεὺς σταθεροῦ φωτὸς ἀπὸ χωριστοῦ φαρίσκου, ἐγγὺς τοῦ κυρίως φάρου κειμένου (Πλάκα Λήμνου) Ο αὐτόματοι φάροι Ἄγκα, καίτοι ἐκπέμπουν ἐκλάμψεις, εἶναι ἐν τούτοις ἐπιδεκτικοὶ τομέως καὶ δὴ ἀκριβεστάτου τοιούτου (λ. χ. Μονῆς Αἰγίνης καὶ φωτισμὸς τοῦ στομίου Πρεβέζης), ἀρκεῖ νὰ μὴ ἔχουν ὀπτικὸν περιστροφικὸν ἀλλὰ σταθερόν. Γενικῶς, τόσον τὰ ὅρια τοῦ ἐνδεικτικοῦ τομέως καθορίζονται ἀκριβέστερον, ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ διάμετρος τῆς φλογὸς τῆς ἑστίας καὶ ὅσον μείζων ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις τοῦ ὀπτικοῦ. Παρ' ἡμῖν οἱ ἄριστοι ἔμμεσοι φωτισμοὶ διὰ διασταυρουμένων τομέων εἶναι: ὁ τῆς ὑφάλου Ρεσεὰρτς (ἀπὸ τῶν φάρων Στρογγύλης-Βρώμου), ὁ τῆς ὑφάλου Μαντοὺνας (φάροι Παξῶν-Ἀντιπάξων), δι' ἁπλοῦ δὲ τομέως ὁ τῆς ὑφάλου Λευθέρη ἀπὸ τοῦ φάρου Ποντικονήσου. Ὅταν ἡ διεύθυνσις τοῦ τομέως τύχῃ παράλληλος τῇ διευθύνσει τοῦ πλοῦ τῶν δρομολογίων, ἡ τοποθέτησις δευτέρου τομέως διασταυροῦντος παρέλκει, τοὐλάχιστον δι' ἀτμόπλοια. Ὅταν ὅμως ἡ διεύθυνσις τοῦ τομέως τύχῃ κάθετος πρὸς τὴν τοῦ πλοῦ, ἡ τοποθέτησις δευτέρου τομέως ἐπιβάλλεται, διότι ὁ πρῶτος δεικνύει ὄχι πῶς θὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι τὸν διέφυγεν. Σ Ε Λ

— **τομεῖς** ***ὀδόντες*** *[Ἀνατομ.]*. Οἱ τέσσαρες πρόσθιοι ὀδόντες ἑκατέρας γνάθου (βλ. *ὀδόντες*). Ι. Π.

Τομεὺς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λόφος τις παρὰ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον καὶ τὸ Κορυφάσιον ἀκρωτήριον (Παλαιὸ-Ἀβαρῖνον), ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (IV, 118). Α. Θ. Σ.

—**Τομεὺς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἀρχαιοτάτη παράλιος Μυσίας τῆς Κάτω, ἀποικία Μιλησίων παρὰ τὴν Ὀδησσὸν (*Στράβ.* Ζ. 318). Ἐν τῷ Περίπλῳ Εὐξείνου τοῦ Ἀρριανοῦ (§ 35) ἀναφέρεται ὡς *Τομεῖς*, παρὰ δὲ τῷ Πτολεμαίῳ (Γ, ι, 8) ὡς *Τόμοι*, μεταξὺ Ἰστρουπόλεως καὶ Καλλάτιος καὶ εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπό τε τοῦ Δέλτα τοῦ Ἴστρου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Τίριζις. Σῴζεται νόμισμα αὐτῆς εἰκονίζον πρόσθεν μὲν κεφαλὴν Διὸς στεφανηφόρον, ὄπισθεν δὲ πυρσὸν μεταξὺ δύο ἀστέρων. Ἐν αὐτῇ φέρεται ἐξορισθεὶς καὶ θανὼν ὁ Ὀβίδιος. Ὠνομάσθη βραδύτερον *Κωνσταντία*, ὑφ' ὃ ὄνομα ἢ *Κιουστεντζὲ* ἢ *Κωνστάντζα* (πλάτ. 44° 10′ Β., μῆκ. 28° 41′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2231 : Kaliacra to Odessa) φέρεται ἔτι καὶ νῦν. Σ. Ε. Λ.

τομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τέμνειν, ἀποκοπή.

— *[Μαθ.]* *Τομὴ* δύο γραμμῶν ἢ 2 ἐπιφανειῶν ἢ μιᾶς ἐπιφανείας καὶ μιᾶς καμπύλης λέγεται τὸ σύνολον τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα αἱ 2 γραμμαὶ ἢ αἱ 2 ἐπιφάνειαι ἢ ἡ ἐπιφάνεια καὶ ἡ καμπύλη ἔχουν κοινά, ὅταν αἱ δύο γραμμαὶ ἢ αἱ δύο ἐπιφάνειαι ἢ ἡ ἐπιφάνεια καὶ ἡ καμπύλη διαπεροῦν ἡ μία τὴν ἄλλην. Λέγομεν ἀκόμη καὶ τομὴν 2 στερεῶν ἢ ἑνὸς στερεοῦ καὶ μιᾶς καμπύλης ἢ ἑνὸς στερεοῦ καὶ μιᾶς ἐπιφανείας, καὶ ἐννοοῦμεν πάλιν τὰ κοινὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα τὰ 2 αὐτὰ στερεὰ ἢ τὸ στερεὸν καὶ ἡ καμπύλη ἢ τὸ στερεὸν καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἔχουν κοινά, ὅταν ἡ ἐπιφάνεια τῶν στερεῶν ἢ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ στερεοῦ καὶ ἡ καμπύλη ἢ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ στερεοῦ καὶ ἡ ἐπιφάνεια τέμνουν ἡ μία τὴν ἄλλην. Π. Θ. Κ.

— *[Χειρουργ.]* Ἡ *τομή*, ἡ δι' ἐργαλείων διαίρεσις τῶν ἱστῶν τοῦ σώματος, εἶναι ἡ συχνοτέρα πρᾶξις τοῦ χειρουργικοῦ ἔργου. Διὰ τομῆς διανοίγομεν ἀπόστημά τι· τέμνοντες ἐξαιροῦμεν ὄγκον τινὰ ἢ βεβλαμμένους ἱστοὺς ἢ ὄργανον πάσχον· ἐν γένει ὀλίγαι σχετικῶς εἶναι αἱ ἐπεμβάσεις τοῦ χειρουργοῦ, καθ' ἃς δὲν ἀπαιτεῖται ἐκτέλεσις τομῆς. Ἡ τομὴ τῶν μαλακῶν μορίων γίνεται συνηθέστερον μὲν διὰ τοῦ μαχαιρίου, σπανιώτερον δὲ διὰ ψαλίδος, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ διὰ τοῦ θερμοκαυτῆρος. Νεωστὶ ἐφαρμόζεται ἐπὶ πολλῶν περιπτώσεων καὶ ἡ ἠλεκτρικὴ τομή, καθ' ἣν ἡ διαίρεσις τῶν ἱστῶν γίνεται διὰ τῆς ἐνεργείας ὑψιπύκνων ρευμάτων. Ἡ θέσις, ἡ ἔκτασις, τὸ σχῆμα τῆς τομῆς τοῦ δέρματος, δι' ἧς συνήθως ἀρχόμεθα τῆς ἐγχειρήσεως, καθορίζονται ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου διὰ ταύτης σκοποῦ, χωρὶς νὰ παραβλέπεται καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἄποψις. Δ. Χ. Κ.

— *[Μετρ.]* *Τομὴ* ἐν τῇ μετρικῇ καλεῖται ἡ κατὰ τὴν ἐξαγγελίαν διαίρεσις τοῦ στίχου εἰς δύο ἢ τρία μέρη, ἀναλόγως τῆς φύσεώς του καὶ τοῦ νοήματος. Ἡ τομὴ εἶναι ἀπαραίτητος εἰς στίχους μείζονας τοῦ 11συλλάβου, δὲν εἶναι δὲ παῦσις τῆς φωνῆς, ἀλλὰ ἁπλῆ ἀνάπαυσις καὶ μεταλλαγὴ ἀπαγγελίας. Διακρίνονται αἱ τομαὶ εἰς *κυρίας*, δι' ὧν γίνεται πλήρης διαίρεσις τοῦ στίχου, καὶ *δευτερευούσας*, αἵτινες διασῴζουν περισσοτέραν συνοχήν. Κυρίων τομῶν ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη καὶ ἐκ τῆς θέσεώς των δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο κατηγορίας, τὰς τομὰς τοῦ τρίτου ποδὸς καὶ τὰς τοῦ τετάρτου τοῦ ἑξαμέτρου. Τομαὶ τοῦ τρίτου ποδὸς εἶναι: α′) ἡ *κατὰ τρίτον τροχαῖον*, γινομένη μετὰ τὴν πρώτην τῶν τῆς ἄρσεως βραχειῶν συλλαβῶν (ὁ τρίτος ποὺς τροχαῖος), ὡς

Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα ‖ πολύτροπον ὡς μάλα πολλὰ

καὶ β′) ἡ *πενθημιμερής*, ἥτις γίνεται μετὰ τὴν θέσιν τοῦ γ′ ποδός, ἤτοι μετὰ πέντε ἡμίση ποδός, ὡς

Μῆνιν ἄειδε θεὰ | Πηληιάδεω Ἀχιλλῆος.

Τομαὶ τοῦ τετάρτου ποδὸς εἶναι: α′) ἡ *ἑφθημιμερὴς* μετὰ τὴν θέσιν γινομένη, ἤτοι μετὰ ἑπτὰ ἡμίση ποδός, ὡς

Ἀτρείδης τε ἄναξ ἀνδρῶν | καὶ δῖος Ἀχιλλεὺς

καὶ β′) ἡ *βουκολική*, χρησιμοποιηθεῖσα ὡς κυρία παρὰ τοῖς βουκολικοῖς, εἰς δὲ τοὺς ἐπικοὺς ὡς δευτερεύουσα, καὶ γενομένη εἰς τὸ τέλος τοῦ δ′ ποδὸς ὡς

ἀλλά σε γῆρας τείρει ὁμοίιον· | ὡς ὄφελέν τις.

Δευτερευουσῶν τομῶν ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη, ὧν σπουδαιότερα ἡ τοῦ δευτέρου καὶ τετάρτου ποδός. Εἶναι δυνατὸν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν στίχον νὰ ὑπάρχουσι δύο ἢ τρία εἴδη τομῶν· τότε ὡς κυρία πρέπει νὰ ληφθῇ ἡ μὴ ἔχουσα πρὸ αὐτῆς σημεῖον στίξεως ἢ μὴ χωρίζουσα λέξεις διὰ νοήματος στενῶς συνυφασμένας ἢ ἄλλως πως (ἔγκλισις κλπ.). Σπανιώτεραι εἶναι αἱ τομαὶ τοῦ δ′ ποδός, ἢ ὑπάρχουσιν ὡς δευτερεύουσαι μετὰ μιᾶς τῶν τοῦ τρίτου, ἐνῷ αἱ τελευταῖαι εὕρηνται αὐτοτελῶς. Ἡ ἑφθημιμερὴς γινομένη ὡς κυρία τομὴ στηρίζεται διὰ τῆς τριμεροῦς. Διὰ τῆς τομῆς οὐδέποτε τέμνεται λέξις. Ὡσαύτως κατὰ τὴν τομὴν ἐγχωρεῖ ἀδιάφορος συλλαβή, χασμῳδία, οὐχὶ ὅμως καὶ ἔκθλιψις. Εἰς τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἐλάσσονος στίχου, δύναται νὰ μὴ ὑπάρχῃ τομή. Ἐκ τῶν ἐγχωρουσῶν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο τομῶν συνηθεστέρα εἶναι ἡ πενθημιμερής, σπανιωτέρα δὲ ἡ ἑφθημιμερής.

Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ἡ κυρία τομὴ πίπτει μετὰ τὸ τέλος λέξεως, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἢ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ποδός. Γ. Μ. Θ.

—**τομὴ** ***αὐτογενὴς*** *[Τεχν.]*· βλ. λ. *αὐτογενὴς* τομή.

—**τομὴ** ***τοῦ Ντέντεκιντ.*** Καλεῖται οὕτω καταμερισμὸς ὅλων τῶν ρητῶν ἀριθμῶν εἰς 2 τάξεις (Α) καὶ (Β), τοιαύτας, ὥστε κάθε ἀριθμὸς τῆς τάξεως (Α) νὰ εἶναι μικρότερος κάθε ἀριθμοῦ τῆς τάξεως (Β) Π. χ. χωρίζομεν ὅλους τοὺς ρητοὺς ἀριθμοὺς εἰς 2 τάξεις: 1η τάξις (Α) ὅλοι οἱ ἀρνητικοὶ ρητοὶ ἀριθμοί· 2α τάξις (Β) τὸ 0 καὶ ὅλοι οἱ ρητοὶ θετικοὶ ἀριθμοί. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς εἶναι τομὴ τοῦ Ντέντεκιντ, διότι κάθε ἀρνητικὸς ἀριθμὸς εἶναι μικρότερος τοῦ 0 καὶ κάθε θετικοῦ ἀριθμοῦ. Ἡ ἔννοια τῶν τομῶν τοῦ Ντέντεκιντ χρησιμεύει εἰς τὴν ἄλγεβραν ὡς βάσις διὰ τὴν θεωρίαν τῶν ἀσυμμέτρων ἀριθμῶν. Π. Θ. Κ.

Τόμηρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ἀσίας ἐν Γεδρωσίᾳ (Βελουχιστάν), ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Ὠρειτῶν ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν (Θάλασσα τοῦ Ὀμὰν) πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μαλάνας (*Ἀρρ.* Ἰνδ. XXIV, I). Ὑπ' ἄλλων καλεῖται *Τόντ·ρος*, *Τόμπερος* ἢ *Τούβερος*, σήμερον δὲ ταυτίζεται μὲ τὸν Hingol. Α. Θ. Σ.

τόμια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις τὰ μέρη καθόλου, ἢ κατὰ Stengel μόνον τὰ γεννητικὰ μόρια, τοῦ τεμαχιζομένου θύματος, τὰ ἀποκοπτόμενα ἐν ταῖς πρὸς ἐπισήμους μάλιστα ὅρκους τελουμέναις θυσίαις. Κατὰ τὰς τοιαύτας θυσίας ὁ ὁρκιζόμενος ἔθετε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ἀσπαιρόντων ἔτι ἐντοσθίων ἢ ἐλάμβανε ταῦτα εἰς χεῖρας ἢ ἵστατο ὄρθιος ἐπὶ τῶν τομίων, ἐν ᾧ ἀπήγγελλε τὸ ὅρκον. Ε. ΔΙ. Κ.

τομικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τομήν, ὁ τῆς τομῆς.

—**τομικὴ** ***ἀκρολοφία*** *[Ἀνατομ.]*. Τὸ πρόσθιον ὑψηλότερον μέρος τῆς ρινικῆς ἀκρολοφίας, τὸ ὑπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ τομικοῦ ὀστοῦ σχηματιζόμενον. Ι Π.

—**τομικὴ** ***θηλή***, ἡ ***ὑπερῴϊος*** *[Ἀνατομ.]*. Ἔπαρμα μικρὸν ἐπὶ τοῦ προσθίου πέρατος τῆς ὑπερῳΐου ραφῆς καὶ ἀμέσως ὄπισθεν τῶν μέσων τομέων ὀδόντων. Ἡ θηλὴ αὕτη, ἔχουσα σχῆμα ἀπιοειδές, εἶναι νευροβριθὴς καὶ παριστᾷ τὸ λείψανον τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου τοῦ ρινοϋνικοῦ ἢ ἰακωβσωνείου ὀργάνου, κατασκηνοῦντος ἐν τῷ κύτει τῆς ρινός. Ι. Π.

—**τομικοὶ μύες** *[Ἀνατομ.]*. Μύες τοῦ στόματος τέσσαρες, δύο ἐπὶ τοῦ ἄνω καὶ δύο ἐπὶ τοῦ κάτω χείλους, λεπτοί, στενοὶ καὶ σμικροί, κείμενοι κατὰ βάθος, ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῶν χειλέων. Καὶ οἱ μὲν τοῦ ἄνω χείλους ἐκφύονται ἑκάτερος ἐκ τοῦ συστοίχου φατνίου τοῦ κυνόδοντος καὶ καταφύονται εἰς τὸ δέρμα τοῦ ἄνω χείλους παρὰ τὰς γωνίας τοῦ στόματος· οἱ δὲ τοῦ κάτω χείλους τομικοὶ ἐκφύονται ἑκατέρωθεν ἐκ τοῦ φατνίου τοῦ κυνόδοντος τῆς κάτω γνάθου καὶ φέρονται εἰς τὰς γωνίας τοῦ στόματος, ἔνθα διαπλέκονται μετὰ τῶν ἄνω τομικῶν καὶ τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ στόματος. Συνέλκουσι τὰς δύο γωνίας τοῦ στόματος πρὸς τὰ πρόσω, ὡς κατὰ τὸ φίλημα καὶ τὸν θηλασμόν. Ι. Π.

—**τομικὸν** ***ὀστοῦν*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *μεσογνάθιον* ὀστοῦν.

—**τομικόν**, ἢ ***μεσογνάθιον ὀστοῦν*** *[Ἀνατομ.]*· βλ *μεσογνάθιον* ὀστοῦν.

—**τομικὸς** ***πόρος*** *[Ἀνατομ.]*. Σωλήν, ὅστις ἄρχεται διὰ τρήματος ἑκατέρωθεν τῆς ρινικῆς ἢ τομικῆς ἀκρολοφίας καὶ ὅστις ἑνούμενος μετὰ τοῦ ἀντιθέτου πόρου ἐκβάλλει κοινῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ τομικὸν τρῆμα ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς ὑπερῳΐου ἀποφύσεως ὄπισθεν τῶν φατνίων τῶν μέσων τομέων ὀδόντων. Ι. Π.

Τόμις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τομεύς*.

Τόμισα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἀρμενίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σωφηνῇ, κειμένη παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Καππαδοκίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Πωληθεῖσα εἰς τὸν Σωφηνόν, βασιλέα τῶν Σωφηνῶν, ἐδωρήθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου εἰς τὸν Καππάδοκα, ὡς ἀμοιβὴ τῆς κατὰ τοῦ Μιθριδάτου συνεκστρατείας αὐτοῦ (*Στράβ.* XII, 535). Α. Θ Σ.

Τομμαζέο (Tommaseo), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1802 ἐν Σεβενίκῳ τῆς Δαλματίας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλοσο-

Digitized by Google

φίαν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας καὶ προσελήφθη ὡς πολιτικὸς ἀρθρογράφος καὶ συνεργάτης εἰς τὴν «Anthologia Florentina», τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις, ἕνεκεν ἄρθρου του, ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ἔζησεν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν Κορσικὴν καὶ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς τῷ 1839 ἐν Βενετίᾳ, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν ὡς καὶ εἰς διαφόρους φιλολογικὰς μελέτας. Ἐνταῦθα ἐγνωρίσθη μὲ διαφόρους Ἕλληνας λογίους, τὸν Θ. Μουστοξύδην, Μᾶρκ Ρενιέρην κ ἄ., ἐδιδάχθη δὲ τὴν νέαν ἑλληνικὴν παρὰ τῷ ἐκ Κεφαλληνίας πρεσβυτέρῳ Ἀνθίμῳ Μαζαράκῃ, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψε διάφορα δοκίμια καὶ ἐξ ἧς μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν τὸ βιβλίον τοῦ διδασκάλου του «Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας» (Βενετία 1843). Μελετητὴς καὶ ἔνθερμος λάτρης τῆς δημώδους ποιήσεως, κατήρτισε συλλογὴν μεταφράσεων δημωδῶν ᾀσμάτων τοσκανικῶν, σερβικῶν, κορσικανικῶν εἰς τεσσαρας τόμους, εἰς τὸν τρίτον τόμον τῆς ὁποίας περιέλαβε μεταφράσεις καὶ πρωτότυπα ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Canti Popolari» (Βενετία 1841—1842). Τῷ 1848, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βενετίας, ἐξελέγη μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἀργότερον δὲ ἀπεστάλη εἰς Παρισίους διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν βοήθειαν τῆς Γαλλίας ὑπὲρ τῶν ἰταλικῶν δικαίων. Ὅτε, τῷ 1849, κατελήφθη ἡ Ἑνετία ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ὁ Τομμαζέο μετὰ τοῦ ποιητοῦ Regaldi κ. ἄ. ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐξωρίσθη εἰς Κέρκυραν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1854. Ἐπανελθὼν ἐγκατεστάθη εἰς Τουρῖνον καὶ εἶτα εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1859. Κατὰ τὴν ἐν Κερκύρᾳ διαμονήν του ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν καὶ ἐμελέτησε τὰ δημώδη ᾄσματα τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε σχέσεις στενὰς μετὰ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ φιλολογικοῦ του κύκλου καὶ κατ' ἐπίδρασιν, ὡς φαίνεται, τούτου μετέφρασεν εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν καὶ εἰς μορφὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων διάφορα σερβικὰ δημώδη ᾄσματα, ἐκδοθέντα ἐν τῷ περιοδικῷ «Χρυσαλλίς» (τόμ. II (1865), σ. 269). Τὰς ἐκ Κερκύρας ἐντυπώσεις του ἐκθέτει εἰς τὸ βιβλίον του «Il secondo esilio» (Milan 1862) καὶ «Il supplizio di un Italiano à Corfu» (Florence 1855). Ἔγραψε καὶ μελέτην περὶ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ (μετ. Γ. Καλοσγούρου, «Παρνασσός», τ. 16, σ. 532) καὶ διεξοδικὸν πρόλογον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γ. Τερτσέτη «La morte di Socrati», πολλὰ δὲ σποράδην ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς νεοελληνικῆς, ἧς ἦτο θερμὸς θιασώτης. Ἔγραψε πρὸς τούτοις ἑρμηνείαν εἰς τὴν «Θείαν κωμῳδίαν» τοῦ Δάντη (1837), λεξικὸν ἰταλικῶν συνωνύμων (1832) καὶ λεξικὸν τῆς ἰταλικῆς γλώσσης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Βελίνη, πρὸς δὲ διάφορα λογοτεχνήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Michel Lascaris*, Tommaseo traducteur de chants serbes en Grèce (Praque 1930, ἔνθα ἡ ἰταλικὴ καὶ σερβικὴ βιβλιογραφία).— *Ι. Πολυλᾶ*, Πρόλογος, σ. μη εἰς Δ. Σολωμοῦ Ἅπαντα τὰ εὑρισκόμενα (Κέρκυρα 1859).— *Φ. Μιχαλοπούλου*, Διον. Σολωμὸ; (Ἀθῆναι 1931, σ. 7, 38, 50 κ. ά., (ἔνθα καὶ βιβλιογραφία). Γ. Μ. ΒΑΛΕΤΑΣ

Τομμάζι (Tommasi), ***Σαλβατὼρ - Μαρία.*** Ἰταλὸς φιλόσοφος, ἰατρὸς καὶ συγγραφεὺς (1813—1888). Ἐσπούδασεν ἐν Νεαπόλει, ὅπου ἐξήσκησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, κατόπιν δ' ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παβίας καὶ βραδύτερον ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Νεαπόλεως Ἔγραψεν: «Ἀρχαὶ φυσιολογίας» (1847), «Ὁ ἱπποκρατισμὸς ἐν Ἰταλίᾳ» (1859), «Χημεία καὶ φυσιολογία» (1859), «Ἡ νεωτέρα φυσιοκρατία» (1866), «Περὶ ψυχοπαθειῶν ἐν γένει» (1871), κ. ἄ. Τῷ 1888 ἐξεδόθησαν τὰ ἅπαντά του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ ἀναγέννησις τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἰταλίᾳ». Μ. Δ. Β.

— **Τομμάζι**-***Κρουντέλι*** (Tommasi-Crudeli), ***Κορράδος.*** Ἰταλὸς στρατιωτικὸς καὶ ἰατρὸς (1834—1900). Ἐσπούδασεν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Παρισίοις καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἰταλικὸν στρατὸν ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. Τῷ 1863 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον τῶν Ἀνωτέρων Σπουδῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παλέρμου, τῷ δὲ 1870 ἵδρυσε τὸ φυσιολογικὸν καὶ παθολογικὸν ἰνστιτοῦτον ἐν Ρώμῃ. Γενόμενος κατόπιν βουλευτὴς (1874) καὶ γερουσιαστὴς (1884), διεκρίθη ὡς εἷς ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς πανεπιστημιακῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ἰταλίᾳ Ἔγραψεν: «Ἡ χολέρα ἐν Παλέρμῳ τῷ 1866», «Διφθερῖτις» (1868), «Περὶ τῆς φύσεως τῆς ἑλονοσίας» κ' ἄ. Μ. Δ. Β.

Τομμαζίνι (Tommasini), ***Ἰάκωβος-Ἀντώνιος-Δομένικος.*** Ἰταλὸς ἰατρὸς (1768—1846). Ἔνθερμος κατ' ἀρχὰς θιασώτης τοῦ μπραουνισμοῦ, εἶτα δὲ τοῦ ραζορισμοῦ, ἐδίδαξε φυσιολογίαν καὶ παθολογίαν ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ Πάρμας ἀπὸ τοῦ 1794 μέχρι τοῦ 1816, εἶτα δὲ ἀντήλλαξε τὴν ἕδραν του ταύτην μὲ τὴν ἕδραν τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου Βολωνίας. Ἔγραψε πλείστας ἰατρικὰς πραγματείας περὶ διαβήτου, φλεγμονῶν κλπ, ὡς καὶ τετράτομον «Φυσιολογίαν καὶ παθολογίαν». Ο. Ρ.

Τομμάζο ***ντὰ Μοντένα*** (Tommaso da Modena). Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Μοδένης, ἀκμάσας πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 1325 μέχρι τοῦ 1379. Εἰργασθη πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, μάλιστα δὲ ἐν Τρεβίζῳ καὶ Πράγᾳ Κάλλιστα τῶν σῳζομένων ἔργων του εἶναι: τοιχογραφίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βίον τῆς ἁγίας Οὐρσούλης (μουσεῖον Τρεβίζου), «Ἡ Παναγία» καὶ «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος» (πύργος Κάρλσταϊν, Πράγα). Ι. Μ. Π.

Τόμοι *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Τομεύς.*

τόμος (ὁ)· τὸ τετμημένον, τεμάχιον, κομμάτι· || μέρος μεγάλου συγγράμματος ἢ περιοδικοῦ: «Ἑλληνικὴ ἱστορία εἰς τόμους ἕξ», «πωλεῖται κατὰ τόμους».

— **τόμος** ***ἑνώσεως*** *['Εκκλ. Δίκ.]* βλ. λ. ***ἑνώσεως*** τόμος.

τομό;, *—ή, —όν*· ἀρχ., ὁ τέμνων, κοφτερός.

τόμου σύνδ. χρονικὸς ἰδιωματ., ἀφοῦ: «τόμου θέλεις το, κάμε το»· || ἐπίρρ εὐθὺς ὡς: «τόμου ἦρθε, ἔφυγε κιόλας» ἢ «τόμου ἔρχεται, φεύγει»· || μόλις: «τόμου ἔφαγε», «τόμου κοιμήθη».

Τομοῦροι, ἢ **Τόμουροι** *['Αρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω παρ' ἀρχαίοις οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου τῆς *Δωδώνης* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Τόμπα (Toba) *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγίστη λίμνη τῆς νήσου Σουμάτρας, κατὰ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς νήσου, εἰς ὕψος 906 μ., ἐμβαδοῦ 2 τ. χλμ. καὶ μεγίστου βάθους 450 μ. Διαιρεῖται ὑπὸ τῆς χερσονήσου Σαμοσὶρ εἰς δύο τμήματα. Θ. Κ.

Τόμπα (οἱ) (Toba). Φυλὴ ἰθαγενὴς τῆς Σουμάτρας, ἀνήκουσα εἰς τοὺς Μπατάκ. Οἱ Τόμπα, ἀνερχόμενοι εἰς 400.000 περίπου, ἐξαπλοῦνται περὶ τὴν ὁμώνυμον λίμνην. Θ. Χ. Σ.

Τομπάγκο (Tabago) *[Γεωγρ.]*. Βρεττανικὴ νῆσος τοῦ συμπλέγματος τῶν Μικρῶν Ἀντιλλῶν, ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ, εἰς ἀπόστασιν 35 χλμ. βορειοανατολικῶς τῆς νήσου Τρινιντάντ, ἐμβαδοῦ 295 τ. χλμ. Κάτ. 23.378 (1921). Παράγει κακάον, ἐλαστικὸν κόμμι καὶ σακχαροκάλαμον. Πρωτεύουσα καὶ πολεμικὸς λιμὴν ἅμα ἡ κώμη *Σκάρμπορω* (1545 κ.). Ἀπὸ τοῦ 1899 ἡ νῆσος ἀπετέλεσε μετὰ τῆς νήσου Τρινιντὰντ κεχωρισμένην ἀγγλικὴν ἀποικίαν τοῦ στέμματος. Θ. Κ.

Τομπάζης. Ὄνομα ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τῆς Ὕδρας, ἐγκατασταθείσης ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὸ 1668. Τὰ μέλη αὐτῆς ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἀπέκτησαν σημαντικὰ πλούτη, διεκρίθησαν ὡς τολμηροὶ ναυτικοὶ καὶ διετέλεσαν προεστῶτες εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ὀλιγαρχικῆς διοικήσεως τῆς νήσου. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 προσέφερον εἰς τὸ ἔθνος ὅλην τὴν μεγάλην περιουσίαν των (560 000 δρχ. χρ.) καὶ 4 ἰδιόκτητα πλοῖα, τὰ ἑξῆς: «Θεμιστοκλῆς», τὸ μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον πλοῖον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, μὲ 20 τηλεβόλα 12 λιτρῶν, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ὡς ναυαρχὶς τοῦ Ἰ. Τομπάζη, κατόπιν τοῦ Ἀν. Μιαούλη καὶ τέλος τοῦ Μ. Τομπάζη· «Λεωνίδας» μὲ 12 τηλεβόλα 9 λιτρῶν· «Κίμων», μὲ 12 τηλεβόλα 9 λιτρῶν· «Τερψιχόρη», ὁ πρόπλους πάντοτε τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

—1) ***Τομπάζης, Ἰάκωβος*** (*Ἰακουμάκης*). Ναύαρχος τῆς Ἐπαναστάσεως (1782—1829). Τῷ 1818 ἐγένετο μέλος τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας». Τῷ 1821, ἅμα τῇ

Ἰάκωβος Τομπάζης.

ἐνάρξει τοῦ Ἀγῶνος, ἀνεκηρύχθη ναύαρχος ἐξ αὐθορμήτου ἀποφάσεως πάντων τῶν Ὑδραίων πλοιάρχων, διετήρησε δὲ τὴν ναυαρχίαν εἰς 4 ἐκστρατείας. Ἐνήργησε περιπολίας πρὸς ὕψωσιν τῆς σημαίας τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν νήσων Χίου, Τήνου κτλ., μετέσχε διαφόρων ἀψιμαχιῶν, τῶν ἀποβάσεων Κυδωνιῶν, Σάμου, τῶν ναυμαχιῶν Ἐρεσσοῦ, Λέσβου, Κῶ κτλ. Εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἐρεσσοῦ ἐπροτάθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐφηρμόσθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ χρῆσις τῶν πυρπολικῶν (μπουρλότων). Μετὰ τὸ τέλος τῆς τετάρτης ἐκστρατείας, διαγνώσας τὴν ἐξαιρετικὴν ναυτικὴν ἱκανότητα τοῦ συμπεθέρου του Ἀνδρέα Μιαούλη (ἡ κόρη του εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὸν υἱὸν τοῦ Μιαούλη), ἐνήργησεν ὅπως οἱ πλοίαρχοι ἐκλέξωσι τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην ναύαρχον. Ἀποσυρθεὶς τοῦ στόλου ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα του ὡς πληρεξούσιος καὶ ἀπέθανεν ἐν Ὕδρᾳ εἰς ἡλικίαν 47 μόλις ἐτῶν.

—2) ***Τομπάζης, Μανόλης.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ναύαρχος καὶ ἁρμοστὴς Κρήτης (1784—1831). Πλεῖστοι νεωτερισμοὶ καὶ βελτιώσεις εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν πλοίων

Μανόλης Τομπάζης.
[Προσωπογραφία τοῦ Ν. Λύτρα.]

τῆς ἐποχῆς του ὀφείλονται εἰς αὐτόν. Ὑπηρετήσας τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα, διεκρίθη ἐπὶ ἡρωϊσμῷ εἰς ὅλας τὰς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μιαούλην ναυμαχίας. Ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐνδόξου, πλὴν ἀτυχοῦς, ἐκστρατείας τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀνύψωσε τὸ γόητρον τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Διετέλεσεν ἁρμοστὴς Κρήτης καὶ ἐπολέμησεν αὐτόθι γενναίως κατὰ τῶν Τούρκων. Ὡς πληρεξούσιος κατὰ τὰς ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος ἐθνοσυνελεύσεις διέπρεψεν ἐπὶ πολιτικῇ συνέσει. Εἰς αὐτόν, τὸν Μιαούλην καὶ τὸν φιλέλληνα Χός, ἀνέθεσε τὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Εὐνάρδου φιλελληνικὸν κομιτᾶτον τῆς Γενεύης τὴν φροντίδα τῆς διαχειρίσεως τῶν ἀποστελλομένων πολεμεφοδίων.

—3) ***Τομπάζης, Γεώργιος.*** Υἱὸς τοῦ ναυάρχου Ἰακουμάκη Τομπάζη (1809—1892). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ ναυτικὰ καὶ ἰδίως τὸν κλάδον ναυπηγικῆς. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διεκρίθη ὡς ναυπηγός, κατασκευάσας τὰ ἄριστα τῶν πλοίων τῆς ἐποχῆς καὶ συνεχίσας τὴν παρὰ τοῦ θείου του ναυάρχου Μανόλη Τομπάζη ἀρξαμένην ἐν Πόρῳ κατασκευὴν ναυστάθμου. Διετέλεσε δὶς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, τῷ 1870 καὶ τῷ 1883.

—4) ***Τομπάζης, Ἰάκωβος Ν.*** Ἔγγονος τοῦ ναυάρχου Μανόλη Τομπάζη, γεννηθεὶς τῷ 1849. Διετέλεσε βουλευτὴς Ὕδρας. Ἐπεδόθη εἰς τὴν γεωπονίαν καὶ συνέγραψεν ἱστορικὰς μελέτας.

—5) ***Τομπάζης, Ἀλέξανδρος Ν.*** Ἔγγονος τοῦ ναυάρχου Μανόλη Τομπάζη, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Διετέλεσε πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Πετρουπόλει (1851—1914).

—6) ***Τομπάζης-Μαυροκορδᾶτος, Δημήτριος.*** Δισέγγονος τοῦ ναυάρχου Ἰακουμάκη Τομπάζη καὶ ἔγγονος τοῦ ὑποναυάρχου Γεωργίου Τομπάζη. Ἐγεννήθη τῷ 1883, διετέλεσε βουλευτὴς Ὕδρας καὶ ὑπουργὸς γενικὸς διοικητὴς Κρήτης.

Τομπὰρ (Tobar) ***θεωρία.*** Τὴν 15 Μαρτίου 1907 ὁ πρῴην ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τοῦ Ἰσημερινοῦ *Τομπὰρ* ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἐν Βρυξέλλαις πρόξενον τῆς Βολιβίας ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ διετύπου τὴν γνώμην ὅτι αἱ διάφοροι δημοκρατίαι τῆς Ἀμερικῆς θὰ ὤφειλον, διὰ τὴν καλὴν αὐτῶν πίστιν καὶ φήμην ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, νὰ ἐπεμβαίνωσιν ἐμμέσως εἰς τὰς ἐμφυλίους αὐτῶν διαμάχας καὶ ν' ἀρνοῦνται τοὐλάχιστον τὴν διεθνῆ αὐτῶν ἀναγνώρισιν εἰς τὰς ἐμπράκτους ἐκείνας κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐσχηματίζοντο κατ' ἀκολουθίαν ἐπαναστατικοῦ κινήματος στρεφομένου

Digitized by Google

ἐναντίον τοῦ ὑφισταμένου συνταγματικοῦ καθεστῶτος. Ἡ γνώμη αὕτη ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην *θεωρίαν Τομπάρ*, ἡ ὁποία προφανῶς δὲν ἀποτελεῖ δόγμα διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ δόγμα διεθνοῦς πολιτικῆς, ἀκολουθητέας ἐν δεδομένῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς θεωρίας Τομπὰρ συνήφθη τὴν 20 Δεκεμβρίου 1907 πρόσθετος σύμβασις εἰς τὴν μεταξὺ Κοσταρίκας, Γουατεμάλας, Ὁνδούρας, Νικαράγουας καὶ Σαλβατὼρ συνομολογηθεῖσαν ὑπὸ ἰδίαν ἡμερομηνίαν γενικὴν συνθήκην εἰρήνης καὶ φιλίας ἐν Οὐάσιγκτων, ἔνθα εἶχε συγκληθῆ συνέδριον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Διὰ τοῦ 2 ἄρθρου τῆς προσθέτου ταύτης συμβάσεως αἱ ἀνωτέρω συμβληθεῖσαι πέντε δημοκρατίαι ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως μὴ ἀναγνωρίσωσι διεθνῶς πᾶσαν γενικὴν ἔμπρακτον κυβέρνησιν ἐγκατασταθεῖσαν εἴς τινα ἐξ αὐτῶν συνεπείᾳ πολιτικοῦ πραξικοπήματος ἢ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἐφ' ὅσον οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἐλευθέρως πρὸς τοῦτο ἐκλεγόμενοι, δὲν θὰ διωργάνουν τὸ κράτος ἐν τῇ συνταγματικῇ αὐτοῦ μορφῇ. Βραδύτερον, τὴν 7 Φεβρουαρίου 1932, συνωμολογήθη ἐν Οὐάσιγκτων ὡσαύτως μεταξὺ τῶν αὐτῶν κρατῶν νέα σύμβασις, ἧς τὸ 2 ἄρθρον ἐπανέλαβε τὴν ἀνωτέρω ὑποχρέωσιν καὶ μάλιστα ὑπὸ πνεῦμα αὐστηρότερον.

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ συμβάσεις τῆς 20 Δεκεμβρίου 1907 καὶ 7 Φεβρουαρίου 1923 ὑποχρεοῦσι διεθνῶς μόνον τὰ συμβληθέντα διὰ τούτων κράτη. Τὰ λοιπὰ μὴ συμβληθέντα κράτη δὲν δεσμεύονται ἐντεῦθεν διεθνῶς, εἰς τρόπον ὥστε, ἂν ἐν μιᾷ τῶν ἀνωτέρω πέντε δημοκρατιῶν ἀνακύψῃ γενική τις ἔμπρακτος κυβέρνησις, τὰ ἐν λόγῳ κράτη θὰ ἠδύναντο προφανῶς νὰ προβῶσιν εἰς τὴν διεθνῆ αὐτῆς ἀναγνώρισιν κατὰ τὰς γενικὰς διατάξεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἐνῷ τὰ συμβληθέντα κράτη θὰ ὤφειλον νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς εἰδικὰς διατάξεις τῶν δύο ἀνωτέρω συμβάσεων, τὰς ὁποίας καὶ συνῆψαν ἐπὶ τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐρρύθμισαν νομικῶς. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι δὲν ὑπέγραψαν τὰς δύο ταύτας συμβάσεις, ἐπειδὴ ὅμως αὗται συνήφθησαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῶν, θεωροῦσιν ὅτι ἔχουσι τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐπιβάλωσι τὸν σεβασμὸν αὐτῶν, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, ὡς εἰκός, μεταξὺ τῶν συμβληθέντων κρατῶν τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Δι' ἐπισήμου αὐτοῦ ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1930 ἀνακοινώσεως, ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ἑρρῖκος Στίμσεν ἐδήλωσεν ὅτι, προκειμένου περὶ διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως γενικῆς ἐμπράκτου κυβερνήσεως, ἡ τηρητέα στάσις ἀπέναντι τῶν δημοκρατιῶν τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς εἶναι διάφορος τῆς στάσεως, ἡ ὁποία θὰ τηρηθῇ ἀπέναντι πάντων τῶν ἄλλων κρατῶν. Οἱ περισσότεροι συγγραφεῖς ἀποδοκιμάζουσι τὴν θεωρίαν Τομπάρ, ὡς εὐνοοῦσαν τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα δεδομένου κράτους, ἐνῷ τὸ διεθνὲς δίκαιον ἀναγράφει ὡς γενικὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν μὴ ἐπέμβασιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δρόσου*, Τὸ πρόβλημα τῆς διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως (1932), σ. λ. 165, ἔνθα καὶ εὐρυτέρα βιβλιογραφία.
Δ. ΔΡΟΣΟΣ

Τομπίγκμπη (Tombigbee) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, μήκους 730 χλμ., πηγάζων ἐν τῇ πολιτείᾳ Μισσισσιπῆ, δεχόμενος ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἀλαβάμα τὸν ποταμὸν Μπλὰκ Οὐάρριορ Ρίβερ, καὶ συμβάλλων, μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀλαβάμα, εἰς τὸν ποταμὸν Μόμπιλ. Εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τῆς πόλεως Κολοῦμπους εἰς 670 χλμ. Θ. Κ.

Τομπλὲρ (Tobler), ***Ἀδόλφος***. Ἑλβετὸς φιλόλογος (1838—1910). Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Γοττίγγης καὶ κατόπιν διετέλεσε καθηγητὴς τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης καὶ ἀπὸ τοῦ 1870 τῆς ρωμανικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Βαθὺς γνώστης τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν, ἔγραψεν: «Ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νέα γαλλικὴ στιχουργία» (1880), «Σύμμεικτα τῆς γαλλικῆς γραμματικῆς» (1886), «Λεξικὸν τῆς ἀρχαίας γαλλικῆς γλώσσης», «Ἀποσπάσματα τοῦ Ἱππότου τοῦ Λέοντος» κτλ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης πολλοὺς παλαιοὺς Γάλλους ποιητάς. Μ. Δ. Β.

—**Τομπλὲρ** (Tobler), *Τίτος*. Ἑλβετὸς ἰατρός, περιηγητὴς καὶ συγγραφεὺς (1806—1877). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Ζυρίχῃ, Βιέννῃ καὶ Παρισίοις, κυρίως ὅμως διεκρίθη διὰ τὰς μελέτας του ἐπὶ διαφόρων γλωσσῶν καὶ τὰς ἐξερευνήσεις του ἐν Παλαιστίνῃ. Τῷ 1837 ἐξέδωκε τὸ ἔργον του «Θησαυρὸς τῆς διαλέκτου τῶν Ἄππεντσελ», ὅπερ θεωρεῖται ἐκ τῶν τελειοτέρων τοῦ εἴδους του. Κατὰ τὰ ἔτη 1835 καὶ 1836 ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς μελέτην τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους, τὰ πορίσματα τῆς ὁποίας ἐδημοσίευσε τῷ 1839 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ταξίδιον εἰς τὴν Ἀνατολήν». Τῷ 1845 περιηγήθη τὴν Παλαιστίνην. Ἔγραψε: «Βηθλεὲμ» (1849), «Σχέδιον τῆς Ἱερουσαλὴμ» (1849), «Ὁ Γολγοθᾶς» (1851), «Τοπογραφία τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν περιχώρων της» (1853—1854). Ἐξετέλεσε κατόπιν ἕτερα δύο ταξίδια εἰς τὴν Παλαιστίνην, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Τρίτη ἐκδρομὴ εἰς Παλαιστίνην» (1859), «Μονογραφία περὶ Ναζαρὲτ» (1868), «Bibliographia geographica Palestinae» (1867) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

τομπόγκαν (τὸ) (toboggan). Χιονοδρομικὸν ὄχημα τῶν Ἰνδῶν τοῦ Καναδᾶ, διαδοθὲν ἐν ἁπάσῃ τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Διαφέρει τῶν λοιπῶν ἑλκύθρων κατὰ τὸ ὅτι, στερούμενον εἰδικῶν ὀλισθήτρων, ὀλισθαίνει ἐφ' ἁπάσης τῆς ἰσχυρῶς πρὸς τὰ πρόσω κεκαμμένης κάτω ἐπιφανείας του. Εἶναι ξύλινον, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ μέχρις ἓξ προσώπων καὶ ἔχει μῆκος μὲν 0.91—2.44 μ., πλάτος δὲ 0.61—0.91. Διὰ τούτου γίνονται καὶ οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα tobogganing χιονοδρομικοὶ ἀγῶνες. —Π.

Τομπὸλ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σιβηρίας, πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων ἀντηρίδων τῶν Οὐραλίων ὀρέων καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 1.680 χλμ. εἰς τὸν Ἴρτυς, εἰς 3 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Τομπόλσκ. Εἶναι ἰχθυοβριθής, ἐλεύθερος πάγων ἀπὸ Μαΐου μέχρις Ὀκτωβρίου καὶ ἔχει κυρίους παραποτάμους, ἅπαντας ἐξ ἀριστερῶν, τοὺς *Ἰσσέτ*, *Τουρὰ* καὶ *Τάβντα* (συνολικοῦ μήκους 2.221 χλμ.). Πλωτὸς ἐπὶ 620 χλμ. μετὰ τῶν παραποτάμων του, ἀποτελεῖ κεφαλαιώδους σημασίας δίκτυον ποταμίας συγκοινωνίας. —Π.

τόμπολα (ἡ) (ἰταλ. tombola). Τυχηρὸν παίγνιον παιζόμενον εἰς πολυπληθεῖς συναναστροφάς, ὡς ἑξῆς: Μοιράζονται εἰς τοὺς συμπαίκτας, ἔναντι ὡρισμένου ἀντιτίμου, μικραὶ χάρτιναι πινακίδες (συνήθως ἔντυποι), ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει 27 τετραγωνίδια κατανεμημένα εἰς ἐπαλλήλους σειράς, εἰς 15 δὲ ἐκ τῶν τετραγωνιδίων τούτων (πέντε ἐξ ἑκάστης σειρᾶς) εἶναι ἀναγεγραμμένοι διάφοροι ἀριθμοὶ ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τοῦ 90. Ἀκολούθως ἐκκυβεύονται κατὰ σειρὰν κλῆροι ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τοῦ 90, καὶ ἕκαστος τῶν παικτῶν παρακολουθεῖ τοὺς ἐκφωνουμένους ἀριθμούς, σημειῶν τοὺς τυχὸν ἀναγραφομένους ἐπὶ τῆς πινακίδος. Κερδίζουσι: α) ἐκεῖνος ἐκ τῶν παικτῶν τοῦ ὁποίου συμπληροῦται πρώτη μία ὁλόκληρος ἐκ τῶν τριῶν ὁριζοντίων πεντάδων τῆς πινακίδος του· καὶ β) ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου συμπληροῦται ὁλόκληρος ἡ πινακίς. Ὁ συμπληρῶν πεντάδα λέγεται ὅτι ἔκαμε «τσινκουίνα», ὁ δὲ συμπληρῶν ὁλόκληρον τὴν πινακίδα κερδίζει «τόμπολαν». Τὰ κέρδη κατανέμονται ὡς ἑξῆς: Αἱ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν πινακίδων εἰσπράξεις μοιράζονται εἰς δύο καὶ μέρος μὲν αὐτῶν (συνήθως τὸ μεγαλύτερον) διατίθεται διὰ τὸν πρῶτον συμπληροῦντα «τόμπολαν», μέρος δὲ διατίθεται διὰ τὸν κερδίζοντα «τσινκουίναν». Συνήθως ὁρίζονται καὶ πλείονες τῆς μιᾶς «τσινκουῖναι», αἱ σχηματιζόμεναι κατὰ σειρὰν πρῶται. Χ. Δ.

τόμπολο *[Ἀκτογρ.]*. Διεθνὴς ὅρος (tombolo) σημαίνων τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν προσχωματικὸν βέλος, ἀπὸ ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους ἀρξάμενον, συναντᾷ διὰ τοῦ ἑτέρου του ἄκρου νησῖδα ἐκτάσεως σημαντικῆς μεταβάλλον αὐτὴν εἰς χερσόνησον, ἧς τὸ τόμπολο εἶναι οὕτω ὁ ἰσθμός, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον στερεοποιούμενος σὺν τῷ χρόνῳ. Σ. Ε. Λ.

Τομπὸλσκ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα ἄλλοτε τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου. Κεῖται ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Τομπόλ, ἀριθμεῖ δὲ 34 650 κατοίκους. Εἶναι πόλις καλῶς ἐκτισμένη καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ὡραίων δημοσίων ἱδρυμάτων, τῶν ὁποίων προέχει τὸ θέατρον. Διεξάγει μέγα διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν ἀλλὰ ψυχρότατον. Ἱδρύθη τῷ 1587 ὑπὸ Κοζάκων προερχομένων ἐκ τοῦ Τιούμεν. Πυρποληθεῖσα τῷ 1634 ἀνηγέρθη ἐκ νέου καὶ ἔλαβε ταχεῖαν ἀνάπτυξιν. Θ. Β.

— *Τομπόλσκ κυβερνεῖον* *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῆς Ρωσίας ἐν Σιβηρίᾳ, ὁριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ (Β) καὶ τῶν κυβερνείων Ἀρχαγγέλου, Βολόγκντα, Πὲρμ καὶ Ὀρεμβούργου (Δ), Τουργκάϊ, Ἀκμολίνσκ καὶ Σεμπαλάτινσκ (Ν.), Τόμσκ καὶ Ἰενισσέϊσκ (Α.), Κατέχει πελωρίαν ἔκτασιν (1 397 692 τ. χλμ.), ἀραιῶς κατῳκημένην ὑπὸ τοῦ Ὄμπ καὶ Ἴρτυς. Ἔχει ὀρυκτὸν πλοῦτον (ἤλεκτρον, ἅλας, χρυσόν, κ. ἄ.), ἐξαίρετον γαλακτοκομίαν καὶ βιομηχανίαν ὑφαντουργίας, ταπητουργίας, σιδηρουργίας, βυρσοδεψίας, ἀλευροποιίας, κ. ἄ. —Π.

Τομπουκτοῦ, ἢ ***Τιμπουκτοῦ*** (γαλλ. Tombouctou, ἀγγλ. καὶ γερμαν. Timbuktu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δυτικῆς Γαλλικῆς Ἀφρικῆς, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Τομπουκτοῦ τοῦ Γαλλικοῦ Σουδάν, κειμένη πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς καμπῆς τοῦ Νίγηρος, ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ ὁποίου ἀπέχει 12 χλμ. Κάτ. 5.677. Λιμὴν τοῦ Τομπουκτοῦ ἐπὶ τοῦ Νίγηρος εἶναι ἡ πόλις Καμπάρα. Πρὸς ΒΑ. καὶ ΝΑ. αὐτῆς εὑρίσκονται τὰ ὑπὸ τῶν Γάλλων κατασκευασθέντα φρούρια Ὑγκενὺ καὶ Μποννιέ, ὅπου παραμένει γαλλικὴ φρουρά. Εἶναι κέντρον καραβανίων καὶ διεξάγει ἐμπόριον χρυσοῦ, ἐλεφαντοστοῦ, πτερῶν στρουθοκαμήλου, ἅλατος, καπνοῦ, κόμμεως, καρύων κολά, φοινίκων κ.τ.λ. Ἔχει σταθμὸν ἀσυρμάτου τηλεγράφου, ἀεροδρόμιον καὶ ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν διὰ τοῦ ποταμοῦ Νίγηρος μετὰ τοῦ Κολικόρα ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας κατ' ἔτος. Ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ὕψωσεν ἐπ' αὐτῆς τὴν γαλλικὴν σημαίαν ὑπῆρξεν ὁ ὑποπλοίαρχος Μπουατὲ τῷ 1893. Τῷ 1894 συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν αὐτῆς καὶ ὁλοκλήρου τῆς περιφερείας ὁ Γάλλος ἀντισυνταγματάρχης Μποννιέ. Πρὸ τῆς γαλλικῆς κατακτήσεως ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς 20.000 περίπου. Μ. Δ. Β.

— **Τομπουκτοῦ**, ἢ ***Τιμπουκτοῦ διαμέρισμα*** (Territoire de Tombouctou ἢ Timbuktu) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Δυτικῆς Γαλλικῆς Ἀφρικῆς, ἐκτεινομένη περὶ τὴν μεγάλην καμπήν, ἣν σχηματίζει ὁ ποταμὸς Νίγηρ ἐν τῷ Γαλλικῷ Σουδάν, καὶ περιλαμβάνουσα τὴν εὔφορον λιμνώδη καὶ ἑλώδη περιφέρειαν, ἥτις καταλαμβάνει τὴν ἀριστερὰν ἰδίως ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, τὴν κειμένην μεταξὺ τοῦ 15° καὶ 18° Β. πλάτ. Ἅπασα ἡ χώρα αὕτη, ἥτις ὑπόκειται εἰς περιοδικὰς πλημμύρας, εἶναι γονιμωτάτη, ἐλλείψει ὅμως ἐπαρκοῦς συγκοινωνίας ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς καθυστερεῖ εἰσέτι μεγάλως. Κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1893, οἵτινες τῷ 1899 μετέβαλον αὐτὴν εἰς αὐτοτελῆ στρατιωτικὴν περιφέρειαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Τομπουκτού, ἐξαρτωμένην ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν γενικὸν διοικητὴν τῆς Δυτικῆς Γαλλικῆς Ἀφρικῆς. Βραδύτερον ἡ χώρα αὕτη περιελήφθη ἐν τῷ Γαλλικῷ Σουδάν, τοῦ ὁποίου ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον διαμέρισμα. Ὁρίζεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἀποικίας τῆς Σενεγάλης καὶ τῆς Δυτικῆς Μαυριτανίας (Σάχελ), πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς περιφερείας Οὐαγκαντουγκού, τῆς ἀποικίας τῆς Δαχομέης καὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Σοκοτό· πρὸς Β. καὶ Α. τὰ σύνορα αὐτοῦ δὲν εἶναι καθωρισμένα, καθότι ἐκτείνονται ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ ἀνατολικῇ Γαλλικῇ Σαχάρᾳ. Περιλαμβάνει πολλὰς λίμνας καὶ ποταμούς, παραποτάμους τῆς Νίγηρος, καὶ παράγει φοίνικας, καπνόν, κόμμι, φαρμακευτικὰ φυτά. Κατοικεῖται ὑπὸ διαφόρων φυλῶν Τουαρέγκων, καθὼς καὶ ἀραβικῶν καὶ βερβερικῶν φυλῶν, ἀνερχομένων ἐν ὅλῳ εἰς 400.000 περίπου ψυχάς. Μ. Δ. Β.

Τόμπρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πανίτσης τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 150.

τόμπρος, —α, —ο, καὶ *ντόμπρος*· δημοτ., εὐθύς, εἰλικρινής, αὐθέκαστος: «ντόμπρος ἄνθρωπος, ὅ,τι εἰπῇ τὸ κάμνει».

Τόμπρος, ***Μιχαήλ***. Σύγχρονος Ἕλλην γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1889. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου, ἀκολούθως δ' ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τῆς σχολῆς ταύτης εἰς Παρισίους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Κατὰ τὴν περίοδον 1919—1924 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς πλαστικῆς ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ σχολῇ τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου, μετὰ ταῦτα δὲ παραιτηθείς, παρέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξέθεσε μετ' ἐπιτυχίας διάφορα ἔργα του, εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις καὶ εἰς πολλὰς ἰδιωτικάς. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι τὸ ἐν Σκύρῳ μνημεῖον τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Ρούπερτ Μπρούκ (1931), τὸ ἐν Τεγέᾳ ἡρῷον τῶν Τεγεατῶν (1931), «Χορεύτρια» (1927), «Λουομένη» (1928), «Τέχναι» (1930), δύο μεγάλα ἀνάγλυφα διὰ τὸ ἐν Πειραιεῖ καπνεργοστάσιον Παπαστράτου (1931) κλπ. —Ω

Τομπρούκ *μέρσα* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημος λιμὴν καὶ πόλις τῆς Κυρηναϊκῆς (πλάτ. 32°04' Β., μῆκ. 24°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh). Ἔχει σημαφόρον, ραδιοτηλεγραφικὸν σταθμὸν καὶ ναυαγοσωστικὸν σταθμόν. Εἶναι ὁ *Ἀντίπυργος* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Τομπρούκ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δοκὸς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τόμσεν (Thomsen), ***Γουλιέλμος***. Διάσημος Δανὸς γλωσσολόγος, γεννηθεὶς ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1927. Τῷ 1875 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κοπεγχάγης, ἔνθα ἐδίδαξεν εὐδοκιμώτατα ἐπὶ μακρὰ ἔτη. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του καὶ πραγματειῶν του ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι: «Über den Einfluss der germanischen Sprachen auf die finnisch—lappischen» (1870), «Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées» (1896), «Beroringer mellem de finske og de baltiske Sprog» (1890), «Sprogvidenskabens historie» (1902) κλπ. Γ. Π. Α.

Τόμσκ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν Δυτικῇ Σιβηρίᾳ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τὸμ ποταμοῦ. Κάτ. (1926) 92.274. Ἔχει πανεπιστήμιον μετὰ βοτανικοῦ κήπου, σχολὴν τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων, παιδαγωγικὸν μουσεῖον, πανεπιστημιακὴν βιβλιοθήκην κ. ἄ. Ἀποτελεῖ κόμβον τοῦ ἐμπορίου Εὐρώπης καὶ Σιβηρίας καὶ Κίνας ἐμπόριον, ἔχουσα βιομηχανίαν οἰνοπνεύματος, μετάλλων, ζύθου, πυ-

Digitized by Google

ρείων κλπ. Εἶναι ἕδρα τῆς διευθύνσεως τῶν σιβηρικῶν σιδηροδρόμων, συνδέεται μετὰ τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ διὰ τῆς διακλαδώσεως Τόμσκ—Τάϊγκα καὶ ἔχει ποταμολιμένα ἐλεύθερον πάγων ἀπὸ Μαΐου μέχρι Νοεμβρίου. Ἱδρύθη τῷ 1604, καταστᾶσα κέντρον τοῦ σιβηρικοῦ ἐποικισμοῦ καὶ πρωτεύουσα (1782—1925) ὁμωνύμου κυβερνείου καὶ ἀνεπτύχθη ἀφ' ὅτου ἀνευρέθησαν παρ' αὐτὴν πολυμεταλλικὰ καὶ χρυσοφόρα κοιτάσματα (1825). —π.

— **Τόμσκ κυβερνεῖον** *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς νοτιοδυτικῆς Σιβηρίας, ὁριζόμενον ὑπὸ τῶν κυβερνείων Τομπὸλσκ (ἀπὸ Δ. καὶ Β.) καὶ Ἰεννισέϊσκ (Β. καὶ Α.), τῆς Μογγολίας (Α.) καὶ τοῦ κυβερνείου Σεμιπαλάτινσκ (Ν.). Ἔκτασις 441.423 τ.χλμ., κάτ. 1.130.770, πρωτεύουσα *Τόμσκ*. Εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινὴ περιοχή, ἔχουσα πλῆθος ἁλμυρῶν καὶ γλυκειῶν λιμνῶν καὶ ἐξέχουσα διὰ τὰ ἐν αὐτῇ πολυμεταλλικὰ χρυσοφόρα, σιδηροῦχα καὶ χαλκοῦχα κοιτάσματα. Τῷ 1925 συνεχωνεύθη ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ διαμερίσματι Δυτικῆς Σιβηρίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Νοβοσιμπὶρσκ* (κάτ. 146 000 τῷ 1930). —π.

Τόμσκυ, *Μιχαήλ*. Ρῶσος ἐπαναστάτης, γεννηθεὶς τῷ 1880. Ἀσκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐργάτου λιθογράφου, ἀνεμείχθη ἐνωρὶς εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῆς πατρίδος του καὶ προσεχώρησεν εἰς τὸ ρωσικὸν σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1905. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 ἐξελέγη μέλος τοῦ σοβιὲτ τοῦ Ρεβάλ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξωρίσθη εἰς τὸ Ναρύμ, δραπετεύσας δὲ μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἠγωνίσθη παρανόμως. Τῷ 1907 ἀπεστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Λονδίνου. Συλληφθεὶς καὶ παραμείνας φυλακισμένος κατὰ τὴν περίοδον 1908—1909, ἐπανήρχισε, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, τὴν ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ ἐν Μόσχᾳ καὶ κατεδικάσθη εἰς πενταετῆ καταναγκαστικὰ ἔργα. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917 ἦτο ἐξόριστος ἐν Σιβηρίᾳ. Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος ἐγένετο μέλος τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ μπολσεβικικοῦ κόμματος (ἀπὸ τοῦ 1919), πρόεδρος τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου τῶν ρωσικῶν συνδικάτων καὶ μέλος τοῦ πολιτικοῦ γραφείου τοῦ κόμματος. θ. π.

Τόμσον (Thompson)· βλ. λ. *Θόμψων*.

Τόμσον (Thomson), ***Καῖσαρ***. Βέλγος βιολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1857 εἰς τὴν Λιέγην καὶ ἀποθανὼν τῷ 1931 εἰς τὸ Λουγκάνο. Ἐμορφώθη ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Λιέγης ὑπὸ τὸν Ντυπουΐ καὶ τὸν Λεονάρ, μετὰ λαμπρὰν δὲ σταδιοδρομίαν ἐκτὸς τοῦ Βελγίου, ὠνομάσθη τῷ 1883 καθηγητὴς τοῦ βιολίου ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Λιέγης, τῷ δὲ 1898 ἐν τῷ ᾠδείῳ τῶν Βρυξελλῶν. Ὁ Τόμσον ἔδρεψε δάφνας εἰς τὰ μεγαλύτερα μουσικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης, ἐπεσκέφθη δὲ καὶ τὰς Ἀθήνας τῷ 1920, ἔνθα συμμετέσχεν εἰς τὰς συμφωνικὰς συναυλίας τοῦ «Ὠδείου Ἀθηνῶν». Ὁ Τόμσον ἐφημίσθη διὰ τὴν ἀνυπέρβλητον αὐτοῦ δεξιοτεχνίαν, ὡς καὶ τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ἐξετέλει τὰ δυσκολώτερα μέρη μὲ διπλᾶς χορδάς. Ὁ Τόμσον εἶχεν ἱδρύσει καὶ περιώνυμον κουαρτέττο μετὰ τῶν Λαουρέ, φὰν Χοὺτ καὶ Γιάκομπς. Γ. Σ.

Τὸμ-Τὶτ (Tom-Tit). Ψευδώνυμον τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ καὶ δημοσιογράφου *Ἀρθούρου Γηούντ*, γεννηθέντος τῷ 1853. Ἔγραψεν εἰς τὰ περιοδικὰ ἰδίᾳ «La Nature» καὶ «Illustration» διαφόρους ἐκλαϊκευτικὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Ἡ διασκεδαστικὴ ἐπιστήμη» (1890—1894), «Λεύκωμα διὰ τὴν διασκέδασιν τῶν μικρῶν, ἢ τὰ παιγνίδια, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ κατασκευάσῃ τις μόνος του» κ. ἄ. Χ. Δ.

Τόμυρις. Βασίλισσα τῶν ἐν Σκυθίᾳ Μασσαγετῶν, κατὰ τῆς ὁποίας ἐξεστράτευσε Κῦρος ὁ Μέγας τῷ 529 π. Χ. ζεύξας τὸν Ἀράξην ποταμόν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησεν αὐτὴν διὰ στρατηγήματος τοῦ Λυδοῦ Κροίσου, φονεύσας καὶ αἰχμαλωτίσας πολλούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς Σπαργαπίσην, ὅστις, μὴ ἀνεχόμενος τὴν προσβολήν, ηὐτοκτόνησεν. Ἐπελθοῦσα ὅμως ἡ Τόμυρις ἐνίκησε τοὺς Πέρσας καὶ ἐφόνευσε τὸν Κῦρον, τοῦ ὁποίου ὡς λέγεται ἀνευροῦσα τὸ σῶμα καὶ ἀποκόψασα τὴν κεφαλήν, ἐβύθισεν εἰς ἀσκὸν πλήρη αἵματος λέγουσα: «Σὺ μὲν ἐμὲ ζῶσάν τε καὶ νικῶσάν σε μάχῃ ἀπώλεσας, παῖδα τὸν ἐμὸν ἑλὼν δόλῳ· σὲ δ' ἐγώ, κατάπερ ἠπείλησα, αἵματος κορέσω» (*Ἡροδ.* Α, 205—208, 211—214). Α. Θ. Σ.

Τομὼφ *Ράντο*. Ἐπίσκοπος καὶ ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου (βλ. λ. *Πέτρος Ι΄*).

Τὸν (Tone), ***Θεοβάλδος Βόλφ***. Ἰρλανδὸς πατριώτης (1763—1798). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Δουβλίνῳ, κατόπιν δέ, ἀφιερωθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰρλανδίας. Συνδεθεὶς διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Ρῶσσελ, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἵδρυσε τὸν περίφημον σύλλογον τῶν «Ἡνωμένων Ἰρλανδῶν» πατριωτῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰρλανδίας ἀπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ζυγοῦ. Καταδιωχθεὶς ἕνεκα τούτου ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τῇ βοηθείᾳ τοῦ γαλλικοῦ διευθυντηρίου ὠργάνωσεν ἐκστρατείαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰρλανδίας. Λόγῳ ὅμως τρικυμίας καὶ ἄλλων δυσκολιῶν, ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχε, καθότι τὰ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιηθέντα πλοῖα δὲν κατώρθωσαν ν' ἀποβιβάσουν τοὺς ἄνδρας των εἰς τὰς ἰρλανδικὰς ἀκτὰς καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Βρέστην. Ἔλαβε κατόπιν μέρος καὶ εἰς ἄλλας ἀποπείρας ἐκστρατειῶν κατὰ τῆς Ἰρλανδίας, κατὰ δὲ τὴν μεγάλην ἰρλανδικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1798, ἐπιτυχὼν νὰ ἀποσταλοῦν ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας πλοῖά τινα εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ λαβὼν μέρος εἰς τὴν νέαν ἐκστρατείαν, ἐπολέμησεν ἀπεγνωσμένως κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Τζὼν Μπόρλαιηζ. Συλληφθεὶς ὅμως καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ηὐτοκτόνησε, κόψας διὰ μαχαιρίου τὸν λαιμόν του καὶ ἀποθανὼν μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἐν τῷ μέσῳ φρικτῶν πόνων. Ἀφῆκε λίαν ἐνδιαφέρον «Ἡμερολόγιον», ὅπερ ἐδημοσίευσεν ὁ υἱός του τῷ 1826. Μ. Δ. Β.

Τόναια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτή τις τελουμένη ἐν Σάμῳ πρὸς τιμὴν τῆς Ἥρας. Κατ' αὐτήν, ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ τοῦ ἔτους μετεφέρετο τὸ λατρευτικὸν ξόανον τῆς θεᾶς ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἡραΐτου κόλπου, ὅπου ἐτελοῦντο ἁγνισμοὶ καὶ προσεφέροντο ἱερὰ *ψαισιά*, ἤτοι γλυκύσματα. Φαίνεται ὅτι τὰ Τόναια ἦσαν ἱεροτελεστία σχετικὴ πρὸς τὴν ὅλην ἐν Σάμῳ λατρείαν τῆς Ἥρας. Ε. ΔΙ. Κ.

τοναλίτης (ὁ) (Tonalit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον. Ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν διοριτῶν, συνίσταται δὲ ἀπὸ ἀνδεσίνην, κεροστίλβην, βιοτίτην καὶ χαλαζίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ ὄρος Adamello, ἐνίοτε ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν εἰς τὰς Ἄλπεις τοῦ ἀνατολικοῦ Τιρόλου κ. ἄ. Γ. Β.

«Τονάριον» (λατ. tonarius ἢ tonarium) Συλλογὴ γρηγοριανῶν μελῶν, κατατεταγμένων ἀναλόγως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τόνου ἢ τρόπου, εἰς ὃν ἀνήκουν. Τονάρια εἶναι τὸ «Ἀντιφωνάριον» τοῦ Μομπελλιέ, αἱ συλλογαὶ τοῦ Ρεγκίνο ντὲ Πρύμ, Μπέρνο τοῦ Ράϊχεναου κ. ἄ. Γ. Σ.

Τονατὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ, προσκειμένη εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς χώρας τῶν Καντίων, κατὰ τὴν ΝΑ. τῆς Ἀλουΐωνος νήσου ἐσχατιάν. Εἶναι ἡ σύγχρονος Thanet island, ἐγγυτάτη τῷ ἀκρωτηρίῳ North Foreland (ἀρχ. *Κάντιον*). Σ. Ε. Λ.

Τόνγια *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τοῦ Πόντου νοτιοδυτικῶς τῆς Τραπεζοῦντος, ὀρεινὴ καὶ δασώδης. Ἐνταῦθα κατέφυγον πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τραπεζοῦντος μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1461 καὶ συνῳκίσθησαν εἰς διάφορα χωρία, ἀποζῶντες ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς γεωργίας. Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, ὅτε ἐκηρύχθη σφοδρὸς διωγμὸς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου ὑπὸ τῶν τιμαριούχων Τούρκων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν, καθὼς καὶ ἄλλων περιφερειῶν οἱ κάτοικοι, ἔκτοτε δὲ ἀπέβησαν φανατικοὶ Μουσουλμᾶνοι. Οὗτοι εἶναι οἱ λεγόμενοι *Τονγιαλῆδες*, συμποσούμενοι περίπου εἰς 10 000, φημιζόμενοι ὡς ρωμαλέοι καὶ ἐπιτήδειοι κλέπται καὶ λησταί, διαρκῶς δὲ ὁπλοφοροῦντες. Ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματά των εἶναι καὶ τὸ λαθρεμπόριον τοῦ καπνοῦ, ἐπιδιώκουν δὲ πολὺ καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χωροφύλακος. Οἱ Τονγιαλῆδες διέσωσαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ πολλὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα. Πολλαὶ γυναῖκές των ἀποθνῄσκουν χωρὶς νὰ μάθουν τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Καὶ ἀπὸ τὰ χωρία των ἀρκετὰ διατηροῦν τὰς ἑλληνικὰς ὀνομασίας, καθὼς τὸ *Κατωχώριν, Μεσοπλάγιν, Μεσοπέδιν* καὶ ἄλλα. Α. Α. Π.

Τόνγκα (οἱ) (Tonga, Thonga). Φυλὴ νέγρων Μπαντοὺ ἐν Γαζαλάνδῃ τῆς Μοζαμβίκης, ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Ζουλού. Οἱ Τόνγκα καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν. Θ. Χ. Σ.

Τόνγκα, ἢ ***Φρέντλυ νῆσοι*** (Tonga ἢ Friendly Islands) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τῆς Πολυνησίας πρὸς τὸ νότιον τμῆμα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ὑπὸ Βρεττανικὸν προτεκτορᾶτον. Κεῖται βορειοδυτικῶς τῶν νήσων Βίτι καὶ Βάλλις, βορειοανατολικῶς τῶν νήσων Σαμόα καὶ πρὸς Α. τῶν νήσων Κούκ, μεταξὺ 18°—22° Ν. πλάτ. καὶ 176°—178° Δ μήκ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 997 τ. χλμ. καὶ 29.611 κατ., ἐξ ὧν 480 λευκοί. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συστάδας νήσων, τὰς *Τονγαταμπού, Χααμπάϊ* καὶ *Βαβάου* καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ὁμάδας ἀποτελούσας νήσους *Νιουατομπουταμπόν, Ταοφαχὶ* καὶ *Νιουαφού*. Πρωτεύουσα αὐτῶν εἶναι ἡ *Νυκουαλόφα* ἐπὶ τῆς νήσου Τονγκαταμπού. Ἀποτελοῦν ἰθαγενὲς βασίλειον, τεθὲν ὑπὸ ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον κατόπιν τῆς ἀγγλογερμανικῆς συνθήκης τοῦ 1900 καὶ διοικεῖται ὑπὸ ἰθαγενοῦς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον Ἄγγλου ἁρμοστοῦ. Αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦτο νῆσοι ἀνέρχονται εἰς 180 καὶ ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡφαιστειογενεῖς, ἄλλαι δὲ κοραλλιογενεῖς. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἀνήκουν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Πολυνησίων, συγγενεύοντες πρὸς τοὺς Σαμόας. Πρῶτος ἀνεκάλυψε ταύτας ὁ Τάσμαν τῷ 1643, τῷ δὲ 1774 ὁ Κοὺκ ὠνόμασεν αὐτὰς *νήσους τῶν Φίλων* (Friendly Islandis), ἕνεκα τῆς φιλικῆς ὑποδοχῆς, ἣν ἔσχεν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων των, ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπίσης γνωσταί, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐξ αὐτῶν κατοικοῦνται αἱ 30 μεγαλύτεραι, παράγουσαι κυρίως σακχαροκάλαμον καὶ κοκκοφοίνικας. Μ. Δ. Β.

Τόνγκρ, ἢ ***Τόνγκερεν*** (γαλ. Tongres, φλαμανδ. Tongeren) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λιμβούργου, κειμένη ἐπὶ τοῦ Γκέερ, παραποτάμου τοῦ Μόζα, 31 χλμ. πρὸς Β. τῆς Λιέγης, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτοικοι 10.600. Εἶναι σημαίνων συγκοινωνιακὸς κόμβος καὶ ἔχει βιομηχανίας ξύλου, χάρτου, δερμάτων, ὀμβρελλῶν, ἀγγειοπλαστικὰς κ. ἄ. Ἐν τῇ πόλει σῴζεται ναὸς τῆς Παναγίας, ἐκ τῶν παλαιοτάτων θρησκευτικῶν κτηρίων τῆς χώρας, οὗτινος ἡ οἰκοδόμησις ἤρχισε τὸν Δ΄ αἰῶνα. Ἡ Τόνγκρ εἶναι παλαιοτάτη πόλις, κατέχουσα πιθανῶς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Aduatica Tungrorum τῶν Ρωμαίων. Χ. Δ.

τονελάδα (ἡ)· ναυτ., ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων καὶ τὸν *κόρον* (τὸ μέτρον) καὶ βυτίον μεγίστης χωρητικότητος. Σ. Ε. Λ.

Τονζὲ *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν τεσσάρων κρατιδίων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπικράτειαν τοῦ *Θιμπὼ* (βλ. λ.).

Τόνζος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Θρᾴκης ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ (νῦν Τούντζα), εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἵμου. Ὁ Μελέτιος περὶ αὐτῆς λέγει (Γεωγρ., τόμ. Γ, σελ. 100): «Τόνζα ἢ Τόνζου, πόλις ποτὲ πρὸς τὸν Αἰγιαλόν. Λέγεται ὁ τόπος οὗτος κοινῶς Βορδοβίζον». Α. Θ. Σ.

— **Τόνζος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Θρᾴκης, ὅστις, πηγάζων ἀπὸ τοῦ Αἵμου, συμβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἕβρου, τὸν ὁποῖον συναντᾷ ὀλίγον κατωτέρω τῆς Ἀδριανουπόλεως, παρὰ τὸ νῦν προάστιον Κιρισχανέν. Ταυτίζεται μὲ τὸν *Ἄρισβον* τοῦ Στράβωνος (ΙΓ΄ 590), ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Κεβρηνίων Θρᾳκῶν «ἐμβάλλει εἰς τὸν Ἕβρον». Φέρεται δὲ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: *Τόντος, Τῶνος, Τάξος* καὶ *Ταίναρος*, νῦν δὲ καλεῖται *Τούντζα*. Α. Θ. Σ.

Τόνζου *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ πόλις τῆς θρᾳκικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου (*Πτολεμ.* Γ, ια, 6) μεταξὺ *Ἀπολλωνίας* (Σωζοπόλεως) καὶ *Περοντικοῦ* (Ἀγαθοπόλεως ἢ Ἀκτεμπολοῦ). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ζεϊτὶν μπουρνοῦ* (πλάτ. 42° 18′ 30″ Β., μῆκ. 27° 50′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to Cape Caliacra) τῆς Βουλγαρίας. Σ. Ε. Λ.

τονὴ (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μετρικῇ ἡ παρέκτασις, ἐπὶ μακρότερον, τοῦ χρόνου τῆς μακρᾶς συλλαβῆς. Ὁσάκις δηλαδὴ μετὰ μακρὰν συλλαβὴν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ μεσολαβήσῃ κενὸς χρόνος, ἀντὶ ν' ἀποδοθῇ οὗτος διὰ τοῦ καλουμένου *λείμματος*, ἤτοι τῆς ἐπὶ ἕνα μέχρι τεσσάρων χρόνων παύσεως τῆς φωνῆς, ἀπεδίδετο διὰ τῆς παρατάσεως τοῦ χρόνου τῆς μακρᾶς συλλαβῆς εἰς τρίσημον, τετράσημον κτλ. Τὸ σημεῖον τῆς τονῆς εἶναι ___| (τρίσημος), |___| (τετράσημος), καὶ ἐν περιπτώσει ἀγνοίας τοῦ μεγέθους της ἢ παραλείπεται ἢ δηλοῦται διὰ μιᾶς στιγμῆς. Ἡ τονή, ἀντιθέτως πρὸς τὸ λεῖμμα, δύναται νὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως, π. χ.

◡ ◡ —́ —, ◡◡ |ˊ| ◡ ◡ —́—, ◡ ◡ —́ —

Ὡς Ἀϊ δω νεὺς δα ν α πομ]πὸς ἀ νεί ης Ἀϊ δω νεύς.

(*Αἰσχ. Περσ.* 650)

Γ. Μ. Β.

τονθορίζω, καὶ **—*ρύζω***· ὁμιλῶ χαμηλῇ καὶ ἐπισεσυρμένῃ τῇ φωνῇ, οἱονεὶ μεταξὺ τῶν ὀδόντων, μουρμουρίζω.

τονθορισμὸς (ὁ), ἢ ***τονθορυσμός***· ὁ χαμηλὸς καὶ σιγανὸς ἦχος φωνῆς, ἐλαφρός, ἤρεμος ἦχος, μουρμουρισμὸς ἢ μουρμουρητόν, ψιθυρισμός. Μ. Μ.

Τόνι (Toni), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς ντὲ —***. Ἰταλὸς βοτανικὸς (1864—1923). Διετέλεσε διαδοχικῶς καθηγητὴς εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Καμερίνο, τοῦ Σάσσαρι καὶ τῆς Μοδένης καὶ ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1886, μετὰ τοῦ Δαυῒδ Λέβι, τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπιθεώρησιν «Notarisia» καὶ ἀπὸ τοῦ 1890 τὴν «Nuova Notarisia». Κυριώτεραι ἐκ τῶν ἐργασιῶν του εἶναι: «Sylloge Algorum omniae hujusque cognitarum» (6 τόμ. 1888—1907), «Flora algalogica della Venezia» (1886—1902), «Shyceae japonicae» (1895). Χ. Δ.

τονίζω· θέτω γραμματικὸν τόνον, ἀπαγγέλλω μὲ τόνον: «ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά, ἡ προπαρα-

Digitized by Google

λήγουσα δὲν τονίζεται» || ἐκφράζω τι μετὰ τόνου, ἵνα ἐξάρω αὐτό: «ἐφάνης ἄνανδρος καὶ τονίζω τοῦτο». || ἐπὶ ᾄσματος, μελοποιῶ, ἑρμηνεύω μουσικῶς.

Τονίκη, ἡ *Τονίκι*, καὶ *Τωνίκι* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἐμπορικὸς σταθμὸς τῆς παραλίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον Αἰθιοπίας ἐν τῷ Βαρβαρικῷ κόλπῳ (*Πτολεμ.* Δ, ζ, 11) ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν καὶ νοτίως τοῦ Σεραπίωνος ὅρμου. Ἡ τελευταία λεπτομέρεια πείθει, ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν *Νίκωνος* ὅρμον τοῦ Περίπλου τῆς Ἐρυθρᾶς (*Ἀντων.* § 15). Ταυτίζεται πρὸς τὸν λιμένα Patta τῆς βρεττανικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Σ. Ε. Λ.

τονική (ἡ) (γαλλ. tonique, γερμ. Tonika). Ἡ πρώτη βαθμὶς τῆς κλίμακος, ἡ δίδουσα τὴν ὀνομασίαν εἰς τὴν τονικότητα· π. χ. τονικὴ τῆς κλίμακος τοῦ ντο εἶναι ὁ φθόγγος τοῦ ντο, τῆς τοῦ φα ὁ φα κλπ. *Συγχορδία τῆς τονικῆς* εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς πρώτης βαθμίδος τῆς κλίμακος σχηματιζομένη συγχορδία· π. χ. εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ντο μείζονος εἶναι: ντο-μι-σολ, εἰς τὴν τοῦ ντο ἐλάσσονος ντο-μι♭-σολ κλπ. Γ. Σ.

τονικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τόνον, ὁ τοῦ τόνου τῶν λέξεων: «τονικαὶ μεταβολαί» || καθόλου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τόνον μουσικόν, μυϊκὸν κττ. || *τονική* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—τονικὰ *φάρμακα*· βλ. *τονωτικά*.

τονικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τονικοῦ. —[*Μουσ.*] Ὁ ὅρος *τονικότης* (γαλλ. tonalité, γερμ. Tonalität) λαμβάνεται ἐσφαλμένως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὡς συνώνυμον τοῦ *τόνος* ἢ *κλίμαξ*, ἐνῷ ἐν τῇ πραγματικότητι ὑποδηλοῖ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ τὴν σχέσιν τῶν συγχορδιῶν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν βασικὴν συγχορδίαν, δηλαδὴ τὴν τῆς *τονικῆς*. Οὕτω χαρακτηρίζονται ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὴν αὐτὴν τονικότητα συγχορδίαι παρουσιαζόμεναι φαινομενικῶς ὡς οὖσαι ἐν μετατροπίᾳ, ἀρκεῖ νὰ εὑρίσκωνται κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν: τονική —κατιοῦσα μεγάλη τρίτη—τονική—ἀνιοῦσα μεγάλη τρίτη—τονική, δηλαδή, εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ντό:

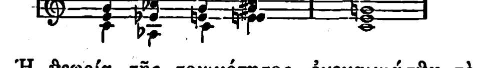

Ἡ θεωρία τῆς τονικότητος ἐνεκαινιάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ραμὼ (1722), ὅστις ἀνεῦρεν ἐν αὐτῇ τὸν ἁρμονικὸν πυρῆνα, ἡ δὲ ὀνομασία ὀφείλεται εἰς τὸν Φετίς. Γ. Σ.

—[*Ἰατρ.*] *Τονικότης* καλεῖται εἰδική τις ἐκδήλωσις τῆς ἐλαστικότητος τῶν ζώντων ἱστῶν, καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ μυϊκοῦ ἱστοῦ, εὑρισκομένων ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ τε κεντρικοῦ καὶ τοῦ περιφερικοῦ νευρικοῦ συστήματος· λ. χ. ζῶν μῦς (ὑπὸ τοὺς φυσιολογικοὺς ὅρους εὑρισκόμενος) ἐμφανίζει πάντοτε βαθμόν τινα τάσεως, ἕνεκα τῆς ὁποίας τὰ δύο ἥμισυ αὐτοῦ ἀπομακρύζονται ἀλλήλων, ὅταν διατμηθῇ διὰ μαχαιρίου. Ἡ ἀπαγωγὴ αὕτη ἢ ἀπομάκρυνσις δὲν συμβαίνει πλέον, ὅταν ὁ μῦς στερηθῇ τῆς ἐννευρώσεως αὐτοῦ. Μ. Ν. Κ.

Τονιόλο (Toniolo), *Ἰωσήφ*. Ἰταλὸς οἰκονομολόγος (1845—1918). Ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, ὑπεστήριξε τὰς ἰδέας τοῦ καθολικοῦ σοσιαλισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων, μετέσχε δὲ ὡς θεωρητικὸς σύμβουλος πλείστων συνεδρίων τῶν Ἰταλῶν καθολικῶν σοσιαλιστῶν. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Μοδένης καὶ Πίζης καὶ ἔγραψε: «Γενικὴ ἱστορία τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας τῆς Τοσκάνης», «Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν οἰκονομικῶν μεταβολῶν τῆς δημοκρατίας τῆς Φλωρεντίας ἀπὸ τοῦ 1378 μέχρι τοῦ 1530», «Ἡ πίστις καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ καπιταλισμοῦ ἐν τῇ φλωρεντινῇ δημοκρατίᾳ», «Σχολαστικισμὸς καὶ οὐμανισμὸς ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς ἐπιστήμαις ἐν Τοσκάνῃ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν» κ. ἄ. Κυριώτερον ὅμως ἔργον τοῦ Τονιόλο ὑπῆρξεν ἡ «Πολιτικὴ οἰκονομία» του εἰς 4 βιβλία καὶ ἡ προηγηθεῖσα αὐτῆς «Γενικὴ εἰσαγωγή». Χ. Δ.

τονισμός (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τονίζειν, ἡ μετὰ τόνου ἀπαγγελία ἢ ἔκφρασις. —[*Γλωσσολογ.*] Καλοῦμεν *τονισμὸν* τὴν ἔξαρσιν συλλαβῆς τινος τῆς λέξεως ὑπὲρ τὰς ἄλλας κατὰ τὴν ἔντασιν καὶ ἰσχὺν ἢ κατὰ τὸ ὕψος τῆς φωνῆς. Ὁ τονισμὸς διακρίνεται οὕτω: 1) εἰς *ἐντατικὸν* ἢ *ἰσχυρὸν* καὶ *δυναμικὸν* καλούμενον, καὶ 2) εἰς *μουσικὸν* τονισμόν. Κατὰ τὸν πρῶτον ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἐξαίρεται κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ ἔντασιν, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον (τὸν μουσικὸν) κατὰ τὸ ὕψος τῆς φωνῆς. Καὶ ἡ μὲν ἰσχὺς τοῦ τονισμοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πλάτους τῶν παλμικῶν κινήσεων τῶν δονουμένων φωνητικῶν συνδέσμων, οἵτινες παράγουν τὸν ἦχον, τὸ δὲ ὕψος αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γινομένων παλμικῶν κινήσεων ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ. Ἀλλ' ἀμφότερα τὰ τονικὰ ταῦτα στοιχεῖα—ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ ὕψος τῆς φωνῆς —συνυπάρχουν εἰς πάσας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς ταύτην μὲν τὴν γλῶσσαν ὑπερισχύει τὸ ἰσχυρόν, εἰς ἐκείνην δὲ τὸ μουσικὸν στοιχεῖον τοῦ τονισμοῦ. Εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ συμβῇ καὶ μεταβολὴ σὺν τῷ χρόνῳ τοῦ τονισμοῦ γλώσσης τινὸς ἀπὸ μουσικωτέρου εἰς ἐντατικώτερον ἢ ἰσχυρότερον, καὶ τἀνάπαλιν. Οὕτως ὁ δυναμικὸς ἢ ἐντατικὸς τονισμὸς τῆς ἰαπετικῆς —ἤτοι τῆς παλαιοτάτης, τῆς ἀρχικῆς γλώσσης, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον αἱ πλεῖσται καὶ σπουδαιόταται ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ τινες ἐκ τῶν ἀσιατικῶν γλωσσῶν: ἡ ἑλληνική, λατινική, σλαυϊκή, γερμανική, κελτική, ἀλβανικὴ κλπ., ἀρμενική, περσική, ἰνδικὴ καὶ ἄλλαι—ἐξειλίχθη εἰς μουσικὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἰνδικήν, ἐνῷ εἰς ἄλλας ἰαπετικὰς γλώσσας παρέμεινεν ἀμετάβλητος, ἤτοι ἰσχυρός. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ῥηθέντος μουσικωτέρου τονισμοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἡ φύσις φαίνεται ὅτι μετεβλήθη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μ. Χ., τῆς μεταβολῆς δὲ ταύτης τεκμήριον εἶναι ἡ κατὰ τὸν ῥηθέντα χρόνον ἐπελθοῦσα ἐξαφάνισις τῆς διαφόρου προσῳδίας τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων φωνηέντων. Ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν τῆς λατινικῆς δὲν συμφωνοῦν οἱ ἐρευνηταί, διʼ ὃ ἄλλοι μὲν ἐκ τούτων χαρακτηρίζουν τὸν τονισμὸν τῆς ὡς δυναμικόν, ἄλλοι δὲ—καὶ δὴ οἱ Γάλλοι γλωσσολόγοι—ὡς μουσικόν, οὗτινος ὅμως καὶ οὗτοι δέχονται μεταβολὴν ἐπὶ τὸ ἰσχυρότερον ἀπὸ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἑξῆς. Εἰς τὴν σύγχρονον τέλος ἑλληνικὴν ὁ τονισμὸς φαίνεται ὅτι διαφέρει κατὰ χώρας: ὁ μὲν τονισμὸς τῶν διαλέκτων τῶν βορείων ἑλληνικῶν χωρῶν (Στερεᾶς Ἑλλάδος, Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Μακεδονίας, Θρᾴκης καὶ ὡρισμένων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους: Λέσβου, Σάμου, Σαμοθρᾴκης κ. λ.) φαίνεται ἰσχυρότερος ἢ ὁ τῶν διαλέκτων τῶν νοτιωτέρων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων (Πελοποννήσου, τῶν πλείστων ἐκ τῶν Κυκλάδων, τῆς Κρήτης, τῶν Ἰονίων νήσων κ. λ.), διʼ ὃ εἰς μὲν τὰς δευτέρας ἐκ τῶν ῥηθεισῶν διαλέκτων τὰ ἄτονα φωνήεντα διασῴζονται ἐξ ἴσου ἀπαθῆ ὅπως καὶ τὰ τονιζόμενα, εἰς τὰς βορείους ὅμως νεοελληνικὰς διαλέκτους ὡρισμένα ἐκ τῶν ἀτόνων φωνηέντων μετεβλήθησαν ἢ ἀπεβλήθησαν ἐντελῶς, καὶ δὴ τὰ μὲν ἄτονα e (=ε, αι) καὶ o (=ο, ω) ἐξησθενώθησαν εἰς ι καὶ ου, τὰ δὲ ὡσαύτως ἄτονα ι (=ι, η, υ, οι, ει, υι, ῃ κ.λ.) καὶ ου συχνάκις ἀπεβλήθησαν: οὐ ἄνθρωπους, πιδεύουμι κλ. (=ὁ ἄνθρωπος, παιδεύομαι) —δλεύου, δλεῦν, πίν'ς, πίν', πίν'ν κ. λ. (=δουλεύω, δουλεύουν, πίνεις, πίνει, πίνουν). Τὸ φαινόμενον τοῦτο θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἀντικείμενον πειραματικῆς φωνητικῆς ἐρεύνης, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθοῦς φύσεως αὐτοῦ. Ὡς γίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω φανερόν, ὁ τονισμὸς ἐξασκεῖ μεγίστην ἐπὶ τὴν φωνητικὴν καὶ λοιπὴν ἐξέλιξιν πάσης γλώσσης, οἱ δὲ καλούμενοι *φωνητικοὶ νόμοι*, κατὰ μέγα τοὐλάχιστον μέρος, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ προϊόντα τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης φύσεως τοῦ τονισμοῦ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τόνισσεν (Thonissen), *Ἰωάννης-Ἰωσήφ*. Ἔξοχος νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς τοῦ Βελγίου (1816 —1891). Ἐσπούδασεν ἐν Λιέγῃ καὶ Παρισίοις, κατόπιν δὲ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν Louvain. Ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη βουλευτὴς Hasselt, ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἔγραψε: «Le socialisme depuis l'antiquité jusqu'à...1852» (Louvain 1852, εἰς 2 τόμ.), διαφόρους διατριβὰς περὶ τοῦ ποινικοῦ νόμου τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἰουδαίας, συλλεγείσας εἰς τὰ «Mélanges» (1873), «Le droit pénal de la République Athénienne, précédé d'une étude sur le droit criminel de la Grèce légendaire» (1875). Γ. Γ.

Τονίστος, *Νικόλαος*. Ἑνετὸς δοὺξ τῆς Κρήτης, διοικήσας τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ 1230—1232. Ἐξακολουθήσας τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑνετῶν πρὸς κατάπνιξιν τῆς τῷ 1228 ἐν Κρήτῃ ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως καὶ ἀποτυχὼν ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Βαρθολομαίου Γραδενίγου. ΕΡ. Μ.

τόνκα (tonka) [*Ἀκτογρ.*]. Ὅρος ῥωσοταταρικός, διεθνῶς ἐπικρατήσας, πρὸς χαρακτηρισμὸν ἐπιμηκεστάτου, ἀλλὰ λίαν στενοῦ προσχωματικοῦ βέλους κλείοντος λιμνοθάλασσαν, ἣν χωρίζει ἀπὸ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, τῆς ἐπικοινωνίας οὔσης δυνατῆς μόνον διʼ ἐκρηγμάτων του ἢ τῶν κομμάτων του. Κλασσικὸς τύπος εἶναι ἡ *Ἀραμπάτσκα τόνκα* τῆς Ἀζοφικῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζει τὴν Γνιλόε Μόρε. Σ. Ε. Λ.

τόνκα *κύαμοι* (Faba Tonca) [*Φαρμακογν.*]. Ἡ δρόγη προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ *διπτέρυξ ἡ εὔοσμος*. Τὸ φυτὸν εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Καϋέννης, τοῦ Σουρινὰμ καὶ τῆς Γουϊάνης, συναντᾶται ὅμως καὶ εἰς τὴν Μαρτινίκαν. Οἱ καρποὶ αὐτοῦ φέρουν σαρκῶδες περικάρπιον, εἶναι μονόσπερμοι, τὸ δὲ σπέρμα αὐτῶν, ἐλευθερούμενον ἀπὸ τοῦ περικαρπίου, ξηραίνεται καὶ ἐξάγεται εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ σπέρματα ταῦτα ἐγκλείουν ὅλο μεγάλας κοτυληδόνας κιτρινωπὰς εὐαρέστου ἀρωματικῆς ὀσμῆς καὶ γεύσεως ἐλαιώδους. Συστατικὰ τῆς δρόγης εἶναι: 2 % κουμαρίνη, τογκικὸν ὀξύ, μελιλοτίνη, οὐσίαι ῥητινώδεις καὶ πεκτινικαί, μὴ πτητικὸν ἔλαιον τηκόμενον εἰς 28° καὶ ἀποτελούμενον ἀπὸ μεῖγμα στεαρίνης καὶ στιγμαστερίνης $C_{30}H_{48}O$. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἡ δρόγη δὲν χρησιμοποιεῖται πλέον, εὑρίσκει ὅμως ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Κ. Γ. Μ.

Τονλὲ-Σάπ (Tonle-Sap) [*Γεωγρ.*]. Μεγάλη λίμνη τῆς Γαλλικῆς Ἰνδοκίνας ἐν Καμπότζ. Ἡ ἔκτασις της ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν μουσσώνων ἐκρέουσιν εἰς αὐτὴν τὰ ἐκχυλίζοντα ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Μέκονγκ, ὁπότε ἡ μὲν ἐπιφάνεια της ἀνέρχεται εἰς 150.000 ἑκτάρια, τὸ δὲ βάθος φθάνει τὰ 17 μέτρα, ἐνῷ κατὰ τὴν λοιπὴν περίοδον τοῦ ἔτους ἡ ἐπιφάνεια περιορίζεται εἰς 26.000 ἑκτάρια καὶ τὸ βάθος εἰς 1 περίπου μέτρον. Τείνει δὲ νὰ ἀποξηρανθῇ λόγῳ τῶν προσχώσεων, τὰς ὁποίας ἐκχύνει εἰς αὐτὴν ὁ Μέκονγκ. Ἡ Τονλὲ-Σὰπ ἀποτελεῖ πλουσιώτατον ἰχθυοτροφεῖον, ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ὁποίου ἀποζῶσι 30.000 ἁλιεῖς. Χ. Δ.

τοννάρα (γαλλ. thonaire, ἰταλ. tonnara) [*Ἁλιευτ.*]. Μέγα δίκτυον πρὸς ἁλιείαν τῶν θύννων, ἐν μεγάλῃ χρήσει εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καταλωνίας, τῆς Προβηγκίας, τῆς Λιγουρίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Σαρδηνίας, τῆς Τύνιδος καὶ τῆς Ἀδριατικῆς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο, καὶ δὴ παρὰ τὸ Φιούμε. Αἱ τοννάραι φαίνεται ὅτι ἦσαν γνωσταὶ καὶ τοὺς ἀρχαίους, ὁ δὲ Ὀππιανὸς τὰς περιγράφει εἰς τὰ «Ἁλιευτικά» του ὡς μικρὰς πόλεις χωρούσας πρὸς τὴν θάλασσαν, μὲ τοὺς διαδρόμους των, τὰς θύρας των καὶ τοὺς θαλάμους των. Πράγματι αἱ σύγχρονοι ἰταλικαὶ τοννάραι ἔχουν σχῆμα T, οὗ ἡ μὲν κεραία, ὀνομαζομένη isola («νῆσος») καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τοίχων ἀπὸ δικτύων, διαιρεῖται εἰς 7 θαλάμους καὶ εἶναι ἠγκυροβολημένη διὰ πολλῶν ἀγκυρῶν παραλλήλως τῇ ἀκτῇ, ἡ δὲ οὐρά, ὀνομαζομένη pedale ἢ coda, διήκει ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς isola καθέτως πρὸς τὴν ἀκτήν, φθάνουσα συνήθως εἰς μῆκος μέχρι 3 μιλ. ἐνῷ τὸ σύνολον φέρεται, τῇ βοηθείᾳ βαρελλίων χρησιμευόντων ὡς πλωτήρων, σχεδὸν ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἁλιείας οἱ τόννοι μεταβάλλονται εἰς ἰχθῦς τοῦ ἀφροῦ. Ἐμπίπτοντες δὲ οὗτοι εἰς τὴν τοννάραν παρεκκλίνουν εἴτε ἐξ ἐνστίκτου εἴτε θορυβούμενοι διὰ νὰ ἐμπέσουν τελικῶς εἰς τοὺς θαλάμους τῆς isola ὅπου συλλαμβάνονται. Τὴν ἡμέραν αἱ τοννάραι ἐπισημαίνονται διὰ μεγάλου σημαντῆρος, τὴν δὲ νύκτα διὰ σειρᾶς φώτων, ἵνα μὴ περιπλακοῦν τὰ δίκτυα των εἰς τοὺς ἕλικας παραπλεόντων πλοίων. Σ. Ε. Λ.

τοννελάντα. Μέτρον βάρους διαφόρων χωρῶν (βλ. λ. *σταθμά*, *τόμ.* ΙΒ', *σελ.* 274). Ι. Α. Β.

τόννος (ὁ). 1) Μέτρον βάρους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῶν βρεττανικῶν ἀποικιῶν, διακρινόμενος: α') Εἰς *μεγάλον τόννον* (long ton), ὅστις ὑποδιαιρεῖται εἰς 20 στατῆρας (hundredweights τῶν 112 λιτρῶν καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς 2.240 ἀγγλικὰς λίτρας, 1016, 0416 χιλιόγραμμα ἢ 793 ὀκ. 313 δραμ. β') Εἰς *μικρὸν τόννον* (short ton), ἐν χρήσει κυρίως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὸν Καναδᾶν, ὑποδιαιρούμενον εἰς 20 στατῆρας τῶν 100 λιτρῶν καὶ ἀντιστοιχοῦντα οὕτω πρὸς 2 000 ἀγγλικὰς λίτρας, 907.18 χιλιόγραμμα ἢ 708 ὀκ. 293 ³/₄ δραμ. 2) Μέτρον βάρους τοῦ δεκαδικοῦ μετρικοῦ συστήματος, καλούμενος *μετρικὸς τόννος* (tonne métrique), ἀντίστοιχος πρὸς 1000 χιλιόγραμμα ἢ 781 ὀκ. 100 δράμ. Ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν καταμέτρησιν τῆς χωρητικότητος τῶν πλοίων χρησιμοποιεῖται ὁ *τόννος χωρητικότητος* (ton-register), παρ' ἡμῖν *κόρος*, στερεόν, τοῦ ὁποίου ὁ ὄγκος ἀποτελεῖται ἐκ 2,83 κυβικῶν μέτρων ἢ 100 ἀγγλικῶν κυβικῶν ποδῶν. Ι. Α. Β.

τόννος (ὁ) (Scumber thynnus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβροειδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς χαρακτηριζομένους ἐκ τοῦ ἀτρακτοειδοῦς σώματός των, ὅπερ εἶναι παχύ, καὶ τῶν δύο ῥαχιαίων πτερυγίων. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἁλιευόμενα διὰ τὸ εὐγευστον κρέας των. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους τούτου εἶναι ὁ *τόννος ὁ κοινὸς* (Scumber thynnus vulgaris), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 3 περίπου μέτρων καὶ ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Ἔχει κεφαλὴν μεγάλην, ἀπολήγουσαν εἰς αἰχμηρὸν ῥύγχος, ὀφθαλμοὺς στρογγύλους καὶ χρωματισμὸν σκοτεινῶς κυανοῦν κατὰ τὴν ῥάχιν, ὑπόφαιον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν, ἥτις κοσμεῖται ὑπὸ πολυαρίθμων ἀργυρολεύκων κηλί-

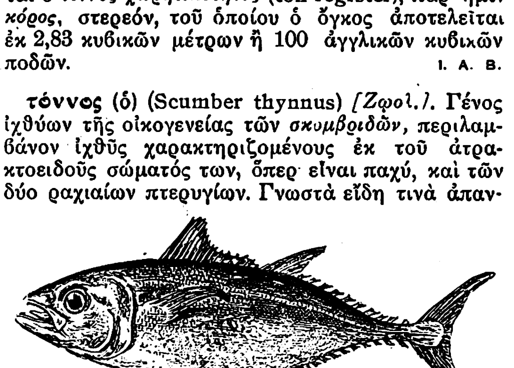

Τόννος ὁ κοινός.

Digitized by Google

δων. Γενικῶς τὰ πτερύγια ἔχουσι μελανὸν χρωματισμόν. Περὶ τῆς ἁλιείας τοῦ τόννου βλ. λ. *ἁλιεία* (τ. Γ', σ. 791α). Δ. Ν. Π.

τονογράφος, ἢ *φωνοκαρδιογράφος.* Μηχάνημα, δι' οὗ καταγράφονται οἱ καρδιακοὶ τόνοι. Ἡ καταγραφὴ γίνεται τῇ βοηθείᾳ ἑνὸς μικροφώνου καὶ μιᾶς χορδῆς γαλβανομέτρου. Τὸ διάγραμμα ἀποτελεῖται ἐκ δύο διακυμάνσεων, τῆς μὲν πρώτης (μεγαλυτέρας) ἀντιστοιχούσης εἰς τὸν πρῶτον, τῆς δὲ δευτέρας εἰς τὸν δεύτερον τόνον. Α. Κ. Κ.

τονόδεσμος (ὁ) *[Ναυτ.].* Εἶδος ἀγκυροδέσμου, ἀποτελουμένου ἐκ στροφῆς τοῦ ἀγκυρίου κάλωος ἢ ρυματίου, οὗ τὸ ἄκρον διαβάλλεται εἰς τὸν κρίκον τῆς ἀγκύρας καὶ ὅπερ ἐν τέλει στερεοῦται δι' ἰσχυροῦ πλατυδέσμου. Σ. Ε. Λ.

τονοδηγὸς (ὁ) *[Ναυτ.].* Κύλινδρος ξύλινος ἢ χυτοσιδηροῦς ἐλευθέρως περὶ τὸν ἄξονά του περιστρεφόμενος, τοποθετημένος ἐν εἴδει ἐξελίκτρου εἰς διάφορα μέρη τοῦ πλοίου καὶ δὴ εἰς τὴν κορώνην πρὸς εἰσολκὴν ἢ παρέασιν τόνου μὲ τὴν ὀλιγωτέραν κατὰ τὸ δυνατὸν τριβήν. Οἱ τονοδηγοὶ τῶν ἀκάτων εἶναι ἁπλοῦν ἀλλὰ μέγα ἔντροχον ἐστερεωμένον κατὰ τὴν στεῖραν, οἱ δὲ χρησιμεύοντες διὰ τὴν διέλευσιν τῶν πρυμνησίων ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ὠτίων, δι' ὧν διέρχεται ὁ τόνος, ἔχουσι δ' ἐνίοτε καὶ ὀρθὸν ἔντροχον ἐνδιαμέσως. Σ. Ε. Λ.

τονολυσία (ἡ). Οὕτως ὠνόμασαν ὁ Achard καὶ ὁ Paisseau τῷ 1905 τὰς ἀλλοιώσεις τῶν κυττάρων τὰς ἐπερχομένας ἐκ τῶν ποικιλιῶν τῆς ὀσμωτικῆς τάσεως τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ διαβιοῦσιν. Μ. Ν. Κ.

τονομετρ α (ἡ). Καλεῖται ἡ καταμέτρησις τῶν διαφόρων τάσεων τοῦ ὀργανισμοῦ, ἤτοι: τῆς ἀρτηριακῆς τάσεως, τῆς φλεβικῆς ἢ τῆς τριχοειδοῦς τάσεως, τῆς ὀφθαλμικῆς κτλ. Μ. Ν. Κ.

τονόμετρ ον (τό). Ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς μέτρησιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως, ἐφευρεθὲν τῷ 1899 ὑπὸ τοῦ Gaertner. Βασίζεται ἐπὶ τῆς μεθόδου τοῦ Riva Rocci (βλ. λ. *πίεσις* αἵματος), ἀντὶ ὅμως τοῦ περιβραχιονίου φέρει περιδακτύλιον. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς περιδακτυλίου, ἑνὸς φυσητῆρος καὶ ἑνὸς ὑδραργυρικοῦ ἢ μεταλλικοῦ μανομέτρου. Ἡ μέτρησις τῆς πιέσεως διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: προκαλοῦμεν ἀναιμίαν τοῦ ἄκρου δακτύλου ἐφαρμόζοντες ἐλαστικὸν δακτύ-

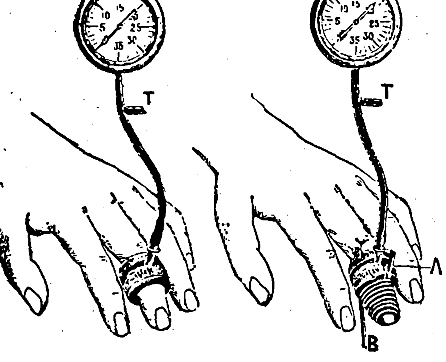

Τρόπος λήψεως τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως διὰ τοῦ τονομέτρου τοῦ Gartner.

Τὸ περιδακ ύλιον ἐφαρμόζεται πρὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐν αὐτῷ ἀέρος εἶτα τοποθετεῖται ὁ ἐλαστικὸς σωλήν.)

λιον ἢ σωλῆνα μέχρι τοῦ περιδακτυλίου. Διὰ τοῦ φυσητῆρος αὐξάνομεν ἀρκετὰ τὴν ἐν τῷ περιδακτυλίῳ πίεσιν, ἀφαιροῦμεν δὲ κατόπιν τὸν ἐλαστικὸν δακτύλιον ἢ ἐλαστικὸν σωλῆνα. Τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου καθίσταται ὠχρόν; ἐλαττοῦντες δὲ τὴν ἐν τῷ περιδακτυλίῳ πίεσιν σημειοῦμεν τὴν ἐπανάληψιν τῆς κυκλοφορίας, ἐκδηλουμένην διὰ χρώσεως τοῦ ἄκρου δακτύλου, ὅτε ἀναγιγνώσκομεν ἐπὶ τοῦ μανομέτρου τὴν μεγίστην ἀρτηριακὴν πίεσιν κυμαινομένην φυσιολογικῶς μεταξὺ 120 καὶ 130 χλμ. ὑδραργύρου. Α. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

— *['Οφθαλμολ.] Τονόμετρον* εἶναι ἐργαλεῖον ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Schiœtz καὶ χρησιμεῦον πρὸς καταμέτρησιν τοῦ ἐνδοφθαλμίου τόνου. Ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ κερατοειδοῦς τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ὀφθαλμοῦ, ὅτε δείκτης κινούμενος δεικνύει τὴν εἰς χιλιοστόμετρα ὑδραργύρου ἀντίστοιχον πίεσιν. Ἐκτὸς τοῦ τονομέτρου τοῦ Schiœtz, ἐν χρήσει εἶναι καὶ τὸ τοῦ Baillart, ὅπερ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ σκληροῦ. Β. Α.

Τονὸν-λὲ-Μπαὶν (Thonon-les-Bains) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Σαβοΐας, κειμένη παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης τῆς Γενεύης, εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ΒΑ. τοῦ Ἀννεσύ. Κάτ. 7.230. Ἔχει μεταλλικὰς πηγὰς ἀσβεστοανθρακικὰς καὶ ἀλκαλικοασβεστούχους καὶ διεξάγει ἐμπόριον τυροκομικῶν ἰδίᾳ προϊόντων. Χ. Δ.

τονοπλάστης (ὁ) *[Βιολ.].* Καλεῖται τὸ χυμοτόπιον, ὅπερ ἀνευρίσκεται εἰς τὰ κύτταρα τῶν φυτῶν.

τόνος (ὁ)· ἰσχυρὰ τάσις τῆς φωνῆς: «τόνος ὀξύς, — βαρύς»· || «τόνος μουσικός» ἁπαλός, ἤρεμος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν «ἐντατικὸν τόνον»· «τῶν νοτίων Ἑλλήνων ὁ τόνος τῆς ἀπαγγελίας εἶναι μουσικώτερος, τῶν δὲ βορείων ἐντατικώτερος»· || καθόλου, τὸ σύνολον τῆς φωνῆς τοῦ λαλοῦντος ὡς δηλωτικὸν ἐνδομύχου διαθέσεως ἢ συναισθήματος: «μελαγχολικός—, ἐνθουσιαστικός—, ἀλαζονικὸς τόνος»· || γραμματ., τὸ σημεῖον τοῦ τόνου τῶν λέξεων: «οἱ τόνοι εἶναι τρεῖς, ὀξεῖα, βαρεῖα καὶ περισπωμένη»· || μουσ., ἡ μεταξὺ τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος ἀπόστασις· || ζωγραφ., ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος, ἢ ἐπὶ ἐγχρώμου εἰκόνος ἡ ἐναλλαγὴ τῶν βαθυτέρων καὶ ἀνοικτοτέρων χρωμάτων· || μεταφ., ἡ βάσις πρὸς περαιτέρω ἐνέργειαν, ὁ ρυθμός: «ἔδωσε τὸν τόνον εἰς τὴν ὑπεράσπισιν, —εἰς τὴν κατηγορίαν».

— *[Μουσ.]* Ὁ ὅρος *τόνος* εἶναι συνώνυμον τῆς *μεγάλης δευτέρας,* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἡμιτόνιον,* ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν *μικρὰν δευτέραν*· π. χ. ἀπὸ τοῦ ντο εἰς τὸν ρε = τόνος, ἀπὸ τοῦ μι εἰς τὸν φα = ἡμιτόνιον. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ὅρος *τόνος* εἶναι συνώνυμος τοῦ *κλῖμαξ*· λέγομεν π. χ. εἰς τὸν τόνον τοῦ ντο, τοῦ φα, τοῦ μι ὕφεσις κλπ. Τότε ἡ ὀνομασία τῆς κλίμακος λαμβάνεται ἐκ τοῦ βασικοῦ φθόγγου, ἐξ οὗ ἀναχωρεῖ ἡ σειρὰ τῶν 8 φθόγγων, δηλαδὴ ἐκ τῆς *τονικῆς.* Οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ (Ἰνδοί, Ἄραβες, Ἕλληνες, Ρωμαῖοι) ἐθεώρουν ὡς νέον τόνον πᾶσαν σειρὰν 8 φθόγγων ἀναχωροῦσαν ἐξ οἱουδήποτε φθόγγου, ἐφ' ὅσον ἤλλασσεν ἡ σειρὰ τῶν τόνων καὶ τῶν ἡμιτονίων· δηλαδὴ ἄλλος τόνος ἦτο ὁ ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ ντο, ἄλλος ἐκ τοῦ ρε, ἄλλος ἐκ τοῦ μι κλπ. Ταυτοχρόνως οἱ αὐτοὶ τόνοι ἠδύναντο νὰ παρουσιασθῶσι καὶ ἐκ μεταθέσεως κατ' ὀξύτερον ἢ βαρύτερον ἡμιτόνιον. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἀφ' ἑτέρου περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν τόνων, οἵτινες ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας καὶ πάλιν ἐπληθύνθησαν· οἱ παρουσιαζόμενοι ἐν τούτοις 15 μείζονες καὶ 15 ἐλάσσονες τόνοι δὲν εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ μεταφορὰ τῶν δύο κυρίων τόνων (τρόπων), τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάσσονος. Ὁ τόνος π. χ. τοῦ ρὲ μείζονος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν τοῦ ντο, διότι εἶναι μὲν κατὰ μίαν δευτέραν ὀξύτερος, ἔχει ὅμως τὴν αὐτὴν σειρὰν τόνων καὶ ἡμιτονίων. Πρὸς δημιουργίαν τῶν νέων ἐκ μεταφορᾶς τόνων χρησιμοποιοῦμεν τὰς διέσεις καὶ τὰς ὑφέσεις· οὕτω δὲ σχηματίζουεν τοὺς ἑξῆς τόνους:

Μείζονες μετὰ διέσεων			*Ἐλάσσονες μετὰ διέσεων*		
ντο	0	ἀλλοίωσις	λα	0	ἀλλοίωσις
σολ	1	δίεσις	μι	1	δίεσις
ρε	2	διέσεις	σι	2	διέσεις
λα	3	»	φα ♯	3	»
μι	4	»	ντο ♯	4	»
σι	5	»	σολ ♯	5	»
φα ♯	6	»	ρε ♯	6	»
ντο	7	»	λα ♯	7	»
Μετὰ ὑφέσεων			*Μετὰ ὑφέσεων*		
φα	1	ὕφεσις	ρε	1	ὕφεσις
σι♭	2	ὑφέσεις	σολ	2	ὑφέσεις
μι ♭	3	»	ντο	3	»
λα ♭	4	»	φα	4	»
ρε ♭	5	»	σι♭	5	»
σολ ♭	6	»	μι ♭	6	»
ντο ♭	7	»	λα ♭	7	»

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω τόνους δύνανται νὰ προστεθῇ ἡ παραλλαγὴ τῶν ἐλασσόνων μελῳδικῶν, ὡς καὶ τινων θεωρητικῶν μόνον τόνων (π. χ. φα♭, σι♭♭ κλπ).

Τόνοι ὀνομάζονται ἐνίοτε καὶ αἱ ραβδώσεις ἢ τὰ χωρίσματα ἐγχόρδων τινῶν ὀργάνων, ὡς τοῦ μανδολίνου, τῆς κιθάρας, τοῦ λαούτου κλπ.

Διὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τόνους βλ. λ. *τρόπος.* Γ. Σ.

— *[Μετρ.] Τόνος* ἐν τῇ φωνητικῇ καὶ μετρικῇ καλεῖται ἡ κατὰ τὴν ἐξαγγελίαν τοῦ λόγου διάφορος διάθεσις τῆς φωνῆς. Αἱ συλλαβαὶ ἐκφέρονται: α') διὰ τῆς ἐντονωτέρας εἰς μέγεθος καὶ ἔντασιν προφορᾶς, καὶ τότε λέγεται *δυναμικὸς* ἢ *ἐντατικὸς* τόνος, ἢ β') διὰ τῆς διαρκεστέρας εἰς χρόνον καὶ ὕψος φωνῆς, ὅτε λέγεται *μουσικὸς τόνος.* Αἱ μὴ ἔχουσαι τόνον συλλαβαὶ λέγονται *ἄτονοι,* αἱ ἔχουσαι δὲ μουσικὸν τόνον *μακραί,* διαρκοῦσαι δύο πρώτους χρόνους. Μουσικὸν τόνον εἶχον αἱ ἀρχαῖαι κλασσικαὶ γλῶσσαι καὶ ἡ ἰνδική, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἀσιατικαί τινες, ὡς ἡ σινική, σιαμικὴ κ. ἄ., κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ ἡ γαλλική. Δυναμικὸν τόνον ἔχουσιν ἅπασαι αἱ νέαι γλῶσσαι, ἡ νεοελληνική, ἡ ἰταλική, ἡ γερμανικὴ κλπ. Παρὰ τὸν μουσικόν, τὰ μεταξὺ τῶν τόνων τοῦ ὁποίου διαστήματα εἶναι μικρότερα τῶν τοῦ ἐντατικοῦ, δύναται νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐντατικὸς τόνος, ὅτε ὅμως ἀποβαίνει λίαν ἀσθενής. Εἰς τὴν μετρικὴν τῶν νέων γλωσσῶν, τὴν στηριζομένην ἐπὶ τοῦ δυναμικοῦ τόνου, ἔχομεν τὸν *μετρικὸν* τόνον, ὅστις, κατ' ἄνισα διαστήματα ἐν τῷ στίχῳ ἀπαντώμενος, συμπίπτει πρός τινα τῶν ποδικῶν τόνων καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ρυθμοῦ τοῦ στίχου.

Ἐν τῇ προφορᾷ τοῦ πεζοῦ λόγου αἱ ἐν τῇ φράσει διὰ τοῦ νοήματος συνδεδεμέναι λέξεις διακρίνονται διὰ τῆς ἰσχυροτέρας ἐξαγγελίας μιᾶς τῶν συλλαβῶν των, τοῦτο δὲ λέγεται *λογικὸς τόνος.* Οὕτως, εἰς ἑκάστην φράσιν ἔχομεν πρωτεύοντα λογικὸν τόνον, δευτερεύοντα, τριτεύοντα κλπ., οἵτινες πίπτουν ἐπὶ διαφόρων λέξεων, ἀναλόγως τοῦ νοήματος ἢ τῆς ἐμφάνσεως, ἣν θέλει νὰ προσδώσῃ ὁ λέγων. Εἰς δὲ τὴν προσῳδιακὴν προφορὰν ὁ λογικὸς μουσικὸς τόνος διακρίνεται εἰς *ὀξύν, βαρύν,* πίπτοντα εἰς τὴν τελευταίαν συλλαβὴν λέξεων στενῶς συνυφασμένων πρὸς ἀλλήλας καὶ μὴ χωριζομένων διὰ στίξεως, καὶ εἰς περισπώμενον, καθ' ὃν εἰς τὴν ἐκφορὰν μακρᾶς συλλαβῆς περισπᾶται, ἤτοι γίνεται μικρότερος κατὰ τὸ τέλος. Γ. Μ. Β

—*[Γλωσσολογ.]* Καλεῖται *τόνος* ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τάσις, ἡ ἔντασις τῶν φωνητικῶν συνδέσμων πρὸς ἀνύψωσιν ἢ ὀξύτητα τοῦ ἤχου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ σημεῖον, δι' οὗ δηλοῦμεν τὸν *τονισμὸν* συλλαβῆς τινος. Οἱ τόνοι, ἤτοι τὰ τονικὰ σημεῖα, εἶναι τρεῖς: ἡ *ὀξεῖα* (´), ἡ *βαρεῖα* (`) καὶ ἡ *περισπωμένη* (˜). Καὶ ἡ μὲν ὀξεῖα τίθεται ἐπὶ μιᾶς ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων συλλαβῶν τῶν λέξεων, ἡ περισπωμένη ἐπὶ τῆς ληγούσης ἢ τῆς παραληγούσης, ἡ δὲ βαρεῖα ἐπὶ μόνης τῆς ληγούσης, ὁσάκις ἡ φέρουσα αὐτὴν λέξις δὲν χωρίζηται ἀπὸ τῆς ἑπομένης διὰ σημείου τινὸς στίξεως (κόμματος καὶ ἄνω ἢ τελείας στιγμῆς): ἐπιμελὴς μαθητής, σοφὸς ἀνήρ. Σήμερον διακρίνομεν μόνον διὰ τῆς γραφῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τῆς προφορᾶς τὰς ὀξυτονουμένας, τὰς βαρυτονουμένας καὶ περισπωμένας συλλαβὰς ἀπ' ἀλλήλων, μὲ ἄλλας λέξεις τὰ ρηθέντα τονικὰ σημεῖα ἔχουν παρ' ἡμῖν σήμερον ἁπλῶς ὀρθογραφικήν, οὐχὶ δὲ καὶ φωνητικήν, ὡς παρ' ἀρχαίοις, σημασίαν. Ὀλίγαι μονοσύλλαβοι λέξεις (οἱ ἀρθρικοὶ τύποι: ὁ—ἡ, οἱ—αἱ, αἱ προθέσεις ἐν, εἰς, ἐκ, τὸ ἀρνητικὸν μόριον οὐ—οὐκ καὶ οὐχ—καὶ οἱ σύνδεσμοι ὡς καὶ εἰ) ἐξεφωνοῦντο τοσοῦτον στενῶς μετὰ τῆς ἑπομένης λέξεως, ὥστε συναπετέλουν μετ' αὐτῆς μίαν κατ' οὐσίαν λέξιν, δι' ὃ καὶ δὲν ἐτονίζοντο, ἦσαν *ἄτονοι* λέξεις. Ἀλλὰ καὶ διάφοροι ἄλλαι λέξεις (μονοσύλλαβοι ἢ δισύλλαβοι) ἐξεφωνοῦντο ἐξ ἴσου στενῶς μὲ τὴν προηγουμένην λέξιν, δι' ὃ καὶ ἀπέβαλλον συνήθως τὸν τόνον των (ἐνίοτε καὶ μετεβιβάζετο οὗτος—ἐπὶ ὡρισμένοις ὅροις—εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προηγουμένης λέξεως). Αἱ λέξεις αὗται καλοῦνται *ἐγκλιτικαὶ λέξεις* ἢ καὶ ἁπλῶς *ἐγκλιτικά.* Περὶ τούτων, καθὼς καὶ περὶ τῶν κανόνων τῆς ἐγκλίσεως τοῦ τόνου, βλ. *ἔγκλισις τόνου* καὶ *ἐγκλιτικά.* Γ. Π. Α.

— *[Θεατρ.] Τόνος* καλεῖται ἡ διαβάθμισις τῆς φωνῆς. Οὐ μόνον αἱ φωναὶ διαφέρουν μεταξύ των, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ φωνὴ δυνατὸν νὰ διαφέρῃ ὡς πρὸς τὸν ὄγκον, δηλαδὴ ποσοτικῶς, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἤχου, δηλαδὴ τὸν τόνον. Ἡ κλῖμαξ τοῦ τόνου εἰς τὴν ᾄδουσαν φωνὴν εἶναι σχεδὸν δύο ὀκταφωνίαι, μία δὲ περίπου εἰς τὴν ὁμιλοῦσαν φωνήν. Διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ σπουδῆς δύναται ἡ ὑπάρχουσα κλῖμαξ τῆς ὁμιλούσης φωνῆς ν' αὐξηθῇ, ὡς τοῦτο ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὴν σπουδὴν τῆς φωνητικῆς μουσικῆς.

Οἱ γενικοὶ τόνοι εἶναι τρεῖς: *βαρύς, μέσος, ὀξύς.* Ἡ τοιαύτη φυσικὴ διαίρεσις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς ἃς διέκριναν τὴν φωνήν, ἀναλόγως τοῦ ποιοῦ, τῆς ἐντάσεως, τοῦ ὄγκου, τῆς ἰσχύος, τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἐκτάσεώς της. Φωνὴ ἀνδρική: *βαθύφωνος (μπάσσος), βαρύτονος, ὀξύφωνος (τενόρος).* Φωνὴ γυναικεία: *βαθύφωνος (κοντράλτο), μεσόφωνος* (mezzo-soprano), *ὑψίφωνο* (soprano). Ὁ μᾶλλον εὐνοϊκὸς διὰ τὸ λεκτικὸν τόνος εἶναι ὁ μέσος, διότι καταπονεῖ ὀλιγώτερον τὸν ὁμιλητὴν καὶ τοὺς ἀκροατάς. Πρὸς ἀπόκτησιν φωνητικῆς εὐκαμψίας ὑπάρχουν ὡρισμέναι ἀσκήσεις μὲ βάσιν τὴν μεγαλόφωνον ἀνάγνωσιν. Ἐκ τῶν σοβαρωτέρων ἐλαττωμάτων τοῦ ἀτέχνου λεκτικοῦ εἶναι ἡ *μονοτονία,* ἥτις ἐκνευρίζει τὸν ἀκροατὴν καὶ καταστρέφει τελείως τὴν ἀληθῆ ἔκφρασιν αἰσθημάτων καὶ παθῶν. Π. Α. Κ.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *τόνος* (κοιν. *τόνος* καὶ *καρλίνι*) σχοινίον δίπλοκον, ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων μονοπλόκων σχοινίων. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ὀνομάζεται *ἔντριτος τόνος* καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα ἐμβόλων, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν *ἐντέταρτος* καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δώδεκα τοιούτων. Ἀπὸ ἀπόψεως κατηγορίας εὑρίσκεται μεταξὺ ρύματος (*λαντζάνας*) καὶ κάλως (*γούμενα*), τῆς περιφερείας τῆς «ὀρθῆς τομῆς» του φθανούσης εἰς 340 χιλ. κατ' ἀνώτατον. Χρησιμεύει ὡς ρυμούλκιον εἰς τὰς ρυμουλκίας, ὡς πρυμνήσιον κατὰ τὰς ὁρμίσεις καὶ ὡς ἀγκύριον πεῖσμα, δι' οὗ ἐκτείνομεν ἄγκυραν ὡς ἰσχάδα, κατὰ τὰς πλαγιοδετήσεις ἰδίᾳ. Σ. Ε. Λ.

— *['Ιατρ.]* Βλ. λ. *τονικότης.*

Digitized by Google

—*['Οφθαλμ.]* Βλ. λ. *πίεσις* ἐνδοφθάλμιος.

—*[Ζωγρ.]* Ὀνομάζεται *τόνος* ἡ διαβάθμισις τοῦ φωτὸς ἀπὸ τοῦ ἀμαυροτέρου μέχρι τοῦ φωτεινοτέρου εἰς τὰ διὰ σινικῆς μελάνης, μολυβδίδος κλπ. σχεδιάσματα καὶ εἰς τοὺς ἐγχρώμους πίνακας. Ἡ διαβάθμισις αὕτη εἰς μὲν τὰ σχεδιάσματα ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς προσφυοῦς ἐναλλαγῆς τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος, εἰς δὲ τοὺς ἐγχρώμους πίνακας διὰ τῆς προσθήκης ἀμαυροτέρου ἢ λευκοῦ χρώματος ἐπὶ τῶν λοιπῶν χρωμάτων. Πρέπει νὰ διακρίνωμεν σαφῶς τὸν τόνον ἀπὸ τοῦ χρώματος. Διότι ἕκαστον χρῶμα δύναται νὰ ἔχῃ πολλοὺς τόνους, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ χρώματα εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸν ἴδιον τόνον. Ὑπάρχουν τόνοι θεμελιώδεις (φῶς καὶ σκιὰ) καὶ τόνοι διάμεσοι. Ἐν τοῖς κυκλικοῖς σχήμασιν οἱ διάφοροι τόνοι συνενοῦνται βαθμηδὸν πρὸς ἀπόδοσιν τῆς καμπυλότητος καὶ ἀποφυγὴν τῶν γωνιῶν. Αἱ γραμμαὶ τοῦ περιγράμματος ἑνὸς σχεδίου παίζουσι μέγιστον ρόλον ἐν τῇ ἐπιτεύξει τῶν διαφόρων τόνων τῆς σκιᾶς, τῆς ἡμισκίας καὶ τοῦ φωτός. Ι. Μ. Π.

—*[Βυζαντ.]* *Τόνος* ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ χορδὴ (κινητήριος δύναμις) τῶν ἀφετηρίων ἢ βλητικῶν πολεμικῶν μηχανῶν, οἷαι τὰ τόξα, οἱ καταπέλται, αἱ πετροβόλοι κτλ. Ἡ διάμετρος τοῦ τόνου (ὁ ὁποῖος εἰς τὰς βαρείας πολεμικὰς μηχανάς, δηλαδὴ τοὺς καταπέλτας, τὰς πετροβόλους κτλ. ἀπετελεῖτο ἐκ δέσμης χορδῶν) ἐξέφραζε τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, ὅπως καὶ σήμερον ἡ διάμετρος τῆς κάννης τῶν πυροβόλων ὅπλων ἐν γένει ἐκφράζει τὴν ὁλκὴν αὐτῶν. Εἰς τὰς ἀφετηρίους μηχανάς. τὰς βαλλούσας βέλη καὶ ἀκόντια, ὁ τόνος ἦτο ἴσος πρὸς τὸ $^1/_9$ τοῦ μήκους τοῦ βέλους ἢ τοῦ ἀκοντίου, τῶν ὁποίων πάλιν ἡ μὲν διάμετρος ἦτο ἴση πρὸς τὸ $^1/_{32}$ τοῦ μήκους αὐτῶν τὸ δὲ βάρος τῆς μεταλλικῆς αἰχμῆς ἴσον πρὸς τὸ βάρος τῆς ἀτράκτου (δηλαδὴ τῆς ξυλίνης ράβδου). Εἰς τὰς πετροβόλους μηχανὰς ἡ διάμετρος τοῦ τόνου ἐξεφράζετο εἰς μνᾶς (σταθμὸς βάρους 324 γραμμαρίων), διότι ὑπελογίζετο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βάρους τῆς βαλλομένης πέτρας. Ἐπολλαπλασιάζετο τὸ βάρος τῆς πέτρας ἐπὶ 100, τοῦ δὲ γινομένου τούτου ἡ τετραγωνικὴ ρίζα σὺν τῷ $^1/_{10}$ ταύτης ἔδιδε τὸ διαμέτρημα τοῦ τόνου εἰς δακτύλους. Ν. ΚΛΣ

— τόνος ***συναισθηματικὸς*** ἢ ***νευροψυχικὸς*** *[Ψυχοπαθολ.]*· βλ. λ. *νευροψυχικὸς* τόνος.

— τόνου ***ἰσχύς, ὕψος, χροιὰ*** *[Ψυχολ.]*. Τὰ τρία χαρακτηριστικά, δι' ὧν διακρίνεται ψυχολογικῶς τόνος τις ἀπὸ ἄλλον. Καὶ *ἰσχὺς* μὲν εἶναι ἡ μικροτέρα ἢ μεγαλυτέρα ἔντασις, μεθ' ἧς ἀκούεται εἷς καὶ ὁ αὐτὸς τόνος. Οὕτω π. χ. ὁ τόνος re, παραγόμενος ὑπὸ χορδῆς κιθάρας κρουομένης ἰσχυρῶς, ἔχει μεγαλυτέραν ἰσχὺν ἢ ὁ αὐτὸς τόνος παραγόμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας χορδῆς κρουομένης ἀσθενῶς. *Ὕψος* τόνου εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ὀξύτης, ἣν διάφοροι τόνοι τῆς τονικῆς κλίμακος ἔχουν. Οὕτω π. χ. ὁ fa ἔχει μεγαλύτερον ὕψος τοῦ mi τῆς αὐτῆς μουσικῆς κλίμακος, καὶ ὁ do τῆς δευτέρας ἀπὸ τὸν do τῆς πρώτης μουσικῆς κλίμακος. Γνωστοῦ δ' ὄντος ὅτι ἡ φυσικὴ αἰτία τῶν τόνων, ὡς καὶ ἡ τῶν ἤχων γενικῶς, εἶναι οἱ παλμοὶ τοῦ ἀέρος, οὓς παράγουσι τὰ ἠχοῦντα σώματα δονούμενα, ἡ μὲν φυσικὴ αἰτία τῶν τόνων εἶναι τὸ πλάτος τῶν παλμῶν τούτων, ἡ δὲ φυσικὴ αἰτία τοῦ ὕψους αὐτῶν εἶναι ἡ ταχύτης τῶν παλμῶν, ἤτοι τὸ πλῆθος τῶν παλμῶν ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου. *Χροιὰ* εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διακρίνει τόνους τῆς αὐτῆς ἰσχύος καὶ ὕψους, ἀλλ' ὑπὸ διαφόρων μουσικῶν ὀργάνων παραγομένους. Ἄλλην π. χ. χροιὰν ἔχει ὁ τόνος do κρουόμενος ἐπὶ κιθάρας, ἄλλην ἐπὶ κλειδοκυμβάλου καὶ ἄλλην ἀπὸ πλαγιαύλου. Φυσικὴ αἰτία τῆς χροιᾶς εἶναι ὁ διάφορος ἀριθμὸς καὶ ἰσχὺς τῶν μετὰ τοῦ κυρίως τόνου συνηχούντων δευτερευόντων τόνων. Οὕτω π. χ. τὸ διαπασῶν παράγει τόνους καθαροὺς ἄνευ χροιᾶς, ἐνῷ τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὰ ἔγχορδα ἐν γένει ὄργανα παράγουν πολλοὺς συνηχοῦντας τῷ βασικῷ τόνους, οἱ ὁποῖοι καὶ παρέχουν τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν διαφόρων ὀργάνων ἐκπεμπομένους τόνους χροιάν. Χ. ΣΣ

τονοσύρτης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Μηχάνημα ἐπέχον εἰς τὰ σκάφη τὰ χρησιμοποιοῦντα συρματόσχοινον ἀντὶ ἀγκυρίου ἁλύσεως, ὅπως τὰ τορπιλλικά, θέσιν *στραγγαλιστῆρος*. Συνίσταται ἐξ ἑνὸς κανόνος δυναμένου νὰ μετακινῆται, μέσῳ ἀρθρωτῶν παραλλήλων πλευρῶν, καὶ τῇ βοηθείᾳ στροφάλου μετὰ κοχλίου ἀτέρμονος, παραλλήλως ἑαυτῷ καὶ πρὸς ἄλλον κανόνα σταθερόν, ὃν πλησιάζει στρεφομένου τοῦ στροφάλου. Τοῦ ἀγκυρίου συρματοσχοίνου διερχομένου μεταξὺ τῶν δύο κανόνων καὶ κατὰ μῆκος αὐτῶν, στρέφοντες τὸν στρόφαλον τοῦ τονοσύρτου συσφίγγομεν (μαγκώνομεν) τὸ συρματόσχοινον μεταξὺ τῶν κανόνων καὶ εἰς ἱκανὸν αὐτοῦ μῆκος, παρακωλύοντες τὴν περαιτέρω ἔκχυσίν του. Ὑπάρχουν καὶ μικροὶ τονοσύρται φορητοί, ἀγκυριζόμενοι εἰς διάφορα τοῦ καταστρώματος σημεῖα πρὸς ἔχμασιν συρματοσχοίνων. Σ. Ε. Λ.

Τὸντ (Todd), ***Ροβέρτος Μπέντλεϋ***. Ἐπιφανὴς Ἰρλανδὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1809, υἱὸς τοῦ Καρόλου Τόντ, καθηγητοῦ τῆς ἀνατομικῆς καὶ χειρουργικῆς ἐν Δουβλίνῳ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (1826), καίτοι προοριζόμενος διὰ τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς, ἤρξατο σπουδάζων τὴν ἰατρικὴν ἐν Ὀξφόρδῃ, ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ περὶ τὴν παθολογικὴν ἀνατομικήν. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν τῇ σχολῇ Aldergate-Street καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας καὶ παθολογικῆς ἀνατομικῆς ἐν τῷ King's College τοῦ Λονδίνου. Οὗτος, παρατηρήσας ὅτι τὸ οἰνόπνευμα ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς ἐπὶ διαφόρων ἐμπυρέτων λοιμώξεων, ὡς π. χ. τῆς πνευμονίας, τονοῦν καὶ αὐξάνον τὴν ἀντοχὴν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπανήγαγε τοῦτο ἐν τῇ θεραπευτικῇ, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ παραμένει καὶ σήμερον γνωστὸν κυρίως ἐκ τοῦ καὶ νῦν ἐν μεγάλῃ χρήσει, ἐπὶ τοιούτων ἰδίᾳ νόσων, ποτήματος (*Potion Todd*), ἀποτελουμένου ἐκ βάμματος κινναμώμου 5,0, ἀπεσταγμένου ὕδατος 75,0, σιροπίου 30,0 καὶ οἰνοπνεύματος ἢ ρουμίου 40,0. ΑΡ. Π. Κ.

—**Τὸντ** (Todd), ***βάδισμα τοῦ Todd***. Οὕτω καλεῖται τὸ ἐν ἔτει 1856 καθορισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἰατροῦ Todd βάδισμα τοῦ ἀρρώστου, τοῦ ἐξ ὑστερικῆς ἡμιπληγίας προσβεβλημένου. Βαδίζει δ' ὁ τοιοῦτος σύρων τὸν πόδα του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐνίοτε μάλιστα ἐπιψαύων τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων τοῦ ποδὸς ἢ διὰ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Charcot ὁ τοιοῦτος βαδίζει ὡσεὶ ἁλιεύων διὰ τῆς ἀπόχης ἢ ὡσεὶ καθαρίζων διὰ τῆς βυθοκόρου. Μ. Ν. Κ.

Τοντάρο (Todaro), ***Αὐγουστῖνος***. Ἰταλὸς βοτανικὸς (1818—1892). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παλέρμῳ, ὅπου διεκρίθη ὡς εἷς τῶν διασημοτέρων δικηγόρων τῆς πόλεως, ἀλλὰ βραδύτερον, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς βοτανικῆς, ἔγραψε πλεῖστα ἄρθρα εἰς ἰταλικὰ καὶ ξένα περιοδικά. Τῷ 1856 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ κήπου τοῦ Παλέρμου, τοῦ ὁποίου τὰ φυτὰ ἀπὸ 3 000 εἰδῶν ἀνεβίβασεν εἰς 16 000, καὶ κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς αὐτῆς πόλεως. Ἐβραβεύθη εἰς πολλὰς διεθνεῖς ἐκθέσεις, ὡς τοῦ Ἀμστελοδάμου τῷ 1877 καὶ τῶν Παρισίων τῷ 1878, ἐγένετο μέλος πολλῶν ἀκαδημιῶν καὶ τῷ 1879 ἐξελέγη γερουσιαστής. Ἔγραψε: «Σικελικαὶ ὀρχιδέαι» (1842), «Παρατηρήσεις ἐπί τινων εἰδῶν βάμβακος» (1863—1877), «Ὁ βοτανικὸς κῆπος τοῦ Παλέρμου» (1876—1880), «Σικελικὴ χλωρίς», «Νέα εἴδη φυτῶν» κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Τόντε (Thode), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς τέχνης (1857—1920). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Αἰδελβέργης. Συνέγραψε πλείστας μονογραφίας περὶ παλαιῶν καὶ νεωτέρων διδασκάλων τῆς ζωγραφικῆς, ἐξ ὧν γνωστότεραι: «Κορρέτζιο», «Τζιόττο», «Τιντορέττο», «Μπαΐκλιν καὶ Τόμα» κ. ἄ. Ἀξιολογώτερα τυγχάνουσι τὰ μεγαλύτερα ἱστορικοκριτικὰ ἔργα του, ἰδίᾳ δὲ «Ὁ Φραγκῖσκος τῆς Ἀσσίζης καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν Ἰταλίᾳ», τὸ τρίτομον σύγγραμμά του «Μιχαὴλ Ἄγγελος» καὶ τέλος ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος καὶ τὸ τέλος τῆς Ἀναγεννήσεως» πραγματεία του. Λ. Κ.

Τόντι (Todi) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Περούτζια τῆς Ὀμβρίας, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Νάγια πρὸς τὸν Τίβεριν. Κάτ. 18.642. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἓν τῶν σημαντικωτέρων γεωργικῶν ἱδρυμάτων τῆς Ἰταλίας, ἡ «Βασιλικὴ πρακτικὴ γεωργικὴ σχολή», ἐν ᾗ φοιτοῦν καὶ πολλοὶ ξένοι. Περιβάλλεται ὑπὸ τριπλῆς σειρᾶς τειχῶν, ὧν τὸ ἀρχαιότερον ὑποτίθεται ὅτι εἶναι πελασγικὸν ἢ ἐτρουστικόν, ἔχει ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς καὶ πολλὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ μητρόπολις, μὲ σημαντικὰς τοιχογραφίας μεγάλων ζωγράφων, τὸ δημαρχεῖον, κτισθὲν τῷ 1213, κ. ἄ. Ἔχει ἐπίσης βιβλιοθήκην, μουσεῖον καὶ πινακοθήκην. Εἶναι πόλις ἀρχαία, ἧς ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἐτρούσκων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο Tutere. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκάλουν αὐτὴν Tuder. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο πόλις σημαντική, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀνεξάρτητος δῆμος. Παρ' αὐτὴν τῷ 552 ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων Τοτίλας ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Ναρσῆ. Μ. Δ. Β.

Τόντι (Todi), ***Γιακοπόνε ντὰ—***. Ἰταλὸς ποιητὴς (βλ. λ. *Γιακοπόνε* ντὰ Τόντι).

—**Τόντι** (Todi), ***Λουΐζα - Ρόζα ντὲ Ἀγκουγιάρ***. Πορτογαλὶς ἀοιδός, γεννηθεῖσα τῷ 1753 ἐν Σέτουμπαλ, ἀποθανοῦσα τῷ 1833 ἐν Λισσαβῶνι. Τὸ οἰκογενειακόν της ὄνομα ἦτο Ἀγκουγιάρ, εἶχε δὲ νυμφευθῆ τὸν Ἰταλὸν βιολιστὴν Τόντι. Ἡ Τόντι ἐκέκτητο ὑπέροχον φωνὴν μεσοφώνου, ἣν ἐχρωμάτιζε μὲ ἔκτακτον ἔκφρασιν καὶ πάθος. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1768 ἐν Λισσαβῶνι εἰς τὸν ρόλον τῆς σουμπρέττας τοῦ «Ταρτούφου» τοῦ Μολιέρου, τῷ δὲ 1777 ἐκλήθη εἰς Λονδῖνον, ἔνθα συμμετέσχεν εἰς τὸ κωμικὸν μελόδραμα τοῦ Πατζιέλλο «Οἱ δύο κοντέσσες». Ἀποτυχοῦσα ὅμως εἰς τὸ κωμικὸν θέατρον, λόγῳ τοῦ εἴδους τῆς φωνῆς της, ἐπεδόθη ἔκτοτε ἀποκλειστικῶς καὶ μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ σοβαρὸν μελόδραμα. Τῷ 1777 ἐθριάμβευσεν ἐν Μαδρίτῃ εἰς τὴν «Ὀλυμπιάδα» τοῦ Πατζιέλλο, κατὰ δὲ τὰς ἐπομένας περιόδους ἐν Παρισίοις, ἔνθα εἶχεν ὡς ἀντίπαλον τὴν διάσημον Μάρα. Ἡ Τόντι ἐπροκάλεσεν ἐνθουσιασμὸν καὶ εἰς Βερολῖνον, ὡς καὶ εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα, κατόπιν τῆς μεγάλης της ἐπιτυχίας εἰς τὴν «Ἀρμίδα» τοῦ Σάρτι, ἐγένετο ἡ εὐνοουμένη τῆς αὐλῆς Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης. Τῷ 1786 ἔκλεισε συμφωνίαν ἀντὶ ἡγεμονικῆς ἀμοιβῆς μὲ τὸ βασιλικὸν μελόδραμα τοῦ Βερολίνου, ἔνθα ἐθριάμβευσεν εἰς τὴν «Ἀνδρομέδαν» τοῦ Ρΰϊχαρτ καὶ τὴν «Μήδειαν» τοῦ Νάουμαν, τῷ δὲ 1789 ἐπορεύθη εἰς Παρισίους, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της διῆλθεν ἐν Λισσαβῶνι. Γ. Σ.

τοντίνα (tontine, tontina, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰταλοῦ τραπεζίτου Lorenzo Tonti, πρώτου εἰσαγαγόντος τὸ σύστημα κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα). Εἶδος δημοσίου δανείου, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ δανειζόμενον κράτος ἀντὶ τοκοχρεολυσίου διανέμει κατ' ἔτος καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀτομικῶς εἰς τοὺς ἐγγραφομένους ὡρισμένον πάγιον ποσόν, ὅπερ ἐπαυξάνεται ἑκάστοτε ἐκ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἀναλογοῦντος εἰς τοὺς ἀποβιοῦντας ὁμολογιούχους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ὁμολογιούχου παύει πᾶσα πρὸς καταβολὴν ὑποχρέωσις τοῦ κράτους. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφηρμόσθη ἐν Γαλλίᾳ μὲ πενιχρὰ ἀποτελέσματα κατὰ τὸ 1653 ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου τῇ συνδρομῇ τοῦ Tonti, διὰ τῆς ἐκδόσεως τοντίνας tontine royale) 1 025.000 λιβρῶν, ἐπαναληφθὲν μὲ ἀπόλυτον ἐπιτυχίαν ὑπὸ τοῦ Pontchartain τῷ 1869, ὁπότε συνεστήθη νέα τοντίνα 1.400.000 λιβρῶν, ἧς κυριώτερα χαρακτηριστικὰ ἦσαν τὰ ἑξῆς: Οἱ ἐγγραφόμενοι κατενεμήθησαν εἰς 14 κλάσεις, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των· τὸ ποσὸν τῆς ἐγγραφῆς καθωρίσθη ἑνιαίως εἰς 300 λίβρας κατ' ἄτομον, τὸ δὲ καταβλητέον ὑπὸ τοῦ κράτους ἐτήσιον ποσοστὸν ἐκυμαίνετο ἀπὸ 5 % (διὰ τὰς δύο πρώτας κλάσεις) μέχρι 12,5 % (διὰ τὰς δύο τελευταίας, εἰς ἃς ὑπήγοντο οἱ ἄγοντες ἡλικίαν ἄνω τῶν 60 ἐτῶν). Εἰσαχθὲν βραδύτερον μὲ διαφόρους ἐναλλαγὰς εἰς τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν, κατέληξε νὰ θεωρῆται, καίτοι κακῶς, εἶδος ἀσφαλείας ζωῆς λειτουργούσης ὑπὸ τὰς κάτωθι συνθήκας: οἱ ἐνδιαφερόμενοι συνίστων συνεταιρισμὸν ὡρισμένης διαρκείας (συνήθως 20—30 ἐτῶν), εἰς τὸν ὁποῖον κατέθετον ἐτησίως ὡρισμένον ποσόν, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας ἑκάστου. Τὰ ἐκ τῶν καταθέσεων τούτων ποσὰ ἀνακεφαλαιούμενα διενέμοντο, μετὰ τὴν πάροδον τῆς ὁρισθείσης προθεσμίας μεταξὺ τῶν ἐπιζώντων. Ταυτοχρόνως οἱ συνεταῖροι διετήρουν τὴν εὐχέρειαν νὰ ἀντασφαλίσωσιν ὑπὲρ τῶν κληρονόμων των τὰ ποσὰ τῶν συνεισφορῶν των, καταβάλλοντες πρόσθετον ποσοστὸν ἀσφαλίστρου. Εἰς περίπτωσιν διακοπῆς τῆς καταβολῆς τῶν ἐτησίων δόσεων, ὁ συνεταῖρος ἐδικαιοῦτο εἰς ἐπιστροφὴν ἀτόκως τῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη συνεισφέρει. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ σημερινοῦ συστήματος τῶν ἀσφαλειῶν ζωῆς, ἡ τοντίνα ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς μορφάς της περιῆλθεν εἰς πλήρη ἀχρηστίαν. Ι. Α. Β

Τοντλέμπεν, ***Ἐδουάρδος Ἰάνοβιτς***, *κόμις*—. Ρῶσος στρατηγὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Μιττάου τῆς Κουρλάνδης τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βισμπάντεν τῷ 1884. Εἰσαχθεὶς εἰς τὴν σχολὴν μηχανικοῦ τῆς Πετρουπόλεως κατὰ τὸ 1835, ἀπεφοίτησε μετὰ τριετίαν, ὀνομασθεὶς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ. Βραδύτερον, ἀποσταλεὶς εἰς Καύκασον, διηύθυνε πολιορκίας φρουρίων. Διεκρίθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δουνάβεως καὶ βραδύτερον εἰς Κριμαίαν. Ἐκεῖ, προαγόμενος συνεχῶς, ἐγένετο ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ λοχαγοῦ ὑποστράτηγος. Ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Σεβαστουπόλεως (1854—1855). Ἐμελέτησε καὶ ἐξετέλεσε σπουδαιότατα ὀχυρωματικὰ ἔργα περὶ τὴν ἀνωτέρω πόλιν, καταστήσας αὐτὴν τρομερὸν φρούριον, τοῦ ὁποίου ἡ μακρὰ ἄμυνα ἦτο κυρίως ἔργον αὐτοῦ. Λόγῳ τῆς ἱκανότητός του ὠνομάσθη γενικὸς ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, τραυματισθεὶς δὲ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς 20 Ἰουνίου 1855 καὶ διακομισθεὶς δὲν παρέστη κατὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σεβαστουπόλεως. Μετὰ τὴν ἅλωσιν μετέβη εἰς Νικολάϊεφ, ὁπόθεν διηύθυνε τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δνειπέρου. Βραδύτερον μετέβη εἰς Κρονστάνδην, ἀποπερατώσας τὴν ἄμυναν τοῦ λιμένος τούτου. Κατὰ τὸ ἔτος 1860 ὠνομάσθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀντιστράτηγος καὶ διευθυντὴς τοῦ μηχανικοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν. Ὁ γαλλικὸς τύπος τὸν κατηγόρησε κατὰ τὸ 1870 ὅτι διὰ τῶν συμβουλῶν του εἶχε βοηθήσει τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸ 1877, μετὰ τὴν πρώτην ἀποτυχίαν τῶν Ρώσων εἰς Πλεύναν, ὡρίσθη ἀρχιστράτηγος τοῦ ρωσο-ρουμανικοῦ στρατοῦ, κατορθώσας

Digitized by Google

εἰς διάστημα 3 μηνῶν νὰ ἀναγκάσῃ εἰς παράδοσιν τὸν Ὀσμᾶν πασᾶν. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης παρέμεινεν ἐν Τουρκίᾳ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ σώματος κατοχῆς μέχρι τοῦ 1879. Ἀκολούθως ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς Βίλνας. Τὸ σύγγραμμά του «Ἡ ἄμυνα τῆς Σεβαστουπόλεως» (Πετρούπολις 1864) ἐπέσυρε τοὺς ἐπαίνους ὅλου τοῦ στρατιωτικοῦ κόσμου. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἡ διεύθυνσις πλείστων πολιορκιῶν καὶ ἡ ἐκτέλεσις πολυαρίθμων ὀχυρωματικῶν ἔργων ἀνέδειξαν τὸν Τοντλέμπεν ὡς τὸν μεγαλύτερον ὀχυρωτικὸν τῆς ἐποχῆς του. Ζ. Ν.

Τοντόροβιτς (Todorovic), *Πέρα*. Σέρβος πολιτικὸς (1852—1907). Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ριζοσπαστικοῦ κόμματος, συνελήφθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Τιμὸκ καὶ κατεδικάσθη εἰς δεκαετῆ εἱρκτήν. Ἀλλὰ τῷ 1886 ἔτυχεν ἀμνηστίας, ἔκτοτε δὲ ἀπεδοκιμάσθη καὶ κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν ριζοσπαστῶν, ὡς πράκτωρ τοῦ βασιλέως. Ὑπῆρξε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἐκ τῶν κυρίων συντακτῶν τῶν ἐφημερίδων «Μάλε Νοβίνε» καὶ «Ὀγκλεντάλο». Θ. Κ.

Τόντορωφ, *Ἰβὰν-Θεόδωρος*. Βούλγαρος πολιτικὸς καὶ νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1859 ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Αἵμου πολίχνῃ Ἑλένῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1924. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ γυμνασίῳ Γαβρόβου καὶ εἶτα ἐν τῷ τοῦ Νικολάεφ τῆς Ρωσίας καὶ τὰς νομικὰς ἐπιστήμας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀδησσοῦ. Ἐπανελθὼν τῷ 1883 εἰς τὴν γενέτειραν, εἰσήχθη εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἐν ᾗ ταχέως κατέλαβε σπουδαίαν θέσιν, ἐκτιμηθεὶς ὡς εἷς τῶν ἱκανωτέρων τοῦ κράτους εἰσαγγελέων. Παραιτηθεὶς τῷ 1886, ἐξήσκησεν ἔκτοτε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Ρουχτσουκίῳ καὶ εἶτα ἐν Σοφίᾳ, ἐπιδοὺς ἅμα εἰς τὸν πολιτικὸν βίον. Κατεπολέμησε σφοδρῶς καὶ θαρραλέως τὴν τοῦ Σταμπούλωφ δικτατωρίαν. Ἡ καλή του ὡς δικηγόρου καὶ νομομαθοῦς φήμη ηὐξήθη διὰ τῆς λαμπρᾶς του ὑποστηρίξεως τοῦ εἰς δίκην εἰσαχθέντος τῷ 1893 ὑπὸ Σταμπούλωφ ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ μητροπολίτου Τυρνάβου Κλήμεντος. Τῷ 1895 διωρίσθη μέλος τῆς ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Κλήμεντα ἀποσταλείσης εἰς Ρωσίαν πρεσβείας πρὸς ἐξομαλισμὸν τῶν ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως Σταμπούλωφ τεταμένων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πολιτικῶν σχέσεων. Τῷ 1896, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Στοΐλωφ, ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ὅπερ μετ' ὀλίγον ἀντήλλαξε πρὸς τὸ τῶν Οἰκονομικῶν. Μετὰ τὴν ἐν ταῖς βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς ἀποτυχίαν τοῦ ἐθνικοῦ κόμματος (Στοΐλωφ), παρῃτήθη τοῦ ὑπουργείου καὶ ἐπανέλαβε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμά του ἐν τῇ πρωτευούσῃ, πολιτευόμενος ἅμα καὶ ἐκλεγόμενος ἑκάστοτε βουλευτὴς μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Γέσωφ-Δάνωφ διετέλεσεν αὖθις ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν (1911—1913). Κηρυχθεὶς ἀρχῆθεν κατὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπὲρ τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου ἐσχημάτισε κυβέρνησιν συνασπισμοῦ (1918—1919) ἐν κρισιμωτάταις ἐσωτερικαῖς τῆς χώρας ἀνωμαλίαις καὶ μετὰ τοῦ Σταμπολίισκυ ἀντεπροσώπευσε τὴν Βουλγαρίαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Νεϊγύ. Τῷ 1922, ἐπικρατήσαντος τοῦ ὑπὸ τὸν Σταμπολίισκυ ἀγροτικοῦ κόμματος, κατεδιώχθη μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῶν ἀστικῶν κομμάτων καὶ καθείρχθη ἐν Σούμλᾳ, ὅπου ἐνόσησε σοβαρῶς. Ἀπελευθερωθεὶς τῆς εἱρκτῆς διὰ τοῦ κινήματος τῆς 9 Ἰουνίου 1923, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν πτῶσιν τοῦ Σταμπολίισκυ, ἐξελέγη αὖθις βουλευτὴς καὶ ὡς τοιοῦτος τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν σύμπηξιν τοῦ πολιτικοῦ κόμματος τῆς δημοκρατικῆς συνεννοήσεως. Κ.-Μ. Α.

Ἰβὰν Τόντορωφ

τονῶ (*—όω*), καὶ *τονώνω*· δίδω ἔντασιν, δύναμιν, δυναμώνω, ἐνισχύω: «ἐτόνωσε τὸν ὀργανισμόν του» || ἀρχ., τονίζω, θέτω τόνον τῆς λέξεως.

Τονῶσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη κατὰ τὰ βόρεια τῆς Καππαδοκίας, παρὰ τὰ μεθόρια τοῦ Πολεμωνιακοῦ Πόντου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, ἀριστερὰ τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ (*Ἀντων.* Ὁδοιπ.). Σήμερον καλεῖται *Τόνος* (Tonus). Α. Θ. Σ.

τόνωσις, *—εως* (ἡ)· ἐνδυνάμωσις, ἐνίσχυσις: «ἔχει ἀνάγκην τονώσεως ὁ ὀργανισμός του, —τὸ ἠθικόν του».

τονωτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἐπιφέρων τόνωσιν, ἐνίσχυσιν, ἐνισχυτικός: «τονωτικὰ φάρμακα».

—*[Ἰατρ. Φαρμ.]* *Τονωτικὰ* ἢ *τονικὰ* καλοῦνται τὰ φάρμακα, ἅτινα «ἐνισχύουσι τὰς ἀφομοιωτικὰς δυνάμεις καὶ τὴν ζωϊκὴν τοῦ ὀργανισμοῦ ἀντίδρασιν». (Trousseau καὶ Pidoux). Τὰ φάρμακα ταῦτα αὐξάνουσι τὴν ζωτικότητα καὶ τονοῦσι τὰς ζωϊκὰς λειτουργίας καὶ τὴν μυϊκὴν δύναμιν τοῦ ὀργανισμοῦ δι' ἐνισχύσεως τῆς ἐλαστικότητος καὶ συσπαστικότητος τῶν ἰνῶν, ἢ καὶ ἄλλως ἐπαυξάνουσι τὴν καθόλου δυναμικότητα, ἰδίως τὰ πλαστικὰ ἐξ αὐτῶν, ὑποβοηθοῦντα τὴν προσαγωγὴν συστατικῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν ἀπωλειῶν προκληθεισῶν ἐκ διαφόρων αἰτίων, γενικῶς δὲ ἐνισχύουσιν, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὸ ἀσθενὲς σῶμα ἢ τονοῦσι τοῦτο, διὰ προενισχύσεως τῶν πεπτικῶν ὀργάνων καὶ οὐσιῶν. Εἰς τὰ φάρμακα ταῦτα τάσσονται κυρίως τὰ πικρὰ καλούμενα, ἡ κίνα, τὸ κολά, τὸ ἀρσενικόν, ὁ φωσφόρος καὶ τὰ ἅλατα αὐτοῦ, ὁ σίδηρος καὶ τὰ σιδηροῦχα ἐν γένει, ἡ αἱμοσφαιρίνη καὶ οἱ αἱμοποιητικοὶ ὀροί, τὸ ἔλαιον τοῦ ἥπατος τοῦ ὀνίσκου, ἡ λεκιθίνη, τὰ ἅλατα τοῦ μαγνησίου, τὰ ἐμετικὰ κάρυα καὶ ἡ στρυχνίνη, οἱ διάφοροι ἰσοτονικοὶ ὀροὶ κ. λ. π. Μ. Ν. Κ.—Κ. Γ. Μ.

τοξαιμία (ἡ)· ἡ *τοξιναιμία* (βλ. λ.).

τοξάριον (τό)· τὸ πλῆκτρον τοῦ βιολίου (κοιν. *δοξάρι*).

Τόξαρις. Σοφὸς Σκύθης, ἐλθὼν κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς Ἀθήνας ἐπὶ Σόλωνος πρὸ τοῦ Ἀναχάρσιδος καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς. Κατὰ τὸν Λουκιανόν, γράψαντα ἰδιαιτέραν πραγματείαν περὶ τούτου (Σκύθης ἢ Πρόξενος), ζῶν μὲν ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων, ἀποθανὼν δὲ ἐτάφη εἰς Δίπυλον, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, κατ' ἔτος δὲ ἐτιμᾶτο διὰ θυσιῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ξένος ἰατρός», διότι ἐλέγετο ὅτι ἐπιφανεὶς καθ' ὕπνους, κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἀρεοπαγίτου Ἀρχιτέλους ὑπέδειξεν εἰς αὐτὴν τὸν τρόπον τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐνσκήψαντος λοιμοῦ. Α. Θ. Σ.

τόξαυλος (ὁ)· ἑλληνικὴ ἀπόδοσις τοῦ ξενογλώσσου ὅρου *ἀρκεβούζιον* (βλ. λ.).

τόξευμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τοξεύειν, ἡ διὰ τοῦ τόξου βολὴ βέλους || τὸ βέλος.

Τοξεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Οἰνέως, βασιλέως τῆς Καλυδῶνος, καὶ τῆς Ἀλθαίας τῆς Θεστίου, «ὃν αὐτὸς ἔκτεινεν, ὑπερπηδήσαντα τάφρον» (*Ἀπολλοδ.* Α, 8, 1). Α. Θ. Σ.

τοξεύω· βάλλω διὰ τόξου, ρίπτω βέλος || τραυματίζω μὲ τὸ τόξον, διὰ βέλους.

τοξικὴ (ἡ)· ἡ εἰς τὸ τόξον ἄσκησις || ἡ *πολεμίστρα* (βλ. λ.).

—*[Ἐγκυκλ.]* Διδάσκαλοι *τοξικῆς* ἐν Ἀθήναις ἀναφέρονται μόλις τῷ 282 π. Χ., ἔκτοτε ὅμως τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα ἀναφέρουν σχετικοὺς ἀγῶνας ἐν Κέῳ (Κορησσῷ), Λαρίσῃ, Σάμῳ, Σηστῷ κ. ἀ. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἑταιρεῖαι τοξοφίλων εἶχον ἱδρυθῆ καθ' ἅπασαν τὴν Δύσιν, ἐξ ὧν προέκυψαν οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐρασιτέχναι «chevaliers de l'arc» (= ἱππόται τοῦ τόξου). Τοιαύτας ἑταιρείας σπουδαίας ἔχει ἡ Ἀγγλία («Royal Toxophilite Society», ἱδρυθεῖσα κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Λονδίνῳ), τὸ Βέλγιον, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Ἰταλία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι («National Archery Society»). Ἡ τοξική, ὡς σύγχρονον ἀγώνισμα, εἰσήχθη εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ 1908 (κατηργήθη τῷ 1929). Π. Ν. Π.

τοξικόδενδρον (τὸ) (Toxicodendron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον τὸ *τοξικόδενδρον τὸ ἀκρωτηριανὸν* (Toxicodendron capenses), ὅπερ εἶναι μικροῦ ἀναστήματος δένδρον, ἰθαγενὲς τῶν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν καὶ οὐ πάντα τὰ μέρη εἶναι δηλητηριώδη. Δ. Ν. Π.

—*[Φαρμακογν.]* Ἐκ τῶν εἰδῶν τοῦ *τοξικοδένδρου* διακρίνονται τὸ τοξικόδενδρον τοῦ Ἀκρωτηρίου (Toxicodendron capense), τοῦ ὁποίου τὰ σπέρματα εἶναι δηλητηριώδη, τὸ τοξικόδενδρον τὸ μεξικανικὸν (Toxicodendron mexicana), τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα καὶ οἱ καρποὶ χρησιμεύουν πρὸς δηλητηρίασιν ἰχθύων, καὶ τοξικόδενδρον τὸ κοινὸν (Toxicodendron vulgare). Ἐκ τοῦ τελευταίου φυτοῦ λαμβάνονται τὰ φύλλα τοῦ τοξικοδένδρου (Folia toxicodendri). Τὰ πρόσφατα φύλλα τοῦ φυτοῦ τούτου περιέχουν γαλακτώδη ὀπόν, ὅστις μελανοῦται εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὅστις προκαλεῖ εἰς τὸ δέρμα ἐρεθισμὸν μέχρι φλογώσεως. Τὰ ξηρὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ εἶναι χαρτοειδῆ, εὔθραυστα καὶ ἔχουν ἀσθενῶς στυφὴν γεῦσιν. Τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ συλλέγονται κατὰ τὴν ἄνθησιν ἢ πρὸ τῆς ἀνθήσεως μετὰ προσοχῆς. Δραστικὸν συστατικὸν τῶν φύλλων εἶναι ἡ τοξικοδενδρόλη καὶ τὸ τοξικοδενδρονικὸν ὀξύ. Τὰ φύλλα περιέχουν ἀκόμη 25% δεψικὴν οὐσίαν. Ἐκ τῶν φύλλων τοῦ τοξικοδένδρου λαμβάνεται ἐκχύλισμα καὶ βάμμα. Τὰ σκευάσματα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τῶν δερματικῶν παθήσεων καὶ ὡς ἀντινευρασθενικὰ φάρμακα. Κ. Γ. Μ.

τοξικοδερμία (ἡ). Καλοῦνται *τοξικοδερμίαι* αἱ ποικίλαι δερματοπάθειαι αἱ προκαλούμεναι, ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς χρήσεως (λῆψις διὰ τοῦ στόματος, δι' ὑποδορίων ἢ ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων) ὡρισμένων φαρμάκων, ὡς ἰωδοφορμίου, ἀντιπυρίνης, βαλσαμικῶν κ λ.π., ἢ ἐξ ἐνέσεων ὀρῶν ἢ ἐμβολίων. Ἐπίσης τὰ αὐτοπαθῆ ἐξανθήματα τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸν διαβήτην, τὴν οὐραιμίαν, τὰς παθήσεις τοῦ στομάχου καὶ τοῦ ἥπατος, καὶ τέλος αἱ δερματοπάθειαι αἱ προκαλούμεναι ἐκ τῆς λήψεως ὡρισμένων τροφίμων ἢ ἀποσυντεθειμένων τοιούτων. Κ. Κ. Κ.

τοξικολογία (ἡ). Λέγεται οὕτω ἡ ἐπιστήμη ἡ σπουδάζουσα τὴν φύσιν, τὰς ἰδιότητας, τὴν ἐνέργειαν δηλητηρίου τινός, τὰ μέσα τῆς διαγνώσεως τῆς ἐκ τούτου δηλητηριάσεως καὶ τῆς θεραπείας ταύτης καὶ τὴν ἀνίχνευσιν τοῦ ληφθέντος δηλητηρίου. Ὡς δηλητήριον δύναται νὰ θεωρηθῇ πᾶσα μὴ ζῶσα οὐσία, ἥτις ὑπὸ ἐλαχίστην δόσιν εἰσαγομένη εἰς ζῶντα ὀργανισμὸν δύναται νὰ παραγάγῃ βαρέα συμπτώματα ἢ καὶ τὸν θάνατον μακρὰν πάσης μηχανικῆς ἐπενεργείας. Τὰ δηλητήρια εἶναι πλεῖστα, προέρχονται δὲ ἐκ πάντων τῶν βασιλείων τῆς γῆς καὶ ἐμφανίζονται ἄλλα μὲν ὑπὸ μορφὴν στερεάν, ἄλλα ὡς ὑγρὰ καὶ ἄλλα ὡς ἀέρια. Τὰ δηλητήρια εἰσάγονται, πρὸς διαφόρους σκοπούς, εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἀτόμου τινὸς καὶ ἀναλόγως τούτων διακρίνονται αἱ δηλητηριάσεις εἰς ἐγκληματικάς, τυχαίας, ἐκ λαθῶν φαρμακευτικῶν ἢ ἰατρικῶν, πρὸς αὐτοκτονίαν, ἐπαγγελματικάς, εὐφοριστικὰς καὶ τέλος τροφικάς. Ἰδιαίτατα ἐνδιαφέρουσιν αἱ ἐγκληματικαὶ δηλητηριάσεις, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διενεργούμεναι. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ τούτων προφυλάξεως ἔδωκεν ὤθησιν μεγίστην εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τοξικολογίας, ἰδιαίτατα δὲ συνέβαλε πρὸς τοῦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ Γάλλος Orfila. Τὰς δηλητηριάσεις διακρίνομεν εἰς *ὀξείας* καὶ *χρονίας*. Τὰ δηλητήρια δύνανται νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸν ὀργανισμὸν δι' οἱασδήποτε ὁδοῦ, ὡς τῆς γαστροεντερικῆς, τῆς ἀναπνευστικῆς, δι' ἐνέσεώς τινος, ἀπὸ τοῦ δέρματος, τῶν βλεννογόνων, διαφόρων κοιλοτήτων. Ἀπὸ τοῦ ὑγιοῦς δέρματος ἐλάχιστα δηλητήρια ἀπορροφοῦνται, εὐκόλως ὅμως γίνεται ἡ ὑπὸ τούτου ἀπορρόφησις, ἂν δι' οἱανδήποτε ἀφορμὴν ἐστερήθη τῆς ἐπιδερμίδος. Τὰ εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἰσελθόντα δηλητήρια ἐπιφέρουσιν ἐνέργειαν ὁτὲ μὲν μόνον τοπικήν, ὁτὲ δέ, κατόπιν ἀπορροφήσεως, γενικὴν ἐπὶ διαφόρων συστημάτων, ὁτὲ δὲ συνδεδυασμένην. Ἡ τοπικὴ ἐνέργεια χαρακτηρίζεται διαφόρως ἑκάστοτε, προκαλοῦσα συμπτώματα ἀπὸ ἁπλοῦ ἐρεθισμοῦ μέχρι τελείας νεκρώσεως τῆς χώρας, ἐφ' ἧς τὸ δηλητήριον ἐπέδρασε.

Ἡ γενικὴ ἐνέργεια τῶν δηλητηρίων χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων διαφόρου ἐπιδράσεως αὐτῶν, ἀναλόγως δὲ τούτων ταξινομοῦνται τὰ δηλητήρια: εἰς ἐρεθιστικὰ ἢ διαβρωτικὰ (π. χ. τὰ ἰσχυρὰ ὀξέα καὶ ἀλκάλια) εἰς ὑποσθενωτικὰ ἢ χολεροειδῶς δρῶντα (φωσφόρος, ἀρσενικὸν κ.λ.π.)· εἰς καρωτικὰ (αἰθήρ, οἰνόπνευμα κλπ.)· εἰς ναρκωτικὰ (ὄπιον κλπ.)· εἰς τετανικὰ ἢ νευροσθενικὰ (στρυχνίνη). Εἰσελθόντος δηλητηρίου τινὸς εἰς τὸν ὀργανισμόν, οὗτος προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ τούτου ὡς οἷόν τε τάχιον, εἴτε ἀποβάλλων, εἴτε ἀπεκκρίνων αὐτό. Τὰ μέσα τῆς ἀπορρίψεως τοῦ δηλητηρίου εἶναι τὸ γαστροεντερικὸν σύστημα διὰ τῶν ἐμέτων, διαρροίας καὶ σιαλορροίας· οἱ νεφροὶ διὰ τῶν οὔρων· τὸ δέρμα διὰ τοῦ ἱδρῶτος· τὸ ἧπαρ διὰ τῆς χολῆς· οἱ πνεύμονες διὰ τῆς ἐκπνοῆς. Αἱ δηλητηριώδεις δόσεις τῶν διαφόρων δηλητηρίων ποικίλλουσιν ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, ἀναλόγως πλείστων συνθηκῶν, καὶ δὴ τῆς ἡλικίας, τοῦ πρὸς τὸ δηλητήριον ἐθισμοῦ, τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τῆς πρὸς τοῦτο ἀφυλαξίας, τοῦ φύλου, τῆς πληρότητος ἢ μὴ τοῦ στομάχου. Τὰ συμπτώματα ἑκάστου δηλητηρίου διαφέρουσι βεβαίως ἀπ' ἀλλήλων, πλείστων ὅμως συναντῶνται εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς, ὥστε ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἐπιτυγχάνεται ἡ κατάταξις αὐτῶν εἰς διαφόρους τάξεις. Ἡ διάγνωσις συμβάσης δηλητηριάσεως ἄλλοτε μὲν εἶναι εὔκολος, ἐπιβαλλομένη ἔκ τε τῶν συμπτωμάτων, τῆς ὁμολογίας τοῦ δηλητηριασθέντος ἢ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῆς ἀνευρέσεως ὑπολειμμάτων τοῦ ληφθέντος δηλητηρίου, ἄλλοτε ὅμως εἶναι δύσκολος, καθόσον ὑπάρχουσι νοσηραὶ συνδρομαὶ δυνάμεναι νὰ ὑποδυθῶσι τὴν εἰκόνα δηλητηριάσεώς τινος.

Τὴν ἀκριβῆ βεβαίωσιν τῆς δηλητηριάσεως θέλει παράσχει ἐπὶ μὲν ζῶντος ἡ τοξικολογικὴ ἀνίχνευσις τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τοῦ σιάλου, ἱδρῶτος, τῶν κοπράνων, καὶ κυριώτατα τῶν οὔρων. Ἐπίσης ἐπὶ ζῶντος, προκειμένης χρονίας δηλητηριάσεως, ἐξ ἀρσενικοῦ κυρίως, θέλει βοηθήσει ἡ ἐξέτασις τῶν τριχῶν καὶ ὀνύχων τοῦ φερομένου ὡς δηλητηριασθέντος, τοῦτο δὲ διότι ἐπὶ χρονίων δι' ἀρσενικοῦ δηλητηριάσεων τοῦτο ἐντοπίζεται εἰς τὰς τρίχας καὶ τοὺς ὄνυχας. Ἂν ὁ δηλητηριασθεὶς ἀπέθανε, τὴν βεβαίωσιν τῆς δηλητηριάσεως θέλει δώσει ἡ τοξικολογικὴ ἀνίχνευσις τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ. Πρὸς ἐνέργειαν ταύτης διὰ καταλλήλου νεκροτο-

Digitized by Google

μίας διανοίγονται αἱ κοιλότητες τοῦ κρανίου, θώρακος καὶ κοιλίας καὶ παραλαμβάνονται τὰ ἐν αὐταῖς σπλάγχνα εἴτε ὁλόκληρα εἴτε κατὰ μέγα μέρος καὶ ἐπὶ τούτων ἐνεργεῖται ἡ τοξικολογικὴ ἀνίχνευσις, συνισταμένη κυρίως μὲν εἰς χημικὰς ἐρεύνας, ἀλλὰ καὶ εἰς φυσιολογικὰ ἐπὶ ζῴων πειράματα καὶ εἰς φυσικὰς ἐξετάσεις (φασματοσκόπιον κλπ). Τὸ ληφθέντα σπλάγχνα κατατέμνονται, μεῖγμα δὲ τούτων διαιρεῖται εἰς τέσσαρας μερίδας. Ἐπὶ τῆς πρώτης ἀναζητοῦνται τὰ ὀξέα ἢ ἀλκάλια· ἐπὶ τῆς δευτέρας τὰ πτητικὰ ἐν γένει δηλητήρια (ὡς φωσφόρος, οἰνόπνευμα κλπ.)· ἐπὶ τῆς τρίτης τὰ μεταλλικὰ δηλητήρια (ὡς μόλυβδος, ὑδράργυρος, ὡς καὶ τὸ ἀρσενικὸν κλπ)· ἐπὶ τῆς τετάρτης τέλος τὰ φυτικὰ δηλητήρια (ἀλκαλοειδῆ καὶ γλυκωματογόνα). Τινὰ τῶν δηλητηρίων τούτων ἀναζητοῦνται δι' εἰδικῶν μεθόδων, ὡς τὸ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος διὰ τοῦ φασματοσκοπίου. Τῶν σπλάγχνων διακρατεῖται ἐπὶ μακρὸν μέρος τι διὰ μελλοντικὴν νέαν ἔρευναν ἐπὶ ἐγερθησομένης ἀντιρρήσεως διὰ τὴν ὀρθότητα τῆς γενομένης ἐρεύνης. Ἡ θεραπεία συμβάσης δηλητηριάσεως συνίσταται: εἰς τὴν ἀποβολὴν τοῦ δηλητηρίου δι' ἐμέτων, πλύσεων τοῦ στομάχου καὶ καθαρσίων· εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῆς ἀποκρίσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν νεφρῶν, δέρματος κλπ. καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀναπτυχθέντων συμπτωμάτων διὰ θεραπείας κατὰ κανόνα συμπτωματικῆς. Γ. ΚΑΤΣΑΣ

τοξικολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τοξικολογίαν, εἰς τὰ δηλητήρια: «τοξικολογικὴ ἐξέτασις τῶν σπλάγχνων», δηλαδὴ κατὰ πόσον ἐμφαινουν δηλητηριώδη ἐπίδρασιν.

τοξικολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν τοξικολογίαν, εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποτελεσμάτων τῶν τοξικῶν οὐσιῶν.

τοξικομανής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐμμανὴς εἰς τὴν χρῆσιν τοξικῶν, δηλητηριωδῶν οὐσιῶν, οἷον ναρκωτικῶν φαρμάκων.

τοξικομανία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τοξικομανοῦς, ἡ χρῆσις τοξικῶν, ναρκωτικῶν οὐσιῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *τοξικομανία* ἐννοοῦμεν μίαν νοσηρὰν κλίσιν εἰς τὴν λῆψιν, εἴτε διὰ τοῦ στόματος εἴτε δι' εἰσπνοῶν εἴτε δι' ἐνέσεων, διαφόρων τοξικῶν οὐσιῶν, συνήθως φαρμακευτικῶν. Ἡ νοσηρὰ αὐτὴ κλίσις ἢ διάθεσις προκαλεῖ ἐν ἀρχῇ μίαν παροδικὴν τόνωσιν καὶ εὐφορίαν, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀποβαίνει συνήθεια μετ' ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης προοδευτικῆς αὐξήσεως τῶν δόσεων. Οἱ τοξικομανεῖς διαιροῦνται εἰς τρεῖς κυρίως κατηγορίας. Ἐν τῇ πρώτῃ περιλαμβάνονται τὰ ἄτομα ἠλαττωμένης ἀνθεκτικότητος πρὸς τὰ δηλητήρια, τὰ ὁποῖα ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἐκδηλοῦσι σωματικὰς καὶ ψυχικὰς διαταραχάς, ὡς πόνους, κάματον, ἀνικανότητα πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν καὶ σκέψιν καὶ καταφυγὴν πρός τι μέσον ναρκώσεως. Ἐν τῇ δευτέρᾳ κατηγορίᾳ περιλαμβάνονται οἱ παρουσιάζοντες ἐκφυλιστικὰς τάσεις πρὸς τὰ δηλητήρια. Δι' αὐτῶν οὗτοι προμηθεύονται τὸ συναίσθημα τῆς εὐφορίας καὶ τῆς μακαριότητος. Ἐν τῇ τρίτῃ κατηγορίᾳ περιλαμβάνονται οἱ διψομανεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν δοκιμάζουσι τὰ δηλητήρια διὰ τὴν εὐχάριστον αὐτῶν γεῦσιν, ἀλλ' ἐκ παροξυντικῆς κλίσεως ὑπὸ μορφὴν παρορμήσεως λαμβάνουσι σημαντικὰς ποσότητας δηλητηρίων. Αἱ τοξικομανίαι παρουσιάζουσι τέσσαρας κυρίας περιόδους. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ περίοδος τῆς μυήσεως, ἡ ἀποτελοῦσα τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος τῶν τοξικομανῶν καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ γενικῆς εὐεξίας, ναρκώσεως καὶ λήθης τῶν ἠθικῶν θλίψεων, ρεμβασμοῦ, ψυχικῆς ἡδονῆς κτλ., ἃς δίδει ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ φαρμάκου εἰς τὸν ὀργανισμόν. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ περίοδος τοῦ ἐνδοιασμοῦ, καθ' ἣν τὸ ἄτομον, ἐνώπιον τοῦ προβλεπομένου κινδύνου, προσπαθεῖ νὰ ἀντιδράσῃ, ὅπως ἀποφύγῃ τὰς μελλούσας συμφοράς. Ἡ τρίτη εἶναι ἡ κυρίως περίοδος τῆς τοξικομανίας, χαρακτηριζομένη διὰ πλείστων μονίμων διαταραχῶν, ὡς ἐξασθενήσεως τῆς ἐνεργητικότητος, τῆς βουλήσεως, ἀμνημοσύνης, θρέψεως κτλ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφαίνονται τὰ συμπτώματα σχετικῆς ἀποχῆς, καθ' ἣν παρελθούσης τῆς ὥρας τῆς λήψεως τοῦ δηλητηρίου, ὁ τοξικομανὴς ἀγωνιᾷ, καταλαμβάνεται ὑπὸ δυσθυμίας καὶ δύναται νὰ διαπράξῃ καὶ ἔγκλημα ἀκόμη πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐκλείπουσιν ἅμα τῇ λήψει τοῦ δηλητηρίου. Ἡ τετάρτη περίοδος εἶναι ἡ τῆς καχεξίας, καθ' ἣν ἡ ψυχικὴ ἀποσύνθεσις εἶναι τελεία, ἡ σωματικὴ ἐξάντλησις προοδευτικῶς αὐξάνει καὶ τέλος ἐπέρχεται γενικὴ δηλητηρίασις καὶ θάνατος. Αἱ κυριώτεραι τῶν τοξικομανιῶν εἶναι ἡ μορφινομανία, ἡ κοκαϊνομανία, ἡ ἡρωϊνομανία, ἡ ὀπιομανία, ἡ αἰθερομανία, ἡ ἀλκοολικομανία κτλ. Πρὸς θεραπείαν τῶν τοξικομανιῶν συνιστᾶται ἡ ἀπομόνωσις καὶ ἡ προοδευτικὴ ἐλάττωσις τοῦ λαμβανομένου δηλητηρίου μετὰ ταυτοχρόνου τονώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ ψυχοθεραπείας, λουτρῶν κτλ. μέχρι τελείας ἀποτοξινώσεως, ὡς καὶ ἡ ἀπαγόρευσις ἢ μᾶλλον ἡ σύστασις ἀποφυγῆς συναναστροφῆς μετὰ τοξικομανῶν. Μ. Ν. Β

τοξικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ τόξον, ὁ τοῦ τόξου· || «τοξικὸν φάρμακον» δηλητήριον, δι' οὗ ἔχριον τὴν αἰχμὴν τοῦ βέλους· || ὅθεν *τοξικός*, δηλητηριώδης· || *τοξικὸν* (τὸ) ὡς οὐσ., δηλητήριον.

—**τοξικὰ** *φάρμακα*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φάρμακα, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς ἐλαχίστας δόσεις δύνανται νὰ ἔχωσι δηλητηριώδη ἐπενέργειαν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ζῴων. Τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς τοξικότητος τῶν διαφόρων φαρμακευτικῶν οὐσιῶν δὲν εἶναι εὔκολον νὰ διασαφηθῇ, καθότι πλεῖστα αἴτια (ἡλικία, κατάστασις τῆς ὑγείας, τοῦ στομάχου κλπ.) συντελοῦσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν διάφορον ἐκδήλωσιν τῆς βιολογικῆς ἐπενεργείας τῶν διαφόρων φαρμάκων. Γενικῶς, κάθε φάρμακον ὑπεράνω καθωρισμένης τινὸς δόσεως παρουσιάζει τοξικὰς ἰδιότητας διὰ τὸν λόγον μάλιστα αὐτὸν ἔχει καθορισθῇ, τὸ μέγιστον τῆς δόσεως τῆς δυναμένης νὰ χορηγηθῇ ἐφ' ἅπαξ ἢ ἡμερησίως. Κατ' ἐξοχὴν τοξικὰ φάρμακα εἶναι τὰ καλούμενα *ἡρωϊκὰ* φάρμακα, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται διάφορα ἀλκαλοειδῆ, ἀρσενικοῦχοι ἑνώσεις κλπ. Κ. Γ. Μ.

τοξικότης, *—ητος*. Ἡ τοξικὴ δύναμις, ἢ τὸ ἐλάχιστον ὅριον τῆς θανατηφόρου δόσεως, δηλητηριώδους τινὸς οὐσίας ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Αὕτη ποικίλλει κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀπορροφήσεώς της λαμβανομένη διὰ τοῦ στόματος ἢ εἰς ὑποδορίους ἐνέσεις, κατὰ τὰ διαστήματα τῶν γευμάτων, τὸ ἀνάστημα, τὸ βάρος καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀτόμου, τὴν κατάστασιν τῆς ἀδυναμίας εἰς ἣν τοῦτο εὕρηται καὶ τὰς οὐσίας μεθ' ὧν τὸ δηλητήριον ἐλήφθη. Φάρμακά τινα προοδευτικῶς εἰς αὐξούσας δόσεις λαμβανόμενα καθίστανται ἀνεκτὰ ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐνῷ ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ λῆψις αὐτῶν εἰς μίαν δόσιν θὰ προὐκάλει τὴν δηλητηρίασιν. C.P.

τοξικοφάγος (ὁ). Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου χαρακτηρίζονται πάντες οἱ ποιούμενοι χρῆσιν δηλητηριωδῶν οὐσιῶν (μορφίνης, κοκαΐνης, ἀρσενικοῦ κλπ.). Τοξικοφάγοι ἀρσενικοῦ παρατηροῦνται ἰδίᾳ εἰς τινας περιοχὰς τῆς Αὐστρίας καὶ Οὑγγαρίας ἔνθα ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα ὅτι τὸ ἀρσενικὸν προσδίδει ὡραίαν χροιὰν εἰς τὸ δέρμα καὶ ὠφελεῖ εἰς τὴν ὀρειβασίαν. Ν. Α. Μ.

τοξικοφοβία (ἡ). Σύμπτωμα παρατηρούμενον ἐπὶ φρενοβλαβειῶν, καὶ ἰδίως εἰς τὰς μανίας καταδιώξεως, καθ' ὃ ὁ πάσχων κατέχεται ὑπὸ φοβίας τῶν δηλητηρίων. Παντοῦ διαβλέπει δηλητηριώδεις οὐσίας, ἀρνεῖται τροφὴν ἐκ φόβου δηλητηριάσεως, ἐντὸς δὲ τῆς νοσηρᾶς φαντασίας του κυριαρχεῖ ἡ ἰδέα τοῦ φόβου τῶν δηλητηρίων. Μ. Ν. Β.

τοξικοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων καί, κατ' ἐπέκτασιν, ὁ παράγων τοξικὰς οὐσίας. Ν. Α. Μ.

Τοξικράτη *[Μυθολ.]*. Μία τῶν Θεσπιάδων, μήτηρ τοῦ Λυκούργου ἐκ τοῦ Ἡρακλέους. Α. Θ. Σ.

τοξιναιμία (ἡ). Ἡ παρουσία τοξινῶν εἰς τὸ αἷμα εἰς ποσότητα ἱκανὴν ὅπως προκαλέσῃ τοξικὰ φαινόμενα

τοξῖναι (αἱ). Δηλητηριώδεις οὐσίαι ἀγνώστου χημικῆς συστάσεως καὶ πολυπλόκου συνθέσεως, προερχόμεναι εἴτε ἐκ μικροβίων (*μικροβιοτοξῖναι*) εἴτε ἐκ ζῴων (*ζῳοτοξῖναι*) εἴτε ἐκ φυτῶν (*φυτοτοξῖναι*) καὶ ἔχουσαι ὡρισμένας ἰδιότητας. Τὸ ὄνομα *τοξίνη* ἔδωκε πρῶτος ὁ Brieger εἰς τὰς δηλητηριώδεις ἐκ τῶν οὐσιῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης τῶν μικροβίων. Ὁ ὅρος ὅμως οὗτος ἐπεξετάθη μετὰ ταῦτα ἐφ' ἁπασῶν τῶν τοξικῶν οὐσιῶν, τῶν ἐχουσῶν τὰς αὐτὰς περίπου ἰδιότητας. Ἡ χημικὴ σύνθεσις τῶν τοξινῶν εἶναι ἄγνωστος. Δύνανται ὅμως νὰ καταταχθῶσι ὑπὸ ἔποψιν μὲν τοξικότητος εἰς τὰ καθαρῶς ἀλκαλοειδῆ, ὑπὸ ἔποψιν δὲ συστάσεως τῶν γενικῶν ἰδιοτήτων εἰς τὰς λευκωματοειδεις οὐσίας. Τούτου δ' ἕνεκα καὶ οἱ πρῶτοι ἐρευνηταὶ ὠνόμασαν αὐτὰς ἄλλοι μὲν *τοξολευκωματίνας*, ἄλλοι *τοξικὰ λευκωματοειδῆ* κ.τ.λ. Φυσιολογικῶς αἱ τοξῖναι ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἔνζυμα ἢ διαστάσεις, ὡς παραγόμεναι καὶ αὗται ἐκ τοῦ δρῶντος πρωτοπλάσματος καὶ ὡς ἔχουσαι τὰς αὐτὰς περίπου ἰδιότητας.

Αἱ τοξῖναι εἰσερχόμεναι εἰς τὸν ὀργανισμὸν προκαλοῦσι μετ' ἐπῴασιν ἄλλοτε ἄλλην διάφορα τοπικὰ καὶ γενικὰ φαινόμενα, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, ἐὰν ἡ εἰσελθοῦσα ποσότης εἶναι μεγάλη. Ἡ κυριωτέρα ὅμως ἰδιότης τῶν τοξινῶν εἶναι ἡ πρόκλησις πρὸς παραγωγὴν ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ οὐσιῶν (*ἀντιτοξῖναι*) εἰδικῶν δι' ἑκάστην τοξίνην καὶ ἐχουσῶν τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξουδετερῶσι τὴν τοξικὴν δρᾶσιν τῶν τοξινῶν. Αἱ τοξῖναι εἶναι οὐσίαι ἄμορφοι, λευκοκίτριναι, ἄοσμοι, διαλυόμεναι εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν γλυκερίνην καὶ τὰς ἀσθενεῖς ἀλκοόλας, ἀδιάλυτοι δὲ εἰς τὰ συνήθη διαλυτικὰ μέσα. Καθιζάνονται διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος, τοῦ ὀξικοῦ μολύβδου, τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου, τοῦ ἰωδιούχου καλίου καὶ τοῦ ὑδραργύρου. Δίδουσι τὴν ἀντίδρασιν τῆς διουρίας καὶ χρωματίζονται ὡς τὰ λευκωματοειδῆ διὰ τοῦ ἀντιδραστηρίου τοῦ Millon. Εἶναι λίαν εὐαίσθητοι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτός. Τινὲς τούτων καταστρέφονται διὰ τῆς θερμάνσεως εἰς 60°—70°. Ἕτεραι ἀντέχουσιν εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 100 βαθμῶν. Εἰς ξηρὰν κατάστασιν δύνανται ν' ἀντιστῶσι καὶ εἰς θερμοκρασίαν 120 καὶ πλέον βαθμῶν. Αἱ τοξῖναι εἶναι ἀβλοβεῖς διὰ τὰ ζῷα, ἅτινα κέκτηνται φυσικὴν ἀνοσίαν. Εἶναι δὲ εὔκολον νὰ ἐθίσωμεν ὀργανισμόν τινα εἰς τὰς τοξίνας, δυνάμενον νὰ ἀνεχθῇ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ σημαντικὰς ποσότητας ἄνευ οὐδεμιᾶς βλάβης.

Τοξῖναι μικροβιακαί. Αὗται παράγονται ὑπό τινων μόνον, ἰδίᾳ παθονόνων, μικροβίων. Διαιροῦνται δὲ εἰς τὰς *ἐξωτοξίνας*, αἵτινες ἐκκρινόμεναι ὑπὸ τῶν ζώντων μικροβίων διαχέονται εἰς τὸ θρεπτικὸν ὑπόστρωμα· εἰς τὰς *ἐνδοτοξίνας*, αἵτινες ἐξέρχονται τῶν μικροβιακῶν σωμάτων τῇ ἐπιδράσει διαφόρων χημικῶν ἢ φυσικῶν μέσων (διὰ χλωροφορμίου, αἰθέρος, γλυκερίνης ἢ συνθλίψεως κτλ.) καὶ εἰς ἃς ὑπάγονται καὶ αἱ *βακτηριοπρωτεῖναι*· καὶ εἰς τὰς *πτωμαΐνας*, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὰ σεσηπότα κρέατα τῶν ζῴων καὶ ἰχθύων καὶ θεωροῦνται ὡς παράγωγα διασπάσεως τοῦ λευκώματος καὶ τῶν λεκιθινῶν (*μυδατοξίνη, νευρίνη, μουσκαρίνη* κτλ.).

Αἱ ἐξωτοξῖναι, ὀνομαζόμεναι καὶ *γνήσιαι τοξῖναι*, εἶναι διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γλυκερίνην, καθιζάνονται διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος, τοῦ θειικοῦ ἀμμωνίου κλ., ἀλλοιοῦνται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 55° καὶ καταστρέφονται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 100° ὑπὸ τοῦ φωτός, τοῦ ὀξυγόνου καὶ πολλῶν χημικῶν οὐσιῶν, τοῦ χρόνου καὶ τῆς αὐτολύσεως. Ἡ τοξικὴ δύναμις τῶν ἐξωτοξινῶν εἶναι μεγάλη. Προκαλοῦσι τὸν θάνατον εἰς δόσεις ἐκτάκτως ποικίλας καὶ ἀναλόγως τῆς ὁδοῦ τῆς εἰσόδου, ἄλλαι μὲν δρῶσαι μετ' ἔγχυσιν ὑποδόριον, ἐνδοφλέβιον ἢ ἐνδοπεριτοναϊκὴν καὶ ἄλλαι μετὰ λῆψιν διὰ τοῦ στόματος (ἀλλαντική, δυσεντερική).

Εἰς τὰς ἐξωτοξίνας καταλέγονται καὶ αἱ *αἱμολυσῖναι* ἢ *αἱμοτοξῖναι*, διαλύουσαι τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια, ὡς καὶ αἱ *λευκοκτονῖναι*, καταστρέφουσαι τὰ λευκοκύτταρα. Αἱ οὐσίαι αὗται δὲν ἐκκρίνονται ὑπὸ πάντων τῶν μικροβίων. Πρὸς παραγωγὴν ἐξωτοξινῶν ὑπάρχουσι πολλοὶ τρόποι, ὧν ὁ ἁπλούστερος εἶναι ὁ διὰ καλλιεργείας τῶν μικροβίων εἰς ζωμὸν θρεπτικόν. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μικροβίων διηθεῖται τὸ καλλιέργημα διὰ κηρίου διηθητικοῦ. Ἐὰν τὸ διήθημα, ὅπερ περιέχει τὴν ἐξωτοξίνην εἰς ἀραιὰν κατάστασιν, ἐξατμισθῇ εἰς τὸ κενὸν καὶ ὑπὸ θερμοκρασίαν 25°—30° καὶ ἀναμειχθῇ μετ' οἰνοπνεύματος, θὰ ἀφήσῃ ἵζημα, ὅπερ περιέχει ἐξωτοξίνην εἰς πυκνὸν διάλυμα. Αἱ ἐνδοτοξῖναι, εὑρισκόμεναι κυρίως εἰς τὰ σώματα τῶν τελείως ἀνεπτυγμένων μικροβίων, ἐκχέονται μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν. Χημικῶς δὲν διαφέρουσι τῶν ἐξωτοξινῶν. Εἶναι ὅμως ἀνθεκτικώτεραι τούτων, μὴ ἀλλοιούμεναι ὑπὸ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμοκρασίας. Δὲν διαλύονται εἰς τὸ ὕδωρ, ἐκχυνόμεναι δὲ εἰς ζῷα προκαλοῦσι τὴν παραγωγὴν *συγκολλητινῶν* καὶ *μικροβιοκτονινῶν*. Πρὸς παρασκευὴν ἐνδοτοξινῶν ὑπάρχουσι πολλαὶ μέθοδοι, στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς αὐτολύσεως τῶν μικροβιακῶν σωμάτων.

Ἡ τοξικὴ δύναμις τῶν τοξινῶν προσδιορίζεται κατὰ δύο διαφόρους τρόπους, εἴτε δι' *ἐμβολιασμοῦ* εἰς εὐπαθῆ ζῷα (μέθοδος Ehrlich), εἴτε *κροκυδώσεως* (μέθοδος Ramon, μέθοδος Nicolle, Cesari, Debains). Ὁ καλύτερος εἶναι ὁ πρῶτος, διότι δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας τὴν τοξικότητα τοξίνης τινός.

Χρησιμοποίησις τῶν τοξινῶν. Αἱ τοξῖναι χρησιμοποιοῦνται διὰ διαφόρους σκοπούς: α') θεραπευτικοὺς καὶ β') διαγνωστικούς, κυρίως ὅμως εἰς τὴν παραγωγὴν *ἀντιτοξινῶν*, ἤτοι τῶν θεραπευτικῶν λεγομένων ὀρῶν. Πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν ἐχρησιμοποιήθη μέχρι τοῦδε μόνον ἡ *φυματίνη* (τοξίνη τοῦ βακτηρίου τῆς φυματιώσεως), ἥτις εἴς τινας περιπτώσεις δίδει καλὰ ἀποτελέσματα. Πρὸς διαγνωστικὸν σκοπὸν χρησιμοποιεῖται ἡ *φυματίνη* μὲν διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς φυματιώσεως (μέθοδος Pirquet, Calmette κτλ.), ἡ *διφθεριτικὴ τοξίνη* διὰ τὴν διάγνωσιν τῶν εὐπαθῶν πρὸς τὴν διφθερίτιδα ἀτόμων (μέθοδος Schick) καὶ ἡ *στρεπτοκοκκικὴ* τοξίνη, πρὸς διάγνωσιν τῶν εὐπαθῶν πρὸς τὴν ὀστρακιὰν ἀτόμων (μέθοδος Dick).

Τὴν τοξικότητα τῆς τοξίνης δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν ἢ καὶ νὰ ἐξουδετερώσωμεν σχεδὸν τελείως, εἴτε ἀναμειγνύοντες αὐτὴν μετ' ἀντιτοξίνης, εἴτε προσθέτοντες εἰς αὐτὴν φορμαλίνην. Τὸν δεύτερον τοῦτον τρόπον χρησιμοποιῶν ὁ Ramon, ἠδυνήθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν νὰ παραγάγῃ τοξίνας ἐχούσας ἁπάσας τὰς ἄλλας ἰδιότητας, πλὴν τῆς τοξικῆς. Τὴν τοξίνην ταύτην ὠνόμασεν *ἀνατοξίνην* ἤ, ἑλληνικώτερον, *ἀτοξίνην*, τὴν χρησιμοποιεῖ δὲ εἰς ἀντικατάστασιν τῆς τοξίνης, ὡς τελείως ἀβλαβῆ. Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

τοξινικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς τοξίνας. Λέγεται ἐπὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς προκαλουμένης ὑπό τινος τοξίνης. Ν. Α. Μ.

Digitized by Google

τοξινοειδῆ (τά). Αἱ διὰ τῆς πολυχρονιότητος καὶ μετρίας θερμάνσεως ἐξασθενωθεῖσαι, τοξίναι, τῶν ὁποίων κατεστράφη ἡ τοξινοφόρος ὁμὰς (*θεωρία Ehrlich*). Τοιαῦτα τοξινοειδῆ ἀνευρίσκονται εἰς τὴν διφθεριτικὴν καὶ τετανικὴν ἀντιτοξίνην. Ν. Α. Μ.

τοξινοθεραπεία (ἡ). Ἡ πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν χρῆσις τοξίνης τινός. Ὡς τύπος τοξινοθεραπείας δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ διὰ τῆς φυματίνης τοῦ Koch θεραπεία τῆς φυματιάσεως καὶ τινων φυματιωδῶν καταστάσεων. Ν. Α. Μ.

τοξινοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων τοξίνας *['Ιατρ.]*. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν πλευρικῶν ἁλύσεων τοῦ Ehrlich αἱ τοξῖναι ἔχουσι δύο ὁμάδας μορίων, τὴν *ἁπτοφόρον* καὶ τὴν *τοξινοφόρον*, ἥτις καταστρέφεται διὰ τοῦ χρόνου καὶ διὰ μετρίας θερμάνσεως. Ν. Α. Μ.

τοξοβαλίστρα (ἡ). Ἐκαλεῖτο οὕτω κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἀφετηρία πολεμικὴ μηχανή, ἡ βάλλουσα μεγάλα βέλη καὶ ἀκόντια μετὰ μεγάλης ρύμης, ὥστε ταῦτα νὰ διαπερῶσι καὶ τοὺς ἰσχυροτέρους θώρακας καὶ ἀσπίδας. Χρῆσις αὐτῶν ἐγίνετο εἰς τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὴν προσβολὴν τῶν τειχῶν. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν ἐχρησίμευον ἰδίως διὰ τὴν ἐκ τῶν ἐπάλξεων τῶν προσβαλλομένων τειχῶν ἐκδίωξιν τῶν ὑπερασπιστῶν, ἐν συνδυασμῷ πάντοτε μετὰ τῶν πετροβόλων (ἢ λιθοβόλων). Αἱ τοξοβαλίστραι ἐχρησιμοποιοῦντο ὡσαύτως εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ πεδίου μάχας διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ μεταγωγικοῦ, τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ. Διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην αἱ *τοξοβαλίστραι* ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ ἁμαξῶν κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε περιεστρέφοντο πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις. Ν. ΚΛΕ

τοξοδοντίδαι (οἱ) (Toxodontidae Ameghino) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *τοξοδοντίων νοτουγκουλάτων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των βραχύτερα τῶν ὀπισθίων. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τὸ *τοξοδοντοθήριον*, ὁ *ξοτόδους* καὶ ὁ *τοξόδους*. Ἀπολιθωμένα λείψανά των συναντῶνται ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν (Ἀργεντινήν, Βολιβίαν). Γ. Κ. Γ.

τοξοδοντοθήριον (τὸ) (Toxodontherium Amegh.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τοξοδοντιδῶν τοξοδοντίων νοτουγκουλάτων* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς Νότιον Ἀμερικήν. Συνώνυμα: *ἁπλοδοντοθήριον, τριγόδους*. Γ. Κ. Γ.

τοξόδους (ὁ) (Toxodon Owen) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τοξοδοντιδῶν τοξοδοντίων νοτουγκουλάτων* θηλαστικῶν. Οἱ τοξοδόντες ἦσαν τὰ μεγαλύτερα ζῷα ἐκ τῶν τοξοδοντιδῶν, ὑπερβαίνοντα κατὰ τὰς διαστάσεις καὶ τοὺς πλέον μεγάλους ρινοκέρωτας. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν διάπλασιν τῶν Πάμπας τῆς Ἀργεντινῆς καὶ Βολιβίας. Γ. Κ. Γ.

τοξοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα τόξου: «καμπυλότης τοξοειδής».—Ἐπίρρ. ***τοξοειδῶς***.

—**τοξοειδεῖς *ἀρτηρίαι*, ἢ *ἀρτηριακὰ τόξα*** *[Ἐμβρ.]*. Κλάδοι ἀναστομωτικοὶ ἐγκάρσιοι, πέντε ἐφ' ἑκατέρου πλαγίου τοῦ τραχήλου, οἵτινες κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ἀορτικοῦ συστήματος τοῦ ἐμβρύου παριστῶσι τὰ ἀρχέγονα ἀορτικὰ τόξα, δι' ὧν συνάπτονται αἱ δύο ἑκατέρωθεν πρόσθιαι ἀνιοῦσαι ἀορταὶ μετὰ τῶν δύο ὀπισθίων κατιουσῶν. Ὀψιαίτερον δὲ αἱ τοξοειδεῖς ἀρτηρίαι αἱ μὲν ἐξαφανίζονται, αἱ δὲ μεταπλάσσονται εἰς τὸ μόνιμον ἀορτικὸν τόξον καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐκφυόμενα ἀγγειακὰ στελέχη. Ι. Π.

—**τοξοειδεῖς *ἶναι προμήκους*** *['Ανατομ.]*. Αἱ ἶνες αὗται, καλούμεναι καὶ *ζωνιαία στιβάς*, φέρονται ἐγκαρσίως ἐπὶ τῆς προσθίας καὶ ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ προμήκους· καὶ αἱ μὲν πρόσθιαι ἀναδύονται ἐκ τῆς προσθίας μέσης αὔλακος τοῦ προμήκους, αἱ δ' ὀπίσθιαι ἐκ τοῦ σφηνοειδοῦς καὶ κορωνοειδοῦς φύματος, ἀμφότεραι δ' εἰσδύονται εἰς τὸ κάτω σκέλος τῆς παρεγκεφαλίδος· αἱ ὀπίσθιαι δ' ἀπεργάζονται ἐνίοτε ἐγκαρσίαν δεσμίδα, τὸ *προγεφύριον*. Ι. Π.

τοξοκάμπη (ἡ) (Toxocampa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιουσιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη μικρῶν ψυχῶν μὲ λαμπρὰς διεστιγμένας πτέρυγας καὶ ζωηροὺς χρωματισμούς, ἀπαντῶντα εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν δυτικὴν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

τοξολευκωματίνη (ἡ). Εἶδος τοξιλευκώματος, οὗτινος ἡ πρωτεΐνη προσηλουμένη εἰς τὴν τοξινοφόρον ὁμάδα συμπεριφέρεται ὡς λευκωματοειδὴς ἢ πρωτεόση. Ν. Α. Μ.

τόξον (τό)· ἀρχαῖον ὅπλον, δι' οὗ ἔρριπτον βέλη· ‖ τμῆμα περιφερείας κύκλου ἢ ἄλλης καμπύλης, περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν περάτων τῆς χορδῆς: «τόξον γεφύρας, —πύλης κττ.», κοιν. *καμάρα*· ‖ τὸ πλῆκτρον τῶν ἐγχόρδων μουσικῶν ὀργάνων, κοιν. *δοξάρι*.

— *['Εγκυκλ.]* Τὸ *τόξον* εἶναι ὅπλον ἐκ στελέχους εὐλυγίστου, κεκαμμένου εἰς σχῆμα μηνίσκου ὑπὸ χορδῆς ἰσχυρῶς τεταμένης καὶ προσδεδεμένης κατὰ τὰ δύο αὐτοῦ ἄκρα. Ἀνήκει εἰς τὰ ἐπιθετικὰ ἐκηβόλα ὅπλα τῆς κατηγορίας τῶν ἁπλῶν,

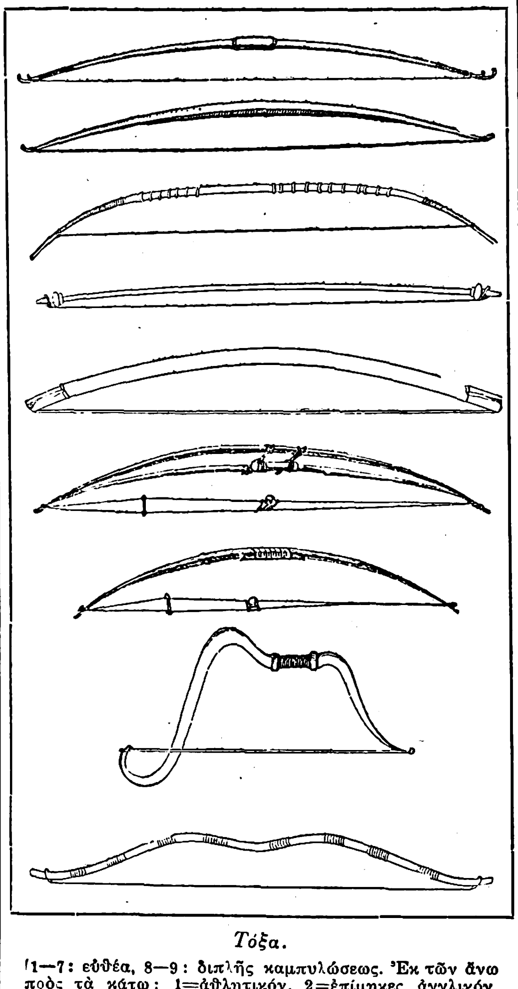

Τόξα.

[1—7: εὐθέα, 8—9: διπλῆς καμπυλώσεως. Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω: 1=ἀθλητικόν, 2=ἐπίμηκες ἀγγλικόν, 3=Ἀνατολ. Ἀφρικῆς, 4=Νέας Γουϊνέας, 5=πυγμαίων, 6, 7=πετροβόλα ἰνδικὸν καὶ νοτιοαμερικανικόν, 8=σκυθικόν, 9=ἰαπωνικόν.]

βάλλονται δὲ δι' αὐτοῦ αἰχμηραὶ λεπταὶ ράβδοι, τὰ *βέλη* (βλ. λ.). Τοῦ κυρίως αὐτοῦ τόξου διάφορα εἶναι τὰ καλούμενα μηχανικὰ τόξα (περὶ ὧν βλ. λ. *ἀρκεβούζιον*, *βαλλίστρα* καὶ *βαλλιστρίς*). Τὸ τόξον εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἀφετήριον ὅπλον, ἀπαντῶν ἤδη ἀπὸ τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Διακρίνεται εἰς δύο κυρτῶν στελεχῶν ἐκ ξύλου ἢ κέρατος βουβάλου ἢ ἐλασμάτων φαλαίνης κλπ., συνεζευγμένων καὶ ἐχόντων τὴν ἔξω αὐτῶν ἄκραν ἀνεστραμμένην, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν προσαρμοζομένων ἐπὶ ξυλίνης λαβῆς ἢ κέντρου· καὶ 2) τὸν *ἀφρικανικὸν* (ἁπλοῦν τόξον), καθ' ὃν τὸ στέλεχος εἶναι περίπου ἡμικυκλικὸν ἢ μηνοειδές, κατασκευαζόμενον ἐκ ξύλου σμιλακίου, σφενδάμνου, λεπτοκαρυᾶς, μελίας, λευκακάνθης κ. ἄ. καὶ κατὰ τὰς τροπικὰς χώρας ἐκ μπαμποῦ ἢ φοίνικος. Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τύπους ἡ χορδὴ εἶναι καννα6ίνη (κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκ μετάξης ἁπλῆς ἢ πεπλεγμένης μετὰ καννα6ίνου νήματος), τὸ δὲ μῆκος τοῦ στελέχους ποικίλλει. Εἰς τὰ σύγχρονα ἀθλητικὰ τόξα κυμαίνεται τοῦτο μεταξὺ 1,80—2,70 μ. (ἀνδρικὰ) καὶ 1,50—2,10 μ. (γυναικεῖα), τὰ δὲ δι' αὐτῶν βαλλόμενα βέλη, μήκους ἀναλόγου, ζυγίζουν 18—30 γραμμ. Ἡ τόξευσις γίνεται εἰς τὴν στάσιν τοῦ ὀρθίως ἢ τοῦ γονυπετῶς βάλλοντος. Κατ' αὐτὴν ὁ τοξότης κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς προτεταμένης τὸ στέλεχος τοῦ τόξου ἀπὸ τοῦ μέσου, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τοποθετεῖ τὴν ἐγκοπὴν τοῦ βέλους κατὰ τὸ μέσον τῆς χορδῆς, ἣν ἕλκει πρὸς ἑαυτὸν μέχρι προσεγγίσεως σχεδὸν τῆς αἰχμῆς τοῦ βέλους πρὸς τὸ στέλεχος τοῦ τόξου, ὁπότε ἀφήνει τὴν χορδὴν ἐλευθέραν, ὠθοῦσαν τὸ βέλος πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὰ βέλη φέρει ὁ τοξότης ἐν εἰδικῇ θήκῃ, τῇ *φαρέτρᾳ*, τὸ δὲ τόξον ἀνηρτημένον ἐπ' ὤμου, ἔξωθεν τῆς φαρέτρας ἢ ἐν ἰδίᾳ θήκῃ, τῇ *τοξοθήκῃ* (ἢ *γωρυτῷ*), ἐνίοτε μετὰ τῆς φαρέτρας ἑνουμένῃ εἰς μίαν θήκην ἔχουσαν δύο κολεοὺς (*τοξοφαρετρον*).

Τὰ πρῶτα τόξα ἀνάγονται εἰς τὴν ΣΤ' π. Χ. χιλιετηρίδα, ἀπετέλουν δ' ἀρχικῶς ὅπλον κυνηγετικόν. Ἐν τοῖς μεσογειακοῖς πολιτισμοῖς ἀπαντοῦν τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Α' δυναστείας (5.000 περίπου π. Χ.). Τὰ τόξα τοῦ κρητομυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ (Β' π. Χ. χιλιετηρίς) εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὰ ἁπλᾶ τόξα τῶν φαραωνικῶν γλυπτῶν τῶν Θηβῶν. Τὸ σκυθικὸν τόξον εἰσήχθη εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου ὑπὸ τῶν κατακτητῶν Ἀσσυρίων, Σκυθῶν καὶ Χετταίων, ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἰσχυρότερον τοῦ ἁπλοῦ τόξου ἐπεβλήθη τελικῶς. Ἐθνικὸν ὅπλον τῶν σκυθοπερσικῶν λαῶν, τὸ τόξον εἶχε παρ' αὐτοῖς δίπηχες μῆκος καὶ ἔβαλλε τριπήχη βέλη, τοποθετημένα ἐν φαρέτρᾳ κρεμαμένῃ ἔσωθεν τῆς ἀσπίδος.

Παρ' Ὁμήρῳ τὸ τόξον, μεγάλως ἐκτιμώμενον, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν περισσοτέρων λαῶν τῶν μετασχόντων τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, σπουδαῖοι δὲ τοξόται ἦσαν ὁ Δόλων, ὁ Μηριόνης, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Πάνδαρος, ὁ Πάρις, ὁ Τεῦκρος, ὁ Φιλοκτήτης, κ. ἄ. Τὸ ὁμηρικὸν τόξον, συνθέτου τύπου συνήθως, κατεσκευάζετο ἐκ κεράτων ἀγρίας αἰγός, ἐχόντων κατὰ τὰ ἔξω ἄκρα μεταλλίνην ἀγκυρίδα (*κορωνίς*) καὶ ἑνουμένων διὰ ξυλίνης λαβῆς (*πῆχυς*), εἶχε δὲ χορδὴν ἐξ ἐντέρου βοὸς (*νευρὴ*) καὶ οὐχὶ σπανίως ἐξ ἱμάντος ἢ πλεκτῶν τριχῶν ἵππου. Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων τὸ τόξον ἐγκατελείφθη σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πλὴν τῶν Κρητῶν, διακριθέντων ὡς μισθοφόρων τοξοτῶν, καὶ τῶν κατοίκων τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τοῦ Πόντου, τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἤρξατο ἐκ νέου ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως κυρίως μισθοφόρων Σκυθῶν, Ποντίων, Κρητῶν. Ἐν Ἀθήναις, πλὴν τῆς ἐκ τοξοτῶν ξένων ἀστυφυλακῆς, καθιερώθησαν οἱ *ἀστικοὶ τοξόται*, 10 καθ' ἑκάστην φυλήν, ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος 160 (ἤτοι τὸ 1/10 τῶν ὁπλιτῶν), ὀργανωθέντες εἰς 4 *ταξιαρχίας*, φέροντες σκυθικὴν περιβολὴν καὶ ἀργότερον ἐνισχυθέντες διὰ τῶν *ξενικῶν τοξοτῶν*, Ροδίων, Σικελῶν, Αἰτωλῶν καὶ ἰδίως Σκυθῶν καὶ Κρητῶν. Τοξότας ἐπι-

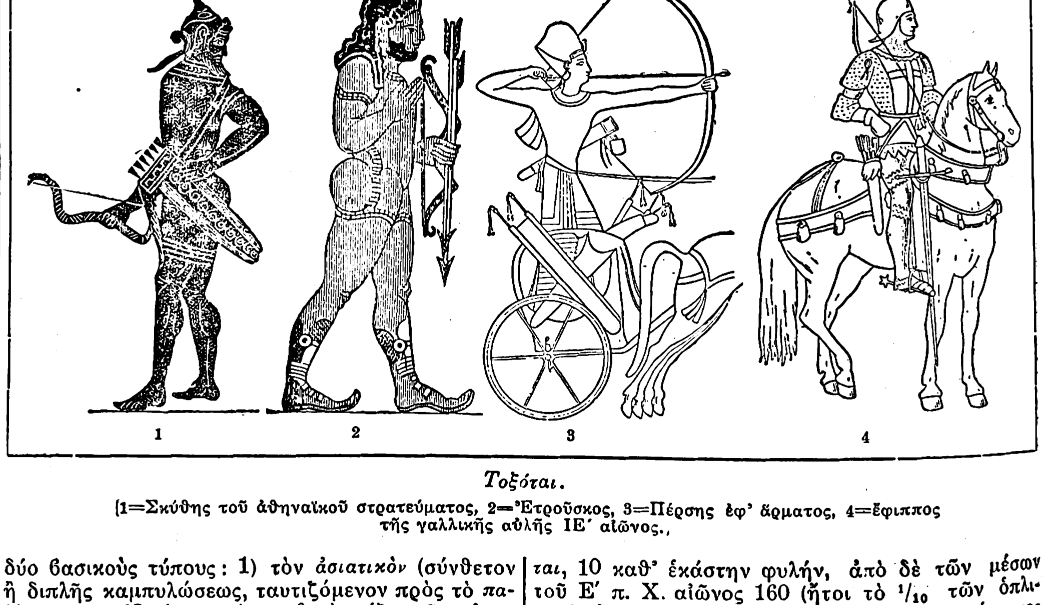

Τοξόται.

[1=Σκύθης τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατεύματος, 2=Ἐτροῦσκος, 3=Πέρσης ἐφ' ἅρματος, 4=ἔφιππος τῆς γαλλικῆς αὐλῆς ΙΕ' αἰῶνος.]

Digitized by Google

σης έχρησιμοποίησαν ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Πύρρος τῆς Ἠπείρου. Παρὰ Ρωμαίοις τὸ τόξον (arcus) ἐγένετο γνωστὸν μέσῳ τῶν Ἐτρούσκων, Τοσκανῶν κ. ἄ. γειτόνων λαῶν, ἐχρησιμοποιήθη δὲ κυρίως ἀπὸ τοῦ β' Καρχηδονιακοῦ πολέμου. Ἐκ τῶν πρώτων εἰσαγαγόντων τοξότας (sagittarii) εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ἦτο Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός. Πλήρεις κοόρτεις τοξοτῶν, ὠργανωμέναι καὶ μόνιμοι, ἀναφαίνονται κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ὁ τοξοφόρος ρωμαϊκὸς στρατός, μίαν τῶν κυρίων του πηγῶν στρατολογίας ἔχων τὴν Κρήτην, ηὐξήθη μεγάλως κατὰ τοὺς μεταδιοκλητιανείους χρόνους.

Ἐκ τῶν δυτικῶν λαῶν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐχειρίζοντο τὸ τόξον οἱ Γαλάται, οἱ Σκανδιναυϊκοὶ λαοὶ καὶ οἱ Οὖννοι ἐπιδρομεῖς, ἐνῷ τὸ ἠγνόουν ἢ τὸ εἶχον ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ οἱ Γότθοι, Γερμανοὶ καὶ Φράγκοι. Ἀπὸ τοῦ νορμανδικοῦ τόξου προῆλθε τὸ πελώριον ἀγγλικὸν τόξον (long bow, μῆκος 2 μ.). Μετὰ τὰς μάχας τοῦ Κρεσῦ καὶ Πουατιὲ ἠναγκάσθη ὁ Κάρολος ΣΤ' νὰ ἱδρύσῃ εἰς τὰς κυρίας πόλεις τῆς Γαλλίας (1411) συντεχνίας τοξοτῶν, ἀπαρχὴν τῶν μεγάλων λαϊκῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως. Οἱ Γάλλοι διετήρησαν τοὺς τοξότας μέχρι Λουδοβίκου ΙΒ', οἱ Ἄγγλοι μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, κατὰ παράδοσιν δὲ μέχρι σήμερον ἀσκοῦνται εἰς τὸ τόξον οἱ κάτοικοι τῆς βορείου Γαλλίας, τῆς Φλάνδρας καὶ Ἀγγλίας. Οἱ Ρῶσοι ἐχρησιμοποίουν τοξότας μέχρι τοῦ 1807 τοὐλάχιστον, οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βούδας (1886). Παρὰ τοῖς κατὰ φύσιν λαοῖς τὸ τόξον εἶναι ἀκόμη τὸ σπουδαιότερον τῶν ὅπλων. Π. Ν. Π.

—*[Μαθημ.]* Καλεῖται *τόξον* τμῆμά τι καθωρισμένον οἱασδήποτε καμπύλης ἐπιπέδου ἢ καὶ ἐν τῷ χώρῳ. Ὁσάκις ἡ καμπύλη, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ τόξον, χαρακτηρίζεται δι' ὀνόματός τινος, καὶ τὸ τόξον χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Οὕτως ἔχομεν: *τόξον κύκλου, ἐλλείψεως, παραβολῆς, ἀλυσοειδοῦς, κυκλοειδοῦς, καρδιοειδοῦς, μεσημβρινοῦ* κ. ἄ. Ἕκαστον τόξον δύναται νὰ διακριθῇ διὰ δύο γραμμάτων τιθεμένων εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ, ἂν εἶναι μεμονωμένον ἢ ἀνήκῃ εἰς ἀνοικτὴν καμπύλην, καὶ διὰ τριῶν γραμμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο τίθενται εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ καὶ τὸ τρίτον εἰς ἐνδιάμεσόν τι σημεῖον, ἂν δὲν εἶναι μεμονωμένον καὶ ἀνήκῃ εἰς τὴν κλειστὴν καμπύλην. Τὰ τρία γράμματα εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς καθορισμὸν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἑκάστοτε τόξου, διότι ὑπάρχουσι δύο τόξα ἔχοντα τὰ αὐτὰ πέρατα εἰς τὰς κλειστὰς καμπύλας. Ἡ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα τὰ ἄκρα τοῦ τόξου καλεῖται *χορδὴ τοῦ τόξου*. Ἕκαστον τόξον ἔχει μίαν χορδήν, μία ὅμως χορδὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς δύο τόξα, ὅταν ἡ καμπύλη, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ τόξον, εἶναι κλειστή.

Ἐὰν τόξον τι δὲν παρουσιάζῃ *σημεῖα καμπῆς*, σημεῖα δηλαδὴ εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐφαπτομένη τοῦ τόξου νὰ διαπερᾷ τοῦτο, τότε ἡ γωνία γ τῶν θετικῶν φορῶν τῶν ἐφαπτομένων εἰς τὰ ἄκρα τοῦ τόξου, ἥτις μετρεῖ καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς διευθύνσεως τῆς ἐφαπτομένης ἐπὶ τοῦ τόξου, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου αὐτοῦ εἰς τὸ ἄλλο, καλεῖται *καμπυλότης τοῦ τόξου*. Ὁ λόγος τοῦ μέτρου τῆς γωνίας ταύτης γ πρὸς τὸ μῆκος τοῦ τόξου λέγεται *μέση καμπυλότης* τοῦ τόξου. Ἂν ὡς τόξον ληφθῇ ἀπειροστὸν μῆκος ds τοῦ ἐξεταζομένου τόξου παρὰ σημεῖόν τι ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἐὰν εἶναι dφ ἡ μεταβολὴ τῆς διευθύνσεως τῆς ἐφαπτομένης ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀπειροστικοῦ τούτου τόξου μέχρι τοῦ ἀπείρως γειτονικοῦ τέρματος αὐτοῦ ὁ λόγος $K = \frac{d\varphi}{ds}$ καλεῖται *καμπυλότης τοῦ τόξου εἰς τὸ σημεῖον Μ*, ἐπίσης δὲ καὶ *καμπυλότης εἰς τὸ σημεῖον Μ τῆς καμπύλης*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ τόξον. Τὸ ἀντίστροφον τῆς καμπυλότητος, ὁ λόγος δηλαδὴ $R \frac{I}{K} = \frac{ds}{d\varphi}$ καλεῖται *ἀκτὶς καμπυλότητος* εἰς τὸ σημεῖον Μ τοῦ τόξου ἢ τῆς καμπύλης. Ἂν ἐπὶ τῆς καθέτου εἰς τὸ σημεῖον Μ τοῦ τόξου καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ληφθῇ διάνυσμα ἴσον πρὸς τὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος, τὸ ἄκρον τοῦ διανύσματος τούτου καλεῖται *κέντρον καμπυλότητος* διὰ τὸ σημεῖον Μ τοῦ τόξου, ὁ δὲ κύκλος ὁ γραφόμενος μὲ κέντρον τὸ κέντρον καμπυλότητος καὶ ἀκτῖνα τὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος, καλεῖται *κύκλος καμπυλότητος*.

Μῆκος τόξου καλεῖται τὸ ὅριον, εἰς ὃ τείνει τὸ μῆκος πάσης τεθλασμένης γραμμῆς, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἀποτελοῦσι χορδὰς τμημάτων τοῦ τόξου, ὅταν τὰ τμήματα ταῦτα, συνεπῶς καὶ αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν τεθλασμένην χορδαὶ τοῦ τόξου, τείνωσι πρὸς τὸ μηδέν. Ὡς μῆκος τόξου δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ τὸ *ἀνάπτυγμα αὐτοῦ*, ἤτοι ἡ εὐθεῖα, ἥτις εἶναι μεγαλυτέρα πάσης τεθλασμένης ἐγγεγραμμένης εἰς τὸ τόξον καὶ μικροτέρα πάσης τεθλασμένης περιγεγραμμένης εἰς τὸ τόξον. Τὸ μῆκος οἱουδήποτε τόξου δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$S = \int_{\alpha}^{\beta} \sqrt{dx^2 + dy^2 + dz^2}$$

ἔνθα $x = \sigma_1(t)$ $y = \sigma_2(t)$ καὶ $z = \sigma_3(t)$ ὁ νόμος τῆς καμπύλης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ τόξον, συναρτήσει μιᾶς μεταβλητῆς t, καὶ α καὶ β τὰ ὅρια ὁλοκληρώσεως, ἤτοι αἱ ἄκραι τιμαὶ τῆς μεταβλητῆς t, αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰ ἄκρα τοῦ τόξου. Εἰς περίπτωσιν ἐπιπέδου καμπύλης, τὸ μῆκος τοῦ τόξου δίδεται διὰ τοῦ τύπου:

$$S = \int_{\alpha}^{\beta} \sqrt{dx^2 + dy^2}$$

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τελευταίου τούτου τύπου, καὶ τοῦ τύπου $\varepsilon\varphi\varphi = \frac{dy}{dx}$ δι' ἐπιπέδους καμπύλας, εὑρίσκεται ὅτι ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος ἐπιπέδου τόξου ἢ καὶ καμπύλης δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$R = \frac{(dx^2 + dy^2)^{3/2}}{dx d^2y - dy d^2x}$$

Τόξον κύκλου καλεῖται οἱονδήποτε τμῆμα τῆς περιφερείας αὐτοῦ. Ἡ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα τὰ ἄκρα τοῦ τόξου καλεῖται, ὡς εἴδομεν, *χορδὴ* αὐτοῦ, τὸ τμῆμα δὲ τῆς καθέτου ἐπὶ τὸ μέσον τῆς χορδῆς, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ τόξου, καλεῖται *βέλος τοῦ τόξου*. Εἰς κάθε τόξον κύκλου ἀντιστοιχεῖ μία χορδή, μία ὅμως χορδὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς δύο τόξα κύκλου. Πᾶν τόξον κύκλου δύναται νὰ ἐφαρμόσῃ πανταχοῦ ἐπὶ τῆς περιφερείας τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ μέρος, τοῦτο δέ, διότι ἡ καμπυλότης τῆς περιφερείας καὶ τοῦ τόξου εἶναι σταθερὰ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Τὸ μέγεθος τοῦ τόξου δύναται νὰ καθορισθῇ διὰ τοῦ μέτρου τῆς εἰς αὐτὸ ἀντιστοιχούσης ἐπικέντρου γωνίας, εἰς μοίρας ἢ εἰς βαθμοὺς ἢ εἰς ἀκτίνια. Τὸ μῆκος τοῦ τόξου ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῆς ἀκτῖνος τοῦ κύκλου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει, ἐπὶ τὴν ἐπίκεντρον γωνίαν αὐτοῦ. Τὸ μῆκος τοῦτο εἶναι:

$$S = \varrho \frac{\pi . \alpha^0}{180} \text{ ἢ } S = \varrho \frac{\pi \alpha^{\beta}}{200}$$

ἔνθα ϱ ἡ ἀκτὶς τοῦ κύκλου καὶ α τὸ μέγεθος τῆς ἀντιστοίχου γωνίας εἰς μοίρας ἢ βαθμούς.

Τὸ μῆκος τῆς χορδῆς τόξου α^0 καὶ ἀκτῖνος ϱ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου: $x = 2\varrho\eta\mu\frac{\alpha}{2}$

τὸ δὲ μῆκος τοῦ βέλους αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$\beta = \varrho \left(1 - \sigma\upsilon\nu\frac{\alpha}{2}\right)$$

Α. Α. Κ.

—*[Δομ.—Ἀρχιτ.]* Ἡ μορφὴ τοῦ *τόξου* εἰς τὰς κατασκευὰς ἤρξατο χρησιμοποιουμένη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, εἰς τὴν κατασκευὴν *θόλων* καὶ *ἀψίδων*. Ἤδη ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τρίτης μεμφιτικῆς δυναστείας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 2.900 π. Χ. σχεδόν, οἱ οἰκοδόμοι κατεῖχον τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς θόλων καὶ ἀψίδων, ἔκαμνον ὅμως πολὺ περιωρισμένην χρῆσιν αὐτῶν. Παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐδιδάχθησαν τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τοξοτῶν κατασκευῶν οἱ Ἀσσύριοι, οἵτινες ἐφήρμοσαν εὐρέως αὐτὰς εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τρούλλων ἀκόμη. Ἐκ τῆς Ἀσσυρίας ἡ χρῆσις τοῦ τόξου μετεδόθη διὰ τῶν Λυδῶν καὶ τῶν Ἐτρούσκων εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς Βυζαντινούς, οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποίησαν τὰ τόξα εἰς εὐρεῖαν κλίμακα.

Τὰ τόξα εὑρίσκουσι μεγάλην σχετικῶς χρῆσιν καὶ σήμερον, διότι παρέχουσι πολλάκις ἁρμονικὰ ἀρχιτεκτονικὰ σύνολα, ἐπιτρέπουσι τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ λίθου πρὸς ἐπικάλυψιν διαφόρων χώρων καὶ παρέχουσιν οἰκονομίαν ὑλικοῦ διὰ πολλὰς τοξωτὰς κατασκευὰς ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος καὶ σιδήρου, λόγῳ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐργάζονται τὰς κατασκευὰς ταύτας στατικῶς. Εἰς τὰς κατασκευὰς ἐφαρμόζονται τόξα κύκλου (ἡμικύκλια ἢ καὶ μικρότερα τμήματα), χαμηλωμένα τόξα, τόξα ἐλλειπτικὰ καὶ παραβολικά, τόξα σχήματος λαβῆς κανίστρου, σφηνοειδῆ τόξα (γοτθικά), ἀλυσοειδῆ κλπ. Αἱ κυριώτεραι τῶν τοξωτῶν κατασκευῶν ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς θόλους ἐν γένει, εἰς γεφύρας, εἰς ἀνώφλια διαφόρων ἀνοιγμάτων, εἰς σιδηρᾶς στέγας κλπ. Ἄπειροι μορφαὶ τόξων χρησιμοποιοῦνται εἰς ποικίλους ἀρχιτεκτονικοὺς διακοσμήσεις.

—*[Στατ.]* Τὰ *τόξα* εἶναι φορεῖς μὲ καμπύλον ἄξονα συνήθως, διακρίνονται δὲ τῶν ἄλλων φορέων ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ κανόνα σχεδὸν παρέχουσι λοξὰς ἀντιδράσεις, καὶ διὰ περίπτωσιν κατακορύφων φορτίων ἀκόμη. Ἐκ τοιούτον δὲν συμβαίνει πάντοτε, διότι δύνανται νὰ ὑπάρξωσι τόξα δημιουργοῦντα κατακορύφους ἀντιδράσεις καὶ ἐπίσης ἄλλοι φορεῖς (λ. χ. δοκοί), παρέχοντες λοξὰς ἀντιδράσεις. Τὰ τόξα κατασκευάζονται συνήθως ὡς ὁλόσωμοι φορεῖς, οὐχὶ σπανίως ὅμως γίνονται καὶ δικτυωτοί. Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ τόξα ἐνεργοῦσι στατικῶς δημιουργεῖ σχετικῶς μικροτέρας ροπὰς κάμψεως αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο προτιμῶνται οἱ τοξοειδεῖς φορεῖς διὰ τὴν γεφύρωσιν καὶ ἐπικάλυψιν μεγάλων ἰδίᾳ ἀνοιγμάτων, ὡς παρέχοντες οἰκονομίαν ὑλικοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως στηρίξεως τῶν τόξων, αἱ κυριώτεραι μορφαὶ τοξοειδῶν φορέων εἶναι τὰ τόξα μὲ τρεῖς ἀρθρώσεις, τὰ τόξα μὲ δύο ἀρθρώσεις, τὰ πεπακτωμένα τόξα, αἱ δοκοὶ Lang καὶ τὰ συνεχῆ τόξα.

Τὰ τόξα μὲ τρεῖς ἀρθρώσεις, ἢ *τριαρθρωτὰ τόξα*, ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο δίσκους ὁλοσώμους ἢ δικτυωτούς, συνδεομένους ἀρθρωτῶς μεταξύ των καὶ μετὰ τοῦ δίσκου τοῦ ἐδάφους. Οἱ τοιοῦτοι φορεῖς εἶναι φορεῖς στατικῶς ὡρισμένοι. Τὰ *διαρθρωτὰ τόξα*, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα τοξοειδῆ φορέα συνδεόμενον διὰ δύο ἀρθρώσεων μετὰ τοῦ δίσκου τοῦ ἐδάφους, εἶναι φορεῖς ἅπαξ στατικῶς ἀόριστοι. Τὰ τριαρθρωτὰ καὶ διαρθρωτὰ τόξα εἶναι φορεῖς κατασκευαζόμενοι εἴτε διὰ τῆς χρήσεως λίθων, εἴτε ὡπλισμένου σκυροδέματος, εἴτε διὰ σιδήρου. Οἱ συνήθεις κυλινδρικοὶ θόλοι ὑπολογίζονται ὡς τριαρθρωτὰ τόξα, καὶ ἂν δὲν ὑπάρχωσι κατεσκευασμέναι πραγματικῶς ἀρθρώσεις, ὡς τοιαῦται θεωροῦνται συνήθως τὰ ἄκρα τῶν πυρήνων τῶν διατομῶν γενέσεως καὶ κορυφῆς τοῦ θόλου. Τὰ *πεπακτωμένα τόξα* ἀποτελοῦσι συνήθη τύπον μεταλλικοῦ φορέως καὶ εἶναι τριστατικῶς ἀόριστοι φορεῖς. Τοξοειδεῖς φορεῖς παρουσιάζονται καὶ ὡς σύνθετοι ἐκ τόξων ἁπλῶν καὶ εὐθυγράμμων δοκῶν. Τοιοῦτος φορεὺς εἶναι ἡ δοκὸς Lang, ἥτις παρουσιάζει τὴν στήριξιν τῶν ἁπλῶν δοκῶν, χω-

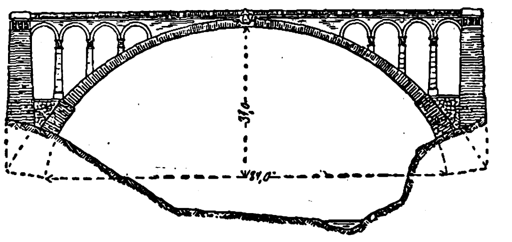

Τόξον γεφύρας.

ρὶς ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἁπλῆ δοκός, διότι ἔχει τρία πέλματα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τοξωτὸν φορέα ὁλόσωμον ἢ δικτυωτόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρτᾶται δι' ἑλκυστήρων μία δοκός. Τὸ ὅλον σύστημα ἀποτελεῖ μοναδικὸν φορέα, ἅπαξ στατικῶς, συνήθως ἀόριστον ἐσωτερικῶς λόγῳ τῆς ὑπάρξεως μιᾶς ὑπεραρίθμου ῥάβδου, ὅταν ἡ δοκὸς εἶναι δικτυωτή. Ὅταν ἡ δοκὸς εἶναι ὁλόσωμος, τὸ σύστημα εἶναι πολλαπλῶς ἀόριστον ἐσωτερικῶς, διότι παρουσιάζονται δύο δίσκοι συνδεόμενοι διὰ περισσοτέρων τῶν κανονικῶς ἀπαιτουμένων ῥάβδων. Συνήθως ἀντὶ μιᾶς δοκοῦ χρησιμοποιεῖται ἅλυσις δίσκων, ὁπότε τὸ σύστημα εἶναι ἅπαξ στατικῶς ἀόριστον. Διὰ πολὺ μεγάλα ἀνοίγματα χρησιμοποιοῦνται τὰ *συνεχῆ τόξα*, ἅτινα στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ πλειοτέρων ἢ ἑνὸς σημείων. Εἰς τὰς γεφύρας, ὅπου χρειάζεται εὐθύγραμμον κατάστρωμα, κατασκευάζεται τοιοῦτον δι' ἁλύσεως δίσκων ἀναρτωμένων δι' ἑλκυστήρων ἀπὸ τοῦ τόξου ἢ ἑδραζομένων δι' ὀρθοστατῶν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω μορφαὶ τοξωτῶν φορέων παρουσιάζουσι τὰ κυρτὰ αὐτῶν πρὸς τὰ ἄνω. Πλὴν τούτων ὑπάρχουν καὶ ἄλλου εἴδους τοξοειδεῖς φορεῖς, καλούμενοι ὅμως ἁλύσεις καὶ οὐχὶ τόξα, οἵτινες παρουσιάζουσι τὰ κυρτὰ πρὸς τὰ κάτω. Τοιούτους φορεῖς ἀποτελοῦσιν αἱ κρεμασταὶ γέφυραι. Α. Α. Κ.

—*[Ὁδοπ.]* Τὰ *τόξα* εὑρίσκουσι μεγάλην ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁδῶν, τόσον τῶν συνήθων, ὅσον καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ καταστρώματος τῶν συνήθων ὁδῶν παρουσιάζει ἐν διατομῇ τὴν μορφὴν τόξου συνήθως, πλὴν ἐλαχίστων περιπτώσεων, καθ' ἃς ὁ ἄξων τῆς ὁδοῦ εὑρίσκεται ἐν καμπύλῃ. Τὸ κατάστρωμα τῶν συνήθων ὁδῶν περιορίζεται πρὸς τὰ ἄνω διὰ τόξου κύκλου εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις πλατειῶν ὁδῶν διὰ δύο τόξων κύκλου ἢ διὰ τόξου παραβολῆς, περατουμένων ἐνίοτε διὰ εὐθυγράμμων τμημάτων. Τὸ βέλος τῶν τόξων τούτων εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ πλάτος τῶν ὁδῶν καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ χρησιμοποιουμένου ὁδοστρώματος. Εἰς τὰ λιθόστρωτα καὶ σκυρόστρωτα ὁδοστρώματα δίδεται βέλος ἴσον πρὸς $^1/_{50}$ τοῦ πλάτους τῶν ὁδῶν συνήθως, δι' ἀσφαλτικὰ δὲ ὁδοστρώματα ἐλαττοῦται κατὰ πολύ, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ ἐπ' αὐτῶν πίπτοντα ὕδατα δύνανται ν' ἀπομακρύνωνται εὐχερῶς καὶ χωρὶς τὴν ὕπαρξιν μεγάλης κλίσεως.

Μεγάλην ἐφαρμογὴν εὑρίσκουσι τὰ τόξα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς συναρμογῆς ἐπὶ διαφόρων εὐθυγράμμων τῆς χαράξεως. Ἡ συναρμογὴ αὕτη εἰς τὰς συνήθεις ὁδοὺς ἐπιτυγχάνεται ἐν ὁριζοντιογραφίᾳ διὰ τόξων κύκλων ἐφαπτομένων ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς ἑκατέρωθεν εὐθυγράμμους. Ἡ ἀκτὶς τῶν τόξων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν μορφολογίαν τοῦ ἐδάφους καὶ κανονίζεται κατὰ τρόπον μὴ δημιουργοῦντα μεγάλας δαπάνας. Πρέπει νὰ καταβάλληται προσπάθεια, ὅπως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἄποψιν τοῦ ζητήματος χρησιμοποιῶνται μεγαλυτέρας κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκτῖνος τόξα. Πάντως, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τῶν ὁδῶν, δὲν ἐπιτρέπεται ὅπως ἡ ἀκτὶς κατέρχηται κάτω ὡρισμένου ἐλαχίστου ὁρίου Σήμερον, ὁπότε κυριαρχεῖ τὸ αὐτοκίνητον, καλὸν εἶναι ὅπως αἱ ἀκτῖνες τῶν τόξων συναρμογῆς μὴ κατέρχωνται κάτω τῶν 50 μ. Ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς συνήθεις ὁδοὺς χρήσις ἢ εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς χρήσεις καὶ τόξων πα-

Digitized by Google

ραβολικῶν διὰ τὴν συναρμογὴν τῶν τόξων κύκλου καὶ τῶν εὐθυγραμμιῶν. Ἡ συναρμογὴ τῶν εὐθυγραμμιῶν ὡς πρὸς τὴν κατὰ μῆκος τομὴν γίνεται διὰ τόξων κύκλου κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς ἡ σύνδεσις τῶν εὐθυγραμμιῶν ἐν ὁριζοντιογραφίᾳ γίνεται πάντοτε διὰ τόξων κύκλου, συναρμοζομένων πρὸς τὰς εὐθυγραμμίας τῇ μεσολαβήσει παραβολικῶν τόξων (*σιδηροδρομικῆς καμπύλης παρεμβολῆς*). Ἡ ὕπαρξις τοῦ παραβολικοῦ τόξου συναρμογῆς εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδούς, λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς τὰς καμπύλας γίνεται ὑπερύψωσις τῆς ἐξωτερικῆς τροχιᾶς καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ ἡ ὑπερύψωσις αὕτη νὰ ἐπιτευχθῇ βαθμιαίως. Τὸ παραβολικὸν τόξον ἐπιτρέπει τὴν βαθμιαίαν ἐλάττωσιν τῆς ἀπείρου ἀκτῖνος καμπυλότητος τῆς εὐθυγραμμίας μέχρι τῆς ἀκτῖνος τοῦ κύκλου καὶ συνεπῶς τὴν βαθμιαίαν ὑπερύψωσιν τῆς ἐξωτερικῆς τροχιᾶς. Τὰ μήκη τῶν παραβολικῶν συναρμογῶν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν σπουδαιότητα τῶν γραμμῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξαρτῶνται ἀκόμη καὶ τὰ ἐλάχιστα ὅρια ἀκτίνων τῶν χρησιμοποιουμένων κυκλικῶν τόξων. Εἰς δυσκόλους ὀρεινὰς γραμμάς, κανονικοῦ εὔρους, δέχονται ὡς ἐλάχιστον ὅριον ἀκτῖνος 250 μ., ἔτι δὲ καὶ 200 μ. ἐνίοτε. Εἰς τὰς μετρικὰς ὁδοὺς δέχονται ὡς σύνηθες ἐλάχιστον ὅριον τὰ 150—125 μ., κατέρχονται ὅμως καὶ εἰς τὰ 100 μ., ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ 60 εἰς δευτερευούσας ὁδούς. Εἰς τὰς στενὰς ὁδοὺς τῶν 60 καὶ 75 ἑκ. δέχονται ὡς κανονικὸν ἐλάχιστον ὅριον τὰ 80 μ., κατέρχονται ὅμως διὰ δυσκόλους χαράξεις δευτερευουσῶν ὁδῶν μέχρι τῶν 40 μ., ἐνίοτε δὲ καὶ μέχρι 10 μ. διὰ τὰς ὁδοὺς τῶν 60 ἑκ. Αἱ διάφοροι κλίσεις τῶν εὐθυγραμμιῶν τῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν συνδέονται πάντοτε διὰ κυκλικῶν τόξων ἀκτῖνος 1000 μ. τοὐλάχιστον. Α. Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

— [*Μουσ.*] Καλεῖται *τόξον* ξυλίνη ῥάβδος φέρουσα θύσανον ἐκ τριχῶν, δι' ὧν τρίβονται αἱ χορδαὶ τῶν βιολίων καὶ τῶν λοιπῶν ὀργάνων τῆς αὐτῆς κατηγορίας. Τὸ ἀρχαιότερον τόξον ἐμφανίζεται εἰς τὸ *ῥιβάνασιρον* τῶν Ἰνδῶν, ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἁπλῆς ξυλίνης ῥάβδου, ἐλαφρῶς κεκαμμένης, χάρις εἰς θύσανόν τινα ἐκ τριχῶν ἵππου, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ τριβὴ τῶν χορδῶν. Παρεμφερὲς χονδροειδὲς τόξον χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ κελτικὸν καὶ οὐαλλικὸν *κρούτ*, ἐδέησε δὲ κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων νὰ γίνωσι πολλαὶ τελειοποιήσεις, μέχρις οὗ τὸ τόξον λάβῃ τὴν σημερινήν του μορφήν. Συγκεκριμένως τὰς πρώτας τελειοποιήσεις ὀφείλομεν εἰς τὸν Τοὺρτ πατέρα (1747—1835), ὅστις ἐχάραξεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τόξου βαθεῖαν ἐγκοπήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετυγχάνετο ἡ στερεὰ προσαρμογὴ τῶν τριχῶν. Ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ μορφὴ τοῦ τόξου ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὸν Τοὺρτ υἱόν, ὅστις καθώρισε καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μῆκος τοῦ τόξου. Τοῦτο παύει νὰ εἶναι ῥάβδος κεκαμμένη, ἀλλὰ λαμβάνει σχῆμα εὐθύ· ἡ ῥάβδος κατασκευάζεται ἐκ ξύλου σκληροτάτου (Βραζιλίας, Περναμπούκου), αἱ τρίχες τοῦ ἵππου προσαρμόζονται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν *αἰχμήν*, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν *πτέρναν* τοῦ τόξου, ἐνῷ ἡ τάσις αὐτῶν ῥυθμίζεται δι' εἰδικοῦ κοχλίου. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Τοὺρτ, ἵνα φέρῃ πλησιέστερον πρὸς τὴν χεῖρα τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος, ηὔξησε τὸ βάρος πρὸς τὸ μέρος τῆς πτέρνης· ἐπίσης καθώρισε τὸ μῆκος τοῦ τόξου διὰ τὸ βιολίον εἰς 75 ἑκατοστόμετρα, διὰ τὴν βιόλαν εἰς 74, τὸ βιολοντσέλλον εἰς 72 καὶ τὸ βαθύχορδον εἰς 60. Χάρις εἰς τὸν Τοὺρτ υἱὸν ἐπετεύχθη ὡσαύτως, ὅπως κατὰ τὴν τριβὴν τῶν χορδῶν ὁ θύσανος τῶν τριχῶν μὴ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ῥάβδον τοῦ τόξου.

Οἱ ὅροι *μὲ τὴν αἰχμὴν τοῦ τόξου* (a punto d'arco) καὶ *μὲ τὴν πτέρναν τοῦ τόξου* προϋποθέτουν ὁ μὲν πρῶτος ἐλαφρὸν παίξιμον, ὁ δὲ δεύτερος βαρὺ καὶ ἔντονον. Γ. Σ

— [*Ἀνατομ.*] *Τόξον ἀορτικόν.* Τοῦτο, συνέχεια ὂν τῆς ἀνιούσης ἀορτῆς, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τῆς προσφύσεως τοῦ περικαρδίου, φέρεται ὄπισθεν τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου καὶ ὕπερθεν τῆς ῥίζης τοῦ ἀριστεροῦ πνεύμονος ἐκ τῶν πρόσω καὶ δεξιῶν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἀριστερὰ μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ πλαγίου τοῦ 4ου ἢ 5ου θωρακικοῦ σπονδύλου, ἔνθα μεταβαίνει εἰς τὴν θωρακικὴν ἀορτήν, ἀφ' ἧς ἀφορίζεται διὰ τοῦ ἀορτικοῦ ἢ Βοταλλείου συνδέσμου ἢ διὰ στενοτέρας ζώνης, τοῦ ἰσθμοῦ τῆς ἀορτῆς, κειμένης ἄνωθεν τοῦ συνδέσμου τούτου. Ἔχει μῆκος μὲν 5—6 ἑκ., εὖρος δὲ 2,5—3 ἑκ. Ἐκ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ἢ ἐκ τοῦ κυρτοῦ τοῦ ἀορτικοῦ τόξου ἐκφύονται τρία μεγάλα ἀρτηριακὰ στελέχη, ἤτοι ἐν μὲν τῇ προσθίᾳ μοίρᾳ αὐτοῦ ἡ ἀνώνυμος ἀρτηρία (βραχιονοκεφαλικὸν στέλεχος), ἥτις μετὰ βραχεῖαν πορείαν (3—3,5 ἑκ.) ἀποσχίζεται εἰς τὴν δεξιὰν κοινὴν καρωτίδα καὶ τὴν δεξιὰν ὑποκλείδιον ἀρτηρίαν, ὄπισθεν δὲ τῆς ἀνωνύμου καὶ ἀριστερὰ ἡ ἀριστερὰ κοινὴ καρωτὶς καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ἀριστερὰ ὑποκλείδιος ἀρτηρία. Ἡ κάτω ἐπιφάνεια ἢ τὸ κοῖλον τοῦ τόξου κοινωνεῖ πρὸς τὸν δεξιὸν κλάδον τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας καὶ πρὸς τὸ καρδιακὸν πλέγμα.

Τόξον βραχιόνιον. Τὸ τόξον τοῦτο, ἀνῆκον τῇ μασχαλιαίᾳ κοιλότητι, παριστᾷ τὸ ἐπὶ τοῦ ἔξω τοιχώματος τῆς μασχάλης ὀξὺ ἄνω χεῖλος τῆς βραχιονίου περιτονίας. Τὰ ἄκρα τοῦ τόξου τούτου, ἔχοντος τὸ κοῖλον πρὸς τὰ ἔσω, ἑνοῦνται μετὰ τῶν ἄκρων ἑτέρου τόξου, τοῦ μασχαλιαίου, οὗ τὸ κοῖλον εἶναι πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένον. Ι. Π.

Τόξον ζυγωματικόν· βλ. λ. *ζυγωματικὸν* τόξον.

Τόξον θωρακορραχιαῖον. Τόξον ἀπαντῶν 5—7 % δίκην λεπτῆς σαρκώδους ἢ ἡμιτενοντώδους ταινίας, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ πλατέος ῥαχιαίου μυὸς ἢ ἀπὸ τοῦ τένοντος τούτου, φέρεται πρὸς τὰ πρόσω ἐπὶ τοῦ ἔξω τοιχώματος τῆς μασχάλης καὶ προσφύεται εἰς τὸ ἔξω χεῖλος τοῦ μείζονος θωρακικοῦ ἢ τοῦ τένοντος αὐτοῦ.

Τόξον μασχαλιαῖον. Τοῦτο, κείμενον ἐν τῷ ἔξω τοιχώματι τῆς μασχάλης, σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα εἰς μηνοειδὲς χεῖλος ἀπολήγοντος λεπτοῦ πετάλου τῆς μασχαλιαίας περιτονίας. Τὰ ἄκρα τοῦ τόξου τούτου ἑνοῦνται μετὰ τῶν ἄκρων τοῦ βραχιονίου τόξου καὶ οὕτω ἀφορίζεται μοῖρα τῆς μασχαλιαίας περιτονίας λεπτοτάτη καὶ πολύτρητος, δι' ἧς κοινωνεῖ ὁ ὑποδερμάτιος ἱστὸς μετὰ τοῦ λιπώδους ἱστοῦ τῆς μασχαλιαίας κοιλότητος.

Τόξον μεσόφρυον. Ἔπαρμα ἐγκάρσιον ἐπὶ τοῦ μεσοφρύου (βλ. λ. *μετωπιαῖον ὀστοῦν*), παραγόμενον ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ἔσω περάτων τῶν ὑπεροφρύων τόξων.

Τόξον πελματιαῖον· βλ. λ. *πελματιαῖον* τόξον.

Τόξον σπονδύλου. Τὸ ἡμιδακτυλιοειδὲς μέρος ἑκάστου σπονδύλου, ὅπερ ἀφορίζει ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν τὸ νωτιαῖον ἢ σπονδυλικὸν τρῆμα (βλ. *σπονδυλικὴ* στήλη)

Τόξον στομάχου. Τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω χεῖλος τοῦ στομάχου περιγράφουσι τόξα, τὸ *ἄνω* ἢ *ἔλασσον* καὶ τὸ *κάτω* ἢ *μεῖζον τόξον τοῦ στομάχου.* Καὶ τὸ μὲν *ἔλασσον τόξον* ἐπὶ κενοῦ στομάχου βλέπει πρὸς τὴν σπονδυλικὴν στήλην, ἐπὶ δὲ πλήρους στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω· ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ πλαγίου τοῦ οἰσοφαγικοῦ στομίου καὶ διήκει μέχρι τοῦ πυλωροῦ, περιγράφον καμπύλην φερομένην λοξῶς ἐκ τῶν ἀριστερῶν καὶ ἄνω πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ κάτω ἔμπροσθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Τὸ δὲ *μεῖζον τόξον*, μακρότερον ὂν καὶ κυρτότερον τοῦ ἐλάσσονος, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ πλαγίου τοῦ οἰσοφαγικοῦ στομίου μέχρι τοῦ πυλωροῦ· καὶ ἐπὶ μὲν κενοῦ στομάχου βλέπει πρὸς τὰ πρόσω, ἐπὶ δὲ πλήρους στρέφεται πρὸς τὰ κάτω.

Τόξον ὑπερόφρυον. Τοξοειδὲς ἔπαρμα ὕπερθεν ἑκατέρου ὑπερκογχίου χείλους τοῦ μετωπιαίου ὀστοῦ, γινόμενον κυρίως ὑπὸ τοῦ μετωπιαίου κόλπου προωθοῦντος τὴν ἔξω πλάκα τοῦ ὀστοῦ.

Τόξον φατνιακόν. Ἡ φατνιακὴ ἀπόφυσις ἑκατέρας ἄνω γνάθου, ἥτις παριστᾷ ἡμίτοξον, ἑνουμένη μετὰ τῆς ἀντιθέτου, ἀπαρτίζει μετ' αὐτῆς τὸ *φατνιακὸν τόξον.*

Τόξον φλεβικὸν ἐξωνεφρικόν. Τοξοειδὲς φλεβικὸν στελέχιον κατὰ μῆκος τοῦ ἔξω χείλους τοῦ νεφροῦ, εἰς ὃ ἀθροίζονται αἱ φλέβες τῆς λιπώδους νεφρικῆς κάψης.

Τόξον οὗ Φράϊτς. Τοξοειδὴς ἀγγειώδης πτυχὴ παρὰ τὸ δωδεκαδάκτυλον ἔντερον, ἐντὸς τῆς ὁποίας πορεύεται ἡ κάτω μεσεντέριος φλὲψ καὶ ἡ ἀριστερὰ κολικὴ ἀρτηρία. Ι. Π.

— [*Εμβρυολ.*] *Τόξα πλευρικὰ ἢ σπλαγχνικά.* Δύο ὑμένινα τόξα, διαπλασσόμενα ἐπὶ τῶν πλαγίων ἑκάστου πρωτογενοῦς (ὑμενώδους) σπονδύλου.

—**τόξον** *νευρικόν*· βλ. λ. *νευρικὸν* τόξον.

—**τόξον** *ὑποχορδιαῖον.* Τμῆμα τοῦ ὑμενώδους σπονδύλου, φερόμενον ἔμπροσθεν τῆς νωτιαίας χορδῆς (βλ. *νωτιαία* χορδή). Ι. Π.

—**τόξον** *ἀστέρος* [*Ἀστρον.*]. Τὸ τμῆμα τοῦ παραλλήλου ἑκάστου ἀστέρος, τὸ ὁποῖον γράφει οὗτος ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος ἢ κατωθεν αὐτοῦ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὸ τόξον λέγεται *ἡμερήσιον*, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ *νυκτερινόν*. Τὸ ἡμερήσιον τόξον ἀστέρος ἰσοῦται πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς ἀπολύτου τιμῆς τοῦ Η, τῆς παρεχομένης ὑπὸ τοῦ τύπου συν Η=—εφδ εφφ. Ὁ τύπος οὗτος διερευνώμενος δι' ὅλας τὰς τιμάς, ἃς δύναται νὰ λάβῃ ἡ ἀπόκλισις δ καὶ τὸ πλάτος φ, παρέχει τὴν ἐξήγησιν ὅλων τῶν φαινομένων τῆς ἡμερησίας κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς διαρκείας τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς εἰς πάντα τόπον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ καθ' οιανδήποτε στιγμὴν δι' ὅλου τοῦ ἔτους. Σ. Π

—**τόξον** *βολταϊκὸν* [*Φυσ.*]· βλ. λ. *βολταϊκὸν* τόξον.

—**τόξον** *διοπτεύσεων.* Ἄντυξ γωνιομετρική, ἥτις μέσῳ διατάξεως σκοπεύσεως, ἀνοικτῆς ἢ τηλεσκοπικῆς, παρέχει τὴν σχηματιζομένην γωνίαν μεταξὺ δύο σκοπευομένων ἀντικειμένων (γωνία μεταξὺ ἄξονος πλοίου καὶ στόχου, ἢ γωνία μεταξὺ τῆς γραμμῆς Βορρᾶς—Νότος καὶ στόχου) καὶ τοῦ παρατηρητοῦ. Γ. Ν. Π.

— **τόξον** Dudell ἢ **τόξον** *ὁμιλοῦν* [*Φυσ.*]· βλ. λ. *ἀσύρματος*, τ. ΣΤ', σ. 6 α'.

—**τόξον** *ἠλεκτρικὸν* [*Φυσ.*]· βλ. λ. *βολταϊκὸν* τόξον καὶ *ἠλεκτρικαὶ* λυχνίαι.

— **τόξον** *οἴακος* (*κοιν. κύκλος τοῦ τιμονιοῦ*) [*Ναυτ.*]. Τόξον φέρον τὴν ἄκραν τοῦ οἴακος στρεφομένου εἴτε ἄνωθεν εἴτε ὑποκάτωθεν τοῦ καταστρώματος. Συνίσταται γενικῶς ἐκ σιδηροτροχιᾶς σχῆμα τόξου ἐχούσης, ἐφ' ἧς κινεῖται διὰ τροχίσκων σιδηροῦν τεῦχος περιβάλλον κατὰ τὸ ἄκρον τὸν οἴακα καὶ δυνάμενον νὰ ὀλισθαίνῃ κατὰ μῆκος αὐτοῦ. Τὰ οἰακόσχοινα ἢ τὰ συσπαστὰ τῶν ἀγκυρίζονται εἰς πόρπας εὑρισκομένας ἀνὰ μίαν ἐφ' ἑκάστης τοῦ τεύχους πλευρᾶς. Πλεῖσται ποικίλαι τόξου οἴακος ὑπάρχουν, εἴς τινας μάλιστα περιπτώσεις ἀντικαθίσταται τοῦτο διὰ δύο παραλλήλων εὐθέων ὁδηγῶν (εὐθυντηρίων), εἰς τὸ διάκενον τῶν ὁποίων ἐργάζεται τὸ σιδηροῦν τεῦχος. Σ. Ε. Λ.

— **τόξον** *ὁμιλοῦν* ἢ *ᾆδον* [*Φυσ.*]· βλ. λ. *ἀσύρματος*, τ. ΣΤ', σ. 6 α'.

— **τόξον** *ὀρθοδοντικόν.* Καλοῦνται ἐν τῇ ὀρθοδοντικῇ *τόξα*, μηχανήματα ἀποτελούμενα ἐκ σύρματος κεκαμμένου τοξοειδῶς καὶ τοποθετούμενα ἐν τῷ στόματι πρὸς σκοπὸν ἐπανορθωτικὸν τῶν ὀδοντικῶν ἀνωμαλιῶν. Εἶναι μηχανήματα ἀμετακίνητα, τουτέστι μὴ δυνάμενα ν' ἀφαιρεθοῦν ὑπὸ τοῦ φέροντος αὐτά, ἐφαρμοζόμενα συνήθως ἢ κατὰ τὴν προστομιακὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀδοντικοῦ φραγμοῦ ἢ κατὰ τὴν γλωσσικήν. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ταύτην τὰ τόξα ἔχουν ἀνάγκην ἀμεταθέτων στηριγμάτων, τὰ ὁποῖα σύγκεινται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ δακτυλίων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ δακτύλιοι προσκολλῶνται στερρῶς ἐπὶ τῶν γομφίων ἢ τῶν προγομφίων ὀδόντων ἑκατέρωθεν καὶ φέρουν ἐπὶ τῆς παρειακῆς ἢ τῆς γλωσσικῆς αὐτῶν ἐπιφανείας σωλῆνας ὁριζοντίους ἢ κατακορύ-

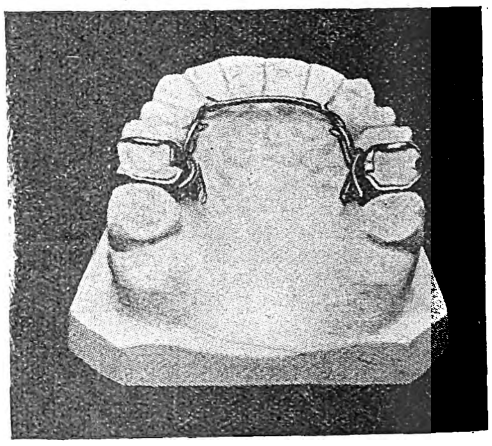

Τὸ γλωσσικὸν ὀρθοδοντικὸν τόξον τοῦ Mershon.

φους, ὑποδεχομένους τὰ δύο πέρατα τοῦ κυρίως τόξου. Ἡ πρώτη κατασκευὴ τῶν τοιούτων τόξων ἀνάγεται τῶν μὲν προστομιακῶν εἰς τὸ 1803 (Fox), τῶν δὲ γλωσσικῶν εἰς τὸν ΙΗ' αἰῶνα (Bourdet), χρησιμοποιηθέντων διαφόρων μετάλλων. Σήμερον διὰ μὲν τὴν κατασκευὴν τῶν δακτυλίων χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν ταινία ἐκ χρυσοῦ 22 καρατίων, διὰ δὲ τὴν τοῦ τόξου σύρμα λεῖον ἐκ πλατινούχου χρυσοῦ (10 - 15 %), διαμέτρου περίπου 1 χλστμ. Εἴς τινα νεώτερα μηχανήματα ἐξ ἀνοξειδώτου χάλυβος τὸ σύρμα ἔχει διάμετρον 0,7 χλστμ. Τὸ τόξον ἀποτελεῖ τὴν δρῶσαν μοῖραν τοῦ ὅλου μηχανικοῦ συγκροτήματος, δύναται δὲ νὰ φέρῃ ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ διάφορα ἐνισχυτικὰ ἐξαρτήματα, ἀκίδας, ἀγκύλια, ἐλατήρια κλπ. Διὰ τῶν ἐξαρτημάτων τούτων καὶ διὰ μεταλλικῶν προσδέσεων καταλλήλως τροποποιουσῶν τὴν ἐλαστικότητα αὐτοῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιζητουμένη μετακίνησις τῶν στρεβλοφυῶν ὀδόντων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἐπανόρθωσις τῶν ἀνωμαλιῶν. Ἡ ἀξία τῶν τοιούτων μηχανημάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Ὑπάρχει ποικιλία ὀρθοδοντικῶν τόξων. Τὸ τόξον τοῦ Angle, προστομιακὸν μὲ κοχλιώσεις κατὰ τὰ πέρατα αὐτοῦ, τοποθετεῖται ἰσοϋψῶς πρὸς τὴν μύλην τῶν ὀδόντων. Τὸ τόξον τοῦ Lourie δὲν εἶναι πολὺ ἐμφανές, ἅτε τοποθετούμενον παρὰ τὴν οὐλοχειλικὴν αὔλακα. Ἀμφότερα τὰ τόξα ταῦτα ἐνεργοῦν κυρίως μετακινήσεις τῆς μύλης τῶν ὀδόντων. Τὸ τόξον τοῦ Ainsworth, προστομιακὸν ἐπίσης, στηρίζεται εἰς σωλῆνας κατακορύφους, σκοπεῖ δὲ τὴν διεύρυνσιν τῆς γνάθου. Τὸ διπλοῦν προστομιακὸν τόξον τοῦ Case, ὡς καὶ τὸ αὐτόματον λεγόμενον τοῦ Tacail, ἐνεργοῦν μετακίνησιν τῶν ῥιζῶν. Τὸ γλωσσικὸν τόξον τοῦ Mershon εἶναι κυρίως μηχάνημα ἐπανορθωτικὸν τοῦ ἐνδογναθισμοῦ· ἀλλὰ πάντως ἡ ἀξία του εἶναι κατωτέρα τῆς τῶν προστομιακῶν τόξων. Τὸ ὑπερῷϊον τόξον τοῦ Quintero χρησιμοποιεῖται ὅταν ὑφίσταται ἔντονος τῶν τομέων ὑπερσυγγόμφωσις καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ διέλθῃ τὸ τόξον ὄπισθεν τῶν ἄνω τομέων. Εἶναι καὶ τοῦτο, ὡς τὸ προηγούμενον, ἐκτατικὸν μηχάνημα. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— **τόξον** *οὐράνιον* [*Μετεωρολ.*]· βλ. *ἶρις*.

Digitized by Google

— *τόξον* **Poulsen** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἀσύρματος* τ. Τ', Σ σ. 6 β'.

— *τόξον τοῦ Στέφενσον* /*Μηχανολ.*/. Ἐξάρτημα τῆς ἐμβολοφόρου ἀτμομηχανῆς, χρησιμεῦον διὰ τὴν στροφὴν αὐτῆς κατὰ βούλησιν πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν καὶ χρησιμοποιούμενον, λόγῳ τῆς εὐκολίας τοῦ χειρισμοῦ του καὶ τῆς ἐν γένει ἁπλότητος, συνήθως μόνον εἰς τὰς ἀτμαμάξας καὶ τὰ ἀτμόπλοια. Σύγκειται ἐκ διχαλωτοῦ κανόνος, ἐντὸς σχισμῆς τοῦ ὁποίου κινεῖται ἰσχυρὸν πρῖσμα, ἡ σχετικὴ θέσις τοῦ ὁποίου ἐντὸς τῆς σχισμῆς κανονίζει ὄχι μόνον τὴν διεύθυνσιν τῆς στροφῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν πλήρωσιν τοῦ κυλίνδρου, δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ἀτμοσύρτου. Εἰς νεωτέρας κατασκευὰς τόσον σταθερῶν ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν, ὅσον καὶ μηχανῶν ἀτμοπλοίων, ἡ ἐπίτευξις τῆς κατ' ἀμφοτέρας τὰς διευθύνσεις περιστροφῆς τῆς μηχανῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ τελειοτέρων κινητικῶν μέσων. Γ. Θ. Κ.

τοξόναι (αἱ). Οὕτως ὀνομάζονται αἱ τοξῖναι, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἁπτοφόρος ὁμὰς εἶναι ἀκεραία καὶ δύναται νὰ προσηλώσῃ τὸ εἰδικὸν ἀντίσωμα, ἡ δὲ τοξινοφόρος ὁμὰς δρᾷ ἀσθενῶς. Ν. Α. Μ.

τοξόνευρον (τὸ) (Toxoneurum) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μυιῶν μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, ἀπαντῶντα εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ. Δ. Ν. Π.

τοξοπνεύστης (ὁ) (Toxopneustes) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχίνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ διακρινόμενα ἰδίως διὰ τὸ κωνικὸν ὄστρακον καὶ τὰς βραχείας ἀκάνθας τούτου καὶ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

Τοξόται /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 880, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀγέλη*, *Ἅγιος Ἀθανάσιος*, *Θαλασσιά*, *Κοσμηνή*, *Ποίμνη*, *Σέμελη* καὶ *Τύμπανον*, 2.979. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 14 χλμ. νοτιοδυτικῶς τῆς Ξάνθης καὶ παρὰ τὸ 313 χλμ. τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ παράγει τὸν περίφημον καπνὸν ὀξιλάρ. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὀκτσιλάρ* ἢ *Ὀξιλάρ*.

τοξότης (ὁ)· ἀρχαῖος στρατιώτης ἐκ τῶν ἐλαφρῶς ὡπλισμένων, φέρων ὡς κατ' ἐξοχὴν ὅπλον τὸ τόξον· || ἀστυνομικὸς κλητὴρ ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις, οἱονεὶ χωροφύλαξ· || ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἀρχαίου περσικοῦ νομίσματος *δαρεικοῦ*, διὰ τὴν παράστασιν τοῦ τοξότου, ἣν ἔφερε κατὰ τὴν ἑτέραν ὄψιν || ἀστερισμός τις.

— **τοξόται** ***ἐλεύθεροι*** *[Στρατ.]*· βλ. λ. ***ἐλεύθεροι*** τοξόται.

— **«Τοξότης»**. Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν: —1) Ἔμμετρον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1840 ὑπὸ Θ. Γ. Ὀρφανίδου. —2) Ἐφημερὶς ἐν Πάτραις, ἱδρυθεῖσα κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1876. —3) Ἑβδομαδιαία σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 22αν Μαΐου 1883. —4) Σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1896.

τοξότης (ὁ) (Toxotes) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχεινηΐδων*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰχθύων ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ

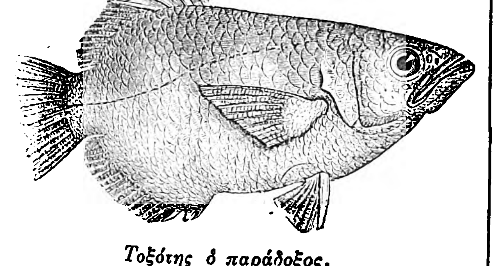

Τοξότης ὁ παράδοξος.

ἐκτοξεύωσι διὰ τοῦ στόματος καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 μ. σταγόνας ὕδατος, δι' ὧν συμπαρασύρουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης τὰ ἔντομα τὰ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ ὑδροβίων φυτῶν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τοξότης ὁ παράδοξος* (Toxotes paradoxus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 1,15 μ. Δ. Ν. Π.

— *[Ζῳολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπτουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσώμων κανθάρων, χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τῶν μακρῶν καὶ λεπτῶν κεραιῶν των καὶ ἀπαντώντων εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Τοξότης (Sagittarius) /*Ἀστρον.*/. Εἷς ἐκ τῶν δώδεκα ἀστερισμῶν τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου. Ἐκτείνεται πρὸς Ν. τοῦ ἰσημερινοῦ, ἔχων πρὸς Β μὲν τὸν Ἀετόν, πρὸς Ν δὲ τὸν Ἰνδόν, τὸ Τηλεσκόπιον καὶ τὸν Νότιον Στέφανον καὶ συνορεύων ἀπὸ Α. μὲν πρὸς τὸν Αἰγόκερων καὶ τὸ Μικροσκόπιον, ἀπὸ Δ δὲ πρὸς τὸν Ὀφιοῦχον καὶ τὸν Σκορπίον. Ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκτεταμένων καὶ πλουσίων εἰς ἀστρικὰ σμήνη ἀστερισμῶν, περιλαμβάνων ἐν ἑαυτῷ τὰς πυκνοτέρας περιοχὰς τοῦ Γαλαξίου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἐρατοσθένους ἐθεωρεῖτο εἰκονίζων Σάτυρον, μεταγενεστέρως δὲ Κένταυρον τοξεύοντα, ὅθεν ὁ ἀστερισμὸς ὑπετίθετο ὡς προστάτης τοῦ κυνηγίου.

Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος δὲν εἶναι πλούσιος εἰς διπλοῦς ἀστέρας, περιέχει ὅμως πολλοὺς νεφελοειδεῖς καὶ συστροφάς, ἐξ ὧν κυριώτεραι αἱ ἑξῆς: Ἡ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον M8, ἥτις ὑπὸ εὐνοϊκὰς μετεωρολογικὰς συνθήκας εἶναι ὁρατὴ διὰ γυμνοῦ

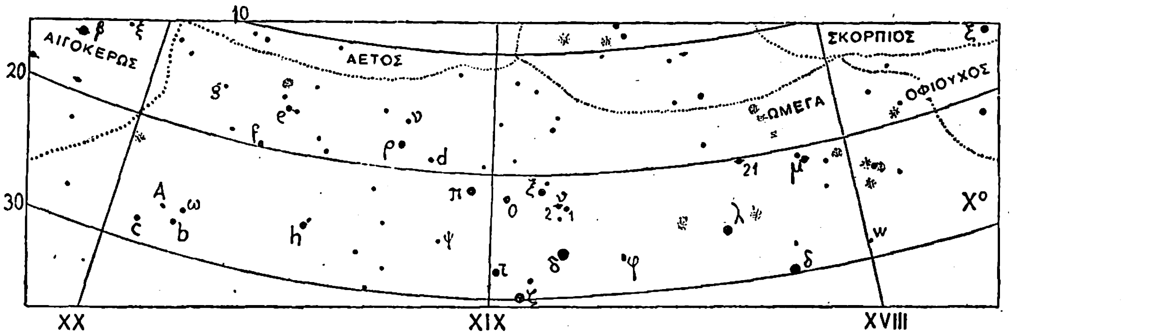

Χάρτης τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Τοξότου.

ὀφθαλμοῦ, διὰ τηλεσκοπίου δὲ ἀναλύεται εἰς πλῆθος ἀστέρων, περιβαλλομένων ὑπὸ νεφέλης. Ἡ συστροφὴ αὕτη εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν προέκτασιν τῆς εὐθείας, ἥτις ἄγεται ἀπὸ τοῦ φ πρὸς τὸν λ Τοξότου. Ὀλίγον βορειότερον τῆς συστροφῆς ταύτης εὑρίσκεται ὁ λεγόμενος *Τριχιδὴς* νεφελοειδὴς (Trifid nebula), ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, καὶ συνήθως γνωστὸς ὑπὸ τὸ στοιχεῖον M20. Ἐὰν προεκτείνωμεν τὴν εὐθεῖαν, ἥτις ἄγεται ἐκ τοῦ τ πρὸς τὸ σ Τοξότου, θὰ συναντήσωμεν ἑτέραν πλουσίαν εἰς ἀστέρας συστροφήν, τὴν M22. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐπίσης ὁ νεφελοειδὴς *Ὠμέγα*, ὀνομαζόμενος οὕτως ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ. Ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκεται ἡ συστροφὴ M24, μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τῆς μὴ M8 ὑπάρχει ὁ πενταπλοῦς ἀστὴρ *μ Τοξότου*, ὅστις διὰ μετρίας ἐντάσεως τηλεσκοπίου φαίνεται διπλοῦς. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— **Τοξότης** (Sagittarius) /*Ἀστρον.*/. Ἓν ἐκ τῶν δώδεκα ζῳδίων, ὅπερ ἄλλοτε μὲν συνέπιπτε μετὰ τοῦ ὁμωνύμου ἀστερισμοῦ, ἤδη δέ, λόγῳ τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν, ταυτίζεται μετὰ τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Σκορπίου, μετακινηθὲν κατὰ τὴν ἀνάδρομον φορὰν περὶ τὰς 28°. Τὸ ζῴδιον τοῦτο παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου ♐. Ὁ ἥλιος εὑρίσκεται ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον (βλ. *ζῴδια*). Σ. Π.

τοξότις, *—ιδος* (ἡ)· θηλ. τοῦ *τοξότης*, προσηγορία τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς φερούσης πάντοτε τόξον.

τοξοτρύπανον (τό)· καλεῖται οὕτω μικρὸν τρύπανον, ὅπερ στρέφεται ταχέως ὑπὸ τόξου, οὗτινος ἡ χορδὴ περιελίσσεται ἁπλῶς εἰς τὸ τρύπανον. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διάτρησιν ξύλων σκληρῶν ἢ μετάλλων.

τοξοφάρετρον (τό)· ἀρχ., θήκη βελῶν (φαρέτρα) ἡνωμένη μετὰ θήκης τόξου.

Τόουμ /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἐν τῷ νομῷ Θηβῶν, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ' 5, 32) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Νείλου, μετὰ τὴν Ὄμβον ἢ Ὄμβοος (νῦν Κοὺμ-Ὄμβο). Σήμερον καλεῖται *Τούμ*. Α. Θ. Σ.

Τοουνλέϋ (Townley), ***Κάρολος***. Ἄγγλος ἀρχαιόφιλος (1737—1805). Διατρίψας τέσσαρα ἔτη ἐν Ρώμῃ, συνέλεξε διάφορα μνημεῖα ἀρχαῖα, μαρμάρινα καὶ χαλκᾶ, νομίσματα, δακτυλιολίθους καὶ ἀγγεῖα ἀρχαῖα, ἅτινα μετεκόμισεν εἰς Λονδῖνον τῷ 1772. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐσυνέχισεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ κατήρτισε σπουδαιοτάτην ἀρχαιολογικὴν συλλογήν, ἥτις ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου. Γ. Γ.

τὸπ /*Ναυτ.*/. Ἐπιφώνημα τοῦ ὑψομετροῦντος ἀστέρα διὰ τοῦ ἑξᾶντος, ἐκφωνούμενον παρ' αὐτοῦ ὅταν ἐπιτύχῃ τὴν λῆψιν ὕψους, πρὸς τὸν παρακολουθοῦντα τὸ *στιγμόμετρον*, ἵνα οὗτος σημειώσῃ τὴν ἀκριβῆ ὥραν, καθ' ἣν ἐλήφθη τὸ ὕψος. Σ. Ε. Λ.

τοπάζιον (τὸ) (Topas) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν ὀρθοπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου φθοριοῦχον $(F, OH)_2Al_2SiO_4$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν πρισματικὴν μὲ πολλὰς κρυσταλλικὰς ἕδρας, σχηματίζει δὲ ἐν μέρει καὶ χειροπληθῆ τεμάχια προσομοιάζοντα πρὸς ἀστρίους (*πυροφυσαλίθος*) καὶ ῥαβδοπαγῆ ἢ ἀκτινωτὰ συσσωματώματα, γνωστὰ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *πυκνίτης* (Pyknit). Παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη ἕως ἀνώμαλον, σκληρότητα 8, εἰδικὸν βάρος 3,4—3,6, λάμψιν ὑαλώδη καὶ ποικιλίαν ἀποχρώσεων, συνήθως δὲ κιτρίνην, κυανῆν, πρασίνην ἢ ὑπέρυθρον. Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ τοπαζίου, αἱ ὁποῖαι φέρουν ὡραίους χρωματισμοὺς καὶ εἶναι τελείως διαφανεῖς, χρησιμεύουν ὡς πολύτιμοι λίθοι. Τεχνητὴ παρασκευὴ τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου δὲν ἐπετεύχθη ἀκόμη. Τὸ *συνθετικὸν ἐρυθρὸν τοπάζιον* τοῦ ἐμπορίου εἶναι τεχνητῶς παρασκευασθὲν ῥουβίνιον. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται τὸ τοπάζιον καὶ ὡς μέσον λειαντικόν. Τὸ τοπάζιον ἀπαντᾷ εἰς τὰς περιοχὰς ὀξίνων πυριγενῶν πετρωμάτων, ὡς εἶναι οἱ γρανῖται καὶ οἱ χαλαζιακοὶ πορφύραι, μαζὶ μὲ βήρυλλον, τουρμανίνην καὶ ἰδίως κασσιτερίτην. Ἐνίοτε παρατηρεῖται καὶ ἐντὸς τῶν γνευσίων καὶ τῶν γρανουλιτῶν. Αἱ σπουδαιότεραι ἐμφανίσεις αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὸ Schneckenstein τῆς Σαξονίας, εἰς τὴν Βραζιλίαν, εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὡς τὸ Texas, τὴν Καλιφορνίαν, τὸ Colorado καὶ τὴν Arizona, εἰς τὰ νότια Οὐράλια, τὴν νότιον Ἀφρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

τοπάζιον (τὸ) (Topazium) /*Ζῳολ.*/. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον ἰδιορρυθμότατα μικρά, κομψὰ καὶ θαυμάσια εἰς χρωματισμοὺς πτηνά, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Γουυάναν καὶ τὴν Μαρτινίκαν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *τοπάζιον τὸ πελλὸν* (Topazium pellum, ὅπερ φθάνει εἰς μῆκος 0.18 μ. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι χαλκέρυθρος μετὰ χρυσῶν ἀνταυγειῶν, ποικιλμάτων καὶ στιγμάτων διεσπαρμένων ἁρμονικῶς ἐπὶ τοῦ κάτωθι μέρους τοῦ λαιμοῦ, τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γουυάναν. Δ. Ν. Π.

Τοπάζιον τὸ πελλόν.

τοπαζόλιθος (ὁ) (Topazolith) /*Ὀρυκτολ.*/. Σπάνιον ὀρυκτόν, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν γρανατῶν. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ἀνδραδίτου, ἤτοι τοῦ ἀσβεστοσιδηρούχου γρανάτου, εἶναι διαφανές, ἔχει χρῶμα ὑποπράσινον ἢ κίτρινον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Mussaalp ἐν Alatal. Γ. Β.

Τόπαζος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Νῆσος τοῦ Ἀραβίου κόλπου, ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν *Ὀφιώδη* τοῦ Ἀγαθαρχίδου (82), τὴν *Ἀγάθινον* τοῦ Πτολεμαίου (Δ ε, 77), τὴν St John's (πλάτ. 23°36' Β., μῆκ. 36°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 b: Red sea. sheet No 2) τῶν ναυτικῶν καὶ Zeberjed Zezirat τῶν Ἀράβων. Σ. Ε. Λ.

Τοπὰλ ***Ἀλῆς***. Τοῦρκος πελοποννησιακῆς καταγωγῆς τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισε βαλῆς τοῦ Μορέως ἐπὶ τῆς σατραπείας τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων (1806 καὶ ἑξῆς), προήχθη εἶτα εἰς βεζύρην καὶ τῷ 1822 ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Δράμαλη πρὸς κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐφονεύθη τὸ θέρος τοῦ 1822 κατὰ τὴν διὰ Δερβενακίων εἰς Κόρινθον ὑποχώρησιν τοῦ Δράμαλη. Τ. Ε. Ε.

— **Τοπὰλ** ***Ἀλῆς***. Ναυπλιεὺς Τοῦρκος πασᾶς, ὅστις τῇ 30 Νοεμβρίου 1822, καταληφθείσης τῆς πατρίδος του ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἠχμαλωτίσθη καὶ ἀντηλλάγη βραδύτερον πρὸς Ἕλληνας αἰχμαλώτους. Τ. Ε. Ε.

Digitized by Google

—**Τοπὰλ *Χοσρὲφ Μεχμέτ*.** Παρωνύμιον περιωνύμου. Τούρκου πολιτικοῦ καὶ ναυάρχου, γεννηθέντος ἐν Γεωργίᾳ. Διετέλεσε τὸ πρῶτον (1769—1792) ἀργυρώνητος δοῦλος τοῦ καπουδὰν πασᾶ Κιουτζοὺκ Χουσεῒν (1792—1803), εἶτα δὲ ἀπελευθερωθεὶς ἀνήχθη, τῇ βοηθείᾳ ἐκείνου, εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα, γενόμενος σφραγιδοφύλαξ καὶ κεχαγιᾶς τοῦ σουλτὰν Σελὴμ τοῦ Γ'. Τῷ 1801 ἐστάλη πασᾶς τῆς Αἰγύπτου πρὸς κατάπαυσιν τῶν αὐτόθι ἐκτρόπων τῶν Μαμελούκων, μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Γάλλων. Τοπάρχης τῆς Τραπεζοῦντος κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διέσωσε τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν θηριωδίαν τῶν ἐπιχωρίων Ὀθωμανῶν. Ἀποτυχὼν εἰς τὰς κατὰ τῶν Περσῶν ἐπιχειρήσεις, ἐγένετο ἀρχιναύαρχος τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, διαδεχθεὶς τὸν κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς ναυαρχίδος του φονευθέντα ἐν Χίῳ Καρὰ Ἀλῆν καὶ ἐστάλη εἰς τὰς ἐπαναστατημένας νήσους Ψαρά, Ὕδραν, Σπέτσας, ὅπως διὰ τῆς πειθοῦς ὑποτάξῃ αὐτάς. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ προτάσεις του πρὸς οὐδὲν ἤνυσαν, κατέστρεψε τὴν Κάσον καὶ τὰ Ψαρὰ (21 Ἰουνίου 1824). Τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐμφανισθέντος μετ' ὀλίγον, ὁ Τοπὰλ ἀπέπλευσεν εἰς Λέσβον καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ἐζήτησε νὰ καταλάβῃ τὴν Σάμον, ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην τῇ 29 Αὐγούστου 1826 ἔσωσεν αὐτήν, καταναυμαχήσας τοὺς Τούρκους παρὰ τὸν Γέροντα. Μετὰ ταῦτα ὁ Τοπὰλ εἰσῆλθεν εἰς τὰ Στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς σωτηρίαν. Ἐπικληθεὶς Ταλλεϋράνδος τῆς Τουρκίας διὰ τὴν ἀριστοτεχνικὴν διπλωματίαν του, ὑπῆρξεν ὁ ἐξολοθρευτὴς τῶν γενιτσάρων καὶ θεμελιωτὴς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Διέσωσε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Εὐρωπαίους ἀπὸ σφαγῆς κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου μανίαν τῶν Τούρκων, ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ ὡς σερασκέρης, μετακαλέσας Γερμανοὺς διοργανωτὰς ὑπὸ τὸν Μόλτκε, καὶ παρέσχε τῷ σουλτὰν Μαχμοὺτ Β' ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας. Ἐν τέλει διωρίσθη τῷ 1838 μέγας βεζύρης. Ὡς τοιοῦτος ἐπιζητήσας νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἀντίπαλόν του κατὰ τὸ 1801 χεδίβην τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ, προεκάλεσε τὸν κατ' ἐκείνου πόλεμον (1839—1840), ὅστις ὅμως ἀπέβη ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ὁ Τοπὰλ πασᾶς, ἀποσυρθεὶς εἰς Ραιδεστόν, ἀνεκλήθη τῷ 1846 καὶ ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ σουλτὰν Ἀβδοὺλ Μεδζίτ, πρὸς ὃν τῷ 1853 συνέστησε τὴν μετὰ τῆς Ρωσίας συνεννόησιν. Τούτου ὅμως μὴ κατορθωθέντος, ἐξερράγη ὁ λεγόμενος Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853—1856), κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου (1855) ὁ Τοπὰλ πασᾶς ἀπέθανε. Τ. Ε. Ε.

τοπαλγία (ἡ). Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Blocq καὶ ἐκσημαίνων ἄλγος ἔμμονον, τοῦ ὁποίου ἡ ἕδρα δὲν εὑρίσκεται ἐν οὐδεμιᾷ σχέσει πρὸς ἀνατομικὴν ἢ φυσιολογικὴν περιοχήν. Τὸ ἄλγος τοῦτο ὑφίσταται ἐνίοτε μόνον καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μονοσυμπτωματικὴ νευρασθένεια. Συνηθέστατα δὲ παρακολουθεῖται ὑπὸ στιγμάτων νευρασθενικῶν. Μ. Ν. Κ.

Τοπάλης, *Κωστῆς*. Πολιτευτὴς τῆς ἐπαρχίας Βόλου, γεννηθεὶς ἐν Μακρυνίτσῃ τῷ 1868 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1915. Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἠκολούθησεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν τὰ νομικὰ καὶ κατόπιν μετέβη διὰ περαιτέρω σπουδὰς εἰς Γερμανίαν. Ἀπὸ τοῦ 1894 ἤρχισε νὰ πολιτεύεται καὶ μέχρι τοῦ 1910 πάντοτε ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν πρώτων βουλευτῶν τῆς περιφερείας Βόλου. Ἀνῆκεν εἰς τὴν μικρὰν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Ἀλεξ. Ζαΐμη καὶ ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κατὰ τὸ 1901. Προικισμένος μὲ ρητορικὸν τάλαντον, ἐθεωρεῖτο εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων ρητόρων τοῦ κοινοβουλίου. Νέος ἀκόμη ἤρχισε νὰ γράφῃ, αἱ δημοσιευθεῖσαι δὲ εἰς τὴν «Ἑστίαν» ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἐκρίθησαν εὐνοϊκώτατα ὑπὸ τῶν τότε φιλολογούντων. Πολὺ ἐνωρὶς ἐπίσης ἐτάχθη μὲ τὰς γλωσσικὰς ἀπόψεις τῶν δημοτικιστῶν καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου». Εἰς τὴν πολιτικήν του ἦτο ἀριστοκρατικῶν ἀντιλήψεων, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰς φεουδαρχικὰς ἀντιλήψεις τῆς οἰκογενείας του. Ι. Κ. ΚΟΡ.

Τοπάλοβον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου Νέα *Τυρολόη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τὸπ-Ἀλτῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου, ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 250.

Τόπαρον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν φρουρίων τῆς Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδόπης, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 11) ἐκ θεμελίων ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

τοπάρχης (ὁ)· ὁ ἄρχων τοῦ τόπου, ὁ διοικητὴς χώρας τινός.

—*['Αρχ.]* Κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καλοῦντο οὕτω ἐν Αἰγύπτῳ οἱ διοικηταὶ τῶν «τόπων» (διοικητικῶν διαμερισμάτων), κατὰ δὲ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐν Ἑλλάδι οἱ ἀνθύπατοι, οἱ ἄλλως καλούμενοι καὶ *ἔπαρχοι τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας*. —Π.

τοπαρχία (ἡ)· τὸ ἀξίωμα τοῦ τοπάρχου· || ἡ χώρα τὴν ὁποίαν κυβερνᾷ τοπάρχης.

τοπειογράφος (ὁ, ἡ,) καὶ *τοπιογράφος*· ὁ γράφων, ὁ ζωγραφῶν τοπία.

τοπεῖον (τό), καὶ *τοπίον*· τόπος μικρᾶς ἐκτάσεως ἐμφανίζων καλλιτεχνικὴν ἄποψιν· || εἰκών, ζωγραφία παριστῶσα τοιοῦτόν τινα τόπον.

Τόπειρος, *Τόπειρα, Τοπηρὶς* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα (VII 331, 45) παρὰ τὰ Ἄβδηρα. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς τὴν Θράκην τῷ 550 Σλαύων, ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις καὶ περιετείχισεν αὐτὴν δι' ὀχυρωτάτου τείχους καὶ ὑψηλῶν πύργων μέχρι τοῦ παραρρέοντος αὐτὴν ποταμοῦ (Περὶ κτισμ. IV, 11, 14). Φέρεται ὑπὸ διαφόρους παραλλαγάς: *Τόπειρος, Τόπειρα, Τόπειρον, Τόπιρος, Τοπηρίς*, μετονομασθεῖσα καὶ *Ρούσιον*, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ Ὁδοιπορικοῦ Civitas Epyrum, 8 μίλια πρὸς Α. τοῦ Νέστου ποταμοῦ. Ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους μνημονεύεται ὡς μία τῶν 7 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως. Σῴζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα αὐτῆς ἀπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς μέχρι Γέτα. Ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτῆς δὲν εἶναι γνωστή. Κατὰ τὸν Jirecek ἔκειτο ἐν τῇ πεδιάδι Κομοτινῆς, ὅπου τὸ χωρίον Μεσὶν-Καλέ. Α. Θ. Σ.

Τοπέλιους (Topelius), ***Ζαχαρίας***. Φινλανδὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, γράψας εἰς τὴν σουηδικὴν γλῶσσαν (1818—1898). Διετέλεσε δημοσιογράφος καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χέλσιγκφορς. Θεωρεῖται γενικῶς ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν Ρούνεμπεργκ ποιητὴς τῆς Φινλανδίας. Ἠσχολήθη μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ διεκρίθη κυρίως ὡς λυρικὸς ποιητὴς καὶ ὡς συγγραφεὺς ἱστορικῶν διηγημάτων. Ἔγραψε τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Ἄνθη ἐρείκης», «Ἄσματα» κ. ἄ., πλεῖστα δραματικὰ ἔργα, ἐξ ὧν γνωστότερον τυγχάνει τὸ δρᾶμα «Μετὰ πεντήκοντα ἔτη», παιδικοὺς μύθους καὶ ποιήματα, διηγήματα καὶ μυθιστορήματα. Μεταξὺ τῶν τελευταίων διακρίνονται: «Ἡ δούκισσα τῆς Φινλανδίας» καὶ αἱ «Διηγήσεις στρατιωτικοῦ χειρουργοῦ», αἵτινες μετεφράσθησαν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ θεωροῦνται τὸ ἄριστον ἐκ τῶν ἔργων του. Τέλος συνέγραψε πλεῖστα παιδαγωγικὰ καὶ ἱστορικὰ ἔργα. Τὴν ποίησιν τοῦ Τοπέλιους διακρίνουσι ζωηρὸν ἀφ' ἑνὸς πατριωτικὸν καὶ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ αὐστηρὰ ἀφ' ἑτέρου λιτότης μορφῆς. Ἔτι περισσότερον ἐξετιμήθη ὁ Τοπέλιους ὡς πεζογράφος, διά τε τὸ ἀνθρωπιστικὸν αἴσθημα, ὅπερ διαπνέει τὰ διηγήματά του, καὶ τὸ συγκινητικῶς ἀνεπιτήδευτον ὕφος του. Λ. Κ.

Τόπερα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν φρουρίων τῆς Ἰλλυρίας ἐν Ρεμεσιανισίᾳ, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 4) ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Τοπήκα (Topeka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Κάνσας. Κάτ. 62.800. Κεῖται ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Κάνσας καὶ εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον. Ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν μὲ ἐργοστάσια σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν, αὐτοκινήτων, μεγάλα χυτήρια καὶ ὑφαντουργεῖα καὶ διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ γαιάνθρακος. Ἱδρύθη τῷ 1854. Μ. Δ. Β.

τόπι (τό)· δημοτ., σφαῖρα ἐξ ἐλαστικοῦ ἢ δερματίνη χάριν παιδιῶν: «τὰ παιδιὰ παίζουνε τὸ τόπι»· || σφαῖρα πυροβόλου καὶ συνεκδ. αὐτὸ τὸ πυροβόλον, κανόνι: «φωτιὰ 'ς τὰ τόπια»· || εὐμεγέθης ποσότης ὑφάσματος ὡς τοῦτο εὐθετεῖται πρὸς ἐμπορίαν: «τόπια χασέ, —κασμήρια, —κορδέλλες κττ.».

— *['Εγκυκλ.]*. Παιδικὸν παίγνιον ἀποτελούμενον ἐξ ἐλαστικῆς συνήθως σφαίρας, συμπαγοῦς ἢ πλήρους ἀέρος. Εἶναι ἓν τῶν προσφιλεστέρων παιγνίων τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καὶ μάλιστα τῶν κορασίδων, παίζεται δὲ κατὰ ποικίλους τρόπους, ριπτόμενον ἐπὶ τοίχου ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἀναλαμβανόμενον μετὰ τὴν ἀναπήδησιν, εἰς ἥν, ὡς ἐκ τῆς ἐλαστικότητός του, ὑπόκειται, ἢ ριπτόμενον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς παιδίου πρὸς τὸ ἕτερον ἢ ἄλλως πως. Τὸ τόπι παίζεται διὰ τῶν χειρῶν, οὐχὶ δὲ διὰ τῶν ποδῶν, ὡς ἡ ποδόσφαιρα, βάσιν δὲ κυρίαν ὅλων σχεδὸν τῶν δι' αὐτοῦ ἐκτελουμένων παιδιῶν ἀποτελοῦσιν αἱ ἀναπηδήσεις (γκέλ) του, ἁπλαῖ (καθ' ἃς ρίπτεται τοῦτο ἅπαξ, ἀναλαμβανόμενον διὰ τῶν χειρῶν μετὰ τὴν πρώτην ἀναπήδησιν) ἢ πολλαπλαῖ (καθ' ἃς τὸ τόπι δὲν ἀναλαμβάνεται μεθ' ἑκάστην ἀναπήδησιν, ἀλλὰ κτυπᾶται ἐκ νέου, ἐκτελοῦν οὕτω πολλὰς διαδοχικὰς παλινδρομήσεις μεταξὺ τῶν χειρῶν τοῦ παίζοντος καὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς ἀνακλᾶται). Αἱ συνηθέστεραι ποικιλίαι τῆς διὰ τοῦ τοπιοῦ παιδιᾶς εἶναι: ἡ ἀνάληψις τῆς σφαίρας διὰ τῆς μιᾶς μόνον χειρὸς (μονόχερο), ἡ στήριξις τοῦ παίζοντος ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μόνον ποδὸς ἐφ' ὅσον διαρκοῦσιν αἱ ρίψεις (κουτσό), ἡ μετὰ τὴν ρῖψιν τῆς σφαίρας καὶ διαρκούσης τῆς αἰωρήσεως αὐτῆς ἐκτέλεσις ὑπὸ τοῦ παίζοντος πλήρους περιφορᾶς περὶ ἑαυτὸν (βόλτα), ἡ ἀνάληψις τῆς σφαίρας δι' ἀμφοτέρων τῶν παλαμῶν ἐχουσῶν τοὺς δακτύλους περιπεπλεγμένους μεταξύ των (καλάθι) κλπ. Αἱ ἀνωτέρω ποικιλίαι ρίψεων ἐκτελοῦνται κατὰ σειρὰν ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν συμπαικτῶν, ἐκεῖνος δ' ἐξ αὐτῶν, ὅστις θὰ συμπληρώσῃ ὁλόκληρον κύκλον ρίψεων ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ ἕνα «ροῦμπον». Νικητὴς θεωρεῖται μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ παιγνιδίου ὁ ἔχων τοὺς περισσοτέρους ρούμπους. Χ. Δ.

Τόπια, ἢ ***Θώπια***, ἢ ***Θόπια***. Ὄνομα ἡγεμονικοῦ ἀλβανικοῦ οἴκου, ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαίωνος, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς Ἀλβανίας (ἀρχαὶ ΙΕ' αἰῶνος), ὅτε ἄλλα μὲν μέλη αὐτοῦ ἐξισλαμίσθησαν, ἄλλα δὲ κατέφυγον εἰς Ἰταλίαν. Ἐπιφανέστατος μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ὑπῆρξεν ὁ *Κάρολος*, πρίγκιψ τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τοῦ 1359 μέχρι τοῦ 1388, καταλαβὼν τὸ Δυρράχιον, τὴν Κρόϊαν, τὸ Ἐλβασὰν καὶ πολλὰς ἄλλας ὀχυρὰς πόλεις καὶ ἀποκτήσας μεγάλην ἰσχύν. Ἦτο υἱὸς μιᾶς ἐξωγάμου θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ροβέρτου τοῦ Ἀνδηγαυϊκοῦ. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Καρόλου ἦτο ὁ *Γεώργιος Τόπια*, ἄρξας μέχρι τοῦ 1392. Τούτου ὁ ἀνεψιὸς *Ἀνδρέας-Νικήτας* ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος δυνάστης τῆς Κρόϊας (1411—1415), διεκρίθη δὲ ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγῶνας. Χ. Δ.

τοπιάτικον (τό)· δικαίωμα μισθώματος καὶ αὐτὸ τὸ μίσθωμα διὰ τὸν τόπον, τὴν ἔκτασιν βοσκῆς· || τόπος, ἔνθα ἀποκόπτουν οἱ ἀσβεστοποιοὶ τὰ ξύλα διὰ τὴν καμινείαν τῆς ἀσβέστου.

τοπικὴ (ἡ) *[Γραμματ.]*. Καλεῖται τοπικὴ (λατ. locativus) ἡ πτῶσις, ἡ ὁποία ἐδήλωνεν εἰς παλαιοὺς χρόνους—ὅπως καὶ τὸ ὄνομά της φανερώνει—τὴν ἐν τόπῳ στάσιν. Τὴν πτῶσιν ταύτην ἐκληρονόμησαν αἱ διάφοροι ἰαπετικαὶ γλῶσσαι παρὰ τῆς μητρός των γλώσσης: τῆς ἰαπετικῆς. Ἀλλ' ἐνῷ εἴς τινας ἐκ τούτων, ὡς λ. χ. εἰς τὴν ἀρχαίαν ἰνδικήν, τὴν ἀρχαίαν σλαυϊκήν, ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων ἰταλικῶν διαλέκτων εἰς τὴν ὀσκικὴν καὶ τὴν ὀμβρικήν, ἐσῴζετο ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πτῶσις ὡς ζῶν τύπος (πρβλ. ὀσκ. ὀμβρ. thesaurei=in thesauro κτλ.), εἰς ἄλλας, ὡς λ. χ. εἰς τὴν λατινικὴν καὶ τὰς πλείστας ἐκ τῶν διαλέκτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἡ τοπικὴ ἐξέλιπεν ἐνωρίς, ταυτισθεῖσα ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ χρῆσιν μὲ τὴν δοτικήν. Εἰς ὀλίγους μόνον τύπους—ἀποκρυσταλλωθέντας εἰς ἐπιρρήματα—ἐσώθησαν λείψανά τινα τῆς παλαιοτάτης ταύτης πτώσεως: *οἴκοι*=ἐκ τῷ οἴκῳ, λατ. domi, *Ἰσθμοῖ, Μεγαροῖ, ἐκεῖ, πανδημεί*, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιρρήματα εἰς—*ει*. Πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι δοτικαί τινες (ἡ εἰς—*ι* ἑν. δοτ. τῶν τριτοκλίτων: *λιμέν—ι, Σαλαμῖν—ι* κτλ. καὶ αἱ εἰς—*σι* πληθ. δοτ.: *πόλεσι, ναυσὶ* κτλ., πρβλ. καὶ τὰς ἐπιρρηματοποιηθείσας: *θύρασι, Ἀθήνησι, Πλαταιᾶσιν, Ὀλυμπίασιν* κτλ.) διέσωσαν τὸν τύπον τῆς ἐκλιπούσης τοπικῆς. Εἰς ὀλίγας ἀρχαίας ἑλληνικὰς διαλέκτους, καὶ δὴ εἰς τὴν ἀρκαδικὴν καὶ τὴν κυπριακήν, φαίνεται ὅτι ἡ τοπικὴ διεσώθη ἐπὶ μακρότερον χρόνον, πρβλ. *ἀπὸ ταῖ ζᾶι*=ἀπὸ τῆς γῆς, *ἐξ τοῖ Fοίκοι*=ἐκ τοῦ οἴκου, *ἐξ ταῖ πτόλιFι*=ἐκ τῆς πόλεως (ἐν τῇ γνωστῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Ἰδαλίου τῆς Κύπρου) κτλ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

τοπικισμὸς (ὁ)· ἡ ὑπερβολικὴ προσήλωσις καὶ στοργὴ πρὸς τὰ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος, τὸ γνώρισμα τοῦ τοπικιστοῦ.

τοπικιστὴς (ὁ)· ὁ μεθ' ὑπερβολῆς καὶ ἀποκλειστικῶς προσηλωμένος εἰς τὰ τοῦ τόπου του, εἰς τὰ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος.

τοπικιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τοπικιστήν, ὁ τοῦ τοπικιστοῦ: «τοπικιστικαὶ ἐνέργειαι».—Ἐπιρρ. ***τοπικιστικῶς***: «ἐξετάζει τὸ ζήτημα τοπικιστικῶς».

Τοπικὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βιζύης τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 422 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τυπισῆ-κιοΐ*.

τοπικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τόπον, ὁ τοῦ τόπου: «τοπικαὶ ἀνάγκαι», «τοπικὴ κατανάλωσις», «συμφέροντα τοπικά»· || ὁ ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ τοῦ σώματος συμβαίνων: «πόνος τοπικός», «τοπικὴ ἀναισθησία, —χρῆσις, —θεραπεία» ἀντιθ. «—γενική»· || γραμματ. «τοπικὴ πτῶσις» ἰδιαιτέρα πτῶσις τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν (βλ. λ. *τοπική*).—Ἐπίρρ. *τοπικῶς*.

Digitized by Google

—τοπικὰ φάρμακα (Topika) *[Φαρμακ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φάρμακα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ ἐπενέργεια εἶναι ἐπικρατεστέρα ἢ καὶ ὅλως ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν μερῶν ἐκείνων τοῦ σώματος, ἐφ' ὧν χρησιμοποιοῦνται ταῦτα. Κατὰ μὲν παλαιὰν φαρμακολογικὴν ταξινόμησιν τὰ τοπικὰ φάρμακα εἶναι τὰ ἀντίθετα πρὸς τὰ καλούμενα *πανσωματικὰ* καὶ τὰ *τηλεδυναμικὰ* (Pansomatika, Teledynamika). Τὰ τοπικὰ φάρμακα διακρίνονται εἰς τὰ μηχανικῶς δρῶντα, ὡς εἶναι τά: προστατευτικά, μαλακτικά, ροφητικὰ κοσμητικά, καὶ εἰς τὰ χημικῶς δρῶντα, ὡς εἶναι τὰ καυστικά, ἐπισπαστικά, στυπτικά. κ. γ. μ.

—τοπικὴ ὥρα *['Αστρον.]*. Ἡ ὥρα ἑκάστου τόπου, ἤτοι ἡ προσδιοριζομένη ἐξ ἐπιτοπίων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων (βλ. *χρόνος* καὶ *ὥρα*). σ. π.

—τοπικὸς χρόνος *['Αστρον.]*. Ὁ χρόνος ἑκάστου τόπου, ἤτοι ὁ προσδιοριζόμενος ἐξ ἐπιτοπίων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων (βλ. *χρόνος* καὶ *ὥρα*). σ. π.

Τοπινὰρ (Topinard), ***Παῦλος***. Διάσημος Γάλλος ἀνθρωπολόγος (1831—1910). Διαμείνας κατὰ τὴν νεότητά του ἐν Ἀμερικῇ, ἐσπούδασεν εἶτα, ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν, ἰατρικήν. Ἤσκησεν ὅμως ἐπὶ μικρὸν μόνον ταύτην, ἑλκυσθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνθρωπολογικῶν μελετῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1871. Ἐγένετο εἷς ἐκ τῆς περιφήμου πλειάδος τῶν πρώτων συστηματικῶν Γάλλων ἀνθρωπολόγων (Broca, De Quatrefages, Hamy, Havelacque κ.λ.π.), εἰς οὓς ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις καὶ ἡ αἴγλη τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρείας τῶν Παρισίων (1859), τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ ἐργαστηρίου τῆς σχολῆς ἀνωτέρων σπουδῶν (1871), τῆς ἀνθρωπολογικῆς σχολῆς (1876) κλπ. Ὁ Τοπινὰρ διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρείας καὶ καθηγητὴς τῆς ἀνθρωπολογικῆς σχολῆς (1876) καὶ τοῦ ἐργαστηρίου, οὗτινος ἐγένετο συνδιευθυντὴς (1872—1880). Ἐπίσης ὑπῆρξε μέλος πλείστων ἀνθρωπολογικῶν ἑταιρειῶν τοῦ κόσμου καὶ διευθυντὴς τῆς «Revue d'anthropologie». Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ἀνθρωπομετρικήν. Μεταξὺ τῶν ἀπείρων συγγραφῶν του ἐπιστημονικὸς σταθμὸς διὰ τὴν ἀνθρωπολογίαν ὑπῆρξε τὸ σύγγραμμά του «L'Anthropologie» (1876), ἐκδοθὲν ἐπανειλημμένως, συνοψίζον δὲ πάσας τὰς ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις σκέψεις τῶν διασημοτέρων ἀνθρωπολόγων. Παρὰ τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐκλαϊκευτικὸν χαρακτῆρά του, φέρει τὴν σφραγῖδα βαθείας ἐπιστημοσύνης. Τῷ 1885 ἐξέδωκε τὸ πρῶτον κλασσικὸν σύγγραμμα ἀνθρωπολογίας, τὰ «Στοιχεῖα γενικῆς ἀνθρωπολογίας», ἐπηρεασμένον πλέον τελείως ἀπὸ τὰς νεωτέρας σκέψεις τῶν Λαμὰρκ καὶ Ντάρβιν καὶ τῶν μαθητῶν των. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μελετῶν τοῦ Topinard σημειοῦμεν τὸν «Ἄνθρωπον ἐν τῇ φύσει» (1891), τὴν μελέτην του ἐπὶ τῆς «Γνάθου La Naulette» (1886), ἐπὶ τῆς «Μεταμορφώσεως τοῦ κρανίου τῶν ζῴων εἰς κρανίον ἀνθρώπων» (1891) τὰς ἐργασίας ἐπὶ τῶν φυλετικῶν διακρίσεων τῆς Εὐρώπης κ. ἄ. ι. γ. κ.

τοπιογραφία (ἡ)· ἡ ζωγραφικὴ ἀπεικόνισις τοπίων μετὰ ἢ ἄνευ σκηνῶν ‖ πίναξ παριστῶν τοπίον.

—*[Καλλιτεχν.]* Καλεῖται *τοπιογραφία* ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἡ ἐξεικόνισις τοποθεσίας ἢ ἀκριβέστερον παραστάσεως διδούσης τὴν ἐντύπωσιν τμήματος τῆς φύσεως, μετὰ ἢ ἄνευ σκηνῶν. Συνήθως διαιροῦν τὰς τοπιογραφίας εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὰς *ἐσχηματοποιημένας* καὶ τὰς *ρεαλιστικάς*. Καὶ ἐσχηματοποιημένας μὲν καλοῦσιν ἐκείνας, ἐν αἷς αἱ παραστάσεις εἶναι προϊὸν τῆς φαντασίας τοῦ τεχνίτου, ρεαλιστικὰς δὲ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι καλλιτεχνικὴν ἀναπαράστασιν, διὰ μέσου τῆς ψυχοσυνθέσεως τοῦ ζωγράφου, ὡρισμένου τοπίου. Αἱ ἐσχηματοποιημέναι τοπιογραφίαι διακρίνονται εἰς *ἡρωϊκὰς* (ἐν αἷς ἐξαίρονται αἱ εἰκονιζόμεναι σκηναὶ μετὰ τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν), εἰς *ρωμαντικὰς* καὶ *φαντασιώδεις* (ἐν αἷς αἱ φυσικαὶ μορφαὶ διαμορφοῦνται μὲ ἐντελῶς ὑποκειμενικὸν πνεῦμα) καὶ εἰς *διακοσμητικὰς* (ἐν αἷς κυριαρχεῖ ὁ διακοσμητικὸς χαρακτήρ). Ἀλλ' αἱ διαιρέσεις αὗται δὲν ἔχουν μεγάλην σημασίαν.

Παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς οἱ καλλιτέχναι κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθησαν μὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἔπειτα μὲ τὴν περιβάλλουσαν αὐτὸν φύσιν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν φαίνεται νὰ ἤκμασε πολὺ ἡ τοπιογραφία. Ἀναφέρουν μόνον τὸν σύγχρονον τοῦ Ἀπελλοῦ Παυσίαν τὸν Σικυώνιον, ὅστις, ἀγαπῶν τὴν ἀνθοπώλιδα Γλυκέραν, ἐπεχείρησε ν' ἀπεικονίσῃ ἄνθη χάριν αὐτῆς. Παρὰ Ρωμαίοις ἀναφέρεται ὁ Μᾶρκος Λούδιος, ἐπὶ Αὐγούστου, ζωγράφος θαλασσογραφιῶν καὶ τοπίων, καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι διεκόσμησαν τοὺς τοίχους ρωμαϊκῶν μεγάρων μὲ εἰκόνας δασῶν, ποταμῶν κλπ. Παρὰ Βυζαντινοῖς δὲν ἦτο ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τῆς φύσεως, μολονότι συναντῶμεν εἰς τὰ χειρόγραφα παραστάσεις χωρῶν, συμβολικῶν ζῴων καὶ διακοσμητικῶν φυλλωμάτων. Ἡ ἐξεικόνισις τοπίου ἤρχισε νὰ γίνεται συστηματικῶς ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν καὶ κατὰ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ. Οἱ ζωγράφοι θέτουν εἰς τὸ βάθος τῶν πινάκων των ὡραιότατα τοπία, συμβατικά, ἀλλὰ πλήρη συναισθήματος. Ὁ Κίμα ντὰ Κονελιάνο, ὁ Φιλίππο Λίππι, ὁ Μᾶρκο Μπαζαΐτι, ὁ Περουτζῖνο, ὁ Ραφαήλ, ὁ Κορρέτζιο, ὁ Τισιανός, ὁ Τιντορέττο ἐποιήσαντο εὐρυτάτην χρῆσιν τῆς ἐξεικονίσεως τοπίων συμπληρωματικῶς. Ἀφ' ἑτέρου, αἱ ξυλογραφίαι τοῦ Τισιανοῦ, οἱ πίνακες τοῦ Ματτεῖνο τῆς Σιέννης, τῶν Φλωρεντινῶν Φιαμμίγκο, Βαλέριο, Μαρουτσέλλι, Γκάσπαρ Φαλγκόνι καὶ πρὸ πάντων τοῦ Χριστόφορου Ἀλλόρι τοῦ Βιόλα, ἀνήκουν εἰς τὸ καθαρῶς τοπιογραφικὸν εἶδος Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα διεκρίθη ὡς τοπιογράφος ὁ Σαλβατὼρ Ρόζα. Ἀξιόλογοι ἐπίσης τοπιογράφοι ὑπῆρξαν ὁ Φραντζέσκο Μπάσσι ἐκ Κρεμώνης, ὁ Ζόλα ντὲ Μπρέστσια, ὁ Σινιμπάλντο Σκόρτσα ἐκ Γενούης, ὁ Καναλέττο ἐκ Βενετίας.

Τὴν διακοσμητικὴν τοπιογραφίαν ἐκαλλιέργησαν ἰδιαιτέρως οἱ Γερμανοὶ ζωγράφοι Ἀλτντόφερ, Σονγκάουερ, Στρίγκελ, Βόλγκεμουτ, Ντύρερ. Ἀκόμη περισσότερον συνεδυάσθη μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἡ τοπιογραφία ἐν Φλάνδρᾳ, ὅπου μὲ τοὺς ἀδελφοὺς Βὰν Ἔϋκ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀπέκτησε μεγάλην χάριν, λεπτότητα καὶ κομψότητα. Ἀκολουθοῦν ὁ Ρογῆρος Βὰν ντὲρ Βέϋντεν, ὁ Μέμλινγκ, ὁ Ἐρρῖκος ντὲ Μπλές, ὁ Βερνάρδος Βὰν Ὄρλεϋ, ὁ Ἰωάννης Γκόσσαιρτ, ὁ Φρὰνς Φλόρις, ὁ Παῦλος Μπρίλ, κλπ. Ἡ χώρα ὅμως εἰς τὴν ὁποίαν ἤκμασε περισσότερον ἡ τοπιογραφία εἶναι ἡ Ὁλλανδία. Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὑπῆρχον ἐν Χάαρλεμ ζωγράφοι ἀνθέων. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα κάθε πόλις τῆς μικρᾶς ταύτης χώρας εἶχε καὶ ἀξιολόγους τοπιογράφους: ἡ Οὐτρέχτη τὸν Ἀβραὰμ Μπλόμαιρζ. τὸ Χάαρλεμ τὸν Σαλομὸν καὶ Ἰάκωβον Ρύυσνταιλ, τοὺς Βούβερμαν, τοὺς Βυνὰν κλπ., ἡ Ἄμστερνταμ τὸν Ἄαρτ Βὰν ντὲρ Νέερ, τὸν Πυνάκκερ, τοὺς Βὰν ντὲρ Βέλντε κλπ. Ὅταν ἡ τοπιογραφία ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἐνεφανίσθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ δύο μεγάλοι τοπιογράφοι, οἱ ὁποῖοι ἤσκησαν σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τέχνης τοῦ ΙΘ' αἰῶνος: ὁ Τέρνερ (1775) καὶ ὁ Κονστὰμπλ (1776). Ὁ Κονστὰμπλ ἀνεζήτησε τὴν ἔκφρασιν τῆς φύσεως καὶ ὁ Τέρνερ ἐπρόσεξεν ἰδιαιτέρως τὸν φωτισμὸν τοῦ τοπίου. Πρὸ αὐτῶν ἀξιόλογος τοπιογράφος ὑπῆρξεν ὁ Σαμουὴλ Σκώττ. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ Νικόλαος Πουσσὲν καὶ ὁ Κλαύδιος Λωρραὶν εἶναι οἱ σημαντικώτεροι τοπιογράφοι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα, παραλλήλως πρὸς τὸν Βαττώ, ἀνεδείχθησαν ὡς ἄριστοι τοπιογράφοι ὁ Νικόλαος Λουάρ, ὁ Ἰάκωβος Ρουσσώ, ὁ Κάρολος Ἐρώ, ὁ Νικόλαος Φορέστ, ὁ Λανταρά. Μετὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς σχολῆς τοῦ Δαυΐδ, ἡ ὁποία ἠγνόησε τὴν φύσιν, δὲν ἤργησε νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἀντίδρασις. Ὁ Κορώ, ὁ Ντωμπινύ, ὁ Μιλλέ, ὁ Θεόδωρος Ρουσσώ, ὁ Ἰούλιος Ντυπρὲ ἀνήγαγον τὴν τοπιογραφίαν εἰς μεγάλην περιωπήν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' ἐγένετο μεγάλη χρῆσις τοῦ ἐσχηματοποιημένου τοπίου μὲ ἔκδηλον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τε ἰμπρεσσιονισμοῦ καὶ τοῦ ἐξπρεσσιονισμμῦ καὶ μὲ σημαντικωτέρους ἐκπροσώπους τὸν Σεζάν, τὸν Βὰν Γκόγκ, τὸν Πέχσταϊν, τὸν Κοκκόσκα κ. ἄ. —ω.

τοπιογράφος (ὁ, ἡ), καὶ *τοπειογράφος* (βλ. λ.).

τοπίον (τό), καὶ *τοπεῖον* (βλ. λ.).

Τὸπ-καπού. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πύλης τοῦ *Ρωμανοῦ* (βλ. λ.).

Τόπλα *κόλπος* (Topla bay) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μέγας ἀδριατικὸς κολπίζων ὅρμος (πλάτ. 42° 26' Β., μῆκ. 18°33' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Gulf of Cattaro to Corfu), δυτικὸν τμῆμα τοῦ κόλπου τοῦ Κάτταρο. σ. ε. λ.

Τόπλιανη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γεωργιανοὶ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τοπλίκι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γεροπλάτανος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Τόπλιτσα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Μοράβα. Πηγάζει ἀπὸ τὸ ὄρος Κοπαόνικον καὶ διευθυνόμενος πρὸς Α. συμβάλλει μετὰ ροῦν μήκους 100 χλμ. εἰς τὸν Μοράβαν κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Νύσσης, ὀλίγον νοτιώτερον τῆς πόλεως ταύτης. ι. σ. σ.

Τοπλοῦ (ἢ ***Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς***) ***μονή*** Κεῖται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας ἐπὶ ὀροπεδίου κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἀκρωτηρίου Σαμωνίου (Κάβο-Σιδέρου) τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς Κρήτης. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· ἔχουσα ὅμως παλαιόθεν μικρὸν τηλεβολον (τουρκ. *Τόπ*), ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τοπλοῦ μοναστίρ*, ἡ ὀνομασία δ' αὕτη ἐπεκράτησεν ἔκτοτε. Ἡ μονὴ ἱδρύθη πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε ὑπὸ τουρκικῶν ἐπιδρομῶν κατεστράφησαν τὰ παραθαλάσσια μοναστήρια Ἁγίου Ἰσιδώρου, Ἁγ. Σαράντα, Προδρόμου (ἢ Καψᾶ) καὶ Παναγίας (Καλοῦ-νεροῦ)· τούτων οἱ καλόγηροι, εὑρόντες θέσιν μεσόγειον καὶ ἀσφαλεστέραν, ἐν ᾗ καὶ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου εὑρέθη ἐντὸς σπηλαίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἵδρυσαν τὴν μονὴν Ἀκρωτηριανῆς. Τὴν κτίσιν αὐτῆς ἀποδίδουσί τινες εἰς πλουσίαν οἰκογένειαν Κορνάρων, διότι καὶ ἡγούμενος καὶ δωρηταὶ τῆς μονῆς ἀναφέρονται μὲ τοιοῦτον οἰκογενειακὸν ὄνομα. Ἐκ τοῦ ὄγκου ὅμως καὶ τῆς φρουριακῆς τοῦ κτηρίου μορφῆς (τριωρόφου ἐπὶ ἐδάφους 800 τετρ. μέτρων), συνάγεται ὅτι καὶ ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις συνέβαλεν εἰς τὴν ἔγερσιν τοῦ κτηρίου, διὰ τὸ ὁποῖον αὐτὴ ἀσφαλῶς προσέφερε καὶ τὸ τηλεβόλον, θέλουσα ὅπως εἰς τὸ ἀνατολικὸν τοῦτο ἄκρον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον γίνει ἀτάκτων Τούρκων ἐπιδρομαί, χρησιμεύσῃ ἡ μονὴ ὡς φυλάκιον ἀμυντικὸν ἢ εἰδοποιητικόν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς ἀνῆλθε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐνετικῆς ἐν Κρήτῃ κυριαρχίας εἰς 150 καὶ πλέον. Ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἤρξατο ἐλαττούμενος καὶ σήμερον (1933) δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 10, πλὴν τοῦ ὑπηρετικοῦ καὶ γεωργικοῦ προσωπικοῦ. Συνέπεια τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν ἦτο καὶ ἡ ἀπόκτησις πολλῶν καὶ πολλαχοῦ κειμένων κτημάτων, διότι ἕκαστος αὐτῶν προσερχόμενος εἰς τὴν μονὴν ὤφειλε νὰ ἀφιερώσῃ εἰς αὐτὴν μέρος τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου, προβλεπομένης τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως καὶ τῆς δημεύσεως ἰδιωτικῶν περιουσιῶν, πολλοὶ γαιοκτήμονες ἀφιέρωσαν κτήματά των εἰς τὴν μονήν. Οὕτως ἀπέκτησεν αὕτη κτήματα καθ' ὅλας τὰς σημερινὰς ἐπαρχίας, Σητείαν, Ἱεράπετραν καὶ Μεραμβέλλον, καὶ ἐν Ἡρακλείῳ, ἀκόμη δὲ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἐκ τῶν κτημάτων ὅμως τούτων ἄλλα μὲν κατελήφθησαν ὑπὸ Τούρκων, ἄλλα δὲ περιῆλθον εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς μοναστηριακῆς ἐπιτροπείας ἀπὸ τοῦ 1870 διὰ σχολικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκας καὶ ἄλλα εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐφεδρικοῦ ταμείου διὰ τοὺς ἐφέδρους πολεμιστάς. Ἀλλὰ καὶ οὕτως εἰς τὴν μονὴν ἔμεινεν ἐκτεταμένη περιοχὴ 60.000 στρεμμάτων περίπου.

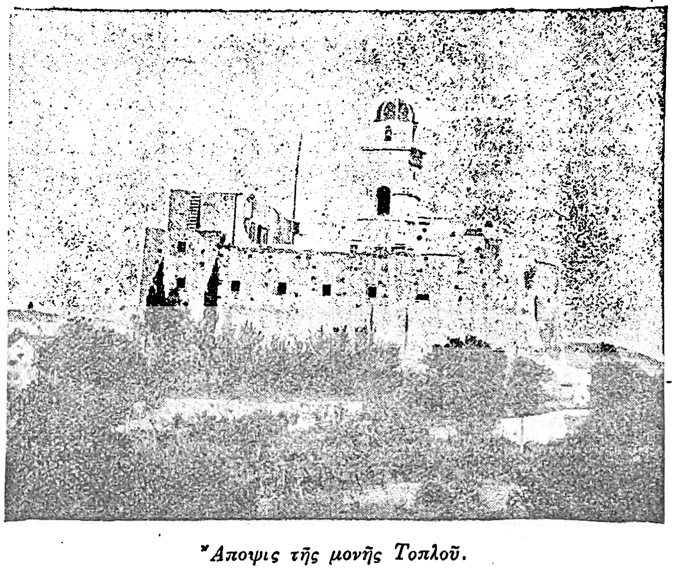

Ἄποψις τῆς μονῆς Τοπλοῦ.

Ἄξια μνείας εἶναι τὰ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς μονῆς μετόχια αὐτῆς: Τοῦ *Ἁγίου Ἀντωνίου* ἐν Παλαιοκάστρῳ μὲ τὰ παραμετόχια *Κουρεμένον* καὶ *Ριζόβιγλον*, ἔνθα ἐρείπια μυκηναϊκῶν συνοικισμῶν. Τοῦ *Ἀνάλουκα* (*Ἅϊ-Λουκᾶ*) παρὰ τὸν ὁμώνυμον ὁρμίσκον, τοῦ *Ἁγίου Ἀνδρέου*, ἔνθα οἱ κῆποι τῆς μονῆς, τοῦ *Βαΐου* μὲ τὰ παραμετόχια *Καλαμάκι*, *Τσικαλιά*, κ. ἄ.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀκίνητον ἦτο καὶ ἡ κινητὴ τῆς μονῆς περιουσία, ἀποτελουμένη, πλὴν τῶν πολυαρίθμων αἰγοπροβάτων, ἀπὸ ἱερὰ κειμήλια καὶ ἄλλα τιμαλφῆ ἀντικείμενα (εὐαγγέλια ἀργυρόδετα, δισκοπότηρα ἐπίχρυσα, σταυροὺς διαλίθους, ἑξαπτέρυγα κ. ἄ.). Ἀλλὰ τινὰ μὲν τούτων διηρπάγησαν κατὰ τὸ 1646 ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, ἐλθόντων πρὸς βοήθειαν τῶν Ἐνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ κατόπιν ὑπ' αὐτῶν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, τινὰ δέ, ἐπὶ σκοπῷ διασώσεως, μετεφέρθησαν κατὰ τὸ 1821 εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ δὲν ἐπεστράφησαν πλέον, καὶ ἄλλα, τέλος, ἀποκρυφθέντα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, κατεστράφησαν ἢ ἡρπάγησαν. Ἐν τῇ μονῇ διατηροῦνται τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἁγίων Χαραλάμπους, Ἀναστασίας, Δομητιανοῦ, Τρύφω-

Digitized by Google

νος, Παντελεήμονος, Στεφάνου, Ἀβερκίου καὶ Ἰακώβου. Ὡσαύτως σῴζονται μεγάλη εἰκὼν (1,33 τ. μ.) τοῦ ζωγράφου Ἰωάννου Κορνάρου μὲ χρονολογίαν 1770, καλουμένη «Μέγας εἶ Κύριε» καὶ παριστῶσα τὰς 61 σκηνὰς ἢ παραστάσεις τῆς διὰ τῶν λέξεων τούτων ἀρχομένης εὐχῆς τοῦ Μεγάλου Ἁγιασμοῦ, ἑτέρα εἰκὼν τοῦ ζωγράφου Σταματίου (1771), παριστῶσα τὴν μονὴν ὡς αὕτη εἶχε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, τρία σιγίλλια πατριαρχικά, δι' ὧν ἀνεκηρύχθη σταυροπηγιακὴ ἢ πατριαρχικὴ ἡ μονὴ (1704) κ. ἄ.

Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1901 κατάργησιν ὡς αὐθυποστάτων τῶν μικρῶν μονῶν Κρήτης προσηρτήθησαν εἰς τὴν τοῦ Τοπλοῦ, ὡς ἐξαρτήματα αὐτῆς, αἱ μοναὶ *Ἁγίας Σοφίας, Φανερωμένης*, καὶ *Προδρόμου* ἢ *Καψᾶ*. Ἡ μονὴ πανηγυρίζει τῇ 29 Αὐγούστου.

Ν. Ι. ΠΑΠΑΔΑΚΙΣ

τοπογραμματεὺς (ὁ) *[Ἀρχ.]* βλ. *τοπάρχης*.

τοπογραφία (ἡ)· περιγραφὴ τόπου, λεπτομερὴς ἀπεικόνισις ἐδαφικῆς ἐκτάσεως μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ φυσικῶν καὶ τεχνητῶν γνωρισμάτων: «τοπογραφία τῆς Ἀττικῆς».

— *[Ἐγκυκλ.]* *Τοπογραφία* καλεῖται ἡ ἐπιστήμη, ἥτις σκοπεῖ τὴν σύνταξιν καὶ χρῆσιν τῶν χαρτῶν. Ἡ τοπογραφία διδάσκει τὰς μεθόδους καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν γεωμετρικῶς ἐπί τινος σχεδίου κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ πλήρη πάντα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους φυσικὰ καὶ τεχνητὰ ἀντικείμενα μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σχετικῆς αὐτῶν θέσεως, ἐξ ἄλλου δὲ παρέχει καὶ τὸ μέσον τῆς ἐν τῷ νῷ ἀναπαραστάσεως τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἐδάφους, δι' ἁπλῆς ἐξετάσεως σχεδίου τινὸς μικρῶν διαστάσεων. Ἡ τοπογραφία ἀποτελεῖ σπουδαῖον βοήθημα εἰς τοὺς μηχανικοὺς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ μελέτας ὁδοποιίας, γεφυροποιίας καὶ ὑδραυλικῶν ἔργων, κυρίως δὲ εἰς τοὺς στρατιωτικούς. Διὰ νὰ συντελεσθῇ ὅμως τὸ ἔργον τῆς τοπογραφίας, ἤτοι ἡ ὑποτύπωσις τοῦ ἐδάφους, ἀπαραίτητος εἶναι ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς θέσεως ἀριθμοῦ τινος σημείων τῆς γηΐνης ἐπιφανείας, ἤτοι ὁ προσδιορισμὸς τῶν καλουμένων *τριγωνομετρικῶν* σημείων διὰ τὰς γεωδαισίας. Ἡ μὲν γεωδαισία ἀποβλέπει εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς θέσεως ἀριθμοῦ τινος σημείων τῆς γηΐνης ἐπιφανείας κειμένων εἰς μεγάλας ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, ἡ δὲ τοπογραφία σκοπεῖ τὴν λεπτομερῆ ὑποτύπωσιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐπὶ φύλλου χάρτου. Ἡ τοπογραφία διὰ τὴν ὑποτύπωσιν αὐτῆς χρησιμοποιεῖ μεθοδικὰ ὄργανα γωνιογραφικά, διὰ τὴν παράστασιν τῶν διαφόρων ἐπιπεδομετρικῶν λεπτομερειῶν πίνακα συνθηματικῶν παραστάσεων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διεθνῶς παραδεδεγμένων καὶ διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐδάφους τὸ σύστημα τῶν ὁριζοντίων χωροσταθμικῶν καμπύλων καὶ ἐν μέρει τὸ σύστημα τῶν σκιωδῶν γραμμῶν τῶν ὑψομετρικῶν χρωματισμῶν, καὶ τὸ σύστημα τῆς φωτοσκιάσεως.

Διαίρεσις τῆς τοπογραφίας. Τὸ ἔργον τῆς τοπογραφίας ἔγκειται εἰς τὴν παράστασιν τῶν φυσικῶν καὶ τεχνητῶν ἀντικειμένων τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἀναγλύφου αὐτῶν μορφῆς. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς θέσεως τῶν διαφόρων σημείων τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ἑξῆς δύο στοιχείων: α') Προσδιορισμὸς τῶν προβολῶν τῶν σημείων τούτων ἐπὶ τῆς χωροσταθμικῆς ἐπιφανείας, δηλαδὴ τῶν ποδῶν τῶν κατακορύφων τῶν διερχομένων διὰ τῶν σημείων τούτων. β') Προσδιορισμὸς τοῦ ὕψους τῶν σημείων ἀπὸ τῆς θεωρουμένης χωροσταθμικῆς ἐπιφανείας, ὅπερ μετρεῖται ἐπὶ τῆς κατακορύφου τοῦ σημείου τούτου, ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τῆς προβολῆς του, καὶ ὅπερ λέγεται *ἀπόλυτον ὕψος*. Ταῦτα ἐπιτυγχάνονται ὑπὸ τῶν δύο κλάδων, εἰς οὓς διαιρεῖται ἡ τοπογραφία, καὶ οἵτινες εἶναι: α') Ἡ *πιπεδομετρία*, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ προσδιορίσῃ τὸ πρῶτον στοιχεῖον, δηλαδὴ διδάσκει τὰ ὄργανα καὶ τὰς μεθόδους δι' ὧν εὑρίσκομεν τὴν ὁριζοντίαν προβολὴν πάντων τῶν φυσικῶν καὶ τεχνητῶν ἀντικειμένων τοῦ ἐδάφους καὶ παριστῶμεν ὑπὸ σμίκρυνσιν ταῦτα διὰ σχήματος ὁμοίου πρὸς τὸ πραγματικόν. β') Ἡ *χωροστάθμησις*, ἥτις ἔχει σκοπὸν τὸ δεύτερον στοιχεῖον, δηλαδὴ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀπολύτου ὕψους τῶν διαφόρων σημείων καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀπεικόνισιν τῶν μορφῶν τοῦ ἐδάφους. Τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιπεδομετρίας καὶ τῆς χωροσταθμήσεως καλεῖται *ὑποτύπωσις*. Ἡ ὑποτύπωσις καλεῖται *κανονική*, ὅταν ἐκτελῆται διὰ μεθόδων καὶ ὀργάνων ἀκριβείας, ἄλλως ὀνομάζεται *ταχεῖα*. γ') Μερικοὶ κλάδοι τῆς τοπογραφίας εἶναι: 1) ἡ *ταχυμετρία*, ἥτις χρησιμοποιεῖ ὄργανα γωνιομετρικὰ καὶ χρησιμοποιεῖται δι' ἐργασίας ἀκριβείας (μεγάλης κλίμακος)· 2) ἡ *φωτοταχυμετρία*· 3) ἡ *στερεοφωτοταχυμετρία* καὶ 4) ἡ *ἐναέριος φωτοτοπογραφία*, ἐν τῇ ὁποίᾳ, πρὸς ὑποτύπωσιν τοῦ ἐδάφους, χρησιμοποιοῦνται αἱ ἀπὸ ἀεροπλάνου λαμβανόμεναι φωτογραφίαι τοῦ πρὸς ἀπεικόνισιν ἐδάφους, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φωτογραφιῶν τούτων, δι' εἰδικοῦ ὀργάνου, καλουμένου *ἀεροχαρτογράφου*, ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἐδάφους. Κυρίως οἱ τρεῖς τελευταῖοι κλάδοι ὑπάγονται εἰς τὴν φωτοτοπογραφίαν.

Κ. Χ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

τοπογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τοπογραφίαν, ὁ τῆς τοπογραφίας: «τοπογραφικὸς χάρτης, —πίναξ». —Ἐπίρρ. ***τοπογραφικῶς***.

— **τοπογραφικὴ *ἀνατομικὴ*** *[Ἰατρ.]* βλ. λ. *ἀνατομικὴ* (τ. Δ', σ. 606 β).

— **τοπογραφικὴ *κλίσις***. Ἐν τῇ τοπογραφίᾳ ὡς κλίσιν τοῦ ἐδάφους θεωροῦμεν τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει τοῦτο μετὰ τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου. Αὕτη μετρεῖται ὑπὸ τῆς γραμμῆς μεγίστης κλίσεως αὐτοῦ, ἤτοι ὑπὸ τῆς γραμμῆς τῆς σχηματιζούσης τὴν μεγαλυτέραν γωνίαν κλίσεως μετὰ τῆς προβολῆς της ἐπὶ ὁριζοντίου ἐπιπέδου. Ἡ γραμμὴ μεγίστης κλίσεως εἶναι ἡ κάθετος ἐπὶ τῆς τομῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὁριζοντίου χωροσταθμικοῦ ἐπιπέδου, ἤτοι ἡ γραμμὴ ἡ κάθετος ἐπὶ τῆς χωροσταθμικῆς καμπύλης. Αἱ κλίσεις ἐν τῇ τοπογραφίᾳ ἐκφράζονται εἴτε εἰς μοίρας εἴτε εἰς βαθμοὺς εἴτε διὰ τοῦ κλίτους (δηλαδὴ διὰ τῆς ἐφαπτομένης τῆς γωνίας κλίσεως, ἤτοι διὰ τοῦ λόγου τῆς διαφορᾶς ὕψους πρὸς τὴν ὁριζόντιον ἀπόστασιν). Τὸ κλίτος ἐκφράζεται διὰ κλάσματος μὲ παρονομαστὴν διὰ τὴν εὐχερῆ σύγκρισιν τῶν διαφόρων κλίσεων.

Κ. Χ. Α.

— **τοπογραφικὴ *πινακίς***. Φύλλον χάρτου, ἐφ' οὗ ὁ τοπογράφος ἀπεικονίζει ἐδαφικήν τινα ἔκτασιν. Ἡ τοπογραφικὴ πινακὶς ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ τοπογραφικοῦ φύλλου, περιοριζομένη ὑπὸ μεσημβρινῶν καὶ παραλλήλων ὡρισμένων ἀριθμῶν πρώτων λεπτῶν, ἀναλόγως τῆς κλίμακος, π. χ. τοπογραφικὴ πινακὶς κλίμακος 1/50.000 6 λεπτά, τοπογραφικὴ πινακὶς κλίμακος 1/20 000 3 λεπτὰ ἐπὶ μεσημβρινοῦ καὶ παραλλήλου. Διὰ τὴν ὑποτύπωσιν ἑκάστης πινακίδος, τὸ φύλλον χάρτου ἐπικολλᾶται ἐπὶ ξυλίνης πινακίδος κατὰ εἰδικὸν τρόπον, ἵνα ἀποκολλᾶται εὐχερῶς αὕτη. Εἶτα ὁ τοπογράφος, ἀναλόγως τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ μήκους τῆς πρὸς ὑποτύπωσιν πινακίδος, χαράσσει τὰ πλαίσια αὐτῆς, τοποθετῶν διὰ συντεταγμένων τὰ ἀκραῖα αὐτῆς σημεῖα (Ρ) ὡς καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῇ πινακίδι τριγωνομετρικὰ σημεῖα, ἐλέγχων τὴν τοποθέτησιν τούτων καὶ διὰ τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀποστάσεως. Ἡ τοπογραφικὴ πινακὶς χαρακτηρίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ παραλλήλου τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ κέντρου αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ αὔξοντος ἀριθμοῦ τῆς πινακίδος ἐν ἑκάστῳ τοπογραφικῷ φύλλῳ.

Κ. Χ. Α.

— **τοπογραφικὸν *φύλλον*,** ἢ ***φύλλον ἐκδόσεως***. Τὸ φύλλον χάρτου, εἰς ὃ περιλαμβάνεται μέρος τῆς ὑποτυπωθείσης γηΐνης ἐπιφανείας, περιοριζόμενον δὲ διὰ μεσημβρινῶν καὶ παραλλήλων καὶ διαστάσεων ἀναλόγως τῆς κλίμακος. Τὰ φύλλα ἐκδόσεως συντίθενται ἐκ τῶν πρωτοτύπων διὰ φωτογραφικῆς σμικρύνσεως τῶν πρωτοτύπων ἐργασιῶν ἢ δι' ἁπλῆς φωτογραφήσεως αὐτῶν. Κατόπιν τὰ φύλλα σχεδιάζονται ἢ χαράσσονται ἐπὶ λιθογραφικῶν πλακῶν ἀναλόγως τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν (μονόχρωμα ἢ πολύχρωμα). Παρ' ἡμῖν τὸ τοπογραφικὸν φύλλον θεωρεῖται κυρίως τὸ φύλλον κλίμακος 1/100 000, ἐφ' οὗ ἐκδίδεται καὶ ὁ ἐπιτελικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ὁποίου αἱ διαστάσεις εἶναι 30' ἐπὶ μεσημβρινοῦ καὶ παραλλήλου. Τὸ φύλλον χαρακτηρίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων τοῦ κέντρου αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ὀνομασίας τῆς μεγαλυτέρας ἢ σπουδαιοτέρας πόλεως τῆς περιλαμβανομένης ἐν τῷ φύλλῳ. Ἕκαστον τοπογραφικὸν φύλλον κλίμακος 1/100 000 ὑποδιαιρεῖται εἰς 25 τοπογραφικὰς πινακίδας κλίμακος 1/50 000. Εἰς τὸ κέντρον δὲ ἑκάστου φύλλου ὑπολογίζονται κατ' ὀρθογώνια ἐπίπεδα ἁπάντων τῶν τριγωνομετρικῶν σημείων αἱ συντεταγμέναι τῶν περιλαμβανομένων ἐν αὐτῷ. Τὰ τοπογραφικὰ φύλλα εἶναι σχήματος τραπεζίου λόγῳ τοῦ ἐλλειψοειδοῦς σχήματος τῆς γῆς.

Κ. Χ. Α.

— **τοπογραφικὸς *χάρτης***. Καλεῖται τὸ φύλλον χάρτου, ἐφ' οὗ εἶναι σχεδιασμένη ἡ περιγραφὴ περιωρισμένου τμήματος τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἤτοι τὸ φύλλον χάρτου, ἐφ' οὗ ἔχουν σχεδιασθῇ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντα φυσικὰ ἢ τεχνητὰ ἀντικείμενα καὶ ἅτινα εἶναι διατεταγμένα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, καθ' ἣν τὰ συναντᾷ τις εἰς τὸ ἔδαφος. Ὁ χάρτης ὁ συντασσόμενος παρὰ τοῦ τοπογράφου δέον νὰ εἶναι πλήρης, ἤτοι νὰ περιέχῃ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντα φυσικὰ ἢ τεχνητὰ ἀντικείμενα, καὶ σαφής, δηλαδὴ ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ παριστώμενα ἀντικείμενα νὰ ἔχουν καλῶς καὶ εὐκρινῶς σχεδιασθῇ μὲ τὰς παραδεδεγμένας συνθηματικὰς παραστάσεις, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία νὰ γεννᾶται εἰς τὸν μελετῶντα τὸν χάρτην. Ἡ κατασκευὴ τοῦ χάρτου δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τρεῖς κυρίως ἐργασίας: α') Εἰς τὸν προσδιορισμὸν βασικῶν τινων σημείων τοῦ ἐδάφους, καλουμένων *τριγωνομετρικῶν* σημείων (ἔργον τῆς γεωδαισίας). β') Εἰς τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἐδάφους (ἀντικείμενον τῆς τοπογραφίας). γ') Εἰς τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ χάρτου, ἤτοι εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν πρωτοτύπων πινακίδων, σχεδίασιν, χάραξιν καὶ ἐκτύπωσιν τῶν χαρτῶν εἰς πολλὰ ἀντίτυπα πρὸς χρῆσιν τούτων ὑπὸ πολλῶν. Οἱ τοπογραφικοὶ χάρται, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐκπληροῦσι, κατὰ τὴν κλίμακα αὐτῶν διαιροῦνται: 1) Εἰς *γεωγραφικοὺς* χάρτας, κλίμακος 1/1.000 000 ἢ καὶ μικροτέρας ταύτης, ἐν οἷς παρίστανται ἅπασαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἐδάφους συνθηματικῶς. 2) Εἰς *χωρογραφικούς*, ἤτοι τοὺς ἔχοντας κλίμακα περιλαμβανομένην μεταξὺ τῶν κλιμάκων 1/100.000 καὶ 1/1 000 000 (τῶν κλιμάκων τούτων μὴ συμπεριλαμβανομένων εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην) καὶ ἐν οἷς ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους παρίσταται ἀκριβέστερον οὐχὶ συνθηματικῶς, ἀλλὰ διὰ χωροσταθμικῶν καμπύλων. 3) Εἰς τοπογραφικοὺς χάρτας μικρᾶς κλίμακος, ἤτοι περιλαμβανομένης μεταξὺ τῶν κλιμάκων 1/50 000 καὶ 1/100.000. Ἡ κλῖμαξ 1/100 000 καθωρίσθη διὰ τὸν ἐπιτελικὸν χάρτην τοῦ κράτους μὲ διαστάσεις τοῦ φύλλου 30' ἐπὶ τόξου μεσημβρινοῦ 30' καὶ τόξου ἐπὶ παραλλήλου, διότι παρέχουσιν ἀρκετὴν ἀκρίβειαν διὰ τὰς τακτικὰς μελέτας ἐπ' αὐτοῦ. 4) Εἰς τοπογραφικοὺς χάρτας μεγάλης κλίμακος, ἤτοι τοὺς συμπεριλαμβανομένους μεταξὺ τῶν κλιμάκων 1/10.000 καὶ 1/50 000. Ἡ κλῖμαξ 1/20.000 ἔχει καθορισθῆ διεθνῶς ὡς κλῖμαξ τῆς πρωτοτύπου ὑποτυπώσεως τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ κρατικοῦ χάρτου. Ἡ κλῖμαξ 1/10.000 χρησιμοποιεῖται διὰ μελέτας ὀχυρωτικῆς. Εἰς τὰς κλίμακας 1/10.000 καὶ 1/20 000 παρίστανται ἅπασαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἐδάφους ἐπακριβῶς. 5) Εἰς τοπογραφικὰ διαγράμματα ἢ ἁπλῶς διαγράμματα, ὧν ἡ κλῖμαξ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς 1/10 000. Τὰ διαγράμματα ταῦτα, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ ὃν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσωσι, συντάσσονται ὑπὸ διαφόρους κλίμακας, π. χ. ἡ κλῖμαξ 1/5 000 χρησιμοποιεῖται διὰ καταμετρήσεις ἀγροκτημάτων, διὰ μελέτας ὁδῶν καὶ ὑδραυλικῶν ἔργων. Αἱ κλίμακες 1/2.000 καὶ 1/1000 χρησιμοποιοῦνται διὰ σχέδια κωμοπόλεων καὶ χωρίων καὶ αἱ κλίμακες 1/500 καὶ 1/1000 διὰ σχέδια πόλεων. Τέλος, αἱ κλίμακες 1/200 καὶ 1/100 χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ οἰκοδομικῇ καὶ ἀρχιτεκτονικῇ.

Κ. Χ. Α.

τοπογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν περιγραφὴν τόπων, ἐδαφικῶν ἐκτάσεων, μετὰ πάντων τῶν ἐπ' αὐτῶν φυσικῶν καὶ τεχνητῶν γνωρισμάτων.

τοπογραφῶ (*—έω*)· ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν τοπογραφίαν, καταρτίζω τὸν τοπογραφικὸν χάρτην ἐδάφους τινός.

τοποθεσία (ἡ)· ἡ θέσις ὡρισμένου τινὸς τόπου, πόλεως, οἰκοδομήματος κ. τ. τ.: «ἡ τοποθεσία τῶν Ἀθηνῶν, —τοῦ Ζαππείου, —τῶν ἀνακτόρων κλπ.», «τοποθεσία καλή, —ὑγιεινή».

— ***τοποθεσία τοῦ πράγματος*** *[Νομ.]*. Αὕτη κέκτηται νομικὴν σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς ἰδιωτικοῦ δικαίου, διότι συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα lex rei sitae ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὸ δίκαιον τῆς πολιτείας ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται ταῦτα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη διετυπώθη ὑπὸ πλείστων νομοθεσιῶν ὡς καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας διὰ τοῦ ἄρθρου 5 τοῦ ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1856, ἔχοντος ὡς ἑξῆς: «ἡ νομή, ἡ κυριότης καὶ τὰ ἀπ' αὐτῆς ἀποκτώμενα ἀπόλυτα δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κινητῶν ἢ ἀκινήτων ρυθμίζονται ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων». Ὁ Savigny στηρίζει τὸν δικαιολογητικὸν λόγον τοῦ κανόνος τούτου τοῦτο μὲν εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ πράγματος, ἥτις εἶναι ἡ ἑστία τῶν ἐμπραγμάτων ἐννόμων σχέσεων, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἑκουσίαν ὑποταγὴν τῶν δικαιοπρακτούντων εἰς τὸ δίκαιον τῆς πολιτείας, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ ἀκίνητον. Ἑτέρα γνώμη διδάσκει ὅτι ὁ δικαιολογητικὸς λόγος τοῦ κανόνος lex rei sitae εἶναι ὅτι αἱ περὶ τῶν ἀκινήτων διατάξεις ἔχουν χαρακτῆρα δημοσίας τάξεως· ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη κρίνεται ἐσφαλμένη, διότι ἡ ἔννοια τῆς δημοσίας τάξεως εἶναι νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τὴν ἐφαρμογὴν ἀλλοδαποῦ δικαίου, ὁσάκις τοῦτο θέτει ἐν κινδύνῳ τὰς θεμελιώδεις διατάξεις τῆς νομοθεσίας πολιτείας τινός. Αἱ περὶ ἀκινήτων ὅμως διατάξεις τῶν διαφόρων πολιτειῶν συγκρινόμεναι πρὸς ἀλλήλας ἐλαχίστας παρουσιάζουν διαφορὰς καὶ τοιαύτας ὥστε νὰ μὴ ἀντιτίθενται σημαντικῶς. Ὀρθοτέρα ἐκρίθη ἡ γνώμη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κανὼν lex rei sitae ἔχει δικαιολογητικὸν λόγον ἐφαρμογῆς τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν συνδέονται συνήθως σπουδαιότατα συμφέροντα τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ κεῖται αὕτη (πολιτικά, κοινωνικά, ἀτομικά, οἰκονομικὰ) καὶ ἑπομένως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνος τούτου ἐμφανίζεται ὡς ζήτημα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀσφαλείας τῶν ἐπὶ τῶν ἀκινήτων δικαιωμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθορισμοῦ τοῦ μέτρου τῶν ἐξουσιῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀκίνητα, πρέπει νὰ ἀφίενται εἰς τοὺς ἰδιώτας ἢ εἰς αὐτὴν τὴν πολιτείαν. Ἂν ὑποθέσωμεν ἀντίθετον περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐφηρμόζετο τὸ δίκαιον τοῦ προσωπικοῦ θεσμοῦ τοῦ ἰδιοκτήτου, τότε ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πολιτείας θὰ ὑπῆρχε πληθὺς δικαίων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐρρύθμιζον τὴν ἀκίνητον περιουσίαν τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ εὑρισκομένων ἀλλοδαπῶν. Κατὰ τὰ δίκαια τῆς πολιτείας, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται τὰ ἀκίνητα, θὰ κριθοῦν καὶ αἱ ἰδιότητες τού-

Digitized by Google

των, ἂν δηλαδὴ εἶναι κινητὰ ἢ ἀκίνητα, καταναλωτὰ ἢ ἀκατανάλωτα, διαιρετὰ ἢ ἀδιαίρετα κλπ. Κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν ὁ κανὼν lex rei sitae καλύπτει τὰς ἐμπραγμάτους σχέσεις τόσον ἐπὶ τῶν κινητῶν, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων· ὑπάρχουν ὅμως ἀντίθετοι γνῶμαι, ὡς ἐπίσης καὶ θετικαὶ διατάξεις πολιτειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποδέχονται τὴν ἀρχὴν τοῦ κανόνος τούτου, προκειμένου περὶ κινητῶν, ἥτις ἄλλωστε παρουσιάζει πλείστας δυσχερείας ἐν τῇ ἐφαρμογῇ.

Ἐπίσης ἡ τοποθεσία τοῦ πράγματος κέκτηται νομικὴν σημασίαν κατὰ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν, καθότι ὡρισμέναι ἀγωγαί, ἀφορῶσαι ἀκίνητα κτήματα, εἰσάγονται εἰς τὸ δικαστήριον τῆς περιφερείας, εἰς τὴν ὁποίαν κεῖται τὸ ἀκίνητον, διαμορφωθείσης οὕτω τῆς *δωσιδικίας* (βλ. λ.) τῆς τοποθεσίας τοῦ πράγματος (forum rei sitae).

τοποθεσία *[Τακτ.—Ὀχυρωτ.]*· βλ. λ. *ὀργάνωσις ἀμυντική*.

τοποθέτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἔν τινι τόπῳ θέσις, ἀπόθεσις: «ἡ τοποθέτησις τῶν βιβλίων, —τῶν ἐπίπλων»· ‖ «τοποθέτησις χρημάτων» διάθεσις χρημάτων, οἷον εἰς δάνειον, εἰς ἀγοράν, εἰς ἐπιχείρησιν κττ.· ‖ ἐπὶ ὑπαλλήλων, διορισμός.

—*[Χρηματ.]* Καλεῖται *τοποθέτησις* γενικῶς μὲν πᾶσα ἐπὶ κέρδει διάθεσις κεφαλαίων, εἰδικώτερον δὲ τὰ ὑπὸ διαφόρους μορφὰς χορηγούμενα ὑπὸ τῶν τραπεζικῶν ἱδρυμάτων δάνεια, συνιστάμενα κυρίως εἰς: προεξοφλήσεις ἐμπορικῶν γραμματίων, ἀνοικτοὺς λογαριασμοὺς βάσει τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας ἑκάστου, χορηγήσεις πρὸς γεωργοκτηματίας, δάνεια καὶ ἀνοικτοὺς λογαριασμοὺς ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων καὶ ἐμπορευμάτων, δάνεια πρὸς νομικὰ πρόσωπα — Ι. Α. Β.

τοποθετικὰ (τὰ) (ἐνν. *φῶτα*) *[Ναυτ.]*. Φῶτα συνθηματικά, δύο λευκοὶ φανοὶ κατακόρυφοι, ἐπαιρόμενοι ὑπὲρ τὴν κορώνην, ἀναπτόμενα ὑπὸ παντὸς πολεμικοῦ καταπλέοντος νύκτα εἰς ἀγκυροβόλιον καὶ ἀγνοοῦντος ἐὰν ἐν αὐτῷ εὑρίσκωνται ἄλλα πολεμικά, τὰ ὁποῖα ὑποχρεοῦνται νὰ ὑψώσουν παρόμοια φῶτα. — Σ. Ε. Λ.

τοποθετῶ (*—έω*)· θέτω τι εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον, εἰς τὴν προσήκουσαν θέσιν: «τοποθετῶ τὰ βιβλία, —τὰ ἔπιπλα»· ‖ καθόλου, θέτω τι ἔν τινι τόπῳ, ἀποθέτω· ‖ ἐπὶ χρημάτων, διαθέτω καταλλήλως «ἐτοποθέτησε τὰ χρήματά του εἰς δάνεια, —εἰς ἀγοράς, —εἰς ἐπιχειρήσεις κττ.» ‖ ἐπὶ ὑπαλλήλων, στρατιωτῶν κττ, ἐγκαθιστῶ, ὁρίζω θέσιν: «ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον».

Τοπόλα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Χειμαδιὸ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πρεβέζης.

τοπόλι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία του φυτοῦ *λεύκη ἡ τρέμουσα*.

Τοπόλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 525. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—**Τοπόλια** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐλαιὼν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

—**Τοπόλια** *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτ. 434. Ἔχει τριτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον, τηλέφωνον καὶ σταθμὸν χωροφυλακῆς. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκουν καὶ τὰ χωρία: *Ἅγιος-Κυρ-Γιάννης* (158 κάτ.), *Καζανιανὰ* (58 κάτ.), *Κατσοματάδω* (45 κάτ.), *Νησὶ* (29 κάτ.), *Τζανιανὰ* (27 κάτ.) καὶ *Τσουρουνιανὰ* (72 κάτ.). — Ε. Γ.

—**Τοπόλια** *[Γεωγρ.]*. Κόλπωσις, ἥτις ὑφίστατο ἐν τῇ βορείᾳ ὄχθῃ τῆς Κωπαΐδος πρὸ τῆς ἐκχερσώσεως τῆς λίμνης καὶ καθ' ἣν ἡ ἀρχαία πόλις *Κῶπαι*, ὅπου τὸ σύγχρονον χωρίον *Τοπόλια*. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Στροβίτσι ὑπῆρχε νησοειδὴς ἔκτασις μεγάλη καὶ ὑπὸ παρθένων καλαμώνων καλυπτομένη, ἐν οἷς ἔζων ἀγέλαι ἀγρίων βοῶν. — Σ. Ε. Λ.

—**Τοπόλιας** ***λίμνη*** *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς ἄλλοτε ἐν Βοιωτίᾳ λίμνης Κωπαΐδος, ἐκ τοῦ κατὰ ταύτην ὁμωνύμου χωρίου. — Ι. Σ. Σ.

Τοπόλιανα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 284. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τοπόλιανη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Χρυσὸς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τοπολίθιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σαράντα Ἐκκλησιῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 116 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τοπτσιλάρ*.

Τοπόλιτσας *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς παραπόταμος τοῦ Ἁλιάκμονος ἐν Πιερίᾳ, πηγάζων ἐκ τοῦ Πιέρου ὄρους καὶ διερχόμενος διὰ τοῦ χωρίου Κολινδροῦ. — Ι. Σ. Σ.

Τοπόλκα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς παραπόταμος τοῦ Ἀξιοῦ ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ, πηγάζων ἐκ τῆς βορείας κλιτύος τῆς Μπάμπουνας καὶ συμβάλλων μετ' αὐτοῦ νοτιώτερον τῶν Βελεσσῶν. — Ι. Σ. Σ.

Τοπόλνιτσα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ἕβρου. Πηγάζει παρὰ τὴν Κοπρίφστιτσαν, διέρχεται διὰ τοῦ ὄρους Σρέντνα-γκόρα καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἕβρον παρὰ τὸ Τατὰρ-Παζαρτζίκ. — Τ. Β.

Τοπόλοβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πετρωτοῦ (πρώην Βαλατούνης) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 151.

τοπομαχία (ἡ)· μάχη ἐν τόπῳ ἢ ἀπὸ τόπου ἀκινήτως.

τοπομαχικὸν (τὸ) *[Πυροβολ.]*. Τοπομαχικὸν πυροβόλον ἐκαλεῖτο κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς πᾶν βαρὺ πυροβόλον, χρησιμοποιούμενον εἰς ἀγῶνας θέσεων. Παρ' ἡμῖν, μέχρι καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897, τοπομαχικὰ πυροβόλα ἐκαλοῦντο συλλήβδην τὰ πυροβόλα Κροὺπ τῶν 10,5 ἑκ., τῶν 15 ἑκ. καὶ τῶν 17 ἑκ. Σήμερον τοῦ ὅρου *τοπομαχικὸν* δὲν γίνεται χρῆσις, καθόσον τὸ βαρὺ πυροβολικὸν χωρίζεται εἰς *βαρὺ πυροβολικὸν τοῦ πεδίου* (τὸ ἑλισσόμενον) καὶ εἰς *βαρὺ πυροβολικὸν θέσεως*. — Ν. Θ. Κ.

τοπομαχικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀπὸ τόπου, ἀμετακινήτως, μάχην: «τοπομαχικὸν πυροβόλον» τὸ βαρὺ καὶ ἀκίνητον.

τοπομαχῶ (*—έω*)· μάχομαι ἀπό τινος τόπου σταθερῶς, ἀμετακινήτως.

τοπομετρία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἔχει σκοπὸν τὴν σύνταξιν διαγραμμάτων μεγάλης ἀκριβείας καὶ ὡς ἐκ τούτου χρησιμοποιεῖ ὄργανα γωνιομετρικὰ καὶ μεθόδους ἀκριβείας. — Κ. Χ. Α.

Τοπόριστα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Θεόκτιστον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τοποροστέϊκος *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Λάδωνος ἐν Ἀρκαδίᾳ, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Γορτυνίας καὶ ῥέων πρὸς Β διὰ μέσου κοιλάδος. Καλεῖται οὕτως ἐκ τοῦ χωρίου Τοπόριστα, παρὰ τὸ ὁποῖον διέρχεται. — Ι. Σ. Σ.

τόπος (ὁ)· χῶρος, ἔκτασις γῆς οἱαδήποτε: «τόπος ὑγιεινός, —νοσηρός, —βραχώδης, —ἐπίπεδος κ.τ.τ.» ‖ μετὰ γενικῆς κτητικῆς, ἡ πατρίς: «'ς τὸν τόπο μας δὲν γίνονται αὐτά», «θὰ μείνωμε 'ς τὸν τόπο μας ποῦ μᾶς γνωρίζουν καὶ οἱ πέτρες», «ἐγήρασε καὶ πεθύμησε τὸν τόπο του» ‖ παροιμ. «κάθε τόπος καὶ ζακόνι, κάθε μαχαλᾶς κι' ἀντέτι» ὅτι εἰς κάθε κοινωνίαν διάφοροι συνήθειαι ἐπικρατοῦν, «παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπο σου κι' ἂς εἶν' καὶ μπαλωμένο» ὅτι πρέπει τις νὰ ἐκλέγῃ σύζυγον ἐκ τῆς πατρίδος ἔστω καὶ μὲ μειονεκτήματά τινα· ‖ «τόπος ἐξαγωγῆς—εἰσαγωγῆς»· ‖ ἡ οἰκεία ἑκάστου θέσις: «ἔβαλε κάθε πρᾶγμα 'ς τὸν τόπο του», «μὴν κάθεσαι 'ς τὸν τόπο μου»· ‖ φρ. «ἀφήνω 'ς τὸν τόπο μου» ἀφήνω ἀντικαταστάτην: «ἀπέθανε κι' ἄφησε 'ς τὸν τόπο του τὸ παιδί του», «δὲν ἔχω ποιὸν ν' ἀφήσω 'ς τὸν τόπο μου»· ‖ φρ. «ἀφήνω 'ς τὸν τόπο» φονεύω διὰ μιᾶς, οἱονεὶ κεραυνοβόλως: «τοῦ 'δωσε μιὰ καὶ τὸν ἄφησε 'ς τὸν τόπο»· ‖ φρ. «δίδω τόπον τῆς ὀργῆς» ἀφήνω νὰ παρέλθῃ ἡ ὀργή, δὲν παρασύρομαι ὑπὸ τοῦ θυμοῦ: «δῶσε τόπο τῆς ὀργῆς καὶ μὴν τὸν συνερίζεσαι»· ‖ φρ. «πιάνω τόπο» καταλαμβάνω χῶρον: «ἡ τραπεζαρία πιάνει πολὺν τόπο»· ‖ καὶ μεταφ., τελεσφορῶ, ἐπιτυγχάνω τὸν σκοπόν: «ἡ ἐνέργειά του δὲν ἔπιασε τόπο», «ἐξοδέψαμε πολλά, μὰ πιάσανε τόπο, δὲν πήγανε χαμένα» ‖ φρ. «κοινὸς τόπος» ἐπὶ συνήθους καὶ γνωστοῦ πράγματος, ἄλλως *κοινοτοπία*· ‖ φρ. «ἐπὶ τόπου» ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ: «αἱ ἀνακρίσεις ἔγιναν ἐπὶ τόπου»· ‖ «Ἅγιοι τόποι» οἱ τόποι ὅπου ἐγεννήθη, ἐδίδαξε καὶ ἔπαθεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

—*[Μαθημ.] Τόπος* ἢ πληρέστερον *γεωμετρικὸς τόπος* λέγεται τὸ σύνολον τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ἔχουν μίαν ἢ περισσοτέρας κοινὰς ἰδιότητας. Π. χ. ἔχομεν τὸ σύνολον τῶν σημείων τῶν ἐχόντων τὴν ἰδιότητα νὰ ἀπέχουν ἀπόστασιν σταθερὰν c ἀπὸ ἓν ὡρισμένον σημεῖον τοῦ χώρου (σφαῖρα). Ἐπίσης τὸν τόπον τῶν σημείων τῶν ἐχόντων τὰς ἰδιότητας: 1) νὰ ἀπέχουν ἀπὸ ἓν σημεῖον τοῦ χώρου ἀπόστασιν μικροτέραν ἢ ἴσην πρὸς μίαν σταθερὰν c, καὶ 2) νὰ κεῖνται ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τοῦ σημείου (ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια μαζὶ μὲ τὴν περιφέρειαν τοῦ κύκλου τοῦ κειμένου ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου καὶ ἔχοντος ἀκτῖνα μὲν c, κέντρον δὲ τὸ δοθὲν σημεῖον). Ἐὰν ζητοῦμεν τὸ σύνολον τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὰς ἑξῆς δύο ἰδιότητας: 1) νὰ κεῖνται ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου ε, καὶ 2) αἱ συντεταγμέναι των μ, ν (ὡς πρὸς ἓν οἱονδήποτε σύστημα συντεταγμένων τοῦ ἐπιπέδου) νὰ ἐπαληθεύουν μίαν δοθεῖσαν ἐξίσωσιν: $\varphi(\mu,\nu)=0$, θὰ εὕρωμεν μίαν καμπύλην τοῦ ἐπιπέδου. Ἐὰν ζητοῦμεν τὸ σύνολον τῶν σημείων (τοῦ χώρου), τῶν ὁποίων αἱ συντεταγμέναι μ, ν, ξ (ὡς πρὸς ἓν οἱονδήποτε σύστημα συντεταγμένων τοῦ χώρου) ἐπαληθεύουν μίαν δοθεῖσαν ἐξίσωσιν $\Phi(\mu,\nu,\xi)=0$, τότε θὰ εὕρωμεν μίαν ἐπιφάνειαν τοῦ χώρου. Τὴν κατασκευὴν τῶν γεωμετρικῶν τόπων ἐφεῦρεν ὁ ἐκ Τάραντος Ἀρχύτας, ἀσχολούμενος μὲ τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου καὶ τῆς τριχοτομήσεως τῆς γωνίας. Οἱ γεωμετρικοὶ τόποι ἐσπουδάσθησαν ὅμως κυρίως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος. — Π. Θ. Κ.

—**Τόποι, *ἅγιοι*** — *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἅγιοι* Τόποι.

—**τόποι *ἐξωτερικοὶ*** ἢ ***ἄτεχνοι*** *[Ρητορ.]*· βλ. *ἐξωτερικοὶ* ἢ ἄτεχνοι τόποι.

—**τόπος *ὑπομέλας*** *[Ἀνατομ.]*. Χωρίον πρόμηκες ἐπὶ τῆς ἄνω μοίρας (γεφυρικῆς) τοῦ ῥομβοειδοῦς βόθρου, ἐκτεινόμενον ἔνδοθεν τοῦ ἄνω σκέλους τῆς παρεγκεφαλίδος εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ ὑδραγωγοῦ καὶ περιέχον νευρικὰ κύτταρα μεστὰ χρωστικῆς. — Ι. Π.

τοποτηρησία (ἡ), ἢ ***βάνδον*** *[Βυζ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ μικροτέρα διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ κράτους. Πέντε ἕως ὀκτὼ τοποτηρησίαι ἀπετέλουν μίαν *κλεισοῦραν*, τρεῖς κλεισοῦραι ἓν *τουρμαρχᾶτον* καὶ τρία τουρμαρχᾶτα ἓν *θέμα*. Στρατολογικῶς ἑκάστη τοποτηρησία ἀντεστοίχει εἰς ἓν τάγμα (ἢ βάνδον), ἐκ τούτου δὲ ἡ διοικητικὴ αὕτη περιφέρεια ἐκαλεῖτο καὶ *βάνδον*. — Ν. ΚΛΣ

τοποτηρητὴς (ὁ)· ὁ τηρῶν τὸν τόπον, τὴν θέσιν ἄλλου, ἀντικαταστάτης, ἀναπληρωτής.

—*[Κανον. Δίκ.] Τοποτηρηταὶ* καλοῦνται οἱ ἐν ταῖς συνόδοις ἐκπροσωποῦντες τοὺς μὴ προσελθόντας ἐπισκόπους, ὡς καὶ οἱ εἰς ἑτέραν πόλιν δι' ἐκκλησιαστικὰ πεμπόμενοι. Τοποτηρηταὶ καθίστανται εἴτε ἐπίσκοποι προσελθόντες εἰς τὴν σύνοδον, δηλοῦντες δ' ὅτι ἔχουσι τὴν γνώμην καὶ ἀπόντος ἀρχιερέως, εἴτε κληρικοὶ καθόλου πρὸς ἐκπροσώπησιν ἀρχιερέως ὑπ' αὐτοῦ πεμπόμενοι. Πέμπονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τῶν δι' ἀσθένειαν ἢ ἄλλην αἰτίαν κωλυομένων, ἵνα προσέλθωσιν εἰς τὴν σύνοδον. Κατὰ τὴν ἀπὸ Ἰουνίου 1354 συνοδικὴν πρᾶξιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Φιλοθέου, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὴν μετάθεσιν τοῦ ἐπισκόπου Βλαδιμήρου Ἀλεξίου εἰς τὴν μητρόπολιν Κιέβου, οἱ κωλυόμενοι προσελθεῖν τῇ συνόδῳ ἀρχιερεῖς ὤφειλον νὰ δηλώσωσι τὸ κώλυμα διὰ τῶν τοποτηρητῶν καὶ οἰκείων ἐγγράφων. Ἐπίσης πέμπονται καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, μάλιστα δὲ ἐπίσκοποι, περὶ ὧν καὶ μόνον ὁ λόγος εἰς τοὺς ιδ' καὶ ιη' κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Καὶ δὴ οὐ μόνον εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πατριαρχικὰς καὶ ἄλλας μείζονας, κατὰ τὸ εἰς τὸν ιη' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ὑπόμνημα τοῦ Βαλσαμῶνος, εἷς ἢ καὶ πλείονες. Ὁ κανὼν ιη' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ὥρισεν ὅτι οἱ τῆς ἐπαρχίας πρωτεύοντες, ἤτοι οἱ μητροπολῖται, ἠδύναντο εἰς τὰς συνόδους νὰ πέμπωσι δύο ἢ καὶ πλείονας ἐπισκόπους ὡς τοποτηρητάς. Οἱ τοποτηρηταὶ ἐπέχουσι τὸν τόπον τοῦ πέμψαντος αὐτούς. Οὕτω, κατὰ τὸν ζ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, ὁ εἰς ἄλλην πόλιν ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου δι' ἐκκλησιαστικὰ πεμπόμενος, καὶ διάκονος ὤν, τιμᾶται ὡς ἐπέχων τὸν τοῦ πέμψαντος τόπον.

Νῦν παρ' ἡμῖν, ἅμα ὡς χηρεύσῃ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, ἀνατίθενται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων, τὰ καθήκοντα τοποτηρητοῦ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς εἰς τὸν ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς συνόδου μητροπολίτην τὸν ἔχοντα τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας. Ἅμα δὲ χηρεύσῃ μητρόπολίς τις, τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἀνατίθησιν ὁ πρόεδρος τῆς ἱερᾶς συνόδου ὡς τοποτηρητὴς εἰς τὸν πρωτοσύγκελλον τῆς μητροπόλεως ἢ εἰς τὸν ἱεροκήρυκα αὐτῆς· τοιούτων δὲ μὴ ὄντων εἰς ἄλλον κληρικόν. Ὁ τοποτηρητὴς ἀσκεῖ πάντα τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχιερέως, πλὴν ἐκείνων, ἅτινα προϋποθέτουσιν ἱερατικὸν βαθμὸν ἐπισκόπου. — Κ. Μ. Ρ.

τοποῦζι (τό)· δημοτ., ῥόπαλον κορυνοειδές, καταλῆγον εἰς σφαίρωμα· ‖ αὐτὸ τὸ σφαίρωμα, ἄλλως *πόμολο*.

Τοπουσλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πλατύκαμπος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

τοποφοβία (ἡ). Συναίσθημα ἀγωνίας καὶ φόβου, παρατηρούμενον ἐπὶ ψυχασθενικῶν καταστάσεων. Οἱ πάσχοντες δὲν δύνανται νὰ διασχίσωσι μόνοι των ἀνοικτὸν ἰδίως χῶρον. — Μ. Ν. Β.

Τοπρὰκ-καλὲ *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ἐν τῷ νομῷ Βαγιαζὶτ (τῆς τέως γενικῆς διοικήσεως Ἐρζερούμ) ὑποδιοικήσεως Ἀλασκέρτι, εἰς ἀπόστασιν 137 χλμ. ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Ἐρζερούμ, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κοζᾶ ντάγ, ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Μουρὰτ-σοῦ (Εὐφράτου). Κάτ. 387 (1927).

Digitized by Google

Τοπσαίε (Topsöe), *Γουλιέλμος-Χριστιανὸς-Σίγκουρτ.* Δανὸς συγγραφεὺς (1840—1881). Ἐσπούδασε τὴν νομικήν, εἶτα δὲ ἐπεχείρησε μακρὰ ταξίδια εἰς Γαλλίαν, Ἑλβετίαν καὶ Ἀμερικήν. Ἐπιστρέψας εἰς Δανίαν ἀφιερώθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, συνεργασθεὶς κυρίως εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κοπεγχάγης «Dagbladet». Ἔγραψε πνευματώδη μυθιστορήματα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Ὁ Ἰάσων τοῦ χρυσομάλλου δέρατος» καὶ τὰ «Νεώτερα ποτραῖτα», ἐπίσης δὲ ἐδημοσίευσε μίαν κωμῳδίαν καὶ διάφορα πολιτικὰ φυλλάδια. Χ. Δ.

τοπσαιλίτης (ὁ) (Topsailit) *[Πετρογρ.].* Πέτρωμα πυριγενές. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνδεσίνην ἕως λαβραδόριον καὶ αὐγίτην εἰς πορφυριτικοὺς κρυστάλλους, ἡ δὲ θεμελιώδης μᾶζά του ἐκτὸς πλαγιοκλάστων καὶ αὐγίτου περιέχει καὶ βιοτίτην. Ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν εἰς τὴν νῆσον Topsail τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς. Γ. Β.

Τοπσῆ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Κόλπωσις ἀποτελοῦσα τὴν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ ἐξωτέρου τῶν προκόλπων (πλάτ. 40° 41′ 30″ Β., μῆκ. 29° 26′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας. Εἶναι ὁ Πρόνεκτος τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

τοπσήμπασης· τουρκ., ὁ πυράρχης τῶν πλοίων ἢ ὁ διοικητὴς τῶν πυροβόλων ἐπακτίου πυροβολείου.

τοπσῆς (ὁ)· τουρκ., ὁ πυροβολητὴς πλοίου ἢ μπουρτζίου (ἐπακτίου πυροβολείου ἢ ἐπιθαλασσίου φρουρίου).

Τοπσοὺ *μπουρνοῦ [Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 20′ Β., μῆκ. 27° 48′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), νοτιοδυτικὸν κέρας τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης. Σ. Ε. Λ.

Τοπτάνη. Ἐπιφανὴς ἀλβανικὴ οἰκογένεια, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ *Ἐσὰτ πασᾶς Τοπτάνη*, βουλευτὴς Δυρραχίου ἐν τῇ τουρκικῇ βουλῇ (1908—1910). Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἀλβανίας εἰς ἀνεξάρτητον κράτος ἐσχημάτισε κυβέρνησιν τῷ 1914, ἐπὶ ἡγεμόνος Γουλιέλμου τοῦ Βίδ. Ταχθεὶς ὑπὲρ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως κατέφυγε μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν εἰς Θεσσαλονίκην. Τῷ 1920 ἐδολοφονήθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ Ἀλβανοῦ. Ν. Μ.

Τὸπ-Τασσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς τρῳαδικῆς (ἀσιατικῆς) ἀκτῆς τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 40° 00′ 20″ Β., μῆκ. 26° 16′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles) ἐν τῇ κολπώσει τοῦ Ἀρὲν κιόϊ, 3 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κοὺμ Καλέ. Εἶναι τὸ Ροίτιον τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Τοπτσὶ-κιόϊ *[Γεωγρ.].* Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Τοπικὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Τοπτσιλὰρ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 850. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ἤδη μετωνομάσθη *Ἅγιος Δημήτριος.*

—**Τοπτσιλὰρ** *[Γεωγρ.].* Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πτέλεια* (βλ. λ.) τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης.

—**Τοπτσιλὰρ** *[Γεωγρ.].* Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Τοπικὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

τοπχανᾶς (τουρκ. *τοπχανέ, τὸπ=κανόνι, χανὲ=οἶκος*)· τὸ κανονοστάσιον.

Τοπχανὲ *[Γεωγρ.].* Μεγάλη συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τῆς εἰσόδου τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ Γαλατᾶ καὶ Φιντικλῆ, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἐκεῖ μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης ὑπαρχούσης γενικῆς διοικήσεως τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ στρατῶνος καὶ ἀποθήκης ὑλικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐργοστασίων. Εἰς Τοπχανὲ ὑπῆρχον ἄλλοτε οἱ παλαιοὶ στρατῶνες τοῦ πυροβολικοῦ, ὅτε τὸ σῶμα τοῦτο ὠργανώθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ′, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ′ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, ἐπὶ τῆς θέσεως κατεδαφισθέντος σουλτανικοῦ μεγάρου, ἐπίσης δὲ καὶ τηλεβολοχυτήριον, ἄλλοτε χριστιανικὸς ναός, καὶ ὁπλοποιεῖον. Ἐπὶ τῆς ὡραίας πλατείας τοῦ Τοπχανὲ ὑπάρχει μικρὸν περίπτερον προωρισμένον διὰ συνδιασκέψεις, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῆς δύο ὡραῖα τζαμία, τὸ τοῦ ἐξωμότου ἀρχιναυάρχου Κιλὶτζ-Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Β′. Ἀπέναντι τοῦ τζαμίου ὑπάρχει μνημειώδης κρήνη. Ν. Μ.

τοπωνυμία (ἡ)· ὀνομασία τόπου, κατατόπι, ἄλλως *τοπωνύμιον.*

τοπωνυμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοπωνυμίας: *«ὄνομα τοπωνυμικόν»* ‖ *τοπωνυμικὸν* (τό)· τὸ σύνολον τῶν τοπωνυμιῶν μιᾶς χώρας: «τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς,—τῆς Αἰγίνης».

τοπωνύμιον (τό)· ὄνομα τόπου, ἄλλως *τοπωνυμία.*

—*[Γραμματ.]* Καλοῦμεν *τοπωνύμια* ἢ *τοπωνυμίας* τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, κωμοπόλεων, χωρίων, τῶν συνοικιῶν των, ἔτι δὲ τὰ ὀνόματα, δι' ὧν δηλοῦμεν πάντα τόπον καὶ πᾶν μέρος τόπου τινός: *Πάτραι, Αἴγιον, Χίος* κλ., *Λυκαβηττός, Κολωνός, Πνὺξ* κλ., *Ἀμπελόκηποι, Κολοκυθοῦ* κλ., *Μενίδι, Χαλάνδρι* κ.οὗ.κ.

Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν τοπωνυμίων ἄλλα μὲν μᾶς παρεδόθησαν ἀρχαιόθεν (*Ἀθῆναι, Σπάρτη, Πειραιεύς, Κόρινθος, Θῆβαι, Χαλκίς, Κύμη* ἢ *Κούμη* κτλ.), ἄλλα ἐκ μεσαιωνικῶν χρόνων (*Ἰωάννινα, τὰ Ἀμαστριανοῦ, τὰ Φλωρεντίου* κλπ.), ἄλλα δὲ εἶναι πλάσματα νεωτέρων χρόνων (ὅπως λ. χ. *Ἀλεξανδρούπολις* ἐν Δυτικῇ Θρᾴκῃ, *Ἐλαφότοπος, Ἄνω* καὶ *Κάτω Πεδινὰ* ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου κ.οὗ.κ.), προῆλθον δέ:

1) Ἐκ τῆς φύσεως καὶ διαπλάσεως τοῦ ἐδάφους (*Ἀμμοῦσα, Λιθερή, Χωματερό, Τράχωνες* κτλ., *Βαθύ, Ὁμαλός, Κάμπος, Μακρύκαμπος, Βαθύλακκος, Βουνὸ* (καὶ ἐν Κύπρῳ) *Βουνίν*, τὸ *Σπῆλι* (ἐν Κρήτῃ), τὰ *Σπήλια* (ἐν Κύπρῳ), *Πέτρα* κ.οὗ.κ.

2) Ἐκ τοῦ τοῦ χρώματος τοῦ ἐδάφους: ἡ *Ἀσπριά, Ἀσπρόβαλτος, Ἀσπροπόταμος*, ἡ *Κοκκινιά*, τὸ *Κόκκινο Λιθάρι* κλ.

3) Ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων τόπων εὑρισκομένων ἢ ῥεόντων ὑδάτων: τὸ *Λιμνὶν* (ὄνομα κώμης ἐν Κύπρῳ, κληθείσης οὕτως ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν μικρῶν λιμνῶν), τὰ *Λιμνιά*, τὸ *Παραλίμνιν*, ὡσαύτως ἐν Κύπρῳ, τὸ *Γλυκονέρι*, ἡ *Γλυκόβρυση*, ἡ *Κρύα Βρύση*, τὸ *Κρυονέρι*, τὸ *Κεφαλόβρυσο*, τὸ *Μαυρονέρι*, τὸ *Ἁρμυροπόταμο* κττ.

4) Ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς φυομένων δένδρων καὶ ἐν γένει φυτῶν καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν (δενδρώνυμα, φυτώνυμα, καρπώνυμα τοπωνύμια): ὁ *Μαραθών*, ἡ *Κερασοῦς*, ἡ *Σικυὼν* κλ., τὰ *Ἀμπελάκια*, ὁ *Ἀχλαδόκαμπος*, τὸ *Ἀχλάδι*, ἡ *Βατερὴ* καὶ τὰ *Βατερά*, ἡ *Θρουμπερή*, ἡ *Κληματερή*, ἡ *Ἀγκαθερή*, ἡ *Κυδωνιά*, τὸ *Κυπαρίσσι(ν)*, τὸ *Μονοδένδρι* κλ., οἱ *Ἀπιδκὲς* (Ἀπιδιές), οἱ *Καρκὲς* (οἱ Καρυές), οἱ *Ζιζυφκὲς* (Ζιζυφιές), τὰ τρία τελευταῖα ἐν Κύπρῳ, τὸ *Μερσινάκιν*, τὸ *Κιτρομῆλιν* (ὡσαύτως ἐν Κύπρῳ, ἔνθα προφέρονται: *Μερσινάτσιν, Τσιτρομῆλιν*) κλ.

5) Ἐκ τῶν ἐν τοῖς διαφόροις τόποις διαιτωμένων ἢ συχναζόντων ζῴων (ζῳώνυμα τοπωνύμια): *Ἀετόρραχη, Ἀηδονόρραχη, Ἀλεποχῶρι, Ἀετοκούκουλο* κλ.

6) Ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ποικίλων οἰκοδομημάτων (τειχῶν, παλατίων, μύλων, καλυβῶν, πύργων, ἰδίως δὲ ναῶν καὶ μονῶν κλπ.): *Κάστρο, Καστράκι, Καστρίτσα, Παλιόκαστρο, Νεόκαστρο, Πύργος, Πυργί, Παλιόπυργος, Μύλοι, Παλιόμυλος, Ἀνεμόμυλος, Κολῶννες* κλπ., *Ἁϊγιώργης, Ἁγιάννης, Ἁϊμηνᾶς* κλπ., (ἁγιώνυμα τοπωνύμια) κλπ., *Εὐαγγελίστρια* (Παναγία), *Παλιουριώτισσα, Ἀσπροβουνιώτισσα, Χρυσοσπηλιώτισσα* κλπ, *Φανερωμένη, Μοναστῆρι* κλπ.

7) Ἐκ τοῦ κυριωτέρου καὶ συνηθεστέρου ἐπαγγέλματος τῶν ἐν αὐτοῖς κατοικούντων: *Ἐργάτες, Μαστορατικα, Μαστοροχώρια, Χαλκιᾶδες* κλπ.

8) Ἐκ τῆς χρήσεως, ἣν κάμνουν τοῦ τόπου οἱ ἐν αὐτῷ κατοικοῦντες: *Ἀσβεσταρειό, Γναφαρειὰ* κλπ., *Βίγλα, Βίγλες* κλπ.

9) Ἐκ τῆς σχέσεως ἢ θέσεως τόπου τινὸς ἢ χωρίου τινὸς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ἄλλο χωρίον ἢ ἐν γένει τόπον: τὸ *Μπιστούνι*—τὸ *Μπιστουνόπουλο* (ὀνόματα δύο προαστίων τῶν Ἰωαννίνων πρὸς Β. αὐτῶν), τὸ *Πέρα Χωριό*, ἡ *Πέρα Χώρα*, τὸ *Μεσοχῶρι* κ.ο.κ.

10) Ἐκ τῶν κτητόρων ἢ οἰκιστῶν αὐτῶν: τὰ *Καλογιαννᾶτα*, τὰ *Μαζαρακᾶτα* κλπ., τὰ *Καλογερικά*, τὰ *Κουντουραίικα*, τὰ *Μακρυγιανναίικα*, τὰ *Παλαιολογαίικα*, στοῦ *Σκιαδᾶ*, στοῦ *Περδικάρη*, στοῦ *Μιχαλάκη* κλπ.

11) Ἐκ ποικίλων τοπικῶν παραδόσεων καὶ γεγονότων κλπ.: τὸ *Δρακοβοῦνι*, ἡ *Δρακόλιμνη*, ἡ *Δρακοσπηλιά*, ἡ *Δρακοφωλιά*, τὸ *Κάστρο τῆς Ὡριᾶς*, ἡ *Νεραϊδόρραχη*, τῆς *Νύφης τὸ κοτρῶνι*, τοῦ *Φονιᾶ τὸ λαγκάδι*, ἡ *Φραγκόσκαλα*, τὸ *Κάστρο τοῦ Δοξαπατρῆ* κλπ.

Πολλὰ τέλος ἐκ τῶν τοπωνυμίων μας προῆλθον ἐκ τῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ νήσους κατὰ καιροὺς ἐποικισθέντων καὶ ἐπὶ μακρότερον ἢ βραχύτερον χρόνον κυριαρχησάντων ξένων κατακτητῶν (Βενετῶν, Φράγκων, Σλαύων, Ἀλβανῶν, Τούρκων κλπ.): τὸ *Κακοσάλεσι*, τὸ *Λιόπεσι*, τὸ *Κατήκιοϊ*, τὸ *Τοπουζλάρ, Χατζημουσταφαλάρ*, ὁ *Μετζηντιές*: κωμόπολις τῆς Ἠπείρου, κληθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ σουλτάνου Ἀπτοὺλ Μετζίτ, *Ντεντεαγὰτς* ἢ *Δεδεαγὰτς* (νῦν *Ἀλεξανδρούπολις*, πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου), *Ντοβρά, Λιασκοβέτσι, Σιοποτσέλι* κλπ., τὸ *Σανταμέρι* ἐν Ἀχαΐᾳ (ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Γάλλου Saint Omer) καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Πολλὰ ἐκ τῶν ξενικῶν τούτων τοπωνυμίων ἐξηλληνίσθησαν ἤδη, ἀντικατασταθέντα δι' ἄλλων εἴτε νεοπλάστων εἴτε ληφθέντων ἐξ ἀρχαίων τοιούτων. Δι' εἰδικῆς ἐπιτροπείας (τῆς Ἐπιτροπείας τῶν τοπωνυμίων τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς ἱδρύσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὁποίας, ἴδ. «Λαογραφίας» τόμ. Α′, σελ. 422 κ. ἑξ.), ὁ ἐξελληνισμὸς οὗτος τῶν ξένων τοπωνυμίων ἔγινε συστηματικώτερος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σ. Μενάρδου*, Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου (ἐν «Ἀθηνᾶς» τόμ. ΙΗ′, σελ. 315 κ. ἑξ.).—*Κ. Ἀμάντου*, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Χίου (ἐν «Λεξικογρ. Ἀρχείου» τόμ. Α′, σελ. 12 κ. ἑξ., καὶ Γ′, σελ. 157, καὶ Τοπωνυμικὰ ἐν τόμ. Ε′, σελ. 53—64). Αἱ ἀνωτέρω τοπωνυμικαὶ μελέται ἀποτελοῦν ὑποδειγματικὰς καὶ ἐξαιρέτους εργασίας εἰς τὰ νεοελληνικὰ τοπωνύμια.—Πρβλ. καὶ *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠπειρωτικῶν τοπωνυμίων (ἐν τῷ Α′ τόμῳ τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν»). Βιβλιογραφικὴν ἀναγραφὴν διαφόρων τοπωνυμιῶν συλλογῶν εὑρίσκει ὁ βουλόμενος παρὰ *Στ. Κυριακίδῃ*, Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τόμ. Α′ Μνημεῖα τοῦ λόγου (Ἀθῆναι 1923), σελ. 390 κ. ἑξ.—Πρβλ. ἔτι *Ι. Νουχάκη*, Ἑλληνικὴ Χωρογραφία (Ἀθῆναι 1901).—*Κ. Παπαμιχαλοπούλου—Γ. Κριτσᾶ*, Αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι (Ἀθῆναι 1911).—*Ν. Πολίτου*, Τοπωνυμικὰ («Λαογραφίας» τόμ. Δ′ Ε′). —*Στ. Κυριακίδου*, Ὁδηγίαι διὰ τὴν μετονομασίαν κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν ἐχόντων τουρκικὸν ἢ σλαβικὸν ὄνομα (Ἀθῆναι 1926).—Περὶ τῶν καταλήξεων τῶν ἑλλ. τοπωνυμίων, ἴδ. *Κ. Ἀμάντου*, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen (München 1903).—Ἴδ. καὶ *Γ. Χατζιδάκι*, Μεσαιων καὶ Ν. Ἑλληνικά, Β′ (Ἀθῆναι 1607), σελ. 176 κ. ἑξ., 457 κ. ἑ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸρ *[Μυθολ.]*· βλ. λ. *Θώρ.*

τορά. Διὰ τῆς ἑβραϊκῆς ταύτης λέξεως, ἥτις σημαίνει τὴν διδασκαλίαν, τὸν νόμον, δηλοῦται ὁ κατ' ἐξοχὴν νόμος τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μωσαϊκός, καὶ ὅλη ἡ Βίβλος, ἐν ᾗ περιέχεται οὗτος, δηλαδὴ ἡ Πεντάπευχος. Π. Ι. Μ.

Τορανία (ἡ) (Torania) *[Ζῳολ.].* Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δρασιδῶν*, περιλαμβάνον μετριοσώμους ἀράχνας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν μικράν, θώρακα καὶ κοιλίαν διωγκωμένα καὶ πόδας εὐμεγέθεις, παχεῖς καὶ ἰσχυρούς. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

Τορβάλντσεν (Thorwaldsen), ***Μπέρτελ.*** Διάσημος Δανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1768 ἐν Κοπεγχάγῃ ἐκ πατρὸς Ἰσλανδοῦ γλύπτου πρυμνῶν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1844. Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Κοπεγχάγης, παρασχὼν δὲ λίαν ἐνωρὶς λαμπρὰ δείγματα τοῦ ἰσχυροῦ καὶ γονίμου ταλάντου του, ἔτυχε κρατικῆς ὑποτροφίας καὶ ἐστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν του σπουδῶν. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διήγαγε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του (μέχρι τοῦ 1838), ζῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν ἀναμνήσεων καὶ καλλιεργῶν τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀναθάλλοντος κλασσικισμοῦ, ὅπερ πρὸ αὐτοῦ ἐξεπροσώπησεν ὁ Κανόβα, οὗ τὴν ἐπίδρασιν ὑπέστη βαθύτατα ὁ Τορβάλντσεν. Ἡ νεοκλασσικὴ ἁπλότης, ἡ ἀπέριττος χάρις καὶ ἡ ἐκφραστικὴ δύναμις τῆς τέχνης τοῦ καλλιτέχνου τούτου τῷ ἐξησφάλισαν ἐνωρίτατα τὴν ἐκτίμησιν τοῦ μεγάλου κοινοῦ καὶ φήμην τεραστίαν, ἥτις σήμερον φαίνεται δυσανάλογος πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του. Πάντως πολλαὶ ἀπὸ τὰς δημιουργίας του θαυμάζονται καὶ σήμερον ἔτι διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας των ἀρετάς. Μεταξὺ τούτων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουν ὁ «Ἰάσων», ὁ ἀνδριὰς τοῦ γλύπτου, παριστάμενου μὲ τὴν στολὴν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν σφῦραν ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἡ «θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Βαβυλῶνα», ἓν τῶν ἔργων, ἅτινα ἡδραίωσαν τὴν φήμην του, φιλοτεχνηθὲν διὰ τὸ ἐν Ρώμῃ ἀνάκτορον τοῦ Κυρηναλίου. Πλὴν τῆς Ἰταλίας, ὁ Τορβάλντσεν ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Γερμανίαν, ἐπανελθὼν δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του εἰς τὴν πατρίδα του ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν δημιουργίαν ἐντόνου καλλιτεχνικῆς κινήσεως, καλυψάσης ὁλόκληρον τὸν ΙΘ′ αἰῶνα, τὴν καλλίστην τουτέστι περίοδον τῆς δανικῆς τέχνης. Τὰ δὲ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Τορβάλντσεν καὶ αἱ περίφημοι καὶ πλουσιώταται συλλογαί του (περιλαμβάνουσαι ἰδίᾳ μακρὰν σειρὰν ἑλληνικῶν ἀγγείων ἀνευρεθέντων ἐν Ἰταλίᾳ, δακτυλιολίθους, εἰδώλια, σκαραβαίους αἰγυπτιακοὺς καὶ νομίσματα) ἐναπετέθησαν ἐν εἰδικῷ ἐν Κοπεγχάγῃ μουσείῳ, βαρέος

Τορβάλντσεν: Νέα χορεύτρια.
[Μουσεῖον Τορβάλντσεν Κοπεγχάγη.]

Digitized by Google

ἐτρουσκικοῦ ρυθμοῦ, ἱδρυθέντι διὰ λαϊκῶν ἐράνων. Ὁ Τορβάλντσεν διέπρεψεν ὅλως ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἐξεργασίαν ἀναγλύφων. Δείγματα τῆς τοιαύτης ἱκανότητός του ἐν Ἑλλάδι πρόκεινται τὰ ἀνάγλυφα τῆς προτομῆς τοῦ Μαίτλανδ, ἔξωθι τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων ἐν Ζακύνθῳ. Ἡ συνολικὴ παραγωγὴ τοῦ καλλιτέχνου τούτου περιλαμβάνει ἄνω τῶν τριακοσίων ἔργων. Ἐκ τούτων μνημονεύομεν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἀκόλουθα: ὁ ἀνδριὰς τοῦ Σίλλερ ἐν Στουττγάρτῃ, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γκούτενμπεργκ ἐν Μαγεντίᾳ, τοῦ Κοπερνίκου ἐν Βαρσοβίᾳ, τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ι′ ἐν Ρώμῃ, τοῦ ἐκλέκτορος Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Α′ ἐν Μονάχῳ, τὸ μνημεῖον τοῦ «Θνήσκοντος λέοντος» ἐν Λουκέρνῃ κλπ. Ὡραιοτάτην προσωγραφίαν τοῦ Τορβάλντσεν ἐξεπόνησεν ὁ ὀνομαστὸς Δανὸς ζωγράφος Ἔκερσμπεργκ. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟ

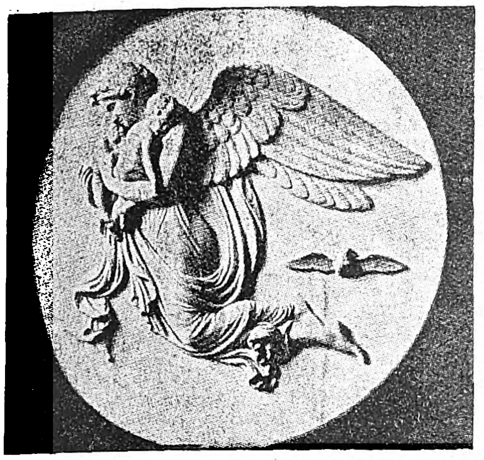

Τορβάλντσεν: Ἡ νύκτα.
[Ἀνάγλυφον.]

τορβανίτης (ὁ) (Torbanit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τῆς ἀσφάλτου, ἐμφανίζεται δὲ μεταξὺ τῶν λιθανθράκων. Εἶναι ἄμορφον, μὲ θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα 3 καὶ εἰδικὸν βάρος 1,28. Ἔχει χρῶμα μελανόφαιον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σκωτίαν, τὴν Βοημίαν κ. ἀ. Γ. Β

τορβᾶς (ὁ), κοιν. *ντορβᾶς*· δημοτ., μικρὸς σάκκος μετὰ ἱμάντος ἢ λωρίου πρὸς ἀνάρτησιν, ἰδίᾳ ὁ χρησιμοποιούμενος εἰς τὰ ὑποζύγια, ὅταν παραβάλλεται εἰς αὐτὰ κριθή· || καθόλου, ὁ ἀπὸ τοῦ ὤμου ἀναρτώμενος σάκκος τῶν ὁδοιπορούντων.

τορβενίτης (ὁ) (Torbenit), ἢ ***χαλκόλιθος*** (Chalkolith) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ οὐρανίου. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τετραγωνικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους λεπτοπλακώδεις συνήθως καὶ ἔχει σκληρότητα 2—2 $^{1}/_{2}$, εἰδικὸν βάρος 3,4—3,6, λάμψιν ὑαλώδη ἢ μαργαριτώδη καὶ χρῶμα σμαραγδοπράσινον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Κορνουαλλίαν κ. ἀ. Γ. Β.

Τορβοληταὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις κελτιβηρικὴ (βλ. λ. *Τούρβα*).

Τοργκάου (Torgau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Σαξονίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔλβα καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χάλλη - Κότμπους. Κάτ. 12.647 (1925). Ἔχει ναοὺς τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, παλαιὸν δημαρχεῖον, μουσεῖον σαξονικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ βιομηχανίαν μηχανῶν, ὀχημάτων, ὑαλουργίας καὶ χαρτοποιίας. Ἱδρυθεῖσα τῷ 973, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος ἡ συνήθης ἕδρα τῶν ἐκλεκτόρων τῆς Σαξονίας. Ἐνταῦθα τῷ 1526 ἱδρύθη ὁ λεγόμενος «σύνδεσμος τοῦ Τοργκάου» τῶν εὐαγγελικῶν πριγκίπων ἐναντίον τῶν καθολικῶν, τῷ 1530 δὲ ὁ Λούθηρος καὶ οἱ φίλοι του συνέταξαν «τὰ ἄρθρα πίστεως τοῦ Τοργκάου». Θ. Κ.

τορδύλιον (τὸ) (Tordylium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης, τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 15 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερα εἶναι: τὸ *τορδύλιον τὸ μέγα* (Tordylium maximum), τὸ *τορδύλιον τὸ ταπεινὸν* (Tordylium humile) καὶ τὸ *τορδύλιον τὸ φαρμακευτικὸν* (Tordylium officinale). Τὰ δύο τελευταῖα εἴδη λαχανευόμενα καὶ παρ' ἡμῖν, εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *καυκαλίδες* ἢ *καυκαλῆθρες*. Δ. Ν. Π.

τορεαντόρ, ἢ ***τορέρο*** (toreador, ἢ torero). Περιληπτικὴ ὀνομασία, ὑπὸ τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται πάντες οἱ ταυρομάχοι, οἵτινες μετέχουσι τῆς ταυρομαχίας καὶ μάχονται διαδοχικῶς ἐναντίον τοῦ ταύρου (ματαντόρ, πικαντὸρ κ.λ.π.) (βλ. *ταυρομαχία*). Χ. Δ.

Τορέζεν (Thoresen), ***Ἄννα-Μαγδαληνή***. Νορβηγὶς συγγραφεὺς (1819—1903). Ἤρχισε τὸ στάδιόν της ὡς διδασκάλισσα, νυμφευθεῖσα δὲ τῷ 1843 τὸν πάστορα Πρόπστ Τορέζεν, ἀπέκτησε θυγατέρα, ἥτις ἐγένετο βραδύτερον σύζυγος τοῦ Ἐρρίκου Ἴψεν. Ἔγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα καὶ δράματα, ἐν οἷς περιγράφει τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Νορβηγῶν χωρικῶν καὶ μικροαστῶν. Ἀνήκει εἰς τὴν ἠθογραφικὴν σχολήν, ἧς σημαντικώτερος ἐκπρόσωπος θεωρεῖται ἐν Νορβηγίᾳ ὁ Μπγαῖρνσον. Ἀξιολογώτερα μεταξὺ τῶν ἔργων της εἶναι: «Ἡ ἱστορία τῶν Σίγκνε», «Εἰκόνες ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τῆς Δ. Νορβηγίας», «Νέα διηγήματα», «Χέλρουφ Νόρνταλ» καὶ τὰ δράματα: «Ἕνας καλὸς γάμος» καὶ «Ὁ Χριστόφορος Βάλκεντορφ καὶ οἱ Ἀνσεᾶται». Τὰ διηγήματα τῆς Τορέζεν μετεφράσθησαν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Λ. Κ.

Τόρεις (οἱ) (Tories, πληθυν. τοῦ Tory). Παλαιὸν ὄνομα τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο μεγάλων πολιτικῶν κομμάτων τῆς Ἀγγλίας, ὅπερ σήμερον καλεῖται *συντηρητικόν*. Οἱ Τόρεις ἦσαν κατ' ἀρχὰς ὀπαδοὶ τῶν Στιούαρτ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐνῷ οἱ ὀπαδοὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἐκαλοῦντο *Οὐΐγοι*. Τὸ ὄνομα Τόρεις, καθὼς καὶ τὸ τῶν Οὐΐγων, ἀνεφάνη κατὰ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Κατ' ἀρχὰς ἐκαλοῦντο Τόρεις αἱ παπικαὶ συμμορίαι, αἵτινες περὶ τὸ 1652, μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰρλανδίας ὑπὸ τοῦ Κρόμβελ, ἐλεηλάτουν τὴν χώραν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ βασιλικοῦ καθεστῶτος. Περὶ τὸ 1680 διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Τόρεων καὶ τῶν Οὐΐγων ὑπεδηλοῦντο τὰ δύο κόμματα, τὰ ὁποῖα ἐμάχοντο πρὸς ἄλληλα διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης (Ἰακώβου Β′) ἀπὸ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου. Οἱ Τόρεις εἶχον κηρυχθῆ ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης ἐπὶ τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν θρόνον. Γενικῶς διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Τόρεων ὑπεδηλοῦτο τὸ κόμμα τῆς αὐλῆς καὶ τῆς παθητικῆς ὑπακοῆς εἰς τὰ κελεύσματα αὐτῆς, διὰ δὲ τοῦ τῶν Οὐΐγων τὸ τοῦ κόμματος, ὅπερ ἠμύνετο τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἔθνους. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688 καὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ οἴκου τοῦ Ἀννοβέρου, κατὰ τὸ 1714, οἱ Τόρεις, ἀντιταχθέντες εἰς τὴν ἄνοδον ταύτην, ἀπετέλεσαν τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α′ καὶ Γεωργίου Β′. Μετὰ τὴν ἄνοδον ὅμως τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Γ′ εἰς τὸν θρόνον ἐπῆλθε ριζικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν θέσιν τῶν δύο μεγάλων κομμάτων. Οἱ Τόρεις, πεισθέντες περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Στιούαρτ καὶ τῆς ἐκπεσούσης δυναστείας, ἐτάχθησαν πρὸς τὸ μέρος τῆς νέας δυναστείας, τῆς ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν συντηρητικῶν ἀρχῶν, ὠνομάσθησαν δὲ τότε *ἄνω-Τόρεις* οἱ θερμότεροι ἀντίπαλοι πάσης μεταβολῆς, ἐνῷ οἱ Οὐΐγοι ἐκηρύχθησαν ὀπαδοὶ τῆς προόδου, τῆς χειραφετήσεως τῶν διαμαρτυρομένων, τῶν καθολικῶν καὶ τῶν Ἑβραίων, καθὼς καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθέρας ἀναπτύξεως καὶ ἐξελίξεως τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν. Ἡ λέξις Τόρεις τότε προσέλαβε τὴν ἐντελῶς γενικὴν σημασίαν τῶν ὀπαδῶν τῆς καθεστηκυίας τάξεως, τῶν συντηρητικῶν. Βραδύτερον, συνεπείᾳ τῶν ἐπελθουσῶν νέων πολιτικῶν ἐξελίξεων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ διαφόρων νέων πολιτικῶν ὁμάδων, τὰ ὀνόματα Τόρεις καὶ Οὐΐγοι περιῆλθον σχεδὸν εἰς ἀχρηστίαν, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας ἡ ἀντ' αὐτῶν χρῆσις τῶν ὀνομάτων τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν φιλελευθέρων εἶχε σχεδὸν γενικευθῆ. Ἐν τῇ ἀμερικανικῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ διὰ τῆς λέξεως *Τόρεις* ὑπεδηλοῦντο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν ὅπως ἡ μητρόπολις χρησιμοποιήσῃ μέτρα πιεστικὰ καὶ κατασταλτικὰ ἐναντίον τῶν ἀποικιῶν της κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πολέμου τῆς ἀνεξαρτησίας των. Μ. Δ. Β.

Τορεκκάδαι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 5, 11) παρὰ τὴν λίμνην Βύκην. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Τόροκκα*. Α. Θ. Σ.

Τορέλλα (Torella), ***Γάσπαρος***. Ἱσπανὸς ἰατρός, ἀκμάσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ′ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν Βαλεντίᾳ, ὅπου κατόπιν ἐκτήσατο μεγάλην φήμην ἐκ τῶν λαμπρῶν του συγγραφῶν. Ἀσπασθεὶς εἶτα τὸ ἱερατικὸν στάδιον, συνεδέθη μετὰ τοῦ συμπατριώτου του Lenzuoli Borgia, τοῦ μετέπειτα πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ′, ὅστις μετακαλέσας τοῦτον εἰς Ρώμην ἀνέδειξεν αὐτὸν τῷ 1492 ἐπίσκοπον Ἁγίας Ἰούστης. Ὁ Τορέλλα εἶναι ἐκ τῶν πρώτων γραψάντων περὶ συφίλιδος. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ludicium generale de portentis, prodigiis et ostentis» (1477), «Tractatus cum consiliis contra pudendagram sive morbum gallicum» (1497), «Dialogus de dolore cum tractatu de ulceribus in pudendagra evenire solitis» (1500). Αἱ ἐργασίαι του αὗται ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Aloisio Luvigini ὑπὸ τὸν τίτλον «De morbo gallico omnia quae extant» (Βενετία 1566—1567) καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Boerhaave ὑπὸ τὸν τίτλον Aphrodisiacus sive de lue venerea» (Leyden 1728). Κατὰ τὸν Astruc ὁ Τορέλλα ἐχρησιμοποίησε τὸν ὑδράργυρον διὰ τὴν θεραπείαν τῆς συφίλιδος. Ο. Ρ.

Τορέλλι (Torelli). Παλαιὰ ἰταλικὴ οἰκογένεια εὐγενῶν, ἥτις ἦρξε κατ' ἀρχὰς ἐν Φερράρᾳ, ὁπόθεν ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ οἴκου τῆς Ἔστης καὶ κατόπιν ἐν Γκουαστάλλα καὶ Μοντεκιαρούγκολο. Κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα κλάδος τῆς οἰκογενείας ταύτης, ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον *Πονιατόφσκυ*, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας. Γενάρχης τῆς οἰκογενείας ὑπῆρξε ὁ *Λουδόλφος* τῆς Σαξονίας, μικρανεψιὸς τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Ἐρρίκου, τοῦ ὁποίου ἀπόγονοι ἦρξαν ἐν Φερράρᾳ, διακριθέντες εἰς τὸν στρατόν, εἰς τὴν τέχνην καὶ τὰ γράμματα. Εἷς τούτων, ὁ *Ἰωσὴφ Σαλινγκουέρρα* (ἐκ τοῦ Saliente in guerra=ἐξέχων ἐν πολέμῳ), ἐγκατασταθεὶς ἐν Πολωνίᾳ, ἔλαβε σύζυγον κόρην ἐκ τοῦ οἴκου Πονιατόφσκυ. Οἱ ἀπόγονοι τούτου εἶναι γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πονιατόφσκυ. Μ. Δ. Β.

— **Τορέλλι** (Torelli), ***Ἀχιλλεύς***. Ἰταλὸς θεατρικὸς συγγραφεὺς (1844—1922). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του Νεαπόλει φιλολογίαν καὶ εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς τὴν ἔμμετρον τραγῳδίαν «Μετὰ τὸν θάνατον», ἡ ὁποία ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν, βραβευθεῖσα καὶ εἰς δραματικὸν διαγωνισμόν. Ἐπιδοθεὶς κατόπιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν ἔργων, ἰδίως κωμῳδιῶν, κατέστη ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων Ἰταλῶν συγγραφέων. Τὰ καλύτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Προτοῦ νὰ γεννηθῇ» (1862), «Ἔρως καὶ πολιτική» (1862), «Ἡ ἀλήθεια» (1864), «Οἱ ἔντιμοι» (1865), «Τὸ γαϊδοῦρι τοῦ Μπουρντὰν» (1866), «Δὲν ἀστειεύονται μὲ τὸν ἔρωτα» (1869), «Ἡ σύζυγος» (1869), «Τὸ σχολεῖον τῶν καλλιτεχνῶν» (1870), «Θλιβερὰ πραγματικότης» (1871), «Ἀπάγω τὴν γυναῖκά μου» (1882), «Ἀράχνη» (1896), «Μόλοι» (1906). Ἔγραψεν ἐπίσης τὴν αἰσθητικὴν μελέτην «Τέχνη καὶ ἠθική» (1906), «Ἀναμνήσεις», «Διηγήματα» κλπ. Μ. Δ. Β.

— **Τορέλλι** (Torelli), ***Γάσπαρος***. Ἰταλὸς συνθέτης, ζήσας κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα. Συνέθεσε, πλὴν ἑνὸς βιβλίου μιαδριγαλίων καὶ 4 βιβλίων τριφώνων ᾀσμάτων, σκηνικόν τι ἔργον ἢ «ποιμενικὸν μῦθον», ὑπὸ τὸν τίτλον «I fidi amanti» κατὰ τὸν τύπον τετραφώνου μαδριγαλίου. Γ. Σ.

— **Τορέλλι** (Torelli), ***Ἰωσήφ***. Διάσημος βιολιστής, ἀποθανὼν τῷ 1708. Διετέλεσε βιολιστὴς τοῦ Ἁγίου Πετρωνίου ἐν Βολωνίᾳ (1685—1695) καὶ κατόπιν μουσικὸς διευθυντὴς ἐν Ἄνσμπαχ. Ὁ Τορέλλι εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ «κοντσέρτου διὰ βιολίον». Τὰ «κοντσέρτα γκρόσσι» αὐτοῦ εἶναι γεγραμμένα διὰ 2 βιολία «σόλο», 2 μέρη βιολίων ὀρχήστρας (τούττι), βιόλαν καὶ βάσιμον. Πλὴν τούτων συνέθεσε: «Sinfonie a 2—4 istromenti» (1687), «Sonate a 3 istromenti» (1686), «Concertino per camera a violino e violoncello, 6 Sinfonie a 3, e 6 concerti a 4» (1692), «Concerti musicali a 4» (1698), τεμάχια διὰ σόλο βιολίον, σουΐτας δι' ὀρχήστραν διὰ 4 ὄργανα μετὰ βασίμου: «Capricci musicali per camera a violino e viola overro arciliuto», «Concerti grossi con una pastorale per il santissimo natale», ἔργον ἐκδοθὲν τῷ 1709 καὶ περιλαμβάνον 12 κοντσέρτα. Γ. Σ.

— **Τορέλλι** (Torelli), ***Μαρία***. Ἰταλὶς συγγραφεύς, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *μαρκησία* ***Κολόμπι*** (βλ. λ.).

— **Τορέλλι** (Torelli), ***Πομπώνιος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1539—1608). Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ καὶ Γαλλίᾳ φιλοσοφίαν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1584 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Πάρμας εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου ἐπέτυχε τὴν ἀπόδοσιν τῆς Πλακεντίας εἰς τὸν δοῦκα ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου τοῦ Β′. Ἐγένετο κυρίως γνωστὸς διὰ τὰ λογοτεχνικά του ἔργα, ἐν οἷς: «Ἐρωτικοὶ στίχοι» (1575), πέντε τραγῳδίαι ὑπὸ τοὺς τίτλους «Μερόπη» (1589), «Ταγκρέδος» (1597), «Γαλάτεια» (1603), «Νίκη» (1605), καὶ «Πολύδωρος» (1605) καὶ ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Ἀσμάτων βιβλία» ΣΤ′» (1600). Μ. Δ. Β.

— **Τορέλλι - *Βιολλιὲ*** (Torelli - Viollier), ***Εὐγένιος***. Ἰταλὸς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς (1842—1900). Καταγόμενος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν εὐγενῶν τῆς Φερράρας Τορέλλι καὶ γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει, ὅπου ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλολογίαν, ἔλαβε μέρος, εἰς ἡλικίαν 17 μόλις ἐτῶν, εἰς τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Φραγκίσκου Β′ τῶν Βουρβώνων καὶ ὑπηρέτησε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ εἰς διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα. Ἐν Νεαπόλει συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὸν Ἀλέξανδρον Δουμᾶν πατέρα, ὁ ὁποῖος τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τότε ἐκδοθέντος «Ἀνεξαρτήτου». Συνειργάσθη κατόπιν εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῶν Βουρβώνων τῆς Νεαπόλεως» καὶ εἶτα μετέβη μετὰ τοῦ Δουμᾶ εἰς Παρισίους, ὅπου ἀνέλαβε τὴν ἀνταπόκρισιν τῆς ἐπιθεωρήσεως «Παγκόσμιος Εἰκονογραφημένη», τῆς ὁποίας κατόπιν ἐγένετο διευθυντής. Ἀπὸ τοῦ 1865 ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Μιλᾶνον, ὅπου συνειργάσθη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Αἰών», «Ἐφημερὶς τοῦ Μιλάνου» καὶ «Ταχυδρόμος τοῦ Μι-

Digitized by Google

λάνου», τῷ δὲ 1875 διηύθυνε τὴν «Λομβαρδίαν». Τῷ 1876 ἐξέδωκεν ἐν Μιλάνῳ τὴν ἐφημερίδα «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος», ἡ ὁποία ἀπέβη ἡ σημαντικωτέρα ἐφημερὶς τῆς Ἰταλίας καὶ μία τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ κόσμου, προσπορίσασα εἰς αὐτὸν παγκόσμιον φήμην διὰ τὴν μεγίστην ἐπιρροὴν ἣν ἔσχεν ἐπὶ τῆς καθόλου ζωῆς τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπὶ τῶν κυριωτέρων διεθνῶν ζητημάτων. Ὁ Τορέλλι-Βιολλιὲ διηύθυνε τὸν «Ἑσπερινὸν Ταχυδρόμον» μέχρι τοῦ 1898, ὁπότε παρεχώρησε τὴν διεύθυνσιν εἰς τὸν υἱόν του. Ἔγραψε, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὰ μυθιστορήματα: «Ἕκτωρ Καράφφα», «Τὰ ἐρείπια τῆς Παλμύρας» καὶ «Τὰ ῥόδα τοῦ Μαΐου». Ὁ Τορέλλι-Βιολλιὲ ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν Τορριάνι τῆς Νοβάρας, ἥτις διεκρίθη ὡς συγγραφεὺς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μαρία Κολόμπι*. Μ. Δ. Β.

τορενία (ἡ) (Torenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Τορένο (Toreno), ***Ἰωσὴφ - Μαρία - Κέϊπο ντὲ Λιάνο ὐ Ρουΐθ ντὲ Σαραβία***, *κόμης ντὲ*—. Ἱσπανὸς πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς (1786—1843). Εἰς νεαρὰν ἀκόμη ἡλικίαν διεκρίθη διὰ τὴν πατριωτικήν του δρᾶσιν κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος ἐξέγερσιν τῶν Ἀστουριῶν (1808). Ἀκολούθως μετέσχε τοῦ περιφήμου Κορτὲς τοῦ Κάδιξ, ὅπερ ἐπέτυχε τὴν κατάργησιν τῶν δικαιωμάτων τῶν εὐγενῶν, τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως κ.λ.π. Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Φερδινάνδου Ζ' ὁ Τορένο, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐκπατρισθῇ, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι φιλελεύθεροι βουλευταί, κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν. Ἐπιστρέψας κατὰ τὴν περίοδον 1820—1823, διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, εἶτα δ' ἀπουσίασεν ἐκ νέου ἐπὶ ὁλόκληρον δεκαετίαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μετὰ τὴν νέαν ἐπάνοδόν του ἐγένετο τῷ 1834 καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ἐμφορούμενος ὑπὸ μετριοπαθῶν ἀντιλήψεων, ἔλαβε μέτρα καὶ κατὰ τῶν ἰησουϊτῶν καὶ κατὰ τῶν ῥιζοσπαστῶν ἐπαναστατῶν. Παραιτηθεὶς μετ' ὀλίγον ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, ὅπου ἠσχολήθη μὲ ἱστορικὰς μελέτας. Ἔγραψε διάφορα ἔργα, ὧν κυριώτερον τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Historia del levantamiento, guerra y revolucion de España» (1835—1838, 3 τόμ.). Χ. Δ

Τορετικὴ *ἄκρα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, προέχον μεταξὺ τῶν πόλεων Ταξοῦ (Neghepsuko) καὶ Ἀμψάλιος (Kassi-Aps). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον τῆς Γεωργίας Kadosh (πλάτ. 44°05' Β., μήκ. 39°02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Anakria to Kertch) κατὰ τὸν λιμένα Τουάπς. Σ. Ε. Λ.

τόρευμα (τό) τὸ διὰ τορεύσεως προελθόν, ἔργον τορευτικόν.

τορεύς, *—έως* (ὁ) ὁ τορεύων, τορευτής ‖ ὄργανον δι' οὗ τορεύουσι, γλυφεῖον.

τόρευσις, *—εως* (ἡ) ἡ ἐνέργεια τοῦ τορεύειν, κοιν. *σκάλισμα*.

τορευτὴς (ὁ) ὁ τορεύων, γλύπτης, σκαλιστής.

τορευτικὴ (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ καλλιτεχνικὴ κατεργασία τῶν μετάλλων, ἥτις ἐκτελεῖται εἴτε διὰ τῆς γλυφῆς τῶν μετάλλων, τοῦ λίθου ἢ τοῦ ὀστοῦ ὑπὸ σμίλης ἢ γλυφίδος (τοῦ τορέως), ἢ ἄλλου ὀξέος ἐργαλείου, εἴτε διὰ σφυρηλασίας τῶν μεταλλίνων ἐπιφανειῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωνται ἔκτυποι ἢ ἔντυποι παραστάσεις, εἴτε διὰ τῆς διαποικίλσεως ἑνὸς μετάλλου ἢ λίθου ἢ ὀστοῦ ὑπ' ἄλλου. Τὰ κυριώτερα μέταλλα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν τορευτικήν, εἶναι ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσός, ὁ χαλκός, ὁ ὀρείχαλκος καὶ σπανιώτερον ὁ σίδηρος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ καλλιτεχνικὴ κατεργασία τοῦ ξύλου δι' ἐγγλύφων ἢ ἀναγλύφων παραστάσεων καλεῖται εἰδικώτερον ξυλογλυπτική, ἡ τοῦ λίθου γλυπτική, ἡ δὲ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων λαμβάνει ἑκάστοτε ἄλλα ὀνόματα, ἐπεκράτησεν ὅπως διὰ τῆς λέξεως *τορευτικὴ* ὑποδηλοῦται μόνον ἡ καλλιτεχνικὴ κατεργασία τῶν μετάλλων. καίτοι τινὲς περιλαμβάνουν καταχρηστικῶς εἰς τὴν τορευτικὴν καὶ τὴν ξυλογλυπτικήν. Ἡ τορευτικὴ χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν διακόσμησιν ὅπλων, ἁρμάτων, διαφόρων ἀναθημάτων, οἰκιακῶν σκευῶν, ὡς κατόπτρων, ποτηρίων, ἀγγείων, εἰς τοὺς θρόνους, εἰς τὰ ἀνάκτορα, τὰ δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ μέγαρα, εἰς τοὺς ναούς, κτλ. Ἡ τορευτικὴ εἶναι τέχνη ἀρχαιοτάτη. Ἐκ τῶν διασωθέντων καὶ ἀνευρεθέντων εὑρημάτων συνάγεται ὅτι ἡ τορευτικὴ ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων μετεδόθη βραδύτερον εἰς τοὺς περὶ τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαούς. Ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς «Ἐξόδου» τῆς Π. Διαθήκης ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα χρυσοχόων ἀσκούντων τὴν τορευτικήν, οἵτινες κατεσκεύαζον ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ βασιλικὰ στέμματα, ἀγγεῖα, πινάκια καὶ λυχνίας, ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος π. Χ. Ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν «Βασιλειῶν» γίνεται λόγος περὶ βωμῶν, κηροστατῶν, θυμιατῶν καὶ ἀγγείων τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον πρωτότυπα τορεύματα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων ὠφείλοντο εἰς τὸν Χιράμ, ὅστις εἶχε μετακληθῆ ἐκ Τύρου ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος διὰ τὴν κατεργασίαν των.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχον ἀποκτήσει μεγίστην φήμην ὡς ἄριστοι τορευταὶ καὶ χρυσοχόοι οἱ Σιδώνιοι καὶ οἱ Κύπριοι, οἵτινες κατεσκεύαζον τὰ ὅπλα καὶ τὰς περικεφαλαίας τῶν ἡρώων, τὰς χρυσᾶς διακοσμήσεις τῶν ἁρμάτων καὶ τῶν ἵππων των καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη, τὰ ὁποῖα οἱ Φοίνικες μετέφερον εἰς τὰς ξένας χώρας πρὸς ἐμπορίαν. Ἐν Ἑλλάδι διεκρίθησαν εἰς τὴν τορευτικὴν αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη, ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος, ἡ Σικυὼν καὶ ἡ Αἴγινα. Αἱ ὁμηρικαὶ περιγραφαὶ ὅπλων καὶ ἀσπίδων μαρτυροῦν τὴν μεγάλην ἀκμήν, εἰς ἣν εἶχε φθάσει ἡ τέχνη αὕτη ἤδη ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Τὰ εὑρήματα τῆς Τροίας, τῶν Μυκηνῶν, καθὼς καὶ ἄλλων ἀσιατικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων, ἀποδεικνύουν ὅτι αἱ περιγραφαὶ ἐκεῖναι τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶναι φανταστικαί, ἀλλ' ὅτι βασίζονται ἐπὶ τῆς πραγματικότητος. Ὁ Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος παρέχει πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς ἀκμῆς, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φθάσει ἡ τορευτικὴ ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀποδίδει τὴν ἐφεύρεσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς εἰς τὸν Φειδίαν. Μεταξὺ τῶν περιφημοτέρων ἀρχαίων Ἑλλήνων τορευτῶν ἀναφέρονται ὁ Γλαῦκος, ὁ Θεόδωρος ὁ Σάμιος, ὁ Μύρων, ὁ Κάλαμις, ὁ Μῦς καὶ ὁ Μέντωρ. Εἰς πλεῖστα μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης ὑπάρχουν πολυάριθμα ἀγαλμάτια, κοσμήματα, οἰκιακὰ σκεύη κτλ., ἀνευρεθέντα εἰς ἀρχαιολογικοὺς τόπους κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ μαρτυροῦντα περὶ τῆς τορευτικῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Ἐπίσης εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Καΐρου καὶ εἰς ἄλλα μουσεῖα, καὶ ἰδίως εἰς τὸ Λοῦβρον, ὑπάρχουν πολυάριθμα δείγματα τῆς τορευτικῆς τῶν Αἰγυπτίων, τῶν ἀρχαίων χαλδαϊκῶν καὶ ἀσσυριακῶν αὐτοκρατοριῶν, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἡ τορευτικὴ μετεδόθη εἰς τὴν Ἐτρουρίαν, ὅπου οἱ Ἐτροῦσκοι ἀνέπτυξαν τὴν τέχνην ταύτην εἰς μέγιστον βαθμόν. Τὰ μουσεῖα τοῦ Βατικανοῦ, τὸ Ἐρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἐν Παρισίοις τὸ Λοῦβρον καὶ ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη κατέχουν ὡραιότατα δείγματα τῆς τέχνης ταύτης τῶν Ἐτρούσκων. Καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ, βραδύτερον, ἡ τορευτικὴ ἔσχε μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἀπειράριθμα δὲ εἶναι τὰ δείγματα ταύτης, τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων, ἅτινα διεσώθησαν εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα τῆς Ἰταλίας. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ αἱ περίφημοι πύλαι τοῦ Πανθέου τῆς Ῥώμης καὶ τὰ ὡραιότατα εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Πομπηΐας. Αἱ εἰσβολαὶ ὅμως τῶν βαρβάρων προεκάλεσαν τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς τέχνης ταύτης κατὰ τοὺς ἀκολούθους αἰῶνας ἐν τῇ Δύσει. Βραδύτερον ἡ τορευτικὴ ἀναφαίνεται ἐκ νέου εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος καὶ σημειώνει νέαν ἄνθησιν καὶ ἀναγέννησιν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μεγάλην ὤθησιν ἔδωσεν εἰς τὴν τορευτικὴν καὶ ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ναῶν εἰς πάσας τὰς χώρας, ὅπου προεκλήθη ζωηρὰ ἅμιλλα περὶ τῆς διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου διακοσμήσεως αὐτῶν. Οἱ σταυροφόροι, κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφήρεσαν ἐκ τῶν ναῶν καὶ ἄλλων κτηρίων καὶ μνημείων πλεῖστα ἀντικείμενα τορευτικῆς, ἀληθῆ ἀριστουργήματα τέχνης, τινὰ τῶν ὁποίων ἀπόκεινται νῦν εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ τορευτικὴ ἐν τῇ Δύσει περιωρίσθη εἰς τὰ θρησκευτικὰ εἴδη καὶ ἐκαλλιεργεῖτο κυρίως εἰς τὰ μοναστήρια. Ὁ Καρλομάγνος ἐπεχείρησε ν' ἀναπτύξῃ τὴν τέχνην ταύτην, μετακαλέσας καλλιτέχνας ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἡ τορευτικὴ ἔλαβε μεγίστην ὤθησιν ἐν τῇ Δύσει χάρις εἰς τὴν προστασίαν τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατόρων, τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Ζ' καὶ τῶν λομβαρδικῶν δημοκρατιῶν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως ἡ τορευτικὴ ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον ἀκμῆς της ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ διὰ τοῦ Μπενβενούτο Τσελλίνι καὶ μεγάλης πλειάδος ἄλλων Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ Καραντόσσο, Καρελόμο, Μοντρόνε, Βαρθολομαῖος Κάμπι, οἱ Νεγκρόλι τοῦ Μιλάνου, οἱ Σεραφῖνο, οἱ Πιτσινῖνο. Ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τῇ τορευτικῇ καὶ οἱ Φλαμανδοὶ καὶ οἱ Γερμανοὶ καλλιτέχναι, ὧν ὁ Κόλμαν ὁ ἐξ Αὐσμπούργου ἐδημιούργησε κομψότατα ἀριστουργήματα, πρότυπα εἰς τὸ εἶδος των. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ αἰῶνος ἔρχεται ἡ παρακμὴ τῆς τορευτικῆς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐνῷ τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ καταλαμβάνει ἡ Γαλλία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὅμως ἡ γαλλικὴ τορευτική, ἀπομακρυνομένη τῶν θρησκευτικῶν θεμάτων καὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν ὅπλων, ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὰ εἴδη διακοσμήσεως οἰκιῶν, μεγάρων, ἀνακτόρων καὶ δημοσίων κτηρίων. Οἱ κυριώτεροι τορευταὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξαν οἱ Μπριό, Μπαλέν, Γκουτιέρ, Μοννουαγιέ, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ χρυσοχόοι ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἐρρίκου Δ' μέχρι τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Τὰ πλεῖστα ὅμως τῶν ἔργων αὐτῶν κατεστράφησαν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ τορευτικὴ προσέλαβε νέαν ἀνάπτυξιν, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν νέων τελειοποιήσεων τῶν τεχνικῶν μεθόδων καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὴν διὰ τῆς σμίλης κατεργασίαν. Ἡ τορευτική, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀκολουθοῦσα εἰς τοῦτο τὰς ἄλλας καλὰς τέχνας, προσελάμβανεν ἑκάστοτε, εἰς τὰς διαφόρους χώρας καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, τὸν χαρακτηριστικὸν τύπον τῆς κρατούσης σχολῆς, καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ ἐμφανίσῃ σήμερον πλῆθος ἔργων ἀνηκόντων εἰς ἁπάσας τὰς τεχνοτροπίας, ἀπὸ τῆς κλασσικῆς μέχρι τῆς κυβιστικῆς καὶ φουτουριστικῆς. Μ. Δ. Β.

τορευτικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τόρευσιν ‖ ὁ ἐπιτήδειος, ὁ δεξιὸς εἰς τὸ τορεύειν ‖ *τορευτικὴ* (ἡ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

τορευτός, *—ή, —όν* ὁ τετορευμένος, ὁ διὰ τορεύσεως προελθών, σκαλιστός.

τορεύω ἐξεργάζομαι διὰ τοῦ τόρου, διὰ τοῦ γλυφάνου, γλύφω ἐπὶ σκληρᾶς ὕλης, σκαλίζω.

Τορζὸκ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ῥωσίας ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Μόσχας. Κάτ. (1926) 14 261. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τβέρτσα, ἔχει διδασκαλεῖον καὶ μουσεῖον καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν. Π. Ν. Π.

τόρια (τὰ) *[Καν. Δίκ.]*. Εἰς τὰ περὶ τῆς τάξεως τῶν ὀφφικίων καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ «Συντάγματος Ἱερῶν κανόνων» Γ. Α Ῥάλλη καὶ Μ Ποτλῆ (Ε, 538) ἀναγινώσκεται ὅτι τὸ «τὰ τόρια ἐπισημαίνειν» κατὰ τὴν θείαν Κυριακὴν ἦτο καθῆκον τοῦ *ἱερομνήμονος* (βλ. λ.), ἀλλ' οὐδαμοῦ παραδίδεται τί περὶ τοῦ τί ἦσαν τὰ τόρια, ἐφ' ὧν ἐπέθετε σῆμα, ἅτινα ἔκρουεν ἢ, μᾶλλον, ἅτινα ἐσημείου, ὥριζε, προσδιώριζεν ὁ ἱερομνήμων. Μήπως ὁ ἱερομνήμων ὅστις ἐκράτει τοὺς κώδικας τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπέβλεπε τὰ τῆς λατρείας, ἐσημείωνέ τι κατὰ τὰς Κυριακάς, πρὸς ὁδηγίαν τῶν ψαλτῶν καὶ, ἴσως, καὶ τῶν ἱερέων, ὡς π. χ. ὅσα ἔδει νὰ ἐκφωνοῦνται μεγαλοφώνως (τορῶς); Ἐκδοχὴ δι' ἀναδρομῆς εἰς τὸν παρὰ Δουκαγγίῳ τύπον *ταυραία* (taurea) ἢ *ταυρέα* δὲν θεμελιοῦται ἐπὶ μαρτυρίας τινός. Χαρακτηριστικὴ καὶ ἡ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἱερομνήμονος εἰς τὸ ἐπισημαίνειν τὰ τόρια παρασιώπησις τοῦ τε Κωδινοῦ, ἐν τῷ «Περὶ ὀφφικίων», καὶ Χρυσάνθου τοῦ Ἱεροσολύμων, ἐν τῷ «Περὶ ὀφφικίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας». Γενικῶς, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἡ τάξις ὀφφικίων, ἣν παρέχει ἡ ἔκδοσις Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, δὲν ἔχει παρ' ἄλλου ἐκδοθῆ, δὲν ἀποκλείεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις «τόρια» νὰ μὴ εἶναι ὀρθή. Ἐν τῇ «Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως», κεφ ΙΖ' καὶ ΚΑ', Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (*Migne*, τόμ. 112, σελ. 184, 190) οὐδὲν τὸ σχετικόν.

Τορικέλλης (Torricelli), ***Εὐαγγελιστής***. Ἰταλὸς φυσικὸς (βλ λ. *Τορριτσέλλι*, Εὐαγγελιστής).

Τορικὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Γελενζίκ*.

Τορικὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις ἑλληνὶς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας ἐν τῇ χώρᾳ τῇ μεταξὺ Τορετῶν καὶ Ἀχαιῶν (*Σκύλ.* Περίπλ. 74). Ὠνομάσθη κατόπιν *Πάγραι* (*Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξ. 28), εἶναι δὲ ἡ σύγχρονος πόλις καὶ λιμὴν *Γελενζίκ* (Ghelenjik bay. πλάτ. 44°33' Β μήκ 38° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch) τῆς Καυκασίας. Σ. Ε. Λ

τοριλὶς (ἡ) (Torilis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

Τόριλντ (Thorild) ***Θωμᾶς***. Σουηδὸς ποιητὴς καὶ φιλόσοφος (1749—1808). Ἐξορισθεὶς τῷ 1791, κατόπιν δημοσιεύσεως μελέτης του φιλελευθέρων ἀρχῶν, καὶ καταφυγὼν εἰς Γερμανίαν, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σουηδικῆς φιλολογίας ἐν Γκράϊφσβαλντ. Ἠγωνίσθη ἐναντίον τῶν ἐθνικιστικῶν ἰδεῶν καὶ ἐξύφανε φιλοσοφικὸν σύστημα ῥωμαντικοῦ μονισμοῦ, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῶν θεωριῶν τοῦ Λάϊβνιτιου καὶ τοῦ Σπινόζα. Ἔγραψε: «Κριτικὴ τῶν κριτικῶν» (1791), «Maximum sive archisme tria» (1799). Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν εἰς 2 τόμους τῷ 1872—1874. Θ. Κ.

Τορῖνος (Tory), ***Γοδεφρεῖδος***. Γάλλος τυπογράφος, χαράκτης καὶ φιλόλογος (1480—1533). Σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἡ τυπογραφικὴ τέχνη ἦτο λίαν προηγμένη, προσεπάθησε νὰ προαγάγῃ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ πατρίδι του· ἐδίδαξε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν διαφόροις λυκείοις, ἐγένετο διορθωτὴς ἐν τοῖς τυπογραφείοις τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου καὶ τυπογράφος τοῦ βασιλέως (1530). Ἐξώπωσε τοῦ Διοδώρου τὰ τρία πρῶτα βιβλία, μεταφρασθέντα ὑπὸ τοῦ Macault, ὅστις ἦτο γραμμα-

Digitized by Google

τεὺς καὶ θαλαμηπόλος τοῦ βασιλέως, τὸν Ἡρωδιανόν, Πολύβιον, Δίωνα Κάσσιον καὶ τοῦ Ξενοφῶντος τὴν «Κύρου Παιδείαν». Ὁ Τορῖνος μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τριάκοντα διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ (1529) καὶ τὸν «Οἰκονομικὸν» τοῦ Ξενοφῶντος (1531). Θεωρεῖται ὡς ἐπινοήσας τὰ ρωμαϊκοῦ καὶ ἰταλικοῦ ρυθμοῦ τυπογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Σίμωνος Κολίνου καὶ Ροβέρτου Στεφάνου. Αἱ ἐκδόσεις του φέρουν ὡς σῆμα τεθραυσμένον δοχεῖον ἐπὶ κλειστῆς βίβλου, δεδεμένον διὰ 4 ἁλύσεων (συμβολιζουσῶν τὰς Μοίρας) καὶ τὴν ρῆσιν Non plus. Γ. Γ.

Τόριος (Torius), ***Γοδεφρεΐδος***. Γάλλος ἐκδότης (βλ. *Τυρῖνος*).

Τόριστα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πονικνὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τορκὴ (Torquay) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ντέβον, ἐπὶ τῆς Μάγχης, παρὰ τὴν βόρειον ἀκτὴν τοῦ κόλπου Τόρμπαιυ. Κάτ. 40.000. Εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων λουτροπόλεων τῆς Ἀγγλίας. Ἔχει τεχνικὰς σχολάς, μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας, σανατόριον, μεγάλα ξενοδοχεῖα, καζῖνον καὶ πολλὰ κέντρα διασκεδάσεων καὶ ἀθλητικῶν παιδιῶν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν λατομεῖα μαρμάρου καὶ γαιανθράκων. Μ. Δ. Β.

Τόρκι (Torchi), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς μουσικολόγος καὶ συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἐμορφώθη μουσικῶς εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς Νεαπόλεως καὶ τὸ τῆς Λειψίας, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ ἀποκτήσῃ ἐξαίρετον φήμην ὡς μουσικογράφος διὰ τῶν ἱστορικο-κριτικῶν ἔργων: «Ριχάρδος Βάγνερ» (1890) «Ἡ διὰ τῶν ὀργάνων συνοδεία εἰς τὰ ἰταλικὰ μελοδράματα κλπ.» (1901). Ὁ Τόρκι μετέφρασεν ὡσαύτως ἰταλιστί: «Τὸ ὡραῖον ἐν τῇ μουσικῇ» τοῦ Χάνσλικ, «Τὴν μουσικὴν τοῦ μέλλοντος» καὶ «Ὄπερα καὶ δρᾶμα» τοῦ Βάγνερ. ἐγένετο δὲ γνωστὸς καὶ ὡς συνθέτης διὰ τοῦ μελοδράματος: «La Tempestaria» (1875), τῆς εἰσαγωγῆς διὰ τὴν τραγῳδίαν τοῦ Χάϊνε: «Ἀλμανσόρ», πολλῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, μιᾶς συμφωνίας κλπ. Γ. Σ.

Τορκουᾶτος ***Μάνλιος*** (Manlius Torquatus), βλ. *Μάνλιος*.

Τορκουεμάδας (Torquemada), ***Θωμᾶς***. Διάσημος Ἰσπανὸς ἱεροεξεταστὴς (1420—1498). Ἐγεννήθη ἐν Βαλλαδολίδῳ, κατετάχθη δὲ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν μοναχῶν, διακριθεὶς ταχέως διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν αὐστηρότητά του. Ὅτε διὰ τῆς βούλλας τοῦ πάπα τῆς 31 Ἰανουαρίου 1482 εἰσήχθησαν διάφοροι μεταρρυθμίσεις ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ διορισμοῦ τῶν ἱεροεξεταστῶν, ὁ Τορκουεμάδας ἐξελέγη ὁμοῦ μετ' ἄλλων 7 συναδέλφων του, διακριθεὶς δὲ ταχέως ἐς τὸ ἀξίωμα τοῦτο, προήχθη τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς γενικὸν ἱεροεξεταστὴν τῆς Ἰσπανίας. Διωργάνωσε τότε καθ' ἅπασαν τὴν χώραν πυκνὸν δίκτυον δικαστηρίων, ἅτινα εὑρίσκοντο εἰς στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, τοῦ ὁποίου αὐτὸς προΐστατο. Ἡ προκληθεῖσα ἀντίδρασις ἐναντίον τῶν σκληρῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη, ὑπῆρξε ζωηροτάτη, ἐπεκταθεῖσα καὶ μεταξὺ τῶν ἰδίων συναδέλφων του. Ὁ Τορκουεμάδας ὅμως κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ, βοηθούμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῶν νομοδιδασκάλων Ἰωάννου Γουτιέρρεθ καὶ Τριστάνου τῆς Μεδίνας, ἐδημοσίευσε τὴν 22 Ὀκτωβρίου 1484 ἐν Σεβίλλῃ τὰς περιφήμους ὀργανικὰς διατάξεις τῶν δικαστηρίων τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ὑπὸ τὸν τίτλον: «Instrucciones» ἢ «Ordenanzas de los Inquisidores». Ἡ αὐστηρότης τῶν διατάξεων τούτων προεκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν καὶ αὐτῶν τῶν ἱεροεξεταστῶν εἰς τὰς πόλεις Βαλεντίαν, Λέριντα, Βαρκελώνην καὶ Σαραγόσσαν. Καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ὁ Τορκουεμάδας ἐπέβαλε τὰς ἀπόψεις του, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τοῦ βασιλέως, μετ' ὀλίγον δὲ αἱ ἱεροεξεταστικαὶ φυλακαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ περιλάβωσι τοὺς ὑποδίκους αἱρετικούς. Παραλλήλως ἐδίωξεν ἀμειλίκτως καὶ τὰ κρινόμενα ὡς ἀντιχριστιανικὰ βιβλία, καὶ μάλιστα τὰ ἑβραϊκά, ἀναφέρεται δὲ ὅτι εἰς ἓν μόνον auto da fe γενόμενον ἐν Σαραγόσσῃ, ἐκάησαν 6.000 ἐξ αὐτῶν. Τὴν ἀπερίγραπτον σκληρότητα τῶν μεθόδων τοῦ Τορκουεμάδα πληροφορηθεὶς ὁ πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ', προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποστερήσῃ τῆς δυνάμεώς του. Αὐτὸς ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπάτου ἱεροεξεταστικοῦ συμβουλίου καὶ νὰ καταστῇ ὁ πραγματικὸς ἀνεξάρτητος κυρίαρχος τῆς Ἰσπανίας, παρὰ τὰς προσπαθείας, τὰς ὁποίας κατέβαλε τὸ στέμμα, **ὅπως διατηρῇ αὐτὸν ὑποχείριον τῆς βασιλικῆς** ἰσχύος. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Τορκουεμάδα ὑπῆρξεν ἡ ἀγριωτέρα περίοδος δράσεως τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐν Ἰσπανίᾳ, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν καταδικασθέντων τότε εἰς θάνατον ἀνῆλθεν εἰς 8 000 περίπου. Ἓν μόνον auto da fe, τελεσθὲν ἐν τῷ Τολέδῳ τὴν 10 Μαρτίου 1487, ἠρίθμησε 1.200 θύματα. Ὁ Τορκουεμάδας ἐπρωτοστάτησε καὶ εἰς τὴν ἐξ Ἰσπανίας ἐκδίωξιν τῶν Ἑβραίων τῷ 1492. Τῷ 1494 ἀπηλλάγη τῶν καθηκόντων του ὑπὸ τοῦ πάπα. Χ. Δ.

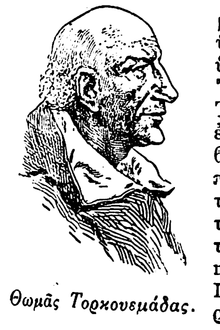

Θωμᾶς Τορκουεμάδας.

— **Τορκουεμάδας** (Torquemada), *Ἰωάννης*. Ἰσπανὸς θεολόγος (1388—1468). Ἦτο δομινικανὸς μοναχός, ἠσχολήθη δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας καὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων. Τῷ 1431 προσεκλήθη εἰς Ρώμην ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ' καὶ διωρίσθη ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος τοῦ Βατικανοῦ. Μετασχὼν ἀκολούθως τῆς συνόδου τῆς Βασιλείας, συνέβαλε μεγάλως διὰ τῆς εὐγλωττίας του εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Οὐίκλιφ καὶ τῶν Οὐσσιτῶν καὶ προέτεινε τὸ δόγμα τῆς ἀσπόρου συλλήψεως. Τῷ 1439 μετέσχε τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας, ἐκεῖθεν δὲ διεπεραιώθη εἰς Γαλλίαν μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ὑπογραφὴν συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἄγγλων, προαχθεὶς συγχρόνως εἰς καρδινάλιον. Χ. Δ.

τορκουΐλλη (ἡ) (Torquilla) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μαλακίων, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ μεγάλου, παχέος καὶ ᾠοειδοῦς ὀστράκου των καὶ εἰς πλείστας χώρας τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

τορμέντα (ἡ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ταραντάτα*.

τορμενταλλία (ἡ) (Tormentallia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*, περιλαμβάνον πολυετεῖς πόας μὲ βλαστὸν χονδρόν, κλάδους πολυπληθεῖς καὶ ἄνθη μικρὰ καὶ κίτρινα κατὰ καταληκτικὸν κῦμα διατεταγμένα. Γνωστὰ εἴδη τινὰ φυόμενα ἐντὸς τῶν ἀγρῶν ἢ τῶν δασῶν τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Τόρμες (Tormes) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰσπανίας, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ντουέρο, εἰς ὃν συμβάλλει ἐναντ. τῶν πορτογαλικῶν συνόρων, μετὰ ροῦν 283 χλμ. Πηγάζει ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀβίλα εἰς ὕψος 1.488 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἀρδεύει δέ, ἐκτὸς τῆς Ἀβίλα, καὶ τὰς ἐπαρχίας Σαλαμάνκα καὶ Θαμόρα. Χ. Δ.

τορμίσκος (ὁ). Καλεῖται τοιουτοτρόπως ὁ μικρὸς τόρμος ἢ ὁ σιδηροῦς ἢ ξύλινος ὀδοὺς μηχανήματός τινος. *Ἀνασταλτικὸς τορμίσκος* καλεῖται ὁ ὀδοὺς ὅστις παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν ὀδόντων ὀδοντωτοῦ τινος τροχοῦ, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν περιστροφήν του κατὰ μίαν διεύθυνσιν, νὰ ἀναστέλλῃ δὲ τὴν περιστροφὴν κατὰ τὴν ἑτέραν, ὡς λ. χ. εἰς τὰ ἀνυψωτικὰ μηχανήματα διὰ τὴν ἀποτροπὴν τῆς ἀποτόμου καθόδου ἀνυψουμένου βάρους.

τορμοβάται (οἱ)· ἑκατέρα τῶν ὑποδοχῶν τῶν στροφαλίγγων ἐπὶ τοῦ ἅρματος τῶν παλαιῶν ἐπινηΐων (ἐμπροσθογεμῶν) πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

τόρμος (ὁ)· πᾶσα ὀπή, ἐντὸς τῆς ὁποίας χωνεύεται τι ἐμβαλλόμενον, καὶ ἰδίᾳ αὐτὸ τὸ χωνευόμενον, οἷον ἐν τῇ ξυλουργικῇ ἐπὶ τῶν λεγομένων *περαστῶν* || καθόλου, πᾶν ἐξέχον μικρὸν συνδετικὸν τεμάχιον σώματός τινος (κοιν. *δόντι*), χρησιμοποιούμενον ἵνα, εἰσερχόμενον ἐντὸς ἀντιστοίχου ὀπῆς ἢ αὔλακος ἑτέρου σώματος, συνδέῃ ἀμφότερα τὰ σώματα. Τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὴν σύνδεσιν τμημάτων σιδηρῶν ἢ ξυλίνων κατασκευῶν.

Τόρμος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Κισσάνης τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 634 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τουρκμέν*.

Τόρμπαιϋ (Tor Bay) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Ἀγγλίας, διανοιγόμενος ἐν ἡμικυκλίῳ ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Ντέβον, ἐπὶ τῆς Μάγχης. Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν αὐτοῦ εὑρίσκονται αἱ πόλεις Τορκή, Παίντον καὶ Μπρίξαμ. Μ. Δ. Β.

Τορμπαλί *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ (βλ. λ. *Γκιουνέκ*).

Τόρμπεκ (Thorbecke), ***Ἰωάννης - Ροδόλφος***. Ὀλλανδὸς πολιτικὸς (1796—1872). Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γάνδης, μετὰ δὲ τὴν βελγικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἐδίδαξεν ἐν Λέϋντεν. Ἐκλεγεὶς τῷ 1840 βουλευτής, ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς φιλελευθέρας παρατάξεως, ἥτις εἶχε ταχθῆ ὑπὲρ τῆς συνταγματικῆς μεταρρυθμίσεως, **ἐψήφισε δέ,** ἐν τῇ ἰδιότητί του ταύτῃ, τὸ σύνταγμα τοῦ 1848. Ἀκολούθως διετέλεσεν ἐπανειλημμένως ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργὸς μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ διηύθυνεν ἐπιτυχῶς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του, ἀποτρέψας τῷ 1870 τὸν βασιλέα ἀπὸ τῆς μετὰ τῶν Γάλλων συμμαχίας. Ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ ἔγραψε διαφόρους ἱστορικοπολιτικὰς μελέτας, ὧν κυριώτεραι: «Περὶ τοῦ δικαίου καὶ περὶ τοῦ κράτους» (Ἄμστερνταμ 1825), «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς» (Γάνδη 1830) κλπ. Χ. Δ.

τορναδόρος (ὁ)· δημοτ., ποὺ δουλεύει τὸν τόρνο, ὁ εἰδικὸς ξυλουργὸς ὁ ἀπεργαζόμενος τὰ ξύλα διὰ τοῦ τόρνου, τορνευτής || ὁμοίως καὶ ἐπὶ σιδηρουργῶν.

τορνάδος *[Μετεωρολ.]*. Σίφων τῶν ἀκτῶν τῆς Σενεγάλης, ἐκδηλούμενος κατὰ τὴν ὑετώδη ἐποχὴν ἀπὸ Μαΐου ἕως Σεπτεμβρίου. Προγνωστικὰ τοῦ τορνάδος εἶναι νέφη χαλκόχροα ἐν ἡμέρᾳ, βαθυμέλανα ἐν νυκτί, συνοδευόμενα ὑπὸ ἠλεκτρικῶν φαινομένων. Τὸ βαρόμετρον εἶναι ἀνεπαρκὲς πρὸς ἔνδειξιν αὐτῶν· σπανίως δὲ ἀσθενὴς ὕψωσις αὐτοῦ ἀλλ' ἀρκούντως ἀπότομος ἐκδηλοῦται ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῶν. Πρὸς νότον τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας οἱ τορνάδος πνέουν ἀπὸ Σχίρωνος, μεταπίπτοντες εἰς Ζέφυρον καὶ πρὸς Λίβα. Σ. Ε. Λ.

Τορνάριδες, ἢ ***Κάτω Πλάτρες*** *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐπὶ κλιτύος τοῦ ὄρους Τροόδους. Κάτ. 420 πάντες Ἕλληνες Χριστιανοί, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ οἰνοποιίαν. Α. Κ. Α.

Τόρνε (Torne) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς βορείου Σουηδίας ἐν Λαπωνίᾳ, πηγάζων ἐκ τῆς ὁμωνύμου λίμνης (68°12' - 68°29' Β πλάτους), εἰς ὕψος 340 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 408 χλμ. εἰς τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου. Ἡ ὑδατίνη λεκάνη αὐτοῦ ἔχει ἔκτασιν 40 180 τ. χλμ., ἐξ ὧν 250 τ. χλμ. ἀνήκουσιν εἰς τὸ νορβηγικὸν καὶ 14.620 τ. χλμ. εἰς τὸ φινλανδικὸν ἔδαφος. Χ. Δ.

Τορνέζε *κάστρο* *[Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὸν φρούριον ἐγειρόμενον ἔνδον τοῦ *Χλωμάτα* καὶ ὑπὲρ τὸ χωρίον *Χλεμούτζι* τῆς Ἤλιδος (857 ποδ.), ἐπισημότατον γνώρισμα εἰς τοὺς παραπλέοντας (χάρτ. ἀγγλ. 207 West coast of Morea: Kastro Torneze to Venetico). Σ. Ε. Λ.

τορνεμέντα (ἡ)· βλ. λ. *κονταροκτύπημα*.

τορνεμὲς (ὁ), ἢ ***τορνεμέντα***, ἢ ***τορνέο***· βλ. λ. *κονταροκτύπημα*.

Τόρνερ (Turner)· βλ. λ. *Ταῖρνερ*.

τορνέσια (τά). Ἀργυρᾶ νομίσματα ἐν μεγάλῃ χρήσει ἐπὶ τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως τοῦ Μορέως, ὀνομασθέντα οὕτως ἐκ τῆς γαλλικῆς πόλεως Tours, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐκόπησαν, ὄντα δ' ἐν κοινῇ χρήσει ὑπὸ τὸ ὄνομα tournois καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1795. Ἡ μεγάλη κυκλοφορία τῶν νομισμάτων τούτων εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἤγαγε τοὺς Βενετούς, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, νὰ κόψωσι καὶ αὐτοὶ τοιαῦτα κατ' ἀπομίμησιν, φαίνεται δ' ὅτι τὸ πρῶτον βενετικὸν τορνέσιον ἦτο τοῦ δόγη Ἀνδρέου Δανδόλου (1343—1354). Τορνέσια ἐκόπησαν καὶ ἐν τῇ φραγκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι ἐν τῷ νομισματοκοπείῳ τῆς Γλαρέντζας ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου Ροβέρτου τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν (1346—1364), ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου κόμητος τῆς Γραβίνης καὶ ὑπὸ τῆς ἡγεμονίδος Ματθίλδης, ἥτις ἦρξεν ἐπὶ εἰκοσάμηνον μόλις. Ἡ χρῆσις ἐν τούτοις ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τῆς λέξεως *τορνέσια* (ἐκ τοῦ ἰταλ. tornese) ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ χρημάτων εἶναι πολὺ προγενεστέρα τῆς κοπῆς τοῦ εἴδους τούτου τῶν νομισμάτων Ἑλλάδι. Οὕτω τὴν λέξιν *τορνέσι* ἢ *τορνέσιν* εὑρίσκομεν εἰσηγμένην εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἤδη πρὸ τῆς φραγκοκρατίας ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ὁ Πτωχοπρόδρομος μεταχειρίζεται ταύτην καθὼς καὶ τὸ ὑποκοριστικὸν *τορνεσάκι*. Ὀγδοήκοντα τορνέσια ἰσοδυναμοῦσι πρὸς ἓν ὑπέρπυρον, οὗτινος ἡ ἀξία ἀντιστοιχεῖ πρὸς δρχ. 15 περίπου. Ἡ Βενετία εἶχε κόψει εἰδικῶς *τορνέζια* καὶ *τορνεζίλια* διὰ τὴν Ἀνατολὴν (tornesi e torneselli per Levante), περὶ ὧν ἰδίαν ἐδημοσίευσε μονογραφίαν ὁ Cosumano ἐν περιοδ. «Istria», τ. V, ἀρ. 11). Ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ι. Α. Καποδίστριας, ἅμα ὡς ἔθηκεν εἰς κυκλοφορίαν τὰ ὑπ' αὐτοῦ κοπέντα ἐν Αἰγίνῃ ἑλληνικὰ νομίσματα τοῦ φοίνικος καὶ τοῦ λεπτοῦ, ἐξέδωκε τὸ ἀπὸ 24 Ἰανουαρίου 1830 ὑπ' ἀριθ. 531 διάταγμα αὐτοῦ, δι' οὗ, κανονίζων τὴν ἀξίαν τῶν διαφόρων τότε ἐν Ἑλλάδι κυκλοφορούντων νομισμάτων, ἐκανόνιζε συγχρόνως καὶ τὴν τιμὴν τῶν *τορνεσίων* ἢ *τυρνεζίων*, **ὡς ἐκαλοῦντο τότε τὰ**

Τορνέσιον.

Digitized by Google

νομίσματα ταῦτα ἐν Ἑλλάδι. Καθώριζε δὲ τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος ἓξ λιρῶν τουρνέζων εἰς φοίνικας ἓξ καὶ λεπτὰ 30, τοῦ ἡμίσεος εἰς φοίνικας τρεῖς καὶ λεπτὰ 30, τοῦ τετάρτου καὶ 30 σολδίων εἰς φαίνικα ἕνα καὶ λεπτὰ 65 καὶ τοῦ ὀγδόου εἰς λεπτὰ 82. Δ. Π. Π.

Τόρνεο (Tornea, φινλ Tornio) /*Γεωγρ.*/. Φινλανδικὸς λιμὴν ἐν τῷ Βοθνικῷ κόλπῳ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Τόρνε. Διεξάγει κυρίως ἐμπόριον ξυλείας. Κάτ. (1926) 2.231. Χ. Δ.

τόρνευσις (ἡ). Ἡ διὰ τοῦ τόρνου ἐπεξεργασία σιδηρῶν ἢ ξυλίνων τεμαχίων.

τορνευτήριον (τό)· ἐργαστήριον ἢ τμῆμα ἐργαστηρίου, ἔνθα γίνεται ἡ ἀπεργασία ξύλων ἢ μετάλλων διὰ τοῦ τόρνου.

τορνευτικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τορνευτήν, ὁ τοῦ τορνευτοῦ· ‖ ***τορνευτικὴ*** (ἡ)· ὡς οὐσ., ἡ τέχνη τοῦ τορνευτοῦ.

τορνευτός, —ή, —όν· ὁ τετορνευμένος, ὁ διὰ τοῦ τόρνου ἀπεστρογγυλωμένος· ‖ συνεκδ «τορνευτοὶ δάκτυλοι», «τορνευταὶ κνῆμαι» καλλίγραμμοι, πλαστικοί.

Τορνίκιος, ἢ ***Τορνίκης***. Ὄνομα ἐπιφανοῦς βυζαντινοῦ οἴκου, δράσαντος ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Γενάρχης αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ἀρμίνιος ἄρχων Τορνίκης, ὅστις ἐγκατασταθεὶς βίᾳ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Α' (920—944), παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐκ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, τελείως ἐξελληνισθέντων, ἀναφέρονται κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Λέων*** καὶ ***Νικόλαος***, υἱοὶ πιθανῶς τοῦ ἀνωτέρω. Τιμηθέντες οὗτοι διὰ τοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου, ἀπεστάλησαν τῷ 963 κατὰ τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ στασιάσαντος στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἀποτυχόντες ὅμως περιέπεσαν εἰς ἀφάνειαν.

—2) ***Λέων***. Πατρίκιος καὶ στρατηγὸς ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τούτου διετέλει στρατηγὸς Ἰβηρίας (Καυκάσου), διαβληθεὶς ὅμως ὅτι ἐμελέτα ἀποστασίαν, ἀνεκλήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐκάρη βίᾳ μοναχός, καὶ εἶτα ἐξωρίσθη εἰς Ἀδριανούπολιν. Συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἐκεῖ διαμενόντων ἐξορίστων στρατηγῶν Ἰωάννου Βατάτζη, Θεοδ. Στραβομύτη, Μαριανοῦ Βρανᾶ καὶ ἄλλων, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας (Σεπτέμβριος 1047), ἐγένετο τάχιστα κύριος ἁπάσης τῆς Θρᾴκης (πλὴν τῆς Ραιδεστοῦ) καὶ τῆς Μακεδονίας, ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ συγκροτήσας ἰσχυρὸν στρατὸν προσέβαλε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ μικρὰ παράτασις τῆς πολιορκίας ἀφ' ἑνός, ἡ νωθρότης τοῦ Λέοντος ἀφ' ἑτέρου, ἀπεγοήτευσαν τοὺς ὀπαδούς του, οἵτινες ἤρχισαν νὰ αὐτομολῶσι σωρηδὸν εἰς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις. Ὁ Λέων ἠναγκάσθη τότε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁπόθεν ἐπεχείρησε νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Ραιδεστόν· ἀποτυχὼν καὶ εἰς τοῦτο, ἐπανῆλθεν πάλιν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔνθα προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ἐκ Βουλγαρίας καὶ Μ. Ἀσίας στρατευμάτων, ἐν τέλει δέ, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων τῶν ὀπαδῶν του, κατέφυγεν εἰς Βουλγαρόφυγον (Μπαμπᾶ-ἐσκῆ), ἔνθα συνελήφθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μιχαὴλ Ἰασίτη καὶ ὡδηγήθη δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐτυφλώθη τὴν 25 Δεκεμβρίου 1047.

—3) ***Ὁ Κοτέρτζης***. Στρατηγὸς συμμετασχὼν εἰς τὴν τελευταίαν κατὰ τῶν Τούρκων ἀτυχῆ ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Δ' Διογένους (1068—1071).

—4) ***Δημήτριος***. Αὐλικὸς ἄρχων φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ «κριτοῦ τοῦ βήλου» ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180). Κατεδιώχθη καὶ ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ (1183—1185).

—5) ***Γεώργιος***. Λόγιος, ἐπιλεγόμενος «μαΐστωρ τῶν ρητόρων», ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ὧν διεσώθησαν: 1) «Ὁμιλία», ἥτις ἀνεγινώσκετο ἐν τῷ πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Λαζάρου. 2) «Λόγος» πρὸς τὸν βασιλέα *Ἰσαάκιον Ἄγγελον* (1185—1195), ὅστις ἀνεγινώσκετο πρὸ τῶν Θεοφανίων. 3) «Λόγος» πρὸς τὸν πατριάρχην Γεώργιον Β' τὸν Ξιφιλῖνον (1192—1199).

—6) ***Κωνσταντῖνος***. Λόγιος διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1204, ὅτε ἡ πόλις ἡλώθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῆς Δ' Σταυροφορίας. Προσληφθεὶς ἄκων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος Βαλδουΐνου Α' (1204—1205), ἀπεστάλη κατ' ἐπανάληψιν ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην· τῷ 1205 ἐκστρατεύσας μετὰ τοῦ Βαλδουΐνου κατὰ τῶν Βουλγάρων ᾐχμαλωτίσθη μετ' ἐκείνου καὶ ἐφονεύθη.

—7) ***Δημήτριος***. Σεβαστοκράτωρ καὶ διευθυντὴς τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας ἐπὶ Ἰωάννου Γ' Βατάτζη, ὃν ἠκολούθησε τῷ 1242 εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ δεσπότου Ἰωάννου Ἀγγέλου. Ἀπέθανε τῷ 1246.

—8 ***Κωνσταντῖνος***. Στρατηγὸς τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας. Τῷ 1255, στρατηγῶν ἐν Σέρραις, ἐστράτευσε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου κατὰ τῶν Βουλγάρων· ἀλλ' ἐμπεσὼν εἰς ἐνέδραν, ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ, δι' ὃ καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου. Ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η' ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου πριμηκήρη, εἶτα δὲ ἀπεστάλη ὡς στρατηγὸς εἰς Μακεδονίαν, ἔνθα συμμετέσχεν εἰς τὰς νικηφόρους κατὰ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' ἐκστρατείας, μεθ' ἃς ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ σεβαστοκράτορος. Ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ συνεζεύχθη τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον. Ν. ΚΛΣ

—**Τορνίκης, *Δημήτριος***. Βυζαντινὸς λόγιος τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος (βλ. *Δημήτριος* ὁ Τορνίκης).

τορνόκερας (τὸ) (Tornoceras Hyatt em. Frech) /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γωνιατιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὄστρακον στενόμφαλον ἢ ἄνευ ὀμφαλοῦ. Οἱ γῦροι τοῦ ὀστράκου πρὸς τὰ ἔξω ἦσαν ἀπεστρογγυλωμένοι. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἀμφίβολα μὲν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὰς Καρνικὰς Ἄλπεις, σαφῆ δ' ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας δεβονίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

τόρνος (ὁ). Μηχανουργικὸν μηχάνημα, χρησιμοποιούμενον ἵνα δίδῃ περιστροφικὴν κίνησιν εἰς ἐπεξεργαζόμενον τεμάχιον σιδηροῦν ἢ ξύλινον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιστροφῆς του ἀποξέεται ὑπὸ ἑτέρου τέμνοντος ὀργάνου, ὅπερ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον στερεοῦται καταλλήλως ἔμπροσθεν τοῦ περιστρεφομένου τεμαχίου. Διὰ τῆς κανονικῆς ταύτης ἀποξέσεως τὸ ἐπεξεργαζόμενον τεμάχιον ἀποκτᾷ ἐπιφάνειαν λείαν καὶ κυκλοτερῆ. Ὑπάρχουσι διαφόρων εἰδῶν τόρνοι, ὀλιγόστροφοι καὶ πολύστροφοι, χειροκίνητοι, μηχανοκίνητοι κλπ.

— /*Ἀρχ.*/ *Τόρνος* ἐκαλεῖτο: —1) Πανάρχαιον ἐργαλεῖον, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ξυλουργῶν, τῶν τεκτόνων, τῶν οἰκοδόμων, τῶν γλυπτῶν κ. ἄ., οὗτινος ἡ ἐφεύρεσις ἀπεδίδετο εἰς τὸν Δαίδαλον ἢ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πέρδικα. Ὁ τόρνος ἀπετελεῖτο ἐν ἀρχῇ ἐξ ἁπλῆς περόνης προσδεδεμένης εἰς τὸ ἄκρον σχοινίου, οὗ τὸ ἕτερον ἄκρον διέμενεν ἀκίνητον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κύκλου, ὅστις δι' αὐτοῦ περιεγράφετο. Βραδύτερον, τελειοποιηθείς, συνέκειτο ἐκ δύο σκελῶν εὐθέων καὶ πλήρων ἢ πεπλατυσμένων καὶ ἄλλοτε στρογγύλων καὶ κυρτῶν τοξοειδῶς πρὸς χάραξιν ἢ μέτρησιν κύκλων εἴτε ἐπὶ ἐπιπέδων εἴτε ἐπὶ σφαιρικῶν ἐπιφανειῶν. —2) *Τροχὸς κεραμευτικός*, χρήσιμος ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ καὶ βραδύτερον καὶ ἐν ἄλλαις τέχναις (μεταλλοτεχνίᾳ κλπ.), τιθέμενος εἰς κίνησιν καὶ περιστρεφόμενος διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ τῶν ποδῶν. Τὸ σχῆμα τοῦ τόρνου γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἐπὶ ἀρχαίων μελανομόρφων ἀγγείων παραστάσεων καὶ ἐκ τῶν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν εὑρημάτων, ὡς τῶν ἐκ τοῦ δευτέρου στρώματος τῶν λειψάνων τῆς ἐν Τροίᾳ κεκαυμένης πόλεως (2000 π. Χ.). Ε. ΔΙ. Κ.

Τόρνουαλ (Tornwald), *κυνάγχη τοῦ* —. Κατάρρους ὀπισθοστερνικὸς χρόνιος, ἐντετοπισμένος εἰς τὸν ἕτερον τῶν μυχῶν τῆς φαρυγγαίας ἀμυγδάλης, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὸν μεσαῖον μυχὸν αὐτῆς. Μ. Ν. Κ.

Τόρντα (Torda) /*Γεωγρ.*/· βλ. λ. *Τούρντα*.

— **Τόρντα *Ἀράννος*** (Torda Aranyos) /*Γεωγρ.*/· βλ. λ. *Τούρντα* Ἀράννος.

Τορντεσίλιας (Tordesillas) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰσπανίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βαλλαντολίδ, παρὰ τὸν ποταμὸν Ντουέρο. Κάτ. 4.815. Ἔχει ναοὺς τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος, μονὰς πλήρεις θησαυρῶν, ἐν αἷς ἡ τῆς Ἁγίας Κλάρας, καὶ ἐρείπια περιφήμων ἀνακτόρων τοῦ Ἀλφόνσου ΙΑ'. Ἡ πόλις εἶναι κυρίως γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἐν αὐτῇ ὑπογραφεῖσαν τῇ 7 Ἰουνίου 1794 ὁμώνυμον συνθήκην μεταξὺ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Πορτογαλίας. Ἡ συνθήκη αὕτη εἶναι ὀνομαστή, διότι διὰ ταύτης αἱ δύο θαλασσοκράτειραι δυνάμεις καθώρισαν τὴν δικαιοδοσίαν των ἐφ' ὅλων τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνακαλυφθέντων ὑπὸ τῶν διαφόρων θαλασσοπόρων νέων ἐδαφῶν καὶ τὴν ἰδεατὴν γραμμήν, τὴν ὁποίαν ἀπηγορεύετο νὰ ὑπερβοῦν εἰς τὰς μελλοντικάς των ἀποικιακὰς κατακτήσεις ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Πορτογαλία. Μ. Δ. Β.

Τόροκκα, ἢ ***Τόρροκα*** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μεσόγειος πόλις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τορεκκάδων, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 5, 13) «ἐν ταῖς ποταμίαις περὶ τὸν Καρκινίτην ποταμὸν» (νῦν Καλαντζάκ). Α. Θ. Σ.

Τοροντὰλ (Torontal) /*Γεωγρ.*/. Παλαιὰ κομιτεία τῆς Οὐγγαρίας, ἡ ὁποία κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς τμῆμα (τὸ δυτικὸν) ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν, κατὰ δὲ τὸ μικρότερον (τὸ ἀνατολικὸν) εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ἔχει συνολικὴν ἔκτασιν 9 521 τ. χλμ. καὶ 600.000 κατ. Εἶναι χώρα κατ' ἐξοχὴν πεδινή, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως, τοῦ **Τίσζα** ἢ Τέϊς καὶ τῶν πολλῶν παραποτάμων των, οἵτινες σχηματίζουν πολλὰ ἕλη. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πλεῖσται πλωταὶ διώρυγες, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Μπέγκα*, ἡ *Μπερζάβα* καὶ ἡ τῆς *Θηρεσίας*. Ἔχει ἔδαφος εὐφορώτατον, ἐν ᾧ εὐδοκιμοῦν ἡ ἄμπελος καὶ τὰ σιτηρά. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐν αὐτῇ ἄφθονοι λειμῶνες καὶ πυκνότατα δάση. Μ. Δ. Β.

Τορόντο (Toronto) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Καναδᾶ, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τοῦ Ὀντάριο. Κάτ. 631.207. Κεῖται ἐπὶ τῆς βορείου ὄχθης τῆς λίμνης Ὀντάριο, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Χοῦμπερ καὶ Ντόν. Εἶναι ἡ δευτέρα πόλις τοῦ Καναδᾶ, ἀποτελοῦσα σημαντικώτατον σιδηροδρομικὸν κέντρον. Ἔχει εὐρείας καὶ εὐθυγράμμους ὁδούς, διατεταγμένας παραλλήλως καὶ καθέτους ἐπὶ τῆς λίμνης, καὶ πολυάριθμα νεόδμητα δημόσια κτήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ δημαρχεῖον, τὸ μέγαρον τῶν δικαστηρίων, τὸ κυβερνεῖον, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ εἰκοσαώροφον μέγαρον τῆς Βασιλικῆς Τραπέζης τοῦ Καναδᾶ, οἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλουσιώτατοι ναοὶ τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων τῶν διαμαρτυρομένων. Ἔχει πλείστους κήπους καὶ πάρκα, δύο πανεπιστήμια, πανεπιστημιακὸν κολλέγιον, γεωργικὴν σχολήν, σχολὴν μηχανικῶν, ᾠδεῖον, πλουσιωτάτας βιβλιοθήκας, βοτανικὸν κῆπον, πολλὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, θέατρα κτλ. Ἔχει εὐρὺν λιμένα, προστατευόμενον δι' ἀμμώδους στενῆς νησῖδος, διὰ τοῦ ὁποίου διεξάγεται σημαντικώτατον εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον, καὶ εἶναι μέγα κέντρον παντὸς εἴδους βιομηχανίας, μὲ μεγάλα ἐργοστάσια, ἅτινα κινοῦνται δι' ἠλεκτρισμοῦ παραγομένου ἐκ τῶν καταρρακτῶν τοῦ Νιαγάρα. Ἐκτίσθη τῷ 1793 ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ γαλλικοῦ φρουρίου *Ρυυγιὲ* ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὑόρκ* ἢ *Λίττλ-Ὑόρκ*, πρὸς τιμὴν τοῦ Φρειδερίκου, δουκὸς τῆς Ὑόρκης καὶ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Γ'. Τῷ 1843 ἔλαβε τὸ ὄνομα *Τορόντο*, ὅπερ εἶναι ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδῶν, σημαῖνον πολυκατῳκημένον τόπον. Κατὰ τὰ ἔτη 1849—1852 ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Ἡνωμένου Καναδᾶ. Μ. Δ. Β.

Τορόπετς /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐν τῷ πρῴην κυβερνείῳ Πσκόφ. Κάτ. (1926) 10.733. Κεῖται ἐπὶ τῆς λίμνης Τορόπα καὶ εἶναι κόμβος τοῦ σιδηροδρόμου Μπολόγκογιε - Πολότσκ. Ὁ καθεδρικὸς τῆς πόλεως ναὸς τῆς Παναγίας, ἔχων εἰκόνα αὐτῆς δωρηθεῖσαν ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς τῷ 1170 εἰς τοὺς πρίγκιπας τοῦ Πολότσκ καὶ θεωρουμένην ὡς ἔργον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ἦτο ἄλλοτε τόπος σπουδαιοτάτου προσκυνήματος. Π. Ν. Π.

Τορὸς (=***Θεόδωρος***). Ἡγεμὼν τῆς ἐν Κιλικίᾳ Μικρᾶς Ἀρμενίας, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ρουπενιδῶν, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βαρώνου Λέοντος, ὅστις συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν δύο υἱῶν του. Ὁ Τορός, κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἔφθασεν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅπου καὶ ἀνεγνωρίσθη βαρῶνος ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων. Νικήσας τὸν ἐκ Βυζαντίου ἀποσταλέντα στρατὸν ἐκ 12.000 ἀνδρῶν ὑπὸ Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνόν, ἐξηκολούθησε κατόπιν τὸν ἀγῶνα καὶ κατὰ τῶν Τούρκων, βοηθήσας συγχρόνως καὶ τοὺς σταυροφόρους πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κύπρου (1155—1156). Ν. Μ.

Τοροὺλ /*Γεωγρ.*/. Ὑποδιοίκησις τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ νομῷ Τραπεζοῦντος. Ἐπιφάνεια 2.040 τ. χλμ., κάτ. 17.823 (1927). Ν. Μ.

τόρουλα (ἡ) (Torula) /*Βοτ.*/. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σακχαρομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑπνομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους μύκητας φυομένους ἐπὶ σεσηπότων ξύλων ἢ ἐπὶ διαφόρων ἄλλων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ παράγοντας διαφόρους ζυμώσεις. Δ. Ν. Π.

Τοροὺν (Torun, γερμ. Thorn) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Πολωνίας, πρωτεύουσα τοῦ βοϊβοδάτου Πουμερέλλεν καὶ Γκυρτελφέστουνγκ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιστούλα (μετὰ γεφύρας μήκους 997 μ.) καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πόζεν—Ἴνστερμπουργκ. Κάτ. 39.424 (1921), ἐξ ὧν πλεῖστοι Γερμανοί. Ἔχει πολλοὺς ναοὺς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, δημαρχεῖον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μετὰ πύργου ὕψους 105 μ., μνημεῖον τοῦ Κοπερνίκου, γεννηθέντος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, μουσεῖον, βιβλιοθήκην (100 000 τ.), ἐργοστάσια μηχανῶν, οἰνοπνευματοποιίας καὶ σαπωνοποιίας καὶ διεξάγει μέγα ἐμπόριον ξυλείας, κτηνῶν καὶ ἵππων. Ἱδρύθη ὑπὸ τῶν τευτονικῶν ταγμάτων τῷ 1231, περιῆλθε δὲ ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Πολωνίας, τῆς Πρωσσίας, τῆς Σουηδίας, καὶ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον προσεκυρώθη εἰς τὴν Πολωνίαν. Θ. Κ.

Τορούντζιας, *Θεοχάρης*. Μακεδὼν ἔμπορος ἐγκατεστημένος ἐν Βιέννῃ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ'

Digitized by Google

αἰῶνος. Συχνάζων εἰς τὸ καφενεῖον τῶν Ἑλλήνων, ἐγνώρισε τὸν πρωτομάρτυν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ρήγαν τὸν Βελεστινλῆν. Ἀντέγραψε τὸν θούριον αὐτοῦ, ὅπερ ἔψαλλε κατόπιν ἐν Βιέννῃ μετ' ἄλλων Ἑλλήνων φοιτητῶν καὶ ἐμπόρων. Τ. Ε. Ε.

τορπεδινίδαι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Λατινικὴ ὀνομασία τῶν ἰχθύων τῆς οἰκογενείας *ναρκίδαι* (βλ. λ.).

τορπιλλάκατος (ἡ). Ταχύτατον βενζινοκίνητον πλοιάριον φέρον ὡς κύριον ὁπλισμὸν συνήθως δύο ἢ καὶ τέσσαρας τορπίλλας, ὡς δευτερεύοντα δὲ βόμβας βυθοῦ καὶ ἓν ἢ δύο πολυβόλα. Ἀντὶ τορπιλλῶν δύναται, καταλλήλως διασκευαζομένη, νὰ φέρῃ νάρκας. Εἶναι ἐφωδιασμένη ἐπίσης καὶ δι' ἀσυρμάτου. Κινεῖται διὰ βενζινομηχανῶν, αἵτινες δίδουσιν εἰς αὐτὴν μεγίστην ταχύτητα κυμαινομένην περὶ τὰ 40 μίλια καὶ ἀκτῖνα ἐνεργείας διὰ τὴν ταχύτητα ταύτην περὶ τὰ 150—200 μίλια. Αἱ πρῶται τορπιλλάκατοι ἐναυπηγήθησαν ἐν μεγάλῃ μυστικότητι ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου Thornycroft (Ἀπρίλιος 1916), ἔσχον δὲ ἐπιτυχίας τινὰς ἐναντίον θωρηκτῶν, ὧν σημαντικωτέρα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ πλοιάρχου Rizzo καταβύθισις τοῦ αὐστριακοῦ θωρηκτοῦ μάχης Szent Istvan (20.300 τόννων), ὅπερ ἔπλεεν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ὑπὸ προστασίαν ἀντιτορπιλλικῶν τὴν νύκτα τῆς 18ης Ἰουνίου 1918. Ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπίσης αἱ τορπιλλάκατοι διὰ περιπολίας, διὰ καταδίωξιν ὑποβρυχίων, διὰ παραγωγὴν καπνοφράγματος, ἐπιβοηθητικῶς δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις ἀποφράξεως ὅρμων καὶ διὰ πόντισιν ναρκῶν. Ἡ δρᾶσις αὐτῶν περιορίζεται πλησίον τῶν ἀκτῶν δεδομένου ὅτι οὔτε μεγάλην ἀντοχὴν εἰς τεταραγμένην θάλασσαν οὔτε μεγάλην ἀκτῖνα ἐνεργείας ἔχουν. Δύνανται ἐν τούτοις νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ διὰ μεμακρυσμένας ἐπιχειρήσεις, ρυμουλκούμεναι μέχρι μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ τόπου ὅπου πρόκειται νὰ δράσουν. Αἱ ἐλπίδες ἐπιτυχίας αὐξάνουν, ὅταν ἡ ἐπίθεσις ἐκτελεσθῇ κατὰ τὴν νύκτα, διότι οἱ ἐν ἡμέρᾳ κίνδυνοι εἶναι μέγιστοι, δεδομένου ὅτι καλὴ ἐπίθεσις εἶναι ἐκείνη, ἥτις θὰ ἐκτελεσθῇ κάτω τῶν 1 000 μέτρων. Γενικῶς, ὁ κατὰ ζεῦγος εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος δράσεως αὐτῶν.

Χαρακτηριστικὸν τῶν πλοιαρίων τούτων εἶναι ἡ μεγάλη ἀνύψωσις, ἣν λαμβάνουν πλέοντα μὲ μεγάλην ταχύτητα, ὅτε ὁλόκληρος ἡ πρῷρα αὐτῶν ἀνυψοῦται, τὸ δὲ σκάφος στηρίζεται πλέον ἐπὶ τοῦ περὶ τὸ μέσον τῆς τρόπιδος ὑπάρχοντος ἀναβαθμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἑλίκων. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου τορπιλλάκατος πλέουσα μὲ κυματισμὸν ἀπὸ πρῴρας, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἄλλα πλοῖα δέον νὰ αὐξήσῃ ταχύτητα, ὥστε νὰ ὑπερπηδᾷ τὰ κύματα, ἅτινα δέον νὰ συναντῶσι τὸ σκάφος ὄχι εἰς τὴν στεῖραν, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀναβαθμόν. Ἄλλως κινδυνεύει νὰ καλυφθῇ ὁλόκληρος ὑπὸ τῶν κυμάτων.

Αἱ τορπίλλαι, δύο συνήθως, φέρονται εἰς τὸ πρυμναῖον μέρος τοῦ σκάφους ἢ μία παραπλεύρως τῆς ἄλλης ἐπὶ σιδηροδοκῶν ὀλισθήσεως, κατὰ δὲ τὴν βολὴν ὠθοῦνται πρὸς πρύμναν διὰ μικρᾶς γομώσεως πυρίτιδος. Κατ' ἄλλην διάταξιν συγκρατοῦνται εἰς τὰς δύο πλευρὰς διὰ στεφάνων, ὠθούμεναι κατὰ τὴν βολὴν ἔξω τοῦ σκάφους. Πίπτουσαι ἔχουσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ διαμήκους τῆς τορπιλλακάτου, ἐκκινοῦσαι δὲ δὲν προσκρούουσιν ἐπ' αὐτῆς, καθότι αὕτη, ἐξακολουθοῦσα νὰ πλέῃ ὁλοταχῶς, στρέφει προτοῦ αἱ τορπίλλαι ἀποκτήσωσι τὴν μεγίστην των ταχύτητα.

Ἐπίφοβος ἐχθρὸς τῆς τορπιλλακάτου εἶναι τὸ ἀεροπλάνον, ὅπερ ταχύτερον αὐτῆς καὶ εὐκόλως ἑλισσόμενον δύναται νὰ τὴν καταστρέψῃ, δεδομένου ὅτι τὰ ἐπὶ ἀσταθοῦς βάσεως πολυβόλα της σπανίως θὰ ἔχωσιν ἀποτέλεσμά τι. Κ. Β. Π.

— **τορπιλλάκατοι** ***Τ 1 καὶ Τ 2***. Μονάδες τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, κατασκευῆς Thornycroft (1929). Εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ μαονίου καὶ ἔχουν χαρακτηριστικά. ἐκτόπισμα 16 τόννων, μῆκος 16,7 μ., πλάτος 3,35 μ., βύθισμα 1,30 μ. Αἱ μηχαναί των, 2 δωδεκακύλινδροι βενζινομηχαναί, δίδουν εἰς αὐτὰς μεγίστην ταχύτητα 41-42 μίλια καὶ ἀκτῖνα ἐνεργείας διὰ τὴν ταχύτητα ταύτην 160 μίλια. Ἔχουν ἐπίσης καὶ μίαν βοηθητικὴν μηχανὴν συνδεδεμένην ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἑλικοφόρου ἄξονος, ἥτις δίδει εἰς αὐτὰς ταχύτητα 8 μιλίων. Ὁ ὁπλισμός των ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 τορπίλλας τῶν 45 ἑκ. γομώσεως 250 χ/μων, 2 πολυβόλα καὶ 2 βόμβας βυθοῦ. Κ. Β. Π.

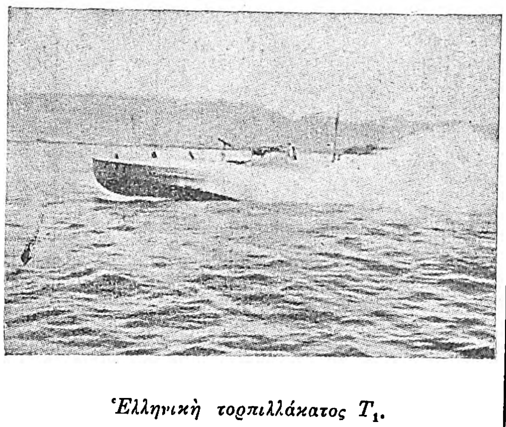

Ἑλληνικὴ τορπιλλάκατος T_1.

τορπίλλη (ἡ). Ἐπίμηκες ὑποβρύχιον αὐτοκίνητον μηχάνημα, φέρον ἐκρηκτικὴν ὕλην καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν καταστροφὴν πλοίων. Τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη ἐδόθη εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα *ναύκλαστρον*, ἐγκαταλειφθὲν ἀργότερον. Γενικῶς ἡ ὀνομασία τορπίλλη ἐδίδετο μέχρι πρό τινος καὶ εἰς τὰς νάρκας, περιορισθεῖσα ἀργότερον μόνον εἰς τὰ ἔχοντα ἰδίαν κίνησιν μηχανήματα.

Ὡς πρώτη ἐμφάνισις τοῦ προδρόμου τῆς τορπίλλης, τοῦ ἐκρηγνυομένου δηλαδὴ διὰ προσκρούσεως ὑποβρυχίου μηχανήματος, ἀναφέρεται ἡ γενομένη τῷ 1624 ὑπὸ τοῦ Ὁλλανδοῦ Cornelius Van Drebbel. Ἀργότερον ὁ Fulton καὶ ἄλλοι προσεπάθησαν νὰ παρουσιάσουν χρησιμοποιήσιμον ὑποβρύχιον μηχάνημα, δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸ ἰδίαν κίνησιν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πρὸς τὸν στόχον πλεῦσις αὐτοῦ. Συνεχεῖς ἀναζητήσεις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἤγαγον τότε εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς λεγομένης *ἐπακοντίου* τορπίλλης. Ἂν καὶ διὰ ταύτης ἐπετεύχθησαν ἀποτελέσματά τινα, οἱ κίνδυνοι, τοὺς ὁποίους παρουσίαζεν, ἦσαν ὑπερβολικοί, ἐνῷ τὸ μῆκος τοῦ κοντοῦ τῆς τορπίλλης δὲν ἦτο πάντοτε ἀρκετὸν νὰ διαφυλάξῃ τὸν ἐπιτιθέμενον ἀπὸ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὅπλον. Ἐμελετήθησαν τότε τορπίλλαι κινούμεναι εἴτε δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, μεταβιβαζομένου ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἢ ἀπὸ πλοίου, εἴτε δι' ἀτμοῦ, εἴτε ρυμουλκούμεναι, πάντοτε ὅμως ἐξαρτώμεναι ἀπὸ χειριστὰς εὑρισκομένους ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἢ ἐπὶ πλοίου. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐφαρμογῶν, μέτρια κατ' ἀρχάς, κατέστησαν μηδαμινὰ μόλις ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν τὰ πολυβόλα μεγάλης ταχυβολίας.

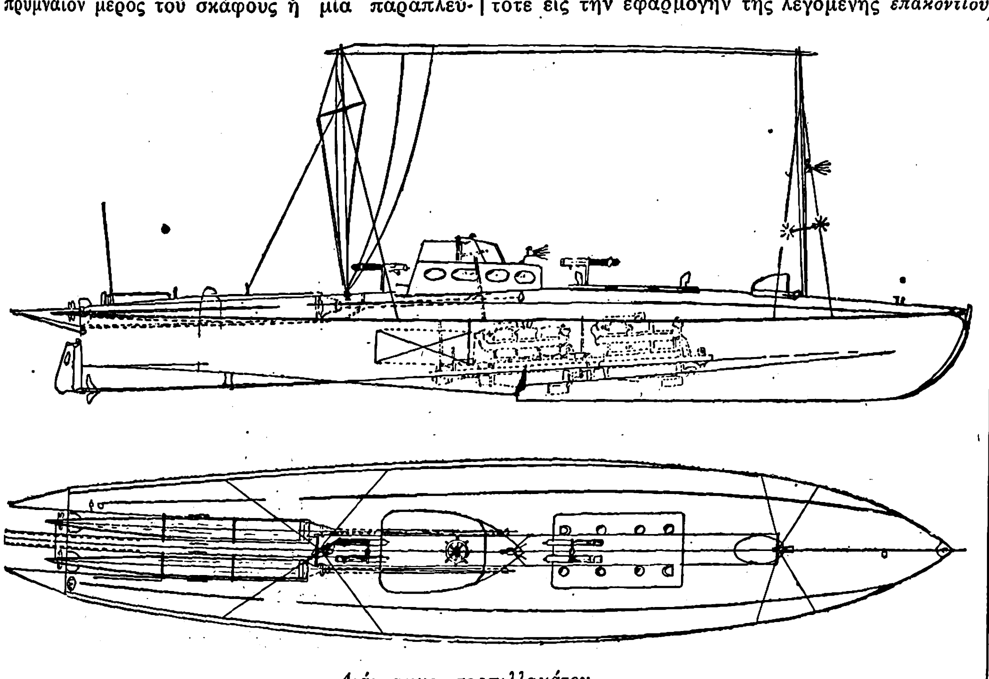

Διάγραμμα τορπιλλακάτου.

Οὕτω κατενοήθη ταχέως ὅτι αἱ προσπάθειαι ἔδει νὰ στραφῶσι πρὸς μίαν ἀνεξαρτήτως κινουμένην τορπίλλην, ἥτις πράγματι κατεσκευάσθη ἐν Φιοῦμε τῷ 1866 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου μηχανικοῦ Whitehead ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν ἀπόστρατον Αὐστριακὸν πλοίαρχον Luppis. Αὕτη ἐκινεῖτο διὰ πεπιεσμένου ἀέρος πιέσεως 25 ἀτμοσφαιρῶν, εἶχε μῆκος 3,35 μ., διάμετρον 35,5 ἑκ., ὁλικὸν βάρος 136 χ/μων καὶ γόμωσιν 8 χ/μων. Ἡ ταχύτης της ἔφθασε τὰ 7 μίλια καὶ τὸ βεληνεκές της τὰ 650 μέτρα. Ἡ τορπίλλη αὕτη ἀπεῖχε πολὺ τῶν σήμερον χρησιμοποιουμένων. Εἶχε γίνει ὅμως πλέον ἡ ἀρχὴ καὶ εἰς τοὺς ἑπομένους τύπους συνεχῶς ἐπήρχοντο βελτιώσεις. Τῷ 1868 προσετέθη εἰς τὸ ὑδροστατικὸν ἔμβολον τὸ ἐκκρεμές, τῷ 1877 ἐνεφανίσθη μὲ δύο ἕλικας, ἵνα ἀποφεύγεται ἡ κλίσις, τὴν ὁποίαν ἔδιδεν ἡ μία, τῷ 1895 ἐνεφανίσθη πλέουσα ἄνευ ἀποκλίσεων τῇ βοηθείᾳ γυροσκοπίου, καὶ τέλος τῷ 1906 ὁ χρησιμοποιούμενος ἀὴρ ἐθερμάνθη πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς του εἰς τὴν μηχανήν. Παραλλήλως αἱ διαστάσεις ηὔξανον ταχέως, ὡς καὶ τὸ ἐκρηκτικὸν γέμισμα, τὸ βεληνεκὲς καὶ ἡ ταχύτης.

Ἡ οὕτω ἐμφανισθεῖσα αὐτοκίνητος τορπίλλη ἐγένετο τὸ πρῶτον παραδεκτὴ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἀργότερον δὲ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, καὶ τελικῶς ὑφ' ὅλων τῶν ναυτικῶν κρατῶν. Πρώτη χρησιμοποίησις δὲ ταύτης ἐγένετο κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Χιλῆς (1891), ὅτε τὸ ἐπαναστατημένον πλοῖον «Blanco Encalada», ἐκτοπίσματος 3.500 τόννων, προσβληθὲν διὰ τορπιλλῶν ὑπὸ 2 κυβερνητικῶν τορπιλλοβόλων, ἠγκυροβολημένον ἐβυθίσθη. Τρία ἔτη ἀργότερον, κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Βραζιλίας, τὸ τεθωρακισμένον βραζιλιανὸν πλοῖον «Aquibadan» προσεβλήθη καὶ ἐβυθίσθη ὑφ' ἑνὸς τορπιλλοβόλου. Εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γιαλοῦ τοῦ Σινοϊαπωνικοῦ πολέμου (1895) οἱ Κινέζοι ἐξεσφενδόνισαν τορπίλλας, χωρὶς ἐπιτυχίαν ὅμως. Ἀργότερον ἰαπωνικὰ τορπιλλοβόλα κατώρθωσαν νὰ βυθίσουν 4 κινεζικὰ θωρηκτὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος Βέϊ-Χάϊ-Βέϊ. Κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον (1904—1905) τὰ ἰαπωνικὰ τορπιλλοβόλα συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ρωσικοῦ στόλου, καταβυθίσαντα ἢ θέσαντα ἐκτὸς μάχης πλεῖστα ἰσχυρὰ ρωσικὰ πλοῖα. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ τορπίλλη, διατηροῦσα πάντως ἀπέναντι τοῦ πυροβόλου τὴν δευτερεύουσαν θέσιν της, ἔδρασεν εὐρύτατα εἰς ὅλας τὰς κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις. Τορπιλλοβόλα καὶ ἀντιτορπιλλικά, ὑποβρύχια, τορπιλλάκατοι καὶ τορπιλλοπλάνα ἔβαλον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἑκατοντάδας τορπιλλῶν. Ἰδίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, βαλλόμεναι παρὰ τῶν ὑποβρυχίων, ἐπέτυχον σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἰουτλάνδης ἐξεσφενδονίσθησαν 74 τορπίλλαι παρὰ τῶν ἀγγλικῶν πλοίων, ἐξ ὧν 12 ὑπὸ θωρηκτῶν ἢ καταδρομικῶν, καὶ 109 ὑπὸ τῶν γερμανικῶν πλοίων, ἐξ ὧν 12 ἐπίσης ὑπὸ βαρέων σκαφῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι 4 μεγάλα πλοῖα ὑπέστησαν ζημίας καὶ 1 ἐβυθίσθη. Πολὺ μεγαλυτέρα ὅμως ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῶν τορπιλλῶν ἐπὶ τῆς τακτικῆς καταστάσεως, ἰδίως κατὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαφῆς τῶν δύο στόλων, ὅτε, λόγῳ τοῦ φόβου τῶν γερμανικῶν τορπιλλῶν, ὁ Ἄγγλος ἀρχηγὸς ἐστράφη ἐκτὸς καὶ οὕτως ἀπομακρυνθεὶς ἀπώλεσε τὰ ἴχνη τοῦ ἐχθροῦ του. Μετὰ τὸν πόλεμον αἱ τορπίλλαι ἐξηκολούθησαν νὰ ἀποτελῶσι σημαντικὸν ὅπλον τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Ἀποτελοῦν σήμερον τὸ κύριον ὅπλον τῶν ὑποβρυχίων, βαλλόμεναι ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τορπιλλοβόλων, τῶν τορπιλλακάτων καὶ τορπιλλοπλάνων, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν μεγάλων πλοίων καὶ τῶν ἀμυντικῶν ὀχυρώσεων τῆς ξηρᾶς.

Περιγραφὴ τορπίλλης. Εἰς τὸ σχ. 1 φαίνεται τορπίλλη τύπου Whitehead νεωτάτου τύπου (1929). Ἔχει μῆκος 6,8 μ., διάμετρον 53,3 ἑκ., καὶ βάρος ἕτοιμον πρὸς βολὴν 1 526 χλμ. Τὰ κύρια μέρη αὐτῆς εἶναι: 1) Κῶνος μάχης (Α) ἐκ λεπτοῦ χαλυβδίνου ἐλάσματος, φέρων τὸ ἐκρηκτικὸν γέμισμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ 300 χλμ. τροτύλης. Τοῦτο ἀναφλέγεται διὰ πυροδοτικοῦ μηχανήματος ἀδρανείας, τοποθετημένου ἐντὸς εἰδικῆς ὑποδοχῆς (1) καὶ λειτουργοῦντος μόλις ἡ τορπίλλη προσκρούσῃ ὁπουδήποτε μὲ ταχύτητα τοὐλάχιστον 5,5 μιλίων. 2) Ἀεροθάλαμος (Β) ἐξ εἰδικοῦ σφυρηλάτου χάλυβος μεγάλης ἀντοχῆς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐναποθηκεύονται 543 λίτραι ἀέρος ὑπὸ πίεσιν 180 χλμ. ἀνὰ τετρ. ἑκ. Ἔχει μῆκος 3 μέτρων, ἤτοι καταλαμβάνει σχεδὸν τὸ ἥμισυ τοῦ ὁλικοῦ μήκους τῆς τορπίλλης. Ὁ ἐντὸς αὐτοῦ ἀὴρ ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν πηγὴν ἐνεργείας διὰ τὴν κίνησιν τῆς τορπίλλης. Ἐπὶ τῆς ἄνω γενετείρας τοῦ ἀεροθαλάμου κοχλιοῦται ὁ ὁδηγὸς «ταῦ» (2), διὰ τοῦ ὁποίου ὀλισθαίνει ἡ τορπίλλη ἐντὸς ἀντιστοίχου αὔλακος τοῦ τορπιλλοσωλῆνος. 3) Δοχεῖον ὕδατος (Γ), ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐναποθηκεύονται 44,3 χλμ. γλυκέος ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀποτελεῖ ὁμοῦ μετὰ τοῦ πετρελαίου καύσεως τὴν βοηθητικὴν πηγὴν ἐνεργείας, ὡς ἐξηγεῖται κατωτέρω. 4) Θάλαμος ρυθμιστῶν βάθους (Δ), ὢν τελείως στεγανὸς δι' ἐξωτερικὴν πίεσιν 6 χλμ. ἀνὰ τετρ. ἑκ., ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν ἐν αὐτῷ τοποθέτησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς (3) καὶ τοῦ ὑδροστατι-

Digitized by Google

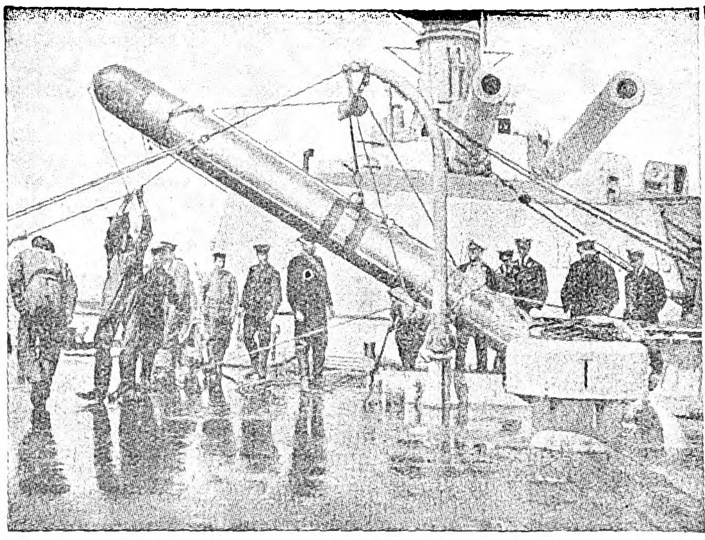

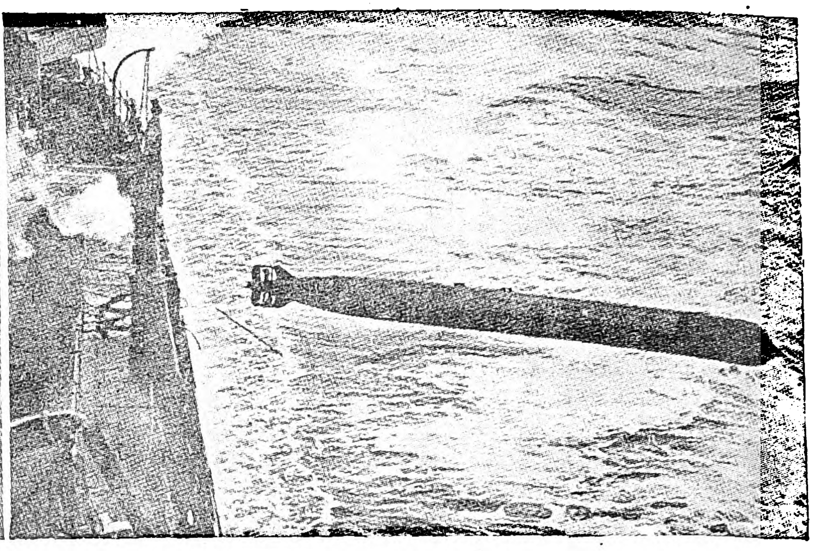

1) Τορπίλλη τῶν 533 ἑκ. ἐπιβιβαζομένη ἐπὶ θωρηκιοῦ. 2) Τορπίλλη βαλλομένη παρ' ἀντιτορπιλλικοῦ.

κοῦ ἐμβόλου (4), ἅτινα ὁμοῦ τηροῦσι τὴν τορπίλλην ἀφ' ἑνὸς ὁριζοντίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ βάθος. εἰς ὃ ἐρρυθμίσθη αὕτη νὰ πλέῃ. Πρὸς τοῦτο τὸ ἐκκρεμὲς τηρεῖ τὰ ὁριζόντια πηδάλια τῆς τορπίλλης (19) εἰς τὸ μέσον, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι κατακόρυφον, ἤτοι μόνον ὅταν ἡ τορπίλλη εἶναι ὁριζοντία. Μόλις ἡ τορπίλλη λάβῃ κλίσιν τινά, ἡ σχετικὴ κίνησις τοῦ ἐκκρεμοῦς προκαλεῖ ἀνάλογον ἐνέργειαν τῶν ὁριζοντίων πηδαλίων μέσῳ τοῦ ὑπηρετικοῦ μηχανήματος αὐτῶν, ἅτινα ἐπαναφέρουν τὴν τορπίλλην ὁριζοντίαν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐλατήριον (5) τοῦ ὑδροστατικοῦ ἐμβόλου ρυθμίζεται διὰ τὸ ἐπιθυμητὸν βάθος ἀπὸ 2 μέχρι 16 μέτρων. Ὅταν ἡ τορπίλλη εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τοῦτο, τὸ ἐλατήριον ἰσορροπεῖται ὑπὸ τῆς ἀντιστοίχου πιέσεως τῆς θαλάσσης, καὶ τὰ ὁριζόντια πηδάλια, μέσῳ πάλιν τοῦ ὑπηρετικοῦ μηχανήματος αὐτῶν, τηροῦνται εἰς τὸ μέσον. Ἐὰν ἡ τορπίλλη εὑρίσκεται ἄνωθεν τοῦ ρυθμισθέντος βάθους, τὸ ἐλατήριον ὑπερισχύει τῆς πιέσεως τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ὁριζόντια πηδάλια ἔρχονται κάτω, ὁπότε ἡ τορπίλλη κατέρχεται εἰς τὸ ρυθμισθὲν βάθος. Ἐὰν εὑρίσκεται κάτω τοῦ ρυθμισθέντος βάθους, ὑπερισχύει ἡ πίεσις τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ὁριζόντια πηδάλια ἔρχονται ἄνω. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου ρυθμιστῶν βάθους εὑρίσκεται ἡ βαλβὶς πληρώσεως (6) ἀέρος τοῦ ἀεροθαλάμου, ἡ βαλβὶς ἐμφράξεως (7), ἥτις ἀνοιγομένη ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀέρα τοῦ ἀεροθαλάμου νὰ μεταβῇ εἰς τὴν μηχανήν, τὸ δοχεῖον πετρελαίου καύσεως (8), δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 8 χλμ. καὶ τὸ δοχεῖον ἐλαίου λιπάνσεως (9), ἐντὸς τοῦ ὁποίου τίθενται 4,3 χλμ. 5) Θάλαμος μηχανῆς καὶ μηχανημάτων (Ε). Ἀνοικτὸς εἰς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, περιέχει τὴν παροχικὴν βαλβῖδα (10), ἥτις φέρει εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν βαλβῖδα ἐμφράξεως πρὸς τὴν μηχανὴν μόλις ἐκκινήσῃ ἡ τορπίλλη, ὅτε ἀνοίγει αὕτη αὐτομάτως μέσῳ τοῦ κορακωτοῦ μοχλοῦ (11), προσκρούοντος ἐπὶ εἰδικῆς προεξοχῆς τοῦ τορπιλλοσωλῆνος. Τὸν μηχανισμὸν ἀποστάσεως καὶ κρατήσεως (12), ὅστις λειτουργεῖ δι' ὀδοντωτῶν τροχίσκων, οἵτινες λαμβάνουσι κίνησιν ἐκ τῆς μηχανῆς, κλείει τὴν παροχικὴν βαλβῖδα καὶ ἑπομένως σταματᾷ τὴν τορπίλλην εἰς τὴν ἀπόστασιν τὴν ὁποίαν θὰ ἔχωμεν θέσει ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου. Τὸν ἐπιβραδυντῆρα (εὑρίσκεται ὄπισθεν τοῦ θερμαντῆτος, σχ. 2), φιάλην ἥτις ἐπιβραδύνει τὴν πορείαν τοῦ ἀέρος, μὴ ἐπιτρέπουσαν εἰς τοὺς ρυθμιστὰς πιέσεως νὰ λειτουργήσουν εἰμὴ ὅταν αὕτη πληρωθῇ, ἤτοι μετὰ 2 περίπου δευτερόλεπτα ἀφ' ἧς θὰ ἀνοίξῃ ἡ παροχικὴ βαλβίς. Ὁ χρόνος οὗτος εἶναι περίπου ὁ ἀπαιτούμενος, ἵνα ἡ τορπίλλη πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν. Τὸν ρυθμιστὴν πιέσεως (ὄπισθεν τοῦ θερμαντῆρος), ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο βαλβῖδας μετ' ἐλατηρίων καὶ ἐλαιοδοχείων. Οὗτος ρυθμίζεται πρὸ τῆς βολῆς διὰ 5 πιέσεις, ἀντιστοιχούσας εἰς τὰς ταχύτητας 45, 42, 31, 28 καὶ 20 μιλίων, μὲ ἀντίστοιχα βεληνεκῆ 3.000, 4.000, 8.000, 10.000 καὶ 16.000 μέτρων. Διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου ρυθμίζεται καὶ ἡ ἀνάλογος πρὸς τὴν ταχύτητα ροὴ ὕδατος καὶ πετρελαίου. Τὸν θερμαντῆρα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προκαλεῖται δι' ἀναπτῆρος καῦσις τοῦ πετρελαίου, ἀτμοποίησις τοῦ ὕδατος καὶ θέρμανσις τοῦ ἀέρος τοῦ ἀεροθαλάμου. Οὕτως αὐξάνεται τὸ βεληνεκὲς τῆς τορπίλλης καὶ γίνεται ὁμαλωτέρα ἡ λειτουργία τῆς μηχανῆς ταύτης. Τὸ ὑπηρετικὸν μηχάνημα τῶν ὁριζοντίων πηδαλίων (14), ὅπερ ἐργαζόμενον δι' ἀέρος ἐνισχύει τὴν μικρὰν ἰσχὺν τῶν ρυθμιστῶν βάθους, ὥστε νὰ καθίσταται εὐχερὴς ἡ κίνησις τῶν ὁριζοντίων πηδαλίων (19). Τὸν ἐλαιοδιανομέα (15), ὅστις διανέμει τὸ ἔλαιον εἰς τὰ ἔχοντα ἀνάγκην λιπάνσεως σημεῖα τῆς τορπίλλης. Ἔχει δύο ταχύτητας, τὴν μεγαλυτέραν διὰ τὰς ταχύτητας τορπίλλης 45 καὶ 42 μίλια, καὶ τὴν μικροτέραν διὰ τὰς λοιπὰς ταχύτητας. Ἡ ρύθμισις αὕτη τῆς ταχύτητός του γίνεται αὐτομάτως κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς ταχύτητος τῆς τορπίλλης. Τὴν ὑδραντλίαν (16), ἥτις καταθλίβει θαλάσσιον ὕδωρ ἐσωτερικῶς τοῦ ἐμπροσθίου πώματος τῶν ἀεροσυρτῶν τῆς μηχανῆς διὰ τὴν ψῦξιν τῶν ἀερίων ἐξαγωγῆς. Τοὺς κυλίνδρους τῶν ἐμβόλων καὶ ἀεροσυρτῶν τῆς μηχανῆς (17). Ἡ μηχανὴ εἶναι παλινδρομικὴ δικύλινδρος διπλῆς ἐνεργείας καὶ ἁπλῆς ἐκτονώσεως, λειτουργοῦσα διὰ τῶν ἐκ τοῦ θερμαντῆρος ἐρχομένων ἀερίων. Ἡ κίνησις αὐτῆς μεταβιβάζεται εἰς δύο ἕλικας στρεφομένας ἀντιθέτως. Ἡ μεγίστη ἰσχὺς αὐτῆς εἶναι 336 ἵπποι, ἀντιστοιχοῦσα εἰς ταχύτητα 45 μιλίων καὶ 1159 στροφάς. 6) Ὀπίσθιος πλωτὴρ (ΣΤ). Στεγανὸς θάλαμος δοκιμασθεὶς δι' ἐξωτερικὴν πίεσιν 6 χλμ. ἀνὰ τετρ. ἑκ., ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ γυροσκόπιον. Τοῦτο λαμβάνον διὰ τοῦ ἀέρος τῆς τορπίλλης ἅμα τῇ ἀνατροπῇ τοῦ κορακωτοῦ μοχλοῦ ταχυτάτην περιστροφικὴν κίνησιν (14.000—19.000 στροφὰς ἀνὰ λεπτόν); τηρεῖται ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς διευθύνσεως τῆς τορπίλλης καθ' ὅλην τὴν τροχιὰν αὐτῆς. Πᾶσα παρέκκλισίς της μεταβάλλει τὴν σχετικὴν θέσιν τοῦ γυροσκοπίου, ὅπερ προκαλεῖ οὕτω, μέσῳ τοῦ ὑπηρετικοῦ μηχανήματος αὐτοῦ, κίνησιν τῶν κατακορύφων πηδαλίων (20) πρὸς τὴν κατάλληλον πλευράν, ὥστε νὰ ἐπανέλθῃ ἡ τορπίλλη εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς κατεύθυνσιν. Ὑπάρχει ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ μηχανήματος τοῦ γυροσκοπίου διάταξις, ἐπὶ τῆς ὁποίας τίθεται κατὰ τὸ δοκοῦν γωνία ἀπὸ 0°—90° δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ὁπότε ἡ τορπίλλη, μετὰ τὴν πτῶσίν της εἰς τὴν θάλασσαν, στρέφει πρὸς τὴν πλευρὰν κατὰ τὸ ποσὸν τῶν μοιρῶν, αἵτινες ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ μηχανήματος, καὶ εἶτα λαμβάνει σταθερὰν πορείαν. Ἐντὸς τοῦ ὀπισθίου πλωτῆρος εὑρίσκεται εἰσέτι ὁ κορακωτὸς μοχλὸς (11) καὶ τὸ κιβώτιον στροφάλων τῆς μηχανῆς (22). 7) Οὐρὰ (Ζ), ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ κατακόρυφα καὶ ὁριζόντια πηδάλια καὶ αἱ δύο ἕλικες (21).

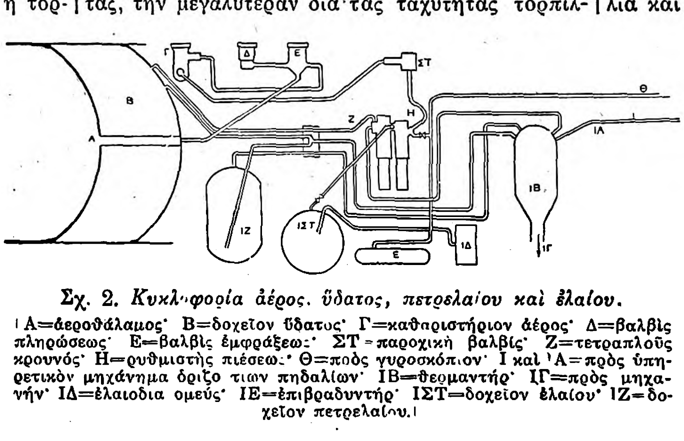

Σχ. 2. *Κυκλοφορία ἀέρος, ὕδατος, πετρελαίου καὶ ἐλαίου.*

(Α=ἀεροθάλαμος· Β=δοχεῖον ὕδατος· Γ=καθαριστήριον ἀέρος· Δ=βαλβὶς πληρώσεως· Ε=βαλβὶς ἐμφράξεως· ΣΤ=παροχικὴ βαλβίς· Ζ=τετραπλοῦς κρουνός· Η=ρυθμιστὴς πιέσεως· Θ=πρὸς γυροσκόπιον· Ι καὶ ΙΑ=πρὸς ὑπηρετικὸν μηχάνημα ὁριζοντίων πηδαλίων· ΙΒ=θερμαντήρ· ΙΓ=πρὸς μηχανήν· ΙΔ=ἐλαιοδιανομεύς· ΙΕ=ἐπιβραδυντήρ· ΙΣΤ=δοχεῖον ἐλαίου· ΙΖ=δοχεῖον πετρελαίου.)

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα τορπίλλη εἶναι μεικτοῦ τύπου, δύναται δηλαδὴ νὰ πλεύσῃ καὶ μὲ μεγάλην καὶ μὲ μικρὰν ταχύτητα. Ὑπάρχουσιν ἀφ' ἑτέρου τορπίλλαι μεγάλης ταχύτητος καὶ μικροῦ βεληνεκοῦς, ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιούμεναι παρὰ τῶν σκαφῶν, ἅτινα βάλλουσιν ἀπὸ μικρᾶς ἀποστάσεως, ὡς εἶναι τὰ ὑποβρύχια, αἱ τορπιλλάκατοι καὶ τὰ τορπιλλοπλάνα.

Ἐκσφενδόνισις τορπίλλης. Ὅπως ἐκσφενδονισθῇ τορπίλλη τις, δέον νὰ ὑποστῇ σειρὸν ἐργασιῶν, ἥτις λέγεται τελικὴ ἑτοιμασία. Τὸ πυροδοτικὸν μηχάνημα τοῦ κώνου μάχης πρέπει νὰ τεθῇ εἰς τὴν θέσιν του ἕτοιμον, ὁ ἀεροθάλαμος, τὰ δοχεῖα ὕδατος, πετρελαίου καύσεως, ἐλαίου λιπάνσεως καὶ τὰ ἐλαιοδοχεῖα ρυθμιστοῦ πιέσεως δέον νὰ εἶναι ἅπαντα πλήρη, νὰ τεθῇ ἀναλόγως τοῦ βυθίσματος τοῦ προσβαλλομένου σκάφους τὸ ἐπιθυμητὸν βάθος, εἰς τὸν ρυθμιστὴν βάθους νὰ ρυθμισθῇ ἡ ἐπιθυμητὴ ταχύτης πλοῦ, νὰ τοποθετηθῇ φυσίγγιον εἰς τὸν ἀναπτῆρα τοῦ θερμαντῆρος, ὅστις καὶ νὰ ὁπλισθῇ, καὶ τέλος νὰ ἀνοιχθῇ ἡ βαλβὶς ἐμφράξεως. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην εὑρίσκονται αἱ τορπίλλαι, ὅταν ὁ ἐχθρὸς εἶναι ἐγγύς. Ὅταν διαταχθῇ ἐκσφενδόνισις, ἐνεργοῦντες ἐπὶ τοῦ τορπιλλοσωλῆνος προκαλοῦμεν ταύτην ὅτε ὁ κορακωτὸς μοχλός, προσκρούων ἐπὶ εἰδικῆς προεξοχῆς τοῦ τορπιλλοσωλῆνος, ἀνοίγῃ τὴν παροχικὴν βαλβῖδα. Τότε ὁ ἀήρ, ὅστις θὰ ἔχῃ διέλθει διὰ τῆς ἀνοικτῆς βαλβῖδος ἐμφράξεως (σχ. 2), διερχόμενος καὶ διὰ τῆς παροχικῆς βαλβῖδος φθάνει ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸν ρυθμιστὴν πιέσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ γυροσκόπιον, τὸ ὁποῖον θέτει εἰς κίνησιν, καὶ εἰς τὸν ἐπιβραδυντῆρα. Ὅταν πληρωθῇ ἡ φιάλη τούτου, προκαλεῖται λειτουργία τοῦ ρυθμιστοῦ πιέσεως, ὅτε ὁ ἀήρ, ρυθμισθεὶς διὰ τὴν τεθεῖσαν ταχύτητα, διευθύνεται πρὸς τὸν θερμαντῆρα, ἐνῷ τμῆμα αὐτοῦ μεταβαίνει εἰς τὸ δοχεῖον ὕδατος, ὅπου πιέζων τὸ ὕδωρ τὸ ἀναγκάζει

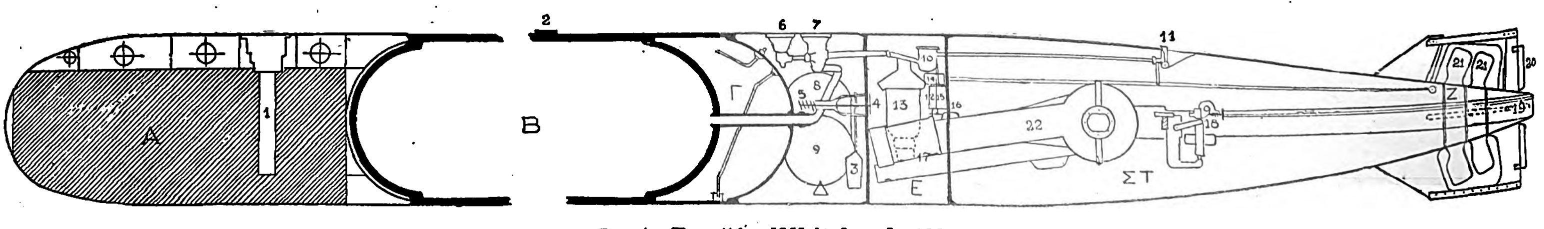

Σχ. 1. *Τορπίλλη Whitehead* (1929).

(Α=κῶνος μάχης· Β=ἀεροθάλαμος· Γ= δοχεῖον ὕδατος· Δ=θάλαμος ρυθμιστικοῦ βάθους· Ε=θάλαμος μηχανῆς καὶ μηχανημάτων· ΣΤ=ὀπίσθιος πλωτήρ· Ζ=οὐρά. 1=ὑποδοχὴ πυροδοτικοῦ μηχανήματος· 2=ὁδηγὸς ταῦ· 3=ἐκκρεμές· 4=ὑδροστατικὸν ἔμβολον· 5=ἐλατήριον ὑδροστατικοῦ ἐμβόλου· 6=βαλβὶς πληρώσεως· 7=βαλβὶς ἐμφράξεως· 8=δοχεῖον πετρελαίου καύσεως· 9=δοχεῖον ἐλαίου λιπάνσεως· 10=παροχικὴ βαλβίς· 11=κορακωτὸς μοχλός· 12=μηχανισμὸς ἀποστάσεως καὶ κρατήσεως· 13=θερμαντήρ· 14=ὑπηρετικὸν μηχάνημα ὁριζοντίων πηδαλίων· 15=ἐλαιοδιανομεύς· 16=ὑδραντλία· 17=κύλινδροι ἐμβόλων καὶ ἀεροσυρτῶν· 18=γυροσκόπιον· 19=ὁριζόντια πηδάλια· 20=κατακόρυφα πηδάλια· 21=ἕλικες· 22=κιβώτιον διωστήρων μηχανῆς.)

Digitized by Google

ἀφ' ἑνὸς νὰ μεταβῇ εἰς τὸν θερμαντῆρα καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ δοχεῖον πετρελαίου, ὅπου πιέζων τὸ πετρέλαιον διευθύνει καὶ τοῦτο πρὸς τὸν θερμαντῆρα. Ἐκεῖ, ἀναφλεγομένου τοῦ φυσιγγίου τοῦ ἀναπτῆρος διὰ σφύρας, ἥτις λαμβάνει κίνησιν ἀπὸ τὰς ἕλικας, προκαλεῖται καῦσις τοῦ πετρελαίου, ἀτμοποίησις τοῦ ὕδατος καὶ ὑπερθέρμανσις τοῦ ὅλου μείγματος, ὅπερ διευθύνεται πρὸς τὴν μηχανήν, ἥτις περιστρεφομένη κινεῖ τὰς ἕλικας καὶ οὕτως ἡ τορπίλλη πλέει ἐν τῇ θαλάσσῃ μὲ τὴν ρυθμισθεῖσαν ταχύτητα καὶ εἰς τὸ ὁρισθὲν βάθος. Τὴν λίπανσιν τῆς τορπίλλης ἐνεργεῖ ὁ ἐλαιοδιανομεύς, ὅστις διανέμει τὸ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον ἔρχεται εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ δοχείου ἐλαίου πιεζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀέρος.

Ἐὰν ἡ οὕτω πλέουσα τορπίλλη προσκρούσῃ ἐπὶ τοῦ στόχου, λειτουργεῖ τὸ πυροδοτικὸν μηχάνημα, τὸ ὁποῖον ἀναφλέγει τὸ ἐκρηκτικὸν γέμισμα τοῦ κώνου μάχης. Ἄλλως, ἐὰν ἡ τορπίλλη δὲν ἐπιτύχῃ τὸν στόχον, παύει νὰ κινῆται ἡ μηχανὴ ἐξαντλουμένου τοῦ ἀέρος, ὁπότε βυθίζεται, δεδομένου ὅτι αὕτη ἔχει πάντοτε ἀρνητικὴν πλευστότητα. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὅμως γυμνασίων, ὅτε βάλλονται αἱ αὐταὶ τορπίλλαι μάχης, ἀφαιρεῖται ὁ κῶνος ὁ πλήρης τροτύλης καὶ εἰς τὴν θέσιν του τίθεται κῶνος κενός, ὅστις, ὢν ἐλαφρός, δίδει εἰς τὴν τορπίλλην θετικὴν πλευστότητα καὶ οὕτως ἐπιτρέπει τὴν ἁλίευσιν αὐτῆς. Ὅταν ἐπίσης πρόκειται νὰ ἐκτελεσθοῦν δοκιμαὶ—ὅτε πρέπει εἰς τὴν θέσιν τοῦ κώνου μάχης νὰ τίθεται κῶνος ἴσου βάρους—, χρησιμοποιεῖται ὁ λεγόμενος κῶνος ἐκδιώξεως. Οὗτος εἶναι πλήρης ὕδατος, τὸ ὁποῖον, ὅμως, ἐκδιώκεται διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, μόλις ἡ τορπίλλη κρατήσῃ καὶ ἀρχίσῃ νὰ βυθίζεται. Οὕτω δίδεται πάλιν θετικὴ πλευστότης εἰς αὐτήν.

Βολὴ τορπίλλης. Καλεῖται οὕτως ἡ κατ' ἐχθροῦ ἐκσφενδόνισις τορπίλλης κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τορπιλλικῆς ἐπιθέσεως. Αὕτη ἐνεργεῖται τῇ βοηθείᾳ σκοπευτικῶν ὀργάνων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κάτωθι ἀρχῶν. Πλοῖον εὑρισκόμενον εἰς Α (σχ. 3) μὲ τοὺς τορπιλλοσωλῆνάς του ἐστραμμένους πρὸς τὴν διεύθυνσιν ΑΒ καὶ προτιθέμενον νὰ βάλῃ τὰς τορπίλλας του κατὰ τοῦ πλοίου Γ, πλέοντος ἐπὶ τῆς πορείας ΓΔ μὲ ταχύτητά τινα, θὰ πυροδοτήσῃ ὅταν σκοπεύσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τῆς διευθύνσεως ΑΕ οὕτως, ὥστε ἡ γωνία ΕΑΒ, ἥτις λέγεται σκοπευτική, νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἰς τὸν χρόνον εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἐχθρὸς θὰ διανύσῃ τὸ τμῆμα ΕΒ νὰ διανύσῃ καὶ ἡ τορπίλλη τὸ ΑΒ, ἵνα προσκρούσῃ ἐπ' αὐτοῦ. Τὴν σκοπευτικὴν γωνίαν εὑρίσκομεν ἢ διὰ πινάκων ἢ διὰ τῶν λεγομένων σκοπευτικῶν μηχανημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσερχόμεθα μὲ τὴν ταχύτητα τῆς τορπίλλης, τὴν ταχύτητα καὶ τὴν πλεῦσιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων, τὰ δύο τελευταῖα δὲν εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ εἶναι μετ' ἀκριβείας γνωστά, καὶ ἕνεκα τούτου προκαλοῦνται συχνάκις αἱ ἀποτυχίαι. Ἐπὶ πλέον ὁ ἐχθρός, μόλις ἀντιληφθῇ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς βολῆς, πιθανῶς δὲν θὰ ἐξακολουθήσῃ τηρῶν τὴν αὐτὴν πορείαν καὶ τὴν ταχύτητα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου, μὲ θάλασσαν ὄχι λίαν τεταραγμένην, ὁ προσβαλλόμενος θὰ ἀντιληφθῇ ἀρκετὰ μακρὰν τὴν τροχιὰν τῆς τορπίλλης ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν φυσαλλίδων, τὰς ὁποίας προκαλεῖ ὁ ἐργασθεὶς καὶ ἐξερχόμενος ἐκ τῆς οὐρᾶς ἀήρ, καὶ θὰ χειρίσῃ ἵνα ἀποφύγῃ αὐτήν. Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω, βολὴ τορπιλλῶν, ἵνα ἔχῃ ἐλπίδας ἐπιτυχίας, δέον νὰ ἐκτελῆται ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας (βλ. λ. *ἐπίθεσις*) ἢ κατὰ πλοίου βεβλαμμένου. Παραμένει πάντως ἰσχυρὰ τακτικὴ ἀπειλὴ καὶ ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας ἀποτελεῖ σημαντικὸν κίνδυνον.

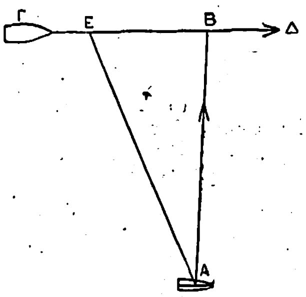

Σχ. 3.

Ἄμυνα κατὰ τῶν τορπιλλῶν. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς τορπίλλης ἐγένετο προσπάθεια ἐξουδετερώσεως τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, κυρίως δι' αὐξήσεως τῶν στεγανῶν διαμερισμάτων τῶν ὑφάλων καὶ ἰσχυροποιήσεως τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀργότερον, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἰουτλάνδης, ἡ ἄμυνα κατὰ τῶν τορπιλλῶν τελειοποιηθεῖσα ἔλαβε τὴν ἑξῆς μορφήν: Τοποθέτησις κοιλιῶν ἐξωτερικῶς παρὰ τὴν ἴσαλον, διῃρημένην δι' ἐγκαρσίων καὶ διαμήκων φρακτῶν. Κατάλληλος διαρρύθμισις τῶν ὑπὸ τὴν ἴσαλον στεγανῶν καὶ ἀποθηκῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οὐδεμία συγκοινωνία νὰ ὑπάρχῃ. Διάταξις συστήματος αὐτομάτου ζυγοσταθμίσεως, ὥστε νὰ ἀποφεύγηται ἡ προκαλουμένη ἀπότομος κλίσις ἐξ ὑφάλου ἐκρήξεως. Ἐνίσχυσις τοῦ ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ καὶ τέλος εἰσαγωγὴ ἰσχυρῶν προβολέων.

Αἱ τορπίλλαι ἐν Ἑλλάδι. Τὸ ἑλληνικὸν πολεμικὸν ναυτικὸν υἱοθέτησε τὴν τορπίλλην τῷ 1877, προμηθευθὲν τορπίλλας Whitehead-Fiume διαμέτρου 35 ἑκ., βεληνεκοῦς 800 μ. καὶ ἄνευ γυροσκοπίου, ἐκ τῶν ὁποίων μία εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς διευθύνσεως τορπιλλῶν καὶ ναρκῶν ἐν Σκαραμαγκᾷ. Αἱ τορπίλλαι αὗται ἐβάλλοντο ὑπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ πρωτόγονα τορπιλλοβόλα καὶ βραδύτερον καὶ ἀπὸ τὰ παλαιὰ θωρηκτά. Ὅταν ἠγοράσθησαν τὰ 6 γερμανικὰ τορπιλλοβόλα 11—16, ἐγένετο προμήθεια γερμανικῶν τορπιλλῶν Schwartzkopff, πρωτογόνων ὅμως καὶ αὐτῶν. Ἐπηκολούθησαν νέαι ἀγοραὶ βελτιωμένων ὁπωσδήποτε τύπων, ἀλλὰ μόνον ὅταν ἠγοράσθησαν τὰ ἀντιτορπιλλικὰ τύπου «Νίκης» καὶ «Ναυκρατούσης» ἐγένετο προμήθεια καὶ καλῶν τορπιλλῶν Schwartzkopff τῶν 45 ἑκ. μὲ γόμωσιν 100 χλμ. Ταχέως ὅμως καὶ αἱ τορπίλλαι αὗται ἀπηρχαιώθησαν. Τῷ 1925 καὶ τῷ 1929 ἠγοράσθησαν νεώταται τορπίλλαι Whitehead τῶν 53,3 ἑκ., μὲ 250 χγμ. γόμωσιν αἱ πρῶται καὶ 300 αἱ δεύτεραι. Χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη ἐν τῷ ἑλληνικῷ πολεμικῷ ναυτικῷ αἱ διὰ τὰς τορπιλλακάτους Τ1 καὶ Τ2 ἀγορασθεῖσαι τορπίλλαι Whitehead καὶ Saint Tropez τῶν 45 ἑκ. μὲ γόμωσιν 250 χγμ.

Κ. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

— **τορπίλλης** ***ἐκκρεμὲς*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ἐκκρεμὲς τορπίλλης*.

τορπίλλη (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *ναρκιδῶν* (βλ. λ. *νάρκη*).

Δ. Ν. Π.

τορπιλλητὴς (ὁ)· ὁ χειριζόμενος τορπίλλην. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ ὁ ἀνὴρ ὁ προωρισμένος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν τορπιλλῶν. Νῦν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *τορπιλλομηχανικός*.

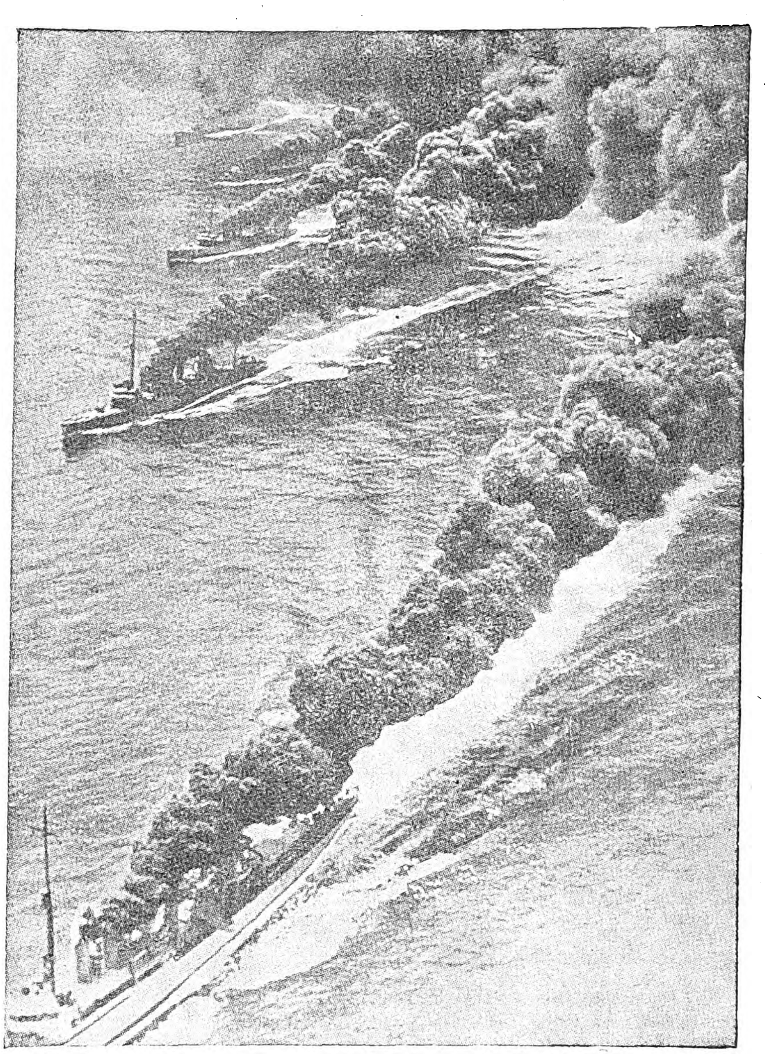

Ἀντιτορπιλλικὰ ὀλίγον πρὸ τῆς βολῆς τῶν τορπιλλῶν των, δημιουργοῦντα προπέτασμα καπνοῦ, ἵνα ὄπισθεν αὐτοῦ ἀποχωρήσωσι.

τορπιλλίζω· προσβάλλω διὰ τορπίλλης: «ὁ Κανάρης ἐτορπίλλισε τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα» || μεταφ., ὑπονομεύω, κάμνω τι νὰ ματαιωθῇ: «ἐτορπίλλισε τὴν προσπάθειαν πρὸς συνδιαλλαγήν».

τορπιλλικὸν (τό). Γενικὴ ὀνομασία τῶν μικρῶν καὶ ταχέων πολεμικῶν σκαφῶν, ἅτινα φέρουν ὡς κύριον ὅπλον τὴν τορπίλλην (ἄλλως: *τορπιλλοβόλα* ἢ *ναυκλασιφοφόρα*). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτά, ἐκλήθησαν *ἀντιτορπιλλικὰ* τὰ πλοῖα, ὧν ἀρχικὸς προορισμὸς ἦτο ἡ καταστροφὴ τῶν τορπιλλικῶν. Τὰ πρῶτα τορπιλλικὰ ἐνεφανίσθησαν ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐπακοντίου τορπίλλης. Ἦσαν πολὺ μικρὰ σκάφη, προοριζόμενα κυρίως διὰ νυκτερινὰς ἐπιθέσεις, ἔσχον δὲ ἐπιτυχίας τινάς. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς αὐτοκινήτου τορπίλλης ἐπέφερε τὴν ἁλματικὴν ἐξέλιξιν τῶν πλοίων τούτων, δεδομένου ὅτι ἠδύναντο ἀπὸ μεγάλης σχετικῶς ἀποστάσεως νὰ βάλλωσι τὰς τορπίλλας των, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ ἐπιτυχῶς κατὰ τοὺς πολέμους τοὺς ἐπισυμβάντας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' καὶ ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος. Τὸ ἐκτόπισμα αὐτῶν, μικρὸν κατ' ἀρχάς, ἔφθασε σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τὰ μεγάλα τορπιλλοβόλα τοὺς 350 τόννους, ἡ δὲ ταχύτης αὐτῶν, ἀρχίσασα ἀπὸ 10 μίλια, ἔφθασε τὰ 28. Ὁ ὁπλισμός των, εἷς ἢ δύο τορπιλλοσωλῆνες κατ' ἀρχάς, ἔφθασε τοὺς 4, συνεπληρώθη δὲ ἀκόμη καὶ ἀπὸ 1—2 ταχυβόλα. Κυρίως ἐν Γαλλίᾳ ἀναπτυχθέντα, προὐκάλεσαν ἀνησυχίας ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἀπεφασίσθη ἡ ναυπήγησις οὐχὶ τορπιλλοβόλων, ἅτινα ἐθεωρήθησαν ὡς ὅπλον ἀσθενοῦς δυνάμεως, ἀλλὰ πλοίων ταχυτέρων καὶ ἰσχυροτέρων, ἱκανῶν νὰ τὰ καταφθάσωσι καὶ νὰ τὰ καταστρέψωσιν. Οὕτω ἐνεφανίσθη τὸ ἀντιτορπιλλικόν, τὸ ὁποῖον βαθμιαίως ἐξετόπισε τὸ τορπιλλοβόλον. Σήμερον οὐδὲν τορπιλλοβόλον ναυπηγεῖται, ἂν καὶ ἔνια ναυτικὰ χρησιμοποιοῦν τὰ παλαιὰ μέχρι τῆς ἀχρηστεύσεως αὐτῶν.

Τὸ πρῶτον ἀντιτορπιλλικὸν ἐναυπηγήθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1893. Ἦτο ἐκτοπίσματος 220 τόννων, διπλέλικον, δυνάμεως μηχανῆς 3 400 ἵππων καὶ ταχύτητος 27 μιλίων. Ἔφερεν ὁπλισμὸν 3 τορπιλλοσωλῆνας τῶν 45 ἑκ., ὧν εἷς σταθερὸς ἐπὶ τοῦ προστέγου καὶ δύο διατεθειμένοι εἰς ζεῦγος εἰς τὴν πρύμνην περιστρεφόμενοι. Ἐπίσης ἔφερεν ἓν πυροβόλον τῶν 7,5 ἑκ. καὶ δύο ἀμοιβὰς τορπίλλας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ναυπηγήσεώς του ἦτο ἰσχυρότερον παντὸς τορπιλλοβόλου. Ταχέως ὅμως ἐναυπηγήθησαν τορπιλλοβόλα ταχύτερα καὶ ἰσχυρότερα αὐτοῦ, παραλλήλως δὲ καὶ ἀντιτορπιλλικὰ ἰσχυρότερα τῶν ναυπηγουμένων τορπιλλοβόλων. Οὕτω τορπιλλοβόλα καὶ ἀντιτορπιλλικά, ἐξελισσόμενα, κατ' οὐδὲν διέφερον, εἰμὴ ὅτι τὰ πρῶτα

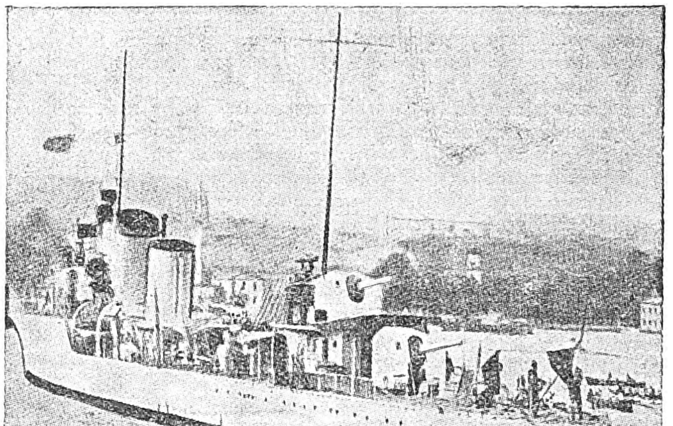

Νεώτατον τουρκικὸν ἀντιτορπιλλικὸν «Adatepe» (1931).
[Ἐκτόπισμα 1 350 τόν., ταχύτης 39—40 μιλ., 4 πυροβόλα τῶν 12 ἑκ., 6 τορπιλλοσωλῆνες τῶν 53,3 ἑκ.]

Digitized by Google

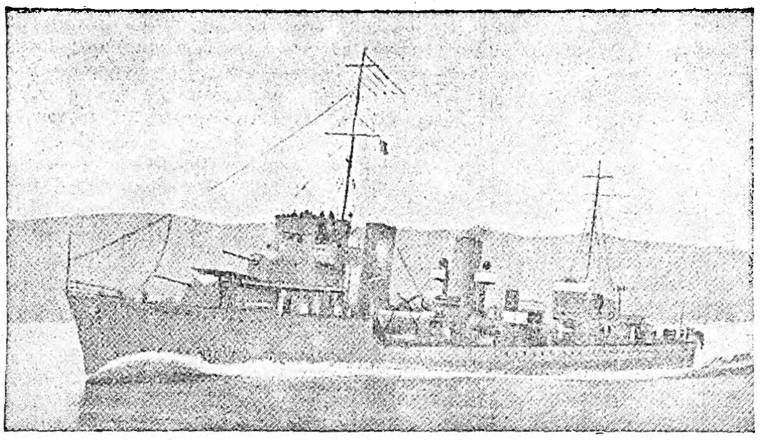

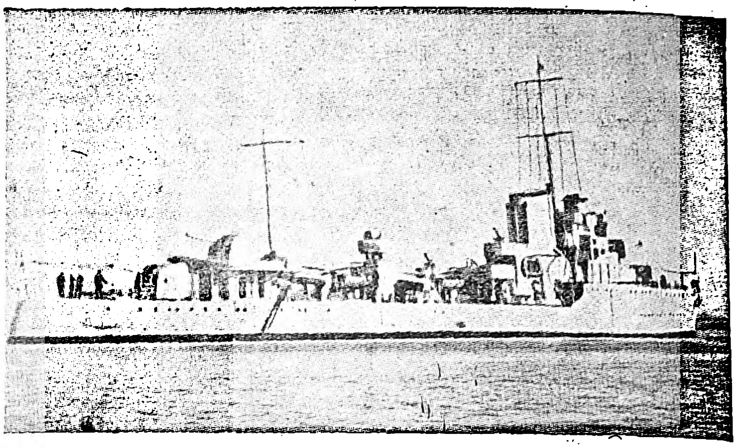

1) *Νεωτάτη νοτιοσλαυϊκὴ ἀρχηγὶς ἀντιτορπιλλικῶν (1932).* [Ἐκτόπισμα 2.400 τόν., ταχύτης 37 μιλ., 4 πυροβόλα τῶν 14 ἑκ., 6 τορπιλλοσωλῆνες τῶν 53,3 ἑκ.]
2) *Νεώτατον ἀντιτορπιλλικὸν (1933) τύπου «Ναύαρχος Κουντουριώτης».*

ἦσαν μικρότερα τῶν δευτέρων. Εἰς τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν σπουδαίαν ὤθησιν ἔδωσεν ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ πετρελαίου διὰ τὴν καῦσιν ἀντὶ τῶν γαιανθράκων (1893) καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἀτμοστροβίλων ἀντὶ παλινδρομικῶν μηχανῶν (1898). Καὶ ἐνῷ τὸ ἐκτόπισμα τῶν τορπιλλοβόλων ἐσταμάτησεν εἰς τοὺς 350 τόννους, τὸ ἐκτόπισμα τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ὑπερέβη ὀλίγον πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τοὺς 1.000 τόννους. Ὁ ὁπλισμὸς τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6—12 τορπιλλοσωλῆνας διαμέτρου 53 ἑκ. καὶ ἀπὸ 4 πυροβόλα τῶν 10 ἑκ., ἐνῷ ἡ ταχύτης αὐτῶν ἐκυμαίνετο ἀπὸ 30—35 μίλια.

Παραλλήλως ἐνεφανίσθησαν καὶ εἰδικαὶ ἀρχηγίδες ἀντιτορπιλλικῶν, μεγαλύτερα δηλαδὴ καὶ ταχύτερα ἀντιτορπιλλικά, ἅτινα τελειότερον ἐφωδιασμένα παρεῖχον εἰς τὸν διοικητὴν ὁμάδος ἀντιτορπιλλικῶν εὐχέρειαν εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῶν. Τὸ πρῶτον τῶν πλοίων τούτων ἐναυπηγήθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1907. Ἦτο ἐκτοπίσματος 2.200 τόννων καὶ ταχύτητος 38 μιλίων, σημαντικῶς δηλαδὴ ὑπερτερεῖ τῶν συγχρόνων του ἀντιτορπιλλικῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ μετ᾽ αὐτὸν τὸ ἀντιτορπιλλικὸν ὑπέστη νέαν ἐξέλιξιν. Κατεδείχθη σαφῶς ὅτι τὸ πυροβολικὸν δεῖ να κατέχῃ πρωτεύουσαν θέσιν, δεδομένου ὅτι ἀφ᾽ ἑνὸς ἐγένοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου πλειότεραι συγκρούσεις διὰ τοῦ πυροβολικοῦ ἀντιτορπιλλικῶν ἐναντίον ὁμοίων σκαφῶν ἢ ἐλαφρῶν πλοίων ἢ τορπιλλικαὶ ἐπιθέσεις, ἐνῷ ἀφ᾽ ἑτέρου, ἵνα ἔχῃ στολίσκος ἀντιτορπιλλικῶν ἐλπίδας ἐπιτυχοῦς τορπιλλικῆς ἐπιθέσεως, δέον πρῶτον νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν ἐχθρικῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν, ἅτινα θὰ ἀντεπετίθεντο πρὸς ματαίωσιν τῆς ἐπιθέσεως. Ἐτοποθετήθησαν οὕτω πυροβόλα τῶν 12, 14 καὶ 15 ἑκ., ἐδείχθη ὅμως ὅτι τὸ καταλληλότερον διαμέτρημα ἦτο μεταξὺ 12 καὶ 14 ἑκ. Ἡ τοποθέτησις κατευθυντήρος ἰσχυροποίησεν ἐπὶ πλέον τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτοποθετήθησαν εἰσέτι ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα ἢ πολυβόλα, ὡς καὶ τροχιαὶ διὰ τὴν πόντισιν ναρκῶν καὶ μηχανήματα διὰ τὴν ἄφεσιν βομβῶν βυθοῦ. Τὸ ἐκτόπισμα οὕτως ηὔξησε κυμαινόμενον νῦν μεταξὺ 1.300 καὶ 2.500 τόννων.

Καὶ οὕτω, ἐνῷ μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς αὐτοκινήτου τορπίλλης ἐπιστεύθη ὅτι ὁ καλύτερος τύπος διὰ τὴν βολὴν αὐτῆς θὰ ἦσαν μικρὰ ταχέα καὶ ἀφανῆ πλοιάρια, βαθμιαίως τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ηὔξησεν εἰς τὰ σημερινὰ μεγέθη τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, ἅτινα δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν μικρῶν καταδρομικῶν. Ὁ τύπος ὅμως πάλιν τῶν ταχέων ἀφανῶν πλοιαρίων ἐπανῆλθε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν τορπιλλακάτων.

Χρησιμοποίησις τῶν ἀντιτορπιλλικῶν σήμερον ἐν πολέμῳ γίνεται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Προστατεύουν τὴν κυρίαν θωρηκτὴν δύναμιν κατὰ τοὺς πλόας αὐτῆς κατὰ τῶν κινδύνων τῶν ὑποβρυχίων καὶ τορπιλλικῶν ἐπιθέσεων, ἀνιχνεύουν πρὸ αὐτῆς διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ἐχθροῦ καὶ κατὰ τὴν μάχην, πλέοντα πρώραθεν τῆς γραμμῆς τῶν μεγάλων πλοίων, θὰ κινηθοῦν μόλις ἀντιληφθοῦν ἐκδήλωσιν ἐχθρικῆς τορπιλλικῆς ἐπιθέσεως, ὅπως ἀποκρούσουν ταύτην ἢ πρὸς ἐκσφενδόνισιν τῶν τορπιλλῶν των μόλις αἱ συνθῆκαι καταστῶσιν εὐνοϊκαὶ πρὸς τοῦτο, ἢ πρὸς σχηματισμὸν προπετάσματος καὶ ἀπόκρυψιν τῶν κινήσεων τῆς κυρίας δυνάμεως. Χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη ἀνεξαρτήτως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν περιπολιῶν, διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν ἀκτῶν, τὴν πόντισιν καὶ ἄγρευσιν ναρκῶν, τὴν προστασίαν νηοπομπῆς ἐναντίον ἐπιδρομῆς ἐχθρικῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν ἢ ἐπιθέσεων ὑποβρυχίων. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἰδιαιτέρως καὶ μετ᾽ ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας ἐχρησιμοποιήθησαν, ἐπιτρέψαντα διὰ τῆς προστασίας των τὴν ἀναζωογόνησιν τῶν διὰ θαλάσσης μεταφορῶν, αἵτινες εἶχον νεκρωθῆ διὰ τὸν φόβον τῶν ὑποβρυχίων.

Σήμερον ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ναυτικὰ κράτη ἔχουσιν ἀντιτορπιλλικά. Ἄνευ αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ναυτικὴ δύναμις, ἐνῷ καὶ μόνα ταῦτα, ἄνευ συνδρομῆς οὐδενὸς ἄλλου τύπου, παρουσιάζουσιν ἀξιόλογον δύναμιν. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἔχουν νῦν τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀντιτορπιλλικῶν (194), ἐνῷ ἡ Γαλλία ἔχει τὰ νεώτερα καὶ ἰσχυρότερα, ναυπηγήσασα κατὰ τὰ τελευταῖα 10 ἔτη 30 μεγάλα ἀντιτορπιλλικά, ὑπερβαίνοντα εἰς ἐκτόπισμα τοὺς 2.000 τόννους. Τὰ τῆς τελευταίας σειρᾶς, τύπου «Fantasque», ἔχουν ἐκτόπισμα 2.569, μῆκος 120 μ., μηχανὴν ἰσχύος 74.000 ἵππων, ταχύτητα 37 μιλίων, ὁπλισμὸν δὲ 5 πυροβόλα τῶν 13,8 ἑκ., 4 πολυβόλα καὶ 9 σωλῆνας τῶν 55 ἑκ.

Ἡ Ἑλλὰς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐστράφη πρὸς τὸν νέον αὐτὸν τύπον πλοίων, ὅστις, μὴ ὢν πολὺ δαπανηρός, ἀπαιτεῖ τόλμην καὶ δεξιοτεχνίαν. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς αὐτοκινήτου τορπίλλης ἠγόρασεν 6 μικρὰ σκάφη ἀναψυχῆς τοῦ Ταμέσεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτοποθέτησε τορπιλλοσωλῆνας τῶν 35 ἑκ. καὶ ἀργότερον ἕτερα, πάντα ὅμως πρωτόγονα. Μόνον τῷ 1885 ἠγοράσθησαν 6 καλὰ σχετικῶς τορπιλλοβόλα, τὰ γνωστὰ μὲ τοὺς ἀριθμοὺς 11, 12, 13, 14, 15, 16. Ἀντιτορπιλλικὰ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἤρχισε νὰ ἀποκτᾷ ἀπὸ τοῦ 1907, διὰ τῆς ναυπηγήσεως τεσσάρων ἐν Γερμανίᾳ τύπου «Νίκης» καὶ τεσσάρων ἐν Ἀγγλίᾳ τύπου «Ναυκρατούσης». Ἀργότερον ἀπέκτησε νεώτερα ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τορπιλλοβόλα, τελευταίως δὲ (1933) τὰ τέσσαρα ἰσχυρὰ ἀντιτορπιλλικὰ τύπου «Ναύαρχος Κουντουριώτης». Σήμερον τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἔχει 12 ἀντιτορπιλλικὰ καὶ 9 τορπιλλοβόλα.

Κ. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

τορπιλλικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τορπίλλην, ὁ τῆς τορπίλλης· ‖ *τορπιλλικὸν* (τό)· ὡς ουσ., ἄλλως *πυρπολικόν*, κοιν. *μπουρλότο* ‖ τορπιλλοβόλον πλοῖον, ἄλλως *ἀντιτορπιλλικόν*.

τορπιλλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τορπιλλίζειν, ἡ διὰ τορπίλλης προσβολή.

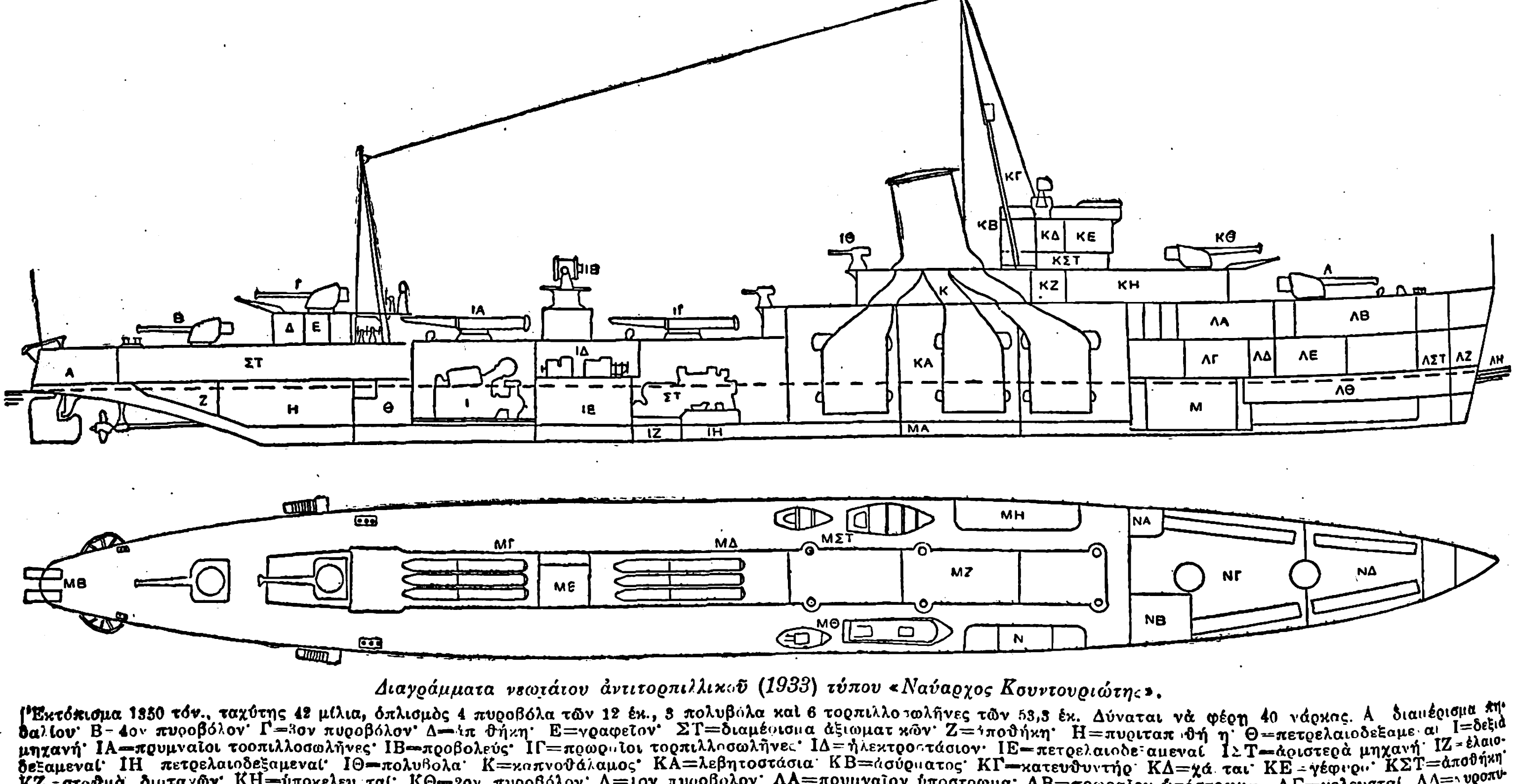

Διαγράμματα νεωτάτου ἀντιτορπιλλικοῦ (1933) τύπου «Ναύαρχος Κουντουριώτης».

[Ἐκτόπισμα 1350 τόν., ταχύτης 42 μίλια, ὁπλισμὸς 4 πυροβόλα τῶν 12 ἑκ., 3 πολυβόλα καὶ 6 τορπιλλοσωλῆνες τῶν 53,3 ἑκ. Δύναται νὰ φέρῃ 40 νάρκας. Α διαμέρισμα ἠθαλίου· Β=4ον πυροβόλον· Γ=3ον πυροβόλον· Δ=ἀποθήκη· Ε=γραφεῖον· ΣΤ=διαμέρισμα ἀξιωματικῶν· Ζ=ἀποθήκη· Η=πυριταποθήκη· Θ=πετρελαιοδεξαμεναί· Ι=δεξιὰ μηχανή· ΙΑ=πρυμναῖοι τορπιλλοσωλῆνες· ΙΒ=προβολεύς· ΙΓ=πρωραῖοι τορπιλλοσωλῆνες· ΙΔ=ἠλεκτροστάσιον· ΙΕ=πετρελαιοδεξαμεναί· ΙΣΤ=ἀριστερὰ μηχανή· ΙΖ=ἐλαιοδεξαμεναί· ΙΗ πετρελαιοδεξαμεναί· ΙΘ=πολυβόλα· Κ=καπνοθάλαμος· ΚΑ=λεβητοστάσια· ΚΒ=ἀσύρματος· ΚΓ=κατευθυντήρ· ΚΔ=χάρται· ΚΕ=γέφυρα· ΚΣΤ=ἀποθήκη· ΚΖ=σταθμὸς διωταγῶν· ΚΗ=ὑποκελευσταί· ΚΘ=2ον πυροβόλον· Λ=1ον πυροβόλον· ΛΑ=πρυμναῖον ὑπόστρωμα· ΛΒ=πρωραῖον ὑπόστρωμα· ΛΓ=κελευσταί ΛΔ=ὑποσπυξίς· ΛΕ=ὑπόφραγμα· ΛΣΤ=φρεάτιον. ΛΖ=στεγανὸν συγκρούσεως· ΛΗ=ἴσαλος· ΛΘ=πετρελαιοδεξαμεναί· Μ=πυριταποθήκη· ΜΑ=πετρελαιοδεξαμεναί· ΜΒ=πρυμναῖον κατάστρωμα· ΜΓ=πρυμναῖοι τορπιλλοσωλῆνες· ΜΔ= πρωραῖοι τορπιλλοσωλῆνες· ΜΕ=συνεργεῖον· ΜΣΤ=λέμβοι· ΜΖ=λεβητοστάσια· ΜΗ=ἀποχωρητήρια· ΜΘ=βενζινάκατος· Ν=μαγειρεῖα· ΝΑ=νοσοκομεῖον. ΝΒ=πλυντήριον· ΝΓ=πρυμναῖον ὑπόστρωμα· ΝΔ=πρωραῖον ὑπόστρωμα.]

Digitized by Google

τορπιλλοβλητικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν βολὴν τορπίλλης, ὁ βάλλων τυρπίλλας: «τορπιλλοβλητικὸς σωλήν».

—**τορπιλλοβλητικὸς** *σταθμὸς [Ναυτ.]*· βλ. λ. *σταθμὸς τορπιλλοβλητικός*.

τόρπιλλοβόλον (τό)· μικρὸν ταχὺ πολεμικὸν σκάφος, βάλλον τορπίλλας (βλ λ. *τορπιλλι·όν*).

—**τορπιλλοβόλα** ***11, 12, 13, 14, 15, 16***. Ἑλληνικὰ τορπιλλοβόλα, ἀγορασθέντα τῷ 1884. Κατεσκευάσθησαν ἐν Γερμανίᾳ ἐκ χάλυβος καὶ εἶχον τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά. Ἐκτόπισμα 85 τόννων, μῆκος 37.5 μ., πλάτος 4 65 μ., βύθισμα 2.08. Ἡ μηχανὴ αὐτῶν παλινδρομική, δυνάμεως 1.000 ἵππων, ἀπέδιδε ταχύτητα 19 μιλίων. Ὁ ὁπλισμὸς

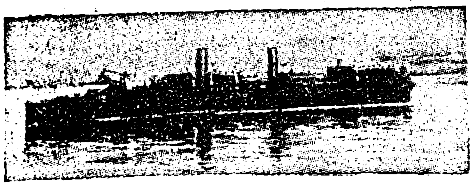

Ἑλληνικὸν τορπιλλοβόλον 11.

αὐτῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ 2 τορπιλλοσωλῆνας τῶν 35 ἑκ., στερεωμένους σταθερῶς κατὰ τὸ διάμηκες εἰς τὴν πρῶραν, καὶ ἀπὸ 2 ταχυβόλα τῶν 3.7 ἑκ. Ἀργότερον προσετέθη καὶ τρίτος τορπιλλοσωλὴν τῶν 35 ἑκ., στρεπτός. Τὰ τορπιλλοβόλα ταῦτα προσέφερον σημαντικὰς ὑπηρεσίας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον, ὁπότε τὸ μὲν ὑπ' ἀρ. 11, ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ὑποπλοίαρχον Ν. Βότσην, ἐτορπίλλισεν ἐντὸς τοῦ ὅρμου τῆς Θεσσαλονίκης τὸ τουρκικὸν θωρηκτὸν «Φετχὴ-Μπουλέν», τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. 14, ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ὑποπλοίαρχον Π. Ἀργυρόπουλον, ἐτορπίλλισεν ἐντὸς τοῦ ὅρμου τοῦ Ἀϊβαλῆ τὴν τουρκικὴν κανονιοφόρον «Τραπεζοῦς». κ. β. π.

τορπιλλοειδής, *—οῦ* (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τορπίλλην, ὁ ἔχων σχῆμα τορπίλλης.

τορπιλλοθέτις, *—ιδος* (ἡ)· ἡ *ναυκλαστροθέτις* (βλ. λ.).

τορπιλλομηχανικὸς (ὁ). Κλάδος ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ τῶν ναυτῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὰς τορπίλλας. Ἐκ τούτων προέρχονται καὶ ἀξιωματικοί, μέχρι τοῦ ὑποπλοιάρχου φθάνοντες.

τορπιλλοπλάνον (τό). Πολεμικὸν ἀεροπλάνον ὡπλισμένον διὰ μιᾶς αὐτοκινήτου τορπίλλης, τὴν ὁποίαν φέρει ἐξηρτημένην διὰ ζώνης ἀρτήσεως μεταξὺ τῶν τροχῶν ἢ τῶν πλωτήρων καὶ τὴν ὁποίαν ἀφήνει νὰ πέσῃ ὅταν ἔλθῃ εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν προσβολῆς. Ἡ θέσις αὐτη εἶναι 500—1000 μέτρα εἰς τὴν παρειὰν τοῦ προσβαλλομέ-

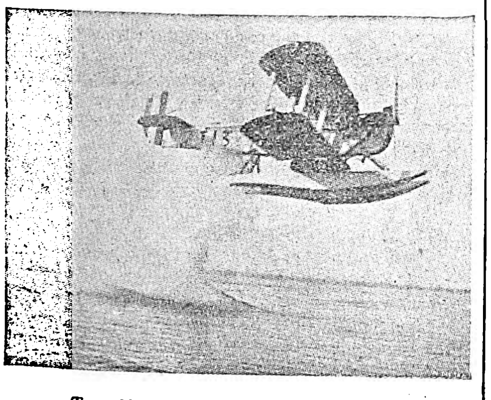

Τορπιλλοπλάνον βάλλων τορπίλλην.

νου πλοίου εἰς ὕψος 5—10 μέτρων. Σπουδαῖον στοιχεῖον ἐπιτυχίας μιᾶς ἐπιθέσεως διὰ τορπιλλοπλάνων, εἶναι ὁ αἰφνιδιασμός, ἐκτελούμενος παρ' ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ τορπιλλοπλάνων ἐπιτιθεμένων ἀπὸ διαφόρων διευθύνσεων, ὥστε νὰ προβλέπεται οἱαδήποτε κίνησις τοῦ προσβαλλομένου πλοίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφέσεως τῆς τορπίλλης τὰ τορπιλλοπλάνα δέον νὰ τηρηθῶσιν ὁριζόντια. Αἱ τορπίλλαι αὐτῶν δέον νὰ εἶναι κατασκευασμέναι οὕτως, ὥστε νὰ ἀντέχωσιν εἰς τὴν πτῶσιν, ἣν ὑφίστανται κατὰ τὴν βολήν, ἐπίσης δὲ νὰ εἶναι τύπου μικροῦ βεληνεκοῦς καὶ μεγάλης ταχύτητος. Τὰ τορπιλλοπλάνα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ὡς ἀεροπλάνα βαρέος βομβαρδισμοῦ ἐξοπλιζόμενα διὰ βομβῶν. Ἡ ἑλληνικὴ ἀεροπλοΐα ἔχει τορπιλλοπλάνα τύπου «Βέλος» ἐργοστασίου Μπλάκμπουρν καὶ «Χόρσλεϋ» ἐργοστασίου Χῶκερ. κ. β. π.

τορπιλλοσωλήν, *—ῆνος* (ὁ). Κυλινδρικὸς χαλύβδινος σωλήν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παραμένει ἡ τορπίλλη ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ διὰ τοῦ ὁποίου αὕτη ἐκσφενδονίζεται εἰς τὴν θάλασσαν. Καλεῖται καὶ *τορπιλλοβλητικὸς* ὡς καὶ *ἐκσφενδονιστικὸς σωλήν*. Ἐνεφανίσθη μόλις ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν αἱ αὐτοκίνητοι τορπίλλαι, ὅτε ἡ διάμετρος αὐτῶν, ἴση πρὸς τὴν διάμετρον τῆς πρώτης τορπίλλης, ἦτο 35,5 ἑκ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ διάμετρος ηὔξανε, σήμερον δὲ χρησιμοποιοῦνται τορπιλλοσωλῆνες τῶν 45, τῶν 53 καὶ τῶν 55 ἑκ. Τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων τῶν εὐδρόμων, ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τορπιλλοβόλων, στρεφόμενοι χειροκινήτως ἢ ἠλεκτροκινήτως, ἐνῷ ἐπὶ τῶν μεγάλων πλοίων τοποθετοῦνται ὑπὸ τὴν ἴσαλον καὶ εἶναι σταθεροί. Ὁμοίως σταθεροὶ εἶναι συνήθως καὶ ἐπὶ τῶν ὑποβρυχίων. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐπὶ μὲν τῶν ἀντιτορπιλλικῶν κυμαίνεται ἀπὸ 6 μέχρι τῶν 12, ἐπὶ δὲ τῶν ὑποβρυχίων, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτῶν, ἀπὸ 6 μέχρι 10.

Τὰ κύρια μέρη τοῦ τορπιλλοσωλῆνος εἶναι: τὸ κλεῖστρον (1) ἀνοιγόμενον ἵνα δι' αὐτοῦ εἰσαχθῇ ἡ τορπίλλη· ἡ φυσιγγιοθήκη (2), ἐντὸς τῆς ὁποίας τίθεται ἡ φυσίγγη διὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν· τὸ σύστημα τῶν μοχλῶν πυροδοτήσεως (10—3—9)· ὁ ἀνασταλτικὸς δάκτυλος (4), ὅστις συγκρατεῖ τὴν τορπίλλην ἐντὸς τοῦ σωλῆνος ἀπὸ τοῦ ὁδηγοῦ αὐτῆς ταῦ· ἡ βάσις τοῦ σκοπευτικοῦ μηχανήματος (5)· ὁ ἀνατρεπτικὸς ὄνυξ (6), ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσκρούων ὁ κορακωτὸς μοχλὸς τῆς τορπίλλης κατὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν ἀνατρέπεται· ἡ θυρὶς ρυθμίσεων (7), ἥτις ἀνοιγομένη ἐπιτρέπει τὴν τοποθέτησιν τῶν ρυθμίσεων ἐπὶ τῆς τορπίλλης· τέλος ἡ κοτύλη (8), ἥτις μέχρις ὅτου ἐξέλθῃ τελείως ἡ τορπίλλη ἐκ τοῦ τορπιλλοσωλῆνος συγκρατεῖ αὐτήν. Πρὸς τοῦτο, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ τορπιλλοσωλῆνος καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ ὑπάρχει αὖλαξ τομῆς ταῦ, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὀλισθαίνει ὁ

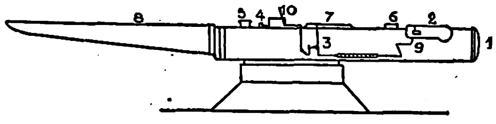

Τορπιλλοσωλὴν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

ὁδηγὸς ταῦ τῆς τορπίλλης. Ὑπάρχει προσέτι εἰς τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ τορπιλλοσωλῆνος μηχανισμός, διὰ τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται γωνία ἀποκλίσεως εἰς τὸ γυροσκόπιον τῆς τορπίλλης.

Ἡ πυροδότησις γίνεται ἢ διὰ τῆς χειρός, ἑλκομένου τοῦ μοχλοῦ πυροδοτήσεως (10), ἢ ἠλεκτρικῶς ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ πλοίου τῇ ἐπενεργείᾳ ἠλεκτρομαγνήτου. Ἡ πυροδότησις προκαλεῖ ἔκρηξιν γομώσεως, ἥτις εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς φυσιγγιοθήκης, καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἀνασταλτικοῦ δακτύλου Εἰς τορπιλλοσωλῆνας ἄλλου τύπου ἡ πυροδότησις προκαλεῖ ἄνοιγμα τῆς βαλβῖδος εἰδικοῦ ἀεροφυλακίου πρὸς τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ τορπιλλοσωλῆνος. Ὑπάρχουσιν ἀκόμη τορπιλλοσωλῆνες μὲ ἀμφότερα τὰ συστήματα. Γενικῶς ἡ προώθησις τῆς γομώσεως ἢ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ τορπίλλη νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σωλῆνος καὶ νὰ πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε πλέον κινεῖται διὰ τῆς ἰδίας της δυνάμεως.

Οἱ τορπιλλοσωλῆνες τῶν ὑποβρυχίων ὡς καὶ τῶν μεγάλων πλοίων, εὑρισκόμενοι ὑπὸ τὴν ἴσαλον, ἔχουσιν ἐπὶ πλέον στεγανὸν πῶμα πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ πώματος τούτου, τὸ ὁποῖον γίνεται συνήθως διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, εἶναι ἡ πρώτη λειτουργία τοῦ τορπιλλοσωλῆνος κατὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν. Ἐὰν ὁ τορπιλλοσωλὴν δὲν εἶναι διατεγμένος περὶ τὸ διάμηκες, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ὕπαρξις προστατευτικῆς κοτύλης πρὸς πρῶραν, ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὴν πρὸς τὰ ἄνω κοτύλην τῶν πλοίων ἐπιφανείας. Διότι ἄνευ αὐτῆς, δεδομένου ὅτι τὸ βάλλον πλοῖον θὰ κινῆται κατὰ τὴν βολήν, ἡ τορπίλλη συναντῶσα εἰς τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμά της τὴν ἀντίστασιν τῆς θαλάσσης θὰ ἀπέκλινεν. Ἡ κοτύλη αὐτη ἐξέρχεται ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκσφενδονίσεως.

Ἡ ὁμοχειρία τῶν τορπιλλοσωλήνων δὲν εἶναι ὡρισμένη, ποικίλλουσα ἀναλόγως τῶν διατάξεων ἐπὶ ἑκάστου πλοίου. Γενικῶς παρ' ἑκάστην ὁμάδα δύο ἢ τριῶν τορπιλλοσωλήνων εὑρίσκεται ὑπαξιωματικὸς τορπιλλομηχανικός, βοηθούμενος ἀπὸ 1—5 ἄνδρας. Καθήκοντα τῆς ὁμοχειρίας εἶναι ἡ στροφὴ τῶν τορπιλλῶν εἰς τὴν διατασσομένην διεύθυνσιν, ἡ τοποθέτησις τῶν ρυθμίσεων ἐπὶ τῶν τορπιλλῶν καὶ ἡ διὰ τῆς χειρὸς πυροδότησις, ὅταν δοθῇ ἡ διαταγὴ τοῦ πυρὸς ἢ ὅταν ἡ ἠλεκτρικὴ πυροδότησις δὲν λειτουργήσῃ. κ. β. π.

τορπιλλοφόρον (τό). Βοηθητικὸν πλοῖον τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, φέρον ἐν ἀποθέσει τορπίλλας διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν τορπιλλικῶν. Σήμερον, ἀντὶ τῶν πλοίων τούτων, χρησιμοποιοῦνται τὰ συνοδὰ πλοῖα στολίσκου ἀντιτορπιλλικῶν ἢ ὑποβρυχίων, τὰ ὁποῖα, κυρίως πλωτὰ συνεργεῖα ὄντα, φέρουν τορπίλλας καὶ γενικῶς ὑλικόν. Ἡ ἰδία λέξις ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης ὡς συνώνυμος τῆς λέξεως *ναυκλαστροφόρον*. κ. β. π.

Τόρρε (Torre), ***Κουΐντῖνος ντὲ* —**. Ἱσπανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Μπιλμπάο τῷ 1877. Ἐσπούδασεν ἐν Βαρκελώνῃ καὶ Παρισίοις, ἠσχολήθη δὲ κυρίως μὲ τὴν ἔγχρωμον γλυπτικήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσημείωσε μεγάλας ἐπιτυχίας. Εἰργάσθη θαυμασίας σκηνὰς ἐκ τῶν Παθῶν τοῦ Χριστοῦ, προτομὰς ἐκ ξύλου, μετάλλου ἢ μαρμάρου, καὶ διάφορα ἐπιτυχῆ συμπλέγματα Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: μία βρονζίνη Ἀθηνᾶ, εἷς ἅγιος Πέτρος ἐπὶ χρωματιστοῦ ξύλου, «Ὁ ἥρως τῶν θαλασσῶν», «Ἡ Κάρμεν», «Ἡ Ἀποκαθήλωσις», τὸ ἀλληγορικὸν σύμπλεγμα «Por qué?», ἐκτεθὲν εἰς τὸ Σαλὸν τῶν Παρισίων (1903), «Ἡ θέλησις» κ. ἄ. χ. Δ.

Τόρρε Ἀνιάτσο (Torre Agnazzo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἐνιάτσια*.

Τόρρε Ἀννουντσιάτα (Torre Annunziata) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως. Κάτ. 58.279. Ἔχει καλὸν λιμένα, προφυλασσόμενον ὑπὸ δύο λιμενοβραχιόνων, καὶ διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον οἴνων, ζυμαρικῶν, πορσελλάνης καὶ λάβας, συνδέεται δὲ καὶ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Σαλέρνο καὶ τοῦ Μεταπόντο. Μ. Δ. Β.

Τορρεβιέχα (Torrevieja) *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς ΝΑ. Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλικάντε. Εἶναι τέρμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Ἀλμπατέρα εἰς Ἀλικάντε καὶ Μουρθία. Ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ ὑπάρχουσιν μεγάλαι ἁλυκαί. Κάτ. (1920) 8 885. χ. Δ.

Τόρρε-Ἰσούνθα ὑ ***Γκονθάλεθ-Καστροβέρντε*** (Torre-Isunza), ***Πέτρος ντὲ* —**. Σύγχρονος Ἱσπανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1892. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σεβίλλης. ἀκολούθως δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν γλυπτικήν. Ἠσχολήθη μὲ ὅλα τὰ εἴδη τῆς γλυπτικῆς, διέπρεψε δὲ κυρίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν προτομῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, αἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν πλήρη ἁρμονίας ὡραιότητά των. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Σαλώμη», «Βάκχη», «Μαρία Ἀντωνία Κορούχο», «Ἰουλία» κλπ. χ. Δ.

Τόρρε ντὲλ Γκρέκο (Torre del Greco) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Νεαπόλεως, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως. Κάτ. 45 693. Ἔχει ὀνομαστὴν σχολήν, ἱδρυθεῖσαν τῷ 1836, ἐν ᾗ διδάσκεται μόνον εἰς Ἰταλοὺς ἡ κατεργασία τῶν κοραλλίων, ναυπηγεῖα καὶ βιομηχανίαν ναυτιλιακῶν εἰδῶν, καθὼς καὶ λατομεῖα λάβας. Συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Σαλέρνο, καὶ τοῦ Μεταπόντο. Τὸ ὄνομά της ὀφείλεται εἰς Ἕλληνα ἐρημίτην, ὁ ὁποῖος κατῴκει εἰς ἐκεῖ εὑρισκόμενον πύργον κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Κατεστράφη πολλάκις ὑπὸ τῶν ἐκρήξεων τοῦ Βεζουβίου, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μεγαλυτέρας ζημίας προξενήσασαι εἶναι αἱ τῶν ἐτῶν 1737, 1794, 1857 καὶ 1861. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐτάφησαν ὑπὸ τὴν λάβαν πολλαὶ χιλιάδες ἐκ τῶν κατοίκων της. Ἡ λάβα τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1794, ἥτις ἔφθασεν ἀπὸ τοῦ κρατῆρος μέχρι τῆς πόλεως ἐντὸς 6 ὡρῶν, ἐκάλυψε τὸ μεγαλύτερον τμῆμά της διὰ στρώματος 4 μέχρι 12 μέτρων. Μ. Δ. Β.

Τορρεὸν (Torreòn) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Κοαουΐλα, κειμένη εἰς ὕψος 1.039 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, παρὰ τὸν ποταμὸν Νάγκας. Ἱδρύθη τῷ 1893, προαχθεῖσα δὲ ταχέως κατέστη σπουδαιότατον γεωργικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον. Κάτ. (1921) 50.902. χ. Δ.

Τόρρες (Porto Torres) *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πολίχνη κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τῆς Σαρδηνίας (πλάτ. 40° 51' Β., μῆκ. 8° 24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161b: Sardinia northern portion) πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ἀζινάρα. Εἶναι ὁ *Πύργος Λιβίσωνος* τοῦ Πτολεμαίου (Γ, γ, 5). Σ. Ε. Λ.

—**Τόρρες** (Torres), ***στενὸν* —** *[Γεωγρ.]*. Θαλάσσιος διέκπλους, χωρίζων τὴν Αὐστραλίαν ἀπὸ τῆς νοτίας παραλίας τῆς Νέας Γουϊνέας. Ἔχει πλάτος 185 χλμ., καλύπτεται ὅμως καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν ὑπὸ ὑφάλων, νησίδων καὶ κοραλλιογενῶν σχηματισμῶν, ἡ ὕπαρξις τῶν ὁποίων δυσχεραίνει σημαντικῶς τὴν ναυσιπλοΐαν. Πρῶτος ὁ Ἱσπανὸς θαλασσοπόρος Λουδοβῖκος ντὲ Τόρρες, οὗτινος φέρει τὸ ὄνομα, ἀνεκάλυψε καὶ διέπλευσεν αὐτὸν τῷ 1606, μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Κούκ, τῷ 1770. Αἱ ἐν τῷ στενῷ νησῖδες ἀνήκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Αὐστραλιαν, ὑπαγόμεναι εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Κουηνσλανδίας. χ. Δ.

Τόρρες Βέντρας (Torres Vedras) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν Ἐστρεμαδούρα, ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν Λισσαβῶνος, ἀφ' ἧς ἀπέχει 40 χλμ. πρὸς Β. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σισάντρο ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λισσαβῶνος - Φιγκέϊρα ντὰ Φός. Κάτ. (1921) 7.911. χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν εἰς Πορτογαλίαν ἐκστρατείαν μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἄγγλων τῷ 1810 (βλ. λ. *Ναπολεόντειοι πόλεμοι*, τ. ΙΗ', σ. 57), ὁ Οὐέλλιγκτων, θελήσας νὰ προκαλύψῃ τὴν Λισσαβῶνα,

Digitized by Google

ὠργάνωσε τὸ πασίγνωστον περιχεχαρακωμένον στρατόπεδον τοῦ Τόρρες Βέντρας. Τὸ στρατόπεδον τοῦτο περιεβάλλετο κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευρὰς ὑπὸ δυσπροσίτων χώρων· δυτικῶς μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἀνατολικῶς δὲ καὶ νοτίως ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τάγου· εἰς τρόπον ὥστε προὐκαλύπτοντο ὄχι μόνον ἀμφότερα τὰ πλευρὰ καὶ τὰ νῶτα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ ὅρμος Ἅγιος Ἰουλιανός, ὁ χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὡς βάσις ἀνεφοδιασμοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ στρατοπέδου ὠργανώθησαν τρεῖς διαδοχικαὶ γραμμαὶ ἀμύνης, λογιζόμεναι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον· 1η γραμμή, μήκους 50 χλμ περίπου καὶ διήκουσα διὰ τῆς ὀροσειρᾶς Ἀγκράσσα, τῆς ἐχούσης πρὸ αὐτῆς (βορείως) ὡς κωλύματα τὰ ποτάμια Ζιζάμπρο καὶ Ἀρρούντα· 2α γραμμή, μήκους 40 χλμ. περίπου καὶ διήκουσα δι' ὑψωμάτων παρὰ τὴν Μάφρα καὶ τὴν Μοντασίκα· ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν γραμμῶν τούτων εἶχον τοποθετηθῇ βαρέα πυροβόλα βάλλοντα διὰ διασταυρωτῶν πυρῶν· 3η γραμμή, μικροῦ μήκους περιβάλλουσα ἀπὸ βορρᾶ τὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ.

Μετὰ τὴν κατὰ Σεπτέμβριον 1810 ἀπώθησιν τῶν Ἄγγλων ἐκ τῆς τοποθεσίας τοῦ Μπούσσακο, ἤρχισαν οἱ Γάλλοι προχωροῦντες πρὸς Λισσαβῶνα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφρόνουν ὅτι θὰ εἰσήρχοντο

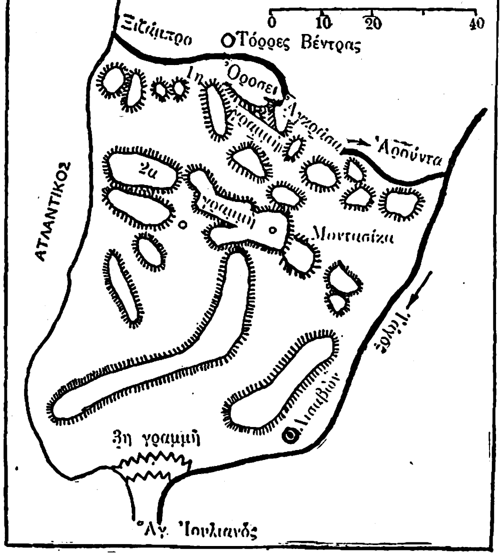

Τόρρες Βέντρας.

ἀκωλύτως, καθόσον διετέλουν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ περὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἰσχυροῦ στρατοπέδου τοῦ Τόρρες Βέντρας, ἅτε κατασκευασθέντος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐν πλήρει μυστικότητι. Τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1810 ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γαλλικῶν δυνάμεων (65 000 ἀνδρῶν) στρατηγὸς Μασένα εὑρέθη πρὸ πραγματικῆς ἐκπλήξεως, ἀντιμετωπίσας τὴν πρώτην γραμμὴν ἀμύνης τοῦ Τόρρες Βέντρας. Ἅπασαι αἱ γαλλικαὶ προσπάθειαι πρὸς ἐκβίασιν τῆς ἀμυντικῆς ταύτης γραμμῆς ἀπέβησαν ἄκαρποι. δι' ὃ ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γάλλοι νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ ταχθῶσι βορείως, εἰς Τόρρες Νόβας, ἔνθα παρέμειναν ἐν πλήρει ἀδρανείᾳ. Τὸ πρὸς στιγμὴν ἀναληφθὲν ὑπὸ τῶν Γάλλων στρατήγημα τῆς διαβάσεως τοῦ Τάγου καὶ ὑπερκεράσεως τοῦ στρατοπέδου Τόρρες Βέντρας ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἀνατολῶν, οὐδὲν ἀπολύτως ἀποτέλεσμα ἔσχε, καίτοι ἐζεύχθη ὁ ποταμὸς οὗτος διὰ γεφυροσκευῆς εἰς Πουνέτε (βορειοανατολικῶς τοῦ Τόρρες Βέντρας), καθόσον ὁ Οὐέλλιγκτων παρέμεινεν ἀκίνητος ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου του, ἕτοιμος ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν ἀπόπειραν προσπεράσεως τοῦ Τάγου.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

τορρεῦα (ἡ) (Torreya) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωνοφόρων*, περιλαμβάνον δένδρα ἀειθαλῆ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν, καλλιεργουμένων πρὸς κόσμον διὰ τὸ ὡραιότατον καὶ συμμετρικώτατον φύλλωμά των, εἶναι τὰ ἑξῆς: *Τορρεῦα ἡ καλιφορνιακὴ* (Torreya Californica, δένδρον εὐθυτενές, οὗ τὸ ὕψος φθάνει τὰ 30 μ., ἰθαγενὲς τῆς Καλιφορνίας. *Τορρεῦα ἡ καρυοφόρος* (Torreya nucifera), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἰαπωνίας. Δι' ἐκθλίψεως τῶν σπερμάτων του λαμβάνεται ἔλαιον κατάλληλον πρὸς βρῶσιν. *Τορρεῦα ἡ μεγάλη* (Torreya maxima), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Κίνας φθάνον εἰς ὕψος 28 μ. περίπου. *Τορρεῦα ἡ ταξόφυλλος* (Torreya taxifolia), δένδρον ὑψούμενον μέχρις 25 μ., ρητινοφόρον, ἰθαγενὲς τῆς Φλωρίδος. Πάντα εὐδοκιμοῦσιν εἰς γόνιμα καὶ ὑγρὰ ἐδάφη καὶ πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς εὐχερῶς.

Δ. Ν. Π.

Τορριάνι (Torriani), ***Μαρία***. Ἰταλὶς συγγραφεύς, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον μαρκησία *Κολόμπι* (βλ. λ.).

Τορριτσέλλι (Torricelli) */Γεωγρ./*. Ὀροσειρὰ εἰς τὰ βόρεια τῆς Νέας Γουϊνέας, ἀνηκούσης πρότερον εἰς τὴν Γερμανίαν. καὶ παρὰ τὴν Ὁλλανδικὴν κτῆσιν. Ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ ΑΝΑ. πρὸς ΔΒΔ καὶ εἶναι ἐλάχιστα ἐξηρευνημένη.

Τορριτσέλλι, ἢ ***Τορρικέλλης*** (Torricelli), ***Εὐαγγελιστής***. Διάσημος Ἰταλὸς φυσικὸς καὶ γεωμέτρης, γεννηθεὶς ἐν Φαγεντίᾳ τῷ 1608 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1647 ἐν Φλωρεντίᾳ.

Εὐαγγελιστὴς Τορριτσέλλι.

Τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδὰς ἔκαμεν ἐν τῷ κολλεγίῳ τῶν Ἰησουϊτῶν τῆς γενετείρας του, εἰς ἡλικίαν δὲ εἴκοσιν ἐτῶν ἀπεστάλη εἰς Ρώμην πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του, παρὰ τῷ κληρικῷ Βενεδίκτῳ Καστέλλι, μαθητῇ τοῦ Γαλιλαίου. Ταχέως ὁ Τορριτσέλλι κατέστη φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ διδασκάλου του, ὅστις τὸν ἔφερεν εἰς ἀπ' εὐθείας σχέσεις πρὸς τὸν Γαλιλαῖον. Ἡ πρώτη του ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἀφεώρα εἰς τὴν παραβολικὴν κίνησιν τῶν βλημάτων, δι' ἧς ἀπέσπασε τὰ συγχαρητήρια καὶ τοὺς ἐπαίνους τοῦ Γαλιλαίου, ὅστις μάλιστα τὸν ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Τορριτσέλλι ἠσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ διάφορα ἄλλα προβλήματα τῆς γεωμετρίας καὶ διετύπωσεν, ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς τὸν φερώνυμον νόμον του περὶ τῆς ταχύτητος ἐκροῆς τῶν ὑγρῶν, δημοσιευθέντα τῷ 1644. Διαμένων παρὰ τῷ Γαλιλαίῳ ἤχθη, ἐκ τοῦ κατωτέρω περιστατικοῦ, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ περιφήμου νόμου, ἐφ' οὗ στηρίζεται τὸ βαρόμετρον: Ο ὑδραυλικοὶ τῆς πόλεως τῆς Φλωρεντίας, θέλοντες νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἀναρροφητικὴν ὑδραντλίαν διὰ τὴν ἀνύψωσιν ὕδατος εἰς ὕψος μεγαλύτερον τῶν 32 ποδῶν καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ ἐπιτύχωσιν ἐπωφελὲς ἀποτέλεσμα, ἐζήτησαν τὴν γνώμην τοῦ Γαλιλαίου, ὁ ὁποῖος εὑρισκόμενος εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του, ἀνέθεσε τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος εἰς τὸν Τορριτσέλλι (1643). Ὁ τελευταῖος, ὑποπτεύων ὅτι ἡ δύναμις ἡ συγκρατοῦσα τὸ ὕδωρ ἀνυψωμένον ἐντὸς τοῦ σωλῆνος ἀναρροφητικῆς ἀντλίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πιέσεως, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ, ἀπεφάσισε νὰ πειραματισθῇ χρησιμοποιῶν ἀντὶ τοῦ ὕδατος ἄλλο τι βαρύτερον αὐτοῦ ὑγρόν. Διὰ νὰ παρατηρήσῃ ἂν ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ὕψους τῆς στήλης τῶν δύο ὑγρῶν ἦτο ἀνάλογος μὲ τὸ βάρος αὐτῶν ἐπλήρωσε δι' ὑδραργύρου σωλῆνα, κλειστὸν ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ κατόπιν ἐβύθισεν αὐτὸν κατακορύφως ἐκ τῆς ἀνοικτῆς του πλευρᾶς ἐντὸς λεκάνης πλήρους καὶ αὐτῆς ὑδραργύρου· οὕτω προῆλθε τὸ πρῶτον ὑδραργυρικὸν βαρόμετρον καὶ διετυπώθη ὁ νόμος τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Ἀποθανόντος τοῦ Γαλιλαίου ὁ Τορριτσέλλι διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῇ ἕδρᾳ τῶν μαθηματικῶν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Φλωρεντίας, τὸ ἑπόμενον δ' ἔτος (1644) ἐδημοσίευσε πάσας τὰς ἐργασίας του ὑπὸ τὸν τίτλον «De motu gravium naturaliter accelerato». Τὸ συγγραφικὸν ἔργον του διακρίνεται ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐπιστημονικήν του ἀξίαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀρτιότητα, τὴν κομψότητα καὶ τὴν διαύγειαν τοῦ ὕφους. Ὁ Τορριτσέλλι ὑπῆρξεν ἐξ ἄλλου ἐπιδέξιος κατασκευαστὴς ἐπιστημονικῶν ὀργάνων, εἰς αὐτὸν δὲ ἀποδίδονται διάφοροι τελειοποιήσεις τοῦ μικροσκοπίου καὶ τῆς ἀστρονομικῆς διόπτρας.

Χ. Δ.

Τορσὸκ */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας (βλ. *Τορζόκ*).

Τόρστενσσον (Torstensson), ***Λένναρτ, κόμις ντ' Ὀρτάλα***. Σουηδὸς στρατηγὸς τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου (1603—1651). Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας προσελήφθη εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως Γουσταύου-Ἀδόλφου καὶ διεκρίθη ἐνωρὶς ὡς πολεμιστὴς διαρκούσης τῆς εἰς Πρωσσίαν ἐκστρατείας (ἀπὸ τοῦ 1626). Τῷ 1629 προήχθη εἰς συνταγματάρχην τοῦ πυροβολικοῦ, βελτιώσας δὲ καὶ ἀναδιοργανώσας τὸ ὅπλον τοῦτο, συνέβαλε μεγάλως εἰς τὰς νίκας τοῦ Μπράϊτενφελντ (1631) καὶ τοῦ Λὲχ (1632). Προήχθη τότε εἰς στρατηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον συνελήφθη καὶ παρέμεινεν αἰχμάλωτος εἰς Ἰνγκολστὰτ μέχρι τοῦ 1633. Διεκρίθη ἀκολούθως ὑπὸ τὸν Μπάνερ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βιττστοκ (1636), κατὰ τὴν ἄμυναν τῆς Πομμερανίας (1637—1638), κατὰ τὴν μάχην τοῦ Χέμνιτς καὶ κατὰ τὴν εἰς Βοημίαν εἰσβολὴν (1639). Τῷ 1641, ἀποθανόντος τοῦ Μπάνερ, προήχθη εἰς στρατάρχην καὶ ὠνομάσθη διοικητὴς τῆς Πομμερανίας, παραμείνας δ' αὐτόθι μέχρι τοῦ 1645, ἤρατο σειρὰν μεγάλων νικῶν ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων τῆς σουηδικῆς ἱστορίας. Τῷ 1642, προελάσας διὰ τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τῆς Σιλεσίας διήλασε τὴν Μοραβίαν, ἐπιστρέψας δ' ἀκολούθως εἰς Σαξονίαν, κατώρθωσε νὰ κατακόψῃ τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα ἐν Μπράϊτενφελντ. Τῷ 1644, καταστρέψας τὸ αὐτοκρατορικὸν ἱππικὸν ἐν Γιούτερμποκ, εἰσήλασεν ἐκ νέου εἰς Βοημίαν καὶ διὰ τῆς λαμπρᾶς νίκης του ἐν Γιάνκωβ (1645), ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς Βιέννην, δὲν κατέλαβεν ὅμως τὴν πόλιν ταύτην, διότι τὰ στρατεύματά του προσεβλήθησαν ὑπὸ χολέρας. Μικρὸν μετὰ ταῦτα ἐπανέκαμψεν εἰς Σουηδίαν, ὅπου ἐτιμήθη διὰ τῶν τίτλων τοῦ βαρώνου καὶ τοῦ κόμιτος καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῶν μεθοριακῶν ἐπαρχιῶν τῆς Βεστρογοτθίας, τῆς Δαλεκαρλίας, τῆς Βαίρμλαντ καὶ τῆς Χάλλαντ.

Χ. Δ.

Τορτελιὲ (Tortelier). Γάλλος ἀναρχοσυνδικαλιστὴς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ αἰῶνος. Τῷ 1888 μετέσχε τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου τοῦ Λονδίνου ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ συνδικάτου τῶν ἐργατῶν ξύλου τοῦ Σηκουάνα. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ρητόρων καὶ προπαγανδιστῶν τοῦ ἀναρχοσυνδικαλισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἤσκησε μέχρι τοῦ 1897 τεραστίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ἡ θεωρία τοῦ Τορτελιὲ ἀπετέλει περίεργον κρᾶμα μαρξισμοῦ καὶ μπακουνισμοῦ, ἐστηρίζετο ὅμως σαφῶς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πάλης τῶν τάξεων. Τὴν ἐπανάστασιν τὴν ἀντελαμβάνετο ὡς ἔνοπλον ἐξέγερσιν, ὡς γενικὴν ἀπεργίαν, ὅσον τὸ δυνατὸν πλατυτέρων λαϊκῶν μαζῶν, καὶ οὐχὶ ὡς ἔργον μιᾶς μικρᾶς συνωμοτικῆς μειοψηφίας. Ὁ Τορτελιὲ θεωρεῖται ὡς ὁ κύριος εἰσηγητὴς τοῦ δόγματος τῆς γενικῆς ἀπεργίας.

Θ. Π.

Τόρτι (Torti), ***Φραγκῖσκος***. Ἐπιφανὴς Ἰταλὸς ἰατρὸς τῆς Μοδένης (1658—1741). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικὴν καὶ εἶτα ἰατρικήν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ταύτης τῷ 1678 ἐν Βολωνίᾳ. Διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ὑπὸ τοῦ δουκὸς Φραγκίσκου Β', ἐδημοσίευσε τῷ 1709 τὸ κλασσικόν του ἔργον: «Therapeutica specialis ad febres periodicas perniciosas inopinato ac repente lethales, una vera chinachina peculiari methodo ministrata sanabiles» (Μοδένη 1709), ὅπερ ἐξεδόθη πλειστάκις. Ἔκτοτε παρέμεινε γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομά του, ὡς *μέθοδος Τόρτι* ἢ *μέθοδος ἰταλική*, ἡ μέθοδος ἡ ἀφορῶσα τὸν τρόπον τῆς ἀναγραφῆς τῆς κινίνης κατὰ τὴν ἑλομίανσιν, καθ' ἣν ἡ κινίνη παρέχεται ἐφάπαξ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ ἢ κατὰ τὴν λῆξιν αὐτοῦ. Ἕτερον ἔργον του εἶναι: «Mutinensium medicorum methodus antipyretica vindicata sive ad nonnullorum scriptiones eidem methodo succensentes etc.» (Μοδένη 1719).

Ο. Ρ.

Τόρτολι (Golfo di Tortoli) */Παραλ. Γεωγρ./*. Κόλπος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας (πλάτ. 39°58' Β., μῆκ. 9°42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161 b: Sardinia northern portion), σχηματιζόμενος μεταξὺ τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ τῆς τῆς νήσου Ὀλιάστρα (ἀρχ. Ἑρμαία). Εἶναι ὁ *Σουλπίκιος λιμὴν* (*Πτολεμ.* Γ, γ, 4) τῶν ἀρχαίων.

Σ. Ε. Λ.

Τορτόνα (Tortona) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σκρίβια, παραποτάμου τοῦ Πάδου. Κάτ. 16 000. Εἶναι σιδηροδρομικὸν κέντρον τῆς γραμμῆς Μιλάνου—Γενούης καὶ ἔχει μεσαιωνικὴν ρωμανικὴν μητρόπολιν τοῦ Θ' αἰῶνος, ἐρείπια καστελλίου τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα, μουσεῖον, παλαιὸν δημαρχεῖον κλπ. Ἔχει ἐργοστάσια πίλων, ὑφασμάτων, μεταξωτῶν καὶ πλίνθων. Εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ ἀποικία *Δερτὼν* (λατ. Dertona). Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὠνομάζετο Tertone ἢ Terdona, τῷ δὲ 1155 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα ὁ ὁποῖος τὴν κατέστρεψεν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἀνοικοδομηθεῖσα ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Μιλάνου, κατεστράφη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Γιβελίνων.

Μ. Δ. Β.

τορτόνιος βαθμὶς (Tortonien) */Γεωλογ./*. Ἡ τετάρτη (κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας πρὸς τὰς νεωτέρας) ἐκ τῶν ἓξ βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *μειόκαινος* ὑποδιάπλασις τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων. Ἡ τορτόνιος βαθμὶς ἀποτελεῖ μετὰ τῆς ἀμέσως ἀρχαιοτέρας της *ἐλβετίου* βαθμίδος καὶ τῆς ἀμέσως νεωτέρας της *σαρματίου* τὴν *βινδομπόνιον* σειρὰν στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως. Στρώματα αὐτῆς εὑρίσκονται πολλαχοῦ τῆς γῆς.

Γ. Κ. Γ.

Τορτόσα (Tortosa) */Γεωγρ./*. —1) Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς ἀρχαίας *Ἀνταράδου* τῆς Συρίας. τῆς συγχρόνου *Τορτούζ*. —2) Ἀκρωτήριον τῆς Α. Ἱσπανίας (πλάτ. 40° 43' Β., μῆκ. 0° 54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 310: Cape Tortosa to S. Sebastian) κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἴβηρος. Παρ' ἐνίων ταυτίζεται πρὸς τὸ *Τεμέβριον ἄκρον*.

Σ. Ε. Λ.

— **Τορτόσα** (Tortosa) */Γεωγρ./*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ταρραγκόνα, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἔβρου. Κάτ. (1920) 33 044. Καταληφθεῖσα τῷ 713 ὑπὸ τοῦ Ἄραβος κατακτητοῦ Ταρίκ, ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν πρωτεύουσα ἑνὸς τῶν μαυριτανικῶν βασιλείων τῶν ἱδρυθέντων μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ χαλιφάτου τῆς Κορδούης. Ἡ πόλις διατηρεῖ μέχρι σήμερον πολλὰ ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικὰ μνημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ μητροπολιτικὸς ναός, εἷς τῶν παλαιοτάτων τῆς Ἱσπανίας, ἱδρυμένος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μουσουλμανικοῦ τεμένους,

Digitized by Google

Αἱ ὀχυρώσεις τῆς πόλεως εἶναι ἐπιβλητικώταται ε ς ὄγκον. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου οἴνου, ἐλαίου, ἀλεύρων, ὀπωρῶν κλπ καὶ ἔχει βιομηχανίας σαπώνων, πορσελλάνης, χάρτου, δερμάτων κ.ἄ. Χ. Δ.

Τορτοῦγκα */Γεωγρ./*. Τοπωνύμιον, ἀπαντῶν ἰδίᾳ ἐν Ἀμερικῇ ὡς ὄνομα νήσων. Κυριώτεραι αὐτῶν εἶναι: —1) Μία τῶν Ἀντιλλῶν, κειμένη ἐγγὺς τῆς βορειοδυτικῆς παραλίας τῆς νήσου Ἀϊτῆς καὶ ὑπαγομένη πολιτικῶς εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἀϊτῆς. Ἔχει ἐμβαδὸν 500 περίπου τ. χλμ. καὶ εἶναι πλουσία εἰς κοιτάσματα λιπασμάτων γουάνου. Κατέστη περίφημος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς ὁρμητήριον τῶν πειρατῶν *Μπουκανιερς* (βλ. λ.). Βραδύτερον ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν τόπος ἀπομονώσεως τῶν λεπρῶν. —2) Νῆσος τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντιλλῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν Βενεζουέλαν, κειμένη δὲ εἰς 10° 57' 45 Β πλάτους καὶ 65° 26' 38'' Δ μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, μεταξὺ τῆς νήσου Μαργαρίτας καὶ τῆς νοτιοαμερικανικῆς παραλίας ἧς ἀπέχει 85 χλμ. Ἔχει ἔκτασιν 220 τ. χλμ., οἰκεῖται δὲ ὑπὸ εὐαρίθμων κατοίκων. Χ. Δ.

Τορτούρα */Γεωγρ./*. Παράλιος κώμη τῆς Παλαιστίνης, τὰ ἀρχαῖα *Δῶρα* (βλ. λ.).

τορτρικίδαι (οἱ) (Tortricidae) */Ζωολ./*. 1) Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν μικρολεπιδοπτέρων, περιλαμβάνουσα μικροσώμους ἢ μετριοσώμους ψυχὰς νυκτοβίους, πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀπαντώσας καὶ ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων ἐνδιαιτωμένας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ἀνιιθεσις*, ὁ *γραπιόλιθος* κ ἄ. 2) Οἰκογένεια ἐρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνουσα ἱκανοῦ μεγέθους ὄφεις, διακρινομένους διὰ τὸ ἀπεστρογγυλωμένον σῶμά των, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ λείων λεπίων. Γνωστὰ γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς, ἐν οἷς ὁ *τόρτριξ*. Δ. Ν. Π.

Τορτσέλλο (Torcello) */Γεωγρ./*. Νῆσος καὶ χωρίον τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ βορειοανατολικῷ τμήματι τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Βενετίας. Κάτ. 200 Ὑπάγεται εἰς τὸν δῆμον τοῦ Μπουράνο καὶ ὑπῆρξεν ἄλλοτε, ἰδίως κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον. Ἔχει μητρόπολιν μὲ σῳζομένους τοίχους τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἀνακαινισθεῖσαν τῷ 864 καὶ 1008, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, καὶ διατηρουμένην μέχρι σήμερον εἰς καλὴν κατάστασιν. Ἐκτίσθη τῷ 452 μ. Χ., μετὰ τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Οὕννων τῆς παρὰ τὴν Βενετίαν πόλεως Ἄλτινον. Μ. Δ. Β

Τορὺ (Tory), *Γοδοφρεῖδος*. Γάλλος ἐκδότης (βλ. *Τυρῖνος*).

Τόρυ (Tory)· βλ. λ. *Τόρεις*.

τόρυμος (ὁ) (Torymus) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π

τορύνη (ἡ)· ἀρχ., μέγα μαγειρικὸν κοχλιάριον ἐκ ξύλου ἢ ἐκ μετάλλου. Ε. Δι. Κ.

Τορύνη */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις παράλιος καὶ λιμὴν τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Θεσπρωτῶν, μεταξὺ Συβότων λιμένος (νῦν Μοῦρτο) καὶ Ἀχέροντος ἐκβολῆς (νῦν Φαναριώτικος ἢ Γκούρλας). Ἐν τῷ λιμένι της προσωρμίσθη ὁ ἀναζητῶν τὸν Ἀντώνιον, ὁρμοῦντα τότε περὶ τὸ Ἄκτιον, Καῖσαρ. καταλαβὼν καὶ τὸ πόλισμά της καὶ τὴν ἀκρόπολιν. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Πάργα*. Σ. Ε. Λ.

Τορωναῖος, ἢ *Τορωναϊκὸς κόλπος* */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Κόλπος σχηματιζόμενος μεταξὺ τῶν χερσονήσων Παλήνης (νῦν Κασσάνδρας) πρὸς Δ. καὶ Σιθωνίας (νῦν Λόγγου) Α. καὶ διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Δέρρεως καὶ Καναστραίου. Λαβὼν τὸ ὄνομα ἀπὸ πόλεως Τορώνης, εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος τῆς *Κασσανδρας*, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Δρέπανο καὶ Παλιούρι. Σ. Ε. Λ.

Τορώνη */Ἀρχ. Γεωγρ./*. —1) Πόλις τῆς Χαλκιδικῆς, παράλιος, κατὰ τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Σιθωνίας χερσονήσου, βορειοδυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Δέρρις (*Πτολεμ.* Γ, ιγ, 12), ἄποικος Χαλκιδέων (*Διοδ.* ΙΒ, 68, 6) Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους, μετεῖχε τῆς πρώτης αὐτῶν ναυτικῆς συνομοσπονδίας. Προσβληθεῖσα ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν (*Θουκ.* Δ, 110) ὑπετάγη εἰς τὴν Ὄλυνθον, ὁπόθεν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, περιελθοῦσα κατόπιν εἰς τοὺς Ρωμαίους (169 π. Χ.). Ἐρείπιά της ἀνευρίσκονται ὀλίγον πρὸς Β. τοῦ λιμένος Πόρτο Κουφό. —2) Βλ. *Τυρώνη*. Σ. Ε. Λ.

τός, *τή, τό*· δημοτ ἀντων. δεικτ. ἀντὶ τῆς *αὐτός*· εἰς τὴν ὀνομαστικὴν μόνον μετὰ τὸ ρῆμα *εἶναι* ὡς ὑποκείμενον αὐτοῦ καὶ μετὰ δεικτικά τινα μόρια: «εἶναί τος», «ποῦ εἶναί τος;» «νά τος», «ἔ τος» ἰδοὺ αὐτός, «τόσα χρήματα ἐκληρονόμησε, ποῦ εἶναί τα τώρα;», «νά τοι, ἔρχονται ἀπὸ πέρα» || εἰς τὴν γεν. καὶ αἰτ. ὡς ἀντικείμενον τοῦ ρήματος: «τοῦ εἶπα» ἢ ἰδιωματ. «εἶπά του», «τοῦ χρεωστῶ χίλιες δραχμὲς» ἢ ἰδιωματ. «θέλω του χίλιες δραχμές», «τὸν —, τοὺς —, τὸ θέλω» ἢ ἰδιωματ. «θέλω τον, — τους, — το».

τοσάκις· ἐπίρρ., τόσες φορές: «τοσάκις σὲ ἐζήτησα».

Τόσια */Γεωγρ./*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Κασταμονῆς. Κάτ. 9 676 (1927).

Ἡ ὑποδιοίκησις Τόσια ἔχει ἐπιφάνειαν 1570 τ. χλμ. καὶ 38.169 (1927) κατοίκους. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι εὔφορον, ποτιζόμενον δὲ ὑπὸ ἀφθόνων ὑδάτων παράγει κυρίως ὄρυζαν εἰδικῆς ποιότητος (ρύζι Τόσιας), ἀλλὰ καὶ δημητριακά, βάμβακα, καπνά, κάνναβιν, ὀπωρικά, ὄπιον, ξυλείαν. Ν. Μ.

Τόσιεφ, *Στεφάν*. Βούλγαρος στρατηγὸς τοῦ πεζικοῦ. Τῷ 1878, κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, διετέλεσεν ἐθελοντής, τῷ δὲ 1885 μετέσχε τοῦ Σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου ὡς ταγματάρχης καὶ ἐπληγώθη. Κατὰ τὸν Βαλκανο-τουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 ἡγεῖτο τῆς 1ης μεραρχίας τῆς Σόφιας, ἥτις ἐπολέμησεν εἰς τὸ Λουλὲ Μπουργάς, κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς (1915—1916) τῆς 3ης στρατιᾶς, ἥτις διεξῆγε τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ρουμανικοῦ μετώπου τῆς Δοβρουτσᾶς καὶ Κωστάντζης. Ὁ Τόσιεφ ἔγραψε καὶ πολλὰ βιβλία, ἐν οἷς: «Ἐπιστολαὶ ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1885», «Ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν τοῦ 1877—1878», «Ἡ δρᾶσις τῆς 3ης στρατιᾶς ἐν Δοβρουτσᾷ», «Ἡττημένοι χωρὶς νὰ πολεμήσωμεν», κ ἄ. Τὸ τελευταῖον του ἔργον: «Διατί μᾶς ἐνίκησαν», ἔμεινεν ἡμιτελές. Ἀπέθανε τῷ 1924. Τ. Β.

Τοσίλοβον */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σταθης* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τοσίτσας, *Μιχαήλ*. Ἐθνικὸς εὐεργέτης, γεννηθεὶς ἐν Μετσόβῳ τῆς Ἠπείρου τῷ 1787 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1856. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν Μετσόβῳ Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1797 μετέβη μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ὁ πατήρ

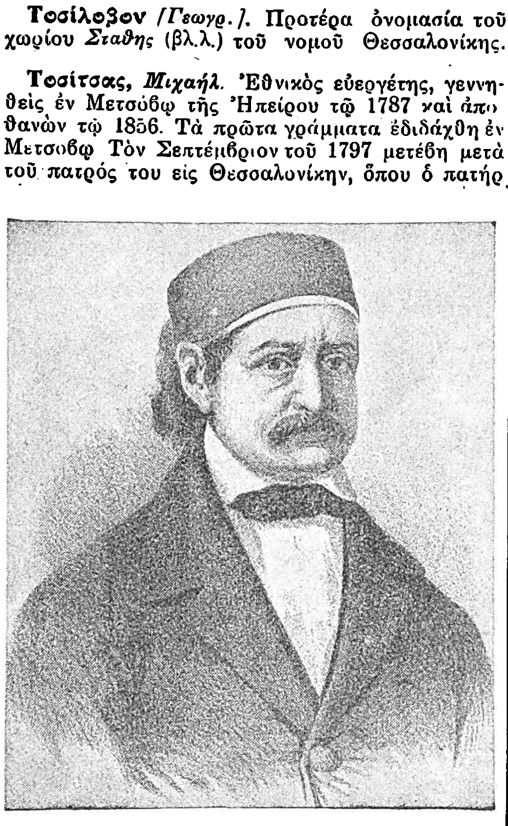

Μιχαὴλ Τοσίτσας.

του διετήρει κατάστημα ἐπεξεργασίας γουναρικῶν. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ Μιχαὴλ ἐσυνέχισε τὰς σπουδάς του ἐπὶ τετραετίαν, κατόπιν δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γουναρικῆς Ἐκμαθὼν τὴν τέχνην τοῦ γουναρᾶ, εἰργάζετο ἔπειτα μετὰ τοῦ πατρός του, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1806, ἀποσυρθεὶς ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ μεταβὰς εἰς Μέτσοβον, ἀφῆκε διευθυντὴν τοῦ καταστήματός του τὸν Μιχαήλ. Οὗτος μόλις ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐργασίας προσέλαβεν εἰς ταύτην καὶ τοὺς νεωτέρους ἀδελφούς του Θεόδωρον, Κωνσταντῖνον, Νικόλαον καὶ τὴν ἀδελφήν του Ταμούσιω (Σταματίαν), μητέρα τοῦ Νικολάου Στουρνάρη. Ἀναπτυχθείσης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἐργασίας του, ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον τοὺς ἀδελφούς του Θεόδωρον καὶ Κωνσταντῖνον, κρατήσας παρ' αὐτῷ τὸν Νικόλαον. Μετά τινα ὅμως χρόνον ἀπέστειλε καὶ τοῦτον εἰς Αἴγυπτον καὶ ὀλίγον ἀργότερον εἰς Μάλταν καὶ Λιβόρνον, ὅπου ἵδρυσαν ὑποκαταστήματα. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1820 κατῆλθε καὶ ὁ Μιχαὴλ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου ἐγένετο εὐγενέστατα δεκτός, τυχὼν τόσον αὐτός, ὅσον καὶ οἱ ἀδελφοί του, μεγάλης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως. Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἐκτιμήσας τὰ σπάνια προσόντα τοῦ Μιχαὴλ Τοσίτσα, διώρισε τοῦτον γενικὸν ἐπίτροπον τῶν ἰδιωτικῶν του κτημάτων ἐν Αἰγύπτῳ, ἀργότερον δὲ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ὡς δωρεὰν μεγάλην ἔκτασιν γαιῶν πρὸς καλλιέργειαν, τὴν ἐποπτείαν τῶν ὁποίων ἀνέλαβεν ὁ Μετσοβίτης Νικόλαος Τούλης, ἀνὴρ ἐπιτήδειος καὶ τέλειος γνώστης τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος. Ἡ τοιαύτη ὑποστήριξις τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ταχέως ἀνύψωσε τὸν Μιχαὴλ Τοσίτσαν εἰς περίβλεπτον θέσιν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐκραγέντος βραδύτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος καὶ ἀναμιχθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ, ὁ Τοσίτσας εὑρέθη ἐν μεγάλῃ ἀμηχανίᾳ. Δὲν ἦτο μὲν μεμυημένος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀλλ' ὡς Ἕλλην δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ εὔχηται ἀπὸ καρδίας τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων. Ἐπιθυμῶν νὰ συμβάλῃ ὠφελιμώτερον καὶ ἀφθονώτερον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, ἔμεινε παρὰ τῷ Μεχμὲτ Ἀλῆ, θησαυρίζων διὰ τῆς εὐνοίας του. Τὴν τοιαύτην στάσιν τοῦ Τοσίτσα ἐπεχείρησάν τινες νὰ ἐλέγξωσιν ὡς ἀντεθνικήν, πλὴν τὰ γεγονότα ἀργότερον ἀπέδειξαν τὸν Τοσίτσαν ἕνα ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πατριώτας, διότι τὴν δύναμίν του μετεχειρίσθη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, ἐνισχύων αὐτὸν γενναίως διὰ χρήματος. Καὶ οὐχὶ μόνον τότε ἐβοήθησε τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸν ἔπειτα χρόνον δὲν ἔπαυσε παντοιοτρόπως εὐεργετῶν αὐτήν, ἀφειδῶς παρέχων τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ Μιχαὴλ Τοσίτσα ἄρχεται σημειουμένη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασίν του Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ὡς ἄρχοντος τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας εἰς τὴν χώραν, πλεῖστοι Ἕλληνες ἔσπευσαν νὰ ἐγκατασταθῶσι μονίμως ἐκεῖ, πληθυνόμενοι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ὀργανούμενοι εἰς κοινότητα. Καὶ ἐν πρώτοις παρουσιάσθη ἀνάγκη ἱδρύσεως νοσοκομείου. Ἔσπευσε τότε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Τοσίτσα Θεόδωρος νὰ ἱδρύσῃ νοσοκομεῖον, ἀγοράσας ἐξ ἰδίων τὸ οἰκόπεδον Ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ νοσοκομείου τούτου ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1843 ἐκ συνδρομῶν τῶν ἀδελφῶν Τοσίτσα καὶ Νικ Στουρνάρη, ἀνεψιοῦ των Ἀργότερον παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη ἱδρύσεως σχολείου πρὸς ἑλληνικὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων· τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μιχαὴλ Τοσίτσα, τοῦ Θεοδώρου Τοσίτσα καὶ τοῦ Νικ Στουρνάρη συνεστήθη σχολεῖον στεγαζόμενον ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ ἐπ' ἐνοικίῳ καὶ συντηρούμενον διὰ συνδρομῶν τῶν ἰδίων καὶ ἄλλων ὁμογενῶν. Κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῆς 25ης Ἀπριλίου 1843 τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Ἀλεξανδρείας, πρὸς συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινότητος, προὐτάθη καὶ ἐξελέγη παμψηφεὶ πρόεδρος ταύτης ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας, τῇ εἰσηγήσει δ' αὐτοῦ τό τε νοσοκομεῖον καὶ τὸ σχολεῖον δὲν ὑπήχθησαν εἰς τὰ πατριαρχεῖα, κατὰ τὰ κρατοῦντα τότε ἔθιμα, ἀλλ' ὑπήχθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γενικοῦ προξενείου τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὸ πολιτικὸν μέρος, ὡς πρὸς τὸ θρησκευτικὸν δὲ τοιοῦτον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου, ἑορταζομένης τὴν 8ην Σεπτεμβρίου. Ἀργότερον παρουσιάσθη ἀνάγκη ἱδρύσεως ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς πολεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῆς κοινότητος, καθόσον ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἡ μόνη ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ἀπεῖχε πολύ. Καὶ πάλιν ἐπρωτοστάτησεν ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας, ὁ ὁποῖος, μετὰ πολλὰς προσπαθείας, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἱερόθεον τὸν Β ἄδειαν ἱδρύσεως κοινοτικοῦ ναοῦ. Ἐνεργηθέντος ἐράνου μεταξὺ τῶν απανταχοῦ τῆς Αἰγύπτου ὁμογενῶν, τὰ μεγαλύτερα ποσὰ προσέφερον ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρης καὶ ὁ πατριάρχης. Ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας, ἐκτὸς τῆς χρηματικῆς καὶ ἠθικῆς συνδρομῆς, ἐδώρησεν εἰς τὴν κοινότητα καὶ τὸ ἰδιωτικὸν αὐτοῦ γήπεδον πρὸς ἀνέγερσιν ἐπ' αὐτοῦ τῆς ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ὁ θεμέλιος λίθος ἐτέθη τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1847. Διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκκλησιας μεγάλως συνέβαλε καὶ ἡ σύζυγος Ἑλένη Μιχαὴλ Τοσίτσα. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐκτιμῶσα τὰς μεγάλας ἐθνικὰς ὑπηρεσίας τοῦ Μιχαὴλ Τοσίτσα διώρισεν αὐτὸν γενικὸν πρόξενον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Κατὰ τὸ 1854 ἐπερατώθη ἡ δαπάνῃ τοῦ Μιχαὴλ Τοσίτσα καὶ ἐπὶ ἰδιοκτήτου αὐτοῦ γηπέδου ἀνεγερθεῖσα μεγαλοπρεπὴς σχολή, ἀποτελουμένη ἐξ ἀλληλοδιδακτικοῦ, ἐξ ἑλληνικοῦ, ἐκ τοῦ παρθεναγωγείου μετὰ βιβλιοθήκης καὶ διαφόρων ἄλλων δωματίων καὶ οἰκιῶν, κληθεῖσα Τοσιτσαία σχολή. Οὕτω ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας, ἐκτὸς τῶν εἰς χρῆμα δωρεῶν, ἐδώρησεν εἰς τὴν κοινότητα Ἀλεξανδρείας καὶ τὰ γήπεδα, ἐπὶ τῶν ὁποιων ὁ Εὐαγγελισμός, τὸ νοσοκομεῖον καὶ ἡ Τοσιτσαία σχολή.

Ἡ ἐθνικὴ καὶ φιλάνθρωπος δρᾶσις τοῦ Μιχαὴλ Τοσίτσα δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν φιλόξενον πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς ἣν ἀφθόνως ἐπλούτισε καὶ μεγάλως ἐτιμήθη, ἀλλ' ἐπεξετάθη τόσον εἰς τὴν γενέτειράν του, τὸ Μέτσοβον, ὅσον καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου εἶχεν ἀρχίσει τὸ ἐμπορικόν του στάδιον. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπλούτισε μέχρι τοῦ 1853, ὁπότε παθὼν ἐξ ἀποπληξίας ἐστερήθη τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν συγγενῶν, ἔπεμπε τακτικῶς κατ' ἔτος εἰς Μέτσοβον μεγάλα χρηματικὰ ποσά, ἅτινα διενέμοντο

Digitized by Google

ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐπιτρόπων εἰς πολλοὺς φιλανθρωπικοὺς σκοπούς. Ἡ πατρική του οἰκία ε χε καταστῆ καταφύγιον ὅλων τῶν πτωχῶν. τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν πασχόντων ἐν γένει Μετσοβιτῶν. Κατὰ τὸ 1850 ἐπεχείρησε τὴν δι' ἰδίων του δαπανῶν ἀνέγερσιν λαμπροῦ οἰκοδομήματος διὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων ἐν Μετσόβῳ, πλὴν ἀτυχῶς ἐμποδισθὲν τοῦτο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν κατόπιν ραδιουργιῶν Μετσοβιτῶν, οὐδέποτε ἐπερατώθη. Διὰ τῆς ἀπὸ 20 Νοεμβρίου 1855 διαθήκης του ἐκληροδότησεν εἰς μὲν τὴν κοινότητα τῆς πατρίδος του Μετσόβου 111.600 δραχμάς, κατατεθείσας παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος, ἵνα ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν πληρώνηται εἷς διδάσκαλος καὶ μία διδασκάλισσα πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν νέων καὶ νεανίδων Μετσόβου καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· εἰς δὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἐνδεεῖς πατριώτας του ἄφησεν ἀρκοῦντα κληροδοτήματα εἰς χρήματα διανεμηθέντα αὐτοῖς. Εὐγνωμονῶν τὴν Θεσσαλονίκην, ἐκληροδότησεν ἱκανὰς χιλιάδας δραχμῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν αὐτῆς σχολεῖον. Εἰς τὰς Ἀθήνας κατέλιπε διὰ τῆς ἰδίας διαθήκης διὰ μὲν τὴν καθωραΐσιν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως δέκα χιλιάδας ταλλήρων, διὰ δὲ τὴν συνήρησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Νικ. Στουρνάρη ἀνεγερθέντος πολυτεχνείου, ἑκατὸν χιλιάδας γαλλικῶν ταλλήρων, αἵτινες ἔτυχον κακῆς διαχειρίσεως ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων του. Ἱκανὰς χιλιάδας δραχμῶν ἐκληροδότησεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον, εἰς τὸ Ἀρσάκειον, εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ καθιδρύματα. Τὴν 29/11 Μαΐου 1854 ἠναγκάσθη ὁ Τοσίτσας νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κατόπιν τῆς διακοπῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων, καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ μονίμως ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε.

Β. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑΣ

«Τόσκα» (Tosca). Μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις (ποίησις Ἴλικα καὶ Τζιακόζα, μουσικὴ Τζιάκομο Πουτσίνι), ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου «Κονστάντσι» τῆς Ῥώμης τῷ 1900. Ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Σαρδοῦ. Κατ' αὐτὴν ὁ προγεγραμμένος πολιτικὸς Ἀντζελόττι διαφεύγει ἐκ τοῦ πύργου τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου τῆς Ῥώμης, ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς μάχης τοῦ Μαρένγκο. Ὁ Ἀντζελόττι κρύπτεται χάρις εἰς τὸν ζωγράφον Μάριον, ὅστις ἐργάζεται εἰς ναόν τινα, καθ' ἣν ὥραν καταφθάνει ἀκριβῶς ἡ διάσημος ἀοιδὸς τῆς Ῥώμης Τόσκα, ἥτις ἀγαπᾷ τὸν Μάριον. Μόλις οὗτος ἔχει ἀποχωρήσει τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ εἰς γυναῖκα μετημφιεσμένου Ἀντζελόττι, ἔρχεται ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας Σκάρπια, ἀναζητῶν τὸν δραπέτην, ὁ ὁποῖος εὑρίσκει καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἀντζελόττι λησμονηθὲν ριπίδιον. Κατὰ τὴν δευτέραν πρᾶξιν ὁ Σκάρπια προσπαθεῖ νὰ ἐξάψῃ τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Τόσκας διὰ τοῦ ριπιδίου. Ὁ Μάριος, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀθῳότητά του εἰς τὴν ἀοιδόν, τῆς ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη γυνὴ ἦτο ὁ Ἀντζελόττι, ὃν καὶ εἶχεν ἀποκρύψει εἴς τι φρέαρ. Μετ' ὀλίγον ὁ Σκάρπια ὑποβάλλει εἰς βασανιστήρια τὸν Μάριον, ἡ δὲ Τόσκα, μὴ ἀντέχουσα νὰ τὸν βλέπῃ βασανιζόμενον, ἀποκαλύπτει τὸ κρησφύγετον τοῦ δραπέτου. Ἡ Τόσκα παρακαλεῖ τὸν Σκάρπια νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν ἐραστήν της· ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας ὑπόσχεται νὰ τὸν τυφεκίσῃ δῆθεν εἰκονικῶς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἡ Τόσκα γίνῃ ἰδική του. Αὕτη ὑποκρίνεται ὅτι δέχεται καὶ καθ' ἣν ὥραν ὁ Σκάρπια τῆς ἐγχειρίζει τὸ διαβατήριον ἀμφοτέρων ἡ Τόσκα τὸν φονεύει. Κατὰ τὴν τρίτην πρᾶξιν λαμβάνει χώραν ὁ πλαστὸς τυφεκισμὸς τοῦ Μαρίου, ὅστις ὅμως, χάρις εἰς συνεννόησιν τοῦ Σκάρπια μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀποσπάσματος, μεταβάλλεται εἰς πραγματικόν. Ἡ Τόσκα βλέπουσα τὸν ἐραστήν της νεκρὸν ρίπτεται ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της εἰς τὸν Τίβεριν.

Γ. Σ.

Τοσκανέλλι (Toscanelli), ***Παῦλος ντὲλ Πότσο***. Ἰταλὸς φυσικὸς καὶ ἀστρονόμος ἐκ Φλωρεντίας (1397—1482). Ἤσκησε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ του τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, εἰς ἡλικίαν δὲ 30 ἐτῶν διωρίσθη βιβλιοφύλαξ τῆς φλωρεντινῆς βιβλιοθήκης. Μελετῶν τότε τὸ ταξίδιον τοῦ Μάρκου Πόλο εἰς Ἄπω Ἀνατολὴν καὶ συλλέγων πληροφορίας παρὰ διαφόρων ἐμπόρων, ἀπέκτησεν ἐκτεταμένας γνώσεις ἐπὶ τῆς γεωγραφίας τῶν χωρῶν τούτων καὶ ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδὸς θὰ ἦτο βραχυτέρα, ἂν ἔπλεέ τις μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Δ., παρὰ ἂν ἠκολούθει τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωστὴν ὁδὸν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Τὴν γνώμην ταύτην ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας Ἀλφόνσον Ε΄, τῷ 1474, καὶ μετά τινα ἔτη καὶ εἰς τὸν Χριστόφορον Κολόμβον, πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ἀπόψεώς του συνέταξε χάρτην ὁλοκλήρου τῆς γῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐχάραξε καὶ τὸν ἀκολουθητέον πλοῦν. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Τοσκανέλλι ἤσκησαν ἀσφαλῶς σοβαρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Κολόμβου, διότι ἀναχωρῶν οὗτος τῷ 1492 διὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ πλοῦν, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ῥηθέντα χάρτην. Διὰ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ὁ Τοσκανέλλι ἀπέβη εἷς τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς. Τῷ 1468 ἐγκατέστησεν ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Φλωρεντίας ἡλιακὸν ὡρολόγιον, χρησιμοποιῶν δὲ τὸν μεσημβρινὸν τῆς πόλεως ἐπεδόθη εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἀλφονσείων πινάκων, τὸν καθορισμὸν τῆς λοξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς κλπ.

Χ. Δ.

Τοσκάνη (Toscana) *[Γεωγρ.]*. Ἐδαφικὴ διαίρεσις καὶ ἄλλοτε μέγα δουκᾶτον τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας. Περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν κεντρικὸν τμῆμα τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, εἰδικώτερον δὲ ὁρίζεται ἀπὸ Β. πρὸς τὰ ΒΔ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῆς Γενούης (Λιγυρία), ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΒΑ ὑπὸ τοῦ νομοῦ τῆς Πάρμας, τοῦ Ρέτζιο Ἐμίλια, τῆς Μοδένης καὶ τῆς Βολωνίας (Ἀιμίλια), ἀπὸ τὰ ΒΑ. πρὸς τὰ Α. ὑπὸ τῶν νομῶν τῆς Ραβένεας καὶ τοῦ Φορλὶ (Ρομάνια) καὶ ὑπὸ τῶν νομῶν Πέζαρο καὶ Οὔρμπινο (Μάρκαι) καὶ ἀπὸ τὰ ΝΑ. πρὸς τὰ ΝΔ. ὑπὸ τῶν νομῶν Περούτζια (Ὀμβρία) καὶ Ῥώμης (Λάτιον). Ἐμβαδὸν 22.934 τετρ. χλμ., κάτ. 2.892.264. Διασχίζεται πρὸς τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς ὅριον ὑπὸ τῶν Τοσκανικῶν Ἀπεννίνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀποσπῶνται καὶ εἰσχωροῦν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας διάφοροι καὶ πολυάριθμοι διακλαδώσεις. Ἡ Τοσκάνη εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸ εὐκραὲς τοῦ κλίματός της. Ἡ μέση θερμοκρασία ἀνέρχεται ἐν αὐτῇ εἰς 15°. Ἡ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς ἐκτεινομένη ἑλώδης περιοχὴ ἀπετέλει ἄλλοτε ἐπικίνδυνον ἀνθυγιεινὴν ἑστίαν, ἥτις κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, χάρις εἰς τὰ ἐκτελεσθέντα μεγάλα ἀποστραγγιστικὰ ἔργα, μετεβλήθη εἰς βοσκὰς καὶ καλλιεργησίμους ἐκτάσεις. Ἡ Τοσκάνη διαρρέεται ὑπὸ πολυαρίθμων ποταμῶν, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Ἄρνος*. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ἐκ τῶν εὐφορωτάτων τῆς Ἰταλίας. Παράγει σῖτον, ἀραβόσιτον, ὄρυζαν, οἶνον, ἐλαίας καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιον εἰς μέταλλα καὶ ἄλλα ὀρυκτά, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός, ὁ ὑδράργυρος, καθὼς καὶ τὸ βορικὸν ὀξύ, τὸ ἅλας καὶ τὰ μάρμαρα. Ἡ βιομηχανία εἶναι λίαν σημαντική, παράγουσα ἰδίως ψιαθίνους πίλους, μωσαϊκά, ἔπιπλα, ὑφάσματα κτλ. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τύπον Ἰταλῶν, ἡ δὲ διάλεκτός των ἐπικρατήσασα καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν, ἀπέβη ἡ κοινὴ καὶ ἐπίσημος ἰταλικὴ γλῶσσα. Ἡ Τοσκάνη εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Δάντου, τοῦ Πετράρχου, τοῦ Μακκιαβέλη, τοῦ Βοκκακίου, τοῦ Σαβοναρόλα, τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ Τζιόττο, τοῦ Φρὰ Ἀντζέλικο, τοῦ Γκιρλαντάγιο, τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Ἀνδρέου ντὲλ Σάρτο, κ.ἄ. Κυριωτέρα καὶ μεγαλυτέρα αὐτῆς πόλις εἶναι ἡ *Φλωρεντία*, ἥτις διετέλεσε καὶ πρωτεύουσα τοῦ δουκάτου τῆς Τοσκάνης, ἄλλαι δὲ ἀξιόλογοι πόλεις: ἡ *Πίζα*, ἡ *Σιένα*, ἡ *Λούκκα*, τὸ *Λιβόρνον*, τὸ *Ἀρέτσο*, ἡ *Πιστόγια*, ἡ *Καρράρα*, τὸ *Βιαρέτζιο* κ.ἄ. Διοικητικῶς ἡ Τοσκάνη, μετὰ τὴν ἕνωσίν της πρὸς τὸ Ἰταλικὸν βασίλειον, διῃρέθη εἰς ἐννέα νομούς: τοῦ *Ἀρέτσο*, τοῦ *Γκροσσέτο*, τοῦ *Λιβόρνου*, τῆς *Λούκκας*, τῆς *Μάσσα-Καρράρας*, τῆς *Πίζας*, τῆς *Πιστόγιας*, τῆς *Σιένας* καὶ τῆς *Φλωρεντίας*.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ Τοσκάνη ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *Τουσκία* (Tuscia) ἢ *Ἐτρουρία*. Κατὰ τὸ 1200 π. Χ. κατῳκεῖτο ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν, οἵτινες εἶχον ἐγκατασταθῆ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἄρνου καὶ Τιβέρεως. Βραδύτερον ἡ χώρα ὑπετάγη εἰς τοὺς Ῥωμαίους, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας (470) περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ὀστρογότθων, τοῦ Βυζαντίου καὶ τέλος ὑπὸ τοὺς Λομβαρδούς, οἵτινες διῄρεσαν αὐτὴν εἰς τὰ δουκᾶτα τῆς *Λούκκας*, τῆς *Φλωρεντίας* καὶ τοῦ *Κιούζι*. Μετὰ τὸ 774, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ δουκᾶτα ταῦτα ἡνώθησαν πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Φράγκων, ἡ χώρα ἀπετέλεσε μαργραβᾶτον ὑπὸ ἡγεμόνας, οἵτινες ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς καὶ ἥδρευον ἐν Λούκκᾳ. Ἐπηκολούθησεν ἐναλλαγὴ πολλῶν δυναστειῶν, μεθ' ἣν ὁ οἶκος τῶν Κανόσσα κατώρθωσε νὰ ἑδραιωθῇ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῷ 1030. Ἐφεξῆς αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς Τοσκάνης, Φλωρεντία Σιένα, Πίζα καὶ Λούκκα, κατώρθωσαν νὰ γίνουν ἀνεξάρτητοι, ἡ δὲ Φλωρεντία δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποκτήσῃ ἐπὶ τῶν ἄλλων τοιαύτην ὑπεροχήν, ὥστε κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον ἡ ἱστορία τῆς Τοσκάνης νὰ συγχέεται καὶ νὰ ταυτίζεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ταύτης ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους αἰῶνας. Ἡ ἱστορία τῆς Τοσκάνης ἄρχεται νὰ διακρίνεται ἐκ νέου ἀπὸ τοῦ 1569, ὁπότε ὁ Κοσμᾶς Α΄ τῶν Μεδίκων ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης. Οἱ διάδοχοι τούτου Φραγκῖσκος Α΄ (1574—1587), Φερδινάνδος Α΄ (1587—1608), Κοσμᾶς Β΄ (1608—1621) καὶ Φερδινάνδος Β΄ (1621—1670), διῴκησαν τὴν χώραν μετὰ φρονήσεως καὶ προήγαγον αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, κατασκευάσαντες πλεῖστα καὶ μεγάλα δημόσια ἔργα καὶ ὑποστηρίξαντες μεγάλως τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἄρχεται ἡ παρακμὴ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Τοσκάνης ἐπὶ Κοσμᾶ Γ΄, τοῦ ὁποίου ὁ υἱός, ὁ τελευταῖος τῶν Μεδίκων, Ἰωάννης Γάστων, ἀπέθανεν ἄτεκνος τῷ 1737. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης τοῦ 1738, τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Τοσκάνης ἐδόθη ὡς κληρονομία εἰς τὸν Φραγκῖσκον τῆς Λωρραίνης, σύζυγον τῆς Μαρίας-Θηρεσίας. Βραδύτερον ὁ Φραγκῖσκος οὗτος παρεχώρησε τὴν Τοσκάνην τῷ 1765 εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του Λεοπόλδον ὁ ὁποῖος προέβη εἰς πολλὰς προοδευτικὰς μεταρρυθμίσεις. Ὅταν ὁ Λεοπόλδος ἐγένετο αὐτοκράτωρ, τῷ 1790, ὁ υἱός του Φερδινάνδος Γ΄, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τῆς Τοσκάνης, προσεχώρησε τῷ 1793 εἰς τὸν μέγαν ἐχθρικὸν συνασπισμὸν τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ τῷ 1795 ἀπεχώρησε τούτου, τηρήσας ἀπόλυτον οὐδετερότητα. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε τὸν Βοναπάρτην νὰ εἰσέλθῃ τῷ 1796 εἰς τὸ Λιβόρνον. Τὰ στρατεύματα τοῦ γαλλικοῦ Διευθυντηρίου καθήρεσαν ὁριστικῶς τὸν Φερδινάνδον Γ΄ τῷ 1799. Κατόπιν, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λουνεβὶλ (1801), παρεχωρήθη ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὸν Φερδινάνδον Γ΄ τὸ Σάλτσμπουργκ, ἡ δὲ Τοσκάνη μετεβλήθη εἰς βασίλειον τῆς Ἐτρουρίας ὑπὸ τὸν Ἰνφάντην Λουδοβῖκον τῆς Πάρμας, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βουρβώνων. Τὸ βασίλειον ὅμως τοῦτο τῆς Ἐτρουρίας ἔσχεν ἐφήμερον ζωήν, ἑνωθὲν ἀπὸ τοῦ 1807 πρὸς τὴν Γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἀποτελέσαν τοὺς τρεῖς γαλλικοὺς νομούς: τῆς Μεσογείου μὲ πρωτεύουσαν τὸ Λιβόρνον, τοῦ Ἄρνου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Φλωρεντίαν καὶ τῆς Ὀμπρόνε μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σιέναν, περιληφθέντας εἰς μίαν γενικὴν διοίκησιν, παραχωρηθεῖσαν εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ναπολέοντος Ἔλιζαν, ἥτις ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς μεγάλης δουκίσσης τῆς Τοσκάνης. Ὁ Φερδινάνδος Γ΄ ἀνακατέλαβε τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Τοσκάνης τῷ 1814. Μετὰ τὸν θάνατόν του (1824), ὁ υἱός του Λεοπόλδος Β΄ διῴκησε τὴν χώραν φιλελευθερώτερον καὶ ἐξετέλεσε μεγάλα δημόσια ἔργα, πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν ἑλῶν καὶ πρὸς διεύρυνσιν τοῦ λιμένος τοῦ Λιβόρνου, ὑποστηρίξας συγχρόνως καὶ ἀναπτύξας μεγάλως τὴν παιδείαν. Παρὰ τὴν μεγάλην του ὅμως δημοτικότητα δὲν ἀπέφυγε τὰς συνεπείας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Τὸ κόμμα τῆς ἀριστερᾶς προεκάλεσεν ἐξέγερσιν ἐν Λιβόρνῳ ὑπὸ τὸν Γκουερράτσι, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας καὶ κατόπιν ἀνωφελῶν νέων παραχωρήσεων ὁ μέγας δοὺξ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γαέταν, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1849. Προσωρινὴ κυβέρνησις ἐγκατασταθεῖσα ἐν τῇ χώρᾳ τὴν 8 Φεβρουαρίου ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν τὴν 15 Φεβρουαρίου. Σχεδὸν ὅμως εὐθὺς ἀμέσως, κατόπιν τῆς δημιουργηθείσης μεγάλης ἀντιδράσεως, τῇ ὑποστηρίξει καὶ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων, ὁ Λεοπόλδος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν, διατηρήσας ἐν τῇ χώρᾳ τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα μέχρι τοῦ 1855. Τῷ 1859 ὅμως ἡ ἄρνησίς του νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας προεκάλεσεν ἐν Φλωρεντίᾳ λαϊκὴν ἐξέγερσιν, ἥτις τὸν ἐξηνάγκασε νὰ φύγῃ καὶ τῆς ὁποίας ἐπεχείρησε ματαίως νὰ προλάβῃ τὰς συνεπείας, παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Φερδινάνδου Δ΄. Ἡ συγκληθεῖσα τὴν 10 Αὐγούστου 1859 ἐθνοσυνέλευσις τὸν καθῄρεσε καὶ προεκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῆς Τοσκάνης μετὰ τῆς Ἰταλίας. Τὸ ἐπακολουθῆσαν δημοψήφισμα τοῦ Μαρτίου τοῦ 1860 ἐπεκύρωσεν ἐπισήμως τὴν ἕνωσιν ταύτην καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς Τοσκάνης ὡς ἀνεξαρτήτου χώρας.

Μ. Δ. Β.

Τοσκανικὸν *ἀρχιπέλαγος* (Arcipelago Toscano) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία θεσπισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ γενομένη διεθνῶς δεκτὴ (ἀγγλ. Tuscan archipelago) πρὸς συλλήβδην ὀνομασίαν τῶν κατὰ τὸ Λιγυστικὸν πέλαγος νήσων *Γοργώνα*, *Καπράϊα*, *Ἔλβα*, *Πιανόζα*, *Μοντε Χρίστο*, *Τζίλιο* καὶ *Τζιανοῦτρι*, τῶν μικροτέρων *Παλμαϊόλα* καὶ *Τσέρμπολι* καὶ τῆς συστάδος τῶν σκοπέλων *Ἄφρικα* καὶ *Φόρμικε ντὶ Γκροσσέτο*, τῶν εὑρισκομένων μεταξὺ τῆς δυτικῆς παραλίου τῆς Ἰταλίας (Τοσκάνης) καὶ τοῦ βορείου τμήματος τῆς Κορσικῆς.

Σ. Ε. Λ.

τοσκανικὸς ρυθμὸς *[Ἀρχιτ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ ἀρχαιότερος καὶ ἁπλούστερος τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ρυθμῶν παρὰ Ῥωμαίοις. Ἀποτελεῖ ἀρχαϊκὴν παραλλαγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ, βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἔλλειψις τριγλύφων ραβδώσεων εἰς τοὺς κίονας ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, καὶ ἡ προσθήκη ἁπλῆς βάσεως. Θεωρεῖται ὡς αὐτόχθων ρυθμὸς τῆς ἀρχαίας Ἐτρουρίας, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Βιτρούβιος ἐν τῷ περὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἔργῳ αὐτοῦ καὶ ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος κατατάσσουν τὸν τοσκανικὸν ρυθμὸν μεταξὺ τῶν τριῶν γνωστῶν ἑλληνικῶν, τοῦ δωρικοῦ, τοῦ ἰωνικοῦ, καὶ τοῦ κορινθιακοῦ, ὡς τέταρτον. Ὁ κίων τοῦ τοσκανικοῦ ρυθμοῦ εἶχεν ὕψος ἑπταπλάσιον τῆς διαμέτρου. Ὁ τοσκανικὸς ρυθμὸς ἐχρησιμοποιήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν ναῶν καὶ ἄλλων περιστύλων οἰκοδομημάτων. Λείψανα τοῦ ρυθμοῦ τούτου δὲν διεσώθησαν, φαίνεται δὲ ὅτι πολὺ ταχέως ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ρυθμῶν, ὡς ὡραιοτέρων καὶ τελειοτέρων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἤρχισε στενὴ ἐπικοινωνία τῶν Ῥωμαίων μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ νεώτεροι ἀρχιτέκτονες ἐχρησιμοποίησαν ἐνίοτε τὸν τοσκανικὸν ρυθμὸν μὲ ἐλαφρὰς τροποποιήσεις,

Digitized by Google

προσθέσαντες διάφορα κοσμήματα. Τὸ ἀνάκτορον τῆς Φλωρεντίας καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λουξεμβούργου ἐν Παρισίοις ἀποτελοῦν ἐφαρμογὴν τοῦ νεωτέρου τούτου μετερρυθμισμένου τοσκανικοῦ ρυθμοῦ. —Ω.

Τοσκανίνι (Toscanini), ***Ἀρθοῦρος***. Διάσημος Ἰταλὸς διευθυντὴς ὀρχήστρας, γεννηθεὶς ἐν Πάρμᾳ τῷ 1862. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς βιολοντσελλιστὴς εἰς πολλὰς ὀρχήστρας τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἐξαιρετικόν του τάλαντον ὡς διευθυντοῦ ὀρχήστρας ἐξεδηλώθη ἐν Ρίῳ Ἰανείρῳ, ἔνθα, κατά τινα παράστασιν τῆς «Ἀΐδᾶς», ἀσθενήσαντος ἀπροόπτως τοῦ διευθυντοῦ ὀρχήστρας, ὁ Τοσκανίνι ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς παραστάσεως, προκαλέσας τὸν θαυμασμόν. Ἔκτοτε ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διεύθυνσιν ὀρχήστρας, εἰς ἣν διέπρεψε λόγῳ τῆς φλογερᾶς του ἰδιοσυγκρασίας, τῆς ρυθμικῆς του ἀκριβείας καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς του μουσικότητος. Ὁ Τοσκανίνι διηύθυνε τὰς μεγαλυτέρας ὀρχήστρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, διεκρίθη δὲ ἐξ ἴσου τόσον εἰς τὸ θέατρον, ὅσον καὶ εἰς τὰς συμφωνικὰς συναυλίας. Τῷ 1920 ἀνέλαβε τὴν μουσικὴν διεύθυνσιν τῆς «Σκάλας» τοῦ Μιλάνου, ἐκ παραλλήλου ὅμως ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἀρίστων ἑρμηνευτῶν τῶν βαγνερείων μουσικοδραμάτων. Ἡ ὑπεροχή του αὐτὴ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Βάγνερ συνέτεινεν, ὅπως ὁ Τοσκανίνι συμμετέχῃ ἀνελλιπῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἔργων τούτων κατὰ τὰς κατ' Αὔγουστον μουσικὰς ἑορτὰς τοῦ Μπαϋρώυτ τῆς Γερμανίας. Γ. Σ.

τοσκανίτης (ὁ) (Toskanit) /*Πετρογρ.*/. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές, καλούμενον καὶ *βιοτιτικὸς ὑπερσθενικὸς τραχείτης*. Συνίσταται ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑαλώδη, μὲ χρῶμα συνήθως μελανότεφρον, ὡς πορφυριτικοὺς δὲ κρυστάλλους περιέχει βιοτίτην, ὑπερσθενῆ, λαβραδορίτην καὶ σανίδινον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Toscana ἐπὶ τοῦ ὄρους Amiata. Γ. Β.

Τοσκάνο (Toscano), ***Φῆλιξ*** Ἰταλὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1819 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1880. Ἐσπούδασε κλασσικὴν φιλολογίαν καὶ ἐπιστήμας ἐν τῷ σεμιναρίῳ τῆς Νόλας, διεκρίθη δὲ ἐνωρὶς μεταξὺ τῶν συσπουδαστῶν του. Διατελέσας ἐπί τι διάστημα κληρικός, ἀπεσύρθη κατόπιν εἰς τὴν γενέτειράν του, ὅπου ἐδίδαξεν ἐπὶ ἔτη φιλοσοφίαν, φιλολογίαν καὶ μαθηματικά. Τῷ 1860 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἐν τῷ λυκείῳ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τῆς Νεαπόλεως καὶ βραδύτερον τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς αὐτῆς πόλεως. Ἐδημοσίευσεν ἱκανὰ ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Corso elementare di filosofia» (1857), «Corso elementare di filosofia del diritto» (1860), «Compendio di filosofia razionale e morale». Θ. Π.

Τοσκεσάτι /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σκανδάλου τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 64.

Τόσκεσι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 654. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—**Τόσκεσι** /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πεῦνος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

τόσον· δημοτ. *τόσο*· ἐπίρρ. δεικτ. τῆς ἀντωνυμίας *τόσος* (βλ. λ.), εἰς τοῦτο τὸ ποσὸν ἢ τὸ μέγεθος, ἀνταποδίδεται εἰς τὸ ἀναφορικὸν *ὅσον*, ἄλλως *τοσοῦτον*: «ἐπληρώθη τόσον, ὅσον τοῦ ἤξιζε»· ‖ τόσον πολύ, εἰς τόσον πολὺ ποσὸν ἢ πλῆθος: «οὐδέποτε ἄλλοτε ἦτο τόσον εὔθυμος, — τόσον καλά»· ‖ μετὰ τοῦ πολὺς—πολύ, ὀλίγος—ὀλίγον κττ.: «τί νὰ τὰ κάμω τόσον πολλά, — τόσον ὀλίγα»· ‖ φρ. «ὄχι καὶ τόσο» ἀντὶ «ὄχι καὶ τόσο πολύ», μετρίως, ἀνεπαρκῶς· ‖ ἐπὶ ἐλαττώσεως μετὰ τοῦ *μόνον* ἢ τοῦ προσσχηματισμοῦ *δά*: «τόσο μόνον ἔφαγες;», «τοσοδὰ σ' ἀγαπῶ»· ‖ φρ. «τόσον μᾶλλον» τόσο περισσότερον· ‖ «τόσο τὸ χειρότερο» εἶναι ἀκόμη χειρότερο: «τόσο τὸ χειρότερο ποῦ αὐθαδίασες», ἀντίθ. «τόσο τὸ καλύτερο»· ‖ «ὡς τόσο» ἐν τούτοις: «ἀκόμη δὲν εἶναι ἐντελῶς καλά, ὡς τόσο βγαίνει ἔξω»· ‖ ἡ κατὰ δοτικὴν ἐκφορὰ *τόσῳ*, οἷον «τόσῳ μᾶλλον» εἶναι κακόζηλος ἀποκατάστασις τοῦ δημοτικοῦ *τόσο*.

Τοσὸν (Tochon), ***Ἰωσὴφ - Φραγκῖσκος***. Γάλλος ἀρχαιολόγος (1772—1820). Ἐσπούδασε τὸ δίκαιον, μετέσχε τῶν πολέμων τῆς Σαβοΐας (1792—1797), διατρέξας δὲ τὴν Ἰταλίαν κατήρτισε θαυμαστὴν συλλογὴν ἀρχαίων ἀγγείων, νομισμάτων καὶ βρόνζων, ἀγορασθεῖσαν (1807) παρὰ τοῦ κράτους (μουσεῖον Λούβρου). Τῷ 1815 ἐγένετο βουλευτὴς καὶ τῷ 1816 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Ἔγραψε: «Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντιόχου Σιδήτου βασιλέως τῆς Συρίας» (1815), «Περὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Μαρίνου, τῶν κοπέντων ἐν Φιλιππουπόλει» (1817), «Ἔρευναι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν τῆς Αἰγύπτου» (1822), κ.ἄ. —Π.

τόσος, *—η, —ον*· ἀντων. δεικτ., ἀναφέρεται εἰς ποσὸν συνεχὲς ἢ διακεκριμένον, ἀνταποδίδεται εἰς τὴν ἀναφορικὴν *ὅσος*: «ἔλαβε τόσα, ὅσα ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ», «ὅσα χρειάζεται, τόσα ζητεῖ», «ἔρριξε τόσην βροχήν, ὅσην ἐχρειάζετο»· ‖ ἄνευ τοῦ ἀναφορικοῦ, τόσον πολύς, τόσον μέγας: «τόσα πράγματα ἐμάθαμε ἀπόψε», «τί τὰ θέλεις τόσα», «ἦρθε μὲ τόση χαρά»· ‖ καὶ μετὰ τοῦ *πολὺς* ἢ *μέγας*: «τόσα πολλὰ δὲν τὰ σηκώνεις», «τόσο μεγάλο σπίτι τί τὸ χρειάζεσαι»· ‖ φρ. «ἦρθαν τόσοι καὶ τόσοι», «τοῦ εἶπα τόσα καὶ τόσα, ἀλλὰ δὲν ἀκούει» δηλαδὴ πολλά, πάρα πολλά· ‖ φρ. «εἰς τὰ χίλια ἐννιακόσια τόσα» ἔνθα τὸ *τόσα* δηλοῖ τὸν παραλειπόμενον ἀριθμόν· ‖ ἐπὶ ἐλαττώσεως: τόσον ὀλίγοι ἢ μικροί, συνήθ. μετὰ τοῦ *μόνον*: «τόσοι μόνον ἦλθον», «τί νὰ τὰ κάμω τόσα μόνον»· ‖ καὶ μετὰ τοῦ προσσχηματισμοῦ *δά*: «τοσαδὰ μόνον», «ἕνας ἀνθρωπάκος τοσοσδά».—Ἐπίρρ. *τόσον* (βλ. λ.).

τοσούλης, *—α, —ικο*· θωπευτικὸν τοῦ *τόσος*, τόσον μικρός, ἄλλως *τοσούτσικος*: «ἕνας τοσούλης ἀνθρωπάκος».

τοσοῦτον· ἐπίρρ., τόσον, τόσον πολὺ ἢ μέγα.

τοσοῦτος, *τοσαύτη, τοσοῦτο(ν)*· ἀντων. δεικτική, ἀναφέρεται εἰς ποσόν, εἴτε συνεχὲς εἴτε διακεκριμένον, ἀνταποδίδεται εἰς τὴν ἀναφορικὴν *ὅσος*, ἄλλως *τόσος*: «τοσοῦτος τὸ πλῆθος, — τὴν ἔκτασιν, — τὸ μέγεθος, — τὸ ὕψος, — τὸ βάθος»· ‖ «τοσοῦτος μόνον» τόσον μικρὸς ἢ ὀλίγος· ‖ φρ. «ἐν τοσούτῳ» ἐν τούτοις, παρὰ ταῦτα (χρῆσις φευκτέα).

τοσούτσικος, *—η, —ο*· θωπευτικὸν τοῦ *τόσος*, τόσον μικρός, ἄλλως *τοσούλης*: «μιὰ τοσούτσικη μηλιὰ ἔκαμε ἕνα καλάθι μῆλα».

Τόστατ (Tostado), ***Ἀλφόνσος***. Ἱσπανὸς θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Madrigal τῆς Ἱσπανίας τῷ 1400. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σαλαμάγκας φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, ἅτινα μαθήματα ἐδίδαξε κατόπιν ἐπὶ 22 ἔτη ἐν τῷ αὐτῷ πανεπιστημίῳ. Ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ' ὠνομάσθη ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ Avila, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1455. Τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐκδοθέντα τῷ 1728 ἐν Βενετίᾳ, κατέλαβον 27 τόμους in folio, ὧν 24 περιέχουσιν ὑπομνήματα εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς. Ε. Γ. Π.

Τόταιον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ἡ σημερινὴ *Ἰκεϊβὲ* (βλ. λ.).

Τοτάνα (Totana) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Μουρκίας, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Σιέρρα ντὲ Ἐσπούνια. Κάτ. 14.235 Παράγει ὀπώρας καὶ ἔχει βιομηχανίαν κεραμεικῆς καὶ ἐπίπλων. Μ. Δ. Β.

τοτανὸς (ὁ) (Totanus) /*Ζωολ.*/. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπακιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη πτηνῶν, παρεμφερῆ πρὸς τοὺς σκολόπακας καὶ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Ἀσίᾳ ἀπαντῶντα. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Ράμφος λεπτόν, εὐθύ, μὲ τὴν ἄνω σιαγόνα αἰσθητῶς κυρτὴν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα, ρωθωνικαὶ ὀπαὶ γραμμώδεις, γλῶσσα κυματοειδής, πόδες λεπτοί, πτέρυγες μετρίου μεγέθους, οὐρὰ μᾶλλον βραχεῖα. Ὁ χρωματισμός των μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους. Οἱ τοτανοὶ ζῶσι καθ' ὁμάδας παρὰ τὰ ἕλη καὶ τὰ ρέοντα ὕδατα. Εἴδη τινὰ ἐνδιαιτῶνται καὶ εἰς παράκτια μέρη. Τρέφονται ἐκ σκωλήκων, ἐντόμων, μικρῶν μαλακοστράκων καί τινα εἴδη καὶ ἐξ ἰχθύων, τρέχουσιν εὐχερῶς καὶ νήχονται ἐπιτηδείως. Γενικῶς εἶναι πτηνὰ μεταναστευτικά, ἐρχόμενα εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἐπιστρέφοντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος. Θηρεύονται ἐντατικῶς διὰ τὸ νόστιμον καὶ τρυφερὸν κρέας των. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *τοτανὸς ὁ κάλιδρος* (Totanus calidrus), ὅστις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Οὗτος φθάνει εἰς μῆκος 0,35 μ. περίπου καὶ ἔχει γενικὸν χρωματισμὸν φαιόν, ποικιλλόμενον μὲ μελανὰς ἐπιμήκεις γραμμώσεις. Δ. Ν. Π.

Τοταρέσι /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λειβαδάκι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

τότε· ἐπίρρ. χρονικόν, κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἀνταποδίδεται εἰς τὸ ἀναφορικόν, *ὅτε, ὁπότε, ὅταν, ὁπόταν*: «τότε ὅτε τὰ ζῷα εἶχον φωνήν», «ὅταν ὁ κόρακας γίνῃ περιστέρι, τότε θὰ ἴδῃς προκοπή»· ‖ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων: «ἀφοῦ ἀναλαμβάνεις τὴν εὐθύνην, τότε σοῦ τὸ ἐπιτρέπω», «ἀφοῦ δὲ δέχεσαι, τότε φύγε».

τοτέμ· βλ. *τοτεμισμός*.

τοτεμισμὸς (ὁ) Καλεῖται οὕτω σύνολον ἐθίμων, δοξασιῶν καὶ πράξεων, τῶν ὁποίων κέντρον εἶναι τὸ *τοτέμ*, τουτέστι σύνολον ὑλικῶν ἀντικειμένων, συνήθως εἴδη ζῴων, ἀλλὰ καὶ φυτῶν καὶ ἀψύχων ἀντικειμένων. Μετὰ τοῦ εἴδους τούτου τῶν ζῴων τὰ μέλη φυλῆς τινος ἢ πατριᾶς πιστεύουσιν ἑαυτὰ συνδεδεμένα διὰ θρησκευτικῶν ἢ καὶ εὐρύτερον μαγικῶν δεσμῶν, ἐπιδεικνύοντα πρὸς αὐτὰ ἰδιαίτερον σεβασμὸν καὶ θεωροῦντα αὐτὰ ὡς προστάτας ἑαυτῶν καὶ τῆς πατριᾶς. Τὰ μέλη ταῦτα οἰκειοποιοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ σχετικοῦ ζῴου, ἀνάγουν τὴν καταγωγὴν τῆς φυλῆς ἢ τῆς πατριᾶς εἰς αὐτό, μεριμνῶσι περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἀντιπροσώπων τοῦ εἴδους τούτου τῶν ζῴων καὶ πιστεύουν ὅτι τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἐναντίον πάσης προσβολῆς καὶ ἄλλων κινδύνων. Τὸ τοτὲμ διακρίνεται ἀπὸ τοῦ *φετίχ*, ἐπειδὴ ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ μέλη τῆς ἀπ' αὐτοῦ καταγομένης πατριᾶς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτείνεται ἡ δύναμίς του, ἐνῷ τὸ φετὶχ εἶναι εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς ἀνθρώπους σεβαστὸν καὶ ἐπικίνδυνον. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ ἐμφανίζεται ὡς ἄτομον, ὡς μεμονωμένον ἀντικείμενον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τοτέμ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται πάντοτε εἰς πλῆθος ὁμοειδῶν ὄντων, ὡς λ. χ. εἰς ὅλους τοὺς ἀετοὺς εἴδους τινὸς ἢ εἰς ὅλους τοὺς κροκοδείλους, τὰς σαύρας, τοὺς λαγωούς, τοὺς σκώληκας. Ὁ ὅρος τοτὲμ κατάγεται ἐξ Ἀμερικῆς, ὁπόθεν εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Εἶναι εἰλημμένος ἐκ τῆς γλώσσης τῶν Ἰνδιάνων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, σημαίνει δὲ κυρίως εἶδος ἢ τάξιν ζῴων, μεθ' ἧς συνδέεται καὶ πρὸς ἣν εἶναι συγγενὴς ἡ φυλὴ ἢ ἡ πατριά. Τὸ φαινόμενον ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἀλλ' ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Εἰς τὰς δύο ταύτας χώρας κέκτηται κεντρικὴν σημασίαν διὰ τὰς φυλὰς τῶν ἀγρίων. Πλὴν ὅμως τῶν δύο τούτων χωρῶν, εὑρίσκομεν τὸν τοτεμισμὸν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἰδίᾳ τὴν περὶ τὸν Ἰσημερινόν, εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Πολυνησίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Τινὲς μάλιστα τῶν ἐρευνητῶν πιστεύουσιν ὅτι ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς θρησκείας, ἐνῷ ἄλλοι νομίζουσιν ὅτι εὗρον ἴχνη τοῦ τοτεμισμοῦ καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Κελτῶν. Μετὰ ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος συνεζητήθη τέλος τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ τοῦ τοτεμισμοῦ ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν Σημιτῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τινές, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς κατὰ ζῷα ὀνομασίας οἰκογενειῶν τινων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐπὶ τῶν ἰχνῶν ζῳολατρείας καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ὡρισμένων βρωμάτων κλπ. ἀναφερομένων ἐντολῶν, ἰσχυρίσθησαν ὅτι τὸ φαινόμενον ἦτο λίαν διαδεδομένον ἐν τῇ ἰσραηλιτικῇ θρησκείᾳ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτος εἶναι σφόδρα ἐπισφαλὴς καὶ ἀβέβαιος, ἐπειδὴ τὰ τεκμήρια, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται, ἐπιδέχονται καὶ ἄλλας ἑρμηνείας, πολὺ περισσότερον πιθανάς.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ τοτεμισμοῦ παραμένει μέχρι τῆς στιγμῆς ἀβεβαία, ἂν μὴ ὅλως ἄγνωστος. Οἱ περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν θρησκευμάτων, τὴν ἐθνολογίαν καὶ τὴν λαογραφίαν ἀσχολούμενοι προέβαλον διαφόρους περὶ τοῦ προβλήματος τούτου θεωρίας, τῶν ὁποίων οὐδεμία φαίνεται ἱκανοποιητική. Κατὰ τὸν Lennan τόσον τὸ ὡς τομὲμ θεωρούμενον ζῷον ὅσον καὶ τὰ μέλη τῆς πατριᾶς, τῆς ὁποίας θεωρεῖται προστάτης, κατάγονται ἐκ τῆς πίστεως εἰς κοινὸν πρόγονον, ὅστις πιστεύεται ὡς ὁ γεννήτωρ τῶν τε ζῴων τοῦ οἰκείου εἴδους καὶ τῆς πατριᾶς, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ζῴου τοῦ εἴδους τούτου. Εἰς τοῦτον ἀπέδιδον τιμὰς ὡς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν, καὶ ἔτι μεγαλυτέρας διὰ τὴν μείζονα δύναμιν, μεθ' ἧς ἦτο πεπροικισμένος. Εἶναι λοιπὸν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁ τοτεμισμὸς μορφὴ προγονολατρείας. Κατὰ τὸν Lublock καὶ ἄλλους ὁ τοτεμισμὸς ἐξηγεῖται ἐκ τῆς συνηθείας τῶν ἀγρίων λαῶν ἵνα ἀποδίδωσιν εἰς τὰ παιδία καὶ εἰς τοὺς πολεμιστὰς ὀνόματα ζῴων καὶ νὰ καλῶσιν αὐτοὺς δι' αὐτῶν. Τὸ ἄτομον ἢ ἡ οἰκογένεια, ἥτις λαμβάνει τὸ ὄνομα ζῴου, εἶναι φυσικὸν ὅτι αἰσθάνεται εἶδός τι σεβασμοῦ πρὸς ὁλόκληρον τὸ εἶδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τὸ ζῷον. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀγρίου σύγχυσις μεταξὺ τῶν προγόνων του καὶ τοῦ εἴδους τούτου τῶν ζῴων. Ὁ R. Smith, ἀποβλέπων μᾶλλον εἰς τὴν κοινωνικὴν σημασίαν τοῦ τοτεμισμοῦ, πειρᾶται νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸν ἐκ συμφωνίας τινός, ἐκ συμμαχίας ἐναντίον πολεμίων δυνάμεων, ἥτις ἐπεδίωκεν ὅπως ἑνώσῃ τοὺς συμβαλλομένους κατὰ τὸν μᾶλλον σταθερὸν τρόπον. Ἡ ἕνωσις αὕτη, ἥτις ἦτο ἕνωσις αἵματος, συνετελεῖτο διὰ τῆς κοινῆς θυσίας ὡρισμένου ζῴου. Τέλος ὁ Frazer ἐξηγεῖ τὴν ἀλληλεγγύην, ἥτις χαρακτηρίζει τὸν τοτεμισμόν, διὰ τῶν τελετῶν, αἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐκ τῆς παιδικῆς εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν μετάβασιν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ὅμως τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ τοτεμισμὸς ἀποτελεῖ ἰδιάζουσαν μορφὴν τῆς προγονολατρείας καὶ ὅτι εἶναι συνήθης ἐν ταῖς κατωτέραις βαθμῖσι τοῦ βίου τῆς φυλῆς. Ἐν ταύταις πιστεύεται ὅτι πρόγονος τῆς φυλῆς ὑπῆρξεν οἱονδήποτε ζῷον, ὅπερ συνεζεύχθη τὴν ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφὴν νοουμένην μητέρα, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἡ φυλή. Ἐντεῦθεν ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ πίστις αὕτη συνέστη ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν τὰ μεταξὺ ζῴου καὶ ἀνθρώπου ὅρια δὲν ἐθεωροῦντο ἀνυπέρβλητα καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπίστευον ὅτι

Digitized by Google

τὰ πνεύματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνσαρκώνωνται καὶ ὑπὸ μορφὴν ζῴων. Εἰς πολλοὺς μύθους ἀπαντῶμεν γάμους μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Πολλοὶ ἄγριοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὡρισμένη λ. χ. περιστερὰ εἶναι συγγενής των. Ἄνθρωποι πεπροικισμένοι διὰ *μανά*, δυνάμεως, δύνανται νὰ μεταβάλλωνται εἰς ζῷα. Οἱ βασιλεῖς τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου ταυτίζονται πρὸς ὡρισμένα ζῷα. Συνέπεια τῆς πίστεως ἐκείνης, τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν εἰς τὸν τοτεμισμόν, εἶναι ἡ ἁγιότης τοῦ οἰκείου εἴδους τῶν ζῴων, ἓν ἐκ τῶν ὁποίων ἐχρημάτισεν ὁ πρόγονος τῆς φυλῆς.

Αἱ δοξασίαι καὶ τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει ὁ τοτεμισμός, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀπὸ δύο ἀπόψεων, ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς, ἥτις ἐξετάζει τὴν σχέσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ ἑαυτῶν τοτέμ, καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς, ἡ ὁποία ἐρευνᾷ τὴν σχέσιν τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐχόντων τὸ αὐτὸ τοτὲμ πρὸς ἀλλήλους. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἔχομεν τὰ ἀκόλουθα. Τὰ μέλη πατριᾶς τινος φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ κοινοῦ αὐτῶν τοτὲμ καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι κατάγονται ἐξ αὐτοῦ. Τὸ ζῷον, ὅπερ πιστεύουν ὡς τοτέμ, θεωρεῖται ταμπού, ἀπηγορευμένον, ἅγιον. Ἀπαγορεύεται κατὰ κανόνα νὰ φονεύουν αὐτό, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ ἐσθίωσιν αὐτό. ἐξαιρέσει ὡρισμένων περιπτώσεων λατρείας. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται συνήθως νὰ ἅπτωνται αὐτοῦ, νὰ προσβλέπωσιν ἀκόμη αὐτὸ καὶ νὰ ἀναφέρουν τὸ ὄνομά του. Ἡ ἀσθένεια ἢ ὁ θάνατος ἀποτελοῦσι τὴν ἀναγκαίαν τιμωρίαν τῆς παραβάσεως τῶν ἀπαγορεύσεων τούτων. Τὸ τοτὲμ ἐξ ἄλλου ὑπερασπίζει τὰ μέλη τῆς πατριᾶς, τὸ μὲν μὴ βλάπτον αὐτά, ὡς λ. χ. ὁ ὄφις ἢ ὁ σκορπίος, τὸ δὲ παρέχον εἰς αὐτὰ θετικὴν ἐργασίαν. Πρὸς τοῦτο ὅμως δέον τὰ μέλη τῆς πατριᾶς νὰ καθίστανται ὅμοια πρὸς τὸν ἀρχηγέτην τοῦτον αὐτῆς. Διὰ τοῦτο μεταμφιέννυνται, περιβάλλονται δέρματα ἢ πτερά, ἐγχαράττουν ἐπὶ τοῦ δέρματος σχετικὰ σχήματα.

Λίαν σπουδαία εἶναι ἡ κοινωνικὴ σημασία τοῦ τοτέμ. Ὅλα τὰ μέλη τῆς τοτεμικῆς πατριᾶς θεωροῦσιν ἄλληλα συγγενῆ, ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς. Ὑποχρεοῦνται εἰς ἀμοιβαίαν βοήθειαν. Ἡ ἐπὶ τοῦ τοτὲμ στηριζομένη συγγένεια θεωρεῖται ἰσχυροτέρα πάσης ἄλλης συγγενείας, ἀκόμη καὶ τῆς τοῦ αἵματος. Διὰ τοῦτο τὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ τοτὲμ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συνάπτωσι γάμους μεταξύ των. Ἡ πατριὰ κυροῖ τὰς ἀπαγορεύσεις ταύτας διὰ βαρυτάτων τιμωριῶν. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ τοτεμικὴ συγγένεια εἶναι ἄλλη παρ' ἄλλοις. Παρ' ἄλλαις φυλαῖς ἐπικρατεῖ ἡ γραμμὴ τῆς μητρός, ὡς ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ, παρ' ἄλλαις τὰ τέκνα ἀνήκουσι τοὐναντίον εἰς τὴν τοτεμικὴν φυλὴν τοῦ πατρός, ὡς πολλαχοῦ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐν τῷ τοτεμισμῷ ἠθέλησαν νὰ διίδωσιν ἀναγκαῖον στάδιον τῆς θρησκευτικῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος. Ὑπέθεσαν δηλαδὴ ὅτι ἡ πίστις ἐνίων φυλῶν περὶ τῆς συγγενείας αὐτῶν πρὸς ὡρισμένα εἴδη ζῴων ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς θρησκείας ἢ τοὐλάχιστον τὸ μετὰ τὸν ἀνιμισμὸν καὶ πρὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ στάδιον. Ἀλλ' ἡ ἀκριβεστέρα ἔρευνα τῶν δεδομένων κατέδειξεν ὅτι ὁ τοτεμισμὸς εἶναι φαινόμενον πολύπλοκον, μερικὸν καὶ ἀσταθές, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐποικοδόμησις θεωρίας περὶ θρησκείας. Ἔπειτα διαπιστοῦται κατὰ μικρὸν ὅτι ὁ τοτεμισμὸς δὲν εἶναι κυρίως θρησκευτικὴ ἔννοια, καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ τὴν πρώτην ἢ οἱανδήποτε μορφὴν τῆς θρησκείας. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑφίσταται στενὴ σχέσις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς θρησκείας. Ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον κοινωνικός.

Τὸ τοτὲμ διακρίνεται εἰς διάφορα εἴδη. Ἡ φυλὴ δύναται νὰ ἔχῃ κοινὸν τοτέμ, ὅπερ συνεχίζεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἐπίσης δύναται νὰ ἔχῃ τοτὲμ καὶ ἑκάτερον τῶν φύλων, τουτέστι νὰ ὑπάρχῃ τοτὲμ δι' ὅλους τοὺς ἄνδρας τῆς φυλῆς καὶ ἕτερον τοτὲμ δι' ὅλας τὰς γυναῖκας. Τέλος δὲν ἀποκλείεται νὰ κέκτηται τοτεμ καὶ τὸ καθ' ἕκαστον ἄτομον, ὅπερ ὅμως δὲν μεταβιβάζεται εἰς ἄλλους οὔτε κληροδοτεῖται. Τὸ τοτὲμ τῆς φυλῆς εἶναι φυσικῷ τῷ λόγῳ τὸ σπουδαιότατον, τοῦτο δὲ ἐννοοῦμεν ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τοτεμισμοῦ.

Σημειωτέον τέλος ὅτι τὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς τοτέμ, διακρίνουσι τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ Βούντ, εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας. Πρῶτον εἰς ζῷα τῆς ψυχῆς, τουτέστι ζῷα, ἅπερ πιστεύονται ὡς κατοικητήρια ψυχῶν, οἷα εἶναι σκώληκες, σαῦραι, μύες καὶ πρὸ πάντων ὄφεις. Δεύτερον εἰς χρήσιμα ζῷα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς τροφὴ τῶν ἀνθρώπων. Τούτων ὅμως ἐξαιροῦνται τὰ κατοικίδια. Μία τῶν διαφορῶν, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τοτεμισμοῦ καὶ ζῳολατρείας, εἶναι καὶ αὕτη ἀκριβῶς, ὅτι ὁ πρῶτος ἀναφέρεται εἰς πᾶν εἶδος ζῴων ἀδιακρίτως, ἔτι δὲ καὶ εἰς ἄψυχα ἀντικείμενα, ἐνῷ ἐν τῇ ζῳολατρείᾳ εὑρίσκομεν μόνον χρήσιμα, καὶ δὴ κατοικίδια, ζῷα, ἢ καὶ τοιαῦτα, ἅπερ ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν διὰ τῆς ἰσχύος αὐτῶν ἢ τῆς μυστηριώδους φύσεως. Ἔπειτα, ὁ μὲν τοτεμισμὸς συνδέει ὅλα τὰ μέλη πατριᾶς τινος πρὸς ὅλους τοὺς ἀντιπροσώπους ἑνὸς ὁλοκλήρου εἴδους ζῴων, ἐνῷ ἡ ζῳολατρεία ἀναφέρεται εἰς ἓν μόνον καθ' ἕκαστον ζῷον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Frazer*, Totemism (1887). – *Τοῦ αὐτοῦ*, Totemism and Exogamy 1910). – *Marillier*, La place du Totémisme dans l' évolution religieuse (1897). – *Van der Leeuw*, Einführung in die Phänomenologie der Religion (1925).
Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Τοτίλας. Ἡγεμὼν τῶν Γότθων (βλ. λ. *Τουτίλας*).

Τότκομλος (Totkomlos) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπεκές. Κάτ. 10.420 (1920). Ἔχει βιομηχανίαν γεωργικῶν μηχανῶν καὶ εἰδῶν ἐκ σιμέντου. Θ. Κ.

Τότμοος (Todtmoos) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γερμανίας ἐν Βάδῃ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βέρα. Κάτ. (1925) 1.552. Κεῖται ἐν ὡραιοτάτῃ τοποθεσίᾳ τοῦ μεσημβρινοῦ Μέλανος Δρυμοῦ (ὕψος 822 μ.) καὶ ἔχει βιοτεχνίαν ξυλοτεχνημάτων καὶ ὑφαντῶν. Κυρίως εἶναι γνωστὸν διὰ τὰς ὀνομαστὰς ἰαματικὰς πηγάς του (Luisenbad) καὶ τὰ ἀεροθεραπευτήρια (Wehrawald). Π. Ν. Π.

Τοτμόρντεν (Todmorden) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Ὑόρκης. Κάτ. 26.892. Εἶναι συμαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον, μὲ ἐργοστάσια ὑφασμάτων καὶ μηχανημάτων καὶ ὀρυχεῖα γαιανθράκων. Μ. Δ. Β.

Τότναν *μάρτυς* (Saint Totnan). Διάκονος Ἰρλανδός, ὅστις μετὰ τοῦ ἱερέως Coloman καὶ τοῦ μοναχοῦ Kilien μετέβη τῷ 686 εἰς Ρώμην, ἔνθα ὁ πάπας Ἰωάννης ὁ Ε', χειροτονήσας ἐπίσκοπον τὸν Kilien, ἀπέστειλε καὶ τοὺς τρεῖς ὡς ἱεραποστόλους εἰς Βαυαρίαν. Βαπτίσαντες τὸν δοῦκα Γοσβέρτον καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐθνικούς, εὗρον καὶ οἱ τρεῖς μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 688 καὶ συνεορτάζονται τὴν 8 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

Τοτονάκοι (Totonaca, Totonaken). Ἀρχαῖος ἰνδιανικὸς λαὸς τῆς πολιτείας Βερακροὺζ τοῦ Μεξικοῦ. Ὡς πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν οἱ Τοτονάκοι φέρονται συγγενεῖς τῶν Χουατζέκων καὶ Ὀλμέκων. Ἤδη πρὸ τῆς ἱσπανικῆς κατακτήσεως ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν καὶ ὑπετάγησαν εἰς τὰς ναχουατλακικὰς φυλάς, αἵτινες εἰσέδυσαν εἰς τὰ ἐδάφη των. Πρωτεύουσαν εἶχον παλαιότερον μὲν τὸ *Κουϊαχουΐτζιλαν*, βραδύτερον δὲ τὸ *Τσεμποάλλαν*, οὕτινος εὑρέθησαν τὰ ἐρείπια μὲ πυραμίδας, φέρονται δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ὡς κτίσαντες καὶ τὰς πυραμίδας τοῦ Τεοτιχουάκαν. Οἱ Τοτονάκοι κατεγίνοντο μὲ τὴν γεωργίαν, διεκρίνοντο δὲ καὶ εἰς τὴν ὑφαντικήν. Συνηθίζετο ἡ παραμόρφωσις τοῦ κρανίου καὶ ἡ διάστιξις. Ἡ θρησκεία των περιεστρέφετο περὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ἡλίου. Θ. Χ. Σ.

Τοτονικαπὰν (Totonicapan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γουατεμάλας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1925) 30.888, ὧν πολλοὶ ἐρυθρόδερμοι τῆς φυλῆς Κιτσέ, χρησιμοποιούμενοι εἰς ὑφαντουργικάς, ἀγγειοπλαστικὰς καὶ ἄλλας βιομηχανίας. Τῷ 1838 ἡ Τοτονικαπὰν ἀνεκηρύχθη πρωτεύουσα ἀνεξαρτήτου δημοκρατίας, ἥτις διετηρήθη ἐπὶ διετίαν. Χ. Δ.

Τότσε (Toce) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας· βλ. λ. *Τόζα*.

Τότσι (Tozzi), ***Φρειδερῖκος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1883—1920). Ἐδημοσίευσε πολλοὺς τόμους διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων, ὑπενθυμιζόντων τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέως Βέργκα καὶ τοῦ Ρώσου Δοστογιέφσκυ. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Τὸ πράσινο καλαμάκι» (1911), «Τὰ ζῷα» (1917), «Οἱ τρεῖς σταυροί» (1920), «Τὸ ἀγρόκτημα», «Ἡ δύναμις» (1921), «Ἡ πόλις τῶν παρθένων», «Μὲ τὰ μάτια κλειστά», «Ἀναμνήσεις ὑπαλλήλου», κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Τὸττ (Thott), ***Βιργινία***. Δανὶς λογία (1610—1662), μετὰ ζήλου ἀσχοληθεῖσα περὶ τὰς ἑλληνικὰς σπουδάς. Καταλέγεται μεταξὺ τῶν πρώτων λογίων τῆς Δανίας, οἵτινες μετέφρασαν εἰς τὴν δανικὴν γλῶσσαν Ἕλληνας καὶ Λατίνους κλασσικούς· ἡ Τὸττ μετέφρασε τὸν Σενέκαν, τὸν Ἐπίκτητον καὶ τὸν «Κέβητος πίνακα». Γ. Γ.

—**Τὸττ** (Thott), *Ὄθων, κόμις* —. Δανὸς λόγιος καὶ πολιτικὸς (1703—1785). Διετέλεσεν ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου, φιλόμουσος δὲ ὢν καὶ φιλόβιβλος κατήρτισε πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην περιέχουσαν ὑπὲρ τὰς 122 χιλ. τόμων καὶ 4.154 χειρόγραφα. Κατάλογος δ' αὐτῆς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Catalogus Bibliothecae Tottsianae» (Copenhague 1788—1795 τόμ 12), ἐκ τῶν χρησιμωτέρων ἔργων τῆς βιβλιογραφίας. Ἀποθνήσκων δὲ ἐκληροδότησεν αὐτὴν εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην τῆς Κοπεγχάγης. Ἐκ τῶν βιβλίων τούτων 7 χιλιάδες ἐδημοσιεύθησαν ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι τοῦ 1530. Ὡσαύτως εἶχε καταρτίσει καὶ συλλογὴν ἀρχαιοτάτων εἰκόνων καὶ νομισμάτων, ὧν κατάλογος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Thesaurus nomismatum ex auro, argento, et aere Graecorum et Romanorum necne medici et recentioris aevi» (1789, τόμ. 2). Γ. Γ.

—**Τὸττ** (Tott), ***Φραγκῖσκος***, *βαρῶνος* —. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1733. Ἦτο υἱὸς Οὔγγρου εὐγενοῦς καταφυγόντος εἰς Γαλλίαν. Κατ' ἀρχὰς κατετάχθη ὡς λοχαγὸς εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ Οὔγγρου πολιτικοῦ φυγάδος Μπέρσενυ, κατόπιν δέ, εἰσελθὼν εἰς τὴν γαλλικὴν προξενικὴν ὑπηρεσίαν, διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Vergennes, καὶ κατόπιν πρόξενος ἐν Κριμαίᾳ (1767). Ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ ἐκ Κριμαίας κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ρωσίας, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ σουλτᾶνος Μουσταφᾶς ὁ Γ', πολεμῶν τότε κατὰ τῶν Ρώσων, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ναυτικοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1770 μέχρι τοῦ 1775 ὠχύρωσε τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, κατορθώσας οὕτω νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκβίασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στόλου. Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν τῷ 1777 διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τῆς Μεσογείου, τῷ δὲ 1779 ὠνομάσθη στρατάρχης καὶ διωρίσθη διοικητὴς Douai. Τῷ 1790 ἐπανῆλθεν εἰς Οὐγγαρίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἔγραψε γαλλιστὶ τετράτομον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoires du baron Tott sur les Turcs et les Tartares» (Amsterdam 1784), περιέχον ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς Τουρκίας. Ν. Μ.

Τοττάϊον, ἢ ***Τατάβιον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, κειμένη ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Σαγγαρίου, 44 μίλια πρὸς Α. τῆς Νικαίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου, παρὰ τὴν εἰς αὐτὸν συμβολὴν τοῦ Γάλλου (Ταρακλῆ-σοῦ) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Νικαίας εἰς Ἄγκυραν ὁδοῦ. Φέρεται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: *Ταταούΐον*, *Τετάβιον*, *Ἀτυαβιον*, *Γουτάϊον* καὶ *Τάϊον*. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρεγεταταῖος*, ὡς μία τῶν 17 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ποντικῆς Πρώτης, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας Βιθυνίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Νικαίας. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σημερινὴ κωμόπολις *Γκεϊβέ*. Α. Θ. Σ.

Τόττναιμ (Tottenham) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μίντλεσεξ, περιλαμβανομένη ἐν τῇ διοικητικῇ περιφερείᾳ τοῦ Λονδίνου, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἓν τῶν συνεχομένων προαστίων. Κάτ. 146 695. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. πρὸς Β. τοῦ Σίτυ τοῦ Λονδίνου, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Λῆ. Μ. Δ. Β.

Τοττόρι (Tottori) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας ἐπὶ τοῦ ΝΔ. τμήματος τῆς νήσου Νισπόν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κάτ. 35.110. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σεντάϊ ἢ Καροῦ-Γκάβα καὶ εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Παράγει βάμβακα καὶ ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων. Μ. Δ. Β.

Τοῦ (τό). Μέτρον μήκους τῆς Κίνας, διὰ τὰς μεγάλας κυρίως ἀποστάσεις, ἰσοδύναμον πρὸς 144 χιλιόμετρα. Ι. Α. Β.

τοὺ (τὸ) (toue) *[Ναυτ.]*. Λεμβάδιον ὑπόπλατυ ἄνευ κωπῶν οὔτε κοντῶν, χρήσιμον εἰς τοὺς μεγάλους λιμένας διὰ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς κρηπῖδος καὶ τῶν πλοίων, διὰ μέσου ναυδέτων καὶ ὑπὸ τὰ πρυμνήσια ἢ τὰ ἀπόγεια. Σ. Ε. Λ.

Τοὺ (Thou), ***Ἰάκωβος-Αὔγουστος***. Γάλλος διπλωμάτης καὶ ἱστορικὸς (βλ. λ. *Θουανό*, Ἰάκωβος Αὔγουστος).

Τουὰ (Touât) *[Γεωγρ.]*. Ὁμὰς ὀάσεων τῆς δυτικῆς γαλλικῆς Σαχάρας, πρὸς Ν. τῆς Σαχάρας, τοῦ Ὀρὰν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ Τομπουκτού, μεταξὺ τῶν 26° 40' καὶ 28° 30' Β πλ. Περιλαμβάνει ἐδαφικὴν ἔκτασιν ἔχουσαν μῆκος 200 χλμ., πλάτος 60 χλμ. καὶ ἐπιφάνειαν 12 000 τ. χλμ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς χωριστὰς ὀάσεις *Μπούντα*, *Τιμμι*, *Ταμεντιτ*, *Οὐλένι-ελ-Χὰτζ* ἢ *Μποὺ-Φαντί*, *Τυσφαουὶτ-Φενοργλιν*, *Τάμεστ*, *Σαλι*, *Ρεγκὰν* καὶ *Ταουρίτ*. Εἶναι χώρα εὐφορωτάτη, παράγουσα φοίνικας, καπνὸν καὶ βάμβακα. Κατοικεῖται ὑπὸ Βερβέρων ἀναμεμιγμένων μετ' Ἀράβων, ἀνερχομένων εἰς 145 000 περίπου. Τὸ Τουὰ ἐξηρευνήθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Σερβιὲρ τῷ 1900 καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1902. Μ. Δ. Β.

Τουαὶν (Marc Twain), ***Μὰρκ*** —. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἀμερικανοῦ συγγραφέως *Σαμουὴλ Λάιγκορν Κλῆμενς* (1835—1910). Ἐγεννήθη ἐν Φλόριντα τῆς πολιτείας Μισσουρὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ μείνας ὀρφανὸς εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν ἐγένετο κατ' ἀρχὰς μαθητευόμενος τυπογράφος. Τῷ 1851 ἐγκατέλειψε τὸ τυπο-

Digitized by Google

γραφικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἐγένετο πηδαλιοῦχος εἰς τὰ ποταμόπλοια τοῦ Μισσισσιπῆ. Ἀναγκασθεὶς νὰ παραιτηθῇ καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου συνεπείᾳ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, προσελήφθη, τῷ 1861, ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ ἀδελφοῦ του, γενικοῦ γραμματέως τῆς πολιτείας Νεβάντα. Βραδύτερον ἐγένετο μεταλλωρύχος ἐν Νεβάντᾳ καὶ τῷ 1862 διευθυντὴς τῆς ἐν Βιργινίᾳ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Virginia City Enterprise». Ἐν τῇ ἐφημερίδι ταύτῃ ἐχρησιμοποίησε διὰ πρώτην φορὰν τὸ ψευδώνυμόν του *Μάρκ Τουαίν*. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἐφημερίδι του τὰ πρῶτά του εὐθυμογραφήματα, ἅτινα ἀπετέλουν ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ τυχοδιωκτικοῦ βίου του, γεγραμμένας εἰς ὕφος πνευματῶδες καὶ δροσερὸν καὶ ἀναγνωσθείσας ἀπλήστως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Τῷ 1865 μετέβη εἰς Ἅγιον Φραγκῖσκον, ὅπου εἰργάσθη εἰς τὴν «Morning Call» καὶ κατόπιν ἐπανέλαβε τὸν τυχοδιωκτικόν του βιον καὶ ἀνεμίχθη μὲ τοὺς χρυσοθήρας τῆς Καλιφορνίας, ὅπου εἰργάσθη εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα τοῦ Καλαβέρας. Μὴ ἐπιτυχὼν ὅμως καὶ εἰς τὸ νέον τοῦτο ἐπάγγελμα, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκῖσκον καὶ ἐπανέλαβε τοὺς δεσμούς του μὲ τὴν δημοσιογραφίαν. Τῷ 1866 ἐπεσκέφθη τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν νήσων Χαβάϊ, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἓξ μῆνας, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἔδωσεν ἐν Καλιφορνίᾳ καὶ Νεβάντᾳ σειρὰν θαυμασίων διαλέξεων καὶ κατόπιν ἐξέδωσεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1867 τὸ πρῶτον ἐκ τῶν χιουμοριστικῶν του βιβλίων «Ὁ βάτραχος ποὺ πηδᾷ, καὶ ἄλλα σκίτσα». Τῷ 1869 ἐδημοσίευσεν εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις ἐξ Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ ταξίδι τῶν ἀθῴων», ὅπερ ἔσχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν κυκλοφορῆσαν ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος εἰς 150 000 ἀντιτύπων καὶ μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας.

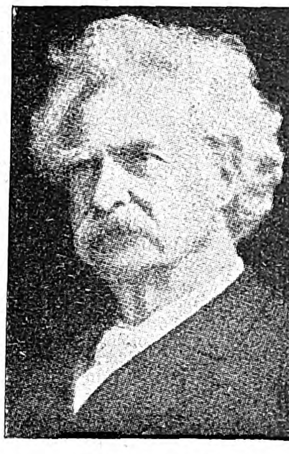

Μάρκ Τουαίν.

Τῷ 1870 ἐγένετο διευθυντὴς τῆς γεωργικῆς ἐφημερίδος «Express» τοῦ Μπούφφαλο, τῷ δὲ 1872 ἐταξίδευσεν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἐπανέλαβε τὰς διαλέξεις του καὶ κατόπιν ἐξέδωσε τὸ βιβλίον του «Roughing It», εὐθυμογραφικὴν μελέτην τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἐρυθροδέρμων, ὅπερ ἔσχεν ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις. Τῷ 1873 ἐδημοσίευσε τὰ μυθιστόρημα «Ἡ χρυσῆ ἡλικία», ὅπερ διεσκεύασε κατόπιν εἰς κωμῳδίαν, παιχθεῖσαν μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας. Τῷ 1876 ἐξέδωσε τὸ ἔργον του «Αἱ περιπέτειαι τοῦ Τὼμ Σώϊερ», χαριεστάτην ἱστορίαν ἑνὸς Ἀμερικανοῦ ἀλητόπαιδος καὶ κατόπιν ἐπεχείρησε νέον ταξίδιον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπερ ἐπρομήθευσεν εἰς αὐτὸν τὸ ὑλικὸν διὰ τὸ νέον του βιβλίον «Ἕνα περιπετειῶδες ταξίδι» (1880), μετὰ τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε σειρὰ ὅλη νέων ἔργων. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Ἡ πτῆσις τοῦ λευκοῦ ἐλέφαντος» (1882), σάτιρα τῆς ἀμερικανικῆς ἀστυνομίας, «Ὁ πρίγκιψ καὶ ὁ πτωχός» (1882), «Ἡ ζωὴ στὸ Μισσισσιπῆ» (1883) εἶδος αὐτοβιογραφίας, «Αἱ περιπέτειαι τοῦ Χοὺκλεμπερρυ Φὶνν» (1885), ὅπερ θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του, κ. ἄ. Τῷ 1884 εἶχε συνεταιρισθῆ μετὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἐκδότου Καρόλου Οὐέμπστερ, μετὰ τὴν χρεοκοπίαν ὅμως τούτου, τῷ 1894, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Ἀμερικῆς καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ μακρὸν ταξίδιον ἀνὰ τὴν Εὐρώπην κατὰ τὰ ἔτη 1895 καὶ 1896, κατὰ τὰ ὁποῖα κατώρθωσε, διὰ τῶν εἰσπράξεων ἐκ τῶν πολυαρίθμων διαλέξεων, τὰς ὁποίας ἔδιδε, καὶ ἐκ τῶν κερδῶν τῶν νέων του ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευε, νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη του καὶ νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν περιουσίαν του. Ἐν τῷ μεταξύ, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων ἔργων, ἐδημοσίευσε καὶ πλεῖστα ἄλλα. μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἕνας Γιάνκης τοῦ Κοννέκτικωτ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου» (1889), «Ὁ χονδροκέφαλος Οὐΐλσκυ» (1824), «Ἰωάννα ντ' Ἄρκ» (1896), «Εἰς τὸν ἰσημερινὸν» (1897), «Χριστιανικὴ ἐπιστήμη» (1903), «Ἱστορία ἑνὸς σκύλου» (1904), «Τὸ ἡμερολόγιον τῆς Εὔας» (1906), κ. ἄ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν τῷ 1899—1900 εἰς 22 τόμους, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν κατόπιν καὶ τὰ βραδύτερον δημοσιευθέντα ἔργα του.

Τὰ ἔργα τοῦ Μάρκ Τουαὶν θεωροῦνται ἰσάξια τῶν τοῦ Θερβάντες καὶ τοῦ Μολιέρου, διακρινόμενα διὰ τὴν μεγάλην παρατηρητικότητα. τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τῶν ἡρώων του. τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν αὐθόρμητον παιγνιώδη μεθυγραφίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν πολλάκις κρύπτεται βάθος μελαγχολίας καὶ τραγικῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως. Ἐκ τούτων τινὰ μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν, αὐτοτελῶς ἢ εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ὡς «Αἱ περιπέτειαι τοῦ Τὼμ Σώϊερ», τὸ «Ταξίδι τῶν ἀθῴων» κ. ἄ.

Μ. Δ Β.

τουαλέττα (γαλλ. toilette). Ἔπιπλον τοῦ κοιτῶνος ἢ εἰδικοῦ δωματίου, ἐφ' οὗ ἀποτίθενται τὰ σχετικὰ μὲ τὸν καλλωπισμὸν εἴδη, ἀποτελούμενον ἀπὸ τράπεζαν μετρίου μεγέθους, ὑποβαστάζουσαν κατὰ τὴν πρὸς τὸν τοῖχον πλευρὰν κάτοπτρον, συνήθως κινητόν· || συνεκδ. εὐπρεπισμός, καλλωπισμὸς σώματος, κεφαλῆς, προσώπου, χειρῶν, ποδῶν, ἐνδυμασίας· || ἐπίσημος στολή, πολυτελὴς ἐνδυμασία τελετῶν, χοροῦ, δεξιώσεων κλπ.

Συνθειοποιηθεῖσα τουαλέττα.

Τοϋάμα (Toyama) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου περιφερείας ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι τῆς νήσου Χόντο. Διεξάγει ἐμπόριον χημικῶν εἰδῶν καὶ εἶναι σημαῖνον κέντρον σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν. Κάτ. (1925) 67.490.

Χ. Δ.

Τουαμότου ἢ ***Παουμότου*** (Touamotou, ἢ Tuamotu, ἢ Paumotu) */Γεωγρ./*. Ὁμὰς νήσων τῆς Πολυνησίας, ἀνηκουσῶν εἰς τὰς γαλλικὰς ἀποικίας τῆς Ὠκεανίας. Ἀποτελεῖται ἐξ 80 περίπου νήσων, κειμένων μεταξὺ τῶν παραλλήλων 14° καὶ 23° Ν πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 136° καὶ 149 Δ. μήκους Γκρήνουΐτς καὶ ἐχουσῶν συνολικὴν ἔκτασιν 860 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1926) 1 086 κατοίκων. Αἱ νῆσοι Τουαμότου ἀποτελοῦσι μακρὰν σειρὰν ἔχουσαν κατεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. καὶ οἰκοῦνται ὑπὸ Πολυνησίων συγγενῶν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ταΐτης. Κυριώτεραι νῆσοι τοῦ συμπλέγματος εἶναι αἱ: *Κιο* (ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μπουγκαινβιλ), *Χικουέρα, Τακαρόα*, ***Ἀνάα*** (ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κούκ), ***Φακαράνα, Κανκούρα*** κλπ.

Χ. Δ.

Τουαπσὲ */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ βορείου Καυκάσου, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου. Κάτ (1926) 12 142. Κεῖται εἰς 12 χλμ. πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Νοβορωσίσκης. Ἔχει θαλάσσια λουτρά, σχολὴν δενδροκομίας καὶ ἀμπελουργίας, ἀσφαλτοβιομηχανίαν, ἐργοστάσια παραφίνης, διυλιστήρια πετρελαίου, τεραστίους ἀνυψωτῆρας φορτώσεως σιτηρῶν, στολίσκον ἁλιείας δελφίνων καὶ εἶναι ἀφετηρία τῆς μεγάλης πετρελαιαγωγοῦ (pipe-line) Τουαπσὲ-Γκρόσνυ, δι' ἧς ἐξάγονται τὰ πετρέλαια τοῦ Καυκάσου.

—Π.

Τουαρὲγκ (οἱ). Βερβερικὴ φυλὴ τῆς Σαχάρας (βλ. λ. *Βέρβεροι*).

Τουὰ-Γιὲν */Γεωγρ./*· βλ. λ. *Οὐέ*.

Τούβακτις (Tubactis) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πολίχνη παράλιος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς καὶ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν σύνορον τῆς Τριπολίτιδος, δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφαλαὶ (νῦν Ρὰς Ζορούγ). Ἀναφέρεται ἐν τῷ Πευτιγγεριανῷ χάρτῃ καὶ ἐν τῷ Ἀντωνινιανῷ ὁδοιπορικῷ (ὡς Thebunte). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον, ὅρμος καὶ πόλις *Μισράτα* (πλάτ. 32° 22' Β, μῆκ. 15° 13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghazi).

Σ. Ε. Λ.

Τούβαντοι (οἱ), ***Τούβαντες***, ἢ ***Τουβάττιοι*** */Ἀρχ./*. Λαὸς τῆς Δ. Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κατοικῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Γερμανικοῦ δεξιὰ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ρήνου, βραδύτερον δὲ νοτιώτερον τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Yssel καὶ Ems χώραν, τὴν νῦν Twente. Συμμετασχὼν εἰς τὴν κατὰ τῶν Ρωμαίων ὁμοσπονδίαν τῶν Φράγκων, ὑπετάγη ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ κατὰ τὰ ἔτη 11—12 μ. Χ.

Α. Θ. Σ.

Τουβενὲλ (Thouvenel), ***Ἐδουάρδος-Ἀντώνιος***. Γάλλος διπλωμάτης καὶ ἱστορικὸς (1818—1866). Περατώσας τὰς νομικὰς σπουδάς του εἰσήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ περιηγήθη τῷ 1839 τὴν Ἀνατολήν. Τῷ 1844 διετέλει γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ἐγένετο ἐπιτετραμμένος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πρεσβευτοῦ Πισκατόρι, τῷ δὲ 1849 διωρίσθη πληρεξούσιος ὑπουργὸς ἐν Ἀθήναις. Εὑρίσκετο ἐν Ἀθήναις ὅτε διεδραματίσθησαν τὰ ἐπεισόδια τοῦ Πατσιφίκου, τὰ προκαλέσαντα τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἑλληνικῶν λιμένων ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Πάρκερ. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίοδον ἐβοήθησε μεγάλως τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, συμπράττων μετὰ τοῦ εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Γαλλίας βαρώνου Γκρό. Μετὰ μικρὸν ἀπεστάλη πρεσβευτὴς εἰς Μόναχον, ἔνθα, ἕνεκα τῶν πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα ἐκδουλεύσεών του, ἔτυχεν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Εἶτα διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῷ 1855 πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντιπαλαίων πρὸς τὸν λόρδον Στράσφορντ ντὲ Ρεντκλὶφ καὶ κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ζήτημα τῶν Παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες ἀνεφύησαν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ζητήματος, ὁ Τουβενὲλ ἐκλήθη εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Βαλέβσκι ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν (1860—1862). Ἡ ὑπουργία του ἐσημειώθη διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τοῦ Τουρίνου, δι' ἧς προσηρτήθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Νίκαια καὶ ἡ Σαβόϊα, τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ εἰς Συρίαν καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας. Εἰσελθὼν εἰς τὴν γερουσίαν ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος αὐτῆς. Ζῶν ἐδημοσίευσε τὸ σύγγραμμα «Οὐγγαρία καὶ Βλαχία». Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ υἱός του ἐδημοσίευσε τὰ λίαν περίεργα ἔργα του περὶ τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας: «Τὸ μυστικὸν τοῦ αὐτοκράτορος», «Ἡ Ἑλλὰς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος», «Σύγχρονα ἐπεισόδια», «Νικόλαος Α' καὶ Ναπολέων Γ'», «Τρία ἔτη τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος» καὶ «Ἱστορικαὶ σελίδες τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας».

Θ. Β.

Τουβέρι */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, ἄλλως καλούμενον *Κυβέρι(ον)* (βλ. λ.).

τοῦβλον (τό)· δημοτ., ὀπτὴ πλίνθος: «τοῖχος ἀπὸ τοῦβλα»· || μεταφ., ὁ νωθρὸς τὸν νοῦν, ἀνεπίδεκτος μαθήσεως, ἀκατάρτιστος, ἄλλως *κούτσουρο*. —*/Ἐγκυκλ./* Βλ. λ. *πλίνθος* καὶ *ὀπτόπλινθος*.

τουβοκουραρίνη (ἡ) */Ὀργ. Χημ./*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{19}H_{21}NO_4$, ἀνευρεθὲν εἰς τὸ *κουράρε*.

Σ. Γ.

Τουβοῦκκοι (Tubucci) */Ἀρχ./*. Πόλις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐν Λουσιτανίᾳ (νῦν Πορτογαλίᾳ), κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τάγου, ΒΑ. τῆς Σκαλάβιος (νῦν Santarem). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Abrantès.

Α. Θ. Σ.

Τουβοῦναι */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Νοτίας Νουμιδίας (νῦν Ἀλγέριον), κειμένη πρὸς Ἀν. τῶν Salinae Tubunenses (νῦν Chott-el-Hodna). Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἦτο ἰσοπολῖτις (municipium), περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας ἕδρα φρουρᾶς. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς (ρωμαϊκαὶ θέρμαι, βυζαντινὰ τείχη κτλ.) σῴζονται ἐν τῇ νῦν Tobna.

Α. Θ. Σ.

Τουβούσουπτος */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (νῦν Ἀλγέριον), ἡ ἄλλως καὶ Σούπτου καλουμένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 2, 7) μεταξὺ Σαλδῶν (νῦν Bougie) καὶ Σιτίφεως (νῦν Sétif). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Tiklat.

Α. Θ. Σ.

Τουγγάνοι (οἱ) (Tunganes). Μωαμεθανικὸς λαὸς τῆς Μογγολίας, ἄλλως καλούμενος Δουγμάνοι καὶ *Δυγγάνοι* (βλ. λ.).

Τουγγούσκας */Γεωγρ./*. Τρεῖς δεξιοὶ παραπόταμοι τοῦ Ἰενισσέη ἐν μέσῃ Σιβηρίᾳ: —1) ***Τουγγούσκας Ἄνω***. Πηγάζει ἐκ τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Βαικάλης λίμνης, διασχίζει τὴν Ἰρκούτσκην, διαρρέει διὰ στροβιλωδῶν ρευμάτων τὴν ὀρεινὴν Σιβηρίαν καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὴν πόλιν Γιενισσεΐσκ. Ἔχει μῆκος (μετὰ τοῦ εἰς Βαϊκάλην ἐκβάλλοντος Ἄνω Ἀγκαρὰ) 2 848 χλμ. —2) ***Τουγγούσκας Μέσος*** ἢ ***Πετρώδης***. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὀροπεδίου Βίτιμ εἰς 80 χλμ. βορειοδυτικῶς τῶν πηγῶν τοῦ Κάτω Τουγγούσκα καὶ ρέει πρὸς ἀντίθετον τούτου διεύθυνσιν. Ἔχει μῆκος 1 301 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 790 χλμ. —3) ***Τουγγούσκας Κάτω***. Πηγάζει ἐκ τῶν μεσημβρινῶν παρυφῶν τοῦ ὀροπεδίου Βίτιμ, διαρρέει τὰ ἄλλοτε κυβερ-

Digitized by Google

νεῖα Γιακοῦτσκ καὶ Ἰεννισέϊσκ καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Τουρουχάνσκ. Ἔχει μῆκος 2.699 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 747 χλμ. Π. Ν. Π.

τούγια (ἡ) *[Βοτ.]* βλ. *θυΐα*.

Τουγία (Tugia) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἰσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὠρητανῶν, κειμένη ἀριστερὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Βαίτιος (νῦν Γουαδαλκιβίρ). Νῦν Toya. Α. Θ. Σ.

Τουγκὰν-Μπαρανόβσκι (Tugan-Baranowsky M. J.) Ρῶσος οἰκονομολόγος (1865—1919). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρκοβ κατ' ἀρχὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Βραδύτερον ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Τῷ 1895 διωρίσθη ὑφηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως, παυθεὶς δὲ τῷ 1899 διὰ πολιτικοὺς λόγους ἐπανῆλθε τῷ 1905. Ἡ ἐκλογή του ὡς τακτικοῦ καθηγητοῦ ἐν Πετρουπόλει (1913) δὲν ἐπεκυρώθη εἰμὴ μετὰ τὴν Φεβρουαριανὴν ἐπανάστασιν (1917). Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ μπολσεβικισμοῦ κατέφυγεν εἰς Κίεβον, ἔνθα διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Τουγκὰν-Μπαρανόβσκυ ὑπεβοήθησε τὴν διάδοσιν τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας ἐν Ρωσίᾳ, ἐνισχύσας πολλαχῶς καὶ τὴν ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογήν της, ἠκολούθησε δὲ τὰς τάσεις ἀναθεωρήσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἔγραψεν: «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Προυντὸν» (1891), «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μὶλλ» (1892), «Περιοδικαὶ κρίσεις» (1901), «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ» (1906), «Θεωρητικαὶ βάσεις τοῦ μαρξισμοῦ» (1906), «Κοινωνικὴ θεωρία τῆς κυκλοφορίας» (1913). Α. Α. Τ.

Τουγκέλα (Tugela) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτιαφρικανικῆς Ἑνώσεως, ἐν τῷ διοικητικῷ διαμερίσματι τῆς Νατάλ, ἀποτελῶν τὰ ὅρια τῶν χωρῶν Νατὰλ καὶ Ζουλουλάνδης. Πηγάζει ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Ντράκενσμπεργκ εἰς ὕψος 3.350 μ. καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν πρὸς Β. τῆς Ντάρμπαν, μετὰ ροῦν 500 χλμ. περίπου. Μ. Δ. Β.

τουγκονία (ἡ) (Tugonia) *[Παλαιοζ.]*. Γένος μυϊδῶν δεσμοδόντων ὁμομυαρίων, ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ ὁποίου (καὶ δὴ τοῦ εἴδους τουγκονία anatina) εὑρέθησαν ἐντὸς τεταρτογενῶν στρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

Τούγκουρτ (Touggourt ἢ Tougonrt) *[Γεωγρ.]* Χώρα τῆς Ἀλγερίας, κειμένη πρὸς τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα, ἀποτελοῦσα διοικητικὸν διαμέρισμα μὲ ἐπιφάνειαν 134.865 τ. χλμ. καὶ 212.783 κατ. Βερβέρους, Ἄραβας, Τουαρέγους καὶ Ἰουδαίους. Ἀποτελεῖ εὔφορον ὄασιν ἀρδευομένην διὰ 314 φρεάτων βάθους 50 μ. καὶ ὑπὸ τῆς λίμνης Μερτζάτζα μήκους 2.000 μ., πλάτους 300 μ. καὶ βάθους 40 μ. Παράγει βάμβακα καὶ φοίνικας. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἔχουσα 12.108 κατ. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον μετὰ τῶν γειτονικῶν χωρῶν, καθότι εἶναι κέντρον διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν πρὸς τὸ Σουδάν. Μ. Δ. Β.

τουγκστένιον (τὸ) (Tungstène) *[Χημ.]* βλ. λ. *βολφράμιον*.

τουγκστίτης (ὁ) *['Ορυκτολ.]* βλ. λ. *βολφραμιακὴ ὤχρα*.

Τουγλαλὴκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Δρογγυλίου τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 193 κατοίκους, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ ἐκαλεῖτο *Πλίνθιον*.

τουγρᾶς βλ. λ. *τουρᾶς*.

Τοῦδαι (οἱ) *['Αρχ.]*. Πόλις τῆς Ἰσπανίας ἐν Γαλικίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρακάρων, κειμένη ἐπὶ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Μινίου (νῦν Μίγχο) καὶ περὶ τὰ 48 μίλια πρὸς Β. τῆς Βρακάρας—Αὐγούστας (νῦν Braga). Εἶναι ἡ *Τύδη* τοῦ Πλινίου ἢ *Τούδη* τῶν Ὁδοιπορικῶν, ταυτιζομένη μὲ τὴν σύγχρονον Tuy, ἀριθμοῦσαν περὶ τὰς 12.000 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Τουδέλης, *Βενιαμίν*. Ἰουδαῖος περιηγητὴς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος (βλ. λ. *Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλης*).

Τοῦδερ, *Τούδερα*, *Τουδερτία* *Τύδερτα* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ὀμβρίᾳ, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἐτρουρίας, κειμένη ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ ὀχυρωτάτου λόφου, ἀριστερὰ τοῦ Τιβέρεως, πρὸ τῆς μετὰ τοῦ Κλάνιος (νῦν Chiana) συμβολῆς του. Γενομένη περίφημος διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἄρεως. Γενομένη ἀποικία ρωμαϊκὴ ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου, ἤκμασεν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καλεῖται *Τουδερτία*, ὑπὸ τοῦ Προκοπίου *Τουδέρ*, ὑπὸ δὲ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου *Τύδερτα*, οὐδετέρως. Σήμερον καλεῖται Todi, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς (τείχη ἐτρουσκικοῦ περιβόλου, δικαστήριον, χάλκινον ἄγαλμα τοῦ Ἄρεως κλπ.). Α. Θ. Σ.

τουδίκλη (ἡ) (Tudicla) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους τουδίκλη rusticola ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἐλβετίου (ΙΙας μεσογειακῆς) βαθμῖδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ. Γ. Κ. Γ.

Τούδορτσι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Θεοδωράκι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Τουέροβις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Βρεττανίας, ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Δημήτων ἐκβάλλει κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β', 3, 2) εἰς τὸν Ἰβερνικὸν ὠκεανὸν (νῦν Ἰρλανδικὴ θάλασσα) βορειοανατολικῶς τοῦ Ὀκταπιτάρου ἀκρωτηρίου (νῦν St. Davids-head). Εἶναι ὁ σημερινὸς Teifi. Α. Θ. Σ.

Τούεσις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Εἴσχυσις (αὐλὼν) κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς Ἀλουΐωνος (Καληδονίας) ἐπὶ τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Οὐάραρ καὶ δυτικῶς τοῦ Ταιζάλων ἄκρου. Εἶναι ὁ σύγχρονος, κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν ἀκτὴν τῆς Σκωτίας καὶ ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης, ἐν τῷ κόλπῳ δὲ Murray-firth καὶ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Kinnaird's head, κολπίζων αὐλὼν Torres. Σ. Ε. Λ.

Τουζακλὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βρύσεως τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 562 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Σκουαδες*.

Τούζι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἁλατόπετρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τουζί, ἢ ***Τουσί*** βλ. λ. *Νασὶρ ἐτ-ντὶν-Τουζί*.

Τούζλα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σούδας τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἡνωμένος ἐν τῇ ἀπογραφῇ μετὰ τῆς Κάτω Σούδας. Ἱδρύθη περὶ τὸ 1870 ἐκ τῶν κατοίκων τῆς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος Σούδας νησῖδος Λευκῆς (Μαράθι), κενωθείσης διὰ λόγους στρατιωτικούς. Ε. Γ.

—**Τούζλα** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ συνοικισμοῦ *Ἁλυκαὶ Κίτρου*, (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

—**Τούζλα** (ἑλλην. *Ἁλυκαὶ*) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας, ἐπὶ τῆς βιθυνικῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος, μεταξὺ Παντειχίου καὶ Γκέπζε, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Χαϊδὰρ πασᾶ—Νικομηδείας (Ἴζμιτ), ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Καρτὰλ Χαρταλιμῆς). Οἱ κάτοικοι ἦσαν Ἕλληνες, μεταναστεύσαντες μετὰ τὴν ἑλληνοτουρκικὴν συνθήκην ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἰς Ἑλλάδα. Ν. Μ.

Τούζλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (πλάτ. 45° 11′ Β., μῆκ. 36° 37′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2205: Kertch strait), 3 ½ μίλ. ΒΔ. τῆς *Παναγίας*. —2) Τοποθεσία τῆς Κρήτης κατὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῆς Σούδας (πλάτ. 39°29′ Β., μῆκ. 24° 04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia western portion). Ἐκαλεῖτο πρότερον *Ἀζίζιε*, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ σουλτάνου τοῦ ἱδρύσαντος τὴν ἐκεῖ ναυτικὴν βάσιν. —3) Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον (πλάτ. 38° 50′ Β., μῆκ. 26° 57′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1902: Gulf of Chandarly). Ἀνατολικὸν κέρας τοῦ στομίου τοῦ λιμένος *Ἀλῆ Ἀγᾶ*. —4) Ἀκρωτήριον δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης (πλάτ. 38° 39′ Β., μῆκ. 26° 32′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna) σχηματίζον τὸν λιμένα *Σιχιμπ*. —5) Χθαμαλὴ γλῶσσα τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ Θερμαϊκοῦ, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ἐνδ. κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης (πλάτ. 40° 28′ Β., μῆκ. 22° 50′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2070: Saloniki bay), 15 ναυτικὰ στάδια νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Μεγάλου Καραμπουρνοῦ καὶ ΝΔ ἐσχατιὰ τῆς χερσονήσου του. —6) Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, παρὰ τὸ ὁποῖον ἡ θέσις τῶν Παγασῶν. Ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία *Σέσκλο*. —7) Ἀκρωτήριον καὶ κωμόπολις τῆς Προποντίδος (βλ. *Τοὺζ μπουρνοῦ*). —8) Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου (πλάτ. 43° 59′ Β., μῆκ. 28° 42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2231: Cape Kaliakra to Sebastopol) μεταξὺ *Κωνστάντζης* καὶ *Μαγγαλίων*. —9) Ἀκρωτήριον τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 26′ Β., μῆκ. 29° 09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) ἀνατολικῶς τῶν *Μουδανιῶν* καὶ ΝΑ. κέρας τοῦ κόλπου τῆς *Κίου*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Τούζλα τσάι** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὁ ἀρχαῖος *Σατνιόεις* (βλ. λ.).

Τούζλα (Tuzla) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ νομὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Βοσνίᾳ. Ὁ νομὸς ἔχει ἔκτασιν 8.918 τ. χλμ. καὶ 416.413 κατ., ὧν τὸ ἓν τρίτον εἶναι μωαμεθανοί. Εἶναι χώρα ὀρεινή, διασχιζομένη ἀπὸ τὰ ΝΑ. πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ δύο παραλλήλων ὀροσειρῶν: τῆς *Μαλβίνα Πλανινα* καὶ τῆς *Βράνα Πλάνινα* καὶ διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν *Τόλισα*, *Βέλικα*, *Τίμα* καὶ *Γκβίτσα*. Ἡ πόλις εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, καλουμένη καὶ *Ντόλνια Τούζλα*, ὑπὸ δὲ τῶν Σέρβων *Σόλι-Ντόλνια*. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 79 χλμ. πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ Σεραγέβου παρὰ τὸν ποταμὸν Τζάλα καὶ ἔχει 16.711 κατ. Εἶναι ἕδρα ὀρθοδόξου ἐπισκόπου καὶ μουφτῆ καὶ ἔχει πολυάριθμα τζαμία. Διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον κτηνῶν καὶ δημητριακῶν καὶ ἔχει ἐμπορικὴν σχολὴν καὶ ἀνωτέραν μαθηματικὴν τοιαύτην. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ἁλυκαὶ καὶ ἁλατοῦχοι πηγαί. Τὴν 9 καὶ 10 Αὐγούστου 1878 ἡ πόλις ὑπῆρξε τὸ θέατρον σφοδρῶν ἀγώνων μεταξὺ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν μωαμεθανῶν, οἵτινες ἠμύνθησαν ἐρρωμένως καὶ ἀπέκρουσαν κατ' ἀρχὰς τοὺς Αὐστριακούς. Μ. Δ. Β.

Τουζλὶ-ἀντασσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς Προποντίδος, προσκείμενον τῇ πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου ἀσιατικῇ ἀκτῇ (πλάτ. 40°27′ Β., μῆκ. 27°09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ ἀρχαίου Παρίου. Σ. Ε. Λ.

τουζλούκια (τά). Εἶδος περικνημίδων ἀποτελουσῶν ἐξάρτημα τῆς «βρακάδικης» ἑλληνικῆς ἐνδυμασίας. Κατασκευάζονται ἐξ ἐριούχου ὑφάσματος (τσόχας), ὁμοίου πρὸς τὸ ἐπίσημον βρακάδικον ἔνδυμα, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλου ἀναλόγου χονδροῦ ὑφάσματος, ὁπότε δὲν φέρονται μετὰ τῆς ἐπισήμου στολῆς. Τὰ τουζλούκια περιβάλλουσι τὸν πόδα ἀπὸ τοῦ γόνατος μέχρι τῶν σφυρῶν, ἔχουσι τὸ σχῆμα τῆς κνήμης καὶ προσδένονται εἰς τὰ ἄνω μὲν ἀμέσως ὑποκάτωθεν τοῦ γόνατος, κομβώνονται δὲ ἐκ τῶν πλαγίων διὰ σειρᾶς μικρῶν πορπῶν (κόπιτσες). Εἰς τὰ κάτω τὰ τουζλούκια ἀπολήγουσιν εἰς γλῶσσαν, ἥτις καλύπτει τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ ὑποδήματος. Τὰ τουζλούκια φέρονται εἴτε ἔξωθεν τῶν περικνημίδων (καλτσῶν) εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ποδὸς (ἄνευ καλτσῶν).

Τοὺζ-μπουροὺν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40°48′ Β., μῆκ. 29°16′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 497: Gulf of Ismid) ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας. Εἰς τὴν μασχάλην του ἡ κωμόπολις Τούζλα. —2) Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον κατέναντι τῆς Λέσβου (πλάτ. 39°16′40″ Β., μῆκ. 26°37′20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mitvleni island and gulf of Adramytti and Chandarli), ἀνατολικὸν κέρας τοῦ βορείου στομίου τοῦ διαύλου τῆς Μυτιλήνης. Σ. Ε. Λ.

Τουὴντ (Tweed) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν Σκωτίᾳ, ἀποτελοῦν τὸ σύνορον μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας. Πηγάζει ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Πήμπλεσσάϊρ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν παρὰ τὸ Μπήργουϊκ μετὰ ροῦν 165 χλμ. Ἐν αὐτῷ διεξάγεται ἁλιεία ἀφθόνων σολομῶν. Εἶναι πλωτὸς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Μ. Δ. Β.

Τούθμωσις. Ὄνομα τεσσάρων φαραὼ τῆς Αἰγύπτου (βλ. λ. *Θούθμωσις*.).

Τουθὸα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁρμητικώτατος χείμαρρος, σχηματιζόμενος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας Τριπολιτιδος (τῶν σημερινῶν Λαγκαδίων). Διευθυνόμενος ΝΔΔ, συμβάλλει μετὰ τοῦ Λάδωνος μεταξὺ τῶν ἀρχαίων πόλεων Θελπούσης καὶ Ἡραίας. Εἶναι τὸ σημερινὸν *ποτάμι τῶν Λαγκαδιῶν*. Ι. Σ. Σ.

—**Τουθόα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ρεκουνίου τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 127. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσίπολιος*.

Τούξπαν (Tuxpan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Βερακρούθ, λιμὴν ἐξαγωγῆς πετρελαίου. Κάτ. (1921) 7.677. Χ. Δ.

Τουΐκναιμ (Twickenham) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Μίντλεσεξ, περιλαμβανομένη ἐν τῇ διοικητικῇ περιφερείᾳ τοῦ Λονδίνου, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ προάστιον, εἰς ἀπόστασιν 17 χλμ. πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Σίτυ τοῦ Λονδίνου. Κάτοικοι 34.800. Κεῖται παρὰ τὸν Τάμεσιν πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ πάρκου τῆς Ρίτσμοντ. Μ. Δ. Β.

Τουϊλλιέρος (Thuillier Dom Vincent). Γάλλος λόγιος (1685—1736). Μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὸν Πολύβιον τῇ αἰτήσει τοῦ στρατηγοῦ Chevalier de Foland, εἰς ὃν ἐνέπνευσε μέγα διαφέρον ὑπὲρ τῆς πολεμικῆς τέχνης ἡ ἀνάγνωσις τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Chevalier εἰς τὸν Πολύβιον περιεῖχε τοιαύτας σκέψεις περὶ τῶν συγχρόνων στρατιωτικῶν πραγμάτων, ὥστε μόνον ὁ α' τόμος αὐτοῦ ἐπετράπη νὰ δημοσιευθῇ ἐν Γαλλίᾳ (1727), τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἶδε τὸ φῶς ἐν Ὁλλανδίᾳ. Σ. Ι.

Digitized by Google

Τούϊνινγκ (Twining), *Θωμᾶς*. Ἄγγλος ἑλληνιστής (1735—1804). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῷ Sidney Sussex τῆς Cambridge καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του πρύτανις ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς St. Mary's Colchester. Τῷ 1789 ἐδημοσίευσε μετάφρασιν ἀγγλικὴν τῆς «Ποιητικῆς» τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ σημειώσεων ἐπὶ τῆς μεταφράσεως καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου, ἔτι δὲ καὶ δύο διατριβὰς περὶ τῆς ποιητικῆς καὶ μουσικῆς μιμήσεως. Γ. Γ.

Τουίτσελ *ἀντιδραστήριον* (Twitchel reactif). Σκεύασμα χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν διάσπασιν τῶν λιπῶν εἰς ἐλεύθερα λιπαρὰ ὀξέα καὶ γλυκερίνην. Τὸ ἀντιδραστήριον ἀρχικῶς ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἰσομοριακὰ ποσὰ ναφθαλίνης καὶ λιπαροῦ ὀξέος σουλφονωθέντος, ὡς π. χ. σουλφονωθέντος ἐλαϊκοῦ ὀξέος. Τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ σκεύασμα ἐτελειοποιήθη σημαντικῶς ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς διασπάσεως τῶν γλυκεριδίων καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῶν λαμβανομένων λιπαρῶν ὀξέων. Κ. Γ. Μ.

Τοὺκ (Tooke), *Ἰωάννης Χόρν*. Ἄγγλος φιλόλογος (1736—1812). Τὴν φήμην του ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ ἔργου «Diversions of Purley» (1786), ὅπερ ὁ λόρδος Brougham ἐθεώρει ὡς τὸ τερπνότατον, τὸ ἐπαγωγότατον τῶν βιβλίων. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐξήγειρε μέγα τὸ διαφέρον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐτυμολογίας. Γ. Γ.

Τουκκαβὰθ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ Ἔσω Λιβύῃ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ, 6, 8) «ὑπὲρ τὸν Νίγειρα ποταμὸν ἄποθεν». Κατά τινας εἶναι ἡ νῦν Tekabit, κατὰ δὲ τὸν Müller πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Πτολεμαίου ἀναφερομένην *Θιγγὰθ* (Dayat-er Roum) ἐπὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ Σούβους (Oued-Sebou) ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ. Α. Θ. Σ.

τουκὰν (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Ξενικὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ῥαμφαστὴς* (βλ. λ.).

Τουκάνα (Toucan) *[Ἀστρον.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Ἐκτείνεται πρὸς Β. τοῦ Ὀκτάντος καὶ πρὸς Ν. τοῦ Γερανοῦ καὶ τοῦ Φοίνικος καὶ συνορεύει πρὸς Α. μὲν μετὰ τοῦ Ὕδρου, πρὸς Δ. δὲ μετὰ τοῦ Ἰνδοῦ. Πλὴν τοῦ α Τουκάνας, ὅστις εἶναι περίπου 3ου μεγέθους, πάντες οἱ ἀποτελοῦντες τὸν ἀστερισμὸν τοῦτον ἀστέρες εἶ-

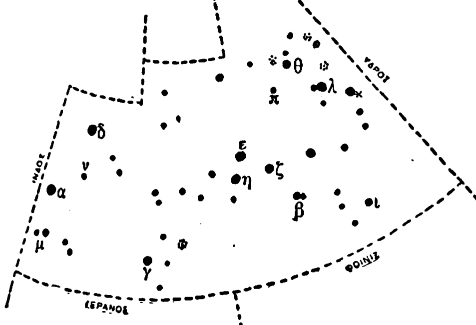

Ὁ ἀστερισμὸς τῆς Τουκάνας.

ναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμυδροί. Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος, ὅπως καὶ πάντες οἱ περὶ τὸν νότιον πόλον τοῦ οὐρανοῦ, ἐσχηματίσθη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρεται εἰς τὸν κατὰ τὸ 1603 δημοσιευθέντα χάρτην τοῦ Beyer, τὸν συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων τῶν θαλασσοπόρων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Σ. Π.

τουκᾶς (ὁ) βλ. *τοκᾶς*.

τουκασία (ἡ) (Toucasia Mun. Chalm) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐλασματοβραγχίων, συνώνυμον τῇ *ἀπριχαρδίᾳ*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *τουκασία* carinata εὑρέθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ἢ παλαιοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὸ ὄρος Κανδήλι τῆς Εὐβοίας (παρὰ τὸ χωρίον Ντράζι). Γ. Κ. Γ.

Τουκατσέφσκυ, *Μιχαὴλ* Ρῶσος μπολσεβῖκος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1895 Ἀριστοκρατικῆς ὢν καταγωγῆς, μετέσχε τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὡς ἀξιωματικός, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς καταρρεύσεως τοῦ ῥωσικοῦ μετώπου συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ Θ' πολεμικὸν φρούριον τῆς Ἰγκολστάτης. Κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ ἐκεῖθεν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1917, ἔφθασε μετὰ πολλὰς περιπετείας εἰς Ρωσίαν μόλις τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918, προσεχώρησεν εἰς τὸν μπολσεβικισμὸν καὶ προήχθη εἰς λοχαγόν. Ἀποσταλεὶς ἐπὶ κεφαλῆς 6000 ἀνδρῶν ἐναντίον τῶν Τσεχοσλοβάκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐξεγερθῆ κυριεύσαντες τὸ Σιμβίρσκ, ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἀνεκατέλαβε τὴν πόλιν. Κατόπιν ἐπολέμησε νικηφόρως ἐναντίον τοῦ Κολτσάκ, ὅστις ἕδρα εἰς τὴν Σιβηρίαν καὶ ἐναντίον τῆς λευκῆς στρατιᾶς τοῦ Ντενίκιν Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1920 διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς στρατιᾶς τῆς Δύσεως. Ὅταν ὁ Πιλσοῦδσκι, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς οὐκρανικῆς κυβερνήσεως τοῦ Πετλιούρα, εἰσέβαλε κατὰ τὰ τέλη Ἀπριλίου εἰς τὴν Οὐκρανίαν, ὁ Τουκατσέφσκυ, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ, ἐπετέθη κατὰ τῶν Πολωνῶν καὶ τοὺς ἀπώθησεν. Ἀλλὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1920 τὰ πράγματα ἀντεστράφησαν καὶ οἱ Πολωνοὶ ἐνίκησαν ἐκ νέου. Τὸν ἑπόμενον μῆνα ὁ Τουκατσέφσκυ, ἐπιχειρήσας δευτέραν ἐπίθεσιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ, ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Πολωνούς, ἐκυρίευσε τὸ Μπρέστ-Λιτόφσκ καὶ ἔφθασε πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Βαρσοβίας. Ἡ Γαλλία τότε ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ εἰς Πολωνίαν τὸν στρατηγὸν Βεϋγκάν. Τὴν 15 Αὐγούστου συνήφθη ἡ κρατερὰ μάχη τῆς Βαρσοβίας, καθ' ἣν οἱ μπολσεβῖκοι ἐνικήθησαν, ἀνακόψαντες ὁριστικῶς τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν των. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὁ Τουκατσέφσκυ ἐπέστρεψεν εἰς Οὐκρανίαν, εἰργάσθη ἀποτελεσματικῶς διὰ τὴν ἐκκαθάρισίν της ἀπὸ τῶν σοσιαλεπαναστατικῶν καὶ μοναρχικῶν στοιχείων καὶ κατέστειλε τὴν ἐξέγερσιν τῆς Κρονστάνδης. Τῷ 1926 ὁ Τουκατσέφσκυ διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ. Θ. Π.

Τουκὲ-Παρὶ-Πλὰζ (Touquet-Paris-Plage) *[Γεωγρ.]*. Παραθαλάσσια λουτρόπολις τῆς Β. Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Πὰ-ντὲ-Καλαί, ἐπὶ τῆς Μάγχης, ἔχουσα πολυάριθμα κέντρα διασκεδάσεως καὶ μέγα δάσος ἐλατῶν (ἐκτάσεως 12 τ. χλμ.). Κάτ. (1921) 2595. Χ. Δ.

Τοῦκκα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν τῇ ἀνθυπατικῇ Νουμιδίᾳ, κειμένη πρὸς Α. τῆς Σιμίθου (Chemptu). Σῴζονται ὄψιμα αὐτόνομα νομίσματα αὐτῆς μετὰ καρχηδονιακῆς ἐπιγραφῆς, ἀπεικονίζοντα κεφαλὸς τῶν Διοσκούρων ἢ τῶν Καβείρων δαφνοστεφεῖς. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Dougga. Α. Θ. Σ.

— **Τοῦκκα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (Ἀλγέριον), κειμένη παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Νουμιδίας ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀμψάγα ποταμοῦ (νῦν Oued-el-Kébir). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Merdja. Α. Θ. Σ.

Τοῦκκερ (Tucker), *Βενιαμίν*. Ἀμερικανὸς θεωρητικὸς τοῦ ἀναρχισμοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἀπὸ τοῦ 1872 μέχρι τοῦ 1874 ἐσπούδασε τεχνολογίαν ἐν Βοστώνῃ, ὅπου ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Ἰωσία Warren Τῷ 1874 ἐταξίδευσεν εἰς Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν. Τῷ 1877 διηύθυνε τὴν ἐφημερίδα «Nord» τοῦ Pricenton τῆς Μασσαχουσσέτης, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐξέδωκεν ἐν New Bedfod τὴν τριμηνιαίαν ἐπιθεώρησιν «The radical review», τῆς ὁποίας εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τέσσαρα μόνον φύλλα. Τῷ 1881 ἵδρυσεν ἐν Βοστώνῃ τὴν δεκαπενθήμερον ἐφημερίδα «Liberty», ἥτις ἐπί τι διάστημα ἐκυκλοφόρει καὶ εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν μὲ τὸν τίτλον «Libertas». Ἐν Βοστώνῃ ὁ Τοῦκκερ διετέλεσεν ἐπὶ δεκαετίαν συνεργάτης τοῦ «Globe». Τῷ 1892 ἐγκατεστάθη ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ὅπου ἐξέδωκε τὴν «Liberty» ὡς ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα. Αἱ κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Τοῦκκερ περιλαμβάνονται εἰς τὰ κατὰ καιροὺς ἄρθρα του ἐν τῇ «Liberty». Συλλογὴν τῶν ἄρθρων τούτων ἐξέδωκεν ὁ Τοῦκκερ τῷ 1893 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Instead of a book. By a man too busy to write one. A. fragmentary exposition of philosophical anarchism» (1893, «Ἀντὶ βιβλίου Ὑπό τινος εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπουν αἱ ἀσχολίαι νὰ γράψῃ βιβλίον Ἀποσπασματικὴ ἔκθεσις τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀναρχισμοῦ»). Ὁ Τοῦκκερ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ προσωπικὸν συμφέρον εἶναι ὁ ὑπέρτατος νόμος δι' ἕκαστον καὶ ὅτι ἑπομένως εἶναι ἀπορριπτέα κάθε ἰδέα ἠθικῆς ὑποχρεώσεως, δικαιωμάτων ἢ φυσικῶν καθηκόντων. Τὸ μοναδικὸν μέτρον τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων μας εἶναι ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν διαθέτομεν καὶ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα καὶ πρέπει νὰ χρησιμοποιῶμεν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ προσωπικοῦ μας συμφέροντος. Ἐκ τοῦ ὑπερτάτου νόμου τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος πηγάζει ἡ ἀπαίτησις τῆς ἴσης ἐλευθερίας δι' ὅλους, διότι μόνη αὐτὴ δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ συμφέρον ἑκάστου, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁλόκληρον τὴν κοινωνίαν. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἴσης διὰ πάντας ἐλευθερίας ἐξασφαλίζει τὴν ἰσορροπίαν τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων καὶ διὰ ταύτης τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν. Ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἀτομικῆς εὐδαιμονίας καὶ ἡ ἴση διὰ πάντας ἐλευθερία δὲν ἀντιτίθενται πρὸς τὴν ὕπαρξιν δικαίου. Ἡ διεπομένη ὑπὸ ἀναρχικῶν ἀντιλήψεων κοινωνία δύναται νὰ ἔχῃ νόμους στηριζομένους ἐπὶ τῆς κοινῆς βουλήσεως πάντων καὶ κυρουμένους διὰ παντὸς μέσου. Ἀλλ' οἱ νόμοι οὗτοι πρέπει νὰ εἶναι τόσον ἐλαστικοὶ καὶ γενικοί, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Οἱ κυριώτεροι νόμοι θὰ εἶναι οἱ διαλαμβάνοντες περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἐργασίας καὶ περὶ τῆς τηρήσεως τῶν συμπεφωνημένων ἐν οἱᾳδήποτε τομεῖ τῆς κοινωνικῆς δράσεως. Ἐν ὄψει τῆς ἀπαιτήσεως τῆς ἴσης διὰ πάντας ἐλευθερίας, ὁ Τοῦκκερ ἀποκρούει ἀπολύτως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους, διότι τὸ κράτος ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διότι καθιερώνει τὸν σφετερισμὸν τῶν ἀγαθῶν ὁλοκλήρου χώρας. Κάθε κυβέρνησις εἶναι κακὸν καὶ ἂν ἀκόμη ἀποτελῇ ἔκφρασιν τῆς κυριαρχίας μιᾶς πλειοψηφίας. Εἶναι ἐξ ἴσου ἀπορριπτέος ὁ θεοκρατικὸς δεσποτισμὸς τῶν βασιλέων καὶ ὁ δημοκρατικὸς δεσποτισμὸς τῶν πλειοψηφιῶν. Τὰ κράτη, μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴν φορολογίαν, τὴν ὁποίαν μεταβάλλουν, καὶ μὲ ὅλας τὰς ἄλλας μεθόδους των παραβιάζουν καὶ τὰ στοιχειωδέστερα τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀτόμων. Τὸ κράτος πρέπει ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ἐλευθέρας κοινωνικῆς συμβιώσεως τῶν ἀτόμων, στηριζομένης ἐπὶ ἐλευθέρως ἐπίσης συναπτομένου συμβολαίου. Σκοπὸς τοῦ ἀναρχισμοῦ δὲν εἶναι ἡ κατάργησις τῆς κοινωνίας, ἀφοῦ ἄτομον ἄνευ κοινωνίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἀλλ' ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτῆς διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ κράτους. Ἡ ἐκουσία συνένωσις, ἡ ὁποία θ' ἀντικαταστήσῃ τὸ κράτος, δὲν θὰ δεσμεύῃ τὰ ἄτομα ἐπ' ἄπειρον, ἀλλὰ διὰ ὡρισμένον μόνον χρόνον, καὶ δὲν θ' ἀσκῇ κυριαρχίαν ἐπὶ ἄλλων ἐδαφῶν ἐκτὸς τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν μελῶν, ἅτινα τὴν ἀπαρτίζουν. Ὁ Τοῦκκερ δὲν ἀποκλείει ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν ἐκ τῆς ἀναρχικῆς κοινωνίας του. Ζητεῖ ὅμως τοιαύτην διανομὴν τῆς ἰδιοκτησίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζηται δι' ἕκαστον ὁλόκληρον τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας του καὶ νὰ μὴ περιέρχεται μέρος αὐτοῦ εἰς τοὺς μονοπωλοῦντας τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, ὅπως συμβαίνει ὑπὸ τὸ σημερινὸν κεφαλαιοκρατικὸν καθεστώς. Ἡ γῆ πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ἑκάστοτε καλλιεργοῦντας, τὸ δὲ ἐμπόριον ν' ἀφεθῇ ἀπολύτως ἐλεύθερον. Ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἀναρχικοῦ ἰδεώδους, ὁ Τοῦκκερ διδάσκει ὅτι πρέπει ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀναγνωρίσουν πρῶτοι τὴν ἀνάγκην τῆς μεταβολῆς τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ καθεστῶτος, νὰ πείσουν περὶ αὐτῆς καὶ τοὺς ἄλλους, κατόπιν δὲ ὅλοι ὁμοῦ νὰ καταργήσουν τὸ κράτος διὰ τῆς ἀρνήσεως ὑπακοῆς εἰς αὐτό, νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν ὁλοκληρωτικὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀναρχικοῦ ἰδεώδους. Ἡ πειθὼ θὰ γίνῃ διὰ τῶν λόγων καὶ τοῦ τύπου· ἀλλ' ἂν τυχὸν τὰ κράτη καταργήσουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου καὶ τοῦ τύπου, τότε δικαιολογεῖται καὶ ἡ χρησιμοποίησις βίας ἀτομικῆς ὑπὸ μεμονωμένων ἀτόμων, πεπεισμένων περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀναρχισμοῦ. Θ. Π.

Τοῦκκι, ἢ *Τοῦκκις* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δύο πόλεις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (Ἀνδαλουσίας): —1) Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδούλων, ἀριστερὰ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Βαίτιος ποταμοῦ (Γουαδαλκιβίρ). —2) Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδητανῶν, δεξιὰ τοῦ Βαίτιος μεταξὺ τῆς Ἰτάλικας (Santiponce) καὶ τῆς Ἰλίπουλας (Niebla). Ταυτίζονται δὲ ἡ μὲν πρὸς τὴν νῦν Martos, ἡ δὲ πρὸς τὴν Tejada. Α. Θ. Σ.

Τουκλοῦ Τεπὲ *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ Ἀκὰρ νταγ ἐν Μ. Ἀσίᾳ (ὕψος 1872), νοτίως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ. Κατελήφθη τῇ 12 Μαρτίου 1921 ὑπὸ τῆς XIII ἑλληνικῆς μεραρχίας κατὰ τὴν προέλασιν ἐξ Οὐσὰκ πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ τοῦ Α' σώματος στρατοῦ. Ἀνακατελήφθη ὅμως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν 26 Μαρτίου 1921, οἵτινες πάλιν ἐξετοπίσθησαν ἐκεῖθεν τῇ 1 Ἀπριλίου ὑπὸ τῆς II ἑλληνικῆς μεραρχίας. Τὸ περιφανὲς τοῦτο ὕψωμα, ἀποτελοῦν ἰσχυρὸν σημεῖον ἐρείσματος καὶ ἅμα τὸ νότιον πλευρὸν τῆς εὐρείας στενωποῦ τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ, κατελήφθη δὶς κατ' Αὔγουστον τοῦ 1921 ὑπὸ τμημάτων τῆς 6 τουρκικῆς μεραρχίας, ἥτις ὤθει ταῦτα ἐκ Ντιννὲρ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐκ Τουκλοῦ Τεπὲ ἐπιδρομῶν πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἔνθα ἦτο κέντρον ἐφοδιασμοῦ τῆς πρὸς Σαγγάριον—Ἄγκυραν προελασάσης τότε ἑλληνικῆς στρατιᾶς.

Τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1921 μεικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 2ου τάγματος τοῦ 46ου συντάγματος πεζικοῦ, διλοχίας τοῦ 54ου συντάγματος καὶ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας, ἐξεκαθάρισεν ἅπασαν τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τοῦ Ἀκὰρ νταγ (νοτίως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ), ἐκδιῶξαν δὲ τοὺς Τούρκους τοῦ Τουκλοῦ Τεπέ, ἐγκατεστάθη ἐπὶ αὐτὸ καὶ τὸ ὠργάνωσεν ἀμυντικῶς. Τῇ 15 καὶ 16 Αὐγούστου 1922 προσεβλήθη τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο σημεῖον στηρίγματος, ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι τὰ κατέχοντα αὐτὸ τμήματα τοῦ 1/38 συντάγματος εὐζώνων (οὐδαμῶς ὑποστηριχθέντα ὑπὸ τῆς μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἣν διέθετεν ὁ τομεύς), ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι. Κατόπιν οὐδεμία ἐγένετο προσπάθεια ὑπὸ τῆς ὁμάδος τοῦ στρατηγοῦ Φράγκου πρὸς ἐπανάκτησιν τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου ἐρείσματος, δεσπόζοντος κόμβου ὁλοκλήρου τῆς τοποθεσίας Ἡ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Φράγκου διαταχθεῖσα νὰ ἐκτελεσθῇ ἐπίθεσις τῇ 17 Αὐγούστου 1922, ὑπὸ μὲν τῆς VII μεραρχίας διὰ 2 συνταγμάτων πρὸς Γκιουνὲκ οἵ, ὑπὸ δὲ τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς XIII μεραρχίας πρὸς Κουτσούκιοϊ, κατὰ πρῶτον μὲν ἀνεβλήθη, αἰτήσει

Digitized by Google

τοῦ διοικητοῦ τῆς VII μεραρχίας, εἶτα δέ, μετὰ μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας, ἐματαιώθη διὰ τὸ μὴ ἐπίκαιρον αὐτῆς πλέον. Οὕτως ὁ στρατηγὸς Φράγκου ἠναγκάσθη τότε νὰ διατάξῃ ἵνα ἡ ὑπ' αὐτὸν ὁμὰς ἀποσυρθῇ δυτικώτερον ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τσορλοὺμ ντάγ—σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Ὀτουράκ—Χασὰν Ντεντὲ Τεπέ, ἀλλ' ἡ τοιαύτη κίνησις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔτι μᾶλλον ἀπεμάκρυνε τὴν ἐλπίδα τῆς συνενώσεως τῆς ὁμάδος Τρικούπη (ὑποχωρούσης συγχρόνως τότε πρὸς Δ. ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ) μετὰ τῆς εἰς τὸν χῶρον Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἀφικομένης ὁμάδος τοῦ στρατηγοῦ Φράγκου, ἐνῷ ἀντιθέτως διηυκόλυνε τοὺς Τούρκους νὰ πιέσωσι σοβαρῶς τὴν ὁμάδα Τρικούπη καὶ τελικῶς ν' ἀποκόψωσι ταύτην, κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 16 Αὐγούστου 1922, ἐκ τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ. Ν. ΣΣ

Τοῦκμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ, 3, 9) ἐν Ζευγιτανῇ (Βόρειος Τύνις), 25 μίλια πρὸς Α. τῆς Θουβουρβῶ (Tébourba). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τούκοβον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Δράμας (βλ. λ. *Λεπτοκαρυά*).

Τουκουβὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Ζευγιτανῇ (Βόρειος Τύνις), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ, 3, 8) «μεταξὺ Θαβράκης πόλεως καὶ Τρίτωνος ποταμοῦ». Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Θουκκαβώρ*, τῆς ὁποίας μνημονεύεται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἐπίσκοπος Tucaboriensis. Ταυτίζεται δὲ μὲ τὴν νῦν Turkaber, κειμένην 25 μίλια πρὸς Β τῆς Aïn-Tounga (τῆς Θίγνικας τῶν ἀρχαίων), ὅπου σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. Α. Θ. Σ.

Τουκουμὰν (Tucuman) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Β. Ἀργεντινῆς. Ἔκτασις 23.124 τετρ. χλμ., κάτ. (1928) 417.880. Ἔχει ἔδαφος ὀρεινὸν κατὰ τὸ δυτικὸν τμῆμα, πεδινὸν δὲ καὶ εὔφορον πρὸς Α. ὅπου καλλιεργεῖται ἐντατικῶς τὸ σακχαροκάλαμον καὶ παράγονται τὰ 85 % τῆς ἐν τῇ Ἀργεντινῇ ἐξαγομένης σακχάρεως. Ἐπίσης ἐξάγει οἰνόπνευμα, παρασκευαζόμενον ἐκ τῆς μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῆς σακχάρεως νέας ἐπεξεργασίας τοῦ σακχαροκαλάμου. —2) Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη μεσογείως ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάλι ἢ Ντοῦλτσε, εἰς 26° 50' Ν. πλάτους καὶ 64° 35' Δ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Κάτ. (1923) 109.218. Ἔχει πανεπιστήμιον (ἱδρυθὲν τῷ 1914, πολλὰ ἄλλα ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, ἐργοστάσια παραγωγῆς σακχάρεως, διυλιστήρια κλπ., εἶναι δὲ ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Β. Ἀργεντινῆς. Ἡ πόλις ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Διέγου Βιλιαρουέλ, τὸ πλῆρες δ' αὐτῆς ὄνομα εἶναι *Σὰν Μιγκουὲλ ντὲ Τουκουμάν*. Τῷ 1816 ὑπεγράφη ἐν αὐτῇ ἡ συνθήκη, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀπὸ τῆς ἰσπανικῆς ἐξουσίας ἀπελευθέρωσις τῆς περιοχῆς τοῦ Λὰ Πλάτα. Χ. Δ.

Τουκρὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρεουάκων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 6, 55). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τοὺλ (Toul) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Μὲρτ καὶ Μοζέλλα, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μοζέλλα, 25 χλμ. πρὸς Α. τοῦ Νανσύ. Κάτ. (1926) 10.113. Ἔχει πιλοποιΐαν, βιομηχανίαν φαγεντιανῶν εἰδῶν κλπ. καὶ πολλὰ παλαιὰ οἰκοδομήματα. Εἶναι ἡ ἀρχαία πόλις Tullum Leucorum, ἀκμάσασα ἐπὶ ρωμαιοκρατίας. Βραδύτερον ὑπῆρξεν ἐλευθέρα πόλις τῆς ἁγίας Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Περιελθοῦσα τῷ 1552 εἰς τὴν Γαλλίαν, ὠχυρώθη ταχέως, ἀποτελέσασα ἔκτοτε ἓν τῶν κυριωτέρων ὀχυρῶν κέντρων τῆς πρὸς Α. γαλλικῆς μεθορίου. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 τὰ ὀχυρὰ αὐτῆς κατελήφθησαν καὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀνηγέρθησαν ὅμως ἐκ νέου μετὰ τὴν εἰρήνην. Χ. Δ.

Τοῦλα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῇ διοικήσει τῆς Μόσχας, κόμβος τοῦ σιδηροδρόμου Μόσχας—Κούρσκ. Κάτ. (1926) 152.677. Ἔχει κρεμλῖνον (1514), ὑψούμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, μουσεῖα Καλῶν τεχνῶν (ἱδρ. 1919), βιοτεχνικὸν τῆς ἐπαναστάσεως, σχολὴν τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων καὶ σιδηροδρομικὴν σχολήν. Ἱδρύθη τῷ 1595 ὑπὸ τοῦ τσάρου Βόριδος Γκοντούνωφ, ἀπέβη δὲ κέντρον τῆς βαρείας ρωσικῆς μεταλλουργίας. Ἔχει τὰ μεγαλύτερα ρωσικὰ ὁπλουργεῖα, χυτήρια σιδήρου καὶ χάλυβος, ἐργοστάσια σαμοβαρίων, ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, σακχαροδιυλιστήρια, ἀτμομύλους καὶ σαπωνοποιεῖα. Μέχρι τοῦ 1929 ἦτο πρωτεύουσα ὁμωνύμου κυβερνείου. Π. Ν. Π.

—Τούλας κυβερνεῖον *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς Μέσης Ρωσίας, ὁριζόμενον ὑπὸ τῶν πρώην κυβερνείων Μόσχας, Ριαζάν, Ταμπόβ, Ὀρέλ καὶ Καλούγκα. Κάτ. (1926) 1.505.300, ἔκτασις 25.464 τ. χλμ. Ἔχει κτηνοτροφίαν καὶ πλούσια κοιτάσματα γαιάνθρακος καὶ σιδήρου. Τῷ 1929 ἀπετέλεσε μέρος τῆς νεοϊδρυθείσης διοικήσεως τῆς Μόσχας. Π. Ν. Π.

Τοῦλα (Toula), *Φραγκῖσκος φὸν* —. Αὐστριακὸς γεωλόγος (1840—1920). Καθηγητὴς ἐν Βιέννῃ ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1917, περιηγήθη πρὸς ἐπιστημονικὰς μελέτας τὴν Ἰταλίαν, τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, τὰ Οὐράλια καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἔγραψε: «Γεωλογικαὶ ἔρευναι εἰς τὰ δυτικὰ Βαλκάνια» (1875—1883), «Γεωλογικαὶ ἔρευναι εἰς τὰ ἀνατολικὰ Βαλκάνια» (1896), «Ἐγχειρίδιον γεωλογίας» (1900). Ἐξέδωκε γεωλογικὸν χάρτην τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ ἐπεξειργάσθη τὰς γεωλογικὰς παρατηρήσεις τῆς δευτέρας γερμανικῆς ἀποστολῆς εἰς τὸν Β. Πόλον. Θ. Κ.

τουλαμᾶς (ὁ), καὶ *ντολαμᾶς* (λ. τουρκ.). Ἀνδρικὸς ἐπενδύτης, βραχὺς μέχρι τοῦ μέσου τοῦ ζωναρίου, μὲ μανίκια, μᾶλλον ἐφαρμοστός, ἀνοικτὸς ἔμπροσθεν. Κατεσκευάζεται μάλλινος ἀπὸ σκουτί: σαγιᾶ, διμιτο, γρίζο, ἐγχώριον ἢ βαμβακερὸς ἢ μεταξωτός. Πλὴν τοῦ γεροντικοῦ, οἱ λοιποὶ τουλαμάδες στολίζονται μὲ 2—3 σειρήτια καὶ κεντῶνται εἰς τὰ ἄκρα τῆς ποδιᾶς, εἰς τὰ μανίκια, εἰς τὸ μέσον τῆς ράχης καὶ τὸν λαιμὸν μὲ τεχρίλια.

τουλαραιμία (ἡ) (tularaimie). Νόσος λοιμώδης, μεταδιδομένη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἔκ τινων ζῴων. Περιεγράφη τὸ πρῶτον τῷ 1922 ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τοῦ Edward Francis ὡς νέα νόσος· ἐκεῖθεν ἐγνώσθη ἐν Ρωσίᾳ, ἀκολούθως δὲ παρετηρήθη εἰς τὴν Νορβηγίαν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Ἡ νόσος ἄρχεται, κατόπιν ἡμερῶν τινων ἐπωάσεως, διὰ κοινῶν τινων φαινομένων εἰς πάσας λοιμώξεις, ἤτοι: διὰ ρίγους, πυρετοῦ ἐξικνουμένου μέχρι 40°, μυϊκῶν ἀλγῶν καὶ ἐμέτων. Βραδύτερον ἐμφανίζονται αἱ χαρακτηριστικαὶ βλάβαι, ἤτοι: εἰς τὸ σημεῖον δι' οὗ εἰσῆλθεν ὁ ἰός, κηλὶς 0,005 διαμέτρου, μὲ χείλη ὑπεγηγερμένα, σχεδὸν ἀπότομα, ταχεῖα δὲ ἀνάπτυξις ὑπερτροφείας τῶν γαγγλίων τῶν ἀντιστοιχούντων πρὸς τὴν χώραν, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς θύρα εἰσόδου. Ὅταν αὕτη εἶναι ἡ χείρ, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, καταλαμβάνονται τὰ γάγγλια τοῦ ἀγκῶνος καὶ τῆς μασχάλης. Σειράδες λεμφαγγειΐτιδος συνδέουσι πολλάκις τὸ σημεῖον τῆς ἐνοφθαλμίσεως πρὸς τὰ ὑπερτραφῆ γάγγλια. Ἡ νόσος διαρκεῖ κατὰ μέσον ὅρον ἀπὸ 2—3 ἑβδομάδων, καθ' ἃς ὁ πυρετὸς ἐπιμένει, καίτοι ἐν τέλει παρατηρεῖται μόνον τὴν ἑσπέραν. Εἶτα ἀκολουθεῖ μακροτάτη ἀνάρρωσις, καθ' ἣν ὁ πάσχων αἰσθάνεται μεγίστην κόπωσιν, διαρκοῦσαν ἀπὸ 3 μῆνας μέχρις ἔτους. Ἡ πρόγνωσις ταύτης ἀναφέρει θνητότητα 5 : 100, ὑπόλειμμα παραληρήματος καὶ ὑπερτραφείας τοῦ σπληνός.

Ἡ διάγνωσις τῆς τουλαραιμίας δὲν εἶναι τόσον εὐχερής, καθόσον δὲν ὑπάρχουσιν εἰδικὰ συμπτώματα· τὸ μόνον τούτων εἶναι ἡ γαγγλιακὴ ὑπερτροφεία, ἀλλὰ καὶ τὸ προκαλοῦν διαγνωστικὰς πλάνας, ἰδίᾳ ἐν σχέσει πρὸς τὴν πανώλη. Σήμερον ἡ διάγνωσις εὐχεραίνεται διὰ τῆς ὀροδιαγνωστικῆς, ἥτις ἐμφανίζει τὸ bacterium tularense, εἰδικὸν παράγοντα τῆς νόσου, συγκολλώμενον ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν πασχόντων, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ βάκιλλος τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραι μορφαὶ τῆς τουλαραιμίας, σπανιώτεραι ὅμως, ἤτοι: ἡ τυφοειδής, ἡ ὀφθαλμογαγγλιακή, ἔνθα ἀπαντᾷ ἔντονος ἐπιπεφυκῖτις καὶ ὑπερτροφεία τῶν γαγγλίων τοῦ αὐχένος καὶ τῆς μασχάλης, καὶ ἡ πνευμονικὴ μορφή· παρετηρήθησαν δὲ καὶ θάνατοι ὀφειλόμενοι εἰς σηψαιμίαν, ἤτοι εἰς προσβολὴν ὁλοκλήρου τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ τῆς λοιμώξεως. Τὸ bacterium tularense ὑφίσταται ἐν τῇ φύσει ἐν τῷ ὀργανισμῷ ζῴων τινῶν, διαφόρων ἀναλόγως τῆς χώρας ἔνθα ἀπαντᾷ ἡ νόσος. Ἐν τῇ Ἀμερικῇ φορεὺς τοῦ ἰοῦ εἶναι ὁ ἄγριος κόνικλος, ἐν Νορβηγίᾳ ὁ λαγωός, ἐν Ρωσίᾳ ὁ ὑδατόμυς, ἐν Ἰαπωνίᾳ ὡσαύτως ὁ ἄγριος κόνικλος.

Ἡ θεραπεία τῆς τουλαραιμίας παραμένει καθαρῶς συμπτωματική. Ὁ Ἰάπων Ohara κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἐλάττωσιν τῆς ἐντάσεως καὶ τῆς διαρκείας τῶν συμπτωμάτων διὰ τῆς χρήσεως ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων ἀρσενοβενζόλης. Ὁ Clément παρατηρεῖ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ τουλαραιμία παρέχει ἀνοσίαν εἰς τὸν ἐκ ταύτης προσβαλλόμενον ἄνθρωπον, ἐνδείκνυται ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὀροῦ ἀτόμων ἀναρρωννυόντων ἐκ ταύτης, ἐλλείψει εἰδικῶς παρεσκευασμένου ὀροῦ ζῴου, ὥσπερ εἰς τοὺς πλείστους τῶν θεραπευτικῶν ὀρῶν. Μ. Ν. Κ.

τοὐλάχιστον ἐπίρρ., τὸ ἐλάχιστον, τὸ ὀλιγώτερον, ἂν ὄχι περισσότερον: «δῶσέ μου τοὐλάχιστον αὐτὰ ποὺ μοῦ χρεωστεῖς», «πέρνα τοὐλάχιστον νὰ σὲ βλέπωμεν».

τοῦλδον (τό)· βυζαντ., τὸ *μεταγωγικὸν* (βλ. λ.).

Τουλὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ ὅρμου τῆς Ἀν. Σύρου τοῦ σχηματιζομένου κατὰ τὴν νοτίαν μασχάλην τοῦ ἀκρωτηρίου Βαπόρια. Ἄλλως *Τηλέγραφος* ἢ *Βαρδιόλα*. Σ. Ε. Λ.

τοῦλι (τὸ) (γαλλ. tulle). Ὕφασμα ἐκ βάμβακος, μαλλιοῦ ἢ μετάξης, λεπτόν, ἐλαφρὸν καὶ διαφανές. Παλαιοτέρα μορφὴ τουλίου εἶναι ὁ γνωστὸς χειροποίητος φιλές· ἐπηκολούθησεν ἡ κατασκευὴ διὰ κοπανελλίων, τελειοποιηθεῖσα διὰ τοῦ μηχανικοῦ ἱστοῦ. Κατὰ τὴν εἰδικὴν ὕφανσίν του σχηματίζονται μικροσκοπικὰ διάκενα, στρογγύλα, ἑξαγωνικὰ (κοινὸν τοῦλι κουνουπιέρας), τετραγωνικὰ παράλληλα (εἶδος μονοῦ καμβᾶ) ἢ λοξὰ (tulle broché, Βρυξελλῶν) ἢ πολυγωνικά. Ἐκλεκτότεραι ποιότητές του εἶναι: τοῦ Καλαί, τῆς Βαλανσιέν, τῶν Βρυξελλῶν, τοῦ Ἀλανσόν, τῆς Λυών, τοῦ Μιλάνου, ἐφ' ὧν κεντῶνται διὰ μηχανικῆς ἢ διὰ συνδυασμένης μηχανικῆς καὶ χειροτεχνικῆς ἐργασίας πολύτιμα κεντήματα, τρίχαπτα ἢ δαντέλλες. Τὸ τοῦλι ὑφαίνεται μὲ δύο φάδια, ἀντιθέτως διερχόμενα καὶ διασταυρούμενα ἐπάνω εἰς τὸ στημόνι. Πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ τοῦλι κατεσκευάζετο μόνον διὰ τῆς χειρός. Τῷ 1798 ἐφευρέθη ἡ μηχανικὴ κατασκευὴ μὲ τὴν μπομπίνα· οἱ πρῶτοι εἰδικοὶ ἀργαλειοὶ δι' ἀτμοῦ κατεσκευάσθησαν τῷ 1816 ἐν Δουαὶ τῆς Γαλλίας, μετ' ὀκταετίαν δὲ τῷ 1824, εἰς τὸ Σαὶν-Πιὲρ-λὲ-Καλαὶ προήχθη ἡ μηχανοποίησις τῆς ὑφαντικῆς τουλίου μὲ τὴν λεγομένην μηχανὴν circulaire καὶ συνεπληρώθη τελείως μετὰ τὸ 1835 μὲ τὸ σύστημα Ζακὰρ ἐν Γαλλίᾳ. Ἀπὸ πεντηκονταετίας τὰ γνωστότερα τούλια εἶναι: *πουὰν ντὲ Παρί*, φανταιζὶ δι' ἀσπρόρρουχα· *τοὺλ Βαλανσιέν*, ἀπομίμησις τῆς ὁμωνύμου δαντέλλας· *τοὺλ Καλαί*, ἡ ὡραιοτέρα δαντέλλα μηχανῆς· *τοὺλ Νεβίλ*, τελείως ὑφασμένη καὶ κεντημένη δαντέλλα ἀργαλειοῦ· ἡ ἰδία, κεντημένη εἰς τὸ χέρι, πολυτιμοτάτη· *τοὺλ μπρουσέ*, μίμησις γκυπούρ, λεγομένη *πουὰν ντὲ Βενίζ*, δι' ἐπιπλώσεις· *τοὺλ μπροσὲ γκυπούρ*, πλάτους 3—4 μ. μὲ μπουκέτα καὶ μεγάλους κλώνους, ὑφαινόμενον μηχανικῶς καὶ κεντώμενον εἰς τὸ χέρι, μὲ τὸ κέντημα περιγυριζόμενον ἀπὸ κλωστήν, κλπ. Α.Γ.-Γ.

Τουλιᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σάμης τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 74, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀγριλιός, Ἀνδριτσᾶτα, Βεντουρᾶτα, Βιγγλί, Δικολᾶτα, Εὐρετή, Ζαμπελλᾶτα, Καμπανᾶτα, Καψιλᾶτα, Κολουμπαριτσᾶτα, Μαγκανος, Μαθιᾶτα, Μανιδεα, Μπρικουλᾶτα, Πεκουλάρι, Τσαμπρελᾶτα* καὶ *Χαλκερ Μοφετᾶτα*, 807. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τουλίνα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ tow-line, σημαίνων τὸ ἐκ τῆς πρῴρας ἢ ἄλλοθεν παρεχόμενον εἰς λέμβον σχοινίον, ὅπως ρυμουλκήσῃ τὸ πλοῖον. Διαφέρει τοῦ ὅρου *ρεμούλκιο* ὅτι τὸ τοιοῦτον μεταξὺ πλοίων τείνεται μόνον. Σ. Ε. Λ.

τουλίπη (ἡ) (Tulipa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ βολβόρριζα, μὲ φύλλα ριζωματικά, ἐπιμήκη, ᾠοειδῆ ἢ λογχοειδῆ. Ἐκ τοῦ κέντρου τῶν φύλλων ὀρθοῦται βλαστὸς εὐθύς, τελευτῶν εἰς ἄνθος μονῆρες, φέρον ἓξ διαιρέσεις. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα τριγωνική, εἰς τρεῖς λοβοὺς διῃρημένη, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιέχει πλεῖστα σπέρματα. Οἱ βολβοὶ τῶν φυτῶν τούτων εἶναι δηλητηριώδεις, διότι ἐνέχουσιν ἀλκαλοειδῆ τινα. Γνωστὰ περὶ τὰ 60 εἴδη, ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *Τουλίπη ἡ γεσνέρειος* (Tulipa Gesneriana). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ σήμερον καλλιεργεῖται πανταχοῦ ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Φθάνει εἰς ὕψος 0,25 μ., τὰ ἄνθη της δὲ παρουσιάζουσι θαυμασίους χρωματισμούς, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους. Περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γέσνερ τῷ 1559 καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐν Ὁλλανδίᾳ. Τόσος ἦτο ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ὁλλανδῶν διὰ τὸ φυτὸν τοῦτο, ὥστε ὑπῆρξεν ἐποχή, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὥστε τὸ ἐμπόριον τῶν βολβῶν των διενηργεῖτο εἰς τὸ χρηματιστήριον εἰς μυθώδεις πολλάκις τιμάς. Αἱ ποικιλίαι τῆς τουλίπης τῆς γεσνερείου εἶναι ἀπειράριθμοι, κατατάσσονται δὲ εἰς διαφόρους κατηγορίας, εἰς τουλίπας *ἁπλᾶς* καὶ τουλίπας *διπλᾶς* καὶ αὗται πάλιν εἰς τουλίπας *πρωΐμους* καὶ τουλίπας *ὀψίμους*. Αἱ ἁπλαῖ ὄψιμοι τουλίπαι διακρίνονται εἰς τουλίπας *λευκανθεῖς* καὶ τουλίπας *κιτρινανθεῖς*. Αἱ πρῶται, γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀνθοκόμους ὑπὸ τὸ ὄνομα *τουλίπαι φλαμανδικαί*, εἶναι αἱ πλέον περιζήτητοι. Αἱ διπλαῖ πρώϊμοι

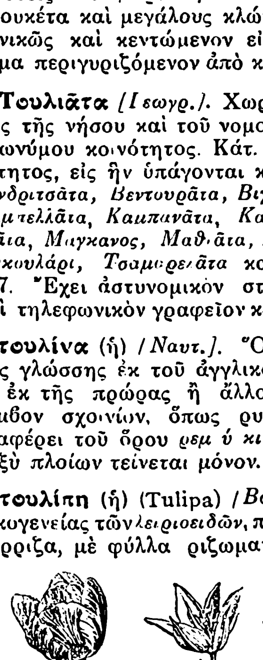

Τουλίπη ἡ ἀγρία καὶ ἡ γεσνέρειος.

Digitized by Google

τουλίπαι εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἰδιόρρυθμοι τουλίπαι* καὶ εἶναι γενικῶς εὐρωστότεραι τῶν προηγουμένων. Ἡ καλλιέργεια τῶν τουλιπῶν εἶναι εὐχερής. διότι αὗται εἶναι γενικῶς φυτὰ ἀντέχοντα εἰς τὰς καιρικὰς μεταβολάς, ἀρκεῖ μόνον νὰ φυτεύωνται εἰς εὐάερον καὶ εὐήλιον ἔδαφος. Προτιμῶσι τὰ ἀμμώδη παρὰ τὰ ἀργιλλώδη ἐδάφη Ἡ σπορά των γίνεται κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐδάφους εἰς ἀνατολικὸν μέρος. Κατὰ τὸν χειμῶνα καλύπτονται τὰ νεαρὰ φύτρα διὰ λεπτοῦ στρώματος βρύων ἢ ξηρῶν φύλλων, τὰ ὁποῖα ἀποσύρονται εὐθὺς ὡς παρέλθουν οἱ παγετῶνες ἢ τὸ δριμὺ ψῦχος. Κατὰ τὸ ἔαρ τὸ φυτὸν εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, ἀλλ' ἡ ἄνθησίς του μόλις ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας ἄρχεται.

Τουλίπη ἡ εὔοσμος (Tulipa odorata). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται διὰ τὰ ὡραιότατα πυρρέρυθρα ἄνθη μὲ τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν πετάλων κίτρινον. Ὑπάρχουσι πολλαὶ ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου μὲ ποικίλας ἀποχρώσεις τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῶν πετάλων των. Πάντα διακρίνονται διὰ τοὺς ζωηροτάτους χρωματισμούς των καὶ τὴν εὐάρεστον εὐωδίαν των. Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης καὶ καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον.

Τουλίπη ἡ ἀγρυδίαιτος (Tulipa arvensis). Ὁ βλαστός τους φθάνει εἰς ὕψος 0,40 μ. καὶ τελευτᾷ εἰς ἓν ἢ δύο ἄνθη ζωηρῶς κίτρινα ἐσωτερικῶς καὶ ὑποπράσινα ἢ ὑπόφαια ἐξωτερικῶς. Τὰ ἄνθη ἀναδίδουσιν ἀσθενῆ ἀλλ' εὐάρεστον εὐωδίαν. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς μέσης καὶ δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀπαντώντων εἰδῶν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *τουλίπη ἡ βοιωτική* (Tulipa boetica), *τουλίπη ἡ κλωσία* (Tulipa Closia), *τουλίπη ἡ πρωϊανθής* (Tulipa praecox), *τουλίπη ἡ ὀρφανίδειος* (Tulipa Orphanidea) καὶ *τουλιπη ἡ νότιος* (Tulipa australis). Δ. Ν. Π

Τουλισούργιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 11, 13) παρὰ τὸν Βίσουργιν ποταμὸν (νῦν Weser). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τουλ τσιν *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τοῦλτσιν.*

Τουλίφουρδον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δ Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 11, 13). Κατὰ τὸν Müller ἔκειτο πιθανῶς παρὰ τὸν Βίσουργιν ποταμὸν (νῦν Weser) καὶ τὴν πόλιν Minder ἐν Βεστφαλίᾳ, ὅπου τὸ χωρίον Verden. Α. Θ. Σ.

Τουλκόβουργον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Ρεμισιανισίας ἐν Ἰλλυρίᾳ, ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 4) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565) Α. Θ. Σ

Τουλλιὲ (Toullier), ***Κάρολος-Μποναβεντούρας-Μαρία.*** Ἐπιφανὴς Γάλλος νομομαθὴς (1752—1835 Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρέν, ὅπου διωρίσθη βραδύτερον καθηγητὴς τοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐνθέρμων ὀπαδῶν τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν, διετέλεσε δὲ καὶ ἀνώτερος δικαστικός, διακριθεὶς διὰ τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτῆρός του. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἐπαύθη τῆς θέσεώς του ὡς καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου, ἐπαναδιωρίσθη ὅμως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 Τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Le droit civil français, suivant l'ordre du code» δεκατετράτομον σύγγραμμά του θεωρεῖται κλασσικόν, σημειώσαν πολλὰς ἐκδόσεις καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἰταλικήν. Χ. Δ.

Τουλλίκα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας, ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἴβηρος καὶ τῆς Πυρήνης τμήματι, τῆς χώρας τῶν Καριστῶν (*Πτολεμ.* Β, στ, 65). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἡ θέσις της ἀνεξακρίβωτος. Σ.Ε.Λ.

Τούλλιον, ἢ ***Τοῦλλον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βελγικῆς Γαλλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λεύκων, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μοσέλλα (*Πτολεμ.*, Γεωγρ Β, 9, 7). Εἶναι ἡ σημερινὴ Toul. Α. Θ. Σ.

Τουλόν, ἢ ***Τουλὼν*** (Toulon) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ πολεμικὸς λιμὴν τῆς Ν. Γαλλίας, ἐπὶ τῆς Μεσογείου, πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Βάρ. Κεῖται ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας ἀσφαλοῦς φυσικοῦ λιμένος, διῃρημένου εἰς δύο τμήματα, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ πολυαρίθμων φρουρίων καὶ πυροβολείων ἀσφαλιζόντων τὸν λιμένα ἀπὸ πάσης προσβολῆς ἀπὸ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ παραλλήλου 43° 7' 17" Β. πλάτους καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ 3° 35' 51" Α. μήκους ἀπὸ Παρισίων, ἀπέχει δὲ 67 χλμ Α ΝΑ. τῆς Μασσαλίας. Κάτ. (1926) 92 579. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι τῆς πόλεως εἶναι σχετικαὶ πρὸς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Ἐπίσης διεξάγεται ἐκεῖθεν ἐμπόριον οἴνων, σίτου, ὀπωρῶν, σαπώνων κλπ Ἡ Τουλὸν ὑπῆρξε πιθανῶς κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα (ἀπὸ τοῦ Θ ἢ Ι' π. Χ αἰῶνος) ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Φοινίκων καὶ κέντρον κατεργασίας τῆς πορφύρας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαιοκρατίας ἐκαλεῖτο Telo Martius, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα περιῆλθε πολλάκις εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἄλλων πειρατῶν. Ἡ ὀχύρωσις τοῦ λιμένος ἤρχισεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, συνεπληρώθη δὲ κυρίως ὑπὸ τοῦ Βωμπάν. Χ. Δ

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, οἱ κάτοικοι τῆς Τουλῶνος παρέδωσαν τῷ 1793 τὴν πόλιν, τὰ ὀχυρά, τὸν ναύσταθμον καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ὁρμοῦντα γαλλικὸν στόλον εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπιτροπὴ τῆς δημοσίας σωτηρίας δὲν ἤθελεν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς Ἄγγλους τόσον σπουδαίαν βάσιν ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ, δυναμένην νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁρμητήριον εἰσβολῆς ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γαλλίας, δι' αὐτὸ ἔσπευσε νὰ στείλῃ, τὸν Αὔγουστον 1793, δημοκρατικὰ στρατεύματα (8 000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Καρτώ, ὀνομασθέντα τότε στρατηγόν, καὶ ἑτέρας 6 000 ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λαπουάτ), ὅπως προσβάλωσι τοὺς ἀμυνομένους τῆς Τουλῶνος Ἄγγλους καὶ ἐντοπίους Γάλλους βασιλόφρονας (ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 12 000 ἄνδρας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Hood καὶ τοῦ στρατηγοῦ O'Hara) Διεξήχθη τότε ἀγών, φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *πολιορκία τῆς Τουλῶνος* (8 Σεπτεμβρίου—18 Δεκεμβρίου 1793). Περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ἐστάλη εἰς τὸν πολιορκητικὸν στρατὸν ὁ τότε ταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ Ναπολέων Βοναπάρτης ὡς διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ πολιορκίας, ὅστις. λαβὼν γνῶσιν τῶν μεγάλων ἐλλείψεων τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ, ἐπελήφθη ἀμέσως τῆς θεραπείας αὐτῶν, κατορθώσας νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τὰ 100 πυροβόλα μεγάλου διαμετρήματος Ἐπειδὴ τὰ ὑπάρχοντα πυροβολεῖα τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ ἀπεῖχον πολὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, συνεπῶς ἠδυνάτουν ν' ἀνταποκριθῶσι κατὰ τῶν πυροβόλων τοῦ στόλου, δι' αὐτὸ ὁ Βοναπάρτης ὠργάνωσε δύο πυροβολεῖα ἐγγύτατα τῆς παραλίας, τὸ τοῦ Ὄρους (de la Montagne) καὶ τὸ τῶν Ξεβρακώτων (de Sans-culottes), ἅτινα προσεπάθησαν νὰ καταλάβωσιν οἱ Ἄγγλοι τὴν 14ην Ὀκτωβρίου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσωσι. Τὰ ἐκ Παρισίων σταλέντα σχέδια ἐκπορθήσεως τῆς Τουλῶνος ἦσαν ἀνεφάρμοστα, καθὸ στηριζόμενα ἐπὶ δυνάμεως φανταστικῆς τὰ ἐν λόγῳ σχέδια προέβλεπον πολιορκητικὸν στρατὸν 60.000 ἀνδρῶν, ἐνῷ ἡ πραγματικὴ ἐν Τουλῶνι δύναμις δὲν ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πέρα τῶν 30 000 ἀνδρῶν). Τότε ὁ Βοναπάρτης ὑπέβαλε σχέδιον δράσεως συνιστάμενον εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Τουλῶνος ὄχι μόνον ἀπὸ ξηρᾶς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ θαλάσσης· ἐπειδὴ ὅμως γαλλικὸς στόλος δὲν διετίθετο διὰ τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν, δι' αὐτὸ προέτεινε τὴν κατασκευὴν πυροβολείων ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ λιμένος τῆς Τουλῶνος ἀκρωτηρίων Balaguier καὶ Éguillette, ἀφ' ὧν πυροβολείων θὰ καθίστατο δυνατὸς ὁ βομβαρδισμὸς τῶν ἐντὸς τοῦ λιμένος πλοίων. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι, ὄντες ἐν πλήρει γνώσει τῆς καταστάσεως, εἶχον ἤδη ὀχυρώσει τὸ ἐπικρατοῦν ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ἀκρωτηρίων ὕψωμα Mulgrave διὰ 40 βαρέων πυροβόλων, ἐπονομάσαντες μάλιστα αὐτὸ Μικρὸν Γιβραλτάρ. Τοιουτοτρόπως, συμφώνως τῷ σχεδίῳ τοῦ Βοναπάρτου, ἡ ἐκπόρθησις τῆς Τουλῶνος ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς καταλήψεως τοῦ ἀγγλικοῦ ὀχυροῦ Μικρὸν Γιβραλτάρ, συνεπῶς ἡ κυρία ἐπίθεσις τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ ἔδει νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ ὀχυροῦ τούτου. Πρὸς τοῦτο ὠργάνωσεν ὁ Βοναπάρτης ὀχυρὸν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Arènes, δυνάμενον νὰ βάλλῃ κατὰ τοῦ Μικροῦ Γιβραλτάρ, ἀλλ' ἐξ ἀπερισκέπτου ἐνεργείας τῶν παρακολουθούντων τὴν πολιορκίαν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἀπεκαλύφθη ἡ ὕπαρξις τοῦ γαλλικοῦ ὀχυροῦ, καὶ τότε, τὴν χαραυγὴν τῆς 30 Νοεμβρίου 1793, 7 000 Ἄγγλοι ὑπὸ τὸν O'Hara ἐξετέλεσαν ἔξοδον καὶ κατέλαβον τὸ ὀχυρὸν τῆς Arènes. Τὴν ἑπομένην ὅμως δι' ἐπιτυχοῦς ἀντεπιθέσεως, ὁδηγηθείσης ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου, ἀπωθήθησαν οἱ Ἄγγλοι μέχρις αὐτῆς τῆς πόλεως τῆς Τουλῶνος, ὁπότε ἐτραυματίσθη σοβαρῶς ὁ O'Hara καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κύριος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν Γάλλων ἦτο ἡ κατάληψις τοῦ Μικροῦ Γιβραλτάρ, δι' αὐτὸ κατεσκεύασαν νέον πυροβολεῖον εἰς ἐγγυτάτην ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ, ἐπωφεληθέντες τῆς προκαλύψεως τῆς παρασχεθείσης ὑπὸ ἐλαιῶνός τινος. Εὐθὺς ὅμως ὡς τὸ πυροβολεῖον τοῦτο ἀπεκαλύφθη, ὡς ἐκ τοῦ πυρός του, κατεκλύσθη ὑπὸ τῶν πυρῶν τοῦ Μικροῦ Γιβραλτάρ, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε οἱ Γάλλοι πυροβοληταὶ νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ τοσούτου φόβου, ὥστε οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ θέλῃ νὰ ὑπηρετήσῃ νὰ πυροβόλα τοῦ πυροβολείου τούτου. Ὁ Βοναπάρτης τότε ἐσκέφθη νὰ προσελκύσῃ τοὺς πυροβολητὰς διὰ τεχνάσματος, δι' ὃ ἀνέγραψε μεγάλοις γράμμασιν ἐπὶ πινακίδος «πυροβολεῖον τῶν ἀφόβων» (des hommes sans peur). Τοῦτο ἤρκεσεν ἵνα ἅπαντες οἱ πυροβοληταὶ σπεύσωσι νὰ ζητήσωσιν ὡς χάριν τὸ νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς αὐτό Τότε ἐξετελέσθη σφοδρὸς βομβαρδισμὸς ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τούτου πυροβολείου, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Βοναπάρτου, κατὰ τοῦ Μικροῦ Γιβραλτὰρ ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας (14—16 Δεκεμβρίου). καθ' ἃς ἐβλήθησαν περὶ τὰς 8 000 βόμβαι, μεθ' ὅ, τὴν νύκτα 16—17 Δεκεμβρίου, ἐξετελέσθη συγχρονισμένη γαλλικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ὀχυροῦ, σχοῦσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν περὶ τὴν 3ην ὥραν τῆς 17ης Δεκεμβρίου εἰσβολὴν τῶν Γάλλων ἐντὸς τοῦ Μικροῦ Γιβραλτάρ. Τὴν 5ην ὥραν οἱ Ἄγγλοι ἐξεκένωσαν τὸ ὀχυρὸν τοῦτο. Διαρκούσης τῆς 18ης Δεκεμβρίου 1793 ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἅπαντα τὰ ὀχυρὰ τῆς Τουλῶνος καὶ παρεδόθησαν ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ πῦρ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πλοίων καὶ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ ναυστάθμου, ἀφοῦ δὲ καθ' ὅλον τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ταύτης ἐξετελέσθη σφοδρὸς γαλλικὸς βομβαρδισμὸς κατὰ τῆς πόλεως, ἐθραύσθησαν περὶ τὴν 22αν ὥραν τῆς ἡμέρας ταύτης αἱ πύλαι τῆς πόλεως καὶ εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτῆς οἱ Γάλλοι, καταλαβόντες ἐξ ὁλοκλήρου τὴν Τουλῶνα. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Τουλοὺζ (Toulouse), ***Λουδοβῖκος-Ἀλέξανδρος τῶν Βουρβώνων***, *κόμης ντὲ* —. Υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τῆς Γαλλίας καὶ τῆς κυρίας Μοντεσπὰν (1678—1737). Εἰς παιδικὴν ἀκόμη ἡλικίαν ὠνομάσθη ναύαρχος τῆς Γαλλίας (1683), συνταγματάρχης (1684), καὶ γενικὸς διοικητὴς τῆς Γουυέννης (1689), διακριθεὶς δὲ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Μὸνς καὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναμύρ, διωρίσθη τῷ 1696 στρατοπεδάρχης καὶ τῷ 1697 ἀντιστράτηγος. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου διωρίσθη ἀρχηγὸς στολίσκου 6 πολεμικῶν, μετὰ διετίαν δὲ ἐγένετο στόλαρχος καὶ κατώρθωσεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ντυκέν, νὰ καταναυμαχήσῃ παρὰ τὴν Μαλάγαν τὸν ἡνωμένον βρεττανοβαταυϊκὸν στόλον Μετὰ μικρὸν προσβληθεὶς ὑπὸ λιθιάσεως ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, περιεβλήθη δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως διὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἰσότιμος πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος πρίγκιπας. Χ. Δ.

Τουλούζη (Toulouse) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ Λανγκντὸκ καὶ ἕδρα τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἄνω Γαρούννα, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γαρούννα, εἰς ἀπόστασιν 713 χλμ. Ν ΝΔ τῶν Παρισίων, μεθ' ὧν συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. (1929) 152.580. Ἡ παλαιὰ πόλις, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, κοσμεῖται ὑπὸ λαμπρῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων κτηρίων. Κυριώτεραι βιομηχανίαι τῆς πόλεως εἶναι αἱ σακχαροποιητικαί, ἐριουργικαί, ἀλευροποιητικαί, καπνικαὶ κλπ. Ἐπίσης ἡ πόλις εἶναι κέντρον τῆς γεωργικῆς περιφερείας τοῦ Λανγκντόκ. Ἔχει πανεπιστήμιον, κτηνοτροφικὴν σχολήν, ἀρχιεπισκοπήν, ἀξιόλογον καλλιτεχνικὴν κίνησιν, μουσεῖον κλπ. Ἡ Τουλούζη εἶναι ἡ *Τ λῶσσα* τῶν ἀρχαίων, ὑπῆρξε δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαίωνος μία τῶν κυριωτάτων πόλεων τῶν Βησιγότθων. Κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἀλβιγγείων ὑπέστη πολλὰς ζημίας (ΙΒ' αἰών), τῷ δὲ 1218 ὁ Σίμων ντὲ Μονφὸρ ἐφονεύθη ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς πολιορκῶν τὴν πόλιν. Τῷ 1632 ὁ καρδινάλιος Ρισελιὲ ἀπεκεφάλισεν ἐν αὐτῇ τὸν δοῦκα τοῦ Μονμορανσύ. Χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Μετὰ τὴν ἐν Βιττόρια (παρὰ τὰ γαλλοϊσπανικὰ σύνορα) ἧτταν τῶν Γάλλων (40 000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σούλτ), τὸν Ἰούνιον 1813. καὶ τὴν διὰ τῶν Πυρηναίων προσπέρασιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους (βλ. λ. *ναπολεόντειοι πόλεμοι*, τ. ΙΗ, σ. 57 καὶ 61), τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Οὐέλλιγκτων ἀγγλοϊσπανικὸν στράτευμα (80 000 ἄνδρες) ἐξηκολούθησε τὴν κατὰ τῶν Γάλλων καταδίωξιν. Ὁ Σούλτ. ὑποχωρήσας παραλλήλως τῇ γαλλοϊσπανικῇ μεθορίῳ, συνεκεντρώθη περὶ τὴν Τουλούζην, ἔνθα ἐγκατεστάθη ἀμυντικῶς, ἐκλέξας δὲ τοιοῦτον σχέδιον, ἅτε διαβλέπων ἐν αὐτῷ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιμήκυνσιν ὑπέρμετρον τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τῶν Ἄγγλων. ἀφ' ἑτέρου δὲ μεγάλην ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν θαλασσίων βάσεών των. Τὴν 10ην Ἀπριλίου 1814 ὁ ἀγγλοϊσπανικὸς στρατὸς εὑρέθη πρὸ τῶν γαλλικῶν θέσεων τῆς Τουλούζης, καὶ τότε διεξήχθη μάχη φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη Τουλούζης* (10 καὶ 11 Ἀπριλίου 1814) Οἱ Ἄγγλοι ἀνεπτύχθησαν πρὸς μάχην πρὸς τὰς ἑκατέρωθεν ὄχθας τοῦ Γαρούνα, τοῦθ' ὅπερ ἀπετέλει μέγα μειονέκτημα, καθόσον ὁ στρατὸς οὗτος ἐχωρίσθη εἰς δύο τμήματα (πτέρυγας), χωριζόμενα ὑπὸ τοῦ Γαρούνα, ὁπότε ἡ καταστροφή των θὰ ἦτο ἄφευκτος, ἐὰν μὴ ὑπῆρχε τοσαύτη ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἀγγλοϊσπανῶν, ὥστε μία ἑκάστη πτέρυξ των νὰ εἶναι ἰσάριθμος περίπου πρὸς ὁλόκληρον τὴν γαλλικὴν στρατιάν. Καίτοι οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ἐν τούτοις μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 10ης Ἀπριλίου οἱ Ἀγγλοϊσπανοὶ δὲν κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Γάλλους Ὀλίγον μετὰ τὴν μεσημβρίαν, ἀναλαβόντες οἱ Γάλλοι ἀντεπίθεσιν ἐδυσχέραναν πολὺ τὴν θέσιν των, καίτοι ἠδύνατο νὰ ἐξελιχθῇ ἡ κατάστασις διαφοροτρόπως, ἅτε τῆς γαλλικῆς ἀντεπιθέσεως ἐκπεμφθείσης ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὅρους ἐναντίον τοῦ ἀγγλικοῦ σώματος τοῦ στρατηγοῦ Μπέρεσφορδ, ἐκτελέσαντος **πλευρικὴν πορείαν** εἰς ἐγγυτάτην ἀπὸ

Digitized by Google

τῶν Γάλλων ἀπόσιασιν. Ἀποτέλεσμα ἐπῆλθε τὸ ν' ἀποκλίνῃ ὁ ἀγὼν ὁριστικῶς ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν νύκ α 10.—11 Ἀπριλίου ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γάλλοι νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Τουλούζης καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐκ ταύτης τὴν ἑπομένην, 11ην Ἀπριλίου, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Γαλλίας. Ν. Θ. ΚΑΛΔΑΣ

τουλουϊκὴ (ἡ). Οὕτω καλεῖται μία ἐκ τῶν εἰς τὸ Δεκὰν τῶν Ἰνδιῶν ὁμιλουμένων *δραβιδικῶν* γλωσσῶν (βλ. λ.). Οἱ λαλοῦντες αὐτὴν ἀνέρχονται εἰς 550.000 περίπου καὶ κατοικοῦν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Δεκάν. Ἡ τουλουϊκὴ—ὅπως καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν δραβιδικῶν γλωσσῶν: ἡ *ταμουλικη*, ἡ *τελουγγική*, ἡ *καναρεσική* καὶ ἄλλαι—ἐχρησιμοποιήθη καὶ γραπτῶς. Ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς τουλουϊκῆς—καθὼς καὶ τῶν ἄλλων δραβιδικῶν γλωσσῶν—εἶναι ὅτι ἡ διάκρισις τῶν πτώσεων τοῦ ἑνικοῦ ἀπὸ τὰς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ὀνομάτων γίνεται οὐχὶ δι' ἰδιαιτέρων καταλήξεων, ἀλλὰ μόνον διά τινος ἐπιθήματος παρεμβαλλομένου μεταξὺ τοῦ θέματος καὶ τῶν καταλήξεων, αἵτινες εἶναι σχεδὸν αἱ αὐταὶ εἴς τε τὸν ἑνικὸν καὶ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν: nanidan = ἄνθρωπος, nanidanei = τὸν ἄνθρωπον κλπ. Πληθ. nanidargal = ἄνθρωποι, nanidargalei = τοὺς ἀνθρώπους καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. [Προβλ. *Caldwell*, A comparativ grammar of the dravidian or south-indian family of languages (3η ἔκδ. 1913).] Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

τουλουκούμας ***βούτυρον***. Λίαν πικρὰ βουτυρώδους συστάσεως ὕλη, ἐξαγομένη ἐκ τῶν σπερμάτων *καράπας τῆς τουλουκούμας*, δένδρου ἰθαγενοῦς τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν στεατοκηρίων. Σ. Γ.

τουλουμήσιος, *—α, —ο*· δημοτ., τοῦ τουλουμιοῦ, ὁ ἐν ἀσκῷ παρεσκευασμένος καὶ διατηρούμενος: «τουλουμήσιο τυρί», «ἐλιὲς τουλουμήσιες».

τουλούμι (τό) δημοτ., ἀσκὸς ἐξ ὁλοκλήρου δέρματος ζῴου: «τουλούμι γιὰ τυρί, — γιὰ κρασί, — γιὰ λάδι»· || φρ «βρέχει μὲ τὸ τουλούμι», ἐπὶ ραγδαίας βροχῆς· || φρ. «τὸν ἔκαμε τουλούμι 's τὸ ξύλο», τὸν ἔδειρε ἀνηλεῶς.

τουλουμοτύρι (τό)· τυρὶ τουλουμήσιο.

τουλούμπα (ἡ)· δημοτ., ἀντλία.

Τουλούν. Ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν *Τουλουνιδῶν* ἐν Αἰγύπτῳ (βλ. λ. *Αἴγυπτος* σ. 587 γ, 588).

τουλούπα (ἡ)· δημοτ., πόκος ἐξασμένου μαλλίου ἢ βάμβακος ἑτοίμου πρὸς κλῶσιν, τολύπη: «βάζω τὴν τουλούπα 's τὴ ρόκα μου», «ἔγνεσε μιὰ τουλούπα μαλλί».

τουλπάνι (τό), ἢ ***τουλουπάνι***· ὕφασμα ἀραιοϋφασμένον βαμβακερόν, πυκνότερον τοῦ τουλίου, ἡμιδιαφανές· || κεφαλόδεσμος, φακιόλι, τσεμπέρι

Τουλπίτσα, ἢ ***Τολπίτσα*** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Χαϊδεμένη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Τούλσα (Tulsa) *[Γεωγρ.]*. Κομητεία καὶ πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀκλαχόμα. Ἡ κομητεία ἔχει ἔκτασιν 641 τ. χλμ. καὶ 290 600 κατ. Ἡ πόλις εἶναι πρωτεύουσα τῆς κομητείας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀρκάνσας. Κάτ. 190 500. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ἔχει βιομηχανίαν σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ. Μ. Δ. Β.

Τούλτσα (Tulcea, ἢ Tultscha) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας ἐν Δοβρουτσᾷ, κειμένη παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως, 48 χλμ πρὸς Α. τῆς Βραΐλας. Κάτ. (1921) 21.755. Παρ' αὐτὴν τῷ 1791 οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων (26 Δεκεμβρίου 1916), διατηρηθεῖσα ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτῶν μέχρι τέλους τοῦ πολέμου. Χ. Δ.

Τούλτσιν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας, ἐν τῷ πρώην κυβερνείῳ Ποντόλια, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τούλτσινκα. Κάτ. (1926) 17.400. Ἔχει ὑφαντουργίαν, καπνοβιομηχανίαν, μύλους, ζυθοποιίαν καὶ πλινθοποιίαν.

Τουμὰν ***βέης***. Δύο σουλτᾶνοι τῆς Αἰγύπτου, ἀμφότεροι τῆς Β' δυναστείας τῶν Μαμελούκων (βλ. λ. *Αἴγυπτος*, σ. 592 γ., 593 α).

Τουμανίτς, ἢ ***Ντουμανίτς*** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀποτελοῦν τὴν πρὸς Δ διακλάδωσιν τοῦ Βιθυνικοῦ Ὀλύμπου, ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Προύσης Εἶναι δασῶδες, ἔχει πλουσίας βοσκὰς καὶ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ μαγγανίου. Ν. Μ.

Τουμανμπάϊ ***Ἐσρέφ***· βλ. λ. *Ἐσρέφ*.

Τουμανόγλη *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Χαιριάνων τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος καὶ ἐπὶ τοῦ Λύκου (Κερμελὶ τσάϊ) ποταμοῦ, κατοικούμενον **ἄλλοτε** ὑπὸ 10 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ε. Ι. Χ.

Τουμάρρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (νῦν Ἀλγέριον), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ', 2, 7) πρὸς Δ. τῆς Βεσκέθρης ἢ Βεσκέρης (νῦν Biskra). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

τουμενόλη (ἡ) (Tumenol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Προϊὸν λαμβανόμενον τῇ ἐπιδράσει θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ τῶν ὀρυκτελαίων τῶν λαμβανομένων δι' ἀποστάξεως ἀσφαλτομειγῶν πετρωμάτων. Μᾶζα σκοτεινόφαιος, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν μορφὴν διαφόρων φαρμακοτεχνικῶν σκευασμάτων (Pasta tumenoli, Lanolimentum tumenoli, Tinctura tumenoli, Unguentum tumenoli), ἐπὶ διαφόρων δερματικῶν παθήσεων. Ἡ μετ' ἀμμωνίου ἕνωσις τῆς τουμενόλης εἶναι ὑγρὸν σκοτεινὸν διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην καὶ τὴν γλυκερίνην. Δρᾷ ἀποξηραντικῶς καὶ κερατοπλαστικῶς ἐπὶ ὀξέων ἐκζεμάτων, ἐγκαυμάτων, πέμφιγος κλπ. Δίδεται εἰς διαλύματα 5—20 %, ἀλοιφὰς καὶ φυράματα. Κ. Γ. Μ.

Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἢ ***Τουλοῦ Μπουνὰρ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐπὶ ὁμωνύμου εὐρέος ὑψιπέδου, συσφιγγομένου ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ ντὰγ (Διδύμου ὄρους) ἀπὸ βορρᾶ καὶ τοῦ Ἀκὰρ ντὰγ ἀπὸ νότου. Ἀπὸ τοῦ ὑψιπέδου τούτου ἀφορμῶνται αἱ κοιλάδες: τοῦ Πουρσὰκ (Θύμβρου) ἢ Γύμαρι, ρέοντος πρὸς βορρᾶν, τοῦ Ἀκὰρ τσάϊ ἢ Ντολάϊ τσάϊ, διευθυνομένου πρὸς ἀνατολάς, τοῦ Μαιάνδρου πρὸς νότον καὶ τέλος τοῦ Ἕρμου πρὸς ἀνατολάς. Συγκλίνουσι πρὸς τὸ ὑψίπεδον τοῦτο κατ' ἀκολουθίαν πολλαὶ σπουδαῖαι ὁδεύσεις: ἀπὸ Σμύρνης—Οὐσάκ, ἀπὸ Κιουταχείας, ἀπὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, ἀπὸ Τσιβρὶλ (ἁμαξιτὸς) καὶ ἀπὸ Σαντουκλῆ (καρροποίητος ὁδός). Τὸ ὑψίπεδον κεῖται ἐπὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς διαβάσεως ἀπὸ Σμύρνης—Οὐσὰκ πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ καὶ ἐπὶ τῆς κανονικοῦ πλάτους σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης—Οὐσάκ—Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ (357 χλμ. ἀπὸ Σμύρνης καὶ 63 χλμ ἀπὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ). Ἡ στρατηγικὴ ἄρα σπουδαιότης καὶ ἀξία αὐτοῦ εἶναι ἐξαιρετική.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τὸ *Τουμλοῦ Μπουνὰρ* ὑπῆρξε, λόγῳ τῆς σπουδαιοτάτης αὐτοῦ γεωγραφικῆς θέσεως, πεδίον σημαντικωτάτων μαχῶν.

Α') Κατ' Αὔγουστον 1920 οἱ Τοῦρκοι, ἐκδιωχθέντες ἀπὸ τοῦ Οὐσάκ, ἐγκατέστησαν εἰς τὸ ὑψίπεδον τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ, τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀμύνης αὐτῶν κατὰ τοῦ Α' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, τοῦ καταλαβόντος τὸ Οὐσάκ, ἐνῷ τὴν προκεχωρημένην γραμμὴν ἀντιστάσεως αὐτῶν ἐτήρουν εἰς Μπανάζ.

Β') Τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1920 ἐκτελέσασα ἐπιδρομὴν ἡ II ἑλληνικὴ μεραρχία ἀπὸ Οὐσάκ, πρὸς ἀνατολὰς (ἐνῷ συγχρόνως ἡ XIII τοιαύτη ἐνήργει πρὸς Τζεντίς), ἐξετόπισε τὰ προωθημένα εἰς Ντερβὲντ—Σουσούζκοϊ—Ἀχάτκιοϊ τουρκικὰ τμήματα, ἅτινα, ἐν ἀταξίᾳ ὑποχωρήσαντα πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἐγκατέλιπον 5 πυροβόλα καὶ 190 αἰχμαλώτους· μετὰ τοῦτο ἐπανῆλθεν ἡ II μεραρχία εἰς τὰς πρὸ τοῦ Οὐσὰκ θέσεις της.

Γ') Τῇ 11 Νοεμβρίου 1920 νέα ἐπιδρομὴ τμημάτων τῆς II μεραρχίας πρὸς Μπανάζ—Ἀχάτκιοϊ ὑποχρέωσε πάλιν τὰ προτεταγμένα τουρκικὰ τμήματα νὰ καταφύγωσιν εἰς Τουμλοῦ Μπουνάρ.

Δ') Τῇ 23 Δεκεμβρίου 1920 ἐγένετο νέα ἐξόρμησις τμημάτων τῆς II μεραρχίας πρὸς Μπανάζ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐφελκύσωσι πρὸς Τουμλοῦ Μπουνὰρ τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων καὶ διευκολυνθῇ ἡ πρὸς Κοβαλιτζαν-Ἴν Εὐνοῦ σύγχρονος προέλασις τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης, ἐξορμήσαντος ἀπὸ Προύσης· οἱ Τοῦρκοι ἀπεσύρθησαν καὶ πάλιν εἰς τὸ ὑψίπεδον τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἐνῷ τὰ τμήματα τῆς II μεραρχίας ἐπέστρεψαν τῇ 3 Ἰανουαρίου 1921 εἰς τὰς ἀνατολικῶς τοῦ Οὐσὰκ θέσεις των, ὅποθεν εἶχον ἐξορμήσει.

Ε') Κατὰ Μάρτιον 1921, συνεπείᾳ διαταγῆς τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ Α' σῶμα στρατοῦ, κατέχον τὴν γραμμὴν Οὐσὰκ-Μπουλαντάν, προήλασε πρὸς ἀνατολὰς καὶ διὰ μὲν τῆς II αὐτοῦ μεραρχίας (βορειότερον) ἐπετέθη μὲ ἄξονα ἐπιθέσεως τὴν παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν βαίνουσαν ἁμαξιτὸν Οὐσὰκ-Τουμλοῦ Μπουνὰρ καὶ μὲ νότιον ὅριον τῆς ζώνης ἐπιχειρήσεων αὐτῆς τὴν γραμμὴν Σουσούζκιοϊ—Σαμπὲν—Μπαλτζῇ, διὰ δὲ τῆς XIII μεραρχίας (πλὴν τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ αὐτῆς καὶ τῆς XIIIβ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ) καὶ τῆς I βαρείας μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ ἐπετέθη (νοτιώτερον) μὲ ἄξονα τὴν ὁδὸν Κιζιλτζᾶ—Σεϋγκοῦντ—Σουζούζκιοϊ—Ἀχάτκιοϊ—Γιαγτζῆ κιοϊ, καὶ μὲ πρῶτον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ἀκὰρ ντὰγ καὶ ἐκεῖθεν διὰ Σινὰν κιοϊ—Πασάκιοϊ πρὸς τὰ ὑψώματα δυτικῶς τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Οὕτω τὸ Α' σῶμα στρατοῦ, προχωρῆσαν τῇ 10 Μαρτίου 1921, κατέλαβε τὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ διὰ τῆς II αὐτοῦ μεραρχίας (εἰς δύο παραλλήλους φάλαγγας κινηθείσης) τὴν ἑσπέραν τῆς 11 Μαρτίου 1921, τῶν Τούρκων ἐγκαταλιπόντων τὴν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν οὐχὶ τόσον ἐκ τῆς κατὰ μέτωπον ἀπὸ δυσμῶν προσβολῆς τῆς II μεραρχίας, ὅσον ἐκ τῆς καταλήψεως ὑπὸ τῆς XIII μεραρχίας τοῦ Ἀκὰρ ντὰγ καὶ τῆς σοβαρᾶς ἀπειλῆς ἐκεῖθεν τοῦ τε ἀριστεροῦ πλευροῦ αὐτῶν, τεταγμένων ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου Τουμλοῦ Μπουνὰρ μὲ μέτωπον πρὸς δυσμάς, καὶ τῆς γραμμῆς συγκοινωνίας των μετὰ τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Αἱ τουρκικαὶ μονάδες, ἐγκαταλιποῦσαι τότε 304 αἰχμαλώτους, 4 πυροβόλα, πολλὰ ὅπλα καί τινα κτήνη εἰς χεῖρας τῆς II ἑλληνικῆς μεραρχίας, ὑπεχώρησαν ἐκ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ταχέως: Πρὸς ἀνατολὰς μὲν εἰς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ τὸ 12 σῶμα στρατοῦ (57η μεραρχία πεζικοῦ καὶ 4η ταξιαρχία ἱππικοῦ), ἐνισχυθὲν μετ' οὐ πολὺ καὶ διὰ τῆς 41ης μεραρχίας πεζικοῦ, μετακληθείσης ἐξ Ἀδάνων, ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μετώπου. Πρὸς βορρᾶν δέ, εἰς Κιουτάγειαν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Ἴν Εὐνοῦ—Κοβαλίτζαν—Ἀβγκίν, ἔναντι τοῦ μετώπου τοῦ Γ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ (συγχρόνως τότε κινουμένου ἐκ Προύσης πρὸς Ἐσκὶ Σεχίρ) αἱ 4η, 8η καὶ 23η μεραρχίαι πεζικοῦ, ἔτι δὲ αἱ 1η καὶ 2α μεραρχίαι ἱππικοῦ, κινηθεῖσαι κατ' ἐσωτερικὰς γραμμάς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ τουρκικὸν γενικὸν ἐπιτελεῖον ἐπέτυχε τότε, ὥστε ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς συνεκέντρωσε τὸ μέγιστον μέρος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κατὰ τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἀβγκὶν—Κοβαλίτζης (βορείως τοῦ Ἴν Εὐνοῦ), ἀφ' ἑτέρου ἐξέτρεψε τὴν ἐνέργειαν τοῦ Α' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, ἀπατηθέντος καὶ διευθυνθέντος ἀπὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ οὐχὶ κατὰ διεύθυνσιν συγκλίνουσαν τῇ τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ (πρὸς Ἐσκὶ Σεχίρ), ἀλλὰ κατὰ παράλληλον τοιαύτην ἢ ἀποκλίνουσαν, ἤτοι ἀπὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ—Τσάϊ-Μπουλεβαντίν, ὅπου μικραὶ μόνον δυνάμεις τουρκικαὶ εἶχον ἀποχωρήσει, ἀνήκουσαι εἰς τὸ 12ον σῶμα στρατοῦ (Φαχρεδὶν βέης). Οἱ Τοῦρκοι ἀποκρούσαντες ἐπιτυχῶς τὰς προσπαθείας τοῦ Γ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ ἐν τῷ μετώπῳ Ἀβγκίν—Κοβαλίτζης, ἐκινήθησαν ἐκεῖθεν πάλιν πρὸς νότον, κατ' ἐσωτερικὴν γραμμὴν πρὸς Ἀλτουντὰς Τουμλοῦ Μπουνὰρ (αἱ μεραρχίαι πεζικοῦ 4, 8, 11, 24 καὶ ἡ 5η μεραρχία Καυκάσου, τὸ τάγμα φρουρᾶς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ αἱ 1η καὶ 2α μεραρχίαι ἱππικοῦ, ταχθεῖσαι πᾶσαι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ρεφὲτ βέη). Δύο τῶν τουρκικῶν μεραρχιῶν τούτων (αἱ 4η καὶ 11η) προηγηθεῖσαι εἶχον φθάσει τῇ 25 Μαρτίου 1921 εἰς Ἀλτουντάς, ἐνῷ συγχρόνως αἱ 1 καὶ 2 μεραρχίαι ἱππικοῦ εἶχον φθάσει εἰς Κιουτάγειαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ τῆς 21ης Μαρτίου 1921, εἶχε διατάξει τὸ Α' σῶμα στρατοῦ νὰ ὀργανώσῃ ἀμυντικῶς τὰς τοποθεσίας βορείως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ καὶ νὰ κατέχῃ ταύτας καλῶς. τηροῦν ἰσχυρὰς ἐφεδρείας, ἃς εἰς περίπτωσιν τουρκικῆς ἀπὸ βορρᾶ ἐπιθέσεως θὰ ἐχρησιμοποίει τὸ σῶμα στρατοῦ ἐπιθετικῶς. Τὸ Α' σῶμα στρατοῦ, κατόπιν τούτου, πρῶτον μὲν ἔταξε βορείως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ τὸ 34ον σύνταγμα πεζικοῦ μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ὅπως φράξῃ τὴν ἀπὸ Κιουταχείας πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τουμλοῦ Μπουνὰρ ὅδευσιν, εἶτα δὲ διέταξεν, ἵνα ἡ μὲν λοιπὴ δύναμις τῆς II μεραρχίας, ἀποχωροῦσα ταχέως ἀπὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, συγκεντρωθῇ εἰς Τουμλοῦ Μπουνάρ, ὡς καὶ τὸ Α' σύνταγμα πεδινοῦ πυροβολικοῦ καὶ καταλάβῃ τὴν γραμμὴν Χασὰν Ντεντὲ τεπὲ-Ἀκὰρ ντάγ, ἣν νὰ ὀργανώσῃ ἀμυντικῶς, φράσσουσα τὴν κάθοδον τῶν Τούρκων εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μπανὰζ τσάϊ, ἡ δὲ XIII μεραρχία αὐτοῦ συγκεντρωθῇ ἐν τῷ χώρῳ Ἰσλάμκιοϊ-Μπανάζ, ὡς ἐφεδρεία, καὶ τέλος τὸ 3ον σύνταγμα πεζικοῦ μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ τῆς XIII μεραρχίας νὰ προωθηθῇ ἐξ Οὐσὰκ εἰς Σελᾶ Ὀγλοῦ, καλῦπτον τὴν ἐκ Κιουταχείας—Τζεντὶς πρὸς Οὐσὰκ ἁμαξιτόν. Τὴν 25ην Μαρτίου 1921 τὸ 34ον σύνταγμα πεζικοῦ εἶχεν οὕτω ταχθῇ εἰς τὰ ὑψώματα ΒΑ. τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ καὶ ἤρξατο βελτιοῦν τὴν ἐκεῖ τοποθεσίαν. Τὴν 26ην Μαρτίου 1921 τὸ εἰρημένον σύνταγμα πεζικοῦ προσεβλήθη, ἀπὸ τῆς 11ης περίπου ὥρας, ὑπὸ τῶν 4ης καὶ 11ης τουρκικῶν μεραρχιῶν ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων βορείως τοῦ Κουτσοὺκ Ἀσλανάρ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὸ 34ον σύνταγμα πεζικοῦ ἐνισχύεται ὑπὸ μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ, διατεθείσης αὐτοβούλως ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Α' συντάγματος πυροβολικοῦ, ὅπερ εἶχε φθάσει κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀποχωρῆσαν ἐξ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, εἰς τὰ νοτίως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ὑψώματα. Πᾶσαι αἱ λυσσώδεις τουρκικαὶ ἐπιθέσεις ἀπεκρούσθησαν οὕτως ὑπὸ τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ, ἐνισχυθέντος καὶ διὰ τοῦ πυρὸς 5 πυροβολαρχιῶν (2 ὀρειβατικῶν καὶ 3 πεδινῶν). Τὸ ἐν Οὐσὰκ εὑρισκόμενον Α' σῶμα στρατοῦ διέταξε τὴν XIII μεραρχίαν, ἥτις ὁμοίως ἀποχωρήσασα ἐξ Ἀφιὸν εὑρίσκετο τότε εἰς Γκιουνεΐκιοϊ, νὰ συνδράμῃ δι' ὅλης τῆς δυνάμεως αὐτῆς τὸ ἀγωνιζό-

Digitized by Google

μενον καὶ κινδυνεῦον 34ον σύνταγμα πεζικοῦ. Ἀλλ' ἡ μεραρχία αὕτη ἠρκέσθη τότε νὰ καλυφθῇ μόνον περὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο. Ἡ ΙΙ μεραρχία ὅμως, φθάσασα περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας (26ης Μαρτίου) εἰς Ἀϊβαλῆ, τέρμα τῆς πορείας της διὰ τὴν 26ην Μαρτίου, καὶ πληροφορηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ της ὅτι μεγάλαι τουρκικαὶ δυνάμεις ἦσαν συγκεντρωμέναι περὶ τὸ Κουτσούκιοϊ, λαβοῦσα δὲ καὶ ἀναφορὰν τοῦ 34ου συντάγματος αὐτῆς περὶ τῆς δημιουργηθείσης πρὸ τοῦ μετώπου αὐτοῦ καταστάσεως, ἐξηκολούθησε σύντονον τὴν πορείαν της ἀπὸ τῆς 17ης ὥρας τῆς 26ης Μαρτίου πρὸς Γκιουνείκιοϊ, εἰδοποιήσασα ραδιοτηλεγραφικῶς περὶ τούτου τὴν XIII μεραρχίαν. Κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην (26—27 Μαρτίου) τὸ μὲν 34ον σύνταγμα πεζικοῦ ἐδέχθη δύο ἔτι ἐπιθέσεις ὁρμητικὰς τῶν Τούρκων (τῇ 20ῇ καὶ τῇ 23ῃ ὥρᾳ), ἀμφοτέρας ἀποκρουσθείσας διὰ τῆς λόγχης καὶ τῶν χειροβομβίδων κυρίως, ἡ δὲ ΙΙ μεραρχία, μετὰ κοπιωδεστάτην πορείαν, ἀφίκετο εἰς Γκιουνείκιοϊ, ὁπόθεν ἀμέσως διέθεσε μεικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 7ου συντάγματος πεζικοῦ, λόχου μηχανικοῦ, ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας καὶ τῆς ἡμιλαρχίας της, πρὸς τὰ ὑψώματα τοῦ Κουρουσοῦ, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιτεθῇ τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμά του ἐκεῖθεν, ἅμα τῇ ἕῳ, κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν ἔναντι τοῦ μετώπου τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ τουρκικῶν δυνάμεων. Τῇ 6ῃ ὥρᾳ τῆς 27 Μαρτίου πράγματι, ἐπιτεθὲν τὸ ῥηθὲν μεικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ Κουρουσοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Τσάλκιοϊ, ἀνέτρεψε μετὰ τετράωρον σφοδρὰν πάλην τὴν 11 τουρκικὴν μεραρχίαν, ὑποχωρήσασαν ἀτάκτως πρὸς βορρᾶν, καὶ ἐπεξέτεινε τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ, ὃ ἐκάλυψεν, ὀπίσω καὶ δεξιά, δι' ἀμυντικῆς καμπῆς, ἀντιταχθείσης κατὰ τῆς ἀπ' ἀνατολῶν (ἀπὸ τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ) ἐπιθετικῆς κινήσεως τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Φαχρεδὶν βέη. Συγχρόνως ὅμως κατὰ τοῦ μετώπου τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῆς πρωΐας ἐπανέλαβον τὰς προσβολάς των, πάσας ἀποκρουσθείσας ἐπιτυχῶς, ἠναγκάσθησαν δὲ καὶ ἐκεῖθεν ν' ἀποσυρθῶσι πρὸς βορρᾶν καταδιωχθέντες οὐχὶ ἐπὶ μεγάλου βάθους ὑπὸ τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ, ἀντεπιτεθέντος. Ἀλλὰ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 27ης Μαρτίου οἱ Τοῦρκοι, ἐνισχυθέντες ἐκ νέου σημαντικῶς, ἐπεχείρησαν ὁρμητικωτάτην ἐπίθεσιν κατὰ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος καὶ τοῦ κέντρου τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ, ἀχθέντες δι' ἐφόδου μέχρις ἐγγυτάτης πρὸ τῶν ἑλληνικῶν χαρακωμάτων ἀποστάσεως, ὁπότε πάλιν τὸ 34ον σύνταγμα πεζικοῦ ἀντεπιτεθὲν μὲ τὸν ἱερέα αὐτοῦ, τὸν μετέπειτα μητροπολίτην Θεσσαλιώτιδος Ἰεζεκιὴλ Βαλανιδιώτην, κρατοῦντα ἀναπεπταμένην τὴν σημαίαν τοῦ συντάγματος, ἀπέκρουσε μετὰ πεισματώδη πάλην τὴν σφοδροτάτην τῶν Τούρκων ἐπίθεσιν, οἵτινες ἠναγκάσθησαν αὖθις εἰς ὑποχώρησιν. Κατὰ τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα ὁ διοικητὴς τῆς 7ης πυροβολαρχίας τοῦ Α' συντάγματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ Νίκων Δημητρόπουλος τάξας ἐπὶ τοῦ παρατηρητηρίου του τελείως ἀκάλυπτον οὐλαμὸν τῆς πυροβολαρχίας του ὑπὸ τὰ δραστικὰ πυρὰ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ τῶν Τούρκων, ὑπεστήριξε τὴν ἀπελπιστικὴν ἐκείνην θυελλώδη ἐνέργειαν τοῦ 34ου συντάγματος δι' ἀμέσου ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως βολῆς κατὰ τῶν ἐπιτεθέντων Τούρκων, οὓς συνεκράτησε καὶ εἶτα ἀπηνῶς κατεδίωξεν ὑποχωρήσαντας. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ ἔχουσα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος τούτου ἀπὸ τῆς πρωΐας ΙΙ μεραρχία, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνίσχυσε τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ 34ου συντάγματος ἀπὸ τῆς 13.30' ὥρας διὰ τοῦ 1ου συντάγματος πεζικοῦ (ἐκ δύο ταγμάτων), ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέπτυξε τὴν δεξιὰν πτέρυγα, διατάξασα τὸ 7ον σύνταγμα πεζικοῦ αὐτῆς νὰ ταχθῇ ἐπὶ τοῦ ἀντερείσματος ἀμέσως νοτίως τοῦ Κιζίλκοϊ μέχρι τῆς ὁδοῦ Ταλισλὰρ—Ὀτουρὰκ συμπεριλαμβανομένης, ἀποφράττον οὕτω τὴν πρὸς Γκιουνείκιοϊ προέλασιν ἀπ' ἀνατολῶν τοῦ 12ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ (Φαχρεδὶν βέη). Ἡ ἀριστερὰ τότε πτέρυξ τῆς ΙΙ μεραρχίας, ἐνισχυομένη καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ αὐτῆς, ἐνήργησεν ὁρμητικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατέλαβε τρεῖς διαδοχικοὺς λόφους, ἐκδιώξασα ἐκεῖθεν τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' ὑποστᾶσα καὶ αὐτὴ βραδύτερον ἐπὶ τῶν λόφων τούτων τέσσαρας τουρκικὰς ἐπιθέσεις ὑπερτέρων δυνάμεων, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ νέου εἰς τὰς θέσεις τῆς ἐξορμήσεως αὐτῆς. Ἡ ΙΙ ἑλληνικὴ μεραρχία ἀπέκρουσεν οὕτω μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους ἁπάσας τὰς προσπαθείας τῶν Τούρκων μὲ μεγάλας δι' αὐτοὺς ἀπωλείας, ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παραιτηθῶσι πάσης νέας περαιτέρω προσπαθείας. Διὰ τὴν ἐπομένην, 28ην Μαρτίου 1921, ἡ ΙΙ μεραρχία, ἀποφασίσασα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Τούρκων μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Τσάλκιοϊ, ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Α' σώματος στρατοῦ ὅπως διαταχθῇ καὶ ἡ XIII μεραρχία νὰ συνδράμῃ τὴν ἐπίθεσιν αὐτῆς. Τὸ Α' σῶμα στρατοῦ διέταξε τότε, ἵνα καὶ ἡ XIII μεραρχία διὰ τῆς παρ' αὐτῇ διαθεσίμου δυνάμεως ἐπιτεθῇ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν πρὸς Γιαϊλᾶ, ἀριστερὸν τῆς ζώνης ἐπιθέσεως τῆς ΙΙ μεραρχίας, ἀνακόπτουσα τὴν σύμπτυξιν αὐτῆς πρὸς τὸν χῶρον Μπανὰζ—Ἰσλάμκιοϊ. Ἐπίσης διαταγῇ τοῦ Α' σώματος στρατοῦ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τῆς 27—28 Μαρτίου συνεκεντρώθη εἰς Μπανὰζ καὶ τὸ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ, ὅπως καλύψῃ τὴν ὁμώνυμον κοιλάδα καταλαμβάνον τὰς πρὸς Β. αὐτοῦ διαβάσεις. Κατὰ τὴν 28ην Μαρτίου, τρίτην ἡμέραν τῆς μάχης, ἡ μὲν ΙΙ μεραρχία, πρὶν ἢ ἐκδηλώσῃ τὴν ἐπίθεσιν αὐτῆς, ὑπέστη ἀπὸ τῆς 8ης ὥρας κατὰ τὴν δεξιάν της πτέρυγα (7ον σύνταγμα πεζικοῦ) ἰσχυρὰν τουρκικὴν ἐπίθεσιν, ἣν ἀπέκρουσε δι' ἀντεπιθέσεως, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ἀριστερᾶς της πτέρυγος, ἀπὸ τῆς 10ης ὥρας, ἐξαπέλυσεν ἐπίθεσιν διὰ δύο ταγμάτων, ἑνὸς τοῦ 34ου συντάγματος καὶ ἑνὸς τοῦ 1ου. Ἡ τελευταία ὅμως αὕτη ἐπιθετικὴ ἐνέργεια, συναντήσασα ὑπερτέρας τουρκικὰς δυνάμεις καὶ πείσμονα ἐχθρικὴν ἀντίστασιν, καθηλώθη ἐπὶ τοῦ κατακτηθέντος ἐδάφους, ἀναγκασθεῖσα ν' ἀντιμετωπίσῃ ἰσχυρὰς προσπαθείας τῶν Τούρκων πρὸς ἀνατροπήν της. Οὕτω μέχρι τῆς μεσημβρίας ἐτηρεῖτο ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ΙΙ μεραρχίας ἀμφίρροπος ἡ κατάστασις. Ἡ δὲ XIII ἑλληνικὴ μεραρχία ἀπὸ τῆς 4ης ὥρας τῆς ἰδίας ἡμέρας (28 Μαρτίου) ἀπέστειλε μεικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων, ἐφίππου τμήματος, καὶ 1 ½ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας, ὅπερ, διευθυνθὲν ἐκ Μπουγιοὺκ Ὀτουρὰκ εἰς Χασὰν Ντεντὲ τεπέ, ἤχθη ἐκεῖθεν δι' ἑνὸς μὲν τάγματος αὐτοῦ πρὸς Ἀγάσκιοϊ, διὰ δὲ τῆς λοιπῆς δυνάμεως πρὸς Γιολούκ. Ἀλλὰ συγχρόνως τὸ 41ον σύνταγμα πεζικοῦ τῶν Τούρκων ἐκινεῖτο ἀντιθέτως τὴν αὐτὴν ὥραν (περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 28 Μαρτίου) ἀπὸ Ἀλῆ Βερὰν πρὸς Γιολοὺκ—Χασὰν Ντεντὲ τεπὲ μὲ σκοπὸν νὰ ἐκτελέσῃ ἑλιγμὸν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως πρὸς Ὀτουράκ. Ἡ τουρκικὴ ὅμως φάλαγξ ὑπέστη αἰφνιδιαστικὴν ἐπιβολὴν σφοδροτάτου πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς XIII μεραρχίας καὶ ἠναγκάσθη ἐν πλήρει συγχύσει καὶ ἀταξίᾳ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Ἀγάσκιοϊ, ὅπου ὅμως ὁμοίως ὑπεδέχθησαν αὐτὴν διὰ σφοδροῦ πυρὸς πεζικοῦ καὶ πολυβόλων ἕτερα τμήματα τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος, ὡς καὶ ἅπαν τὸ ὀρειβατικὸν καὶ πεδινὸν πυροβολικὸν τῆς ΙΙ μεραρχίας, προωθηθὲν καὶ βάλλον τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἀνεστράφησαν πρὸς Ἀλῆ Βερὰν ἀτάκτως, καταδιωκόμενοι διὰ καταιγιστικῶν πυρῶν πυροβολικοῦ, σχηματιζόντων πρὸ αὐτῶν φραγμὸν πύρινον, ὃν ἦσαν ὑποχρεωμένοι οἱ Τοῦρκοι φεύγοντες νὰ διαβῶσιν, ὅπως σωθῶσιν. Ἀλλ' ἐνισχυθέντες καὶ ἀνασυνταχθέντες οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν περὶ τὴν 16ην ὥραν νέαν ὁρμητικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς XIII μεραρχίας, ἐξορμήσαντες ἀπὸ τοῦ Ἀλῆ Βερὰν πρὸς Ἀγάσκιοϊ, βορείως τοῦ ὁποίου εἶχε συσπειρωθῆ τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων (τῆς XIII μεραρχίας). Μετὰ πάλην πείσμονα καὶ αἱματηροτάτην, διαρκέσασαν μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους τῆς νυκτός, οἱ Τοῦρκοι, ὑποστάντες μεγίστην φθοράν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς βορρᾶν, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων συνεπτύχθη ὁμοίως εἰς Ἀγάσκιοϊ. Εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς XIII μεραρχίας (5/42 συντάγματος εὐζώνων) τῆς δυσχερεστάτης θέσεως, ἐν ᾗ τοῦτο εὑρίσκετο κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν σφοδρὰν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων, συνέβαλε τὰ μέγιστα νέα πρὸς τὴν ἑσπέραν ἐπίθεσις τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς ΙΙ μεραρχίας (δύο ταγμάτων τοῦ 1ου καὶ τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ), ἥτις, κατὰ μέτωπον ἐνεργηθεῖσα, ἀνέτρεψε τὰς ἐπὶ τῶν πρώτων γραμμῶν ἀνθισταμένας πεισμόνως δυνάμεις τῶν Τούρκων καὶ ἠνάγκασεν αὐτὰς νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀτάκτως πρὸς Τσάλκιοϊ. Μετὰ τὸ εὐνοϊκὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῶν δύο ταγμάτων προήλασε καὶ τὸ κέντρον τῆς ΙΙ μεραρχίας καὶ κατέλαβε μέχρι τῆς ἑσπέρας τὴν γραμμὴν τῶν ὑψωμάτων βορείως Μπουγιοὺκ Ἀσλανὰρ—Κουτσοὺκ Ασλανὰρ—ὑψώματα περὶ τὸ Σελκὶ Σεραΐ—ὑψ. 1375 ν. ὑψ. Κιζιλτζάκιοϊ. Τὸ ἐν προκαλύψει βορείως τοῦ Μπανὰζ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ μετὰ μεσημβρίαν τῆς 28 Μαρτίου ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ περιπόλων τῶν 1ης καὶ 2ας τουρκικῶν μεραρχιῶν ἱππικοῦ, αἵτινες εἶχον καταφθάσει εἰς τὸν χῶρον Τσετζέκιοϊ—Σόμρα καὶ προώθησαν προκάλυψιν εἰς τὰ ὑψώματα νοτίως τοῦ Σόμρα. Αἱ ἀπώλειαι κατὰ τὸν τριήμερον ἐκεῖνον ἀγῶνα τῶν μὲν Τούρκων θὰ ὑπερέβησαν τὰς 4.000 ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν, τῶν δ' Ἑλλήνων ἀνῆλθον εἰς 21 ἀξιωματικοὺς καὶ 382 ὁπλίτας ἐκτὸς μάχης ἐν γένει. Κατὰ τὴν 29ην Μαρτίου 1921 ἡ μὲν ΙΙ μεραρχία πρῶτον μὲν ἐτήρησε τὴν μετὰ τῶν ὑποχωρησάντων Τούρκων ἐπαφὴν διὰ τῆς ἡμιλαρχίας της, βληθείσης διὰ πυρῶν πεζικοῦ καὶ πολυβόλων ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ὀπισθοφυλακῆς εἰς τὴν στενωπὸν τοῦ Τσάλκιοϊ, εἶτα δὲ ἐγκατεστάθη ἐν ἀμύνῃ ἀνενόχλητος διὰ τῆς λοιπῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ἀΐρ Ὀλοὺκ—Σὰτ δὰγ Τεπεσὶ—Χασὰν Δεδὲ τεπέ, τάξασα τὰ δύο αὐτῆς συντάγματα, 7ον καὶ 34ον, ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ τηρήσασα τὸ 1ον εἰς Μπουγιοὺκ Ὀτουρὰκ ὡς γενικὴν ἐφεδρείαν. Τὸ δὲ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας ἀπεσύρθη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ὀτουράκ, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ καὶ ἡ λοιπὴ δύναμις τῆς μεραρχίας ταύτης.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν αἱ 1η καὶ 2α τουρκικαὶ μεραρχίαι ἱππικοῦ παρηνώχλησαν ἑλληνικὴν ἐφοδιοπομπὴν κινουμένην πρὸς Μπανὰζ καὶ ἅμα προσέβαλον καὶ τὸ εἰς Μπανὰζ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ, ὅπερ ὅμως δι' ἐπιτυχοῦς ἀντεπιθέσεως, διά τινων λόχων του, ἀπώθησε τὸ ἱππικὸν ἐκεῖνο πρὸς βορρᾶν καὶ ἀποκατέστησε τὰς συγκοινωνίας. Τὴν 30 Μαρτίου, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Α' σώματος στρατοῦ, ἡ XIII μεραρχία συνεκεντρώθη εἰς Μπανάζ, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ἐπανέλαβον τὴν ἐπαφήν των

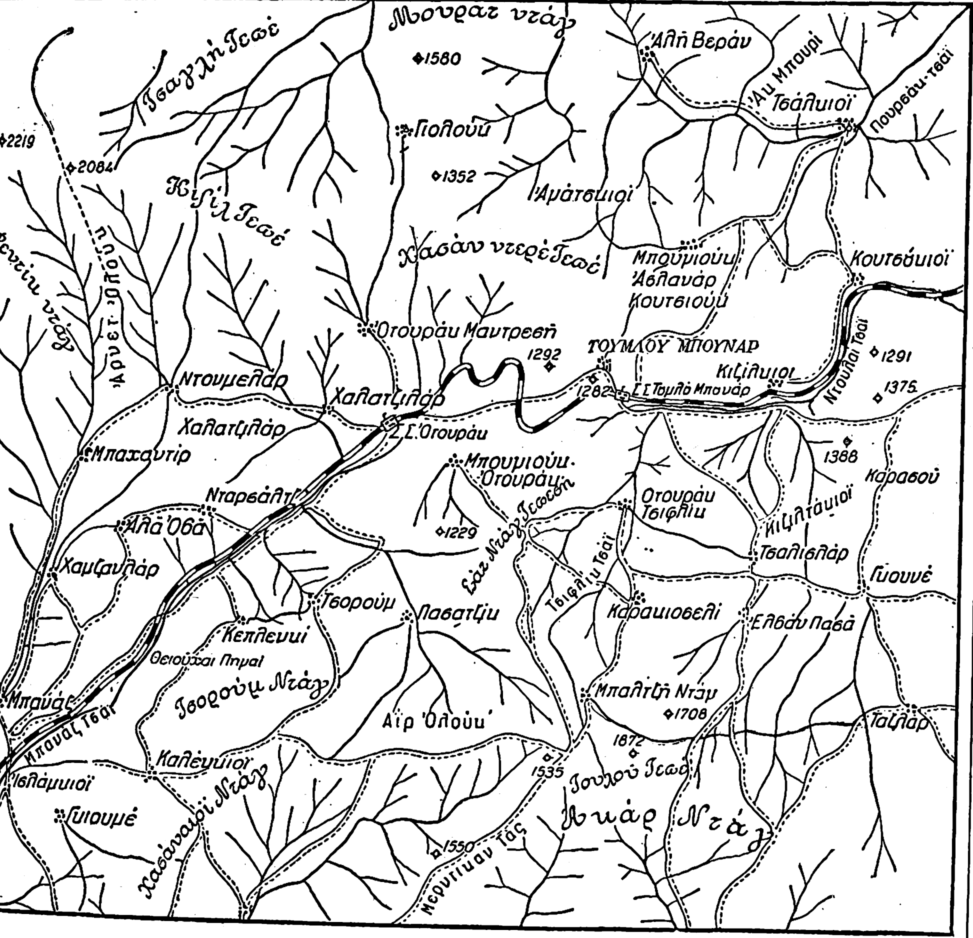

Περιοχὴ Τουμλοῦ Μπουνάρ.

μετὰ τῆς II μεραρχίας εἰς Τουμλοῦ Μπουνάρ, βαλόντες διὰ πυροβολικοῦ κατ' αὐτῆς. Τῇ 12 Ἀπριλίου 1921 οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς II μεραρχίας τήν τε πρωΐαν δι' ἑνὸς τάγματος καὶ μετὰ μεσημβρίαν δι' ἰσχυροτέρων δυνάμεων, ἀποκρουσθέντες. Κατὰ τὴν νύκτα ὥρα 20.45') τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι ἐνήργησαν καὶ ἐκ τρίτου σφοδροτάτην νυκτερινὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ κέντρου τῆς παρατάξεως. Μετὰ πεισματωδεστάτην πάλην, ὃ αρκέσασαν μέχρι τῆς 22ας ὥρας καὶ διεξαχθεῖσαν ἐκ τοῦ συστάδην, σῶμα πρὸς σῶμα. μετὰ τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ, οἱ Τοῦρκοι ἀπωθήθησαν, ἀφοῦ ἐγκατέλιπον πολλὰ πτώματα ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χαρακωμάτων. Αἱ ἀπώλειαι τῆς II μεραρχιας ἀνῆλθον κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εἰς 69 ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας ἐκτὸς μάχης Ὁμοίως ἡ XIII μεραρχία τῇ 12 Ἀπριλίου ἐκαθάρισε διὰ τριῶν φαλάγγων τὴν κοιλάδα τοῦ Μπανὰζ ἀπὸ τοῦ εἰσδύσαντος εἰς αὐτὴν τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Οὕτως οἱ Τοῦρκοι, μετὰ τὰς πολυημέρους καὶ πολυνέκρους μάχας περὶ τὸ Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἀποτυχουσῶν ὁλοσχερῶς τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν, ἀπεσύρθησαν ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου καὶ περὶ τὰ 2-3 χλμ. πρὸ τῶν γραμμῶν τῆς II μεραρχίας, ὅπου ἤρξαντο πλέον ὀργανούμενοι ἀμυντικῶς.

ΣΤ') Κατ' Ἰούνιον 1921 ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἐξώρμησαν: Το Β' σῶμα στρατοῦ πρὸς τὰ ΒΑ. διὰ τῶν μεραρχιῶν XIII (ἀριστερὰ) καὶ V (δεξιά), κατὰ τοῦ μετώπου: Ἀξὰλ ντὰγ—Τσαοὺς Τσιφλὶκ τῶν Τούρκων, τῆς περὶ τὴν Κιουτάχειαν ὠχυρωμένης ὑπ' αὐτῶν τοποθεσίας, μὲ κύριον ἄξονα τῆς ζώνης ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ τὴν ἁμαξιτόν: Τουμλοῦ Μπουνὰρ—Ἀλτουντάς. Τὸ δὲ Α' σῶμα στρατοῦ, πρὸς Α., διὰ τῶν συμπαρατεταγμένων ἐπίσης μεραρχιῶν: I (ἀριστερᾷ) καὶ II (δεξιά). Καὶ τέλος τὸ νότιον συγκρότημα, πρὸς Α, διὰ τῶν μεραρχιῶν XII (ἀριστερᾷ) καὶ IV (δεξιά), τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ βαδιζούσης ὀπίσω τῆς II μεραρχίας ἐν ἀρχῇ, εἶτα δὲ πρὸ τοῦ μετώπου τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῆς στρατιᾶς. Τὰ Β' καὶ Α' σώματα στρατοῦ, ἀπωθήσαντα τὰς προτεταγμένας μικρὰς παρὰ τὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ τουρκικὰς δυνάμεις (ὑψώματα Ἀλσλανάρ, Τσάλκιοϊ, Ἀλτουντάς), προήλασαν καὶ προσέβαλον τὴν κυριαν ὠχυρωμένην περὶ τὴν Κιουτάχειαν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν, ἐνῷ συγχρόνως ἀπὸ Προύσης προήλασαν: Διὰ μὲν τοῦ Ὀλύμπου τῆς Μυσίας καὶ τοῦ Ἀδρανοῦ τὸ Γ' σῶμα στρατοῦ (VII καὶ X μεραρχίαι), προσβαλὸν καὶ ἀνατρέψαν τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῆς ὠχυρωμένης τοποθεσίας τῆς Κιουταχείας. Διὰ δὲ τοῦ Νασὶφ πασᾶ—Κιοπροῦ Χισὰρ τὸ βόρειον συγκρότημα (III καὶ XI μεραρχίαι), ἀπασχολῆσαν καὶ καθηλῶσαν τουρκικὰς δυνάμεις περὶ τὸ Μπιλετζὶκ—Κοβαλίτσαν.

Ζ') Κατ' Αὔγουστον 1921, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προήλασε πρὸς Σαγγάριον—Ἄγκυραν, τὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ κατέστη κέντρον ἐφοδιασμοῦ, ὁπόθεν τὰ διάφορα ἐφόδια προωθοῦντο μέχρις Ἀλαγιοὺντ δι' αὐτοκινήτων (καταστραφείσης τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ὑπὸ τῶν ὑποχωρησάντων Τούρκων), ἐκεῖθεν δὲ σιδηροδρομικῶς πρὸς Δορύλαιον Ἐντεῦθεν τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ προσέλαβε τότε, ὡς κέντρον ἐφοδιασμοῦ, μεγιστην ἀξίαν καὶ προὐκάλεσε πολλὰς ἐπιδρομὰς τῆς ἐν Ντινὲρ 6ης τουρκικῆς μεραρχίας. Τὴν ἀσφάλειαν τῶν μετὰ τῆς Σμύρνης συγκοινωνιῶν αὐτῆς ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸ ἐν Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ἐδρεῦον νότιον συγκρότημα (IV μεραρχία, 49ον σύνταγμα πεζικοῦ, 1ον σύνταγμα μετόπισθεν καὶ τάγμα σιδηροδρόμων). Τὴν 6 Αὐγούστου 1921, περὶ τὴν μεσημβρίαν, δύναμις πεντακοσίων περίπου Τούρκων προσέβαλεν ἀπὸ νότου τὸ Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν ἀντετάχθη ἡ ὑπάρχουσα ἐκεῖ μικρὰ φρουρά, ἐνισχυθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τῶν διαφόρων σχηματισμῶν, ὡπλισμένων δι' ὅπλων γκρᾶ. Κατόπιν ἐπ τυχοῦς καὶ ταχέος ἑλιγμοῦ τοῦ τάγματος σιδηροδρόμων, σπεύσαντος ἐκ Κουτσούκιοϊ, ὅπου εἰργάζετο, οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν περὶ τὴν 16ην ὥραν νὰ ὑποχωρήσωσι. Τὴν ἐπομένην (7 Αὐγούστου) εἰς Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἀφίκοντο ἐξ Ἐνβανλὰρ δύο λόχοι τοῦ 49ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ ἐξ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ εἷς οὐλαμὸς τοῦ 35ου συντάγματος, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τμημάτων ἀσφαλείας τοῦ κέντρου ἐφοδιασμοῦ. Τῇ 8 Αὐγούστου 1921 οἱ Τοῦρκοι ἐπανέλαβον ἀπὸ τῆς 7.30' ὥρας τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν ἀπὸ νότου διὰ μείζονος δυνάμεως, ἀφοῦ ἀπέκοψαν τὴν τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ μετὰ τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Ἀλλὰ τὰ ἐν Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἑλληνικὰ τμήματα ἀπέκρουσαν τὴν ῥηθεῖσαν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων, ἐνῷ συγχρόνως τὸ τάγμα σιδηροδρόμων ἐκ Κουτσούκιοϊ ἠπείλησε τὸ δεξιὸν πλευρὸν αὐτῶν, ἀναγκασθέντων ν' ἀποσυρθῶσι νοτιώτερον ἀφοῦ ὑπέστησαν τὸν βομβαρδισμὸν δύο ἑλληνικῶν ἀεροπλάνων ἀνυψωθέντων ἐξ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Αἱ ἀπώλειαι τότε τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων ἀνῆλθον εἰς 68 ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας ἐκτὸς μάχης **Τὸ νότιον συγκρότημα τότε** ἠναγκάσθη νὰ συγκεντρώσῃ εἰς Τουμλοῦ Μουνὰρ τὸ 49ον σύνταγμα πεζικοῦ καὶ νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν περιοχὴν Ἀκὰρ δὰγ—Τσιβρὶλ—Σαντουκλῆ Τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1921 δι' ἰσχυρῶν δυνάμεων οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς περὶ τὴν χαραυγὴν κατὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων Κιζιλτζάκιοϊ—Ὀτουρὰκ τσιφλὶκ καὶ Σὰτ ντάγ φθάσαντες μέχρι τῶν ἑλληνικῶν χαρακωμάτων. Ἀλλὰ μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα σώματος πρὸς σῶμα ἀπεκρούσθησαν ἀποτελεσματικῶς ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων (4 λόχων πεζικοῦ μετ' οὐλαμοῦ πολυβόλων), ἐνισχυθέντων καὶ διὰ τοῦ πυρὸς οὐλαμοῦ πυροβολικοῦ ἐν τάχει ὀργανωθέντος ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Ἀναστασάκου ἐκ πυροβόλων, ἅτινα ὑποστάντα βλάβας κατὰ τὰς πρὸς Σαγγάριον ἐπιχειρήσεις καὶ ἐπιδιορθωθέντα μετεφέροντο πρὸς παράδοσιν εἰς τὰς μονάδας των, ἔτυχε δὲ τότε νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἐν ἑτοιμοκινήτῳ εἱρμῷ Πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας κατέφθασε. πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀμυνομένων, δύναμις δύο ἀκόμη λόχων τοῦ 49ου συντάγματος σιδηροδρομικῶς ἐκ Μπὰλ Μαχμούτ. Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν παρενοχλοῦντες τὰς πρὸς Σμύρνην συγκοινωνίας τοῦ ἐν Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ἀφικομένου τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1921 Α' σώματος στρατοῦ, ἠναγκάσθη τοῦτο νὰ ἐνεργήσῃ νέαν ἐκκαθάρισιν τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀκὰρ δὰγ—Ἀχάτκιοϊ, διαθέσαν ἕνδεκα λόχους διαφόρων σωμάτων καὶ 2 ὀρειβατικὰς πυροβολαρχίας ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Κουρουσόπουλον. Τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1921 κατελήφθησαν ὁ αὐχὴν τοῦ Ἀχάτκιοϊ καὶ τὸ Τουκλοῦ Τεπέ, ὅπου ἐγκατεστάθη τὸ 49ον σύνταγμα, ὑπαχθὲν βραδύτερον εἰς τὴν II μεραρχίαν, ἥτις ἀνέλαβε τὴν φύλαξιν τοῦ τομέως ἀπὸ τῆς Ὀρτάντζης μέχρι τοῦ Ντοὺζ Ἀγάτς, ἔνθα συνεδέετο μετὰ τῆς IV μεραρχίας.

Η') Κατ' Αὔγουστον 1922 ἡ πρώτη γραμμὴ ἀμύνης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εὑρίσκετο, ὡς ἐλέχθη, εἰς Ἀκὰρ ντὰγ μὲ μέτωπον πρὸς νότον καὶ οὕτως ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1921 εἶχεν ἐξασφαλισθῆ ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ μετὰ τῆς Σμύρνης. Τὸ Ἀκὰρ ντὰγ (νοτίως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ) κατείχετο ὑπὸ τοῦ 1/38 συντάγματος εὐζώνων, ἔχοντος τὰ δύο αὐτοῦ τάγματα ἐν πρώτῃ γραμμῇ (δύο κέντρα ἀντιστάσεως Τουκλοῦ Τεπὲ καὶ Ἐλβὰν Πασᾶ), μετὰ 1 ½ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας καὶ ἓν τοιοῦτον μετὰ ½ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ (εἰς χωρίον Ἐλβὰν Πασᾶ), ὡς ἐφεδρείαν. Εἰς Τουμλοῦ Μπουνὰρ παρέμενον τμήματα τοῦ συντάγματος ἀσφαλείας σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Τῇ 13 Αὐγούστου 1922, ὅτε ἤρξατο ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ περὶ τὸ Ἀφιὸν (ὁ ὑποτομεὺς Καραγκιοζελῆ, ὡς ἐλέγετο τότε ὁ τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ) οὐδαμῶς ἠνωχλήθη. Τουρκικὸν ὅμως ἱππικὸν διέρρεε διὰ τοῦ κενοῦ Ταζλὲρ Κίρκα πρὸς βορρᾶν, ἤτοι πρὸς Ντοὺζ Ἀγάτς—Κιουτσοὺκ οϊ. Ἀπὸ τῆς 17ης ὥρας τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ ὑποτομεὺς νοτίως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἔπαυσε συνδεόμενος μετὰ τῆς I μεραρχίας, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων. Ἕνεκα τούτου ὁ ὑποτομεὺς ὑπήχθη εἰς τὴν II μεραρχίαν, τεταγμένην νοτιοδυτικώτερον καὶ ἧς ὁ σταθμὸς διοικήσεως μετεφέρθη τότε ἐξ Οὐσὰκ εἰς Μπανάζ. Τῇ 14 Αὐγούστου 1922 ὁ ὑποτομεὺς Καραγκιοζελῆ (Τουμλοῦ Μπουνὰρ) ἀπώθησεν ἱππικὸν τουρκικόν, ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γκιουνέκιοϊ, διευθυνόμενον πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸ νὰ τραπῇ πρὸς Καρατζᾶ Ὀρέν Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 14 Αὐγούστου 1922 ἐσχηματίσθη ἀπόσπασμα τοῦ λοχαγοῦ Χατζαναγνώστου ἐκ τῶν ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Τουμλοῦ Μπουνὰρ εὑρισκομένων ἑλληνικῶν τμημάτων, ὅπερ ἐγκατέστησεν ἐλαφρὰν κάλυψιν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου χιλιομέτρου ἀνατολικῶς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ. Περὶ τὴν 20ὴν ὥραν ἐξεδηλώθη ἐπιθετικὴ τῶν Τούρκων πρόθεσις πρὸς τὸ σημεῖον στηρίγματος τοῦ Μπερτιμὰν Τάς, ἐξουδετερωθεῖσα διὰ τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ Τὴν 15 Αὐγούστου 1922 ἀφίκοντο ἐνισχύσεις τοῦ ὑποτομέως νοτίως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ (ὥρα 11η) ἐκ τοῦ 2ου συντάγματος ἱππικοῦ καὶ ἐκ τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τοῦ ταγματάρχου Λέλου (πεζοπόρος ἐπιλαρχία. λόχος καὶ πολυβολαρχία τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ).

Καὶ τὸ μὲν μεικτὸν ἀπόσπασμα τοῦτο ἀπὸ τῆς 14ης ὥρας ἐτάχθη ἐπὶ τοῦ μετώπου βορείως τοῦ Ἐλβὰν πασᾶ, τὸ δὲ 2ον σύνταγμα ἱππικοῦ συνεκεντρώθη ΝΔ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ. Οὕτως ἡ μετωπικὴ γραμμὴ κατείχετο ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὡς ἑξῆς: εἰς Μπέρτιμαν Τὰς—Τουκλοῦ Τεπὲ τὸ III τάγμα τοῦ 1/38 συντάγματος εὐζώνων· εἰς Ἀκὰρ ντὰγ—Ταζλὲρ τὸ II τάγμα μετὰ λόχου ἐπὶ πλέον τοῦ ἰδίου συντάγματος εὐζώνων εἰς Ἐλβὰν πασᾶ—Ὀτουρὰκ Τσιφλὶκ τὸ ἀπόσπασμα ταγματάρχου Λέλου· νοτιοδυτικῶς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ τὸ 2ον σύνταγμα ἱππικοῦ. Ὁ ὅλος ὑποτομεὺς ὑπεστηρίζετο καὶ διὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀπὸ τῆς 16ης ὥρας τῆς 15 Αὐγούστου 1922 οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατὰ **τοῦ εἰρημένου ὑποτομέως περὶ τὸ Τουμλοῦ Μπουνάρ**, προσβαλόντες σοβαρώτερον τὰ σημεῖα στηρίγματος Τουκλοῦ Τεπὲ—Τατλὲρ διὰ πυροβολικοῦ. Πᾶσαι ὅμως αἱ προσπάθειαι αὐτῶν μέχρι τῆς 20ῆς ὥρας ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπιτυχῶς. Ἀλλ' ἡ πίεσις τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς 22ας ὥρας τῆς 15 Αὐγούστου κατέστη μᾶλλον αισθητή, ἰδίᾳ περὶ τὸ Ταζλέρ, ὅπου, ἐπωφελούμενοι τοῦ σκότους τῆς νυκτός, ἐπλησίασαν τὰ ἑλληνικὰ φυλάκια εἰς ἐγγυτάτην ἀπόστασιν καὶ ἀνέμενον τὴν χαραυγήν. Σημειωτέον ὅμως ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ταύτην (15-16 Αὐγούστου 1922) κατέφθασαν εἰς Τουμλοῦ Μπουνὰρ αἱ ἐκ τοῦ μετώπου περὶ τὸ Μπὰλ Μαχμοὺτ ὑποχωρήσασαι αὐτοβούλως ἑλληνικαὶ μονάδες, ἤτοι αἱ I καὶ VII μεραρχίαι, μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας, δύο τάγματα καὶ οἱ σχηματισμοὶ τῆς XII μεραρχίας, τμήματα τῆς IV μεραρχιας (συμπτυχθέντα εἰς 4 τάγματα) καὶ διάφοροι ἄλλοι σχηματισμοὶ τοῦ Α σώματος στρατοῦ, συγκεντρωθέντες ἐν ἀταξίᾳ, μέχρι τῶν πρωϊνῶν ὡρῶν τῆς 16ης Αὐγούστου 1922 περὶ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τουμλοῦ Μπουνὰρ καὶ νοτίως αὐτοῦ. Τὰ τμήματα ταῦτα ἐκαλύπτοντο ἀπ' ἀνατολῶν ὑπὸ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ταγματάρχου Λέλου καὶ τοῦ λοχαγοῦ Χατζηαναγνώστου. Ὁ διοικητὴς τῆς I μεραρχίας ὑποστράτηγος Φράγκου, ἔχων τὴν διοίκησιν τοῦ συνόλου τῶν μοναδων τούτων: 1) Ἐξέδωκε διαταγὴν ἐγκαταστάσεως τῶν ὑπ' αὐτὸν μονάδων ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 16 Αὐγούστου 1922 ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ὠχυρωμένης γραμμῆς ἀπὸ Χασὰν Ντεντὲ Τεπὲ μέχρι Τουκλοῦ Τεπέ, ὡς ἑξῆς: Ἀπὸ μὲν τοῦ Τουκλοῦ Τεπὲ μέχρι τῆς ὁδοῦ Μπουγιοὺκ Ὀτουρὰκ—Ὀτουρὰκ Τσιφλὶκ συμπεριλαμβανομένης, θὰ ἠμύνετο ἡ I μεραρχία, συνδεομένη περαιτέρω μετὰ τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς XIII μεραρχίας, ὅπερ ἄνευ διαταγῆς τινος εἶχεν αὐτοβούλως ταχθῆ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ΒΑ. τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ. 2) Διέταξεν, ἵνα τὰ τμήματα τῶν IV καὶ XII μεραρχιῶν, ἀνασυντασσόμενα ταχέως καὶ ἀνασυγκροτούμενα, ἀχθῶσι: τὸ μὲν τῆς IV μεραρχίας εἰς τὸν αὐχένα μεταξὺ Μπουγιοὺκ Ὀτουρὰκ καὶ Πασσατζίκ, τὸ δὲ τῆς XII μεραρχίας εἰς τὸν αὐχένα μεταξὺ Μπουγιοὺκ Ὀτουρὰκ καὶ Ὀτουρὰκ Τσιφλίκ. 3) Διέταξεν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς προτεραίας (15 Αὐγούστου), ἵνα ὁ ὑποτομεὺς νοτίως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ συμπτυχθῇ πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐκλεγεῖσαν τοποθεσίαν ἀντιστάσεως, τὴν ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους ὠχυρωμένην καὶ κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ὁ ὑποτομεὺς οὗτος (1/38 σύνταγμα εὐζώνων μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ) ἐξηκολούθει παραμένων ἐν τῇ προκεχωρημένῃ θέσει του. Οὕτω, κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 16 Αὐγούστου 1922, αἱ μονάδες ἦσαν τεταγμέναι ὡς ἑξῆς: Ἡ μὲν I μεραρχία, δεξιά, μὲ τὰ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων καὶ τὸ 4ον σύνταγμα πεζικοῦ ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ τὰ 5ον καὶ 49ον συντάγματα πεζικοῦ ὀπίσω, εἰς τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ ὑψώματος 1109. Ἑκάτερον τῶν συνταγμάτων 1ης γραμμῆς ἦτο ἐνισχυμένον καὶ διὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ δὲ VII μεραρχία ἀριστερά, μὲ τὰ 22ον καὶ 23ον συντάγματα πεζικοῦ ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ τὸ 37ον σύνταγμα ἐν ἐφεδρείᾳ ὀπίσω. Ἑκάτερον τῶν συνταγμάτων 1ης γραμμῆς ὑπεστηρίζετο διὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. Εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν ἦτο τεταγμένον τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας (5/42 σύνταγμα εὐζώνων καὶ μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ). Ὡς γενικὴ ἐφεδρεία τοῦ ὅλου μετώπου ἐτηροῦντο ὑπὸ τοῦ ὑποστρατήγου Φράγκου τὰ μεικτὰ ἀποσπάσματα τῶν IV καὶ XII μεραρχιῶν (ἐκ 4 ταγμάτων τὸ τῆς IV καὶ ἐκ 2 τοιούτων τοῦ 41ου συντάγματος πεζικοῦ τὸ τῆς XII). Ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρωΐας οἱ Τοῦρκοι προσβαλόντες ἰσχυρῶς τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων καὶ τὸ ἀπόσπασμα Λέλου, ἀπώθησαν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ Ἐλβὰν πασᾶ ὑποχωρήσαντα, βραδύτερον δὲ ἐξετόπισαν καὶ τὸ 1/38 ἀπὸ τοῦ Τουκλοῦ Τεπέ Ἐνῷ δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀκὰρ δὰγ (ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι τῆς ὁμάδος Φράγκου) ἐξειλίσσετο ἡ κατάστασις αὕτη, ἀπὸ τῶν παρατηρητηρίων (ΒΑ. τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ) τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐγένετο ἀντιληπτὸν ὅτι διεξήγετο ἀγὼν σφοδρὸς μεταξὺ τῶν ἐξ Οὐλουτζὰκ κινουμένων πρὸς δυσμὰς στρατευμάτων τῆς ὁμάδος Τρικούπη καὶ τουρκικῶν φαλαγγων τοῦ νότου, διευθυνομένων πρὸς βορρᾶν. Ὁ διοικητὴς τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς XIII μεραρχίας ἀνέφερε περὶ τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος εἰς τὸν ὑποστράτηγον Φράγκου, ὅστις ἀμέσως μὲν τηλεφωνικῶς, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ καὶ ἐγγράφως (ὥρα 12.30 τῆς 16 Αὐγούστου), ἐξέδωκε διαταγήν, καθ' ἣν: ἡ μὲν I μεραρχία ἔδει διὰ τῶν 1/38ου συντάγματος εὐζώνων καὶ 41ου συντάγματος πεζικοῦ ν' ἀναχαιτίσῃ τὸν κατὰ τοῦ Τουκλοῦ Τεπὲ ἐπιτιθέμενον τὴν ὥραν ἐκείνην ἐχθρόν, ἡ δὲ VII μεραρχία, ἐνισχυομένη καὶ διὰ τοῦ 49ου συντάγματος πεζικοῦ, ἔδει διὰ μεικτοῦ μὲν ἀποσπάσματος ἐκ 2 συνταγμάτων πεζικοῦ καὶ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ νὰ κινηθῇ ἐπιθετικῶς μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Γκιουνέκιοϊ, διὰ δὲ τῶν λοιπῶν δυνάμεων αὐτῆς νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τῶν θέσεών της, καὶ τέλος τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας **νὰ ἐπιτεθῇ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν**

Digitized by Google

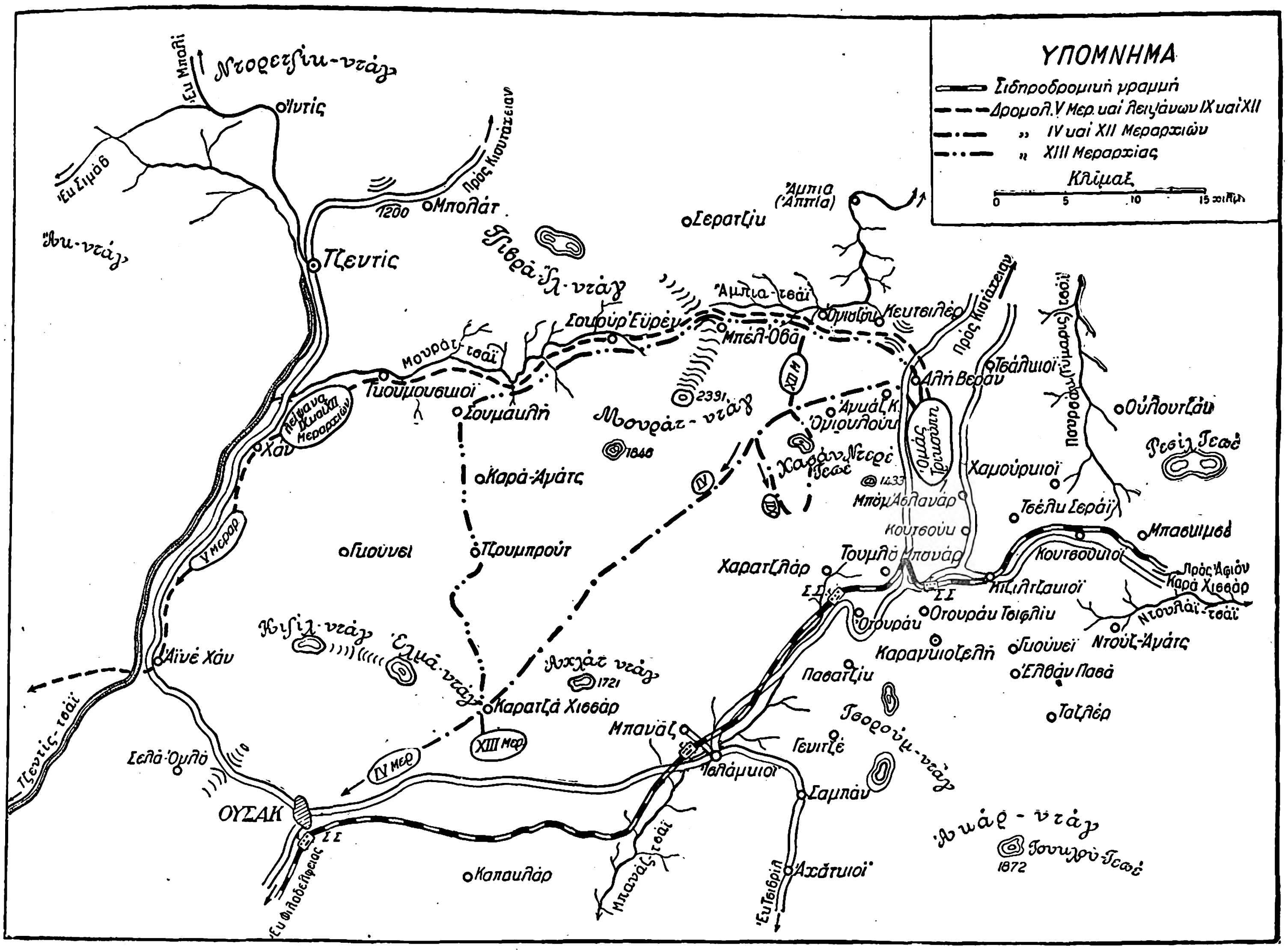

Ὑποχώρησις ὁμάδος στρατηγοῦ Τρικούπη ἐξ 'Αλῆ Βεράν πρὸς δυσμὰς (17—20 Αὐγούστου 1922).

Κουτσούκιοϊ. 'Αλλ' ὁ διοικητὴς τῆς VII μεραρχίας παρεκάλεσεν ὅπως ἀναβληθῇ ἡ τοιαύτη διὰ 3 ἐν συνόλῳ συνταγμάτων πεζικοῦ καὶ ἀναλόγου πυροβολικοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἐνέργεια, μέχρις ὅτου διευκρινισθῇ ἡ κατὰ τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῆς ὁμάδος μεραρχιῶν Φράγκου δημιουργηθεῖσα περὶ τὸ Τουκλοῦ Τεπὲ κατάστασις. Μετὰ μεσημβρίαν ὅμως τῆς ἡμέρας ταύτης (16 Αὐγούστου) ἡ κατάστασις αὕτη ἀναμονῆς ἤγαγε πλέον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διατάξῃ ὁ διοικητὴς τῆς ὁμάδος οὐχὶ προέλασιν πρὸς ἀνατολάς, ἀλλὰ σύμπτυξιν πρὸς δυσμὰς τῆς ὅλης ὁμάδος, ἔτι μᾶλλον ὀπίσω, ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τσοροὺμ ντὰγ μέχρι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς (I μεραρχία, ἐνισχυομένη καὶ διὰ τῶν 2 ταγμάτων τοῦ 41ου συντάγματος πεζικοῦ τῆς XII μεραρχίας)—ὀρεινὸς ὄγκος νοτίως Χαλαντζιλὰρ μέχρι τῆς χαράδρας δυτικῶς τοῦ Χασὰν Ντεντὲ Τεπὲ (VII μεραρχία)—ὕψωμα Χασὰν Ντεντὲ Τεπὲ (μεικτὸν ἀπόσπασμα XIII μεραρχίας ἐνισχυθὲν καὶ διὰ τμήματος τοῦ 2ου συντάγματος ἱππικοῦ), ἐνῷ ὀπίσω τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς IV μεραρχίας (ἀνασυγκροτηθὲν εἰς 4 τάγματα) θὰ ἐτηρεῖτο ὡς ἐφεδρεία. Συγχρόνως οἱ σχηματισμοὶ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ μεταγωγικὰ ἤχθησαν εἰς 'Ισλάμκιοϊ ἀπὸ πρωΐας ἤδη τῆς 16 Αὐγούστου. Κατὰ τὴν 17 Αὐγούστου 1922 ἡ ὁμὰς μεραρχιῶν στρατηγοῦ Φράγκου, καταλαβοῦσα τὴν νέαν τοποθεσίαν ὀπίσω, ἀπὸ Τσοροὺμ ντὰγ μέχρι τοῦ Ντεντὲ Τεπέ, ὡς προείρηται: 1) Προσεβλήθη ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, προερχομένων ἐκ τοῦ Τουκλοῦ Τεπέ, κατὰ τὴν ἄκραν δεξιάν της πτέρυγα ἐπὶ τοῦ Τσοροὺμ ντάγ, ὅπερ εἶχε καταλάβει τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων καὶ τὸ ἐκ δύο ταγμάτων τοῦ 41ου συντάγματος πεζικοῦ ἀπόσπασμα τῆς XII μεραρχίας μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. Αἱ μονάδες αὗται, πιεσθεῖσαι ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι. Συγχρόνως οἱ Τοῦρκοι ἐπεξέτειναν τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν καὶ νοτιώτερον, κατὰ τοῦ ὑποτομέως Γενιτζέ, ἀριστεροῦ τῆς II μεραρχίας, ὃν ὑπερήσπιζον διάφορα τμήματα (τοῦ 7 συντάγματος πεζικοῦ, τῶν 34ου καὶ 35ου συνταγμάτων πεζικοῦ, τοῦ 63ου, τοῦ 18ου καὶ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ 2ου συντάγματος ἱππικοῦ). Τὰ ἑλληνικὰ ὅμως τμήματα ταῦτα, ἐνισχυόμενα καὶ ὑπὸ ἰσχυροῦ πυρὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ, ἐκράτησαν τὰς θέσεις των, ἀποκρούσαντα τοὺς Τούρκους. 'Η I μεραρχία τότε (17 Αὐγούστου), διατάξασα ἀντεπίθεσιν, ἀνακατέλαβε τὸ Τσοροὺμ ντὰγ διὰ τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς IV μεραρχίας (ἐκ ταγμάτων τῶν 8ου καὶ 11ου συνταγμάτων πεζικοῦ) καὶ διὰ τοῦ 5ου συντάγματος πεζικοῦ αὐτῆς, τῇ συνδρομῇ καὶ τοῦ εἰς διάθεσίν της πεδινοῦ καὶ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ὡς καὶ τῆς III μοίρας βαρέος πυροβολικοῦ. 2) Προσεβλήθη ὁμοίως ἡ ὁμὰς Φράγκου καὶ κατὰ τὸ μέτωπον τῆς VII μεραρχίας. Καὶ τὸ μὲν 22ον σύνταγμα πεζικοῦ τῆς μεραρχίας ταύτης ὑπεχώρησεν ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ, τὸ δὲ 23ον τουναντίον ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς πάσας τὰς προσπαθείας τῶν Τούρκων, τηρῆσαν τὰς θέσεις του. 3) Τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας (ἄκρον ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως), ὑποδεχθὲν ἐν Χασὰν Ντεντὲ Τεπὲ τὰς ἡμιλαρχίας τῶν V καὶ XIII μεραρχιῶν, ὑποχωρούσας ἐκ τῆς ὁμάδος Τρικούπη, συνεπτύχθη αὐτοβούλως καὶ χωρὶς νὰ πιεσθῇ ποσῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀπίσω πρὸς Χαλατζιλάρ. Τὴν ἑσπέραν, τέλος, τῆς 17 Αὐγούστου 1922 ἡ κατάστασις ἦτο ἡ ἑξῆς: 1) 'Η II μεραρχία ἐτήρει τὰς θέσεις της, πλὴν τοῦ ἀριστεροῦ της περὶ τὸ Γενιτζέ, συμπτυχθέντος ἔτι δυτικώτερον. 2) 'Η I μεραρχία, ἀνακτήσασα δι' ἐπιθετικῆς ἐπιστροφῆς τὸ Τσοροὺμ ντάγ, ἐκράτει καλῶς τὰς θέσεις της. 3) 'Η VII μεραρχία ὑπεχώρησεν εἰς τὴν γραμμὴν 'Αλᾶ ὀβᾶ—Χαλμανλὰρ-Σόμρα, πλὴν τοῦ 23ου συντάγματος πεζικοῦ αὐτῆς, ὅπερ εἶχε παραμείνει εἰς τὴν θέσιν του καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς 17—18 Αὐγούστου. 4) Τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας ὑπεχώρησεν εἰς Χαλατζιλάρ. Ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 18 Αὐγούστου 1922 οἱ Τοῦρκοι προσέβαλον τὰ εἰς Τσοροὺμ ντὰγ τάγματα τοῦ ἀποσπάσματος τῆς IV μεραρχίας καὶ τοῦ 5ου συντάγματος πεζικοῦ ὡς καὶ τὰ τμήματα τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς II μεραρχίας, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὰ μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα εἰς ὑποχώρησιν. 'Αφ' ἑτέρου τὸ 49ον σύνταγμα πεζικοῦ, ἐλάχιστα πιεσθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπεσύρθη πρὸς τὰ ὀπίσω ἐν πλήρει διαλύσει, ἐνῷ τὸ ἀποσυντεθέν, ὡς εἴπομεν, 22ον σύνταγμα πεζικοῦ τῆς VII μεραρχίας ἀνασυνετάσσετο εἰς Μπανάζ. 'Ο στρατηγὸς Φράγκου τότε (ὥρα 8.30' τῆς 18 Αὐγούστου) ἐδέησε νὰ ἐκδώσῃ διαταγὴν ὑποχωρήσεως πασῶν τῶν ὑπ' αὐτὸν μονάδων πρὸς Καπακλάρ, ὡς ἑξῆς: 1) 'Η VII μεραρχία θὰ ἠκολούθει τὸ δρομολόγιον Μπανὰζ—Ντερμπὲντ—Καπακλὰρ 2) 'Η I μεραρχία ἀπὸ 'Ισλάμκιοϊ διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἰς Καπακλάρ 3) 'Η II μεραρχία θὰ κατηυθύνετο διὰ γεφύρας νοτίως 'Εριζὲ εἰς χῶρον νοτίως Καπακλάρ. 'Η κίνησις ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ τῇ 11ῃ ὥρᾳ. Τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας, αὐτοβούλως πάλιν ὑποχωρῆσαν ἐκ τῶν θέσεών του, ἤδη ἀπὸ τῆς 7ης ὥρας, ἐκινήθη πρὸς δυσμὰς διὰ τῶν κλιτύων τοῦ Μουρὰτ ντάγ, προσβληθὲν δὲ ὑπὸ τουρκικῶν τινων τμημάτων ἐγκατέλιπεν εἰς τοὺς Τούρκους τρία τῶν πυροβόλων του καὶ ὑποστὰν ἀπωλείας διηυθύνθη πρὸς Οὐσάκ. Τὸ μεικτὸν τοῦτο ἀπόσπασμα ἐθεωρήθη τότε ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας ἑλληνικῆς διοικήσεως ὡς ἀποκοπὲν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, πρὸς ἀναζήτησιν δ' αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ διέταξεν ἐκ Σμύρνης ἀεροπορικὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἅμα (ὥρα 12. 5' τῆς 18 Αὐγούστου 1922) ἐνετείλατο τὸν στρατηγὸν Φράγκου ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ καταληφθῇ ἡ γενικὴ γραμμὴ ἀμύνης: Κιζὶλ ντὰγ—'Ελμὰ ντὰγ—Καπακλὰρ—Χατζημλὰρ—Κεϋκὲζ—Μπανὰζ σοῦ, πρὸς κάλυψιν τοῦ Οὐσὰκ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μὲ κέντρον βάρους τῆς παρατάξεως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Οὐσάκ. 'Αλλὰ καὶ ἐκεῖθεν ἡ ὁμὰς Φράγκου (I, II, VII μεραρχίαι, μεικτὰ ἀποσπάσματα XIII, XII καὶ IV μεραρχιῶν καὶ μεραρχία ἱππικοῦ, μετὰ διαφόρων σχηματισμῶν τῶν Α' καὶ Β' σωμάτων στρατοῦ), εἰς ἣν βραδύτερον προσετέθη καὶ ἡ V μεραρχία μετὰ πολλῶν ἐν διαλύσει ἄλλων τμημάτων ἐκ τῆς ὁμάδος Τρικούπη, ὑπεχώρησε πρὸς δυσμὰς πρὸς τὴν 'Ερυθραίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χίον ἐν τάχει, χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ ὀργανώσῃ σοβαρὰν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ διώκοντος βραδέως τουρκικοῦ στρατοῦ, οὔτε ἀνατολικῶς τῆς Φιλαδελφείας, οὔτε ἀνατολικῶς τοῦ Κασαμπᾶ, οὔτε περὶ τὴν Σμύρνην, οὔτε εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς 'Ερυθραίας, ὡς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς εἶχε διαταχθῆ.

'Αλλὰ κατὰ τὰς ἡμέρας 16—20 Αὐγούστου 1922 ἀνατολικῶς καὶ βορείως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς ὅλης Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἐμπλακείσης ἐκεῖ τῆς μείζονος μάζης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (ὁμάδος Τρικούπη) εἰς ἀγῶνα δεινὸν πρὸς τέσσαρα σώματα στρατοῦ τῶν Τούρκων. Καὶ τὴν μὲν 16ην Αὐγούστου ἡ ὁμὰς τοῦ στρατηγοῦ Τρικούπη (τμῆμα τῆς IV μεραρχίας καὶ αἱ XII, V, IX καὶ XII μεραρχίαι) κατευθυνομένη, ἐν ὑποχωρήσει, ἀπὸ τοῦ χώρου περὶ τὸ 'Αφιὸν Καρὰ Χισὰρ πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἐνεπλάκη εἰς ἀγῶνα ἐν τῇ περιοχῇ 'Ιμπιλὰκ ντὰγ—Κιουτσούκιοϊ - Σελκὶ Σεράϊ Τσιφλὶκ καὶ καθηλώθη ὑπὸ τοῦ 2ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπὶ τῶν θέσεών της, ἐνῷ συγχρόνως τμήματα τοῦ 1ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ, βαδίσαντα ἀπὸ Κιζίλκιοϊ πρὸς τὰ ὑψώματα 'Ασλανὰρ (βορείως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ), ἀπέκοψαν τὴν πρὸς δυσμὰς ὁδὸν ὑποχωρήσεως τῆς εἰρημένης ὁμάδος, ἥτις μετὰ ὁλονύκτιον

Digitized by Google

περιπλάνησιν ἐν τῷ χώρῳ Χαμούρκιοϊ—Τσάλκιοϊ—'Ασλανὰρ—Σελκὶ Σεράϊ Τσιφλίκ, εὑρέθη τὴν πρωΐαν τῆς 17 Αὐγούστου 1922 ἀποκεκλεισμένη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Τσάλκιοϊ. 'Εκεῖ ἡ ὁμὰς τοῦ στρατηγοῦ Τρικούπη ἀπὸ τῆς 14ης ὥρας τῆς 17 Αὐγούστου μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους ὑπέστη τὴν καταστροφὴν τοῦ *'Αλῆ Βεράν*. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 16—17 Αὐγούστου 1922 διάφορα τμήματα καὶ σχηματισμοὶ τῆς ὁμάδος Τρικούπη, στερούμενοι διαταγῶν, ὡς καὶ πλῆθος ἀσυντάκτων ἀνδρῶν εἶχον διευθυνθῆ πρὸς δυσμάς, εὑρίσκοντες δὲ κατειλημμένην τὴν ὅδευσιν πρὸς Τουμλοῦ Μπουνὰρ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐτρέποντο ἢ πρὸς τὸ Μουρὰτ ντὰγ ἢ πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ ἀπὸ τοῦ Μπὲλ 'Οβᾶ προερχομένου ρεύματος (βορείως τοῦ Μουρὰτ ντάγ), ἤτοι πρὸς τὸν "Αμπια Ντερέ. Κατὰ τὴν κοιλάδα ταύτην ἐβάδισε τὴν 17 Αὐγούστου 1922 καὶ ἡ V μεραρχία τῆς ὁμάδος Τρικούπη, μεθ' ἧς συνηνώθησαν καὶ τὰ διασπαρέντα διάφορα ἄλλα τμήματα ἢ μεμονωμέναι ὁμάδες, διαφυγοῦσαι ἀπὸ τοῦ Τσάλκιοϊ. Αἱ δυνάμεις αὗται, περὶ τὰς 25 000, συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τῆς V μεραρχίας μεταξὺ τοῦ Κεκτσιλὲρ καὶ 'Ογιουζοὺκ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς εἰρημένης κοιλάδος, βορείως τοῦ Μουρὰτ ντάγ. 'Εκεῖθεν τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων ἐκείνων, ἀνοργανώτων καὶ ἄνευ τινὸς συνοχῆς, ἐν φάλαγγι μακρᾷ, ἧς ἡγεῖτο ἡ V μεραρχία καὶ εἵπετο ὡς ὀπισθοφυλακὴ τὸ 43ον σύνταγμα τῆς μεραχίας ταύτης, ἀφοῦ ἀπώθησε μικρὸν τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἱππικοῦ, ἐπιχειρῆσαν εἰς τὸν αὐχένα Μπὲλ-'Οβᾶ νὰ παρακωλύσῃ τὴν πρὸς δυσμὰς κίνησιν αὐτοῦ, ἔφθασε, διὰ συντόνου πορείας, τὴν πρωΐαν τῆς 18 Αὐγούστου 1922 εἰς Γκουμούσκιοϊ, νοτίως τοῦ Τζεντίς, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μουρὰτ τσάϊ, ἔνθα ἀνεπαύθη μέχρι τῶν ἀπογευματινῶν ὡρῶν καὶ ὁπόθεν ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς τὸ 'Αϊνὲ Χὰν-Τικμὰκ ὑποχώρησίν του. Αἱ λοιπαὶ δυνάμεις τῆς ὁμάδος Τρικούπη, ἀποκοπεῖσαι περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 17 Αὐγούστου 1922 ἐκ τῶν πυρῶν μικροῦ τουρκικοῦ τμήματος, καταλαβόντος τὰ ΒΑ. τοῦ Κεκτσιλὲρ ὑψώματα καὶ ἐμπλακεῖσα ἀπὸ τῆς 14ης ὥρας τῆς ἰδίας ἡμέρας εἰς ἐξολοθρευτικὸν ἀγῶνα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ 'Αλῆ Βεράν, ἀνέμενον τὴν ἐπέλευσιν τοῦ σκότους τῆς νυκτός, ὅπως ἐξακολουθήσωσι τὴν σύμπτυξίν των. Μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον μία φάλαγξ τῆς ὁμάδος Τρικούπη ἐκ τῆς XII καὶ IV μεραρχιῶν διηυθύνθη πρὸς δυσμάς, πρὸς τὸ Μουρὰτ δάγ. Καὶ ἡ μὲν XII μεραρχία (τμῆμα αὐτῆς) ἐπεζήτησεν ἀπὸ τοῦ Μουρὰτ ντὰγ νὰ κατέλθῃ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ 'Οτουράκ, ἀντιληφθεῖσα δ' ὅτι τοῦτο κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπανεστράφη πρὸς βορρᾶν, πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ ἀπὸ τοῦ Μπὲλ 'Οβᾶ κατερχομένου ρεύματος, ὅπου, παρὰ τὸ χωρίον 'Ογιουζούκ, περιέπεσεν ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῇ 9ῃ ὥρᾳ τῆς 19 Αὐγούστου. 'Η δὲ IV μεραρχία (ὑπόλοιποι δυνάμεις της), ὑπὸ τὸν ἐπιτελάρχην της, μεθ' ἧς ἡνώθησαν καὶ διάφορα ἄλλων μονάδων τμήματα, ἀκολουθήσασα νοτιοδυτικὴν κατεύθυνσιν διὰ Καρατζᾶ Χισὰρ—Καπακλάρ, ἔφθασεν εἰς Οὐσὰκ τὴν πρωΐαν τῆς 19 Αὐγούστου. Τέλος, δι' ἔτι βορειοτέρας κατευθύνσεως, ἤτοι διὰ τοῦ Μπὲλ 'Οβᾶ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Μουρὰτ τσάϊ καὶ ἐν γένει διὰ τοῦ δρομολογίου τῆς V μεραρχίας, ὑπεχώρησαν αἱ ὑπόλοιποι μονάδες τῆς ὁμάδος Τρικούπη ἐν τῇ ἑξῆς σειρᾷ: αἱ ἡμιλαρχίαι τῶν μεραρχιῶν συντεταγμέναι, λείψανα τῶν XII καὶ IX μεραρχιῶν καὶ ὡς ὀπισθοφυλακὴ ἡ XIII μεραρχία (2ον καὶ 3ον συντάγματα πεζικοῦ αὐτῆς), ἀποχωρήσασα τελευταία ἐκ τοῦ χώρου μάχης τοῦ 'Αλῆ Βεράν, περὶ τὴν 21ην ὥραν τῆς 17 Αὐγούστου 1922. 'Ο κάματος, ἡ ἀϋπνία καὶ ἡ πεῖνα ἐπήνεγκον τόσην ἐξάντλησιν, ὥστε πολλοὶ ἔπιπτον κατὰ τὴν νύκτα καὶ ἐκοιμῶντο καθ' ὁδὸν καὶ ἀπέμενον αἰχμάλωτοι, ὡς συνέβη εἰς τὸν διοικητὴν τῆς IV μεραρχίας. Εἰς τὸν αὐχένα Μπὲλ 'Οβᾶ κατὰ τὴν χαραυγὴν τῆς 18 Αὐγούστου προσεβλήθη ἡ μεγάλη φάλαγξ αὕτη ὑπὸ τμημάτων τῆς 2ας τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἅτινα ἀπώθησεν ἡ ἑλληνικὴ ἐμπροσθοφυλακή. Καὶ αἱ μὲν ἡμιλαρχίαι καὶ τὰ λείψανα τῶν XII καὶ IX μεραρχιῶν ἐκ τῆς εἰρημένης φάλαγγος ἔφθασαν τὴν πρωΐαν τῆς 19 Αὐγούστου 1922, κατόπιν συντόνου πορείας, εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Τζεντὶς τσάϊ, νοτίως τοῦ Τζεντίς, ὁπόθεν ἀνενόχλητα ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των περαιτέρω πρὸς 'Αϊνὲ Χὰν—Τακμάκ. 'Η δὲ XIII μεραρχία, μεθ' ἧς ἐπορεύοντο καὶ οἱ στρατηγοὶ διοικηταὶ τῶν Α' καὶ Β' σωμάτων στρατοῦ, Τρικούπης καὶ Διγενῆς, εἶχε φθάσει τὴν πρωΐαν τῆς 18 Αὐγούστου ἐπὶ τῶν βορείων ἀντερεισμάτων τοῦ Μουρὰτ ντάγ, ἀκολουθοῦσα τὸ δρομολόγιον τῶν προηγηθεισῶν XII καὶ IX μεραρχιῶν (λειψάνων αὐτῶν), ὅπου ὅμως ὁ στρατηγὸς Τρικούπης ἐσταμάτησε τὴν φάλαγγα τῆς XIII μεραρχίας, φρονῶν ὅτι ἀκολουθεῖται λελανθασμένον δρομολόγιον. 'Αλλ' οὕτως ἡ XIII μεραρχία ἀπεκόπη τῆς προηγουμένης φάλαγγος. Εἰς τὸν αὐχένα Μπὲλ 'Οβᾶ ἠναγκάσθη πάλιν ἡ XIII μεραρχία νὰ βραδύνῃ τὴν πορείαν της, ὅπως ἀποκρούσῃ τουρκικὸν τμῆμα ἱππικοῦ μετὰ πυροβολικοῦ. χρησιμοποιήσασα τμήματά τινα ὡς πλαγιοφυλακὴν πρὸς Β. σταθερὰν (II τάγμα τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ διλοχίαν τῆς IX μεραρχίας), ὀπίσω τῆς ὁποίας, διὰ τοῦ αὐχένος, διέρρευσεν ἡ λοιπὴ φάλαγξ τῆς XIII μεραρχίας. 'Αλλὰ περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς 18 Αὐγούστου ἐσταμάτησε καὶ πάλιν ἡ XIII, σχηματίσασα προφυλακὰς πρὸς Β., καὶ διετάχθη νὰ γίνῃ ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ I τάγματος τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ διὰ τοῦ πρὸς τὰ ὑψώματα Μπανὰζ ἄγοντος δρομολογίου, ἐπὶ σκοπῷ νὰ παρασχεθῇ ἡ πληροφορία ἂν τὸ Μπανὰζ κατέχηται ἢ μὴ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. 'Εν τῷ μεταξὺ κατέφθανον διάφορα ἀποπλανηθέντα τμήματα καὶ συνηνοῦντο μετὰ τῆς XIII μεραρχίας, ἐν οἷς μία ὀρειβατικὴ πυροβολαρχία τῆς XII μεραρχίας καὶ εἷς οὐλαμὸς ἐξ ἑκατέρας τῶν πυροβολαρχιῶν τῆς XIIIβ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. 'Αλλ' ἡ πρὸς Μπανὰζ ἀναγνώρισις, μετὰ ματαίαν περιπλάνησιν καὶ ἀπώλειαν πολυτίμου χρόνου, ἀνέφερεν ὅτι δὲν ἀνεῦρε τὸ Μπανὰζ καὶ οὕτως ἡ XIII μεραρχία ἐπανέλαβε τὴν πρὸς δυσμὰς ὑποχώρησιν αὐτῆς τῇ 19ῃ ὥρᾳ τῆς 18 Αὐγούστου ἐν τῇ ἑξῆς τάξει: ἐμπροσθοφυλακὴ τὸ II τάγμα τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ μετὰ πυροβολαρχίας τῆς XIIIβ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ —διάφοροι σχηματισμοὶ τῶν Α' καὶ Β' σωμάτων στρατοῦ, οἱ ἄνευ τμημάτων ἀξιωματικοί, ὁπλῖται καὶ μεταγωγικά— ὀπισθοφυλακή: τὸ 2ον σύνταγμα πεζικοῦ (400 περίπου ἄνδρες). Τῇ 23ῃ ὥρᾳ τῆς 18 Αὐγούστου ἡ XIII μεραρχία ἐσταμάτησε πάλιν, καλυφθεῖσα καταλλήλως εἰς Σοκοὺρ 'Εϋρέν, μέχρι τῆς πρωΐας, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν φάλαγγα τῆς μεραρχίας τὸ πρὸς Μπανὰζ ἀχθὲν δι' ἀναγνώρισιν I τάγμα τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ, ἀποσταλέντος ἤδη καὶ τοῦ II τάγματος τοῦ ἰδίου συντάγματος, ὅπως ἐπανοδηγήσῃ τὸ τάγμα ἐκεῖνο (τὸ I) εἰς τὴν φάλαγγα.

"Αμα τῇ ἕῳ τῆς 19 Αὐγούστου κατωρθώθη μὲν ἡ ἀνεύρεσις τοῦ I τάγματος τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ, ἀλλ' ἀπεπλανήθη ἤδη τὸ κατὰ τὴν νύκτα πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ ἐντὸς τῆς δασώδους περιοχῆς ἀποσταλὲν II τάγμα αὐτοῦ, ὅπερ διὰ Γκουνεϊ ἤχθη πρὸς Οὐσάκ, περὶ τὸ ὁποῖον καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 20 Αὐγούστου. Οὕτω, κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 19 Αὐγούστου, ἡ φάλαγξ Τρικούπη (4.500 ἄνδρες) διηυθύνθη πρὸς δυσμάς, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν: 1) ἐπιτελείων Α' καὶ Β' σωμάτων στρατοῦ μετὰ τῶν στρατηγῶν διοικητῶν αὐτῶν· 2) τοῦ ἐπιτελείου τῆς XIII μεραρχίας τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς καὶ δυνάμεως 1500 ἀνδρῶν περίπου, ἰδίᾳ τῶν 2ου καὶ 3ου συνταγμάτων πεζικοῦ· καὶ 3) ὑπολοίπων διαφόρων ἄλλων μεραρχιῶν ἀόπλων καὶ ἀσυντάκτων. 'Η φάλαγξ αὕτη συνήντησεν ἐχθρικὴν ἀντίστασιν πρὸ τοῦ χωρίου Σοκοὺρ 'Εϋρέν, βληθεῖσα (ὥρᾳ 10ῃ) διὰ πυρῶν πεζικοῦ καὶ πυροβόλων, καὶ παρὰ τὸ χωρίον Συμακλῆ. 'Εκεῖ ὅμως ἡ διεύθυνσις τῆς πορείας ἤλλαξε πρὸς νότον, πρὸς Καρὰ 'Αγάτς—Τζουμπρούτ. 'Η κίνησις ἐγένετο βραδέως καὶ δυσχερῶς, ἐνοχλουμένης τῆς φάλαγγος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἱππέων, οἵτινες παρηκολούθουν τηροῦντες στενὴν ἐπαφήν. Περὶ τὴν 22αν ὥραν τῆς 19 Αὐγούστου, βορείως τῶν ὑψωμάτων Τζουμπρούτ, ἡ φάλαγξ καλυφθεῖσα ἐσταμάτησεν, ὅπως οἱ ἄνδρες ἀναπαυθῶσι. Τῇ 7ῃ ὥρᾳ τῆς 20 Αὐγούστου 1922 ἡ φάλαγξ Τρικούπη, ἐκκινήσασα ἐκεῖθεν, ἐν ἀρχῇ μὲν κατηυθύνετο πρὸς Δ., πρὸς τὸν αὐχένα μεταξὺ 'Ελμᾶ ντὰγ καὶ Κιζὶλ ντάγ, ἀλλ' εἶτα ἐστράφη πρὸς Ν., πρὸς Καρατζᾶ Χισάρ, ἵνα ἐκεῖθεν ἀχθῇ εἰς Οὐσάκ. 'Αλλ' εἰς τὰ ὑψώματα νοτίως τοῦ Καρὰ Χισάρ, προσβληθεῖσα ὑπὸ ἱππικοῦ καὶ ἰσχυρῶν φαλάγγων πεζικοῦ, ὑπολογισθεισῶν εἰς 3 τουρκικὰς μεραρχίας, ἠναγκάσθη, ἀποκοπεῖσα τῆς πρὸς Δ. ὑποχωρήσεως αὐτῆς, ἐξαντληθεῖσα ἐκ τῶν κόπων καὶ στερουμένη καὶ πυρομαχικῶν, μετὰ βραχεῖαν ἀντίστασιν, νὰ παραδοθῇ αἰχμάλωτος εἰς τὴν 5ην τουρκικὴν μεραρχίαν Καυκάσου.

Οὕτως ἔληξαν οἱ περὶ τὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ἀγῶνες τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ΒΑ. τοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ καὶ εἰς θέσιν περίβλεπτον ἐπὶ τοῦ λόφου, ἔνθα ἦτο τὸ παρατηρητήριον τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ κατὰ τὴν μάχην τοῦ 'Αλῆ Βερὰν τῆς 17 Αὐγούστου 1922, ἀνήγειραν ἐπιβλητικὸν μνημεῖον τῆς νίκης αὐτῶν ταύτης, ἥτις ἐτερμάτισεν οὐσιωδῶς τὴν ἑλληνικὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τούμοργον, ἢ ***Τούρμουλον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Ιβηρικῆς χερσονήσου ἐν Λουσιτανίᾳ, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐεττόνων, δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ Τάγου καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Αὐγούστας 'Ημερίτας (Merida) εἰς Καισαραυγοῦσταν (Σαραγόσσα) ὁδοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Garovillas ἐν 'Ισπανίᾳ. Α. Θ. Σ.

Τουμοὺκ - Χουμὰκ *ὄρη* (Tumuc - Humac) *[Γεωγρ.]*. 'Οροσειρὰ τῆς Νοτίου 'Αμερικῆς, ἀποτελοῦσα τὸ σύνορον μεταξὺ τῆς γαλλικῆς καὶ ὀλλανδικῆς Γουυάνας καὶ τῆς Βραζιλίας. Ἔχουν μέσον ὕψος 800 μ., αἱ δὲ ὑψηλότεραι αὐτῆς κορυφαὶ εἶναι αἱ: *Μιταράκα, Ταϋανάοῦ* καὶ *Τεμομάϊρεν*.

τουμουλαρία (ἡ) *[Παλαιοζωολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *πρωταραία* (βλ. λ.).

Τοὺμπ (Thumb), ***'Αλβέρτος.*** Διακεκριμένος Γερμανὸς γλωσσολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1865 ἐν Freiburg i. Br. καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1915. Μετὰ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδάς του ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του. Τῷ 1901 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου, τῷ δὲ 1909 ἐν τῷ τοῦ Στρασβούργου. Τὸ κύριον ἐνασχόλημα τοῦ βίου του ὑπῆρξεν ἡ ἔρευνα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀρχαίας καὶ νεωτέρας, τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθη ἐν Μονάχῳ παρὰ τοῦ Krumbacher καὶ ἐξέμαθεν ἐν 'Αθήναις, ἔνθα διέμεινε τῷ 1890. Τὸ πρῶτον ἔργον του ἐδημοσιεύθη τῷ 1888 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Untersuchungen über den Spiritus asper in Griechischen». Δι' αὐτοῦ κατέδειξεν ὅτι—ἀντιθέτως πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Schütz καὶ τοῦ G. Meyer, καθ' οὓς τὸ δασὺ πνεῦμα ἤδη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ ἦτο ἁπλοῦν ὀρθογραφικὸν σημεῖον—ἐξεφωνεῖτο ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἀρχαίων διαλέκτων οὐχὶ μόνον καθ' ὅλους τοὺς π. Χ., ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας (μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ.). 'Η ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή του εἶναι συμβολὴ εἰς τὴν νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Die inlautenden Vocale im heutigen Dialekt von Amorgos» ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1892. 'Ομοία συμβολὴ εἶναι καὶ ἡ εἰς τὸν Γ' τόμον τῆς «'Αθηνᾶς» δημοσιευθεῖσα πραγματεία του περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς νήσου Αἰγίνης, τὸ ὁποῖον ἠρεύνησεν ἐπιτοπίως. Τῷ 1895 ἐδημοσιεύθη εἰς πρώτην ἔκδοσιν τὸ «Handbuch der neugriechischen Volkssprache» (ὅπερ τῷ 1910 ἐδημοσιεύθη εἰς β' ἔκδοσιν, τῷ δὲ 1912 καὶ ἐν ἀγγλικῇ μεταφράσει ὑπὸ τὸν τίτλον «Handbook of the modern greek κλπ.» ἐν 'Εδιμβούργῳ). 'Εν αὐτῷ, πλὴν τῆς νεοελληνικῆς φωνητικῆς καὶ μορφολογίας, ἐξητάσθη διὰ βραχέων καὶ ἡ νεοελληνικὴ σύνταξις. Συντομώτερον ἐγχειρίδιον νεοελληνικῆς γραμματικῆς ἀποτελεῖ τὸ ἐν τῇ γνωστῇ «Sammlung Göschen» ἐκδοθὲν ἔργον του «Grammatik der neugriechischen Volkssprache» (Berlin—Leipzig 1915), ἐπανεκδοθὲν τῷ 1928 κατ' ἐπεξεργασίαν τοῦ καθηγητοῦ 'Ι. Καλιτσουνάκι. Καὶ ταῦτα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν. Εἰς τὴν μεταγενεστέραν περίοδον τῆς γλώσσης μας ἀναφέρεται τὸ ἐξαίρετον ἔργον τοῦ Thumb «Die griechische Sprache im Zeitalter des Hellenismus» ἐν Στρασβούργῳ 1900, ἐν τῷ ὁποίῳ, ἀναιρῶν τὴν γνώμην τοῦ Kretschmer περὶ τῆς κοινῆς ὡς μωσαϊκοῦ ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων, ἀπέδειξεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γλώσσης τῶν παπύρων καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἐπιγραφῶν, ὡς καὶ τῆς μεταγενεστέρας γραμματείας, ὅτι βάσις καὶ κυρία πηγὴ τῆς κοινῆς εἶναι ἡ ἀρχαία ἀττικὴ διάλεκτος, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνεμείχθησαν καὶ ὀλιγώτερα στοιχεῖα ἐξ ἄλλων διαλέκτων, καὶ δὴ ἐκ τῆς ἰωνικῆς. 'Εκ τῶν καλλίστων ἔργων τοῦ Thumb εἶναι καὶ τὸ εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς διαλέκτους ἀναφερόμενον «Handbuch der griechischen Dialekte» (ἐν 'Αϊδελβέργῃ 1909) μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας. Πλὴν τούτων ἐπεξειργάσθη τὴν δ' ἔκδοσιν τῆς ἐξαιρέτου «'Ελληνικῆς γραμματικῆς» τοῦ Brugmann (ἐν Μονάχῳ 1913). Τῷ 1905 ἐδημοσίευσε τὸ «Handbuch der Sanskrit» εἰς 2 τόμους. 'Εκτὸς τῶν αὐτοτελῶν τούτων ἔργων του ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰς καὶ ποικίλας εἰδικὰς πραγματείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς δάνεια τῆς ἀρμενικῆς καὶ ἀλβανικῆς καὶ ἀντιθέτως εἰς τὰ ἐκ τῆς γερμανικῆς ἐπείσακτα στοιχεῖα τῆς νέας ἑλληνικῆς. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

τούμπα (ἡ) δημοτ., κυβίστησις, στροφὴ τοῦ σώματος κατακορύφως: «χάμνει τοῦμπες 'ς τὸν ἀέρα» || καθόλου, κλίσις τῆς κεφαλῆς μέχρι τοῦ ἐδάφους, οἷον ἐπὶ εὐτελιστικῆς παρακλήσεως: «χάμνει τοῦμπες γιὰ νὰ κατορθώσῃ τὴ δουλειά του».

Τούμπα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς πρόβουνος τοῦ μακεδονικοῦ ὄρους Βόρα, ὑψούμενος νοτιοδυτικῶς τοῦ λεκανοπεδίου τῆς 'Αρδέας (ὕψ 539 μ.). Ι. Σ. Σ.

—**Τούμπα** *[Γεωγρ.]*. —1) 'Ορεινὸν χωρίον τῆς Βορείου Πελοποννήσου, ἀπέχον 3 ½ ὥρας πρὸς Δ. τοῦ Αἰγίου καὶ ἔχον 171 κατ. 'Αποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, περιλαμβάνουσαν καὶ τὰ χωρία *Γληγούρι* ἢ *Γρηγόρι*, *'Επτάσπιτα* καὶ *Μεριίδα* καὶ ἀριθμοῦσαν 428 κατ. —2) Μικρὸς συνοικισμὸς (38 κάτ.) τῆς κοινότητος Καβαλαρίου τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, κατὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τῆς λίμνης 'Αγίου Βασιλείου καὶ τὸ 6 χλμ. (ἔνθα καὶ σταθμὸς) τῆς σιδηροδρομικῆς τοπικῆς γραμμῆς Σαρακλῆ—Σταυροῦ. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ριζιῶν (κάτ. 597) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παιονίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀπέχον τῆς Γουμενίτσης 8 χλμ. πρὸς ΝΑ. —4) Νέος συνοικισμὸς κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς πεδιάδος τῶν Σερρῶν, ἀποτελῶν ἰδίαν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος (Ζίχνης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Διαρρέεται ὑπὸ ποταμίου ἐκβάλλοντος εἰς τὴν λίμνην τ' 'Αχινοῦ καὶ καθιστῶντος τὸ ἔδαφος εὐφορώτατον. Κάτ. 797. Ι. Σ. Σ.

Digitized by Google

τούμπα (λατ. tuba) /*Μουσ.*/. Χάλκινον πνευστὸν ὄργανον, ἐμφανιζόμενον ὡς τελειοποίησις τῆς *ὀφικλεΐδος* καὶ τοῦ *ὀφιαύλου*. Ἀφ' ἧς ὁ Γερμανὸς Βάϊντνγκερ ἐσκέφθη νὰ διατηρήσῃ τοὺς σωλῆνας χαλκίνων τινῶν ὀργάνων, κατὰ τὸ σύστημα τῶν ξυλίνων πνευστῶν, καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπ' αὐτῶν κινητὰ κλειδιά, ἐδημιουργήθη πλῆθος νέων ὀργάνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδίαν ἐξέλιξιν εἶχεν ἡ οἰκογένεια τῶν *κλειδοκεράτων*, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἡ *τούμπα*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐπενοήθη τὸ πρῶτον παρὰ τοῦ Ἀδόλφου Σὰξ τῷ 1835, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἐν λόγῳ ὄργανα ὀνομάζονται ὡσαύτως *σαξοκέρατα*, ἐν Γερμανίᾳ δὲ εἰσήχθη παρὰ τῶν Μόριτς καὶ Βίπρεχτ. Τῷ 1836 εἶδε τὸ φῶς τὸ μικρότερον ὄργανον τῆς οἰκογενείας, δηλαδὴ τὸ *βαρύτονον* ἢ *εὐφώνιον*, μετὰ τριῶν ἐμβόλων, εὐθὺς δὲ κατόπιν καί τινα βαρύτερα ὄργανα τῆς οἰκογενείας. Τῷ 1855 ὁ Σὰξ ἐνεφάνισε τὰ σαξοκέρατα *βαρὺ* καὶ *βόμβον* (Bourdon), τὸ πρῶτον εἰς μι ♭, τὸ δεύτερον εἰς σι ♭· ἐκ τούτων τὸ πρῶτον εἶχεν ὕψος 1.65 μ., τὸ δὲ δεύτερον 2.75 μ. Ἐπεκράτησαν ὅμως γενικῶς αἱ τοῦμπαι μὲ 4 ἔμβολα, δι' ὧν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ πλήρης χρωματικὴ κλῖμαξ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ὀργάνου· ἐν τούτοις οἱ μὲν ὀξεῖς φθόγγοι εἶναι ἰσχυροί, οἱ δὲ βαρεῖς παραμένουσιν ἀσθενεῖς. Αἱ τοῦμπαι ἀποτελοῦσι τὴν βαθεῖαν κατηγορίαν τῆς οἰκογενείας τῶν σαξοκεράτων ἢ κλειδοκεράτων, εἰσὶ δὲ βασικὰ ὄργανα τῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν καὶ τῶν φιλαρμονικῶν. Ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ἐπεκράτησε τὸ *βαθὺ σαξοκέρας*, τὸ παρὰ τῶν Γερμανῶν ἀποκαλούμενον *Bass-Tuba*, ἐνίοτε δὲ καὶ ἁπλῶς *Tuba*, ὄνομα ὅπερ καὶ χρησιμοποιεῖται γενικώτερον παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς. Ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεώς της ἡ *τούμπα* ἀντικατέστησεν ὁριστικῶς ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τὴν ὀφικλεΐδα· ἡ ἔκτασίς της εἶναι ἡ ἑξῆς:

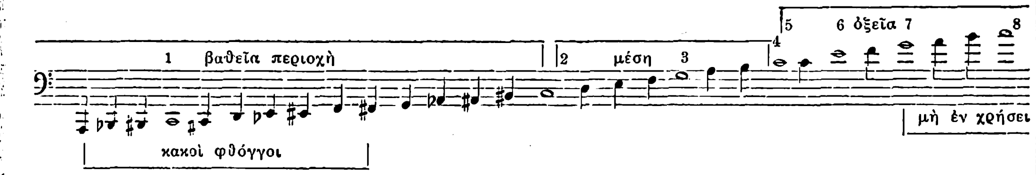

Ἡ τούμπα τῆς ὀρχήστρας εἶναι εἰς τὸν τόνον σι ♭, εἴθισται ὅμως οἱ φθόγγοι νὰ γράφωνται παρὰ τῶν συνθετῶν εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ὀξύτητα. Τὸ ἔτι βαρύτερον σαξοκέρας ἢ *βομβαρδόνιον* εἰς φα ἔχει βαρεῖς ἤχους καλυτέρας ποιότητος, διὸ καὶ δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ εὐδοκίμως ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τὴν συνήθη τούμπα. Ἡ ἔκτασις τοῦ ἐν λόγῳ ὀργάνου εἶναι:

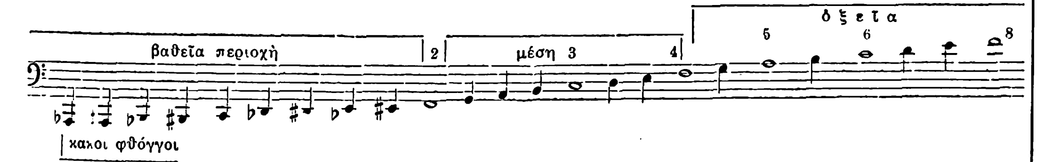

Τὸ βομβαρδόνιον γράφεται εἰς πραγματικοὺς φθόγγους ὅπως τὰ ὄργανα εἰς ντο.

Τέλος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ καὶ τὸ βαθύτατον ὄργανον τῆς οἰκογενείας, τὸ *βαθὺ βομβαρδόνιον* εἰς ντο (τὸ γερμανικὸν Contrabass Tubo). Γράφεται εἰς πραγματικοὺς φθόγγους, ὡς ὄργανον εἰς ντο, καὶ ἔχει τὴν ἑξῆς ἔκτασιν:

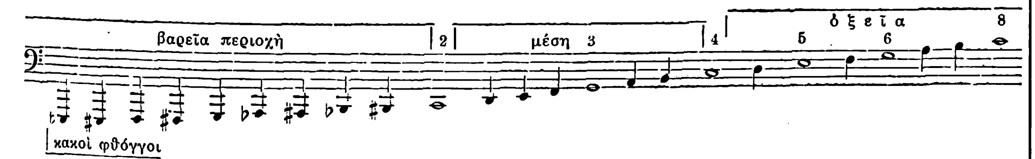

Ἡ βαθυτάτη αὕτη τούμπα δύναται, τῇ προσθήκῃ πέμπτου ἢ ἕκτου ἐμβόλου, νὰ δώσῃ ὡσαύτως ἔστω καὶ ἀσθενεῖς τοὺς φθόγγους:

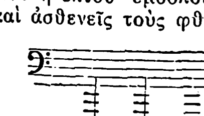

Ἡ βαθυτάτη τούμπα ἢ βομβαρδόνιον ὁσάκις ἔχει ἑλικοειδὲς σχῆμα ὀνομάζεται *ἑλικὼν* (Helikon). Αἱ τοῦμπαι ἐχρησιμοποιήθησαν ἰδιαιτέρως παρὰ τοῦ Βάγνερ ἐν τῇ «Τετραλογίᾳ», τῇ ὑποδείξει του δὲ κατεσκευάσθησαν πέντε ὄργανα τῆς κατηγορίας ταύτης, ὀξύφωνα εἰς σι ♭ καὶ βαρέα εἰς φα. Αἱ τοῦμπαι αὗται ἐγκατελείφθησαν ἔκτοτε καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Βάγνερ. Αἱ βαγνέρειοι τοῦμπαι ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς βασίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν κλειδοκεράτων καὶ τῶν σαξοκεράτων, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ὅμως εἰς αὐτὰ τοῦ κώδωνος τῶν κεράτων ὁ ἦχος των γίνεται μὲν ἡδὺς ὡς ὁ τῶν τελευταίων τούτων, πολὺ περισσότερον ὅμως ἰσχυρὸς καὶ μᾶλλον προσαρμοζόμενος πρὸς τὸν τῶν ὁλκωτῶν σαλπίγγων. Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἡ *τούμπα* (tuba) ἦτο εὐθεῖα σάλπιγξ, ἐνῷ ἡ tuba curva ἦτο χάλκινον ὄργανον, ἀποδίδον μόνον τοὺς φυσικοὺς φθόγγους, ἐν χρήσει περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Τούμπαλο-μπεμπέκο [*Προβλ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τῶν παλαιῶν ναυτικῶν μας διὰ τὴν χθαμαλὴν γλῶσσαν *Κριβάνια* τῆς Ἀζοφικῆς, ἣν ὁ Πτολεμαῖος ὀνομάζει *Ὑγρεῖς*. Ζ. Ε. Λ.

Τουμπὰν (Thumban) [*Ἀστρον.*]. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀπλανοῦς ἀστέρος **α** *Δράκοντος* (βλ. *Δράκων*). Σ. Π.

τουμπανιᾶς (ὁ) [*Ζῳολ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *πελεκᾶνος* ἢ *πελεκάν*.

τούμπανο (τό)· δημ., ἀντὶ *τύμπανον* (βλ. λ.): «τούμπανα νὰ τοῦ χτυποῦνε δὲν ξυπνᾷ» || παροιμ. «ὁ κόσμος τό 'χει τούμπανο κι' ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι» ἐπὶ πράγματος κοινολεκτουμένου, θεωρουμένου δὲ ὑφ' ἡμῶν ὡς μυστικοῦ.

«Τουμπάντια» *ζήτημα*. Τὴν νύκτα τῆς 15 πρὸς τὴν 16 Μαρτίου 1916 τὸ ὁλλανδικὸν ἀτμόπλοιον «Τουμπάτια» κατεβυθίσθη αἰφνιδίως καθ' ὃν χρόνον ἔπλεε πρὸς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Ἡ ὁλλανδικὴ κυβέρνησις διετύπωσε σχετικῶς τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ καταβύθισις τοῦ ἀτμοπλοίου θὰ ὠφείλετο εἰς τὴν δρᾶσιν γερμανικοῦ ὑποβρυχίου. Ἀλλ' ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις δὲν συγκατετέθη ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἐντεῦθεν εὐθύνην ὡς καὶ τὰς σχετικὰς χρηματικὰς ἀποζημιώσεις ἐπανορθώσεως τῆς γενομένης καταστροφῆς. Ἐπηκολούθησαν μακραὶ διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἐν τέλει δὲ ἐπῆλθε τὴν 30 Μαρτίου 1921 συμφωνία μεταξὺ αὐτῶν, κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ὁποίας θ' ἀνετίθετο εἰς διεθνῆ ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν ἡ ἔρευνα τῆς αἰτίας, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὸ ἀνωτέρω ὁλλανδικὸν ἀτμόπλοιον εἶχε καταβυθισθῇ. Ἡ ἐπιτροπὴ συνέστη ἐκ τεσσάρων ἀξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Γερμανίας, τῶν Κάτω Χωρῶν, τῆς Δανίας καὶ τῆς Σουηδίας ὡς μελῶν, προήδρευσε δὲ ταύτης ὁ Ἑλβετὸς Χόφμαν. Ἡ ἐπιτροπὴ ὑπέβαλε τὴν 27 Φεβρουαρίου 1922 τὴν ἔκθεσίν της, ἡ ὁποία ἀπεδέχετο ὅτι τὸ ἀτμόπλοιον κατεβυθίσθη κατ' ἀκολουθίαν τορπιλλισμοῦ ὑπὸ γερμανικοῦ ὑποβρυχίου. Ἡ Γερμανία, ἀποδεχθεῖσα τὰ συμπεράσματα τῆς ἐκθέσεως, κατέβαλεν ἀναλόγους χρηματικὰς ἀποζημιώσεις. [Πρβλ. Livre diplomatique néerlandais (8 Nov. 1922)]. Δ. Δ.

τουμπαρίνα (ἡ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἱππομαράθου* (βλ. λ.).

τουμπάρω, *ἀόρ. ἐ)τουμπάρισα*, παθ. μετχ. *τουμπαρισμένος*· κάμνω τινὰ νὰ πέσῃ, νὰ κάμῃ τούμπα, ἀνατρέπω· καὶ ἀμεταβ. πίπτω αὐτός, ἀνατρέπομαι· || μεταφ., παρευδοκιμῶ τινα, κάμνω τινὰ νὰ ὑποκύψῃ δι' ἀπάτης ἢ τεχνάσματος: «τὸν ἔφερε ἀπὸ δῶ, τὸν ἔφερε ἀπὸ κεῖ, τὸν τουμπάρισε».

τουμπεκὶ (τὸ) [*Βοτ.*]. Εἶδος καπνοῦ καλλιεργουμένου εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ χρησιμοποιουμένου ἀποκλειστικῶς πρὸς κάπνισμα διὰ τοῦ ναργιλέ. Ἀνήκει εἰς τὸ εἶδος *νικοτιανὴ ἡ ἀγροῖκος* καὶ ἔχει φύλλα μεγάλα καὶ πλατέα, σχήματος σχεδὸν στρογγύλου. Ἀνώτερον εἰς ποιότητα εἶναι τὸ περσικὸν τουμπεκί. Ἐν Ἑλλάδι λόγῳ τῆς περιωρισμένης του χρήσεως, καλλιεργεῖται μόνον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ καπνεργοστασίου Ναυπλίου, τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ ἀνερχομένης εἰς 20.000 ὀκάδας ἐτησίως. Τὸ τουμπεκί, ἵνα καταστῇ κατάλληλον πρὸς χρῆσιν εἰς τὸν ναργιλέν, διαβρέχεται προηγουμένως, στραγγίζεται καὶ κόπτεται εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ εἰς λωρίδας. Κατόπιν, μικρὰ ποσότης ἐκ τοῦ εἰς τεμάχια τουμπεκίου τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ λουλᾶ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συμπιέζεται καὶ συγκρατεῖται διὰ μιᾶς λωρίδος ἥτις περιτυλίσσεται εἰς τὰ χείλη του, προσκολλωμένη ἁπλῶς διὰ τῆς ὑγρασίας.

τουμπελέκι. Εἶδος μικροῦ τυμπάνου ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ. Ἀποτελεῖται ἐκ πηλίνου ἐπιμήκους ἠχείου, φέροντος μίαν μόνην μεμβράναν κρουομένην διὰ τῶν δακτύλων. Τὸ τουμπελέκι ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λαϊκῶν ὀργάνων τῆς Ἀνατολῆς. Γ. Σ.

Τούμπινγκεν (Tübingen) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βυρτεμβέργῃ (βλ. λ. *Τυβίγγη*).

Τουμπίτσα [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σκοπὸς* Νέος (βλ. λ.), τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τόϋμπνερ (Teubner), ***Βενέδικτος-Γκότχελφ***. Παγκοσμίου φήμης Γερμανὸς ἐκδότης τῶν κλασσικῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, γεννηθεὶς ἐν Grosskraussnigk τῷ 1784 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1856. Ἀπὸ τοῦ 1806 διηύθυνεν ἐν Λειψίᾳ τὸ τυπογραφεῖον Weinedel, οὗτινος κατέστη ἰδιοκτήτης τῷ 1811. Ὡσαύτως ἵδρυσε καὶ ἐν Δρέσδῃ ἕτερον τυπογραφεῖον. Τὰ καταστήματα αὐτοῦ συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἀνάπτυξιν καὶ σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας. Ἀποθανόντος τοῦ Teubner, τὰ καταστήματα ἐκληρονόμησαν οἱ γαμβροὶ αὐτοῦ. Ἐκ τῶν καταστημάτων τοῦ Teubner ἐκδίδεται ἡ ἐξαίρετος «Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana», ἀπὸ δὲ τοῦ 1849 ἐκδίδονται μετ' ἐξαιρέτου φιλοκαλίας καὶ σχολικὰ βιβλία, μαθηματικά, φυσικὰ κλπ., προσέτι δὲ καὶ ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Γ. Γ.

Τουμποὺ [*Ἐθνολ.*]· βλ. *Τιμπού*.

Τουμπουάϊ (Tubuai ἢ Toubouai, ἀγγλ. Austral Islands) [*Γεωγρ.*]. Ὁμὰς κοραλλιογενῶν καὶ ἡφαιστειογενῶν νήσων τοῦ Ν. Εἰρηνικοῦ, ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ὠκεανίαν. Κεῖνται πρὸς Ν. τῶν νήσων τῆς Ἑταιρείας μεταξὺ τῶν παραλλήλων 21° 49' καὶ 29° 24' Ν. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 157° 11' καὶ 145° 18' Δ. μήκους ἀπὸ Παρισίων. Κυριώτεραι τῶν ἀποτελουσῶν τὸ σύμπλεγμα νήσων εἶναι ἡ *Ραβαϊβάϊ* (μήκους 16 χλμ.), ἡ *Τουμπουάϊ*, ἡ *Ρουρουτού*, ἡ *Ριμιτάρα*. Αἱ Τουμπουάϊ, καταληφθεῖσαι τῷ 1881 ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἰκοῦνται ὑπὸ ὀλιγαρίθμων ἰθαγενῶν, ἐξάγουν δὲ φοίνικας, ἀραρούτ καὶ σπόγγους. Χ. Δ.

Τοῦμσερ (Thumser), ***Βίκτωρ***. Αὐστριακὸς παιδαγωγὸς καὶ ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1857 ἐν Μοραβίᾳ. Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς διάφορα γυμνάσια ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἐκπαιδευτικὸς ἐπιθεωρητὴς εἰς Graz τῷ 1910—1920. Ἔγραψε: «De civium Atheniensium numeribus» (1880), «Περὶ τῆς ἀττικῶν μετοίκων» (1885), «Περὶ τῆς ἑλληνικῆς συντάξεως» (1886), «Ἑλληνικὸν δημόσιον δίκαιον» (1893), «Ἐπὶ τῶν μεθόδων τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν» (1896—1900, τεύχη 2), «Παιδαγωγικὴ καὶ διδασκαλία» (1901), «Σχολικὰ προβλήματα» (1907), κ. ἄ. Συνέταξεν «Ἑλληνικὴν χρηστομάθειαν» (1910—1912) καὶ ἐξέδωκε τὰς «Ἑλληνικὰς ἀρχαιότητας» τῶν Hermann (1890—1892) καὶ Kopp (1893). —Π.

τούνα (ἡ) (Toona) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα φθάνοντα εἰς μέγα ὕψος, ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας καὶ Αὐστραλίας. Τινῶν ἐξ αὐτῶν ὁ φλοιὸς ἐνέχει ἰαματικὰς ἰδιότητας. Δ. Ν. Π.

Τούνα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Δόν*.

τοὐναντίον· ἐπίρρ., τὸ ἐναντίον, ἀντιθέτως, ἀπ' ἐναντίας (κατὰ παράλειψιν τοῦ *συμβαίνει* ἢ *συνέβη*).

τουνατία (ἡ) (Tounatea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ποώδη ἢ θαμνώδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Τοὺν Βελίκι (Tun Veliki) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Ἀδριατικῆς (πλάτ. 44° 12 Β., μήκ. 14° 51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Cape Promontore to Grossa) ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο, ἐπίσημος διὰ τὸν φάρον της καὶ γνωστὴ εἰς τοὺς ναυτικούς μας ὡς *Τοὺν-μαλί*. Σ. Ε. Λ.

Τοὔνγκ-Κιάνγκ (Tung-Kiang) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ν. Κίνας ἐν τῇ γενικῇ διοικήσει Κουάνγκ-τούνγκ, πηγάζων παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Κιάνγκ-σὶ καὶ τοῦ Φὸ-κιέν, διασχίζων τὸ Χόεϊ-τσέου καὶ ἐκβάλλων, μετὰ ροῦν 450 χλμ., εἰς τὴν Νότιον Σινικὴν Θάλασσαν δι' εὐρέος δέλτα, ἐγγὺς τῆς πόλεως Καντῶνος. Ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην πλωτὴν ὁδὸν διὰ τὰς μεταξὺ τῆς Καντῶνος καὶ τῶν διοικήσεων Φὸ-κιὲν καὶ Κιάνγκ-σὶ συγκοινωνίας. Χ. Δ.

Τοὔνγκ-Κουὰν (Tung-Kuan) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κίνας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ

Digitized by Google

ποταμοῦ Γιάγκ-τσὲ-κιάγκ, παρὰ τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως τῶν συνόρων τῶν γενικῶν διοικήσεων Σενσί, Χουνὰν καὶ Σανσί. Εἶναι σπουδαιότατον συγκοινωνιακὸν κέντρον, ἀριθμεῖ δὲ 80.000 περίπου κατοίκων. Χ. Δ.

Τουνγκουράγκουα (Tungurangua) *[Γεωγρ.]*. —1) Ἐπαρχία τῆς Νοτιοαμερικανικῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ, διασχιζομένη ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄνδεων καὶ συνορεύουσα μὲ τὰς ἐπαρχίας Λεώνης, Κιμποράθο καὶ Ὀριέντε. Ἔκτασις 4 367 τετρ χλμ, κάτ 127.000, πρωτεύουσα ἡ *Ἀμπάτο* (14 000). —2) Ἐνεργὸν ἡφαίστειον τῶν Ἄνδεων ἐν τῇ νοτίῳ τμήματι τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ Ἰσημερινοῦ, ὕψους 5 570 μ. Χ. Δ.

Τουνγκοὺς *[Ἐθν.]*· βλ. *Τουγγοῦσαι.*

Τουνγκουσικὴ ***θάλασσα*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ὀχοτσκικὴ θάλασσα.*

Τουνγκούσκα *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τουγγούσκας.*

Τοὺνγκ Σὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας (βλ. λ. *Σοὺ-Ισοου*).

τουνγκστένιον (tungstène) *[Χημ.]*· βλ λ. *βολφράμιον.*

τοὺνγκ-τσ·ὲν (Tung-tchien). Σινικὸν νόμισμα, ἄλλως καλούμενον *σαπὲκ* (βλ. λ.).

Τεῦνγροι (Tungri) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Βελγικῆς Γαλλίας (Κάτω Γερμανίας), κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον Γεωγρ. Β, 9. 5) μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ταβούλα ἢ Σκάλδιος (Escaut) καὶ Μόσα. Α. Θ. Σ.

Τούνδζα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας, ὁ μεγαλύτερος τῶν παραποτάμων τοῦ Ἕβρου, ἔχων μῆκος 416 χλμ. καὶ κατὰ τὸν κάτω ροῦν του πλάτος 60 μ. καὶ βάθος 2—4. Κατὰ τὸν Ζώσιμον (Β', 22, 8) ἐκαλεῖτο ἐπὶ ρωμαιοκρατίας *Τόνσος*, ὅθεν καὶ ἡ νῦν προσωνυμία του. Πηγάζων ἀπὸ τοῦ Αἵμου (Γιουμρουκτσάλ, πλησίον τῆς πόλεως Καλοφερίου, φέρει τὸ ὄνομα *Ρασκα*, ρέων δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἐγγύτερον κατ' ἀρχὰς τοῦ Ἀνθαίμου (Antibalkan) διασχίζει τὴν πλουσίαν κοιλάδα τῶν ρόδων (Καζανλ κίου), τὴν ἀρχαίαν Θούλην, μέχρις Ὑαμπόλεως (Διαμπόλεως), ὅπου ὀλίγον πρὸς βορρᾶν δέχεται τὸν ἐκ τῆς πεδιάδος Καρνοβατίου προερχόμενον Ἀσμὰκ-δερέ. Ἐκεῖθεν καμπτόμενος τρέπεται πρὸς νότον καὶ μετὰ πολλοὺς ἑλιγμούς, καθ' οὓς σχηματίζει πολλὰ νησύδρια, ἀνὰ τὴν εὐρεῖαν τῆς Σηλύμνου πεδιάδα χύνεται εἰς τὸν Ἕβρον, ἀριστερόθεν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κ. — Μ. Α.

τούνδρα (ἡ) (Tundra) *[Γεωγρ.—Φυτογεωγρ.]* Καλοῦνται *τοῦνδραι* ὑπὸ μὲν τῶν γεωγράφων πᾶσαι αἱ βορείως τῆς ἀρκτικῆς δενδρώδους βλαστήσεως περιοχαί, ὑπὸ δὲ τῶν φυτογεωγράφων ἐντελῶς ὡρισμένη διάπλασις (*διάπλασις Φγιελντ*, Fjeld formation), ἐντὸς τῆς ὁποίας πάλιν διακρίνονται διάφοροι ὄψεις (Facies), ἀναλόγως τῶν ἐπικρατούντων χαρακτηριστικῶν φυτῶν. Ἡ τούνδρα καλύπτει τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς ἐλευθέρας πάγων περιοχῆς τῆς Ἀρκτίδος μὲ ἐξαιρετικῶς πενιχρὰν βλάστησιν. Ἰδιαιτέρως εἰς τὴν βορειοτάτην Σιβηρίαν καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀρκτικὴν Ἀμερικὴν αἱ φγιέλδαι εἶναι γενικῶς ἐξηπλωμέναι. Τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλὸν ἐπίπεδον, ἐκτεθειμένον εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλεύθερον χιόνων, μὲ μόνους κυριάρχους τὰ *βρύα* καὶ τοὺς *λειχῆνας*. Διακρίνουσιν ἕνεκα τούτου *βρυο-τούνδρας* καὶ *λειχηνο-τούνδρας*. Ἐν τούτοις καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἄνευ ἀξιώσεων φυτείαν ὑπάρχουν διαβαθμίσεις. Τὸ *πολυτρίχητον* ἀνήκει εἰς τὰς νοτιωτέρας χώρας τῆς Ἀρκτίδος, ἐνῷ πρὸς Β. ἐπικρατεῖ τὸ *δικράνητον*. Εἰς τὰς λειχηνοτούνδρας παρατηροῦνται ἐπίσης τύποι ἀντιστοιχοῦντες εἰς τὰς διαφόρους κλιματικὰς ποικιλίας. Τὸ *κλαδονίετον* π. χ. παρουσιάζεται πρὸς Ν. μὲ τὴν κλαδονίαν rangiferina ὡς χαρακτηριστικὸν φυτόν, ἐνῷ πρὸς Β. τὸ *λεκανορετον* μὲ τὴν *λεκανοραν* tartarea ἀποτελοῦν τάπητα λειχήνων καλύπτοντα τὰ πάντα. Φανερόγαμα φυτὰ δὲν ἐλλείπουν τελείως, παρουσιάζονται ὅμως πάντοτε εἰς πολὺ μικρὰν ἀναλογίαν. Γ. Κ. Γ.

Τεύνιζα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Ἀφρικῆς (ἀνθυπατικὴ Νουμιδία) κειμένη πρὸς Α. τοῦ Ἱππῶνος τοῦ Βασιλικοῦ (Bône). Σῴζονται ὄψιμα αὐτόνομα χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς, φέροντα καρχηδονιακὴν ἐπιγραφὴν καὶ κεφαλὴν τῆς Ἀστάρτης μετὰ καλύπτρας. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ὁ μικρὸς λιμὴν La Calle ἐν Ἀλγερίῳ. Α. Θ. Σ.

το νίκη (ἡ) *[Βοτ.]*. Λατινικὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *χιτὼν* (βλ. λ.).

τουνικίνη *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ὕλη ἀνάλογος πρὸς τὴν κυτταρίνην, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ χιτῶνος τῶν χιτωνοειδῶν. Σ. Γ.

Τοῦνκερ. Αἵρεσις ἱδρυθεῖσα ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐξαπλωθεῖσα ἔπειτα ἐν Ἀμερικῇ, ἰδίᾳ ἐν Πενσυλβανίᾳ καὶ Καναδᾷ, ἀριθμοῦσα δὲ νῦν περὶ τὰς 74 χιλιάδας μελῶν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν αἵρεσιν ταύτην συμφωνοῦσι πρὸς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν *βαπτιστῶν* καὶ διὰ τοῦτο καλοῦνται καὶ *Γερμανοὶ βαπτισταὶ* (German Baptists), τελοῦντες τὸ βάπτισμα ἐν μεγάλῃ ἡλικίᾳ (Tunker=καταδυόμενοι), διαφέρουσι δὲ τούτων οὐ μόνον διότι κατὰ τὸ βάπτισμα γονατίζει ὁ βαπτιζόμενος ἐν τῷ ὕδατι, ἐνῷ παρὰ τοῖς βαπτισταῖς ἵσταται ὄρθιος, ἀλλὰ καὶ διότι δέχονται τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πάντων, ἀποφεύγουσι τὸν ὅρκον ὡς οἱ Μεννωνῖται καὶ εἶναι ἐχθροὶ πάσης ἐκπαιδεύσεως καθόλου. Κ. Ι. Δ.

Τοῦνμπεργκ (Thunberg), ***Κάρολος-Πέτρος*** Σουηδὸς βοτανικὸς καὶ φυσιοδίφης (1743—1828). Ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Καῖμπφερ ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος φυσιοδίφης, ὅστις ἐμελέτησεν ἐπιστημονικῶς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῆς Ἰαπωνίας. Ἐπανελθὼν εἰς Σουηδίαν κατέλαβε τὴν ἕδραν τοῦ Λινναίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλας (1784). Ἐδημοσίευσε: «Χλωρὶς ἰαπωνική» (1784), «Ταξίδια ἐν Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ, κατὰ τὰ ἔτη 1770—1779», «Prodromus plantarum Capensium» (1794—1800) «Flora capensis» (1813), «Icones plantarum Japonicarum». Θ. Κ.

Τόϋνμπυ (Toynbee), ***Ἰωσὴφ*** Ἐπιφανὴς Ἄγγλος ὠτολόγος (1815—1866). Καθηγητὴς τῆς ὠτολογίας ἐν τῷ νοσοκομείῳ St. Mary τοῦ Λονδίνου, ἐξελέγη μέλος τῆς ἀγγλικῆς βασιλικῆς ἑταιρείας μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς σπουδαιοτάτης πραγματείας του «Researches, tendiing to prove the non vascularily and peculiar uniform mode of organization and nutrition of certain animal tissues etc.» (1841) ἐν ᾗ ὁμιλεῖ περὶ κυτταρικῶν στοιχείων, διενεργούντων τὴν διατροφὴν ἱστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ζῴων, μὴ διαβρεχομένων ὑπὸ αἱμοφόρων ἀγγείων, ὡς καὶ περὶ τυλωδῶν κυττάρων ἢ σωματίων. Συνέγραψεν ἐπίσης ἀνατομοπαθολογικὰς πραγματείας περὶ τῶν ὤτων, ὡς καὶ περὶ διαπυήσεως τούτων, ἀποδείξας ὅτι αἱ διαταραχαὶ τῶν ὤτων ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἀκοὴν ὀφείλονται εἰς βλάβας τοῦ μέσου ὠτός. Ἀφ' ἑτέρου ἐποιήσατο ὑπὲρ τὰ 1000 παρασκευάσματα τομῶν τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου, ἅτινα εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὸ φερώνυμον μουσεῖον. Ἔγραψεν ὡσαύτως: «On the structure of the membrana tympani in the human ear» (1851), «On the functions of the membrana tympani» (1852), «On the muscles wich open the Eustachian tube» (1853), «On the mode in wich sonorous undulations are conducted from the membrana tympani to the labyrinth in the human ear» (1859). Μὲ τὸ ὄνομά του φέρεται ὠτοσκόπιον, τύμπανον τεχνητὸν ἐκ στρογγύλης λεπτῆς πλακὸς ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως καὶ μέθοδος ἀερισμοῦ τοῦ ὠτός, καθ' ἣν, κλειομένων τῶν ρωθώνων καὶ τοῦ στόματος, ἐκτελεῖται ἡ καιάπνσις. Ο. Ρ.

τοῦννελ (tunnel)· βλ. λ. *σῆραγξ.*

Τούνους *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν καὶ ἀραβικὸν ὄνομα τῆς *Τύνιδος.* Ν. Μ.

Τοῦνστ (Tunst). Γερμανὸς ἐξ Ἀμβούργου φιλέλλην, κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα καὶ λαβὼν μέρος ὡς ναύτης ὑδραϊκῶν πλοίων. Ἀπέθανεν ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1822. Τ. Ε. Ε.

Τουντέλα (Tudela) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ναβάρρᾳ κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἕβρου, 85 χλμ. ΒΔ. τῆς Σαραγόσσας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο Tutela, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς περίπου ἑκατονταετηρίδας εἰς χεῖρας τῶν Μαυριτανῶν, ἐλευθερωθεῖσα τῷ 1114 ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου Α' τῆς Ἀραγῶνος. Κάτ. (1920) 10.362. Χ. Δ.

Τουντέλα (Tudela), ***Βενιαμίν.*** Ἰουδαῖος περιηγητὴς (βλ. λ. *Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλης*.).

Τούντζα(ς) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τούνδζα.*

Τοῦ-Ντζοὺκ. Βασιλεὺς τοῦ Ἀννάμ, τέταρτος κατὰ σειρὰν ἐκ τῆς ἕκτης δυναστείας τῶν Νκούγεν, βασιλεύσας ἐπὶ 36 ἔτη (1847—1883). Χ. Δ.

Τουντόβριγα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μινίου καὶ Δωρίου τμήματι τῆς χώρας Καλλαϊκῶν τῶν Βρακιαρίων (*Πτολεμ.* Β, στ. 39). Ταυτίζεται πρὸς τὴν Braga τοῦ νομοῦ Minho τῆς Πορτογαλίας. Σ. Ε. Λ.

Τοῦντορ (Tudor). Βασιλικὸς οἶκος τῆς Ἀγγλίας (βλ. λ. *Τυδώρ*).

Τούξπαν (Tuxpan) *[Γεωγρ.]*· βλ Τούθπαν.

Τουόλας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Κορσικῆς, ἐκβάλλων μεταξὺ *Μαριανῆς πόλεως* (Stagno di Biguglia) καὶ *Τουτήλλα βωμοῦ* (*Πτολ.* Γ, β, 5). Ἡ σύγχρονος ὀνομασία του Fiume Gollo πείθει ὅτι ὀρθοτέρα εἶναι ἡ γραφὴ *Γουόλας* ἄλλων κωδίκων τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Τοὺπ (Toop), ***Ἰωνάθαν*** Διάσημος Ἄγγλος ἑλληνιστὴς (1713—1785). **Καθηγητὴς ἐν τῷ κολλεγίῳ** Exeter τῆς Ὀξφόρδης, συνέβαλε πολὺ εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ Σουΐδα διὰ τῆς διατριβῆς «Emendationes» (1760—1766), ἐδημοσίευσεν ἔκδοσιν τῆς «Περὶ ὕψους» πραγματείας (1778) καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ *Θεοκρίτου* τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Warton (1770). Ὁ Wyttenbach ἐπαινεῖ τὴν κριτικὴν εὐφυΐαν τοῦ Τούπ, ὅστις ὡμοίαζέ πως πρὸς τὸν μέγαν κριτικὸν τῆς Ἀγγλίας τὸν Bentley. Πινακὶς τοποθετηθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τοῦ East Looe ὑπὸ ἀπεσταλμένων τῶν τυπογραφείων Clarendon βεβαιοῖ, ὅτι «ἡ δεξιότης αὐτοῦ καὶ ἡ κριτικὴ ἀγχίνοια ἦσαν γνωσταὶ **τοῖς καθ' ἅπασαν** τὴν Εὐρώπην λογίοις». Γ. Γ.

τουπαγία (ἡ) (Tupaja) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικοῦ τῆς οἰκογενείας τῶν *τουπαγιδῶν*, περιλαμβάνων εἴδη τινὰ μικροσώμων ζῴων, χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τοῦ ἀτρακτοειδοῦς καὶ κυρτοῦ κατὰ τὴν ράχιν σώματος, τῶν προεχόντων ὀφθαλμικῶν κογχῶν καὶ τῆς μακροτάτης οὐρᾶς των. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς νήσους Βόρνεο καὶ Σουμάτραν. Δ. Ν. Π.

τουπαγίδαι (οἱ) (Tupagidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων*, περιλαμβάνουσα μικρὰ ἢ μετρίου μεγέθους θηλαστικά, παρεμφερῆ πρὸς τοὺς σκιούρους, ἐνδιαιτώμενα εἰς τὰς ἀσιατικὰς νήσους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *τουπαγία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τουπὲ (τό)· δημοτ., αὐτοπεποίθησις, ἀλαζονικὴ ἐμφάνισις: «γιὰ δὲς τουπὲ ποῦ ἔχει!» (γαλλ. toupet).

τουπὶ (τό) Σκεῦος τῆς μάνδρας πλεγμένον ἀπὸ βοῦρλα. Ἐντὸς αὐτοῦ τίθεται, ἀφοῦ στραγγισθῇ μὲ βρούλινη κουτάλα, ἡ μυζήθρα, ἡ ὁποία στερεοποιουμένη λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ τουπιοῦ. Ὅταν ἔχουν σχῆμα κώνου τὰ τουπία, λέγονται *ἀγλύτες*.

Τουπὺ (Tupy), ***Εὐγένιος.*** Τσέχος ποιητὴς (1813—1881), γράψας ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βολεσλαῦος Γιαμπλόνσκυ*. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας καὶ ἐγένετο κληρικός, ἠσχολήθη δὲ ἐνωρὶς μὲ τὴν ποίησιν, ἐκδώσας τὴν πρώτην συλλογήν του τῷ 1841. Ἀπὸ τοῦ 1847 ἔζησεν ἐν Κρακοβίᾳ, ὅπου ἐξηκολούθησε γράφων ἐπιτυχεῖς στίχους, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔσχον μεγάλην διάδοσιν παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἀνέδειξαν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν σημαντικωτέρων Τσέχων ποιητῶν. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἔργων του εἶναι: «Τὰ τραγούδια τοῦ ἔρωτος», «Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας», «Ἠχὼ παλαιῶν καὶ νέων τραγουδιῶν» κ. ἄ. Χ. Δ.

Τοὺρ (Tours) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Τουραίνης καὶ σημερινὴ ἕδρα τοῦ νομοῦ Ἴνδρα-Λίγειρος, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λίγειρος, 236 χ μ. νοτιοδυτικῶς τῶν Παρισίων, μεθ' ὧν συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. (1926) 73 109. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκοπῆς, ἔχει προπαρασκευαστικὰς σχολὰς ἰατρικῆς καὶ φαρμακευτικῆς καὶ ἄλλα ἱδρύματα. Διεξάγει δὲ ἐμπόριον οἴνων, οἰνοπνευματωδῶν, ὀπωρῶν, διατετηρημένων καρπῶν, καννάβεως κλπ. Ἐπίσης ἔχει βιομηχανίας μεταξουργικάς, ταπητουργικάς, τυπογραφικὰς κ. ἄ. Ἡ Τοὺρ εἶναι ἀρχαιοτάτη πόλις, πρωτεύουσα πιθανῶς τοῦ γαλατικοῦ ἔθνους τῶν Τουρώνων, οἵτινες κατέστρεψαν αὐτὴν κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος κατάληψιν τῆς χώρας των. Ἀνιδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, μετωνομάσθη Caesarodunum, ὑπῆρξε δ' ἔκτοτε ἓν τῶν σπουδαιοτάτων κέντρων τῆς Γαλατίας. Τῷ 428 ἐπολιορκήθη ἀνεπιτυχῶς ὑπὸ τῶν Βησιγότθων. Καταληφθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Χλωδοβίκου, ἐξηκολούθησεν ἀκμάζουσα ὡς ἕδρα ἐπισκοπῆς. Καταληφθεῖσα τῷ 1202, ὁμοῦ μεθ' ὁλοκλήρου τῆς Τουραίνης, ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου, παρέμεινεν ἔκτοτε γαλλική, κατὰ δὲ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870—1871 ἐχρησίμευσεν ὡς ἕδρα τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς ἀμύνης. Χ. Δ.

— **Τοὺρ** (Thur) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἑλβετίας, διαβρέχων τὰ καντόνια τοῦ Ἁγίου Γάλλου καὶ τοῦ Τούργκαου καὶ συμβάλλων, μετὰ ροῦν 130 χλμ., εἰς τὸν Ρῆνον, ἐγγὺς τοῦ Σάφχαους. Χ. Δ.

Τοὺρ (La Tour), ***Μαυρίκιος-Καντέν.*** Γάλλος ζωγράφος (βλ. λ. *Λὰ Τούρ*).

— **Τούρ, Λὰ — ντὺ Πὲν** (La Tour du Pin) Γαλλικὴ εὐγενὴς οἰκογένεια (βλ. λ. *Λὰ Τοὺρ ντὺ Πέν*).

Τουρὰ *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Τομπὸλ ἐν Ρωσίᾳ. Πηγάζει ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῶν νοτίων Οὐραλίων ὀρέων, διασχίζει τὴν διοίκησιν τοῦ Οὐράλη (μῆκος 1003 χλμ.) καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Τιουμέν. —Π.

Τούρα. Κωμόπολις ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου (βλ. *Τροια*).

Τουραβδηνός, Θεόδωρος. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Μαυρικίου 582—602). Διεκρίθη εἰς τὰς εἰς Μεσοποταμίαν ἐκστρατείας κατὰ τῶν Περσῶν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Φιλιππικοῦ, ὃν καὶ ἀνεπλήρωσεν ἀσθενήσαντα, τῷ 585. Ν. ΚΛΕ

Digitized by Google

Τουραίνη (Touraine) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ἐκτεινομένη ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ Λίγειρος καὶ ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Τούρ*. Κατελάμβανε τὸ ἔδαφος περίπου τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἴνδρα - Λίγερος, παράγει δὲ ἐκλεκτοὺς οἴνους. Προσηρτήθη εἰς τὸ γαλλικὸν στέμμα ἐπὶ Φιλίππου Αὐγούστου (1202). Χ. Δ.

τουράκι (τό)· δημοτ., ἑδώλιον, κάθισμα· || ἰδίᾳ, ἑκάστη τῶν πλατειῶν σανίδων τῆς λέμβου, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς θρανία (λ. τουρκ.).

τουρακίνη *[Χημ.]*. Φυσικὴ χρωστική, ἀπαντῶσα εἰς τὰ πτερὰ πτηνῶν τινων, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὰ συνήθη ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρά. Ἀνήκει εἰς τὰς χαλκουχους φυσικὰς χρωστικὰς ὕλας. Σ. Γ.

τουρακὸς (ὁ) (Turacus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον ἓξ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀφρικήν. Οἱ τουρακοὶ ἔχουσι ράμφος βραχύτερον τῆς κεφαλῆς, καλυπτόμενον ὑπὸ σκληρῶν μυστακοειδῶν τριχῶν κατὰ τὴν βάσιν του, κυρτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ πεπιεσμένον πλευρικῶς, μὲ ρωθωνικὰς ὀπὰς κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους του, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν μακράν, πόδας ἰσχυρούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τουρακος ὁ λευκώτης* (Turacus leucotus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 0.50 μ. περίπου, ἔχει λοφίον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, γενικὸν χρωματισμὸν πράσινον καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς πυκνῶν δασῶν. Δ. Ν. Π.

Τουρὰν *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Περσῶν εἰς τὸ Τουρκεστὰν καὶ τὴν χώραν τῶν Ταтάρων. Κατὰ τὰς περσικὰς μυθικὰς παραδόσεις πρῶτος βασιλεὺς τοῦ Τουρὰν ἦτο ὁ Τούρ, υἱὸς τοῦ Φεριδούν, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ χώρα. Ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Τοὺρ ὁ διασημότερος ἦτο ὁ Ἐφρασιάπ, ὅστις ἐπολέμησε κατὰ τῶν Περσῶν, μεθ' ὃ ἐπηκολούθησε σειρὰ πολέμων μεταξὺ Περσῶν (Ἰρανίων) καὶ Τουρανίων. Κατὰ τοὺς πολέμους τούτους ἐκ μὲν τῶν Περσῶν διεκρίθησαν ὁ Ρουστὲμ Ζὰλ καὶ ἄλλοι, ἐκ δὲ τῶν Τουρανίων ὁ Πεϋρὰν κλπ. Αἱ μεταξὺ τῶν δύο λαῶν διαμάχαι ἐπανελήφθησαν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κιουστάσπ (Ὑστάσπους;), θέλοντος νὰ διαδώσῃ τὴν θρησκείαν τοῦ Ζωροάστρου εἰς τὸ Τουράν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκων οἱ Τουράνιοι, κατόπιν ὅμως ἐνίκησεν ὁ υἱὸς τοῦ Κιουστάσπ Ἰσφεντιὰρ (Δαρεῖος;). Σήμερον δὲν ὑπάρχει χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ δίδεται τὸ γεωγραφικὸν ὄνομα Τουρὰν (βλ. καὶ λ. *παντουρανισμό*.). Ν. Μ.

τουρανικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ Τουράν, ὁ τοῦ Τουράν: «τουρανικὴ γλωσσικὴ ὁμοεθνία», «τουρανικοὶ λαοί».

—τουρανικαὶ *γλῶσσαι [Γλωσσολ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν τουρανικὴν (ἤ, ἄλλως, *οὐραλοαλταϊκὴν* ἢ *μογγολικὴν* ἢ *ταταρικὴν* ἢ καὶ *σκυθικὴν* καλουμένην γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν). Ὑποδιαιροῦνται: 1) εἰς τὰς *τουρκικὰς* (κιργισικήν, ἰακουτικήν, βασκιρικήν, οὐσβεκικήν, τουρκομανικήν, οὐϊγουρικήν, τὴν κυρίως τουρκικὴν ἢ ὀθωμανικὴν τουρκικήν, καὶ ἄλλας), 2) τὰς *μογγολικὰς* (τὴν ξαλξικήν, βουριατικήν, καλμουκικὴν κλπ.) καὶ 3) τὰς *τουγγουζικὰς* γλώσσας (τὴν μαντζουϊκὴν καὶ τὴν κυρίως τουγγουζικὴν) (βλ. καὶ λ. *οὐραλο-αλταϊκὴ* γλωσσικὴ ὁμοεθνία). Γ. Π. Α.

— τουρανικοὶ *λαοί*. Οἱ ἄλλως *οὐραλο-αλταϊκοὶ* ἢ *τουρκικοὶ* λαοί, κοιτὶς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν Ἀλταΐων ὀρέων (Ἀλτὶν-ντὰγ ἢ Χρυσοῦν ὄρος). Ἐκταθέντες κατὰ τὰς μεταναστευτικὰς κινήσεις των μέχρι τῶν Οὐραλίων ὀρέων, ὑπερβάντες δὲ κατόπιν ταῦτα, ἐξηπλώθησαν πρὸς τὴν Βορείαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Ν. Μ.

τουρανόζη *[Ὀργ. Χημ.]*. Δισακχαρίτης τοῦ τύπου $C_{12}H_{22}O_{11}$, συνιστάμενος ἐκ d-γλυκόζης καὶ d-φρουκτόζης. Λαμβάνεται διὰ μερικῆς ὑδρολύσεως τῆς μελεζιτόζης. Εἶναι λίαν ὑγροσκοπικὴ καὶ ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρόν. Σ. Γ.

Τουρὰν-σάχ. Ἀδελφὸς τοῦ διασήμου Σαλαδδίνου. Τῷ 1119 μετενάστευσε μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐκ Δαμασκοῦ εἰς Αἴγυπτον καὶ μετέσχε τῶν ἐναντίον τῶν Σουλτανῶν πολέμων. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ἀδελφός του παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ Ἀσουὰν καὶ δύο ἄλλας πόλεις. Τῷ 1173 κατέκτησε τὴν Νουβίαν, μετὰ ἓν δὲ ἔτος τὴν Ὑεμένην τῆς ΝΑ Ἀραβίας. Τῷ 1178 διωρίσθη διοικητὴς Δαμασκοῦ καὶ κατόπιν Ἀλεξανδρείας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1181. Ν. Μ.

«Τουραντὸτ» (Turandot). Μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις τοῦ Τζιάκομο Πουτσίνι, ἀναβιβασθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς «Σκάλας» τοῦ Μιλάνου τῷ 1926. Ἡ ὑπόθεσις, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Σίλλερ, διεξάγεται εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν τῆς Κίνας, ἐξ οὗ καὶ ὁ ἐξωτικὸς χαρακτὴρ τῆς μουσικῆς τοῦ ἔργου. Ἡ «Τουραντὸτ» εἶναι τὸ τελευταῖον σκηνικὸν ἔργον τοῦ Πουτσίνι, ὅστις ἀπέθανε πρὶν ἢ τὸ ἀποπερατώσῃ. Τὰς ὀλίγας ἐλλειπεῖς ἀπομεινάσας σκηνὰς ἐκ τῆς τρίτης πράξεως ἀπεπεράτωσεν ὁ μουσουργὸς Ἀλφάνο. Γ. Σ.

τουρᾶς (ὁ) (τουρκ. *τουγρᾶ*). Τὸ ἐπὶ τῶν τουρκικῶν νομισμάτων τῆς σουλτανικῆς ἐποχῆς, τῶν χαρτοσήμων καὶ τῶν γραμματοσήμων, καὶ ἄνωθι τῶν σουλτανικῶν φερμανίων, βερατίων καὶ ἰραδέδων μονόγραμμα τῶν κατὰ καιροὺς Ὀθωμανῶν σουλτάνων. Ἡ λέξις εἶναι καθαρῶς τουρκική, παραγομένη ἐκ τοῦ *τογρούλ*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἱέρακα μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας. Ὁ τουρᾶς ἀποτελεῖται εἰς τὸ κάτω δεξιὸν μέρος ἐκ συμπλέγματος γραμμάτων, ἅτινα εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἑκάστοτε σουλτάνου καὶ τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα, περιελισσόμενα κυκλικῶς εἰς κομψὰς καμπύλας, στρέφονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ καταλήγουν εἰς δύο ἢ τρεῖς γραμμάς.

Γενικῶς ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν γραμμάτων τοῦ σουλτανικοῦ μονογράμματος, προϊὸν τῆς τουρκικῆς καλλιγραφικῆς τέχνης, θεωρεῖται ἀπομίμησις τῆς παλάμης καὶ τῶν δακτύλων τῶν σουλτάνων Ὀρχὰν καὶ Μουρὰτ τοῦ Α', οἵτινες, ἀγνοοῦντες τὴν γραφήν, ἐπέθετον ἐπὶ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τὴν χεῖρά των ἀνοικτήν. Ἐν τούτοις πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ τουρᾶς, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἐτυμολογία του, εἶναι ἀναπαράστασις τοῦ ἀναπεπταμένας ἔχοντος τὰς πτέρυγας ἱέρακος, τὸν ὁποῖον ἐτίμων πολὺ οἱ Τοῦρκοι σουλτᾶνοι. Ν. Μ.

Τουρασλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Περδικιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τουρατζῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς Γεφύρας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 487 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ἱεράνιον*.

Τουράτι (Turati), ***Αὔγουστος***. Ἰταλὸς δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1888. Συνειργάσθη ἐπὶ μακρὸν εἰς πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ κατόπιν ἐγένετο συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Λαὸς τῆς Ἰταλίας» τοῦ Μουσσολίνι καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς Μιλάνου, ὡς ὀπαδὸς τοῦ φασιστικοῦ κόμματος. Μετὰ τὸ ἔγκλημα Ματτεόττι καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ φασιστικοῦ κόμματος Φαρινάτσι, ὁ Μουσσολίνι ἐξέλεξε τὸν Τουράτι ὡς ἀντικαταστάτην του (1926). Διεκρίθη διὰ τὴν μεγάλην του αὐστηρότητα, τὴν ἐξαιρετικὴν ρητορικήν του δεινότητα, τὴν δραστηριότητά του καὶ τὴν μεγίστην ἐργατικότητά του. Τῷ 1931 παρῃτήθη τῆς γραμματείας διὰ λόγους ὑγείας. Μ. Δ. Β.

—Τουράτι (Turati), ***Φίλιππος***. Ἰταλὸς πολιτικός, δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς (1857—1933). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βολωνίας, ἐδικηγόρησεν ἐπί τι διάστημα ἐπιτυχῶς καὶ κατόπιν ἀνεμίχθη εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν κίνησιν. Εἰς τὸ πρῶτον ἔργον του, φέρον τὸν τίτλον: «Τὸ ἔγκλημα καὶ τὸ ποινικὸν ζήτημα», κατεφέρθη ἐναντίον τῶν ἀπόψεων τοῦ Λομπρόζο καὶ τοῦ Φέρρι καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι αἰτία τοῦ ἐγκλήματος εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν κοινωνικὸν καθεστὼς τῆς ἀνισότητος καὶ δυστυχίας. Κατόπιν ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Ὁ ἀγὼν τῶν τάξεων» καὶ τῷ 1891 ἐν Μιλάνῳ τὸ περιοδικὸν «Κοινωνικὴ κριτική» («Critica sociale»), ἥτις ταχέως ἀπέβη ἓν τῶν κυριωτέρων ὀργάνων τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1891 ἔλαβε μέρος εἰς τὸ διεθνὲς σοσιαλιστικὸν συνέδριον τῶν Βρυξελλῶν καὶ τῷ 1893 εἰς τὸ τῆς Ζυρίχης. Ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς Μιλάνου τῷ 1895 ὡς ὀπαδὸς τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, καὶ ἔκτοτε ἐξελέγετο ἐξακολουθητικῶς βουλευτὴς μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ φασιστικοῦ καθεστῶτος ἐπιβολῆς τῆς σωματειακῆς βουλῆς τῷ 1926. Ὁ Τουράτι διεκρίθη ὡς εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ρητόρων τῆς ἰταλικῆς βουλῆς καὶ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἰταλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, πολλάκις καταδιωχθεὶς καὶ φυλακισθεὶς διὰ τὰς ἀρχάς του. Τῷ 1906 ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ὁμαδικὴν παραίτησιν τῶν σοσιαλιστῶν βουλευτῶν εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας διὰ τὰς καταδιώξεις καὶ τοὺς φόνους τῶν ἐργατῶν, προκαλέσας τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Σοννίνο. Βραδύτερον, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐνδοκομματικὴν κρίσιν τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἰταλίας, ὁ Τουράτι ἐτάχθη ὑπὲρ τῶν μετριοπαθῶν, καταπολεμήσας τὴν ὑπὸ τὸν Φέρρι ὁμάδα τῶν ἄκρων ἀριστερῶν καὶ συμπήξας ὁ ἴδιος ἑτέραν ὁμάδα, τὴν τῶν μεταρρυθμιστῶν σοσιαλιστῶν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ συνεργασθῇ καὶ ταυτισθῇ πρὸς τοὺς ὑπὸ τὸν Μπισσολάττι καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Μπονόμι ἀποτελέσαντας ἴδιον κόμμα μεταρρυθμιστάς. Μετὰ τὴν ἀπόσχισιν τῶν κομμουνιστῶν ἀπὸ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἰταλίας, ὁ Τουράτι παρέμεινε συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ ἐπισήμου ἰταλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, τοῦ ὁποίου ἀπέβη ὁ κυριώτερος ἀρχηγός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου εἶχε ταχθῆ ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητος, βραδύτερον δὲ κατεπολέμησε τὸν φασισμόν, ἀλλὰ λίαν χλιαρῶς. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν σημαντικὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σοσιαλιστῶν βουλευτῶν ἐν τῇ βουλῇ, ἐπροτάθη ἐπανειλημμένως εἰς αὐτὸν νὰ μετάσχῃ τῶν διαφόρων τότε σχηματισθεισῶν κυβερνήσεων, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο. Ἐπίσης ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ καὶ τῆς κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀνόδου τοῦ φασισμοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ πρὸς ἀποσόβησιν ταύτης προταθείσης κυβερνήσεως συνασπισμοῦ, τὸ θέρος τοῦ 1922. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ φασισμοῦ καὶ τὸ ἔγκλημα Ματτεόττι, ὁ Τουράτι ἀνέλαβεν ἔντονον ἀγῶνα κατὰ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως, ἕνεκα δὲ τούτου κατεδιώχθη καὶ κατεδικάσθη εἰς πολυετῆ φυλάκισιν, ἀλλ' ἐπιτυχὼν νὰ δραπετεύσῃ κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Γαλλίαν, τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἔδωσε πολυαρίθμους διαλέξεις κατὰ τοῦ φασισμοῦ. Ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας Ἰταλῶν ἀντιφασιστῶν. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα σχέσιν ἔχοντα μὲ τὰς σοσιαλιστικὰς ἰδέας καὶ ἐδημοσίευσε πολυάριθμα ἄρθρα, φυλλάδια πολεμικῆς, προκηρύξεις, κτλ. εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἰταλικὰ καὶ ξένα. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε καὶ συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Στροφαί» καὶ ἐποίησε τὸν «Ὕμνον τῶν ἐργατῶν», ὁ ὁποῖος μελοποιηθεὶς καθιερώθη κατόπιν διεθνῶς ὡς ὁ ἐπίσημος ὕμνος τῶν σοσιαλιστῶν, μεταφρασθεὶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς γλώσσας. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Τὸ ἔγκλημα καὶ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα», «Πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀνασυγκροτήσεως», «Κάτω ἡ βία!», «Κάτω ὁ θάνατος!», «Ἡ νέα νομοθεσία καὶ τὸ φασιστικὸν φαινόμενον», «Ἡ ἑνότης τοῦ κόμματος ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς σκέψεως», κ. ἄ.

Ἡ σύζυγος αὐτοῦ, *Ἄννα Κουλίσωφ*, Ρωσὶς τὴν καταγωγήν, ἦτο διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς καὶ ὑπῆρξε πολύτιμος συνεργάτις του, ἰδίως εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ «Κοινωνικὴ κριτική», ἐν τῷ ὁποίῳ ἔγραψεν ἐνδιαφερούσας κοινωνιολογικὰς μελέτας καὶ ἄρθρα. Μ. Δ. Β.

Τουρκφίλον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (νῦν Ἀλγέριον), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ, 2, 7). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τουραχάν. Μέγας Τοῦρκος στρατηγός, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΕ αἰῶνα ἐπὶ τῶν σουλτάνων Μουρὰτ Β' καὶ Μωάμεθ Β', Ἕλλην, ὡς λέγεται, τὴν καταγωγήν. Διατελῶν τὸ πρῶτον διοικητὴς τῶν Βοδενῶν ὁ Τουραχάν, διετάχθη ἐν ἔτει 1421 ὑπὸ τοῦ ἄρτι ἀνελθόντος τὸν θρόνον φιλοπολέμου σουλτάνου Μουρὰτ Β' ὅπως, ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κασὲμ καὶ τῶν δεσποζόντων τῆς Μεγαλοβλαχίας, ὡς ἐλέγετο τότε ἡ Θεσσαλία, υἱῶν τοῦ Ἐβρενὸς μπέη, κυριεύσῃ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἔπειτα τραπῇ κατὰ τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας. Ἀλλ' ὁ Τουραχάν, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης παρέδωκαν ἐν τῷ μεταξὺ ταύτην εἰς τοὺς Βενετούς, προέκρινε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Πελοποννήσου, ὅπως καταβάλῃ μὲν αὐτόθι διὰ μιᾶς τούς τε Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ Φράγκους δυνάστας, ταπεινώσῃ δὲ συγχρόνως τὴν ἐπηρμένην ὀφρὺν τῆς Βενετίας. Οἱ δύο ἄρχοντες τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, Κάρολος Α' Τόκκος καὶ Ἀντώνιος Α' Ἀτζαγιώλης, περιδεεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτοῦ. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1423 ὁ Τουραχάν, ἐπὶ κεφαλῆς 25 000 ἀνδρῶν, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Πελοποννήσου. Τὸ ἀνεγερθὲν αὐτόθι ὀχυρὸν τεῖχος ἐξεπορθήθη τὴν 22 Μαΐου, τῶν φρουρούντων αὐτὸ τραπέντων εἰς φυγήν, καὶ ὁ Τουραχὰν εἰσήλασεν ἤδη ἀκωλύτως δῃῶν καὶ πορθῶν πρὸς τὸν Μυστρᾶν, τὸ Λεοντάρι, τὸ Γαρδίκι καὶ τὴν Δαβιάν. Καὶ ἐπέπεσον μὲν κατ' αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες ἔν τινι δυσβάτῳ κλεισωρείᾳ, ἐνίκησαν αὐτόν, πολλὰς ὑποστάντα ἀπωλείας, καὶ ἀνέκτησαν τὸ πλεῖστον τῆς πλουσίας λείας, ἣν εἶχεν οὗτος ἀποκομίσει. Ἀλλ' ἡ ἧττα αὐτοῦ ἀπεδείχθη προσωρινή. Καὶ οἱ Ἀλβανοὶ δὲ ἔποικοι, ἀποφασίσαντες νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι τὴν νέαν πατρίδα των ἕρμαιον εἰς τὸν Τοῦρκον πορθητήν, ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ ὁμόφυλον στρατηγὸν πλησίον τῆς Τριπόλεως. Ἀλλ' ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ τὴν τόλμην των, πολλῶν μὲν ἐξ αὐτῶν φονευθέντων, 800 δὲ περίπου ζωγρηθέντων καὶ σφαγέντων. Πυραμὶς ἐξ ἀλβανικῶν κρανίων ἐγερθεῖσα ἐδήλου τὴν θέσιν, ἐν ᾗ συνεκροτήθη ἡ μάχη τὴν 5 Ἰουνίου. Πλῆθος 1.260 Φράγκων καὶ Βενετῶν ὑπηκόων καὶ περίπου 6 000 ἐξανδραποδισθέντων Ἑλλήνων αἰχμαλώτων ἠκολούθησε τὴν θριαμβευτικὴν πορείαν τοῦ Τούρκου στρατηλάτου, ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Τουραχὰν εἰσέβαλεν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1431, ὅτε κατέστρεψε τὸ κατὰ τὸν Ἰσθμὸν ἀνακαινισθὲν ὀχυρὸν τεῖχος. Τῷ 1435, ἀποσταλεὶς ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ Β', εἰσήλασεν ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκυρίευσε τὰς Θήβας κατόπιν πολιορκίας. Διατελῶν μπεηλέρμπεης τῆς Ρούμελης καὶ ἔχων ἴδιον συμφέρον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Θεσσαλίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει προσωπικόν του κληρονομικὸν τιμάριον, κατέπεισε τῷ 1446 τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἐν μέσῳ μάλιστα χειμῶνι, ἐναντίον τῆς ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Παλαιο-

Digitized by Google

λόγου δεσποζομένης ἤδη Πελοποννήσου, δεινῶς καὶ τὴν φορὰν ταύτην δῃωθείσης. Καὶ κατόπιν δὲ κατ' ἐπανάληψιν, κατὰ τὰ ἔτη 1451 καὶ 1454, ὁ γηραιὸς Τουραχὰν μετὰ τῶν δύο υἱῶν του, Ἀχμὲτ καὶ Ὀμάρ, ὧν ἀπόγονοι σῴζονται μέχρι σήμερον ἐν Ἀλβανίᾳ, εἰσέβαλεν ἀκάθεκτος εἰς Πελοπόννησον, καταλαβὼν ἐξ ἐφόδου τὸ ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων ἐκ νέου ἐγερθὲν τεῖχος τοῦ Ἑξαμιλίου καὶ προελάσας τελευταῖον μέχρις αὐτοῦ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, διασπείρων πανταχοῦ τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Τούρβα (Turba) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κελτιβήρων, κειμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Τουρία (Guadalaviar). Ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ καλεῖται *Τριβόλα* καὶ *Τορβοληταί*. Εἶναι ἡ σύγχρονος Téruel, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ. —2) Πόλις τῆς Ἀκουϊτανίας ἐν Γαλατίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βιγερριόνων, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἀτουρίου (νῦν Adour). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ νῦν χωρίον Cieutat, παρὰ τὴν πόλιν Tarbès, ἐν τῷ νομῷ Hautes-Pyrénées. Α. Θ. Σ.

τουρβᾶς (ὁ): σάκκος καννάβινος, βαμβακερὸς ἢ μάλλινος ὑφαντὸς (βλ. *τορβᾶς*).

Τοὺρ-Βέη *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Τέαρος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Τούρβουλα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις μεσόγειος Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βεστιτανῶν (*Πτολεμ.* Β', στ. 61). Εἶναι ἡ σύγχρονος Tobarra, κατ' ἄλλους δὲ ἡ Teruel. Σ. Ε. Λ.

Τουργιὰ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γανόχωρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

τουργίτης (Turjit ἢ Turgit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς παραλλαγὰς τοῦ λειμωνίτου μὲ χρῶμα κόνεως κόκκινον ἕως κοκκινόφαιον καὶ περιεκτικότητα εἰς ὕδωρ 10—4 %. Παρουσιάζει σκληρότητα 5 ½, εἰδικὸν βάρος 3,54—3,74 καὶ χρῶμα φαιοκόκκινον, προέρχεται δὲ ἐξ ἀποσαθρώσεως σιδηρομεταλλευμάτων ὑπὸ ψυχρότερα κλίματα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Ἱσπανίαν, ὅπου ἐμφανίζονται καὶ κοιτάσματα μαγνητίτου, καθὼς καὶ εἰς τὰ Οὐράλια, πιθανώτατα δὲ εἰς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ὀφείλονται τὰ ἐρυθρὰ στίγματα, τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται εἰς ὡρισμένους ψαμμίτας τῆς τριαδικῆς διαπλάσεως. Γ. Β.

Τουργκάϊ *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὴ ἐπαρχία ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ, ὁριζομένη ὑπὸ τῶν κυβερνείων Ὀρεμβούργου, Τομπόλσκ (Β) καὶ Οὐράλσκ (Δ.), Ἀράλης καὶ Τουρκεστὰν (Ν.). Ἔκτασις 456.397 τ. χλμ., κάτ. 500.000. Κατὰ τὰ δυτικὰ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν παρυφῶν τῶν Οὐραλίων ὀρέων, κατὰ τὰ ἀνατολικὰ ἐκ τῶν λεκανοπεδίων τοῦ Ἴρτυς καὶ Σαρῆ-Σοῦ καὶ κατὰ τὸ μέσον ἐξ ἀγόνων κυρίως στεππῶν τοῦ Κιργιζίου συστήματος, ἃς διαρρέουν ὁ μεταλλοφόρος Καρὰ-Τουργκάϊ, ὁ Οὐλκόϊ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ ἐκβάλλοντες εἰς πληθὺν λιμνῶν. Ἔχει σπουδαίας λιμναίας ἁλυκάς, γαιάνθρακας καὶ πηγὰς νάφθης, ἁλιείαν, κτηνοτροφίαν καὶ γεωργίαν, ἐξυπηρετεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ κεντροασιατικοῦ σιδηροδρόμου Ὀρεμβούργου-Καζαλίνσκ-Τασκένδης. Κατοικεῖται ὑπὸ Κιργιζίων καὶ τινων Ρώσων καὶ Τατάρων. Τῷ 1921 ἡ χώρα ὑπήχθη εἰς τὴν δημοκρατίαν τοῦ Κιργιζιστὰν καὶ εἶτα εἰς τὸ Καζακστάν. Κύριαι πόλεις *Νικολάγιεφσκ* (ἡ μεγαλυτέρα), *Ἰργκίζ* (ἢ Οὐράλσκογιε) καὶ *Ἄκ-Τουπέ*. —Π.

Τούργκαου, ἢ ***Τυργκοβία*** (γερμ. Thurgau, γαλλ. Thurgovie *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν 19 καντονίων τῆς Ἑλβετίας, κείμενον ἐν τῷ βορειοανατολικῷ τμήματι τῆς ὁμοσπονδίας καὶ ὁριζόμενον πρὸς Β. καὶ ΒΑ. ὑπὸ τῆς λίμνης τῆς Κωνσταντίας, πρὸς τὰ ΒΔ. ὑπὸ τοῦ καντονίου τοῦ Σάφχαουζ, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ζυρίχης καὶ πρὸς Ν. καὶ ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γάλλου. Ἔκτασις 1.006 τ. χλμ., κάτ. (1930) 136.063, πρωτεύουσα *Φράουενφελντ* (κάτ. 8.795). Τὸ ἔδαφος τοῦ καντονίου εἶναι μὲν ἀνώμαλον, ἀλλ' ὄχι λίαν ὑψηλόν, ἔχον κυριωτέραν κορυφὴν τὸ ὄρος Χαϊρνλι (933 μ.) τῶν Ἄλπεων τοῦ Τόγκενμπουργκ. Κυριώτερος ποταμὸς εἶναι ὁ παραπόταμος τοῦ Ρήνου Τοὺρ (Thur), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομα τὸ καντόνιον. Τὸ κλῖμα εἶναι ἤπιον, ἡ δὲ γεωργία ἀνεπτυγμένη, περιλαμβάνουσα καλλιεργείας σιτηρῶν, λαχανοκήπους καὶ ἀμπελῶνας. Τὸ ὑπέδαφος ἐγκλείει κυρίως λιγνίτην, ἡ δὲ βιομηχανία εἶναι ἱκανῶς προηγμένη. Ἐπικρατοῦσα γλῶσσα εἶναι ἡ γερμανική, ἐκ δὲ τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων τὸ τῶν διαμαρτυρομένων. Ἡ περιοχὴ τοῦ Τούργκαου κατῳκεῖτο ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ὡς μαρτυροῦσι τὰ σῳζόμενα λείψανα λιμναίων οἰκήσεων. Οἱ Ἀλαμανοὶ ἠρήμωσαν τὴν χώραν, ἥτις περιληφθεῖσα μετὰ ταῦτα εἰς τὸ κράτος τῶν Φράγκων ἐξεχριστιανίσθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κολομπὰν (Ζ' αἰών). Τῷ 1460 ἡ Τούργκαου κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλβετῶν ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτὴν Αὐστριακῶν, τῷ δὲ 1803 ἐγένετο καντόνιον τῆς ὁμοσπονδίας. Χ. Δ.

Τουργκένιεφ, ***Ἀλέξανδρος Ἀλεξέγιεβιτς***. Ρῶσος ἱστορικὸς (1781—1849). Γραμματεὺς τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, εἰργάσθη εἰς τὸν διοικητικὸν κώδικα τῆς Ρωσίας. Δύο τινὰ ἀπησχόλησαν τὸ πνεῦμά του: ἡ χειραφέτησις τῶν δουλοπαροίκων καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἁγίων Γραφῶν, αἱ ὁποῖαι, μεταφρασθεῖσαι παρ' αὐτοῦ εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν διενέμοντο κατ' ἐντολὴν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α' εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Ρωσίας. Τῷ 1843 ἐξέδωσε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρωσίας» εἰς τέσσαρας τόμους μετὰ πολλῶν ἐγγράφων καὶ σημειώσεων. Θ. Β.

—**Τουργκένιεφ**, ***Ἀλέξανδρος Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος ἱστορικὸς (1784—1845). Σπουδάσας ἐν Ρωσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν γενόμενος γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων καὶ πρόεδρος τῆς βιβλικῆς ἑταιρείας. Παραιτηθεὶς τῷ 1826 τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, περιηγήθη πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης ἐρευνῶν τὰ ἀρχεῖα αὐτῶν πρὸς μελέτην ἐγγράφων σχετιζομένων πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του, ἐδημοσίευσε δὲ τῷ 1831 δύο τόμους «Μνημείων τῆς πατρίου ἱστορίας», ὧν ὁ τρίτος ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Θ. Β.

—**Τουργκένιεφ**, ***Ἰβὰν Σεργίεβιτς***. Διάσημος Ρῶσος μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπανζιβὰλ πλησίον τῶν Παρισίων τῷ 1883. Ἀνῆκεν εἰς ἀρχαίαν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, πολλάκις μνημονευομένην εἰς τὴν ρωσικὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ πατήρ του, συνταγματάρχης τῶν θωρακοφόρων, ἐνυμφεύθη τὴν Βαρβάραν Πέτροβναν Λιτοβίνωφ, θυγατέρα ἑνὸς τῶν πλουσιωτέρων γαιοδεσποτῶν τῆς Ρωσίας, ἔχοντος χιλιάδας δουλοπαροίκων ὑπὸ τὴν κυριότητά του. Μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰβάν, ὁ πατήρ του ἀποστρατευθεὶς κατῴκησεν εἰς τὸ κτῆμα τῆς συζύγου του Σπασκόγιε Λιτοβίνωφ. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο διῆλθεν ὁ Ἰβὰν Τουργκένιεφ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας του, οὐδεμίαν ἀποκομίσας εὐάρεστον ἐντύπωσιν ἐκ τῶν παιδικῶν ἐκείνων χρόνων. Ὁ πατὴρ τοῦ Τουργκένιεφ, τοῦ ὁποίου τὸν χαρακτῆρα ἀπεικόνισεν εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Πρῶτος ἔρως», δὲν ἠγάπα τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἦτο κατὰ πολὺ πρεσβυτέρα του, τὴν ἐνυμφεύθη δὲ ἕνεκα τοῦ πλούτου της καὶ ἐφέρετο πρὸς αὐτὴν αὐστηρῶς. Ἡ μήτηρ του, ἧς ἡ εἰκὼν ἐκτίθεται εἰς τὸ διήγημά του «Ποῦνιν καὶ Μπαμποῦριν», ὑπῆρξεν ἀτυχὴς κατὰ τὴν παιδικήν της ἡλικίαν. Κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν μητρικήν της οἰκίαν ὑπέφερε μεγάλως ἐκ τοῦ δευτέρου συζύγου τῆς μητρός της. Ἀναγκασθεῖσα νὰ δραπετεύσῃ, ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς τὸν οἶκον βαναύσου καὶ φιλαργύρου τινὸς θείου της. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐνυμφεύθη τριακοντοῦτις, μὴ εὑροῦσα παρὰ τῷ συζύγῳ της οὔτε ἀγάπην οὔτε τρυφερότητα. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της, κατέστη ἡ μόνη κληρονόμος κολοσσιαίας περιουσίας καὶ ᾐσθάνθη παθολογικὴν δίψαν ἐξουσίας, κυριευθεῖσα ὑπὸ ἰδιοτρόπων φαντασιοπληξιῶν καὶ καταστᾶσα τύραννος τῶν τέκνων καὶ τῶν δουλοπαροίκων της.

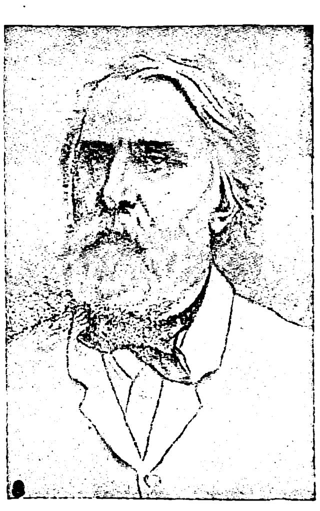

Ἰβὰν Τουργκένιεφ.

Ἡ ἀνατροφὴ τοῦ Τουργκένιεφ ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Ἑλβετῶν καὶ Γερμανῶν παιδαγωγῶν, διδασκόντων αὐτὸν τὴν γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν ρωσικὴν φιλολογίαν τὸν ἐμύησεν ὁ δουλοπάροικος θαλαμηπόλος των Ποῦνιν, ὅστις τοῦ ἀνεγίνωσκε ρωσικὰ ποιήματα. Κατὰ τὸ 1827 μετεφέρθη εἰς Μόσχαν πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς. Εἰσήχθη εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦ Βαϊντεγκάμερ καὶ προεπονεῖτο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Ἰβὰν Κλιούσνικωφ. Τῷ 1833 ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, κατόπιν δὲ μετεγράφη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς φιλολογίας, τῷ δὲ 1837 ἔλαβε τὸ δίπλωμά του. Τότε ἤρξατο γράφων ποιήματα, τὸ πρῶτον δὲ δημοσιευθὲν τοιοῦτον εἰς τὸν «Σύγχρονον» τοῦ Ποῦσκιν ἦτο ἡ «Παλαιὰ δρῦς». Τῷ 1838 μετέβη εἰς Βερολῖνον πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἐνταῦθα διεμορφώθησαν αἱ πολιτικαὶ πεποιθήσεις αὐτοῦ, ἡ δὲ συναναστροφή του μετὰ τοῦ Σταγκέβιτς καὶ τοῦ Μπακοῦνιν συνετέλεσεν εἰς τὴν πνευματικήν του μεταστροφὴν καὶ τὸν κατέστησεν ἀπὸ ἀρχοντόπαιδος μαχητὴν τῆς ἐλευθερίας. Ἐπιστρέψας τῷ 1841 εἰς Μόσχαν, ἐπεδίωξε τὴν κατάληψιν πανεπιστημιακῆς ἕδρας, ἀλλὰ μεταβαλὼν ἐνωρὶς γνώμην εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν Τῷ 1843 ἐδημοσίευσε τὸ ποίημά του «Παράσσα», ὅπερ ἐπέσυρε τὴν κοινὴν προσοχήν. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο διαφαίνονται αἱ νέαι πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀρχαὶ αἱ διαπνέουσαι πάντα τὰ λοιπὰ ἔργα του. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Παράσσας» ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Μπελίνσκι, ἡ ἐπίδρασις τοῦ ὁποίου καθώρισεν ὁριστικῶς τὴν περαιτέρω φιλολογικὴν δρᾶσιν τοῦ Τουργκένιεφ.

Τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν διήγημά του ἦτο ὁ «Ἀνδρέας Καλασώφ», εἶτα δὲ «Αἱ τρεῖς εἰκόνες» καὶ ὁ «Μπρέτερ». Αἱ πρῶται αὗται φιλολογικαὶ ἀπόπειραι δὲν ἱκανοποίουν τὸν Τουργκένιεφ καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ καταλίπῃ τὴν λογοτεχνίαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ρωσίαν, ὅτε αἴφνης ὁλόκληρος ἡ προσοχὴ τῆς κοινωνίας ἐστράφη ἐπὶ τοῦ διηγήματός του «Χὸρ καὶ Καλίνιτς», δημοσιευθέντος τῷ 1847. Ὅλοι ὡμίλουν περὶ τοῦ λαμπροῦ, τοῦ πλήρους θέρμης καὶ συμπαθείας πρὸς τοὺς δουλοπαροίκους ἀγρότας διηγήματος. Ἡ ἀπρόοπτος αὕτη ἐπιτυχία ἐπανέφερε τὸν Τουργκένιεφ εἰς τὴν φιλολογίαν, τότε δὲ ἐδημοσιεύθησαν αἱ περίφημοι «Σημειώσεις τοῦ κυνηγοῦ», αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ κατ' ἐξοχὴν φιλολογικὸν μνημεῖον τῆς ἐποχῆς του καὶ ὑπῆρξεν ἡ ζωηροτέρα διαμαρτυρία κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλοπαροικίας. Αἱ «Σημειώσεις τοῦ κυνηγοῦ» ἀποτελοῦσι συνέχειαν οὕτως εἰπεῖν τῶν «Νεκρῶν ψυχῶν» τοῦ Γκόγκολ.

Εἰσδύων ὁ Τουργκένιεφ βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ἀνέλυε τὰς χαρὰς καὶ τὰς θλίψεις αὐτοῦ καὶ τὸν ἐξεικόνιζεν ἀνθρωπινώτερον τῶν κυρίων του. Ἡ ἔκδοσις τῶν «Σημειώσεων τοῦ κυνηγοῦ» προεκάλεσε ταραχὴν εἰς τοὺς ἐπισήμους κύκλους καὶ ἡ αὐλὴ ἤρξατο ὑποβλέπουσα τὸν Τουργκένιεφ, ὡς χύνοντα ἔλαιον εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν πυράν, ὅτε δὲ ἐδημοσιεύθη ἡ ἐπιστολή του ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Γκόγκολ, ἐφυλακίσθη καὶ ἀπεστάλη ἐξόριστος εἰς τὸ χωρίον Σπάσκογιε. Ἐκεῖ ἔγραψε τὰ διηγήματα: «Οἱ δύο φίλοι», «Ἡ γαλήνη» καὶ ἡ «Μοῦμα». Τῷ 1854, ἀπαλλαγεὶς τῆς ἐξορίας, ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους πρὸς συνάντησιν τῆς διασήμου ἀοιδοῦ Παυλίνας Βιερντό, ἣν εἶχε γνωρίσει εἰς Πετρούπολιν. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλει μετ' αὐτῆς εἰς ἀναποσπάστους δεσμούς. Ἡ ζωή του εἰσῆλθεν εἰς ὁμαλὴν κοίτην, μὴ παρουσιάζουσα περιπετείας καὶ κινδύνους. Διέτριβε συνήθως ἐν Παρισίοις, σπανίως δὲ μετέβαινεν εἰς Ρωσίαν. Ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος ἐπάνοδός του ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Ἰουνίου 1880, ὅτε ἐτελέσθησαν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀδριάντος τοῦ Ποῦσκιν ἐν Μόσχᾳ. Τοῦ ἐπεδαψιλεύθησαν τότε τιμαὶ μεγάλαι. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας ἐξέλεξε τοῦτον ἐπίτιμον καθηγητήν, πανταχοῦ δ' ἐγίνετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀνεφάνησαν συμπτώματα καρκίνου τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ὅστις ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον.

Ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Ρωσίας (1855), ἤρξατο ἡ φιλελευθέρα κίνησις ἐν Ρωσίᾳ, κατὰ τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἡ φιλολογικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Τουργκένιεφ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ζενίθ. Τότε συνέγραψε τὸν «Ψυχογυιὸν Ἰάκωβον», τὸν «Δημήτριον Ροῦντιν», τὸν «Φάουστ», τὴν «Ἄσιαν», τὴν «Φωλεὰν εὐγενῶν», «Εἰς τὰς παραμονάς», τὸν «Βασιλέα Λὴρ τῆς στέππης», τὸν «Πρῶτον ἔρωτα», τὸν «Ἀμλέτον καὶ τὸν Δὸν Κιχῶτον». Εἰς τὰ ἔργα του ταῦτα ἔρριπτεν ἁδρὰς δέσμας φωτὸς ἐφ' ὅλων τῶν τύπων καὶ τῶν χαρακτήρων τῆς ἐποχῆς. Τέλος, τῷ 1862, ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Πατέρες καὶ υἱοί», εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικόνισε τὰ ἠθικὰ ἕλκη τῆς ρωσικῆς ἀριστοκρατίας, τὰ ὁποῖα παρήγαγεν ὁ θεσμὸς τῆς δουλοπαροικίας.

Μετὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Τουργκένιεφ, διαμένων διαρκῶς μακρὰν τῆς Ρωσίας, ἤρχισε χάνων τὴν αἴσθησιν τῆς ρωσικῆς πραγματικότητος. Τῷ 1867 ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημά του «Καπνός», τῷ 1871 τὰ «Ἐαρινὰ ὕδατα» καὶ τὰς «Παρθένους γαίας», εἰς τὰ ὁποῖα ἐπανέρχεται εἰς τὰ παλαιὰ θέματα τῆς λαμπρᾶς περιόδου του. Κατὰ τὰ μεταξὺ διαλείμματα ἔγραψε πλῆθος μικρῶν διηγημάτων, ἐν οἷς: «Τὰ φαντάσματα», «Τὰ ζωντανὰ ἅγια λείψανα», «Ὁ λοχαγὸς Ἐργκόντωφ», «Περίεργος ἱστορία», «Τὸ παραμύθι τοῦ πάτερ Ἀλεξίου», κτλ.

Ὁ Τουργκένιεφ ὡς καλλιτέχνης τοῦ λόγου κατέχει τὴν ὑπάτην θέσιν μεταξὺ τῶν λογοτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀφῆκε βαθύτατα ἴχνη εἰς τὴν ρωσικὴν φιλολογίαν. Ἐδημιούργησε τὸ καλλιτεχνικὸν διήγημα καὶ ἤγαγεν αὐτὸ μέχρι τῆς ἄκρας τελειότητος. Εἶναι ρεαλιστής, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ μέγας καλλιτέχνης τοῦ ὕφους. Εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν, τὴν τόσον πλουσίαν, εὔστροφον καὶ ἁρμονικήν, μετέδωκε θαυμασίους τόνους. Τοιαύτη εἶναι ἡ εὐρρυθμία τοῦ ὕφους του, ὥστε νομίζει τις ὅτι ἀκούει ἀναδιδόμενον ἀπὸ τὰς σελίδας του ἐναρμόνιον ᾆσμα. Τὸ ἰδιόρρυθμον ὕφος τοῦ Τουργκένιεφ συνίσταται εἰς τὴν ἔκτακτον ἁπλότητα καὶ τρυφερότητα τῶν τόνων. Τὰ ἐκτιθέμενα ἀντικεί-

Digitized by Google

μενα δὲν προκύπτουσιν ἀποτόμως, ἀλλὰ σκιαγραφοῦνται βραδέως, μέσῳ πλήθους λεπτομερειῶν καὶ μετὰ λεπτοτάτων ἀποχρώσεων. Ὡς αἰσθητικός, ὑπῆρξεν αὐστηρὸς ρεαλιστὴς καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νατουραλιστικῆς σχολῆς ἐν Γαλλίᾳ. Αὐτοὶ οἱ σύγχρονοί του Γάλλοι συγγραφεῖς ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἐνήσκησεν ἐπ' αὐτῶν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν. Τὰ ἔργα τοῦ Τουργκένιεφ μετεφράσθησαν ζῶντος αὐτοῦ εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, πλεῖστα δὲ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν.

θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—Τουργκένιεφ, *Νικόλαος Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος δημοσιολόγος (1790—1871). Ἐσπούδασεν ἐν Γοτίγγη, ἐπιστρέψας δ' εἰς Ρωσίαν διωρίσθη σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων ἀποστόλων τῆς χειραφετήσεως τῶν δουλοπαροίκων καὶ μέλος τῆς μυστικῆς ἑταιρείας τοῦ «Κοινοῦ ἀγαθοῦ». Εὑρισκόμενος εἰς Λονδῖνον κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Δεκεμβρίου 1825 καὶ ἀνακαλυφθεὶς ὡς συμμετέχων τῆς συνωμοσίας, κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον, δημευθείσης τῆς περιουσίας του. Ἔμεινε τότε εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα συνεδέθη μετὰ πολλῶν διασήμων ἀνδρῶν, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου διήνυσεν ὅλην του τὴν ζωὴν ἀπολαύσας θερμῆς φιλοξενίας καὶ δημοτικότητος. Ἐδημοσίευσεν ἄπειρα ἄρθρα εἰς ἀγγλικάς, γαλλικὰς καὶ γερμανικὰς ἐφημερίδας, πρὸς δὲ εἰς τρεῖς τόμους τὸ σύγγραμμα «*Ρωσία καὶ Ρῶσοι*», εἶτα δὲ τά: «*Ἡ Ρωσία πρὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς κρίσεως*» (1848), «*Ἡ τελευταία λέξις τῆς χειραφετήσεως τῶν δουλοπαροίκων*» (1856), «*Ἀναγκαῖαι μεταρρυθμίσεις ἐν Ρωσίᾳ*» (1860) κτλ.

θ. Β.

Τούργου-Γίου (Targu-Jiu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας (βλ. λ. *Τάργκου*-Γίου).

Τουργουτλοῦ-*Κασαμπᾶ* *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Κασαμπᾶς*.

Τουργοὺτ Ρεῒς. Διάσημος Τοῦρκος πειρατὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (βλ. *Δραγκούτ*).

«Τουργοὺτ Ρεῒς». Τουρκικὸν θωρηκτὸν ἐκ τῶν ἀρίστων ναυτικῶν μονάδων τῆς Τουρκίας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ἀδελφὸν τοῦ «*Βαρβαρόσσα*». Ἦτο τὸ ἐν ἔτει 1891 ναυπηγηθὲν γερμανικὸν θωρηκτὸν «Woerth», ἓν τῶν τεσσάρων τοῦ τύπου «Bradenburg», ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τοῦ ντρέντνωτ. Ὁ ὁπλισμός του ἀπετελεῖτο ἐξ 6 πυροβόλων τῶν 279 εἰς τρεῖς πύργους διδύμους, 8 ταχυβόλων τῶν 105 χιλ. εἰς κεντρικὸν πυροβολεῖον, καὶ 8 τῶν 88 χιλ., 16 τῶν 36 χιλ., καὶ δύο ὑποβρυχίων τορπιλλοβλητικῶν σωλήνων. Ἡ δὲ ἀμυνά του, ἐκ θωρηκτῆς ζώνης νικελούχου χάλυβος 300 χιλ. εἰς τὰ ἄκρα καὶ 400 χιλ. εἰς τὸ μέσον, ἐκ πύργων 300 χιλ. πάχους κατὰ τὸν ἄξονα, ἐκ διπυθμένου σκάφους χωρισμένου εἰς 120 στεγανὰ διαμερίσματα καὶ ἐκ θώρακος 40 χιλ. πάχους διὰ τὸ πυροβολεῖον τῶν 105 χιλ. Τὸ ἐκτόπισμά του 10.050 τόν., ἡ ἱπποδύναμίς του 10.000 ἵππ., καὶ ἡ μεγίστη ταχύτης του (2 ἕλικες) 16,5 μιλ. ὡριαίως. Ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας (1909) ἀντὶ 10 500 000 φράγκων χρυσῶν ἕκαστον πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς ὑπεροπλίας, ἣν θὰ παρεῖχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀπόκτησις τοῦ «Ἀβέρωφ». Μετέσχε τῶν ναυμαχιῶν τῆς Ἕλλης καὶ τῆς Λήμνου, ἡγεῖτο δὲ τῆς μοίρας, ἥτις (Ὀκτώβριος 1912) εἶχεν ἀποσταλῆ πρὸ τῶν βουλγαρικῶν ἀκτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ἀπατηλῶν ἐπιχειρήσεων, ἀποσκοπουσῶν τὴν ἀπόσπασιν βουλγαρικῶν δυνάμεων ἀπὸ τοῦ μετώπου τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ὑποτιθεμένης ἀποβάσεως. Μετέσχεν ἐπίσης κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐπιχειρήσεων ἐν τῷ Εὐξείνῳ μὲ ἐπιτελεῖον ἐκ Γερμανῶν ἀξιωματικῶν τοῦ «Γκαῖμπεν». Παροπλισθὲν μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1918, χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοῦ 1930 ὡς σχολὴ ἀρχικελευστῶν.

Σ. Ε. Λ.

Τουρδητανοί *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ κυριώτερος λαὸς τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσία), κατοικῶν ἑκατέρωθεν τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Βαιτίου ποταμοῦ (νῦν Γουαδαλκιβὶρ) τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν *Τουρδητανίαν*. Ἐλθόντες πρωϊμώτατα εἰς σχέσεις μετὰ τῶν Φοινίκων καὶ Ἑλλήνων ἐμπορευομένων ἐν τῇ χώρᾳ των, ὑπέστησαν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Ἦσαν εἰρηνικοί, ἐθεωροῦντο δὲ ὡς «σοφώτατοι τῶν Ἰβήρων καὶ γραμματικῇ ἐχρῶντο καὶ παλαιᾶς μνήμης ἔχουσι συγγράμματα καὶ ποιήματα καὶ νόμους ἐμμέτρους ἑξακισχιλίων ἐπῶν» (*Στράβ*. III, 139). Δι' ὃ εὐκολώτατα ἀφωμοιώθησαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι, ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας, παρεχώρησαν εἰς αὐτοὺς τὸ δίκαιον τοῦ Λατίου (Jus Latii).

Α. Θ. Σ.

Τούρδουλοι *Παλαιοὶ* (Turduli Veteres) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου κατοικῶν τὰ δυτικὰ παράλια αὐτῆς ἐν τῇ Β. Λουσιτανίᾳ (νῦν Πορτογαλία), παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Γαλικίας πρὸς Ν. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουρίου ποταμοῦ. Ἀπετέλει κλάδον τῶν ἐν τῇ Βαιτικῇ Τουρδούλων καὶ ἀνεμίχθη μετὰ διαφόρων κελτικῶν φύλων.

Α. Θ. Σ.

Τούρδουλοι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσία), κατοικῶν παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, πρὸς τὰ ΒΑ. τῶν Τουρδητανῶν, τῶν ὁποίων ἦσαν συγγενεῖς καὶ μετὰ τῶν ὁποίων σὺν τῷ χρόνῳ συνεχέοντο.

Α. Θ. Σ.

Τουρέ, *Ἱλαρίων*. Γάλλος φιλέλλην καὶ ἀγωνιστὴς τοῦ 1821. Ἐγεννήθη ἐν Sarregnemines τῷ 1797, ἐπολέμησε δ' ἐν Φαλήρῳ καὶ Χίῳ τῷ 1827 καὶ ἀλλαχοῦ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν διὰ λόγους ὑγείας καὶ συνέταξε τὸν κατάλογον τῶν Γάλλων ἐθελοντῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἐπιστρέφων εἰς Ἀθήνας ἀπέθανε, καθ' ἣν στιγμὴν ἠγκυροβόλει ἐν Πειραιεῖ τὸ ἀτμόπλοιον, τῇ 28ῃ Αὐγούστου 1857. Ὁ Τουρὲ ἵδρυσε τῇ 20 Μαΐου 1841 ἐν Ναυπλίῳ μνημεῖον εἰς τοὺς φιλέλληνας καὶ ἔγραψε τὸν κατάλογον τῶν φιλελλήνων, σῳζόμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1697 χειρογράφῳ τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης.

Τ. Ε. Ε.

τουρέλλο (τὸ) *[Ναυτ.]* βλ. λ. *ἐπιστρόφιον*.

τουρὲμ *['Αρχ.]* βλ. λ. *οὐρεὶμ* καὶ *θουρείμ*.

Τούρενον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ποιδίκλων ἢ Πευκετίων, κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ΝΑ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Αὐφίδου ποταμοῦ (νῦν Ofanto). Ὑπὸ τοῦ Πλινίου καλεῖται Turnantini. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Τράνι* (Trani) ἐν τῷ νομῷ Βάρι.

Α. Θ. Σ.

Τουρὲττ (Gilles de la Tourette), *Ζὶλλ ντὲ λὰ* —. Γάλλος ἰατρὸς (βλ. λ. *Ζὶλλ ντὲ λὰ Τουρέττ*).

Τουρία (Turia) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας (βλ. λ. *Γουανταλαβιάρ*).

Τούριξ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρίνης χωρίου *Κορυφή* (βλ. λ.).

τουριαΐτης (Turjait) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον. Παρουσιάζει ἱστὸν κοκκώδη, συνίσταται δὲ ἀπὸ μαρμαρυγίαν, νεφελίτην καὶ μελίλιθον. Στερεῖται ἀστρίων, ὡς ἐπουσιώδη δὲ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ περιέχει ἀπατίτην, μελανίτην καὶ ἀσβεστίτην. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν χερσόνησον Turja ες τὰ νοτιονοτιοδυτικὰ παράλια τῆς χερσονήσου Kola

Γ. Β.

Τουριασὼ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κελτιβήρων (*Πτολεμ*. Β, στ, 58). Εἶναι ἡ σύχρονος Tarazona.

Σ. Ε. Λ.

τουρικίνη *['Οργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *σταχυδρίνης* (βλ. λ.), ἀνευρεθὲν παρ' αὐτὴν εἰς βετονικὴν τὴν φαρμακευτικήν.

Σ. Γ.

Τούρικον (Turicum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀν. Γαλλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐλβετίων, κειμένη ἐπὶ τῆς Β ὄχθης λίμνης τινός, ἀριστερὰ τοῦ Ρήνου. Εἶναι ἡ νῦν Ζυρίχη τῆς Ἑλβετίας.

Α. Θ. Σ.

Τουρίνα (Turina), *Ἰωακείμ*. Ἱσπανὸς μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1881. Εἶχεν ἤδη συνθέσει ἓν ἰταλικὸν μελόδραμα, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Σουλαμῖτις*», ὅτε τῷ 1902 μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπως τελειοποιηθῇ ὑπὸ τὸν ντ' Ἐντύ. Ἡ τέχνη του, ἂν καὶ ἐμπνεομένη ἐκ τῆς λαϊκῆς μούσης τῆς πατρίδος του, φέρει σαφῆ ἴχνη γαλλικῆς ἐπιδράσεως. Σήμερον ὁ Τουρίνα εὑρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν Ἱσπανῶν συνθετῶν, τὰ δὲ ἔργα του ἀπέκτησαν διεθνῆ φήμην. Ἐκ τῶν συνθέσεών του αἱ μᾶλλον γνωσταὶ εἶναι: ἓν κουϊντέττο καὶ ἓν κουαρτέττο, «Sevilla», «*Ρωμαντικὴ σονάτα*», «*Γωνιὲς τῆς Σεβίλλης*», «*Ταξιδιωτικὸν λεύκωμα*», «*Παραμύθια τῆς Ἱσπανίας*», «Procesión del Rocio» κ. λ. π.

Γ. Σ.

τουρινία *[Παλαιοζωολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *θηλόδους* (βλ. λ.).

Τουρῖνον (Torino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Πεδεμοντίῳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 597.260. Κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἄλπεων, ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι, παρὰ τὸν ποταμὸν Πάδον καὶ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ντόρα Ριπαρία, εἰς ὕψος 239 μ., μεταξὺ 45°4' Β. πλάτ. καὶ 7°41' Α. μήκ. Εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ μία τῶν ὡραιοτέρων τῆς Εὐρώπης, ὀφείλουσα τὴν μεγάλην εὐημερίαν της εἰς τὴν θαυμασίαν γεωγραφικήν της θέσιν, παρὰ τὴν δίοδον τοῦ Μὸν-Σενὶς καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν σήραγγα, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ρώμης πρὸς Παρισίους ὁδοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου ὅπου ὁ Πάδος ἄρχεται νὰ γίνεται πλωτὸς καὶ εἰς μεγάλα πλοῖα. Ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς τῆς ταύτης θέσεως, παρὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς σήραγγος τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, ἡ ὁποία ηὐνόησε τὸ Μιλάνον εἰς βάρος τῆς πόλεως ταύτης, τὸ Τουρῖνον ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ τὴν μεγάλην αὐτοῦ σπουδαιότητα καὶ κίνησιν, ἣν μαρτυροῦν ἡ μεγάλη βιομηχανική του ἀνάπτυξις καὶ ἡ συνεχὴς καὶ ἀλματώδης αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ του. Εἶναι ἕδρα ἀνωτάτου δικαστηρίου, ἀρχιεπισκόπου καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ στρατιωτικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας. Ἐν αὐτῇ ἑδρεύει τὸ 2ον σῶμα στρατοῦ μετὰ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς φρουρᾶς, ἡ στρατιωτικὴ ἀκαδημία τῆς Ἰταλίας, ἡ σχολὴ ἐφαρμογῆς πυροβολικοῦ καὶ μηχανικοῦ καὶ ἡ σχολὴ πολέμου. Τὸ πανεπιστήμιον αὐτοῦ, ἱδρυθὲν τῷ 1412 καὶ ἀνακαινισθὲν τῷ 1632 ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος Ἀμεδαίου, ε ναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἰταλίας. Ἔχει ἐπίσης ὀνομαστὴν ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν, σχολὴν μηχανικῶν, ἀνωτέραν κτηνιατρικὴν σχολήν, ἐμπορικὰς σχολὰς καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα, καθὼς καὶ βιβλιοθήκας, μουσεῖα (ἀρχαιολογικόν, φυσικῆς ἱστορίας, ἀνθρωπολογίας, παλαιοντολογικόν, ζῳολογίας κτλ.), πινακοθήκας, θέατρα, μεγαλοπρεπὲς στάδιον, καταλαμβάνον ἔκτασιν 100.000 τ. μ., βοτανικὸν κῆπον, ζῳολογικὸν κῆπον καὶ πολλὰ ὡραῖα πάρκα. Καίτοι εἶναι πόλις παλαιά, ἔχει ὁδοὺς εὐρείας καὶ εὐθυγράμμους, διασταυρουμένας καθέτως, πολλὰς δενδροφύτους λεωφόρους καὶ ὡραίας πλατείας.

Αἱ πλεῖσται τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν της εἶναι ἐξ ὀπτοπλίνθων καὶ παρουσιάζουν αἰσθητὴν ὁμοιομορφίαν, τῆς ὁποίας τὴν μονοτονίαν διασκεδάζει ἡ γειτνίασις τῶν Ἄλπεων καὶ ἡ κίνησις τοῦ Πάδου, τοῦ ὁποίου ἡ κατέναντι ὄχθη πλαισιοῦται ὑπὸ χλοερῶν λόφων, στεφομένων ὑπὸ ὡραίων ἐκκλησιῶν καὶ ἐπαύλεων. Τὸ Τουρῖνον δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία τμήματα: 1) Εἰς τὴν παλαιὰν πόλιν, περιλαμβανομένην μεταξὺ τῆς λεωφόρου Μαργαρίτας πρὸς Β., τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἐν τῇ λεωφόρῳ πρίγκιπος Ὀντόνε πρὸς Δ., τῆς λεωφόρου Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β. πρὸς Ν. καὶ τοῦ Πάδου πρὸς Α. 2) Εἰς τὴν νέαν καὶ ἐργατικὴν συνοικίαν, ἐκτεινομένην πρὸς Ν. τῆς παλαιᾶς πόλεως· καὶ 3) Εἰς τὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πάδου συνοικίαν. Ἐν Τουρίνῳ ὑπάρχουν ὑπὲρ τοὺς 100 ναοί, πολλοὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἀριστουργήματα ἀρχιτεκτονικῆς. Τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὰ ἐν αὐτῷ μνημεῖα, ὧν πολλὰ εἶναι ἔργα τῶν διασημοτέρων καλλιτεχνῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, Ἰταλῶν καὶ ξένων. Ἡ πόλις διακρίνεται καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτῇ μεγαλοπρεπῆ δημόσια κτήρια, ἐν οἷς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, τὸ σημαντικώτερον τῶν κτηρίων τοῦ Τουρίνου, κτισθὲν τῷ 1646 ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀμεδαίου ντὲ Καστελλαμόντε, ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ περίφημος βασιλικὴ ὁπλοθήκη, ἡ πλουσιωτάτη συλλογὴ ὅπλων ἐν τῷ κόσμῳ, ἱδρυθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1837 ὑπὸ τοῦ βασιλέως Καρόλου Ἀλβέρτου.

Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τούτῳ ὑπάρχει ἐπίσης ἡ βασιλικὴ βιβλιοθήκη μὲ 150.000 τόμους καὶ 4.000 χειρόγραφα καὶ ἡ νομισματικὴ συλλογὴ μὲ 40.000 νομίσματα. Ἕτερα ἀξιόλογα κτήρια εἶναι τὸ δημαρχεῖον, τὸ μέγαρον τοῦ χρηματιστηρίου, τὸ ἀνάκτορον Μάντεμα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1864 συνεδρίαζεν ἡ γερουσία, καθὼς καὶ τὸ μέγαρον τὸ καλούμενον Μόλε Ἀντονελλιάνα, ὅπερ εἶναι τὸ ὑψηλότερον ἐξ ὀπτοπλίνθων ἐν Εὐρώπῃ κτήριον, ἔχον ὕψος 167 μ. Τὸ κτήριον τοῦτο, προοριζόμενον κατ' ἀρχὰς νὰ χρησιμεύσῃ ὡς συναγωγή, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ δήμου τοῦ Τουρίνου καὶ ἀπὸ τοῦ 1889 μετεβλήθη εἰς μουσεῖον, περιλαμβάνον τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον, τὰ μουσεῖα ζῳολογίας καὶ ἀνατομίας μὲ 2.500 παλαιοντολογικοὺς σκελετούς, 22.000 πτηνά, 20 000 ἑρπετὰ καὶ 400.000 ἔντομα, καὶ τὸ γεωλογικὸν μουσεῖον. Ἐν τῇ πλατείᾳ Καστέλλο εὑρίσκεται τὸ μέγαρον Καρινιάνο, τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1864 ἐχρησίμευσεν ὡς βουλευτήριον. Εἰς τὰς πλατείας, τὰς λεωφόρους, τοὺς κήπους καὶ τὰ πάρκα ὑπάρχουν ὑπὲρ τὰ 70 μνημεῖα καὶ ἀγάλματα, ὀφειλόμενα εἰς τοὺς ἀξιολογωτέρους καλλιτέχνας τῶν νεωτέρων χρόνων, οἵτινες προσεπάθησαν ν' ἀπαθανατίσουν δι' αὐτῶν τοὺς κυριωτέρους παράγοντας τῆς ἰταλικῆς παλιγγενεσίας. Μεταξὺ τούτων καταλέγονται τὰ μνημεῖα τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου, τοῦ Ἐμμανουὴλ Φιλιβέρτου, τοῦ Μάσσιμο ντ' Ἀτζέλιο, τοῦ δουκὸς τῆς Γενούης, τοῦ Καβούρ, τοῦ Ἀμεδαίου ΣΤ', τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β', τοῦ Λὰ Μάρμορα, τοῦ Μανέν, τοῦ Γαριβάλδι, τοῦ Καίσαρος Μπάλμπο, κ. ἄ. Τὸ Τουρῖνον ἔχει καὶ πέντε μνημειώδεις γεφύρας ἐπὶ τοῦ Πάδου, καθὼς καὶ ἑτέρας δέκα ἐπὶ τοῦ Ντόρα Ριπαρία. Ἐκ τῶν λόφων, τῶν εὑρισκομένων παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πάδου, ἀξιολογώτεροι εἶναι ὁ καλούμενος *Μόντε ντεῖ Καπουτσῖνι*, οὗ ἡ ἄνοδος ἐξυπηρετεῖται δι' ὀδοντωτοῦ σιδηροδρόμου, καὶ ὁ κωνικὸς λόφος, ὅπου εἶναι ἐκτισμένος ὁ ναὸς τῆς Σουπέργκα, ὅστις χρησιμεύει ὡς τάφος τῶν πριγκίπων καὶ τῶν βασιλέων τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας. Εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα βασιλικὰ ἀνάκτορα, τὰ Στουπινίτζι, Λὰ Μαντρία, Ριβολὶ καὶ Μονκαλιέρι.

Τὸ Τουρῖνον εἶναι μία τῶν βιομηχανικωτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ βιομηχανία αὐτοῦ προσέλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν καὶ ἀπέβη ἀκμαιοτάτη ἰδίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος. Ἤδη ὑπάρχουν ἐν αὐτῷ τὰ κυριώτερα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐργοστασίων αὐτοκινήτων Fiat, Lancia,

Digitized by Google

Spa καὶ Itala, ἀπασχολοῦντα ὑπὲρ τὰς 50 000 ἐργατῶν, καθὼς καὶ ἐργοστάσια ἀεροπλάνων καὶ κινητήρων, μεγάλα ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν καὶ σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, ἐργοστάσια ἠλεκτρικῶν μηχανημάτων, τηλεβόλων, βλημάτων καὶ ὅπλων, μετάξης, βαμβακερῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, πίλων, σοκολάτας, χημικῶν προϊόντων καὶ φαρμάκων, βυρσοδεψεῖα κτλ. Παράγει ἐπίσης ὀνομαστοὺς ἀφρώδεις οἴνους, κονιάκ, οἰνοπνευματώδη ποτά, βέρμουτ κτλ. Τὸ Τουρῖνον εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον, συνδεόμενον μετὰ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας καὶ μετὰ τῆς Γαλλίας Ἔχει ἐπίσης καὶ 5 ἀερολιμένας καὶ τακτικὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

—/*Ἱστορ.*/ Τὸ *Τουρῖνον* εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, διατελέσασα κατ' ἀρχὰς πρωτεύουσα τῶν Ταυρίνων (Taurini), γαλατικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα πολέμιος τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ βραδύτερον συνεμάχησε μετ' αὐτῶν. Ἕνεκα τούτου κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα κατὰ τὸ 218 π. Χ. Κτισθεῖσα ἐκ νέου, ἀνέλαβε ταχέως τὴν προτέραν αὐτῆς ἀκμὴν καὶ κατέστη κέντρον ρωμαϊκῆς ἀποικίας ἐπὶ Καίσαρος καὶ ἐπὶ Αὐγούστου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκαλεῖτο *Αὐγοῦστα τῶν Ταυρινῶν* (Augusta Taurinorum). Τῷ 570 περιῆλθεν εἰς τοὺς Λομβαρδοὺς καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν τριάκοντα δουκάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὴν Λομβαρδικὴν μοναρχίαν. Ὁ Καρλομάγνος παρεχώρησεν αὐτὴν κατόπιν εἰς τοὺς μαρκησίους τῆς Σούζα., τῷ δὲ 1060 περιῆλθεν εἰς τον οἶκον τῆς Σαβοΐας καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα τῶν δουκῶν τῆς Σαβοΐας Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δουκάτων τῆς Σαβοΐας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου, τὸ Τουρῖνον ἀνεπτύχθη μεγάλως. Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Γαλλίας ἐν Ἰταλίᾳ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1506 καὶ ἐξεκενώθη ὑπ' αὐτῶν τῷ 1562, ἀνακτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας Φιλιβέρτου, ὁ ὁποῖος μετέβαλεν αὐτὴν εἰς πρωτεύουσάν του. Τὸ Τουρῖνον ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ἐκ τῆς πανώλους κατὰ τὰ ἔτη 1595 καὶ 1630. Τῷ 1690 ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν κατεκτήθη ἐκ νέου ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐξεκενώθη τῷ 1696, κατόπιν τῆς ἐν αὐτῷ ὑπογραφείσης συνθήκης μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Ἱσπανίας ἐπολιορκήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1706 ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν κατελήφθη ἐκ νέου τῷ 1796 καὶ 1798 ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα κατηδάφισαν τὰ φρούρια καὶ τὰ τείχη του καὶ κατέστησαν αὐτὸ πρωτεύουσαν τοῦ γαλλικοῦ νομοῦ τοῦ Πάδου. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, τῷ 1814, ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας καὶ τῷ 1860 ἀνεκηρύχθη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας, παραμείνασα ὡς τοιαύτη μέχρι τοῦ 1864. Μ. Δ. Β

— /*Στρατ. Ἱστορ.*/ Κατὰ τὸν περὶ διαδοχῆς (βλ. λ., τ. Θ', σελ. 187) πόλεμον τῆς Ἱσπανίας (1701—1713), ὑπῆρχε τὰς ἀρχὰς τοῦ 1706 εἰς τὸ Πεδεμόντιον γαλλικὴ στρατιὰ δυνάμεως 50 000 περίπου ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν δοῦκα Λὰ Φαιγιάδ, προωρισμένη νὰ δράσῃ κατὰ τοῦ πεδεμοντιακοῦ στρατοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας καὶ συγχρόνως νὰ πολιορκήσῃ τὸ Τουρῖνον τὸ ἀπὸ καιροῦ ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν Γάλλων, δι' ὃ τελείως ὀχυρωθὲν καὶ τελοῦν ἤδη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατάγου Ντάσιν, καθ' ὃν χρόνον ἑτέρα γαλλικὴ στρατιὰ ὑπὸ τὸν δοῦκα τῆς Βανδὼμ (ἀντικατασταθέντα κατ' Ἰούνιον 1706 ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης), ἀπώθει τὸν στρατὸν τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Χάγης καὶ ἐπεζήτει τὴν ἐξουδετέρωσίν του πρὸ τῆς ἐπὶ τόπου ἀφίξεως ἰσχυρῶν ἐνισχύσεων, μελλουσῶν ὅσον οὔπω νὰ καταφθάσωσιν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον. Ἡ κατὰ τοῦ Τουρίνου προέλασις τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ Λὰ Φαιγιὰδ ἤρχισε τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1706 τὴν δὲ 3ην Ἰουνίου εὑρέθη ἡ στρατιὰ αὕτη πρὸ τοῦ Τουρίνου καὶ ἤρξατο τῆς περισχέσεως καὶ τῶν πρώτων πολιορκητικῶν ἔργων· τότε διεξήχθη ἡ πολιορκία τοῦ Τουρίνου 3 Ἰουνίου—7 Σεπτεμβρίου 1706) Ἡ ὅλη ὅμως πολιορκητικὴ ἐνέργεια τῶν Γάλλων ὑπῆρξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πολὺ ἄστοχος, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε προεβλέπετο ὅτι κύκλωσις πλήρης οὐδέποτε θὰ ἐπήρχετο, συνεπῶς τὸ Τουρῖνον θὰ ἐδέχετο πάντοτε βοηθείας εἰς προσωπικόν, ὑλικὸν καὶ τρόφιμα, καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς πολιορκίας. Ὁ μέγας ὀχυρωτικὸς Βωμπὰν ἀπεδοκίμασεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν τρόπον δράσεως τοῦ Λὰ Φαιγιάδ, προσφερθεὶς μάλιστα νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τῇ ἐν λόγῳ γαλλικῇ στρατιᾷ ὡς ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ μὴ γενόμενος δεκτός. Διαρκοῦντος τοῦ θέρους 1706, ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἐξετέλεσε προέλασιν (διαδρομὴν) κατὰ μῆκος τῆς βορείου Ἰταλίας, προσπέρασιν τοῦ Ἀδίγη, κατάληψιν ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ κάτω Πάδου καὶ τῆς Μοδένης, μεθ' ὃ προχώρησιν κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πάδου καὶ κατάληψιν τῆς περιφήμου στενωποῦ Στραντέλλα, τέλος δὲ συνένωσιν μετὰ τοῦ πρὸ τοῦ Τουρίνου πεδεμοντιακοῦ στρατοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου ἐξώθησε τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης εἰς τὸ νὰ χωρίσῃ τὸν στρατόν του εἰς δύο τμήματα· καὶ διὰ μὲν τοῦ ἑνὸς νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν συγκράτησιν τοῦ Εὐγενίου, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου νὰ διακαθέξῃ τὴν στενωπὸν Στραντέλλα. Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τῆς ἐνεργείας ταύτης ἐγένετο τόσον χλιαρῶς ὥστε οὐδόλως παρεκωλύθη ἡ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου κατάληψις τῆς στενωποῦ Στραντέλλα τὴν 16ην Αὐγούστου 1706, ὁπότε εἰς τὸν δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης οὐδὲν ἄλλο ἀπέμενεν εἰμὴ τὸ νὰ φροντίσῃ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ συνενωθῇ μετὰ τῆς ἑτέρας γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ Λὰ Φαιγιάδ, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐκτελέσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τουρίνου. Ἡ συνένωσις τῶν δύο τούτων γαλλικῶν στρατιῶν συνετελέσθη, οὐχ ἧττον ὅμως, κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον, συνετελέσθη καὶ ἡ συνένωσις τῆς στρατιᾶς τοῦ Εὐγενίου μετὰ τῆς τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας (συνένωσις ἐπιτευχθεῖσα εὐκόλως, χάρις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου ἔγκαιρον κατάληψιν τῆς στενωποῦ Στραντέλλα). Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πολιορκία τοῦ Τουρίνου ἀπετελματώθη, καθόσον ἅπασαι αἱ ἄτονοι ἀπόπειραι τῶν Γάλλων πρὸς ἔφοδον ἀπέτυχον. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Σεπτεμβρίου οἱ συνενωθέντες συμμαχικοὶ στρατοὶ συνεπλησίαζον ὁλονὲν περισσότερον πρὸς τὸ Τουρῖνον, μέχρις οὗ, τὴν 7ην Σεπτεμβρίου, ἀπέκτησαν τὴν πλήρη ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν πολιορκουμένων Πεδεμοντίων ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τῶν δυσμῶν, ἐξ ἧς οὐδὲν μέτρον περισχέσεως εἶχον λάβει οἱ Γάλλοι, καθόσον δὲν ἐφαντάζοντο ποτὲ τόσον εὐρεῖαν κυκλωτικὴν ἐνέργειαν ἐκ μέρους τοῦ Εὐγενίου. Ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὥστε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ συμμαχικὴ ἐπίθεσις ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν δυσμῶν (ἐκ τοῦ μετώπου μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δόρια καὶ Στούρα) νὰ ἐπιφέρῃ τοιαύτην σύγχυσιν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας Γάλλους, ὥστε νὰ παραλύσῃ πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτῶν, καίτοι διαθετόντων ἀρκετὰς δυνάμεις. Ἡ πρὸς στιγμὴν ἀνακοπὴ τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως, λόγῳ τῆς σοβαρᾶς δράσεως τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, οὐδὲν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα ἐπέφερε, καθόσον ὁ ἐπελθὼν τραυματισμὸς τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης ἀπεμάκρυνεν ὁριστικῶς πᾶσαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας τῶν Γάλλων. Ὁ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον διαρκὴς βομβαρδισμὸς ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ τοῦ Λὰ Φαιγιὰδ κατὰ τῶν ὀχυρῶν τοῦ Τουρίνου οὐδόλως μετέβαλε τὴν κατάστασιν. Ἡρωϊκὴ τέλος ἔξοδος τῶν πολιορκουμένων Πεδεμοντίων ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν ἀπώθησιν τῶν Γάλλων καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Τουρίνου. Οἱ Γάλλοι ὑπεχώρησαν κατὰ τὴν νύκτα 7—8 Σεπτεμβρίου 1706 πρὸς Δ (πρὸς τὸ Πιναρόλον), ἐγκαταλείψαντες ἐντὸς τῶν ὀχυρῶν περὶ τὰ 200 πυροβόλα. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἀπώλεσαν οἱ μὲν Σύμμαχοι περὶ τοὺς 4 000 ἄνδρας νεκροὺς καὶ τραυματίας, οἱ δὲ Γάλλοι περὶ τοὺς 2 000 ἄνδρας καὶ συγχρόνως περὶ τοὺς 3 000 αἰχμαλώτους, συλληφθέντας ὑπὸ τῶν Συμμάχων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Τουρίνου** ***νομὸς*** /*Γεωγρ.*/. Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Πεδεμοντίῳ, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῆς Ἑλβετίας πρὸς Β., τῆς Γαλλίας πρὸς Δ καὶ τῶν ἰταλικῶν νομῶν Κόνι πρὸς Ν. καὶ Νοβάρας καὶ Ἀλεξανδρείας πρὸς Α. Ἔχει ἐπιφάνειαν 5 481 τ. χλμ. καὶ 1. 147.149 κατ. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Πάδου καὶ τῶν παραποτάμων του Ντόρα Ριπάρια, Στούρα, Ὄρκο, Ντόρα Μπαλτέα κλπ. καὶ περιλαμβάνει πρὸς Β. καὶ Δ τὰς κορυφὰς τῶν Ἄλπεων Μόντε Βίζο (3.850 μ. ὕψος), Μόντε Σεμπεῦρὸν (3.388 μ.), Μόντε Ταμπὸρ (3.177 μ.), Ροσμελὸν (3.537 μ.), Λευκὸν ὄρος (4.807 μ.). Ἔχει ἔδαφος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, διακοπτόμενον ὑπὸ ὀλίγων πεδιάδων καὶ κοιλάδων, αἵτινες καλλιεργοῦνται ἐντονώτατα. Ἔχει ἀκμάζουσαν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν. Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ νομοῦ ὁμιλεῖται εἰσέτι ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἢ διάλεκτοι αὐτῆς ἀναμεμειγμέναι μετὰ ἰταλικῶν διαλέκτων. Μ. Δ. Β

τουρισμὸς (ὁ) Καλεῖται οὕτως ἡ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν ἢ πόλεως εἰς ἄλλην πόλιν μετάβασις ἀτόμων καθ' ὁμάδας ἢ μόνων, ἐπὶ σκοπῷ βραχείας ἢ μακρᾶς, πάντως ὅμως οὐχὶ μονίμου, διαμονῆς διὰ λόγους ἐν γένει ἀναψυχῆς, ἀποκλειομένης ἐργασίας ἐπιφερούσης ἄμεσον ὑλικὸν ὄφελος, πλὴν ἐκείνης, ἥτις δύναται νὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν ἢ ἀποτέλεσμα τὴν διαφήμησιν τῆς χώρας, εἰς ἣν κατευθύνεται ὁ ἐπιχειρῶν τὴν τοιαύτην μετάβασιν. Ἡ λέξις τουρισμὸς (tourisme, turismo) προέρχεται ἐκ τῆς ἀγγλικῆς turing, ἥτις δηλοῖ τὸ περιέρχεσθαι, τὸ περιηγεῖσθαι. Μετεφράσθη δ' ὁ ὅρος τουρισμὸς διὰ τῆς λέξεως *περιηγητισμός*, ἀλλὰ μόνον ὁ ὅρος *περιηγητὴς* (touriste, turista) εἶναι σήμερον ἐν κοινῇ χρήσει παρ' ἡμῖν. Ὁ ὅρος *τουρισμὸς* (tourisme, turismo), καταστὰς ἤδη διεθνής, ἐπεκράτησεν ἀπολύτως καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Σκοπὸς τοῦ τουρισμοῦ εἶναι, πρῶτον μὲν καὶ κυρίως ἡ εἰσαγωγὴ χρημάτων εἰς τὴν χώραν, εἰς ἣν κατευθύνεται ὁ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προερχόμενος περιηγητής, καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ κεφαλαίου, δεύτερον δὲ ἡ δημιουργία αἰσθημάτων φιλαλληλίας μεταξὺ τῶν ἐθνῶν διὰ τῆς προσεγγίσεως τῶν λαῶν. Τὸ σύνολον τῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες καταβάλλονται συστηματικῶς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τοῦ τουρισμοῦ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτων ἐντεταλμένων νομικῶν καὶ φυσικῶν προσώπων ἀποτελεῖ τὸ τουριστικὸν ἔργον. Ὁ τουρισμὸς διαιρεῖται: α) Εἰς κατηγορίας: τὸν *ἐξωτερικὸν* τουρισμόν, ἐνεργούμενον ὅτε περιηγηταὶ μεταβαίνουσιν ἀπὸ χώρας εἰς ἄλλην, καὶ τὸν *ἐσωτερικὸν* τουρισμόν, ἐνεργούμενον ὅτε οἱ μόνιμοι κάτοικοι αὐτῆς ἢ οἱ παρεπίδημοι ἐπιδίδονται εἰς τὴν περιήγησιν τῆς χώρας ἐκείνης. β) Εἰς εἴδη, ὧν ἡ διαμόρφωσις, ἀνεξάρτητος τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κατηγοριῶν, ἐξαρτᾶται εἴτε ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τουριστικοῦ ἔργου, εἴτε ἐκ τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει ὁ ἐπιχειρῶν τὸ ταξίδιον περιηγητής, εἴτε ἐκ τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, ἅτινα χρησιμοποιεῖ οὗτος.

Διεμορφώθη οὕτως ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τουριστικοῦ ἔργου ὁ *ἐνεργητικὸς* τουρισμός, ἀποτελῶν τὸ σύνολον τῶν κατὰ τὰ ἀνωτέρω συστηματικῶς καταβαλλομένων ἐνεργειῶν διὰ τὴν εἴς τι τουριστικὸν σημεῖον (χώραν, περιφέρειαν ἢ πόλιν αὐτῆς) προσέλκυσιν περιηγητῶν, καὶ ὁ *παθητικὸς* (ἢ τουρισμὸς ὑποδοχῆς), ἀποτελῶν τὸ σύνολον τῶν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐχαρίστου διαμονῆς καὶ τῆς παρατάσεως αὐτῆς καταβαλλομένων ὁμοίων ἐνεργειῶν. Ἐκ τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει ὁ ἐπιδιδόμενος εἰς τὸν τουρισμόν, διεμορφώθη ὁ ἱστορικός, ὁ θρησκευτικός, ὁ διὰ λόγους ὑγείας, ὁ ἐμπορικὸς καὶ ὁ βιομηχανικός, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς μὴ τελέσεως πράξεων ἐχουσῶν ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ἄμεσον ὑλικὸν κέρδος τοῦ ἐπιχειροῦντος αὐτάς, ὁ ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις ἀθλητικὸς καὶ καλλιτεχνικός, ὁ ἐν Ἰταλίᾳ ἐσχάτως δημιουργηθεὶς γαμήλιος (turismo nuziale) καὶ ὁ ἐκπαιδευτικός, οὗτινος κλάδος εἶναι ὁ σχολικὸς (scolare), ὁ τῶν νέων (giovanile), ὁ τῶν σπουδαστῶν studentesco ἢ universitario) ὀργανούμενος καὶ ἀναπτυσσόμενος ἐνεργείαις τῶν κατὰ χώραν ὑφισταμένων ἐπισήμων ὀργανώσεων σπουδαστῶν, καὶ ὁ συγγενὴς τῶν ἐκπαιδευτικῶν τουρισμὸς τῶν διανοουμένων (intellettuale). Ἐκ τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, ἅτινα χρησιμοποιεῖ ὁ περιηγητής, διεμορφώθησαν ὁ ὁδοιπορικὸς τουρισμὸς—οὗτινος κλάδος λίαν ἀνεπτυγμένος εἶναι ὁ ὀρειβατικὸς (de la montagne)—ὁ ποδηλατικός, ὁ αὐτοκινητιστικὸς (automobilisme), ὁ σιδηροδρομικός, ὁ ναυτικὸς (nautique)—οὗτινος ὁ μᾶλλον ἀνεπτυγμένος κλάδος εἶναι ὁ θαλάσσιος (maritime) καὶ ὁ ἀεροπορικός.

Τὸ τουριστικὸν ἔργον, σκοποῦν τὴν προαγωγὴν τῶν διαφόρων κατηγοριῶν καὶ εἰδῶν τοῦ τουρισμοῦ καὶ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐν γένει σκοποῦ αὐτοῦ, εἶναι ἀνατεθειμένον εἰς τουριστικὰς ὑπηρεσίας, ἀποτελούσας νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Αἱ τοιαῦται ὑπηρεσίαι εἶναι μοναδικαὶ ἢ πλείονες ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ, ἡ δ' ἀκτὶς τῆς ἐνεργείας, ἡ ὀνομασία, ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως αὐτῶν ποικίλλουσιν ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ, ρυθμίζονται δ' ὑπὸ εἰδικῶν διατάξεων. Οὕτως ἐν *Αὐστρίᾳ* ὑφίσταται τὸ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τοῦ Ἐμπορίου Fremdenverkehrreferat, ἐν *Βελγίῳ* τὸ Conseil supérieur de tourisme, ἐν *Γαλλίᾳ* τὸ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Δημοσίων Ἔργων Commissariat du tourisme καὶ τὸ Office Nationale du Tourisme, ἐν *Γερμανίᾳ* τὸ Reichsbanzentral für Deutsche Verkehrswerbung, ἐν *Ἑλβετίᾳ* τὸ Schweizerische Verkehrszentrale, ἐν *Ἱσπανίᾳ* τὸ παρὰ τῇ προεδρίᾳ τῆς κυβερνήσεως Patronato Nacional de Turismo, ἐν *Ἰταλίᾳ* τὸ παρὰ τῇ προεδρίᾳ τῆς κυβερνήσεως ἱδρυθὲν πρὸς συντονισμὸν τοῦ πολυσχιδοῦς καὶ λίαν ἀνεπτυγμένου ἐκεῖ ἐθνικοῦ τουριστικοῦ ἔργου Commissariato pel turismo, οὗτινος ἡ Ente Nazionale per le Industrie Turistiche μέγα μέρος ἐκτελεῖ, ἐν *Λούξεμπουργκ* τὸ Bureau des Renseignements pour touristes de la ville de Luxembourg, ἐν *Ὁλλανδίᾳ* τὸ Algemeine Nederlandsche Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer, ἐν *Νορβηγίᾳ* τὸ Landslaget for Reiselivet i Norge, ἐν *Πολωνίᾳ* τὸ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Δημοσίων Ἔργων τμῆμα τουρισμοῦ, ἐν *Πορτογαλίᾳ* τὸ Conseljo Nacional do Turismo, ἐν *Ρωσίᾳ* ὁ κρατικὸς ὀργανισμὸς Intourist, ἐν *Σουηδίᾳ* τὸ Svenska Trafik forbundet, ἐν *Τσεχοσλοβακίᾳ* τὸ Cekoslovenski Ustredi eizineckeho Ruchu.

Παρόμοιαι ὑπηρεσίαι ὑφίστανται καὶ ἐν ἄλλαις χώραις τοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἡ *Βουλγαρία* κέκτηται ἰδίαν ὑπηρεσίαν τουρισμοῦ παρὰ τοῖς σιδηροδρόμοις τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἡ *Νοτιοσλαυΐα* ἴδιον τμῆμα παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας, ἡ *Ρουμανία* Τουριστικὴν Ἀκαδημαϊκὴν Ἑταιρείαν, ἐπέχουσαν θέσιν ὑπηρεσίας, ἡ δ' *Ἀλβανία* ἀνάλογον παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑπηρεσίαν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ αὐτῆς. Ἐν *Ἑλλάδι* ὑφίσταται ἀπὸ τοῦ 1914 ὑπὸ τὸ ὄνομα Αὐτοτελὴς ὑπηρεσία ξένων καὶ ἐκθέσεων, λειτουργοῦσα παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Αὕτη μεριμνᾷ περὶ τῆς προσελκύσεως, τῆς διαμονῆς καὶ τῆς παρατάσεως τῆς διαμονῆς τῶν ξένων ἐν Ἑλλάδι. Ἀπὸ τοῦ 1929 λειτουργεῖ, ἐν Ἀθήναις ἑδρεύων

Digitized by Google

ὁ Ἑλληνικὸς Ὀργανισμὸς Τουρισμοῦ, νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ σκοπῶν τὸν συντονισμὸν καὶ τὴν ἑνιαίαν κατεύθυνσιν τῶν ἐνεργειῶν πάσης δημοσίας, δημοτικῆς ἢ κοινοτικῆς ἀρχῆς, ἰδιωτικῶν ὀργανώσεων ἢ ἐπιχειρήσεων, ἀποβλεπουσῶν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ τουρισμοῦ ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλά, διά τε τὸ πολυσχιδὲς τοῦ τουριστικοῦ ἔργου καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ταχυτέρας αὐτοῦ προαγωγῆς, ὑφίστανται ἁπανταχοῦ σχεδὸν διάφοροι τουριστικαὶ ὀργανώσεις, συνιστῶσαι νομικὰ πρόσωπα ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουσαι σκοπόν, ὃν καὶ αἱ τουριστικαὶ ὑπηρεσίαι. Αἱ τοιαῦται ὀργανώσεις ἔχουσιν ἀκτῖνα ἐν γένει τουριστικῆς δράσεως ἐφ' ὅλης τῆς χώρας ἐπεκτεινομένην ἢ ἐπὶ περιφερείας ἢ πόλεως αὐτῆς. Αἱ πρῶται, *γενικαὶ* καλούμεναι, εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Touring Club, ὀνομασία εἰς ἣν προστίθεται ἑκάστοτε τὸ ὄνομα τῆς χώρας, ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τουριστικοῦ ἔργου τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς ὁποίας αἱ ὀργανώσεις αὗται συμβάλλουσιν. Τοιαῦτα Touring Club συντηρούμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν συνδρομῶν τῶν κατὰ δεκάδας ἢ ἑκατοντάδας χιλιάδας μελῶν, ὑφίστανται ἐν ἁπάσαις σχεδὸν ταῖς χώραις τοῦ κόσμου, τινὲς δὲ τούτων, ὡς τὸ «Türkiye Turing Klöbü» καὶ ἡ «Travel Association», ἀντικαθιστῶσιν εἰς τὸ ἐθνικὸν τουριστικὸν ἔργον τὰς μήπω ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ἱδρυθείσας τουριστικὰς ὑπηρεσίας. Ἐκ τῶν κυριωτέρων Touring Clubs ἀναφέρομεν τὸ βελγικόν, γαλλικόν, γερμανικόν, ἰταλικόν, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑφιστάμενα, πολλὰς χιλιάδας μελῶν ἀριθμοῦντα καὶ ἔχοντα νὰ ἐπιδείξωσιν ἀξιοθαύμαστον ἐργασίαν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ τε ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ τουρισμοῦ. Αἱ ὑπηρεσίαι καὶ ὀργανώσεις ἔχουσιν ἀνάγκην συνεργασίας μετ' ὀργανώσεων ἱδρυομένων καὶ ἑδρευουσῶν ἐν ἐπαρχιακαῖς πόλεσι τῆς χώρας, αἵτινες εἶναι ἢ δύνανται ἢ πρέπει νὰ καταστῶσι τουριστικὰ κέντρα. Τοιαῦται τοπικαὶ τουριστικαὶ ὀργανώσεις ὑφίστανται ὑπὸ τὸ ὄνομα Pro loco (Pro Palermo, Pro Ravenna κλπ.) ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου λειτουργοῦσι καὶ Comitato Turistico παρὰ τοῖς ἐπαρχιακοῖς συμβουλίοις Ἐθνικῆς Οἰκονομίας· ἐν Γαλλίᾳ λειτουργοῦσι τὰ Syndicats d'Initiative (S. I. καὶ παραστατικῶς ESSI), ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὴν Union Nationale des Fédérations des ESSI, συνιστωμένην ἐκ τῶν Fédérations τῶν ESSI, ἑκάστης περιοχῆς. Ἐν Ἱσπανίᾳ ὑφίστανται τὰ Syndicata d'iniciativa, ἐν Ἑλβετίᾳ δὲ τὰ Sociétés de Développement. Ὑφίστανται ὅμως πολλαχοῦ καὶ τουριστικαὶ ὀργανώσεις *εἰδικαί*, ὧν ἡ δρᾶσις ἐπεκτείνεται μὲν ἐφ' ὅλης τῆς χώρας ἢ ἐπὶ περιφερείας ἢ πόλεως μόνον αὐτῆς, εἶναι ὅμως εἰδική, ὡς περιοριζομένη εἰς τὴν καταβολὴν ἐνεργειῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὡρισμένου εἴδους τουρισμοῦ. Οὕτω διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αὐτοκινητισμοῦ δρῶσι τὰ Automobile Clubs, τοῦ ὀρειβατικοῦ τουρισμοῦ τὰ Clubs Alpins, σωματεῖα ἀριθμοῦντα ὁμοίως πάμπολλα μέλη καὶ παρέχοντα δείγματα ἀξιοσημειώτου, ὄντως, δράσεως.

Τὸ ἔργον τῶν τουριστικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ὀργανώσεων εἶναι ἔργον ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ τουρισμοῦ, καθόσον αὗται ἐνδιαφέρονται τόσον ὑπὲρ τῆς προσελκύσεως τῶν ξένων, ὅσον καὶ περὶ τῆς παρατάσεως τῆς διαμονῆς αὐτῶν. Ἄλλως τε ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τοῦ ἐνεργητικοῦ τουρισμοῦ εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἂν μὴ τὸ τοῦ παθητικοῦ τουρισμοῦ προάγηται ὁμοίως. Διὸ καὶ ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν ξενοδοχείων καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, τῆς βελτιώσεως καὶ τῆς κατ' εἶδος καὶ ποσὸν αὐξήσεως τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῶν τε πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου χώρας, τῆς δημιουργίας ἑορτῶν καὶ παραστάσεων μοχθοῦσιν αὗται, παραλλήλως πρὸς τὰς ὑπὲρ τῆς προσελκύσεως τῶν ξένων καταβαλλομένας ἐνεργείας. Αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι ἀποτελοῦσι τὸ ἔργον τοῦ ἐνεργητικοῦ τουρισμοῦ. Οὗτος, σκοπῶν νὰ προσελκύσῃ περιηγητὰς διάφορον ἔχοντας τουριστικὸν σκοπὸν μεταβάσεως, διάφορα συγκοινωνιακὰ μέσα χρησιμοποιοῦντας, διάφορον ἰδιότητα ἔχοντας καὶ διάφορον τὸν τόπον προελεύσεως καὶ κατευθύνσεως, ἔχει ἀνάγκην οὐ μόνον νὰ ἐπιδείξῃ τὰς τουριστικὰς ἰδιότητας τοῦ τόπου, εἰς ὃν τὸ τουριστικὸν ἔργον θέλει νὰ κατευθύνῃ τοὺς περιηγητάς, ἀλλὰ γενικώτερον νὰ καταστήσῃ γνωστὰς τὴν ἐν γένει πρόοδον τοῦ τόπου, τὰς ἀρετὰς καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων χώρας ἢ πόλεώς τινος, νὰ ἀνασκευάσῃ πᾶσαν δυσφημιστικὴν πληροφορίαν καὶ νὰ παράσχῃ πᾶσαν ἀκριβῆ τοιαύτην, ὥστε νὰ πεισθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ταξίδιον οἱ περιηγηταί. Ἡ τουριστικὴ προπαγάνδα, οὕτως ἐνεργουμένη, δύναται νὰ ἐλπίσῃ καὶ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν οὐ μόνον τῶν περιηγητῶν, ἀλλὰ καὶ κεφαλαίων κεφαλαιούχων πειθομένων νὰ μετάσχωσιν οὕτω καὶ ἐπὶ σκοπῷ κέρδους αὐτῶν τοῦ ἐθνικοῦ τουριστικοῦ ἔργου.

Τῆς τουριστικῆς προπαγάνδας μέσα εἶναι ἡ *τουριστικὴ φιλολογία* διὰ ζῶντος καὶ γραπτοῦ λόγου. Ὁ ζῶν λόγος (διαλέξεις, ραδιοδιαλέξεις) ἔχει τὸ προσὸν τῆς ἐπικαιρότητος καὶ τῆς συγχρόνου πληροφοριῶν εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀκροατῶν, χάρις εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τοῦ ραδιοφώνου, ἔχει ὅμως τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν δημιουργεῖ παραστάσεις ἐντυπουμένας παρὰ τῷ ἐνδιαφερομένῳ, ὅπερ ἐπιτυγχάνει ὁ γραπτὸς λόγος. Ἡ χρῆσις τοῦ γραπτοῦ λόγου ἐν τῇ τουριστικῇ προπαγάνδᾳ διεμόρφωσε τὴν τουριστικὴν διαφήμισιν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ συνόλου τῶν δημοσιευμάτων περὶ ἐχομένου τουριστικῆς προπαγάνδας. Τοιαῦτα διαφημιστικὰ ἔντυπα (brochures, opuscoli, pamphlets, albums) καλλιτεχνικώτατα τὴν ἐμφάνισιν περιλαμβάνουσιν ἄρθρα διαφημιστικὰ τῶν τουριστικῶν ἰδιοτήτων τοῦ τόπου, ὑπὲρ τῆς τουριστικῆς προαγωγῆς τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖται ἡ ἑκάστοτε τουριστικὴ προπαγάνδα. Πολύτιμον ἐπίσης συνήγορον τῶν τουριστικῶν χαρισμάτων χώρας ἢ περιοχῆς ἢ πόλεως αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ ἀναγραφὴ διαφόρων πληροφοριῶν. Αἱ τοιαῦται πληροφορίαι, μὴ περιλαμβανόμεναι συνήθως εἰς τὰ διαφημιστικὰ ἔντυπα, καταχωρίζονται εἰς τοὺς ὁδηγοὺς (guides), ὧν τὸ εἶδος ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου, τοῦτο δὲ ἀναλόγως τῶν ἀπαιτήσεων ὡρισμένης μερίδος ἀτόμων, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ὁποίων ἐκδίδονται οἱ ὁδηγοί. Εἶναι δὲ οἱ ὁδηγοὶ εἴτε καθ' ὕλην γενικοί, ὅτε παρέχουσι πληροφορίας περὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τουριστικόν τι σημεῖον (χώραν, περιοχήν, πόλιν κλπ.), ἢ καθ' ὕλην εἰδικοί, ὅτε παρέχουσι πληροφορίας εἰς ὡρισμένον τι τοῦ τουριστικοῦ σημείου, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν (ξενοδοχειακὸς ὁδηγός, ἀρχαιολογικὸς ὁδηγὸς κλπ). Ἡ ἀνάγκη τῆς παρὰ τὸ κείμενον τῶν ὁδηγῶν καὶ τῶν ἐντύπων καταχωρίσεως φωτογραφημάτων καὶ εἰκονογραφημάτων πρὸς δημιουργίαν ζωηροτέρας παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ ἐντυπώσεως, διεμόρφωσε τὴν τουριστικὴν τέχνην, χρησιμοποιοῦσαν οὐ μόνον τὴν ζωγραφικὴν καὶ φωτογραφικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν κινηματογραφικήν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπαιτεῖται, ὅπως τὸ μὲν προσελκύηται ἡ προσοχὴ τοῦ περιηγητοῦ, τὸ δὲ ὅπως παρέχωνται ἀδιακόπως καὶ συστηματικώτερον αὐτῷ νεώτεραι πληροφορίαι, παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐκδίδωνται τουριστικὰ περιοδικά. Τούτων ἄλλα ἐκδίδονται ὑπὸ ὑπηρεσιῶν, ἄλλα ὑπὸ γενικῶν, ἄλλα ὑπὸ τοπικῶν, ἄλλα ὑπὸ εἰδικῶν τουριστικῶν ὀργανώσεων. Τοιαῦτα περιοδικὰ εἶναι: «Le vie d'Italia», «Turismo d'Italia», «L'opitalità Italiana», «Giornale del turismo», «La Rivista delle Stazioni di Cura», «Soggiorno e Turismo», ἐκδιδόμενα ἐν Ἰταλίᾳ. «La Revue du touring club de France», «La Revue du touring club de Belgique», ἡ «Valencia Atraccion», ἡ «Barcelona Atraccion», ἐκδιδόμενα ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ πάμπολλα ἀλλαχοῦ, ἐκδιδόμενα ὡς καὶ τ' ἀνωτέρω ὑπὸ ὀργανώσεων ἢ ἰδιωτῶν, ἐν Ἑλλάδι δὲ ἡ «Τουριστικὴ Ἑλλάς». Ἄλλα μέσα τουριστικῆς προπαγάνδας εἶναι, παρ' ἡμῖν ἰδίᾳ, τὰ τραπεζογραμμάτια καὶ τὰ γραμματόσημα, ἴδιον δὲ μέσον προπαγάνδας ἀποτελοῦσιν αἱ ἐκθέσεις.

Ἐκτὸς τῶν περὶ ὧν εἴρηται τουριστικῶν ὑπηρεσιῶν, καὶ ἐν γένει ὀργανώσεων, αἵτινες σκοποῦσι τὴν διὰ τῶν ἀνωτέρω μέσων ἀνάπτυξιν ἐθνικοῦ τουριστικοῦ ἔργου, ὑφίστανται καὶ διεθνεῖς ὀργανισμοὶ μοχθοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως διεθνοῦς τουρισμοῦ, σκοπὸν ἔχοντος τὴν εἰσροὴν τοῦ τουριστικοῦ χρήματος καὶ τὴν δημιουργίαν φιλικῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν λαῶν. Τὸ διεθνὲς τουριστικὸν ἔργον ἐκπροσωπεῖται κυρίως: α) Ὑπὸ τῆς «Alliance Internationale de tourisme», ἱδρυθείσης κατὰ Μάϊον 1919 καὶ ἑδρευούσης ἐν Βρυξέλλαις. Αὕτη, ἀποτελουμένη ἐκ νομικῶν προσώπων, σκοπεῖ τὴν μελέτην καὶ τὴν παρακολούθησιν τῶν διεθνῶν ζητημάτων τουρισμοῦ, τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐγγράφως ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτῆς ὑποβαλλομένων γνωμῶν καὶ τὴν κοινοποίησιν αὐτῶν διὰ δελτίου εἰς τὴν γαλλικὴν ἐκδιδομένου. β) Ὑπὸ τοῦ «Conseil Central de Tourisme International», ἱδρυθέντος κατὰ Φεβρουάριον 1925 καὶ ἑδρεύοντος ἐν Παρισίοις. Σκοπὸν ἔχει τοῦτο τὴν μελέτην παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς γενικῆς ὀργανώσεως τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ καὶ τὴν δι' ἡρμονισμένης ἐνεργείας, πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου, τηρητέαν κατεύθυνσιν, εἰς τὸν συντονισμὸν τῶν προσπαθειῶν τῶν τουριστικῶν ὀργανώσεων, αἵτινες ἐνδιαφέρονται ἀμέσως ὑπὲρ τοῦ τουρισμοῦ. γ) Ὑπὸ τοῦ ἐν Χάγῃ «Office International des Organes Officiels de Propagande Touristique», διὰ τὸν συντονισμὸν τῶν ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ τουρισμοῦ καταβαλλομένων ἐνεργειῶν. Ἡ καταβολὴ τῶν ἐνεργειῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς τουριστικοῦ ἔργου οὐδόλως δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνακόπτουσα τὴν πρόοδον τοῦ ἑκασταχοῦ ἐθνικοῦ τουριστικοῦ ἔργου, καθόσον σκοπὸς τῶν ἐκπροσωπούντων τὸ διεθνὲς τουριστικὸν ἔργον ὀργανισμῶν εἶναι ἡ ἁρμονικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου ἑκάστης χώρας καὶ ἡ δημιουργία εὐγενοῦς ἁμίλλης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *A. Mariotti*, «Lezioni di Economia Turistica». — *Τοῦ αὐτοῦ*, «L'importanza economica del Turismo». — *Ν. Αἰγινήτου*, «Γενικαὶ ἀρχαὶ τουριστικῆς ἐπιστήμης». — *Τοῦ αὐτοῦ*, Études sur le Tourisme. — *A. Bormann*, Die Lehre vom Frendenverkehr. — *M. Gautier*, L'Hotellerie. — *Alliance Internationale de Tourisme*, Annuaire officiel 1930.

Ν. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

«Τουριστικὴ *Ἑλλάς***»**. Μηνιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1930 ὑπὸ Σ. Α. Τζούνα.

τουριτέλλη (ἡ) (Turitella) /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος γαστεροπόδων, συνώνυμον πρὸς τὸ γένος *πυργίσκος*. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τουριτελλῶν εὑρέθησαν α') Τῶν εἰδῶν *τουριτέλλη tricarinata*, *terebralis* ποικιλία *percingulellata* καὶ *terebralis* ποικιλία *subagibbosa* ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (ΙΙ μεσογειακῆς) βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ. β) Τοῦ εἴδους *τουριτέλλη incisa* ἐντὸς μαργῶν τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ νοτίως τῆς Καλαμπάκας τῆς Θεσσαλίας. γ) Τοῦ εἴδους *τουριτέλλη dertonensis* ἐντὸς νεογενῶν στρωμάτων τοῦ καινοζωϊκοῦ δυτικῶς τῆς Ἐπισκοπῆς, τῆς παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀκαρνανίας νήσου Καλάμου. δ) Ἐντὸς μαργωδῶν ἀσβεστολίθων τῆς τριασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὸν λόφον Θεόκαφτα τῆς Ἐπιδαύρου. ε) Τοῦ εἴδους *τουριτέλλη triplicata* ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον (Κούμαρι Αἰγίου, Λυκότραφο Μεσσηνίας κ. ἀ.). στ) Τοῦ εἴδους *τουριτέλλη communis* ἐντὸς ὁμηλίκων στρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. ζ) Τοῦ εἴδους *τουριτέλλη antiqua* ἐντὸς ἰουρασίων ὀφειτικῶν κροκαλοπαγῶν παρὰ τὸ Παλαμήδι Ναυπλίου. η) Τῶν εἰδῶν *τουριτέλλη triplicata, acutangula* καὶ *ungulina* ἐντὸς νεογενῶν στρωμάτων τοῦ Ληξουρίου Κεφαλληνίας. θ) Ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῶν ὀρέων Κοντοδεσπότη τῆς μαιστριχτίου βαθμῖδος τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. ι) Τοῦ εἴδους *τουριτέλλη subangulata* ἐντὸς νεογενῶν στρωμάτων παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Ὀρφανοῦ. Γ. Κ. Γ.

Τουρίτσα /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τριὰς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τοὺρκ (*Τοῦρκος*). Ὁ γενάρχης τοῦ τουρκικοῦ ἢ τουρανικοῦ ἔθνους, θεωρούμενος κατά τινας τουρκικὰς παραδόσεις υἱὸς τοῦ Ἰάφεθ, υἱοῦ τοῦ Νῶε. Ἔγγονοι αὐτοῦ ἦσαν κατὰ τὰς αὐτὰς δοξασίας ὁ *Μογγὸλ* καὶ ὁ *Τατάρ*, γενάρχαι τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Ταττάρων. Καὶ τὰ τρία εἶναι πρόσωπα μυθικά. Ν. Μ.

Τούρκα (Turka) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοεβοδάτῳ Στανισλάου τῆς Ἀνατολικῆς Γαλικίας, κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σαμπὸρ—Σιάνκι. Κάτ. (1921) 10.030, ὧν τὰ 2/5 Ἑβραῖοι. Χ. Δ.

— **Τούρκα** (Turka) /*Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τοῦ νοτίου Ἀδριατικοῦ (πλάτ. 42° 29′ Β., μῆκ. 18° 41′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Gulf of Cattaro to Corfu) ἐν τῷ στομίῳ Catene τοῦ κόλπου τοῦ Κάτταρο. Σ. Ε. Λ.

— **Τούρκα** /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς Σερίφου (πλάτ. 37° 12′ Β., μῆκ. 24° 32′ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Siphnos, Seriphos, Thermia, Sura), ΒΑ. τῆς νήσου ἐσχατιά. Σχηματίζει μετὰ τῆς ἄκρας Μαῦρο Βουνὶ τὸν ὅρμον Δίστομος. Σ. Ε. Λ.

Τουρκάλα (ἡ) δημοτ., μωαμεθανὶς τουρκικῆς ἐθνότητος: «ἔγινε Τουρκάλα» ἠσπάσθη τὴν μουσουλμανικὴν πίστιν, ἄλλως *Τούρκισσα*.

Τουρκαλᾶς (ὁ) ὑψηλόσωμος, ἄξεστος (πολὺ) Τοῦρκος.

Τουρκαλβανός. Οὕτω καλοῦνται γενικῶς οἱ Μουσουλμᾶνοι Ἀλβανοί, ἂν καὶ μὴ ὄντες Τοῦρκοι.

Τουρκαύλακο /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Σίφνου (πλάτ. 36° 54′ 1/2 Β., μῆκ. 24° 44′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Siphnos, Seriphos, Thermia, Sura) μεταξὺ τῶν ὅρμων Κοντὸς (ἢ Φυκίαδα) καὶ Πλατυγιαλός. Σ. Ε. Λ.

Τουρκέϊμ (Turckeim) βλ. *Τυρκέϊμ*.

Τουρκεστὰν (γαλλιστ. Turkestan, ἀγγλ. Turkistan) /*Γεωγρ.*/. Ὄνομα διδόμενον συμβατικῶς εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῆς Σιβηρίας πρὸς Β., τῆς Μογγολίας καὶ τῆς ἐρήμου Γόβης πρὸς Α., τοῦ Θιβέτ, τῶν Ἰνδιῶν, τοῦ Αφγανιστὰν καὶ τῆς Περσίας πρὸς Ν. καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης πρὸς Δ. μεταξὺ 36° καὶ 56° Β. πλ. καὶ 49° καὶ 78° Α. μήκ. Ἡ λέξις Τουρκεστὰν εἶναι περσικὴ καὶ σημαίνει χώρα τῶν Τούρκων. Ἡ χώρα ὅμως αὕτη, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς δὲν κατοικεῖται μόνον ὑπὸ τουρκικῶν φυλῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, ἀφ' ἑτέρου δὲν περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ ὅλας τὰς τουρκικὰς φυλάς. Πολιτικῶς σήμερον ἀνήκει κατὰ τὸ μεγαλύτερον βόρειον αὐτῆς τμῆμα, καλούμενον *ρωσικὸν Τουρκεστάν*, εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐνῷ μέρος τοῦ νοτίου αὐτῆς τμήματος, καλούμενον *ἀφγανικὸν Τουρκεστάν*, ἀποτελεῖ νομὸν τοῦ Ἀφγανιστάν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν τμῆμα περιλαμβάνεται εἰς τὸ σινικὸν κράτος καὶ καλεῖται *σινικὸν Ἀνατολικὸν Τουρκεστὰν* ἢ *Σὶνγκ-Κιάνγκ*.

Digitized by Google

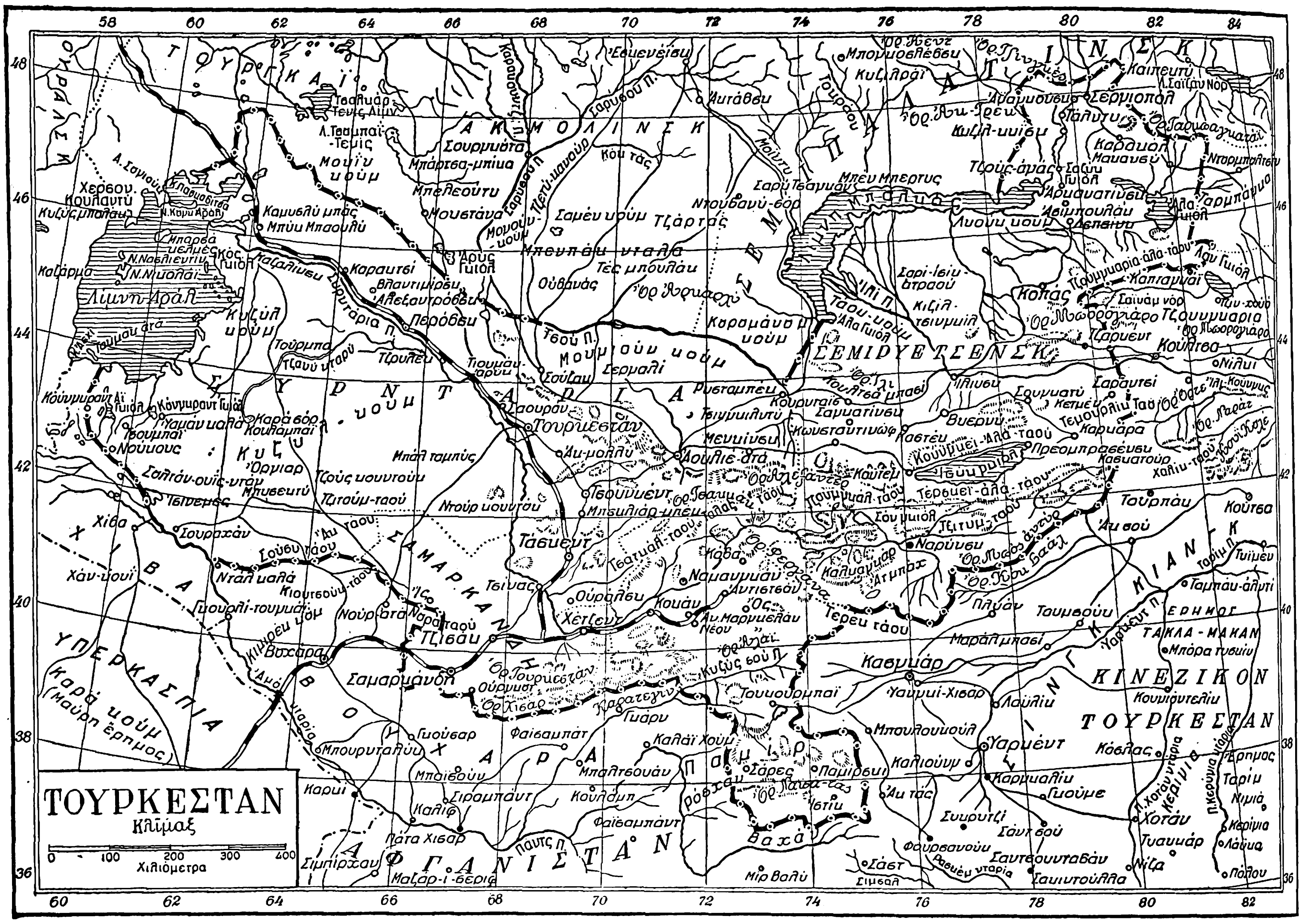

Τὸ δυτικὸν καὶ βορειοδυτικὸν τμῆμα τοῦ Τουρκεστὰν ἀποτελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ στέππας, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τουράν*, ἐνῷ τὸ ἀνατολικὸν καὶ νοτιοανατολικὸν τμῆμα ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον ὀροπέδιον τοῦ κυρίως Τουρκεστάν. Τὸ ὀροπέδιον τοῦτο σχηματίζεται διὰ τῆς προεκτάσεως τοῦ ὀρεινοῦ συγκροτήματος τοῦ Ἰνδουκοὺχ καὶ τῶν δυτικῶν διακλαδώσεων τοῦ Μπολὸρ-ντάγ, τὸ δὲ Ἄκ-ντὰγ ἢ Ἀσφέρα-ντὰγ (δυτικὴ προέκτασις τοῦ Μουστὰγκ ἢ Τιὰν-σὰν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας), διαιρεῖ αὐτὸ εἰς δύο περιοχάς: τὸ ὀροπέδιον Φεργκάνα πρὸς Β. καὶ τὸ ὀροπέδιον τῆς Σογδιανῆς ἢ τοῦ Οὐζμπεκιστὰν πρὸς Ν. Τὸ πρῶτον ἀνήκει εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ *Σιχοὺν* ἢ *Σὺρ-νταριὰ* (τοῦ ἀρχαίου Ἰαξάρτη), τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸ τοῦ *Τζιχοὺν* ἢ *Ἀμοὺ-νταριὰ* (τοῦ ἀρχαίου Ὤξου). Οἱ δύο οὗτοι ποταμοὶ ἐκβάλλουν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Ἀράλης λίμνης, ὁ μὲν εἰς τὸ βόρειον, ὁ δὲ εἰς τὸ νότιον. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ποταμῶν ῥέει ὁ *Σεραφσάν*, ὁ ὁποῖος ἀρδεύει τὴν κοιλάδα Σόγδ, μεταξὺ Σαμαρκάνδης καὶ Βουχάρας, καὶ χύνεται εἰς τὴν μικρὰν λίμνην Καρὰ-γκιόλ. Οἱ ἄλλοι ποταμοὶ τοῦ Τουρκεστὰν εἶναι ἀσήμαντοι. Τὸ κλῖμα τῆς χώρας παρουσιάζει μεγίστας ἀντιθέσεις· κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος εἶναι δριμύτατον, ἐνῷ κατὰ τὸ θέρος ἡ θερμότης εἶναι ἴση πρὸς τὰς τῶν τροπικῶν χωρῶν, μὲ διακυμάνσεις ἀπὸ 46° μέχρι −20°. Αἱ αὐταὶ ἀντιθέσεις παρατηροῦνται καὶ εἰς τὴν βλάστησιν, ἡ ὁποία εἶναι ἰσχνοτάτη ἐπὶ τῶν ἐρήμων ὀροπεδίων, ἐνῷ εἰς τὰς κοιλάδας, τὰς ὁποίας διαρρέουν οἱ ποταμοί, εἶναι πλουσιωτάτη. Εἰς τὰ πρὸς Β. ὄρη ἀπαντῶνται μόνον ἐλάχισται πεῦκαι, καθὼς καὶ ὀλίγοι λειμῶνες εἰς τὰς στέππας, ἐνῷ τὸ νότιον τμῆμα τῆς χώρας, ἀποτελούμενον ἀπὸ εἶδος ἀλλεπαλλήλων ὀάσεων, εἶναι γονιμώτατον, παράγον ὄρυζαν, σιτηρὰ καὶ δημητριακά, καθὼς καὶ ἀφθόνους ὀπώρας, οἴνους, πέπονας καὶ ὑδροπέπονας. Ἐπίσης εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Τουρκεστὰν ὑπάρχει μεγάλη ἀφθονία μορεῶν, ὧν τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν εὐρύτατα διαδεδομένην ἐν τῇ χώρᾳ μεταξοσκωληκοτροφίαν, ὁ δὲ φλοιὸς εἰς τὴν κατασκευὴν ὀνομαστῆς ποιότητος χάρτου. Καλλιεργεῖται ἐπίσης εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ὁ βάμβαξ, τὸ λίνον καὶ ὁ καπνός, ὧν γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι μεγάλως διαδεδομένη, μὲ ἀφθονίαν βοῶν, καμήλων, ἵππων, αἰγῶν καὶ ἐξαιρετικοῦ εἴδους παχυούρων προβάτων. Τὸ ἔδαφος τοῦ Τουρκεστὰν εἶναι πλούσιον εἰς μεταλλεύματα σιδήρου, χαλκοῦ, ἀργύρου χρυσοῦ καὶ γαιανθράκων, ὧν ὅμως ἡ ἐκμετάλλευσις καθυστερεῖ εἰσέτι μεγάλως. Ἐκ τῶν λιμνῶν ἐξάγεται ἄφθονον ἅλας. Ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τοῦ Τουρκεστὰν εἶναι ἡ τῆς μετάξης καὶ τοῦ βάμβακος, τὰ κυριώτερα δὲ εἴδη τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας εἶναι τὰ βαμβακερά, τὰ δέρματα, τὰ μεταξωτὰ καὶ τὰ γουναρικά.

Τὸ Τουρκεστὰν κατοικεῖται ὑπὸ πλήθους φυλῶν, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ *Τουρκομᾶνοι*, ἀποτελοῦντες τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς χώρας, οἱ *Οὐϊγκούρ*, οἱ *Οὐζμπέκοι*, οἵτινες θεωροῦνται ὡς καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Βακτριανούς, οἱ *Τατζίκ*, οἱ *Βουχάραι*, οἱ *Σάρται*, οἱ *Γκάλτζι*, οἱ *Κιργίσιοι*, οἱ *Καρακαλπάκοι*, κ. ἄ. Πολλαὶ τῶν φυλῶν τούτων ζοῦν εἰσέτι βίον νομαδικόν, καίτοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁλονὲν αὐξάνουν οἱ ἐγκαθιστάμενοι μονίμως εἰς τὰς πόλεις, τὰ χωρία καὶ τοὺς ἀγρούς. Εἰς τὰς πόλεις ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ Ἑβραῖοι, Ἀρμένιοι, Ἄραβες καὶ Τάταροι.

Ἡ σημασία τοῦ Τουρκεστὰν ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως εἶναι μεγίστη, καθότι ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἓν τῶν σημαντικωτέρων κέντρων καὶ μία τῶν κυριωτέρων ὁδῶν τῶν μεγάλων μεταναστεύσεων τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα περιελάμβανε τὴν Βακτριανήν, τὴν Σογδιανὴν καὶ τὴν χώραν τῶν Χορασμίων, καθὼς καὶ τὰς βορειοανατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Περσίας. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ. ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Οὔννων καὶ τῶν τουρκικῶν φυλῶν, κατὰ δὲ τὸν Η' αἰῶνα περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἀράβων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἀνεπτύχθη μεγάλως. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀραβικοῦ χαλιφάτου ἡ χώρα κατετμήθη εἰς πολυαρίθμους τουρκικὰς ἡγεμονίας, αἵτινες ἐπὶ μακρὸν παρέμενον ἡνωμέναι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἡγεμόνων τῆς δυναστείας τῶν Σελτζουκιδῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν Μογγόλον Δζενγκὶς-Χάν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κατακτητοῦ τούτου ἡ περιφέρεια τοῦ Μαβὰρ-ἀλ-Νὰχρ καὶ ὁλόκληρον τὸ Τουρφὰν περιῆλθον εἰς τὸν υἱόν του Τζαγκατάϊ, ἐκ τοῦ ὁποίου κατάγονται οἱ περισσότεροι τῶν ἡγεμόνων, οἵτινες ἐκυριάρχησαν τοῦ Τουρκεστὰν κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας αἰῶνας. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὁ Ταμερλᾶνος κατέστησε τὸ Μαβὰρ-ἀλ-Νὰχρ τὸ κυριώτερον κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας του. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτοῦ τῷ 1405, ἡ περιφέρεια αὕτη, καθὼς καὶ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ ὑπολοίπου Τουρκεστάν, κατενεμήθησαν εἰς μέγα πλῆθος μικρῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὰς ἑκάστοτε ἐπιδρομὰς τῶν διαφόρων βαρβαρικῶν φυλῶν καὶ ὑπέστησαν μεγίστας καταστροφάς. Τὰς καταστροφὰς ταύτας ἐπηύξησαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαφόρων μικρῶν ἡγεμόνων, οὕτω δὲ ἡ χώρα, δῃωθεῖσα παντοιοτρόπως, παραμείνασα ἀκαλλιέργητος καὶ ἀποδεκατισθεῖσα κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῶν κατοίκων της, περιέπεσεν εἰς μεγίστην παρακμήν. Τοῦτο ἐπέφερε κατόπιν καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν διαφόρων φυλῶν, αἵτινες κατῴκουν τὸ Τουρκεστάν, καὶ τὴν κατάκτησιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν περιοίκων, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ρώσων. Μεταξὺ τῶν ταταρικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, οἵτινες ἀντέστησαν ἐπὶ μακρότερον εἰς τὰς ρωσικὰς ἐπιθέσεις καὶ διετήρησαν ἐπὶ πολὺ τὴν ἀνεξαρτησίαν των, εἶναι οἱ Τάταροι τοῦ Τουρκεστάν. Ἐν τέλει ὅμως καὶ οὗτοι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρώσους, κατόπιν ἐπανειλημμένων ἐκστρατειῶν, αἵτινες, ἀρξάμεναι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ τσάρου Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ἔληξαν τῷ 1865 διὰ τῆς ὁλοσχεροῦς καταχτήσεως ὑπὸ τῆς Ρωσίας τοῦ τμήματος τοῦ Τουρκεστάν, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὡς Ρωσικὸν ἢ Δυτικὸν Τουρκεστάν. Τὸ Ἀνατολικὸν ἢ Σινικὸν Τουρκεστὰν περιῆλθεν ὁριστικῶς ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς Κίνας τῷ 1877, τὸ δὲ Ἀφγανικὸν Τουρκεστὰν ἐγένετο νομὸς τοῦ Ἀφγανιστὰν τῷ 1859.

Ἀνατολικὸν ἢ Σινικὸν Τουρκεστάν βλ. λ. *Σίγκ-Κιάνγκ.*

Ἀφγανικὸν Τουρκεστάν. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸν τὸ τμῆμα τοῦ Τουρκεστὰν τὸ περιληφθὲν ἐντὸς τοῦ κράτους τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ ἀποτελοῦν νῦν τὸν νομὸν *Μαζάρ*. Ὁ νομὸς οὗτος εἶναι ὁ βορειότερος νομὸς τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ Ὤξου ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ βόρειον σύνορον τοῦ Ἀφγανιστὰν πρὸς τὴν Βουχάραν, τοῦ Μπανταχσὰν πρὸς Α., τοῦ Ἰνδουκοὺχ πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ καὶ τῆς ρωσικῆς Ὑπερκασπίας πρὸς Α. Ἔχει ἔκτασιν 120.000 τ. χλμ. καὶ 900.000 περίπου κατοίκων. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Μαζὰρ-ί-Σερίφ*. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄγονος, καλλιεργουμένη μόνον πρὸς τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα, παρὰ τὸν ποταμὸν Ὦξον. Κατοικεῖται κυρίως ὑπὸ Περσῶν, Οὐζμπέκων, Μογγόλων, Τουρκομάνων καὶ Ἰνδῶν. Διὰ τοῦ Ἀφγανικοῦ Τουρκεστὰν εἰσεχώρησαν πρὸς τὰς πρὸς Β. τοῦ Ἀφγανιστὰν χώρας οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, καὶ τοῦτο ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῶν πρὸς τὸ Τουρκεστὰν εἰσβολῶν τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀραβικῆς κυριαρχίας ὑπέστη τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Δζενγκὶς-Χὰν καὶ κατόπιν περιῆλθεν εἰς τὸ ἰνδικὸν κράτος τοῦ Δελχί, ὑπὸ τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα. Κατακτηθὲν ὑπὸ τῶν Οὐζμπέκων, κατετμήθη εἰς πολυάριθμα χανᾶτα καὶ βραδύτερον περιελήφθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ἀχμὲτ-Χὰν-Ντουράνι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τούτου περιῆλθεν ἐκ νέου ὑπὸ Οὐζμπέκους φυλάρχους ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Βουχάρας

Digitized by Google

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐμίρου Δὸστ Μωχάμμετ ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος τοῦ 'Αφγανιστὰν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τὸ 'Αφγανικὸν Τουρκεστὰν περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὸ κράτος τοῦ 'Αφγανιστὰν τῷ 1859 καὶ ἐπὶ πολὺ ἀπετέλεσε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Ρώσων καὶ 'Αγγλοϊνδῶν, ὡς ἀποτελοῦν τὴν κλεῖδα, διὰ μὲν τοὺς Ρώσους τῆς θύρας τῆς πρὸς τὰς 'Ινδίας διεισδύσεως, διὰ δὲ τοὺς Ἄγγλους τῆς πρὸς τὸ Τουρκεστὰν ἐπεκτάσεως τῆς ἐπιρροῆς των. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ 'Αφγανιστὰν ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἐξαρτήσεως, καθὼς καὶ μετὰ τὴν νέαν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἀπὸ Β γειτονικοῦ Ρωσικοῦ Τουρκεστάν, τὸ 'Αφγανικὸν Τουρκεστὰν ἀπετέλεσε τὸ πεδίον σημαντικῆς ἐπαφῆς τῶν Ρώσων μετὰ τῶν 'Αφγάνων, οἵτινες ὑπέστησαν καταφανῆ τὴν ρωσικὴν ἐπιρροήν. Μ. Δ. Β.

Ρωσικὸν Τουρκεστὰν (ρωσιστ. *Τουρκεστάνσκιι Κράϊ*, ἤτοι χώρα τοῦ Τουρκεστάν). Ὄνομα τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς τὴν παλαιὰν διοικητικὴν περιφέρειαν τῆς 'Ασιατικῆς Ρωσίας τοῦ γενικοῦ κυβερνείου τοῦ Τουρκεστάν, ἥτις καλεῖται καὶ Δυτικὸν Τουρκεστὰν καὶ περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς λίμνης 'Αράλης καὶ τῆς Κίνας. Τὸ Ρωσικὸν Τουρκεστὰν ἀπετελεῖτο πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀπὸ τὰς περιφερείας Σὺρ-Νταριά, Σαμαρκάνδης καὶ Φεργκάνα, εἰς ἃς προσετίθεντο τὰ χανᾶτα τῆς Χίβας καὶ τῆς Βουχάρας, καθὼς καὶ αἱ μεταξὺ Κασπίας καὶ 'Αράλης περιφέρειαι Σεμιρυετσένσκ καὶ Ὑπερκασπία. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος καὶ εἰς τὰς περιφερείας ταύτας τῷ 1919, τὸ γενικὸν κυβερνεῖον τοῦ Τουρκεστὰν μετεβλήθη τῷ 1921 εἰς αὐτόνομον σοσιαλιστικὴν σοβιετικὴν δημοκρατίαν. 'Απὸ τοῦ 1925 τὸ Ρωσικὸν Τουρκεστὰν διηρέθη, ἐπὶ τῇ βάσει νέας ἐδαφικῆς κατανομῆς στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων, εἰς τὰς αὐτονόμους ἢ ἀνεξαρτήτους σοβιετικὰς σοσιαλιστικὰς πολιτείας τοῦ *Οὐζμπεκιστάν*, τοῦ *Τουρκμενισιάν*, τῶν *Κιργισίων*, τῶν *Καρακιργισίων*, τῶν *Καρακαλπάκων* καὶ τοῦ *Τατζικιστάν*.

Αἱ ἀρχαιότεραι ὑπάρχουσαι πληροφορίαι περὶ τοῦ Ρωσικοῦ Τουρκεστὰν ἀνάγονται εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῶν κτήσεων αὐτοῦ ἐν τῇ Κεντρικῇ 'Ασίᾳ περιῆλθεν εἰς τὸν Σέλευκον τὸν Νικάνορα. Ἡ δυναστεία τῶν Σελευκιδῶν ἐκυριάρχησεν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης μέχρι τῶν μέσων τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. 'Απὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ χώρα κατετμήθη εἰς πολλὰ ἀνεξάρτητα βασίλεια, τὰ κυριώτερον τῶν ὁποίων ἦτο τὸ τῆς Παρθίας, ἱδρυθὲν τῷ 218 π. Χ., πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Κασπίας καὶ τῆς Βακτριανῆς, ὅπερ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σκυθῶν ἢ Σακῶν κατὰ τὸν Β' αἰῶνα π. Χ. Βραδύτερον εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν οἱ Οὖννοι, οἱ Μογγόλοι καὶ οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἔδωσαν εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ὄνομά των καὶ ἐκυριάρχησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, μέχρις ὅτου οἱ Ρῶσοι, ἀρχίσαντες τὴν κατάκτησιν τοῦ Δυτικοῦ Τουρκεστὰν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, συνεπλήρωσαν αὐτὴν τῷ 1865. Ἡ κατάκτησις αὕτη ἐπετεύχθη κατόπιν πολλῶν καὶ σφοδρῶν αἱματηρῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς πολυαρίθμους ἀνεξαρτήτους λαούς, οἵτινες κατῴκουν τὴν χώραν καὶ ὑπερήσπιζον τὴν ἀνεξαρτησίαν των. 'Αλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν οἱ ὑποταχθέντες λαοὶ πολλάκις ἐξηγέρθησαν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἐλευθεριῶν των, πᾶσαι ὅμως αἱ ἐπαναστάσεις κατεπνίγοντο ἑκάστοτε εἰς τὸ αἷμα ὑπὸ τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως. Αἱ σημαντικώτεραι τῶν ἐπαναστάσεων τούτων ὑπῆρξαν αἱ τῶν ἐτῶν 1866, 1871, 1872, 1873, 1874 καὶ 1875 Παρὰ τὴν ρωσικὴν ὅμως κατάκτησιν τὸ χανᾶτον τῆς Χίβας καὶ τὸ ἐμιρᾶτον τῆς Βουχάρας εἶχον κατορθώσει νὰ περισώσουν ποιάν τινα ἀνεξαρτησίαν καὶ νὰ διατηρήσουν τὰς ἡγεμονικάς των δυναστείας, αἵτινες μόνον μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν σοβιετικῶν κυβερνήσεων ἐξεβλήθησαν τῆς χώρας, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1919. Μ. Δ. Β.

τουρκετῖνα (ἡ) (ναυτ.). Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων τὴν *ἀρτεμονίδα*. Σ. Ε. Λ.

τουρκέτο (τὸ) (ναυτ.). Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων τὸν *ἀκατιον ἱστὸν* ὁλόκληρον. Σ. Ε. Λ.

τουρκεύω· γίνομαι Τοῦρκος, ἀπαρνοῦμαι τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ ἀσπάζομαι τὸν Μωαμεθανισμόν· || συνεκδ., ὀργίζομαι μέχρι μανίας.

Τούρκι (Turchi), ***Ἀλέξανδρος***. 'Ιταλὸς ζωγράφος (1582—1648), γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *'Αλέξανδρος ἐλ 'Ορυπέττο* καὶ *'Αλέξανδρος νιὰ Βερόνα*. 'Εσπούδασεν ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τὸν Κάρολον Κάλιαρι καὶ κατόπιν ἐν Ρώμῃ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του εὑρίσκονται εἰς ναούς, μέγαρα καὶ πινακοθήκας ἐν Ρώμῃ, Βενετίᾳ, Δρέσδῃ, Πετρουπόλει, Μαδρίτῃ καὶ Βερόνᾳ. Διακρίνεται κυρίως διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων τῶν πινάκων του, λέγεται δὲ ὅτι ὀφείλει τὴν φήμην του εἰς τὰς χημικάς του γνώσεις, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἐφεῦρε χρώματά τινα, τὰ ὁποῖα συνέβαλον μεγάλως εἰς τὴν δημιουργίαν ἀφθόνου ποικιλίας ἀποχρώσεων. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Φυγὴ εἰς Αἴγυπτον» ἐν τῷ ναῷ τοῦ 'Αγίου Ρομονάλδου τῆς Ρώμης, «'Αγία Οἰκογένεια» ἐν τῷ ναῷ τοῦ 'Αγίου Λαυρεντίου ἐν Λουτσίνᾳ τῆς Ρώμης, «Οἱ τεσσαράκοντα μάρτυρες», «Ὁ Λὼτ μὲ τὰς δύο θυγατέρας του» ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Δρέσδης, «Ἡρακλῆς καὶ 'Ομφάλη», «Σαλώμη», «Ὁ θάνατος τῆς Κλεοπάτρας» ἐν τῷ Λούβρῳ, «Βάκχος καὶ 'Αριάδνη» ἐν τῷ 'Ερμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως, κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Τουρκία (τουρκ. Türkiye Cümhuriyeti, προφ. *Τουρκίγε Δζουμχουριγετί*). 'Ανεξάρτητος δημοκρατία περιλαμβάνουσα τὴν 'Ανατολικὴν Θρᾴκην, τὴν Μικρὰν 'Ασίαν μετὰ τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Τενέδου, τὰς ἐπαρχίας τοῦ Πόντου καὶ τὰς 'Ανατολικὰς λεγομένας ἐπαρχίας, αἵτινες ἀπετέλουν ἄλλοτε τὴν 'Αρμενίαν καὶ τὸ Κουρδιστάν. Ἔχει συνολικὴν ἔκτασιν 762.736 τ. χλμ., πληθυσμὸν 13 660.275 κατοίκων (1927) καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Ἄγκυραν*. Τὸ τουρκικὸν κράτος περιελάμβανεν ἄλλοτε ἐδάφη φθάσαντα κατὰ τὴν μεγαλυτέραν αὐτοῦ ἀκμὴν σχεδὸν μέχρι τῆς Βιέννης, κατόπιν δέ, ἐπὶ 180 περίπου ἔτη, μέχρι τῆς 'Αδριατικῆς καὶ τοῦ Δουνάβεως. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Τουρκία, καλουμένη τότε κοινῶς *'Οθωμανικὴ αὐτοκρατορία*, εἶχεν ὑπὸ τὴν κατοχήν της ἐν Εὐρώπῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς τότε Οὐγγαρίας, τὴν Βοσνίαν καὶ 'Ερζεγοβίνην, τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν, τὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν, 'Αλβανίαν, Μακεδονίαν, Θρᾴκην, Ἑλλάδα· ἐν 'Ασίᾳ τὴν Μικρὰν 'Ασίαν, Συρίαν, Παλαιστίνην, 'Αρμενίαν, Μεσοποταμίαν ('Ιρὰκ) ὡς καὶ μέρος τοῦ Καυκάσου καὶ ὁλόκληρον τὴν 'Αραβίαν· ἐν 'Αφρικῇ δὲ τὴν Αἴγυπτον, Κυρηναϊκήν, Τριπολίτιδα καὶ Τύνιδα, ἀξιοῦσα ἐπικυριαρχίαν καὶ ἐπὶ τῆς 'Αλγερίας. Μετὰ ἐπανειλημμένας ἐδαφικὰς ἀπωλείας ἀπὸ τοῦ 1699 (συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς), συνεπείᾳ μακρῶν πολέμων, ἡ 'Οθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἔφθασε νὰ ἔχῃ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου (1878) ἐπιφάνειαν 4.270.601 τ. χλμ., ὧν 325.770 ἐν Εὐρώπῃ (165.438 τ. χλμ. ἄμεσοι κτήσεις), 1.890.468 τ. χλμ. ἐν 'Ασίᾳ καὶ 2 054.354 τ. χλμ., ἐν 'Αφρικῇ (ἐξ ὧν 1.023 000 ἡ Τριπολῖτις καὶ ἡ Κυρηναϊκὴ καὶ 1.021.354 ἡ Αἴγυπτος). 'Απολέσασα μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913 ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ ἐν Εὐρώπῃ τμῆμα αὐτῆς ('Αλβανίαν, Μακεδονίαν, Δ. Θρᾴκην), ἀφοῦ εἶχεν ἤδη χάσει τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Τριπολίτιδα, ἡ Τουρκία ὑπέστη νέας σημαντικὰς ἐδαφικὰς ἀπωλείας μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ('Αραβία, Μεσοποταμία, Συρία, Παλαιστίνη), περιορισθεῖσα εἰς τὰ σημερινὰ ὅριά της.

— [ΓΕΩΛ.] Τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς *'Ασιατικῆς Τουρκίας* ἀποτελεῖται ἐκ στρωμάτων σχεδὸν ὁριζοντίων, ἐνῷ αἱ περὶ αὐτὸ ὀροστοιχίαι ἀποτελοῦν σύστημα περίπλοκον, ἐμφανίζον πολλὰς πτυχώσεις. Τὰ καταθέματα τοῦ *Λυκαονικοῦ ὀροπεδίου* ἀποτελοῦνται ἐκ μάργου σχηματισθέντος ἐκ γλυκέος ὕδατος καὶ ἀσβεστολίθων τῆς τελευταίας τριτογενοῦς ἢ νεογενοῦς περιόδου. Κατὰ μῆκος τοῦ νοτιοδυτικοῦ κρασπέδου τοῦ *Ταύρου* ὑπάρχει ἡφαιστειογενὴς περιοχή, ἐκτεινομένη ἐκ τοῦ Καρὰ δὰγ πρὸς τὸν 'Αργαῖον. Τὰ ἡφαίστεια τῆς ζώνης ταύτης εἶναι σήμερον ἐσβεσμένα, φαίνεται ὅμως ὅτι ἦσαν ἀκόμη ἐν ἐνεργείᾳ κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον. Εἰς πολλὰ μέρη τοῦ 'Αντιταύρου εὑρέθησαν ἴχνη προκατακλυσμιαίων ζῴων τῆς δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου περιόδου. Τιτανόλιθοι τῆς ἠωκαίνου ἢ κρητιδικῆς περιόδου ἀποτελοῦν μέγα μέρος τοῦ Ταύρου, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ ζώνη περιέχει καὶ πετρώματα παλαιοτέρων περιόδων. Ἡ πτύχωσις τοῦ *'Αντιταύρου* φαίνεται ὅτι εἶναι τῆς ἠωκαίνου. Εἰς τὸν Ταῦρον τὰ στρώματα τῆς μειοκαίνου ἀνυψώθησαν, ἀλλ' οὐχὶ μὲ πολλὰς πτυχώσεις. Βορείως τοῦ Λυκαονίου ὀροπεδίου ὑπάρχει ἄλλη ζώνη πτυχώσεων, ἥτις δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τὸ *'Ανατολικὸν Ποντικὸν* καὶ εἰς τὸ *Δυτικὸν Ποντικὸν* τόξον. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὑπάρχει ὀροσυστὰς διήκουσα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου ἀπὸ Βατοὺμ εἰς Σινώπην, ἀποτελοῦσα ὡραίαν καμπύλην μὲ τὴν κυρτότητα πρὸς Ν. Κρητιδικοὶ τιτανόλιθοι καὶ ὀφιόλιθοι ἀποτελοῦν κατὰ μέγα μέρος τὰ ὄρη ταῦτα, ἐνῷ αἱ πτυχώσεις φαίνονται ἀναγόμεναι εἰς τὴν ὀλιγόκαινον. Δυτικῶς τῆς Σινώπης κρητιδικὰ πετρώματα ἀποτελοῦν μακρὰν ζώνην παράλληλον πρὸς τὴν ἀκτήν. 'Ανθρακοφόρα κοιτάσματα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν περιοχὴν Ποντοηρακλείας ('Ερεγλί, Ζουγγουλντὰκ καὶ Κοζλοῦ), ἀνακαλυφθέντα τῷ 1854 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Barkley, ὅστις καὶ τὰ ἐξεμεταλλεύθη καθ' ὅλον τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Ἴχνη προκατακλυσμιαίων ζῴων τῆς δεβονίου περιόδου ἀνεκαλύφθησαν παρὰ τὸν Βόσπορον καὶ ἀνθρακοφόρα στρώματα παρὰ τὴν Μπάλια, ἐν Μυσίᾳ Πετρώματα τῆς τριασικῆς, ἰουρασικῆς καὶ κρητιδικῆς περιόδου ἀποτελοῦν ζώνην νοτίως τῆς Προποντίδος, ἥτις εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ συνέχεια τῶν μεσοζωϊκῶν στρωμάτων τῆς περιοχῆς τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου. Νοτιώτερον ὑπάρχουν ζῶναι ὀφιολίθου, ὡς καὶ κρυσταλλικὰ καὶ σχιστολιθικὰ πετρώματα, ἔνια τῶν ὁποίων εἶναι, ὡς φαίνεται, παλαιοζωϊκά. Ἡ διεύθυνσις τῶν πτυχώσεων τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι ἐκ Δ. πρὸς Α., ἀλλ' εἰς τὰ κράσπεδα τῆς Φρυγίας καὶ Μυσίας συναντῶσι τὰς βορειοδυτικὰς προεκτάσεις τῶν πτυχώσεων τοῦ Ταύρου καὶ κάμπτονται περὶ τὸν ἀρχαῖον ὄγκον τῆς Λυδίας. Θαλάσσια στρώματα ἠωκαίνου ἀπαντῶσι παρὰ τὰ Δαρδανέλλια, ἀλλὰ τὰ καταθέματα τῆς τριτογενοῦς τοῦ τμήματος τούτου τῆς Τουρκίας προέρχονται κατὰ μέγα μέρος ἐκ γλυκέος ὕδατος καὶ ἀνῆκον εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ συστήματος.

'Εκ τῆς μελέτης τῶν νεογενῶν στρωμάτων τῆς Μικρᾶς 'Ασίας συνάγεται, καθ' ἃ γράφει ὁ ἡμέτερος γεωλόγος Γ. Κ. Γεωργαλᾶς, ὅτι κατὰ τὴν νεογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ὑπῆρχεν εἰς τὴν Μικρὰν 'Ασίαν μεγάλη λεκάνη γλυκέων ὑδάτων, ἥτις διεσχίζετο ὑπὸ πολυαρίθμων ὀρεινῶν χερσονήσων καὶ νήσων. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς μεγάλης ταύτης λίμνης δὲν εὑρίσκετο κατὰ καιροὺς ὑπεράνω τῆς στάθμης τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης, καὶ συχνὰ ἡ θάλασσα εἰσώρμα ἐντὸς αὐτῆς. Τεμάχια ξηρᾶς ἐχώριζον τὴν νεογενῆ λίμνην ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ὁ Ταῦρος καὶ τὰ ὄρη τοῦ 'Ανατολικοῦ Πόντου ἀπετέλουν τμήματα τῆς ξηρᾶς ταύτης (βλ. διὰ τὴν γεωλογίαν τοῦ τμήματος τούτου *Μικρὰ 'Ασία*, τ. ΙΖ', σ. 174—175).

Τὸ *εὐρωπαϊκὸν* τμῆμα τῆς Τουρκίας, ἤτοι ἡ 'Ανατολικὴ Θρᾴκη, χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἀσιατικοῦ σώματος διὰ τῶν Στενῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ 'Ελλησπόντου, ἀλλ' εἰς παλαιοτέρας γεωλογικὰς περιόδους συνείχοντο, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὰ κυριώτερα τεκτονικὰ συστήματα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἔχουν τὴν αὐτὴν γεωλογικὴν ὑφὴν πρὸς τὰς ὀροσειρὰς τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. Ἡ ἀπόσπασις ἐπῆλθε διὰ καταρρεύσεως ἢ καθιζήσεως σχετικῶς προσφάτου, ἀναγομένης πιθανῶς εἰς τὴν πλειόκαινον περίοδον. Αἱ καθιζήσεις αὗται προεκάλεσαν τὴν κατακρήμνισιν τῆς γηΐνης γεφύρας, ἥτις συνέδεε τὰς δύο σήμερον χερσονήσους καὶ ἐχρησίμευσε πιθανῶς ὡς ὁδὸς διὰ τὰς ἐξ Εὐρώπης εἰς 'Ασίαν καὶ ἐξ 'Ασίας εἰς Εὐρώπην μεταναστεύσεις τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων. Ἡ τὴν γέφυραν ταύτην ἀποτελέσασα χώρα εἶναι ἡ *Αἰγηΐς*, τὰ σῳζόμενα συντρίμματα τῆς ὁποίας εἶναι αἱ Σποράδες, αἱ Κυκλάδες καὶ ἐν γένει αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου. Ὑπόλοιπα τῆς χώρας ταύτης δέον νὰ θεωρηθοῦν καὶ τὰ περὶ τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ 'Ελλησπόντου ἐδάφη, ἅτινα ἀντιπροσωπεύουν τὰς προγενεστέρας τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Αἰγαίου κοιλάδας, αἵτινες καθιζήσασαι καὶ διαβρωθεῖσαι κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Κατὰ τοὺς εἰδικώτερον περὶ τὸ ζήτημα τῆς γεωλογίας του Βοσπόρου ἀσχοληθέντας, τὰ ἐν λόγῳ δύο Στενά, ὡς δεικνύει καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτῶν, παριστῶσι τὴν κοιλάδα μεγάλου ποταμοῦ, ὅστις διέρρεε κατά τινας τὴν Αἰγηΐδα, εἰσδεχόμενος τὰ ὕδατα τοῦ Ἕβρου, τοῦ Νέστου, τοῦ Στρυμόνος, τοῦ 'Αξιοῦ, τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῶν ποταμῶν τῆς Μικρᾶς 'Ασίας καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Μεσόγειον, παρὰ τὴν Ρόδον ἢ παρὰ τὰς Κυκλάδας. Ἄλλοι γεωλόγοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ ποταμός, ἐξ οὗ ἐσχηματίσθη κατόπιν ὁ Βόσπορος καὶ ὁ 'Ελλήσποντος, ἔρρεε κατ' ἐναντίαν διεύθυνσιν, ἤτοι ἐκ τοῦ Αἰγαίου πρὸς τὸν Εὔξεινον. Ὁ Σέρβος γεωλόγος Τσβίγιτς, ὅστις ἐμελέτησεν εἰδικῶς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, παραδέχεται, ὅτι ὑπῆρχον δύο χωριστὰ λεκανοπέδια, τὸ τοῦ Πόντου καὶ τὸ τῆς πλειοκαίνου Προποντίδος, ὅτι δὲ ἐκ τοῦ πρώτου ἔρρεεν ὁ ποταμὸς εἰς τὸ δεύτερον ἐξακολουθῶν κατόπιν τὸν ροῦν του διὰ τῶν λιμνῶν τῆς Αἰγηΐδος εἰς τὴν πλειόκαινον Μεσόγειον. 'Αξία ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Hoernes, ἀντίθετος πρὸς τὴν ὑφ' ὅλων τῶν ἄλλων συναδέλφων του ὑποστηριχθεῖσαν. Κατὰ τὸν διάσημον τοῦτον Αὐστριακὸν γεωλόγον, ἡ κοιλὰς τοῦ 'Ελλησπόντου ἐσχηματίσθη ἐκ διαβρώσεως ὑπὸ ποταμοῦ τῆς πλειοκαίνου περιόδου, ὅστις ἔρρεεν ἐκ τῆς ἀρχαίας Αἰγηΐδος πρὸς τὸν Εὔξεινον, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τότε ξηρὰν πλήρη λιμνῶν. Πάντως θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ἡ θάλασσα κατέλαβε τὰ Στενὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς κατακλυσμιαίας λεγομένης περιόδου ἢ (κατὰ τὸν Σοκόλωφ) περὶ τὰ τέλη αὐτῆς, καὶ δὴ μετὰ τὸν ἐκ νότου προφανῶς ἀρξάμενον καταποντισμὸν καὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς Αἰγηΐδος. 'Αφ' ἑτέρου, ὁ εἰδικῶς μελετήσας τὸν Βόσπορον Τσιχάτσωφ φρονεῖ ὅτι τὰ περὶ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων Συμπληγάδων ἢ Πλαγκτῶν Πετρῶν μυθολογούμενα δέον νὰ ἀποδοθοῦν εἰς ἡφαιστειακὰ ἢ σεισμικὰ φαινόμενα.

Προκειμένου περὶ τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῆς θρᾳκικῆς μάζης δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι αὕτη διαιρεῖται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν αὐτῆς τμῆμα εἰς δύο ὀρεινοὺς ὄγκους, ἀποτελουμένους ἐκ κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων, τῆς μάζης τοῦ Τούντζα πρὸς Β. τοῦ Ἕβρου, ἥτις ἐκτείνεται μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου, καὶ τῆς μάζης τῆς *Ροδόπης*, ἥτις δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα. 'Εκ τῆς μάζης τοῦ Τούντζα ἀποσπᾶται ἅλυσις μικροτέρων ὄγκων ἐκ κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων. Ἡ ἅλυσις αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὰ ΝΑ., σχηματίζουσα τὸν σκελετὸν τοῦ ὄρους Στράντζα μέχρι

Digitized by Google

τοῦ Κοὺς-Καγιᾶ καὶ ἀφήνει τὴν τελευταίαν της παραφυάδα παρὰ τὴν Τσατάλτζαν νὰ βυθίζεται ὑπὸ τὰ τριτογενῆ στρώματα τῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος (βλ. λ. *Θ. ἀκὴ* [Γεωλογία] τ. ΙΒ', σ. 699/700).

Αἱ ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Τουρκίας, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν ἀρχαίαν *Ἀρμενίαν*, συνίστανται ἐξ ἀρχαίων πετρωμάτων, ὑπὲρ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσι πρὸς Β. μὲν παλαιοζωϊκά, πρὸς Ν. δὲ μεταγενέστερα τοιαῦτα, διατρηθέντα ὑπὸ ἡφαιστειακῶν ἐκρήξεων ἐκταθεισῶν πρὸς Ν μέχρι τῆς λίμνης Βάν. Κατὰ τὸν J. de Morgan τὸ ὑψίπεδον τοῦ *Ἐρζερούμ* (καὶ τὸ περσικὸν τοῦ Ἰράν) ἀνυψώθη περὶ τὰ τέλη τῆς τριτογενοῦς περιόδου, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ ἐκεῖ ἡφαίστεια, σήμερον ἐσβεσμένα, ὧν τὸ μεγαλύτερον εἶναι τὸ Ἀραράτ. Ἡ δρᾶσις τῶν ἡφαιστείων ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ μετὰ τὰς πρώτας ἐκρήξεις, μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν κατῴκησεν ὁ ἄνθρωπος, μετὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων.

Θερμοπηγαί. Ἡ Τουρκία ἔχει σημαντικὸν ἀριθμὸν μεταλλικῶν ὑδάτων. Αἱ σπουδαιότεραι ἐν αὐτῇ θερμοπηγαὶ εἶναι: τῆς *Γιάλοβας* (*Ἑλενοπόλεως*, τοῦ ἀρχαίου *Δρεπάνου*), ὧν χρῆσιν ἔκαμεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐν τῷ νομῷ Νικομηδείας· τῆς *Προύσης* καὶ τοῦ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην Τσιτλί· τοῦ *Ἐσκὶ-σεχὶρ* καὶ τῶν *Τύζλων* ἐν τῷ νομῷ Καράσι· τοῦ *Τσεσμὲ* (*Κρήνης*)· τῆς *Ἱεραπόλεως* καὶ τοῦ *Ἀλασεχὶρ*· τοῦ *Τερζιλὶ-Χαμὰμ* καὶ τοῦ *Ἰσκελὶπ*, ἐν τῇ περιοχῇ Ἀγκύρας· τῆς *Μπολοῦ*, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ· τῆς *Χάβζα* ἐν τῷ νομῷ Σεβαστείας. Ἰδιαιτέρως πλούσιαι εἶναι αἱ θερμοπηγαὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου. Πολλαὶ τούτων εἶναι γνωσταὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἀναφερόμεναι καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος.

Ὑπέδαφος. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Τουρκίας εἶναι σημαντικός, δὲν ἔχει ὀργανωθῆ ὅμως ἀκόμη ἡ ἐκμετάλλευσις ὅλων τῶν μεταλλείων. Ὑπάρχουν, ἰδίᾳ εἰς τὴν κυρίως Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλουμίνιον, ἀρσενικόν, ἀμίαντος, βορακίτης, χρώμιον, γαιάνθρακες, χαλκός, σμύρις, στυπτηρία, χρυσός, σίδηρος, καολίνης, μόλυβδος, λιγνίτης, μαγνήτης λίθος, μαγνήσιον, ὀρεόστεαρ, σήπιον (εἰδικὸν προϊὸν τοῦ Ἐσκὶ-σεχίρ, τὸ λεγόμενον γαλλιστὶ écume de mer, γερμανιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ Meerschaum, τουρκιστὶ δὲ *λουλὲ-τασί*, δηλαδὴ *λίθος λουλάδων*, διότι χρησιμεύει εἰς κατασκευὴν καπνοσυρίγγων καὶ λουλάδων), ὑδράργυρος, ὀρυκτὸν ἅλας, ἄργυρος, θεῖον καὶ ψευδάργυρος.

Σημαντικὰ εἶναι τὰ ἐν τῷ νομῷ Διαρβεκὶρ χαλκωρυχεῖα τῶν Ἀργάνων (*Ἄργανα-μαντέν*), ἀνακαλυφθέντα τῷ 1096 μ. Χ. Τὰ γνωστὰ κοιτάσματα τοῦ μεταλλεύματος ὑπολογίζεται ὅτι καλύπτουν ἔκτασιν 12.000 τετραγωνικῶν μέτρων. Ἡ περιεκτικότης τοῦ μεταλλεύματος εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 30 %, 30 % θείου καὶ 40 % σιδήρου, ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ὁ καθαρὸς χαλκὸς εἶναι τοὐλάχιστον 16 %. Μέχρι τοῦδε ἡ ἐκμετάλλευσις ἐγίνετο ἀτελῶς, ἐνῷ συγχρόνως καὶ ἡ μεταφορὰ διὰ τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρέττας ἢ τῆς Σαμψοῦντος ἐστοίχιζε πολλά. Τῷ 1926 ἡ παραγωγὴ ὅλων τῶν χαλκωρυχείων τῆς Τουρκίας ἀνήρχετο εἰς 7 534 τόννους. Ἤδη ὅμως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκεν ἐσωτερικὸν δάνειον 4 ἑκατομμυρίων λιρῶν πρὸς κατασκευὴν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μέχρι τῶν μεταλλείων καὶ ὀργάνωσιν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ χαλκοῦ.

Ἄλλο σημαντικὸν μετάλλευμα εἶναι ὁ ἀργυροῦχος μόλυβδος, οὗτινος ὑπάρχουν μεταλλεῖα ἐν Μπάλια-Καραϊδὶν (τοῦ νομοῦ Καράσι), τῶν ὁποίων ἡ ἑταιρεία ἐκμεταλλεύσεως ἦτο ἄλλοτε ἑλληνική. Εἰς τὸν νομὸν Ἀμασείας, πρὸς Δ τοῦ Μερζιφούν, ὑπάρχει τὸ ἀπὸ 150 καὶ πλέον ἐτῶν λειτουργῆσαν μεταλλεῖον ἀργυρούχου μολύβδου τοῦ Γκιουμοὺς-Χατζήκιοϊ, σταματῆσαν ἀπὸ τοῦ 1900. Εἰς ὅμοια παλαιὰ ἀργυρωρυχεῖα ὀφείλει τὸ ὄνομά του καὶ ὁ νομὸς Γκιουμουσχανὲ (Ἀργυρουπόλεως). Χρυσωρυχεῖον πολλάκις τεθὲν ἐν ἐνεργείᾳ ὑπῆρχεν ἐν Θείροις (Τύρε) ὡς καὶ πλησίον τοῦ Ὀδεμησίου. Μεταλλεῖα περιέχοντα ὀρυκτὰ χρυσοῦχα ἀναφέρονται ἐν Ὀμούρμπαμπα τοῦ καζᾶ Τσίνας, ἐν τῇ Καρίᾳ, καὶ τοῦ Ἀζάπ-κιοϊ ἐν τῷ νομῷ Σεβαστείας. Πλησίον τῶν Σάρδεων εὑρίσκεται ὀλίγιστος χρυσὸς εἰς φλέβας χαλαζίου. Ὑδράργυρος ὑπάρχει ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν Σμύρνην χερσονήσου τῶν Καραμπούρνων, εἰς τὸ Ἐλιμπλέρ, 65 χλμ. ΝΑ. τῆς Μεσωγίδος, ὡς καὶ πλησίον τοῦ Χαλίκιοϊ, εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ ἰδίου ὄρους. Ὑδράργυρος ἐξάγεται καὶ εἰς Σοῦσμα, πλησίον τοῦ Ἰκονίου. Εἰς τὰς αὐτὰς σχεδὸν περιοχὰς ὑπάρχει καὶ ἀντιμόνιον. Χρώμιον δὲ εὑρίσκεται κυρίως εἰς τὴν τέως γενικὴν διοίκησιν Προύσης, ὡς καὶ εἰς τὴν ΝΔ. Μικρὰν Ἀσίαν. Σμύρις ἐξάγεται πολλὴ εἰς Ἀγγλίαν, Γερμανίαν καὶ Ἀμερικήν. Λιθογραφικὸς ἀσβεστόλιθος ἐξάγεται Β. τοῦ Μιχαλιτσίου, ἀλλ' ἐγκατελείφθη ὡς ἀκατάλληλος. Λέγεται ὅτι ὑπάρχει καὶ Ν. τῆς λίμνης Ἀπολλωνίας. Λατομεῖα μαρμάρου ὑπῆρχον πολλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς Λυδίαν καὶ Καρίαν, λειτουργοῦν δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη. Περίφημα εἶναι τὰ μαρμαρωρυχεῖα τῆς ἐν τῇ Προποντίδι Προικοννήσου (νήσου τοῦ Μαρμαρᾶ) καὶ τὰ τοῦ Παζάρκιοϊ πλησίον τῆς ἐπὶ τῆς Προποντίδος Κίου (Γκεμλέκ). Γρανίτης ἐξάγεται παρὰ τὸ Ἑρμενίκιοϊ, Β. τῆς Πανόρμου, πλησίον τοῦ Κουδελ οὗ τῆς Σμύρνης καὶ παρὰ τὰς Κυδωνίας, παρὰ δὲ τὴν Φώκαιαν μυλόπετραι.

Ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς νομοῖς τῆς Τουρκίας ὑπάρχουν λιγνῖται εἰς τὴν περιοχὴν Μακρᾶς Γεφύρας (Οὐζοὺν-Κιοπροῦ), Κυψελῶν (Ὕψαλα), Κεσάνης καὶ Μαλγάρων, ὡς καὶ εἰς τὰς περιφερείας Σηλυβρίας, Ραιδεστοῦ, Περιστάσεως καὶ Καλλιπόλεως. Παρετηρήθησαν ἐνδείξεις ὑπάρξεως πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων εἰς τὰς περιφερείας τῶν Γανοχώρων, ἤτοι Χώρας, Μυριοφύτου (Μερεφτέ), Περιστάσεως (Σάρκιοϊ) καὶ Ἑξαμιλίου (Μπουλαγίρ).

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Κατὰ τὰ σημερινὰ αὐτῆς ὅρια, ὡς ταῦτα καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης 1923), ἡ Τουρκία ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 26° 04' 48" καὶ 44° 48' 12" Α μήκους καὶ 36° 05' 02" καὶ 42° 10' 02" Β. πλάτους. Τὸ ἀκραῖον αὐτῆς πρὸς Α. σημεῖον, κείμενον ἐν τῷ νομῷ Βαγιαζίτ, εἶναι ὑπὸ 39° 38' 9" Α μήκους, τὸ δὲ ἀκραῖον πρὸς Δ. ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Αἴνου τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ 40° 40' 58", τὸ ἀκραῖον πρὸς Β. εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἰντζὲ-μπουρούν (ἐν τῷ νομῷ Σινώπης) ὑπὸ 35° 04' 05" Β πλάτους καὶ τὸ ἀκραῖον πρὸς Ν. ὑπὸ 32° 50' 07" (ἐν τῷ νομῷ Σελευκείας).

Τὰ ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων περιλαμβανόμενα ἐδάφη ἔχουν ἐπιφάνειαν 762.736 τετρ. χιλιομέτρων, ἐξ ὧν 30 247 ἐν Εὐρώπῃ.

Ὅρια τοῦ κράτους. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Τουρκίας καθωρίσθη γενικῶς διὰ τοῦ 2ου καὶ 3ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (τῆς 24 Ἰουλίου 1923) συμφώνως πρὸς τοὺς εἰς ταύτην συνημμένους χάρτας. Εἰδικώτερον καθωρίσθησαν: Τὰ τουρκορρωσικὰ σύνορα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κὰρς τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1921 μεταξὺ ἐθνικιστικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας καὶ τῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν τοῦ Καυκάσου (Ἀρμενίας, Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ Γεωργίας). Τὰ πρὸς τὸ Ἰρὰκ σύνορα καθωρίσθησαν μετὰ τὴν περὶ Μοσούλης διαιτησίαν διὰ συνθήκης ὑπογραφείσης τῇ 5 Ἰουνίου 1926 μεταξὺ τῆς Τουρκίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ἰράκ. Τὰ δὲ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Συρίας σύνορα καθωρίσθησαν ἀρχικῶς διὰ τῆς γαλλοτουρκικῆς συμφωνίας τῆς Ἀγκύρας (20 Ὀκτωβρίου 1921). Τὰ μετὰ τῆς Περσίας σύνορα συνεφωνήθησαν μεταξὺ τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς περσικῆς κυβερνήσεως τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1925 ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χαραχθέντων τῷ 1914 ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Τουρκίας, Περσίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, δυνάμει τῆς συμβάσεως Κωνσταντινουπόλεως τῆς 17 Νοεμβρίου 1913. Ἡ οὕτω χαραχθεῖσα γραμμὴ τῶν συνόρων ἔχει ἐν τοῖς κυριωτέροις ὡς ἑξῆς:

1) *Πρὸς τὴν Βουλγαρίαν*: Ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Ρέσβαγια, παρὰ τὸ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου χωρίον Ἅγιος Στέφανος (τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τὸ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁμώνυμον προάστιον, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ ρωσσοτουρκικὴ προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ 1878), Β. τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἰνιάδος (ἢ Θυνιάδος, κοινῶς Ἰνιάδα ἢ Νιάδα, τουρκιστὶ Ἰγινὲ-ἀδᾶ) ἀκολουθοῦσα ἀρχικῶς τὸν ροῦν τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ δυτικῶς, κατόπιν ἀνώμαλον γραμμὴν διήκουσαν ΒΔ. καὶ ΝΔ. μέχρι τοῦ Τούντζα, παραποτάμου τοῦ Ἕβρου, τὸν ὁποῖον συναντᾷ ὀλίγον ΝΔ. τοῦ χωρίου Οὐροὺμ-μπεϊλί. Ἐκεῖθεν ἀκολουθεῖ ἐπὶ 10 περίπου χιλιόμετρα τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου, μεθὸ τρέπεται ὁριζοντίως πρὸς Δ. μέχρι τοῦ χωρίου Οὐσκουντὰρ (Σκουτάρεως) καὶ κατόπιν σχεδὸν κατακορύφως πρὸς Ν., ἀφήνουσα τὸ Μουσταφᾶ-πασᾶ (Σβιλενγκραδ) εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Μέχρι τοῦ Τούντζα ἡ μεθόριος εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν καθορισθεῖσαν διὰ τῆς τουρκοβουλγαρικῆς συνθήκης Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1913, μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου διαφέρει οὐσιωδῶς, ἀφήνουσα εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἱκανὸν ἔδαφος μέχρι Ν τοῦ Μουσταφᾶ-πασᾶ. Εἰς μικρὰν ὅμως ἀπόστασιν Ν. τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ τρέπεται ἀποτόμως πρὸς τὰ ΝΑ., φθάνουσα σχεδὸν πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους Ἀδριανουπόλεως, ἐνώπιον τῆς ὁποίας στρέφεται κατακορύφως πρὸς Ν κατόπιν σχεδὸν κατ' ὀρθὴν γωνίαν ὁριζοντίως πρὸς Δ. εἰς μῆκος 4 σχεδὸν χλμ μέχρι τοῦ σημείου τῆς συναντήσεως τῶν συνόρων Ἑλλάδος, Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ Καραγάτς, προαστίου τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὸ ὁποῖον εἶναι τουρκικόν.

2) *Πρὸς τὴν Ἑλλάδα*: Ἐκεῖθεν ἡ μεθόριος διαγράφουσα U-ειδῆ καμπύλην καὶ τρεπομένη ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ΝΑ., διασχίζει τὴν ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰς Βουλγαρίαν ἄγουσαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ τὸν ποταμὸν Ἕβρον καὶ στρέφεται καθέτως πρὸς Ν., ἀκολουθοῦσα τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης, ὅπου καταλήγει παρὰ τὴν Αἶνον διὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ, οὕτως ὥστε καὶ ἡ ἐκεῖ σχηματιζομένη νῆσος εἶναι ἑλληνική. Ἡ μεθόριος αὕτη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τῆς Τουρκίας ἀντικατέστησε τὴν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (10 Αὐγούστου 1920) καθορισθεῖσαν, ἥτις διῆκεν ἐκ τοῦ Εὐξείνου ἀπὸ τοῦ Ὀρμανλῆ, Ν. τῆς Μηδείας, εἰς τὴν Προποντίδα παρὰ τὴν Καλλικράτειαν, ἀφήνουσα τότε εἰς τὴν Τουρκίαν ἐλάχιστον τμῆμα ἐν Εὐρώπῃ.

3) *Ἐν Ἀσίᾳ*: Τὸ κυριώτερον ἐν Ἀσίᾳ σύνορον τῆς Τουρκίας εἶναι τὸ πρὸς Α. καὶ πρὸς Ν. Τοῦτο ἄρχεται ἀπὸ σημείου κειμένου ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου (Μαύρης θαλάσσης), 32 χλμ. ΝΔ τοῦ Βατούμ, διήκει ΝΑ, ἀφῆνον τὴν πόλιν Ἀρτβὶν ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους καὶ τὸ Ἀχαλτσὶκ εἰς τὴν Ρωσίαν. Διέρχεται κατόπιν παρὰ τὰς ρωσσοαρμενικὰς πόλεις Ἀλεξανδροπὸλ καὶ Ἐριβὰν καὶ στρέφεται κατόπιν πρὸς Ν. εἰς τὸ ὄρος Ἀραράτ (Ἐγρὶ-δάγ). Ἐκεῖθεν ἡ μεθόριος γραμμὴ διέρχεται παρὰ τὴν τουρκικὴν μικρὰν πόλιν Βαγιαζίτ, ἀφήνουσα τὴν πόλιν Οὐρμίαν καὶ τὴν ὁμώνυμον αὐτῇ λίμνην εἰς τὴν Περσίαν, μεθ' ὃ διήκει κατὰ μῆκος ὀροσειρᾶς μέχρις Ἀμαδιέ, ὅπου καὶ λήγει τὸ μετὰ τῆς Περσίας σύνορον. Ἐκεῖθεν ἄρχεται τὸ μετὰ τοῦ κράτους τοῦ Ἰρὰκ σύνορον, τὸ ὁποῖον, μὴ καθορισθὲν ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς Λωζάννης λόγῳ τῆς περὶ τῆς πόλεως Μοσούλης ἀμφισβητήσεως, ἐχαράχθη διαιτητικῶς, ἀφῆσαν τὴν Μοσούλην εἰς τὸ Ἰράκ. Ἡ μεθόριος αὕτη γραμμὴ φθάνει μέχρι Δζεζίρε, ὅπου ἀρχίζει τὸ σύνορον τῆς Συρίας, διῆκον Β τῶν πόλεων Οὔρφα καὶ Μαρὰς πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Μεσογείου, Α. τῆς πόλεως τῶν Ἀδάνων, ἀφήνουσα ὁλόκληρον τὸν κόλπον τῆς Ἀλεξανδρέττας καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τὴν πόλιν τοῦ Χαλεπίου εἰς τὴν Συρίαν.

Τὸ συνολικὸν μῆκος τῆς γραμμῆς τῶν συνόρων τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς ξηρᾶς εἶναι 2 418 ½ χλμ., ἐξ ὧν 219 μετὰ τῆς Βουλγαρίας, 172 μετὰ τῆς Ἑλλάδος, 602 μετὰ τῆς Ρωσίας, 370 μετὰ τῆς Περσίας, 389 μετὰ τοῦ Ἰρὰκ καὶ 665 μετὰ τῆς Συρίας.

Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῶν παραλίων τῆς Τουρκίας εἶναι 3.455 μίλ. ἢ 5.548 χλμ.

Ὀρογραφία. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ κυριωτέρου τμήματος τῆς Τουρκίας, ἤτοι τοῦ ἀσιατικοῦ, ὅπερ εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἡ λεγομένη *Μικρὰ* ἢ *Ἐλάσσων Ἀσία*, διήκει ἡ ὀροσειρὰ τοῦ *Ταύρου*, ἀρχομένη Α. τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ ἐκ τοῦ Ἀρμενο-Κουρδικοῦ ὀροπεδίου καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὸ Αἰγαῖον διὰ βραχωδῶν ἀκρωτηρίων. Τὸ ὕψος αὐτοῦ φθάνει ἐν Κιλικίᾳ εἰς 3 300 μ. διὰ τοῦ *Μπουλγὰρ-δὰγ* ἢ *Μπουγᾶ-δάγ*, ἐν Λυκίᾳ δὲ ἀνέρχεται μέχρι 3.500 μ. Τὸ μέσον ὕψος τῆς ὅλης ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου εἶναι 2 300 μ περίπου. Α. τοῦ Μπουλγὰρ-δὰγ διατέμνεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Σεϊχοὺν (Σάρος) καὶ Δζιχοὺν (Πύραμος), ὡς καὶ τῶν παραποτάμων αὐτῶν, γενικῶς ὅμως ἀποτελεῖ ὄγκον συνεχῆ καὶ συμπαγῆ. Τὰ κυριώτερα στενὰ (μπογάζ) τοῦ Ταύρου, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται αἱ παλαιαὶ ρωμαϊκαὶ καὶ βυζαντιναὶ ὁδοί, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἐκ Λαοδικείας εἰς Ἀττάλειαν (Ἀντάλια) διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Χωνᾶς καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ Ἰστανὸζ-τσάϊ. 2) ἐξ Ἀπαμείας (Ἀντιοχείας τῆς ἐν Πισιδίᾳ) εἰς Ἀττάλειαν διὰ Σπάρτης (Ἰσπάρτα) καὶ Σαγαλασσοῦ. 3) ἐκ Λαράνδων (Καραμὰν) παρὰ τὴν Κοροπησσὸν καὶ τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ νοτίου Καλυκάδνου (Γκιὸκ-σοῦ) εἰς Γερμανικούπολιν (Ἐρμενὲκ) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀνεμούριον (Ἀναμοὺρ) ἢ Κελένδεριν (Κιουλνάρ)· 4) ἐκ Λαράνδων διὰ τοῦ κάτω Καλυκάδνου εἰς Κλαυδιούπολιν (Μούθ) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κελένδεριν ἢ Σελεύκειαν. 5) ἐξ Ἰκονίου ἢ Καισαρείας διὰ τῶν Κιλικίων Πυλῶν (Κιουλὲκ-μπογάζ), εἰς ὕψος 1.000 μ., εἰς Ταρσόν. 6) ἐκ Καισαρείας εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σάρου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κιλικίας Φλαβιούπολιν· 7) ἐκ Καισαρείας διὰ τοῦ Ἀντιταύρου καὶ τοῦ ποταμοῦ Κουροῦ-τσάϊ εἰς Κουκουσὸν (Γκιοκσοὺν) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γερμανικίαν (Μαράς). Αἱ νότιαι κλιτύες τοῦ Ταύρου καλύπτονται ὑπὸ δασῶν ἐκ δρυὸς καὶ ἐλάτων, ὑπάρχουσι δὲ ἐκεῖ καὶ θεριναὶ βοσκαὶ (γιαϊλᾶ) μετ' ἀφθόνων ὑδάτων, εἰς τὰς ὁποίας ἔρχονται οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ νομάδες μετὰ τῶν ποιμνίων των τὸ θέρος.

Ἄλλη ὀροστοιχία, ἐκτεινομένη ἐκ ΝΔ. πρὸς ΒΑ., μεταξὺ τοῦ Κιλικίου Ταύρου καὶ τῶν Ποντικῶν ὀρέων, εἶναι ὁ *Ἀντίταυρος*. Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι ἱκανῶς ἀόριστος, διότι ἄλλοι μὲν ὀνομάζουν οὕτω τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνεχῆ ὀροστοιχίαν, ἥτις βαίνει παραλλήλως πρὸς τὸν Ταῦρον, στηριζομένη Β ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου. Ἄλλοι θεωροῦν ὅτι Ἀντίταυρος εἶναι ἡ γραμμὴ τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν κορυφῶν, ἥτις χωρίζει τὰ πρὸς τὸν Εὔξεινον ρέοντα ὕδατα καὶ τὸ ἀνατολικὸν ὀροπέδιον ἀπὸ τῶν φερομένων πρὸς Ν., ἤτοι πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὴν Μεσόγειον. Τὸ ἀνατολικὸν τοῦτο ὀροπέδιον ἀρχίζει παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἅλυος (Κυζὺλ Ἰρμὰκ) καὶ προχωρεῖ κατόπιν ΝΔ πρὸς τὴν ἡφαιστειώδη περιοχὴν τοῦ *Ἀργαίου*, ἥτις ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνήκουσα ὀρογραφικῶς εἰς αὐτό. Μετὰ μικρὸν ταπείνωμα ἀνυψοῦται πάλιν διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Ἀλᾶ-Δὰγ* (3660 μ.) καὶ φθάνει ἐπὶ τέλους εἰς τὸν Ταῦρον. Νοτίως τῆς Σεβαστείας (Σιβάζ) ὑπάρχει

Digitized by Google

γραμμὴ γυμνῶν λόφων συνδέουσα τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένην ὀροστοιχίαν μὲ μίαν ἄλλην σειρὰν δασωδῶν ὀρέων, ἥτις χάνεται πρὸς Ν. ἐντὸς τοῦ κυρίου ὄγκου τοῦ Ταύρου καὶ θεωρεῖται ὑπό τινων γεωγράφων ὡς ὁ πραγματικὸς Ἀντίταυρος. Ἐξ αὐτοῦ ἀποσπᾶται πρὸς τὸ μέρος τῆς Καισαρείας ἡ δευτερεύουσα ὀροσειρὰ τοῦ Μπίνμποᾶ-δάγ, χωρίζουσα τὰ ὕδατα τοῦ Δζιχοὺν ἀπὸ τῶν τοῦ Σεϊχούν. Τὰ κυριώτερα στενὰ τῶν ὀροστοιχιῶν τούτων εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν αἱ παλαιαὶ ὁδοί: 1) Ἐκ Σεβαστείας εἰς Ντεβρικὶ (ἢ Διβριτζί, Τεφρικὴ) καὶ τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ δυτικοῦ βραχίονος τοῦ Εὐφράτου 2) Ἐκ Σεβαστείας εἰς Μελιτηνὴν (Μαλάτια) διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ντελικλὶ-τὰς (=τρύπια πέτρα) καὶ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Τοκμᾶ-σοῦ 3) Ἐκ Καισαρείας εἰς Ἀραβισὸν (Ἀραμπισὸν) διὰ τοῦ Κουροῦ-τσάϊ καὶ τῆς κοιλάδος τῆς Κουκουσοῦ (Γκιοκσούν).

Ἐκ τοῦ συμπαγοῦς ὄγκου τοῦ Ταύρου χωρίζεται ἡ ὀροστοιχία τοῦ *Ἀμανοῦ* (*Γκιαοὺρ-δάγ*) διὰ τῆς βαθείας κοιλάδος τοῦ Δζιχούν, ὁπόθεν διήκει Ν ΝΔ. πρὸς τὸ *Ρὰς-ἐλ-χινζίρ*, ἀποτελοῦσα τὸ σύνορον μεταξὺ Κιλικίας καὶ Συρίας καὶ οὖσα γνωστὴ μὲ διάφορα ὀνόματα, ὡς τὸ *Ἐ μᾶ-δαγ*, ἄνωθι τῆς Ἀλεξανδρέττας. Τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς ὕψος φθάνει ἡ ὀροστοιχία αὕτη εἰς τὸ *Καγιὰ-Ντουλντὺλ* (2.560 μ.), τὸ ὁποῖον ὑψοῦται ἀποτόμως ἐκ τῆς κοίτης τοῦ Δζιχοὺν καὶ διασχίζεται ὑπὸ δύο διασήμων ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ διαβάσεων: 1) τῶν *Ἀμανιδων Πυλῶν* (*Μπαγισὲ-ιπογάζ*), διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ἡ ὁδὸς ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Κιλικίας πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου Ἀπάμειαν—Ζεῦγμα· 2) τῶν *Πυλῶν Συριας* (*Μπεϊ ἀν*, δι' ὧν διήρχετο ἡ ρωμαϊκὴ ἐκ Ταρσοῦ εἰς Κιλικίαν ὁδός.

Ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου ἀνυψοῦται ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ὅλης Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ *Ἀργαῖος* (*Ἐρτζιὰς-δάγ*), ὕψους 4000 μ. καὶ πλέον, ἐρειδόμενος πρὸς Ν ἐπὶ τῆς ὀροστοιχίας τοῦ Ταύρου, ἡφαιστειογενὴς καὶ χιονοσκεπής, τὸ μόνον μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡφαίστειον. Περὶ αὐτοῦ ὁ Στράβων (12, 548) λέγει ὅτι εἶναι «πάντων ὑψηλότατον καὶ ἀνέκλιπτον χιόνι τὴν ἀκρώρειαν ἔχει, ἐφ' οὗ φασιν οἱ ἀναβαίνοντες (οὗτοι δ' εἰσὶν ὀλίγοι) κατοπτεύεσθαι ταῖς αἰθρίαις ἄμφω τὰ πελάγη, τό τε Ποντικὸν καὶ τὸ Ἰσικόν». Ὁ Ἀργαῖος, ἂν καὶ χιονοσκεπής, δὲν ἔχει ὕδατα, ρύακες δὲ καταφέρονται ἐξ αὐτοῦ μόνον κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι καὶ γυμνὸς δένδρων. Εἰς τὰς χαράδρας ὅμως καὶ ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ συγκεντρωθῇ ὑγρασία τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον καὶ πρόσφορον δι' ὀπωροφόρα δένδρα καὶ λαχανικά.

Ἐξεταζόμενον κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ καθόλου ὑπόστασιν τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον δὲν παρουσιάζει ὁμοιομορφίαν. Ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ δύο διακεκριμένα τμήματα, τὸ *νότιον* καὶ τὸ *βόρειον*. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὸ *Λυκαονικὸν* στεππῶδες ὑψίπεδον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει κορυφὰς ἀξίας λόγου, ἐκτὸς ἐσβεσμένων τινῶν ἡφαιστείων πρὸς Ν. Τὸ ὑψίπεδον τοῦτο εἶναι ἡ ξηροτέρα χώρα τῆς Τουρκίας, μὴ ἔχουσα πρὸς Ν ἐκροὴν ὑδάτων διὰ ποταμῶν. Εἰς τὸ ὑψίπεδον τοῦτο ὑπάρχουν ὑδροστάσιμοι ἁλμυραὶ λίμναι, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ὁποιων εἶναι ἡ *Τουζ-γκιόλ*, εἰς τὸ ἀνατολικὸν κράσπεδον καὶ εἰς ὕψος 940 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κυρία πόλις αὐτοῦ εἶναι τὸ Ἰκόνιον, κείμενον εἰς ὕψος 1 027 μ., ἐπὶ τοῦ νοτιοδυτικοῦ κρασπέδου. Τὸ δὲ βόρειον τμῆμα τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδιου περιλαμβάνει τὸ ὑψίπεδον τῆς *Γαλατιας*, μὲ κυρίαν πόλιν τὴν Ἄγκυραν, τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν τῆς Τουρκίας. Τὸ ὑψίπεδον τοῦτο ἔχει ὕψος 800—1 400 μ. διαιρεῖται δὲ εἰς ποταμίους κοιλάδας διὰ τοῦ Σαγγαρίου καὶ τῶν παραποτάμων του. Ἐπίσης στεππῶδες, ἀλλ' οὐχὶ τόσον ξηρὸν ὅσον ἡ Λυκαονία, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιεργημένον.

Ἐκτὸς τῆς κυρίας ὀροστοιχίας τοῦ Ταύρου, συνεχομένης πρὸς Α μετὰ τοῦ Ἀρμενικοῦ ὀροπεδίου, ὑπάρχει καὶ ἡ βορεία ὀροσειρά, ἐκτεινομένη ὑπεράνω τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου. Αὕτη δὲν φέρει γενικὸν ὄνομα καὶ δὲν ἀποτελεῖ συνεχῆ ὀροστοιχίαν, ὡς ὁ Ταῦρος. Ἀρχίζει ἀπο τὸ ὄρος τῆς ἐκ τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς γνωστῆς *Ἴδης* (*Κὰζ-δάγ*), περικυκλοῦσα δὲ πρὸς Ν. τὴν λεκάνην τοῦ ποταμοῦ Μακέστου (Σουσουρλοῦ-τσάϊ ἢ Σιμὰβ-σοῦ) καὶ τοῦ Ρυνδάκου (Μιχαλίτς-σοῦ), παρατείνεται πρὸς Α κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῆς Βιθυνίας, κατόπιν δὲ διὰ τῆς Παφλαγονίας καὶ Γαλατίας, εἰσέρχεται κατόπιν εις τὸν Πόντον καὶ την Καππαδοκίαν καὶ φθάνει μέχρι τῆς ὑψηλῆς χώρας τῶν πηγῶν τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ πρὸς τὸν Καύκασον ρέοντος Ἀράξου. Ἡ ὀροστοιχία αὕτη ἔχει κορυφὰς γνωστὰς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀκόμη μυθολογίας καὶ ἱστορίας. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Βιθυνιας ὑψοῦνται οἱ δύο *Ὄλυμποι*. Ὁ *Μύσιος Ὄλυμπος* (*Κεσὶς-δὰγ* ἢ *Ὄρος τῶν καλογήρων*), χιονοσκεπὴς καθ' ὅλον τὸ θέρος καὶ ὑψούμενος ὑπεράνω τῆς Προύσης (2.550 μ.) εἰς τὰ ὅρια Βιθυνίας καὶ Φρυγίας, ὁλόκληρος ἐκ γρανίτου καὶ μαρμάρου, ἔχει κατεύθυνσιν ἐκ ΝΑ πρὸς ΒΔ. Εἶναι δασώδης καὶ ἔχει εἰς τὰς ὑπωρείας του καστανέας, ὑπεράνω δὲ αὐτῶν ἄλλην ζώνην ἀπὸ λεπτοκαρυάς, δρῦς, φηγοὺς καὶ ζυγίας, ὡς καὶ πεύκας καὶ ἄλλα κωνοφόρα. Αἱ ἀπόκρημνοι κατωφέρειαι καὶ τὰ πυκνά του δάση παρεῖχον καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καταφύγιον εἰς λῃστάς, κατὰ δὲ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐρημητήρια εἰς μοναχούς, ἐξ οὗ καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομά του. Ὁ *Βιθυνικὸς Ὄλυμπος* (*Ἀμπᾶς-δὰν* ἢ *Ἀλᾶ-δάγ*), ὑψούμενος πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Βιθυνίαν καὶ πρὸς Β. τῆς Γαλατίας, εἶναι πολὺ χαμηλότερος τοῦ Μυσίου. Περαιτέρω ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ ὑψοῦται ὁ *Ὄλγασυς* (*Ἰλγὰς-δάγ*) μὲ κορυφὰς χιονοσκεπεῖς καὶ ἀπώτερον, μεταξὺ τοῦ Ἅλυος καὶ τῆς Ἀρμενίας, ἐκτείνονται αἱ ἀπόκρημνοι τοῦ *Παρυάδρου* καὶ τοῦ *Σκορδίσου* (ἢ *Σκορδίσκου*).

Ἐξετάζοντες λεπτομερέστερον τὰς μεγάλας ὀροσειρὰς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀσίᾳ, ἔχομεν ἐν τῇ ὀροστοιχίᾳ τοῦ Ταύρου ἀρχίζοντες ἐκ Δ.: Ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ παραλίᾳ τῆς Λυκίας τὸν *Κράγον* (*Σαν-δάγ*) ὕψους 1.000 μ. καὶ πρὸς Β. αὐτοῦ τὸν *Ἀντίκραγον* (*Μπουμπᾶ-δάγ*) 2.000 μ., ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς Λυκίας. Ὁ Κράγος προεκτείνει εἰς τὴν θάλασσαν ἑπτὰ ἀκρωτήρια, τοὺς κοινῶς λεγομένους *Ἑπτὰ Κάβους* (*Γεντὶ-μπουρούν*). Συνέχεια τοῦ Ἀντικράγου πρὸς Δ. εἶναι τὰ *Δαίδαλα*, ἀπέναντι τῆς Ρόδου. Ἐπὶ τοῦ μεσογείου τμήματος τῆς ΝΔ. παραλίας ὑψοῦνται ὁ *Μασικύτης* ἢ *Μασίκυτος* (*Ἀκ-δὰν*) 3.045 μ. Ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς Λυκίας ἐκτείνονται τὰ *Σόλυμα* (*Ταχταλῆ-δάγ*) 2.400 μ. Τὸ μεσημβρινὸν μέρος τοῦ ὄρους τούτου καλεῖται *Ὄλυμπος*, καταλήγων πρὸς Ν. εἰς τὴν *Ἱερὰν* ἢ *Χελιδονίαν ἄκραν*, ἀπέναντι τῆς ὁποίας κεῖνται αἱ πέντε Χελιδονίδες νῆσοι. Εισχωροῦσα δὲ βορειότερον ἡ ὀρεινὴ αὕτη σειρὰ τῆς ἀνατολικῆς Λυκίας ἀφήνει ὄπισθέν της πρὸς τὴν παραλίαν τὴν πεδιάδα τῆς Ἀτταλείας καὶ σχηματίζει τὸ *Σουσοὺζ-δὰγ* (=ἄνυδρον ὄρος). Βορειότερον εἶναι τὸ *Διποϊλὰς-δάγ*, μεταξὺ τῶν λιμνῶν Ἐγερδὶρ καὶ Μπέησεχίρ, καὶ ἀκόμη βορειότερον τὸ *Σουλτὰν-δάγ* μεταξὺ τῶν λιμνῶν Ἀκ-σεχὶρ καὶ Μπέη-σεχίρ. Ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων ὑψοῦνται πολλαὶ ὄρθιαι καὶ ὑψηλαὶ κορυφαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζονται κοιλάδες, ὧν πολλαὶ ἀδιέξοδοι. Τῶν λοιπῶν τὰ ὕδατα χύνονται εἰς τὴν Μεσόγειον διὰ τριῶν κυρίων ποταμῶν, τοῦ Κέστρου, τοῦ Μέλανος καὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος. Τὰ ὄρη ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ τραχὺ ὀροπέδιον τῆς Πισιδίας, γνωσθὲν μόλις κατὰ τὴν ἐκστρατείαν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Ταῦρος προσλαμβάνει ἐν τῇ Τραχείᾳ Κιλικίᾳ (Τραχεώτιδι) ὄψιν ἀγριωτέραν καὶ εἶναι μᾶλλον ἀπόκρημνος. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι τὸ *Γκιὸκ-δὰγ* (=οὐράνιον ὄρος). Πρὸς τὸ ΒΔ. τοῦ Καραμὰν ὑψοῦται τὸ *Καραμὰν-δὰγ* 2 170 μ.). Ἐν τῇ Τραχείᾳ Κιλικίᾳ ὑψοῦται ὁ *Ἴμβαρος* (Γιοὺτ-δὰγ ὕψους 2 500 μ., καταλήγων εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀνεμούριον (Ἀναμούρ), τὸ *Τζανζὶλ-δαγ* (2.150 μ.) καὶ τὸ *Καρα-Γκενλὶκ-δὰγ* (1.830 μ.). Ἡ σειρὰ αὕτη τοῦ Ἰμβάρου φθάνει μέχρι τῶν Κιλικίων Πυλῶν. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ *Μπουλγὰρ-δὰγ* (ἢ *Μπουγᾶ-δάγ*), περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω, μὲ ὑψηλοτάτην κορυφὴν τὸ *Αἰδὸστ δαγ* (3 560 μ.) ἢ κατ' ἄλλους τὸ *Ἀλλὰχ δαγ* (Ὄρος τοῦ Θεοῦ), ὀνομασθὲν οὕτως ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Rassegger, ὅστις πρῶτος ἀνῆλθεν ἐπ' αὐτοῦ τῷ 1836.

Ἐπανερχόμενοι πρὸς Δ. καὶ ἀνερχόμενοι ἐκ Ν πρὸς Β, ἔχομεν ὡς κυριαρχοῦν ὄρος τὸν *Κάδμον* (*Χονὰς-δάν*), ὕψους 2.515 μ., ἀποτελοῦντα τὸ ὅριον τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Καρίας. Ἐκ τούτου ἐκπέμπονται διακλαδώσεις πρὸς πολλὰς διευθύνσεις, καταλήγουσα πρὸς τὰ ΝΔ μὲν εἰς τὰ ἀπέναντι τῆς νήσου Κῶ ἀκρωτήρια, πρὸς τὰ ΝΑ δὲ ἑνούμεναι πρὸς τὴν ὀροστοιχίαν τοῦ Ταύρου διὰ τοῦ *Καδμᾶ-δὰγ* καὶ τοῦ *Σουλτὰν-δὰν* προεκτείνουν τὰς ἐκφύσεις των ΝΑ. τοῦ Ἀφιὸν-Καραχισὰρ καὶ τοῦ Ἀκ-σεχίρ, ἄνω τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων τοῦ Βουρδοὺρ (Μπουρντοὺρ) μέχρι τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου. Πρὸς Δ. τοῦ Κάδμου, ὡς ἔκφυσις αὐτοῦ, παρατείνεται μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ΒΔ καὶ ΝΑ ὁ *Σάλβακος* (*Μπουμπᾶ-δάγ*), ὕψους 2 315 μ., ὄρος μακρὸν ἔχον τὴν κορυφήν του πριονωτὴν καὶ χιονοσκεπῆ. Ἄλλαι διακλαδώσεις τοῦ Κάδμου χωροῦσαι πρὸς Δ. σχηματίζουν τὸν *Λάτμον* (*Μπες-παρμὰκ-δάγ*=Ὄρος τῶν 5 δακτύλων), ὅστις ὁρίζει πρὸς Ν τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκβάλλουν διὰ πολλῶν πόρων διάφοροι μικροὶ ποταμοί.

Ἀπέναντι τοῦ Λάτμου ἐκτείνεται ἡ *Μεσωγὶς* (*Κεστανὲ-δὰν* 1.600 μ.) ἀπὸ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Φρυγίας, ὅπου ἔκειντο αἱ Κελαιναὶ (τὸ σημερινὸν Ντινὲρ) πρὸς Α., μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Μυκάλη πρὸς Δ. Ἡ περιοχὴ αὕτη, ὅλως διάφορος τῆς τοῦ Λάτμου, ἔχει γαίας γονιμωτάτας. Ἀπὸ τῆς Μεσωγίδος ἀποσπᾶται ὁ *Πακτύης* (*Καπλὰν δαγ*), ἔχων ἄλλα δύο δευτερεύοντα ὄρη, τὸν *Πρηῶνα* καὶ τὸν *Θώρακα* (*Γκιουμοὺς δαγ*) 900 μ. Τοῦ Πρηῶνος αἱ ράχεις εἶναι γυμναὶ δένδρων καὶ κρημνώδεις, ἡ δὲ μεσημβρινὴ πλευρά, διασχιζομένη ἀπὸ πολλὰς εὐύδρους καὶ εὐφόρους κοιλάδας, καταλήγει εἰς τὸν Θώρακα. Εἰς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ ὑπάρχουν πλούσια λατομεῖα μαρμάρου, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκτίσθησαν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Μαγνησίας τῆς πρὸς Μαιάνδρῳ. Ἡ ὀροσειρὰ τῆς Μεσωγίδος καταλήγει εἰς τὴν *Μυκάλην* (*Σαμσοὺν δάγ*) 1.360 μ., ἥτις παρατηρουμένη ἐκ τῆς θαλάσσης φαίνεται ὡς κόλουρος κῶνος. Ἡ Μυκάλη, ὡς καὶ ὁ Θώραξ, καλύπτεται ἀπὸ δάση πευκῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων, ὡς ἄλλως τε καὶ εἰς ἄλλα γειτονικὰ ὄρη, λέγεται ὅτι ἀπαντᾷ ἀκόμη ἡ λεοπάρδαλις, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα *Καπλὰν δὰγ* ἑνὸς τῶν ἐνταῦθα ἀπαριθμουμένων ὀρέων.

Μὲ τὴν Μεσωγίδα συνδέεται πρὸς Α. ὁ χιονοσκεπὴς *Τμῶλος* (*Μπουὺζ-δάγ*=ὄρος τοῦ πάγου ἢ *Μπὸζ-δάγ*=φαιὸν ὄρος), ὕψους 2 129 μ., σχηματίζων τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου, κείμενος δὲ μεταξὺ τῆς κοιλάδος ταύτης καὶ τῆς τοῦ Ἕρμου συνάπτεται πρὸς Α μὲ τὴν Μεσωγίδα διὰ κυμάνσεων ἐπεκτεινομένων μέχρι τοῦ Κάδμου. Ἐκ τῆς βορείας κλιτύος του πηγάζει ὁ Πακτωλός. Ὁ Τμῶλος θεωρεῖται γεωλογικῶς ὡς τὸ ἀρχαιότατον τῶν ὀρέων τῆς Μικρασιατικῆς χερσονήσου, διότι πρῶτος αὐτὸς ἀνυψώθη πρὶν ἢ ἀκόμη σχηματισθῇ ὁ Ταῦρος. Ἡ βορεία του κατωφέρεια ὑπέρκειται τῆς πεδιάδος, ὅπου ἦσαν αἱ Σάρδεις, ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Λυδίας, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ρέει ὁ Ἕρμος. Πρὸς τὴν θάλασσαν χαμηλοῦται ἀφήνων μεταξὺ τοῦ ἰδικοῦ του ὄγκου καὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν Σμύρνην ὄρους *Πάγου* (*Κιζὶλ-δάγ*, ὕψους 1.080 μ.) τὴν κοιλάδα του Τσὶμ-οβασί, φέρουσαν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Καΰστρου. Πρὸς Β καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Τμώλου κεῖται ἡ κοιλὰς τοῦ Βουρνόβα (Μπουρναμπάτ), εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὁποίας κεῖται ἡ Σμύρνη. Τὴν κοιλάδα ταύτην κλείει ὁ *Ὄλυμπος* (*Νίφ-δὰν* ἢ *ὄρη τοῦ Νυμφαιου*), ὕψους 1.203 μ. Εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ σμυρναϊκοῦ κόλπου, διακρίνονται δύο κωνοειδῆ βουνά, τὰ *Δύο-Ἀδέρφια* (*Ἰκὶ-καρντὰς*) ἢ ἄλλως *Δύο-Μαστοὶ* ἢ *Μαστουσια* (ὕψους 877 καὶ 891 μ.). Προέκτασις τῶν ὀρέων τούτων (τοῦ Πάγου καὶ τῆς Μαστουσίας) ἀποτελεῖ τὴν μικρὰν χερσόνησον Μέλαιναν Ἄκραν (Καρᾶ-Μπουροὺν ἢ Καραμπουρνοῦ), ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ ἀρχαῖος *Μιμας* (*Μπὸζ-δάγ*, ὕψους 1.190 μ.). Ἐπὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης ὑψοῦται ὄρος κωνικόν, ὁ *Σίπυλος* (*Μανισα-δάγ*), ὕψους 1.500 μ., ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς πόλεως Μαγνησίας (τῆς πρὸς Σιπύλῳ). Ἡ ὑπολειπομένη παραλία τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης μέχρι τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ δὲν ἔχει ὑψηλὰ ὄρη. Εἰς τὰ μεσόγεια ὅμως τῆς ἀρχαίας Μυσίας ὑψοῦται τὸ *Τῆμνον* (*Δεμιρτζὶ-δάγ*, ὕψους 2.700 μ.) καὶ περαιτέρω τὸ *Δίνδυμον ὄρος* (*Μουρὰτ-δάγ*, ὕψους 2 650 μ.). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν Μύσιον Ὄλυμπον καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ ὅριον τῶν ὑδάτων τῶν χυνομένων ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἀπὸ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου καὶ καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου ἐκτείνεται ἡ *Ἴδη* (*Κὰζ-δὰ*=ὄρος τῶν χηνῶν), ὕψους 1.770 περίπου μ., ἔχουσα δύο κυριωτέρας κορυφάς, τὸν *Γάργαρον* καὶ τὸν *Κότυλον*. Μία ἔκφυσις αὐτῆς, χωροῦσα πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ καταλήγουσα εἰς τὸ Αἰγαῖον, σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον Λεκτὸν (τουρκ. Μπαμπᾶ μπουρούν). Δύο ἄλλαι ἐκφύσεις αὐτῆς, χωροῦσαι ἐπίσης πρὸς τὴν θάλασσαν, σχηματίζουν ἡμικύκλιον πεδινὴν χώραν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ πεδίου, δι' οὗ ρέει ὁ Σιμόεις, καὶ ἓν ἄλλο, διὰ τοῦ ὁποίου ρέει ὁ Σκάμανδρος. Εἰς τὴν πεδιάδα ταύτην ἔκειτο τὸ Ἴλιον. Ἡ πρώτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ρήτειον καὶ τὸ Σίγειον (Γενὶ-σεχὶρ μπουρνοῦ). Ἔκφυσις τῆς Ἴδης εἶναι καὶ τὸ *Δίνδυμον ὄρος* (*Καποῦ-δάγ*, ὕψους 800 μ.) τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου, ὅπερ δεν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὸ ὁμώνυμον τῆς Φρυγίας. Τέλος ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Προποντίδι Ἀστακηνῆς χερσονήσου ὑψοῦται τὸ *Ἀργανθώνιον ὄρος* (*Σαμανλῆ-δάν*, ὕψους 900 μ.), ἀπολῆγον εἰς τὸ Ποσείδιον ἀκρωτήριον (Μπὸζ-μπουρούν), ἀπέναντι τῆς μικρᾶς νήσου Καλολίμνου.

Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐξεινου ἐκτείνεται ἡ *Ποντικὴ ὀροσειρὰ* ἐξ Α. πρὸς Δ., τὸ *Δζεμιλ-δαγ*, ἀποτελοῦν τὰ σύνορα τοῦ Λαζιστὰν ὕψους 2.600—3.000 μ.), τὸ *Μπαλχὰρ-δάγ* 3 300 μ.), τὸ *Κολὰτ-δὰν* (2 700 μ.), τὸ *Ἀι-Παυλὶ δὰγ* (ὄρος τοῦ Ἁγίου Παύλου), τὸ *Ζιγάνα-δάγ*, τὸ *Καργατσιμ-διγ*, τὸ *Ἐρμὲζ δάγ*, τὸ *Καζὰν-καγιᾶ-δάγ*, τὸ *Τσὰλ-δάγ*, τὸ *Καρανκιὸλ-δάν*, τὸ *Γκ υυπὲτ-δὰγ* 2 500 μ.), τὸ *Σαχμὰν-τεπὲ* (2 300 μ.), τὸ *Κὰτσ-μπὲλ-δὰγ* καὶ τὸ *Καραδαγ*, τὸ τελευταῖον τοῦτο εἰς τὴν περιοχὴν Σαμψοῦντος.

Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀρμενίαν καὶ τὸ Κουρδιστάν, ἀπαντῶμεν τὰ ἑξῆς ὄρη, βαίνοντες ἐκ Δ. πρὸς Α. καὶ ἐκ Β πρὸς Ν. Πρῶτον ἐκτείνονται ἐκ τῆς Ποντικῆς ὀροσειρᾶς δύο παράλληλοι ὀροσειραί, χωρίζουσαι τὰ λεκανοπέδια τοῦ ποταμοῦ Τσορὸχ (Τσουρουκ-σοῦ) καὶ τοῦ Εὐφράτου. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν ὀρέων τούτων εἶναι τὸ *Μπαρχὰρ-δάγ*, οὗτινος δεσπόζει δυτικώτερον τὸ *Κατσακὰρ δὰγ* (4.000 μ.). Νοτιώτερον ὑψοῦνται τὸ *Σογανλὺ-δαγ* καὶ τὸ *Γκυβελὶ-δάγ*, Ν. τῶν ὁποίων ρέει ὁ ποταμὸς Τσορόχ, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους *Σεμπὶ* (ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἰσπίρ). Περαιτέρω ἐκτείνονται ἄλλα ὄρη πρὸς τὴν Κολχίδα μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀράξου, μεταξὺ Πασὶν καὶ Κὰρς εἰς ὕψος

Digitized by Google

2.313 μ. Διὰ τοῦ ὄρους τούτου διέρχεται ἡ ὁδὸς τῶν ἐξ Ἐρζερούμ εἰς Κὰρς καραβανίων. Ἐνδότερον, ἐν τῷ νομῷ Ἐρζερούμ, ὑψοῦται τὸ *Κιρετσλῆ-δὰγ* ἢ *Κάργα-παζὰρ* (= κορακοπάζαρο), κατόπιν δὲ πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν τὸ *Δεβὲ-μποϊνοῦ*, Α. τῆς πόλεως Ἐρζερούμ, φθάνον εἰς ὕψος 2.200 μ Βορείως τῆς αὐτῆς πόλεως εἶναι τὸ *Γκιὸκ δὰγ* (= Οὐράνιον ὄρος), ὕψους 3.300 μ., τέλος δὲ τὸ *Ντουμλοῦ-δάγ*, ὁπόθεν ἐκ θέσεως καλουμένης *Ντουμλοῦ-Μπουνὰρ* ρέει ἡ κυριωτέρα πηγὴ τοῦ δυτικοῦ βραχίονος τοῦ Εὐφράτου.

Τὰ ὄρη ταῦτα ἑνοῦνται πρὸς τὴν κυρίως ὀροσειρὰν τοῦ Εὐφράτου, ἅτινα πρὸς Δ. ἐγγίζουν τὴν Ποντικὴν ὀροστοιχίαν. Ν. τοῦ νομοῦ Ἐρζερούμ ὑψοῦται ἡ μακρὰ καὶ ὑψηλὴ ὀροσειρὰ τοῦ *Μπὶν-γκιὸλ-δὰγ* (=ὄρος τῶν χιλίων λιμνῶν), ἀρχίζουσα ἀπὸ τοῦ *Ἀραρὰτ* (*Μασίς*, τουρκ. *Ἐγρὶ-δάγ*), εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τοῦ παραμεθορίου νομοῦ Βαγιαζίτ. Τὸ κυρίως *Μπὶν-μπὶρ-γκιὸλ-δὰγ* ἔχει ὕψος 3.600 μ. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζει ὁ πρὸς τὸν Καύκασον ρέων Ἀράξης ἀπὸ σημείου κειμένου εἰς ὕψος 2 000 μ. Πολὺ ὑψηλότερον εἶναι τὸ *Ἀραράτ*, τὸ ὁποῖον φθάνει μέχρις ὕψους 5.418 μ., ὄγκος πορφυρίτου λίθου διηνεκῶς χιονοσκεπής, διάσημος ἐκ τοῦ Κατακλυσμοῦ καὶ τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Νῶε. Αἱ πλησιέστεραι αὐτοῦ κορυφαὶ Β. τοῦ νομοῦ Βαγιαζὶτ εἶναι τὸ *Ἰσαρσουλᾶ-δάγ*, τὸ *Σινὲκ-δὰγ* (3.000 μ. καὶ πλέον), νοτίως τοῦ αὐτοῦ νομοῦ τὸ *Ἀλᾶ-δὰγ* (3.520 μ.), ὁπόθεν πηγάζει ὁ ἀνατολικὸς βραχίων τοῦ Εὐφράτου, ὁ Μουρὰτ-σοῦ. Ἐκ τῆς αὐτῆς ὀροσειρᾶς ἐξαρτῶνται τὸ *Σεϊρὰν-δὰγ* καὶ τὸ *Πεκιὰπ-δάγ*, ὡς καὶ τὸ *Χορὶ-δὰγ* (3.550 μ.). Τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι ἡφαιστειογενῆ. Παρὰ τὸ Ἀλὰ-δὰγ ὑπάρχει ἐνεργὸς θειωνιὰ (σολφατάρα), τὴν ὁποίαν οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουν *τεντουρὲκ* (πύραυνον). ΒΔ. εἰς τὰ μεθόρια τοῦ νομοῦ Βιτλὶς εἶναι τὸ *Σιπὰν-δὰγ* (3.950 μ.), ἐσβεσμένον ἡφαίστειον κωνικοῦ σχήματος, αἰωνίως χιονοσκεπές. Ὁ κρατὴρ τοῦ ἡφαιστείου εἶναι σήμερον λίμνη. Νοτιώτερον, εἰς ἀπόστασιν 200 χλμ. ἀπὸ τοῦ Σιπὰν-δάγ, εἶναι τὰ ὄρη *Δζουντί*, ὕψους 4.000 μ., χωρίζοντα τὸν νομὸν Βὰν ἀπὸ τοῦ νομοῦ Χακκιάρι. Εἰς ἀπόστασιν 25 χλμ. ΝΑ. τῆς πόλεως Βὰν ὑψοῦται τὸ *Βαρὰκ-δὰγ* (2 900 μ.). Νοτιώτερον μεταξὺ τοῦ Χοσὰπ καὶ τοῦ Μπὰς-καλὲ ἀπαντᾷ τὸ ὄρος *Τσοὺχ* (3.350 μ.), ὁπόθεν διέρχεται ἡ ὁδὸς τῶν καραβανίων ἐκ Βὰν εἰς Μπὰς-καλέ. Ν. τοῦ νομοῦ Βάν, εἰς τὰ βορειοανατολικὰ κράσπεδα τοῦ τέως νομοῦ Μοσούλης, ὑψοῦνται τὰ ὄρη *Δζελοῦ* (4 000 μ.). Ἀνατολικώτερον, ἐν τῷ νομῷ Βιτλίς, ὑψοῦται τὸ *Σασοὺν-δάγ*, φθάνον μέχρι 2.600 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ 1.270 μ. ὑπὲρ τὴν πεδιάδα. Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἐγείρεται μεμονωμένον τὸ *Νιμροὺδ-δὰγ* (=Ὄρος τοῦ Νεμρώδ), ὕψους 3.000 μ. ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς λίμνης τοῦ Βάν, εἰς ἀπόστασιν 75 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Βιτλίς, κατέχον ἔκτασιν 100 τετρ. χλμ. Κατὰ τὰς τοπικὰς λαϊκὰς παραδόσεις ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου διήρχετο τὸ θέρος ὁ Νεμρώδ. Ἀνατολικώτερον, εἰς τοὺς νομοὺς Διαρβεκὶρ καὶ Μαρδὶν (Μαρντίν), δὲν ὑπάρχουν ὑψηλὰ ὄρη ἀλλ' ἁπλῶς βουνὰ καὶ λόφοι ταπεινούμενοι ἐκ τῶν ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ., ὅπως κατέλθουν διὰ κλίσεων ἀρκετὰ ἀποτόμων πρὸς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἐδῶ καταλήγουν αἱ ἀκρώρειαι τοῦ Ταύρου. ἔχουσαι ὡς ὑψηλοτέρας κορυφὰς ἐντὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Ἄργανα, ὅπου τὰ διάσημα χαλκωρυχεῖα, τὸ *Ντεβὲ-μποϊνοῦ* ἢ *Μιχρὰπ-δὰγ* καὶ τὸ *Ντεμὶρ-καποῦ-δάγ*. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Μιχρὰπ-δὰγ πηγάζει ὁ Τίγρης. Εἰς τὰ βόρεια τοῦ νομοῦ Διαρβεκὶρ εἶναι τὸ *Ἀκ-δάγ*, πρὸς Ν. δὲ τὸ *Σιλβὰν-δὰγ* καὶ πρὸς Δ. τὸ *Καραιζᾶ-δάγ*.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ Τουρκία: Εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν τμῆμα τῆς Τουρκίας, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θρᾴκην, ἐκτείνονται ἐκ Δ. πρὸς Α. αἱ διακλαδώσεις τοῦ Αἵμου. Βορείως τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ὑψοῦται τὸ *Κουκουρντὰν μπαΐρ*, ἀποτελούμενον ἐκ γυμνῶν βράχων γρανίτου. Νοτιοανατολικῶς ἐκτείνεται τὸ *Ἰστράντζα-Μπαλκὰν* (*ὄρος τῆς Στράντζας*), τὸ ἄλλως *Κιουτσοὺκ-Μπαλκὰν* (*Μικρὸς Αἷμος, Αἱμόνιον*), τὸ ὁποῖον εἰς ὀλίγα μόνον σημεῖα φθάνει τὰ 600 μ. Τὸ ὄρος τοῦτο ἐκτείνεται παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου, εἰς μέσην ἀπόστασιν 3 καὶ πλέον χλμ., εἶναι δὲ ἀλλαχοῦ μὲν γυμνόν, ἀλλαχοῦ δὲ δασῶδες. Συνέχεια αὐτοῦ εἶναι τὰ ὑψώματα τοῦ *Βελιγραδίου*, κατερχόμενα ἀποτόμως εἴς τινα σημεῖα πρὸς τὸν Βόσπορον, ἐνῷ αἱ πρὸς τὸν Εὔξεινον κλιτύες εἶναι ὀλιγώτερον ἀπότομοι. Πρὸς τὴν Προποντίδα τὰ βουνὰ τῆς Στράντζας χαμηλοῦνται εἰς λοφοσειράς, διακοπτομένας ὑπὸ ποταμίων, τὰ ὁποῖα ρέουν ἐκ Β. πρὸς Ν. Πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται ἐκ τῆς Ροδόπης τὸ *Μπὲς-τεπὲ* (=Πεντακόρυφον), φθάνον εἰς ὕψος 1.000 μ. Παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος τὰ ὀρεινὰ ὑψώματα φθάνουν μέχρις ὕψους 400 μ., ἀνατολικῶς μάλιστα τοῦ Μέλανος κόλπου (Σάρου ἢ Ξηροῦ) καὶ 500 μ. Ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως εἰς τὸν στενὸν (3.000 μ.) λαιμὸν τοῦ Πλαγιαρίου (Μπουλαγὶρ ἢ Ἑξαμιλίου) σχηματίζεται κοιλὰς ὕψους 134 μόνον μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Νοτιώτερον ὅμως ὑπάρχουσιν ὑψώματα μέχρι 340 μ.

Ὑδρογραφία. Τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τῆς Τουρκίας τὰ ἐκ τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ροδόπης καταφερόμενα ὕδατα χύνονται εἰς τὸ Αἰγαῖον διὰ τοῦ Ἕβρου καὶ τῶν παραποτάμων του. Εἰς τὸν Εὔξεινον ἐκβάλλει ρέων ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. ὁ ποταμὸς *Ρέσβαγια* (*Ρέσοβα*), ἀποτελῶν εἰς τὸν κάτω αὐτοῦ ροῦν ἀπὸ τοῦ 1913 τὸ σύνορον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας. Πηγάζων ἐπὶ βουλγαρικοῦ ἐδάφους διαρρέει κατ' ἀρχὰς ὀρεινὰ μέρη, μόλις δὲ παρὰ τὰς ἐκβολάς του ἀπὸ ἀποστάσεως 15 χλμ. ὑπάρχουν κατῳκημέναι ἐκτάσεις· ὁ κυριώτερος αὐτοῦ πόρος εὑρίσκεται παρὰ τὴν Πρέγοπλα, εἰς ἀπόστασιν δὲ 800 μ. ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς ὑπάρχει λιθίνη γέφυρα. Εἰς τὸν Εὔξεινον χύνονται καὶ ὁ *Κιαφὶρ-δερὲ* ἐκβάλλων παρὰ τὴν Ἰνιάδα, ὁ *Παπὰζ-δερὲ* καὶ ὁ *Καζὰν-Δερέ*, μικροὶ χείμαρροι μήκους 15—35 χλμ., διαβατοὶ εἰς ὅλα των τὰ σημεῖα. Εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸ Στενὸν τῶν Δαρδανελλίων χύνονται μόνον μικρὰ ποτάμια. Σχετικῶς μεγαλύτερον εἶναι ὁ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Σάρου ἐκβάλλων *Καβακλῆ-δερὲ* μετὰ τοῦ παραποτάμου του *Τσάϊ-δερέ*, τοῦ ὁποίου τὴν κοιλάδα ἐπρότειναν τῷ 1913 οἱ Βαλκανικοὶ σύμμαχοι εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου ὡς σύνορον τῆς Τουρκίας. Ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Καβακλῆ-Σοῦ μέχρι τῆς Αἴνου χύνονται εἰς τὸ Αἰγαῖον μικρὰ μόνον παράκτια ποτάμια, ἀπολήγοντα δι' ἑλωδῶν ἐκτάσεων εἰς ἀμμώδεις ἐκβολάς.

Παρὰ τὴν Αἶνον ἐκβάλλει ὁ *Ἕβρος* (τουρκ. *Μερὶτς*, βουλγαρ. *Μαρίτσα*), ὁ σπουδαιότερος τῶν Ν. τοῦ Αἵμου ρεόντων ποταμῶν. Πηγάζει ἐκ τῆς κυρίως Ροδόπης (Κιουστεντζὲ-Μπαλκάν), νοτίως τῆς πολίχνης Ἰχτιμὰν ἐπὶ βουλγαρικοῦ ἐδάφους, ρέει δὲ μὲ φορὰν πρὸς Α. μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ὁπόθεν τρέπεται πρὸς Ν. Ἀπὸ Φιλιππουπόλεως μέχρις Ἀδριανουπόλεως εἶναι πλωτὸς διὰ σχεδιῶν, ἀπὸ δὲ Ἀδριανουπόλεως καὶ διὰ ποτάμια σκάφη. Ἡ ἐκβολὴ αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ δύο βραχιόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ νῆσος *Γκιαοὺρ-ἀδᾶ*. Ὁ Ἕβρος ἔχει μεγάλην στρατηγικὴν σπουδαιότητα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς πλωτός, ἀφ' ἑτέρου ὡς ἐκ τῆς εἰς τὴν κοιλάδα αὐτοῦ συγκεντρουμένων μέσων συγκοινωνίας, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀλεξανδρουπόλεως (Δεδεαγάτς)—Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλὰ δυνάμει τῆς εἰς τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης τῆς 21 Ἰουλίου 1923 προσηρτημένης εἰδικῆς συμβάσεως περὶ τῶν συνόρων τῆς Θρᾴκης, ζώνη πλάτους 30 περίπου χιλιομέτρων ἑκατέρωθεν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν καὶ τῶν τουρκοβουλγαρικῶν συνόρων, ἑπομένως καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ Ἕβρου, εἶναι τελείως ἀφωπλισμένη. Ὁ Ἕβρος εἰσδέχεται 11 κυρίους παραποτάμους ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους. Ἐκ τῶν ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους ρεόντων ἀριστερόθεν παραποτάμων κυριώτερος εἶναι ὁ *Τούντζας* ἢ *Τόνζος*, πηγάζων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκ τοῦ Καλοφὲρ-Μπαλκὰν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἕβρον ἐντὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως, διαρρέει μέχρι τῆς πόλεως ταύτης χώραν κλιμακωτὴν προερχομένην ἐκ προσχώσεων ἢ ἀνηκουσῶν εἰς τὴν τριαδικὴν περίοδον. Ἐκτὸς ἄλλων ἀσημάντων παραποτάμων ὁ Ἕβρος εἰσδέχεται εἰς ἀπόστασιν 30 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του τὸν *Ἐργίνην* (*Ἐργκενὲ-σοῦ*), ὅστις ἀπὸ τῆς Μακρᾶς Γεφύρας (Οὐζοῦν-Κιοπροῦ) εἶναι πανταχοῦ διαβατός, ἐνῷ ἄνωθεν τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουν μόνον ὡρισμένοι πόροι. Ὁ Ἐργίνης ρέει διὰ πεδιάδος γονίμου, ἐχούσης εὖρος 660 χλμ. καὶ πλέον, εἴς τινα σημεῖα δεδασωμένης. Παραπόταμοι τοῦ Ἐργίνου εἶναι ὁ *Τσορλοῦ-δερὲ* (ποτάμιον τῆς Τυρολόης), ὁ *Καραα γὰτς-δερὲ* καὶ ὁ *Μπαμαεσκὶ-δερέ*, καλούμενος εἰς τὸν ἄνω ροῦν του *Μπουγιοὺκ-δερέ*. Οἱ ἐκ δεξιῶν παραπόταμοι τοῦ Ἕβρου εἶναι ἐπίσης πολλοί. Ἀλλ' ἐκ τῶν διὰ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους ρεόντων κυριώτερος εἶναι ὁ *Ἄρδας*, ὅστις, εἰσδεχόμενος εἰς τὸν ἄνω ροῦν αὐτοῦ πλείστους παραποτάμους ἐκβάλλει εἰς ἀπόστασιν 800 περίπου μ. ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Ἄρδας ἀποτελεῖ εἰς τὸν κάτω αὐτοῦ ροῦν σπουδαῖον πρόσκομμα διὰ κινήσεις ἐκ Β. πρὸς Ν. Ἄλλοι δεξιοὶ παραπόταμοι τοῦ Ἕβρου εἶναι ὁ *Κιζιλτζᾶ-τσάϊ* (=ὑπέρυθρος) μετὰ τῶν παραποταμίων αὐτοῦ *Σεϊτὰν-δερὲ* καὶ *Μπολτσουμποὺκ-δερέ*, πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς Ροδόπης καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἕβρον παρὰ τὸ Διδυμότειχον, ὡς καὶ ὁ *Ὀσμαντζᾶ-δερέ*, ἐκβάλλων παρὰ τὰς Φερράς. Ἀλλ' ὁ Ἄρδας καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι εὑρίσκονται ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους.

Ἐν τῷ ἀσιατικῷ καὶ κυρίῳ σώματι τῆς Τουρκίας κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) οἱ ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Εὔξεινον, ἤτοι ἐξ Α. πρὸς Δ: Ὁ *Βόας* ἢ *Ἄκαμψις* (*Τσουροὺκ-σοῦ* ἢ *Τσορόχ*), πηγάζων παρὰ τὸ Μπαϊμποὺρτ, ρέων ἐκ Δ. πρὸς Α., κατόπιν καμπτόμενος ἐκ Ν. πρὸς Β. καὶ ἐκβάλλων Ν. τοῦ Βατοὺμ. Ὁ *Ἄρχαβις* (*Ἄρχαβα*), ὁ *Πυξίτης* (*Ἀμποῦ*), ὁ *Ζάγατις* (*Ἀτίνα-σοῦ*), χυνόμενος πλησίον τῶν Ἀθηνῶν (Ἀτίνα), ὁ *Ἀδιηνός*, ὁ *Ἄσκουρος*, ὁ *Ρίζιος* ἢ *Ρίσσιος* (Ρίζε), ἐκβάλλων παρὰ τὴν Ροιζοῦντα (Ρίζε), ὁ *Ὄφις* (*Ὄφ-σοῦ*), χυνόμενος πρὸς Δ. τῆς Τραπεζοῦντος, ὁ *Πυξίτης* (*Ντεγιρμὲν-δερέ*), ὁ *Θερμώδων* (*Τέρμε-τσάϊ*), γνωστὸς ἐκ τοῦ μύθου τῶν Ἀμαζόνων, ὁ *Ἶρις* (*Γεσὶλ-Ἰρμὰκ*=πράσινος ποταμός, 400 χλμ.) μετὰ τῶν παραποτάμων του *Λύκου* (*Κελκὶτ Ἰρμάκ*), πηγάζοντος ἐκ τοῦ ἀρμενικοῦ ὀροπεδίου—τοῦ *Τσεκερὲκ-Ἰρμάκ*, ἔχων τὴν πηγήν του παρὰ τὴν Ὑοσκάτην (Γιοζγάτ) καὶ τοῦ *Τερσακὰν-σοῦ*. Ὁ *Λύκαστος* (*Μὲρντ-Ἰρμάκ*) πηγάζων ἐκ τοῦ Καρᾶ-δὰγ καὶ χυνόμενος πλησίον τῆς Ἀμισοῦ (Σαμψοῦντος), μήκους 60 χλμ. Ὁ ***Ἅλυς*** (Κυζὺλ-Ἰρμὰκ=ἐρυθρός), ὁ μακρότερος τῶν ποταμῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔχων ὡς παραποτάμους τὸν *Ντελιτζὲ-Ἰρμὰκ* (=τρελλούτσικο, τὸν *Καππάδοκα* τῶν ἀρχαίων), ρέοντα διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Γαλατίας, καὶ τὸν *Γκιὸκ-Ἰρμὰκ* (=κυανοῦν), πηγάζοντα ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Κασταμονῆς. Πλὴν τῆς Σεβαστείας οὐδεμία σπουδαία πόλις εὑρίσκεται σήμερον ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἅλυος, ὅστις ἔχει μῆκος 960 χλμ. Ὁ *Παρθένιος* (*Μπαρτὶν-σοῦ*), πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Δουρὰν-δὰγ εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. ΒΑ. τῆς Ζαφραμπόλεως (Ζαφράνμπολου) καὶ χωρίζων τὴν Βιθυνίαν ἀπὸ τῆς Παφλαγονίας. Ὁ *Βιλλαῖος* (*Φιλιὰς-τσάϊ*), σχηματιζόμενος ἐκ τῆς συμβολῆς τοῦ *Μπόλου-σοῦ* καὶ τοῦ *Σογανλῆ-σοῦ* (=Κρεμμυδοποτάμου). Ὁ *Σαγγάριος* (*Σακάρια*), ὁλικοῦ μήκους 600 χλμ., πηγάζων ἐκ τῶν ὑψηλῶν χώρων τοῦ Φρυγικοῦ ὀροπεδίου, ρέων διὰ τῶν χαμηλῶν πεδιάδων τῆς Γαλατίας, Φρυγίας καὶ Βιθυνίας καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Εὔξεινον παρὰ τὸ Ἰντζιρλί. 80 μίλια Α. τοῦ Βοσπόρου. Παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι ἐξ ἀριστερῶν ὁ *Θύμβρης* (*Πουρσὰκ-σοῦ*), πηγάζων παρὰ τὸ Δίνδυμον ὄρος (Μουρὰτ-δὰγ) καὶ ἀρδεύων τὴν πεδιάδα τῆς Κιουταχείας καὶ Δορυλαίου (Ἐσκὶ-σεχίρ), ἐκ δεξιῶν δὲ ὁ *Ἐγκιουρου-σοῦ* (ποταμὸς τῆς Ἀγκύρας), σχηματιζόμενος ἐκ τοῦ *Μικροῦ Σαγγαρίου*, τοῦ *Ταμπὰκ-σοῦ* καὶ τοῦ *Τσιμποὺκ-σοῦ*. Εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον χύνονται: ὁ *Ρύνδακος* (*Μιχαλὶτς-σοῦ*), πηγάζων ἐκ τοῦ Μυσίου Ὀλύμπου, ὅπου ὀνομάζεται *Ἐντρενὸ-τσάϊ*, μεθ' ὃ εἰσδεχόμενος τὸν *Μάκεστον* (*Σούσουρλου-τσάϊ* ἢ *Σιμὰβ-σοῦ*) καὶ δεχόμενος ἐκ δεξιῶν εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς του ἀπόστασιν τὸν *Ὀδρύσην* (*Οὐλφὲρ-τσάϊ*) ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην *Ἀπολλωνιάδα* (*Ἀμπουλιοὺντ-γκιολοῦ*), ὁπόθεν πάλιν ἐκχύνεται εἰς τὴν Προποντίδα, ἀπέναντι τῆς νήσου Καλολίμνου, ὢν πλωτὸς μέχρι τῆς λίμνης. Ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς Ἴδης καταφέρονται ὁ *Αἴσηπος* (*Γκιονὲν-τσάϊ*) καὶ ὁ *Γρανικὸς* (*Τσὰν-τσάϊ* ἢ *Μπίγα-τσάϊ*), γνωστοὶ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ὁ μὲν ἐκ τῆς Ἰλιάδος, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις κατήγαγε παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον τὴν πρώτην κατὰ τῶν Περσῶν νίκην, τῷ 334 π Χ Ὁ Γρανικὸς εἰσδέχεται ἐξ ἀριστερῶν τὸν *Ρῆσον* (*Καρατλῆ-τσάϊ*). Ἀπὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἴδης πηγάζει ὁ *Ρόδιος* (*Ροδος-σοῦ*), ἐκβάλλων μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Δαρδάνου. Μεταξὺ τοῦ Ρυνδάκου καὶ τοῦ Αἰσήπου ρέει ὁ *Τάρσιος* (*Ἀντσὰρ-τσάϊ*), χυνόμενος εἰς τὴν Ἀφνίτιδα λίμνην, κειμένην Ν. τῆς Πανόρμου.

Εἰς τὸ Αἰγαῖον χύνονται κατὰ σειρὰν ἐκ Β. πρὸς Ν. ὁ *Σκάμανδρος* (*Μέντερε-τσάϊ*), πηγάζων ἐκ τῆς δυτικῆς κλιτύος τῆς Ἴδης καὶ χυνόμενος σήμερον παρὰ τὸ πρὸς τὸ Αἰγαῖον στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου, Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ροιτείου. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐχύνετο δυτικώτερον, ὄχι μακρὰν τοῦ Σιγείου. Εἶναι ὁ ποταμὸς τῆς Τρῳάδος, εἰσδεχόμενος ἐξ ἀριστερῶν τὸν *Μπουνὰρ-μπασὶ* καὶ ἐκ δεξιῶν τὸν *Θύμβριον* (*Κεμὲρ-σοῦ*), ΒΔ. δὲ τοῦ τρωϊκοῦ λόφου τὸν *Σιμόεντα* (*Ντουμπρὲκ-σοῦ*). Εἶναι τὸ θέρος ἄνυδρος, ἀλλὰ τὸν χειμῶνα ὁρμητικός. Ν. τοῦ Σκαμάνδρου ρέει ὁ *Σατνιόεις* (*Τοῦζλα-τσάϊ*), ἐκβάλλων Β. τοῦ Λεκτοῦ ἀκρωτηρίου. Ἔρχονται κατόπιν τέσσαρες ποταμοί, ὁ *Καΐκος* (*Μπακὶρ-τσάϊ*=ποταμὸς τοῦ χαλκοῦ), μήκους 96 χλμ., χυνόμενος εἰς τὸν Ἐλαϊτικὸν κόλπον (Τσανταρλί). Ὁ *Ἕρμος* (*Γκεντὶζ-τσάϊ*), πηγάζων ἐκ τοῦ Δινδύμου ὄρους (Μουρὰτ-δὰγ) Ν. τοῦ χωρίου Γκεντὶζ καὶ δεχόμενος ἐξ ἀριστερῶν τὸν *Κόγαμον* (*Ἀλᾶσεχὶρ-τσάϊ*), τὸν *Πακτωλὸν* (*Σὰρτ-τσάϊ*), τὸν *Κρύον* (*Νὶφ-τσάϊ*), ἐκ δεξιῶν δὲ τὸν *Ὕλον* (*Κοὺμ-τσάϊ*), εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ *Λύκος* (*Γκερδὶκ-τσάϊ*). Ὁ *Κάϋστρος* (*Κιουτσοὺκ-Μεντερὲ-σοῦ* = μικρὸς Μαίανδρος), μήκους 110 χλμ., πηγάζων ἐκ τοῦ Τμώλου καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὴν Νέαν Ἔφεσον (Κοὺς-ἀδασί). Ὁ *Μαίανδρος* (*Μπουγιοὺκ-Μέντερε-σοῦ*), μήκους 330 χλμ. πηγάζων ἐκ τοῦ Δινεῖρ-ὀβασὶ (Κελαιναὶ) καὶ χυνόμενος εἰς τὸν μικρὸν κόλπον τῆς ἀρχαίας Μιλήτου, ἄντικρυ τῆς νήσου Τραγίας, ἀφοῦ δεχθῇ ἐξ ἀριστερῶν τὸν *Ἄρπασον* (=*Ἀρπᾶ-σοῦ*) καὶ τὸν *Μαρσύαν* (*Τσίνα-τσάϊ*), ἐκ δεξιῶν δὲ πλεῖστα μικρὰ ποτάμια.

Εἰς τὴν Μεσόγειον χύνονται κατὰ σειρὰν ἐκ Δ. πρὸς Α. ὁ *Κάλβις* (*Δαλιὰν-τσάϊ*), ὁ *Ἰνδὸς* (*Γκερενὶς* ἢ *Δαλαμὰν-τσάϊ*), ὁ *Γλαῦκος* (*Κάργκος-τσάϊ*), χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Μάκρης, ὁ *Ξάνθος* (*Ἐσὲν-τσάϊ*), ρέων καθέτως ἐκ Β. πρὸς Ν. καὶ χυνόμενος πρὸς Δ. τῶν ἀρχαίων Πατάρων, ὁ *Ἀρύκανδος* (*Μπασκὸζ-τσάϊ*), ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Φοίνικος (Φένικε), ὁ *Καταρράκτης* (*Ντουντὲν-τσάϊ*), διαρρέων τὰ περίχωρα καὶ τὴν πόλιν τῆς Ἀτταλείας, ὁ *Τσαντὶρ-τσάϊ* καὶ ὁ *Καραμὰν-τσάϊ*, δυτικῶς τῆς Ἀτταλείας, ὁ *Κέστρος* (*Ἂκ-σοῦ*), Α. τῆς πόλεως ταύτης, ὁ *Εὐρυμέδων* (*Κιοπροῦ-σοῦ*), ὁ *Μέλας* (*Μαναβζὰτ-σοῦ*), ὁ παρὰ τὴν Σελεύκειαν χυνόμενος *Καλύκαδνος* (*Γκιὸκ-σοῦ* καὶ ***Σελέφκε-σοῦ***), εἰς τὰ ὕδατα

Digitized by Google

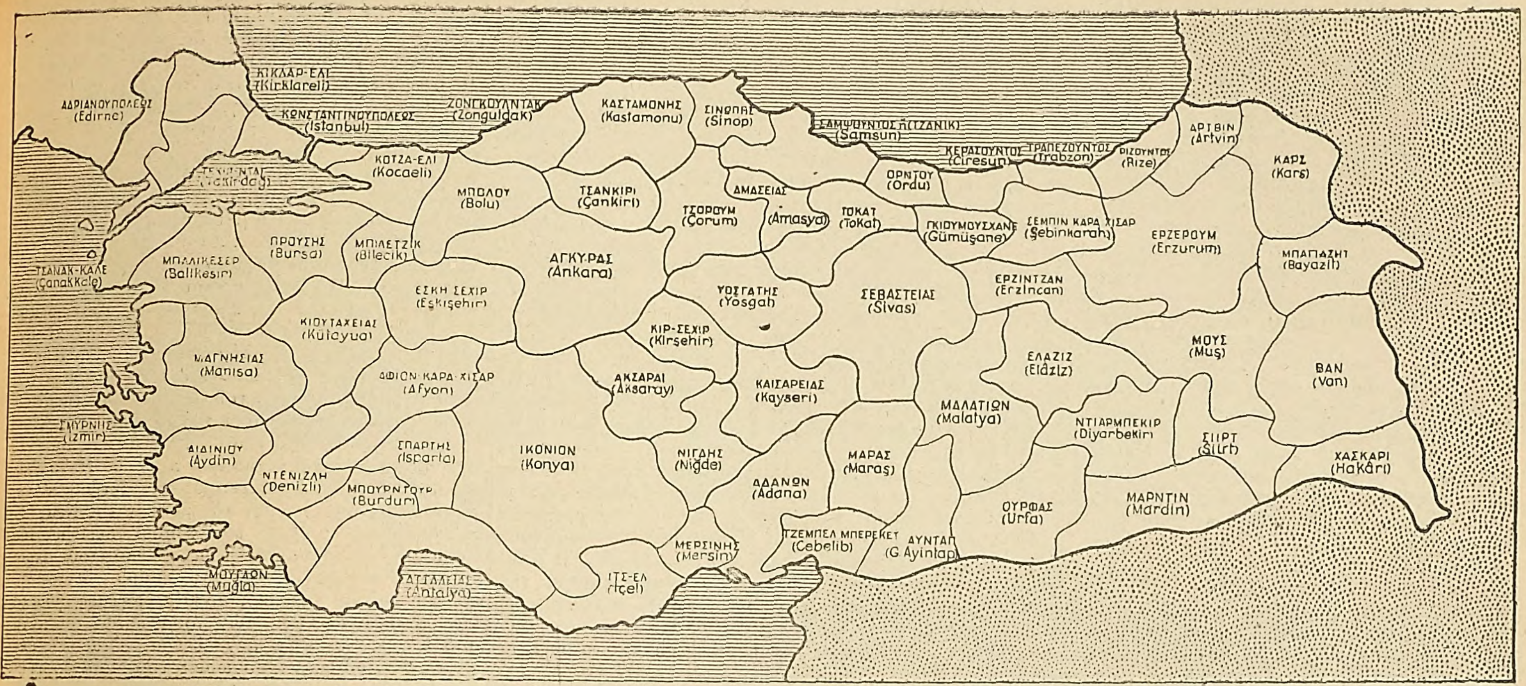

Τουρκία: Ἡ κατὰ νομοὺς διαίρεσις τοῦ κράτους κατὰ τὴν ἐπίσημον τουρκικὴν στατιστικὴν τοῦ 1927. Ἐκ τῶν νομῶν τούτων, ὧν παρατίθεται καὶ ἡ ἐπίσημος τουρκικὴ ὀνομασία καὶ γραφή, κατηργήθησαν τῷ 1931, χάριν οἰκονομιῶν, οἱ νομοὶ Βουρδουρίου Ἂκ σεράϊ, Νίγδης Χακκιαρί, Γκιουμουσχανὲ (Ἀργυρουπόλεως), Σινώπης, Τσορούμ, Ῥιζοῦντος, Ὀρδοῦ (Κοτυώρων), Τοκάτης, Κιουταχείας, Μπιλετζίκ, Κιρκλὰρ-ἐλὶ (Σαράντα Ἐκκλησιῶν), Ντενιζλί, Κιρσεχὶρ καὶ Γάγγιρι (Γαγγρῶν), οἱ περισσότεροι ὅμως ἔμειναν πάλιν ἐν τῇ πράξει.

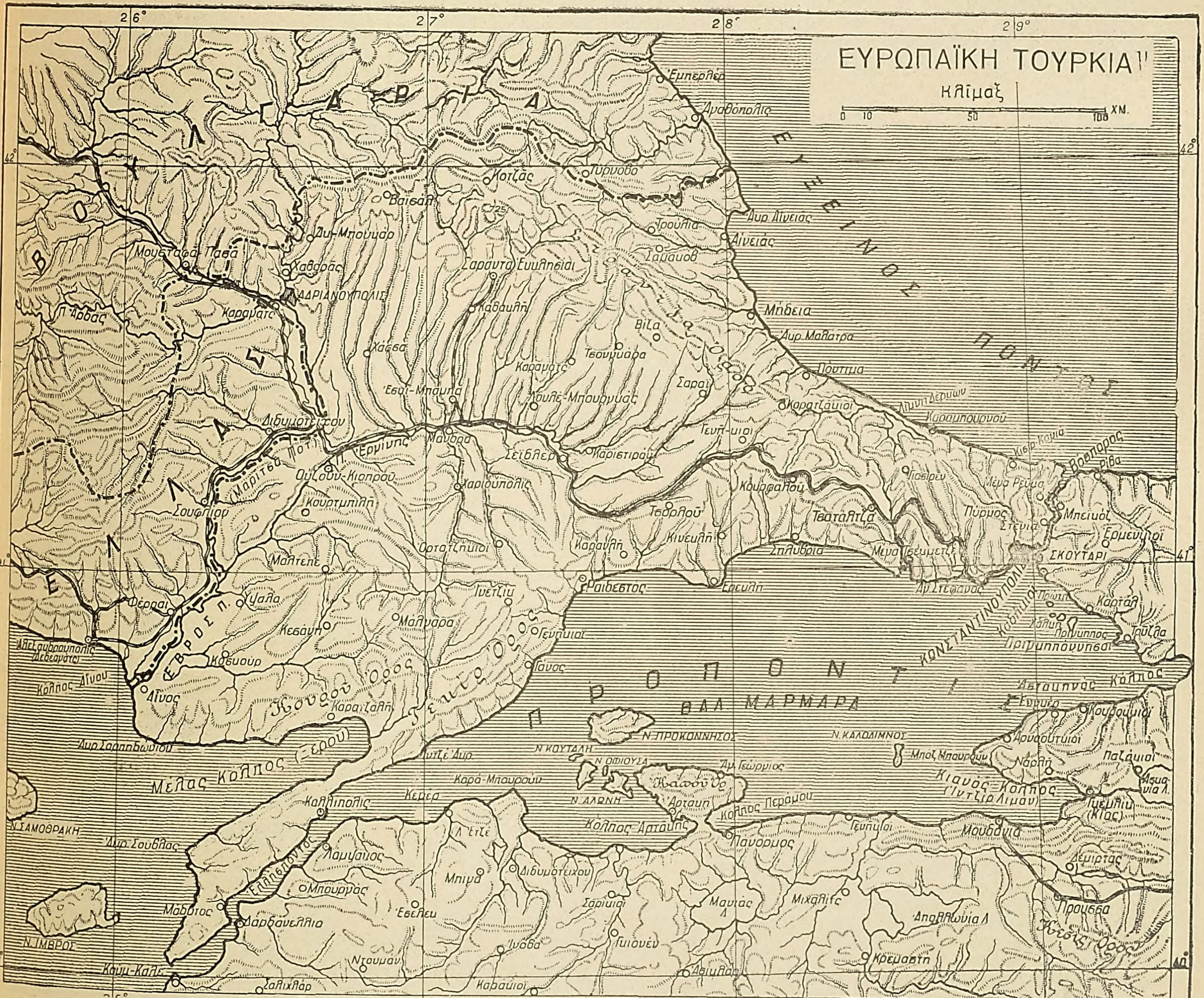

τοῦ ὁποίου ἐπνίγη κατὰ τὴν Γ' Σταυροφορίαν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος Α' ὁ Βαρβαρόσσας (10 Ἰουνίου 1190). Ἔρχονται κατόπιν οἱ ποταμοὶ τῆς Κιλικίας, ἤτοι ὁ *Κύδνο*. (*Ταρσοὺς-τσάϊ*), ὅπου λουσθεὶς Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἠσθένησεν, ὁ *Σάρος* (*Σ. ϊχούν*), ἀποτελούμενος ἐκ δύο βραχιόνων τοῦ *Σάρλου* (*Σαράν-σοῦ*) καὶ τοῦ *Ὀνοπνίκ·ου* (*Σαμάντα-σοῦ*) καὶ ἐκβάλλων 6. χλμ. Δ τοῦ Κύδνου, καὶ τέλος ὁ *Πύραμος* (*Δζιχούν*), ὅστις ὀνομάζεται καὶ *Λευκόσυρος*.

Διὰ τῆς Τουρκίας διήρχοντο ἄλλοτε καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν ροῦν, ἀπὸ τοῦ 1923 ὅμως μόνον κατὰ τὸν ἄνω αὐτῶν ροῦν, δύο μεγάλοι ποταμοί, χυνόμενοι εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, ὁ *Εὐφράτης* (*Φρὰτ*) καὶ ὁ *Τίγρης* (*Ντετζλε*). Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ὁ ἀνατολικὸς βραχίων (*Μουρὰτ-σοῦ*) πηγάζει ἐκ τοῦ Ἀλᾶ-δάγ, ἐν τῷ νομῷ Ἐρζερούμ, φέρεται Β. πρὸς τὸ Ντιαντὶν καὶ τὸ Καρὰ Κιλίσε, τρέπεται κατόπιν πρὸς Ν. ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὸν νομὸν Βιτλίς, τοῦ ὁποίου διαρρέει τὸ βόρειον τμῆμα ἐξ Α. πρὸς Δ., ἐξέρχεται διὰ Τσαπακτσοὺρ, διέρχεται διὰ Παλοῦ εἰς τὸν νομὸν Διαρβεκὶρ καὶ κατόπιν εἰς τὸν τέως νομὸν Μααμοῦρετ-οὺλ Ἀζὶζ (σήμερον Ἀζιζιέ), ὅπου ἑνοῦται παρὰ τὸ Κεμπαν-Μααντὲν μετὰ τοῦ *Καρ·σοῦ*, τοῦ δυτικοῦ βραχίονος τοῦ Εὐφράτου, ὅστις πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Ντουμλοῦ Β τῆς πόλεως Ἐρζερούμ, διέρχεται διὰ Ἴλιτζα, Τζινίς, Μαμαχατούν, Ἐρζιντζάν, Κεμὰπ καὶ Εγκίν. Ἀπὸ τοῦ Κεμπὰν ὁ Εὐφράτης, χωρίζων τοὺς νομοὺς Ἀζιζιὲ καὶ Διαρβεκίρ, τρέπεται ΝΔ πρὸς τὴν Συρίαν. Ὁ δὲ Τίγρης, ἔχων τὰς δύο κυριωτέρας πηγάς του εἰς τὰ ὄρη τῆς ἀρχαίας Σοφηνῆς, παρὰ τὴν λίμνην Γκιολτζίκ, παρὰ τὸ ἐκ τοῦ ὄρους Μιχρὰπ-δὰγ ἐξαρτώμενον στενὸν Ντεβὲ-μποϊνοῦ, ρέει ὁρμητικῶς, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του (μηδιστὶ *Τιγκρᾶ*=ταχὺς ὡς βέλος), ἐκ ΒΔ πρὸς ΝΑ. διαρρέει τὸν νομὸν Διαρβεκίρ, ἐκεῖθεν δὲ εἰσέρχεται εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἰρὰκ (Μεσοποταμία).

Λίμναι: Πολλαὶ λίμναι σχηματίζονται εἰς τὸ κεντρικὸν Μικρασιατικὸν ὀροπέδιον. Ἡ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ *Τάττα* (Tatta palus τῶν Ρωμαίων, τουρκ. *Τοὺζ-γκιὸλ*=Ἁλμυρὰ λίμνη), ἔχουσα ἐπιφάνειαν 1 000 τετρ χλμ καὶ περιέχουσα 32,20% ἅλας. Αἱ ἄλλαι, κείμεναι πρὸς Ν. καὶ ΝΔ. τοῦ ὀροπεδίου, παρατείνονται εἰς δύο σειρὰς σχεδὸν παραλλήλους. Αἱ πρὸς τὸν Ταῦρον πλησιέστεραι, παρατασσόμεναι εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου, εἶναι ἡ *Σόγλα*, Ν τοῦ Σεϊδῆ-Σεχρί, ἡ *Μπεη-Σεχὶρ* (*Καραλῖτις*, Caralitis lacus), ἡ *Ἐ..ρδίρ*, ἡ *Μπουρδοὺ* καὶ ἡ *Αἰζὶ-τουζ-γκιολοῦ* (=Πικραλμυρὰ λίμνη), ἡ ἄλλως λεγομένη *Τσαρυντὰκ-γκιολοῦ*. Μεταξὺ Ἐρεγλὶ καὶ Ἀφιὸν-Καραχισὰρ ὑπάρχουν αἱ πολὺ μικρότεραι λίμναι *Ἐρέγλι* ἢ *Ἂκ-γκιὸλ* (Λευκὴ λίμνη), ἡ *Καραμπουνάρ* ἢ *Γουζλοῦ-γκιόλ*, ἡ *Λαδὶκ* (ἡ *Στεφάνη* τοῦ Στράβωνος) ἢ *Ἴλγιν*, ἡ *Ἂκ-σεχὶρ* καὶ ἡ *Ἐμπὲρ-γκιολοῦ*, παρὰ τὸ Μπολαβαντίν. Ὅλαι αὗται δέχονται τὰ ὕδατά των ἐκ τῶν βορείων κοιλάδων τοῦ Ταύρου, τὰ ὁποῖα καὶ διατηροῦν, διότι τὸ ἔδαφος δὲν ἔχει κλίσιν ὅπως ἐκρεύσουν.

Πρὸς τὸν Εὔξεινον ὑπάρχει ἡ μικρὰ λίμνη *Καρισοῦ* (=Μαύρη), παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σαγγαρίου, ἡ *Ἂκ-γκιὸλ* (=Λευκὴ) ἢ *Χαμαμλὶ* (=Λουτροφόρος) μεταξὺ Πάφρας καὶ Ἀμισοῦ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἅλυος. Ἡ παραλιακὴ πρὸς τὴν Προποντίδα περιοχὴ ἔχει τὰς λίμνας *Βοανην* ἢ *Βααινην* Summonensis, lacus τουρκ. *Σαπάντζα*), *Ἀσκανίαν* (*Ἰζνὶκ-Γκιόλ*), *Ἀπολλωνίαν* καὶ *Ἀφνιτιδα* ἢ *Ἀρτυνι..ν* (*Ἀμπουλιοὺντ-γκιολ*) καὶ *Μιλητοπολιτιδα* (*Μανιὰς-γκιολοῦ*), ἔχουσαν ἐκροὴν εἰς τὴν Προποντίδα διὰ τοῦ ποταμοῦ Μανιὰς-τσάϊ. Β τῶν Δαρδανελλίων, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Γρανικοῦ κεῖται ἡ *Ἐτ..ε-γκιόλ*. Παρὰ τὸν Τῆμνον εὑρίσκεται ἡ *Σύναος* (*Σιμὰβ-γκιόλ*). Δεξιόθεν τοῦ Ἕρμου κεῖται ἡ *Γυγαία* (*Μερμερὲ-γκιόλ*), μέγα ὑδραυλικὸν ἔργον, κατασκευασθέν, ὡς λέγεται, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὅπως προστατεύῃ τὴν πόλιν τῶν Σάρδεων ἀπὸ τῶν πλημμυρῶν, καὶ τέλος ἡ *Βαφι-ντενὶζ* (*Μπασιάρδα θάλασσα*), ἄλλοτε κόλπος, ὁ Λατμικός, τὸν ὁποῖον ἀπέφραξαν αἱ προσχώσεις τοῦ Μαιάνδρου.

Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, πρὸς τὰ τουρκοπερσικὰ σύνορα, ὑπάρχει ἡ λίμνη *Βὰν* (ἡ κατὰ Στράβωνα *Θωπῖτις* ἢ *Ἀρσηνή*, ἀρμενιστὶ *Τ..ὸβ-Βαιᾶ*=θάλασσα τοῦ Βάν), ἡ μεγαλυτέρα πασῶν, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 6 300 τετρ. χλμ., κειμένη δὲ εἰς ὕψος 1.650 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἀκτογραφία. Τὰ πρὸς τὸν Εὔξεινον βόρεια παράλια τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, ὡς καὶ τὰ πρὸς τὴν Μεσόγειον νότια, βαίνουν παραλλήλως πρὸς τὰ κράσπεδα τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, εἶναι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπόκρημνα καὶ ὀλίγον ὑψηλά, ἔχοντα μικρὰν μόνον διάρθρωσιν. Ἡ παραλία τοῦ Εὐξείνου ἔχει ἕνα μόνον λιμένα, τὸν τῆς *Σινώπης*, μέγαν καὶ τοξοειδῆ, προφυλασσόμενον ὑπὸ μικρᾶς χερσονήσου. Παραλιακαὶ προεκτάσεις ἄξιαι λόγου εἶναι αἱ προεκτάσεις τῶν Δέλτα τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν, ἅτινα προεκτείνονται σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ παραλία αὕτη δὲν ἔχει νήσους, ὡς ἄλλως τε καὶ ὁλόκληρος ἡ θάλασσα τοῦ Εὐξείνου, ἔχουσα βάθος 2 000 μ.

Λεπτομερέστερον ἐξεταζομένη ἡ παραλία αὕτη δὲν ἐμφανίζει εἰσχώρησίν τινα τῆς θαλάσσης ἀπὸ Βατοὺμ μέχρι Τραπεζοῦντος, οὔτε ἑπομένως καὶ ἀξίαν λόγου προεξοχὴν τῆς ξηρᾶς. Ἡ Τραπεζοῦς εἶναι τελείως ἀλίμενος. Ἐν καιρῷ θαλασσοταραχῆς τὰ πλοῖα ἀναγκάζονται νὰ μετασταθμεύουν εἰς τὸν γειτονικὸν *ὅρμον τῶν Πλατάνων*, κείμενον ὀλίγα χιλιόμετρα δυτικώτερον. Ἐκ Τραπεζοῦντος, ἀφοῦ σχηματίσῃ τὸ *Ἱερὸν* λεγόμενον ἀκρωτήριον, κάμπτεται πρὸς Ν. μέχρι τῆς Κερασοῦντος, ἀνέρχεται δὲ πάλιν πρὸς Β., μεθ' ὃ, ἐφ' ὅσον πλησιάζει πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἅλυος, γίνεται πάλιν ὁμαλωτέρα. Ἀμέσως μετὰ τὸν κόλπον τῆς *Ἀμισοῦ* ἔρχεται ὁ κόλπος τῆς *Σινώπης*, τὸν ὁποῖον προστατεύει ἡ κρημνώδης προεξοχὴ τοῦ *Μποὺζ-τεπὲ-μπουρούν*. Ἀπὸ ἄλλης μικρᾶς χερσονήσου γειτονικῆς πρὸς τὴν Σινώπην προέχει ἡ *Συριὰς* ἢ *Λεπτὴ ἄκρα* (*Ἰντζὲ-μπουρούν*), ἥτις εἶναι καὶ ἡ βορειοτάτη ἄκρα τῆς Τουρκίας πρὸς τὸν Εὔξεινον. Ἐκ Σινώπης ἡ παραλία ἐκτείνεται πρὸς Ν. ἡμικυκλικῶς πρὸς τὴν Ποντοηράκλειαν. Ἐνταῦθα ἐξέχει ἡ *Κυρουβὴ ἄκρα* (*Κερεμπὲ-μπουρούν*). Ἐκεῖθεν ἐπὶ γωνίας τῆς ἀκτῆς ἀπαντᾷ ἡ *Ἄμαστρις* (*Ἀμάσιρα*) καὶ ἔπειτα ἡ ἀρχαία *Ἡράκλεια* (*Ἐρέγλι* ἢ *Ποντοηράκλεια*), ἔχουσα μικρὰν χερσόνησον. Ἐκεῖθεν ἡ παραλία καμπυλοῦται πρὸς Β. χωρὶς κανένα ὅρμον. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπῆρχεν ἄλλοτε κόλπος βαθύς, προσχωθεὶς ὑπὸ τῶν προσχώσεων τοῦ Σαγγαρίου καὶ τοῦ Ὑπίου. Ἐκεῖθεν ὑπάρχουν κρημνοὶ ἀπότομοι μέχρι τοῦ Βοσπόρου, εἰς ἀπόστασιν 80 χλμ. Α. ὑπάρχει ὁ μικρὸς λιμὴν τῆς *Χηλῆς* (Chilé), εἰς τὰς ἐκβολὰς μικροῦ ποταμοῦ, τοῦ *Χειζελῆ-δερε*, καὶ 30 μίλια ἀνατολικώτερον τούτου τὸ ἀκρωτήριον *Κερμὲ* (*Κάλπη*), τὸ ὁποῖον περιγράφει καὶ ὁ Ξενοφῶν.

Ὅλως διάφορος τῆς τοῦ Εὐξείνου εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Λυκίας παραλία. Ἡ διάρθρωσις αὐτῆς εἶναι ποικιλωτάτη, ἔχουσα πλῆθος ἀκρωτηρίων, κόλπων καὶ φυσικῶν λιμένων, μὲ πλῆθος νήσων διαφόρου μεγέθους ἔμπροσθεν αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὰς ἀπέναντι ἑλληνικὰς ἀκτάς, αἵτινες ἀποτελοῦν οὕτως εἰπεῖν συνέχειαν αὐτῶν μὲ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ νήσους καὶ συντρίμματα ξηρᾶς, ἥτις ὑπῆρχεν εἰς παλαιοτέρας γεωλογικὰς περιόδους. Ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων ἐν εἴδει λίμνης, εἰς ἐπιφάνειαν 12 000 τετρ χλμ ἐξαπλουμένῃ *Προποντίδι* (θαλάσσῃ τοῦ Μαρμαρᾶ) ὑπάρχουν παρὰ τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν αἱ *Πριγκιπόννησοι* (*Πρώτη*, *Ἀντιγόνη*, *Χάλκη* καὶ *Πρίγκιπος* κατῳκημέναι, *Ὀξεῖα*, *Πλάτη*, *Πίττα*, *Τερέβινθος*, *Νέανδρος* ἀκατοίκητοι), νοτιώτερον ἡ *Βέσβικος* ἢ *Καλόλιμνος* ἢ *Καλώνυμος* (*Ἐμὶρ-Ἀλῆ-ἀνταςί*), ἡ *Ὀφιοῦσα* (κοινῶς *Ἀφυσιά*), διάσημος διὰ τὸν οἶνόν της, ἡ *Ἀλώνη* (*Αὐλωνία*, τουρκ. *Πασᾶ-λιμάν*), ἡ μικρὰ *Κουταλη* καὶ ἡ νῆσος τοῦ Μαρμαρᾶ ἢ *Προικόννησος* καὶ ἀκόμη νοτιώτερον ἡ σχεδὸν νῆσος *Κυζικηνὴ χερσόνησος* (*Καποῦ-ντάγ*). Ἡ Προποντὶς ἔχει μῆκος μὲν ἀπὸ τῆς Καλλιπόλεως μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας (τοῦ Ἀστακηνοῦ, Ἰζμὶτ-Γκιορφεζὶ) 282 χλμ. καὶ πλάτος 80 χλμ. Τὸ βάθος αὐτῆς εἶναι εἰς τὸ βόρειον τμῆμα μέγα, εἰς τὸ νότιον ὅμως, πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μόλις 100 μ. Τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου στενοῦται παρὰ τὸ *Ρούμελι-Χισάρ*, ὅπου ἐζεύχθη ἡ γέφυρα τοῦ Δαρείου μέχρι 500 μ., τὸ δὲ τῶν Δαρδανελλίων μέχρι 1.500 μ. εἰς τὸ στενότερον αὐτοῦ μέρος. Τὸ Αἰγαῖον ἔχει μέσος βάθος 1.000 μ.

Παρακολουθοῦντες λεπτομερέστερον τὰ δυτικὰ παράλια ἐκ Β. πρὸς Ν., παρατηροῦμεν, ὅτι αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἀκταὶ τῆς Προποντίδος δὲν ἔχουν ἀξίους λόγου κόλπους, ἐνῷ αἱ ἀσιατικαὶ ἔχουν ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου κόλπου τῆς Νικομηδείας καὶ τὸν *Κιανὸν* ἢ *κόλπον τῆς Κίου* (*Γκέμλεκ*), χωριζομένους διὰ προεκτάσεως, τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας εἶναι τὸ *Ποσείδιον* ἀκρωτήριον (*Μπὸζ-μπουρούν*). Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔξοδον συναντῶμεν τὸ *Σίγειον* ἀκρωτήριον, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ. Ἡ ἀπέναντι νῆσος *Τένεδος* προφυλάσσει τὴν παραλίαν ἀπὸ τῶν θαλασσίων ἀνέμων καὶ προστατεύει τὸν ἀσφαλῆ ὅρμον τῶν *Βεσικίων* (*Μπεσίκε*). Ἐνταῦθα ὑψοῦται καὶ τὸ ἀπόκρημνον ἀκρωτήριον *Λεκτὸν* (*Μπαμπᾶ-μπουρνοῦ*), τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ δυτικώτατον ἄκρον τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας, ἔχον ἐπὶ τοῦ ὑψώματός του τὸ φρούριον *Μπαμπᾶ-καλεσί*. Πρὸ τῆς παραλίας τοῦ ἄλλου ἄκρου τοῦ κόλπου τούτου ἔχομεν μικρὸν σύστημα νήσων, τὰ *Μοσχονήσια* (αἱ *Ἑκατόννησοι* τῶν ἀρχαίων, τουρκ *Γιούντα-ἰνταλαρί*). Πρὸς Ν. εἰσχωρεῖ ὁ κόλπος τοῦ *Δικιλί*, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰσήρχετο βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν, ἐξέβαλε δὲ τότε εἰς αὐτὸν καὶ ὁ ποταμὸς *Κάϊκος*. Ἀκόμη νοτιώτερον ἔχομεν τὸν κόλπον τοῦ *Τσανταρλῆ* (τὸν *Ἐλαϊτικὸν* τῶν ἀρχαίων). Ἐνταῦθα ὅλη ἡ παραλία, ὅπου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ὁ κόλπος τῆς *Κύμης*, ἠλλοιώθη ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ. Σήμερον αἱ κρηπῖδες τῶν ἀρχαίων λιμένων εὑρίσκονται εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν, ἐν μέσῳ ἑλῶν, καλουμένων τουρκιστὶ *Καζλῆ-Τούζλα* (ἁλυκὴ χηνῶν). Νοτιώτερον ἔρχονται οἱ δύο μικροὶ κόλποι τῆς *Παλαιᾶς* καὶ τῆς *Νέας Φωκαίας* (τουρκ *Φότσα*, τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν κατὰ τὸν ἀραβικὸν δυϊκὸν ἀριθμὸν *Φοτσετέϊν*) καὶ κατόπιν τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης (*Ἰζμὶρ-Γκιορφεζὶ*), τὸν *Ἑρμαῖον* τῶν ἀρχαίων, εἰσχωροῦντα βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν εἰς μῆκος 54 χλμ. Πρὸς Δ. ἔχει προέχουσαν τὴν *Μέλαιναν Ἄκραν* (*Καρᾶ-Μπουρνοῦ*). Ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ Ἕρμου ἐσχηματίσθη ἐνταῦθα πλατεῖα καὶ εὐφορωτάτη λωρὶς γῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ἡ *Μενεμένη*. Ἡ νότιος παραλία τοῦ κόλπου εἶναι τραχεῖα. Πρὸ ταύτης κεῖνται μικραὶ νησῖδες, ἐπὶ μιᾶς τῶν ὁποίων, τῆς νήσου τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*, ἔκειντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ Κλαζομεναί, σήμερον δὲ λοιμοκαθαρτήριον. Νοτίως ἔρχεται ἡ *Ἐρυθραία* χερσόνησος, ἐκτεινομένη ἀπέναντι τῆς Χίου καὶ ἑνουμένη μετὰ τοῦ σώματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δι' ἰσθμοῦ πλάτους 10 χλμ. Ἀπὸ τῆς Χίου χωρίζεται διὰ πορθμοῦ πλάτους 6 χλμ. Ἡ χερσόνησος αὕτη διαγράφεται εἰς σχῆμα σφύρας μεταξὺ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ἐφέσου. Πρὸς Δ. ἐκφύεται ἐκ τῆς κυρίως σφύρας προεξοχὴ καταλήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἄσπρος Κάβος* (*Ἄσπρα Χώματα*), τὸ *Ἀργεννο* τῶν ἀρχαίων, ἔχον ἀπέναντί του τὸ Ποσείδιον τῆς Χίου. Αἱ μικρότεραι χερσόνησοι καὶ οἱ ὅρμοι τῆς Ἐρυθραίας εἶναι ἀναρίθμητοι. Πρὸς Δ. καὶ πρὸς Β τῆς νήσου ὑπάρχουν νησίδια, πρὸς δὲ Ν. ὀλιγώτερα, ἀλλὰ πλησιέστερα πρὸς τὴν ἀκτήν. Ν. τῆς Ἐρυθραίας συναντῶμεν τὸν κόλπον τῆς Νέας Ἐφέσου (*Ἀγιᾶ-Σολούκ*), τὸν Sinus Caystrius τῶν Ρωμαίων, φρασσόμενον πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς *Μυκάλης* καὶ τῆς Σάμου. Ἐντὸς τοῦ κόλπου τούτου ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἔφεσος, ἀδιακόπως παλαιουσα κατὰ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ Καΰστρου. Ἔτι μεγαλυτέρας μεταβολὰς ἐπέφερον ἐνταῦθα αἱ προσχώσεις τοῦ Μαιάνδρου, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁποίου ἔκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Μίλητος. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς παραλίας ἔκειτο ἡ Πριήνη καὶ ἡ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Λατμικοῦ κόλπου κειμένη Ἡράκλεια. Οὗτος μετετράπη διὰ τῶν προσχώσεων εἰς λίμνην, ἐνῷ ἡ ἐκεῖ που κειμένη νῆσος Λάδη, παρὰ τὴν ὁποίαν ἔγινεν ἡ φερώνυμος ναυμαχία (492 π. Χ.), εὑρίσκεται σήμερον ἐντὸς τῆς ξηρᾶς. Ὁ κόλπος τῆς Νέας Ἐφέσου καταλήγει εἰς τὸ *Τρωγίλιον* ἀκρωτήριον (*Κουνου..ισα*), προεξοχὴν τοῦ ὄρους τῆς Μυκάλης. Πρὸς Ν. αἱ ἀκταὶ τοῦ *Ἰασικοῦ* ἢ *Βαργυλικοῦ* κόλπου (σήμερον κόλπου τῆς *Μεντέλιας*) εἶναι ἀκανόνιστοι. Ἡ θάλασσα σχηματίζει ἐνταῦθα μικροὺς κόλπους, ὡς ὁ *Βασιλικός*, ὁ κόλπος τοῦ *Ἂκ-μπουκὶ* καὶ ἄλλοι, καὶ μεταξὺ αὐτῶν χερσονήσους καὶ νησῖδας. Ἐντὸς τοῦ κόλπου ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Βαργύλιον μὲ ἀξιόλογον λιμένα. Τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ κόλπου ἀποτελεῖ ἡ χερσόνησος τῆς *Ἁλικαρνασσοῦ* (*Μπουδρούμ*), ἔχουσα ἀπέναντι αὐτῆς τὴν ἐκ τῶν Δωδεκανήσων Κάλυμνον καὶ πανταχόθεν πολλὰς νησῖδας. Ἡ αὐτὴ χερσόνησος ἀποτελεῖ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ *Κεραμεικοῦ* κόλπου (κόλπου τῆς Κῶ). Τὸν κόλπον τοῦτον σχηματίζει πρὸς Ν. ἄλλη χερσόνησος, ἡ *Κνιδία* ἢ *Τραχεῖα*, πολὺ διάφορος κατὰ τὸν σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς πρὸς Β χερσονήσου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Ἡ Κνιδία, ἔχουσα σχῆμα τραπεζίου, συνδέεται μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ στενοῦ καὶ μακροῦ λαιμοῦ, προβάλλει δὲ πρὸς Δ. τὸ *Τριόπιον* ἀκρωτήριον (σήμερον *Κριός*). Πρὸς Ν. σχηματίζεται ἄλλη, πολύσχημος αὕτη, χερσόνησος, σχηματίζουσα τὸν κόλπον τῆς *Δωρίδος* καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς ΒΑ. παραλίας τὸν περίφημον λιμένα τοῦ *Μαρμαρᾶ* (τουρκ. *Μερμερίς*), ὅστις ἐχρησίμευσε πολλάκις πρὸς ναυλοχίαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου. Ὁ λιμὴν οὗτος εἶναι βαθύς, τὸ δὲ στόμιον αὐτοῦ, ἐστραμμένον πρὸς Ν., φρασσόμενον ὑπὸ νησῖδος, τόσον ὥστε ἓν μόνον πλοῖον δύναται νὰ ἐμφιαλώσῃ ἐντὸς αὐτοῦ ὁλόκληρον στόλον.

Ἡ νοτία παραλία τῆς Τουρκίας ἔχει διάρθρωσιν πλουσιωτέραν τῆς βορείας, οὐχὶ ὅμως τόσον πλουσίαν ὅσον ἡ δυτική. Σχηματίζει δύο προεξοχὰς πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν τῆς *δυτικῆς Κιλικίας* καὶ τὴν τῆς *Λυκίας*, πρὸς τὰς ὁποίας ἀνταποκρίνονται δύο κόλποι, ὁ τῆς *Ἀτταλείας* (*Ἀντάλια*) καὶ ὁ τῆς *Ἀλεξανδρέττας* (*Ἰσκεντερούν*). Πρὸς τὴν Ν παραλίαν ἡ θάλασσα πλησιάζει μὲ βάθος 2 000 μ. καὶ πλέον, εἰς ἓν μάλιστα σημεῖον, μεταξὺ Λυκίας καὶ Ρόδου, 3.865 μ. Ἀλλὰ μεταξὺ Κύπρου καὶ Ἀλεξανδρέττας τὸ βάθος εἶναι μόλις 600 μέτρων ἐνῷ ὁ κόλπος τῆς Ἀλεξανδρέττας ἔχει βάθος 100 μόνον μ. Ὁ πρῶτος κόλπος, τὸν ὁποῖον συναντῶμεν ἐρχόμενοι ἄνωθεν, εἶναι ὁ τῆς *Μάκρης* (*Μέκρι*), ὀνομαζόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Γλαῦκος*. Εἶναι ἀναπεπταμένος πρὸς Ν., ἔχει δὲ πρὸ αὐτοῦ νησίδια προφυλάσσοντα αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀνέμων, διὸ καὶ ὁ Στράβων καλεῖ αὐτὸν εὐλίμενον. Ἀπὸ Μάκρης μέχρι τῆς εἰς τὴν Δωδεκάνησον ἀνηκούσης μικρᾶς νήσου Καστελλορίζου, τῆς Μεγίστης τῶν ἀρχαίων (τουρκ. Μεγὶς ἀντασῆ), ὑπάρχει σειρὰ ἀδιάκοπος εἰσοχῶν καὶ ἐξοχῶν τοῦ Ταύρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται τὰ ἀκρωτήρια τῶν *Ἑπτὰ Κάβων* (*Γεντὶ-Μπουρούν*).

Ἡ πρὸς Δ. ἐξοχὴ τῶν Ἑπτὰ Κάβων εἶναι ἡ *Ἱερὰ Ἄκρα*. Ὀλίγον περαιτέρω αἱ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ξάνθου φερόμεναι ἰλύες κατέχωσαν τὸν λιμένα τῆς ἄλλοτε εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ

Digitized by Google

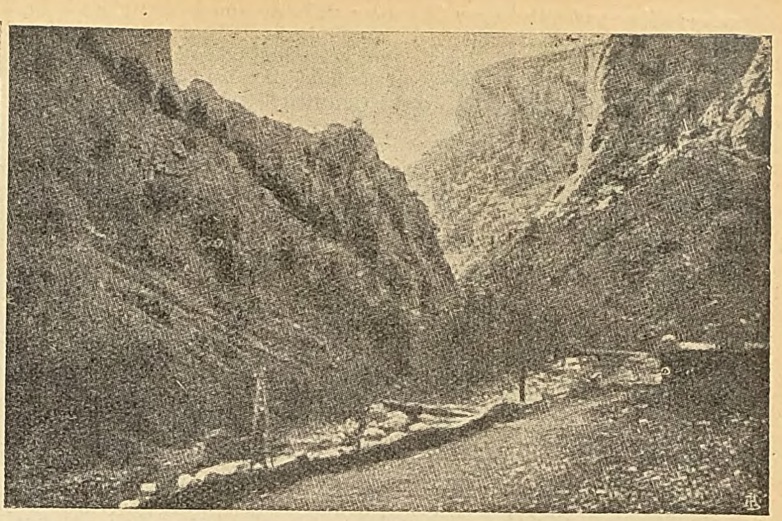

1) Ἀσβεστολιθικαὶ πτυχώσεις ἐν Παφλαγονίᾳ. 2) Αἱ Κιλίκιαι πύλαι τοῦ Ταύρου.

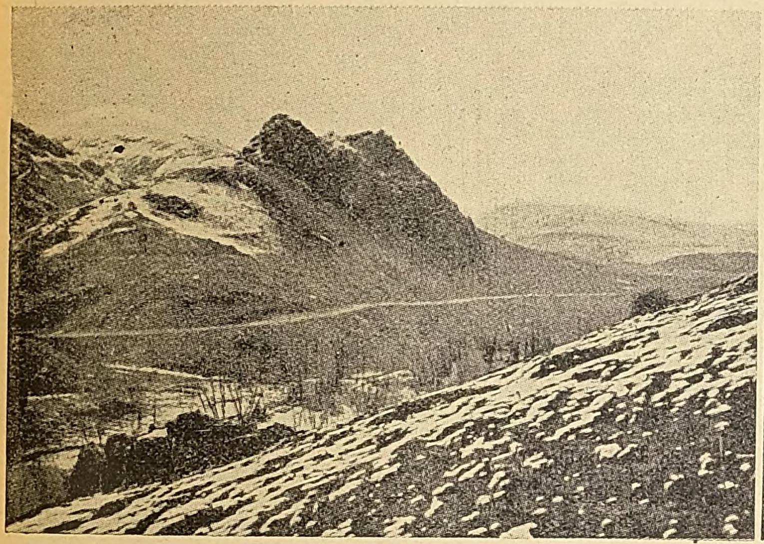

1) Αἱ βορείως τῆς Ἀγκύρας ὀρειναὶ πτυχώσεις. 2) Αἱ ἀνατολικῶς τῆς Ἀγκύρας χαρακτηριστικαὶ πτυχώσεις τῆς τριτογενοῦς περιόδου.

Οἱ δύο ἠφαιστειογενεῖς κῶνοι τοῦ Μεγάλου καὶ Μικροῦ Ἀραρὰτ (ὕψ. 5.205 καὶ 3.911 μέτρα) ἐν Ἀρμενίᾳ.

Digitized by Google

κειμένης πόλεως τῶν Πατάρων. Ἓξ μίλια πρὸς Α. κεῖται ὁ λιμὴν τοῦ *Καλαμακίου*, ὁ *Φοινικοῦς* τῶν Ρωμαίων, ὁμοιάζων πρὸς δεξαμενὴν διαυγοῦς ὕδατος. Τούτου αἱ ἀκταὶ εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ ἀκατοίκητοι. Περαιτέρω παρουσιάζονται δύο μικραὶ νῆσοι, ὁ *Βῶλος* καὶ ἡ *Ὄχεντρα*, ἀποτελοῦσαι μέρος συστάδος, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ τὸ Καστελλόριζον, κείμενον ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ λιμένος τῶν *Σεβέδων*. Ὁ λιμὴν οὗτος διαιρεῖται διὰ γλώσσης γῆς εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν ἕν, καλούμενον *Βαθύ*, εἶναι σήμερον ἀβαθές, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι τὰ κυρίως *Σέβεδα*. Κατόπιν ἔρχεται ὁ ὅρμος *Ἀσσὰρ* καὶ ὁ τῆς νήσου *Δολιχίστης* (*Κάκαβα*), ἐπιμήκους, τραχείας, ἀπεχούσης ἓν μόνον χιλιόμετρον ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ σχηματιζούσης ἀσφαλέστατον καὶ εὐρύχωρον λιμένα, διότι ἡ ἀπέναντι ἀκτὴ ἔχει μικροὺς ὅρμους, ὧν κυριώτερος τὸ *Τρίστομον*. Ἐνταῦθα ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης ἐμφανίζει ὑπὸ τὰ ὕδατα ἀρχαῖα μνημεῖα, μαρτυροῦντα ὅτι τὸ ἔδαφος ὑπέστη καθίζησιν. Πρὸς Α. τῆς Δολιχίστης ὑπάρχει ὁ ὅρμος *Ἀνδράκι* (*Ἀνδριάκη* τῶν ἀρχαίων), παρὰ τὰ Μύρα. Ταῦτα κεῖνται εἰς πεδιάδα πλασθεῖσαν ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ Μύρου (Γεμπρὲ-τσάϊ). Περαιτέρω κεῖται ὁ κόλπος τοῦ *Φοίνικος* (*Φίνικε* ἢ *Φένικε*), εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ Ἀλαγὶρ-τσάϊ καὶ ἄλλοι ποταμοί. Ἐκεῖ προβάλλει ἀκρωτήριον (*Χελιδόνια* (ἢ *Χελιδονία* ἄκρα τῶν ἀρχαίων), παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν αἱ *Χελιδονίδες* νῆσοι.

Ἀκολουθεῖ κατόπιν ὁ *κόλπος τῆς Ἀτταλείας*, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ ὁμώνυμος πόλις. Καὶ ἐνταῦθα αἱ προσχώσεις τῶν ποταμῶν ἐπέφερον πολλὰς ἀλλαγάς, ἀποφράξασαι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερομένην λίμνην *Καπρίαν*. Σήμερον αἱ ἐκβολαὶ τῶν ποταμῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς λιμένες, εἶναι ἀβαθεῖς. Ἄλλοι καὶ ἐν γένει καθ' ὅλην τὴν ἀκτὴν τῆς Τραχείας Κιλικίας, τοῦ σημερινοῦ ποταμοῦ Ἀντάλια, δὲν ὑπάρχουν ὅρμοι ἄξιοι τοῦ ὀνόματος τούτου. Πρὸς Α. προεκτείνεται τὸ ἀκρωτήριον *Ἀνεμούριον* (*Ἀναμούρ*), ἡ νοτιωτάτη ἄκρα τῆς Τουρκίας, οὖσα πλησιεστάτη πρὸς τὴν Κύπρον. Ἀνατολικώτερον πρὸς τὴν κυρίως Κιλικίαν (σήμερον νομοὶ Ἰτς-Ἔλ, Μερσίνης, Ἀδάνων καὶ Δζεμπελὶ-Μπερεκέτ) εἶναι αἱ προσχώσεις τοῦ Κύδνου, τοῦ Σάρου καὶ τοῦ Πυράμου. Πλησίον τῆς Ταρσοῦ ὑπῆρχεν, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων, λίμνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχύνετο ὁ Κύδνος. Ἡ λίμνη αὕτη, ἥτις συνεκοινώνει μὲ τὴν θάλασσαν, δὲν ὑπάρχει σήμερον. Καὶ ὁ κόλπος *Ἀγιὰς* φράσσεται σήμερον ὑπὸ ἄμμων. Ἀνατολικώτερον ὑπάρχει ὁ φυσικὸς λιμὴν τοῦ *Γιουμουρταλίκ*, εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρέττας, ὅπου καὶ καταλήγουν τὰ νότια τουρκικὰ παράλια.

Ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἔχομεν, ἀρχόμενοι ἐκ Ν., τὸν *Μέλανα κόλπον* (τοῦ *Ξηροῦ*, τουρκ. *Σάρο-Γκιορφεζί*), ὅστις μετὰ τοῦ Ἑλλησπόντου σχηματίζει τὴν χερσόνησον τῆς *Καλλιπόλεως* (*Γκελίμπολου*) ἢ *Θρακικήν*, ἔχουσαν μῆκος μέγιστον 90 χλμ. καὶ πλάτος 20 χλμ. Εἰσερχόμενοι κατόπιν εἰς τὴν Προποντίδα συναντῶμεν τὸ ἀκρωτήριον *Ἰντζέμπουρουν* ΝΔ. τῆς Περιστάσεως (Σαρκιοϊ) καὶ κατόπιν τὸν *κόλπον τῆς Ραιδεστοῦ*, εἰς τὸ πρὸς Α. ἄκρον τοῦ ὁποίου προέχει τὸ ἀκρωτήριον *Κάργα-μπουροὺν* (=Ἀκρωτήριον τῶν κοράκων) καὶ βορειοανατολικώτερον τὸν *κόλπον τοῦ Ἄθυρα* ἢ *Μπουγιούκ-Τσεκμετζέ*. Ὡς χερσόνησος δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχουσα τὸν *Κεράτιον κόλπον*, ἕνα τῶν ἀσφαλεστέρων λιμένων τῆς γῆς. Ἔξω τοῦ Βοσπόρου ἡ παραλία τοῦ Εὐξείνου δὲν ἔχει κόλπους. Τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια εἶναι ἐνταῦθα ἐκ Ν. πρὸς Β. τὸ *Καρὰ-μπουρούν*, τὸ *Μάλατρα-μπουρούν*, τὸ *Σερμπὲς-μπουρούν* καὶ ἡ *Θυνιὰς Ἄκρα* (Ἰνιάδα).

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς χώρας ἀπὸ τῶν Δαρδανελλίων μέχρι τοῦ Βατούμ, κατὰ μῆκος τῆς παραλίας δασώδους ζώνης, εἶναι *ποντικόν*, ἤτοι ἔχει τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ὑγρασίαν τοῦ θέρους τοῦ Εὐξείνου. Τὰ βουνὰ ἔχουν χιόνας τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξιν, οἱ δὲ ἐκ Ρωσίας παγεροὶ ἄνεμοι πνέουν ἀκατάσχετοι. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχει κλῖμα μὴ ὁμοιάζον πρὸς τὸ τῆς Μεσογείου οὔτε κατὰ τὸ θέρος οὔτε κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ἔχει καὶ αὐτὴ τὸ ποντικὸν κλῖμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τῶν Δαρδανελλίων κατὰ μῆκος τῶν παραλίων μέχρις τῶν Ἀδάνων τὸ κλῖμα εἶναι τὸ εὔκρατον τῆς Μεσογείου. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὁ χειμὼν εἶναι δριμὺς καὶ τὸ θέρος ξηρόν. Αἱ βροχαὶ ἀρχίζουν ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ θέρους καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον.

Ἡ θερμοκρασία (κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ 1927 εἰς πέντε μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς) εἶναι: *Κωνσταντινούπολις*: μέγιστον +36°,1 Κελσίου, ἐλάχιστον —8°,4.—*Σμύρνη*: μέγιστον +40°, ἐλάχιστον 2°,1.—*Λουλὲ Μπουργάζ*: μέγιστον +39°, ἐλάχιστον —17°.—*Κεπσούτ* (νομὸς Καράσι, ἐν τῇ Δ. Μικρᾷ Ἀσίᾳ): μέγιστον +40°,2, ἐλάχιστον —3°,4. —*Ἀδριανούπολις*: μέγιστον +28°,7, ἐλάχιστον —16°,5. Ἐσημειώθησαν ἐπίσης ἐν Ἀγκύρᾳ μέγιστον +34°,6, ἐλάχιστον —12.

Ἡ ποσότης τῆς βροχῆς εἶναι (1927) ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀνατολῇ: 168—498 χιλιοστόμετρα τὸ ἔτος. —Θράκη: 434—517 χλστμ. τὸ ἔτος.—Βορειοανατολικὴ Ἀνατολή: 293—729 χλστμ. τὸ ἔτος.—Δυτικὴ Ἀνατολή: 386—1364 χλστμ. τὸ ἔτος.—Νότιος Ἀνατολή: 257—967 χλστμ. τὸ ἔτος.—Νοτιοανατολικὴ Ἀνατολή: 422—481.5 χλστμ. τὸ ἔτος.— Ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι: 350—650 χλστμ.—Παράλια Εὐξείνου: 821—2757 χλστμ. τὸ ἔτος.

Χλωρίς. Ἀπὸ φυτογεωγραφικῆς ἀπόψεως ἡ Τουρκία ἀνήκει εἰς τὴν καλουμένην *μεσογειακοανατολικὴν χλωρίδα*. Εἰς τὰ κεντρικὰ ὑψίπεδα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπικρατεῖ ἡ στεππώδης ξηροφυτικὴ βλάστησις. Αὐτοφυῆ δάση ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ὑψηλὰ ὄρη μὲ ἐπικρατοῦντα δένδρα τὴν δρῦν, τὴν φηγόν, τὴν καστανέαν (εἰς τὰ ΒΑ. βιλαέτια τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Κασταμονῆς), καὶ τὰ βελονοφόρα (ἐπὶ τοῦ Ταύρου). Ἐπίσης, ὅπου ὑπάρχουσιν ὕδατα, ἀφθονοῦσιν οἱ πλάτανοι, αἱ αἴγειροι, αἱ ἰτέαι καὶ αἱ σφένδαμνοι. Τὸ ἔδαφος εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν ὅλων τῶν φυτικῶν εἰδῶν τῆς εὐκράτου ζώνης, εὐδοκιμοῦσι δὲ ἰδιαζόντως αἱ ὀπῶραι, τὰ λαχανικά, ὁ καπνός, τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος (κατὰ μῆκος ἰδίᾳ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας) κλπ. Παρομοία πρὸς τὴν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας εἶναι καὶ ἡ χλωρὶς τῆς Α. Θράκης, τὸ ἔδαφος δ' αὐτῆς εἶναι πρὸ πάντων καταλληλότατον εἰς τὴν καλλιέργειαν δημητριακῶν.

Πανίς. Ζῳογεωγραφικῶς ἡ Τουρκία ὑπάγεται εἰς τὴν μεσογειακὴν περιοχὴν τῆς παλαιοαρκτικῆς ζώνης, ἀπαντῶσι δ' ἐν αὐτῇ ἐκ μὲν τῶν ἁρπακτικῶν ζῴων: ἡ λεοπάρδαλις, ἰχνεύμων ὁ ἑρπυστής, ὁ θώς, ὁ λύκος, ἀλώπηξ ἡ κοινή, ἄρκτος ἡ κοινή, ὕαινα ἡ γραμμωτή, ἡ ἀγρία γαλῆ (εἰς τὰς παραλιακὰς ἰδίᾳ περιοχάς), ὁ κύων, ἡ κατοικίδιος γαλῆ (τῆς ὁποίας ἓν εἶδος, μὲ μακρὸν τρίχωμα, ἀπαντῶν ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ Βάν, θεωρεῖται ἐκ τῶν μᾶλλον πεφημισμένων καθ' ὅλον τὸν κόσμον)· ἐκ τῶν φυτοφάγων ἀπαντᾷ ἡ βακτριανὴ κάμηλος, ὁ ἵππος, ὁ ἡμίονος, ὁ ὄνος, πρόβατον τὸ κοινόν, πρόβατον τὸ πλατύουρον, ἀντιλόπη ἡ δορκάς, ἡ περίφημος διὰ τὸ τρίχωμά της ἀγκυρηνὴ αἴξ κλπ. Ἐκ τῶν ἐντομοφάγων ἐχῖνος ὁ εὐρωπαϊκός, μυγαλῆ ἡ ἀραχνοειδής, ἀσπάλαξ ὁ εὐρωπαϊκός, ἀσπάλαξ ὁ τυφλόμυς κλπ. Ἐπίσης εἰς τὰ δάση τῶν δρυῶν ἀφθονοῦσιν οἱ ἀγριόχοιροι. Ἐκ τῶν πτηνῶν μᾶλλον διαδεδομένα εἶναι αἱ περιστεραί, ὁ πελαργὸς (θεωρούμενος ὡς πρόαγγελος τῆς ἀνοίξεως), ἡ χελιδὼν (ἀφθονοῦσα εἰς τὰς παραλιακὰς περιοχάς), ἡ πέρδιξ, ὁ ὄρτυξ, ὁ σκολόπαξ, ὁ γέρανος, ὁ πελεκάν, ὁ ἐρωδιός, ἡ ὠτίς, ὁ λάρος, ἡ ἀηδὼν (περίφημος ἰδίᾳ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἀδὰ-Παζὰρ καὶ ἀνὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Σαπάντζας), ὁ ἱέραξ, ὁ γὺψ κλπ.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] *Γεωργία*. Ἡ Τουρκία εἶναι κατ' ἐξοχὴν χώρα γεωργική. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς τὰ 80 % ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, ἡ καλλιεργουμένη ὅμως συνολικὴ ἔκτασις εἶναι τὰ 20 % τῆς ὅλης αὐτῆς ἐπιφανείας. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1925 ἐσχηματίσθησαν ζῶναι ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας καὶ διωρίσθη εἷς διευθυντὴς δι' ἑκάστην, ἐνῷ συγχρόνως ἡ ἐπὶ σουλτανικοῦ καθεστῶτος σχεδὸν μόνον εἰκονικῶς ὑφισταμένη Γεωργικὴ τράπεζα ἀναδιωργανώθη ἐπὶ νέων βάσεων ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ κράτους, ὅπως χορηγῇ δάνεια εἰς ἄτομα ἢ ὁμάδας. Συγχρόνως ἱδρύθησαν νέαι γεωργικαὶ σχολαί, προστεθεῖσαι εἰς τὰς τέως ὑπαρχούσας μικρὰς καὶ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολὴν τοῦ Χαλκαλῆ.

Γεωργικὰ καὶ δασικὰ προϊόντα. Ἡ Τουρκία εἶναι, ἰδίᾳ εἰς τὸν μικρασιατικὸν αὐτῆς συμπαγῆ ὄγκον, χώρα εὐφορωτάτη, παράγουσα σιτηρά, ἐξόχους ὀπώρας καὶ λαχανικὰ παντὸς εἴδους, πρὸς δὲ οἶνον, βάμβακα, μέταξαν λόγῳ τῆς καλλιεργείας τῆς μορέας, καπνά. Εἰς τὴν Ποντικὴν χώραν τὸ ψυχρὸν κλῖμα δὲν ἐμποδίζει τὴν εὐδοκίμησιν τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, τῶν ὁποίων μάλιστα πολλὰ ἔχουν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τὴν πατρίδα των, ὡς ἡ κερασέα (Κερασοῦς), ἡ καρυδέα, ἡ λεπτοκαρυδέα, ἡ ῥοδῆ, ἡ βερυκοκκέα, ἡ ἀμυγδαλῆ. Ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Σινώπης δὲν εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, ἐφ' ὅσον ὅμως προχωροῦμεν πρὸς Α. φύεται καὶ εὐδοκιμεῖ. Ἀνατολικώτερον τῆς Τραπεζοῦντος, εἰς τὸ Ῥοιζαῖον (Ρίζε), εἰς τὴν περιοχὴν τὴν ὁποίαν προστατεύει ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Καυκάσου, τὸ κλῖμα γίνεται ἠπιώτερον καὶ ἐμφανίζονται τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Ἀνατολικῶς τῆς Σινώπης παράγονται καλὰ καπνὰ μὲ κέντρον τὴν Πάφραν (Μπάφρα ἢ Βάφρα) καὶ τὴν Ἀμισὸν (Σαμψοῦντα). Ἡ ὀρεινὴ ζώνη, ἥτις χωρίζει τὰς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου, ἔχει ἄφθονον δασικὸν πλοῦτον. Τὰ ποντικὰ ἰδίᾳ ὄρη καὶ ἡ περιοχὴ Κασταμονῆς εἶναι πλούσια εἰς ξυλείαν. Ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, ὅπου τὸ κλῖμα εἶναι ξηρόν, ὑπάρχουν ἐκτάσεις ἄδενδροι. Ἐντὸς ὅμως τῶν γονίμων κοιλάδων τῶν ποταμῶν ἐναλλάσσονται τὰ σιτηρά, ὁ βάμβαξ, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, ἡ ἄμπελος καὶ εἴς τινα μέρη ἡ ὄρυζα. Αἱ μεσημβριναὶ χῶραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προφυλασσόμεναι ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους διὰ τοῦ ὄγκου τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Ἀντιταύρου, ἔχουν κλῖμα θερμὸν καὶ πολλὰ ὕδατα, παράγουσαι ὡς ἐκ τούτου ἄφθονα προϊόντα, καὶ ἰδίως σιτηρά. Εἰς τὰς παραλιακὰς χώρας πρὸς Δ. εὐδοκιμεῖ ἡ ἄμπελος, ἡ συκῆ, ἡ ἐλαία κτλ. Εἰς τὰς νοτίους περιοχὰς τῆς Λυκίας καὶ εἰς Κιλικίαν ἐμφανίζεται καὶ ὁ φοίνιξ. Παρὰ δὲ τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Μεγάλη εἶναι καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς μήκωνος (Papaver somnifera), ἥτις παράγει τὸ ὄπιον (εἰς Κιουτάχειαν, Ἄγκυραν, καὶ κυρίως εἰς τὸ Ἀφιὸν-Καραχισάρ, τὸ ὁποῖον ὀφείλει καὶ τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ὄπιον (=ἀφιόνι). Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θέλει νὰ περιορίσῃ πλέον τὴν παραγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν τοῦ ὀπίου. Ἄλλο φαρμακευτικὸν φυτὸν εἶναι ἡ γλυκύρριζα (γλυκόρριζα), αὐτοφυὴς εἰς τὰς δυτικὰς κυρίως παραλίας καὶ εἰς τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν. Ἐξάγεται δὲ ἐκ Σμύρνης. Ὁ χυμὸς τῆς γλυκυρρίζης (τὸ ἔκλειγμα ἢ ἐκλεικτὸν τῶν ἀρχαίων, ἡ σημερινὴ γιάμπολη, γαλλιστὶ jus de réglisse) ἀποστέλλεται κυρίως εἰς Ἀμερικήν, Γερμανίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ καπνοῦ. Τὸ χαμαίμηλον (χαμομήλι), ἡ λαβαντὶς (λεβάντα), τὸ μελισσόφυλον (ἡ μέλισσα), φυομένη ἀγρία εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Δαρδανελλίων, ὁ περιστερεὼν (ἱερὰ βοτάνη), τὸ ἑλένιον, τὸ ὁποῖον δίδει φάρμακον διαλυτικὸν καὶ καθαρτικόν, εἶναι βοτάναι φυόμεναι εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, μὴ ἔχουσαι ὅμως ἀξιοσημείωτον σπουδαιότητα ἐμπορικὴν ἢ οἰκονομικήν.

Βιομηχανικὰ φυτὰ εἶναι τὸ λίνον, καλλιεργούμενον κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς καὶ ἀνατολικὰς λοφώδεις χώρας τῆς ποντικῆς παραλίας (Ἀδὰ-παζάρ, Μπόλου, Ζαφράμπολου, Ἰνέπολις, Τραπεζοῦς καὶ Ρίζαιον). Εἰς τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν παραλίαν τοῦ Πόντου, ὡς καὶ εἴς τινας μεσογείους περιοχάς, καλλιεργεῖται καὶ ἡ κάνναβις. Σπόρος καννάβεως ἐξάγεται ἐκ Σμύρνης. Ὁ βάμβαξ εἶναι τὸ κύριον προϊὸν τῆς Κιλικίας (Ἄδανα), παράγεται ὅμως καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Μαιάνδρου, τοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ Καΐκου. Τὸ ἐρυθρόδανον (ριζάρι), τοῦ ὁποίου ἡ ῥίζα δίδει χρωστικὴν ὕλην, ἔχει ὡς κέντρον παραγωγῆς τὸ Κοῦλα. Ἡ ῥάμνος ἡ βαφικὴ εὐδοκιμεῖ παρὰ τὴν Ἄγκυραν, τὴν Καισάρειαν καὶ τὸ Νεβσεχίρ, ὁ δὲ κρόκος (ζαφρὰν) εἰς τὸν νομὸν Κασταμονῆς καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕρμου. Ὁ στύραξ (ἢ ἄλλως ὑγράμβαρις) εἶναι θαμνῶδες ἰθαγενὲς δένδρον, παρέχον δι' ἐντομῆς ῥητίνην φαρμακευτικὴν καὶ μυρεψικήν, ὡς καὶ πρὸς ἀρωμάτισιν καπνῶν τινων καὶ πούρων (τουρκιστὶ καρὰ μπουχοὺρ ἢ μεντζουβί). Φύεται κυρίως εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ρόδου περιοχήν.

Οἱ Τοῦρκοι ἠγάπων ἄλλοτε πολὺ τὰ ἄνθη, κυρίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις ἦτο κάποτε διάσημος διὰ τὰ λείρια (λαλέδες) καὶ τοὺς ναρκίσσους τῆς κατὰ τὴν λεγομένην «περίοδον τοῦ λαλὲ» (λαλὲ-ντεβρί) ἐπὶ Ἀχμὲτ τοῦ Γ'. Τὸ ῥόδον, ἡ πασχαλέα, ὁ ὑάκινθος καὶ τὸ κρίνον εἶναι κοινότατα ἐν Τουρκίᾳ. Τοῦ κρίνου μάλιστα ὑπάρχει καὶ εἶδος καλούμενον ἐπιστημονικῶς Lilium chalcedonium (κρίνον τὸ χαλκηδόνιον, ἀπὸ τῆς ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Χαλκηδόνος ἢ Καδίκιοϊ). Θαμνώδη δένδρα εἶναι ἡ δάφνη, φυομένη κυρίως εἰς τὴν Κιλικίαν, Λυκίαν καὶ εἰς τὴν δυτικὴν παραλιακὴν χώραν καὶ εἰς τὰς ποντικάς, ἡ μυρσίνη, ἡ πύξος (πυξάρι, τουρκιστὶ τσιμσίρ), ἥτις ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸν Πόντον, ἡ ροδοδάφνη, ἔχουσα πιθανῶς πατρίδα τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἰδίως τὸν Πόντον, τὸ ροδόδενδρον, ἐπίσης ἰδιάζον εἰς τὴν ποντικὴν παραλίαν, ὁ κισσός, ἡ κληματῖτις (ἀγριόκλημα), ὁ ἰξός, τὸ μυρίκιον, ἡ ἀζαλέα, ἐπίσης εἰς τὴν ποντικὴν παραλίαν.

Ἡ Τουρκία ἦτο εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους χώρα πλουσιωτάτη εἰς δάση. Ἀλλ' ἡ ἀποψίλωσις ἤρχισεν ἐνωρίτατα. Ἤδη ἐπὶ Στράβωνος τὸ ἐσωτερικόν της εἶχεν ἐκτάσεις τελείως ἀδένδρους. Ἡ ἀποδάσωσις ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἐξ Α. ἐπιδρομάς, διότι οἱ νομάδες (Γιουροῦκοι) ἤθελον νομὰς διὰ τὰ ποίμνιά των. Ἡ βορεία ὅμως παραλιακὴ χώρα διετήρησε μεγάλας δασικὰς ἐκτάσεις (ὀξύαι, πλάτανοι, πτελέαι, καστανέαι, πεῦκαι, ἐλάται, καρύαι, δρύες, σφένδαμοι κλπ.).

Παραγωγή. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1927 αἱ καλλιεργηθεῖσαι ἐκτάσεις εἶχον ἐπιφάνειαν 43.637.727 στρεμμάτων, κατανεμόμεναι ὡς ἑξῆς:

Εἴδη	*Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα*
Σιτηρὰ	
Σῖτος	22 383.714
Κριθὴ	10 103 598
Σίκαλις	1.746.685
Βρόμη	1 045.976
Ὄλυρα	834.737
Ὄρυζα	110 282
Κέγχρος	1.119.140
Ἀραβόσιτος	1 719 185
Σύνολον	30 093.220

Digitized by Google

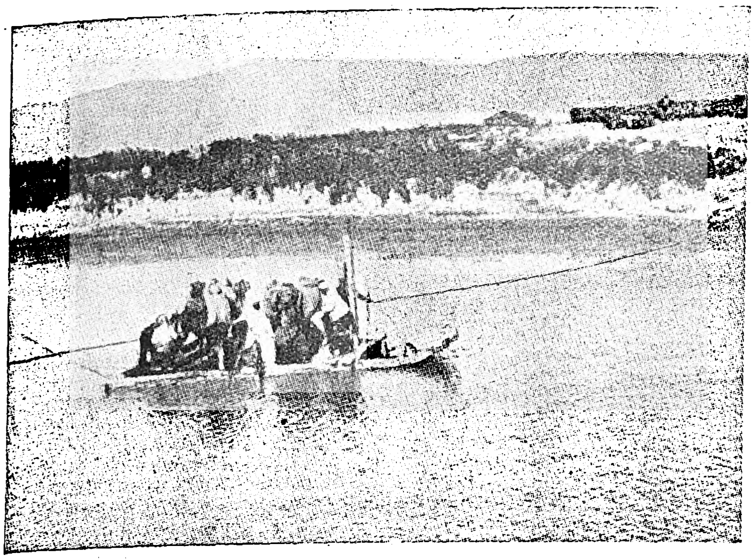
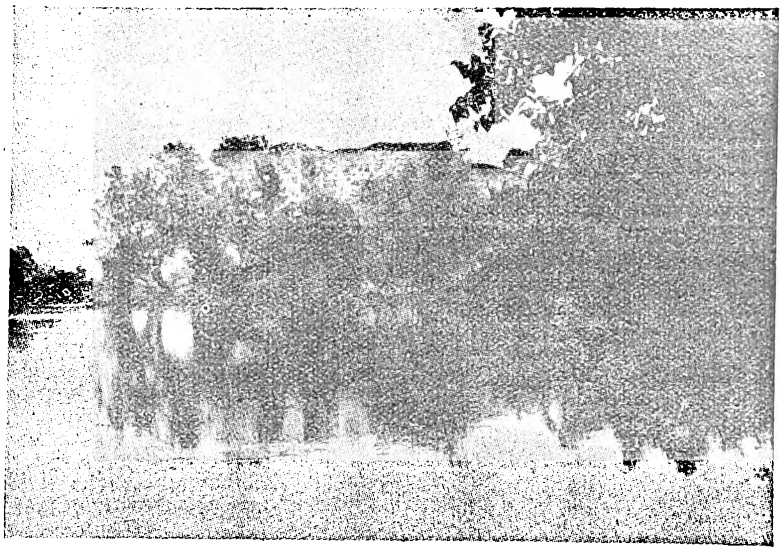

1) Ὁ Μαίανδρος κατὰ ἕνα τῶν πόρων του. 2) Ὁ Ἕρμος (Σαρὶ-σοῦ) ἐν Παμφυλίᾳ.

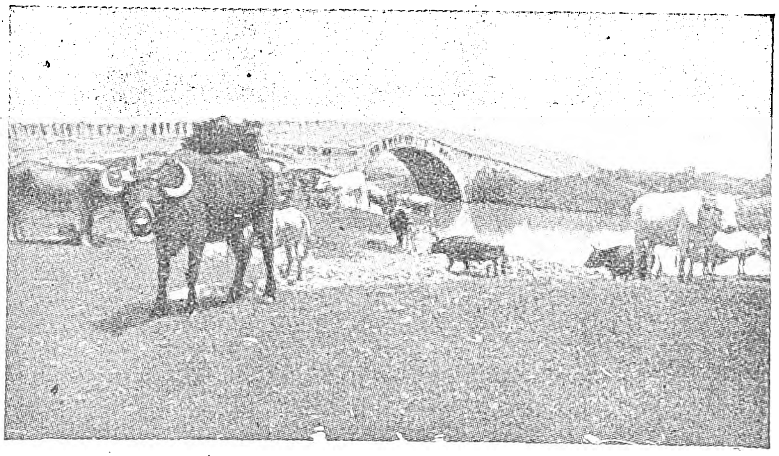

1) Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου παρὰ τὴν Φιλαδέλφειαν (Ἀλασεχίρ. 2) Παλαιὰ λιθίνη γέφυρα πλησίον τῆς Περγάμου.

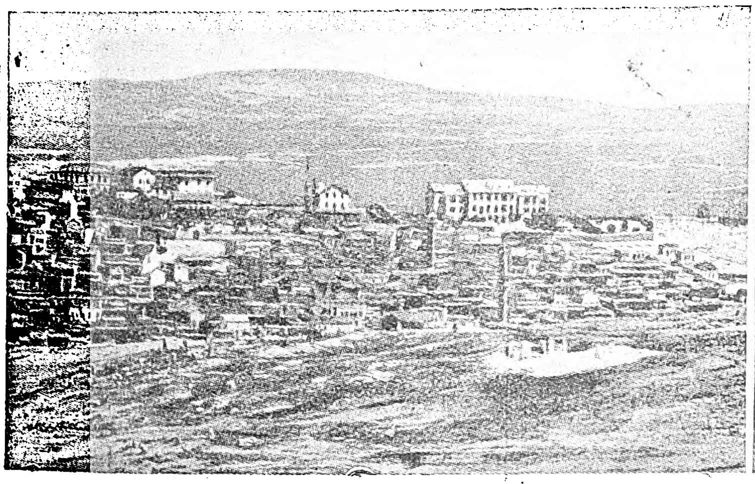
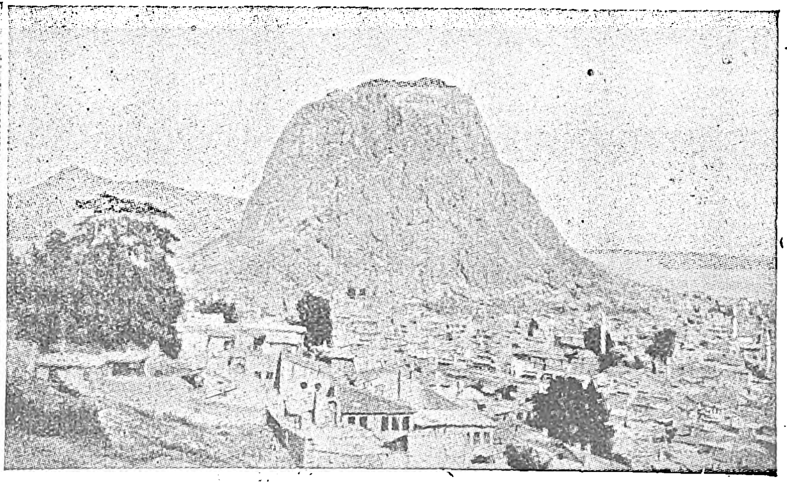

1) Τὰ Ἄδανα ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κιλικίας. 2) Τὸ Ἀφιὸν Καραχισάρ.

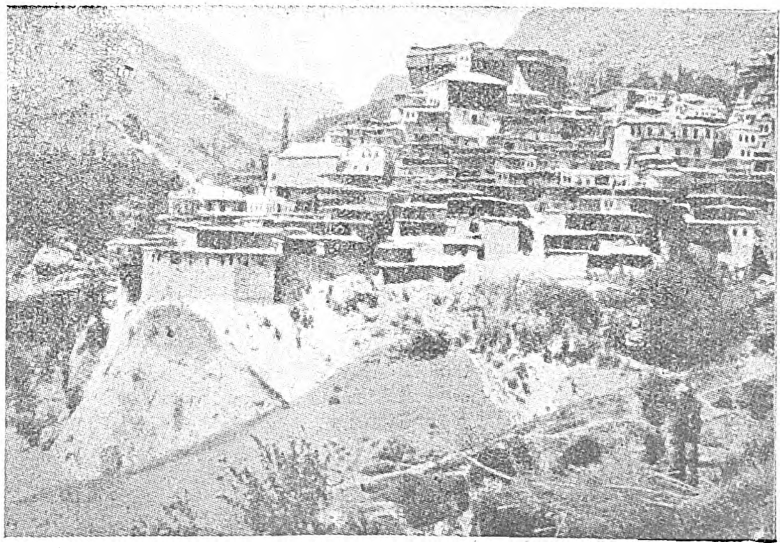

1) Ἡ Πέργαμος καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις. 2) Τὸ Τζεϊτοὺν ἐκτισμένον ἐπὶ αὐχένος τοῦ Ἀντιταύρου.

Digitized by Google

Εἴδη	*Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα*
Ὄσπρια	
Κύαμοι	213.719
Πίσα	11.933
Ρεβίθια	280 950
Φασόλια	319 494
Φακῆ	101 597
Ἀγριοφάσουλα	134.816
Λάθυρος	674.894
Σύνολον	1 740.403
Βιομηχανικὰ φυτά	
Γεώμηλα	135.803
Γογγύλια	86 776
Κρομμύδια	94 390
Σκόρδα	9.261
Κρόκοι	767
Βαμβαξ	991 279
Λίνον	65.343
Σησάμιον	460 050
Καπνά	790.765
Ὄπιον	169 662
Σύνολον	2.804 104

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος χρησιμοποιουμένων γεωργικῶν μηχανῶν ἦτο 1 413 509

Διὰ τοῦ νόμου τῆς 3 Μαρτίου 1925 κατηργήθη ἡ δεκάτη, ἥτις ἦτο ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ σπουδαιοτέρων κονδυλίων τοῦ σκέλους τῶν ἐσόδων τοῦ τουρκικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Κυρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Κορανίου ὁ φόρος τῆς δεκάτης, εἰσεπράττετο ἀρχικῶς ἐκ τῶν γαιῶν, αἵτινες παρεχωρήθησαν κατὰ κατάκτησιν εἰς τοὺς Μουσουλμάνους, κατήντησε διὰ τοῦ χρόνου ν' ἀντιπροσωπεύῃ οὐχὶ τὸ 10 % ἀλλὰ τὸ 15—50 % ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκίας τῶν σουλτάνων ἡ δεκάτη μετὰ τῶν διὰ διαφόρους σκοποὺς προσθέτων ποσοστῶν ἀνήρχετο εἰς 12.63 %, ἀποφέρουσα κατὰ μέσον ὅρον 4 ½ ἑκατομμύρια χρυσῶν λιρῶν κατ' ἔτος. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς φορολογίας ἔδιδεν ἀφορμὰς εἰς παράπονα, πρὸς τοῖς ἄλλοις διότι ἡ κυβέρνησις ἐξεχώρει τὴν εἴσπραξιν αὐτοῦ δι' ἐκμισθώσεως εἰς πακτωτὰς ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν νόμων. Ἀλλ' οὐδεμία κυβέρνησις ἐτόλμα νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάργησιν αὐτοῦ. Ταύτην ἀπεφάσισε καὶ ἐξετέλεσεν ἡ δημοκρατικὴ Τουρκία ἐν τῇ σειρᾷ τῶν νεωτεριστικῶν αὐτῆς μεταρρυθμίσεων Ἡ δεκάτη ἀντικατεστάθη δι' ὡρισμένου ἐγγείου φόρου, βασιζομένου μᾶλλον ἐπὶ τῆς γονιμότητος ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν Συγχρόνως διετηρήθη ἐν ἰσχύϊ ὁ ἀπὸ τοῦ 1915 ἐφαρμοσθεὶς ἔγγειος φόρος 6 ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν γαιῶν.

Ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν τὸ κυριώτερον γεωργικὸν προϊὸν τῆς Τουρκίας εἶναι τὰ καπνά, τῶν ὁποίων γίνεται σημαντικὴ ἐξαγωγή, φθάσασα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ 30 % τοῦ ὅλου ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας Ἡ παραγωγὴ τοῦ καπνοῦ κατὰ τὴν δεκαετίαν 1922—1932 εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Ἔτος	*Χιλιόγραμμα*	*Ἀπόδοσις κατὰ στρέμμα*	*Καλλιεργηθεῖσαι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα*
1922	20 544.111	—	—
1923	26 090.633	74	351 521
1924	51.869.959	80	644 021
1925	56.293.901	84	662 876
1926	54 319 118	77	700 8·8
1927	69.603 894	78	886 052
1928	43.031 715	64	662 100
1929	36 503 307	69	526.474
1930	47.210.800	66	[illegible]08 559
1931	51.111.051	68	746 833

Αἱ καλύτεραι ποιότητες παράγονται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πόντου (Σαμψοῦντος—Τραπεζοῦντος). Τὰ καπνὰ Σμύρνης ἀγοράζει κατὰ μέγα μέρος ἡ Γερμανία. Γενικῶς ὅμως ὁ μεγαλύτερος ἀγοραστὴς τουρκικῶν καπνῶν εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Τῷ 1925 ἡ κεμαλικὴ κυβέρνησις κατήργησε τὸ προνόμιον τῆς ξένης, γαλλικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον, ἑταιρείας, ἥτις ἐξεμεταλλεύετο ἀπὸ τοῦ 1883 τὸ μονοπώλιον τοῦ καπνοῦ (ἱδρυθὲν τῷ 1872), ἔναντι ὡρισμένου ἐτησίου τιμήματος, καὶ ἀνέλαβεν ἡ ἰδία τὸ μονοπώλιον.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παγκόσμιος κρίσις καὶ ὁ γενικὸς ἐκπεσμὸς τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐπέφερον καπνικὴν κρίσιν καὶ ἐν Τουρκίᾳ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐπιζητεῖται συνεννόησις μεταξὺ Τουρκίας, Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, πρὸς ὀργάνωσιν ἀπὸ κοινοῦ τῆς πωλήσεως εἰς τὰς ξένας ἀγοράς.

Κτηνοτροφία. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Μογγόλοι εἶναι, ὡς γενικῶς πιστεύεται, οἱ πρῶτοι δαμάσαντες τὸν ἵππον, χρησιμοποιήσαντες αὐτὸν κατὰ τὰς ἐπιδρομάς των. Ἀλλ ἂν καὶ ἡ κατοχὴ ἵππου ἐθεωρεῖτο τιμὴ διὰ πάντα Τοῦρκον, ἂν καὶ ἡ χώρα ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἱπποτρόφος, ὁ ἵππος δὲν ἀφθονεῖ σήμερον ἐν Τουρκίᾳ, οὐδὲ ὑπάρχουν καλὰ αὐτοῦ γένη ἐν τῇ χώρᾳ. Ἡ ἔλλειψις τῶν ἵππων εἶναι εἴς τινα μέρη τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ κάτοικοι μεταχειρίζονται ὡς ὑποζύγια βοῦς καὶ βουβάλους, ἡ δὲ κυβέρνησις ἠναγκάζετο νὰ ἀγοράζῃ οὑγγρικοὺς ἵππους διὰ τὸν στρατόν. Ἐν τούτοις ἡ χώρα τρέφει καὶ σήμερον ἀκόμη ἱκανοὺς ἵππους Διακρίνονται ἰδίως οἱ τῆς Ὑοσγάτης, τοῦ Μπογάζκιοϊ καὶ τοῦ Σούγγουρλου Ἀγέλαι ἵππων βόσκουν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Τσόρουμ καὶ εἰς τὸν ἄνω Δεβρὲκ-τσάϊ Καλοὺς ἵππους, ἀλλὰ μικροσώμους, τρέφουν καὶ οἱ Κοῦρδοι. Οἱ ὄνοι τῆς Τουρκίας εἶναι μεγάλοι καὶ ἰσχυροί. Ἡ μίονοι ὑπάρχουν ἱκανοί, ἂν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπετροπιάζοντο μέχρι τοῦδε τὴν μεῖξιν ζῴων ἑτερογενῶν. Καμήλων ὑπάρχουν μονόκυρτοι καὶ δίκυρτοι, χρησιμοποιούμεναι ὡς ζῷα φορτηγά. Ὁ βοῦς καὶ ὁ βούβαλος εἶναι κοινότατοι. Τὰ πρόβατα εἶναι ἄφθονα, ἀποτελοῦντα εἶδος ἐξαγωγῆς, ἰδίως καὶ εἰς Ἑλλάδα Περίφημα εἶναι τὰ μὲ παχεῖαν οὐρὰν *καραμάνια*, οὕτως ὀνομασθέντα ἐκ τῆς Καραμανίας. Αἰγῶν ὑπάρχουν δύο εἴδη, ἡ κοινὴ καὶ ἡ τῆς Ἀγκύρας, διάσημος διὰ τὸ λεπτὸν καὶ μεταξοειδὲς αὐτῆς ἔριον, τὸ λεγόμενον *τιφτίκιον (τιφτικ)*. Λέγεται ὅτι ἡ αἲξ τῆς Ἀγκύρας μετεφέρθη ἐκεῖ ἐκ τῶν ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ τουρκικῶν χωρῶν τοῦ Ὤξου Ἡ περιοχὴ αὐτῆς ἐκτείνεται πρὸς Δ μέχρι τοῦ Ἀφιὸν-Καραχ σάρ, τῆς Κιουταχείας καὶ τοῦ Ἐσκὶ-σεχίρ, πρὸς Α δὲ πέραν τοῦ Διαρβεκὶρ καὶ πρὸς τὸν νομὸν Βάν, πρὸς Ν. δὲ μέχρις Ἰκονίου καὶ Κὶρ-σεχίρ. Τὸ καλύτερον τιφτίκιον δίδουν αἱ πρὸς Δ τῆς Ἀγκύρας αἶγες, ἔχουσαι μαλλίον λευκότατον, κεφαλὴν μικρὰν καὶ ῥύγχος λεπτὸν καὶ ῥοδόχρουν. Αἱ τρίχες των φθάνουν τὰ 12, 15, ἀκόμη δὲ καὶ 30 ἑκατοστόμετρα, ἐγγίζουσαι ἐνίοτε τὸ ἔδαφος. Αἱ ἀπόπειραι ἐγκλιματίσεως τῶν ἀγκυρανῶν αἰγῶν εἰς ἄλλας χώρας ἀπέτυχον Μόνον εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ εἰς τὴν τέως γερμανικὴν νοτιοδυτικὴν Ἀφρικὴν ηὐδοκίμησαν, ἀλλὰ τὸ μαλλίον των δὲν ἔχει τὴν λεπτότητα τοῦ μικρασιατικοῦ.

Ὁ χοῖρος δὲν εἶναι διαδεδομένος, διότι μέχρι τοῦδε τὸν ἀπεστρέφοντο οἱ Τοῦρκοι, καθ' ὅσον ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοῦ χοιρείου κρέατος ὑπὸ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας.

Ἡ ὀρνιθοτροφία εἶναι πολὺ διαδεδομένη τόσον, ὥστε πολλὰ ὠὰ ἐξήγοντο καὶ εἰς Ἑλλάδα Ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου εὐδοκιμεῖ καὶ ὁ ἰνδόρνις, τὸν ὁποῖον οἱ Ἄγγλοι ὀνομάζουν turkey, ἐμφανιζόμενος μάλιστα ἐνίοτε καὶ ὡς ἄγριος. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν (1924) ἐγίνετο μεγάλη ἐκτροφὴ μεταξοσκωλήκων καὶ παραγωγὴ κουκουλίων καὶ μεταξοσπόρου εἰς τὴν ὁποίαν ἠσχολοῦντο οἱ Ἕλληνες κυρίως ἐν Βιθυνίᾳ, ὅπου ὑπῆρχε καὶ ἡ εἰδικὴ σηροτροφικὴ σχολὴ Προύσης. Ἤδη ἡ σηροτροφία παρήκμασε.

Η ἀνάπτυξις τῆς κτηνοτροφίας Τὸ δημοκρατικὸν καθεστὼς ἐθέσπισεν εἰδικὸν νόμον περὶ βελτιώσεως τοῦ γένους τῶν κτηνῶν, ἵδρυσε δὲ καὶ ἱπποφορβεῖα εἰς Καραϊζάμπεϋ καὶ Σουλτὰν σουγιοῦ καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς τῷ ἤδη ὑπάρχοντι ἐν Ἀζιζιέ ἐπίσης δὲ τρία πρότυπα βουστάσια Τῷ 1920 ἐψηφίσθη νέος νόμος κτηνιατρικῆς ὑγιεινῆς.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1927 ὁ ἀριθμὸς τῶν γεωργικῶν κτηνῶν ἀνήρχετο εἰς 28.671 859, ἤτοι:

Ἀγελάδες	2 301 545
Αἶγες	9 425 944
Βόε	2.616 899
Βούβαλοι	5·2 ·31
Ἡμίονοι	. 43.621
Ἵπποι	173 157
Κάμηλοι	74.438
Μόσχοι	1.956 374
Ὄνοι	1 097 432
Πρόβατα	10 166.444
Ταῦροι	183..44

Ἡ ἀξία τῶν κατὰ τὸ 1931 ὑπαρχόντων κτηνῶν ὑπολογίζεται εἰς 28 ἑκατομμύρια λιρῶν τουρκικῶν.

Ἐμπόριον. Ἡ Τουρκία ἀνῆκε μέχρι τέλους τῆς περιόδου τοῦ σουλτανικοῦ καθεστῶτος εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κρατῶν ἐκείνων, ἅτινα δὲν ἐπέβαλλον βαρεῖς τελωνειακοὺς δασμοὺς διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγήν. Ὡς ἐκ τούτου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει σημαντικὰ εἴδη ἐξαγωγῆς, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀφθονώτερα ὅταν ἐξετείνετο καὶ εἰς ἄλλας χώρας εὐφόρους, τὸ ἐμπόριόν της ἦτο παθητικόν, διότι ὡς ἐκ περισσοῦ ἐπέβαλλε μέχρι πρό τινων ἐτῶν καὶ ἐξαγωγικοὺς δασμούς Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ἡ Τουρκία, χώρα φυσικῶς πλουσία, εὑρίσκετο εἰς πολὺ μειονεκτικὴν θέσιν ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς οἰκονομίας Ἦτο χώρα, τὴν ὁποίαν ἐξεμεταλλεύοντο οἱ ξένοι, πλουτίζοντες αὐτοὶ καὶ ἀπορροφοῦντες πᾶσαν ἰκμάδα τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ δυναμικότητος. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐλεεινολόγουν οἱ Τοῦρκοι φιλελεύθεροι καὶ διανοούμενοι, ἀποδίδοντες αὐτὴν εἰς τὴν ὕπαρξιν ὅλως ἀσυμφόρων ἐμπορικῶν συνθηκῶν, βασιζομένων ἐπὶ τῶν διομολογήσεων.

Διὰ τούτων εἶχεν ἐξασφαλισθῆ εἰς τοὺς ξένους τὸ δικαίωμα τοῦ ἐμπορεύεσθαι ἐλευθέρως ἐν Τουρκίᾳ. Τὸ προνόμιον τοῦτο ὑπέκειτο ἀρχικῶς εἰς πολλοὺς περιορισμούς. Αἱ πρῶται διομολογήσεις ἐπέτρεπον τὴν ἐξαγωγὴν ὡρισμένων μόνον εἰδῶν Ἐφ' ὅσον ὅμως ἀνεπτύσσοντο αἱ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχέσεις, ὁ κανὼν τῆς ἀπαγορεύσεως ἐγίνετο ἐξαίρεσις καὶ τέλος τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐξαγωγῆς ἐγενικεύθη διὰ τοῦ 56ου ἄρθρου τῆς πρὸς τὴν Γαλλίαν διομολογήσεως τοῦ 1740, ὁρίσαντος ὅτι «οἱ Γάλλοι ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐξάγουν ἅπαντα τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα συνηθίζουν νὰ ἐξάγουν, ἐξαιρέσει τῶν ἀπαγορευομένων» Ταῦτα ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ σιτηρά, ἡ ξυλεία καὶ οἱ ἵπποι. Ἡ Τουρκία, μὴ ἔχουσα πολλὰς εἰσαγωγικὰς ἀνάγκας, προσεπάθει νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐξ ἰδίων τὰς ἀνάγκας τῆς διατροφῆς της, καλυπτομένας ἐκ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, πρὸς δὲ τὴν ξυλείαν διὰ τὴν ναυπήγησιν πλοίων καὶ τοὺς πολεμικοὺς αὐτῆς ἵππους. Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐξαγωγῆς διετηρήθη ἀκόμη ἐπί τινα χρόνον, ἀλλ' ὡς μέτρον ἐξαιρετικόν, ἰδίᾳ ἐν περιπτώσει σιτοδείας διὰ τὰ σιτηρά, ἀλλ' ὡς πολιτικὴ ἀρχὴ ἐγκατελείφθη τῷ 1838 ἐν τῇ γαλλοτουρκικῇ ἐμπορικῇ συνθήκῃ τοῦ Μπαλτᾶ-λιμὰν (ἄρθρ. 2), τοῦτο δὲ ἐπανελήφθη κατόπιν εἰς τὰς ἐμπορικὰς συνθήκας τοῦ 1861. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης καθιερώθη ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθέρας εἰσαγωγῆς.

Πρὸ τῶν συνθηκῶν τούτων καὶ πρὸ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Τανζιμὰτ (1839—1856), τὸ σύστημα τῶν ἐμμέσων φόρων δὲν ἦτο ὠργανωμένον ἐν Τουρκίᾳ ἐπὶ βάσεως οἰκονομικῆς. Ὑπῆρχον οἱ εἰσαγωγικοὶ δασμοὶ (*ἀμεδιέ*), οἱ ἐξαγωγικοὶ (*ραφιέ*), οἱ ἐσωτερικοὶ (*μαζλεριέ*), οἱ διαμετακομιστικοὶ (*μουρουριέ*), τὰ τέλη ἀδείας (*ρουσχατιέ*) καὶ τὰ διαπύλια (*ἰχτισαμπιέ*). Αἱ μετὰ τῆς Γαλλίας διομολογήσεις τοῦ 1673 εἶχον ἐλαττώσει τοὺς εἰσαγωγικοὺς δασμοὺς ἀπὸ 5% εἰς 3% ἐπὶ τῆς ἀξίας. Ἀλλὰ διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1838 οἱ δασμοὶ ηὐξήθησαν πάλιν εἰς 5%. Συγχρόνως οἱ ἐξαγωγικοὶ δασμοὶ ὡρίζοντο εἰς 12% (3% ἦτο τὸ μέχρι τότε τέλος ἐξαγωγῆς, αὐξηθὲν κατὰ τὸ καταργηθὲν 9% τῶν ἐσωτερικῶν δασμῶν). Ο κολοσσαῖοι οὗτοι ἐξαγωγικοὶ δασμοί, ἀντίθετοι πρὸς πᾶσαν οἰκονομικὴν ἀντίληψιν, ἐκώλυον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου, ἐνῷ συγχρόνως ἐδυσχέραινον καὶ τὸ ἐξωτερικόν, διότι ἡ εἴσπραξις τῶν τελωνειακῶν δασμῶν ἐξεμισθοῦτο ἐργολαβικῶς εἰς ἰδιώτας, οἵτινες ἐξεμεταλλεύοντο αὐτοὺς πρὸς ὄφελός των. Οὕτω καὶ δημοσιονομικῶς ἔπασχεν ἡ χώρα, διότι μικρὸν μόνον μέρος τῶν τελωνειακῶν εἰσπράξεων περιήρχετο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ὑπῆρχεν ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸ σύστημα τῶν ἀδειῶν ἀγορᾶς ὡρισμένων προϊόντων, τὰς ὁποίας εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὑπεκχωρῶσιν οἱ πασᾶδες (διοικηταὶ) τῶν ἐπαρχιῶν, οὕτως ὥστε τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν συνεκεντροῦτο τότε εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων πασάδων τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν Τὸ σύστημα τοῦτο κατηργήθη διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1838, τῶν ὁποίων ἡ διάρκεια ἦτο 28ετής. Ἀλλὰ τῷ 1861 ἔγινεν ἀναθεώρησις τῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν, διὰ τῆς ὁποίας οἱ μὲν εἰσαγωγικοὶ δασμοὶ ηὐξήθησαν εἰς 8%, οἱ δὲ ἐξαγωγικοὶ ἠλαττώθησαν εἰς 8% καὶ θὰ ἠλαττοῦντο κατὰ 1% ἕκαστον ἔτος, μέχρις ὅτου ὑποβιβασθοῦν εἰς 1%. Οἱ διαμετακομιστικοὶ δασμοὶ ὡρίσθησαν εἰς 2% καὶ μετὰ ὀκτὼ ἔτη εἰς 1%.

Αἱ συνθῆκαι τοῦ 1861 ἀπέβησαν κάπως εἰς ὄφελος τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ἀλλ' οἱ ὁμοιόμορφοι εἰσαγωγικοὶ δασμοὶ 8 % ἐπὶ τῆς ἀξίας ἐπροστάτευον ἀνεπαρκῶς τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν κατὰ τῆς ξένης, ἐνῷ, ὡς ἐκ τῶν αὐτῶν δασμῶν 8 % ἐπὶ τῶν πρώτων ὑλῶν, ἡ τουρκικὴ βιομηχανία δὲν ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ τοιαύτας. Ὡς ἐκ τούτου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένως νὰ τροποποιήσῃ τὰς ἐμπορικὰς συνθήκας, ἐπιζητοῦσα τὴν ἐφαρμογὴν διαφορικῶν δασμολογίων, καθοριζόντων δασμοὺς 8 %—20 %. Τοιαύτην ἐμπορικὴν συνθήκην παρεχώρησεν εἰς τὴν Τουρκίαν πρώτη ἡ Γερμανία—ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς ἀρχῆς τῆς τουρκογερμανικῆς φιλίας—τῇ 26 Αὐγούστου 1890. Ἀλλ' ἡ τουρκογερμανικὴ αὕτη συνθήκη θὰ ἐτίθετο εἰς ἐφαρμογὴν μόνον ἂν ἐδέχοντο καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις τοιαύτην Αὗται ὅμως παρείλκυον τὰς διαπραγματεύσεις ἐπὶ ἔτη, ζητοῦσαι σοβαρὰ ἀντισταθμίσματα Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ἔθεσε τέρμα ὁ Παγκόσμιος πόλεμος, ὅτε ἡ Τουρκία ἐφήρμοσεν εἰδικὸν δασμολόγιον (1 Σεπτεμβρίου 1916), τὸ ὁποῖον ἐδέχθησαν καὶ αἱ Δυνάμεις διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης διὰ τῆς εἰς ταύτην παρηρτημένης ἐμπορικῆς συνθήκης τῆς 24ης Ἰουλίου 1923. Ἔκτοτε ἡ Τουρκία κανονίζει τὴν ἐμπορικὴν αὑτῆς πολιτικὴν ἐλευθέρως, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων οἰκονομικῶν θεωριῶν, ἔχουσα ὡς βάσιν τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας της, κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ δύο ἔτη καὶ τὴν παρεμπόδισιν τῆς διαφυγῆς συναλλάγματος εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Οὕτω κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ ἐμπόριον αὐτῆς τείνει νὰ γίνῃ ἀπὸ παθητικοῦ ἐνεργητικόν. Ἀλλὰ τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ὀκτὼ τελευταίων ἐτῶν εἶναι παθητικόν, διότι ἡ μὲν ἐξαγωγὴ συμποσοῦται εἰς 163 ἑκατομμύρια λιρῶν τουρκικῶν (6 357 000.000 δραχμῶν σταθεροποιημένων), ἡ δὲ εἰσαγωγὴ εἰς 367 ἑκατομμύρια λιρῶν τουρκικῶν (14 313 000.000 δραχμῶν σταθεροποιημένων). Ἤτοι ἀναλογοῦν 80% ἐξαγωγῆς (διὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον 49 31 %). Σημειωτέον ὅτι μέχρι τοῦ 1929 ἡ ἀναλογία αὕτη ἦτο περισσότερον εὐνοϊκὴ διὰ τὴν Τουρκίαν Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως δύο ἔτη (1930—1931) ἡ Τουρκία κα-

Digitized by Google

τώρθωσε νὰ καταστήση τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς ἰσοζύγιον εὐνοϊκώτερον, περιορίζουσα τὰς εἰσαγωγὰς κατ' ἀναλογίαν πολὺ μεγαλυτέραν ἐκείνης, καθ' ἣν ἐμειώθησαν αἱ ἐξαγωγαί.

Ἰδοὺ ὁ πίναξ τοῦ εἰδικοῦ ἐμπορίου τῆς Τουρκίας κατὰ τὰ ἐν λόγῳ ὀκτὼ ἔτη:

(Εἰς ἑκατομμύρια λιρῶν Τουρκίας).

Ἔτη	Εἰσαγωγή	Ἐξαγωγή	Ἰσοζύγιον	Ἐξαγωγὴ ἐν συγκρίσει πρὸς εἰσαγωγὴν
1924	193 6	158 9	— 34,7	82 05 %
1925	241.6	192 4	— 49,2	79 64 »
19 6	34 7	186 4	— 48,3	76.43 »
1927	211 4	158·4	— 53	74 91 »
192·	223 5	173.5	— 50	77 63 »
1929	256.3	155.2	— 10,11	60 56 »
1930	147 6	151 5	+ 3.9	102 64 »
1931	126.7	127 3	+ 0,6	100 48 »

Ἀναλυτικῶς τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Τουρκίας κατὰ τὸ ἔτος 1931 ἦτο ὡς ἑξῆς (κατ' ἀξίαν εἰς χιλιάδας λιρῶν Τουρκίας)

Χῶραι	Εἰσαγωγή	Ἐξαγωγή
Γερμανία	27 049	13 649
Αὐστρία	2 849	1 080
Βέλγιον	8.123	3.64
Βουλγαρία	703	994
Τσεχοσλοβακία	5 952	3 063
Γαλλία	12.758	12 156
Ὁλλανδία	2 870	5 010
Ἀγγλία	14 361	10 850
Ἱσπανία	288	2 325
Σουηδία	2 118	464
Ἑλβετία	1 183	145
Ἰταλία	18 450	30.752
Πολωνία	167	73
Οὐγγαρία	1 117	511
Ρουμανία	1.447	1 083
Ρωσία	7 243	4 688
Γιουγκοσλαυΐα	357	254
Ἑλλάς	2 8	10.06
Βρεττανικαὶ Ἰνδίαι	2 067	3
Περσία	834	55
Ἰούκ	69	110
Ἰαπωνία	5 561	43
Συρία	1.330	4 639
Αἴγυπτος	2 665	4.521
Ἡνωμ. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς	4.1·8	12 678
Διάφοροι	2 513	3 539
Ἀκαθόριστοι	160	785
Σύνολον	126 660	127 275

Τὸ ἐμπόριον τοῦτο διενεργεῖται ἰδίως διὰ θαλάσσης καὶ διὰ τῶν κυριωτέρων λιμένων τῆς Τουρκίας, οἵτινες κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Σμύρνη, ἡ Σαμψοῦς καὶ ἡ Μερσίνη. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἐπισκέπτεται τὸν πρῶτον κυρίως τῶν λιμένων τούτων, κατέχουσα μάλιστα τῷ 1930 τὴν τρίτην θέσιν (12.80 %) τῆς ὅλης ναυτιλιακῆς κινήσεως μεταξὺ τῶν ξένων σημαιῶν, ἐρχομένη ἀμέσως μετὰ τὴν Ἰταλίαν (16 40%) καὶ φθάνουσα σχεδὸν τὴν Ἀγγλίαν (12,90 %), ἐλάχιστα δὲ τοὺς τρεῖς ἄλλους (Σμύρνη, Μερσίνη 1,07 %, Σαμψοῦς 0,62 % τῷ 1929).

Ἡ ἀναλογία τῆς εἰσαγωγῆς ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὰ τελευταῖα πέντε ἔτη διὰ τὰς διαφόρους χώρας.

Γερμανία	15 10 %
Ἰταλία	13.25 »
Ἀγγλία	12.70 »
Γαλλία	12.30 »
Τσεχοσλοβακία	6.23 »
Ρωσία	5.·4 »
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	4 54 »
Ρουμανία	2.49 »
Βουλγαρία	2 26 »
Ἑλλάς	0.37 »
Γιουγκοσλαυΐα	0.26 »

Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ ἡ Ἑλλὰς ἔρχεται σχεδὸν τελευταία. Ἤδη ὅμως ἡ ἀναλογία αὕτη θὰ βελτιωθῇ ἀπὸ 1/35 εἰς 1/3, χάρις εἰς τὴν προσωρινὴν ἐμπορικὴν συμφωνίαν Ἀθηνῶν τῆς 9ης Μαΐου 1933, εἰσαγαγοῦσαν τὸ σύστημα τῆς πληρωμῆς τῶν ἐκ Τουρκίας εἰς Ἑλλάδα εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων εἰς ἑλληνικὰ προϊόντα κατὰ 25 % διὰ τὴν πρώτην τριμηνίαν καὶ κατὰ 30 % διὰ τὴν δευτέραν, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα 5 % εἰς ἑλληνικοὺς ναύλους.

Αἱ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ Τουρκία ἐξήγαγε κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα τὰ ἐμπορεύματά της, εἶναι:

Ἰταλία	22.46 %
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	13 16 »
Γερμανία	12.21 »
Γαλλία	11.66 »
Ἀγγλία	10 15 »
Ἑλλάς	6.34 »
Ρωσία	3.80 »
Ρουμανία	0.85 »
Βουλγαρία	0 82 »
Γιουγκοσλαυΐα	0.12 »
Λοιπαὶ χῶραι	18.43 »

Ἐκ τοῦ πίνακος τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου προκύπτει ὅτι τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῆς Τουρκίας εἶναι ἐνεργητικὸν μόνον μετὰ τῆς Ἰταλίας, Ἰσπανίας, Ἑλλάδος, Αἰγύπτου καὶ Συρίας.

Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Τουρκίας ἀποτελεῖται εἰς μὲν τὴν εἰσαγωγὴν ἀπό:

Κλωστικὰς ἶνας καὶ ὑφάσματα	39·78 %
Εἴδη ἐκ μετάλλου καὶ μέταλλα	1 64 »
Ἀποικιακὰ καὶ σάκχαρις	8·81 »
Μηχανὰ καὶ ὄργανα μεταφορᾶ	7.31 »
Σιτηρὰ ἐν γένει	5.18 »
Διάφορα	28.26 »

Εἰς δὲ τὴν ἐξαγωγὴν ἀπό:

Καπνὰ	30.59 »
Λαχανικὰ καὶ ὀπώρας	17 80 »
Ἔρια, νήματα, τάπητας	9.47 »
Βάμβακα	6.91 »
Χρώματα καὶ εἴδη μυρεψικῆς	6 65 »
Σιτηρὰ καὶ χορτονομίας	5.70 »
Προϊόντα ζῳοκομίας καὶ ἁλιευτικὰ	4 01 »
Ζῶντα ζῷα	2 64 »
Διάφορα	16.23 »

Εἰσάγει δηλαδὴ ἡ Τουρκία βιομηχανικὰ προϊόντα (κυρίως βαμβακερὰ νήματα καὶ ὑφάσματα), ἐξάγει δὲ ἰδίως καπνόν, λαχανικά, ὀπώρας καὶ πρώτας ὕλας. Ὡς πρὸς τὰ σιτηρὰ ἡ Τουρκία, μὲ γεωργικὸν πληθυσμὸν 80 % εἶναι σχεδὸν αὐτάρκης, εἰσάγουσα σιτηρὰ ἀξίας 6 200 000 λιρῶν Τουρκίας, ἤτοι 240 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν σταθεροποιημένων διὰ πληθυσμὸν ὑπερδιπλάσιον τοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰδικῶς τὸ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐμπόριον κατὰ τὴν πενταετίαν 1926—1930 ἦτο τὸ ἑξῆς:

Ἔτη	Τουρκικὴ στατιστικὴ (χιλιάδες λ. Τ.)		Ἑλληνικὴ στατιστικὴ (χιλιάδες δραχμῶν)	
	Εἰσαγωγὴ ἐξ Ἑλλάδος	Ἐξαγωγὴ εἰς Ἑλλάδα	Εἰσαγωγὴ ἐκ Τουρκίας	Ἐξαγωγὴ εἰς Τουρκίαν
1926	1 163	8 401	45 965	31.116
1927	788	9 880	269 787	20.237
1928	963	11 585	262 650	20 643
1929	593	10 483	339.054	13 620
1930	468	11 760	392 477	10 570
1926—1930	795 ἤτοι 31 000 δρ.	10 342 ἤτοι 403 338 δρ.	301.987	19 237

Κατὰ ταῦτα, καὶ παρὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο στατιστικῶν παρατηρουμένην διαφοράν, αἱ εἰς Τουρκίαν ἑλληνικαὶ ἐξαγωγαὶ ἔτεινον διαρκῶς πρὸς μείωσιν, ἐνῷ διὰ τὴν Τουρκίαν συνέβαινε τὸ ἀντίθετον. Ἀλλ' ἤδη, χάρις εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένην ἐμπορικὴν συμφωνίαν, ἀναμένεται βελτίωσις διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1932 τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Τουρκίας περιωρίσθη σημαντικῶς συνεπείᾳ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συστήματος τῶν «contingents», ἤτοι τῶν ὡρισμένων ποσοτήτων δι' ἕκαστον εἶδος. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφηρμόσθη κατ' ἀρχὰς αὐστηρῶς. Βαθμιαίως ὅμως ἐπετρέπετο ἡ εἰσαγωγὴ ἐμπορευμάτων καὶ ἔξω τῆς ὡρισμένης ποσότητος, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐξαγωγῆς ὡρισμένων τουρκικῶν εἰδῶν ἴσης ἀξίας. Ἐν τῇ πράξει τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι οἱ εἰσαγωγεῖς ἠναγκάζοντο νὰ ὑφίστανται ζημίας ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς, δηλαδὴ νὰ βαρύνουν ἐμμέσως τὸ εἰσαγόμενον ἐμπόρευμα μὲ νέα τέλη ἢ νὰ ἀγοράζουν ἀπὸ τοὺς ἐξαγωγεῖς τὸ δικαίωμα εἰσαγωγῆς.

Ἤδη ὅμως, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαΐου τοῦ 1933, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἄνευ τῆς ὑπὸ τοῦ τέως τελωνειακοῦ νόμου (οὗτινος ἡ ἰσχὺς ἔληξε τῇ 31 Μαρτίου 1933) προβλεπομένης προειδοποιήσεως ἐφήρμοσε νέον δασμολόγιον, προβλέπον γενικὴν καὶ βαρεῖαν αὔξησιν τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν καὶ εἰδικῶς ἐπὶ τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν. Κατὰ τοῦ μέτρου τούτου διεμαρτυρήθησαν αἱ ξέναι κυβερνήσεις. Τοῦτο ἀποβλέπει βεβαίως εἰς τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς βιομηχανίας.

Βιομηχανία. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις καταβάλλει μεγάλην προσπάθειαν πρὸς δημιουργίαν ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῆς, ἰδίᾳ δὲ τῆς ταπητουργίας, τῆς ὑφαντουργίας, τῆς ζαχαροποιίας, τῆς οἰνοπαραγωγῆς καὶ ἄλλων κλάδων. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927 ὁ ἀριθμὸς τῶν βιομηχανιῶν ἀνήρχετο εἰς 63.245, ὁ δὲ τοῦ εἰς ταῦτα ἀπασχολουμένου προσωπικοῦ εἰς 256 855 ἄτομα ἐν ὅλῳ. Κατὰ λεπτομερῆ πίνακα τῆς τουρκικῆς βιομηχανίας οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἀναλύονται ὡς ἑξῆς:

Εἶδος βιομηχανίας	Ἀριθμὸς ἐργοστασίων	Προσωπικόν
Βιομηχανία γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν, κυνηγετικῶν, ἁλιευτικῶν προϊόντων	28.439	110.480
Ὑφαντουργία	9 353	48.025
Ξυλουργικά, ἀτεργασία ἄλλων φυτικῶν ὑλῶν	7.896	24.264
Βιομηχανία χάρτου καὶ χορτονίου	348	2 792
Μεταλλουργία καὶ μηχανουργία	14 752	33.866
Οἰκοδομική	697	3 107
Χημικαὶ βιομηχανίαι	637	3.107
Πολλαπλαῖ βιομηχανίαι	10	455
Ἀκαθόριστοι	811	2.589
Διάφοροι	556	18.932

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουν 2 ἐργοστάσια σακχάρεως, τὸ ἐν Ἀλπουλοῦ (Α. Θράκης) καὶ τὸ ἐν Οὐσὰκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ παραγωγὴ ἀμφοτέρων ἔχει ὡς ἑξῆς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των:

1926	τόννοι	1.556	1929	τόννοι	8.139
1927	»	5.163	1930	»	13.070
1928	»	4.582	1931	»	27.777

Ἡ κατανάλωσις τῆς τουρκικῆς σακχάρεως ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, μόνον δὲ ἀφοῦ τοποθετηθῇ ὁλόκληρος ἡ παραγωγὴ ἐπιτρέπεται ἡ εἰσαγωγὴ ξένης σακχάρεως.

Ἡ ταπητουργία, μεταφερθεῖσα ἐν μέρει εἰς Ἑλλάδα, ἀπασχολεῖ 4 025 ἱστούς, παράγουσα 500 000 περίπου μέτρα τετραγωνικὰ ταπήτων τὸ ἔτος.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν μεταλλείων ἔδωκε τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα τῷ 1926:

Γαιάνθρακες	1.222 387	τόννοι
Λιγνίτης	12.207	»
Χαλκός	7.534	»
Σμύρις	6.060	»
Ἀργυροῦχος μόλυβδος ἀνάμικτος μετὰ χαλκοῦ	130	»
Ψευδάργυρος καὶ μαγγανήσιον	60	»
Ἀργυροῦχος μόλυβδος	17.673	»
Ἀντιμόνιον	600	»
Χρώμιον	6.445	»
Μαγγανήσιον	78	»
Βορακίτης	18 360	»
Ὑδράργυρος	161	φιάλαι
Σήπιον	321	κιβώτια
Ἄργιλλος	57 650	τόννοι

Τὰ γαιανθρακωρυχεῖα τοῦ Ζουγκουλδὰκ ἐξήγαγον τῷ 1927 896.074 τόννους.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1933 εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον τῆς πραγματοποιήσεως ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν τῆς Μόσχας ὑπογραφεῖσα συμφωνία περὶ χρησιμοποιήσεως σοβιετικοῦ χρήματος καὶ ἐφαρμογῆς σοβιετικοῦ σχεδίου ἀνοργανώσεως ὡρισμένων τουρκικῶν βιομηχανιῶν. Ἡ πρὸς τοῦτο ἐκ Μόσχας χορηγηθεῖσα πίστωσις ἀνέρχεται εἰς 8 ἑκατομμύρια ρουβλίων. Πρωτίστως θὰ ἀνεγερθῇ ὑφαντουργεῖον ἐν Καισαρείᾳ, κατόπιν δὲ ἄλλα ἐργοστάσια εἰς ἄλλας πόλεις. Αἱ χρησιμοποιηθησόμεναι ἐγκαταστάσεις θὰ παραγγελθοῦν εἰς Ρωσίαν. Τὸ σοβιετικὸν σχέδιον προβλέπει καὶ τὴν ἀνέγερσιν ἠλεκτρικοῦ σταθμοῦ ἐν Καισαρείᾳ.

Ναυτιλία. Ὑπὸ τὸ σουλτανικὸν καθεστώς, ἐν ὅσῳ ἦσαν ἐν ἰσχύϊ αἱ διομολογήσεις, ἡ τουρκικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία ἦτο παρημελημένη, διότι καὶ οἱ ἀλλοδαποὶ εἶχον δικαίωμα ἀκτοπλοΐας, ἀσκοῦντες τοῦτο δι' ἰσχυρῶν καὶ καλῶς ὠργανωμένων ἑταιρειῶν. Τοῦ δικαιώματος τούτου ἐπωφελοῦντο καὶ ἑλληνικαὶ ἀτμοπλοϊκαὶ ἑταιρεῖαι, ὡς καὶ ἰδιῶται. Ἡ μόνη ὑπάρχουσα τουρκικὴ ἀτμοπλοΐα ἦτο ἡ κυβερνητικὴ «Μαχσουσέ», ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ὑπουργείου Ναυτικῶν, ἔχουσα ἀτμόπλοια λίαν πεπαλαιωμένα καὶ περιορισθεῖσα βαθμιαίως εἰς τὴν μερικὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος. Μετὰ τὴν νεοτουρκικὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1908 ἐγένοντο ἀπόπειραι ἀναπτύξεως τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Τὴν «Μαχσουσὲ» ἀντικατέστησεν ἡ «Σέϊρι-Σεφαΐν» (=Ταχύπλους), ἐπίσης κρατική, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἠγοράσθησαν μεγάλα τινὰ ἀτμόπλοια δι' ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρημελήθησαν μετά τινα καιρόν, οὕτως ὥστε καὶ ἡ «Σέϊρι-Σεφαΐν» ἐφυτοζώει. Μόνον ἡ ὑπηρεσία τῶν τέως Πριγκηποννήσων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος προαστίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλειτούργει καλῶς, τόσον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς «Μαχσουσὲ» ὅσον καὶ διὰ τῆς «Σέϊρι-Σεφαΐν», λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιβατῶν. Ἄριστα ἐπίσης ἐλειτούργει καὶ ἡ τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἀποβαθρῶν τοῦ Βοσπόρου ἐξυπηρετοῦσα ἰδιωτικὴ ἑταιρεία «Σιρκέτι-Χαϊριέ», διαθέτουσα μικρὰ ἀτμόπλοια ταχύπλοα.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας κατέβαλε προσπαθείας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 19 Ἀπριλίου 1926 τὸ δικαίωμα τῆς ἀκτοπλοΐας τῶν ἀλλοδαπῶν κατηργήθη, ἔκτοτε δὲ ἡ «Σέϊρι-Σεφαΐν» ἠδυνήθη νὰ ἐργάζεται εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα ἄνευ ἀνταγωνισμοῦ, ἐπιχορηγουμένη ἄλλωστε καὶ ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἀγοράσασα δὲ μεγάλα καὶ σχετικῶς νεώτερα ἀτμόπλοια, τὰ «Ἐγκὲ» (Αἰγαῖον) καὶ «Ἄνκαρα», ἠδυνήθη νὰ ἐγκαταστήσῃ τακτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν κυριωτέρων τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν λιμένων, ὡς καὶ μετὰ τῆς Αἰγύπτου.

Τῷ 1927 τὸ τουρκικὸν ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἠρίθμει 118 σκάφη, χωρητικότητος 74.860 τόννων. Ἔκτοτε ἐπῆλθεν αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεγάλων πλοίων καὶ τῶν τόννων. Τῷ 1929 ὑπῆρχον 200 πλοῖα χωρητικότητος 180.600 τόννων.

Ἡ ὅλη λιμενικὴ κίνησις (εἴσπλους καὶ ἔκπλους) ἀνῆλθε τῷ 1929 εἰς 66.600 πλοῖα, χωρητικότητος 35.200 000.

Ἁλιεία. Τὰ προϊόντα τῆς θαλάσσης, τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν τῆς Τουρκίας ἀποτελοῦν σημαντικὴν πηγὴν ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Τοῦτο ἀντιληφθέντες ἐγκαίρως οἱ ξένοι αὐτῆς δανεισταί, περιέλαβον τὰ ἐκ τοῦ φόρου τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ἁλιευτικῶν ἀδειῶν ἔσοδα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἓξ ἐμμέσων φόρων, οἵτινες ἐξεχωρήθησαν εἰς αὐτοὺς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τοκοχρεολυτικῆς ὑπηρεσίας τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους. Ἡ διεύθυνσις τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἔθεσε τάξιν εἰς τὰ τῆς ἁλιείας διὰ καταλλήλων κανονισμῶν, προστατευόντων κυρίως τὰ καλὰ γένη τῶν ἰχθύων (μπαρμπούνια κ. ἄ.) ἀπὸ τῆς καταστροφῆς διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἁλιείας αὐτῶν κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν τὰ θήλεα εὑρίσκονται εἰς τὰς παραμονὰς τῆς φωτοκίας.

Digitized by Google

Πλούσιος εἰς ἰχθῦς εἶναι κυρίως ὁ Εὔξεινος, καὶ ἰδίᾳ τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνωθοῦνται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς τὸ Αἰγαῖον ἐξόδου των οἱ ἀποδημητικοὶ ἰχθύες, ὡς ὁ σκόμβρος καὶ ἡ πηλαμύς. Τόσος εἶναι ἐνίοτε ὁ ἀριθμὸς τῶν πηλαμύδων, καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν δελφίνων, ὥστε καταντοῦν νὰ ῥίπτωνται εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου συλλέγονται διὰ κάδων. Ἰχθύες τῆς Μαύρης θαλάσσης, ἁλιευόμενοι καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου, εἶναι ὁ ξιφίας καὶ ὁ σύαξ (καλκάνι). Ἀξιολογωτάτη ἐπίσης εἶναι ἡ ἁλιεία τοῦ θύννου εἰς τὸν Εὔξεινον, τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον (Νικομηδείας). Εἰς τὰ ὕδατα τοῦ τελευταίου ἀφθονοῦσι τὸ θέρος οἱ ἰσχνοὶ σκόμβροι (τσίροι), οἵτινες ἁλιευόμενοι κατὰ ἑκατομμύρια ξηραίνονται.

Αἱ λίμναι καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶναι ἰχθυοτρόφοι. Εἰς τὸν κάτω ῥοῦν τοῦ Ἅλυος (Κυζὺλ Ἰρμὰκ) καὶ τοῦ Ἴριδος (Γεσὺλ Ἰρμὰκ) γεννοβολοῦν ὀξύρρυγχοι, εἰς δὲ τὴν Πάφραν τοῦ Πόντου παρασκευάζεται ἐντόπιον χαβιάρι. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι οἱ ποταμοὶ ἔχουν ἰχθῦς σχεδὸν μέχρι τῶν πηγῶν αὐτῶν.

Τὰ χρησιμοποιούμενα μέσα τῆς ἁλιείας εἶναι κυρίως τὰ δίκτυα. Εἰς τὸν Βόσπορον καὶ εἰς τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον στήνονται ἐντὸς τῶν ἀβαθῶν ὑδάτων τὰ *ταλιάνια*, σκοπιαὶ ἐπὶ ἰκριωμάτων, ἀπὸ τῶν ὁποίων κατοπτεύει ἀκίνητος εἷς γρυπεύς. Ὅταν πλησιάζουν οἱ θύννοι, ὁ παρατηρητὴς οὗτος εἰδοποιεῖ τοὺς ἁλιεῖς, οἵτινες διὰ φωνῶν καὶ θορύβου συνωθοῦν ὁλόκληρα κοπάδια ἐντὸς τοῦ χώρου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἐστημένα τὰ δίκτυα. Ἡ ἄγρα εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πλουσιωτάτη.

Πλὴν τοῦ Εὐξείνου, ὅπου οἱ Λαζοὶ εἶναι δεινοὶ ναυτικοὶ καὶ δεινοὶ ἁλιεῖς, τὴν ἁλιείαν διεξῆγον εἰς τὰ παράλια κυρίως οἱ Ἕλληνες. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν (1923), οὗτοι προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα, ὅπου ἀνέπτυξαν τὴν ἁλιείαν, ἐνῷ ἐν Τουρκίᾳ τοὺς διαδέχονται οἱ Τοῦρκοι.

Συγκοινωνίαι. Ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τμήματι τῆς Τουρκίας ὑπάρχουν ἀρκεταὶ σιδηροδρομικαὶ συγκοινωνίαι. Ἡ μεγάλη σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἥτις συνδέει τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικτύου δι' Ἀδριανουπόλεως, ἔχει διακλαδώσεις ἐξ Ἀλπουλοῦ εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας (Κίρκ-κλισὲ) καὶ ἐκ Μουρατλῆ εἰς Ραιδεστόν. Ἐκ Χαϊδὰρ-πασᾶ, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου ἄρχεται ἡ γραμμὴ τῆς Ἀνατολῆς, προχωροῦσα δι' Ἐσκὶ-σεχὶρ, Ἰκονίου, Ἀδάνων εἰς Συρίαν, ὁπόθεν συνεχίζεται πρὸς τὸ Κάϊρον ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς τὴν Μοσούλην καὶ Βαγδάτην ἀφ' ἑτέρου. Ἐξ Ἐσκὶ-σεχὶρ ἄλλη κυρία διακλάδωσις φέρει εἰς Ἄγκυραν καὶ ἐκεῖθεν ἀφ' ἑνὸς εἰς Καισάρειαν καὶ Ἐρεκλῆ καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς Σεβάστειαν (Σιβάζ), ὁπόθεν μία μὲν διακλάδωσις συνδέει τὴν κυρίαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν μετὰ τοῦ λιμένος τῆς Σαμψοῦντος ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, ἄλλη δὲ πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ ἤδη πρὸς τὸ Ἐρζερούμ. Πλὴν τῆς κυρίας γραμμῆς (Χαϊδὰρ - πασᾶ—Ἐσκὶ - σεχὶρ—Ἄγκυρα), ὅλαι αἱ ἄλλαι κατεσκευάσθησαν μετὰ τὸ 1923 ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς δημοκρατικῆς Τουρκίας, ἐφαρμοσάσης ἀξιοσημείωτον πρόγραμμα σιδηροδρομικῆς πολιτικῆς.

Ἐκ Σμύρνης χωροῦσι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν δύο γραμμαί, ἡ μία εἰς Ἀφιὸν-Καραχισὰρ μετὰ διακλαδώσεως πρὸς τὴν Πάνορμον, ἐπὶ τῆς Προποντίδος, καὶ ἡ ἄλλη δι' Ἀϊδινίου πρὸς τὸ Ἐγερδίρ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶχε κατασκευασθῆ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐξ Ἐρζερούμ εἰς τὰ ρωσικὰ σύνορα, μήκους 356 χλμ.

Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἀνήρχετο τῷ 1931 εἰς 5.716 χλμ., ὧν 3.443 ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος καὶ 2.282 εἰς ἑταιρείας. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου τὰ 339 χλμ. ἀντιπροσωπεύουσι στενὴν γραμμήν. Ἰδοὺ ὁ πίναξ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Τουρκίας:

Ὄνομα γραμμῆς	*Χρονολογία κατασκευῆς*	*Μῆκος εἰς χιλιόμετρα*
Χαϊδὰρ-Πασᾶ—Νικομήδεια.....	1873	91
Νικομήδεια—Ἄγκυρα..........	1888	487
Ἐσκῆ-Σεχὶρ—Ἰκόνιον	1888	435
Ἀριφιὲ—Ἀδᾶ-Παζὰρ	1889	9
Ἀλαγιοὺντ—Κιουτάχεια	—	11
Ἰκόνιον—Ἄδανα	1903	371
Μερσίνα—Ἄδανα..............	1882	68
Κιουτάχεια—Μπαλίκεσερ.... ..	1931	253
Φεβζῆ-Πασᾶ—Μαλάτια.........	1931	254
Ἄγκυρα—Σεβάστεια...........	1930	602
Γκιουμρούκ—Σαμψοῦς.........	1930	280
Φίλιος—Μπαλίκεσερ...........	1930	72
Ἰρμὰκ—Τσανκιρὶ	1931	104
Προῦσα—Μουδανιὰ............	1875	41
Μαντὲμ—Ἐρζερούμ............	1916	232
Σαρικαμὶς—Ἀράπτσαϊ	1896	124
Σμύρνη—Μαγνησία	1863	66
Μαγνησία—Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ	1863	359
Μαγνησία—Σόμα—Πάνορμος ..	1863	278
Ἀϊδίνιον καὶ διακλαδώσεις	1856—1860	610
Ἄδανα—Νουσεϋμπὶν	—	566
Ἀνατολικοὶ σιδηρόδρομοι	1871	337
Σαμψοῦς—Τσαρσαμπὰ	—	29
Ἰλικὰ—Παλαμουτλοὺκ.........	—	37
Σύνολον γραμμῶν.......		5 716

Τὰ ἐγκαίνια τῆς γραμμῆς Μπαλίκεσερ—Κιουταχείας ἐγένοντο τῷ 1932. Κατὰ τὸ ἐφαρμοζόμενον πρόγραμμα ἡ Τουρκία θὰ ἔχῃ τῷ 1936 σιδηροδρομικὰς γραμμὰς συνολικοῦ μήκους 7.600 χλμ. Τὸ μῆκος τῶν τηλεγραφικῶν γραμμῶν εἶναι 6.400 χλμ. (1930). Τὸ μῆκος τῶν ὁδῶν τῆς Τουρκίας εἶναι 4.209.706 χλμ., ἐφ' ὧν ὑπάρχουν 1.151 γέφυραι. Συγκοινωνίαι ἐμπορικῆς ἀεροπορίας ἐσωτερικοῦ δὲν ἀνεπτύχθησαν εἰσέτι.

—[ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] ***Πληθυσμός.*** Ἡ γενικὴ ἀπογραφὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς σημερινῆς Τουρκίας, γενομένη τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1927 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βέλγου στατιστικολόγου Camille Jacquart, ἔδωσε τὸν ἀριθμὸν 13.660.275, ἐξ ὧν 6 584.474 ἄνδρες καὶ 7.075.801 γυναῖκες καὶ εἰδικῶς 3.305.879 ἐν συνόλῳ (1.710.482 ἄνδρες καὶ 1.595 397 γυναῖκες) ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν καὶ 10.354.399 (4.873.992 ἄνδρες καὶ 5.480.404 γυναῖκες) εἰς τὰ χωρία. Οὕτως ἡ Τουρκία ἔχει ἀναλογίαν πληθυσμοῦ 18 κατοίκων κατὰ τ. χλμ. Τοὺς ἀριθμοὺς ὅμως τούτους δὲν ἐθεώρησαν αἱ ξέναι πηγαὶ ἀπολύτως ἀσφαλεῖς, διότι, ὡς πιστεύουν, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπογραφῆς δὲν ἐξηλέγχοντο δεόντως. Πάντως ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς κατὰ τὸ 1927 θεωρῆται ὡς ἀνώτερος τοῦ πραγματικοῦ, σήμερον, λόγῳ τῆς φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας ἐγγίζει τὰ 14 ἑκατομμ.

Ἡ Τουρκία, μὴ ἔχουσα μεγάλας πόλεις, πλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης, ἀριθμεῖ ἀγροτικὸν πληθυσμὸν ὑπερδιπλάσιον τοῦ ἀστικοῦ. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς ὅλων τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων εἶναι 40.991. Τὸ χωρίον ὑπερτερεῖ ἐν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ σημαντικῶς, διότι, πλὴν τῆς ἕδρας τῶν νομῶν, οἱ λοιποὶ τῶν συνοικισμῶν εἶναι χωρία. Ὑπάρχουν μάλιστα καὶ ἕδραι νομῶν, αἵτινες μόνον ὡς χωρία δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν. Ἡ ἕδρα τοῦ νομοῦ Χακκιάρ, ἐν τῷ Κουρδιστάν, ἔχει 800 μόλις κατοίκους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη παρατηρεῖται κίνησις πρὸς τὰς πόλεις καὶ τὰ μεγάλα ἐν γένει κέντρα, τῶν ὁποίων βελτιοῦνται αἱ συγκοινωνίαι.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγαλυτέρας αὐτῆς ἐκτάσεως ἡ Τουρκία εἶχε πληθυσμὸν περιλαμβάνοντα ὁλόκληρα σημερινὰ κράτη μὲ ποικίλους λαοὺς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς τουρκικῆς φυλῆς. Ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου (1878), ἥτις ἐσημείωσε σημαντικὸν ἱστορικὸν σταθμὸν ἐν τῇ ὑποχωρήσει τῶν Τούρκων ἐξ Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἡ τότε μεγάλη ἀκόμη Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία εἶχε 34 322.000 κατοίκους, ἐξ ὧν 10.233.490 ἀνῆκον εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Ἐκ τούτων 22.802.376 ἀνῆκον εἰς τὰς ἀμέσους τουρκικὰς κτήσεις, ἐχούσας τότε πολλὰς πόλεις μεγάλας (ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐχούσης περὶ τὸ 1 ἑκατ.), ὡς τὸ Κάϊρον μὲ 374 838, ἡ Ἀλεξάνδρεια μὲ 225 000, ἡ Σμύρνη μὲ 186.000, ἡ Θεσσαλονίκη μὲ 150.000 κτλ. Ἀπετελεῖτο δὲ ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἐκ Τούρκων, Ἑλλήνων, Ἀράβων, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν, Σύρων, Σέρβων, Ἀρμενίων καὶ Ἑβραίων.

Σήμερον, μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν αὐτὸν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, καθ' ἣν ἐξῆλθον 1.200.000 περίπου Ἑλλήνων καὶ εἰσῆλθον 350.000 περίπου Μουσουλμάνων ἐξ Ἑλλάδος, ἡ ἐθνογραφικὴ σύνθεσις τῆς Τουρκίας ἡπλοποιήθη. Ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖται κατὰ μεγίστην πλειονότητα ἐκ Μουσουλμάνων, ὧν οἱ πλεῖστοι Τοῦρκοι. Ἕλληνες ὑπελείφθησαν μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἀνέχονται, κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1927, εἰς 99.077 (συμπεριλαμβανομένων καὶ 15.000 περίπου Ἑλλήνων ὑπηκόων). Μετὰ τὰς ἀρμενικὰς σφαγὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, καθ' ἃς ἐξωλοθρεύθησαν 800.000 περίπου Ἀρμένιοι, καὶ μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ ἀρμενικοῦ πληθυσμοῦ Σμύρνης καὶ Κιλικίας, καὶ ὁ ἀρμενικὸς πληθυσμὸς σχεδὸν ἐξέλιπε. Ὑπάρχουν μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει Γρηγοριανοὶ Ἀρμένιοι 52.576 (1927) καὶ 20.000 περίπου Ἀρμενοκαθολικοί. Οἱ Ἑβραῖοι ὑπολογίζονται εἰς 150.000, ἐξ ὧν 46.698 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Μεταξὺ τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ τὸ κυριώτερον μὴ τουρκικὸν στοιχεῖον εἶναι οἱ Κοῦρδοι, ἐκδηλοῦντες ἀπὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος ἐθνικάς τινας τάσεις καὶ ἐξεγερθέντες ἐπανειλημμένως ἐπὶ σουλτανικοῦ καθεστῶτος. Αἱ τοιαῦται κουρδικαὶ ἐξεγέρσεις δὲν ἔπαυσαν καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος. Ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι τοῦ 1930 ἐσημειώθησαν ἐπανειλημμέναι κουρδικαὶ ἐπαναστάσεις, κατασταλεῖσαι στρατιωτικῶς. Ἀπὸ τοῦ 1930 αἱ ὑπὸ τῶν Κούρδων οἰκούμεναι ἐπαρχίαι φαίνονται καθησυχάσασαι, συνεπείᾳ τῶν ληφθέντων στρατιωτικῶν μέτρων καὶ ἐλαφρᾶς τινος πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὄρους Ἀραρὰτ μεθοριακῆς διαρρυθμίσεως διὰ συμφωνίας μετὰ τῆς Περσίας.

Κατὰ θρησκεύματα ὁ πληθυσμὸς ἔχει ὡς ἑξῆς:

Μουσουλμᾶνοι........................	13.269.606
Καθολικοὶ...........................	39 511
Διαμαρτυρόμενοι	6.658
Ὀρθόδοξοι (ἐν Κων/πόλει 100 204).....	109.905
Ἀρμένιοι............................	77.433
Ἄλλοι Χριστιανοὶ......................	24.307
Ἑβραῖοι....	81.872
Ἄλλα θρησκεύματα	17.191
Ἄθρησκοι ἢ ἀγνώστου θρησκεύματος...	2.702

Κατὰ ταῦτα οἱ Μουσουλμᾶνοι ἀποτελοῦν τὰ 97.36 %, οἱ δὲ μὴ Μουσουλμᾶνοι τὰ 2.64 %.

Κατὰ μητρικὰς γλώσσας ὁ πληθυσμὸς κατανέμεται ὡς ἑξῆς:

Τουρκική.	11.777.810
Ἑλληνικὴ (ἐν Κων/πόλει 91.902).......	119.822
Ἀρμενικὴ	64.745
Γαλλικὴ..........	8 456
Ἰταλικὴ............................	7.248
Ἀγγλικὴ	1.938
Ἀραβικὴ	134.273
Περσικὴ....	1 687
Ἑβραϊκὴ	68.900
Κιρκασικὴ........	95.901
Κουρδικὴ.......	1.184.446
Ταταρικὴ.......	11.465
Ἀλβανικὴ.........	21.774
Βουλγαρικὴ.........	20 554
Ἄλλαι καὶ ἄγνωστοι	110.469

Ἤτοι ὁμιλοῦσιν 86,42 % τὴν τουρκικήν, 0,70 % τὴν κιρκασικήν, 8,69 % τὴν κουρδικὴν καὶ 4,19 % ἄλλας γλώσσας.

Κατ' ἰθαγενείας ὁ πληθυσμὸς κατανέμεται ὡς ἑξῆς:

Τοῦρκοι.................. .. 13.542.795	13.542.795
Γερμανοὶ..	2 306
Ἀλβανοὶ	1.652
Ἄγγλοι.....	3.413
Αὐστριακοὶ...	1.435
Βέλγοι.	258
Βούλγαροι...............	7.448
Γάλλοι	3.427
Ἕλληνες (ἐν Κων/πόλει 25.666).	26.431
Οὔγγροι........	1.830
Ἰταλοὶ.............	11.573
Πολωνοὶ........	613
Ρουμᾶνοι......................	1.580
Ρῶσοι..............	6 206
Σέρβοι..................... ...	3.883
Ἄλλοι Εὐρωπαῖοι..............	2.891
Χωρῶν Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας.	10.373
Ἄλλοι καὶ ἄγνωστοι..........	1.424

Θρησκεία. Ἐπικρατοῦσα καὶ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους ἦτο μέχρι καταργήσεως τῆς χαλιφείας ἡ μουσουλμανική. Συγχρόνως ὅμως ἐν τῇ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων Τουρκίᾳ ὑπῆρχον πληθυσμοὶ ἀνήκοντες εἰς διαφόρους θρησκείας καὶ φυλάς, τῶν ὁποίων ἰδοὺ πρόχειρος ἀπαρίθμησις:

Τοῦρκοι : Εἰς ὁλόκληρον τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, κυρίως ὅμως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀσιατικὰς ἐπαρχίας, Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα.

Ἕλληνες : Ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς τὰ βιλαέτια Ἀδριανουπόλεως (Θρᾴκης), Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου, Κοσσυφοπεδίου, Ἰωαννίνων (Ἤπειρος), Νήσων Αἰγαίου πελάγους, ὡς καὶ εἰς τὰ ἀσιατικὰ βιλαέτια Σμύρνης, Προύσης, Ἰκονίου, Ἀγκύρας, Κασταμονῆς, Τραπεζοῦντος, Σεβαστείας, Ἀδάνων, Χαλεπίου, Συρίας, εἰς τὸ σαντζάκιον Ἱεροσολύμων καὶ ἐν Κρήτῃ. Ὀρθόδοξοι καὶ ὀλίγοι καθολικοὶ (ἐν Σμύρνῃ).

Ἀλβανοί : Κατοικοῦντες εἰς τὰ βόρεια τοῦ τότε βιλαετίου Ἰωαννίνων, εἰς τὸ βιλαέτιον Σκόδρας (Ἀλβανία) καὶ εἰς μέρος τῶν βιλαετίων Κοσσυφοπεδίου, Μοναστηρίου, ὄντες μουσουλμᾶνοι, ὀρθόδοξοι καὶ καθολικοὶ τὸ θρήσκευμα.

Βούλγαροι : Εἰς τὰ βιλαέτια Θεσσαλονίκης, Κοσσυφοπεδίου καὶ Μοναστηρίου, ὄντες ὀρθόδοξοι (σχισματικοί, ἐξαρχικοί), ὀλίγοι καθολικοὶ καὶ ὀλίγιστοι διαμαρτυρόμενοι.

Κουτσόβλαχοι : Εἰς τὰ βιλαέτια Μοναστηρίου καὶ Ἰωαννίνων, ὀρθόδοξοι.

Κιρκάσιοι : Διεσπαρμένοι εἰς ὁλόκληρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μουσουλμᾶνοι.

Κοῦρδοι : Εἰς τὰ ἀσιατικὰ βιλαέτια Ἐρζερούμ, Σιβάζ, Βάν, Βιτλίς, Ἀγκύρας καὶ Μοσούλης.

Λαζοί : Εἰς τὸ Λαζιστὰν (βιλαέτιον Τραπεζοῦντος) καὶ εἰς τινα μέρη τῆς Ἀνατολικῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μουσουλμᾶνοι καὶ ὀρθόδοξοι.

Ἀφσάροι : Εἰς τὰ βιλαέτια Ἀδάνων, Ἀγκύρας καὶ Σεβαστείας. Μουσουλμᾶνοι.

Ἄραβες : Εἰς τὰ βιλαέτια Ἀδάνων, Χαλεπίου, Συρίας, Βαγδάτης, σαντζάκιον Ἱεροσολύμων (Παλαιστίνη) καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀραβίαν. Μουσουλμᾶνοι.

Ἀρμένιοι : Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὀλίγοι εἰς τὰ βιλαέτια τῆς τότε εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, κυρίως δὲ εἰς τὰ ἀσιατικὰ βιλαέτια Σεβαστείας, Ἀγκύρας, Τραπεζοῦντος, Ἀδάνων, Ἐρζερούμ, Βιτλίς, Μααμουρὲτ-οὺλ-Ἀζίζ, Βὰν καὶ Χαλεπίου. Γρηγοριανοὶ Ἀρμένιοι, καθολικοὶ καὶ ὀλίγοι διαμαρτυρόμενοι.

Ἑβραῖοι : Διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν τότε εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀσιατικὴν Τουρκίαν, κυρίως δὲ εἰς τὰς πόλεις Θεσσαλονίκην, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην.

Σαμαρειτανοί : Μόνον εἰς τὴν διοίκησιν Ναμπλοὺς τῆς Παλαιστίνης.

Ἀτσίγγανοι : Διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν τότε Τουρκίαν. Μουσουλμᾶνοι.

Χαλδαῖοι ἢ Νεστοριανοί : Ὁμιλοῦντες ἐν μέρει τὴν συροχαλδαϊκήν, γενικῶς δὲ ἔχοντες ὡς λειτουργικὴν γλῶσσαν τὴν συροχαλδαϊκήν, κατοικοῦντες εἰς τὰ βιλαέτια Βαγδάτης, Μοσούλης καὶ ἐν μέρει τὰ βιλαέτια Χαλεπίου, Βηρυτοῦ καὶ Μααμουρὲτ-οὺλ - Ἀζίζ. Χριστιανοὶ (Νεστοριανοί).

Μελχῖται ἢ Σύροι : Ἑλληνοκαθολικοί, ἀραβόφωνοι, Ἕλληνες τὸ φρόνημα. Ὀρθόδοξοι οὐνῖται. Εἰς τὰ βιλαέτια Βηρυτοῦ, Χαλεπίου, Συρίας.

Digitized by Google

Ἰακωβῖται Σύροι: Ὁμιλοῦντες τὴν ἀραβικήν, ὡς λειτουργικὴν δὲ γλῶσσαν ἔχοντες τὴν συριακήν, εἰς τὰ βιλαέτια Βηρυτοῦ, Συρίας, Χαλεπίου, Μοσούλης, Μααμουρὲτ-οὺλ-Ἀζίζ. Μονοφυσῖται καὶ ἰακωβῖται.

Δροῦσοι: Εἰς τὸν Λίβανον καὶ εἰς τὸ σαντζάκιον Χαουράν.

Μανδαῖται ἢ Μπενὶ-Γιαχιᾶ: Εἰς τὸ βιλαέτιον Βασόρας. Σαβαῖοι τὸ θρήσκευμα, ἤτοι ἀνήκοντες εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (Γιαχιᾶ), τὸν ὁποῖον θεωροῦν ὡς μόνον προφήτην των.

Γεζῖται: Εἰς τὰ βιλαέτια Μοσούλης, Βαγδάτης, Βασόρας. Αἵρεσις τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Σήμερον δὲν ὑπάρχει ἐπίσημος θρησκεία ἐν τῇ Τουρκικῇ δημοκρατίᾳ, καταργηθείσης τῆς σχετικῆς διατάξεως τοῦ Συντάγματος τῇ 10ῃ Ἀπριλίου 1928. Παρετηρήθη μάλιστα ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις θρησκευτικὴ ἀδιαφορία. Ἀλλ' ἀπό τινος φαίνεται ὅτι εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις παρατηρεῖται κάποια ἀντίδρασις.

Γλῶσσα τῆς θρησκείας (Κορανίου, προσευχῶν) ἦτο γενικῶς μέχρι πρό τινος ἡ ἀραβική. Ἀπὸ δύο ὅμως ἐτῶν καταβάλλεται προσπάθεια, ὅπως τὴν ἀραβικὴν ἀντικαταστήσῃ ἡ τουρκική. Τὸ Κοράνιον καὶ αἱ προσευχαὶ μετεφράσθησαν εἰς τὴν τουρκικήν, καθ' ἣν γίνεται χρῆσις καὶ ἀγνώστων εἰς τοὺς πολλοὺς τουρκικῶν λέξεων (ὡς π. χ. τῆς λέξεως *ταvρὶ* ἀντὶ τοῦ *Ἀλλὰχ*=Θεός), καὶ ἐδόθησαν διαταγαί, ὅπως μὴ γίνεται πλέον χρῆσις τῆς ἀραβικῆς εἰς τὰ τζαμία καὶ εἰς τὰς δημοσίας ἐν γένει θρησκευτικὰς συναθροίσεις.

Τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἐφηρμόζετο αὐστηρῶς καὶ γενικῶς καθ' ὅλον τὸ κράτος. Ἡ χρῆσις τῆς τουρκικῆς περιωρίζετο εἰς ὡρισμένας προσευχάς. Ἀπόπειρα αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῆς χρήσεως τῆς τουρκικῆς διὰ δύο τῶν κυριωτέρων προσευχῶν ἐν Προύσῃ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1933, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς διαδηλώσεις τῶν ἀντιδραστικῶν, αἵτινες ἐφαίνοντο προπαρασκευασθεῖσαι. Ἀλλ' ἡ ἐπέμβασις τῶν ἀρχῶν κατέστειλε ταύτας καὶ ἡ προσπάθεια τῆς τελείας καταργήσεως τῆς ἀραβικῆς ἐκ τῆς θρησκείας συνεχίζεται, ὑπενθυμίζουσα τὴν ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων κατάργησιν τῆς χρήσεως τῆς λατινικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πλὴν τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας (τῆς ὁποίας τὸ *σιιτικὸν* δόγμα πρεσβεύουν ὀλίγαι χιλιάδες Περσῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, Τραπεζοῦντι καὶ εἰς ἄλλας τινὰς πόλεις), ὑπάρχουν ἀκόμη ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι, Ἀρμένιοι, Καθολικοὶ καὶ Ἑβραῖοι.

Διοίκησις. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ τῶν ἄλλων κτήσεων αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ, κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα, οἱ Τοῦρκοι ἀφῆκαν εἰς τὰς διαφόρους ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν χώρας τὰς ὀνομασίας, τὰς ὁποίας ἔφερον ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς κατοικούντων πληθυσμῶν. Οὕτω διετηρήθησαν τὰ ὀνόματα *Μπόσνα* (Βοσνία), *Μπουλγαριστὰν* (Βουλγαρία), *Ρούμελη* (Χώρα τῶν Ρωμιῶν), *Μόρα* (Μωριᾶς), *Ἐρμενιστὰν* (Ἀρμενία), *Κουρδιστάν*, *Ἀραπιστάν*, *Γκιουρτιστὰν* (Γεωργία) κ. ἄ.

Αἱ ἐπαρχίαι ἐκαλοῦντο τότε διοικητικῶς *ἐγιαλέτ*. Τὰ ὑπὸ μεικτοῦ πληθυσμοῦ κατοικούμενα ἐγιαλέτια ἐλάμβανον τὸ ὄνομα τῆς κυριωτέρας αὐτῶν πόλεως, ὡς *Ἐντίρνε* (Ἀδριανούπολις), *Ἐγκιουρου* (Ἄγκυρα), *Κασταμοῦνι*, *Ἰζμύρ*, *Ἀϊντὶν* κτλ. Ἑκάστης τοιαύτης χώρας προΐστατο ἀνώτατος διοικητικὸς ὑπάλληλος, ὢν συνάμα καὶ στρατιωτικός, μὲ βαθμὸν στρατηγοῦ καὶ τίτλον *πασᾶ*, ἐξ οὗ καὶ αἱ μεγάλαι αὐταὶ διοικητικαὶ διαιρέσεις ἐκαλοῦντο καὶ *πασαλίκια*. Τὰ πασαλίκια ἦσαν διῃρημένα εἰς *σανιζάκια* (*σαντζὰκ*=σημαία), ὀνομαζόμενα καὶ *λιβᾶ* (ἀραβ.=σημαία), ὧν προΐστατο ὁ *σανιζὰκ-βέης* (εἶδος νομάρχου), ἔχων ὑπ' αὐτὸν τοὺς ὑποδιοικητὰς (*μουσελιμηδες*), καλουμένους εἴς τινα μέρη καὶ *βοεβόδας*. Βαθμιαίως οἱ σαντζὰκ-βέηδες ἔχασαν τὴν σπουδαιότητά των καὶ ἡ ἐξουσία συνεκεντρώθη εἰς τοὺς πασᾶδες (γενικοὺς διοικητάς), συγκεντρώσαντας ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ὡς εἶδος ἀντιβασιλέων. Οἱ πασᾶδες οὗτοι, ἐπωφελούμενοι τῆς ἐκ τῶν πολέμων καὶ ἐπαναστάσεων ἐξασθενήσεως τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, ἤρχισαν νὰ δεικνύουν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τάσεις χωριστικὰς (Πασβάνογλους, Ἀλῆ πασᾶς Ἰωαννίνων, Μωχάμμετ Ἄλη Αἰγύπτου κλπ.), τὰς ὁποίας ἐπάταξαν οἱ σουλτᾶνοι Σελὶμ ὁ Γ' καὶ Μαχμοὺτ ὁ Β'.

Βραδύτερον, ὅταν ἤρχισαν ἐφαρμοζόμεναι αἱ νεωτεριστικαὶ μεταρρυθμισεις τοῦ *Τανζιμὰτ* (1839—1856), ἀνεγνωρίσθη ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο, δίδον εἰς τὰς ἐδαφικὰς διαιρέσεις τοῦ κράτους μεγάλην ἱστορικήν, ἐθνολογικὴν καὶ πολιτικὴν σπουδαιότητα, θὰ ἠδύνατο νὰ διακυβεύσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ ὁποῖον, παρὰ τὴν φαινομενικὴν ἀποκέντρωσιν, ἐβασίζετο κυρίως ἐπὶ τοῦ συγκεντρωτικοῦ συστήματος. Ἑπομένως κατηργήθησαν αἱ ὀνομασίαι αἱ ὑπενθυμίζουσαι λαοὺς καὶ φυλάς. Τῷ 1846 ἐξεδόθη κανονισμὸς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως, συμπληρωθεὶς μετὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῶν μεταρρυθμίσεων, ἥτις ἤρχισε διὰ τοῦ Χάττι-χουμαγιοὺν τοῦ 1856 Βραδύτερον ὁ Μιτχὰτ πασᾶς, ὁ πατὴρ τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος τοῦ 1876, διατελῶν γενικὸς διοικητὴς (*βαλῆς*) Δουνάβεως (Βουλγαρίας), ἐδοκίμασεν ἐπιτυχῶς σύστημα ὅμοιον μὲ τὸ γαλλικὸν τῶν νομῶν (départements). Τὰ πορίσματα τῆς δοκιμῆς ταύτης περιελήφθησαν εἰς τοὺς νόμους τῶν «*βιλαγετίων*» τῆς 8ης Νοεμβρίου 1864 καὶ τῆς 21 Ἰανουαρίου 1871. Κατὰ τὸ νέον τοῦτο σύστημα ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία διῃρεῖτο εἰς γενικὰς διοικήσεις (*βιλαγέτια*), διοικήσεις (*σαντζάκια*), *καζᾶδες* (ὑποδιοικήσεις) καὶ *ναχιέδες* (δήμους), ὧν προΐσταντο οἱ *βαλῆδες*, *μουτεσαρίφαι*, *καϊμακάμαι* καὶ *μουδίραι*. Εἰς τὰ βιλαγέτια, τὰ σαντζάκια καὶ τοὺς καζᾶδες ὑπῆρχον διοικητικὰ συμβούλια ἐκ Μουσουλμάνων καὶ μὴ Μουσουλμάνων, εἰς δὲ τοὺς δήμους (τοιοῦτοι δὲν ὑφίσταντο πανταχοῦ) παρὰ τὸν μουδίρην εἷς ἢ δύο *μουχτάραι* (ὑποδήμαρχοι ἢ πάρεδροι), ὧν ὁ εἷς ἦτο Χριστιανὸς εἰς τοὺς μικτοὺς δήμους. Ἡ ὅλη ὀργάνωσις ἐνεφάνιζε καὶ συμμετοχὴν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν εἰς τὴν διοίκησιν, ἥτις ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου. Πάντως ὅμως, λόγῳ τῶν προνομίων τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐν γένει ἀρχηγῶν, οἱ μὴ μουσουλμανικοὶ πληθυσμοὶ (Χριστιανοί, Ἑβραῖοι) εἶχον ἀσυγκρίτως περισσότερα δικαιώματα, παρ' ὅσα ἐπαγγέλλονται, ὅτι ἐξασφαλίζουν σήμερον εἰς τὰς μειονότητας αἱ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914—1918 συναφθεῖσαι συνθῆκαι εἰρήνης, καὶ εἰδικῶς διὰ τὴν Τουρκίαν ἡ συνθήκη Λωζάννης τῆς 24 Ἰουλίου 1924.

Τὸ ἀνωτέρω διοικητικὸν σύστημα παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ μέχρι τέλους τοῦ σουλτανικοῦ καθεστῶτος. Ἤδη ὅμως, ἐπὶ τῆς νεοτουρκικῆς διοικήσεως, ἤρχισε νὰ γίνεται σκέψις περὶ ἁπλοποιήσεως τῆς διοικήσεως, λόγῳ μὲν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀποκεντρώσεως, πράγματι ὅμως πρὸς μεγαλυτέραν συγκέντρωσιν, διὰ τῆς καταργήσεως μιᾶς ἐκ τῶν τριῶν διοικητικῶν βαθμίδων, ἢ τοῦ βιλαγετίου ἢ τοῦ σαντζακίου.

Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ἐφηρμόσθη μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος (ψήφισμα ἐθνοσυνελεύσεως Ἀγκύρας τῆς 20 Ἀπριλίου 1924). Κατὰ τὴν νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν, κατηργήθησαν μὲν τὰ σαντζάκια, ἀλλὰ τὰ τέως βιλαγέτια διετήρησαν μόνον τὸ ὄνομα, διότι κατετμήθησαν εἰς μικροτέρας ἐκτάσεις, συμπιπτούσας πρὸς τὰ τέως σαντζάκια, τῶν ὁποίων καὶ διετήρησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ὀνόματα, τῶν ὁποίων ὅμως μερικὰ ἤλλαξαν, ἀντικατασταθέντων τῶν ἑλληνικῶν ἢ ἄλλων τοπωνυμίων διὰ καθαρῶς τουρκικῶν. Μετωνομάσθησαν δηλαδὴ ἁπλῶς τὰ τέως σαντζάκια εἰς βιλαγέτια μετά τινων μεθοριακῶν τροποποιήσεων. Τοιαῦτα βιλαγέτια ὑπάρχουν σήμερον 63 (ὧν 4 ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ).

Ὄνομα βιλαετίου	*Ἔκτασις εἰς τ. χλμ.*	*Πληθυσμὸς (ἀπογρ. 28 Ὀκτ. 1927)*	*Πρωτεύουσα βιλαετιων (νεώτερον ἢ τουρκικὸν ὄνομα)*	*Ἀρχαῖον ὄνομα*	*Πληθυσμὸς*
Ἀγκύρας	25.385	404.581	Ἄνκαρα	*Ἄγκυρα*	74.784
Ἀδάνων	16.160	227 735	Ἄδανα	*Ἄδανα*	72.652
Ἀδριανουπόλεως	7.565	150.889	Ἐντιρνὲ	*Ἀδριανούπολις*	34.669
Ἀϊδινίου	7.580	211 750	Ἀϊδίνιον	*Τράλλεις*	11.987
Ἀκσαράϊ	10.101	127.224	Ἀκσαράϊ	*Ἀρχελαΐς ἢ Γαρσαύιρα*	7.399
Ἀμασείας	5 550	115.191	Ἀμάσεια	*Ἀμάσεια*	12.481
Ἀρτβὶν	6.880	89 630	Ἀρτβὶν		2.943
Ἀτταλείας	19.479	206.270	Ἀντάλια	*Ἀττάλεια*	17.635
Ἀφιὸν-Καρᾶ-Χισὰρ	12.660	258.743	Ἀφιὸν-Καρᾶ-Χισὰρ	*Ἀκροηνὸν*	23 367
Βὰν	21.605	75.437	Βὰν		6.981
Γαζῆ-Ἀντὲπ	11.200	213.469	Ἀντὲπ		39.571
Γκιουμουσχανὲ	10.100	121 797	Γκιουμουσχανὲ		2.549
Ἐλαζίζ	17.813	213.531	Ἐλαζίζ		19.216
Ἐρζιντζὰν	14.276	134.443	Ἐρζιτζὰν	*Ἄζιρις*	16.104
Ἐρζερούμ	26.330	270.925	Ἐρζερούμ	*Ἀρζανηνὴ*	30.801
Ἐσκῆ-Σεχὶρ	13.335	154.195	Ἐσκῆ-Σεχὶρ	*Δορύλαιον*	32.103
Ζονγκουλντὰκ	7.610	267 965	Ζονγκουλντὰκ		11.797
Ἰκονίου	48.990	504.125	Κόνια	*Ἰκόνιον*	47.286
Ἴτσ-Ἐλ	9.845	91 032	Σελεφκὲ	*Σελεύκεια*	4.801
Καισαρείας	13.910	250.490	Καϊσερὶ	*Καισάρεια*	39.544
Κὰρς	14.440	205 098	Κὰρς		13.735
Κασταμονῆς	14.610	335 601	Κασταμονὴ	*Κασταμὼν*	14.359
Κερασοῦντος	4.170	166.116	Γκιρεσοὺν	*Κερασοῦς*	11 888
Κιουταχείας	14.415	303 641	Κιουτάχεια	*Κοτύαιον*	7.266
Κιρκλὰρ-Ἐλὶ	5.660	108.486	Κιρκλὰρ-Ἐλὶ		12 911
Κὶρ-Σεχὶρ	9.090	127.067	Κὶρ-Σεχὶρ	*Ἰουστιανούπολις*	12.745
Κοτζᾶ-Ἐλὶ	8.450	299.093	Ἰσμὶτ	*Νικομήδεια*	14 637
Μαγνησίας	13.850	372.558	Μανισσὰ	*Μαγνησία*	28.635
Μαλατίων	15.730	305 785	Μαλάτια	*Μελιτηνὴ*	20 399
Μαρὰς	13.465	184.958	Μαρὰς	*Γερμανίκεια*	25.672
Μαρντὶν	13.045	183.317	Μαρντὶν		22.249
Μερσίνης	4.615	120.511	Μερσίνα		21.765
Μούγλων	12.760	174.687	Μούγλα		10.090
Μπαγιαζὴτ	13.250	102.434	Μπαγιαζὴτ		3.930
Μπαλικεσὲρ	14.315	418.915	Μπαλικεσὲρ	*Ἀδριανοῦ θύραι*	25.448
Μπιλετζὶκ	4.730	114.043	Μπιλετζὶκ	*Ἀγρίλιον (;)*	3.581
Μπιτλὶς	16.507	90.319	Μπιτλὶς		9.050
Μπολοὺ	11.140	217.597	Μπολοὺ		7.215
Μπουρντοὺρ	6.615	83 876	Μπουρντοὺρ		12.848
Νίγδης	9.[illegible]65	166.576	Νίγδη		9.463
Ντενιζλῆ	11.150	243 812	Ντενιζλῆ		15.704
Ντιαρμπεκὶρ	14.875	194.183	Ντιαρμπεκὶρ	*Ἄμιδα*	31.511
Ὀρντοὺ	5.026	201.302	Ὀρντοὺ	*Κοτύωρα*	8.209
Οὔρφας	15.880	207.487	Οὔρφα	*Ἔδεσα*	29.918
Προύσης	13 565	399.942	Μπούρσα	*Προῦσα*	61.451
Ριζοῦντος	4 590	171.667	Ριζὲ	*Ριζοῦς*	13.701
Σαμψοῦντος (ἢ Τζανὶκ)	9.210	260.868	Σαμψοῦς	*Ἀμισὸς*	30.333
Σεβαστείας	26.930	329.741	Σιβὰς	*Σεβάστεια*	29.706
Σεμπὶν Καρᾶ Χισὰρ	5.410	108 529	Σεμπὶν-Καρᾶ-Χισὰρ	*Κολωνία*	7 091
Σιὶρτ	11.320	101.529	Σιὶρτ		14.830
Σινώπης	5.755	170.625	Σινὸπ	*Σινώπη*	5.006
Σμύρνης	12.502	531.579	Ἴσμιρ	*Σμύρνη*	153.845
Σπάρτης	8.275	144.804	Σπάρτη		15 855
Σταμποὺλ (Κων/πόλεως)	5.482	806.863	Κων/πολις (Σταμποὺλ)	*Βυζάντιον*	261.504
Τεκὶρ-Ντὰγ	5 950	132.122	Τεκὶρ-Ντὰγκ		14.387
Τζεμπὲλ Μπερεκὲτ	6.180	108.091	Ὀσμανιὲ		4 968
Τοκὰτ	10.415	262 622	Τοκὰτ		20 430
Τραπεζοῦντος	4.630	293 055	Τραμπζὸν	*Τραπεζοῦς*	24.634
Τσανὰκ-Καλὲ	9.040	183.491	Δαρδανέλλια		8 515
Τσανκιρὶ	8.665	156.588	Τσανκιρὲ		8 847
Τσορούμ	11.240	247.602	Τσορούμ		19.739
Ὑοσγάτης	13.950	208.628	Ὑοσγάτη		11.018
Χακάρι	15.505	25.016	Χακάρι		801
Σύνολον	762.736	13 660.275			

Ἐθνόσημον καὶ ***σημαία***. Τὰ ἐθνικὰ χρώματα τῶν Τούρκων εἶναι τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ λευκόν. Τὸ παλαιὸν ἐθνόσημον τῆς Τουρκίας τῶν σουλτάνων-τὸ ὁποῖον ἦτο τότε πολύπλοκος παράστασις περιέχουσα διάφορα ἐμβλήματα τῆς ἐξουσίας κατὰ Τούρκους (τύμπανον, ἱππουρίδα, ζυγόν, σημαίαν κλ.) ἐγκατελείφθη. Τὸ ἐθνόσημον τῆς δημοκρατικῆς Τουρκίας παριστᾷ λευκὴν ἡμισέληνον μετὰ λευκοῦ ἀστέρος ἐπὶ ἐρυθροῦ ἐδάφους. Σημαία εἶναι ἡ παλαιὰ τουρκικὴ σημαία, ἔχουσα καὶ αὕτη λευκὴν ἡμισέληνον μετὰ λευκοῦ ἀστέρος ἐπὶ ἐρυθροῦ ἐδάφους. Ὁ ἐθνικὸς ὕμνος ἤλλασσεν ἄλλοτε ἐπὶ ἑκάστου σουλτάνου. Οὕτως ὑπῆρχεν ὕμνος *Μετζιδιέ*, *Ἀζιζιέ*, *Χαμιδιέ*, *Ρεσαδιέ*, *Μεχμεδιὲ* κ.τ.λ., ὀνομαζόμενοι οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν πέντε τελευταίων σουλτάνων. Σήμερον ἐθνικὸς ὕμνος εἶναι τὸ θούριον τῆς ἀνεξαρτησίας, τοῦ ὁποίου αἱ πρῶται λέξεις εἶναι «Κόρκμα, σονμὲζ μποῦ σαφακλαρντὰ γιουζὲν ἀλ-σαντζάκ» («Μὴ φοβᾶσαι, δὲ σβήνει ἡ κόκκινη σημαία ποῦ πλέει σ' αὐτὸ τὸ λυκαυγὲς») καὶ ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου μουσουργοῦ Ζεκὶ βέη. Ὑπάρχει καὶ τὸ μὰρς Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ, τὸ ὁποῖον παίζεται ὅταν ἐμφανίζεται ὁ σημερινὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας.

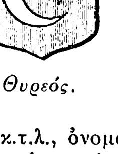

Θυρεός.

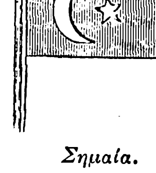

Σημαία.

Τὰ παλαιὰ τουρκικὰ παράσημα, τὰ ἱδρυθέντα ὑπὸ τῶν τελευταίων σουλτάνων τῆς Τουρκίας (*Ἰμτιγιάζ*, *Ἰφτιχάρ*, *Μετζιδιέ*, *Ὀσμανιέ*, ὡς καὶ τὸ διὰ τὰς γυναῖκας *Σεφκάτ*), κατηργήθησαν. Σήμερον ὑπάρχουν μόνον τὸ μετάλλιον τῆς Ἀνεξαρτησίας, ἱδρυθὲν τῷ 1922, τὸ μετάλλιον τῆς Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου, ὑπάρχον καὶ προηγουμένως (1911), καὶ τὸ μετάλλιον τῆς ἀεροπορίας (1925).

Digitized by Google

Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς Τουρκίας εἶναι σήμερον δημοκρατικόν. Τὸ τουρκικὸν πολίτευμα, βασιζόμενον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ συστήματος τῆς στρατιωτικῆς φεουδαρχίας, τὸ ἄλλως λεγόμενον τοῦ τιμαριωτισμοῦ (βλ. κατ [*Ἱστορ.*]), διεμορφώθη βαθμιαίως εἰς θεοκρατικὴν ἀπολυταρχίαν. Ὁ ἡγεμὼν (*σουλτᾶνος, παδισάχ*) συνεκέντρωνεν ἅπασαν τὴν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν, πολιτικήν, στρατιωτικήν, δικαστικήν. συνάμα δὲ καὶ τὴν θρησκευτικήν, διότι λαβὼν ἀπὸ τοῦ 1517 τὸν τίτλον τοῦ *χαλίφου*, ἦτο συνάμα καὶ ὁ ἀνώτερος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν ὑπηκόων του καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν Μουσουλμάνων τοῦ κόσμου, ὢν οὕτως αὐτοκράτωρ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ πάπας τῶν ἁπανταχοῦ Μουσουλμάνων. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη ἐξουσία τῶν σουλτάνων ἐξησκεῖτο εἰς τινας χώρας πραγματικῶς, ἀναγνωρισθεῖσα καὶ διὰ διεθνῶν πράξεων ὑπὸ ξένων κυβερνήσεων, ὡς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζὶκ (10/21 Ἰουλίου 1774) ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῶν Μουσουλμάνων τῆς Κριμαίας (ἄρθρον 3), διὰ τοῦ αὐστροτουρκικοῦ πρωτοκόλλου τῆς Βοσνίας (20 Φεβρουαρίου 1909), διὰ τῆς τουρκοβουλγαρικῆς συνθήκης Κωνσταντινουπόλεως τῆς 16/29 Σεπτεμβρίου 1913 καὶ διὰ τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συνθήκης Ἀθηνῶν τῆς 1/14 Νοεμβρίου 1913.

Τὴν τοιαύτην ἀπόλυτον ἐξουσίαν κατέστησαν οἱ Τοῦρκοι σουλτᾶνοι ἔτι ἀπολυταρχικωτέραν, μερισθέντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μετὰ τοῦ *μεγάλου βεζύρου* (τοῦ ὁποίου ὁ τουρκικὸς τίτλος ἦτο *σάντρ-αζὰμ* = ἡ μεγίστη τῶν ἐξουσιῶν), ὅστις κατήντησε νὰ εἶναι δεύτερος ἡγεμὼν τῆς χώρας, ἔχων κατ' ὄνομα μόνον ὡς συνεργάτας τοὺς ἄλλους ὑπουργούς, τὸν *κεαγιᾶ-βεην* διὰ τὰ ἐσωτερικά, τὸν *δεφτερδάρην* διὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν *σεΐχ-οὐλ-ἰσλαμην* διὰ τὰ θρησκευτικὰ καὶ δικαστικά. Χάρις εἰς τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν μεγάλοι τινὲς βεζύραι τῆς Τουρκίας, ὡς κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα οἱ Κιοπρουλῆδες, κατα τὸν ΙΗ' ὁ Νταμὰτ Ἰβραχὶμ πασᾶς καὶ ἄλλοι, κατὰ δὲ τὸν ΙΘ αἰῶνα ὁ Ρεσὶτ πασᾶς καὶ ὁ Ἀαλῆ πασᾶς, ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν τὸ κράτος εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ὀλέθρου, ὅπου εἶχε φθάσει ὡς ἐκ τῆς διαφθορᾶς καὶ ἐκλύσεως τῆς σουλτανικῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἀπειθαρχίας τῶν γενιτσάρων. Οἱ σουλτᾶνοι ὅμως, ὡς ὁ Μαχμοὺτ ὁ Β' (1808—1839) καὶ ὁ Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ (1861—1876), δὲν ἔπαυον ἐπιζητοῦντες τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας εἰς χεῖράς των, παρὰ τὰς διοικητικὰς καὶ σχεδὸν πολιτειακὰς μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἤρχισαν νὰ ἐφαρμόζωνται ἀπὸ τοῦ 1839. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1835 ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται ὑπουργεῖα (ἐσωτερικῶν κλπ.) ὑπὸ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἔννοιαν καὶ ἐσχηματίσθη ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ἐν τῷ μεταξὺ φιλελεύθεραι καὶ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ἤρχισαν εἰσχωροῦσαι καὶ εἰς Τουρκίαν ἐκ Γαλλίας, ὡς ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν Τούρκων διπλωματῶν καὶ διανοουμένων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνακτορικὴ σπατάλη—μὴ ὑπαρχόντων πλέον φόρων ὑποτελείας, οὔτε πολεμικῶν ἀποζημιώσεων κ τ τ.—ἐξήντλησεν οἰκονομικῶς τὸν λαόν, ἐκέρδιζεν ἔδαφος ἡ περὶ εἰσαγωγῆς τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ ὑπευθύνου κυβερνήσεως κίνησις. Αὕτη ἀπέληξε τῷ 1876 εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β δημοσίευσιν τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον εἶχον παρασκευάσει ὁ Μιτχὰτ πασᾶς καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι ἐπιφανεῖς πολιτικοί. Ἐπωφελούμενος ὅμως τοῦ ἀμέσως κατόπιν ἐκραγέντος Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1877—1878) ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, διέλυσε τὴν βουλήν, ἔθεσε τὸ Σύνταγμα εἰς ἀχρηστίαν, ἐξουδετέρωσε πᾶσαν ἐξουσίαν τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ τῶν ὑπουργῶν (ἀποτελούντων ὅλων ὁμοῦ τὴν λεγομένην *Ὑψηλὴν Πύλην*) καὶ συνεκέντρωσε τὴν ὅλην λειτουργίαν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν εἰς χεῖράς του διὰ τῆς «Ἀρχιγραμματείας τῶν ἀνακτόρων», γενόμενος οὕτως ὁ ἴδιος καὶ ἓν εἶδος ἀρχικαγκελλαρίου μὲ ὑποκαγκελλάριον τὸν ἀρχιγραμματέα του καὶ τοὺς ὑπουργοὺς ἁπλᾶς πλαγγόνας κινουμένας διὰ τῶν ἐκ τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων τοῦ Γιλδὶζ διευθυνομένων συρμάτων. Κατὰ τῆς τοιαύτης ἀπολυταρχικῆς ἐξασκήσεως τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας ἐσχηματίσθη βαθμιαίως ἰσχυρὸν ρεῦμα δυσαρεσκείας, μεταδοθὲν καὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ. Τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως ταύτης ἀνέλαβε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Κ' αἰῶνος τὸ λεγόμενον «Νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου», ὅπερ κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ ἐκ Θεσσαλονίκης διὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Συντάγματος (10/23 Ἰουλίου 1908) καὶ τὴν σύγκλησιν τῆς βουλῆς. Συνεπείᾳ ὅμως ἀντιδραστικῆς ἀποπείρας πρὸς κατάργησιν τοῦ Συντάγματος (31 Μαρτίου—13 Ἀπριλίου 1909), ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἐξεθρονίσθη διὰ νέου στρατιωτικοῦ κινήματος καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ διατήρησις τοῦ Συντάγματος χάρις εἰς τὰς δικτατορικὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας εἰσήγαγε, τῇ βοηθείᾳ στρατιωτικῶν παραγόντων, τὸ νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον, παραμεῖναν μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (Ὀκτώβριος 1918) ὡς παρακυβέρνησις καὶ ὡς κράτος ἐν κράτει.

Μετὰ τὴν στρατιωτικὴν κατάρρευσιν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν φυγὴν τῶν κορυφαίων τοῦ κομιτάτου, ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ ὁ ΣΤ' ὁ Βαχτεντὶν ἔδειξεν ἀπολυταρχικὰς τάσεις, ἐπιζητῶν συγχρόνως νὰ περισώσῃ ὁπωσδήποτε τὰ λείψανα τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τὸν θρόνον του. Κατηγορηθεὶς ὡς θυσιάζων τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, εἶδε σχηματιζόμενον ἐν Ἀνατολῇ ἐθνικὸν ἢ ἐθνικιστικὸν κίνημα ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶν, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἀγῶνα οὐχὶ μόνον κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς συνθήκης εἰρήνης τῶν Σεβρῶν (10 Αὐγούστου 1920), ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος καὶ τὴν ἀνακωχὴν τῶν Μουδανίων (11 Ὀκτωβρίου 1922), ἡ ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἀγκύρας κατήργησε τὸν σουλτανικὸν θεσμὸν (1 Νοεμβρίου 1922), ἀφῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Ὀσμανιδῶν μόνον τὸ χαλιφικὸν ἀξίωμα καὶ ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν (29/30 Ὀκτωβρίου 1923). Μετ' ὀλίγους μῆνας κατηργήθη καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο (3 Μαρτίου 1924) καὶ τῇ 20 Ἀπριλίου ἐψηφίσθη τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα (*τεσκιλάτι-ἐσασιγὲ κανουνοῦ*), δημοσιευθὲν τῇ 24 Μαΐου 1924 (1340, τοῦ ἀραβικοῦ πολιτικοῦ ἡμερολογίου).

Τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα. Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τοῦ Συντάγματος τούτου, ἀριθμοῦντος 150 ἄρθρα καὶ ἓν πρόσθετον, ἔχουσιν ἐν περιλήψει κατ' ἄρθρα ὡς ἑξῆς:

1. Τὸ τουρκικὸν κράτος εἶναι δημοκρατία.

2 Θρησκεία τοῦ κράτους εἶναι ὁ ἰσλαμισμός, γλῶσσα δὲ ἡ τουρκική.

3. Ἡ κυριαρχία ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνος.

4. Ἡ μεγάλη ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τουρκίας εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ καὶ νόμιμος ἀντιπροσωπεία τοῦ ἔθνους.

5. Αὕτη συγκεντροῖ τὴν νομοθετικὴν καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἀσκοῦσα ἡ ἰδία τὴν νομοθετικήν.

7. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ἡ ἐθνοσυνέλευσις διὰ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ «Συμβουλίου τῶν ἐκτελεστικῶν ἐπιτρόπων» (οὕτως ὀνομάζεται τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον) ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ προέδρου τούτου.

8. Ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἀσκεῖ ἔλεγχον ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως, δυναμένη νὰ παύσῃ αὐτήν

9. Πᾶς ἄρρην πολίτης, ἔχων συμπεπληρωμένον τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, πᾶς δὲ 30ετὴς καὶ τὸ τοῦ ἐκλέγεσθαι.

13 Αἱ ἐκλογαὶ γίνονται κατὰ τετραετίαν.

Ἐκ τῶν ἀκολούθων ἄρθρων τὰ οὐσιωδέστερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

31. Ἡ θητεία τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας εἶναι τετραετής.

32. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους. Προεδρεύει τῆς ἐθνοσυνελεύσεως κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετάς.

33. Τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ πρόεδρος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως.

40 Ἡ ἐθνοσυνέλευσις ὡς νομικὸν πρόσωπον εἶναι καὶ ἀρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀρχιστρατηγία ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας.

42. Τὴν ποινὴν τῶν καταδικασθέντων ὑπουργῶν δὲν δύναται νὰ μετριάσῃ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας.

Τὰ ἄρθρα 56—67 καθορίζουσι τὰ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, τῆς ὁποίας εἶναι κατωχυρωμένη ἡ ἀνεξαρτησία. Ὑπάρχει εἰδικὸν δικαστήριον διὰ τοὺς ὑπουργοὺς (ἄρθρ. 61—67).

70. Ἡ ἐλευθερία τοῦ πολίτου, τοῦ τύπου καὶ τοῦ λόγου εἶναι ἐξησφαλισμένη.

77 Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος, μὴ ὑποκείμενος εἰς προληπτικὴν λογοκρισίαν.

75. Οὐδεὶς ἔλεγχος ἀσκεῖται διὰ τὰς θεολογικάς, θρησκευτικάς, δογματικὰς ἢ φιλοσοφικὰς πεποιθήσεις.

81. Τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν εἶναι ἀπαραβίαστον

90. Καὶ τὰ χωρία εἶναι νομικὰ πρόσωπα (σημ. μὴ ὑπαρχόντων κυρίως εἰπεῖν δήμων).

Κατὰ ταῦτα ἡ ὅλη ἐξουσία ἐν τῇ τουρκικῇ δημοκρατίᾳ συγκεντροῦται εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἐνσαρκοῦται δὲ εἰς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ὅστις δὲν εἶναι ἁπλῶς πρόσωπον διακοσμητικόν.

Τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἐτροποποιήθη βραδύτερον πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ κράτους ἐπὶ «λαϊκῆς» βάσεως ἄνευ οὐδεμιᾶς πρὸς τὴν θρησκείαν σχέσεως. Τῇ 30 Νοεμβρίου 1925 ἐψηφίσθη ὁ περὶ καταργήσεως τῶν δερβισικῶν ταγμάτων νόμος, τῇ δὲ 10 Ἀπριλίου 1928 κατηργήθησαν τὰ περὶ θρησκείας ἄρθρα, οὕτως ὥστε δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν Τουρκίᾳ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους.

Διὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς ἐθνοσυνελεύσεως δὲν γίνεται ἡ ἄμεσος ψηφοφορία. Ἐφαρμόζεται ὁ ἐκλογικὸς νόμος τοῦ 1876, καθ' ὃν οἱ ἐκλογεῖς ἐκλέγουν ἐκλέκτορας, οἵτινες συνερχόμενοι ἐκλέγουν τοὺς βουλευτὰς (πληρεξουσίους).

Τὴν ὅλην λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς κανονίζει ἐκ τῶν παρασκηνίων τὸ κρατοῦν κόμμα (τὸ «λαϊκόν»), ἔχον ὀργάνωσιν ἐξηπλωμένην καθ' ὅλον τὸ κράτος καὶ ἀποτελοῦν οὕτως εἰπεῖν τὴν τετάρτην ἐξουσίαν.

Μειονότητες. Πρὸ τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης, αἵτινες ἔκλεισαν τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914—1918, ἡ λέξις μειονότης ἦτο ἄγνωστος ἐν Τουρκίᾳ. Ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ αἱ διάφοροι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ σουλτάνου διαβιοῦσαι μὴ μουσουλμανικαὶ *ἐθνότητες*, ἀπολαύουσαι προνομίων πολὺ περισσοτέρων, παρ' ὅσα ἐπηγγέλθησαν ὅτι ἐξησφάλισαν, ὑπὸ τὴν θεωρητικὴν μᾶλλον ἢ πρακτικὴν προστασίαν τῆς Κ. Τ. Ε., αἱ μεταπολεμικαὶ συνθῆκαι τῆς εἰρήνης.

Ὅταν οἱ Τοῦρκοι, κυριεύσαντες καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὑρέθησαν κύριοι ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἔχοντες ἀνάγκην νὰ πυκνώσουν τοὺς ἀραιωθέντας πληθυσμοὺς καὶ ὑποστηρίξαντες ἄλλοτε οἱ ἴδιοι ἀπέναντι τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἅτε ἑτερόδοξοι, δέον ν' ἀπολαύωσιν ἰδιαιτέρων προνομιων δωσιδικίας, παρεχώρησαν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κοινοτικὴν αὐτοδιοίκησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν εἰς τὰς ἄλλας ἐθνότητας. Αἱ παραχωρήσεις αὗται εἶναι τὰ προνόμια, ἅτινα ἐχορήγησεν Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς εἰς τὸν ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν κληθέντα πατριάρχην Κωνσταντινοπόλεως Γεννάδιον τὸν Σχολάριον. Τὰ προνόμια ταῦτα ἐνσωματωθέντα εἰς τὸ *βεράτιον* (διάταγμα τῆς κυρώσεως τῆς ἐκλογῆς) τοῦ πατριάρχου, οὗτινος τὸ ἀρχικὸν κείμενον, τὸ ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ ἐν εἴδει χρυσοβούλλου παραχωρηθέν, ἀπωλέσθη, ὑπέστησαν πολλὰς περιπετείας, παρὰ τὴν δι' αὐτῶν ἐξασφαλισθεῖσαν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκευτικῆς λατρείας καὶ αὐτόνομον διοίκησιν τῶν κοινῶν.

Κατὰ τὰ προνόμια ταῦτα ὁ πατριάρχης εἶχε τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, δυνάμενος νὰ καθαιρῇ κατὰ τὴν κρίσιν του τοὺς ἀρχιερεῖς, ἦτο ὁ ὕπατος ποινικὸς δικαστὴς ἅπαντος τοῦ κλήρου, οὗτινος τὰ μέλη (ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς) δὲν δύνανται, κατηγορούμενοι ἐπὶ ἐγκλήματι, νὰ συλληφθοῦν εἰμὴ μόνον τῇ συναινέσει τοῦ πατριάρχου καὶ ἀφοῦ ἀποβάλουν τὸ ἱερατικὸν σχῆμα. Τὸ βεράτιον ἀνεγνώριζε τὴν ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου κατοχὴν ὅλων τῶν ναῶν καὶ ἐν γένει τῶν διὰ τὴν λατρείαν ὡρισμένων κτηρίων, τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπισκευασθοῦν, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀνεγερθοῦν νέα (ἡ σχετικὴ φράσις ἐν τῷ βερατίῳ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς εἶχεν ὡς ἑξῆς: «οὐδεὶς ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἄνευ προηγουμένης ὑψηλῆς διαταγῆς, ν' ἀφαιρῇ ἀπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια τὰ ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτῶν εὑρισκόμενα, ἢ νὰ ἐμποδίζῃ νὰ γίνωνται ἀδείᾳ τῶν δικαστηρίων αἱ ἀναγκαῖαι ἐπισκευαὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχέδιον»). Ὥριζεν ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ πατριάρχης καὶ οἱ διωρισμένοι ἐπίτροποι αὐτοῦ ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀναλαμβάνωσι κατὰ τὸ θρήσκευμά των «τὴν λύσιν καὶ τὴν δέσιν τῶν γαμικῶν δεσμῶν ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς τὸ ἔθνος των». Ὅτι «οὐδεὶς καδῆς (μουσουλμᾶνος ἱεροδικαστὴς) ἢ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἢ ἕτερός τις δικαιοῦται ἐναντίον τῶν ἀρχαίων ἐθίμων ν' ἀναμιγνύηται νὰ παρεμβάλλῃ προσκόμματα, νὰ ἐπιβάλλῃ πρόστιμον ἢ ν' ἀπευθύνῃ ἐπιπλήξεις ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τηροῦντες τοὺς κανόνας τοῦ θρησκεύματος αὐτῶν ὁ πατριάρχης, οἱ μητροπολῖται, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι ἢ οἱ ἀντικαθιστῶντες αὐτοὺς ἐπεμβαίνουσιν εἰς διαφορὰς δύο λαϊκῶν ἀφορώσας εἰς τὸν γάμον ἢ τὸ διαζύγιον ἢ ἄλλο τι ἀνῆκον εἰς τὸ θρήσκευμα καὶ κρίνουσι ἀναγκαῖον, εἴτε πρὸς διαλλαγὴν τῶν διαφερομένων μερῶν, εἴτε πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν περιπτώσεων, νὰ τοὺς ἐπιβάλλωσι τὸν ὅρκον ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν των ἢ καὶ νὰ τοὺς τιμωρῶσι δι' ἀφορισμοῦ».

Καθωρίζετο οὕτως ἡ ἀποκλειστικὴ δικαστικὴ δικαιοδοσία τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν εἰς τὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου. Καὶ οὐχὶ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κληρονομιῶν καὶ διαθηκῶν ἀνῆκον εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν μητροπόλεων. Κατωχυροῦντο εἰδικῶς τὰ τῶν κληροδοτημάτων. Ἐξησφαλίζετο συγχρόνως τὸ δικαίωμα τοῦ πατριάρχου νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀπηριθμοῦντο ἐν τῷ βερατίῳ σειρὰ ἄλλων προνομίων καὶ ἀσυλιῶν, καθορισθέντων ἀκριβέστερον καὶ διὰ τῶν μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκπονηθέντων ἐθνικῶν κανονισμῶν, οὕτως ὥστε τὸ βεράτιον κατήντησε νὰ εἶναι μικρὸν ἔγγραφον πληροῦν ἕνδεκα ὅλας σελίδας βιβλίου, ὑπερπεντήκοντα δὲ σελίδας μετὰ τῶν κανονισμῶν τούτων, ἀποτελούντων οὕτως εἰπεῖν τὸ Σύνταγμα τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβασίζοντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοινοτικῆς διοικήσεως τῶν ἄλλων ἐν Τουρκίᾳ μὴ μουσουλμανικῶν ἐθνοτήτων.

Τὰ προνόμια ταῦτα ἦσαν ἀπόρροια τοῦ ἀρχικῶς εἰς Γεννάδιον τὸν Σχολάριον χορηγηθέντος σουλτανικοῦ βερατίου, οὗτινος περίληψιν περιέσωσεν ὁ ἱστορικὸς Φραντζῆς, ὡς ἑξῆς: «Ἔδωκε δὲ καὶ προστάγματα ἐγγράφως τῷ Πατριάρχῃ, ἵνα μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλῇ ἢ ἀντιτείνῃ ἀλλ' εἶναι αὐτὸν ἀναίτητον καὶ ἀφορολόγητον καὶ ἀδιάσειστόν τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου

Digitized by Google

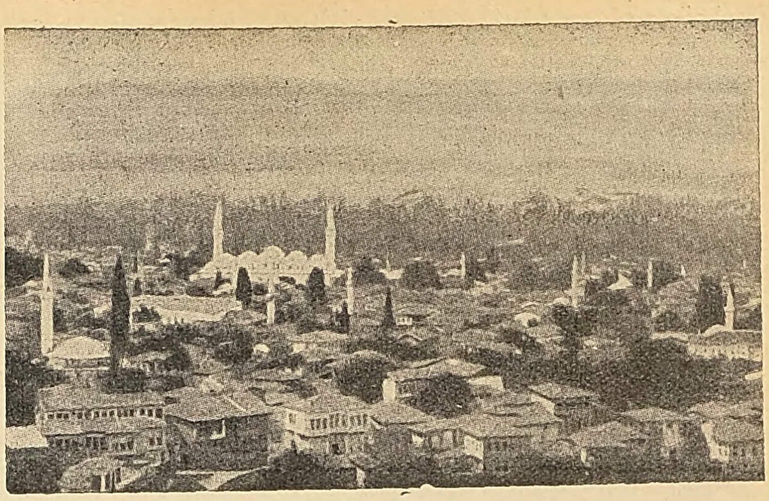

1) Ἡ Ἄγκυρα, σύγχρονος πρωτεύουσα τῆς τουρκικῆς δημοκρατίας. 2) Ἡ Προῦσα, μία τῶν ἱερῶν πόλεων τῶν Τούρκων.

Τὸ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Γαλατᾶ τμῆμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄποψις τοῦ Βοσπόρου ἀπὸ τοῦ Ἀρναοὺτ Ντερέ.

Digitized by Google

καὶ τέλους καὶ δόσεως ἐλεύθερος ἔσηται αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν πατριάρχαι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἀρχιερεῖς». Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προνομίων τούτων ὁ πατριάρχης ἐλέγετο ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως *ἐθνάρχης* (*μιλλετμπασὶ*) καὶ ἦτο πράγματι τοιοῦτος, ἔχων δικαιώματα περισσότερα παρ' ὅσα ἐπὶ βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, διότι εἰς αὐτὸν ἀνῆκεν ἡ εἰς δίκας τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου ἁρμοδιότης, καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς τότε τουρκικῆς νομοθεσίας, ἥτις, βασιζομένη ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ κανονικοῦ καὶ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου διεπομένας ὑποθέσεις τῶν Χριστιανῶν. Χάρις δὲ ἀκριβῶς εἰς τὰ προνόμια ταῦτα κατωρθώθη νὰ διασωθῇ οὐχὶ μόνον ἡ θρησκευτική, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑπόστασις τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ, ἀφοῦ ἄλλως τε οἱ Τοῦρκοι κατακτηταί, εὑρεθέντες ἀπέναντι συμπαγῶν πληθυσμῶν ἐχόντων πολιτισμὸν ἀνώτερον, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀφομοιώσωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ δημιουργήσουν ἓν ἑνιαῖον ἔθνος. Ἠδύναντο ἴσως νὰ κατορθώσουν τοῦτο διὰ τῆς βίας. Τοῦτο ὅμως ἀπέτρεψεν ἡ εἰς ὅλα τὰ πατριαρχικὰ βεράτια ἐπαναλαμβανομένη διάταξις, καθ' ἣν «οὐδεὶς ἀνήκων εἰς τὸ γραικικὸν ἔθνος βιάζεται παρ' οὐδενὸς ν' ἀσπασθῇ τὸν ἰσλαμισμόν».

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ προνόμια ταῦτα, καὶ ἰδίᾳ τὸ τελευταῖον τοῦτο, διῆλθον διὰ πολλῶν περιπετειῶν. Οὐδὲ ἔλειψαν ἐκ μέρους τῶν κατὰ καιροὺς σουλτάνων ἀπόπειραι καταργήσεως αὐτῶν. Περιοδικῶς ἐνεφανίζοντο ἐκρήξεις φανατισμοῦ τῶν σουλτάνων, ἀπειλήσασαι εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τῷ 1520 ὁ σουλτᾶνος Σελὶμ ὁ Α' ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τῆς βίας τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ τότε Τουρκίᾳ Χριστιανούς, νὰ καταργήσῃ τὸ πατριαρχεῖον καὶ νὰ μετατρέψῃ ὅλας τὰς ἐκκλησίας εἰς τζαμία. Ὁ κίνδυνος ἀπετράπη χάρις εἰς ἔγκαιρον διάβημα τοῦ πατριάρχου Θεοληπτου τοῦ Η' πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην Πιρῆ πασᾶν καὶ τὸν σεϊχουλισλάμην Δζεμαλὶ ἐφέντην, εὑρεθέντων τότε καταλλήλως τριῶν ὑπεργήρων γενιτσάρων, οἵτινες ἐμαρτύρησαν ὅτι εἶδον Μωάμεθ τὸν Προφήτην ἐκχωροῦντα τὰ προνόμια. Τῷ 1577 Μουρὰτ ὁ Γ' διέταξε νὰ μετατραπῶσιν ἅπασαι αἱ ἐκκλησίαι εἰς τεμένη, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπετράπη ἐγκαίρως. Ἀφ' ἑτέρου τὸ «ἀδιάσειστον» τοῦ πατριάρχου παρέμεινε γράμμα νεκρόν, διότι ἀφ' ὅτου εἰσήχθη ἡ συνήθεια τῶν ἐπὶ τῇ ἐγκαθιδρύσει νέου πατριάρχου φιλοδωρημάτων εἰς τοὺς Τούρκους μεγιστᾶνας καὶ εἰς τὸν σουλτᾶνον, ἡ μανία τοῦ χρηματισμοῦ ἔγινεν ἀφορμὴ συχνῶν παύσεων τῶν πατριαρχῶν. Αἱ τοιαῦται ἀλλαξοπατριαρχίαι συνωδεύοντο ἐνίοτε καὶ μὲ τὴν θανάτωσιν τοῦ πατριάρχου ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ὡς π. χ. Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως στραγγαλισθέντος τῷ 1638 συνεπείᾳ ραδιουργιῶν καὶ δωροδοκιῶν τῶν ἰησουϊτῶν, Γρηγορίου τοῦ Ε' (1821) καὶ ἄλλων.

Γενικῶς ὅμως τὰ προνόμια ἐτηροῦντο, ἰδίᾳ ἀφ' ὅτου, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐπὶ τῶν βεζυρῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κιοπρουλήδων, ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ προϊοῦσα παρακμὴ τοῦ κράτους ἐπέβαλλε τὴν δικαιοτέραν μεταχείρισιν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἤρχισαν νὰ προσλαμβάνωνται Ἕλληνες, οἱ Φαναριῶται, εἰς ἀνωτάτας ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, ὡς ἀρχικῶς ἡ τοῦ μεγάλου διερμηνέως, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν θέσιν ὑφυπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἄλλωστε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐνεφανίσθη ὡς προστάτης τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ Ρωσία, ἥτις νικήσασα ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους ἐπέτυχε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ (10/21 Ἰουλίου 1774) διάταξιν (ἄρθρ. 7), καθ' ἣν «ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑπόσχεται διαρκῆ προστασίαν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς θρησκείας ταύτης. Ἐπιτρέπει εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωσικῆς αὐλῆς νὰ προβαίνῃ ἐπὶ πάσῃ εὐκαιρίᾳ εἰς παραστάσεις πρὸς τὴν Πύλην τόσον ὑπὲρ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεγερθείσης ἐκκλησίας (σημ. πρόκειται περὶ τῆς δυνάμει τοῦ 14ου ἄρθρου τῆς αὐτῆς συνθήκης ναοῦ τῆς ρωσικῆς πρεσβείας) καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῇ ἱερουργούντων κ.τ.λ.». Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἐν διεθνεῖ πράξει περιληφθεῖσα μέριμνα περὶ προστασίας μιᾶς τῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας ἐθνοτήτων, ἡ πρώτη διεθνὴς ἀναγνώρισις τῆς ἔξωθεν προστασίας τῶν μειονοτήτων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ρωσία διεξεδίκησε τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἡ δὲ ἀξίωσις αὕτη, διατυπωθεῖσα τῷ 1853—1854 ἐπιτακτικώτερον καὶ μὲ χαρακτῆρα γενικώτερον, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας.

Ὁ πόλεμος οὗτος ἦτο ἀπόρροια τῆς τάσεως τῶν σουλτάνων καὶ τῶν Τούρκων κυβερνητῶν ν' ἀπαλλαγοῦν οὐχὶ μόνον τῶν ρωσικῶν ἀξιώσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς κοινότητας δοθέντων προνομίων, ἔναντι τῶν ὁποίων, ἐν τῇ σειρᾷ τῶν νεωτεριστικῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἐθεωρήθησαν ἀπαραίτητοι πρὸς σωτηρίαν τῆς Τουρκίας, ἐδίδετο ὑπόσχεσις χορηγήσεως ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ ἰσοπολιτείας εἰς τοὺς μὴ Μουσουλμάνους ὑπηκόους τῆς Τουρκίας. Ἀπαρχὴ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ὑπῆρξε τὸ σουλτανικὸν διάγγελμα (χάττι-χουμαγιοὺν) τοῦ Γκιουλχανὲ (1839) καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα διατάγματα καὶ νόμοι. Κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ἀντέπραττεν ἐκ πολιτικῶν λόγων ἡ Ρωσία. Ἀκριβῶς δὲ πρὸς ματαίωσιν αὐτῶν ἐπενέβη τῷ 1853 δι' ἀξιώσεων περὶ προστασίας τῶν Χριστιανῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπελθούσης πολεμικῆς περιπλοκῆς καὶ τῶν συναφῶν ἐν Βιέννῃ κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ἐν Κωνσταντινουπόλει διεξαχθεισῶν διαπραγματεύσεων ὑπῆρξεν ἄλλο ἱστορικὸν χαττι-χουμαγιούν, τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Φεβρουαρίου 1856, τὸ ὁποῖον, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς κατοχυρώσεως τῶν ἀρχαιόθεν εἰς χριστιανικὰς καὶ ἄλλας μὴ μουσουλμανικὰς κοινότητας παραχωρηθέντων ἐκκλησιαστικῶν προνομίων, ὥριζεν ὅτι ἑκάστη κοινότης θὰ κατήρτιζεν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας ἐπιτροπήν, ἥτις τῇ ἐπινεύσει τοῦ σουλτάνου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης θὰ ἐμελέτα τὰ ἐν λόγῳ προνόμια καὶ ἀσυλίας καὶ θὰ ὑπέβαλλεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν τὰς «ὑπὸ τῆς προόδου τῶν φώτων καὶ τῶν σημερινῶν χρόνων» ἀπαιτουμένας μεταρρυθμίσεις. Αὗται ὑπεδεικνύοντο ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, προστιθεμένου ὅτι «ἡ εἰς τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῶν χριστιανικῶν θρησκευμάτων ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β' χορηγηθεῖσα ἐξουσία θέλει ἐναρμονισθῆ πρὸς τὴν νέαν θέσιν, ἣν ἐξασφαλίζουν εἰς τὰς κοινότητας ταύτας αἱ γενναιόφρονες προθέσεις τοῦ σουλτάνου. Ὥστε ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς κατοχυρώσεως τῶν προνομίων, ὡς ἐζήτουν αἱ δυτικαὶ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις πρὸς ἀποτροπὴν πάσης ρωσικῆς περὶ προστασίας ἀξιώσεως, ἐξηγγέλλετο ἡ πρόθεσις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ περιορίσῃ τὰ προνόμια ταῦτα, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ κλήρου.

Οὐχ ἧττον τὸ διάγγελμα ἀπηρίθμει ὅλα τὰ προνόμια τοῦ πατριαρχείου, χαράσσον οὕτω τὰς βάσεις τῆς ἐπιδιωχθησομένης μεταρρυθμίσεως αὐτῶν. Ὡρίζετο ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἰσοβιότητος τοῦ πατριάρχου, μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν σχετικῶν ἐκλογικῶν κανονισμῶν, θέλει ἐφαρμόζεσθαι ἐπακριβῶς, συμφώνως πρὸς τὸ κείμενον τοῦ βερατίου. Οἱ πατριάρχαι καὶ ραββῖνοι θέλουσιν ὁρκίζεσθαι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ὑπηρεσίας των. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ φόροι θέλουσι καταργηθῆ καὶ ἀντικατασταθῆ διὰ τοῦ καθορισμοῦ ὡρισμένων προσόδων καὶ ἀναλόγων μισθοδοσιῶν. Ἡ κοσμικὴ διαχείρισις τῶν κοινοτήτων θέλει τεθῆ ὑπὸ τὴν περιφρούρησιν συνελεύσεως ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἕκαστον θρήσκευμα, εἰς οὐδένα θὰ ὑποβάλλεται περιορισμὸν εἰς τὰς πόλεις ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἄλλα θρησκεύματα, εἰς δὲ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἔνθα ὁ πληθυσμὸς εἶναι μεικτὸς ἑκάστη κοινότης, κατοικοῦσα εἰς ἰδιαιτέραν συνοικίαν, θὰ δύναται νὰ ἐπισκευάζῃ τὰς ἐκκλησίας καὶ σχολὰς ὡς καὶ τὰ νοσοκομεῖα αὐτῆς. Καθωρίζοντο ἐπίσης καὶ τὰ τῆς ἀνεγέρσεως νέων τοιούτων κτηρίων. Καὶ ἐπὶ πᾶσι «διεγράφοντο ἐσαεὶ ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ κράτους καὶ τῶν ἰδιωτῶν αἱ προσβλητικαὶ διακρίσεις καὶ ὀνομασίαι (δηλαδὴ τὸ *γκ αούρ* διὰ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ *τσιφοὺτ* διὰ τοὺς Ἑβραίους).

Περὶ τοῦ σουλτανικοῦ τούτου διαγγέλματος ἔγινε μνεία εἰς τὴν ἀμέσως κατόπιν συναφθεῖσαν συνθήκην Παρισίων τῆς 30ῆς Μαρτίου, εἰς τὸ 9ον ἄρθρον τῆς ὁποίας λέγεται ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἀπεφάσισε ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὰς συμβαλλομένας δυνάμεις τὸ αὐθορμήτως ἐκ τῆς θελήσεώς του ἀπορρεῦσαν φιρμάνιον.

Συνεπείᾳ τοῦ ἐν λόγῳ φιρμανίου συνεκλήθη ἐν τοῖς πατριαρχείοις Συντακτικὴ Συνέλευσις (7 Ὀκτωβρίου 1858), ἥτις, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν Βουλγάρων, ἐξεπόνησε τοὺς «Ἐθνικοὺς κανονισμούς», καθορίζοντας τὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, τὰ τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ μικτοῦ συμβουλίου, περιλαμβάνοντος τοὺς δώδεκα μητροπολίτας τῆς Συνόδου καὶ ὀκτὼ λαϊκὰ μέλη, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα, τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν δύο τούτων σωμάτων. Οἱ κανονισμοὶ οὗτοι, ἐπικυρωθέντες ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως καὶ δημοσιευθέντες ὡς νόμοι τοῦ κράτους εἰς τὴν «Συλλογὴν τῶν νόμων» (Ντουστοὺρ τόμ. 2ος, σελ. 922, ὀθωμανικοὶ κώδικες, σελ. 2750—2788), παρέμειναν ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Μετὰ τὴν πολιτικὴν κρίσιν, ἥτις ἐκλόνησεν ὁλόκληρον τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου διὰ τῶν γεγονότων ἅτινα προηγήθησαν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877—1878, γενομένης πάλιν συζητήσεως περὶ διοικητικῶν πλέον μεταρρυθμίσεων ἐφαρμοστέων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, ἀνεκινήθη καὶ τὸ ζήτημα τῶν δικαίων τῶν μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ πρὸς καθορισμὸν τῶν ὅρων τῆς ὁριστικῆς εἰρήνης συνελθὸν εὐρωπαϊκὸν συνέδριον. Ἐν τῇ μετὰ τοῦτο ὑπογραφείσῃ Βερολινίῳ συνθήκῃ τῆς 13 Ἰουλίου 1878 περιελήφθη εἰδικὸν ἄρθρον (62ον), διὰ τοῦ ὁποίου τὰ δίκαια καὶ προνόμια ταῦτα κατοχυροῦνται καὶ διεθνῶς ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρον 62ον. Τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐκφρασάσης τὴν θέλησιν νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, προσδιδούσης εἰς αὐτὴν τὴν μᾶλλον εὑρεῖαν ἔκτασιν, τὰ συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουσιν ὑπὸ σημείωσιν τὴν αὐθόρμητον ταύτην δήλωσιν. Εἰς οὐδὲν μέρος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας εἰς οὐδένα θὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιταχθῇ ὡς λόγος ἀποκλεισμοῦ ἢ ἀνικανότητος ἀναφορικῶς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, τὴν παραδοχὴν εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, θέσεις καὶ τιμὰς ἢ τὴν ἐξάσκησιν τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ βιοτεχνιῶν. Ἅπαντες, ἄνευ διακρίσεως θρησκείας, θέλουσι γίνεσθαι δεκτοὶ ὡς μάρτυρες ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἐξωτερικὴ ἐξάσκησις ὅλων τῶν θρησκευμάτων ἐξασφαλίζονται εἰς πάντας, οὐδὲν δὲ κώλυμα θέλει εἶσθαι δυνατὸν νὰ φέρηται εἴτε εἰς τὴν ἱεραρχικὴν ὀργάνωσιν τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν κοινοτήτων εἴτε εἰς τὰς μετὰ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν σχέσεις αὐτῶν. Οἱ κληρικοί, οἱ προσκυνηταὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων, οἱ ταξιδεύοντες ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἢ ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ, θέλουσιν ἀπολαύει τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, πλεονεκτημάτων καὶ προνομίων. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπισήμου προστασίας ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς διπλωματικοὺς καὶ προξενικοὺς πράκτορας τῶν Δυνάμεων ἐν Τουρκίᾳ τόσον διὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα πρόσωπα, ὅσον καὶ δι' ὅλα τὰ θρησκευτικά, ἀγαθοεργὰ καὶ ἄλλα αὐτῶν καθιδρύματα ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ κεκτημένα δικαιώματα τῆς Γαλλίας ἐπιφυλάσσονται ρητῶς, εἶναι δὲ ἐννοούμενον ὅτι οὐδαμῶς δύναται νὰ θιγῇ τὸ ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις καθεστὼς (statu quo).

Ὁ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ χώρα τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, θέλουσι διατηρεῖσθαι εἰς τὰς προηγουμένας κτήσεις καὶ πλεονεκτήματα αὐτῶν, θέλουσι δὲ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως ἀπολαύει πλήρους ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ προνομίων.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἀνακεφαλαιοῦν ἁπάσας τὰς διατάξεις τῶν προηγουμένων συνθηκῶν καὶ φιρμανίων, τὰς σχετικὰς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, ἀπετέλεσε τὸν διεθνῶς κεκυρωμένον καταστατικὸν αὐτῶν χάρτην, ἀληθῆ συνθήκην περὶ μειονοτήτων, καθορίζουσαν σαφῶς τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνελάμβανεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπέναντι τῶν ἓξ Μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ὅμως τῆς ἐφαρμογῆς των διὰ τῶν χάττι-χουμαγιοὺν τοῦ 1839 καὶ τοῦ 1856 ἐξαγγελθεισῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ «τανζιμὰτ» (=τακτοποιήσεις) καὶ μετὰ τὴν διὰ τοῦ 7ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων διακηρυχθείσης εἰσδοχῆς τῆς Τουρκίας εἰς τὴν χορείαν τῶν κρατῶν, ἅτινα ἀπολαύουσι τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δημοσίου εὐρωπαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας (ὡς ὠνομάζετο τότε τὸ διευθυντήριον τῶν ἓξ Μεγάλων Δυνάμεων), δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐμφανίζηται ἡ Τουρκία ὡς διῶκτις τῶν μὴ μουσουλμανικῶν θρησκευμάτων. Εἶχεν ἄλλως τε διακηρύξει προηγουμένως ἀκόμη, ἀπὸ τοῦ 1844, διὰ διακοινώσεων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὅτι θὰ ἐλάμβανε μέτρα, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ἥτις ἐφηρμόζετο κατὰ κανόνα ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἅπαξ γενόμενοι Μουσουλμᾶνοι ἤθελον ἐπανέλθει εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

Ἐκλιπούσης οὕτω, κατ' ἐπίφασιν τοὐλάχιστον, τῆς θρησκευτικῆς ἐχθρότητος, ἤρχισεν ἡ πολιτική. Οἱ Τοῦρκοι πολιτικοὶ ἄνδρες, οἵτινες ἠνείχοντο ἄκοντες τὰς διομολογήσεις καὶ ἀνέμενον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως τὰς καταργήσουν, ἐπεζήτουν ἀκόμη περισσότερον τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, τὰ ὁποῖα τόσον πομπωδῶς εἶχον ἐπικυρώσει. Ἐθεώρουν ταῦτα ὡς δημιουργοῦντα κράτος ἐν κράτει, ἀφοῦ ἀφῄρουν ὁλόκληρον κατηγορίαν δικαστικῶν ὑποθέσεων (ὁλόκληρον τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον τῶν Χριστιανῶν) ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τῶν δικαστηρίων τοῦ κράτους. Ἤθελον ν' ἀφομοιωθῶσιν ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ κράτους, Μουσουλμᾶνοι καὶ Χριστιανοί.

Σπουδαία τοιαύτη ἀπόπειρα ἔγινε τῷ 1880, ὅτε ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Δζεβδὲτ πασᾶς ἠθέλησε ν' ἀφαιρέσῃ πάντα θρησκευτικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀντικαταστήσῃ τὴν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν διὰ μιᾶς ἑνιαίας δικονομίας. Ἡ ἀπόπειρα ὅμως αὕτη ἀπέτυχεν. Ὀλίγον βραδύτερον, τῷ 1882, τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον διεπίστωσεν εἰς τὸ τότε ἐκδοθὲν βεράτιον τοῦ πατριάρχου ὅτι εἶχον ἐπέλθει οὐσιώδεις τροποποιήσεις. Αἱ ἀστικαὶ δίκαι τοῦ πατριάρχου, τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν, ἐξεταζόμεναι μέχρι τοῦδε ἐν τοῖς πατριαρχείοις, ὑπήγοντο εἰς τὰ ἱεροδικεῖα. Ἡ σύλληψις κληρικοῦ θὰ ἐγίνετο οὐχί, ὡς μέχρι τότε,

Digitized by Google

ὑπὸ τῶν πατριαρχείων **ἀλλ' ὑπὸ** τῶν **τουρκικῶν** ἀρχῶν. Τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 1883 ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐξουσιοδότει δι' ἐγκυκλίου τὰ δικαστήρια τοῦ κράτους νὰ δικάζωσι πᾶσαν **ὑπόθεσιν** κληροδοτημάτων καὶ διαθηκῶν **μεταξὺ Χριστιανῶν**, ὁσάκις τὸ ἕτερον τῶν μερῶν δὲν θὰ ἤθελε ν' ἀναγνωρίζῃ **τὴν σχετικὴν** ἀπόφασιν τῶν **πατριαρχικῶν δικαστηρίων**. Συνεπεία διαβημάτων τοῦ πατριαρχείου **αἱ ἐγκύκλιοι** αὗται ἀνεστάλησαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἄλλη ἐγκύκλιος ὑπῆγεν εἰς τὰ δικαστήρια **τοῦ κράτους** τὰ ζητήματα τῆς διατροφῆς τῆς διεζευγμένης συζύγου. Τῷ 1888, τοῦ Δζεβδὲτ πασᾶ **ἐπανελθόντος** εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, **τὸ** διοικητικὸν τμῆμα **τοῦ** ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης ἠρνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐπὶ κληρονομικῶν ὑποθέσεων ἀποφάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, **τὰς** ὁποίας ἐξετέλει ἀνέκαθεν ἀνεξετάστως **καὶ οἱ** ἱεροδίκαι ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς ὑποθέσεις διαθηκῶν Χριστιανῶν.

Τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἀντετάχθη σθεναρῶς ἐναντίον τῆς καταργήσεως τῶν προνομίων του. Ἐφ' ἱκανὸν ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνταλλαγὴ *τακριρίων* (διακοινώσεων) μεταξὺ τοῦ ὑπουργείου καὶ τοῦ πατριαρχείου. Ἦτο ὁ ἱστορικὸς ἀγὼν τῶν προνομίων. Τῇ 22 Ἰουνίου καὶ τῇ 6ῃ Ἰουλίου 1890, προκειμένου νὰ ἐκδοθοῦν βεράτια διὰ δύο νέους Βουλγάρους ἐπισκόπους ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Διονύσιος ὁ Ε' ἀπηύθυνε μακρὸν τακρίριον πρὸς τὸ ὑπουργεῖον καὶ μετά τινας μῆνας ὑπόμνημα πρὸς τὸν σουλτᾶνον. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Πύλη ἐξέδωκε τὰ βουλγαρικὰ βεράτια καὶ ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τὰς ἀνωτέρω ἀναφερομένας ἐγκυκλίους τοῦ 1883. Μετὰ νέον ὑπόμνημα πρὸς τὸν σουλτᾶνον ὁ πατριάρχης παρῃτήθη. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Πύλη ἐπέμενεν εἰς τὴν τακτικήν της, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, προεδρεύοντος ὡς τοποτηρητοῦ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Γερμανοῦ, προέβη τῇ 28 Σεπτεμβρίου μετὰ ματαίαν ἀνταλλαγὴν ἐγγράφων, εἰς τὸ σοβαρὸν μέτρον τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν πατριαρχείων καὶ τῆς διακοπῆς πάσης ἱεροτελεστίας καθ' ὅλον τὸ κλῖμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου. Τὸ μέτρον ἐφηρμόσθη, προκαλέσαν βαθεῖαν συγκίνησιν εἰς ὁλόκληρον τὸ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ εἰς τὸν λαὸν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ὁ μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης (τότε τουρκικῆς) ἐξεφώνησε τολμηρὸν λόγον ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Σμύρνῃ δὲ ὠργανώθη ἐπιβλητικὴ διαδήλωσις τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ διοικητηρίου. Ἐκ Κρήτης ἀνηγγέλλοντο ἀνησυχητικὰ συμπτώματα. Ὁ ἐκεῖ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ἐτηλεγράφει εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅτι δὲν ἐγγυᾶται διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, ἂν μὴ ἐπανελαμβάνοντο αἱ ἱεροτελεστίαι ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων. Πτοηθεῖσα ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Τὰ προνόμια ἀπεδόθησαν ἀκέραια, αἱ ἐκκλησίαι ἤνοιξαν καὶ οἱ κώδωνες ἠχοῦντες ἐξήγγειλαν τὸ χαρμόσυνον διὰ τὸν ἑλληνισμὸν γεγονός. Τῇ δὲ 27ῃ Δεκεμβρίου ἀπεστάλη εἰς τὸ πατριαρχεῖον βεζυρικὸς *τεζκερὲς* (ἀνακοίνωσις) ἐπιλύων ὅλα τὰ ἐπίμαχα ζητήματα συμφώνως πρὸς τὰ ἀνέκαθεν ἰσχύοντα πατριαρχικὰ προνόμια, ὁ δὲ τεζκερὲς οὗτος ἐπεκυρώθη μετά τινας ἡμέρας καὶ δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. Εἶναι ἡ εἰς τὴν τουρκικὴν συλλογὴν νόμων (*Μ. Καραβοκυροῦ :* Κληρονομικὸν δίκαιον, σελ. 146. Πατριαρχικοὶ Κώδικες, τόμ. 3, σελ. 2789—2783) δημοσιευθεῖσα βεζυρικὴ ἐγκύκλιος, ἥτις, ἐπικυρώσασα καὶ κατοχυρώσασα τὸ προνομιακὸν καθεστὼς τῶν πατριαρχείων, παρέμεινεν ἄθικτος μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος (Ἰούλιος 1908) ἤρχισε δεινὴ πολεμικὴ τοῦ τουρκικοῦ τύπου καὶ συστηματικὴ ἀντιπολίτευσις τῆς κυβερνήσεως τόσον κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ὅσον καὶ κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ *Τανζιμὰτ* καὶ τῶν *τανζιμαιτζήδων*, τῶν πολιτικῶν δηλαδὴ ἀνδρῶν τοῦ 1839 καὶ τῶν κατόπιν ἐτῶν μέχρι τοῦ 1856, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ συγχωνευθῶσιν ὅλαι αἱ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν σουλτάνων ἐθνότητες εἰς μίαν ὀθωμανικὴν ἐθνικότητα. Τὸ ἐγχείρημα ἐκεῖνο ἐχαρακτηρίζετο ὡς μέγα σφάλμα, ὡς ἐπίσης ὡς δεινὸν λάθος ἐκηρύσσετο καὶ ἡ ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ παραχώρησις προνομίων εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Συγχρόνως ἤρχισε καὶ ὁ δεινὸς ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου διωγμὸς ἐν Τουρκίᾳ, ὅστις, λόγῳ καὶ τῆς περιπλοκῆς τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, ἤγαγε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ θεραπείαν τῆς καταστάσεως οὐχὶ πλέον δι' ἐπικλήσεων πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἀφοῦ ἡ Βερολίνιος συνθήκη εἶχε πλέον καταρρακωθῆ, ἀλλὰ διὰ συμπράξεως μετὰ τῶν ἄλλων βαλκανικῶν κρατῶν. Καὶ ἀκριβῶς περὶ τὸ ζήτημα τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ δικαίων τῶν χριστιανικῶν μειονοτήτων περιεστρέφετο ἡ ταυτόσημος τελεσιγραφικὴ διακοίνωσις τῆς 30 Σεπτεμβρίου (12 Ὀκτωβρίου) 1912, ἥτις ἐπεδόθη εἰς τοὺς ἐν Σόφιᾳ καὶ Βελιγραδίῳ πρέσβεις τῆς Τουρκίας. Ἐν τῇ διακοινώσει ταύτῃ αἱ κυβερνήσεις Ἑλλάδος, Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἐκάλουν τὴν Τουρκίαν νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἐκπόνησιν καὶ εἰσαγωγὴν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Βερολινίου συνθήκης προβλεπομένων μεταρρυθμίσεων, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δόγματος τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν θ' ἀνετίθετο εἰς συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων κατ' ἴσον ἀριθμὸν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν.

Τὰ καταστρεπτικὰ διὰ τὴν Τουρκίαν ἀποτελέσματα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων δὲν ἐπήνεγκον ἀλλαγὴν εἰς τὰς κατευθυντηρίους γραμμὰς τῆς πολιτικῆς τῶν Νεοτούρκων ἀπέναντι τῶν εἰς τὰς ὑπολειφθείσας ἐπαρχίας Χριστιανῶν. Οἱ ἀνθελληνικοὶ διωγμοὶ ἐνετάθησαν ἔτι μᾶλλον, ἤρχισαν δὲ καὶ οἱ ἐκτοπισμοὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης καὶ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ κατάστασις ἠπείλει νέαν πολεμικὴν περιπλοκήν. Συγχρόνως ἤρχισε νέα συστηματικὴ πολεμικὴ τοῦ τύπου ἐναντίον τῶν προνομίων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς πρώτας τάσεις καταργήσεως τῶν μουσουλμανικῶν ἱεροδικείων πρὸς ἑνοποίησιν τῆς δικαιοσύνης. Εἰς σειρὰν ἄρθρων (Ὀκτώβριος 1916) ἡ «Τανὶν» διεκήρυσσεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ὕπαρξις κράτους ἐν κράτει. Ἀφοῦ κατηργήθησαν αἱ διομολογήσεις, θὰ ἔπρεπε νὰ καταργηθοῦν καὶ τὰ προνόμια τῶν ἰθαγενῶν κοινοτήτων καὶ ἱδρυμάτων. Ἀρχὴ καταργήσεως τῶν προνομίων τούτων ἔγινεν ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων, ἐκ τῶν ὁποίων εἶχον πρὸ ὀλίγου σφαγῆ ἢ ἄλλως ἐξοντωθῆ τοὐλάχιστον 600 000 ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 11ης Αὐγούστου 1916 κατηργήθη ἡ ἐθνοσυνέλευσις τοῦ ἀρμενικοῦ πατριαρχείου, κατόπιν δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πατριαρχεῖον. Οἱ Ἀρμένιοι τῆς Τουρκίας ἔπαυον νὰ ἐξαρτῶνται θρησκευτικῶς ἀπὸ τοῦ ἐν Ἐτσμιατζὶν τῆς Ἀρμενίας τοῦ Καυκάσου ἑδρεύοντος Καθολικοῦ. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετέθετε τὴν ἕδραν τοῦ Ἀρμενίου Καθολικοῦ τοῦ Σὶς (Κιλικίας) εἰς Ἱερουσαλήμ, μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὑπῆγεν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν του ἅπαντας τοὺς Ἀρμενίους τῆς Τουρκίας. Σχεδὸν συγχρόνως ἐξέδιδε νέον περὶ γάμου νόμον, ὅστις κατήργει τὰ σχετικὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν, χωρὶς ὅμως νὰ εἰσάγῃ ἀκόμη τὸν πολιτικὸν γάμον διὰ Μουσουλμάνους καὶ Χριστιανούς.

Συνθήκη Λωζάννης. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἱστορικῆς ἀνασκοπῆς ἀποβαίνει αὐτονόητος ἡ στάσις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τουρκίας ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Λωζάννης, ὅπου ἡ Τουρκία, ἀνατρέψασα τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν τοῦ 1920 διὰ τῶν μικρασιατικῶν αὐτῆς ἐπιτυχιῶν, ἐνεφανίζετο ὡς νικήτρια. Ἐθεώρησαν τὴν εὐκαιρίαν ὡς μοναδικήν, ὅπως πραγματοποιήσουν τὴν ἀπὸ πολλοῦ μελετηθεῖσαν καὶ ἐπιχειρηθεῖσαν κατάργησιν τόσον τῶν διομολογήσεων ὅσον καὶ τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν ἄλλων μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων. Διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς μάλιστα πληθυσμοὺς ἐνεφανίσθησαν μὲ πρόγραμμα ἀπελάσεως ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας καὶ ἀπομακρύνσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἀγὼν τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ε. Βενιζέλου, ὑπῆρξε δεινός. Τὸ πατριαρχεῖον ἐσώθη, ἀλλ' ἀπώλεσεν ὅλα τὰ λοιπὰ αὐτοῦ προνόμια, πλὴν τῶν καθαρῶς θρησκευτικῶν. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ μειονότης ἀπεμακρύνθη ὁλόκληρος ἐκ Τουρκίας καὶ προσέφυγεν εἰς Ἑλλάδα, ἀνταλλαγεῖσα ἔναντι 354.647 περίπου Τούρκων τῆς Ἑλλάδος (212.129 τῶν ὁποίων φέρονται οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς διαφόρους τουρκικοὺς νομούς, κατὰ τὴν ἐπίσημον τουρκικὴν στατιστικὴν τοῦ 1927), μόλις δὲ κατωρθώθη νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ παραμονὴ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἔναντι τῶν ἐν Θράκῃ Τούρκων καὶ ἄλλων Μουσουλμάνων.

Ἡ ἀνταλλαγὴ συνεφωνήθη καὶ ἐξετελέσθη διὰ τῆς πρὸ τῆς συνθήκης εἰρήνης ὑπογραφείσης ἑλληνοτουρκικῆς συμφωνίας «περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν» τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1923, καθ' ἣν ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους θὰ ἤρχιζεν ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν θρησκείαν ἀνηκόντων ὑπηκόων τῆς Τουρκίας τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὰ τουρκικὰ ἐδάφη καὶ τῶν εἰς τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν ἀνηκόντων ὑπηκόων τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη (ἄρθρον 1ον), πλὴν τῶν ἑλλήνων κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως οἵτινες ἦσαν ἤδη «ἐγκατεστημένοι» (établis πρὸ τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1918 ἐν ταῖς περιφερείαις τῆς πόλεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καθορίζονται αὗται διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1912, καὶ τῶν Μουσουλμάνων κατοίκων τῆς Δυτικῆς Θράκης, οἵτινες ἦσαν «ἐγκατεστημένοι ἀνατολικῶς τῆς διὰ τῆς συνθήκης Βουκουρεστίου τοῦ 1913 καθορισθείσης μεθοριακῆς γραμμῆς» (ἄρθρον 2).

Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἑλληνικῶν, ὧν τὸ μέγιστον μέρος, οἱ ἐκ Σμύρνης καὶ τῆς περιοχῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ 1920—1922 ἐν γένει, εἶχον ἤδη καταφύγει εἰς Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Σεπτεμβρίου 1922, καὶ τῶν τουρκικῶν πληθυσμῶν συνετελέσθη σχετικῶς ταχέως, λήξασα τὸ θέρος τοῦ 1925 μερίμνῃ μεικτῆς ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ 4 Ἑλλήνων, 4 Τούρκων καὶ 3 οὐδετέρων ἐκλεγέντων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (τὰ περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τῶν ἀφορωσῶν τὰ τῆς ἀποδόσεως τῶν κτημάτων, τῶν σχετικῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς ἐπιτευχθείσης ἐπὶ τέλους συμφωνίας τῆς 10ης Ἰουνίου 1930 (βλ. κατ. [*Ἱστορία*]).

Τὰ δικαιώματα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπολειφθέντων Ἑλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν μὴ μουσουλμανικῶν αὐτῆς πληθυσμῶν ἀνέλαβε νὰ σεβασθῇ ἡ Τουρκία διὰ τῶν ἄρθρων 37—45 τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης ἐχόντων ὡς ἑξῆς:

Διὰ τοῦ 37ου ἄρθρου ἡ Τουρκία ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως αἱ εἰς τὰ ἄρθρα 38—44 περιεχόμεναι διατάξεις ἀναγνωρισθῶσιν ὡς θεμελιώδεις καὶ ὅπως οὐδεὶς νόμος, οὐδεὶς κανονισμός, οὐδεμία ἐπίσημος ἐνέργεια εὕρηται ἐν ἀντιφάσει ἢ ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐν λόγῳ διατάξεις, οὐδὲ θεωροῦνται ἐπικρατέστερα τούτων.

Μετὰ τὴν βασικὴν ταύτην διάταξιν ἔρχονται τὰ ἑξῆς ἄρθρα :

Ἄρθρον 38ον. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ χορηγήσῃ εἰς ἅπαντας τοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας πλήρη καὶ ὁλοκληρωτικὴν προστασίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, ἄνευ διακρίσεως γεννήσεως, ἐθνικότητος, γλώσσης, φυλῆς ἢ θρησκεύματος. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Τουρκίας θέλουσιν ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως, τόσον δημοσίᾳ, ὅσον καὶ ἰδιωτικῶς, πάσης πίστεως θρησκείας ἢ δοξασίας μὴ ἀσυμβιβάστου πρὸς τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ καλὰ ἤθη. Αἱ μὴ μουσουλμανικαὶ μειονότητες θέλουσιν ἀπολαύει πλήρως τῆς ἐλευθερίας τῆς κυκλοφορίας καὶ μεταναστεύσεως, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου ἢ μέρους τοῦ ἐδάφους ἐφ' ὅλων τῶν Τούρκων πολιτῶν ἐφαρμοζομένων μέτρων, ἅτινα θὰ ἐλάμβανεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διὰ τὴν ἐθνικὴν ἄμυναν ἢ διὰ τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 39, οἱ εἰς τὰς μειονότητας ἀνήκοντες Τοῦρκοι ὑπήκοοι ἀπολαύουσι τῶν αὐτῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὧν καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Τουρκίας, ἀδιακρίτως θρησκεύματος, εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου Ἡ διαφορὰ θρησκείας, δοξασίας ἢ δόγματος οὐδαμῶς δέον νὰ ζημιοῦσι Τοῦρκόν τινα ὑπήκοον δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀπολαυὴν τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ διὰ τὴν παραδοχὴν εἰς τὰ δημόσια λειτουργήματα, θέσεις καὶ τιμὰς ἢ τὴν ἐξάσκησιν τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ βιοτεχνιῶν. Οὐδεὶς θέλει θεσπίζεσθαι περιορισμὸς ἐναντίον τῆς ἐλευθέρας ὑπὸ παντὸς Τούρκου πολίτου χρήσεως μιᾶς οἱασδήποτε γλώσσης, εἴτε εἰς τὰς ἰδιωτικὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις, εἴτε εἰς τὰ τῆς θρησκείας, τοῦ τύπου ἢ τῶν πάσης φύσεως δημοσιευμάτων, εἴτε εἰς τὰς δημοσίας συναθροίσεις. Παρὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐπισήμου γλώσσης, θέλουσι δοθῇ κατάλληλοι διευκολύνσεις εἰς τοὺς Τούρκους ὑπηκόους τοὺς ἔχοντας γλῶσσαν ἄλλην παρὰ τὴν τουρκικὴν διὰ τὴν προφορικὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης των ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων.

Ἄρθρον 40. Οἱ εἰς μὴ μουσουλμανικὰς μειονότητας ἀνήκοντες Τοῦρκοι ὑπήκοοι θέλουσιν ἀπολαύει νόμῳ καὶ ἔργῳ τῆς αὐτῆς μεταχειρίσεως καὶ τῶν αὐτῶν ἐγγυήσεων, ὧν καὶ οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι ὑπήκοοι. Θέλουσιν ἔχει ἐν ἄλλοις ἴσον δικαίωμα νὰ ἱδρύωσι, διευθύνωσι καὶ ἐξελέγχωσιν ἰδίαις δαπάναις παντὸς εἴδους φιλανθρωπικά, θρησκευτικὰ ἢ κοινωνικὰ ἱδρύματα, παντὸς εἴδους σχολὰς καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ καὶ μορφωτικὰ καθιδρύματα μετὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθέρας ἐν αὐτοῖς χρήσεως τῆς ἰδίας των γλώσσης, καὶ ἀσκῶσιν ἐλευθέρως τὴν θρησκείαν αὐτῶν.

Ἄρθρον 41. Εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θέλει παραχωρήσει εἰς τὰς πόλεις καὶ περιφερείας, ἔνθα κατοικοῦσιν ἐν σημαντικῇ ἀναλογίᾳ μὴ Μουσουλμᾶνοι ὑπήκοοι, κατάλληλοι εὐκολίαι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐν ταῖς πρωτοβαθμίοις σχολαῖς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ τέκνα τῶν Τούρκων τούτων ὑπηκόων ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν γλώσσῃ. Ἡ διάταξις αὕτη δὲν θέλει ἐμποδίσει τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ἀπὸ τοῦ νὰ καταστήσῃ ὑποχρεωτικὴν τὴν διδασκαλίαν τῆς τουρκικῆς γλώσσης εἰς τὰς ῥηθείσας σχολάς.

Εἰς τὰς πόλεις καὶ περιφερείας ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐν σημαντικῇ ἀναλογίᾳ Τοῦρκοι ὑπήκοοι ἀνήκοντες εἰς μὴ μουσουλμανικὰς μειονότητας, θέλει ἐξασφαλισθῇ εἰς τὰς μειονότητας ταύτας δικαία μερὶς ἐν τῇ ἀπολαβῇ καὶ χορηγήσει τῶν ποσῶν, ἅτινα ἤθελον τυχὸν χορηγηθῇ ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, τῶν δημαρχιακῶν ἢ ἄλλων προϋπολογισμῶν, πρὸς σκοπὸν ἐκπαιδευτικόν, θρησκευτικὸν ἢ εὐεργετικόν. Τὰ ἐν λόγῳ χρήματα θέλουσι καταβάλλεσθαι εἰς τοὺς ἐγκύρους ἀντιπροσώπους τῶν ἐνδιαφερομένων καθιδρυμάτων.

Ἄρθρον 42. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις συμφωνεῖ

Digitized by Google

νὰ θεσπίσῃ, ἀναφορικῶς πρὸς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς μειονότητας, δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν οἰκογενειακὴν ἢ προσωπικὴν αὐτῶν κατάστασιν, πᾶσαν διάταξιν ἐπιτρέπουσαν νὰ κανονισθῶσι τὰ ζητήματα ταῦτα συμφώνως πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν μειονοτήτων τούτων. Αἱ διατάξεις αὗται θέλουσιν ἐκπονηθῆ ὑπὸ ειδικῶν ἐπιτροπῶν ἀποτελουμένων κατ' ἴσον ἀριθμὸν ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐξ ἀντιπροσώπων ἑκάστης τῶν ἐνδιαφερομένων μειονοτήτων. Ἐν περιπτώσει διαφωνίας ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν θέλουσι διορίζει κοινῇ συμφωνίᾳ ἐπιδιαιτητήν, ἐκλεγόμενον μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων νομομαθῶν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει νὰ παραχωρήσῃ πᾶσαν προστασίαν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ συναγωγάς, εἰς τὰ νεκροταφεῖα καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ καθιδρύματα τῶν ἐν λόγῳ μειονοτήτων. Πᾶσα εὐκολία καὶ ἄδεια θέλει χορηγηθῆ εἰς τὰ εὐαγῆ ἱδρύματα καὶ εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ εὐεργετικὰ καθιδρύματα τῶν αὐτῶν μειονοτήτων, ἅτινα ὑφίστανται σήμερον ἐν Τουρκίᾳ, ἡ δὲ τουρκικὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν θέλει ἀρνηθῆ διὰ τὴν ἵδρυσιν νέων θρησκευτικῶν καθιδρυμάτων ἀναγκαίαν εὐκολίαν, ἥτις εἶναι ἐξησφαλισμένη εἰς τὰ ἄλλα τοιαύτης φύσεως ἰδιωτικὰ καθιδρύματα.

Ἄρθρον 43. Οἱ εἰς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς μειονότητας ἀνήκοντες Τοῦρκοι ὑπήκοοι δὲν θέλουσιν ἐξαναγκάζεσθαι εἰς τὸ νὰ ἐκπληρῶσι πρᾶξίν τινα ἀποτελοῦσαν παραβίασιν τῆς θρησκείας, ἢ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἐθίμων, οὐδὲ θέλουσιν ἐπιβάλλεσθαι εἰς αὐτοὺς πρόστιμα, ἂν ἀρνηθῶσι νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἢ νὰ ἐκπληρώσωσι νομικὴν ἢ ἄλλην πρᾶξιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομαδιαίας αὐτῶν ἀναπαύσεως. Πάντως ἡ διάταξις αὕτη δὲν θέλει ἀπαλλάσσει τοὺς Τούρκους τούτους ὑπηκόους ἀπὸ τῶν εἰς ἄλλους ὑπηκόους ἐπιβεβλημένων ὑποχρεώσεων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τηρήσεως τῆς δημοσίας τάξεως.

Ἄρθρον 44. Ἡ Τουρκία συμφωνεῖ, ὅπως, ἐν ᾧ μέτρῳ τὰ προηγούμενα ἄρθρα τοῦ τμήματος τούτου ἐνδιαφέρουσι τοὺς μὴ Μουσουλμάνους ὑπηκόους τῆς Τουρκίας, αἱ διατάξεις αὗται ἀποτελῶσιν ὑποχρεώσεις διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος καὶ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Δὲν θέλει εἶσθαι δυνατὸν νὰ τροποποιηθῶσιν εἰμὴ μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς πλειοψηφίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἡ δὲ Βρεττανικὴ αὐτοκρατορία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰαπωνία ἀναλαμβάνουσι διὰ τῆς παρούσης τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἀρνῶνται τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν εἰς πᾶσαν τροποποίησιν τῶν ῥηθέντων ἄρθρων, εἰς ἣν ἤθελεν ὑπὸ τὸν δέοντα τύπον συγκατατεθῆ ἡ πλειοψηφία τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Ἡ Τουρκία συμφωνεῖ, ὅπως πᾶν μέλος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ συμβουλίου πᾶσαν παράβασιν μιᾶς οἱασδήποτε τῶν ὑποχρεώσεων τούτων, τὸ δὲ συμβούλιον θὰ δύναται νὰ ἐνεργῇ διὰ παντὸς τρόπου καὶ νὰ δίδῃ τὰς ὁδηγίας, ἃς ἤθελε κρίνει καταλλήλους καὶ ἀποτελεσματικὰς ἐν προκειμένῳ.

Πρὸς τούτοις ἡ Τουρκία συμφωνεῖ, ὅπως, ἐν περιπτώσει διαστάσεως γνωμῶν ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων λόγῳ ἢ ἔργῳ εἰς τὰ ἄρθρα ταῦτα μεταξὺ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ μιᾶς οἱασδήποτε τῶν ἄλλων Δυνάμεων τῶν ὑπογραψασῶν τὴν παροῦσαν συνθήκην ἢ πάσης ἄλλης Δυνάμεως μέλους τοῦ συμβουλίου οὔσης τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἡ διαφωνία αὕτη θέλει θεωρεῖσθαι ὡς διαφορὰ ἔχουσα χαρακτῆρα διεθνῆ, συμφώνως πρὸς τὸ 14 ἄρθρον τοῦ Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις συμφωνεῖ ὅπως πᾶσα τοιούτου εἴδους διαφορά, ἂν ζητήσῃ τοῦτο τὸ ἕτερον τῶν μερῶν, ὑποβάλληται εἰς τὸ Διαρκὲς Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης. Ἡ ἀπόφασις τοῦ Διαρκοῦς Δικαστηρίου θέλει εἶσθαι ἀνέκκλητος καὶ θέλει ἔχει τὴν αὐτὴν ἰσχὺν οἵαν καὶ ἀπόφασις ἐκδιδομένη δυνάμει τοῦ 13ου ἄρθρου τοῦ Συμφώνου.

Ἄρθρον 45. Τὰ διὰ τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος τμήματος εἰς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς μειονότητας τῆς Τουρκίας ἀναγνωριζόμενα δικαιώματα ἀναγνωρίζονται ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς εὑρισκομένην μουσουλμανικὴν μειονότητα.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς συνθήκης. Ἐν τούτοις ἀρχῆθεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐθεώρησε τὰς διατάξεις σχεδὸν μὴ ὑπαρχούσας. Ἐπὶ ἔτη οὐδὲν ἀφιέρωσεν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους διὰ τὰς δαπάνας τῶν σχολῶν τῶν μειονοτήτων, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συντηρῶσι τὰ σχολικά των καθιδρύματα ἐξ ἰδίων, ὡς ὅταν ἀπέλαυον τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος. Ἐπὶ πλέον ἐπεβαρύνθησαν μὲ μισθοὺς διδάσκοντος προσωπικοῦ, ἐπιβληθέντος πρὸς διδασκαλίαν τῆς τουρκικῆς γλώσσης καὶ ἄλλων τουρκιστὶ διδασκομένων μαθημάτων. Συγχρόνως δέ, προκειμένου περὶ τῆς ἑλληνικῆς μειονότητος, ὑπεστηρίχθη ὁμὰς τουρκοφώνων Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν ἐκ Καραχισὰρ παπᾶ Εὐθύμην, ὅστις, ἀξιῶν ὅτι ὑπάρχουσιν ὀρθόδοξοι Τοῦρκοι τὴν καταγωγήν, ἔπηξε τὴν παρασυναγωγὴν τῶν λεγομένων Τουρκορθοδόξων· κατέλαβεν ἕνα ναὸν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Γαλατᾶ καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ διὰ τῆς βίας τὸ πατριαρχεῖον.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐβελτιώθη ἀπὸ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων φιλίας γενομένης ὑπογραφῆς τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συνθήκης φιλίας, οὐδετερότητος, διαλλαγῆς καὶ διαιτησίας τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1930. Ἔκτοτε ἡ θέσις τοῦ πατριαρχείου ἐβελτιώθη καὶ ἐλέγετο ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θὰ ὁρίσῃ καὶ ἐπιχορηγήσεις εἰς τὰς σχολὰς τῶν μειονοτήτων ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους.

Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ διαφόρων ἐνεργειῶν ἐπετυγχάνοντο δηλώσεις μειονοτήτων τινῶν (π. χ. τῆς ἑβραϊκῆς ἢ ὡρισμένων μειονοτικῶν ὁμάδων, καθ' ἃς αὗται παραιτοῦνται τῶν δικαιωμάτων ἅτινα χορηγεῖ εἰς αὐτὰς ἡ συνθήκη τῆς Λωζάννης. Τὸ ζήτημα παρέμενε πάντως ἐκκρεμὲς καὶ ἐπεκράτει ἀβεβαιότης καὶ πρὸς τὸ νέον καθεστώς, ὅπερ θὰ ἔπρεπε ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς τέως ἐθνικοὺς κανονισμοὺς τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν ἄλλων μειονοτήτων.

Ἤδη (Ἰούνιος 1933) ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἐπωφελουμένη ἴσως τῆς διεθνοῦς καταστάσεως, βαινούσης πρὸς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν, ἀπεφάσισε νὰ θεσπίσῃ νομοθετικὰ μέτρα προοριζόμενα νὰ μεταβάλουν ῥιζικῶς τὴν διοίκησιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ μὴ μουσουλμανικῶν θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν θεωρεῖ ἐνηρμονισμένα τελείως πρὸς τὴν σημερινὴν τουρκικὴν νομοθεσίαν καὶ τὰς σήμερον κρατούσας γενικὰς ἀρχάς. Θεωρεῖται δηλαδὴ ὅτι τὰ πατριαρχεῖα τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύουσα μεγάλη ἀρχιρραβινεία τῶν Ἑβραίων εἶναι σήμερον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τούτων ἁπλᾶ θρησκευτικὰ ἱδρύματα, τῶν ὁποίων ἡ διοίκησις δέον νὰ ἐναρμονισθῇ πρὸς τοὺς σημερινοὺς τουρκικοὺς νόμους, οἵτινες εἰσήγαγον σαφῆ χωρισμὸν τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων ἀπὸ τῶν κοσμικῶν. Πρόκειται δηλαδὴ νὰ καταργηθῇ πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ θρησκευτικῇ διοικήσει τῶν ἱδρυμάτων τούτων πηγάζει ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ παρελθόντος. Πρὸς τοῦτο θέλει ὑποβληθῆ εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν νόμος, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ καταργηθοῦν καὶ τὰ τελευταῖα ψιχία τῶν παλαιῶν προνομίων καὶ θὰ καθορισθῇ ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως τῶν ἱδρυμάτων τούτων, ὡς καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν πατριαρχῶν καὶ τοῦ ἀρχιραβίνου.

Συνέπεια τοῦ νόμου θὰ εἶναι ἡ ἐκκαθάρισις τῶν σημερινῶν διοικήσεων τῶν σχολῶν, τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν ἀγαθοεργῶν ἐν γένει καθιδρυμάτων τῶν μειονοτήτων. Αἱ σχολαὶ καὶ τὰ καθιδρύματα ταῦτα θὰ δύνανται νὰ λειτουργοῦν μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τουρκικοῦ περὶ σωματείων νόμου, δηλαδὴ θὰ διοικοῦνται ὑπὸ ἀγαθοεργῶν ἀδελφοτήτων. Τὰ δυνάμει τῶν παλαιῶν φιρμανίων ὑπάρξαντα Μεικτὰ Συμβούλια θὰ καταργηθοῦν ὁριστικῶς (τὸ Μεικτὸν Συμβούλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου κατηργήθη ἤδη σιωπηρῶς πρὸ πολλοῦ). Ἀφ' ἑτέρου αἱ νέαι ἀγαθοεργοὶ ἀδελφότητες δὲν θὰ δύνανται νὰ κτῶνται καὶ νὰ ἔχουν ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ νομήν των περιουσίας ἄλλας, εἰμὴ μόνον τὰς ἀπαιτουμένας πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων τῆς διοικήσεώς των.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἐφαρμοζόμενον θὰ σημειώσῃ σημαντικὸν σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν μὴ μουσουλμανικῶν ἐθνοτήτων ἐν Τουρκίᾳ, διότι θὰ θέσῃ ὁριστικῶς τέρμα εἰς τὴν ὕπαρξιν μὴ τουρκικῶν κοινοτήτων καὶ θ' ἀποτελέσῃ ὁριστικὴν κατάργησιν διὰ νόμου καὶ τῶν τελευταίων ὑπολειπομένων δικαίων τῶν μειονοτήτων, ἐνῷ διὰ τοῦ 37ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ θεσπίζῃ νόμους ἢ κανονισμοὺς ἀντιβαίνοντας πρὸς τὰς περὶ μειονοτήτων διατάξεις τῆς συνθήκης, οὐδὲ νὰ προβαίνῃ εἰς ἄλλας ἐπισήμους ἐνεργείας ἀντιβαινούσας πρὸς αὐτάς.

Δημόσια οἰκονομικά. Ἡ δημοσιονομικὴ ὀργάνωσις τῆς Τουρκίας ἦτο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Ὀσμὰν καθ' ὁλοκληρίαν φεουδαρχική. Ὅταν ὁ Ἀλαεττίν, τελευταῖος σουλτᾶνος τοῦ σελτζουκικοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου, ἠθέλησε νὰ ἀμείψῃ τὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἐρτογρούλ, πατὴρ τοῦ Ὀσμάν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ὀσμάν, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν πρὸς ἐγκατάστασιν γαίας παρὰ τὰ τότε σύνορα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους (1230—1288), ἀποτελούσας ὁλοκλήρους ἐπαρχίας. Τὰ ἐδάφη ταῦτα ἀπετέλουν εἶδος στρατιωτικοῦ φεούδου. Ὁ Ἐρτογροὺλ καὶ ὁ Ὀσμὰν διένειμαν αὐτὰ εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ εἰς τοὺς κυριωτέρους ἀρχηγοὺς τῆς φυλῆς των πάλιν ὡς φέουδα, ὀνομαζόμενα τουρκιστὶ *τιμὰρ* καὶ *ζιαμέτ*. Οἱ κάτοχοι τῶν τοιούτων κτημάτων ὠνομάζοντο *τιμάρ-ιπκνὶ* (*τιμα ᾶτοι* κατὰ Χαλκοκονδύλην) καὶ *ζαΐμ* (*ζαΐμαι*). Καὶ *τιμάρια* μὲν ἦσαν τὰ τοιαῦτα κτήματα τὰ ἀποφέροντα μέχρις 20 000 ἄσπρων, *ζιαμέτια* δὲ τὰ ἀποφέροντα περισσότερον (3 ἄσπρα ἦσαν 1 παρᾶς, 40 παράδες 1 γρόσιον, ἰσούμενον τότε κατ' ἀξίαν πρὸς 5 φράγκα προπολεμικά, ἑπομένως 20 000 ἄσπρα ἰσοῦντο πρὸς 800 φράγκα). Πολλὰ τοιαῦτα φέουδα συνενούμενα ἀπετέλουν ἓν *σαντζὰκ* (=σημαία), διοικούμενον ὑπὸ ἑνὸς *σαντζὰκ-βεη*, πολλὰ δὲ σαντζάκια ἓν *ἐγιαλέτ*, διοικούμενον ὑπὸ ἑνὸς *βεηλέρ βεη*. Τὰ φέουδα ταῦτα μετεβιβάζοντο κληρονομικῶς κατ' ἀρρενογονίαν, ἐκλιπούσης δὲ τῆς ἄρρενος γραμμῆς περιήρχοντο πάλιν εἰς τὸν σουλτᾶνον. Τὸ σύστημα τοῦτο διετηρήθη ἐφ' [αἰῶνας].

Οἱ εἰς τὰς ἀρχικῶς ἐκχωρηθείσας ταύτας χώρας κατοικοῦντες πληθυσμοὶ ἐθεωροῦντο ὑπόδουλοι, ἔχοντες τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐργάζωνται διὰ τοὺς τοιούτους τιμαριούχους καὶ νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτοὺς φόρους, καὶ κυρίως τὸ *χαράτσι*, φόρον κεφαλικὸν ἀκαθόριστον, βασιζόμενον ἀρχικῶς ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ὑπὸ τὴν νομὴν ἀπίστων (μὴ Μουσουλμάνων) εὑρισκομένων γαιῶν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν φόρον *ἀζχάρ*, καταβαλλόμενον διὰ τὰς ὑπὸ τὴν νομὴν τῶν πιστῶν (Μουσουλμάνων) γαίας. Τὸ χαράτσι ἦτο κυρίως εἰπεῖν ἐπαγγελματικὸς φόρος, διότι ἐπληρώνετο διὰ τὴν ἄδειαν, ἥτις ἐχορηγεῖτο εἰς τὸν μὴ Μουσουλμᾶνον νὰ ζῇ καὶ νὰ ἐργάζεται εἰς τὴν χώραν τῶν πιστῶν (διὰ νὰ ἔχῃ τὴν κεφαλήν του, διὸ καὶ ὁ φόρος ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κεφαλικός). Ἐκτὸς τοῦ χαρατσίου ὑπῆρχε καὶ ἄλλος φόρος, τὸ *ζιζιγέ*, πληρωνόμενος ὑπὸ τῶν μὴ Μουσουλμάνων μόνον, φόρος καὶ οὗτος κεφαλικός, εἶδος ἀντισηκώματος διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Οἱ τιμαριοῦχοι καὶ οἱ ζαΐμαι ἦσαν εἶδος βαρώνων καὶ κομίτων, ὑπαγομένων εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Ἦσαν ἀσύδοτοι, ἔχοντες μόνον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παρέχωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα ὡρισμένον ἀριθμὸν ἱππέων ἢ θωρακοφόρων (κατ' ἀναλογίαν 1 ἀνδρὸς ἀνὰ 1 000 κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ἀνὰ 3 000 ἄσπρα εἰσοδήματος) ἐν καιρῷ πολέμου. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐξέλιπε βαθμιαίως καὶ κατηργήθη τελείως διὰ τῶν ἀπὸ Σελὶμ τοῦ Γ' (1791—1807) εἰσαχθεισῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἐπραγματοποιήθησαν ὁριστικῶς ἐπὶ Μαχμοὺτ καὶ Ἀβδοὺλ-Μετζὶτ μέχρι τοῦ 1856. Τὸ πνεῦμα ὅμως τοῦ παλαιοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος ἐξηκολούθει εἴς τινας ἐπαρχίας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη διὰ τῶν *βεηδων* (γαιοδεσποτῶν).

Ἡ τουρκικὴ δημοσιονομικὴ νομοθεσία εἶχεν ἀρχικῶς ὡς πηγὴν τὸ Κοράνιον, οὗτινος αἱ ῥῆτραι ἐφηρμόζοντο εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε μεθερμηνευόμεναι διὰ σουλτανικῶν διαταγμάτων ἀρχικῶς ὀνομασθέντων *κανοὺν* (ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κανών, ἥτις λέξις σημαίνει τουρκιστὶ γενικῶς *νόμος*), ἅτινα ἐθεωροῦντο ὡς ἁπλῆ ἑρμηνεία τῶν κορανικῶν διατάξεων προσαρμοζομένη πρὸς τὰς περιστάσεις.

Ἀπαρχὴν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας τῶν κανοὺν ἀποτελοῦν τὰ διατάγματα τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Α (1359—1389). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογεῖται ἡ πρώτη τουρκικὴ δημοσιονομικὴ νομοθεσία ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ καὶ κυρίως ἐπὶ Σουλεϋμὰν τοῦ Νομοθέτου. Οἱ *κανοὺν* τοῦ σουλτάνου τούτου, κωδικοποιηθέντες τῷ 1566 εἰς ἕνα *κανουνναμὲ* (κώδικα) ὑπὸ τοῦ μεγάλου δεφτερδάρη (ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν) Μωχαμμὲτ Τσελεμπῆ καὶ τῶν ὁποίων οἱ κυριώτεροι εἶναι ὁ «περὶ ῥαγιάδων» κανούν, ὁ καὶ κυρίως δημοσιονομικός, καὶ ὁ τῶν τιμαρίων (δηλαδὴ τῶν στρατιωτικῶν κτημάτων), δεικνύουν πῶς ἐφορολογεῖτο τότε ἡ γῆ καὶ οἱ κάτοικοι. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ δεφτερδάρη τούτου, αἱ γαῖαι διαιροῦνται ἐν ταῖς μουσουλμανικαῖς χώραις εἰς τρεῖς κατηγορίας. 1) Τὰς γαίας τὰς ὑποκειμένας εἰς τὴν δεκάτην (*ἐρτζὶ-ἰ-ἀσριέ*), τὰς ὁποίας ἐνέμοντο ἀπὸ τῆς κατακτήσεως Μουσουλμᾶνοι, ὧν ἦσαν ἰδιοκτησία ἀπόλυτος (*μοὺλκ*) καὶ διὰ τὰς ὁποίας ἐπλήρωνον μόνον τὸν φόρον τῆς δεκάτης (ὀσοὺρ ἢ ἀσάρ, τὸ δέκατον) καὶ οὐδένα ἄλλον φόρον. 2) Τὰς γαίας τὰς ὑποκειμένας εἰς τὸν ἔγγειον φόρον (*ἐρτζὶ-ἰ-χαρατζιέ*), ἀφεθείσας ὡς ἰδιοκτησίαν εἰς τοὺς κατὰ τὴν κατάκτησιν εὑρεθέντας μὴ Μουσουλμάνους νομεῖς αὐτῶν. Οὗτοι ἐκτὸς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου (*τζιτζιγὲ* ἢ *χαρατς*), ἐπλήρωνον καὶ διπλοῦν πραγματικὸν φόρον, τὸν ἔγγειον (*χαράτσι μουκαζζαφι*), ὁριζόμενον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκτάσεως τοῦ κτήματος, καὶ φόρον ἐπὶ τῶν προϊόντων (*χαράτζι μουκασσ μέ*), διάφορον τῆς δεκάτης, διότι ὑπερέβαινε τὸ $^{1}/_{10}$ τῆς παραγωγῆς, ἀνερχόμενος εἰς τὸ $^{1}/_{8}$, τὸ $^{1}/_{7}$, τὸ $^{1}/_{4}$, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ ἥμισυ ἀκόμη. Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀναφερομένων δύο τούτων κατηγοριῶν γαιῶν ὑπῆρχε καὶ τρίτη, τὰ κτήματα τοῦ δημοσίου (*ἔρζι μεμλεκὲτ* ἢ *ἔρζι μιρί*), ἥτις ἐξεχωρήθη ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπὶ ἰσοβίῳ νομῇ καὶ ὡς ἀντάλλαγμα στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν. Τούτων ἡ κυριότης ἦτο ἐπιπεφυλαγμένη εἰς τὸ δημόσιον. Τὰ κτήματα ταῦτα ἦσαν τὰ στρατιωτικὰ φέουδα, εἰς τοὺς τιτλούχους τῶν ὁποίων οἱ *ῥαγιᾶδες* (ὑπήκοοι, δουλοπάροικοι ἢ πακτωταί) ἐπλήρωνον τὸ *ταποὺ* (=μίσθωμα) κατὰ πᾶσαν μεταβίβασιν νομῆς, πρὸς δὲ καὶ τὸν ἔγγειον καὶ τὸν ἐπὶ τῶν προϊόντων φόρον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς δεκάτης.

Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι ἡ κατὰ τοὺς μουσουλμανικοὺς νόμους νόμιμος φορολογία (*ρουσούμι σε-*

Digitized by Google

ριγέ) περιελάμβανε διὰ μὲν τοὺς μὴ Μουσουλμάνους τὸ χαράτσι, τὸν ἔγγειον φόρον καὶ τὸν ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, τριπλῆν ἄρα ἐπὶ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τοῦ εἰσοδήματος φορολογίαν διὰ δὲ τοὺς Μουσουλμάνους μόνον τὴν δεκάτην ὡς προσωπικὸν φόρον. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ δευτέρα κατηγορία φόρων, οἱ *αὐθαίρετοι* λεγόμενοι φόροι (*τεκιαλιφι οὐρφιγέ*). Οὗτοι ὀφείλουν τὴν γένεσίν των οὐχὶ πλέον εἰς τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ἀλλ' εἰς πολιτικὰ διατάγματα ἐκδιδόμενα κατ' ἀρέσκειαν ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην καταλέγονται οἱ τελωνειακοὶ δασμοί, τὰ διαπύλια τέλη, ὁ κυρίως ἐπαγγελματικὸς φόρος, τὰ δικαστικὰ τέλη, τὰ ἐπὶ τῶν γάμων, ὁ φόρος τῶν ἀγάμων, ὁ φόρος χαρτοσήμου, τὰ ζυγιστικὰ καὶ ἀποθηκευτικὰ τέλη, τὰ ποινικὰ πρόστιμα, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἔκτακτα φορολογικὰ μέτρα, καταθλιπτικὰ ταῦτα, ὀφειλόμενα εἰς τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν μεγιστάνων. Παρὰ τὸν δημόσιον θησαυρὸν ὑπῆρχε καὶ τὸ ἰδιαίτερον ταμεῖον (*χαζνὲ*) τοῦ σουλτάνου, ὁ cazna di dentro, ὡς τὸν ὀνομάζουν οἱ πρέσβεις τῆς Βενετίας εἰς τὰς πολυτίμους ἀπὸ ἀπόψεως πληροφοριῶν ἐκθέσεις των, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *ἐξωτερικὸν* δημόσιον θησαυρὸν (cazna di fuora). Ὁ ἐσωτερικὸς χαζινές, ἀποτελούμενος κυρίως ἐκ τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος, προερχόμενος ἐκ τοῦ δικαιώματος τοῦ σουλτάνου νὰ λαμβάνῃ τὸ $^1/_5$ πάσης πολεμικῆς λείας, ἰδίᾳ δὲ τὸ $^1/_5$ τῆς ἀξίας τῶν πολεμικῶν αἰχμαλώτων ἢ κατὰ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐκστρατείας συλλαμβανομένων δούλων, ἐτροφοδοτεῖτο σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῶν ἐξ Αἰγύπτου, Ἀραβίας καὶ ἄλλων χωρῶν προερχομένων τακτικῶν φόρων, ἐκ τῶν ἐπὶ πάσης κληρονομίας δικαιώματος 10%, ἐκ τῶν εἰσοδημάτων των περιουσιῶν τῶν λειτουργῶν τοῦ κράτους, αἵτινες προσετίθεντο εἰς τὰς σουλτανικὰς εἴτε δικαιώματι κληρονομικῷ εἴτε δικαιώματι δημεύσεως, ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν δημοσίων λειτουργημάτων καὶ ἀξιωμάτων, τῶν πολυτίμων λίθων καὶ κοσμημάτων, ἅτινα ἀπεστέλλοντο τότε εἰς τοὺς σουλτάνους ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου. Ὡς παράδειγμα τῆς ἀξίας τῶν τοιούτων δώρων ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς ἐν Ἰνδίαις χώρας Γκοντσουράτ, ζητῶν τὴν ὑποστήριξιν Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου κατὰ τῶν Πορτογάλων, ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν πλῆθος δώρων, ἐξ ὧν μία ζώνη εἶχεν ἀξίαν 6 ἑκατομμυρίων δουκάτων (1 τουρκ. δουκᾶτον=10 φρ.). Ὁ σουλτανικὸς οὗτος θησαυρὸς ἐπλουτίσθη κυρίως ἀπὸ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ (1451–1481) μέχρι Μαχμοὺτ τοῦ Α' (1730–1754). Λέγεται ὅτι εἰς τὸ Ἑπταπύργιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε συσσωρευθῆ ἀπὸ τοῦ Πορθητοῦ ἀκόμη χρυσὸς καὶ ἄργυρος ὑπάρχων ἀπὸ τῶν προκατόχων του. Οἱ θησαυροὶ οὗτοι δὲν ἐθίγοντο εἰμὴ μόνον πρὸς παροχὴν φιλοδωρημάτων κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τῶν σουλτάνων. Ἐπλουτίζοντο δὲ διὰ προσόδου 20 000 ἄσπρων (400 δουκάτων) ἡμερησίως, τὰ ὁποῖα ὁ *χαζναντάρη*ς ἦτο ὑπόχρεως νὰ καταθέτῃ. Εἰς τὸ ἡμερήσιον τοῦτο ποσὸν προσετίθεντο τὰ τακτικὰ εἰσοδήματα τοῦ σουλτάνου καὶ αἱ ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ δημοσίου οἰκονομίαι, ἀνερχόμεναι εἰς 2 ἑκατομμύρια δουκάτων καὶ πλέον κατ' ἔτος.

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰς πληροφορίας ταύτας, τὰς ὁποίας παρεῖχον τότε οἱ Τοῦρκοι εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, ὑπῆρχε καὶ πολλὴ ὑπερβολή. Ὁ μέγας βεζύρης τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Α' Ρουστὲμ πασᾶς ἔλεγεν εἰς τὸν Τρεβιζιάνο, πρέσβυν τῆς Βενετίας, ὅτι οἱ ἀμέτρητοι θησαυροὶ τοῦ σουλτάνου ἦσαν τόσοι, ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον ὁλοκλήρου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἐπὶ 50 ἔτη! Ἡ διαχείρισις τῶν θησαυρῶν τούτων ἦτο ἀνεξέλεγκτος. Κατ' ἀρχὰς ἐφηρμόσθη διὰ τὰ δημόσια ἔσοδα τὸ γενικὸν ἀραβικὸν μουσουλμανικὸν σύστημα, κατόπιν ὅμως, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰσήχθησαν ἐν μέρει καὶ ὑπηρεσίαι παραληφθεῖσαι ἐκ τῆς ὀργανώσεως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, διότι προσελήφθησαν τότε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου καὶ Ἕλληνες γραμματεῖς. Τὴν διαχείρισιν εἶχε τὸ *Μπεϊτ-ούλ-μάλ* (οἶκος τῆς περιουσίας), ὁ δημόσιος θησαυρός, ὅστις καὶ μέχρι σήμερον καλεῖται *μαλιγὲ* (ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν). Ἡ ὅλη ὅμως οἰκονομικὴ διαχείρισις ὑπέκειτο εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅστις ἐθεωρεῖτο θείῳ δικαίῳ ὡς ὁ κύριος τῆς περιουσίας τῶν ὑπηκόων του.

Τὰ εἰσπραττόμενα χρηματικὰ ποσά, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἀκμῆς τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἦσαν λίαν σημαντικὰ λόγῳ τῶν φόρων ὑποτελείας τῶν ὑποτεταγμένων κρατῶν καὶ ἐτησίων χορηγημάτων τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατόρων ἐν εἴδει φόρου, ἐδαπάνων οἱ σουλτᾶνοι εἰς τὴν ἀνέγερσιν τεμενῶν καὶ ἄλλων καθιδρυμάτων (τὸ τζαμὶ τοῦ Σουλεϋμὰν ἐστοίχισεν 1 036.000 δουκάτων, ἀκόμη δὲ περισσότερα τὰ ὑδραγωγεῖα Κωνσταντινουπόλεως), εἰς πολέμους ἐξωτερικοὺς ἢ ἐμφυλίους, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἄφθονα φιλοδωρήματα, δωρεὰς καὶ χορηγίας εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τὴν ἀνάρρησίν των εἰς τὸν θρόνον, ἢ εἰς εἰδικὰς εὐκαιρίας ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων, ὡς π. χ. κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν γενεθλίων τοῦ Προφήτου. Τοιαῦτα φιλοδωρήματα διενέμοντο ἀκόμη πλουσιώτερα ἐν περιπτώσει νίκης ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, βραδύτερον δὲ καὶ δὴ ὁσημέραι συχνότερον πρὸς καταστολὴν ἐξεγέρσεων καὶ στάσεων. Ἀκριβῶς δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς διὰ χρηματικῶν δώρων καταστολῆς τῶν γενιτσαρικῶν ἐπαναστάσεων ἦτο μία ἀφορμὴ τῆς συχνοτέρας ἐκρήξεως τοιούτων κινημάτων. Πολλάκις οἱ γενίτσαροι καὶ ὁ στρατὸς ἐν γένει ἐστασίαζον, διότι εὕρισκον ἀνεπαρκὲς τὸ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τοῦ σουλτάνου διανεμηθὲν χρῆμα. Καὶ ἐπειδή, ἐφ' ὅσον ἐπεξετείνοντο τὰ ὅρια τοῦ κράτους, ηὔξανε καὶ ἡ ἀριθμητικὴ δύναμις τοῦ στρατοῦ, αἱ τοιαῦται ἔκτακτοι δαπάναι κατήντησε νὰ ἐξασθενήσουν τὸν δημόσιον θησαυρόν, ἂν καὶ πληρούμενον τόσον συχνὰ ὡς ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν πολέμων. Συγχρόνως ἤρχισαν καὶ αἱ σουλτανικαὶ σπατάλαι διὰ τὸν ἰδιωτικόν των βίον καὶ διὰ τὴν εἰς τὰς κραιπάλας τῶν σουλτανικῶν χαρεμίων καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν σουλτάνων καὶ τῶν εὐνοουμένων ἐν γένει διασπάθισιν τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ σουλτανικοῦ χρήματος. Οἱ ὡς ἀκένωτοι θεωρούμενοι θησαυροὶ τῶν σουλτάνων ἤρχισαν νὰ κενοῦνται. Ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Γ' (1595–1603) ἀκόμη ἠλαττώθησαν σημαντικῶς. Ὅταν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Οὐγγαρίας τῷ 1596, λέγει ὁ Τοῦρκος ἱστορικὸς Σελανικί, ὁ σουλτᾶνος οὗτος συμπαρέλαβε μόνον 550 φορτώματα καμήλων (1 φόρτωμα καμήλου=1633 δουκᾶτα) χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ὑπελείποντο δὲ εἰς τὸ σαράγιον 400 φορτώματα χρυσοῦ, ἀξίας 40 000 δουκάτων ἕκαστον, ἤτοι 16 ἑκατομμύρια δουκάτων, 100 φορτώματα τῶν 10 000 ἄσπρων ἕκαστον, ἢ 1.000 000 γροσίων καὶ 50 φορτώματα ἄσπρων.

Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ χρῆμα τοῦτο ἐδαπανήθη ταχέως, διότι κατὰ τὴν ἀνάρρησιν Μουρὰτ τοῦ Δ' (1622) ἡ σουλτανομήτωρ ἠναγκάσθη, πρὸς καταστολὴν τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ στρατοῦ, ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον πρὸς νομισματοποίησιν τὰ ὑπολειπόμενα ἀκόμη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἐπιτραπέζια σκεύη τῶν ἀνακτόρων (βλ. Negotiations of Thomas Roe in his Embassys to the Ottoman Porte from 1621 to 1628. Τὴν τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν τοῦ σουλτανικοῦ θησαυροῦ ἠνώρθωσε κάπως Μουρὰτ ὁ Δ'. Κατὰ τὸν Tavernier (Nouvelle relation de l'intérieur du Serail, Amsterdam 1678) τὸ σουλτανικὸν ταμεῖον περιεῖχε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος 4 000 σάκκους ἐκ 15 000 δουκάτων ἕκαστον. Κατόπιν ὅμως πάλιν αἱ πολεμικαὶ ἀποτυχίαι ἠλάττωσαν σημαντικῶς τὸν πλοῦτον τοῦτον. Πάλιν ὅμως τὸ σουλτανικὸν ταμεῖον εἶχεν ἀρκετὸν χρῆμα, ὅπως ἐπαρκῇ εἰς τὰς δαπάνας τῶν πολέμων τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ΙΖ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε ὁ δημόσιος θησαυρὸς ἦτο ἀνεπαρκής.

Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου δὲν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς πληροφορίαι μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὴν περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τούτου περίοδον πληροφορίας δίδουν ὁ καρδινάλιος Βησσαρίων καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ἐπιδιδόμενος εἰς λεπτομερεῖς ὑπολογισμούς, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλα τὰ ἔσοδα τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ κράτους: «γένοιτ' ἂν σύμπασα ἡ τῆς βασιλέως χώρας πρόσοδος ὅση ἐς τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ἀφικνεῖται καὶ ὅση ἐς τὰς θύρας (δηλαδὴ εἰς τὰ ἀνάκτορα) ἐς χιλίας τε καὶ τετρακοσίας μυριάδας χρυσίου, στατῆρας τῶν Οὐενετῶν». Τὸ ποσὸν τοῦτο εὑρίσκει ὁ Χαλκοκονδύλης ὡς ἑξῆς. Φόρος δεκάτης (βοστίνας) ἐξ Εὐρώπης 90 μυριάδες (900 000) στατήρων, εἰσπραττόμενος μόνον ἀπὸ τῶν ἀλλοφύλων. Δασμοὶ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, ἐπὶ τῶν ἱππέων, καμήλων, ἡμιόνων καὶ βοῶν 30 μυριάδες. Πρόσοδοι ἐκ τῶν ἐνοίκων 25 μυριάδες, πρόσοδοι φορβῶν καὶ καμήλων καὶ ἡμιόνων τοῦ βασιλέως 5 μυριάδες. Ἄλλαι πρόσοδοι 20 μυριάδες. Ἤρχοντο κατόπιν αἱ ἀπὸ τῶν ἐμπορίων καὶ τοῦ πορθμοῦ καὶ μετάλλων καὶ ὀρύζης καὶ χαλκοῦ καὶ στυπτηριῶν καὶ πενταμοιρίας τῶν ἀνδραπόδων (τὸ $^1/_5$ τῶν αἰχμαλώτων).

Καὶ ἡ μὲν πρόσοδος τοῦ «πορθμοῦ καὶ τοῦ φόρου» ἀνήρχετο εἰς 20 μυριάδας, «ἀπὸ τῆς ὀρύζης καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰς τὰς θύρας τεταγμένων προσόδων, ἃ δὴ χάσια (τουρκιστὶ χασᾶ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω) ποιοῦνται οἱ τῶν θυρῶν» 20 μυριάδες περίπου. Ὁ τῶν «ἡγεμόνων καὶ βασιλέων φόρος τῶν τε ὁμοφύλων καὶ ἀλλοφύλων σφισι» 10 μυριάδες. Οὕτω δὲ «γένοιτ' ἂν ἡ τοῦ βασιλέως πρόσοδος, ὅση παραγίνεται αὐτῷ ἐς τὰς θύρας καὶ εἰς τὸν χασνᾶν καλούμενον τοῦ βασιλέως, ἀμφὶ τὰς τετρακοσίας μυριάδας χρυσίου στατήρων». Ἐκτὸς τούτων ὁ σουλτᾶνος εἶχε καὶ ἄλλην πρόσοδον «ἀπὸ τῶν ἀρχόντων, ἔαρος ἐπιγινομένου, ἐπειδὰν ἐξελαύνῃ ὁ βασιλεὺς στρατηλατῶν, ὑπό τε τῶν ὑπάρχων τε καὶ στρατηγῶν καὶ ἡγεμόνων καὶ ἀρχόντων δῶρα νομιζόμενα κατὰ τὴν ἑκάστου πρόσοδον τῷ βασιλεῖ εἰς τὴν ἐξέλασιν». Ταύτην, δηλαδὴ τὰ ἐν περιπτώσει ἐκστρατείας προσφερόμενα ποσὰ τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ὑποτελῶν ἡγεμόνων, ὑπολογίζει ὁ Χαλκοκονδύλης εἰς 20 περίπου μυριάδας. Ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἐμισθοδότει τοὺς «νεήλυδας» (*γενιτσάρους*), τοὺς τῶν θυρῶν «χαρίπιδας» (*καρὶπ* = οἱ πλησίον), «σιλικτάριδας» (*σιλιχντὰρ* = ξιφηφόρος), «ἀλουφατζίδας» (*οὐλουφετζίδες*=μισθοδοτουμένους στρατιώτας) καὶ «σπαχίδας» (*σιπαχὶ*) καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς «ὅσοι τῶν θυρῶν ὄντες τριμηνιαῖον λαμβάνουσι τὸν μισθόν». Ἐκτὸς δὲ τῆς προσόδου ταύτης τοῦ βασιλέως εἰσέπραττον, λέγει ὁ Χαλκοκονδύλης, καὶ οἱ ὕπαρχοι, ἄρχοντες, στρατηγοὶ καὶ τιμαριῶται. Τὸ ποσὸν ταύτης οὐδεὶς ἐγνώριζε πλὴν τῶν «γραμματιστῶν» (γραμματέων) τοῦ σουλτάνου. Ταύτην ὑπολογίζει εἰς 900 μυριάδας. Ἤτοι ἡ τοῦ σουλτάνου καὶ ἡ τῶν μεγιστάνων πρόσοδος, ἄρα ὅλα τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, 1400 μυριάδες (14 ἑκατ.) χρυσίου στατήρων τῶν Οὐενετῶν. Ὁ εἰδικῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας γράψας Charles Morawitz (Les Finances de la Turquie, Paris 1902) λέγει ὅτι ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ ὁ Βησσαρίων ὑπελόγιζον τὰς προσόδους τῆς τότε Τουρκίας εἰς 2—2 $^1/_2$ ἑκατομ. δουκάτων.

Βραδύτερον, ἐπεκταθέντος τοῦ κράτους, αὐξάνονται καὶ αἱ πρόσοδοί του, ἀνελθοῦσαι χάρις εἰς τὸν *κανουνναμὲ* Μωάμεθ τοῦ Β' (ἐπιβαλόντα πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ πρόστιμα τοῦ αἵματος: διὰ τὴν ἀνθρωποκτονίαν 3 000 ἄσπρα, δι' ἕνα ἐξορυχθέντα ὀφθαλμὸν 1.500 ἄσπρα, διὰ τραῦμα κεφαλῆς 30 ἄσπρα κτλ.) εἰς 6 ἑκατομμύρια δουκάτων. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως ταῦτα ὠφείλοντο εἰς τὰς πολεμικὰς νίκας. Πρῶτος φόρος αἵματος πληρωθεὶς εἰς τὴν Τουρκίαν ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ Προύσης, εἰς ὃν ἐχαρίσθη ἡ ζωὴ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ἔναντι 30.000 χρυσῶν. Τῷ 1518 ὁ Mocenigo ὑπολογίζει τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους μέχρι 3.130.000 δουκάτων, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἐκ Περσίας καὶ Αἰγύπτου προσόδων. Διὰ τὸ 1553 ὁ Novagero ὑπολογίζει τὰ ἔσοδα εἰς 10 $^1/_2$—15 ἑκατομμύρια δουκάτων, ὡς ἑξῆς:

Χαράτσι	1.000.000	δουκ.
Ἄδειαι (ἰπ τένται)	100.000	»
Κληρονομίαι	300.000	»
Κτηματικὸς φόρος (1 δουκᾶτον κατ' οἰκίαν τοῦ Ἄργους, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐξαιροῦνται τοῦ χαρατσίου)	200.000	»
Ἔσοδα ἐξ Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας	1.800.000	»
» ἐκ Συρίας	600 000	»
» » Μεσοποταμίας	200.000	»
Μεταλλεῖα καὶ ἁλυκαί	1.[illegible]00.000	»
Τελωνεῖα καὶ ἄλλοι ἐμπορικοὶ φόροι	1.200.0[illegible]0	»
Δεκάτη	800.000	»
Φόροι ὑποτελείας (Μολδαυΐα 16 000, Βλαχία 12.[illegible]00, Τρανσυλβανία 10 000, Ραγοῦζα 10.000, Χίος 10.000, Κύπρος 8.[illegible]00, ἄλλαι νῆσοι Αἰγαίου 6.000)	216.000	»

Ἡ πρώτη οἰκονομικὴ κρίσις. Δὲν παρέρχεται ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ ἀρχίζει ἡ ἀνέχεια. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ γενίτσαροι στασιάζουν λόγῳ ἐλλείψεως χρημάτων εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ συγχρόνως ἀρχίζουν οἱ νοσφισμοὶ καὶ αἱ καταχρήσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Τρομακτικοὶ εἶναι οἱ ἀριθμοί, οἵτινες ἀναφέρονται διὰ τὰς περιουσίας βεζυρῶν τινων καὶ ἄλλων μεγιστάνων ὡς καὶ προμηθευτῶν ἢ πακτωτῶν. Ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός, προστατευόμενος τοῦ μεγάλου βεζύρου Μεχμὲτ Σοκόλλι, ἀπαγχονισθεὶς ἐν Ἀγχιάλῳ τῷ 1578, εἶχεν ὑπὸ τὴν νομήν του ἑκατοντάδας χωρίων. Ὁ Σινὰν πασᾶς, ἀποθανὼν τῷ 1596, εὑρέθη κάτοχος 600 000 δουκάτων, 2.900.000 ἀργυρῶν γροσίων, τιμαλφῶν καὶ βαρυτίμων ὑφασμάτων ἀξίας 500 000 δουκάτων.

Ὁ Τοῦρκος ἱστορικὸς Κουτσῆ βέης ἀποδίδει τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς παρακμῆς τῆς Τουρκίας εἰς τὴν ἐπὶ Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς μεγαλυτέρας ἀκμῆς τῆς Τουρκίας, μετατροπὴν πολλῶν δημοσίων γαιῶν (μιριγὲ) εἰς βακουφικὰ κτήματα καὶ τὴν τὸ πρῶτον τότε ἐκχώρησιν εἰς πακτωτὰς τῆς ἐκμισθώσεως τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων. Ἀλλὰ τὰ αἴτια τῆς καταπτώσεως ἦσαν πολὺ βαθύτερα, κυριώτερον δὲ τούτων ἦτο ἡ διάδοσις τῆς διαφθορᾶς καὶ τῶν καταχρήσεων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἐπῆλθον κατόπιν οἱ ἀτυχεῖς πόλεμοι τῆς βασιλείας Ἀχμὲτ τοῦ Α' (1603–1617), Μουσταφᾶ τοῦ Α' (1617–1618) καὶ Ὀσμὰν τοῦ Β' (1618–1622). Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σιτβα-Τόροκ (1606) ἡ Αὐστρία εἶχεν ἤδη ἀπαλλαγῆ τοῦ ὑπὸ τύπον δώρου τοῦ αὐτοκράτορος καταβαλλομένου εἰς τὴν Τουρκίαν ἐτησίου φόρου διὰ πληρωμῆς ἐφάπαξ 200 000 φλωρινίων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀνταρσίαι, εἰς τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα συνωμοσίαι, εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ πασάδες οἰκειοποιοῦνται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν φόρων. Ὁ λαὸς ἐστέναζε. Τοιαύτης οὔσης τῆς καταστάσεως γίνονται ἀπόπειραι συντάξεως προϋπολογισμοῦ, τοὐλάχιστον μερικοῦ, ὡς ὁ τοῦ Ἀϊνὺ Ἀλῆ τῷ 1609, διότι σχεδὸν συγχρόνως ζητοῦνται τὰ πρῶτα ἐξωτερικὰ δάνεια. Διὰ πρώτην φορὰν ὁ σουλτᾶνος ἀπευθύνεται εἰς ξένους, εἰς τοὺς πρέσβεις Βενετίας, Γαλλίας καὶ Ὀλλανδίας, ζητῶν δάνειον. Οὗτοι ἐκώφευσαν. Ἄλλως τε τὸ ἐμπόριον εἶχε τελείως παραλύσει. Ἡ πανώλης ἀνήρπασεν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, τῷ 1625, 140 000 ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀναγκάζεται νὰ κιβδηλεύσῃ τὸ νόμισμά της καὶ προσφεύγει εἰς δημεύσεις. Ὅλοι οἱ βεζύραι, ὅσοι ἐθεωροῦντο ὅτι ἔχουν κρύψει χρῆμα, προγράφονται καὶ θανατοῦνται. Μόνον ἡ περιουσία τοῦ μεγάλου βε**ζύρου Κεμανκὲς Ἀλῆ πασᾶ εἰσφέρει εἰς τὸ δη-**

Digitized by Google

μόσιον ταμεῖον 600.000 τσεκίνια, ἡ δὲ τοῦ ἀρχιευνούχου 2½ ἑκατομμύρια, εὑρεθέντα καλῶς συνεσκευασμένα ἐντὸς 80 κιβωτίων. Ἀλλὰ καὶ τὸ οὕτως ἐξευρισκόμενον χρῆμα διαφεύγει εἰς πολέμους καὶ πολλὰ ἔξοδα μένουν ἀπλήρωτα. Ἐν τούτοις Μουρὰτ ὁ Δ' (1623—1640) κατορθώνει, χάρις εἰς σχετικὰς οἰκονομίας —σχετικάς, διότι χιλιάδων ἵππων οἱ χαλινοὶ ἦσαν ἐκ χρυσοῦ καὶ αἱ φάτναι ἀργυραῖ— νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ σύνορα τοῦ κράτους. Ἀλλ' ὁ διάδοχός του Ἰβραχίμ, ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ γυναικωνίτου, ἐξήντλησε πάλιν καὶ τὸν σουλτανικὸν καὶ τὸν δημόσιον θησαυρὸν μὲ τὴν ἀνήκουστον πολυτέλειάν του (ἅμαξαι ἀδαμαντοποίκιλτοι, σαλτανὰτ-καΐκια πολυτελέστατα). Ἐπηκολούθησαν ἀνταρσίαι. Ὁ μέγας βεζύρης Ταρχουντζῆ Ἀχμὲτ πασᾶς συγκαλεῖ Μέγα Διβάνιον πρὸς σύσκεψιν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, τότε δὲ ἐμφανίζεται ὁ δεύτερος τουρκικὸς προϋπολογισμὸς (1652) μὲ ἔσοδα 24 000 φορτώματα (ἓν φόρτωμα ἢ *γιοὺκ*= 100.000 ἄσπρα, ἤτοι 2.400.000.000 καὶ ἔξοδα 2 520.000 000 ἄσπρα (γρόσια ἀργυρᾶ), ἄρα ἔλλειμμα 120 000.000, τὸ ὁποῖον ὁ βεζύρης προσπαθεῖ εἰς μάτην νὰ καλύψῃ διὰ φόρου ἐπὶ τῶν κατεχόντων δημοσίας θέσεις.

Ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος θεωρεῖται ὁ πρῶτος τακτικὸς προϋπολογισμὸς τῆς Τουρκίας, ἀναγράφων δαπάνας 25 περίπου ἑκατομμύρια λιρῶν τουρκικῶν, ἐνῷ ἐπὶ Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου τὰ ἔξοδα (καὶ τὰ ἔσοδα) ἀνήρχοντο εἰς ποσὸν δωδεκάκις μικρότερον. Ἡ αὔξησις προῆλθεν ἐκ τῆς εἰς τὸ κέντρον μεταφορᾶς, πολλῶν εἰσπράξεων τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκ τῆς αὐξήσεως φόρων τινῶν, ἐκ τῆς πωλήσεως τιμαρίων καὶ ζιαμετίων, ἐκ τῆς πωλήσεως δημοσίων τινῶν λειτουργημάτων. Ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν δημοσιονομικῶν τούτων μέτρων του ὁ Ταρχουντζῆ Ἀχμὲτ πασᾶς ἐφείλκυσε τὸ μῖσος διαφόρων μεγιστάνων, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν παῦσιν καὶ τὴν θανάτωσίν του. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ πρὸς κατάκτησιν τῆς Κρήτης πόλεμοι ἀπεμύζων τὰς προσόδους τοῦ κράτους, ἐνῷ οἱ Βενετοί, ἀποκλείσαντες τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, περιῆγον τὴν Τουρκίαν εἰς κρίσιμον οἰκονομικὴν θέσιν. Ἡ Τουρκία ἠπείλει νὰ καταρρεύσῃ.

Ἐκ τῆς κρίσεως ταύτης ἐξήγαγεν αὐτὴν ὁ μέγας βεζύρης Κιοπρουλῆ, κατορθώσας πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικὰ καὶ δι' αὐστηρᾶς διαχειρίσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιτυχῶν πολέμων. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας ἐπαύθη καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἐτοποθετήθη ὁ φίλος τῶν Τούρκων Μπαρτσάϊ, αὐξήσας τὸν φόρον τῆς ὑποτελείας ἀπὸ 15.000 εἰς 40 000 καὶ καταβαλὼν 500.000 τάλληρα ὡς συμμετοχὴν εἰς τὰς δαπάνας τῆς ἐκστρατείας. Μετ' ὀλίγον (1664) ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος ὁ Α' ὑπογράφει τὴν εἰρήνην τοῦ Βάζβαρ (1664), δυνάμει τῆς ὁποίας ἀποστέλλει εἰς Κωνσταντινούπολιν ἑκουσίως δῶρον 200 000 φλωρινίων. Σχεδὸν ἔκλειε μία ἀκένωτος πηγὴ δαπανῶν χρήματος καὶ αἵματος διὰ τῆς ὁριστικῆς κατακτήσεως τῆς Κρήτης (1675) καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐπιβάλλεται, κατόπιν ἐπιτυχοῦς πολέμου κατὰ τῆς Πολωνίας, φόρος ὑποτελείας εἰς τοὺς Κοζάκους τῆς Οὐκρανίας.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπανέρχεται ἡ διαφθορὰ καὶ αἱ τουρκικαὶ στρατιαὶ ἀποτυγχάνουν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Βιέννης (1683). Ὁ μέγας βεζύρης Μουσταφᾶ Κιοπρουλῆ ἀνέλαβε νὰ εἰσαγάγῃ νέας δημοσιονομικὰς μεταρρυθμίσεις. Πολλοὶ φόροι, χάρις εἰς τοὺς ὁποίους μόνον οἱ εἰσπράκτορες ἐπλούτιζον, κατηργήθησαν, πολλοὶ ἐκ τῶν πιεζόντων τὸν λαὸν ἐθανατώθησαν, ηὐξήθησαν δὲ φόροι τινὲς ἐλαφροί, ὡς οἱ δασμοὶ τῶν τελωνείων, ὁ φόρος τῶν καπνῶν καὶ τὰ ἔξοδα περιεκόπησαν. Πρὸς θεραπείαν τῆς νομισματικῆς κρίσεως ὁ βεζύρης ἔπεισε τὸν σουλτᾶνον νὰ στείλῃ εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἐπιτραπέζια σκεύη του. Συγχρόνως ἠλάττωσε τοὺς μισθοὺς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἐπέβαλε φόρον ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος παντὸς μισθοδοτουμένου ὑπὸ τοῦ κράτους. Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα μέτρα ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς νέας καταχρήσεις. Καὶ ἡ πρὸς τὴν κατιοῦσαν φορὰ τῆς Τουρκίας ἤρχισε ραγδαία μετὰ τὴν ἐν Σαλανκάμεν τῆς Οὐγγαρίας μάχην, καθ' ἣν ἔπεσε καὶ ὁ Μουσταφᾶ Κιοπρουλῆ (1691). Ἡ συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς (1699) ἀφήρεσεν ἀπὸ τῆς Τουρκίας τὰς πλουσιωτέρας εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας της καὶ μετ' αὐτῶν μέγα μέρος τῶν προσόδων της.

Ὁ Χουσεῒν Κιοπρουλῆ, ὁ τελευταῖος τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἐξηκολούθησε τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον τῶν προκατόχων του. Ἐφήρμοσε σύστημα ἐπιβλέψεως τῶν εἰσπράξεων τῶν φόρων καὶ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν τελωνείων καὶ τῆς δεκάτης. Οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος μέγας βεζύρης, ὅστις ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν χρυσωρυχείων καὶ ἀργυρωχείων τῶν ἀνατολικῶν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας περιοχῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Συγχρόνως ἐφήρμοσε μέτρον περίεργον, καθ' ὃ τὸ νόμισμα τοῦ κράτους ἐτίθετο παρ' αὐτοῦ εἰς κυκλοφορίαν μὲ τιμὴν μεγαλυτέραν ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἐδέχετο διὰ τὰς εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πληρωμάς. Κατώρθωσεν οὕτω νὰ πραγματοποιήσῃ ἔσοδα, ἅτινα μετὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων τῆς διοικήσεως καὶ τῶν πολέμων ἄφηνον καὶ περίσσευμα διὰ τὴν ἀνέγερσιν δημοσίων καθιδρυμάτων. Οἱ καρποὶ ὅμως τῶν μέτρων τούτων ἦσαν πρόσκαιροι. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς ἡ Τουρκία δὲν ἀνέλαβε πλέον.

Ὁ ΙΗ' αἰὼν ἤρχισεν ὑπὸ κακοὺς οἰωνούς, διότι ἀνεφάνη εἰς τὸν ὁρίζοντα νέος ἐχθρός, ἡ Ρωσία. Καὶ πάλιν ὅμως ὑπάρχουν στιγμαί, καθ' ἃς ἡ Τουρκία ἀναπνέει οἰκονομικῶς. Ὁ Ραγὶπ Μεχμὲτ πασᾶς, μέγας βεζύρης Ὀσμὰν τοῦ Γ' (1754—1757) καὶ Μουσταφᾶ τοῦ Γ' (1757—1773) κατορθώνει νὰ κανονίσῃ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, ἐνθαρρύνων καὶ τὴν γεωργίαν, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ οὕτω καὶ ἀρκετὸν περίσσευμα, ὥστε νὰ ναυπηγήσῃ καὶ νέον στόλον. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του (1753) ἡ Τουρκία γονατίζει πάλιν, νικᾶται ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ὑπογράφει τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ, δι' ἧς χάνει τὸ Ἀζὸφ καὶ μέρος τῆς Κριμαίας. Μετά τινα ἔτη, τῷ 1783, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις σκέπτεται πάλιν περὶ ἐξωτερικοῦ δανείου, ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἀποτυγχάνει.

Περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη, ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Γ' (1791—1807) ὑπάρχει λεπτομερὴς ἔκθεσις τοῦ Ἄγγλου προξένου Eton (a Survey of the Turkish Empire, London 1798). Αἱ εἰσπράξεις ἀνέρχονται εἰς 89.855 πουγγία (1 πουγγὶ =5 τουρκικαὶ λίραι), ἐξ ὧν 39 077 (σχεδὸν 1.800 000 ἀγγλικαὶ λίραι προπολεμικαὶ) ἐκ τοῦ χαρατσίου. Τὰ ἔξοδα (κυρίως διὰ τὸν στρατόν, διὰ τὰ ἀνάκτορα καὶ διὰ τὸ χαρέμιον) σημειοῦνται μὲ 76 236 πουγγία. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν θεωροῦνται αὐθεντικοί, κυρίως ὡς πρὸς τὸ ἐμφαινόμενον περίσσευμα, ὑποτίθεται δὲ ὅτι ὁ Ἔτον περιέλαβεν εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους καὶ τὰς ἐκ τῶν βακουφικῶν κτημάτων προσόδους.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς χρονολογοῦνται καὶ τὰ πρῶτα τουρκικὰ χρεόγραφα τοῦ κράτους. Ἀποτυχούσης τῆς συνάψεως ἐξωτερικοῦ δανείου, ἐξεδόθησαν τὰ λεγόμενα *σεχίμια* (*σεχίμ*), τοκοφόροι ὁμολογίαι ἐκδοθεῖσαι εἰς Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους διὰ δάνεια πρὸς τὸ κράτος 1785. Ἐπηκολούθησαν ἀναγκαστικὰ δάνεια καὶ νόμισμα ἠλαττωμένης ἀξίας (1788). Ἡ κρίσις ἐξηκολούθησε κατὰ τὸν νέον κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμον, γενομένη αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῶν Τούρκων.

Πρὸς πραγματοποίησιν τῶν στρατιωτικῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησε μετά τινα ἔτη ὁ σουλτᾶνος Σελὶμ ὁ Γ', ἀπεφάσισε νὰ δημεύσῃ βαθμιαίως ὑπὲρ τοῦ κράτους τὰ τιμάρια καὶ τὰς ὑπὸ τύπον μισθώσεως ἰσοβίους ἐκχωρήσεις τῆς δεκάτης (*μαλικιανέ*), ὡς καὶ τὰς προσόδους τῶν τελωνείων, αἵτινες εἶχον ἐκχωρηθῆ εἰς ἑταιρείας. Κατὰ τὴν τότε γενομένην ἀπογραφὴν (1790), τὰ τιμάρια τὰ ὁποῖα ἀπέφερον μέχρις 20 000 γροσίων κατ' ἔτος, ἦσαν 8.356, τὰ δὲ ζιαμέτια τὰ ἀποφέροντα ἄνω τῶν 20.000 γροσίων 914 μόνον ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ἴσος δὲ ἐφέρετο καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ τὰ στρατιωτικὰ μέτρα τοῦ Σελὶμ ἀπέτυχον στοιχίσαντα εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον του.

Μετὰ τὴν βραχεῖαν βασιλείαν Μουσταφᾶ τοῦ Δ' εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε Μαχμοὺτ ὁ Β', ὅστις ἀπηυθύνθη ἀρχικῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ζητῶν δάνειον. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐφάνη πρόθυμος νὰ δανείσῃ ἓν ἑκατομμύριον λιρῶν ἀγγλικῶν πληρωτέον διὰ ξυλείας, σίτου καὶ χαλκοῦ, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπρομήθευεν ἡ Τουρκία εἰς τὸν ἐν τῇ Μεσογείῳ σταθμεύοντα ἀγγλικὸν στόλον. Ἀλλ' αἱ διαπραγματεύσεις ἀπέτυχον, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν κατώρθωνον ἐφ' ἱκανὸν νὰ διαπιστώσουν κατὰ πόσον θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ προμηθεύσουν τὰ ζητούμενα. Ἐπῆλθον κατόπιν γεγονότα ἐπιδεινώσαντα ἔτι μᾶλλον τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὡς ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἡ καταστροφὴ τῶν γενιτσάρων (1826), ἡ πανωλεθρία τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Ναυαρῖνον, ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1828—1829, ὅστις ἔφερε τοὺς Ρώσους μέχρι πέραν τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συναφθεῖσα συνθήκη εἰρήνης (10 Σεπτεμβρίου 1829), ἥτις, ἐκτὸς τῶν ἐδαφικῶν ἀπωλειῶν (μία τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἀπόσπασις ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς Ὄθρυος καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ), ἐπέβαλεν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν πληρωμὴν ἀποζημιώσεως 10 ἑκατομμυρίων δουκάτων καὶ ἐπὶ πλέον ἑνὸς ἑκατομμυρίου διὰ τὰς ζημίας τῶν Ρώσων ἐμπόρων. Χάρις εἰς διαβήματα ἐπιχειρηθέντα διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐκτάκτων πρεσβειῶν εἰς Πετρούπολιν, ἡ ἀποζημίωσις αὕτη, ἐλαττωθεῖσα ἐπανειλημμένως, περιωρίσθη ἐπὶ τέλους εἰς 3 μόνον ἑκατομμύρια εἰς χρῆμα καὶ τέλος ἐξεκαθαρίσθη τῷ 1836, ὅτε ἡ Ρωσία ἐχάρισεν ἀκόμη περὶ τὰ 2 ἑκατομμύρια δουκάτων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐπληρώθη διὰ πατριωτικῶν εἰσφορῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Μαχμοὺτ συμμετέσχε δι' 25 ἑκατομμυρίων γροσίων (250.000 λιρῶν τουρκικῶν). Ἀπαλλαγεὶς οὕτω τοῦ κυριωτέρου χρέους ὁ Μαχμούτ, ἤρχισε νὰ σκέπτεται περὶ σοβαρῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ὡς πρῶτον μέτρον, πρὸς πρόληψιν τῶν φοβερῶν καταχρήσεων, εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῶν ὡρισμένων μισθῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων Συγχρόνως ἐλαμβάνοντο μέτρα πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Ὁ Δούναβις ἐγίνετο πλωτὸς πέραν τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν, ἀνατιναχθέντων τῶν ἐκεῖ βράχων, φάροι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἐλαμβάνοντο διάφορα ἄλλα πρακτικὰ μέτρα. Ἄλλη δημοσιονομικὴ μεταρρύθμισις ἦτο ἡ κατάργησις τοῦ συστήματος τῆς δημεύσεως καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ πρώτου χαρτονομίσματος. Καὶ κατηργήθη μὲν τὸ γραφεῖον τῶν δημεύσεων (*μουχαλεφὰτ-καλεμί*), ἀλλὰ δημεύσεις ἐγίνοντο ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν ἀκόμη, ὡς τοῦ Ἑβραίου τραπεζίτου Τσαφτσῆ καὶ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ Σαῒτ πασᾶ.

Τὸ πρῶτον τουρκικὸν χαρτονόμισμα (*καϊμέ*), ἐξεδόθη τῷ 1830 ὑπὸ τύπον χειρογράφων, τοκοφόρων ταμειακῶν γραμματίων, ἀποφερόντων 8% τόκον. Βραδύτερον τὰ τοκοφόρα ταῦτα γραμμάτια ἐξετυποῦντο καὶ ἔφερον ἀριθμόν. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἐξωτερικὴ μορφή των ἐτελειοποιεῖτο, ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία των ἐξέπιπτε.

Περίοδος τῶν μεταρρυθμίσεων. Ὁ Μαχμοὺτ ἀπέθανε (1839) ἐν μέσῳ τοῦ κλονισμοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, λόγῳ τῶν νικῶν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μωχάμμετ Ἄλη. Ὁ νέος σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Μετζίτ, μόλις 16ετής, ἠκολούθησε τὰς συμβουλὰς τῶν ὑπουργῶν του, τοῦ διπλωματικοῦ σώματος καὶ τοῦ τότε εἰς ἐπίσκεψιν ἐλθόντος πρίγκιπος de Joinville, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου-Φιλίππου. Ἐξέδωκε τὸ διάγγελμα (*χάττι-χουμαγιοὺν*) τοῦ Γκιουλχανὲ (1839), τὸ ὁποῖον ἐξήγγελλε νεωτεριστικὰς διοικητικὰς καὶ ἄλλας μεταρρυθμίσεις (βλ. κατ. /*Ἱστορ.*/), τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι ἦσαν καὶ δημοσιονομικαί: 1) Ἐδίδετο ἐγγύησις διὰ τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου. 2) Ἀνηγγέλλετο ἡ εἰσαγωγὴ νέου φορολογικοῦ συστήματος. 3) Ἡ ἐκμίσθωσις τῶν φόρων (*ἰλτιζὰμ*) κατηργεῖτο καὶ θὰ καθωρίζετο ὡρισμένος φόρος δι' ἕκαστον ὑπήκοον. Ἀλλ' αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἔμενον κατὰ μέγα μέρος γράμμα νεκρόν. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀντέπραττον κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δημοσιονομικῶν νεωτερισμῶν. Οὐχ ἧττον ἐπραγματοποιήθησαν ἱκανὰ μέτρα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων δὲ κατεσκευάσθησαν ὁδοὶ καὶ ἐγκατεστάθησαν ταχυδρομικαὶ καὶ τηλεγραφικαὶ συγκοινωνίαι.

Τῷ 1840 ἐξεδόθησαν νέα ταμειακὰ γραμμάτια, ἀποφέροντα τόκον 12%. Κατὰ σχετικὴν σύμβασιν μετὰ τοῦ ἐν Λονδίνῳ τραπεζίτου Ricardo, ὅστις παρεχώρησε προκαταβολὴν ἐπὶ τῶν γραμματίων τούτων, τὸ ὁλικὸν αὐτῶν ποσὸν δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὰ 60 ἑκατομμ. γροσίων. Ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος εἶχον ἐκδοθῆ 160 ἑκατομμ. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς κυκλοφορίας πολλῶν πλαστῶν ἐπῆλθε πτῶσις τῶν τιμῶν κάτω τοῦ ἀρτίου Σχεδὸν συγχρόνως εἰσήχθη ὁ διμεταλλισμός.

Τῷ 1849 ἱδρύθη ἡ «Τράπεζα τῆς Κωνσταντινουπόλεως», τῆς ὁποίας διοικηταὶ διωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ὁ Γάλλος τραπεζίτης Alléon καὶ ὁ Ἰταλὸς Baltazzi. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς περὶ ἐμπορίου, ἡ εἰσαγωγὴ ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὴν ἐξαγωγήν, τὸ ὑγιὲς νόμισμα διέφευγεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐνῷ ὁ *καϊμὲς* (χαρτονόμισμα) καὶ τὰ ἐντόπια νομίσματα, τὰ μετάλλινα κέρματα (*μπεσλίκια*), τῶν ὁποίων ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία ὑπερέβαινε τὴν ἐξωτερικὴν κατὰ 50%, ἐκυκλοφόρουν πληθωρικῶς. Ἐνομίσθη ὅτι τὴν κατάστασιν ταύτην θὰ ἐθεράπευεν ἡ ἵδρυσις τῆς τραπέζης, ἐχούσης τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξαργυρώνῃ τοὺς καϊμέδες μὲ ζημίαν 3% διὰ τὸν κομιστήν. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ πενιχρὰ κεφάλαια τῆς τραπέζης, ἀνερχόμενα εἰς τὰ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως δοθέντα 25 ἑκατομμ. γροσίων, ἐξηνεμίσθησαν συντόμως, μετὰ διετῆ δὲ λειτουργίαν προέκυψε καὶ ἔλλειμμα 35 ἑκατομμ. Τότε ἡ κυβέρνησις, βλέπουσα ὅτι ἀρκετὰ ἐπλήρωσε μὲ 60 ἑκατομμ. γροσίων τὸ πρῶτον τοῦτο πείραμα τῆς τραπεζικῆς πολιτικῆς της, προέβη εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς τραπέζης.

Ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης δημοσιονομικῆς ἀκαταστασίας ἐξερράγη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος (1854—1856), καθ' ὃν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, συμμαχήσασαι μετὰ τῆς Τουρκίας, ἐνίκησαν τὴν Ρωσίαν. Οὕτω, ἀπροόπτως, ἡ Τουρκία ἐξήρχετο τῆς ἀνατολικῆς ἀπομονώσεώς της, προσήγγιζε πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ τῆς συνθήκης Παρισίων (1856) ἐγίνετο δεκτὴ εἰς τὴν χορείαν τῶν πεπολιτισμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν μεγάλων τραπεζιτικῶν ἀγορῶν τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀρχίζει ἡ πραγματικὴ δημοσιονομικὴ αὐτῆς ἱστορία.

Ὅταν ἡ Τουρκία ἀπεδύθη εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἀγῶνα τῶν νεωτεριστικῶν μεταρρυθμίσεων, ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν εἰσδοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν «εὐρωπαϊκὴν συναυλίαν» τῶν ἓξ μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἀπετέλουν τότε ἓν εἶδος Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τὰ ἔσοδα αὐτῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσουν εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις τῆς καταστάσεως. Ὁ προϋπολογισμός, ὄχι πολὺ διάφορος κατὰ σύστημα τῶν προϋπολογισμῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐδείκνυε χονδρικῶς τὰ ἑξῆς ἔσοδα κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ 1844 ἔτη:

Digitized by Google

Δεκάτη	200.000.000
Ἔγγειος φόρος (βεργκί)	220.000.000
Χαράτσι (κεφαλικὸς φόρος)	40.000.000
Τελωνεῖα	86.000.000
Φόροι ὑποτελείας	35.000.000
Χαρτόσημον. διαπύλια, ἁλιεία, ἁλυκαί, διόδια γεφυρῶν, λιμενικὰ τέλη...	150.000.000
Ὁλικὸν γρόσια	751.000.000

Ὅπως ἐπιτρέψη εἰς τὴν σύμμαχόν της Τουρκίαν ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν ἡ Ἀγγλία, διηυκόλυνεν εἰς αὐτὴν δάνειον 3 ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν. Εἶναι τὸ πρῶτον τουρκικὸν ἐξωτερικὸν δάνειον, ἠγγυημένον ἐπὶ τοῦ φόρου τῆς Αἰγύπτου.

Μετὰ ἓν ἔτος (1855) ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία διηυκόλυναν εἰς τὴν Τουρκίαν δεύτερον δάνειον, 5 ἑκατομμυρίων λιρῶν, ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν των. Καὶ ἐπειδὴ τὰ δάνεια ταῦτα δὲν ἐξήρκουν, ἤρχισεν ἡ πληθωρικὴ ἔκδοσις χαρτονομίσματος. Ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος ἐρρίφθη εἰς τὴν ἀγορὰν χαρτονόμισμα 150 ἑκατομμυρίων φράγκων, ποσὸν σημαντικὸν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Συγχρόνως εἰς τὰ παλαιὰ σεχίμια προσετέθησαν νέα (*ἀσχὰμ-ἰ-δζεντιντέ*), εἶδος ὁμολογιῶν ἐσωτερικοῦ δανείου μὲ 6 % τόκον καὶ 2 % χρεολύσιον, ἓν ἄλλο εἶδος προνομιούχων ταμειακῶν γραμματίων (*χαζνὲ-ταχβιλατὶ ἢ ταχβιλάτι-μουμταζᾶ*) 6 % καὶ τὰ λεγόμενα *σεργιὰ (σεργκί)*, εἶδος ταμειακῶν 6 % ἐκδιδομένων εἰς προμηθευτὰς καὶ δανειστὰς μὲ ἀκαθόριστον προθεσμίαν, ἐνίοτε μάλιστα καὶ χωρὶς σημειωμένην ἀξίαν. Ὅλα ταῦτα ἀνεβίβασαν τὸ δημόσιον χρέος εἰς ποσὸν τόσον μέγα, ὥστε ὁ σουλτᾶνος ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν βασιλικὴν χορηγίαν του καὶ νὰ καταρτίσῃ ἐπιτροπὴν πρὸς σύνταξιν τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Τῷ 1856 ἐξεδόθη τὸ διάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἐξήγγελλε ριζικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν διοίκησιν. Παρὰ τὰς πολιτικάς, οἱ οἰκονομολόγοι καὶ τραπεζῖται ἔβλεπον εἰς τὸ πράγματι ἱστορικὸν τοῦτο διὰ τὴν Τουρκίαν ἔγγραφον οἰκονομικὰς καὶ δημοσιονομικάς. Ἀνηγγέλλετο ἡ παραχώρησις εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς τοῦ δικαιώματος τῆς κτήσεως ἀκινήτου περιουσίας ἐν Τουρκίᾳ, ἡ χορήγησις πιστώσεων διὰ δημόσια ἔργα, ἡ διάνοιξις ὁδῶν καὶ διωρύγων, ἡ ἵδρυσις τραπεζῶν καὶ ἄλλων παρομοίων ἱδρυμάτων, ἡ κατάργησις παντὸς κωλύματος τοῦ ἐμπορίου, ἡ χρησιμοποίησις εὐρωπαϊκῶν κεφαλαίων, ἡ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ κράτους εἴσπραξις τῶν φόρων, ἡ μεταρρύθμισις τοῦ νομισματικοῦ καὶ τοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος κτλ. Τὸ πομπῶδες τοῦτο πολιτικὸν καὶ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα προσείλκυσεν εἰς τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσαν πλῆθος κεφαλαιούχων καὶ ἐπιχειρηματιῶν. Σχέδια ἐπὶ σχεδίων καταρτίζονται. Παραχωροῦνται προνόμια σιδηροδρόμων (ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογοῦνται τὰ προνόμια τῶν δύο σιδηροδρόμων τῆς Σμύρνης). Ἔγινε μάλιστα λόγος καὶ περὶ σιδηροδρόμου συνδέοντος τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ ἤρχισαν πάλιν διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ricardo τοῦ Λονδίνου καὶ μετὰ τοῦ Erlanger τῆς Φραγκφούρτης περὶ ἱδρύσεως «Τραπέζης τῆς Τουρκίας» καὶ περὶ παραχωρήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὅλων τῶν μεταλλείων τοῦ κράτους.

Οὕτω τὰ χρέη τῆς Τουρκίας αὐξάνουν ραγδαίως. Πρόχειρος ὑπολογισμός, γενόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἀποκαλύπτει ὅτι καὶ μόνα τὰ χρέη τοῦ σουλτάνου ὑπερέβαινον τὰ 450 ἑκατομμύρια γροσίων. Προϋπολογισμὸς τακτικὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνταχθῇ.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1856 ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐτχὲμ πασᾶς, ἐνθυμηθεὶς τὰς συμβουλάς, τὰς ὁποίας ἔδιδεν εἰς αὐτὸν ὁ ἄλλοτε πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τότε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Αὐστρίας βαρῶνος Bruck, ἀναθέτει εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν τῆς Τουρκίας, τὸν Ἕλληνα πρίγκιπα Καλλιμάχην, νὰ ζητήσῃ τὴν ἀποστολὴν Αὐστριακοῦ οἰκονομολόγου πρὸς συνεργασίαν κατὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἀπέστειλε τὸν βαρῶνον Lackenbacher καὶ μετά τινας μῆνας ὁ Φουὰτ πασᾶς, πρόεδρος τῆς ἀνωτάτης ἐπιτροπῆς τοῦ Τανζιμὰτ (μεταρρυθμίσεων) ἐκπονεῖ πρόγραμμα δημοσιονομικῆς πολιτικῆς. Ὡς βάσις τίθεται ἡ παγίωσις τῶν χρεῶν τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ σουλτάνου εἰς ἓν ὁμολογιακὸν δάνειον 12 ½ ἑκατομμυρίων λιρῶν, ἠγγυημένον ἐπὶ διαφόρων δημοσίων προσόδων καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν ἐσόδων τῶν τελωνείων Κωνσταντινουπόλεως. Ἔρχεται ὅμως τὸ 1858 καὶ τὸ πρόγραμμα δὲν ἐφαρμόζεται ἀκόμη.

Κατὰ τὸ γαλλικὸν παγκόσμιον λεξικὸν τοῦ Ἐμπορίου τοῦ 1858, τὸ δημόσιον χρέος τῆς Τουρκίας περιελάμβανεν, ἐκτὸς τῶν δανείων τοῦ 1854 καὶ 1855: 100 ἑκατομμύρια καϊμέ, ὧν 40 τοκοφόρα, 36 ἑκατομ. σεχίμια, 7 ½ ἑκατομ. χρέη τοῦ Ναυαρχείου, 15 ἑκατομ. τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, 80 ἑκατομ. τῶν Ἀνακτόρων, καὶ 100 ἑκατομ. διάφορα. Παρὰ τὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι πρόκειται πάντοτε νὰ ἐφαρμοσθοῦν, ἡ ἀκαταστασία καὶ αἱ καταχρήσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἐξακολουθοῦν, εἰς ταύτας δὲ προστίθεται ἡ σπατάλη τοῦ σουλτανικοῦ παλατίου καὶ κυρίως τῶν ἀναριθμήτων γυναικῶν καὶ παλλακῶν τοῦ σουλτάνου. Ἡ χρυσῆ τουρκικὴ λίρα, τῆς ὁποίας ἡ τακτικὴ τιμὴ ἦτο 110 γρόσια, ἔφθασε τὰ 188 μὲ τάσιν ἀνατιμήσεως. Πρὸς θεραπείαν τῆς καταστάσεως ζητεῖται ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις δάνειον, ἐνῷ οἱ ἐντόπιοι κεφαλαιοῦχοι (ἐν μέρει Ἕλληνες) σχηματίζουν δι' εἰσφορῶν εἰδικὸν κεφάλαιον 800.000 λιρῶν πρὸς συγκράτησιν τῆς ἀνατιμήσεως τῆς λίρας. Τὸ δάνειον ὅμως ἀποτυγχάνει.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας Ναπολέων ὁ Γ' μέμφεται τὸν Φουὰτ πασᾶν διὰ τὴν σπατάλην τοῦ τουρκικοῦ χρήματος, τοῦ ὁποίου μέγα μέρος καταβροχθίζεται ὑπὸ τῶν ἐν Παρισίοις ἐμπόρων χάρις εἰς τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παραγγελίας. Ὁ μέγας βεζύρης Ἀαλῆ πασᾶς ἔχει τὸ θάρρος νὰ μεταδώσῃ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ νὰ ἐκθέσῃ πόσον ἀπελπιστικὴ εἶναι ἡ κατάστασις. Ἐνῷ δὲ ἀναμένει νὰ μάθῃ τὴν παῦσίν του, λαμβάνει τὴν 17ην Αὐγούστου 1858 αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα, ἀπαγορεῦον εἰς τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τὰς ὑπερμέτρους δαπάνας. Μετὰ 9 ἡμέρας νέον αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα ἀναγγέλλει μέτρα δρακόντεια. Οἱ ἔμποροι εἰδοποιοῦνται ὅτι δὲν θὰ πληρώνωνται πλέον χρέη συναπτόμενα ὑπὸ μελῶν τῆς σουλτανικῆς οἰκογενείας. Διατάσσονται αὐστηρόταται οἰκονομίαι καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν μεγιστάνων, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὁποίων ἀνατίθεται εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ ἀναγγέλλονται διὰ τοὺς παραβάτας, ἐκτὸς τῆς θείας ὀργῆς, βαρύταται ποιναί. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ χαττίου τούτου προκαλεῖ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τοῦ σουλτανικοῦ χαρεμίου. Ὁ Ἀαλῆ πασᾶς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν νομίζουν ὅτι ἡ ζωή των κινδυνεύει. Ἀλλὰ τὸ χαρέμιον καὶ οἱ μεγιστᾶνες τρομοκρατηθέντες περιορίζουν κάπως τὰ ἔξοδά των. Ἀκόμη καὶ ὁ εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τῶν δημοσίων γραφείων προσφερόμενος καφὲς καταργεῖται, ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ περιορίζεται. Ὁ μέγας βεζύρης ἐλαττώνει τοὺς κωπηλάτας τοῦ καϊκίου του ἀπὸ 12 εἰς 3. Τὸ ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα πίπτει καὶ ἡ τράπεζα Dent Palmer τοῦ Λονδίνου συγκατατίθεται νὰ δανείσῃ 5 ἑκατομμύρια, εἰς τὰ 85 % μὲ τόκον 6 %, ἐκ τῶν ὁποίων δίδει τὰ 3 ὅπως ἀποσυρθῇ ἐκ τῆς κυκλοφορίας ὁ καϊμές. Ὅταν ὅμως ἐπραγματοποιήθη τὸ δάνειον, ἀρχίζει πάλιν ἡ σπατάλη τοῦ σαραγίου, δίδοντος τὸ παράδειγμα πρώτου τοῦ σουλτάνου. Ὁ Ἀαλῆ πασᾶς, θέλων νὰ σταματήσῃ τὰ νέα ταῦτα ὀλισθήματα, πίπτει, ὁ δὲ διάδοχός του ἀποφασίζει νὰ μὴ ἐκτίθεται εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ σαραγίου. Ζητεῖ οἰκονομίας διὰ τῆς περικοπῆς τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν μισθῶν.

Νέα οἰκονομικὴ κρίσις. Ἡ Πύλη δανείζεται παρ' ἐντοπίων τραπεζιτῶν μὲ τοκογλυφικοὺς τόκους καὶ ἐκδίδει παντὸς εἴδους ταμειακὰ γραμμάτια. Ἀλλὰ τὰ χαρτιὰ δὲν ἀρκοῦν· χρειάζεται χρυσός, δηλαδὴ ἐξωτερικὸν δάνειον. Ὁ σουλτᾶνος διατάσσει ἐκ νέου ἔρευναν ἐπὶ τῶν αἰτίων τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, πρὸς τοῦτο δὲ καλοῦνται ὁ Γάλλος μαρκήσιος de Ploeuc, ὁ Ἄγγλος Falconnet, οἵτινες μὲ τὸν Αὐστριακὸν Laekenbacher μελετοῦν τὴν κατάστασιν πρὸς τροποποίησιν τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας καὶ τῶν δημοσιονομικῶν ὑπηρεσιῶν. Καὶ πρωτίστως θέλουν νὰ συντάξουν τακτικὸν προϋπολογισμὸν ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Ἡ δυσκολία ὅμως τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἔργου τούτου εἶναι ἀνυπέρβλητος, κυρίως διότι παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἀποπείρας δὲν εἶχε κατορθωθῆ νὰ εἰσαχθῇ τὸ σύστημα τῆς τακτικῆς μισθοδοσίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τακτικῶν τελῶν. Ἀκόμη ἀπὸ Βαγιαζὶτ τοῦ Α', κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, πρὸς πρόληψιν τῆς δωροληψίας καὶ τῶν ἀδικιῶν τῶν δικαστῶν, εἶχον ὁρισθῆ δικαστικὰ τέλη: 25 ἄσπρα κατ' ἀπόφασιν, 12 ἄσπρα κατὰ γαμικὸν συμβόλαιον, 7 ἄσπρα κατὰ ἀνάκρισιν, 2 % δι' ἑκάστην ἀπογραφὴν κληρονομικῆς περιουσίας. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο καὶ ἄλλα οὐδέποτε κατωρθώθη νὰ ἐφαρμοσθοῦν. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐπροτίμων τὸ ἀσφαλὲς *ρουσφὲτ* (τὸ ὁποῖον οἱ Εὐρωπαῖοι ὀνομάζουν συνήθως *μπαξὶς*) ἀπὸ τὸν μισθόν, διότι δὲν ἦσαν βέβαιοι ἂν τὸ κράτος θὰ κατορθώσῃ νὰ τὸν πληρώσῃ.

Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Εὐρωπαίων ἐμπειρογνωμόνων περιῆλθεν εἰς θέσιν ἀπελπιστικήν. Οὐδεὶς ὑπουργὸς δύναται νὰ δώσῃ πληροφορίας περὶ ἐξόδων. Ἀδύνατον νὰ εὑρεθοῦν τοιαῦται εἰς τὸν σωρὸν τῶν σημειώσεων, ὅστις κρατεῖται ἐντὸς σάκκων. Ἡ ἐπιτροπὴ συντάσσει πολλοὺς κανονισμούς, πρέπει ὅμως οὗτοι νὰ μεταφρασθοῦν εἰς τὴν τουρκικήν. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κυβέρνησις, μὴ εὑρίσκουσα μέγα δάνειον εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δανείζεται ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους σαράφηδες χωρὶς κἂν νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν δημοσιονομικῶν μεταρρυθμίσεων. Καϊμὲς ὑπολείπεται ἀκόμη πολὺς εἰς κυκλοφορίαν, διότι διὰ τοῦ τελευταίου μεγάλου δανείου ἀπεσύρθησαν μόνον 548.637.702 γροσίων καὶ ὑπολείπονται 70.341.458 γρ. Πρὸς ἄρσιν καὶ τούτου ἐκ τῆς κυκλοφορίας, ἡ κυβέρνησις προτάσει τῆς ἐπιτροπῆς καὶ μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν ξένων πρεσβειῶν ἐπέβαλεν ἔκτακτον εἰσφορὰν ἐφ' ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τύπον ποσοστοῦ ἐπὶ τῆς ἀκινήτου περιουσίας, ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας: 5 % διὰ τοὺς κτηματίας, 10 % διὰ τοὺς ἐμπόρους καὶ βιομηχάνους, κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐνοικίου τοῦ καταστήματός των. Ἡ εἰσφορὰ κατεβάλλετο εἰς *καϊμὲν* ἀκυρούμενον παραχρῆμα.

Τέλος, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1860, κατωρθώθη νὰ συναθροισθοῦν μερικοὶ ἀριθμοὶ πρὸς σύνταξιν προϋπολογισμοῦ: Ἔσοδα 1.209.400.000 γρόσια (1 λίρα=100 περίπου γρόσια βασικῶς), ἔξοδα 1.945.600.000 γρ., ἔλλειμμα 736.200.000 (7 ἑκατομ. 362.000 λίραι περίπου), ἐξ ὧν 500.000 γρ. κυμαινόμενον χρέος ἀπαιτητὸν ἐντὸς τοῦ ἔτους. Πρὸς ἀπόσβεσιν τούτου ζητεῖται δάνειον ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις. Ὅπως ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ξένους κεφαλαιούχους ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετατρέπει τὴν ἐπιτροπὴν τῶν δημοσιονομικῶν μεταρρυθμίσεων εἰς «Ἀνώτατον Οἰκονομικὸν Συμβούλιον» καὶ ἡ μετατροπὴ αὕτη τελεῖται πομπωδῶς. Ἀλλὰ μόνον τὸ ὄνομα ἤλλαξε. Ἡ κατάστασις χειροτερεύει. Ὁ καθεὶς ἔχει καὶ ἀπὸ ἓν σχέδιον. Ἄλλο ὁ φιλότουρκος Γάλλος πρέσβυς de Lavalette, ὅστις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἐπολέμησε τόσον τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος (1867—1869), ἄλλο ὁ ἐπίσης φιλότουρκος Ἄγγλος πρέσβυς sir Henri Bulwer, ὅστις εἰς κάποιαν τότε ἐπίσημον πρόποσιν ηὐχήθη, λογοπαικτῶν, νὰ μὴ ἀντικαταστήσῃ ποτὲ ἡ δυναστεία τοῦ Ὄθωνος τὴν δυναστείαν τὸν Ὀθμάν. Προτείνεται ἡ ἐκχώρησις κτημάτων τοῦ δημοσίου εἰς ἐπιτροπὴν ἐμπόρων, ὅπως τὰ πωλήσῃ, ἡ ἔκδοσις τραπεζογραμματίων ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἡ ἔκδοσις *καϊμὲ* ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων. Ὁ Bulwer, μὴ ἀπελπιζόμενος ἐν τῷ φιλοτουρκισμῷ του, προτείνει νὰ ἐγγυηθῇ ἡ κυβέρνησίς του δάνειον 10 ἑκατομμυρίων λιρῶν. Ὁ Λαβαλὲτ προτείνει τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1856), ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος Ἰωσήφ, συναντηθεὶς μὲ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Πρωσσίας ἐν Τέπλιτζ, προτείνει τὴν ἐγγύησιν τῶν κρατῶν τῆς τότε Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἑκάστη Δύναμις ἔχει καὶ ἓν σχέδιον, διότι ὅλαι ἐπιδιώκουν νὰ ἀποκτήσουν πολιτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς Τουρκίας, ἐνῷ οἱ κεφαλαιοῦχοι βλέπουν ὄπισθεν τῶν δανείων προνόμια ἐπιχειρήσεων. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἐγγυήσεως εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ἐγγύησις μιᾶς μόνης θὰ παρέδιδε τὴν Τουρκίαν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπιρροήν της. Τὴν 3ην Αὐγούστου 1860 ὁ κόμις Goltz, πρέσβυς τῆς Πρωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, λαμβάνει μακρὸν τηλεγράφημα τῆς κυβερνήσεώς του, ἐξηγούσης ὅτι εἶναι ἀνεφάρμοστος ἡ ἰδέα τοῦ Γάλλου πρέσβεως περὶ εἰσαγωγῆς εὐρωπαϊκοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας. Πρέπει, λέγει ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις, νὰ ἐφαρμοσθοῦν αἱ ἀρχαὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς Τουρκίας ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος θὰ κατορθώσῃ τοῦτο, περιστοιχιζόμενος καὶ ἀπὸ Εὐρωπαίους οἰκονομολόγους.

Ἐπὶ τέλους τὸ Ἀνώτατον Οἰκονομικὸν Συμβούλιον κατορθώνει νὰ συλλέξῃ ἀριθμοὺς περὶ τῶν κυμαινομένων χρεῶν τῆς Τουρκίας, ἀνερχομένων εἰς 350 ἑκατομ. φράγκων, τῶν ὁποίων μέρος εἰς *σεχίμια* καὶ *σεργία*, δυνάμενα νὰ ἐξαγορασθοῦν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς. Δέκα λοιπὸν ἢ καὶ ἑπτὰ ἑκατομμύρια λιρῶν ἀρκοῦν πρὸς ἐκκαθάρισιν. Ὅλαι ὅμως αἱ πρόσοδοι εἶναι ἤδη ὑπέγγυοι, διὸ καὶ συζητοῦνται σχέδια αὐξήσεως φόρων ἢ ἐπιβολῆς νέων τοιούτων. Γίνεται σκέψις πωλήσεως τῶν κατασχεθέντων κτημάτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' ἐπέρχεται ἡ ἐπανάστασις τοῦ Λιβάνου (1861) καὶ ἡ πώλησις καθίσταται ἀδύνατος. Συζητεῖται ἀκόμη καὶ τὸ περίπλοκον πρόβλημα τῆς ἐκποιήσεως τῶν βακουφικῶν κτημάτων. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τὰ κυμαινόμενα χρέη ἀνέρχονται εἰς 15 ἑκατομμύρια λιρῶν. Αἱ περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας ἐκθέσεις τῶν πρεσβειῶν πρὸς τὰς κυβερνήσεις των ὁμοιάζουν πρὸς δελτία περὶ τῆς ὑγείας ἀνθρώπου διερχομένου τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ἀγωνίας. Προλέγουν ὅτι ἡ χρεοκοπία τῆς Τουρκίας θὰ φέρῃ γενικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τότε θ' ἀνακύψῃ τὸ φοβερὸν πρόβλημα τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας. Καὶ ἐκφράζουν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐγγύησις τῶν τόκων ἑνὸς τουρκικοῦ δανείου θὰ ἐστοίχιζε πολὺ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς δαπάνας τῆς ἐκ τοιούτων γεγονότων εὐρωπαϊκῆς ἀναστατώσεως. Δάνειον ὅμως δὲν δίδεται καὶ ἡ Πύλη ἀρχίζει νὰ σκέπτεται περὶ ἀναστολῆς πληρωμῶν. Προηγουμένως ὅμως ὁ Ἀλῆ πασᾶς γράφει διὰ μακρῶν εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ζητῶν δάνειον ὑπὸ εὐρωπαϊκὸν ἔλεγχον, ὅστις θὰ ἐξησκεῖτο διὰ δύο οἰκονομικῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, διοριζομένων ὡς μελῶν τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἐπέβλεπε τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ δανείου καὶ θὰ συνέτασσε σχέδιον δημοσιονομικῶν μεταρρυθμίσεων. Μετ' ὀλίγον ἡ Πύλη

Digitized by Google

πληροφορεῖ τοὺς τρεῖς Εὐρωπαίους οἰκονομολόγους ὅτι μὴ δυναμένη πλέον νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν τροφοδοσίαν τοῦ στρατοῦ τῆς πρωτευούσης, θὰ θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν 45 ἑκατομμύρια γρ. τοῦ ἀποσυρθέντος καϊμέ. Τέλος φθάνει ἐξ Εὐρώπης ἡ εἴδησις ὅτι γαλλικὸς ὅμιλος χορηγεῖ δάνειον 400 ἑκατομμυρίων φράγκων πρὸς 6 % ἠγγυημένον ἐπὶ τῶν τελωνείων. Ἡ τιμὴ ὅμως, εἰς ἣν ἀναλαμβάνουν οἱ τραπεζῖται τὸ δάνειον εἶναι τρομακτική, 53 ³/₄ % μὲ 1 ¹/₂ % προμήθειαν. Καὶ ὅμως ἂν καὶ ἐκδοθὲν εἰς τιμὴν συμφέρουσαν, ἥτις ἀνεβίβαζε τὸν τόκον εἰς 10 ¹/₄ %, μόλις τὸ ¹/₈ αὐτοῦ ἐκαλύφθη. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενοι τρεῖς Εὐρωπαῖοι οἰκονομολόγοι, ἀπελπισθέντες περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς δημοσιονομικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν Τουρκίᾳ, ἀπεσύρθησαν. Τῷ 1861 νέα νομισματικὴ κρίσις ἐκρήγνυται. Ὁ καϊμὲς καταχρημνίζεται εἰς τιμὰς ἀπιστεύτους, εἰς δὲ τὴν ἀγορὰν δημιουργεῖται τρομακτικὸς πανικός. Εἰς παρατηρήσεις τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ὅτι εἶναι ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων, ὅτι πρέπει νὰ ἱδρυθῇ τράπεζα (banque) καὶ νὰ κατασκευασθοῦν ὁδοὶ (routes), ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασᾶ, ἀπαντᾷ μὲ εὐφυὲς λογοπαίγνιον: «De la patience Excellence Banque, routes, vous verrez tout cela» (banqueroute=χρεοκοπία). Ἐν τούτοις τῷ 1862 συνομολογεῖται δάνειον 8 000 000 λιρῶν Τουρκίας μετὰ τῆς ἀπὸ τοῦ 1856 ἱδρυθείσης ἰδιωτικῆς «Ὀθωμανικῆς τραπέζης» καὶ τῆς γαλλικῆς τραπέζης «Devaux et Cie». Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀποσύρεται ἐκ τῆς κυκλοφορίας καϊμὲς 998 000 000 γροσίων, καταβαλλομένων 40% εἰς χρῆμα καὶ 60% εἰς ὁμολογίας 6% μὲ 2%, τὰς ὁποίας Ἄγγλοι τραπεζῖται ἀγοράζουν εἰς τὸ ¹/₄ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας των καὶ μεταπωλοῦν εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου, ὅπου γίνονται ἀνάρπαστοι φθάνουσαι εἰς τὰ 60, διότι ὁ ἀγγλικὸς τύπος, ὄργανον τῶν τραπεζιτῶν, δημοσιεύει διαφημιστικὰ ἄρθρα περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας.

Τότε ἤρχισαν καὶ διαπραγματεύσεις περὶ ἱδρύσεως κρατικῆς τραπέζης. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ἱδρύθη ὑπὸ ἀγγλικῶν τραπεζιτικῶν ὁμίλων «Αὐτοκρατορικὴ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα» μὲ ἀρχικὸν κεφάλαιον 2 700 000 λιρῶν Τουρκίας (τὸ ἥμισυ καταβληθὲν) μὲ τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων. Ἡ νέα τράπεζα ἤρχισε τὰς ἐργασίας της (1863) μὲ τὴν ἔκδοσιν τουρκικοῦ δανείου 200 ἑκατομ. φράγκων πρὸς 6 %. Τῷ 1865 ἐξέδωκε νέον δάνειον 150 ἑκατομ. φράγκων 6%. Κάποιος Ἄγγλος τραπεζίτης, εὑρισκόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ προμήθειαν ὅπλων τοῦ στρατοῦ, προτείνει σχέδιον ἑνοποιήσεως ὅλων τῶν ἐσωτερικῶν τουρκικῶν χρεῶν καὶ ἓν ἑνιαῖον 5%. Τὸ σχέδιον πραγματοποιεῖται καὶ ἀνοίγεται κατὰ τὰ γαλλικὸν ὑπόδειγμα Grand Livre τοῦ δημοσίου χρέους, εἰς τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1865 ἐγγράφονται 10 ἑκατομ. λιρῶν Τουρκίας. Τὸ σχέδιον τῆς ἑνοποιήσεως ὑπέκρυπτε νέον ἐξωτερικὸν δάνειον, ἐκδοθὲν ὑπὸ ὁμίλου πολλῶν ξένων τραπεζῶν διὰ ποσὸν 40 ἑκατομ. λιρῶν. Ἐκ τούτων ὅμως 4 ἑκατομ. ἐξεδόθησαν εἰς τὴν τιμὴν τῶν 47 ¹/₂ % καὶ τὸ πενιχρὸν προϊὸν παρεδόθη εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν. Τὰ ὑπόλοιπα ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν διακανόνισιν παλαιῶν σεχιμίων, σεργίων κττ. Τοῦ δανείου τούτου ἐπληρώθη τὸ πρῶτον μόνον τοκομερίδιον. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἤρχισεν ἡ ἀναστολὴ τῶν πληρωμῶν καὶ ἡ τιμὴ τοῦ δανείου πίπτει εἰς τὰ 28 (ἄρτιον 100). Εἰς τὰ χρηματιστήρια Λονδίνου καὶ Παρισίων ἀνησυχοῦν. Καὶ ὑπολογίζουν τότε ὅτι ἐντὸς 12 ἐτῶν ἡ Τουρκία ἐδανείσθη 70 000.000 λίρας στερλίνας. Τὸ καθυστερῆσαν ὅμως τοκομερίδιον πληρώνεται μετά τινας μῆνας καὶ ἀρχίζει πάλιν ὁ χορὸς τῶν δανείων. Τῷ 1868 ἐκδίδονται ταμειακὰ γραμμάτια ἀξίας 150 000 000 φρ. Μετὰ ἓν ἔτος (1869) ἐπισκέπτεται τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Γαλλίας Εὐγενία καὶ αἱ γαλλικαὶ ἐφημερίδες πληροῦνται μαγευτικῶν περιγραφῶν περὶ τῶν θαυμάτων τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης. Πρὸς ὑποδοχὴν τῆς αὐτοκρατείρας κτίζεται καὶ ἐπιπλοῦται μὲ δαπάνην κολοσσιαίαν ἐξ ὑπαρχῆς τὸ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου παλάτιον τοῦ Βεηλὲρ βέη. Ἀλλ' αὐτὰ προξενοῦν καλὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐκδίδεται ἐν Παρισίοις δάνειον 555.550.000 φράγκων πρὸς 6 % καὶ μετὰ ἓν ἔτος (1870) τὸ δάνειον τῶν σιδηροδρόμων τοῦ βαρώνου Hirsch ἐξ 792.000.000 φρ. Τῷ 1871 ἀγγλικὴ τράπεζα ἐκδίδει νέον τουρκικὸν δάνειον 5 700 000 λιρῶν στερλινῶν πρὸς 6 % εἰς τὴν τιμὴν τῶν 73, ἠγγυημένου ἐπὶ τοῦ φόρου τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Εὐρωπαῖοι τραπεζῖται καὶ οἱ ἐπιχειρηματίαι δημοσίων ἔργων, ὡς οἱ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ σιδηρόδρομοι τοῦ Χιρς, πραγματοποιοῦν κέρδη μυθώδη. Εἰς τὸν χορὸν συμμετέχουν καὶ οἱ Ἕλληνες τραπεζῖται τοῦ Γαλατᾶ μὲ πρόχειρα δάνεια. Ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ὅλοι συναγωνίζονται ποῖος νὰ δανείσῃ περισσότερα. Γίνεται λόγος περὶ κατασκευῆς μεγάλου σιδηροδρομικοῦ δικτύου εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς δάνειον 50 ἑκατομ. λιρῶν! Ἱδρύονται νέαι τράπεζαι (ἡ «Société austro-ottomane», ἡ «Banque austro-turque»), αἱ ὁποῖαι δίδουν νέα δάνεια εἰς τὴν Τουρκίαν. Τῷ 1872 ὁ ἀγγλικὸς οἶκος «Raphael and Sons» ἐκδίδει τουρκικὰ ταμειακὰ γραμμάτια ἀξίας 11 120 200 λιρῶν στερλινῶν πρὸς 9 %. Ἡ Βιέννη, τροφοδοτουμένη τότε μὲ χρῆμα ἐκ Παρισίων καὶ Βερολίνου βλέπει ἀναφυομένας ἐν Αὐστρίᾳ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν 1005 μετοχικὰς ἑταιρείας, αἱ ὁποῖαι ζητοῦν ἐργασίαν καὶ ἐν Τουρκίᾳ. Ἔρχεται ὅμως τῇ 9 Μαΐου 1873 ἡ «Μαύρη Παρασκευή» (schwarzer Fre tag, ὡς ἡ black Friday τῆς Νέας Ὑόρκης τῷ 1869) καὶ ὅλαι αἱ ἐφήμεροι ἐπιχειρήσεις καταρρέουν. Τὰ χρηματιστήρια Παρισίων καὶ Λονδίνου χάνουν κολοσσιαῖα ποσά. Ἀδύνατον νὰ δανεισθῇ πλέον ἡ Τουρκία. Ὁ σουλτᾶνος καὶ ἡ Πύλη καταφεύγουν εἰς τοὺς Ἕλληνας τραπεζίτας τοῦ Γαλατᾶ. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἐσχηματίζοντο αἱ μεγάλαι ἑλληνικαὶ περιουσίαι τῶν τραπεζιτῶν Ζωγράφου, Καραπάνου, Συγγροῦ, Ζαριφη, Εὐγενίδου, Κορωναίου κ. λ. Ὁ Ἄγγλος τραπεζίτης Merton, ὅστις εἶχεν ἐπινοήσει τὴν ἑνοποίησιν τῶν τουρκικῶν χρεῶν, ὑφίσταται εἰς μίαν κατάρρευσιν τῶν τιμῶν τῶν τουρκικῶν χρεογράφων ζημίας τόσον κολοσσιαίας, ὥστε αὐτοκτονεῖ. Αἱ τιμαὶ τοῦ γενικοῦ τουρκικοῦ χρέους κατέρχονται μέχρις 9, 70. Δάνεια ὅμως ἐκδίδονται πάντοτε. Ἓν τούτων, ἐκδοθὲν δι' 694 ἑκατομμύρια φράγκων, καλύπτεται μόνον κατὰ 25 %. Ἡ ἀποτυχία αὕτη προκαλεῖ ἀληθῆ κλονισμόν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ὅπως ἐπανακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ τραπεζιτικοῦ κόσμου, ἐξαγγέλλει τηλεγραφικῶς ὅτι ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὸν διάταγμα περὶ δημεύσεως τῶν βακουφικῶν κτημάτων, ὅτι διετάχθη μελέτη ἐκμεταλλεύσεως τῶν μεταλλείων, ὅτι εἰσάγεται φόρος χαρτοσήμου, ὅτι θὰ δημοσιεύεται ἐτήσιος προϋπολογισμὸς καὶ ὅτι θὰ ἐφαρμοσθοῦν οἰκονομίαι ὑπὸ ἐπιτροπῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου. Ἐν τῷ μεταξὺ μὲ μικρὰ δάνεια ἀπὸ τοὺς τραπεζίτας τοῦ Γαλατᾶ καλύπτονται αἱ ἐπείγουσαι ἀνάγκαι. Καὶ ἐξαποστέλλεται εἰς Εὐρώπην εἰδικὸς ἀντιπρόσωπος, ὁ Σαδὶκ πασᾶς, ὅπως διαπραγματευθῇ νέον δάνειον, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἀντιπράττει ὁ ἐπιχειρηματίας τῶν ρωμυλιωτικῶν σιδηροδρόμων Hirsch, ἔχων περίπλοκον νομικὴν διαφορὰν μετὰ τῆς Πύλης, συνεχισθεῖσαν κατόπιν ἐπὶ μίαν τεσσαρακονταετίαν. Ἐν Παρισίοις ὁ Σαδὶκ πασᾶς διαπραγματεύεται εὐρὺ σχέδιον οἰκονομικῶν καὶ δημοσιονομικῶν μεταρρυθμίσεων, προβλέπον οἰκονομικὸν ἔλεγχον, καὶ ἐπιτυγχάνει προκαταβολὴν 40 ἑκατομμυρίων φράγκων πρὸς πληρωμὴν ληξιπροθέσμων τοκομεριδίων. Ὑπογράφει μάλιστα καὶ προσύμβασιν, ἀλλὰ τὸ συντηρητικὸν τουρκικὸν κόμμα, ἀντιπράττον κατὰ τοῦ ἐλέγχου, ὅστις θὰ περιώριζε τὴν σπατάλην, πείθει τὸν σουλτᾶνον νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐπικύρωσίν του. Ἡ προκαταβολὴ δὲν πληρώνεται, οἱ τραπεζῖται πωλοῦν τοὺς ὡς ἐνέχυρον δοθέντας τίτλους καὶ ἡ Τουρκία ἐνάγει τοὺς τραπεζίτας ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου τοῦ Σηκουάνα, ὡς ἐκνόμως ἐκποιήσαντας τὸ ἐνέχυρον, ἀλλὰ χάνει τὴν πολύκροτον δίκην.

Περιελθοῦσα ὅμως πάλιν εἰς δεινὴν οἰκονομικὴν στενοχωρίαν ἡ Πύλη, ἐφαρμόζει τὸ σχέδιον οἰκονομικοῦ ἐλέγχου τοῦ Σαδὶκ ὑπὸ ἄλλον τύπον. Δυνάμει τροποποιήσεως τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς συμβάσεως, ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα ἀναλαμβάνει τὰ καθήκοντα γενικοῦ ταμίου τοῦ κράτους, ἔχουσα ἀντιπρόσωπον ἐντὸς τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὅλαι αἱ πρόσοδοι τοῦ δημοσίου θὰ κατατίθενται εἰς τὰ ταμεῖα τῆς τραπέζης καὶ ὅλαι αἱ πληρωμαὶ θὰ γίνωνται δι' αὐτῆς. Αὕτη θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ διαπραγματεύεται ταμειακὰ γραμμάτια, θὰ ἔχῃ δὲ δικαίωμα προτιμήσεως διὰ πᾶσαν ἔκδοσιν δανείου. Συγχρόνως ἐκδίδεται νόμος περὶ συντάξεως ἐτησίου προϋπολογισμοῦ. Ἀλλ' ἡ πρὸς σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ συσταθεῖσα ἐπιτροπὴ εὑρίσκει ὅτι ὑπάρχουν κυμαινόμενα χρέη 340 ἑκατομμυρίων φράγκων. Ὁ προϋπολογισμὸς καθορίζει τὰ ἔσοδα εἰς 5 621 200.000 φράγκων καὶ τὸ ἔλλειμμα εἰς 7 ¹/₂ ἑκατομμύρια φράγκων. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1863, ὑπάρχει αὔξησις ἐξόδων 280 ἑκατομ. φράγκων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας συμβάσεως ἡ τράπεζα χορηγεῖ διάφορα δάνεια εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἀλλὰ σουλτᾶνος ἦτο τότε ὁ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, ἡγεμὼν μεγαλομανής, σπάταλος εἰς τὸ ἔπακρον, ναυπηγήσας πολυδάπανον στόλον καὶ κτίσας πολυτελῆ ἀνάκτορα. Ἡ γενεὰ τῶν συνετῶν Τούρκων πολιτικῶν ἀνδρῶν, τοῦ Ρεσίτ, τοῦ Ἀαλῆ, τοῦ Φουὰτ ἐξέλιπε. Βεζύρης εἶναι ὁ Μαχμοὺτ Νεδὶμ πασᾶς, ὄργανον τῆς Ρωσίας, τὸν ὁποῖον ὁ τουρκικὸς κόσμος ὀνομάζει *Μαχμουδιὼφ* ἢ *Νεδιμώφ*. Ἀντὶ νὰ περιορίσῃ τὴν σπατάλην τοῦ σουλτάνου, τὴν ἐνθαρρύνει διὰ παντοίων μέσων. Αἴφνης τῇ 3ῃ Ὀκτωβρίου 1875 ῥίπτονται εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ Γαλατᾶ ὄγκοι τουρκικῶν χρεογράφων πρὸς πώλησιν καὶ διαδίδονται ἀνησυχητικαὶ φῆμαι. Αὐθημερὸν ἡ Πύλη διαψεύδει ἐπισήμως διὰ τῶν πρακτορείων Χαβᾶς καὶ Γρώϋτερ τὰς φήμας, καθ' ἃς ἐπίκειται ἐλάττωσις τοῦ τόκου τοῦ δημοσίου χρέους. Τὴν διάψευσιν ἐπιβεβαιοῖ ὁ μέγας βεζύρης αὐθημερὸν εἰς τὸν γενικὸν διευθυντὴν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης.

Ἡ χρεοκοπία, ὁ συμβιβασμὸς καὶ ὁ ξενικὸς οἰκονομικὸς ἔλεγχος. Ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1875), αἱ ἐφημερίδες «Μπασιρὲτ» καὶ «Βακὶτ» δημοσιεύουν ἀνακοινωθέν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνηγγέλλετο ἡ πτώχευσις: Ἡ Πύλη, μὴ δυναμένη πλέον νὰ συνάπτῃ νέα χρέη πρὸς πληρωμὴν τῶν παλαιῶν, βλέπουσα τὸν ἐκπεσμὸν καὶ τὰς διακυμάνσεις τῶν τιμῶν τῶν χρεογράφων τοῦ κράτους καὶ μὴ θέλουσα ἐν τῇ τιμιότητί της νὰ ζημιώσῃ τοὺς δανειστάς, ἀπεφάσισε νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ἔσοδα τῶν τελωνείων, τοῦ ἅλατος, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ φόρου τῆς Αἰγύπτου, ἐν ἀνάγκῃ δε καὶ τὰ τοῦ φόρου προβάτων. Ἀποφασίσασα δὲ ἀμετακλήτως ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, θὰ πληρώσῃ ἐπὶ μίαν πενταετίαν τὸ ἥμισυ μόνον τῶν τόκων τοῦ δημοσίου χρέους, δίδουσα διὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ὁμολογίας 5 %. Ἡ κατάπληξις ἦτο μεγάλη ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου ὁ κόσμος, ἀκούων ἀπὸ πολλοῦ ὅτι ἡ Τουρκία θὰ πτωχεύσῃ, κατήντησε νὰ μὴ πιστεύῃ πλέον ὅτι τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ. Τὸ σχέδιον τοῦ Ἰγνάτιεφ ἐξετελεῖτο. Ἐνῷ ὑπεκίνει τὴν ἐπανάστασιν τῶν Σλαύων τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης καὶ παρεσκεύαζε γενικὴν ἀναστάτωσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ἐδημιούργει ἐν Εὐρώπῃ διὰ τῆς πτωχεύσεως ρεῦμα δυσαρεσκείας ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ἰγνάτιεφ ἐφαίνετο θριαμβεύων διὰ τοῦ Μαχμοὺτ Νεδίμ, ἐξέσπασεν ἡ ἀγανάκτησις τῶν Τούρκων ὑπὸ μορφὴν διαδηλώσεως τῶν *σοφτάδων* (ἱεροσπουδαστῶν) ἔμπροσθεν τῶν ἀνακτόρων. Ἐζητεῖτο ἡ παῦσις τοῦ Μαχμοὺτ καὶ ὁ σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ. Ἐπῆλθον κατόπιν ἀλλεπάλληλα ἐσωτερικὰ γεγονότα: πόλεμος τουρκοσερβικός, δύο ἀλλαγαὶ θρόνου, πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ αἱ ἱστορικαὶ αὐτοῦ συνέπειαι (βλ. κατ. [*Ἱστορ.*]).

Ὅταν ἀνηγγέλθη ἡ πτώχευσις, τὸ ὀνομαστικὸν σύνολον τῶν τουρκικῶν δανείων ἀνήρχετο εἰς 4 811.000.000 φράγκα καὶ ἐπὶ πλέον 185 ἑκατομμύρια χρέη πρὸς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Ὀθωμανικὴν Τράπεζαν καὶ ἄλλους τραπεζίτας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν χρημάτων τούτων (2 δισεκατομμυρίων φράγκων πραγματικῶν ἐντὸς εἰκοσαετίας) προήρχετο ἐκ Γαλλίας. Ἐκ τούτων μόνον τὰ 10 % ἐχρησίμευσαν εἰς ἔργον κοινόχρηστον: τὰ 1.250 χιλιόμετρα τῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ σιδηροδρόμων τοῦ βαρώνου Χὶρς καὶ τινας ἄλλας ἀσημάντους σιδηροδρομικὰς γραμμάς. Διὰ τὰ ὑπόλοιπα 9/10 ἐφαίνοντο μόνον μερικὰ ἀνάκτορα εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, μερικὰ θωρηκτὰ μηδέποτε χρησιμοποιηθέντα. Καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀντεπροσωπεύοντο διὰ τῶν πολυτελῶν μεγάρων, ἅτινα ἔκτισαν ἐν Παρισίοις οἱ ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως ἀποσυρθέντες ξένοι τραπεζῖται.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς πτωχεύσεως κατηρτίσθησαν ἐν Εὐρώπῃ συνδικᾶτα πρὸς περιφρούρησιν τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων τῶν ὁμολογιούχων, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες τραπεζῖται τοῦ Γαλατᾶ διεπραγματεύοντο καὶ οὗτοι μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως περὶ ἑνοποιήσεως τῶν τουρκικῶν χρεῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συστάσεως ἑταιρείας, ἥτις θὰ ἐλάμβανεν ὑπὸ τύπον μισθώσεως τὴν διαχείρισιν διαφόρων φόρων ἐκχωρουμένων εἰς τοὺς πιστωτάς. Τὴν 11ην Μαΐου 1876 θὰ ὑπεγράφετο ἡ σχετικὴ σύμβασις. Ἀλλὰ τὴν προτεραίαν ἐπαύθη ὁ Μαχμοὺτ καὶ οἱ διάδοχοί του εἶχον νὰ σκεφθοῦν περὶ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ζητημάτων πολὺ σπουδαιοτέρων παρ' ὅσον τὰ συμφέροντα τῶν τραπεζιτῶν τοῦ ἐν Γαλατᾷ Χαβιαροχάνου.

Ἀντὶ συμβιβασμοῦ καὶ νέων συνδυασμῶν, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκτύπωσιν ἀφθόνου καϊμέ. Δύο ἑκατομμύρια (13/8/1876), 1 ἑκατομμύριον (11/11/1876), 7 ἑκατομμύρια τὸν Ἰανουάριον 1877, 6 ἑκατομμύρια τὸν Σεπτέμβριον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξειλίσσοντο ραγδαίως τὰ σοβαρὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ πολιτικὰ γεγονότα, τὰ ὁδηγήσαντα εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον. Ὁ Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ ἐκθρονίζεται. Τὸν διαδέχεται ὁ Μουράτ. Ἀλλ' οὗτος ἐγκλείεται μετὰ τρεῖς μῆνας ὡς παράφρων εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τσεραγὰν καὶ τῇ 19/31 Αὐγούστου 1876 ἀνέρχεται τὸν θρόνον Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Β'. Ἀνακηρύσσεται τὸ Σύνταγμα, ὅπερ καταργεῖται μετ' ὀλίγον. Ἐκρήγνυται ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1877—1878), μετὰ πολλὰς περιπετείας οἱ Ρῶσοι, φθάσαντες μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ὑπογράφουν τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου 1878), ἥτις ἀποσπᾷ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, καὶ τέλος συνέρχεται τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου πρὸς τροποποίησιν τῆς καὶ διὰ τὸν ἑλληνισμὸν ὀλεθρίας ταύτης συνθήκης, ἥτις ἔφερε τοὺς Βουλγάρους ὡς πρωτοπορείαν τῶν Ρώσων εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Συνεπείᾳ διαβημάτων τῶν συνδικάτων τῶν ξένων δανειστῶν τῆς Τουρκίας, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας κόμης Κόρτι ἔφερε τὸ ζήτημα εἰς τὸ Βερολίνειον συνέδριον κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 11 Ἰουλίου 1878 διὰ προτάσεως διατυπούσης τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ συσταθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκονομικὴ ἐπιτροπή, διοριζομένη ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

οἰκείων κυβερνήσεων, ὅπως ἐξετάσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὁμολογιούχων καὶ ὑποδείξῃ τὰ πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῶν μέσα. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆ πασᾶς ἐδήλωσεν ὅτι δὲν δύναται νὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην, ἀλλ' ὑπεσχέθη ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς δανειστάς της ἐν τῷ μέτρῳ τῶν πόρων της.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθουν ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν Εὐρωπαίων ὁμολογιούχων καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν τραπεζιτῶν τοῦ Γαλατᾶ. Τὴν νίκην κατήγαγον κατ' ἀρχὰς οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἐπιτυχόντες τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος τῆς 10/22 Νοεμβρίου 1879, καθ' ὃ ἀπὸ τῆς 1/13 Ἰανουαρίου 1880 θὰ διετίθεντο ὑπὲρ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους 1 350 000 λίραι Τουρκίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ διάταγμα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξεχώρει εἰς ὅμιλον τραπεζιτῶν τοῦ Γαλατᾶ διὰ δέκα ἔτη, ὑπὸ τύπον μισθώσεως, τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων χαρτοσήμου, οἰνοπνευματωδῶν, ἁλιείας καὶ δεκάτης τῆς μετάξης ὡρισμένων βιλαγετίων. συγχρόνως δὲ ἀνέθετεν εἰς τὸν αὐτὸν ὅμιλον τὴν διαχείρισιν τῶν μονοπωλίων τῶν καπνῶν καὶ τοῦ ἅλατος. Πᾶσα εἴσπραξις πέρα τοῦ ποσοῦ 1 100 000 λιρῶν κατ' ἔτος, προαφαιρουμένου πρὸς ὄφελος τῶν τραπεζιτῶν, ὡσαύτως αἱ εἰσπράξεις τοῦ φόρου Ρωμυλίας καὶ Κύπρου, προωρίζοντο μέχρι ποσοῦ 1.350 000 λιρῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ θὰ διενέμοντο μεταξὺ τῶν κατόχων τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ὁμολογιῶν κατ' ἀναλογίαν καθοριστέαν δι' εἰδικοῦ κανονισμοῦ. Ἐκτὸς τούτων, ἡ Τουρκία παρεχώρει εἰς τὸν ἐν λόγῳ τραπεζιτικὸν ὅμιλον τὸν φόρον τῆς Βουλγαρίας (μηδέποτε πληρωθέντα) καὶ τὸ εἰς τὴν Σερβίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἀναλογοῦν μερίδιον τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους (μηδέποτε καθορισθὲν οὐδὲ καταβληθέν), ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὸ τρίτον διαφόρων ἄλλων μελλοντικῶν προσόδων.

Ὁ πρῶτος οἰκονομικὸς ἔλεγχος. Ἅμα τῇ ἐκδόσει τοῦ ἀνωτέρω διατάγματος ὑπεγράφη μεταξὺ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ὁμίλου ἀποτελουμένου ἐκ τραπεζιτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (καὶ ὡρισμένως τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης καὶ τῶν Γεωργίου Ζαρίφη, Σολομὼν Φερναντέζ, Β. Τουμπίνη, Ε. Εὐγενίδου. Χ. Μαυρογορδάτου, Α. Βλαστοῦ, A. Barker, Ζαννῆ Στεφάνοβικι, Λεωνίδου Ζαρίφη, Γ. Κορωνιοῦ, Β. Νεγροπόντη καὶ Παύλου Στεφάνοβικ-Σκυλίτση) σύμβασις, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἐν λόγῳ ὅμιλος ἀνελάμβανεν ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1880, διὰ μίαν δεκαετίαν, ἐπὶ μισθώσει τὴν εἴσπραξιν τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφομένων τεσσάρων φόρων ἐπὶ μισθώματι ἴσῳ πρὸς τὰς καθαρὰς εἰσπράξεις τῆς χρήσεως 1879/1880 πλέον 10 % περιπλέον εἰσπράξεις. Αἱ εἰσπράξεις θὰ διενέμοντο μεταξὺ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν τραπεζιτῶν. Εἰς τὸν αὐτὸν ὅμιλον ἀνετίθετο κατὰ τὴν αὐτὴν δεκαετίαν ἡ διαχείρισις διὰ λογαριασμὸν τοῦ κράτους τῶν μονοπωλίων τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἅλατος εἰς ὡρισμένα βιλαγέτια, ὑπὸ τοὺς ἐν τῷ διατάγματι ὁριζομένους ὅρους.

Οὕτως ἔχει ἐν ὀλίγοις ἡ ὀργάνωσις τοῦ πρώτου οἰκονομικοῦ ἐλέγχου ἐν Τουρκίᾳ, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις διὰ τὴν μετὰ ἓν ἔτος διὰ τοῦ «διατάγματος τοῦ Μουχαρρὲμ» ἐπελθοῦσαν διακανόνισιν. Πράγματι μετ' ὀλίγον, διὰ διακοινώσεως ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Ὀκτωβρίου 1880, ἡ Πύλη ἀνεκοίνωσεν εἰς τὰς Δυνάμεις τῆς Βερολινίου συνθήκης ὅτι προτίθεται νὰ καλέσῃ τοὺς ὁμολογιούχους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως διαπραγματευθῇ μετ' αὐτῶν περὶ δικαίου συμβιβασμοῦ, περὶ διακανονίσεως τοῦ δημοσίου χρέους καὶ περὶ τῆς βαρείας πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἐν τῇ διακοινώσει ὑπεδεικνύοντο καὶ ποῖαι πρόσοδοι θὰ παρεχωροῦντο διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους. Μετὰ μακρὰς προκαταρκτικὰς συνεννοήσεις ἤρχισαν αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1881. Εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπιτροπὴν περιελαμβάνοντο καὶ τρεῖς Γερμανοί, διατελοῦντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὁ Wettendorf βέης, ὁ Gescher ἐφέντης καὶ ὁ Μπερτρὰμ ἐφέντης. Ἀντιπρόσωπος τῶν Ἄγγλων ὁμολογιούχων ἦτο ὁ Sir Robert Bourke, πρώην ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ τῶν Γάλλων ὁ Valfrey, πρώην πολιτικὸς ὑποδιευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἡ ἵδρυσις τῆς ὑπηρεσίας τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους. Ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων τούτων ἦτο ἡ ἐπίτευξις συμφωνίας μεταξὺ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὁμολογιούχων, κυρωθεῖσα δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος φέροντος ἡμερομηνίαν 20 Δεκεμβρίου 1881 (καὶ κατὰ τὸ ἐν χρήσει τότε ἐπισήμως ἀραβικὸν ἡμερολόγιον τῆς Ἐγίρας 28 τοῦ ἀραβικοῦ μηνὸς Μουχαρρέμ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔμεινε γνωστὸν ἐν τῇ δημοσιονομικῇ ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας ὡς «Διάταγμα τοῦ Μουχαρρέμ»). Κατὰ τὸ διάταγμα τοῦτο τὸ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τῶν διαφόρων δανείων δημόσιον χρέος τῆς Τουρκίας, ἀνερχόμενον εἰς λίρας Ἀγγλίας 252.800.000, ἐλαττοῦται εἰς λίρας Ἀγγλίας 106 437 234 (ἢ λίρας Τουρκίας 117 080 958). Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου θὰ ἐπληρώνετο τόκος 1 %, αὐξανόμενος κατὰ ¼ %, ἐφ' ὅσον αἱ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους ἐκχωρούμεναι πρόσοδοι θὰ ἀπέδιδον περισσότερα. Ἐλαμβάνετο ἐπίσης μέριμνα περὶ χρεολυσίου τῶν διαφόρων δανείων. Ὡς ἐγγύησις τῆς ἠλαττωμένης τοκοχρεολυτικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἠλαττωμένου χρέους συνιστᾶτο διεθνὲς συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἑκάστου τῶν κυριωτέρων ὁμίλων τῶν ὁμολογιούχων (bondholders) κατ' ἐθνικότητα (Ἄγγλων καὶ Ὀλλανδῶν ὁμοῦ, Γάλλων καὶ Βέλγων ὁμοῦ, Γερμανῶν, Αὐστροούγγρων, Ἰταλῶν καὶ Τούρκων) καὶ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῶν λεγομένων δανείων προτεραιότητος. Τὸ συμβούλιον τοῦτο (συμβούλιον τοῦ ἐλέγχου, ἐπισήμως καλούμενον «Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ Χρέους») διέφερε κατὰ τοῦτο τῆς ἐν Ἑλλάδι «Διεθνοῦς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς» (τοῦ Ἐλέγχου), ὅτι ταύτης μὲν τὰ μέλη διώριζον αἱ οἰκεῖαι κυβερνήσεις, ἐκείνου δὲ οἱ ὁμολογιοῦχοι ἀπ' εὐθείας, ἄρα τούτου μὲν τὰ μέλη ἦσαν ἰδιῶται, ἐκείνης δὲ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν κυβερνήσεών των, τὰς ὁποίας καὶ ἀντιπροσωπεύουσι.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἐν τῷ συμβουλίῳ αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον μὲ συμβουλευτικὴν ψῆφον. Τὸ συμβούλιον ἦτο τελείως ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς παύσεως ὁλοκλήρου τοῦ προσωπικοῦ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ δημοσίου χρέους, εἶχε δὲ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ τὴν τροποποίησιν καὶ βελτίωσιν τῆς ὑφισταμένης νομοθεσίας καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀπάντησιν ἐντὸς ἓξ μηνῶν (ἡ διάταξις αὕτη ἔμεινε νεκρὸν γράμμα). Εἰς τὸ συμβούλιον, ἔχον τόσον ἐκτεταμένην δικαιοδοσίαν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἀπετέλει κράτος ἐν κράτει, παρεδόθη ἡ ἀπόλυτος εἴσπραξις καὶ ὁ ἔλεγχος πρὸς ὄφελος τῶν πιστωτῶν τῶν «ἐκχωρηθεισῶν προσόδων» (revenus concédés), ἤτοι τῶν λεγομένων «ἐξ ἐμμέσων φόρων» (μονοπωλίου καπνοῦ, ἅλατος, οἴνων καὶ οἰνοπνευματωδῶν, ἐμπορικοῦ χαρτοσήμου, ἁλιείας, δεκάτης τῆς μετάξης) καὶ ἐπὶ πλέον θὰ εἰσέπραττεν ἑξάμηνα γραμμάτια συρόμενα ὑπὲρ τοῦ δημοσίου χρέους ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐπὶ διαφόρων τελωνείων, διὰ τὸν φόρον τοῦ τουμπεκίου, πρὸς δὲ τὸν φόρον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας (ἀρχικῶς 245 000 λιρῶν, ἐλαττωθέντος βαθμιαίως εἰς 114.000 λιρῶν, κεφαλαιοποιηθέντος τῷ 1909, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας, καὶ συμψηφισθέντος ἔναντι 40 ἐτησίων ἐκ 350.000 λιρῶν Τουρκίας δόσεων τῆς εἰς τὴν Ρωσίαν ὀφειλομένης πολεμικῆς ἀποζημιώσεως) καὶ τέλος τοῦ πλεονάσματος τῶν ἐσόδων τῆς Κύπρου (λ. Τ. 130 000).

Εἶναι περιττὸν νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα τὴν καταργηθεῖσαν πλέον ὀργάνωσιν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὀθωμανικοῦ δημοσίου χρέους. Γεγονὸς εἶναι ὅτι αὕτη ἐλειτούργησεν ἄριστα, ἐπιτυχοῦσα λαμπρὰ ἀποτελέσματα τόσον διὰ τοὺς δανειστάς, ὅσον καὶ διὰ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν. Τὸ συμβούλιον ἔχον τὴν ἀπόλυτον διαχείρισιν τῶν ἐκχωρηθεισῶν προσόδων (καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ ἐν Τουρκίᾳ οἰκονομικὸς ἔλεγχος ἦτο βαρύτερος τοῦ ἐν Ἑλλάδι, διότι ἐκεῖ οἱ ἰδιῶται πιστωταὶ ἔθεσαν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἐνεχύρου καὶ διεχειρίζοντο αὐτὸ κατὰ βούλησιν), δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν εἴσπραξιν τούτων, ἀλλ' ἔλαβε καὶ ἐμπορικὰ μέτρα πρὸς αὔξησιν τῆς ἀποδοτικότητος αὐτῶν. Ὠργάνωσεν ἐξαγωγὴν τουρκικοῦ ἅλατος εἰς τὰς Ἀγγλικὰς Ἰνδίας καὶ τὴν πώλησιν τοῦ εἴδους τούτου ἐντὸς τῆς Τουρκίας, οὕτως ὥστε τὰ ἐκ τοῦ ἅλατος ἔσοδα ηὐξήθησαν ἀπὸ 635.000 λιρῶν τῷ 1881—1882 εἰς 1.075.888 τῷ 1907—1908. Εἰσήγαγε τὸ σύστημα τοῦ Παστὲρ διὰ τὴν βομβυκοτροφίαν καὶ ἵδρυσε «Σηροτροφικὸν Ἰνστιτοῦτον» (Institut Séricicole) ἐν Προύσῃ, ὅπερ ἀπένειμε μέχρι τοῦ 1907 465 διπλώματα σηροτροφίας. Χάρις εἰς τούτους ἐξηπλώθη κολοσσιαίως ἡ καλλιέργεια τῆς συκομορέας καὶ ἱδρύθησαν πλεῖστα ὅσα βομβυκοτροφεῖα. Ἡ δεκάτη τῆς μετάξης ηὔξησεν ἀπὸ 17.000 λ. Τ. (1881—1882) εἰς 125.000 λ. Τ. (1907) καὶ ἡ ἀξία τῆς ἐσοδείας τῆς μετάξης ἀπὸ 200.000 λ. Τ. εἰς 2 765.000 λ. Τ.

Μεγίστη ἐπίσης πρόοδος ἐσημειώθη καὶ εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν, ἡ διαχείρισις τοῦ ὁποίου παρεχωρήθη εἰς ἑταιρείαν ξένων κεφαλαιούχων (Régie Impériale cointéressée des Tabacs Ottomans). Ἡ ἑταιρεία αὕτη εἶχε τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἀγορᾶς, κατεργασίας καὶ πωλήσεως τῶν καπνῶν καθ' ὅλον τὸ κράτος (πλὴν τοῦ Λιβάνου καὶ τῆς Κρήτης), οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ἐξαγωγήν, ἥτις ἦτο ἐλευθέρα. Ἐπέβλεπε τὴν καλλιέργειαν, ἐλάμβανε μέτρα πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς καὶ ἐχορήγει δάνεια εἰς τοὺς καπνοκαλλιεργητάς. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ μονοπωλίου ηὐξάνετο σημαντικῶς τόσον, ὥστε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ λάβῃ βραδύτερον δάνεια καὶ προκαταβολὰς ἐπὶ τῶν πλεονασμάτων. Ἀλλὰ καὶ τὸ μονοπώλιον τοῦτο ἔγινεν ἤδη τελείως κρατικόν.

Τὰ οἰκονομικὰ τῆς Τουρκίας ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἱστορικῆς ἀνασκοπῆς καταφαίνεται ὅτι τὸ λεγόμενον γενικῶς ὅτι τὰ οἰκονομικὰ τῆς Τουρκίας ἔφθασαν εἰς τὸ ἀπροχώρητον ὡς ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β' καταχρήσεων δὲν εἶναι ὀρθόν. Ἡ οἰκονομικὴ κατάρρευσις τῆς Τουρκίας, τῆς ὁποίας τὸ κατάντημα ἦτο ἡ πτώχευσις τοῦ 1875, ἦτο ἀπότοκος τῆς ἐπὶ αἰῶνας σπατάλης τῶν προηγουμένων σουλτάνων, καὶ κυρίως τῆς πολιτικῆς τοῦ ἔξωθεν δανεισμοῦ, ὅστις ἐπεσώρευσε κολοσσιαῖα χρέη καὶ ἐβάρυνε τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ κολοσσιαίων ποσῶν πληρωνομένων εἰς τόκους, πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ὁποίων συνήπτοντο νέα ὁλονὲν δάνεια.

Ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοὐναντίον ἐπῆλθεν ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ξενικοῦ ἐλέγχου, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὑπηρεσία τοῦ δημοσίου χρέους ἐλειτούργει πλέον ἀπροσκόπτως. Ἔξω τῆς ὑπηρεσίας ταύτης αἱ δημοσιονομικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς Τουρκίας ἐλειτούργουν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκαταστασίας. Καταχρήσεις ὑπῆρχον πάντοτε καὶ δάνεια συνήπτοντο ἔξωθεν ἔναντι τοῦ προνομίου ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐπιχειρήσεως (σιδηροδρόμων. λιμένων). Δὲν ἦσαν ὅμως τόσον συχνὰ καὶ διὰ πολὺ μεγάλα ποσά. Προϋπολογισμὸς συνετάσσετο μετὰ πολλῶν διατυπώσεων μέχρι τῆς ὁριστικῆς αὐτοῦ ἐπικυρώσεως δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. Δὲν ἐδημοσιεύετο ὅμως τακτικῶς, διότι, καταργηθέντος τοῦ Συντάγματος ἀπὸ τοῦ 1887, δὲν ὑπῆρχε πλέον ὁ κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος. Μόνον δὶς ἐδημοσιεύθη τουρκικὸς προϋπολογισμὸς μέχρι τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος, τῷ 1800, κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν μετὰ τῶν ξένων πιστωτῶν διαπραγματεύσεων, καὶ τῷ 1897. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐδημοσιεύετο προϋπολογισμός, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀριθμοί, οἵτινες ἐγίνοντο ὁπωσδήποτε γνωστοί, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ θεωροῦνται αὐθεντικοί.

Σημαντικὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀπετέλουν αἱ χιλιομετρικαὶ ἐγγυήσεις τῶν σιδηροδρόμων. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἠγγυᾶτο εἰς τὰς ἀναδόχους ἑταιρείας, πρὸς κάλυψιν τῆς τοκοχρεολυτικῆς ἀποσβέσεως τοῦ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν περισσοτέρων σιδηροδρόμων δαπανηθέντος κεφαλαίου, ἢ ὡρισμένον τοκοχρεολύσιον ἢ ὡρισμένην εἴσπραξιν κατὰ χιλιόμετρον ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, παρέχουσα ὡς ἐγγύησιν τὰ ἔσοδα τῆς δεκάτης τῶν περιοχῶν, διὰ τῶν ὁποίων διήρχοντο αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαί. Ἡ ἐγγύησις αὕτη ἐκυμαίνετο περὶ τὰ 5.000 - 12 000 φρ. κατὰ χιλιόμετρον, ἀλλὰ διὰ τὸν σιδηρόδρομον Βαγδάτης ἔφθασε μέχρι 15.500 φρ. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐκμεταλλεύσεως δὲν ἦτο δυνατὸν αἱ εἰσπράξεις νὰ ἀνέλθουν εἰς τοιοῦτον ποσόν, τὸ ἔλλειμμα ἐκαλύπτετο ἐκ τῆς δεκάτης, τῆς ὁποίας ἡ εἴσπραξις ἀνετίθετο χάριν ἀσφαλείας, εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους. Ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν σιδηροδρόμων ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἐξαγωγὴ γεωργικῶν προϊόντων διὰ τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας διέσχιζον αἱ γραμμαί, ὡς καὶ αἱ εἰσπράξεις τῶν σιδηροδρόμων ηὔξανον διηνεκῶς καὶ κατὰ τὰ ἔτη τῶν καλῶν ἐσοδειῶν συνέβη νὰ ὑπερβοῦν τὸ ἐγγυηθὲν ποσόν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ πλεόνασμα ἀπεδίδετο εἰς τὴν κυβέρνησιν. Πάντως ὅμως ὑπελείποντο πρὸς πληρωμὴν δι' ὅλας τὰς γραμμὰς σημαντικὰ ποσά. Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1910 εἶχον ἐγγραφῆ διὰ τὰς χιλιομετρικὰς ἐγγυήσεις 746.790 λίραι.

Σοβαρωτάτην ἐπιβάρυνσιν τοῦ τουρκικοῦ προϋπολογισμοῦ ἀπετέλεσεν ἡ ἐπιχείρησις τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης, τὸ προνόμιον τῆς ὁποίας παρεχωρήθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1902 εἰς τὸν γερμανικὸν ὅμιλον τῆς Deutsche Bank, τὸν ἔχοντα ἤδη τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν σιδηροδρόμων Ἀνατολῆς (Κωνσταντινουπόλεως—Ἐσκῆ-σεχίρ, Ἐσκῆ-σεχὶρ—Ἀγκύρας, Ἐσκῆ-σεχὶρ—Ἰκονίου). Ἡ πρὸς τὴν Βαγδάτην προέκτασις ἔγινεν ἐξ Ἰκονίου. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῆς κατασκευαστέας γραμμῆς ἦτο 1.550 καὶ πλέον χιλιόμετρα. Ἡ χιλιομετρικὴ ἐγγύησις ἦτο 1.550 χμ. Ἡ ἑταιρεία θὰ εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς ἐντὸς ὡρισμένης ζώνης κειμένων μεταλλείων. Ἡ χιλιομετρικὴ ἐγγύησις ἦτο 15 500 φρ. κατὰ χιλιόμετρον. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ γραμμὴ διήρχετο καὶ δι' ἀγόνων ἐκτάσεων, ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ κατασκευὴ αὐτῆς θὰ ἦτο βάρος ἀφόρητον διὰ τὸν τουρκικὸν προϋπολογισμὸν καὶ θὰ εἶχεν ἴσως ἄλλας συνεπείας. Ἡ παραχώρησις τοῦ προνομίου τούτου εἰς τοὺς Γερμανοὺς προεκάλεσε θύελλαν ἀγανακτήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ, διότι ἡ γερμανικὴ αὕτη γραμμὴ θὰ διήρχετο διὰ Μεσοποταμίας, θεωρουμένης ὡς ζώνης τῆς ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς. Καὶ οἱ μὲν Γάλλοι, μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις, κατέληξαν εἰς συνεννόησιν, ἀναλαβόντος τοῦ ὁμίλου τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὰ κεφάλαια κατὰ 30 %, ἐνῷ συγχρόνως ἡ γαλλικὴ Régie Générale des Chemins de fer, ἥτις εἶχεν εἰς χεῖράς της τὴν γραμμὴν Σμύρνης—Κασαμπᾶ—προεκτάσεων καὶ τὰς γραμμὰς Συρίας, θὰ κατεσκεύαζεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας γραμμὰς μήκους 2 000 χλμ., ἐπιτυ-

Digitized by Google

χοῦσα παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς κατασκευῆς σιδηροδρόμων εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας, προνόμιον τὸ ὁποῖον εἶχε δυνάμει προηγουμένης συμβάσεως μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἔναντι τῆς παραχωρήσεως τῶν νέων ἐν Ἀνατολῇ σιδηροδρόμων οἱ Γάλλοι θὰ παρεχώρουν εἰς τὴν Τουρκίαν δάνειον ἑνὸς δισεκατομμυρίου φράγκων, τοῦ ὁποίου καὶ κατέβαλον πράγματι τὸ πρῶτον ἥμισυ τῷ 1914 κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

Αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως τῶν Ἄγγλων πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν Γερμανῶν διὰ τὰ τμήματα τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης, τὰ ὁποῖα θὰ διέσχιζον τὴν Μεσοποταμίαν καὶ θὰ κατέληγον εἰς Κουέϊτ. ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἦσαν δυσχερεῖς καὶ παρετείνοντο. Ἀνεμένετο οὐχ ἧττον συνεννόησις, ὅταν ἐξερράγη ὁ Παγκόσμιος πόλεμος. Καὶ θεωρεῖται γενικῶς ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης εἶναι ἐκ τῶν αἰτίων, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἐν Ἀγγλίᾳ ρεῦμα δυσαρεσκείας κατὰ τῆς Γερμανίας, συντελέσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τὸ νὰ ριφθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἡ Ἀγγλία παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γαλλίας εἰς τὸν κατὰ τῆς Γερμανίας πόλεμον.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα περιπλοκὴ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐματαίωσε καὶ τὰ γαλλικὰ σιδηροδρομικὰ σχέδια τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, διότι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1922—23) ἡ Τουρκία ἐφάνη ἀνένδοτος. Μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς κεμαλικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας, τὰς ἐπιδίκους σιδηροδρομικὰς γραμμὰς (Σαμψοῦντος—Σεβαστείας, Ἀγκύρας—Σεβαστείας καὶ πέραν κτλ.) κατεσκεύασε μόνη ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις.

Τὰ οἰκονομικὰ ἐπὶ τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Συντάγματος ἤρχισε καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἡ σύνταξις τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, συζητουμένου κατὰ τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα ἐν εἰδικῇ ἐπιτροπῇ τῆς βουλῆς καὶ ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας. Ὁ προϋπολογισμὸς μετὰ τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως ἐδημοσιεύετο κατ' ἔτος καὶ γαλλιστί.

Ἰδέαν τῆς ἐπὶ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος δημοσιονομικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας δύναται νὰ δώσῃ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1910—1911, ἔχων ὡς ἑξῆς:

Ἔσοδα	*Λίραι Τουρκ.*
Ἄμεσοι φόροι	13.7[illegible]5.892
Χαρτόσημον καὶ τέλη καταχωρήσεως	1.113.4[illegible]2
Ἔμμεσοι φόροι	4 [illegible]25.812
Μονοπώλια	3.262.424
Ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις δημοσίου (σιδηρόδρομος Χετζάζης ἀεριόφως, ναυσιπλοΐα Τίγρητος, Εὐφράτου, γαιανθρακωρυχεία Ποντοηρακλείας κ.π.)	402.889
Κτήματα δημοσίου	[illegible]3.[illegible]51
Φόροι ὑποτελείας (Αἰγύπτου, Κύπρου)	871 [illegible]16
Διάφορα ἔσοδα	1 132.[illegible]96
Ὁλικὸν λ. Τ.	25.848 [illegible]32

Ἔξοδα	*Λίραι Τουρκ.*
Δημόσιον χρέος	8 2[illegible]8.[illegible]95
Χορηγία τοῦ σουλτάνου	41[illegible].850
Νομοθετικὰ σώματα	1[illegible]1.870
Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν	2.989.600
Γενικὸν Ἐλεγκτήριον	17.12[illegible]
Τελωνεῖα	512.670
Τ.Τ.Τ.	782.[illegible]40
Κτηματολόγιον	109.[illegible]20
Μεγάλη Βεζυρεία	25.096
Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας	33.050
Ὑπ. Ἐσωτερικῶν	1.1[illegible]7 230
Δημοσία Ἀσφάλεια	4[illegible]0.405
Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν	213.400
» Στρατιωτικῶν	8.280.153
Στρατιωτικὰ ἐργοστάσια	356.140
Χωροφυλακή	1.6[illegible]4.[illegible]78
Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν	1.[illegible]00 328
Σεϊχουλισλαμᾶτον	[illegible]83.341
Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης	751.580
» Παιδείας	744.086
» Γεωργίας, Μεταλλείων καὶ Δασῶν	370.52[illegible]
» Δημοσίων ἔργων καὶ Ἐμπορίου	883.16[illegible]
Σιδηρόδρομος Χετζάζης	550.180
Ὁλικὸν λ. Τ.	30.27[illegible].246

Ὑπῆρχε λοιπὸν ἔλλειμμα 4 421 914 λ. Τ. Ἡ ὑπηρεσία τοῦ δημοσίου χρέους ἀπερρόφει τὰ 26 % τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν ἐσόδων, αἱ δὲ πολεμικαὶ δαπάναι τὰ 38 % καὶ ἔμενον μόνον 36 % διὰ τὰς λοιπὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως ἐψηφίζοντο καὶ πρόσθετοι καὶ ἔκτακτοι πιστώσεις.

Ὥστε καὶ οἱ νεοτουρκικοὶ προϋπολογισμοὶ δὲν ἦσαν ὑγιεῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἐλλείμματα ὑπῆρχον πάντοτε, ἤρχισε πάλιν συχνὸς δανεισμὸς ἔξωθεν τόσον, ὥστε ἐπιφανὴς βουλευτὴς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὁ ἐξ Αὐλῶνος Ἰσμαὴλ Κεμὰλ βέης, ἔκαμεν ἐν τῇ βουλῇ τὴν παρατήρησιν ὅτι τὸ νέον καθεστὼς τῆς ἐλευθερίας συνῆψεν ἐντὸς 2—3 ἐτῶν τόσα δάνεια, ὅσα δὲν συνῆψεν ἐπὶ 33 ἔτη τὸ ἀπολυταρχικὸν καθεστὼς τοῦ Χαμίτ.

Τὰ ἐντὸς δύο ἐτῶν (1909—1910) συναφθέντα δάνεια ἀνῆλθον εἰς 20 περίπου ἑκατομμύρια λιρῶν. Παρετηρεῖτο ὅμως αὔξησις τῶν ἐσόδων καὶ ἠλπίζετο βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως. Ἐπῆλθεν ὅμως ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος, τῆς Τριπολίτιδος, καὶ οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι καὶ ἐδέησε νὰ συναφθῇ νέον δάνειον ἐν Γαλλίᾳ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Τουρκία ἐδέησε νὰ δανεισθῇ ἐπανειλημμένως ἐκ Γερμανίας καὶ Αὐστρίας διὰ συνδυασμοῦ, καθ' ὃν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐχρεώνετο διὰ χαρτονόμισμα τιθέμενον εἰς κυκλοφορίαν, ἔναντι δὲ αὐτοῦ ἀπέστελλεν εἰς τὴν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορικὴν Τράπεζαν ὅλον τὸν διαθέσιμον χρυσόν της. Κατόπιν ὅμως ἐξέδωκε καὶ ἡ ἰδία ἀκάλυπτον χαρτονόμισμα, ἀνελθὸν εἰς 160.018.665 λ. Τ. πρὸς κάλυψιν τῶν πολεμικῶν ἐξόδων.

Ἡ σημερινὴ δημοσιονομικὴ κατάστασις τῆς Τουρκίας. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος τῆς Ἀνατολῆς, ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τοῦ κράτους, χωρὶς νὰ προστρέξῃ εἰς δάνειον ἔξωθεν. Τὴν 1ην Μαρτίου 1922 ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς διεκήρυττεν ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει τῆς Ἀγκύρας ὅτι ἡ Τουρκία, καταργήσασα τὰς διομολογήσεις, εἰσῆλθεν εἰς βίον καὶ οἰκονομικῶς ἐλεύθερον. Ἄλλως τε ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία ἦτο μία τῶν βάσεων τοῦ λεγομένου «Ἐθνικοῦ ὅρκου» τοῦ 19[illegible]0. Ὡς βάσιν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης πολιτικῆς ἔθεσεν ἡ κεμαλικὴ Τουρκία τὸ νὰ μὴ εἰσάγῃ ἔξωθεν ἐμπορεύματα ἀξίας μεγαλυτέρας τῶν ὅσων ἐξάγει. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεδίωξε τὴν προστασίαν τῆς παραγωγῆς, τῆς ἐξαγωγῆς καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπὶ πλέον δὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συγκοινωνιῶν διὰ τῆς κατασκευῆς νέων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 17 Φεβρουαρίου 1925 κατήργησε τὴν δεκάτην ἂν καὶ ἀντεπροσώπευεν αὕτη ἔσοδον 40 ἑκατομμυρίων λιρῶν ἐπὶ συνολικῶν ἐσόδων 100 ἑκατομμυρίων) ὡς σφαλερὸν φορολογικὸν σύστημα. Συγχρόνως ἔλαβε διάφορα μέτρα πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Ἡ Γεωργικὴ Τράπεζα ἐδάνεισεν ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι τοῦ 1932 95 500.000 λίρας Τουρκίας, ἐνῷ συγχρόνως ἱδρύοντο καὶ γεωργικαὶ συνεργατικαί, δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ 1924, συμπληρωθέντος τῷ 1929. Ἐντὸς δύο ἐτῶν (1930 καὶ 1931) ἱδρύθησαν, κατὰ τὰς ἐπισήμους τουρκικὰς στατιστικάς, 311 συνεργατικαὶ Τούρκων χωρικῶν. Χάρις εἰς ταῦτα καὶ ἄλλα μέτρα κατωρθώθη νὰ γίνῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ ἐμπόριον τῆς Τουρκίας ἀπὸ παθητικὸν ἐνεργητικὸν (βλ. ἀνωτ. *[Οἰκον. Γεωγρ.]*).

Συγχρόνως ἐφηρμόζετο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολιτικὴ αὐστηρῶν οἰκονομιῶν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἰδίᾳ εἰς τὸν τοῦ 1932. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν κίνησιν τοῦ τουρκικοῦ προϋπολογισμοῦ κατὰ τὰ 7 τελευταῖα ἔτη:

Ἔτη	*Ἔσοδα λίραι Τ.*	*Ἔξοδα λίραι Τ.*
1926—1927	180.363.2[illegible]7	172.186.886
1927—1928	202 2[illegible].236	19[illegible].9[illegible]0 159
1928—1929	222.030.785	2[illegible]1.133.019
1929—1930	224.[illegible]13.620	213.367.359
1930—1931	216.417.670	203 39[illegible].[illegible]00
1931—1932	185 92[illegible].417	198.254.000
1932—1933 (προϋπολογιζόμενα)	169.354.800	

Ἀναλυτικῶς τὰ ἔξοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ 1931—1932 ἔχουσιν ὡς ἑξῆς εἰς χιλιάδας λιρῶν Τουρκίας.

Ἔξοδα

Ἐθνοσυνέλευσις	2.423
Πρόεδρος Δημοκρατίας	[illegible]25
Πρωθυπουργὸς καὶ Πολιτ. Γραφεῖον	1.021
Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας	206
Ἐσωτερικῶν	4.185
Ἐξωτερικῶν	3.101
Οἰκονομικῶν	1 202
Γενικὴ Ἀσφάλεια	4.185
Ὑγιεινή	3.7[illegible]1
Δικαιοσύνη	7.377
Παιδεία	6.593
Θρησκεύματα	739
Δημ. Ἔργα	23.642
Ἐθν. Οἰκονομία	8.518
Ἐθνικὴ Ἄμυνα	44 124
Ναυτικῶν	7.860
Ἀεροπορία	3.456
Στρατ. Ἐργοστάσια	3.467
Χωροφυλακή	8 823
Τ. Τ. Τ.	5.6[illegible]7
Τελωνεῖα	4 226
Δημ. Χρέος	29.4[illegible]3

Τοῦ δὲ προϋπολογισμοῦ 1932—1933 ὡς ἑξῆς:

Ἐθνοσυνέλευσις	2 417.985
Πρόεδρος Δημοκρατίας	323.112
Γενικὸν Λογιστήριον	565.500
Πρωθυπουργεῖον	1.555.559
Στατιστική	41 956
Συμβούλιον Ἐπικρατείας	200 728
Διεύθυνσις Θρησκευμάτων	607.196
Οἰκονομικῶν	12. 0[illegible]5.965
Δημόσιον Χρέος	49.605 693
Τελωνεῖα	4.658 565
Κτηματολόγιον	997 000
Ἐσωτερικῶν	3.785.925
Τ. Τ. Τ.	4.845 820
Γενικὴ Ἀσφάλεια	3.914.000
Χωροφυλακή	8 308.[illegible]79
Ἐξωτερικῶν	2.623.000
Ὑγιεινῆς	3.501 88
Δικαιοσύνης	7.645 986
Παιδείας	6.064.875
Δημοσίων Ἔργων	10.01[illegible].99[illegible]
Ἐθνικῆς Οἰκονομίας	1.[illegible]52 610
Γεωργίας	3.9[illegible]3.691
Ἐθνικὴ Ἄμυνα	33.116 640
Στρατ. Ἐργοστάσια	2.955.800
Χαρτογραφικὴ Ὑπηρεσία	546.265
Ναυτικῶν	3.605.560

Ὁ νέος διακανονισμὸς τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου χρέους. Τὸ ζήτημα τῶν προπολεμικῶν χρεῶν τῆς Τουρκίας ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ζωηρὰς συζητήσεις μετὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, κατὰ τὴν ἐν Λωζάννῃ συνελθοῦσαν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης. Ἀνατραπείσης τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἡ Τουρκία ἐπέτυχεν ὅπως εἰς τὰ περὶ τοῦ «Δημοσίου Ὀθωμανικοῦ Χρέους» (Τμῆμα Β') τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τῆς 24 Ἰουλίου 1923 γίνῃ δεκτὴ ἡ ἀρχὴ (ἄρθρ. 46), καθ' ἣν τὸ χρέος τοῦτο, ὡς καθωρίζετο εἰς συνημμένον πίνακα, θὰ κατενέμετο μεταξὺ τῆς Τουρκίας (ὡς περιωρίζετο ἐδαφικῶς διὰ τῆς συνθήκης) καὶ τῶν κρατῶν ὑπὲρ ὧν ἀπεσπάσθησαν ἐδάφη ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913 (Ἑλλάς, Σερβία, Βουλγαρία, Ἀλβανία) ἢ διὰ τῶν ἄρθρων 12 καὶ 15 τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (Ἑλλὰς διὰ τὴν Δ. Θρᾴκην καὶ διὰ τὰς νήσους Λῆμνον, Χίον, Μυτιλήνην, Σάμον, Ἰκαρίαν καὶ Ἰταλία διὰ τὴν Δωδεκάνησον) ὡς καὶ τὰ διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἱδρυθέντα νέα κράτη (Ἰράκ, Παλαιστίνη, Ὑπεριορδανία).

Τὸ κατανεμητέον συνολικὸν δημόσιον ὀθωμανικὸν χρέος ἐξεκαθαρίσθη εἰς 161 ἑκατομμ. λίρας, ἐξ ὧν 107½ ἑκατομμ. λιρῶν ὡρίσθησαν ὡς ἀναλογοῦντα εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Τουρκίας. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας δὲν ἐκανόνιζεν ἐφ ἱκανὸν τὴν τοκοχρεολυτικὴν ὑπηρεσίαν. Τῷ 1928 ἐπῆλθε προσωρινὸς συμβιβασμός, καθ' ὃν τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῶν 107½ ἑκατομμ. ἔμεινεν ἀμετάβλητον, θ' ἀπῃτεῖτο δὲ ποσὸν 5 500 000 λ. Τ. ἐτησίως διὰ τόκους καὶ χρεολύσιον. Ἐπηκολούθησαν μακραὶ διαπραγματεύσεις ἀπολήξασαι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου 1933 εἰς ἀποτέλεσμα ἐκτάκτως ἐπωφελὲς διὰ τὴν Τουρκίαν. Οἱ δανεισταὶ τῆς Τουρκίας, προβαίνοντες εἰς κολοσσιαίαν θυσίαν, ἠλάττωσαν τὸ κεφάλαιον τοῦ τουρκικοῦ χρέους ἀπὸ 107½ ἑκατομμ. λ. Τ. εἰς 8½ ἑκατομμ. λιρῶν χρυσῶν, διὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἐτήσιον τοκοχρεόλυτρον ὡρίσθη εἰς 700 000 λίρας χρυσᾶς, κατὰ μέγιστον ὅριον, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ 560.000. ἀλλ' ἡ πληρωμὴ θὰ ἀρχίσῃ μετὰ ἓξ ἔτη. Αἱ παλαιαὶ ὁμολογίαι τοῦ ὀθωμανικοῦ δημοσίου χρέους θ' ἀποσυρθοῦν ἐκ τῆς κυκλοφορίας καὶ θ' ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ νέων τῆς τουρκικῆς δημοκρατίας ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου 690.000 000 φράγκων. Ὁ τόκος τῶν νέων ὁμολογιῶν εἶναι 7½ %. Τὸ νέον δημόσιον τοῦτο χρέος εἶναι ἠγγυημένον ἐπὶ τῶν ἐσόδων τῶν τελωνείων Γαλατᾶ, Χαϊδὰρ πασᾶ καὶ Ἰσταμπόλ. Πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ὑπηρεσίας ἱδρύεται «Συμβούλιον τοῦ χρέους», ἀποτελούμενον ἐξ 8 μελῶν, 1 Ἄγγλου, 2 Γάλλων, 1 Τούρκου, 1 Γερμανοῦ (οὕτω πίπτει ἡ διάταξις τοῦ 56ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, καθ' ἣν δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον Γερμανὸς ἀντιπρόσωπος εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ δημοσίου χρέους), 1 Ἰταλοῦ, 1 τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης (τῆς τέως Αὐτοκρατορικῆς) καὶ δύο ἄλλων, 1 Γάλλου καὶ 1 Βέλγου ἐναλλάξ.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν φυσικῶν πόρων τῆς χώρας προσπαθειῶν ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἐζήτησε πρό τινος (Μάϊος 1933) παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς νὰ ὑποδείξῃ ἐμπειρογνώμονας διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν τουρκικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἐξέλεξεν ἤδη τὰ πρὸς τοῦτο κατάλληλα πρόσωπα, ὧν τὰ περισσότερα ἐπελήφθησαν ἤδη (Ἰούνιος 1933) τοῦ ἔργου των. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐμπειρογνωμόνων τούτων εἶναι ὁ Walter D. Hynes, ὅστις κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἦτο διευθυντὴς τῶν ἀμερικανικῶν σιδηροδρόμων, μετὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ πολέμου εἰργάσθη διὰ τὴν Κ.Τ.Ε. ἐν Ρηνανίᾳ καὶ εἰς τὰς παραδουναβίους περιοχάς. Ἐν Τουρκίᾳ θὰ προβῇ εἰς γενικὴν μελέτην τῶν πόρων τῆς χώρας, μεθ' ὃ θὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ἔκθεσιν, ἥτις θὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις διὰ τὸ οἰκονομικὸν πρόγραμμα τῆς Τουρκίας ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ κυριώτερος βοηθὸς τοῦ Hynes θὰ εἶναι ὁ ταγματάρχης B. Sommerville, ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ἐμπειρογνώμονες ἐργασθέντες εἰς διαφόρους ἐπισήμους ὑπηρεσίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐκ τούτων ὁ Robert Wolfer εὑρίσκεται ἤδη ἐν Τουρκίᾳ, ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν τελωνειακῶν ὑπηρεσιῶν. Ἄλλος Ἀμερικανός, ὁ Wallace Clark, πρόκειται νὰ ὀργανώσῃ τὰ μονοπώλια τοῦ καπνοῦ, τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ τοῦ ἅλατος. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Δρ Heryl Parker ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀνοργανώσεως τῶν σχολῶν τοῦ κράτους. Τέλος ὁ Page, γεωλόγος, θὰ μελετήσῃ τὰ μεταλλεῖα τῆς Τουρκίας. Τοῦρκοι δὲ ἐπιστήμονες θὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀμερικανοὺς κατὰ τὰς μελέτας των.

Οἱ Ἀμερικανοί, συνοδευόμενοι ὑφ' ἑνὸς Τούρκου βοηθοῦ, θὰ μεταβοῦν εἰς τὸ παρὰ τὰ τουρκορρωσικὰ σύνορα Καγισμάν, ὅπως ἐξετάσουν κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν νὰ ὀργανωθῇ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐκεῖ χρυσωρυχείων, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν οἱ Ρῶσοι πρὸ τοῦ 1918, ὅταν ἡ ἐν λόγῳ περιοχὴ ἦτο ρωσική. Δεύτερος ὅμιλος Ἀμερικανῶν ἐμπειρογνωμόνων ἀπεστάλη εἰς τὸν νο-

Digitized by Google

μὸν Μαρντὶν πρὸς μελέτην καὶ ἀνακάλυψιν πετρελαιοπηγῶν.

Τραπεζαι. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ συνεχοῦς δανεισμοῦ, ἱδρύθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλαὶ τράπεζαι, περὶ ὧν ἐγράψαμεν εἰς τὰ περὶ δημοσιονομίας. Πολλαὶ τούτων ἐξέλιπον μετὰ τὴν πρώτην οἰκονομικὴν κρίσιν. Ἄλλαι ἱδρύθησαν βραδύτερον, πολλαὶ δὲ καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων τραπεζιτῶν ὡς ἡ «Société des Changes et Valeurs» (*Ε. Εὐγενίδου*), ἥτις ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, συμμετέχουσα εἰς μεγάλας τραπεζιτικὰς καὶ ἄλλας ἐπιχειρήσεις ἐν Τουρκίᾳ, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ Τράπεζα Ζαρίφη Βραδύτερον ἵδρυσεν ὑποκαταστήματα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Σμύρνῃ ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν. Ταῦτα ὅμως ἔκλεισαν μετὰ τὸ 1922.

Ὁ κυριώτερος ὅμως τραπεζιτικὸς ὀργανισμὸς ἐν Τουρκίᾳ ἦτο ἡ «Αὐτοκρατορικὴ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα», ἱδρυθεῖσα ἀρχικῶς τῷ 1856 ὡς «Ὀθωμανικὴ Τράπεζα» μὲ ἀγγλικὰ κεφάλαια. Τῷ 1863 μετετράπη εἰς ἀγγλογαλλικὴν (μὲ ἕδραν ἐν Λονδίνῳ), λαβοῦσα παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων. Εἶχεν ἀρχικῶς κεφάλαιον 2 700 000 λιρῶν, αὐξηθὲν μέχρι τοῦ 1875 μέχρι 10 000 000 λιρῶν. Τὸν γενικὸν διευθυντὴν διορίζει ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἑδρεύουσα ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ. Ἦτο δὲ οὗτος ἐναλλὰξ Ἄγγλος ἢ Γάλλος. Τὰ κεφάλαια, ἀγγλικὰ κυρίως κατ' ἀρχάς, εἶναι ἀπὸ ἐτῶν κατὰ μέγα μέρος γαλλικά. Ἡ κεμαλικὴ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας διεκήρυττεν ὅτι δὲν θὰ ἀνανεώσῃ τὸ προνόμιον τῆς τραπέζης ταύτης. Ἤδη ὅμως, κατόπιν συμφωνίας ἐπελθούσης, μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ἐν Παρισίοις καὶ Ἀγκύρᾳ, τὸ προνόμιον παρετάθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου 1933 μέχρι τοῦ 1952, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ ἡ τράπεζα ἤνοιξεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν πίστωσιν $2\frac{1}{2}$ ἑκατομμυρίων λιρῶν Ἀγγλίας.

Τῷ 1909 ἱδρύθη ἐν Τουρκίᾳ καὶ τράπεζα καθαρῶς ἀγγλική, ἡ «National Bank of Turkey» ὑπὸ τὸν Sir Ernest Cassel, ἀναλαβοῦσα διάφορα δάνεια καὶ ἄλλας ἐπιχειρήσεις. Ἐξέλιπεν ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Ἄλλαι τράπεζαι ἐργαζόμεναι ἐν Τουρκίᾳ ἦσαν ἡ «Deutsche Bank», ἡ «Wiener Bankverein» (αὐστριακή), ἡ «Banque russe pour le Commerce et l' Industrie», ἡ «Τράπεζα Μυτιλήνης» (ἐκλιποῦσα), ἡ «Banque de Salonique» κ. ἄ. Κατὰ τὴν διασυμμαχικὴν κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1920—1922) ἱδρύθησαν πολλαὶ ἄλλαι, γαλλικαὶ κυρίως, τράπεζαι (ὑποκαταστήματα), ἀλλ' αὗται ἐξέλιπον μετὰ τὴν κατοχήν.

Ἡ κυριωτέρα, καθαρῶς τουρκικὴ τράπεζα, τυγχάνουσα πάσης ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως, εἶναι ἡ «Ἴσ-μπανκασί», ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει τῇ 26 Αὐγούστου 1924 καὶ ἔχουσα πολλὰ ὑποκαταστήματα.

Νομισματικὸν σύστημα. Τὰ πρῶτα νομίσματα τοῦ κράτους τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων—προηγουμένως ὑπῆρχον τουρκικὰ νομίσματα τῶν ἐν Ἰκονίῳ Σελτζουκιδῶν—ἐκόπησαν ἐπὶ σουλτάνου Ὀρχὰν (1326—1359), πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλαεττντίν, κατέχοντος τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἦσαν δὲ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ νομισματικὴ μονὰς ὠνομάζετο τουρκιστὶ *διρχὲμ* (=δραχμή), ὅπερ ἔμεινε κατόπιν μόνον ὡς μονὰς βάρους (=δράμι). Ἔκτοτε ἐλήφθη ὡς μονὰς τὸ μογγολικὸν *ἀκτσὲ* (=ἄσπρο). Ἐπὶ Ὀρχὰν ἐκόπησαν νομίσματα 2 ἄσπρων, ἐπὶ δὲ Μωάμεθ τοῦ Α' καὶ 10 ἄσπρων. Ἀπὸ τοῦ 1789 δὲν ἐκόπησαν πλέον ἄσπρα Ἕκαστος ὅμως σουλτᾶνος ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ κόψῃ πολλὰ ἢ ὀλίγα νέα νομίσματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα (χρυσᾶ νομίσματα τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ (1807—1839) οἱ λεγόμενοι μαχμουτιέδες, σῴζονται ἀκόμη, ὄντες σπανιώτατοι). Νομισματοκοπεῖον ὑπῆρχεν ἐν Προύσῃ κατ' ἀρχάς, κατόπιν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸ τουρκικὸν *δουκᾶτον* (χρυσοῦς $19\frac{1}{4}$ καρατίων) ἢ *τσεκινι* ἰσοῦτο πρὸς 10 φρ.

Εἰς ἐποχὰς μεγάλης οἰκονομικῆς κρίσεως ἡ κυβέρνησις ἐκιβδήλευε τὸ ὑγιές της νόμισμα, ἐλαττοῦσα σημαντικῶς τὸν τίτλον αὐτοῦ. Ὅταν ἤρχισεν ἡ περίοδος τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ *Ταν̃ζιμὰτ* (1839), ἔγινε σκέψις καὶ περὶ νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως. Τῷ 1844, ἐπὶ σουλτάνου Μετζίτ, ἔγινε δεκτὸν τὸ σύστημα τοῦ διμεταλλισμοῦ καὶ ἐκόπησαν ἀργυρᾶ νομίσματα, οἱ γνωστοὶ *μετζιτιέδες*, νόμισμα καλόν, ἀντὶ τῶν παλαιῶν εὐτελῶν ἀργυρῶν Ἡ ἀναλογία μεταξὺ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ὡρίσθη εἰς 15 0909. Οὕτω, τῆς κατὰ νόμον ἀξίας ἑνὸς δραμίου χρυσοῦ οὔσης τότε (καὶ κατόπιν) γροσίων 48,4848, ἡ ἀξία ἑνὸς δραμίου νομισματοποιημένου ἀργύρου ἦτο γρ. 3,2128. Καὶ διὰ μὲν τὸν χρυσὸν ἔγινε δεκτὸν τὸ δεκαδικὸν σύστημα μὲ μονάδα τὴν χρυσῆν λίραν (=100 *γρόσια*), διὰ δὲ τὸν ἄργυρον τὸ πενταδικὸν (*μετζιτιὲς*=20 γρ.). Βαθμιαίως ὅμως ἐδημιουργήθη σύγχυσις εἰς τὰς διατιμήσεις Ἡ λίρα καὶ ὁ μετζιτιὲς εἶχον ἄλλην τιμὴν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις, μὲ διαφορὰς ἱκανῶς μεγάλας (ἐν Σμύρνῃ ἡ λίρα εἶχεν 102—178 γρ., ἐν Βηρυτῷ 124—125 γρ., ἐν Βαγδάτῃ 103—158). Καὶ εἰς τὴν αὐτὴν δὲ πόλιν μέχρι τοῦ 1890 ἡ λίρα διετιμᾶτο ἄλλως, ἀναλόγως τοῦ ἐμπορεύματος (π. χ. 100 γρ. διὰ τὸν καφέν, 104 διὰ τὴν ζάχαριν, 112 διὰ τὸ πιπέρι κτλ.). Κατόπιν ὅμως ἡ τιμὴ τῆς λίρας ἐγενικεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὰ 100. Ἀπέναντι τοῦ ἀργύρου ὑπῆρχον ἡμερήσιαι διακυμάνσεις. Ἡ μέση τιμὴ ἦτο 108 γρ. ἀργ. ἡ λίρα. Αἱ τιμαὶ ὅμως ἐποίκιλλον ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως μεταξὺ 107 καὶ 109, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνω. Εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους ὁ ἀργυροῦς μετζιτιὲς ἐγίνετο δεκτὸς ἐν γένει πρὸς 19 γρ. Ἄλλη περιπλοκὴ προήρχετο ἐκ τῆς κυκλοφορίας μεταλλίνων κερμάτων (*ἀλτιλικιων*, ἤτοι 6 γρ. *πεσλικίων* 5 γρ. καὶ ὑποδιαιρέσεων αὐτῶν). Γενικῶς ὅμως ἐκυκλοφόρει ἐν Τουρκίᾳ μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου μεταλλικὸν νόμισμα, καὶ δὴ λίραι χρυσαῖ. Τὸ αὐτοκρατορικὸν νομισματοκοπεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἔκοψεν ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1900 νομίσματα χρυσᾶ $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, 1, $2\frac{1}{2}$ καὶ 5 λιρῶν) ἀξίας 34.756 000 λιρῶν, ἀργυρᾶ δὲ 888.000 000 γροσίων. Ἐκυκλοφόρει δὲ καὶ πολὺ ξένον χρυσοῦν νόμισμα (στερλῖναι πρὸς 120 γρ ἀργ., ναπολεόνεια καὶ λουδοβίκεια ἀκόμη πρὸς 95 γρ. ἀργ. καὶ αὐστριακὰ δουκᾶτα, τὰ λεγόμενα *κρεμίτσαι*, πρὸς 56 γρ. ἀργ.). Οὕτως αἱ συναλλαγαὶ διηυκολύνοντο κολοσσιαίως. Ὡς χαρτονόμισμα μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐκυκλοφόρουν μόνον τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης, μηδέποτε κατελθόντα κάτω τῆς ἰσοτιμίας τοῦ χρυσοῦ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐξεδόθησαν τὰ πρῶτα τουρκικὰ χαρτονομίσματα (τὰ λεγόμενα *Ταλαάτ*, ἀπὸ τὸν τότε ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν καὶ κατόπιν μέγαν βεζύρην), 4 ἑκατομ. λιρῶν, ἔχοντα κάλυμμα χρυσοῦ σταλὲν εἰς τὰ ταμεῖα τῆς Αὐτοκρατορικῆς Τραπέζης τῆς Γερμανίας. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησεν ἡ συνεχὴς ἔκδοσις χαρτονομίσματος. Ὁ χρυσὸς ἐφυγαδεύθη κατὰ τὸν πόλεμον διὰ διαφόρων μέσων εἰς Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Γερμανίαν ἢ ἀπεκρύβη.

Ἐθνικὴ Ἄμυνα. Στρατός. Τὰ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Τουρκίας ἐφείλκυσαν λίαν ἐνωρὶς τὴν προσοχὴν τῶν ξένων εἰδικῶν συγγραφέων, λόγῳ τῆς καταπληκτικῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν προὐξένησαν αἱ πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν Τούρκων εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἐμφανίσεως αὐτῶν. Οἱ πρῶτοι Εὐρωπαῖοι, οἵτινες ἔγραψαν περὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἶναι ὁ Γάλλος Bertrandon de la Brocquière, σύμβουλος τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Φιλίππου τοῦ Καλοῦ, ταξιδεύσας μέχρι Παλαιστίνης (1432—1433), καὶ ὁ Ἰταλὸς ἑλληνιστὴς Φραγκῖσκος Φίλελφος, διατελέσας γραμματεὺς τοῦ βαΐλου τῆς Βενετίας ἐν Κωνσταντινουπόλει (1419). Ἀμφότεροι ἀποδίδουν τὰς ραγδαίας πολεμικὰς προόδους τῶν Τούρκων εἰς τὸ ὅτι εἶχον καλῶς ὠργανωμένον τακτικὸν στρατόν, ἀνύπαρκτον εἰς ἄλλα σύγχρονά των κράτη, ὡς καὶ εἰς τὴν αὐστηρὰν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν των. Ὁ στρατός, περὶ τοῦ ὁποίου ἀναφέρουν οἱ δύο οὗτοι συγγραφεῖς, εἶναι ὁ τῶν *γενιτσάρων* (βλ. λ.), περὶ ὧν ὁμιλοῦν πολὺ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, καὶ κυρίως ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, μεταφράζων καὶ ἐξελληνίζων τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς *νεήλυδας* (βλ. κατωτ. *Ἱστορ.*). Ἐν τούτοις καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς Τούρκους στρατιωτικοὺς συγγραφεῖς ὁ στρατὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τακτικός.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων ἐκ δύο κατηγοριῶν, τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἐλάμβανον μισθοτροφοδοσίαν (τὸ λεγόμενον *οὐλουφὲ* ἢ *λουφέ*, καὶ οἱ λαμβάνοντες αὐτὸν *οὐλουφετζῆδες*, τὸ ὁποῖον ὁ Χαλκοκονδύλης γράφει *ἀλουφετζῆδες*), καὶ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπηρέτουν χωρὶς νὰ πληρώνωνται Ἡ διάκρισις αὕτη ὑφίστατο τόσον εἰς τὸ πεζικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ ἱππικόν. Οἱ ἄνδρες τοῦ πεζικοῦ (*πεγιαδέ*, καὶ κοιν. *πιαδέ*), ὀνομαζόμενοι *καποῦ-κουλοῦ* (=ὑπηρέται τῶν θυρῶν, δηλαδὴ τῶν θυρῶν τοῦ σουλτάνου) ἦσαν *οὐλουφετζῆδες*, ἐνῷ οἱ λεγόμενοι *μουσελλὲμ* δὲν ἐμισθοδοτοῦντο. Καὶ ἐν τῷ ἱππικῷ ὑπῆρχον οἱ *καποῦ-κουλοῦ*, μισθοδοτούμενοι, καὶ οἱ κάτοχοι τιμαρίων καὶ ζιαμετίων (οἱ λεγόμενοι *ζαΐμηδες*), οἵτινες εἶχον λάβει κατὰ τὴν κατάκτησιν μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας ἐκτάσεις γαιῶν πρὸς νομήν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προσέρχωνται ἐν καιρῷ πολέμου μὲ ὡρισμένον ἀριθμὸν ἵππων καὶ ἱππέων συντηρουμένων ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων. Ἐκ τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ νομισθῇ ὅτι τὸν τακτικὸν στρατὸν ἀπετέλουν οἱ μισθοδοτούμενοι, ἐνῷ οἱ μὴ πληρωνόμενοι ἦσαν οἱ ἄτακτοι. Τοῦτο δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων συγγραφέων ἀκριβές, διότι εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ὀφείλει μέρος τῆς ταχείας ἐδαφικῆς ἀναπτύξεώς της εἰς τοὺς τιμαριούχους καὶ εἰς τοὺς ζαΐμηδες, οἵτινες εἶχον τελείαν ὀργάνωσιν.

Τὰ διάφορα σώματα τῶν ἐμμίσθων στρατευμάτων ἐκαλοῦντο *ὀτζὰκ* (=ἑστία) καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐκαλοῦντο *ὀτζὰκ-ἀγαλαρί* (ἑνικὸς *ὀτζακ-ἀγασί*) ἢ *ἀγαγκιὰν-ἰ-μπιρούν* (=ἐξωτερικοὶ ἀγᾶδες), ἐνῷ οἱ εἰς τὴν εἰδικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου εὑρισκόμενοι, ἡ ἰδιαιτέρα φρουρὰ τοῦ σουλτάνου, ἐκαλοῦντο *ἀγαγκιὰν-ἰ-ἐντερούν* (=οἱ ἀγᾶδες τοῦ ἐνδοτέρου). Καὶ αἱ δύο ὅμως αὗται κατηγορίαι ἐθεωροῦντο ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου, πληρωνόμενοι ὅμως ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Εἰς τὰς ἐκστρατείας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐλάμβανε μέρος ὁ σουλτᾶνος, ἀπεστέλλετο μέρος μόνον τῶν καποῦ-κουλοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἑνὸς *σερδὰρ* (=ἀρχιστρατήγου). Ὅπως τεθῇ εἰς κίνησιν ὁλόκληρον τὸ ὀτζάκιον τῶν καποῦ-κουλοῦ, ὅρος ἀπαραίτητος ἦτο ἡ συμμετοχὴ τοῦ σουλτάνου. Τὸ προνόμιον ὅμως τοῦτο κατηργήθη ἐπὶ τῆς βασιλείας Μουρὰτ τοῦ Γ' (1574—1593), ὅτε κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας πόλεμον ὁ ἀρχιστρατηγῶν μέγας βεζύρης Σινὰν πασᾶς, μείνας ἄνευ στρατοῦ, ἐζήτησε τὴν εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ἀποστολὴν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος. Ὁ σουλτᾶνος συνεμορφώθη καὶ ἐξέδωκε σχετικὸν φιρμάνιον. Οἱ γενίτσαροι ἀντέστησαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι τοῦτο ἀντέβαινε πρὸς τοὺς κανονισμούς των, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψουν.

Τὸν *γενιτσὰρ-ἀγᾶν*, ἤτοι τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πεζικοῦ τῶν καποῦ-κουλοῦ, διώριζεν ἀρχικῶς ὁ σουλτᾶνος, συμφώνως πρὸς τὸν εἰδικὸν κανονισμὸν τοῦ σώματος. Ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀνωτέρω ἀναφερομένῃ εὐκαιρίᾳ, ὅταν οἱ καποῦ-κουλοῦδες ἔφθασαν εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, ὁ Σινὰν πασᾶς ἔπαυσε τὸν ἀρχηγὸν τῶν γενιτσάρων, οὕτω δὲ κατηργήθη καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο προνόμιόν των. Ὡς ἀποτελοῦντες μέρος τῶν καποῦ-κουλοῦ ἐθεωροῦντο καὶ οἱ *καπουτζῆδες* (=θυρωροὶ) καὶ *μποστανιτζῆδες* (=κηπουροὶ) τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων, οὗτοι ὅμως ἦσαν μᾶλλον ὑπηρετικὸν προσωπικόν. Συνώδευον τὸν σουλτᾶνον εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, ἀλλ' οὐδεμίαν εἶχον ὑπηρεσίαν ἐν τῷ στρατῷ, ὄντες προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου.

Τὸ σῶμα τῶν *καποῦ-κουλοῦ* περιελάμβανε: 1) τοὺς *γενιτσάρους*, 2) τοὺς *ἀτζεμὶ-ὀγλάν*, κοινῶς *ἀτζεμογλὰν* (=οἱ ἀτζαμίδες ἢ δόκιμοι), 3) τοὺς *τοπτζῆδες* (=πυροβοληταί), 4) τοὺς *δζεμπετζῆδες* (=ὁπλοποιούς), 5) τοὺς *τὸπ-ἀραμπατζῆδες* (=ὁδηγοὺς τῶν πυροβόλων), 6) τοὺς *κουμπαρατζῆδες* (=χειροβομβιδοφόρους) καὶ 7) τοὺς *σακκᾶδες* (=ὑδροφόρους). Ὅλοι οὗτοι ἐκαλοῦντο κοινῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ξένων *γενίτσαροι*.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς θεμελιώσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων, δὲν ὑπῆρχε στρατιωτικὴ ὀργάνωσις. Οἱ δυνάμενοι νὰ ὁπλοφοροῦν ἐξεστράτευον ἐν καιρῷ ἐπιδρομῶν ἢ πολέμου, μεθ' ὃ ἐπανήρχοντο εἰς τὰς συνήθεις ἀσχολίας των. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων ἐθελοντικῶς ὑπηρετούντων στρατιωτῶν ηὔξανε διηνεκῶς, ἐφ' ὅσον τὸ κράτος ἐπεξετείνετο ἐδαφικῶς, διότι αἱ ἐπιτυχίαι καὶ αἱ λεηλασίαι προσείλκυον πολὺν κόσμον. Οἱ στρατιῶται οὗτοι, ὅλοι ἔφιπποι, ὠνομάζοντο *ἀκιντζῆδες* (ἐκ τοῦ *ἀκὶν*=ρεῦμα, ἐπιδρομή), οἵτινες παρέμειναν καὶ κατόπιν ὡς ἄτακτοι, προηγούμενοι τοῦ κυρίως στρατοῦ πρὸς λεηλασίαν. Δὲν ὑπῆρχε τότε ἰδιαιτέρα στολὴ τοῦ στρατοῦ. Ὁ καθεὶς ἐφόρει ὅ,τι ἤθελε. Ἀλλὰ τὸ ἐκ φύσεως φιλοπόλεμον καὶ ἡ πεῖρα τῶν ἀνδρῶν τούτων ἔδιδεν εἰς τὸ σύνολον αὐτῶν τὴν μορφὴν στρατοῦ ὠργανωμένου. Οἱ ἱππεῖς δὲν ἐχωρίζοντο, κινούμενοι ὅλοι ὁμοῦ ὡς κινητὸν τεῖχος. Ὅταν ὁ Ὀσμάν, ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, ἤθελε νὰ ἐξέλθῃ εἰς ἐκστρατείαν, ἔπρεπε νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς πολεμιστὰς ἐγκαίρως. Πρὸς τοῦτο ἐξήρχοντο εἰς τὰ χωρία δημόσιοι κήρυκες μὲ τύμπανα, καλοῦντες τοὺς θέλοντας νὰ πολεμήσουν ὅπως προσέλθουν εἰς τὴν καθέδραν τοῦ ἡγεμόνος. Ἐκ τούτου τὸ μέχρι σήμερον διατηρούμενον ἔθιμον τῆς διὰ τυμπανοκρουσίας ὑπὸ κηρύκων ἀναγγελίας πάσης κινητοποιήσεως.

Ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ μυστικῆς προπαρασκευῆς, ἡ πρόσκλησις ἐγίνετο ἀθορύβως. Ἐκτὸς τῶν ἐθελοντῶν ὑπῆρχον περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ σουλτάνου ἰδιαίτεροι ἀξιωματικοὶ ὡς φρουρά του. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ὀσμάν, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Ὀρχάν, ἔχων ἤδη κράτος ἐκτεινόμενον μέχρι Προύσης, ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν τοῦ πρωτοτόκου ἀδελφοῦ του, Ἀλαεδδὶν πασᾶ, ἀναλαβόντος τὰ καθήκοντα βεζύρου, περὶ σχηματισμοῦ ὠργανωμένου καὶ μισθοδοτουμένου στρατοῦ. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου ἀνετέθη εἰς τὸν Τσανταρλῆ Καρὰ-Χαλὶλ καὶ οὕτως ἱδρύθη τὸ σύνταγμα πεζικοῦ (*γιαγιᾶ* ἢ *πεγιαδέ*), στρατολογούμενον μεταξὺ τοῦ Τούρκων. Αὐξανομένης ὅμως διηνεκῶς τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεως τοῦ στρατοῦ τούτου, ἐπῆλθον ἐπανειλημμέναι στάσεις ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὅτε οἱ στρατιῶται δὲν ἐπληρώνοντο, ὡς καὶ ἐν καιρῷ πολέμου. Διεπιστώθη τότε ὅτι μὲ τοὺς ἀπειθαρχήτους ἐξ Ἀσίας Τουρκομάνους ἦτο ἀδύνατον νὰ σχηματισθῇ στρατὸς πειθαρχῶν Ὡς ἐκ τούτου ὁ Καρὰ-Χαλὶλ Τσανταρλῆ ὑπέβαλεν εἰς τὸν Ὀρχὰν νέον σχέδιον, τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὴν στρατολογίαν τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ὁλότητα τῶν κατακτηθεισῶν καὶ διηνεκῶς κατακτωμένων χωρῶν. Τὸ σχέδιον τοῦ Καρὰ-Χαλὶλ ἔγινεν ἀμέσως δεκτόν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεπήγετο καὶ αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νεα-

Digitized by Google

τεύκτου καὶ ἀραιῶς κατῳκημένου κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνετέλει εἰς τὸν καταρτισμὸν στρατοῦ μηδένα ἄλλον ἔχοντος δεσμὸν πρὸς τὴν περὶ αὐτὸν κοινωνίαν, ἀλλ' ἀφωσιωμένου ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ σουλτάνου, οὗτινος ἐθεωρεῖτο πνευματικὸν τέκνον. Οὕτω ἐξεπονήθη ὁ κανονισμὸς τῆς στρατολογίας (*ντεβσουρμέ*, ἐξ οὗ τὸ *ντουσουρμὲ*=ἐξωμότης) τοῦ γενιτσαρικοῦ στρατοῦ, περὶ οὗ ἀνωτέρω. Κατὰ τὸν κανονισμὸν τοῦτον ἐστρατολογοῦντο κατ' ἔτος ἐν καιρῷ ἀνάγκης χριστιανόπαιδες κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνὰ πενταετίαν, κατόπιν ὅμως καὶ ἀνὰ 4, 3 καὶ 2 ἔτη, τέλος δὲ καὶ κατ' ἔτος καὶ ἐν γένει ὁσάκις ἦτο ἀνάγκη, κυρίως μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν (Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν), συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Οὐγγαρίας, πλὴν ὀλίγων προνομιούχων χωρίων (Γαλατᾶς Κωνσταντινουπόλεως, Ρόδος, Κωνσταντινούπολις). Καὶ κατ' ἀρχὰς μέν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ $^1/_5$ πάσης πολεμικῆς λείας, ἐστρατολογεῖτο μόνον τὸ $^1/_5$ τῶν ἀρρένων, κατόπιν ὅμως ἡ ἀναλογία ηὐξήθη καὶ ἐλαμβάνοντο ὅσοι ἐχρειάζοντο, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ μονογενεῖς. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἐλαμβάνοντο παιδία 6—7 ἐτῶν, βραδύτερον ὅμως καὶ 10—15 ἐτῶν. Οἱ οὕτω στρατολογούμενοι ἐξεπαιδεύοντο κατὰ τὰ μουσουλμανικὰ ἔθιμα καὶ ἐξεγυμνάζοντο στρατιωτικῶς, λαμβάνοντες 1 ἄσπρο (*ἀκτσε*) ἡμερησίως. Ἀλλ' ἡ πληρωμὴ αὕτη ἠδύνατο νὰ αὐξηθῇ ἀναλόγως τῆς ἀξίας τοῦ στρατιώτου.

Ὡς τὰ ἄλλα σώματα καὶ τὸ τῶν γενιτσάρων διῃρεῖτο εἰς *ὀτζάκια*, καὶ ταῦτα εἰς *ὀρτᾶ* καὶ *ὀντᾶ*. Ἡ δύναμις ἑνὸς ὀρτᾶ ἦτο ποικίλη. Ὀντᾶς ἦτο ὁ θάλαμος, ὅπου ἐνδιῃτᾶτο εἷς ὀρτᾶς. Ἐκ τούτου πολλοὶ συγγραφεῖς συγχέουν τὸν ὀρτᾶ μὲν τὸν ὀντᾶ. Γενικῶς ὅμως ὁ μὲν *ὀρτᾶς* θεωρεῖται ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ σύνταγμα, ὁ δὲ *ὀντᾶς* πρὸς τὸν λόχον. Ἡ δύναμις ἑκάστου ὀρτᾶ ἐποίκιλλεν ἀπὸ 100—500 ἀνδρῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου (1520—1566) ἡ ὅλη δύναμις τῶν γενιτσάρων ἀνήρχετο εἰς 12.000. Βραδύτερον ἔφθασε τὰς 50.000, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρτάδων ἔμενεν ἐπί τινα καιρὸν ἀμετάβλητος, ἔδει νὰ αὐξάνεται ἡ δύναμις αὐτῶν. Λέγεται μάλιστα ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἡ δύναμις ὀρτάδων τινῶν ἔφθασε τοὺς 2.000—3.000. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρτάδων ἦτο ἐπὶ Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου 165, βραδύτερον ὅμως ἀνῆλθεν εἰς 196, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν *ἀτζὲμ-ὀγλάν*, οἵτινες ἀπετέλουν 4 ἰδιαιτέρους λόχους. Οἱ 196 ὀρτᾶδες διῃρέθησαν εἰς τρεῖς τάξεις: τοὺς *τζεμαάτ*, ἀριθμοῦντας 101 ὀρτᾶδες, τοὺς *μπελοὺκ* (ἡ λέξις ἔμεινε κατόπιν μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *λόχου*) μὲ 61 ὀρτᾶδες, καὶ *σεκμπὰν* μὲ 34 ὀρτᾶδες. Οἱ ἄνδρες τῆς τελευταίας ταύτης τάξεως ἐκαλοῦντο *σεϊμὲν* (κατὰ παραφθορὰν τοῦ *σεκμπὰν*) καὶ εἶναι οἱ ἐξ ἑλληνικῶν πηγῶν γνωστοὶ *σεϊμένηδες*. Ὀρτᾶδες τινὲς ἢ ὁμάδες ὀρτάδων εἶχον ἰδιαίτερα ὀνόματα, ἰδιαίτερα ἐμβλήματα καὶ ἰδιαιτέρας στολάς. Ὁ 14ος, 49ος, 65ος καὶ 67ος ὀρτᾶς ἐκαλοῦντο *χασεκῆ* (*χάσικοι*=ἰδιαίτεροι ἢ προνομιοῦχοι). Τούτων οἱ *τζορμπατζῆδες* (κυριολεκτικῶς *μάγειροι* τοῦ *τζορμπᾶ*=ζωμοῦ) ἢ ἀρχηγοὶ ἔφερον κίτρινα ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ ἠδύναντο νὰ λάβουν τὸν βαθμὸν *σαμσουτζῆ-μπασὶ* (=ἀρχικυνοτρόφος), *τουρνατζῆ-μπασὶ* (=ἀρχιγερανοτρόφος) καὶ *ζαγαρτζὶ-μπασὶ* (=ἀρχηγὸ, τοῦ σώματος τῶν κυνηγετικῶν σκύλων τοῦ σουλτάνου. Ἠδύναντο ἐπίσης νὰ διορισθοῦν εἰς τὴν θέσιν *κεχαγιᾶ* ἢ ὑπαρχηγοῦ τῶν γενιτσάρων. Ὁ λοχαγὸς τοῦ 18ου ὀρτᾶ ἦτο καὶ γραμματεὺς τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων. Ὁ 35ος ὀρτᾶς ὠνομάζετο *σεκμπὰν-αβτζιλαρὶ* (=κυνηγός), οἱ δὲ ἄνδρες τοῦ 64ου ἐκαλοῦντο ζαγαρτζῆ καὶ ὁ ἀρχηγός των *ζαγαρτζῆ-μπασί*. Ἡ θέσις αὕτη ἐθεωρεῖτο λίαν ὑψηλή, διότι ὁ κάτοχος αὐτῆς, ἔχων τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κυνῶν τοῦ σουλτάνου, διετέλει εἰς ἄμεσον μετ' αὐτοῦ συνάφειαν. Ὁ 63ος ὀρτᾶς ἦτο ὁ τῶν *τουρνατζήδων*. Ὁ 65ος ὀρτᾶς διεγράφη ἐκ τῶν στελεχῶν, διότι οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ἐστραγγάλισαν τὸν σουλτᾶνον Ὀσμὰν τὸν Β΄ (1622), ὅλοι δὲ οἱ γενίτσαροι ἀνεθεμάτιζον αὐτὸν κατὰ τὴν ἑσπερινὴν προσευχὴν καὶ κατὰ τὴν διανομὴν τῆς μισθοτροφοδοσίας, ὅταν ἤρχετο ἡ σειρά του. Ὁ 60ός, 61ος, 62ος καὶ 63ος ὀρτᾶς ἦσαν οἱ λεγόμενοι *σολὰκ* (*τσολακηδες*=ἀριστεροί). Ἦσαν οὗτοι τοξόται τῆς σουλτανικῆς φρουρᾶς, βαδίζοντες ἐκ καιρῷ πολέμου ἀριστερόθεν τοῦ σουλτάνου. Ὁ ἀρχηγός των, ὁ *σολὰκ-μπασῆς*, εἶχε τὸ προνόμιον νὰ κρατῇ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου τοῦ σουλτάνου. Οἱ σολάκηδες ἔφερον εἰς τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς οὐρὰν ἵππου, κατὰ δὲ τὰς τελετὰς ἔφερον μακρὸν λευκὸν μανδύαν, τὸ *μπινίσι*, καὶ ἄνω τούτου *καφτένιον*, ἐπίσης λευκὸν μὲ τέσσαρα μανίκια, τῶν ὁποίων τὰ δύο ἐκρατοῦντο διὰ τοῦ τελαμῶνος. Πλὴν τῶν ὀρτάδων τούτων καὶ ἄλλων τινῶν, οἵτινες εἶχον ἰδιαίτερα ὀνόματα, οἱ λοιποὶ διεκρίνοντο διὰ τοῦ ἀριθμοῦ των.

Οἱ ὀρτᾶδες τῶν *τζεμαάτ*, ὀνομαζόμενοι καὶ *γιαγιὰ-μπεηλέρ*, ἐφρούρουν τὰ στρατηγικὰ σημεῖα τῶν συνόρων καὶ οἱ ἀξιωματικοί των εἶχον τὸ προνόμιον νὰ μένουν ἔφιπποι καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν γενιτσάρων καὶ νὰ φέρουν ἐρυθρὰ ὑποδήματα. Οἱ *μπολουκλοῦ* ἦσαν σωματοφύλακες τοῦ σουλτάνου καὶ εἶχον τὸ προνόμιον τῆς φρουρήσεως τῆς ἱερᾶς σημαίας τοῦ προφήτου Μωάμεθ (τοῦ *σαντζὰκ-σερίφ*). Οἱ γηράσαντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, οἱ ἀνίκανοι εἰς ὑπηρεσίαν τραυματίαι καὶ οἱ διακριθέντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐλάμβανον σύνταξιν (*οὐλουφὲ*) καὶ ὠνομάζοντο τότε *ὀτουρὰκ* ἢ *ὀτουρακλὶ* (=καθήμενοι). Τὰ ὀρφανὰ τῶν γενιτσάρων περιεθάλποντο ὑπὸ τοῦ ὀρτᾶ, λαμβάνοντα μισθοτροφοδοσίαν.

Ὁ γενιτσαρικὸς στρατὸς ἱδρύθη τῷ 1326, ἐνῷ ἐν Εὐρώπῃ πρῶτος Κάρολος ὁ Ζ΄ τῆς Γαλλίας κατήρτισε τὸ σῶμα τῶν francs-archers (γερμαν. Freischütz) τῷ 1449. Ἑπομένως ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τακτικὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις ἐν Εὐρώπῃ.

Ἐκτὸς τῶν ἐκ Χριστιανῶν στρατολογουμένων γενιτσάρων ὑπῆρχον εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν, εὐθὺς ἐκ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱδρύσεώς του, διάφοροι Χριστιανοὶ τυχοδιῶκται ὑπηρετοῦντες ὡς πυροβοληταὶ (διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν τηλεβόλων καὶ τηλεβολίσκων, ὡς ὀνομάζει ὁ Χαλκοκονδύλης τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν) καὶ ὡς μηχανικοί. Τῷ 1683 σῶμα Βλάχων ἐπολέμησεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης, ἐργασθὲν κυρίως διὰ τὴν γεφύρωσιν τοῦ Δουνάβεως.

Βαθμιαίως τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, κυρίως ἀφ' ὅτου ἤρχισε νὰ στρατολογῆται καὶ ἐκ Τούρκων, ἐξεφυλίσθη εἰς ὄργανον συνεχῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν κινημάτων, καταχρώμενον τῶν προνομίων του καὶ στερούμενον πάσης πειθαρχίας. Ἐπειδὴ δὲ ἀντέπραξε δι' ἐπανειλημμένων ἐπαναστάσεων κατὰ τῆς ἀνοργανώσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων στρατιωτικῶν συστημάτων, ἐπεζητήθη ὑπὸ τῶν σουλτάνων ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ἡ διάλυσις αὐτοῦ, ἣν καὶ ἐξετέλεσεν ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β΄, καταστρέψας καὶ καταργήσας τελείως τὸ σῶμα τοῦτο.

Ἡ καταστροφὴ τῶν γενιτσάρων ἐσημείωσε τὸ τέλος τῆς ἱστορίας τοῦ παλαιοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀμέσως κατόπιν ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ἐπεχείρησε τὴν στρατιωτικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Τουρκίας ἐπὶ νέων βάσεων, μετακαλέσας πρὸς τοῦτο τὸν Πρῶσον ἀξιωματικὸν Μόλτκε, τὸν κατόπιν γενικὸν ἐπιτελάρχην τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1843 εἰσήχθη ἡ πενταετὴς στρατιωτικὴ θητεία μετ' ὀργανώσεως ἐν μέρει γαλλικοῦ καὶ ἐν μέρει γερμανικοῦ συστήματος. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἦσαν ἱκανοποιητικὰ καὶ ἄλλως τε ἡ γαλλικὴ ἐπιρροὴ ἐπεκράτει ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1854—1856), καθ' ὃν Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι ἐπολέμησαν ὡς σύμμαχοι τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ρώσων, ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ ἔδωκεν εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν ὀργάνωσιν καθαρῶς γαλλικὴν διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1869 Μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 — 1878, καθ' ὃν ὁ τουρκικὸς στρατός, ἂν καὶ ὑποχωρήσας μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ἐπολέμησε καλῶς, ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἀνέθεσεν εἰς τὸν στρατάρχην Γαζῆ Ὀσμὰν πασᾶν, τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς Πλεύνας, τὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εὑρισκομένου σχεδὸν τελείως ἐν ἀποσυνθέσει. Μετεκλήθη τότε στρατιωτικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Γερμανὸν συνταγματάρχην φὸν Καῖλερ (Koehler) καὶ τοὺς λοχαγοὺς Καμχαίφενερ (Kamhoevener) τοῦ πεζικοῦ, Χόμπε (Hobe) τοῦ ἱππικοῦ καὶ Ρίστοβ (Ristov) τοῦ πυροβολικοῦ. Ἀμέσως κατόπιν ἐκλήθη ὁ στρατηγὸς φὸν ντὲρ Γκόλτζ, ὡς ἀνοργανωτὴς τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν, ὅστις καὶ ἀνέλαβε τῷ 1885 τὴν ἀρχηγίαν τῆς ὅλης γερμανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς. Τῷ 1886 ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Γκόλτς καὶ δύο Τούρκων στρατηγῶν, ἐξεπόνησε τὸν στρατολογικὸν νόμον.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὁ τουρκικὸς στρατὸς διετέλεσεν ἐν διηνεκεῖ πολεμικῇ δράσει, ἀπασχοληθεὶς εἰς ἐξωτερικοὺς πολέμους καὶ εἰς καταστολὴν ἐπαναστάσεων. Τὴν μεγαλυτέραν ὅμως προσπάθειαν κατέβαλε κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, ὅτε, παρὰ τὰς παντοίας ἐλλείψεις, ἀνοργανωθεὶς ὑπὸ μεγάλης γερμανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, ἧς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ στρατηγὸς Λίμαν φὸν Σάνδερς, ἐφείλκυσε τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀντιπάλων του διὰ τῆς καρτερίας καὶ ἀντοχῆς του, κυρίως δὲ κατὰ τὴν ἄμυναν τῶν Δαρδανελλίων, στεφθεῖσαν ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Κατὰ τὸ 40ὸν ἄρθρον τοῦ σημερινοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος, «ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τοῦ στρατοῦ ἀνήκει εἰς τὸ ἠθικὸν πρόσωπον τῆς μεγάλης ἐθνοσυνελεύσεως, ἐξασκουμένη ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας».

Ἡ στρατιωτικὴ θητεία διαρκεῖ 22 ἔτη, ἐξ ὧν 18 μῆνες διὰ τὸ πεζικὸν καὶ δύο ἔτη διὰ τὰ ἄλλα ὅπλα ἐν τῇ ἐνεργῷ ὑπηρεσίᾳ. Ὁ στρατὸς κατανέμεται εἰς 9 σώματα, ὧν ἕκαστον περιλαμβάνει 2 μεραρχίας πεζικοῦ (ἐκ τριῶν συνταγμάτων πεζικοῦ, 1 ἴλης ἱππικοῦ καὶ 1 συντάγματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ), 1 σύνταγμα βαρέος πυροβολικοῦ καὶ τὰς τεχνικὰς καὶ μεταγωγικὰς ὑπηρεσίας (τὸ 8ον σῶμα στρατοῦ δὲν ἔχει βαρὺ πυροβολικόν). Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν 5 ἱππικαὶ μεραρχίαι (ὧν 2 ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας καὶ 2 ἐφεδρικαὶ) ἐκ 3—4 συνταγμάτων ἑκάστη, 1 ὁμὰς ἐφίππου πυροβολικοῦ καὶ 15 ὁμάδες ἀεροπορίας. Ἡ ὅλη δύναμις τοῦ ἐν εἰρήνῃ στρατοῦ ἀνέρχεται εἰς 120.000 ἄνδρας, κατανεμομένους εἰς 163 τάγματα πεζικοῦ, 42 πεδινὰς καὶ 44 ὀρειβατικὰς πυροβολαρχίας, 5 πυρβοχαρχίας ὁλμοβόλων, 27 πυροβολαρχίας βαρέος πυροβολικοῦ, 48 ἴλας ἱππικοῦ, 13 ἐφίππους λόχους μυδραλλιοβόλων, 29 λόχους σκαπανέων, 8 λόχους μεταγωγικῆς ὑπηρεσίας, 3 λόχους ραδιοτηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας, 1 λόχον προβολέων καὶ 8 φορητὰ νοσοκομεῖα. Τὰ 9 σώματα στρατοῦ ὑπάγονται εἰς 3 στρατιωτικὰς ἐπιθεωρήσεις, ὧν ἑκάστη περιλαμβάνει 2—4 σώματα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀρχηγοῦ, ὅστις θὰ εἶναι καὶ ὁ διοικητὴς τῆς ἀντιστοίχου στρατιᾶς ἐν περιπτώσει κινητοποιήσεως. Αἱ πρῶται 9 μεραρχίαι εἶναι ἠριθμημέναι ἀπὸ 1 μέχρις 9, αἱ λοιπαὶ ὅμως 9 ἔχουν ἄλλους ἀριθμούς, τοὺς ὁποίους ἐκληρονόμησαν ἐκ τοῦ παλαιοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Τοιαύτην ἀρίθμησιν ἔχουν καὶ αἱ ἱππικαὶ μεραρχίαι. Ἡ κατὰ περιφερείας κατονομὴ τοῦ στρατοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Περιοχὴ στρατιωτικῶν ἐπιθεωρήσεων	*Σῶμα στρατοῦ καὶ ἀρχηγεῖον*
1η *Ἄγκυρα*	2ον Μπαλίκεσερ 3ον Κωνσταντινούπολις 4ον Ἐσκὶ-σεχὶρ
2α *Ἰκόνιον (Κόνια)*	1ον Ἀφιὸν-Καραχισὰρ 5ον Ἰκονίου
3η *Διαρβεκὶρ*	6ον Τοκὰτ 7ον Διαρβεκὶρ 8ον Ἐρζιντζὰν 9ον Σαρὶ-καμὶς
1η *Ἱππικὴ μεραρχία*	Δζεζίρετ-ἶμπν-Ὀμὰρ (Β. τῆς Μοσούλης)
2α » »	Κὶρκ-κλισὲ (Σαράντα Ἐκκλησίαι, Α. Θρᾴκη)
7η » »	Καρᾶ-κλισὰ (Α. ἐπαρχίαι)
8η » »	Βὰν
11η » »	Οὔρφα (τουρκικὴ Μεσοποταμία)

Ἐπιπροσθέτως ὑπάρχουν αἱ ἑξῆς δυνάμεις ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ: 1) Ἡ ἐθνοφρουρὰ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, περιλαμβάνουσα 1 τάγμα πεζικοῦ, 1 λόχον μυδραλλιοβόλων καὶ 1 ἴλην ἱππικοῦ. 2) 4 συνοριακὰ ἀρχηγεῖα μὲ 4 τάγματα καὶ 4 λόχους μυδραλλιοβόλων ἕκαστον, ἐν Ἀρτσίν, Διαρβεκίρ, Ἀδάνοις καὶ Ἀδριανουπόλει. 3) 40 πυροβολαρχίαι βαρέος πυροβολικοῦ καὶ τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν διὰ τὰς ὀχυρὰς θέσεις, ἤτοι ἐν Σμύρνῃ 8 πυροβολαρχίαι, 1 λόχος προβολέων καὶ 1 λόχος σκαπανέων, ἐν Κὰρς 12 πυροβολαρχίαι, 1 λόχος σκαπανέων καὶ 1 λόχος σύνδεσμος, ἐν Ἐρζερούμ 20 πυροβολαρχίαι, 1 λόχος σύνδεσμος, ἐν Τσατάλτζᾳ 8 πυροβολαρχίαι. 4) 16 πυροβολαρχίαι ἐπακτίου πυροβολικοῦ ἐν Σαμψοῦντι καὶ ἀλλαχοῦ καὶ 5) 1 σιδηροδρομικὸν τάγμα.

Ἡ χωροφυλακὴ ἀντιπροσωπεύει δύναμιν 25 000—30.000 ἀνδρῶν, συγκεκροτημένων εἰς 9 τάγματα καὶ πολλοὺς λόχους κτλ. Ὑπάρχουν καὶ 5 συντάγματα ἐφίππου χωροφυλακῆς (Ἄγκυρα, Τσόρουμ, Γιοζγάτ, Ἐλ-Ἀζὶζ καὶ Ἐρζιντζάν). Ἡ στρατολογία γίνεται δι' ἐθελουσίας κατατάξεως.

Ὁ ὁπλισμὸς τοῦ στρατοῦ εἶναι καλὸς ἀλλ' οὐχὶ καθ' ὅλα ὁμοιόμορφος Τὰ πεδινὰ πυροβόλα ὑπολογίζονται εἰς 600—700. Ἐν Ἀκύρᾳ λειτουργεῖ ἐργοστάσιον πυριτιδοβόλων. Τὰ αὐτόματα ὅπλα καὶ τὰ μυδραλλιοβόλα δὲν εἶναι πολλά.

Ἀεροπορία. Ἡ ἀεροπορία ἀριθμεῖ 13 σμήνη ἀεροπλάνων. Ὑπάρχουν δὲ 2 σχολαὶ (ξηρᾶς καὶ θαλάσσης), ὧν οἱ ἐκγυμνασταὶ εἶναι Γάλλοι Αἱ ἀεροπορικαὶ μονάδες εἶναι συγκεντρωμέναι ἐν Σμύρνῃ, ὅπου ὑπάρχουν 7 ὑπόστεγα, ἄλλα δὲ ἐν Ἀφιὸν-Καραχισάρ, Μερσίνῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἐρζερούμ. Ἐν Σμύρνῃ λειτουργεῖ καὶ ἐργοστάσιον ἐπισκευῆς ἀεροπλάνων. Ἡ ὀργάνωσις τῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας δὲν εἶναι πλήρης, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 25 μετεωρολογικοὺς σταθμούς.

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀεροπορίας ἀποδίδεται μεγάλη σπουδαιότης ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ λαοῦ. Δι' αὐτὴν κυρίως προορίζεται τὸ προϊὸν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ λαχείου, ὀργανοῦνται δὲ καὶ συχνοὶ ἔρανοι Τῇ 16 Φεβρουαρίου ἱδρύθη ἡ «Ἐθνικὴ Ἀεροπορικὴ Ἑταιρεία», ἔχουσα 500 ἐξαρτήματα.

Στόλος: Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς Τουρκίας ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο ὁ ἰσχυρότερος τῆς Μεσογείου, ἐπικρατῶν μέχρι Τύνιδος καὶ μέχρι τῶν παραλίων τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου (1571), καθ' ἣν ὁ ἰταλοϊσπανικὸς στόλος κατέστρεψε τελείως τὸν τουρκικόν, ἀπολέσαντα 130 σκάφη καὶ 30 000 ἄνδρας, ἤρχισεν ἡ παρακμή του. Ἀνασυσταθεὶς ἐπανειλημμένως, καταστραφεὶς κατὰ τὰς ναυμαχίας τοῦ Τσεσμὲ (1769) καὶ τοῦ Ναυαρίνου (1827), εἶχεν ἐπὶ Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ (1861—1876) ἱκανὴν δύναμιν πολεμικῶν, ὅπως ἡ Τουρκία θεωρῆται, τοὐλάχιστον ἀπὸ ἀπόψεως τόννων, ἰσχυρὰ ναυτικὴ δύναμις τῆς Μεσογείου. Ἀλλ' ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Β΄, φοβούμενος στάσεις τοῦ ναυτικοῦ, κατεδίκασε τὸν θωρηκτὸν τοῦτον στόλον εἰς ἀκινησίαν καὶ ἀπραξίαν ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ, ὅπου ἦτο ὁ

Digitized by Google

ναύσταθμος καὶ τὰ ναυπηγεῖα τῆς Τουρκίας, ναυπηγοῦντα ἄλλοτε καὶ πολεμικὰ ξύλινα, ὡς καὶ ἓν θωρηκτόν. Οὕτως ἡ Τουρκία κατήντησε νὰ μὴ ὑπολογίζεται ὡς ναυτικὴ δύναμις. Ἐν τούτοις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἠγοράσθησαν δύο εὔδρομα τοῦ τότε νεωτέρου συστήματος. τὸ «Χαμιδιὲ» ἐξ Ἀγγλίας καὶ τὸ «Μετζιδιὲ» ἐξ Ἀμερικῆς, ἐνῷ συγχρόνως τὰ ἰταλικὰ ναυπηγεῖα Ἀνσάλδο ἐπεσκεύασαν τὰ παλαιὰ θωρηκτά. Ἀπὸ τοῦ 1909 τὸ νεοτουρκικὸν καθεστώς, ἔχον ὡς πρόγραμμα νὰ διεκδικήσῃ λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος σύμφωνον πρὸς τὰς βλέψεις του, ἐπεχείρησε νὰ αὐξήσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἠγόρασε δύο παλαιὰ θωρηκτὰ τοῦ γερμανικοῦ στόλου, μετονομάσαν αὐτὰ εἰς «Μπαρμπαρὸς Χαϊρεδδὶν» καὶ «Τουργοὺτ-Ρεΐς» καὶ δι' ἐράνων τέσσαρα ἀντιτορπιλλικά, ἐνῷ συγχρόνως προσελαμβάνοντο Ἄγγλοι ἀνοργανωταί. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913 ὁ ἡνωμένος παλαιὸς καὶ νέος τουρκικὸς στόλος, ἐπιχειρήσας νὰ ἐκπλεύσῃ τῶν Στενῶν, κατεναυμαχήθη δὶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (1914), τὸ γερμανικὸν τεθωρακισμένον εὔδρομον «Γκαῖμπεν» (Goeben) καὶ τὸ ταχύπλουν εὔδρομον «Μπρεσλάου» (Breslau), διωκόμενα ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, εἰσέπλευσαν ἀδείᾳ τῶν Τούρκων εἰς τὰ Στενὰ καὶ κατέπλευσαν εἰς τὸν Βόσπορον, ὅπου καὶ ἔμειναν πωληθέντα δῆθεν εἰς τοὺς Τούρκους. Προκαλέσαντα διὰ τῆς ἐπιθέσεως αὐτῶν κατὰ τῶν ρωσικῶν παραλίων πόλεων τοῦ Εὐξείνου τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ κατόπιν τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, καταδικάσαντα ἐφ' ἱκανὸν τὸν ρωσικὸν στόλον τοῦ Εὐξείνου εἰς ἀπραξίαν. Περὶ τὰ τέλη ὅμως τοῦ πολέμου τὸ μὲν «Μπρεσλάου», τὸ ὁποῖον εἶχε μετονομασθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς «Μιντιλλὺ» («Μυτιλήνη») ἐβυθίσθη παρὰ τὴν Λῆμνον, τὸ «Γκαῖμπεν», μετονομασθὲν εἰς «Γιαβοὺζ Σουλτὰν Σελίμ», ἔπαθε σοβαρῶς εἰς τὰ ὕφαλα ἐκ τορπιλλῶν εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ παρέμενεν ἄχρηστον εἰς τὸν Βόσπορον.

Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην εὗρε τὸ τουρκικὸν πολεμικὸν ναυτικὸν ἡ δημοκρατικὴ Τουρκία τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ. Ἔκτοτε τὸ τουρκικὸν ναυτικόν, ἐγκαταλεῖψαν τὰ παλαιὰ ὑλικά του, ἀνωργανώθη ἐπὶ νέων βάσεων, πρωτίστως δὲ ἐπεσκευάσθη ὑπὸ Γάλλων μηχανικῶν τὸ «Γιαβούζ», ἀνακτῆσαν τὴν προηγουμένην μαχητικότητά του, καὶ ἠγοράσθησαν 4 νεώτατα ἀντιτορπιλλικὰ ὡς καὶ δύο ὑποβρύχια.

Ἀλλ' ἡ κυριωτέρα μέριμνα τοῦ νέου καθεστῶτος ἐστράφη πρὸς τὴν ἐγκαθίδρυσιν νέας ναυτικῆς βάσεως, δ ὅτι ἡ ἄλλοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθεωρήθη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀσύμφορος. Ὡς τοιαύτη ἐξελέγη ἡ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου κειμένη Νικομήδεια (*Ἰζμίτ*). Ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε χρησιμοποιήσει τὴν Νικομήδειαν ὡς ναυτικὴν βάσιν κατὰ τὴν διασυμμαχικὴν κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1920—1922), οἱ Τοῦρκοι μετέτρεψαν τὸν λιμένα τῆς βιθυνικῆς ταύτης πόλεως εἰς ναυτικὴν βάσιν μὲ νεωτέρας ἐγκαταστάσεις. Εἰς τὸ παρὰ τὴν Νικομήδειαν χωρίον Γκιολτζοὺκ ἐγκατεστάθη μεγάλη πλωτὴ δεξαμενή, ἱκανὴ νὰ περιλάβῃ μεγάλα πολεμικὰ ὡς τὸ «Γιαβούζ», ἤδη δὲ θ' ἀνεγερθοῦν καὶ ναυπηγεῖα, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις (1933).

Ὁ τουρκικὸς στόλος περιλαμβάνει ἤδη 1 μέγα εὔδρομον μάχης («Γιαβούζ»), 2 εὔδρομα, 1 ναυτιλὴν σχολήν, 3 ἀντιτορπιλλικά, 7 τορπιλλοβόλα, 4 ὑποβρύχια, 23 μικρὰς μονάδας (κανονιοφόρους, προπαιδευτικὰς σχολὰς κ.τ.λ.). Ὑπάρχουν καὶ τορπιλλοβόλα ὑπὸ ναυπήγησιν.

Δυνάμει εἰδικοῦ πρωτοκόλλου, παρηρτημένου εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς Ἀγκύρας τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1930, ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία συνεφώνησαν νὰ προειδοποιῶσιν ἀλλήλας πρὸ ἓξ μηνῶν ἐν ᾗ περιπτώσει θὰ ἤθελον νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ναυπήγησιν νέων σκαφῶν. Διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης αἱ δύο γειτονικαὶ χῶραι ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν πρόθεσίν των νὰ προβῶσιν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν ναυτικῶν αὐτῶν ἐξοπλισμῶν.

Ἀφωπλισμέναι ζῶναι. Κατὰ τὴν εἰς τὴν συνθήκην εἰρήνης τῆς Λωζάννης (24 Ἰουλίου 1923) παρηρτημένην Γ' σύμβασιν (περὶ τῶν συνόρων Θράκης), ζώνη ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Εὐξείνου, ἑκατέρωθεν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν καὶ τουρκοβουλγαρικῶν συνόρων τῆς Θρᾴκης, πλάτους 30 χιλιομέτρων, εἶναι ἀφωπλισμένη (démilitarisée). Δυνάμει δὲ τῆς εἰς τὴν αὐτὴν συνθήκην παρηρτημένης Β' συμβάσεως (περὶ τοῦ καθεστῶτος τῶν Στενῶν) αἱ εἰς τὴν Τουρκίαν ὑπό τινας ὅρους διοικητικῆς αὐτονομίας ἀποδοθεῖσαι νῆσοι Ἴμβρος καὶ Τένεδος, ὡς καὶ αἱ Β. τῆς Τενέδου, πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ στενοῦ τῶν Δαρδανελλίων ἀκατοίκητοι νησῖδες Λαγόνησοι (Ταουσὰν-ἀδαλαρί), ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως Ν. γραμμῆς ἀρχομένης 4 χμ. ΝΑ. τοῦ Μπακλᾶ-Μπουροὺν μέχρι τῆς Προποντίδος (θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ), παρὰ τὸ Κουμπαγί, ἡ ἀνατολικὴ ὄχθη τῶν Δαρδανελλίων μέχρι πλάτους 20 χμ., ὅλαι αἱ νῆσοι τῆς Προποντίδος πλὴν τῆς Καλολίμνου (Ἐμὶρ-Ἀλῆ-ἀδασί), αἱ δύο ὄχθαι τοῦ Βοσπόρου καὶ εἰς πλάτος 15 χμ. εἶναι ἐπίσης ἀφωπλισμέναι. Ἡ αὐτὴ σύμβασις ἐπιβάλλει περιορισμοὺς εἰς τὰς ὀχυρώσεις τῶν Δαρδανελλίων καὶ τοῦ Βοσπόρου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ στρατὸς ὑπερβαίνων τὰς 12.000.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν Γενεύῃ συνελθοῦσαν διεθνῆ διάσκεψιν τοῦ ἀφοπλισμοῦ, συζητουμένου, τὸν Μάϊον τοῦ 1933, τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, ὅστις θὰ ἐπιβληθῇ καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν, ὁ Τοῦρκος ἀντιπρόσωπος ὑπεστήριξεν ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέον νὰ καταργηθοῦν ὁ ὑπὸ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης προβλεπόμενος ἀφοπλισμὸς τῆς ζώνης τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν Στενῶν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι σχετικοὶ περιορισμοί. Τὴν πρότασιν αὐτοῦ ἐδικαιολόγησεν ὁ Τοῦρκος ἀντιπρόσωπος ἐκ τοῦ ὅτι, καταργουμένων δυνάμει τοῦ παγκοσμίου περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν τῶν βαρέων τηλεβόλων, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέτῃ εἰς τὰ Στενὰ βαρὺ πυροβολικὸν πρὸς ἀπόκρουσιν ἐχθρικῶν θωρηκτῶν. Ἂν ἡ διάσκεψις δὲν συγκατατεθῇ εἰς τὴν κατάργησιν τῶν ἀφωπλισμένων ζωνῶν, ἡ Τουρκία ζητεῖ νὰ χορηγηθῇ εἰς αὐτὴν ἐξαιρετικῶς ἡ ἄδεια νὰ ἔχῃ βαρέα τηλεβόλα.

Ὡς ἀφωπλισμένη δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ τοῦ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἄκρας Ἀρὶ-μπουρνοῦ, εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ, ἀγγλικοῦ στρατιωτικοῦ νεκροταφείου, ἥτις εἶναι μὲν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ τελεῖ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ἐν Καΐρῳ ἀγγλικῆς ἐπιτροπῆς τῶν πολεμικῶν τάφων. Ἡ ζώνη αὕτη δύναται νὰ κατοικῆται μόνον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων φυλάκων καὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐπ' αὐτῆς ἀποβίβασις ἐπισκεπτῶν ἐνόπλων.

Ἡ ἄμυνα τῆς χώρας. Πρὸς ἐκγύμνασιν τῶν Τούρκων πολιτῶν τὸ δημοκρατικὸν καθεστὼς ἐνθαρρύνει τὰ μέγιστα ἀπό τινων ἐτῶν καὶ τὸν ἀθλητισμόν, ἐνῷ συγχρόνως προσπαθεῖ νὰ ἐξυψώσῃ καὶ τονώσῃ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα μέχρι ζωηροῦ ἐθνικισμοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ φυγὴ ἢ μετανάστευσις τῶν μὴ τουρκικῶν ἐθνικοτήτων ἐδημιούργησεν ὁμοιογένειαν πληθυσμοῦ, ἐνισχυθείσης οὕτω σοβαρῶς τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὑπολείπονται μόνον οἱ Κοῦρδοι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, ὧν αἱ ἐπανειλημμέναι ἐξεγέρσεις κατεστάλησαν μέχρι τοῦδε εἰς τὸ αἷμα.

Ἀπὸ τοπογραφικῆς ἀπόψεως τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ ὀροπέδιον περιβαλλόμενον ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων. Ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις δημιουργεῖ διπλῆν γραμμὴν ἀμύνης, τὴν μίαν ἀπὸ μέρους τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἄλλην πρὸς τὸ μέρος τῶν ὀροσειρῶν, ἰδίᾳ πρὸς Β. καὶ Ν. Αἱ δυτικαὶ παραλίαι, ἔχουσαι παραλλήλους κοιλάδας μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀροπεδίου, εἶναι μᾶλλον εὐπρόσιτοι. Ἀνατολικῶς τὸ ἐσωτερικὸν ὀροπέδιον προφυλάσσεται ὑπὸ τῶν ἀρμενικῶν ὀρέων, ἅτινα ἐκτείνονται πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τὸν Καύκασον.

Βορειοανατολικὸν θέατρον. Ἐναντίον ἐχθροῦ προερχομένου ἐκ τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Εὐξείνου τὴν ἄμυναν τῆς Τουρκίας εὐνοεῖ τὰ μέγιστα ὁ ὀρεινὸς χαρακτὴρ τοῦ ἐδάφους. Τέσσαρες εἶναι αἱ ἐκ Ρωσίας εἰς Τουρκίαν ὁδοί. Ἡ πρώτη βαίνει κατὰ μῆκος τῶν παραλίων ἐκ Βατοὺμ (τέρματος τοῦ ἐκ Βιτλὶς σιδηροδρόμου) εἰς Τραπεζοῦντα, διερχομένη ἀναμέσον τῆς παραλίας καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Λαζιστάν, δὲν εἶναι δὲ εὔκολος διὰ κινήσεις. Ἡ δευτέρα ὁδὸς ἄγει ἐκ Βατοὺμ εἰς Ὀλτὶ κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Τσορὸχ πρὸς τὸ Μπαϊμπούρτ.

Ἡ τρίτη εἶναι ἡ κλασσικὴ ὁδός, ἥτις ἄγει ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου Ἀλεξανδρέττας εἰς Τιφλίδα καὶ πρὸς τὴν Κασπίαν. Ἐν Ἐρζεροὺμ διασταυροῦται μὲ τὴν ἄλλην κλασσικὴν ὁδόν, ἥτις φέρει ἐκ Τεχεράνης, πρωτευούσης τῆς Περσίας, εἰς Τραπεζοῦντα. Τὴν ἄμυναν διευκολύνει τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ πόλεις Ἐρζεροὺμ καὶ Κὰρς—τὴν τελευταίαν ταύτην, καταληφθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ρωσίας τῷ 1878, ἀνέκτησεν ἡ Τουρκία μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον—εἶναι ὠχυρωμέναι καὶ συνδέονται. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Καισαρείας—Ἀγκύρας—Σιβὰζ—Ἐρζιντζὰν—Ἐρζερούμ, ὅταν ἀποπερατωθῇ τελείως, θὰ ἐξασφαλίσῃ σημαντικῶς τὴν ἄμυναν.

Ἡ τετάρτη τέλος ὁδὸς φέρει ἐξ Ἐριβάν, πρωτευούσης τῆς Σοβιετικῆς Ἀρμενικῆς Δημοκρατίας διὰ Βαγιαζὶτ καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μουρὰτ-τσάϊ (ἄνω βραχίονος τοῦ Εὐφράτου) εἰς Μαλαζγκέρδ, ὁπόθεν ὑπάρχουν ὁδοὶ πρὸς Ἐρζερούμ, Βιτλίς, Διαρβεκὶρ καὶ Χαρπούτ.

Θρᾳκικὸν θέατρον. Λόγῳ τῆς κατὰ μῆκος τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν καὶ βουλγαροτουρκικῶν συνόρων, ὡς καὶ ἑκατέρωθεν τῶν στενῶν, ἀφωπλισμένης ζώνης, ἡ Θρᾴκη ἔχει σπουδαιότητα ὡς γεφυροκεφαλὴ διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς Βοσπόρου—Προποντίδος—Δαρδανελλίων ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας. Ἄμυνα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ μακρὰν τῆς παραλίας, ὡς ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Τσορλοῦ (Τυρολόη), θὰ ἦτο πολλαχῶς ὠφέλιμος εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἐν ὅσῳ τὰ Στενὰ παραμένουν ἀνοχύρωτα, τὰ πλευρὰ θὰ μένουν ἐκτεθειμένα· καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ διατὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπεκίνησαν εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ ἀφοπλισμοῦ ἐν Γενεύῃ τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τῶν ἀφωπλισμένων ζωνῶν. Ὡς πραγματικὴ γραμμὴ ἀμύνης παραμένει ἡ γραμμὴ Βοσπόρου καὶ Δαρδανελλίων, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης αἱ ἀσιατικαὶ ἀκταὶ τῆς Προποντίδος ἔχουν σπουδαιότητα, ἰδίᾳ λόγῳ τῶν βαθέων αὐτῶν κόλπων.

Θέατρον Αἰγαίου. Ἡ παραλία εἶναι εὐπροσιτωτέρα παρ' ὅσον ἡ τοῦ Εὐξείνου, λόγῳ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν λιμένων καὶ τῶν παραλλήλως πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν βαινουσῶν κοιλάδων. Ἀφ' ἑτέρου ἡ χώρα αὕτη εἶναι ἡ πλουσιωτέρα τῆς ὅλης Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλ' ἂν καὶ αἱ ἀπέναντι τῶν παραλίων νῆσοι (Δωδεκάνησος) δὲν εἶναι εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οὗτοι, καλῶς ἐνεργοῦντες, θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ καταστήσουν δυσχερῆ πᾶσαν ἀπόβασιν, διότι ἡ περιοχὴ αὕτη διαθέτει καλὰς ὁδοὺς καὶ σιδηροδρόμους.

Θέατρον Μεσογείου. Τὰ ἀπὸ Μάκρης μέχρις Ἀλεξανδρέττας παράλια ὁμοιάζουν πρὸς τὰ τοῦ Εὐξείνου, ἔχοντα διπλῆν γραμμὴν ἀμύνης. Ὡς ἐκ περισσοῦ αἱ ὀροσειραὶ τῆς Λυκίας, τῆς Κιλικίας (Ταῦρος) καὶ ὁ Ἀντίταυρος εἶναι ὑψηλότεραι καὶ περισσότερον ἀπότομοι, δὲν ὑπάρχουν δὲ καλαὶ ὁδοὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικόν.

Θέατρον Μεσοποταμίας. Τοῦτο διαιρεῖται διὰ τῆς ἐξ Ἀδάνων εἰς Μοσούλην σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἰς δύο ἡμίση· τὸ βόρειον, ὅπερ κατέχει ἡ Τουρκία, εἶναι ἀκατοίκητον καὶ ἔχει ἐπαρκεῖς ὁδούς. Εἰς τὰ βόρεια τοῦ ἡμίσεος τούτου δεσπόζει ὁ Ἀρμενικὸς Ταῦρος, ὑψούμενος μεταξὺ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος, ὡς χιονοσκεπὲς τεῖχος ὑπὲρ τὰς πεδιάδας τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Ἡ κατοχὴ τοῦ τείχους τούτου μεταξὺ Βιτλὶς καὶ Χαρποὺτ ἐξασφαλίζει τὰς εἰς Μοσούλην καὶ Χαλέπιον εἰσόδους. Ὁ νότιος τομεὺς τοῦ θεάτρου τούτου περιλαμβάνει τὰ νοτίως τοῦ σιδηροδρόμου ἐδάφη, ἅτινα εἶναι ἐν μέρει ἔρημα καὶ ὀρεινά. Τὸ μεταξὺ Μπιρετζὶκ-Μεσκενὲ καὶ τοῦ ποταμοῦ Χαμποὺρ εἰς Δζεζίρετ-ἴμπν-Ὀμὰρ ἔδαφος εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ ἔρημον, ἂν καὶ εὔφορον, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ νομάδων καὶ Κούρδων. Σπουδαία εἶναι διὰ τὸ θέατρον τοῦτο ἡ γαλλοτουρκικὴ συμφωνία τῆς Ἀγκύρας τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1932, ἥτις ἀναγνωρίζει εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ δικαίωμα τῶν στρατιωτικῶν μεταφορῶν σιδηροδρομικῶς καὶ διὰ τοῦ συριακοῦ ἐδάφους. Ἡ παραχώρησις αὕτη ἐνέχει ὑψίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν Τουρκίαν ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως, διότι διευκολύνει τὴν μεταφορὰν στρατοῦ ἐν περιπτώσει κουρδικῆς ἐξεγέρσεως πρὸς τὸν τομέα τῶν συνόρων τοῦ Ἰράκ.

Περσικὸν θέατρον. Τοῦτο ἔχει εἰς τὸ βόρειον αὐτοῦ τμῆμα ὁδὸν πρώτης τάξεως διὰ κινήσεις. Εἶναι ἡ ἀρχαία ὁδός, ἥτις ἄγει ἐκ τοῦ Ἰρανικοῦ ὀροπεδίου εἰς τὸν Εὔξεινον, ἐκ Τεχεράνης διὰ Ταμπρὶζ καὶ Βαγιαζὶτ εἰς Τραπεζοῦντα. Αἱ ἄλλαι ὁδοὶ ἔχουν δευτερεύουσαν σπουδαιότητα, διότι φέρουν πρὸς σπουδαῖα κέντρα. Ἐκ Τεχεράνης εἰς Βὰν ὑπάρχουν δύο ὁδοί, ἡ μία διὰ Ταμπρὶζ-Ντιλμὰν καὶ ἡ ἄλλη διὰ Οὐρμίας καὶ Μπὰς-καλέ. Γενικῶς τὸ θέατρον τοῦτο ἔχει σχετικὴν μόνον σπουδαιότητα, ἂν πρόκειται μόνον περὶ χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ ἐν συναφείᾳ πρὸς πολεμικὰς ἐνεργείας ἐκ τοῦ Καυκάσου πρὸς τὴν Ἄγκυραν καὶ ἐξ Ἀρμενίας πρὸς τὸ Ἰράκ.

Δικαιοσύνη. Τρία ἦσαν τὰ ἐν Τουρκίᾳ κρατοῦντα συστήματα δικαίου μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ νεωτέρου δημοκρατικοῦ τουρκικοῦ κράτους, τὸ κανονικὸν μουσουλμανικὸν δίκαιον (*σερὶ* ἢ *σεριάτ*), τὸ δίκαιον *τῶν ἐθίμων* καὶ τὸ ἀστικὸν δίκαιον καὶ τέλος τὸ δίκαιον *τῶν διομολογήσεων* (capitulations). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦτο τὸ εἰς ἅπασαν τὴν μουσουλμανικὴν Ἀνατολὴν κοινὸν θρησκευτικὸν ἢ ἱερὸν μουσουλμανικὸν δίκαιον, τὸ δεύτερον ἐβασίζετο καὶ τοῦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ δικαίου, ἀλλ' αἱ πηγαὶ εἶχον κατὰ μέγα μέρος «λαϊκευθῆ» καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ περιωρίζετο εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Αἱ διομολογήσεις τέλος εἶχον χαρακτῆρα διεθνῆ, μὴ ἐνδιαφέρουσαι εἰμὴ μόνον τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ἀλλοδαπούς.

Χάρις εἰς τὰς δύο δευτερευούσας πηγὰς τοῦ κανονικοῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου — ἡ πρώτη εἶναι ὁ «λόγος τοῦ Θεοῦ», τὸ Κοράνιον—ἤτοι τὰς ὑπὸ συμβουλευτικῶν συνελεύσεων (*ἰτζμαΐ-οὐμμὲτ*) δοθείσας λύσεις νομικῶν ζητημάτων καὶ τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ Ὀθωμανοὶ νομοθέται ἠδυνήθησαν νὰ διαμορφώσουν ἀστικὸν δίκαιον καὶ δίκαιον ἐθίμων διὰ *πράξεων* (*κανούν*) ἐχουσῶν ὡς πηγὴν τὴν ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου ὡς θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ (*χαλίφου*) καὶ ὡς κύρωσιν τὴν ὡς κοσμικοῦ ἄρχοντος (*παδισὰχ*) ἐξουσίαν του. Τὸ κανονικὸν δίκαιον ἐκανόνιζε τὴν προσωπικὴν κατάστασιν (ἐνηλικίωσις, γάμος, κληρονομία, εὐαγεῖς δωρεαὶ (*βάκφ*), δουλεία) ὡς τὰς καθαρῶς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις. Τὰ δικαστήρια, ἅτινα ἐφήρμοζον τὸ δίκαιον τοῦτο, εἶχον χαρακτῆρα θρησκευτικὸν καὶ σύνθεσιν κληρικήν, ὑπα-

Digitized by Google

γόμενα εἰς τὸν *σεϊχουλιλάμην*, οὗτινος τὸ ἀξίωμα ἐθέσπισε Μωάμεθ ὁ Προφήτης. Παρὰ τὸ κανονικὸν μουσουλμανικὸν δίκαιον ἴσχυε καὶ τὸ κανονικὸν *μὴ μουσουλμανικὸν* δίκαιον, ἀσκούμενον ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πατριαρχείοις καὶ ταῖς ραββινείαις λειτουργούντων πνευματικῶν δικαστηρίων μετὰ δικαιοδοσίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περιωρισμένης, ἀναλόγως τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα εἶχον χορηγηθῆ ἀρχῆθεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ κατόπιν εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄλλων μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων.

Τὸ τουρκικὸν ἐθιμικὸν ἀστικὸν δίκαιον ἐκανόνιζε πᾶσαν ὑπόθεσιν ἐμπορικὴν ἢ ποινικὴν συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ γαλλικοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντέβαινον ἀπ' εὐθείας πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Ἰσλάμ, δυνάμει τῆς ἐξουσίας τοῦ σουλτάνου ἐκφραζομένης διὰ διαταγμάτων (*χάτ, φευμὰν* ἢ *ἰραδὲ*) καὶ ἐφηρμόζετο μόνον ὑπὸ τῶν κοσμικῶν τακτικῶν (*νιζαμιὲ*) δικαστηρίων, ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης.

Λόγῳ τοῦ μουσουλμανικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὀθωμανικοῦ ἀρχικοῦ δικαίου αἱ ξέναι παροικίαι ἐξησφάλισαν εἰς ἑαυτὰς διὰ πράξεων διεθνῶν, τῶν λεγομένων διομολογήσεων, προνόμια ἐξαιρετικῆς δωσιδικίας, σπουδαιότερα τῶν χορηγηθέντων εἰς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς κοινότητας. Ἡ τοιαύτη ἑτεροδικία τῶν ἀλλοδαπῶν δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἢ τὰς παρομοίας ταύταις ὑποθέσεις, ὡς ὁ γάμος, ἡ διατροφὴ καὶ αἱ κληρονομίαι, ἀλλ' ἐξετείνετο καὶ εἰς πᾶσαν συμβατικήν, ποινικὴν καὶ ἐμπορικὴν ὑπόθεσιν μεταξὺ ἀλλοδαπῶν, ἀκόμη δὲ καὶ μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ Ὀθωμανῶν. Αἱ τελευταῖαι αὗται ὑποθέσεις ἐδημιούργησαν εἰδικὴν δικαιοδοσίαν, τὴν λεγομένην μεικτήν, καὶ ἐδικάζοντο ὑπὸ δικαστηρίων ἀποτελουμένων ἐξ Ὀθωμανῶν καὶ ἀλλοδαπῶν, ἐφαρμοζόντων εἰδικὸν κώδικα καὶ ἀκολουθούντων δικονομίαν καθορισθεῖσαν ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ξένων πρεσβειῶν. Συνέπεια τῶν διομολογήσεων, περιπλέκουσα τὸ ὀθωμανικὸν δίκαιον, ἦτο τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως, ἀκόμη δὲ καὶ τῆς ἀρνησικυρίας διὰ πᾶν νομοθέτημα ἐνδιαφέρον τοὺς ἀλλοδαπούς, δικαίωμα ὅπερ αἱ πρεσβεῖαι ἐθεώρουν ἀνῆκον αὐταῖς δυνάμει τῶν διομολογήσεων. Ἐκ τῶν ἀξιώσεων τούτων προήρχετο τὸ γεγονὸς ὅτι σημαντικὸν μέρος τῆς ὀθωμανικῆς νομοθεσίας δὲν ἐφηρμόζετο ἐπὶ τῶν ἀλλοδαπῶν, ἂν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως ἠμφεσβητεῖτο κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως.

Ἐκτὸς τοῦ δικαίου τούτου τῶν διομολογήσεων ὑπῆρχε καὶ τὸ ἐκ τῶν διεθνῶν συμβάσεων, ὡς καὶ τὸ πηγάζον ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ἐφήρμοζον τὰ προξενικὰ δικαστήρια δυνάμει τῆς ἑτεροδικίας, ἣν ἐξησφάλιζον εἰς αὐτὰ αἱ διομολογήσεις. Τὰ δικαστήρια ταῦτα ἐξηρτῶντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκ τῆς οἰκείας ξένης χώρας καὶ ἐφήρμοζον γενικῶς μόνον τοὺς ξένους νόμους.

Ἡ κυρίως ἀνοργάνωσις τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων ἤρχισε διὰ τοῦ νόμου τῆς 8/20 Μαΐου 1879, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχωρίσθη τελείως ἡ δικαστικὴ ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ἱδρύθη τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἐνῷ προηγουμένως ὑπῆρχεν ὑπουργὸς προεδρεύων τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου. Ὁ νόμος οὗτος ἐτροποποίησε βαθέως τὸ ὀθωμανικὸν δίκαιον καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν δικαιοσύνην τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρις ἐσχάτων. Ἔκτοτε καὶ αἱ μὴ μουσουλμανικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ κοινότητες αἵτινες ἐξηρτῶντο τέως ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ὅπερ ἐγένετο οὕτω καὶ ὑπουργεῖον τῶν μὴ μουσουλμανικῶν θρησκευμάτων.

Τὰ τουρκικὰ τακτικὰ (*νιζαμιὲ*) δικαστήρια περιελάμβανον τὰ ποινικὰ (*δζεζᾶ*), τὰ πολιτικὰ (*χουκοὺκ*) καὶ τὰ ἐμπορικὰ (*τιτζαρέτ*). Ἀπὸ τοῦ 1869 εἶχον κωδικοποιηθῆ ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς αἱ διατάξεις τοῦ ἐθιμικοῦ καὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ ἐξεδόθη ὁ λεγόμενος ἀστικὸς κῶδιξ (*με ζελέ*).

Παρὰ τὰ τακτικὰ δικαστήρια ἐλειτούργουν καὶ τὰ ἐφαρμόζοντα τὸ κανονικὸν μουσουλμανικὸν δίκαιον ἱεροδικεῖα (*μαχκεμὲ-ἰ-σεριέ*), τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία ἐκανονίσθη ἀπὸ τοῦ 1873 διὰ διαφόρων νόμων καὶ βεζυρικῶν ἐγκυκλίων.

Ἡ ἐξάσκησις τῆς δικαιοσύνης ἐν Τουρκίᾳ ἐθεωρεῖτο καλὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅτε ὁ σουλτᾶνος Σουλεϋμάν, ὁ λεγόμενος Νομοθέτης, εἰσήγαγε τὰς πρώτας νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις. Ἀλλ' ἡ ὕπαρξις τῶν διομολογήσεων ἀπετέλει καθαρὰν ἐπέμβασιν εἰς τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας, ἐδυσχέραινε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, διότι οἱ ἀλλοδαποὶ ἀπηλλάσσοντο σχεδὸν παντὸς φόρου, ὑποκείμενοι εἰς τὴν τουρκικὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς τοὺς τουρκικοὺς φόρους μόνον δι' ὅ,τι ἀφεώρα τὴν ἀκίνητον περιουσίαν, διότι τὸ δικαίωμα τῆς κτήσεως τοιαύτης παρεχωρήθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 7 Σεφὲρ 1285 (9 Ἰουνίου 1868) μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον. Ὡς ἐκ τούτου, ἀφότου ἤρχισεν ἐν Τουρκίᾳ τὸ ἔργον τῶν τουρκικῶν μεταρρυθμίσεων, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἐνῷ προσεπάθει ν' ἀναδιοργανώσῃ τὴν δικαιοσύνην, ἐξεδήλωνε τὴν τάσιν νὰ καταργήσῃ τόσον τὰς διομολογήσεις ὅσον καὶ τὰ προνόμια τῶν μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων.

Ἡ τάσις αὕτη ἐξεδηλώθη κυρίως ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος (Ἰούλιος 1908), ἐνθαρρυνθεῖσα μάλιστα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τῆς δημοσιεύσεως μιᾶς ἐγκυκλίου τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας Τσαρύκωφ πρὸς τὰς ρωσικὰς προξενικὰς ἀρχάς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλέγετο ὅτι αἱ διομολογήσεις δέον νὰ θεωρῶνται ὡς θεσμός, ὅστις θὰ καταργηθῇ. Ὑπόσχεσιν περὶ ὑποστηρίξεως τῆς Πύλης διὰ τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων ἔδωκεν ἡ Αὐστροουγγαρία διὰ τοῦ 8ου ἄρθρου τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 26 Φεβρουαρίου 1909, περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, σχετικαὶ δὲ διαπραγματεύσεις εἶχον ἀρχίσει ἐν Παρισίοις τῷ 1913. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐγνωστοποίησε, τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1914, ὅτι ἐθεώρει τὰς διομολογήσεις κατηργημένας ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1914 καὶ θὰ ἐφήρμοζεν ὡς βάσιν τῶν σχέσεών της μεθ' ὅλων τῶν ξένων κρατῶν τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην τῆς Πύλης ἀπήντησαν ὅλαι αἱ πρεσβεῖαι, καὶ ἡ ἑλληνική, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ μονομερὴς αὐτῆς ἀπόφασις, ἀλλ' ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία συνῆψαν μὲ τὴν Τουρκίαν, μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτῆς εἰς τὸν πόλεμον ὡς συμμάχου των, εἰδικὰς συμβάσεις (15 Ἰανουαρίου 1917 ἡ πρώτη καὶ 12 Μαρτίου 1918 ἡ δευτέρα), διὰ τῶν ὁποίων συγκατετίθεντο εἰς τὴν κατάργησιν τῶν διομολογήσεων. Αἱ συμβάσεις ὅμως αὗται κατηργήθησαν διὰ τοῦ 290ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν καὶ τοῦ 242ου τῆς τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ἡ δὲ συνθήκη τῶν Σεβρῶν τῆς 10 Αὐγούστου 1920 ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τὸ καθεστὼς τῶν διομολογήσεων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀτυχῆ τροπὴν τῆς ἑλληνικῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἡ Τουρκία ἐνεφανίσθη εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Λωζάννης μὲ στερρὰν ἀπόφασιν νὰ καταργήσῃ τὰς διομολογήσεις μέχρι καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἴχνους. Μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἐδέχθησαν τὴν πλήρη κατάργησιν τῶν διομολογήσεων (ἄρθρον 28). Εἰδικὴ ὅμως σύμβασις «Περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ δικαστικῆς ἁρμοδιότητος», ὡς καὶ δήλωσις, ὥριζον ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θέλει λάβει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της διὰ χρονικὴν περίοδον οὐχὶ κατωτέραν μιᾶς πενταετίας Εὐρωπαίους νομικοὺς συμβούλους, ἔχοντας ὡς καθῆκον μόνον νὰ συμμετέχουν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς καὶ νὰ παρακολουθοῦν τὴν λειτουργίαν τῶν ἀστικῶν, ἐμπορικῶν καὶ ποινικῶν τουρκικῶν δικαστηρίων ἄνευ πραγματικῆς ἀναμείξεως ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν δικαστικῶν καθηκόντων. Σήμερον οἱ ἀλλοδαποὶ ἀπολαύουν ἐν Τουρκίᾳ, ἀπὸ δικαστικῆς ἀπόψεως, τῶν αὐτῶν δικαίων ὡς καὶ οἱ Τοῦρκοι πολῖται, μὴ ἔχοντες ἄλλα προνόμια ἐξαιρέσει ὑποθέσεών τινων τῆς προσωπικῆς καταστάσεως.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Χαλιφείας ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας προέβη ραγδαίως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος τῆς ἑνοποιήσεως καὶ ἀστικοποιήσεως τῆς δικαιοσύνης. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 8 Ἀπριλίου 1924 κατηργήθησαν τὰ ἱεροδικεῖα καὶ τὴν 17 Φεβρουαρίου 1926 ἔγινε δεκτὸς νέος ἀστικὸς κῶδιξ, συντεταγμένος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλβετικοῦ.

Τὰ δικαστήρια διαιροῦνται ἤδη εἰς πταισματοδικεῖα καὶ εἰρηνοδικεῖα, πρωτοδικεῖα (διμελῆ μὲ ἕνα πρόεδρον) ἔχοντα καὶ ποινικὴν δικαιοδοσίαν, κακουργιοδικεῖα (τετραμελῆ μὲ ἕνα πρόεδρον) καὶ τὸ ἀκυρωτικόν, ὅπερ ἑδρεύει ἐν Ἐσκῆ-σεχίρ. Οἱ ὑπουργοὶ καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι δικάζονται ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, ἀποτελουμένου ἐξ 11 ἀρεοπαγιτῶν καὶ 10 μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Λειτουργοῦν περὶ τὰ 600 πταισματοδικεῖα, ἐξ ὧν 160 εἰς χωρία. Κατὰ τὴν στατιστικὴν ἐξ ἄλλου τοῦ 1927 ἐλειτούργουν καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν 87 κακουργιοδικεῖα, 6 τριμελῆ ποινικὰ δικαστήρια, 13 τριμελῆ πολιτικά, 3 τριμελῆ ἐμποροδικεῖα, 218 μονομελῆ εἰρηνοδικεῖα, 124 πρωτοδικεῖα, 112 πλημμελειοδικεῖα, 164 μονομελῆ πρωτοδικεῖα καὶ πλημμελειοδικεῖα.

Ἀνεξάρτητα τῶν ἄλλων δικαστηρίων εἶναι τὰ λεγόμενα *δικαστήρια τῆς Ἀνεξαρτησίας*, συνεδριάζοντα διηνεκῶς ἄνευ ὡρισμένης ἕδρας, εἶδος κακουργιοδικείων δικτατορικῆς φύσεως, ἀλλὰ κυρίως διὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα. Εἶναι τριμελῆ, ὁμοιάζουν δὲ πρὸς στρατοδικεῖα, διότι ἡ καταγωγὴ καὶ αἱ μέθοδοι αὐτῶν εἶναι στρατιωτικαί. Αἱ συζητήσεις ὅμως εἰς αὐτὰ διεξάγονται δημοσίᾳ καὶ αἱ ἐφαρμοζόμεναι ποιναὶ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν σύμφωνοι πρὸς τοὺς κειμένους νόμους. Τελοῦσι θεωρητικῶς ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως εἶναι ὄργανα τοῦ σημερινοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, προορίζονται δὲ κυρίως εἰς τὴν καταπολέμησιν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν συνωμοσιῶν, στάσεων, προδοσίας καὶ λιποταξίας. Τὰ δικαστήρια ταῦτα κατεδίκασαν τῷ 1926 εἰς θάνατον 26 πολιτευομένους καὶ ἄλλα γνωστὰ πρόσωπα ἀνήκοντα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ τέως νεοτουρκικοῦ κομιτάτου ἢ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένου κόμματος τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου, ὡς συνωμόσαντα κατὰ τῆς δημοκρατίας. Ἡ λειτουργία τῶν δικαστηρίων τούτων διεκόπη τῷ 1927, ἀλλὰ δύνανται ν' ἀνασυσταθοῦν. Τῇ 4 Μαρτίου 1925 ἐδημοσιεύθη ὁ κατοχυρωτικὸς νόμος.

Ἐκπαίδευσις. Ὅσον καὶ ἂν θὰ φανῇ παράδοξον, εἶναι ὅμως γεγονὸς βεβαιούμενον καὶ ὑπὸ σοβαρῶν ξένων συγγραφέων (βλ. *George Young*: Corps de droit Ottoman, τόμ. 2, σελ. 352) ὅτι ἀξιοσημείωτος ὤθησις ἐδόθη ἐν Τουρκίᾳ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β'. Εἰς τοῦτο ἄλλως ὀφείλεται καὶ τὸ ὑπό τινων λεχθὲν ὅτι ὁ ἀπολυταρχικὸς οὗτος μονάρχης, ἱδρύων σχολὰς εἰς τὸ κράτος του, ὑπενόμευσεν ὁ ἴδιος τὸν θρόνον του.

Μέχρι τοῦ 1846 ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Τουρκίᾳ ἔφερεν ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὸν ἢ στρατιωτικὸν χαρακτῆρα. Ὑπῆρχον μόνον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ σχολαὶ τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως, τὰς ὁποίας ἵδρυσαν οἱ σουλτᾶνοι ἢ ἄλλοι εὐεργέται, αἱ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ' περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἱδρυθεῖσαι ἀνώτεραι στρατιωτικαὶ σχολαί, ἡ ναυτικὴ σχολὴ καὶ ἄλλαι τινὲς εἰδικαὶ σχολαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει (σχολὴ δημοσίων ὑπαλλήλων, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Β', τὸ ἀνώτερον διδασκαλεῖον, ἡ ἰατρικὴ σχολή, τῆς ὁποίας οἱ πρῶτοι καθηγηταὶ ἦσαν Ἕλληνες, ἱδρυθεῖσα τῷ 1840, ἡ γεωργικὴ σχολὴ τῷ 1848, ἡ κτηνιατρικὴ σχολὴ τῷ 1850), τὰ ἱεροδιδασκαλεῖα (*μεδρεσέδες*) τῶν τζαμίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἀνώτερα ἔδιδον καὶ διπλώματα εἰς Μουσουλμάνους θεολόγους καὶ ἱερονομοδιδασκάλους. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον καὶ αἱ σχολαὶ τῶν μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων, ἐξ ὧν αἱ ἑλληνικαὶ (Μεγάλη τοῦ Γένους σχολὴ κλ.) εὑρίσκοντο εἰς ὑψηλὴν βαθμῖδα ἀναπτύξεως. Τὸ σουλτανικὸν διάγγελμα τῆς 21 Ζιλκαδὲ 1254 (Φεβρουάριος 1845) ὥρισε τὴν ἵδρυσιν 5 σχολῶν μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, συγχρόνως δὲ ἱδρύετο καὶ ἡ νομικὴ σχολὴ (1869), τῆς ὁποίας πάλιν τινὲς τῶν καθηγητῶν ἦσαν Ἕλληνες, ἐντριβεῖς τῆς τουρκικῆς νομοθεσίας. Τῷ 1846 ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, καθιστῶν τὴν ἐκπαίδευσιν «λαϊκήν», ἤτοι ἀπηλλαγμένην τῶν ἐκ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας δεσμῶν. Βραδύτερον ἐξεδόθη ὁ νόμος τοῦ 1869, ὅστις παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας, χωρὶς ὅμως νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν ὅλαι αἱ διατάξεις του. Τῷ 1847, ἀποφασισθείσης τῆς ἱδρύσεως πανεπιστημίου (*νταρ-ούλ-φουνούν*), συνέστη «Μέγα Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1851 ἱδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει «Ἀκαδημία» (*Ἐντζουμένι-νταϊς*) ἀποτελουμένη ἐκ 40 τακτικῶν μελῶν, ἐπιφορτισθεῖσα μὲ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν σχολικῶν βιβλίων. Τῷ 1856 διωρίσθη ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας (Σαμὶ πασᾶς). Ἦτο ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ Τουρκία, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν πεφωτισμένων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἤθελε νὰ φαίνεται προσπαθοῦσα νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Τῷ 1863 συνέστη πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἀκαδημίας νέον ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον πρὸς ἐξάσκησιν τῆς λογοκρισίας τῶν βιβλίων καὶ τῶν σχολικῶν προγραμμάτων. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς ἀντιδράσεως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζίζ. Τῷ 1866 ἱδρύθη ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν καὶ μετάφρασιν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη κατηργήθη τῷ 1879, ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἱδρύοντο μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ σουλτάνου τούτου σχολὴ καλῶν τεχνῶν (ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς κτλ.), τεχνικὴ σχολὴ θηλέων, ἀνωτέρα ἐμπορικὴ σχολή, ἡ σχολὴ μουλκιὲ (πολιτικῶν ἐπιστημῶν), ἡ σχολὴ «Ἀσιρὲτ» (διὰ τὰ τέκνα τῶν Κούρδων βεήδων), ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον (*Νιὰρ - οὺλ - Σεφακᾶ*), σχολὴ κωφαλάλων, μετεωροσκοπεῖον καὶ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Τῷ 1868, συμπράττοντος καὶ τοῦ γνωστοῦ τουρκοφίλου πρέσβεως τῆς Γαλλίας Bourée, ἱδρύθη τὸ «Αὐτοκρατορικὸν Λύκειον», τοῦ Γαλατᾶ Σαράϊ, περιλαμβάνον τέλειον γαλλικὸν λύκειον, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἐν Γαλλίᾳ, καὶ τουρκικὸν λύκειον. Ἐκ τοῦ λυκείου, τοῦ ὁποίου εἷς ἐκ τῶν πρώτων διευθυντῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην Σάββας πασᾶς, ὁ κατόπιν καὶ ὑπουργός, ἐξήρχοντο ἀκόλουθοι τοῦ τουρκικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι) καὶ ὑπάλληλοι ἄλλων ὑπηρεσιῶν. Τὸ ἀπὸ τοῦ 1869 ἱδρυθὲν πανεπιστήμιον, οὗτινος ὅμως ἐλειτούργει μόνον ἡ νομικὴ σχολὴ (ἡ τῷ 1873 ἱδρυθεῖσα φυσικομαθηματικὴ σχολὴ κατηργήθη τῷ 1876 λόγῳ τῆς τότε οἰκονομικῆς κρίσεως) συνεπληρώθη ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ διὰ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς 15ης Αὐγούστου 1900, τὸ δὲ πανεπιστήμιον μετωνομάσθη εἰς «αὐτοκρατορικόν», ἔχον τμῆμα ἀνωτάτων θρησκευτικῶν σχολῶν, τμῆμα φυσικομαθηματικῶν καὶ τμῆμα φιλολογίας. Ἐκτὸς τούτων ἐτελειοποιοῦντο καὶ αἱ στρατιωτικαὶ σχολαὶ (Σχολὴ Παγκαλτίου), προστεθέντος πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τμήματος ἐπιτελῶν, οὗτινος τὴν ἀνοργάνωσιν ἀνέλαβεν ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς von der Goltz πασᾶς, διο-

Digitized by Google

ρισθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν.

Ἡ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις εἶχεν ἰδιαιτέραν ὀργάνωσιν, μὲ στρατιωτικὰς προπαρασκευαστικὰς σχολὰς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἄλλας διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἰατρικὴν καὶ ἄλλας διὰ τὰς ἀνωτέρας στρατιωτικὰς σχολάς. Ὅλων τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν οἱ μαθηταὶ ἐθεωροῦντο ἐκτελοῦντες στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐλάμβανον τὴν ἀνάλογον μισθοδοσίαν, στολήν, ἐνδιαίτησιν καὶ τροφήν. Εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἰατρικὰς σχολὰς ἐγίνοντο δεκτοὶ καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι, τοποθετούμενοι ἀμέσως ὡς λοχαγοὶ καὶ δυνάμενοι ν' ἀνέλθουν μέχρι τοῦ βαθμοῦ γενικοῦ ἀρχιάτρου, φέροντος τὸν τίτλον πασᾶ. Τὴν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν ἰατρικὴν σχολὴν ἀνωργάνωσαν ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Γερμανοὶ καθηγηταὶ (Rieder πασᾶς, Wietting πασᾶς).

Παραλλήλως ἱδρύοντο σχολαὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας (ἐν Μοναστηρίῳ καὶ Θεσσαλονίκῃ καὶ προπαρασκευαστικαὶ στρατιωτικαί, ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲ καὶ ἀνωτέρα ἐμπορική), ἀλλ' ὑπῆρχε μεγίστη ἔλλειψις σχολείων τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐπεζήτει νὰ θεραπεύσῃ τὸ νεοτουρκικὸν καθεστώς, ἀλλὰ περιπεσὸν εἰς οἰκονομικὴν κρίσιν, διηνεκῶς δανειζόμενον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ καὶ τὸ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς παιδείας εἰσπραττόμενον ποσοστὸν ὡς ἐγγύησιν διὰ τὸ τελευταῖον ἐκ Γαλλίας τουρκικὸν δάνειον (1914). Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἱ Γερμανοὶ ἐπειράθησαν νὰ θέσουν τὴν μέχρι τότε γαλλίζουσαν μέσην καὶ ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπὸ γερμανικὴν ἐπιρροήν. Διωρίσθη τότε Γερμανὸς ὑφυπουργὸς τῆς Παιδείας, ὁ Dr Schmidt, καὶ ἀπεστάλησαν ἐκ Γερμανίας καθηγηταὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἐπιληφθέντες σοβαρῶς τοῦ ἔργου των. Καὶ συνέβη τότε νὰ ἐκδίδῃ τὸ τουρκικὸν πανεπιστήμιον γερμανιστὶ δελτίον μὲ σοβαρωτάτας ἐπιστημονικὰς μελέτας τῶν Γερμανῶν καθηγητῶν, κυρίως τῶν τῆς φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας. Συγχρόνως καὶ Γερμανίδες καθηγήτριαι εἰσεχώρουν εἰς τὰ ἀνώτερα τουρκικὰ παρθεναγωγεῖα, ὅπως ἐκτοπίσουν τὴν γαλλικὴν ἐπιρροήν. Τούρκισσαι φοιτήτριαι—δέκα καὶ πλέον ἔτη πρὸ τῶν κεμαλικῶν μεταρρυθμίσεων—πολλοὶ ἤρχισαν νὰ φοιτοῦν εἰς τὰς διαφόρους σχολὰς τοῦ τουρκικοῦ πανεπιστημίου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τὴν γερμανικὴν κατάρρευσιν ἀνεχώρησαν καὶ ὅλοι οἱ Γερμανοὶ καθηγηταὶ καὶ ἀναμορφωταί. Ὥστε ὅταν τὸ κεμαλικὸν καθεστὼς ἐπεκράτησεν ἐν Τουρκίᾳ, ὑπῆρχεν ἤδη ἱκανὴ ὀργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἔκτοτε ὅμως τὸ ἔργον τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας ἐπεχειρήθη δραστηρίως.

Δυνάμει τοῦ 87ου ἄρθρου τοῦ σημερινοῦ Συντάγματος τῆς Τουρκίας, ἡ πρωτοβάθμιος ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντας τοὺς ἐκ γενετῆς Τούρκους πολίτας. Ἐν τούτοις ἡ ἀναλογία τῶν γνωριζόντων γραφὴν ὑπολογίζεται, κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1927, μόνον εἰς 8 τοῖς ἑκατὸν περίπου (διὰ τὴν ἀκρίβειαν 8,16 %) τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Οἱ λοιποὶ (91,84 %) εἶναι ἀγράμματοι. Ἡ ἀναλογία ἐν τούτοις αὕτη φαίνεται νὰ ἐβελτιώθη ἔκτοτε λόγῳ τῆς ἱδρύσεως σχολείων καὶ ἰδίως διότι ἐθεσπίσθη ὅτι πᾶς πολίτης εἶναι ὑπόχρεως νὰ γράφῃ τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν διὰ τῆς λατινικῆς γραφῆς. Τῷ 1924 κατηργήθησαν ἐπισήμως τὰ παλαιὰ ἱεροδιδασκαλεῖα, διὰ δὲ τοῦ νόμου τῆς 11 Νοεμβρίου 1928 ἱδρύθησαν καὶ τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1929 ἠνοίχθησαν αἱ «ἐθνικαὶ» πρωτοβάθμιοι σχολαί, ἐνῷ συγχρόνως ἱδρύοντο καὶ νέαι τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ἱδρύθησαν τεχνικαὶ σχολαί, νομικὴ Σχολὴ ἐν Ἀγκύρᾳ (ἀπὸ τῆς 5 Ἰανουαρίου 1925).

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1927 ὑπῆρχον 5.729 σχολαὶ τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως μὲ 9.682 διδασκάλους καὶ 3.112 διδασκαλίσσας, 319.021 μαθητὰς καὶ 98.509 μαθητρίας, 69 σχολαὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ ἀρρένων μὲ 930 καθηγητὰς καὶ 10 170 μαθητὸς καὶ 17 θηλέων μὲ 48 καθηγητρίας καὶ 2.574 μαθητρίας, 22 διάφοροι ἀνωτέραι πανεπιστημιακαί, εἰδικαὶ καὶ τεχνικαὶ σχολαί. Ἐσχάτως (Μάϊος 1933) ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνέθεσεν εἰς τὸν Γάλλον καθηγητὴν Malche ν' ἀναδιοργανώσῃ τὸ πανεπιστήμιον Ἀγκύρας.

Κοινωνικὴ κατάστασις. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου τρίτου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἡ τουρκικὴ κοινωνία τῆς τέως ὀθωμανικῆς πρωτευούσης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶχεν ἐξέλθει τῆς ἀσιατικῆς ἐκείνης καταστάσεως, τὴν ὁποίαν περιγράφει χαρακτηριστικῶς ὁ βαρῶνος Tott εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ἀναφέρων ὅτι κάποιος Τοῦρκος μεγιστάν, παρευρεθεὶς (κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος) εἰς ἑσπερίδα τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἦτο πολὺ πλούσιος καὶ εἶχε πολὺ μεγάλην ἰσχύν, ἀφοῦ κατώρθωνε νὰ «ἔχῃ ὅλους τοὺς ἄλλους πρέσβεις νὰ χορεύουν ἐμπρός του».

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ τουρκικὴ κοινωνία ἦτο διῃρημένη αὐστηρῶς εἰς τάξεις, αἵτινες μάλιστα διεκρίνοντο δι' ἰδιαιτέρας ἑκάστη στολῆς, καθορισθείσης διὰ κανοὺν ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν, περὶ τὸ 1326. Χαρακτηριστικὸν ἑκάστης τάξεως καὶ τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων ἦτο καὶ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὅπερ ἦτο πολὺ ὑψηλὸν διὰ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματούχους. Ἐνδυμασίαν διάφορον τῶν Μουσουλμάνων ἔφερον οἱ Χριστιανοὶ καὶ διάφορον ἐπίσης οἱ Ἑβραῖοι, ὅπως διακρίνωνται. Οἱ μὴ Μουσουλμᾶνοι γενικῶς ἐθεωροῦντο ὡς ὄντα κατώτερα. Ἀκόμη καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν κατέχοντες ἀνώτερα ἀξιώματα δὲν ἠδύναντο νὰ διέρχωνται ἔφιπποι ἐνώπιον Μουσουλμάνου ἱππεύοντος ἢ καὶ πεζοῦ, ἂν ἦτο ἀξιωματοῦχος, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀφιππεύσουν καὶ νὰ διέλθουν πεζῇ. Μέχρι δὲ τῶν δικαστικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας πολὺ κατόπιν, ὡς ἀναφέρουν ἀξιόπιστοι προξενικαὶ ἐκθέσεις, οἱ μὴ Μουσουλμᾶνοι δὲν ἦσαν δεκτοὶ ὡς μάρτυρες εἰς δίκας ἐναντίον Μουσουλμάνων.

Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἦτο κοινωνικῶς ἀνύπαρκτος, ἂν καὶ ὁ ἱερὸς μουσουλμανικὸς νόμος ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτὴν πολλὰ ἀστικὰ δικαιώματα, ὡς π. χ. τὸ δικαίωμα τοῦ δικαιοπρακτεῖν, τὸ ὁποῖον ἔχει, εἴς τινας περιπτώσεις, ἡ ὕπανδρος γυνὴ κατὰ τοὺς νεωτέρους ἀστικοὺς νόμους ἄνευ τῆς συμπαραστάσεως τοῦ συζύγου της. Ὄργανον ἡδονῶν καὶ παιδοποιίας, ἦτο συχνάκις ἔκδοτος εἰς τὴν ἀκολασίαν, πρὸ πάντων εἰς τὴν σουλτανικὴν αὐλήν. Τὰ περὶ πολυτελείας καὶ χλιδῆς τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ γυναικωνίτου ἀναφερόμενα εἶναι βεβαίως ἀληθῆ ὡς πρὸς τὰ κοσμήματα. Οἱ σήμερον, μετὰ τὴν μετατροπὴν τῶν παλαιῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων εἰς μουσεῖον, ἐκτιθέμενοι πολύτιμοι λίθοι εἶναι μεγίστης ἀξίας. Ὅταν ὅμως ὁ ἐπισκέπτης φθάσῃ εἰς τὰ ἰδιαίτερα ἐνδιαιτήματα τῶν γυναικῶν τοῦ σουλτάνου, τῆς βασιλομήτορος καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκιπισσῶν, καταλαμβάνεται ὑπὸ πραγματικοῦ οἴκτου, ἀναλογιζόμενος τὸν βίον τὸν ὁποῖον διῆγον αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι ἐντὸς διαμερισμάτων στενῶν, ἀσφυκτικῶν, μὴ λαμβανόντων φῶς καὶ ἀέρα, ὁμοιαζόντων πρὸς φυλακὰς μᾶλλον παρὰ πρὸς ἐνδιαιτήματα μητέρων, συζύγων καὶ θυγατέρων ἢ ἀδελφῶν τῶν σουλτάνων. Τὴν αὐτὴν πενιχρότητα χώρου, φωτὸς καὶ ἀέρος παρατηρεῖ ὁ ἐπισκέπτης καὶ εἰς τὰ ἐνδιαιτήματα τῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκίπων. Καὶ δεικνύεται μάλιστα εἰς τὰς σῳζομένας αἰθούσας τοῦ διδακτηρίου τῶν σουλτανοπαίδων ἡ ῥάβδος, ἥτις ἐχρησιμοποιεῖτο ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθοῦν. Εἷς μόνον ὑπῆρχε περιορισμός, ὅτι τὴν ῥάβδον ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ μόνος ὁ ἀρχιευνοῦχος (ὁ *νιὰ ι- ὑσ-σ·ιαντὲι-ἐσ-σ ρ·φε-ἀγασῆ*, ἤτοι «ἀγᾶς τῆς πύλης τῆς εὐδαιμονίας», πρόσωπον ὑψηλόν, φέρον τὸν τίτλον τοῦ ὑψηλοτάτου) κατόπιν ἀδείας τοῦ σουλτάνου.

Ἐκ τῆς ἀρχεγόνου καταστάσεως ἐξήγαγε τὴν τουρκικὴν κοινωνίαν ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β΄, ὅστις οὐχὶ μόνον κατέστρεψε τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων καὶ κατήργησε τὸ δερβισικὸν τάγμα τῶν *βεκτασιδων*, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου ἐτέλει ἡ στρατιωτικὴ ἐκείνη ὀργάνωσις, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλε τὴν ἀντικατάστασιν τῶν κολοσσιαίων κωνικῶν καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς, τῶν *κιουλὰχ* (*κιουλάφ*), τὰ ὁποῖα ἔφθανον τὸ ἥμισυ μέτρον διὰ τὸν βεζύρην, εἰσαγαγὼν τὸ φέσιον καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐνδυμασίας ἀντὶ τῶν παλαιῶν πολυχρώμων καφτανίων καὶ σαλβαρίων. Τοὺς νεωτερισμοὺς ὤθησεν ὁ σουλτᾶνος μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ ἐμφανίζεται δημοσίᾳ μὲ στενὴν λευκὴν περισκελίδα, ὡς ἡ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, καὶ νὰ παρίσταται εἰς χοροὺς πρεσβειῶν.

Ἀφ' ὅτου ἀπεστάλησαν εἰς Εὐρώπην οἱ πρῶτοι Τοῦρκοι διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, ἤρχισαν νὰ διαδίδωνται εἰς τὴν ἀνωτέραν τουρκικὴν κοινωνίαν τὰ εὐρωπαϊκὰ ἤθη καὶ νὰ γενικεύεται ἡ ἐκμάθησις τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Ἐπὶ δὲ τῆς τόσον κατηγορηθείσης ἀπολυταρχικῆς περιόδου τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ δὲν ὑπῆρχε Τοῦρκος, τυχὼν ἐπιμεμελημένης μορφώσεως, ὅστις νὰ μὴ ὡμίλει τελείως τὴν γαλλικήν. Οἱ τότε μεγιστᾶνες καὶ ἀνώτεροι λειτουργοὶ τοῦ κράτους, ἔχοντες μισθοὺς παχυτάτους, ἔδιδον καὶ εἰς τὰς θυγατέρας αὐτῶν μόρφωσιν τελείαν. Ὥστε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρεσκευάσθη τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐφήρμοσε κατόπιν ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ τὰς νεωτεριστικάς του μεταρρυθμίσεις. Ταύτας, καὶ κυρίως τὴν χειραφέτησιν τῆς γυναικός, ἐπεθύμει καὶ τὸ καθεστὼς τῶν Νεοτούρκων ἀπὸ τοῦ 1908. Συναντῆσαν ὅμως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σφοδρὰν ἀντιπολίτευσιν, ἐφοβεῖτο νὰ προχωρήσῃ, διότι οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοί του ἐκαραδόκουν ὅπως ὑποθάλψουν τὰς θρησκευτικὰς προλήψεις τῶν ὀπισθοδρομικῶν καὶ τοῦ πολλοῦ ὄχλου. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐτόλμησαν οἱ Νεότουρκοι νὰ ἀφαιρέσουν τὴν καλύπτραν τῆς γυναικός, τιμωρήσαντες μάλιστα κάποτε Τούρκισσαν ἐξελθοῦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς περίπατον μὲ πῖλον τοῦ τελευταίου συρμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἱερὸς μουσουλμανικὸς νόμος δὲν ἐπιβάλλει καλύπτραν εἰς τὰ κάτω τῶν ἕνδεκα ἐτῶν κοράσια, ταῦτα ἐνεφανίζοντο μὲ εὐρωπαϊκὰς ἐνδυμασίας καὶ καπέλλα, ἐννοεῖται δὲ ὅτι, μὴ οὔσης δυνατῆς τῆς ἐξελέγξεως τῆς ἡλικίας, κατήντησε νὰ ἐξέρχωνται εἰς περίπατον μὲ καπέλλα καὶ βραχεῖαν ἐσθῆτα κόραι δέκα πέντε καὶ δέκα ἓξ ἐτῶν. Τῷ 1914 ἡ σύζυγος τοῦ τότε γενικοῦ διευθυντοῦ τοῦ γραφείου τοῦ τύπου Ρεοὺφ βέη ἔσχε τὸ θάρρος νὰ ἐμφανισθῇ μετὰ τοῦ συζύγου της ἐνδεδυμένη ὡς Εὐρωπαία κυρία εἰς τὸ θεωρεῖον τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας εἰς κάποιαν θεατρικὴν παράστασιν.

Ἡ τάσις λοιπὸν τῆς χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς ὑπῆρχεν ἱκανὰ ἔτη πρὸ τοῦ Κεμάλ. Διότι αἱ κυρίαι τῆς ἀνωτέρας τουρκικῆς κοινωνίας δὲν ἠδύναντο ν' ἀνεχθοῦν τὸ ὅτι οἱ σύζυγοί των ἐσύχναζον εἰς ὅλας τὰς αἰθούσας τοῦ διπλωματικοῦ καὶ ἀνωτέρου διεθνοῦς κόσμου τοῦ Πέραν, ἐνῷ αὗται ἦσαν ἠναγκασμέναι νὰ μένουν ὡς φύλακες τοῦ οἴκου.

Τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσαγάγουν οἱ Νεότουρκοι, ἀπεφάσισε καὶ ἐφήρμοσεν ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς, ποιούμενος χρῆσιν τοῦ γοήτρου, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε χάρις εἰς τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν τοῦ κινήματος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ εἰς τὰς μικρασιατικὰς νίκας του. Ἀπορρίψας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ φέσιον, ὡς συμβολίζον τὴν σουλτανικὴν Τουρκίαν, εἰσήγαγεν ἀντ' αὐτοῦ τὸ ὑψηλὸν ἐξ ἀστρακὰν καλπάκιον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὡς ἐθνικὸν τουρκικὸν εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἀνατολῆς. Σκοπός του ὅμως ἦτο ἡ παραδοχὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πίλου, τὸν ὁποῖον ἐφόρουν κατὰ κανόνα ἀπὸ πολλοῦ ὅλοι οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἐταξίδευον ἢ διέμενον ἐν Εὐρώπῃ. Καὶ τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον ἐφήρμοσεν ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ αἰφνιδιαστικῶς διὰ νόμου ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας τῇ 25 Νοεμβρίου 1925. Ὁ πῖλος (καὶ τὸ κασκέτον διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ τὸν κατώτερον λαόν), ἐπεβλήθη μέχρι καὶ τοῦ ἐλαχίστου χωρίου τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸ μέτρον ἔγινε δεκτὸν ἐκ φόβου ἐφαρμογῆς τοῦ κατοχυρωτικοῦ τῆς δημοκρατίας νόμου. Ἐν τούτοις προεκάλεσεν ἱκανὴν δυσφορίαν εἰς πολλοὺς ὀπισθοδρομικοὺς Παλαιοτούρκους. Ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ὑπῆρχον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀκόμη ἄνθρωποι, οἵτινες ἔξω μὲν ἐπιλοφόρουν, ἐπανερχόμενοι ὅμως εἰς τὴν οἰκίαν των ἐκαλύπτοντο πάλιν μὲ τὸ φέσιον.

Συγχρόνως εἰσήχθη τὸ πηλήκιον ἄνευ ἀντιρρήσεως εἰς τὸν στρατόν, ἐνῷ τῷ 1908 καὶ ἡ ἁπλῆ φήμη ὅτι τοιοῦτόν τι ἐσχεδίαζον οἱ Νεότουρκοι ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀντιδραστικοὺς ἓν ἐπὶ πλέον ὅπλον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησαν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος διὰ τοῦ κινήματος τῆς 31 Μαρτίου (13 Ἀπριλίου) 1909.

Προκειμένου περὶ τῆς καλύπτρας (*φερετζὲ*) τῶν γυναικῶν, ἡ κατάργησις αὐτῆς δὲν ἐπεβλήθη διὰ νόμου, ἀλλ' ἦλθεν ὡς φυσικὴ ἐξέλιξις τῶν προϋπαρχουσῶν τάσεων. Ἀφέθη ἁπλῶς ἐλευθερία, τῆς ὁποίας ἔκαμον χρῆσιν ἀφθόνως αἱ γυναῖκες τῶν μεγάλων πόλεων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὰς μεμακρυσμένας συνοικίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως γυναῖκες καλυπτόμεναι καὶ οἰκίαι διατηροῦσαι εἰς τὰ παράθυρα τὰ ξύλινα δικτυωτὰ (*καφάσια*) ἐν εἴδει κλωβῶν.

Ἀπόπειραι τῶν ἀντιδραστικῶν, καὶ κυρίως τῶν χοτζάδων καὶ ἰμάμηδων, τῶν ὁποίων περιωρίσθη σημαντικῶς ὁ ἀριθμὸς εἰς τὰ τζαμία, δὲν ἔλειψαν. Ἐπατάχθησαν ὅμως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀνηλεῶς. Σοβαρωτέρα τοιαύτη ἀπόπειρα ἦτο τὸ κίνημα τῆς Μενεμένης (23 Δεκεμβρίου 1930), καταπνιγὲν ἀμέσως.

Αἱ ὀπισθοδρομικαὶ ἰδέαι ἐξακολουθοῦν νὰ διαφαίνωνται ἐνίοτε, κατ' ἀραιὰ εἶναι ἀληθὲς διαλείμματα, εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Εἴς τινα μέρη τῆς Ἀνατολῆς διαδίδεται ἀκόμη ὅτι ἐπίκειται τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Γενομένης δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1933 μεγάλης πλημμύρας εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Σαμψοῦντος ἐνόμισαν ὅτι ἦλθε πράγματι τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ ἐγκαταλείψαντες τὰ χωρία των ἀνῆλθον ἐπὶ τῶν ὀρέων. Αἱ τοιαῦται ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος τῆς δεισιδαιμονίας, αἵτινες παρατηροῦνται καὶ εἰς ἄλλας χώρας, θὰ ἐκλείψουν βεβαίως μὲ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ τῶν προόδων τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ κομμουνισμὸς ἐν Τουρκίᾳ. Δεδομένου ὅτι αἱ σχέσεις τῆς δημοκρατικῆς Τουρκίας μετὰ τῆς Ρωσίας εἶναι ἐγκάρδιοι, πολλοὶ ὑπέθετον ὅτι θὰ ἠνοίγοντο διάπλατα αἱ πύλαι εἰς τὸν κομμουνισμόν. Γεγονὸς εἶναι ἐν τούτοις ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας καταπολεμεῖ τὴν διάδοσιν τῶν κομμουνιστικῶν ἰδεῶν, αἵτινες εἶχον εἰσχωρήσει εἰς Τουρκίαν ἐκ Ρωσίας καὶ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα ἀπηγορεύθη ἐν Τουρκίᾳ. Ἐκ τῶν δύο κυριωτέρων αὐτοῦ ἀρχηγῶν ὁ μὲν Σεφὶκ Χουσνῆ αὐτοεξωρίσθη εἰς Γερμανίαν, ὅπου διέμενε λαθραίως, ὁ δὲ ἄλλος, ὁ γνωστὸς ποιητὴς Ναζὶμ Χικμέτ, εἶναι ἐξόριστος εἰς Ἐλ-Ἀζίζ. Παρὰ τὰς διώξεις τῆς κυβερνήσεως οἱ κομμουνισταὶ εἶχον κατορθώσει νὰ συμπήξουν πυρῆνας δράσεως κυρίως μεταξὺ τῶν καπνεργατῶν καὶ εὕρισκον πάντοτε εὐκαιρίαν νὰ ἐκτυπώνουν προπαγανδικὸν ὑλικόν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1933 ἡ

Digitized by Google

κυβέρνησις ἀνεκάλυψε μυστικὸν κομμουνιστικὸν τυπογραφεῖον, λειτουργοῦν εἰς ἕνα κλεισθέντα δερβισικὸν τεκκὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις εἶχεν ἐνοικιασθῆ εἰς πρόσφυγας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ κατεσχέθη πολὺ ὑλικὸν προπαγάνδας, ἐλήφθησαν δὲ νέα μέτρα πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς διεισδύσεως τῶν κομμουνιστικῶν θεωριῶν.

Τυπογραφία καὶ τύπος. Ἡ τυπογραφικὴ τέχνη εἰσήχθη παρὰ τοῖς Τούρκοις μόλις μετὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, διότι ἐκώλυον ταύτην οὐχὶ μόνον αἱ θρησκευτικαὶ προλήψεις, ἐπιτρέπουσαι τὴν διάδοσιν τοῦ Κορανίου μόνον χειρογράφου, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντιγραφεῖς, προβλέποντες ὅτι θὰ ἐξέλειπε τὸ ἐπάγγελμά των. Ὅταν ἡ Βενετικὴ δημοκρατία ἀπέστειλεν εἰς τὸν σουλτᾶνον ὡς δῶρον πλήρη συλλογὴν ἀραβικῶν χαρακτήρων μὲ τυπογραφικὴν μηχανήν, ὁ σουλτᾶνος διέταξε νὰ φύγῃ τὸ ταῦτα κομίσαν πλοῖον καὶ νὰ ριφθοῦν καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ ἡ μελάνη εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀδριατικῆς, μακρὰν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν (*Franz Babinger*, Stambuler Buchwesen, Leipzig 1919, σελ. 8). Βραδύτερον κάποιος Ἄγγλος ἔφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ κοράνιον ἔντυπον, ὅπως πωλήσῃ αὐτὸ πολὺ εὐθηνότερον παρ' ὅσον τὸ χειρόγραφον. Ὁ σουλτᾶνος ὅμως ἠγόρασεν ὅλα τὰ ἀντίτυπα καὶ διέταξε νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν. Κάποιος ἐξωμότης, ἀποπειραθεὶς νὰ ἱδρύσῃ τυπογραφεῖον, κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον.

Ἐν τούτοις ἄλλα τυπογραφεῖα ὑπῆρχον πρὸ πολλοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι ἑβραϊκὸν τυπογραφεῖον ἐλειτούργει ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ 1503. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπῆρχον δύο ἑβραϊκὰ τυπογραφεῖα τῷ 1506, ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ ἐκ Λισσαβῶνος Δὸν Γεχουδᾶ Γκεδαλία καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκ Λομβαρδίας Σαλομὼν Σοντσίνο. Τῷ 1546 ἐτυπώθη εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει τυπογραφεῖον τοῦ Ἐλιέζερ Σοντσίνο ἡ «Πεντάτευχος» εἰς τέσσαρας γλώσσας, χαλδαϊκήν, περσικήν, ἀραβικὴν καὶ ἑβραϊκήν. Τῷ 1565 ἱδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρμενικὸν τυπογραφεῖον. Τῷ 1627 ἱδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰσηγήσει τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ὑπὸ τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Νικοδήμου Μεταξᾶ, κυρίως πρὸς ἐκτύπωσιν ἔργων προοριζομένων πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐνεργειῶν καὶ δημοσιευμάτων τῶν ἰησουϊτῶν. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο κατεστράφη ὑπὸ γενιτσάρων ὑποκινηθέντων ὑπὸ τῆς προπαγάνδας τῆς Ρώμης.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ πρώτου τουρκικοῦ τυπογραφείου ἀποδίδεται γενικῶς (Χάμμερ κλ.) εἰς τὸν Οὔγγρον ἐξωμότην Ἰμπραχὶμ Μουτεφερρικᾶ. Ἐν τούτοις εἶναι γεγονός, βεβαιούμενον ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἱστοριογράφου Σεϊχ Ἀσὶμ Ἰσμαὴλ Τσελεμπὶ-ζαδέ, ὅτι τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἱδρύσεως τουρκικοῦ τυπογραφείου ἔσχεν ὁ Σαΐτ ἐφέντης, ὁ ἐπιλεγόμενος Γιρμὶ-Σεκίζ (=εἴκοσι ὀκτώ, διότι 28ετὴς ἀπεστάλη ὡς πρέσβυς εἰς Παρισίους). Οὗτος, συνοδεύσας τῷ 1721 εἰς Παρισίους τὸν πατέρα του, ἀποσταλέντα ὅπως ἀνακοινώσῃ ἐπισήμως εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας τὴν ἔκδοσιν φιρμανίου ἐπιτρέποντος τὴν ἐπισκευὴν τοῦ θόλου τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἐθαύμασε τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς τὰ τυπογραφικὰ πιεστήρια ἐπολλαπλασίαζον τὰ ἀντίτυπα τῶν βιβλίων. Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπέβαλεν ὑπόμνημα εἰς τὸν μέγαν βεζύρην Ἰμπραχίμ, τὸν ἐπιλεγόμενον Ἄσωτον, γαμβρὸν τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ΄, ὁ τελευταῖος δὲ οὗτος ἔπείσθη νὰ ἐκδώσῃ φιρμάνιον ἐπιτρέπον τὴν ἵδρυσιν τυπογραφείου καὶ τὴν ἐκτύπωσιν τουρκικῶν βιβλίων, ἐξεδόθη δὲ συγχρόνως καὶ σχετικὴ ἱερονομολογικὴ ῥήτρα (*φετβᾶς*) τοῦ σεϊχουλισλάμου, δίδουσα τὴν ἄδειαν ὑπὸ τὸν ὅρον «νὰ ἐκλεγοῦν ἱκανὰ καὶ κατάλληλα πρόσωπα, ὅπως διορθώνουν τὰ δοκίμια, ἀντιπαραβάλλοντα αὐτὰ πρὸς τὰ καλύτερα πρωτότυπα». Καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρκει ὁ φετβᾶς, ἐζητήθη ἡ γνώμη ἐξ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν. Ὠχυρωμένον μὲ τόσας γνωμοδοτήσεις ἤρχισε νὰ λειτουργῇ τὸ πρῶτον τουρκικὸν τυπογραφεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει (1726) ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου Οὔγγρου ἐξωμότου, καταγομένου ἐκ Κλάουζενμπουργκ, ἐκτυπῶσαν 15 συγγράμματα. Τὸ γεγονὸς ἐθεωρήθη ἱκανῶς σπουδαῖον, ὅπως ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἀνακοινώσεως εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῆς φιλολογίας καὶ τῶν ἐπιγραφῶν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 7ης Ἰανουαρίου 1727. Ἐξεφράσθη μάλιστα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἡ ἐλπὶς ὅτι εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο θὰ ἐξετυποῦντο οἱ ἀνέκδοτοι κώδικες τοῦ Πολυβίου, Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, τοῦ Τακίτου, Τίτου Λιβίου κλ., οἵτινες, ὡς ἐπιστεύετο τότε, διετηροῦντο εἰς τὴν σουλτανικὴν βιβλιοθήκην, παραληφθέντες ἐκ τῆς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Οἱ πρῶτοι ἐργάται τοῦ ἐν λόγῳ τυπογραφείου ἦσαν ἐν μέρει Ἕλληνες. Βεβαίως δὲ τὸ πρῶτον τουρκικὸν τυπογραφεῖον δὲν ἐκάλυπτε τὰ ἔξοδά του, ἂν καὶ οἱ ἐργάται ἐπληρώνοντο ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν τελωνείων, καὶ τέλος τῷ 1746, ἀποθανόντος τοῦ Ἰμπραχίμ, ἔκλεισεν ὁριστικῶς. Ὁ γνωστὸς Γάλλος διπλωμάτης Choiseul-Gouffier, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας (1784) ἐσκέφθη νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸ τυπογραφεῖον ἐντὸς τῆς γαλλικῆς πρεσβείας καὶ τὸ κατώρθωσε πράγματι, ἀλλὰ χωρὶς μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐπελθούσης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὁ διπλωμάτης οὗτος ἐπαύθη καὶ τὰ σχέδιά του ἀνετράπησαν. Καὶ τὸ μὲν τουρκικὸν τυπογραφεῖον ἐπανιδρύθη τῷ 1784 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Α΄. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἐν τῇ γαλλικῇ πρεσβείᾳ δὲν ἐξέλιπε τελείως, διότι τῷ 1796 ἐξετυποῦτο ἐν αὐτῷ φύλλον γαλλικόν, διανεμόμενον δωρεὰν πρὸς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ «Bulletin des Nouvelles», ἀντικατασταθὲν ὀλίγον κατόπιν ὑπὸ τῆς «Gazette Française». Αὗται εἶναι καὶ αἱ πρῶται ἐν Τουρκίᾳ ἐκδοθεῖσαι ἐφημερίδες.

Πρέπει κατόπιν νὰ κατέλθωμεν μέχρι τοῦ 1825 διὰ νὰ εὕρωμεν πάλιν ἐφημερίδας ἐν Τουρκίᾳ. Αὗται εἶναι τὸ «Smyrnéen» καὶ ὁ «Spectateur d' Orient», ἐκδοθεῖσαι γαλλιστὶ ἐν Σμύρνῃ ὑπὸ τοῦ Γάλλου Ἀλεξάνδρου Blacque, ὅπως ἀντιδράσουν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως φιλελληνικοῦ ρεύματος. Τόση ὅμως ἦτο ἡ σφοδρότης τῶν ἐναντίον τῶν φιλελλήνων ἐπιθέσεων, ὥστε, συναφθείσης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς συμμαχίας Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος (1827), αἱ κυβερνήσεις τῶν τριῶν τούτων Δυνάμεων προέβησαν εἰς παραστάσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ὁ Blacque ἐξηκολούθει τὴν ἀνθελληνικήν πολεμικήν του.

Ἡ πρώτη τουρκικὴ ἐφημερὶς ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 1ῃ Νοεβρίου 1831, δυνάμει αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος (*χάττ-σερίφ*) τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Β΄, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ταχβίμι-βακαγί» (=Ἡμερολόγιον τῶν γεγονότων). Διὰ τοῦ αὐτοῦ διαγγέλματος διωρίζοντο ὁ διευθυντὴς καὶ οἱ συντάκται. Ἦτο ἡ ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως. Τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἐτελέσθησαν μετὰ μεγάλης πομπῆς παρισταμένου καὶ τοῦ τότε διαδόχου Ἀβδοὺλ-Μετζίτ, ἐπηκολούθησαν δὲ συμπόσια καὶ λαϊκαὶ ἑορταί, δοθείσης ἱστορικῆς σπουδαιότητος εἰς τὸ γεγονός. Τῆς ἐφημερίδος ταύτης ὑπῆρχε καὶ ἑλληνικὴ ἔκδοσις, ὁ «Ὀθωμανικὸς Μηνύτωρ», εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεγράφοντο ὑποχρεωτικῶς συνδρομηταὶ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ αἱ Μητροπόλεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἐπίσης δὲ καὶ γαλλική. Τῆς τελευταίας ταύτης συντάκτης ἦτο ὁ Blacque, μετακληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς ἀμοιβὴν τῶν διὰ τοῦ «Spectateur d'Orient» παρασχεθεισῶν ὑπηρεσιῶν. Μετὰ ἐννέα ἔτη, τῷ 1840, ὁ Ἄγγλος Τσῶρτσιλ (Churchill), ἀνταποκριτὴς τοῦ λονδινείου «Morning Herald», συλληφθεὶς διὰ κἄποιον κυνηγετικὸν ἐπεισόδιον, ἔλαβεν ἐν εἴδει ἀποζημιώσεως τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως ἑβδομαδιαίας τουρκικῆς ἐφημερίδος, τῆς «Δζεριδεΐ χαβαδίς» (Φύλλον τῶν εἰδήσεων), ἀλλὰ τὸ φύλλον τοῦτο ἐπαύθη κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ρωσίας τῷ 1843. Ὀλίγον προηγουμένως ὁ αὐτὸς Ἄγγλος δημοσιογράφος ἐξέδιδεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀγγλικὴν ἐφημερίδα «The Mansary Shark», ἐκλιποῦσαν τῷ 1842.

Μετὰ τὰς πρώτας ταύτας δημοσιογραφικὰς ἐπιχειρήσεις ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπηγόρευσεν ἐπί τινα καιρὸν τὴν ἔκδοσιν τουρκικῶν ἐφημερίδων. Τότε ἱδρύθησαν ἐν Σμύρνῃ νέαι γαλλικαὶ ἐφημερίδες, τὸ «Journal de Smyrne» καὶ ἡ «Écho d'Orient», ἔχουσαι ἐπιχορηγήσεις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ὑπεραμυνόμεναι κυρίως τῶν γαλλικῶν συμφερόντων. Τῷ 1841 ἱδρύθη ἐν Σμύρνῃ καὶ τρίτον γαλλικὸν φύλλον, ὁ «Impartial», τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησεν ἐκδιδόμενον μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης (1922). Τῷ 1843 τὸ «Journal de Smyrne» μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετονομασθὲν εἰς «Journal de Constantinople». Ὁ πραγματικὸς ὅμως τουρκικὸς τύπος χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1860, ὅτε ἐξεδόθη τὸ «Τερτζουμάνι Ἀχβάλ» (Ἑρμηνεὺς τῆς καταστάσεως), μὲ συντάκτην τὸν Χακκὶ-Σινασί, λογοτέχνην καὶ πατριώτην, ὅστις καὶ θεωρεῖται γενικῶς ὡς πατὴρ τῆς τουρκικῆς δημοσιογραφίας καὶ ὡς ὁ πρωτοπόρος τῆς πρὸς ἐκνεωτερισμὸν τῆς τουρκικῆς γλώσσης κινήσεως. Μετὰ ἐξ μῆνας ὁ Σινασὶ ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Τασφίρι Ἐφκιάρ», ἥτις ἐξηκολούθησεν ἐκδιδομένη μέχρι πρό τινων ἐτῶν, ὅτε συνελήφθησαν Τοῦρκοί τινες δημοσιογράφοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς παλινορθώσεως τῆς χαλιφείας.

Μετὰ τὸ «Τασφίρι Ἐφκιάρ» ἐπολλαπλασιάσθησαν πλέον αἱ τουρκικαὶ ἐφημερίδες, παρασχοῦσαι ἱκανὰς ὑπηρεσίας πρὸς προπαρασκευὴν τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τῆς φιλελευθέρας κινήσεως, ἥτις ἐπεδίωκε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος ἐν Τουρκίᾳ. Τότε ἐνεφανίσθη καὶ ὁ σατιρικὸς τουρκικὸς τύπος διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Θεοδώρου Κασάπη ἐκδιδομένων εἰκονογραφημένων «Διοζέν» (=Διογένης), «Τσιγγιράκλ Ταταρ» (=Κουδουνᾶτος) καὶ «Χαγιάλ» (=Καραγκιόζης») ἐχόντων καὶ ἑλληνικὰς ἐκδόσεις. Τὰς εἰς τὴν τουρκικὴν δημοσιογραφίαν, κυρίως διὰ τοῦ ἡμερησίου πολιτικοῦ φύλλου «Ἰστικμπάλ» (Τὸ Μέλλον) ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τούτου δημοσιογράφου, παρασχεθείσας ὑπηρεσίας ἀναγνωρίζουν καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι. Συγχρόνως ἀνεπτύσσετο καὶ σοβαρὰ ἑλληνικὴ δημοσιογραφία ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἀκμῆς τῆς τουρκικῆς δημοσιογραφίας ἐπηκολούθησεν ἡ ἐπὶ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β΄ αὐστηροτάτη καὶ μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδός της λογοκρισία, ἥτις κατέπνιξε τελείως τὸν δημοσιογραφικὸν τουρκικὸν βίον. Οἱ δημοσιογράφοι ἐδιώκοντο, αἱ ἐφημερίδες ἐπαύοντο καὶ κατήντησε νὰ μείνουν μόνον δύο, ἡ «Ἰκδάμ» καὶ ἡ «Σαμπάχ», εἰς τὰς ὁποίας παροδικῶς μόνον προσετίθετο καὶ τρίτη, ὡς ἄλλως τε καὶ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες δύο μόνον ὑπῆρχον, ὁ «Νεολόγος» καὶ ἡ «Κωνσταντινούπουλις». Ἐκτὸς τῶν τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἐξεδίδοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Σμύρνῃ καὶ Θεσσαλονίκῃ γαλλικαί, ἀγγλογαλλικαί, ἀρμενικαί, ἑβραιοϊσπανικαί, δύο βουλγαρικαί, μία σερβικὴ κ. ἄ. Ὑπῆρχε δὲ καὶ πλούσιος περιοδικὸς τύπος. Εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν ἐξεδίδετο ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τοῦ νομοῦ, ἥτις ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ρόδῳ εἶχε καὶ ἑλληνικὸν κείμενον.

Ὅταν ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἠναγκάσθη ν' ἀποδώσῃ τὸ Σύνταγμα εἰς τὸν τουρκικὸν λαόν, οἱ Τοῦρκοι συντάκται ἐδίωξαν τὸν λογοκριτὴν καὶ ἀποκατέστησαν τὴν ἐλευθεροτυπίαν. Ἱδρύθησαν τότε πολλαὶ νέαι ἐφημερίδες καὶ ἤρχισε σφοδρὸς δημοσιογραφικὸς ἀγὼν κατ' ἀρχὰς μὲν κατὰ πάσης νέας ἀπολυταρχικῆς τάσεως, κατόπιν δὲ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου. Θύματα τῆς δημοσιογραφικῆς ταύτης πολεμικῆς ἔπεσαν οἱ ἐν μέσῃ ὁδῷ δολοφονηθέντες Χασὰν Φεχμῆ βέης, Ἀχμὲτ Σαμὶμ βέης καὶ Σαμὶμ βέης, ἀνήκοντες εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον. Τῆς ἐλευθεροτυπίας ἐπωφελήθη καὶ ὁ ἑλληνικὸς τύπος, ἀναδείξας δημοσιογραφικὰ ὄργανα πρώτης δυνάμεως.

Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὁ ἑλληνοτουρκικὸς τύπος τῆς μὲν Σμύρνης ἐξέλιπε τελείως, τῆς δὲ Κωνσταντινουπόλεως, ἀριθμῶν σήμερον τέσσαρα ἡμερήσια ὄργανα, συνεμορφώθη πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν. Βαθμιαίως ἐξέλιπον καὶ τὰ τέως τουρκικὰ φύλλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνεφάνησαν ὅλως νέα. Ἐκ τῶν πρὸ τοῦ πολέμου Τούρκων δημοσιογράφων ἐλάχιστοι ἔμειναν ἐπὶ τῆς δημοσιογραφικῆς σκηνῆς.

Ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἀραβικῶν χαρακτήρων διὰ τῶν λατινικῶν ἐπέφερε κατ' ἀρχὰς ἱκανὴν κρίσιν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐδέησε νὰ ὑποστηριχθῶσι τὰ τουρκικὰ φύλλα ὑλικῶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Σήμερον ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ τουρκικὰ φύλλα ἐκδίδονται διὰ λατινικῶν χαρακτήρων. Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει («Δζουμχουριέτ», «Ἀξάμ», «Μιλλιγέτ», «Σὸν Χαμπέρ» κ. ἄ.) μὲ τέλεια τυπογραφικὰ μέσα. Ἐν Ἀγκύρᾳ ἐκδίδεται ἡ «Χακιμιέτι Μιλλιγὲ» (=Ἐθνικὴ κυριαρχία), ἥτις εἶναι καὶ τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς κυβερνήσεως. Ἐπαρχιακὰ φύλλα ἱκανῆς σπουδαιότητος ὑπάρχουν ἐκτὸς τῆς Σμύρνης καὶ ἐν Ἀδάνοις, Σαμψοῦντι καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδίδονται γαλλικαὶ («République», «Journal d' Orient»), ἀρμενικαί, ἑβραιοϊσπανικαὶ ἐφημερίδες, ἐν Σμύρνῃ δὲ μία γαλλικὴ («Levant»).

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Τουρκίᾳ. Περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς καθόλου ὀργανώσεως, ἀναπτύξεως καὶ δράσεως αὐτῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους βλ. *Ἑλλάς*.

—[ΕΘΝΟΓΡ.] Οἱ Τοῦρκοι τῆς σημερινῆς Τουρκίας θεωροῦνται γενικῶς ὡς ἀνήκοντες εἰς τὸν κλάδον τῶν λεγομένων *Ὀσμανλήδων* ἢ *Ὀθωμανῶν*, τῶν καταγομένων δηλαδὴ ἐκ τῆς φυλῆς, ἥτις ἦλθεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ὑπὸ τὸν *Ἐρτογρούλ*, τοῦ ὁποίου υἱὸς ἦτο ὁ *Ὀσμὰν* ἢ *Ὀθμάν*. Τούτους ὁ Χαλκοκονδύλης ὀνομάζει *Ὀτουμάνους* καὶ τὸν Ὀσμὰν *Ὀτουμάνον*, ἄγνωστον διατὶ μεταγράφων τὸ *ϑ* διὰ τοῦ *τ*. Τῆς λέξεως *Ὀθωμανὸς* ἐγίνετο χρῆσις παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ παρ' Εὐρωπαίοις μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *Μωαμεθανὸς* ἢ *Μουσουλμᾶνος*, ὡς ἄλλως τε καὶ τῆς λέξεως *Τοῦρκος*, συγχεομένης τῆς φυλῆς πρὸς τὴν θρησκείαν (βλ. λ. *Τοῦρκοι*). Οἱ Μουσουλμᾶνοι ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου ἐλέγοντο γενικῶς *Ὀθωμανοί*, ἂν καὶ εἰς τὴν ὀνομασίαν ταύτην δὲν περιελαμβάνοντο οἱ Ἄραβες. Οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον Ὀθωμανοὺς ἅπαντας τοὺς εἰς τὰς διαφόρους ἐθνότητας ἀνήκοντας, νομίσαντες ὅτι διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Τανζιμὰτ (1839—1856) ἦτο δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ μία ἑνιαία ἐθνικότης, ἐκ διαφόρων ἐθνοτήτων καὶ φυλῶν, ἡ *Ὀθωμανική*. Ἡ ὀνομασία ὅμως Ὀθωμανοὶ εἶναι μᾶλλον γενεαλογικὴ ἢ ἐθνική, διότι οἱ εἰς τὸν κλάδον τοῦτον ἀνήκοντες οὐδεμίαν φυλετικὴν διάκρισιν ἔχουν ἀπὸ τῶν κυρίως Τούρκων. Εἶναι ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖνοι, οἵτινες μετὰ τοὺς Σελτζούκους διεκρίθησαν περισσότερον ὅλων τῶν ἄλλων. Μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας οἱ καθαυτὸ Ὀσμανλῆδες Τοῦρκοι ἀπέφευγον νὰ ὀνομάζουν ἑαυτοὺς Τούρκους, θεωροῦντες, ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἐνεῖχέ τι τὸ προσβλητικόν, καὶ σημαίνουσα λαὸν ἐν ἡμιπεπολιτισμένῃ καταστάσει. Ἀπὸ πεντηκονταετίας ὅμως τὸ τουρκικὸν ἐθνικὸν φρόνημα ἤρχισε νὰ ἐξυψοῦται καὶ ἡ λέξις Τοῦρκος ἀντικαθίστα τὴν λέξιν Ὀθωμανός. Πρῶτοι οἱ

Digitized by Google

Νεότουρκοι, διακηρύξαντες, ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Ὀθωμανισμοῦ ἐχρεοκόπησεν, ἀνεστήλωσαν τὴν θεωρίαν τοῦ τουρκισμοῦ καὶ κατόπιν τοῦ παντουρκισμοῦ. Ἡ λέξις Ὀθωμανὸς ἐχρησιμοποιεῖτο πλέον μόνον εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν (ὑπήκοος Ὀθωμανός). Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐθνικιστικοῦ τουρκικοῦ κινήματος ἐν Ἀνατολῇ ἡ λέξις *Ὀθωμανὸς* ἐγκατελείφθη καὶ κατηργήθη ὁριστικῶς, ἀντικατασταθεῖσα καὶ ἐν τῇ ἐπισήμῳ γλώσσῃ τοῦ κράτους διὰ τοῦ *Τοῦρκος*.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὡς καθαρῶς Τοῦρκοι τὴν φυλήν, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον καὶ ὡς ἐξ Ὀθωμανῶν καταγόμενοι, ἅπαντες οἱ ὡς τοιοῦτοι φερόμενοι εἰς τὰ σημερινὰ ἐδάφη τῆς τουρκικῆς Δημοκρατίας. Πρὸ τῶν Ὀσμανλήδων Τούρκων ὑπῆρχον ἐν Ἀνατολῇ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος οἱ ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σελτζουκιδῶν Τοῦρκοι. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτων ἀναφέρεται ἡ ὕπαρξις τοιούτων. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουν ἀποικίαν 30.000 Τούρκων παρὰ τὸν Ἀξιὸν (ἐν Μακεδονίᾳ) ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἐπὶ πολὺ δέ, μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, οἱ Τοῦρκοι οὗτοι καὶ ἐν γένει οἱ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ Τοῦρκοι ἐκαλοῦντο *Κονιάροι* (δηλαδὴ οἱ ἐξ Ἰκονίου), ὅπου ἦτο ἡ καθέδρα τοῦ ἑτέρου σπουδαίου κλάδου τῆς δυναστείας τῶν Σελτζουκιδῶν. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ σελτζούκου Σουλτάνου Ἄλπ-Ἀσλὰν κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους ἐν Μαλασκὲρτ (Μανζικὲρτ) τῷ 1071, οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐν γένει οἱ ἐξ Ἀσίας Τουρκομᾶνοι ἐπλημμύρισαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, οὕτως ὥστε ὅταν ἦλθον οἱ περὶ τὸν Ἐρτογροὺλ καὶ τὸν Ὀσμάν, ἡ τουρκικὴ φυλὴ ἦτο ἤδη ἐξηπλωμένη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ὅμως Τοῦρκοι περιελήφθησαν καὶ πληθυσμοὶ μηδὲν τὸ κοινὸν ἔχοντες μετὰ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν τουρκικὴν φυλήν. Καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν τοιοῦτοι μὴ τουρκικῆς καταγωγῆς Τοῦρκοι. Τοιοῦτοι εἶναι:

Οἱ *Κιζιλμπάσηδες*, οἱ *Ἐρυθροκέφαλοι* ἢ *Ἐρυθῖνοι*, τῶν ὁποίων πολλοὶ ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν Τούρκων *Ταχτατζῆδες* (=πριονισταί, ὡς ἀσχολούμενοι εἰς τὸ πριόνισμα τῶν δένδρων). Οὗτοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, περὶ τὴν Ἄγκυραν, τὴν Σεβάστειαν, τὴν Τοκάτην καὶ τὸ Καραχισάρ, δηλαδὴ εἰς τὴν Γαλατίαν, καὶ τὴν Παφλαγονίαν, ἀλλὰ κατὰ μικρὰς μόνον ὁμάδας. Ἐθνολόγοι τινὲς θεωροῦσιν αὐτοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν μογγολικὴν φυλήν, γενικῶς δὲ θεωροῦνται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ὡς μεταναστεύσαντες ἐκ Περσίας. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι μισοῦν τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τῶν ὁποίων κρύπτονται αἱ γυναῖκές των, ἐνῷ συνήθως εἶναι ἀκάλυπτοι καὶ ἄνευ καλύπτρας παρουσιάζονται εἰς τοὺς Χριστιανούς. Μέχρι πρό τινος ἐνυμφεύοντο μόνον μεταξύ των. Γενικῶς οἱ Τοῦρκοι τοὺς περιεφρόνουν, θεωροῦντες αὐτοὺς λαὸν κατώτερον καὶ αἱρετικούς, ἐνόμιζον δὲ ὅτι ἔχουν μυστικὴν λατρείαν, καθ' ἣν παρεδίδοντο μετὰ τῶν γυναικῶν των εἰς ὄργια. Πάντως, ἂν καὶ λεγόμενοι Μουσουλμᾶνοι, δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν τοιοῦτοι. Πολλοὶ τούτων ἐφέροντο εἰς τὰ παλαιὰ τουρκικὰ μητρῷα ὡς Σιῖται, πρεσβεύοντες δηλαδὴ τὸ αὐτὸ μουσουλμανικὸν τουρκικὸν δόγμα, τὸ ὁποῖον καὶ οἱ Πέρσαι. Οἱ ἴδιοι ὀνομάζουν ἑαυτοὺς *Ἐσκὶ-Τοὺρκ* (=παλαιοὶ Τοῦρκοι), ὅταν δὲ εὑρίσκωνται εἰς τὰ κυρίως ὑπ' αὐτῶν κατοικούμενα μέρη, ἀκολουθοῦν θρησκευτικὰ ἔθιμα μηδὲν τὸ κοινὸν ἔχοντα πρὸς τὰ τῶν Μουσουλμάνων. Ἔχουν ἱερεῖς τοὺς λεγομένους *ντεντὲ* (=γέροντες) καὶ ἀπαγγέλλουν τὰς προσευχάς των ἐπὶ ἄρτου καὶ οἴνου, τοῦ ὁποίου μεταλαμβάνουν κατόπιν ὅλοι οἱ παριστάμενοι μετὰ σεβασμοῦ καὶ προσέχοντες μὴ πέσῃ κατὰ γῆς ψιχίον τι ἢ σταγών. Λέγεται μάλιστα ὅτι εἶχον καὶ ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν, τῆς ὁποίας προΐσταντο ἀρχηγοὶ (ἐπίσκοποι). Εἰς τὰ θρησκευτικά των ὅμως ἔθιμα παρατηροῦνται καὶ ἴχνη σιϊτισμοῦ. Ἐκ τούτου ὑποτίθεται ὅτι ἐνδέχεται οἱ Κιζιλμπάσηδες, νὰ εἶναι κρυπτοχριστιανοί, ἐλθόντες ἴσως ἐκ Περσίας, ὅπου ἦλθον εἰς ἐπιμειξίαν πρὸς Πέρσας, διατηρήσαντες ὅμως καὶ παλαιὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθιμα, ὑπενθυμίζοντα τὴν λατρείαν τῆς Ἀστάρτης. Ὑπό τινων ἡμετέρων ὑπεστηρίχθη, ὅτι εἶναι γηγενεῖς Ἕλληνες, οἱ λεγόμενοι *Ἐρυθῖνοι*, οἵτινες ἠκολούθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον τὰς δοξασίας τῶν παυλικιανῶν καὶ εἰκονοκλαστῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου διωχθέντες ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατέφυγον εἰς τὰς περὶ τὴν Μελιτηνὴν ἀραβικὰς τότε χώρας, ὁπόθεν ἐπανῆλθον βραδύτερον. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑποτίθεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 500.000.

Ἄλλοι τουρκοφανεῖς πληθυσμοὶ εἶναι οἱ *Γιουρoῦκοι* ἢ *Γιουρούκηδες* (*γιουροὺκ*=οἱ περιπατοῦντες, πλάνητες, νομάδες), ὀνομαζόμενοι εἴς τινα μέρη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ *γκιοτζεμπὲ* (=νομάδες). Κατοικοῦν εἰς τὴν δυτικὴν καὶ εἰς τὴν νότιον Μικρὰν Ἀσίαν καὶ κυρίως εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Κιλικίας (νομὸς Ἀδάνων), εὑρίσκονται δὲ καὶ παρὰ τὴν Σμύρνην. Ἡ γλῶσσά των εἶναι διάφορος τῆς τουρκικῆς. Ἡ τουρκικὴ ὅμως κυβέρνησις ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐγκαθίστανται μονίμως εἰς ὡρισμένας περιοχὰς καὶ τὸ κατώρθωσε κατὰ μέγα μέρος. Εἶναι τύπου καυκασίου καὶ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον μογγολικοῦ. Δὲν φαίνεται ν' ἀνήκουν εἰς μίαν καὶ μόνην φυλήν. Ἐμφανίζονται ὡς Μουσουλμᾶνοι, ἀλλὰ δὲν τηροῦσιν αὐστηρῶς τὰ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας. Ἀπεστρέφοντο μάλιστα τοὺς κυρίως Τούρκους καὶ ἐφαίνοντο συμπαθοῦντες τοὺς Ἕλληνας. Τὸν χειμῶνα βόσκουν τὰ ποίμνιά των εἰς τὰς πεδιάδας, τὸ δὲ θέρος ἀνέρχονται εἰς τὰ ἐπὶ ὀροπεδίων θερινὰ ἐνδιαιτήματά των (*γιαΐλᾶ*). Τὰ ἐπὶ τοῦ Λάτμου τῆς Καρίας, ἤτοι τῶν ΝΔ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χωρία ἐλέγοντο *Γιουνάνκιοϊ* (=χωρία Ἑλλήνων). Κατά τινας οἱ Γιουροῦκοι θεωροῦνται συγγενεῖς τῶν Ἀτσιγγάνων. Τοῦτο ὅμως καὶ ἂν ἀληθεύῃ θὰ ἐφαρμόζεται μερικῶς μόνον. Ἄλλοι θεωροῦσιν αὐτοὺς ἀπογόνους τῶν Φρυγῶν. Πιθανὸν νὰ εἶναι οἱ «ἄστατοι» τῶν Βυζαντινῶν.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν οἱ *ζεϊμπέκηδες*, κατοικοῦντες τὰ ἐπὶ τοῦ Τμώλου καὶ τῆς Μεσωγίδος χωρία καὶ φθάνοντες μέχρι Σμύρνης. Θεωροῦνται ὑπό τινων ὡς καταγόμενοι ἐκ τῶν ἀρχαίων Θρᾳκῶν, ἢ ὡς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων γηγενῶν κατοίκων ἐξελληνισθέντες κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, ἀπὸ δὲ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων ἀναμειχθέντες μετὰ τούτων καὶ ἐκτουρκισθέντες.

Οἱ *Τσετμῆδες* ἢ *Τσεπνῆδες* εἶναι φυλὴ νομαδικὴ ἔχουσα τύπον μᾶλλον μογγολικόν. Ὄντες πρότερον νομάδες, ἐγκατέστησαν ἀπὸ πολλοῦ καὶ μονίμως, εἶναι δὲ κτηνοτρόφοι (καμηλοτρόφοι).

Οἱ *Τουρκομᾶνοι* εἶναι γνήσιοι Τοῦρκοι καταγόμενοι ἐκ Τουρκεστάν. Εἶναι ὅμως διάφοροι τῶν Ὀσμανιδῶν. Ἄλλοτε νομάδες, ἀπέκτησαν βαθμιαίως μονίμους κατοικίας. Εἶναι εὐρύτατα διεσκορπισμένοι εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εὑρίσκονται κυρίως εἰς τὰς πεδιάδας.

Οἱ *Τονιάληδες*, ἤτοι οἱ κάτοικοι τῆς *Τόνιας* (τῆς ἀρχαίας *Θοανίας*), κατοικοῦν εἰς τὸ βιλαγέτιον τῆς Τραπεζοῦντος, μεταξὺ Πλατάνων καὶ Τραπεζοῦντος. Εἶναι ὑλοτόμοι. Μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα, ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικήν. Διάφοροι τούτων εἶναι οἱ κυρίως *Λαζοί*, κατοικοῦντες εἰς τὸ Α. τῆς Τραπεζοῦντος βιλαγέτιον Λαζιστάν. Ὁμιλοῦν γλῶσσαν ὁμοίαν πρὸς τὴν γεωργιανήν. Εἶναι θαλασσινοί, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἁλιείαν.

Οἱ παρὰ τὸν ποταμὸν *Ὄφ* (*Ὄφιν*) οἰκοῦντες καλοῦνται *Ὀφῖται* ἢ *Ὀφλῆδες*. Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα, θεωροῦνται καταγόμενοι ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ εἰδικῶς ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐξισλαμίσθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος διὰ τῆς βίας. Διέσῳζον μάλιστα μέχρι πρό τινων ἐτῶν καὶ τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματά των (*Παπάζογλου*, *Ἀντώνογλου* κτλ.). Ἐσέβοντο πολλὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ὀρθοδόξων καὶ ὡμίλουν τὴν ἑλληνικήν.

Μὲ τοὺς Τούρκους συγχέονται καὶ οἱ *Τάταροι*, καταγωγῆς μογγολικῆς, μεταναστεύσαντες ἐκ Κριμαίας, Βουλγαρίας καὶ Δόβρουτζας μετὰ τοὺς διαφόρους ρωσοτουρκικοὺς πολέμους.

Διάφοροι ὅλως τῶν Τούρκων εἶναι οἱ *Κιρκάσιοι* (*Τσερκέζοι*), μεταναστεύσαντες εἰς Τουρκίαν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε ἐπεκράτησεν ὁριστικῶς ἡ Ρωσία ε ς τὴν ἐν τῷ Καυκάσῳ χώραν των. Διατηροῦν τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα καὶ μεταξύ των τὴν γλῶσσάν των. Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα, δὲν συμπαθοῦν πρὸς τοὺς Τούρκους, ἐναντίον τῶν ὁποίων πολλοὶ τούτων ἐτάχθησαν κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἐξ ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τοὺς Νεοτούρκους καὶ πρὸς τὸ ἐθνικιστικὸν κίνημα, διότι οἱ ἐπιφανέστεροι Κιρκάσιοι ἀνῆκον ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, προσκείμενοι πρὸς τὸ σουλτανικὸν κόμμα. Διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ εὐφυΐαν των. Εἶναι καλοὶ γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι καὶ ἄριστοι ἱππεῖς.

Εἰς τοὺς τουρκικοὺς τούτους καὶ μουσουλμανικοὺς πληθυσμοὺς προσετέθησαν ἤδη καὶ αἱ 350.000 τῶν ἐξ Ἑλλάδος μετὰ τὸ 1923 δυνάμει τῆς περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν συμβάσεως μεταναστεύσαντες Μουσουλμᾶνοι τῆς Ἑλλάδος, κυρίως οἱ ἑλληνικῆς καταγωγῆς Τουρκοκρῆτες.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὁ ἐπιχειρῶν νὰ γράψῃ ἱστορίαν τῆς Τουρκίας δὲν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐμφανίσεως τῆς ὀλιγαρίθμου σχετικῶς τουρκικῆς ἐκείνης ὁμάδος, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ Καρὰ-Ὀσμάν, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μικροῦ τουρκικοῦ κρατιδίου, ἐξ οὗ διεμορφώθη κατόπιν ἡ μεγάλη Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Ἡ ἱστορία τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους ἀνάγεται εἰς ἐποχὴν πολὺ παλαιοτέραν, ἀναζητοῦσα τοὺς Τούρκους ἐν τῇ ἀρχικῇ κοιτίδι των, ὁπόθεν ἐξεκίνησαν αἱ τουρκικαὶ μεταναστεύσεις, ἐξασκήσασαι σημαντικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν μεγάλου μέρους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ τοιαύτη μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν Τούρκων ἦτο μέχρι πρὸ αἰῶνος ἀκόμη ἱκανῶς παρημελημένη. Ἄλλως τε τὴν ἱστορίαν ταύτην ἀντιπαρέρχονται ἢ ἀγνοοῦν καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ χρονογράφοι. Οἱ χρονογράφοι οὗτοι, ἀκολουθοῦντες τὴν πρόληψιν τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν, οἵτινες ὁλόκληρον τὴν πρὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας χρονικὴν περίοδον χαρακτηρίζουν ὡς «ἐποχὴν τῆς ἀμαθείας», ἥτις δὲν ἀξίζει ἱστορικὴν ἔρευναν, ἀσχολοῦνται μὲ τὰς πράξεις ἑνὸς ἢ πλειόνων σουλτάνων, τοὺς δὲ πρὸ τούτων χρόνους ἀντιπαρέρχονται δι' ὀλίγων γραμμῶν. Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μάλιστα γράψας Τοῦρκος χρονογράφος Ἀσὶκ-πασᾶ-ζαδέ, τοῦ ὁποίου ἡ χρονογραφία ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μέχρι τοῦ 1498, περιορίζει τοὺς πρὸ τοῦ Ὀσμὰν χρόνους εἰς μόνην τὴν γενεαλογίαν τούτου, λέγων: «Ὀσμὰν υἱὸς Ἐρτογρούλ, υἱοῦ Σουλεϋμὰν-Σάχ, υἱοῦ Καγὶ-Ἄλπ, υἱοῦ Κυζὺλ-Μπουγᾶ, υἱοῦ Μπεϊνετούρ, υἱοῦ Ἀϊκλόγ, υἱοῦ Ντογάς, υἱοῦ Καϊτούν, υἱοῦ Γκιὸκ Ἄλπ, υἱοῦ Οὐγούζ, υἱοῦ Καραχάν, υἱοῦ Ἀϊκὶλ-Τελγί, υἱοῦ Τεβζάκ, υἱοῦ Καρὰ-χάν, υἱοῦ Μπαϊντόπ, υἱοῦ Καργί, υἱοῦ Κυζὺλ-Μπουγᾶ, υἱοῦ Μπὰς-Μπουγᾶ, υἱοῦ Μπάϋ-Σόγ, υἱοῦ Ντογάν, υἱοῦ Μόγ, υἱοῦ Τσὲρ-Μπογᾶ, υἱοῦ Κουρτουρλμούς, υἱοῦ Καρατζᾶ, υἱοῦ Ἀμουντί, υἱοῦ Καραλοῦ-Ἀκλάν, υἱοῦ Σουλεϋμὰν-Σάχ, υἱοῦ Καραδζούλ, υἱοῦ Μπὲρ-λουγᾶ, υἱοῦ Μπαϊνιτούρ, υἱοῦ Κουρμούς, υἱοῦ Τσίν, υἱοῦ Ματσίν, υἱοῦ Γιαμὶν (ἢ Γιαφέθ, ἤτοι Ἰάφεθ), υἱοῦ Νῶε».

Ἐκ τῆς γενεαλογίας ταύτης, ἥτις οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίωσιν ἱστορικῆς ἀκριβείας πέρα τῆς τρίτης ἢ τετάρτης πρὸ τοῦ Ὀσμὰν γενεᾶς, εἰκάζεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς βασίζεται ἀσφαλῶς ἐπὶ μυθικῶν μᾶλλον παραδόσεων καὶ παραβλέπει τὰς ἱστορικὰς καὶ προϊστορικὰς ἀποστάσεις, διότι μετὰ τριάκοντα τρεῖς (ἀριθμὸς ἱερὸς παρὰ Μουσουλμάνοις) γενεὰς φθάνει εἰς τὸν Ἰάφεθ καὶ τὸν Νῶε. Ἄξιον ὅμως σημειώσεως ἐν τῇ γενεαλογίᾳ ταύτῃ εἶναι ὅτι ὡς ἀρχικοὶ προπάτορες τῶν Τούρκων παριστάνονται ὁ *Τσὶν* καὶ ὁ *Ματσίν*, οἵτινες κατὰ τὰς τουρκικὰς παραδόσεις εἶναι οἱ γενάρχαι τῶν Σινῶν. Ἄρα οἱ ἐγγύτερον πρὸς πρώτας ἱστορικὰς αὐτῶν γενεὰς Τοῦρκοι ἱστορικοὶ ἀνεγνώριζον ὅτι κατάγονται ἐκ τῶν Σινῶν, δηλαδὴ ἐκ λαοῦ μογγολικῆς καταγωγῆς.

Ἡ καταγωγὴ τῶν Τούρκων. Τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Τούρκων ἐν γένει, καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Ὀθωμανῶν, μετὰ πολλῆς ἀσαφείας ἀναφέρει ἐν τῷ 18 τόμῳ ἱστορίᾳ του ὁ Χάμμερ, ὅστις δὲν εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του τὰς ἐργασίας τῆς νεωτέρας τουρκολογίας καὶ τῶν νεωτέρων ἐθνολόγων ἐν γένει, οὔτε εἶχε μελετήσει τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Σινῶν ἐν συναφείᾳ μετὰ τῆς τῶν ἀρχαιοτάτων Τούρκων. Διὰ τοῦτο βλέπομεν αὐτὸν ἀναφέροντα ὅτι ὁ γενάρχης τῶν Τούρκων *Τοὺρκ* εἶναι ἴσως ὁ Σκύθης *Ταργίταος* τοῦ Ἡροδότου καὶ ὁ *Θογορμᾶ* τῆς Παλαιᾶς διαθήκης. Ἀνατρέχων δὲ μετὰ τὸν Ἡρόδοτον εἰς τοὺς Τατάρους καὶ Μογγόλους ἱστορικοὺς ὁ Χάμμερ εὑρίσκει τὸν *Τοὺρκ* υἱὸν τοῦ *Ἰάφεθ*, καὶ υἱοὺς τοῦ Τοὺρκ τοὺς *Μογγὸλ* καὶ *Ταtάρ*. Μεταπίπτων ἐκεῖθεν εἰς τοὺς Λατίνους, λέγει ὅτι καὶ ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Πομπώνιος Μέλας ἐγνώριζον ἤδη τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἴσως νὰ εἶναι οἱ *Ἀμούργιοι* τοῦ Ἡροδότου, παραμορφωθέντες οὕτως ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων. Ἐρχόμενος κατόπιν εἰς τοὺς Βυζαντινούς, λέγει ὅτι οὗτοι ἐκάλουν τοὺς Τούρκους ὁτὲ μὲν *Σκύθας*, ὁτὲ δὲ *Οὔγγρους*, ἐνῷ εἶναι γνωστὸν ὅτι τοὺς Οὔγγρους ἐκάλουν ἐνίοτε Τούρκους, συγχέοντες δύο λαοὺς τῆς αὐτῆς καταγωγῆς, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἔγραφον ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκαλοῦντο ἄλλοτε Σκύθαι, θέλοντες νὰ δείξουν ἁπλῶς τὴν σκυθικὴν καταγωγὴν τῶν Τούρκων. Προσθέτει κατόπιν ὁ Χάμμερ τὴν ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ Φραντζῆ ἀναγραφομένην φήμην, ὅτι ἡ δυναστεία τοῦ Ὀσμὰν κατήγετο ἀπὸ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ. Δὲν παραλείπει νὰ προσθέσῃ ὅτι ἄλλοι συγγραφεῖς, οὐχὶ Βυζαντινοί, θεωροῦν τοὺς Τούρκους ὡς καταγομένους ἐκ τῶν *Τρῴων* καὶ εἰδικῶς ἐκ τῶν Τεύκρων καὶ τοῦ Ἕκτορος. Κατερχόμενος τέλος μέχρι τῶν ἀρχαιοτέρων Εὐρωπαίων ἱστορικῶν, ὁ Χάμμερ παραθέτει καὶ τὴν γνώμην τοῦ Πάολο Σίλβιο, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι εἶναι Τάταροι τοῦ Βόλγα, καὶ ἄλλην πάλιν εὐρωπαϊκὴν γνώμην, καθ' ἣν τὸ ὄνομα Τοῦρκος παράγεται ἐκ τοῦ ἐν τῇ ΝΑ. Ρωσίᾳ ποταμοῦ *Τερέκ*.

Ἐξετάζων ὅμως, μετὰ τὰς διαφόρους ταύτας φήμας, σοβαρώτερον τὴν καταγωγὴν τῶν Τούρκων, δίδει τὴν ἀληθῆ πληροφορίαν, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Σινῶν *Τουκιού*, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξετάζῃ οὔτε τί σημαίνει Τουκιού, οὔτε ποῦ ἀκριβῶς κατῴκουν οὗτοι. Ἁπλῶς μόνον λέγει ὅτι κατήγοντο ἐκ τῶν Ἀλταΐων (*Ἀλτάϊ*, κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *Ἀλτὶν-ντὰγ*=Χρυσοῦν ὄρος), τοῦ Ἔκ-δὰγ (Ἄκ-ντὰγ) τῶν Βυζαντινῶν. Καὶ χωρὶς νὰ ἐνδιατρίψῃ περισσότερον εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν Ἀλταΐων λαούς, φθάνει εἰς τὸ Τουρκεστάν, τὸ ἄλλως *Τουράν*, τὸ ὁποῖον οἱ Πέρσαι ἐκάλουν *Ἀνιράν*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *Ἰράν*. Ἀναφέρων δὲ παροδικῶς περὶ τῶν *Οὐϊγούρων*, φθάνει κατόπιν εἰς τὸν *Ὀγοὺζ-χάν*, τὸν κατὰ τὰς ἀσιατικὰς παραδόσεις γενάρχην τῶν *Οὐγούζων* (*Οὐγουζῶν* ἢ *Οὔζων*, κατὰ Βυζαντινούς), προπατόρων τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Καὶ παραθέτει τὰ μυθευόμενα περὶ τῶν ἓξ υἱῶν τοῦ Ὀγοὺζ Χάν, ὀνομαζομένων *Γκιοὺν χὰν* (χάνης τῆς ἡμέρας), *Ἀϊχὰν* (τῆς σελήνης) *Γιλντὶζ χὰν* (τῶν ἀστέρων), *Γκιὸκ χὰν* (τοῦ οὐρανοῦ), *Ντενὶζ χὰν* (τῆς

Digitized by Google

θαλάσσης), *Νταγ χὰν* (τῶν ὀρέων), οἵτινες ἐπανελθόντες ἐκ κάποιας θηρευτικῆς ἐκδρομῆς ἐκόμισαν εἰς τὸν πατέρα των ἓν τόξον καὶ τρία βέλη, ἐξ ὧν οὗτος τὸ μὲν τόξον ἔδωκεν εἰς τοὺς τρεῖς πρεσβυτέρους, τὰ δὲ βέλη εἰς τοὺς τρεῖς νεωτέρους. Καὶ οὗτοι μὲν διενεμήθησαν τὰ τρία βέλη ἀνὰ ἓν μεταξύ των, διὸ καὶ ἀπεκλήθησαν *Οὐισὸκ* (*οὐῒς ὄκ*=τρία βέλη), οἱ δὲ πρεσβύτεροι ἔθραυσαν τὸ τόξον εἰς τρία καὶ ἔλαβεν ἕκαστος ἀνὰ ἓν τεμάχιον, διὸ καὶ ἀπεκλήθησαν *Μποζοὺκ* (*μπὸζ ὄκ*=σπασμένο τόξον), ἤτοι καταστροφεῖς. Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν οἱ ἓξ οὗτοι υἱοὶ τοῦ Ὀγοὺζ-χὰν ἀπέκτησαν ἀνὰ τέσσαρας ἕκαστος υἱούς, ἐκ τῶν 24 δὲ τούτων ἐγγόνων τοῦ Ὀγοὺζ-χὰν κατάγονται δῆθεν αἱ 24 τουρκικαὶ φυλαί. Ἐκ τῶν Μποζούκ, δηλαδὴ τῶν καταστροφέων, κατάγονται οἱ Ἀνατολικοὶ Τοῦρκοι, ἐξ ὧν δῆθεν καὶ οἱ Ὀθωμανοί.

Ἐάν, ἐγκαταλείποντες τὸν Χάμμερ, ἀνατρέξωμεν εἰς τὸν ἡμέτερον Λαόνικον Χαλκοκονδύλην, ὅστις ἔγραψε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος τὴν ἱστορίαν τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἱστορίαι* τῶν Ἀγαρηνῶν βασιλέων, ἤγουν τῶν Ὀτουμάνων» «ὅθεν τε ἤρξαντο οἱ αὐθένται τῶν Τούρκων καὶ πράξεις αὐτῶν καὶ ἀνδραγαθήματα ἕως τῶν ἀνδραγαθημάτων τοῦ μεγάλου αὐθέντου τοῦ Μεχμέτεω» (1298—1463), θὰ ἴδωμεν ὅτι καὶ οὗτος, ἂν καὶ ἐλθών, φαίνεται, εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν συγχρόνων του Τούρκων καὶ ἄλλως τε ἔχων ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ θεσμῶν, προσώπων καὶ πραγμάτων τῆς ἐποχῆς του, παραδίδεται ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν τῶν Τούρκων εἰς φήμας τόσον ἀορίστους καὶ μυθικάς, ὅσον καὶ αἱ ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ Χάμμερ. Δὲν γνωρίζει, λέγει, τί νὰ εἴπῃ περὶ τῶν Τούρκων, ὥστε νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς πλάνην. Διότι ἄλλοι μὲν θεωροῦν τοὺς Τούρκους ἀπογόνους τῶν Σκυθῶν, εὑρίσκοντες ὁμοιότητα ἠθῶν καὶ γλώσσης, ἄλλοι δὲ τῶν Πάρθων, ἐνῷ ἄλλοι παράγουν τὸ ὄνομα Τοῦρκοι ἀπὸ Τούρκης πόλεως τῆς Περσίας, ὁπόθεν διεσπάρησαν ἀνὰ τὴν Ἀσίαν. Ἄλλοι πάλιν θέλουν, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην, τοὺς Τούρκους ὁρμηθέντας ἐκ Συρίας καὶ ἄλλοι ἐξ Ἀραβίας. Καὶ καταλήγει ὁ Χαλκοκονδύλης εἰς τοὺς *Ὀγουζίους*, ὡς τοὺς ἀμέσους προγόνους τῶν Τούρκων, ἀναφέρων ὡς κυριώτερον γνωστὸν ἄνδρα τῶν Ὀγουζίων τὸν *Ἰουδουζάλπην* (ὄνομα τὸ ὁποῖον συμπίπτει ἀκριβέστατα πρὸς τὸ πραγματικῶς παλαιὸν τουρκικὸν *Γκιουντοὺζ-Ἄλπ*, «εὐφημούμενον ἐπὶ ἀρετῇ» καὶ «δικαιότατον». Τούτου υἱὸν καὶ διάδοχον ἀναφέρει τὸν *Ὀγουζάλπην* (καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποδίδει καλῶς, διότι συμπίπτει πρὸς τὸ *Ὀγοὺζ-Ἄλπ*), περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ὅτι ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, χωρὶς ὅμως νὰ λέγῃ οὔτε ποῦ, οὔτε πότε, οὔτε ἐπὶ ποίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ ἀμέσως κατόπιν ὁ Χαλκοκονδύλης περιπίπτει εἰς ἱστορικὴν πλάνην, θέλων τὸν *Ὀρθογρούλη* (*Ἐρτογρούλ*) υἱὸν τοῦ *Ὀγουζαλπη*, ἐνῷ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τοῦ Ἐρτογροὺλ ὁ πατὴρ ἐκαλεῖτο Σουλεϊμὰν-σάχ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται πόσον ὀλίγον δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ τουρκικαὶ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὁ Χαλκοκονδύλης, καὶ αἱ ἀσιατικαὶ πηγαί, τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖ ὁ Χάμμερ, παραθέτων ἐν παρόδῳ καὶ τοὺς ἀρχαιοτέρους τῶν Εὐρωπαίων τουρκολόγων καὶ πρὸ πάντων τὸν Abel Remusat.

Εὐτυχῶς αἱ νεώτεραι μελέται τῶν τουρκολόγων καὶ αἱ περὶ τὸ 1890 μελετηθεῖσαι ἐπιγραφαὶ τοῦ Ὀρχὰν καὶ τοῦ Γενισέη (βλ. κατ. *Γλῶσσα*), ὡς καὶ ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων Τούρκων ἐν σχέσει πρὸς τὰς πρὸς Α. (Σινικὴν) καὶ Δ. (Περσίαν) εἰσβολὰς αὐτῶν ἐπέχυσαν ἱκανὸν φῶς ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν καὶ πρώτων ἱστορικῶν χρόνων τῶν διαφόρων κρατῶν, ἅτινα ἵδρυσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Τουρανοὶ ἐν γένει ἐν τῇ μεταναστευτικῇ κινήσει, ἥτις ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν πρώτην ἐπαφὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ ἀρχαιότατοι Τοῦρκοι. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας τῶν ἐθνολόγων τὰ ἴχνη τῶν πρώτων Τούρκων ἢ γενικώτερον τῶν τουρανικῶν λαῶν ἀναγόμενα ἴσως μέχρι τῆς νεωτέρας νεολιθικῆς περιόδου, ἀναζητοῦνται εἰς τὰ *κουργὰν* (ἀρχαίους τύμβους) τῆ Κεντρῴας Ἀσίας καὶ τῆς Σιβηρίας, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνευρίσκονται ἀντικείμενα ἐξ ὀρειχάλκου, χαλκοῦ, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Τὰ κουργὰν ταῦτα θεωροῦνται ἀναγόμενα εἰς δύο περιόδους, τὴν τοῦ χαλκοῦ καὶ τὴν τοῦ σιδήρου. Τὰ πρῶτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Γενισέη καὶ εἰς τὰς στέππας τοῦ Ἀμπακάν, τὰ δὲ δεύτερα εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν Ἰρτὶς καὶ Τομπόλ. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μέρη τῆς πρώτης περιοχῆς, ὅπου ἀπαντῶσι κουργὰν τῆς δευτέρας ἡλικίας. Εἰς τὰ κουργὰν τῆς ἡλικίας τοῦ χαλκοῦ εὑρέθησαν σπάθαι μὲ λαβὴν εἰς σχῆμα ζῴου, αἰχμαὶ βελῶν, δόρατα, μάχαιραι, δρέπανα, πελέκεις, βελόναι, χαλινοί, λέβητες κλπ. Εἰς δὲ τὰ τῆς ἡλικίας τοῦ σιδήρου εὑρίσκονται ἀξίναι, τρύπανα, πελέκεις, βέλη, κασσιτερωμένα σκεύη, δόρατα, θώρακες, χαλινοί, ἄροτρα, ἀκόμη δὲ καὶ πόρπαι, καρφία διαφόρων μεγεθῶν κ. λ., ἐπίσης δὲ καὶ ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ, ἀγγεῖα πήλινα καὶ κοσμήματα ἐξ ὀστοῦ. Ταῦτα πάντα δεικνύουν λαὸν γνωρίζοντα τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων. Ἄλλως τε εἰς τὰ Ἀλταΐα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἴχνη μεταλλείων καὶ χωνευτηρίων κλιβάνων καὶ κυρίως χαλκωρυχεῖα. Ὑποτίθεται ὅτι οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται οἱ ἀρχαιότεροι προπάτορες τῶν σημερινῶν Τούρκων, οὐχὶ μόνον ἐχρησιμοποίουν τὰ μέταλλα διὰ τὰς ἀνάγκας των, ἀλλὰ καὶ ἐπρομήθευον τοιαῦτα εἰς ἄλλους λαοὺς ἢ μετεχειρίζοντο ταῦτα πρὸς πληρωμὴν φόρων ὑποτελείας ὡς βραδύτερον Τουκιού, περὶ ὧν κατωτέρω. Τὰ ἐντὸς τῶν κουργὰν ἀνακαλυφθέντα ἀντικείμενα διατηροῦνται εἰς τὰ μουσεῖα Πετρουπόλεως, Μόσχας, Τὸμσκ καὶ Κρασνογιάρσκ, ὡς καὶ εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον τοῦ Λονδίνου.

Μετὰ τοὺς προϊστορικοὺς τούτους χρόνους ἡ κοιτὶς τῶν κατὰ τὰς πρώτας ἱστορικὰς περιόδους ἐμφανιζομένων Τουρανῶν ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν ὀρέων Καντιργὰν (σήμερον Κιγκὰν) εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς λίμνης Βαϊκάλης, ἐκεῖθεν κατὰ μῆκος τῶν Ἀλταΐων διὰ τῶν ὀρέων Χιντουκοὺς (τοῦ παρ' ἡμῖν μεταγραφέντος ἐν Ἰνδοκοῦχον), Καρακορούν καὶ Καρανλὶκ διὰ τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ πάλιν πρὸς τὰ ὄρη Κιγκάν, ἤτοι ἐκ τῶν Ἱμαλαΐων καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς σημερινῆς Κίνας διὰ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου χερσονήσου τῆς Κριμαίας.

Εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκείνας στέππας ἐξετείνετο κατὰ τὰς παλαιοτέρας γεωλογικὰς περιόδους μεγάλη θάλασσα ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῶν ὀρέων Τανρὶ (τοῦ Οὐρανοῦ) καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Γόβης, εἰσδεχομένη τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα κατεφέροντο ἐκ τῶν μεγάλων χιονοσκεπῶν ὀρέων. Κατὰ τὰ τέλη τῆς περιόδου τῶν παγετώνων αἱ συνθῆκαι τοῦ βίου ἤλλαξαν εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς μεγάλης ταύτης θαλάσσης. Τὰ ὕδατα ἠλαττοῦντο, εἰς τὴν θέσιν τῆς θαλάσσης ἐσχηματίζοντο λίμναι καὶ ἕλη. Πολλοὶ τῶν ποταμῶν ἐστείρευσαν, ἐσχηματίσθησαν δὲ νέαι γαῖαι. Αἱ συνθῆκαι τοῦ βίου τῶν ἐκεῖ κατοικούντων ἀνθρώπων ἀπέβησαν δυσχερεῖς. Οἱ ἐκ τῶν ΒΑ. πνέοντες ἄνεμοι ἔφερον νέφη ἄμμων, αἵτινες ἐκάλυπτον τὰς βαθμιαίως ξηραινομένας πεδιάδας. Ὁ εἰς ἑκατομμύρια ἀνερχόμενος πληθυσμὸς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἔτρεφον αἱ τέως εὔφοροι ἐκεῖναι πεδιάδες ἠλαττώθη σημαντικῶς καὶ ἤρχισε νὰ μεταναστεύῃ πρὸς τὴν Κίναν, πρὸς τὰς Ἰνδίας, πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ διὰ τοῦ Καυκάσου πρὸς τὴν Εὐρώπην, κατὰ δὲ τὴν ἀναπόδεικτον εἰσέτι γνώμην τῶν νεωτέρων Τούρκων ἱστορικῶν καὶ πρὸς τὴν Β. Ἀφρικήν, ὁπόθεν διὰ τῆς Ἱσπανίας πρὸς τὴν Εὐρώπην. Οὕτως ἐπῆλθον αἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωσταὶ μεγάλαι μεταναστεύσεις τῶν ἐθνῶν, τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον κῦμα ἔφερεν εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας τοὺς Σελτζούκους καὶ κατόπιν τοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρκους. Ἐνῷ ὅμως τὰ πρῶτα κύματα τῶν μεταναστεύσεων ἐξεχύνοντο πρὸς Δ., ἡ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος μετέβαλε σημαντικῶς τὸν βίον τῶν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κοιτίδα ὑπολειφθέντων λαῶν. Μέρος τούτων ἠναγκάσθη νὰ ζῇ βίον νομαδικόν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τέως γόνιμοι πεδιάδες μετετράπησαν εἰς στέππας, οἱ νομάδες οὗτοι διεπληκτίζοντο πρὸς ἀλλήλους καὶ διῃρέθησαν εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα ἔχοντα ἀντίθετα οἰκονομικὰ συμφέροντα καὶ οἱ τέως ὑφιστάμενοι συνοικισμοὶ (πόλεις;) ἐξετέθησαν εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν νομάδων καὶ κατεστράφησαν.

Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Πέρσαι ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν ὀνόματα πόλεων, αἵτινες ὑπῆρχον εἰς ἐποχὴν ἄγνωστον μεταξὺ τοῦ δυτικοῦ Τουρκεστὰν καὶ τῶν στεππῶν τῆς χώρας τῶν Κιργιζων. Τῶν πόλεων τούτων (*Ὀτράρ, Ἰσέντ, Γιαγκῆ, Κέντ, Σαγνακ*, αἵτινα εἶναι λέξεις ἀρχαῖαι τουρκικαὶ) ἀραιότατα ἴχνη ἀνακαλύπτονται ἐνίοτε ἐντὸς τῶν ἄμμων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ὀνόματα πόλεων τῶν ὁποίων οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον σῴζεται ἴχνος, ὡς *Ἀτλάκ, Ἀλπάς, Ἀτμαλίκ, Μπαλασαγκού, Ταλάς, Κουλάν, Μπαρσὰν Σιύς, Ἰλὶ-Μπαλὶκ* (=μεγάλο ψάρι) κ λ π.

Τὰ τουρκικὰ κράτη. Ἐκ τῶν μεταναστεύσεων τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων λαῶν ἐσχηματίσθησαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους διάφορα κράτη, ἀπασχολήσαντα περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τὴν ἱστορίαν. Τὰ κράτη ταῦτα, ἀπαριθμούμενα κατὰ τὸ ἐνὸν χρονολογικῶς, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) τὸ κράτος τῶν Τούρκων Οὔννων τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, 2) τὸ μεταξὺ Βόλγα καὶ Δουνάβεως Σκυθικὸν κράτος, 3) τὸ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Οὐράλη καὶ Βόλγα κράτος τῶν Δυτικῶν Οὔννων, 4) τὸ ἐν Εὐρώπῃ κράτος τῶν Οὔννων καὶ Ἀβάρων, 5) τὸ ἐν τῷ Δυτικῷ Τουρκεστὰν κράτος τῶν λευκῶν Οὔννων. 6) τὸ ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ μέγα κράτος τῶν Τούρκων καὶ τὸ κράτος τῶν Τουκιοὺ καὶ τῶν Κουτλούκ, 7) διάφορα τουρκικὰ κράτη Β. τοῦ Εὐξείνου. 8) διάφορα μικρὰ τουρκικὰ κράτη ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ. 9) τὸ νοτίως τῆς λίμνης Ἀράλης κράτος τῶν Σαμανιδῶν (Σαμὰν-ὀγλοῦ), 10) τὸ ἀπὸ τῆς Ἀράλης λίμνης μέχρι τῶν Ἰνδιῶν ἐκταθὲν κράτος τῶν Γαζνεβιδῶν (βλ. λ.), 11) τὰ Α. τοῦ ποταμοῦ Ὤξου κράτη τῶν Καραχὰν καὶ τῶν Καραχατᾶ, 12) τὰ ἐν Περσίᾳ, Μεσοποταμίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Συρίᾳ κράτη τῶν Σελτζούκων, 13) τὸ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Χωρασμίᾳ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Περσίαν ἐκταθὲν κράτος τῆς δυναστείας τοῦ Χαρζὲμ-σὰχ (συνήθως ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων λεγόμενον Χουαρέσμ), 14) ἡ μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ Ταμερλάνου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμαρκάνδην, 15) τὸ ἐν Ἰνδοστὰν κράτος τοῦ Μπαμποὺρ (τοῦ Μεγάλου Μογγόλου κατ' Εὐρωπαίους), 16) τὸ ἐν Ἀσίᾳ, Εὐρώπῃ καὶ Ἀφρικῇ ἐκταθὲν κράτος τῶν Ὀθωμανῶν (Οσμανλῆ) Τούρκων, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς εἰδικῶς ἐνταῦθα.

Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΪΣΛΑΜΙΚΗ

Χιοὺγ-Νοῦ ἢ Οὖννοι, Γιουὲν-Γιουὲν ἢ Ἄραβες, Τυκιοὺ ἢ Τοῦρκοι. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων λαῶν, οἵτινες κατῴκουν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἐν Ρωσίᾳ ποταμοῦ Δὸν μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ χώραν, περιοριζομένην πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Κασπίας, τοῦ Ὤξου ποταμοῦ, τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων καὶ τῆς Κίνας, πρὸς Β. ὑπὸ τῶν νοτίων καὶ πρὸς Α ἐκτεινομένων διακλαδώσεων τῶν Οὐραλίων ὀρέων, τῆς ὀροσειρᾶς τῶν μικρῶν Ἀλταΐων, τῶν Σαγιανικῶν καὶ τῆς συνεχείας αὐτῶν μέχρι τῆς Ὀχοτσκικῆς θαλάσσης, ἀπαντῶσι πρωτίστως παρὰ τοὺς Ἰνδογερμανοὺς καὶ οἱ Τοῦρκοι. Κατὰ τὰς ἐκ σινικῶν πηγῶν πληροφορίας, οἱ *Τοῦρκοι*, οἵτινες συχνάκις συγχέονται μετὰ τῶν Τατάρων καὶ τῶν Μογγόλων, εἶναι λαὸς ὅλως ἀνεξάρτητος τούτων, ὡς κοιτὶς τοῦ ὁποίου δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ μεταξὺ Κίνας, Ἀλταΐων ὀρέων καὶ Βαϊκάλης λίμνης ἔκτασις. Θεωρεῖται ὡς λίαν πιθανὸν ἱστορικῶς ὅτι μετὰ τοὺς πρώτους μεγάλους κατακλυσμοὺς τῆς Κεντρῴας Ἀσίας κατῆλθον ἐκ τῶν κοιλάδων τῶν μεγάλων Ἀλταΐων καὶ τῶν χιονοσκεπῶν Τανγκνοὺ εἰς τὰ γειτονικὰ ταπεινώματα, ὁπόθεν ἐξηπλώθησαν πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ ΝΑ. Φαίνεται ὅτι λίαν ἐνωρὶς ἐγκατεστάθησαν Β. τῶν σινικῶν ἐπαρχιῶν Τσὰν-σὶ καὶ Τσὲν-σί. Βραδύτερον ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις τῶν στεππῶν τοῦ ἀσιατικοῦ ὀροπεδίου, τὸ ὁποῖον ὁρίζεται Δ. ὑπὸ τῆς Ἀράλης λίμνης καὶ τῆς Χωρασμίας, Β. ὑπὸ τῆς Σιβηρίας καὶ Ν. ὑπὸ τοῦ Θιβὲτ καὶ τῆς μεγάλης Βουχάρας, ἔλαβεν ἐκ τῶν Τούρκων τὸ ὄνομα Τουρκεστὰν (Τουρκιστάν).

Ὁ τουρανικὸς ὅμως οὗτος λαὸς δὲν ἐμφανίζεται ἀρχικῶς μὲ τὸ ὄνομα τῶν Τούρκων. Ἓν τῶν γενικῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα δίδουν εἰς αὐτοὺς οἱ Κινέζοι, εἶναι *Χιοὺγκ-Νοῦ*, οἵτινες θεωρεῖται ὅτι εἶναι οἱ προπάτορες τῶν Οὔννων. Ἡ ἱστορία τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ ἀνατρέχει πολὺ πέραν τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν χρόνων. Εἶναι λαὸς νομαδικός, ἄγριος, πεπροικισμένος μὲ πολεμικὰς ἀρετάς, μὲ ἤθη πρωτόγονα καὶ αὐστηρά. Μέρος μόνον αὐτων εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς συνοικισμούς. Οἱ περισσότεροι ἦσαν νομάδες, ἐνοχλοῦντες τὰς βορείας ἐπαρχίας τοῦ σινικοῦ κράτους διὰ συχνῶν ἐπιδρομῶν. Σημαντικωτέρα ὅμως ἐμφανίζεται ἡ δύναμις αὐτῶν, ὅταν αἱ τέως χωρισμέναι φυλαὶ ἡνώθησαν ὑπὸ ἕνα ἡγεμόνα. Τὴν ἕνωσιν ταύτην συνετέλεσε κατὰ τὰς σινικὰς πηγὰς ἡγεμὼν ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς σινικῆς δυναστείας *Χιᾶ* (2205—1766 π. Χ.), ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς δυναστείας ταύτης, κατέφυγεν ἐπὶ κεφαλῆς 1500 ἀνδρῶν εἰς τὴν χώραν τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ καὶ ἀνακηρυχθεὶς ὑπ' αὐτῶν βασιλεὺς ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ πολλῶν φυλῶν. Ταῦτα θεωροῦνται ὑπό τινων ἱστορικῶν ὡς γενόμενα περὶ τὸ 1200 π. Χ. Παρέρχεται μία ὁλόκληρος χιλιετηρὶς πρὶν ἢ τὸ κράτος τοῦτο ἀποβῇ ἰσχυρὸν χάρις εἰς διηνεκεῖς πολέμους. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β΄ π. Χ. αἰῶνος οἱ Χιοὺγκ-Νοῦ, ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν *Μ--θέ*, εἶναι οἱ ἐπικινδυνωδέστεροι ἐχθροὶ τῆς Σινικῆς αὐτοκρατορίας. Μόλις τῷ 141 π. Χ. ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τοῦ κράτους τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ ὑπὸ τὸν Σίνην αὐτοκράτορα Χιάο Βοῦ-Τί, ὅστις ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τῶν συνόρων τῆς χώρας του πρὸς δυσμάς. Ἐσωτερικοὶ δὲ σπαραγμοὶ καὶ καταστρεπτικαὶ νόσοι ἔθεσαν τέρμα περὶ τὸν Α΄ μ. Χ. αἰῶνα εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο κράτος τῶν Τούρκων τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. Περὶ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Α΄ π Χ. αἰῶνος οἱ Χιοὺγκ-Νοῦ εἶναι τελείως ὑποτελεῖς τῶν Σινῶν. Χάρις εἰς τὰς κατόπιν ἐπελθούσας ἐσωτερικὰς ἐπαναστάσεις ἐν Κίνᾳ, οἱ Χιοὺγκ-Νοῦ ἡνώθησαν πάλιν καὶ ἀπέκτησαν ἰσχύν, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ Α΄ μ. Χ αἰῶνος εὑρίσκονται πάλιν διῃρημένοι εἰς δύο ἡμίση, τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον κράτος, τὰ ὁποῖα ἀλληλοπολεμοῦνται. Οἱ νότιοι, ὑποταγέντες εἰς τοὺς Σίνας, προσεπάθουν νὰ καταστρέψουν τὸ κράτος τῶν βορείων, οἵτινες περὶ τὰ τέλη τοῦ Α΄ αἰῶνος ὑπέκυψαν καὶ διωχθέντες πρὸς Δ. ἐγκατέστησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Σογδιανὴν καὶ ἀκόμη περισσότερον πρὸς ΒΔ. καὶ ἐν μέσῳ διηνεκῶν ἐμφυλίων ἐρίδων ἐκλείπουσιν ἐκ τῆς ἱστορίας.

Αἱ μεταναστεύσεις αὗται τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ προεκάλεσαν ἄλλας μετακινήσεις λαῶν ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ. Ἡ μεταξὺ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἀμοὺρ καὶ τῶν Ἀλταΐων χώρα κατελήφθη ὑπὸ λαῶν τουγγουζικῶν καὶ μογγολικῶν, οἵτινες ἐπολέμησαν κατὰ τῶν νοτίων Χιοὺγκ-Νοῦ, οἵτινες ἐπιέζοντο καὶ ἐκ Ν. ὑπὸ τῶν Σινῶν. Ὁ τελευταῖος αὐτῶν ἡγεμὼν συνελήφθη τῷ 216 μ. Χ. αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Κινέζων καὶ τὸ κράτος ὑπετάγη πάλιν εἰς τὴν Σινικὴν αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὸν Δ΄ ὅμως καὶ Ε΄ μ. Χ. αἰῶνα οἱ Χιοὺγκ-

Digitized by Google

Νοῦ ἐμφανίζονται καὶ πάλιν ἰσχυροί, ἀλλὰ τῷ 460 μ. Χ. ἐκλείπουσιν οἱ ἡγεμόνες τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ τούτου, ὅστις ἀναμιχθεὶς μετ' ἄλλων ἐμφανίζεται κατόπιν. μὲ νέα ὀνόματα καὶ ἱδρύει ἄλλα κράτη.

Ἔρχεται κατόπιν σκοτεινὴ περίοδος τῆς ἱστορίας τῶν Τούρκων, ἥτις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φωτισθῇ διὰ τῶν σινικῶν πηγῶν. Ἀπὸ τοῦ Ε αἰῶνος ὅμως ἐμφανίζεται μία φυλὴ τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ, οἱ λεγόμενοι *Ἀσενᾶ* (*A-shih-Na*) οἵτινες, ὅπως ἀποφύγουν τὸν ζυγὸν τῆς κινεζικῆς δυναστείας Βέϊ, ἐκινήθησαν πρὸς Α. καὶ ἐζήτησαν τὴν προστασίαν ἑνὸς ἄλλου τουρκικοῦ λαοῦ, τῶν *Γιουὲν-Γιουὲν* ἢ *Γεοὺ-Γεν* (*Γκεουγκὲν* κατὰ τὸν Γίβδωνα), οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ αὐτοὶ μία φυλὴ τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ, πιθανώτατα δὲ οἱ *Ἄβαροι* τῶν Βυζαντινῶν, λαὸς τουρκομογγολικός, ἐπιδραμὼν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας μετὰ τοὺς Οὔννους. Ἡ τουρκικὴ καταγωγὴ τῶν Ἀβάρων εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἀνεξαρτήτως ἄλλων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, οἱ Ἄβαροι ἔφερον κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς πλεξίδας ὡς οἱ Κινέζοι. Ἔπειτα ὁ ἀρχηγός των ἔφερε τὸν τίτλον *χαγᾶνος*. Ἡ δὲ λέξις χαγᾶνος εἶναι τουρκική, διατηρηθεῖσα ὡς τίτλος τῶν καθαυτὸ Τούρκων ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας καὶ κατόπιν ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὴν ὀθωμανικὴν γλῶσσαν ὡς *χακκάν*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἡγεμὼν (οἱ σουλτᾶνοι τῆς Τουρκίας εἶχον μεταξὺ τῶν πολλῶν τίτλων των καὶ τὸν τοῦ *χακκὰν-οὐλ μπερεΐν β' ἐλ-μπαχρεΐν*=κύριος τῶν δύο ἠπείρων καὶ τῶν δύο θαλασσῶν). Θὰ ἴδωμεν δὲ ὅτι καὶ τῶν κυρίως Τούρκων τὸν ἀρχηγὸν ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ χαγᾶνον. Ὑπὸ τοὺς Ἄβαρας τούτους ὑπηρέτουν ἀρχικῶς οἱ Ἀσενᾶ ὡς σιδηρουργοί. Οἱ Ἀσενᾶ κατῴκουν οὐχὶ μακρὰν τῆς σημερινῆς κινεζικῆς πόλεως Σὰν-Τάν. τῆς ἐπαρχίας Κὰν-Σοῦ, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶναι καθαρῶς τουρκικὸν (*Κὰν*=αἷμα, *Σοῦ*=νερό, ποταμός, Ἐρυθρὸς ποταμός). Μιὰ φυλὴ τῶν Ἀσενᾶ ἦσαν καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος (545) εἰς τοὺς Κινέζους ἱστορικοὺς ἐμφανιζόμενοι *Τουκιοῦ* ἢ *Θοῦ-Κιοῦ* (ἢ *Τουρκιοῦ*). Ἡ λέξις *Τουκιοῦ* σημαίνει εἰς τὴν γλῶσσάν των περικεφαλαία, λέγεται δὲ ὅτι ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὡς ὄνομα ἐθνικὸν ἐκ τοῦ σχήματος ἑνὸς βουνοῦ παρὰ τὸ ὁποῖον κατῴκουν. Σῴζεται μὲ μικρὰν παραλλαγὴν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν τουρκικὴν ὡς *τακκέ*, τὸ ὁποῖον σημαίνει «κάλυμμα τῆς κεφαλῆς». Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ Τοῦ-Κιοῦ εἶναι ἁπλῶς παραμόρφωσις τῆς λέξεως *Τοὺρκ* ὑπὸ τῶν Κινέζων. Ἡ φυλὴ τῶν *Τοῦ-Κιοῦ* ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ σπουδαιότητα ἀπὸ τοῦ ΣΤ μ. Χ. αἰῶνος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δηλαδὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν *Τοῦ-Μὲν* ἢ *Θοῦ-Μέν*, βοηθούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Κινέζων, ἀπέσεισαν τὸν ζυγὸν τῶν Γιουὲν-Γιουὲν καὶ ἵδρυσαν ἰδικόν των κράτος.

Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἔλαβε τὸν τίτλον *χὰν* (*χάνης*) ἢ *Ἰλὶ-χὰν* (*Μέγας χάν*). Ὁ χάνης οὗτος ἐξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του καὶ εἰς ἄλλους γειτονικοὺς λαούς. Ἡ ἕδρα του εὑρίσκετο παρὰ τὸν ἐν Σιβηρίᾳ ποταμὸν Ἰρτὶς (Irtich). Διέμενεν ὑπὸ σκηνήν, πρὸ τῆς ὁποίας ὑψοῦτο σημαία κεκοσμημένη διὰ χρυσῆς κεφαλῆς λύκου. Σημειωτέον ὅτι οἱ προπάτορες τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατόπιν ἐπηρεασθῆ πολὺ ἀπὸ τὸν βουδισμόν, ἦσαν *τοτεμισταί*, λατρεύοντες διάφορα ζῷα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν λύκον, διότι κατὰ μίαν παραάδοσιν ὁ γενάρχης αὐτῶν ἐγεννήθη ἀπὸ μίαν λύκαιναν.

Τὸν χάνην τοῦτον διεδέχθη μετὰ δύο ἔτη ὁ υἱός του *Ἰκσι-χὰν* ἢ *Σεχὶλ-Μὶ* (ὁ *Σιέμπης* τῶν Ἑλλήνων), ὅστις ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Γιουὲν-Γιουέν. Τὸν Ἰσκὶ-χὰν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του *Νέ..υ κὰν* ἢ *Μωκὰν-χάν*. Οὗτος ἀνύψωσε τὸ κράτος τοῦτο τῶν Τούρκων εἰς μέγαν βαθμὸν δυνάμεως. Ὑπέταξε τοὺς Γιουὲν-Γιουέν, τοὺς Ἐφταλίτας ἢ λευκοὺς Οὔννους, ὡς καὶ ἄλλους λαοὺς ἐπίσης τουρανικῆς καταγωγῆς, τὸ δὲ κράτος του ἐξετάθη μέχρι τῶν Οὐραλίων ὀρέων καὶ μέχρι τῶν ποταμῶν Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου (Ἀμοῦ Δαριὰ καὶ Σὶρ-Δαριά).

Σχέσεις τῶν Τούρκων μετὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ ἰσχὺς τοῦ τουρκικοῦ τούτου κράτους κατὰ τὴν χρονικὴν ἐκείνην περίοδον (546—582 μ. Χ. ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ἤρχισε νὰ στρέφῃ τὴν προσοχήν του καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἀσίας. Τῷ 562 ἀπέστειλε πρεσβείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανόν, ὅπως παρακωλύσῃ συμμαχίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους μετὰ τῶν Ἀβάρων, ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῶν Τούρκων. Τῷ 567 ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπουλιν νέα τουρκικὴ πρεσβεία, ὅπως ζητήσῃ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστῖνον τὸν Β' νὰ μὴ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Ἀβάρους γαίας πρὸς ἐγκατάστασιν. Τὰ διαβήματα ταῦτα ἐξηγοῦν διατὶ ὁ Ἰουστῖνος ὁ Β', ἐγκαταλείψας τὴν τακτικὴν τοῦ θείου του (Ἰουστινιανοῦ), ἠρνήθη εἰς τοὺς Ἀβάρους τὰ κατ' ἔτος διδόμενα χρηματικὰ καὶ ἄλλα δῶρα. Μετὰ ἓν ἔτος ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπουλιν ἄλλη τουρκικὴ πρεσβεία, ὅπως προτείνῃ συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν κατὰ τῆς Περσίας. Τὰ κατὰ τὴν πρεσβείαν ταύτην, ὡς καὶ τὴν κατόπιν ταύτης ἀποστολὴν δύο βυζαντινῶν πρεσβειῶν, ἀφηγεῖται ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Μένανδρος ὁ Προτέκτωρ, τοῦ ὁποίου σῴζονται μακρὰ ἀποσπάσματα (βλ. *Carolus Müller*, Fragmenta historicorum Graecorum, τόμ. Δ', σελ. 201 καὶ ἑξ.).

Τουρκικὴ κατοικία τοῦ Ζ' αἰῶνος.

Ὁ χάνης τῶν Τούρκων εἶχεν ἀρχίσει πλέον νὰ ζητῇ ἰσχυρὸν ἀντίρροπον ἀφ' ἑνὸς κατὰ τῆς Κίνας, ἀφ' ἑτέρου κατὰ τῆς Περσίας. Αἱ δύο αὐταὶ χῶραι ἀπέκλειον τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν θάλασσαν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐξάσκησιν ἐλευθέρου ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Τὸ κυριώτερον προϊὸν τὸ ὁποῖον εἶχον νὰ τοποθετήσωσιν οἱ Τοῦρκοι ἦσαν τὰ σηρικὰ (μεταξωτὰ) ὑφάσματα. Τοιαῦτα ἐλάμβανον οἱ εἰς τὰ σύνορα τῆς Κίνας ζῶντες Τοῦρκοι ὡς ἐτήσιον μίσθωμα τῶν στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας παρεῖχον εἰς τοὺς ἰσχυροὺς γειτονάς των. Κυριωτέρα ἀγορὰ καταναλώσεως τῶν μεταξωτῶν τούτων ἦτο ἡ Περσία. Ἀλλ' ἡ ἀγορὰ αὕτη ἦτο ἀνεπαρκής, ἔπειτα δὲ οἱ Πέρσαι ἐκανόνιζον τὰς τιμὰς ὅπως αὐτοὶ ἤθελον. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον πληροφορηθῆ ὅτι πέραν τῆς Περσίας ὑπῆρχε μία ἄλλη μεγάλη χώρα, πολὺ πλουσιωτέρα, ἡ ὁποία ἠγόραζε πολλὰ μεταξωτά, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἀλλὰ μεταξὺ ταύτης καὶ τῶν Τούρκων παρενεβάλλετο ἡ Περσία. Οἱ Τοῦρκοι μεταξέμποροι ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν διαμετακόμισιν τοῦ προϊόντος των διὰ τῆς Β. Περσίας (τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν). Πρὸς τοῦτο οἱ πρὸς τὰ σύνορα τῆς Περσίας Τοῦρκοι ἀπέστειλαν εἰς Περσίαν πρεσβείαν μὲ πλουσιώτατα μεταξωτά, διὰ νὰ ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις, ἀφοῦ ἔλαβον τὴν ἄδειαν τοῦ μεγάλου χάνου, τοῦ *Μωκὰν-χάν*, τὸν ὁποῖον ὁ Μένανδρος ὀνομάζει *Διζαβουλον* ἢ *Διλζίβουλον* ἢ *Σιλζίβουλον* (καὶ ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι ὁ *Σινιζινυποῦ* τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν), ἴσως ὁ *Σιντζὰπ γκοῦ* εἰς τὸ ἀρχαῖον τουρκικὸν ἰδίωμα, ἴσως δὲ νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν *Ἰστ..ίμκ*, υἱὸς τοῦ Ταρντοὺ ἢ Τα-ντεοῦ.

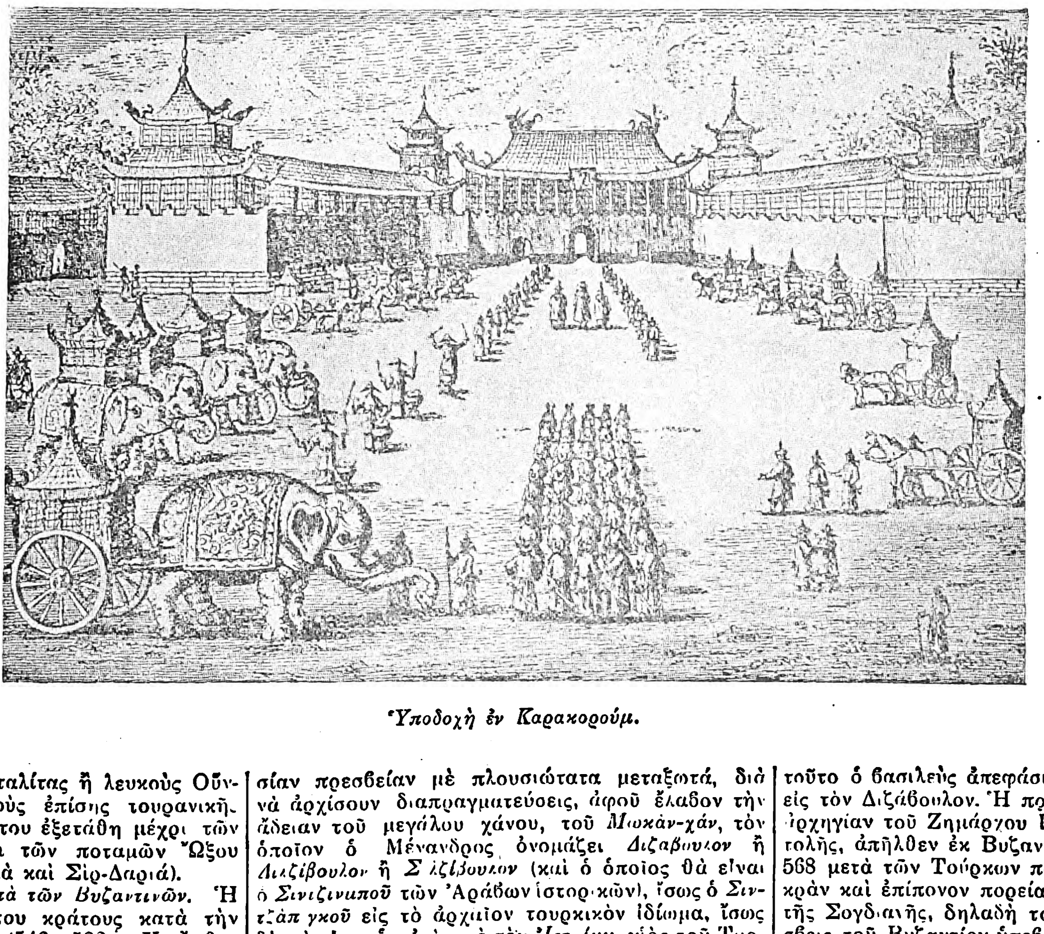

Ὑποδοχὴ ἐν Καρακορούμ.

Φθάσαντες εἰς Περσίαν οἱ Τοῦρκοι πρέσβεις ἀπέκρυψαν τὸν κύριον αὐτῶν σκοπόν, ὅτι δηλαδὴ ἐζήτουν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πρὸς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν διαμετακόμισιν τῶν μεταξωτῶν. Περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸ νὰ ζητοῦν τὴν ἄδειαν τῆς ἐλευθέρας πωλήσεως εἰς ὅλας τὰς περσικὰς ἐπαρχίας. Ἤλπιζον ἴσως ὅτι ἐκ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Περσίας θὰ κατώρθωνον νὰ ἐπικοινωνήσουν κατόπιν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν. Τὴν πρότασιν ταύτην ἀπέρριψαν οἱ Πέρσαι κατ' εἰσήγησιν Τούρκου ἡγεμονόπαιδος, τοῦ *Κατούλφου* (κατὰ Μένανδρον), ὅστις φυγὼν ἐκ τῆς πατρίδος του ἔζη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σάχου. Ὁ Τοῦρκος οὗτος πολιτικὸς ἐξόριστος ἔπεισε τοὺς Πέρσας ὅτι ἠδύναντο νὰ λαμβάνωσι τὴν μέταξαν ἀπ' εὐθείας ἐκ Κίνας διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Διὰ νὰ μὴ θίξουν ὅμως τὴν εὐαισθησίαν τῶν Τούρκων, ἠγόρασαν τὰ ὑπ' αὐτῶν κομισθέντα μεταξωτά, τὰ ἐπλήρωσαν καὶ τὰ ἔκαυσαν δημοσίᾳ, διὰ νὰ δείξουν ὅτι δὲν τὰ χρειάζονται. Μετά τινα καιρὸν ἦλθεν εἰς Περσίαν ἄλλη τουρκικὴ πρεσβεία, ὅπως προτείνῃ φιλίαν τῶν Τούρκων ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ζητουμένων ἐμπορικῶν προνομίων. Ὁ Κάτουλφος ὅμως παρέστησεν εἰς τοὺς Πέρσας ὅτι ἡ φιλία τῶν Τούρκων ἦτο ἐπιβλαβής, διὰ «τὸ σκυθικὸν παλίμβουλον», ὡς ἔλεγε, συνέστησε δὲ εἰς τοὺς Πέρσας νὰ δηλητηριάσωσι τὰ μέλη τῆς τουρκικῆς πρεσβείας καὶ νὰ διαδώσωσιν ὅτι ἀπέθανον, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποστοῦν τὸ θερμὸν καὶ ξηρὸν κλῖμα τῆς Περσίας. Ἐλάχιστα μέλη τῆς τουρκικῆς ταύτης πρεσβείας διεσώθησαν, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς *Μανιάχ*, διοικητὴς τῆς Σογδιανῆς. Ὁ μέγας χάνης τῶν Τούρκων Διζάβουλος, τὸν ὁποῖον ὁ Μένανδρος λέγει ἀγχίνουν, καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ὑποπτευθέντες τὰ συμβάντα, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκδικηθῶσι. Πρὸς τοῦτο ἐσκέφθησαν νὰ στραφῶσι πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς «πλέον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων μετάξης χρωμένους», ὅπως προτείνωσι συμμαχίαν κατὰ τῶν Περσῶν καὶ συγχρόνως ἐξασφαλίσωσιν ἀγορὰν καταναλώσεως διὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἐκ Κίνας. Οὕτως ἐξεκίνησε τῷ 768 ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας μεγάλη τουρκικὴ πρεσβεία ὑπὸ τὸν Μανιάχ, κομίζουσα εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστῖνον πλούσια δῶρα καὶ κυρίως μεταξωτά, ὡς καὶ φιλικὰς ἐπιστολὰς τοῦ μεγάλου χάνου, τοῦ ἄλλως λεγομένου Χαγάνου. Ἡ πρεσβεία ἔγινε τιμητικώτατα δεκτή. Βασιλικοὶ διερμηνεῖς μετέφρασαν τὸ σκυθικόν, δηλαδὴ τουρκικὸν γράμμα τοῦ μεγάλου χάνου (τὸ ὁποῖον ἴσως νὰ ἦτο γραμμένον εἰς τὴν τότε ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ ἐν χρήσει ἀραμαϊκὴν γραφήν). Ὁ βασιλεὺς ἐζήτησε λεπτομερεῖς περιγραφὰς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν τουρκικῶν χωρῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. Οἱ Τοῦρκοι ἀπήντησαν ὅτι ἔχουν τέσσαρας ἡγεμονίας, ἐξαρτωμένας ὅλας ἀπὸ τὸν Διζάβουλον. Ἦσαν λοιπὸν εἶδος μεγάλης ὁμοσπονδίας. Ὅτι ὑπεδούλωσαν τοὺς Ἐφταλίτας, τοὺς Ἀβάρους, ἐκτὸς 20 000 ἐπαναστατησάντων. Ὅτι ἐκ τῶν τουρκικῶν λαῶν ἄλλοι ἦσαν «ἀστικοί», δηλαδὴ μονίμως ἐγκατεστημένοι, ἄλλοι δὲ νομάδες. Τέλος δὲ ἐπρότειναν εἰς τὸν αὐτοκράτορα φιλίαν καὶ συμμαχιαν, ἤ, ὅπως λέγει ὁ Μένανδρος, «φιλίαν καὶ ὁμαιχμίαν Τούρκοις καὶ Ρωμαίοις». Διεκήρυξαν ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ πολεμήσουν κατὰ παντὸς ἐχθροῦ τῶν Ρωμαίων «εὑρισκομένου ἐν Ἀσίᾳ», ὑψώνοντες δὲ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεκαλοῦντο τὰς χειροτέρας κατάρας κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ χάνου καὶ κατὰ τῆς ἰδικῆς των ἐν περιπτώσει ἀθετήσεως. Οὕτω συνήφθη ἡ πρώτη συμμαχία μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Τούρκων. Ἀλλ' οἱ Βυζαντινοὶ ἐδίσταζον νὰ περιπλακῶσιν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀβάρους. Ἠθέλησαν πρωτίστως νὰ γνωρίσουν καλῶς τοὺς Τούρκους καὶ τὴν χώραν των καὶ πρὸς τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ πρεσβείαν εἰς τὸν Διζάβουλον. Ἡ πρεσβεία, τεθεῖσα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ζημάρχου Κίλικος κόμιτος τῆς Ἀνατολῆς, ἀπῆλθεν ἐκ Βυζαντίου τὸν Αὔγουστον τοῦ 568 μετὰ τῶν Τούρκων πρέσβεων. Ὅταν μετὰ μακρὰν καὶ ἐπίπονον πορείαν ἔφθασαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Σογδιανῆς, δηλαδὴ τοῦ Τουρκεστάν, οἱ πρέσβεις τοῦ Βυζαντίου ὑπεβλήθησαν εἰς παραδόξους διατυπώσεις, ὑποχρεωτικὰς δι' ὅλους τοὺς ξένους

Digitized by Google

τοὺς ἐρχομένους ἐκεῖ. Οἱ Τοῦρκοι ἥναψαν πυρὰς μὲ κλάδους εὐώδεις καὶ εἰσάγοντες ἐντὸς τῶν φλογῶν τὰς ἀποσκευὰς τῶν Βυζαντινῶν ἐψιθύριζον «ρήματα βαρβαρικά, ὅπως ἀπελάσωσι τὰ πονηρὰ πνεύματα». Ἐδέησε δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ζήμαρχος νὰ διέλθῃ διὰ τῶν φλογῶν. Ὑπὸ τὰς ἐξωτικὰς αὐτὰς διατυπώσεις ἀναγνωρίζομεν βεβαίως ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μέτρων ὑγειονομικῶν καὶ ἀπολυμαντικῶν. Κατόπιν ἡ πρεσβεία μετέβη εἰς τὴν ἕδραν τοῦ χαγάνου, ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ *Ἐκ-δὰγ* (*Ἀκ-δὰγ*=Λευκὸν ὄρος), τὸ ὁποῖον ὁ Μένανδρος ἐξηγεῖ «Χρυσοῦν ὄρος» (*Ἀλτάϊ* ἢ *Ἀλτοὺν-δάγ*). Ὁ χαγᾶνος (Διζάβουλος) ἐκάθητο ἐντὸς μεταξωτῆς σκηνῆς ἐπὶ «διτρόχου καθέδρας χρυσῆς ἑλκομένης ὑφ' ἵππου ἑνός». Ὁ Ζήμαρχος προσεφώνησε καταλλήλως τὸν Διζάβουλον, εὐχηθεὶς εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος νὰ δαμάζῃ καὶ νὰ λαφυραγωγῇ τοὺς ἐχθρούς του καὶ διαβεβαιώσας περὶ τῆς φιλίας τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Τούρκων καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ὑπηκόους των. Ἐπηκολούθησαν εὐωχίαι, καθ' ἃς οἱ Βυζαντινοὶ ἔπιον «οἶνον βαρβαρικὸν οὐχὶ ἐξ ἀμπέλου». Ὁ Μένανδρος περιγράφει καὶ τὴν χλιδὴν τῆς αὐλῆς τῶν ἀρχαίων τούτων Τούρκων. Ὁ Διζάβουλος εἶχε κλίνην χρυσῆν, μετεχειρίζετο κάλπεις (φιάλας) χρυσᾶς. Ὁ Ζήμαρχος κατῴκησεν ἐντὸς οἰκίας ἐστολισμένης μὲ πολυτελῆ μεταξωτὰ καὶ μὲ «ἀγάλματα». Φαίνεται ὅτι τὰ ἀγάλματα αὐτὰ παρίστων ζῷα. Ὁ Μένανδρος λέγει ὅτι εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ χαγάνου ὑπῆρχον «ἰνδάλματα τετραπόδων ἀργυροποίητα». Φαίνεται λοιπὸν ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀκόμη *τοτεμισταί*. Εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ζημάρχου ἐτέθη μεταξὺ ἄλλων καὶ θεραπαινὶς δορυάλωτος, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Μένανδρος δίδει τὸ ὄνομα Χερσίς, τὸ ὁποῖον φαίνεται μᾶλλον περσικόν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Διζάβουλος, ἀποφασίσας νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν, παρέλαβεν εἰς τὸ ἐπιτελεῖόν του καὶ τὸν Ζήμαρχον. Καθ' ὁδὸν ἦλθε πρεσβεία τῶν Περσῶν διὰ νὰ προλάβῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Ἄγνωστον εἶναι ἂν ὁ πόλεμος διεξήχθη πραγματικῶς. Ἡ συνέχεια τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Μενάνδρου διακόπτεται ἐδῶ. Ἄλλαι ἱστορικαὶ πηγαὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ῥῆξις προελήφθη. Πάντως ὁ Ζήμαρχος καὶ ἡ συνοδεία του ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Βυζάντιον, μὲ τὴν εὐκαιρίαν δὲ αὐτὴν ὁ Διζάβουλος ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν νέαν πρεσβείαν, ἡ ὁποία θὰ ἔμενεν ἐκεῖ ὡς διαρκὴς διπλωματικὴ ἀντιπροσωπεία. Ὡς ἀρχηγὸς τῆς πρεσβείας αὐτῆς ὡρίσθη ὁ *Ταγμᾶ*, ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ *ταρχὰν* (ὅπερ σημειωτέον ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῶν πρώτων Βουλγάρων). Αἱ δύο πρεσβεῖαι χάρις εἰς διάφορα τεχνάσματα τοῦ Ζημάρχου κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν τοὺς Πέρσας, τοὺς ὁποίους ἀνησύχει ἡ τουρκοβυζαντινὴ φιλία, καὶ νὰ παρακάμψουν τὸν Καύκασον. Κατόπιν ἐκ τῶν Β παραλίων τοῦ Εὐξείνου ἔφθασαν διὰ θαλάσσης εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἐκεῖθεν διὰ ξηρᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπηκολούθησαν ἓξ τουρκικαὶ πρεσβεῖαι ἐν διαστήματι ὀκτὼ ἐτῶν, συντελέσασαι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐμπορικῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. Τότε ἐσχηματίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τουρκικὴ παροικία μετερχομένη τὸ ἐμπόριον τῆς μετάξης, τῶν μύρων, τῶν ταπήτων καὶ τῶν ἰνδικῶν πολυτίμων λίθων. Τῷ 576, ἐπὶ αὐτοκράτορος Τιβερίου, ἀπεστάλη εἰς τὴν χώραν τῶν Τούρκων δευτέρα βυζαντινὴ πρεσβεία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Οὐαλεντῖνον ξιφοφόρον (ὑπασπιστὴν) τοῦ βασιλέως. Μετ' αὐτὴν ἐπέστρεψαν εἰς Ἀσίαν καὶ οἱ 106 Τοῦρκοι πάροικοι τοῦ Βυζαντίου. Ἡ πρεσβεία ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν Σινώπης —Χερσῶνος— Ἀζοφικῆς καὶ Κασπίας. Ἡ ἔκβασις τῆς πρεσβείας αὐτῆς ὅμως δὲν ὑπῆρξεν οἵα ἀνεμένετο. Ὁ Ἰουστῖνος δὲν εἶχε σκεφθῆ ἀρχικῶς νὰ πολεμήσῃ σοβαρῶς κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διαδόχου του αἱ μετὰ τῆς Περσίας σχέσεις περιεπλάκησαν καὶ διὰ τοῦτο ἐσκέφθη πάλιν νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τοὺς Τούρκους. Ὅταν ὅμως ἡ βυζαντινὴ πρεσβεία ἔφθασεν εἰς τὴν καθέδραν τοῦ μεγάλου χάνου, ὁ Διζάβουλος εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἀδελφός του *Δομπὸ-χάν*. Οὗτος εἶχε στρέψει τὴν προσοχήν του πρὸς Α., δηλαδὴ πρὸς τὴν Κίναν, δεχθεὶς καὶ τὸ βουδικὸν θρήσκευμα. Ἡ βυζαντινὴ πρεσβεία ἐπεσκέφθη κατ' ἀρχὰς τὸν υἱὸν τοῦ Διζαβούλου, ἀρχηγὸν ἑνὸς ἄλλου κράτους τῆς μεγάλης ἐκείνης τουρκικῆς ὁμοσπονδίας, τὸν ὁποῖον ὁ Μένανδρος ὀνομάζει *Τούρξανθον*. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι βεβαίως παραμεμορφωμένον ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, ἀλλ' ἡ λέξις *Τοὺρκ* ἀναγνωρίζεται εἰς τὸ πρῶτον συνθετικόν. Κατά τινας πηγὰς ὠνομάζετο *Τουρκέκ*. Ὁ Οὐαλεντῖνος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Τουρξάνθου νὰ ἐκτελέσουν τοὺς

Τοῦρκος ὑπηρέτης τοῦ ΣΤ' αἰῶνος.

ὅρους τῆς συμμαχίας καὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς Πέρσας, ἐναντίον τῶν ὁποίων εὑρίσκετο εἰς πόλεμον τὸ Βυζάντιον. Ἀλλ' ὁ Τούρξανθος δὲν ὡμοίαζε τὸν πατέρα του, οὔτε ἐφαίνετο ν' ἀποδίδῃ πολλὴν σημασίαν εἰς τὴν φιλίαν τῶν Βυζαντινῶν. Ἐθεώρει μάλιστα ὅτι οὗτοι παρεβίασαν τὴν συμμαχικὴν συνθήκην μὴ ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῶν Περσῶν, ὅταν ὁ πατήρ του ἐπολέμει κατ' αὐτῶν. Ὅταν ὁ Οὐαλεντῖνος ἔγινε δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Τουρξάνθου, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Τιβερίου, ὑπενθύμισε τὴν ἐπὶ Διζαβούλου καὶ Ἰουστίνου συναφθεῖσαν συνθήκην καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ Τούρξανθος θὰ βοηθήσῃ τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνα. Αἱ λέξεις αὗται τοῦ Βυζαντινοῦ πρέσβεως ἐξώργισαν τὸν Τοῦρκον ἡγεμόνα. Ἐξέσπασεν εἰς δριμυτάτας μομφὰς κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν Βυζαντινῶν. Ἰδοὺ πῶς παραθέτει τὸν λόγον του ὁ Μένανδρος: «Ἆρα οὐχὶ ὑμεῖς οὗτοι ἐκεῖνοι ἐστὲ Ρωμαῖοι, δέκα μὲν γλώσσαις, μιᾷ δὲ χρώμενοι ἀπάτῃ». Βυθίζων δὲ τὰ δέκα δάκτυλά του εἰς τὸ στόμα του προσέθεσε: «Καθὼς ἐγὼ θέτω καὶ τὰ δέκα δάκτυλα εἰς τὸ στόμα μου, οὕτω καὶ σεῖς μεταχειρίζεσθε πολλὰς γλώσσας διὰ νὰ ἀπατᾶτε ὅλα τὰ ἔθνη. Ἤλθατε ἀμφιεσμένοι τὸ ψεῦδος καὶ ὁ ἀποστέλλων ὑμᾶς ἀπατεὼν ἐκτίσει μοι δίκας». Συμμαχεῖ μὲ τοὺς Οὐαρχωνίτας (δηλαδὴ τοὺς Ἀβάρους), δούλους τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐστασίασαν κατὰ τῶν κυρίων των. «Ἀλλ' αὐτοὶ θὰ ἐπανέλθουν εἰς ἐμὲ ὅταν τὸ θελήσω. Δὲν ἔχω παρὰ νὰ τοὺς ἀπειλήσω μὲ τὸ μαστίγιόν μου, ἐὰν δὲ δυστροπήσουν, θὰ τοὺς συντρίψω ὡς μύρμηκας ὑπὸ τὰ πέλματα τῶν ἵππων μου.... Διατί ὡδηγήσατε τὴν τουρκικὴν πρεσβείαν διὰ δυσβάτων ἀτραπῶν; Διὰ νὰ νομίσω ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ ἔλθω. Ἐγὼ ὅμως γνωρίζω καὶ τὸν Δῶν ποταμὸν καὶ τὸν Ἴστρον (Δούναβιν) καὶ τὸν Ἕβρον, ὁπόθεν ἦλθον οἱ «πίσυνοι» (ὑποτακτικοὶ) Ἄβαροι. Δὲν ἀγνοῶ τὴν δύναμίν σας. Ἀλλὰ ὅλη ἡ γῆ ἀπὸ Α. μέχρι Β. εἶναι ὑποτεταγμένη (ὑποκέκλιται) εἰς ἐμέ». Καὶ τέλος ὁ Τούρξανθος, τὸν ὁποῖον ὁ Μένανδρος ὀνομάζει «ὑψαγόραν» (μεγαλαυχοῦντα) καὶ ἀλαζόνα, ἐδήλωσεν ὅτι τὸν μὲν πρέσβυν θὰ θανατώσῃ, τὸν δὲ βασιλέα θὰ τιμωρήσῃ καιρῷ τῷ δέοντι. Εὑρεθεὶς ἀπέναντι πραγματικοῦ κινδύνου ὁ Οὐαλεντῖνος, ἐξήντλησεν ὅλην τὴν εὐγλωττίαν τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας διὰ νὰ κατευνάσῃ τὸν Τοῦρκον ἡγεμόνα. «Θὰ ηὐχόμην, εἶπε, τὸν θάνατον, ἐὰν δὲν ἐσκεπτόμην πόσην κακὴν φήμην θὰ ἀποκτήσῃς παραβαίνων κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰ διεθνῆ νόμιμα διὰ τοῦ φόνου πρεσβευτῶν». Ὑπενθύμισε τὴν φιλίαν τοῦ πατρός του πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι αὕτη δὲν θὰ διαλυθῇ. Ἐπὶ τέλους ὁ Οὐαλεντῖνος κατώρθωσε νὰ καταπραΰνῃ τὸν Τούρξανθον. Ὅλα ὅμως τὰ μέλη τῆς πρεσβείας ὑπεβλήθησαν εἰς ταπεινωτικὰς δοκιμασίας. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ κηδεία τοῦ Διζαβούλου, ὑπεχρεώθησαν καὶ οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ὑποστῶσιν ὅλα τὰ παλαιὰ ἔθιμα τῶν Τούρκων. Μεταξὺ ἄλλων ἐχάραξαν μὲ ξιφίδια τὸ πρόσωπόν των. Τέλος ὁ Τούρξανθος ἀφῆκεν ἐλευθέρους τοὺς πρέσβεις τοῦ Βυζαντίου, ἀφοῦ ἠπείλησεν ὅτι θὰ καταλάβῃ τὸν *Βόσπορον* (τὸν *Κιμμέριον*, δηλαδὴ τὸ *Κερτς*). Καὶ πράγματι μετ' ὀλίγον ἀνηγγέλθη ἡ κατάληψίς του ὑπὸ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ *Μπουκᾶ χάν*. Ἡ κατάληψις τῆς πόλεως ταύτης ἀπετέλει τὴν καταγγελίαν τῆς μεταξὺ Τούρκων καὶ Βυζαντινῶν συμμαχικῆς συνθήκης.

Παρακμὴ τῶν Τουκιοῦ. Μετὰ τὰς ἀκριβεῖς ταύτας ἱστορικὰς πληροφορίας περὶ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους ὁ Μένανδρος ὀνομάζει καὶ *Σογδαΐτας*, οἵτινες φαίνεται ὅτι εἶναι οἱ *Τουκιοῦ*, ἔρχεται πάλιν περίοδος ἱστορικῆς ἀσαφείας. Ἡ προέλασις τῶν Τούρκων τούτων πρὸς τὸν Εὔξεινον, εἰς τὰς ἀκραίας πρὸς Β. κτήσεις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, θ' ἀπέβαινεν ἴσως ἐπικίνδυνος δι' αὐτό, ἂν μὴ ἐστρέφοντο πάλιν κατὰ τῆς Περσίας καὶ κατὰ τῆς Κίνας, ἥτις, ὡς εἴδομεν, ἐξησφάλιζε τὴν πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην διὰ πλουσίων δώρων καὶ φόρου καταβαλλομένου εἰς μεταξωτά. Ἀλλὰ καὶ τὸ τουρκικὸν κράτος τῶν Τουκιοῦ ὑπέστη τὴν τύχην τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, καταρρεῦσαν ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐκτάσεώς του. Ἀπὸ τῶν διαδόχων τοῦ *Μισκὰν-χὸν* διῃρέθη εἰς δύο, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχεν ἴδιον χάνην, ἀναγνωρίζοντα ὡς ἐπικυρίαρχον τὸν μέγαν χαγᾶνον, ὅστις ἥδρευε παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Ἰρτίς. Ὀλίγον βραδύτερον, τῷ 581, εὑρίσκομεν τέσσαρα χανᾶτα, τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν δυναστείαν. Μεταξὺ τῶν συγγενῶν τούτων ἡγεμόνων κατώρθωσαν νὰ ἐνσπείρουν διχόνοιαν οἱ Σῖναι. Περὶ τὸ 586 τὸ δυτικὸν κράτος τῶν Τουκιοῦ εἶναι ἤδη ὑποτελὲς τῆς Κίνας. Περὶ τὸ 744 τὸ ἀνατολικὸν ὑπέκυψεν εἰς ἄλλον τουρκικὸν λαόν, τοὺς *Χοεῖ-χέ*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος ἐπετέθη κατὰ τοῦ δυτικοῦ κράτους τῶν Τουκιοῦ ἄλλος τουρκικὸς λαός, οἱ *Θου-κι-χὶ* ἢ *Του-κι-χί*, οἵτινες ἠνάγκασαν τὸν χάνην τῶν Τουκιοῦ νὰ φύγῃ εἰς Κίναν. Οἱ Κινέζοι ἠθέλησαν τότε νὰ διορίσουν χάνην ἰδικόν των, ἀλλ' οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ. Οἱ Του-κι-χὶ ἐκρατήθησαν ἐπὶ ἥμισυ περίπου αἰῶνα, μεθ' ὃ καὶ οὗτοι ὑπέκυψαν εἰς τοὺς Χοεῖ-χέ. Οἱ Χοεῖ-χὲ οὗτοι θεωροῦνται ὡς οἱ προπάτορες τῶν Ὀγούζων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ προσεγγίσωμεν πρὸς τοὺς Σελτζούκους καὶ τοὺς Ὀθωμανούς.

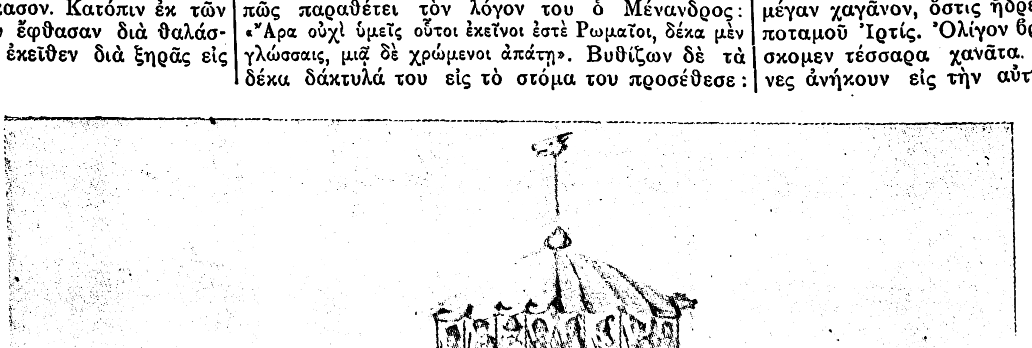

Ἔξοδος παλαιῶν Τούρκων εἰς πόλεμον.

Περὶ τῆς μεσολαβησάσης περιόδου ὑπάρχουν ἀσαφεῖς πληροφορίαι. Πάντως εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγονται αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ *Ὀρχὰν* (βλ. κατ. /*Γλωσσ.*/). Τὸ κυριώτερον τῶν μνημείων τοῦ Ὀρχὰν ἐστήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κίνας τῷ 731 μ. Χ. πρὸς τιμὴν τοῦ Τούρκου ἡγεμόνος *Κιοὺλ-Τεκίν*. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ μακρὰ ἐπιγραφὴ ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων τοῦ Κιοὺλ-Τεκίν, δηλαδὴ τὴν ἱστορίαν τῶν Τούρκων, ἀρχῆς γ-

Digitized by Google

νομένης ἀπὸ τῆς κοσμογονίας, ἀρχίζουσα οὕτω: «Ἀφοῦ ἐγεννήθη ἄνω ὁ κυανοῦς οὐρανὸς καὶ κάτω ἡ σκοτεινὴ γῆ, ἀνεφάνησαν μεταξὺ τῶν δύο οἱ ἄνθρωποι. Μεταξὺ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων ἠγέρθη ὁ προπάτωρ μου Μπουμὺν χάν, ὁ διάσημος χὰν ὁ θεσπίσας νόμους καὶ τακτοποιήσας τὰ πάντα». Ὁ Μπουμὺν χὰν ὀνομάζεται καὶ *Ἐσιτμὶ* (ἢ κατ' ἄλλην ἀνάγνωσιν *Ἰστεμι*, ὅτε καὶ ἔχομεν πάλιν τὸ παρὰ Βυζαντινοῖς ἀπαντῶν ὄνομα *Ἰστέμης*).

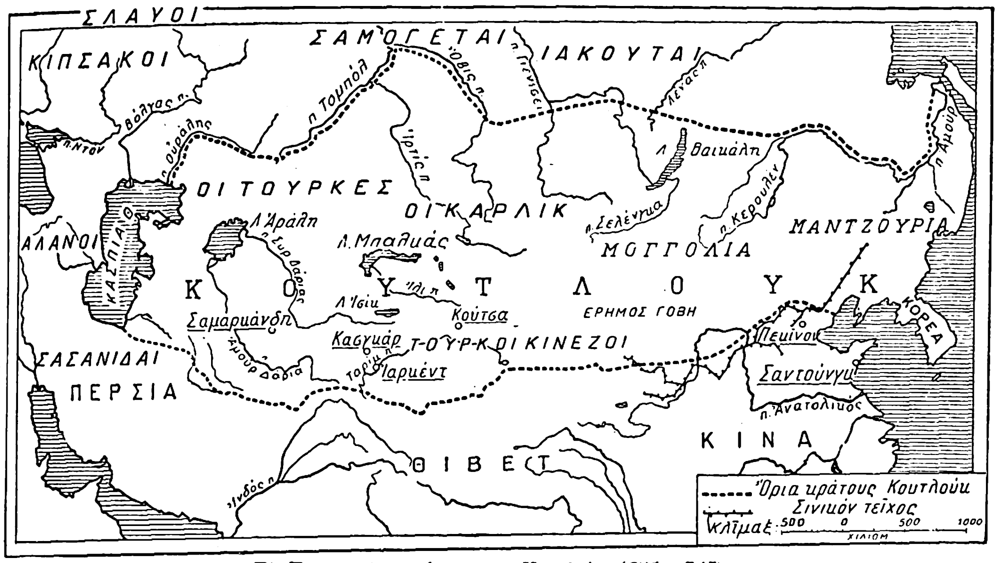

Τὸ Τουρκικὸν κράτος τῶν Κουτλοὺκ (681—745).

Ἐκτίθενται κατόπιν μὲ ἀρκετὴν βεβαίως ἱστορικὴν ἀσάφειαν τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Τούρκων ἡγεμόνων, τῶν θεωρουμένων ὡς προγόνων τοῦ Κιοὺλ-Τεκίν. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἑρμηνείαν ὁ Μπουμὺν χὰν δὲν εἶναι ἄλλος ἢ ὁ ἐκ τῆς σινικῆς δυναστείας τῶν Χιὰ πρίγκιψ *Βὲν-μύν*, ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ (Οὕννων). Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μνημείου σινικὴ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει ὡς προπάτορα τοῦ Κιοὺλ-Τεκὶν τοῦ Ι-τι-μι-σι-φοῦ, ἐξ οὗ δὲν φαίνεται ἂν πρόκειται πράγματι περὶ τοῦ Βὲν-μύν. Ὡς ἄμεσοι ἐξ εὐγενῶν καταγόνοι βοηθοὶ (ὑπουργοὶ) τῶν ἡγεμόνων ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ οἱ μπουϊρούκ (λέξις, τὴν ὁποίαν ζητοῦν σήμερον ν' ἀνακαλέσουν εἰς τὴν ζωὴν οἱ σημερινοὶ Τοῦρκοι). Φαίνεται δὲ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὅτι οἱ χὰν καὶ οἱ μπουϊροὺκ δὲν εἶχον ἐξουσίαν ἀπόλυτον, διότι ἡ διεύθυνσις τῶν κοινῶν ἀνήκει εἰς τὸν λαόν, ἄρα ἐπρυτάνευον δημοκρατικαὶ ἰδέαι. Τὴν εὐτυχῆ περίοδον ἠκολούθησαν, πάντοτε κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, καιροὶ δύσκολοι. Οἱ υἱοὶ δὲν ὡμοίαζον τοὺς πατέρας. Ἦλθον ἄνανδροι χάναι καὶ μπουϊουροῦκοι. Ἤρχισαν φιλονικίαι μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς δυναστείας, μεταξὺ τῶν εὐγενῶν καὶ λαοῦ, τῶν ταραχῶν δὲ τούτων ἐπωφελήθησαν οἱ Κινέζοι, τῶν ὁποίων τὰς καλὰς ἰδιότητας περιγράφει ἡ ἐπιγραφή, ἥτις δὲν ἐξηγήθη ἀκόμη ἐπαρκῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἐπῆλθεν ὅμως κατόπιν λαϊκὸν κίνημα, τὸ ὁποῖον ἀποκατέστησε τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον. Ὁ τουρκικὸς λαὸς ἐξηγέρθη κατὰ τῶν εὐγενῶν, οἵτινες εἶχον δεχθῆ τὰ κινεζικὰ ἔθιμα. Ἀλλ' ὁ χάνης θέλει νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν του οὐχὶ διὰ τῆς λαϊκῆς θελήσεως, ἀλλὰ θείῳ ἐλέῳ. Πάλιν ἐπωφελοῦνται οἱ Κινέζοι. Ἀλλ' ὁ «τουρκικὸς οὐρανός», ἡ «ἱερὰ τουρκικὴ γῆ», τὸ «ἱερὸν τουρκικὸν ὕδωρ» προστατεύουν τὸν λαὸν καὶ ἀναβιβάζουν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ χάνου τὸν *Ἐλτερὲς χὰν* καὶ τὴν σύζυγόν του *Ἐλμπιλγκὲ-Χατούν*. Ἴσως ταῦτα νὰ εἶναι τίτλοι καὶ ὄχι κύρια ὀνόματα. Πάντως τὸ *χατοὺν* σημαίνει καὶ εἰς τὴν σημερινὴν τουρκικὴν γλῶσσαν «γυνή», «κυρία». Ἀλλ' ἡ ἐξουσία τοῦ ἡγεμόνος δὲν ἐκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν Τούρκων, οὐδὲ κἂν ἐπὶ τῶν *ντοκοὺζ Ὀγοὺζ* (=ἐννέα Ὀγοῦζοι), τοὺς ὁποίους ὁ χάνης ἀναφέρει εἰς μίαν προσφώνησίν του ὡς τὸν καθαυτὸ λαόν του. Ὡς πιθανὸν ἐπίσης δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ φυλὴ τῶν ἀρχαίων τούτων Ὀγοὺζ εἶναι ἡ πρώτη, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα *Τοὺρκ* καὶ ἵδρυσε τὸ νέον τουρκικὸν κράτος τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος. Ὁ νέος χάνης ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὡς ἀποκαταστήσας τὰ ἐθνικὰ ἔθιμα. Χάρις εἰς τοὺς ἀγῶνας δύο κυρίως τουρκικῶν φυλῶν, τῶν *Τελὲς* καὶ τῶν *Ταρντούς*, ἡ δύναμις τοῦ νέου κράτους ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν Μογγολίαν. Ὁ Ἐλτερὲς ἠγωνίσθη πρὸς Ν κατὰ τῶν Κινέζων, πρὸς Β. δὲ ἐναντίον μέρους τῶν Ὀγούζ, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς ὀνομάζεται Baz-Kagan (*ἀρχιχαγᾶνος*). Περὶ τῶν πολέμων τούτων ἐναντίον τῶν Τοκοὺζ-Ὀγοὺζ ὁμιλοῦν καὶ οἱ Κινέζοι. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐχθρικῶν φυλῶν ἀναφέρονται οἱ *Κιργίζοι*, οἱ *Κουρκὰν* καὶ οἱ *Ὀτοὺζ-Τατὰρ* (=τριάκοντα Τάταροι), τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ ἱστορίᾳ (εἰς ἄλλο μέρος τῆς ἐπιγραφῆς ἀναφέρονται «ἐννέα Τάταροι», σύμμαχοι τῶν «ἐννέα Ὀγούζ»). Κατὰ τὴν ἐννεαετῆ βασιλείαν του ὁ Ἐλτερὲς χὰν ἐπεχείρησε τεσσαράκοντα ἐκστρατείας, ἐξ οὗ καὶ ἐπωνομάσθη *Κουτλοὺκ χὰν* (=εὐτυχὴς χάνης), ὡς λέγουν αἱ κινεζικαὶ πηγαί. Τοὺς πολέμους τούτους ἀφηγεῖται ἡ ἐπιγραφὴ λεπτομερῶς διὰ μακρῶν. Τῷ 721 συνήφθη ἐπὶ τέλους εἰρήνη μετὰ τῶν Σινῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Σινικῆς ἀνεκήρυξε τὸν χάνην υἱόν του καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν τὴν χεῖρα μιᾶς Κινέζας πριγκιπίσσης, ἡ ὑπόσχεσις ὅμως αὕτη δὲν ἐτηρήθη. Βραδύτερον οἱ Θιβετανοὶ ἐπρότειναν εἰς τὸν χάνην συμμαχίαν κατὰ τῆς Κίνας. Ἐκεῖνος ἀπεκάλυψε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἡ φιλία των κατέστη στενοτέρα, κατόπιν ὅμως ἀναφέρονται μάχαι ἐν Μαντζουρίᾳ τῷ 722, 723 καὶ 734, καθ' ἃς νικητὴς ἀνεδείχθη ἐπὶ τέλους ὁ χάνης. Ἡ ἐπιγραφὴ καταλήγει μὲ τὸν θάνατον τοῦ Κιοὺλ-Τεκὶν καὶ τὴν κηδείαν του, τελεσθεῖσαν πομπωδῶς τῷ 735 παρόντων τῶν ἀντιπροσώπων πλείστων ὅσων τουρκικῶν φυλῶν καὶ λαῶν ἐξ ἁπάσης τῆς Ἀσίας. Ἡ χρονολογία αὕτη δεικνύει ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην περίοδον, καθ' ἣν ἡ προσέγγισις τῶν Ἀράβων ἐπιφέρει ριζικὴν ἀλλαγὴν εἰς τὰς τύχας τῶν τουρκικῶν λαῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας.

Ἀλλά, πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν περίοδον ταύτην, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας τινὰς πληροφορίας κατὰ τουρκικὰς καὶ ἀραβικὰς πηγὰς περὶ τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης Τούρκων, ὡς καὶ τὰς περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Τούρκων.

Τουρκὲς καὶ Καρλούκ. Οἱ νεώτεροι Τοῦρκοι ἱστορικοὶ θεωροῦσιν ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι *Του-κι-σὲ* τῶν Κινέζων εἶναι ἡ φυλὴ τῶν *Τουρκές*, ἥτις ἦτο ἡ μεγαλυτέρα τοῦ κράτους τῶν δυτικῶν Τουκιοῦ. Οὗτοι κατῴκουν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Ἰσὶκ-γκιολοῦ. Τῆς φυλῆς ταύτης ἱκανὸς ἀρχηγὸς ἀνεδείχθη ὁ *Οὐτς-ἐλέ*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Μπαγᾶ-Ταρχάν*. Τὸ δυτικὸν ὅμως κράτος τῶν Τουκιοῦ ἠπείλει ὁ

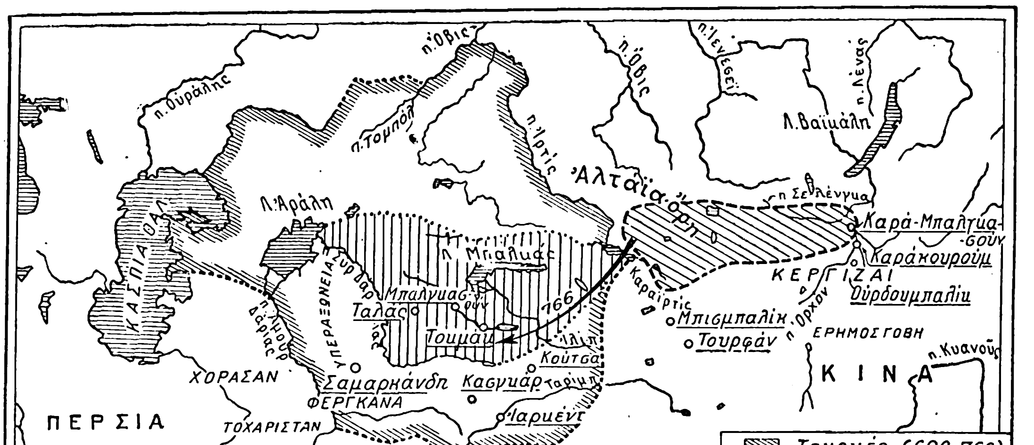

Τὸ κράτος τῶν Τουρκὲς καὶ Καρλούκ.

ἀναστηλώσας τὸ ἀνατολικὸν κράτος *Καπαγὰν χὰν* (ἢ *Μοτσὸ χάν*), ὅστις καὶ κατέκτησε τὰς δυτικὰς χώρας τῷ 699. Οὕτως οἱ Τουρκὲς διετήρησαν μὲν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν των, ἀλλ' ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Καπαγάν. Ἀμφότερα ὅμως τὰ κράτη τῶν Τουκιοῦ ἠπειλοῦντο ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τῶν διὰ Περσίας προελαυνόντων Ἀράβων, καὶ ἐκ Ν. ὑπὸ τῶν Θιβετανῶν καὶ τῶν Κινέζων. Ὁ Οὐτς-ἐλὲ ἀπέθανε τῷ 706. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Τσενοῦ, ἀλλ' ὁ Καπαγὰν θανατώσας ὅλα τὰ τέκνα τοῦ Οὐτς-ἐλὲ ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν δυναστείαν του (711). Τότε ὅμως ἀνεφάνη μεταξὺ τῶν Τουρκὲς ἱκανὸς ἀρχηγός, ὁ *Σουλοῦ*, ὅστις, ἀποθανόντος τοῦ Καπαγάν, ἀνεκήρυξε τῷ 716 τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ἐπολέμησεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Θιβετανῶν κατὰ τῶν Κινέζων. Κατόπιν ὅμως ἐβοήθησεν ἄλλους τουρκικοὺς λαοὺς κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἐνίκησεν αὐτούς. Ἀκολούθως (κατὰ τὰς ἀραβικὰς πηγὰς) ἀνεφύησαν εἰς τὸ κράτος τῶν Τουρκὲς ἐσωτερικαὶ διαμάχαι καὶ τῷ 738 ὁ *Γκιουλτσούρ*, ἀρχηγὸς τῶν Κιτρίνων Τουρκές, ἐδολοφόνησε τὸν Σουλοῦ. Μετὰ τοῦτο οἱ Τουρκὲς διηρέθησαν εἰς δύο, τοὺς *Κιτρίνους* καὶ τοὺς *Μαύρους*. Μετὰ μακροὺς ἀγῶνας οἱ Κίτρινοι, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Κινέζων, ἐνίκησαν τοὺς Μαύρους, ἐνῷ πολλοὶ φύλαρχοι τῶν δυτικῶν Τουκιοῦ ἐδέχθησαν τὴν κινεζικὴν κυριαρχίαν (739). Τέλος ὁ Μπαγᾶ-Ταρχὰν συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Κινέζων καὶ ἐθανατώθη (744). Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὸ ἀνατολικὸν κράτος τῶν Τουκιοῦ κατέρρευσεν ὑπὸ τὰ κοινὰ πλήγματα ἄλλων Τούρκων, τῶν Καρλούκ, τῶν Οὐϊγούρων καὶ τῶν Μπασμίλ. Οἱ Καρλοὺκ ἦσαν καὶ οὗτοι Τοῦρκοι, ἀνήκοντες εἰς μίαν φυλὴν τοῦ ἡνωμένου κράτους τῶν Τουκιοῦ. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τούτου ἔμειναν ἐπί τινα καιρὸν ὑποτελεῖς τῶν Κινέζων. Τῷ 756—757, ἀποκτήσαντες ἱκανὴν ἰσχύν, ἠθέλησαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Οὐϊγούρους ἐκ τοῦ δυτικοῦ Τουρκεστὰν καὶ κατώρθωσαν τῷ 766 νὰ ἱδρύσουν ἴδια κράτη περὶ τὰς πόλεις Τοκμὰκ καὶ Ταλὰς (ἢ Ταράζ), διαδεχθέντες τοὺς Τουρκές. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρούν-ἀλ-Ρασὶτ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὰ Φέργανα, ἀλλὰ πάλιν ἀπεσύρθησαν (791—793). Τῷ 806 οἱ Καρλοὺκ ὁμοῦ μετὰ τῶν Οὐϊγούρων καὶ τῶν Θιβετανῶν ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἀλλ' ἔκτοτε ἤρχισε νὰ διαδίδεται καὶ μεταξὺ τῶν Τούρκων ὁ ἰσλαμισμός, ὅταν δὲ ἡ μουσουλμανικὴ θρησκεία διεδόθη γενικῶς, συνέπραξαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ κράτους τῆς δυναστείας τῶν *Καραχάν*.

Οἱ Οὐϊγοῦροι. Ἡ τουρκικὴ αὕτη φυλὴ ἀνῆκεν εἰς ἐκείνας, αἵτινες ὑπετάγησαν κατὰ τὸν Η' μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν Χοεϊ-χέ. Ἡ φυλὴ αὕτη κατήγετο ἐκ τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ. Ἀσιανολόγοι τινὲς εὑρίσκουν ἀναλογίαν μεταξὺ τῆς λέξεως Χοεϊ-χὲ καὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Οὐϊγούρων. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ συγγένεια τοῦ ὀνόματος τῆς φυλῆς ταύτης μετὰ τῶν Οὐτιγούρων, οἵτινες, ὀνομασθέντες οὕτως ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Οὐτιγούρ, θεωροῦνται ὡς οἱ προπάτορες τῶν Βουλγάρων, εἶναι καταπληκτική.

Τοὺς Οὐϊγούρους ἀναφέρουν οἱ Σῖναι τὸ πρῶτον ἕνα αἰῶνα π. Χ. Τότε οἱ Οὐϊγοῦροι διηροῦντο εἰς δύο μικρὰς ὀρδὰς ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, οἵτινες ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας οἱ Οὐϊγοῦροι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Σίνας, κατόπιν πάλιν ὑπὸ τοὺς Χιοὺγκ-Νοῦ καὶ τέλος ὑπέκυψαν ὑπὸ τὸ μέγα κράτος τῶν Τουκιοῦ. Παρακμάσαντος ὅμως τούτου κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, οἱ Οὐϊγοῦροι ὑπετάγησαν πάλιν εἰς τοὺς Κινέζους, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὸ κινεζικὸν ὄνομα *Κάο-τσάγκ*. Ἡ πρωτεύουσά των ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Κινέζων *Σὶν-τσέου*, δηλαδὴ πόλις τῆς Δύσεως. Ἂν καὶ εἶχον ἰδίους ἡγεμόνας, ἐξηρτῶντο οὐχ ἧττον ἐκ τῶν Κινέζων μέχρις ὅτου κατὰ τὸν Η' αἰῶνα ὑπετάγησαν εἰς τὸ κράτος τῶν Χοεϊ-χέ. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους τούτου οἱ Οὐϊγοῦροι ἔμειναν ἐπί τινα καιρὸν ἀνεξάρτητοι καὶ μετὰ διαφόρους περιπετείας ὑπετάγησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰς τὸ μέγα μογγολικὸν κράτος τοῦ Δζεγκὶζ-χάν.

Οἱ Οὐϊγοῦροι θεωροῦνται ὡς οἱ μᾶλλον ἀνε-

Digitized by Google

πτυγμένοι ἐκ τῶν τουρκικῶν φυλῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, διότι ἐπηρεασθέντες ἐκ τοῦ ἐκ Κίνας βουδισμοῦ, ὅστις μάλιστα διεδόθη ἐν μέρει ἐν τῇ χώρᾳ των, ἐπίσης δὲ ἔν τινι μέτρῳ ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῶν μανιχαίων, εἶναι οἱ μόνοι Τοῦρκοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ποιάν τινα πνευματικὴν μόρφωσιν. Εἶχον ἰδίαν γραφήν, ἥτις καὶ διεδόθη γενικῶς παρὰ τοῖς Τούρκοις μετὰ τὴν γραφὴν τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ὀρχόν Τὸ σημερινὸν ἀλφάβητον τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Μαντζουρίων ἐλήφθη ἐκ τῆς οὐϊγουρικῆς ταύτης γραφῆς. Τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς οὐϊγουρικῆς γλώσσης εἶναι μᾶλλον θρησκευτικῆς φύσεως. Ὑπάρχουν εἰς τὴν οὐϊγουρικὴν καὶ μεταφράσεις τινὲς τοῦ μεγάλου ἰνδικοῦ ἔπους τῆς Μαχαβαράτας. Φαίνεται δὲ ὅτι μετεχειρίζοντο καὶ κινητὰ ξύλινα τυπογραφικὰ στοιχεῖα, ὡς οἱ Σῖναι. Εἷς ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν Οὐϊγούρων ἀνέθεσεν εἰς ἕνα τῶν μεγιστάνων του νὰ γράψῃ «Ὁδοιπορικὸν» περὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Τοῦ βιβλίου του ἐχάθη τὸ πρωτότυπον, σῴζεται ὅμως μετάφρασις εἰς τὴν θιβετικὴν γλῶσσαν.

Ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀρχαίων Τούρκων. Πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχικῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τῶν Τούρκων εἴδομεν διδομένας ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστοριογράφου Μενάνδρου τοῦ Προτέκτορος. Κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων Τούρκων ἱστορικῶν διδομένας πληροφορίας, οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον τὸ κράτος *ἔλ* (ἡ λέξις αὕτη διεσώθη καὶ εἰς τὴν νεωτέραν τουρκικήν, ὡς ἡ *Ρουμ-ελῆ*, *Κοτζᾶ-ελῆ* κτλ.). Ἡ κυριαρχικὴ ἐξουσία ὠνομάζετο *κούτ*, ὁ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς χώρας ἄρχων *γάν* (=κύριος καὶ τὸ θηλυκόν του *χανούμ*=κυρία). Ὁ χάνης ἐθεωρεῖτο ἀρχικῶς μᾶλλον ὡς ἀνώτερός τις ὑπάλληλος ἢ ὡς ἡγεμών. Ὁ λαὸς ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Τούρκων *μπυντούν*, ἡ δὲ λέξις αὕτη σῴζεται εἰς τὴν σημερινὴν τουρκικὴν ὡς *μπιτοὺν* (=τὸ ὅλον). Τὰ σπουδαῖα ζητήματα ἐλύοντο ἐν συνελεύσει τοῦ λαοῦ. Αἱ συνελεύσεις αὗται ἐλέγοντο *κουρουλταΐ*, ἡ δὲ λέξις αὕτη, διατηρηθεῖσα καὶ παρὰ τοῖς Τατάροις τῆς Κριμαίας, προτείνεται κατὰ τὴν σημερινὴν γλωσσικὴν ἐν Τουρκίᾳ μεταρρύθμισιν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀραβικοῦ *μετζλὶς* (=συμβούλιον, *μετζλισι-μεμπουσὰν*=Βουλή).

Τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν Τούρκων ἦτο αὐστηρότατον. Διὰ τὰ βαρέα ἐγκλήματα ποινὴ ἦτο ὁ θάνατος. Παρὰ τοῖς Οὔννοις ειδικῶς ἡ διαδικασία διεξήγετο ταχύτατα. Οὐδεμία δίκη ἐπετρέπετο νὰ διαρκέσῃ πέραν τῶν δέκα ἡμερῶν (*ὂν*=δέκα. ἐξ οὗ καί τινες θεωροῦσι τὴν λέξιν *οὖν* ὡς παραγομένην ἐκ τοῦ *ὂν*=οἱ δέκα). Ὡς ἐκ τούτου οἱ εἰς τὰς φυλακὰς τῶν Οὔννων κατάδικοι ἦσαν ἐλάχιστοι. Ἀρχικῶς ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ σύστημα τῆς ἰδιωτικῆς ἐκδικήσεως, ἀλλὰ βαθμιαίως ἐξέλιπεν Ὁ χωρισμὸς τῶν ἐγκλημάτων εἰς βαρέα καὶ ἐλαφρὰ ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τῶν Τουκιοῦ. Βαρέα ἦσαν ἡ προδοσία τῆς πατρίδος, ὁ φόνος, ἡ μοιχεία. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Κιργίζοις βαρὺ ἔγκλημα εἶναι καὶ ἡ δειλία εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ ἡ παραμέλησις τῶν πρεσβευτικῶν καθηκόντων, ἡ ἄνευ ἁρμοδιότητος ἀνάμιξις εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις καὶ ἡ λῃστεία. Τὰ περὶ διεθνοῦς δικαίου καὶ πρεσβεύσεων τῶν Τούρκων εἴδομεν κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Μενάνδρου. Ὁ γάμος ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων σπουδαῖον συμβόλαιον συναπτόμενον πομπωδῶς. Ἀπῃτεῖτο ἡ συγκατάθεσις τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός. Ὁ γαμβρὸς ἔδιδεν εἰς τοὺς γονεῖς τῆς νύμφης μικρόν τι περιουσιακὸν στοιχεῖον. Τοῦτο ἐκαλεῖτο *καλίνκ*, συνίστατο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἵππους. Ἡ γυνὴ εἶχεν ἴδια ἐν τῇ οἰκογενείᾳ δικαιώματα. Ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ἀνδρὸς ἐκληρονόμει καὶ ἦτο ἐπίτροπος τῶν τέκνων της (εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ὀρχὸν ἀναφέρεται ὡς τοιαύτη ἡ *Μπιλγκὶ-Χατούν*). Καθῆκον κοινωνικὸν τοῦ ἀδελφοῦ ἐθεωρεῖτο νὰ νυμφευθῇ τὴν χήραν τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ του. Τὸ ἔθιμον τοῦτο διατηρεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη εἴς τινα τουρκικὰ φῦλα.

Δικαίωμα ἰδιοκτησίας ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων. Πᾶς Οὖννος εἶχε κτῆμα (γῆν). Ἐπὶ τῶν ζῴων ἐτίθετο ἡ ἰδιαιτέρα ἑκάστου σφραγίς, πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἰδιοκτησίας. Τὰ τῆς θρησκείας τῶν Τούρκων ἀνευρίσκονται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ὀρχὸν σαφέστερον παρ' ὅσον εἰς τὰς ἄλλας σῳζομένας παραδόσεις καὶ πληροφορίας. Ἀνώτατος θεὸς ἦτο, ὡς βραδύτερον παρὰ τοῖς Μογγόλοις, ὁ «κυανοῦς οὐρανός», ὅστις κατόπιν παρὰ τοῖς Σελτζούκοις, πρὸ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ αὐτῶν, ὀνομάζεται *Καοὺκ-Τανρί*. Ἡ λέξις *τανρὶ* μὲ τὴν σημασίαν τῆς θεότητος ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ὀρχόν, προτείνεται δὲ κατὰ τὴν σημερινὴν γλωσσικὴν τουρκικὴν μεταρρύθμισιν πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἀραβικῆς *ἀλλάχ*. Σημαίνει δὲ εἰς τὰς ἀρχαίας ἐκείνας ἐπιγραφὰς τόσον τὸν οὐρανόν, ὅσον καὶ τὴν θεότητα τοῦ οὐρανοῦ. Ὡς προστάτης τοῦ λαοῦ ἐμφανίζεται εἰς τὰς αὐτὰς ἐπιγραφὰς ὁ «τουρκικὸς οὐρανός», τοῦθ' ὅπερ δεικνύει πόσον ἀνεπτυγμένον ἦτο ἀπὸ τότε τὸ ἐθνικὸν ἢ μᾶλλον τὸ ἐθνικιστικὸν αἴσθημα παρὰ Τούρκοις, ἂν καὶ εἰς νομαδικὴν τότε κατάστασιν. **Οἱ χάναι τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ ὠνόμαζον ἑαυτούς, ὡς** καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κίνας, «υἱοὺς τοῦ οὐρανοῦ», ἀξιοῦντες οὕτω θείαν καταγωγήν.

Δευτέρα θεότης ἦτο ἡ *γῆ*. εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ὀρχὸν *κιουρέ*, ὅπερ σημαίνει εἰς τὴν σημερινὴν τουρκικὴν *σφαῖρα*. Ποία ἦτο ἡ σχέσις γῆς καὶ οὐρανοῦ δὲν φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν. «Κατ' ἀρχὰς ἐσχηματίσθησαν ὁ κυανοῦς οὐρανὸς καὶ ἡ σκοτεινὴ γῆ» λέγει ἡ ἐπιγραφή. Δὲν λέγει πῶς καὶ ὑπὸ ποίου. Πάντως ἡ γῆ ἦτο θεότης ὀλιγώτερον σπουδαία παρ' ὅσον ὁ οὐρανός. Διὰ τὰς ἐπιτυχίας τῶν ὅπλων του ὁ χάνης εὐχαριστεῖ μόνον τὸν οὐρανόν. Ἡ γῆ, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ὄρη θεωροῦνται ἱερά. Γυναικεία θεότης εἶναι ἡ *Οὐμάϊ*, προστάτις τῶν παιδίων.

Περὶ τῆς λατρείας τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Τούρκων δὲν δίδουν πληροφορίας αἱ ἐπιγραφαί. Περὶ λατρείας τοῦ ἡλίου δὲν ἀναφέρουν αἱ αὐταὶ ἐπιγραφαί, ἂν καὶ εἶναι γνωστὸν ἐκ κινεζικῶν πηγῶν ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ βραδύτερον οἱ Μογγόλοι ἐλάτρευον τὸν ἥλιον, ὡς ἐκ τούτου ἡ εἴσοδος τῶν σκηνῶν των ἦτο πάντοτε ἐστραμμένη πρὸς Α. Καὶ περὶ τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν δὲν δίδουν πληροφορίας αἱ ἐπιγραφαί. Φαίνεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἄραβες ἐφαντάζοντο τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν ὡς πτηνά. Κατὰ τὰς κινεζικὰς πηγὰς ἡ κηδεία ἐγίνετο τὸ ἔαρ, ἂν ὁ θάνατος ἐπῆλθε τὸ φθινόπωρον, καὶ τἀνάπαλιν. Ὁ χάνης ἐθυσίαζε κατ' ἔτος εἰς τὸ «ἄντρον τῶν προγόνων». Πρὸς τιμὴν διασήμων νεκρῶν ἀνηγείροντο μνημεῖα ἢ ἀνδριάντες, οἵτινες ἔπρεπε νὰ παριστάνουν τοὺς ὑπὸ τοῦ ἀποθανόντος φονευθέντας ἐχθρούς. Οἱ ἀνδριάντες ὠνομάζοντο *μπαλμπάλ*.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ γνωστὰ περὶ τῆς θρησκείας τῶν Τούρκων κατὰ τὸν ΣΤ' καὶ Ζ' μ. Χ αἰῶνα. Ἀπὸ παλαιοτέρους χρόνους φαίνεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν *τοτεμισταί*. Κατὰ τὰς παρὰ τοῖς Οὐϊγούροις καὶ τοῖς Ὀγούζοις σῳζομένας παραδόσεις, οἱ Τοῦρκοι κατήγοντο ἐκ *λύκου* (*κούρτ*) Βραδύτερον ἐγενικεύθη παρὰ Τούρκοις καὶ ὁ ἀνιμισμὸς καὶ ἡ φυσιολατρεία.

Κατὰ τοὺς πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ ἰσλαμισμοῦ αἰῶνας εἶχον εἰσχωρήσει παρὰ Τούρκοις καὶ διάφοροι θρησκεῖαι ἔξωθεν, ὡς ὁ βουδισμός, ὁ μαζδεϊσμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός.

Αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ὀρχὸν καὶ τοῦ Γενισέϊ, ὡς καὶ οἱ Σῖναι ἱστορικοί, δίδουν τὰς ἑξῆς ἀκόμη πληροφορίας περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Τούρκων. Οἱ Χιοὺγκ-Νοῦ διήρχοντο σχεδὸν ὅλον τὸν βίον των ἔφιπποι. Μετεκινοῦντο διηνεκῶς πρὸς ἀναζήτησιν νέων βοσκῶν διὰ τοὺς ἵππους καὶ διὰ τὰ ποίμνιά των. Ἐκτὸς τῶν ἵππων, ἔτρεφον πρόβατα καὶ ἄλλα κτήνη, ἐπίσης καὶ καμήλους. Δὲν εἶχον πόλεις, οὔτε κἂν χωρία, δὲν ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, οὐδέποτε δὲ ἔμενον ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον. Ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὴν βραχεῖαν διαμονὴν εἰς μίαν χώραν, ἡ γῆ διεμοιράζετο εἰς ἑκάστην φυλὴν καὶ μάλιστα εἰς ἑκάστην σκηνήν. Δὲν ἐγνώριζον γραφήν. Ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐγυμνάζοντο μόνον εἰς τὸ ἱππεύειν καὶ τοξεύειν. Ἔτρωγον κυρίως κρέας καὶ ἔπινον γάλα, ἐνεδύοντο δὲ διφθέρας (δέρματα). Ἦσαν πολύγαμοι. Οἱ υἱοὶ ἐλάμβανον τὰς γυναῖκας τοῦ ἀποθανόντος πατρός των, ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς των μητρός. Βαθμιαίως ὅμως κάποιος πολιτισμὸς ἤρχισε νὰ διαδίδεται μεταξὺ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα οἱ εἰς τὸ Βυζάντιον ἐλθόντες Τοῦρκοι πρέσβεις ἀνέφερον ὅτι ὑπῆρχον καὶ «ἀστικοὶ» τουρκικοὶ λαοί, δηλαδὴ ἐγκατεστημένοι εἰς πόλεις.

Οἱ Κινέζοι ἱστορικοὶ λέγουν ὅτι ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος οἱ Τοῦρκοι ἦσαν διῃρημένοι εἰς τάξεις, εἶχον δὲ καὶ βαθμοὺς καὶ ἀξιώματα Ὅταν ὁ χάνης των ἀνήρχετο εἰς τὴν ἀρχήν, περιήγετο «ἐντὸς τάπητος» (εἰς ἄλλους λαοὺς ὑπῆρχε τὸ ἔθιμον τῆς περιαγωγῆς ἐπὶ ἀσπίδος). Εἶχον φόρους, τὸ δὲ ποσὸν τῆς φορολογίας καὶ ὁ ζητούμενος ἀριθμὸς πολεμιστῶν ἦσαν σκαλισμένα ἐπάνω εἰς ἕνα πίνακα ξύλινον, φέροντα ὡς ἔμβλημα βέλος χρυσοῦν.

Ἡ χρονολογία των ἐβασίζετο ἐπὶ δωδεκαετοῦς περιόδου, ἕκαστος δὲ κύκλος ἐτῶν ὠνομάζετο μὲ ἓν ζῷον.

Ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ πρέσβεις, κατὰ Μένανδρον, καὶ ὁ Κινέζος περιηγητὴς Χουσὰν-Τσάγκ, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Δυτικῶν Τούρκων περιγράφει τὴν πολυτέλειαν τῆς σκηνῆς τοῦ χαγάνου, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἵππων, τοὺς ὁποίους ἔτρεφον, τὰς μεταξωτὰς στολὰς τῆς συνοδείας τοῦ χαγάνου, τὴν χρῆσιν τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ οἴνου.

ΤΟΥΡΚΟΜΑΝΟΙ ΚΑΙ ΟΓΟΥΖΟΙ

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Η' μ. Χ αἰῶνος οἱ *Χοεΐ-χέ*, περὶ ὧν ἀνωτέρω, ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ κράτους τῶν Τουκιοῦ. Ὅταν βραδύτερον τὸ κράτος τῶν Χοεΐ-χὲ κατεστράφη, αἱ ὀρδαὶ αὐτῶν διεσπάρησαν μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰαξάρτου, τῆς Κασπίας καὶ τῆς Ἀράλης λίμνης. Ἐδῶ οἱ Σῖναι χρονογράφοι χάνουν τὰ ἴχνη καὶ δὲν ἀσχολοῦνται πλέον περὶ αὐτῶν. Ἀλλὰ ἐκ τῶν ὀλίγων πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας διδουν οἱ Σῖναι ἱστορικοί, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπιτοπίων ἀσιατικῶν παραδόσεων καὶ ἐξ ὅσων γνωρίζουν ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ οἱ συγγραφεῖς τῆς Δύσεως, οἱ Χοεΐ-χὲ εἶναι ὁ γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τουρκομᾶνοι* γνωστὸς τουρκικὸς λαὸς καὶ οἱ *Ὀγοῦζοι*. Κατὰ τὰς ἀρχαίας τουρκικὰς παραδόσεις ὁ ὑποτιθέμενος γενάρχης τῶν Ὀγούζων, ὁ *Ὀγοὺζ-χάν*, ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἀβραάμ, ὅπερ βεβαίως εἶναι ἱστορικῶς ἀναπόδεικτον. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος οἱ Ὀγοῦζοι εὑρίσκονται ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου εἰς διηνεκεῖς συγκρούσεις μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν διὰ Περσίας προελαυνόντων Ἀράβων. Αἱ συγκρούσεις αὗται ἔλαβον σοβαρὸν χαρακτῆρα, ὅταν οἱ Πέρσαι, ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σαμανιδῶν, κατέλαβον τὴν πέραν τοῦ Ὤξου χώραν, τὴν λεγομένην ἀραβιστὶ Μαβεραννέχρ. Φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐπεκράτησαν ἐκεῖ οἱ Πέρσαι. Ἀλλὰ κατόπιν οἱ Ὀγοῦζοι, ἐπωφελούμενοι τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων τῆς δυναστείας τῶν Σαμανιδῶν, ἐκυριάρχησαν ἐν τῇ Ὑπερωξονείῳ χώρᾳ. Τῷ 999 ὁ *Μπογᾶ χὰν Χαροὺν* κατέλαβε τὴν Βουχάραν, βραδύτερον δὲ εἷς τῶν διαδόχων του, ὁ *Ἀρσλὰν χὰν* *Ἀμπ-οὺλ - Μοζαφὲρ - μπὲν Ἀλῆ* ὑπέταξεν ὁλόκληρον τὴν πέραν τοῦ Ὤξου χώραν.

Ὡς βλέπομεν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀραβικοῦ παρωνυμίου τοῦ Ἀρσλὰν χάν, οἱ Ὀγοῦζοι εἶναι οἱ πρῶτοι Τοῦρκοι, οἵτινες ἦλθον εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν Μωαμεθανῶν Ἀράβων. Ἀπὸ τοῦ Θ' ἤδη αἰῶνος πλήθη Ογούζων μετεφέρθησαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ὑπὸ τῶν Σαμανιδῶν εἰς Περσίαν, ὅπου ἐδέχοντο τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, διότι ὡς Μωαμεθανοὶ θὰ ἠδύναντο ν' ἀνέλθουν εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα τοῦ κράτους. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ι' αἰῶνος ἤρχιζεν ὁ ἰσλαμισμὸς νὰ μεταδίδεται γενικῶς μεταξὺ τῶν Ὀγούζων ἐν γένει. Οὗτοι, ὄντες νομάδες, δὲν ἦσαν πολὺ προσηλωμένοι εἰς τὴν παλαιὰν θρησκείαν των καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἰσλαμισμὸς ἐξηπλοῦτο μεταξὺ αὐτῶν εὐκόλως. Τῷ 960 ἐδέχθη τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ ὁ Σαλοὺφ, χάνης τῶν Ὀγούζων, μὲ 2.000 οἰκογενείας, μετονομασθεὶς εἰς *Τσαιὰκ* ἢ *Καρὰ-χάν*. Ἔκτοτε, ὡς λέγεται, χρονολογεῖται καὶ ἡ λέξις *Τουρκομάν*, τὴν ὁποίαν παράγουν οἱ Τοῦρκοι ἐκ τοῦ *Τὺρκ* καὶ *ἰμὰν* (=πίστις) Κατὰ ταῦτα *Τουρκομᾶνοι* εἶναι οἱ τὴν ἀληθῆ πίστιν (τὸν ἰσλαμισμὸν) δεχθέντες Τοῦρκοι, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς μὴ ἐξισλαμισθέντας ἀκόμη τότε ὁμοεθνεῖς των.

Μετὰ τὴν παραδοχὴν τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ὑπὸ τοῦ **Καρὰ-χάν, ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν**

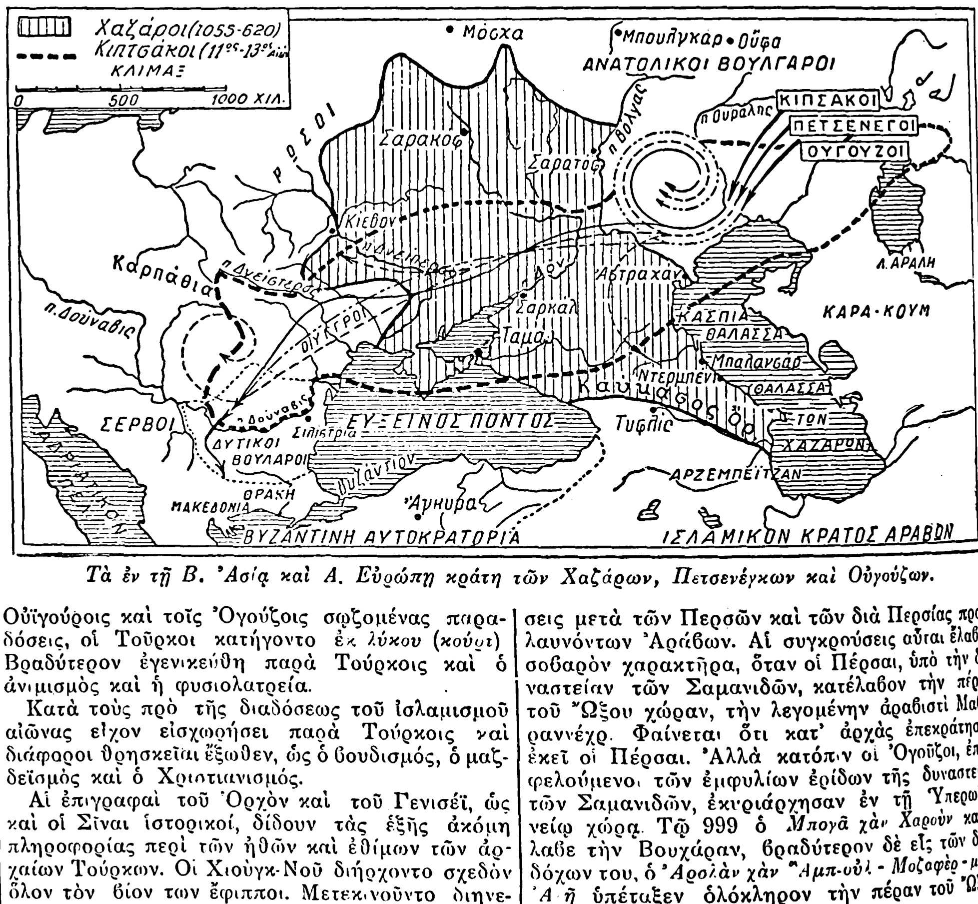

Τὰ ἐν τῇ Β. Ἀσίᾳ καὶ Α. Εὐρώπῃ κράτη τῶν Χαζάρων, Πετσενέγκων καὶ Οὐγούζων.

Digitized by Google

Ὀγούζων Τούρκων ἐπροχώρησε ταχέως. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔγινε πρὸς τοῦτο καὶ χρῆσις ὅπλων. Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος εἷς τῶν διαδόχων τοῦ Καρὰ-χάν, ὁ *Ἀγμὲτ χὰν μπὲν-Ἔμπου-Νάσερ*, ὑπεχρέωσε διὰ τῆς βίας μέγα μέρος τῶν ὑπηκόων του νὰ δεχθῇ τὸν ἰσλαμισμόν. Ἤδη ὁ *Μουσᾶ* (=Μωϋσῆς), υἱὸς τοῦ Καρὰ-χάν, εἶχεν ἱδρύσει τζαμία καὶ τεκέδες (ἐρημητήρια), ὡς καὶ μουσουλμανικὰς σχολάς. Ὅταν ἐνεφανίσθη τὸ κράτος τῶν Μογγόλων, ὅλαι αἱ νομαδικαὶ ὀρδαὶ τῶν Τούρκων εἶχον ἤδη ἐξισλαμισθῆ. Μόνον εἴς τινας πόλεις τῆς Βουχάρας διετηροῦντο ἀκόμη πεισμόνως αἱ ἀρχαῖαι θρησκευτικαὶ δοξασίαι τῶν Τούρκων.

Οἱ Σελτζοῦκοι. Οἱ πρὸς δυσμὰς κατὰ τὰς μεταναστεύσεις τῶν ἐξ Ἀσίας λαῶν τραπέντες Τοῦρκοι ἐσχημάτισαν διάφορα κράτη, περὶ τῶν ὁποίων δὲν θέλομεν ἀσχοληθῆ εἰδικῶς ἐνταῦθα. Ταῦτα εἶναι: οἱ *Χάζαροι* (602—1016 μ. Χ.), γνωστοὶ εἰς τοὺς Βυζαντινούς, οἱ *Βούλγαροι*, οἱ *Οὖγγροι* (*Μαγυάροι*), οἱ *Πετσενέγοι* ἢ *Πατσινακῖται*, οἱ *Κουμᾶνοι* κ. ἄ. Ἐπίσης δὲν θέλομεν ἀσχοληθῆ εἰδικῶς μὲ τὰ ἐν Ἀσίᾳ ἄλλα πρῶτα τουρκικὰ μουσουλμανικὰ κράτη, ὡς τὰ τῶν *Σαμανιδῶν* (874—999), *Γαζνεβιδῶν* (962—1183) καὶ τῶν *Καραχανιδῶν* (932—1212). Παρακολουθοῦντες τὴν πρὸς Δ. ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων, θέλομεν σταματήσει ὀλίγον μόνον εἰς τοὺς *Σελτζούκους*.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα τουρκικὰ κράτη ἦσαν ἐφήμερα, μὴ ἐπεκτείναντα τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν εἰς μεγάλας χώρας. Ἀντιθέτως τὸ πρὸς Δ. μεταναστευτικὸν ρεῦμα τοῦ συμπαγοῦς ὄγκου τῶν Ὀγούζων Τούρκων ἐδημιούργησε τὸ μέγα κράτος τῶν *Σελτζούκων*, τὸ ὁποῖον ἐν ἐλαχίστῳ σχετικῶς χρονικῷ διαστήματι ἐπεξετάθη πρὸς Α. μέχρι Κίνας, πρὸς Δ. σχεδὸν μέχρι τῆς Προποντίδος, πρὸς τὰ ΝΔ. μέχρι τῆς Συρίας καὶ πρὸς Ν. μέχρις τῆς Ἀραβίας, γενόμενον οὕτω τὸ πρῶτον ἰσχυρὸν τουρκικὸν μουσουλμανικὸν κράτος.

Τὸ ὄνομα *Σελτζοὺκ* ἢ *Σελτσὶκ* ἔφερεν ὁ υἱὸς ἑνὸς Τούρκου φυλάρχου ὀνομαζομένου *Νιακὰκ* καὶ ἀνήκοντος εἰς τὴν πατριὰν τῶν Κινίκ, ἀναγόντων τὴν καταγωγὴν εἰς τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Οὒτς-ὂκ* γνωστὴν ὁμάδα τῶν τριῶν ἐκ τῶν ἓξ υἱῶν τοῦ Ὀγοὺζ χάν. Ὁ Σελτζοὺκ ἐγκατεστάθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν πόλιν Τσέντ, παρὰ τὸν ποταμὸν Σεϊχοῦν (Ὦξον), ὡς ἀρχηγὸς τῆς πόλεως, δεχθεὶς ἐκεῖ καὶ τὸν ἰσλαμισμόν. Ἐπωφελούμενος δὲ τῆς τότε ταραχώδους καταστάσεως τῆς Κεντρῴας Ἀσίας καὶ Περσίας ἐπεξετάθη πρὸς Δ εἰς τὸ Χορασὰν τῆς Περσίας. Εἷς ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Σελτζοὺκ ἦτο ὁ Μιχαήλ, τούτου δὲ υἱὸς ὁ *Τογροὺλ βέης*, ὅστις νικήσας τὸν Γαζνεβίδην σουλτᾶνον Μεσοὺτ ἵδρυσε τῷ 1038 νέον κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νισαποὺρ καὶ κατόπιν τὴν Ραΐ (τὰς ἀρχαίας Ραγάς).

Τὸ κράτος τοῦτο διήρκεσεν 156 ἔτη καὶ ἔσχε 14 σουλτάνους, ἐκ τῶν ὁποίων διασημότεροι εἶναι ὁ *Ἄλπ-Ἀρσλάν*, γνωστὸς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους, καὶ ὁ *Μελὶκ-σὰχ* (συνήθως γραφόμενος *Μαλὶκ-σάχ*). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐξέτεινε τὸ κράτος του ἀπὸ τῶν συνόρων τῆς Κίνας μέχρι τῆς Μεσογείου, τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἔχων δὲ βεζύρην τὸν διάσημον Νιζὰμ-οὒλ-Μούλκ, ἀνήγαγε τὴν χώραν του εἰς κάποιαν βαθμίδα πολιτισμοῦ, ἱδρύσας πανεπιστήμια (π.χ. τὸ ἐν Βαγδάτῃ *Νιζαμιέ*), ἀστεροσκοπεῖα, νοσοκομεῖα κλπ. Βαθμιαίως ὅμως τὸ κράτος τοῦτο παρήκμασεν. Ὁ τελευταῖος ἡγεμών, *Τογροὺλ ὁ Γ΄*, συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Χωρασμίας (Χαρζίμ), ἀπέθανε τῷ 1194.

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἱστορίας τοῦ κράτους αὐτοῦ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐνταῦθα, διότι αἱ μετὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας σχέσεις του συνεχίζονται ὑπὸ τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἱδρυθέντος δυτικοῦ κράτους ἑνὸς ἄλλου κλάδου τῶν Σελτζουκιδῶν, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται *Ρούμ* (=Ρωμαῖοι), διότι ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὰς καθαυτὸ χώρας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἱδρυτὴς τοῦ κράτους τούτου εἶναι ὁ Σουλεϋμάν, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Κουτλουμούς, υἱοῦ τοῦ Ἰσραήλ, υἱοῦ τοῦ Σελτζούκ, ὅστις διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαλὶκ-Σὰχ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προὐχώρησε μέχρι Νικαίας (1081), ὅπου καὶ ἐγκαθίδρυσε τὴν πρωτεύουσάν του, ὡς ὑποτελὴς τοῦ θείου του. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξηγέρθησαν ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ἐμίραι (ἀρχηγοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας). Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ *Ἀμποὺλ-Κασὶμ*, κατέλαβε τὴν Νίκαιαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Προποντίδα καὶ ἐσχεδίασεν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἀπέστειλεν ἐναντίον αὐτοῦ στόλον, ὅστις ἔκαυσε τὰ πλοῖά του, ἐνῷ στρατὸς βυζαντινὸς κατελάμβανε τὴν Νικομήδειαν καὶ τὴν Νίκαιαν. Τῷ 1092 ἐπανῆλθον εἰς Μικρὰν Ἀσίαν οἱ υἱοὶ τοῦ Σουλεϋμάν, ὁ Δαυὶδ καὶ ὁ Κιλὶτζ-Ἀρσλάν. Οὗτοι ἀνέκτησαν τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Νικομήδειαν καὶ ἐγκατέστησαν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὸ Ἰκόνιον. Ὁ Κιλὶτζ-Ἀρσλὰν ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν ἐν Περσίᾳ Σελτζουκιδῶν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀρχίζουν οἱ πόλεμοι τῶν Σελτζουκιδῶν κατὰ τῶν Σταυροφόρων καὶ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, συγχρόνως δὲ καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ διαφόρων Τούρκων ἀρχηγῶν εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας. Οἱ Τοῦρκοι καταλαμβάνουν τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Χίου, Λέσβου καὶ Ρόδου. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου διαθέτουν ἀκόμη ἰσχυρὸν στόλον καὶ νικοῦν. Συλλαμβάνουν πολλοὺς Τούρκους αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἐγκατασπείρουν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

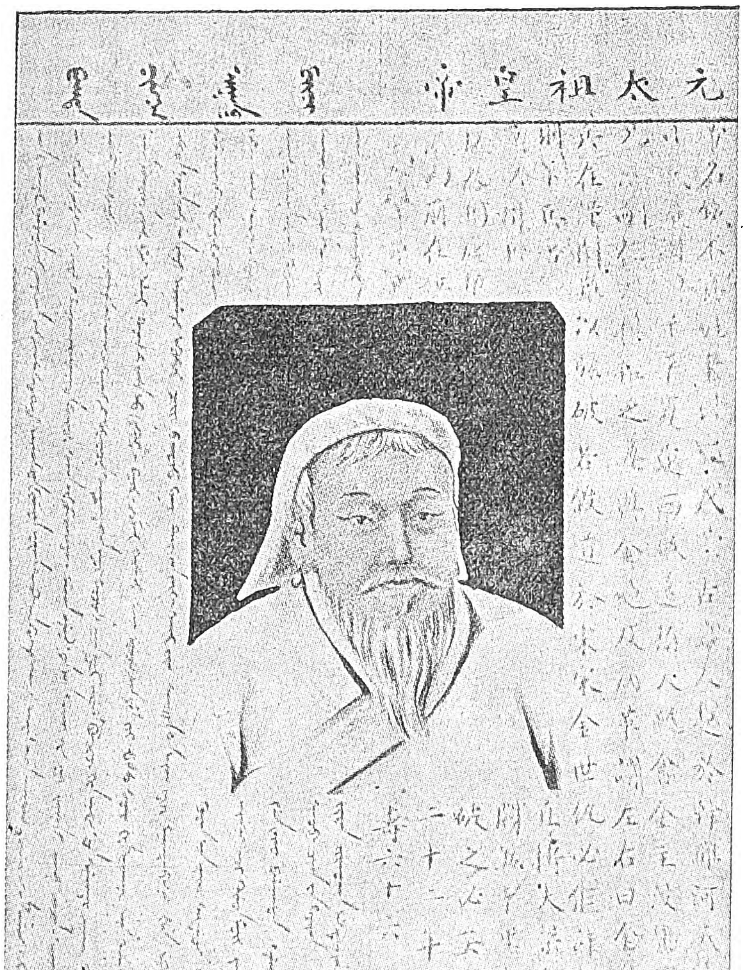

Ὁ Δζεγκὶζ χὰν (ΙΓ΄ αἰών), κατὰ τὴν ἐν τῷ λευκώματι τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Πεκίνου εἰκόνα.

Ὁ σπουδαιότερος τῶν Σελτζουκιδῶν σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου ἦτο ὁ *Ἀλὰ-ἐτ-τὶν* (*Ἀλαεδδίν*), δέκατος κατὰ σειρὰν (1214—1237), ὅστις ἀνήγειρε λαμπρὰ μνημεῖα, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια σῴζονται καὶ σήμερον ἀκόμη.

Μετὰ τὸν σουλτᾶνον τοῦτον ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν. Τοῦτο σπαράσσεται διηνεκῶς ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων. Κλονίζεται ἀπὸ τὴν ἐξ Α προσεγγίζουσαν θύελλαν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Μογγόλων τοῦ Δζεγκὶζ-χάν. Ὡς ἐκ περισσοῦ ἐπῆλθε φοβερὰ πεῖνα, ἥτις ἐμάστισεν ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα τὴν ὑπὸ τοὺς Σελτζουκίδας Ἀνατολήν. Ἐκ ταύτης ἐπωφελήθη κυρίως ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ὅπου ἐβασίλευε τότε Ἰωάννης ὁ Βατάτσης. Οὗτος εἶχε φροντίσει νὰ ἔχῃ μεγάλας ἀποθήκας πλήρεις τροφίμων. Μαθόντες τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο σωρηδὸν νὰ ἀγοράζουν σιτηρὰ καὶ ἄλλα, πληρώνοντες αὐτὰ ἁδρότατα. Μόνον ἐκ τῆς πωλήσεως αὐγῶν προσεπορίζοντο οἱ Βυζαντινοὶ τόσα κέρδη, ὥστε ἡ αὐτοκράτειρα ἠγόρασεν ἓν νέον στέμμα στολισμένον μὲ βαρύτιμα μαργαριτάρια καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη ὡς ἐκ τῆς προελεύσεώς του «στέφανον ὠᾶτον» ἢ «αὐγᾶτον».

Καὶ ὁ Παχυμέρης (ΙΙ, 25) ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀποθηκῶν τούτων. Ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν Μογγόλων τοῦ Δζεγκὶζ-χάν, ἀπειλούντων τὴν ὕπαρξιν τοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου, ὁ σουλτᾶνος *Καϊ-Χοσρὲβ* ὁ Β΄ ἐστρατολόγησε στρατόν, τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπετελεῖτο ἀπὸ μισθοφόρους Φράγκους, καὶ ἔσπευσε πρὸς ἀνατολάς, ἀλλ' ἡττήθη παρὰ τὸ Ἐρζιτζὰν καὶ οἱ Μογγόλοι ἐπροχώρησαν μέχρι Καισαρείας δῃοῦντες καὶ καταστρέφοντες τὰ πάντα. Ὁ Καϊ-Χοσρέβ, καταφυγὼν εἰς Ἄγκυραν, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουΐνου τοῦ Β΄. Τούτου δὲ ἀρνηθέντος, ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Ἰωάννην Δούκαν τὸν Βατάτσην. Μετά τινας διαπραγματεύσεις ὑπεγράφη τῷ 1243 συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Τούρκων, ἐπικυρωθεῖσα πανηγυρικῶς διὰ προσωπικῆς συναντήσεως τῶν δύο ἡγεμόνων ἐν Τριπόλει τῇ ἐπὶ τοῦ Μαιάνδρου (παρὰ τὸ σημερινὸν Μπουλαντάν). Τὰ τῆς συμμαχίας ταύτης ἀναφέρουσιν ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης (c 41) καὶ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς (ΙΙ, 6), ὡς ἐξησφαλιζούσης τὸ κράτος τῆς Νικαίας κατὰ τοῦ ἐκ τῶν Μογγόλων κινδύνου. Ἐν τούτοις τὸ κράτος τῶν Σελτζουκιδῶν ἦτο τόσον ἐξησθενημένον ὥστε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ πολεμήσῃ, καὶ ὁ Καϊ-Χοσρὲβ ἠναγκάσθη νὰ πληρώνῃ φόρους εἰς τοὺς Μογγόλους. Ὁ Καϊ-Χοσρὲβ ἀπέθανε τῷ 1247, δολοφονηθείς. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ κράτος του διενεμήθη μεταξὺ δύο ἐκ τῶν υἱῶν του, τοῦ Ἀζεδδὶν Καϊκαοὺς καὶ τοῦ Κιλὶτζ-Ἀρσλάν, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ὑποτελεῖς τοῦ χάνου τῶν Μογγόλων, συγχρόνως δὲ ἀλληλοεμάχοντο. Ὁ τελευταῖος ἡττηθεὶς εἰς μίαν μάχην συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἀλλ' ὁ νικήσας ἀντίπαλός του, ἀπειλούμενος ὑπὸ τῶν Μογγόλων, κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως εἰς Σάρδεις, ἐνῷ ὁ Κιλὶτζ-Ἀρσλὰν ἐγκαθίστατο ὡς ἡγεμὼν ὁλοκλήρου τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν. Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ὅστις εἶχεν ἀνανεώσει τὴν ἐπὶ τοῦ πατρός του συναφθεῖσαν συμμαχίαν, ἐδέχθη τὸν Ἀζεδδὶν φιλικῶς, ἀλλὰ φοβούμενος καὶ αὐτὸς τοὺς Μογγόλους τὸν ἔπεισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν χώραν του. Ὁ Ἀζεδδὶν ἐδέχθη καὶ ἐπανῆλθε, γενόμενος τελείως ὑποτελὴς τῶν Μογγόλων τοῦ Χουλαγκιοῦ. Οὗτος ἀπεφάσισε νὰ διανεμηθῇ τὸ κράτος μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν. Ὁ *Καϊκαοὺς* θὰ ἐλάμβανε τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα ἀπὸ τῆς Καισαρείας μέχρι τῶν συνόρων τῆς Ἀρμενίας, ὁ δὲ *Κιλὶτζ-Ἀρσλὰν* τὸ δυτικὸν μέχρι Νικαίας. Ἀλλὰ τὸ κράτος τῶν Σελτζουκιδῶν ἦτο πλέον ἐν διαλύσει. Ὁ Καϊκαούς, φεύγων τὴν πίεσιν τῶν Μογγόλων, κατέφυγε τῷ 1261 μεθ' ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν πιστοτέρων προσώπων του εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνακτήσει ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος. Οὗτος, συνδεόμενος μετὰ τοῦ Καϊκαοὺς διὰ φιλίας, διότι εἶχε διέλθει προηγουμένως ἀρκετὸν καιρὸν εἰς Ἰκόνιον, τὸν ἐφιλοξένησεν, ἀλλ' ἠρνεῖτο νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν ἓν μέρος τοῦ κράτους του πρὸς ἐγκατάστασιν. Ὁ Καϊκαοὺς προσεποιεῖτο τὸν φίλον, ἀκόμη δὲ ἐδείκνυεν ὅτι θέλει νὰ δεχθῇ καὶ τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἄλλως τε ἡ μήτηρ του ἦτο Χριστιανή. Ἀλλ' ὁ Παλαιολόγος ἔτρεμε πρὸ τοῦ φοβεροῦ κινδύνου τῶν Μογγόλων καὶ δὲν ἤθελε νὰ διακινδυνεύσῃ τὸν μόλις πρὸ μικροῦ ἀνακτηθέντα θρόνον του. Ἤρχισε συνεννοήσεις μὲ τοὺς Μογγόλους καὶ συνεφώνησαν ὅτι θὰ κρατήσῃ τὸν Καϊκαοὺς μέχρις ὅτου οὗτοι γίνωσι κύριοι ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κράτους του. Φαίνεται ὅτι ὁ Καϊκαοὺς ἀντελήφθη τὰ τεκταινόμενα καὶ διὰ τοῦτο ἴσως διενοήθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν Μιχαὴλ καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν συνωμοσίαν ὅμως αὐτὴν ἀπεκάλυψεν ὁ Ἕλλην οἰνοχόος τοῦ Καϊκαούς. Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὴν τύφλωσιν δύο ἐκ τῶν ἀξιωματούχων τοῦ Σελτζουκίδου ἡγεμόνος, τὸν ἴδιον δὲ ἐξώρισεν ὑπὸ αὐστηρὰν φρούρησιν εἰς τὴν Αἶνον. Ἐν τούτοις καὶ ἐντεῦθεν ὁ Καϊκαοὺς κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ κρυφίως μὲ τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων καὶ μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Τούρκων Τατάρων (Κιπτσάκων) τῆς Κριμαίας καὶ ἐσχεδίαζε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Παλαιολόγου, ἐπιστρέφοντος ἐκ Θεσσαλίας, καὶ νὰ τὸν συλλάβῃ. Ἀλλὰ καὶ τὸ σχέδιον αὐτὸ ἀπέτυχε. Βούλγαροι καὶ Τάταροι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ εἰς τὰς στενοπορίας τοῦ Αἵμου καὶ ἐνίκησαν αὐτόν, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ διέφυγε καὶ φθάσας εἰς τὴν παραλίαν διεπεραιώθη διὰ φραγκικοῦ πλοίου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Καϊκαούς, ὅστις συνώδευε τοὺς θησαυροὺς τοῦ αὐτοκράτορος, παρεδόθη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς Βουλγά-

Digitized by Google

ρους καὶ κατέφυγε τέλος εἰς Κριμαίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Εἷς τῶν υἱῶν του καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ἀκολουθίας του ἔγιναν Χριστιανοὶ καὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν (*Παχυμέρης* II 24, III 25, *Νικηφ. Γρηγορᾶ*; IV, 1, 6. V, 5. *Φραντζῆς* 1, 20).

Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐτελεύτησε τὸν βίον του καὶ ὁ ἀδελφός του, ὁ Κιλὶτζ-Ἀρσλάν. Τὸ κράτος τῶν Σελτζούκων κατήντησεν ἓν ἄθροισμα μικροτοπαρχιῶν. Τελευταῖος σουλτᾶνος ἔχων σκιώδη ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ ὅλου κράτους, ἦτο *Ἀλαεδδὶν ὁ Β'*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεφανίσθησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ὀσμάν.

Ἡ χώρα τῶν Σελτζούκων ἦτο πλέον διῃρημένη εἰς δέκα κρατίδια. Ἡ Λυκαονία, μέρος τῆς Κιλικίας καὶ ἡ Φρυγία μέχρι Φιλαδελφείας μὲ τὸ Ἰκόνιον ὑπὸ τὸν *Καραμάν* (ἀρμενικῆς καταγωγῆς), ἡ Λυδία καὶ ἡ Σμύρνη ὑπὸ τὸν *Σαροὺ-χὰν* καὶ τὸν *Ἀϊδίν*, ἡ Καρία ὑπὸ τὸν *Μεντεσέ*, ἡ Λυκία καὶ ἡ Παμφυλία ὑπὸ τὸν *Τεκκέ*, ἡ Πισιδία καὶ Ἰσαυρία ὑπὸ τὸν *Χαμίτ*, ἡ Μυσία μὲ τὸν Ἑλλήσποντον ὑπὸ τὸν *Καράσι*, ἡ Β. Φρυγία ὑπὸ τὸν *Κερμιὰν* (ἢ *Γκερμιάν*)· εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου ἐκυβέρνα ὁ *Ἰσφενδιὰρ ὀγλοῦς*, τέλος δὲ μέρος τῆς Γαλατίας καὶ Βιθυνίας κατελήφθη ὑπὸ τοῦ *Ὀσμαν*, εὑρισκομένου εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' (1299—1453)

Οἱ Ὀθωμανοί. *Σουλεϋμὰν-σάχ, Ἐρτογρούλ, Ὀσμάν. Ὀρχάν.* Ἐξ ὅλων τῶν τουρκικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐξητάσθησαν ἀνωτέρω, τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἱδρυθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν καὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ μιᾶς ὀλιγαρίθμου τουρκικῆς φυλῆς, ἥτις ἦλθεν ἀρχικῶς εἰς τὰς χώρας αὐτὰς διὰ νὰ ζητήσῃ βοσκησίμους γαίας διὰ τὰ ποίμνιά της. Τοῦ κράτους τούτου, τὸ ὁποῖον ἠρίθμει κατ' ἀρχὰς 2 000 καὶ κατ' ἄλλους 400 μόνον πολεμιστάς, συνέχεια εἶναι ἡ σημερινὴ Τουρκία. Ἐλθοῦσα εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν τόσον τὸ Σελτζουκικὸν κράτος ὅσον καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦσαν ἑτοιμόρροποι, ἡ μικρὰ ἐκείνη φυλὴ ἠδυνήθη νὰ διαβῇ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην.

Γενάρχης τῆς φυλῆς αὐτῆς λέγεται ὁ Ὀγοὺζ χάν, πρόσωπον μᾶλλον μυθικὸν παρὰ ἱστορικόν. Εἰς τὴν φυλὴν αὐτὴν ἀνῆκε μία οἰκογένεια ἢ μᾶλλον πατριά, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Καγὶ χάν. Κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τῷ 1214 ἢ 1224, μία νομαδικὴ ὀρδὴ τῆς πατριᾶς ταύτης ἔχουσα ἀρχηγὸν τὸν *Σουλεϋμὰν σὰχ* (ἡ λέξις σὰχ δεικνύει τὴν ἡγεμονικὴν καταγωγήν του) καὶ κατοικοῦσα παρὰ τὸ Μαχὰν τῆς Β. Ἀνατολικῆς Περσίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Χορασάν, ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὰ μέρη τὰ ὁποῖα κατεῖχε ὑπὸ τῶν ἐξ ἀνατολῶν ὁρμητικῶς προελαυνόντων στιφῶν τοῦ Δζεγκὶζ χάν. Ἀνερχομένη εἰς 50.000 ψυχὰς περίπου, διῆλθε τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ ἔφθασεν ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὰς ἀρμενοκουρδικὰς ἐπαρχίας τῆς σημερινῆς Τουρκίας, ἀποτελούσας τότε μέρος τῶν δύο τουρκικῶν κρατῶν τῶν Σελτζουκιδῶν. Ἐκεῖ ἐγκατεστάθη προσωρινῶς ὁ Σουλεϋμάν. Ἀλλὰ μετὰ πέντε ἔτη, βλέπων ὅτι καὶ ἐδῶ θὰ τὸν εὕρισκε τὸ μογγολικὸν κῦμα, ἐσκέφθη νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸ Χορασάν. Ἠκολούθησε τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου καὶ ἔφθασε σχεδὸν μέχρι τοῦ Χαλεπίου. Ἐκεῖ, παρὰ τὸ Δζαμπὲρ-Καλεσί, ἠθέλησε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν μὲ ὅλην τὴν ὀρδήν. Παρασυρθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἐπνίγη καὶ ἐτάφη εἰς ἓν μέρος τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη ἔκτοτε Τοὺρκ-Μεζαρὶ (τάφος τοῦ Τούρκου). Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀνέτρεψε τὰ σχέδια τῆς ὅλης συνοδείας. Ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν του ὁ Σουγγοὺρ-Τεκὶν καὶ ὁ Γκιοὺν-Ντογτοῦ μὲ τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης ὀρδῆς ἐκινήθησαν πρὸς Α., διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Περσίαν. Περὶ αὐτῶν οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος. Οἱ δύο ἄλλοι, ὁ *Ντουντὰρ* καὶ ὁ *Ἐρτογροὺλ* (Ὀρθογρούλης, Ἐρτογρούλης), μὲ τὸ κύριον σῶμα περιεπλανήθησαν ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Ντουντὰρ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον καὶ ἔμεινε μόνος ὁ Ἐρτογρούλ, ὅστις ἀνῆλθε πάλιν τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου μέχρι τῆς λεγομένης Φασιανῆς (Πασίν), ἀνατολικῶς τοῦ Ἐρζερούμ. Ἀφοῦ δὲ καὶ πάλιν περιεπλανήθη ὀλίγον, ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὸν σουλτᾶνον τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδδὶν Καϊκομπὰτ Β', διὰ νὰ ζητήσῃ μέρη πρὸς ἐγκατάστασιν. Ὁ Ἀλαεδδὶν παρεχώρησε τὴν ἀνατολικῶς τῆς Ἀγκύρας περιοχὴν Καρατζᾶ-δὰγ τῆς Φρυγίας. Ἐκεῖ ἐγκατεστάθη ἀρχικῶς ὁ Ἐρτογροὺλ μὲ 400 ἢ 500 πολεμιστὰς καὶ ἐβοήθει ὡς ἀκρίτης τὸν σουλτᾶνον ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Μογγόλων. Ἐπειδὴ δὲ κάποτε τὸν ἐβοήθησε νὰ νικήσῃ εἰς μίαν μάχην, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Μογγόλοι ἦσαν περισσότεροι, ὁ Ἀλαεδδὶν ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν φρούρησιν ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀγκύρας. Οὕτω ὁ Ἐρτογροὺλ ἀπέκτησε μεγάλην ἰσχύν. Μετ' ὀλίγον ἐστράφη πρὸς Δ., δηλαδὴ πρὸς τὰς βυζαντινὰς χώρας. Τὸ πρῶτον φρούριον τὸ ὁποῖον ἐκυρίευσεν ἐδῶ ἦτο τὸ Καρατζᾶ-Χισὰρ (ἡ Μελάγγεια τῶν Βυζαντινῶν, παρὰ τὸ Ἴν-Ὀνοῦ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πουρσάκ, ἤτοι τοῦ Θύμβριος). Ἐκεῖθεν, διαβαίνων τὸν Σαγγάριον καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ἠνώχλει διηνεκῶς τοὺς Ἕλληνας, καταδιώξας αὐτοὺς κάποτε μέχρι τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος. Ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος ἠναγκάσθησαν νὰ στείλωσιν ἐπανειλημμένως ἐναντίον του στρατὸν καὶ κατώρθωσαν ν' ἀνακτήσωσι μέγα μέρος τῶν μικρασιατικῶν ἐδαφῶν. Προελάσαντες δὲ μέχρι τοῦ Σαγγαρίου ἀνήγειραν ἐκεῖ σειρὰν ὀχυρωμάτων. Ἐν τούτοις ὁ Ἐρτογροὺλ ἐξηκολούθει νὰ πολεμῇ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἐγκατασταθεὶς κυρίως εἰς τὸ Σογιοὺτ (τὸ Θηβάσιον ἢ Ἰτέας κώμη τῶν Βυζαντινῶν), ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1288.

Τὸν Ἐρτογροὺλ διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος τῶν τριῶν υἱῶν του, ὁ *Ὀσμάν*, ὅστις εἶχε γεννηθῇ πιθανῶς ἐν Σογιοὺτ τῷ 1258. Εἶχε διακριθῇ ἤδη κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ πατρός του ἔχων ὡς σύντροφον καὶ κυριώτερον βοηθὸν ἕνα αὐτόμολον Ἕλληνα, τὸν λεγόμενον Κιοσὲ-Μιχὰλ (Σπανομιχάλην), Κόσσυφον κατὰ Βυζαντινούς, ἐπικληθέντα

Τουρκικὴ οἰκογένεια, κατὰ σχεδίασμα τοῦ Ἀλβέρτου Ντύρερ.

ὑπὸ τῶν Τούρκων Γαζῆ-Μιχὰλ καὶ τοῦ ὁποίου ἀπόγονοι, γνωστοὶ ὡς Μιχάλογλου, κατεῖχον ἐπὶ πολὺ ἀνώτερα ἀξιώματα εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν. Τὸ πρῶτον κατόρθωμά του, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἦτο ἡ ἀνάκτησις τοῦ Καρατζᾶ-Χισάρ. Ἐκεῖ μετέφερεν ὁ Ὀσμὰν τὴν ἕδραν του. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν νικῶν του κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ὁ σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ὡς φέουδον (τιμάριον) τὰς περιοχὰς Καρατζᾶ-Χισὰρ καὶ Ἐσκὶ-Σεχὶρ (Δορυλαίου), συνάμα δὲ καὶ τὰ παρὰ Τούρκοις ἐμβλήματα τῆς ἀρχηγίας, δηλαδὴ σημαίαν, τύμπανον καὶ ἱππουράν, τὰ ὁποῖα ἔμειναν κατόπιν ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ θυρεοῦ. Ὀλίγον κατόπιν ἀπέθανεν ὁ σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδδὶν ὁ Γ' (1299) καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Ὀσμὰν ἐθεώρησεν ὅτι ἦτο ἀνεξάρτητος. ἐνῷ τὸ μέγα κράτος τῶν Σελτζούκων κατετεμαχίζετο εἰς 9 ἄλλα κρατίδια. Τὸ ἔτος τοῦτο (1299) θεωρεῖται ὡς ἡ χρονολογία τῆς ἱδρύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ὀσμάν, ἐπωφελούμενος ἐκ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς διαιρέσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐπεξέτεινε βαθμιαίως τὸ κράτος του. Δὲν φαίνεται ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη ὅτι συνῆψε συμφωνίας μετὰ τῶν ἄλλων Τούρκων ἡγεμόνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας του καὶ περὶ ἀμοιβαίας βοηθείας ἔναντι διανομῆς τῶν κοινῶν κατακτήσεων. Ἀληθέστερον εἶναι ὅτι οἱ ἡγεμονίσκοι οὗτοι ὑπέβλεπον τὸν παρείσακτον τοῦτον, ὁ ὁποῖος, εὑρεθεὶς κατὰ τύχην εἰς τὰ σύνορα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἠδυνήθη νὰ ἐπεκταθῇ εἰς βάρος της. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν Λατίνων (1261) οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες παρημέλησαν τὴν τέως προσωρινὴν πρωτεύουσάν των, τὴν Νίκαιαν, καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χώραν. Ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος ἐπεζήτησαν νὰ ἐπεκταθῶσι κυρίως πρὸς Δ., εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας, εἰς τὴν Θρᾴκην, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Βιθυνία ἦτο σχεδὸν ἀνυπεράσπιστος. Ὁ Ὀσμὰν κατέλαβε διὰ δόλου τὰ Βηλόκωμα (Μπιλετζίκ), κατόπιν δὲ ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνῃ εὐκόλως τὸ κράτος του, διότι οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες παρεδίδοντο ἀμαχητί. Τὴν μεγαλυτέραν ἀντίστασιν ἀντέταξε τὴν 27 Ἰουνίου 1301 ὁ μέγας ἑταιρειάρχης Μπούζαλος μὲ μικρὸν στρατὸν εἰς τὴν θέσιν Βαφεῖον (μετονομασθεῖσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Κογιοὺν-Χισάρ, ἤτοι προβατόκαστρον), μὲ μικρὰν δύναμιν. Ὁ Ὀσμὰν ἐνίκησε πάλιν διὰ δόλου, προσποιηθεὶς ὅτι ἐτράπη εἰς φυγήν. Ὁ Μπούζαλος ἀνασυντάξας τὰς δυνάμεις του ἀπεπειράθη νὰ ἐπιτεθῇ ἐκ νέου κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυχεν. Ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἔφυγεν εἰς τὴν Νικομήδειαν, μόνον δὲ μικρὸν σῶμα Ἀλβανῶν (τουρκικῆς καταγωγῆς) ἔμεινεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν ὑποχώρησιν. Ὅλοι ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν μέχρι Νικαίας καὶ Νικομηδείας, σχεδὸν μέχρι τῆς Προύσης, σφάζοντες, λεηλατοῦντες καὶ ἐξανδραποδίζοντες. Μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ Ὀσμὰν δὲν ἐτόλμα ἀκόμη νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον μιᾶς ἐκ τῶν τριῶν τούτων πόλεων. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ ἔτη. Ὁ Ὀσμὰν ἔστρεψε τὴν προσοχήν του κυρίως πρὸς τὴν Προῦσαν, τῆς ὁποίας ὁ διοικητής, ὀνόματι Ἀδριανὸς (καὶ κατὰ τοὺς Τούρκους Ἀτρανός), εἶχε συνάψει συμμαχίαν μὲ διαφόρους ἄλλους διοικητὰς τῶν πέριξ φρουρίων, ὅπως πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Ὀσμάν. Οὗτος ὅμως ἐνίκησεν εἰς τὴν κυριωτέραν μάχην καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίαζον ὁλονὲν πρὸς τὴν Προῦσαν. Δέκα ἔτη ἀντέστη ἡ Προῦσα εἰς τὸν στενὸν κλοιόν, ὅστις τὴν περιέκλειε πανταχόθεν. Ὁ Ὀσμὰν ἀνήγειρεν ὀχυρώματα πέριξ τῆς πόλεως καὶ δὲν ἔπαυε τὰς ἐπιθέσεις του. Ὅπως δημιουργήσῃ ἀντιπερισπασμὸν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος συνεμάχησε μὲ τοὺς ἐξ ἀνατολῶν προσεγγίζοντας Μογγόλους καὶ ἔδωκε μάλιστα εἰς γάμον μίαν συγγενῆ του, τὴν Μαρίαν, ὡς γυναῖκα εἰς τὸν χάνην των. Ἐν τούτοις ὁ Ὀσμὰν ἐκυρίευσε βαθμιαίως τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ὅλα τὰ φρούρια εἴτε διὰ δόλου, εἴτε διὰ προδοσίας, εἴτε ἐξ ἐφόδου. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἶχεν ὁ Ὀρχὰν (Ὀρχάνης τῶν Βυζαντινῶν), μὲ κυριώτερον βοηθὸν τὸν Κιοσὲ-Μιχάλη. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤλπιζον, φαίνεται, εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Μογγόλων καὶ δὲν ἔδιδον πολλὴν σημασίαν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Προύσης. Οἱ Μογγόλοι ὅμως δὲν ἐκινήθησαν πολὺ καὶ μόνον μίαν φορὰν ἐδοκίμασαν νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐκ Ν. καὶ καταλάβωσι τὸ Καρατζᾶ-Χισάρ, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ Ὀρχὰν μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν. Ἔκτοτε δὲν ἠκούσθη πλέον τὸ παραμικρὸν περὶ μογγολικῆς βοηθείας εἰς τοὺς Βυζαντινούς.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Τῷ 1308 ἐλεηλάτησαν τὴν Χίον, σφάξαντες καὶ ἐξανδραποδίσαντες πολλοὺς τῶν κατοίκων. Κατόπιν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Πριγκιποννήσων (τῆς Προποντίδος), τῆς Σάμου. τῆς Καρπάθου, τῆς Ρόδου, τῶν Κυκλάδων, ἀκόμη δὲ καὶ κατὰ τῶν παραλίων τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἐνσπείροντες τὴν καταστροφήν. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται τῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἵτινες δὲν ἐξηρτῶντο ἐκ τοῦ Ὀσμάν, ἐπανελαμβάνοντο τακτικῶς κατ' ἔτος. Πολλαὶ μικραὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἠρημώθησαν τελείως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἡ κατάστασις ἦτο ἀκόμη χειροτέρα, διότι ἐκτὸς τῶν Ὀθωμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔφθανον σχεδὸν μέχρι τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τοῦ Βοσπόρου, οἱ ἐννέα ἄλλοι Τοῦρκοι ἡγεμόνες ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἴδιον ἔργον τῆς λεηλασίας. Οἱ κάτοικοι συνέρρεον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν ὅλην δὲ καταστροφὴν προσετέθη μετ' ὀλίγον καὶ ἡ πανώλης. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς του. Τὰ ταμεῖα ἦσαν κενά, ὁ στρατὸς ἐν διαλύσει, διότι κανεὶς δὲν ἤθελε πλέον νὰ ὑπηρετήσῃ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβάλῃ αἱματηρὰς φορολογίας, αἱ ὁποῖαι ἀπέδωκαν ἕως ἓν ἑκατομμύριον χρυσῶν, ὅπως ἐκ τῶν εἰσπράξεων καταβάλῃ φόρους εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ φρούραρχος Προύσης, βλέπων ὅτι ἡ κατάστασις ἦτο πλέον ἀπελπιστική, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τοὺς Τούρκους ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποχωρήσῃ συναποκομίζων ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του, ἀφοῦ ἐπλήρωσε 30.000 χρυσᾶ (1326).

Μὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Προύσης λήγει καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Ὀσμάν, διότι ἡ εἴδησις τὸν εὗρεν ἀποθνήσκοντα.

Ὁ τὸν Ὀσμὰν διαδεχθεὶς δευτερότοκος υἱός του *Ὀρχὰν* μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του εἰς Προῦσαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκαλλώπισεν, εὐθὺς δὲ κατόπιν ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν Νικομήδειαν καὶ τὴν Νίκαιαν (Ἰσμὶτ καὶ Ἰζνίκ). Ἀφοῦ ἐκυρίευσε διάφορα φρούρια καὶ κώμας ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, κατέλαβε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας του (1326) τὴν Νικομήδειαν, τὴν ὁποίαν ὁ φρούραρχός της εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ ὑπερασπίσῃ, πεσὼν κατά τινα ἔξοδον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων του. Τὴν πόλιν παρέδωκεν ἡ ἀδελφή του Μαρία, ἐξασφαλίσασα διὰ πλουσίων δώρων πρὸς τὸν Ὀρχὰν τὴν ἐλευθέραν ἀποχώρησίν της εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εὐθὺς κατόπιν οἱ Τοῦρκοι, καταλαμβάνοντες ἓν πρὸς ἓν ὅλα τὰ πέριξ σημεῖα, περιέ-

Digitized by Google

ζωσαν τὴν Νίκαιαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Νεώτερος, ὁ ὁποῖος μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης παρημέλει τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας του, συνήθροισεν ἐν σπουδῇ στρατὸν ἐκ 2.000 τακτικῶν καὶ πολλῶν ἀτάκτων καὶ διαπεραιωθεὶς ε ς Ἀνατολὴν ἐπεχείρησε νὰ σώσῃ τὴν Νίκαιαν. Ὁ στρατὸς ὅμως αὐτός, πολεμήσας ἐπὶ ὁλόκληρον ἡμέραν παρὰ τὴν παραλίαν πόλιν Φιλοκρήνην, ἐνικήθη, πληγωθέντος κατὰ τὴν μάχην καὶ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν μηρόν. Τὸ δὲ στράτευμα διέρρευσε τὴν νύκτα εἴτε διὰ πλοιαρίων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἴτε πρὸς τὴν Νίκαιαν, περὶ τὰ τείχη τῆς ὁποίας συνήφθη ἀγὼν τῶν ζητούντων νὰ εἰσέλθωσι. Τὴν ἐπιοῦσαν οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸ στρατόπεδον τῶν Βυζαντινῶν μὲ πλουσίαν λείαν, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τοὺς ἵππους τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ τύχη τῆς Νικαίας εἶχε κριθῆ. Οὔτε ἐπεχείρησε πλέον ν' ἀντισταθῆ. Ὁ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς λέγει ὅτι ὑπέκυψεν εἰς τὴν πεῖναν (1330). Ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἐπωφελήθησαν τῶν ὅρων τῆς συνθηκολογήσεως καὶ ἀπεχώρησαν μετὰ τοῦ φρουράρχου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οι λοιποὶ ἔμειναν ὡς ὑπήκοοι τῶν Τούρκων.

Εὐθὺς κατόπιν ὁ Ὀρχὰν ἤρχισε ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του, βοηθούμενος εἰς τὸ ἔργον τοῦτο κυρίως ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλαεδδίν, ὅστις, ἀρνηθεὶς ἀρχικῶς νὰ δεχθῇ τὸ ἥμισυ τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν καὶ προτιμήσας νὰ μονάζῃ ὡς ἐρημίτης, ἐδέχθη ἐπὶ τέλους ν' ἀναλάβῃ τὸ βάρος τῆς διοικήσεως ὡς βεζύρης. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη διεμορφώθη ἐπὶ συστήματος φεουδαρχικῆς ὁμοσπονδίας, ἡ ὁποία ἐξειλίχθη βαθμιαίως καὶ διετηρήθη μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οἱ σουλτᾶνοι μὲ τὸν μέγαν βεζύρην καὶ τοὺς ἄλλους ὑπουργοὺς συνεκέντρωσαν εἰς χεῖράς των ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας του Ὀσμὰν ὁ Α' διένειμεν εἰς τοὺς πολεμιστάς του τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἐξεχώρησεν εἰς τὸν πατέρα του ὁ σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου καὶ ὅσα κατέκτησεν ὁ ἴδιος Οἱ κύριοι τῶν παραχωρουμένων ἐδαφῶν ἐνέμοντο αὐτά, ἔχοντες τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύωσι μετὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐν καιρῷ πολέμου. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Προύσης, ἡ χώρα διηρέθη εἰς δύο σαντζάκια ἤτοι νομούς, τὸ ΝΑ, τὸ Σουλτὰν-Ὀνοῦ, ὅπερ ἦτο ἡ πρώτη περιοχή, εἰς ἣν ἐγκατέστησαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ τὸ ΒΔ., τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰς μετέπειτα κατακτηθείσας χώρας, τὸ λεγόμενον Κοτζᾶ-Ἐλὶ (Νικομήδεια). Πρῶτοι σαντζάκβέηδες διωρίσθησαν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ὀρχάν, ὁ Κονοὺρ-Ἄλπ καὶ ὁ κατόπιν σουλτᾶνος Μουράτ. Βραδύτερον ἐσχηματίσθη καὶ τρίτον σαντζάκιον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Προῦσαν, δοθὲν εἰς τὸν Μουρὰτ καὶ ὀνομασθὲν ἀπὸ αὐτὸν Χουδαβενδικιάρ. Αἱ πρῶται διοικητικαὶ διατάξεις ἐβασίσθησαν οὐχὶ μόνον ἐπὶ τοῦ σερί, δηλαδὴ τοῦ ἱεροῦ δικαίου, πηγὴ τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ Κοράνιον καὶ αἱ ῥῆτραι καὶ παραδόσεις τοῦ Προφήτου (Σουννᾶ) καὶ τῶν μεγάλων ἱερονομολόγων (ἰτζμὰ καὶ κιγιᾶς), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν νόμων τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσι τὴν διὰ τοῦ ξίφους ἐπιβαλλομένην αὐθαίρετον νομοθεσίαν (οὐρφί). Τὸ σύνολον τῶν πρώτων τούτων τουρκικῶν νομικῶν διατάξεων ὠνομάσθη *κανοὺν* (ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως κανών). Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐμβρυώδης αὐτὴ νομοθετικὴ ἐργασία τοῦ Ἀλαεδδίν, τοῦ πρώτου Τούρκου νομοθέτου, ἐστράφη πρὸς τρία πράγματα. Τὴν νομισματικὴν οὕτως εἰπεῖν μεταρρύθμισιν, τὴν κοπὴν νομίσματος, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ τὸ μουσουλμανικὸν δίκαιον ἓν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων ἑνὸς ἡγεμόνος, τὴν ἐθιμοτυπίαν, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν διακανόνισιν τῶν στολῶν, καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Φαίνεται βέβαιον ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀρχὰν ἐκυκλοφόρουν εἰς τὸ μικρὸν τουρκικὸν κράτος τὰ σελτζουκικὰ νομίσματα. Λέγεται μάλιστα ὅτι ὁ Ὀσμὰν εἶχεν ἀναλάβει σχετικὴν ὑποχρέωσιν διὰ συμβάσεως μετὰ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου. Ὁ Ἀλαεδδὶν ὅμως ἔπεισε τὸν ἀδελφόν του ὅτι ἡ σύμβασις αὕτη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἰσχύῃ ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ὀσμάν. Οὕτως ἱδρύθη ἐν Προύσῃ τὸ πρῶτον τουρκικὸν νομισματοκοπεῖον καὶ ἐκυκλοφόρησαν τὰ πρῶτα τουρκικὰ νομίσματα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ὀρχάν. Ὁ δεύτερος νόμος τοῦ Ἀλαεδδίν, ὁ περὶ χρώματος στολῶν καὶ σχήματος καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς, ἀσήμαντος κατὰ τὰ φαινόμενα, εἶχεν ἱκανὴν σπουδαιότητα διότι ἔθετε τὰς βάσεις τῆς διαιρέσεως τῆς τουρκικῆς κοινωνίας εἰς τάξεις. Αἱ διατάξεις αὗται ἦσαν ἄλλως τε ἀναγκαῖαι, διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀρχίσει νὰ μιμοῦνται τὰς ποικιλοχρώμους πολυτελεῖς ἀμφιέσεις τῶν Βυζαντινῶν. Διὰ τὸν σουλτᾶνον καὶ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματούχους ὡρίσθη λευκὸν κωνοειδὲς κάλυμμα ἀπὸ πίλημα μὲ σαρίκιον. Ἐπίσης καθωρίσθησαν τὰ καλύμματα καὶ αἱ στολαὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' αὗται ἐτροποποιήθησαν κατόπιν ἐπανειλημμένως, ἐφ' ὅσον ὁ τουρκικὸς στρατὸς ηὐξάνετο. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα μεταρρύθμισις τοῦ Ἀλαεδδὶν ἦτο ἡ στρατιωτικὴ μεταρρύθμισις. Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἐρτογροὺλ καὶ τοῦ Ὀσμὰν ἦσαν ἄτακτοι ὀρδαί, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιτυχίαι ὠφείλοντο εἰς τὴν προσωπικὴν ἀνδρείαν καὶ εἰς τὴν τοξευτικὴν ἱκανότητα τῶν Τούρκων πολεμιστῶν. Ὁ Ἀλαεδδὶν ἀνεγνώρισεν ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ὀργάνωσις πεζικοῦ. Ἀφοῦ συνεσκέφθη μὲ τὸν Καρὰ-Χαλὶλ Τζεντερελῆ, ἀρχιδικαστήν, ἀπεφάσισε νὰ σχηματίσῃ κατ' ἀρχὰς σῶμα πεζικοῦ ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Τούρκους. Ὁ Καρὰ-Χαλὶλ ὠργάνωσε τὸ σῶμα τοῦτο, ὀνομασθὲν *γιαγιᾶ* ἢ *πιαδέ*, κατὰ τὸ βυζαντινὸν ὑπόδειγμα. Διῄρεσεν αὐτὸ εἰς δεκαρχίας, ἑκατονταρχίας καὶ χιλιαρχίας. Ἡ δύναμις τοῦ σώματος τούτου ἀνῆλθεν εἰς 20.000 ἄνδρας, δὲν ἦτο ὅμως μόνιμος. Συνεκαλεῖτο ὑπὸ τὰ ὅπλα μόνον ἐν καιρῷ πολέμου καὶ τότε μόνον ἐλάμβανον οἱ ἄνδρες μισθοτροφοδοσίαν. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐξετέλουν μερικὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, ἀπαλλασσόμενοι παντὸς φόρου. Τὸ σῶμα τοῦτο δὲν ἔζησεν ἐπὶ πολύ. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξεδηλώθη εἰς τὰς τάξεις του πνεῦμα ἀνυποταξίας τόσον, ὥστε ὁ Ὀρχὰν ἠναγκάσθη νὰ τὸ διαλύσῃ. Ὁ Καρὰ-Χαλὶλ ἐσκέφθη τότε νὰ σχηματίσῃ στρατόν, ὁ ὁποῖος νὰ εἶναι ξένος πρὸς τὸν τουρκικὸν λαόν. Πρὸς τοῦτο ὑπέδειξε τὴν βιαίαν στρατολογίαν Χριστιανῶν ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας των, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐξισλαμίζωνται καὶ νὰ λαμβάνωσιν εἰδικὴν στρατιωτικὴν μόρφωσιν. Οὕτως ἱδρύθη τὸ νέον στρατιωτικὸν σῶμα (γενὶ-τσερί), τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *γενίτσαροι* (βλ.λ.). Ἐκτὸς τῶν γενιτσάρων, ὁ Ἀλαεδδὶν ἀνασυνέταξε καὶ τὸ σῶμα τῶν *πιαδεδων*, ἀλλὰ τοὺς ἐκράτει μακρὰν τῆς πρωτευούσης, εἰς τὰ σύνορα, ὡς ἀκρίτας. Ὅλοι οἱ ἄλλοι πεζοί, ἐκτὸς τῶν δύο προνομιούχων τούτων σωμάτων, ἐσχημάτισαν τὸ σῶμα τῶν ἀτάκτων (ἀζάπ). Ἐσχηματίσθη καὶ ἱππικόν, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον σῶμα ἦσαν οἱ *σιπαχῆ* (σπαῆδες). Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὑπῆρχον οἱ *ἀκιντζῆδες*, ἄτακτον ἱππικόν, τὸ ὁποῖον προηγεῖτο τοῦ στρατεύματος.

Ἀφοῦ ὠργάνωσεν οὕτω τὸ κράτος του ὁ Ὀρχάν, ἤρχισε πλέον νὰ σκέπτεται σοβαρῶς περὶ κατακτήσεων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Τῷ 1337 Τοῦρκοι τοῦ κράτους τοῦ Ὀρχὰν ἔφθασαν μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πυρπολοῦντες, σφάζοντες καὶ λεηλατοῦντες. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλεν ὅλην τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν διέθετε, 60 ἄνδρας ὑπὸ τὸν μέγαν δομέστιχον Καντακουζηνόν, ἐνῷ ὁ ἴδιος ἐξῆλθεν μὲ 3 τριήρεις (ὅλον τὸν στόλον). Οἱ Τοῦρκοι ἀπέβησαν μὲ 24 πλοῖα. Καὶ ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ τοὺς ἀποκρούσουν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ ὑποχωρήσουν μὲ πολὺ μεγάλας ἀπωλείας. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐπιδρομαὶ ἐπανελαμβάνοντο, οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἤρχισαν πλέον νὰ ζητοῦν τὴν συμμαχίαν τῶν Τούρκων ὅπως κρατηθοῦν. Ὁ αὐτοκράτωρ Καντακουζηνὸς συνεμάχησε μὲ τὸν Οὐμοὺρ βέην (Ἀμούρ, ὡς λέγουν ο Βυζαντινοί), ἡγεμόνα τοῦ Ἀϊδινίου, διὰ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Σέρβων. Ὁ Οὐμοὺρ οὗτος ἔδωκεν, ὡς λέγεται, εἰς τὸν αὐτοκράτορα 380 πλοῖα καὶ 28.000 ἄνδρας. Ἔφθασε διὰ τοῦ Ἕβρου μέχρι Διδυμοτείχου, κατόπιν ὅμως ἀπεχώρησε φοβηθεὶς τὸ κλῖμα (1342). Τὸ ἐπιὸν ἔτος οἱ Τοῦρκοι ἀπέβησαν παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ πάντα, ἐνῷ εἰς τὸ Βυζάντιον ἐξηκολούθουν αἱ οἰκογενειακαὶ διαμάχαι, εἰς τὰς ὁποίας ἤρχισαν πλέον νὰ ἀναμιγνύουν καὶ τοὺς Τούρκους. Ἡ αὐτοκράτειρα Ἄννα, μήτηρ τοῦ νεαροῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου, συνεμάχησε μὲ τὸν Ὀρχάν, ὅπως ἐκθρονίσῃ τὸν ὡς σφετεριστὴν τοῦ θρόνου θεωρούμενον Καντακουζηνόν. Ὑπέσχετο εἰς τὸν Τοῦρκον ἡγεμόνα χρήματα καὶ ἄλλα πολλά. Σῶμα 10.000 Τούρκων ἦλθε τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἔγινε δεκτὸν ἐνθουσιωδῶς, καὶ κατόπιν, ἑνωθὲν μὲ τὸν βυζαντινὸν στρατόν, ἐξῆλθεν εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Οὗτος ὅμως ἐνίκησε, καὶ οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἤλπιζον νὰ ἀποκομίσουν πολεμικὴν λείαν, ἀπεζημιώθησαν μὲ φοβερὰς λεηλασίας τῶν χωρίων καὶ ἐξανδραποδισμοὺς τῶν κατοίκων. Μετέφερον χιλιάδας αἰχμαλώτων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ τοὺς διεπόμπευον εἰς τὰς ὁδούς, κατόπιν δὲ τοὺς ἐπώλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλομήτορος Ἄννης, ἐνῷ ἄλλους ἀπῆγον εἰς Ἀνατολήν.

Βλέπων τὸν ἐκ τῶν Τούρκων κίνδυνον ὁ Καντακουζηνός, συνῆψε τώρα ὁ ἴδιος συμμαχίαν μὲ τὸν Ὀρχὰν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του Θεοδώραν. Ἡ ἐπιγαμία αὕτη δεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι τὸ θρησκευτικὸν μῖσος μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων δὲν ἦτο τόσον ὀξὺ ὅσον ἔγινε κατόπιν. Μετ' ὀλίγον ὁ Ὀρχὰν ἔστειλεν εἰς τὸν πενθερόν του 10.000 στρατοῦ πρὸς βοήθειάν του εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Σέρβων, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς Μακεδονίαν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, ἀντὶ νὰ βοηθήσουν κατὰ τῶν Σέρβων, ἠσχολήθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ διαρπαγὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν χωρίων καὶ εἰς τὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων, μεθ' ὃ ἐπέστρεψαν εἰς Ἀσίαν ἀπάγοντες πλῆθος αἰχμαλώτων. Ὁ Καντακουζηνὸς δὲν ἔπαυε νὰ παραπονῆται διὰ τὰς παρασπονδίας ταύτας. Ἐν τούτοις καὶ πάλιν ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ, τῷ 1349, βοήθειαν 20.000 ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Σουλεϋμάν, υἱὸν τοῦ Ὀρχάν, δι' ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σέρβων, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ Μακεδονίας. Ὁ Ὀρχὰν ἔδωκε τὴν ζητηθεῖσαν δύναμιν, ἀλλὰ μόλις αὕτη ἐξεκίνησεν, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν του μυστικῶς τὴν διαταγὴν νὰ εὕρῃ μίαν ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ. Ὁ Σουλεϋμὰν ἐγκατέλειψεν ἀμέσως τὸν αὐτοκράτορα, διέβη τὸν Ἕβρον καὶ ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Θρᾴκην ἐπέστρεψεν εἰς Ἀσίαν μὲ πλουσίαν πάλιν λείαν καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Μετ' ὀλίγον ὁ Ὀρχὰν ἀπεφάσισε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῶν διαιρέσεων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὅπως ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐτοῦ ἐπαρχίας. Ἡ διάβασις τῶν Τούρκων ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως, ἔγινε τῷ 1356 ἀπὸ τὴν Κύζικον εἰς ἓν σημεῖον τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπου ὑπῆρχεν ὠχυρωμένη θέσις, ἡ Τζύμπη κατὰ Βυζαντινοὺς (σήμερον Τσεμενλίκ), βορείως τῆς Καλλιπόλεως, παρὰ τὸ Πλαγιάρι, τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ὠνόμασαν Μπουλαγίρ. Οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ ἐνήργησαν κατ' ἀρχὰς μίαν ἀναγνώρισιν. Εὗρον ἕνα Ἕλληνα, ὅστις ἐδέχθη νὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς τὸν δρόμον πρὸς κατάληψιν τῆς Τζύμπης. Κατόπιν κατεσκεύασαν δύο σχεδίας, διὰ τῶν ὁποίων 80 ἄνδρες, μὲ τὸν πρίγκιπα Σουλεϋμὰν ἐπὶ κεφαλῆς, διεπεραιώθησαν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἀπὸ τὸ Ἀϊντιντζὶκ (τῆς Κυζίκου) εἰς τὴν Τζύμπην. Ὁ αἰφνιδιασμὸς ἐπέτυχε καὶ τὸ πρωῒ ἡ Τζύμπη κατελήφθη. Οἱ ὀλίγοι κάτοικοι ᾐχμαλωτίσθησαν ἐνῷ ἐκοιμῶντο καὶ μετεφέρθησαν εἰς Ἀσιαν. Τὴν ἄλλην νύκτα διέβησαν καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι μὲ πλοιάρια, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἀνῆλθεν εἰς 3.000 ἄνδρας. Ἡ Κωνσταντινούπολις εὑρίσκετο τότε εἰς κατάστασιν μὴ ἐπιτρέπουσαν ἀντίστασιν. Ὁ Ὀρχὰν ἐπρόδιδε τὸν Καντακουζηνὸν βοηθῶν κρυφίως τοὺς Γενουαίους καὶ αὐτὸν τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον. Καὶ ὅμως ὁ Καντακουζηνὸς ἐζήτει καὶ πάλιν τὴν βοήθειαν τοῦ Ὀρχάν, ὅστις ἔστειλε 10.000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Σουλεϋμάν, ἀποβάντας εἰς Αἶνον καὶ πολεμήσαντας κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰωάννου, ἀποτελουμένων ἐκ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Οἱ Τοῦρκοι ἐνίκησαν καὶ κατόπιν ἐλεηλάτησαν τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Θρᾴκην. Ὅταν παρῆλθεν ἡ θύελλα αὕτη, ὁ Καντακουζηνὸς διεπραγματεύθη περὶ ἐκκενώσεως τῆς Τζύμπης, προσφέρων εἰς τοὺς Τούρκους 10.000 χρυσᾶ ὑπέρπυρα ὅπως φύγουν. Λέγεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐδέχοντο, ὅταν αἴφνης συνέβη σεισμὸς καταστρέψας πολλὰς πόλεις τῆς Θρᾴκης, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τὴν Καλλίπολιν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι τῆς γενικῆς φυγῆς τῶν κατοίκων, κατέλαβον τὰς ἐρημωθείσας πόλεις καὶ τὴν Καλλίπολιν, τῆς ὁποίας εἶχον καταπέσει τὰ τείχη. Κατόπιν ἐπεξετάθησαν ταχέως εἰς τὰ περίχωρα τῆς Θρᾴκης μέχρι Ραιδεστοῦ καὶ Ὑψάλων (Κυψέλης). Ὁ Καντακουζηνὸς ἤρχισε πάλιν διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Τούρκους περὶ ἐκκενώσεως τῆς Θρᾴκης Ὁ Σουλεϋμὰν ἔλεγεν ὅτι τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ κατέλαβε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ σεισμοῦ, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ. Ἐπὶ τέλους συνεφωνήθη νὰ γίνῃ συνέντευξις. Ὀρχὰν καὶ Καντακουζηνοῦ παρὰ τὴν Νικομήδειαν, πρὸς ὑπογραφὴν πρωτοκόλλου ἐκκενώσεως. Ἀλλ' ὁ Ὀρχὰν δὲν ἐνεφανίσθη, προφασισθεὶς ἀσθένειαν. Οὕτως οἱ Τοῦρκοι ἐγκατεστάθησαν εἰς Εὐρώπην. Μετ' ὀλίγον ὁ Σουλεϋμὰν ἀπέθανε (1358), πεσὼν ἐκ τοῦ ἵππου κατὰ μίαν κυνηγετικὴν ἐκδρομήν. Ὁ θάνατός του ἐλύπησε τόσον τὸν Ὀρχάν, ὥστε καὶ οὗτος ἀπέθανε μετὰ δύο μῆνας (1359).

Τὸν Ὀρχὰν διεδέχθη ὁ δευτερότοκος υἱός του *Μουρὰτ ὁ Α'*. Οὗτος, ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους του ἐν Ἀσίᾳ, καταλαβὼν καὶ τὴν Ἄγκυραν (*Οὔγγραν* κατὰ Χαλκοκονδύλην), ἀνέλαβε τῷ 1361 μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσαν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἔχοντα ἀρχηγὸν τὸν Λαλὰ-Σαχίν. Ὁ Ἕλλην φρούραρχος ἀπεπειράθη ματαίαν ἀντίστασιν. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν ἢ ᾐχμαλωτίσθησαν. Ὁ δὲ φρούραρχος διέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του διὰ τοῦ Ἕβρου, ἐπωφελούμενος μιᾶς πλημμύρας. Οὕτως οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν κύριοι τῆς σπουδαιοτάτης αὐτῆς ἑλληνικῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν μετέφερον τὴν πρωτεύουσάν των. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ σουλτᾶνος Μουράτ. Ἔμεινεν ὅμως ὀλίγον καιρόν. Ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς Διδυμότειχον, ἐνῷ οἱ στρατηγοί του, ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν καὶ ὁ Ἑβρενός, Ἕλλην ἐξωμότης, ἐξηκολούθουν νὰ καταλαμβάνουν ὅλας τὰς ὀχυρὰς θέσεις πρὸς Β., Δ. καὶ Ν. μέχρι Κομοτηνῆς (Κουμουτσηνῆς). Τῷ 1362 ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν ἐκυρίευσε, μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, καὶ τὴν Φιλιππούπολιν. Μετ' ὀλίγον (1362) συνήφθη συνθήκη εἰρήνης, φιλίας καὶ συμμαχίας τοῦ Μουρὰτ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις οὐδεμίαν ἔκαμεν ἀπόπειραν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθέντων εἴτε διὰ τῶν ὅπλων εἴτε διὰ φιλικῶν διαπραγματεύσεων. Ἥσυχοι πλέον διὰ τὰ σύνορά των οἱ Τοῦρκοι, ἐστράφησαν πρὸς Β., ὅπως διασπάσωσι τὸν φραγμὸν τῶν Ἀλβανῶν, Σέρβων, Βουλγάρων, καὶ Βλάχων. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως

Digitized by Google

ὁ Ἕλλην φρούραρχος τῆς πόλεως κατέφυγεν εἰς τὸν κράλην (βασιλέα) τῶν Σέρβων Οὐρὸς τὸν Ε'. Οὗτος ἀπηυθύνθη πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν Οὔγγρων (Λουδοβῖκον) καὶ τῆς Βοσνίας, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βλάχων. Οἱ τέσσαρες σύμμαχοι ἡγεμόνες ἐσχημάτισαν ἰσχυρὸν στρατόν, ὅστις προήλασε ταχέως πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν μὲ ὄχι πολὺ σημαντικὰς τουρκικὰς δυνάμεις. Οὗτος εἰδοποίησεν ἀμέσως τὸν Μουράτ, ὅστις εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Ἀσίαν καὶ ἐπολιόρκει τὴν Μπίγα (τὰς Πηγάς). Ἀλλὰ πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ φθάσῃ βοήθεια ἐξ Ἀσίας, ὁ συμμαχικὸς χριστιανικὸς στρατὸς ἔφθασε μέχρι πορείας δύο ἡμερῶν ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Ἕβρον. Ἂν ἐπετίθετο ἀμέσως, θὰ κατελάμβανε τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἀλλ' οἱ Σέρβοι, βασιζόμενοι εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στρατοῦ των, ἀνερχομένου εἰς 60.000, ἐπεδόθησαν εἰς διασκεδάσεις καὶ οἰνοποσίαν. Τούτου ἐπωφεληθεὶς ὁ Χατζῆ Ἰλμπεκῆ, ἀρχηγὸς μικροῦ τουρκικοῦ σώματος ἱππικοῦ, ἀποσταλέντος χάριν κατοπτεύσεως, ἐπετέθη τὴν νύκτα αἰφνιδιαστικῶς ἐκ τεσσάρων σημείων κατὰ τοῦ σερβικοῦ στρατοπέδου. Οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν μεθυσμένοι ἢ ἐκοιμῶντο Ἐπηκολούθησεν ἀληθὴς πανωλεθρία. Ἄλλοι ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἐσφάζοντο, ἄλλοι ἐπνίγοντο εἰς τὸν ποταμόν, ἄλλοι συνελαμβάνοντο αἰχμάλωτοι. Ὀλίγοι μόνον διέφυγον μὲ τοὺς ἀρχηγούς των. Ἡ καταστροφὴ αὕτη συνέβη παρὰ τὸ *Τσερμὲν* (Τσερνόμεν). Μετὰ τὴν νίκην ταύτην τὰ στρατεύματα τοῦ Μουρὰτ κατέλαβον, τῷ 1363 καὶ 1364, πολλὰς πόλεις τῆς Θρᾴκης καὶ ἐπροχώρησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν μέχρι Μπουνὰρ-Χισὰρ καὶ Βιζύης, μέχρις ἀποστάσεως δύο ἡμερῶν πορείας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου μέχρις Ἰχτιμὰν καὶ Σαμακόβ, εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν (τέως Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν). Τῷ 1371 οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Κιουστεντὶλ (Βελεβουδίου τῶν Βυζαντινῶν), ὅπου εἶχεν ἱδρυθῆ μικρὸν ἀνεξάρτητον βουλγαρικὸν κρατίδιον ὑπὸ τὸν Βούλγαρον ἡγεμονίδην Κωνσταντῖνον. Οὗτος ἔδειξε τάσεις ἀντιστάσεως, ἀλλ' ἅμα ἔμαθεν ὅτι εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἔφθασε καὶ ὁ Μουράτ, ἔσπευσε νὰ παραδώσῃ τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως μὲ πολλὰ δῶρα.

Ἀπόπειρα ἀνακτήσεως τῆς Βιζύης ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (1372) ἔφερε τοὺς Τούρκους ἀκόμη πλησιέστερον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μέχρι τοῦ χωρίου Ἰντζιγκίζ, σχεδὸν εἰς τὴν Τσατάλτζαν (Μέτρας). Τὸ ἐπιὸν ἔτος (1373) οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν καὶ πρὸς Δ. Κατέλαβον τὴν Καβάλλαν, τὴν Δράμαν, τὴν Ζίχναν, τὸ Ἀβρὲτ-Χισὰρ (Γυναικόκαστρον) καὶ τέλος τὰς Σέρρας. Κατόπιν ἐστράφησαν πρὸς Β. κατὰ τῶν Σέρβων. Ὁ κράλης Λάζαρος ἔφυγε πρὸς Β. καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ ὀχυρὸν φρούριον τῆς Νύσσας. Οἱ Σέρβοι ἀντέστησαν ὡς λέοντες. Εἰς τὸ τέλος ὅμως, μετὰ πολιορκίαν 25 ἡμερῶν, ἐπεκράτησαν οἱ Τοῦρκοι. Ἡ πόλις ἐλεηλατήθη ἀγρίως. Εἶχον συσσωρευθῆ εἰς αὐτὴν ὅλοι οἱ θησαυροὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἐπίσης δὲ καὶ πολλὰ τρόφιμα, τὰ ὁποῖα διήρπασαν τὰ στρατεύματα τοῦ Μουράτ. Ὁ βασιλεὺς Λάζαρος, βλέπων, ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ἀνωφελής, συνῆψε μετὰ τοῦ Μουρὰτ συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνώριζε τὴν τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον 1.000 λιτρῶν ἀργύρου καὶ νὰ δίδῃ στρατὸν 1.000 ἱππέων (1375)

Μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τῶν Σέρβων ὑπετάγη καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης Σισμάν, δώσας μάλιστα εἰς τὸν σουλτᾶνον ὡς γυναῖκα (1375) καὶ τὴν ἀδελφήν του Δεσισλάβαν, τὴν Μάρα—Μαρίαν τῶν βουλγαρικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων. Τῷ 1382 (κατὰ τοὺς Τούρκους χρονογράφους 1385) οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Σόφιαν (Σαρδικήν, Τριαδίτσαν ἢ Στρέδετς) διὰ δόλου. Ἐνώπιον τῶν τοιούτων προόδων τῶν Τούρκων ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ ΣΤ' ὁ Παλαιολόγος ἐσκέφθη νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, τὸν πάπαν Οὐρβανὸν Ε', τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενετίας καὶ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Ε'. Ἀλλ' οἱ μὲν Ἑνετοί, πολεμοῦντες τότε κατὰ τῶν Γενουησίων, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπομακρύνωσι τὸν στόλον των ἐκ τῆς Ἀδριατικῆς. Ὁ δὲ πάπας ὑπεσχέθη βοήθειαν μόνον ἂν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεκήρυσσεν ἐπισήμως τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπέκυψε (1369), ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε παρὰ μόνον ὑποσχέσεις καὶ συστατικὰς ἐπιστολάς. Τέλος ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἔχων τότε πόλεμον κατὰ τῶν Ἄγγλων (Ἑκατονταετὴς πόλεμος), δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ Σταυροφορίας κατὰ τῶν Τούρκων Οὕτως ὁ Ἰωάννης ἐπέστρεψεν ἄπρακτος.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κράλης τῆς Σερβίας Λάζαρος συνεννοήθη πάλιν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Βοσνίας ὅπως ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους. Εἰς τὴν συμμαχίαν ἤθελον νὰ εἰσέλθουν καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἀλβανοί, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων. Ὁ Μουρὰτ ἔστειλεν ἀμέσως στρατὸν 20.000 εἰς Βοσνίαν, ἀλλ' ὑπέστη ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Μόλις 5 000 ἐσώθησαν ἀπὸ τὸν στρατόν του (1387). Ὁ Μουρὰτ ἀπεφάσισε τότε νὰ ἐκδικηθῇ. Συνήθροισε πολὺν στρατόν, ἐκάλεσε δὲ καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σισμὰν νὰ προσέλθῃ καὶ αὐτὸς ὡς ὑποτελής. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἠρνήθη καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὀργὴ τοῦ Μουρὰτ ἐστράφη κατὰ πρῶτον ἐναντίον του. Αἱ προπαρασκευαὶ τοῦ Μουρὰτ ἐξηκολούθουν ἐν μέσῳ τῶν ἑορτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδίδοντο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τῶν δύο υἱῶν του μὲ Βυζαντινὰς πριγκιπίσσας. Εὐθὺς κατόπιν ἤρχισεν ὁ πόλεμος διὰ τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ 30 000 ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Ἀλῆ πασᾶν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι δὲν εἶχον λάβει ἐπαρκῆ μέτρα διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου. Ἐβασίζοντο εἰς τὰς ὀχυρὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ὡς ἐκ τούτου ἡ πρωτοπορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διῆλθεν ἀκωλύτως τὸ στενὸν τοῦ Ναδὶρ καὶ προήλασε πρὸς Δ. Κατέλαβε τὸ Τύρνοβον καὶ τὴν Σούμλαν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν ὀχυρὰν Νικόπολιν, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ Σισμάν. Ὁ Ἀλῆ ἐζήτησεν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Μουράτ, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Φοβηθεὶς ὁ Σισμάν, ἐζήτησεν εἰρήνην καὶ ἐδέχθη νὰ πληρώσῃ τοὺς καθυστερουμένους φόρους καὶ νὰ παραδώσῃ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως Σιλίστριαν.

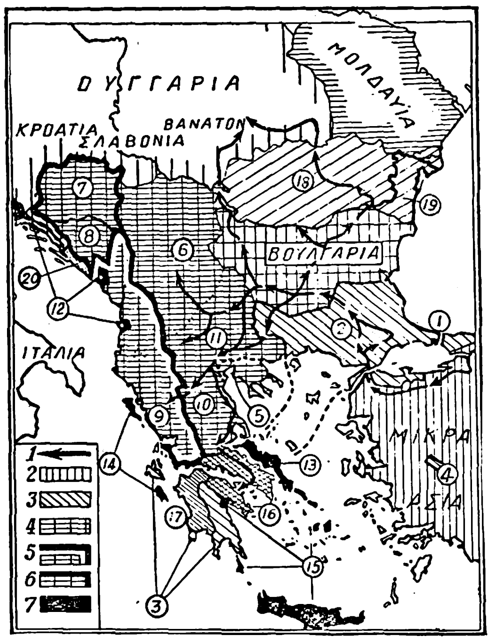

Ἡ πρόοδος τῶν τουρκικῶν κατακτήσεων ἐν Βαλκανικῇ ἀπὸ τοῦ 1356—1453.

[1=Τουρκικὴ διείσδυσις, 2=Ὀθωμανικὸν κράτος, 3=Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, 4=Σερβία, 5=Ἀλβανία, 6=Βοσνία, 7=Ἑνετικαὶ κτήσεις. Οἱ ἐντὸς κύκλων ἀριθμοί: 1=Κωνσταντινούπολις, 2=Θρᾴκη, 3=Μυστρᾶς, Κορώνη καὶ Μονεμβασία, 4=Φιλαδέλφεια (Ἀλασεχίρ), 5=Ἡ ἐντὸς τοῦ σερβικοῦ κράτους περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης (1430), 6=Σερβία, 7=Βοσνία, 8=Ἑρζεγοβίνη, 9=Ἤπειρος, 10=Θεσσαλία, 11=Μακεδονία, 12=Δαλματία (1358—1420), Κάτταρον (1420), Δυρράχιον (1394), 13=Εὔβοια, 14 Κέρκυρα, Βουθρωτὸν (1386), Ζάκυνθος (1386), 15=Κρήτη (1201), Ναύπλιον, Κυκλάδες, Κύθηρα, 16=Ἀθῆναι, 17=Ἀχαΐα, 18=Βλαχία (1340), 19=Δοβρουτσᾶ (1391), 20=Ραγοῦζα (1358).]

Ἀντὶ τούτου ὅμως ὁ Σισμὰν ἐνίσχυσε τὰς ὀχυρώσεις τῆς πόλεως καὶ ἠρνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας. Τότε ὁ Μουρὰτ ἔστειλε τὸν Ἀλῆ μὲ ὅλον τὸν στρατόν του καὶ μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Παρεδόθη πάλιν ἡ Σούμλα, ἡ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως Δρίτσαζα, κατόπιν δὲ καὶ ἡ Χίρσοβα Ὁ Σισμὰν ὁ Γ' κατέφυγε πάλιν εἰς τὴν Νικόπολιν Ἐπὶ τέλους ὅμως ἀπελπισθεὶς ἐξῆλθε μὲ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀλῆ ζητῶν ἱκετευτικῶς τὸ ἔλεος τοῦ Τούρκου πασᾶ. Ὁ Ἀλῆ ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν ζωὴν καὶ ἀπέστειλε τὸν Σισμὰν αἰχμάλωτον εἰς Φιλιππούπολιν. Ὁλόκληρος ἡ Βουλγαρία ἦτο πλέον ἐπαρχία τουρκική.

Αἱ νῖκαι ὅμως αὗται τῶν Τούρκων δὲν ἀπεθάρρυναν τὸν κράλην τῆς Σερβίας Ἐκάλεσε τοὺς συμμάχους του εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐκθέτων ὅτι, ἂν τὸν ἄφηνον νὰ καταστραφῇ, καὶ αὐτοὶ θὰ ὑπέκυπτον κατόπιν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Αἱ ἐπικλήσεις τοῦ Λαζάρου εἰσηκούσθησαν. Τὸ ἔαρ τοῦ 1389 προσῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδόν του οἱ ἡγεμόνες τῆς Βοσνίας, τῆς Ἀλβανίας, τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης. Ὑπῆρχον ἤδη ἐκεῖ καὶ βουλγαρικὰ καὶ οὐγγρικὰ βοηθητικὰ στρατεύματα. Λέγεται ὅτι ἡ ὅλη συμμαχικὴ δύναμις τῶν Χριστιανῶν ἀνήρχετο εἰς 200 000 ἄνδρας. Ὁ Λάζαρος, θεωρῶν ὅτι ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρός, ἐπροκάλεσεν αὐτὴν τὴν φορὰν μόνος τὸν Μουρὰτ εἰς ἀνοικτὴν μάχην, διαμηνύσας ὅτι εἶναι ἀποφασισμένος νὰ θραύσῃ τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ Ὁ Μουρὰτ ἐνισχυθεὶς καὶ ὑπὸ στρατοῦ, ὅστις ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν του ὑπὸ τῶν ἐν Ἀνατολῇ ἡγεμόνων, ἤτοι τῶν Σαρουχάν, Μεντεσέ, Ἀϊδὶν καὶ Χαμίτ, ἐβάδισεν εἰς συνάντησιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Λαζάρου, ὅστις εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κοσσυφοπεδίου (Kossovo - Polie). Ἡ πρωτοπορία τῶν Τούρκων, ἀφοῦ ἀνέτρεψε τὴν πρώτην ἀντίστασιν τῶν Σέρβων παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας, εἰς τὸ Σεχιρκιοΐ, διέβη ἄνευ ἀντιστάσεως τὸν Μοράβαν, παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως, καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἀπέναντι τοῦ σερβικοῦ στρατοπέδου. Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ σύμμαχοί των, βλέποντες τοὺς Τούρκους ἀριθμητικῶς ἀσθενεστέρους, ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς νίκης. Τὰ δύο στρατεύματα ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὸν μικρὸν ποταμὸν Σιτνίτσα, ὁ ὁποῖος ῥέει εἰς τὸ μέσον τῆς ἐπιμήκους πεδιάδος τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, μὲ τὰ νῶτα πρὸς Β., εὑρίσκοντο οἱ Σέρβοι. Ὁ βασιλεὺς Λάζαρος ἦτο εἰς τὸ κέντρον, ὁ ἀνεψιὸς καὶ γαμβρός του Βοὺκ Μπράγκοβιτς εἰς τὸ δεξιὸν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βοσνίας εἰς τὸ ἀριστερόν. Οἱ Οὔγγροι, οἱ Βούλγαροι, μέρος τῶν Ἀλβανῶν καὶ οἱ Ἑρζεγοβίνιοι ἀπετέλουν τὴν ἐφεδρείαν. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ἦσαν παρατεταγμένοι οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Μουρὰτ μὲ τοὺς γενιτσάρους καὶ 2.000 ἐκλεκτοὺς τοξότας ἦτο εἰς τὸ κέντρον· ὁ Βαγιαζὶτ μὲ τὰ ἀσιατικὰ στρατεύματα εἰς τὸ δεξιόν· ὁ Γιακούπ, ἄλλος υἱὸς τοῦ Μουράτ, μὲ τὰ ἐξ Εὐρώπης εἰς τὸ ἀριστερόν. Μὲ τὸν Βαγιαζὶτ ἦτο ὡς εἶδος ἐπιτελάρχου καὶ ὁ ἐξωμότης Ἕλλην Ἐβρενὸς βέης. Ἡ συναφθεῖσα αἱματηροτάτη μάχη ἀπέληξεν ὑπὲρ τῶν Τούρκων. Μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἦτο καὶ ὁ βασιλεὺς Λάζαρος. Μέγιστος ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν Σέρβων αἰχμαλώτων. Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης, ἐνῷ ὁ Μουρὰτ ἐθεᾶτο τὸ παρελαῦνον στράτευμά του, εἷς ἐκ τῶν βαρέως τραυματισμένων Σέρβων εὐγενῶν, ὁ Μίλος Κομπίλοβιτς, εἷς ἐκ τῶν γαμβρῶν τοῦ Λαζάρου, ἐγερθεὶς αἰφνιδίως ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν νεκρῶν εἶπεν εἰς τὴν συνοδείαν τοῦ Μουρὰτ ὅτι θέλει νὰ γίνῃ Μουσουλμᾶνος. Πλησιάσας τὸν Μουρὰτ καὶ προσποιηθεὶς ὅτι θέλει νὰ ἀσπασθῇ τοὺς πόδας τοῦ σουλτάνου, ἐβύθισε τὸ ξίφος του εἰς τὴν κοιλίαν τούτου καὶ τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως. Ὁ Κομπίλοβιτς φεύγων ἔρριψε νεκροὺς καὶ μερικοὺς ἐκ τῆς συνοδείας τοῦ σουλτάνου, ἐπὶ τέλους ὅμως ἐφονεύθη καὶ ὁ ἴδιος. Ἀμέσως ἀνεκηρύχθη σουλτᾶνος ὁ Βαγιαζίτ, ὅστις μετ' ὀλίγον διέταξε νὰ φονευθῇ ὁ ἀδελφός του Γιακούπ, ἐγκαινιάζων οὕτω τὴν εἰς πολιτικὸν δόγμα τῆς δυναστείας τῶν Ὀσμανιδῶν ἀναχθεῖσαν ἀδελφοκτονίαν.

Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου (15 Ἰουνίου 1389) ἀποτελεῖ σπουδαῖον σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν βαλκανικῶν λαῶν. Ἐσημείωσε πρὸς στιγμὴν τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Δουνάβεως καὶ τὸ τέλος τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Σερβίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν μικρῶν χριστιανικῶν κρατῶν, τῆς Βοσνίας, τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Βλαχίας. Ἡ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς καὶ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἱστορίαν, διότι ἐσημείωσε τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἐλαφρῶν πολεμιστῶν ἐναντίον τῶν καταφράκτων ἱπποτῶν τοῦ μεσαίωνος. Ἀποτελεῖ ἐπίσης ἀρχὴν νέας περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς Τουρκίας. Αὕτη ἔγινε πλέον κράτος ἐκτεταμένον, τρομοκρατῆσαν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας τὴν Εὐρώπην καὶ ὑπερνικῆσαν ὅλας τὰς ἐναντίον του συμμαχίας Χριστιανῶν ἡγεμόνων.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου ὁ *Βαγιαζὶτ* ἐπέστρεψεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἑώρτασε τὴν ἀνάρρησίν του. Εὐθὺς κατόπιν ἡ χήρα τοῦ Λαζάρου καὶ ὁ υἱός του Στέφανος ἐζήτησαν καὶ ἐπέτυχον εἰρήνην ὑπὸ βαρεῖς ὅρους. Ἡ Σερβία διετήρει κἄποιαν σκιὰν ἀνεξαρτησίας, ἦτο ὅμως ὑποτελὴς τῆς Τουρκίας καὶ ὑπεχρεοῦτο νὰ συνεκστρατεύῃ κατὰ παντὸς ἐχθροῦ. Ὡς ἐκ περισσοῦ ἡ χήρα ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα της Μαρίαν εἰς τὸν Βαγιαζὶτ καὶ ἀνέλαβε νὰ πληρώνῃ φόρον.

Ὁ θάνατος τοῦ Μουρὰτ δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν Τούρκων μετὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐβασίλευεν Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὑποσχεθεὶς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του Μανουήλ. Ὁ πρωτότοκος, ὁ Ἀνδρόνικος, ἦτο φυλακισμένος μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰωάννου εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἀνεμᾶ. Εὐθὺς ἅμα ἐπληροφορήθη τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς Πέραν καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς συνάντησιν τοῦ Βαγιαζίτ, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέσχετο νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Τούρκους προνόμια ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἂν τὸν ἐβοήθει πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου μὲ μόνον 4.000 ἱππεῖς διὰ δύο μῆνας. Ὁ Βαγιαζὶτ ἔσπευσε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας, ἡ ὁποία παρουσιάζετο εἰς αὐτὸν ὅπως ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπιρροήν του ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἀντὶ 4.000, ἔδωκεν 6.000 ἱππεῖς καὶ 4.000 πεζούς. Τὰ τουρκικὰ ταῦτα στρατεύματα, ἔχοντα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς δύο μνηστῆρας τοῦ θρόνου, ἐπλησίασαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπολιόρκησαν τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, συνέλαβον τὸν βασιλέα Ἰωάννην καὶ τὸν υἱόν του Μανουὴλ καὶ τοὺς ἐνέκλεισαν εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἀνεμᾶ Τὴν κυβέρνησιν ἀνέλαβεν ἀμέσως ὁ Ἀνδρόνικος χωρὶς ν' ἀνακηρυχθῇ αὐτοκράτωρ καὶ χωρὶς ν' ὑπακούσῃ εἰς τὸν Βαγιαζίτ, ὅστις ἐζήτει παρ' αὐτοῦ νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε τρία ἔτη. Ὁ

Digitized by Google

Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους νὰ δραπετεύσουν δωροδοκήσαντες τοὺς Βουλγάρους φύλακάς των καὶ διαπεραιωθέντες εἰς Ἀσίαν ἐζήτησαν καὶ οὗτοι τὴν βοήθειαν τοῦ Βαγιαζίτ. Ὁ Ἰωάννης ὑπενθύμισεν εἰς αὐτὸν τὴν παλαιὰν φιλίαν καὶ συγγένειαν τοῦ πάππου καὶ τοῦ πατρός του μὲ τὸν Ὀρχὰν καὶ τὸν Μουρὰτ καὶ ὑπεσχέθη ὄχι μόνον νὰ πληρώνῃ πολὺ περισσότερον φόρον παρ᾽ ὅσον ὁ Ἀνδρόνικος, ἀλλὰ καὶ νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσίν του καθ᾽ ἕκαστον ἔαρ 12.000 ἱππεῖς καὶ πεζοὺς καὶ νὰ θεωρῇ τοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς τοῦ σουλτάνου καὶ ὡς ἰδικούς του φίλους καὶ ἐχθρούς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων τούτων ὑπεγράφη καὶ συνθήκη μεταξὺ Μανουὴλ καὶ Βαγιαζίτ. Προηγουμένως ὅμως ὁ Βαγιαζὶτ ἠθέλησε νὰ πληροφορηθῇ περὶ τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέστειλεν εἰς τὴν πόλιν μυστικὸν πράκτορα. Οὗτος διεπίστωσεν ὅτι ὁ λαὸς ἦτο ὑπὲρ τοῦ Μανουήλ. Τότε στρατὸς τουρκικὸς εἰσήγαγε τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Μανουὴλ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνῷ ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ υἱός του ἔφευγον. Ὁ Μανουὴλ ἐστέφθη ἀμέσως αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ πατρός του καὶ ὁ Ἀνδρόνικος διωρίσθη δεσπότης Θεσσαλονίκης. Ἦτο εὔκολον πλέον εἰς τὸν Βαγιαζὶτ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Προηγουμένως ὅμως ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὰ σύνορα τῆς χώρας του ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Τῷ 1391 κατέλαβε καὶ τὴν Φιλαδέλφειαν (Ἀλὰ-σεχίρ), τὴν τελευταίαν πόλιν τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Βυζαντινοὶ ἐν Ἀνατολῇ, τότε σπουδαίαν καὶ πολυκατοίκητον. Τὸ ταπεινωτικώτερον διὰ τὸν αὐτοκράτορα ἦτο ὅτι, ἐνῷ οἱ κάτοικοι ἠρνοῦντο νὰ παραδοθοῦν, αὐτὸς ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ ἔδωκαν βοηθητικὰ στρατεύματα εἰς τὸν Βαγιαζὶτ καὶ ὡδήγησαν μάλιστα οἱ ἴδιοι αὐτὰ ὅπως κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατεστάθη μετ᾽ ὀλίγον καὶ τουρκικὸς πληθυσμός. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Φιλαδελφείας ὁ Βαγιαζὶτ ἔστρεψε πάλιν τὴν προσοχήν του πρὸς Δ, ἀπαιτῶν συγχρόνως ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου τὸν συμφωνηθέντα στρατὸν καὶ φόρον. Ἡ κατάστασις ὅμως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἦτο τοιαύτη, ὥστε καὶ ἂν ἤθελε δὲν ἦτο εἰς θέσιν ν᾽ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις του. Μόλις 100 ἄνδρας ἠδύνατο νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ σουλτάνου. Συγχρόνως ὁ σουλτᾶνος ἤρχισεν ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν σιτηρῶν εἰς Λέσβον, Χίον, Λῆμνον, Ρόδον καὶ τὰς Κυκλάδας, καὶ ἐξέπεμψε στόλον 60 πλοίων, ὅστις κατέστρεψε τὴν πρωτεύουσαν καὶ πλεῖστα χωρία τῆς Χίου. Κατόπιν ἐπέδραμε κατὰ τῶν Κυκλάδων, λέγεται δὲ ὅτι ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπέστρεψε μὲ πλουσίαν λείαν καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους εἰς Ἀσίαν. Ταῦτα βλέπων ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ μέτρα διὰ τὴν πρωτεύουσάν του, κτίσας δύο πύργους ἑκατέρωθεν τῆς Χρυσῆς Πύλης. Μαθὼν ὅμως τοῦτο ὁ Βαγιαζίτ, ἀπήτησε νὰ κατεδαφισθῶσιν οἱ πύργοι, ἄλλως θὰ ἔστελλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸν υἱόν του Μανουὴλ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρυγμένους. Ὁ Ἰωάννης ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ. Μετ᾽ ὀλίγον ἐτελεύτησε τὸν βίον μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ἐπιζῇ εἰς τοιαύτας ταπεινώσεις. Ὁ Βαγιαζὶτ ἠθέλησε τότε νὰ ἐξοντώσῃ τὸν συμβασιλέα Μανουήλ, αὐτὸς ὅμως κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συγχρόνως ὁ Βαγιαζὶτ ἐζήτησε νὰ κτισθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει τζαμίον διὰ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους, καὶ νὰ ἱδρυθῇ τουρκικὸν δικαστήριον διὰ νὰ δικάζῃ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἐκεῖ Τούρκων ἐμπορευομένων. Ἠπείλει δὲ ὁ Βαγιαζὶτ ὅτι ἄλλως θὰ ἔκλειε τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ θὰ κατελάμβανεν ὅλην τὴν ἔξω ταύτης χώραν. Καὶ πράγματι μετ᾽ ὀλίγον ἀπέστειλεν εἰς Θράκην στρατόν, ὅστις κατέστρεψε τὰ πάντα διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου μέχρι τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησε στρατὸς 10 000 Τούρκων. Ἡ πολιορκία αὕτη διήρκεσε δέκα ἔτη 1390—1400), ἐπροξένησε δὲ εἰς τοὺς κατοίκους φοβερὰν πεῖναν καὶ ἔλλειψιν καυσίμου ὕλης. Κατόπιν ὁ Βαγιαζὶτ ἐστράφη πρὸς Β. Ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Μύρτσεα, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ὅστις, παρακινούμενος ὑπὸ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Τούρκων σατραπῶν, μὴ ἀνεχομένων τὴν κατάληψιν τῶν χωρῶν των ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, εἶχεν εισβάλει εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ὁ Μύρτσεα ἐνικήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ ὑποτελὴς τῶν Τούρκων, πληρώνων φόρον καὶ θέτων εἰς τὴν διάθεσίν των στρατόν.

Ἤδη οἱ Τοῦρκοι ἀκιντζῆδες ἐξέτεινον τὰς ἐπιδρομάς των διὰ Σερβίας καὶ Βοσνίας μέχρι τῆς Ν. Οὐγγαρίας καὶ Συρμίας, πέραν τοῦ Δουνάβεως (1391—1394). Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμόνδος ἀπέστειλεν εἰς τὸν Βαγιαζὶτ πρεσβείας, ὅπως παραπονηθῇ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βουλγαρίας, ἥτις ἀνῆκεν, ὡς ἔλεγε, δικαίῳ εἰς τὴν χώραν του. Ὁ Βαγιαζὶτ ἀπήντησεν ὅτι ἡ κατοχή του βασίζεται ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, ἐξερεθιζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, ὅστις ἐζήτει ἀπελπιστικῶς βοήθειαν, προσφερόμενος νὰ καλύψῃ καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας, ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ σοβαρῶς πλέον κατὰ τῶν Τούρκων. Μὴ βασιζόμενος δὲ εἰς τὰς ἰδικάς του μόνον δυνάμεις, ἐστράφη πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς τὸν βοεβόδαν τῆς Βλαχίας Μύρτσεα. Οὗτος ἐδέχθη. Ὁ κράλης τῆς Σερβίας ἐξηκολούθει νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τῶν Τούρκων, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς τῆς Βοσνίας ἔμεινεν οὐδέτερος. Κυρίως ὅμως ἐκινήθησαν οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως, ὅπως ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας ἔστειλε τὸν υἱόν του, κόμιτα τοῦ Νεβέρ, μὲ 6.000 ἄνδρας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ ΣΤ´ διαφόρους Γάλλους εὐγενεῖς, μεταξὺ δὲ ἄλλων τὸν στρατάρχην Boucicaut, ὅστις ἐγνώριζεν ἄριστα τὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν ἀνεγνώσθη διὰ κηρύκων ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Σιγισμόνδου, καλοῦντος εἰς βοήθειαν. Ἦτο ἀληθὴς σταυροφορία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος καὶ εὐγενεῖς ἐκ Βαυαρίας, Στυρίας καὶ οἱ ἱππόται τῆς Ρόδου.

Ὁ ὅλος χριστιανικὸς στρατὸς ἀνήρχετο εἰς 100.000, κατ᾽ ἄλλους εἰς 130.000 πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, σιδηροφράκτους καὶ μή. Διαθέτοντες τόσον μεγάλην πολεμικὴν δύναμιν οἱ σύμμαχοι, ἐθεώρουν τὴν νίκην τόσον βεβαίαν, ὥστε, ἀντὶ νὰ παρασκευάζωνται διὰ τὸν ἀγῶνα, διήρχοντο τὸν καιρόν των ες τὴν κραιπάλην μὲ γύναια, τὰ ὁποῖα κατὰ χιλιάδας παρηκολούθουν τὸ στράτευμα. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου (1396) 60 000 συμμαχικοῦ στρατοῦ διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐπολιόρκησαν ἀμέσως τὴν Νικόπολιν. Ἡ πολιορκία διήρκει ἀπὸ 17 ἤδη ἡμερῶν καὶ ἡ πόλις ἤρχισε νὰ πεινᾷ, ὅταν ἦλθεν ἡ εἴδησις ὅτι ἔρχεται εἰς βοήθειάν της τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Βαγιαζίτ. Ἡ προέλασις τῶν Τούρκων ἦτο τόσον ἀστραπιαία, ὥστε εἶχον φθάσει εἰς ἀπόστασιν ἓξ ὡρῶν ἀπὸ τοῦ χριστιανικοῦ στρατοπέδου, ἐνῷ οἱ σύμμαχοι, νομίζοντες ὅτι οὔτε τὸν Ἑλλήσποντον διέβη ἀκόμη, ἐξηκολούθουν τὰς διασκεδάσεις των. Ἦτο μεσημβρία καὶ τὸ χριστιανικὸν στράτευμα ἐγευμάτιζεν ἢ ἀνεπαύετο, ὅταν ὁ τουρκικὸς στρατὸς προσήγγισε τοσοῦτον, ὥστε σχεδὸν δὲν ὑπῆρχε καιρὸς πρὸς προπαρασκευὴν τῆς μάχης. Οἱ Τοῦρκοι ἀνήρχοντο εἰς 100 000—120 000 ἄνδρας (24 000 γενίτσαροι), μεταξὺ τῶν ὁποίων 5 000 Σέρβοι. Πρῶτοι ἐπετέθησαν οἱ Γάλλοι ἱππόται χωρὶς ν᾽ ἀναμείνουν νὰ φθάσῃ ἡ κυρία δύναμις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ καὶ διεσκόρπισαν τὴν τουρκικὴν πρωτοπορίαν. Ὁ Βαγιαζὶτ ἤρχισε νὰ χάνῃ τὸ θάρρος του καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ὑποχωρήσῃ, ὅταν οἱ Γάλλοι, οἵτινες ἦσαν ὀλίγοι, ἰδόντες ὅτι ἔχουν ἀπέναντί των 40.000—60 000 στρατοῦ, κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Τότε ὁ Βαγιαζὶτ ἤρχισεν ἀντεπίθεσιν, ἡ ὁποία, βοηθησάντων καὶ τῶν Σέρβων, ἀπέληξεν εἰς ἀληθῆ πανωλεθρίαν διὰ τοὺς συμμάχους. Πολλοὶ ἐκ τῶν Γαλλων εὐγενῶν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ περισσότεροι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ διὰ λέμβου μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Δουνάβεως, ὁπόθεν μετὰ τοῦ στόλου τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου ἐπέστρεψε διὰ Κωνσταντινουπόλεως, Αἰγαίου καὶ Ἀδριατικῆς εἰς τὴν χώραν του. Ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῶν Εὐρωπαίων ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐνῷ οἱ διασωθέντες ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ περιπλανηθέντες ὑπέκυψ ν εἰς τὰς κακουχίας. Ὀλίγιστοι ἐπέστρεψαν εις τὰς πατρίδας των. Ὑπὲρ τοὺς 3.000 αἰχμάλωτοι ἐσφάγησαν ἀπανθρώπως ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Βαγιαζίτ. Πολλοὶ Γάλλοι εὐγενεῖς μετεφέρθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Προῦσαν Καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπέστησαν μεγάλας ἀπωλείας: 60.000 νεκρούς, ὡς λέγεται. Αὐτὴ εἶναι ἡ διάσημος μάχη τῆς Νικοπόλεως (24 ἢ 28 Σεπτεμβρίου 1396), ἡ ὁποία ἦτο θανάσιμον πλῆγμα κατὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐφάνη ὅτι ἀνοίγει εἰς τοὺς Τούρκους τὴν πρὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ὁδόν.

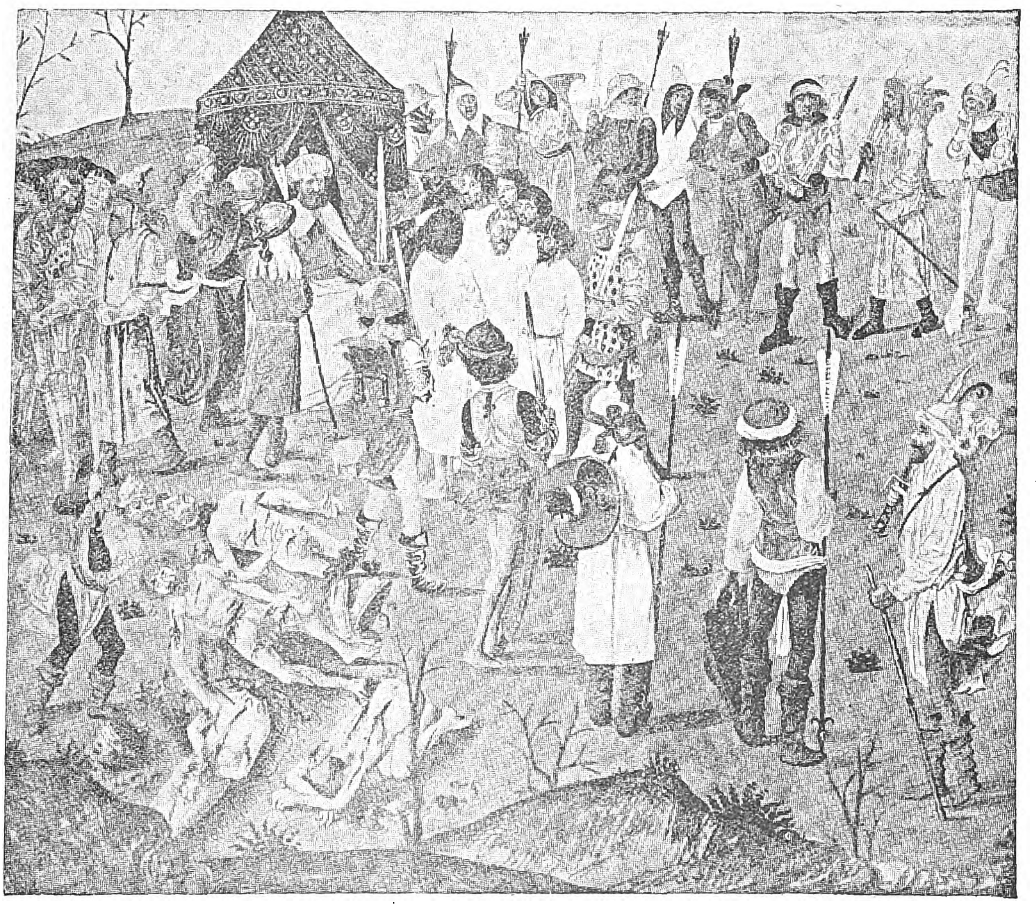

Μικρογραφία τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος, παριστῶσα τὰ μαρτύρια εἰς τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν οἱ Χριστιανοὶ μετὰ τὴν ἐν Νικοπόλει ἧτταν (1396).

Μετὰ τὴν μάχην ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπεδόθη εἰς δῃώσεις ἐν Σερβίᾳ κατὰ μῆκος τοῦ Δουνάβεως μέχρι Στυρίας. Ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ Ἐβρενὸς βέης εἰσέβαλεν εἰς Βλαχίαν, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Μύρτσεα. Ἀλλ᾽ οὗτος ἀντέστη ἡρωϊκῶς καὶ ὁ Ἐβρενὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Συγχρόνως ὁ Βαγιαζὶτ ἐστράφη πάλιν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῆς ὁποίας ἐξηκολούθει ἡ πολιορκία. Εὐθὺς ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Προῦσαν, ἔστειλε πρεσβείαν εἰς τὸν Μανουὴλ ζητῶν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐπεθύμει τὴν συνθηκολόγησιν διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὰς μακρὰς στερήσεις. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως ἠρνήθη καὶ ὁ λαὸς συνετάχθη ἐπὶ τέλους μὲ τὴν γνώμην του. Ὁ Βαγιαζὶτ ἠθέλησε τότε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰωάννην, υἱὸν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀνεψιὸν τοῦ Μανουήλ, ἄρχοντα ὀνομαστικῶς ἐν Σηλυβρίᾳ. Δὲν ἐτόλμα ἀκόμη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ ἤλπιζεν ὅτι θὰ τὸ κατώρθωνε διὰ τοῦ Ἰωάννου. Ἐζήτησε λοιπὸν παρὰ τούτου ν᾽ ἀναλάβῃ τοιαύτην ὑποχρέωσιν διὰ συνθήκης, λαμβάνων εἰς ἀντάλλαγμα τὴν κυριαρχίαν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἰωάννης ἤρχισε νὰ συζητῇ, συγχρόνως ὅμως διεπραγματεύετο καὶ μετὰ τοῦ Μανουήλ, ὅπως οὗτος ἀποχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ἀνεμίχθη καὶ ὁ Γάλλος στρατάρχης Boucicaut, ὅστις ἔτυχε νὰ εὑρίσκεται ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲ ἓν γαλλικὸν βοηθητικὸν σῶμα. Οὗτος μεταβὰς εἰς Σηλυβρίαν ἔπεισε τὸν Ἰωάννην νὰ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Μανουὴλ παρέδωκεν εἰς τὸν λάθρα ἐλθόντα Ἰωάννην τὸν θρόνον καὶ ἀπῆλθε μεθ᾽ ὅλων τῶν αὐλικῶν του εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ὅπως

Digitized by Google

ζητήσῃ βοήθειαν κατὰ τῶν Τούρκων (1399), ἐνῷ συγχρόνως ἐζήτουν τοιαύτην ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουήνσιοι, οἵτινες ἤρχισαν νὰ καταλαμβάνουν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀπέστειλε (1399) 2 γαλέρας καὶ 4 μεταγωγικὰ μὲ 400 περίπου ἱππότας καὶ εὐγενεῖς, οἵτινες μετέβησαν κατ᾽ ἀρχὰς εἰς Εὔβοιαν, ὅπου ἡνώθησαν μὲ 8 ἐνετικὰς γαλέρας. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέμενον εἰς Καλλίπολιν, ἀλλ᾽ ὅταν ὁ χριστιανικὸς στόλος ἐπλησίασεν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ὁ στόλος ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Boucicaut ἐξέπλευσε κατόπιν κατὰ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐφόνευσε μερικοὺς Τούρκους καὶ ἐτόλμησε μάλιστα ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Νικομηδείας. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐπίεζον τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, ἐπέστρεψεν εἰς Γαλατᾶν καὶ ἔκαυσε τὰ πλοῖα τῶν Τούρκων, ὡς ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὸ χρονικόν του. Ἀφοῦ ἔμεινεν ἓν περίπου ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπέτυχε τὸν συμβιβασμὸν Μανουὴλ καὶ Ἰωάννου, ὁ Μπουσικὼ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μένῃ πλέον εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ βίου. Ἀφῆκε μόνον σῶμα 100 ἀνδρῶν μὲ τρόφιμα ἑνὸς ἔτους. Οἱ Ἑνετοὶ ἀφῆκαν 4 γαλέρας.

Ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ἐπίεζον τόσον τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἔπαυον καὶ τὰς ἐναντίον τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐπιδρομάς Τοιαῦται εἶχον ἤδη γίνει ἐπὶ Μουρὰτ Α΄. Ὁ Βαγιαζὶτ ἐξεκίνησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1396 ἐκ Βερροίας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατέλαβε τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκκαλα, τὴν Φάρσαλον, τὸν Δομοκὸν καὶ τὴν Λαμίαν (Ζητούνι) καὶ τὰς Νέας Πάτρας. Πολλαὶ πόλεις, μανθάνουσαι τὴν προσέγγισιν τοῦ Βαγιαζίτ, ὑπετάσσοντο οἰκειοθελῶς. Εἰς τὰς Θερμοπύλας οὐδεμία ὑπῆρχε φρούρησις. Ὁ Βαγιαζὶτ διῆλθεν ἀκωλύτως καὶ ὑπέταξεν ὅλην τὴν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ χώραν. Ἡ προέλασις τοῦ Βαγιαζὶτ ἐφόβισε τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δεσπότης τῆς Σπάρτης Θεόδωρος παρεσκευάσθη εἰς ἄμυναν. Ἀλλ᾽ ὁ Βαγιαζὶτ δὲν ἐπροχώρησε πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, διότι μαθὼν τὴν προσέγγισιν τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Νικόπολιν ἀνεχώρησε διὰ Θεσσαλίας, ἀφήσας μικρὰς μόνον φρουρὰς εἰς τὰς πόλεις. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν νίκην τῆς Νικοπόλεως ἔστρεψε πάλιν τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπέστειλε δύο στρατηγούς, τὸν Γιακοὺπ πασᾶν καὶ τὸν Ἐβρενὸς βέην, μὲ 60.000 ἄνδρας κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔγινε τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος τοῦ 1397 Ὁ δεσπότης Θεόδωρος, μετὰ τὴν πρώτην ἀπομάκρυνσιν τῶν Τούρκων, εἶχε παραμελήσει πάλιν τὰς πολεμικὰς προπαρασκευάς του. Διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι διῆλθον ἀκωλύτως τὸν Ἰσθμὸν καὶ κατόπιν διῃρέθησαν εἰς δύο τμήματα. Καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Ἐβρενὸς ἐπροχώρησαν πρὸς τὰ ΝΔ. μέχρι Μεθώνης καὶ Κορώνης, ἀλλὰ μὴ τολμήσαντες νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν φρουρίων περιωρίσθησαν εἰς λεηλασίας καθ᾽ ὅλην τὴν ὕπαιθρον χώραν. Οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Γιακοὺπ πασᾶν ἐστράφησαν πρὸς τὸ Ἄργος, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκησαν. Ὁ δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ δὲν ἐδοκίμασε νὰ πολεμήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤλπιζεν εἰς βοήθειαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπηυθύνθη εἰς τοὺς ἱππότας τῆς Ρόδου. Ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι προσήγγιζον ἐκ Β., αὐτὸς ἐπιβὰς τριήρους μὲ ὅλους τοὺς θησαυρούς του ἔπλευσεν εἰς Ρόδον, ὅπου συνεφώνησε τὴν πώλησιν τοῦ κράτους του εἰς τοὺς ἱππότας. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν ταύτην ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ ἱππόται, ὅπως παραλάβωσι τὴν ἀγορασθεῖσαν χώραν, τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια. Καὶ εἰς μὲν τὴν Κόρινθον ἔγιναν δεκτοὶ ἀκωλύτως. Ἀλλ᾽ εἰς τὸν Μυστρᾶν ὁ λαὸς ἐξηγέρθη, συνελθὼν δὲ εἰς συνέλευσιν διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς πωλήσεως, γενομένης ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον τῶν ἱπποτῶν εἰς τὴν πόλιν καὶ διώρισε δοῦκα τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας, ὅπως διευθύνῃ τὴν ἀντίστασιν. Ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Ρόδιοι ἱππόται, εὗρον τὸν λαὸν τοῦ Μυστρᾶ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, ἕτοιμον νὰ ἀντισταθῇ, καὶ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν. Ὁ δεσπότης ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ χρήματα καὶ μόλις μετὰ κοπιώδεις διαπραγματεύσεις κατώρθωσε, χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἐπισκόπου, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν χώραν καὶ ν᾽ ἀναλάβῃ πάλιν τὴν ἀρχήν, ἀφοῦ ὑπεσχέθη ὅτι ποτὲ πλέον δὲν θὰ τολμήσῃ τοιαύτας πράξεις. Ἡ Κόρινθος ὅμως ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἰωαννιτῶν μέχρι τοῦ 1404, μεθ᾽ ὃ προσηρτήθη πάλιν εἰς τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Ἄργος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γιακοὺπ πασᾶν Τούρκων (Κυριακὴ 3 Ἰουνίου 1397). Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως, ὅστις ἀνήρχετο τότε εἰς 30 000 ψυχάς, μετεφέρθη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου φαίνεται ὅτι διεσκορπίσθη καὶ βαθμιαίως ἐξωντώθη. Τὸ Ἄργος κατεστράφη τελείως, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ Λεοντάρι. Φαίνεται ὅμως ὅτι βραδύτερον ὁ Γιακοὺπ πασᾶς ἀπεχώρησεν. Ὥστε οἱ Τοῦρκοι δὲν κατώρθωσαν τότε νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἴσως διότι ὁ Βαγιαζὶτ δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ ἀκόμη τόσην ἔκτασιν εἰς τὸ κράτος του, κυρίως ὅμως διότι ἔβλεπε προσεγγίζοντα ἐξ ἀνατολῶν σοβαρὸν κίνδυνον, τὸ κῦμα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τατάρων τοῦ Ταμερλάνου.

Δὲν εἶναι βέβαιον ἂν οἱ Τοῦρκοι τοῦ Γιακοὺπ πασᾶ καὶ τοῦ Ἐβρενὸς βέη, ὑποχωροῦντες ἐκ Πελοποννήσου, ἦλθον καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέλαβον τότε τὰς Ἀθήνας, ὡς ἀναφέρουν οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοί. Ἐνῷ ταῦτα ἐγίνοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Βαγιαζὶτ ἠπείλει τὸν βασιλέα καὶ ἐκάλει αὐτὸν νὰ παραδώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς μίαν ἐπαρχίαν, ἄλλως θὰ κατέστρεφε τὴν πόλιν. Ὁ λαὸς ἀπέκρουσε καὶ πάλιν ὁμοφώνως τὰς ἀπειλὰς τοῦ σουλτάνου, ὁ δὲ Ἰωάννης ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὠχύρωνε τὴν πόλιν καὶ ἐπρομηθεύετο τρόφιμα, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ κατώρθωνε νὰ δωροδοκῇ τοὺς Τούρκους πασᾶδες ὅπως συνηγοροῦν ὑπὲρ αὐτοῦ. Οὕτω κατώρθωσεν, ὥστε ὁ σουλτᾶνος νὰ δεχθῇ μόνον τὸν ἐτήσιον φόρον τῶν 10.000 δουκάτων μὲ ἄλλα δῶρα καὶ τὴν ἵδρυσιν τζαμίου καὶ δικαστηρίου. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν πολλαὶ τουρκικαὶ οἰκογένειαι εἰς ἰδιαιτέραν συνοικίαν, ἔχουσαι ἰδίας κοινοτικὰς ἀρχὰς καὶ αὐτοδιοίκησιν μὲ ἰδιαίτερον δικαστήριον (ἑτεροδικίαν). Οὕτω τὰ λείψανα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἐσώθησαν πρὸς στιγμήν, διότι ἄλλως τε ὁ Βαγιαζὶτ ἔβλεπε κινδυνευούσας τὰς ἀσιατικάς του κτήσεις ἐκ τῆς εἰσβολῆς τοῦ *Ταμερλάνου* (βλ. λ.). Ἡ μεταξὺ *Βαγιαζὶτ* (βλ. λ.) καὶ Ταμερλάνου συνάντησις ἐγένετο τὴν 20 Ἰουλίου 1402 εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἄγκυραν πεδιάδα Τσιμποὺκ-ὀβᾶ. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἀληθὴς πανωλεθρία τῶν Τούρκων. Οἱ σουλτανόπαιδες καὶ ὁ βεζύρης, ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Στέφανος Λαζάροβιτς, γυναικάδελφος τοῦ Βαγιαζίτ, μετασχὼν τῆς μάχης ὡς σύμμαχος αὐτοῦ μετὰ 10.000 Σέρβων ἱππέων, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἔμεινεν ὁ Βαγιαζίτ, ὅστις ἐπολέμησεν ἀνδρείως μέχρι τῆς νυκτὸς καὶ τέλος, εὑρεθεὶς μόνος, ἔφυγεν ἔφιππος, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τατάρων τοῦ Ταμερλάνου, ὑφ᾽ ὧν καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ βίος τῆς αἰχμαλωσίας, ὁ ἐκ τῶν ταπεινώσεων ἠθικὸς κλονισμός, ἡ ἀνησυχία διὰ τὴν τύχην τῶν υἱῶν του κλπ. ὑπέσκαψαν τὴν ὑγείαν τοῦ Βαγιαζίτ. Οὗτος ἀπέθανε μετὰ ἐννέα μῆνας τῇ 8ῃ Μαρτίου 1403, ἐν Ἀκ-σεχὶρ (Ἀξάριον). Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔσχεν ὁ Τοῦρκος οὗτος ἡγεμών.

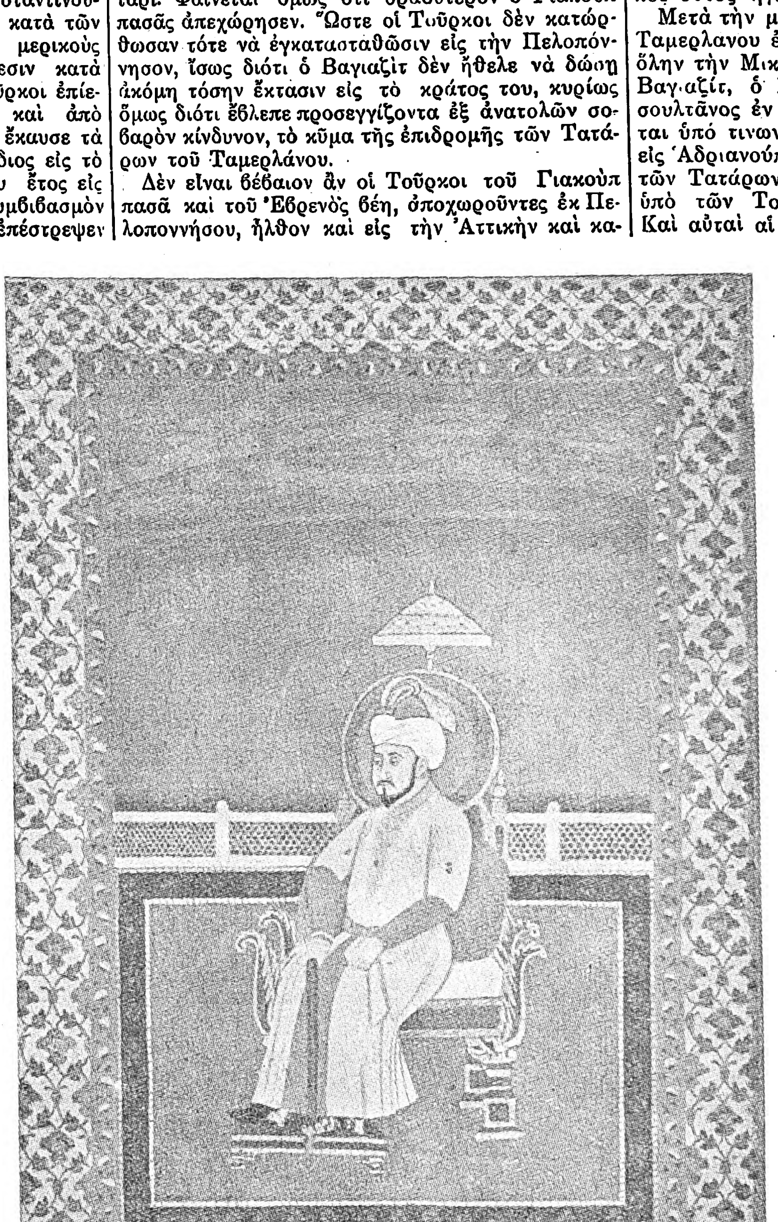

Ὁ Ταμερλᾶνος (1336—1405).

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας αἱ στρατιαὶ τοῦ Ταμερλάνου ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν καθ᾽ ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Βαγιαζίτ, ὁ Σουλεϊμάν, ὅστις εἶχεν ἀνακηρυχθῆ σουλτᾶνος ἐν Προύσῃ (καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀνομάζεται ὑπό τινων Σουλεϊμὰν ὁ Α΄), ἔφυγεν ἐγκαίρως εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἡ Προῦσα κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Τατάρων ὑπέστη ἀγρίαν λεηλασίαν τῶν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Τούρκων συσσωρευθέντων θησαυρῶν. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες τοῦ Βαγιαζὶτ μετεφέρθησαν εἰς Κιουτάχειαν. Ἡ λεηλασία ἐξετάθη εἰς ὅλας τὰς παραλίους πόλεις τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Ἰωνίας. Ὅλοι οἱ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἐκδιωχθέντες Τοῦρκοι ἡγεμόνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπανῆλθον εἰς τὰς χώρας των. Συγχρόνως ὁ Τιμοὺρ προσεπάθει νὰ καταστήσῃ ὑποτελεῖς του καὶ τοὺς διαφόρους υἱοὺς τοῦ Βαγιαζίτ. Πρῶτος ὑπετάγη ὁ Σουλεϊμάν, λαβὼν τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἀπόπειρα ὅμως νὰ ὑποτάξῃ, ἴσως δὲ καὶ νὰ φονεύσῃ τὸν Μεχμέτ, τὸν κατόπιν σουλτᾶνον, ἀπέτυχε. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1403) ὁ Τιμοὺρ ἐπροχώρησεν ὁ ἴδιος μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Σμύρνην, κατεχομένην τότε ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, οἵτινες εἶχον ἀντισταθῆ κατὰ τοῦ Βαγιαζίτ. Ὁ Τιμοὺρ ἐκάλεσε τοὺς ἱππότας νὰ δεχθοῦν τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν, λαβὼν δὲ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν ἐπολιόρκησεν αὐτὴν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Δέκα χιλιάδες σκαπανεῖς εἰργάσθησαν, ὅπως ὑπονομεύσωσι τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἐνῷ αἱ ἐπιθέσεις μὲ κινητοὺς πύργους ἐξηκολούθουν. Οἱ ἱππόται ἀντέστησαν ἡρωϊκῶς, ἐπὶ τέλους ὅμως οἱ Τάταροι κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. Οἱ ὀλίγοι ὑπολειφθέντες ἱππόται ἐσώθησαν διὰ πλοίων, ἐνῷ οἱ κάτοικοι συνέρρευσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν παραλίαν ζητοῦντες σωτηρίαν. Ὑπὲρ τοὺς 1 000 ἐσφάγησαν ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Ταμερλάνου. καὶ αἱ κεφαλαί των ἐνετειχίσθησαν εἰς μεγάλην πυραμίδα. Μετ᾽ ὀλίγον ἐνεφανίσθησαν πλοῖα ἱπποτικά, ὅπως λυτρώσωσι τὴν πόλιν. Ὁ Ταμερλᾶνος ἠρκέσθη νὰ ρίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἱπποτῶν καὶ ὁ στόλος ἀπέπλευσεν. Ἡ κατάληψις τῆς Σμύρνης ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου συνέβη τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Δεκεμβρίου (1403) Φαίνεται ὅτι ὁ Τάταρος κατακτητὴς συνέλαβε τότε μεγάλα σχέδια. Ἤθελε νὰ διαβῇ εἰς Εὐρώπην, ὅπως κατακτήσῃ ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Πρὸς τοῦτο ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου πλοῖα, ὅπως διαβῇ εἰς Εὐρώπην. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἔλαβεν ἐκ Περσίας καὶ Ἰνδιῶν εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι τὸν ἠνάγκασαν νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἀφοῦ ἔμεινεν ὀλίγον καιρὸν παρὰ τὴν Σμύρνην καὶ ἐδέχθη τὴν ὑποταγὴν καὶ τοὺς φόρους ὑποτελείας τῶν πέριξ Ἑλλήνων ἀρχόντων, διέταξε τὴν τελείαν καταστροφὴν τῆς ἰωνικῆς μητροπόλεως, μετέβη δὲ κατόπιν εἰς Ἔφεσον, ὅπου ἔμεινε 30 ἡμέρας ἐνσπείρων τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν. Ἔπειτα ἐστράφη πρὸς Ν., ἔφθασε μέχρι τῶν Μυλάσσων τῆς Καρίας καὶ ἐκεῖθεν πάλιν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ κατόπιν ἐτράπη ἐσπευσμένως πρὸς τὴν Κεντρῴαν Ἀσίαν καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἐφονεύθη πολεμῶν κατὰ τῆς Κίνας.

Οὕτως ἐλυτρώθη ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ τὰ ταταρικὰ στίφη. Ἐπηκολούθησεν ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐρημώσεως κατάστασις χαώδης, ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τῶν τέως Τούρκων σατραπῶν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ τῶν πέντε υἱῶν τοῦ Βαγιαζίτ. Ὁ νεώτερος ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἰουσούφ, εἶχε καταφύγει μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔλαβεν ἀνατροφὴν ἑλληνικὴν καὶ ἔτυχεν ἀνωτέρας μορφώσεως, βαπτισθεὶς ἐπὶ τέλους καὶ λαβὼν τὸ ὄνομα Δημήτριος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων τεσσάρων υἱῶν ἐξηκολούθησεν ὁ περὶ τῆς ἀποκλειστικῆς κυριαρχίας ἀγὼν ἐπὶ δέκα ἔτη. Οἱ

Digitized by Google

τοι ἦσαν ὁ Σουλεϋμάν, ὁ Μουσᾶ (Μωϋσῆς), ὁ Ἰσᾶ (Ἰησοῦς) καὶ ὁ Μεχμέτ. Εἷς ἄλλος υἱός, ὁ Κασίμ, ἐδόθη ὡς ὅμηρος ὑπὸ τοῦ Σουλεϋμὰν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἐμμανουὴλ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ εἴδησις τῆς ἥττης καὶ αἰχμαλωσίας τοῦ Βαγιαζὶτ ἔγινε δεκτὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετ' ἀπεριγράπτου χαρᾶς. Τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον ἔκαμαν οἱ Βυζαντινοὶ ἦτο νὰ κρημνίσωσι τὸ τουρκικὸν τέμενος καὶ τοὺς ἄλλους εὐκτηρίους οἴκους καὶ νὰ ἐκδιώξωσιν ὅλα τὰ μέλη τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατασταθείσης τουρκικῆς παροικίας μὲ τοὺς καδῆδες καὶ τοὺς προέδρους της. Ἀλλ' ἡ κατάστασις τοῦ Βυζαντίου ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν φαίνεται νὰ ἔγινε σκέψις περὶ τοῦ πῶς θὰ ὠφελοῦντο γενικώτερον ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ εὑρίσκετο τότε εἰς Παρισίους, ἀναμένων πάντοτε βοήθειαν. Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ ἡ εἴδησις τῆς τουρκικῆς πανωλεθρίας τῆς Ἀγκύρας, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Παρέλαβεν ἐκ νέου τὸν θρόνον του καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀνεψιόν του Ἰωάννην εἰς Λῆμνον. Εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶχε φθάσει ἐν τῷ μεταξὺ ὁ εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τοῦ Ταμερλάνου πολεμήσας Στέφανος Λάζκοβιτς μὲ τοὺς ἄλλους Σέρβους ἀρχηγούς. Κατὰ τὸν Σέρβον ἱστορικὸν Νοβάκοβιτς, ὁ Στέφανος διενοήθη τότε νὰ προτείνῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα κοινὴν συνεργασίαν κατὰ τῶν Τούρκων, ὅπως Σέρβοι καὶ Ἕλληνες ἐπωφεληθῶσι τῆς μοναδικῆς παρουσιαζομένης εὐκαιρίας. Ἀλλ' ὁ μὲν αὐτοκράτωρ δὲν ἔλαβε φαίνεται τὰς προτάσεις ταύτας ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ οἱ Σέρβοι ἦσαν διῃρημένοι. Ἀντὶ νὰ ἑνωθῶσιν ὅλοι, εὑρέθη ἄλλος ἀντίζηλος τοῦ Στεφάνου, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὸν σερβικὸν θρόνον, πρὸς τοῦτο δὲ συνεννοήθη μετὰ τοῦ Σουλεϋμάν, ὅστις ἀνεκηρύχθη ἐν τῷ μεταξὺ σουλτᾶνος ἐν Ἀδριανουπόλει. Οὗτος, βλέπων ὅτι ἀκόμη ἔμενον αἱ ὀρδαὶ τοῦ Ταμερλάνου εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἐζήτησε συνεννόησιν μετὰ τοῦ Μανουήλ, προτείνων εἰς αὐτὸν νὰ συνάψωσι συνθήκην φιλίας καὶ αἰωνίας εἰρήνης ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχῃ ὁ Μανουὴλ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Μακεδονίας, ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν μέχρι Λαμίας, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου μέχρι Βάρνης, ἐνῷ αὐτὸς θὰ ἐκράτει τὴν Θρᾴκην μὲ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὡς ἐγγύησιν διὰ τὴν τήρησιν τῶν ὅρων τούτων θὰ ἀπέστελλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀδελφόν του Κασὶμ καὶ τὴν ἀδελφήν του Φατίμα, ὡς ὁμήρους. Εἰς ἀντάλλαγμα ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἔδιδεν εἰς αὐτὸν ὡς γυναῖκα τὴν ἀνεψιάν του, θυγατέρα τοῦ δεσπότου Θεοδώρου. Ὁ Μανουὴλ ἔσπευσε νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους τούτους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρησεν εὐνοϊκούς. Ἔστειλε τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν στρατηγὸν Δημήτριον Λεοντάριον ὅπως παραλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀνεκήρυξεν ἐκεῖ αὐτοκράτορα πάσης Θεσσαλίας τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην καὶ ἔστειλε φρουρὰς εἰς τὰς ἀποδιδομένας χώρας. Ἀλλ' ἐνῷ ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τοὐλάχιστον ἐν Εὐρώπῃ, οὐδὲν ἔπραξεν. Ὄχι δὲ ὀλιγωτέραν ἀδράνειαν ἔδειξαν καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως.

Ἕνδεκα ἔτη διήρκεσεν ὁ μεταξὺ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζίτ, τοῦ Σουλεϋμάν, τοῦ Μουσᾶ καὶ τοῦ Μεχμέτ, ἀγών. Ἐπὶ τέλους ἐπεκράτησεν ὁ τελευταῖος, ὅστις καὶ ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὡς *Μεχμὲτ* (Μεεμέτης, Μαουμέτης, Μωάμεθ) ὁ Α', τῷ 1413, εἰσελθὼν νικητὴς εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀφοῦ εἶχεν ἤδη ἐπικρατήσει ἐν Ἀσίᾳ. Ὁ Σουλεϋμὰν ἐδολοφονήθη ὑπὸ ἑνὸς ἐκ τῶν ἀνθρώπων του, ὁ δὲ Μουσᾶ, συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μεχμέτ, ἐστραγγαλίσθη. Εὐθὺς ἅμα ὁ *Μεχμὲτ* (βλ. λ.) ἀνῆλθε τὸν θρόνον, ἔφθασεν εἰς Ἀδριανούπολιν πρεσβεία τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὅπως τὸν συγχαρῇ καὶ ζητήσῃ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος, συμφώνως πρὸς συμφωνίαν συναφθεῖσαν τῷ 1411 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου εἶχε μεταβῇ ὁ Μεχμέτ, αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας εἶχε παραχωρήσει ὁ Σουλεϋμὰν ἀλλ' ἀφῄρεσεν ὁ Μουσᾶ. Ὁ Μεχμὲτ δὲν ἠρνήθη νὰ τηρήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του. Ἀφῆκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰς ὀχυρὰς πόλεις τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου καὶ ἀπέστειλεν ὀπίσω τὴν πρεσβείαν μὲ πλούσια δῶρα. Συγχρόνως διεμήνυσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅτι, ἀνακτήσας χάρις εἰς τὴν βοήθειάν του τὸ κράτος τοῦ πατρός του, θὰ ἐνθυμῆται πάντοτε τὴν εὐεργεσίαν αὐτήν, θὰ τὸν τιμᾷ ὡς πατέρα καὶ θὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγάς του. Καὶ πράγματι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ φιλία μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μεχμέτ.

Τῷ 1416 ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος Λορεδᾶνος κατέστρεψε τὸν τουρκικὸν στόλον ἐνώπιον τῆς Καλλιπόλεως. Τῷ 1418 οἱ Τοῦρκοι, ἐπιδραμόντες εἰς Οὐγγαρίαν, ἐνικήθησαν δὶς κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ παλατίνου Πέτερφυ καὶ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Καὶ ἀπὸ τὰς ἥττας ταύτας, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ἐκραγὲν κομμουνιστικὸν κίνημα ἐν Τουρκίᾳ (βλ. λ. *Μεχμὲτ Α'*), δὲν ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Τῷ 1421 ὁ Μεχμέτ, εὑρισκόμενος εἰς κυνήγιον παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας. Ὁ θάνατός του ἐτηρήθη μυστικῶς ἐπὶ 42 ἡμέρας, ἕως ὅτου ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός τος Μουρὰτ φθάσῃ εἰς Προῦσαν καὶ παραλάβῃ τὴν ἐξουσίαν. Ἐδέησε δὲ νὰ παρουσιάζηται εἰς τὸν στρατὸν ὁ τεταριχευμένος νεκρὸς τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἵσταται ὄπισθέν του ἔμπιστος ἄνθρωπος ὅπως κινῇ τὰς χεῖράς του καὶ τὴν κεφαλήν του, ἵνα νομίζῃ ὁ στρατὸς ὅτι ζῇ. Τὸν θάνατον ἐπληροφορήθησαν καὶ οἱ ἐν Βυζαντίῳ πολὺ ἀργά, διότι οἱ ταχυδρόμοι, τοὺς ὁποίους ἔστελλεν ὁ ἐν Ἀδριανουπόλει Βυζαντινὸς πρέσβυς Δημήτριος Λεοντάριος, συνελαμβάνοντο καὶ ἀπεμονοῦντο, ἐδέησε δὲ νὰ σταλῇ ἰδιαίτερος ταχυδρόμος διὰ Μεσημβρίας τῆς Βουλγαρίας, ὅπως διαβιβάσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν εἴδησιν τοῦ θανάτου. Ἔγιναν τότε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου συμβούλια περὶ τοῦ πρακτέου. Καὶ ὁ μὲν Μανουὴλ ἦτο τῆς γνώμης ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν Μουράτ. Ἀλλ' ὁ υἱός του καὶ ἀντιβασιλεὺς Ἰωάννης ἐπέμεινε νὰ ὑποστηριχθῇ ὁ Μουσταφᾶς, ἀνταπαιτητὴς τοῦ θρόνου καὶ ἐπὶ Μεχμέτ, ὅστις ἰσχυρί-

Μωάμεθ Β' ὁ Κατακτητής, κατὰ προσωπογραφίαν τοῦ Τζεντίλε Μπελλίνι.

ζετο ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Βαγιαζίτ. Καὶ πράγματι ὑπεστηρίχθη οὗτος, ὅπως διεκδικήσῃ τὸν θρόνον κατὰ τοῦ Μουράτ. Τῇ βοηθείᾳ τῶν βυζαντινῶν κατέλαβε τὴν Καλλίπολιν καὶ ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Μουρὰτ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν. Κατόπιν ὅμως, διαβὰς εἰς Ἀσίαν, ἐνικήθη παρὰ τὴν Προῦσαν. Φυγὼν τότε διὰ Καλλιπόλεως εἰς Θρᾴκην παρεδόθη ὑπὸ τῶν ἰδίων του ἀνθρώπων εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ ἀπηγχονίσθη ἐν Ἀδριανουπόλει (1422). Ἡ τοιαύτη ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος ἐπροξένησε κατάπληξιν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἐμμανουήλ, γέρων πλέον, ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν, εἶχεν ἀφήσει ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν υἱόν του Ἰωάννην. Ἐστάλησαν ἀμέσως εἰς Ἀδριανούπολιν τρεῖς πρέσβεις, ὁ Δημήτριος Καντακουζηνός, ὁ Ματθαῖος Λάσκαρις καὶ ὁ γραμματικὸς Ἄγγελος Φιλομμάτης, ὅπως προτείνωσι φιλίαν καὶ εἰρήνην, ἐπιρρίπτοντες τὴν εὐθύνην τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ φονευθέντος βεζύρου (Βαγιαζὶτ πασᾶ). Ὁ *Μουρὰτ Β'*, ἀντὶ νὰ δεχθῇ τοὺς πρέσβεις τοῦ Βυζαντίου, διέταξε νὰ δεθῶσι καὶ φυλακισθῶσι, κατόπιν δὲ ἀποφυλακισθέντες ἐστάλησαν ὀπίσω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ μήνυμα τοῦ σουλτάνου ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἔρχεται ὁ ἴδιος. Καὶ πράγματι δὲν ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ, ὅστις ἀναβιβάζεται ὑπό τινων εἰς 200.000 ἄνδρας, φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ὑπερέβαινε τοὺς 40.000—50.000. Ὁ στρατὸς οὗτος ἐχρησιμοποίει πολιορκητικὰς μηχανάς, κινητοὺς πύργους, ἑλεπόλεις κττ., ἀκόμη δὲ καὶ βαρέα πολιορκητικὰ τηλεβόλα, διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανιζόμενα πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ γενικὴ ἔφοδος ὡρίσθη διὰ τὴν 24 Αὐγούστου 1422. Ὁ τρομακτικὸς θόρυβος καὶ ἀλαλαγμὸς τῶν ἐπιτιθεμένων ἀπεθάρρυνε κατ' ἀρχὰς τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς πόλεως. Ὁ γηραιὸς αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ἦτο κατάκοιτος, ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν θάνατον. Ὁ δὲ υἱός του καὶ διάδοχος Ἰωάννης ἐνεφανίσθη μὲν ἔφιππος πρὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κατελήφθη ὑπὸ δειλίας. Ἡ ἐπίθεσις ἤρχισε τὴν μεσημβρίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ἐπιτυχῶς μὲ μεγάλας ἀπωλείας τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τέλους ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Μέρος τῆς φρουρᾶς ἐξῆλθε τότε ἐκ τῶν τειχῶν καὶ ἔκαυσε τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς. Ὁ Μουρὰτ Β' ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἐδέχθη, κατὰ πρότασιν τοῦ Βυζαντίου, νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην, ἥτις ὑπεγράφη τῷ 1423 μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου, παραχωρήσαντος εἰς τὸν Μουρὰτ ὅλας τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος, ἐξαιρέσει τῶν Δέρκων καὶ τῆς Μεσημβρίας, καὶ ὅλας τὰς πόλεις τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ βυζαντινὸν κράτος περιωρίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ μερικὰς ἀνωφελεῖς κτήσεις ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου καὶ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ λείψανα τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας. Κατόπιν ὁ *Μουρὰτ Β'* (βλ λ) ἐνίκησεν ἀλληλοδιαδόχως ὁ ἴδιος ἢ διὰ στρατηγῶν του τὸν ἡγεμόνα τῆς Κασταμονῆς Ἰσφενδιὰρ-ὀγλοῦ, τὸν βοεβόδαν τῆς Βλαχίας Δρακούλην καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Σέρβων Γεώργιον Μαράνκοβιτς. Στραφεὶς εἶτα πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὰς κυριωτέρας παραλίους πόλεις κατεῖχον οἱ Βενετοί, ἐπολιόρκησε στενῶς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ἐκυρίευσε καὶ τὴν ἐλεηλάτησεν ἀγρίως, κατέλαβεν ἀμαχητὶ τὰ Ἰωάννινα, ἐπροχώρησε πρὸς Β., εἰσέβαλε δὶς εἰς Τρανσυλβανίαν, ὑπέταξεν ὁλόκληρον τὴν Σερβίαν πλὴν τοῦ Βελιγραδίου, καὶ μὴ κατορθώσας νὰ ὑποτάξῃ τὴν Οὐγγαρίαν συνῆψε τῷ 1444 δεκαετῆ εἰρήνην μετ' αὐτῆς. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ὁ Μουρὰτ παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Μωάμεθ τοῦ Β' καὶ ἀπεσύρθη εἰς Μαγνησίαν. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ πάπας, παρεκίνησε τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας. Δέκα ἐννέα ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἐσχηματίσθη χριστιανικὸς συνασπισμὸς ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ Λαδίσλαος, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας, ὁ ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας Ι. Οὐνυάδης, ὁ βοεβόδας τῆς Βλαχίας καὶ ὁ καρδινάλιος Cesarini διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἔφθασαν εἰς Βάρναν, ὅπου ἤλπιζον νὰ συναντηθῶσι μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Τουρκία εὑρέθη εἰς κίνδυνον. Ἀλλ' ὁ Μουράτ, ἀναλαμβάνων πάλιν τὸν θρόνον, διέβη μὲ 40 000 ἄνδρας τὸν Βόσπορον καὶ ἔφθασε ραγδαίως εἰς Βάρναν, ὅπου συνήφθη πεισματώδης μάχη. Ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ἐνικήθη κατὰ κράτος. Ὁ βασιλεὺς Λαδίσλαος καὶ ὁ καρδινάλιος Cesarini ἔπεσαν κατὰ τὴν μάχην (10 Νοεμβρίου 1444). Λέγεται ὅτι ὁ Μουρὰτ παρῃτήθη διὰ δευτέραν φοράν, ἀλλ' ἀνέλαβε πάλιν τὸν θρόνον, ὅπως καταστείλῃ μίαν ἐπανάστασιν τῶν γενιτσάρων. Τῷ 1446 οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἐν Ἀλβανίᾳ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εὗρε σοβαρὰν ἀντίστασιν. Ὁ Γεώργιος Καστριώτης, ὁ ἐπιλεγόμενος Σκενδέρ-βεης (Scanderbeg) ἤρχιζε τοὺς μακροὺς κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους του. Τῷ 1448 ὁ Οὐνυάδης, ἀντιβασιλεὺς ἤδη τῆς Οὐγγαρίας, ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου κατὰ τῶν Τούρκων διὰ Σερβίας, ἀλλ' ἡττήθη εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κοσσυφοπεδίου (17 Ὀκτωβρίου 1448).

Τὴν 5 Φεβρουαρίου 1451 ἀπέθανεν ὁ Μουρὰτ Β' καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ νεαρὸς υἱός του Μωάμεθ ὁ Β'. Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Μωάμεθ ὑπῆρξεν ἡ στερέωσις τῆς βασιλείας αὐτοῦ τόσον ἀπὸ ἐσωτερικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως. Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ μόνου ζῶντος ἔτι ἀδελφοῦ του Ἀχμέτ, ὅστις ἐστραγγαλίσθη κατὰ διαταγήν του ἐντὸς τοῦ λουτρῶνός του.

Ὁ *Μωάμεθ Β'* (βλ. λ.) ἐπεδίωξε κατ' ἀρχὰς νὰ διατηρήσῃ ἀγαθὰς σχέσεις μεθ' ὅλων τῶν γειτόνων αὐτοῦ ἡγεμόνων, τοῦτο δὲ ἐξεδηλώθη κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν πρέσβεων, οἵτινες ἀπεστάλησαν ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Χίου καὶ τῆς Μυτιλήνης, τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου καὶ τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα τὸν συγχαρῶσι, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπέτυχον παρ' αὐτοῦ τὴν διατήρησιν τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν. Εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου τοῦ δεσπότου Πελοποννήσου ὡρκίσθη ὅτι θὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός του. Ἐπὶ πλέον ὑπεσχέθη νὰ καταβάλλῃ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἐτησίως ποσὸν 300 000 ἄσπρων πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου ζῶντος ἡγεμονόπαιδος Ὀρχάν, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἐπικίνδυνος ἀντίζηλος. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ὁ Μωάμεθ οὐδόλως προὐτίθετο νὰ τηρήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του. Καθ' ἃ ἀναφέρουσιν οἱ Τοῦρκοι χρονογράφοι, αὐτὸς ὁ Μουρὰτ εἶχεν ἀπευθύνει διὰ τῆς διαθήκης του εἰς τὸν υἱόν του τὴν συμβουλήν, ὅπως κατακτήσῃ ὅσον οἷόν τε τάχιον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τερματίσῃ τὴν ὕπαρξιν τῆς ἑτοιμορρόπου βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξηκολούθουν ἀκόμη νὰ μὴ ἀντιλαμβάνωνται τὸ δεινὸν τῆς θέσεως. Μόλις ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἐπανάστασις ἐκραγεῖσα ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας Ἰμβραὴμ βέην εἶχεν ἀναγκάσει τὸν Μωάμεθ νὰ διαπεραιώσῃ τὸ πλεῖστον τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ δυνά-

Digitized by Google

μεως είς 'Ασίαν, έσπευσαν νὰ μεταβάλωσι τὴν έναντι αὐτοῦ στάσιν των. Ὁ Κωνσταντῖνος, πέμψας πρὸς αὐτὸν πρέσβεις, παρεπονέθη διὰ τὴν καθυστέρησιν τοῦ πρὸς συντήρησιν τοῦ ἡγεμονόπαιδος 'Ορχὰν ὑποσχεθέντος ἐτησίου ποσοῦ τῶν 300.000 ἄσπρων, οὗτινος ἤδη ἀπῄτει τὸν διπλασιασμόν. 'Ελπίζων ὅτι θὰ ἐπτόει τὸν σουλτᾶνον, ἀφῆκε νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν 'Ορχὰν τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ Μωάμεθ ἀπήντησεν ὅτι ταχέως θὰ τῷ δώσῃ πᾶν τὸ ζητούμενον. 'Επειγόμενος νὰ ἔχῃ τὰς χεῖρας ἐλευθέρας, ἵνα ἄρξηται τῆς πραγματοποιήσεως τῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχεδίων του, ἔσπευσε νὰ συνάψῃ εἰρήνην μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας. Ὅτε, μικρὸν μετὰ ταῦτα, ἀφίκετο εἰς Προῦσαν, ἐξῆλθον εἰς συνάντησίν του οἱ γενίτσαροι ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτοῦ θορυβωδῶς δῶρα. Ὁ σουλτᾶνος συνεκράτησε τὴν ὀργήν του καὶ προσεποιήθη ὅτι δὲν ἀντελήφθη τὸ αἴτημά των. Ὅτε ὅμως τοῦτο ὑπεβλήθη ἐκ νέου, ὁ Μωάμεθ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, διανείμας εἰς τοὺς γενιτσάρους ἱκανὸν χρυσίον. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ πρῶτον δῶρον, ὅπερ οἱ γενίτσαροι ἔλαβον διὰ τῆς βίας παρὰ τοῦ σουλτάνου καὶ ὅπερ ἔκτοτε ἐξηκολούθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λαμβάνοντες κατὰ πᾶσαν νέου σουλτάνου ἀνάρρησιν. Ἡμέρας τινὰς βραδύτερον ἐκάλεσεν ὁ σουλτᾶνος τὸν ἀγᾶν τῶν γενιτσάρων Καζαντζῆ Τουγᾶν (Ντογάν), ἀφοῦ δὲ τὸν ἐμαστίγωσε διότι δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτῶν καὶ διότι δὲν εἶχεν ὑποβάλει τακτικοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Καραμανίας ἐκστρατείαν, τὸν ἀπεγύμνωσε τοῦ ἀξιώματός του. Διαπεραιωθεὶς εἰς Καλλίπολιν ἔσπευσε νὰ κατάσχῃ τὰ ἔσοδα τῶν παρὰ τὸν Στρυμόνα πόλεων, ἅτινα εἶχον διατεθῆ ὑπὲρ τοῦ 'Ορχάν, διέταξε δὲ νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ τῶν πόλεων τούτων οἱ Ἕλληνες κάτοικοί των. Κατόπιν προσέταξε, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ χειμῶνος 1451, νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐργάται, καθόσον ἐσκόπει ν' ἀνεγείρῃ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου φρούριον προοριζόμενον νὰ δεσπόσῃ τοῦ στενοῦ. Ἡ εἴδησις κατετάραξε τοὺς Χριστιανούς, ἐνεποίησε δὲ δεινὴν ἐντύπωσιν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Δύσει, ἐκληφθεῖσα ὑπὸ πάντων ὡς προάγγελος τῆς καταστροφῆς τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους. 'Εν Κωνσταντινουπόλει ἐλάχιστοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, διετήρησαν τὸ θάρρος αὐτῶν καὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀντιταχθῶσι κατὰ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σχεδίου διὰ τῶν ὅπλων. 'Επεκράτησεν ὅμως ἡ γνώμη τῶν φρονιμωτέρων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἦτο προτιμότερον ν' ἀναμείνωσιν ὅπως ἴδωσι τί θὰ ἐπεδίωκεν ὁ σουλτᾶνος, νομίζοντες ὅτι θὰ ἦτο κατόπιν εὔκολον νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον. 'Απεστάλησαν λοιπὸν πρὸς τὸν σουλτᾶνον πρέσβεις, ἵνα τὸν πείσωσι νὰ ἀποστῇ τοῦ σχεδίου, δηλοῦντες εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο πρόθυμος νὰ τῷ πληρώσῃ καὶ φόρον 'Αλλ' ὁ Μωάμεθ ἀπήντησεν ἀρνητικῶς καὶ μὲ τρομερὰς προειδοποιήσεις. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἐπτοήθη, κατώρθωσε δὲ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν του ἔναντι τοῦ τρομεροῦ ἀντιπάλου του. Οὗτος ἔσπευσεν, ἅμα τῇ συγκεντρώσει τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν ἐργατῶν, εἰς τὸν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ φρουρίου ἐκλεγέντα τόπον, νὰ ἐπιστατήσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν. Ἡ παρουσία τοῦ σουλτάνου συνετέλεσεν εἰς τὴν ταχεῖαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, οὕτω δὲ κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1452, αἱ τρομεραὶ βομβάρδαι τοῦ φρουρίου ἐδέσποζον καθ' ὁλοκληρίαν τοῦ Βοσπόρου. Ὁ διοικητὴς αὐτοῦ Φιροὺς ἀγᾶς ἔλαβεν αὐστηροτάτας διαταγὰς νὰ βυθίζῃ εἰς τὸ ἑξῆς πᾶν πλοῖον, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, ὅπερ δὲν θὰ ἀνέκοπτε τὸν πλοῦν ἵνα καταβάλῃ τὰ ἐπιβληθέντα διόδια

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ φρουρίου συνέβαινον διαρκῶς προστριβαὶ μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν πέριξ ἀγροτῶν. 'Απόπειρα τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅπως κατασφάξωσιν ἢ ἐκδιώξωσι τοὺς ἐργάτας τοῦ σουλτάνου μετὰ τῆς φρουρᾶς των ἀπέτυχεν. 'Εκ τούτου ὅμως προέκυψεν ἡ ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἀναζητουμένη ἀφορμὴ ὅπως ἄρξηται τῶν κατὰ τῆς πόλεως ἐχθροπραξιῶν. Τῇ 28 Αὐγούστου 1452 ὁ Μωάμεθ ἐνεφανίσθη ἐπὶ κεφαλῆς στρατιᾶς 50 000 ἀνδρῶν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ δ' ἐξήτασε ταῦτα καὶ ἐμελέτησε τὴν ὀχυρότητά των, ἐπέστρεψεν εἰς 'Αδριανούπολιν ἔνθα ἐπεδόθη εἰς δραστηρίας παρασκευὰς διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅπως προλάβῃ τὴν ἀποστολὴν ἐπικουριῶν ὑπὸ τῶν δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου Δημητρίου καὶ Θωμᾶ, ἀπέστειλεν ἐναντίον αὐτῶν στρατιὰν ὑπὸ τὸν βεηλέρβεην Τουραχάν. 'Ανέθεσε δὲ εἴς τινα Οὔγγρον τεχνίτην, διατελέσαντα προηγουμένως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βυζαντινῶν, νὰ κατασκευάσῃ δώδεκα μεγάλα τηλεβόλα, προοριζόμενα νὰ συντελέσουν εἰς τὴν κατάρριψιν τῶν τειχῶν. Τὸ μεγαλύτερον ἐξ αὐτῶν ἦτο κολοσσιαίων διαστάσεων, ἀπαιτοῦν πρὸς μετακίνησίν του πεντηκοντάδα βοῶν, ἄνδρας δὲ κατὰ τὰς διαφόρους μαρτυρίας ἀπὸ 650 μέχρι 2.000. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 'Απριλίου 1453, τέλος, ὁ Μωάμεθ ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἤρξατο τῆς πολιορκίας αὐτῆς. Ὁ στρατὸς τοῦ Μωάμεθ ἠρίθμει 258 000 μαχητῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀμάχων στιφῶν, ἅτινα ἡ ἐλπὶς τῆς λαφυραγωγίας εἶχε συγκεντρώσει ἔξωθεν τῆς ἀγωνιώσης βασιλίδος τῶν πόλεων. Τῇ 15ῃ 'Απριλίου ἔφθασε καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ 420 ἐν ὅλῳ σκαφῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βουλγάρου ἀρνησιθρήσκου Μπαλτάογλου Σουλεϋμάν, ὅστις ὅμως λόγῳ τῆς φρασσούσης τὸ στόμιον τοῦ Κερατίου ἁλύσεως, μικρὰν κατ' ἀρχὰς παρέσχων εἰς τοὺς πολιορκητὰς ὠφέλειαν. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν καταθλιπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως τῶν Τούρκων ἡ ἡρωϊκὴ δρὰξ τῶν Ἑλλήνων καὶ 'Ιταλῶν στρατιωτῶν Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου κατώρθωσε, χάρις ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Γενουηνσίου 'Ιουστινιάνου, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν τοῦ Μωάμεθ, νὰ ἀποκρούσῃ κατ' ἀρχὰς τὰς νυχθημέρους μανιώδεις ἐφόδους τῶν Τούρκων. 'Αφ' ἑτέρου ὁ πολυπληθὴς στόλος τῶν Τούρκων ἀγωνισθεὶς εἰς τὴν Προποντίδα ἐναντίον τεσσάρων χριστιανικῶν σκαφῶν ἡττήθη, ἀπολέσας 12.000 ἀνδρῶν καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν σκαφῶν. Τοῦτο ἤγαγε τὸν Μωάμεθ εἰς τὴν σκέψιν τῆς μεταφορᾶς 70—80 πλοίων διὰ ξηρᾶς ἐντὸς τοῦ διὰ τῆς ἁλύσεως φρασσομένου Κερατίου. Κατορθωθέντος τοῦ καταπληκτικοῦ τούτου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγχειρήματος, ἤρχισεν ἤδη καὶ ὁ στόλος συμμετέχων τῆς πολιορκίας· ἡ δὲ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἐπεδεινώθη Τέλος ἐξαντληθείσης τῆς ἀντοχῆς τῶν πολιορκουμένων ἡ πόλις ὑπέκυψε τῇ 29 Μαΐου κατόπιν ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν τελικὴν ἔφοδον τῶν Τούρκων.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ' (1453—1699)

Ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς κατακτητικῆς αὐτῶν προελάσεως πρὸ τὴν Δ. Εὐρώπην μέχρι Βιέννης. Ὁ Μωαμεθ Β ἐπωφελήθη τῆς

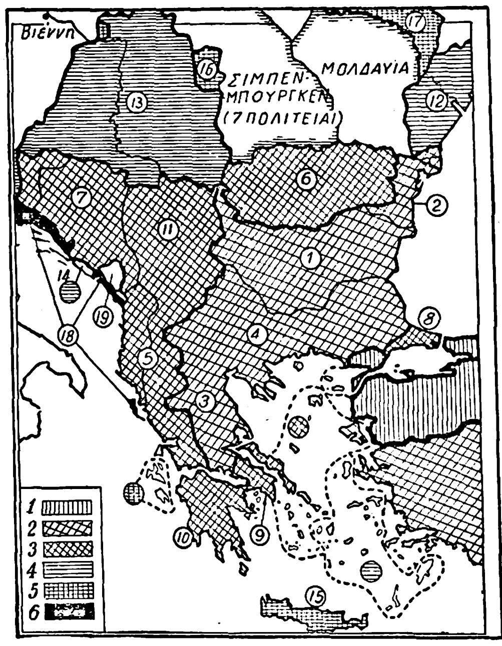

Αἱ πρόοδοι τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ 1359 - 1683.

1=Ἡ Τουρκία τῷ 1359, 2=ἡ Τουρκία τῷ 1451, 3=τῷ 1520, 4=τῷ 1566, 5=τῷ 1683—1686, 6=Αἱ ἐνετικαὶ κτήσεις. Οἱ ἐντὸς κύκλων ἀριθμοί: 1=Βουλγαρία, 2=Δοβρουτσᾶ, 3=Θεσσαλονίκη, 4=Ρωμυλία 5='Αλβανία, 6=Βλαχία, 7=Βοσνία, 8=Κωνσταντινούπολις, 9=Λεβάδεια, 10=Μορέας, 11=Σερβία, 12—Βεσσαραβία, 13=Οὐγγαρία, 14=Ραγοῦσα, 15=Κρήτη, 16=Ντεμπρετσίν, 17=Ποδολία, 18—19=Μαυροβούνιον]

προξενηθείσης ἐντυπώσεως ἐκ τῆς πτώσεως τῆς πόλεως, ὅπως ὑποτάξῃ ὁριστικῶς ὁλόκληρον τὴν βαλκανικὴν χερσόνησον. 'Εν Πελοποννήσῳ ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος, ἀδελφοὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, ὑπεβλήθησαν μόνοι εἰς ἐτήσιον φόρον 22.000 δουκάτων. Μετὰ ὀκτὼ ὅμως ἔτη (1462) ὁ Μωάμεθ προσήρτησεν ὁριστικῶς τὴν Πελοπόννησον εἰς τὰς κτήσεις του. 'Αμέσως κατόπιν ἀποστείλας σῶμα ἐκστρατείας κατὰ τῆς Σερβίας ὑπέταξε παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν Οὔγγρων ὑπὸ τὸν Οὐνυάδην, ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἀλλ' ἀπέτυχε πρὸ τοῦ Βελιγραδίου (1456), διότι ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν του ὁ Οὐνυάδης. Κατόπιν ὁ Μωάμεθ ὑπέταξε τὴν Βοσνίαν (1463), θανατώσας τὸν τελευταῖον ἡγεμόνα τῆς χώρας. Συγχρόνως, κατόπιν μακρῶν πολέμων κατὰ τοῦ βοεβόδα τῆς Βλαχίας Δράκουλ, κατέστησε τὴν Βλαχίαν ὑποτελῆ ἐπαρχίαν τῆς Τουρκίας (1462). Μετὰ ταῦτα κατέλαβε τὴν Θάσον, Σαμοθράκην, Ἴμβρον, Λῆμνον καὶ Μυτιλήνην καὶ ὠχύρωσε τὰ Δαρδανέλλια, ἀνεγείρας τὰ πρῶτα ἰσχυρὰ φρούρια καὶ ἐφοδιάσας αὐτὰ μὲ βαρέα τηλεβόλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. 'Εξακολουθήσας τὸν κατὰ τῆς Βενετίας πόλεμον, ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ συνθήκης τὴν Σκόδραν καὶ τὴν Κρόϊαν καὶ νὰ πληρώσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 100 000 δουκάτων. Διαρκοῦντος τοῦ κατὰ τῆς Βενετίας πολέμου ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μαχμοὺτ πασᾶν ἐπετέθη κατὰ τῆς Εὐβοίας καὶ κατέλαβε τὴν Χαλκίδα, τῆς ὁποίας ἡ φρουρὰ ἐσφάγη παρὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθηκολογήσεως. Κατόπιν ὁ Μωάμεθ ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὸν Εὔξεινον, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀκώλυτον κατοχὴν τῶν Στενῶν. Εἴκοσιν ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Εὔξεινος ἦτο πλέον λίμνη τουρκική. Ὁ Μωάμεθ ὑπέταξε τὴν Κριμαίαν, χώραν κατοικουμένην τότε κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ Τουρκοτατάρων καὶ διοικουμένην ὑπὸ τῆς ἐκ τοῦ Δζεγκὶζ-Χὰν καταγομένης τουρκοταταρικῆς δυναστείας τῶν Γκεραΐ. Εἰς τὴν Κριμαίαν ὑπήγοντο τότε καὶ χῶραι τῆς καθαυτὸ Ν. Ρωσίας, μέχρι τῆς Μολδαυΐας καὶ τοῦ Καυκάσου 'Επίσης ὑπέταξε καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῶν Κομνηνῶν τῆς *Τραπεζοῦντος* (βλ. λ.). 'Επεδίωξε δὲ νὰ θραύσῃ καὶ τὴν δύναμιν τῶν 'Ιπποτῶν τῆς Ρόδου πρὸς συμπλήρωσιν τῆς κυριαρχίας τοῦ Αἰγαίου καὶ ὡς προοίμιον τῆς ἐναντίον τῆς Ρώμης ἐκστρατείας του. 'Αλλ' ἡ προσπάθειά του ἀπέτυχε καὶ ὁ σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ ἐμπορικὴν συνθήκην μὲ τὸν ἀρχηγόν, Μέγαν Διδάσκαλον τοῦ Τάγματος, τὸν Γάλλον Pierre d'Aubusson. Κατόπιν ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς ΝΑ. 'Ιταλίας, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας κατέλαβον ἐπ' ὀλίγον τὸ Ὀτράντο (1480), διότι διεξεδίκει τὰς τέως βυζαντινὰς ἐπαρχίας τῆς 'Ιταλίας, ἀξιῶν ὅτι εἶναι ὁ κληρονόμος τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Καθ' ὁδὸν κατέλαβε τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Λευκάδα. 'Εσκέπτετο δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ὅτε ἀπέθανε τῷ 1481 ἐν Γκέπζε τῆς Βιθυνίας.

'Εκτὸς τῶν ἐδαφικῶν τούτων κατακτήσεων ὁ Μωάμεθ Β' προέβη καὶ εἰς σημαντικὰς ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις. 'Εξέδωκε νέον *κανουνναμὲ* (=συλλογὴν νόμων, δι' ὧν ἐκανόνισε τὰ τῆς διοικήσεως), ὅστις ἀπετέλεσε τὰς βάσεις τῆς διοικήσεως μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὡς βάσις διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἱεραρχικὴν τάξιν τῆς κυβερνήσεως ἐλήφθη ὁ ἱερὸς ἀριθμὸς 4 πρὸς τιμὴν τῶν τεσσάρων ἀγγέλων, οἵτινες φρουροῦν τὸ Κοράνιον, καὶ τῶν τεσσάρων πρώτων χαλιφῶν. Τὸ ὅλον κράτος ἐξωμοιώθη πρὸς σκηνήν, τῆς ὁποίας ἡ κυβέρνησις εἶναι ἡ εἴσοδος (θύρα, πύλη, ἐξ οὗ κατόπιν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη). Οἱ τέσσαρες στῦλοι (*ἐρκιάν*) τῆς σκηνῆς εἶναι οἱ τέσσαρες πρῶτοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ κράτους, ὁ *βεζύρης* (πρωθυπουργός), ὁ *καζασκέρης* (στρατοδίκης), ὁ *δεφτερδάρης* (ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν) καὶ ὁ *νισαντζῆς* (φύλαξ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ σουλτάνου). Οὗτοι ἦσαν οἱ τέσσαρες βεζύραι (ὑπουργοὶ τοῦ κράτους), ἀλλ' ὁ μέγας βεζύρης (*σαὶτρ ἀζαμ*) ἦτο ὁ σπουδαιότερος, ὢν ὁ θεματοφύλαξ τῆς μεγάλης σφραγῖδος τοῦ κράτους καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλῇ εἰς τὴν ἐν τῷ περιβόλῳ τῶν ἀνακτόρων ἕδραν του ἰδιαίτερον συμβούλιον (*διβάνιον*), τὸ «*αὐτοκρατορικὸν διβάνιον*», ὅπου συνεζητοῦντο αἱ δευτερεύουσαι ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ὁ καζασκέρης (εἷς διὰ τὴν 'Ανατολὴν καὶ εἷς διὰ τὴν Ρούμελην) διώριζε τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς ἱερονομοδιδασκάλους, πλὴν ὡρισμένων ἀνωτέρων θέσεων, διὰ τὰς ὁποίας ὁ μέγας βεζύρης ἐπεφύλασσεν εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ. Ὁ νισαντζῆς ἐπέθετε τὸν *τουγρᾶν* (μονόγραμμα τοῦ σουλτάνου) ἐπὶ τῶν ἐπισήμων πράξεων, τὰς ὁποίας θὰ ἐξήλεγχε Βραδύτερον ἡ θέσις αὐτη παρέμεινε τιμητική, διότι τὰ καθήκοντα αὐτῆς μετεβιβάσθησαν εἰς τὸν *ρεΐζ-ἐφέντην* (ρεΐς-ελ-κιουιὰπ=ἀρχηγὸς τῶν γραμματέων, ἀρχιγραμματεύς), ὅστις ἦτο εἶδος ὑπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν. Μετὰ τοὺς ἀνωτέρους τούτους ἀξιωματούχους ἤρχοντο οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἤτοι ὁ *γενιτσάρ-αγασί*, ἔχων ἀρχικῶς καὶ καθήκοντα διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας Κωνσταντινουπόλεως, οἱ *σιπαχὶ-ἀγαλαρὶ* (ἀγάδες τῶν σιπαχήδων), ὁ *τοπτζῆ-μπασῆς* (ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ), οἱ ἀξιωματοῦχοι τοῦ σαραγίου, ἤτοι ὁ *καπού-ἀγᾶς* (ἀρχηγὸς τῶν λευκῶν εὐνούχων), ὁ *κυζλὰρ-ἀγᾶς* (ἀρχηγὸς τῶν μαύρων εὐνούχων), ὁ *μποσταντζῆ-μπασῆς* (ἀρχικηπουρός), ὁ *τσαοὺς-μπασῆς* (ἀρχηγὸς τῶν διαγγελέων) κ. ἄ. Σπουδαῖον μέρος τοῦ κανουνναμὲ Μωάμεθ τοῦ Β' ἀπετέλουν οἱ *οὐλεμάδες*, δηλαδὴ τὸ σῶμα τῶν ἱερονομολόγων καὶ ἱεροδικῶν, τῶν ὁποίων καθωρίζετο αὐστηρῶς ἡ ἱεραρχία, ἡ δικαιοδοσία καὶ ἁρμοδιότης. Εἰς ἑκάστην πόλιν ὑπῆρχεν ἐκτὸς τοῦ *καδῆ* καὶ ὁ *μουφτῆς*, ἔργον τοῦ ὁποίου ἦτο νὰ ἐκδίδῃ ἱερονομολογικὰς γνωμοδοτήσεις (*φετβᾶ*), ἐπὶ τῶν τιθεμένων εἰς αὐτὸν ζητημάτων. Εἰς τὸν μουφτῆν Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἦτο καὶ ἀρχιδικαστὴς (καδῆ), ὁ Μωάμεθ ἔδωκε τὸν τίτλον *σεΐχ-ούλ-ἰσλὰμ* (= πρύτανις τοῦ Ἰσλαμισμοῦ), τάξας ὑπ' αὐτὸν ὅλους τοὺς μουφτῆδες τῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς τὸν κανουνναμὲ Μωάμεθ τοῦ Β' περιελήφθη καὶ διάταξις ἐπιτρέπουσα εἰς τὸν σουλτᾶνον νὰ θανατώνῃ τοὺς ἀδελφούς του «πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου». Τὸ παράδειγμα εἶχε δώσει αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, διατάξας, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του, τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐπιμαζίου αὐτοῦ ἀδελφοῦ. Περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων βλ. λ. *Μωάμεθ Β'*.

Digitized by Google

Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐν Μαλτεπέ, παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν (2 Μαΐου 1481), ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῆς Ρόδου. Τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ υἱός του *Βαγιαζὶτ ὁ Β'* (1481 –1512). Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλον τῷ 1492 εἰς Καρινθίαν, προχωρήσαντες μέχρι Λάϋμπαχ (Λιουβλιάνας) καὶ εἰς Στυρίαν, διαπράττοντες ἀνηκούστους δῃώσεις καὶ ὠμότητας. Τῷ 1493 ἐλεηλάτησαν πάλιν τὴν Στυρίαν καὶ τὴν Κροατίαν. Ἐκδικούμενοι οἱ Οὗγγροι ἐπροχώρησαν καὶ οὗτοι μέχρι Σεμενδρίας δῃοῦντες τὴν χώραν. Τῷ 1494 ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ Στυρίας. Τῷ 1497, ληξάσης τῆς μεταξὺ Τουρκίας καὶ Πολωνίας ἀπὸ τοῦ 1493 διαρκούσης ἀνακωχῆς, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Ἀλβέρτος εἰσέβαλεν εἰς Μολδαυΐαν. Αἱ πρὸς μεσολάβησιν προσπάθειαι τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας ἀπέτυχον καὶ τῷ 1497 καὶ 1498 ὁ ὀθωμανικὸς στρατὸς εἰσβαλὼν εἰς Πολωνίαν ἐπεδόθη εἰς φοβερὰς λεηλασίας, τὰς ὁποίας ἀνέκοψε δριμὺς χειμών, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου 40.000 Τοῦρκοι ὑπέκυψαν εἰς τὸ ψῦχος. Τῷ 1500 συνήφθη εἰρήνη μεταξὺ Τουρκίας καὶ Πολωνίας, ἐπεκτείνασα τὰς κτήσεις τῶν Ὀθωμανῶν πρὸς Β. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη καθ' ὑποκίνησιν τοῦ πάπα καὶ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος πόλεμος καὶ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετίας. Τῇ 28ῃ Ἰουλίου 1499 οἱ Τοῦρκοι κατεναυμάχησαν τὸν βενετικὸν στόλον παρὰ τὴν νῆσον Σαπιέντζαν, μεθ' ὃ, κατέλαβον τὴν Ναύπακτον. Ὁ Βαγιαζὶτ ἦτο παρὼν κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην, ἐπίσης δὲ καὶ κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν Κυκλάδων.

Καθαιρεθέντος τοῦ *Βαγιαζὶτ Β'* (βλ. λ.) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱός του *Σελὶμ Α' ὁ Γιαβοὺζ* (1512—1520), ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Πέρσας καὶ ἐγένετο κύριος ὁλοκλήρου τοῦ Κουρδιστάν, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Μαμελούκων δυναστῶν τῆς Αἰγύπτου, οὓς καὶ κατετρόπωσεν. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἔκτασις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐδιπλασιάσθη.

Σουλεϋμὰν ὁ Μέγας (1520—1566). Τὸν Σελὶμ Α' ἀποθανόντα διεδέξατο ὁ Σουλεϋμάν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξηκολούθησαν αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Τούρκων. Ἐκυρίευσε τὸ Βελιγράδιον, τὴν Ρόδον καὶ ἄλλας νήσους, μετὰ τρία δ' ἔτη ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Οὐγγαρίας ἐκυρίευσε τὴν Βουδαπέστην (1528) καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐβάδισε κατὰ τῆς Βιέννης, τὴν ὁποίαν ἐκανονιοβόλησε καὶ ἐπολιόρκησε στενῶς. Ἀλλ' ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως ἠμύνθη μετὰ τόσης ἀνδρείας, ὥστε μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας ὁ Σουλεϋμὰν ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν (14 Ὀκτωβρίου 1529). Τῷ 1534 ὁ Σουλεϋμὰν στραφεὶς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἔφθασεν εἰς Βαγδάτην τῷ 1534 καὶ κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Ἀρμενίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν αἱ κατὰ θάλασσαν πειρατεῖαι τοῦ καπετὰν πασᾶ Χαϊρεντὶν *Βαρβαρόσα* (βλ. λ.), αἵτινες ἤγαγον εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Βενετίας. Τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1540 ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετιας. Ἡ Τουρκία διετήρει τὰς κατακτήσεις της, μεταξὺ δὲ ἄλλων παρεχωροῦντο εἰς αὐτὴν τὸ Ναύπλιον, ἡ Μονεμβασία, ἡ Αἴγινα, ἡ Σκῦρος, ἡ Πάτμος, ἡ Πάρος, ἡ Ἀντίπαρος, ἡ Ἴος καὶ ἡ Ἀστυπάλαια. Ἡ βενετικὴ δημοκρατία θὰ ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Τουρκίαν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 300.000 βενετικῶν δουκάτων ἐντὸς τριῶν ἐτῶν.

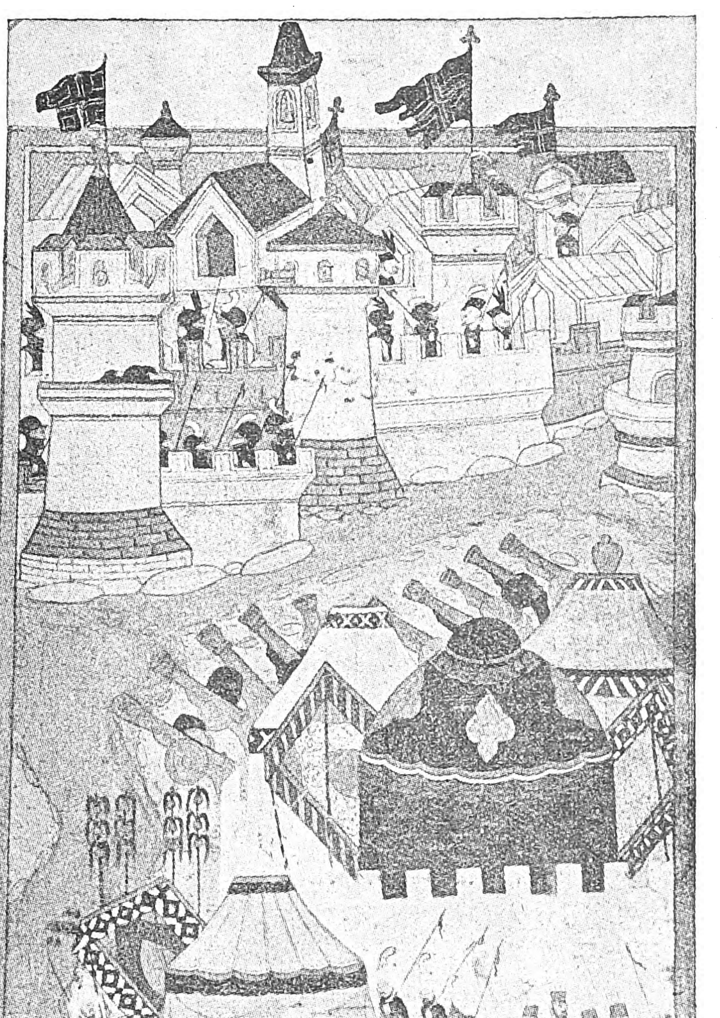

Ἡ πρώτη πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἔγχρωμος μικρογραφια ἐκ τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χουνεραμὲ» χρονογραφίας.
[Βιβλιοθήκη Ἀχμὲτ τοῦ Γ' ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Τὸπ-Καποῦ.]

Ἡ Γαλλοτουρκικὴ φιλία. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ σχέσεις τοῦ Σουλεϋμὰν καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Γ' ἐγίνοντο ὁσημέραι ἐγκαρδιώτεραι. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1534 ἐνεφανίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ὁ ἱππότης Jean de la Forest μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συνάψῃ συνθήκην φιλίας καὶ ἐμπορίου, ἡ ὁποία θὰ ἐφηρμόζετο καὶ δι' ὅλους τοὺς ἄλλους Χριστιανοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε' καὶ ὅπως παροτρύνῃ τὸν σουλτᾶνον εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἂν οὗτος δὲν ἀπέδιδεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ δουκᾶτον τῶν Μεδιολάνων (Μιλάνου), τὴν Φλάνδραν καὶ τὴν Ἀρτησίαν (Artois) καὶ ἂν δὲν ἄφηνε τὸν θρόνον τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν Ἰωάννην Σιγισμόνδον. Συγχρόνως ὁ Γάλλος ἀπεσταλμένος θὰ ἐξέθετεν ὅτι ὁ βασιλεύς του στερεῖται χρημάτων καὶ θὰ ἐζήτει παρὰ τοῦ σουλτάνου «ἓν ἑκατομμύριον χρυσοῦ» διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ συνάμα τὸν τουρκικὸν στόλον ὑπὸ τὸν Βαρβαρόσσαν, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σικελίας καὶ ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ ἡγεμόνα, ὃν θὰ ὑπεδείκνυεν ὁ βασιλεύς. Συγχρόνως ὁ λα Φορὲ θὰ ὑπέβαλλεν εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ σχέδιον κατὰ ξηρὰν ἐκστρατείας, ἥτις ἦτο καὶ ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῆς πρώτης ταύτης γαλλικῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς εἰς Τουρκίαν. Ὁ Γάλλος πρέσβυς ἐπέτυχεν εἰς τὸν δευτερεύοντα σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1535 ἔλαβε παρὰ τοῦ σουλτάνου *Χὰττ-ἰ-σερὶφ* (=ἱερὸν γράμμα), διὰ τοῦ ὁποίου παρεχωροῦντο εἰς τοὺς Γάλλους προνόμια ἐγκαταστάσεως, ἐμπορίου καὶ ἑτεροδικίας. Τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦτο γράμμα εἶναι ἡ πρώτη εἰς ἀλλοδαποὺς ἐν Τουρκίᾳ παραχωρηθεῖσα διομολόγησις. Προσαγορεύει τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ὡς παδισάχ, σχεδὸν ἴσον πρὸς τὸν σουλτᾶνον, καὶ παραχωρεῖ ἀμοιβαίως ἐλευθερίαν ναυτιλίας καὶ ἐμπορίου, ἀπόλυτον δικαιοδοσίαν τῶν Γάλλων προξένων ἐπὶ τῶν Γάλλων εἰς ἀστικὰς καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις, πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Ὡρίζετο δ' ἐν τέλει ὅτι ὁ πάπας καὶ οἱ βασιλεῖς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας θὰ προσεχώρουν εἰς τὴν συνθήκην ἂν ἤθελον. Συγχρόνως ὑπεγράφη (Φεβρουάριος 1536) καὶ μυστικὴ συνθήκη συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας Ὁ σουλτᾶνος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἰσβάλῃ εἰς Οὐγγαρίαν καὶ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, ἀρχίζων τὰς ἐχθροπραξίας ἐκ Λομβαρδίας. (Περὶ τῶν κατόπιν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ κατακτήσεων τῶν Τούρκων βλ λ. *Σουλεϋμὰν ὁ Α'*).

Αἱ μεταρρυθμίσεις ἐπὶ Σουλεϋμάν. Ἡ βασιλεία Σουλεϋμὰν τοῦ Α' ἐσημείωσε τὴν μεγαλυτέραν ἀκμὴν τῆς Τουρκίας. Κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν τότε συνόρων τῆς Γερμανίας (Αὐστρίας) μέχρι τῆς Περσίας καὶ ἀπὸ τῶν βορείων παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τῆς Ἀραβίας καὶ Μεσοποταμίας. Ὁλόκληρος ἡ Β. Ἀφρικὴ μέχρι τοῦ Μαρόκου ἀνεγνώριζε τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, τοῦ ὁποίου ἡ ναυτικὴ δύναμις ἀπετέλει παράγοντα βαρύνοντα ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ πολιτικῇ. Ἡ ναυτικὴ αὕτη δύναμις τῆς Τουρκίας διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Σουλεϋμὰν χάρις εἰς τοὺς καπετὰν-πασᾶδες καὶ στολάρχους, ὡς ὁ Χαϊρεδδὶν Βαρβαρόσσας καὶ ὁ υἱός του Χασὰν πασᾶς, ὁ Πιαλὲ πασᾶς, ὁ Τουργοὺτ-ρεῒζ, ὁ Πιρὶ-ρεῒζ, ὁ Σαλὶχ-ρεῒζ καὶ ἄλλοι, κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Οἱ Τοῦρκοι ναυτικοὶ διεκρίθησαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ καὶ εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, πολεμήσαντες κατὰ τῶν τότε εἰς τὰ ὕδατα ἐπικρατούντων Πορτογάλων. Ὁ Πιρὶ-ρεῒζ ἐσχεδίασε καὶ ναυτικὸν χάρτην τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Αἰγαίου. Ἄλλος ἐγγράμματος Τοῦρκος ναυτικός, ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κιατιμπὶ ποιητής, εἶναι συγγραφεὺς μαθηματικοῦ ἔργου περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἀστρολάβου καὶ μελέτης περὶ τῆς ναυσιπλοΐας εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μουχὶτ» (=ὠκεανός).

Τὸ νομοθετικὸν ἔργον τοῦ Σουλεϋμὰν περιορίζεται εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ κανουνναμὲ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ καὶ τὴν προσαρμογὴν αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς του. Ἰδιαιτέρως ἐκανόνισεν ἐκ νέου τὰ τῆς ἱεραρχίας τῶν οὐλεμάδων (ἱερονομολόγων), ἐπεκτείνας τὰ προνόμια καὶ τὴν δικαιοδοσίαν των. Ἡ ἀρχικῶς λαϊκὴ καὶ καθαρῶς στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἥτις ἀπὸ τοῦ Πορθητοῦ εἶχε προσλάβει καὶ χαρακτῆρα θρησκευτικόν, ἐγίνετο θεοκρατικωτέρα, διότι ἄλλωστε ὁ σουλτᾶνος ἦτο ἤδη καὶ χαλίφης, διάδοχος τοῦ Μωάμεθ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μουσουλμάνων ὅλου τοῦ κόσμου. Ἱδρύθη νέα μεγάλη θρησκευτικὴ θέσις, ὁ *σάντρι-ρούμ*, εἰς ὃν ὑπήγοντο μέχρι Μαχμοὺτ τοῦ Α' (1730) οἱ ἱεροδικασταὶ καὶ οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ τῆς Τριπόλεως, τῆς Τύνιδος, τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Κριμαίας. Ἀλλ' ὁ κυριώτερος νεωτερισμὸς τοῦ Σουλεϋμὰν ἦτο ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐξουσίας τοῦ σεῒχ-οὺλ-ἰσλάμ. Βαθμιαίως κατήντησε νὰ εἶναι οὗτος ἴσος πρὸς τὸν βεζύρην. Ὁ Σουλεϋμὰν ἔταξεν αὐτὸν ὑπεράνω ὅλων τῶν καζασκερῶν, τῶν οὐλεμάδων καὶ τῶν ἱεροδικῶν, δικαιούμενον νὰ ἀποφαίνηται ἐπὶ τῶν μεγάλων ὑποθέσεων, ἀνεκκλήτως, ὡς ἄλλος Ἄρειος Πάγος, καὶ πλέον τούτου ὡς εἶδος μαντείου, τοῦ ὁποίου οἱ χρησμοὶ (οἱ *φετβάδες*) ἐθεωροῦντο θέσφατα. Παριστάμενος εἰς τὰ συμβούλια τοῦ Διβανίου, ἀπέβλεπεν ὅπως πᾶς νέος νόμος, πᾶσα νέα διάταξις, πᾶν λαμβανόμενον μέτρον εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸν ἱερὸν νόμον, τοῦ ὁποίου ἐθεωρεῖτο φρουρὸς καὶ θεματοφύλαξ.

Ἐπὶ Σουλεϋμὰν ἐλήφθησαν καὶ τὰ πρῶτα μέτρα πρὸς ὀργάνωσιν δημοσιονομικῆς ὑπηρεσίας. Ἐπεβλήθησαν φόροι ἐπὶ τῶν ραγιάδων (μὴ Μουσουλμάνων), ὡς ὁ φόρος τῶν ἀγάμων, τὰ τέλη τῶν γάμων καὶ ἀρραβώνων, οἱ φόροι τῶν προβάτων, τῶν βοσκησίμων γαιῶν, τῶν μύλων, τῶν μελισσῶν, τοῦ καπνοῦ, τῶν ἀρωματωδῶν, τῶν δούλων. Οἱ ὑπὸ τῶν ραγιάδων εἰς τοὺς τιμαριούχους πληρωνόμενοι φόροι ἠλαττώθησαν. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀπονέμουν μεγάλα στρατιωτικὰ φέουδα (τὰ *ζιαμέτια*). Μόνον ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις εἶχε πλέον τὸ δικαίωμα τοῦτο Ἔπρεπε δὲ πᾶς νέος ζαΐμης ἢ τιμαριοῦχος νὰ εἶναι υἱὸς τιμαριούχου. Ὁ ἔγγειος φόρος ὡρίσθη εἰς ἓν δουκᾶτον δι' ἑκάστην οἰκίαν, εἰς ἴσον δὲ ποσὸν καὶ ὁ ἔκτακτος. Ἐπὶ Σουλεϋμὰν ἐκτίσθη τὸ μέγα Σουλεϋμανιὲ καὶ ἄλλα μνημεῖα τῆς τουρκικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Σουλεϋμὰν ἐσημειώθησαν τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς παρακμῆς τῆς Τουρκίας Ὁ σουλτᾶνος ὅπως αὐξήσῃ τὸ γόητρόν του κατέστη ἀθέατος, τοῦτο δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τοὺς διαδόχους του ἀδρανεῖς. Ἦτο ἐμφανὴς πλέον ἡ ἐπιρροὴ τῶν γυναικῶν τοῦ σουλτάνου ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων καὶ ἐπὶ τῶν διορισμῶν. Εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα διωρίζοντο οὐχὶ οἱ ἱκανοὶ ἀλλ' οἱ εὐνοούμενοι. Ἐπιβληθείσης δὲ φορολογίας ἐπὶ τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων, ταῦτα ἀπέβησαν ὤνια. Αἱ θέσεις τῶν διοικητῶν ἐπωλοῦντο ἐπὶ ὡρισμένῳ τιμήματι, τὰ κτήματα τοῦ κράτους ἐξεμισθοῦντο εἰς ἐπιχειρηματίας. Οἱ μεγάλοι βεζύραι ἀντέγραφον τὴν χλιδὴν καὶ πολυτέλειαν τοῦ σουλτάνου καὶ εἰς ὅλην τὴν τουρκικὴν κοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρχισε νὰ διαδίδεται ἡ οἰνοποσία καὶ ἡ ὀπιοποσία. Χάριν τοῦ ἐξ Ἑλλήνων καταγομένου μεγάλου βεζύρου Ἰμπραχὶμ πασᾶ, εὐνοου-

Digitized by Google

μένου τοῦ σουλτάνου, ἡ μισθοδοσία τῆς θέσεως ηὐξήθη ἀπὸ 10.000 εἰς 25.000 ἄσπρα κατὰ μῆνα.

Οἱ πρῶτοι Ὀθωμανοὶ σουλτᾶνοι διῆγοντο τὸν βίον των ὑπὸ σκηνήν. Οἱ διάδοχοι τοῦ Σουλεϋμὰν δὲν ἐξήρχοντο πλέον ἐκ τοῦ σαραγίου.

Σελὶμ ὁ Β' (1569—1574). Πρῶτον δεῖγμα τῆς διαφθορᾶς τῶν σουλτανικῶν σεραγίων εἶναι ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σουλεϋμάν, *Σελὶμ Β'* (βλ. λ.). Ἐπ' αὐτοῦ ἐπεχειρήθη ἐκστρατεία εἰς Ρωσίαν, καθ' ἣν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἡττήθη ὁλοσχερῶς. Κατόπιν ἤρχισε νέος πόλεμος ἐναντίον τῆς Βενετίας πρὸς κατάκτησιν τῆς Κύπρου. Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι πόλεις τῆς μεγαλονήσου ὑπετάγησαν ἄνευ ἀντιστάσεως, ἡ Ἀμμόχωστος (Φαμαγκοῦστα) ὅμως ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Ἀντώνιον Βραγαδῖνον, διαθέτοντα μόνον 7 000 ἄνδρας. Μετὰ πολλὰς αἱματηρὰς ἐφόδους ἡ πόλις ὑποκύψασα εἰς τὴν πεῖναν (1 Αὐγούστου 1571) ἐσυνθηκολόγησεν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποσυρθῇ ἡ φρουρὰ μετὰ 5 πυροβόλων εἰς Κρήτην. Ἀλλ' ὄχι μόνον δὲν ἐτηρήθη ἡ συμφωνία ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Μουσταφᾶ πασᾶς, ἀφοῦ ἔσφαξε πολλοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς φρουρᾶς, ὑπέβαλεν εἰς ἀνήκουστα βασανιστήρια τὸν Βραγαδῖνον, διότι ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ ἕνα νεαρὸν Βενετόν. Ὁ ἀτυχὴς ἀκρωτηριασθεὶς τὴν ῥῖνα καὶ τὰ ὦτα, ἐκρεμάσθη εἰς τὰ ἐξάρτια ἑνὸς τουρκικοῦ πολεμικοῦ, ὁπόθεν ἐβυθίζετο ἐπανειλημμένως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀνειλκύετο, ἠναγκάσθη νὰ μεταφέρῃ κοφίνους πλήρεις χώματος πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῶν προμαχώνων τοῦ φρουρίου καὶ τέλος ἐκδαρεὶς ζῶν ὑπέκυψεν ἐν μέσῳ φρικτῶν ἀλγηδόνων. Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς ταῦτα ὁ Τοῦρκος ἀρχηγός, διέταξε νὰ ἀποσπασθῶσιν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες καὶ νὰ πληρωθῇ τὸ δέρμα δι' ἀχύρου, οὕτω δὲ περιήχθη εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν μετ' ἄλλων ὁμοίως βεβηλωθέντων νεκρῶν.

Ἡ σουλτάνα Ροξελάνη (Χουρρέμ), σύζυγος Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου.

Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο ἀπῄτει ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν. Οἱ Βενετοί, ἔχοντες ἤδη καὶ ἄλλους λόγους δυσαρεσκείας ὡς ἐκ τῶν κατὰ τῆς Κρήτης τουρκικῶν ἐπιθέσεων, εἶχον συμπήξει ἀπὸ τῆς 25ης Μαΐου ἱερὰν συμμαχίαν μετὰ τοῦ πάπα καὶ τῆς Ἱσπανίας ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Αἱ προσπάθειαι τῆς Γαλλίας, ὅπως συγκρατήσῃ τὴν Βενετίαν καὶ προλάβῃ τὴν ἐκστρατείαν, ἀπέβησαν μάταιαι. Τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1571 ὁ ἡνωμένος χριστιανικὸς στόλος συναντήσας τὸν τουρκικὸν κατέστρεψεν αὐτὸν (βλ. λ. *Ναυπάκτου* ναυμαχία). Ἡ Τουρκία ὅμως κατώρθωσε ταχέως νὰ ἐξοπλίσῃ νέον στόλον ἐκ 250 πλοίων, ὅστις ἐξέπλευσεν εἰς τὴν Μεσόγειον.

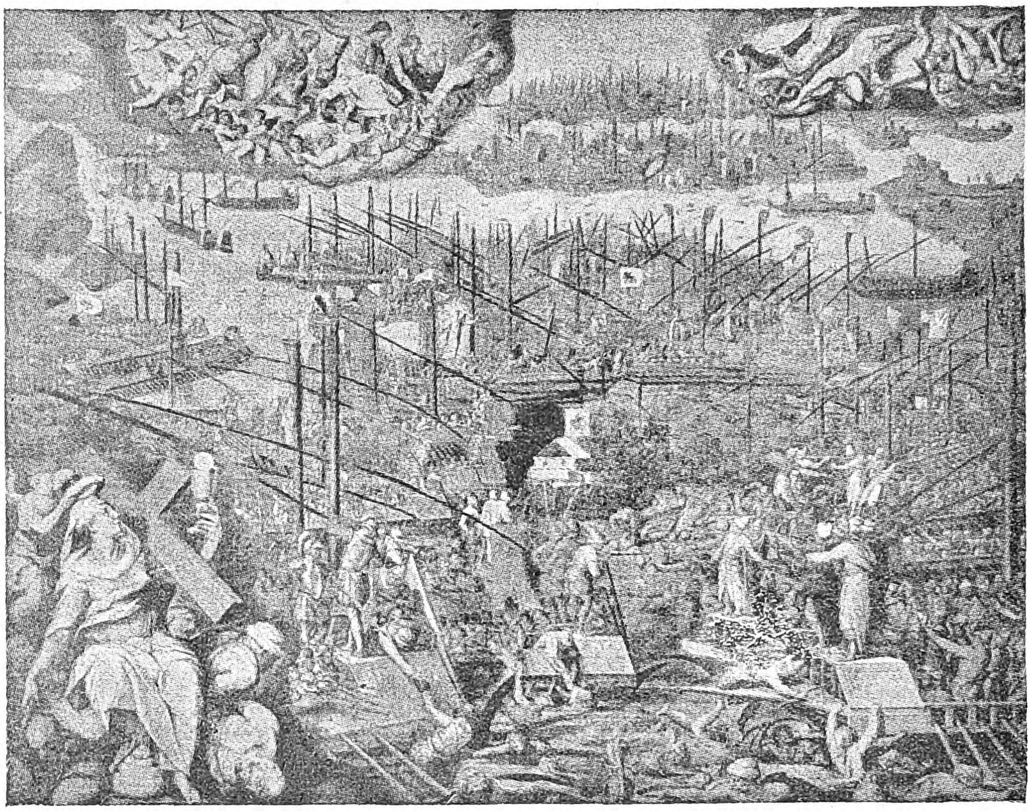

Ἡ ναυμαχία τοῦ Λεπάντο (Ναυπάκτου), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Δὸν Χουὰν ὁ Αὐστριακὸς κατεναυμάχησε τὸν τουρκικὸν στόλον (1571).

[Πίναξ τοῦ Vasari.]

Ἡ Βενετία ἐγκατέλειψε τὴν χριστιανικὴν συμμαχίαν καὶ μεσολαβήσει τῆς Γαλλίας συνῆψε (15 Ἀπριλίου 1573) συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας, καθορίζουσαν τὰ σύνορα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑφ' ἑκάστου τῶν ἐμπολέμων κατεχομένων ἐδαφῶν. Μετὰ τῆς Ἱσπανίας ὅμως ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος. Τὴν 24ην Αὐγούστου 1574 οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ἐκ νέου τὴν Τύνιδα. Ἐκεῖθεν ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τοὺς καπετὰν πασάδες Σινὰν πασᾶν καὶ Κιλίτζ-Ἀλῆ πασᾶν, ἀποκτήσας νέαν βάσιν ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἐξετέλει ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν παραλίων τῆς Σικελίας.

Μουρὰτ ὁ Γ' (1574—1595). Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μουρὰτ Γ', υἱοῦ καὶ διαδόχου Σελὶμ τοῦ Β', ἡ Τουρκία, παρὰ τὴν ἀρξαμένην παρακμήν, ἦτο ἀκόμη ἐπίφοβος εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ αὐτὴ ἡ Γαλλία, φίλη καὶ σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ὑφίστατο προσβολάς, ὡς ἡ ἐν μέσῃ Κωνσταντινουπόλει μετατροπὴ εἰς τζαμία ἐκκλησιῶν καθολικῶν, αἵτινες ἐτέλουν ὑπὸ γαλλικὴν προστασίαν. Τῷ 1589 ἀνενεώθη ἡ πρὸς τὴν Βενετίαν τουρκικὴ διομολόγησις. Τῷ 1580 παρεχωρήθη διὰ πρώτην φορὰν διομολόγησις καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴς τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ ὁ William Harebone. Ὡς σκοπὸν τῆς μετὰ τοῦ σουλτάνου φιλίας ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ὑπεδείκνυε τὸν κατὰ τῶν «εἰδωλολατρῶν» πόλεμον.

Περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην βλ. λ. *Μουρὰτ Γ'.*

Μωάμεθ ὁ Γ' (1595—1603). Ὁ νέος σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Γ' ἀνῆλθε τὸν θρόνον καθ' ἣν στιγμὴν ὁ τουρκικὸς στρατὸς εὑρίσκετο εἰς θέσιν στενόχωρον ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἐμφανισθέντος ὅμως τοῦ σουλτάνου εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ ἀναλαβόντος αὐτοπροσώπως τὴν ἀρχηγίαν τῶν γενιτσάρων, ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Ἔρλαου (Erlau), μετὰ τριήμερον δὲ μάχην εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κέρεστες (23—26 Ὀκτωβρίου 1596) ὁ ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Μαξιμιλιανὸν καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Τρανσυλβανίας Σιγισμόνδον αὐστριακὸς στρατὸς κατετροπώθη. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπωφελήθησαν ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης νίκης. Ὁ νέος μέγας βεζύρης Σινὰν Τσικάλλα πασᾶς (Γενουήνσιος), θελήσας νὰ τιμωρήσῃ τὰ ἀσιατικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἔδειξαν δειλίαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, προεκάλεσεν ὁμαδικὰς λιποταξίας. Ἀπελθόντος δὲ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοῦ σουλτάνου εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν τὸ φρούριον Ράαμπ (Raab) καὶ ἄλλα, ἐνῷ ὑφίσταντο σοβαρὰν πίεσιν καὶ παρὰ τὴν Βουδαπέστην. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους στάσεις τῶν γενιτσάρων ἠνάγκασαν τὸν μέγαν βεζύρην ν' ἀποχωρήσῃ εἰς Βελιγράδιον. Ἐνῷ διεξήγοντο αἱ πρῶται περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1600 τὴν Κάνισα (Kanissa) καὶ ἐνίκησαν τὸν ἀρχιδοῦκα, ἐπιχειρήσαντα ν' ἀνακαταλάβῃ τὴν ὀχυρὰν ταύτην θέσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐξερράγησαν ταραχαὶ καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν. Οἱ ἐξ Οὐγγαρίας λιποταχτήσαντες στρατιῶται ἐσχημάτισαν πυρῆνας, περὶ τοὺς ὁποίους συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ δυσηρεστημένοι. Οὕτως ἐξερράγη ἐν Ἀνατολῇ ἡ λεγομένη ἐπανάστασις τῶν *φιραρῆ* (=λιποτακτῶν)· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐξερράγη τῷ 1603 ἐπανάστασις τῶν σπαχήδων. Ἐπωφελούμενος τῆς ἀνωμάλου ταύτης καταστάσεως ὁ Σὰχ-Ἀμπᾶς τῆς Περσίας ἀνέκτησε τὴν πόλιν Ταβρίζ.

Ἀχμὲτ ὁ Α' (1603—1617). Ἀποθανόντος τοῦ Μωάμεθ Γ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀχμὲτ ὁ Α'. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη εἰρήνης ἐν Σιτβατόροκ ἢ Ζέϊδοβα τῆς Οὐγγαρίας (11 Νοεμβρίου 1606), διὰ τῆς ὁποίας κατηργήθη ὁ ὑπὸ τύπον δώρου καταβαλλόμενος ἐτήσιος φόρος τῆς Αὐστρίας ἀντὶ συνολικῆς ἀποζημιώσεως 200.000 φλωρινίων, καταβληθείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας (Αὐστρίας), εἰς ὃν ἀνεγνωρίσθη εἰς τὰ ἐπίσημα τουρκικὰ ἔγγραφα καὶ ὁ αὐτοκρατορικὸς τίτλος (παδισάχ)· οὕτω δὲ ἀποκατεστάθησαν αἱ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν σχέσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πλήρους ἰσότητος. Ἦτο ἡ πρώτη σαφὴς ἔνδειξις τῆς ἀρχομένης ἀδυναμίας τῆς Τουρκίας. Παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Φερδινάνδος ἀπεκάλει οὐχὶ τὸν σουλτᾶνον ἀλλὰ τὸν Βεζύρην «ἀδελφόν» του. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι ἐμάχοντο καὶ κατὰ τῶν Περσῶν, μετὰ τῶν ὁποίων μόλις τῷ 1611 εἰρήνευσαν.

Ἡ παρακμή. Τὸν Ἀχμὲτ τὸν Α' ἀποθανόντα (22 Νοεμβρίου 1617) διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Μου-

Προσωπογραφία Τούρκου πρίγκιπος ὑπὸ Τζεντίλε Μπελλίνι (1480).

σταφᾶς, πρώτην φορὰν ἐφαρμοζομένου ἐν τῇ διαδοχῇ τοῦ θρόνου οὐχὶ τοῦ δικαιώματος τῆς πρωτοτοκίας, ἀλλὰ τῆς ἐν τῇ ὅλῃ βασιλευούσῃ δυναστείᾳ πρεσβυγενείας. Ὁ σουλτᾶνος ὅμως οὗτος ἦτο ἠλίθιος καὶ κηρυχθεὶς ἀνίκανος καθῃρέθη μετὰ τρεῖς μῆνας, τὸν διεδέχθη δὲ τῇ 26 Φεβρουα-

Digitized by Google

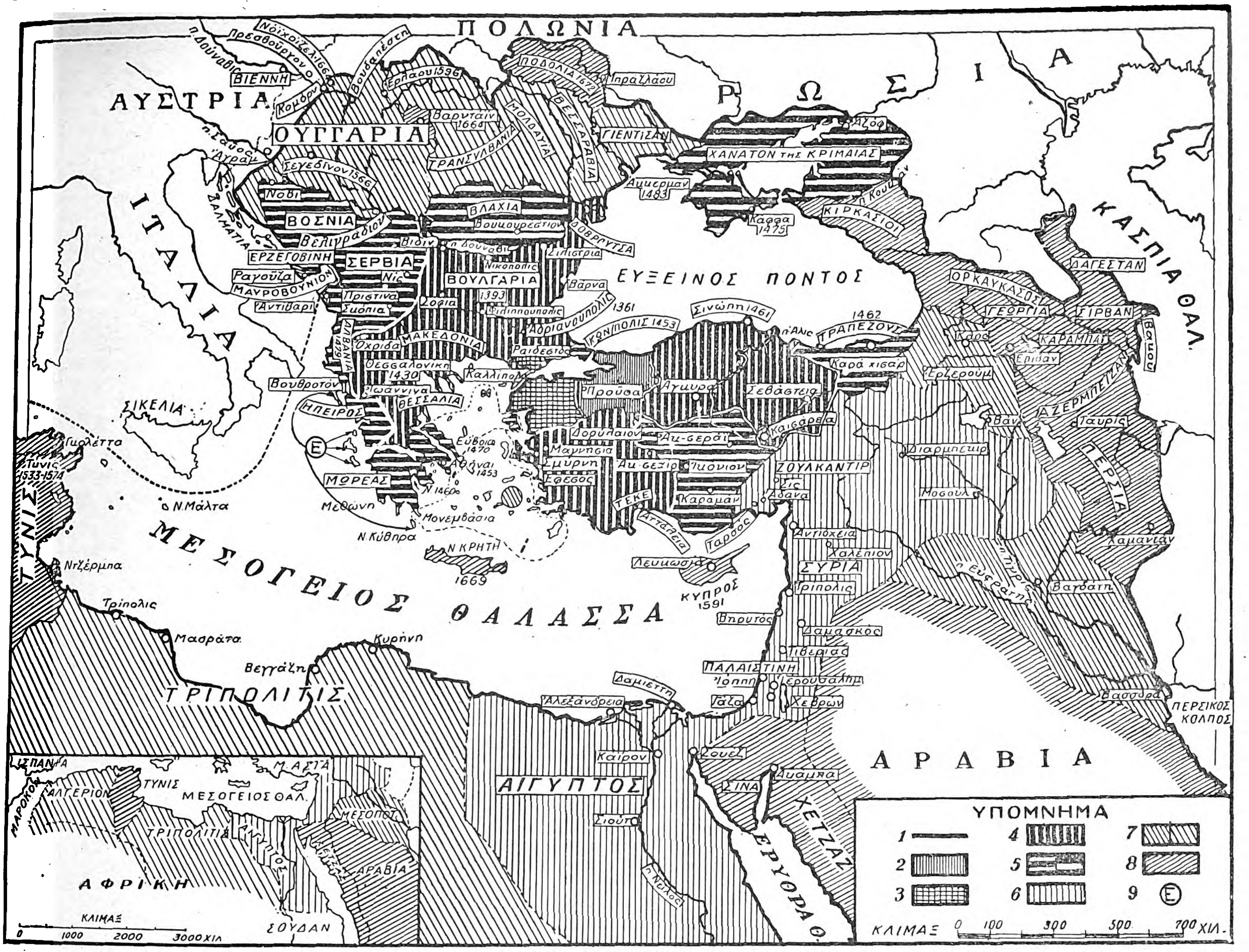

Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγαλυτέρας ἀκμῆς της.

[1=Ὅρια κράτους τῷ 1682, 2=Ἡ Τουρκία τῷ 1325 μ. Χ., 3=Αἱ κατακτήσεις μέχρι τοῦ 1351, 4=Αἱ κατακτήσεις ἐπὶ Μουράτ, 5=Ἡ Τουρκία τῷ 1481, 6=Αἱ κατακτήσεις ἐπὶ Σελήμ, 7=Ἡ αὐτοκρατορία ἐπὶ Σουλεϊμὰν Α΄, 8=Αἱ κατακτήσεις μεταξὺ 1566—1682, 9=Αἱ ἑνετικαὶ κτήσεις.]

ρίου 1618 ὁ ἀνεψιός του Ὀσμὰν ὁ Β΄, υἱὸς Ἀχμὲτ τοῦ Α΄. Ὁ πόλεμος μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Περσίας εἶχε παύσει πλέον καὶ οἱ γενίτσαροι, μὴ ἔχοντες ἄλλην ἐνασχόλησιν, ἐστασίαζον. Ὅπως ἀπασχοληθοῦν, ἐκηρύχθη πόλεμος κατὰ τῆς Πολωνίας, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ὁ βασιλεὺς αὐτῆς ἀνεμείχθη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τρανσυλβανίας. Ὁ Ὀσμὰν ἐβάδισε κατὰ τοῦ Χοτὶν ἢ Χοτσὶν τῆς Βεσσαραβίας, ἀλλ' ἀπέτυχε. Τοῦτο ἐπηύξησε τὴν ἀντιδημοτικότητά του, δημιουργηθεῖσαν ἐκ τῆς φήμης ὅτι θὰ κατήργει τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων ἢ θὰ τὸ ἐξώριζεν εἰς Αἴγυπτον, ὅπως ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν μεταρρυθμίσεων. Ὡς ἐκ τούτου οἱ γενίτσαροι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐκθρονίσαντες τὸν σουλτᾶνον ἐθανάτωσαν αὐτὸν μετά τινας ἡμέρας. Εἰς τὸν θρόνον ἐτοποθετήθη πάλιν δι' ὀλίγους μῆνας ὁ βλὰξ Μουσταφᾶς, ὅστις τέλος παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του Μουρὰτ τοῦ Δ΄. Ἡ Τουρκία ἐφαίνετο ὅτι ἔβαινε ραγδαίως πρὸς τὸν ὄλεθρον. Ἐπωφελούμενοι τῶν στασιαστικῶν κινημάτων τοῦ στρατοῦ οἱ Πέρσαι, εἰσέβαλον εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καὶ κατέλαβον τὴν Βαγδάτην, ἐνῷ ἡ ἀναρχία ἐξηπλοῦτο ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθ' ὅλον τὸ κράτος. Ὁ νέος σουλτᾶνος, ἑνδεκαετὴς ἀκόμη, ἀνέμενε τὴν ἐνηλικίωσίν του καὶ μόλις μετὰ ἐννέα ἔτη ἀνέλαβε ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ κράτος του. Ἀφοῦ κατέστειλεν ἀνηλεῶς τὰς ἐπαναστάσεις τῶν γενιτσάρων, ἐπεχείρησε πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν καὶ κατώρθωσε ν' ἀνακτήσῃ τὴν Βαγδάτην. Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη ἐν Σεχάπ, παρὰ τὸ Κὰσρ - ἰ - σιρὶν τῇ 16 Ἰουλίου 1639, ἀποκαταστήσασα τὰ τουρκοπερσικὰ σύνορα εἰς τὴν γραμμήν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν καὶ σήμερον.

Συνεπείᾳ ραδιουργιῶν τῶν ἰησουϊτῶν ὁ σουλτᾶνος ἐξέδωκε φιρμάνιον, δι' οὗ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις. Ἡ θανατικὴ ἀπόφασις ἐξετελέσθη τῇ 27 Ἰουνίου 1638.

Ἐπὶ τοῦ Ἰμπραχίμ, διαδόχου τοῦ Μουράτ, ἐξετοπίσθησαν οἱ Κοζάκοι ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ἀζοφικῆς καὶ ἤρχισαν αἱ πρῶται πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Κρήτης, ἀφορμῆς δοθείσης ἐκ τῆς συλλήψεως τουρκικοῦ πλοίου ὑπὸ Μελιταίων πειρατῶν, οἵτινες ἐκόμισαν τὴν λείαν των εἰς τὴν ἑλληνικὴν νῆσον. Συνεπείᾳ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Βενετίας, εἰς ἣν ἀνῆκε τότε ἡ Κρήτη (1644), διεξαχθεὶς ἐπὶ 25 ἔτη ἐν τῇ νήσῳ.

Ἀναρχία καὶ νέοι πόλεμοι Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχικὴ κατάστασις τῆς Τουρκίας ἔλαβεν ἐν τῷ μεταξὺ τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε ὁ Ἰμπραχὶμ ἐξεθρονίσθη καὶ ἀνεκηρύχθη (1648) σουλτᾶνος ὁ υἱός του Μωάμεθ ὁ Δ΄ εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ μόλις ἐτῶν, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του καὶ δώδεκα πασάδων, τῶν ὁποίων προεξῆρχεν ὁ μέγας βεζύρης. Κατὰ τὰ πρῶτα ὀκτὼ ἔτη τῆς βασιλείας του ἀλλεπάλληλοι βεζύραι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν. Ἀλλὰ τῷ 1656 ἀνέλαβε τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα ὁ Μεχμὲτ Κιοπρουλῆ, ὅστις δι' αὐστηροτάτης διοικήσεως κατώρθωσε ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. Ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀνασυνταχθείς, ἐκυρίευσε τὴν Λῆμνον καὶ ἄλλας νήσους, αἵτινες εἶχον περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν Βενετῶν. Αἱ στάσεις, τὰς ὁποίας προεκάλεσεν ἡ αὐστηρότης τοῦ Κιοπρουλῆ, κατεστάλησαν ταχέως καὶ ἡ ἡσυχία ἐπανῆλθεν ἐν Τρανσυλβανίᾳ. Τοῦτον, ἀποθανόντα μετὰ πενταετῆ κυβέρνησιν, διεδέχθη ὁ υἱός του Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ. Τῷ 1663 ταραχαί τινες ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς νέον πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ὁ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ ἀναλαβὼν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν ἐσημείωσε κατ' ἀρχὰς ἐπιτυχίας τινάς, ἀλλὰ κατόπιν ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Μοντεκούκολη ἐνίκησε τοὺς Τούρκους παρὰ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου. Ὑπεγράφη τότε μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας ἡ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Βάζβαρ (10 Αὐγούστου 1664), δι' ἧς ἡ Τρανσυλβανία ἐξεκενοῦτο μὲν καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀλλὰ παρέμενε φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν Τουρκίαν. Τῷ 1669 οἱ Τοῦρκοι, ἐλθόντος ἤδη εἰς Κρήτην καὶ τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ μετὰ τοῦ μεγάλου διερμηνέως Παναγιώτου Νικουσίου, κατέλαβον τὴν νῆσον, κατόπιν συνθήκης εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Βενετία παρεχώρει τὴν Κρήτην εἰς τὴν Τουρκίαν πλὴν τῶν φρουρίων τῆς Γραμβούσης, τῆς Σούδας καὶ τῆς Σπιναλόγγας καὶ τῶν πέριξ νησίδων.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης ἡ Τουρκία ἐστράφη πρὸς Β. Αἱ διαιρέσεις μεταξὺ τῶν Κοζάκων διηυκόλυναν τὴν ἀνάμειξιν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀνεγνώρισαν τὸν χετμᾶνον (ἀρχηγὸν) τῶν Κοζάκων τοῦ Σαρὶ-Καμὶς ὡς κυβερνήτην τῆς Οὐκρανίας. Τότε οἱ ἄλλοι Κοζάκοι, οἱ λεγόμενοι Ζαπορόγοι, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς Ρωσίας ἐπενέβη ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Μιχαὴλ Βιεσνοβίσκυ, ὅστις ἐθεώρει τὴν Οὐκρανίαν τελοῦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πολωνίας (1672). Οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Καμενιέτσκ-Ποδόλσκι (τῆς Ποδολίας), τὴν Λεμβέργην (Λβὸφ) καὶ τὴν Λιουβλίν. Μετὰ τὰς ἀποτυχίας ταύτας ἡ Πολωνία ἐζήτησεν εἰρήνην, ὑπογραφεῖσαν ἐν Μποῦτσατς (Buczacs) τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1672. Διὰ ταύτης παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ Ποδολία, ἡ δὲ Οὐκρανία ἀφήνετο εἰς τοὺς Κοζάκους καὶ ἡ Πολωνία ὑπεχρεοῦτο νὰ καταβάλλῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐτήσιον φόρον 22.000 τσεκινίων. Ἀλλ' ὁ μετὰ μικρὸν τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας ἀνελθὼν Ἰωάννης Σομπιέσκι ἠρνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη, ἐξακολουθήσας ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Ἐδέησεν οὕτω νὰ ὑπογραφῇ νέα συνθήκη ἐν Ζούραβνο (16 Ὀκτωβρίου 1676), δι' ἧς ἐπεκυροῦντο ὅλοι οἱ ὅροι τῆς συνθήκης τοῦ Μπούτσατς, πλὴν τοῦ πολωνικοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν φόρου.

Πόλεμοι κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἡ ἀνάμειξις τῆς Τουρκίας εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν Κοζάκων τῆς Οὐκρανίας ἔφερεν αὐτὴν μοιραίως εἰς σύγκρουσιν καὶ μετὰ τῆς Ρωσίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον χρόνον ὁ Δοροτσένκο, ἐγκαταλείπων τὴν συμμαχίαν τῶν Τούρκων, συνεμάχησε μετὰ τῶν Ρώσων. Συνεπείᾳ τούτου οἱ Τοῦρκοι ἔστειλαν σῶμα ἐκστρατείας εἰς Οὐκρανίαν. Τῷ 1678 οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν μὲν νὰ καταλάβουν τὸ Τσεχρίν, ἀλλ' ὑπέστησαν βαρείας ἀπωλείας· τῇ 8 Ἰανουαρίου 1681 ὑπεγράφη ἐν Ραδζὺν συνθήκη εἰρήνης διαρκείας εἴκοσιν ἐτῶν μετὰ τῆς Ρωσίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ παρεχωρεῖτο τὸ ἀμφισβητούμενον ἔδαφος.

Αἱ θρησκευτικαὶ διαιρέσεις ἐν τῇ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ καὶ ἡ καταδίωξις τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ διαμαρτυρομένων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἁψβούργων ἐγένοντο ἀφορμὴ ἐπεμβάσεως τῆς Τουρκίας καὶ νέων πολέμων κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ὁ μέγας βεζύρης Καρᾶ Μουσταφᾶ πασᾶς, τρέφων προσωπικὰ σχέδια φιλόδοξα, ὡς τὸ τῆς ἱδρύσεως δυτικοῦ μουσουλμανικοῦ κράτους ἰδικοῦ του, ἀνεξαρ-

Digitized by Google

τήτου ἀπὸ τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων, ἀνέλαβε κατὰ τῆς Αὐστρίας νέον πόλεμον, ὅστις ἀπέβη ὀλέθριος. Πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτὴν στενῶς. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ αὐλή του εἶχον φύγει ἐγκαίρως. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι μετὰ δίμηνον πολιορκίαν ἡ πρωτεύουσα τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας τὰ τείχη ἔπαθον σοβαρῶς, θὰ ἔπιπτεν, ὅτε ἔσπευσεν ὡς σωτὴρ ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Ἰωάννης Σομπιέσκυ ἐπὶ κεφαλῆς πολωνικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐπιτεθεὶς διεσκόρπισε τὸν τουρκικὸν στρατὸν τῆς πολιορκίας (12 Σεπτεμβρίου 1683), τραπέντα εἰς ἄτακτον φυγήν. Ἡ Βιέννη ἐσώθη, ἄπειρα δὲ λάφυρα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, ἐν οἷς 300 τηλεβόλα, 5000 σκηναὶ καὶ ὅλαι αἱ τουρκικαὶ σημαῖαι πλὴν τῆς ἱερᾶς. Ὁ Καρὰ Μουσταφᾶ φυγὼν εἰς Βελιγράδιον ἀπεκεφαλίσθη ἐκεῖ ὑπὸ εἰδικοῦ δημίου ἀποσταλέντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ γεγονὸς ἐχαιρετίσθη ἐνθουσιωδῶς ὡς νίκη τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν Τούρκων, ἡ δὲ 250ή αὐτοῦ ἐπέτειος ἑωρτάσθη τὸν Μάϊον τοῦ 1933 ἐν Βιέννῃ ὡς γεγονὸς ἱστορικὸν ὑψίστης σημασίας. Πρώτη αὐτοῦ συνέπεια ἦτο συνασπισμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (πλὴν τῆς Γαλλίας) κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ Πολωνία, ἡ Βενετία καὶ ὁ πάπας συνεμάχησαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἡ Ρωσία, ἡ Τοσκάνη καὶ ἡ Μάλτα ἀκόμη εἰσῆλθον εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα. Ἡ Τουρκία ἐζήτησε προσέγγισιν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ πρὸς τοῦτο προέβη εἰς παραχωρήσεις πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτῆς προστατευομένους Λατίνους ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις (Ἱερουσαλὴμ). Ἀλλ' οἱ Γάλλοι εἶχον βομβαρδίσει πρὸ μικροῦ τὸ Ἀλγέριον καὶ τὴν Τύνιδα, ἠπείλουν δὲ καὶ τὴν Χίον, ὡς ἐκ τούτου ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ζητουμένη γαλλικὴ μεσολάβησις δὲν ἐπετεύχθη. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει καὶ τὰ ἐν Οὐγγαρίᾳ τουρκικὰ φρούρια ἔπιπτον τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο εἰς χεῖρας τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες εἰσελάσαντες καὶ εἰς Σερβίαν προεχώρησαν μέχρι Νύσσης. Ἐν Ἑλλάδι οἱ Βενετοὶ ἐνίκων καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Κατέλαβον τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν. Ὁ Μοροζίνης ἐκυρίευσε τὴν Κορώνην, τῇ βοηθείᾳ τῶν Μανιατῶν κατέλαβε τὰς Καλάμας καὶ κατόπιν ἀπέβη εἰς τὰ ἀλβανικὰ παράλια (1685). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ Καίνιξμαρκ (Koenigsmark) κατέλαβε τὸ Ναυαρῖνον, τὴν Μεθώνην, τὸ Ναύπλιον, τὰς Πάτρας, τὴν Ναύπακτον, τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ρῶσοι, ἐξ ἄλλου, ἐπίεζον τὴν Κριμαίαν καὶ ὁ Σομπιέσκυ εἰσβαλὼν εἰς Ποδολίαν ἐπολιόρκει τὴν Καμενιέτς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ τουρκικὸς στρατὸς στασιάσας ἐξεθρόνισε Μεχμὲτ τὸν Δ'. καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἀδελφόν του Σουλεϋμὰν τὸν Β' (1687—1691).

Ἀγῶνες Τούρκων κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶ.α.

Ἡ κατάστασις τῆς Τουρκίας ἦτο κρισιμωτάτη, ὅτε εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα ἐκλήθη ὁ Μουσταφᾶ Κιοπρουλῆ (1689), ὅστις κατώρθωσε νὰ φέρῃ τάξιν εἰς τὸν στρατόν, τὸν στόλον καὶ τὴν διοίκησιν. Συγχρόνως ἐφήρμοσε καὶ ἠπιωτέραν πολιτικὴν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ τὰς ἄλλας χριστιανικὰς ἐθνότητας, ὅπως ἐξασφαλίσῃ συμπαθῆ ἐκ μέρους αὐτῶν στάσιν. Χάρις εἰς τὴν δραστηριότητά του καὶ ἡ τύχη τῶν ὅπλων ἐβελτιώθη πρὸς στιγμήν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀνέκτησε τὴν Νύσσαν, τὸ Βιδδίνιον, τὴν Σεμένδριαν καὶ τὸ Βελιγράδιον. Ἐπίσης ἐπιτυχίας ἔσχον οἱ Τοῦρκοι καὶ κατὰ τῶν Βενετῶν καὶ Ρώσων. Ἀλλ' οἱ Αὐστριακοὶ κατήγαγον σημαντικὴν ἐναντίον αὐτῶν νίκην ἐν Σλάνκαμεν τῆς τότε οὐγγρικῆς Κροατίας (19 Αὐγούστου 1691). Οἱ Τοῦρκοι ἐξεδιώχθησαν ἐξ Οὐγγαρίας. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἤρχισαν νὰ κερδίζουν πάλιν ἔδαφος ἐν Οὐγγαρίᾳ. Τὸν Φεβρουάριον ὁ βενετικὸς στόλος ὑπέστη διπλῆν ἧτταν εἰς τὸ στενὸν τῆς Χίου καὶ ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ γαλλικῆς καταγωγῆς πρίγκιπος Εὐγενίου τῆς Σαβοΐας, ὅστις ἦτο ἀρχιστράτηγος τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, κατήνεγκε δεινὸν πλῆγμα κατὰ τῆς Τουρκίας. Οἱ Τοῦρκοι ἡττήθησαν ἐν Ζέντᾳ, ἀπολέσαντες 15.000 ἄνδρας (1697), ἐνῷ τὸ προηγούμενον ἔτος ἡ Ρωσία τοὺς εἶχεν ἐκδιώξει ἐκ τῆς πόλεως Ἀζόφ. Ὁ νέος μέγας βεζύρης Χουσεῒν Κιοπρουλῆ ἐπωφελήθη τῶν περὶ εἰρήνης προτάσεων τῶν Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας. Καὶ μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ὑπεγράφησαν τῇ 26 Ἰανουαρίου 1699 αἱ ἱστορικαὶ συνθῆκαι εἰρήνης τοῦ *Κάρλοβιτς* (βλ. λ.) μεταξὺ Τουρκίας, Αὐστρίας, Βενετίας καὶ Πολωνίας. Ἡ Τουρκία ἐκράτει πέραν τοῦ Δουνάβεως μόνον τὸ Βανᾶτον, ἡ Αὐστρία ἐλάμβανε τὴν Τρανσυλβανίαν. Ἡ Πολωνία ἀπέδιδε τὰ φρούρια καὶ τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε καταλάβει ἐν Μολδαυΐᾳ, ἀλλ' ἐκράτει τὴν Καμενιέτς, τὴν Ποδολίαν καὶ τὴν Οὐκρανίαν. Ἡ Βενετία ἀπέδιδε τὰ βορείως τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ ἐδάφη, ἀλλ' ἐκράτει ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Δαλματίαν. Διὰ δὲ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 13 Ἰουνίου 1700 ὑπογραφείσης συνθήκης εἰρήνης μετὰ τῆς Ρωσίας παρεχωρεῖτο εἰς ταύτην τὸ Ἀζόφ.

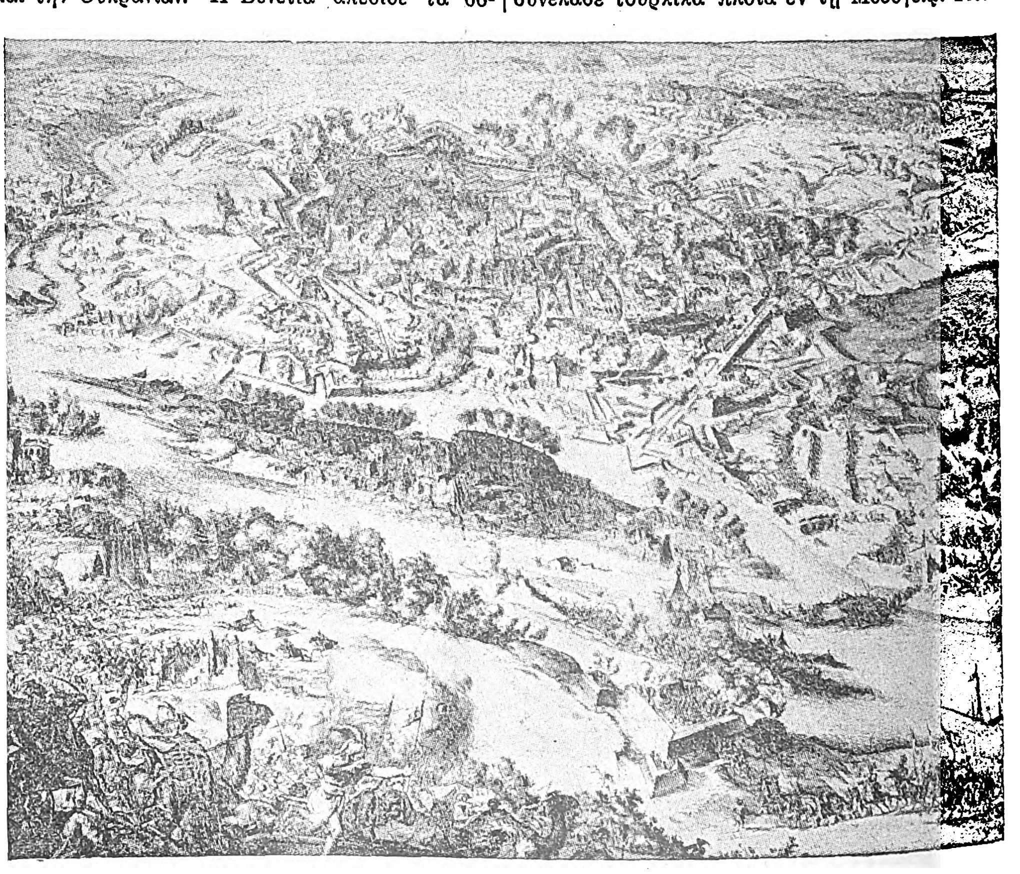

Ἡ τρίτη πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων (1683).

Ἡ συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς ἐσημείωσε τὴν ὁριστικὴν κατάπαυσιν τῆς πρὸς τὴν Δ. Εὐρώπην ἐπιθετικῆς φορᾶς τῶν Τούρκων. Εἰς τὸ ἑξῆς ἡ Τουρκία, ἀντὶ νὰ θέλῃ αὐτὴ νὰ κανονίζῃ τὰς τύχας καὶ τὴν πολιτικὴν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἀντὶ νέων κατακτήσεων, θὰ ἀγωνίζηται μόνον πρὸς περίσωσιν τῶν ὑπολειφθέντων εἰς αὐτὴν ἐδαφῶν.

Ε' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1699—1829).

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς ἔγιναν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπόπειραι πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀδύνατον ν' ἀναχαιτισθῇ ἡ ἐπαναστατικὴ ὁρμὴ τῶν γενιτσάρων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Τουρκία περιεπλάκη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὴν νίκην Πέτρου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ ΙΒ' ἐν Πολτάβᾳ (27 Ἰουνίου/8 Ἰουλίου 1709), ὁ τελευταῖος οὗτος κατέφυγεν εἰς Τουρκίαν, ἡ δὲ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ διαμένῃ ἐν Βενδὲρ τῆς Βεσσαραβίας. Οἱ Ρῶσοι κατεδίωξαν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους, ἐκ τούτου δὲ ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς πόλεμον τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Ρωσίας (1710). Οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ περικυκλώσουν Πέτρον τὸν Μέγαν παρὰ τὸν ποταμὸν Προῦθον καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ θὰ ὑφίστατο πανωλεθρίαν, ὅταν ὁ τὸν τουρκικὸν στρατὸν διοικῶν μέγας βεζύρης Μεχμὲτ πασᾶς Μπαλτατζῆς (Βαλτατζῆς), κερδηθεὶς διὰ τῶν δώρων καὶ παρακλήσεων τῆς τσαρίνης Αἰκατερίνης, ὑπέγραψε τὴν προκαταρκτικὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ Προύθου (21 Ἰουλίου 1711), διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ρῶσοι ἐσώθησαν, παραδώσαντες εἰς τοὺς Τούρκους μόνον τὸ Ἀζὸφ μὲ ὅλον τὸ πυροβολικὸν καὶ τὸ πολεμικὸν ὑλικόν του.

Ἡ συνθήκη περιεῖχε καὶ ἄλλους ὅρους ταπεινωτικοὺς διὰ τὴν Ρωσίαν, ὄχι ὅμως τόσον, ὅσον θ' ἀπῄτει ἡ ἀπελπιστικὴ θέσις τοῦ στρατοῦ τοῦ Πέτρου. Ἡ Ρωσία θὰ κατηδάφιζε τὰ παρὰ τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας ἀνεγερθέντα φρούρια. Δὲν θ' ἀνεμειγνύετο πλέον εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Κριμαίας καὶ τῆς Πολωνίας, δὲν θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ πρεσβείαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, συγκατετίθετο δὲ καὶ εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ Κάρολος ὁ ΙΒ' εἰς Σουηδίαν. Οὗτος ὅμως εἶχε φύγει ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ Τουρκίας, ἐκδιωχθείς. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδαυΐας Δημήτριος Καντεμὶρ καὶ τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνος Βραγκοβάν, οἵτινες εἶχον βοηθήσει ὑλικῶς τὴν Ρωσίαν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ἐπαύθησαν, ὁ τελευταῖος μάλιστα καὶ ἐθανατώθη. Ἔκτοτε, μέχρι τοῦ 1821, ἡ Τουρκία διώριζεν Ἕλληνας (Φαναριώτας) εἰς τοὺς ἡγεμονικοὺς θρόνους τῶν δύο παραδουναβίων χωρῶν.

Ἀμέσως μετὰ τὸν κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμον ἡ Τουρκία ἐστράφη κατὰ τῆς Ἑνετίας, διότι ὑπεκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Μαυροβουνίους καὶ συνέλαβε τουρκικὰ πλοῖα ἐν τῇ Μεσογείῳ. Τοῦτο ἐθεωρήθη παραβίασις καὶ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη (1715). Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ἡ κατάληψις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ τουρκικὸς στόλος κατέλαβε τὴν Τῆνον καὶ τὰ Κύθηρα, ὡς καὶ τὰ τρία φρούρια, τὰ ὁποῖα ἔμενον ἀκόμη

Digitized by Google

ἐν Κρήτῃ. Ἀλλ' αἱ προπαρασκευαὶ τῆς Τουρκίας πρὸς πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ἐπήνεγκον τὴν ἐπέμβασιν τῆς Αὐστρίας. Ὁ Κάρολος ὁ ΣΤ', ἀπαυδήσας ἐκ τοῦ πολέμου τῆς ἱσπανικῆς διαδοχῆς, εἶχεν ὑπογράψει πρὸ μικροῦ τὴν συνθήκην τῆς Ραστάτης καὶ ἐστράφη ἤδη πρὸς τὴν Ἀδριατικήν, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ καταστραφῇ ἡ Ἑνετία. Ἐπέμεινε νὰ ἐπιστρέψῃ ἡ Τουρκία εἰς τὴν Ἑνετίαν σημεῖά τινα τῆς Δαλματίας, ὡς ἀντιστάθμισμα διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Πύλη ἦτο κατ' ἀρχὰς διατεθειμένη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλ' ἐπεκράτησε τὸ πολεμικὸν κόμμα τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Αὐστρίας (1716). Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπέπλευσεν εἰς Κέρκυραν καὶ ὁ στρατὸς διέβη τὸν Δούναβιν ἐκ Βελιγραδίου εἰς Σεμλῖνον. Κατὰ τὴν περὶ τὸ Πετροβαραδῖνον μεγάλην μάχην ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐνικήθη κατὰ κράτος καὶ ὁ αὐστριακὸς κατέλαβε τὸ Τέμεσβαρ καὶ ὁλόκληρον τὸ Βανᾶτον. Τῷ 1717 οἱ Αὐστριακοὶ κατέλαβον καὶ τὸ Βελιγράδιον καὶ ἐπροχώρουν πρὸς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν μέχρις Ἀδριανουπόλεως. Ἤρχισαν τότε διαπραγματεύσεις εἰρήνης τῇ μεσολαβήσει καὶ πάλιν τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας καὶ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς τῇ 21 Ἰουλίου 1718. Ἡ Βενετία παρεχώρησεν εἰς τὴν Τουρκίαν ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐκράτησε τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα κατέλαβεν εἰς τὰ ἠπειρωτικά, ἀλβανικὰ καὶ δαλματικὰ παράλια. Τὸ Βελιγράδιον, τὸ Τέμεσβαρ καὶ ἡ Βλαχία μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὄλτου ἔμειναν εἰς χεῖρας τῶν Αὐστριακῶν.

Καὶ μετὰ τῆς Ρωσίας αἱ σχέσεις ἦσαν τεταμέναι. Ἡ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Προύθου ἦτο προσωρινή. Μετὰ μίαν ἄλλην, πάλιν προσωρινήν, συνωμολογήθη τῇ 16 Νοεμβρίου 1720 ἐν Κωνσταντινουπόλει συνθήκη αἰωνίας εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας. Ἀλλ' αἱ ἐπιθετικαὶ κατὰ τῆς Περσίας καὶ τοῦ Καυκάσου ὀρέξεις τῆς Ρωσίας ἐκράτουν τοὺς Τούρκους ἐν ἀνησυχίᾳ. Ὁ πόλεμος ἐξερράγη, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τῆς Γαλλίας ὑπεγράφη ἡ συνθήκη Κωνσταντινουπόλεως τῆς 23 Ἰουνίου 1724 περὶ διανομῆς τῶν κατακτηθέντων περσικῶν ἐδαφῶν. Τὰ νότια παράλια τῆς Κασπίας, βορείως τῆς συμβολῆς τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀράξου περιήρχοντο εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐνῷ ἡ Τουρκία ἐκράτει τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Περσίας. Οἱ Πέρσαι ὅμως ὑπὸ τὸν Ναδὶρ Κουλὶ χὰν ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους. Αἱ εἰδήσεις αὗται προεκάλεσαν ἐπανάστασιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ κἄποιον Πατρώνα-Χαλίλ, τὴν ὁποίαν οἱ μὲν Εὐρωπαῖοι καὶ οἱ παλαιοὶ Τοῦρκοι χαρακτηρίζουν ὡς μίαν τῶν συνήθων στάσεων τῶν γενιτσάρων, οἱ σημερινοὶ ὅμως θεωροῦν ὡς ἐξέγερσιν τῶν πτωχῶν μαζῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον τῶν σπαταλῶν τῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἀνωτέρας τουρκικῆς κοινωνίας. Ὁ Πατρώνα-Χαλὶλ ἦτο ὑπηρέτης λουτροῦ καὶ ἐξήγειρε τὰ πειναλέα πλήθη ἀνέργων καὶ ἀλητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὴν βοήθειαν δὲ τῶν γενιτσάρων κατέστρεψε καὶ ἔκαυσε τὰ περίπτερα καὶ κιόσκια τοῦ Κεατχανέ, ὅπου διεσκέδαζεν ὁ σουλτᾶνος Ἀχμὲτ ὁ Γ' μετὰ τοῦ βεζύρου καὶ γαμβροῦ του Δαμὰτ-Ἰμπραχὶμ πασᾶ καὶ τῶν αὐλικῶν του. Ἐξαφθέντα τὰ πλήθη ἐκ τῶν ἐν Περσίᾳ ἀποτυχιῶν, ἀνέτρεψαν τὸν μέγαν βεζύρην, τὸν ὁποῖον καὶ ἐθανάτωσαν μετὰ τῶν συντρόφων του, διώρισαν γενιτσὰρ-ἀγᾶν τὸν σελλοποιὸν Σαρρὰτς-Μεχμὲτ καὶ σεϊχουλισλάμην τὸν ἱερονομοδιδάσκαλον Ντελὶ-Ἰμπραχὶμ ἀρχιδικαστὴν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἠνάγκασαν τὸν σουλτᾶνον νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του Μαχμοὺτ τοῦ Α' (1730—1754). Ἡ λαϊκὴ καὶ γενιτσαρικὴ ἐπανάστασις κατεστάλη μετὰ δυσκολίας καὶ ἐπανελήφθη ὁ κατὰ τῆς Περσίας πόλεμος (1733). Μετὰ τρία ἔτη ὑπεγράφη μετὰ τῆς Περσίας εἰρήνη, δι' ἧς τὰ σύνορα ἀποκατέστησαν ὡς εἶχον διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κάσρι-Σιρίν.

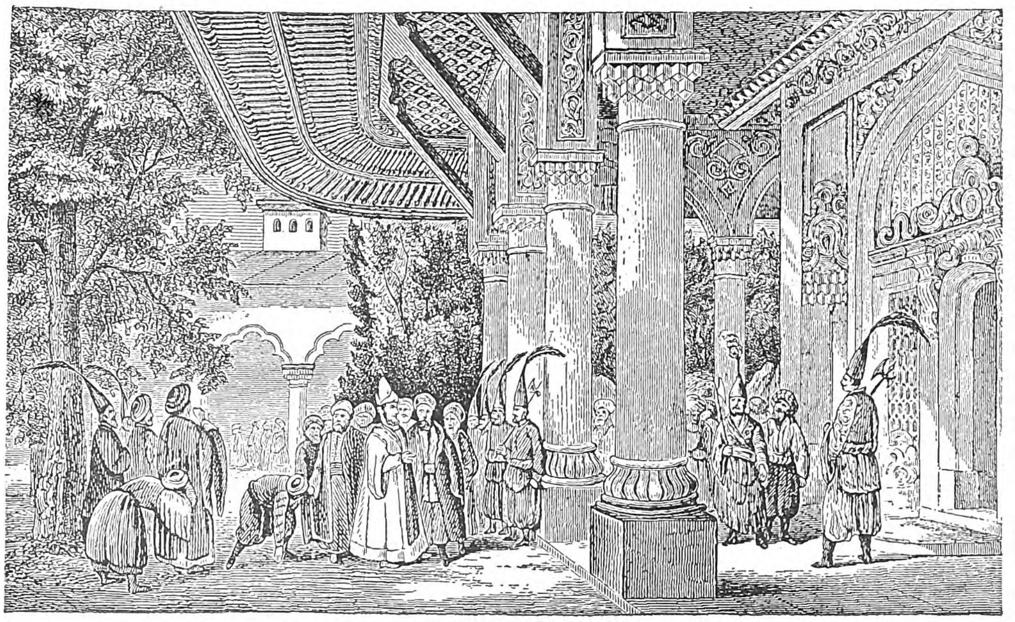

Τὸ μπάμπ-οὺσ-σελάμ.

Παρ' ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς δυσχερείας της ἡ Τουρκία ἤθελεν ἀκόμη νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Πολωνίας. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Αὐγούστου τοῦ Β' (1733), ἡ Γαλλία ὑπεστήριζε τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Στανισλάου Λετσύνσκι (Lesczynski), πενθεροῦ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ'. Ἡ Ρωσία καὶ ἡ Αὐστρία ὑπεστήριζον τὸν ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας Αὔγουστον τὸν Γ'. Ἂν καὶ διὰ τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας συνθηκῶν τοῦ 1711 καὶ τοῦ 1720 εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ τῆς Πολωνίας, ἡ Ρωσία ἀπέστειλε στρατὸν εἰς Πολωνίαν καὶ ἐγκατέστησε τὸν Αὔγουστον. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Γαλλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ κατὰ τῆς συμμάχου της Αὐστρίας, ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας μαρκήσιος Villeneuve κατώρθωσε μετὰ πολλὰς προσπαθείας νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν Τουρκίαν, ἔχουσαν ἤδη ἀφορμὰς παραπόνων κατὰ τῆς Ρωσίας. Παρὰ τὰς εἰρηνικὰς προσπαθείας τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας τῇ 28ῃ Μαΐου 1736. Οἱ Ρῶσοι δὲν ἐπερίμεναν πολύ. Τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς καθ' ἣν ἀνηρτήθησαν ἔμπροσθεν τοῦ σουλτανικοῦ σαραγίου, κατὰ τὸ σύνηθες, αἱ ἱππουρίδες ὡς ἔνδειξις κηρύξεως πολέμου, ὁ ρωσικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μούννιχ (Münnich) κατέλαβε τὸ παλαιὸν τεῖχος, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπιζε τὸν ἰσθμὸν τῆς Κριμαίας καὶ ἐπεδόθη εἰς δῃώσεις ἐν τῇ χερσονήσῳ ταύτῃ, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὸν Τάταρον χάνην, ὑποτελῆ τῆς Τουρκίας. Συγχρόνως οἱ Ρῶσοι κατελάμβανον τὸ Κινπούρν καὶ τὸ Ἀζόφ, κατόπιν τὸ Ὀτσάκωφ. Χάρις εἰς εἰρηνικὰς προσπαθείας τῶν δυτικῶν Δυνάμεων συνῆλθον οἱ πληρεξούσιοι τῶν ἐμπολέμων ἐν Νιεμίρωφ. Ἤδη ὅμως ἡ Αὐστρία, ἥτις ἐφαίνετο ἐργαζομένη ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἔρριψε τὸ προσωπεῖον καί, ὅπως ἐπωφεληθῇ τῆς δυσκόλου θέσεως τῆς Τουρκίας, ἐκήρυξε καὶ αὕτη ἐναντίον της τὸν πόλεμον, ἐπιδιώκουσα ἐπέκτασιν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ τοιαύτη στάσις τῆς Αὐστρίας ἀπεκάλυπτεν ὅτι ὑπῆρχον μυστικαὶ αὐστρορρωσικαὶ συμφωνίαι. Τὸ ἔαρ τοῦ 1738 τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα προήλασαν εἰς Βοσνίαν, Σερβίαν καὶ Βλαχίαν, τὸν δὲ Ἰούλιον τὸ κύριον σῶμα στρατοῦ κατέλαβε τὴν Νύσσαν. Ἀλλὰ μετὰ τὰς πρώτας ταύτας ἐπιτυχίας τῶν Αὐστριακῶν ἡ τύχη τῶν ὅπλων ἐστράφη κατόπιν ἐναντίον των, ἐνῷ ἡ Γαλλία, συνεννοηθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ μετὰ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος, προσεπάθει μετὰ τῆς Σουηδίας καὶ Ὀλλανδίας νὰ πείσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ κλείσῃ εἰρήνην. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἐδέχοντο, διότι ἤρχισαν ἤδη νὰ νικῶσι καὶ τοὺς Ρώσους. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνέκτων τὸ Ὀτσάκωφ καὶ τὸ Κινπούρν ἀπὸ τῶν Ρώσων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διαβάντα τὸν Δούναβιν εἰσῆλθον εἰς τὸ Βανᾶτον. Περὶ τὰ μέσα τέλος τοῦ 1739 ἤρχισαν διαπραγματεύσεις εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ μεγάλου βεζύρου παρὰ τὸ Βελιγράδιον, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὡς πρωταρχικὸν ὅρον πρὸς ἔναρξιν διαπραγματεύσεων ὁ βεζύρης ἐζήτει τὴν εἴσοδον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Βελιγράδιον. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο. Οὕτω, μεσολαβοῦντος τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας μαρκησίου Βιλνὲβ ὑπεγράφησαν ἐν Βελιγραδίῳ αἱ προκαταρκτικαὶ καὶ τῇ 18 Σεπτεμβρίου αἱ ὁριστικαὶ συνθῆκαι εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας, Αὐστρίας καὶ Ρωσίας. Ἡ Αὐστρία ἐγκατέλιπεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Σαύου καὶ τοῦ Δουνάβεως, ὡς καὶ τὰ μέχρι τοῦ Ὄλτου ἐδάφη τῆς Βλαχίας. Ὥστε ἡ Τουρκία ἀνέκτα ὅσα εἶχε χάσει διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Πασάροβιτς. Διὰ τῆς μετὰ τῆς Ρωσίας συνθήκης συνεφωνεῖτο ὅτι τὸ φρούριον τοῦ Ἀζὸφ θὰ κατεδαφισθῇ, ἡ Ρωσία θ' ἀνήγειρε νέον φρούριον ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Δὸν ποταμῷ νησῖδος Τσερκάσκ, ἡ δὲ Τουρκία ἄλλο εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Ἀζὸφ ἀπόστασιν. Ἡ Ρωσία δὲν θὰ εἶχε πολεμικὰ εἰς τὴν Ἀζοφικὴν καὶ εἰς τὸν Εὔξεινον. Οὕτως ἡ Τουρκία ἐξήρχετο μὲ σοβαρὰ πλεονεκτήματα καὶ ἀπέναντι τῆς Ρωσίας, διότι ἀνέκοπτε τὴν πρὸς τὸν Εὔξεινον κάθοδον αὐτῆς. Διὰ δὲ τοῦ 12ου καὶ τοῦ 13ου ἄρθρου τῆς συνθήκης, ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἐδέχετο νὰ συζητήσῃ φιλικῶς τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως εἰς τὸν τσάρον τοῦ δικαιώματος νὰ τιτλοφορῆται αὐτοκράτωρ καὶ νὰ στέλλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντιπρόσωπον ἔχοντα οἱονδήποτε θὰ ἤθελεν ὁ τσάρος βαθμόν.

Ἐμφάνισις Εὐρωπαίου πρέσβεως πρὸ τοῦ σουλτάνου.

Μετ' ὀλίγον ἐξερράγη καὶ Τουρκοπερσικὸς πόλεμος, ἀλλὰ τῷ 1746 ἐκλείσθη εἰρήνη μὲ τὴν παραχώρησιν εἰς τοὺς Πέρσας τοῦ δικαιώματος τοῦ προσκυνήματος εἰς τοὺς ἐν Κερμπελᾶ τῆς Μεσοποταμίας ἱεροὺς τόπους τῶν Σιιτῶν.

Τὸν σουλτᾶνον Μαχμοὺτ τὸν Α', ἀποθανόντα τῷ 1734, διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ὀσμὰν ὁ Γ', τοῦτον δὲ ὁ ἐξάδελφός του Μουσταφᾶς ὁ Γ', ἐπὶ τοῦ

Digitized by Google

ὁποίου ἡ Τουρκία προσεπάθησε νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὴν Πρωσσίαν, ὅπως εὕρῃ ἀντίρροπον κατὰ τῆς ἀπὸ τοῦ 1756 συναφθείσης αὐστρογαλλικῆς συμμαχίας. Οὕτω συνωμολογήθη τὴν 22 Μαρτίου 1761 ἐν Κωνσταντινουπόλει πρωσσοτουρκικὴ διομολόγησις ἢ συνθήκη φιλίας καὶ ἐμπορίου.

Μετ' ὀλίγον τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ πολωνικοῦ θρόνου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέον πόλεμον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Αὐγούστου τοῦ Γ' ἡ φιλόδοξος καὶ φιλήδονος αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη ἡ Β' ἠθέλησε ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ πολωνικοῦ θρόνου τὸν εὐνοούμενόν της Στανίσλαον Πονιατόφσκυ. Οἱ ἐν Βαρσοβίᾳ Πολωνοὶ πατριῶται ἐζήτησαν τότε τὴν βοήθειαν τῆς Τουρκίας, προσφέροντες εἰς αὐτὴν τὴν Ποδολίαν, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ρωσίας. Ὁ σουλτᾶνος ἀπέφευγε κατ' ἀρχὰς νὰ περιπλακῇ εἰς πολεμον, περιωρίζετο δὲ εἰς ἁπλᾶς διαμαρτυρίας. Ἀλλ' ἡ ἐπιθετικὴ στάσις τῆς Ρωσίας πρὸς τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν Κασπίαν, ἡ παραβίασις τῆς διὰ τῆς προηγουμένης συνθήκης συμφωνηθείσης οὐδετερότητος τῆς ἐν τῷ Καυκάσῳ χώρας τῶν Καμπαρδὶ καὶ αἱ ρωσικαὶ ὑποκινήσεις ἐν Σερβίᾳ, Μολδαυΐᾳ καὶ Μαυροβουνίῳ, ὡς καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἐνέργειαι τῆς Ρωσίας ἐν Πολωνίᾳ καὶ ἡ ἄρνησις τῆς τσαρίνας νὰ παύσῃ ἀναμιγνυομένη εἰς τὰ τῆς Πολωνίας, ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας (6 Ὀκτωβρίου 1768), ἀφοῦ ἔρριψε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσον πρέσβυν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἑπταπυργίου.

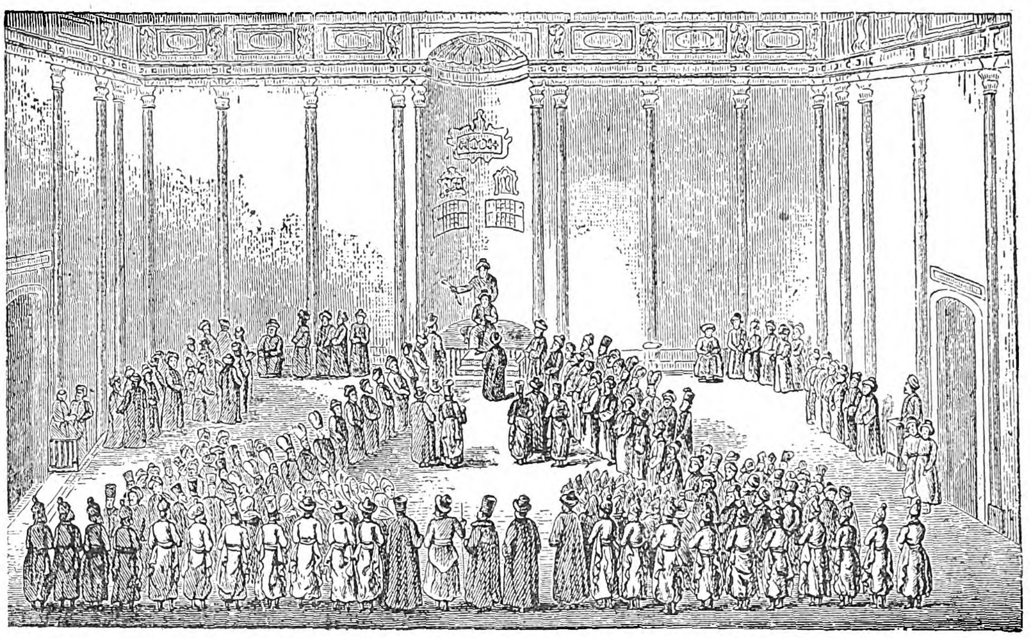

Τὸ ἀρζ-ὀντασί.

Ὁ πόλεμος οὗτος ὑπῆρξεν ἀτυχέστατος διὰ τὴν Τουρκίαν καὶ ἀπέληξεν εἰς σημαντικὴν ἐπέκτασιν τῆς Ρωσίας. Οἱ Τοῦρκοι, ἂν καὶ βλέποντες ἀπὸ καιροῦ τὴν κατάστασιν ἀπειλητικήν, εὑρέθησαν ἀπροπαράσκευοι. Οἱ Ρῶσοι ἐπετέθησαν τὸ ἔαρ τοῦ 1769 ἐπὶ τριῶν μετώπων, τῆς Μολδαυΐας, τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Καυκάσου. Συγχρόνως οἱ Ρῶσοι ὑπεκίνησαν διὰ τοῦ Ὀρλὼφ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασιν, ἥτις ὅμως, ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τῶν ὀργανωσάντων αὐτήν, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, συνοδευθεῖσα ὑπὸ φοβερῶν σφαγῶν καὶ

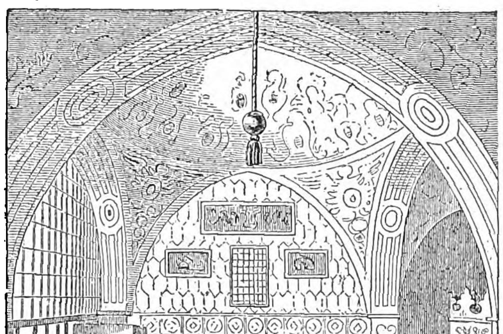

Ἑστίασις πρέσβεως ἐν τῇ Κουτμπὲ-ἀλτύ.

δηώσεων. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ρωσία ὑπεκίνει ἀνταρτικὰ κινήματα καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ. Ἀλλὰ μόλις τὸν Σεπτέμβριον οἱ Ρῶσοι ἐσημείωσαν τὴν πρώτην σοβαρὰν ἐπιτυχίαν των καταλαβόντες ἐν Βεσσαραβίᾳ τὸ Χοτίν. Τῇ 7 Ἰουλίου 1770 ὁ ρωσικὸς στόλος, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σκώτου ναυάρχου Ἔλφινστον (Elphinstone), κατέστρεψε τὸν τουρκικὸν στόλον τοῦ Αἰγαίου ἐν τῷ λιμένι τοῦ Τσεσμέ, χρησιμοποιήσας καὶ πυρπολικά, μεθ' ὃ οἱ Ρῶσοι ἠπείλουν νὰ ἐκβιάσουν τὸν διάπλουν τῶν Δαρδανελλίων. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέθεσαν τότε εἰς τὸν ἐν γαλλικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντα Οὔγγρον βαρῶνον Τὸττ νὰ ὀχυρώσῃ ἐπειγόντως τὰ Δαρδανέλλια. Ἀλλ' ὁ ἐραστὴς τῆς Αἰκατερίνης κόμις Ὀρλώφ, ὅστις ἦτο ὁ πραγματικὸς στόλαρχος, δὲν ἤκουσε τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἔλφινστον, ἀλλὰ περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ τὴν Λῆμνον.

Κατὰ ξηρὰν οἱ Ρῶσοι ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ρωμάντσωφ ἔσχον ἀκόμη σημαντικωτέρας ἐπιτυχίας, προχωρήσαντες τῷ 1771 μέχρι Γιουργέβου, μεθ' ὃ διέβησαν τὸν Δούναβιν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου προὐχώρουν ἐν Κριμαίᾳ.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει μὲ σειρὰν ἐπιτυχιῶν τῶν Ρώσων, οἵτινες μόνον πρὸ τῆς Βάρνης καὶ τῆς Σιλιστρίας ἐσταμάτησαν, ὅτε ὁ Μουσταφᾶς ὁ Γ' ἀπέθανε (24 Δεκεμβρίου 1773) καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Α', ἡγεμὼν ἀσθενοῦς χαρακτῆρος. Ἡ περαιτέρω ἀντίστασις κατὰ τῶν Ρώσων ἐθεωρεῖτο πλέον ἀνωφελής, διότι καὶ τὰ δημόσια ταμεῖα ἦσαν κενὰ καὶ ὁ στρατὸς εἶχε χάσει τὸ ἠθικόν του. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1773 οἱ Ρῶσοι ἦσαν ἤδη πρὸ τῆς Σούμλας καὶ μετ' ὀλίγον ἡμέρας ὁ μέγας βεζύρης καὶ ὁ στρατός του εὑρίσκοντο ἀποκεκλεισμένοι ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἤρχισαν τότε σοβαρώτερον αἱ ἀπὸ μακροῦ ἐξακολουθοῦσαι διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης καὶ τὴν 2 Ἰουλίου 1774 ὑπεγράφη ἐν τῷ ἐν Βουλγαρίᾳ παρὰ τὸν Δούναβιν χωρίῳ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ συνθήκη εἰρήνης ταπεινωτικὴ διὰ τὴν Τουρκίαν (βλ. λ. *Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ* συνθήκη). Ἀδυνατοῦσα πλέον ν' ἀντιστῇ ἡ Πύλη, μεσολαβούσης καὶ τῆς Γαλλίας, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τῇ 10 Μαρτίου 1779 καὶ τὴν ἐπεξηγηματικὴν συνθήκην τοῦ Ἀϊναλῆ Καβὰκ—Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία ἀνεγνώριζε χάνην τῆς Κριμαίας τὸν Σαχὶν-Γκιράϊ, ὄργανον ρωσικόν, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς Ρωσίας ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν δύο παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. Μετὰ πέντε ἔτη ὁ στρατάρχης Ποτέμκιν (Πατιόμκιν) ἔπειθε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Κουμπὰν ν' ἀνακηρύξουν τὴν προσάρτησιν αὐτῶν εἰς τὴν Ρωσίαν, τοῦτο δὲ ἐδέχετο καὶ ἡ Τουρκία διὰ τουρκορρωσικῆς συνθήκης ὑπογραφείσης τῇ 28 Δεκεμβρίου —8 Ἰανουαρίου 1784 ἐν Κωνσταντινουπόλει, δι' ἧς κατηργήθησαν τὰ διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ καὶ τοῦ Ἀϊναλῆ-Καβὰκ ἀναγνωρισθέντα δικαιώματα τῶν Τατάρων. Ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἀπέθανε τῷ 1789 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του Σελὶμ ὁ Γ' (1789—1807), ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἰασίου (9 Ἰανουαρίου 1792), δι' ἧς ἡ Κριμαία προσηρτᾶτο ὁριστικῶς εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ τοὺς ρωσοτουρκικοὺς τούτους πολέμους κατεφάνη πλέον ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σελίμ, ἡγεμόνος φιλελευθέρων ἰδεῶν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῇ ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἂν δὲν ἐμιμεῖτο πλέον τὴν Εὐρώπην διὰ σοβαρῶν ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων.

Πρὸς τοῦτο Σελὶμ ὁ Γ' ἀνέλαβε διπλοῦν ἀγῶνα, ἕνα κατὰ τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων καὶ ἕνα ἄλλον κατὰ τῶν δερεβέηδων, δηλαδὴ κατὰ τῶν γενικῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνων ὡς ἀληθεῖς ἡμιανεξάρτητοι σατράπαι, μὴ λαμβάνοντες καθόλου ὑπ' ὄψιν τὴν κεντρικὴν διοίκησιν, ὑψώνοντες μάλιστα συχνάκις τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας καὶ φιλοδοξοῦντες νὰ ἱδρύσωσιν ἴδια κράτη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταρρεούσης Τουρκίας. Εἰς τὸν διπλοῦν τοῦτον ἀγῶνα ὁ σουλτᾶνος Σελὶμ εὗρε σοβαροὺς συνεργάτας οὐχὶ μόνον τοὺς ἐκ Γαλλίας ἀποσταλέντας ἀξιωματικούς, ἀλλὰ καὶ δύο Ἕλληνας Φαναριώτας, τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, πάππον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ τὸν υἱόν του Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην (βλ. λ. *Σελὶμ Γ'*).

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Τουρκία περιῆλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Γαλλίαν, συνεπείᾳ τῆς ἀποβάσεως τοῦ Βοναπάρτου εἰς Αἴγυπτον. Ἡ Τουρκία ἐτάχθη ἤδη παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας. Ἐνῷ ὅμως εἰσήρχετο εἰς εὐρωπαϊκὰς συμμαχίας καὶ παρεσύρετο ὑπὸ τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἡ ἀναρχία καὶ ἡ ἀκαταστασία ἤρχισε πλέον νὰ θεωρῆται ὑπὸ τῶν ὑποδούλων χριστιανικῶν πληθυσμῶν ὡς ἀρίστη εὐκαιρία πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Πρώτη τοιαύτη ἀπόπειρα ἦτο ἡ τῶν Σέρβων ὑπὸ τὸν Γεώργιον Πέτροβιτς, τὸν ἐπιλεγόμενον Καραγιώργην (1804), ὅστις κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ Βελιγράδιον καὶ νὰ θραύσῃ τὴν δύναμιν τῶν γενιτσάρων (βλ. *Σερβία*). Συγχρόνως ἀπεστάλησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πολεμικαὶ δυνάμεις κατὰ τοῦ ἐπαναστατήσαντος πασᾶ τοῦ Βιδδινίου Πασβάνογλου, ὅστις ἀναγκασθεὶς νὰ ὑποταχθῇ ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως διοικητὴς (πασᾶς) Βιδδινίου. Ἀφ' ἑτέρου σοβαρὸν ἀντικυβερνητικὸν στασιαστικὸν κίνημα ἐξερράγη ἐν Ἀδριανουπόλει, ὅπου εἶχον ἀποσταλῆ 20 000 ἄνδρες τοῦ νέου στρατοῦ, λόγῳ μὲν ὅπως κατευθυνθοῦν εἰς Σερβίαν πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, πράγματι ὅμως ὅπως ἐπιβάλουν τὰς νεωτεριστικὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Σελίμ, κατὰ τῶν ὁποίων ἐξηγείροντο πλέον ἀναφανδὸν οἱ γενίτσαροι. Τῷ 1807 ἐστασίασαν αἱ φρουραὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Βοσπόρου ὑπὸ κάποιον Καμπακτζόγλου Μουσταφᾶ. Οἱ στασιασταὶ ἐφόνευσαν τοὺς ἀξιωματικούς των καὶ ἐνῷ ὁ σουλτᾶνος προσεπάθει νὰ τοὺς καθησυχάσῃ δι' εἰρηνικῶν μέσων, οὗτοι εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ ἡνώθησαν μὲ τοὺς γενιτσάρους. Ὅπως τοὺς καθησυχάσῃ ὁ Σελίμ, ὑπεσχέθη ὅτι θὰ καταργήσῃ τὰ νέα στρα-

Τύπος Γενιτσάρου, κατὰ τὸν Μπελλίνι.

τιωτικὰ σώματα. Οἱ στασιασταὶ ὅμως ἀπῄτουν πλέον τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σελίμ, ὅστις καὶ παρῃτήθη πράγματι. Σουλτᾶνος ἀνεκηρύχθη ὁ ἀνεψιός του Μουσταφᾶς ὁ Δ' (1807—1808), ὅστις κατήργησε τὸ νέον στρατιωτικὸν σῶμα καὶ ὅλας τὰς μεταρρυθμίσεις. Καθ' ὅλην τὴν δεκατετράμηνον βασιλείαν του οἱ γενίτσαροι ἦσαν ἐν διηνεκεῖ ἐπαναστάσει, ἂν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Τουρκία περιεπλάκη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, ἥτις εἰς ἀντάλλαγμα τῆς κατὰ τῆς Γαλλίας βοηθείας ἐξή-

Digitized by Google

τει ἀντισταθμίσματα εἰς τὰς ἡγεμονίας, ἤτοι τὴν παράτασιν τῆς θητείας τῶν ἡγεμόνων εἰς ἑπτὰ ἔτη καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πύλης νὰ μὴ τοὺς παύῃ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Ρωσίας. Ἡ Τουρκία συγκατετέθη (1802) καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμφωνίας ταύτης διωρίσθη ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ἡγεμὼν Βλαχίας καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης τῆς Μολδαυΐας. Κατηγορηθέντες ὅμως ὡς ζητοῦντες νὰ ὑποκινήσουν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπαύθησαν τῷ 1806, παρὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ 1802. Συνεπείᾳ τούτου ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία μετῆλθον ἀπειλητικὴν γλῶσσαν καὶ ἡ Πύλη ἠναγκάσθη ν' ἀποκαταστήσῃ τοὺς δύο ὁσποδάρους εἰς τὰς θέσεις των. Οὐχ ἧττον ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τῇ 27 Δεκεμβρίου 1806 καὶ κατέλαβε τὰς δύο ἡγεμονίας. Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὴν Πύλην νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τῆς Ρωσίας, προχωρῶν μέχρι τοῦ νὰ ἐγγυᾶται περὶ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων ἐκ τῶν ἡγεμονιῶν, ἂν ἡ Πύλη ἐτήρει τὴν εἰρήνην, ἄλλως, ἂν ἐπέμενε τηροῦσα στάσιν ἐχθρικὴν πρὸς τὴν Ρωσίαν, θὰ συνέπραττε πρὸς αὐτήν. Τὴν Γαλλίαν ἀντεπροσώπευε τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ στρατηγὸς Σεβαστιανί, ἔχων μεγάλην ἐπιρροὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν σουλτᾶνον νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τῶν ἀξιώσεων τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας, διακόψας τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πύλης, ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετέβη εἰς συνάντησιν τοῦ εἰς Τένεδον καταπλεύσαντος ἀγγλικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ναύαρχον Dückworth (Φεβρουάριος 1807). Βοηθούμενα ὑπὸ ἰσχυροῦ νοτίου ἀνέμου τὰ ἀγγλικὰ πολεμικὰ κατώρθωσαν νὰ διαπλεύσουν τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἐμφανισθέντα πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠγκυροβόλησαν κατ' ἀρχὰς ἔμπροσθεν τοῦ Ἑπταπυργίου. Ὁ ναύαρχος Δάκγουωρθ ἀπέστειλεν ἀμέσως εἰς τὴν Πύλην τελεσίγραφον, ἀπαιτῶν νὰ δεχθῇ ἡ Τουρκία ἐντὸς 24 ὡρῶν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, νὰ παραδώσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ νὰ κλείσῃ εἰρήνην μετὰ τῆς Ρωσίας Ἡ τουρκικὴ ὅμως κυβέρνησις, ἐνθαρρυνομένη ὑπὸ τοῦ Σεβαστιανί, ἀπέρριψε τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου καὶ παρεσκεύασε πυρετωδῶς τὴν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ἐτοποθετήθησαν ὑπὲρ τὰ χίλια πυροβόλα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τῆς Προποντίδος καὶ εἰς τὰς δύο ὄχθας τοῦ Βοσπόρου. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος, βλέπων τὰς κινήσεις ταύτας, ἀπεσύρθη ὄπισθεν τῶν Πριγκηποννήσων καὶ ἀφοῦ ἐχρονοτρίβησεν ἀκόμη ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἀνταλλάσσων διακοινώσεις διετάχθη ν' ἀποπλεύσῃ. Διαπλέων δὲ τὰ Δαρδανέλλια ὅπως ἐκπλεύσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον ὑπέστη σημαντικὰς ζημίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς Τουρκίας ἦτο ἀναρχική. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ σουλτᾶνος Μουσταφᾶ ἦτο ὑποχείριος τῶν γενιτσάρων. Τὸ μεταρρυθμιστικὸν ὅμως κόμμα τοῦ Σελὶμ εἶχεν ἱκανοὺς ὀπαδούς, τῶν ὁποίων ὁ ἰσχυρότερος ἦτο ὁ πασᾶς τοῦ Ρουχτσουκίου Μουσταφᾶς Μπαϊρακτὰρ (ἢ Ἀλεμντάρ), ὅστις διακριθεὶς εἰς τὸν κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμον εἶχεν ἀποκτήσει μεγίστην ἐπιβολὴν ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματος. Οὗτος διενοήθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ παλινορθώσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Σελίμ. Ἐκκινήσας μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ ὑπὸ ἄλλην πρόφασιν, χωρὶς νὰ φανερώσῃ τὰ σχέδιά του, κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων. Ὁ στρατός του ἀνευφήμει ἤδη τὸν Σελὶμ ὡς σουλτᾶνον καὶ ἐζήτει νὰ τὸν ἴδῃ, ὅταν ὁ σουλτᾶνος Μουσταφᾶ, ὅστις ἀπουσίαζε τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐπανελθὼν διὰ μυστικῆς εἰσόδου εἰς τὰ ἀνάκτορα διέταξε νὰ θανατωθῇ ὁ Σελὶμ καὶ νὰ ριφθῇ τὸ πτῶμά του εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Οὗτοι ἐκμανέντες εἰσώρμησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐφόνευσαν τὸν Μουσταφᾶ Μόνος πλέον ἐπιζῶν ἄρρην γόνος τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμὰν ἦτο ὁ νεαρὸς *Μαχμούτ*, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Α'. Τοῦτον εὑρόντες οἱ ἐπαναστάται κρυπτόμενον ὄπισθεν σωροῦ ταπήτων ἀνεκήρυξαν σουλτᾶνον (4/16 Νοεμβρίου). Εἰς τὸ βεζυρικὸν ἀξίωμα ἐκλήθη ὁ Μπαϊρακτάρης. Οἱ γενίτσαροι ἐφαίνοντο κατ' ἀρχὰς ὑποκύπτοντες, διότι ἔβλεπον τὸν Μπαϊρακτάρην προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του. Περισυνελέγησαν τότε τὰ λείψανα τοῦ ὑπὸ τοῦ Σελὶμ καταρτισθέντος στρατιωτικοῦ σώματος καὶ ἐσχηματίσθησαν νέα συντάγματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατετάσσοντο πρὸς ἀφομοίωσιν καὶ γενίτσαροι. Ἀλλ' ὁ Μπαϊρακτάρης ἔλαβε μετ' ὀλίγον πικρὰν πεῖραν τῆς τοιαύτης ψευδοῦς ὑποταγῆς τῶν γενιτσάρων. Νομίσας ὅτι ἀποκατέστη ἡ ἑνότης τοῦ στρατεύματος, ἀπέλυσε τοὺς ἄνδρας του ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ μηνὸς τῆς νηστείας (Ραμαζάν). Ἀμέσως οἱ γενίτσαροι ρίψαντες τὸ προσωπεῖον ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Μπαϊρακτάρη. Εἰς τὸ κίνημα μετέσχε καὶ ὁ στόλος βομβαρδίσας τὴν πόλιν. Οἱ γενίτσαροι ἔσφαξαν ὅλους τοὺς εἰς τὸ σῶμα ἀνήκοντας

1) *Δερβίσης.* 2) *Τοῦρκος τῆς Συρίας.* 3) *Σιλιχτάρης.* 4) *Ἀξιωματοῦχος τῶν γενιτσάρων.* 5) *Στολὴ παλαιοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου.* 6) *Τοῦρκος ἀγγελιαφόρος.*

1) *Ρεῒς-ἐφέντης.* 2) *Γενίτσαρος ἐν ἐπισήμῳ στολῇ.* 3) *Στολὴ ναύτου.*

στρατιώτας καὶ ἐπολιόρκησαν τὸν Μπαϊρακτάρην μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐντὸς τῆς ἐν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ κατοικίας του. Ἡ ἐπανάστασις εἶχε γενικευθῇ καθ' ὅλην τὴν πόλιν. Ὁ Μπαϊρακτάρης τότε, βλέπων ὅτι ἐχάθη πᾶσα ἐλπὶς ἀντιστάσεως, ἔθεσε τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τῆς κατοικίας καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα (1808). Οἱ γενίτσαροι ἐθριάμβευσαν πάλιν Καὶ ὁ σουλτᾶνος

Digitized by Google

Μαχμοὺτ ἀνέβαλεν εἰς εὐθετωτέραν στιγμὴν τὴν διάλυσιν καὶ καταστροφήν των.

Πρὸ τῶν γεγονότων τούτων ἀκόμη εἶχον διακοπῆ αἱ μετὰ τῆς Ρωσίας ἐχθροπραξίαι συναφθείσης ἀνακωχῆς (24 Αὐγούστου 1807) μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Τίλσιτ. Ἡ Τουρκία ἦτο τότε τὸ μό-

1) Ὁ μαῦρος εὐνοῦχος τοῦ Σεραγίου. 2) Ἀνώτερος Τοῦρκος ἀξιωματοῦχος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. 3) Ἀμφίεσις πρίγκιπος. 4) Διερμηνεύς. 5) Ἀρχιθυρωρὸς τοῦ Σεραγίου. 6) Τοῦρκος ἔμπορος τῆς Ρωσίας.

νον ἐν μέσῳ τῶν ναπολεοντείων πολέμων οὐδέτερον κράτος, οἱ δὲ κατὰ τῆς Γαλλίας συνασπισθέντες εἶχον πᾶν συμφέρον νὰ προλάβωσι τὴν προσχώρησιν αὐτῆς εἰς τὸ ναπολεόντειον συγκρότημα, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ρωσία θὰ εὑρίσκετο ἐκτεθειμένη εἰς σύγχρονον ἐπίθεσιν τῆς

1) Τοῦρκος σπαχῆς. 2) Ὑπαίθριοι ὀργανοπαῖκται.

Γαλλίας, Αὐστρίας, Τουρκίας καὶ Περσίας. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ ἡ Γαλλία προσεπάθει διὰ παντοίων μέσων νὰ προσελκύσῃ τὴν Τουρκίαν, ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ νεαροῦ τότε Στράτφορδ-Κάννινγκ (Canning), κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Ρωσίας. Οὕτω συνήφθη ἡ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου (28 Μαΐου 1812), διὰ τῆς ὁποίας ἀφήνετο εἰς τὴν Ρωσίαν ἡ Βεσσαραβία μὲ τὰς ὀχυρὰς θέσεις Χοτίν, Μπεντέρ, Ἄκκερμαν καὶ τὴν Κίλια, καθορισθέντος τοῦ ποταμοῦ Προύθου ὡς συνόρου. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἐπεβεβαιοῦντο τὰ προνόμια τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. ἡ δὲ Σερβία, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1804 εἶχεν ἐπαναστατήσει, ἀπεδίδετο εἰς τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας μὲ μόνον τὸν ὅρον νὰ δείξῃ ἡ Τουρκία ἐπιείκειαν καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν χώραν τὰ προνόμια, ὧν ἀπέλαυον τότε οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Τουρκίας.

Ἐπωφελουμένη τῶν ἀορίστων τούτων διατάξεων, αἵτινες οὐδὲν ἐν τῇ πραγματικότητι προνόμιον αὐτοδιοικήσεως ἐξησφάλιζον εἰς τοὺς Σέρβους, ἡ Πύλη ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ ὁλόκληρον τὴν Σερβίαν. Ὁ νέος πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου διώρισε τὸν Μίλος Ὀβρένοβιτς ἀρχηγὸν (κνέζην) τῆς περιφερείας του. Ἀλλ' οὗτος μετὰ τρία ἔτη ἐκίνησε τὸν σερβικὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν, ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους καὶ ἐπεδίωξε τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σερβίας, ἀνακηρυχθεὶς τῷ 1817 ὑπὸ λαϊκῆς συνελεύσεως κληρονομικὸς ἡγεμὼν τῆς Σερβίας.

Ἡ ἀπέναντι τῶν Σέρβων ἐπιδειχθεῖσα διαγωγὴ τῆς Πύλης δυσηρέστησε τὴν Ρωσίαν. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἄλλαι ἀφορμαὶ προστριβῶν, ἐμποδίζουσαι τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν φιλικὴν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας πολιτικήν, ἣν ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου ρωσικοῦ πολέμου κατὰ τῆς Περσίας, ἡ Ρωσία εἶχεν ἐπιτύχει παρὰ τῆς Τουρκίας τὴν ἄδειαν νὰ χρησιμοποιήσῃ προσωρινῶς τὴν ἐκ τοῦ Εὐξείνου διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ Ριὸν (τοῦ Φάσιδος τῶν ἀρχαίων) εἰς Τιφλίδα ἄγουσαν ὁδὸν πρὸς μεταφορὰν στρατοῦ καὶ ἐφοδιοπομπῶν. Ἡ ἄδεια αὕτη ἀνενεώθη ἐπανειλημμένως. Θέλουσα νὰ καταστήσῃ τὸ προνόμιον τοῦτο διαρκὲς ἡ Ρωσία, ἐπέτυχε διὰ μυστικῶν ὅρων τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τὴν εἰς αὐτὴν ἐκχώρησιν τοῦ ἐδάφους, δι' οὗ διήρχετο ἡ ἐν λόγῳ ὁδός, ἀναλαμβάνουσα εἰς ἀντάλλαγμα νὰ καταστρέψῃ τὰ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως φρούρια τῆς Κίλια καὶ τοῦ Ἰσμαΐλ. Ἀλλ' ὁ σουλτᾶνος ἠρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ μυστικὰ ταῦτα ἄρθρα καὶ αἱ ρωσοτουρκικαὶ σχέσεις διείποντο διὰ τῆς κυρίως συνθήκης, ἥτις ὥριζεν ὅτι οἱ Ρῶσοι θὰ ἐξεκένουν πᾶν ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενον τουρκικὸν ἔδαφος ἐν Ἀσίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ρῶσοι δὲν ἐφαίνοντο διατεθειμένοι ν' ἀποσυρθῶσιν ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ριόν, ὁ σουλτᾶνος ἠπείλησε νὰ ἐπαναρχίσῃ τὸν πόλεμον. Ἡ Ρωσία ὅμως δὲν ἀπεσύρετο, ἐλθοῦσα μάλιστα εἰς ἰδιαιτέρας συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἀνεξαρτήτων ἀρχηγῶν τῆς μεταξὺ Εὐξείνου καὶ Κασπίας χώρας. Οὕτως εἶχον αἱ ρωσοτουρκικαὶ σχέσεις, ὅταν συνῆλθε τὸ βιενναῖον συνέδριον (1815), ὅπως διευθετήσῃ τὰ τῆς ὅλης ἐν Εὐρώπῃ καταστάσεως μετὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου ἐρρίφθη καὶ ἡ πρότασις νὰ τεθῇ ἡ Τουρκία ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἐξωτερικοὶ καὶ ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο τότε ἐκτεθειμένη ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἦσαν τοιοῦτοι καὶ αἱ συνέπειαι τῆς κατιρρεύσεως αὐτῆς τόσον ἐπίφοβοι διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ὥστε ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν Δυνάμεων ἰσχυρὸν ρεῦμα ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἐγγυήσεως. Καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος ὁ Α' ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ δεχθῇ κατ' ἀρχήν. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ τὴν ὁριστικὴν συγκατάθεσιν πρὶν ἢ συμφωνήσῃ μετὰ τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου. Ἡ Ἀγγλία ἐδέχετο τὴν ἄποψιν ταύτην. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας Sir Robert Liston ἐδήλωσεν εἰς τὴν Πύλην ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δοθῇ ἐγγύησις διὰ τὰς κτήσεις κράτους, τοῦ ὁποίου δὲν ἦσαν καθωρισμένα σύνορα. Ὁ τσάρος ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν του ὅπως τὸ ζήτημα ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας καὶ ἀνεκοινώθη εἰς τὴν Πύλην ὅτι, ἂν ἐδέχετο, αἱ Δυνάμεις θὰ ἠγγυῶντο τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ἡ ἀλαζονεία τοῦ σουλτάνου ἦτο ἀκόμη τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐδέχετο ξενικὴν ἐπέμβασιν θίγουσαν τὴν τιμήν του. Ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθοῦσα φυγὴ τοῦ Ναπολέοντος ἐξ Ἔλβας καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα ἔθεσαν τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα κατὰ μέρος. Ἡ Ρωσία ἐξηκολούθει νὰ ἀξιοῖ, δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ, δι' ἑαυτὴν καὶ μόνην τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῆς Τουρκίας καὶ ὑπῆρχον οὕτω φόβοι νέου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὅστις δὲν ἐπῆλθε, μόνον καὶ μόνον διότι Ἀλέξανδρος ὁ Α' ἠσχολεῖτο μὲ τὰ ζητήματα τῆς γενικῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Ἐνῷ ὅμως αἱ Δυνάμεις συνεζήτουν περὶ τοῦ πῶς θὰ ἠγγυῶντο τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς κατάστασις περιεπλέκετο ὁσημέραι περισσότερον. Εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ πασάδες ἐξήσκουν τὴν διοίκησιν ὅλως αὐθαιρέτως. Ἐν Ἀραβίᾳ εἶχεν ἐκραγῆ ἀπὸ τοῦ 1804 ἡ ἐπανάστασις τῶν Βαχαβιτῶν (βλ. λ. *Ἀραβία*, τ. Ε', σ. 305), οἵτινες κατέστρεψαν καὶ τὰς ἱερὰς πόλεις τοῦ ἰσλαμισμοῦ, τὴν Μέκκαν καὶ τὴν Μεδίναν, καὶ μόλις μετὰ ὑπερδεκαετῆ ἐκστρατείαν κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ αὐτὴν ὁ πασᾶς τῆς Αἰγύπτου Μωχάμμετ Ἄλη. Οὗτος ἐνήργει πλέον ὡς ἡμιανεξάρτητος, ἀποκτήσας ἄλλως τε τὴν εὔνοιαν τοῦ σουλτάνου, τόσον ἐκ τῆς καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βαχαβιτῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν δρᾶσίν του κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ναπολέοντος καὶ κατόπιν, ὅταν ὁ ὑπὸ τὸν Duckworth ἀγγλικὸς στόλος ἀποπλεύσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατέπλευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Digitized by Google

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Τουρκίας, ὅταν ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν σοβαρὰν ἀντίδρασιν τῶν πασάδων τῶν ἐπαρχιῶν ἐναντίον τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ὁ σουλτᾶνος Σελίμ, ὅταν ἦτο ἐγκάθειρκτος εἰς τὰ ἀνάκτορα, μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του. Τυπικὸν παράδειγμα τῆς στάσεως τῶν πασάδων ἔχομεν τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων. Ὡς αὐτός, καὶ ἄλλοι πασᾶδες εἶχον καὶ αὐτοὶ τὰ σχέδιά των, προσπαθοῦντες νὰ θραύσουν τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐζήτει νὰ ἐνισχύσῃ ὁ σουλτᾶνος. Αἱ καταχρήσεις καὶ αἱ πιέσεις των εἶχον ἐπιφέρει δεινὴν οἰκονομικὴν κρίσιν καὶ ἀνέχειαν τοῦ λαοῦ, οὐχὶ μόνον τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων. Αἱ μεταρρυθμίσεις, στρατιωτικαί, οἰκονομικαί, διοικητικαί, ἦσαν ἐπιτακτικῶς ἀναγκαῖαι πρὸς συγκράτησιν τῆς καταρρεύσεως.

Ἡ Τουρκία ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος συνεχιζομένου αἱματηροῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν νεωτεριστῶν, ὧν ἡγεῖτο ὁ σουλτᾶνος, καὶ τῶν ἀντιδραστικῶν, ἐχόντων ὡς ὄργανον τοὺς γενιτσάρους. Ἡ διάστασις τῶν δύο μερίδων ἐξηκολούθει, καὶ μόνον ἡ ἔξαψις τοῦ τυφλοῦ φανατισμοῦ ἠδύνατο νὰ κινήσῃ τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαὸν εἰς δρᾶσιν κατὰ τοῦ ἐπαναστατήσαντος ἔθνους. Εἶναι ἄρα εὐνόητον πόσον ἐκλόνισεν ἐκ θεμελίων τὴν Τουρκίαν ἡ ἐπανάστασις λαοῦ, ὅστις ἀπετέλει πρὸς τοῖς ἄλλοις, σοβαρὸν

Τύποι χανούμ.

οἰκονομικὸν παράγοντα ἐν τῷ ὅλῳ βίῳ τῆς χώρας. Τὸ ἰσχυρότερον πρόσωπον τῆς ἡμέρας ἐν τῷ περιβάλλοντι τοῦ σουλτάνου ἦτο ὁ διαβόητος Μεχμὲτ Σαῒτ Χαλὲτ ἐφέντης. Ὁ Χαλὲτ οὗτος δὲν κατεῖχε σπουδαίαν τινὰ θέσιν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων. Ἁπλοῦς γραφεὺς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν σφραγιδοφύλακα τοῦ ρεῒζ-ἐφέντη (ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν), διατελέσας κατόπιν κεχαγιᾶς τοῦ ἱεροδίκου Λαρίσης καὶ κατόπιν ταμίας τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ διβανίου, ἀνῆλθε μέχρι τῆς θέσεως γραμματέως τοῦ διβανίου, ὡς τοιοῦτον δὲ τὸν ἐγνώρισεν ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ καὶ τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ἄμεσον ἀκολουθίαν του. Ὅταν ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὁ Χαλὲτ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν σουλτᾶνον τὴν ἀρχικὴν διαταγὴν τῆς γενικῆς σφαγῆς, τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἐπρόλαβεν ὁ σεϊχουλισλάμης Χαλὶλ ἐφέντης, ἐπιτυχὼν ἀναβολήν, ὅπως καταστῇ δυνατὸν νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ ἐνόχων καὶ ἀθῴων συμφώνως πρὸς τὸν ἱερὸν νόμον. Τῆς ἀναβολῆς ταύτης ἀκριβῶς ἐπωφελήθη ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε', ὅπως ὑποβάλῃ εἰς τὸν σουλτᾶνον ἱκετήριον ἀναφοράν, παρακαλῶν ὅπως χαρισθῇ ἡ ζωὴ εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος. Τὸ διάβημα τοῦτο ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ, διατάσσοντος νὰ μὴ καταδιώκωνται οἱ ἀθῷοι.

Οἱ φόβοι ὅμως ἐκρήξεως κινήματος καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ἔπαυον καὶ πρὸς πρόληψιν τῶν γεγονότων, περὶ τῶν ὁποίων παντοῖαι εἶχον διαδοθῇ φῆμαι, ἐλήφθησαν ἐν σπουδῇ τὰ δέοντα μέτρα, ἰδίως εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου. Ἀπὸ ὅλους τοὺς ραγιᾶδες ἀγάμους ἐζητήθη νὰ δώσουν ἐγγυητήν, ἄλλως ἐξωρίζοντο καὶ ἐν γένει ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀφωπλίζοντο. Αἱ σχετικαὶ διαταγαὶ ἀνεκοινώθησαν εἰς τὰ πατριαρχεῖα. Οὕτως ἐπεκράτει πρὸς στιγμὴν ἡ πολιτικὴ τῆς σχετικῆς μετριοπαθείας, τὴν ὁποίαν συνίστα ὁ μέγας βεζύρης Σεῒτ-Ἀλῆ πασᾶς καὶ ὁ σεϊχουλισλάμης. Τοῦτο ὅμως διήρκεσεν ὀλίγας μόνον ἡμέρας, διότι καὶ οἱ δύο οὗτοι ἡγέται τοῦ μετριοπαθοῦς κόμματος, ἐπαύθησαν μετ' ὀλίγον καὶ ἡ παῦσίς των ἀπεδόθη εἰς ρᾳδιουργίας τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη. Βεζύρης

1) *Παλαιὸς τύπος ἀχθοφόρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως*. 2) *Τύπος μουφτῆ*. 3) *Γενίτσαρος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.*

διωρίσθη ὁ Μπεντερλὶ Ἀλῆ πασᾶς, διατελῶν τότε διοικητὴς τοῦ Τσιλντὶρ (Καυκάσου), μέχρι δὲ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν τῆς μεγάλης βεζυρείας ἀνέλαβεν ὡς τοποτηρητὴς ὁ Ἐλ-Χὰτζ Σαλὶχ πασᾶς. Ὁ σουλτᾶνος δι' ἐπανειλημμένων διαγγελμάτων συνέστησεν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους πειθαρχίαν καὶ τάξιν καὶ ἐκήρυξε τὴν θρησκείαν ἐν κινδύνῳ. Ὁ φανατισμὸς τοῦ πλήθους ἐξήφθη. Οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐξωπλίζοντο καὶ συνεκεντροῦντο εἰς τὰς ὁδούς. Ὁ Χαλὲτ ἐφέντης ἐξηκολούθει τὴν δρᾶσίν του. Κατώρθωσε νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὰ κυβερνητικὰ συμβούλια τοὺς ἀστζίμπασῆδες (ἀρχιμαγείρους) τῶν γενιτσάρων, τοὺς μποσταντζῆδες καὶ τοὺς κεχαγιᾶδες (προέδρους) τῶν συντεχνιῶν, ἀπομακρύνων οὕτως ἐκ τῶν συμβουλίων τὰ σοβαρὰ στοιχεῖα, ἐνῷ ἐξηκολούθει διανέμων ὅπλα καὶ πυριτιδοβολὰς εἰς τοὺς γενιτσάρους καὶ εἰς τοὺς πυροβολητάς. Ὅπως κρατήσῃ τὴν θέσιν του, ἐφύλαξιεν ἢ ἐξώριζε πάντα ὁμιλοῦντα ἐναντίον του. Ἡ κατάστασις ἔγινε κρίσιμος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐντὸς τῶν καταστημάτων των, ἁρπάζοντες τὰ ἐμπορεύματα ἢ ἐκβιάζοντες πρὸς πληρωμὴν μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν καὶ φονεύοντες τοὺς μὴ ὑπακούοντας. Ἐπετίθεντο ἀκόμη καὶ κατὰ τῶν Εὐρωπαίων ἐμπόρων τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Σταυροδρομίου.

Τὰ ἐξερεθιστικὰ φιρμάνια τοῦ σουλτάνου καὶ αἱ μηχανορραφίαι τοῦ Χαλὲτ ἐφένδη ἐκαρποφόρησαν. Ὀρδὴ 5.000 Μουσουλμάνων τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, στρατολογηθέντων εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, ὅπως ἀποσταλοῦν εἰς Βλαχίαν, ἐπεδόθη εἰς αἱματηρὰς διαδηλώσεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἀναχώρησίν της. Παρήλασαν διὰ θαλάσσης πρὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου μεγάρου τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη καὶ ἤρχισαν πυροβολοῦντες κατὰ τῶν οἰκιῶν τῶν Χριστιανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰς κατέστρεψαν. Πολλοὶ τῶν ἀτάκτων τούτων ἐξῆλθον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ ἔνδοθεν τοῦ Βέϊκοζ Ἀρβανιτοχωρίου, ὅπου ἔσφαξαν τὸν ἱερέα καὶ πολλοὺς Ἕλληνας. Ἡ σφαγὴ ἐγενικεύθη. Ἐπλήττοντο κυρίως αἱ οἰκογένειαι τῶν ἐπιφανῶν. Τότε ἐσφάγησαν ὁ μέγας διερμηνεὺς τοῦ στόλου Μιχαὴλ Χαντζερῆς καὶ ὁ Γεώργιος Μαυροκορδᾶτος. Μετ' ὀλίγον, τῇ 31 Μαρτίου 1821, ἔφθασαν καὶ αἱ ἐκ Πελοποννήσου εἰδήσεις, ἀγγέλλουσαι τὴν κήρυξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Μαχμοὺτ καὶ οἱ σύμβουλοί του, οἵτινες εἶχον καθησυχάσει κάπως μετὰ τὸ ἐν Μολδαυΐᾳ καὶ Βλαχίᾳ κίνημα συνεπείᾳ τῶν διαβεβαιώσεων τῆς ρωσικῆς διπλωματίας, συνέλαβον ἐκ νέου τὸ σχέδιον τῆς γενικῆς σφαγῆς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὀρδαὶ φανατισμένου πλήθους σοφτάδων (ἱεροσπουδαστῶν) καὶ ἄλλων ταραχοποιῶν στοιχείων ἐξαπελύθησαν κατὰ τῶν χριστιανικῶν συνοικιῶν, ἁρπάζουσαι, λεηλατοῦσαι καὶ σφάζουσαι. Ἐξῃροῦντο μόνον οἱ Λεβαντῖνοι καὶ οἱ Ἀρμένιοι, οἵτινες καὶ εἰς τὰς σχεδὸν συγχρόνως γενομένας σφαγὰς τῆς Σμύρνης ἐπολιτεύθησαν οἰκτρῶς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ σεϊχουλισλάμης κατέκρινε πάλιν τὴν γενικὴν σφαγήν, ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ἀπεφάσισε νὰ πλήξῃ τὰς κεφαλὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Τότε ἐθανατώθη ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Κωνσταντῖνος Μουρούζης (4/16 Ἀπριλίου) καὶ διεπράχθη τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (10 Ἀπριλίου) καὶ

Σουλτάνα περιστοιχιζομένη ἐν τῷ χαρεμίῳ ὑπὸ τῶν θεραπαινίδων της.

Digitized by Google

τῶν μητροπολιτῶν, ὡς καὶ πολλῶν Ἑλλήνων ἀνηκόντων εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις. Δὲν ἤργησεν ὅμως νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀντίδρασις μετὰ τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῦ φανατισμοῦ, κυρίως ὅταν ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται ἐξ Ἑλλάδος αἱ εἰδήσεις τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὰ ὑπουργικὰ συμβούλια ὁ σεϊχουλισλάμης εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι χρῆμα δὲν ὑπῆρχε, στρατὸς τακτικὸς δὲν ὑπῆρχε, ὅτι ὁ ὑπάρχων ἦτο ἄθροισμα ἀνθρώπων ἀπειθαρχήτων, ὅτι κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ θυσιασθῇ διὰ τὴν θρησκείαν, ὅτι ὅλοι εἰργάζοντο διὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά των.

Ἀπεφασίσθη τότε νὰ παρορμηθῇ τὸ στράτευμα εἰς δρᾶσιν διὰ τῆς ὑποσχέσεως ἐλευθέρας λεηλασίας. Ὁ σεϊχουλισλάμης Οὐριανὶ-ζαδὲ ἐξέδωκε φετβᾶν περὶ σφαγῆς τῶν Χριστιανῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ σφαγὴ ἐξηκολούθει ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀπήρεσκεν εἰς τὰ μετριοπαθῆ στοιχεῖα. Εἰς τὰ ὑπουργικὰ συμβούλια ὁ Χαλὲτ ἐφέντης ὑπεστήριζε πάντοτε ὅτι πρέπει νὰ σφαγοῦν ὅλοι οἱ Χριστιανοί. Ὁ βεζύρης ὅμως ἔλεγεν ὅτι πρέπει νὰ φονευθοῦν μόνον οἱ ἔνοχοι, συγχρόνως ὅμως καὶ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ ἐξοπλίζοντες καὶ μικρὰ ἀκόμη παιδία καὶ ἐπιτρέποντες νὰ σφάζωνται οἱ Ἕλληνες καὶ ἐν μέσῃ Κωνσταντινουπόλει. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ βεζύρης ἐπαύθη, δέκα μόλις ἡμέρας μετὰ τὸν διορισμόν του, καὶ ἐξορισθεὶς εἰς Κύπρον ἐθανατώθη καθ' ὁδὸν καὶ ἡ κεφαλή του ἀποσταλεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξετέθη εἰς τὴν γνωστὴν κόγχην τοῦ περιτειχίσματος τῶν ἀνακτόρων (18/30 Ἀπριλίου 1821). Ὁ Χαλὲτ ἐφέντης καὶ ὁ ἀρχικουρεὺς τοῦ σουλτάνου ἐθριάμβευον. Ἡ παῦσις τοῦ Μπεντερλῆ ἀπετέλεσε νέαν ἐνθάρρυνσιν τῶν σφαγῶν. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς μερικῆς σφαγῆς ἐχαρακτηρίζοντο προδόται. Ἀλλ' ἡ παντοδυναμία τοῦ Χαλὲτ ἐφέντη δὲν διήρκεσε πολύ. Ὁ σουλτᾶνος ἀντελήφθη ὅτι ἡ θανάτωσις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, γενομένη κατ' εἰσήγησιν τοῦ Χαλέτ, δὲν ἔσχε τὸ ἐξ αὐτῆς ἀναμενόμενον ἀποτέλεσμα. Βαθμιαίως ἡ ἐπιρροή του ἤρχισε νὰ ἐξασθενίζῃ. Ὅπως σωθῇ, κατώρθωσε ν' ἀνατρέψῃ καὶ τὸν νέον βεζύρην, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ τοῦ φρουράρχου τοῦ Βοσπόρου Βελῆ Ἀμπτουλλὰχ πασᾶ. Ἤδη ὅμως καὶ οἱ γενίτσαροι ἐστράφησαν κατὰ τοῦ Χαλέτ, ὅστις ἐπὶ τέλους, ἐξορισθεὶς εἰς Προῦσαν καὶ κατόπιν εἰς τὸ Ἰκόνιον, ἐθανατώθη ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου.

Ἐξηκολούθει ἀκόμη τὸ αἱματηρὸν δρᾶμα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅταν ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ἔκρινεν ὅτι ἡ οἰκτρὰ ἀποτυχία τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων, καθ' ὅλας τὰ πολεμικὰς ἐνεργείας, ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπὸ τοῦ 1808 ἀναμενομένην εὐκαιρίαν πρὸς κατάργησίν του. Πρὸς τοῦτο συνεκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τῶν ἰδίων τῶν γενιτσάρων, ἡ ὁποία ἐνέκρινε σχέδιον ἀνοργανώσεως τῶν γενιτσάρων. Τὸ σχετικὸν σουλτανικὸν φιρμάνιον ἐξεδόθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826 καὶ ἀμέσως ἤρχισεν ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐκγύμνασις τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν Μετ' ὀλίγον ὅμως οἱ γενίτσαροι, καὶ αὐτοὶ οἱ δεχθέντες τὴν ἀναδιοργάνωσιν ἀρχηγοί, ἐπανεστάτησαν ζητοῦντες τὸν θάνατον τῶν πρωτοστατησάντων κατὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ διατάγματος. Τότε ὅμως ὁ σουλτᾶνος ἐξώπλισε τὸν τουρκικὸν λαὸν καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς ἱερὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν γενιτσάρων περὶ τὴν ἱερὰν σημαίαν. Ἤρχισε μάχη εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ πυροβολικὸν τοῦ σουλτάνου ἐθέρισε κυριολεκτικῶς τοὺς γενιτσάρους, ἐνῷ ἐπυρπολοῦντο καὶ οἱ στρατῶνές των. Λέγουν ὅτι ἐφονεύθησαν τότε καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν 20.000 γενίτσαροι. Τὸ ἴδιον ἐπανελήφθη εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τὴν καταστροφὴν τῶν γενιτσάρων καὶ τὴν ἵδρυσιν τοῦ νέου στρατεύματος ἐξήγγειλε σουλτανικὸν διάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἠπείλει μὲ θάνατον ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐνήργουν ἢ θὰ ὡμίλουν κατὰ τῆς γενικῆς θελήσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ παραλλήλως πρὸς τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἐξειλίσσετο ἐν Εὐρώπῃ ἡ διπλωματικὴ ἐνέργεια, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀγγλορρωσικοῦ πρωτοκόλλου τῆς Πετρουπόλεως κατ' ἀρχὰς (4 Ἀπριλίου 1926) καὶ κατόπιν εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 6 Ἰουλίου 1827 περὶ εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἀγγλία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία ἀπεφάσιζον νὰ προσφέρουν τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν εἰς τὴν Πύλην πρὸς ἐπίτευξιν συμβιβασμοῦ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς ἑξῆς βάσεως: Οἱ Ἕλληνες θέλουσιν ἐξαρτᾶσθαι ἐκ τοῦ σουλτάνου «ὡς ὑπερέχοντος κυρίου» καὶ πληρώνει εἰς τὸ ὀθωμανικὸν βασίλειον ἐτήσιον φόρον. Διὰ προσθέτων μυστικῶν ἄρθρων συνεφωνεῖτο ὅτι, ἂν ἡ Πύλη δὲν ἐδέχετο, θὰ ἐγκαθίσταντο ἐν Ἑλλάδι πρόξενοι τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ θὰ ἐπροτείνετο εἰς τὰ δύο μέρη ἀνακωχή, ἥτις καὶ θὰ ἐπεβάλλετο δι' ὅλων τῶν ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐνδεικνυομένων μέσων. Τὸν ἀφοπλισμὸν ἐδέχθησαν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ' ὁ Ἰμπραχὶμ πασᾶς, υἱὸς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ, ἂν δὲν ἐλάμβανεν ὁδηγίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀρνήσεώς του ἦτο ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (20 Ὀκτωβρίου 1827), καθ' ἣν κατεστράφη ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος.

Συνεπείᾳ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου γεγονότος διεκόπησαν αἱ μεταξὺ τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας διπλωματικαὶ σχέσεις καὶ τῇ 20 Δεκεμβρίου ἡ ὀργὴ καὶ ἀπελπισία τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ ἐξέσπασεν εἰς διάγγελμα (Χάττι-χουμαγιούν), διὰ τοῦ ὁποίου κατήγγελλε τὴν σκληρότητα καὶ δολιότητα τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων, ἐκήρυσσεν ἄκυρον τὴν μετὰ τῆς Ρωσίας πρὸ ἔτους (7 Ὀκτωβρίου 1826) πρὸς διακανόνισιν τῶν ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἐκκρεμῶν ζητημάτων συναφθεῖσαν σύμβασιν τοῦ Ἄκκερμαν καὶ ἐκάλει τοὺς Μουσουλμάνους εἰς ἱερὸν πόλεμον. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Κάννινγκ καὶ ἡ Ἀγγλία ἐπανέλαβε τὴν τουρκόφιλον πολιτικήν της, ἥτις ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἀντὶ πάσης θυσίας περιφρουρήσεως τῆς ἀκεραιότητος, τοῦ τουρκικοῦ κράτους, καὶ ἠρνήθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ τσάρου, ὅπως συνεχισθῇ τὸ ἔργον τοῦ Ναυαρίνου.

Οὕτως ἔμεινε μόνη ἡ Ρωσία πρὸς ὑποστήριξιν τῶν περὶ ἱδρύσεως αὐτονόμου ἢ ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους ἀποφάσεων τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ὁ ἐπακολουθήσας Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1828, 1829) ἀπέδειξεν ὅτι, μεθ' ὅλους τοὺς κλονισμοὺς διὰ τῶν ὁποίων διῆλθεν ἡ Τουρκία, διετήρει ἀκόμη ἱκανὴν δύναμιν ἀντιστάσεως. Παρὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου, παρὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ γενιτσαρικοῦ στρατοῦ, ἐχρειάσθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν δύο ἔτη ὅπως καταβάλῃ ὁριστικῶς τὸν ἐχθρόν. Μόλις τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1829 ὁ στρατάρχης Δείβιτζ, διαβὰς τὸν Αἷμον καὶ καταλαβὼν τὴν Ἀδριανούπολιν, κατώρθωσε νὰ ἀναγκάσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως (2/14 Σεπτεμβρίου 1829), διὰ τοῦ 10ου ἄρθρου τῆς ὁποίας ἡ Πύλη ἐδήλου ὅτι προσεχώρει καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 24/6 Ἰουλίου 1827 καὶ εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς 10/22 Μαρτίου 1829. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο πλέον κράτος ἀνεξάρτητον, ἀναγνωρισθεῖσα ὡς τοιοῦτον διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1830.

Ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ Β' (1808—1839).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ'.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ (1830—1913).

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη. Ὅταν αἱ τρεῖς προστάτιδες τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεις, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία, ὑπέγραφον τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1830, ἡ Τουρκία εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν, ἥτις δὲν ἀπεῖχε πολὺ τῆς ἀποσυνθέσεως. Ἐξήρχετο ἀπὸ μίαν μακρὰν περίοδον ἐσωτερικῆς διαπάλης μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῶν θεσμῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν πρωτοπόρων τοῦ ἔργου τῶν μεταρρυθμίσεων.

Εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος δὲν περιελήφθησαν ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον λάβει τὰ ὅπλα. Ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη διετέλουν ἀκόμη τῷ 1830 ἐν ἐπαναστάσει. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Σάμος θὰ ἐπανήρχετο ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, προεκάλεσαν ἀπερίγραπτον ἀγανάκτησιν καὶ σφοδρὰς διαμαρτυρίας. Οἱ Σάμιοι ἠρνήθησαν νὰ δεχθοῦν τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντας ὑπαλλήλους. Αἱ τρεῖς Δυνάμεις ἠναγκάσθησαν νὰ ἀσχοληθοῦν ἐν Λονδίνῳ μὲ τὸ ζήτημα τῆς Σάμου, κατὰ τῆς ὁποίας ἐδίσταζεν ἀκόμη νὰ στείλῃ στρατὸν ἡ Τουρκία. Περιελήφθη τότε εἰς ἓν πρωτόκολλον, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Νοεμβρίου 1831, ἀπόφασις, καθ' ἣν ὁ ἐτήσιος φόρος τῆς Σάμου, ἀντὶ νὰ εἰσπράττεται ὑπὸ τοῦ καπετὰν πασᾶ, θὰ παρεδίδετο εἰς τὴν Πύλην διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Σάμου. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ Σάμιοι δὲν ηὐχαριστήθησαν μὲ μόνον τὸ προνόμιον, ὅτι θὰ ἐκόμιζον οἱ ἴδιοι τὸν φόρον των εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐδέησε δὲ νὰ ὑποσχεθοῦν αἱ τρεῖς Δυνάμεις ὅτι θὰ ἐσκέπτοντο τὶ ἄλλο ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ τὴν Σάμον. Καὶ πράγματι τῇ 28/10 Δεκεμβρίου 1832 οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἐπέδιδον εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διακοίνωσιν, ὑπαγορεύουσαν τὰς νέας παραχωρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ γίνουν εἰς τοὺς Σαμίους. Ἡ Σάμος ἐγίνετο καὶ αὐτὴ ἐλευθέρα μὲ μερικοὺς περιορισμούς, καὶ μόνον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προσώπου τοῦ ἡγεμόνος ἠδύνατο ἡ Πύλη νὰ βασίζεται, ὅπως πιέζῃ ἐνίοτε τοὺς Σαμίους. Τῷ 1833 ἐφηρμόσθη τὸ νέον καθεστώς. Ὡς πρῶτος ἡγεμὼν διωρίσθη ὁ Βούλγαρος Στέφανος Βογορίδης. Μετὰ τὸν Βογορίδην διωρίσθη εἷς Ρουμᾶνος καὶ κατόπιν συνεχῶς Ἕλληνες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν καὶ μερικοὶ ἐργασθέντες ἐπωφελῶς διὰ τὸν τόπον. Στρατὸς ὅμως τουρκικὸς δὲν ἐπάτησεν εἰς Σάμον μέχρι τοῦ 1907, ὅτε, συνεπείᾳ ἐξεγέρσεως ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος Ἀνδρέου Κοπάση, ἀπεστάλη στόλος, βομβαρδίσας τὸ Βαθὺ καὶ ἀποβιβάσας στρατόν.

Προκειμένου περὶ τῆς Κρήτης ὁ σουλτᾶνος δὲν εὗρεν ἄλλο καλύτερον παρὰ νὰ διορίσῃ γενικὸν διοικητὴν τῆς νήσου τὸν πασᾶν τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ (Μωχάμμετ Ἄλη). Ὁ Μωχάμμετ Ἄλη εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀμειφθῇ διὰ τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχεν εἰς τὸν σουλτᾶνον πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βαχαβιτῶν τῆς Ἀραβίας καὶ διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι σημαντικὴν στρατιωτικήν του βοήθειαν, καθ' ἣν ὑπέστη σοβαρὰς ζημίας καὶ ἀπωλείας κυρίως εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀνησύχει ἐκ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν του, ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον τὸν τότε ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ κατόπιν τῶν Ἐξωτερικῶν Περτὲβ ἐφέντην, ὅπως προσφέρῃ εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη τὴν θέσιν διοικητοῦ Κρήτης ἔναντι τῆς ὑποχρεώσεως νὰ λάβῃ εἰς βάρος του μέρος τῶν ἐξόδων τοῦ τελευταίου κατὰ τῆς Ρωσίας πολέμου. Ὁ Μωχάμμετ ἐδέχθη τὴν ἐπέκτασιν τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας του ἐπὶ τῆς Κρήτης καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν σουλτᾶνον 20.000.000 τουρκικὰ γρόσια (200.000 λίρας). Ἀλλ' ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Πύλης, ὁ ὁποῖος ἦτο συγχρόνως ἐντεταλμένος νὰ κατοπτεύσῃ τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῆς Αἰγύπτου, ἀντελήφθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὁ Μωχάμμετ Ἄλη δὲν ἐγκατέλειπε τὰ φιλόδοξα σχέδιά του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ὁ ἰθαγενὴς λαὸς τῆς Αἰγύπτου, τὰ δύο ἑκατομμύρια τῶν Φελλάχων, ἦτο δυσηρεστημένος καὶ ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ σατράπου ἐστηρίζετο εἰς τὸν στρατόν, εἰς τὸν στόλον καὶ εἰς τὰς ὀχυρὰς πόλεις του. Ὁ λαὸς μετὰ δυσκολίας κατώρθωνε νὰ εἰσφέρῃ χρήμαια καὶ ἄνδρας διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ δυσχερὴς αὕτη κατάστασις ἐπέβαλλεν εἰς τὸν ξένον δυνάστην τῆς Αἰγύπτου νὰ ζητήσῃ ἐπέκτασιν τῶν κτήσεών του πρὸς ἐξεύρεσιν νέων πόρων καὶ ἀνύψωσιν τοῦ γοήτρου του. Ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἐδέχθη καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1830 τακτικὸν στρατὸν 8.000 ἀνδρῶν, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀντισταθῶσιν οἱ Ἕλληνες, παρὰ τὴν ὑποστήριξιν τὴν ὁποίαν παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἡ κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου. Οὕτως, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1831, ἡ Κρήτη ἐθεωρεῖτο ὑποταγεῖσα εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν διοίκησιν, ἥτις διετηρήθη ἐκεῖ ἐπὶ δέκα ἔτη, μέχρι τοῦ 1841. Αὕτη ὅμως ἐκρατεῖτο μόνον χάρις εἰς τὸν ἰσχυρὸν στρατόν, οὕτως ὥστε ἡ Κρήτη, ἀντὶ ν' ἀποτελέσῃ πηγὴν πλουτισμοῦ, ἦτο πηγὴ νέων δαπανῶν. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἐσχεδίαζε καὶ εὑρίσκετο πλέον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ λάβῃ μόνος του τὴν ἀμοιβήν, τὴν ὁποίαν ἠρνεῖτο εἰς αὐτὸν ἡ Πύλη. Καὶ πρὸς τοῦτο ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Συρίαν, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ, βασιζόμενος κυρίως ἐπὶ τῆς τελείας ἀδυναμίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Εἰς τὰς τόσας δυσκολίας τούτου εἶχον προστεθῆ τῷ 1831 καὶ νέαι ἐσωτερικαὶ ταραχαί. Εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις. Τῷ 1830 εἶχεν ἐκραγῆ καὶ ἄλλη, κατασταλεῖσα εἰς τὸ αἷμα τῶν δυσηρεστημένων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθη ὁ ἐκ Σκόδρας Μουσταφᾶ πασᾶς (ὁ Σκόδραλη Μουσταφᾶς), εὑρίσκων ὑποστήριξιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ βορρᾶ παρὰ τῶν ἐπίσης δυσηρεστημένων Βοσνίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ νότου παρὰ τῶν παραμεθορίων πληθυσμῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπανάστασις ἔλαβε τοιαύτην ἔκτασιν, ὥστε ἐδέησε ν' ἀποσταλῇ ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν ὁ Μεχμὲτ Ρεσίτ, ὁ ἐπιλεγόμενος Κιουταχῆς. Οὗτος κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν Σκόδραλη παρὰ τὸν Περλεπὲν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαΐου 1831, μεθ' ὃ οἱ Ἀλβανοὶ ἐπαναστάται διελύθησαν, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν μετὰ τῶν κυριωτέρων Ἀλβανῶν βέηδων, δηλώσαντες ὑποταγήν, ἐσφάγησαν εἰς συμπόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Ρεσίτ, ἐν Μοναστηρίῳ. Σχεδὸν συγχρόνως εἶχον ἐπαναστατήσει καὶ οἱ Ἄρα-

Digitized by Google

θες εἰς τὴν Βαγδάτην ὑπὸ τὸν βαλῆν Δαοὺτ πασᾶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανάστασις αὕτη κατεστάλη ὑπὸ τοῦ βαλῆ Χαλεπίου Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Δαούτ.

Οὕτως εἶχεν ἡ κατάστασις, ὅταν ὁ Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶς τῆς Αἰγύπτου ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς Συρίαν, ἐπωφελούμενος μιᾶς διαφορᾶς του μὲ τὸν πασᾶν τῆς Πτολεμαΐδος Ἀμπντουλλὰχ πασᾶν, ὅστις ἐφιλοδόξει νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ἐδαφικῶς τὴν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του ἐπαρχίαν. Πολεμήσας οὗτος ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν γειτόνων του πασάδων, ἐπεκαλέσθη κάποτε τὴν διαιτησίαν τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ οὕτως ἔδωκεν εἰς τοῦτον ἀφορμὴν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ πράγματα τῆς Συρίας. Ἀλλ' ὁ Μωχάμμετ Ἄλη εἶχε λόγους δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ Ἀμπντουλλάχ, ὅστις παρεῖχεν ἄσυλον εἰς τοὺς ἐξ Αἰγύπτου πολιτικοὺς φυγάδας καὶ κυρίως εἰς τοὺς σωρηδὸν φεύγοντας Φελλάχους φυγοστράτους. Ἀπῄτει τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἱ ὁποῖοι ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἄκρας καὶ τῆς Ἰόππης, ἀποτελοῦντες ὁλόκληρα προσφυγικὰ χωρία. Ὁ Ἀμπντουλλὰχ πασᾶς ἀπήντα δι' ὑπεκφυγῶν, ἐνῷ συγχρόνως ἐρραδιούργει ἐναντίον τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ Πύλη ἤθελε νὰ ἐξασθενήσῃ ἀμφοτέρους, διότι ἤλπιζε νὰ ἐπωφεληθῇ ἐξ ἐνδεχομένης συγκρούσεώς των, ὅπως ἐπαναφέρῃ καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν της. Ἐννοεῖται ὅτι ηὐνόει περισσότερον τὸν ἀσθενέστερον, δηλαδὴ τὸν πασᾶν τῆς Συρίας. Ὅταν ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπέμβασιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Φελλάχων, αὕτη ἀπεφάνθη ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν εἶναι ἀνδράποδα τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη, ἀλλ' ὑπήκοοι τῆς Πύλης καὶ ἐπομένως δύνανται νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς οἱονδήποτε μέρος τῆς Τουρκίας. Συγχρόνως ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ὑπεστήριξεν ἕνα σοβαρὸν ἀντίζηλον τοῦ Ἀμπντουλλὰχ ἐν Συρίᾳ, τὸν ἐμίρην (ἡγεμόνα) τῶν Δρούσων Bechir.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1831 ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς Πτολεμαΐδος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀπέκλεισε τὸν Ἀμπντουλλὰχ πασᾶν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν, ἧς μετέσχε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη Ἰμπραχὶμ πασᾶς, ἡ Πτολεμαῒς ἔπεσε (26 Μαΐου 1832). Ὁ Μωχάμμετ Ἄλη αὐξήσας τὸ γόητρόν του, ἐζήτησε παρὰ τῆς Πύλης ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς πασᾶς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Πτολεμαΐδος. Ἀλλ' ἡ Πύλη διέπραξε τὸ λάθος νὰ τὸν κηρύξῃ ἔξω τοῦ νόμου. Ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἀπήντησεν αὐθημερὸν (7 Ἰουνίου) διὰ τῆς ἀποστολῆς ἰδικοῦ του διοικητοῦ εἰς Δαμασκόν. Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκηρύχθη πλέον ἐπισήμως. Ἐν τῷ μεταξὺ προσήγγιζε πλέον εἰς Συρίαν ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐκπεμφθεὶς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χουσεΐν πασᾶ, τοῦ ἐξολοθρεύσαντος τοὺς γενιτσάρους. Ἀνήρχετο εἰς 60.000 ἄνδρας, ἦτο καλῶς ὡπλισμένος καὶ εἶχεν 100 πυροβόλα. Ἦτο ὁ νέος, κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ συστήματα, ὠργανωμένος στρατὸς τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ. Ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Χοσρὲβ πασᾶς, ἀντίζηλος τοῦ Χουσεΐν, περιώρισε τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου μόνον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διαταγῶν καὶ αὐτὸ ἐδυσχέραινε σημαντικῶς τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ, ἐνῷ συγχρόνως ὁ γενικὸς ἐπιτελάρχης Μεχμὲτ πασᾶς, θετὸς υἱὸς τοῦ Χοσρέβ, ἔχων τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καλυτέρου σώματος στρατοῦ, ἀντέπραττε κατὰ τοῦ Χουσεΐν, τὸν ὁποῖον καὶ περιεφρόνει ὡς πρῴην ἀχθοφόρον τοῦ γενιτσαρικοῦ σώματος. Μετὰ πολλὰς χρονοτριβὰς ὁ στρατὸς ἔφθασε πλησίον τῆς Ἀντιοχείας. Ἐκεῖ ὁ ἐπιτελάρχης Μεχμὲτ πασᾶς, φιλοδοξῶν νὰ δρέψῃ τὰς δάφνας τῆς νίκης μόνος, ἐπροχώρησε μὲ 10.000 ἄνδρας πρὸς τὸ Χόμς, χωρὶς νὰ φροντίσῃ νὰ παραλάβῃ τρόφιμα, νομίζων ὅτι θὰ εὕρισκεν ἄφθονα τοιαῦτα εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ ποταμοῦ Ὀρόντου, τὴν ὁποίαν ὅμως εἶχον γυμνώσει καὶ ἐρημώσει τὰ ἄτακτα στρατεύματα τοῦ πασᾶ τοῦ Χαλεπίου. Συναφθείσης μάχης παρὰ τὸ Χόμς, ἐνικήθη οἰκτρῶς ὁ στρατὸς τοῦ Μεχμὲτ πασᾶ. Ὁ Ἰμπραχὶμ πασᾶς, νικητής, κατέλαβε τὴν ἐπιοῦσαν τὸ Χόμς, ὁ δὲ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος, χωρὶς κἂν νὰ περιμείνῃ τὴν ἄφιξιν τοῦ σώματος τοῦ ἐπιτελάρχου του, ἐξεκένωσε τὴν πεδιάδα τοῦ Ὀρόντου καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Χαλέπιον, ὅπου ἔφθασαν πανικόβλητα καὶ τὰ λείψανα τοῦ διαλυθέντος καθ' ὁδὸν στρατοῦ τοῦ Μεχμὲτ πασᾶ. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τοῦ Χαλεπίου, εἰς τὴν πίστιν τοῦ ὁποίου ἐβασίζετο ὁ ἀρχιστράτηγος, ἔδειξαν ἐχθρικὰς διαθέσεις, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Χουσεΐν πασᾶς, διαιρέσας τὸν στρατόν του εἰς δύο σώματα, ἐτράπη πρὸς Β, ἐλπίζων νὰ φθάσῃ εἰς Κιλικίαν διὰ τῶν στενῶν τοῦ ὄρους Ἀμανοῦ. Ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἔφθασε τοὺς Τούρκους ἀνοχυρώτους εἰς τὸ στενὸν τοῦ Μπεϊλάν. Οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἀφήσαντες 2.500 νεκροὺς καὶ τραυματίας, τὸ πολεμικὸν ταμεῖον, ὁλόκληρον τὸ πολεμικὸν ὑλικόν των καὶ 14 πυροβόλα καὶ ἐν διαλύσει πλέον διῆλθον καὶ τὸν Ταῦρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Καραμανίαν. Περὶ ἀντιστάσεως δὲν ἐγίνετο πλέον σκέψις. Μόνον διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν γεφυρῶν κατεβάλλετο προσπάθεια νὰ ἐπιβραδυνθῇ ἡ προέλασις τῶν Αἰγυπτίων, οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθον τώρα καὶ εἰς τὴν Κιλικίαν. Τὴν 11ην Αὐγούστου ὁ Ἰμπραχὶμ πασᾶς κατέλαβεν ἄνευ ἀντιστάσεως τὰ Ἄδανα καὶ ἔταξε φρουρὰς εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ταύρου, ὅπως ἑτοιμασθῇ πλέον διὰ τὴν πρὸς τὴν Καραμανίαν προέλασιν, ἐνῷ συγχρόνως ἐγκαθίδρυσεν ἐν ὀνόματι τοῦ πατρός του τὴν αἰγυπτιακὴν διοίκησιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Κιλικίαν.

Ἡ προέλασις τοῦ Ἰμπραχὶμ πασᾶ ἐπροξένησε κατάπληξιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ σουλτᾶνος ἔσπευσε νὰ παύσῃ τὸν ἀρχιστράτηγον Χουσεΐν πασᾶν, ὡς προκαλέσαντα διὰ τῆς ἀνικανότητός του τὴν ἧτταν τοῦ στρατοῦ, καὶ νὰ διορίσῃ εἰς τὴν θέσιν του τὸν μέγαν βεζύρην Μεχμὲτ Ρεσὶτ πασᾶν, τὸν Κιουταχῆν, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὴν ἧττάν του κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828—1829, ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἱκανὸς στρατιωτικός. Παρεσκευάσθη ἀμέσως νέος στρατὸς 30.000 ἀνδρῶν μὲ 120 πυροβόλα. Ἀλλ' ὁ Ἰμπραχὶμ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου ἐξεκίνησεν ἐξ Ἀδάνων, διῆλθε διὰ τῆς Κιλικίας Πύλης (Κιουλὲκ-Μπογαζί), κατέλαβεν ἄνευ ἀντιστάσεως τὸ Ἐρεκλί, ἐκκενωθὲν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ προήλασεν εἰς τὴν Καραμανίαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισε νὰ κινῆται ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία. Ἡ Ρωσία, ἀκολουθοῦσα πολιτικὴν φιλικὴν πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἀνεκάλεσε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενικὸν πρόξενόν της, ἀλλ' ὁ Μωχάμμετ, Ἄλη δὲν ἔδωκε σημασίαν εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο. Ἡ Γαλλία ἦτο μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τεθῇ εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια τῆς Τουρκίας. Ἡ Αὐστρία ἦτο ἐπιφυλακτική. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ρωσίας ὑπέσχετο βοήθειαν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ τουρκικὴ ὅμως κυβέρνησις ἐσκέφθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἔστειλε πρὸς τοῦτο ἔκτακτον πρέσβυν εἰς Λονδῖνον, ἀλλ' ἡ ἀποστολή του ἀπέτυχεν. Οὕτως ἡ Τουρκία ἀκουσίως ἐφέρετο πρὸς τὴν Ρωσίαν, ἡ ὁποία ἐφάνη πρόθυμος νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειάν της.

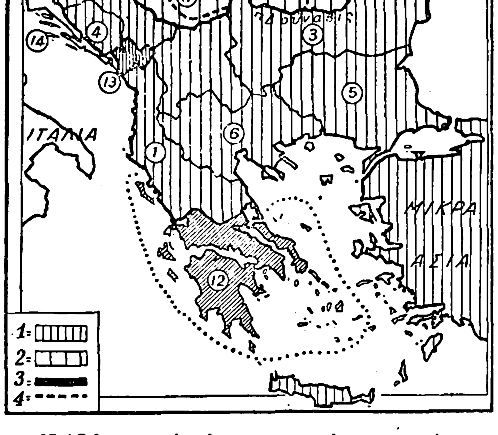

Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐν καταρρεύσει (1699 — 1877)

[1= Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, 2=Κράτη αὐτόνομα, 3=Σύνορα κράτους κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς (1869), 4=Σύνορα Αὐστρουγγαρίας. Οἱ ἐντὸς κύκλου ἀριθμοί: 1=Ἀλβανία, 2=Βοσνία, 3=Βουλγαρία, 4=Ἑρζεγοβίνη, 5=Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, 6=Δυτικὴ Ρωμυλία, 7=Βανᾶτον Τάμεσβαρ, 8=Βεσσαραβία, 9=Μολδαυΐα, 10=Βλαχία, 11=Σερβία, 12=Ἑλλάς, 13=Μαυροβούνιον, 14=Δαλματία, 15=Σλαβονία, 16=Τρανσυλβανία.]

Τῇ 18 Νοεμβρίου 1832 ὁ Ἰμπραχὶμ πασᾶς ἔφθασεν εἰς Ἰκόνιον, τὸ ὁποῖον ἤνοιξεν εἰς αὐτὸν τὰς πύλας του. Ἐκεῖ ἀπεφάσισε νὰ σταματήσῃ προσωρινῶς, ὅπως ἀναλάβῃ ὁ στρατός του ἐκ τῶν κακουχιῶν του καὶ τοῦ δριμυτάτου ψύχους τοῦ χειμῶνος. Καὶ ὁ Ρεσὶτ φθάσας μέχρις Ἄκ-σεχίρ, ἐσταμάτησεν ἐκεῖ μὲ τὸ σχέδιον νὰ παρενοχλῇ διηνεκῶς τοὺς Αἰγυπτίους ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος καὶ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ἀποχωρήσουν. Ἡ τακτικὴ ὅμως αὕτη δὲν ἤρεσεν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ σουλτᾶνος Μαχμούτ, τρέμων διὰ τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἀποστάτην, ἤθελεν ἄμεσον καὶ ταχεῖαν δρᾶσιν. Ἐβασίζετο ἄλλως ἐπὶ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ στρατοῦ του. Διὰ τοῦτο διέταξεν εἰς τὸν Ρεσὶτ ἄμεσον ἐπίθεσιν καὶ τὸν διώρισε βαλῆν Αἰγύπτου. Ὁ Ρεσὶτ ἔφερε κατ' ἀρχὰς ἀντιρρήσεις, ζητῶν πρὸ πάντων νὰ σταλοῦν εἰς τὸ μέτωπον καὶ αἱ εἰς 25 000 ἄνδρας ἀνερχόμεναι ἐφεδρικαὶ δυνάμεις. Ταύτας ὅμως ἐκράτει ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Χοσρὲβ πασᾶς ἐν Νικομηδείᾳ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τέλος ὁ Ρεσὶτ ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ τὴν 15ην Δεκεμβρίου ἐτέθη εἰς κίνησιν κατὰ τοῦ Ἰκονίου. Διαπιστώσας, κατὰ τὰς ἀναγνωρίσεις, ὅτι ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἀνήρχετο μόλις εἰς 17 000 πολεμιστάς, ἦτο μᾶλλον αισιόδοξος. Ὅταν ὅμως, τὴν 18ην Δεκεμβρίου (1832), οἱ δύο στρατοὶ ἐπλησίασαν, τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Μία ἐπίθεσις τῆς ἐξ Ἀλβανῶν ἀποτελουμένης πρωτοπορίας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων κατεχομένου χωρίου Σίλλε ἀπεκρούσθη, συγχρόνως δὲ οἱ Αἰγύπτιοι κατέλαβον τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀχυρωθὲν χωρίον Ντοκουζλοὺ-χάν. Τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου ὁ Ρεσὶτ ἔφθασε πρὸ τοῦ Ἰκονίου καὶ ἀμέσως ἔστειλε μήνυμα εἰς τοὺς κατοίκους ὅτι ἂν δὲν διώξουν τὸν Ἰμπραχὶμ θὰ τοὺς κόψῃ εἰς χίλια κομμάτια. Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἀνεκοίνωσαν τὴν διαταγὴν εἰς τὸν Ἰμπραχὶμ καὶ ἔδειξαν εἰς αὐτὸν δύο πύλας τῆς πόλεως, παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ ἢ ἀπὸ τὴν μίαν διὰ νὰ πολεμήσῃ ἢ ἀπὸ τὴν ἄλλην διὰ νὰ φύγῃ. Ὁ Ἰμπραχὶμ ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ ἀμέσως, βασιζόμενος ἐπὶ τῆς ποιοτικῆς ὑπεροχῆς τοῦ στρατοῦ του. Ἄλλως τε εἶχε μελετήσει καλῶς τὸ ἔδαφος. Εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον ὁ Ρεσίτ, ἐχθρὸς τῶν στρατιωτικῶν νεωτερισμῶν, ἀπεμάκρυνεν ἐκ τοῦ στρατεύματος ὅλους τοὺς Εὐρωπαίους ἐκγυμναστὰς καὶ ἔθεσε κατὰ μέρος τὸν νέον στρατόν, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο χρεοκοπήσας μετὰ τὰς ἀποτυχίας τοῦ Χουσεΐν πασᾶ. Ἤλπιζε νὰ κερδήσῃ τὴν μάχην μὲ τὸν ἄτακτον στρατόν του, ὅστις καὶ μόνος ἦτο ἀριθμητικῶς διπλάσιος τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ μάχη συνεκροτήθη τὴν 21ην Δεκεμβρίου. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μὲ ἀνδρείαν εἰς τὸ δεξιὸν καὶ εἰς τὸ κέντρον. Ὁ Ἰμπραχὶμ ὅμως, κυκλώσας τὸ ἀριστερόν, ἔφερεν ἀταξίαν εἰς ὅλον τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγήν. Οἱ Τοῦρκοι ἐνικήθησαν κατὰ κράτος, ἀφοῦ ἔχασαν 10.000 ἄνδρας. Ὁ Ρεσὶτ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Οἱ Αἰγύπτιοι ἔσχον ἀπωλείας 8 000 ἀνδρῶν. Μόνον ἡ βοήθεια τῆς Εὐρώπης ἠδύνατο πλέον νὰ σώσῃ τὴν Τουρκίαν. Τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς μάχης τοῦ Ἰκονίου ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας Μπουτένιεφ προσέφερεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσίας. Τὴν ἐπιοῦσαν ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ρῶσος στρατηγὸς Μουράβιεφ, ὅπως ἐπαναλάβῃ ἐπισημότερον ὅσα ἀνεκοίνωσε προηγουμένως ὁ Μπουτένιεφ περὶ βοηθείας καὶ θέσῃ τὰς προσωπικάς του ὑπηρεσίας εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ σουλτάνου πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης, προσθέτων ὅτι ὁ τσάρος θὰ θέσῃ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὸν στόλον του εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Τουρκίας. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξοικειωθοῦν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς βοηθείας τῶν Ρώσων, τοὺς ὁποίους ἀπεστρέφοντο ὡς θανασίμους ἐχθρούς. Ὁ σουλτᾶνος, μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς καὶ ἀμφιταλαντεύσεις, ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Μουράβιεφ, ὅστις ἀπεφασίσθη ὅπως μεταβῇ εἰς Κιουτάχειαν, πληροφορήσῃ τὸν Ἰμπραχὶμ περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης καὶ δηλώσῃ ὅτι ὁ τσάρος, φίλος τῆς Πύλης καὶ προστάτης πάσης ἐννόμου κυβερνήσεως, θὰ ἐθεώρει πᾶσαν περαιτέρω προέλασιν τοῦ στρατοῦ τῆς εἰσβολῆς ὡς προσωπικὴν προσβολήν. Ὁ Μουράβιεφ θὰ μετέβαινε καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, διὰ νὰ κάμῃ τὴν αὐτὴν δήλωσιν εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη. Συγχρόνως θὰ μετέβαινεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ὁ ἀρχιναύαρχος Χαλὶλ πασᾶς, φίλος τοῦ Ἰμπραχὶμ καὶ τῶν Γάλλων, ὅπως διεξαγάγῃ τὰς διαπραγματεύσεις, δηλῶν ὅτι ἡ Πύλη θέλει νὰ λησμονήσῃ τὰ γεγονότα, ὅτι παραχωρεῖ εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη καὶ τὸ πασαλίκιον τῆς Πτολεμαΐδος, δηλαδὴ τὸ ἓν τέταρτον τῆς Συρίας, ἀλλ' ἀπαιτεῖ νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτὴν ὁλόκληρος ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ νὰ ὑποσχεθῇ ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ὅτι θὰ ἀρκῆται εἰς τὸ μέλλον εἰς τὰ ὀλίγα μικρὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐγκρίνῃ ὁ σουλτᾶνος. Ὁ Μουράβιεφ ἔφθασεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὴν 13ην Ἰανουαρίου, ἔγινε δεκτὸς φιλοφρόνως καὶ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ διακοποῦν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἐνώπιόν του ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ὑπέγραψε διαταγὴν πρὸς τὸν υἱόν του καλοῦσαν αὐτὸν νὰ μὴ προχωρήσῃ πέραν τοῦ Ἰκονίου. Μετά τινας ἡμέρας ἔφθασε καὶ ὁ Χαλὶλ πασᾶς. Ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἐδήλωσεν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ πασαλίκι τῆς Πτολεμαΐδος. Ἤθελεν ὁλόκληρον τὴν Συρίαν καὶ τὰ Ἄδανα, δηλαδὴ καὶ τὴν Κιλικίαν. Ὁ Χαλὶλ πασᾶς ἔγραψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνηγορῶν ὑπὲρ τῶν προτάσεων τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη καὶ ἡ κατάστασις ἐφαίνετο βαίνουσα πρὸς τὸν συμβιβασμόν. Ὁ Μωχάμμετ Ἄλη δὲν ἐπετύγχανε τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν του. Ἀλλ' ἐκράτει τὰ ἀπέραντα ἐδάφη, τὰ ὁποῖα κατέκτησεν ὁ υἱός του, καὶ αὐτὸ ἦτο ἀρκετόν. Ἀλλὰ τὰ πράγματα περιεπλάκησαν πάλιν ἐκ τῆς φιλοδοξίας τοῦ Ἰμπραχίμ. Εἴτε διότι ἤθελε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν σουλτᾶνον καὶ συνάψῃ μετὰ τῆς νέας κυβερνήσεως εἰρήνην σταθεράν, εἴτε διότι, ὡς ἰσχυρίζετο, ἐστερεῖτο τροφίμων καὶ καυσίμου ὕλης ἐν Ἰκονίῳ, διέταξε τὸν στρατόν του νὰ προελάσῃ, πρὶν ἀκόμη φθάσῃ ὁ Χαλὶλ πασᾶς εἰς Αἴγυπτον. Τὴν 1ην Φεβρουαρίου ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Ἀφιὸν Καραχισὰρ καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἔφθασεν εἰς Κιουτάχειαν, ἔχων σκοπὸν νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Προύσης. Λαβὼν ὅμως τὴν διαταγὴν τοῦ πατρός του ἐσταμάτησεν εἰς Κιουτάχειαν. Ὁ σουλτᾶνος ἀμέ-

Digitized by Google

σως ἐζήτησε παρὰ τῆς Ρωσίας στρατὸν καὶ στόλον, ὅστις εἰσέπλευσε τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς ρωσικῆς πρεσβείας, εἰς Βουγιοὺκ-Δερέ, εἰς ὄχι μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐνήργησεν ἀμέσως διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας, ὑποστηριζόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Πύλην νὰ παραιτηθῇ τῆς βοηθείας τῆς Ρωσίας καὶ νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραχωρήσεως εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Μωχάμμετ Ἄλη δὲν ἐδέχετο, ἡ Πύλη, μετὰ πολλοὺς δισταγμούς, κυρίως ὡς πρὸς τὴν Κιλικίαν, ὑπεχώρησεν, ἀποφασίσασα νὰ παραχωρήσῃ καὶ τὰ Ἄδανα ὑπὸ τὸ πρόσχημα διορισμοῦ τοῦ Ἰμπραχὶμ ὡς μουχασίλη, δηλαδὴ εἰσπράκτορος τῶν δημοσίων φόρων εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Τὴν 5ην Ἀπριλίου ἔφθασεν εἰς Κιουτάχειαν ὁ σύμβουλος τῆς γαλλικῆς πρεσβείας de Varennes μετὰ τοῦ ἀμεττζῆ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Ρεσὶτ βέη (τοῦ κατόπιν διασήμου μεγάλου βεζύρου Ρεσὶτ πασᾶ) καὶ ὑπέγραψαν ἐκεῖ μετὰ τοῦ Ἰμπραχὶμ πασᾶ συνθήκην εἰρήνης, καθ' ἣν ἡ Τουρκία παρεχώρει εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶν ὁλόκληρον τὴν Συρίαν καὶ τὴν εὔφορον Κιλικίαν μὲ τὴν κυριωτέραν αὐτῆς πόλιν, τὰ Ἄδανα.

Ἡ συνθήκη τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκαλεσῆ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχε φθάσει εἰς Κωνσταντινούπολιν ρωσικὴ ναυτικὴ μοῖρα καὶ κατόπιν δευτέρα καὶ τρίτη μὲ στρατὸν ἀνελθόντα εἰς 13 000 ἄνδρας ἐν συνόλῳ, οἵτινες ἀπέβησαν εἰς Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ, ἐπὶ τῆς Α. ὄχθης τοῦ Βοσπόρου. Ὑπογραφείσης ὅμως πλέον τῆς εἰρήνης, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐπίεζον τὴν Τουρκίαν ὅπως ἀπαιτήσῃ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ὅστις καὶ ἀνεχώρησε πράγματι τὴν 9ην καὶ 10ην Ἰουλίου ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως. Δύο ἑβδομάδας μετὰ τὸν ἐκ τοῦ Βοσπόρου ἀπόπλουν τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἐγνώσθη ὅτι ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Ρώσων εἶχεν ὑπογραφῆ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συμμαχικὴ συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ τελευταία αὕτη συνεδέετο στενότερον πρὸς τὴν τέως ἐχθράν της. Ἡ συνθήκη αὕτη εἶναι ἡ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος διάσημος συνθήκη τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ τῆς 26/8 Ἰουλίου 1833, διὰ τῆς ὁποίας τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου ἐτίθεντο οὐσιαστικῶς ὑπὸ τὸν ρωσικὸν ἔλεγχον, ὁ Εὔξεινος μετετρέπετο εἰς ρωσικὴν λίμνην καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐτίθετο οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ ρωσικὴν κηδεμονίαν.

Ἡ συνθήκη αὕτη εἶχεν ὀλεθρίας συνεπείας καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Τουρκίας κατάστασιν. Ἡ Ρωσία ἔθετεν ἤδη εἰς κίνησιν πᾶν μέσον, ὅπως κρατῇ τὴν Τουρκίαν ὑπὸ τοὺς ὄνυχάς της. Πᾶς πολιτικὸς ἱκανὸς ἀπεμακρύνετο ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Πύλης καὶ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀντικαθίστατο διὰ προσώπων ἀνικάνων καὶ πωλημένων εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὑποστηριζομένη δὲ καὶ ὑπὸ τῶν φανατικῶν Παλαιοτούρκων, ἀντέπραττε καὶ κατὰ τῆς στρατιωτικῆς ἀναδιοργανώσεως καὶ κατὰ παντὸς μεταρρυθμιστικοῦ ἢ νεωτεριστικοῦ. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν ρωσοτουρκικῶν σχέσεων ἦτο ἡ ἐν Πετρουπόλει ὑπὸ ἐκτάκτου τουρκικῆς πρεσβείας ὑπὸ τὸν στρατάρχην Ἀχμὲτ Φεβζῆ πασᾶν ἀφ' ἑνός, τοῦ κόμιτος Νεσελρόδε, ἀντικαγκελλαρίου, καὶ τοῦ κόμιτος Ὀρλὼφ ἀφ' ἑτέρου ὑπογραφεῖσα σύμβασις τῆς 17ης Ἰανουαρίου 1834. Χάρις εἰς διαρρύθμισιν τῶν τουρκορρωσικῶν συνόρων τοῦ Καυκάσου ἡ Ρωσία ἐλάμβανε τμῆμα τῆς Γεωργίας, ἴσον σχεδὸν κατ' ἐπιφάνειαν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Πύλη ἐνέκρινε τὸν διὰ τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν ὑπὸ συνελεύσεως προκρίτων ἐκπονηθέντα καταστατικὸν χάρτην, ἡ δὲ Ρωσία ὑπέσχετο ὅτι θὰ ἀποσύρῃ ἐκ τῶν ἡγεμονιῶν τὰ στρατεύματά της μετὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐγκαθίδρυσιν τῶν νέων ὁσποδάρων. Ἡ ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ ἐπροκάλεσεν ἀληθῆ ἀναστάτωσιν εἰς τοὺς διπλωματικοὺς κύκλους τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐνῷ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔχαιρον, διότι ἀπεχώρησαν ἐπὶ τέλους ὁ ρωσικὸς στρατὸς καὶ ὁ στόλος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, αἴφνης ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἡ Ρωσία ἀπέκτα προνομιοῦχον θέσιν ἐν τῷ Βοσπόρῳ καὶ τῷ Εὐξείνῳ.

Ὁ ναύαρχος Roussin, πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις εἶχεν ὑποπτευθῆ τὰ τεκταινόμενα, ἦτο ἕτοιμος νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν Πύλην ὅτι ἂν παρεδίδετο εἰς τὴν Ρωσίαν θὰ ἐξετίθετο εἰς τὴν ἐχθρότητα τῆς Γαλλίας. Συνεκρατήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, λόρδου Ponsonby (Πόνσομπυ), ὅστις ὡμολόγησε κατόπιν ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀντιμετωπίσωσι τὸν ἀγῶνα. Ἐνῷ ὅμως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ λόρδος Πόνσομπυ συνεβούλευε τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας νὰ τηρήσῃ μετριοπαθῆ στάσιν, ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ, ἀντιθέτως, ὁ μὲν δοὺξ de Broglie, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, συνεβούλευε μετριοπάθειαν εἰς τὸν λόρδον Πάλμερστον, ἡ δὲ Ἀγγλία, ἥτις ἄλλοτε ἠρνεῖτο τὴν ὑποστήριξίν της εἰς τὴν Γαλλίαν, ἤθελε **τώρα νὰ στείλῃ** τὸν στόλον της μὲ τὸν γαλλικὸν στόλον εἰς τὴν Μεσόγειον, νὰ ἐκβιάσῃ τὰ Δαρδανέλλια, νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν ρωσικὸν ἐκεῖνον στόλον, ὁ ὁποῖος ἦτο πάντοτε ἕτοιμος νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὸ πρόσχημα νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ. Ἀλλὰ ὁ δοὺξ de Broglie δὲν ἤθελε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τοιαύτην πολιτικήν. Κατὰ τὴν γνώμην του ἔπρεπε νὰ διαμαρτυρηθοῦν, ἀλλὰ νὰ μὴ προβοῦν μέχρι ρήξεως προώρου, ἥτις θὰ ἀφύπνιζε τὸ ὑπνῶττον Ἀνατολικὸν ζήτημα. Καὶ αὐτὸ ἔγινε πράγματι. Εἰς τὰ διαβήματα ὅμως ταῦτα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας δὲν συμμετέσχεν ἡ Αὐστρία. Ὁ καγκελλάριος πρίγκιψ Μέττερνιχ ἀντελαμβάνετο βεβαίως ὅτι ἡ ἐπικράτησις τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν συνέφερε καθόλου εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ κάμῃ θόρυβον, ἐπροτίμησε νὰ ἐπιζητήσῃ συνεννόησιν μετὰ τῆς Ρωσίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχεν. Ὁ Μέττερνιχ κατέκρινε τὴν στάσιν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων καὶ ἐνεργῶν λίαν ἐπιδεξίως κατώρθωσε νὰ λάβῃ παρὰ τῆς Ρωσίας τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τηρήσῃ μετριοπάθειαν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ. Ἄλλως τε, ἐνῷ οἱ Ἄγγλοι ἔκαμον τόσον θόρυβον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τῆς ρωσικῆς διπλωματίας, οἱ ρωσικοὶ στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοὶ κύκλοι δὲν συνεμερίζοντο τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ρώσων διπλωματῶν, καθ' οὓς ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπροστατεύετο πλέον ἐναντίον πάσης ἐπιθέσεως χάρις εἰς τὴν μυστικὴν ρήτραν τῆς συνθήκης τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ. Τῶν τοιούτων ἀκριβῶς διαθέσεων τῆς Ρωσίας ἐπωφελήθη ὁ Μέττερνιχ, ὅστις ἤρχισε ν' ἀνησυχῇ σοβαρῶς, διότι ἐπληροφορεῖτο ὅτι ὁ τσάρος Νικόλαος ὁ Α', βλέπων τὴν Τουρκίαν ἐν καταστάσει ἀγωνίας, ἐσκέπτετο νὰ ἱδρύσῃ μέγα ἑλληνικὸν κράτος πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς Τουρκίας, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀνησύχει ἀφ' ἑτέρου καὶ ἐκ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἤρχιζε νὰ ἐκδηλοῦται ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐσκέφθη ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ ρεύματος τούτου τριπλῆν συμμαχίαν, τριῶν αὐτοκρατοριῶν, τῶν ἀνακτοβουλίων τοῦ Βορρᾶ, ὅπως ὠνόμαζον τότε τὴν Πρωσσίαν, τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Οὕτω, προσποιούμενος ὅτι δέχεται τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενόμενα, κατώρθωσε νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐν Munchengraetz (Μύγχενγκραιτς, τῆς Βοημίας) συνέντευξιν τοῦ 1833, καθ' ἣν ὑπεγράφη αὐστρορρωσικὴ συμφωνία σχετικὴ πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν βάσιν τῆς συνεννοήσεως ἀπετέλει ἡ ἀνάγκη τῆς διατηρήσεως τῆς Τουρκίας εἰς ἣν κατάστασιν εὑρίσκετο τότε.

Διὰ τῆς αὐστρορρωσικῆς συμβάσεως τοῦ Munchengraetz τοῦ 1833 ἡ Ρωσία ἔδιδε περισσότερα παρ' ὅσα ἐλάμβανε. Κατέστρεφεν ὅλην ἐκείνην τὴν προνομιοῦχον θέσιν, τὴν ὁποίαν ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτὴν ἡ συνθήκη τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ καὶ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ προβῇ εἰς καμμίαν ἐνέργειαν μόνη, χωρὶς νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν Αὐστρίαν, ἐνῷ ἡ τελευταία αὕτη θὰ ἔμενεν ἐλευθέρα. Μετά τινας ἑβδομάδας καὶ ἡ Πρωσσία προσεχώρησεν εἰς γενικὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1833, ἥτις καθιέρωνε τὴν συμμαχίαν τῆς Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀρχῆς τῆς συντηρήσεως, βάσεως τῆς πολιτικῆς των. Ἀλλὰ παρὰ τὸν περιορισμόν, τὸν ὁποῖον ὑφίστατο ἡ συνθήκη τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ διὰ τῆς αὐστρορρωσικῆς συμβάσεως, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία δὲν ἔπαυον νὰ ἐπιμένουν, ὅπως ἡ Ρωσία ἀκυρώσῃ τὴν πρώτην, διότι ἄλλως τε, μὴ γνωρίζουσαι τί ὑπεγράφη εἰς τὸ Munchengraetz, ὑπώπτευον μήπως ὑπεκρύπτετο κάτι ἄλλο ὄπισθεν τῆς συμφωνίας τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ διπλωματία τῶν δύο δυτικῶν κρατῶν δὲν ἔπαυε νὰ ἀνησυχῇ, διότι ἡ εἰρήνη τῆς Κιουταχείας ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὡς ἁπλῆ ἀνακωχή. Ὁ μὲν Μωχάμμετ Ἄλη δὲν ἔπαυε νὰ τρέφῃ τὸ σχέδιον τῆς ἀνακηρύξεώς του ὡς κληρονομικοῦ ἡγεμόνος καὶ πολλάκις ὡμίλει εἰς τοὺς προξένους Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκογένειάν του, δηλαδὴ τοὺς υἱούς του. Ἀφ' ἑτέρου ὁ σουλτᾶνος ἔτρεφε σχέδια ἐκδικήσεως, ὅπως ἀνακτήσῃ τὰς ἀπολεσθείσας ἐπαρχίας του. Προσεπάθει ν' ἀνασυντάξῃ τὸν στρατόν του πρὸς πόλεμον καὶ νὰ ὑποκινῇ ἐπαναστάσεις κατὰ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη. Ἀλλ' ἔβλεπεν ὅτι, παρὰ τὴν τόσην καὶ τόσην φιλίαν των, ἡ Ρωσία δὲν ἐνεθάρρυνε τὰ ἐναντίον τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου ἐκδικητικὰ σχέδια, οὐδὲ ἐτήρει τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει ὁ κόμις Ὀρλὼφ περὶ στρατιωτικῆς βοηθείας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Συρίας. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπωφελήθη ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας Ponsonby, ὅπως ὑπονομεύῃ τὴν ρωσικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐνεργῇ συγχρόνως κατὰ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη, ὅστις δὲν ἠθέλησε νὰ διευκολύνῃ τὰς προσπαθείας τῆς Ἀγγλίας πρὸς ἀποκατάστασιν ταχείας συγκοινωνίας μετὰ τῶν Ἰνδιῶν διὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, συγκοινωνίας, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἀντενήργουν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία.

Ἐνῷ ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας προσεπάθει νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς χώρας του ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ἠγωνίζετο ὅπως θέσῃ κάποιαν τάξιν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας του, εἰς τὰς ὁποίας τὸ γόητρόν του ἐκλονίσθη συνεπείᾳ τῶν νικῶν τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη. Πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη καὶ πάλιν τὸν Κιουταχῆ Ρεσὶτ πασᾶν, ἐπανελθόντα ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας. Τὸν διώρισε βαλῆν Σεβαστείας, ὅπως ἐκεῖθεν ἐνεργήσῃ κατὰ τῶν Κούρδων, Λαζῶν καὶ ἄλλων ἀνταρτῶν. Πράγματι ὁ Ρεσὶτ κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ στρστὸν ἐκ 15.000 ἀνδρῶν, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπέβαλε τὴν τάξιν εἰς τὴν Λαζικὴν (δηλαδὴ εἰς τὸν Πόντον), εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ εἰς τὸ Κουρδιστάν. Συγχρόνως ἐξερράγη ἐπανάστασις κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐν Παλαιστίνῃ, ὅπου ὁ ἰθαγενὴς ἀραβικὸς πληθυσμὸς δὲν ἤθελε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν ἀφοπλισμόν. Οἱ ἐπαναστάται κατέλαβον τὴν Ναπλοὺζ (Νεάπολις τῆς Σαμαρείας, τὴν Σιχὲμ τῆς Γραφῆς), κατόπιν τὴν Ἑβρὼν καὶ τέλος τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἔσφαξαν τὰς φρουρὰς τῶν τριῶν πόλεων καὶ ἔφεραν διὰ μίαν στιγμὴν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν τὸν Ἰμπραχίμ.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ Πύλη. Παρεσκεύασε στρατὸν 90.000, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ἰμπραχὶμ πασᾶ ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου καὶ ἀνακτήσῃ τὴν κατὰ παραβίασιν τῆς συνθήκης τῆς Κιουταχείας ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καταληφθεῖσαν ἐπαρχίαν Οὖρφα. Ἀνεμένετο λοιπὸν ὅτι ὁ Ρεσὶτ καὶ ὁ Ἰμπραχὶμ θὰ συνηντῶντο ἐκ νέου εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἀλλ' ὁ σουλτᾶνος δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ δώσῃ τὴν διαταγὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, διότι δὲν εὕρισκεν ἐνθάρρυνσιν ἀπὸ καμμίαν εὐρωπαϊκὴν δύναμιν, οὔτε ἀπὸ τὴν σύμμαχόν του Ρωσίαν, ἡ ὁποία συνίστα εἰρηνικὴν διευθέτησιν καὶ προειδοποίει τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὅτι, ἂν περιπλακῇ εἰς νέον πόλεμον, θὰ παύσῃ νὰ θεωρῇ ἑαυτὴν ὑπόχρεων νὰ δώσῃ τὴν ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ προβλεπομένην βοήθειαν. Καὶ ἡ Ἀγγλία, παρὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Πόνσομπυ, δὲν ἐδείκνυε προθυμίαν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Τουρκίαν. Ἀπεναντίας συνεβούλευε τὴν Πύλην νὰ ἀποφύγῃ νέας περιπλοκάς. Οὕτω προελήφθη τὴν φορὰν αὐτὴν νέος πόλεμος Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου καὶ ὁ Ἰμπραχὶμ πασᾶς κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Παλαιστίνης. Συγχρόνως ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ καταγγέλλων τὴν Πύλην ὡς συνωμοτοῦσαν κατὰ τῆς ὑπάρξεώς του καὶ ζητῶν νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς ἡγεμὼν ἀνεξάρτητος.

Τῇ 3ῃ Σεπτεμβρίου 1834 ὁ Μπογὸς βέης, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ἰδιαίτερος γραμματεὺς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπηύθυνεν εἰς τὰς κυβερνήσεις Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας ἐμπιστευτικὴν ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας προειδοποίει αὐτὰς ὅτι ὁ Μωχάμμετ Ἄλη σκοπεύει νὰ ἀνακηρύξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Εἰς τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν ἐγκύκλιον ἔκαμεν ὑπαινιγμοὺς καὶ περὶ τοῦ ρωσικοῦ κινδύνου, λέγων ὅτι ἡ Τουρκία καὶ ἡ Περσία κινδυνεύουν νὰ ὑποκύψουν εἰς τὴν ἀχόρταστον φιλοδοξίαν τῆς Ρωσίας καὶ προτείνων νὰ ἑνωθοῦν αἱ τρεῖς Δυνάμεις, ὅπως κηρύξουν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας. Τὸ διάβημα τοῦτο ἔκαμε κακὴν ἐντύπωσιν, διότι ἐνεφάνιζε τὸν Μωχάμμετ Ἄλη ὡς ζητοῦντα νὰ προκαλέσῃ διατάραξιν τῆς εἰρήνης. Καμμία εὐρωπαϊκὴ Δύναμις δὲν ἐπεθύμει τότε τὸν πόλεμον. Ἡ Αὐστρία, διότι ἦτο σύμμαχος τῆς Ρωσίας, ἡ Γαλλία διότι ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Φίλιππος ἤθελε τὴν εἰρήνην καὶ διότι εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξασθενῇ ἡ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐγκάρδιος συνεννόησίς της. Ἡ Ἀγγλία, τέλος, παρὰ τὰς ὑποκινήσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ της, ᾐσθάνετο ὅτι δὲν ἦτο ἑτοίμη διὰ τοιοῦτον πόλεμον καὶ διότι ἤθελε μὲν νὰ καταρρίψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Μωχάμμετ Ἄλη, ὁ ὁποῖος ἐνισχυόμενος ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ θελήσῃ νὰ κλείσῃ τὴν ὁδὸν τῶν Ἰνδιῶν. Κατόπιν ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως τῶν τριῶν Δυνάμεων ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἀπεσύρθη ἐξ Οὔρφας καὶ ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἐπεχείρησε νὰ διαπραγματευθῇ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Πύλης. Αὕτη ὅμως, κατὰ συμβουλὴν τῆς Ρωσίας, διέταξε τὸν παρὰ τὸν Εὐφράτην ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σερασκέρη Χαφὶζ πασᾶ συγκεντρωθέντα στρατὸν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Συρίαν. Τὴν 21ην Ἀπριλίου 1839 ἡ πρώτη φάλαγξ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸ Μπίρ, ἐνῷ ὁ Ἰμπραχὶμ πασᾶς ἐγκαθίδρυσε τὸ ἀρχηγεῖόν του ἐν Χαλεπίῳ καὶ κατελάμβανε τὴν Νεζίπ, κειμένην εἰς ἀπόστασιν 12 χλμ. περίπου ἀπὸ τοῦ Μπίρ. Ὁ σερασκέρης δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ἰμπραχὶμ πασᾶ εἰς Χαλέπιον. Ἤθελε νὰ βαδίσῃ κατ' εὐθεῖαν ἐναντίον τῆς Δαμασκοῦ, ἐλπίζων ὅτι θὰ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ ὑπό τινων ὀρεινῶν φυλῶν τοῦ Λιβάνου. Ἀλλ' ὁ Μωχάμμετ Ἄλη ἐπεκαλέσθη εἰς βοήθειαν τοὺς Ἄραβας τῆς ἐρήμου, οἵτινες ἔστειλαν 20.000 ἱππεῖς, ἐνῷ ἐξ ἄλλου καὶ οἱ Μαρωνῖται καὶ οἱ Δροῦσοι συνετάσσοντο πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους. **Τὴν 24ην Ἰουνίου 1839 οἱ δύο στρατοὶ**

Digitized by Google

συνεκρούσθησαν παρὰ τὴν Νεζίπ. Ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἐκινήθη ἀπὸ πρωΐας, ὁδηγούμενος κυρίως ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἐξωμότου Σολιμάν. Ἡ μάχη διήρκεσε δύο ὥρας, ἀπέληξε δὲ εἰς πλήρη ἧτταν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Αἱ τουρκικαὶ ἀπώλειαι ἦσαν 1.000—2 000 νεκροὶ καὶ 12—15.000 αἰχμάλωτοι, 18—20.000 ὅπλα, 152 πυροβόλα κλπ. Ἡ εἴδησις τῆς τουρκικῆς ἥττης ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅταν ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ εὑρίσκετο εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου του (1 Ἰουλίου 1839).

Ὁ πρωτότοκος υἱὸς καὶ διάδοχός του Ἀβδοὺλ Μετζὶτ ἦτο νεανίας δέκα ἓξ ἐτῶν. Οἱ ὑπουργοί του δὲν ἦσαν πλέον εἰς θέσιν νὰ διατάξωσι νέας πολεμικὰς ἐνεργείας, διότι, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ἀρχιναύαρχον Ἀχμὲτ πασᾶν ηὐτομόλησε πρὸς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη. Καὶ τὸ διβάνιον θὰ ὑπέκυπτεν ἴσως εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλ' αἱ κατὰ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη ἐχθρικῶς διακείμεναι Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέμβωσι καὶ ἐκάλεσαν τὴν Πύλην νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τίποτε χωρὶς τὴν σύμπραξίν των (27 Ἰουλίου 1839). Κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων ὑπεγράφη τῇ 15 Ἰουλίου 1840 μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Πρωσσίας, Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἐν Λονδίνῳ σύμβασις «Περὶ εἰρηνεύσεως τῆς Ἀνατολῆς», διὰ τῆς ὁποίας αἱ πέντε Δυνάμεις ὑπέσχοντο νὰ συμπράξωσιν, ὅπως ἐπιβάλωσιν εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη τοὺς ἐν ἰδιαιτέρᾳ πράξει συμφωνηθέντας ὅρους καὶ καθώριζον τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς δράσεώς των, εἰδικῶς δὲ διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ ἠπειλεῖτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ὑπὸ τὴν ρητὴν ὑποχρέωσιν ὅτι τὰ ληφθησόμενα μέτρα θὰ ἦσαν προσωρινὰ καὶ θὰ ἔμενε κατόπιν σεβαστὸν τὸ δόγμα τῆς μὴ παραδοχῆς ξένων πολεμικῶν εἰς τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Κατὰ τὴν χωριστὴν πρᾶξιν, ὁ Μωχάμμετ Ἄλη διετήρει τὴν κληρονομικὴν κατοχὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ θὰ ἔμενεν ἰσοβίως πασᾶς τῆς Πτολεμαΐδος, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ἐκκενώσῃ ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὴν Ἀραβίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Κρήτην καὶ τὰ ἄλλα κατεχόμενα ἐδάφη. Ἐν περιπτώσει ὅμως ἀρνήσεως θὰ ἔχανε τὰ πάντα καὶ αἱ τέσσαρες Δυνάμεις θὰ ἐπέβαλλον διὰ τῆς βίας τὰς ἀποφάσεις των.

Μόνη ἡ Γαλλία ἐκηρύσσετο ἀκόμη ὑπὲρ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη καὶ ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται εἰς πόλεμον κατὰ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Φίλιππος δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν πρωθυπουργὸν Θιέρσον μέχρις ἐσχάτων, ὅταν δὲ οὗτος παρῃτήθη, ἡ Γαλλία ἐγκατέλειψε τὸν πασᾶν τῆς Αἰγύπτου. Οὗτος ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ ἀντισταθῇ μόνος. Ἀλλὰ τότε ἤρχισεν ἡ πολεμικὴ δρᾶσις τῶν τεσσάρων συμμάχων τῆς Τουρκίας. Ἀγγλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὴν Βηρυττόν, κατέστρεψε τὸν ἐκεῖ αἰγυπτιακὸν στόλον καὶ ἀπεβίβασε στρατὸν 9 000 ἀνδρῶν, ὅστις, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Μαρωνιτῶν, ἐξεδίωξε τὸν Ἰμπραχὶμ πασᾶν ἐκ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Συρίας καὶ μετὰ σφοδρὰν ἐπίθεσιν κατέλαβε καὶ τὴν Πτολεμαΐδα, ἀναγκασθεῖσαν νὰ συνθηκολογήσῃ. Συγχρόνως ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Napier ἐνεφανίζετο πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἠνάγκαζε τὸν Μωχάμμετ Ἄλη νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην, ἡ ὁποία ἄφηνεν εἰς αὐτὸν μόνην τὴν Αἴγυπτον (27 Νοεμβρίου 1840). Ἡ Πύλη ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἀκόμη περισσότερον ἐκ τῆς νίκης τῶν συμμάχων της. Ἐκήρυξε τὸν Μωχάμμετ Ἄλη προγεγραμμένον καὶ διώρισεν ἄλλον πασᾶν εἰς τὴν θέσιν του. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία τὴν ἠνάγκασε νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν σύμβασιν τοῦ Napier. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν διαφόρων διακοινώσεων ἐξεδόθησαν ἀλλεπαλλήλως φιρμάνια περὶ διορισμοῦ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη καὶ ἐπὶ τέλους τὸ φιρμάνιον τῆς 21ης Μαΐου 1841, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφαλίζετο εἰς τοὺς ἄρρενας ἀπογόνους αὐτοῦ ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ τῆς διοικήσεως τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ πρωτοτόκου εἰς πρωτότοκον, χωρὶς νὰ ἔχουν δικαίωμα διαδοχῆς οἱ ἐκ θηλυγονίας ἀπόγονοι.

Ἡ Αἴγυπτος, παραμένουσα ἐπαρχία τοῦ τουρκικοῦ κράτους, θὰ ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Τουρκίαν φόρον 80.000 πουγγίων (ἓν πουγγίον=500 γρόσια τουρκικά), ἤτοι 400 00 λιρῶν Τουρκίας. Ἡ δύναμις τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ὡρίζετο εἰς 18 000 ἄνδρας, ἀλλ' ἐν καιρῷ πολέμου θὰ ηὐξάνετο ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἡ σημαία θὰ ἦτο ἡ αὐτή. Ὁ διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου θὰ διώριζε τοὺς ἀξιωματικοὺς μέχρι τοῦ βαθμοῦ συνταγματάρχου, δὲν θὰ εἶχε δὲ δικαίωμα νὰ ἔχῃ στόλον ἄνευ τῆς εἰδικῆς ἀδείας τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Οὕτω ὁλόκληρον τὸ ὑπὸ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη ἀνεγερθὲν οἰκοδόμημα κατέρρευσε διὰ μιᾶς. Ἡ Αἴγυπτος ἔγινε πάλιν ἐπαρχία τοῦ τουρκικοῦ κράτους μὲ μερικὰ προνόμια. Ὁ γενικὸς διοικητής της ἔλαβε τὸν τίτλον χεδίβης (χιντίβ) ὡς ἡγεμὼν ὑποτελὴς μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ *σάντρ-ἀζάμ* (πρωθυπουργοῦ).

Διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐσχηματίζετο συμμαχικὸς συνασπισμὸς εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Ἡ Ἀγγλία ἤρχιζε πολιτικὴν καθαρῶς φιλοτουρκικήν.

Ἡ Σύμβασις τῶν Στενῶν (1841). Ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἐνεργείας τῶν τεσσάρων Δυνάμεων πρὸς διακανόνισιν τῶν αἰγυπτιακῶν ὑποθέσεων συνεζητεῖτο καὶ τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν, διότι ἡ Ἀγγλία ἤθελε νὰ καταρρίψῃ ὁριστικῶς τὴν ρωσοτουρκικὴν συνθήκην τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ, τῆς ὁποίας ἡ ὀκταετὴς διάρκεια ἔληγεν ἀκριβῶς τῷ 1841. Συνεπείᾳ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων συνῆλθεν ἐν Λονδίνῳ εἰδικὴ συνδιάσκεψις τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, καθ' ἣν ὑπεγράφη τὸ «τελικὸν πρωτόκολλον» τῆς 10ης Ἰουλίου 1841, διακηρύττον ὅτι ὁ ἀρχαῖος κανὼν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καθ' ὃν ἀπαγορεύεται εἰς τὰ ξένα πολεμικὰ πλοῖα ὁ εἴσπλους εἰς τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, θέλει παραμείνει σεβαστός, καὶ προσθέτον ὅτι θὰ ἐκαλεῖτο καὶ ἡ Γαλλία νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν ἐν λόγῳ συμφωνίαν. Τούτου γενομένου, ὑπεγράφη ἐν Λονδίνῳ σύμβασις Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Γαλλίας, Πρωσσίας, Ρωσίας καὶ Τουρκίας (13 Ἰουλίου 1841) περὶ κλεισίματος τῶν Στενῶν.

Εἰς τὸ προοίμιον τῆς συμβάσεως ταύτης αἱ πέντε εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἐγγυῶνται, διὰ πρώτην φορὰν ὅλαι ὁμοῦ, τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, λέγουσαι ὅτι «ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν, ὅπως δώσωσιν ἔκδηλον ἀπόδειξιν τοῦ ὃν τρέφουσι σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἀπαραβίαστον τῶν κυριαρχικῶν του δικαιωμάτων, ὡς καὶ τῆς εἰλικρινοῦς αὐτῶν ἐπιθυμίας νὰ ἴδωσι παγιουμένην τὴν ἡσυχίαν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ σουλτάνου, ἀπεφάσισαν νὰ διαπιστώσωσιν ἐκ κοινῆς συμφωνίας διὰ ρητῆς πράξεως τὴν ὁμόφωνον αὐτὴν ἀπόφασιν νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὸν ἀρχαῖον κανόνα, καθ' ὃν τὰ Στενὰ δέον νὰ εἶναι κεκλεισμένα εἰς τὰ ξένα πολεμικά, ἐν ὅσῳ ἡ Πύλη εὑρίσκεται ἐν καταστάσει εἰρήνης».

Οὕτω ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐγγυήσεως τῆς κυριαρχίας τοῦ σουλτάνου ἡ σύμβασις αὕτη ἀπετέλει κατ' οὐσίαν περιορισμὸν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς Τουρκίας, συγχρόνως δὲ εἰσῆγεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν νέον δόγμα, καθ' ὃ ἡ Ρωσία ἐν περιπτώσει ἀνακινήσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος θὰ εἶχε νὰ ὑπολογίσῃ μὲ ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην.

Πρῶται διπλωματικαὶ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ πρώτη διπλωματικὴ ἐπαφὴ τῆς Τουρκίας μετὰ τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπῆλθεν ἄνευ δυσχερειῶν, πρῶτον ὡς ἐκ τῶν διαφόρων ζητημάτων, ἅτινα ἀφέθησαν νὰ λυθοῦν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διὰ τῶν διαφόρων πρωτοκόλλων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν σχετικῶν συμφωνιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δεύτερον ὡς ἐκ τοῦ ὅλως ἰδιάζοντος χαρακτῆρος, τὸν ὁποῖον προωρίζοντο νὰ προσλάβουν αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις συνεπείᾳ τῆς ἀπελευθερώσεως μικρᾶς μοίρας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοῦ ὁποίου σημαντικὸν μέρος ἔμενεν ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ὁ λαός, ὅστις ἦτο ἄλλοτε κύριος τῶν χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδραμοῦσα ἐγκατεστάθη καὶ ἐκυριάρχησεν ἡ τουρκικὴ φυλὴ ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον αἰῶνας, εἶχε τώρα μίαν γωνίαν ἐλευθέραν, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ ἀλύτρωτον ἀκόμη μέρος τοῦ ἔθνους, τὸ καὶ κυριώτερον, τὸ τότε μᾶλλον ἀνεπτυγμένον πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς, ἦτο συνδεδεμένον διὰ τῆς ἱστορίας τῶν παραδόσεων τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ παύσῃ ὑφισταμένη ἡ πνευματικὴ αὕτη ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο μερῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεσπάσθησαν διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ μικροῦ βασιλείου. Ἦτο βέβαιον ὅτι οἱ αὐτοὶ πόθοι καὶ αἱ αὐταὶ ἐλπίδες θὰ ἐνέπνεον τόσον τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας ὅσον καὶ τοὺς ὑπὸ τὸ τουρκικὸν σκῆπτρον Τὸ ὄνειρον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἦτο ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀντελαμβάνοντο σαφῶς τὴν κατάστασιν, ἡ ἵδρυσις δὲ τοῦ νέου κράτους ἐνέπνεεν εἰς αὐτοὺς σοβαρὰς ἀνησυχίας. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ ἐπιμονὴ τοῦ σουλτάνου νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ὑποκύψῃ μόνον ὅταν τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἔφθασαν τῷ 1829 εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην εἶναι πρόβλημα ἂν ἡ Τουρκία θὰ συγκατετίθετο εἰς ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεως τοῦ νέου κράτους. Ἡ κατάστασις ὅμως τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη ἐναντίον τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς καθίστα τὴν Πύλην ὑποχωρητικωτέραν. Οὕτω τῇ 26ῃ Δεκεμβρίου 1832, ἀπαντῶσα εἰς διακοίνωσιν τῶν κυβερνήσεων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Νοεμβρίου 1832 περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκιπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγεν ὅτι ἐπιβεβαιοῖ καὶ αὐτὴ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκιπος Ὄθωνος ὡς βασιλέως τῆς ἐντὸς τῶν καθορισθέντων ὁρίων περιλαμβανομένης χώρας. Ἐξέφρασε δὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι «μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ θὰ παύσουν αἱ ταραχαὶ ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν καθορισθέντων ὁρίων περιοριζομένων τόπων καὶ ὅτι θέλουσι τηρηθῇ αἱ συμφωνίαι, αἵτινες θέλουσιν ἐξασφαλίσει τὴν ἡσυχίαν τῶν οἰκείων πληθυσμῶν καὶ ὅτι σχέσεις ἀγαθῆς γειτονίας θὰ ὑπάρξωσι μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν». Ὡς βλέπομεν, ἡ Τουρκία ἐπανελάμβανε δὶς τὰ περὶ τῆς «χώρας, τῆς περιοριζομένης ἐντὸς τῶν καθορισθέντων ὁρίων», ὡς νὰ ἤθελε νὰ διακηρύξῃ ὅτι οὐδεμία ἔδει νὰ ὑπάρχῃ σχέσις καὶ συνάφεια μεταξὺ τῶν δύο χωριζομένων τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἐλεύθερον ὅμως μέρος τοῦ ἔθνους καὶ ἡ κυβέρνησίς του δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ σκέπτωνται ἄλλως, πρὸ πάντων ἐν ὅσῳ ἔβλεπον καὶ ἐπληροφοροῦντο πόσον ὑπέφερον καὶ κατεπιέζοντο ἀκόμη οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Κρήτης, τῶν νήσων καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπεδεινοῦτο ἕνεκα τῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ εἰσβολὴ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶ, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ νεωτεριστικαὶ ἀπόπειραι τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπέδιδε τὸ δεισιδαῖμον τουρκικὸν στοιχεῖον τὰ δεινοπαθήματά του καὶ ἐναντίον αὐτῶν ἐστρέφετο ἡ ὀργή του. Δὲν εἶχον ὅμως ἀρχίσει αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ εἰς Σμύρνην ἐπίσκεψις τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Τὴν σχετικὴν αἴτησιν ὑπεστήριξε καὶ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρέσβυς τῆς Ρωσίας, ὅστις, ὡς εἴδομεν, ἦτο τότε πανίσχυρος καὶ ἀνεμειγνύετο εἰς ὅλα. Οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ τηρήσῃ ὁ βασιλεὺς αὐστηρὸν incognito καὶ νὰ εὑρεθῇ εὐλογοφανὴς ἀφορμὴ διὰ τὴν ἐπίσκεψίν του. Ἡ ἀφορμὴ αὕτη εὑρέθη. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ὄθωνος πρίγκιψ Μαξιμιλιανός, ὅστις ἐπρόκειτο νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Ἀνατολήν, θὰ ἐπεσκέπτετο τὴν Σμύρνην καὶ ὁ Ὄθων θὰ ἤρχετο εἰς συνάντησίν του. Καὶ οὕτω, πέντε μόλις μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Ναύπλιον, ὁ Ὄθων, ἐπιβαίνων τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας «Μαδαγασκάρης», ἥτις εἶχε τεθῆ εἰς τὴν διάθεσίν του διὰ τὸ ἐκ Τεργέστης εἰς Ἑλλάδα ταξίδιόν του, ἔφθανε τὴν 5ην Ἰουνίου 1833 εἰς Σμύρνην. Εἶναι εὐνόητος ὁ ἐνθουσιασμός, ὅστις κατέλαβε τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἑλληνικωτάτης μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἑκατοντάδες πλοίων καὶ λέμβων ἐπολιόρκησαν τὴν «Μαδαγασκάρην» καὶ ἐπευφήμησαν τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὄθων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ του Δημητρίου Βότσαρη καὶ τῆς βαυαρικῆς ἀκολουθίας του, ἐξῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἡ συνώθησις καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἦτο τοιοῦτος, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως εἰς τὸ πλοῖόν του. Μόνον ὅταν, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῶν προὐχόντων, κατηυνάσθησαν τὰ πνεύματα, ὁ Ὄθων ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ σχολεῖα, τὸ νοσοκομεῖον τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ τὰς ἐκκλησίας Ἐννέα ὅλας ἡμέρας ἔμεινεν ὁ Ὄθων ἐν Σμύρνῃ.

Τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἔφθασε καὶ ὁ Μαξιμιλιανός, τότε δὲ ἐτελέσθη πανηγυρικὴ δοξολογία εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Σμύρνης Σεραφεὶμ ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους. Ὁ Τοῦρκος διοικητὴς ἀνέφερε τὰ συμβάντα εἰς Κωνσταντινούπολιτ καὶ ἐζήτησε τὴν ἐξορίαν τοῦ μητροπολίτου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

Ὑπὸ τοιαύτην κατάστασιν πνευμάτων εἶναι εὐνόητον διατὶ νέαι δυσχέρειαι ἀνεφύησαν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐγκατασταθῇ ἡ πρώτη ἑλληνικὴ διπλωματικὴ ἀντιπροσωπεία ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀνετέθη εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Ζωγράφον, πολιτευτὴν ἐκ Καλαβρύτων. Ἦτο ἔργον δυσχερές, διότι διὰ πρώτην φορὰν ὁ σουλτᾶνος Μαχμούτ, ἡγεμὼν ἀγέρωχος καὶ δύσκαμπτος, θὰ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ δεχθῇ ἐπίσημον ἀντιπρόσωπον τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ζωγράφος θὰ εἶχε νὰ συζητήσῃ καὶ κανονίσῃ σωρείαν ἀπαιτήσεων ἰδιωτῶν Τούρκων καὶ ἄλλα ζητήματα, συγχρόνως δὲ νὰ διαπραγματευθῇ καὶ συνάψῃ ἐμπορικὴν σύμβασιν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 8ου ἄρθρου τῆς συμφωνίας τῆς 9/21 Ἰουλίου 1832 Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἅμα ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν Μάρτιον τοῦ 1834, ἠθέλησε νὰ γίνῃ δεκτὸς ἀμέσως εἰς ἐπίσημον ἀκρόασιν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ὅπως ἀντιπροσωπεύσῃ ἐπισήμως τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν βασιλέα του. Ἀλλ' ὁ σουλτᾶνος ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν τὸν ἐδέχθη ἀμέσως. Μόλις τὴν 11ην Αὐγούστου 1834 ἔγινε δεκτὸς ὁ Ζωγράφος ὑπὸ τοῦ Ρεῒζ ἐφέντη καὶ ἐξηκολούθησε τὰς διαπραγματεύσεις τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀρχίσει ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεπισήμως. Ἀλλ' αἱ δυσχέρειαι ἦσαν μεγάλαι. Ὑπῆρχε κατ' ἀρχὰς τὸ ζήτημα τῆς ἰθαγενείας καὶ τῆς ἐξασκήσεως ἐπαγγελμάτων. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἤθελε νὰ ἀνήκουν εἰς τὰς συντεχνίας ἄνθρωποι ἀπολαύοντες τῶν ἐκ τῶν διομολογήσεων προνομίων ἀσυλίας καὶ ἀσυδοσίας. Αἱ συμφωνίαι ἔδιδον καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπό τινας προϋποθέσεις, τὸ δικαίωμα νὰ μεταναστεύσωσιν, ἀποβάλλοντες τὴν

Digitized by Google

τουρκικήν των ὑπηκοότητα. Ἤρκει λοιπὸν ἓν ταξίδιον εἰς Ἀθήνας ἢ εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ὅπως γίνωσιν Ἕλληνες ὑπήκοοι. Ἐπανερχόμενοι κατόπιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην ἢ ἄλλας πόλεις, θὰ ἐξηκολούθουν ν' ἀνήκωσιν εἰς τὰς συντεχνίας, τῶν ὁποίων ἀποτέλουν μέρος προηγουμένως, καὶ νὰ ἔχωσι τὰ ἀκίνητα κτήματά των. Ἡ Πύλη ἐζήτει ὅπως οἱ ἀλλάσσοντες ἰθαγένειαν ἐκποιῶσι τὰ κτήματά των καὶ φύγωσιν ὁριστικῶς ἐκ Τουρκίας, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ἤθελον νὰ ἐξακολουθήσουν νὰ πληρώνουν τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον καὶ προηγουμένως καὶ νὰ ὑπόκεινται εἰς τοὺς νόμους τῆς χώρας. Οἱ Τοῦρκοι ἔβλεπον ὅτι, ἂν ἄφηνον τοὺς τέως ραγιᾶδες νὰ φύγουν, ἔστω καὶ ὅπως μὴ ἐπιστρέψουν, θὰ ἔχανον σημαντικὸν ποσὸν φορολογουμένων καὶ θὰ ἐπήρχετο ἱκανὴ διατάραξις τοῦ δημοσιονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ καθεστῶτος τῆς Τουρκίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπέμενεν. Ἡ ἐπιμονὴ αὕτη τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἦτο ἀναγκαία, διότι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ παρενέβαλλον παντὸς εἴδους δυσκολίας τόσον εἰς τὴν μετανάστευσιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας τῶν κατὰ τοὺς νομίμους τύπους προσκτωμένων ταύτην μεταναστῶν. Ἐξ ἀφορμῆς τούτου ὁ Ζωγράφος, ἐξακολουθῶν νὰ μένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεπισήμως, ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Τοῦρκον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας κατηγόρει τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἐπὶ κακῇ θελήσει εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεις της καὶ ὑπέβαλλε πίνακα παραπόνων περὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀρχῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολίτας.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡ κατάστασις ἦτο χειροτέρα. Τὸ θέρος τοῦ 1833 Ὀθωμανοὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, μεταβάντες εἰς Χίον, διεκήρυττον ὅτι ὅσοι τῶν Χίων ἤθελον ἐγκαταλείψει τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν θὰ ἐλάμβανον τοὺς τίτλους (χοτζέτια) τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτῶν, ὅσοι δὲ ἤθελον ἐξακολουθήσει μένοντες Ἕλληνες ὑπήκοοι θὰ ἔχανον τὰ κτήματά των. Ἐν Βόλῳ ὁ διοικητὴς ἔδωκεν αἰφνιδίως εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν διαταγὴν νὰ φύγουν ἐντὸς 10 ἡμερῶν. Εἰς τὴν Σμύρνην ἐδόθη ἡ αὐτὴ διαταγὴ μὲ προθεσμίαν 80 ἡμερῶν.

Ἐν Σάμῳ ἡ κατάστασις ἦτο χειροτέρα. Ὁ ἡγεμὼν Στέφανος Βογορίδης οὐχὶ μόνον ἐφέρετο βιαίως κατὰ τῶν νησιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν μετανάστευσιν αὐτῶν παρεκώλυε τόσον, ὥστε ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐδέησε νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις παρὰ τῆς Πύλης (Ἰούνιος 1833). Ὁ Βογορίδης ἀπήντησεν ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἀναρχίας εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς νήσου ὑφίσταται ὁπωσδήποτε ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως θέλει γνωρίσει τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πολιτῶν. Ἐν τούτοις ὁ Βογορίδης προέβαινε καὶ εἰς ἄλλας βιαιοπραγίας. Ἐνῷ ἡ συνέλευσις τῶν Σαμίων πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἐκ δεινῆς πείνης μαστιζομένου λαοῦ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐμπορίου προέβαινεν εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ φόρου τῆς δεκάτης καὶ τῶν τελευταίων δασμῶν, ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Βογορίδου ἐπίεζεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν λαόν, ὥστε τὸν Μάρτιον τοῦ 1835 ἀπεστάλη παρ' αὐτῶν εἰς τὸν σουλτᾶνον ἀναφορὰ περιέχουσα δέκα κεφάλαια κατηγορίας. Κατηγγέλθη ὅτι ὁ ἡγεμὼν διέλυσεν αὐθαιρέτως τὴν βουλήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκλέξει ἡ δευτέρα συνέλευσις τῆς νήσου συμφώνως πρὸς τὸ 2ον ἄρθρον τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς καὶ ἀντὶ τῆς διαλυθείσης διώρισεν αὐτὸς ἄλλην, ὅτι διώριζεν αὐθαιρέτως δημάρχους, ὅτι ᾠκειοποιήθη ὅλα τὰ εἰσοδήματα τῶν μεταναστευσάντων, ὅτι ἀπεδίωξε καὶ ἐφυλάκισε τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς ἀδίκους προτάσεις του περὶ τοῦ μισθοῦ καὶ τῆς ἀποζημιώσεώς του δι' ἔξοδα ἀνύπαρκτα, ὅτι διέπραξε διαφόρους ἄλλας καταχρήσεις κ.λ.π. Εἰς τὰς κατηγορίας ταύτας ὁ Βογορίδης ἀπήντησε δι' ἐκθέσεως πρὸς τὴν Πύλην, ἥτις ἀνεκοινώθη καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐγγυητρίας Δυνάμεις. Κατηγόρει τοὺς Σαμίους ὅτι φεύγοντες εἰς Ἑλλάδα στεροῦν τὸν δημόσιον θησαυρὸν τῆς Τουρκίας ἀπὸ τὸ εἰσόδημα τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ ὅτι ἑπομένως ἡ Πύλη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δημεύσῃ τὰ κτήματά των διὰ ν' ἀποζημιωθῇ, ὅτι οἱ Σάμιοι, ἐπαναστατήσαντες κατὰ τοῦ νομίμου κυριάρχου των, ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ προβῇ εἰς πολεμικὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν πολὺ τὴν ἀξίαν τῶν ἐγκαταλειφθέντων κτημάτων τῶν φυγάδων κ.λ.π. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς ἐν Σάμῳ καὶ Τουρκίᾳ καταστάσεως. Εἰς ἐμπιστευτικὰς ὁδηγίας πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλλάδος (23 Ὀκτωβρίου 1835), ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἰάκωβος Ρίζος ἐκάλει αὐτοὺς νὰ προβῶσιν εἰς ἐμπιστευτικὸν διάβημα, ὅπως ζητήσωσι τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησιν τῆς Σάμου. Αἱ ἀπαντήσεις ὅμως τῶν Δυνάμεων δὲν ἦσαν εὐνοϊκαί. Αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις περιῆλθον εἰς δεινὸν σημεῖον. Ὁ Ζωγράφος προέβη μέχρι τοῦ νὰ διακηρύξῃ ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Πύλης ἄγει εἰς πόλεμον, ὅτι οἱ μεταναστεύσαντες εἰς Ἑλλάδα ἔγιναν Ἕλληνες ὑπήκοοι, ὅτι ἡ προστασία αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἑπομένως ἡ Πύλη δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δημεύσῃ τὰ κτήματά των. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1835 αἱ ἀρχαὶ ἔκλεισαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ καταστήματα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, ὅπως πιέσωσιν αὐτοὺς νὰ δεχθοῦν τὴν τουρκικὴν ἰθαγένειαν. Ὁ Ζωγράφος τὴν εὐθύνην τῶν συμβησομένων ἐπέρριπτεν εἰς τὴν Πύλην, προσθέτων ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρίστων διαθέσεων, ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἡ ἐπιθυμία της ἦτο ζωηρά, δὲν θέλει νὰ θυσιάσῃ τὴν τιμὴν τοῦ βασιλείου καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Τὸ διάβημα τοῦ Ζωγράφου ὑπεστήριξε καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας, διότι ὁ ἀρχιγραμματεὺς Ἄρμανσμπεργ ἐθεωρεῖτο φίλος τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Προτάσει τῆς Ἀγγλίας ἀνετέθη ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς εἰς τοὺς ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτάς, οἵτινες συνῆλθον πάλιν εἰς νέαν διάσκεψιν διὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα καὶ ἐξέδωκαν τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Ἰανουαρίου 1836 πρωτόκολλον, διὰ τοῦ ὁποίου ὡρίζετο ὅτι αἱ προθεσμίαι μεταναστεύσεως πρέπει νὰ ὑπολογισθῶσιν ἀφ' ἧς θέλουσι παραδοθῆ οἱ χάρται τῶν ἑλληνικῶν συνόρων εἰς ἑκατέραν τῶν δύο κυβερνήσεων, ἤτοι ἀπὸ τῆς 9 Δεκεμβρίου 1835, ὅτι ἡ Πύλη δὲν πρέπει νὰ παρεμβάλλῃ δυσχερείας εἰς τὴν μετανάστευσιν, ὅτι Ἕλληνες θεωροῦνται ὅλοι οἱ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ γεννηθέντες Ἕλληνες, οἱ πρὸ τῆς 16ης Ἰουνίου 1830 μεταναστεύσαντες καὶ μὴ ἐπιστρέψαντες εἰς Τουρκίαν πρὸς ἀποκατάστασιν, ὡς καὶ ἐκεῖνοι εἰς οὓς ἐχορηγήθη τὸ τῆς μεταναστεύσεως δικαίωμα διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 16ης Ἰουνίου 1830 καὶ οἵτινες μετενάστευσαν ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου τούτου μέχρι τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1835, καθ' ἣν ὁ ὁροθετικὸς χάρτης παρεδόθη τῇ Πύλῃ, ὅτι πᾶς Ἕλλην ποιούμενος χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς μεταναστεύσεως ὑποχρεοῦται νὰ καταλείψῃ τὸ ἔδαφος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐντὸς ἐνιαυσίου προθεσμίας, ν' ἀποκατασταθῇ ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι δὲν θέλει πλέον ἐπανέλθει εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν, εἰμὴ διαβατικῶς πρὸς μετάβασίν του εἰς ἑτέραν χώραν, πρὶν ἢ ἀποκαταστήσῃ τὴν κατοικίαν του ἐν Ἑλλάδι καὶ διαμείνῃ ἐν αὐτῇ τρία ἔτη. ὅτι εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ναυτικοὺς τὸ ἐπάγγελμα, τοὺς περιλαμβανομένους εἰς τὴν τῶν μεταναστῶν κατηγορίαν, θέλει ἐπιτραπῆ μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους, ἀφ' ἧς ἀποκατασταθῶσιν ἐν Ἑλλάδι, νὰ πλέωσι καὶ προσορμίζωνται εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ νὰ μετέρχωνται ἐν αὐτοῖς τὸ ἐμπόριον ὡς Ἕλληνες ὑπήκοοι, ἄνευ παρενοχλήσεως ἢ παρεμβάσεώς τινος κλπ. Συνεπείᾳ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου ἐξεδόθη ἡ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 Ἰανουαρίου 1837 δηλοποίησις (déclaration) τῆς ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων γραμματείας ὡς καὶ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως περὶ ἀποδοχῆς τῶν ἀνωτέρω ἀποφάσεων.

Ἄλλο ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶχε δημιουργήσει ἱκανὰς δυσχερείας, ἦτο τὸ τῆς ὁροθετήσεως. Αἱ ἐργασίαι τῆς χαράξεως τῶν ἑλληνικῶν συνόρων ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας εἶχον λήξει καὶ τὸ σχετικὸν πρωτόκολλον ὑπεγράφη ἐν Λαμίᾳ τῇ 13/25 Νοεμβρίου 1832, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διὰ διακηρύξεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἐκ Ναυπλίου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10/22 Φεβρουαρίου 1833, διέτασσε νὰ καταληφθῶσιν αἱ ἐπαρχίαι Ἀττικῆς, Εὐβοίας, Ζητουνίου (Λαμίας) καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ λοιπὰ μεταξὺ τῶν κόλπων Ἄρτης καὶ Βόλου κείμενα μέρη. Ἀλλ' ἡ ὁροθέτησις ἔληξε μόλις τὸ ἔαρ τοῦ 1835, καὶ τῇ 9ῃ Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπεδόθη εἰς τὴν Πύλην ὁ χάρτης τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διὰ διακοινώσεως πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἐν γένει εἰς ὅλας του τὰς ἐνεργείας πρὸς διευθέτησιν τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων ὁ Ζωγράφος προσέκρουεν εἰς δυσχερείας, οὕτως ὥστε ἐδέησε ν' ἀνακληθῇ τῇ 8 Δεκεμβρίου 1837. Οὔτε ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἶχε γίνει δεκτός, οὔτε κανὲν ἐκκρεμὲς ζήτημα εἶχε λυθῆ. Εἰς ἀντικατάστασίν του διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸν διορισμόν του, καὶ ἡ ἑλληνικὴ πρεσβεία ἔμεινεν ἡμιανεγνωρισμένη μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, ἂν καὶ ὁ ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς τέως διερμηνεὺς Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος εἰργάσθη πολὺ πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν.

Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Μετζὶτ (2 Ἰουνίου 1839), ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔκρινεν ὅτι ὑπὸ τὸ νέον τουρκικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον εἶχε ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς πολλὰς δυσχερείας, ὑπῆρχεν ἐλπὶς ἀναγνωρίσεως τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας καὶ διακανονίσεως τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων. Πρὸς τοῦτο ἀπεστάλη πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1839, καὶ ὁ Ζωγράφος, ὢν τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως ἐπιδώσῃ αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος πρὸς τὸν σουλτᾶνον ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει του καὶ ὅπως διαπραγματευθῇ καὶ συνομολογήσῃ ἐμπορικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτᾶνος, νέος τότε δέκα ἓξ ἐτῶν, περιστοιχούμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ρεσὶτ πασᾶ καὶ τῶν ἀνωτέρων μεγιστάνων καὶ θεραπόντων τῆς αὐλῆς του, ἐδέχθη εὐγενῶς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ὄθωνος, εἶπε κολακευτικούς τινας λόγους πρὸς τὸν πρεσβευτὴν καὶ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τουρκικὸν παράσημον. Ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἀπενέμετο τουρκικὸν παράσημον εἰς Ἕλληνα πολιτικόν. Ἀμέσως κατόπιν ἤρχισαν αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Ζωγράφου μετὰ τοῦ Ρεσὶτ πασᾶ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐκπόνησις σχεδίου συνθήκης, ἡ ὁποία ἔφερε τὸν τίτλον: «Συνθήκη φιλίας, ἐμπορίου καὶ συμμαχίας» (3 Μαρτίου 1840).

Ἡ συνθήκη ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν δύο κρατῶν νὰ μετέρχωνται τὸ μεταξὺ αὐτῶν ἐμπόριον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ταξιδεύωσι, κατοικῶσι καὶ ἐνοικιάζωσιν οἰκίας καὶ ἀποθήκας δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, ἀπολαύοντες ἴσης προστασίας καὶ φιλοξενίας, ἐκανόνιζε μέχρις ἑνὸς σημείου τὸ ζήτημα τῆς ἰθαγενείας, ἀπήλλασσε τοὺς ὑπηκόους τῶν δύο κρατῶν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ πάσης φορολογίας, ἐξησφάλιζε τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἀκτοπλοΐας, γενικῶς δὲ τὸν ὅρον τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους, καθώριζε τὰ τῆς πρεσβεύσεως καὶ ἐξησφάλιζεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ δίκαιον τῶν διομολογήσεων (capitulations) μετά τινων περιορισμῶν. Περιεῖχεν ὅμως καὶ τινας ὅρους πολιτικῆς φύσεως, ὡς π. χ. ὅτι ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ ἓν τῶν συμβαλλομένων μερῶν περιπλακῇ εἰς πόλεμον, οἱ ὑπήκοοι τοῦ ἄλλου δὲν θὰ ἐμπορεύωνται εἴδη θεωρούμενα λαθρεμπόριον πολέμου, ὅτι δὲ κανὲν ἐχθρικὸν πλοῖον δὲν θὰ ἀφοπλίζεται οὐδὲ θὰ ὁπλίζεται εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἄλλου καὶ ἔθετε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγκληματιῶν καὶ λιποτακτῶν. Ἡ διάρκεια τῆς συνθήκης ὡρίζετο εἰς δέκα ἔτη. Ἡ συνθήκη ὅμως αὕτη, ἡ πρώτη μετὰ τῆς Τουρκίας συμφωνία τῆς Ἑλλάδος, γνωσθεῖσα ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ζωγράφου, τῇ 20 Μαρτίου τοῦ 1840, ἀπήρεσεν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ ἀντιπολιτευόμενος τύπος ἔγραψεν ἐναντίον τοῦ Ζωγράφου, ὁ κόσμος τὸν ὠνόμαζε προδότην καὶ πολὺς λαὸς μεταβὰς εἰς τὰ Πατήσια, τότε ἔξω τῆς πόλεως, ἔρριψεν ἐναντίον του τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος. Ὁ Ζωγράφος ἐπαύθη καὶ ἀπεσύρθη πικραμμένος. Συνεπείᾳ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἠρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν πρώτην ταύτην ἑλληνοτουρκικὴν συνθήκην καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσαν ἄλλος ἀντιπρόσωπος, ὁ Χρηστίδης, πρὸς ἐπανάληψιν τῶν διαπραγματεύσεων. Ἀλλ' ἡ Τουρκία δὲν ἐφαίνετο πλέον διατεθειμένη εἰς νέας συνομιλίας. Ἀπεναντίας ἐξεδήλωσε τὴν δυσαρέσκειάν της διὰ τὴν μὴ ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης. Τῇ 22 Ἰουλίου 1840 ἐλήφθησαν μέτρα ἐχθρικὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ Ἕλληνες ὑπήκοοι ἐξώσθησαν, ἡ συμμετοχὴ εἰς συντεχνίας καὶ τὸ λιανικὸν ἐμπόριον ἀπηγορεύθη εἰς αὐτοὺς καὶ παντοῖαι πιέσεις ἐξησκοῦντο ἐναντίον των.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἔσχεν ὡς συνέπειαν ἔντασιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων τοιαύτην, ὥστε ἠπειλήθη καὶ πολεμικὴ σύρραξις. Οἱ Τοῦρκοι, μὴ ἔχοντες τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἄλλην περιπλοκήν, ἤρχισαν νὰ συγκεντρώνουν στρατεύματα εἰς Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Ἦτο ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠπειλήθη εὐρωπαϊκὴ περιπλοκὴ ἐξ αἰτίας τοῦ αἰγυπτιακοῦ ζητήματος. Ἡ Γαλλία, ἡ ὁποία ἦτο μὲ τὸ μέρος τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη ἐναντίον ὅλων τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐσκέφθη νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ αἰγυπτιακὴ ὑπόθεσις ἀπέληξεν εἰς δεινὴν διπλωματικὴν ἧτταν τῆς Γαλλίας. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Φίλιππος ἐσταμάτησε τὴν τελευταίαν στιγμήν. Ὁ Θιέρσος ἔπεσε καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Soult νέαν κυβέρνησιν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνέλαβεν ὁ ἐν Λονδίνῳ πρέσβυς Guizot. Καὶ ἡ Γαλλία προσεχώρησεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὑπὸ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἐπιβληθεῖσαν λύσιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ ζητήματος.

Διὰ τῆς διευθετήσεως τοῦ αἰγυπτιακοῦ ζητήματος, ἡ Κρήτη ἀφῃρεῖτο ἀπὸ τὸν Μωχάμμετ Ἄλη. Ἦτο ἴσως εὐκαιρία νὰ ἑνωθῇ ἡ Κρήτη μὲ τὴν Ἑλλάδα ἔναντι κάποιας χρηματικῆς ἀποζημιώσεως εἰς τὴν Τουρκίαν. Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σχεδίου τούτου ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυς ὀπαδὸς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἔμεινε πολὺν καιρόν, διότι μετ' ὀλίγον ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα. Ἀλλ' αἱ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Τουρκίας, ἀντὶ νὰ βελτιωθοῦν, περιεπλάκησαν σοβαρῶς, διότι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Κρῆτες ἐπανεστάτησαν ζητοῦντες τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἀγγλία ὅμως ἀντέπραξε καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς διαθέτων μέσα, τῶν ὁποίων ἐστεροῦντο οἱ ἐπαναστάται, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα καὶ νὰ καταστείλῃ τὸ ἑνωτικὸν κίνημα. Τὰ γεγονότα τῆς Κρήτης καὶ διάφορα ἐπεισόδια εἰς τὰ θεσσαλικὰ σύνορα ἐπέφεραν σημαντικὴν ἔντασιν εἰς τὰς ἑλληνοτουρκικὰς σχέσεις, ἐπιδεινουμένας ἔτι μᾶλλον ἕνεκα τῆς στάσεως τοῦ ἀπὸ

Digitized by Google

τοῦ Μαρτίου τοῦ 1839 διορισθέντος πρώτου πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις, τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος Κωστάκη Μουσούρου βέη. Ἀντὶ φιλικῆς λύσεως τῶν ἀναφυομένων ἐπεισοδίων, αἱ σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐδηλητηριάζοντο ἔτι περισσότερον, διότι ἄλλως τε ἡ Τουρκία εἶχε τώρα τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς Ἀγγλίας. Αὕτη εἶχε σώσει τὴν Τουρκίαν ἀπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ κινδύνου καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἦτο πανίσχυρος. Ὡς ἐκ περισσοῦ ἐπολέμει συστηματικῶς τὸν Ὄθωνα καὶ τὸν γαλλόφρονα Ἰωάννην Κωλέττην, ὅστις ἀπὸ τῆς 6ης Αὐγούστου 1844 εἶχεν ἀναλάβει τὴν προεδρίαν της κυβερνήσεως. Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἄφιξίν του ὁ Μουσοῦρος εὑρέθη ἀπέναντι τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ διαβήματά του παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀναχωρήσεως ἐθελοντῶν κατήντησαν ἐνοχλητικά. Τὸ ρεῦμα τῶν ἐθελοντῶν ἦτο ἀκατάσχετον. Καὶ μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ ἑνωτικοῦ κινήματος τὰ ἐπεισόδια ἐξηκολούθουν. Ἡ Πύλη κατήγγειλε τὸν Κωλέττην ὡς ὑποκινοῦντα τοὺς Κρῆτας εἰς ἐπανάστασιν καὶ ὁ Κωλέττης κατήγγειλε τὸν Μουσοῦρον ὡς ὑποκινοῦντα τοὺς ἀπὸ ἐτῶν ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένους Κρῆτας, ὅπως ἐγκαταλείψουν τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατηγόρει τὸν Κωλέττην, οὗτος δὲ ἀπήντα ὅτι, ἐὰν οἱ Κρῆτες σκέπτωνται πῶς νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τῆς Τουρκίας, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν τυραννίαν καὶ τὴν βίαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Συγχρόνως ἐξηκολούθουν ὑφιστάμενα τὰ ζητήματα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐξασκήσεως τῶν διαφόρων ἐπαγγεμλάτων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Τουρκίᾳ Τὸν Μάϊον τοῦ 1844 ἡ Πύλη εἰσήγαγεν εἰδικὸν φόρον ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν οἴνων. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος Ἀργυρόπουλος παρεπονέθη, λέγων ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐδικαιοῦτο εἰς τὸ γενικὸν δασμολόγιον, ἐξέφραζε δὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις τῆς ἐμπορικῆς συμβάσεως θὰ ἐπαναληφθοῦν Εἰς ἀπάντησιν ἔλαβεν ἀορίστους προφορικὰς διαβεβαιώσεις. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1844 ἀνεφύη πάλιν τὸ ζήτημα τῶν ἐπαγγελματιῶν Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους νὰ ἔχουν καπνοπωλεῖα. Εἴκοσι τοιαῦτα καταστήματα ἐκλείσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει Τὴν 21ην Ἰουλίου ὁ μέγας βεζύρης Ριφαὰτ πασᾶς ὑπόσχεται ὅτι δὲν θὰ θίξῃ τὰς ἄλλας συντεχνίας, ὑποδηματοποιούς, ράπτας, ξυλουργούς. Ἐν τούτοις καὶ πάλιν κλείονται ἑλληνικὰ καταστήματα, ἔμποροι ἀπελαύνονται, τὰ ἐμπορεύματα των ρίπτονται εἰς τοὺς δρόμους. Ἐκδίδεται ἓν διάταγμα ἀπαγορεῦον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ εἶναι ἰδιοκτῆται καταστημάτων. Ἓν ἄλλο διάταγμα ἐπιτρέπει τοῦτο, ἂν ἔχουν ειδικὴν ἄδειαν, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ πληρώνουν τὸ χαράτσι, δηλαδὴ νὰ μὴ εἶναι πλέον Ἕλληνες ὑπήκοοι. Ὁ Ἀργυρόπουλος διαμαρτύρεται ζωηρῶς. Ἀπευθύνεται πρὸς τὰς Δυνάμεις, λέγων ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα εἶνα φανερῶς ἐχθρικά, δυνάμενα νὰ ἔχουν ἀνυπολογίστους συνεπείας. Οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ματαίως προσπαθοῦν νὰ λύσουν τὸ δυσεπίλυτον αὐτὸ ζήτημα τῶν ἐπαγγελματιῶν.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1845 ὁ Μουσοῦρος ὑπεκίνησεν ἄλλο ζήτημα, ἀναμιγνυόμενος πλέον καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπέδωκεν εἰς τὸν Κωλέττην μακρὸν ὑπόμνημα, καταγγέλλων τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας» ὑπὸ τύπον «Μεγάλης Ἀδελφότητος» καὶ μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ 1821. Ἔλεγεν ὅτι εἶχεν εἰς χεῖράς του τὸ καταστατικόν της καὶ ὅτι ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν κυβέρνησίν του, ἡ ὁποία, ἔχουσα πληροφορίας περὶ ὑπόπτων κινήσεων εἰς τὰ σύνορα, θὰ ἔστελλε στρατὸν εἰς Θεσσαλίαν. Ὁ Κωλέττης ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐγνώριζε τίποτε, ὅτι τὸ λεγόμενον καταστατικὸν ἦτο παιδαριῶδες, ὅτι τὰ εἰς τὰ σύνορα συμβαίνοντα ἦσαν συνήθεις λῃστεῖαι, προερχόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους, ὅτι, ἂν ἡ Πύλη ἔστελλε στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠναγκάζετο νὰ κάμῃ τὰ ἴδια καὶ τὴν εὐθύνην τῶν συμβησομένων θὰ εἶχεν ἡ Τουρκία. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἐπενέβη καὶ ἡ Ἀγγλία. Κατήγγειλε καὶ αὐτὴ τὴν ὕπαρξιν πολλῶν μυστικῶν σωματείων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνῆκον, ἔλεγε, καὶ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἀκόμη, καὶ καθίστα τὸν Κωλέττην ὑπεύθυνον διὰ τὴν ἡσυχίαν τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας. Ἤρχισε τότε εἰς τὸν ἑλληνικὸν τύπον σφοδρὰ πολεμικὴ κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ Πύλη παρεπονέθη. Ὁ Butenval, ἐπιτετραμμένος της Γαλλίας, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὰ γαλλικὰ ἀτμόπλοια νὰ παραλαμβάνουν ἐφημερίδας διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Κωλέττης διεμαρτυρήθη, λέγων ὅτι παραβιάζονται ρηταὶ διατάξεις τῶν ταχυδρομικῶν συμβάσεων. Συγχρόνως ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Chekib βέης ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὰς τῶν Δυνάμεων μακρὰν ἐγκύκλιον, ἀνακεφαλαιοῦσαν ὅλα τὰ παράπονα τῆς Πύλης κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατήγγελλε κυρίως τὴν προκλητικὴν γλῶσσαν τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου καὶ τῶν ρητόρων τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, τὰς συνωμοσίας τῶν μυστικῶν σωματείων, τὰ ὁποῖα εἶχον διακλαδώσεις εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὡς ἐκ τούτου, ἔλεγεν, ἡ Πύλη ἀναγκάζεται νὰ στείλῃ σημαντικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὰ Τρίκκαλα καὶ εἰς τὴν Λάρισαν. Ἡ κατάστασις ἦτο πραγματικῶς ἐπίφοβος ἐπὶ ἀρκετὰς ἑβδομάδας. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1846 λῃστανταρτικὰ σώματα ὑπὸ τὸν Μελισόβαν καὶ Μαλατσὸν εἰσῆλθον εἰς τουρκικὸν ἔδαφος, ἀποκρουσθέντα ὅμως ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐπανῆλθον εἰς Λαμίαν, ὅπως ἐνισχυθοῦν. Ἄλλο ἐπεισόδιον ὑπεκινησεν ὁ Μουσοῦρος ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἱδρύσεως ἐν Ἑλλάδι μιᾶς ἑταιρείας «Θρᾳκο-Βουλγαρο-Σερβικῆς» πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς παραχωρήσεως γαιῶν εἰς μετανάστας ἐκ Θρᾴκης, Βουλγαρίας καὶ Σερβίας. Τὸ καταστατικὸν τῆς ἑταιρείας εἶχεν ἐπικυρωθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ Μουσοῦρος προέβη εἰς διαβήματα, λέγων ὅτι πρόκειται περὶ σωματείου καθαρῶς προπαγανδιστικοῦ, ἀφοῦ ἄλλως τε ἐζήτησε συνδρομὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπήντησεν ὅτι πρόκειται περὶ σωματείου καθαρῶς φιλανθρωπικοῦ. Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦτο βαρεῖα, διότι συγχρόνως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνησύχει ἐκ τῶν ἀρξαμένων τότε πανσλαυϊστικῶν ἐνεργειῶν τῆς Ρωσίας, ἥτις, ἀφοῦ ὑπεκίνησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τὴν Σερβίαν, ὑπέθαλπε τώρα τὴν ἐθνικὴν κίνησιν τῶν Βουλγάρων. Τὰ πράγματα ἐφάνησαν καθησυχάζοντα ἐπὶ μερικὰς ἑβδομάδας ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τοῦ Κωλέττη, διότι ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ τίποτε χωρὶς αὐτόν.

Ὅταν ὅμως ἀνέρρωσεν, ἐπῆλθεν ἓν ἄλλο ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἐκλόνισε λίαν ἐπικινδύνως τὰς ἑλληνικὰς σχέσεις. Τὴν πρωΐαν τῆς 11/23 Ἰανουαρίου 1847 ὁ συνταγματάρχης Τσάμης Καρατάσος, ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν τουρκικὴν πρεσβείαν καὶ ἐζήτησε τὴν θεώρησιν τοῦ διαβατηρίου του διὰ Κωνσταντινούπολιν Ὁ Μουσοῦρος ἠρνήθη τὴν θεώρησιν τοῦ διαβατηρίου λέγων ὅτι θὰ ζητήσῃ ὁδηγίας ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν του. Ὁ λόγος τῆς ἀρνήσεως ἦτο ὅτι ὁ Καρατάσος εἶχεν ἀναμιχθῆ τῷ 1841 εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστατικὴν κίνησιν, ἀποβὰς εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὡς εὐνόητον, ὁ βασιλεὺς Ὄθων ὠργίσθη μαθὼν τὴν ἄρνησιν τοῦ Τούρκου πρέσβεως. Μετὰ δύο ἡμέρας ἐδίδετο εἰς τὰ ἀνάκτορα χορός, εἰς τὸν ὁποῖον παρευρέθη καὶ ὁ Μουσοῦρος. Ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος ἐν κύκλῳ τὸν ἐπλησίασε καὶ μὲ τόνον ἀπότομον εἶπε: «Ἤλπιζον, κύριε, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἤξιζε περισσότερον σεβασμὸν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἐδείξατε!» Καὶ στρέψας τὰ νῶτα ἀπεμακρύνθη, χωρὶς νὰ δώσῃ εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας καιρὸν ν' ἀπαντήσῃ. Κατόπιν τοῦ ἐπεισοδίου τούτου ὁ Μουσοῦρος ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις μεταξὺ Τουρκιας καὶ Ἑλλάδος διεκόπησαν. Κατόπιν πολλῶν καὶ ἀκάρπων μεσολαβήσεων τῶν ξένων πρεσβευτῶν ἀπεφασίσθη τέλος, κατὰ σύστασιν τοῦ τσάρου, νὰ δώσῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἱκανοποίησιν πρὸς τὴν τουρκικήν.

Ὁ γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις ρωσικῆς πρεσβείας Νελίδωφ ἐκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστολὴν τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν Τοῦρκον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐκφράζοντος τὴν λύπην τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ προσωπικῶς πρὸς τὸν Μουσοῦρον. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Τουρκίας ἦσαν δυσχερεῖς, διότι τὸ μόνον διπλωματικὸν ἔγγραφον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβασίζοντο ἦτο μία διακοίνωσις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 Ἰουλίου 1840, καθ' ἣν ἀπηγορεύετο τὸ ἀπὸ ἑνὸς λιμένος τῆς Τουρκίας εἰς ἄλλον ἐμπόριον εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς οἴνους, τὰ ἑλληνικὰ ἔλαια καὶ καπνὰ ἐπεβάλλετο δασμὸς 20 %, ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους νὰ ἀνήκουν εἰς συντεχνίας ἐν Τουρκίᾳ καὶ νὰ ἐξασκοῦν τὸ μικρεμπόριον, εἰς τοὺς λαθρεμπόρους ἐπεβάλλετο χρηματικὴ ποινὴ ἴση πρὸς τὸ τετραπλοῦν τῶν δασμῶν καὶ οἱ ἐγκληματοῦντες Ἕλληνες θὰ ἐδικάζοντο καὶ θὰ ἐτιμωροῦντο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων. Μόλις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1854—1856), συνωμολογήθη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἡ συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας, ὑπογραφεῖσα ἐν Κάνλιτζᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ 23 Μαΐου 1855. Ἡ πρώτη αὕτη συνθήκη, ἥτις παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ μέχρι τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἀπετέλει ἓν εἶδος παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως τηρήσῃ οὐδετερότητα κατὰ τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθει μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων της (Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Πεδεμοντίου) ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ρωσίας ἀφ' ἑτέρου, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἱκανὴ κίνησις εἶχεν ἀρχίσει ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὰς παραμεθορίους ἑλληνικὰς χώρας (Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ).

Ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις ἐν Τουρκίᾳ. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ καὶ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ υἱοῦ του Ἀβδοὺλ Μετζὴτ τοῦ Α' εἶχεν ἀρχίσει ἐν Τουρκίᾳ κίνησις πρὸς ἐφαρμογὴν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες εἶναι τὸ λεγόμενον «Τανζιμάτ» (ἐκ τοῦ τενζίμ= θέτειν τάξιν). Εἶχον ἐξαγγελθῆ διὰ τοῦ «Χάττ-ι-σερίφ» (ἱεροῦ γράμματος, ἤτοι αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος) τοῦ Γκιουλχανὲ τῆς 3 Νοεμβρίου 1839, τὸ ὁποῖον ἐπηγγέλλετο νὰ φέρῃ τὴν Τουρκίαν ἐγγύτερον πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ὁ κυριώτερος ἐκ τῶν πρωτουργῶν αὐτοῦ ἦτο ὁ Ρεσὶτ πασᾶς, εἷς ἐκ τῶν νουνεχεστέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Τουρκίας, ὅστις, διατελέσας πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ καὶ εὑρεθεὶς ἐπὶ ἀποστολῇ εἰς Παρισίους, εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅτι ἡ Τουρκία ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῇ ἀπέναντι τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης μὲ κάποιαν νεωτεριστικὴν μορφήν, ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν φήμην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ὁ Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶς, ὡς ἀναμορφωτὴς τῆς Αἰγύπτου. Ἀντελήφθη ὅτι, ὅπως ἀσχοληθῇ ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ὑπὸ πνεῦμα εὐμενὲς διὰ τὴν Τουρκίαν, ἐχρειάζοντο ὄχι μέτρα βίαια, ὡς ἡ καταστροφὴ τῶν γενιτσάρων πρὸ 13 ἐτῶν, ἀλλ' ἔργον εἰρηνικόν, τὸ ὁποῖον νὰ ἐφαίνετο ὅτι προορίζεται νὰ σημειώσῃ τὴν ἀπαρχὴν νέας ἱστορικῆς περιόδου.

Συγχρόνως ὁ Ρεσὶτ πασᾶς, παρακολουθήσας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τύπου τὴν λειτουργίαν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, διενοήθη νὰ παρουσιάσῃ τὴν Τουρκίαν μὲ κάποιον φαινομενικὸν συνταγματικὸν χάρτην, ἓν εἶδος «Magna Charta», ἡ ὁποία θὰ ἐξησφάλιζε δῆθεν τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου ἀνεξαρτήτως θρησκείας καὶ φυλῆς καὶ θὰ ἔθετε τέρμα εἰς τὰς κολοσσιαίας καταχρήσεις καὶ εἰς τὴν ἀπερίγραπτον ἀναρχίαν τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως.

Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναλαβὼν ἐκ νέου τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ Ρεσὶτ πασᾶς παρεσκεύασε τὰ πράγματα ἐν πάσῃ μυστικότητι, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἀντίδρασιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς Ρωσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος, δέσμιος ἀκόμη τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν σημασίαν τῶν τοιούτων νεωτεριστικῶν μέτρων. Ἡ τελετὴ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος ἔγινε τὴν 2 Νοεμβρίου 1839 εἰς τὴν ἐνώπιον τοῦ σουλτανικοῦ κιοσκίου τοῦ Γκιουλχανὲ (Ροδῶνος) πλατεῖαν, παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος, ὅπου εἶχον συναθροισθῆ τὸ διπλωματικὸν σῶμα, ὁ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενος πρίγκιψ de Joinville, τριτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου-Φιλίππου, οἱ Τοῦρκοι μεγιστᾶνες, οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοί, οἱ πρόκριτοι τῶν μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων κτλ. Τὴν τελετὴν παρηκολούθει ὁ σουλτᾶνος ἀπὸ ἓν παράθυρον τοῦ περιπτέρου. Τὸ αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα περιλαμβάνει ἐγγυήσεις διὰ τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου, νέον σύστημα καθορισμοῦ καὶ εἰσπράξεως τῶν φόρων καὶ διακανόνισιν τῆς στρατολογίας καὶ τῆς διαρκείας τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Ἀντὶ τοῦ συστήματος τῆς κατ' ἀποκοπὴν ἐργολαβικῆς παραχωρήσεως τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων ἑκάστης ἐπαρχίας εἰς ἕνα ἐπιχειρηματίαν, θὰ ὡρίζετο φόρος ἀναλόγως τῆς φορολογικῆς δυνάμεως ἑκάστου, θὰ ὡρίζοντο αἱ δαπάναι τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἡ στρατιωτικὴ θητεία θὰ περιωρίζετο εἰς 4—5 ἔτη, ἐνῷ μέχρι τοῦδε ἦτο σχεδὸν ἰσόβιος, κανεὶς δὲν θὰ ἐθανατοῦτο ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως, θὰ εἰσήγετο τὸ σύστημα τῆς δημοσίας διαδικασίας κ.τ.τ. Αἱ αὐτοκρατορικαὶ παραχωρήσεις θὰ ἐξετείνοντο εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους ἄνευ διακρίσεως θρησκεύματος, δηλαδὴ θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ ἰσότης Μουσουλμάνων καὶ μὴ Μουσουλμάνων. Ἱδρύετο δὲ ἀνώτατον δικαστικὸν συμβούλιον, ἓν εἶδος νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον θὰ συνέτασσε τοὺς πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν γενικῶν τούτων διατάξεων ἀπαιτουμένους νόμους. Συγχρόνως κατηργεῖτο τὸ δικαίωμα τῆς δημεύσεως τῶν περιουσιῶν, ἡ δωροληψία (ρουσφέτι) καὶ τὸ ὠνητὸν τῶν δημοσίων λειτουργημάτων.

Αἱ πομπώδεις φράσεις τοῦ «Χάττι-σερίφ» καὶ ἡ σκηνοθεσία τῆς δημοσιεύσεώς του ἔσχον τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωξαν οἱ συντάκται του. Εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον, καὶ κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἤρχισε νὰ γίνεται λόγος περὶ τοῦ σουλτάνου Μετζὴτ ὡς περὶ ἡγεμόνος φιλελευθέρου καὶ νεωτεριστοῦ, τόσον ὅσον καὶ διὰ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας ἔβλεπον ὅτι θὰ ἦσαν εὐτυχέστεροι καὶ τῶν Μουσουλμάνων ἀκόμη, διότι θὰ ἐπλήρωνον ἀσήμαντον ἀντισήκωμα ἀντὶ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἥτις θὰ ἐβάρυνε μόνον τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ ὁλόκληρος ὁ λαὸς ἔβλεπεν ὅτι θὰ τεθῇ φραγμὸς ἐναντίον τῆς ἀπεριορίστου αὐθαιρεσίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Συγχρόνως ὁ Ρεσὶτ πασᾶς, θέλων νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κάποιαν κοινοβουλευτικὴν ζωήν, συνεκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνέλευσιν ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων διορισθέντων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἔναρξις τοῦ σώματος τούτου ἔγινε διὰ λόγου τοῦ θρόνου, εἰς τὸν ὁποῖον, ἀντιγραφομένων τῶν εὐρωπαϊκῶν συστημάτων, ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς Τουρκίας καὶ περὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ συνέλευσις ἔδωκεν ἀπάντησιν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κρά-

Digitized by Google

τους ἦτο ἀπεριγράπτως οἰκτρά. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀθλιότης καὶ πτωχεία. Ὅλη ἐκείνη ἡ σκηνοθεσία εἶχεν ὡς σκοπὸν νὰ ἐπιτύχῃ δάνειον. Ἀλλ' οἱ Εὐρωπαῖοι κεφαλαιοῦχοι δὲν συνεκινήθησαν.

Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Συρίας ὑπὸ τοῦ Ἰμπραχὶμ πασᾶ ἐξεράγησαν ταραχαὶ εἰς τὴν χώραν τοῦ Λιβάνου καὶ ἐπῆλθον συγκρούσεις μεταξὺ τῶν Μαρωνιτῶν (Χριστιανῶν), τῶν Μουσουλμάνων καὶ τῶν Δρούσων. Εἰς τὰ ἐπεισόδια ταῦτα ἀνεμίχθη καὶ ὁ Σελὶμ βέης, υἱὸς τοῦ Βελῆ βέη, ἔγγονος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἠπείρου, ὁ μόνος διασωθεὶς ἐξ ὅλης τῆς οἰκογενείας. Ὁ ρόλος του ὑπῆρξεν ἀπαίσιος, διότι ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πλαστὰς ἀναφορὰς τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν δῆθεν τὴν ἀποστολὴν Τούρκου διοικητοῦ, ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν διοίκησιν εἶχον ἐντόπιοι ἀρχηγοὶ ἀνήκοντες εἰς τὰ διάφορα θρησκεύματα. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ Πύλης καὶ μεγάλων Δυνάμεων ἀπεφασίσθη νὰ εἰσαχθῇ προσωρινῶς νέον διοικητικὸν σύστημα, καθ' ὃ θὰ ὑπῆρχον δύο ὑποδιοικηταί, εἷς Δροῦσος καὶ εἷς Χριστιανός. Ἐν τούτοις ἡ Πύλη, ἀθετοῦσα τὰς ὑποσχέσεις της, δὲν ἀπέστειλε Χριστιανὸν ὑποδιοικητήν. Οἱ Μαρωνῖται διεμαρτύροντο, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἀντέπραττεν, ἐνεργοῦσα πρὸς διάδοσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τούτων, οἵτινες, ὄντες καθολικοί, ἀπέβλεπον πάντοτε εἰς τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἀληθὴς ἀναρχία, καθ' ἣν ἔπαθον καὶ Γάλλοι ὑπήκοοι. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικὴ πρεσβεία ἔδωκεν εἰς τὴν Πύλην τελεσίγραφον, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ἡ Πύλη ἐδέχθη τὰς γαλλικὰς ἀξιώσεις καὶ ἐπηκολούθησε περίοδος σχετικῆς ἡσυχίας (1845—1850), καθ' ἣν κατεβάλλοντο προσπάθειαι πρὸς ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῇ βάσει συστήματος περιωρισμένης τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, δι' ἣν θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ διάφορα ἰθαγενῆ στοιχεῖα. Ἡ ἀνώμαλος ὅμως κατάστασις ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1861, ὅτε νέαι ταραχαὶ προὐκάλεσαν στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐγίνετο μὲ μεγάλην δυσκολίαν. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐδείκνυον μεγάλην ἔλλειψιν ἀνεξιθρησκείας, ὡς ἀπεδείχθη καὶ κατὰ τὴν διάδοσιν τῆς προτεσταντικῆς θρησκείας, μεταξὺ τῶν Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐχθρὰ πάσης φιλελευθέρας κινήσεως ἡ Ρωσία, ἔβλεπεν ὅτι, ἂν ἐξηπλοῦτο ὁ προτεσταντισμὸς ἐν Τουρκίᾳ, εἴτε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, εἴτε μεταξὺ τῶν Ἀρμενίων, θὰ ἔχανε δύο σημαντικοὺς πληθυσμούς, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ κρατῇ ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν της καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων νὰ εὑρίσκῃ ἀφορμὰς ἐπεμβάσεως. Διὰ τοῦτο, καθ' ὑποκίνησιν τῆς Ρωσίας, ὁ ἐν τῇ Καυκασίῳ Ρωσίᾳ ἑδρεύων Καθολικός, δηλαδὴ ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων, ἐκάλεσε τὸν Ἀρμένιον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐμποδίσῃ διὰ παντὸς μέσου τὴν προτεσταντικὴν προπαγάνδαν. Ἤρχισε τότε φοβερὸς διωγμὸς τῶν προτεσταντῶν Ἀρμενίων, ὑπενθυμίζων τὰς ἀμαυροτέρας σελίδας τῶν καταχρήσεων τῆς δυνάμεως τοῦ καθολικοῦ κλήρου ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν μεσαίωνα. Τοὺς διωγμοὺς τούτους ὑπεβοήθουν καὶ ὑπεστήριζον αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί, εἴτε διότι ἐδωροδοκοῦντο ὑπὸ τῶν Γρηγοριανῶν, εἴτε διότι ἀντέπραττον συστηματικῶς κατὰ πάσης νεωτεριστικῆς κινήσεως. Ἐπὶ τέλους ὅμως, χάρις εἰς τὰς συντόνους ἐνεργείας τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας Stratford-Canning, ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τοὺς προτεστάντας Ἀρμενίους, ἐκδώσασα κατ' ἀρχὰς τὸ φιρμάνιον τῆς 14ης Νοεμβρίου 1850, ὑπάγον αὐτοὺς εἰς τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς ἀστυνομίας, καὶ κατόπιν τὸ τῆς 6ης Ἰουνίου 1853, ἐξασφαλίζον εἰς αὐτοὺς τὰ προνόμια τῶν ὁποίων ἀπολαύουν αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ κοινότητες.

Ἔτι χειρότερον ἐπολιτεύθη ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἰς τὸ ζήτημα τῶν κρυπτοχριστιανῶν. Εἰς μέρη τινὰ τῆς Τουρκίας, κυρίως ὅμως εἰς τὴν Ἤπειρον, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὸν Πόντον, ὑπῆρχον Χριστιανοί, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αἱματηρῶν διωγμῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶχον δηλωθῆ εἰς τὰς ἀρχὰς ὡς Μουσουλμᾶνοι, ἐνεγράφησαν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία μὲ μουσουλμανικὰ ὀνόματα καὶ ἐστρατολογοῦντο ὡς Μουσουλμᾶνοι, ἐν τῷ κρυπτῷ ὅμως παρέμενον Χριστιανοί. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι Σπαθιῶται ἐν Ἠπείρῳ καὶ Σταυριῶται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Πόντου (Τραπεζοῦντος), ἐπίσης δὲ καὶ πολλοὶ καθολικοὶ Ἀλβανοὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀλβανίαν. Ὅταν ἡ Πύλη ἀνέλαβε διὰ ρητῶν γραπτῶν δηλώσεων ἀπέναντι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ πλήρως τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, δύο Ἀλβανοὶ καθολικοί, ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἀπεκάλυψαν ὅτι εἶναι Χριστιανοὶ καὶ ἠθέλησαν ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς στρατιωτικῆς θητείας ἔναντι τοῦ κατὰ νόμον ἀντισηκώματος. Ἡ γενομένη ἀνάκρισις ἀπεκάλυψεν ὅτι ὑπῆρχον χωρία ὁλόκληρα τοιούτων κρυπτοχριστιανῶν ἐν Ἀλβανίᾳ. Οἱ Τοῦρκοι ἀνησύχησαν ἐκ τούτου καὶ προσεπάθησαν διὰ βασανιστηρίων νὰ ἀναγκάσουν τοὺς δύο ἐκείνους κρυπτοκαθολικοὺς νὰ ἐξομόσουν. Καὶ ἐπειδὴ ἠρνοῦντο, ἡ Πύλη διενοήθη νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἀνακαλύψῃ πόσοι ἦσαν οἱ τοιοῦτοι κρυπτοχριστιανοί. Τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα των, εἰς τὸ Γκίλανι τῆς Ἀλβανίας (σήμερον σερβικὸν) κομίζοντας φιρμάνιον, τὸ ὁποῖον ἐξησφάλιζε δῆθεν εἰς ὅλους τοὺς τοιούτους κρυπτοχριστιανοὺς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των. Οἱ κάτοικοι τεσσάρων μεγάλων χωρίων, Τοῦμπλα, Βίντσα, Βαρνάκολα καὶ Δέτζια, ἔσπευσαν νὰ δηλώσουν ὅτι εἶναι Χριστιανοί. Ὅταν αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ εἶδον ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἀλβανίας, ὡς ὑπέθεσαν, ἔστειλαν στρατὸν κατὰ τῶν χωρίων καὶ τὰ κατέστρεψαν τελείως, τοὺς δὲ κατοίκους ὅλους, τοὺς ἄνδρας καὶ τὰ γυναικόπαιδα, μετέφερον εἰς τὰ Σκόπια, ὅπου τοὺς ἐφυλάκισαν ὡς ἐγκληματίας, ἀφοῦ τοὺς ἐκακοποίησαν παντοιοτρόπως, κατόπιν δὲ τοὺς μετέφεραν εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου τοὺς ἐφόρτωσαν εἰς δύο μικρὰ ἑλληνικὰ ἱστιοφόρα, ὅπως τοὺς ἀποστείλουν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μετὰ 19 ἡμέρας οἱ ἐπιζήσαντες ἀπεβιβάσθησαν εἰς Μουδανιὰ καὶ ἐκεῖθεν ἀπεστάλησαν εἰς τὸ Μιχαλίτσι, ὅπου στερούμενοι τῶν πάντων ἀπέθνῃσκον ἐν μέσῳ φρικτῶν βασάνων. Τὸ πρᾶγμα ἐγνώσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἔστειλε βοηθήματα καὶ ἐνήργησε διαβήματα παρὰ τῇ Πύλῃ, ἐνῷ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστρίας, ἂν καὶ ἡ Δύναμις αὕτη εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ τοὺς καθολικούς, ἐπροτίμησεν ἀρχῆθεν νὰ συγκαλύψῃ τὰ πράγματα, παρέχων οὕτως ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Πύλην. Οἱ Τοῦρκοι ἐφρόντισαν ἐπὶ τέλους περὶ καλυτέρας μεταχειρίσεως τῶν δυστυχῶν τούτων. Ἀλλ' ἡ βαρβαρότης, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ἐνέπνευσεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν σοβαρὰς ἀμφιβολίας περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς πραγματικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ πραγματικῆς ἀνεξιθρησκείας ἐν Τουρκίᾳ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθον τὰ γεγονότα τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1848 ἐν Εὐρώπῃ, τὰ ὁποῖα ἔσχον τὸν ἀντίκτυπόν των μόνον εἰς τὰς δύο παραδουναβίους ἡγεμονίας, τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυΐαν. Ὁ λαὸς ἐξηγέρθη. Ὁ ἡγεμὼν Μπιμπέσκο ἔφυγε καὶ ἐσχηματίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὅπλα καὶ τοὺς πέραν τῶν Καρπαθίων Βλάχους τῆς Βουκοβίνης, τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῆς Βεσσαραβίας. Ἀμέσως εἰσῆλθε ρωσικὸς στρατὸς εἰς τὴν Μολδαυΐαν (20 Ἰουνίου 1848), ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ 60.000 Ρῶσοι κατέλαβον τὴν Μολδαυΐαν. Διεξήχθησαν τότε διαπραγματεύσεις μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ συνθήκη τοῦ Μπαλτᾶ-Λιμὰν τῆς 19 Ἀπριλίου (1ης Μαΐου 1849), καθ' ἣν οἱ ἡγεμόνες θὰ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, τὴν πρώτην φορὰν δι' 7 ἔτη. Ἓν ἔτος πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη θὰ ἐλάμβανον ἀποφάσεις ἀναλόγως τῆς τότε καταστάσεως. Ρωσικὰ καὶ τουρκικὰ στρατεύματα (25—30.000 ἐξ ἑκατέρου) θὰ ἔμενον ἐπί τινα καιρόν, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως μόνον ἀνὰ 10.000. Οὕτως ἡ Τουρκία, ἡ ὁποία ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν οὐσιαστικῶς ἀποχωρήσει ἐκ τῶν δύο ἡγεμονιῶν, ἐπανήρχετο εἰς αὐτὰς μὲ στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία μάλιστα μετ' ὀλίγον ἔμεινε μόνη, διότι οἱ Ρῶσοι ἀπεχώρησαν.

Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853—1856). Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶ ἡ Τουρκία εὑρίσκετο ἐνώπιον δύο τάσεων τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦτο ἡ Ρωσία, ἥτις ἔσωσε τὴν Τουρκίαν πρώτη ἀπὸ τοῦ κινδύνου ἐκείνου διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς της, διότι δὲν ἤθελε νὰ περιέλθουν τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς χεῖρας κράτους ἰσχυροῦ, ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ κατέχωνται ὑπὸ Τουρκίας ἀσθενοῦς, ἥτις νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς προστασίας της, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία ἐφαντάζετο ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ σωθῇ ἡ Τουρκία μεταρρυθμιζομένη καὶ ἐκνεωτεριζομένη καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνῆγεν εἰς δόγμα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς της τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων. Κατὰ τῆς μεταρρυθμιστικῆς ταύτης κινήσεως ἀντέπραττε παντοιοτρόπως ἡ Ρωσία, φοβουμένη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Τανζιμὰτ μήπως ἡ Τουρκία ἐξευρωπαϊζομένη ἐνισχυθῇ, καὶ οἱ φόβοι αὐτῆς ἐπηυξάνοντο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ καὶ τῆς τουρκικῆς ὑπαλληλοκρατίας, ἡ ὑπὸ τὸν Ρεσὶτ πασᾶν κυβέρνησις ἐξηκολούθει ἐπιμένουσα εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον της. Ἔβλεπεν ὅτι ἡ Τουρκία κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ κάπως τὴν ἡσυχίαν εἰς τὸν Λίβανον, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Ὀβρένοβιτς καταπεσοῦσα ἐπιρροή της ἐν Σερβίᾳ ἐνισχύθη διὰ τῆς ὑπὸ τῆς Πύλης ὑποκινηθείσης ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Καραγεώργεβιτς, ὅτι ἐκστρατεύσασα κατὰ τῶν Μαυροβουνίων ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς καὶ ἔλαβε τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν της ὠχυρωμένην ὁδὸν ἄγουσαν διὰ τοῦ Μαυροβουνίου εἰς Ἑρζεγοβίνην, ὅτι παρὰ πᾶσαν ἀντίδρασιν ἐπέβαλε τὸ Τανζιμὰτ εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅτι ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ διατηρῇ δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Μπαλτὰ-Λιμὰν στρατὸν καὶ εἰς τὰς δύο παραδουναβίους ἡγεμονίας, καὶ μάλιστα ἠνάγκασε μετ' ὀλίγον τὴν Ρωσίαν νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της πέραν τοῦ Προύθου. Ὅλα ταῦτα ἐνέπνεον εἰς τὴν Ρωσίαν σοβαροὺς φόβους, καὶ οἱ φόβοι αὐτοὶ ἀκριβῶς ἤρχισαν νὰ γεννῶσι παρὰ τῷ τσάρῳ Νικολάῳ τῷ Α' τὴν ἰδέαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τροποποιήσῃ τὰς βασικὰς γραμμὰς τῆς ἀπέναντι τῆς Τουρκίας ρωσικῆς πολιτικῆς. Ὡς ἐκ τούτου ἐπεζήτει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀφορμὴν νέας δράσεως ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνεννόησιν μὲ μίαν ἀπὸ τὰς δύο δυτικὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις. Τὸ κυριώτερον ζήτημα τῆς Τουρκίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ ἐπωφεληθῇ, ὅπως καὶ ἐπωφελήθη πράγματι, ἦτο τὸ τῶν Ἁγίων Τόπων, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1847 ἀπησχόλει σοβαρῶς τὴν Τουρκίαν, διότι καὶ ἡ Γαλλία ἐπεζήτει νὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτό, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἐν Ἀνατολῇ ἐπιρροήν της. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1853 μετέβη εἰς Κωσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Ρωσίας ὁ ναύαρχος Μεντζικώφ, ὅστις ὑπέβαλε σχέδιον μυστικῆς συνθήκης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας, διὰ τῆς ὁποίας, ὅπως παύσῃ πᾶσα ἀμφιβολία σχετικῶς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια, ἅτινα ἐξησφαλίσθησαν διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1774 συνθηκῶν εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν ὡς καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐθνότητας, αἵτινες πρεσβεύουσι τὴν «ἑλληνορρωσικὴν» θρησκείαν, (ὁ ὅρος οὗτος, ὅλως ἀνύπαρκτος, ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ Μεντσικὼφ) ἡ Πύλη καὶ ἡ Ρωσία θὰ συνεφώνουν ἐπὶ τῶν ἑξῆς: Ἡ ἑλληνικὴ (δηλαδὴ ἡ Ὀρθόδοξος) θρησκεία θέλει προστατεύεσθαι πάντοτε. Οἱ ἀντιπρόσωπο τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς (τῆς Ρωσίας) θέλουσιν ἔχει, ὡς καὶ ἐν τῷ παρελθόντι, τὸ δικαίωμα νὰ δίδωσι διαταγὰς εἰς τὰς ἐκκλησίας, τόσον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸν κλῆρον. Οἱ τέσσαρες πατριάρχαι (Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων), ὡς καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ ἱεράρχαι, ἐκλεγόμενοι ἐλευθέρως, θ' ἀπολαύωσι πλήρως τῶν κοσμικῶν προνομίων καὶ πλεονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα παρεχώρει καὶ ἐξησφάλιζε πάντοτε κατ' ἔθος ἡ Τουρκία διὰ τῶν βερατίων, τὰ ὁποῖα ἐκδίδει εἰς αὐτοὺς κατὰ τῶν διορισμόν των. Οἱ τέσσαρες πατριάρχαι θὰ εἶναι ἰσόβιοι, οὐδεὶς δὲ θὰ παύεται εἰς τὸ ἑξῆς. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θὰ ἀνελάμβανεν ἀπέναντι τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς τῆς Ρωσίας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηρήσῃ τὰ προνόμια, ὧν ἀπέλαυεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν χαλιφῶν ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων, καὶ δὴ τόσον ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅσον καὶ ἔξω ταύτης, χωρὶς νὰ θίξῃ τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ἐθνῶν.

Ἡ Ρωσία διὰ τῆς προτεινομένης συμβάσεως ἐζήτει πραγματικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς ἐξάσκησιν τῆς προστασίας τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ τὴν προστασίαν τῶν προσκυνημάτων τῶν Ἱεροσολύμων. Διὰ τῆς νέας ταύτης συνθήκης θὰ κατωχυροῦντο μὲν τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, συγχρόνως ὅμως τοῦτο θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας, ἡ ὁποία, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐν τῇ γενέσει της τότε πανσλαυϊστικῆς κινήσεως, εἶχε πλέον ἄλλα σχέδια διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, θέλουσα νὰ ὑποστηρίξῃ κυρίως τοὺς Βουλγάρους. Αἱ ρωσικαὶ ἀπαιτήσεις προὐκάλεσαν ἀληθῆ κατάπληξιν τῶν Τούρκων ὑπουργῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς ἐπιτετραμμένους τῆς Ἀγγλίας συνταγματάρχην Rose καὶ τῆς Γαλλίας Benedetti, ζητοῦντες νὰ καλέσουν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀνατολῆς τοὺς εἰς τὴν Μεσόγειον εὑρισκομένους στόλους των. Ὁ Μεντσικὼφ ὅμως κατώρθωσεν ἐπὶ μερικὰς ἡμέρας ν' ἀποκοιμίζῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν δύο Δυνάμεων, λέγων ὅτι ἦλθε κυρίως διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Μαυροβουνίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπίμαχον μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ἡ τακτικὴ αὕτη ἐπέτυχε μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε ὁ Ἄγγλος ἐπιτετραμμένος ἠκύρωσε τὴν εἰς τὸν ἐν Μάλτᾳ σταθμεύοντα ἀγγλικὸν στόλον δοθεῖσαν διαταγήν. Ἡ γαλλικὴ ὅμως κυβέρνησις ἀπέστειλεν ἀμέσως τὸν στόλον της εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ὅπου θὰ ἀνέμενε τὰς διαταγὰς τοῦ νεωστὶ διορισθέντος πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει Lacour. Ἐὰν ἡ Ρωσία κατελάμβανε τὰς ἡγεμονίας, ὁ στόλος θὰ ἔπλεεν εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα, ἂν ὁ ρωσικὸς στόλος ἀπέπλεεν ἐκ Σεβαστουπόλεως ὅπως προσεγγίσῃ πρὸς τὰ παράλια τῆς Τουρκίας, ὁ γαλλικὸς θὰ προσήγγιζεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ἕτοιμος νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς αὐτά, καὶ τέλος ἂν ὁ ρωσικὸς στόλος ἠπείλει τὸν Βόσπορον, ὁ γαλλικὸς θὰ κατέπλεεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἕτοιμος νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἀμυντικὰς ἐνεργείας τῆς Τουρκίας. Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας λόρδος Στράτφορδ Ρέδκλιφ (Stratford Redcliffe) συνεβούλευσε τοὺς Τούρκους νὰ χωρίσουν εἰς δύο τὰς ρωσικὰς ἀξιώσεις, νὰ κανονίσουν τὸ ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων

Digitized by Google

κατὰ τὰς ρωσικὰς ἀπαιτήσεις καὶ ν' ἀφήσουν κατὰ μέρος τὰ δικαιώματα προστασίας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα διεξεδίκει ἡ Ρωσία δυνάμει τῶν συνθηκῶν. Ὁ Μεντσικὼφ ὅμως ἐπέμενε κυρίως εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα, ζητῶν μάλιστα νὰ κερδίσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας. Τῇ 7/19 Ἀπριλίου ὁ Μεντσικὼφ ἐπέδιδεν εἰς τὴν Πύλην νέαν, λίαν ἔντονον, διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας, ἀφοῦ κατηγόρει τοὺς τέως ὑπουργοὺς τῆς Τουρκίας ἐπὶ διπροσωπίᾳ, ἔλεγεν ὅτι ὁ τσάρος ἦτο διατεθειμένος νὰ συγχωρήσῃ τὰ γενόμενα, ἂν ἐλάμβανε τὰς ἑξῆς ἐγγυήσεις: 1) Ἓν ἐπεξηγηματικὸν φιρμάνιον περὶ δικαιωμάτων κυριότητος τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων τῶν Ἁγίων Τόπων. 2) Ἓν ἄλλο φιρμάνιον περὶ ἐπισκευῆς τοῦ τρούλλου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχείου καὶ μόνου. καὶ 3) Τὴν συνομολόγησιν συμβάσεως ὑπὸ τύπον μονομεροῦς πράξεως (σενὲτ) τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως περὶ διατηρήσεως τοῦ καθεστῶτος τῶν προνομίων τῆς «ἑλληνορρωσικῆς» Ἐκκλησίας. Ἡ Πύλη ὑπεχώρησεν ἀμέσως εἰς τὸ 1ον καὶ τὸ 2ον σημεῖον, χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῇ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας, μεταπεισθεὶς χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ λόρδου Ρέδκλιφ. Οὕτως ἐξεδόθησαν, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαΐου 1853, δύο νέα φιρμάνια, ἓν περὶ ἐπισκευῆς τοῦ τρούλλου τοῦ ναοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου δι' ἐξόδων τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν τέως τύπον καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως ὁ ὀρθόδοξος πατριάρχης ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ παρατηρήσεις ἂν ἐπήρχετο τροποποίησίς τις εἰς τὸ σχῆμα τοῦ τρούλλου, καὶ ἓν ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἐπεξήγει εἰς ἓξ ἄρθρα τὴν δι' ἄλλου φιρμανίου, τῆς 8ης Φεβρουαρίου 1852, διαταχθεῖσαν διευθέτησιν τῶν μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Λατίνων διαφορῶν. Τὰ φιρμάνια ταῦτα ἀνεκοίνωσεν ἡ Πύλη εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Ρωσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, χωρὶς νὰ κάμῃ λόγον περὶ τοῦ 3ου σημείου τῆς ρωσικῆς διακοινώσεως. Εὐθὺς μετὰ τὴν λῆψιν τῆς διακοινώσεως ταύτης ὁ Μεντσικὼφ ἀπηύθυνεν εἰς τὴν Πύλην, τῇ 6ῃ Μαΐου, τελεσιγραφικὴν διακοίνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι εἶχεν ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς του νὰ ἐπιμείνῃ ἐπὶ τοῦ 3ου σημείου. Διὰ τοῦτο ζητεῖ ὅπως: ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησια μετὰ τῶν ἱερέων καὶ κτημάτων της ἀπολαύῃ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ σουλτάνου ὅλων τῶν παλαιῶν αὐτῆς προνομίων καὶ ἀσυλιῶν, συμμετέχουσα καὶ παντὸς πλεονεκτήματος, ὅπερ ἤθελε παραχωρηθῇ εἰς ἄλλο χριστιανικὸν δόγμα. Τὸ νέον περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων φιρμάνιον ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸν τύπον δεσμευτικῆς πράξεως τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς Ρωσίας, ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς συνομολογηθησομένης συμβάσεως. Εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἑλληνορρωσικῆς Ἐκκλησίας θὰ παραχωρηθῶσιν ἐν Ἱεροσολύμοις τὰ αὐτὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς τοὺς ἀλλοδαπούς. Ὡρίζετο δὲ προθεσμία πενθήμερος (μέχρι τῆς 10ης Μαΐου), ὅπως ἡ Πύλη ἀπαντήσῃ. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ἦτο ἐπισυνημμένον καὶ τὸ σχέδιον τῆς συμβάσεως τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ ἡ Πύλη ὑπὸ τὸν τύπον μονοπλεύρου πράξεως (σενὲτ) εἰς 6 ἄρθρα.

Τὸ διάβημα τοῦτο τοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσίας ἔκλεισε τὴν θύραν τοῦ συμβιβασμοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε προπαρασκευάσει ἡ συνετὴ διπλωματία τοῦ λόρδου Ρέδκλιφ. Ἡ κατάστασις ἐπεδεινοῦτο. Στρατὸς ρωσικὸς συνεκεντροῦτο εἰς τὰ μεθόρια τῆς Μολδαυΐας καὶ ὁ ρωσικὸς στόλος παρεσκευάζετο πυρετωδῶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἀκόμη ὅμως ὁ κίνδυνος τοῦ ἐπικειμένου πολέμου δὲν εἶχε προσεγγίσει τὴν Γαλλίαν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε δώσει ἀκόμη εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν της ὁδηγίας διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς συγκρούσεως, ἡ δὲ στάσις τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἦτο ἀκόμη ἄγνωστος. Ἑπομένως ἡ Τουρκία ἔβλεπεν ὅτι πρὸς τὸ παρὸν ἔπρεπε νὰ βασίζεται μόνον εἰς τὰς ἰδικάς της δυνάμεις καὶ ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν ρωσικῶν ἀπαιτήσεων θὰ ἐσήμαινε τὸ τέλος τῆς ὀθωμανικῆς μοναρχίας. Ὁ Μεντσικὼφ ἐδέχετο μερικὰς μόνον φραστικὰς τροποποιήσεις τοῦ κειμένου τῆς συμβάσεως. Ἀλλ' εἰς τὴν οὐσίαν οὐδὲ κατὰ κεραίαν ὑπεχώρει. Ἡ Πύλη ἀπήντησεν εἰς τὴν διακοίνωσιν ὅτι ἐπιθυμία αὐτῆς εἶναι νὰ διατελῇ εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ νὰ διατηρήσῃ τὰ προνόμια τῶν ὀρθοδόξων αὐτῆς ὑπηκόων. ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται ν' ἀναλάβῃ διεθνῆ περὶ τῶν προνομίων τούτων ὑποχρέωσιν, ἥτις εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ σουλτάνου. Ἐπηκολούθησαν ἀλλεπάλληλοι διαπραγματεύσεις μεταξὺ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ρεσὶτ πασᾶ καὶ τοῦ Μεντσικώφ, αἱ ὁποῖαι ὅμως εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν. Κατόπιν τούτου ὁ Μεντσικὼφ ἀπῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας τὴν 21ην Μαΐου. Τὴν 26ην Ἰουνίου 1853 ὁ τσάρος ἐξέδωκε διάγγελμα πρὸς τὸν ρωσικὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλεγεν ὅτι, βασιζόμενος ἐπὶ τῆς ἐνδόξου συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ, ἐμερίμνησε πάντοτε περὶ ἐκπληρώσεως τοῦ πατροπαραδότου ἀποστολῆς τῆς Ρωσίας, ἥτις εἶναι ἡ ὑπεράσπισις τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θρησκείας, ἀλλ' ἡ Πύλη ἐπενέβη εἰς τὰ τῆς ὑπάρξεως τῆς θρησκείας ταύτης κατὰ τρόπον ἀπειλοῦντα τὴν ἀνατροπὴν τῆς ὑφεστώσης τάξεως. Ὅτι, ἐξαντληθέντων ἤδη ὅλων τῶν πρὸς ἐπίτευξιν συνεννοήσεως εἰρηνικῶν μέσων, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ στείλῃ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας οὐχὶ ὅπως πολεμήσῃ, ἀλλ' ὅπως ἔχῃ εἰς χεῖρας ἐχέγγυον πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν παραβιασθέντων δικαιωμάτων της. Δὲν ζητεῖ, ἔλεγε, κατακτήσεις, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην τοιούτων. Εἶναι μάλιστα πρόθυμος νὰ διατάξῃ τὴν ἀναστολὴν τῆς προελάσεως τῶν στρατευμάτων του, ἂν ἡ Πύλη θελήσῃ νὰ τηρήσῃ τὰς περὶ ἀκεραιότητος τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑποχρεώσεις της, ἄλλως θ' ἀναγκασθῇ ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα πρὸς προστασίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε διατάξει, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου, τὸν στόλον της νὰ πλεύσῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα. Τοῦτο κατέστησε γνωστὸν τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Κεραμεικοῦ τὴν 21ην Μαρτίου εἰς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν διὰ σφοδρᾶς διακοινώσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐτόνιζεν ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου τοῦ 1841 ἔθεσεν ὡς ἀρχὴν τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τὴν κοινὴν συνεννόησιν τῶν πέντε μεγάλων Δυνάμεων, ὅτι ὅμως ἡ Ρωσία, συγκεντρώσασα τρία σώματα στρατοῦ εἰς τὰς νοτίους αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ ἐπιδιδομένη εἰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς ἐν τῷ λιμένι τῆς Σεβαστουπόλεως, φαίνεται ὅτι ἀπαρνεῖται τὴν ἀρχὴν ταύτην καὶ ἀποβλέπει εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Προσέθετεν ὅτι, λόγῳ τῆς ἀπειλητικῆς στάσεως τῆς Ρωσίας, ἡ Γαλλία μετέθεσε τὰς πολεμικὰς αὐτῆς δυνάμεις εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐλπίζει ὅμως ὅτι τοῦτο δὲν θέλει ἀγάγει εἰς περιπλοκάς. Ἀνησυχίας ἐκ τῆς στάσεως τῆς Ρωσίας ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται καὶ ἡ Αὐστρία. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κόμις Buol ἐδήλωσε τὴν 7ην Ἀπριλίου ὅτι τὰ τουρκικὰ ζητήματα δέον νὰ συζητηθῶσι καὶ ὑπὸ τῶν πέντε Δυνάμεων. Ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἦτο ἀκόμη διστακτική. Τὴν 5ην Ἀπριλίου ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διεβίβαζεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικὴν πρεσβείαν ὁδηγίας, καλούσας αὐτὴν νὰ συμβουλεύσῃ τὴν Πύλην νὰ φανῇ ὑποχωρητικὴ εἰς τὰς ρωσικὰς ἀξιώσεις. Τὴν 25ην ὁ αὐτὸς ὑπουργὸς ἐδήλωσεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τρέφει ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν τσάρον, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἐλάχιστον κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Τουρκίας. Μόλις βραδύτερον ἀντελήφθη ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τὴν σημασίαν τῶν ρωσικῶν ἀξιώσεων χάρις εἰς μίαν μακρὰν ἔκθεσιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως λόρδου Ρέδκλιφ. Τότε μόνον ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς λόρδος Aberdeen (Ἀμπερντην) ἔγραψεν εἰς τὸν Ρῶσον ἀρχικαγκελλάριον ζητῶν ἐξηγήσεις διὰ τὴν ἀντίφασιν, ἥτις παρετηρεῖτο μεταξὺ τῶν ἐπισήμων ὑποσχέσεων, περὶ τηρήσεως τῆς συνθήκης τοῦ 1841, καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Μεντσικώφ. Συγχρόνως ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς διετάσσετο νὰ καλέσῃ τὸν ἀγγλικὸν στόλον εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα, ἂν ἡ Ρωσία ἐκήρυττε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἢ ἤρχιζεν ἐχθροπραξίας. Ἐνῷ ὅμως ἐξηκολούθουν αἱ μεταξὺ τῶν Δυνάμεων συζητήσεις, ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Τοῦρκοι, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ γαλλικοῦ στόλου ἔμπροσθεν τῶν Στενῶν τῶν Δαρδανελίων, κατελήφθησαν ὑπὸ πολεμικοῦ μένους. Τὴν 26ην Ἰουνίου ὁ Ρεσὶτ πασᾶς ἀνήγγειλεν εἰς τὰς Δυνάμεις ὅτι, ἀφοῦ ἡ Ρωσία διέκοψε τὰς διπλωματικὰς σχέσεις χωρὶς νὰ δώσῃ διαβεβαιώσεις περὶ τῶν εἰρηνικῶν της προθέσεων, καὶ ἡ Τουρκία πρέπει νὰ σκεφθῇ περὶ ἀμύνης. Συγχρόνως ὅμως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις προσεπάθει νὰ κερδίσῃ τὰς συμπαθείας τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων της. Τὴν 23/4 Ἰουνίου ὁ σουλτᾶνος ἐξέδιδε φιρμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου παρεῖχε νέας διαβεβαιώσεις περὶ πλήρους καὶ ἀποτελεσματικῆς αὐτῶν προστασίας καὶ περὶ σεβασμοῦ τῶν προνομίων των διὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς λατρείας των καὶ διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν διοίκησιν. Τὸ φιρμάνιον ἔκαμνεν ἰδιαιτέραν μνείαν τῶν προνομίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ὁ σουλτᾶνος θὰ περιεφρούρει ἰδιαιτέρως, ἐξήγγελλε δὲ αὐστηρὰς ποινὰς ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες θὰ ἐτόλμων νὰ θίξωσι τὰ προνόμια ταῦτα. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἀνεκοινώθη εἰς τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς ἄλλους θρησκευτικοὺς ἀρχηγούς, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀρχὰς τοῦ κράτους. Εἰς ἀπάντησιν ὅλοι οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ ἀπηύθυναν εἰς τὸν σουλτᾶνον εὐχαριστηρίους ἀναφοράς. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Τουρκίας ἐφαίνοντο καθησυχάζοντες, ἐνῷ ἡ εἴδησις τῆς καταλήψεως τῶν ἡγεμονιῶν ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐξῆπτεν ἔτι μᾶλλον τὸν πολεμικὸν ὀργασμὸν τῶν Τούρκων. Ἐσχηματίσθη πλέον μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων ἰσχυρὸν κόμμα, ζητοῦν τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ρεσὶτ πασᾶς περιωρίσθη εἰς τὸ ν' ἀπευθύνῃ διαμαρτυρίαν πρὸς τὰς Δυνάμεις, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ὁποίων συνῆλθον εἰς συνδιάσκεψιν ἐν Βιέννῃ, ὅπως ἐξετάσουν τὴν ρωσοτουρκικὴν διαφορὰν καὶ ζητήσουν τρόπον συμβιβασμοῦ. Τὴν 24 Ἰουλίου συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γαλλικῶν προτάσεων σχέδιον διακοινώσεως γνωστῆς ἐν τῇ διπλωματικῇ ἱστορίᾳ ὡς «βιενναίας διακοινώσεως», τὴν ὁποίαν θ' ἀπηύθυνεν ἡ Πύλη εἰς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἡ Πύλη θὰ ἀνήγγελλεν ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ σουλτάνου θέλει παραμείνει πιστὴ εἰς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν περὶ προστασίας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διατάξεων τῶν συνθηκῶν τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅτι δὲ ὁ σουλτᾶνος θέλει θεωρεῖ ζήτημα τιμῆς νὰ διατηρήσῃ τόσον σήμερον ὅσον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς ἀπολαύουσαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων, ἅτινα ἐχορήγησαν οἱ ἔνδοξοι αὐτοῦ προπάτορες, κατωχύρωσε δὲ καὶ ἐπεκύρωσε καὶ αὐτός, συγχρόνως δὲ καὶ συμμετέχουσαν τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα θὰ παρεχωροῦντο διὰ συνθηκῶν ἢ ἄλλων διατάξεων εἰς τὰ ἄλλα χριστιανικὰ δόγματα. Ἡ διακοίνωσις, ἥτις ἀπετέλει ἀρκετὴν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν Ρωσίαν, ἀνεκοινώθη εἰς Πετρούπολιν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἡ μὲν ρωσικὴ κυβέρνησις εδέχθη ἀμέσως. Ἡ Πύλη ὅμως, μετὰ πολλὰς συσκέψεις, ἔφερεν ἀντιρρήσεις εἴς τινα σημεῖα, ἐπειδὴ δὲ ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὰς ὑπὸ τῆς Πύλης ζητουμένας τροποποιήσεις τοῦ κειμένου τῆς βιενναίας διακοινώσεως καὶ ἤθελε μάλιστα νὰ δοθῇ εὐρυτέρα ἑρμηνεία εἰς ἄλλα χωρία τοῦ διπλωματικοῦ ἐκείνου ἐγγράφου, ἡ συνδιαλλακτικὴ προσπάθεια τῆς βιενναίας διασκέψεως ἐθεωρήθη ἀποτυχοῦσα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐφαίνετο ἐπικειμένη ἡ ἀγγλογαλλικὴ κατὰ τῆς Ρωσίας συνεννόησις, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τσάρος προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τοὐλάχιστον τὴν Αὐστρίαν. Τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1853 ἐνεφανίσθη εἰς Ὄλμουτζ τῆς Βοημίας μετὰ τοῦ κόμιτος Νεσελρόδε, ὅπως παραστῇ εἰς τὰ ἐκεῖ γυμνάσια τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Ἀποτέλεσμα τῆς συνεντεύξεως ταύτης ἦτο νέον σχέδιον συμβιβασμοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ πρέσβεις Ἀγγλίας, Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας θὰ ἐδήλουν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὅτι, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας δοθείσας διαβεβαιώσεις, οὗτος δὲν θὰ ἀξιώσῃ δικαιώματα ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας, ἂν ἡ Πύλη δεχθῇ τὴν βιενναίαν διακοίνωσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, ἀντὶ τῆς νέας συνδιαλλακτικῆς ταύτης προσπαθείας, ἤρχισεν ἀνταλλαγὴ ζωηρῶν διακοινώσεων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ρωσίας ἀφ' ἑτέρου ἐξ ἀφορμῆς τῆς περὶ κατοχῆς τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἀπειλῆς καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ἰουνίου ἐπακολουθησάσης ἐμφανίσεως ἀγγλο-γαλλικοῦ στόλου ἐνώπιον τῶν Δαρδανελλίων.

Ἡ Ρωσία ἄλλως τε δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ ἁπλῶς τὰς ἡγεμονίας. Ἀφοῦ ὁ ρωσικὸς στρατός, διαβὰς τὸν Προῦθον, προήλασε μέχρι τοῦ Δουνάβεως, διέταξε τὴν 5ην Ἰουλίου τοὺς δύο ὁσποδάρους νὰ παύσουν νὰ πληρώνουν τὸν φόρον ὑποτελείας εἰς τὴν Τουρκίαν. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Πύλη διέταξε τὴν 25ην Ἰουλίου τοὺς δύο ἡγεμόνας νὰ φύγουν ἐκ τῆς χώρας των. Καὶ ἐπειδὴ οὗτοι ἐδίσταζον, ἐπανέλαβε τὴν διαταγήν, τὴν 29ην Αὐγούστου, ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ ματαίῳ. Ἄλλως τε ἡ Ρωσία τοὺς ἔπαυσε μετ' ὀλίγον καὶ ἔταξεν εἰς τὴν θέσιν των προσωρινὸν συμβούλιον διοικήσεως, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν ρωσικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξήπτετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὁ πολεμικὸς ὀργασμὸς τόσον, ὥστε, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ταραχώδους διαδηλώσεως, ἐπισυμβάσης βεβαίως καθ' ὑποκίνησιν τῆς κυβερνήσεως τὴν 10ην Σεπτεμβρίου, ἡ Πύλη ἐζήτησε νὰ καταπλεύσουν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ πολεμικὰ πρὸς συγκράτησιν δῆθεν τοῦ ὄχλου, πράγματι ὅμως ὅπως εἶναι ἕτοιμα διὰ τὴν περίπτωσιν ρωσικῆς ἐνεργείας κατὰ τῆς πρωτευούσης. Καὶ οὕτως ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Βόσπορον ἀγγλογαλλικὸς στόλος, ἂν καὶ ἡ τάξις δὲν διεταράχθη πλέον. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἀπετέλει παραβίασιν τῆς συνθήκης τοῦ 1841, διότι ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ρωσία διετέλουν ἀκόμη εἰς εἰρηνικὰς σχέσεις, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας διεμαρτυρήθη τὴν 25ην Σεπτεμβρίου. Ἀλλ' ἤδη εἶχε μεταστραφῆ καὶ ἡ Ἀγγλία. Ὁ λόρδος Κλάρεντον ἀπήντησεν ὅτι, ἀφ' ἧς στιγμῆς ρωσικὰ στρατεύματα ὑπερέβησαν τὰ τουρκικὰ σύνορα, ἔπαυσεν ὑφισταμένη μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἡ κατάστασις τῆς εἰρήνης.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν κολοσσιαίων ἀγγλογαλλικῶν πολεμικῶν εἰς τὸν Βόσπορον ἀνύψωσε τεραστίως τὸ ἠθικὸν τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ καὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ὅταν ἐγνώσθη ὅτι ἡ Ρωσία δέχεται τὴν προτεινομένην διατύπωσιν τῆς βιενναίας διακοινώσεως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἤθελε πλέον ν' ἀκούσῃ περὶ συμβιβαστικῆς λύσεως. Συνεζητεῖτο ἤδη ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου καὶ τὴν 26ην Σεπτεμβρίου συνεκαλεῖτο μέγα συμβούλιον τοῦ στέμματος ἐξ 172 ὑπουργῶν, ἀνωτέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν λειτουργῶν καὶ λοιπῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων. Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐζήτησε

Digitized by Google

τὴν ἀναβολὴν τοῦ συμβουλίου. Τοῦτο ὅμως συνῆλθε καὶ ἀπεφάνθη ὁμοφώνως ὑπὲρ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ στρατηγὸς Ὀμὲρ πασᾶς, ἀρχιστράτηγος τοῦ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀπηύθυνεν ἐκ τοῦ ἐν Σούμλᾳ τῆς Βουλγαρίας ἀρχηγείου του εἰς τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον πρίγκιπα Γορτσακὼφ τελεσίγραφον, καλῶν αὐτὸν νὰ ἐκκενώσῃ τὰς ἡγεμονίας ἐντὸς 15 ἡμερῶν, ἄλλως θὰ ἐπετίθετο ἐναντίον του. Τὴν 10ην Ὀκτωβρίου ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐπέτυχε τὴν ἀναβολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπὶ δεκαήμερον. Ἀλλ' ἡ σχετικὴ διαταγὴ τῆς Πύλης δὲν περιῆλθεν εἰς τὸν Τοῦρκον ἀρχιστράτηγον. Οὗτος ἐπὶ κεφαλῆς τριῶν σωμάτων στρατοῦ διέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου τὸν Δούναβιν, εἰσῆλθεν εἰς Βλαχίαν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Ὀλτενίτσας, ἀλλ' οἱ Ρῶσοι ἀντέστησαν καὶ λαβόντες ἐνισχύσεις ἀντεπετέθησαν. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν εἰς Ρουχτσούκιον καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου ὁ ρωσικὸς στρατὸς κατέλαβεν ἐκ νέου τὴν Βλαχίαν, πλὴν τοῦ Καλαφάτ. Ἔβλεπον ὅμως οἱ Ρῶσοι ὅτι εἶχον ἀπέναντί των ἐχθρὸν ἕτοιμον νὰ πολεμήσῃ ἀνδρείως, ἀφοῦ τοὺς εἶχε νικήσει καὶ ἐπὶ τοῦ διπλωματικοῦ ἐδάφους. Συγχρόνως εἶχον εἰσελάσει τουρκικὰ στρατεύματα καὶ εἰς τὰς ρωσικὰς ἐπαρχίας τοῦ Καυκάσου καὶ προήλασαν μέχρι τῆς καρδίας τῆς Γεωργίας, ἀλλὰ μετά τινας μάχας ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς Κάρς, πόλιν ὀχυρὰν τῆς τουρκικῆς Ἀρμενίας, μὴ κατορθώσαντες τότε νὰ ἐξεγείρουν τοὺς Γεωργιανοὺς καὶ Κιρκασίους ἐναντίον τῆς Ρωσίας.

Ἡ ἐπίσημος κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Ρωσίας ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν τὴν 31ην Ὀκτωβρίου. Τὴν ἑπομένην ἀπήντησεν ὁ τσάρος διὰ πολεμικοῦ διαγγέλματος, καλῶν τὸν ρωσικὸν λαὸν εἰς θρησκευτικὸν πόλεμον, καὶ διεβίβασε διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐγκύκλιον πρὸς τὰς Δυνάμεις, διὰ τῆς ὁποίας ἐξήγει ὅτι ἀμύνεται, διαβεβαιῶν ὅτι θὰ ἐδέχετο ἀκόμη προτάσεις εἰρήνης τῆς Πύλης. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ ἡτοιμάζετο νέα διπλωματικὴ ἐνέργεια, ὅταν τὴν 30ὴν Νοεμβρίου ἦλθεν αἰφνιδίως ἡ εἴδησις τῆς καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ ἐν Σινώπῃ. Ὁ τουρκικὸς στόλος, διῃρημένος εἰς δύο μοίρας, εἶχεν ἐκπλεύσει εἰς τὸν Εὔξεινον. Ἡ πρώτη μοῖρα ὑπὸ τὸν πατρώναν (ναύαρχον) Μουσταφᾶ πασᾶν, ἐπροστάτευε τὴν μεταφορὰν πολεμεφοδίων εἰς Βατούμ, ἐνῷ ἡ δευτέρα, ὑπὸ τὸν πατρώναν Ὀσμὰν πασᾶν, κατέπλευσε τὴν 3/16 Νοεμβρίου εἰς τὸν λιμένα τῆς Σινώπης. Ἡ τελευταία αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6 φρεγάτας, 3 κορβέττας καὶ τρία βοηθητικὰ ἀτμόπλοια. Ὁ ρωσικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἐκ 3 πλοίων τῆς γραμμῆς, 4 φρεγατῶν καὶ 1 βρικίου ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ναχίμωφ, ἀντιληφθεὶς τὴν παρουσίαν τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἐξετέλει ἐπὶ ἡμέρας κινήσεις ὑπὸ καιρὸν τρικυμιώδη ἔξω τοῦ λιμένος, ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν ἔκπλουν, καὶ ἐζήτησεν ἐνισχύσεις ἐκ Σεβαστουπόλεως. Λαβὼν δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ἐνισχύσεις, εἰσέπλευσε τὴν 17/29ην Νοεμβρίου καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα μὲ 6 πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ 4 φρεγάτας, ἀφήσας τὰ ὑπόλοιπα νὰ περιπολῶσιν ἔξω τοῦ λιμένος. Ἐπηκολούθησε ναυμαχία, καθ' ἣν ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος κατεστράφη, διεσώθη δὲ μόνον τὸ ἀτμόπλοιον «Ταέφ», ὅπερ ἔφερε τὴν εἴδησιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ τοῦ κανονιοβολισμοῦ κατεστράφη καὶ μέγα μέρος τῆς πόλεως. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων ἀνῆλθον εἰς 4.000 νεκρούς. Ὁ ναύαρχος Ὀσμὰν πασᾶς, δύο κυβερνῆται καὶ 125 ναῦται συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ἡ εἴδησις τῆς ναυτικῆς καταστροφῆς τῆς Σινώπης ἐπροξένησε κατάπληξιν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν. Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν ν' ἀμφιβάλλουν περὶ τῶν προθέσεων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ νὰ σκέπτωνται περὶ φιλικοῦ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Ρωσίας, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διπλωματία ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ὁ Ρεσὶτ πασᾶς ὑπέβαλε μάλιστα καὶ σχέδιον συνθήκης, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Τουρκία θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν χορείαν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ θὰ ἐπεβεβαιοῦτο καὶ συνεπληροῦτο ἡ συνθήκη τῶν Στενῶν τοῦ 1841. Δηλαδὴ θὰ ἐτίθετο ἡ Τουρκία ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν Δυνάμεων.

Ἐν Παρισίοις ὅμως καὶ ἐν Λονδίνῳ ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπέφερε τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα, ἐπισπεύσασα τὴν ἀγγλο-γαλλικὴν συνεννόησιν πρὸς κοινὴν δρᾶσιν ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Εἰς τοὺς διοικητὰς τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ στόλου διεβιβάσθησαν ὁδηγίαι νὰ καταστήσουν ἀδύνατον πᾶσαν νέαν ἐπίθεσιν τοῦ ρωσικοῦ στόλου κατὰ τῶν τουρκικῶν παραλίων, ἑπομένως νὰ ἐκπλεύσουν εἰς τὸν Εὔξεινον μὲ ἀνωτέρας δυνάμεις. Καὶ οὕτως ὁ ἡνωμένος ἀγγλο-γαλλικὸς στόλος ἐξέπλευσε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1854 εἰς τὸν Εὔξεινον. Αἱ ὁδηγίαι του ἦσαν νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν σύγκρουσιν μὲ τὸν ρωσικὸν στόλον καί, ὅπως μὴ παρασυρθῶσιν εἰς δρᾶσιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ ναύαρχοι ἔλαβον προηγουμένως παρὰ τῆς Πύλης τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ὁ ὑπολειφθεὶς τουρκικὸς στόλος οὐδὲν θὰ ἐπιχειρήσῃ ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως μετὰ τῶν δύο στολάρχων. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Ρωσία ἐζήτησεν ἐξηγήσεις διὰ τῶν ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ διπλωματικῶν αὐτῆς ἀντιπροσώπων, καὶ ἐπειδὴ αἱ δοθεῖσαι διασαφήσεις ἐθεωρήθησαν ἀνεπαρκεῖς, οἱ δύο Ρῶσοι πρέσβεις, ἐκτελοῦντες τὰς ὁδηγίας τὰς ὁποίας εἶχον λάβει, ἐζήτησαν τὰ διαβατήριά των, ἀνακοινώσαντες ὅτι ἡ Ρωσία διακόπτει τὰς διπλωματικὰς σχέσεις. Τὸ ἴδιον ἔκαμον ἀμέσως καὶ οἱ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Ἐφαίνετο πλέον βέβαιον ὅτι θὰ ἤρχιζεν ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Ρωσίας. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν διὰ Βιέννης αἱ διπλωματικαὶ ἐνέργειαι πρὸς συμβιβαστικὴν λύσιν. Ἡ Ρωσία ἐζήτει νὰ διεξαχθοῦν αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ἀπ' εὐθείας μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας, ἀναγνωρίζουσα εἰς τὰς τέσσαρας οὐδετέρας Δυνάμεις μόνον τὸ δικαίωμα νὰ δίδουν συμβουλὰς εἰς τὴν Τουρκίαν. Προκειμένου περὶ τῆς οὐσίας ἀπέκρουε τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνθήκης τοῦ 1841 καὶ ἤθελε ν' ἀποφύγῃ ἀντὶ πάσης θυσίας συνθήκην εὐρωπαϊκὴν κανονίζουσαν τὰς ὑποθέσεις τῆς Τουρκίας. Συγχρόνως ἐπέμενεν εἰς τὰς ἀρχικὰς ἀπαιτήσεις της, τὰς ὁποίας ἀπέκρουεν ἡ Πύλη. Ἤθελε νὰ καθορισθοῦν τὰ δικαιώματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δι' ἰδιαιτέρου πρωτοκόλλου προσηρτημένου εἰς τὴν συναφθησομένην συνθήκην καὶ δὲν ἐδέχετο νὰ ἐκκενώσῃ τὰς ἡγεμονίας πρὶν ἢ ὑπογραφῇ αὕτη. Ἡ Ρωσία ἐγνώριζεν ὅτι αἱ δύο δυτικαὶ Δυνάμεις δὲν θὰ ἐδέχοντο τοιούτους ὅρους. Ἤλπιζεν ὅμως νὰ ἔχῃ μὲ τὸ μέρος της τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Πρωσσίαν καὶ διὰ τοῦτο ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην τὸν κόμιτα Ὀρλώφ, ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν σύναψιν ρωσοπρωσσοαυστριακοῦ συνασπισμοῦ οὐδετερότητος ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Ρωσίας.

Ὁ τσάρος ἐπρότεινε νὰ προβοῦν αἱ δύο αὗται Δυνάμεις εἰς μερικὴν στρατιωτικὴν κινητοποίησιν, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ ὑπέσχετο νὰ μὴ ἐνεργήσῃ χωρὶς νὰ συμβουλευθῇ αὐτάς, ἐν ᾗ περιπτώσει τὰ γεγονότα ἐξειλίσσοντο πρὸς διαμελισμὸν τῆς Τουρκίας μεταξὺ τῆς Ρωσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Καὶ ἡ μὲν Πρωσσία ἀπέρριψεν ἀμέσως τὸ σχέδιον τοῦ τσάρου, διότι διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὴν βιενναίαν συνδιάσκεψιν εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἤθελε νὰ παραβιάσῃ. Ἡ δὲ Αὐστρία ἐζήτησεν ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας ἡ Ρωσία δὲν ἤθελε νὰ παράσχῃ. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ τσάρου ἀπέτυχε. Καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἔβλεπεν ἑαυτὸν τελείως μεμονωμένον, ὁ τσάρος Νικόλαος εἶχεν ἀκόμη τὴν τόλμην ν' ἀπορρίψῃ ὑπεροπτικῶς μίαν ἄλλην πρότασιν συμβιβασμοῦ, τὴν ὁποίαν διεβίβασε πρὸς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων ὁ Γ' δι' αὐτογράφου αὐτοῦ ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Ἰανουαρίου 1854. Ἀπήντησε μάλιστα εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀλαζονικῶς δι' ἀντεγκλήσεων καὶ ὑπαινιγμῶν περὶ τοῦ 1812. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐξέδωσε καὶ διάγγελμα πρὸς τὸν ρωσικὸν λαόν, ὑπενθυμίζων τὰ ἱστορικὰ ἐκεῖνα γεγονότα κατὰ τρόπον προσβλητικὸν διὰ τὴν Γαλλίαν. Οὕτω ἐδημιούργησε κατάστασιν, ἥτις ὤθει αὐτὸν καὶ ἀκουσίως ἀκόμη, εἰς πόλεμον πρὸς τὰς δυτικὰς Δυνάμεις. Τὴν μόνην ἐλπίδα του ἐβάσιζεν εἰς ἐξέγερσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ρῶσοι πράκτορες διέσχιζον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον κηρύσσοντες τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ τόσον οἱ Βούλγαροι, ὅσον καὶ οἱ Ρουμᾶνοι καὶ οἱ Σέρβοι δὲν ἐκινήθησαν, ὁ δὲ ἑλληνισμὸς τῆς Τουρκίας ἦτο διστακτικός, μόνον δὲ εἰς τὰς περιοχὰς Ἄρτης καὶ Θεσσαλίας ὑπῆρξαν μερικαὶ ἐξεγέρσεις, αἵτινες ἀπησχόλησαν ἐπί τινα καιρὸν τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τέλους ὅμως κατεστάλησαν διὰ τῶν πιεστικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ὅπως ἐξαναγκάσουν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ παύσῃ ὑποστηρίζουσα τοὺς ἐπαναστάτας. Τὴν 27ην Φεβρουαρίου 1854 ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔδωκαν εἰς τὴν Ρωσίαν τελεσίγραφον μακρᾶς προθεσμίας, καλοῦσαι αὐτὴν νὰ ἐκκενώσῃ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου καὶ δηλοῦσαι ὅτι, ἂν δὲν δοθῇ ἀπάντησις ἢ ἂν ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀρνητική, αἱ δύο κυβερνήσεις θὰ θεωρήσουν τοῦτο ὡς κήρυξιν πολέμου. Τὴν ἀγγλογαλλικὴν ταύτην διακοίνωσιν ὑπεστήριξαν καὶ οἱ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ἡ ἀρνητικὴ ὅμως ἀπάντησις τῆς Ρωσίας ἐθεωρεῖτο τόσον βεβαία, ὥστε ἤδη ἐντὸς τοῦ Φεβρουαρίου εἶχον ἀρχίσει αἱ πρὸς Α. κινήσεις τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων, ἐνῷ συγχρόνως διεξήγοντο διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν στρατιωτικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ συνθήκη συμμαχίας Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Τουρκίας ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 12 Μαρτίου 1854. Τὴν συνθήκην ταύτην συνεπλήρωσε μετὰ ἕνα μῆνα συνθήκη συμμαχίας συναφθεῖσα τῇ 10 Μαΐου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Εἰς τὰς συνθήκας ταύτας προσετέθη ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας ἐν Βογιατζήκιοϊ τοῦ Βοσπόρου ὑπογραφεῖσα στρατιωτικὴ σύμβασις τῆς 14 Ἰουνίου 1854.

Κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς πρώτης συμμαχικῆς συνθήκης μεταξὺ Τουρκίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐξηκολούθουν αἱ παρὰ τὸν Δούναβιν ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῶν τουρκικῶν καὶ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων μετ' ἐναλλασσομένων ἐπιτυχιῶν. Τὸν Μάρτιον 1854 οἱ Ρῶσοι κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν ὁλόκληρον τὴν Δοβρουτσᾶν. Ἀλλ' ὁ τσάρος, θεωρήσας πενιχρὰ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἔπαυσε τὸν πρίγκιπα Γκορτσακὼφ καὶ διώρισεν εἰς τὴν θέσιν του τὸν γηραιὸν στρατάρχην Πάσκιεβιτς, ὅστις εἶχε διακριθῇ τῷ 1828—1829 εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Καυκάσου καὶ τῷ 1849 κατὰ τὴν καταστολὴν τῆς οὑγγρικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Πάσκιεβιτς ἐξεκένωσε κατ' ἀρχὰς τὴν Μικρὰν Βλαχίαν, ἀποσύρας τὸν ρωσικὸν στρατὸν ὄπισθεν τοῦ Ἀλούτα, ὅπως ἀνασυντάξῃ τὸν στρατόν, καὶ διέλυσε τὸ βλαχικὸν ἐθελοντικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἰς οὐδὲν εἶχεν ὠφελήσει. Ἐνῷ δὲ οἱ Τοῦρκοι διαβάντες τὸν Δούναβιν κατελάμβανον τὴν Μικρὰν Βλαχίαν, ὁ ρωσικὸς στρατὸς διαβὰς τὸν ποταμὸν ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τῆς ὀχυρᾶς Σιλιστρίας καὶ ἐξετέλεσε τὴν 28ην καὶ 29ην Μαΐου δύο σφοδρὰς ἐφόδους. Τὴν 9ην Ἰουνίου ἔγινε νέα ἔφοδος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γηραιοῦ στρατάρχου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀνδρείαν των τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἀπέτυχον, καὶ ὁ Πάσκιεβιτς, θεωρήσας ὅτι κλείει τὸ στρατιωτικόν του στάδιον, παρῃτήθη, ἀντικατασταθεὶς πάλιν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Γκορτσακώφ. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐξηκολούθουν μὲ πολλὴν ὁρμὴν ἀμφοτέρωθεν, ὅτε ὁ Γκορτσακὼφ ἔλαβεν ἐκ Πετρουπόλεως τὴν διαταγὴν νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Σιλιστρίας καὶ ν' ἀποσύρῃ τὸν στρατὸν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως. Ἡ πολιορκία εἶχε διαρκέσει ἓξ ἑβδομάδας καὶ εἶχε στοιχίσει εἰς τοὺς Ρώσους ἀπωλείας 12.000 ἀνδρῶν, χωρὶς νὰ κλονισθῇ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἡ ἄμυνα. Ἡ διαταγὴ τῆς ἄρσεως τῆς πολιορκίας ὠφείλετο εἰς τὴν νέαν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ρωσίαν συνεπείᾳ τῆς αὐστροτουρκικῆς συνθήκης καὶ τῆς ὑπογραφῆς ἰδιαιτέρου πρωτοκόλλου μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας (9 Ἀπριλίου 1854), διὰ τοῦ ὁποίου αἱ δύο γερμανικαὶ Δυνάμεις ἀνεγνώριζον ὡς νομικῶς βάσιμον τὸ τελεσίγραφον τῶν δύο δυτικῶν Δυνάμεων καὶ συνεφώνουν μετ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ θιγῇ ἡ ἀκεραιότης τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι δέον νὰ ληφθῇ μέριμνα περὶ τῶν ραγιάδων (μὴ Μουσουλμάνων τῆς Τουρκίας) κατὰ τρόπον μὴ παραβιάζοντα τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ ἐγγυήσεις, ἵνα συνδεθῇ ἡ Τουρκία στενότερον πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν.

Οὕτως ἡ Ρωσία εὑρίσκετο ἀπέναντι πανευρωπαϊκοῦ συνασπισμοῦ ἐναντίον της, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ ἀγγλορρωσικὴ συμμαχία καὶ ἡ αὐστροπρωσσικὴ συμφωνία, ὑπογραφεῖσα ὁριστικῶς τῇ 20ῇ Ἀπριλίου 1854, διὰ τῆς ὁποίας αἱ δύο γερμανικαὶ δυνάμεις ἠγγυῶντο ἀμοιβαίως τὴν ἀκεραιότητά των καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων των ἐναντίον παντὸς τρίτου. Τὴν 3ην Ἰουνίου 1854 ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας κόμις Buol ἀπηύθυνεν εἰς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν ὄχλησιν πρὸς ἐκκένωσιν τῶν ἡγεμονιῶν, ζητοῦσα συνάμα νὰ μὴ ἐπεκτείνῃ ἡ Ρωσία τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας πέραν τοῦ Δουνάβεως. Ὁ κόμης Νεσελρόδε ἀπήντησε τῇ 29ῃ Ἰουνίου λέγων ὅτι ἡ Ρωσία δὲν δύναται νὰ ἐκκενώσῃ τὰς ἡγεμονίας χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐγγυήσεις περὶ τοῦ ὅτι οἱ ἐχθροί της δὲν θὰ ἐξηκολούθουν τὰς ἐχθροπραξίας ἐναντίον της. Συγχρόνως ὅμως ἐδήλου ὅτι προσχωρεῖ εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς Βιέννης τῆς 9ης Ἀπριλίου καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ σεβασθῇ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν θέλει παραβιασθῇ ὑπὸ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, ἐπίσης δὲ ὅτι δέχεται νὰ τεθοῦν τὰ δίκαια τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν Δυνάμεων. Ἡ Ρωσία βλέπουσα ἑαυτὴν εὑρισκομένην ἀπέναντι πανευρωπαϊκοῦ συνασπισμοῦ, ὑπεχώρει πλέον καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν Χριστιανῶν, διότι προέβλεπε τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Ἐγκατέλειψε πλέον τὴν ἀξίωσιν νὰ συνάψῃ μόνη αὐτὴ μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκην περὶ προστασίας τῆς ἑλληνορρωσικῆς θρησκείας. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργὰ διὰ τοιαύτας παραχωρήσεις, διότι ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἀντελαμβάνετο ὅτι ἡ Ρωσία ἀνέβαλλεν ἁπλῶς τὰς ἀξιώσεις της δι' εὐθετώτερον καιρόν. Μόνη ἡ Πρωσσία ἐδήλωσεν ὅτι ἡ ρωσικὴ ἀπάντησις ἦτο ἱκανοποιητικὴ καὶ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις δι' εἰρηνικὴν μεσολάβησιν ἐν Παρισίοις, ἐνῷ ἡ Αὐστρία ἀνεγνώριζε μὲν τὴν διαλλακτικότητα τῆς ρωσικῆς ἀπαντήσεως, ἐπέμενεν ὅμως ἐπὶ τῆς ἐκκενώσεως τῶν ἡγεμονιῶν καὶ ἀπέκρουε τὰ περὶ ἐγγυήσεων, συγχρόνως δὲ συνεκέντρωνε στρατὸν εἰς τὰ πρὸς τὴν Ρωσίαν σύνορα τῆς Γαλικίας καὶ τῆς Τρανσυλβανίας. Ἡ Ρωσία ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀγωνισθῇ καὶ κατὰ τῆς Αὐστρίας, καθ' ἣν στιγμὴν ἦτο ἀπησχολημένη κατὰ τῆς Τουρκίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν πρίγκιπα Γκορτσακὼφ τὴν διαταγὴν νὰ ἐκκενώσῃ τὰς ἡγεμονίας. Ἡ ἐκκένωσις συνετελέσθη τὸ δεύτερον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουλίου καὶ ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀνερχόμενος εἰς 25.000

Digitized by Google

ἄνδρας ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ πασᾶν, κατέλαβε τὴν 22αν Αὐγούστου τὸ Βουκουρέστιον, ἐνῷ συγχρόνως ὁ αὐστριακὸς στρατὸς εἰσήρχετο εἰς Μολδαυΐαν. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς ὑποχωρῶν ἐκ Δοβρουτσᾶς ἐπετέθη κατὰ τῶν Τούρκων ἐν Τσέρναβόδᾳ καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς σοβαρὰς ἀπωλείας. Τοῦτο ἐθεώρησαν οἱ Γάλλοι ὡς πρόκλησιν καὶ διὰ τοῦτο ὁ στρατηγὸς Espinasse διετάχθη νὰ βαδίσῃ ἐκ Κωνστάντζης κατὰ τῶν Ρώσων. Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ὑπῆρξε λίαν ἀτυχὴς διὰ τοὺς συμμάχους. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς προήλασεν ἀπερισκέπτως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Δοβρουτσᾶς, εἰς τὰς ἐρήμους τότε καὶ ἀγνώστους στέππας, καὶ ἐνέπεσεν εἰς ἑλώδη καὶ νοσηρὰν ἔκτασιν. Ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ἔχασε τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ του καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ χωρὶς οὔτε κἂν μακρόθεν νὰ ἴδῃ τὸν ἐχθρόν, τὸν ὁποῖον ἐζήτει. Ἐτέθη τότε τὸ ζήτημα πῶς θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ ἐν Βάρνῃ συγκεντρωμένος ἀγγλογαλλικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ ἐδεκατίζετο ἐκ τῆς χολέρας, τῆς δυσεντερίας καὶ τοῦ ἑλώδους καὶ ἀπεφασίσθη νὰ προσβάλουν τὴν Ρωσίαν εἰς τὴν Κριμαίαν, ὅπου ἦτο ὁ κυριώτερος πολεμικὸς λιμήν της, ἡ Σεβαστούπολις. Οὕτως ἤρχισεν ὁ *Κριμαϊκὸς* (βλ. λ.) λεγόμενος πόλεμος.

Κατα τὴν διάρκειαν τῶν ἐχθροπραξιῶν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐσυνεχίζοντο ἐν Βιέννῃ αἱ διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις πρὸς ἐξεύρεσιν βάσεως διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία, αἱ ὁποῖαι διεξῆγον τὰς συνεννοήσεις ταύτας, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ πρώτη τῶν Δυνάμεων τούτων ἐπέτυχεν ε ρηνικῶς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἔθετον ὡς βάσιν τῆς εἰρήνης τέσσαρα σημεῖα, ζητοῦσαι: εὐρωπαϊκὴν ἐγγύησιν διὰ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἀντὶ τῆς τέως ἀποκλειστικῶς ρωσικῆς· ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθέρας ναυσιπλοΐας εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως· ἀναθεώρησιν τῆς περὶ τῶν Στενῶν συνθήκης τοῦ Λονδίνου τοῦ 1841 πρὸς τὸ συμφέρον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ περιορισμὸν τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ ρωσικῆς ναυτικῆς δυνάμεως, καὶ ἐξασφάλισιν τῆς χειραφετήσεως τῶν μὴ Μουσουλμάνων ὑπηκόων τῆς Τουρκίας (τῶν ραγιάδων) ὑπὸ τῶν μεγάλων Δυνάμεων—ἐνῷ ἡ Ρωσία εἶχε ζητήσει νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν της—, ἀλλὰ κατὰ τρόπον συμβιβαζόμενον πρὸς τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ σουλτάνου. Αἱ προτάσεις αὗται ἐπροτάθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ τύπον πρωτοκόλλου (22 Ἀπριλίου 1854). Ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπήντησε τὴν 26ην Αὐγούστου διὰ διακοινώσεως τοῦ κόμητος Νεσελρόδε, διὰ τῆς ὁποίας ἔλεγεν ὅτι οὔτε ἐξετάσεως κρίνει αὐτὰς ἀξίας ἡ Ρωσία. Μετὰ δύο ὅμως μῆνας ὁ τσάρος Νικόλαος, βλέπων ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἠναγκάζετο νὰ ὑποκύψῃ, ἐδήλωσεν εἰς Βιέννην διὰ τοῦ πρίγκιπος Γκορτσακὼφ ὅτι ἦτο διατεθειμένος νὰ δεχθῇ. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Ρωσία ἐπληροφορεῖτο ὅτι τὴν 2αν Δεκεμβρίου 1854 ἡ Αὐστρία ὑπέγραψε συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, διὰ τῆς ὁποίας συνεφωνεῖτο ὅτι θὰ ζητηθοῦν καὶ ἄλλοι ὅροι διὰ τὴν εἰρήνην. Τὴν 26ην Ἰανουαρίου 1855 εἰσῆλθεν εἰς τὸν συνασπισμὸν καὶ ἡ Σαρδηνία. Ὁ τσάρος ἀντελήφθη τότε τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως. Τὴν 13ην Φεβρουαρίου ὑπέγραψε τὴν διαταγὴν τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς ἐθνοφρουρᾶς. Ἀλλὰ τὴν 2αν Μαρτίου ἀπέθανε, καὶ ὁ διάδοχός του ἐφαίνετο διαλλακτικώτερος. Οὕτω τὴν 15ην Μαρτίου 1855 ἤρχισεν ἐν Βιέννῃ νέα συνδιάσκεψις, τῆς ὁποίας μετεῖχον ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία, Γαλλία, Αὐστρία καὶ Τουρκία. Αἱ συζητήσεις ἐξηκολούθησαν μέχρι τῆς 4ης Ἰουνίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀντίστασις τῆς Σεβαστουπόλεως ἐξηκολούθει ἀκόμη, ἡ Ρωσία ἐδείχθη ἀνένδοτος εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τοῦ 1841. Ὡς ἐκ τούτου αἱ διαπραγματεύσεις ε ς οὐδὲν ἀπέληξαν καὶ ἡ θέσις τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐφαίνετο ἀναλαβοῦσα τὸν ρόλον μεσάζοντος, καθίστατο δυσχερής. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1854 εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προέλθῃ εἰς συσκέψεις μετὰ τῶν συμμάχων, ἂν δὲν κατωρθοῦτο νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ εἰρήνη μέχρι τέλους τοῦ ἔτους. Ἔβλεπε δηλαδὴ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναλάβῃ δρᾶσιν καὶ αὐτή. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐπεθύμει νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς καταστάσεως, ὅπως οἰκειοποιηθῇ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἀντελαμβάνετο ὅτι ἡ ἐσωτερική της κατάστασις δὲν ἐπέτρεπεν ἐξωτερικὰς περιπετείας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐφοβεῖτο τὴν Πρωσσίαν καὶ τὴν γερμανικὴν ὁμοσπονδίαν, τοὺς φυσικούς της δηλαδὴ συμμάχους, τῶν ὁποίων δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔγκρισιν διὰ τὸ σχέδιον τῆς εἰρήνης. Ἐκ τῆς δυσκόλου ταύτης θέσεως ἐξήγαγε τὴν Αὐστρίαν ἡ συνθηκολόγησις τῆς Σεβαστουπόλεως. Ὁ κόμης Μπουόλ (Buol), ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας, βολιδοσκοπήσας τότε τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, εὗρεν αὐτὰς διατεθειμένας ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ ὑπέβαλεν εἰς αὐτὰς τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1855 σχέδιον περιέχον τοὺς ἑξῆς ὅρους: Πλήρης κατάργησις τῆς τέως ἰσχυσάσης ρωσικῆς προστασίας ἐπὶ τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Αἱ δύο χῶραι θὰ διετήρουν τὰ προνόμιά των διὰ τῆς ἐπικυριαρχίαν τῆς Πύλης, ὁ δὲ σουλτᾶνος θὰ ἐνέκρινεν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Ἡ ἐλευθερία τῆς ναυσιπλοΐας εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τὰς ἐκβολάς του θὰ ἐξησφαλίζετο δι' εὐρωπαϊκοῦ θεσμοῦ. Ὁ Εὔξεινος θὰ ἐκηρύσσετο οὐδετέρα θάλασσα, ἀνοικτὴ εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὅλων τῶν κρατῶν. Ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία θὰ ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ διατηροῦν ἐν τῷ Εὐξείνῳ πολεμικὰ πλοῖα εἰμὴ μόνον τὰ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀκτῶν ἀναγκαιοῦντα ἐλαφρὰ σκάφη. Τὰ δίκαια τῶν ραγιάδων τῆς Τουρκίας θὰ καθωρίζοντο χωρὶς νὰ θιγῇ ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ στέμματος τοῦ σουλτάνου.

Οὕτως ἐτέθησαν ἐν Βιέννῃ αἱ βάσεις νέου σουλτανικοῦ διαγγέλματος, χάττι χουμαγιούν, τῆς 6/18 Φεβρουαρίου 1856, τοῦ νέου τανζιμάτ, τὸ ὁποῖον προωρίζετο νὰ διευκολύνῃ τὴν εἰσδοχὴν τῆς Τουρκίας εἰς τὴν χορείαν τῶν πέντε μεγάλων πεπολιτισμένων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Αἱ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας συζητήσεις παρετάθησαν ἐπὶ πολύ, διότι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀπέρριπτε πᾶσαν ἰδέαν εὐρωπαϊκῆς ἐγγυήσεως, ἐπιμένουσα, ὅπως ὅλα παραχωρηθῶσιν ἐξ ἰδίας αὐτῆς πρωτοβουλίας. Αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις μετεφέρθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιν προκαταρκτικῶν συνεννοήσεων συνῆλθον τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1856 εἰς τὸ μέγαρον τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀαλῆ πασᾶ ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασᾶς καὶ οἱ πρεσβευταὶ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας (Stratford-Redcliffe, Thouvenel καὶ Prokesch-Osten), οἵτινες συνέταξαν ὑπόμνημα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου, μετά τινων τροποποιήσεων, ἐξεδόθη τὸ χάττι-χουμαγιούν, δηλαδὴ τὸ αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα τῆς 6/18 Φεβρουαρίου 1856 περὶ τῶν εἰς τὴν Τουρκίαν εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων. Διὰ τοῦ διατάγματος τούτου ὁ σουλτᾶνος ἐπιβεβαιοῖ τὰς διὰ τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας του ἐκδοθέντος χάττι-σερίφ τοῦ Γκιουλχανὲ καὶ διὰ τῶν μετέπειτα διαταγμάτων παραχωρηθείσας ἐγγυήσεις τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας ὅλων τῶν ὑπηκόων του, ὡς καὶ τὰ εἰς τοὺς μὴ Μουσουλμάνους παραχωρηθέντα δικαιώματα καὶ ἐλευθερίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἄρθρου 3 ὡρίζετο ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' καὶ τῶν διαδόχων του χορηγηθεῖσα ἐξουσία θέλει ἀναθεωρηθῆ, ὅπως ἐναρμονισθῇ πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζει ἡ εὐμένεια τοῦ σουλτάνου. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐπιβεβαιώσεως τῶν προνομίων ταῦτα θὰ κατηργοῦντο ἐν μέρει. Εἰς ἀντάλλαγμα τῶν περιορισμῶν τούτων τῶν πατριαρχικῶν προνομίων οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπέκτων τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κτῶνται ἀκίνητον περιουσίαν ἐν Τουρκίᾳ. Ὡρίζετο ἀκόμη ὅτι οἱ πατριάρχαι θὰ εἶναι ἰσόβιοι καὶ καταργουμένων τῶν διαφόρων ἐπιδομάτων θὰ ἐλάμβανον ὡρισμένην ἐπιχορήγησιν. Ἀφῃρεῖτο ἡ διαχείρισις τῶν κοινοτικῶν περιουσιῶν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀνετίθετο εἰς αἱρετὴν συνέλευσιν ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἐξησφαλίζετο ἡ ἐπισκευὴ τῶν ναῶν καὶ τῶν σχολικῶν κτιρίων. Οὐδεὶς περιορισμὸς θὰ ἐπεβάλλετο εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας. Πᾶσα ταπεινωτικὴ διάκρισις ἢ ὀνομασία ἀπηγορεύετο καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἐξηναγκάζετο εἰς τὸ νὰ ἀλλάξῃ τὴν θρησκείαν του (ἄρα οὔτε οἱ ἀσπαζόμενοι τὸν χριστιανισμὸν Μουσουλμᾶνοι). Εἶτοντο διατάξεις περὶ ἰσότητος Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν καὶ περὶ παραδοχῆς ὅλων ἀνεξαιρέτως, ἀδιακρίτως θρησκεύματος, εἰς τὰ δημόσια λειτουργήματα, ὡς καὶ τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς σχολὰς τοῦ κράτους. Ἤρχοντο κατόπιν διατάξεις περὶ δικαστικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ εἰσήγετο ἡ στρατιωτικὴ θητεία τῶν Χριστιανῶν, παραμείνασα ὅμως μόνον ἐν τῇ θεωρίᾳ. Τὸ φιρμάνιον τοῦτο παρέστησαν οἱ Τοῦρκοι ὡς μεγάλην παραχώρησιν καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ὡς μέγα ἀπόκτημα, ἐνῷ ἐπρόκειτο πράγματι περὶ θριάμβου τῆς τουρκικῆς διπλωματίας. Ὀλίγον κατόπιν, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σεβαστουπόλεως, συνεκλήθη ἐν Παρισίοις συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν, ἐκτὸς τῶν μεταισχόντων τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου κρατῶν, καὶ ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία. Τὰ πορίσματα τοῦ συνεδρίου τούτου ἀπέληξαν εἰς τὴν ἀπὸ 30ῆς Μαρτίου 1856 συνθήκην (βλ. λ. *Παρισίων συνθήκη*, τ. ΙΘ', σ. 727 α).

Τὰ μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων. Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων, ἥτις καθιέρωσε καθεστὼς ὅλως διάφορον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωξεν ἡ Ρωσία, ἐθεωρήθη ἐν Εὐρώπῃ γενικῶς ὡς ἀρχὴ νέας ἱστορικῆς περιόδου διὰ τὴν Τουρκίαν. Ἐνῷ ἡ Ρωσία ἐπεδίωξε νὰ θέσῃ τὴν Τουρκίαν ὑπὸ ρωσικὴν ἡγεμονίαν καὶ νὰ κυριαρχήσῃ ἐμμέσως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ περιορισμοὶ καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις ἐπεβλήθησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν. Διὰ τοῦ 13ου ἄρθρου τῆς συνθήκης ὁ Εὔξεινος ἐκηρύχθη θάλασσα οὐδετέρα καὶ ἡ Ρωσία, ὡς ἄλλως τε καὶ ἡ Τουρκία, ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀνεγείρῃ οὔτε νὰ διατηρῇ ἐπὶ τῶν παραλίων ναυστάθμους καὶ στρατιωτικὰς ἀποθήκας, οὐδὲ νὰ ἔχῃ στόλον εἰς τὸν Εὔξεινον. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν ἓξ μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, αἵτινες ἐδέχοντο τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν χορείαν τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Διὰ πρώτην φορὰν ἡ Τουρκία ἠδύνατο νὰ χωρήσῃ ἀπερίσπαστος εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐσωτερικῆς ἀνορθώσεως. Τὰ ἀμέσως κατόπιν ἐπακολουθήσαντα γεγονότα ἀπέδειξαν ὅτι ἀπεῖχεν ἀκόμη πολὺ ὁ καιρός, καθ' ὃν ἡ Τουρκία θὰ ἦτο ὥριμος διὰ φιλελευθέρας μεταρρυθμίσεις. Τῇ 15ῃ Ἰουλίου 1858 πλῆθος φανατικῶν προσκυνητῶν (χατζήδων), χοτζάδων καὶ ἐντοπίων ἐπετέθη κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐν Δζέδᾳ, λιμένι τῆς Μέκκας. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας καὶ ὁ ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐφονεύθησαν ζητοῦντες νὰ προστατεύσουν τοὺς ὑπηκόους των καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐγενικεύθη ἡ σφαγή. Τῇ 25 Ἰουλίου στόλος ἀγγλογαλλικός, ὁ τέως σύμμαχος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐβομβάρδισε τὴν Δζέδδαν καὶ τὴν 4ην Αὐγούστου ὁ στόλαρχος ἐκρέμασε δέκα ἐκ τῶν κυριωτέρων σφαγέων. Μετ' ὀλίγον αἱ σκηναὶ τοῦ φανατισμοῦ ἐπανελήφθησαν ἐν Συρίᾳ (1860), προκαλέσασαι στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας. Συνεπείᾳ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τῇ 6 Σεπτεμβρίου 1864 ἐν Κωνσταντινουπόλει πρωτόκολλον καὶ ὀργανισμόν, διὰ τοῦ ὁποίου παρεχωρεῖτο εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Λιβάνου, κατοικουμένην κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ Χριστιανῶν, αὐτονομία ὑπὸ ἡγεμόνα Χριστιανόν.

Ἡ οἰκονομικὴ κρίσις. Ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Μετζίτ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνομίσθη ὅτι τὸ «τανζιμάτ» θὰ μετερρύθμιζε τὴν Τουρκίαν, ἀπέθανε τῇ 25ῃ Ἰουνίου 1861 ἐν μέσῳ τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησαν τὰ πρῶτα ἐξωτερικὰ τουρκικὰ δάνεια καὶ αἱ νέαι ἀνάγκαι, συνδυαζόμεναι πρὸς τὴν συνεχιζομένην σπατάλην τῆς σουλτανικῆς αὐλῆς. Τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὀπαδὸς τῶν ἀντιδραστικῶν ἰδεῶν, ὑποθάλψας μάλιστα καὶ κάποιαν συνωμοτικὴν κίνησιν κατὰ τοῦ Ἀβδοὺλ Μετζὶτ καὶ τῶν μεταρρυθμίσεών του. Ὅτε ὅμως ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, ἀντελήφθη ὅτι ἡ οπισθοδρόμησις ἀπεκλείετο καὶ διεκήρυξεν ὅτι θὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἀλλ' ἡ σπατάλη τοῦ δημοσίου χρήματος ἐξηκολούθει ἐπιτεινομένη ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπροκάλεσεν ἡ εἰσδοχὴ τῆς Τουρκίας εἰς τὴν χορείαν τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Μὲ ἐτήσια ἔσοδα $7^1/_2$ ἑκατομμυρίων λιρῶν, ὡς ὑπελογίζοντο τότε, ἡ Τουρκία δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς νέας θέσεώς της. Ἐνῷ δὲ συνήπτοντο συνεχῶς δάνεια ἐπὶ δανείων καὶ εἰσήγετο εἰς τὴν ἀγορὰν ὁλονὲν νέον χαρτονόμισμα, ἐρρίφθη ἡ ἰδέα εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας περὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἐγκατελείφθη ταχέως. Ἡ Τουρκία ἀναζητεῖ ἤδη νέους πόρους: αὔξησιν τῶν τελωνειακῶν δασμῶν, χαρτόσημον, μονοπώλια, ἀκόμη καὶ τὴν πώλησιν τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος. Παρὰ τὴν φαινομενικὴν πολυτέλειαν ἀρχίζει νὰ γίνεται λόγος περὶ χρεοκοπίας. Ὁ μέγας βεζύρης γράφει εἰς τὸν Ἄγγλον πρέσβυν Bulwer ζητῶν ἐπειγόντως δάνειον ὑπὸ ἀγγλογαλλικὸν ἔλεγχον. Τὰ ἴδια γράφει καὶ εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας. Τέλος χορηγεῖται δάνειον 400 ἑκατομμυρίων φράγκων εἰς τὰ $53^3/_4$%. Τῷ 1862 συνήφθη νέον δάνειον 8 ἑκατομμυρίων λιρῶν πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ καϊμέ. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς τοποθετήσεως τῶν δανείων τούτων ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἔγραφε λίαν εὐνοϊκῶς περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας. Ἱδρύθη ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα (1863) καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι τραπεζῖται ἐξηκολούθουν νὰ στρέφουν τὰς οἰκονομίας τοῦ κόσμου πρὸς τὴν Τουρκίαν. Εἰς τὴν ὅλην δανειστικὴν κίνησιν μετεῖχον καὶ οἱ Ἕλληνες τραπεζῖται τοῦ Γαλατᾶ. Καὶ ἡ ἀπερίοριστος σπατάλη τοῦ σουλτάνου Ἀζίζ, μὲ τὰς 3 νομίμους συζύγους, τὰς 900 γυναῖκας, τοὺς 3 000 εὐνούχους, θαλαμηπόλους, ἡνιόχους, κωπηλάτας κλπ., σπατάλη, διὰ τὴν ὁποίαν συνεισέφερεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη καὶ τὸ ταμεῖον τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἰσμαὴλ πασᾶ ἔναντι νέων προνομίων καὶ διοικητικῶν παραχωρήσεων, ἐξηκολούθει ἀκατάσχετος, ἐνῷ ἡ εἰσαγωγὴ ξένων προϊόντων διὰ τὰς διαρκῶς αὐξανομένας ἀνάγκας τοῦ βίου τῆς ἄνευ ἐντοπίου βιομηχανίας ἀναμορφουμένης Τουρκίας μετέφερεν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ὅλον τὸ χρῆμα τῆς χώρας.

Ἡ πανσλαυϊστικὴ κίνησις. Ἡ Ρωσία ἔφερε βαρέως τὴν ταπείνωσιν τὴν ὁποίαν ὑπέστη διὰ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς συνθήκης Παρισίων. Ταχέως ὅμως κατώρθωσε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου (13 Μαρτίου 1871) νὰ καταργηθῶσιν αἱ διατάξεις τῆς συνθήκης Παρισίων αἱ ἀφορῶσαι τὴν οὐδετεροποίησιν τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις τῆς διατηρήσεως ναυστάθμων εἰς τὰ παράλια τῆς θαλάσσης ταύτης καὶ πολεμικοῦ στόλου ἐντὸς αὐτῆς. Διετηρήθη ὅμως ἡ ἀρχή, καθ' ἣν τὰ Δαρδανέλλια καὶ ὁ Βόσπορος εἶναι κλειστά, μὲ τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦ σουλτάνου νὰ τὰ ἀνοίγῃ ἐν καιρῷ εἰρήνης εἰς τὰ πολεμικὰ τῶν φίλων Δυνάμεων, ἂν ἡ Πύλη ἤθελε θεωρήσει τοῦτο ἀναγκαῖον πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν

Digitized by Google

διατάξεων τῆς συνθήκης Παρισίων τοῦ 1856 (δηλαδὴ τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς).

Συγχρόνως ἡ Ρωσία εἰργάζετο καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς εἰς ὁλόκληρον τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ ὑπονόμευσιν τῆς κυριαρχίας καὶ ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Τὸ πρόγραμμά της ὅμως, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἤλλαξε πλέον καθ' ὁλοκληρίαν. Ἤδη ὁ τσάρος Νικόλαος Β', κατὰ τὰς συνδιαλέξεις του μετὰ τοῦ ἐν Πετρουπόλει πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, εἶχεν ἀποκαλύψει ὅτι οὐ μόνον θὰ ἔπαυε νὰ προστατεύῃ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐστρέφετο ἐναντίον του, ὡμίλει δὲ ἔκτοτε περὶ τῶν Βουλγάρων καὶ προήγγελλε τὴν ἐπανάστασιν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ καθαυτὸ πανσλαυϊκὴ ἰδέα, δηλαδὴ τὸ σχέδιον τῆς ἑνώσεως ὅλων τῶν σλαυϊκῶν λαῶν, υἱοθετεῖτο ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Ρωσίας μόλις κατὰ τὸ πανσλαυϊστικὸν συνέδριον, τὸ ὁποῖον συνῆλθε τὸν Μάϊον τοῦ 1867 ἐν Μόσχᾳ, ἐνῷ ἡ κίνησις τῶν τέως ἡμιανεξαρτήτων λαῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου πρὸς ἐπίτευξιν τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας των ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων. Τὸ πρῶτον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην σύμπτωμα ἐξεδηλώθη ἐν Μαυροβουνίῳ. Τὸ συνέδριον τῶν Παρισίων, ἀντὶ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἡγεμόνος Δανιήλου Πέτροβιτς, ζητήσαντος τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας του ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν πρὸς τὴν Ἑρζεγοβίνην καὶ τὴν Ἀλβανίαν, ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ συμβουλεύσῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, λαμβάνων τὸν τίτλον μουσίρου (στρατάρχου) τοῦ στρατοῦ τοῦ σουλτάνου Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης στάσεως τῶν διπλωματῶν τῆς Εὐρώπης ἦτο ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ Τούρκων καὶ Μαυροβουνίων (4 Μαΐου 1858), καθ' ἃς οἱ Τοῦρκοι ἡττήθησαν εἰς τὴν μάχην τοῦ Γκράχοβο. Ἡ νίκη τῶν Μαυροβουνίων ἐξῆψε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Σλαύων τῆς Ἑρζεγοβίνης, οἵτινες ἐστέναζον ὑπὸ τὰς πιέσεις τόσον τῶν Τούρκων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὅσον καὶ τῶν ἰθαγενῶν γαιοδεσποτῶν, οἵτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως εἶχον ἀπαρνηθῆ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ὅπως, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐξακολουθήσουν νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς χωρικοὺς ὡς δουλοπαροίκους. Ὁλόκληρος ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑρζεγοβίνης ἐπανεστάτησεν ὑποστηριζόμενος ἐνεργῶς ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων, ἀλλὰ μετὰ τὰς πρώτας κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπιτυχίας ὁ Τοῦρκος στρατάρχης Ὀμὲρ πασᾶς κατετρόπωσε τοὺς ἐπαναστάτας (Νοέμβριος 1861), ἐνῷ συγχρόνως ἐσυνεχίζετο καὶ ὁ ἄνισος ἀγὼν τῶν Μαυροβουνίων ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τέλος ὁ Ὀμὲρ πασᾶς εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Κεττίγνην, πρωτεύουσαν τοῦ Μαυροβουνίου. καὶ ἐπέβαλεν εἰρήνην ταπεινωτικήν. Ἡ Πύλη ἐλάμβανε τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ στρατὸν ἐν Μαυροβουνίῳ καὶ ν' ἀνεγείρῃ φρούρια καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς εἰς Ἑρζεγοβίνην ἀγούσης ὁδοῦ. Ἀλλὰ συνεπείᾳ διπλωματικῆς ἐπεμβάσεως τῆς Αὐστρίας καὶ Γαλλίας ὁ σουλτᾶνος παρῃτήθη τοῦ δικαιώματος τούτου (3 Μαρτίου 1863) ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μείνῃ ἡ ὁδὸς ἀνοικτή.

Συνεπείᾳ τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 (βλ. λ. *Κρήτη*, τ. ΙΕ', σ. 183 γ καὶ 187 γ) ἐπῆλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος διακοπὴ τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Ἐνῷ δὲ ἡ Ἑλλὰς ἐφαίνετο παρασκευαζομένη πυρετωδῶς εἰς πόλεμον, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐκ Θεσσαλίας ἀπειλουμένην εἰσβολὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας προέλασίν του, ἡ Ρωσία ὑπεστήριζε μὲν διπλωματικῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ κατήγγελλε τὸ ὑπὸ τῆς Πύλης ἐφαρμοζόμενον μέτρον τῆς ἀπελάσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἀπέτρεπεν ὅμως αὐτὴν ἀπὸ πάσης πολεμικῆς περιπλοκῆς, διότι καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία, μὴ συμπληρώσασα τὰς πολεμικὰς αὐτῆς παρασκευὰς καὶ κυρίως τοὺς πρὸς Ν. σιδηροδρόμους, ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ περιπλοκάς. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ Σερβία, παρὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ὑπογραφεῖσαν ἑλληνοσερβικὴν συμμαχίαν, δὲν ἐκινεῖτο, διότι αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις ἔδιδον εἰς αὐτὴν ὑποσχέσεις περὶ παραχωρήσεως τῆς Βοσνίας-Ἑρζεγοβίνης, τὸ Μαυροβούνιον παρεπονεῖτο ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐσκέφθη ὀλίγον ἀργὰ ν' ἀπευθυνθῇ εἰς αὐτό, ἡ δὲ Ρουμανία οὐδεμίαν ἐδείκνυε προθυμίαν. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐνῷ ἐρρίπτετο ὑπὸ τῆς Πρωσσίας διὰ τοῦ Βίσμαρκ ἡ ἰδέα εὐρωπαϊκῆς συνδιασκέψεως ἐν Παρισίοις, ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις ἔχανεν ὁριστικῶς ἔδαφος καὶ ἔμεινε μόνον τὸ ζήτημα τῆς ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Τουρκίας, ἥτις καὶ συνετελέσθη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς συνδιασκέψεως Παρισίων τῇ 10/22 Μαρτίου 1869. Ἡ ὑποστήριξις, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ἡ Ρωσία εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ κρητικὸν ζήτημα, δὲν ἦτο εἰλικρινής, διότι ἐπεδίωκε ν' ἀπομακρύνῃ τὴν προσοχήν της ἐκ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡτοιμάζετο νὰ κατέλθῃ ἡ Ρωσία ὡς προστάτις οὐχὶ πλέον ὅλων τῶν Χριστιανῶν ἀλλὰ μόνον τῶν Σλαύων. Ἓν ἔτος μετὰ τὴν συνδιάσκεψιν Παρισίων ἐξεδίδετο, χάρις εἰς τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους ὑποστήριξιν τῆς Ρωσίας, τὸ φιρμάνιον τῆς 11ης Μαρτίου 1870, διὰ τοῦ ὁποίου ἱδρύετο ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία καὶ ἐτίθεντο διὰ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας αἱ βάσεις τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ἱδρύσῃ ἡ Ρωσία ὡς πρωτοπορίαν τῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον καθόδου της.

Τὸ πρῶτον τουρκικὸν Σύνταγμα. Ἡ Τουρκία δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ πληρώσῃ τοὺς τόκους τῶν ἀφειδῶς συναφθέντων δανείων της. Τῷ 1875 ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις ἐν Βοσνίᾳ καὶ Μαυροβουνίῳ, ἡ δὲ πρὸς καταστολὴν αὐτῆς προσπάθεια ἐξήντλησε τοὺς τελευταίους πόρους τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου ταμείου. Τῷ 1876 τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν Σλαύων μετεδόθη καὶ εἰς Βουλγαρίαν. Τὰ αἱματηρὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἡ Τουρκία πρὸς πρόληψιν γενικεύσεως τῆς ἐπαναστάσεως, ἦσαν αὐστηρότατα. Οἱ ἄτακτοι Τοῦρκοι στρατιῶται, οἱ λεγόμενοι βασιβουζοῦκοι, ἐξετράπησαν εἰς σφαγὰς ἐν Βατὰκ καὶ εἰς ἄλλα χωρία, αἵτινες καταγγελθεῖσαι ἐν Ἀγγλίᾳ διέθεσαν κακῶς τὴν ἀγγλικὴν κοινὴν γνώμην κατὰ τῆς Τουρκίας. Συνέπεσε τότε καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ φόνου τῶν προξένων Γερμανίας καὶ Γαλλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, οἵτινες ἐπεχείρησαν νὰ σώσουν κόρην Χριστιανήν, τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο ὁ βίαιος ἐξι-

Ὁ πατὴρ τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος Μιτχὰτ πασᾶς (1822—1883).

σλαμισμός, καὶ τὸ ἀντιτουρκικὸν ρεῦμα ἐν Εὐρώπῃ ἐπετείνετο. Τῷ 1885 ἐπῆλθε καὶ ἡ κήρυξις τῆς πτωχεύσεως, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἔχασε καὶ τὰς τελευταίας συμπαθείας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀκόμη ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ρώσου πρέσβεως Ἰγνάτιεφ ἐθριάμβευε, διότι ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ καὶ ὁ μέγας βεζύρης Μαχμοὺτ Νεδὶμ ἦσαν πλέον ὑποχείριοί του. Τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων Τούρκων, ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μιτχὰτ πασᾶν, τὸν Μεχμὲτ Ρουσδῆ πασᾶν, τὸν Δαμὰτ Μαχμοὺτ πασᾶν καὶ ἄλλους πεφωτισμένους Τούρκους, ἀπεφάσισε πλέον νὰ θέσῃ ἐκποδὼν τὸν σουλτᾶνον Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, ὅστις ἠρνεῖτο νὰ παραχωρήσῃ συνταγματικὸν πολίτευμα. Οἱ πασᾶδες οὗτοι κατώρθωσαν νὰ προσελκύσουν καὶ τὸν σεϊχουλισλάμην Χαϊρουλλὰχ ἐφέντην, ὅστις ἐξέδωκε τὸν περὶ ἐκθρονίσεως τοῦ σουλτάνου φετβᾶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱερονομολογικῆς ταύτης γνωμοδοτήσεως ὁ Μιτχὰτ πασᾶς, περικυκλώσας τὴν νύκτα τῆς 29ης πρὸς τὴν 30ὴν Μαΐου 1876 τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ Μπαγτσὲ διὰ τῶν μαθητῶν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκθρόνισίν του. Ὁ Ἀζὶζ ὑπέκυψε καὶ μετεφέρθη εἰς τὰ παλαιὰ ἀνάκτορα τοῦ Τὸπ-καποῦ. Σουλτᾶνος ἀνεκηρύχθη Μουρὰτ ὁ Ε', περὶ τὴν βασιλείαν τοῦ ὁποίου συνεδέθησαν ὡραῖα σχέδια συνεργασίας Τούρκων καὶ Ἑλλήνων πρὸς ἀναγέννησιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς δράσεως τῶν τεκτονικῶν στοῶν ἐν Τουρκίᾳ, εἰς μίαν τῶν ὁποίων εἶχε μυηθῆ καὶ ὁ Μουράτ. Ὀλίγας ὅμως ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του ἐξεδηλώθησαν παρὰ τῷ νέῳ σουλτάνῳ συμπτώματα ψυχικοῦ νοσήματος, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀνίατον. Ἐδέησε τότε νὰ γίνῃ νέα ἀλλαγὴ θρόνου. Τῇ 18/31 Αὐγούστου 1876 ὁ Μουρὰτ ἐκλείσθη ὡς παράφρων ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἀνακτόρῳ τοῦ Τσεραγὰν καὶ ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον, ὑπὸ τύπον προσωρινότητος κατ' ἀρχάς, ὁ ἀδελφός του Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Β'.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπανάστασις ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ ἐξηκολούθει, ὑποστηριζομένη ἐνεργῶς ὑπὸ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας, κατὰ τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία ἐκήρυξεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον τὸν Ἰούνιον τοῦ 1876. Οἱ Σέρβοι ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ κατάστασις περιεπλέκετο. Αἱ ἀπὸ πολλοῦ διαρκοῦσαι διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἀπέληξαν εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (16 Νοεμβρίου 1876—15 Ἰουνίου 1877), ἥτις θὰ ἀπεφάσιζε τὰ πρὸς εἰρήνευσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας μέτρα. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη διελύθη ἄπρακτος. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, δεχθεὶς τὸ ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Τουρκίας, καὶ κυρίως τοῦ Μιτχὰτ πασᾶ, παρασκευασθὲν Σύνταγμα, ἐδημοσίευσεν αὐτὸ πομπωδῶς (11/23 Δεκεμβρίου 1876), ὁ δε Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Σαφβὲτ πασᾶς διεκήρυττεν ἐν τῇ συνδιασκέψει ὅτι νέα ἱστορικὴ περίοδος ἤρχιζεν ἐν Τουρκίᾳ, θέλων οὕτω νὰ ὑποδηλώσῃ ὅτι τὸ ὀθωμανικὸν Σύνταγμα καθίστα περιττὰς τὰς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων προτεινομένας μεταρρυθμίσεις. Μετά τινας ὅμως μῆνας ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ἐπωφελούμενος καὶ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐκραγέντος Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἀνέστειλε τὸ Σύνταγμα, διέλυσε τὴν βουλήν, κατεδίωξεν ἀπηνῶς πάντας τοὺς φιλελευθέρους Τούρκους καὶ ἐξώρισε τὸν Μιτχὰτ πασᾶν καὶ τὸν Μαχμοὺτ εἰς Ταΐφ τῆς Ἀραβίας, ὅπου ὁ πρῶτος ἐδολοφονήθη τῷ 1883 ὑπὸ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ.

Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος (1877—1878). Μετὰ τὴν συνδιάσκεψιν Κωνσταντινουπόλεως ἐξηκολούθησαν ἀκόμη ἐπί τινα καιρὸν αἱ διαπραγματεύσεις τῶν Δυνάμεων, χωρὶς νὰ καταλήξουν εἰς θετικὸν ἀποτέλεσμα. Ὡς ἐκτελεστὴς τότε τῶν ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων περὶ ἐφαρμογῆς μεταρρυθμίσεων ἐν Τουρκίᾳ ἐνεφανίσθη ἡ Ρωσία, ἥτις, παρασκευαζομένη ἐν τῷ μεταξὺ εἰς πόλεμον, ἐκήρυξε τῇ 24 Ἀπριλίου 1877 τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, εἰς ὃν συμμετέσχε καὶ ἡ Ρουμανία. Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς *Πλέυνας* καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς Φιλιππουπόλεως, ἡ ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη θορυβωδῶς, ζητοῦσα ἐνεργὸν ἐπέμβασιν. Ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον, ὅστις ὑπέβαλεν εἰς τὴν βουλὴν πρόγραμμα πολεμικὸν καὶ τῇ 21 Ἰανουαρίου (π. ἡμ.) ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σκαρλᾶτον Σοῦτσον στρατοῦ διήρχετο τὰ σύνορα τῆς Θεσσαλίας, ὅπου τὸ ἐκραγὲν ἐπαναστατικὸν κίνημα εἶχεν ἤδη καταπαύσει συνεπείᾳ συμβουλῶν καὶ ὑποσχέσεων πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας. Τὴν ἐπαύριον ὅμως τῆς ἐξόδου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπεγράφετο ἡ ἀνακωχὴ μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ καὶ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει (19/31 Ἰανουαρίου 1878). Ἡ εἴδησις ἐπροξένησεν ἐν Ἀθήναις καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν, διότι ἡ Ἑλλὰς εἶχε πλέον ἐμπλακῆ εἰς πόλεμον μόνη κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἐπῆλθεν ὅμως σωτήριον διάβημα τῶν Δυνάμεων, προεξαρχούσης τῆς Ἀγγλίας, δι' οὗ ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη ν' ἀνακαλέσῃ τὸν στρατόν της, ὅστις εἶχεν ἤδη προχωρήσει ἀκωλύτως μέχρι Δομοκοῦ.

Περὶ τῶν διπλωματικῶν καὶ πολεμικῶν γεγονότων καὶ συνεπειῶν τοῦ *Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου* βλ. λ., τ. ΚΑ', σ. 394 γ καὶ ἑπ. καὶ *Ἁγίου Στεφάνου συνθήκη* καὶ *Βερολίνου συνέδριον*.

Τῷ 1882 ἡ Ἀγγλία κατέλαβε τὴν *Αἴγυπτον* (βλ. λ., τ. Β', σ. 598). Τῇ 6/18 Σεπτεμβρίου 1885 οἱ Βούλγαροι, σκηνοθετήσαντες ἀναίμακτον ἐπανάστασιν ἐν Φιλιππουπόλει. κατέλαβον πραξικοπηματικῶς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ μέγας βεζύρης Κιουτσοὺκ Σαῒτ πασᾶς ἠπείλησε στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν, ἀλλ' αἱ ἀπειλαί του δὲν ἐξετελέσθησαν. Ὁ Σαῒτ ἔπεσεν, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Κιαμὶλ πασᾶ. Συγκληθείσης δὲ συνδιασκέψεως ἐν Κωνσταντινουπόλει (5 Νοεμβρίου 1885—5 Ἀπριλίου 1886), ἡ Τουρκία ἀνεγνώρισε τὸ τετελεσμένον γεγονὸς ὑπὸ τύπον διορισμοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν θέσιν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἐπηκολούθησεν ὁ Σερβοβουλγαρικὸς πόλεμος καὶ ἔξαψις τῶν πνευμάτων ἐν Ἀθήναις, διότι μετὰ τὴν Σερβίαν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔβλεπεν ὅτι αὕτη μὲν εἶχε λάβει διὰ τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συμβάσεως τοῦ 1881 μέρος μόνον τῶν διὰ τῆς Βερολινίου συνθήκης ἐπιδικασθέντων εἰς αὐτὴν ἐδαφῶν, ἐνῷ ἡ Βουλγαρία ἐπεξετείνετο καὶ πέραν τῶν διὰ τῆς συνθήκης ταύτης χαραχθέντων ὁρίων της. Αἱ Δυνάμεις ὅμως ἐξήσκησαν πίεσιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις προέβαινεν εἰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς καὶ συγκεντρώσεις εἰς τὰ θεσσαλικὰ σύνορα. Τὴν νύκτα τῆς 7ης πρὸς τὴν 8ην Μαΐου 1886 συνέβησαν σοβαρὰ ἐπεισόδια εἰς τὰ σύνορα καὶ ἠπειλήθη πρὸς στιγμὴν πόλεμος, διότι καὶ ἡ Τουρκία εἶχε συγκεντρώσει σημαντικὰς δυνάμεις εἰς αὐτὰ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἐγιοὺπ πασᾶν. Αἱ Δυνάμεις ὅμως ἐκήρυξαν ναυτικὸν ἀποκλεισμὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διέταξε τὴν ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Μετὰ μικρὸν δὲ αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις ἐφαίνοντο εἰσερχόμεναι εἰς στάδιον βελτιώσεως. Ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἀπένειμεν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον τὸ Ἰμτιγιὰζ ἀδαμαντοκόλλητον καὶ εἰς τὴν βασίλισσαν Ὄλγαν τὸ Σεφακάτ, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ ἀπενεμήθη εἰς τὸν σουλτᾶνον ὁ Μεγαλόσταυρος τοῦ Σωτῆρος.

Αἱ ἀρμενικαὶ σφαγαί. Ἡ Βερολίνιος συνθήκη ἐδημιούργησεν ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Ἀρμενικὸν ζήτημα. Διὰ τοῦ 61ου ἄρθρου ἡ Τουρκία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ

Digitized by Google

εισαγάγῃ «βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις εἰς τὰς ὑπὸ Ἀρμενίων οἰκουμένας ἐπαρχίας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν κατὰ τῶν Κιρκασίων καὶ τῶν Κούρδων». Ἀλλ' ἡ μὲν Τουρκία δὲν ἤθελε νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας, αἱ δὲ Δυνάμεις δὲν ἐδείκνυον προθυμ αν. Ὡς ἐκ τούτου αἱ ἀρμενικαὶ ἐπαναστατικαὶ ὀργανώσεις, τὰ λεγόμενα κομιτᾶτα, ὑποστηριζόμενα καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ φιλελευθέρων κύκλων, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιδιώξουν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὀνείρου τῆς ἐπανιδρύσεως μεγάλου ἀρμενικοῦ κράτους δι' ἀνατρεπτικῶν μέσων. Τὸ ἔαρ τοῦ 1894, συνεπείᾳ ἐνόπλου ἀντιστάσεως τῶν Ἀρμενίων τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς τοῦ Σασοὺν-ντὰγ ἐναντίον τοῦ κατ' αὐτῶν ἀποσταλέντος στρατοῦ, ἐπηκολούθησε σφαγὴ καὶ τοῦ ἀθῴου ἀρμενικοῦ πληθυσμοῦ καὶ καταστροφὴ πολλῶν ἀρμενικῶν χωρίων. Εἰς 800 τοὐλάχιστον ἀνῆλθον, κατὰ τὰς ἐπισήμους προξενικὰς ἀνακρίσεις, οἱ σφαγέντες Ἀρμένιοι. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἠνάγκασαν τὰς Δυνάμεις νὰ διαπραγματευθοῦν πάλιν περὶ μεταρρυθμίσεων καὶ νὰ ἐκπονήσουν σχέδιον διοικητικῶν τοιούτων, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη νὰ ἐφαρμόσῃ ἡ Τουρκία (17 Ὀκτωβρίου 1895). Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, βλέποντες ἑαυτοὺς ἀπειλουμένους ἐν αὐτῇ τῇ ἐθνικῇ ἑστίᾳ των ἐν Ἀνατολῇ, ἐγίνοντο φανατικώτεροι και ἐπιθετικώτεροι. Τὴν 8ην Ὀκτωβρίου διεπράχθησαν σφαγαὶ Ἀρμενίων ἐν Τραπεζοῦντι, τὸ δὲ θέρος τοῦ 1896 ἔτι ἀγριώτεραι ἐν Βάν, Οὔρφα, Νεοκαισαρείᾳ (Νιξαρ) καὶ ἀλλαχοῦ, ἐνῷ εἰς τὰ ἀρμενικὰ χωρία τῆς ἐν Κιλικίᾳ ὀρεινῆς περιοχῆς τοῦ Ζετοὺν διεξήγετο κλεφτοπόλεμος μεταξὺ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ Ἀρμενίων. Τὴν 17/29 Αὐγούστου ὄργανα τοῦ ἀρμενικοῦ κομιτάτου Τασνακτσουκοὺν κατέλαβον τὸ ἐν Γαλατᾷ κατάστημα τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης καὶ ἠπείλησαν νὰ τὸ ἀνατινάξουν, ἂν δὲν ἐφηρμόζοντο μεταρρυθμίσεις διὰ τὰς ἀρμενικὰς ἐπαρχίας. Οι Τοῦρκοι, ὄντες φαίνεται ἐν γνώσει τῶν τεκταινομένων, παρεσκεύασαν σχέδιον σφαγῶν τῶν Ἀρμενίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν. Σώματα Τούρκων και Λαζῶν σφαγέων ἐφόνευσαν μέχρι τῆς ἑσπέρας 6 000 ἢ κατ' ἄλλους 10 000 Ἀρμενίους ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνῷ καὶ εἰς τὰς ἀρμενικὰς ἐπαρχίας ἐσφάζοντο περὶ τοὺς 25 000 Ἀρμένιοι Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπροξένησαν γενικὴν ἀγανάκτησιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Εὐρώπῃ, ἐνομίζετο δὲ ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἐπὶ τέλους σοβαρὰ στρατιωτικὴ ἐπέμβασις. Αἱ μεγάλαι ὅμως Δυνάμεις περιωρίσθησαν νὰ στείλουν ἀνὰ ἓν μικρὸν πολεμικὸν πρὸς προστασίαν τῶν οἰκείων παροικιῶν.

Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1895 ἐξερράγη ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Κρήτῃ, ὅπου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις παρεβίαζεν ἀπὸ τοῦ 1889 συστηματικῶς τὸ εἰς τὴν νῆσον διὰ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Βερολινίου συνθήκης ἐξασφαλισθὲν καθεστὼς τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τοῦ 1868. Τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἔλαβε διαστάσεις τοιαύτας καὶ ἡ κατάστασις ἐγένετο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τόσον ἀπειλητική, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Κρήτην τὴν 1ην Φεβρουαρίου καὶ στρατὸν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Βάσσον, ὅστις ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Συνεπείᾳ τούτου ὡς καὶ τῶν παρὰ τὰ θεσσαλικὰ μεθόρια ἐπεισοδίων τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας, ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τῇ 5/17 Ἀπριλίου τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ διετάχθη ἡ προέλασις τοῦ ὑπὸ τὸν Ἐτχὲμ πασᾶν στρατοῦ. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ὑπῆρξαν ἀτυχεῖς διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Τῇ 10/23 Ἀπριλίου ἤρχισεν ἡ γενικὴ αὐτοῦ ὑποχώρησις. Τῇ 13/25 Ἀπριλίου οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Λάρισαν, ἐντὸς ὀλίγων δὲ ἡμερῶν καὶ ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν προελαύνοντες καὶ πρὸς Λαμίαν. Τῇ 27/9 Μαΐου ἡ τὸ ὑπουργεῖον Θ. Δεληγιάννη διαδεχθεῖσα κυβέρνησις Δ. Ράλλη ἀνεκάλεσε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ἐκ Κρήτης καὶ ἐζήτησε τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὑπεγράφη τῇ 8/20 Μαΐου ἐν Ταράτσᾳ πρωτόκολλον ἀνακωχῆς, ἤρχισαν δὲ ἀμέσως αἱ διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης, τῆς ὁποίας οἱ ὅροι ἐπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τῇ 22/4 Δεκεμβρίου 1897 ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἐπανήρχετο τὸ τέως ἐδαφικὸν καθεστώς, πλὴν ἐλαφρᾶς διαρρυθμίσεως τῶν θεσσαλικῶν συνόρων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ἥτις ἐλάμβανε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 4 ἑκατομμυρίων λιρῶν τουρκικῶν πρὸς ἐκκένωσιν τῆς Θεσσαλίας. Μετὰ ἓν δὲ ἔτος ἐδόθη καὶ προσωρινὴ λύσις εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου ὡς ὑπάτου ἁρμοστοῦ Κρήτης.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων τούτων ἡ Τουρκία εὕρισκεν ὑποστήριξιν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, διότι ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος Γ', ἐπισκεφθεὶς τὸν σουλτᾶνον τῷ 1889 καὶ διακηρύξας ἐν Δαμασκῷ, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σαλαδδίνου, ὅτι εἶναι φίλος τῶν 300 ἑκατομμυρίων Μουσουλμάνων ὅλου τοῦ κόσμου, ἠκολούθει πολιτικὴν φιλότουρκον. Ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς ταύτης ἦτο ἡ εἰς γερμανικὴν ἑταιρείαν παραχώρησις τοῦ προνομίου τῆς κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης (1902) καὶ ἡ εἰς Τουρκίαν οἰκονομικὴ διείσδυσις τῆς Γερμανίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς σχέδια ἐποικισμοῦ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ὑπὸ Γερμανῶν.

Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα. Ἡ νίκη τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ἐφαίνετο ὅτι ἐξύψωσε τὸ γόητρον τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, κατὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἔπαυον νὰ ἐνεργοῦν οἱ ἔξω τῆς Τουρκίας ζῶντες Νεότουρκοι ἐν συνεργασίᾳ μάλιστα καὶ μετὰ τῶν Ἀρμενίων. Ἀλλ' ἡ διεθνὴς θέσις τῆς Τουρκίας οὐδόλως ἐβελτιώθη, διότι τὰ πλεῖστα τῶν διὰ τῆς Βερολινίου συνθήκης δημιουργηθέντων ζητημάτων παρέμενον ἄλυτα. Τὸ κυριώτερον δὲ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησε τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Κ' αἰῶνος, ἦτο τὸ *μακεδονικόν*. Ἡ Τουρκία οὐδὲν ἔπραττε πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῷ 23 ἄρθρῳ προβλεπομένων μεταρρυθμίσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ βουλγαρομακεδονικὸν ἐπαναστατικὸν κομιτᾶτον δὲν ἔπαυε νὰ ἀπασχολῇ τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Εὐρώπης. Συνεπείᾳ τῶν γεγονότων τούτων ἐπῆλθεν ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων, κατ' ἀρχὰς μὲν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ αὐστρορρωσικοῦ προγράμματος τοῦ Mürzsteg (1903), τὸ ὁποῖον ἐπεξετάθη τῷ 1905 καὶ διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐλέγχου, ὃν ἐδέχθη ἡ Τουρκία, ἀφοῦ αἱ Δυνάμεις ἐξετέλεσαν ναυτικὴν ἐπίδειξιν ἐν Λήμνῳ καὶ Μυτιλήνῃ, ἀλλὰ καὶ πάλιν αἱ μακεδονικαὶ μεταρρυθμίσεις ἀπετύγχανον,

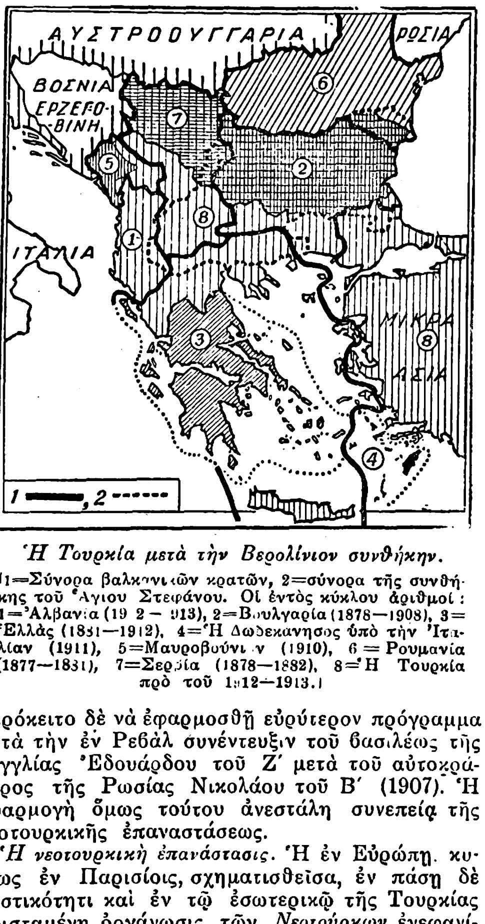

Ἡ Τουρκία μετὰ τὴν Βερολίνιον συνθήκην.

(1=Σύνορα βαλκανικῶν κρατῶν, 2=σύνορα τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Οἱ ἐντὸς κύκλου ἀριθμοί: 1=Ἀλβανία (1912–1913), 2=Βουλγαρία (1878–1908), 3=Ἑλλὰς (1831–1912), 4=Ἡ Δωδεκάνησος ὑπὸ τὴν Ἰταλίαν (1911), 5=Μαυροβούνιον (1910), 6=Ρουμανία (1877–1881), 7=Σερβία (1878–1882), 8=Ἡ Τουρκία πρὸ τοῦ 1912–1913.)

ἐπρόκειτο δὲ νὰ ἐφαρμοσθῇ εὐρύτερον πρόγραμμα μετὰ τὴν ἐν Ρεβὰλ συνέντευξιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου τοῦ Ζ' μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Νικολάου τοῦ Β' (1907). Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τούτου ἀνεστάλη συνεπείᾳ τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις. Ἡ ἐν Εὐρώπῃ, κυρίως ἐν Παρισίοις, σχηματισθεῖσα, ἐν πάσῃ δὲ μυστικότητι καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Τουρκίας ὑφισταμένη ὀργάνωσις τῶν *Νεοτούρκων* ἐνεφανίσθη ἀρχικῶς ὡς συνέχεια τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων Τούρκων τοῦ 1876 (τῶν λεγομένων *Νεο-ὀθωμανῶν*), τὸ ὁποῖον ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε τότε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν Τουρκίᾳ. Ἡ κίνησις αὕτη ἐστρέφετο κατὰ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ συστήματος τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ὅστις, ἔχων τὴν κυβέρνησιν πρὸς τὸ θεαθῆναι, διηύθυνε τὰ πάντα ἐκ Γιλδίζ. Ἡ δρᾶσις αὐτῶν περιωρίζετο ἀρχικῶς εἰς δημοσιογραφικὴν πολεμικὴν καὶ εἰς μυστικὴν ἀντιχαμιτικὴν προπαγάνδαν ἐν Τουρκίᾳ. Ὅτε ὅμως ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐφάνη κλονισθεῖσα ἐκ τῶν μακεδονικῶν ταραχῶν, ἐκ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, ἐξ ἐπαναστάσεων ἐν Ἀραβίᾳ καὶ ἄλλων γεγονότων οἱ Νεότουρκοι ἤρχισαν δρᾶσιν ἐντατικωτέραν. Μετέφερον τὸ κέντρον τῆς δράσεώς των ἐκ Παρισίων εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἐγκατέστησαν τὴν ἕδραν τοῦ κομιτάτου τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου» (Ἰττιχὰτ βὲ τερακκί), τοῦ γενικῶς κατόπιν γνωστοῦ γενομένου ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον». Ἐνισχυθὲν διὰ τῆς προσχωρήσεως πολλῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, ὧν ὁ ἀριθμὸς ηὔξανε διηνεκῶς, τὸ κομιτᾶτον τοῦτο ἐξέλεξεν ὡς εὐκαιρίαν δράσεως τὸ ἐξαγγελλόμενον τότε ἀγγλορρωσικὸν πρόγραμμα τοῦ Ρεβάλ, τὸ ὁποῖον παρίστανεν ὡς ἀρχὴν τοῦ ὁριστικοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας. Μὲ τὸ πατριωτικὸν πρόγραμμα τῆς σωτηρίας τῆς Τουρκίας ἐκ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὴν τελείου ὀλέθρου, τῇ 9/22 Ἰουλίου 1908 ὁ ταγματάρχης Νιαζὶ βέης ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ρέσνᾳ, πόλει ἐπὶ τῆς ἐκ Μοναστηρίου εἰς Ἀχρίδα ὁδοῦ. Τῇ 10/23 Ἰουλίου τὸ κομιτᾶτον τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου» ἀνεκήρυξε τὸ Σύνταγμα ἐν Θεσσαλονίκῃ, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ εἰς ἄλλας φρουρὰς τῆς Μακεδονίας, τὸ δὲ 2ον (Ἀδριανούπολις) καὶ τὸ 3ον (Μοναστήριον) σῶμα στρατοῦ ἠπείλουν νὰ βαδίσουν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 11/24 Ἰουλίου ἐδημοσιεύθη ἀνακοινωθέν, ἀναγγέλλον ὅτι θὰ συγκληθῇ ἡ βουλὴ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συντάγματος τοῦ 1876. Πρὸ δύο ἤδη ἡμερῶν εἶχε πέσει τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Φερὶτ πασᾶ καὶ διωρίσθη μέγας βεζύρης ὁ Κιουτσοὺκ Σαῒτ πασᾶς, ἀντικατασταθεὶς μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ ἀγγλοφίλου Κιαμὶλ πασᾶ Ἐπὶ τῆς νεοτουρκικῆς ταύτης μεταπολιτεύσεως ἐστηρίχθησαν πολλαὶ ἐλπίδες περὶ ἀναγεννήσεως τῆς Τουρκίας, οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Γαλλίας, αἵτινες ἐκ πνεύματος ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας ἔθεσαν μετ' ἀνεξηγήτου σπουδῆς κατὰ μέρος τὸ πρόγραμμα τοῦ Ρεβάλ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν μὴ τουρκικῶν ἐθνοτήτων τῆς Τουρκίας, αἵτινες ἐνόμισαν ὅτι θὰ εἰσήγετο ἐν Τουρκίᾳ πραγματικὴ ἰσοπολιτεία. Οἱ Νεότουρκοι ὅμως εἶχον ἄλλο πρόγραμμα, τὸ τῆς ἐπικρατήσεως καὶ κυριαρχίας τῆς τουρκικῆς ἐθνότητος ἐπὶ τῶν ἄλλων, συγχρόνως δὲ τοῦ ἀμειλίκτου πολέμου κατὰ παντὸς τουρκικοῦ κόμματος ἔχοντος μετριοπαθεστέρας ἰδέας. Τοῦτο κατέδειξαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνατρέψαντες τὸν φιλελεύθερον Κιαμὶλ πασᾶν καὶ ἀναβιβάσαντες εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Χουσεῒν Χιλμῆ πασᾶν, ὡς μεταβατικὴν κυβέρνησιν πρὸς ὑπουργεῖον καθαρῶς νεοτουρκικόν. Ἀλλ' οἱ Νεότουρκοι προσέκρουσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ἐξωτερικὰς περιπλοκάς. Ἡ Αὐστροουγγαρία προσήρτησε τὴν Βοσνίαν, συγχρόνως δὲ ἡ Βουλγαρία ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἐνῷ ἀνέκυπτεν ἐκ νέου καὶ τὸ κρητικὸν ζήτημα Τῆς καταστάσεως ταύτης, ὡς καὶ τῆς ἐκ τῆς δολοφονίας δύο ἀντιπολιτευομένων Τούρκων δημοσιογράφων προκληθείσης ἀγανακτήσεως, ἐπωφελήθησαν οἱ ἀντιδραστικοί, ὅπως ὑποκινήσωσι στρατιωτικὴν στάσιν τῶν ὁπλιτῶν ἐναντίον τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν Νεοτούρκων ἐν γένει (31 Μαρτίου / 13 Ἀπριλίου 1909). Οἱ στασιασταὶ ἀνέτρεψαν τὴν κυβέρνησιν καὶ ἐπέβαλον ὡς μέγαν βεζύρην τὸν νικητὴν τοῦ πολέμου τοῦ 1897 στρατάρχην Ἐτχὲμ πασᾶν. Ἀλλ' οἱ Νεότουρκοι κατώρθωσαν νὰ καταρτίσουν σῶμα 25.000 ἀνδρῶν ἐκ ποικίλων στοιχείων ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὸν Ἄραβα τὸ γένος στρατηγὸν Μαχμοὺτ Σεβκὲτ πασᾶν, ὅπερ ἐπελθὸν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέλαβε μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τὴν πόλιν (12/25 Ἀπριλίου). Συνελθοῦσα τότε ἡ ἐθνοσυνέλευσις (βουλὴ καὶ γερουσία) ἐξέδωκεν, ἐπὶ τῇ βάσει φετβᾶ τοῦ σεϊχουλισλάμου, ψήφισμα κηρύσσον τὸν Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἔκπτωτον τοῦ θρόνου καὶ ἀνακηρύσσον σουλτᾶνον τὸν ἀδελφόν του Μεχμὲτ Ρεσὰτ τὸν Ε' (14/27 Ἀπριλίου 1909), ἐνῷ ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ μεταφερθεὶς εἰς Θεσσαλονίκην ἐνεκλείετο εἰς τὸ μέγαρον Ἀλλατίνη.

Μετὰ τὴν ἐπικράτησίν των οἱ Νεότουρκοι ἀνέλαβον τὴν ἐξουσίαν μόνοι, καλέσαντες ὡς μέγαν βεζύρην τὸν ἐν Ρώμῃ πρέσβυν Χακῆ βέην, προσλαβόντα ὡς ὑπουργοὺς τὸν Ταλαὰτ βέην, Δζαβὶτ βέην καὶ ἄλλους ἐκ τῶν δρώντων μελῶν τοῦ κομιτάτου τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου», ὡς καὶ ἕνα Ἕλληνα ὑπουργόν, ἕνα Ἄραβα καὶ ἕνα Ἀρμένιον, ὅπως ἐμφανίζωσι καὶ τὰ μὴ τουρκικὰ στοιχεῖα συμμετέχοντα τῆς διοικήσεως. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ἡ νεοτουρκικὴ κυβέρνησις ἐφήρμοσε σύστημα διωγμῶν κατὰ παντὸς μὴ τουρκικοῦ στοιχείου, ἰδίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, φαντασθεῖσα ὅτι θὰ ἔλυε καὶ τὸ κρητικὸν ζήτημα συμφώνως πρὸς τὰς ἀπόψεις αὐτῆς. Αἱ πρῶται ἄλλως τε ἡμέραι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Νεοτούρκων ἐσημειώθησαν διὰ τῶν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀδάνων καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κιλικίας ἀρμενικῶν σφαγῶν, καθ' ἃς ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν ἐσφάγησαν 20.000 Ἀρμένιοι.

Ὁ Τουρκοϊταλικὸς πόλεμος. Ἐν τῇ τουρκικῇ βουλῇ καὶ ἔξω ταύτης διεξήγοντο σφοδροὶ κομματικοὶ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν Νεοτούρκων καὶ τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐλευθερία καὶ συνεννόησις» (Χουρριγὲτ βὲ ἰτιλάφ) σχηματισθείσης ἀντιπολιτεύσεως, ὅτε ἡ Ἰταλία ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἀπὸ πολλοῦ μελετώμενον ὑπ' αὐτῆς σχέδιον τῆς καταλήψεως τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς (Βεγγάζη). Ἐξασφαλίσασα προηγουμένως τὴν οὐδετερότητα τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἡ Ἰταλία, ἐπέδωκε τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1911 εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν εἰκοσιτετράωρον τελεσίγραφον καὶ ἀπέστειλε πλοῖα μετὰ στρατοῦ ἀποβιβασθέντος εἰς Τρίπολιν. Οἱ ἰθαγενεῖς ὅμως, ὀργανωθέντες ἐν τάχει ὑπὸ Τούρκων ἀξιωματικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἐνβὲρ βέης (ὁ κατόπιν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ἐνβὲρ πασᾶς), ἀντέτασσον μετὰ τῆς μικρᾶς τουρκικῆς φρουρᾶς σθεναρὰν ἀντίστασιν.

Ὡς μέσον πιέσεως κατὰ τῆς Τουρκίας ὁ ἰταλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὰ ἐξωτερικὰ φρούρια τῶν Δαρδανελλίων, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκβιάσῃ τὸν διάπλουν. Κατόπιν, πρὸς τὸν αὐτὸν πάντοτε σκοπόν, κατέλαβε τῇ 4 Μαΐου 1912 τὴν Ρόδον μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τῆς ὀλιγαρίθμου τουρκι-

Digitized by Google

κῆς φρουρᾶς καὶ εὐθὺς ἀμέσως τὰς ἄλλας νήσους τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ Τουρκία ὅμως δὲν ὑπεχώρει καὶ μόνον ὅταν περιεπλάκη εἰς πόλεμον καὶ πρὸς τὰ Βαλκανικὰ κράτη ὑπέγραψε τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1912 τὴν συνθήκην τοῦ Ouchy—Λωζάννης, διὰ τῆς ὁποίας ἀφήνοντο εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ Τριπολῖτις καὶ ἡ Κυρηναϊκή, μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ σουλτάνου νὰ ἔχῃ ἐν Τριπόλει ἀντιπρόσωπον μὲ τὸν πομπώδη ἀλλ' ὀνομαστικὸν τίτλον *ναΐμπ-ούσ-σουλτάν* (=ἀντιβασιλεύς), ἡ δὲ Δωδεκάνησος θ' ἀπεδίδετο εἰς τὴν Τουρκίαν μετὰ τὴν πραγματικὴν ἐκκένωσιν τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' αἱ νῆσοι οὐδέποτε ἔκτοτε ἀπεδόθησαν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἥτις διὰ τοῦ 15ου ἄρθρου τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τῆς 24 Ἰουλίου 1923 παρῃτήθη τούτων ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας. Διαρκοῦντος τοῦ Τουρκοϊταλικοῦ πολέμου ἐσχηματίσθη ἐν Τουρκίᾳ ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος τῶν «Χαλασκιαρὰν-ἱ-μιλλέτ» (=σωτήρων τοῦ ἔθνους), ὅστις κατώρθωσε νὰ ρίψῃ τὸ ὑπὸ τὸν Χακκῆ πασᾶν νεοτουρκικὸν ὑπουργεῖον καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπουργεῖον συντηρητικὸν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Γαζῆ Ἀχμὲτ Μουχτὰρ πασᾶν.

Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἀτάσθαλος καὶ ἐθνικιστικὴ πολιτικὴ τῶν Νεοτούρκων ἀπέναντι τῶν μὴ τουρκικῶν ἐθνοτήτων ἐπήνεγκε τὴν συνεννόησιν τούτων πρὸς κοινὴν ἐν τῇ βουλῇ καὶ ἔξω ταύτης δρᾶσιν, συγχρόνως δὲ καὶ τὴν Βαλκανικὴν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησε καὶ ἡ Ἑλλάς, διότι ἡ Τουρκία ἐτήρει ἀδιάλλακτον στάσιν εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα καὶ δὲν ἔπαυε τοὺς ἀνθελληνικοὺς διωγμούς. Ἡ Τουρκία ἐφαίνετο μὴ ἀντιλαμβανομένη τὰ συμβαίνοντα, ἠσχολεῖτο δὲ μᾶλλον περὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεμειγνύετο ἡ Αὐστροουγγαρία, ζητήσασα διὰ διακοινώσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν της κόμιτος Berchtold εἰδικὰς μεταρρυθμίσεις πρὸς εἰρήνευσιν τῶν Ἀλβανῶν, τῶν ὁποίων τὰ 14 αἰτήματα ἐδέχθη ἡ Πύλη τῇ 5ῃ Αὐγούστου. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἡ Πύλη, συνεπείᾳ διαβήματος τῶν Δυνάμεων, ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ τὴν δρᾶσιν τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἐξαγγέλλουσα ὅτι θὰ ἐφαρμόσῃ τὸ περὶ διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς νομοῖς σχέδιον τοῦ 1880. Ἀλλὰ τοιαῦτα μέτρα ἦσαν ἀνεπαρκῆ. Κατ' ἀρχὰς τὸ Μαυροβούνιον, καὶ κατόπιν, τῇ 4/17 Ὀκτωβρίου 1912, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία καὶ τὴν 5/18 ἡ Ἑλλὰς (ἕνεκα καθυστερήσεως προκληθείσης ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας) ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ὑπῆρξαν ἀτυχέσταται διὰ τὴν Τουρκίαν, διότι ὁ τουρκικὸς στρατός, ὑποστὰς ἐπανειλημμένας ἥττας ἐν Μπουνὰρ-Χισὰρ καὶ κυρίως ἐν Ἀρκαδιουπόλει (Λουλὲ-Μπουργὰζ 18/31 Ὀκτωβρίου—20/2 Νοεμβρίου 1912), ὑπεχώρησε ταχέως εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Τσατάλτζας, ὅπου ἀνασυνταχθεὶς κἄπως συνεκράτησε τὴν βουλγαρικὴν προέλασιν, ἀπειλήσασαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατελάμβανε τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ δὲ σερβικὸς τὸ Μοναστήριον. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τὸ ὑπουργεῖον Μουχτὰρ πασᾶ ἔπεσε μετὰ τὰς πρώτας ἥττας καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκλήθη ὁ μέγας βεζύρης Κιαμὶλ πασᾶς, ὅστις ἐπεχείρησε κατ' ἀρχὰς νὰ προέλθῃ εἰς ἰδιαιτέραν εἰρήνην μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἀποστειλάντων πρὸς τοῦτο ἐν πάσῃ μυστικότητι εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν τραπεζίτην Κῶτσο Χατζῆ-Κάλτσεφ, ἐνῷ συγχρόνως ἐβασίζετο καὶ εἰς ἀορίστους ὑποσχέσεις δοθείσας εἰς τὸν υἱόν του, τὸν ὑποναύαρχον Σαῒτ πασᾶν, ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας sir Gerald Lowther, καθ' ἃς δὲν θὰ ἐπετρέποντο ριζικαὶ ἐδαφικαὶ μεταβολαί, ὡς εἶχεν ἄλλως τε δηλωθῆ εἰς τὰ βαλκανικὰ κράτη πρὸ τοῦ πολέμου ἐν κοινῇ διακοινώσει τῶν Δυνάμεων ἤδη ἀπὸ τῆς 25/7 Ὀκτωβρίου.

Συγκληθείσης κατόπιν τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου (3/16 Δεκεμβρίου 1912—24 Δεκεμβρίου 6 Ἰανουαρίου 1913), ὁ Κιαμὶλ πασᾶς ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῇ βάσει παραχωρήσεως καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, πολιορκουμένης ἀκόμη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Μέγα συμβούλιον τοῦ στέμματος, συνελθὸν τῇ 9/22 Ἰανουαρίου 1913, ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ τοὺς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων προτεινομένους ὅρους εἰρήνης. Ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν τὸ νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον προεκάλεσε διαδήλωσιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, καθ' ἣν ὁμὰς Νεοτούρκων ὑπὸ τοὺς Ταλαὰτ καὶ Ἐνβέρ, εἰσελάσασα εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ προχωρήσασα μέχρι τῆς αἰθούσης τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου συνεδριάζοντος, ἐφόνευσε τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν Ναζὶμ πασᾶν καὶ ἠνάγκασε τὸν Κιαμὶλ πασᾶν νὰ παραιτηθῇ. Τὸ νέον ὑπουργεῖον, σχηματισθὲν ἐκ Νεοτούρκων ὑπὸ τὸν Μαχμοὺτ Σεβκὲτ πασᾶν, ἀπέρριψε κατ' ἀρχὰς τοὺς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου προτεινομένους ὅρους εἰρήνης. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἔπεσαν ἡ Ἀδριανούπολις καὶ τὰ Ἰωάννινα, τὸ δὲ νεοτουρκικὸν ὑπουργεῖον ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ ὡς σύνορα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας τὴν γραμμὴν Αἴνου—Μηδείας. Ὅτε ὅμως κατόπιν ἐπῆλθεν ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡ τελευταία αὕτη ὑπεχώρει καθ' ὅλην τὴν γραμμήν, ἡ Τουρκία, δηλώσασα διὰ διακοινώσεως αὐτῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30/13 Ἰουλίου 1913 ὅτι ἀναλαμβάνει ἐλευθερίαν δράσεως, κατέλαβεν ἐκ νέου διὰ ταχείας προελάσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, προχωρήσασα μάλιστα καὶ πέραν τοῦ Ἕβρου, εἰς Ὀρτάκιοϊ καὶ Διδυμότειχον. Ἡ Βουλγαρία ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ γενόμενα, ὑπογράψασα μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν συνθήκην εἰρήνης τῆς 16/29 Σεπτεμβρίου 1913, μεθ' ὃ ὑπεγράφη ἡ τουρκοελληνικὴ συνθήκη Ἀθηνῶν τῆς 1/13 Νοεμβρίου καὶ κατόπιν ἡ σερβοτουρκικὴ τῆς Σταμποὺλ τῆς 14 Μαρτίου 1914. Ἀποτέλεσμα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἦτο ὅτι ἡ Τουρκία ἀπώλεσεν ὅλα τὰ ἐν Εὐρώπῃ ἐδάφη αὐτῆς, πλὴν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης.

Τὰ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ὑπελείποντο ὅμως τὰ ἀσιατικὰ ἐδάφη, περιλαμβάνοντα χώρας πλουσίας, ὡς ἦτο ἡ Συρία καὶ ἡ Μεσοποταμία, πρὸς δὲ τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Ἀραβίαν. Ἡ νεοτουρκικὴ κυβέρνησις προσεπάθει νὰ κανονίσῃ πάσας τὰς μετὰ τῶν μεγάλων Δυνάμεων διαφορὰς αὐτῆς καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις των, ὅπως ἐπιτύχῃ μέγα δάνειον. Ὁ τέως μέγας βεζύρης Χακκῆ πασᾶς ἀπεστάλη εἰς Λονδῖνον, ὅπως προέλθῃ εἰς συνεννόησιν διὰ τὸ ζήτημα τοῦ τελευταίου πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον τμήματος τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης, διὰ τὸ ὁποῖον διεξήγοντο διαπραγματεύσεις καὶ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, καταλήξασαι εἰς προκαταρκτικὴν συνεννόησιν. Ὁ Δζαβὶτ βέης, ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἀποσταλεὶς εἰς Γαλλίαν ὑπέγραψε διαφόρους προσυμφωνίας περὶ παραχωρήσεως προνομίων κατασκευῆς σιδηροδρόμων εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐκμεταλλεύσεις μεταλλείων καὶ λιμένων καὶ πρὸς μέγα δάνειον, ἑνὸς δισεκατομμυρίου φράγκων, τοῦ ὁποίου καὶ παρεχωρήθη τὸ πρῶτον ἥμισυ. Καὶ μετὰ τῆς Ρωσίας διεξήγοντο διαπραγματεύσεις περὶ μεταρρυθμίσεων ἐν Ἀρμενίᾳ, ὡς καὶ διὰ τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν (Δαρδανελλίων καὶ Βοσπόρου), διότι ἡ Γαλλία, σύμμαχος τῆς Ρωσίας, δὲν παρεχώρει τὸ δάνειον ἂν δὲν ἱκανοποιοῦντο καὶ ὅλαι αἱ ρωσικαὶ ἀπαιτήσεις, αἵτινες προέβλεπον καὶ ὁριστικὴν διευθέτησιν τῶν ἀπὸ πολλοῦ ἀμφισβητουμένων τμημάτων τῆς τουρκοπερσικῆς μεθορίου ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Εἰς ταῦτα πάντα ὑπεχώρει ἡ Τουρκία ἐν σπουδῇ, ἐπειγομένη νὰ λάβῃ τὸ δάνειον. Οὕτω ὑπεγράφη τῇ 8 Φεβρουαρίου 1914 μεταξὺ Τουρκίας, Γερμανίας (ἀναμειχθείσης κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῶν διαπραγματεύσεων) συμφωνία περὶ μεταρρυθμίσεων ἐφαρμοστέων εἰς τὰς ἀρμενικὰς ἐπαρχίας (βλ. λ. *Ἀρμενία*, τόμ. Ε', σελ. 586).

Διαρκουσῶν τῶν διαπραγματεύσεων τούτων ἡ τουρκικὴ ἀντιπολίτευσις τοῦ κόμματος τῆς «Ἐλευθερίας καὶ Συνεννοήσεως», ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Σαμπαχεδδὶν καὶ ἄλλους, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἔδρα ὡς λέγεται ὁ ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου (ὁ κατόπιν σουλτᾶνος Μεχμὲτ Βαχντεττὶν ὁ ΣΤ'), ἐξύφανε συνωμοσίαν, καθ' ἣν θὰ ἐφονεύοντο πάντα τὰ μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Τὸ σχέδιον ἐξετελέσθη μόνον ἐν μέρει, δολοφονηθέντος τῇ 20ῇ Μαρτίου 1913 τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμοὺτ Σεβκὲτ πασᾶ ὑπὸ ὁμάδος πυροβολησάντων ἐντὸς τοῦ αὐτοκινήτου του οὐχὶ μακρὰν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Τὸ νέον ὑπουργεῖον ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν Αἰγύπτιον πρίγκιπα Σαῒτ Χαλὶμ πασᾶν, προσκείμενον τοῖς Νεοτούρκοις, μὲ ὑπουργοὺς τὸν Ἐνβὲρ πασᾶν (Στρατιωτικῶν), Ταλαὰτ βέην, Δζαβὶτ βέην καὶ ἄλλους κορυφαίους τοῦ κομιτάτου τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου». Τὸ νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον ἐπέβαλε πολιτικὴν διωγμοῦ κατὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων. Ἀμέσως ἐδικάσθησαν οἱ συλληφθέντες ἔνοχοι τῆς δολοφονίας τοῦ Μαχμοὺτ Σεβκέτ. Εἴκοσι πρόσωπα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πρίγκιψ Σαμπαχεττίν, ὅστις κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, ἐκ τούτων δὲ δώδεκα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐκ τῶν γαμβρῶν τοῦ σουλτάνου Δαμὰτ Σαλὶχ πασᾶς, ἀπηγχονίσθησαν.

Εὐθὺς ὡς ὁ Ἐνβὲρ πασᾶς ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἠκολούθησε πολιτικὴν φιλογερμανικήν, ἐνῷ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ Νεότουρκοι προσεποιοῦντο ὅτι ἀποκλίνουν πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως. Ἐκδήλωσις τῆς γερμανοφίλου πολιτικῆς, ἥτις ἐφαίνετο ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἀνόδου τῶν Νεοτούρκων, ἦτο ἡ μετάκλησις μεγάλης γερμανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Liman von Sanders, ἥτις ἐπελήφθη σοβαρῶς τοῦ ἔργου τῆς ἀνοργανώσεως τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάμειξις εἶχε παραλύσει. Ἡ πρόσκλησις τῆς ἀποστολῆς ταύτης, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Τουρκία διεξῆγε σπουδαίας διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, δυσηρέστησε τὰς τελευταίας ταύτας, καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Ρωσίαν, ἥτις καὶ διεμαρτυρήθη παρὰ τῇ Πύλῃ, κυρίως διότι διὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς διοικήσεως τοῦ 1ου σώματος στρατοῦ εἰς τὸν Λίμαν φὸν Σάνδερς ἔτασσε τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου ὑπὸ γερμανικὴν ἐποπτείαν. Τὸ διάβημα τοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσίας ὑπεστήριξαν ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἐπικουρικῶς ἡ Ἰταλία. Ἀλλὰ δὲν ἐδόθη εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην ὁ τελεσιγραφικὸς χαρακτήρ, τὸν ὁποῖον ἤθελεν ἡ Ρωσία, διότι ἡ μὲν Γαλλία, ἀναμένουσα τὰ προνόμια τῶν σιδηροδρομικῶν καὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, δὲν ἤθελε νὰ δυσαρεστήσῃ τὴν Τουρκίαν, ἡ δὲ Ἀγγλία, ἔχουσα ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικὴν ναυτικὴν ἀποστολήν, τὴν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Limpus, πρὸς ἀνοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, λαβοῦσα παραγγελίας διὰ δύο τουρκικὰ ντρέντνωτ καὶ συνάψασα προσυμφωνίαν περὶ ἀναθέσεως τοῦ τουρκικοῦ ναυστάθμου μετὰ ναυπηγείων καὶ μεγάλων δεξαμενῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἑταιρείαν Armstrong, ἤθελε καὶ αὐτὴ νὰ διάκειται μᾶλλον φιλικῶς πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ὡς ὅμως ἀπέδειξαν τὰ κατόπιν γεγονότα, αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐπλήρωσαν ἀδρῶς τὴν τοιαύτην ἐξάρτησιν τῆς πολιτικῆς των ἐκ τῶν συμφερόντων τῶν κεφαλαιούχων.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Νεότουρκοι διεκήρυττον τὴν ὁριστικὴν χρεοκοπίαν τῆς πολιτικῆς τοῦ ὀθωμανισμοῦ, τὴν ὁποίαν προσεποιήθησαν κατ' ἀρχὰς ὅτι ἀκολουθοῦν καὶ αὐτοί, τὴν πολιτικὴν δηλαδὴ τῆς ἑνώσεως τῶν διαφόρων πληθυσμῶν τῆς Τουρκίας εἰς μίαν ἐθνότητα, τὴν ὀθωμανικήν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως τῶν κατὰ μέρος ἐθνοτήτων. Ἀναφανδὸν πλέον ἠκολούθουν πολιτικὴν τουρκικήν, τείνουσαν νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰ μὴ τουρκικὰ στοιχεῖα. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐξειλίσσετο εἰς τὸν παντουρκισμὸν ἢ παντουρανισμόν, καθ' ὃν θὰ ἐπεδιώκετο ἡ ἀποκατάστασις στενῆς ἀλληλεγγύης καὶ συνεργασίας μεθ' ὅλων τῶν ἐν Ἀσίᾳ Τούρκων, προοριζομένη ν' ἀπολήξῃ εἰς τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν τουρκικῶν φυλῶν εἰς ἓν ἑνιαῖον κράτος. Τὰ σχέδια ταῦτα ἐνεπνέοντο ὑπὸ τῶν ἐκ Ρωσίας Τούρκων προσφύγων, ὑπεθάλποντο δὲ καὶ ὑπὸ τῶν κύκλων ἐκείνων, οἵτινες, ἐγκαταστήσαντες ἀπὸ τοῦ 1905 τὸ συνταγματικὸν καθεστὼς ἐν Ρωσίᾳ, εἰργάζοντο πρὸς διάσπασιν τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Τὴν πολιτικὴν ταύτην διηύθυναν κυρίως ὁ Ταλαὰτ βέης καὶ ὁ Ἐνβὲρ βέης, συλλαβόντες σχέδια φιλόδοξα. Ἀπὸ τότε ἱδρύθησαν ἐν Τουρκίᾳ καὶ ὀργανώσεις ὡς τὰ «Τοὺρκ-Ὀδζαγὶ» (τουρκικὴ ἑστία) καὶ Τοὺρκ-γιουρντοῦ (τουρκικὸς οἶκος) πρὸς καλλιέργειαν τῆς παντουρκικῆς ἰδέας. Εἷς τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων τῶν ἐθνικιστικῶν τούτων τάσεων ἦτο ὁ καθηγητὴς τῆς κοινωνιολογίας ἐν τῷ τουρκικῷ πανεπιστημίῳ Κωνσταντινουπόλεως Ζιὰ Γκιὸκ Ἄλπ-βέης.

Ε' ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ Δημοκρατικὴ Τουρκία. Ἀρχομένου τοῦ θέρους τοῦ 1914 ἐνομίζετο ὅτι παρὰ τὴν εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα τῆς Εὐρώπης ἐπικρατοῦσαν βαρεῖαν ἀτμοσφαῖραν, ἡ Τουρκία θὰ εἰσήρχετο εἰς περίοδον εἰρηνικήν. Αἱ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας διαφοραὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀπὸ Βαγδάτης εἰς Βασόραν τελευταίου τμήματος τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, ἥτις θ' ἀπετέλει τὴν συντομωτέραν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδόν, εἶχον διευθετηθῆ, ἐπιτευχθείσης τὸν Ἰούνιον σχετικῆς συμφωνίας. Ἤδη δέ, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἶχεν ἐπέλθει συνεννόησις τοῦ γαλλικοῦ καὶ γερμανικοῦ τραπεζιτικοῦ κόσμου περὶ συμμετοχῆς τοῦ γαλλικοῦ κεφαλαίου εἰς τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν. Συγχρόνως, προκειμένου νὰ δοθῇ καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ μεγάλου πρὸς τὴν Τουρκίαν δανείου, ἀνέκυπτον ἀνευθύνως σχέδια γενικῆς ἀνοργανώσεως τῆς Τουρκίας ὑπὸ ἀγγλικὴν ἐποπτείαν, καὶ ἐρρίπτετο ἀορίστως τὸ ὄνομα τοῦ λόρδου Μίλνερ ὡς προοριζομένου νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸ ἔργον τῆς τουρκικῆς ταύτης ἀναγεννήσεως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Ἐν τῷ μεταξύ, πλὴν τῆς ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ ἀγγλικῆς ἀποστολῆς, προσεκολλᾶτο εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ ἄλλοτε γενικὸς πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Graves, ἐνῷ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐσχηματίζετο οἰκονομικὸν συμβούλιον ἐκ τῶν κυριωτέρων μελῶν τῆς τέως ἐπιτροπῆς τοῦ οἰκονομικοῦ ἐλέγχου Μακεδονίας. Ἐφαίνετο ὅτι αἱ Δυνάμεις τῆς συνεννοήσεως ἀπεδύοντο εἰς πανδαισίαν οἰκονομικῆς, μέχρι τινὸς δὲ καὶ πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς Τουρκίας. Ἴσως νὰ μὴ ἤθελον νὰ προσέξουν εἰς τὸ ἔργον τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, ἥτις εἰργάζετο νυχθημερὸν πυρετωδῶς πρὸς ἀνοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Οἱ περισσότεροι τῶν διπλωματῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἀπορροφούμενοι ὑπὸ τῆς διπλωματικῆς μικρορραδιουργίας, δὲν ἔβλεπον τὰ ὄπισθεν τῆς διπλωματικῆς σκηνῆς τεκταινόμενα καὶ δὲν ἀντελαμβάνοντο σαφῶς ὅτι ἡ μὲν Γερμανία παρεσκεύαζε τὸν τομέα τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ αὐτῆς ἐν τῇ κυοφορουμένῃ συγκρούσει, οἱ δὲ Νεότουρκοι ἀνέμενον ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ ἔργου τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς τὴν πραγματοποίησιν σχεδίων ἐκδικήσεως διὰ τὴν βαλκανικὴν συμφοράν.

Ἐτέλουν ἐν τούτοις ἐκκρεμῆ εἰσέτι τὰ μεταξὺ

Digitized by Google

Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ζητήματα, ἡ ἐκκρεμότης δὲ αὕτη ἐκυοφόρει πλείστους κινδύνους. Ἡ Τουρκία εἶχε δεχθῆ ἁπάσας τὰς συνεπείας τῶν βαλκανικῶν πολέμων. Συγκατετέθη εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἀλβανίας, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς ἦτο κατὰ πλειοψηφίαν μουσουλμανικός. Ἐδέχθη τὴν ἀπόσπασιν ὁλοκλήρου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, ὅπου πάλιν ὑπῆρχον συμπαγεῖς ὄγκοι μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν. Παρεχώρησε τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἂν καὶ οὗτοι εἶχον ἐκκενώσει αὐτήν, ἂν καὶ ὁ ἐκεῖ μουσουλμανικὸς (τουρκικὸς) πληθυσμὸς ἦτο ἀριθμητικῶς ἀνώτερος τοῦ βουλγαρικοῦ. Οὐδὲ λέξις διαμαρτυρίας τῆς Πύλης ἠκούετο διὰ τὴν παράτασιν τῆς κατοχῆς τῆς Δωδεκανήσου, ἂν καὶ ἀπὸ πολλοῦ εἶχε παύσει οὐσιαστικῶς πᾶσα ὀθωμανικὴ ἀντίστασις κατὰ τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ ἐν Τριπολίτιδι καὶ Κυρηναϊκῇ. Μόνον τὴν ἐκχώρησιν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου (Χίου, Μυτιλήνης, Λήμνου, Ψαρῶν, Ἰκαρίας κλπ.), τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς εἶχε καταλάβει ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ ἡ Τουρκία, ἂν καὶ ὁ πληθυσμὸς τούτων, πλὴν ἐλαχίστων Τούρκων ὑπαλλήλων, ἦτο καθαρὸς ἑλληνικός. Τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων ἀνακοινωθεῖσαν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, διὰ τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1/14 Φεβρουαρίου 1914 διακοινώσεως ἠρνήθη νὰ δεχθῇ ἡ Πύλη, δηλώσασα ὅτι θὰ «προσπαθήσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπικράτησιν τῶν δικαίων καὶ νομίμων αὐτῆς ἀξιώσεων». Ὡς ἐκ περισσοῦ οἱ Νεότουρκοι, ὑπείκοντες εἰς γερμανικὰς εἰσηγήσεις πρὸς ἐθνικοποίησιν τῆς στρατιωτικῆς περιφερείας τοῦ 2ου καὶ τοῦ 3ου στρατιωτικοῦ σώματος (Θρᾴκης, Ἰωνίας), ἤρχισαν νὰ ἐκδιώκουν διὰ τῆς βίας ἔξω τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας τοὺς ἀπὸ δύο καὶ πλέον χιλιετηρίδων ἐκεῖ ἐγκατεστημένους ἁγνοὺς καὶ ἀκραιφνεῖς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις εἰσήρχοντο πάλιν εἰς κρίσιμον σημεῖον καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις μετήρχετο γλῶσσαν αὐστηράν, ἀνησυχοῦσα ἄλλωστε διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀγοράσει ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ διὰ λογαριασμὸν τῆς Βραζιλίας ναυπηγούμενον ντρέντνωτ «Ρίον Ἰανέϊρον» καὶ ἀνέμενε τὴν παράδοσιν τοῦ εἰς τὰ ναυπηγεῖα Ἄρμστρογκ ὑπ' αὐτῶν παραγγελθέντος μεγάλου θωρηκτοῦ «Ρεσαδιέ». Τὰ δύο ταῦτα πλοῖα θὰ παρεδίδοντο εἰς τὴν Τουρκίαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1914 καὶ θὰ ἐξησφαλίζετο τότε σημαντικὴ ναυτικὴ ὑπεροπλία τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο εὐνόητον, ὅτι ὅσον καὶ ἂν ἡ Ἑλλὰς ἠγόρασεν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τὰ θωρηκτὰ «Idaho» καὶ «Mississipi» («Κιλκίς» καὶ «Λῆμνον»), δὲν ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ ἐκκρεμοῦν τὸ ζήτημα τῶν νήσων. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἀντιμετωπίζουσα καὶ τὸ ἐνδεχόμενον πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας — χωρὶς νὰ δίδῃ σχετικῶς ἡ Σερβία ὑπόσχεσιν περὶ τηρήσεως τῶν ἐκ τῆς συνθήκης τῆς 1 Ἰουνίου 1913 συμμαχικῶν ὑποχρεώσεών της, περιορισθεῖσα εἰς διπλωματικὰς μόνον παραστάσεις πρὸς τὴν Πύλην—ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν Ρουμανίαν αἰτουμένη τὴν μεσολάβησίν της πρὸς διευθέτησιν τοῦ νησιωτικοῦ ζητήματος. Πρὸς τοῦτο ὁ Ρουμᾶνος στρατηγὸς Coanda πλέον ἢ ἅπαξ ἐταξίδευσε μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐνέργειαι αὗται εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν ἀποτέλεσμα, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤλπισεν ὅτι τὸ νησιωτικὸν καὶ ἄλλα ἐκκρεμῆ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ζητήματα θὰ ἠδύναντο νὰ διευθετηθοῦν διὰ συνεντεύξεως τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Σαῒτ Χαλὶμ πασᾶ Εἶχε μάλιστα ὁρισθῆ κατόπιν τῶν ἑκατέρωθεν συνεννοήσεων ὡς ἡμέρα συνεντεύξεως ἡ 11/24 Ἰουνίου καὶ ὡς τόπος αἱ Βρυξέλλαι. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθε τῇ 15/28 Ἰουνίου τὸ δραματικὸν γεγονὸς τῆς δολοφονίας τοῦ Αὐστριακοῦ διαδοχικοῦ ζεύγους, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς γενικὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Τουρκία διεκήρυξε καὶ διεβεβαίωσεν ὅτι θὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα. Τὴν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου διαταχθεῖσαν γενικὴν κινητοποίησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐδικαιολόγει ὁ μέγας βεζύρης πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως διὰ τοῦ κινδύνου ἐνδεχομένης βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως. Τοῦτο ὅμως ἦτο ψευδές, διότι ἀπὸ ἱκανοῦ διεξήγοντο μυστικαὶ συνεννοήσεις μεταξὺ τοῦ Ταλαὰτ βέη καὶ τοῦ Ἐμβὲρ πασᾶ μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας.

Ἀπὸ τῆς 2 δὲ Αὐγούστου, κατά τινας μάλιστα πληροφορίας δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πρότερον, εἶχεν ὑπογραφῆ μυστικὴ συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Γερμανίας. Τὴν ὕπαρξιν τῆς συνθήκης ταύτης, τὴν ὁποίαν ἠγνόουν καὶ αὐτὰ τὰ μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, δὲν ὑπωπτεύθησαν αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως. Ἐξηκολούθουν νὰ διαπραγματεύωνται ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῶν ἀνταλλαγμάτων, ἅτινα θὰ παρεχωροῦντο εἰς τὴν Τουρκίαν ἔναντι τῆς οὐδετερότητος αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιελαμβάνετο καὶ ἡ κατάργησις τῶν διομολογήσεων ὡς καὶ ἡ ἐγγύησις τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς. Τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας ἐσυνέχιζον οἱ Τοῦρκοι διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Δζεμὰλ πασᾶ, ζητοῦντες πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰς ἑλληνικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην, ἂν ἡ Βουλγαρία συνετάσσετο πρὸς τὴν Γερμανίαν. Ἡ ὑγιεστέρα μερὶς τῆς τουρκικῆς κοινῆς γνώμης ἦτο ἄλλως τε ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῆς οὐδετερότητος, ἡ Γερμανία ὅμως διεξῆγε λίαν ἐκτεταμένην προπαγάνδαν διὰ τοῦ τύπου καὶ δι' ἄλλων μέσων ὅπως ἐπηρεάσῃ τὰ πνεύματα. Ὁ κυριώτερος τῶν ὀπαδῶν τῆς οὐδετερότητος ἦτο ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Δζαβὶτ βέης.

Ἡ κατάστασις ὅμως εἶχεν ἐπηρεασθῆ οὐσιωδῶς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν, ὅταν τῇ 29 Ἰουλίου/11 Αὐγούστου τὸ γερμανικὸν θωρηκτὸν εὔδρομον «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ εὔδρομον «Μπρεσλάου» καταδιωκόμενα ἐν τῇ Μεσογείῳ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὰ Δαρδανέλλια καί, διαπλεύσαντα τῇ ἀδείᾳ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, νὰ καταπλεύσουν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐχαρακτήρισαν τὸ γεγονὸς ὡς παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος καὶ ἀπῄτησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀμέσως τὰ δύο γερμανικὰ πολεμικὰ ἢ νὰ ἀφοπλισθοῦν καὶ νὰ φύγουν τὰ γερμανικὰ πληρώματα. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Μέγας Βεζύρης ἐδήλωσεν ὅτι τὰ δύο ταῦτα πολεμικὰ ἠγοράσθησαν ὑπὸ τῆς Τουρκίας πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ πολέμου ἐν τοῖς ναυπηγείοις κατασχεθέντων δύο τουρκικῶν, τοῦ θωρηκτοῦ «Ρεσαδιὲ» καὶ τοῦ ντρέντνωτ «Σουλτὰν Ὀσμὰν» (Ρίον Ἰανέϊρον), ἅτινα μετωνομάσθησαν εἰς «Erin» καὶ «Azincourt». Καὶ ἡ Τουρκία δηλώσασα ὅτι ἠγόρασε τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου» μετωνόμασεν αὐτὰ εἰς «Γιαβοὺζ Σουλτὰν Σελὶμ» καὶ «Μιντιλλὶ» (=Μυτιλήνη), ἐνῷ ὁ Γερμανὸς μοίραρχος Suchon καὶ ἅπαντες οἱ Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ναῦται ἐνεφανίζοντο εἰς τὰς ὁδοὺς φεσοφοροῦντες, ὡς ἂν εἶχον εἰσέλθει εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν. Ἦτο φανερὸν ὅτι τὰ δύο ταῦτα πολεμικὰ ἦσαν ἰσχυρὸν ὅπλον εἰς χεῖρας τῆς Γερμανίας, διότι δι' αὐτῶν ἠδύνατο ἀκόμη καὶ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἰς τὸν πόλεμον εἴσοδον τῆς Τουρκίας ὁπόταν ἤθελε.

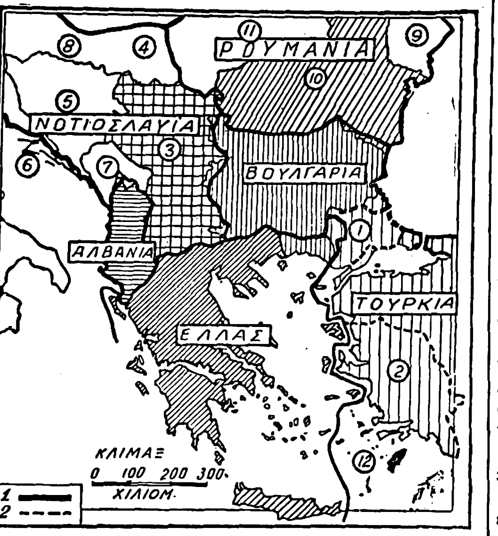

Ἡ Τουρκία μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον.

[1=Ὅρια μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, 2=Ὅρια τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Οἱ ἐντὸς κύκλου ἀριθμοί: 1=Ἀνατολικὴ Θρᾴκη, 2=Περιοχὴ Σμύρνης, 3=Σερβία, 4=Βανᾶτον, 5=Βοσνία, 6=Δαλματία, 7=Μαυροβούνιον, 8=Σλαβονία, 9=Βεσσαραβία, 10=Βλαχία, 11=Τρανσυλβανία, 12=Δωδεκάνησος.]

Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς καὶ συνέβη τὴν 15/28 Ὀκτωβρίου 1914, ὅτε τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου», ὅπως προκαλέσουν τὴν ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔπλευσαν εἰς τὰ ρωσικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου καὶ ἐβομβάρδισαν ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἄλλας ρωσικὰς πόλεις καὶ ἐβύθισαν μίαν ρωσικὴν τορπιλλοθέτιδα. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐδικαιολόγησε τὸ γεγονὸς ἰσχυρισθεῖσα δι' ἀνακοινωθέντος, ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος εὑρέθη ἐν ἀμύνῃ θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ρωσικὸν ἀπὸ τοῦ νὰ τοποθετήσῃ τορπίλλας εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου. Ἔφθασε δὲ μέχρι τοῦ νὰ ἐκφράζῃ διὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου εἰς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν καὶ λύπην διὰ τὸ ἐπεισόδιον. Ἡ Ρωσία ὅμως ἐκήρυξε τῇ 17/30 Ὀκτωβρίου τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὸ παράδειγμα αὐτῆς ἠκολούθησαν ἀμέσως ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις διεξήχθησαν εἰς τὰ μέτωπα Καυκάσου, Μεσοποταμίας, Δαρδανελλίων, Αἰγύπτου (κατόπιν Παλαιστίνης καὶ Συρίας). Ὡς ἐκ περισσοῦ τουρκικὸν σῶμα ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ρώσων εἰς τὸ μέτωπον τῆς Γαλικίας (περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων βλ. *Παγκόσμιος* πόλεμος).

Τὸ σημαντικώτερον ἐπεισόδιον τοῦ ὅλου τουρκικοῦ μετώπου ἦτο ἡ ἐπιτυχὴς ἄμυνα τῶν Δαρδανελλίων κατὰ τοῦ ἡνωμένου ἀγγλογαλλικοῦ στόλου καὶ κατὰ τῶν ἀγγλικῶν ἀποβατικῶν σωμάτων. Κατὰ τὴν ἀπόκρουσιν ταύτην διεκρίθη κυρίως εἰς τὸν τομέα Ἀναφέρτων ὁ νῦν πρόεδρος τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς, τότε συνταγματάρχης. Εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Καυκάσου οἱ Τοῦρκοι ἐσημείωσαν τὰς πρώτας ἡμέρας ἐπιτυχίας τινάς, προελάσαντες ἐντὸς τοῦ ρωσικοῦ ἐδάφους μέχρι Καγισμὰν καὶ Ἀρτβίν. Κατόπιν ὅμως οἱ Ρῶσοι ἀντεπιτεθέντες εἰσέβαλον εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καταλαβόντες ὅλας σχεδὸν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας μὲ τὰς πόλεις Ἐρζερούμ, Τραπεζοῦντα καὶ Ἐρζιντζάν, βαδίσαντες καὶ πρὸς τὴν Σεβάστειαν (Σιβάζ). Εἰς τὸ ΝΔ. μέτωπον οἱ Τοῦρκοι ἀποτυχόντες εἰς τὸ παράτολμον σχέδιον τοῦ νὰ ἐμφράξουν τὴν διώρυγα τοῦ Σουὲζ καὶ εἰσβάλουν εἰς Αἴγυπτον, ὑπεχώρησαν κατόπιν ἐκκενώσαντες τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁλόκληρον τὴν Παλαιστίνην, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ πολέμου καὶ τὴν Συρίαν. Εἰς τὰ ΝΑ. ἡ ἀγγλικὴ πρὸς τὴν Βαγδάτην προέλασις ἐσταμάτησε πρὸς στιγμήν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν τὴν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Townshend ἀγγλικὴν φρουρὰν ἐξ 9.000 ἀνδρῶν ἐν τῇ πρὸς Ν. κειμένῃ Κοὺτ-ἐλ-Ἀμάρα, ἥτις καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους τῇ 28 Ἀπριλίου 1916. Κατόπιν ὅμως ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐνισχυθεὶς ἀνέκτησε τὴν θέσιν ταύτην καὶ προελάσας κατέλαβε τὴν Βαγδάτην καὶ ἐπροχώρησε πρὸς Β.

Ὅταν τῇ 17/30 Ὀκτωβρίου 1918 ὑπεγράφη ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ «Ἀγαμέμνων» ἐν τῷ λιμένι τοῦ Μούδρου (Λήμνου) ἡ ἀνακωχή, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπεχώρει ἐν ἀποσυνθέσει εἰς ὅλα τὰ μέτωπα. Αἱ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ἐβάσισαν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ σύμμαχοί των προκαλέσαντες καὶ ὑποστηρίξαντες τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν Μπολσεβίκων ἐν Ρωσίᾳ καὶ ὑπογράψαντες μετ' αὐτῶν τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ Μπρὲστ-Λιτόβσκι (3 Μαρτίου 1918), διὰ τῆς ὁποίας ἀπεδίδοντο εἰς τὴν Τουρκίαν ὅλα τὰ ὑπὸ τοῦ ἐν ἀποσυνθέσει πλέον εὑρισκομένου ρωσικοῦ στρατοῦ κατεχόμενα ἐδάφη ὡς καὶ τὰ ἐκχωρηθέντα εἰς τὴν Ρωσίαν τῷ 1878, ἀπεδείχθησαν τότε φροῦδαι. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἀπέθανε τῷ 1917 ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ Ρεσὰτ καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ νεώτερος ἀδελφός του Μεχμὲτ ὁ ΣΤ' ὁ Βαχτεντίν.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὸν πόλεμον ἡ Τουρκία ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ αὐστηρὰ μέτρα, ὅπως, ὡς ἔλεγεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐναντίον ἐπιθέσεων ἢ παρενοχλήσεων τῶν Ἀρμενίων. Τὰ μέτρα ταῦτα ἔλαβον ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1915 τὴν ἔκτασιν ἀπηνῶν ἐκτοπισμῶν εἰς τὴν Ἄνω Μεσοποταμίαν καὶ ἀποτροπαίων σφαγῶν, καθ' ἃς ἐξωντώθησαν, ὡς λέγεται, τοὐλάχιστον 600.000 Ἀρμένιοι (βλ. λ. *Ἀρμενία*). Ὅταν κατόπιν ὁ Ρωσοαρμένιος στρατηγὸς Ἀντρανὶκ εἰσῆλθε μετὰ ρωσικοῦ στρατοῦ εἰς τὰς ἀρμενικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ «χριστιανικοῦ στρατοῦ τῆς ἐκδικήσεως», δὲν ἀπεφεύχθησαν ἀντεκδικήσεις ἐκ μέρους τῶν Ἀρμενίων.

Ἡ διασυμμαχικὴ κατοχὴ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου ἐχαιρετίσθη καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν, οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν πληθυσμῶν ὡς ἀπολύτρωσις, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς καταστροφῆς, ἡ χώρα ἔπασχεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἐξ ἐλλείψεως τροφίμων καὶ ποικίλων στερήσεων. Ἰδιαιτέρως ἐχάρησαν οἱ Χριστιανοί, διότι, ἂν καὶ στρατευθέντες ὅπως ἐκπληρώσουν τὰ στρατιωτικὰ καθήκοντα δυνάμει τῆς γενικεύσεως τῆς ἐνεργοῦ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ εἰς τοὺς μὴ μουσουλμάνους, δὲν κατετάγησαν εἰς μαχίμους μονάδας, ἀλλ' ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς βαρέα καὶ ἐξαντλητικὰ ἔργα εἰς τὰ λεγόμενα ἐργατικὰ τάγματα (ἀμελὲ ταμπουροῦ), εἰς τὰ ὁποῖα πολλοὶ ὑπέκυψαν ἐκ τῶν κακουχιῶν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τὰ συμμαχικά, ἤτοι ἀγγλικά, γαλλικὰ καὶ ἰταλικά, στρατεύματα, κυρίως ὅμως τὰ δύο πρῶτα, ἔσπευσαν νὰ καταλάβουν τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ τοῦ Βοσπόρου ὡς καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀκόμη δὲ καὶ πόλεις κειμένας ἔξω τῆς γραμμῆς τῆς ἀνακωχῆς, συμμετεχόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ εἰς ἄλλα τινὰ σημεῖα καὶ ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων. Τοῦτο ἐθεώρουν οἱ Τοῦρκοι ὡς παραβίασιν τῆς ἀνακωχῆς, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι ἀπέκρυπτον πολὺ πυροβολικὸν καὶ σημαντικὰ ποσὰ ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν. Ὡς ἐκ τῆς δῆθεν παραβιάσεως τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς ἤρχισε νὰ σχηματίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ στρατῷ ἰσχυρὸν ρεῦμα κατὰ τῶν προβλεπομένων ὅρων τῆς εἰρήνης καὶ συνεζητεῖτο οὕτως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ διὰ τοῦ τύπου πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαφύγῃ τούτους ἡ Τουρκία. Ὡς μέσον ὑπεδεικνύετο νὰ ζητηθῇ ἡ προστασία μιᾶς Δυνάμεως, κατὰ προτίμησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐφαίνετο δὲ ὅτι τὸ σχέδιον δὲν ἀπήρεσκεν εἰς τοὺς ἐν Βασιγκτῶνι, οἵτινες δι' ἐπιτροπῆς μελετῶν ἀποσταλείσης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολῆς διεπίστωσαν

Digitized by Google

καὶ διεκήρυξαν εὐθὺς τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀνακωχῆς ὅτι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἦσαν ἀκόμη ὥριμοι πρὸς ἀνεξάρτητον πολιτικὸν βίον. Ἡ δημοσίευσις τῆς διαπιστώσεως ταύτης διέλαθε φαίνεται τὴν προσοχὴν ἐκείνων, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι παρὰ τοῦ Οὐΐλσων καὶ τῶν 14 ἄρθρων τοῦ δεκατετραλόγου του ἔπρεπε ν' ἀναμένουν τὴν τελικὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων τῆς Τουρκίας. Ἡ πραγματικὴ πολιτικὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς δὲν καθωρίζετο, ὡς ὑπετίθετο, ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων αἰσθημάτων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν κεφαλαιούχων, ὧν ὁμὰς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τσέστερ (Chester) ἐπεδίωκεν ἀπὸ πολλοῦ προνόμιον μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς συνδεούσης τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Μεσογείου πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν χαλκωρυχείων καὶ τῶν πετρελαιοφόρων στρωμάτων τῆς περιοχῆς τῆς Μοσούλης.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἐσωτερικῶς ἡ Τουρκία ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἀνακωχῆς ἐδείκνυε τὰ συμπτώματα ἀποσυνθέσεως, τὴν ὁποίαν προσεπάθουν νὰ συγκρατήσουν οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ παράγοντες. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐδραπέτευσαν διὰ γερμανικοῦ τορπιλλοβόλου οἱ κορυφαῖοι τοῦ νεοτουρκικοῦ ὑπουργείου, ὅπερ ἐκυβέρνα τὴν Τουρκίαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἀντικατασταθέντος μόνον μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον τοῦ μεγάλου βεζύρου Σαΐτ Χαλὶμ πασᾶ διὰ τοῦ τέως ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ταλαὰτ πασᾶ. Οὗτος, ὡς καὶ ὁ Ἐνβὲρ πασᾶς καὶ οἱ συνυπουργοί του, ἐφοβοῦντο ὅτι ὄχι μόνον ὁ τουρκικὸς λαὸς θὰ ἐζήτει παρ' αὐτῶν εὐθύνας διότι παρέσυραν τὴν Τουρκίαν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἔγιναν οὕτω παραίτιοι τῆς καταστροφῆς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως θὰ ἐπεδίωκον τὴν εἰς δίκην παραπομπὴν αὐτῶν διὰ τὰς ἀρμενικὰς σφαγάς, περὶ τὰς ὁποίας ἡ ὑπὸ τὸν Νουμπὰρ πασᾶν ἀρμενικὴ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία διεξῆγε σφοδρὰν προπαγάνδαν, ἱδρύσασα πρὸς τοῦτο καὶ γαλλικὸν δημοσιογραφικὸν ὄργανον ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν «Renaissance». Ἐκ τούτου ἡ σπουδὴ τῶν Νεοτούρκων ἀρχηγῶν νὰ φύγουν εἰς Γερμανίαν, ἂν καὶ ἐν πλήρει τότε ἐπαναστάσει. Ἐν Βερολίνῳ ὁ Ταλαὰτ πασᾶς δὲν ἔπαυσε ῥαδιουργῶν καὶ ἐπιδιώκων πολιτικὴν δρᾶσιν διὰ τῶν περὶ αὐτὸν συγκεντρωθέντων ἀντιπροσώπων μουσουλμανικῶν τινων ἐθνοτήτων, οἵτινες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου εἶχον χρησιμεύσει ὡς ὄργανον τῆς Γερμανίας. Ἡ τοιαύτη δρᾶσις τοῦ Ταλαὰτ πασᾶ ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐφονεύθη, τῇ 15 Μαρτίου 1921, ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τοῦ νεαροῦ Ἀρμενίου Τεϋλιριάν, ἐκδικουμένου τὰς ἀρμενικὰς σφαγάς, διὰ τὰς ὁποίας ἐδολοφονήθη κατόπιν ἐν Ῥώμῃ καὶ ὁ ἄλλοτε μέγας βεζύρης Σαΐτ Χαλὶφ πασᾶς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Δζεμὰλ πασᾶς.

Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Νεοτούρκων ἔμενε τὸ στάδιον ἐλεύθερον εἰς τὸ συντηρητικὸν κόμμα τῆς «Ἐλευθερίας καὶ Συνεννοήσεως». Μετὰ συχνὴν ἐναλλαγὴν ὑπουργείων ὑπὸ ἀγγλικὴν ἢ γαλλικὴν ἐπιρροὴν ἐσχηματίσθη μονιμωτέρα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Δαμὰτ Φερὶτ πασᾶν, ἥτις προσεποιεῖτο φιλικὰ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν αἰσθήματα, ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ἦτο τυφλὸν ὄργανον τῆς Γαλλίας, παρὰ τῆς ὁποίας ἤλπιζε διὰ διαφόρων παραχωρήσεων νὰ ἐπιτύχῃ τὸν μετριασμὸν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης. Οὕτως ἡ Κωνσταντινούπολις μετετράπη εἰς πεδίον διπλωματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Γάλλων, καθ' ὃν οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀντέπραττον ἐκ πάσης εὐκαιρίας καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο ἡ μικροπολιτικὴ τῶν ἐν τῇ τέως τουρκικῇ πρωτευούσῃ ὑπάτων ἁρμοστῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων μετὰ κόπου ἠδύνατο νὰ ἐνεργῇ ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Ἑλλάδος (ὁ Ἀλ. Ἀλεξανδρόπουλος κατ' ἀρχάς, ὁ Εὐθ. Κανελλόπουλος κατόπιν) καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ εἰς τὴν διασυμμαχικὴν κατοχὴν συμμετέχοντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ στρατηγὸς Κατεχάκης.

Ἡ κατοχὴ τῆς Σμύρνης καὶ τὸ κίνημα τῆς Ἀνατολῆς. Ἐνῷ ὅμως ὁ Δαμὰτ Φερὶτ πασᾶς κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ ἐξυπηρετῇ τοὺς τρεῖς ὑπάτους ἁρμοστάς, καὶ κυρίως τὸν τῆς Γαλλίας, αἰφνιδίως μετεδόθη ἐκ Παρισίων ὡς βόμβα ἡ εἴδησις ὅτι τὸ Ἀνώτατον Συμμαχικὸν Συμβούλιον ἀπεφάσισε τὴν ὑπὸ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατοχὴν τῆς Σμύρνης. Ἡ ἀπόβασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Σμύρνην συνετελέσθη τῇ 15ῃ Μαΐου 1919 ὑπὸ ἐκδηλώσεις ἀκρατήτου πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας (βλ. λ. *Μικρασιατικὴ* ἐκστρατεία). Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ ἀπὸ μηνῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Τουρκίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν διαφόρων στρατιωτικῶν διαγραφόμενον ἐθνικιστικὸν τουρκικὸν κίνημα ἐναντίον τῆς διασυμμαχικῆς κατοχῆς καὶ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης προσέλαβε μεγαλυτέραν ἔντασιν. Τότε μόνον ἀντελήφθησαν οἱ Ἄγγλοι ὅτι κακῶς ἔπραξαν συμπεριφερθέντες ἱπποτικῶς πρὸς τοὺς Τούρκους στρατιωτικοὺς καὶ πρὸς τοὺς Νεοτούρκους διανοουμένους, καὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν μέτρα ἐναντίον των. Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς πατριωτικῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως ἦτο ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε εὑρισκόμενος ὑποστράτηγος Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσει σημαντικὸν γόητρον κατὰ τὴν ἄμυναν τῶν Δαρδανελλίων τοῦ 1915. Οἱ Ἄγγλοι ἠθέλησαν νὰ συλλάβουν καὶ τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶν, οὗτος ὅμως κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 15 Μαΐου εἰς Σαμψοῦντα, ὁπόθεν ἐλθὼν εἰς συνάφειαν μετ' ἄλλων ἀνωτέρων Τούρκων στρατιωτικῶν ἐν Ἐρζερούμ ἔδωκε τὴν πρώτην ὀργάνωσιν εἰς τὸν ἐθνικιστικὸν ἀγῶνα, ἐκδώσας τὴν πρώτην αὐτοῦ προκήρυξιν τῇ 25ῃ Μαΐου. Τῇ 19ῃ Ἰουνίου ὑπεγράφη ὑπὸ ἀνωτέρων Τούρκων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ (Ρεεφὲτ βέη, Ρεοὺφ βέη, Ἀλῆ Φουὰτ πασᾶ) τὸ πρωτόκολλον Ἀμασείας, διακηρύττον τὴν ἀπόφασιν τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους νὰ ἀντιστῇ τόσον κατὰ τῶν Συμμάχων ὅσον καὶ κατὰ τοῦ σουλτάνου, ὡς ὀργάνου τῶν Συμμάχων. Διότι σημειωτέον ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ Δαμὰτ Φερὶτ πασᾶ ἐφοβήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι τὸ ὅλον κίνημα τῆς Ἀνατολῆς ἐστρέφετο καὶ κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ ὡς ἐκ τούτου παρενέβαλλε παντοῖα προσκόμματα καὶ ἐν συνεχείᾳ προέγραψε τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶν καὶ τοὺς περὶ αὐτόν.

Τῇ 21 Ἰουνίου ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς συνεκάλεσεν ἐθνικὸν συνέδριον ἐν Ἐρζερούμ, ὅπερ ἤρχισε τὰς ἐργασίας του τὴν 23 Ἰουλίου, ψηφίσαν τὸν λεγόμενον «ἐθνικὸν κανονισμὸν» (νιζαμναμέ), εἶδος διακηρύξεως τῆς «Ἑνώσεως πρὸς ἄμυναν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν». Τὸ ἐθνικὸν τοῦτο συνέδριον μετεφέρθη κατόπιν εἰς Σεβάστειαν (Σιβάζ), ὁπόθεν ἐψήφισε καὶ ἐδημοσίευσε τὸν «ἐθνικὸν ὅρκον» (μισάκι-μιλλί), διὰ τοῦ ὁποίου ἐτίθεντο αἱ βάσεις τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τῶν Τούρκων τῆς Ἀνατολῆς, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ὑπεστήριξαν καὶ ἐπέτυχον τῷ 1923 διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ σημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς, κατ' ἀκριβῆ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἐπισήμου τουρκικοῦ κειμένου: 1) Ἡ πατρὶς εἶναι ἐντὸς τῶν ἐθνικῶν συνόρων ἓν σύνολον ἑνιαῖον. Τὰ διάφορα αὐτῆς τμήματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χωρισθοῦν ἀπ' ἀλλήλων.

2) Τὸ ἔθνος θέλει ὑπερασπισθῆ καὶ ἀντιστῆ σύσσωμον ἐναντίον πάσης ξένης κατοχῆς καὶ ἐπεμβάσεως καὶ ἐν περιπτώσει καταλύσεως τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως.

3) Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις δὲν ἤθελεν εἶσθαι εἰς θέσιν νὰ περιφρουρήσῃ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν, θέλει καταρτισθῆ προσωρινὴ κυβέρνησις πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Τὸ συμβούλιον τῆς κυβερνήσεως ταύτης θέλει ἐκλεγῆ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου. Ἐὰν δὲν συνεδριάζῃ τὸ συνέδριον, τὴν ἐκλογὴν θέλει ἐνεργήσει ἡ «ἀντιπροσωπευτικὴ ἐπιτροπή».

4) Ὡς βάσις θέλει ληφθῆ ἡ ἐπικράτησις τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐθνικῆς θελήσεως.

5) Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθοῦν εἰς τὰ χριστιανικὰ στοιχεῖα προνόμια παραβιάζοντα τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν κυριαρχίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἡμῶν ἰσορροπίαν.

6) Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν δεκταὶ ἐντολαὶ καὶ προστασία.

7) Θέλει καταβληθῆ προσπάθεια πρὸς ἄμεσον σύγκλησιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ πρὸς ἔλεγχον τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τῶν ἐθνοσυνελεύσεων.

Οἱ Σύμμαχοι, ἰδίως ὅμως ἡ Ἑλλάς, παρηκολούθουν ἤδη μετ' αὐξούσης ἀνησυχίας τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ἀγγλία μάλιστα ἀπεφάσισε νὰ δράσῃ καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἀναμενομένων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Τῇ 16ῃ Μαρτίου 1920 συνελήφθησαν ἐντὸς τοῦ βουλευτηρίου ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλοὶ ὀπαδοὶ τοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος, μεταξὺ δὲ ἄλλων ὁ πλοίαρχος Ρεοὺφ βέης, καὶ κατόπιν ἐκλείσθη ἡ βουλὴ διὰ σουλτανικοῦ διατάγματος. Βουλευταί τινες καὶ διανοούμενοι κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν εἰς Ἄγκυραν, ὅπου προκηρύξας ἐκλογὰς συνεκάλεσεν ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ἐθνοσυνέλευσιν (βλ. κατ. χρονολογικὸν πίνακα).

Ἡ μεγάλη ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἀγκύρας ἤνοιξε τῇ 23ῃ Ἀπριλίου 1920, ἐκλέξασα τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶν πρόεδρον καὶ τῆς συνελεύσεως καὶ τῆς κυβερνήσεως. Οὕτως ἐσχηματίσθη νέα τουρκικὴ κυβέρνησις εἰς τὰ ἔξω τῆς συμμαχικῆς κατοχῆς τουρκικὰ ἐδάφη, ἐνῷ ὁ σουλτᾶνος μὲ τὸ ὑπουργεῖόν του ἐκυβέρνα εἰς τὰ ὑπὸ διασυμμαχικὴν κατοχήν. Ἡ ῥῆξις τῶν δύο κυβερνήσεων δὲν ἦτο ἀκόμη τελεία. Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ διεκήρυττεν εἰς τοὺς λόγους του ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἦτο αἰχμάλωτος τῶν Συμμάχων καὶ ὅτι θέλει ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ὅταν παύσῃ ἡ διασυμμαχικὴ κατοχή. Ἡ κυβέρνησις ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεδίκαζεν ἀναφανδὸν τὸ ἐθνικιστικὸν κίνημα καὶ ἐξέδωκε φετβᾶν κηρύσσοντα τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτοῦ ἐκτὸς νόμου. Εἰς ταῦτα ἀπήντα ἡ ἐθνικιστικὴ κυβέρνησις διὰ φετβᾶ ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδικοῦ της σεϊχουλισλάμου. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν καὶ ἐσυνεχίζοντο αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐνῷ ἄλλαι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις διεξήγοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Ἀρμενικῆς δημοκρατίας τοῦ Καυκάσου πρὸς ἀποκατάστασιν ἀμέσου συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Κὰρς καὶ τὴν Ἀλεξανδροπὸλ καὶ ὑπεγράφη νικηφόρος διὰ τοὺς Τούρκους εἰρήνη τῇ 3 Ἰανουαρίου 1921. Μετὰ τοῦτο ἀπεστάλη εἰς Μόσχαν τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία, ἥτις μετὰ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας ὑπέγραψε συνθήκην φιλίας, δι' ἧς αὕτη ἀνεγνώρισε τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγκύρας. Ἦτο ἡ πρώτη ἔξωθεν ἀναγνώρισις τῆς ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶν de facto κυβερνήσεως. Μετ' ὀλίγον ἀνετράπη ἡ ἐν Γεωργίᾳ κυβέρνησις τῶν Μενσεβίκων καὶ ἡ Τουρκία κατέλαβε τὸ Ἀρδαχάν, τὸ Ἀρτβὶν καὶ τὸ Βατοὺμ. Ὅταν αἱ σοβιετικαὶ δημοκρατίαι τοῦ Καυκάσου προσεχώρησαν εἰς τὴν Ε.Σ.Σ.Ρ., ὑπεγράφη ἐν Κὰρς τῇ 16 Ὀκτωβρίου 1921 μεταξὺ Ρωσίας, τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας καὶ τῶν τριῶν δημοκρατιῶν τοῦ Καυκάσου συνθήκη, παραχωροῦσα εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ Κάρς, τὸ Ἀρδαχὰν καὶ τὸ Ἀρτβίν, ἀφήνουσα ὅμως τὸ Βατοὺμ εἰς τὴν Ρωσίαν.

Συνεχιζομένων ἀκόμη τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡ Γαλλία ἀπέστειλεν εἰς Ἄγκυραν τὸν γερουσιαστὴν Φραγκλὲν Μπουγιών, ὅπως διαπραγματευθῇ συμφωνίαν μετὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας. Ἡ συμφωνία ὑπεγράφη ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1921, ἀποτελέσασα καίριον τραῦμα κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀγῶνος. Διὰ ταύτης ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας καὶ καθωρίζοντο τὰ σύνορα Τουρκίας καὶ Συρίας, ἅτινα εἶναι, πλὴν ἐλαχίστων τροποποιήσεων, ἀκριβῶς τὰ σημερινά, ἐνῷ συγχρόνως ἀφήνετο εἰς τὴν Τουρκίαν ἱκανὸν πολεμικὸν ὑλικόν.

Τῇ 24 Μαρτίου 1922 αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐπρότειναν ἀνακωχὴν μεταξὺ Ἀγκύρας καὶ Ἑλλάδος, ὑποδεικνύουσαι καὶ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἠρνήθη, δηλοῦσα ὅτι θὰ διεπραγματεύετο περὶ εἰρήνης μόνον μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀνατολῆς. Οὐχ ἧττον ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἀπέστειλεν εἰς Εὐρώπην τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ κατόπιν τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν Φετχὶ βέην, ὅπως ζητήσωσιν εἰρηνικὴν λύσιν. Ὁ Φετχὶ βέης μετέβη εἰς Λονδῖνον, κομιστὴς διαλλακτικῶν προτάσεων, ἀλλ' ἂν καὶ ἔμεινεν ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ τρεῖς ἑβδομάδας, οὐδεὶς ἐκ τῶν Ἄγγλων ὑπουργῶν ἐδέχθη αὐτόν. Ἦτο παράλειψις σοβαρά, διότι ἂν συνωμολογεῖτο τότε εἰρήνη θ' ἀπεφεύγοντο αἱ ἐπακολουθήσασαι συνέπειαι, αἵτινες ἦσαν καὶ διὰ τὴν Ἀγγλίαν δυσάρεστοι.

Ἡ κατάρρευσις τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου. Διότι μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ μικρασιατικοῦ μετώπου οἱ Σύμμαχοι, καὶ κυρίως ἡ Ἀγγλία, ἔμεινε μόνη ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῶν ἀσιατικῶν ἀκτῶν τῶν Δαρδανελλίων, τῶν ὁποίων εἶχον διακηρύξει οἱ Σύμμαχοι τὴν οὐδετερότητα. Ἡ κατάστασις ἦτο ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς Ἄγγλους. Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία συνεφώνησαν νὰ ἐνεργήσουν ἀπὸ κοινοῦ, ἀντιτασσόμεναι κατὰ πάσης παραβιάσεως τῶν οὐδετέρων ζωνῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τῇ 16ῃ Σεπτεμβρίου ἡ Ἀγγλία ἀνήγγελλεν ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσε τὰς ἀγγλικὰς κτήσεις (Dominions), ὡς καὶ τὴν Γιουγκοσλαυΐαν καὶ Ρουμανίαν νὰ παράσχωσιν ἐνεργὸν βοήθειαν πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν Στενῶν. Ἡ ἀπάντησις ἦτο ἀρνητική. Μαθόντες τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν νὰ δράσουν ἀμέσως καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς προήλασε πρὸς τὴν οὐδετέραν ζώνην. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἀπέσυραν τὰ στρατεύματα αὐτῶν καὶ ἀπεστάλη εἰς Σμύρνην ὁ Φραγκλὲν Μπουγιών, ὅπως μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ καὶ ἀνακόψῃ τὴν πρὸς τὰ Στενὰ τουρκικὴν προέλασιν. Τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα ἔμειναν μόνα. Τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Κάρζων προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Γάλλου πρωθυπουργοῦ Πουανκαρέ, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀγγλικὴ κατοχὴ ἀναφορικῶς πρὸς τὰς οὐδετέρας ζώνας, καὶ ἡ γαλλικὴ περὶ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης. Αὐθημερὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμφωνίας ταύτης, αἱ «προέχουσαι σύμμαχοι Δυνάμεις» ἐκάλεσαν τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγκύρας εἰς συνδιάσκεψιν πρὸς συζήτησιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης ἐπὶ δύο κυρίων βάσεων: τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης μέχρι τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ ἀπαραβάτου τῶν οὐδετέρων ζωνῶν μέχρι συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν εἶχε φθάσει μέχρι τῶν συρματοπλεγμάτων τῶν ἐν Δαρδανελλίοις (πόλει) ἀγγλικῶν θέσεων καὶ μόνον ἡ λεπτότης καὶ ἡ σθεναρὰ στάσις τοῦ στρατηγοῦ Harington προέλαβον σύγκρουσιν. Τῇ 2ᾳ Σεπτεμβρίου ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἐδέχθη τὴν πρότασιν τῶν Συμμάχων καὶ ἐπρότεινε προκαταρκτικὴν συνδιάσκεψιν διὰ τὴν 29ην Ὀκτωβρίου. Τῇ 22/11 Ὀκτωβρίου ὑπεγράφη ἡ στρατιωτικὴ σύμβασις (ἀνακωχὴ) Μου-

Digitized by Google

δανιῶν μεταξὺ ἀντιπροσώπων τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας (Ἰσμὲτ πασᾶ), τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατηγῶν τῶν συμμάχων (C. H. Harington διὰ τὴν Ἀγγλίαν, Ch. Charpy διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Mombelli διὰ τὴν Ἰταλίαν) καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος (στρατηγοῦ Ἀλ. Μαζαράκη καὶ συνταγματάρχου Σαρηγιάννη).

Ἡ ἔκπτωσις τῶν Ὀσμανιδῶν. Οἱ Σύμμαχοι ἐκάλεσαν εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης καὶ τὴν φυτοζωοῦσαν πλέον σουλτανικὴν κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Τεβφὴκ πασᾶς, τελευταῖος μέγας βεζύρης τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἔγραψεν εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Ἀγκύρας προτείνων κοινὴν ἐνέργειαν καὶ τοῦτο ἔθεσε πρὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως δύο κυβερνήσεων ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας. Πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀτόπου τούτου ἐχωρίσθη ἡ χαλιφεία ἀπὸ τοῦ σουλτανάτου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατηργήθη τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1922 καὶ διεκηρύχθη πάλιν λαϊκὴ κυριαρχία. Ἀπεφασίσθη ὅμως νὰ διατηρηθῇ ἡ χαλιφεία εἰς τὴν δυναστείαν τοῦ Ὀσμάν. Αἱ κυβερνητικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετεβιβάσθησαν τότε εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγκύρας.

Οὕτως ἡ δυναστεία τοῦ Ὀσμὰν ἢ τοῦ *Ὀτουμάνου*, ὡς λέγει ὁ ἡμέτερος Χαλκοκονδύλης, ἥτις εἶχε κυβερνήσει τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐπὶ 623 ἔτη, ἐξέλιπε καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπαυσεν οὖσα πρωτεύουσα τῆς Τουρκίας. Τῇ 17ῃ Νοεμβρίου ὁ τελευταῖος σουλτᾶνος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας Μεχμὲτ ΣΤ' ὁ Βαχτετντὶν κατέφυγεν ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ «Malaya», τὸ ὁποῖον τὸν μετέφερεν εἰς Μάλταν. Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐξέλιπε καὶ ἐγεννᾶτο ἡ Νέα Τουρκία.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Βαχτετντὶν ὁ «ἐπὶ τοῦ σερὶ ἐπίτροπος» (τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερεν ἤδη ὁ τέως ἀκούων εἰς τὸν πομπώδη τοῦ σεϊχουλισλάμου) ἐκήρυξε τοῦτον διὰ φετβᾶ ἔκπτωτον τοῦ χαλιφικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐξέλεξε χαλίφην τὸν πρεσβύτερον τῶν ἐπιζώντων γόνων τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν, τὸν Ἀβδοὺλ Μετζίτ, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ. Ὁ νέος χαλίφης ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας, παρῃτήθη δὲ καὶ δι' ἐγγράφου δηλώσεως τῶν ἐπὶ τοῦ σουλτανάτου κληρονομικῶν δικαιωμάτων του. Ἦτο ἡ τελευταία φορά, καθ' ἣν ἐγίνετο κυβερνητικὴ πρᾶξις διὰ φετβᾶ, διότι μετ' ὀλίγον ἡ δημοκρατικὴ Τουρκία κατήργησε καὶ τοὺς *φετβᾶδες* καὶ τὰ *σεριάτ* (ἱεροὺς νόμους).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισεν ἡ συνδιάσκεψις τῆς Λωζάννης τὰς ἐργασίας αὐτῆς τῇ 20ῇ Νοεμβρίου, ἀπολήξασα εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς φερωνύμου συνθήκης (βλ. λ. *Λωζάννης συνθήκη*). Διὰ ταύτης οἱ Τοῦρκοι ἐπραγματοποίησαν τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα τῆς Σεβαστείας. Αἱ διομολογήσεις κατηργήθησαν ὁριστικῶς. Πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ὁμοιογενείας τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ ἔγινεν ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἔναντι τῶν Τούρκων τῆς Ἑλλάδος (πλὴν τῶν Ἑλλήνων κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Τούρκων τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης).

Τὸ νέον τουρκικὸν κράτος. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐσχημάτισαν οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν ἐξελίξει, προσετίθετο καὶ νέον, ἡ Τουρκία τῆς Ἀγκύρας, ἥτις μετ' ὀλίγον ἐδέχθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα διὰ ψηφίσματος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐκδοθέντος προτάσει τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ (29/30 Ὀκτωβρίου 1923). Γενομένου δεκτοῦ τοῦ ψηφίσματος, ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ἐξελέγη πρῶτος πρόεδρος τῆς τουρκικῆς δημοκρατίας, ἀναθέσας ἀμέσως τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου εἰς τὸν Ἰσμὲτ πασᾶν.

Ὡς ὅλοι οἱ μέχρι τοῦδε μεταρρυθμισταὶ τῆς Τουρκίας καὶ ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς δὲν ἠθέλησε νὰ φανῇ θίγων ἐξ ἀρχῆς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ. Τὸ πρῶτον δημοκρατικὸν Σύνταγμα τῆς νέας Τουρκίας διετήρησε τὴν διάταξιν τοῦ παλαιοῦ, καθ' ἣν ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους εἶναι ἡ μουσουλμανική. Βαθμιαίως ὅμως διέγνωσεν ὅτι ριζικαὶ μεταρρυθμίσεις δὲν ἦσαν δυναταί, ἂν μὴ ἠλευθεροῦτο τὸ κράτος ἀπὸ τῆς θρησκείας, πρὸς πρόληψιν πάσης ἀναμίξεως τῆς θρησκευτικῆς ἐπιρροῆς, ἥτις ἦτο μέχρι τοῦδε τὸ κυριώτερον κώλυμα τοῦ ἐκνεωτερισμοῦ. Ἑπομένως ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ νέου καθεστῶτος ἐστράφη κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς χαλιφείας καὶ κατὰ τοῦ ὅρου ἐκείνου τοῦ Συντάγματος, καθ' ὃν ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους εἶναι ἡ μουσουλμανική. Τῇ 3ῃ Μαρτίου ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ κατώρθωσε νὰ ψηφισθοῦν ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τρεῖς νόμοι, δι' ὧν κατηργεῖτο τὸ χαλιφικὸν ἀξίωμα, ἡνοποιεῖτο ἡ παίδευσις, δηλαδὴ κατηργοῦντο τὰ ἱεροδιδασκαλεῖα, καὶ κατηργεῖτο ἡ ἐπὶ τῶν βακουφίων καὶ τοῦ σερὶ ἐπιτροπεία, τῇ δὲ 8ῃ Ἀπριλίου ἐψηφίσθη καὶ τὸ περὶ καταργήσεως τῶν ἱεροδικείων νομοσχέδιον. Συνέπεια τοῦ πρώτου τῶν νόμων τούτων ἦτο ὅτι ἐτίθετο ὁριστικῶς τέρμα εἰς τὴν δυναστείαν. Ὁ Ἀβδοὺλ Μετζίτ, ὅστις, ὡς λέγουν οἱ ἐν Ἀγκύρᾳ, εἶχεν ἀρχίσει νὰ δεικνύῃ τάσεις καὶ κοσμικοῦ ἡγεμόνος, ἐκλήθη νὰ φύγῃ ἐκ Τουρκίας καὶ ἐδέησε ν' ἀποχωρήσῃ εἰς Νίκαιαν τῆς Γαλλίας, ὅπου καὶ ζῇ μέχρι τοῦδε ἐξόριστος. Συγχρόνως διὰ τῶν νόμων τούτων ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν πανισλαμικὴν πολιτικὴν τῆς Τουρκίας, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζε καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς χαλιφείας δρῶν κόμμα τῶν Μουσουλμάνων τῶν Ἰνδιῶν. Διὰ τῶν συναφῶς ἐφαρμοσθέντων μέτρων ἡ Τουρκία προσεπάθει νὰ χωρίσῃ διὰ πρώτην φορὰν τὴν θρησκείαν ἀπὸ τῆς πολιτείας.

Συγχρόνως ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ἔστρεψε τὰς προσπαθείας του καὶ πρὸς τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ στρατοῦ, ὅστις, παρὰ τὰς ἀπὸ τοῦ 1839 ἐπιδιωκομένας πολιτειακὰς καὶ κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις, εἶχε παραμείνει μέχρι τοῦδε ὁ κυριώτερος παράγων τοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς χώρας. Διὰ τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἐπιβληθῆ ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ τῷ 1876 καὶ ἡ παραχώρησις τοῦ πρώτου ὀθωμανικοῦ Συντάγματος. Διὰ τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἐπιβληθῆ πάλιν τῷ 1908 ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος καὶ διὰ τοῦ στρατοῦ ἐπίσης ἐπεκράτησε τὸ ἐθνικιστικὸν κίνημα τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ 1918. Πρὸς καταπολέμησιν τοῦ παράγοντος τούτου ἔστρεψε τὰς ἐνεργείας του ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἐπιδιώκων τὴν ἐνίσχυσιν τῆς θέσεως τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας χάρις εἰς τὸ προσωπικὸν γόητρον, τὸ ὁποῖον ἐξήσκει ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ὅλης ἐθνικιστικῆς κινήσεως. Τοῦτο συνήντησε κατ' ἀρχὰς ἀντενεργείας ὡρισμένων παραγόντων. Ἐσχηματίσθη κόμμα ἀντιπολιτεύσεως ὑπὸ τὸν Ρεοὺφ βέην καὶ τὸν Κιαζὶμ Καρὰ-Μπεκὶρ πα-

Ὁ ραγδαῖος ἐξευρωπαϊσμὸς τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος.
[1=Πρὸ τοῦ πολέμου, 2=κατὰ τὸν πόλεμον, 3=μετὰ τὸν πόλεμον.

σᾶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δημοκρατικὸν προοδευτικὸν κόμμα» (Νοέμβριος 1924). Τὸ πρῶτον ὑπουργεῖον Ἰσμὲτ πασᾶ ἔπεσε καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Φετχῆ βέην. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπιβολὴ τῶν νέων μεταρρυθμίσεων προεκάλεσεν ἀντιδραστικὴν κίνησιν, ἥτις ἐξεδηλώθη δι' ἐπαναστάσεως τῶν Κούρδων κατὰ τοῦ ὑπερμέτρως συγκεντρωτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἐφηρμόζετο ἐξ Ἀγκύρας. Τῆς ἀντιδραστικῆς ταύτης κινήσεως ἐπωφεληθεὶς ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ἐπάταξε τὴν ἀντιπολίτευσιν. Μετὰ σφοδρὰν συζήτησιν ἐν συνεδρίᾳ τοῦ λαϊκοῦ (κεμαλικοῦ) κόμματος, καθ' ἣν ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ὡμίλησεν ἐπὶ ἐξάωρον, τὸ ὑπὸ τὸν Φετχῆ βέην ὑπουργεῖον ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀνετέθη πάλιν ἡ κυβέρνησις εἰς τὸν Ἰσμὲτ πασᾶν, ὑφ' οὗ ἐψηφίσθη ὁ περὶ «διατηρήσεως τῆς τάξεως νόμος» (ὁ κατοχυρωτικὸς τοῦ καθεστῶτος).

Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐπανιδρύθησαν τὰ «δικαστήρια τῆς ἀνεξαρτησίας», ἅτινα εἶχον λειτουργήσει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ταύτης, καὶ ἤρχισεν ἡ δίωξις τῶν Κούρδων ἐπαναστατῶν καὶ τῶν ἀντιπολιτευομένων. Τὸ κόμμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατηργήθη. Αἱ συνταγματικαὶ ἐλευθερίαι περιωρίσθησαν πρὸς στιγμήν. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὅστις δὲν ἐτίθετο ὑπὸ τοῦ δημοκρατικοῦ Συντάγματος τῆς νέας Τουρκίας ὑπεράνω τῶν κομμάτων, ἠδυνήθη νὰ δράσῃ πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς του. Ἡ κουρδικὴ ἐπανάστασις κατεστάλη διὰ στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν, διὰ τῆς λειτουργίας τῶν δικαστηρίων τῆς ἀνεξαρτησίας, ὡς καὶ δι' ἐκτοπισμῶν τῶν Κούρδων. Ἐν συνεχείᾳ δὲ τῶν πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς πολιτείας ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιρροῆς μέτρων κατηργήθησαν τὰ δερβισικὰ τάγματα καὶ ἐκλείσθησαν οἱ τεκέδες, οἵτινες ὑπεκίνησαν καὶ ὑπέθαλπον τὸ κουρδικὸν κίνημα.

Συγχρόνως ἤρχισε καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων. Διὰ προεδρικοῦ διατάγματος εἰσήχθη εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικὸν τὸ πηλήκιον ἀντὶ τοῦ φεσίου. Τῇ 25ῃ Νοεμβρίου 1925 ἐψηφίσθη ὁ νόμος, διὰ τοῦ ὁποίου κατηργεῖτο καθ' ἅπαν τὸ κράτος τὸ φέσιον καὶ εἰσήγετο ὁ πῖλος ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς. Ὁ νόμος οὗτος προεκάλεσεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας ἀντιδραστικήν τινα κίνησιν, ἥτις κατεστάλη διὰ τῆς δράσεως τῶν δικαστηρίων τῆς ἀνεξαρτησίας.

Τῇ 17ῃ Φεβρουαρίου 1926 ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὸν νέον ἀστικὸν κώδικα, ὅστις εἶναι σχεδὸν μετάφρασις τοῦ ἑλβετικοῦ, ἀποτελῶν μίαν τῶν οὐσιωδεστέρων μεταρρυθμίσεων τοῦ κεμαλικοῦ καθεστῶτος. Ἡ πολυγαμία ἀπηγορεύθη ἤδη διὰ νόμου καὶ οἱ περὶ γάμου, διαζυγίου καὶ κληρονομίας νόμοι ἐτροποποιήθησαν ριζικῶς. Τὰ μόνα σημεῖα τῆς «λαϊκῆς» τουρκικῆς δημοκρατίας, δι' ὧν αὕτη ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς θρησκείας, ἦτο ἡ περὶ ἐπισήμου θρησκείας τοῦ κράτους διάταξις τοῦ Συντάγματος καὶ ἡ ὕπαρξις «προεδρίας θρησκευτικῶν ὑποθέσεων», ὑπαγομένης εἰς τὸ πολιτικὸν γραφεῖον τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Ἡ πρώτη κατηργήθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 9 Ἀπριλίου 1928 διὰ ψηφίσματος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ὁρίζοντος συνάμα ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἱεροῦ νόμου ἀντίθεται εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος κατηργήθη καὶ ὁ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ὅρκος (βάλλαχι) ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς τιμῆς ὅρκου.

Τῷ 1926 ἐφηρμόσθησαν αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, λόγῳ τῆς ἀνακαλύψεως συνωμοσίας κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ. Πολλὰ μέλη τοῦ τέως κομιτάτου τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου παρεπέμφθησαν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἀπηγχονίσθησαν, μεταξὺ δὲ ἄλλων ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Δζαβὶτ βέης, ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Σουκρῆ βέης, ὁ δρ. Ναζὶμ βέης, ὁ Δζαμπουλὰτ βέης καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ Κιαζὶμ Καρὰ-Μπεκὶρ πασᾶς, Ἀλῆ Φουὰτ πασᾶς καὶ Ρεεφὲτ πασᾶς ἠθῳώθησαν. Ὁ ἐν Εὐρώπῃ εὑρισκόμενος πρῴην πρωθυπουργὸς Ρεοὺφ βέης κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς δεκαετῆ εἱρκτήν.

Ἀπὸ τοῦ 1927 ἤρχισεν ἡ ἐφαρμογὴ νέας οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς (βλ. ἀνωτ. *[Πολιτ. Γεωγρ.]*). Τὸ θέρος τοῦ 1927 ἔγιναν κοινοβουλευτικαὶ ἐκλογαί, καθ' ἃς τὸ λαϊκὸν κόμμα ἐκέρδισε σχεδὸν τὴν παμψηφίαν, μεθ' ὃ ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ἐξελέγη διὰ δευτέραν φορὰν πρόεδρος τῆς δημοκρατίας.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική. Ἐνῷ ἐφηρμόζοντο οὐχὶ ἄνευ ποιᾶς τινος ἀντιδράσεως αἱ ριζικαὶ αὗται μεταρρυθμίσεις, ἡ δημοκρατικὴ Τουρκία ἐκανόνιζε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν της ἐπὶ εἰρηνικῶν βάσεων.

Τῇ 19ῃ Μαΐου 1924 συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰδικὴ συνδιάσκεψις πρὸς καθορισμὸν τῶν μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ νέου κράτους τοῦ Ἰρὰκ συνόρων, ἅτινα εἶχον μείνει ἐκκρεμῆ ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς Λωζάννης. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπετεύχθη συνεννόησις, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Τουρκία ὑπέβαλον τὸ ζήτημα εἰς διαιτησίαν. Τῇ 16ῃ Δεκεμβρίου 1925 ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἀπεφάνθη ὅτι ὁ νομὸς Μοσούλης δέον νὰ δοθῇ εἰς τὸ Ἰράκ. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ δεχθοῦν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς θέσεώς των ὑπέγραψαν τῇ 17ῃ Δεκεμβρίου 1925 ἐν Παρισίοις συνθήκην ἀμοιβαίας οὐδετερότητος τριετοῦς διαρκείας μετὰ τοῦ Τσίτσεριν, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας. Αἱ τουρκορρωσικαὶ σχέσεις, αἵτινες εἶχον χαλαρωθῆ κάπως ἀπὸ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, ἐγίνοντο πάλιν στενόταται. Πρὸς καθησύχασιν τῆς Ρωσίας, ἥτις παρηκολούθει ἀνησύχως τὸν τουρκικὸν παντουρανισμόν, αἱ τουρκικαὶ ὀργανώσεις τῆς «Τουρκικῆς ἑστίας» (τοὺρκ-ὀντζαγί), ἐξέδωκαν δήλωσιν διακηρύττουσαν ὅτι ὁ τουρκικὸς ἐθνικισμὸς εἶχεν ἁπλῶς μορφωτικὸν καὶ τοπικιστικὸν χαρακτῆρα, μὴ ἐπιδιώκων παντουρανικοὺς σκοποὺς (βλ. λ. *παντουρανισμός*).

Τὸ θέρος τοῦ 1926 διηυθετήθη καὶ τὸ ζήτημα τῆς Μοσούλης, ὑπογραφείσης ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ 5ῃ Ἰουνίου ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τουρκίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ἰρὰκ εἰδικῆς συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας ὁλόκληρον τὸ τέως βιλαγέτιον Μοσούλης παρεχωρεῖτο εἰς τὸ Ἰρὰκ μετ' ἐλαφρᾶς μεθοριακῆς μεταρρυθμίσεως ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἰρὰκ καταβάλλῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν 10% τῶν ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πετρελαίων τῆς Μοσούλης ἐσόδων τοῦ δημοσίου.

Τῇ 22ᾳ Ἀπριλίου 1926 ὑπεγράφη συνθήκη οὐδετερότητος μετὰ τῆς Περσίας, καὶ ἔκτοτε ἀπέβησαν ἐγκάρδιοι αἱ σχέσεις τῶν δύο γειτόνων κρατῶν, ἅτινα ἦσαν ἀπὸ αἰώνων ἄσπονδοι ἐχθροὶ λόγῳ καὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος. Συνθήκη αἰωνίας εἰρήνης καὶ φιλίας ὑπεγράφη ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ 27 Μαΐου 1928 μετὰ τοῦ Ἀφγανιστάν.

Μετὰ τὴν διακανόνισιν τῶν ἀσιατικῶν αὐτῆς σχέσεων, ἡ Τουρκία ἐστράφη πλέον πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀκολουθεῖ ἔκτοτε πολιτικὴν εὐρωπαϊκήν, γενομένη δεκτὴ προτάσει τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Τῇ 27 Μαΐου ὑπέγραψε σύμφωνον (pacte) ἐπιθέσεως καὶ διαιτησίας μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ μετὰ ἄλλων κρατῶν (βλ. κατωτέρω χρονολογικὸν πίνακα).

Αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις. Αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις διῆλθον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης περίοδον δοκιμασίας ὡς

Digitized by Google

ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων ἐκκρεμῶν ζητημάτων, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀκαθορίστου θέσεως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπολειφθείσης ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς μειονότητος. Ὡς ἐκ τῆς ἀοριστίας ταύτης ἀπέβη πρὸς στιγμὴν κρίσιμος καὶ ἡ θέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου, ὃν αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἠθέλησαν νὰ περιλάβουν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ συλλαβόντες ἐξώρισαν εἰς Ἑλλάδα. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις προσέφυγεν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἥτις ἀπεφάσισε νὰ ἐρωτηθῇ σχετικῶς τὸ ἐν Χάγῃ Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης καὶ νὰ γίνῃ συγχρόνως σύστασις πρὸς τὰς δύο κυβερνήσεις, ὅπως λύσουν τὴν διαφορὰν δι' ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεων. Πράγματι δὲ κατόπιν μακρῶν συνομιλιῶν ἐπετεύχθη συμφωνία καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι παρῃτήθησαν πάσης ἀξιώσεως νὰ ἐξετασθῇ ἡ προσωπικὴ κατάστασις τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐδέχθη τὴν ἐκλογὴν ἄλλου πατριάρχου.

Μετὰ τὴν διευθέτησιν τοῦ πατριαρχικοῦ ζητήματος ὑπελείπετο ἡ διακανόνισις τῶν ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν δημιουργηθέντων περιουσιακῶν καὶ ἄλλων ζητημάτων, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ τοῦ ποῖοι Ἕλληνες ὀρθόδοξοι δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς «ἐγκατεστημένοι» (établis) ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μετὰ μακρὰς καὶ ἐπιπόνους διαπραγματεύσεις ὑπεγράφη τῇ 10ῃ Ἰουνίου 1930 ἡ λεγομένη «Οἰκονομικὴ συμφωνία τῆς Ἀγκύρας», διακανονίσασα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ γενικοῦ συμψηφισμοῦ τὸ ζήτημα τῶν ἑκατέρωθεν περιουσιῶν, ἐξασφαλίσασα τὴν διατήρησιν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ προλαβοῦσα τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξιν νέου προσφυγικοῦ ὄγκου ἐξ 120.000 Ἑλλήνων. Ἡ συμφωνία αὕτη ἀπετέλεσε σημαντικὸν βῆμα πρὸς τὴν πραγματικὴν προσέγγισιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάγκη κατενοήθη λόγῳ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως καὶ τῆς σπουδαιότητος, ἣν ἐνέχει ἡ παγίωσις τῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας εἰς τὰ Βαλκάνια.

Ἡ προσέγγισις αὕτη συνετελέσθη τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου 1930, ὅτε μετέβησαν εἰς Ἄγκυραν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ προέδρου τῆς Τουρκικῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς Ἐλ. Βενιζέλος καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἀνδρ. Μιχαλακόπουλος, τυχόντες ὑποδοχῆς λίαν ἐγκαρδίου. Εἰς τὰς ἀνταλλαγείσας προπόσεις ἐτονίσθη ἡ ἐγκαρδιότης τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργὸς ἐτόνισεν εἰς τὴν πρόποσίν του ὅτι ἡ ἑλληνοτουρκικὴ προσέγγισις ἤρχισεν ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπὸ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, ὅτι Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, ἔχοντες κοινὰ συμφέροντα, εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνεννοηθοῦν καὶ συνεργασθοῦν ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ὅτι δὲ ἔχουν ἀμφότεροι τὰ αὐτὰ μεγάλα συμφέροντα εἰς τὰ Βαλκάνια.

Ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς διεκήρυξεν ὅτι μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης νέα ἐποχὴ ἐνεκαινίσθη διὰ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας. «Ἰδοὺ ὁ λόγος, εἶπεν ὁ Ἕλλην πρωθυπουργός, δι' ὃν ἐρχόμεθα νὰ τείνωμεν ὑμῖν εἰλικρινῶς τὴν χεῖρα καὶ νὰ δηλώσωμεν πρὸς ὑμᾶς ὅτι ὁ ἀπὸ αἰώνων διαρκῶν ἀνταγωνισμὸς ἔληξεν ὁριστικῶς». Καὶ προσέθεσεν ὅτι «ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ Βαλκανικὴ ἕνωσις, ἀλλ' ὅτι ἐν ὅσῳ δὲν πραγματοποιηθῇ καὶ μέχρις ὅτου πραγματοποιηθῇ εἶναι ὕψιστα ἐνδιαφέρον νὰ γνωσθῇ ὅτι αἱ δύο ἡμῶν χῶραι δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἀντίθετα στρατόπεδα».

Τὴν ἐπιοῦσαν, 30ὴν Ὀκτωβρίου, ὑπεγράφη ἐν Ἀγκύρᾳ ἐν μέσῳ νέων ἐκδηλώσεων ἐγκαρδιότητος ἡ ἑλληνοτουρκικὴ «Σύμβασις ἐμπορίου, ναυτιλίας, ἐγκαταστάσεως καὶ προξενική», ἐξασφαλίζουσα ἀμοιβαίως τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐμπορίου, τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τεχνῶν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν δύο συμβαλλομένων μερῶν. Συγχρόνως ὑπεγράφη ἡ «Συνθήκη φιλίας, οὐδετερότητος, διαλλαγῆς καὶ διαιτησίας», ἐγκαινιάσασα νέαν πράγματι ἐποχὴν εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο κρατῶν καὶ τῶν δύο λαῶν. Ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ἱστορικῆς ταύτης διὰ τὰ δύο κράτη συνθήκης λέγεται ὅτι «ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Τουρκικῆς δημοκρατίας, ἐν τῇ μερίμνῃ των, ὅπως ἀκολουθήσωσιν ἀνὰ πᾶσαν περίστασιν πολιτικὴν ὁμονοίας καὶ θέλοντες νὰ διαδηλώσωσι τὴν ἐπιθυμίαν των, ὅπως συμβάλωσιν εἰς τὸ ἔργον τῆς γενικῆς εἰρήνης, λύοντες συμφώνως πρὸς τὰς ὑψίστας ἀρχὰς τοῦ δημοσίου διεθνοῦς δικαίου τὰς διαφοράς, αἵτινες ἤθελον ἀναφυῇ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἀπεφάσισαν νὰ πραγματοποιήσωσι διὰ συνθήκης τὴν κοινὴν αὐτῶν πρόθεσιν».

Τὸ 1ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι «τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη ἀναλαμβάνουσιν ἀμοιβαίως τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως εἰς οὐδεμίαν εἰσέλθωσι συμφωνίαν πολιτικῆς ἢ οἰκονομικῆς φύσεως ἢ συνδυασμὸν ἐστραμμένον ἐναντίον τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν».

Εἰς τὸ 2ον ἄρθρον ὁρίζεται ὅτι «ἐν ᾗ περιπτώσει ἓν τῶν ὑψηλῶν συμβαλλομένων μερῶν, παρὰ τὴν εἰρηνικήν του στάσιν, ὑποστῇ ἐπίθεσιν μιᾶς ἢ πλειόνων Δυνάμεων, τὸ ἕτερον μέρος ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συρράξεως».

Τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα προβλέπουν τὴν διαδικασίαν τῆς συνδιαλλαγῆς (ἄρθ. 7—20) καὶ τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ Διαρκὲς Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης (ἄρθρ. 21—27).

Ἱστορικὸν ἔγγραφον μεγάλης σπουδαιότητος εἶναι καὶ τὸ συνοδεῦον τὴν συνθήκην πρωτόκολλον περὶ περιορισμοῦ τῶν ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν, ἔχον ὡς ἑξῆς: «Τὰ δύο ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη, ἐμφορούμενα ὑπὸ τῶν ἀρχῶν αἵτινες ἤγαγον εἰς ὑπογραφὴν τοῦ συμφώνου φιλίας καὶ διαιτησίας ὅπερ ὑπεγράφη σήμερον, ἐπιθυμοῦντα δὲ νὰ προλάβωσι ματαίας αὐξήσεις τῶν διὰ ναυτικοὺς ἐξοπλισμοὺς δαπανῶν των καὶ νὰ βαδίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἐκ παραλλήλου περιορισμοῦ τῶν ἀμοιβαίων αὐτῶν δυνάμεων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν εἰδικῶν ἑκατέρου συνθηκῶν, ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν εἰς οὐδεμίαν νὰ προβαίνωσι παραγγελίαν, πρόσκτησιν ἢ κατασκευὴν πολεμικῶν μονάδων ἢ ὁπλισμῶν αὐτῶν ἄνευ προηγουμένης εἰδοποιήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων μερῶν, παρεχομένης ἓξ μῆνας πρότερον, ἵνα οὕτω δοθῇ εὐκαιρία εἰς τὰς δύο κυβερνήσεις νὰ προλάβωσιν ἐνδεχομένως τὸν ἀνταγωνισμὸν εἰς τοὺς ναυτικοὺς ἐξοπλισμοὺς διὰ φιλικῆς ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων καὶ ἑκατέρωθεν ἐξηγήσεων ἐν πνεύματι πλήρους εἰλικρινείας».

Ἡ ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης ταύτης καὶ τοῦ παρῃτημένου πρωτοκόλλου ἐθεωρήθη γενικῶς ὡς τὸ σπουδαιότερον γεγονὸς ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, ὑποδειχθὲν ὑπὸ τῶν μεγάλων ὀργάνων τοῦ Παγκοσμίου τύπου ὡς παράδειγμα μιμήσεως διὰ τὰ μεγάλα κράτη, τὰ ὁποῖα δὲν κατορθώνουν νὰ συνεννοηθοῦν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ γενικοῦ ἀφοπλισμοῦ.

Ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῆς Ἀγκύρας (ἥτις ψηφισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας ἐδημοσιεύθη ὡς νόμος 4917 ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως» τῆς 15 Ἀπριλίου 1931) αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις εἰσῆλθον εἰς περίοδον αὐξούσης ἐγκαρδιότητος, ἐκδηλωθείσης καὶ κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπίσκεψιν τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ Ἰσμὲτ πασᾶ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Τεβφὴκ Ρουσδῆ βέη τῇ 5-7 Ὀκτωβρίου 1931. Εἰς τὴν αὔξουσαν δὲ ταύτην ἐγκαρδιότητα ὀφείλεται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἑλληνοτουρκικῆς ἐμπορικῆς συμφωνίας τῆς 9ης Μαΐου 1933 ἡ Τουρκία ἐδέχθη ν' ἀναβάλῃ ἐπὶ μίαν διετίαν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ περὶ ἐξασκήσεως ἐπαγγελμάτων ὑπὸ ἀλλοδαπῶν ἐν Τουρκίᾳ, νόμου, ὅστις θὰ ἔπληττεν ἰδιαιτέρως τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'.

7000 (;) π. Χ. Πρῶται εἰσβολαὶ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Β. Κίναν.
5000—4000 π. Χ. Ἐγκατάστασις τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καν-σοῦ τῆς Σινικῆς.
2500 (;) π. Χ. Ἐξάπλωσις τῶν Τούρκων πρὸς τὸν Ἀράξην.
199 π. Χ. Κυριαρχία τῶν Οὔννων ἐπὶ τῆς Κίνας.
93 μ. Χ. Κατάρρευσις τοῦ κράτους τῶν Β. Οὔννων.
216 μ. Χ. Τέλος τοῦ νοτίου κράτους τῶν Οὔννων.
301. Κατάκτησις τῶν σινικῶν ἐπαρχιῶν Σοὺν-σί, Σεν σί, Πετσιλὶ καὶ Χουὰν ὑπὸ τῶν Οὔννων.
437. Ἀνάρρησις τοῦ Ἀττίλα, αὐτοκράτορος τῶν Οὔννων.
453. Θάνατος τοῦ Ἀττίλα.
481. Νίκη τῶν Σασανιδῶν κατὰ τῶν λευκῶν Οὔννων παρὰ τὴν Μπάλχ.
562. Ἐγκατάστασις τῶν Ἀβάρων ἐν Πανονίᾳ.
565—569. Ἀποστολὴ τοῦ Ζημάρχου ὑπὸ Ἰουστίνου τοῦ Β' ὡς πρέσβεως πρὸς τὸν Ἰστεμὶ-χάν.
569. Τέλος τοῦ δυτικοῦ κράτους τῶν Τουκιοῦ.
627. Εἰσβολὴ τῶν Χαζάρων εἰς τὸ Ἀζερμπαϊτζάν.
630. Κατάρρευσις τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους τῶν Τουκιοῦ.
635—641. Ἀπαλλαγὴ τῶν Βουλγάρων τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν Ἀβάρων.
650. Ἐγκατάστασις τῶν Χαζάρων παρὰ τὴν Ἀζοφικήν.
652. Κατάρρευσις τοῦ κράτους τῶν Λευκῶν Οὔννων.
679. Ἐγκατάστασις τῶν δυτικῶν Βουλγάρων εἰς τὰς μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου χώρας.
681. Ἐπανίδρυσις τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους τῶν Τουκιοῦ ὑπὸ τοῦ Κουρ'οὺκ-χάν. Θάνατος αὐτοῦ (691).
699. Κατάκτησις τῶν χωρῶν τῶν Δυτικῶν Τουκιοῦ ὑπὸ τοῦ Καπαγάν, χάνου τῶν Ἀνατολικῶν Τουκιοῦ.
706. Θάνατος τοῦ Οὐτσελὲ ἡγεμόνος τοῦ κράτους τῶν Τουρκές.
711. Τέλος τοῦ κράτους τῶν Τουρκές.
723. Εἰσβολὴ τῶν Χαζάρων εἰς Ἀζερμπαϊτζάν.
735. Ἵδρυσις τοῦ μνημείου τοῦ Μπιλὶκ-χαγιὰν (μνημεῖον τοῦ Ὀρχόν).
756—757. Πόλεμος Οὐϊγούρων κατὰ τῶν Κορλίκ.
863—889. Ἐγκατάστασις τῶν Πετσενέγων εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν ὑπὸ τὴν κοινὴν ὤθησιν τῶν Ὀγούζων καὶ τῶν Χαζάρων.
913. Ἐπίθεσις Ρώσων κατὰ Χαζάρων.
915. Ἀρχὴ πολέμων Πετσενέγων καὶ Ρώσων.
932. Ἵδρυσις τοῦ κράτους τῶν Καραχανιδῶν.
981. Διάδοσις τοῦ βουδισμοῦ μεταξὺ τῶν Οὐϊγούρων.
985. Θάνατος τοῦ Σελτζοὺκ ἐν Τσέντ.
999. Κατάληψις τῆς Βουχάρας ὑπὸ τῶν Καραχανιδῶν.
1016. Εἰσβολαὶ Κουμάνων εἰς Ρωσίαν.
1029. Προέλασις τῶν Ὀγούζων διὰ Χορασὰν πρὸς Δ.
1030. Θάνατος τοῦ μεγάλου Γαζνεβίδου ἡγεμόνος Μαχμούτ.
1037. Νίκη Ὀγούζων κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Βάν.
1040. Ἵδρυσις ἐν τῇ ΒΑ. Περσίᾳ τοῦ κράτους τῶν Σελτζούκων ὑπὸ τοῦ Τογροὺλ βέη.—Νίκη τῶν Σελτζούκων κατὰ τοῦ Γαζνεβίδου Μεσούτ.
1041. Ἵδρυσις τοῦ ἐν Κερμὰν τῆς Περσίας κράτους τῶν Σελτζούκων.
1041—1042. Ἐπιτυχεῖς πολεμικαὶ ἐνέργειαι τῶν Ὀγούζων κατὰ τῶν Ἀρμενίων εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς σημερινῆς Τουρκίας.
1048. **Κατάκτησις τῆς Χωρασμίας (Χαρζὶμ) ὑπὸ τῶν Σελτζούκων τῆς Περσίας.**
1017—1049. Κατάκτησις τῆς Ἀρμενίας ὑπὸ τῶν Σελτζούκων.
1048. Ἐξισλαμισμὸς 200.000 οἰκογενειῶν ἐν Τουρκεστάν.
1055. Οἱ Σελτζοῦκοι σουλτᾶνοι ἐγκαθίστανται ἐν Βαγδάτῃ πρωτευούσῃ τοῦ χαλιφικοῦ κράτους τῶν Ἀββασιδῶν, ὡς παραδυναστεύοντες παρὰ τὸν χαλίφην, ὅστις ὑφίσταται πλέον μόνον κατ' ὄνομα.
1056—1057. Νέα εἰσβολὴ τῶν Τούρκων εἰς Ἀρμενίαν. Καταστροφὴ τῆς πόλεως Μελιτηνῆς (Μαλάτια).
1057. Κατάληψις τῆς Βαγδάτης ὑπὸ τοῦ Τογροὺλ βέη.
1059. Ὁριστικὴ κατάκτησις τῆς Βαγδάτης ὑπὸ τοῦ Τογροὺλ βέη. Ἅλωσις τῆς Σεβαστείας ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες κυριαρχοῦν ἤδη ὁλοκλήρου τῆς μουσουλμανικῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας.
1063. Θάνατος τοῦ Τογροὺλ βέη.
1064. Ἅλωσις τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀρμενίας Ἀνὶ (τοῦ Ἀνίου) ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1065—1067. Κατάκτησις ὁλοκλήρου τῆς μεταξὺ Οὔρφας καὶ Ἀντιοχείας χώρας ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1067. Κατάληψις τῆς Καισαρείας ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1068. Κατάληψις τῆς Νεοκαισαρείας (Νίξαρ) καὶ τοῦ Ἀμορίου ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1069. Κατάληψις τοῦ Ἰκονίου.
1069—1070. Συγγραφὴ τοῦ Κοντατκιοῦ-Μπιλὶκ εἰς τὴν οὐϊγουρικὴν (τουρκικὴν γλῶσσαν).
1071 (26 Αὐγούστου). Νίκη τῶν Σελτζούκων ὑπὸ τὸν Ἄλπ Ἀρσλὰν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους παρὰ τὴν Μαλασγκὲρτ (Μανζικὲρτ) καὶ αἰχμαλωσία τούτου. Ἵδρυσις τοῦ τουρκικοῦ κράτους τῆς δυναστείας τοῦ Σαλτοὺκ ἐν Ἐρζερούμ, τοῦ μικροῦ κράτους τῆς δυναστείας τοῦ Μενγκιοὺτς ἐν Ἐρζιντζὰν καὶ τοῦ κράτους τῶν Δανισμένδων (Danichmend) ἐν Σεβαστείᾳ.
1072. Θάνατος τοῦ Ἄλπ-Ἀρσλάν.
1075. Νίκη τῶν Σελτζούκων κατὰ τῶν Βυζαντινῶν παρὰ τὴν Καισάρειαν.
1074. Ἔκδοσις τοῦ τουρκικοῦ λεξικοῦ (Ντιβάνι λουγάτιτουρκί) ὑπὸ Μαχμοὺτ Κασγαρὶ (τοῦ ἐκ Κάσγαρ).
1076. Ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Μαλὶκ-Σὰχ (κατείχετο ὑπὸ τῶν Φατιμιτῶν).
1078. Κάθοδος τῶν Κουμάνων εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου πρὸς βοήθειαν τῶν Πετσενέγων.
1081. Ἅλωσις τῆς Νικαίας ὑπὸ τῶν Σελτζούκων.
1084. Ἀνάρρησις τοῦ Μελὶκ-Γαζῆ Γκιουμοὺς Τεκὶν ὡς ἡγεμόνος τῶν Δανισμένδ.
1085. Ἅλωσις τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Μαλὶκ-Σὰχ (κατείχετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν).
1087. Ὁ Μαλὶκ-Σὰχ καταλαμβάνει τὴν Οὔρφα (κατεχομένην ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν). Νίκη Κουμάνων κατὰ Βυζαντινῶν παρὰ τὴν Σιλίστριαν.
1090. Ἵδρυσις τῆς αἱρέσεως τῶν Ἰσμαηλιτῶν (Ἀσασίνων) ὑπὸ τοῦ Χασὰν-μπὲν Σαμπὰχ ἐν Ἀλμοὺτ τῆς Περσίας.
1091. Ἀλέξιος Κομνηνὸς συμμαχήσας μετὰ τῶν Κουμάνων νικᾷ τοὺς Πετσενέγους.
1092. Θάνατος τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Μαλὶκ-Σάχ. Διάδοχός του ὁ Μπερκούκ.
1097. Νίκη τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Κιλὶτζ Ἀρσλὰν τοῦ Α' συμμαχήσαντος μετὰ τοῦ Γκιουμοὺς-Τεκὶν κατὰ τῶν Σταυροφόρων (Α' σταυροφορία).
1107. Ἐπικράτησις τοῦ Κιλὶτζ-Ἀρσλὰν τοῦ Α' καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν.
1117. Τέλος τοῦ ἐν Συρίᾳ κράτους τῶν Σελτζούκων.
1118. **Ἀνάρρησις τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Σιντζάρ.**
1142—1143. **Διαμελισμὸς τοῦ ἐν Ἀνατολῇ κράτους τῶν Δανισμένδ.**
1141. Κατάληψις τῆς Οὔρφας ὑπὸ τοῦ ἐν Μοσούλῃ ἱδρυθέντος κράτους τῶν Ἀταμπέκων.
1155. Γέννησις τοῦ Δζεγκὶζ-χὰν (Τεμουτζίν).
1158. Συμμαχία τοῦ Δανισμένδου ἡγεμόνος Γιαγίπασαν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ νίκη αὐτῶν κατὰ τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Κιλὶτζ Ἀρσλὰν τοῦ Β'.
1161. Κατάληψις τῆς ἐν τῇ κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ πόλεως Γάζνης ὑπὸ τῶν Γουριδῶν.
1171. Ἐπικράτησις τοῦ Σαλαδδίνου ἐν Αἰγύπτῳ.
1174. Κατάληψις τῆς Δαμασκοῦ ὑπὸ τοῦ Σαλαδδίνου.
1174—1177. Καταστροφὴ τῶν ἐν Ἀνατολῇ λειψάνων τοῦ κράτους τῶν Δανισμένδ ὑπὸ τῶν Σελτζούκων.
1176. Νίκη Κιλὶτζ Ἀρσλὰν τοῦ Β' κατὰ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τὸ Μυριοκέφαλον.
1183. Ὁριστικὴ καταστροφὴ τοῦ ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ κράτους τῶν Γαζνεβιδῶν ὑπὸ τῶν Γουριδῶν.
1187. Κατάληψις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Σαλαδδίνου.
1193. Θάνατος τοῦ Σαλαδδίνου.
1194. Κατάρρευσις τοῦ μεγάλου κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν Περσίας. Ὁ Δζεγκὶζ-χὰν ἐπικρατεῖ ἐν Ἀσίᾳ.
1196—1204. Ὁ Σελτζοῦκος σουλτᾶνος Ρουκνεττὶν ἐπικρατήσας ἐν Ἀνατολῇ ἀποκαθιστᾷ τὴν ἑνότητα τοῦ σελτζουκικοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου.
1201. Κατάληψις τῆς Ἐρζεροὺμ ὑπὸ τῶν Σελτζούκων καὶ τέλος τοῦ ἐκεῖ κράτους τῆς δυναστείας τοῦ Σαλτούκ.
1202. Κατάληψις τῆς Βεγγάλης (Ἰνδοστὰν) ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων Τούρκων (Μογγόλων).
1206. Ὁ Τεμουτζὶν καταλαμβάνων καὶ τὴν Δυτικὴν Μογγολίαν λαμβάνει τὸ ὄνομα Δζεγκὶζ-χάν.
1206. Κατάληψις τῆς Ἀτταλείας ὑπὸ τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Κεϊ-χοσρὲβ τοῦ Α'.
1207. Νίκη τοῦ Δζεγκὶζ-χὰν κατὰ τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ Κίνᾳ κράτους τοῦ Ταγγούτ.
1208. Νίκη τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Γαγιασεττὶν Κεϊχοσρὲφ τοῦ Α' κατὰ τῶν Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας.
1210. Ὁ Γαγιασεττὶν Κεϊ-χοσρὲβ πίπτει ἐν μάχῃ κατὰ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως.
1211. Πόλεμος τοῦ Δζεγκὶζ-χὰν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κίνας.
1214. Κατάληψις τῆς Σινώπης ὑπὸ τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Ἰζεττὶν (κατείχετο ὑπὸ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι αὐτοκρατορίας τῶν Κομνηνῶν).
1216. Κατάληψις τοῦ Πεκίνου ὑπὸ τοῦ Δζεγκὶζ χάν.
1216. Εἰρήνη τῶν Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας μετὰ τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου Ἰζεττὶν Κεϊκαούζ. Οἱ Σελτζοῦκοι καταλαμβάνουν τὰ ἐν Κιλικίᾳ φρούρια καὶ οἱ Ἀρμένιοι πληρώνουν ἐτήσιον φόρον.
1219. Θάνατος τοῦ Ἰζεττὶν Κεϊκαούζ.
1220—1221. Ὁ Ἀλαεττὶν Κεϊκομπὰτ ὁ Α' ὑποτάσσει τὸ ἀρμενικὸν κράτος τῆς Κιλικίας. Οἱ Ἀρμένιοι πληρώνουν ἐτήσιον φόρον καὶ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν.
1228. Κατάληψις τοῦ Ἐρζιντζὰν ὑπὸ Ἀλαεττὶν Κεϊκομπὰτ τοῦ Α' καὶ τέλος τοῦ ἐκεῖ κράτους τῶν Μενγκιούτς.
1234. Κατάληψις τοῦ Χαρποὺτ ὑπὸ τῶν Σελτζούκων.
1236. **Ὁ Μογγόλος ἡγεμὼν Μποτοῦ χάν, ἔγγονος τοῦ Δζεγκὶζ-χάν, θέτει τέρμα εἰς τὸ παρὰ τὸν Βόλγαν βουλγαρικὸν κράτος.**

Digitized by Google

1257. Θάνατος Ἀλαεντὶν Κεϊκομπὰτ τοῦ Α΄.

1219. Κιλὶτζ Ἀρσλὰν ὁ Δ΄ ἀναγνωρίζεται σουλτᾶνος τοῦ σελτζουκικοῦ κράτους τῆς Ἀνατολῆς.

1258. Κατάληψις καὶ καταστροφὴ τῆς Βαγδάτης ὑπὸ τοῦ Χουλαγκιοῦ, ἐγγόνου τοῦ Δζεγκὶζ-χάν. Φόνος τοῦ τελευταίου Ἀββασίδου χαλίφου καὶ ὁριστικὸν τέλος τοῦ κράτους τῶν Ἀββασιδῶν.

1259. Κατάληψις τοῦ Χαλεπίου, τῆς Δαμασκοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Συρίας ὑπὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ Χουλαγκιοῦ.

1260. Ὁ Τοῦρκος Μπεϊμπὰρς ἀνακηρύσσεται ἡγεμὼν τῆς Αἰγύπτου.

1260—1280. Ὁ Μογγόλος ἡγεμὼν Κουμπιλάϊ-χὰν καταλαμβάνει τὴν Ν. Κίναν καὶ καταλύει τὴν δυναστείαν τῶν Σούγκ.

1261. Ὁ Σελτζοῦκος σουλτᾶνος Ἰζετντὶν καταφεύγει εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου Ρουκνετντὶν τάσσεται ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Μογγόλου Περβανέ, τοποτηρητοῦ τοῦ Χολαγκιοῦ.

1264. Ὁ Περβανὲ φονεύει τὸν Ρουκνετντίν.

1277. Ὁ Τοῦρκος σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου Μπεϊμπὰρς ἀνερχεται τὸν θρόνον τῶν Σελτζουκιδῶν ἐν Καισαρείᾳ.

1300. Κατάληψις τῆς Ρόδου ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Μεντεσέ.

1303. Ἐπικράτησις τῶν Ἰλχανιδῶν ἐν Ἀνατολῇ. Παρακμὴ τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν.

1307—1308. Ἵδρυσις τοῦ κρατιδίου τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀϊδὶν ἐν Ἀϊδινίῳ ὑποκειμένῳ τέως εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Γκερμιάν.

1308. Θάνατος τοῦ Γαγιασετντὶν Μάσουτ τοῦ Β΄ ἐν Καισαρείᾳ καὶ τέλος τοῦ κράτους τῶν Σελτζουκιδῶν.

1313. Ἵδρυσις τῆς ἡγεμονίας τοῦ Σαρουχάν.

1326. Κατάληψις τῆς Σμύρνης ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀϊδίν..

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄.

1214 (ἢ 1224). Ἐκκίνησις τῆς ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν-Σὰχ τουρκικῆς φυλῆς ἐκ τῆς Βορειοανατολικῆς Περσίας πρὸς Α.

1281. Ὁ Ὀσμὰν ἀνακηρύσσεται ἀρχηγὸς φυλῆς.

1299. Ἵδρυσις τοῦ ἀνεξαρτήτου τουρκικοῦ κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν.

1308. Τὸ κράτος τῶν Σελτζούκων Τούρκων ἐκλείπει ὁριστικῶς.

1326. Ἅλωσις τῆς Προύσης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Θάνατος τοῦ Ὀσμάν.

1326. Κατάληψις τῶν περιχώρων τῆς Σμύρνης ὑπὸ τοῦ Ἀϊδίν Κατάληψις τῆς Νικαίας ὑπὸ τοῦ Ὀρχάν.

1328. Κοπὴ τῶν πρώτων ὀθωμανικῶν νομισμάτων.

1330. Κατάληψις τῆς Νικομηδείας ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν.

1333. Πρώτη συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Τούρκων καὶ Βυζαντινῶν.

1357 Διάβασις τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων εἰς Εὐρώπην καὶ κατάληψις τῆς παρὰ τὴν Καλλίπολιν Τζύμπης.

1359. Θάνατος Ὀρχὰν καὶ ἀνάρρησις Μουρὰτ τοῦ Β΄.

1361. Ἅλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1362. Συνθήκη φιλίας τοῦ Μουρὰτ μετὰ τῶν Βυζαντινῶν.

1363. Νίκη τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Σέρβων ἐν Τσερμὲν παρὰ τὸν Ἕβρον.

1369. Ὁ Ταμερλᾶνος ἀνακηρύσσεται ἡγεμὼν ἐν Μπάλχ.

1387. Πόλεμος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

1388. Νίκη τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Κατάληψις Τυρνόβου καὶ Σούμλας.

1389 (15 Ἰουνίου). Μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας Λάζαρος καὶ ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Α΄ φονεύονται. Ἀνάρρησις Βαγιαζὶτ τοῦ Α΄.

1390. Ὁ Βαγιαζὶτ καταλύει τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡγεμονίαν τοῦ Σαρουχὰν (Μαγνησίας).

1393. Ὁ Ταμερλᾶνος κυριεύει καὶ καταστρέφει τὴν Βαγδάτην.

1393. Ὁριστικὴ κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν.

1396 (24 ἢ 28 Σεπτεμβρίου). Νίκη τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ ἡνωμένου χριστιανικοῦ στρατοῦ τῶν Οὔγγρων, Γάλλων κλ. παρὰ τὴν Νικόπολιν τῆς Βουλγαρίας.

1396. Ἐκστρατεία Βαγιαζὶτ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατάληψις Λαρίσης, Τρικκάλων, Φαρσάλων, Δομοκοῦ, Λαμίας, Δελφῶν.

1397. Εἴσοδος Τούρκων εἰς Πελοπόννησον.

1402 (20 Ἰουλίου). Μάχη τῆς Ἀγκύρας. Ἧττα καὶ αἰχμαλωσία τοῦ Βαγιαζίτ.

1402—1413. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζίτ.

1413. Ἐπικράτησις Μωάμεθ τοῦ Α΄.

1416. Ναυμαχία Τούρκων καὶ Βενετῶν παρὰ τὴν Καλλίπολιν.

1421. Θάνατος Μωάμεθ τοῦ Α΄. Ἀνάρρησις Μουρὰτ τοῦ Β΄.

1423. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀποτυχία τούτων. Οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Τουραχὰν ἐκστρατεύουν κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Λεηλασία τῆς χώρας καὶ ἀπαγωγὴ αἰχμαλώτων.

1428. Ἐπίθεσις τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Εὐβοίας.

1430 (29 Μαρτίου). Ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1430 (4 Σεπτεμβρίου). Συνθήκη εἰρήνης Τούρκων μετὰ Βενετῶν.

1431 (9 Ὀκτωβρίου). Κατάληψις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1444 (12 Ἰουνίου). Συνθήκη εἰρήνης Τουρκίας καὶ Οὐγγαρίας ἐν Σέγκεντιν.

1444 (10 Νοεμβρίου). Μάχη τῆς Βάρνης. Νίκη τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν συμμάχων των. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας Λαδίσλαος πίπτει ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

1451. Θάνατος Μουρὰτ τοῦ Β΄.

1453 (29 Μαΐου). Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ΄.

1459. Προσάρτησις τῆς Σερβίας.

1461. Κατάληψις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος. Κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1462. Ἐγκαθίδρυσις τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας.

1463 Κατάκτησις τῆς Βοσνίας ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1467. Κατάληψις τοῦ Ἰκονίου ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τέλος τοῦ κράτους τῆς δυναστείας τοῦ Καραμάνογλου. Ἕνωσις ὅλων τῶν Τούρκων τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ σουλτάνου.

1474. Ἐγκαθίδρυσις τῆς τουρκικῆς προστασίας ἐπὶ τοῦ ταταρικοῦ κράτους (χανάτου) τῆς Κριμαίας.

1485. Πρώτη ἐκστρατεία τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Αἰγύπτου.

1501. Ἵδρυσις ἐν Περσίᾳ τοῦ κράτους τῆς δυναστείας τῶν Σαφαβιτῶν.

1512. Ἀνάρρησις Σελὶμ τοῦ Α΄.

1514. Νίκη τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Τσαλδιράν.

1517. Κατάκτησις τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Χετζάζης. Οἱ Ὀθωμανοὶ σουλτᾶνοι τῆς Τουρκίας ἀνακηρύσσονται χαλίφαι (διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ), ἤτοι θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Μουσουλμάνων ὅλου τοῦ κόσμου.

1520. Ἀνάρρησις Σουλεϊμὰν τοῦ Νομοθέτου.

1522. Κατάκτησις τῆς Ρόδου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1526. Νίκη τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Οὔγγρων ἐν Μόχατς. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος πίπτει ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

1529. Πρώτη πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1534. Ἅλωσις τῆς Βαγδάτης ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1535. Παραχώρησις τῆς πρώτης διομολογήσεως ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμὰν εἰς τὴν Γαλλίαν Φραγκίσκου τοῦ Α΄.

1538. Ναυμαχία τῆς Πρεβέζης.

1541. Προσάρτησις τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὴν Τουρκίαν.

1552. Ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας Ἰβὰν ὁ Τρομερὸς καταλύει τὸ τουρκικὸν κράτος (χανᾶτον) τοῦ Καζάν.

1554. Κατάληψις τοῦ κράτους (χανάτου) τοῦ Ἀστραχὰν ὑπὸ Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ.

1565. Ἄνοδος τοῦ Μεχμὲτ πασᾶ Σοκόλλ (Σέρβου τὸ γένος) εἰς τὴν βεζυρείαν.

1566. Θάνατος Σουλεϊμὰν τοῦ Νομοθέτου καὶ ἀνάρρησις Σελὶμ τοῦ Β΄.

1569. Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων μέχρις Ἀστραχάν. Ἀποτυχοῦσα τουρκικὴ προσπάθεια συνδέσεως τοῦ Εὐξείνου Πόντου μετὰ τῆς Κασπίας διὰ διώρυγος Δὸν—Βόλγα.

1571. Κατάκτησις τῆς Κύπρου. Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου καὶ πανωλεθρία τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

1575. Οἱ Τοῦρκοι εἰς Τύνιδα. Θάνατος Σελὶμ τοῦ Β΄ καὶ ἀνάρρησις Μουρὰτ τοῦ Γ΄.

1591. Νέος Αὐστροτουρκικὸς πόλεμος.

1596. Ἀνάρρησις Μωάμεθ τοῦ Γ΄.

1606. Αὐστροτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Σιτβατόροκ.

1620. Πόλεμος Τουρκίας κατὰ τῆς Πολωνίας. Μάχη τοῦ Χοτίν.

1622. Κατάληψις τῆς Βαγδάτης ὑπὸ τῶν Περσῶν.

1623. Ἀνάρρησις Μουρὰτ τοῦ Δ΄.

1638. Οἱ Τοῦρκοι ἀνακτῶσι τὴν Βαγδάτην.

1639 Τουρκοπερσικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Κάσρι - Σιρίν. Ἔκτοτε μένουσι τὰ αὐτὰ σύνορα μέχρι σήμερον.

1645. Ἔναρξις τοῦ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετίας πολέμου μὲ κύριον θέατρον τὴν Κρήτην.

1648. Ἀνάρρησις Μωάμεθ τοῦ Δ΄.

1656. Ἔναρξις τῆς βεζυρείας τοῦ Μεχμὲτ Κιοπρουλῆ.

1661. Θάνατος τοῦ Μεχμὲτ Κιοπρουλῆ καὶ ἄνοδος εἰς τὴν βεζυρείαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Φαζὶλ Ἀχμὲτ πασᾶ.

1663. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ εἰς Οὐγγαρίαν.

1664 Αὐστροτουρκικὴ εἰρήνη τοῦ Βάσβαρ

1669. Συνθηκολόγησις τοῦ Ἡρακλείου Συνθήκη Τουρκίας καὶ Βενετίας Ὁλόκληρος ἡ Κρήτη πλὴν τριῶν φρουρίων τουρκική

1672. Δεύτερος τουρκοπολωνικὸς πόλεμος. Τουρκοπολωνικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Μπούτσατς.

1676. Θάνατος τοῦ Ἀχμὲτ πασᾶ Κιοπρουλῆ. Βεζυρεία τοῦ Καρὰ Μουσταφᾶ πασᾶ.

1682. Ἄρχιζει ὁ «μακρὸς πόλεμος» Τουρκίας καὶ Αὐστρίας.

1683. Δευτέρα πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀποτυχία αὐτῆς.

1689 Βεζυρεία Μουσταφᾶ Κιοπρουλῆ.

1691. Ἀνάρρησις Ἀχμὲτ τοῦ Β΄. Ὁ Μουσταφᾶ Κιοπρουλῆ πίπτει εἰς τὴν μάχην τοῦ Σλάνκαμεν.

1699 Συνθῆκαι τοῦ Κάρλοβιτς.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ΄.

1703. Ἀνάρρησις Ἀχμὲτ τοῦ Γ΄.

1711. Τουρκικὴ νίκη κατὰ Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Προύθου.

1715. Πόλεμος Τουρκίας καὶ Ἑνετίας.

1716. Ἡ Αὐστρία εἰσέρχεται εἰς τὸν τουρκοβενετικὸν πόλεμον.

1718. Συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς.

1722. Τουρκοπερσικὸς πόλεμος.

1724. Τουρκορρωσικὴ συμφωνία περὶ διανομῆς τοῦ Καυκάσου.

1728. Ἵδρυσις τοῦ πρώτου τουρκικοῦ τυπογραφείου.

1730. Ἐπανάστασις τοῦ Πατρώνα Χαλὶλ (τῶν ἀέργων καὶ πτωχῶν) ἐν Κωνσταντινουπόλει. Φόνος τοῦ μεγάλου βεζύρου Δαμὰτ Ἰμπραχὶμ πασᾶ. Ἐκθρόνισις Ἀχμὲτ τοῦ Γ΄. Ἀνάρρησις Μαχμοὺτ τοῦ Α΄.

1736. Τουρκοπερσικὴ εἰρήνη. Ἔναρξις τουρκορρωσικοῦ καὶ τουρκοαυστριακοῦ πολέμου.

1739. Συνθήκη Βελιγραδίου.

1740. Παγίωσις τῶν διομολογήσεων.

1768 Νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β΄).

1770. Καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐν Τσεσμέ.

1774. Τουρκορρωσικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ.

1787. Νέος τουρκορρωσικὸς καὶ τουρκοαυστριακὸς πόλεμος.

1789. Ἀνάρρησις Σελὶμ τοῦ Γ΄.

1791. Αὐστροτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης Σιστοβίου.

1792. Ρωσοτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης Ἰασίου.

1798. Κατάληψις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Γάλλων.

1800. Τουρκορρωσικὴ σύμβασις περὶ Ἰονίων νήσων.

1803—1804 Ἐπανάστασις τῶν Σέρβων.

1806. Νέος τουρκορρωσικὸς πόλεμος.

1807. Ἐπανάστασις τῶν γενιτσάρων κατὰ Σελὶμ τοῦ Γ΄ καὶ ἐκθρόνισίς του.

1808. Ἀντεπανάστασις καὶ ἐκθρόνισις Μουσταφᾶ τοῦ Δ΄. Ἀνάρρησις Μαχμοὺτ τοῦ Β΄.

1812. Τουρκορρωσικὴ συνθήκη εἰρήνης Βουκουρεστίου.

1821. Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις.

1826. Καταστροφὴ τῶν γενιτσάρων.

1829. Τουρκορρωσικὴ συνθήκη εἰρήνης Ἀδριανουπόλεως.

1830. Ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

1832. Ἐπανάστασις τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη τῆς Αἰγύπτου. Νῖκαι τοῦ υἱοῦ του Ἰμπραχὶμ πασᾶ.

1833. Ραγδαία προέλασις τῶν Αἰγυπτίων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ρωσικὸς στρατὸς καὶ στόλος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ρωσοτουρκικὴ συνθήκη συμμαχίας τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσὶ (περὶ Στενῶν).

1839 Νίκη Αἰγυπτίων κατὰ Τούρκων ἐν Νεζίπ. Ἀνάρρησις Ἀβδοὺλ - Μετζίτ. Χὰττ - ἱ - Χουμαγιοὺν τοῦ Γκιοὺλ χανὲ (μεταρρυθμίσεις). Ἡ Τουρκία ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων.

1841. Συνθήκη Λονδίνου περὶ Στενῶν.

1853. Ἔναρξις Κριμαϊκοῦ πολέμου.

1855. Συνθηκολόγησις τῆς Σεβαστουπόλεως.

1856. Χὰττ-ἱ-χουμαγιοὺν τῶν μεταρρυθμίσεων. Συνθήκη Παρισίων.

1860. Πρώτη πολιτικὴ κίνησις φιλελευθέρων ἐν Τουρκίᾳ.

1861. Ἀνάρρησις Ἀβδοὺλ Ἀζίζ.

1861. Ἕνωσις Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας.

1867—1869. Ἀτυχὴς ἐπανάστασις τῆς Κρήτης.

1869. Θάνατος Φουὰτ πασᾶ.

1870. Ἵδρυσις τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας.

1871. Θάνατος Ἀαλῆ πασᾶ.

1875. Ἐπανάστασις Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης. Χρεοκοπία τῆς Τουρκίας.

1876. Σερβοτουρκικὸς πόλεμος. Ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἐκθρόνισις Ἀβδοὺλ Ἀζίζ. Βραχεῖα βασιλεία Μουρὰτ τοῦ Ε΄. Ἀνάρρησις Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β΄.

1876. Ἀνακήρυξις τοῦ πρώτου ὀθωμανικοῦ Συντάγματος.

1877—1878. Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

1878. Συνθήκη Ἁγίου Στεφάνου. Βερολίνιος συνθήκη.

1880. Ἐξορία καὶ φυλάκισις Μιδχὰτ πασᾶ ἐν Ταΐφ (Ἀραβίας).

1881. Κατάληψις Τύνιδος ὑπὸ Γαλλίας.

1882. Κατάληψις Αἰγύπτου ὑπὸ Ἄγγλων.

1885. Ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

1895. Ἀρμενικαὶ σφαγαὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

1896. Ἀρμενικαὶ σφαγαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπανάστασις Κρήτης.

1897. Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Ἀπόσπασις τῆς Κρήτης.

1903. Βουλγαρικὸν ἐπαναστατικὸν κίνημα Μακεδονίας (τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, Ἴλιν-Ντέν).

1905. Μακεδονικαὶ μεταρρυθμίσεις (αὐστρορρωσικὸν πρόγραμμα τοῦ Murzsteg).

1908. Νεοτουρκικὴ μεταπολίτευσις. Ἐπαναφορὰ τοῦ Συντάγματος.

1909. Ἀντιδραστικὸν κίνημα ἐν Κωνσταντινουπόλει (31ης Μαρτίου). Ἐκθρόνισις Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἀνάρρησις Μεχμὲτ Ρεσὰτ τοῦ Ε΄.

1912. Ἀλβανικὸν ἐπαναστατικὸν κίνημα. Πτῶσις Νεοτούρκων.

1912—1913. Βαλκανικοὶ πόλεμοι.

1913—1914. Συνθῆκαι εἰρήνης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν. Ἀπόσπασις ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐδαφῶν τῆς Τουρκίας πλὴν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε΄.

1914 (29 Ὀκτωβρίου). Εἴσοδος τῆς Τουρκίας εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

1915. Ἐπιτυχὴς ἄμυνα τῶν Δαρδανελλίων ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1918 (30 Ὀκτωβρίου). Ὑπογραφὴ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου

1918 (13 Νοεμβρίου). Κατάπλους τῶν συμμαχικῶν στόλων εἰς Κωνσταντινούπολιν.

1918 (14 Νοεμβρίου). Ὁ Νουρεδδὶν πασᾶς διορίζεται διοικητὴς τοῦ 17ου σώματος στρατοῦ (Σμύρνης).

1918 (18 Νοεμβρίου). Τὸ ἀρμενικὸν πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἐπαναφέρεται εἰς τὴν θέσιν του

1918 (22 Νοεμβρίου). Ὁ συνταγματάρχης Ἰσμὲτ βέης (ὁ κατόπιν Ἰσμὲτ πασᾶς) διορίζεται γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν.

1918 (23 Νοεμβρίου). Εἴσοδος ἀρχιστρατήγου Franchet d'Esperey εἰς Κωνσταντινούπολιν.

1918 (26 Νοεμβρίου). Σχηματίζεται ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατοδικεῖον κατὰ τῶν Ἐνβὲρ πασᾶ καὶ Δζεμὰλ πασᾶ.

1918 (30 Δεκεμβρίου). Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ὑποβάλλει τὸ ὑπόμνημά του εἰς τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης.

1919 (1 Ἰανουαρίου) Ὁ Ἐνβὲρ πασᾶς καὶ ὁ Δζεμὰλ πασᾶς διαγράφονται ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ.

1919 (18 Ἰανουαρίου). Ἔναρξις συνδιασκέψεως εἰρήνης Βερσαλλιῶν.

1919 (20 Ἰανουαρίου). Ὁ Νουρεδδὶν διορίζεται βαλῆς Σμύρνης.

1919 (21 Ἰανουαρίου) Ἐπίσκεψις Franchet d' Esperey εἰς Οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

1919 (2 Φεβρουαρίου). Κατάσχεσις περιουσίας τοῦ Κομιτάτου τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου.

1919 (14 Μαρτίου). Οἱ Λόϋδ Τζώρτζ, Κλεμανσώ, Ὀρλάνδος καὶ Οὐΐλσων ἐγκρίνουν τὸ σχέδιον ἀποβάσεως ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

1919 (4 Ἀπριλίου). Ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος ἐπισκεφθεὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀναχωρεῖ ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

1919 (30 Ἀπριλίου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς διορίζεται ἐπιθεωρητὴς τῆς 9ης στρατιᾶς.

1919 (15 Μαΐου). Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβάζεται εἰς Σμύρνην

1919 (16 Μαΐου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ἀπέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν 18ην ἀποβιβάζεται εἰς Σαμψοῦντα.

1919 (19 Μαΐου). Δεύτερον ὑπουργεῖον Δαμὰτ Φερὶτ πασᾶ.

1919 (22 Μαΐου). Ὁ Α. Στεργιάδης φθάνει εἰς Σμύρνην ὡς Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Ἑλλάδος.

1919 (23 Μαΐου). Ἄρχεται ἡ προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ σαντζακίου Σμύρνης.

1919 (28 Μαΐου). Πρώτη μάχη Ἑλλήνων καὶ Τούρκων παρὰ τὸ Ὀδεμήσιον.

1919 (29 Μαΐου). Κατάληψις Κυδωνιῶν (Ἀϊβαλί) ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

1919 (5 Ἰουνίου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ διατάσσεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν (κατὰ διαταγὴν τῶν Ἄγγλων).

1919 (12 Ἰουνίου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ μὴ ὑπακούσας μεταβαίνει εἰς Ἀμάσειαν.

1919 (15 Ἰουνίου). Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καταλαμβάνει τὸ Ἀϊδίνιον.

1919 (17 Μαΐου). Ὁ Δαμὰτ Φερὶτ πασᾶς ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ ἀνωτάτου Συμβουλίου τῶν Συμμάχων (ἐν Παρισίοις).

1919 (21 Ἰουνίου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς συγκαλεῖ Ἐθνοσυνέλευσιν.

1919 (25 Ἰουνίου). Ἔναρξις μαχῶν παρὰ τὸ Ἀϊδὶν (μετὰ Ντεμιρτζὶ Ἐφὲ) καὶ Σαλιχλί.

1919 (25 Ἰουνίου). Ἀπάντησις Κλεμανσὼ εἰς Δαμὰτ Φερὶτ (ἀρνητική).

1919 (3 Ἰουλίου). Ἄφιξις Μουσταφᾶ Κεμὰλ εἰς Ἐρζερούμ.

1919 (5 Ἰουλίου) Διὰ σουλτανικοῦ ἰραδὲ ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ παύεται (ὡς ἐπιθεωρητὴς τῆς 3ης στρατιᾶς).

1919 (23 Ἰουλίου). Ἔναρξις ἐθνικοῦ συνεδρίου ἐν Ἐρζερούμ

1919 (7 Αὐγούστου Λῆξις τοῦ συνεδρίου. Διακήρυξις τῆς «Ἑνώσεως Ἀμύνης Δικαιωμάτων Ἀνατολῆς».

1919 (9 Αὐγούστου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ (βέης) διαγράφεται ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ.

1919 (23 Αὐγούστου). Ὁ Δαμὰτ Φερὶτ ζητεῖ τὴν παρεμβολὴν τουρκικοῦ στρατοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Συμμάχων.

1919 (27 Αὐγούστου). Ὁ Δαμὰτ Φερὶτ ζητεῖ ν' ἀντικατασταθῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατοχῆς δι' ἄλλου.

1919 (4 Σεπτεμβρίου). Ἔναρξις ἐθνικοῦ συνεδρίου Σεβαστείας (Σιβὰζ) ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ.

1919 (7 Σεπτεμβρίου). Ψηφίζεται ὁ «ἐθνικὸς ὅρκος» (μισιάκι-μιλλί) τῶν ὑπὸ τὸν Κεμάλ).

Digitized by Google

1919 (11 Σεπτεμβρίου). Λῆξις συνεδρίου Σεβαστείας.

1919 (21 Σεπτεμβρίου). Ὁ Κιρκάσιος Ἀνζαβοὺρ (ἀρχηγὸς τῶν «μεχμετικῶν δυνάμεων») μάχεται παρὰ τὸ Μπαλίκεσερ ἐναντίον τῶν κεμαλικῶν.

1919 (30 Σεπτεμβρίου) Οἱ Ἄγγλοι ἐκκενώνουν τὸ Μερζιφοὺν καὶ τὴν Σαμψοῦντα.

1919 (11 Ὀκτωβρίου). Ἔκθεσις τῆς ὑπὸ τὸν Ἀμερικανὸν ναύαρχον Μπρίστολ διεθνοῦς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς περὶ τῶν γεγονότων Σμύρνης 15 Μαΐου 1919.

1919 (3 Νοεμβρίου). Ὁ στρατηγὸς Μὶλν χαράσσει γραμμὴν διαχωρισμοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

1919 (16 Νοεμβρίου). Ἔναρξις διασκέψεως Σεβαστείας. Ἀποφασίζεται ἀγὼν ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Γάλλων.

1919 (27 Δεκεμβρίου). Ἄφιξις Μουσταφᾶ Κεμὰλ εἰς Ἄγκυραν μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἀντιπροσώπων.

1920 (10 Ἰανουαρίου) Ἔκδοσις ἐπισήμου ἐφημερίδος (Χακιμιγέτι-μιλλιγὲ) ἐν Ἀγκύρᾳ.

1920 (12 Ἰανουαρίου). Ἔναρξις ἐργασιῶν τουρκικῆς βουλῆς Κωνσταντινουπόλεως Λόγος τοῦ Θρόνου.

1920 (21 Ἰανουαρίου). Οἱ Γάλλοι πολιορκοῦνται ὑπὸ τῶν κεμαλικῶν ἐν Μαράς.

1920 (11 Φεβρουαρίου). Ἐκκένωσις Μαρὰς ὑπὸ Γάλλων.

1920 (4 Μαρτίου) Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ τηλεγραφεῖ εἰς τὸν σουλτᾶνον ζητῶν νὰ διορίσῃ βεζύρην τοῦ ἔθνους.

1920 (8 Μαρτίου) Ὁ Δαμὰτ Φερὶτ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ Σαλὶχ Χουλουσὶ πασᾶ. Τὸ Ἀνώτατον συμμαχικὸν Συμβούλιον ἀποφασίζει τὴν ἐνίσχυσιν τῆς κατοχῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1920 (15—16 Μαρτίου). Σύλληψις 150 Νεοτούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν Ἄγγλων (στρατηγοῦ Οὐΐλσων).

1920 (16 Μαρτίου) Κατάληψις Πόλεως (Σταμποὺλ) ὑπὸ Ἄγγλων. Εἰς τὴν συνοικίαν Σεχζαδὲ-μπασὶ 5 νεκροί. Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἀπευθύνει διαμαρτυρίαν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κοινοβούλια.

1920 (5 Ἀπριλίου). Καὶ πάλιν ὑπουργεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὸν Δαμὰτ Φερὶτ πασᾶν.

1920 (9 Ἀπριλίου). Ἵδρυσις τηλεγραφικοῦ πρακτορείου Ἀνατολῆς ἐν Ἀγκύρᾳ.

1920 (11 Ἀπριλίου). Φετβᾶς τοῦ σουλτανικοῦ σεϊχουλισλάμου: «Θανατωθήτωσαν οἱ ἐπαναστάται!» (ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ).

1920 (13 Ἀπριλίου). Ἐξέγερσις κατὰ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐν Μπόλου καὶ Δοῦζτσε.

1920 (23 Ἀπριλίου). Ἔναρξις τῆς μεγάλης τουρκικῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Ἀγκύρᾳ.

1920 (24 Ἀπριλίου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐκλέγεται πρόεδρος καὶ ἐκθέτει τὴν δρᾶσίν του ἀπὸ 16—5—1919.

1920 (30 Ἀπριλίου) Ἐγκύκλιος Μουσταφᾶ Κεμὰλ εἰς τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Εὐρώπης περὶ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως Ἀγκύρας.

1920 (5 Μαΐου). Οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ἐπιδίδονται εἰς τὸν Τεβφὴκ πασᾶν ἐν Παρισίοις

1920 (11 Μαΐου). Τὸ στρατοδικεῖον Κωνσταντινουπόλεως καταδικάζει τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ εἰς θάνατον.

1920 (20 Μαΐου). Ὁ Ἀνζαβοὺρ ἡττᾶται παρὰ τὴν Γκ ϊβε.

1920 (22 Μαΐου) Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ κηρύττει τὸν Δαμὰτ Φερὶτ πασᾶν ἔκπτωτον τῆς τουρκικῆς ἰθαγενείας.

1920 (24 Μαΐου). Ὁ σουλτᾶνος ἐγκρίνει τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ.

1920 (30 Μαΐου). Ὑπογράφεται γαλλοτουρκικὴ ἀνακωχὴ ἐν Ἀγκύρᾳ.

1920 (6 Ἰουνίου). Τὸ στρατοδικεῖον Κωνσταντινουπόλεως καταδικάζει εἰς θάνατον τὸν Ἰσμὲτ πασᾶν καὶ ἑπτὰ ἄλλους κεμαλικοὺς στρατιωτικοὺς καὶ διανοουμένους.

1920 (7 Ἰουνίου). Ἡ ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἀγκύρας κηρύσσει ἀκύρους τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως Κωνσταντινουπόλεως.

1920 (14 Ἰουνίου). Ἐξέγερσις Ὑοσκάτης (ἐναντίον τοῦ Κεμάλ).

1920 (20 Ἰουνίου). Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἀνώτατον συμβούλιον ἐν Hythe καὶ λαμβάνει τὴν ἄδειαν ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Ἀνατολῇ.

1920 (25 Ἰουνίου). Ἀντιπροτάσεις Δαμὰτ Φερὶτ περὶ εἰρήνης.

1920 (25 Ἰουνίου). Ἀπόβασις Ἄγγλων εἰς Μουδανιὰ καὶ Πάνορμον.

1920 (30 Ἰουνίου). Κατάληψις Μπαλίκεσιρ ὑπὸ Ἑλλήνων.

1920 (2 Ἰουλίου). Κατάληψις Πανόρμου, Κιρμαστὶ καὶ Καρατζάμπεη ὑπὸ Ἑλλήνων.

1920 (8 Ἰουλίου). Κατάληψις Προύσης ὑπὸ Ἑλλήνων.

1920 (19 Ἰουλίου). Συνέδριον Πόντου ἐν Βατούμ.

1920 (20 Ἰουλίου). Ἀπόβασις Ἑλλήνων εἰς Ραιδεστόν.

1920 (22 Ἰουλίου). Τὸ Συμβούλιον τοῦ Στέμματος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σουλτάνου δέχεται τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης (διότι ὕπαρξις ἀσθενὴς προτιμητέα τοῦ τελείου ὀλέθρου).

1920 (25 Ἰουλίου). Κατάληψις Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ Ἑλλήνων.

1920 (10 Αὐγούστου). Ὑπογραφὴ συνθηκῶν Σεβρῶν.

1920 (24 Αὐγούστου) Μονογράφησις τουρκορρωσικῆς συνθήκης Μόσχας.

1920 (29 Αὐγούστου). Κατάληψις Οὐσὰκ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

1920 (3 Ὀκτωβρίου). Ἀντικεμαλικὴ ἐπανάστασις Ἰκονίου.

1920 (4 Ὀκτωβρίου). Ἄφιξις σοβιετικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς Ἄγκυραν

1920 (21 Ὀκτωβρίου). Ὑπουργεῖον Τεβφὴκ πασᾶ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

1920 (30 Ὀκτωβρίου) Κατάληψις Κὰρς ὑπὸ Τούρκων.

1920 (20 Νοεμβρίου). Τουρκοαρμενικὴ ἀνακωχή.

1920 (26 Νοεμβρίου). Ἡ Γαλλία (Leygues) συνηγορεῖ ὑπὲρ τροποποιήσεως τῆς συνθήκης Σεβρῶν.

1920 (3 Δεκεμβρίου). Τουρκοαρμενικὴ συνθήκη εἰρήνης ὑπογράφεται ἐν Γκιουμροῦ (Ἀλεξανδρούπολ).

1920 (5—6 Δεκεμβρίου) Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ παραλαμβάνει εἰς Ἄγκυραν τοὺς πρὸς συνάντησίν του ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Μπιλετζὶκ ἐλθόντας στρατηγοὺς Σαλὶχ πασᾶν καὶ Ἰζζὲτ πασᾶν.

1921 (3 Ἰανουαρίου). Ὁ Τσερκὲς Ἐτχὲμ λιποτακτήσας προσέρχεται εἰς τὰς ἑλληνικὰς γραμμάς.

1921 (10 Ἰανουαρίου). Μάχη Ἰνὲ-μπολοῦ (Ἰσμέτ).

1921 (20 Ἰανουαρίου). Ψήφισις προσωρινοῦ Συντάγματος Ἀγκύρας.

1921 (19 Ἰανουαρίου). Ἄφιξις Ρώσου πρέσβεως Mdivani εἰς Ἄγκυραν.

1921 (23 Ἰανουαρίου). Ἐν Λονδίνῳ ὁ ἀντιπρόσωπος Κωνσταντινουπόλεως Τεβφὴκ πασᾶς παραχωρεῖ τὸν λόγον εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον Ἀγκύρας Μπεκὶρ Σαμῆ διὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, εἰς ἃς λαμβάνει μέρος τὸ ὑπουργεῖον Γούναρη.

1921 (9 Μαρτίου). Ὑπογραφὴ συμφωνίας Μπεκὶρ Σαμῆ—Μπριάν.

1921 (12 Μαρτίου). Ὑπογραφὴ συμφωνίας Μπεκὶρ Σαμῆ—Σφόρτσα.

1921 (16 Μαρτίου). Ὑπογραφὴ τουρκορρωσικῆς συνθήκης Μόσχας.

1921 (23 Μαρτίου). Ἑλληνικὴ προέλασις.

1921 (26 Μαρτίου). Κατάληψις Ἀδαπαζὰρ ὑπὸ Ἑλλήνων.

1921 (30 Μαρτίου) Δευτέρα μάχη Ἰν-ὀνοῦ.

1921 (13 Μαΐου). Οἱ ὕπατοι ἁρμοσταὶ τῶν Συμμάχων κηρύσσουν τὰ στενὰ Δαρδανελλίων καὶ Βοσπόρου (4 ζῶναι) οὐδέτερα.

1921 (5 Ἰουνίου). Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δίδει τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως

1921 (10 Ἰουνίου). Ἑλληνικὴ προέλασις.

1921 (13 Ἰουνίου). Κατάληψις Ἀφιὸν-Καραχισὰρ ὑπὸ Ἑλλήνων.

1921 (25 Ἰουνίου). Ὑποχώρησις Τούρκων ὄπισθεν Σαγγαρίου.

1921 (31 Ἰουλίου). Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος φθάνει εἰς Ἐσκισεχὶρ μετὰ τῶν Γούναρη, Θεοτόκη καὶ Παπούλα.

1921 (14 Αὐγούστου). Κατάληψις Σιβρὶ-χισὰρ ὑπὸ Ἑλλήνων.

1921 (23 Αὐγούστου). Ἑλληνικὴ ἐπίθεσις γραμμῆς Μπεϊλὶκ Κιοπροῦ-Χαϊμάνα.

1921 (2 Σεπτεμβρίου). Η ἑλληνικὴ ἐπίθεσις ἀναστέλλεται.

1921 (5 Σεπτεμβρίου). Ἀρχὴ ἑλληνικῆς ὑποχωρήσεως. Ὁ Παπούλας ἀγγέλλει: «Ἀεροπόροι ἐβομβάρδισαν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἀγκύρας».

1921 (13 Σεπτεμβρίου). Ἐκκένωσις ἀνατολικῆς ὄχθης Σαγγαρίου ὑπὸ Ἑλλήνων.

1921 (15 Σεπτεμβρίου). Οἱ Τοῦρκοι καταλαμβάνουν τὸ Σιβρὶ-χισάρ. Ἑλληνικὸν πολεμικὸν συμβούλιον ἐν Προύσῃ.

1921 (19 Σεπτεμβρίου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἀνακηρύσσεται Γαζῆς καὶ στρατάρχης.

1921 (13 Ὀκτωβρίου). Συνθῆκαι Κὰρς μεταξὺ Τουρκίας καὶ κρατῶν Καυκάσου.

1921 (20 Ὀκτωβρίου). Γαλλοτουρκικὴ συνθήκη Ἀγκύρας (Franklin Bouillon).

1921 (31 Ὀκτωβρίου). Συνέδριον Κιρκασίων ἐν Σμύρνῃ.

1921 (7 Νοεμβρίου). Φόνος τέως Βεζύρου Σαῒτ Χαλὶμ ἐν Ρώμῃ.

1921 (30 Νοεμβρίου) Ὁ Παπᾶ-Εὐθὺμ ἐμφανίζεται ὡς Τουρκορθόδοξος.

1921 (8 Δεκεμβρίου). Ὁ Μελέτιος Μεταξάκης ἐκλέγεται Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

1921 (20 Δεκεμβρίου) Ἐκκένωσις Ἀδάνων ὑπὸ γαλλικοῦ στρατοῦ

1922 (2 Ἰανουαρίου). Συνθήκη φιλίας Τουρκίας-Οὐκρανίας.

1922 (5 Ἰανουαρίου). Εἴσοδος τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Ἄδανα.

1922 (6 Ἰανουαρίου). Ἄφιξις Μελετίου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

1922 (10 Ἰανουαρίου). Ὁ Ν. Τριανταφυλλᾶκος διαδέχεται τὸν Ρότσην ὡς ὕπατος ἁρμοστὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

1922 (15 Φεβρουαρίου). Ὁ Δ. Γούναρης ζητεῖ βοήθειαν παρὰ Λόϋδ Τζώρτζ.

1922 (22 Μαρτίου) Αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις προτείνουν τρίμηνον ἀνακωχήν. Ἡ Ἑλλὰς δέχεται.

1922 (26 Μαρτίου) Νέαι προτάσεις εἰρήνης τῶν Συμμάχων.

1922 (31 Μαρτίου). Τουρκοϊταλικὴ συμφωνία περὶ ἐκκενώσεως Ἀνατολῆς.

1922 (18 Ἀπριλίου). Οἱ Ἰταλοὶ ἐκκενώνουν τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου.

1922 (30 Ἰουλίου). Ὁ Α. Στεργιάδης ἀνακηρύσσει τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἰωνίας.

1922 (15 Αὐγούστου). Ὑπογραφὴ πρωτοκόλλου ἐν Σινεκλὶ περὶ οὐδετέρας ζώνης μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Γάλλων (Mombelli—Βλαχοπούλου).

1922 (26 Αὐγούστου). Διάσπασις τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου ὑψόμετρον 1310 (ΝΔ. Καραχισάρ).

1922 (30 Αὐγούστου). Ἀποφασιστικὴ μάχη Τουμλοῦ-Μπουνάρ.

1922 (1 Σεπτεμβρίου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ δίδει τὸ πρόσταγμα: Πρὸς τὴν Μεσόγειον!

1922 (2 Σεπτεμβρίου). Σύλληψις Τρικούπη

1922 (3 Σεπτεμβρίου). Ἡ Ἑλλὰς ζητεῖ τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων διὰ τὴν εἰρήνην.

1922 (9 Σεπτεμβρίου). Εἴσοδος Τούρκων εἰς Σμύρνην.

1922 (10 Σεπτεμβρίου). Ἄφιξις Μουσταφᾶ Κεμὰλ εἰς Σμύρνην.

1922 (16 Σεπτεμβρίου). Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐκκενώνουν καὶ τὸν Τσεσμέν.

1922 (3 Ὀκτωβρίου). Ἔναρξις διασκέψεως Μουδανιῶν.

1922 (11 Ὀκτωβρίου). Ἀνακωχὴ Μουδανίων

1922 (14 Ὀκτωβρίου). Ὁ Ἕλλην ὕπατος ἁρμοστὴς Σιμόπουλος ἀνακοινοῖ τὴν προσχώρησιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν σύμβασιν Μουδανιῶν.

1922 (19 Ὀκτωβρίου). Ὁ Ρεφὲτ πασᾶς εἰσέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν.

1922 (1 Νοεμβρίου). Διακήρυξις Ἀγκύρας περὶ καταργήσεως τοῦ σουλτανάτου.

1922 (6 Νοεμβρίου) Ἐπέκτασις τῶν νόμων τῆς Ἀγκύρας εἰς Κωνσταντινούπολιν.

1922 (17 Νοεμβρίου) Ὁ σουλτᾶνος Μεχμὲτ Βαχτεντὶν φεύγει διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ «Μαλάγια» εἰς Μάλταν.

1922 (18 Νοεμβρίου). Ἀνακήρυξις διαδόχου Ἀβδοὺλ Μετζὶτ εἰς χαλίφην.

1922 (20 Νοεμβρίου). Ἔναρξις διασκέψεως Λωζάννης.

1922 (25 Νοεμβρίου). Εἴσοδος Τούρκων εἰς Ἀδριανούπολιν.

1922 (6 Δεκεμβρίου). Ἱδρύεται τὸ λαϊκὸν (κεμαλικὸν) κόμμα.

1923 (29 Ἰανουαρίου). Γάμοι Μουσταφᾶ Κεμὰλ καὶ Λατιφὲ χανούμ.

1923 (30 Ἰανουαρίου) Ὑπογραφὴ ἑλληνοτουρκικῆς συμβάσεως ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν.

1923 (24 Ἰουλίου). Ὑπογραφὴ συνθήκης Λωζάννης.

1923 (15 Σεπτεμβρίου). Παράδοσις Καρααγὰτς εἰς Τούρκους.

1923 (21 Σεπτεμβρίου). Παράδοσις Τενέδου εἰς Τούρκους.

1923 (22 Σεπτεμβρίου). Παράδοσις Ἴμβρου εἰς Τούρκους

1923 (28 Σεπτεμβρίου). Ἔκκλησις Μουσταφᾶ Κεμὰλ πρὸς ἰσλαμικὸν κόσμον πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς Τουρκίας.

1923 (6 Ὀκτωβρίου). Εἴσοδος τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Σουκρῆ Ναϊλῆ πασᾶν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

1923 (13 Ὀκτωβρίου). Ἡ Ἄγκυρα πρωτεύουσα τῆς Τουρκίας.

1923 (15 Δεκεμβρίου). Συνθήκη φιλίας, ἐγκαταστάσεως, καὶ ἰθαγενείας Τουρκίας μετὰ Ἀλβανίας.

1923 (18 Δεκεμβρίου). Οὐγγροτουρκικὴ συνθήκη φιλίας.

1924 (28 Ἰανουαρίου). Συνθήκη φιλίας, ἐγκαταστάσεως ἐμπορίου μετὰ Αὐστρίας

1924 (29 Φεβρουαρίου). Τὸ ὕστατον σελαμλίκι (προσκύνημα Παρασκευῆς) ἐν Κωνσταντινουπόλει.

1924 (3 Μαρτίου). Κατάργησις τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευτικῶν ὑποθέσεων καὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου. Ἑνοποίησις ἐκπαιδεύσεως Κατάργησις τῆς χαλιφείας. Ἀπέλασις τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν

1924 (3 Μαρτίου) Τουρκογερμανικὴ συνθήκη φιλίας Ἀγκύρας.

1924 (4 Μαρτίου). Ὁ χαλίφης Ἀβδοὺλ-Μετζὶτ μεταφέρεται ἔξω τῶν συνόρων τῆς Τουρκίας.

1924 (11 Μαρτίου). Ὁ Ἀβδοὺλ Μετζὶτ ἐκδίδει ἐκ Territet (Γαλλίας) διάγγελμα πρὸς τὸν ἰσλαμικὸν κόσμον.

1924 (31 Μαρτίου). Ἡ Τουρκία καταθέτει εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης.

1924 (7 Ἀπριλίου). Κλείονται 30 γαλλικαὶ καὶ ἰταλικαὶ σχολαὶ ἐν Τουρκίᾳ.

1924 (8 Ἀπριλίου). Κατάργησις τῶν ἱεροδικείων.

1924 (21 Ἀπριλίου). Νόμος περὶ τροποποιήσεως τῆς δικονομίας.

1924 (31 Μαΐου) Τουρκοσουηδικὴ συνθήκη φιλίας.

1924 (6 Αὐγούστου). Ἔναρξις ἰσχύος συνθηκῶν Λωζάννης.

1924 (28 Σεπτεμβρίου). Τουρκοϊσπανικὴ συνθήκη φιλίας.

1924 (11 Ὀκτωβρίου). Συνθήκη φιλίας Τουρκίας-Τσεχοσλοβακίας.

1924 (22 Ὀκτωβρίου). Ἡ Ἑλλὰς προσφεύγει εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν διὰ τὸ ζήτημα τῶν «ἐταμπλί».

1924 (1 Δεκεμβρίου). Τουρκοεσθονικὴ συνθήκη φιλίας.

1924 (9 Δεκεμβρίου). Τουρκοφινλανδικὴ συνθήκη φιλίας.

1924 (17 Δεκεμβρίου). Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀράπογλου ἐκλέγεται Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

1925 (3 Ἰανουαρίου) Τουρκο-λεττονικὴ συνθήκη φιλίας.

1925 (26 Ἰανουαρίου) Τουρκοδανικὴ συνθήκη φιλίας.

1925 (30 Ἰανουαρίου). Ὁ πατριάρχης Κωνσταντῖνος ἐκβάλλεται ἔξω τῶν τουρκικῶν συνόρων

1925 (11 Φεβρουαρίου). Ἐπανάστασις Κούρδων ἐν Γκένιζ

1925 (26 Φεβρουαρίου). Κατάργησις μονοπωλίου καπνῶν (Ρεζί).

1925 (12 Ἀπριλίου). Σύλληψις ἀρχηγοῦ Κούρδων Σεῒχ Σαΐτ.

1925 (26 Ἰουλίου). Τουρκογαλλικὴ τελωνειακὴ συμφωνία διὰ Συρίαν.

1925 (5 Αὐγούστου). Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ διαζευγνύεται τὴν Λατιφέ.

1925 (2 Σεπτεμβρίου). Κλείονται οἱ τεκέδες τῶν δερβισῶν.

1925 (19 Σεπτεμβρίου). Τουρκοελβετικὴ συνθήκη φιλίας.

1925 (28 Ὀκτωβρίου). Συνθήκη εἰρήνης καὶ φιλίας Τουρκίας-Γιουγκοσλαυΐας.

1925 (17 Δεκεμβρίου). Τουρκορρωσικὴ συνθήκη οὐδετερότητος.

1925 (26 Δεκεμβρίου). Νόμος περὶ εἰσαγωγῆς εὐρωπαϊκοῦ (γρηγοριανοῦ) ἡμερολογίου.

1926 (15 Ἰουνίου). Συνθήκη Ἀγκύρας περὶ Μοσούλης.

1926 (29 Ἰουνίου). Τουρκο-αργεντινικὴ συνθήκη φιλίας.

1926 (1 Ἰουλίου). Εἰσάγεται ὁ ἰταλικὸς ποινικὸς κῶδιξ.

1926 (4 Ὀκτωβρίου). Ἔναρξις ἰσχύος νέου ἀστικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ κώδικος.

1926 (1 Δεκεμβρίου). Τουρκοελληνικὴ συμφωνία Ἀθηνῶν περὶ κτημάτων.

1927 (12 Ἰανουαρίου). Τουρκογερμανικὴ συνθήκη ἐμπορίου καὶ ἐγκαταστάσεως.

1927 (17 Φεβρουαρίου). Ἐπανάληψις διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

1927 (11 Μαρτίου). Τουρκορρωσικὴ ἐμπορικὴ καὶ ναυτιλιακὴ συνθήκη.

1927 (25 Μαΐου). Τουρκομεξικανικὴ συνθήκη φιλίας.

1927 (8 Σεπτεμβρίου). Τουρκοβραζιλιανὴ συνθήκη φιλίας.

1928 (30 Μαΐου) Τουρκοϊταλικὸν σύμφωνον οὐδετερότητος καὶ συνδιαλλαγῆς Ρώμης.

1928 (15 Ἰουνίου) Πρωτόκολλον Τεχεράνης περὶ τουρκοπερσικῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας.

1928 (3 Νοεμβρίου). Νόμος περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου.

1930 (23 Ἰανουαρίου). Ἀντιδραστικὸν κίνημα Μενεμένης καὶ καταστολὴ αὐτοῦ.

1930 (3 Φεβρουαρίου). Τουρκογαλλικὸν σύμφωνον φιλίας, συνδιαλλαγῆς καὶ διαιτησίας.

1930 (4 Μαΐου). Ἐπανεκλογὴ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ ὡς προέδρου τῆς δημοκρατίας τὸ τρίτον.

1930 (10 Ἰουνίου). Τουρκοελληνικὴ οἰκονομικὴ συμφωνία Ἀγκύρας.

1930 (30 Ὀκτωβρίου). Τουρκοελληνικαὶ συνθῆκαι Ἀγκύρας καὶ πρωτόκολλον περιορισμοῦ ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν.

1932 (27 Ὀκτωβρίου). Τουρκογαλλικὴ συμφωνία περὶ κτημάτων Συρίας καὶ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀδάνων Νισιμπίν. Χρησιμοποίησις σιδ. σταθμοῦ Χαλεπίου ὑπὸ Τουρκίας.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΓΛΩΣΣΑ.] Αἱ τουρκικαὶ γλῶσσαι εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων κλάδων τῆς ὁμάδος τῶν *τουρανικῶν* ἢ *οὐραλο-αλταϊκῶν* γλωσσῶν, περιλαμβάνουσαι τὴν *οὐϊγουρικὴν* ἢ *τσαγαταϊκήν*, τὴν *νογαϊκὴν* ἢ *ταταρικήν*, τὴν γλῶσσαν τῶν *Κιργίζων*, τὴν *ἰακουτικὴν* (γλῶσσαν τῶν Ἰακούτων) καὶ τὴν *ὀθωμανικὴν* (*ὀσμανλὶ*) ἢ *κυρίως τουρκικήν*.

Αἱ τουρκικαὶ γλῶσσαι ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων *συγκολλητικῶν* γλωσσῶν. Βαθμιαίως καὶ αἱ τουρανικαὶ γλῶσσαι προσήγγισαν πρὸς τὰς κλιτάς. Ὡς πρὸς τὴν φθογγολογικὴν διαμόρφωσιν τηρεῖται πολὺ εἰς τὰς τουρκικὰς γλώσσας ἡ ἁρμονία τῶν φωνηέντων. Ἁδρὰ καὶ λεπτὰ φωνήεντα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ λέξει. Ἡ τουρκικὴ γλῶσσα ὁμοιάζει τὰς φιννο-ουγγρικάς, ἀλλ' ἔχει ἁπλούστερον σύστημα πτώσεων καὶ κλίσεων, ὡς καὶ τὴν εὐχέρειαν τῆς παρεμβολῆς ἀρνητικῶν ἢ ἄλλων μορίων, π. χ. *γιαζ-ντὶμ* (=ἔγραψα), *γιάζμαντιμ* (=δὲν ἔγραψα). Σύνθετοι λέξεις ὑπάρχουν ἐν τῇ τουρκικῇ, ἀλλ' εἶναι σπανιώτεραι παρ' ὅσον ἐν τῇ φιννικῇ καὶ οὐγγρικῇ (π. χ. *ντεμὶρ-γιὸλ*=σιδηρόδρομος, *ντεμὶρ-καποῦ*=σιδηρᾶ πύλη).

Παρὰ τὴν φαινομενικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς μογγολικῆς, ὀφειλομένην ἴσως ἐν μέρει εἰς τὴν ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπίδρασιν τῆς κινεζικῆς, ἡ μεταξὺ αὐτῶν συγγένεια φαίνεται πραγματική. Αἱ ἀντωνυμίαι, αἱ καταλήξεις τῶν πτώσεων καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν φράσεων παρουσιάζουν μεγάλην ὁμοιότητα, εἰς δὲ τὴν μογγολικὴν διάλεκτον Μπουριὰτ τὸ ρῆμα ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ τῆς τουρκικῆς. Ἡ ὁμοιότης τῶν καταλήξεων εἶναι ἐμφανὴς καὶ εἰς τὴν μαντσουριανήν· π. χ. εἰς τὸ *μπίρα* (=ποταμός), *μπιρὰλ* (=ποταμοί) καὶ *μπιραλντοὺ* (=τοῖς ποταμοῖς), τὸ λ τοῦ πληθυντικοῦ καὶ ἡ κατάληξις τῆς δοτικῆς *ντοὺ* ἀνευρίσκονται ἐν τῇ ὀθωμανικῇ τουρκικῇ ὡς *λὲρ* καὶ *ντά*. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δζεγκὶζ-χὰν (ΙΓ' αἰὼν μ. Χ.) οἱ Τοῦρκοι συνεννοοῦντο μετὰ τῶν Μογγόλων ἄνευ διερμηνέως. Ἐν τούτοις εἶναι ἀξία σημειώσεως ἡ ἔλλειψις ὁμοιότητος τῶν λέξεων μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμάδων τῶν τουρκικῶν ἢ τουρανικῶν γλωσσῶν. Τὰ ἀριθμητικὰ π. Χ. εἶναι ὅλως διάφορα εἰς τὰς τουρκικάς, τὰς μογγολικὰς καὶ τὰς φιννοουγγρικὰς γλώσσας. Σύγκρισις τουρκικῶν λέξεων μετὰ τῶν ἀντιστοίχων μογγολικῶν δεικνύει ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ πρῶται ἐσχηματίσθησαν διὰ συναιρέσεως, κράσεως, ἐκθλίψεως ἢ συγκοπῆς ἐκ τῶν δευτέρων· π. χ. τὸ τουρκικὸν *γιὰρ* (=ὅρος) καὶ τὸ *γιὸλ* (=δρόμος), εἶναι ἐν τῇ μογγολικῇ *νταμπαγκὰ* καὶ *γιαμπουντάλ*.

Προκειμένου περὶ τῆς προφορᾶς, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι αὕτη καθίσταται βαθμιαίως λεπτο-

Digitized by Google

τέρα, ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας διὰ τῆς χώρας τῶν Ἰακούτων, τῆς Κασγάρ, τοῦ Τουρκεστὰν καὶ τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ καταλήξεις ἑνοῦνται στενότερον μετὰ τῶν λέξεων καὶ οἱ τύποι τῶν ῥημάτων γίνονται περιπλοκώτεροι. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν ἀπαντῶσιν αἱ καταλήξεις, *νίν, νι, γκα* διὰ τὴν γενικήν, αἰτιατικὴν καὶ δοτικήν, καὶ τὸ *μάν* ὡς ἀντωνυμικὴ κατάληξις τοῦ α' προσώπου τῶν ῥημάτων (π. χ. *ντουρμάν*=ἵσταμαι ἢ εἶμαι), ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰ *νιν, νι* καὶ *ᾶ* ἢ *ντᾶ* καὶ *ιμ* τῆς ὀθωμανικῆς, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι περισσότερον ἀχώριστα ἀπὸ τῆς λέξεως, ἰδίᾳ εἰς τὸ ῥῆμα. Ἡ ὀθωμανικὴ ἔχει πλουσιωτέρους τύπους ῥημάτων παρ' ὅσον αἱ ἄλλαι τουρκικαὶ γλῶσσαι. Ἔνιοι τῶν τύπων τούτων, ὡς ὁ μέλλων μὲ τὴν κατάληξιν *τζάκ*, ἐσχηματίσθησαν εἰς σχετικῶς νεωτέρους χρόνους.

Ῥιζικὴ καὶ βαθυτάτη μεταβολὴ συνετελέσθη ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ ἰσλαμισμοῦ εἰς τὰς τουρκικὰς χώρας τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. Διὰ τῆς νέας θρησκείας, ἐλθούσης διὰ Περσίας, διεδόθη πολὺ εἰς τὰς τουρκικὰς χώρας ἡ ἀραβικὴ καὶ ἡ περσική, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ παραμελοῦν τὴν μητρικήν των γλῶσσαν, μεταχειριζόμενοι ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ διὰ μὲν τὰ ἐπιστημονικά, θεολογικὰ καὶ ἱερονομικὰ θέματα τὴν ἀραβικήν, διὰ δὲ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν ἐν γένει τὴν περσικήν. Ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας διέδιδον καὶ ἐδίδασκον οἱ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν Ταταρων, Τούρκων καὶ Τουρκομάνων ἡγεμόνων μετακαλούμενοι καὶ ἀνωτέρας ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει καταλαμβάνοντες θέσεις Ἄραβες καὶ Πέρσαι (ἢ ἀραβόφωνοι καὶ περσόφωνοι) λόγιοι, οἵτινες συνήθως κατεῖχον τήν τε ἀραβικὴν καὶ περσικήν, ἀμφοτέρας καλλιεργουμένας ἐν Περσίᾳ ὑπὸ τοὺς Ἀββασίδας. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ἡ τέως πενιχροτάτη ἢ ὅλως ἀνύπαρκτος τουρκικὴ λογοτεχνία δὲν εὗρεν ἔδαφος ἀναπτύξεως. Μόνον ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Σελτζούκων τοῦ Ἰκονίου ἐκαλλιεργήθη πως ἡ τουρκικὴ γλῶσσα καὶ ἐσημειώθη φιλολογική τις παραγωγή.

Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἡ τουρκικὴ φιλολογία ἔφθασεν εἰς ἱκανὴν ἄνθησιν, ἰδίᾳ ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ καὶ Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν ἐπῆλθε στασιμότης μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε ἤρχισε νέα γλωσσικὴ καὶ φιλολογικὴ περίοδος. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἀπέμεινεν ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος πρὸς διάδοσιν τῆς ἀραβικῆς καὶ τῆς περσικῆς, ὥστε κατήντησεν εἰς τὰ ἐπίσημα κυβερνητικὰ ἔγγραφα νὰ μὴ ὑπάρχουν πλέον ἄλλαι τουρκικαὶ λέξεις παρὰ τὰ βοηθητικὰ ῥήματα καί τινα δευτερεύοντα μόρια ἢ λεξίδια, ἐνῷ ἡ φρασιολογία ἐγίνετο ὁσημέραι σχοινοτενεστέρα, μέχρι τοιούτου μάλιστα σημείου, ὥστε μία περίοδος νὰ ἐκτείνεται εἰς ὁλόκληρον σελίδα ἢ καὶ περισσότερον. Οὕτω τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἦσαν ἀκατάληπτα εἰς τοὺς πολλούς, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐξῳκειωμένοι εἰς τὸ τοιοῦτον ὕφος ἔπρεπε ν' ἀναγνώσουν τὸ κείμενον δὶς καὶ τρὶς ὅπως παρακολουθήσουν τὸν εἱρμὸν τῶν ἀλληλοσυνδεομένων προτάσεων καὶ ἀντιληφθοῦν τοῦ νοήματος. Παρετηρεῖτο ἀληθὴς συναγωνισμὸς ἐν τῇ χρήσει ἀραβικῶν καὶ περσικῶν λέξεων, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἡ τουρκικὴ διεμορφώθη βαθμιαίως εἰς τέλειον γλωσσικὸν ὄργανον, ἱκανὸν πρὸς διατύπωσιν φιλοσοφικῶν θεωριῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, χάρις εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἀραβικῆς ἐπιστημονικῆς ὁρολογίας. Ἱκανὴν ἐπίδρασιν ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς τουρκικῆς γλώσσης ἤσκησαν καὶ οἱ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Ἕλληνες (Φαναριῶται) διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, αὐτοὶ συντάσσοντες ἢ μεταφράζοντες τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἢ καὶ μεταγλωττίζοντες εἰς τὴν τουρκικὴν ξένα συγγράμματα μετὰ τόσης τελειότητος, ὥστε νὰ θεωρῶνται ὑπόδειγμα ὕφους. Τὴν εὐεργετικὴν ταύτην ἐπίδρασιν τῶν Φαναριωτῶν ἀναγνωρίζουν σήμερον καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις τῆς τουρκικῆς γλώσσης ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν πατριωτῶν Τούρκων ὡς ἀσύμφορος διὰ τὴν ἀφύπνισιν τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους, δεδομένου ὅτι πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς ἐχρειάζοντο πολλὰ ἔτη φοιτήσεως εἰς τὰς σχολὰς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ὡς ἐκ τούτου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισε κίνησις πρὸς ἁπλοποίησιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης. Εἷς τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς κινήσεως ταύτης ἦτο ὁ Χακκῆ Σινασί, ὁ θεωρούμενος ὡς ὁ πατὴρ τῆς τουρκικῆς δημοσιογραφίας. Οὗτος εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ ἐκνεωτερισμοῦ τῆς τουρκικῆς γλώσσης κυρίως ἀπὸ τοῦ 1860 διὰ τῆς ἐφημερίδος «Τασφὶρ-ἰ-ἐφκιάρ» (=ἡ εἰκὼν τῶν ἰδεῶν). Ἡ διείσδυσις ὅμως τῆς ἀραβικῆς ἦτο τοιαύτη καὶ ἡ ἔλλειψις καταλλήλων τουρκικῶν λέξεων τόσον μεγάλη, ὥστε καὶ δι' αὐτὸν τὸν τίτλον τῆς ἐφημερίδος του ὁ πρωτεργάτης τῆς ἁπλοποιήσεως τῆς γλώσσης μετεχειρίσθη λέξεις ἀραβικάς. Ἄλλως τε τῶν πλείστων τουρκικῶν ἐφημερίδων οἱ τίτλοι εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη λέξεις ἀραβικαί.

Ἡ πρώτη νεωτεριστικὴ κίνησις. Ἐπὶ τῆς ἀπολυταρχίας Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β' (1876—1909) διεκόπη ἡ πρὸς τουρκοποίησιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης κίνησις, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἐθεωρεῖτο ὡς σχετιζομένη πρὸς τὰς φιλελευθέρας πολιτικὰς ἰδέας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ σουλτᾶνος οὗτος, ἀκολουθῶν πανισλαμικὴν πολιτικήν, περιεστοιχίζετο ὑπὸ πολλῶν Ἀράβων. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος διὰ τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως (1908—1909) ἐπανελήφθη ἡ νεωτεριστικὴ γλωσσικὴ κίνησις, ἐν ᾗ διεκρίθησαν πολλοὶ δημοσιογράφοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Χουσεῒν Δζαχὶτ διὰ τῆς «Τανίν».

Ἡ ἐκ τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ἄλλων τουρκικῶν χωρῶν τῆς Ῥωσίας συρροὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν Τούρκων καθηγητῶν καὶ λογίων, ἡ ἀπὸ τῶν παραμονῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀκολουθουμένη παντουρκικὴ ἢ παντουρανικὴ πολιτική, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ τουρκικῶν πληθυσμῶν εἰς ἓν μέγα τουρκικὸν κράτος, ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὰς πρὸς ἐκτουρκισμὸν τῆς τουρκικῆς γλώσσης τάσεις. Λέξεις τουρκικαὶ καὶ ταταρικαί, εἰλημμέναι ἐκ τῶν διαφόρων τουρκικῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων τῆς Ἀσίας, λέξεις τέως ἄγνωστοι εἰς τοὺς Τούρκους τῶν μεγάλων πόλεων (Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης κλπ.), πολλαὶ ὅμως ἐξ αὐτῶν σῳζόμεναι εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν χωρικῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀνεβίουν καὶ κατεβάλλετο προσπάθεια ὅπως καθιερωθοῦν εἰς τὸν γραπτὸν καὶ προφορικὸν λόγον. Ἡ κίνησις αὕτη περιωρίζετο κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς λεγομένους τουρανιστάς, στρατολογουμένους κυρίως μεταξὺ τῶν πανεπιστημιακῶν κύκλων. Οὗτοι ἤλλασσον καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, λαμβάνοντες τοιαῦτα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων Τούρκων.

Ἡ μεταρρύθμισις ἐπὶ Μουσταφᾶ Κεμάλ. Ἡ μεταρρυθμιστικὴ γλωσσικὴ κίνησις ἐνετάθη ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ. Ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦτο κατηργήθη τελείως ἡ διδασκαλία τῆς περσικῆς καὶ ἀραβικῆς ἐν τοῖς γυμνασίοις (νόμος 1ης Σεπτεμβρίου 1929), αἵτινες διδάσκονται ὡς ξέναι πλέον φιλολογικαὶ γλῶσσαι εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Συγχρόνως ἐπεζητήθη ἡ βαθμιαία ἀντικατάστασις τῶν ἀραβικῶν καὶ περσικῶν λέξεων διὰ καθαρῶς τουρκικῶν. Τοῦτο ὅμως παρουσιάζει πολλὰς δυσχερείας διότι αἱ μὲν περσικαί, κοσμητικὰ ἐπίθετα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξοβελισθοῦν, αἱ ἀραβικαὶ ὅμως καὶ βαθέως ἔχουσι ῥιζωθῆ καὶ εἶναι δυσαντικατάστατοι δι' ἀντιστοίχων τουρκικῶν. Σήμερον ἔτι, δεκαετίαν ὁλόκληρον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως, τὰ 40 % τῶν ἐν χρήσει ὑπὸ τοῦ τύπου λέξεων εἶναι ἀραβικαί. Τὸν ἐξοβελισμὸν τῆς ἀραβικῆς ἐπὶ τῆς τουρκικῆς γλώσσης ἐπιρροῆς ἐπιδιώκουν οἱ ἐν Ἀγκύρᾳ, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως διακόψουν πᾶσαν πρὸς τὸν θρησκόληπτον ἀραβικὸν κόσμον σχέσιν καὶ ἐξαφανίσουν καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ γλωσσικοῦ δεσμοῦ.

Εἰς σοβαρώτερον κάπως στάδιον εἰσῆλθεν ἡ γλωσσικὴ μεταρρύθμισις διὰ τοῦ κατὰ Σεπτέμβριον 1932 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ, εἰς τὰ τέως σουλτανικὰ ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ-Μπαγτσὲ συνελθόντος γλωσσικοῦ συνεδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον παρέστησαν καί τινες μὴ Τοῦρκοι. Τὸ συνέδριον τοῦτο, λαβὸν χαρακτῆρα πανδήμου τουρκικῆς ἐθνικιστικῆς ἐκδηλώσεως, ἀπεφάσισε τὸν καταρτισμὸν ἐπιτροπῶν, αἵτινες νὰ συλλέξουν εἴτε ἐκ τῆς ζώσης ἐν Ἀνατολῇ γλώσσης, εἴτε ἐκ παλαιῶν λεξικῶν καὶ γλωσσαρίων τῶν τουρκικῶν διαλέκτων (ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸ πρὸ ἐννέα περίπου αἰώνων (τῷ 1066) ἐκδοθὲν καὶ τῷ 1914 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνατυπωθὲν «Ντιβάνι λουγάτι τσαγαταΐ τουρκί», ἤτοι «Λεξικὸν τῆς τσαγαταϊκῆς τουρκικῆς» τοῦ Μαχμοὺτ Κιασγαρί). Τὸ ἔργον τῶν ἐπιτροπῶν συνεχίζεται ἐπιπόνως, οὐχὶ δὲ καὶ ἄνευ ἀντιδράσεων, ἰδίᾳ ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ. Οὕτω κατὰ τὴν ἀπόπειραν ἀντικαταστάσεως τῆς ἀραβικῆς διὰ τῆς τουρκικῆς εἰς τὰς προσευχὰς ἐντὸς τῶν τζαμίων ἐσημειώθη ἐξέγερσις, διότι τὰ μουσουλμανικὰ ὦτα δὲν εἶναι ἀκόμη δυνατὸν νὰ ἀνεχθοῦν π. χ. τὴν τουρκικὴν λέξιν *τανρί*, ἀντικαθιστῶσαν τὴν ἀραβικὴν *ἀλλὰχ* πρὸς σήμανσιν τοῦ Θεοῦ. Ἐχθρικαὶ ἐκδηλώσεις ἐσημειώθησαν καὶ εἰς Προῦσαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀνατολῆς. Παρὰ τοῦτο συνεχίζεται, φυσικά, ἡ προσπάθεια πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως, συνυφασμένης, ὡς ἐλέχθη, μετὰ τῆς θρησκευτικῆς τοιαύτης. Οὕτως ἡ κίνησις προσλαμβάνει χαρακτῆρα ὑπενθυμίζοντα τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀγῶνας πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς λατινικῆς διὰ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ἑκάστου λαοῦ.

Ἡ τουρκικὴ γραφή. Ἡ πρώτη γνωστὴ παλαιοτέρα τουρκικὴ γραφὴ εἶναι ἡ τῶν ἐν Μογγολίᾳ νοτίως τῆς λίμνης Βαϊκάλης (Μπαϊ-κάλ), παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀρχόν, ὡς καὶ ἐν Σιβηρίᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Γενισέϊ (τουρκ. Yeni-cheyi=νέον πρᾶγμα), ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν. Ἦτο γνωστὸν ὅτι ἐν Σιβηρίᾳ, καὶ εἰδικῶς παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀμπακάν, παραπόταμον τοῦ Γενισέϊ, εἰς τὴν περιφέρειαν Μινουσίνσκ, ὑπῆρχον μεγάλοι ἐνεπίγραφοι λίθοι, τοὺς ὁποίους ἐτίμων εἰδωλολατρικῶς οἱ ἰθαγενεῖς. Ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας αὐτοὺς Εὐρωπαῖος ἦτο ὁ Γερμανὸς Messerschmied (1722). Μέρος αὐτῶν ἐδημοσιεύθη τῷ 1730 ὑπὸ τοῦ Strahlenberg εἰς πίνακας ὑπὸ τὸν τίτλον «Der nord-und östliche Teil von Europa und Asia». Γενικῶς οἱ λίθοι οὗτοι ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς Σκύθας καὶ εἰς τοὺς Τσούδους, λαὸν τουρκικῆς καταγωγῆς. Ἐπὶ ἕνα ὅμως αἰῶνα αἱ ἐν λόγῳ ἐπιγραφαὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναγνωσθοῦν. Εἰδικώτερον ἠσχολήθη ὁ Castren τῷ 1847 καὶ ἡ φινλανδικὴ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία, ἥτις ἐδημοσίευσε τῷ 1889 τὸ κείμενον τριάκοντα δύο τοιούτων ἐπιγραφῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἐν Οὐϊμπάτ, Οὐλουκέμ, Ἀλτὶν-γκιοὺλ καὶ Τές. Περισσότερον ἐνδιαφέρουσαι ἦσαν αἱ ἐπιγραφαὶ αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι τῷ 1889 ἐν Μογγολίᾳ ὑπὸ τοῦ Γιαντρίντσεφ, νοτίως τῆς λίμνης Βαϊκάλης, μεταξὺ τῶν λιμνῶν Κοσὸ—Ζαϊντὰμ καὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀρχὸν (Kökschün—Orchon), ἐπὶ δύο μεγάλων ἐπιτυμβίων λίθων. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἦσαν σπουδαῖαι κατὰ τοῦτο, ὅτι παρὰ τὸ ἀρχαῖον τουρκικὸν κείμενον εἶχον καὶ κινεζικόν. Ἡ Ῥωσικὴ αὐτοκρατορικὴ ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν ἀπέστειλεν εἰδικὴν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν ὑπὸ τὸν W. Radloff μετὰ τοῦ Γιαντρίντσεφ, ἥτις ἀντέγραψε καὶ ἐξέδωκε τὰς ἐπιγραφὰς μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως καὶ μεταγραφῆς τοῦ κειμένου διὰ λατινικῶν καὶ ῥωσικῶν (κυριλλικῶν) στοιχείων, ὡς καὶ μελέτης περὶ τῆς φωνητικῆς καὶ γραμματικῆς τῆς ἀρχαίας ταύτης τουρκικῆς γλώσσης καὶ περὶ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς σπουδαιότητος (βλ. *W. Radloff*, Die alttürkischen Inschriften der Mongolei, Πετρούπολις 1894 καὶ 1897, καὶ *W. Barthold*, Die historische Bedeutung der alttürkischen Inschriften, 1897).

Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἡ τοῦ μνημείου τοῦ Κιοὺλ-Τεγκίν, ἱδρυθέντος τῷ 731 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κίνας πρὸς τιμὴν τοῦ ὑποτελοῦς καὶ συμμάχου αὐτοῦ Τούρκου πρίγκιπος Κιοὺλ-Τεγκίν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ὑπάρχει σινικὴ ἐπιγραφή. Τὰς τρεῖς ἄλλας πλευρὰς ἐχρησιμοποίησεν ὁ Τοῦρκος ἡγεμὼν Μπιλγκὶ-Χαγκάν, ὅπως διαιωνίσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν ἰδικῶν του πράξεων. 2) Ἡ τοῦ μνημείου τοῦ Μπιλγκὶ-Χαγκάν, εὑρισκομένου νοτιώτερον τοῦ πρώτου καὶ φέροντος χρονολογίαν 733. Τὸ ἀλφάβητον τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἀποτελεῖται ἐκ 38 γραμμάτων, ὧν τὰ 4 φωνήεντα καὶ τὰ λοιπὰ σύμφωνα, θεωρεῖται δὲ ὑπὸ τῶν σημερινῶν Τούρκων ὡς προσαρμοζόμενον καλύτερον τοῦ κατόπιν εἰσαχθέντος ἀραβικοῦ πρὸς τὴν φωνητικὴν τῆς τουρκικῆς γλώσσης.

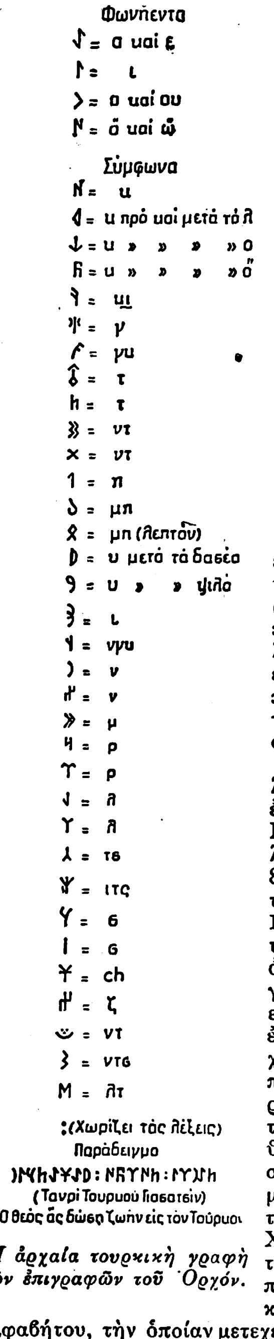

Ἡ ἀρχαία τουρκικὴ γραφὴ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ὀρχόν.

Ὑπάρχει ἐν Μογγολίᾳ καὶ ἄλλη τουρκικὴ ἐπιγραφή, ἡ ἐν Καρὰ-Μπαλγασούν, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 800—805 μ. Χ. Ἐκ τῆς μελέτης τούτων ὁ Donner κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἀλφάβητον τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Γενισέϊ εἶναι ἀρχαιότερον τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ὀρχόν, ὅτι δὲ ἀμφότερα προέκυψαν ἐκ τοῦ ἀραμαϊκοῦ ἀλφαβήτου, τὸ ὁποῖον εἶχε διαδοθῇ ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ ὑπὸ νεστοριανῶν μοναχῶν, ἐπιθυμούντων νὰ διαδώσουν τὸν Χριστιανισμόν. Ἰδιαιτέρως δὲ προσεγγίζει πρὸς τὴν ποικιλίαν ἐκείνην τοῦ ἀραμαϊκοῦ ἀλφαβήτου, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο οἱ βασιλεῖς τῆς παρθικῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν.

Μετὰ τὸν Ζ' αἰῶνα οἱ Τοῦρκοι μετεχειρίσθησαν, κατὰ τὴν πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ ἰσλαμισμοῦ περίοδον, *οὐϊγουρικὴν* γραφὴν (τῶν Οὐϊγούρων

Digitized by Google

Τούρκων), καὶ ταύτην προκύψασαν ἐκ ποικιλίας τοῦ συριακοῦ ἀλφαβήτου. Ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ ὑπάρχει καὶ φιλολογικὸν μνημεῖον, τὸ «Κόντατκιοῦ Μπιλίκ» (Kodatku Bilik=ἡ εὐλογημένη γνῶσις), οὗτινος τὸ χειρόγραφον διατηρεῖται ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ποίημα συντεθὲν ἐν Κασγὰρ τῷ 1065, τὸ δὲ ἐν Βιέννῃ διατηρούμενον θεωρεῖται ὡς ἀντιγραφὲν τῷ 1465 ἐν Χεράτῃ τοῦ Ἀφγανιστὰν ἐξ ἀντιγράφου χρονολογουμένου ἀπὸ τοῦ 1085. Ἐπιγραφαὶ μὲ γραφὴν ὁμοίαν πρὸς τὸ οὐϊγουρικὸν ἀλφάβητον εὑρέθησαν καὶ ἐν Κίνᾳ. Τὸ ἀλφάβητον τῆς γραφῆς ταύτης εἶχε 14 γράμματα, εἰσήχθη δὲ καὶ τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ νεστοριανῶν ἱεραποστόλων.

Ἡ ἐπικράτησις τῆς ἀραβικῆς γραφῆς. Ἀπὸ τοῦ Ι' μ. Χ. αἰῶνος διεδόθη παρὰ τοῖς Τούρκοις διὰ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἡ ἀραβικὴ γραφή, τὴν ὁποίαν εἶχον ἤδη δεχθῆ καὶ οἱ Πέρσαι, κατόπιν δὲ διὰ τῆς τουρκικῆς (μογγολικῆς) δυναστείας καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι τῶν Ἰνδιῶν, διατηροῦντες αὐτὴν μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς τουρκικῆς φυλῆς ἡ οὐϊγουρικὴ γραφὴ μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπεκράτησεν ὁριστικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ἡ ἀραβικὴ γραφή, παραμείνασα ἐν χρήσει μέχρι τοῦ 1928, αἱ δὲ παλαιαὶ γραφαί, ἡ οὐϊγουρικὴ καὶ αἱ ἀκόμη παλαιότεραι, ἐλησμονήθησαν τελείως.

Κατὰ τῆς χρήσεως τῆς ἀραβικῆς γραφῆς ἤρχισαν νὰ ἐκφράζωνται ἐνδοιασμοὶ ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ αἰῶνος. Τὰ παράπονα ἐστρέφοντο κυρίως κατὰ τῆς ἐλλείψεως φωνηέντων, ἅτινα ἀντικαθίστων οἱ *χαρεκέδες* (ﹷ ἄνωθεν, ﹻ κάτωθεν καὶ ﹹ), πρὸς ὑπόδειξιν τῶν φθόγγων *α* ἢ *ε*, *u* ἢ *ι* καὶ *ο* ἢ *ου* ἢ *ü*. Ἀλλ' οἱ χαρεκέδες περιέπεσαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἀχρηστίαν καὶ ἔμειναν μόνα τὰ σύμφωνα, ἡ δὲ προφορὰ τῆς λέξεως ἐμαντεύετο ἐκ τῆς ἐννοίας· π. χ. μὲ δύο γράμματα, τὸ *κέφ* καὶ τὸ *λιὰμ* (كل), ἐγράφοντο αἱ λέξεις *γκὲλ* (=ἐλθέ), *κὲλ* (=φαλακρός), *κιοὺλ* (=τέφρα), *γκιοὺλ* (=ρόδον), *κιοὺλ* (=τὸ ὅλον). Ἡ γαλλικὴ λέξις mademoiselle, γραφομένη τουρκιστί, ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὴν γαλλικὴν *μανιὰμ-βυζίλ*. Ἐκ τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων καταφαίνεται πόσον δύσκολος ἦτο ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις καὶ κατανόησις τῶν τουρκικῶν κειμένων, προϋποθέτουσαι τὴν τελείαν γνῶσιν τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ οὐχὶ μόνον τῆς τουρκικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀραβικῆς καὶ περσικῆς· τοῦτο δὲ κατωρθοῦτο μόλις μετὰ τὴν ἐκ τῶν γυμνασίων (ἰδαδιὲ) ἀποφοίτησιν, χωρὶς νὰ εἶναι πάλιν βέβαιον ὅτι δὲν θὰ συνηντᾶτο λέξις τὴν ὁποίαν νὰ μὴ δύναται νὰ ἀναγνώσῃ ὀρθῶς ὁ τελειόφοιτος τοῦ γυμνασίου. Ἀλλὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τριῶν γλωσσῶν κατηναλίσκετο χρόνος πολύτιμος εἰς βάρος τῶν ἄλλων ἀπαραιτήτων μαθημάτων. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ καθημερινοῦ τύπου καθίστατο αἰσθητὸν τὸ πολύπλοκον τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτου κατὰ τὴν στοιχειοθεσίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτου.

Τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον. Ἐν τούτοις μέχρις ἐσχάτων οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προτείνῃ σοβαρῶς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτου ἐκ φόβου ἐξεγέρσεως τῶν χοτζάδων, τῶν θρησκολήπτων, τῶν πολιτικῶς ἀντιδραστικῶν. Μόνον ἰδιωτικαί τινες ἀπόπειραι ἐσημειοῦντο ὅλως ἀθορύβως πρὸς παραδοχὴν ἄλλου ἀλφαβήτου, βασιζομένου ἐπὶ τοῦ λατινικοῦ. Τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς καὶ ἐφήρμοσεν ὁ σήμερον πρόεδρος τῆς Τουρκικῆς δημοκρατίας Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Ὀκτωβρίου 1928 ψηφίσματος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, διὰ τοῦ ὁποίου κατηργήθη ἡ χρῆσις τῆς ἀραβικῆς καὶ εἰσήχθη τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον μὲ τροποποιήσεις τινάς, ἀπαιτουμένας διὰ τὸ γ (κατὰ τὸ ἑλληνικὸν γ), διὰ τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ğ (g μὲ τὸ ἑλληνικὸν σημεῖον τοῦ βραχέος), διὰ τὸ tch, διὰ τὸ ὁποῖον ὡρίσθη τὸ ç (ἐνῷ τὸ c ἔμεινε μόνον διὰ τὸ τζ), καὶ τὸ σύστημα τῶν δύο τελειῶν (τὸ γερμανικὸν Umlaut) πρὸς μετατροπὴν τὸ ο εἰς eu καὶ τοῦ u (=ου) εἰς ü (τὸ γαλλικὸν u).

Πρὸς διάδοσιν τοῦ νέου ἀλφαβήτου ἠνοίχθησαν εἰδικαὶ σχολαὶ καὶ ὠργανώθησαν ἑσπερινὰ λαϊκὰ μαθήματα, ὑποχρεωτικὰ δι' ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς Τούρκους πολίτας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Πᾶσαι αἱ τουρκικαὶ ἐφημερίδες καὶ ὅλα τὰ περιοδικὰ ἐκδίδονται μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρας καὶ χάρις εἰς τὴν κυβερνητικὴν ὑποστήριξιν πολὺ τελειότερον παρ' ὅσον προηγουμένως. Συγχρόνως ἐκδίδονται καὶ διδακτικά, ἤρχισαν δὲ ἐμφανιζόμενα καὶ τὰ πρῶτα ἐπιστημονικὰ βιβλία μὲ γραφὴν λατινικήν. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἡ λατινικὴ γραφὴ θὰ ἐπιβληθῇ καὶ θὰ γενικευθῇ διὰ τῆς νέας γενεᾶς.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΛΟΓΟΤΕΧΝ.] Ἡ τουρκικὴ λογοτεχνία ἐμφανίζει ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς δύο σχολάς, **τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν, αἵτινες στεροῦνται πρωτοτυπίας.** Καὶ ἡ μὲν παλαιὰ σχολὴ ἤκμασεν ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱδρύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους μέχρι τῆς τρίτης δεκαετίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε ἤρχισαν γενικῶς αἱ νεωτεριστικαὶ τάσεις ἐν Τουρκίᾳ, ὀνομάζεται δὲ *ἀσιατικὴ* ἢ *περσικὴ* σχολή, διότι περιορίζεται εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῆς κλασσικῆς ἀνατολικῆς, καὶ εἰδικῶς τῆς περσικῆς ποιήσεως. Ἡ δὲ δευτέρα, ἡ λεγομένη *νεωτέρα* ἢ *εὐρωπαϊκή*, συνήντησε κατ' ἀρχὰς τὴν ἀντίπραξιν τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀσιατικῆς σχολῆς, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ, μιμηθεῖσα τοὺς συγχρόνους αὐτῆς Γάλλους ποιητάς.

Ἡ ἀσιατικὴ σχολή. Αὕτη διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους, τὴν *προκλασσικήν*, τὴν *κλασσικὴν* καὶ τὴν *μετακλασσικήν*, ὧν ἡ πρώτη διήκει ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ κράτους τοῦ Ὀσμὰν μέχρι Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου (1299—1520), ἡ δευτέρα ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ σουλτάνου τούτου μέχρι τοῦ Μαχμοὺτ τοῦ Α' (1520—1730) καὶ ἡ τρίτη μέχρι τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ (1730—1861).

Προκλασσικὴ περίοδος. Κατ' αὐτὴν ἐπικρατοῦν εἰς ἅπαντα τὰ στιχουργήματα ὁ τόνος, τὸ αἴσθημα καὶ ἡ μορφὴ τῆς περσικῆς ποιήσεως. Καὶ εἰς τὰ τουρκικὰ ποιητικὰ ἔργα ἀνευρίσκονται ἡ ὡραιότης καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν περσικῶν. Ἐμπνέονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ αὐτοῦ μυστικισμοῦ, ἀλλ' εἰς βαθμὸν μικρότερον. Ἐκτὸς τούτου ἡ μίμησις φθάνει μέχρι καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων τῶν μεγάλων Περσῶν ποιητῶν, ὡς εἶναι τὰ περὶ τῆς Λεϋλᾶς καὶ τοῦ Μεδζνούν, τοῦ Χοσρὲβ καὶ τῆς Σιρίν, τοῦ Γιουσοὺφ καὶ τῆς Ζουλεϋχᾶς. Ἐκλέγουν τοὺς ἥρωας ἐκ τοῦ «Σαχναμὲ» (=βίβλου τῶν βασιλέων) τοῦ Φιρδουσῆ καὶ ἄλλων περσικῶν μύθων καὶ γράφουν τοὺς στίχους των κατὰ τὰ περσικὰ μέτρα καὶ κατὰ τὰς περσικὰς μορφάς.

Ἡ περσικὴ αὕτη ἐπιρροὴ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δύο αἰῶνας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων ἡ Περσία κατεκλύσθη ὑπὸ τῶν Σελτζούκων Τούρκων, ὅλως ἀπολιτίστων τότε, οἵτινες κατακτήσαντες ὁλόκληρον τὴν χώραν ἐδέχθησαν τὸν πολιτισμὸν τοῦ ὑπ' αὐτῶν ὑποταχθέντος λαοῦ. Ἡ περσικὴ ἔγινεν ἡ γλῶσσα τῆς αὐλῆς καὶ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τῆς κυβερνήσεως. Ὅτε δὲ οἱ Σελτζοῦκοι ἐξετάθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μετέφεραν ἐκεῖ καὶ τὸν περσικὸν πολιτισμὸν καὶ διέδωκαν αὐτὸν εἰς τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ὑπέταξαν.

Ὁ πρῶτος ποιητὴς τῆς προκλασσικῆς περιόδου εἶναι ὁ Σουλτὰν-Βελέτ, υἱὸς τοῦ Μεβλανᾶ Δζελαλεντὶν Ρουμῆ, τοῦ ποιητοῦ τοῦ μεγάλου περσικοῦ ποιητικοῦ ἔργου «Μεθνεβῆ», ἀκμάσας ἐπὶ Ὀσμὰν τοῦ Α', ἂν καὶ δὲν διέμενεν ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἐδάφους. Ἄλλος μυστικοπαθὴς ποιητὴς τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ Ἀσὶκ-πασᾶς, γράψας συλλογὴν ποιητικήν, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς διβάν. Εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον ἀνήκει ὁ Γαζῆ Φαζίλ, ὅστις ἔψαλεν εἰς ἡρωϊκὸν ποίημα τὸ κατόρθωμα τῆς νυκτερινῆς διαπεραιώσεως ἐκ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τῆς Προποντίδος, παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν τοῦ Σουλεϋμὰν υἱοῦ τοῦ Ὀρχάν. Ὁ ἐκ Κερκιὰν Σεϊχί, σύγχρονος τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Α' καὶ Μουρὰτ τοῦ Β', ἔγραψε διδακτικὸν ποίημα ἐπὶ τοῦ περσικοῦ θέματος τοῦ Χοσρὲβ καὶ τῆς Σιρὶν καὶ περὶ την αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Γιαζιτζῆ-ὀγλοῦ συνέθεσε τὸ μακρὸν ἐπικὸν ποίημα «Μωχαμμεντιγὲ» περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ προφήτου τῶν Μουσουλμάνων. Τὰ ἔργα ταῦτα, ἀναγόμενα εἰς τὴν πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως περίοδον, δὲν ἔχουν μεγάλην ἀξίαν. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν διεδόθησαν εἰς τὴν τέως πρωτεύουσαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διάφορα ποιήματα (γαζέλαι) τοῦ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Νεβαγὶ γράψαντος Τατάρου ἡγεμονίδου Μὶρ-Ἀλῆ, ἀντιγραφέντα καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀχμὲτ πασᾶ, βεζύρου Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ. Τὰ ποιήματα τοῦ βεζύρου τούτου, ἂν καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μετάφρασις ἐκ τῶν τοῦ Νεβαγί, δεικνύουν μέγα ποιητικὸν τάλαντον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐσημείωσαν σταθμὸν σημαντικὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς τουρκικῆς φιλολογιας, διότι εἶναι τὰ πρῶτα ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα παρατηρεῖται ἐπιμέλεια πρὸς τελειοποίησιν τῆς γλώσσης. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνήκει καὶ τὸ λίαν ἐνδιαφέρον πεζὸν ἔργον τοῦ Σινᾶν πασᾶ, ὑπουργοῦ καὶ τούτου τοῦ Πορθητοῦ, τὸ «Ταζαρρου'ὰτ» (=ἱκεσίαι), πραγματεία θρησκευτική, ἥτις, παρὰ τὴν προσήλωσιν εἰς τὰ περσικὰ πρότυπα, διακρίνεται διὰ τὴν διαύγειαν τοῦ ὕφους καὶ τὴν ὡραιότητα τῶν ἰδεῶν. Ἄξιοι σημειώσεως εἶναι καὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Πορθητοῦ λυρικοὶ ποιηταὶ Νετζατὶ καὶ Ζατί, τῶν ὁποίων οἱ στίχοι δεικνύουν ἱκανὴν πρόοδον ἐν σχέσει πρὸς τὰ ποιήματα τοῦ Ἀχμὲτ πασᾶ, οἱ ρωμαντικοὶ Δζεμαλὶ καὶ Χαυδῆ καὶ αἱ ποιήτριαι Ζεϊννὲπ καὶ Μιχρί. Ὡς πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς δυναστείας του καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ πορθητὴς ἐδείκνυε πολλὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ποίησιν καὶ ἐπροστάτευε τοὺς λογίους. Ἐπεχείρει νὰ στιχουργήσῃ καὶ ὁ ἴδιος, πολλοὶ δὲ τῶν διασωθέντων στίχων του δὲν ὑστεροῦν τῶν ἔργων τῶν συγχρόνων του ποιητῶν. Ἄλλως τε εἴκοσι καὶ εἷς ἐκ τῶν τριάκοντα ἐξ Ὀσμανιδῶν σουλτάνων ἔγραψαν στίχους. Μεταξὺ τούτων διακρίνεται Σελὶμ Α' ὁ Γιαβοὺζ (Τρομερός), ὅστις ἦτο οὐχὶ μόνον μέγας πολεμιστὴς ἀλλὰ καὶ ποιητὴς δόκιμος καὶ πρωτότυπος. Μόνος αὐτὸς ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀσιατικῆς σχολῆς ἐγκαταλείπει τὴν τετριμμένην κοινὴν ὁδόν, τὰς περσικὰς παραδόσεις καὶ τοὺς περσικοὺς κανόνας, ὅπως ἀκολουθήσῃ τρόπους ἀνεξαρτήτους. Τὰ περισσότερα τῶν ποιημάτων του ψάλλουν τὸν ἔρωτα. Ὁ Σελὶμ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν σπουδὴν ὅτε διετέλει διοικητὴς Μαγνησίας, συνεπλήρωσε δὲ ταύτην ὡς σουλτᾶνος, διεξελθών, ὡς λέγεται, πάντα τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν ἀνακτόρων βιβλία. Αὐτός, ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν Περσῶν καὶ τῶν περσικῶν ἐθίμων, ὁ διατάξας τὴν σφαγὴν ὅλων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Περσῶν, ὁ νικήσας κατὰ κράτος τοὺς Πέρσας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἔγραφε τὴν περσικὴν καλύτερον τῆς τουρκικῆς, αἱ δὲ ἰδέαι τοῦ σιισμοῦ, τῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους τόσον κατεδίωξε, διαπνέουν τοὺς περισσοτέρους τῶν στίχων τοῦ διβανίου του, διότι κατὰ τὴν ἐποχήν του ἡ περσικὴ ἦτο διὰ τοὺς Τούρκους ὅ,τι ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ διὰ τοὺς Εὐρωπαίους τῆς συγχρόνου του ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Anthologie de l'Amour Turc» συλλογὴ τῶν Edmond Fazy καὶ Abdul-Halim Memdouh περιέχει ἓν τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων τοῦ Σελίμ, ἀφιερωμένον εἰς ὡραῖον Γανυμήδην, τὸν ὁποῖον κυριολεκτικῶς θεοποιεῖ. Ἀλλ' οἱ τουρκικοὶ στίχοι τοῦ Σελὶμ εἶναι μικρὸν μόνον μέρος τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του, στιχουργηθέντος περσιστί. Σύγχρονος τοῦ Σελὶμ ἦτο ὁ ἱερονομολόγος Κεμὰλ-πασᾶ-ζαδέ, συνηθέστερον γνωστὸς ὡς Ἴμπν-Κεμάλ, διακριθεὶς καὶ ὡς πεζογράφος καὶ ὡς ποιητής. Ἠκολούθησεν ὅμως καὶ αὐτὸς τυφλῶς τοὺς Πέρσας, στιχουργήσας ἐπὶ τῶν ἐρώτων τοῦ Γιουσοὺφ καὶ τῆς Ζουλεϋχᾶ (τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῆς Πετεφρῆ) καὶ συνθέσας τὸ «Νιγκιαριστὰν» κατ' ἀπομίμησιν τοῦ «Γκιουλιστὰν» τοῦ Σααδῆ. Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ ὁ Μεσιχί.

Κλασσικὴ περίοδος. Ἀπὸ τῆς βασιλείας Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγάλου ἡ τουρκικὴ ποίησις εἰσέρχεται εἰς τὴν κλασσικὴν αὐτῆς περίοδον διὰ τοῦ Φουζουλῆ, τοῦ μεγαλυτέρου λυρικοῦ τῆς Τουρκίας. Γεννηθεὶς ἐν Χίλλε, παρὰ τὴν Βαγδάτην, οὐδέποτε ἐνεφανίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἔγινεν ὑπήκοος τοῦ σουλτάνου μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σουλεϋμὰν ἅλωσιν τῆς Βαγδάτης. Ἡ γλῶσσά του εἶναι μεῖγμα τῆς ὀθωμανικῆς καὶ τῆς διαλέκτου τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ἀντιπροσωπεύουσα τὴν τουρκικήν, ἥτις ὡμιλεῖτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Φουζουλῆ εἶναι ὁ περισσότερον πρωτότυπος Τοῦρκος ποιητὴς τῆς κλασσικῆς περιόδου, διότι τὸ ἔργον του, ἂν καὶ περσικὸν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, δὲν εἶναι ἁπλῆ ἠχὼ τῶν μεγάλων λυρικῶν τοῦ περσικοῦ Παρνασσοῦ. Ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ποιηταὶ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων τὸν θαυμάζουν καὶ τὸν μιμοῦνται, ἀλλ' ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασίς του δὲν εἶναι τόσον μεγάλη ὅσον θὰ ὑπετίθετο, ἴσως λόγῳ τῆς γλώσσης του, μὲ τὴν ὁποίαν δὲν ἐξοικειοῦνται εὐκόλως οἱ Τοῦρκοι. Ἐκτὸς τῆς λυρικῆς συλλογῆς «Διβάν», ἀφῆκε καὶ ἓν ἐπικοδιδακτικὸν ποίημα ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Λεϊλᾶ καὶ τοῦ Μετζνούν, ὡς καί τινα πεζογραφήματα. Ἀπέθανε τῷ 1563. Μετὰ τὸν Φουζουλῆ ἔρχεται ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Μπακὶ (ἀποθανὼν τῷ 1599), σαγματοποιὸς κατ' ἀρχάς, ἀνελθὼν μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀρχιδικαστοῦ. Καταδικασθεὶς εἰς θάνατον διὰ διαφόρους σατίρας του καὶ διότι παρέβαλε νεαρόν τινα πρὸς τὸν Ἰωσήφ, τὸν ὁποῖον οἱ Μωαμεθανοὶ θεωροῦν ὡς ἕνα τῶν μεγάλων προφητῶν (Γιουσούφ), ἐσώθη χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τῶν θαυμαστῶν του. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων ἐλεγεῖον εἰς τὸν σουλτᾶνον Σουλεϋμάν, διακρινόμενον διὰ τὴν σαφήνειαν τοῦ ὕφους του, τὸ ὁποῖον ἐμιμοῦντο οἱ Τοῦρκοι ποιηταὶ μέχρις ἐσχάτων. Ἄλλοι ποιηταὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ σουλτᾶνος Σελὶμ ὁ Β', ὁ σεϊχουλισλάμης Ἐμπου-Σουούτ, ὁ γενίτσαρος Γιαχιᾶ βέης, οἱ Ρουχῆ, Λαμὶ καὶ Νεβί. Πολὺ σπουδαιότερος τούτων εἶναι ὁ Νεφί, ὅστις ἐστραγγαλίσθη κατὰ διαταγὴν Μουρὰτ τοῦ Δ' (1630), οὐχί, ὡς λέγει ὁ Τοῦρκος ἱστορικὸς Ναΐμα, ἐξ αἰτίας δηκτικῆς σατίρας του κατὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Μπαϊρὰμ πασᾶ, ἀλλὰ διότι ὁ αἱμοχαρὴς ἐκεῖνος σουλτᾶνος, ναρκισσευόμενος καὶ ὁ ἴδιος ὡς στιχουργός, ἐπεζήτησεν ἐκ φθόνου ἀφορμὴν νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ποιητικὸν ἀντίπαλόν του, διότι ὁ λαὸς ἠγάπα τοῦτον περισσότερον.

Μετὰ σειρὰν ὅλην δευτερευόντων στιχουργῶν πρέπει νὰ κατέλθωμεν μέχρις Ἀχμὲτ τοῦ Γ' (1703—1730), ὅπως συναντήσωμεν τὸν Νεδίμ. Οὗτος ἔψαλε τὴν εὐτυχῆ βασιλείαν τοῦ σουλτάνου τούτου, ὅστις τοσοῦτον ἐνεθουσιάζετο ἀκούων τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ, ὥστε ἐγέμιζε τὸ στόμα αὐτοῦ μὲ μαργαριτάρια. Ὁ σουλτᾶνος καὶ ὁ ποιητὴς συνεδέοντο τόσον πολύ, ὥστε ἀπέθανον ἀμφότεροι συγχρόνως, ὁ μὲν δολοφονηθεὶς ὑπὸ ἐπαναστατῶν, ὁ δὲ ριφθεὶς εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν μανίαν τοῦ καταδιώκοντος αὐτὸν ὄχλου. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ἰδεῶν, **διότι οὐδένα ἀντέγραφεν,** ὡς καὶ διὰ τὴν χάριν **τῆς γλώσσης καὶ τοῦ** ὕφους,

Digitized by Google

του. Ἓν τῶν ὡραιοτέρων ποιημάτων του εἶναι τὸ λεγόμενον «Χαμαμναμὲ» (=ᾠδὴ τοῦ λουτροῦ).

Εἰς τὴν κλασσικὴν περίοδον ἀνήκει καὶ σειρὰ ὁλόκληρος πεζογράφων, γραψάντων ἀξιοσημείωτα ἱστορικὰ ἔργα, ὡς τὸ «Τὰτζ-οὐλ-τεβαρίχ» (τὸ στέμμα τῶν ἱστοριῶν) τοῦ Σααντεντὶν (παιδαγωγοῦ Μουρὰτ τοῦ Γ', ἐπισήμου χρονογράφου τῆς αὐλῆς), τὸ ὁποῖον εἶναι ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ θανάτου Σελὶμ τοῦ Α', καὶ ἡ χρονογραφία τοῦ Ναΐμα, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ 1591 μέχρι τοῦ 1659. Σχεδὸν σύγχρονος εἶναι ὁ *Ἐβλιὰ-Τσελεμπῆ*, γράψας «Ὁδοιπορικὸν» (σεγιαχατναμὲ») τῶν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν περιηγήσεών του. Αἱ ἐξ Ἑλλάδος ἐντυπώσεις του καταδεικνύουν παχυλὴν ἀμάθειαν· οὕτω π. χ. ἀποδίδει τὴν κτίσιν τοῦ Παρθενῶνος εἰς τὸν Σολομῶντα, ἀφιερώσαντα αὐτὸν πρὸς κατοικίαν εἰς τὴν Μπαλκὶς (Βαλκίδα), δηλαδὴ εἰς τὴν βασίλισσαν τοῦ Σαβᾶ, καὶ ἐτυμολογεῖ τὸ Διδυμότειχον (τουρκιστὶ Ντεμότικα) ἐκ κάποιου Δήμου-Ντούκα (δουκὸς Δήμου). Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Τασκιοπροῦ-ζαδὲ καὶ ὁ Ἀταουλλὰχ ἔγραψαν βιογραφίας τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀκμασάντων σεΐχων καὶ ἱερονομολόγων, ἐνῷ ὁ Χατζῆ-Κάλφα ἢ Χατζῆ-Χάλφα, ὁ γνωστὸς καὶ ὡς Κιατὶπ-Τσελεμπῆ, συνέταξε τοὺς πολυτίμους χρονολογικούς του πίνακας (ταχβὶμ-ἐτ-τεβαρίχ), ἐξικνουμένους μέχρι τοῦ 1648, καὶ τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δζιχαννουμᾶ» (=καθρέπτης τοῦ κόσμου) γεωγραφίαν του, ἀμφότερα ἐκτυπωθέντα εἰς τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱδρυθὲν τῷ 1726 τουρκικὸν τυπογραφεῖον.

Περιοδος μετακλασσική. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουν οἱ ποιηταὶ Μπελίγ, Νεβρές, Χισμέτ, Ζουμπουλλοῦ-ζαδὲ Βεχμπί, Περτεβ, Νεσὲρ καὶ Σεΐχ-Γαλὶπ. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ἀκμάσας ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Γ' (1789—1807), εἶναι ὁ τέταρτος καὶ τελευταῖος μέγας ποιητὴς τῆς ἀσιατικῆς σχολῆς. Τὸ κυριώτερον ποίημά του, φέρον τὸν τίτλον: «Χοὺσν-οὺ-ασκ» (καλλονὴ καὶ ἔρως), εἶναι συμβολικὴ μυθιστορία πλήρης φαντασίας.

Οἱ κυριώτεροι πεζογράφοι τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ ἐπίσημος ἱστοριογράφος Ρασίτ, ὁ Ἀσίμ, μεταφράσας εἰς τὴν τουρκικὴν δύο μεγάλα ἀραβικὰ λεξικά, ὡς καί τινα περσικὰ ἔργα, καὶ ὁ σατιρικὸς Κιανί. Ἐπακολουθεῖ περίοδος μεταβατικὴ ἐπὶ Μαχμοὺτ τοῦ Β' (1803—1839), συμπίπτουσα πρὸς τὴν προσπάθειαν, ἥτις κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τούτου, ὅπως ἡ Τουρκία ἀπὸ κράτους ἀσιατικοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν οἰκογένειαν. Οἱ κυριώτεροι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ Φαζύλ, ὁ Βασίφ, ἀποπειραθεὶς νὰ γράψῃ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμιλουμένην τουρκικὴν γλῶσσαν, ὁ Ἰζζὲτ Μολλᾶς, οἱ Περτὲβ πασᾶς καὶ Ἀκὶφ πασᾶς, ὡς καὶ αἱ ποιήτριαι Φιτνὲτ καὶ Λεϋλᾶ. Καὶ εἰς τοὺς ποιητὰς ὅμως τῆς ἐποχῆς ταύτης κυριαρχεῖ τὸ περσικὸν ὕφος.

Ἡ νεωτέρα σχολή. Ἡ μελέτη τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ὑπὸ τῶν Τούρκων λογίων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἡ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος παρατηρηθεῖσα ἐπίδρασις τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐπὶ στενοῦ ἔστω κύκλου πεφωτισμένων Τούρκων, ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη τῆς εἰσόδου τῆς Τουρκίας εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἡ κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἀγγλογαλλικὴ στρατιωτικὴ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας ἐπέμβασις, πάντα ταῦτα συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν νέας σχολῆς ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Τὰ περσικὰ ὑποδείγματα ἐγκαταλείπονται, οἱ γανυμῆδαι ἐκλείπουν ἐκ τῆς λατρείας τῶν Τούρκων ποιητῶν, ἀντ' αὐτῶν δὲ κυριαρχεῖ ἀπολύτως ὁ ἔρως τῆς γυναικός, ὁ γαλλικὸς λυρισμός, ἡ γαλλικὴ ρωμαντικὴ σχολὴ καὶ ὅλαι αἱ κατόπιν ἀποχρώσεις τῆς γαλλικῆς ποιήσεως. Τὸ ὕφος ἀποβάλλει πλέον τὸ νεφελῶδες καὶ ἀσαφές, ὅπως δεχθῇ τὴν γαλλικὴν σαφήνειαν. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰ πολιτικὰ ἔγγραφα καὶ συγγράμματα τοῦ Ρεσὶτ πασᾶ, τοῦ Ἀκὶφ πασᾶ, τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ, τοῦ Φουὰτ πασᾶ καὶ τῶν ἄλλων Τούρκων πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ διπλωματῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ κυρίως ὅμως ἐργασθεὶς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς νέας σχολῆς, τόσον διὰ τοῦ ἐμμέτρου ὅσον καὶ διὰ τοῦ πεζοῦ λόγου, εἶναι ὁ δημοσιογράφος Σινασὶ (Chinassi), ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐφημερίδος «Τασφίρι-Ἐφκιάρ». Τὸ εὐρωπαϊκὸν ὕφος συναντᾷ κατ' ἀρχὰς σφοδρὰν ἀντίστασιν, ἀλλ' αὕτη ὑπερνικᾶται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Οἱ τελευταῖοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἀσιατικῆς σχολῆς ἦσαν ὁ Ἀρὶφ Χικμὲτ βέης, φανατικὸς ὀπαδὸς τοῦ κλασσικισμοῦ, καὶ ὁ Ζιᾶ πασᾶς, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ζαφερναμὲ» (=ἐπινίκιον), ἐπικῆς παρῳδίας, διὰ τῆς ὁποίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐπαίνων, σατιρίζεται ὁ διάσημος μέγας βεζύρης Ἀαλῆ πασᾶς.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ σχολὴ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν καὶ νῦν ἔτι (1933) εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ζῶντα Ἀβδουλχὰκ Χαμὶτ βέην, πρώην πρεσβευτήν, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ἄγγλος E J. W. Gibb ἔγραφε τῷ 1900 εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «History of Ottoman Poetry» πεντάτομον ἔργον του, ὅτι εἶναι ὁ πρωτεργάτης τῆς ραγδαιότερον πάσης ἄλλης συντελεσθείσης λογοτεχνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλος κριτικὸς λέγει ὅτι ὁ Ἀβδουλχὰκ Χαμίτ, αὐτὸς καὶ μόνος ἀρκεῖ ὅπως ἰσοφαρίσῃ τὴν πνευματικὴν κατάπτωσιν τῶν συμπατριωτῶν του ὑπὸ τὸν σχεδὸν ὁμώνυμόν του σουλτᾶνον. Εἶναι ὁ πρῶτος Τοῦρκος δραματικός, ὅστις παρουσίασε δράματα πραγματικῆς ἀξίας, ὡς τὰ «Λαΐδη Φίντον» (ὑποθέσεως ἰνδικῆς), «Νεστερὶν» (ὑποθέσεως ἀφγανικῆς), «Ταρὶκ μπὲν-Ζάντ», στρεφόμενον περὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν Ἀράβων, «Ἐσμπέρ», οὗτινος ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Κασγάρῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, «Σαρδαναπάλ», «Τέζερ», ὑποθέσεως ἱσπανικῆς, «Καχμπὲ» κ. ἄ.

Ἐκτὸς τῶν ἐμμέτρων δραμάτων ἔγραψε καὶ πεζά, ὡς τὸ «Μαδζεράϊ-ἄσκ» (=περιπέτεια ἔρωτος), τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ πρῶτον ἔργον του. Ἄξια σημειώσεως εἶναι καὶ τὰ λυρικά του: «Νεστερὲν» (νάρκισσοι), «Ντιβανελικλερὶμ γιάχοτ μπελντὲ» (αἱ τρέλλες μου ἢ ἡ πόλις) καὶ τὸ πεζὸν μετά τινων στίχων «Μπὶρ σεφιλενὶν χασμπιχαλί» (ἱστορία μιᾶς ἀμοίρης). Ἀναγκασθεὶς νὰ παύσῃ γράφων κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπολυταρχίας του Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ἐτιμήθη ὡς ἐθνικὸς ποιητὴς κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῆται τοιοῦτος, ἂν καὶ μὴ γράφων πλέον ἀπὸ πολλοῦ. Ἄλλος μέγας ποιητὴς τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ Ναμὺκ Κεμὰλ βέης, ἀποθανὼν ἐξόριστος ἐν Χίῳ τῷ 1888, εἰς ἡλικίαν 51 ἐτῶν.

Εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις προσεπάθησε νὰ διαδώσῃ διὰ τῆς τουρκικῆς ποιήσεως τὴν λέξιν *βατὰν* (πατρίς), ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὸν πατριωτισμὸν καὶ ἐμβάλῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνος ἀντὶ τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ ὑπὲρ τοῦ παντισὰχ πολέμου. Αὐτὸς ἐπίσης εἶναι ὁ χρησιμοποιήσας τὰς λέξεις καὶ διαδώσας τὰς ἰδέας τῆς συνειδήσεως, τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ δικαίου, αἵτινες περιωρίζοντο τέως εἰς στενὸν κύκλον διανοουμένων. Ὁ Κεμὰλ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ τουρκικοῦ θεάτρου, διότι πρῶτος αὐτὸς ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀληθὲς ἔργον δραματικόν. Ἐδίδαξε πρῶτος εἰς τὸν τουρκικὸν λαὸν διὰ πολιτικῶν ἄρθρων τὰ δίκαιά του, γενόμενος οὕτως ὁ πρόδρομος τῆς πρὸς ἐπιδίωξιν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν κινήσεως, αὐτὸς πρῶτος ἔψαλε τὸν ἁγνὸν ἔρωτα. Διωχθεὶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ (1861—1876), διῆλθε τὴν ζωήν του ἐξόριστος εἴτε ὡς διοικητὴς ἐπαρχιῶν (εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν ἦτο διοικητὴς Δαρδανελλίων), εἴτε εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἔγραψε τὰ περισσότερα τῶν ποιημάτων του. Ἂν καὶ καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας ἀριστοκρατικῆς—ὁ πάππος του ἦτο θαλαμηπόλος τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ, ὁ δὲ πρόπαππός του Ὀσμὰν πασᾶς ἐνίκησε τὸν διάσημον σάχην τῆς Περσίας Ναδίρ—, ἦτο ἐχθρὸς πάσης πολιτικῆς ἀριστοκρατίας καὶ πάσης προνομιούχου τάξεως. Τὸ πρῶτον θεατρικὸν ἔργον του «Ζάβαλλυ τσοτζοὺκ» (δύστυχο παιδί), χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1873, στρέφεται περὶ τὴν κοινὴν παρὰ τοῖς τότε Τούρκοις ἱστορίαν τῆς μικρᾶς κόρης, τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς της νυμφεύουν παρὰ τὴν θέλησίν της. Ἡ μόλις 14 ἐτῶν Σεφικᾶ ἐκδίδεται εἰς γάμον εἰς κάποιον τριακονταοκταετῆ πασᾶν. Ἡ παιδίσκη ὅμως ἀγαπᾷ ἕνα φοιτητὴν τῆς ἰατρικῆς καὶ ἀποθνήσκει φθισική. Εἰς τὸ δρᾶμα «Ἀκὶφ βέη» ἐμφανίζεται ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη διὰ τοῦ πολεμιστοῦ, ὅστις ἐγκαταλείπει τὴν νεαρὰν σύζυγόν του Διλρουμᾶ, ὅπως πολεμήσῃ καὶ πέσῃ ὑπὲρ πατρίδος. Ἀλλὰ τὸ διασημότερον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἰδέας τοῦ πατριωτισμοῦ ἔργον τοῦ Κεμὰλ εἶναι τὸ «Βατὰν ἢ Σιλίστρια», γραφὲν τῷ 1875, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ Τουρκία συνεκλονίζετο ἐκ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἀπέληξαν εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877/8. Ἐν τούτοις τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικήν, ἀπηγορεύθη εὐθὺς ἀπὸ τῆς δευτέρας παραστάσεως, διότι φυσικῶς ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος δὲν συνέφερεν εἰς τὴν σουλτανικὴν αὐλήν. Ἐκτὸς τῶν δραματικῶν του ἔργων, ὁ Κεμὰλ ἔγραψε καὶ σειρὰν ὅλην ρωμαντικῶν καὶ ἱστορικῶν μυθιστορημάτων, ὡς καὶ λυρικῶν ποιημάτων, τῶν ὁποίων πολλὰ εἶχον παραμείνει ἐπὶ ἔτη ἀνέκδοτα. Ἔκδοσιν τῶν ἁπάντων του ἐπεχείρησεν ὁ υἱός του Ἀλῆ Ἐκρὲμ βέης, καὶ οὗτος λίαν δόκιμος ποιητής.

Πολὺ περισσότερον τῶν δύο προηγουμένων διεκρίθη ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει ὁ Μαχμοὺτ Ἐκρὲμ βέης, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος τῶν νεωτέρων Τούρκων λυρικῶν καὶ κριτικῶν. Αἱ ποιητικαὶ συλλογαί του: «Νεγμὲϊ-σιχὲρ» (πρωϊνὰ τραγούδια), «Ζεμζεμὲ» (ψίθυροι) καὶ «Γκεντζλὶκ» (νεότης) κατέστησαν αὐτὸν δημοφιλέστατον. Μὲ τὸν ζῶντα ἀκόμη Οὐσακὶ-ζαδὲ Χαλὶτ Ζιᾶ βέην ἡ τουρκικὴ ποίησις ἀποκτᾷ ἀγνώστους μέχρι τότε τόνους μιᾶς ἐξεζητημένης καὶ περιτέχνου φυσικότητος, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει τρόπους τοῦ Γκονκούρ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι πεζογραφήματα καὶ συνεργασία εἰς ἐφημερίδας, διακρινόμενα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τοὺς γλωσσικοὺς νεολογισμούς του. Τὸ «Βιβλίον ἑνὸς νεκροῦ» (Μπὶρ ὀλουνοὺν ντεφτερί, 1888) συγκρίνεται ὑπό τινων, λόγῳ τοῦ διαζωγραφιζομένου χαρακτῆρος τοῦ πρωταγωνιστοῦ, πρὸς τὸν «Βέρθερον» τοῦ Γκαῖτε. Εἰς τὰ ὀλίγα ποιήματά του διακρίνεται διὰ τὴν εὐστροφίαν καὶ τὰς εἰκόνας τῶν στίχων του. Πολὺ περισσότερον ἐξετιμήθη ὁ Τεβφὴκ Φικρὲτ βέης διὰ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον: «Σπασμένη λύρα» (ρουμπάμπι σικεστὲ) συλλογῆς του καὶ ἄλλων. Ὡς φιλολογικὸς διευθυντὴς τοῦ «Σερβέτι φουνούν», ἦτο οὕτως εἰπεῖν ὁ ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τῶν περὶ τὸ περιοδικὸν τοῦτο συγκεντρωθέντων νεωτέρων ποιητῶν.

Ἐπακολουθοῦν ἄλλοι σύγχρονοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ τέως βουλευτὴς Μεχμὲτ Ἐμὶν βέης, γράψας τὰ «Τουρκικὰ ᾄσματα» (τούρκτσε σιρλὲρ) καὶ διεκδικήσας βραδύτερον τὸν τίτλον ἐθνικοῦ ποιητοῦ οὐχὶ μόνον διὰ τῶν «Τραγουδιῶν τῆς νίκης» (νεσάϊντι ζαφέρ), τὰ ὁποῖα εἶδον τὸ φῶς μετὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἐθνικιστικοῦ «Εἶμαι Τοῦρκος» καὶ τοῦ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον γραφέντος «Μπουγιοὺκ γιάριν» (τὸ μέγα αὔριον).

Εἰς τὴν νεωτέραν σχολὴν τῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων ἀνήκουν καὶ γυναῖκες ἀκόμη καὶ πρὸ τῆς καταργήσεως τῆς καλύπτρας, ὡς ἡ Νιγκιὰρ χανούμ, θυγάτηρ τοῦ Οὔγγρου ἐξωμότου Ὀσμὰν πασᾶ, ἡ Φατμὲ Ἀλιγέ, θυγάτηρ τοῦ διασήμου ἱστορικοῦ Δζεβδὲτ πασᾶ, ἀγωνισθεῖσα ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός, καὶ ἐκ τῶν συγχρόνων ἡ Χαλιντὲ Ἐδὶπ χανούμ, ἥτις ἐχρημάτισεν ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τῆς ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐθνικιστικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας.

Μεταξὺ τῶν σημερινῶν ὡς ποιητὴς μεγάλης ἀξίας θεωρεῖται ὁ Ναζὶμ Χικμέτ. Διωκόμενος ὅμως διὰ τὰς κομμουνιστικὰς ἰδέας του κρατεῖται (1933) εἰς τὰς φυλακάς.

Ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἀραβικῆς γραφῆς διὰ τῆς λατινικῆς, ἐπελθοῦσα εἰς περίοδον καθ' ἣν ἀνεφαίνοντο οἱ ὅλως νεωτερίζοντες τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἰδέας ποιηταί, ἐνῷ οἱ παλαιότεροι εἶχον παύσει γράφοντες, ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν διακοπὴν τῆς φιλολογικῆς κινήσεως. Οἱ παλαιότεροι διακηρύττουν ὅτι αὐτοὶ προσφέρουν ἑαυτοὺς ὡς θύματα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς μεγάλης μεταρρυθμίσεως, ἥτις πραγματοποιεῖται διὰ τῆς νέας γραφῆς. Τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης οἱ καρποὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκομισθοῦν πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως τῆς σήμερον μαθητιώσης νεολαίας.

Θέατρον. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὰ μόνα θεάματα ἐν Τουρκίᾳ ἦσαν ὁ καραγκιόζης καὶ τὸ «ὀρτᾶ—ὀγιουνοῦ» (παιγνίδι τῆς μέσης), λαϊκὸν θέατρον ὑπαίθριον ἢ στεγαζόμενον εἰς παραπήγματα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπαίζοντο ἀγροῖκοι κωμικαὶ σκηναί. Ὅταν ἐνεφανίσθησαν αἱ πρῶται μεταφράσεις γαλλικῶν θεατρικῶν ἔργων, ὑπῆρχεν ἡ δυσκολία τῆς ἐξευρέσεως ἠθοποιῶν καὶ κυρίως γυναικῶν, λόγῳ τῆς ὑπὸ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἐπιβαλλομένης καλύπτρας. Ἐδέησε νὰ ἐκγυμνασθοῦν Ἀρμένιοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὡς ὁμιλοῦντες παιδιόθεν τὴν τουρκικήν. Οὕτω κατωρθώθη νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ σκηνῆς τουρκιστὶ τὰ πρῶτα θεατρικὰ ἔργα. Μετεφράσθησαν μάλιστα τότε ὁ «Μάκβεθ» καὶ ὁ «Ὀθέλλος». Τῷ 1849 ἐκτίσθη ἐν Σταυροδρομίῳ τὸ θέατρον Ναούμ, οὕτως ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ διευθυντοῦ του, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριξεν ὑλικῶς καὶ ὁ νεωτεριστὴς καὶ θεατρόφιλος σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Μετζίτ, παρευρεθεὶς μάλιστα εἴς τινας παραστάσεις καὶ ὑποχρεώσας τοὺς ὑπουργούς του νὰ παρίστανται ἐπίσης. Ὅταν βραδύτερον (1875) ὁ Ναμὺκ Κεμὰλ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸ «Βατὰν (Πατρὶς) ἢ Σιλίστρια», ὁ τουρκικὸς κόσμος ἐνεθουσιάσθη τόσον, ὥστε ἐξητωκραύγασεν ὑπὲρ τοῦ ποιητοῦ. Τοῦτο δυσηρέστησε τὸν ἀπολυταρχικὸν σουλτᾶνον Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, μὴ δυνάμενον νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκούωνται «ζήτω» καὶ δι' ἄλλον. Ὁ Κεμὰλ ἐξωρίσθη ἀμέσως. Ἀλλ' ἡ πρὸς δημιουργίαν θεάτρου κίνησις εἶχε πλέον ἀρχίσει. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἐπεδιώκετο ἡ ἀφομοίωσις τῶν διαφόρων ὑπὸ τοὺς σουλτάνους λαῶν καὶ φυλῶν, πρωτίστως τῶν μουσουλμανικῶν, εἰς μίαν ἑνιαίαν ἐθνότητα, τὴν ὀθωμανικήν, ἐπεζητήθη δὲ ἡ χρησιμοποίησις πρὸς τοῦτο καὶ τοῦ θεάτρου. Ἐνῷ οἱ Μπεντρὶ βέης καὶ Ριφαὰτ πασᾶς συνέθετον σειρὰν δραμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τεμασᾶ» (θέαμα), μὲ θέματα λαμβανόμενα ἐκ τῆς τουρκικῆς ἱστορίας, ὁ Σαμῆ βέης ἔγραφε τὸ «Μπέσα», ὑποθέσεως ἀλβανικῆς, τὸ «Σεϊδὶ-Γιαχιᾶ», ἀραβικῆς, καὶ τὸ «Γκιαβέ», περσικῆς. Συγχρόνως ἐξεδίδοντο τὰ δραματικὰ ἔργα τοῦ Ναμὺκ Κεμάλ, εἰς ἓν τῶν ὁποίων, τὸ «Γκιοὺλ Νιχὰλ» (ἡ μικρὰ τριανταφυλλιά), δικαιολογεῖται ἡ κατὰ τῶν τυράννων συνωμοσία. Ἦτο πραγματικῶς πρόλογος τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἀπέληξαν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ (1876). Ὁ Ἀχμὲτ Βεφὶκ πασᾶς, πρόεδρος τῆς πρώτης τουρκικῆς βουλῆς (1876), μετέφρασε τὰς κωμῳδίας τοῦ Μολιέρου, εἰς τὰς ὁποίας τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων προσώπων ἀντικαθίσταντο διὰ τοῦ ἀντιστοίχου τουρκικοῦ λαϊκοῦ τύπου, π. χ. ὁ Φιλάργυρος διὰ τοῦ Πιντὶ-Χαμὶτ (ὡς ὀνομάζει ὁ τουρκικὸς λαὸς τὸν ἐξηνταβελόνην), τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὸν χόλον τοῦ τότε νεαροῦ ἀκόμη πρίγκιπος Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ὁ Ἀχμὲτ Μιτχὰτ ἐφέντης διεσκεύασε διαφόρους γαλλικὰς κωμῳδίας. Συγχρόνως ὁ Ἀβδουλχὰκ Χαμὶτ ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον

Digitized by Google

ἔμμετρον δρᾶμά του. Ἀλλ' ἡ λογοκρισία τοῦ θεάτρου, διπλασιάζουσα τὴν αὐστηρότητά της, ἀπηγόρευσε τελείως τὴν παράστασιν τῶν ἔργων του. Ἐν τούτοις τὸ τουρκικὸν θέατρον ἐξηκολούθει ἀκόμη, ἀλλὰ συνήντα δυσχερείας εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἠθοποιῶν διὰ γυναικείους ρόλους. Ἔγινε σκέψις νὰ ἱδρυθῇ ᾠδεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μαθητεύσουν Ἀτσιγγανίδες, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐγκατελείφθη, ἐξηκολούθουν δὲ πάντοτε νὰ ἀφιερουῦνται εἰς τὴν τουρκικὴν σκηνὴν μόναι αἱ Ἀρμενίδες, ὡς π. χ. ἡ Καρακασιὰν καὶ ἡ Μαρὶ Νεβὰρ εἰς τὸν ρόλον τῆς Μαργαρίτας Γκωτιὲ καὶ τῆς Ζεκιὲ χανούμ, τῆς ἡρωΐδος τοῦ «Βατάν», ἥτις μεταμφιέζεται εἰς ἄνδρα, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδίας της εἰς τὸν πόλεμον.

Ἦλθε κατόπιν ὁ σουλτᾶνος Χαμὶτ ὁ Β', ὅστις, ἐκδικούμενος πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ «Πίντι-Χαμίτ» καὶ θέλων νὰ παύσῃ πᾶσα ἐκδήλωσις τῶν Τούρκων διανοουμένων, κατήργησε τελείως τὸ τουρκικὸν θέατρον (1876—1908). Τοῦτο μετεφέρθη τότε εἰς Αἴγυπτον. Ὁ Ἄλη Κεμὰλ βέης, διπλωματικὸς ὑπάλληλος, σπουδάσας εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἑνὸς θεάτρου τοῦ Καΐρου εἰς τὸν ρόλον τοῦ Ἰσλὰμ βέη, τοῦ πρωταγωνιστοῦ τοῦ «Βατάν».

Ὅταν τῷ 1908 ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν (10/22 Ἰουλίου 1908), τὸ τουρκικὸν θέατρον ἤρχισε ν' ἀναζῇ. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ἐδόθησαν πανηγυρικαὶ παραστάσεις, καθ' ἃς ἐπαίχθησαν ὄχι μόνον τὸ «Βατὰν» καὶ ἄλλα παλαιὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ νέα, ὡς τὸ «Σελὶμ ὁ Γ'», ἔχον ὡς θέμα τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, καθ' ὃ ἐφονεύθησαν δύο σουλτᾶνοι, ὁ φιλελεύθερος Σελὶμ ὁ Γ' καὶ ὁ ἀντιδραστικὸς Μουσταφᾶ ὁ Δ' (1807). Μεγάλην ἐπιτυχίαν ἔσχε τότε καὶ ἓν θεατρικὸν ἔργον ἔχον ὡς θέμα τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μεθ' ἣν Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς παρίσταται τιμῶν βαθέως τὸν νεκρὸν τοῦ τελευταίου Ἕλληνος αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου.

Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος ἔγινε σοβαρὰ σκέψις ὀργανώσεως τοῦ τουρκικοῦ θεάτρου, εἰς τὸ ὁποῖον διεκρίνετο τότε ὁ ἠθοποιὸς Νουρεντὶν εἰς ρόλους τοῦ Σαιξπήρου. Μετεκλήθη τότε Γάλλος ὀργανωτής, ἀλλὰ μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Τουρκίας εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας, τοὺς Γάλλους ἀντικατέστησαν Γερμανοὶ καὶ ἐπαίζοντο μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν μεταφράσεις συγχρόνων γερμανικῶν ἔργων. Τότε ἱδρύθησαν καὶ τὸ «Ντὰρ-ουλ-μπενταγὶ» πρὸς μόρφωσιν ἠθοποιῶν καὶ τὸ «Ντὰρ-οὺλ-ἰλχὰν» ὡς μουσικὸν ᾠδεῖον. Ἀλλ' οἱ Νεότουρκοι, μὴ τολμῶντες ἀκόμη νὰ καταργήσουν τὴν καλύπτραν τῶν χανουμισσῶν, συνεζήτουν μόνον περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς μορφώσεως Τουρκισσῶν διὰ τοὺς γυναικείους ρόλους. Τοῦτο κατέστη δυνατὸν μόνον ἀφότου ἡ νεωτερίζουσα Τούρκισσα, ἐπωφελουμένη τῶν νεωτερισμῶν τοῦ Κεμάλ, ἀπέρριψε τὴν καλύπτραν. Ἔκτοτε (1924) ἐμορφώθησαν καὶ Τούρκισσαι ἠθοποιοὶ καὶ κατηρτίσθησαν θίασοι ἀποκλειστικῶς τουρκικοί, οἵτινες ἐνεφανίσθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι (1931). Ν. Μ

—[ΤΕΧΝΗ] Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι, ἐλθόντες εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἐν καταστάσει νομαδικῆς φυλῆς, εὗρον ἐκεῖ τὴν ἱκανῶς ἀνεπτυγμένην τέχνην τῶν Σελτζούκων Τούρκων, κυρίως δὲ τὴν ἀρχιτεκτονικήν, τῆς ὁποίας σῴζονται πολλὰ μνημεῖα ἢ ἐρείπια τοιούτων ἐν Ἰκονίῳ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ τέχνη αὕτη φέρει καταφανῆ τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τῆς περσικῆς, τῆς ἀραβικῆς καὶ τῆς ἀσιατικῆς ἐν γένει τέχνης, διότι τὸ κυρίως κράτος τῶν Σελτζούκων ἐκυριάρχησεν ὁλοκλήρου τῆς Περσίας καὶ μεγάλου μέρους τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας.

Κυριαρχήσαντες κατόπιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν χωρῶν ἐν γένει τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Τοῦρκοι, ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, χρησιμοποιήσαντες ἄλλωστε κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους Ἕλληνας ἀρχιτέκτονας (ὡς ὁ Σινὰν πασᾶς, ὅστις ἔκτισεν ἐν τῇ πόλει τὸ μέγα τέμενος Σουλεϋμανιὲ) καὶ τεχνίτας. Δύο Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες, ὁ Συμὼν-κάλφας καὶ ὁ Κομιανὸς-κάλφας, ἔκτισαν τὸ ἐπὶ τοῦ δευτέρου λόφου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡραῖον τέμενος Νούρου-Ὀσμανιέ, μεῖγμα ρυθμοῦ ροκοκὸ καὶ τουρκικοῦ. Διεμορφώθη οὕτω ἴδιος τουρκικὸς ρυθμὸς τζαμίων, ὅστις εὗρε τὴν ἐκδήλωσίν του εἰς ἀξιοσημείωτα μνημεῖα, ὡς τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει τζαμίον Σελιμιέ, τὸ τζαμίον τοῦ Σεχζαδὲ-μπασὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλα πολλά.

Ζωγραφικὴ παρὰ Τούρκοις δὲν ἀνεπτύχθη, διότι ἠκολούθησαν τὴν θρησκευτικὴν πρόληψιν τῶν Ἀράβων, καθ' ἣν ἡ ἀναπαράστασις τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπαγορεύεται. Ἀντὶ εἰκόνων ἢ ἄλλων παραστάσεων εἰς τὰ τουρκικὰ τζαμία ἐγράφοντο ἐπὶ τῶν τοίχων εἰς παμμέγιστον μέγεθος τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων πρώτων χαλιφῶν (Ὀμάρ, Ἄμπου-Μπέκρ, Ὀθμάν, Ἀλῆ) καὶ ἄλλαι ἐπιγραφαί, μονογράμματα, σύμπλεγμα δύο βὰβ (τσιφτὲ-βὰβ) καὶ ἄλλαι θρησκευτικαὶ ἐπιγραφαί. Ἐμορφώθη οὕτω καὶ ἐτελειοποιήθη ἰδιαιτέρα τουρκικὴ τέχνη, ἡ καλλιγραφία, καὶ ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα διαφόρων διασήμων καλλιγράφων (χαττάτ). Εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰς τὰ μέγαρα τῶν μεγιστάνων ἀντὶ εἰκόνων ἐξετίθεντο τοιαῦται καλλιτεχνικῶς καλλιγραφημέναι ἐπιγραφαὶ ἐπὶ πλαισιωμένων καὶ χρωματισμένων ὑαλίνων πλακῶν. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἦσαν φράσεις ἐκ τοῦ Κορανίου ἢ γνωμικά.

Συγχρόνως ἀνεπτύχθη ἡ τέχνη τῶν λεγομένων σινικῶν (τσινὶ) φαβεντιανῶν πλακῶν, τῶν ὁποίων τὸ κέντρον παρέμεινεν ἐν Κιουταχείᾳ. Ἄξιον λόγου διὰ τὰς τοιαύτας σινικὰς πλάκας εἶναι τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν παλαιῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων διατηρούμενον περίπτερον Τσινὶ-κιοσκιοῦ, σήμερον μουσεῖον, καὶ τὸ Βαγδὰτ-κιοσκιού, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ συμπλέγματος τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων Μουρὰτ τοῦ Δ' μετὰ τὴν ἐκ τῆς κατακτήσεως τῆς Βαγδάτης ἐπάνοδόν του (1638).

Παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, οἱ σουλτᾶνοι, θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὑπεράνω τῶν ἄλλων θνητῶν, δὲν ἀπηξίωσαν νὰ παραδώσουν τὴν εἰκόνα των εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς διὰ ξένων ζωγράφων, ὡς π. χ. Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς διὰ τοῦ Βελλίνι. Εἰκόνες τῶν σουλτάνων σῴζονται εἰς τὰ παλαιὰ ἀνάκτορα τῆς Σταμπούλ.

Εἰς τὴν τέχνην τῆς μικρογραφίας δὲν ἐπεδόθησαν πολὺ οἱ Τοῦρκοι. Ἐν τούτοις διατηροῦνται εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσεῖον τοῦ Ἐβκαφίου ἱκανὰ ἀντίτυπα Κορανίου καὶ ἄλλων βιβλίων μὲ τὸ κείμενον πλαισιωμένον δι' ὡραίων μικρογραφιῶν ἐξ ἀνθεμίων καὶ ἄλλων. Φαίνεται ὅτι διὰ τοιαύτας μικρογραφίας ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ Πέρσαι. Εἰς τὴν αὐλὴν ὅμως τῶν ἐν Ἰνδίαις κυριαρχησάντων Μογγόλων ἐκαλλιεργήθη πολὺ ἡ ἔγχρωμος καὶ μὲ ἀνθρωπίνους παραστάσεις μικρογραφία.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας οἱ πλούσιοι Τοῦρκοι μεγιστᾶνες, διαθέτοντες χρῆμα πολὺ καὶ δίδοντες εἰς τὰ τέκνα των ἀνατροφὴν εὐρωπαϊκήν, ἔδωκαν ὤθησιν εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐμορφώθησαν οὕτω Τοῦρκοι ζωγράφοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος (1909—1918) ὠργανοῦντο καὶ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, καθ' ἃς ἐξετίθεντο καὶ εἰκόνες Τούρκων ζωγράφων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τοῦ τότε ἐπιδόξου διαδόχου καὶ κατὰ τὸ 1923 χαλίφου Ἀβδοὺλ-Μετζίτ.

Δόκιμος ζωγράφος ἐθεωρεῖτο ὁ στρατηγὸς Σεκὲρ Ἀχμὲτ πασᾶς, τὸν ὁποῖον ὁ *σουλτᾶνος* Χαμὶτ ὁ Β' ἐχρησιμοποίει ὡς ξεναγὸν τῶν ἡγεμονικῶν προσώπων. Ἤδη ζητεῖται νὰ δοθῇ περισσοτέρα ὤθησις εἰς τὰς καλὰς τέχνας διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν ὑπαρχουσῶν σχολῶν. Οἱ νέοι Τοῦρκοι ζωγράφοι δεικνύουν τάσεις νεωτεριστικὰς καί τινες δὲ καὶ φουτουριστικάς. Ν. Μ.

—*[Μουσ.]* Αἱ ἀρχαὶ τῆς τουρκικῆς μουσικῆς συγχέονται μοιραίως μετὰ τῆς ἀραβικῆς, αἱ δὲ πρῶται ἡμῶν γνώσεις περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Τούρκων πηγάζουν ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ διασήμου Ἄραβος θεωρητικοῦ *Φαραμπὶ* ἢ *Ἐλ-Φαραμπὶ* (Ι' αἰών), ὅστις μέγα μέρος τῶν γνώσεών του εἶχεν ἀντλήσει ἐκ τῶν θεωρητικῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Δευτέρα πηγὴ εἶναι τὸ βιβλίον «Ἐλ-Σιφὰ» τοῦ *Ἰμπνὶ-Σινά*, τοῦ γνωστοῦ ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀβικέννης*. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος τῆς Ἐγείρας ἐμφανίζονται τὰ δύο μουσικὰ συγγράμματα τοῦ Σαφιεντὶν *Ἀβδοὺλ-Μουμίν*: «Σερεφιὲ» καὶ «Κιτὰμπ-οὺτ-ἐντβάρ», ἀμφότερα μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀραβο-τουρκικῆς καὶ περσικῆς ἔτι μουσικῆς. Μεγάλην ἐξέλιξιν λαμβάνει ἡ τουρκικὴ μουσικὴ ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Σελτζουκιδῶν (1084—1299), τὰ δὲ τεμένη τοῦ Ἰκονίου ἀντηχοῦσιν ἐκ τῆς ὡραιοτέρας φωνητικῆς καὶ ἐνοργάνου μουσικῆς. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον δεσπόζει ἡ φυσιογνωμία τοῦ Τουρκο-Πέρσου θεωρητικοῦ καὶ μουσουργοῦ *Ἀβδοὺλ Καντίρ*, τοῦ γράψαντος εἰς περσικὴν τρία περισπούδαστα βιβλία: «Μεκατσὶντ-οὺλ-ἐλχάν», «Τζαμὶ-οὺλ-ἐλχὰν» καὶ «Κιτὰμπ-οὺλ-ἐντβάρ». Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μουρὰτ Β' ἐμφανίζεται ὁ θεωρητικὸς *Κίζρ-μπὶν-Ἀβδουλλάχ*, ὅστις ἀναφέρει τὰ ὀνόματα καὶ ἄλλων διακεκριμένων μουσικῶν τῆς ἐποχῆς του, τῶν *Οὐστὰδ Σινάν, Οὐστὰδ Χαιζῆ Ἀλῆ, Οὐστὰδ Χουσεῖν* κλπ., οἵτινες ἦσαν ὡσαύτως καὶ διάσημοι ἀοιδοί. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Μωάμεθ τοῦ Β', τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεκρίθη ὁ υἱὸς τοῦ διασήμου Ἀβδοὺλ Καντίρ, ὁ *Ἀβδοὺλ Ἀζίζ*, ὅστις ἔγραψε τὸ βιβλίον: «Νουκαβὲτ-οὺλ-ἐντβάρ». Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῆς Βαγδάτης ἡ ἀραβικὴ μουσικὴ μετεδόθη εἰς τὴν Τουρκίαν κυρίως χάρις εἰς τὸν διάσημον ἀοιδὸν καὶ μουσικὸν *Σὰχ-Κουλι*, ὃν ὁ Μουρὰτ Δ' ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὴν μουσικὴν ἐπέδειξαν καὶ οἱ μετέπειτα σουλτᾶνοι *Μαχμοὺτ Α'* (1730—1754), ὅστις ἦτο καὶ διακεκριμένος συνθέτης, *Σελὶμ Γ'*, ὁ ὁποῖος, συνθέτης ὡσαύτως, ἐνδιεφέρθη ποικιλοτρόπως διὰ τὴν μουσικήν, *Μαχμοὺτ Β'* (1808—1839), ὅστις συνέθεσε περίφημά τινα τραγούδια. Ἐπ' αὐτοῦ αἱ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ εἶχον ἰδιόρρυθμον τουρκικὸν τύπον, ὅστις, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Γενιτσάρων, ἤλλαξεν ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον, χάρις εἰς Εὐρωπαίους ὀργανωτάς. Κυριώτερος ἐκ τούτων ἦτο ὁ Ἰωσὴφ Ντονιζέττι, ἀδελφὸς τοῦ διασήμου Ἰταλοῦ μουσουργοῦ, ὅστις ἔτυχε καὶ τοῦ τίτλου τοῦ πασᾶ. Τοῦτον διεδέχθη (1856) ὁ Ἰταλὸς ὡσαύτως Γκουατέλλι, τοῦτον δὲ ὁ Ἀράντα πασᾶς. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας αἱ τουρκικαὶ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ διευθύνονται πλέον ὑπὸ Τούρκων μουσικῶν. Ἐπὶ Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, παρὰ τὴν ὕπαρξιν ἰδιωτικῶν μουσικῶν σχολῶν καὶ ἑταιρειῶν, οὐδὲν ἐπίσημον ᾠδεῖον ἢ ἕτερον μουσικὸν καθίδρυμα εἶχε δημιουργηθῆ· μόνον ἡ σήμερον δημοκρατικὴ κυβέρνησις ἐφρόντισε περὶ ἱδρύσεως κρατικοῦ ᾠδείου καὶ συμφωνικῆς ὀρχήστρας ἐν Ἀγκύρᾳ πρὸς διάδοσιν τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος.

Ἡ θεωρία τῆς τουρκικῆς μουσικῆς βασίζεται ἐπὶ κλίμακος ἐξ ἑπτὰ φθόγγων μετ' ἐπαναλήψεως τοῦ πρώτου εἰς τὴν ὀγδόην, ἐχούσης ὡς ἀφετηρίαν τὸν φθόγγον *ρε*:

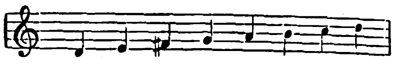

Ἡ ἐν λόγῳ κλῖμαξ ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων τόνων $\left(\frac{8}{9}\right)$, μικρῶν τόνων $\left(\frac{9}{10}\right)$ καὶ μεγάλων ἡμιτονίων $\left(\frac{15}{16}\right)$. Οἱ μεγάλοι τόνοι εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν φθόγγων *ρε-μι, σολ-λα, ντο-ρε*· οἱ μικροὶ τόνοι μεταξὺ τῶν φθόγγων *μι-φα* ♯, *λα-σι* καὶ τὰ μεγάλα ἡμιτόνια μεταξὺ τῶν φθόγγων: *φα♯-σολ, σι-ντο*. Μεταξὺ τῶν μεγάλων τόνων δύναταί τις νὰ παρεμβάλῃ τρεῖς διαβατικοὺς φθόγγους, μεταξὺ τῶν μικρῶν τόνων δύο καὶ μεταξὺ τῶν μεγάλων ἡμιτονίων ἐπίσης δύο διαβατικοὺς φθόγγους. Πρὸς ἀπόδοσιν τῶν διαστημάτων τῆς τουρκικῆς κλίμακος διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς σημειογραφίας οἱ Τοῦρκοι μουσικοὶ ἐπενόησαν τὰς ἑξῆς παραλλαγὰς τῶν διέσεων καὶ τῶν ὑφέσεων:

Διέσεις:				*Ὑφέσεις:*			
1	2	3	4	1	2	3	4

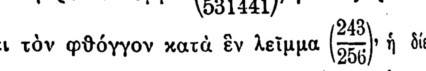

Ἡ δίεσις ἀριθ. 1 ὀξύνει τὸν φθόγγον κατὰ ἓν πυθαγόρειον κόμμα $\left(\frac{524288}{531441}\right)$, ἡ δίεσις ἀριθ. 2 ὀξύνει τὸν φθόγγον κατὰ ἓν λεῖμμα $\left(\frac{243}{256}\right)$, ἡ δίεσις ἀριθ. 3 ὀξύνει τὸν φθόγγον κατὰ μίαν ἀποτομὴν $\left(\frac{2048}{2187}\right)$, ἡ δίεσις ἀριθ. 4 ὀξύνει τὸν φθόγγον κατὰ ἕνα μικρὸν τόνον $\left(\frac{59049}{65536}\right)$. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 1 ὕφεσις πρό τινος φθόγγου βαρύνει τοῦτον κατὰ ἓν πυθαγόρειον κόμμα, ἡ ὕφεσις ὑπ' ἀριθ. 2 βαρύνει τὸν φθόγγον κατὰ τὴν σχέσιν $\frac{24}{25}$, ἡ ὕφεσις ὑπ' ἀριθμὸν 3 βαρύνει τὸν φθόγγον κατὰ ἓν λεῖμμα καὶ ἡ ὕφεσις ὑπ' ἀριθμὸν 4 κατὰ μίαν ἀποτομήν.

Ἀκριβῶς ὅπως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις *γένος* εἶναι τὸ σύνολον τριῶν διαστημάτων περιλαμβανομένων ἐντὸς τετάρτης. Ἐὰν ἓν ἐκ τῶν διαστημάτων εὑρίσκεται εἰς σχέσιν μεγαλυτέραν τοῦ συνόλου τῶν δύο ἄλλων, τὸ γένος εἶναι *μαλακόν*, ἐὰν ὄχι, εἶναι *ἰσχυρόν*. Ἀφ' ἑτέρου τὸ μαλακὸν γένος διαιρεῖται εἰς: γένος *κανονικόν*, γένος *χρωματικὸν* καὶ γένος *ἐναρμόνιον*. Ἕκαστον ἐκ τῶν τριῶν γενῶν διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον εἶναι τὸ *ἀσθενές*, τὸ δεύτερον τὸ *ἐνεργητικόν*.

Σχέσεις τῶν δύο τμημάτων τοῦ μαλακοῦ γένους:

Γένος κανονικόν.

Ἀσθενὲς $\frac{5}{4} \times \frac{31}{30} \times \frac{32}{31} = \frac{4}{3}$

Ἐνεργητικὸν $\frac{5}{4} \times \frac{24}{23} \times \frac{46}{45} = \frac{4}{3}$

Γένος χρωματικόν.

Ἀσθενὲς $\frac{6}{5} \times \frac{19}{18} \times \frac{20}{19} = \frac{4}{3}$

Ἐνεργητικὸν $\frac{6}{5} \times \frac{15}{14} \times \frac{28}{27} = \frac{4}{3}$

Γένος ἐναρμόνιον.

Ἀσθενὲς $\frac{7}{6} \times \frac{1[illegible]}{18} \times \frac{16}{15} = \frac{4}{3}$

Ἐνεργητικὸν $\frac{7}{6} \times \frac{12}{11} \times \frac{22}{21} = \frac{4}{3}$

Τὸ ἰσχυρὸν γένος διαιρεῖται: εἰς γένος συνεχές, γένος διακεκομμένον, γένος μετ' ἀναδιπλώσεως, γένος κεχωρισμένον. Ἐκ τούτων τὸ δεύτερον διαιρεῖται εἰς ἓξ τμήματα, τὰ δὲ τρία ἕτερα εἰς τρία:

Digitized by Google

Γένος συνεχές.

Τὸ Α′ συνεχὲς $\frac{8}{7} \times \frac{9}{8} \times \frac{28}{27} = \frac{4}{3}$

Τὸ Β′ συνεχὲς $\frac{9}{8} \times \frac{10}{9} \times \frac{16}{15} = \frac{4}{3}$

Τὸ Γ′ συνεχὲς $\frac{10}{9} \times \frac{11}{10} \times \frac{12}{11} = \frac{4}{3}$

Γένος διακεκομμένον.

Τὸ Α′ διακεκομμένον ἀσθενὲς $\frac{8}{7} \times \frac{13}{12} \times \frac{14}{13} = \frac{4}{3}$

Τὸ Α′ » ἐνεργητικὸν $\frac{8}{7} \times \frac{21}{19} \times \frac{19}{18} = \frac{4}{3}$

Τὸ Β′ διακεκομμένον ἀσθενὲς $\frac{9}{8} \times \frac{59}{54} \times \frac{64}{59} = \frac{4}{3}$

Τὸ Β′ » ἐνεργητικὸν $\frac{9}{8} \times \frac{48}{43} \times \frac{86}{81} = \frac{4}{3}$

Τὸ Γ′ διακεκομμένον ἀσθενὲς $\frac{10}{9} \times \frac{11}{10} \times \frac{12}{11} = \frac{4}{3}$

Τὸ Γ′ » ἐνεργητικὸν $\frac{10}{9} \times \frac{9}{8} \times \frac{16}{15} = \frac{4}{3}$

Γένος μετ' ἀναδιπλώσεως.

Τὸ Α′ μετ' ἀναδιπλώσεως $\frac{8}{7} \times \frac{8}{7} \times \frac{49}{48} = \frac{4}{3}$

Τὸ Β′ » » $\frac{9}{8} \times \frac{9}{8} \times \frac{256}{243} = \frac{4}{3}$

Τὸ Γ′ » » $\frac{10}{9} \times \frac{10}{9} \times \frac{27}{25} = \frac{4}{3}$

Γένος κεχωρισμένον.

Τὸ ἀσθενὲς κεχωρισμένον $\frac{8}{7} \times \frac{10}{9} \times \frac{21}{20} = \frac{4}{3}$

Τὸ συγκεκραμένον κεχωρισμένον $\frac{9}{8} \times \frac{11}{10} \times \frac{320}{297} = \frac{4}{3}$

Τὸ ἐνεργητικὸν κεχωρισμένον $\frac{10}{9} \times \frac{11}{10} \times \frac{12}{11} = \frac{4}{3}$

Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἀνωτέρω γενῶν ἔχουσι θεωρητικὴν μόνον σημασίαν, καθόσον ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ εἶναι δυσεκτέλεστα.

Ἡ τουρκικὴ μουσικὴ κέκτηται ἀπειρίαν τρόπων· ὑπερενενήκοντα ἀναφέρει ὁ *Ραοὺφ Γιεκτὰ βέη*., ἐξ ὧν ἀφ' ἑτέρου τριάκοντα εἶναι οἱ κυριώτεροι· παραθέτομέν τινας ἐξ αὐτῶν:

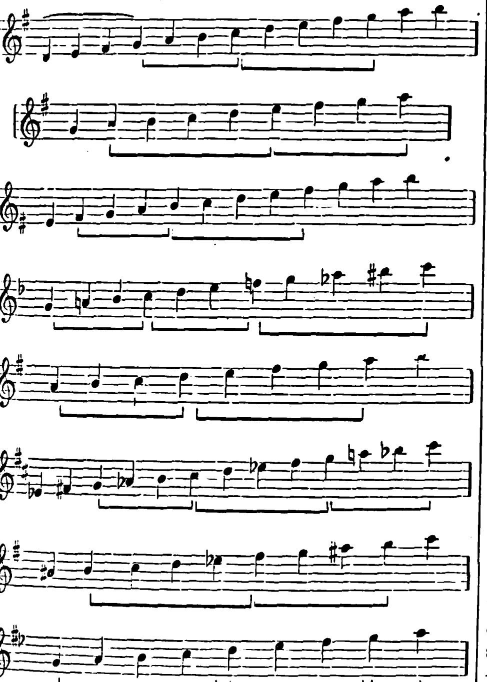

Ὅπως καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, οὕτω καὶ οἱ Τοῦρκοι διεκρίθησαν διὰ τὴν πολυρρυθμίαν των· ἂν δὲ τὰς πρώτας περὶ ρυθμοῦ ἀρχὰς ὀφείλῃ ὁ Φαραμπὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας θεωρητικούς, οὓς κατὰ βάθος ἐγνώριζεν, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐδημιούργησαν μεταγενεστέρως μέγαν ἀριθμὸν πλουσίων καὶ συχνάκις παραδόξων ρυθμῶν. Κατὰ δὲ παλαιότατον καὶ πολυτιμότατον χειρόγραφον τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ὀφειλόμενον εἰς τὸν Ναβγὶ Κεβτσερὶ Μουσταφᾶ ἐφέντην καὶ ἀνευρεθὲν παρὰ τοῦ Γιεκτὰ βέη, οἱ Τοῦρκοι ἐσημείωνον πάντοτε τὸν ρυθμὸν —ἐλλείψει κρουστῶν ὀργάνων— κτυποῦντες τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν γονάτων. Καὶ τὸ μὲν κτύπημα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος ἐσήμαινε τὴν θέσιν, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τὴν ἄρσιν. Ἰδοὺ οἱ κυριώτεροι ρυθμοὶ τῆς τουρκικῆς μουσικῆς:

Ρυθμὸς Σοφιὰν $\frac{2}{2}$ 𝅗𝅥 ♩ ♩, ἀντίστοιχος πρὸς τὸν δάκτυλον τῶν Ἑλλήνων. Ρυθμὸς Σεμαΐ: $\frac{3}{4}$ ♩ ♩ ♩ σχετικῶς πρὸς τὸν τριμερῆ τῆς Δύσεως. Ρυθμὸς Ντουγιέκ: $\frac{4}{4}$ ♪ ♩ ♪ ♩ ♩, ἀντίστοιχος πρὸς τὸν μετὰ συγκοπῆς τετραμερῆ ρυθμὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ρυθμὸς *Σουρεγυά*: $\frac{5}{8}$ ♩ ♩ ♪ (πενταμερής). Ρυθμὸς *Τουρούκ-Σεμαΐ*: $\frac{6}{4}$ ♩ ♩ ♩ ♩ 𝅗𝅥 (ἑξαμερής). Ρυθμὸς *Ντεβρὶ-Χινδὶ* ἢ *Σ.ρκὶ Ντουγιέγκουϊ*: $\frac{7}{8}$ ♪ ♪ ♪ ♩ ♩ (ἑπταμερής, συνδυασμὸς πυρριχίου καὶ σπονδείου). Ρυθμὸς *Ἀγκὶρ Ντεβρὶ-Χιντί*: $\frac{7}{4}$ ♩ ♩ ♩ 𝅗𝅥 𝅗𝅥 (ὁ αὐτὸς μὲ τὸν προηγούμενον, ἀλλὰ βραδύτερος). Ρυθμὸς *Μάντρα*: $\frac{7}{16}$ ♪ 𝅘𝅥𝅯 𝅘𝅥𝅯 ♪ 𝅘𝅥𝅯 (ἑπταμερής, ποιμενικὸς ρυθμός). Ρυθμὸς *Ἀκσάκ*: $\frac{9}{8}$ ♩ ♪ ♪ ♩ ♩ ♪ (παράδοξος ἐννεαμερὴς ρυθμός, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχων πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν τοιοῦτον). Ρυθμὸς *Σοφιὰν* (*2α μορφή*), $\frac{9}{8}$ 𝅗𝅥 ♩ ♩ ♪ (ἐννεαμερής). Ρυθμὸς *Τζουρτζουνά*: $\frac{10}{16}$ ♪ 𝅘𝅥𝅯 ♪ ♪ ♪ 𝅘𝅥𝅯 (ἰδιότυπος δεκαμερὴς ρυθμός, ἀπαντώμενος εἰς τοὺς χοροὺς τῶν Κούρδων καὶ τῶν Ἀρμενίων). Ρυθμὸς *Φαχτέ*: $\frac{10}{4}$ ♩ ♪ ♪ ♩ ♩ ♩ ♩ 𝅗𝅥 ♪ ♪ ♪ ♪ (δεκαμερὴς ρυθμός). Ρυθμὸς *Λὲνκ-Φαχτέ*: $\frac{10}{4}$ 𝅗𝅥 𝅗𝅥. ♩ 𝅗𝅥 ♩ ♩ (δεκαμερής, σημαίνων δὲ *χωλός*, λόγῳ τοῦ ὅτι προσομοιάζει πρὸς τὸ βάδισμα χωλοῦ). Ρυθμὸς *Φρὲν-Τσίν*: $\frac{12}{4}$ ♩ 𝅗𝅥 ♩ 𝅗𝅥 ♩ ♩ ♩ ♩ ♪ ♪ ♪ ♪ (δωδεκαμερής, εὐρωπαϊκῆς καταγωγῆς ρυθμός· *φρὲνκ*=φράγκικος). Ρυθμὸς *Τσενμπέρ*:

$\frac{12}{2}$ 𝅗𝅥 ♩ ♩ 𝅗𝅥 ♩ ♩ 𝅗𝅥 𝅗𝅥 𝅗𝅥 𝅗𝅥 𝅝 ♩ ♩ ♩ ♩

(δωδεκαμερής, περσικῆς καταγωγῆς ρυθμός).

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ὑπάρχουσι πλῆθος παραδόξων ρυθμῶν, δεκατετραμερῶν, δεκατριμερῶν, δεκαεξαμερῶν, εἰκοσιεξαμερῶν, εἰκασιοκταμερῶν, ἕτεροι εἰς τριάκοντα δύο, τεσσαράκοντα ὀκτώ, ἑξήκοντα, ὀγδοήκοντα ὀκτὼ μέρη κτλ.

Μολονότι ὁ πρίγκιψ τῆς Μολδοβλαχίας Καντιμὶρ ἀναφέρει εἰς τὴν ιστοριαν του τῆς «Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας» ὅτι εἶναι ὁ ἐφευρέτης τοῦ τουρκικοῦ συστήματος παρασημαντικῆς, ὑπάρχουσι προγενέστερα τεκμήρια ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκέκτηντο ἴδιον σύστημα παρασημαντικῆς, βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ἀλφαβήτου· τὸ δὲ σύστημα τοῦ Καντιμὶρ ἔχει καὶ τοῦτο ὡς βάσιν τὴν ἀλφαβητικὴν σημειογραφίαν, παρουσιάζει ὅμως παραλλαγάς τινας ἐν σχέσει πρὸς τὸν παλαιότερον.

Τὰ μουσικὰ ὄργανα τῶν Τούρκων συγχέονται πρὸς τὰ ἀραβικὰ καὶ ἄλλα ἀνατολικὰ τοιαῦτα. Τὰ παλαιότερα ἐξ αὐτῶν, κατὰ τὸν μουσικὸν *Ἀχμὲτ Ὀγλοῦ Σουκρουλάχ*, εἶναι ἐννέα: *Οὔτ*, πρωτόγονον λαοῦτο μετὰ πέντε χορδῶν. *Ἰκιγκί*, παράδοξον ἔγχορδον ὄργανον ἐξ ὀρειχάλκου, μετὰ δύο χορδῶν χορδισμένων ἀνὰ πέμπτην, παιζόμενον δὲ μετὰ τόξου. *Ρεμπάμπ*, μετὰ τριῶν ζευγῶν χορδῶν ἐκ μετάξης, χορδισμένων ἀνὰ τετάρτας. *Μιζμάρ*, εἶδος ὀξυαύλου μετὰ ἑπτὰ ὀπῶν. *Πυχέ*, εἶδος αὐλοῦ μετὰ ἑπτὰ ἢ ἐννέα ὀπῶν. *Τσίνκ*, εἶδος ἅρπας μετὰ 24 χορδῶν, *Νουζχέ*, εἶδος ἅρπας ἐξ 81 χορδῶν χορδισμένων ἀνὰ τρεῖς, ἐξ ὧν δύο ἐν τῇ βαρυτέρᾳ ὀγδόῃ· τὸ ὅλον ὄργανον ἀπέδιδεν 21 φθόγγους. *Κανοὺν* (τὸ γνωστὸν καὶ ὡς *κανόνι*), ἔγχορδον ὄργανον παραχθέν, ὡς δηλοῖ τὸ ὄνομα, ἐκ τοῦ ἀρχαίου *κανόνος*. *Μουγκνί*, ἔγχορδον ὄργανον μετὰ 39 χορδῶν. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὀργάνων τῶν Τούρκων, τὸ ἐξ ὅλων παρ' αὐτῶν προτιμώμενον *σινὲ-κεμὰν* δὲν εἶναι ἢ ἡ *ἐρωτικὴ βιόλα* τῶν Εὐρωπαίων, τὸ *κεμὰν* εἶναι τὸ εὐρωπαϊκὸν βιολίον, χορδισμένον ἐν τούτοις (ἐκ τῶν ἄνω) ρε-λα-ρε-σολ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, τὰ συνηθέστερα ἐκ τῶν ἐγχόρδων εἶναι τὸ *κεμαντσέ*, τὸ *λαοῦτο*, τὸ *ταμπούρ*, τὸ *σαντούρι*, καὶ τὸ προαναφερθὲν *κανοὺν* ἐξ 72 χορδῶν χορδισμένων ἀνὰ τρεῖς, οὕτως ὥστε νὰ παράγωνται 24 φθόγγοι. Τὰ δὲ πνευστὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: *νέϊ*, εἶδος μακροῦ καλάμου δίδοντος μελῳδικωτάτους ἤχους· *ζουρνᾶς*, εἶδος ὀξυαύλου. Τέλος τὰ κρουστὰ ὄργανα εἶναι τὸ *ντέφι*, δηλαδὴ τὸ *βασκικὸν τύμπανον*, τὸ *μαζχάρ*, παραλλαγὴ τοῦ ἀνωτέρω ἄνευ κυμβάλων· *κουντούν*, εἶδος τυμπάνων κεκαλυμμένων διὰ δέρματος αἰγός, *χαλιλὲ* ἢ *ζίλ*, κύμβαλα ὅμοια πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ κλπ.

Ἡ τουρκικὴ μουσική, ὡς καὶ ἡ τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν λαῶν, εἶναι καθαρῶς ὁμόφωνος, καίτοι καὶ οἱ παλαιότεροι αὐτῶν θεωρητικοὶ εἶχον σαφῆ ἀντίληψιν τῶν συμφώνων καὶ τῶν διαφώνων διαστημάτων [βλ. *Ραοὺφ Ιεκτὰ βέη*, Ἡ τουρκικὴ μουσική, ἐν τῇ «Μουσικῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ», *Lavignac* 1922)].

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— *[Φιλοτελ.]* Ἡ Τουρκία εἶναι μεταξὺ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἡ ἔχουσα τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν γραμματοσήμων. Τὰ πρῶτα γραμματόσημα ἐξεδόθησαν τῷ 1862 ἐπὶ λεπτοῦ διαφανοῦς χάρτου, λιθογραφημένα καὶ χωρὶς διάτρησιν. Ἦσαν σχήματος ὀρθογωνίου, ἔφερον ὡς παράστασιν τὸ σουλτανικὸν μονόγραμμα (τουρᾶν) μὲ τουρκικὰς ἐπιγραφάς, εἶχον δὲ τοῦτο τὸ ἐξαιρετικόν, ὅτι εἰς τὸ κάτω μέρος αὐτῶν ὑπῆρχε προέκτασις ὀλίγων χιλιοστομέτρων, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε τεθῆ ἐπισήμασμα ἐρυθρὸν (πλὴν τοῦ γραμματοσήμου τῶν 5 γροσίων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο κυανοῦν).

Ἡ σειρὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τέσσαρας ἀξίας: τῶν 20 παράδων, 1, 2 καὶ 5 γροσίων, ἡ δὲ ἐμπορική των ἀξία εἶναι σήμερον ἀρκετὰ σημαντική, διότι, ἐκτὸς τῆς περιωρισμένης, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κυκλοφορίας των, χρησιμοποιήσεως ἐν τῷ ταχυδρομείῳ, ταῦτα κατεστρέφοντο καὶ εὐχερῶς λογῳ τῆς λεπτότητος τοῦ χάρτου των. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μάλιστα ἐχρησιμοποιήθη ἀργότερον διὰ τὰ γραμματόσημα τῆς μεγαλυτέρας χρήσεως, τῶν 20 παράδων καὶ τοῦ ἑνὸς γροσίου, χάρτης παχύτερος.

Τῷ 1865 ἐξεδόθη νέα σειρὰ ἀπὸ 6 ἀξίας, τὰ γραμματόσημα τῆς ὁποίας φέρουν τὴν ἡμισέληνον μὲ τὸν ἀστέρα ἐντὸς ἐλλειψοειδοῦς στεφάνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχουν ἐπιγραφαὶ μέλαιναι τουρκιστί. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται, πλὴν τῆς εὑρισκομένης εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν γραμματοσήμων, ἥτις ἐκφράζει τὴν ἀξίαν, ἦσαν αἱ αὐταὶ δι' ὅλα τὰ γραμματόσημα τῆς ἰδίας ἐκδόσεως, διέφερον ὅμως μεταξὺ τῶν γραμματοσήμων τῆς ἐκδόσεως ταύτης καὶ τῶν γραμματοσήμων τοῦ ἰδίου τύπου τῶν μεταγενεστέρων ἐκδόσεων τῶν ἐτῶν 1867, 1869, 1871, 1873 καὶ 1876, τῶν ὁποίων τὰ γραμματόσημα διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων μόνον ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων. Ἐκ τῶν γραμματοσήμων τῶν σειρῶν τούτων μόνον τὸ τῶν 25 γροσίων εἰς ὅλας τὰς ἐκδόσεις, καὶ ἰδίως τοῦ 1867, ἔχει ἀξίαν λόγου ἐμπορικὴν ἀξίαν. Διὰ νὰ καταστῇ εὐχερεστέρα ἡ χρησιμοποίησις τῶν τουρκικῶν γραμματοσήμων καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐγκατεστημένων πολυαρίθμων ἀλλοδαπῶν καὶ συναγωνισθῇ οὕτως ἡ τουρκικὴ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία τὰ συγχρόνως τότε λειτουργοῦντα ἐν Τουρκίᾳ, λόγῳ τῶν διομολογήσεων, ξένα ταχυδρομεῖα, ἐτέθη ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων τῆς τελευταίας τῶν ἀνωτέρω ἐκδόσεων ἐπισήμασμα, ἐκφράζον τὴν ἀξίαν αὐτῶν καὶ γαλλιστὶ εἰς piastres (γρόσια).

Τῷ 1876 ἐξεδόθη νέος τύπος, φέρων ἀντὶ ἄλλης παραστάσεως διαφόρους τουρκικὰς ἐπιγραφὰς ἐν εἴδει ἀραβουργημάτων, προβαλλομένας ἐπὶ βάθους (φόντου) ἄλλου χρώματος. Τὰ γραμματόσημα τοῦ τύπου τούτου εἶναι τὰ πρῶτα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὄχι μόνον προσετέθη καὶ γαλλικὴ ἐπιγραφὴ EMP OTTOMAN (=Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία), ἀλλὰ καὶ ἡ ἀξία των ἀναγράφεται καὶ γαλλιστί. Ὁ τύπος, οὗτος μὲ παραλλαγὰς χρωματισμῶν διετηρήθη μέχρι τοῦ 1892 ὑποστὰς καὶ ἐπισήμανσιν εἰς paras καὶ piastre. Τῷ 1892 ἐξεδόθη ἄλλη μικρὰ σειρὰ ἀπὸ πέντε ἀξίας (10, 20 παράδων, 1, 2 καὶ 5 γροσίων), ἑνιαίου τύπου, ἔχοντος ἐν τῷ μέσῳ τὸν τουρκικὸν θυρεόν. Τὰ γραμματόσημα τῆς σειρᾶς ταύτης, ὧν αἱ διαστάσεις ἦσαν κατά τι μεγαλύτεραι τῶν συνήθων, διετηρήθησαν ἐν χρήσει ἐπὶ δεκαετίαν, ἀντικατασταθέντα τῷ 1901 διὰ νέας σειρᾶς τοιούτων, εἰς τὴν παράστασιν τῶν ὁποίων κυριαρχεῖ πάλιν τὸ σουλτανικὸν μονόγραμμα, ὡς ἐπὶ τῶν γραμματοσήμων τοῦ 1862.

Τὰ γραμματόσημα τοῦ 1901 ἀποτελοῦν, κυρίως εἰπεῖν, δύο τελείως χωριστὰς ἀπ' ἀλλήλων σειράς, διαφορετικοῦ τύπου μεταξύ των, ἀπαρτιζομένας ἐξ ὀκτὼ ἀξιῶν ἑκάστην (ἀπὸ τῶν 5 παράδων μέχρι τῶν 50 γροσίων), καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν προωρίζετο διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν μόνον τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἡ ἄλλη μόνον τοῦ ἐξωτερικοῦ. Καὶ τοῦτο ἐγένετο πάλιν χάριν συναγωνισμοῦ πρὸς τὰ ξένα ταχυδρομεῖα. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπίσης εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἔκδοσιν (1905), παρεμφερῆ μὲ τὴν προηγουμένην, ἐτέθη νέον εἰδικὸν ἐπισήμασμα, ὅπερ ἐξηκολούθησε νὰ τίθηται κατόπιν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὰς ἀξίας τῶν 10, 20 παράδων, 1 καὶ 2 γροσίων, αἱ ὁποῖα καὶ ἐξωδεύοντο περισσότερον. Τὰ φέροντα τὸ ἐπισήμασμα τοῦτο γραμματόσημα ἐπωλοῦντο εἰς τοὺς μεταπωλητὰς κάτω τῆς ὀνομαστικῆς των ἀξίας.

Τῷ 1908 ἐγένετο ἡ τελευταία ἔκδοσις τουρκικῶν γραμματοσήμων μὲ τὰ σουλτανικὰ ἐμβλήματα, ἀποτελέσασα σειρὰν ἐκ 10 ἀξιῶν, ἥτις ὅμως κατηργήθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος λόγῳ τῆς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως τῶν Νεοτούρκων καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ἐκθρονίσεως τοῦ Χαμίτ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ἐξεδόθη ἀναμνηστικὴ σειρὰ τοῦ Συντάγματος ἐκ πέντε ἀξιῶν (10 παράδων—2 γροσίων) τοῦ αὐτοῦ τύπου, ὅπως καὶ ἡ προηγουμένη, μὲ τὴν προσθήκην εἰς τὸ ἄνω μέρος τῶν γραμματοσήμων τουρκικῆς ἐπιγραφῆς φερούσης τὴν χρονολογίαν τοῦ Συντάγματος. Ἀνελθόντος κατόπιν (Ἀπρίλιος 1909) εἰς τὸν θρόνον τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Ε′, ἐξεδόθησαν ἀφ' ἑνὸς εἰδικὴ ἀναμνηστικὴ σειρά, γενομένη δι' ἐπισημάνσεως (τουρκικῆς ἐπιγραφῆς εἰς τρεῖς στίχους), τεθείσης

Digitized by Google

εἰς τὰς πέντε μικροτέρας ἀξίας τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ 1908, ἀφ' ἑτέρου δὲ νέα τακτικὴ σειρὰ τῶν αὐτῶν ἀξιῶν καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐντελῶς τύπου καὶ χρωματισμοῦ μὲ τῆς σειρᾶς τοῦ 1908, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὸ κέντρον τῶν γραμματοσήμων ὑπῆρχε τὸ ἔμβλημα τοῦ νέου σουλτάνου. Τῷ 1913, κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ἐξεδόθη νέα σειρὰ μὲ τὰς αὐτὰς ἀξίας, ἀλλὰ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ βουλευτηρίου, μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνάκτησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἐκυκλοφόρησεν ἀναμνηστικὴ σειρὰ ἐκ τριῶν γραμματοσήμων (10, 20, 40 παράδων), εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζετο τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει τέμενος τοῦ Σελίμ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρχισεν ἡ Τουρκία νὰ ἀποδίδῃ μείζονα προσοχὴν εἰς τὴν καλλιτεχνικότητα τῶν γραμματοσήμων της. Οὕτω, τῷ 1914 ἐτέθη ἐν κυκλοφορίᾳ καλλιτεχνικωτάτη σειρά, ἐκτυπωθεῖσα ἐν Λονδίνῳ καὶ ἀπαρτιζομένη ἀπὸ 17 ἀξίας, παριστώσας διάφορα τοπία τοῦ Βοσπόρου καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν μεταξὺ τῶν συλλεκτῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἕως τότε ἀπέφευγον τὴν συλλογὴν τῶν τουρκικῶν γραμματοσήμων καὶ λόγῳ τῆς ἀκαλαισθησίας των καὶ λόγῳ τοῦ δυσαναγνώστου τῶν ἐπιγραφῶν των. Ἐκ τῆς σειρᾶς αὐτῆς τὸ γραμματόσημον τῶν 200 γροσίων, φέρον τὴν εἰκόνα τοῦ τότε σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Ε' (τὸ πρῶτον τεθείσης τότε σουλτανικῆς εἰκόνος ἐπὶ γραμματοσήμων), ἔχει καταστῆ δυσεύρετον, ἡ δὲ ἐμπορική του ἀξία εἶναι σημαντική, αὐξάνουσα κατ' ἔτος.

Ὀλίγους μῆνας ἀργότερον ἡ Τουρκία, συμμετασχοῦσα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων, κατήργησεν αὐθαιρέτως τὰς διομολογήσεις καὶ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τούτου ἐπεσήμανεν ἑπτὰ ἀξίας τῆς σειρᾶς 1914 μὲ τουρκικὴν ἐπιγραφὴν σημαίνουσαν «κατάργησις τῶν διομολογήσεων, 1330».

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ παραγγελθεῖσα ποσότης τῶν γραμματοσήμων τῆς σειρᾶς τοῦ 1914 εἶχε πλέον ἐξαντληθῆ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ παραληφθῇ νέα ποσότης ἐκ Λονδίνου, τὰ τουρκικὰ ταχυδρομεῖα ἐπεσήμαναν ὅλα τὰ εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ κράτους εὑρισκόμενα ἀπόθετα γραμματόσημα παλαιῶν ἐκδόσεων μὲ τέσσαρας διαφόρους τύπους ἐπισημάνσεων, τῶν ὁποίων κοινὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἡμισέληνος μὲ ἀστέρα ἐν τῷ μέσῳ (πεντάκτινον ἢ ἑξάκτινον) καὶ τὴν χρονολογίαν 1331 (τουρκιστί). Οὕτως ἐδημιουργήθησαν 200 νέαι κλάσεις γραμματοσήμων, πολλὰ τῶν ὁποίων κατέστησαν ἔκτοτε σπάνια. Τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν ἐπισημασμένων δὲν ἠμπόδισε τὸ τουρκικὸν ταχυδρομεῖον νὰ ἐκδώσῃ καὶ τρεῖς ἀναμνηστικὰς σειρὰς κατὰ τὸ 1916, μίαν διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς χερσονήσου Σινᾶ, ἑτέραν διὰ τὴν συμπλήρωσιν 50ετηρίδος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ τουρκικοῦ ταχυδρομείου, καὶ τρίτην διὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς (23 Ἰουλίου 1916).

Περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν καὶ ὀκτὼ κλάσεις γραμματοσήμων νέας σειρᾶς, ἀρκετὰ καλλιτεχνικῆς, κατασκευασθείσης ἐν Βιέννῃ, παριστώσης πολεμιστὴν στρατιώτην, τοπία τοῦ Βοσπόρου καὶ τὸν σουλτᾶνον, χωρὶς ὅμως τοῦτο ν' ἀναχαιτίσῃ ποσῶς τὴν ὑπὲρ τῶν ἐπισημάνσεων μανίαν τῶν Τούρκων ταχυδρομικῶν. Οὕτω τὰ ἀπομένοντα εἰσέτι ἀπόθετα γραμματόσημα ἐπεσημάνθησαν καὶ αὐτὰ τῷ 1917 μὲ ἰδιόρρυθμον ἐπίσημασμα, προσομοιάζον μὲ κεφαλὴν βοὸς καὶ ἀποτελούμενον ἐκ τουρκικῶν χαρακτήρων ἀντιστοιχούντων εἰς τὰ ἰδικά μας ἀρχικὰ Τ.Τ.Τ. Οὕτως ἐξεδόθησαν ἄλλα 141 γραμματόσημα νέα, πολλὰ τῶν ὁποίων κατέστησαν ἤδη σπάνια. Συγχρόνως σχεδὸν ἐτέθη ἐν χρήσει καὶ ἓν γραμματόσημον τῶν 10 παράδων, φιλανθρωπικοῦ καθαρῶς προορισμοῦ, ὀλίγον δὲ ἀργότερον ἐκυκλοφόρησαν καὶ ἄλλαι κλάσεις νέων γραμματοσήμων, μικρῶν μᾶλλον ἀξιῶν (ἀπὸ 2 παράδων μέχρι 5 γροσίων), μὲ παραστάσεις τοπία, γεωγραφικοὺς χάρτας τῶν Δαρδανελλίων καὶ σκηνὰς πολεμικάς, εἰς συμπλήρωσιν τῆς νέας σειρᾶς τοῦ 1916. Τινὰ τῶν γραμματοσήμων αὐτῶν ἐκυκλοφόρησαν μόνον μὲ ἐπισημάνσεις, δι' ὧν μετεβλήθη ἡ ἀρχικὴ ὀνομαστική των ἀξία.

Τῷ 1919 ἐξεδόθη ἄλλη πάλιν σειρὰ ἐκ 13 κλάσεων, μὲ εἰδικὴν ἐπίσημανσιν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνακωχῆς, τῷ δὲ 1920, κατόπιν τῆς νέας μεταπολιτεύσεως, ἐξεδόθησαν ἄλλα 29 γραμματόσημα μὲ ποικίλας ἐπισημάνσεις διὰ τῶν ὁποίων εἴτε ἐκαλύπτετο ἡ ἐπ' αὐτῶν εἰκὼν τοῦ ἐκθρονισθέντος σουλτάνου, εἴτε ἀντικαθίστατο τὸ σουλτανικὸν μονόγραμμα διὰ νέου τοιούτου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδόθη ὀλίγον ἀργότερον καὶ νέα σειρὰ γραμματοσήμων ἐξ ἐννέα ἀξιῶν, οἱ τύποι τῶν ὁποίων ἦσαν ὅμοιοι μὲ τῶν ἐκδόσεων τοῦ 1913 (Ἀδριανουπόλεως) καὶ 1914, ἀλλὰ διαφόρου χρώματος ἀπ' ἐκείνων καὶ μὲ τὸ ἐπ' αὐτῶν τέως σουλτανικὸν μονόγραμμα (*τουρὰν*) καταλλήλως ἠλλαγμένον.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος πέντε ἐκ τῶν προεκδεδομένων γραμματοσήμων ἐκυκλοφόρησαν ἐπισημασμένα μὲ νέαν ἀξίαν, ὀλίγον δὲ ἀργότερον ἐξεδόθη καὶ μία ἀναγκαστικὴ σειρὰ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀποδόσεως τῆς Κιλικίας ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς τοὺς Τούρκους, ἀπαρτισθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ 13 γραμματοσήμων παλαιοτέρων ἐκδόσεων, ἐπισημανθέντων μὲ τουρκικὴν ἐπιγραφὴν σημαίνουσαν «Ἄδανα, 1 Δεκεμβρίου 1337» (ἔτος Ἐγείρας, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἰδικόν μας 1921). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ ἑδρεύουσα κεμαλικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκε τὴν πρώτην σειρὰν τακτικῶν γραμματοσήμων της, ἅτινα ἐκυκλοφόρησαν καὶ εἰς πόλεις τῆς Τουρκίας μὴ διατελούσας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν της. Ἡ σειρὰ αὕτη ἐξετυπώθη λιθογραφικῶς, ἀπηρτίζετο δὲ ἀπὸ 11 ἀξίας (ἀπὸ τῶν 10 παράδων μέχρι τῶν 500 γροσίων), ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἰδίαν παράστασιν.

Τῷ 1922 νέα πάλιν ἀναμνηστικὴ σειρὰ βλέπει τὸ φῶς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 κλάσεις, ἁπάσας ἑνιαίου τύπου, παριστῶντος τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει τέμενος τοῦ Σελίμ, φερούσας δὲ καὶ ἐπισημασμένην τουρκικὴν ἐπιγραφὴν «Ἄδανα, 5 Ἰανουαρίου 1338» (χρονολογίαν τῆς ἐκ νέου εἰσόδου τῶν Τούρκων εἰς Ἄδανα). Ὀλίγον ἀργότερον ἐξεδόθη ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἄλλη νέα σειρὰ—ἄνευ ἐπισημάνσεως αὐτὴ—ἀπὸ ἓξ ἀξίας ἑνιαίου τύπου.

Τῷ 1923 ἐξεδόθη νέα τακτικὴ σειρὰ ἐκ 19 ἀξιῶν (ἀπὸ 10 παράδων μέχρι 500 γροσίων) ἑνιαίου τύπου, ἔχοντος ὡς κυρίαν παράστασιν ἐν τῷ μέσῳ τὴν ἡμισέληνον. Τῷ 1924 ἐξεδόθη ἀναμνηστικὴ σειρὰ τῆς εἰρήνης ἐκ 8 ἀξιῶν (ἀπὸ 1 ½ μέχρι 200 γροσίων) ἑνιαίου τύπου, ἐμφανίζοντος ἀριστερὰ τὴν γέφυραν τοῦ Σαγγαρίου, παρὰ τὴν ὁποίαν εἶχε δοθῆ τῷ 1922 ἡ μεγάλη μάχη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ δεξιὰ τὴν προτομὴν τοῦ Γαζῆ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐν στολῇ στρατηγοῦ. Τῷ 1926 ἐκδίδεται ἄλλη σειρὰ συνήθων γραμματοσήμων ἐκ 14 ἀξιῶν (ἀπὸ 10 παράδων μέχρι 200 γροσίων), μὲ διαφόρους παραστάσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι—διὰ τὰς 4 μεγαλυτέρας ἀξίας τῆς σειρᾶς—ἡ εἰκὼν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐν πολιτικῇ περιβολῇ. Δι' ἐπισημάνσεως μέρους τῶν γραμματοσήμων τῆς σειρᾶς ταύτης μὲ καταλλήλους ἐπιγραφὰς ἐσχηματίσθησαν ἄλλαι δύο ἀναμνηστικαὶ σειραί, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν διοργανωθεισῶν ἐν Σμύρνῃ δύο ἐμπορικῶν ἐκθέσεων, τῷ 1927 ἐξ 11 ἀξιῶν καὶ τῷ 1928 ἐκ 14.

Πλὴν τούτων ἐξεδόθη προσέτι τῷ 1928 καὶ εἰδικὴ σειρὰ ὑπὲρ τῆς Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου (ὀργανώσεως ἀντιστοιχούσης εἰς τὸν ἡμέτερον Ἐρυθρὸν Σταυρὸν) ἐξ ἑπτὰ ἀξιῶν ἑνιαίου τύπου, παριστῶντος τὸν χάρτην τῆς Τουρκίας καὶ φέροντος ἐν ἐπισημάνσει ἐρυθρὰν ἡμισέληνον ἐν τῷ μέσῳ. Τῷ 1929 μερικαὶ ποσότητες γραμματοσήμων τῆς ἐκδόσεως 1926, τῶν 1,5 καὶ 10 γροσίων, ἐπισημαίνονται μὲ νέαν ἀξίαν 20 παράδων, 2 ½ γκουρούς (γροσίων) καὶ 6 γκουρούς, ὀλίγον δὲ ἀργότερον τίθεται εἰς κυκλοφορίαν νέα σειρὰ ἀπὸ 6 ἀξίας εἰς 4 τύπους, ἐξ ὧν ὁ εἷς παριστῶν ἁμαξοστοιχίαν διερχομένην σιδηροδρομικὴν γέφυραν (εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ σιδηροδρόμου Ἀγκύρας—Σεβαστείας), οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς ὅμοιοι μὲ τὰς σειρὰς τοῦ 1926 καὶ διαφέροντες ἀπ' αὐτῶν μόνον ὡς πρὸς τὰς ἐπιγραφάς, ἐν ταῖς ὁποίαις οἱ τουρκικοὶ χαρακτῆρες ἔχουν ἐξοβελισθῆ πλέον καὶ ἀντικατασταθῆ μὲ λατινικούς. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς νέαν μεγάλην σειρὰν κυκλοφορήσασαν τῷ 1913 καὶ ἀπαρτιζομένην ἐξ 22 ἀξιῶν, ἀπὸ 10 παράδων μέχρι 500 γκουρούς, οἱ τύποι τῶν ὁποίων, 5 ἐν ὅλῳ, εἶναι ἐπίσης παρεμφερεῖς πρὸς τὴν ἀνωτέρω μὲ μικράς τινας παραλλαγάς.

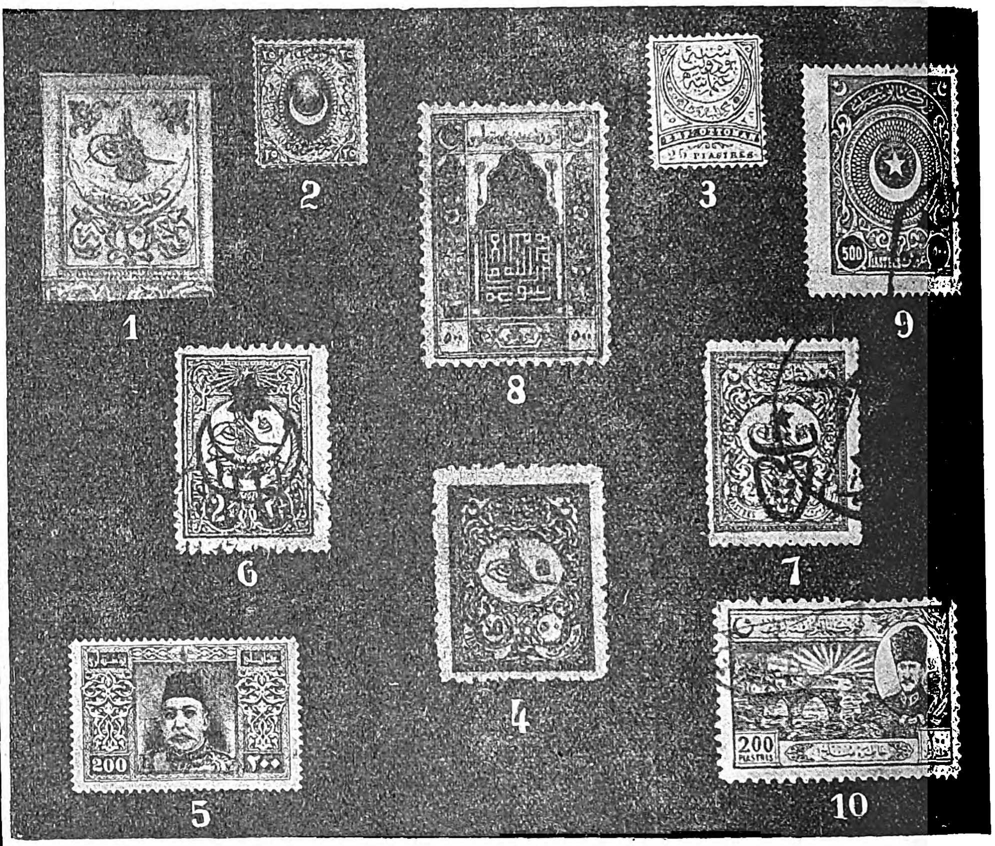

Χαρακτηριστικο τύποι τουρκικῶν γραμματοσήμων.

(1=Τῶν 20 παράδων ἐκδόσεως 1862. 2=Τῶν 25 γροσίων ἐκδόσεως 1865. 3=Τῶν 25 γροσίων ἐκδόσεως 1876 (ἢ 1884 ἢ 1886 ἢ 1888). 4=Τῶν 50 γροσίων ἐκδόσεως 1901 διὰ τὸ ἐξωτερικόν. 5=Τῶν 200 γροσίων ἐκδόσεως 1914—1926. 6=Τύπος τῆς πρώτης ἐπισημάνσεως τοῦ 1915 (ἐπὶ γρ/σήμου τῶν 2 ½ γροσίων ἐκδόσεως 1909). 7=Τύπος ἐπισημάνσεως τοῦ 1917 (ἐπὶ γρ/σήμου τῶν 25 γροσίων ἐκδόσεως 1901 διὰ τὸ ἐξωτερικόν). 8=Τῶν 500 γροσίων ἐκδόσεως 1921. 9=Τῶν 500 γροσίων ἐκδόσεως 1923. 10=Τῶν 200 γροσίων ἐκδόσεως 1924. [Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τὰ ὑπ' ἀριθ. 2, 3 καὶ 5 ἐμφανίζονται ὑπὸ σμίκρυνσιν. Τὰ λοιπὰ εἰς φυσικὸν μέγεθος.]

Πλὴν τῶν συνήθων γραμματοσήμων ἡ Τουρκία ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1879 μέχρι τοῦ 1921 καὶ ἰδιαίτερα γραμματόσημα διὰ τὴν ταχυδρόμησιν τῶν ἐντύπων καὶ τῶν ἐφημερίδων. Ταῦτα, 48 ἐν ὅλῳ, ἦσαν ἐκ τῶν ἑκάστοτε ἐν κυκλοφορίᾳ, φέροντα εἰδικὴν ἐπιγραφὴν ἐν ἐπισημάνσει. Ἐκ τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν ἡ τοῦ 1879 ἦτο μόνον γαλλική, τοῦ 1891 τουρκικὴ καὶ γαλλική, αἱ δὲ τῶν ἐκδόσεων 1892 μέχρι 1920 μόνον τουρκικαὶ (τεσσάρων διαφόρων τύπων).

Ἐπίσης, ἐπὶ ἀρκετὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ εἰς ἄλλας τινὰς πόλεις καὶ εἰδικὰ τοπικὰ γραμματόσημα, διὰ τὴν ἐντὸς τῶν ἰδίων πόλεων διανομὴν τῆς ἀλληλογραφίας. Τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἶχεν ἀναλάβει ἀρχικῶς εἷς ἰδιώτης ἐπιχειρηματίας ὀνόματι Λιανός, τὰ δὲ χρησιμοποιηθέντα δι' αὐτὴν πρῶτα γραμματόσημα ἐξεδόθησαν τῷ 1865 καὶ ἦσαν τριῶν ἀξιῶν, τῶν 5, 20 καὶ 40 παράδων, ἑνιαίου τύπου ἔχοντος ὡς κυρίαν παράστασιν τὴν ἡμισέληνον μὲ πεντάκτινον ἀστέρα. Τὸ 1866 ἐξεδόθησαν ἄλλα τέσσαρα ἔχοντα μορφὴν ἁπλῆς «ἐτικέττας», ἄνευ παραστάσεώς τινος, τὰ ὁποῖα εἶναι σήμερον καὶ πολὺ δυσεύρετα, τῷ δὲ 1867 ἓν ἄλλο τῶν 20 παράδων, ἔχον ὡς κυρίαν παράστασιν μίαν ἁμαξοστοιχίαν καὶ ἄνωθεν ταύτης ἀκτινοβόλον ἡμισέληνον μὲ ἀστέρα.

Ἀπὸ τοῦ 1873 τὸ ἐπίσημον ταχυδρομεῖον Κωνσταντινουπόλεως καθιέρωσε καὶ αὐτὸ εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ τὴν τοπικὴν ἀλληλογραφίαν, γενόμενα δι' ἐπισημάνσεως τῶν ἑκάστοτε ἐν χρήσει συνήθων τοιούτων μὲ εἰδικὰς ἐπιγραφὰς περιβαλλομένας ἀπὸ κυκλικὸν ἐλλειψοειδὲς ἢ ὀκταγωνικὸν πλαίσιον. Ὑπάρχουν πέντε ἐν ὅλῳ διάφοροι τύποι τοιούτων ἐπισημάνσεων, τὰ δὲ φέροντα ταύτας γραμματόσημα εἶναι ἐν συνόλῳ 63. Τὰ τελευταῖα τοιαῦτα ἐξεδόθησαν τῷ 1881.

Διὰ τὰ εἰσπρακτέα της γραμματόσημα ἡ Τουρκία ἐχρησιμοποίει πάντοτε, μέχρι τοῦ 1913, τοὺς αὐτοὺς τύπους παραστάσεων μὲ τῶν ἑκάστοτε ἐν χρήσει συνήθων γραμματοσήμων της, ἀλλὰ μὲ διάφορον χρωματισμόν, τὸν αὐτὸν δι' ὅλας τὰς ἀξίας εἰσπρακτέων τῆς ἰδίας ἐκδόσεως. Οὕτως ἐγέ-

Digitized by Google

νοντο αἱ ἐκδόσεις τῶν εἰσπρακτέων τοῦ ἔτους 1863, μὲ 4 ἀξίας χρώματος βαθέος καστανοῦ, τοῦ 1865, μὲ 5 ἀξίας χρώματος καστανοῦ, τῶν ἐτῶν 1867, 1869 καὶ 1871 μὲ 5 ἀξίας ἑκάστη, ἅπασαι χρώματος σιτόχρου, τοῦ 1888 μὲ τρεῖς ἀξίας χρώματος μέλανος, τοῦ 1893 μὲ τρεῖς ἀξίας χρώματος μέλανος, τοῦ 1900 μὲ μίαν ἀξίαν τύπου ὁμοίου πρὸς τοῦ 1893, ἀλλὰ χρώματος μέλανος ἐπὶ ροδόχρου, τοῦ 1901 μὲ 4 ἀξίας, τοῦ 1905, 1908 καὶ 1909 μὲ 2 ἀξίας ἑκάστη καὶ τοῦ 1913 μὲ ἓξ ἀξίας, ἅπασαι χρώματος μέλανος ἐπὶ χάρτου ζωηρῶς ροδόχρου.

Πλὴν τούτων ἐγένοντο καὶ δύο ἐκδόσεις εἰσπρακτέων δι' ἐπισημάνσεως εἰδικῆς, τεθείσης ἐπὶ συνήθων γραμματοσήμων. Μία τῷ 1906, ἐκ 3 ἀξιῶν, μὲ ἐπισήμανσιν ἓν μέγα Τ καὶ τουρκικὸν ψηφίον ἐντὸς κύκλου, τεθεῖσαν ἐπὶ γραμματοσήμων τοῦ 1905, καὶ μία τῷ 1913, ἐκ 4 ἀξιῶν, μὲ ἐπισήμανσιν τεθεῖσαν ἐπὶ γραμματοσήμων τῆς ἀναμνηστικῆς σειρᾶς τοῦ 1913.

Μετὰ τὸ 1913 ἐχρησιμοποιήθησαν πλέον ἰδιαίτεροι τύποι διὰ τὰ εἰσπρακτέα γραμματόσημα, γενομένων ἔκτοτε τριῶν ἐκδόσεων τοιούτων. Ἡ πρώτη ἐγένετο τῷ 1914 καὶ ἀπηρτίζετο ἐκ 4 ἀξιῶν διαφορετικοῦ τύπου ἑκάστης, ἡ δευτέρα τῷ 1921, ἐκ 5 ἀξιῶν ἑνιαίου τύπου, καὶ ἡ τρίτη τῷ 1926, ἐπίσης ἐκ 5 ἀξιῶν ἑνιαίου τύπου (παρεμφεροῦς μὲ τοῦ ἀναμνηστικοῦ τοῦ σιδηροδρόμου Ἀγκύρας —Σεβαστείας).

Κατὰ τὰ ἔτη 1920 ἕως 1922 διαρκούσης τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ κεμαλικὴ κυβέρνησις, μὴ ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμου τότε κυβερνήσεως τοῦ σουλτάνου, προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν ἰδίων γραμματοσήμων, τὰ ὁποῖα ἴσχυσαν καθ' ὅλον τὸ τμῆμα τῆς χώρας, ὅπερ διετέλει ὑπὸ τὴν ἰδικήν της κυριαρχίαν. Τὰ γραμματόσημα αὐτὰ εἶναι γενικῶς γνωστὰ ὡς γραμματόσημα τῆς Ἀνατολίας, ἐγένοντο δὲ δι' ἐπισημάνσεων (5 διαφόρων τύπων συνισταμένων ἐκ τουρκικῶν ἐπιγραφῶν) τεθεισῶν ἐπὶ τουρκικῶν γραμματοσήμων, χαρτοσήμων καὶ δικαστικῶν ἢ ἄλλων ποικίλων ἐνσήμων, ἀπαρτίζουν δὲ σειρὰν ἐκ 48 ἐν ὅλῳ κλάσεων.

Ξένα ταχυδρομεῖα. Ταυτοχρόνως μὲ τὰ τουρκικὰ γραμματόσημα ἐκυκλοφόρουν ἄλλοτε ἐν Τουρκίᾳ καὶ γραμματόσημα ξένων ταχυδρομικῶν γραφείων, ἐγκατεστημένων εἰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς, δυνάμει τῶν διομολογήσεων, διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ἀλληλογραφίας εἴτε μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἴτε μεταξὺ τῶν ταχυδρομικῶν τούτων γραφείων. Τοιαῦτα γραφεῖα διετήρει καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σμύρνῃ, Ἀλεξανδρείᾳ (ἐπὶ τουρκικῆς κατοχῆς), Θεσσαλονίκῃ, Ἰωαννίνοις, Λαρίσῃ, Βόλῳ, Ἄρτῃ κλπ., ἐκ δὲ τῶν ἄλλων κρατῶν ἡ Ρωσία (1864), ἡ Αὐστρία (1867), ἡ Ἰταλία (1874), ἡ Γερμανία (1884), ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία (1885) καὶ ἡ Ρουμανία (1896). Εἰς τὰ γραφεῖα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀρχικῶς τὰ αὐτὰ γραμματόσημα, ἅτινα ἦσαν συγχρόνως ἐν χρήσει τότε καὶ εἰς τὰς οἰκείας χώρας, κατόπιν ὅμως ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν εἰδικὰ τοιαῦτα, γενόμενα δι' ἐπισημάνσεως γραμματοσήμων τῶν οἰκείων χωρῶν μὲ νέαν ἀξίαν εἰς paras καὶ piastres ἢ μὲ τὴν λέξιν Levant ἢ μὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐν ᾗ ἑδρευεν ἕκαστον γραφεῖον.

Ἀπὸ τοῦ 1919 καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει προξενεῖον τῆς Πολωνίας ἤρχισε χρησιμοποιοῦν γραμματόσημα πολωνικὰ φέροντα τὸ ἐπισήμασμα Levant.

Τὰ γραμματόσημα ἁπάντων τῶν ξένων αὐτῶν ἐν Τουρκίᾳ ταχυδρομικῶν γραφείων εἶναι γενικῶς γνωστὰ ὡς γραμματόσημα τοῦ Λεβὰν (Ἀνατολῆς), ἡ ἀξία δὲ πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἶναι σημαντική· ἰδίως τὰ πρῶτα ἐκδοθέντα τοιαῦτα ρωσικὰ εἶναι σπανιώτατα.

Ἐκ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ξένων ταχυδρομικῶν γραφείων τὰ ἑλληνικὰ ἔπαυσαν λειτουργοῦντα ἀπὸ τοῦ 1881, κατόπιν ὀξείας διαφορᾶς ἀναφυείσης μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας, συνεπείᾳ ἀξιώσεως τῆς τελευταίας ταύτης νὰ ἐξακολουθήσῃ διατηροῦσα καὶ αὐτή, καὶ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ τουρκικὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα, τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν ἐν αὐτῇ ἕως τότε. Τῶν ἄλλων χωρῶν τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα εἶχον διακόψει τὴν λειτουργίαν των διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν καὶ πρότερον), ἔκλεισαν δὲ ὁριστικῶς τῷ 1923 συνεπείᾳ τῆς καταργήσεως τῶν διομολογήσεων διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Μεταξὺ τῶν ἐν Τουρκίᾳ λειτουργησάντων κατὰ καιροὺς ξένων ταχυδρομικῶν γραφείων ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας, ἀπὸ ἑλληνικῆς ἱστορικῆς ἀπόψεως, εἶναι τὸ λειτουργῆσαν ἐν Σμύρνῃ διαρκούσης τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν 1919—1922, περὶ τοῦ ὁποίου πραγματεύεται ἰδιαίτερον ἄρθρον τῆς Μ. Ε. Ε. (βλ.λ. *Σμύρνη (Φιλοτ.)*.)

(Ε. Φ. Ε.)

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γεωλογία. P. Tchihatcheff*, Asie Mineure, Géologie (Paris, 1867—1869). — *A. Philippson*, Kleinasien Handbuch der regionalen Geologie, τόμ. V, τμῆμα 2, Heidelberg, 1918).—*Rudolf Hoerness*, Die Bildung des Bosporus und der Dardanellen (Wien, 1909), εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Βιενναίας Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.—*Suess*, Das Autlitz der Erde, vol. III.—*Johannes Bojatzis*, Grundlinien des Bosporus, Inaugural Dissertation, Königsberg (1887).—*Jovan Cvijic*, Grundlinien der Geographie und Geologie von Mazedonien und Altserbien (Ergänzungsheft zu Petermann's Mitteilungen καὶ Entwickelungsgeschichte des Bosporus und der Dardanellen. —*J.* de *Morgan*, Les prem ères civilisations (σελ. 57, 91, 164).

Γεωγραφια. V. Cuinet, La Turquie d'Asie (5 τόμοι, Παρίσιοι, 1890—1894).—*C. Texier*, Asie Mineure (1843).—*C. Ritter*, Erdkunde, vol. XVIII καὶ XIX (1858-1859).—*W. J. Hamilton* Researches in Asia Minor (1843).—*El. Reclus*, Nouvelle Géographie Universelle, vol. IX (1884).—*W. M. Ramsay*, History and geography of Asia Minor (1890).—*Παντ. Μ. Κοντογιάννη*, Γεωγραφια τῆς Μικρᾶς Ἀσιας (Ἀθῆναι 1921).—*J. Spon* et *G. Wheler*, Voyage du Levant (1679).—*P. de Tournefort*, Voyage du Levant (1718). —*W. F. Ainsworth*, Travels in Asia Minor (1842). — *F. Beanfort*, Karamania (1817).—*O. Benndorf-E. Neumann*, Lykien (1884).—*C. Lanckoronski*, Villes de Pamphylie et de Pissidie (1890).—*J. Strzygowski*, Kleinasien e. t. c. (1913)

Ἐθνογραφία. V. Cuinet, La Turquie d'Asie (5 τόμ., Παρίσιοι, 1892—1918).—*Γεωργ. Κ. Σκαλιέρη*, Λαοὶ καὶ φυλαὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Ἀθῆναι 1922).—*Eugéne Pittard*, Les races et l'Histoire (Paris, 1924) κ. τ. λ.

Ἱστορία. Πηγὴ τῆς τουρκικῆς ἱστορίας εἶναι πρωτίστως οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ καὶ ἐπίσημοι χρονογράφοι τῆς αὐλῆς, οἱ λεγόμενοι *βακαᾶ-νουβίς*, οἵτινες ἠσχολοῦντο εἰδικῶς εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τῆς βασιλείας τοῦ ὃν ὑπηρέτουν σουλτάνου. Σπουδαία ὅμως πηγὴ εἶναι καὶ οἱ ἡμέτεροι Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ὁ *Νικηφόρος Γρηγορᾶς*, ὁ *Δούκας*, ὁ *Λαόνικος Χαλκοκονδύλης*, ὁ *Γεώργιος Φραντζῆς* κ.ἄ. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν πηγῶν σπουδαιοτέρα θεωρεῖται γενικῶς ἡ μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ (1774) φθάνουσα ἱστορία τοῦ *Χάμμερ* (*Joseph von Hammer*, Geschichte des Osmanischen Reiches—Pesth), ἔχουσα γερμανιστὶ δύο ἐκδόσεις καὶ γαλλικὴν μετάφρασιν (ὑπὸ J. J. Hellert) εἰς 18 τόμους, τῆς ὁποίας ἐπεχειρήθη καὶ ἑλληνικὴ μετάφρασις φθάσασα μέχρι τοῦ 6ου τόμου. Πολὺ τελειοτέρα, χρησιμοποιοῦσα ἀφθόνως τόσον τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς ὅσον καὶ τὰς νεωτέρας εὐρωπαϊκὰς πηγὰς καὶ πρὸ πάντων τὰ πολυτιμότατα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἐπίσημα ἀρχεῖα τῆς Πρωσσίας, εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ *Τσίνκαϊζεν* (*Johann Wilhelm Zinkeisen*, Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa, Hamburg, 1840—1863), ἔργον πραγματικῶς μνημειῶδες, ὑπερέχον κατὰ πολὺ τῆς ἱστορίας τοῦ Χάμμερ. Πλὴν τῶν δύο τούτων κυριωτέρων ἱστορικῶν ἔργων ὑπάρχει πληθὺς ἄλλων, ἐπίσης δὲ καὶ μονογραφίαι ὡρισμένης περιόδου ἢ ὡρισμένων ζητημάτων, τῶν ὁποιων παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰς κυριωτέρας: *S. E. S. Creasy*, History of the Ottoman Turks (London, 1878). —*G. Rosen*, Geschichte der Türkei (Leipzig, 1866, σπουδαιοτάτη διὰ τὴν περίοδον 1830—1856).—*Ἀμπτουραχμὰν Σερέφ*, Ταρὶχ-ἰ-δεβλετ-ἰ-Ὀσμανιέ, (Κωνσταντινούπολις, 1897—1900).—*Ἀχμὲτ Ρασιμ*, Ὀσμανλὶ Ταριχὶ (Κωνσταντινούπολις, 1908) —*Ἐπιτροπὴ μελέτης τῆς τουρκικῆς ἱστορίας* (Τοὺρκ ταριχὶ τετκὶκ ἐντζουμενί): Ταρὶχ (τόμ. 4 ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τοῦ 1931, Κωνσταντινούπολις). —*William Miller*, The Balkans (London 1899) ἑλλ. μετ. ὑπὸ *Σπυρ. Π. Λάμπρου* ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Τουρκία καταρρέουσα (Ἀθῆναι 1914).—*De la Jonquière*, Histoire de l'Empire Ottoman depuis les origines jusqu'au traité de Berlin (Paris 1910).-*J. M. d'Ohsson*, Tableau général de l'Empire Ottoman (Paris 1878—1884).-*K. Παπαρρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (Ἀθῆναι 1885—1887).—*Σκαρλάτου Βυζαντίου*, Ἡ Κωνσταντινούπολις (Ἀθῆναι 1890).—*I. Φιλήμονος*, Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (Ἀθῆναι 1859—1861).—*N. Moschopoulos*, Les Turcs jugés par leur histoire (Paris 1920) —*N. Moschopoulos*, La Turquie et l'Entente (Paris 1922). —La Révolution grecque et les sources turques (Paris 1930) —*Gotthard Jäschke* und *Erich Pritsch*, Die Türkei seit dem Weltkriege (Berlin 1929).—*N. Μοσχοπούλου*, Τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν (Ἀθῆναι 192).—*N. Μοσχοπούλου*, Ἡ Ἀρμενία καὶ τὸ ἀρμενικὸν ζήτημα (Ἀθῆναι 1928).—*Stoyan Novakovic*, Die Serben und die Türken im XIV und XV Jahrhundert (Semlin 1897).—*Victor Bérard*, Les affaires de Crète (Paris 1898).— Ἑλληνισμὸς ἢ ρωσισμός, ἤτοι ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας ἀπόρρητος καὶ ἐμπιστευτικὴ διαπραγματεία περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος (Ἀθῆναι 1854) ὑπὸ * * *. —*Odysseus* (Sir *C. N. E. Elliot*), Turkey in Europe (London 1900).—*Reinhold Wagner*, Moltke und Mühlbach unter dem Halbmonde 1837—1839 (Berlin 1893). —*Paul de Régla*. La Turquie officielle (Paris 1890).—*Sir C. Napier*, The war in Syria (London 1842).—*Ch. Velley*, L'irrédentisme Hellénique (Paris 1913).—*Alexander Ular* und *Enrico Insabato*, Der erlöschende Halbmond (Frankfurt a/M 1909).—*Comte de Gontaut-Biron* et *L. Le Révérend*, D'Angora à Lausanne, les étapes d'une déchéance (Paris 1924).—*Bernhard Stern*, Jungtürken und Verschwörer (Leipzig, 1901).—*Dr Enrico Insabato*, L'Islam et la Politique des alliés (Paris 1922).—*Sesostris Sidarons*, Des Patriarcats —*André Mandelstam* Le sort de l' Empire Ottoman (Paris 1917).—*Général M. Moukhtar pach*, La Turquie, l' Allemagne et l' Europe. — *Henry Morgentau*, Vingt-six mois en Turquie. — *George Horton*, The Blight of Asia (Indianopolis 1926).— *XXX*, La Mer Noire et les Détroits de Constantinople (μακρὰ καὶ σπουδαιοτάτη διπλωματικὴ ἱστορία Ρώσου).— *Martin Hartmann*, Der islamische Orient (Leipzig 1910).— *Sir Edwin Pears*, The Life of Abdul Hamid (London 1917). — *Marion I. Newbigin*, Geographical Aspects of the Balkan Problems (London 1915).— *Amedeo Gianini*, I documenti diplomatici della pace Orientale (Roma 1922). — *Reinhold Wagner*, Moltke und Mühlbach unter dem Halbmonde (Berlin 1893).— *Georges Samné*, Le khalifat et le Panislamisme.— *Aly Haidar Midhat*, The Life of Midhat pacha (London 1903).— *Allen Upward*, The East End of Europe (1908).— *Freiherr von Moltke*, Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828—1829 (Berlin 1877) — *Mahmud Mukhtar Pascha*, Meine Führung im Balkan Kriege 1912 (Berlin 1913). — *Charles Hecquard*, La Turquie sousAbdul Hamid II (Bruxelles, 1901). — *D. Urquhart*, Der Geist des Orients, γερμανικὴ μετάφρασις τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου: Der Geist des Orients (Stuttgart 1839).— *W. Rüstow*, Der Krieg in der Türkei, (Zürich 1876) — *Spyridion Gopcevic*, Der Krieg Montenegro's gegen die Pforte (Wien 1877). — *J. M. Bastelberger*, Die militärischeu Reformen unter Mahmud II (Gotha 1876).— *Thilo von Trotha*, Der Kampf um Plevna (Berlin 1878) — *Σταματιου Ἀντωνοπούλου*, Συνθῆκαι Ἀθηνῶν, Λονδίνου. Βουκουρεστίου (Ἀθῆναι 1917).— *Alolphe Potel*, Aperçu historique des Affaires d' Orient.—*Baron Juchereau de Saint-Denys*, Histoire de l' Empire Ottoman depuis 1792 jusqu' a 1844. — *B. Nekludow*, Bosphore et Dardanelles (1878).— *H. Chauvin*, Considérations sur les phases de la Question d' Orient (1876).— *Ludwig Matuschka*, Der Türkenkrieg 1716-1718 (Wien 1891, τόμοι 3).— *Victor Grzesicki* und *Franz Wiedstruck*, Der russisch-türkische Krieg 1877—1878 (Wien 1902, 2 τόμοι μετ' ἰδιαιτέρου τόμου χαρτῶν). *G. Ott*, Studien auf dem Kriegsschanplatz des russisch - türkishen Krieges 1877—1878 (Zürich 1879). — *W. F. Carl von Schmeidler*, Geschichte des Osmanischen Reiches im letzten Jahrzent (Leipzig 1875). — *Kuropatkin*, Kritische Rücklicke auf dem russisch-türkischen Krieg 1877—1878 (Berlin 1885).— *Ahmed Emin*, Turkey in the World War (New Haven 1930) — *Paul Gentizon*, Moustafa Kemal pacha ou l' Orient en marche (Paris 1929). — *Halil Ganem*, Les Sultans Ottomans (2 τόμ. Paris 1902).— *A. Vandal*, Mémoires du marquis de Nointel (πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει 1670—1678) — *Baron de Tott*, Mémoires sur les Turcs et les Tartares (Amsterdam 1739).—*E. Driault*, La question d' Orient depuis son origine jusqu' à nos jours (Paris 1898). — *E Driault* et *M. Lhéritier*, Histoire diplomatique de la Grèce (5 τόμ. Paris 1925).— *B. Engelhart*, La Turquie et le Tanzimat (2 τόμ. Paris 1882). — *F. Eichman*, Reformen des türkischen Reiches (Berlin 1858). —*Ein Osmane* (ἀνώνυμος: εἷς Ὀθωμανός), Stambul und das moderne Türkentum (Leipzig 1878). — *V. Berard*, La Turquie et l' Hellénisme (Paris 1897).— Le Sultan, l' Islam et lee Puissances (Paris 1907).— La Révolution turque (1909).— La mort de Stamboul (1913). — *Gabriel Noradounghian*, Recueil d' actes internationaux de l' Empire Ottoman (Paris 1897). — *Ἀλεξάνδρου Σούτσου*, Συλλογὴ τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δημόσιον δίκαιον τῆς Ἑλλάδος ἀναγομένων ἐπισήμων ἐγγράφων (Ἀθῆναι 1858). — *Μουσταφᾶ πασᾶ*, Νεταΐτζ-οὐλ-βουκουὰτ (1877). — *Δζεβδὲτ πασᾶ*, Ταρὶχ-ἰ-δζεβδέτ, Ἱστορία τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν γενιτσάρων (Κωνσταντινούπολις 1912). — *René Pinon*, L' Europe et la Jeune Turquie (1911). — *N. Jorga*, Geschichte des Osmanischen Reiches (Gotha (1913). — *C. Préce*, The Rebirth of Turkey (1923). — *A. J. Toynbee*, The Western Question in Greece and Turkey (1923). — *Arif bey*, Ἀναντολοῦ ἰνκιλαμπι (Ἡ μεταπολίτευσις τῆς Ἀνατολῆς, (Κωνσταντινούπολις 1924).—*E. H, Mears*, Modern Turkey (1924).— *A. J. Toynbee*, Islamic World (1925). *A. J. Toynbee* and *K. P. Kirkwood*, Turkey (1926). — *D. Drossos*, La fondation de l' Alliance Balkanique (Athènes 1929).—*Liman von Sanders*, Fünf Jahre Türkei (Berlin, 1919).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Dardanellensieg (München, 1920).

Δημοσιονομια. — *Charles Morawitz*, Les Finances de la Turquie (Paris 1902). — *V. Cuinet*, La Turquie d' Asie (5 τόμ. Paris 1892—1894).— *F. Velin*, Essai sur l' Histoire économique de la Turquie (Paris 1865).— *R. Bourke*, Report to the British and Dutch Bondholders (London 1882).— *O. Haupt*, L' histoire monétaire de notre temps (Paris 1886).— *F. Ongley* and *A. H. Miller*, Ottoman Land Code (London 1892).— *Kendall*, Turkish Bonds (London 1898). —*Babington Smith* and *Block*, Reports on the Ottoman Public Debt (London 1884—1898, 1898—1902, 1903—1910).— *G. Young*, Corps de droit Ottoman (7 τόμ., Oxford, (1905—1906).—*Pech*, Manuel des Sociétés Anonymes en Turquie (Paris 1906). — *Alexis Rey*, Statistique des principaux résultats des chemins de fer de l' Empire Ottoman (Constantinople 1909).

Στρατός. A. Djevad bey, État Militaire Ottoman (Κωνσταντινούπολις-Παρίσιοι 1882).—*J. R. Tavernier*, Nouvelles relations de l'interieur du Serail du Grand Seigneur (1713, tom. VI).—*Baron de Tott*, Memoires sur les Turcs et les Tartares, Amsterdam, (1784).—*Anonyme*, Histoire de la Guerre entre la Russie et la Turquie et particulièrement de la campagne de 1769.—*Baron de Valentini*, Traité sur la guerre contre les Turcs et histoire des guerres de 1810 — 1811 — 1823. — *Baron de Moltke*, Campagne des Russes dans la Turquie en 1828—1829. — *A. Ubiccini*, État présent de l'Empire Ottoman. — *Ricaut*, Histoire de l'état présent (1689) de l'Empire Ottoman. —*E. d'Oksza*, Histoire de l'Empire Ottoman depuis sa fondation jusqu'à la prise de Constantinople.—*C. Lefèbre*, Tableau historique, politique et moderne de l'Empire Ottoman.—*Comte de Marsigli*, L'état militaire de l'Empire ottoman.— *Mahmoud Rayf Effendi*, Tableau des Nouveaux Réglements de l'Empire Ottoman (1738).— *Seid Moustafa*, État actuel de l'art militaire, du génie et des sciences à Constantinople (1803).—*Comte de Bonneval*, Memoirs.—*Moustafa Djelaleddin*, Les Turcs anciens et modernes.—*Montecuculi*, Mémoires (1804).—*Beaujour*, Voyage militaire dans l'Empire ottoman.—*H. A.*, Die Türkische Wehrmacht, (Wien 1892).—*L. Lamouche*, L'organisation militaire de l'Empire ottoman (Paris 1895).— *Hauptmann Rasky*, Die Wehrmacht der Türkei (Wien 1905).—*Lebrun-Renaud*, La Turquie, Puissance militaire (Paris 1895).

Γλῶσσα-Γραφή. W. Radloff, Die alttürkischen Inschriften der Mongolei (Πετρούπολις 1894 καὶ 1897). — *Abel Remusat*. Recherches sur les langues tatares (Paris 1820). *A. Vambery*, Uigurische Sprachmonumente und das Kudatku Bilik (Innsbruck 1870). — *A. Vambery*, Tschagataische Sprachstudien (Leipzig 1867) — *W. Radloff*. Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme Süd-Sibiriens (Πετρούπολις 1872).— *Böhtlingk*, Die Sprache der Jakuten (Πετρούπολις 1851). — *W. Radloff*, Jakutische Sprache in ihrem Verhältnisse zu den Türksprachen (Πετρούπολις 1908).— *Donner*, Sur l' origine de l' Alphabet turc (Helsingfors 1896). — *Marquardt*, Chronologie der alt-türkischen Inschriften (1898). Τουρκικαὶ γραμματικαὶ ἐγράφησαν πολλαὶ καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων πρὸς χρῆσιν ἄλλοτε τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν σχολῶν, ἰδίᾳ δὲ ἡ τοῦ *Κωνσταντινίδου πασᾶ*. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ λεξικὰ τουρκοελληνικά, ὧν δοκιμώτερον τὸ τοῦ *Ἰ. Χλωροῦ*.

Λογοτεχνία. Hammer Purgstall. Geschichte der Osmanischen Dichtung (μὲ ἀποσπάσματα 2200 ποιητῶν, 4 τόμοι, Βουδαπέστη 1838).—*Dora d' Istria*, La poésie des Ottomans (Paris 1877).—*Hammer-Purgstall*. Bakis des grössten türkischen Lyrikers Divan (Wien 1825). — *Edmond Fazy* et *Abdul Halim Memdouh*, Anthologie de l' amour turc (Paris 1905) μετὰ μεταφράσεως τῶν κυριωτέρων λυρικῶν τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας σχολῆς. — *E. J. W. Gibb*, History of Ottoman Poetry (London 1900, 5 τόμοι). — *Charles d' Agostino*, La littérature turque contemporaine (ἐν «Revue encyclopédique» Larousse Paris, Septembre 1895, σελ. 345—350).— *A. Thalasso*, Le théâtre turc contemporain (ἐν τῇ αὐτῇ «Revue», Décembre 1900, σελ. 1037—1044).— *P. Horn*, Moderne türkische Litteratur (ἐν «Beilage zur Allgemeinen Zeitung Nr 193, München, 24-8 1900).— *Fr. Schrader*, Neutürkisches Schrifttum (ἐν «Litterarisches Echo 3 Jahrgang, Berlin 1901, σελ. 1686—1690) — *E. J. W. Gibb*, A History of Ottoman Poetry (vol. I, σελ. 132—136, London 1900).— *Foy*, Der Purismus bei den Osmanen (ἐν Mitteilungen des Seminars für orientalische Sprachen zu Berlin» I,2 Abteilung, σελ. 22—25, Berlin 1898).— *Paul Horn*, Geschichte der türkischen Moderne (Leipzig 1909). — *Mustafa Nihat*, Muasir türk edebiyati tarihi (Ἱστορία τῆς συγχρόνου τουρκικῆς λογοτεχνίας, Κωνσταντινούπολις 1930)

Τύπος. Σύντομον ἱστορίαν τοῦ τουρκικοῦ τύπου ἐξέδωκε τουρκιστὶ τῷ 1931 ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς ἐκδόσεως τῆς πρώτης τουρκικῆς ἐφημερίδος ὁ Τοῦρκος δημοσιογράφος *Σελὶμ Νουζχὲτ βέης*.—*N. Moschopoulos*, La Presse dans la Renaissance Balcanique (Ἀθῆναι 1931).—*Franz Babinger*, Stambuler Buchwesen (Leipzig 1919).— *Gianbatista Toderini*, Letteratura turchesca (Venezia 1787. -*Revue Géneral des Bibliothèques* (Paris, Ve année, 1895).— *H. Omont*, Documents sur l'imprimerie à Constantinople au XVIIe siècle («Revue des Bibliothèques).—*Ahmed Rassim*, Osmanly Tarihi.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

—**Τουρκίας** *πόλεμοι*. Περὶ τῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολέμων τῆς Τουρκίας βλ. λ. *Ρωσοτουρκικοὶ* πόλεμοι 1828, 1877, *Κριμαϊκὸς* πόλεμος 1854—1855, *Βαλκανικοὶ* πόλεμοι 1912—1913, *Παγκόσμιος* πόλεμος 1915—1918, *Μικρασιατικὴ* Ἐκστρατεία 1919—1922. Ν. Θ. Κ.

Τούρκικα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησῖδες τοῦ Ἰονίου (πλάτ. 39° 16′ Β., μῆκ. 20° 24′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) πρὸ τοῦ ἀγκυροβολίου τῆς Πάργας τῆς Ἠπείρου, τέρμα τῶν Λοιχάδων νησίδων τῶν προεκτεινουσῶν τὸ ἀκρωτήριον Ἅγιος Ἀναστάσιος. Σ. Ε. Λ

τουρκικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ τῶν Τούρκων: «τουρκικὸς στρατός, — στόλος», «τουρκικὴ γλῶσσα».—Ἐπίρρ. *τουρκιστί*: συνωμίλησαν τουρκιστί».

— **τουρκικὸν** ***ἐρυθρόν***. Ἐξαιρετικῶς ζωηρὸν ἐρυθρὸν χρῶμα, ὅπερ λαμβάνουν τὰ βαμβακερὰ διὰ διαποτίσεως διὰ τοῦ καλουμένου *ἐλαίου τοῦ τουρκικοῦ ἐρυθροῦ*, προστύψεως δι᾽ ἁλάτων ἀργιλλίου, ἐμβαπτίσεως εἰς λουτρὸν περιέχον λεπτοτάτην κιμωλίαν καὶ βαφῆς εἶτα εἰς λουτρὸν περιέχον ἀλιζαρίνην αἰωρουμένην ἐν ὕδατι. Τὸ χρῶμα καθίσταται ἀκόμη ζωηρότερον δι᾽ ἐμβαπτίσεως τῶν βαφέντων εἰδῶν εἰς διάλυμα σάπωνος περιέχον χλωριοῦχον κασσίτερον. Σ. Γ.

— **τουρκικοῦ** ***ἐρυθροῦ ἔλαιον***. Προϊὸν λαμβανόμενον ἐκ τοῦ κικινελαίου διὰ κατεργασίας αὐτοῦ μετὰ θειικοῦ ὀξέος καὶ ἐξουδετερώσεως εἶτα τοῦ προϊόντος διὰ καυστικοῦ νάτρου ἢ ἀμμωνίας. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν ἐρυθρὰν βαφὴν τοῦ βάμβακος δι᾽ ἀλιζαρίνης (βλ. *τουρκικὸν* ἐρυθρόν). Σ. Γ.

τούρκικος, *—η, —ο*· δημοτ. ἀντὶ *τουρκικὸς* (βλ. λ.): «τούρκικο τζαμί, — χαρέμι» || *τούρκικα* (τά)· ἡ τουρκικὴ γλῶσσα: «ξέρει τούρκικα», «μιλᾶνε τούρκικα».

Τουρκιλίγγοι (Turcilingi) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Β Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κατοικῶν τὰ παράλια τῆς Σουηβικῆς θαλάσσης (Βαλτικὴ θάλασσα). Οἱ αὐτοὶ πιθανῶς μὲ τοὺς *Ρουτικλείους* τοῦ Πτολεμαίου. Α. Θ. Σ.

Τουρκμενία, ἢ ***Τουρκμενιστὰν*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τουρκομανικὴ* δημοκρατία.

Τουρκμενοὶ *[Ἐθνολ.]*. Λαὸς τῆς Ἀσίας (βλ. *Τουρκομᾶνοι*).

Τουρκμὲν ντὰγ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Φρυγίας ἐν τῇ Δ. Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὕψους 2 000 μ., κείμενον νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἐσκὶ Σεχίρ. Καὶ ἐπὶ τῶν βορειοανατολικῶν ἀντερεισμάτων τοῦ Τουρκμὲν ντάγ, περὶ τὸ Σοὺπ Ἐϋρὲν—Ἂκ Μπουνὰρ (8 Ἰουλίου 1921) καὶ εἰς τὰς νοτίας αὐτοῦ κλιτῦς περὶ τὸ Οὖς Σεράϊ—Ἂκ Ἴν (3 καὶ 4 Ἰουλίου 1921) καὶ εἰς τὸ Τσὰμ τεπὲ καὶ τὸ Κιζὶλ τεπὲ (8 Ἰουλίου 1921) συνῆψε νικηφόρους μάχας ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τῶν Τούρκων, ἀναγκασθέντων εἰς ταχεῖαν ὑποχώρησιν πρὸς Α. τοῦ Ἐσκὶ Σεχὶρ—Σεϊντῆ Γαζῆ. Ν. ΣΣ

Τουρκμὲν-τσάϊ *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς περσικῆς Ἀρμενίας. Ἐν αὐτῇ ὑπεγράφη τῷ 1828 συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Περσίας, δι᾽ ἧς ἡ Περσία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὰ χανᾶτα τοῦ Ἐριβὰν (δηλαδὴ τὴν ἐν τῷ Καυκάσῳ Ἀρμενίαν) καὶ Ναχιτσεβάν. Ν. Μ.

Τουρκοβασίλης, ***Θεόδωρος Π.*** Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀλωνισταίνῃ τῷ 1891. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἤρξατο νὰ δικηγορῇ ἐν Τριπόλει ἀπὸ τοῦ 1914. Ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς Ἀρκαδίας κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920 ὡς ὀπαδὸς τοῦ Δημητρίου Γούναρη. Μετὰ τὸν τυφεκισμὸν τούτου προσεχώρησεν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Μεταξᾶν κόμμα τῶν Ἐλευθεροφρόνων. Τῷ 1926 καὶ 1927 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, μετασχὼν τῶν δύο κυβερνήσεων εὐρέος καὶ στενοτέρου συνασπισμοῦ, αἵτινες διεδέχθησαν τὴν μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1926 σχηματισθεῖσαν οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν. Τῷ 1929 ἐξελέγη γερουσιαστὴς Ἀρκαδίας, τῷ δὲ 1933 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν τῇ ὑπὸ τὸν Π. Τσαλδάρην κυβερνήσει συνασπισμοῦ τῶν κομμάτων Λαϊκοῦ, Ἐθνικοῦ Ριζοσπαστικοῦ καὶ Ἐλευθεροφρόνων, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ τελευταίου. Λίαν συντηρητικῶν ἀρχῶν καὶ ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων ὀπαδῶν τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ, ὑπεστήριξε πάντοτε καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς βουλῆς τὰς ἰδέας του μετ᾽ ἐξαιρετικῆς ζωηρότητος καὶ μαχητικότητος. Ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐφήρμοσε πρόγραμμα τονώσεως τοῦ ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ ἐκκαθαρίσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σώματος ἀπὸ τὰ ἀριστερίζοντα στοιχεῖα, φροντίσας συγχρόνως τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἀπὸ γλωσσικὰς ἀκρότητας. Μ. Δ. Β.

Τουρκοβίγλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κορμοῦ τῆς Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36°38′ Β., μῆκ. 26°26′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island). —2) Χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (πλάτ. 37° 04′ 1/2 Β., μῆκ. 22° 59′ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia). Σχηματίζει πρὸς Α. τὸν φυσικὸν λιμένα Φωκιανός. —3) Ἀκρωτήριον τῆς Ἀκαρνανίας (πλάτ. 38°30′ Β., μῆκ. 21°02′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3436: Dragamesti and approaches), ἐν τῷ Ἰονίῳ καὶ τῇ Τηλεβοΐδι θαλάσσῃ. Νοτίως αὐτοῦ ἁπλοῦνται αἱ Ἐχινάδες. Ἴσως ἡ ἀρχαία *Κριθώτη*. Σ. Ε. Λ

Τουρκοβούνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Πρεβέζης, ἀποτελοῦν προάστιον τῆς πόλεως Πρεβέζης, ἧς ἀπέχει περὶ τὰ 8 χλμ. πρὸς Α. Κάτ. (1928) 245.

Τουρκοβούνια *[Γεωγρ.]*. Βουνοσειρά, ὑψουμένη βορειοανατολικῶς τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ διεύθυνσιν Β.ΒΑ., τελευτῶσα δὲ παρὰ τὴν Νέαν Ἰωνίαν καὶ τὴν Καλογρέζαν. Σύγκειται ἐξ ἀσβεστολίθου καὶ ἔχει μέγιστον ὕψος 338 μ. Φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ *Ἀγχεσμὸς* τῶν ἀρχαίων. Πρὸ τῆς τουρκοκρατίας ἐκαλοῦντο *Λυκοβούνια*, ὠνομάσθησαν δ᾽ οὕτως ἐκ τῆς μακρᾶς αὐτόθι παραμονῆς μέρους τῆς στρατιᾶς τοῦ Τούρκου Ὀμάρ, τοῦ καταλαβόντος τὰς Ἀθήνας. Ι. Σ. Σ.

«**Τουρκογραικία**». Σύγγραμμα τοῦ Μαρτίνου *Κρουσίου* (βλ. λ.).

Τουρκογρανίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου, νῦν *Γρανίτσα* (βλ. λ.) καλούμενον. Χ. Ι. Σ.

Τουρκόγυφτοι· βλ. *Ἀτσίγγανοι*.

Τουρκοδημήτρης. Ὑδραῖος πειρατὴς τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ′ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, λυμαινόμενος τὸ Αἰγαῖον. Τῷ 1822 μετὰ τῶν ἀνδρῶν του κατέστρεψε τὸ πρὸ τῆς νησῖδος Κέρου παρὰ τὴν Ἀμοργὸν φρούριον, ἐν ᾧ ἐκρύπτοντο οἱ Μουσουλμᾶνοι πειραταί. Τ. Ε. Ε.

Τοῦρκοι, ἢ ***Τουρκοὶ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σαρματικὸς λαός, κατοικῶν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἀζοφικὴ θάλασσα), καὶ γειτονεύων μετὰ τῶν Θυσσαγετῶν (Pom. Mel. I, 116). Α. Θ. Σ.

τουρκοκρατία (ἡ)· κυριαρχία τῶν Τούρκων: «ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τουρκοκρατίας».

τουρκοκρατοῦμαι *(—έομαι)*· κυριαρχοῦμαι ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἶμαι ὑπόδουλος εἰς τοὺς Τούρκους: «ἡ τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς».

Τουρκοκρῆτες. Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ Μουσουλμᾶνοι οἱ κατοικοῦντες ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως (1669) μέχρι τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας συνομολογηθείσης ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1922). Ἀπετέλουν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τὸ 1/8 μέχρι τοῦ 1/6 τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς νήσου καὶ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον, πλὴν τῶν δύο ὀρεινοτάτων ἐπαρχιῶν: τῶν *Σφακίων* καὶ τῆς *Σητείας*, εἰς τὰς ὁποίας οὐδέποτε ὑπῆρξαν κάτοικοι Μουσουλμᾶνοι. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ πρὸς φύλαξιν τῶν φρουρίων ἐγκατασταθέντες στρατιωτικοὶ Τοῦρκοι, ἁρπάσαντες Ἑλληνίδας, ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον τουρκικὸν πληθυσμὸν τῶν πόλεων, δοθέντος ὅτι μετοίκησις τουρκικῶν οἰκογενειῶν εἰς Κρήτην οὐδέποτε ἐγένετο. Εἰς τὸν μουσουλμανικὸν πληθυσμὸν τῶν πόλεων δέον νὰ προστεθοῦν καὶ εὐάριθμοί τινες ἐνετικαὶ οἰκογένειαι, αἵτινες, ἵνα περισώσωσι τὴν περιουσίαν των, προυτίμησαν νὰ ἐξισλαμισθῶσιν ἀντὶ νὰ ἀπέλθωσι τῆς νήσου μετὰ τῶν συμπατριωτῶν των. Πολλοὶ Τουρκοκρῆτες βέηδες διατηροῦσι μέχρι σήμερον ὄχι μόνον τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐνετικῆς αὐτῶν καταγωγῆς, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐπίσημα οἰκογενειακὰ ἔγγραφα.

Εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν οὔτε στρατιωτικοὶ Τοῦρκοι, ὁπωσοῦν πολυάριθμοι, ἐγκατεστάθησαν ποτὲ οὔτε ἄλλοι τουρκικοὶ πληθυσμοί, ἅπας δὲ ὁ μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς αὐτῆς παρήχθη ἐκ τῶν ἐξομοσάντων εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν Ἑλλήνων κατοίκων. Πολλοὶ κάτοικοι τῶν ἧττον ὀρεινῶν μερῶν τῆς νήσου, ἵνα ἀποφύγωσι τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας των καὶ τὰς παντοίας πιέσεις ἐκ μέρους τῶν κατακτητῶν, ἠσπάσθησαν πρὸς τὸ θεαθῆναι τὸν ἰσλαμισμόν, οἱ ἀπόγονοι δὲ αὐτῶν ἀπέβαλον σὺν τῷ χρόνῳ τὰς ἐθνικὰς καὶ θρησκευτικὰς παραδόσεις καὶ κατήντησαν πραγματικοὶ Μουσουλμᾶνοι. Ἄλλοι ὅμως κατώρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν πίστιν, νυμφευόμενοι μεταξύ των κατὰ τοὺς τύπους τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ βαπτίζοντες κρύφα τὰ τέκνα των. Οἱ τοιοῦτοι κρυπτοχριστιανοὶ ἐκαλοῦντο *λινοβάμβακοι*, προσέφερον δὲ ἀληθεῖς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς καταδυναστευομένους χριστιανικοὺς πληθυσμούς, προστατεύοντες αὐτοὺς κατὰ τῶν τουρκικῶν αὐθαιρεσιῶν, ἐν τέλει δὲ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπεκάλυψαν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν αὐτῶν ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἄλλοι δὲ βραδύτερον καὶ ἐπρωτοστάτησαν εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἐθνικοὺς ἡμῶν ἀγῶνας.

Ἰδιαιτέραν κατηγορίαν Τουρκοκρητῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας ἀπετέλουν οἱ *Ἀμπαδιῶται*, οἵτινες κατῴκουν χωρία τινὰ ἐπὶ τῶν νοτιοανατολικῶν κλιτύων τῆς Ἴδης (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου). Οὗτοι διεκρίνοντο τῶν λοιπῶν Τουρκοκρητῶν καὶ ἐθεωροῦντο ἀνέκαθεν ὡς φυλὴ ἀραβική, ἐκ τούτου δὲ ἐγεννήθη ἡ πεπλανημένη ἰδέα καὶ ἐγράφη κατ᾽ ἐπανάληψιν, καὶ ὑπὸ ξένων καὶ ὑπὸ ἡμετέρων, ὅτι εἶναι ὑπολείμματα τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἐκράτησαν τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ 833 μέχρι τοῦ 961, ὅτι ἐξεδιώχθησαν ἐντεῦθεν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (961) μέχρι τῆς ἀποβάσεως τῶν πρώτων Τούρκων εἰς Κρήτην (1645) παρῆλθον ἑπτὰ ὁλόκληροι αἰῶνες πλήρεις περιπετειῶν (ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν κατὰ τῆς ἐνετοκρατίας κ. λ.), καθ᾽ οὓς οὐδαμοῦ τῆς νήσου ἀναφέρονται ἴχνη Μουσουλμάνων κατοίκων.

Ἐν τούτοις εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀνέκαθεν ὑφίστατο φυλετική τις διαφορὰ μεταξὺ Ἀμπαδιωτῶν καὶ λοιπῶν Τουρκοκρητῶν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 οἱ Ἀμπαδιῶται δὲν ἐδίστασαν νὰ προτείνωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας Κρῆτας συμμαχίαν ἐναντίον τῶν λοιπῶν Τουρκοκρητῶν. Ταῦτα πάντα καὶ ἡ ἔμμονος παράδοσις περὶ τῆς ἀραβικῆς καταγωγῆς τῶν Ἀμπαδιωτῶν πείθουσιν ὅτι ὄντως οὗτοι κατήγοντο ἐξ Ἀράβων, οὐχὶ ὅμως ἐκ τῶν παλαιῶν τῆς νήσου κατακτητῶν (833—961), ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ σώματος Ἀράβων πολεμιστῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐγκατασταθέντων μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου εἰς τὰς νοτιοανατολικὰς ἐκείνας κλιτῦς τῆς Ἴδης, ὑπό τινα ἀρχηγὸν Ἀμπᾶν, ἐξ οὗ καὶ Ἀμπαδιῶται ἐκλήθησαν. Οἱ Ἄραβες ἐκεῖνοι πολεμισταί, ἁρπάσαντες Ἑλληνίδας γυναῖκας, παρήγαγον τοὺς ἐπὶ μακρὸν δυναστεύσαντας τῆς περιοχῆς ἐκείνης Ἀμπαδιώτας Τουρκοκρῆτας.

Γενικῶς ἅπαντες οἱ Τουρκοκρῆτες, ἀνεξαρτήτως τῆς φυλετικῆς αὐτῶν καταγωγῆς, ἦσαν ἑλληνόφωνοι, πολλοὶ ὀλίγοι δὲ μόνον ἐξ αὐτῶν ἐλάλουν τὴν τουρκικήν, ἣν ἐξεμάνθανον ὡς ξένην γλῶσσαν. Ἦσαν ὡσαύτως μαχιμώτατοι, διακριθέντες διὰ τὴν ἀνδρείαν των κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις τῶν Ἑλλήνων τῆς Κρήτης. Κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1821 αἰῶνας μόνοι αὐτοὶ ἐφρούρουν τὴν νῆσον ὁλόκληρον κατὰ πάσης ξενικῆς ἐπιδρομῆς ἢ ἐξεγέρσεως τῶν Ἑλλήνων κατοίκων. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου πάντες οἱ Τουρκοκρῆτες ἔχαιρον προνομίων γενιτσάρων καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶχον τοσοῦτον ἀποθρασυνθῆ, ὥστε πολλάκις ἤγειραν ὅπλα καὶ κατ᾽ αὐτῶν τῶν ἐπισήμων σουλτανικῶν ἀρχῶν. Τὰ προνόμια αὐτῶν ταῦτα διετηρήθησαν ἐν μέρει καὶ μετὰ τὸ 1821. Πάντες οἱ Τουρκοκρῆτες ἐθεωροῦντο ὡς διατελοῦντες διαρκῶς ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ συνεπῶς οὐδέποτε ἐκαλοῦντο νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς τὸν τακτικὸν τῆς Τουρκίας στρατόν.

Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀδιάλλακτος ἐχθρότης ἐχώριζεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου, μετὰ τῶν ὁποίων εἰς οὐδεμίαν ποτὲ ἤρχοντο ἐπικοινωνίαν. Ἐν τούτοις εἰς πλείστας ἀνωμάλους περιστάσεις (σφαγὰς ἐν ταῖς πόλεσι κλπ.), πολλοὶ Τουρκοκρῆτες παρεῖχον γενναιοφρόνως τὴν προστασίαν των εἰς τοὺς Ἕλληνας συμπολίτας των καὶ ἔσωσαν πλείστους ἐξ αὐτῶν ἐκ τῆς τουρκικῆς μαχαίρας.

Γενικῶς ὁ Τουρκοκρὴς ἦτο πρὸ παντὸς Κρής. Ἐκτὸς τῆς Κρήτης εὑρισκόμενος, ἐν Τουρκίᾳ, ἐλησμόνει τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς συμπατριώτας του ἐχθρότητα καὶ ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς πραγματικοὺς ἀδελφούς. Τὸ αἴσθημα τοῦτο, τὸ χαρακτηρίζον τοὺς Τουρκοκρῆτας, παρετηρήθη πολλάκις καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα (1904—1908), καθ᾽ ὃν Τουρκοκρῆτες ὑπηρετοῦντες ὡς χωροφύλακες ἢ ὡς στρατιῶται εἰς τὰ καταδιωκτικὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα ἔσωσαν πολλάκις αἰχμαλωτισθέντας Ἕλληνας ἀντάρτας ἅμα ὡς ἀνεγνώριζον ὅτι οὗτοι ἦσαν Κρῆτες.

Μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Τουρκοκρῆτες ὑπῆρξαν νομοταγέστατοι ὑπήκοοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἅμα δὲ τῇ κηρύξει τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου (1913) ἐζήτησαν ἀθρόοι νὰ καταταχθῶσιν ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Ἐν τέλει ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ὑπῆρξε καίριον δι᾽ αὐτοὺς πλῆγμα. Ἐγκαταλείποντες τὸ πάτριον ἔδαφος κατεφίλουν αὐτὸ καὶ ἐπεβιβάζοντο ὀλοφυρόμενοι ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔφερον αὐτοὺς μακρὰν τῆς πατρίδος των. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τουρκολέκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 461, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Συρακίκα*, 513. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τουρκολέκας, ἢ ***Τουρκολακιώτης***. Οὕτως ἐπωνομάζετο καὶ ὑπεγράφετο ὁ ἀγωνιστὴς Νικήτας Σταματελόπουλος (βλ. λ. *Νικηταρᾶς*).

Τουρκολίμανο *[Παρ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Μουνιχία*.

τουρκομαθής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ γνωρίζων τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ ἐν γένει τὰ τουρκικὰ πράγματα.

Digitized by Google

Τουρκομανικὴ (ἡ). Καλεῖται ἡ γλῶσσα τῶν Τουρκομάνων. Ἡ τουρκομανικὴ ἀποτελεῖ μετὰ τῆς κιργισικῆς, τῆς βασκιρικῆς, τῆς οὐσβεκικῆς, τῆς κυρίως ἤ, ἄλλως, ὀθωμανικῆς καλουμένης τουρκικῆς κ. λ. τὴν τουρκικὴν γλωσσικὴν ὁμοφυλίαν τῶν *οὐραλοαλταϊκῶν* γλωσσῶν. Ἓν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς τουρκομανικῆς, ὡς καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὴν γλωσσῶν, εἶναι ἡ λεγομένη *φωνηεντικὴ ἁρμονία* (harmonie vocalique), ἔτι δὲ τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν συζυγιῶν τοῦ ῥήματος (σύντομον περιγραφὴν τῶν τουρκικῶν καθόλου γλωσσῶν δύναταί τις νὰ εὕρῃ παρὰ *A. Meillet-M. Cohen*, Les langues du monde, Paris 1924, σελ. 194—218). Γ. Π. Α.

Τουρκομανικὴ ***δημοκρατία,*** ἢ ***Τουρκμενιστὰν*** (ρωσ *Τουρκμένσκαγια Σοσιαλισιτσέσκαγια Σοβιέτσκαγια Ρεσπούμπλικα,* συγκεκομ. Turk. S.S.R.) Δημοκρατία τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, μέλος τῆς Ἑνώσεως τῶν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν δημοκρατιῶν, ὁριζομένη ὑπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης (Δ.), τῆς Περσίας (ΝΔ.), τοῦ Ἀφγανιστὰν (ΝΑ.) καὶ τῶν σοβιετικῶν δημοκρατιῶν Οὐσβεκιστὰν (ΒΑ.) καὶ Καζακστὰν (Β.). Ἔκτασις 443.649 τ. χλμ., κάτ. (1931) 1.156 300 (ὧν τὰ 88 % ἀγρόται), πρωτεύουσα *Ἀσχαμπὰντ* (πρῴην *Πολτοράτσκ,* κάτ. 63 783).

Τὸ Τουρκεστὰν κατέχει ἐπὶ τῆς Κασπίας τὰς μεταξὺ τῶν κόλπων *Καραπουγὰζ* καὶ *Χασὰν-Κουλὶ* ἀνατολικὰς ἀκτὰς καὶ κατὰ τὰ 90 % ἀποτελεῖται ἐξ ἐρήμων καὶ ἀγόνων ὀρέων. Τὸ μέγιστον τῆς χώρας ἀποτελεῖ ἡ *Μαύρη Ἔρημος* (*Καρὰ-Κούμ*). Αἱ μόναι κατοικήσιμοι γαῖαι εἶναι γονιμώταται ὀάσεις κατὰ τὰς παρυφὰς τῶν ὀρέων Ἀτρὲκ, Ἀχὰλ-Τεκκέ, Μέρβ, Μουργκάμπ, Τετζέν, διαρρεόμεναι ὑπὸ ὁμωνύμων ποταμῶν. Ἡ χώρα ἔχει κλῖμα ἠπειρωτικὸν καὶ τὴν ἰδιάζουσαν τοῦ Τουρκεστὰν βλάστησιν.

Καλλιεργεῖται ἐν αὐτῇ ὁ βάμβαξ, τὰ σιτηρὰ καὶ ἡ ἄμπελος, ὑπάρχουν δὲ καὶ μεγάλαι βοσκήσιμοι ἐκτάσεις, εἰς ἃς βόσκουν 4.102 000 αἰγοπρόβατα (ὧν τὰ πλεῖστα τῆς ὀνομαστῆς φυλῆς *καρακούλ*), 274.000 βόες, 212 000 κάμηλοι καὶ 70 000 ἵπποι. Ἡ σηροτροφία ὡσαύτως εἶναι σημαντικῶς ἀνεπτυγμένη. Τὸ ἔδαφος περικλείει ἄφθονον ὀρυκτὸν πλοῦτον· ἀπαντοῦν στρώματα λιθογραφικοῦ λίθου, ὀζερίτης καὶ πετρέλαιον, μόλυβδος, μιραβιλίτης, κολοσσιαῖα ἀποθέματα θείου, ἅλατα βαρίου, κιννάβαρι κ. ἄ. Ἡ βιομηχανία περιλαμβάνει μεγάλην ὑφαντουργίαν, βαμβακουργίαν καὶ μεταξουργίαν, ἐλαιοτριβεῖα, σιδηροδρομικὰ ἐργοστάσια, οἰνοπνευματοποιίαν καὶ βιοτεχνικὴν κατασκευὴν ταπήτων. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἀξιόλογος ἁλιεία τόννων ἐν Κασπίᾳ. Κυρία συγκοινωνιακὴ ἀρτηρία εἶναι ὁ *ὑπερκάσπιος σιδηρόδρομος*· ὑπάρχει ἐπίσης ἀεροπορικὴ γραμμὴ Τσαρτζουΐ-Τσιμπάϊ (Καζακστὰν) καὶ πυκνὸν δίκτυον καραβανίων.

Ἡ δημοκρατία διαιρεῖται εἰς 28 ἀκτῖνας καὶ 2 αὐτοδιοικήτους πόλεις, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ κατὰ μῆκος τοῦ σιδηροδρόμου *Κρασνοβόντσκ* (16.576 κάτ.), *Κιλὶζ-Ἀρβὰτ* (11.986), *Μὲρβ* (23.248) καὶ *Νόβυ-Τσαριζουΐ* (23.702). Ἔχει (1927) 405 σχολεῖα κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, 17 μέσης, 8 διδασκαλεῖα, 25 οἰκοτροφεῖα, 382 κέντρα πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, 29 βιβλιοθήκας καὶ 35 ἀναγνωστήρια. Ἅπαντα ὠργανώθησαν μετεπαναστατικῶς, ὅτε καὶ τὸ πρῶτον ἐγράφη ἡ τουρκομανικὴ γλῶσσα (δι' ἀραβικῶν καὶ εἶτα λατινικῶν χαρακτήρων). Ἡ χώρα, κυριευθεῖσα τῷ 1881 ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἐγένετο ἐπαρχία τοῦ *Τουρκεστάν*. Τῷ 1918, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τουρκμενία* ἀπετέλεσεν ἐπαρχίαν τῆς νεωστὶ ἱδρυθείσης σοβιετικῆς τουρκικῆς δημοκρατίας (Τουρκεστάν), ἧς διαλυθείσης, ἀνασυνεστήθη εἰς ἰδίαν δημοκρατίαν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1924, περιλαβοῦσαν ἐδάφη τοῦ Τουρκεστάν, Βουχάρας, Χίβας καὶ Ὑπερκασπίας. Τὸν Μάϊον τοῦ 1925 προσεχώρησεν εἰς τὴν σοβιετικὴν ἕνωσιν ὡς πρωτοβάθμιος δημοκρατία, τὸν δὲ Ἀπρίλιον τοῦ 1927 ἀπέκτησε τὸ ὑφιστάμενον Σύνταγμα. Π. Ν. Π.

Τουρκομᾶνοι, ἢ ***Τουρκμενοί.*** Τουρκοταταρικὸς λαὸς τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, κατοικῶν πελωρίαν ἔκτασιν μεταξὺ τοῦ Οὖστ-Οὖρτ, Κασπίας, ὀροπεδίου Χορασάν, Παροπαμίσου καὶ Ὤξου ποταμοῦ (Ἀμοῦ-Νταριά), ἀριθμῶν δὲ περὶ τὰς 850.000 ψυχάς, κατοικούσας ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ἑνώσει (Τουρκομανικὴ δημοκρατία), Χίβα, Βουχάρα, ἔδαφος Καρακαλπάκων καὶ Βόρειος Καύκασος), ἐν Ἀφγανιστὰν καὶ Περσίᾳ. Κύριαι φυλαί, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται εἶναι οἱ: *Καρατουρκομᾶνοι* (18%), *Γεκκέδες* (11%), *Σαλῦραι* (8%), *Ἐμραλῆδες, Ἀλιελῆδες,* εἰς οὓς δέον νὰ λογισθοῦν οἱ *Γοῦσοι* καὶ *Κουμᾶνοι* τῶν Βυζαντινῶν. Οἱ Τουρκομᾶνοι εἶναι μεγαλόσωμοι (1.73 μ.) καὶ ἰσχυροί, λόγῳ δὲ ἐπιμειξίας μετὰ Ἰρανίων δὲν διατηροῦν τὸν ἀμιγῆ τύπον τῶν τουρκικῶν φυλῶν οὔτε τὴν ἰδιάζουσαν βραχυκεφαλίαν των. Διαβιοῦν ὡς νομάδες λησταί, διαρκῶς ὅμως ἐκπολιτιζόμενοι τρέπονται εἰς τὴν καλλιέργειαν, τὴν ἁλιείαν, ταπητουργίαν κλπ. Οἱ ἄνδρες φέρουν χιτῶνα, στιβάλια, βράκαν καὶ ὑψηλὸν σκοῦφον μηλωτῆς, αἱ δὲ γυναῖκες χιτῶνα, ἐσθῆτα ἐπ' αὐτοῦ ἄνευ χειρίδων καὶ κεφαλόδεσμον. Ὅπλα ἔχουν τὸ ἀκόντιον, τὸν πέλεκυν, τὸ ἐγχειρίδιον καὶ τὴν σπάθην, ζοῦν δὲ εἰς σκηνὰς (*κίμπιτκα*) σχηματιζούσας μικρὰ χωρία (*ἀούλ*). Εἶναι σουνῖται Μωαμεθανοί, αἱ δὲ γυναῖκές των ἀπολαύουν μεγάλης ἐλευθερίας, ὑφίσταται ὅμως ἡ πολυγαμία, ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ κλοπὴ τῶν συζύγων, ὁ γάμος τῶν ἀνηλίκων, ἡ βεντέττα καὶ ἄλλα ἤθη ἐκλείποντα συνεχῶς.

Οἱ Τουρκομᾶνοι εἶναι γνωστοὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1460, ὅτε ὑπὸ τὸν Οὐζοὺν Χασὰν ἵδρυσαν μέγα κράτος περικλεῖον τὴν Δυτικὴν Περσίαν, Ἀρμενίαν καὶ Μεσοποταμίαν. Τοῦτο διελύθη τῷ 1478, ἔκτοτε δὲ οἱ Τουρκομᾶνοι ἐπεδόθησαν εἰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν χανῶν τῆς Χίβας καὶ Βουχάρας καὶ τῶν ρωσικῶν ἀσιατικῶν κτήσεων. Ὑπετάγησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων διὰ τοῦ Σκομπέλεφ, νικήσαντος τῷ 1881 τὸν Τυκμὰ Σαρντὰρ ἐν τῇ ὀάσει Ἀχὰλ-Τεκκὲ καὶ κυριεύσαντος τὸ θρυλικὸν φρούριον Γκιὸκ-Τεπέ. Π. Ν. Π.

τουρκομερίτης (ὁ)· δημοτ., ὁ ἐκ τουρκικῶν μερῶν, χωρῶν καταγόμενος, ἰδίᾳ ἐπὶ Ἑλλήνων.

Τουρκομουσλὶ /*Γεωγρ.*/. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀργιλλοχώρι* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φιλίκια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

Τουρκοπάλουκον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 264. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

τουρκοπούλα (ἡ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος*.

τουρκοπούλι (τὸ) [*Ζῳολ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *ἀκανθυλλὶς* ἢ *ἀκανθίς*.

τουρκόπουλο (τό), θηλ *τουρκοπούλα*· παῖς Τοῦρκος.

Τουρκόπουλοι, ἢ ***Τουρκόπωλοι.*** Ἐκαλοῦντο οὕτω ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ τάγματά τινα στρατολογηθέντα ἐκ μισθοφόρων Τούρκων ἐκχριστιανισθέντων. Τὰ πρῶτα τοιαῦτα τάγματα συνεκροτήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ (1081—1118) καὶ συμμετέσχον εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Νικαίας (1097). Ἀναφέρονται ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282—1328), ὁπότε ἡ δρᾶσις αὐτῶν ὑπῆρξεν ὀλεθρία. Ἐνῷ ἐστράτευον κατὰ τῶν στασιασάντων Καταλάνων (μισθοφόρων), ηὐτομόλησαν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐδῄωσαν τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Τὰ αὐτὰ ἔπραξαν καὶ ὅταν ἐστράτευσαν κατὰ τῶν στασιασάντων Ἀλανῶν μισθοφόρων, καθὼς καὶ κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς Θρᾴκην Τούρκων, ἐν τέλει δὲ διελύθησαν καὶ ἔκτοτε δὲν ἀναφέρονται. Ν. ΚΛΕ

Τοῦρκος (ὁ), θηλ. *Τούρκισσα*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν τουρκικὴν ἐθνότητα· || Μωαμεθανός: «ἔγινε Τοῦρκος» ἠσπάσθη τὸν μωαμεθανισμόν· || συνεκδ., σκληρὸς ἄνθρωπος, ἄσπλαγχνος: «μωρὲ Τοῦρκος εἶσαι, καρδιὰ δὲν ἔχεις;» || ὡς προσηγορικόν, ἐπὶ ὄξους. τὸ λίαν δριμύ: «ἔχω ἕνα ξίδι ποῦ εἶναι τοῦρκος»· || ἔξω ἑαυτοῦ: «ἔγινε Τοῦρκος ἀπ' τὸ κακὸ (θυμό) του, — ἀπ' τὸ μεθύσι».

Τοῦρκος /*Παραλ. Γεωγρ.*/. —1) Ἀκρωτήριον τοῦ βορειοανατολικοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 38° 30′ Β., μῆκ. 26° 16′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna), νοτιοανατολικὴ ἄκρα τῆς νήσου Πασᾶ τῶν Οἰνουσῶν τῆς Χίου. —2) Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Πάρου (πλάτ. 37° 08′ Β., μῆκ. 25° 18′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos), 2 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ φάρου Κόρακας. Βορειοανατολικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά. —3) Νησίον ἐν τῷ κολπίζοντι λιμένι Μούδρου τῆς Λήμνου, 3 ναυτικὰ στάδια δυτικῶς τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Σ. Ε. Λ.

Τουρκοτάταροι /*Ἐθν.*/. Ὁμοφυλία τῆς οὐραλοαλταϊκῆς ὁμοεθνίας, κατοικοῦσα τὴν βορείαν καὶ δυτικοκεντρῴαν Ἀσίαν. Οἱ Τουρκοτάταροι, Μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα καὶ ὁμιλοῦντες τὰς διαλέκτους τῆς οὐραλοαλταϊκῆς γλωσσικῆς ὁμοεθνίας, διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας: τοὺς δυτικοὺς Τουρκοτατάρους, εἰς οὓς περιλαμβάνονται οἱ *Τουρκομᾶνοι,* οἱ *Τοῦρκοι* τοῦ Βόλγα καὶ Εὐξείνου Πόντου (*Νογκαΐται, Κουμοῦκοι, Μπασκίραι, Τσουβάσοι*) καὶ οἱ *Ὀθωμανοί*· καὶ εἰς τοὺς ἀνατολικούς, εἰς οὓς ὑπάγονται οἱ *Γιακοῦτοι,* οἱ Σιβηροὶ *Τοῦρκοι* (*Καραγκάσοι, Κατσίντσοι*), οἱ *Κιργίζιοι* καὶ οἱ *Τουρκεστανοὶ* (*Καρακαλπάκοι, Οὐσβέκοι, Τουγγοῦσαι*). —Π.

τουρκοτέλι (τό). Φόρος ἰδιαίτερος, τὸν ὁποῖον, ἀρχομένου τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, ἀπέτινον οἱ νησιῶται εἰς τοὺς Φράγκους δυνάστας των, ὅπως καταβάλληται ὑπὸ τούτων εἰς τοὺς Τούρκους πειρατὰς πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ληστεύσεων καὶ τῶν ἀνδραποδισμῶν. Τὸ τουρκοτέλι ἦτο ἀντίστοιχον πρὸς τὸ Danegeld τῶν μεσαιωνικῶν Ἄγγλων. Δ. Π. Π.

τουρκουὰζ (turquoise) [*Ὀρυκτολ.*]· βλ.λ. *κάλλαϊς*.

— **τουρκουὰζ** (τὸ) (γαλλ. turquoise). Ὕφασμα μὲ στημόνι ἀπὸ καλοστριμμένον μετάξι καὶ βαμβακερὸν ὑφάδι, ἁδρὸν εἰς τὴν ὑφήν, χωρὶς λάμψιν, δευτερευούσης ποιότητος, χρησιμοποιούμενον ἄλλοτε διὰ τὰ τσαρσάφια τῶν Ὀθωμανίδων εἰς διαφόρους χρωματισμούς.

Τουρκούμουδα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] Πόλις τῆς ἔσω Λιβύης ἐν Γαιτουλίᾳ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ, 6, 13) πρὸς Β. τοῦ ποταμοῦ Γεὶρ (νῦν Oued Guir). Ταυτίζεται πρὸς τὴν σημερινὴν ὄασιν καὶ πόλιν Tougourt ἢ Tugurt τοῦ Ἀλγερίου ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Σαχάρᾳ. Α. Θ. Σ.

Τουρκοφάγος. Ἐπώνυμον ἀποδιδόμενον εἰς τὸν ἀγωνιστὴν *Νικηιαρᾶν* (βλ. λ.).

τουρκόφιλος (ὁ, ἡ), ***—ον*** (τό)· ὁ ἀγαπῶν τοὺς Τούρκους, ὀρθότερον *φιλότουρκος* (βλ. λ.).

Τουρκοχώρι [*Γεωγρ.*]. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μυλοπόταμος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας. —2) Χωρίον τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐπαρχίας Βεροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 468 —3) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νερομύλιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης. —4) Βλ. λ. *Ἐρυμανθία*.

—**Τουρκοχώρι** [*Γεωγρ.*]. Ἐγκαταλελειμμένον χωρίον τῆς Φωκίδος παρὰ τὸν Κηφισόν, 5 χλμ. δυτικῶς τῆς Ἐλατείας (Δραχμανίου). Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825 ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατὰ δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1826 οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν ἐνταῦθα τοὺς Τούρκους. Ἐγκατελείφθη ὁριστικῶς περὶ τὸ 1850. Ι. Σ. Σ.

τούρλα (ἡ)· λοφοειδὲς ὕψωμα γῆς· || οἱονδήποτε ὕψωμα· || φρ. «τούρλα φορεῖ τὸ φέσι» δηλαδὴ ὄρθιον· || φρ. «'ς τὴν τούρλα τοῦ Σαββάτου» τὴν τελευταίαν στιγμὴν (ἐκ τοῦ *τροῦλλος*).

Τούρλα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς βοιωτικῆς ἀκτῆς τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ καὶ ὁ ἐπιστέφων αὐτὸ λόφος (ὑψόμ. 713 ποδ., πλάτ. 37° 11′ 40″ Β., μῆκ. 24° 04′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1598: Petali gulf), ἀντικρύζον τὴν νῆσον Καβαλιανὴν καὶ τὸν φάρον Βαρδούγι, σχηματίζον δὲ τὸ ὡραῖον ἀγκυροβόλιον Ἁγία Μαρῖνα. Σ. Ε. Λ.

Τουρλαβὶλ (Tourlaville) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Μάγχης, εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. ἀπὸ τοῦ Χεμβούργου. Κάτ. 13.350. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν χυτήρια σιδήρου καὶ χαλκοῦ, ἐργοστάσια μηχανημάτων, εἰς δὲ τὰ περίχωρα λατομεῖα. Μ. Δ. Β

Τουρλάδα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 258. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν προμηθευτικὸν συνεταιρισμόν. Παρὰ τὸ χωρίον ἐρείπια φραγκικῶν φρουρίων.

Τουρλὲ (Tourlet), ***Ρενᾶτος.*** Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἑλληνιστὴς (1758—1836). Σπουδάσας ἐν Παρισίοις καὶ Μομπελιέ, ἀπεδήμησεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τέλος ἐγκατέστη ἐν Παρισίοις, ὅπου ἐξήσκησε τὸ πρῶτον τὴν ἰατρικήν. Τῷ 1799 μετέσχε τῆς συντάξεως τοῦ «Moniteur», εἰς ὃν ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἄρθρα ἐπὶ ποικίλων θεμάτων καὶ εἰδικῶς φιλολογικῶν. Συνειργάσθη προσέτι εἰς τὰ «Annales Littéraires» καὶ εἰς τὸ «Magasin Encyclopédique». Μετὰ ζέσεως ἔτι ἐπεδόθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς σπουδὰς καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας μεταφράσεις, λίαν ἐκτιμηθείσας. Διορισθεὶς καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ τῶν Chartes τῷ 1829, συνειργάσθη εἰς τὸ «Tableau historique et pittoresque» τῶν Παρισίων (1808—1812) καὶ τέλος ἐξέδωκε μεταφράσεις τοῦ Κοΐντου τοῦ Σμυρναίου (1800, τόμ. 2), τοῦ Πινδάρου μετὰ τοῦ κειμένου (1818, τόμ. 2) καὶ πάντων τῶν ἔργων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ (1821, τόμ. 3). Γ. Γ.

Τουρλέτα /*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησὶς τῆς Ἄνδρου, ἡ νοτιοδυτικὴ τῆς συστάδος τῶν Γαυρειονησίων, τῆς πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ Γαυρείου. Σ. Ε. Λ.

Τουρλιά, ἢ ***Τρουλλιὰ*** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σιδηροχωρίου τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 531 κατοίκους, Ἕλληνας.

τουρλίδα (ἡ), ἢ ***τουρλί,*** ἢ ***τουρλίδι*** (τὸ) (Numenius) [*Ζῳολ.*]. Πτηνὸν τῆς τάξεως τῶν *καλοβατικῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπάκων*, πρὸς οὓς ὁμοιάζει κατὰ τὸ μακρὸν ῥάμφος. Ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι δύο κυρίως εἴδη τουρλίδας:

1) Ἡ *μεγάλη* (Numenius arcuatus), ἥτις εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῆς οἰκογενείας της πτηνόν, ἔχον καὶ τὸ μακρότερον καὶ ἰσχυρότερον ῥάμφος μεταξὺ ὅλων τῶν ὁμοειδῶν. Τὸ μῆκος τῶν μεγάλων τὴν ἡλικίαν, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῇ τὸ μῆκος τοῦ ῥάμφους, ἐξικνεῖται μέχρι 0.48—0.49 μ., τὸ πλάτος μὲ τεταμένας πτέρυγας 1,08—1,11 μ. καὶ ἀπὸ τῆς

Digitized by Google

καμπῆς των μέχρι τοῦ ἄκρου 0,29—0,30 μ. καὶ πλέον, τὸ μῆκος τῆς οὐρᾶς 0,11—0,13 μ. Τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων ἐξικνοῦνται μέχρι τῶν ἄκρων σχεδὸν τῆς οὐρᾶς. Τὸ ράμφος της εἶναι μακρόν, λεπτόν, ἐλαφρῶς ἐπίκυρτον, ἁπαλὸν καὶ σχεδὸν ἀμβλύ, μὲ προέχον τὸ ἄνω μέρος. Τὸ ράμφος τῶν νεοσσῶν τῶν ἐξερχομένων τοῦ ᾠοῦ εἶναι μικρὸν 0,023 μ., τῶν νεαρῶν τῶν μετεχουσῶν τῆς ἀποδημίας 0,10 μ., τῶν δὲ μεγάλων τὴν ἡλικίαν 0,16—0,163 μ. Ἐπειδὴ τὸ ράμφος εἶναι μαλακόν, αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, διὰ νὰ ἐξιχθῇ μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου. Εἰς τὴν βάσιν του εἶναι ὑψηλὸν 0,012—0,014 μ. καὶ εὐρὺ 0,012 μ. εἰς τὰς μικράς, εἰς δὲ τὰς μεγάλας τὴν ἡλικίαν 0,018 μ. τὸ ὕψος καὶ 0,014 μ. τὸ πλάτος. Ἡ κυρτότης εἶναι ἐλάσσων εἰς τὰς μικράς, μείζων εἰς τὰς μεγάλας τὴν ἡλικίαν, ἀναλόγως δὲ τῆς ἡλικίας των εἶναι μικρὸν ἢ μέγα καὶ τὸ τόξον τῆς κυρτότητος. Αἱ ὀπαὶ τῆς ρινὸς εἶναι μακραὶ περὶ τὰ 0,012 μ., κείμεναι παρὰ τὴν ρίζαν τοῦ ράμφους καὶ περιβαλλόμεναι ὑπὸ μεμβράνης. Οἱ ὀφθαλμοί της δὲν εἶναι μεγάλοι, μὲ κόρην βαθέος καστανοῦ χρώματος καὶ μὲ λευκὰς τριχοπτέρους βλεφαρίδας. Οἱ πόδες της εἶναι ὑψηλοὶ καὶ λίαν ἰσχυροὶ καὶ μέχρι τῶν μηρῶν γυμνοί. Οἱ πρόσθιοι δάκτυλοι τῶν ποδῶν της δὲν εἶναι μακροί, ἀλλ' ἰσχυροί πως, συνδεόμενοι πρὸς ἀλλήλους διὰ τεταμένης μεμβράνης. Ὁ ὀπίσθιος δάκτυλος εἶναι μικρός, βραχύς, ἀδύνατος, οἱ δὲ ὄνυχές των βραχεῖς, μικροὶ καὶ ὀλίγον κυρτοί. Τὸ χρῶμα τῶν ποδῶν εἰς μὲν τὰς νεαρὰς εἶναι ἀνοικτὸν κυανόφαιον, εἰς δὲ τὰς μεγάλας τὴν ἡλικίαν σκοτεινότερον, ἀνοικτὸν μολυβδόχρουν ἢ σταχτοκυανοῦν, τὸ δὲ τῶν ὀνύχων μέλαν εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως. Οἱ πόδες τῶν νεκρῶν τουρλιδῶν ἔχουσι τὸ χρῶμα σκοτεινότερον, σταχτόφαιον, καὶ μελανόφαιον, ὅταν τελείως ἀποξηρανθῶσι. Τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματος εἶναι μὲν ποικίλον, ἀλλὰ κοινόν, μὴ παρουσιάζον τι τὸ ἐξαιρετικόν. Ἐπιπολαίως ὁρώμενον τὸ πτέρωμα, ἄνευ τῶν ἄλλων λεπτομερειῶν, εἶναι γαιῶδες, εἰς τὸ ραχιαῖον μέρος μετὰ κηλίδων ζωηροτέρου χρώματος, εἰς τὸν λαιμὸν καὶ πρὸς τὸ στῆθος ἔμπροσθεν ραβδωτὸν γαιῶδες, εἰς τὸ κοιλιακὸν τμῆμα λευκόν. Εἰς γαιῶδες χρῶμα καταλήγει καὶ ἡ οὐρὰ μετὰ ἐγκαρσίων ραβδώσεων σκοτεινοτέρου χρώματος. Τὸ ράμφος εἰς τὸ ἄνω μέρος εἶναι βαθὺ καφεόχρουν, εἰς δὲ τὸ κάτω παρὰ τὴν βάσιν ἀνοικτοῦ χρώματος ὑποκίτρινον. Τὰ ἀκραῖα πτερὰ τῶν πτερύγων εἶναι καστανόχροα. Ἡ μεγάλη τουρλίδα ἀπαντᾷ εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν μέχρι καὶ τῆς νοτίου Ἀφρικῆς καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους. Ἐν Νορβηγίᾳ εἶναι κοινὸν πτηνὸν μέχρι τῶν ρωσικῶν συνόρων. Ἀπαντᾷ καὶ ἐν Λαπωνίᾳ, μεμονωμένα δὲ ἄτομα διαχειμάζουσι καὶ ἐν Νορβηγίᾳ. Ὁμοίως ἀπαντᾷ ἐν Σουηδίᾳ καὶ Φινλανδίᾳ, δὲν εἶναι δὲ σπάνιον ἐν τῇ βορείῳ Ρωσίᾳ μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης. Ἐν Δανίᾳ ἀπαντᾷ ὡς ἀποδημητικόν, οὐχ ἧττον ζεύγη τινὰ ᾠοτοκοῦσι καὶ νεοσσοποιοῦσιν εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Λαίσου. Ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ Βελγίῳ παρατηρεῖται διερχομένη, τινὲς μάλιστα παραμένουσι πρὸς φωλεοποίησιν καὶ ᾠοτοκίαν, ὡς καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ ἀπαντῶσιν ὡς χειμερινοὶ ξένοι, ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ διέρχονται ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ, χωρὶς νὰ παραμένωσι πρὸς φωλεοποίησιν. Ἐν Σαρδηνίᾳ διαχειμάζουσιν εἰς μέγαν ἀριθμόν. Ἐξ Ἑλλάδος διέρχονται κανονικῶς μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, ἀναφαινόμεναι εἰς τὰς παραλίας αὐτῆς, ἵνα διευθυνθῶσιν εἰς τὰ βόρεια καταφύγιά των πρὸς παραθερισμόν. Κατὰ τὴν ἐκ τῶν βορείων μερῶν τὸ φθινόπωρον ἐπιστροφήν των παραμένουσι καί τινες πρὸς διαχείμασιν εἰς τὰ μεσημβρινὰ αὐτῆς μέρη, χωρὶς νὰ φωλεοποιῶσι καὶ ᾠοτοκῶσι. Πολυπληθεῖς εἶναι ἐν Γερμανίᾳ παρὰ τὴν Βόρειον καὶ Ἀνατολικὴν θάλασσαν, σποραδικῶς ἐξικνούμεναι μέχρι τῆς μέσης καὶ μάλιστα μέχρι τῆς μεσημβρινῆς Γερμανίας. Ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐμφανίζεται κατὰ τὸ ταξίδιόν της. Ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι δυτικῶς τῶν Ἀζορῶν, τῆς Δαμαρλάνδης, εἶναι πολὺ γνωστὸν ἀποδημητικὸν εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν μέχρι τῆς Νατάλης καὶ Μαδαγασκάρης. Ἐν Ἀσίᾳ ἐξικνεῖται ἀνατολικῶς μέχρι Κίνας, Ἰαπωνίας καὶ Ἰνδιῶν. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν, διαβιοῦν ἐν καιρῷ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ του εἰς τὰς βορείους καὶ βορειοανατολικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς ἃς ἔρχεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν πρὸς φωλεοποίησιν καὶ ᾠοτοκίαν, καὶ ἀπέρχεται τὸ φθινόπωρον, διευθυνόμενον εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας, οἷαι εἶναι τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, πρὸς διαχείμασιν. Σπανίως συμβαίνει κατὰ ἠπίους χειμῶνας νὰ διαχειμάζωσιν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας ἄτομά τινα αὐτῶν. Τὰ βόρεια καταφύγια καταλείπει μετὰ τὴν νεοσσοποιίαν, ἵνα μεταβῇ εἰς τὰ μεσημβρινά, ἐν οἷς εὑρίσκει τροφὴν καὶ ἀσφάλειαν. Τὰ μεγαλύτερα περάματα ταξιδεύουσι κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου, διευθυνόμενα πρὸς μεσημβρίαν μὲ ἡμερησίαν παραμονὴν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Τὰ περάματα ταῦτα διαρκοῦσι μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἡ ἐπιστροφή των ἄρχεται τὸν Ἀπρίλιον καὶ διαρκεῖ μέχρι Μαΐου. Ταξιδεύουσι κατὰ πλήθη ἐκ πέντε ἢ δέκα μέχρις εἴκοσι καὶ πλέον ἀτόμων, ὅταν δὲ εἴς τινα μέρη συναντῶνται μὲ ἄλλα πλήθη, συνενοῦνται καὶ ἀποτελοῦσι σμήνη ἐξ ἑκατὸν ἀτόμων. Τὴν ἡμέραν ἵπτανται πολὺ ὑψηλὰ εἰς μίαν λοξὴν γραμμήν, ὅταν εἶναι πολλαί, καὶ ἀτάκτως, ὅταν εἶναι ὀλίγαι. Ταξιδεύουσιν οὐ μόνον τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα, ὁσάκις αἱ νύκτες δὲν εἶναι πολὺ σκοτειναί. Εἶναι πτηνὸν ἄλλοτε ὑδρόβιον ἢ παρυδάτιον καὶ ἄλλοτε ἀγροδίαιτον, ἐναλλάσσον ἐν πάσῃ ἐποχῇ τὸ ὕδωρ μὲ τὴν ξηράν. Τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου διάγει εἰς τὸ ξηρὸν ἔδαφος παρὰ εἰς τὸ ἔχον νερά, ἀγαπᾷ τὸ ἀμμῶδες ἔδαφος πόρρω δένδρων, δὲν προσεγγίζει ποτὲ χωρία καὶ κατοικίας ἀνθρώπων, ὡς καὶ ἀγροὺς καὶ τόπους ἐν οἷς ὑπάρχει ζωηρὰ κίνησις καὶ πολλαὶ ὁδοί. Ἐν ἀγροῖς καὶ βοσκοτόποις εὑρισκομένοις μακρὰν ἀνθρώπων διαιτᾶται ἥσυχος καὶ ἀδρανὴς εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ἔνθα καὶ κοιμᾶται συνήθως ἐν καιρῷ ζέστης.

Διακρίνεται οὐχὶ διὰ τὸν χρωματισμόν της, ἀλλὰ διὰ τὴν ὡραίαν μορφὴν καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ στάσιν καὶ ὄψιν της, τοὺς χαρίεντας τρόπους της, τὸ ἐλαφρὸν καὶ χαριτωμένον βάδισμά της, μὲ μεγάλα μᾶλλον βήματα, καὶ διὰ τὴν προσομοίαν μὲ τὴν τοῦ αὐλοῦ φωνήν της. Βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ κολυμβᾷ, ἀλλ' οὐχὶ συνήθως. Εἶναι πτηνὸν νοημονέστατον, ἀλλὰ δύσπιστον καὶ δειλόν. Ὅταν εἶναι πολλαὶ τουρλίδαι, φοβοῦνται ἔτι μᾶλλον καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἰδίως τοὺς κυνηγούς, οὓς διακρίνουσι. Πρὸ τῶν ὑποζυγίων ὅμως, ποιμνίων καὶ ὀχημάτων δὲν πτοοῦνται. Ὅταν ἡσυχάζωσι, πίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ τὴν κοιλίαν, ἀλλ' οὐχὶ ὅλαι, ὅταν εἶναι πολλαί. Τινὲς ἀπωτέρω ἄλλων, ἐπὶ καταλλήλων θέσεων, ἀγρυπνοῦσιν ὄρθιαι ἢ στηριζόμεναι ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδὸς φρουροῦσαι τὰς ἡσυχαζούσας. Πρὸς ἀσφάλειάν των διατρίβουσιν εἰς ἀνοικτὰ πεδία. Ὑπὸ τῶν χωρικῶν θεωροῦνται προάγγελοι τοῦ καιροῦ, καθόσον κατὰ ἐπικειμένην μεταβολὴν τοῦ καιροῦ περιίπτανται ἐν ἀνησυχίᾳ καὶ φωνάζουσι συχνότερον ἢ ἄλλοτε. Ἰδίως παρατηρεῖται τὸ τοιοῦτον ἐν καιρῷ θέρους, ὅταν ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι βαρεῖα καὶ πνιγηρά. Θορυβοῦσιν ἔτι μᾶλλον, ἰδίως ὅταν ἐπέρχεται βροχή. Ἐξ ὅλων τῶν παρυδατίων ἢ ὑδροβίων κέκτηται τὴν γλυκυτέραν φωνὴν καὶ ἐκβάλλει στρογγύλους πλήρεις τόνους, προσομοίους τοῖς τοῦ αὐλοῦ, ὅταν ἵπταται. Σπανίως συρίζει. Ἐξημεροῦνται, ἰδίως αἱ νεαραί, ἐθιζόμεναι ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἀναγνωρίζουσι τὸν κύριόν των καὶ ἀνέχονται τὰ ἄλλα ζῷα, μεθ' ὧν συζῶσι.

Τρώγει ἔντομα καὶ σκώληκας, νύμφας σκωλήκων, λείμακας, κανθάρους, μικροὺς τέττιγας, μικροὺς ἰχθῦς, μικρὰ λιθαράκια πρὸς διευκόλυνσιν τῆς πέψεως, μικρὰ κογχύλια μετὰ τοῦ κελύφους των διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, διαφόρους φυτικὰς οὐσίας, ὡς καρποὺς μύρτων, μικροὺς μύκητας κ. τ. τ. Πίνει ὕδωρ τρὶς καὶ τετράκις τῆς ἡμέρας, καὶ πρὸς κορεσμὸν τῆς δίψης καὶ πρὸς δροσισμόν, ἐν καιρῷ δὲ θερμότητος λούεται πολλάκις τῆς ἡμέρας. Ὅταν εἶναι πολλαὶ τουρλίδαι, λούονται κατὰ πλήθη ἐκ περιτροπῆς, χάριν προφυλάξεως καὶ ἀσφαλείας.

Οἱ τόποι τῆς φωλεοποιίας κεῖνται παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου θαλάσσης ἐπὶ γερμανικοῦ ἐδάφους, ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰουτλάνδης, συχνότερον εἰς τὰς πολλὰς πεδιάδας τῆς Νορβηγίας μέχρι τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Σουηδίας καὶ ἐν Φινλανδίᾳ. Αἱ φωλεαί των συνήθως κεῖνται οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, παρὰ μεγάλας λίμνας, ποταμοὺς καὶ ἀνοικτοὺς βαλτώδεις τόπους, ἐπὶ ξηρῶν καὶ ἀγόνων τόπων μὲ ἕλη, κατὰ προτίμησιν εἰς ἀμμώδεις περιοχὰς μὲ ὀλίγα καὶ μικρὰ χόρτα. Συντίθενται κατὰ ζεύγη κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου, ἐνίοτε καὶ πρότερον, ἐν στενῇ καὶ πιστῇ συζυγίᾳ. Ἡ φωλεά των ἀποτελεῖται ἐκ κοιλώματος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ μικρὰν χλόην ἢ ἐπὶ γυμνῆς ἄμμου. Ὁ χρόνος τῆς ᾠοτοκίας συμπίπτει ἀπὸ 20 Ἀπριλίου μέχρι τῶν μέσων Μαΐου. Ἡ θήλεια τίκτει τέσσαρα ᾠὰ μεγάλα, μεγαλύτερα ἢ τὰ τῶν ἡμέρων νησσῶν, ἀλλὰ διαφορετικὰ τὴν μορφὴν ἀπ' αὐτά, ἀπιδοειδῆ. Ὁ φλοιὸς τῶν ᾠῶν των εἶναι ἰσχυρὸς καὶ ἀνώμαλός πως, τὸ δὲ χρῶμά των ἐλαιοπράσινον ἢ καὶ ἐλαιοκίτρινον μὲ ἄπειρα στίγματα καὶ κηλῖδας σκοτεινοτέρου χρώματος. Ἐπῳάζουσιν ἐναλλὰξ ἀμφότεραι.

2) Ἡ *μικρὰ* (Numenius Phaeopus), ἥτις εἶναι μικροτέρα τῆς προηγουμένης κατὰ τὸ $^1/_4$, ἔχει τὸ μέγεθος φάσσης σχεδόν. Τὸ μῆκός της, μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ ράμφους, ἐξικνεῖται εἰς 0,395 μ., τὸ πλάτος μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας 0,754 μ., τὸ μῆκος τῆς πτέρυγος ἀπὸ τῆς καμπῆς μέχρι τοῦ ἄκρου 0,26 μ., τῆς οὐρᾶς 0,102 μ.—0,106 μ. καὶ τοῦ ράμφους 0,11 μ. Καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴν μεγάλην. Οἱ πόδες της εἶναι ὀλίγον ὑψηλότεροι ἢ οἱ τῆς μεγάλης καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματος εἶναι σκοτεινότερον, βαθύτερον, ἀποκλῖνον ὀλιγώτερον πρὸς τὸ κίτρινον καὶ περισσότερον πρὸς τὸ καστανόχρουν καὶ τὸ γαιῶδες ἢ τὸ τῆς μεγάλης. Ἐκτὸς τούτου παρουσιάζει ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς μίαν ταινίωσιν σκοτεινοτέρου γαιώδους χρώματος, χωριζομένην εἰς δύο τμήματα διὰ γραμμώσεως ἀνοικτοτέρου χρώματος δίκην χωρίστρας. Ἐν γένει προσομοιάζει πρὸς τὸ τοῦ κορυδαλλοῦ.

Ἐξ ὅλων τῶν καλοβατικῶν ἡ διάδοσις αὐτῆς εἶναι εὐρυτέρα. Ἐπεκτείνεται διὰ τῆς παλαιοαρκτικῆς μέχρι τῆς ἰνδομαλαϊκῆς χώρας καὶ διὰ τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἀπαντᾷ εἰς διαφόρους τόπους τῆς Γροιλανδίας, τῆς Ἰσλανδίας ὡς κοινὸν καὶ χαρακτηριστικὸν πτηνόν. Ἔρχεται τὸν Ἀπρίλιον, νεοσσοποιεῖ εἰς ἑλώδεις τόπους καὶ ἀπέρχεται περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου. Ἐν ἀπείρῳ ἀριθμῷ νεοσσοποιεῖ εἰς τὰς Φερόας νήσους, καθ' ὃν χρόνον καὶ ἐν Ἰσλανδίᾳ. Ἐν Νορβηγίᾳ μέχρι τῶν ρωσικῶν συνόρων ἀπαντᾷ ἐν ἀπείρῳ ἀριθμῷ. Εὑρέθη μέχρι τῆς Χριστιανίας βορείως τῆς Σουηδίας, ἐξικνουμένη κατὰ τὸ θέρος μέχρι τοῦ πολικοῦ κύκλου. Ἐν Φινλανδίᾳ εἶναι συνηθεστέρα τῆς μεγάλης, νεοσσοποιοῦσα ἐν ἀπειρίᾳ μέχρι τῆς 65—66° βορείου πλάτους. Εἰς τὰ Οὐράλια εἶναι σύνηθες νεοσσοποιοῦν πτηνὸν μέχρι τῆς 60° βορείου πλάτους. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Βαλτικῆς, σπανίως ἐν Πολωνίᾳ, ἐν δὲ τῷ Κιέβῳ εἶναι συνήθως ὡς ἡ μεγάλη. Κανονικῶς ταξιδεύει διὰ τῆς βορείου Γερμανίας παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης συχνότερον ἢ παρὰ τὰς τῆς Βορείου. Ἐν Δανίᾳ εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν, ἐπίσης ἐν Ὀλλανδίᾳ, Βελγίῳ καὶ Γαλλίᾳ, κατὰ πλήθη δὲ διέρχονται ἐξ Οὐγγαρίας κατ' ἐξοχὴν τὸν Ἀπρίλιον, προσεγγίζον περισσότερον τὰ ἀνατολικὰ ἢ τὰ δυτικὰ μέρη τῆς χώρας. Ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ ἀπαντᾷ συνήθως κατὰ Μάϊον ἐν ἀπείρῳ ἀριθμῷ. Ἐν Ἰρλανδίᾳ εἶναι πολυάριθμον τὸ ἔαρ ἢ τὸ φθινόπωρον. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ δὲν νεοσσοποιεῖ. Ὀλίγα ἄτομα παρετηρήθησαν νεοσσοποιοῦντα βορείως καὶ βορειοανατολικῶς τῆς Σκωτίας. Κατὰ τὸ ταξίδιόν της προσεγγίζει τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, οὐδαμοῦ ὅμως εἶναι κοινὸν πτηνόν. Παρετηρήθη κατὰ τὸν χειμῶνα ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οὐδαμοῦ νεοσσοποιεῖ. Παρετηρήθη ἐπίσης εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν ἐν Καυκάσῳ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἐν Αἰγύπτῳ διαχειμάζει κατὰ μικρὰ πλήθη παρὰ τὸν Νεῖλον. Κατὰ τὸ ταξίδιόν της ἐπισκέπτεται τὸ Ἀλγέριον, τὰ Γάδειρα, τὰς Ἀζόρας καὶ Καναρίους νήσους καὶ δὲν εἶναι ἀσύνηθες ἐν Φουερταβεντούρᾳ. Ἀνατολικῶς ἐπεκτείνεται διὰ τῆς Σιβηρίας μέχρι τῆς Καμτσάτκας, Ἰνδιῶν καὶ Κίνας. Ἐπισκέπτεται τὴν Αὐστραλίαν, Πολυνησίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Ἐν Γερμανίᾳ, τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ εἶναι σπάνιον. Εἰς τὰς βορείους χώρας παραμένει ἐπὶ βραχὺν χρόνον, φθάνει τὸν Μάϊον καὶ περὶ τὸ τέλος Ἰουλίου μέχρι τῶν μέσων Αὐγούστου καὶ τὸ πολὺ μέχρι Σεπτεμβρίου ἀπέρχεται. Κατὰ τὴν ἀποδημίαν προηγοῦνται πρῶτον αἱ μεγάλαι τὴν ἡλικίαν καὶ τελευταῖαι ἀπέρχονται αἱ νεαραί, κατ' Αὔγουστον μέχρι Σεπτεμβρίου.

Ὁμοιάζει καθ' ὅλα, μορφήν, χρῶμα, στάσιν, τρόπους, βάδισμα, φωνήν, ἐμφάνισιν, διαμονήν, κίνησιν, φωλεοποίησιν, βίον ἐν γένει μὲ τὴν μεγάλην. Ἡ τροφή της, μὲ μικρὰς τοπικὰς παραλλαγάς, εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς ἡ τῆς μεγάλης. Διάγουσι κοινωνικὸν πρὸς ἀλλήλας βίον καὶ σπανίως πηγαίνουσι μετὰ τῆς μεγάλης. Κολυμβᾷ ὡς ἐκείνη καὶ θεωρεῖται καὶ αὕτη προάγγελος τοῦ καιροῦ. Πρὸ ἐπικειμένης βροχῆς ἢ πνιγηρᾶς καὶ βαρείας ἀτμοσφαίρας εἶναι λίαν ἀνήσυχος. Ὅταν βρέχῃ, δὲν προσέχει εἰς τοὺς κινδύνους, διατελεῖ ἐκτὸς ἑαυτῆς, ζωηρεύει δὲ καὶ φαίνεται εὐχαριστημένη μετὰ τὴν πάροδον τῆς βροχῆς. Εἶναι ὀλιγώτερον προσεκτικὴ καὶ δειλὴ ἢ ἡ μεγάλη, περισσότερον δὲ προσέχει, ὅταν παραμένῃ εἰς τὰ παράλια καὶ ὅταν εὑρίσκηται μετὰ πολλῶν ἄλλων, ὀλιγώτερον δὲ ὅταν εἶναι μόνη ἢ μετ' ὀλίγων. Συνήθως ἀπροσεκτεῖ εἰς τὸν ἐλευθέρως καὶ ἀδιαφόρως ἱστάμενον ἄνθρωπον καὶ δυνάμενον διὰ τῆς φωνῆς του νὰ καλῇ αὐτήν. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰς νεαράς· αἱ μεγάλαι τὴν ἡλικίαν προσέχουσι καὶ ἀποφεύγουσι τὸν ἄνθρωπον, ὅταν μάλιστα κάθηται, ἔχουσι καὶ φρουροὺς εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ περίοπτα μέρη πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὴν προσέγγισιν τῶν ἀνθρώπων, ἰδίως τῶν κυνηγῶν, οὓς διακρίνουσιν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Δὲν πτοοῦνται πρὸ τῶν ποιμένων, γυναικῶν, παιδίων, ζῴων, ὀχημάτων, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἐξαιρετικὴν νοημοσύνην των.

Ὁ πολλαπλασιασμός των συντελεῖται πλησίον καὶ ἐντὸς τοῦ ἀρκτικοῦ κύκλου, π. χ. ἐπὶ τῶν Φερόων, τῆς Ἰσλανδίας, ἐν τῇ ἄνω Σκανδιναυΐᾳ, ἐν Φινλανδίᾳ κτλ. ἐν πλήθει, οὐδέποτε ἐπὶ γερμανικοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὴν ἄφιξίν των τὸ ἔαρ τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐπὶ βραχὺν χρόνον παραμένουσιν εἰς τὰς ἀκτάς, ἀμέσως δ' ἔπειτα εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τόπων τούτων, ὅπου συντίθενται εἰς ζεύγη. Εἰς τὰς προειρημένας νήσους ᾠοτοκοῦσι πρωϊαίτερον ἢ εἰς τὰ ἄλλα μέρη, εἰς ἐκεῖνα μὲν κατὰ Μάϊον, εἰς ταῦτα δὲ κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου. Ζῶσιν ἐν μονογαμίᾳ καὶ οἱ σύζυγοι εἶναι πιστοὶ πρὸς ἀλλήλους. Φωλεοποιοῦσι καὶ ἐν τῇ ἄνω Νορβηγίᾳ. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ζευγαρώματος ἀλλάσσουσι τρόπους, παύουσι νὰ εἶναι δειλαὶ καὶ προ-

Digitized by Google

σεκτικαί, ἀνακτῶσι ζωηρότητα καὶ θάρρος. ἐμπιστεύονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνοχλοῦσι ταύτας, προστατεύουσι τοὺς νεοσσούς των μετὰ θάρρους κατὰ τῶν ἁρπακτικῶν.

Οἱ ἐχθροὶ τῶν τουρλιδῶν εἶναι ὁ ὁδοιπόρος ἱέραξ καὶ ἄλλοι ἱέρακες ἐκ τῶν εὐγενῶν, τῶν δὲ νεοσσῶν των ἐχθροὶ εἶναι οἱ κόρακες, αἱ κορῶναι, αἱ κίσσαι, οἱ μεγάλοι λάροι, αἱ ἀλώπεκες, οἱ κεραυνοί. Πολλάκις κατὰ τὸ ταξίδιόν των προσκρούουσιν εἰς φάρους. Διωκόμεναι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν των ζητοῦσι τὴν σωτηρίαν των εἰς τὰ νερά, ἐντὸς τῶν ὁποίων βυθιζόμεναι σῴζονται.

Τὸ κυνήγιον τῶν τουρλιδῶν ἐνέχει πολλὰς δυσκολίας, διότι δὲν προσεγγίζονται εὐκόλως εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τῶν ἑκατὸν βημάτων. Δύνανται ἐνίοτε νὰ προσελκυσθῶσιν εἰς βολῆς ἀπόστασιν διὰ πιστῆς ἀπομιμήσεως τῆς φωνῆς των εἴτε διὰ τοῦ στόματος εἴτε διὰ καταλλήλου ὀργάνου. Προσβάλλονται ἑπομένως ἢ τυχαίως, ὅταν διέλθωσι κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ κυνηγοῦ ὑπερθεν αὐτοῦ ἱπτάμεναι εἰς βολῆς ἀπόστασιν ἢ καθήμεναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὁπότε ὁ κυνηγὸς προσεγγίζει μεταχειριζόμενος ποικίλα προκαλύμματα, λόφους, δένδρα, ὑψηλοὺς θάμνους, παντοίας τοῦ ἐδάφους ἀνωμαλίας κττ. Ὁ καλύτερος τρόπος τοῦ κυνηγίου εἶναι ἡ ἐνέδρα εἰς καταλλήλους θέσεις, ἐν αἷς συνηθίζουσι καθ' ἡμέραν νὰ συχνάζωσιν, ἰδίως τὴν ἑσπέραν πλησίον ὑδάτων. Πρὸς τοῦτο ὁ κυνηγὸς σκάπτει κατάλληλον λάκκον, ἐν ᾧ κρύπτεται ἀναμένων τὴν ἔλευσίν των. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει των δὲν βάλλει κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀφήνει αὐτὰς πρῶτον νὰ καθίσωσι καὶ ἀναθαρρήσωσί πως, ὅτε δύναται καθ' στὰ νὰ πυροβολήσῃ καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πυροβολισμὸν κατὰ τὸ σήκωμα, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιμελῶς κρυπτόμενος, οὕτως ὥστε νὰ μὴ καθίσταται παντάπασιν αἰσθητὸς οὐδὲ νὰ ἐγείρηται τῆς κρύπτης του πρὸς παραλαβὴν τῶν φονευθεισῶν τουρλιδῶν, ἵνα μὴ ἀντιληφθῶσιν αὐτὸν αἱ τουρλίδαι, αἱ ὁποῖαι ἀπέπτησαν, καθόσον αὗται ἔχουσι τὴν ἰδιότητα μετὰ πολὺν ἢ ὀλίγον χρόνον νὰ ἐπιστρέφωσιν εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ἵνα βοηθήσωσι τὰς κατακειμένας νεκρὰς ἢ ἡμιζωντανὰς συντρόφους των. Ἐφ' ὅσον δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ὕπαρξιν τοῦ κυνηγοῦ, δὲν πτοοῦνται ἐκ τοῦ πυροβολισμοῦ του, ἐκλαμβάνουσαι τὸν κρότον ἢ τὴν λάμψιν αὐτοῦ ὡς βροντὴν ἢ ἀστραπὴν ἢ κεραυνόν, ὡς συμβαίνει ἐν καιρῷ βροχῆς. Κατὰ τὴν ἐνέδραν, πρὸς προσέλκυσιν τῶν τουρλιδῶν, ὁ κυνηγὸς μεταχειρίζεται καὶ διάφορα τεχνητὰ μέσα ἐκ τοῦ κραξίματος, οἷον ὁμοιώματα αὐτῶν ἢ καὶ τουρλίδας ταριχευμένας εἰς τὸ ἔδαφος καταλλήλως τοποθετούμενα. Ἡ τουρλίδα βάλλεται μὲ ἰσχυρὰς γομώσεις καὶ μὲ χονδρὰ σκάγια ὑπ' ἀριθ. 1—4, ἰδίως ἡ μεγάλη, οὐ μόνον ἕνεκα τοῦ ὄγκου της, ἀλλὰ διότι κυρίως βάλλεται εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Ἕτερος τρόπος κυνηγίου αὐτῶν εἶναι ἡ διὰ θηλειῶν μὲ τρεῖς καὶ τέσσαρας τρίχας ἀλόγων ζώγρησις ἢ καὶ διὰ δικτύων, ὅτε συλλαμβάνονται ἐνίοτε καὶ ὁμοιογενῆ ἄλλα πτηνὰ παρευρισκόμενα μὲ τὰς τουρλίδας. Κατὰ τὴν ἐνέδραν ἐνδείκνυται μεγάλη ὑπομονὴ εἰς τὸν κυνηγόν, εἴτε βάλλει δι' ὅπλου κατ' αὐτῶν, εἴτε διὰ θηλειῶν καὶ δικτύων πειρᾶται νὰ τὰς ζωγρήσῃ.

Τινὲς παρ' ἡμῖν συγχέουσι τοὺς *χαραδριούς* (Oedicnemus crepitans) πρὸς τὰς τουρλίδας, ὀνομάζοντες καὶ τούτους τουρλίδα, διότι ἔχουσιν ὁμοιότητα κατὰ τὸν χρωματισμόν, ἐνῷ εἶναι διάφοροι κυρίως κατὰ τὸ ράμφος, ὅπερ εἶναι βραχὺ καὶ λεπτόν, καὶ κατὰ τοὺς πόδας, οἵτινες εἶναι μικρότεροι, καὶ κατὰ τὸν βίον καθόλου, διότι ὡς τὸ πολὺ οἱ χαραδριοὶ εἶναι νυκτόβια πτηνά.

Τὸ κρέας τῶν τουρλιδῶν εἶναι λίαν εὔγευστον, ἰδίως τῶν νεαρῶν, τὸ δὲ τῆς μικρᾶς τουρλίδας εἶναι ἀκόμη καλύτερον, τρυφερώτερον καὶ εὐχυμότερον, ἰδίως κατὰ τὸ θέρος καὶ φθινόπωρον, ὅτε εἶναι παχεῖαι. Αἱ μεγάλαι, ὅταν εἶναι ἡλικιωμέναι, ἔχουσι τραγὺ πως τὸ κρέας κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Ἄλλαι πάλιν ἐξ αὐτῶν, ὅσαι διαιτῶνται παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τρέφονται μὲ ἰχθῦς, διατηροῦσιν ὀσμήν τινα ἰχθύος μαγειρευόμεναι, ἂν δὲν καταβληθῇ μέριμνα πρὸ τοῦ μαγειρεύματος νὰ ἐξουδετερωθῇ αὕτη δι' ἐπιθέσεως ἀνημμένου ἄνθρακος ἢ σιδήρου πεπυρακτωμένου εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλίας. Ἐν Ἀφρικῇ κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε καταφεύγουσιν ἐκεῖ αἱ τουρλίδαι πρὸς διαχείμασιν, παρασκευάζουσιν ἐξ αὐτῶν καὶ σούπαν. Τινὲς ἐκδέρουσι μετὰ τὴν ἀποπτέρωσιν τὰς μεγάλας καὶ ἡλικιωμένας, ὅτε μαγειρευόμεναι καθίστανται λίαν τρυφεραί. Καὶ τὰ ᾠὰ τῶν τουρλιδῶν ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτὸν ἔδεσμα καὶ πωλοῦνται ἔν τισιν ἀγοραῖς, ὡς ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ Βερολίνῳ. Ἐπίσης πωλοῦνται καὶ τουρλίδαι εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν μεγάλων πόλεων. Παρ' ἡμῖν ἡ τουρλίδα μαγειρεύεται ἢ κοκκινιστὴ μὲ τομάταν καὶ ἔλαιον ἢ τῆς κατσαρόλας, ὡς λέγεται, σθηνομένη μὲ λευκὸν ἀρρητίνωτον οἶνον, εἰς ἠπίαν πυρὰν καὶ ἐντὸς ἑρμητικῶς πωματιζομένου μαγειρικοῦ σκεύους (κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν σιγοβράζει), ἢ καὶ ὡς σαλμὶ ἢ καὶ ὡς στιφάδον. Αἱ τουρλίδαι, ὡς καὶ πάντα τὰ λοβατικά, δὲν καταλέγονται εἰς τὰ ἐπιβλαβῆ πτηνά.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

Τουρλίδα, ἢ **Τουρλὶς** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀγκυροβόλιον τῆς Αἰτωλίας ἐπὶ τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου (πλάτ. 38°18' Β., μῆκ. 21°21' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1676: Gulf of Partas and approaches). Εἶναι ὁ καταβαθμὸς τοῦ Μεσολογγίου, πρὸς ὃ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Ἔχει ναυτικὸν φανὸν (1890) ἐρυθροῦ σταθμοῦ φωτὸς 5 μιλ. Σ. Ε. Λ.

Τουρλῖνα *[Γεωγρ.].* Νησὶς ἀνήκουσα εἰς τὴν συστάδα τῶν *Γαυρειονησίων* (βλ. λ.).

Τουρλίτης *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησίον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἄνδρου (πλάτ. 37° 50' 23" Β., μῆκ. 24° 57' 23" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel). Ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύθη (1897) ὁ πρῶτος καὶ μόνος ἐν τῷ φωτιστικῷ δικτύῳ μας ἀνεπιτήρητος διὰ πετρελαίου φάρος, ἐκπέμπων φῶς σταθερὸν 11 μιλ. καὶ δυνάμενος νὰ λειτουργῇ συνεχῶς ἐπὶ 15 ἡμερονύκτια, ἄνευ ἐνδιαμέσου ἀνεφοδιασμοῦ. Σ. Ε. Λ.

Τουρλοβοῦνι *[Γεωγρ.]·* βλ. λ. *Ὄλυμπος Λακωνικός.*

τουρλόπαπας *[Ζῳολ.].* Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *ἔποψ.*

Τουρλουπῖνοι. Καλοῦνται οὕτω (Turlupins), πιθανῶς σκωπτικῶς, αἱρετικοὶ ἀναφανέντες ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, οἱ καλοῦντες ἑαυτοὺς «ἑταιρείαν τῆς πτωχείας». Ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως ἐκ τοῦ turris καὶ lupi, ἐπειδὴ συνήρχοντο εἰς ἠρειπωμένους πύργους καὶ ἔξω, ὡς οἱ λύκοι, εἰς τὰ δάση, δὲν εἶναι βεβαίως ὀρθή. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν αἵρεσιν ταύτην ἐφρόνουν ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ προσευχὴ ἀποτελεῖ τὸ μόνον θρησκευτικὸν καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις, ὅταν ἀναχθῇ εἰς βαθμίδα τινὰ τελειότητος, δὲν δύναται πλέον νὰ ἁμαρτάνῃ καὶ ἑπομένως δύναται νὰ παραδίδεται ἀδεῶς εἰς τὰς ἀπολαύσεις. Οὗτοι, προβάλλοντες ὡς πρότυπον τὴν ἀποστολικὴν τελειότητα, ἔζων ἐν τελείᾳ πενίᾳ, φθάνοντες μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ περιπατῶσιν ἀνυπόδητοι καὶ σχεδὸν γυμνοί. Κατά τινας εἰδήσεις ἐν ταῖς συναθροίσεσιν αὐτῶν, ἅστινας ἐτέλουν πάντοτε ἐν κρυπτῷ, προσηύχοντο τελείως γυμνοὶ πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ Παραδείσου, περιέπιπτον δὲ ἐνίοτε καὶ εἰς ἀκολασίας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρόλου τοῦ Ε' (1364—1380) εἶχον ἐξαπλωθῆ ἰδίᾳ ἐν Παρισίοις ἀρκούντως, ἀλλ' ἀπηνῶς καταδιωχθέντες ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐξέλιπον τελείως κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα. Κ. Ι. Δ.

Τοῦρλος *[Παραλ. Γεωγρ.].* —1) Νησίον τῆς Πάρου ἐν τῷ στενῷ τῶν Δεκατεσσάρων ποδῶν. Ἡ εὐθυγράμμισίς του πρὸς τὸ νησίον Ὄρο ἐπιτρέπει τοῦ στενοῦ τούτου (πλάτ. 37° 02' Β., μῆκ. 25° 06' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) ἀσφαλῆ, τὸν δυσχερέστατον ἄλλως, διάπλουν. —2) Χερσονησώδης προβολή, τερματίζουσα τὴν Αἴγιναν κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν αὐτῆς ἐσχατιάν, τὸν *Τούρλον* ἐπίσης ὀνομαζομένην (πλάτ. 37° 46' 00" Β., μῆκ. 23° 24' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana) καὶ ἀποτελοῦσαν τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπόληξιν τῆς σειρᾶς τῶν βουνολόφων Κολώνες (ναὸς Ἀφαίας)—Κοκκινόβραχοι—Γαλέα. Περιβάλλεται ὑπὸ ὑφαλοπλαισίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναδύουν μύρμηκες, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἡ νησὶς Νησίδα κατὰ τὴν βορείαν τῆς χερσονήσου πλευρὰν καὶ ἡ τοῦ Τούρλου, τὸ ἄλλως Ἀπόνησο, κατὰ τὴν ἀνατολικήν. —3) Βουνόλοφος τῆς ΝΔ Σύρου, τῆς βουνοσειρᾶς Νῆτες—Κουκουφάς—Τοῦρλος—Μαῦρα Βουνάκια, νοτίως τῆς Ποσειδωνίας (Δελλαγράτσια;). Ἀποσβέννυται εἰς τὸ ἀκρωτήριον Βελοστάσι ἢ Βιγλοστάσι. —4) Ἄκρα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου Θήρας, ἀντικρύζουσα τὴν Θηρασίαν. —5) Βραχονησὶς τῆς Ἀντιπάρου (βλ. λ. *Κουνπές*). Σ. Ε. Λ.

—Τοῦρλος *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ποσειδωνίας τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 12.

—Τοῦρλος, Κόκκινος — *[Παραλ. Γεωγρ.]·* βλ. λ. *Κόκκινος* Τοῦρλος.

—Τούρλος, τοῦ — *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς Μυκόνου, ἄλλως *τῆς* (Παναγίας) *Τουρλιανῆς* ὀνομαζόμενος (πλάτ. 37°27' Β., μῆκ. 25°19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Delos), σχηματιζόμενος δὲ ἀκριβῶς πρὸς Β τῆς κωμοπόλεως τῆς Μυκόνου (ἢ Καμινάτη). Πολύτιμον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς κατὰ τὰ μελτέμια. Σ. Ε. Λ.

τουρλοῦ (λ. τουρκ.=ποικίλον). Φαγητὸν τοῦ φούρνου, παρασκευαζόμενον ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη λαχανικῶν τῆς ἐποχῆς: φασολάκια, κολοκυθάκια, μελιτζάνες, πιπεριὲς φράγκικες ἀπὸ 100 δράμια, ντομάτες 300 δράμια, ὀλίγες πατάτες καὶ μαϊδανόν. Τοποθετοῦνται, κοπτόμενα εἰς φέτες, εἰς τὸ γκιουβέτσι, κατὰ στρώματα, μὲ λάδι ἢ βούτυρον, τὸ σχετικὸν ἅλας καὶ ψήνονται εἰς τὸν φοῦρνον μὲ πολὺ ὀλίγον νερόν. Ἀντὶ μελιτζάνες προστίθενται μικρόψαρα, σαρδέλες, ἀθερίνες, λυπαρὲς καὶ λεμόνια εἰς φέτες.

Τουρλουρὲς *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ζεῦγος νησίδων κρητικῶν τοῦ κόλπου τῶν Χανίων, πρόσγειοι (ἀρχ. *Βουδρόαι*), ὧν ἡ μὲν πρὸς τὴν ξηράν, μείζων καὶ νοτία, ὀνομάζεται *Τουρλουροῦ* ἢ *Θοδωροῦ*, ἡ δὲ βορεία καὶ πελαγία, ἀνώνυμος καὶ ἐγγύτατα τῇ προμνησθείσῃ, εἶναι παλαιότατον ἀπόθραυσμα. Σ. Ε. Λ.

Τουρλουροῦ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νῆσος κρητικὴ ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Χανίων, 4 μίλ. δυτικῶς τοῦ λιμένος Χανίων, 2 μίλ. ἀνατολικῶς τῆς ἐκβολῆς τοῦ Πλατανιᾶ καὶ 1 ½ μίλ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς μεγαλονήσου (ὑψόμ. 540 πόδ., πλάτ. 35°32' Β., μῆκ. 23°56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia western portion). Συνδεομένη πρὸς τὴν μεγαλόνησον διὰ στοίχου μυρμήκων, σχηματίζει δύο ἑκατέρωθέν της ἀγκυροβόλια, ἅτινα ἐχρησιμοποίουν οἱ Ἑνετοὶ διὰ τὰ φορτηγὰ των πλοῖα, κτίσαντες καὶ διὰ τὴν ἀπὸ ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς ἐξασφάλισιν φρούριον εἰς τὴν νῆσον· παρ' αὐτὸ δὲ καὶ ἐκκλησίδιον Ἁγίων Θεοδώρων, ἀφ' οὗ ἡ νῆσος καὶ *Θεοδωροῦ* λέγεται. Παρ' ἀρχαίοις ὠνομάζετο καὶ *Ἀκοίτιον* καὶ *Κοίτη*, παρὰ Λατίνοις δὲ Budroe καὶ Budrae καὶ Budoroe καὶ Buditioe. Σ. Ε. Λ.

τουρλώνω· δημοτ.. κάμνω τούρλα, κάμνω τι νὰ ἐξέχῃ σφαιροειδῶς· ‖ ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων: «*τούρλωσε τὴ νορά του*» ἔτεινε πρὸς τὰ ὀπίσω.

Τουρλωτὴ *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 701. Εἶναι πατρὶς τοῦ περιωνύμου ναυτικοῦ τοῦ 1821 Μπογιατζῆ. Παράγει ἔλαιον, οἶνον, χαρούπια, κίτρα, ἀμύγδαλα, μέλι. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκουν καὶ τὰ χωρία: *Μόχλος (Στοῦ Μούφλου)* καὶ *Μυρσίνη*. —2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παντήρων τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 35. Ε. Γ.

Τουρλωτὸ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἡ βορεία τῶν κορυφῶν τῆς νήσου *Δεσποτικό* (πλάτ. 36° 57' 45" Β., μῆκ. 25° 00' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos), ΝΔ. τῆς *Ἀντιπάρου.* Σ. Ε. Λ.

τουρλωτός, *—ή, —όν·* ποὺ κάμνει τούρλα, ὁ ἔχων σφαιροειδὲς ἐξόγκωμα, φουσκωτός.

τοῦρμα (ἡ). Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ἡ ἀνωτέρα στρατιωτικὴ μονάς, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν *μοιρῶν* ἢ *δρούγγων*, ὧν ἑκάστη συνέκειτο ἐκ 5—15 ταγμάτων, ὁλικῆς δυνάμεως 1.000—3.000 ἀνδρῶν. Ἡ δύναμις ὅμως τῆς *τούρμας* οὐδέποτε ἔδει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς 7 000 ἀνδρῶν. Ὁ διοικητὴς τῆς *τούρμας* ἐλέγετο *τουρμάρχης* ἢ *μεράρχης* ἢ *στρατηλάτης*, ὁ δὲ διοικητὴς τῆς μεσαίας ἐν τῇ παρατάξει *τούρμας* ἐλέγετο *ὑποστράτηγος*, καθόσον προωρίζετο νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν στρατηγὸν τιθέμενον ἐκτὸς μάχης. Τρεῖς *τοῦρμαι* ἀπετέλουν μίαν ἀνωτάτην μονάδα, ἥτις ἐγένετο *στρατός*, διοικητὴς τῆς ὁποίας ἦτο ὁ *στρατηγός*.

Ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐκαλεῖτο ὡσαύτως *τούρμα* ἡ *τουρμαρχᾶτον* ἢ ἀμέσως μετὰ τὸ *θέμα* διοικητικὴ περιφέρεια. Τὸ *θέμα* περιελάμβανε τρεῖς *τούρμας* (ἢ *τουρμαρχᾶτα*), ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν *κλεισουρῶν.* Ν. ΚΛΣ

τουρμαλίνης (Turmalin) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου, περιέχον μαγνήσιον, σίδηρον καὶ νάτριον, ἐπὶ πλέον δὲ βόριον καὶ λίθιον $(Al,B,Mg,Fe,Na,Li,H,O,[SiO_4])$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν πρισματικὴν καὶ ἔχει θραυσμὸν κογχώδη ὡς σκληθρώδη, σκληρότητα 7, εἰδικὸν βάρος 3—3,2, λάμψιν ὑαλώδη καὶ χρῶμα ποικίλον, συνήθως ὅμως μαῦρον, φαιόν, κυανοῦν, πράσινον καὶ ἐρυθρόν. Ὁ τουρμαλίνης παρουσιάζει ἰσχυρὸν πλεοχροϊσμόν, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς ἐντόνως κεχρωσμένας παραλλαγὰς αὐτοῦ φθάνει μέχρις ἀπορροφήσεως τῆς τακτικῆς φωτεινῆς ἀκτῖνος τῆς προερχομένης ἐκ διπλῆς διαθλάσεως. Ἕνεκα τούτου χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν πεπολωμένου φωτός. Ἡ σχετικὴ πολωτικὴ συσκευὴ ἀπαρτίζεται ἀπὸ δύο πλακίδια τουρμαλίνου κομμένα παραλλήλως πρὸς τὸν κυρίως ἄξονα, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται εἰς τὰ ἄκρα μεταλλικῆς λαβίδος (*λαβὶς τουρμαλίνου*, Turmalinzange). Τὸ πρὸς ἐξέτασιν ὀρυκτὸν διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης παρεντίθεται μεταξὺ τῶν πλακιδίων τούτων.

Ὁ τουρμαλίνης ἀποτελεῖ συνηθέστατον ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν τῶν ὀξίνων πυριγενῶν πετρωμάτων, ἰδίως δὲ τῶν γρανιτῶν. Ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐντὸς τῶν πηγματιτικῶν φλεβῶν, τὰς ὁποίας ἐκπέμπουν οἱ γρανῖται, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ εἰς τὴν ζώνην μεταμορφώσεως, ἡ ὁποία περιβάλλει τὰ ἐν λόγῳ ὀξίνα πετρώματα, ὡς χαρακτηριστικὸν ὀρυκτὸν ἐπαφῆς. Παρατηρεῖται ὁμοίως καὶ εἰς τὰ κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα, συνηθέστατα μάλιστα εἰς τοὺς γνευσίους. Ἐν Ἑλλάδι μεγάλοι πρισματικοὶ κρύσταλλοι τοῦ τουρμαλίνου παρατηροῦνται εἰς τὸν ἰασπίτην τῆς Σύρου καὶ εἰς τοὺς πηγματίτας τῆς Νάξου, Πάρου, Σερίφου, Σύρου κ. ἄ. Ἀναλόγως τοῦ χρώματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται ἑκάστοτε, ὁ τουρμαλίνης λαμβάνει εἰδικὰς ὀνομασίας. Οὕτω καλεῖται *ἀχρωΐτης* ἢ

Digitized by Google

ἄχρους παραλλαγὴ αὐτοῦ, *ρουβελλίτης, δαουρίτης, ἀπυρίτης* ἢ ἐρυθρά, *ἰνδικόλιθος* ἢ κυανῆ παραλλαγὴ αὐτοῦ κ. ο. κ. Γ. Β.

Τουρμανλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἄνω Ροδωνιὰς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

τουρμαρχᾶτον (τό)· βλ. *τούρμα.*

τουρμάρχης (ἡ)· βλ. λ. *τούρμα.*

Τουρμέντα (Turmeda), *Ἄνσελμος*. Ἱσπανὸς κληρικός, θεολόγος αἱρετικὸς καὶ ποιητὴς (1352—1432). Ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν Βολωνίᾳ καὶ ἐγένετο φραγκισκανὸς μοναχός, ταξιδεύσας πολλάκις εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς Παρισίους. Τῷ 1387 ἀνεχώρησε διὰ Τύνιδα, ὅπου ἠσπάσθη τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, καὶ τῷ 1388 ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ σουλτάνου τῆς Τύνιδος Χατζῆ Μωχάμμετ Ἀσσαφάρ, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὁποίου κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα. Περὶ τοῦ βίου, τῶν ἔργων του καὶ τῆς δράσεώς του ἐν γένει τὰ ἔργα τῶν χρονικογράφων τῆς ἐποχῆς εἶναι πλήρη θρύλων καὶ ἀλληλοσυγκρουομένων πληροφοριῶν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Χριστιανισμὸς καὶ Μωαμεθανισμός», «Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν λατρευόντων τὸν σταυρὸν καὶ ἀπάντησις εἰς αὐτά», «Αὐτοβιογραφία ἢ τὸ παρὸν ἑνὸς διανοουμένου», «Προφητεῖαι», «Τὸ βιβλίον τῶν τραγουδιῶν», συλλογὴ ποιημάτων ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Μουσουλμάνων τῆς Τύνιδος. Μ. Δ. Β.

Τουρμόγιδοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς *Μουργόβους* τοῦ Πτολεμαίου (*Γεωγρ.* Β, 6, 51), κατοικῶν μεταξὺ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Ἴβηρος καὶ τοῦ Δουρίου. Α. Θ. Σ.

Τούρμπα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Κυρηναϊκῆς, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν καὶ Scogli di Chersa, ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Ζιζιρὰτ Τζὸρ Κερσὰ* καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Ἀφροδίτης νῆσος*. Σ. Ε. Λ.

Τουρμπαλῆ-κιόϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πυλαία* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τουρμπαλὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κείμενον ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης—Ἀϊδινίου καὶ εἰς τὸ 47ον αὐτῆς χιλιόμετρον ἀπὸ Σμύρνης. Ἀπὸ Τουρμπαλὶ ἀποσπᾶται ἡ πρὸς Βαϊνδήριον—Ὀδεμήσιον διακλάδωσις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, συνιστᾷ δὲ ὁ περὶ τὸ χωρίον τοῦτο χῶρος μοναδικὸν κόμβον συγκοινωνιῶν τῶν ἀπό τε τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου καὶ τῆς τοῦ Μαιάνδρου ἀγουσῶν ὁδεύσεων εἰς Σμύρνην. Εἰς τὸν ἀνατολικῶς αὐτοῦ ἐγγὺς χῶρον σχηματίζεται στενωπὸς ὑπὸ τῶν νοτίων ἀντερεισμάτων τοῦ ὄρους Δράκοντος καὶ τῶν βορείων τοιούτων τοῦ Ἀλαμὰν ντάγ. Ἐπαυξάνεται δ' ἡ στρατιωτικὴ ἀξία τῆς θέσεως καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ὑπάρξεως ἑλῶν καὶ μικρῶν λιμνῶν, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ στενωπῷ παρουσίας τοῦ Φιρτσὲκ τσάϊ, διανοίγοντος δίοδον πρὸς τὸ Νυμφαῖον. Τὸ Τουρμπαλὶ ἀποτελεῖ ὑποχρεωτικὴν διάβασιν οἱασδήποτε ἐχθρικῆς προσβολῆς ἀπὸ τῶν κοιλάδων εἴτε τοῦ Καΰστρου εἴτε τοῦ Μαιάνδρου, κατευθυνομένης πρὸς Σμύρνην.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Τὸ *Τουρμπαλὶ* κατελήφθη ὑπὸ τοῦ 1ου τάγματος τοῦ 1/38 ἑλληνικοῦ συντάγματος εὐζώνων τῇ 7 Μαΐου 1919. Ἐκεῖθεν ἡ ἑλληνικὴ κατοχὴ ἐπεξετάθη βραδύτερον πρός τε τὸ Ἀϊδίνιον, κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου, καὶ πρὸς Ὀδεμήσιον, κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Καΰστρου, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Σώκια—Νέαν Ἔφεσον. Κατ' Αὔγουστον 1922, μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐπίθεσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ νοτίου συγκροτήματος τῶν Α' καὶ Β' ἑλληνικῶν σωμάτων στρατοῦ, ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ Μικρᾶς Ἀσίας διέταξε, τῇ 22 Αὐγούστου 1922, τὴν ἀνωτέραν γενικὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν Σμύρνης νὰ συμπτύξῃ ταχέως τὰς ἐπὶ τοῦ Μαιάνδρου δυνάμεις της εἰς τὴν στενωπὸν Ἀζιζιὲ—Ἀγιασουλοὺκ καὶ ταυτοχρόνως νὰ κινήσῃ τὰς ἐν Ὀδεμησίῳ παραμενούσας δυνάμεις της πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου μὲ τὴν ἐντολὴν τὴν παρακώλυσιν τῆς προελάσεως τῶν ἐκεῖθεν ἐπιτιθεμένων τουρκικῶν τμημάτων. Ὁμοίως εἶχε διαταχθῆ καὶ ἡ ΙΙ μεραρχία νὰ κατευθυνθῆ διὰ τῆς διαβάσεως Ὀρὲν πρὸς Ὀδεμήσιον—Τουρμπαλί, ἀλλ' ἡ μεραρχία αὕτη δὲν ἐξετέλεσε τὴν δοθεῖσαν διαταγήν. Νεωτέρα ὅμως διαταγὴ τῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκδοθεῖσα τῇ 23ῃ ὥρᾳ τῆς 22 Αὐγούστου 1922, ὥρισεν ὅπως αἱ δυνάμεις τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως Ὀδεμησίου συγκεντρωθῶσι, τιθέμεναι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ συνταγματάρχου Ζεγγίνη, εἰς τὸν χῶρον Τουρμπαλὶ πρὸς κάλυψιν τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Ἐρυθραίας. Καὶ ὁ μὲν τομεὺς Ὀδεμησίου περιελάμβανε τότε δύναμιν περίπου 1 000 ἀνδρῶν (4 λόχοι τοῦ ἐμπέδου τοῦ Β' σώματος στρατοῦ, εἷς ἀνεξάρτητος λόχος, 300 χωροφύλακες). Ὁ δὲ τομεὺς Ἀϊδινίου περιελάμβανε τὸ 18ον σύνταγμα πεζικοῦ (ἀνὰ ἓν τάγμα εἰς τοὺς ὑποτομεῖς Σωκίων, Ἀϊδινίου καὶ Ναζλῆ), μίαν πεδινὴν πυροβολαρχίαν (Κρούπ), 1 ½ ὀρειβατικὴν πυροβολαρχίαν καὶ ἀριθμόν τινα χωροφυλάκων διὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἀστυνομικῆς ἐξουσίας, ἔτι δὲ ἓν τάγμα τοῦ 31ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ τὸ προσωπικὸν τῆς ἐγκαταλειψάσης τὸ ὑλικόν της εἰς Καρὰ-Τὰς πυροβολαρχίας τῶν 120 χιλιοστῶν, ἤτοι ἐν συνόλῳ δύναμιν περίπου 4.500 ἀνδρῶν. Τὰ τμήματα τοῦ τομέως Ὀδεμησίου (φάλαγξ ἀντισυνταγματάρχου Φιφῆ), ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος ἤδη τῆς 21 Αὐγούστου 1922, ἐξεκένωσαν τὸ Ὀδεμήσιον καὶ ἀφίκοντο εἰς Βαϊνδήριον, ἐκεῖθεν δὲ τὴν 23ην Αὐγούστου, ἄνευ τινὸς πιέσεως, εἰς Τουρμπαλί, ἐν ἀταξίᾳ καὶ σπουδῇ παρεχούσῃ τὴν ἰδέαν τῆς φυγῆς, ἥτις ἤγγιζε τὰ ὅρια τοῦ πανικοῦ. Ἡ στρατιὰ ἀπέστειλεν ἐκ Σμύρνης εἰς Τουρμπαλὶ σιδηροδρομικῶς ἐπὶ πλέον δύο λόχους τοῦ 62ου συντάγματος πεζικοῦ, ὅπως μετὰ τῶν εὑρισκομένων ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Τουρμπαλὶ 3ου καὶ 7ου λόχων τοῦ συντάγματος ἀσφαλείας σιδηροδρόμων ἐνισχύσωσι τοὺς μὲ καταπεπτωκὸς ἠθικὸν ὑποχωρήσαντας ἐξ Ὀδεμησίου· συνάμα διέταξε νὰ ὀργανωθῇ περὶ τὸ Τουρμπαλὶ ἀποφασιστικὴ ἀντίστασις μέχρις ἀφίξεως ἐκεῖ καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ συνταγματάρχου Ζεγγίνη, ὅστις εἶχε διαταχθῆ νὰ ἄρξηται συγκεντρῶν τὰς δυνάμεις του καὶ αὐτὸς εἰς Τουρμπαλὶ ἀπὸ τῆς 23ης Αὐγούστου. Περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς 25ης Αὐγούστου 1922 ἀπόσπασμα τουρκικοῦ ἱππικοῦ, προσέβαλε παρὰ τὸ Τουρμπαλὶ τὴν ἐν προκαλύψει διλοχίαν τοῦ 62ου συντάγματος πεζικοῦ, ἀποκρουσθὲν ὑπ' αὐτῆς εὐχερῶς. Περὶ τὴν 13ην ὥραν ἕτερον ἰσχυρότερον ἀπόσπασμα τῆς 3ης τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἐκ 250 ἀνδρῶν περίπου, προσέβαλε διὰ πυροβολικοῦ τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς πρὸ τοῦ χωρίου Τουρμπαλὶ ἀμυντικῆς παρατάξεως τῶν τμημάτων τοῦ τομέως Ὀδεμησίου, κατεχόμενον ὑπὸ λόχων τοῦ ἐμπέδου τοῦ Β' σώματος στρατοῦ καὶ ὑπὸ χωροφυλάκων, ἐνῷ συγχρόνως τὸ τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἱππικοῦ ἐπειρᾶτο νὰ ὑπερκεράσῃ τὸ ἀριστερὸν τῆς ὅλης παρατάξεως. Οὕτω τὰ ἑλληνικὰ τμήματα Ὀδεμησίου ὑπεχώρησαν ἐκεῖθεν πρῶτον μὲν πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τριάντα, εἶτα δὲ πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Καγιὰς καὶ ἐκεῖθεν, ἐν συγχύσει, πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τζιμόβασι, ὄντα ἐν ἀδυναμίᾳ πλέον νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτοῖς ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας γενικῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως Σμύρνης ἐντολήν, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς συμπτύξεως τῆς φάλαγγος Ζεγγίνη, ἐρχομένης ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου. Περαιτέρω τὰ τμήματα ἐκεῖνα (φάλαγξ ἀντισυνταγματάρχου Φιφῆ) ἤχθησαν αὐτοβούλως ἐν τάχει πρὸς Καζαμὶρ καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Σμύρνην, ὁπόθεν ὠθήθησαν πρὸς τὸν Τσεσμὲ τῆς Ἐρυθραίας, διαπεραιωθέντα εἰς Χίον.

Ἡ φάλαγξ τοῦ συνταγματάρχου Ζεγγίνη τὴν ἰδίαν ἡμέραν (25 Αὐγούστου 1922), περὶ τὴν 3 ½ ὥραν ἔφθασεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τζελὰτ (Ν. Τουρμπαλί), ἔνθα ὁ διοικητὴς αὐτῆς ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ τηλεγραφητοῦ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Τουρμπαλὶ περὶ τῆς παρ' αὐτὸν γενομένης συμπλοκῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ὑποχωρήσεως τοῦ ἀποσπάσματος Ὀδεμησίου. Ἡ φάλαγξ Ζεγγίνη παρέμεινεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τζελὰτ μέχρι τῆς ἑπομένης (26 Αὐγούστου), ὁπότε συνεκεντρώθησαν ἐκεῖ αἱ δυνάμεις τοῦ τομέως Μαιάνδρου (18ον σύνταγμα πεζικοῦ, ΙΙ τάγμα 31ου συντάγματος, οἱ 4ος, 9ος καὶ 10ος λόχοι τοῦ συντάγματος ἀσφαλείας σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τμήματα διοικήσεως χωροφυλακῆς, προσωπικὸν πυροβολαρχίας ἄνευ πυροβόλων, Ι παράρτημα ὄρχου μηχανικοῦ καὶ τηλεφωνικὸν κέντρον στρατιᾶς). Μετὰ μεσημβρίαν τῆς 26 Αὐγούστου κινηθεῖσα βραδέως ἐκ Τζελὰτ ἡ φάλαγξ Ζεγγίνη, ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ χωρίου Τουρμπαλὶ καὶ περὶ τὸ 1 ½ χλμ. δυτικῶς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ἐγκαταστήσασα δὲ προφυλακὰς ἀνέμενε τὴν ἑπομένην ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἐξ ἀναγνωρίσεως πληροφορηθεὶς ὁ διοικητὴς τῆς φάλαγγος ὅτι ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Τουρμπαλὶ ἐξεκενώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 26—27 Αὐγούστου ἀπέστειλε δύο λόχους (9ον καὶ 11ον) τοῦ 18ου συντάγματος, οἵτινες καὶ κατέλαβον τὸν σταθμόν. Οὕτω τὴν 8ην ὥραν τῆς 27ης Αὐγούστου ἡ φάλαγξ Ζεγγίνη εὑρίσκετο περὶ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τουρμπαλί. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἤδη μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 26—27 Αὐγούστου ἡ Σμύρνη εἶχεν ὁλοσχερῶς ἐκκενωθῆ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ Τοῦρκοι καταλαβόντες αὐτὴν εἶχον διακόψει τὰς μετὰ τοῦ Τουρμπαλὶ τηλεγραφικὰς συγκοινωνίας. Ἐξ ἄλλου αἱ περὶ τὸ Τουρμπαλὶ δυνάμεις τῆς 3ης μεραρχίας ἱππικοῦ τῶν Τούρκων εἶχον καταλάβει τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τριάντα καὶ ἀπέκοψαν τὴν πρὸς Σμύρνην ὁδὸν ὑποχωρήσεως τῆς φάλαγγος Ζεγγίνη. Ἡ φάλαγξ ὅμως Ζεγγίνη ἐπιτεθεῖσα τότε δι' ἑνὸς τάγματος καὶ τῆς πυροβολαρχίας της διήνοιξε δίοδον καὶ διηυθύνθη πρὸς Ντεβελίσκιοϊ—Τζιμόβασι—Σεβδήκιοϊ—Καζαμὶρ πρὸς Σμύρνην, ἔξωθι τῆς ὁποίας, παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Παράδεισος, προσεβλήθη ὑπὸ τουρκικῆς δυνάμεως ἐνισχυθείσης καὶ δι' ἑτέρων τμημάτων μετενεχθέντων εἰς Βουτζᾶ σιδηροδρομικῶς ἐκ Σμύρνης, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ σφοδροῦ πυρὸς πυροβολικοῦ τῶν Τούρκων ριπτομένου ἀπὸ τοῦ φρουρίου Πάγος. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκείνη φάλαγξ, ἀκολουθουμένη καὶ ὑπὸ μεγάλης μάζης Ἑλλήνων προσφύγων, 300 καμήλων, ὑπερχιλίων κτηνῶν μεταγωγικῶν, ἐν οἷς περιεφέροντο 200 περίπου ὄνοι ἀδέσποτοι, χρησιμοποιούμενοι ὑπὸ στρατιωτῶν, ἀναμεμειγμένοι μετὰ τῆς μακρᾶς φάλαγγος τῶν μεταγωγικῶν, ἐν ἀποσυνθέσει καὶ πλήρει συγχύσει τελοῦσα, ἠναγκάσθη μετὰ βραχεῖαν ἀντίστασιν νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Τούρκους ὡς αἰχμάλωτος (2 συνταγματάρχαι, 23 ἀξιωματικοί, ὑπερχίλιοι ἄνδρες, 6 πυροβόλα καὶ ἡ σημαία τοῦ 18ου συντάγματος πεζικοῦ), ἐνῷ μέγα τμῆμα τῆς φάλαγγος ταύτης κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν, πρὸς ἣν εἶχον ἤδη διαρρεύσει ἡ ὁμὰς τοῦ στρατηγοῦ Φράγκου καὶ ὁ λοιπὸς περὶ τὴν Σμύρνην ἑλληνικὸς στρατός, διαπεραιωθεὶς εἰς Χίον. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

τουρμπινόκρινος (ὁ) *[Παλαιοζωολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *μηλόκρινος* (βλ. λ.).

Τούρμποβ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ντέσνα ἐν τῷ πρῴην κυβερνείῳ τοῦ Κιέβου. Κάτ. (1926) 10.563. Π. Ν. Π.

τουρμπονίλλη (ἡ) *[Παλαιοζωολ.]*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν εἰδῶν *τουρμπονίλλη indistincta, interstincta, pusilla, gracilis, subumbilicata costellata* ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

Τοὺρ - Μπρὰντ (Thure - Brandt) *θέσις*. Οὕτω καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ κινησιοθεραπευτοῦ Τοὺρ-Μπρὰντ καθορισθεῖσα θέσις, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέχεται ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα χάλασις τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν συνδυάζεται ἡ ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς γυναικὸς δακτυλικὴ ἐξέτασις πρὸς τὴν ψηλάφησιν. Κατ' αὐτὴν ἡ πάσχουσα τοποθετεῖται εἰς τὴν ἐπὶ τὰ νῶτα κατάκλισιν μὲ τὰς πυγμὰς αὐτῆς τοποθετημένας ὑπὸ τὴν ἕδραν (τὴν πύελον αὐτῆς), ἔχουσα τὴν κεφαλὴν κεκαμμένην ἐπὶ τοῦ στήθους, τὰ δὲ κάτω ἄκρα ἐν κάμψει καὶ στηριζόμενα ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν καὶ διενεργοῦσα βαθείας εἰσπνοάς. Μ. Ν. Κ.

Τοὺρν (Thurn), *Ἐρρῖκος-Ματθίας*, κόμις ντὲ—. Αὐστριακὸς εὐγενής, καταγόμενος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας διαμαρτυρομένων (1580 — 1640). Διεκρίθη κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων πολέμους καὶ ἔλαβεν εἰς ἀνταμοιβὴν τὸ βουργραβᾶτον τοῦ Κάρλσταϊν. Ἀκολούθως ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Βοημῶν μεταξὺ τῶν 30 ὑπερασπιστῶν τῆς προτεσταντικῆς πίστεως, ὅτε δὲ τῷ 1618 ὁ βασιλεὺς Ματθίας ἤρχισε τὰς ἐναντίον τῶν διαμαρτυρομένων διώξεις, ἐκήρυξε τὴν ἐναντίον αὐτοῦ ἀποστασίαν, γενόμενος οὕτως ἀφορμὴ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου. Ἡγούμενος κατ' αὐτὸν τοῦ βοημικοῦ στρατοῦ, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ δὶς πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Βιέννης (Ἰούνιος καὶ Νοέμβριος 1619). Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Λευκοῦ Ὄρους (8 Νοεμβρίου 1620) ὑπεχώρησεν εἰς Μέτλεν Γκάμπορ, εἶτα δὲ ἠνώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Γουσταύου-Ἀδόλφου καὶ μετὰ τὰς νίκας τοῦ Μπράϊτενφελντ καὶ τοῦ Λύτσεν ἀνέλαβε τὴν διεξαγωγὴν τῶν μετὰ τοῦ Βαλλενστάϊν διαπραγματεύσεων. Ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ἐμπλακεὶς εἰς ἐνέδραν ᾐχμαλωτίσθη τῷ 1633 παρὰ τὸ Στάϊνάου καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Χ. Δ.

τούρνα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *γερανός*.

τούρνα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *ἔσωξ ὁ γνήσιος*.

Τούρνα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐκ τῶν στοιχάδων τοῦ διαύλου Πάρου - Ἀντιπάρου (πλάτ. 36° 55' 40'' Β., μῆκ. 25° 06' 25'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837 : Paros and Naxos), νοτίως τῆς ὑφάλου Ἀνάβαθη. Σ. Ε. Λ.

Τουρναβίτης, *Πανταζῆς*. Ἐγεννήθη ἐν Τυρνάβῳ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐσπούδασεν αὐτόθι τε καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἴσως, ἀπελθὼν δ' εἶτα εἰς Βλαχίαν διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ ἡγεμονικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου. Τῷ 1780 ἔγραψε «Λεξικὸν ἁπλοελληνικόν». Τ. Ε. Ε.

Τουρναβός, ἢ *Τούρναβος* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 400. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ἡ ὑπὸ σκηνιτῶν κατοικουμένη *Παλισαμαρῖνα*. Ι. Σ. Σ.

Τουρναὶ (Tournay). Γαλλικὸς οἶκος λαβὼν ἐπὶ φραγκοκρατίας τὴν βαρωνείαν Καλαβρύτων διὰ τοῦ *Ὄθωνος ντὲ Τουρναί*, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη καὶ τὸ φραγ-

Digitized by Google

κικὸν φρούριον Καλαβρύτων. Τὸν Ὄθωνα διεδέχθη τῷ 1260 ὁ πρωτότοκος υἱός του *Γοδοφρεῖδος*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπεσπάσθησαν τὰ Καλάβρυτα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Οὗτος ἦτο ἐκ τῶν περιληφθέντων εἰς Βορδίγαλα τῷ 1283 ὑπὸ τοῦ βασιλέως Καρόλου εἰς τοὺς 100 ἱππότας, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ἡ τύχη τῆς Σικελίας διὰ μονομαχίας. Τοῦ Γοδοφρείδου ἀναφέρονται τρία τέκνα: ὁ *Ἰωάννης* (1286—1299) «ὁ μέγιστος, ὡραιότατος καὶ γενναιότατος ἱππότης ὅλου τοῦ Μορέως», ὁ *Ὄθων* καὶ ἡ *Κασσάνδρα*, σύζυγος τοῦ δουκὸς τῆς Μήλου Φραγκίσκου Σανούδου. Ὁ Ἰωάννης, αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Ναυαρίνῳ εἰς συμπλοκὴν μετὰ τοῦ ναυάρχου Ρογήρου de Lluria, ἀπηλευθερώθη βραδύτερον διὰ λύτρων. Α. Ι. Ο.

Τουρναὶ (Tournai ἢ Tournay, φλαμανδ. Doornik) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν Ἀννωνίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σκάλδιος. Κάτ. (1925) 36.266. Εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων βιομηχανικῶν κέντρων τοῦ Βελγίου, ἔχουσα κυρίως ἐργοστάσια πιλοποιίας, ὑφαντουργίας κλπ. Εἶναι ἀρχαία πόλις, καταληφθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ὠνομάσθη ὑπ᾿ αὐτοῦ civitas Nerviorum ἢ castrum Turnacum. Κατὰ τὸν Ε′ μ. Χ. αἰῶνα ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὁ δὲ Μεροβαῖος κατέστησε τὴν πόλιν ἕδραν τῆς δυναστείας του. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ Τουρναὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῇ 23 Αὐγούστου 1914, κατείχετο δὲ ὑπ᾿ αὐτῶν μέχρι τῆς μεγάλης ὑποχωρήσεως τοῦ Ὀκτωβρίου—Νοεμβρίου 1918, ὅτε, πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς, συνήφθησαν σοβαραὶ ἀνὰ τὰ περίχωρά της μάχαι. Χ. Δ.

Τουρνάκης, *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη τῷ 1893 ἐν Κιάτῳ τῆς Κορινθίας. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐναίσιμος αὐτοῦ διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, «Περὶ συγκεντρώσεως τοῦ πλούτου καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων», ἐβραβεύθη διὰ τοῦ «Ραλλείου ἀριστείου» τοῦ Καποδιστριακοῦ πανεπιστημίου καὶ τοῦ «Παπαστρατείου» τῆς νομικῆς σχολῆς. Συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Μομπελλιέ, Ζυρίχης καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν σχολὴν τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων. Ἀπὸ τοῦ 1925 διδάσκει ὡς καθηγητὴς τῆς ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῇ ἀνωτάτῃ σχολῇ οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν. Διετέλεσε (1925) γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, κυβερνητικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πρώτην οἰκονομικὴν συνδιάσκεψιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ εἰς τὰς διεθνεῖς διασκέψεις ἐργασίας τοῦ 1925, 1927 καὶ 1929. Ἀποτελεῖ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τοῦ διεθνοῦς γραφείου ἐργασίας διὰ τὰς παραβάσεις τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Ἐξελέγη καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἀνωτάτης σχολῆς οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν διὰ τὰς ἀκαδημαϊκὰς περιόδους 1930—1931, 1931—1932 καὶ 1932—1933. Ἐδημοσίευσεν: «Ἐξωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτική», «Συνάλλαγμα καὶ συναλλαγματικὴ πολιτική», «Διεθνὴς μεταναστευτικὴ κίνησις καὶ μεταναστευτικὴ πολιτική», «Μετανάστευσις καὶ μεταναστευτικὴ πολιτικὴ ἐν Ἑλλάδι», «Τὸ πρόβλημα τοῦ Dumping» κ. ἄ. Μ. Γ. Δ.

Τούρνακον (Turnacum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βελγικῆς Γαλλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μεναπίων, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σκάλδιος (Escaut), ἀκμαιοτάτη περὶ τὰ τέλη τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Τουρναὶ* ἐν Βελγίῳ. Α. Θ. Σ.

Τουρναλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Τζαχρακίου τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 20 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Τουρνασὸν (Tournachon), ***Φῆλιξ***. Γάλλος καλλιτέχνης καὶ λογογράφος (1820—1910), γνωστὸς κυρίως ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ναντὰρ* (Nadar). Ἐσπούδασε ζωγραφικήν, συγχρόνως δὲ εἰργάζετο ὡς γελοιογράφος καὶ ἐδημοσίευε διάφορα ἄρθρα καὶ διηγήματα. Τῷ 1849 ἵδρυσε τὴν «Revue comique», συνειργάσθη δὲ καὶ εἰς διάφορα σατιρικὰ φύλλα. Ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς ἀεροναυτικῆς, κατεσκεύασε τὸ μέγα ἀερόστατον «Γίγας», διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεχείρησε διαφόρους πτήσεις. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν πολιορκίαν τῶν Παρισίων (1870) ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς σώματος ἀεροπόρων. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὅταν ἤμην σπουδαστής» (1856), «Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Γίγαντος» (1864), «Τὰ ἀερόστατα τῷ 1870» (1871), «Ὑπὸ τὴν πυρκαϊάν» (1882), «Ὅταν ἤμην φωτογράφος» (1900) κ. ἄ. Χ. Δ.

Τουρνατζῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τουρατζῆ*.

τουρνατζήμπασης (ὁ). Βαθμοφόρος γενίτσαρος.

Τουρνὲ (Tourneux), ***Ἰωάννης-Μαυρίκιος***. Γάλλος σοφὸς (1849—1917), ἀσχοληθεὶς κυρίως μὲ φιλολογικάς, κριτικάς, βιβλιογραφικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας. Ἔγραψε πλείστας πραγματείας, ὧν κυριώτεραι: «Βιβλιογραφία τῆς ἱστορίας τῶν Παρισίων κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν» (τόμ. 5), «Ἡ Μαρία Ἀντουανέττα ἐνώπιον τῆς ἱστορίας», «Πρόσπερος Μεριμέ, βιβλιογραφία αὐτοῦ», «Θεόφιλος Γκωτιέ, βιβλιογραφία αὐτοῦ», «Πρακτικὰ τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων», «Ντιντερὸ καὶ Αἰκατερίνη Β′» κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰ ἔργα τοῦ Ντιντερό, τὴν «Φιλολογικὴν ἀλληλογραφίαν» τοῦ Γκρὶμ καὶ πολλὰ ἄλλα κλασσικὰ ἔργα. Χ. Δ.

Τουρνεβὸς (Turnèbe, Turnebus), ***Ἀδριανός***. Γάλλος φιλόλογος (1512—1565), ὁ πρῶτος τῶν ἀρχαίων κειμένων κριτικὸς ἐν Γαλλίᾳ. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, τῷ 1533 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Τουλούζῃ, τῷ 1547 ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας ἐν Παρισίοις, ἐν ᾧ μαθητὴς αὐτοῦ ἐπί τινα χρόνον διετέλεν ὁ Σκάλιγερ καὶ ἀπὸ τοῦ 1552—1556 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ βασιλικοῦ τυπογραφείου. Ἐξέδωκε: Φίλωνα τὸν Ἰουδαῖον, τὸν Συνέσιον, τὰ τοῦ Τρικλινίου εἰς Σοφοκλέα σχόλια μετὰ σπουδαίας εἰσαγωγῆς (πρώτη ἔκδοσις), τὸν Αἰσχύλον, τὰ «Ἠθικὰ» τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν Ἀππιανόν, τοῦ Κικέρωνος «De legibus», ὑπομνήματα εἰς τὸν Ὁράτιον κ. ἄ. Αἱ πλεῖσται τῶν κριτικῶν καὶ ἑρμηνευτικῶν πραγματειῶν αὐτοῦ συμπεριελήφθησαν εἰς τὰ περίφημα «Adversaria» (1564—1565, τόμ. 3). Κ.-Μ. Α

τουρνέλλα (ἡ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *πλεκτάνη*.

Τουρνεμὶν (Turnemine), ***Ἰωσήφ***. Γάλλος λόγιος (1661—1739). Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν διέπρεψεν ἐπὶ πολυμαθείᾳ. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν συντάκτης τοῦ «Journal de Trevoux» καὶ βιβλιοθηκάριος τοῦ ἐν λόγῳ τάγματος ἐν Παρισίοις. Ἐδημοσίευσε πολυαρίθμους πραγματείας θεολογικάς, φιλολογικάς, ἀρχαιολογικάς, ὡς καὶ ποιήματα. Θ. Β

—**Τουρνεμὶν** (Tournemine), ***Κάρολος ντὲ —***. Γάλλος ζωγράφος (1824—1872). Ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὴν τοπιογραφίαν, ἐξέθεσε πλείστους πίνακας εἰς τὰς καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις τῶν Παρισίων. Ἀπελθὼν εἶτα εἰς τὴν Ἀνατολὴν συνέθεσε διαφόρους πίνακας, ἐν οἷς: «Καφενεῖον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν», «Ἐπὶ τοῦ δρόμου τῆς Σμύρνης», «Ἡ ἀναχώρησις τοῦ καραβανιοῦ», «Τοῦρκοι ἱππεῖς» κ. ἄ. Θ. Β

Τουρνεμὶρ (Tournemire), ***Κάρολος***. Γάλλος μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1870. Ἔτυχε τοῦ βραβείου τῆς πόλεως τῶν Παρισίων διὰ τοῦ λυρικοῦ ποιήματος διὰ μονῳδούς, χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν: «Τὸ αἷμα τῆς Σειρῆνος», ἡ δὲ Ὀπερὰ ἀνεβίβασε τὸ λυρικὸν αὐτοῦ δρᾶμα: «Ὁ θάνατος τῶν θεῶν». Ὁ Τουρνεμὶρ συνέθεσεν ὡσαύτως ἔργα μουσικῆς δωματίου, μίαν συμφωνίαν, μελῳδίας, διακρινόμενα διὰ τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους των. Γ. Σ.

Τοῦρνερ (Turner). Ἄγγλος περιηγητής, ὅστις ἐπισκεφθείς, ἀρχομένου τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, τὴν μονὴν τοῦ Σινᾶ ἀπεκόμισεν ἐκεῖθεν πολύτιμα χειρόγραφα, ἐν οἷς Ἡφαιστίωνος τὸ «Περὶ μέτρων», ἕνα λόγον τοῦ Ἰσοκράτους, τὰς τρεῖς πρώτας ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος, τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου, τὴν «Μήδειαν» τοῦ Εὐριπίδου κ. ἄ. Δ. Π. Π

— **Τοῦρνερ** (Turner), ***Ἰωσήφ***. Ἄγγλος ζωγράφος (1775—1851). Ἀρχικῶς ἀρχιτέκτων, ἐταξίδευσεν εἰς Γαλλίαν, Ἑλβετίαν, Ἰταλίαν, ὁπόθεν ἐπιστρέψας ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας (1802) καὶ κατόπιν διωρίσθη (1807) καθηγητὴς τῆς προοπτικῆς ἐν Λονδίνῳ. Ὡς ζωγράφος ἐπεδόθη, κατ᾿ ἀρχάς, εἰς τὴν τοπιογραφίαν, ἀκολουθῶν τὴν σχολὴν τοῦ Κλώντ. Ἀλλὰ ταχέως ἀνεδείχθη εἰς μέγαν δημιουργὸν καλλιτέχνην. Ἐκ τῶν ἔργων του περιφημότερα εἶναι τά: «Ὁ θάνατος τοῦ Νέλσωνος», «Ὁ κῆπος τῶν Ἑσπερίδων», «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀννίβα διὰ τῶν Ἄλπεων», «Ὀδυσσεὺς καὶ Πολύφημος», «Τοπία τῆς Βενετίας». Εἰκονογράφησεν ἐπίσης ποιήματα τοῦ Βύρωνος, τοῦ Κάμπελ, τοῦ Σκὼτ καὶ ἄλλων. Συλλογὴν τῶν πινάκων του ἐξέδωκε τῷ 1901 ὁ E. Cook καὶ τῷ 1905 ὁ W. Amstrong. Θ. Κ.

— **Τοῦρνερ** (Turner), ***Χάρων***. Ἄγγλος ἱστορικὸς (1768—1847). Δικηγόρος ἐν Λονδίνῳ μέχρι τοῦ 1829, ἐπεδόθη εἰς ἱστορικοθρησκευτικὰς μελέτας καὶ ἔγραψεν: «Ἱερὰ ἱστορία τοῦ κόσμου» (1832, τόμ. 3), «Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ θανάτου τῆς Ἐλισάβετ» (1839, τόμ. 12). Θ. Κ.

τουρνερία (ἡ) (Turneria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας, θάμνους ἢ φρύγανα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 70 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Τουρνερία ἡ ἀφροδισιακὴ* (Turneria afrodisiaca), ἐκ τοῦ χόρτου τῆς ὁποίας λαμβάνεται οὐσία τις φαρμακευτική, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *δαμιανὴ* (Damiana), ἥτις ἐνδείκνυται κατὰ διαφόρων νευρικῶν παθήσεων. *Τουρνερία ἡ πτελεόφυλλος* (Turneria ulmifolia), ἥτις καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν εἶδος ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Δ. Ν. Π.

τουρνερίτης (ὁ) (Turnerit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν δημήτριον, τὸ ὁποῖον καλεῖται καὶ *μοναζίτης*. Γ. Β.

τουρνεροειδῆ (τὰ) (Turneraceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα φυτὰ ποώδη ἢ θαμνώδη, ὧν τὸ ἄνθος φέρει πέντε στήμονας καὶ ᾠοθήκην ἐλευθέραν. Ὁ καρπὸς εἶναι μονόχωρος κάψα, διανοιγομένη διὰ τριῶν βαλβίδων καὶ περικλείουσα πολυάριθμα σπέρματα. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Κυριώτερον γένος εἶναι ἡ *τουρνερία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Τουρνεφὸρ (Tournefort), ***Ἰωσὴφ ντὲ Πιττόν***. Ἐπιφανὴς Γάλλος βοτανικὸς καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς ἐν Αἲξ τῷ 1656 ἐξ εὐγενῶν γονέων. Σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἐν Μομπελλιὲ καὶ ἐπιδοθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν βοτανικήν, εἰς ἣν εἶχεν ἰδιάζουσαν κλίσιν, ἐπεχείρησεν, ἀψηφῶν καὶ κόπους καὶ κινδύνους, διάφορα ταξίδια χάριν βοτανικῶν ἐρευνῶν, περιελθὼν τὴν Ἱσπανίαν, ὅτε καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ λῃστῶν εἰς τὰ Πυρηναῖα, τὴν Πορτογαλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ὁλλανδίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς. Τῷ 1694 ἐδημοσίευσεν εἰς 3 τόμους τὸ πρῶτον αὐτοῦ σύγγραμμα «Éléments de botanique ou Méthode pour connaître les plantes», ὅπερ τῷ 1700 ἐξέδωκεν ἐν λατινικῇ μεταφράσει μετὰ πολλῶν σημειώσεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Institutiones rei herbariae». Τῷ 1696 ἐδημοσίευσε τὴν «Ἱστορίαν τῶν ἐν τοῖς περιχώροις τῶν Παρισίων φυτῶν» μετὰ τῶν ἰατρικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ἔργον, ὅπερ πολλάκις ἐξεδόθη κατόπιν, μετεγλωττίσθη δὲ καὶ ἀγγλιστὶ τῷ 1733. Συνέγραψεν ὡσαύτως εἰς 2 τόμους «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς» καὶ «Ἀπομνημονεύματα», δημοσιευθέντα ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἀμφότερα μετὰ τὸν θάνατόν του. Ὁ Τουρνεφὸρ εἶναι ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀναμορφωτῶν τῆς βοτανικῆς, εἰς αὐτὸν δ᾿ ὀφείλεται τὸ σύστημα τῆς ταξινομήσεως τῶν γενῶν καὶ τῶν εἰδῶν τῶν φυτῶν κατὰ τὸ ἄνθος καὶ τὸν καρπόν, σύστημα, ὅπερ ἀνεγνωρίζετο γενικῶς πρὸ τοῦ Λινναίου καὶ προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν πανευρωπαϊκὴν φήμην. Ὁ Λινναῖος διετήρησε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν παρ᾿ αὐτοῦ ταξινομηθέντων γενῶν. Τῷ 1700 ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ′ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὸ ἴδιον δ᾿ ἔτος ἔσπευσεν ὁ Τουρνεφὸρ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Κρήτην, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰ μεσημβρινὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Γεωργίαν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὁπόθεν συνέλεξε 1.356 νέα εἴδη φυτῶν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπανέκαμψε τῷ 1702. Ὁ πρῶτος τόμος τῆς περιφήμου ταύτης περιηγήσεώς του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Relation d'un voyage du Levant fait par l'ordre du roi» ἐξεδόθη ζῶντος αὐτοῦ, ὁ δὲ δεύτερος, συλλεχθεὶς ἐκ τῶν χειρογράφων του, ἐδημοσιεύθη ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1717. Περιέχει δὲ τὸ ἔργον τοῦτο, πολλάκις ἐπανεκδοθὲν καὶ μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας, θησαυρὸν πληροφοριῶν, αἵτινες καὶ σήμερον ἀκόμη μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν παρατηρήσεων τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου. Ὁ Τουρνεφὸρ ἀπέθανε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1708. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

τουρνεφορτία (ἡ) (Turnefortia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοραγινοειδῶν* ἢ *βοραγινιδῶν*, περιλαμβάνον πολυάριθμα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Αἱ τουρνεφορτίαι εἶναι δένδρα μὲ κορμὸν εὐθὺν ἢ ἀναρριχητικὸν καὶ καρπὸν δρύπην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τουρνεφορτία τὸ ἡλιοτρόπιον* (Turnefortia heliotropium), ἥτις εἶναι ἰθαγενὴς τοῦ Περοῦ καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ ζωηρῶς κυανᾶ ἄνθη της. Δ. Ν. Π.

Τουρνιὲρ (Touruières), ***Ροβέρτος-Λεβράκ***. Γάλλος ζωγράφος (1668—1752). Ἠσχολήθη κατ᾿ ἀρχὰς μὲ τὴν προσωπογραφίαν, εἶτα δὲ μὲ τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν πινάκων, τῷ δὲ 1716 ὠνομάσθη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς. Ἀκολούθως ἐπεδόθη ἐκ νέου μὲ τὴν ἀπεικόνισιν προσωπογραφιῶν, ὧν ἄρισται θεωροῦνται αἱ τῶν Μονιέ, Μιχ. Κορνέϊγ, Λὰ Ρόκ, Μωπερτυῒ κλπ. Χ. Δ

Τουρνιέρος (Tournier), ***Ἐδουάρδος***. Ἐπιφανὴς Γάλλος φιλόλογος καὶ σπουδαῖος ἑλληνιστὴς (1831—1898). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Ἡ Νέμεσις et la jalousie des Dieux» (1863). Διδάξας ἐν διαφόροις λυκείοις, ἐγένετο τῷ 1875 καθηγητὴς de conférences ἐν τῇ École Normale. Ἑλληνιστὴς μεγάλης ἀξίας, εἶναι γνωστὸς ὡς εἷς τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐγκαινιαστῶν τῆς κριτικῆς εἰκαστικῆς, ἧς ἡ ἐν Ὁλλανδίᾳ σχολὴ τοῦ Cobet εἶχε δώσει τὸ παράδειγμα. Ἐδημοσίευσε σπουδαίαν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Σοφοκλέους ὅλου (1867). Γ. Γ.

Τουρνίκι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 173. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Digitized by Google

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κρυονερίου (πρώην Μπούγας) τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 179.

Τούρνμπουλλ (Turnbull), ***κυανοῦν*** βλ. *κυανοῦν* τοῦ Turnbull.

Τούρνοβον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 280 Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τουρνὸν (Tournon) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἀρντές, παρὰ τὸν ποταμὸν Ροδανόν. Κάτ. 10 835. Ἔχει ὀνομαστὸν κολλέγιον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Τουρνόν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πολυσύχναστοι σιδηροῦχαι πηγαί, μεταλλουργεῖα καὶ ἐργοστάσια μηχανημάτων. Μ. Δ. Β.

Τουρνὸν (Tournon), ***Φραγκῖσκος*** *ντὲ* —. Γάλλος καρδινάλιος καὶ πολιτικὸς (1489—1562). Εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἀμπρέν, μετασχὼν δὲ ἐπιτυχῶς διαφόρων διπλωματικῶν ἀποστολῶν, ἰδίᾳ εἰς Ἱσπανίαν (εἰς τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ αἰχμαλώτου βασιλέως Φραγκίσκου Α', κατὰ τὸ συνοικέσιον τοῦ Φραγκίσκου Α' μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Ἐλεονώρας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' κλπ.), προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Μπουρζ καὶ εἶτα εἰς καρδινάλιον. Ἀκολούθως ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Η' τῆς Ἀγγλίας ὡς ἀντιπρόσωπος παρὰ τῷ πάπᾳ, ὅπως μεσιτεύσῃ διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ διαζυγίου του, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Κατὰ τοὺς ἐναντίον τοῦ Καρόλου Ε' τῆς Γερμανίας πολέμους ὑπερήσπισε τὴν Προβηγκίαν, μετὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν Μονμορανσὺ δυσμένειαν τοῦ στέμματος παρέμεινεν ὁ μόνος ρυθμιστὴς τῶν τυχῶν τῆς Γαλλίας, μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Ἑρρίκου Β'. Ὁ Τουρνὸν ὑπῆρξεν ἐκ τῶν φανατικωτέρων διωκτῶν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Γαλλίᾳ. Χ. Δ.

Τοῦρνος (Turnus). Μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Ρουτούλων, υἱὸς τοῦ Δαύνου καὶ σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ Λατίνου Λαβινίας. Κατὰ τὸν βιργιλιανὸν μῦθον, δὶς ἡττήθη ὑπὸ τοῦ καταπλεύσαντος Αἰνείου, ἐπιζητοῦντος τὴν χεῖρα τῆς συζύγου του, τέλος δὲ ἐφονεύθη παρὰ τοῦ ἀντιζήλου ἐν κρατερᾷ μονομαχίᾳ. —Π.

—**Τοῦρνος** (Turnus). Σατιρικὸς ποιητὴς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Τιτίου καὶ Δομιτιανοῦ, ἐκτιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαρτιαλίου, Ρουτιλίου καὶ Σιδωνίου. Σῴζονται αὐτοῦ 30 ἑξάμετροι (ἐκ μακροῦ ποιήματος καυτηριάζοντος τὴν διαφθορὰν τῆς νερωνείου ἐποχῆς), δημοσιευθέντες ὑπὸ Burmann (Anthol. lat. τόμ. VI) καὶ Warnsdorf (Poet. lat. min., τόμ. III). —Π.

Τούρνου - Μαγκουρέλε (Tournu Magurele) /*Γεωγρ.*/. Διαμέρισμα τοῦ νομοῦ Τελεορμὰν τῆς Μουντενίας ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Δουνάβεως Κάτ. 76 709. Ἡ πρωτεύουσα, φέρουσα τὸ αὐτὸ ὄνομα, εἶναι πρωτεύουσα καὶ ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως ἀπέναντι τῆς βουλγαρικῆς Νικοπόλεως. Εἶναι τὸ τέρμα τῶν ἐκ Βουκουρεστίου καὶ Οὐγγαρίας διὰ Σίμπιου ἐρχομένων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ ἔχει 17.351 κατ. Σ. Κ. Γ.

Τούρνου-Σεβερὶν (Turnu-Severin) /*Γεωγρ.*/. Πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος Ὀκολοὺλ τοῦ νομοῦ Μεχεντίντι τῆς Ὀλτενίας ἐν Ρουμανίᾳ. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, νοτιοανατολικῶς τῶν Σιδηρῶν Πυλῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὴν Νοτιοσλαυΐαν μετὰ τοῦ Βουκουρεστίου. Κάτ. 18.337. Σ. Κ. Γ.

Τούρντα (Turda) /*Γεωγρ.*/. Νομὸς τῆς Ρουμανίας ἐν Τρανσυλβανίᾳ, ἐκτεινόμενος ἐπὶ τῶν νοτιοανατολικῶν κλιτύων τῶν λεγομένων Δυτικῶν Ὀρέων, ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Μοῦρες. Ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἥτις εἶναι πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος Κάμπ α-Τούρζιλ καὶ τοῦ ὅλου νομοῦ, εἶναι ὁδικὸν κέντρον καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τουρένι, συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς μεγάλης γραμμῆς Τάργκου—Μοῦρες—Οὐγγαρίας. Κάτ. τοῦ μὲν νομοῦ 181.953, τῆς δὲ πόλεως 20.057. Σ. Κ. Γ.

Τούρντα, ἢ ***Τόρντα*** (Turda ἢ Torda) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ρουμανίας ἐν Τρανσυλβανίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀράνυος. Κάτ. 20.057. Εἶναι πόλις παλαιά, ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς οὐγγρικῆς κομιτείας Τόρντα-Ἀράνυος, μὲ ὄψιν μεσαιωνικὴν καὶ πολλὰ μεσαιωνικὰ κτήρια, γοτθικὸν ναὸν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ μέγαρον, ὅπου ἄλλοτε συνεδρίαζεν ἡ δίαιτα. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ὀρυχεῖα ἅλατος, τὰ σημαντικώτερα τῆς Τρανσυλβανίας, γνωστὰ καὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κτίσει ἐκεῖ τὴν πόλιν Salinae, ἧς σῴζονται πολλὰ ἐρείπια τειχῶν, ὑδραγωγείου, θερμῶν κ. ἄ. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουν καὶ ἰαματικὰ λουτρά. Μ. Δ. Β.

Τοὺρ ντ' Ὠβὲρν (La Tour d'Auvergne). Μεγάλη γαλλικὴ εὐγενὴς οἰκογένεια (βλ. λ. *Λὰ Τοὺρ ντ' Ὠβέρν*).

Τουρνὺ (Tournus) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σὼν-ἐ-Λουάρ, παρὰ τὸν ποταμὸν Σών. Κάτ. 13.900. Ἔχει ναὸν καὶ μονὴν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, σημαντικὴν βιομηχανίαν οἴνων, οἰνοπνευμάτων, χρωμάτων καὶ ὀνομαστῶν πίλων. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει μνημεῖον τοῦ ζωγράφου Γκρέζ. Εἶναι ἡ ἀρχαία Trenorchium ἢ Tinurtium τῶν Γαλλορρωμαίων. Μ. Δ. Β.

Τουρόδαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἔθνος Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας (*Πτολεμ.* Β, στ 40), μεταξὺ Βρεκαρίων, Καλλαϊκῶν καὶ Νιμετατῶν. Πρωτεύουσά του τὰ *Λαϊα Ὕδατα*, νῦν Chaves, παρὰ τὸν Tamego ποταμόν Σ. Ε. Λ.

Τουρόκουα (Turoqua) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Γαλικίας, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λουκηνσίων, πρὸς Β. τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Μινίου (νῦν Μίγχο) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βρακάρας Αὐγούστας (νῦν Braga) εἰς Λοῦκον—Αὐγούστου (νῦν Lugo) ὁδοῦ. Ταυτίζεται μὲ τὴν σημερινὴν Turon, παρὰ τὴν Ponteverda. Α. Θ. Σ.

Τουρόνιοι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λαὸς τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς βραδύτερον Λουγδουνικῆς, κειμένη ἐπὶ τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Λίγηρος ποταμοῦ. Ἀντέταξε πείσμονα ἀντίστασιν κατὰ τοῦ Καίσαρος, βραδύτερον δὲ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Σακροβῖρον μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν Γαλατῶν τῷ 21 μ. Χ., ἐπὶ Τιβερίου. Τὸ ὄνομα αὐτῶν σῴζεται ἐν τῇ νῦν πόλει Tours καὶ τῇ χώρᾳ Touraine, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν νομὸν Indre-et-Loire. Α. Θ. Σ.

Τουρουζίπουλο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ βορειοδυτικὴ ἐσχατιὰ τῆς νήσου τῶν Ψαρῶν (πλάτ. 38°36′ 1/2 Β., μῆκ. 25°33′ 2/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1891: Psara island) καὶ ἡ πρὸ αὐτῆς σκοπελώδης βραχονησίς. Σ. Ε. Λ.

Τουρούλης /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Κάτω Μοισίας, παρὰ τὸν Δούναβιν, ἀνακαινισθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Τούρουντος ἢ ***Ταυροῦντον*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ρέων μεταξὺ τῶν Χεσίνου (νῦν Pernau) καὶ Ρούδωνος (νῦν Windau) Εἶναι ὁ ποταμὸς τῆς Ἐσθονίας Düna. Σ. Ε. Λ.

Τουρουπτίχνα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῷ ἔθνει Καλλαϊκῶν τῶν Λουκηνσίων (*Πτολεμ.* Β στ, 23). Εἶναι ἡ σύγχρονος Turen. Σ. Ε. Λ.

Τουροῦς (Turres) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Θράκης ἐν Δαρδανίᾳ, κειμένη παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἄνω Μοισίας, 46 μίλια νοτιοανατολικῶς τῆς Ναϊσσοῦ (Nisch) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Σαρδικὴν (Σόφια) ὁδοῦ. Τὰ κατεστραμμένα αὐτῆς τείχη ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565) Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σύγχρονος *Πιρὸτ* ἐν Νοτιοσλαυΐᾳ. Α. Θ. Σ.

Τουρούσσι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῶν Ψαρῶν (πλάτ. 38°36′ 1/2 Β., μῆκ. 25°33′ 2/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1891: Psara island), βορειοδυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά. Σ. Ε. Λ.

Τουρουχὰν /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Σιβηρίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ἰενισέη, ἔχων μῆκος 350 χλμ. —Π.

Τουρουχάνσκ, ἢ ***Μοναστίρσκογιε*** [*Γεωγρ.*]. Ἓν τῶν βορειοτέρων κατῳκημένων μερῶν τῆς γῆς. Συνοικισμὸς δεκάδος οἰκιῶν ἁλιέων καὶ κυνηγῶν ἐν Σιβηρίᾳ, εἰς 880 χλμ. πρὸς Β. τοῦ Ἰενισέϊσκ καὶ εἰς 65°54′56″ Β. πλάτος καὶ 87°37′54″ Α. μῆκος, ἔχων μετεωρολογικὸν σταθμὸν (θερμοκρασία Ἰανουαρίου —28°,5 Κ., Ἰουλίου +15°,5 Κ., μέση ἐτησία —7°,7 Κ.). Ἦτό ποτε συνοικισμὸς καταδίκων. —Π.

τουρπὲν [*Πυριτιδ.*]. Τουρπὲν καλεῖται ἄκαπνος πυρῖτις, κατασκευαζομένη ἐκ νιτροκυτταρίνης μετὰ καμφορᾶς καὶ παραφφίνης, φερομένη δ' ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐφευρέτου της Γάλλου χημικοῦ *Τυρπὲν* (βλ. λ.). Ν. Θ. Κ.

Τοῦρπες /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μακρυώτισσα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τουρπιλιανὸς *Γαλέριος ὁ Τράχαλος*. Ρωμαῖος ρήτωρ καὶ ὕπατος (βλ. λ. *Γαλέριος ὁ Τράχαλος Τουρπιλιανός*).

Τουρπίλιος. Ρωμαῖος ζωγράφος ἐκ Βενετίας καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱππέων, σύγχρονος τοῦ Πλινίου, τοῦ ὁποίου ἐσῴζοντο δύο ὡραῖοι πίνακες ἐν Βερώνῃ (*Πλιν.* XXXV, 7, 2). Α. Θ. Σ.

Τουρρίβας /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Φρούριον τῆς Ἰλλυρίας, ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 4) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Τούρ(ρ)ιγα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῷ ἔθνει Καλλαϊκῶν τῶν Λουκηνσίων (*Πτολεμ.* Β., στ. 23), ἀπαντῶσα καὶ ὡς Τούργινα. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

τουρριλίτης (ὁ) (Turrilites) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λιτοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον πυργοειδὲς ὄστρακον, περιειλιγμένον ἐν ἑλικοειδεῖ κοχλιοσπείρᾳ. Οἱ γῦροι τοῦ ὀστράκου, φέροντες ἐγκαρσίας πτυχάς, ἢ ἐφάπτονται ὅλοι ἀλλήλων (*τουρριλίτης*) ἢ οἱ τελευταῖοι μένουν ἀπολελυμένοι (*ἑτερόκερας*) ἢ ὅλοι οἱ γῦροι ἀποτελοῦν ἀνοικτὴν σπεῖραν (*ἑλικόκερας*). Τὸ γένος *νιππονίτης*, φέρον γύρους κατ' ἀρχὰς ἀριστεροστρόφους καὶ κατόπιν δεξιοστρόφους, θεωρεῖται ὡς παθολογικὸς τουρριλίτης. Ἀπολιθωμένα λείψανα τουρριλιτῶν συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

τουρριτέλλη (ἡ) (Turritella) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *τουρριτελλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη θαλασσίων ζῴων, διακρινομένων κυρίως ἐκ τῆς σπειροειδοῦς καὶ ὑψηλῆς κόγχης των καὶ τοῦ ἀπεστρογγυλωμένου ἀνοίγματος ταύτης. Ἀπαντῶσιν εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

τουρριτελλίδαι (οἱ) (Turritellidae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ θαλασσίων ζῴων, ὧν γνωστότερον ἡ *τουρριτέλλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζῳολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἀμφίβολα μὲν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ἀσφαλῆ δ' ἐντὸς θαλασσογενῶν στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

Τουρρόνη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Καισαρόδουνον*.

τουρσὶ (τό) δημοτ., λαχανικὸν διατηρούμενον εἰς τὸ ξίδι: «πιπεριὲς —, ἀγγουράκια τουρσί» || «διάφορα τουρσὰ» διάφορα λαχανικὰ τουρσί.

—[*Μαγειρ.*] Τὰ λαχανικὰ γίνονται τουρσὶ συνήθως ὡς ἑξῆς: Ἀφοῦ καθαρισθοῦν, πλυθοῦν καὶ στραγγισθοῦν, ρίπτονται εἰς τὸ ξίδι (ντομάτες, βολβοί, μαστίχες τοῦ βουνοῦ) καὶ ὡριμάζουν ἐντὸς 3—4 ἑβδομάδων ἢ ζεματίζονται ἐλαφρῶς, στραγγίζονται, ἁλατίζονται καὶ ρίπτονται εἰς τὸ ξίδι, ἐντὸς ὑελίνου δοχείου πωματιζομένου στεγανῶς (καρόττα, κουνουπίδια, πιπεριές, ὀχταπόδι)· ὡριμάζοντα ἐντὸς 2—3 ἡμερῶν· ἤ, ἀζεμάτιστα, ρίπτονται πρῶτον ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν ἅλμην καὶ ἔπειτα ἐπὶ 3—5 ἡμέρας εἰς τὸ ξίδι (ἀγγουράκια, ντομάτες πράσινες, ἐλιὲς ξιδᾶτες)· ἢ ἀζεμάτιστα ρίπτονται εἰς τὴν ἅλμην (ὅπως λάχανα ἄσπρα μικρὰ κ. λ. π.).

Τουρσουλὰρ [*Γεωγρ.*]. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Θωμαΐ* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης.

Τουρσοὺν /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαδύτου τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 430 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Μέλισσα*.

τοῦρτα (ἡ) (γαλλ. tarte). Γλύκισμα μὲ βάσιν ζυμαρικὸν ἢ ἀλεύρι καὶ προσθήκην ζαχαροπήκτων καρπῶν, κρέμας, σοκαλάτας κλπ. Λαμβάνει εἰδικώτερα ὀνόματα ἐκ τοῦ περιεχομένου ἢ ἐπιχύτου γλυκίσματος: τοῦρτα πορτοκαλιοῦ, τοῦρτα ἀμυγδάλου, ζαρντινιέρα, κρέμας κτλ. Ἀνάλογον γλύκισμα τῆς τουρκικῆς ζαχαροπλαστικῆς εἶναι τὸ *μπουρέκι* (πλακοῦς) καὶ περισσότερον τὸ *μπουρμὰ μπουρὲκ* (στριφτὸν) ἢ *σαραγλὶ* λεγόμενον.

τούρτιος *βαθμὶς* (Tourtian) /*Γεωλογ.*/. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν ἐννέα βαθμίδων τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ βαθμὶς αὕτη ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς *κενομανίου* σειρᾶς στρωμάτων τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἐκ τῆς βελγικῆς τοπωνυμίας Tournai. Τὰ στρώματα αὐτῆς εἶναι κυρίως ἄμμοι καὶ μάργαι περιέχουσαι ἀπολιθωμένους ἐχίνους καὶ δίθυρα ἐλασματοβράγχια. Στρώματα τῆς τουρτίου βαθμῖδος εὑρέθησαν ἐν Βελγίῳ, βορειοδυτικῇ Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Τουρτοβάνα [*Γεωγρ.*]. Ὄνομα τῆς ἀνατολικῆς κορυφῆς (ὕψ. 2.112) τοῦ ὄρους *Πεντέλεια*. Ι. Σ. Ι.

Τουρτούκαΐα (Turtucaïa) [*Γεωγρ.*]. Διαμέρισμα τοῦ νομοῦ Μουροστὸρ τῆς Δοβρουτσᾶς ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Δουνάβεως. Ἡ

Digitized by Google

ὁμώνυμος πόλις, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, εἰναι πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος καὶ συνδέεται μὲ τὴν ἀπέναντι εὑρισκομένην Ὀλτενίτσαν διὰ πορθμείου. Ἔχει ἀγκυροβόλιον καὶ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μετὰ τῆς Σιλιστρίας. Κάτ. τοῦ τοῦ μὲν διαμερίσματος 42.266, τῆς δὲ πόλεως 11.103. Σ. Κ. Γ.

Τουρτοῦλοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μαρωνιᾶς τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης. Κάτ. 162. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

τουρτουρίζω· δημοτ., παθαίνω τούρτουρο, τρέμω, ριγῶ: «τουρτουρίζει ἀπὸ τὸ κρύο».

τουρτούρισμα (τό)· δημοτ., τρεμούλιασμα ἀπὸ τὸ κρύο, ρῖγος.

τούρτουρο (τό)· τρεμούλιασμα, ρῖγος, φρικίασις: «μὲ πιάνει τούρτουρο νὰ τὸ συλλογίζωμαι».

Τουρτσελῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Θρακικὸν* (βλ. λ) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τουρφάν, ἢ ***Κουὰνγκ-Νγκὰν-Τσίνγκ*** (Tourfan ἢ Turfan ἢ Kouang-Ngan-Tching) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῷ Ἀνατολικῷ ἢ Σινικῷ Τουρκεστάν. Κάτ. 16.000 περίπου. Κεῖται ἐν εὐφόρῳ ὀάσει καὶ παράγει βάμβακα, ὄρυζαν καὶ ὀπώρας. Τῷ 1877 κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Μουσουλμάνων Ντουνγκάν, ἀλλ' ἀνακατελήφθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ τῶν Κινέζων. Μ. Δ. Β.

Τουρχὰν Βακοὺφ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου ***Ἐλευθεροχώριον*** (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

τουρώνιος *ἐποχὴ* *[Γεωλογ.]*. Ἡ δευτέρα (κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας πρὸς τὰς νεωτέρας) ἐκ τῶν πέντε ἐποχῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἀνωτέρα κρητιδικὴ ἢ νεοκρητιδικὴ ὑποπερίοδος τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς προϊστορίας τῆς γῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐσχηματίσθη ἡ *τουρώνιος σειρὰ* στρωμάτων. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Ἑλλὰς ἐθαλάσσευε, καλυπτομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς Μεγάλης Μεσογείου Τηθύος θαλάσσης.

— τουρώνιος *σειρὰ* (Turon) *[Γεωλογ.]*. Ἡ δευτέρα (κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας πρὸς τὰς νεωτέρας) ἐκ τῶν πέντε σειρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἀνωτέρα κρητιδικὴ ἢ νεοκρητιδικὴ ὑποδιάπλασις τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ ὀνομασία ἐλήφθη ἐκ τῆς γαλλικῆς τοποθεσίας Touraine, εἰσήχθη δὲ τὸ πρῶτον εἰς τὴν γεωλογικὴν ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ δ' Ὀρβινὺ τῷ 1842. Τὰ στρώματα τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι γλαυκονιτικαὶ πράσιναι ἄμμοι, ἀνοικτόφαιαι μάργαι καὶ λευκοὶ ἀργιλικοὶ ἀσβεστόλιθοι. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα εἶναι κυρίως διάφορα εἴδη τοῦ γένους τῶν διθύρων ἐλασματοβραγχίων ἰνοκέραμος. Στρώματα τῆς σειρᾶς ταύτης εὑρέθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, Κεντρικὴν Ρωσίαν, Ἀφρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι στρώματα αὐτῆς καθωρίσθησαν ἐν Εὐβοίᾳ (ἀσβεστόλιθοι μὲ ἀπολιθωμένας ἀκταιονέλλας καὶ ραδιολίτας), εἰς τὴν Γκιώναν (ἀσβεστόλιθοι μὲ ἀπολιθωμένους ἡωραδιολίτας), εἰς τοὺς ἀθηναϊκοὺς ἀσβεστολίθους τῶν Τουρκοβουνίων (μὲ ἀπολιθωμένους ἱππουρίτας τοῦ εἴδους ἱππουρίτης ὁ γιγάντειος), εἰς τὴν Ἀργολίδα παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον (ἀνώτερος ἀσβεστόλιθος τῆς Πιάδας καὶ τοῦ Καράκαλα) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Τούρωνοι, ἢ ***Τούρωνες*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς δυτικῆς Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 11, 11) τὴν κοιλάδα τοῦ Μοίνου (νῦν Main) πρὸς Ν. τῶν Χάττων. Α. Θ. Σ.

Τούς. Μυθικὸς ἥρως τῆς Περσίας, πολεμήσας κατὰ τὰς ἐν τῷ «Σαχναμὲ» τοῦ Φιρδουσῆ μυθολογικὰς παραδόσεις κατὰ τοῦ Κύρου. Ἡ ὕπαρξίς του δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένη. Ν. Μ.

τουσά. Μέταξα προερχομένη ἀπὸ τὸ μεταξόνημα ἀγρίων μεταξοσκωλήκων, μὴ ἐξημερωθέντων, τρεφομένων ἀπὸ φύλλα δρυός, τζιτζιφιᾶς κλπ. καὶ ἀπαντώντων ἐν Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Τουσὰρ (Touchard), ***Φίλιππος***. Γάλλος ναύαρχος (1803—1882) Ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ μετέσχε διαφόρων ἀποστολῶν εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον διετέλεσε κυβερνήτης φρεγάτας καὶ ἔδρασεν εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν, προήχθη δὲ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποναυάρχου τῷ 1857 καὶ εἰς τὸν τοῦ ἀντιναυάρχου τῷ 1861, ὅτε ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν Ἀνατολῇ γαλλικοῦ στόλου. Κατὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὄθωνος (12 Ὀκτωβρίου 1862), μεταβὰς ἐπὶ τοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλία» ὅπου παρέμενον οἱ βασιλεῖς, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Ὄθωνα τὴν προκήρυξιν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως περὶ ἐκθρονίσεως αὐτοῦ καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν θέλησιν. Τῷ 1864 ἐγένετο πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς μεταβολὴν τοῦ ναυτικοῦ πυροβολικοῦ, τῷ δὲ 1872 διῴκησε τὸν θωρηκτὸν στόλον τῆς Μεσογείου. Θ. Β.

Τουσὲν (Touchins ἢ Tuchins). Ὄνομα δοθὲν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐν Ν. Γαλλίᾳ εἰς τοὺς μετασχόντας τῆς μεγάλης ἐξεγέρσεως τῶν χωρικῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν τῶν πόλεων. Ἡ ἐξέγερσις αὕτη (Tuchinat), λαβοῦσα τὴν μορφὴν κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐγένετο τῷ 1382 ἐν Λανγκντόκ, προεκλήθη δὲ ἐκ τῶν μεγάλων φορολογικῶν καταπιέσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑπέβαλλε τὸν λαὸν ὁ διοικητὴς τῆς χώρας δοὺξ τοῦ Μπερρύ. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Τουσὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ἡ χώρα ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς. Χ. Δ.

Τουσῆ Ἐσεδί. Πέρσης ποιητὴς (βλ. λ. *Ἐσεδὶ-Τουσῆ*).

Τούσιανη, ἢ ***Τοῦσιν*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νώτιας τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 624. Ἤδη μετωνομάσθη *Ἀετοχῶρι*.

Τοῦσιν *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τούσιανη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Τουσκία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ χώρα τῶν Τούσκων ἢ Τυρρηνῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ νῦν Τοσκάνη (Toscana). Α. Θ. Σ.

Τοῦσκοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λατινικὴ ὀνομασία τῶν *Ἐτρούσκων* ἢ *Τυρρηνῶν*. Α. Θ. Σ.

— Τοῦσκοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς ἀσιατικῆς Σαρματίας, κατοικῶν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε', 8, 13), μεταξὺ τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Κεραυνίων ὀρέων. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (XI, 494) καλοῦνται *Δόσκοι*, καταλεγόμενοι μεταξὺ τῶν Μαιωτῶν. Α. Θ. Σ.

Τούσκουλον, ἢ ***Τοῦσκλον*** (Tusculum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, 10 μίλια νοτιοανατολικῶς τῆς Ρώμης, ἐπί τινος λόφου τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους (νῦν Monte Cavo), οὐ μακρὰν τῆς Via Latina, ἱδρυθεῖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Τηλεγόνου, υἱοῦ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Κίρκης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τῶν βασιλέων διετέλει εἰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρώμης, ἐν αὐτῇ δὲ κατέφυγεν ὁ Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 509 π. Χ.

Λαβοῦσα μετὰ τῶν γειτονικῶν πόλεων μέρος εἰς τὸν καλούμενον Λατινικὸν πόλεμον, τῷ 340—338 π. Χ., ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῶν νικητῶν Ρωμαίων μετὰ μετριοπαθείας. Κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον ὁ Ἀννίβας ἔκαμε στρατιωτικὴν ἐπίδειξιν κατ' αὐτῆς τῷ 212 π. Χ., ὁ δὲ Σύλλας βραδύτερον ἐδήωσε τὴν χώραν αὐτῆς. Ἀπέβη περίφημος περὶ τὰ τέλη τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ ἐπὶ αὐτοκρατορίας, ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐξοχικῶν ἐπαύλεων, τὰς ὁποίας ἔκτισαν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ὁ Λούκουλλος, ὁ Κάτων, ὁ Κικέρων, ὁ Βροῦτος, ὁ Ὁρτήνσιος, ὁ Βάλβος, ὁ Καῖσαρ, ὁ Μαικήνας καὶ ἄλλοι. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Frascati, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια (τείχη περιβόλου, θέατρον, ἐπαύλεις κτλ.). Α. Θ. Σ.

Τουσσαὶν (Toussain), ***Φραγκῖσκος Δομίνικος***· βλ. *Λουβερτύρ*.

Τουσσαίνιος (Toussain), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος ἑλληνιστὴς (1498—1547). Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ ἐπιφανεστάτου Γάλλου ἑλληνιστοῦ, τοῦ Βουδαίου (Budé)· σπουδάσας φιλοσοφίαν καὶ νομικά, ἀφιερώθη κατόπιν εἰδικῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ περὶ τὸ 1532 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ Collège royal. Ὁ Τουσσαίνιος ἀνύψωσε τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἔσχε μαθητάς, πλὴν ἄλλων πολλῶν, τὸν Τυρνέβον, τὸν Ἑρρῖκον Στέφανον, τὸν Φρειδερῖκον Morel, τὸν Ἰγνάτιον de Loyola καὶ τὸν Καλβῖνον. Πρῶτος ὁ Τουσσαίνιος συνέταξεν «Ἑλληνολατινικὸν λεξικόν», ὅπερ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Morel (1552). Γ. Γ.

Τουσσενὲλ (Toussenel), ***Ἀλφόνσος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1803—1885). Ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τοῦ Φουριέ, ἀναμιχθεὶς δὲ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ἐγένετο ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδος «La paix» καὶ εἶται εἷς τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τῆς «Démocratie pacifique», ὀργάνου τοῦ φαλανστεριανοῦ συστήματος. Μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1848 ἐγένετο μέλος τῆς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Λουξεμβούργου ἱδρυθείσης ἐπιτροπῆς ἐργασίας καὶ ἐδημοσίευσε μετὰ τοῦ Φ. Βιντὰλ τὴν ἐφημερίδα «Le travail affranchi». Αἱ ἐργασίαι ὅμως, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ὁ Τουσσενὲλ ἐγένετο κυρίως γνωστός, εἶναι κυρίως χαρίεσσαι περιγραφαὶ τῆς ζωῆς τῶν ζῴων, ἐν αἷς αἱ ὑπὸ τὸν τίτλον: «L'esprit des bêtes, vénerie française et zoologie passionnelle» (1847), «Le monde des oiseaux, ornithologie passionnelle» (1852) κ. ἄ. Χ. Δ.

Τάσσι. Ἰταλὸς φιλέλλην ἐκ τοῦ δουκάτου τῆς Πλακεντίας, ὅστις κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1821 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως ὡς πυροβολητής. Ἄπειρος ὅμως ὢν περὶ τὸν στόχον, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Μαξίμου Ραϋμπώ. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια. Τ. Ε. Ε.

τουσσόλη (Tussol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἡ ἀμυγδαλινικὴ ἀντιπυρίνη: $C_{11}H_{12}N_2OC_8H_8O_3$. Κρύσταλλοι ἄχροοι τηκόμενοι εἰς 52—53°, διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ οἰνόπνευμα, ἀποσυντιθέμενοι εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 55°. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη κατὰ τοῦ κοκκύτου βηχὸς εἰς δόσιν 0.05—0.1 γρμ. δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας. Ἡ τουσσόλη δὲν πρέπει νὰ παρέχεται συγχρόνως μετὰ γάλακτος ἢ ἀλκαλίου. Κ. Γ. Μ.

τοὺ-στὲπ (two step). Χορὸς ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ τοῦ συρμοῦ προπολεμικῶς καὶ ἔχει ἐγκαταλειφθῆ τώρα ἐντελῶς. Ἐχορεύετο εἰς χρόνον 6/8. Ὁ βηματισμός του, πρὸς τὰ ἐμπρός, πρὸς τὰ ὀπίσω ἢ μὲ στροφάς, ἦτο ὁ τοῦ στρατιωτικοῦ βήματος ἀλλαγῆς καὶ ἐξετελεῖτο μὲ ρυθμὸν ζωηρόν. Τ. Δ.

Τουστὲρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ν. Περσίας, πρωτεύουσα τοῦ Χουζιστάν, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Καρούν, παρὰ τὰ ἐρείπια τῶν Σούσων. Κάτ. 20.000. Ν. Μ.

Τουτάγιεφ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Ἰβάνοβο. Κάτ. (1926) 11.819. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Βόλγα, εἶναι κόμβος τοῦ σιδηροδρόμου Ρυμπίνσκ-Γιαροσλὰβ καὶ ἔχει ποταμολιμένα. Μέχρι τοῦ 1929 ἐκαλεῖτο *Ρωμάνοβο-Μπορισογκλιέμπσκ*. —Π.

Τουταγκχαμών. Φαραὼ τῆς ΙΖ' δυναστείας, διαδεχθεὶς Ἀμένοφιν Δ' τὸν αἱρετικόν. Ἦτο υἱὸς Ἀμενόφιος τοῦ Δ' καί τινος παλλακῆς τοῦ βασιλικοῦ χαρεμίου. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἐνδεκαετής, τῷ 1362 π. Χ., εὑρέθη ἐν τῇ ἀπειρίᾳ του καὶ τῇ σωματικῇ καὶ πνευματικῇ του ἀσθενείᾳ εἰς χεῖρας δύο ἰσχυρῶν ὑπουργῶν, οἵτινες ἐνδο-

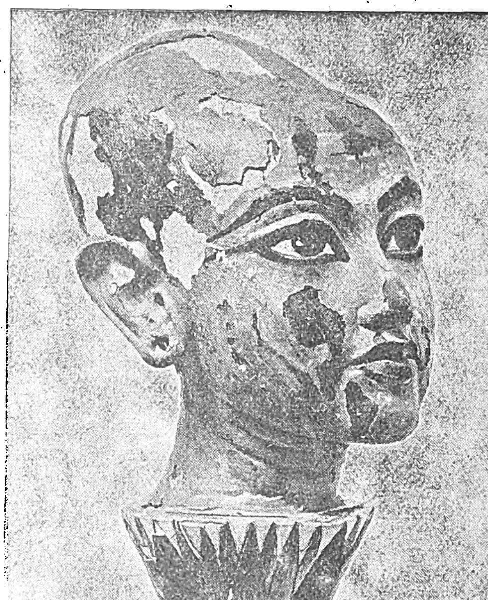

Ξυλίνη προτομὴ τοῦ Τουταγκχαμὼν ἐννεαετοῦς.
[Μουσεῖον Καΐρου.]

μύχως διεξεδίκουν τὸν θρόνον. Ὁ εἷς ἦτο ὁ Ἄϋ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀμένοφις Δ' εἶχεν ἀνακηρύξει πρίγκιπα καὶ εἶχε νυμφεύσει μὲ μίαν τροφὸν τῶν τέκνων του. Ὁ ἄλλος ἦτο ὁ στρατηγὸς Χορεμχέβ, δημοτικώτατος. Ὁ πρῶτος ἦτο αὐλικὸς ραδιοῦργος, ἀλλὰ μικρὸς χαρακτήρ· ὁ δεύτερος στιβαρὸς χαρακτὴρ καὶ δεξιὸς πολιτικός. Οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ αὐλικοὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς δύο κόμματα. Οἱ μέν, βλέποντες τὰς ἐδαφικὰς καὶ οἰκονομικὰς συμφορὰς καὶ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ ἔργου τοῦ Ἀμενόφιος Δ', ἐζήτουν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἄμμωνος, οἱ δὲ ἐπέμενον εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς λατρείας τοῦ Ἀτόν, διότι ἐκ ταύτης προήχθησαν καὶ ἐπλούτησαν. Τὴν ἔριδα ἀνερρίπιζον δραστηριώτατα καὶ οἱ ἐκπεσόντες ἱερεῖς τοῦ Ἄμμωνος. Ὁ στρατηγὸς ἀνῆκεν εἰς τοὺς πρώτους, κατώρθωσε δὲ νὰ πείσῃ τὸν Τουταγκχαμὼν ὅπως διατάξῃ τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ

Digitized by Google

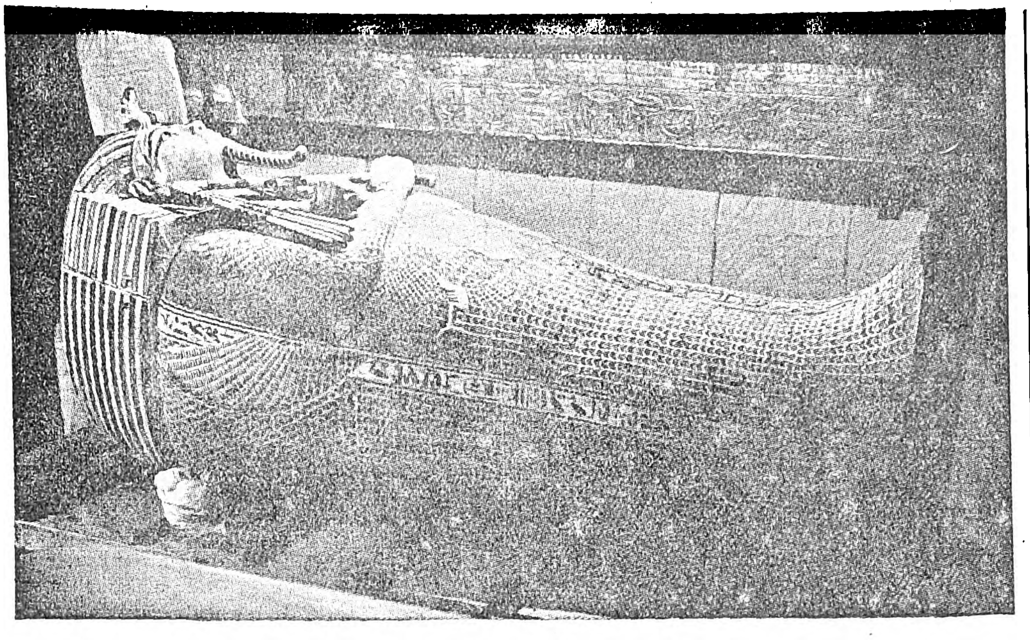

Τὸ πρῶτον ἐξωτερικὸν φέρετρον τῆς μουμίας τοῦ Τουταγκχαμών.

[Μουσεῖον Καΐρου.]

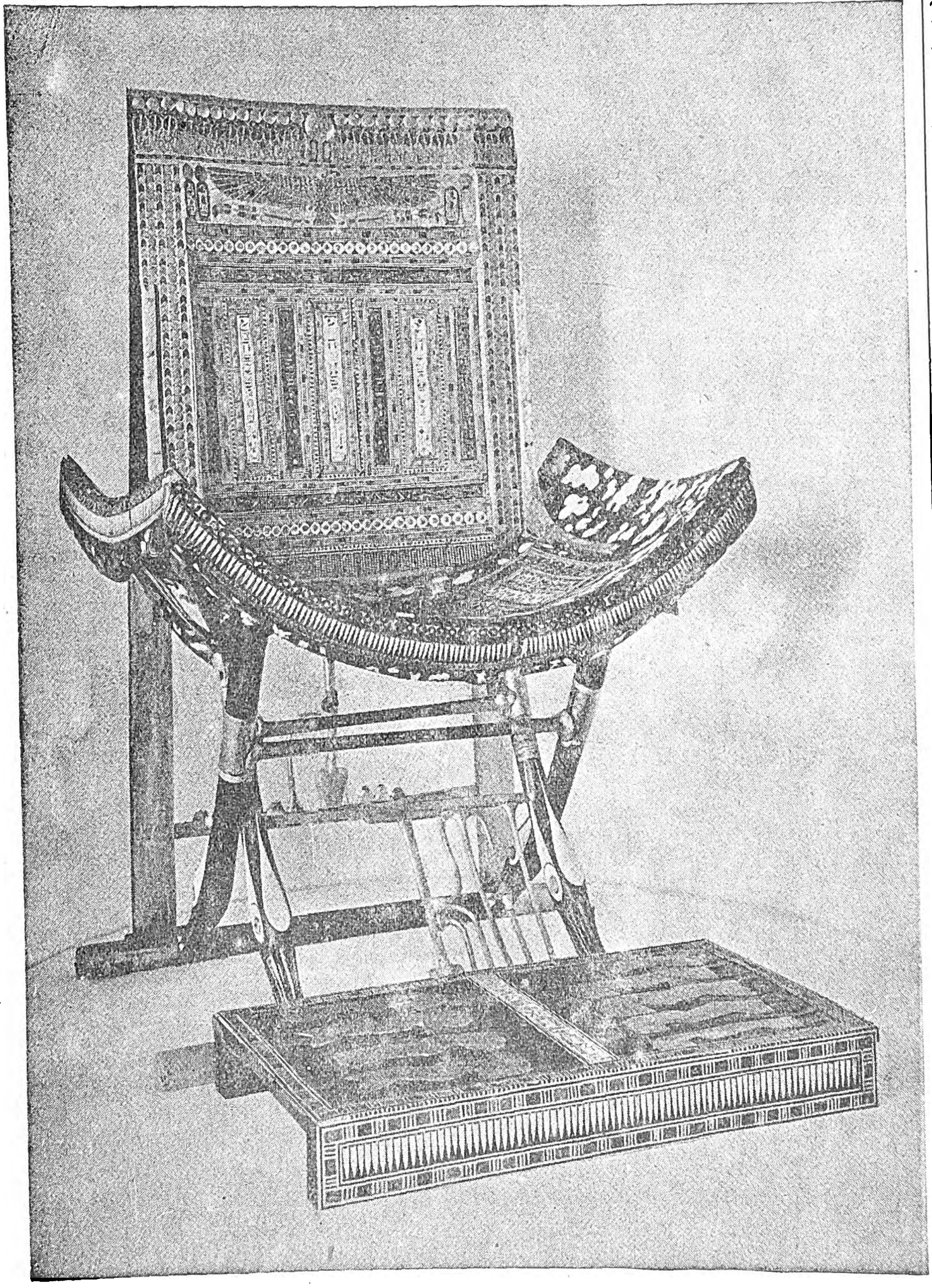

Ὁ θρησκευτικὸς θρόνος τοῦ Τουταγκχαμών.

θεοῦ Ἀτὸν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἄμμωνος καὶ τοῦ ἱερατείου του. Κατόπιν τούτου ἐγκατελείφθη ἡ νεόκτιστος πρωτεύουσα Τὲλ-ἐλ-Ἀμάρνα καὶ ἡ αὐλὴ ἐγκατεστάθη ἐκ νέου ἐν Θήβαις (1358). Ὁ Τουταγκχαμὼν ἐβασίλευσεν ἐν Θήβαις ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη. Ἀλλ' ἀσθενοῦς ὢν κράσεως κατήντησε φθιρικός, ὅπως τὸ ἀπέδειξεν ἡ ἐξέτασις τῆς μουμίας του. Ὅταν ἀπέθανεν ἄτεκνος, ἡ χήρα του, διὰ νὰ μὴ ἀπολέσῃ τὸν θρόνον, ἀπηυθύνθη εἰς τὸν βασιλέα τῶν Χιττιτῶν Δουσράταν, ζητοῦσα σύζυγον ἕνα τῶν υἱῶν του. Ἀλλ' ὁ ἀποσταλεὶς υἱὸς ἐδολοφονήθη μόλις ἐπάτησεν εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν ἔδαφος ὑπὸ πρακτόρων τοῦ Ἀϋ, ὅστις κατόπιν τούτου ἐγένετο βασιλεύς.

Ὁ τάφος τοῦ Τουναγκχαμὼν ἀνευρέθη ἄθικτος τῷ 1923 ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου Carter, ἐνεργήσαντος ἐρεύνας εἰς τὴν «Κοιλάδα τῶν βασιλέων» δαπάναις τοῦ λόρδου Carnavon. Ἀπὸ τὸν ἄπειρον πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κτερισμάτων, τὰ ὁποῖα κατέπληξαν τὸν κόσμον καὶ τώρα εὑρίσκονται εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν μουσεῖον τοῦ Καΐρου, καὶ τὴν πενιχρότητα τοῦ ὀρύγματος εἰς διαστάσεις καὶ κόσμησιν, συνεπέρανεν ὁ Carter ὅτι ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἐτάφη ἐσπευσμένως, διότι ὁ Ἀϋ ἠπείγετο νὰ βασιλεύσῃ προλαμβάνων πάντα ἀνταπαιτητήν. Γ. Λ. Α.

Τουτέλα (Tutela) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας, δεξιὰ τοῦ Ἴβηρος καὶ πρὸς τὴν Καισαραυγοῦσταν. Ταυτίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον Tudela τοῦ νομοῦ Ναβάρρας. Σ. Ε. Λ.

Τουτήλλα *βωμός* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τοποθεσία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Κορσικῆς μεταξὺ Ἀρτέμιδος λιμένος (Stagno di Diana) καὶ Τουόλα ποταμοῦ (*Πτολ.*. Γ, β, 5). Εὑρίσκεται κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ συγχρόνου Fiume Alto. Σ. Ε. Λ.

Τούτικον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Σαμνίου ἐν Ἰταλίᾳ, οὐχὶ διάφορος τῆς Aequum Tuticum τῶν Ὁδοιπορικῶν, κειμένη ἐπὶ τῆς Via Trajana μεταξὺ Βενεβέντου καὶ Αἰκῶν (Troja). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ὁ νῦν S. Eleutherio, οὐ μακρὰν τοῦ Castro Franco. Α. Θ. Σ.

Τουτικορίν, ἢ ***Τουττουκούντι*** (Tutikorin ἢ Tuttukudi) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰνδικῆς χερσονήσου. Κάτ. 44.522. Εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων σιδηροδρομικῶν κέντρων τῶν Ἰνδιῶν καὶ συνδέεται διὰ πυκνῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας μετὰ τῆς Κεϋλάνης, μεθ' ἧς διεξάγει ζωηρότατον ἐμπόριον. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν μαργαριτῶν. Ἐξάγει ἐπίσης βάμβακα, καφὲν καὶ ζαχαροκάλαμον. Μ. Δ. Θ.

Τουτίλας, ἢ ***Βαδουΐλας***. Ἡγεμὼν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (543—553). Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ἡγεμόνος Ἰλδιβάδου, ὅν, δολοφονηθέντα (542), διεδέξατο ὁ Ἐράριχος. Δολοφονηθέντος καὶ τούτου μετά τινας μῆνας, ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν ὁ Τουτίλας, ὅστις ἀμέσως συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του ἐβάδισε κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, οὓς ἐξηνάγκασε νὰ περιορισθῶσιν εἴς τινας μόνον ὀχυρὰς πόλεις (Φλωρεντίαν, Ραβένναν, Ρώμην, Περυσίαν, Δρυοῦντα, Ρήγιον, Τάραντα). Τῷ 546, κυριεύσας διὰ προδοσίας τὴν Ρώμην, ἔπεμψε πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν προτείνων εἰρήνην εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν Α', ὅστις ὅμως ἀπέρριψεν αὐτήν. Τὸ ἐπιὸν ἔτος οἱ Βυζαντινοὶ ἀνέκτησαν τὴν Ρώμην καθ' ὃν χρόνον ὁ Τουτίλας ἠσχολεῖτο εἰς διαφόρους ἀνὰ τὴν Νότιον Ἰταλίαν ἐπιχειρήσεις. Ἐπελθὼν κατόπιν οὗτος προσέβαλε κατ' ἐπανάληψιν αὐτὴν καὶ ἐν τέλει τὴν ἀνακατέλαβε διὰ προδοσίας, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 550, ὅτε προέτεινεν ἐκ νέου εἰρήνην, ἣν ὅμως καὶ πάλιν ἀπέρριψεν ὁ Ἰουστινιανός. Ὁ Τουτίλας, ὅπως θέσῃ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, ἐναυπήγησεν ἰσχυρὸν στόλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ καὶ δῃώσῃ τὴν Σικελίαν καὶ νὰ προσβάλῃ ἀπό τε ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὸν ὀχυρώτατον Ἀγκῶνα. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ βυζαντινὸς στόλος κατεναυμάχησε πρὸ τῆς Σενιγαλλίας τὸν γοτθικόν, συγχρόνως δὲ περίπου ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς, κατελθὼν διὰ ξηρᾶς εἰς Ἰταλίαν μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ (553), ἠνάγκασε τὸν Τουτίλαν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀγκῶνος καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Ταγίνας (ἀνατολικαὶ κλιτύες τῶν Ἀπεννίνων), ἔνθα συγκροτηθείσης μάχης συνετρίβη ὁ γοτθικὸς στρατός. Ὁ Τουτίλας φεύγων μετὰ τεσσάρων μόνον ἱππέων κατεδιώχθη ὑπό τινων Βυζαντινῶν καὶ τραυματισθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀπεσύρθη εἴς τι χωρίον, ἔνθα μετά τινας ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων του. Ν. ΚΑΣ

Τουτλίγγεν (Tuttlingen) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Ἄνω Σουηδίᾳ, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ὄχθης. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν. Κάτ. 16.300. Σ. Κ. Γ.

τοῦτο· οὐδ. τῆς δεικτικῆς ἀντων. *οὗτος*.

τουτοκαΐνη (ἡ) (Tutocainum) [*Φαρμ. Χημ.*]. Εἶναι τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας τῆς π-αμινοβενζοϋλοδιμεθυλαμινομεθυλοβουτανόλης. Κόνις λευκὴ διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, ἰσχυρᾶς ἀναισθητικῆς δυνάμεως καὶ ἐλαχίστης τοξικότητος. Δὲν ἐρεθίζει, δύναται νὰ ἀποστειρωθῇ εὐκόλως καὶ νὰ συνδυασθῇ μετὰ τῆς ἀδρεναλίνης. Χρησιμοποιεῖται ἐπὶ διαφόρων ἐπεμβάσεων πρὸς ἐσωτερικὴν ἀναισθησίαν. Κ. Γ. Μ.

τουτομάτες (αἱ) [*Βοτ.*]. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *παλλενὶς ἡ ἀκανθώδης* (βλ. λ. ἀστερίσκος).

τοῦτος, —η, —ο, καὶ ἐτοῦτος (κατὰ τὸ *ἐκεῖνος*) δημοτ., οὗτος, αὐτός· || μετὰ τοῦ προσσχηματισμοῦ δά: **τουτοσδά, τουτηδά, τουτοδὰ** ἐπὶ δείξεως, καθὰ ἡ ἀρχ. *ὅδε*.

Digitized by Google

Τουτουΐλα (Tutuila) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν νήσων Σαμόα, ἡ τρίτη κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ συμπλέγματος, ἀνήκουσα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ἔκτασις 133 τετρ. χλμ., κάτ. (1926) 6.616, πρωτ. *Λεώνη*. Ἔχει ἔδαφος ἡφαιστειογενές, ὕψους μέχρις 750 μ., καὶ παράγει κυρίως φοίνικας. Ἐν αὐτῇ κυριώτερον ἀγκυροβόλιον τῶν Σαμόας, τὸ *Πάγκο-Πάγκο*. χ. Δ.

Τουτοὺν λιμὰν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας (πλάτ. 40° 44' Β., μῆκ. 29°47' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), πιθανῶς ἡ *Λίβυσσα* τοῦ Πτολεμαίου (Ε, α, 13) καὶ Παυσανίου (Η, ια, 6). Σ. Ε. Λ.

Τουτούνια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς μικρασιατικῶν νησίδων ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κῶ (πλάτ. 36° 58' Β, μῆκ. 28° 14' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi). Ὑπὸ τῶν Τούρκων λέγονται καὶ *Σεγὶρ Ὀγλὰν Ἀνταλλάρ*, ὑπὸ δὲ τῶν ξένων Senunissi islands. Σ. Ε. Λ.

Τουτουντζάκης Νικόλαος (*Χατζῆ - Κοκόλης*). Κρὴς ἀγωνιστής, γεννηθεὶς ἐν τῷ χωρίῳ Αὐδοῦ Πεδιάδος τῷ 1821. Ἐπολέμησε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαυρογένους (1858) καὶ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1866 καὶ 1878 ὡς ἀρχηγὸς Πεδιάδος. Ἀπεβίωσε τῷ 1906. † Ρ. Τ.

Τουτούρης, Γεώργιος. Πρόκριτος Ἠπειρώτης, καταγόμενος ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου. Οὗτος μετὰ τοῦ ἐκ Συρράκου Ἰωάννου Κωλέττη καὶ ἄλλων ἐπαναστάτησαν τοὺς κατοίκους τῶν Καλαρρυτῶν καὶ τοῦ Συρράκου τὴν 1 Ἰουλίου τοῦ 1821. Ἀλλ' ὁ ἐν Ἰωαννίνοις εὑρισκόμενος Χουρσὶτ πασᾶς, ἀποστείλας στρατόν, κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν ἐντὸς ἐλαχίστων ἡμερῶν. Ὁ Τουτούρης μετὰ τῶν κατοίκων τῶν ἐπαναστατησάντων χωρίων κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Χ. Ι. Σ.

Τουτρούμωφ, Νικόλαος. Ρῶσος ζωγράφος (1849—1898). Τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων του εἶναι τοιχογραφίαι τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας τῶν Παρισίων. Θ. Β.

τούττι (ἰταλ. tutti=πάντες). Συνήθης μουσικὸς ὅρος, σημαίνων τὴν εἴσοδον τῆς ὅλης ὀρχήστρας ἢ τῆς χορῳδίας μετὰ τὸ *σόλο*. Γ. Σ.

Τοὺυ (Tuy) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ Ποντεβέντρα, παρὰ τὸν ποταμὸν Μίνιο. Κάτ. 13.484. Ἔχει πρακτικὴν γεωργικὴν σχολήν, διδασκαλεῖον, βιβλιοθήκην, γεωλογικὸν καὶ μεταλλευτικὸν μουσεῖον καὶ κτηνοτροφικὸν ἰνστιτοῦτον. Παράγει οἶνους, σιτηρά, ξυλείαν καὶ ἔχει βιομηχανίαν ἐπίπλων, σοκολάτας καὶ ζυμαρικῶν. Ἐν τῷ ποταμῷ Μίνιο διεξάγεται σημαντικὴ ἁλιεία, ἰδίως σολομῶν. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, ἡ Tyde ἢ Tude τῶν Ρωμαίων, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Διομήδους, υἱοῦ τοῦ Τυδέως, βασιλέως τῆς Αἰτωλίας, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τροίας. Ἀκμάζουσα ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, τῶν Βησιγότθων καὶ τῶν Μουσουλμάνων, ἐγένετο πολλάκις θέατρον αἱματηρῶν ἀγώνων μεταξὺ Καστίλλης καὶ Πορτογαλίας. Κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν πόλιν τῷ 1809. Μ. Δ. Β.

Τοὺφ μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Καραμανίας, ἀνατολικῶς τοῦ Καστελλορίζου (πλάτ. 36° 07' Β, μῆκος 29° 45' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Karaburnu). Εἶναι αἱ *Ἀπέρλαι* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

τούφα (ἡ)· μέρος τῆς κόμης ὡς σύνολον, οἱονεὶ δέσμη: «μοῦ ἔβγαλε μιὰ τούφα μαλλιά» ‖ καθόλου, δέσμη, φούντα (γαλλ. touffe).

τουφέκι (τό)· δημοτ. πυροβόλον ὅπλον φορητόν, μετὰ κάννης χειροπληθοῦς: «τουφέκι κυνηγίου, — ἐμπροσθογεμές, — ὀπισθογεμές» κατὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν *τυφέκιον*.

τουφεκιὰ (ἡ)· πυροβολισμὸς καὶ ὁ ἐκ τούτου κρότος: «ἀκούονται τουφεκιές».

τουφεκίζω· βάλλω, πυροβολῶ, φονεύω διὰ τυφεκίου: «ἐτουφέκισαν τοὺς λῃστάς» κατὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν *τυφεκ-ίζω*.

Τουφεκτζῆμπασης, Βασίλειος· βλ. λ. *Βασίλειος* Τουφεκτζῆμπασης.

τουφεκτζῆς (ὁ) καὶ *τουφεξῆς* (τουρκ. *τιφενκτζής*)· κατασκευαστὴς τυφεκίων, ὁ ὡπλισμένος διὰ τυφεκίου.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β' (1876—1909) *τουφεκτζῆδες* ἐλέγοντο οἱ ἰδιαίτεροι φύλακες ἢ σωματοφύλακες τῶν ἀνακτόρων, σχηματισθέντες εἰς ἰδιαίτερον λόχον μὲ ἀρχηγὸν ἀντιστράτηγον, τὸν τουφεκτζῆ-μπασῆ, πρόσωπον ἔχον μεγίστην ἐπιρροήν, ἅτε θεωρούμενον ὁ φρουρὸς τῆς ζωῆς τοῦ σουλτάνου. Οἱ τουφεκτζῆδες οὗτοι ἦσαν ὅλοι Ἀλβανοί. Ν. Μ.

Τούφιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θηβαΐδος ἐν τῇ Ἄνω Αἰγύπτῳ, κειμένη ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Νείλου πρὸ τῶν Θηβῶν. Α. Θ. Σ.

Τόϋφφελ (Teüffel), **Γουλιέλμος-Σιγισμοῦνδος**. Γερμανὸς ἑλληνιστὴς (1820—1878). Καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης, διέθεσε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου αὐτοῦ εἰς τὴν συνέχειαν τῆς τοῦ Αὐγούστου Pauly «Real-Encyclopädie», ἥτις ἤρξατο ἐν Στουτγάρτῃ τῷ 1839. Ἁμιλλώμενος πρὸς τὸν Bernhardy, συνέγραψε ρωμαϊκὴν γραμματολογίαν (1870), ἧς ἡ τετάρτη ἔκδοσις ἀνεθεωρήθη καὶ συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ L. Schwabl (1882). Γ. Κ. Γ.

Τούχουλα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Π ὕκ...* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Τόφαλος, Δημήτριος. Ἕλλην ὀλυμπιονίκης εἰς τὴν ἄρσιν βαρῶν κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1906. Ἔκτοτε μετέβη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐλευθέραν πάλην, ὡς ἐπαγγελματίας παλαιστής, χωρὶς νὰ εὐδοκιμήσῃ, λόγῳ τοῦ ἀκαταλλήλου διὰ τὸ ἀγώνισμα σώματός του. Ὁ Τόφαλος, ἀποτυχὼν εἰς τὴν προσπάθειάν του ταύτην, κατέληξε νὰ γίνῃ μικροοργανωτὴς παλαιστικῶν ἀγώνων διὰ νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Δ. Κ.

Τοφάνα (Monte Tofana) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νοτίῳ Τυρόλῃ, δεσπόζον τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀμπέτσο. Ἔχει τρεῖς κορυφάς, ἡ ὑψηλοτέρα τῶν ὁποίων ἔχει ὕψος 3 241 μ., προσιτὴ εἰς τοὺς ἀλπινιστὰς διὰ τῆς Κορτίνα ντ' Ἀμπέτσο. Μ. Δ. Β.

τοφιελδία (ἡ) (Tofieldia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ εἰς τὰς παρὰ τὰς Ἄνδεις ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

τόφοι (οἱ) (Tophus) *[Ἰατρ.]*. Ἐνῷ ἐπὶ φυσιολογικῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης τὸ οὐρικὸν ὀξὺ καὶ τὰ ἅλατα αὐτοῦ κυκλοφοροῦν ὡς διαλυτὰ μορφαὶ καὶ ἀποβάλλονται διὰ τῶν ἀποκριτικῶν ὀργάνων, καὶ δὴ τῶν νεφρῶν, ἐπὶ οὐρικῆς ἀρθρίτιδος, συνεπείᾳ οὐχὶ ἀκριβῶς γνωστῆς ἀνωμαλίας τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, ἐπέρχεται εἰς τὸν ὀργανισμὸν παροξυντικὴ κατακράτησις κρυστάλλων οὐρικοῦ ὀξέος καὶ ἀλάτων αὐτοῦ. Ταῦτα ἐναποτίθενται κυρίως εἰς τὰ πτερύγια τῶν ὤτων, εἰς τοὺς χόνδρους τῶν ἀρθρώσεων, τοὺς θυλάκους αὐτῶν καὶ προκαλοῦσι πόνους καὶ φλεγμονώδη φαινόμενα, καλοῦνται δὲ τόφοι. Ι. Λ. Α.

τόφος (ὁ) *[Ὀρυκτ.]*. Πέτρωμα ἰζηματογενές, τὸ ὁποῖον, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως καὶ τῆς ὀρυκτολογικῆς του συστάσεως, διακρίνεται εἰς *ἡφαίστειον τόφον* καὶ εἰς *ἀσβεστολιθικὸν τόφον*.

Ἡφαίστειος τόφος (Vulkanischer Tuff) ὀνομάζεται τὸ πέτρωμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ συμπαγὲς συσσωμάτωμα ἀπὸ λιθάρια, ἄμμον καὶ σποδόν. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἐκτινάσσεται ἐκ τῶν ἡφαιστείων κατὰ τὰς περιόδους τοῦ παροξυσμοῦ αὐτῶν, ὡς πρὸς τὴν ὀρυκτολογικήν του δὲ σύστασιν εἶναι ὅμοιον πρὸς τὴν ἀντίστοιχον λάβαν, ἡ ὁποία, ὡς ἔχουσις τοῦ αὐτοῦ ἑκάστοτε παροξυσμοῦ, σχηματίζει τὰ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα.

Ἀσβεστολιθικὸς τόφος (Kalktuff) εἶναι πέτρωμα ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου εἰς μᾶζαν στιφρὰν ἢ πορώδη, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἐξ ἀποθέσεων θερμῶν ἰδίως ὑδάτων ὡς ἴζημα χημικόν. Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς ἀσβεστολιθικὰς περιοχάς, καθὼς καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐμφανίζονται θερμαὶ πηγαί.

Παράδειγμα ἐμφανίσεως ἀσβεστολιθικῶν τόφων εἰς θερμὰς πηγὰς παρατηρεῖται ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν Αἰδηψόν. Οἱ τόφοι οὗτοι χρησιμοποιοῦνται μάλιστα ὡς ἄριστοι οἰκοδομήσιμοι λίθοι. Ἡφαίστειοι τόφοι ἐμφανίζονται εἰς τὰς ἡφαιστειογενεῖς περιοχάς. Οὕτω τὸ ἡφαιστειογενὲς συγκρότημα τῶν νήσων τῆς Μήλου ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοιούτους τόφους. Γ. Β.

τόφος (ὁ) *[Ἰατρ.]* βλ. *τόφοι*.

Τοφότε (Tovote), **Χάϊντς**. Γερμανὸς μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1864. Θεωρεῖται ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος ἐν Γερμανίᾳ τῆς λεγομένης ἐλαφρᾶς λογοτεχνίας. Τὰ ἔργα του, ἐρωτικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον περιεχομένου καὶ τολμηρῶς ἐλευθεριάζοντα, σημειώνουσιν ἐξαιρετικὴν ἐκδοτικὴν ἐπιτυχίαν. Ἔγραψε τὰ μυθιστορήματα: «Τὸ θερμὸν αἷμα», «Τὸ τέλος τῆς ἀγάπης», «Ἡ δεσποινὶς Γκρίζεμπαχ», «Ἀνοιξιάτικη θύελλα», «Μητέρα» κ. ἄ. Λ. Κ.

Τοχάνι (Tohani) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα ἐν τῷ ΝΔ τμήματι τοῦ νομοῦ Μπουζέου τῆς Ρουμανίας, ἔχον πρωτεύουσαν τὸ *Μιζὶλ* (κάτ. 53.005). Σ. Κ. Γ.

τοχαρικὴ *[Γλωσσολ.]*. Καλεῖται ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν κείμενά τινα ἀνευρεθέντα εἰς τὸ σινικὸν Τουρκεστὰν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος καὶ ἀποτελοῦντα ἀποσπάσματα ἔργων ἰατρικῶν καὶ θρησκευτικῶν (βουδικῶν), τῶν δευτέρων κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς σανσκριτικῆς. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, καθὼς καὶ ἡ γραφὴ τῶν σηθεντων κειμένων διὰ τοῦ ἰνδικοῦ ἀλφαβήτου, διηυκόλυνεν ἀρκούντως τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν. Ἡ γλῶσσά των δὲν εἶναι ὁμοιόμορφος. Φαίνεται ὅτι ἐγράφησαν εἰς δύο διαφόρους τοχαρικὰς διαλέκτους, τὰς ὁποίας διακρίνουν εἰς *τοχαρικὴν Α*. καὶ εἰς *τοχαρικὴν Β* ἢ ἄλλως εἰς τὴν *τουρφανικὴν τοχαρικὴν* καὶ εἰς τὴν *κουτσχικὴν τοχαρικήν*, ὀνομασθείσας οὕτως ἐκ τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνευρέθησαν τὰ μνημονευθέντα κείμενα. Πότε ἔπαυσε νὰ ὁμιλῆται ἡ τοχαρικὴ δὲν γνωρίζομεν. Τοῦτο μόνον εἶναι ἐξηκριβωμένον ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν γλωσσικῶν μνημείων της, ὅτι ἡ ρηθεῖσα γλῶσσα εἶναι μία ἐκ τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν (ἢ ἄλλως ἰνδοευρωπαϊκῶν κολουμένων) καὶ ἑπομένως συγγενὴς πρὸς τὴν ἰνδικήν, τὴν περσικήν, τὴν ἀρμενικήν, ἑλληνικήν, λατινικὴν κλπ. Ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ἐξελίξεως τῶν ἰαπετικῶν ὑπερῳοχειλικῶν λεγομένων συμφώνων, ἡ τοχαρικὴ ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λεγομένων «centum-γλωσσῶν», εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ ἑλληνική, ἡ λατινική, ἡ κελτικὴ καὶ ἡ γερμανική, ἤτοι αἱ δυτικαὶ ἰαπετικαὶ γλῶσσαι.

Ἡ τοχαρικὴ ἐκλήθη οὕτως ἐκ τοῦ παρὰ Στράβωνι ὀνόματος τῶν *Τοχάρων*, λαοῦ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ὅστις παρὰ μὲν τῶν Ἰνδῶν ἐκαλεῖτο Tukhara, παρὰ δὲ τῶν Σινῶν (ἢ Κινέζων) Tu-hu-la. Καὶ παρὰ τῷ Παχυμέρει μνημονεύονται οἱ Τόχαροι, «οὓς ἡ κοινὴ Ἀταρίους λέγει συνήθεια».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sieg-Siegling*, Tocharisch (=Sitzungsber. der kön. preuss. Akad. der Wissenschaften, Berlin 1908 σελ. 915—9 4).—*A. Meillet*, Le tocharien (=Indogermanisches Jahrbuch I (1914) σελ. 1 κ ἑξ.).—*E. Smith*. Tocharisch (Christiania 1911).—*S. Lévi - A. Meillet*, Étude des documents tokhariens de la mission Pelliot (=Journal Asiatique τοῦ 1911 κ. ἑξ. καὶ ἐν Mémoires de société de linguistique de Paris XVII—XVIII). Γ. Α. Π.

Τόχαροι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σκυθικὸς νομαδικὸς λαὸς τῆς Βακτριανῆς, κατοικῶν ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Ὤξου ποταμοῦ (Amou-Daria). Ὁρμηθέντες ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἀσίων, Πασιανῶν καὶ Σακαραύλων, ἀφήρεσαν ἀπὸ τὸ ἡγεμόνος τῆς Βακτριανῆς καὶ Ἰνδιῶν Εὐκρατίδου τὴν Βακτριανὴν περὶ τὸ 157 π. Χ., ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰ τὰ Βάκτρα, τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Τόχνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος. Κάτ. 700. Α. Κ. Α.

Τοχοβα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παλιονέλληνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τοψὶν *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γέφυρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Τὸ χωρίον *Τοψὶν* ἐνέχει σημασίαν ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, διότι εὑρίσκεται ἐπὶ κόμβου συγκοινωνιῶν παρὰ τὴν διασταύρωσιν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς συνδεούσης τὴν βόρειον μετὰ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἁμαξιτοῦ συνδεούσης τὴν κεντρικὴν μετὰ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, ἐγγύτατα δὲ (εἰς 3 χλμ. ἀπόστασιν) τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις συνδέει αὐτὸ μετὰ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον (1912), εὐθὺς μετὰ τὴν προσπέρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ, ἐν Τοψὶν ἐγκατεστάθη τὸ ἑλληνικὸν γενικὸν στρατηγεῖον, καὶ ἐκεῖ διεξήχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου, τὸ λυκόφως τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1912, αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Χασὰν Ταξὶν πασᾶ περὶ παραδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ στρατηγεῖον παρέμεινεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο μέχρι τῆς χαραυγῆς τῆς 26ης Ὀκτωβρίου. Ν. Θ. Κ.

Τψὰ (Tpsa bay) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν σημειοῦται εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας (206: Channels of Corfu: πλάτ. 39° 42' Β, μῆκ. 19° 52' Ἀν.) ὁ πρὸς Β. τῆς πόλεως Κερκύρας ὅρμος Ἴψος. Σ. Ε. Λ.

τρὰ (ἡ) (τουρκ. *τρά*=κλωστή). Λεπτὸν μετάλλινον ἔλασμα, ὡς νῆμα, ἀργυροῦν ἢ ἐπίχρυσον, εἰς μῆκος μέτρου, δεσμίδες τοῦ ὁποίου θεωροῦνται ἀπαραίτητοι εἰς τὸν διάκοσμον τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πέπλου τῆς νύμφης. Ἄλλως: *τέλι*.

τράβα (ἡ) (ἰταλ. trave). Μεγάλη δοκὸς ὑποστηρίζουσα στέγην ἢ πάτωμα ‖ *ἀρχιτράβα*, κυρία ὁριζοντία δοκὸς πατωμάτων ἢ στέγης.

τραβάκκα (ἡ)· κωνοειδὴς σκέπη οἰκιῶν ‖ σκέπασις ἢ στέγη τοῦ ἀνεμομύλου ‖ ὀξυκόρυφος καμάρα ὑποβαστάζουσα στέγην.

τράβαλα (τά), καὶ *τράβαλα*· δημοτ., περιπέτειαι, στενοχωρίαι, δυσάρεστοι ἀπασχολήσεις: «ἔχω —, περνῶ ντράβαλα».

Τράβαλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Λυκίᾳ, τῆς ὁποίας σῴζονται ἀργυρᾶ νομίσματα ἐν συμμαχίᾳ τῆς Κράγου. Α. Θ. Σ.

Τραβανκὸρ (Travancore) *[Γεωγρ.]*. Ἰθαγενὲς κράτος τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐκτεινόμενον ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς χερσονήσου τοῦ Ντεκκάν. Ἔκτασις 10.830 τ. χλμ.,

Digitized by Google

κάτοικοι 4.000 000, πρωτ. *Τριβαντράμ*. Εἶναι ἓν τῶν μᾶλλον προηγμένων ἰθαγενῶν κρατῶν τῆς χώρας, παράγει δὲ πέπερι, καφέν, κοκκοφοίνικας, κόμμι κλπ. Χ. Δ.

τραβάντ (travade) *[Ναυτ. Μετεωρ.]*. Διεθνὴς ὅρος σημαίνων στροβιλώδη καταιγίδα ἢ λαίλαπα βραχείας διαρκείας μετὰ ὑετοῦ, βροντῶν καὶ ἠλεκτρικῶν φαινομένων τῆς ἀτμοσφαίρας. Εἶναι εἶδος *τορνάδος* τοῦ Γουϊναϊκοῦ κόλπου. Σ. Ε. Λ.

Τραβασαριάνικα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λειβαδίου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 36.

τραβατζάρισμα (τό) δημοτ., μετάγγισις ὑγροῦ ἀπὸ δοχείου εἰς δοχεῖον, οἴνου ἢ ἐλαίου.

τραβατζάρω· δημοτ., μεταγγίζω ἀπὸ δοχείου εἰς δοχεῖον, ἰδίᾳ ἐπὶ οἴνου καὶ ἐλαίου.

Τράβε (Trave) *[Γεωγρ.]*. Παράκτιος ποταμὸς τῆς Γερμανίας, ἐν Σλέσβιχ-Ὁλστάϊν καὶ Λυβέκη, μήκους 112 χλμ., πηγάζων παρὰ τὸ Σβινκοῦλεν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Λυβέκης, παρὰ τὸ Τραβεμύντε. Συνδέεται μετὰ τοῦ Ἔλβα ποταμοῦ διὰ διώρυγος. Θ. Κ.

τραβέα (λατιν. trabea) *[Ἀρχ. Βίος]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ πολυτελὴς καὶ πολύτιμος ρωμαϊκὴ χλαμύς, σχοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς λατινικῆς λέξεως trabs (=δοκός, ταινία), διότι κύριον γνώρισμα αὐτῆς ἦσαν αἱ ταινίαι, ἤτοι παρυφαί. Ἦτο παραλλαγὴ τῆς τηβέννου καὶ ἐφορεῖτο ἐν ἀρχῇ μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων, ἐρυθρὰ καὶ ἐν μέρει λευκή, εἶτα δ' ὑπὸ τῶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας ἐν Ρώμῃ, διαδεχθέντων τοὺς βασιλεῖς ὑπάτων, ἰδίᾳ μάλιστα ὅταν οὗτοι ἤνοιγον δι' ἐπισήμου τελετῆς τὰς θύρας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰανοῦ, ὑπὸ τῶν Σαλίων ἱερέων, ὑπὸ τῶν οἰωνοσκόπων, ἐρυθρὰ καὶ κροκωτὴ καὶ ὑπὸ τῶν ἱππέων, μετεχόντων ἐν ἐπισήμοις τελεταῖς. Ἡ τραβέα ἐφορεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ μέχρι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ε. ΔΙ. Κ.

Τραβὲρ (Travers) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν γραφικωτέρων κοιλάδων τοῦ ἑλβετικοῦ Ἰούρα ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Νευσατέλη. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρόϋς, διέρχεται δὲ δι' αὐτῆς ἡ ἀπὸ Ποντάρλιὲ εἰς Νευσατέλην σιδηροδρομικὴ γραμμή. Χ. Δ.

Τράβερς (Travers), *Βενιαμίν*. Ἄγγλος χειρουργὸς τοῦ Λονδίνου (1783—1858). Μαθητὴς τοῦ Astley Cooper, διετέλεσε χειρουργὸς τοῦ ἰνδικοῦ στρατοῦ, χειρουργὸς τοῦ νοσοκομείου Ἁγίου Θωμᾶ (1815), πρόεδρος τῆς βασιλικῆς ἰατρο-χειρουργικῆς ἑταιρείας, ἔκτακτος χειρουργὸς τοῦ βασιλέως (1837) καὶ χειρουργὸς τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου. Χειρουργὸς καὶ ὀφθαλμολόγος ἐν ταὐτῷ, ἔσχε πολλὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐξάσκησιν ἀμφοτέρων τῶν κλάδων, εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τῶν ὑδραργυρικῶν σκευασιῶν διὰ τὴν ἰρῖτιδα, ἐσπούδασε τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀπολινώσεων τῶν μεγάλων ἀρτηριῶν, τὴν ἐντερικὴν περίσφιγξιν κλ. Ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «An inquiry into that disturbed state of the vital fonctions usually denominated constitutional irritation» (1824) καὶ «A further inquiry concerning constitutional irritation and the pathology of the nervous system» (1834). Ο. Ρ.

— **Τράβερς** (Travers), *Τουΐς*. Ἄγγλος νομοδιδάσκαλος καὶ διεθνολόγος (1809—1897). Διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης, ἐδίδαξεν ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ 1842—1847. Ἀπὸ τοῦ 1852 ἤρξατο διδάσκων τὸ διεθνὲς δίκαιον εἰς τὸ βασιλικὸν κολλέγιον τοῦ Λονδίνου. Βραδύτερον ἀνέλαβεν ἀνώτατα δικαστικὰ καθήκοντα ἐν τῇ χώρᾳ του, ἐξεπλήρωσε δὲ καὶ οὐκ ὀλίγας ἐπισήμους ἀποστολάς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Μετέσχεν ὡς νομικὸς σύμβουλος τῆς ἀγγλικῆς ἀντιπροσωπείας, τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Βερολίνῳ ἀφρικανικῆς συνδιασκέψεως (1884—1885), δι' ἧς ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς τὸ ἀνεξάρτητον κράτος τοῦ Κόνγκο, τοῦ ὁποίου καὶ συνέταξε σχέδιον πολιτικοῦ Συντάγματος. Ἐδημοσίευσε: «Μαθήματα περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ διεθνοῦς δικαίου» (1856), «Δίκαιον τῶν ἐθνῶν» (1861), «Δίκαιον τῶν ἐθνῶν ἐν καιρῷ πολέμου» (1863) κτλ. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

τραβέρσα (ἡ)· δημοτ., διαδοκίς, ζύγωμα, τὸ συνδέον ἢ συγκρατοῦν δύο τινά, οἷον τὰς σιδηροδρομικὰς τροχιὰς παραλλήλως: «τραβέρσες ξύλινες, — σιδερένιες».

— *[Ναυτ.]* Βλ. *διάπηγμα* καὶ *ζυγίδες*.

τραβερσάδα (ἡ)· ναυτ., ὁ πλοῦς μεταξὺ δύο λιμένων, οὓς διαχωρίζει μεγάλη θάλασσα: «τραβερσάδα Μάλτα-Γιβραλτάρ» || κατ' ἐπέκτασιν ὁ διάπλους τοιαύτης θαλάσσης ἢ ὠκεανοῦ || ἐπιρρηματικῶς καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «μὲ τὸ μῆνα» μίσθωσιν· ἡ ναυτολόγησις πληρώματος ἐμπορικοῦ πλοίου μὲ συμφωνίαν ἀποζημιώσεως διὰ τὸν ὑπὸ ἐκτέλεσιν πλοῦν μόνον. Σ. Ε. Λ.

Τραβερσάρι (Traversari), *Ἀμβρόσιος*. Γεννηθεὶς ἐν Portico τῆς περιοχῆς τῆς Ραβέννης κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐν Φλωρεντίᾳ τάγμα τῶν Καμαλδολινῶν, οὗτινος κατόπιν ἐγένετο ἀρχηγός. Διαπρεπὴς θεολόγος καὶ διπλωμάτης, ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσύνοδον τοῦ 1438. Ἀποθανὼν τῷ 1439, ἑορτάζεται ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 20 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

τραβερσάρω· δημωδ. ναυτ., ἐκτελῶ τραβερσάδαν, διαπλέω || ἀντιβάλλω τὴν κέρκον τοῦ ἐπιδρόμου, τὰ ἡμιόλια ἢ τοὺς ἀρτέμονας || μασχαλίζω τὴν ἄγκυραν. Σ. Ε. Λ.

τραβέρσο· δημωδ. ναυτ., τὸ ἀπὸ τοῦ πλαγίου (ἰταλ. traverso) δέχεσθαι τὸν ἄνεμον καὶ τὸ κῦμα, κυρίως δὲ πᾶν εἶδος ἀντιμονῆς· γενικῶς, «στέκω τραβέρσο» ἀντιμένω· «μένω τραβέρσο» ὁμοίως· «σταίνω τραβέρσο» στρέφω τὸ πλοῖον ὅπως ἔλθῃ εἰς θέσιν ἀντιμονῆς. Σ. Ε. Λ.

τραβερσώνω δημωδ. ναυτ., φέρω τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τοῦ πλοίου εἰς τὴν κατάλληλον γωνίαν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ κύματος, ὅπως τὸ πλοῖον σταθῇ τραβέρσο || τίθεμαι εἰς ἀντιμονὴν οἰακιστὴν ἢ βεβιασμένην. Σ. Ε. Λ.

τραβερτίνης (Travertin) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἰζηματογενὲς ἀσβεστολιθικόν. Καθιζάνει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ θερμὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα φέρονται πλούσια εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, σχηματίζει δὲ συνήθως μάζας πορώδεις μὲ καταφανῆ τὰ ἀποτυπώματα φυτικῶν ἰδίως οὐσιῶν, τὰς ὁποίας ἐγκλείει εἰς κατάστασιν ἀπολιθώσεως. Ἔχει χρῶμα ἀνοικτὸν καὶ σπανίως ὑπέρυθρον ἢ μαυρωπόν, συνεπείᾳ προσμίξεων σιδήρου ἢ μαγγανίου. Ἀπαντᾷ εἰς αὐτοτελῆ στρώματα κατὰ τὸ πλεῖστον νεογενοῦς ἡλικίας, ἀποτελεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄριστον οἰκοδομήσιμον ὑλικὸν εἴτε κατόπιν κατεργασίας αὐτοῦ εἰς ἀγκωνάρια, εἴτε καὶ πρὸς ἄμεσον χρησιμοποίησιν ὑπὸ μορφὴν ἀργῶν λίθων. Γ. Β.

τραβετζάρω· ἄλλως *τραβατζάρω* (βλ. λ.).

τράβηγμα (τό), καὶ *τραύνημα*· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τραβῶ, ἕλκυσις: «τράβηγμα ἀπὸ τὸ χέρι, — ἀπὸ τὸ ποδάρι», «τὰ ἀφτιά του θέλουν τράβηγμα» || τὸ νὰ ἀποσύρῃ τις, νὰ λαμβάνῃ κατὰ διαλείμματα: «τράβηγμα χρημάτων ἀπὸ τὴν τράπεζαν, — ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὴν ἀποθήκην, οἴνου ἢ ἐλαίου ἀπὸ τὰ δοχεῖα κ.τ.τ.» || τυπογρ., ἑκάστη μονὰς τυπουμένων τῆς αὐτῆς φόρμας, γαλλ. tirage, διὰ μετὰ τὴν πρώτην χιλιάδα: «ἐσυμφωνήσαμε 700 δραχμὰς στοιχειοθέτικα καὶ 80 τὸ τράβηγμα» || ἐμπορικῶς, ἔκδοσις συναλλαγματικῆς.

τραβηκτική (ἡ). Ὀνομασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν συνήθως δηλοῦται ἐν τῇ πράξει ἡ *συναλλαγματική* (βλ. λ.). Ι. Α. Β.

τραβηχτός, —ή, —ό, καὶ *τραυηχτός*· δημοτ., ὁ διὰ τραβήγματος ἀποτελεσθείς: «νὰ τὸ ράψῃς τραβηχτό», δηλαδὴ ἐντείνων τὸ ὕφασμα.—Ἐπίρρ. *τραβηχτά*.

«Τραβιάτα» (ἡ, La Traviata). Μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις (ποίησις Πιάβε, μουσικὴ Βέρντι), ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τοῦ «Φοίνικος» τῆς Βενετίας τῇ 6 Μαρτίου 1853. Ἡ ὑπόθεσις, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἔργου «Ἡ κυρία μὲ τὰς καμελίας» τοῦ Ἀλ. Δουμᾶ (υἱοῦ), παρουσιάζει τὸν Ἀλφρέδον ἐρωτευμένον βαθέως μὲ τὴν κυρίαν τοῦ ἡμικόσμου Βιολέτταν, ἥτις χάριν τοῦ ἔρωτός της ἐγκαταλείπει τὸν κόσμον τῶν ἀπολαύσεων, εἰς ὃν ἔζη μέχρι τότε. Ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλφρέδου καταπείθει τὴν Βιολέτταν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἐραστήν της, ἵνα μὴ γίνῃ ἐμπόδιον εἰς τοὺς γάμους τῆς κόρης του καὶ ἀδελφῆς τοῦ Ἀλφρέδου. Οὗτος εὑρίσκεται ἐν ἀγνοίᾳ τῆς γενναιόφρονος πράξεως τῆς Βιολέττας, ὅταν δὲ βραδύτερον τὴν συναντᾷ εἴς τινα συγκέντρωσιν, τὴν προσβάλλει δημοσίᾳ. Κατὰ τὴν τελευταίαν πρᾶξιν ἡ Βιολέττα ἀποθνήσκει ἐξηντλημένη ἐκ φθίσεως, ἐνῷ ὁ Ἀλφρέδος ἔχει πληροφορηθῆ τὴν ὑπερτάτην θυσίαν της. «Ἡ Τραβιάτα» κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἐμφάνισιν ἀπέτυχεν. Ἐν ἔτος ὅμως βραδύτερον τὸ ἔργον ἐθριάμβευσεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν ἓν ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων μελοδραμάτων τοῦ Βέρντι. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων σελίδων τῆς «Τραβιάτας» εἶναι ἡ σκηνὴ τοῦ συμποσίου ἐκ τῆς πρώτης πράξεως, ἡ ἐρωτικὴ διῳδία τοῦ Ἀλφρέδου καὶ τῆς Βιολέττας, τὸ φινάλε τῆς πρώτης πράξεως, ἡ ἄρια τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀλφρέδου ἐκ τῆς δευτέρας πράξεως, τὸ φινάλε τῆς τρίτης πράξεως, ἡ ἄρια τῆς Βιολέττας κατὰ τὴν τελευταίαν πρᾶξιν κτλ. Γ. Σ.

Τραβιζύη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Διάφορος ὀνομασία τῆς θρακικῆς πόλεως *Βιζύης*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας Αἱμιμόντου, ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως. Α. Θ. Σ.

τραβισία (ἡ) (Travisia) *[Ζωολ.]*. Γένος ζωοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφηλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ θαλασσίων σκωλήκων, ἀπαντώντων κυρίως εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Τραβὸ (Travot), *Ἰωάννης, βαρῶνος ντὲ*—. Γάλλος στρατηγὸς (1767 — 1836). Καταταχθεὶς ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ὑπὸ τὸν Ὥς, προήχθη τάχιστα εἰς ὑποστράτηγον καὶ σταλεὶς εἰς τὴν δυτικὴν Γαλλίαν κατηύνασε τὰ πνεύματα. Τῷ 1805, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ καὶ γενόμενος γερουσιαστής, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Λισσαβῶνος. Τῷ 1809 ἐπολέμησεν ἐπὶ κεφαλῆς μεραρχίας ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἐπὶ τῆς παλινορθώσεως ἰδιώτευσε. Συλληφθεὶς αἴφνης τῷ 1816 παρεπέμφθη εἰς τὸ στρατοδικεῖον, κατηγορούμενος διὰ τὰς ἐν Βανδέᾳ ταραχάς, καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἔτυχε μὲν χάριτος ἕνεκα τῆς ἐγερθείσης ἐθνικῆς ἀγανακτήσεως, ἀλλ' ἡ χάρις περιωρίσθη εἰς εἰκοσαετῆ εἱρκτήν. Ὁ Τραβό, παραφρονήσας ἐν τῇ εἱρκτῇ, ἀπελύθη μετὰ τριετῆ φυλάκισιν, ἀλλὰ δὲν ἀνέκτησε πλέον τὰς φρένας. Θ. Β.

τραβῶ, —ᾷς κλ. καὶ *τραβάω*, ἀόρ. *ἐτράβηξα—ἐτραβήχτηκα*, παθ. μετχ. *τραβηγμένος* (ὀρθογραφεῖται καὶ *τραυῶ*)· ἕλκω, σύρω: «τραβῶ τὴ βάρκα 'ς τὴν ἄμμο», «τὸ ἄλογο τραβάει τὸ κάρρο», «μὲ τράβηξε ἀπὸ τὸ μανίκι καὶ μ' ἔσχισε», «τὸ τραβάει ἀπὸ τὴν οὐρά, — ἀπὸ τ' ἀφτί» || φρ. «τὸν τραβᾷ ἀπὸ τὴ μύτη» τὸν ἄγει καὶ τὸν φέρει || φρ. «τραβῶ μαχαίρι, — σπαθί, — ξίφος» ἕλκω ἀπὸ τῆς θήκης του, ἀρχ. σπῶμαι: «ἐτράβηξε μαχαίρι 'ς τὸν πατέρα του, — 'ς τὸν ἀδελφό του» || συνεκδ., ἐπὶ παντὸς ὅπλου: «ἐτράβηξε τὸ κουμπούρι, —τὸ τουφέκι» || «ἐτράβηξε μιὰ τουφεκιά» ἄλλως «ἔριξε —» || φρ. «τραβῶ κουπί» κωπηλατῶ || ἀντλῶ, λαμβάνω δι' ἀντλήσεως: «τραβῶ κρασὶ ἀπὸ τὸ βαρέλλι, —λάδι ἀπὸ τὸ πιθάρι» || «τραβῶ νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι» ἀντλῶ || ροφῶ, ἀπορροφῶ: «τραβᾷ σὰν τὸ σφουγγάρι», «τὸ στουπόχαρτο τραβᾷ τὸ μελάνι» || ἐντεῦθεν, «τραβῶ κρασί» πίνω κρασὶ καὶ ἀπολύτως «τὸ τραβᾷ» ἢ «τὸ τραβᾷ ἡ καρδοῦλα του» εἶναι οἰνοπότης, ἄλλως «τὸ πίνει» || «τραβᾷ τὸ τζάκι» ἀπορροφεῖ τὸν καπνόν || ἀποσύρω, λαμβάνω μέρος ἐκ τοῦ ὅλου: «τραβῶ χρήματα ἀπὸ τὴν τράπεζαν, — ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν ἀποθήκην» || «τραβῶ συναλλαγματικήν» ἄλλως ἐκδίδω || καθόλου, λαμβάνω, ἀγοράζω ἐμπορικῶς: «τὴ σταφίδα τὴν τραβᾷ ἡ Εὐρώπη» || ἐντείνω, τεντώνω: «τὸ τράβηξε πολὺ τὸ σχοινὶ καὶ θὰ σπάσῃ», «τραβᾷ τὴ ζύμη ν' ἁπλώσῃ», «τοῦ τράβηξε τ' ἀφτιά», δηλαδὴ πρὸς τιμωρίαν || τυπογρ., περνῶ ἀπὸ τὸ πιεστήριον, τυπώνω: «τραβήξαμε δύο χιλιάδες», πρβλ. *τράβηγμα* || προχωρῶ, ἀπομακρύνομαι: «οἱ μισοὶ ἔμειναν, κι' ἐμεῖς τραβήξαμε», «θὰ τραβήξω ἐμπρὸς κι' ὅπου βγῇ», «τράβα ἀπὸ 'δῶ», «τράβα 'ς τὴ δουλειά σου» || φρ. «πόσες μέρες τραβάει ὁ μῆνας», «ὁ Φλεβάρης τραβάει εἴκοσι ὀχτώ» || ἐπὶ πλοίου: «τραβᾷ εἴκοσι μίλια τὴν ὥρα» || φρ. «τραβῶ τὰ μαλλιά μου» ἀποσπῶ, τίλλω τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου, δηλονότι ἀπὸ στενοχωρίαν: «θὰ τὸν κάμω νὰ τραβήξῃ τὰ μαλλιά του», «τώρα τραβάει τὰ μαλλιά του, μὰ εἶναι ἀργά» || «τραβῶ στενοχώριες, — βάσανα κττ.» ὑποφέρω: «τὰ βάσανα ποὺ τράβηξε δὲν λέγονται», «μὴν ἐρωτᾶτε τί τραβήξαμε» || «ἐτράβηξα τὸ διαβολό μου» ὑπέστην ὑπερβολικὰς στενοχωρίας || παθ. *τραβιοῦμαι* καὶ *τραβιέμαι* καὶ *τραβιόμαι* σύρομαι, ἕλκομαι, ἀποσύρομαι, ἀπορροφοῦμαι: «δὲν τραβιέται ἡ βάρκα, — τὸ κάρρο» || ἐπὶ ἐμπορευμάτων, ἀγοράζεται, ζητεῖται: «ἐτραβήχτηκε ὅλο τὸ λάδι», «ἐφέτος δὲν τραβιέται ἡ σταφίδα» || «τὸ κρασὶ εἶναι ἄγριο καὶ δὲν τραβιέται» δὲν πίνεται εὐχαρίστως || εἶμαι ἀνεκτός, ὑποφερτός: «δὲν τραβιέσαι ἀπὸ τὴ γρίνα σου» || ἀποσύρομαι, ἀπομακρύνομαι: «τραβήχτηκε ἀπὸ τὴν πολιτική, —ἀπὸ τὸ ἐμπόριο» || «τραβηγμένο ἀπὸ τὰ μαλλιά» βεβιασμένον, ἰδίᾳ ἐπὶ ἀνεπιτυχῶν ἀστειοτήτων (ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀσφαλῶς ἀπὸ τοῦ *ταῦρος—ταυρῶ—ταυρίζω* καὶ κατὰ μετάθεσιν τοῦ *ρ τραυῶ*, ἀλλ' ἤδη ἐπεκράτησεν ἡ ὀρθογραφία *τραβῶ*, μολονότι ἡ ἐτυμολογικὴ ἀρχὴ ὑπεδείχθη πρὸ τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἐτῶν).

Τραγαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Τραγία*.

—**Τραγαίας, τέως δῆμος**— *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ὀκτὼ δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν χωρίων *Δαμαριώνας, Βουρβουριά, Δαμαλᾶς, Κυνήδαρος, Μονή, Σίφωνες, Φιλότι, Χαλκί, Ἀκαδῆμοι, Καλόξυλος, Κεραμί, Κουτσοχεράδος, Μετόχι, Μονήτσια* καὶ *Τσικαλαριό*, ἁπάντων ἐπὶ τῆς νήσου Νάξου, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Χαλκί* καὶ πληθυσμὸν 4.000 περίπου κατοίκων.

τραγάκανθα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀστράγαλος*.

τραγακανθίνη (ἡ). Συνώνυμον τῆς *βασσορίνης*, τοῦ κυρίου συστατικοῦ τοῦ τραγακανθίνου κόμμεως. Σ. Γ.

τραγακάνθινος, —η, —ον· ὁ ἐκ τοῦ φυτοῦ τραγακάνθης λαμβανόμενος: «τραγακάνθινον κόμμι».

—**τραγακάνθινον κόμμι** βλ. *κόμμι τραγακάνθινον*.

Digitized by Google

Τραγάκι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου, ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ζακύνθου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 545. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 7 χιλ. βορειοδυτικῶς τῆς πρωτευούσης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

τραγάνα (ἡ)· δημοτ., τὸ νὰ εἶναί τι τραγανόν, εἶδος τραγανῆς σταφυλῆς· ‖ ἰδιωματ., ἔδαφος πετρῶδες, ἀκατάλληλον πρὸς καλλιέργειαν.

Τραγάνα *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, πλησίον τοῦ Ὀπουντίου κόλπου καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ὀποῦντα. Συνῳκίσθη μετὰ τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τοῦ 1894 ὑπὸ κατοίκων ἐκ τοῦ πλησιοχώρου Προσκυνᾶ, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἑλώδους τῆς θέσεως πολλοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν ἐγκαταλείψουν. Κάτ. 473, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κυπαρίσσι*, 658.—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Λεπενοῦς τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. 284.—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Παραβόλας τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. 112. Ι. Σ. Σ.

τραγανάδι (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ τοῦ φυτοῦ *ἐρυθρόδανον τὸ λάμπον.*

Τραγάνες *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Σικυωνίας (Κιάτου) τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 146. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μουζούστης τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 121.

τραγάνι (τό)· βλ. λ. *κόμμι τραγακάνθινον.*

τραγανίδι (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐρυθρόδανον.* Δ. Ν. Π.

τραγανίζω· μασῶ τι τραγανόν, ἰδιωματ. *κριτσανίζω.*

τραγάνισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τραγανίζειν, τὸ νὰ τρώγῃ τις κάτι τραγανόν, ἰδιωματ. *κριτσάνισμα.*

τραγανιστός, —ή, —ό· *τραγανός* (βλ. λ.).

Τραγανὸν *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.177. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μαρκόπουλον* καὶ *Ὄλγα.* —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 496. Ι. Σ. Σ.

τραγανός, —ή, —όν· χονδρώδης, ὁ ποιῶν τριγμὸν κατὰ τὴν μάσησιν: «τραγανὰ σταφύλια, — κεράσια» ‖ *τραγανὸ* (τό)· ὡς οὐσ. ὁ χόνδρος, ὁ χόνδρος τοῦ ὠτός, τῆς ρινός.

τραγανὸς (ὁ)· ἰδιωματ. *τραχανᾶς.* (βλ. λ.).

Τραγανοῦ (*Μετόχι* —) *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τοῦ νομοῦ Χανίων (βλ. *Χατζῆ - Τραγανοῦ μετόχι*).

τραγάντι (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀστράγαλος.*

τραγάτος (ὁ). Ὁ προπορευόμενος τράγος, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κοπαδιοῦ, ἐπομένως λίαν παχὺς καὶ ἰσχυρός.

Τραγέα *['Αρχ. Γεωγρ.]* *Τραγία.*

τραγειά (ἡ)· δημοτ., δέρμα τράγου (πρβ. *γιδειά, προβειά*).

τράγειος, —α, —ον· ὁ τοῦ τράγου, τραγήσιος: «τράγειον κρέας».

τραγελαφίδαι (οἱ) (Tragelaphidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν μηρυκαστικῶν, περιλαμβάνουσα κοιλόκερα παρεμφερῆ πρὸς τὰς ἀντιλόπας, διακρινόμενα ὅμως τούτων ἐκ τοῦ μικροτέρου μεγέθους των καὶ τῶν ἐπιμήκων καὶ σπειροειδῶν κεράτων. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, τὴν Γουϊνέαν καὶ τὴν Σενεγάλην. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τραγέλαφος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τραγελαφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τραγέλαφον, ὁ παρὰ φύσιν, τερατώδης, ἀφύσικος: «τραγελαφικὸν ἐπιχείρημα».

τραγέλαφος *[Μυθολ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα φανταστικόν τι ζῷον, τράγος ἅμα καὶ ἔλαφος, ὅπερ ἦτο γνωστὸν τοῖς Ἕλλησι μόνον ἐκ τῶν ἐς τάπητας εἰκόνων τῆς Ἀνατολῆς, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἐκείνης ἔργων τέχνης. Ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Πολ. 6, 488) ἀναφέρεται ὡς ὂν μυθικὸν καὶ τερατῶδες καὶ τάσσεται ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν Κενταύρων. Προσέτι τραγέλαφος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ποτήριον, ἔχον ἐπὶ τῆς κατὰ μέτωπον ἐπιφανείας εἰργασμένον ἐν ἀναγλύφῳ τοιοῦτον ζῷον ἢ ἔχον καθόλου σχῆμα τοῦ φανταστικοῦ τούτου ζῴου. Ε. ΔΙ. Κ.

—«**Τραγέλαφος**». Σατιρικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Πάτραις τῷ 1884.

τραγέλαφος (ὁ) (Tragelaphus) *[Ζῳολ.].* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τραγελαφιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα ζῷα, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ τραγέλαφοι διακρίνονται κυρίως ἐκ τῶν ἰσχυρῶν, μεγάλων καὶ συνεσπειρωμένων κεράτων, τὰ ὁποῖα μόνον οἱ ἄρρενες φέρουσι. Γενικῶς τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου εἶναι μεγαλόσωμα, μὲ κεφαλὴν ἐπιμήκη καὶ μᾶλλον λεπτήν, λαιμὸν ἐπιμήκη καὶ πόδας ἰσχυρούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τραγέλαφος ὁ στρεψίκερως* (Tragelaphus strepsicerus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 230 ἑκατοστομέτρων καὶ ἔχει ἀνάστημα 170 περίπου ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου μέχρι τοῦ ἄκρου ποδός. Τὰ περιεστραμμένα κέρατά του φθάνουσιν εἰς μῆκος 100 ἑκατοστομέτρων καὶ ἔχουσι χίτρινον ἢ φαιὸν χρῶμα. Τὸ τρίχωμά του εἶναι λεῖον, πυκνὸν καὶ στιλπνὸν καὶ ὁ χρωματισμός του τεφρέρυθρος, σκοτεινότερος κατὰ τὰ ἄνω καὶ ἀνοικτότερος κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος μὲ λευκὰς γραμμώσεις ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ λευκὰ στίγματα ἐπὶ τῶν γλουτῶν. Ἡ οὐρά του εἶναι βραχυτάτη. Τὸ ὡραιότατον τοῦτο ζῷον ἀπαντᾷ εἰς τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ καταδιώκεται ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας του, τὸ θαυμάσιον δέρμα του καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ κέρατά του. Δ. Ν. Π.

Τραγέλαφος ἡ στρεψίκερως.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν *τραγελάφων* συνηντήθησαν ἐν Μακεδονίᾳ νοτίως τοῦ χωρίου Βερλάντσα (παρὰ τὸν Ἀξιόν) ἐντὸς στρωμάτων τῆς ποντίου βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

τραγήσιος,—α, —ο· δημοτ., ὁ τοῦ τράγου, τράγειος: «τραγήσιο κρέας».

τραγὶ (τό)· δημοτ., τὸ ἄρρεν τῆς αἰγός, τράγος, συνήθως ὁ ἐπιβήτωρ τράγος· ‖ καθόλου, ἀρσενικὸ γίδι ἡλικίας ὑπὲρ τὰ δύο ἔτη.

τράγημα (τό)· ὅ,τι τρώγει τις ὡς παρακολούθημα τοῦ κυρίως φαγητοῦ, οἷον καρπούς, ὀπώρας ἢ καὶ γλυκίσματα, ἐπιδόρπιον.

— *['Αρχ.]* Βλ. λ. *ἐπάϊκλα.*

— *[Φαρμακοτεχν.].* Καλοῦνται γενικῶς *τραγήματα* εἴδη καταποτίων φερόντων ἐξωτερικῶς στρῶμα σκληρὸν σακχαρούχον. Ὑπὸ μορφὴν τραγημάτων φέρονται καὶ διάφορα εἴδη σακχαροπλαστικῆς, ὡς εἶναι π. χ. τὰ κομφέτα, ἅτινα εἶναι σπέρματα ἀμυγδάλων ἐπικεκαλυμμένα ὑπὸ σακχαρούχου στρώματος. Ἡ μορφὴ τῶν τραγημάτων δίδεται εἰς τὰ φάρμακα εὐαλλοίωτα εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ φαρμακευτικὴ μορφὴ τῶν τραγημάτων εἰσήχθη τῷ 1832 ὑπὸ τοῦ Fermond. Τὰ τραγήματα πρὸ τῆς ἐπισακχαρώσεως ἐπαλείφονται διὰ διαλύματος ἀραβικοῦ κόμμεως. Φαρμακοτεχνικῶς διακρίνονται: α΄) τραγήματα, τῶν ὁποίων ὁ πυρὴν εἶναι καταπότιον, β΄) τραγήματα, τῶν ὁποίων ὁ πυρὴν εἶναι φυτικὸν σπέρμα καὶ γ΄) τραγήματα ἄνευ κεντρικοῦ πυρῆνος, τῶν ὁποίων τὸ ἐσωτερικὸν περιέχει τὸ φάρμακον καὶ τὸ σιρόπιον. Κ. Γ. Μ.

Τραγία *['Αρχ. Γεωγρ.].* Μικρὰ νῆσος τοῦ Ἰκαρίου πελάγους, προσκειμένη τῇ ἀκτῇ τῆς Ἰωνίας κατέναντι τῆς Μιλήτου, νοτίως δὲ τῆς Σάμου. Παρ' αὐτὴν τῷ 440 π. Χ. ὁ Περικλῆς κατεναυμάχησε τὸν στόλον τῶν Σαμίων. Παρὰ Πλινίῳ (4, 71) ὀνομάζεται Atragia, εἶναι δὲ οὐχὶ ἡ νῆσος Γαϊδουρονήσι, ὡς παρ' ἐνίων πιστεύεται καὶ ἥτις ἄλλως τε εἶναι ἡ *Ὑετοῦσσα* τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' ἡ σύγχρονος *Σαμιοπούλα.* —2) Πόλις τῆς Νάξου «ἐν ᾗ Τράγιος Ἀπόλλων τιμᾶται· τὸ ἐθνικὸν Τραγεάτης» (*Στεφ. Βυζ.* 630, 9). Σ. Ε. Λ.

τραγία (ἡ) (Tragia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς, χρησίμους εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ. Ν. Π.

Τραγιάνωφ, *Τεοντώρ.* Βούλγαρος ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1882. Εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἐκπροσώπων τῆς συγχρόνου βουλγαρικῆς ποιήσεως, πρῶτος εἰσαγαγὼν τὸν συμβολισμὸν εἰς τὴν ποίησιν τῆς χώρας του. Τῷ 1909 ἐξέδωκε τὴν συλλογὴν «Regina mortua» καὶ κατόπιν τὰς συλλογάς: «Ὕμνοι καὶ μπαλάντες» (1912), «Βουλγαρικὲς μπαλάντες» (1921), «Ἆσμα ᾀσμάτων» (1923), «Ρωμαντικὰ τραγούδια» (1926), «Πάνθεον» (1928) καὶ «Ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος» (1929). Ἀπὸ δεκαετίας ἐκδίδει μετὰ τοῦ κριτικοῦ Ραντοσλάυωφ τὸ ἀξιόλογον περιοδικὸν «Ὑπερίων». Τ. Β.

τραγικοκωμῳδία (ἡ)· βλ. λ. *κωμικοτραγῳδία.*

τραγικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τραγῳδίαν: «τραγικοὶ χοροί», «τραγικὸς ποιητής» ὁ τραγῳδοποιὸς καὶ *τραγικὸς* (ὁ)· ὡς οὐσ.: «αἱ παρὰ τοῖς τραγικοῖς γνῶμαι» ‖ ὁ οἱονεὶ ἁρμόζων εἰς ὑπόθεσιν τραγῳδίας, ὁ προκαλῶν συναίσθημα λύπης, εὐσπλαγχνίας, ἐλέου: «τραγικὸν γεγονός», «τραγικὸς ἄνθρωπος» ‖ «πολὺ τραγικὰ τὰ εἶπε» ὑπερβολικὰ εἰς πάθος, εἰς περιπετείας· ‖ *τραγικὸν* (τό)· ὡς οὐσ., πᾶν ὅ,τι προκαλεῖ συναίσθημα λύπης, ἐλέου κττ.: «εἶναι τραγικὸν νὰ βλέπῃ τις ταυρομαχίαν».— Ἐπίρρ. *τραγικῶς.*

— *[Αἰσθητ.]* Καλεῖται *τραγικὸν* ἐν τῷ δράματι τὸ προκαλοῦν ἔλεον καὶ φόβον. Τὸ τραγικὸν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναπαράστασιν χαρακτήρων καὶ προσώπων ὑψουμένων ὑπεράνω τοῦ συνήθους λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς των ἀξίας καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς ἢ ἀντικειμενικῆς συγκρούσεώς των πρὸς τὴν περιβάλλουσαν αὐτὰ πραγματικότητα ἢ πρὸς τὴν σκληρὰν μοῖραν. Ἡ θέα τοιούτων χαρακτήρων καὶ ἐν τοιαύτῃ συγκρούσει γεννᾷ ἐν ἡμῖν τὸν ἔλεον καὶ τὸν φόβον, κατὰ τὸν ἀριστοτελικὸν ὁρισμὸν τῆς τραγῳδίας, διότι διὰ τῶν συμπαθητικῶν συναισθημάτων μεταφερόμεθα εἰς τὴν θέσιν τῶν πασχόντων καὶ συναισθανόμεθα οὕτω τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην αἰσθητικὴν φρικίασιν.

τραγικότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τραγικοῦ, τὸ νὰ εἶναί τι τραγικόν.

τραγίλα (ἡ)· ἡ δυσοσμία τοῦ τράγου, ἀρχ. *γράσος.*

Τράγιλος *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἠδωνίδος ἐν Θρᾴκῃ, κειμένη ΒΑ. τῆς Περγάμου, ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παγγαίου ὄρους καὶ ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, 10 μίλ. πρὸς Δ. τῶν Φιλίππων. Ὠνομάζετο καὶ *Τράγιλος, Τρώϊλον, Τρούϊλον* καὶ *Τρουΐλιον.* Ὁ πολίτης *Τραγιλεύς.* Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ Ἀσκληπιάδου, μαθητοῦ τοῦ Ἰσοκράτους. Σῴζονται ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς κοπέντα περὶ τὸ 450—400 καὶ 400—350 π. Χ. μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν ΤΡΑΙ, ΤΡΑ ἢ ΤΡΑΙΛΙΟΝ. Α. Θ. Σ.

—**Τράγιλος** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Μαυροθαλάσσης (Μουνουχίου) τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928 300. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερκὲζ-Μαχαλᾶ.*

τράγιο (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *ἀνδρόσαιμον* καὶ *ἄνισον.*

τραγισμὸς (ὁ)· ἡ μεταβολὴ τῆς φωνῆς τοῦ ἐφήβου ἀπὸ ὀξυτέρας εἰς τραχυτέραν.

Τραγκυλῖνος, *μάρτυς.* Ἐπιφανὴς Ρωμαῖος τοῦ Γ' αἰῶνος, ὅστις μετὰ τῆς συζύγου του *Μαρκίας* ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως Πολυκάρπου, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Γαΐου ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ *Μᾶρκος* καὶ *Μαρκελλῖνος* διάκονοι. Καὶ οἱ μὲν υἱοὶ ὑπέστησαν τὸν διὰ μαρτυρίου θάνατον τῷ 283, ὁ δὲ πατὴρ τῷ 286, λιθοβοληθεὶς καθ' ἣν ὥραν προσηύχετο ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 18 Δεκεμβρίου ὑπὸ τῆς ἡμετέρας καὶ τὴν 6 Ἰουλίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ε. Γ. Π.

Τραγοβούνι *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Φθιώτιδος κρυσταλλοπαγὲς καὶ πλῆρες μαρμάρων (ὑψ. 638 μ.), ἐκτεινόμενον χερσονησοειδῶς νοτίως τοῦ Παγασιτικοῦ, ὡς προέκτασις τῆς ἀνατολικῆς Ὄθρυος, καὶ καταλῆγον εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ποσείδιον (Σταυρός). Ι. Σ. Σ.

τραγογένης, —η (ὁ). δημοτ., ὁ οἱονεὶ τράγου γένειον ἔχων, τραγοπώγων, ἐμπαικτικὸν πρὸς τρέφοντα πώγωνα καὶ ἰδίᾳ ἱερέα.

τραγόδερμα (τό)· δέρμα τράγου, κοιν. *τραγειά.*

τραγοειδής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τράγον, ὁ ἔχων μορφὴν τράγου.

τραγόκερας (τὸ) (Tragocerus Gaudry) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *ψευδοτραγινῶν βοοδοντίων κοιλοκέρων σεληνοδοντίων μηρυκαστικῶν* θηλαστικῶν. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ἦτο μακρὸν καὶ στενόν, ἔφερε δὲ κέρατα ἰσχυρῶς συμπεπιεσμένα, ὀλίγον κεκαμμένα πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ φέροντα ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς τρόπιδα. Οἱ τραπεζῖται ὀδόντες των ἦσαν τύπου σχεδὸν βραχυοδόντων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σαρματίου βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς Σεβαστουπόλεως τοῦ εἴδους *τραγόκερας Leskewitschi.* Ἐπίσης τοῦ εἴδους *τραγόκερας amaltheus* ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Κουκουρόν, Μπαλταβάρ, Νότιον Ρωσίαν, Πικέρμι Ἀττικῆς, Εὔβοιαν (Ψαχνά, Ἁλμυροπόταμον, Ἀχμὲτ-Ἀγᾶ, Γίδες) καὶ μιᾶς ποικιλίας τοῦ εἴδους τούτου εἰς τὴν Μαραγάν. Ἐντὸς δ' ὁμηλίκων στρωμάτων τῆς Σάμου εὑρέθησαν λείψανα τοῦ εἴδους τούτου, καὶ τῶν εἰδῶν *rugosifrons Va-*

Digitized by Google

lenciennesi, *curvicornis* καὶ *recticornis*, καὶ τοῦ εἴδους *τραγόκερας gregarius* εἰς τὴν Κίναν. Τέλος τοῦ εἴδους *τραγόκερας amaltheus* λείψανα εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ποντίου βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην (μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Γαλλικοῦ). Γ. Κ. Γ.

Τραγόμανδρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς νήσου Κέω (πλάτ. 37° 30′ 30″ Β., μῆκ. 24° 16′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens and Zea island), ἀμέσως ΒΔ. τοῦ φάρου Ταμέλος. Σ. Ε. Λ.

Τραγονήσι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Καραμανίας ἐν τῷ Παμφυλίῳ πελάγει (πλάτ. 36° 10′ Β., μῆκ. 29° 56′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Karaburnù), ἡ νοτία ἀκτὴ τῆς συστάδος Κάκαβα. Σ. Ε. Λ.

— **Τραγονήσι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ μέσου Αἰγαίου προσκειμένη εἰς τὴν δυτικὴν τῆς Μυκόνου ἐσχατιὰν (Dragonissos: πλάτ. 37° 23′ Β., μῆκ. 25° 30′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Dhelos), 2 χλμ. ἐπιμήκης καὶ 585 ποδ. ὑψηλή. Ἐθεωρήθη ὅτι μετὰ τῆς *Σταπόδια* ἀπετέλει τὰς *Μελαντίους σκοπέλους* τῶν ἀρχαίων. Ἁπλῆ ὅμως παρακολούθησις τοῦ «Σταδιασμοῦ» ἐν τῷ Σταδιασμῷ τῆς Μεγάλης θαλάσσης (280) καὶ τῷ «Διαφράγματι» τοῦ περίπλου τοῦ Σκύλακος (113) πείθουν ὅτι ἡ ταυτότης τῶν Μελαντίων σκοπέλων δὲν προσαρμόζει εἰς τὸ Τραγονήσι, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ Σταπόδια (βλ. Πρακτ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν, 1932, Ζ′, 90—96). Σ. Ε. Λ.

— **Τραγονήσι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον προσκείμενον τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ νοτίου κορμοῦ τῆς νήσου *Πάτμου* (πλάτ. 37° 17′ 50″ Β., μῆκ. 26° 35′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Lipso and Arki) κλεῖον τὸν λιμένα *Γρῦκος*. Σ. Ε. Λ.

— **Τραγονήσι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ ΒΔ Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37° 48′ 00″ Β., μῆκ. 23° 15′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana), 9 μίλ. Δ ΒΔ. τοῦ φάρου Ἁγίων Ἀποστόλων Ἀγίνης ΝΔ δὲ ἐν τῇ συστάδι τῶν Διαπορίων Σ. Ε. Λ.

Τραγονουρά *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον μικρασιατικόν, 7 μίλ. δυτικῶς τοῦ *Καστελλορρίζου* (εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτ. 236: Rhodos to Karaburnù, φέρεται ὡς Trago Néra) παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ρώγην (Σταδ. Μεγ. θαλ. § 24). Σ. Ε. Λ.

τραγόπαν (ὁ) (Tragopan) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλεκτοροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ παραπλήσια πρὸς τοὺς φασιανοὺς καὶ χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῶν κερατωδῶν ἀποφύσεων, ἃς φέρουσιν ὄπισθεν τῶν ὀφθαλμῶν (βλ. καὶ λ. *ἀλεκτοροειδῆ*). Δ. Ν. Π.

Τραγοπήδημα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν Ψαρῶν (πλάτ. 37°37′ Β., μῆκ. 25°38′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1891: Psara island), ἓν μίλ. νοτίως τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς νήσου. Σ. Ε. Λ.

—**Τραγοπήδημα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς τοῦ μέσου Αἰγαίου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἄνδρου (πλάτ. 37°53′45″ Β., μῆκ 24°58′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820. Andros island and Doro channel, μία τῶν πέντε τῶν πρὸ τοῦ φάρου τῆς Γριᾶς. Σ. Ε. Λ.

τραγόπους, —οδος (ὁ, ἡ), **—ουν** (τό)· ὁ τράγου πόδας ἔχων, τραγοπόδαρος: «ὁ τραγόπους Πάν».

τραγοπώγων, —ωνος (ὁ)· ὁ οἱονεὶ τράγου πώγωνα, γένειον ἔχων, κοιν. *τραγογένης*.

τραγοπώγων (ὁ) (Tragopogon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας διετεῖς ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης, τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντῶντα εἶναι τὰ ἑξῆς: *τραγοπώγων ὁ μείζων* (Tragopogon maximus), κοινῶς ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γένεια τοῦ λαγοῦ*, καὶ *τραγοπώγων ὁ πρασόφυλλος* (Tragopogon purrifolius), κοιν. *λαγόχορτο*, ὧν τὸ τελευταῖον λαχανεύεται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

τραγορεὰς (ἡ) (Tragoreas Schlosser) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *ἱπποτραγινῶν βοοδοντίων κοιλκέρων σεληνοδοντίων μηρυκαστικῶν* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν μικροῦ μεγέθους, ἔφερον δὲ κέρατα ἰσχυρῶς πρὸς τὰ ὀπίσω κεκλιμένα. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων, καὶ δὴ τοῦ εἴδους *τραγορεὰ* oryxoides, εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Σάμῳ. Γ. Κ. Γ.

τραγορίγανη (ἡ), ἡ *τραγορίγανος* (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *θύμβρου*.

τράγος (ὁ)· τὸ ἄρρεν τῆς αἰγός, ἀρσενικὸ γίδι, **κοιν. τραγί** || ὁ ἐπιβήτωρ τῶν αἰγῶν καὶ μετωνυμ. ὁ ὀργασμὸς πρὸς συνουσίαν, ἀσέλγεια (ἀρχ.)· || μικρὸς θαλάσσιος ἰχθύς.

—**«Τράγος»**. Σατιρικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1884.

—**τράγος** *ἀπο(διο)πομπαῖος*· βλ. λ. *Ἀζαζὲλ* καὶ *Ἐξιλασμοῦ ἡμέρα*.

—**τράγος ὠτὸς** *[Ἀνατομ.]*. Ἔπαρμα προέχον δίκην βαλβίδος κατὰ τὸ πρόσθιον χεῖλος τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου, φέρον ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας, συνήθως ἐπὶ τῶν γερόντων, δέσμην μακρῶν τριχῶν. Ι. Π.

τράγος (ὁ) (Tragus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, ἰθαγενεῖς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος, ἀπαντῶν καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ βορειότερα μέρη, εἶναι ὁ *τράγος ὁ βοτρυοειδὴς* (Tragus racemosus), μονοετὴς πόα, ἧς τὸ χόρτον χρησιμοποιεῖται πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Τράγος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς τοῦ κόλπου τῶν Ἐρυθρῶν (πλάτ. 38° 27′ 00″ Β., μῆκ. 26° 25′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Gulf of Smyrna) ΒΑ. τῆς νησίδος Πολατειά. Σ. Ε. Λ.

— **Τράγος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ (πλάτ. 38° 01′ 30″ Β., μῆκ. 24° 19′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1597: Petali gulf) ἐν τῇ συστάδι τῶν Πεταλιῶν, σχηματίζον μετὰ τοῦ νησίου *Φούντι*, ἐφ' οὗ φάρος αὐτόματος, τὸν ΝΔ τῶν τριῶν πρὸς τὸν λιμένα Μαρμάρι πόρων. Σ. Ε. Λ.

— **Τράγος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Πάτμου (πλάτ. 37° 18′ 15″ Β., μῆκ. 26° 35′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Lipso and Arki), ἀποτελοῦν τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τοῦ νοτίου κορμοῦ τῆς νήσου. Ὑπόκειται δὲ αὐτοῦ νησίον φερώνυμον. Σ. Ε. Λ.

— **Τράγος** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Πελοποννήσῳ, παραπόταμος τοῦ Λάδωνος, τρεφόμενος διὰ τῶν ὑπογείων ἐκρύσεων τῶν ὑδάτων τῆς Καφυατικῆς πεδιάδος ὑπὸ τὸ ὄρος Κνάκαλον, δεχόμενος δὲ καὶ τὸν ἐκ νότου κατερχόμενον καὶ παρὰ τὴν Βυτίναν ῥέοντα Μαλοίταν. Ι. Σ. Σ.

Τράγος (Tragos), *Ἱερώνυμος*. Γερμανὸς βοτανολόγος καὶ ἰατρὸς (βλ. λ. *Μπὸκ* Ἱερώνυμος).

τραγοσκελής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ ἔχων σκέλη, πόδας τράγου, ἐπίθ. τοῦ Πανός, τραγόπους.

Τραγόσταυλος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς (Σητείας) τῆς Κρήτης, μεταξὺ τῶν ὅρμων Ζάκρο καὶ Καρουμπῶν (πλάτ. 35° 08′ Β., μῆκ. 26° 18′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia Eastern portion). Ἀνώνυμον εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην, κατονομάζεται εἰς τὸν χάρτην Καλομενοπούλου (1897). Σ. Ε. Λ.

τραγόσωμον (τὸ) (Tragosomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πριονιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη κανθάρων ἀπαντῶντα εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

τραγούδημα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ τραγουδῇ τις, ᾆσις: «βράχνιασε ἀπὸ τὸ πολὺ τραγούδημα».

τραγούδι (τό)· δημοτ., ᾆσμα, ποίημα ᾀδόμενον: «τραγούδια ἐρωτικά — κλέφτικα, — τῆς ξενιτειᾶς», «τὸ τραγοῦδι τῆς καμάρας» τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας· || καθόλου, ποίημα (ἐκ τοῦ ῥήμ. *τραγουδῶ* ὑποχωρητικῶς).

—**«Τραγούδι»**. Ἑβδομαδιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικόν, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1927 ὑπὸ Μιχαὴλ Σιδέρη.

—**τραγούδια** *δημοτικά*· βλ. λ. *δημώδης* ποίησις.

τραγουδιστὴς (ὁ)· δημοτ., ποῦ τραγουδεῖ καλά, ὁ γινώσκων νὰ ᾄδῃ, ᾠδικός.

Τραγουδιστὴς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Σίφνου (πλάτ. 37° 02′ Β., μῆκ. 24° 42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Siphano island), ΒΑ. τῆς νήσου ἄκρα. Παρ' αὐτὸ εἰς τὴν ὑπερτεσσαράκοντα φρυκτωρικῶν τῆς νήσου πύργων. Σ. Ε. Λ.

τραγουδιστός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ δι' ᾄσεως λεγόμενος, ὁ ᾀδόμενος || ἰδίᾳ, ἐπίρρ. *τραγουδιστά*· δι' ᾄσεως: «πῶς νὰ σᾶς πῶ τὸ τραγούδι, τραγουδιστὰ ἢ καταλογιαστά».

τραγουδίστρα (ἡ), καὶ *τραγουδιστοῦ*· δημοτ., τὸ θηλ. τοῦ *τραγουδιστής*, ἡ γινώσκουσα νὰ ᾄδῃ: «εἶναι μιὰ τραγουδιστοῦ ποὺ καμμιὰ δὲν τὴν φτάνει».

τραγουδῶ (—εῖς καὶ —ᾷς), καὶ **—άω**· δημοτ., ᾄδω ᾄσματα κοινωνικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ περιεχομένου καὶ μάλιστα ἐρωτικά, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *ψάλλω* καὶ τὸ *μοιρολογῶ*: «τραγουδεῖ ὅλη μέρα».

τραγουλίδαι (οἱ) (Tragulidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν ἀρτιοδακτύλων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μηρυκαστικῶν*, περιλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους μηρυκαστικά, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν κεράτων καὶ ἐκ τῶν ἀνεπτυγμένων κυνοδόντων, οἵτινες πολλάκις ἀναπτύσσονται τόσον, ὥστε νὰ ἐξέρχωνται τῶν χειλέων. Γνωστὰ γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν δυτικὴν Ἀφρικήν. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τράγουλος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *τραγουλιδῶν* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν ὑποδιαπλάσεων ὀλιγοκαίνου, μειοκαίνου καὶ κατωτέρας πλειοκαίνου ἐν Εὐρώπῃ καὶ τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου τῆς Νοτίου Ἀσίας. Τὰ ὀλιγοκαινικὰ γένη δὲν ἐγκατέλιπον ἀπογόνους. Γ. Κ. Γ.

τράγουλος (ὁ) (Tragulus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν ἀρτιοδακτύλων τῆς οἰκογενείας τῶν *τραγουλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ θηλαστικὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τράγουλος ὁ νᾶνος* (Tragulus nanus), ὅστις εἶναι τὸ μικρότερον εἶδος πάντων τῶν μηρυκαστικῶν, διότι τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 50 ἑκατοστόμετρα καὶ τὸ ἀνάστημά του τὰ 25. Τὸ τρίχωμά του εἶναι λεῖον καὶ λεπτόν, ὑπέρυθρον κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ζῇ εἰς τὴν Ἰάβαν καὶ τὰς γειτνιαζούσας πρὸς ταύτην νήσους καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς πυκνῶν δασῶν, ἰδίως κατὰ μόνας. Θηρεύεται ἀπλήστως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων διὰ τὸ κρέας του, ὅπερ εἶναι νοστιμώτατον. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ζῇ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]*. Ἀπολιθωμένα λείψανα *τραγούλων* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὰς Νοτίους Ἰνδίας. Γ. Κ. Γ.

Τραγούριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν διασπάρτων καὶ μὴ εἰς συστάδας ἀνηκουσῶν νήσων τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους (*Στράβ.* Β, 124. Ζ, 315), κτίσμα Ἰσσέων. Νοτιοδυτικῶς τῶν Σαλώνων οὖσα, συνεδέετο πρὸς τὴν δαλματικὴν ἀκτὴν διὰ χειροποιήτου ἰσθμοῦ (*Πολυβ.* ΑΒ, 18). Εἶχε καὶ πόλιν ῥωμαϊκὴν «Tragurium civium Romanorum» κατὰ τὸν ἰσθμόν, πλησίον τῆς ὁποίας λατομίαι καλῶν μαρμάρων. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Τράου* ἢ *Τρογκίρ*. Σ. Ε. Λ.

Τραγοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς δωδεκανησιακὴ τοῦ Καρπαθίου πελάγους (πλάτ. 36°13 Β., μῆκ. 27°41′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: «Rhodos island), μεταξὺ Χάλκης καὶ Ἀλιμνιᾶς. Σ. Ε. Λ.

τραγύλα (ἡ)· ἡ ἀπὸ τοῦ τράγου δυσοσμία

τραγώδημα (τό)· τὸ τραγικῶς λεγόμενον ἢ παριστανόμενον.

τραγῳδία (ἡ)· δρᾶμα κινοῦν τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον τῶν θεατῶν· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν *κωμῳδίαν*· || σπουδαία ὑπόθεσις, θλιβερὸν συμβάν: «ἡ τοῦ βίου τραγῳδία» (*Πλάτ.* Φίληβ. 50 Β.)· || μελαγχολία: «τὰ μὰ διηγήματα πολλὴν ἔχοντα τραγῳδίαν» (*Ξενοφ. Ἐφέσ.* 3, 1, 4)· || ᾆσμα τραγικόν, οἱονεὶ μονῳδία τις· || ἀπόσπασμα τραγῳδίας, λυρικόν τι ᾆσμα τραγῳδίας: «τὰς Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους τραγῳδίας ᾖδον» (*Πλουτ.*, Ἀλεξάνδρ Τύχ. 5). || μεσαιων. καὶ ἰδιωματ. ὑπὸ τὸν τύπον *τραγουδιά*, τὸ ᾆσμα, κοιν. *τραγούδι*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὸν περίφημον ἀριστοτελικὸν ὁρισμὸν ἡ *τραγῳδία* εἶναι: «μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν» (*Ἀριστοτ.*, Ποιητ. 6,1).

Θεωρία τῆς τραγῳδίας. Ἡ θεωρία τῆς τραγῳδίας, ἀποτελούσης ἕνα ἐκ τῶν δύο κλάδων τοῦ δράματος, διετυπώθη κατὰ τὸν τελειότερον δυνατὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ «Ποιητικῇ» του, συναχθεῖσα διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου. Ἐξετάζων *κατὰ ποιὸν* τὴν τραγῳδίαν, ὡς ποιητικὸν εἶδος, ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει ἓξ μέρη αὐτῆς: τὸν μῦθον, τὸ ἦθος τὴν διάνοιαν, τὴν λέξιν, τὸ μέλος καὶ τὴν ὄψιν. *Μῦθος* εἶναι ἡ σύνθεσις τῶν πραγμάτων, ἡ μίμησις τῆς πράξεως, ἥτις πρέπει νὰ εἶναι τελεία, ὡλοκληρωμένη καὶ μὲ διάρκειάν τινα. Ὁ μῦθος εἶναι τὸ κύριον τῆς τραγῳδίας μέρος, ὀφείλει δὲ νὰ ἔχῃ μὲν μῆκος, ἀλλὰ νὰ εἶναι εὐμνημόνευτος, νὰ ἔχῃ ἑνότητα καὶ στενὴν σύνδεσιν τῶν μερῶν του πρὸς ἄλληλα, εἰς τρόπον ὥστε, μετατιθεμένου τινὸς μέρους ἢ ἀφαιρουμένου, νὰ διαλύεται καὶ νὰ διασπᾶται τὸ ὅλον. Ἀναλόγως τῶν πράξεων, ὧν ἀποτελοῦν μίμησιν, οἱ μῦθοι δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς *ἁπλοῦς* καὶ εἰς *πεπλεγμένους*· καὶ πεπλεγμένη μὲν εἶναι ἡ πρᾶξις, ἡ τερματιζομένη ἐξ αὐτῶν τῶν στοιχείων της διὰ περιπετείας ἢ ἀναγνωρισμοῦ ἢ καὶ δι' ἀμφοτέρων· ἁπλῆ δὲ ἡ τερματιζομένη ἄνευ περιπετείας ἢ ἀναγνωρισμοῦ. *Περιπέτεια* εἶναι ἡ μεταβολὴ τῶν πραττομένων εἰς τὸ ἐναντίον, *ἀναγνώρισις* δὲ ἡ μεταβολὴ ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν ἢ εἰς φιλίαν ἢ ἔχθραν τῶν ὡρισμένων

Digitized by Google

πρὸς εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν. Ἐκτὸς τῆς περιπετείας καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως, στοιχεῖον τοῦ μύθου ἀποτελεῖ καὶ τὸ *πάθος*, πρᾶξις δηλαδὴ φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρά, ὅπως εἶναι οἱ ἐν τῷ φανερῷ θάνατοι καὶ οἱ πόνοι καὶ αἱ πληγαὶ καὶ τὰ τοιαῦτα. Προτιμότεροι εἶναι οἱ πεπλεγμένοι μῦθοι καὶ ἐκεῖνοι, εἰς οὓς γίνεται μετάβασις ἀπὸ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν (καὶ οὐχὶ ἀπὸ δυστυχίας εἰς εὐτυχίαν) ἕνεκα μεγάλου σφάλματος (καὶ οὐχὶ ἕνεκα μοχθηρίας). Ἡ ὑπόθεσις τῆς τραγῳδίας, ὁ μῦθος δηλαδή, ἐν τῇ ἐξελίξει της διανύει δύο στάδια: τὸ τῆς δέσεως καὶ τὸ τῆς λύσεως. *Δέσις* μὲν καλεῖται τὸ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὑποθέσεως τμῆμα μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, ὅπου κορυφοῦται ἡ πλοκὴ καὶ προετοιμάζεται ἡ μετάβασις ἐκ τῆς εὐτυχίας εἰς τὴν δυστυχίαν ἢ τανάπαλιν, *λύσις* δὲ τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μεταβάσεως τμῆμα μέχρι τοῦ τέλους. *Ἦθος* εἶναι ὁ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐκδηλούμενος χαρακτὴρ τοῦ δρῶντος. Κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἤθους τῶν δρώντων προσώπων πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τέσσαρά τινα· τὰ ἤθη πρέπει νὰ εἶναι: χρηστά, τὰ ἁρμόττοντα (τῷ φύλῳ, τῇ ἡλικίᾳ κλπ.), ὅμοια πρὸς ἑαυτὰ καὶ ὁμαλὰ (καὶ ἐν τῇ ἀνωμαλίᾳ των ἀκόμη). Ἐν τοῖς ἤθεσιν, ὅπως καὶ ἐν τῇ συνθέσει τοῦ μύθου, πρέπει ν' ἀναζητῆται τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὸ εἰκὸς καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἀναλογία καὶ ἀνταπόκρισις μεταξὺ τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων. *Διάνοια* εἶναι ἡ διὰ λόγων ἔκφρασις ὑπὸ τῶν προσώπων τῶν προσηκόντων ἑκάστοτε διανοημάτων, τὰ ὁποῖα προδίδουσι τὸ ἦθος αὐτῶν καὶ ἔχουσιν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὰς πράξεις των. Πρὸς τὴν διάνοιαν συνάπτεται ἡ *λέξις*, ἡ χρησιμοποίησις τῶν καταλλήλων λόγων, εἴτε ἐμμέτρως εἴτε ἐν πεζῷ, καὶ ἡ προσήκουσα σύνθεσις αὐτῶν. Τὰ λοιπὰ μέρη τῆς τραγῳδίας εἶναι τὸ *μελος* (ἡ μελοποιία), τὸ μέγιστον τῶν ἡδυσμάτων, καὶ ἡ *ὄψις*, τὸ καθαρῶς, δηλαδή, θεαματικὸν μέρος τῆς διδασκαλίας τῆς τραγῳδίας, ὅπερ εἶναι μὲν ψυχαγωγικόν, ἀλλὰ δὲν ἔχει μεγάλην σχέσιν πρὸς τὴν ποίησιν. *Κατὰ ποσον* ἐξεταζομένη ἡ τραγῳδία διαιρεῖται εἰς πρόλογον, ἐπεισόδιον, ἔξοδον καὶ χορικόν, ὅπερ διακρίνεται εἰς πάροδον καὶ στάσιμον. Τὰ μέρη ταῦτα εἶναι κοινὰ εἰς πάσας τὰς τραγῳδίας· ἐκτὸς τούτων ὅμως τινὲς ἔχουσι καὶ κομμούς. *Πρόλογος* εἶναι τὸ τμῆμα τῆς τραγῳδίας, τὸ ὁποῖον προηγεῖται τῆς εἰσόδου (παρόδου) τοῦ χοροῦ· *ἐπεισοδιον* εἶναι τὸ μέρος τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ δύο χορικῶν μελῶν· *ἔξοδος* εἶναι τὸ μέρος, κατόπιν τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει χορικὸν μέλος· *παροδος* εἶναι οἱ πρῶτοι λόγοι τοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανιζομένου χοροῦ· *στάσιμον* εἶναι τὸ μέλος τοῦ χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου καὶ τροχαίου, καὶ *κομμος*, τέλος, εἶναι θρηνῶδες ᾆσμα ἀμοιβαίως ᾀδόμενον ὑπὸ τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν. Ἡ θεωρία αὕτη τῆς τραγῳδίας ἡ διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ συναχθεῖσα δι' ἐπαγωγικῆς μελέτης τῶν δραματικῶν ἀριστουργημάτων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, εἶναι εὐνόητον ὅτι μόνον τὴν ἀρχαίαν τραγῳδίαν ἀφορᾷ καὶ ὅτι πᾶσα μεταγενεστέρα, κατὰ τοὺς νεωτερους χρόνους, προσπάθεια ὑποταγῆς εἰς αὐτὴν συνεπάγεται δέσμευσιν τῆς δημιουργικῆς ἐλευθερίας τοῦ ποιητοῦ, διότι ἐξέλιπον ἀνεπιστρεπτὶ αἱ συνθῆκαι, ὑφ' ἃς ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ ἀρχαία τραγῳδία.

Γένεσις τῆς τραγῳδίας. Ἡ τραγῳδία ἐνεφανίσθη ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸ ἔπος καὶ τὴν λυρικὴν ποίησιν, γεννηθεῖσα ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. Ἡ λατρεία αὕτη ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς τραγῳδίας καὶ ἦτο συνδεδεμένη μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπλουτίσθη καὶ διὰ ξένων στοιχείων, θρᾳκικῆς, λυδικῆς καὶ φρυγικῆς προελεύσεως, καὶ περιεβλήθη μὲ φιλοσοφικὰς καὶ μυστικιστικὰς ἰδέας. Ἡ διονυσιακὴ λατρεία συνέβαλεν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ δράματος καθόλου κατὰ πρῶτον διὰ τῆς ἐξάρσεως τοῦ συναισθήματος. Τὴν ἔξαρσιν ταύτην τὴν εἶχε προετοιμάσει ἤδη ἡ λυρικὴ ποίησις, ἀλλ' αὕτη καὶ εἰς τὰς στιγμὰς ἀκόμη τῆς ἐκφράσεως τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἢ τῆς ὀδύνης ἦτο πολὺ μεμετρημένη. Ἡ διονυσιακὴ ἔξαρσις ἦτο κατὰ πολὺ βαθυτέρα καὶ ριζικωτέρα· ὑπὸ τὴν λαϊκήν της μορφὴν ἦτο ἡ μέθη, οἱονεὶ στιγμιαῖόν τι παραλήρημα· ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν της μορφὴν ἦτο ἰσχυρὸς συγκλονισμός, ὁ ὁποῖος ἐκυρίευεν ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην ὀντότητα. Ἡ ἔξαρσις αὕτη ἐποίκιλλεν, ὅπως ἐποίκιλλεν ἡ ἰδία ἡ λατρεία καὶ προσηρμόζετο εἰς τὰς διαφόρους φάσεις αὐτῆς. Ὁ μῦθος τοῦ Διονύσου ἐν τῇ οὐσίᾳ του ἐκφράζει τὰ διαδοχικὰ φαινόμενα τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου, καὶ ὅπως ὅλοι οἱ μῦθοι, οἱ ἀφορῶντες τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, εἶναι ἄλλοτε σοβαρὸς καὶ ἄλλοτε εὔχαρις. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ διονυσιακὴ λατρεία ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὰ πλέον ἀντιφατικὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἐξέσπων βιαίως εἰς τὰς κατὰ παράδοσιν ἑορτάς. Ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν τούτων συναισθημάτων προῆλθον αἱ δύο μορφαὶ τοῦ δράματος: ἡ κωμῳδία καὶ ἡ τραγῳδία. Ἡ διονυσιακὴ λατρεία ὄχι μόνον παρέσχεν εἰς τὸ δρᾶμα τὰ συναισθήματα, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην, ἀλλὰ τῷ ἐχάρισε τὴν δημιουργὸν ἀρχὴν τῆς μορφῆς του, ἀναπτύξασα τὸ μιμητικὸν ἔνστικτον. Εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἐξάρσεως οἱ ἑορτασταὶ ἐταυτίζοντο πρὸς τὸν θεόν των ἢ πρὸς τοὺς συνήθεις ἀκολούθους του. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ παραληρήματος τῆς μέθης ἦσαν θεμιταὶ ὅλαι αἱ μεταμορφώσεις. Ὁμάδες ἀνθρώπων περιβεβλημένων δέρματα τράγων ἀντεπροσώπευον τοὺς θορυβώδεις ἀκολούθους τοῦ Διονύσου, τοὺς Σατύρους. Οἱ σατυρικοὶ οὗτοι χοροὶ ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς τραγῳδίας. Τὴν δυνάμει, πλέον, ταύτην τραγῳδίαν ἦλθε νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ἡ λατρεία τῶν ἡρώων ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη ἐν Ἑλλάδι, καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ διονυσιακὴ λατρεία. Οἱ ἥρωες, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐξυμνήσει τὸ ἔπος, ἦσαν, τρόπον τινά, εἰδικοὶ θεοὶ πόλεων ἢ οἰκογενειῶν, κατέστησαν δὲ σπουδαιότεροι ὅταν ἤρχισεν ἡ εἰς ὀλιγαρχικὰ κράτη ὀργάνωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ λατρεία τῶν ἡρώων συνεκίνει τὰς μεγάλας λαϊκὰς μάζας, αἱ ὁποῖαι μετεῖχον ἐνεργῶς τῶν σχετικῶν ἑορτῶν, ὁπότε ἐξυμνεῖτο μὲ ᾄσματα καὶ μὲ ἀγῶνας ἡ δρᾶσίς των.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἡ τραγῳδία ἐγεννήθη «ἐκ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον» (*Ἀριστ.* Ποιητ. 4, 3) καὶ ἦτο κατ' ἀρχὰς αὐτοσχεδιαστική. Ὁ ἐξάρχων τὸν διθύραμβον ἦτο ἀοιδός, ὁ ὁποῖος ἀπήγγελλεν ἐλευθέρως διηγηματικόν τι θέμα μὲ εὔκολον ρυθμόν, εἰλημμένον ἐκ τοῦ διονυσιακοῦ μύθου ἢ ἐξ ἄλλων συναφῶν μύθων· ὁ χορός, συγκείμενος ἐκ Σατύρων, τῷ ἀπήντα αὐτοσχεδιάζων, κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς στιγμῆς, τόσον εἰς τὰς κινήσεις, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐκφράσεις. Ὁ χορὸς οὗτος, ἐπειδὴ οἱ ὑποκρινόμενοι τοὺς Σατύρους ἦσαν περιβεβλημένοι μὲ δέρματα τράγων, ἐκαλεῖτο *τραγικὸς* χορός. Τοιουτοτρόπως ἡ τραγῳδία ἀνεπτύχθη ἐκ τῶν δωρικῶν κυρίως τραγικῶν χορῶν τῆς βορείας Πελοποννήσου καὶ ἰδίως τῆς Κορίνθου, τοῦ Φλιοῦντος καὶ τῆς Σικυῶνος. Βεβαίως εἶναι δυνατὸν νὰ εἶχον συντελέσει καὶ ἄλλαι ἐπιδράσεις. Μιμητικὸν στοιχεῖον εἶχε καὶ ἡ παλαιοτάτη λαϊκὴ ποίησις καὶ δρώμενα μνημονεύονται κατὰ πολλὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Ἡ γέννησις τοῦ Διὸς παριστάνετο ἐν Κρήτῃ, ὁ δὲ γάμος του μετὰ τῆς Ἥρας ἐν Σάμῳ, ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἄργει. Ἐν Δήλῳ χορὸς παρίστανε τὸν Θησέα σῴζοντα τοὺς νεους ἐκ τοῦ λαβυρίνθου κλπ. Πάντως τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ τραγῳδία προῆλθεν ἐκ τῆς διονυσιακῆς λατρείας καὶ τῆς λατρείας τῶν ἡρώων.

Ἱστορία τῆς τραγῳδιας. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ τραγικοῦ χοροῦ ἔγινεν ἐπι ἀττικῆς γῆς, ὅπου ἡ ψαλλομένη δωρικὴ ποίησις συνήντησε τὴν ἀπαγγελλομένην ἰωνικήν. Εὐρεῖα παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὁ ἐκ τοῦ δήμου Ἰκαρίας *Θέσπις* ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ποιητής, ὅστις μετεσχημάτισε τοὺς τραγικοὺς χοροὺς εἰς τραγῳδίαν, εἰσαγαγὼν ἕνα ὑποκριτήν, ὅστις συνῆπτε διάλογον μετὰ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ καὶ ἀλλάσσων ἔνδυμα καὶ προσωπίδα ὑπεκρίνετο ἀλληλοδιαδόχως πολλὰ πρόσωπα. Μετ' ὀλίγον ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος ἔπαυσε νὰ ἀντλῆται ἐκ τῶν περιπετειῶν τοῦ Διονύσου καὶ ὁ χορὸς δὲν συνέκειτο πλέον ἐκ Σατύρων, ἀλλ' ἐκ προσώπων σχετιζομένων πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ Θέσπις τῷ 534 ἐδίδαξεν ἐν τῷ ἄστει τὴν πρώτην τραγῳδίαν του. Ὁ Πεισίστρατος ηὐνόησε τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους καὶ ἐθέσπισεν ἐν Ἀθήναις δραματικοὺς ἀγῶνας, καθ' οὓς ἐνίκησε πρῶτος ὁ Θέσπις. Ἐφεξῆς τραγῳδίαι ἐδιδάσκοντο κανονικῶς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰς διονυσιακὰς ἑορτάς, καὶ δὴ κατὰ τὰ μεγάλα Διονύσια, τὰ ὁποῖα ἑωρτάζοντο τὸ ἔαρ. Οἱ ποιηταί, μετέχοντες τοῦ ἀγῶνος, προητοίμαζον ἕκαστος τέσσαρα δράματα (τετραλογίαν), ἐκ τῶν ὁποίων τὰ τρία ἀπήρτιζον μίαν τριλογίαν (τρεῖς τραγῳδίαι), ἐνῷ τὸ τέταρτον ἦτο σατυρικὸν δρᾶμα, ἤτοι κωμικὸν ἔργον μετὰ χοροῦ ἐκ Σατύρων. Κατ' ἀρχὰς αἱ τραγικαὶ τριλογίαι ἀνεφέροντο εἰς διάφορα ἐπεισόδια τοῦ αὐτοῦ μύθου, βραδύτερον ὅμως περιελάμβανον γενικῶς τρεῖς ὑποθέσεις ἐντελῶς διαφόρους.

Μετὰ τὸν Θέσπιν ἤκμασαν ἐν Ἀθήναις πολλοὶ τραγικοὶ ποιηταί. Μεταξὺ τῶν ἀμέσων διαδόχων του ἀναφέρονται ὁ *Χοιρίλος* καὶ ὁ *Φρύνιχος*. Ὁ Φρύνιχος, περὶ τὸ 495, ἐδίδαξε τὴν «Μιλήτου ἅλωσιν», τραγῳδίαν ἔχουσαν ὑπόθεσιν τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Μιλήτου ὑπὸ τῶν Περσῶν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀκολουθεῖ κατόπιν ἡ τριὰς τῶν μεγάλων Ἑλλήνων τραγικῶν, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ *Αἰσχύλος* (525—456) ἐτελειοποίησε τὴν τραγῳδίαν, εἰσαγαγὼν δεύτερον ὑποκριτήν, βελτιώσας τὰ προσωπεῖα καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ ἀναπτύξας τὴν δραματικὴν δρᾶσιν. Ὁ Αἰσχύλος ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς ὑψηλὰς θρησκευτικὰς ἰδέας καὶ ἐπραγματεύθη μὲ ἄφθαστον δύναμιν τὸ θέμα τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς εἱμαρμένης. Ἐκ τῶν ὀγδοήκοντα ἢ ἐνενήκοντα τραγῳδιῶν του ἐσώθησαν μόνον ἑπτά: αἱ «Ἱκέτιδες», οἱ «Πέρσαι», οἱ «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας», ὁ «Προμηθεὺς δεσμώτης», ὁ «Ἀγαμέμνων», αἱ «Χοηφόροι» καὶ αἱ «Εὐμενίδες». Αἱ τρεῖς τελευταῖαι τραγῳδίαι ἀποτελοῦν τριλογίαν ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον «Ὀρέστεια». Ὁ *Σοφοκλῆς* (497—405) συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τοῦ Αἰσχύλου. Εἰσήγαγε δεύτερον ὑποκριτὴν καὶ ἔδωσε μεγαλυτέραν ποικιλίαν εἰς τὴν ὄψιν. Ἐμείωσε τὴν σημασίαν τοῦ χοροῦ, ἀνέπτυξεν ἔτι μᾶλλον τὴν δρᾶσιν καὶ κατέστησε ζωηρότερον τὸν διάλογον. Ἔθηκεν εἰς πρώτην μοῖραν τὸ ἀνθρώπινον συμφέρον καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν χαρακτήρων καὶ συνήγαγεν ἐκ τῶν παλαιῶν μύθων ὑψηλὰ ἠθικὰ συμπεράσματα. Ἐκ τῶν 125 ἢ 130 δραμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχε συνθέσει, περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μόνον ἑπτά: ὁ «Αἴας», ἡ «Ἀντιγόνη», ἡ «Ἠλέκτρα», αἱ «Τραχίνιαι», ὁ «Οἰδίπους τύραννος», ὁ «Φιλοκτήτης» καὶ ὁ «Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ». Πλὴν τούτων ἀνευρέθησαν ἐσχάτως δεκάδες τινὲς στίχων ἐκ τοῦ «Εὐρυπύλου», 24 στίχοι ἐκ τοῦ «Ἀχαιῶν συλλόγου» καὶ 400 περίπου στίχοι ἐκ τοῦ σατυρικοῦ δράματος «Ἰχνευταὶ Σάτυροι». Ὁ *Εὐριπίδης* (480—406) ἀνενέωσε τὴν ἔννοιαν τοῦ δράματος διὰ τῆς ποικιλίας τῶν ὑποθέσεων, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἔρωτος, διὰ τῶν φιλοσοφικῶν ἀποφθεγμάτων του, διὰ τοῦ ρεαλισμοῦ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν παθῶν καὶ διὰ τῆς βαρυνούσης θέσεως, ἣν παρεχώρησεν ἐν τοῖς δράμασί του εἰς τὴν γυναῖκα. Ὁ Εὐριπίδης εἶχε συνθέσει ἄνω τῶν 90 δραμάτων, ἐξ αὐτῶν δ' ἐσώθησαν 17 μόνον τραγῳδίαι καὶ ἓν σατυρικὸν δρᾶμα, τὰ ἑξῆς: ἡ «Ἄλκηστις», ἡ «Μήδεια», ὁ «Ἱππόλυτος», ἡ «Ἑκάβη», ἡ «Ἀνδρομάχη», οἱ «Ἡρακλεῖδαι», αἱ «Ἱκέτιδες», αἱ «Τρῳάδες», ἡ «Ἠλέκτρα», ἡ «Ελένη», ὁ «Ἡρακλῆς μαινόμενος», ὁ «Ἴων», ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις», ὁ «Ὀρέστης», αἱ «Φοίνισσαι», ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι», αἱ «Βάκχαι» τὸ σατυρικὸν δρᾶμα «Κύκλωψ» καὶ ὁ ἀμφισβητουμένης γνησιότητος «Ρῆσος». Ἐσχάτως ἐκ τῶν ἀπολεσθεισῶν τραγῳδιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἀνευρέθησαν τῆς «Ἀντιόπης» 200 στίχοι, τῆς «Ὑψιπύλης» 500, τοῦ «Φαέθοντος» 300 καὶ ἄλλων πολλῶν ἀποσπάσματα ἐκτενῆ. Ἐκ τῶν ἄλλων τραγικῶν τοῦ Ε' αἰῶνος σπουδαιότεροι ὑπῆρξαν ὁ *Εὐφορίων*, υἱὸς τοῦ Αἰσχύλου, ὁ *Ἰοφῶν*, υἱὸς τοῦ Σοφοκλέους, ὁ *Διονύσιος* ὁ πρεσβύτερος, τύραννος τῶν Συρακουσῶν, ὁ *Ἴων* ὁ Χῖος, ὁ *Ἀγάθων*, ὁ *Ἀρίσταρχος* ὁ Τεγεάτης καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος παρατηρεῖται προϊοῦσα κατάπτωσις τῆς τραγικῆς τέχνης. Οἱ νεώτεροι τραγικοὶ ποιηταὶ εἶχον γίνει ρητορικώτεροι, ψυχρότεροι καὶ ὑπερβολικώτεροι τῶν κλασσικῶν πλέον Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, τὸ δὲ κοινὸν ἐπροτίμα τὰ δεδοκιμασμένα ἔργα τῆς τριάδος ταύτης, τὰ ὁποῖα καὶ ἐπανεδιδάσκοντο συχνότατα.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν δραματικῶν ἔργων τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς περιόδου συνάγεται ὅτι σκοπὸς τῆς ἑλληνικῆς τραγῳδίας ἦτο ἡ γέννησις αἰσθητικῆς συγκινήσεως καὶ ὄχι ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβεστέρα ἀναπαράστασις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπετυγχάνετο τῇ συνδρομῇ ὅλων τῶν τεχνῶν: διὰ τοῦ λόγου (λυρικὴ καὶ δραματικὴ ποίησις), διὰ τῆς μουσικῆς καὶ διὰ τοῦ χοροῦ. Συνέπεια τούτου ἦτο ὅτι ἡ ἀρχαία τραγῳδία δὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς περιεργείας τοῦ κοινοῦ. Οἱ θεαταὶ ἤκουον εὐχαρίστως τραγῳδίας, τῶν ὁποίων ἐγνώριζον ἐκ τῶν προτέρων τὴν λύσιν καὶ δὲν ᾐσθάνοντο καμμίαν ἀνίαν βλέποντες τὴν αὐτὴν τραγῳδίαν ἀναδιδασκομένην. Δευτέρα συνέπεια τοῦ σκοποῦ τούτου ἦτο ὅτι τὸ λυρικὸν στοιχεῖον ἀπέκτα ἐξαιρετικὴν σημασίαν, τρίτη δὲ συνέπεια ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν ὑλικὴν ἀληθοφάνειαν τῶν ἀναπαριστωμένων. Οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ εἶχον πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως καὶ εἰς τὴν διεξαγωγὴν αὐτῆς· μετερρύθμιζον κατὰ βούλησιν τοὺς ὑπάρχοντας μύθους, ἐξέφραζον μὲ μεγάλην δύναμιν τὰ συναισθήματα τῶν ἡρώων καὶ τὸν φυσικὸν τόνον καὶ ἐχρησιμοποίουν διττὴν γλῶσσαν: τὴν ἀττικὴν διάλεκτον εἰς τοὺς διαλόγους καὶ μίαν τεχνητήν, φιλολογικὴν δωρικὴν διάλεκτον εἰς τὰ χορικά.

Ρωμαϊκὴ τραγῳδία. Ἡ τραγῳδία εἰσήχθη ἐν Ρώμῃ ἐξ Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ *Λιβίου Ἀνδρονίκου* (272), ὅστις μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν ἑλληνικὰ πρότυπα. Ἐκ τῆς μεταφραστικῆς ταύτης ἐργασίας του περιεσώθησαν μόνον τίτλοι τινῶν τραγῳδιῶν, ὅπως ὁ «Ἀχιλλεύς», ὁ «Αἴας», ὁ «Δούρειος ἵππος», ὁ «Αἴγισθος» κλπ. Ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος ὑπεκρίνετο ὁ ἴδιος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τραγῳδιῶν του καὶ ὅταν ἀπώλεσε τὴν φωνήν, ἔκαμνε τὰς καταλλήλους χειρονομίας, ἐνῷ ἄλλος ἀπήγγελλε. Μετὰ τὸν Λίβιον Ἀνδρόνικον ἐνεφανίσθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποιηταὶ μὲ τὴν φιλοδοξίαν νὰ καλλιεργήσουν τὴν τραγῳδίαν. Ἀλλ' ἅπασαι αἱ τραγῳδίαι αἱ συντεθεῖσαι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἀπωλέσθησαν. Σῴζονται μόνον ἀποσπάσματά τινα μὴ ἐπαρκοῦντα ὅπως κρίνῃ τις ἂν ἡ ρωμαϊκὴ τραγῳδία ἦτο ἐφάμιλλος τῆς κωμῳδίας. Οἱ Ρωμαῖοι πάντως ἐθαύμαζον τὰς τραγῳδίας των, ἴσως ὅμως συνέβαλεν εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν των καὶ ὁ πατριωτισμός των. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ περισσότεραι τῶν ρωμαϊκῶν τραγῳδιῶν ἦσαν μιμήσεις ἑλληνικῶν δραμάτων. Τινὲς ὅμως τῶν ποιητῶν ἐπραγματεύοντο καὶ καθαρῶς ρωμαϊκὰ θεματα. Αἱ τοιαῦται τραγῳδίαι ἐκαλοῦντο fabulae praetextatae ἢ praetextae, διότι κατὰ τὴν διδασκαλίαν των οἱ ὑποκριταὶ ἔφερον τὴν περιπόρφυρον τήβεννον (toga praetexta), ἥτις ἦτο καθαρῶς ρωμαϊκὸν ἔνδυμα,

Digitized by Google

Ὁ πρῶτος γράψας praetextas ὑπῆρξεν ὁ *Ναίβιος* (264—194). Σῴζονται οἱ τίτλοι τῶν ἑξῆς τραγῳδιῶν του: «Alimonia Romuli et Remi», «Clastidium», «Danae», «Equus trojanus», «Hector proficiscens». Μετὰ τὸν Ναίβιον ἠσχολήθη μὲ τὴν τραγῳδίαν ὁ *Ἔννιος* (239—169), γράψας εἴκοσι περίπου τραγῳδίας, μεταπεφρασμένας κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ: «Ἀνδρομάχη», «Ἑκάβη», «Ἰφιγένεια» κλπ. Μετ' αὐτοὺς ἤκμασαν οἱ δύο σπουδαιότεροι τραγικοὶ τῶν χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας: ὁ *Πακούβιος* καὶ ὁ *Ἄκκιος* ἢ *Ἄττιος*. Ὁ Πακούβιος (γεν. 220 π. Χ.) ἔγραψε πλείστας τραγῳδίας κατὰ μίμησιν τῶν ἑλληνικῶν (εἶναι γνωστοὶ 12 τίτλοι τραγῳδιῶν του: «Armorum judicium», «Dulorestes», «Hermiona» κλπ.) καὶ μίαν praetextam μὲ τὸν τίτλον: «Paulus». Ὁ Ἄκκιος (γεν. 170 π. Χ.) συνέθεσε περὶ τὰς τεσσαράκοντα τραγῳδίας κατὰ μίμησιν τῶν ἑλληνικῶν («Ἀχιλλεύς», «Μήδεια», «Ἄλκηστις», «Φιλοκτήτης», «Κλυταιμήστρα», «Βάκχαι», κ. λ. π.) καὶ πολλὰς praetextas («Brutus», «Decius» κ. λ. π.). Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος ἡ ρωμαϊκὴ τραγῳδία εὑρίσκετο πλέον ἐν παρακμῇ. Κανεὶς δὲν ἐφρόντιζε διὰ τὴν σκηνὴν καὶ μόνον τὰ ἔργα τοῦ Πακουβίου καὶ τοῦ Ἀκκίου ἀνεδιδάσκοντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετ' ἐπιτυχίας. Τόσον αἱ τραγῳδίαι τοῦ *Κοΐντου Κικέρωνος* ὅσον καὶ αἱ τοῦ *Σενέκα* βραδύτερον, ἦσαν μᾶλλον ἔργα λογίων καὶ φιλοσόφων καὶ ὄχι πραγματικῶν ποιητῶν. Τοῦ Σενέκα (4 π. Χ.—65 μ. Χ.) σῴζονται αἱ ἑξῆς τραγῳδίαι: «Ἡρακλῆς μαινόμενος», «Τρῳάδες», «Φοίνισσαι», «Μήδεια», «Φαίδρα», «Οἰδίπους», «Ἀγαμέμνων», «Θυέστης», «Ἡρακλῆς ἐπὶ τῆς Οἴτης», πᾶσαι ψυχραὶ ἀπομιμήσεις τῶν ἑλληνικῶν τραγῳδιῶν.

Ἡ τραγῳδία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Μετὰ τὴν καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἐπικράτησιν τῶν λεγομένων *μυστηρίων*, ἡ τραγῳδία ἤρχισε νὰ ἐπανεμφανίζεται ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν *Γαλλίᾳ* οἱ πρῶτοι δραματικοὶ ποιηταὶ εἶναι ὁ Jodelle, Robert Garnier καὶ ὁ Montchrétien. Οὗτοι προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὸν Εὐριπίδην, ἀλλ' ἐπιτυγχάνουν μόνον τὴν ψυχρότητα τοῦ Σενέκα. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐκράτησαν τῆς δραματικῆς σκηνῆς ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ἀλέξανδρος Hardy, μέτριος ποιητὴς ἀλλὰ δραστήριος ἠθοποιός, καὶ ὁ Mairet, ὅστις προσεπάθησε νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν κανονικὴν τραγῳδίαν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συγχρόνων του. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἤκμασεν ὁ Corneille (1606—1684), ὅστις κατόπιν μερικῶν ἀναζητήσεων ἐδημιούργησε τὴν γαλλικὴν τραγῳδίαν. Ὁ Corneille εἰς τὰς πολυπληθεῖς τραγῳδίας του, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι: ὁ «Σίδ», ὁ «Ὁράτιος», ὁ «Κίννας», ὁ «Πολύευκτος», ὁ «Πομπήϊος», ὁ «Νικομήδης» κ. λ. π., ὑπῆρξεν ὁ ζωγράφος τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως, κῆρυξ ἐνεργείας καὶ ἀπόστολος τοῦ καθήκοντος. Ὅλως διάφορος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Racine (1639—1699). Χωρὶς νὰ κηρυχθῇ ἐναντίον τοῦ καθήκοντος, ἠρέσκετο νὰ ζωγραφῇ τὰ πάθη νικῶντα τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰς τρομερὰς δυστυχίας, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό. Ὑπῆρξε ψυχολόγος βαθύτερος τοῦ Corneille καὶ ἀπαράμιλλος καλλιτέχνης τοῦ στίχου. Σπουδαιότεραι ἐκ τῶν τραγῳδιῶν του εἶναι: ἡ «Ἀνδρομάχη» ὁ «Βρεττανικός», ὁ «Βαγιαζίτ», ἡ «Φαίδρα» καὶ ἡ «Ἀθαλία». Μετ' αὐτὸν ἡ τραγῳδία περιπίπτει εἰς παρακμήν. Ὁ Campistron (1656—1723), μαθητὴς τοῦ Racine, ἔγραψε πολλὰς τραγῳδίας, αἱ ὁποῖαι ἔσχον ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν ὡς ἔργα μιμήσεως. Ἀκολούθως ἦλθεν ὁ Crebillon (1674—1762), τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα («Ἀτρεὺς καὶ Θυέστης», «Ραδάμιστις καὶ Ζηνοβία» κ.λ.π.) μαρτυροῦν ρωμαλέον τάλαντον, ἀλλὰ προσεγγίζουν τὰ ὅρια τῆς φρίκης καὶ τοῦ τρόμου. Ὁ Voltaire (1694—1778), πεπροικισμένος μὲ τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξευρίσκῃ πρωτότυπα θέματα, ἀρεσκόμενος εἰς τὸ πομπῶδες, εἰς τὸ ἀλληγορικόν, εἰς τὸν διάκοσμον, καὶ κάμνων νὰ ὁμοιάζῃ ἡ τραγῳδία πρὸς τὸ μελόδραμα, ἀδυνατῶν ὅμως νὰ διαπλάσσῃ πραγματικοὺς χαρακτῆρας, ἀφῆκεν ἔργα («Ζαΐρα», «Μερόπη», «Μωάμεθ»), τὰ ὁποῖα σήμερον οὐδεμιᾶς ἀξιοῦνται προσοχῆς. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤκμασε καὶ ὁ La Chaussée (1692—1754), ὅστις ἐδημιούργησε τὴν ἀστικὴν τραγῳδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς συγκινοῦν αἱ ἀτυχίαι τῶν ἀστῶν καὶ ὄχι τῶν βασιλέων. Τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος πληροῦται ἐκ τῆς πάλης μεταξὺ κλασσικισμοῦ καὶ ρωμαντισμοῦ. Σπουδαιότεροι δραματικοὶ συγγραφεῖς τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ V. Hugo (1808—1885). μὲ τὰ ἔργα: «Κρόμβελλ», «Ἐρνάνης», «Ρουὺ Μπλάς», «Μαριὸν Ντελόρμ», «Βυργράβοι», ὁ A. de Vigny (1797—1863), ὁ A. Dumas υἱὸς (1824—1895), ὁ C. Delavigne (1793—1843) μὲ τὰ ἔργα: «Μαρῖνος Φαλιέρος», «Λουδοβῖκος ΙΑ'», «Τὰ τέκνα τοῦ Ἐδουάρδου» κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1850 καὶ ἐντεῦθεν τὸ γαλλικὸν θέατρον ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν πεζογραφικόν. Ἐκ τῶν νεωτέρων δραματικῶν συγγραφέων τῆς Γαλλίας ἀξιολογώτεροι εἶναι ὁ E. Rostan (1868—1918), ὁ J. Aicard (1848—1921), ὁ J. Richepin (1849—1926), ὁ M. Prevost (γεν. 1862), κ.λ.π.

Ὅπως ἐν **Γαλλίᾳ**, οὕτω καὶ ἐν *Ἀγγλίᾳ* ἡ ἀληθινὴ τραγῳδία συνεκροτήθη κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος τούτου ἐνεφανίσθη ὁ Marlowe (1563—1593), μεγαλοφυΐα πραγματική, ἂν καὶ ἀκαλλιέργητος, μὲ λυρικήν, πρὸ πάντων, δύναμιν ἐξαίρετον. Τὰ μεγαλύτερα ἔργα του εἶναι ὁ «Δόκτωρ Φάουστ» καὶ ὁ «Ἐδουάρδος ὁ Β'». Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐνεφανίσθη καὶ ὁ W. Shakespeare (1565—1616), ὁ μεγαλύτερος τῶν δραματικῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Τὸ ἀπέραντον ἔργον του εἶναι πλῆρες ἀπὸ ἀριστουργήματα. Ἀναφέρομεν: τὸν «Ὀθέλλον», τὸν «Ρωμαῖον καὶ Ἰουλιέτταν», τὸν «Ἀμλέτον», τὸν «Ριχάρδον Γ'», τὸν «Βασιλέα Λήρ», τὸν «Μάκβεθ», τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας», τὴν «Τρικυμίαν», τὸν «Ἰούλιον Καίσαρα» κλπ. Οἱ τύποι καὶ τὰ πρόσωπα τοῦ Σαίξπηρ, τὰ ὁποῖα παρέμειναν διάσημα, εἶναι ὁ Ὀθέλλος, ὁ τραγικῶς ζηλότυπος, ὁ Ρωμαῖος καὶ ἡ Ἰουλιέττα, οἱ νέοι ἐρωτευμένοι, τοὺς ὁποίους ἐχώρισαν αἱ οἰκογενειακαὶ ἔριδες καὶ ἥνωσεν ὁ θάνατος, ὁ Μάκβεθ καὶ ἡ λαίδη Μάκβεθ, οἱ φιλόδοξοι ἐγκληματίαι, ὁ Ἀμλέτος, ὁ νέος μὲ τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα, τὴν μεγάλην καρδίαν καὶ τὴν ἀσθενῆ θέλησιν, ὁ ὁποῖος κάμπτεται ὑπὸ τὸ μέγα βάρος ἑνὸς καθήκοντος καὶ ὁ ὁποῖος ἐγγίζει τὰ ὅρια τῆς παραφροσύνης κτλ. Ὁλόκληρος δραματικὴ λογοτεχνία προῆλθεν ἀπὸ τὸν Σαίξπηρ. Μετ' αὐτὸν ἦλθον ὁ Duvenant, υἱὸς πιθανῶς τοῦ Σαίξπηρ, ὁ Otway (1651—1685), διάσημος συγγραφεὺς τῆς «Διασωθείσης Βενετίας» καὶ ὁ Dryden (1631—1700), στομφώδης, ἐμφατικός, ἀλλὰ προικισμένος μὲ θαυμάσιον δραματικὸν πνεῦμα, συγγραφεὺς τῆς «Παρθένου βασιλίσσης» καὶ τοῦ «Ὅλα διὰ τὸν ἔρωτα». Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἤκμασαν ὁ J. Thomson (1700—1748), συγγραφεὺς τῆς «Σοφωνίσβης», τοῦ «Ἀγαμέμνονος», τοῦ «Ταγκρέδου καὶ Σιγισμούνδης», ὁ O. Goldsmith (1728—1774), τοῦ ὁποίου εἶναι πασίγνωστον τὸ ἔργον «Ὁ φύσει καλὸς ἄνθρωπος», κλπ. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα διεκρίθη ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς ὁ Th. Hardy (1811—1840), ὁ Synge, ὁ Barrie κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν ἀνεπτύχθη θαυμασίως τὸ δρᾶμα, κυρίως χάρις εἰς τὸν μαχητικὸν Ἰρλανδὸν Bernard Shaw.

Αἱ πρῶται ἀπόπειραι πρὸς δημιουργίαν τραγῳδίας ἐν *Γερμανίᾳ* σημειοῦνται κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ὁ πρῶτος Γερμανός, ὅστις ἐφρόντισε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν τραγῳδίαν εἰς τὴν χώραν του, ὁ M. Opitz (1597—1613), περιωρίσθη εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν «Τρῳάδων» τοῦ Σενέκα καὶ τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους. Μετ' αὐτὸν ὁ Gryphius, ὁ Lohenstein καὶ ὁ Hallman συνέθεσαν τραγῳδίας, αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦν δραματικὴν αἴσθησιν, ἀλλ' εἶναι κάπως χονδροειδεῖς. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' κυριαρχοῦν ἐπὶ τῆς γερμανικῆς σκηνῆς ὁ Iffland, ὁ Kotzebue, ὁ Schiller καὶ ὁ Goethe. Ὁ Iffland (1759—1814), ἠθοποιός, διευθυντὴς θεάτρου καὶ συγγραφεύς, φίλος καὶ προστάτης τοῦ Schiller, ἔγραψε πολυάριθμα δράματα, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι: «Ὁ ἐγκληματίας ἀπὸ φιλοδοξίαν», «Οἱ κυνηγοί», «Οἱ δικηγόροι», «Οἱ φίλοι τοῦ σπιτιοῦ». Ὁ Kotzebue (1761—1819) ἔγραψε πλῆθος δραμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων: τὴν «Μισανθρωπίαν καὶ μεταμέλειαν», τὸν «Συκοφάντην» κ. ἄ. Ὁ Schiller (1759—1805), πνεῦμα εὐρύτατον, ἔγραψε πολλὰς τραγῳδίας. Τὸ πρῶτόν του δραματικὸν ἔργον, τολμηρὸν καὶ ἀναρχικόν, εἶναι οἱ «Λησταί». Κατόπιν ἔδωκε τὴν «Συνωμοσίαν τοῦ Φιέσκου», τὴν «Ραδιουργίαν καὶ τὸν ἔρωτα», τὸν «Δὸν Κάρλον», τὴν τριλογίαν τοῦ «Βαλλενστάϊν», τὴν «Μαρίαν Στούαρτ», τὴν «Μνηστὴν τῆς Μεσσήνης», τὴν «Αὐρηλιανὴν παρθένον», τὸν «Γουλιέλμον Τέλλον». Ὁ Schiller ἤσκησε τεραστίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ ἐπὶ τῆς γερμανικῆς σκέψεως. Ὁ Goethe (1749—1832), ἐξ ἴσου καθολικὸν πνεῦμα μὲ τὸν Schiller, ἔγραψε τοὺς δύο «Φάουστ», ἔργον ἀφθάστου ὡραιότητος καὶ δυνάμεως, τὴν «Ἰφιγένειαν» καὶ τὸν «Τορκουᾶτον Τάσσον». Ἄξιος λόγου ἐπίσης δραματικὸς ποιητὴς ὑπῆρξεν ὁ H. Kleist (1777—1811). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διεκρίθησαν ἐν Γερμανίᾳ ὡς δραματικοὶ ὁ G. Hauptmann (γεν. 1862), συγγραφεὺς τῶν «Ὑφαντῶν» καὶ ἄλλων δραμάτων, λεπτῆς καὶ εἰλικρινοῦς παρατηρήσεως, ὁ H. v. Hoffmansthal (1874—1930), συγγραφεὺς τῆς «Ἠλέκτρας», καὶ ἄλλοι.

Ἡ *Ἰταλία* κατὰ τὸ μέγα κίνημα τῆς ἀναγεννήσεως ἔδωκε τὸ πρῶτον παράδειγμα τῆς νεωτέρας τραγῳδίας διὰ τῆς «Σοφωνίσβης» τοῦ Trissino (1478—1550), ἔργου σοφοῦ, ἀλλὰ ψυχροῦ, ἀναβιβασθέντος ἐπὶ σκηνῆς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ τραγῳδία ἐμφανίζεται ἐκ νέου μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε ὁ Maffei (1675—1755) ἔδωκε τὴν περίφημον «Μερόπην» του. Ἀλλ' ὁ μεγαλύτερος τραγικὸς ποιητὴς τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ Alfieri (1749—1803), συγγραφεὺς τῆς «Μαρίας Στούαρτ», τῆς «Μερόπης», τοῦ «Τιμολέοντος», τῆς «Βιργινίας», τῆς «Ὀκταβίας», τοῦ «Φιλίππου Β'» κλπ. Αἱ τραγῳδίαι τοῦ Alfieri, ὅστις ἐπεζήτησε νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὰ αὐστηρὰ πλαίσια τῆς ἀρχαίας λιτότητος καὶ ἁπλότητος, διακρίνονται διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ ζωηρότητα τοῦ ὕφους καὶ διὰ τὴν δύναμιν τῆς δράσεως. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἰταλικῶν τραγῳδιῶν σημαντικαὶ εἶναι: ὁ «Ἀγαμέμνων», ὁ «Οἰδίπους», ἡ «Μήδεια», ἡ «Πολυξένη» τοῦ Niccolini (1785—1861) καὶ ὁ «Γάϊος Γράκχος» τοῦ Monti (1754—1828). Ἐκ τῶν νεωτέρων δραματικῶν σπουδαιότεροι εἶναι ὁ J. Giacosa (1847—1906), ὁ S. Benelli (γεν. 1877), ὁ D. Nicodemi, ὁ D'Annunzio, ὁ L. Pirantello κ. ἄ.

Ἐν *Ἱσπανίᾳ* ἡ τραγῳδία ἤρχισε καλλιεργουμένη ὑπὸ τοῦ Lope de Vega (1562—1632). Μεταξὺ τῶν 2.000 περίπου θεατρικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔχει γράψει ὁ γονιμώτατος οὗτος συγγραφεύς, ὑπάρχουν καὶ πολυάριθμοι τραγῳδίαι. Μετ' αὐτὸν ἀξιολογώτατοι δραματικοὶ συγγραφεῖς εἶναι ὁ Cervantes (1574—1616) μὲ τὴν «Καταστροφὴν τῆς Νουμαντίας», ὁ Calderon de la Barca (1600—1681), ἐξ ἴσου σχεδὸν γόνιμος μὲ τὸν Lope de Vega, γράψας δράματα θρησκευτικά, ἐρωτικά, ἱπποτικὰ κλπ., ὁ Alarcon y Mendoza (θαν. 1639), τοῦ ὁποίου ἀξιολογώτεραι τραγῳδίαι εἶναι: «Ὅ,τι ἀξίζει πολύ, κοστίζει πολύ», «Ἡ ἀπὸ τιμὴν σκληρότης», «Ὁ αὐθέντης τῶν ἄστρων» κ. ἄ. ὁ Tirso de Molina (1571—1648), τοῦ ὁποίου σῴζονται 73 θεατρικὰ ἔργα, ἐν οἷς αἱ τραγῳδίαι: «Κατάδικος ἐξ ἀμφιβολιῶν», «Ὁ σκώπτης τῆς Σεβίλλης» κλπ. Κατὰ τὸν ΙΖ καὶ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἤκμασαν ὁ Candamo, ἐπιδοθεὶς πρὸ παντὸς εἰς τὸ ἱστορικὸν δρᾶμα καὶ δοὺς τὸ ἀριστούργημα «Ὁ σκλάβος μὲ τὶς χρυσὲς ἁλυσίδες», ὁ La Huerta (1729—1797), ἱκανὸς εἰς τὸ συνδυάζειν τὴν γαλλικὴν τραγῳδίαν μὲ τὸ ἐπιχώριον δραματικὸν πνεῦμα, ὁ Jovellanos (1744—1815) γράψας μίαν ὡραιοτάτην τραγῳδίαν, κ. ἄ. Ἐκ τῶν δραματικῶν τοῦ ΙΘ' καὶ τοῦ Κ' αἰῶνος σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Martinez de la Rosa (1789—1862), συγγραφεὺς τραγῳδιῶν, ἄλλοτε κατὰ τὸ κλασσικὸν σύστημα καὶ ἄλλοτε συγχρονισμένων, ὁ δοὺξ de Rivas (1791—1861), οὗτινος τὸ δρᾶμα «Δὸν Ἀλβάρο» ἀφῆκεν ἐποχὴν διὰ τὴν Ἱσπανίαν, ὁ J. Echegaray (1833—1916) κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ch. Magnin*, Origines du theâtre moderne (Paris 1838).—*F. C. Welcker*, Die griechischen Tragoedien (τομ. 3, Bonn 1839).—*Patin*. Études sur les tragiques grecs (τομ. 4, Paris 1841).—*A. W. Schlegel*, Cours de littérature dramatique (γαλλ. μετ. β' ἔκδ. Paris 1865) τ. 2.—*E. A. Chaignet*, La tragédie grecque (Paris 1877).—*R. G. Moulton*, The anciens classical drama (Oxford 1890).—*G. Larroumet*. Études d'histoire et de critique dramatique (Paris 1892).—*P. Decharme*, Euripide et l'esprit de son théâtre (Paris 1893).—*H. Patin*, Études sur les tragiques grecs (ἔκδ. Paris 1894) τ. 4.—*P. Masqueray*, Théorie des formes lyriques de la tragédie grecque (Paris 1895).—*Haigh*. The tragic drama of the Grecks (Oxford 1896).—*H. Weil*. Études sur le drame antique (Paris 1897).—*E. Faguet*, Drame ancien, drame moderne (Paris 1898).—*W. Courtney* The idea of tragedy in ancient and modern drama (1900).—*J. Volkelt*. Aesthätik des Tragischen (β' ἔκδ. 1912).—*F. Allègre* Sophocle. Étude sur les ressorts dramatiques de son théâtre et la composition de ses tragédies (Paris 1905).—*P. Masqueray*. Euripide et ses idées (Paris 1908).—*W. Ridgeway*. The origin of tragedy (Cambridge 1910).—*U. v. Wilamowitz-Möllendorff*, Einleitung in die griechische Tragödie (β' ἔκδ. Berlin 1910).—*F. Nietzsche*, Ἡ γέννησις τῆς τραγῳδίας. (ἑλλ. μετ. Ν. Καζαντζάκη. Ἀθῆναι. 191).—*R. Flickinger*, The greek theater and its drama (Chicago 1918).—*G. Norwood*, Greek tragedy (London 1920).—*Σ. Μενάρδου*, Ἱστορία τῶν λέξεων τραγῳδῶ καὶ τραγῳδία (Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Χατζιδάκιν. Ἀθῆναι 1921, σ. 15—32).—*G. Ruberti*. Il teatro contemporaneo in Europa (Bologna 1920).—*W. Archer*, The old drama and the new (1923).—*H. W. Smyth*, Aeschylean tragedy (Berkeley 1924).—*F. L. Lucas* Euripides and his influence (London 1924). θ. α.

τραγῳδικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τραγῳδίαν, ὁ τῆς τραγῳδίας.

τραγῳδιογράφος (ὁ)· ὁ γράφων τραγῳδίας, τραγικὸς ποιητής, τραγῳδοποιός.

τραγῳδοποιὸς (ὁ)· ὁ ποιῶν, ὁ γράφων τραγῳδίας, τραγῳδιογράφος.

τραγῳδὸς (ὁ)· τραγικὸς ποιητής.

τραγῳδῶ (*—έω*)· ἀπαγγέλλω τραγικῶς, ἐμφαντικῶς, «δρῶν καὶ χειρονομῶν»· || ὑπερβολικῶς παριστῶ, τραγικῶς διηγοῦμαι, ἀπαγγέλλω κατὰ τρόπον θεατρικόν: «ἡλίκα νῦν ἐτραγῴδει καὶ διεξῄει» (*Δημοσθεν.*, Στεφ. 13, σελ. 299)· πρβλ. νεωτ. διεκτραγῳδῶ· || ᾄδω: «νῦν μὲν παίζει, νῦν δὲ σαλπίζει, νῦν δὲ τραγῳδεῖ» (*Ἀρριαν.*, Ἐπικτ. 29, 3)· ὅθεν τὸ νεώτερον *τραγουδῶ*.

τραδεσκαντία (ἡ) (Tradescantia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κομμελινοειδῶν* ἢ *κομμελινιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν καὶ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ τραδεσκαντίαι διακρίνονται ἐκ τῶν ὡραιοτάτων μονήρων ἀνθέων των. Ἐκ τῶν 30 εἰδῶν, ὧν πλεῖστα κοσμητικά, καλλιεργεῖται ἐν Εὐρώπῃ ἡ *τραδεσκαντία ἡ βιργίνιος* (Tradescantia Virginiana), ἰθαγενὴς πόα τῆς Βιργινίας, ἥτις μετηνέχθη εἰς Εὐρώπην τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1629 καὶ φέρει βλαστὸν μὲ φύλλα ἐπιμήκη, στενὰ καὶ ὀξύληκτα καὶ ἄνθη ἰώδη

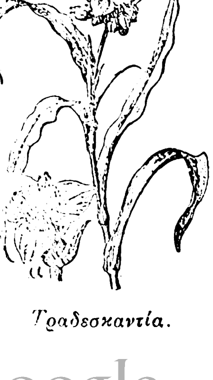

Τραδεσκαντία.

Digitized by Google

ἡ πορφυρᾶ, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Καλλιεργεῖται εἰς θερμοκήπια ἢ ἐν ἐλευθέρῳ ἀέρι εἰς τὰς θερμοτέρας χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τηλέγραφος*. Δ. Ν. Π.

Τράεις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐν Βρουττίᾳ (Καλαβρία), ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἐνικήθησαν οἱ Συβαρῖται ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν τῷ 510 π. Χ. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Τριόντο* Trionto). Α. Θ. Σ.

Τραέττα (Traetta), ***Θωμᾶς***. Διάσημος Ἰταλὸς συνθέτης τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως (1727—1779). Μαθητὴς τοῦ Ντουράντε, παρουσίασε τὸ πρῶτον αὐτοῦ μελόδραμα «Φαρνάκης» τῷ 1750. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου του εἰς τὸ «Σὰν Κάρλο» τῆς Νεαπόλεως ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ὥστε τῷ ἐζητήθη νὰ γράψῃ ἓξ ἔτι μελοδράματα διὰ τὸ αὐτὸ θέατρον, ἐνῷ καὶ αἱ ἄλλαι λυρικαὶ σκηναὶ τῆς Ἰταλίας ἡμιλλῶντο νὰ ἀναβιβάσωσι τὰ ἔργα του. Τῷ 1754 ὁ Τραέττα παρέστησεν ἐν Ρώμῃ τὸν «Ezio», ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του μελοδραμάτων, τῷ δὲ 1759 συνέθεσεν εἰδικῶς διὰ τοὺς γάμους τῆς ἰνφάντης τῆς Πάρμας μετὰ τοῦ πρίγκιπος τῶν Ἀστουριῶν τὸ μελόδραμα «Ἱππόλυτος καὶ Ἀρικία», χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἔτυχε συντάξεως παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔγραψε διὰ τὴν Βιέννην τὴν «Ἰφιγένειαν», ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του ἔργων, ἐνῷ ταυτοχρόνως διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ᾠδείου «Ὀσπεδαλέττο» τῆς Βενετίας. Ἐπηκολούθησαν τὰ μελοδράματα «Σοφωνίσβη» καὶ «Ἀρμίς», μεθ' ὃ ὁ Τραέττα, ἐγκαταλείψας τὴν ἐν Βενετίᾳ θέσιν του εἰς τὸν Σακκίνι, διωρίσθη μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωσικῆς αὐλῆς ἐν Πετρουπόλει, ὅπου παρέμεινεν ἑπτὰ ἔτη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Αἰκατερίνης τῆς Β'. Ἐν Ρωσίᾳ ὁ Τραέττα ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς, μεταξὺ ἄλλων τὸ μελόδραμα «Ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα Διδώ», συνέθεσε δὲ καὶ τὰ νέα αὐτοῦ μελοδράματα «L'isola disabitata», «Ὀλυμπιάς» καὶ «Ἀντιγόνη». Ἐγκαταλείψας τὴν Ρωσίαν ὁ Τραέττα μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἡ ἐκεῖ ὅμως ἀποτυχία τοῦ μελοδράματος «Germondo» ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπανακάμψῃ ὁριστικῶς εἰς Βενετίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Τραέττα χαρακτηρίζεται διὰ τὴν πλουσίαν καὶ τολμηρὰν ἁρμονίαν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκφράσεως. Ἔγραψεν ἐν ὅλῳ 40 μελοδράματα, εἰς ἃ δέον νὰ προστεθῶσι τὸ ὀρατόριον «Rex Salomon» καὶ πλεῖστα ἔργα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Γ. Σ.

Τρὰζ-ὀς-Μόντες (Traz-os-Montes=ὄπισθεν τῶν ὀρέων) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ἐπαρχία τῆς Πορτογαλίας, κληθεῖσα οὕτω διότι κατέχει θέσιν ὄπισθεν τῶν ὀρέων ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐπαρχίαν Γκιμαράνιες, κοιτίδα τοῦ πορτογαλικοῦ ἔθνους. Εἶναι χώρα ὀρεινή, καλυπτομένη ὑπὸ ὀρέων (1 200—1.500 μ.) καὶ ὀροπεδίων, ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. καὶ Α. ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Μπέϊρα, ἀφ' ἧς χωρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ντοῦρο, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἔντρε Ντοῦρο-ὲ-Μίνο. Ἔχει ἔκτασιν 11.116 τ. χλμ, διαιρεῖται δὲ νῦν εἰς δύο ἐπαρχίας (*Μπραγκάντσας* καὶ *Βίλλα-Ρεάλ*). Χ. Δ.

Τραῆλι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τοῦ Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37° 42' 45'' Β., μῆκ. 23° 10' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana), ΝΑ. κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Σοφικοῦ. —2) Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τοῦ Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37°45'20'' Β, μῆκ. 23°07'50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. ὁ αὐτός). Ἔχει φάρον Ἄγκα (1929) ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων. Σ. Ε. Λ.

Τραϊάνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς μέσης Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πικηνῶν. Εἶναι ἡ Trea τῶν Ὁδοιπορικῶν, ἀπέχουσα 30 μίλια ΝΔ. τοῦ Ἀγκῶνος, ταυτίζεται δὲ μὲ τὴν σημερινὴν Treja, ὅπου σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. Α. Θ. Σ.

Τραϊανὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μετονομασία τῆς θρᾳκικῆς πόλεως *Βερόης* κατὰ τὸν Β μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ νῦν *Στάρα Ζαγορὰ* ἐν Βουλγαρίᾳ. Α. Θ. Σ.

—**Τραϊανὴ** ***Λεγίων ΚΒ'*** (Traïana Legio XXII) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βελγικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Ἄνω Γερμανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 9, 8) πρὸς Δ. τοῦ Ρήνου, μεταξὺ Βόννης (Bonn) καὶ Μοκοντιακοῦ (Μουγουντίας). Προηγουμένως ἐκαλεῖτο *Λεγίων Α' Ἀθηναϊκὴ* (Legio I. Minervia), ὑπὸ δὲ τοῦ Τραϊανοῦ μετωνομάσθη *Τραϊανὴ Λεγίων ΚΒ'*. Α. Θ. Σ.

Τραϊανὸς (Marcus Ulpius Trajanus Crinitus). Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (98—117 μ. Χ.), γεννηθεὶς ἐν Ἰταλικῇ τῆς Βαιτικῆς τῆς Ἱσπανίας (παρὰ τὴν Σεβίλλην) κατὰ τὸ 52 μ. Χ. Ἀνατραφεὶς εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ Τραϊανός, εἶχεν ἀποκτήσει ὀργανισμὸν εὔρωστον καὶ εἶχε συνηθίσει εἰς βίον λιτὸν καὶ πλήρη κακουχιῶν καὶ στερήσεων. Ἐπὶ δέκα ἔτη ἔζησεν ἐν Συρίᾳ, διακριθεὶς εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἀμειφθεὶς μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου, μετὰ ταῦτα δὲ μετέβη εἰς τὰς παρὰ τὸν Ρῆνον ἐν Γερμανίᾳ ρωμαϊκὰς χώρας, ἔνθα διεκρίθη ἐπίσης διὰ τὰ ἐξαιρετικὰ στρατιωτικά του προσόντα. Κατὰ τὸ 85 μ. Χ. ἀπεστάλη ὡς πραίτωρ εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ κατὰ τὸ 91, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ, ἐξελέγη ὕπατος μετὰ τοῦ Μ. Ἀκιλίου Γλαβρίωνος. Μετὰ ταῦτα διῴκησεν ἐπὶ μίαν τριετίαν ὡς στρατηγὸς τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων καὶ ἀνώτατος κυβερνήτης (ἄρχων) τὰς ἐν Γερμανίᾳ ρωμαϊκὰς χώρας, ἔνθα, κέντρον ἔχων τὴν Κολωνίαν, ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὴν ὀχύρωσιν τῶν συνόρων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Κατὰ τὸ 97 μ. Χ., υἱοθετηθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρβα, προσέλαβε καὶ τὸ ὄνομα τούτου, ὀνομασθεὶς *Νέρβας Τραϊανός*, καὶ ἀνεκηρύχθη καῖσαρ. Ἀφοῦ δὲ κατέστειλε στάσιν τινὰ τῶν πραιτωριανῶν, ἠσχολήθη καὶ πάλιν μὲ τὸ ὀχυρωτικὸν ἔργον τῶν ἐν Γερμανίᾳ συνόρων, τὸ ὁποῖον δὲν ἐγκατέλιπε καὶ ὅταν ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ.

Ἀναλαβὼν τὴν διακυβέρνησιν τοῦ ἀπεράντου κράτους, ὁ ἐπὶ τριακονταετίαν διαβιώσας εἰς τὸ στρατόπεδον Τραϊανὸς κατέπληξε τοὺς πάντας διὰ τὴν ἁπλότητα τοῦ ἤθους του, τὴν εἰλικρινῆ συμπεριφοράν του καὶ τὴν ὡριμότητα τῆς κρίσεώς του, αἵτινες ἀνεπλήρουν τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐκ μαθήσεως γνώσεων. Κατὰ τὸ 100 μ. Χ. ἤκουσεν ἐν Ρώμῃ ὁ Τραϊανὸς τὸν πανηγυρικόν του ἀπαγγελθέντα ὑπὸ τοῦ φίλου του Πλινίου τοῦ νεωτέρου, ὑπάτου γενομένου κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, καὶ κατὰ τὸ 101 (25 Μαρτίου), ἀναχωρήσας ἐκ Ρώμης, ἐπῆλθε κατὰ τῶν Δακῶν. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σαύου ποταμοῦ συνήνωσε τὸν στρατόν του (10 λόχους πραιτωριανῶν καὶ 2 ἱππικὰ σώματα) μετὰ τῶν 5 ἀναμενόντων ἐκεῖ ρωμαϊκῶν λεγεώνων τῶν γερμανικῶν χωρῶν καὶ ἡγούμενος στρατοῦ 60 χιλ. ἀνδρῶν εἰσέβαλε διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴστρου (Δουνάβεως) πηχθείσης ἐκ πλοίων γεφύρας εἰς τὸ ἔδαφος τῆς σημερινῆς Οὑγγαρίας καὶ ἐκ ταύτης, κατὰ τὸ 102, εἰς τὸ τῆς Τρανσυλβανίας, ἥτις ἀπετέλει τότε τὸ κέντρον τοῦ δακικοῦ βασιλείου. Μετὰ διπλῆν ἧτταν του ἠναγκάσθη ὁ βασιλεὺς τῶν Δακῶν Δεκέβαλος νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα τοῦ στρατοῦ του, νὰ κατεδαφίσῃ τὰ φρούρια τῆς χώρας του, νὰ δεχθῇ ρωμαϊκὴν φρουρὰν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του καὶ νὰ γίνῃ σύμμαχος τῶν Ρωμαίων. Τὴν νικηφόρον ταύτην ἐκστρατείαν ἐπηκολούθησεν ἡ τέλεσις θριάμβου ἐν Ρώμῃ, ὅτε ἕνδεκα χιλιάδες ζῷα ἐσφάγησαν κατὰ τὰς 323 ἡμέρας τῶν ἑορτῶν καὶ 10 χιλ. μονομάχων ἀλληλοεσφάγησαν πρὸς τέρψιν τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, καὶ ἡ ὑπὸ της συγκλήτου ἀπονομὴ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς προσωνυμίας τοῦ *Δακικοῦ*. Ἐπειδὴ ὅμως μετά τινα χρόνον ὁ Δεκέβαλος κατέστη ὕποπτος, ὁ Τραϊανὸς ἐπῆλθε καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ καὶ κατασκευάσας λιθίνην γέφυραν, ἐξ 20 τόξων, μήκους 1.110 μέτρων—ἴχνη ἐρειπίων ταύτης διασῴζονται καὶ σήμερον—ἐπὶ τοῦ Ἴστρου παρὰ τὴν σημερινὴν ρουμανικὴν πόλιν Τοῦρνον Σεβερῖνον, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀπολλοδώρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν του καὶ τὸν ἠνάγκασε μετὰ ἐπανειλημμένας ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἥττας ν' αὐτοκτονήσῃ διὰ τοῦ ἰδίου ξίφους. Οὕτως ἡ Δακία, ἀπὸ ἀνεξαρτήτου ἐν ἀρχῇ καὶ ὑποτελοῦς μετὰ τὴν πρώτην νικηφόρον ἐκστρατείαν τοῦ Τραϊανοῦ βασιλείου, κατέστη ρωμαϊκὴ ἐπαρχία. Πρὸς ἐκλατινισμὸν τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων της ἔκτισε τότε ὁ αὐτοκράτωρ τὰς ρωμαϊκὰς ἀποικίας *Τσιέρναν*, *Οἶσκον* καὶ *Ρατιαρίαν* ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, τὴν *Οὔλπιαν Τραϊανὴν* καὶ τὴν *Νικόπολιν*, διὰ τῶν ὁποίων κατέστη βαθμηδὸν λατινικὴ τὴν γλῶσσαν χώρα, ὀνομασθεῖσα *Νέα Ἰταλία*.

Τοὺς πολεμικοὺς τούτους θριάμβους ἐπηκολούθησεν ὀκταετὴς εἰρήνη, κατὰ τὴν ὁποίαν διέλαμψαν καὶ αἱ διοικητικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀρεταὶ τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος. Ὁ μέχρις ἐξοντώσεως διωγμὸς τῶν ψευδομηνυτῶν καὶ συκοφαντῶν, οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὴν Ρώμην, αἱ αὐστηρόταται τιμωρίαι τῶν καταχραστῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους κ. ἄ., εἶναι οἱ ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων του μερίμνης του. Φροντίζων διαρκῶς περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς συγκοινωνίας τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τῆς εὐζωΐας καὶ μορφώσεως τῶν κατοίκων των, ἐπεδίωκε τὴν μὲν βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους διὰ περιστολῆς τῶν δαπανῶν, τὴν δὲ ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων του διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν, γεφυρῶν (ὡς τοῦ Τάγου), λιμένων (ὡς τοῦ Ἀγκῶνος, ἔνθα σῴζεται ἡ θριαμβευτικὴ ἀψίς του, τῶν Κεντουκελλῶν ἢ Σιβιταβεκκίας), ἀγορῶν (ὡς τὸ Forum Trajanum), ὑδραγωγείων (ὡς τὸ νῦν Aqua Paola καλούμενον ὑδραγωγεῖον ἐπὶ τοῦ Ἰανίκλου λόφου), βιβλιοθηκῶν (ὡς τῆς Οὐλπίας βιβλιοθήκης) καὶ ἄλλων πολλῶν κοινῆς ὠφελείας ἔργων. Πάντων τῶν εἰρημένων μνημείων ἐπιφανέστατον εἶναι ἡ προρρηθεῖσα ἀγορά του, κειμένη μεταξὺ τῶν λόφων Κυριναλίου καὶ Καπιτωλίου καὶ ἀνεγερθεῖσα κατὰ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀπολλοδώρου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἐξεῖχε δὲ ταύτης ἡ εἰς ἀνάμνησιν τῶν δακικῶν πολέμων στηθεῖσα Columna Trajana, ἐκ 34 ἐκ λευκοῦ μαρμάρου σπονδύλων καὶ ὕψους 30 μέτρων, στηριζομένη ἐπὶ τετραγώνου κρηπιδώματος ἐγκλείοντος τὴν σποδὸν τοῦ Τραϊανοῦ καὶ κοσμουμένη δι' ἑλικοειδῶν περὶ τὸν κορμὸν τοῦ κίονος ἀναγλύφων παραστάσεων πολεμικῶν ἐπεισοδίων καὶ ἠθῶν τῶν Δακῶν, ἐπιστεφομένη δὲ ἄλλοτε μὲν ὑπὸ κολοσσιαίου ἐπιχρύσου ἀγάλματος τοῦ Τραϊανοῦ, ἀπὸ τοῦ 1588 δὲ (ἐπὶ πάπα Σίξτου Ε') δι' ἀνδριάντος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου (τῶν ἀναγλύφων τούτων ἀποτυπώματα ἐπὶ ὀρειχάλκου ὑπάρχουν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῶν αἰθουσῶν κατὰ σπονδύλους χωριστοὺς ἀποκείμενα εἰς τὸ Λοῦβρον τῶν Παρισίων). Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιος εἶναι ὁ νόμος αὐτοῦ περὶ τροφῆς ἀπόρων παίδων (lex alimentaria), ἐπεκταθεὶς καὶ εἰς ἄλλας ἐκτὸς τῆς Ρώμης (ἐν ταύτῃ ὑπὲρ τὰ 1000 ἄπορα παιδία διετράφησαν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου) πόλεις καὶ διατηρηθεὶς καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, ὅστις δὲν ἦτο προϊὸν τῆς φιλανθρώπου μόνον τοῦ αὐτοκράτορος διαθέσεως, ἀλλ' ἀπεσκόπει καὶ εἰς τὴν τροφοδότησιν τῆς πολιτείας μὲ χρηστοὺς πολίτας καὶ εὐρώστους στρατιώτας. Ἀπόρροια τῆς ἀγαθότητος τοῦ Τραϊανοῦ ἦτο καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία του καὶ ἡ κατάργησις τοῦ νόμου περὶ τιμωρίας ἐγκλημάτων ἀθεΐας. Ἡ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς συμπεριφορά του ὑπῆρξε μᾶλλον εὐμενὴς (ἀπηγόρευε μόνον τὴν ἐν κοινῷ προσευχὴν ὡς ἀπειλὴν κατὰ τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων της)· διὰ τοῦτο καὶ ἐπλάσθη κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ θρῦλος τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκ τοῦ ᾅδου ἀναβάσεώς του τῇ μεσιτείᾳ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ μεγάλου. Διὰ πάσας ταύτας τὰς πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ τοὺς ὑπηκόους του ὑπηρεσίας δικαίως εἶχον ἀπονεμηθῆ εἰς αὐτὸν οἱ τίτλοι «πατὴρ τῆς πατρίδος» καὶ «ἄριστος» (Optimus), τοὺς ὁποίους καὶ εἶχεν ἀποδεχθῆ. Εὐεργετικὸς καὶ φιλάνθρωπος ἐδείχθη ὁ Τραϊανὸς καὶ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ὑπηκόους του (ἐπὶ τοῦ Τάγου τῆς Ἱσπανίας ἔκτισε γέφυραν, ἐν Δακίᾳ ὑδραγωγεῖα) καὶ ἰδίως τοὺς Ἕλληνας, αὐξήσας ἴσως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλευθέρων πόλεων, ἤτοι τῶν μὴ ὑπαγομένων εἰς τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τῶν ἀνθυπάτων τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἄλλας ἐπιδαψιλεύσας εἰς αὐτούς, τοὺς σεισμοπλήκτους ἰδίως, χάριτας, μετά τινων δὲ καὶ διὰ προσωπικῆς φιλίας συνδεθείς, ὡς τοῦ Πλουτάρχου, τὸν ὁποῖον καὶ δι' ὑπατικοῦ ἀξιώματος ἐτίμησε (ὑπό τινων ὑπεστηρίχθη ὅτι ὑπῆρξε καὶ μαθητής του), καὶ τοῦ Δίωνος τοῦ Προυσαέως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξαιρετικῶς ἐτιμήθη ὁ Τραϊανὸς ὑπ' αὐτῶν δι' ἱδρύσεως ἀγώνων πρὸς τιμήν του (ἐν Τροιζῆνι ἐτελοῦντο *Σεβαστεια Τραϊάνεια*), ἀνεγέρσεως ἀνδριάντων (ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐκ Παρίου μαρμάρου ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Πανελλήνων Ἀχαΐας, ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἀλλαχοῦ), τιμητικῶν ἐπιγραφῶν (εἰς τὰς μετὰ τὸν θάνατόν του χαραχθείσας, ὡς τὰς ἐν Μεγάροις, Χαιρωνείᾳ, Ταινάρῳ, τιμᾶται ὡς θεὸς «divus»), στοῶν καὶ ἄλλων μνημείων.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 113 μ. Χ. ὁ Τραϊανός, μετὰ ὀκταετῆ εἰρηνικὴν ἐν Ρώμῃ διαβίωσιν, ἠναγκάσθη νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, διότι ὁ βασιλεὺς τῶν Πάρθων Χοσρόης κατέλαβε διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἐξηδάρη τὴν Ἀρμενίαν, ἥτις ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ρώμης. Πρὶν ἢ ὅμως φθάσῃ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἔλαβεν, εὑρισκόμενος ἐν Ἀθήναις, πλούσια δῶρα ἀπὸ τὸν Χοσρόην καὶ προτάσεις νὰ περιβάλῃ μὲ τὸ στέμμα τῆς Ἀρμενίας ἄλλον ἀνεψιόν του, τὸν Παρθομάσιριν. Ὁ Τραϊανὸς ἀπήντησεν ὅτι θὰ κανονίσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο μετὰ τὴν εἰς Ἀρμενίαν ἄφιξίν του καὶ ἐπέσπευσε τὴν ἐκστρατείαν του, ἥτις ὑπῆρξε θριαμβευτική. Ὅτε ἡ νικηφόρος τοῦ Τραϊανοῦ πορεία κατέληξεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, προσῆλθεν ὁ Παρθομάσιρις εἰς τὸ ρωμαϊκὸν στρατόπεδον καὶ κατέθηκε τὸ στέμμα του πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις τὸν ἐδέχθη καθήμενος ἐπὶ τῆς ἕδρας του, ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὸ ἀναλάβῃ καὶ πάλιν, ὡς ἤλπιζε, τῇ συναινέσει τοῦ Τραϊανοῦ, ἀπεπέμφθη ὑπὸ συνοδείαν ρωμαϊκοῦ ἱππικοῦ, ἡ δὲ Ἀρμενία προσηρτήθη εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ὡς ἐπαρχία του, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ στρατοῦ του. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 114 εἰσήλασεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, διῃρημένην εἰς μικρὰ βασίλεια καὶ ὑποτελῆ εἰς τοὺς Πάρθους, καὶ ὑπέταξε ταύτην κατόπιν πεισματωδῶν μαχῶν, καθαιρέσας πάντας τοὺς βασιλεῖς της, πλὴν τοῦ Αὐγάρου τῆς Ἐδέσσης, ὅστις ὑπετάχθη ἄνευ ἀντιστάσεως. Ἐξεπόρθησε μετὰ ταῦτα τὴν Νίσιβιν τῆς Ἀδιαβηνῆς καὶ ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ τῆς Μεσοποταμίας διεχείμασεν ἐν Ἀντιοχείᾳ (115—116), ὅτε καὶ συνέβη μέγας σεισμός, τοῦ ὁποίου τὰ πολυάριθμα θύματα ἔτυχον τῆς φιλανθρώπου τοῦ αὐτοκράτορος περιθάλψεως. Τότε λέγεται ὅτι ἐβασανίσθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Ἰγνάτιος Α', ἀποσταλεὶς εἰς Ρώμην καὶ γενόμενος βορὰ τῶν θηρίων, ἕνεκα προσβλητικῆς συμπεριφορᾶς του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χειμῶνος διέβη διὰ λέμβων τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῶν Πάρθων Κτησιφῶντα, ἐπονομασθεὶς καὶ *Παρθικός*. Μετὰ ταῦτα ὑπέταξε διαδοχικῶς τὰ Σοῦσα, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ χρυσοῦς θρόνος τοῦ Χοσρόη, καὶ τὴν Σελεύκειαν καὶ μετὰ τὴν κατά-

Digitized by Google

ληψιν καὶ ταύτης ἐκήρυξεν ἐπαρχίας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Ἀσσυρίαν, κατῆλθε δὲ διαπλέων τὸν Τίγρητα μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ ἐφιλοδόξησεν ἀκόμη, ὡς λέγεται, τὴν κατάκτησιν τῶν Ἰνδιῶν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπεστάτησαν ἡ Νίσιβις, ἡ Ἔδεσσα καὶ ἡ Σελεύκεια, τὰς ὁποίας ἀνακατέλαβε διὰ στρατηγῶν του καὶ ἐπυρπόλησε, πρὸς εἰρήνευσιν δὲ τῶν Πάρθων περιέβαλε μὲ τὸ βασιλικὸν διάδημα, ὡς βασιλέα τῶν Περσῶν, τὸν Ἀρσακίδην Παρθαμασπάτην, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἀπεδέχθησαν οἱ Πάρθοι. Διερχόμενος τὴν ἔρημον τῆς Συρίας ἠσθένησε προσβληθεὶς ἐκ παραλυσίας, προελθούσης ἐκ ροπῆς πρὸς οἰνοποσίαν, καὶ ἐκ τῆς ἀσθενείας ταύτης ἀπέθανεν ἐν Σελινοῦντι (Τραϊανουπόλει) τῆς Κιλικίας κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 117 μ. Χ. Ἡ κόνις τοῦ νεκροῦ του μετεφέρθη ἐντὸς χρυσῆς κάλπης καὶ ἀπετέθη ὑπὸ τὴν τιμητικὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ του στήλην.

Ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ ἤκμασαν ὁ Κορνήλιος Τάκιτος, Πλίνιος ὁ νεώτερος, Ἰούλιος Φροντῖνος, οἱ νομομαθεῖς Κέλσος καὶ Πρίσκος, ὁ Κοϊντιλιανός, ὁ Πλούταρχος, ὁ Σουητώνιος, ὁ Ἐπίκτητος καὶ ὁ μέγας σατιρικὸς Ἰουβενάλιος. Καὶ αὐτὸς ὁ Τραϊανός, ἂν καὶ δὲν εἶχε τύχει ἐξαιρετικῆς πνευματικῆς μορφώσεως, εἶχε γράψει ἱστορίαν τῶν δακικῶν πολέμων, ἀπολεσθεῖσαν.

Ὡς κυβερνήτης τῆς κοσμοκρατείρας Ρώμης ἐκοσμεῖτο ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος μὲ ἐξαιρετικὰς πολιτικὰς ἀρετάς. Ἦτο ἀνώτερος κολακειῶν· διὰ τοῦτο, ὅτε οἱ εὐγενεῖς ἠθέλησαν νὰ περιβάλουν καὶ τοῦτον μὲ διαφόρους τίτλους καὶ τιμάς, τὰς ὁποίας ὁ φόβος καὶ ἡ κολακεία εἶχε παρασύρει τούτους ν' ἀπονείμουν εἰς τοὺς προκατόχους του, δὲν ἀπεδέχθη τὴν δουλοφροσύνην των ταύτην. Ἀπόλυτος ὢν μονάρχης, οὐδέποτε ἐν τούτοις ἔθετεν ἑαυτὸν ὑπεράνω τῶν νόμων τῆς πατρίδος του ἢ προέβαινεν εἰς ἐνέργειάν τινα ἢ πρᾶξιν ἀντίθετον πρὸς τούτους, καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ ἀκόμη ἐφρόντιζε νὰ μερίζηται μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Εἶχεν ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων προσώπων διὰ πᾶσαν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν προσωπικῶν του φίλων, πρὸς τοὺς ὁποίους, ᾐσθάνετο θερμὴν ἀγάπην. Λαμπρότεραι ἀκόμη ἦσαν αἱ στρατιωτικαὶ ἀρεταί του, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ὑπέταξε λαοὺς τῶν ὁποίων καὶ τὰ ὀνόματα ἀκόμη ἦσαν ἄγνωστα πρὸ αὐτοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Διὰ πάσας τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας ἀρετάς του ἔμειναν εἰς τὴν σκιὰν πάθη ἀνώμαλα καὶ ἐλαττώματα ταπεινά, τὰ ὁποῖα τυχὸν προσέβαλον τὴν μεγάλην ταύτην προσωπικότητα, ἥτις καὶ ἐξαιρετικῶς ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων της, ὡς μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν πόλεων, αἵτινες ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου (ἐν Θράκῃ, Φρυγίᾳ, Κιλικίᾳ, νήσοις), ὡς καὶ τῶν ποταμῶν καὶ λιμένων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν στηθέντων ἀνδριάντων του καὶ τῶν πρὸς τιμήν του κοπέντων μεταλλίων. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἀρχαίων ἀνδριάντων τοῦ Τραϊανοῦ ὑπεροχώτερος εἶναι ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεικονίζεται μὲ πανοπλίαν πλουσίως διακεκοσμημένην ἀπὸ μορφὰς ζῴων, ἐκ τῶν προτομῶν του ἡ ἐν τῷ Βατικανῷ φυσικοῦ μεγέθους, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ἔκφρασιν στρατηγοῦ δίδοντος διαταγάς, καὶ ἐκ τῶν μεταλλίων τὰ κοπέντα εἰς ἀνάμνησιν τῶν προσαρτηθέντων εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς. Ἔξοχον εἶναι καὶ τὸ γλυπτὸν σύμπλεγμα, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται ἀφιππεύων πρὸς παραμυθίαν πτωχῆς πασχούσης γυναικός. Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ Τραϊανοῦ ἐνέπνευσαν καὶ νεωτέρους λογοτέχνας καὶ καλλιτέχνας. Οὕτως ὁ Esmenard ἔγραψε τὴν λυρικὴν τραγῳδίαν «Le triomphe de Trajan» μὲ μουσικὴν τῶν Lesueur et Persuis. Ὁ Prud'hon ἐνεπνεύσθη τὸν πίνακά του «Le triomphe de Trajan» καὶ ὁ Delacroix τὸν πίνακά του «La justice de Trajan», ὅστις εἶναι καὶ τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Τραϊανός.** —1) Ρωμαῖος ὕπατος, πατὴρ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοκράτορος. —2) Παρώνυμον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. —3) Στρατηγὸς τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Οὐάλεντος, ὅστις κατὰ μὲν τὸ 373 μ. Χ. ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Σαπώρ, κατὰ τὸ 374 ἐφόνευσε προδοτικῶς, ἐκτελῶν μυστικὰς διαταγὰς τοῦ Οὐάλεντος, τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Πάραν καὶ κατὰ τὸ 377 ἡττήθη ὑπὸ τῶν Γότθων. Ἀπέθανε φονευθεὶς ἐν τῇ κατὰ τῶν Γότθων μάχῃ τῆς Ἀδριανοπόλεως κατὰ τὸ 378, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης.

ΚΑΨ

— **Τραϊανός.** Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς εἰς τὸ σῶμα τῶν δορυφόρων τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων. Διεκρίθη κυρίως εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Ρώμης (537), καθ' ἥν, ἐκτελῶν τολμηρὰς ἐξόδους, ἐπέφερε βαρείας ἀπωλείας εἰς τοὺς πολιορκοῦντας τὴν πόλιν Γότθους.

Ν. ΚΛΕ

—**Τραϊανός.** Βυζαντινὸς χρονογράφος, ἀκμάσας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β' τοῦ Ρινοτμήτου (685—711). Ἀναφέρεται παρὰ τοῦ Σουΐδα ὡς «πατρίκιος χριστιανικώτατος καὶ ὀρθοδοξότατος», γράψας ἀπολεσθὲν «Χρονικὸν σύντομον, πάνυ θαυμάσιον». Τοῦτο λογίζεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων φιλολόγων ὡς πηγὴ ὁμάδος ὅλης μεταγενεστέρων τοῦ Τραϊανοῦ ἱστορικῶν.

Π. Ν. Π.

—**Τραϊανὸς ὁ *κοιαίστωρ*.** Ἀποσταλεὶς τῷ 576 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰουστίνου Β' πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόην Α', συνωμολόγησε μετ' αὐτοῦ συνθήκην πενταετοῦς εἰρήνης.

Ν. ΚΛΕ

Τραϊανὸς */Ἀρχ. Γεωγρ./.* —1) Λιμὴν τῆς Δυτικῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τούσκων καὶ κατὰ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Ποπλωνίου* καὶ *Τελαμῶνος* (*Πτολεμ.* Γ, α, 4). Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Τρόϊα* (Troia: πλάτ. 42° 49' Β., μῆκ. 10° 44' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Cape Cavallo to Civita Vecchia) τοῦ κόλπου Φολλονίκα. —2) Ποταμὸς τῆς Κάτω Αἰγύπτου, κατὰ τὴν μεθόριον Ἀραβίας καὶ Ἀφροδιτοπόλεως, παραρρέων ἀπὸ Β τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὴν Ἡλιούπολιν, εἰς τὸ ὕψος τῆς ὁποίας ἀπεσχίζετο τοῦ Νείλου, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἡρωοπολιτικὸν κόλπον.

Σ. Ε. Λ.

Τραϊανοῦ *πρόχωμα* Οὕτως ἐκλήθησαν δύο ρωμαϊκὰ τείχη ἐν Ρουμανίᾳ, ἐκτεινόμενα τὸ μὲν νότιον, μήκους 52 χιλιομέτρων, ἀπὸ τῆς Κωνστάντζης μέχρι τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως παρὰ τὴν Τσερναβόδαν, τὸ δὲ βόρειον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια διασώζονται εἰς καλυτέραν κατάστασιν, ἀπὸ τοῦ Προύθου μέχρι τῆς ἀνατολικῶς τούτου κειμένης λίμνης Σασίκ.

ΚΑΨ

Τραϊανούπολις */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς μεσημβρινῆς Θράκης πρὸς Δ. τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου, ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ καὶ περὶ τὰ 14 χλμ. ἀπὸ τῆς παραλίας, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ. Ἤκμασε κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἰδίως ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211 μ. Χ.), ἐπὶ δὲ τοῦ Διοκλητιανοῦ (284—305 μ. Χ.) ἀνεδείχθη πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, ὡς μία τῶν 7 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα μητροπόλεως ἐχούσης εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς κατ' ἀρχὰς τρεῖς ἐπισκοπὰς βραδύτερον δὲ ὀκτώ. Πότε ἀκριβῶς κατεστράφη δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς (1341—1354) ἀναφέρει αὐτὴν ὡς πόλιν «κατεστραμμένην οὖσαν ἐκ πολλῶν ἐτῶν». Τὰ ἐρείπια αὐτῆς ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς Τούρκους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φρουρίων Αἴνου καὶ Φερρῶν.

Σῴζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ἐντεῦθεν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΡΑΪΑΝΟΥΠΟΛΕΙΤΩΝ ἢ ΑΥΓΟΥ·ΤΗΣ ΤΡΑΪΑΝΗΣ καὶ διαφόρων τύπων, ἐν οἷς ὁ ποτάμιος θεὸς Ἕβρος κατακείμενος. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς (ξενών, θέρμαι κ. ἄ.), ρωμαϊκῶν χρόνων, σῴζονται παρὰ τὸ νῦν χωρίον Λουτρός, ὅπου κατ' ἔτος μεταβαίνουσι πλεῖστοι ἐπισκέπται χάριν τῶν ἰαματικῶν αὐτῆς λουτρῶν.

Α. Θ. Σ.

— **Τραϊανούπολις** */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ Δ. τῆς Φρυγίας, πρὸς Ν. τοῦ ὄρους Δινδύμου (Μουράτ-ντάγ), καὶ ταυτιζομένη πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε, 2, 13) καλουμένην *Γρια(μ)νοθύραι*.

Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γανόπολις*, ὡς μία τῶν 39 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Καπατιανῆς ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου Τρανουπόλεως, τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Λαοδικείας. Σῴζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα αὐτῆς ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρι Γορδιανοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΡΑΪΑΝΟΥΠΟΛΕΙΤΩΝ καὶ διαφόρων τύπων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς (θέατρον, ναός, τείχη, ἐπιγραφαὶ) σῴζονται εἰς τὸ νῦν χωρίον Ἀχάτ-κιοϊ, πρὸς Α. τοῦ Οὐσάκ.

Α. Θ. Σ.

— **Τραϊανούπολις** */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ *Σελινοῦντα* (βλ. λ.).

Τραΐεκτον (Traiectum) */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Κάτω Γερμανίας, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαταβῶν, ἐπὶ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ρήνου ποταμοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν *Οὐτρέχτη* (Utrecht) ἐν Ὁλλανδίᾳ.

Α. Θ. Σ.

Τραὶλ (σκανδ. Träl=δοῦλος) */Σκανδιν. Μυθολ./.* Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν σκανδιναυϊκῶν λαῶν ὁ γενάρχης τῆς τάξεως τῶν δούλων. Ὁ μῦθος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ μήτηρ του Ἔδδα, σύζυγος τοῦ Ἄε, ἐγέννησεν αὐτὸν 9 μῆνας μετὰ τὴν εἰς τὸν οἶκόν της ἐπίσκεψιν τοῦ θεοῦ τοῦ πολιτισμοῦ Χάϊμνταλ, ὅστις περιήρχετο τὸν κόσμον διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦ μύθου τοῦ Τραὶλ ὑποδηλοῦται ἡ ἐκ θεοῦ καταγωγὴ καὶ τῆς τάξεως τῶν δούλων καὶ ἡ συγγένεια αὐτῶν μὲ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς εὐγενεῖς, τῶν ὁποίων οἱ γενάρχαι *Κάρλ* (προπάτωρ τῶν ἐλευθέρων καὶ υἱὸς τῆς Ἄμμας, συζύγου τοῦ Ἄβε) καὶ *Σκίελντ* (προπάτωρ τῶν εὐγενῶν καὶ υἱὸς τῆς Μοῦντερ, συζύγου τοῦ Φάντερ), ἐγεννήθησαν ἐπίσης μετὰ τὴν εἰς τοὺς οἴκους τῶν γονέων των ἐπίσκεψιν τοῦ θεοῦ Χάϊμνταλ.

Χ. Δ.

Τραιλλεμπόργ (Tralleborg) */Γεωγρ./.* Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Σουηδίας ἐν τῷ νοτίῳ ἄκρῳ τῆς χώρας, ἔναντι τῆς γερμανικῆς πόλεως Σάσνιτς, μεθ' ἧς συνδέεται διὰ σιδηροδρομικοῦ πορθμείου. Κάτ. (1928) 12.712.

Χ. Δ.

Τράιλτς (Troeltsch), ***Ερνέστος***. Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1865 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1923. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Ἄουγκσμπουργ, κατόπιν δ' ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἐρλάγγης, τῆς Γοτίγγης καὶ τοῦ Βερολίνου, ἠκολούθησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον καὶ ἐγένετο βικάριος ἐν Μονάχῳ. Τῷ 1891 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας καὶ ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν Γοτίγγῃ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Βόννῃ καὶ τῷ 1894 τακτικὸς καθηγητὴς ἐν Ἀϊδελβέργῃ. Τῷ 1908 διεδέχθη τὸν Paulsen ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Τῷ 1919 ἐγένετο μέλος τῆς πρωσσικῆς βουλῆς καὶ ὑφυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν Πρωσσίᾳ, τῷ δὲ 1921 μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας. Ἔγραψε πλεῖστα θρησκειολογικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Die wissenschaftliche Lage und ihre Anforderung an die Theologie» (1900), «Politische Ethik und Christentum» (1904), «Bedeutung des Prodestantismus f. d. Entstehung d. mod. Kultur» (1906, δ' ἔκδ. 1925), «Psychologie und Erkenntnistheorie in d. Religionswissenschaft» (1905, β' ἔκδ. 1922), «Trennung von Staat und Kirche» (1907), «Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppe» (1912, β' ἔκδ 1919), «Deutsche Zukunst» (1916), «Humanismus und Naturalismus» (1916), «Dynamik der Geschichte nach d. Geschichtsphilosophie d. Positivismus» (1919), «Der Historismus und seine Probleme» (1922), «Der Historismus und seine Ueberwindung» (1924), «Die Sozialphilosophie der Christentum» (1924), «Glaubenslehre» (1925). Ὁ Τράιλτς κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ συγχρόνῳ φιλοσοφίᾳ τῆς θρησκείας. Προερχόμενος φιλοσοφικῶς ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ Καντίου, τοῦ Σλαϊερμάχερ, τοῦ Λότζε καὶ τοῦ Ντίλταϋ, ἐγένετο ἱδρυτὴς τῆς λεγομένης θρησκειοϊστορικῆς σχολῆς.

—α

Τράϊμπερ (Treimber), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς φιλέλλην, ὁ ἀρχαιότατος τῶν ἰατρῶν τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1797. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν διαφόροις πανεπιστημίοις τῆς Γερμανίας καὶ εἰδικῶς τὴν χειρουργικὴν ἐν Παρισίοις. Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως κατῆλθε μετ' ἄλλων φιλελλήνων, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διωρίσθη ἀμέσως ἐν Κορίνθῳ ἰατρὸς χειρουργὸς τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Normann τακτικοῦ σώματος στρατοῦ, οὗ τὴν εἰς Ἤπειρον ἐκστρατείαν παρηκολούθησε, παρευρεθεὶς εἰς τὰς μάχας Κομποτίου, Πέτα κλπ. Κατόπιν, ἐλθὼν μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸ πολιορκούμενον Ναύπλιον, εὗρεν ἐν Παλαμηδίῳ πληθὺν βαρέως τετραυματισμένων μαχητῶν, ὧν τὰ τραύματα ἐπέδεσε καὶ τῆς ἐξιάσεως αὐτῶν ἐπεμελήθη. Κληθεὶς δὲ τῷ 1823 εἰς Μεσολόγγιον, ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ὑπὸ τὸν Βύρωνα στρατολογηθέντι σώματι πυροβολικοῦ, οὗ διαλυθέντος, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὁ Τράϊμπερ ἐπανῆλθεν εἰς Ναύπλιον καὶ ταχθεὶς εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Ρόδιον (1824) καὶ εἶτα ὑπὸ τὸν Φαβιέρον (1825) τακτικὸν σῶμα στρατοῦ, μετέσχε τῶν εἰς Τρίπολιν, Ἀθήνας καὶ Εὔβοιαν ἐκστρατειῶν αὐτοῦ, ἐπικουρῶν ἐν ταῖς μάχαις καὶ νοσηλεύων τοὺς τραυματίας καὶ ἀσθενεῖς. Τελευταῖον δὲ μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Καραϊσκάκη παρέστη εἰς τὰς μάχας Χαϊδαρίου, Δομβραίνης, Ἀμφίσσης, Διστόμου, Ἀραχώβης κ. ἄ. Τῷ 1825, ἐπίατρος ὤν, ἵδρυσε τὸ πρῶτον ἐν Ἀκροναυπλίᾳ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον καὶ τῷ 1827 ἕτερον ἐν Σαλαμῖνι, πρὸς νοσηλείαν τραυματιῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἐτοποθετήθη διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀκροναυπλίᾳ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου. Κατὰ δὲ τὸ 1834, ἱδρυθέντος τοῦ ἰατροσυνεδρίου, ἐγένετο εἷς ἐκ τῶν ἓξ πρώτων μελῶν καὶ εἶτα πρόεδρος αὐτοῦ. Τῷ 1835, προαχθεὶς εἰς ἀρχίατρον, ἐτάχθη διευθυντὴς τοῦ ὑγειονομικοῦ τμήματος ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐπελήφθη τῆς ὀργανώσεως τοῦ ὑγειονομικοῦ σώματος, συγχρόνως δὲ ἀνέλαβε καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς κλινικῆς χειρουργικῆς καὶ ἰατρικῆς ἐν τῇ ἱδρυθείσῃ προσωρινῇ ἰατροχειρουργικῇ σχολῇ ἐν τῷ στρατιωτικῷ νοσοκομείῳ Ἀθηνῶν. Τῷ 1837, λαβὼν τὸν τίτλον ἐπιτίμου καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου, ἐδίδασκεν ἐν αὐτῷ ἀνατομικὴν τοπογραφικὴν καὶ ἐγχειρητικήν. Τῷ 1854, κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ ἱδρύθη ἡ κεντρικὴ στρατιωτικὴ φαρμακαποθήκη. Πολλαὶ ἑταιρεῖαι καὶ σωματεῖα (Ἰατρικὴ Ἑταιρεία, Ἀρχαιολογική, Φιλεκπαιδευτική, Πτωχοκομεῖον) ἀριθμοῦσι τὸν Τράϊμπερ μεταξὺ τῶν ἑταίρων ἢ τῶν ἱδρυτῶν αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπιδημίαν τῆς χο-

Digitized by Google

λέρας (1854) διεκρίθη διὰ τὴν εὐεργετικὴν μέχρις αὐταπαρνήσεως δρᾶσίν του. Τῷ 1865 ἀπεμακρύνθη τῆς ἐνεργοῦ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας μετὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνωτέρου γενικοῦ ἀρχιάτρου καὶ τῷ 1882 ἀπεβίωσεν. I. Π.

τραΐνα (ἡ). Τρόπος ἁλιευτικὸς ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ Μεσολογγίου. Οἱ ἁλιεῖς σύρουσιν ὄπισθεν τοῦ πλοιαρίου διὰ σπάγγου ζωντανὸν θῆλυν ἰχθὺν (μπάφαν), περὶ τὸν ὁποῖον συναθροίζονται ἄλλοι ἄρρενες ἰχθύες, τοὺς ὁποίους συλλαμβάνουσι διὰ πεζοβόλου. Χ. Γ. Ε

τραῖνον (τό)· σιδηροδρομικὴ ἁμαξοστοιχία.

Τραϊτόρος, *Γεώργιος*. Κρὴς ἁρματολός, ἀκμάσας κατὰ τὰ ἔτη 1790—1810. Ὁρμώμενος ἐκ τῶν κρησφυγέτων του (ἐπὶ τῶν Λευκῶν ὀρέων) ἐτρομοκράτει τοὺς γενιτσάρους τῆς Κυδωνίας καὶ τοῦ Ἀποκορώνου καὶ περιέστελλε τὰς αὐθαιρεσίας των. Ν. ΚΛΣ

Τράϊτς (Treitz), ***Βένζελ*.** Αὐστριακὸς ἰατρὸς (1819—1872). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀνατομοπαθολογίας ἐν Krakau (1852) καὶ ἀργότερον ἐν Πράγᾳ (1855). Κατέστη ἰδίᾳ γνωστὸς ἐκ τῶν φερωνύμων ἀνατομικῶν του ἀνακαλύψεων, ἤτοι: α) Τοῦ *ἀγγειακοῦ τόξου*, ἀποτελουμένου ἐκ τῆς ἄνω ἀριστερᾶς κολικῆς ἀρτηρίας καὶ τῆς κάτω μεσεντερικῆς φλεβός, κειμένων μεταξὺ τοῦ ἔξω ἀριστεροῦ χείλους τῆς ἀνιούσης μοίρας τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ τοῦ ἔσω χείλους τοῦ ἀριστεροῦ νεφροῦ. β) Τοῦ *νηστιοδωδεκαδακτυλικοῦ βοθρίου* (1857) ἀποτελοῦντος περιτοναϊκὴν πτυχὴν περὶ τὸ δωδεκαδάκτυλον. γ) Τοῦ λεπτοῦ τριγωνικοῦ πεπλατυσμένου *μυϊκοῦ δεματίου*, ὁρμωμένου ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ στύλου τοῦ διαφράγματος καὶ καταφυομένου ἐπὶ τῆς νηστιοδωδεκαδακτυλικῆς καμπῆς. Ο. Ρ.

—**Τράϊτς** (Treitz), ***πέταλον τοῦ* —** *[Ἀνατομ.]* βλ. λ. *πέταλον*.

Τράϊτσκε (Treitschke), *Ἐρρῖκος φὸν* —. Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ πατριώτης, γεννηθεὶς τῷ 1831 ἐν Δρέσδῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1896 ἐν Βερολίνῳ. Καθηγητὴς ἐν Φράϊμπουργ, ἐν Κιέλῳ, ἐν Ἀϊδελβέργῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1874 ἐν Βερολίνῳ, ἐξέδωκε τὰς «Πρωσσικὰς ἐπετηρίδας» (1866 — 1889), διετέλεσε βουλευτὴς τοῦ κόμματος τῶν ἐθνικοφιλελευθέρων ἐν τῷ Ράϊχσταγ (1871 —1888), ὠνομάσθη τῷ 1886 ἱστοριογράφος τοῦ πρωσσικοῦ κράτους καὶ ἐξελέγη τῷ 1895 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν.

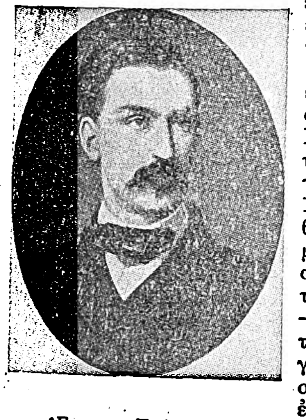

Ἐρρῖκος Τράϊτσκε.

Ἔγραψε: «Γερμανικὴ ἱστορία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (μέχρι τοῦ 1848), «Ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ θέματα» (1865), «Δέκα ἔτη γερμανικῶν ἀγώνων, 1865—1874» (1874), «Γερμανικοὶ ἀγῶνες» (1896), «Ὁ σοσιαλισμὸς καὶ οἱ πάτρωνές του» (1875). «Ὁ σοσιαλισμὸς καὶ ἡ δολοφονία» (1878), «Περὶ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ μας» (1880), «Ὁ Λούθηρος καὶ τὸ γερμανικὸν ἔθνος» (1883), «Δύο αὐτοκράτορες» (1888). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν: «Λόγοι ἐν τῷ γερμανικῷ κοινοβουλίῳ», διαλέξεις ὑπὸ τὸν τίτλον «Πολιτική», «Ἐπιστολαί». Ἔγραψε καὶ ποιήματα, ὧν ἐξέδωκε δύο συλλογάς: «Σπουδαί» (1857) καὶ «Πατριωτικὰ ποιήματα» (1856). Ὑπῆρξεν ὁ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος τοῦ ἀδιαλλάκτου ἐθνικιστικοῦ πνεύματος, ἡ δὲ διδασκαλία αὐτοῦ ἤσκησεν ἐπιρροὴν βαθεῖαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐθνικιστικοῦ πνεύματος τῆς γερμανικῆς γενεᾶς τῆς ἐποχῆς του. Θ. Κ.

τρακ (τό)· φόβος, τρομώδης συγκίνησις, ὑπὸ τῆς ὁποίας καταλαμβάνεταί τις προκειμένου νὰ ἐμφανισθῇ, νὰ ὁμιλήσῃ δημοσίᾳ κτλ. (γαλλ. trac).

—*[Ψυχολ.]* Καλεῖται *τρὰκ* (γαλ. trac) εἶδος δυσαρέστου συγκινήσεως, συνοδευομένης ὑπὸ φόβου, δυσαρεσκείας καὶ ἀγωνιώδους ἀναμονῆς καὶ καταλαμβανούσης τὸ ἄτομον κατὰ τὰς μετὰ τῶν ἄλλων σχέσεις του, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς ἐπισήμους καὶ κρισίμους στιγμάς. Εἰς τὴν ἰδιότυπον ταύτην συγκίνησιν ὑπόκεινται οἱ ἠθοποιοί, οἱ διδάσκαλοι, οἱ δικηγόροι, οἱ πολιτικοί, οἱ μουσικοὶ ἐκτελεσταί, οἱ σπουδασταὶ καὶ ὅλοι ἐν γένει οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦνται να ἀντιμετωπίσουν ἄλλους ἀνθρώπους ὡς ἀκροατὰς ἢ θεατὰς ἢ κριτάς. Τὸ τρὰκ προσβάλλει ἰδιαιτέρως τὰ εὐσυνείδητα καὶ εὐαίσθητα ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρονται περισσότερον τοῦ δέοντος διὰ τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην τῶν ἄλλων. Τὰ φυσιολογικὰ παράλληλα τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ τρὰκ εἶναι ἡ ἐπιτάχυνσις τοῦ καρδιακοῦ ρυθμοῦ, συνοδευομένη ὑπὸ ὠχρότητος ἢ σπανιώτερον ἐρυθρότητος τοῦ προσώπου, καὶ γεννῶσα αἴσθημα ρίγους, ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς ἀναπνοῆς, ἐπιφέρουσα πολλάκις πνιγμονήν, ἡ ἀπότομος αἴσθησις ὀργανικῆς ἐξαντλήσεως ἢ τοὐναντίον ἡ δυσκαμψία, σύσπασις, ἀταξία τῶν κινήσεων μετ' ἐλαφροῦ τρόμου καὶ αἱ διαταραχαὶ τῆς λειτουργίας διαφόρων ἀδένων ἐπιφέρουσαι ὑπερίδρωσιν, δάκρυα, σιελόρροιαν ἢ αἴσθημα στεγνότητος εἰς τὸ στόμα κλπ. Αἱ φυσιολογικαὶ αὗται διαταραχαὶ ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ προκαλοῦν διάφορα ψυχολογικὰ φαινόμενα: μείωσιν τῆς αὐτοκυριαρχίας, τῆς προσοχῆς, τῆς κρίσεως, τῆς μνήμης καὶ γενικῶς στιγμιαίαν ἢ διαρκεστέραν πνευματικὴν κατάπτωσιν. Ἐλαφρὸν τρὰκ ὑπερνικώμενον ἐγκαίρως ὄχι μόνον δὲν μειώνει τὸν ὑποκείμενον εἰς αὐτό, ἀλλ' ἀπεναντίας τὸν καθιστᾷ ὑφ' ὡρισμένας συνθήκας, ἱκανώτερον ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις του. Τὸ τρὰκ ὀφείλεται εἰς τὴν γενικὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ ἀτόμου, ἡ ὁποία δημιουργεῖται ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἔχει ὡς βάσιν τὸ συναίσθημα τῆς μειονεξίας ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ὅσον ἐντονώτερον εἶναι τὸ συναίσθημα τοῦτο παρά τινι ἀτόμῳ, διὰ λόγους ἀνατροφῆς ἢ δυσμενῶν συνθηκῶν διαβιώσεως, τόσον περισσότερον τὸ ἄτομον τοῦτο ὑπόκειται εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ τρὰκ κατὰ τὰς δημοσίας ἐμφανίσεις του. Ἑπομένως ἡ προφύλαξις ἀπὸ τοῦ κινδύνου τούτου συνίσταται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν κατάλληλον διαπαιδαγώγησιν τοῦ παιδὸς διὰ τῆς ἀποφυγῆς ἐκ μέρους τῶν γονέων καὶ τοῦ περιβάλλοντος γενικῶς, κατὰ τὴν συμπεριφοράν, πάσης ἀφορμῆς ἐνισχύουσης τὸ συναίσθημα τῆς μειονεκτικότητος. Ὁ παῖς πρέπει ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων νὰ γίνηται ὅσον τὸ δυνατὸν κοινωνικώτερος. Θεραπευτικῶς συνίσταται ἡ λῆψις φαρμάκων κατασταλτικῶν τῆς εὐσυγκινησίας, ὅπως εἶναι τὰ βρωμιοῦχα, ἡ λουμινάλη εἰς μικρὰς δόσεις καὶ ἡ βαλεριανή. [Πρβλ. *Δ. Κυριέτα*: Τὸ τρὰκ εἰς τὰς δημοσίας ἐμφανίσεις, ἔκδ. 6' Ἀθῆναι 1932.] —Ω.

τράκα (ἡ), καὶ *τρακατρούκα*· πυροτέχνημα παιδικὸν κροτοῦν, κροτίς.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *τράκα* εἶναι εἶδος κροτίδος κατεσκευασμένης μὲ πυρίτιδα μόνον, ἄνευ τῶν πετραδίων, ἅτινα περιέχονται εἰς τὰς κοινάς. Διὰ τὴν κατασκευήν της ποσότης πυρίτιδος περιτυλίσσεται εἰς μακρὸν τεμάχιον χάρτου, ὅπερ κατόπιν ἀναδιπλοῦται 5—6 φοράς, προσδένεται ἰσχυρῶς διὰ θώμιγγος καὶ φέρει κατὰ τὰ ἄκρα θρυαλλίδας. Ὅταν πυροδοτηθῇ, ἐκρήγνυνται διαδοχικῶς καὶ μετὰ πατάγου αἱ ἀναδιπλώσεις, ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἀθροίσματος κροτίδων.

Ἡ ὀνομασία τῆς τρακατρούκας ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς παραγόμενον κρότον.

Τρακάνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς μεσημβρινῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 5, 13) εἰς τὰ μεσόγεια αὐτῆς «*ἐν ταῖς ποταμίαις περὶ τὸν Καρκινίτην ποταμόν*» (Kalentschak) καὶ πρὸς Β. τῆς ὁμωνύμου πόλεως. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

τρακάρισμα (τό)· δημοτ., *σύγκρουσις*.

—*[Ναυτ.]* Βλ. λ. *ἐμβολὴ* καὶ *σύγκρουσις*.

τρακάρω· συγκρούω, κάμνω νὰ συγκρουσθοῦν· || ἀμετάβ., ἐπὶ πλοίων, συγκρούομαι πρὸς ἄλλο πλοῖον· ἐμβάλλω, ἐμπίπτω.

Τράκας, *Κομνᾶς Θ*. Ἀγωνιστής, υἱὸς τοῦ συναγωνιστοῦ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ προεστῶτος τῆς Ἀμοργιανῆς Θεοδώρου Κομνᾶ. Διαθέσας τὴν περιουσίαν του, ἐξ 100 χιλιάδων γροσίων, ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, ἠγωνίσθη ἡρωϊκώτατα μετὰ τοῦ Διάκου εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, εἰς τὴν Ἄμπλιανην, τὰ Καρκαβίλια τοῦ Παρνασσοῦ, ἔνθα διὰ τῆς ἀνδρείας του ἔσωσε χιλιάδας γυναικοπαίδων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, εἰς τὰ Βασιλικὰ καὶ τὸ Μάνεση τῆς Ἐλατείας, ὅπου τοσοῦτον διεκρίθη, ὥστε ἀπηθανατίσθη ἡ δόξα του διὰ δημώδους ᾄσματος. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου τῆς φάλαγγος καὶ ἀπέθανε τῷ 1840. Γ. Θ. Δ.

τράκο (τό)· δημοτ., ἐπίθεσις, προσβολή: «*τοῦ ῾δωσα ἕνα τράκο*» τὸν ἐπέπληξα δριμέως, «*ἔφαγε ἕνα τράκο*» ὑπέστη προσβολήν· || (ναυτ.) «*βάρδα τράκο*» κέλευμα ἐκφωνούμενον εἰς τὰ ἱστιοφόρα, ὅταν ἡ σύγκρουσίς των διαπιστωθῇ ἀναπότρεπτος, ὅπως προφυλαχθῇ τὸ πλήρωμα των ἀπὸ τὴν πτῶσιν εἰδῶν τῆς ἐξαρτίας.

τρακταριανισμός (ὁ). Ἡ κατάπτωσις τῆς ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἡ τάσις τῆς πολιτείας πρὸς ὑποδούλωσιν αὐτῆς ἐξήγειραν πολλούς, οἵτινες ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ἐζήτουν να ἀπαλλάξωσι τὴν ἑαυτῶν Ἐκκλησίαν ἐκ τῆς ὑποδουλώσεως ταύτης καὶ ἐμπνεύσωσιν εἰς αὐτὴν νέαν ζωήν. Κέντρον τῆς κινήσεως ταύτης ἐγένετο τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης, ἀρχηγοὶ δ' αὐτῆς ὁ Ἰωάννης Keble ὁ Ριχάρδος Froude, ὁ Ἐδουάρδος Pusey καὶ ὁ Ἐρρῖκος Newman, οἵτινες, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐπικαίρων διατριβῶν (Tracts for the Times), ἐπεδίωκον τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην. Τούτου ἕνεκα ἐκλήθη αὕτη ἡ κίνησις τῆς Ὀξφόρδης καὶ *τρακταριανισμός*. Ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1841 ἐξεδόθησαν ἐν ὅλῳ 90 ἐπίκαιροι διατριβαὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νιοῦμαν, ὅστις ἐξέδωκε καὶ τὰς περισσοτέρας τούτων (ἐν ὅλῳ 23). Ἐν ταῖς διατριβαῖς ταύταις, αἵτινες ἑνωθεῖσαι ἔπειτα ἀπετέλεσαν 6 τόμους, ἐξητάσθησαν, ἐκτὸς ἄλλων, τὰ ζητήματα περὶ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ, τῆς λειτουργίας, τῶν ἁγίων, τῶν νηστειῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας. Ἐνῷ δὲ κατ' ἀρχὰς αἱ ἐπίκαιροι αὗται διατριβαὶ ἦσαν εὐπρόσδεκτοι παρὰ τοῖς πολλοῖς, κατ' ὀλίγον, καὶ μάλιστα ὅτε ἐξεδόθη ἡ 90ὴ τούτων ἐξήγειραν τὴν ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν κατ' αὐτῶν, ὡς ἀντιτιθεμένων πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ ἀποκλινουσῶν πρὸς τὸν παπισμόν. Οὕτω κατεπνίγη σχεδὸν ὁ τρακταριανισμός, ἀφοῦ 150 περίπου τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὸν προσῆλθον εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν (1845), ἐν οἷς καὶ ὁ Νιοῦμαν καὶ ὁ Μάνιγγ, οἵτινες ἐπὶ Λέοντος τοῦ ΙΓ' ἐγένοντο καὶ καρδινάλιοι. Παρ' ὅλας ἐν τούτοις τὰς ὑπερβολάς, εἰς ἃς κατέληξεν ὁ τρακταριανισμός, οὐδεὶς ἀμερολήπτως ἐξετάζων τὰ πράγματα δύναται να ἀρνηθῇ ὅτι οὗτος ἐνεπνέετο ὑπὸ ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν καὶ ἐνέπνευσε νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐπικρατῇ ἀπονέκρωσις. Ἀξία ἰδίας μνείας εἶναι, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῶν τρακταριανῶν ἐκδοθέντων ἀποσπασμάτων τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπ' αὐτῶν μετάφρασις τῶν συγγραμμάτων τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἰς 48 τόμους (1846—1885). Συνέχεια τοῦ τρακταριανισμοῦ εἶναι ὁ *πουσεϊσμός*. Κ. Ι. Δ.

τρακτὲρ (γαλλ. tracteur) *[Μηχαν.]*. Αὐτοκίνητος ἅμαξα, χρησιμοποιουμένη πρὸς ἕλξιν καὶ μετακίνησιν βαρέων ἀντικειμένων ἐπὶ τροχοφόρων φορέων, π. χ. βαρέος πυροβολικοῦ, ἀγροτικῶν μηχανημάτων κτλ. Τὸ τρακτὲρ δύναται να εἶναι ἀτμοκίνητον, φέρον ἐπ' αὐτοῦ λέβητα καὶ ἐμβολοφόρον ἀτμομηχανήν, ἢ νὰ κινῆται ὑπὸ μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως, ἢ τέλος νὰ εἶναι ἠλεκτροκίνητον, φέρον ἐπ' αὐτοῦ τὸν ἠλεκτρικὸν κινητῆρα καὶ τὴν πρὸς τροφοδότησιν αὐτοῦ ἠλεκτρικὴν συστοιχίαν. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις χαρακτηριστικὸν τοῦ τρακτὲρ εἶναι ἡ μεγίστη ἑλκτικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἐν συνδυασμῷ πρὸς μικρὰν σχετικῶς ταχύτητα μετακινήσεως. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ προορίζεται νὰ ἐργασθῇ, τὸ τρακτὲρ ἐφοδιάζεται μὲ τροχοὺς ἢ μὲ σύστημα ἑρπυστρίας, ὡς τὰ τάνκς. Γ. Θ. Κ.

Τρακτὶρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κριμαίας, κείμενον νοτιοανατολικῶς τῆς Σεβαστουπόλεως, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τσεργάγια, γνωστὸν δὲ ἐκ τῆς φερωνύμου μάχης τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (βλ. κατωτέρω). Χ. Δ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν συμμάχων εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Μαλακὼφ τὴν 18ην Ἰουνίου 1855, ἀναθαρρήσαντες οἱ Ρῶσοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν συμμάχων (τοῦ ἐπιτηρητικοῦ σώματος), τοῦ ἐξικνουμένου τότε μέχρι τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (δυτικῆς) ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τσεργάγια ὑψωμάτων, δηλαδὴ μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προσβολὴν τοῦ πρὸς τὸν Τσεργάγια συμμαχικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀπετέλει οἱονεὶ ἐπανάληψιν τοῦ σχεδίου τοῦ ἐφαρμοσθέντος τὴν 5ην Νοεμβρίου 1854 εἰς Ἴνκερμαν, ἀλλ' ἀποτυχόντος τότε Συνεπείᾳ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῶν Ρώσων ἐπῆλθεν ἡ *μάχη τοῦ Τρακτὶρ* (16 Αὐγούστου 1855). Ἡ μάχη αὕτη καλεῖται ὑπό τινων μάχη τοῦ Τσεργάγια. Τὸν Αὔγουστον 1855, τὸ μὲν συμμαχικὸν στράτευμα, τὸ φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπιτηρητικὸν στράτευμα (40,000 Γάλλοι, Πεδεμόντιοι, Τοῦρκοι, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Ἐρμπιγιόν), εὑρίσκετο τεταγμένον ἀμυντικῶς ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Φεντιουσὶν (Fediouchine), τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τσεργάγια εὑρισκομένων, τὸ δὲ ρωσικὸν στράτευμα (τρία σώματα στρατοῦ, ἤτοι 50.000 ἄνδρες ἐν ὅλῳ, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Read) εὑρίσκετο συγκεντρωμένον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Μακενσὶ, τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τσεργάγια. Ἡ μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων Φεντιουσὶν καὶ Μακενσὶ κοιλὰς ἔχει πλάτος περὶ τὰ 1.500 μέτρα, διὰ τῆς κοιλάδος δὲ ταύτης διέρχεται ὁ Τσεργάγια, ὁ ὁποῖος ναὶ μὲν δὲν ἀποτελεῖ σοβαρὸν κώλυμα, καθ' ὃ βατὸς εἰς πλεῖστα σημεῖα, ἀλλ' ἔχει διώρυγα ἀπὸ Ἴνκερμαν μέχρι Τσοργκοὺν τελείως ἄβατον. Τὴν νύκτα 15—16 Αὐγούστου 1855 ἤρχισαν οἱ Ρῶσοι προελαύνοντες ἐκ τῶν ὑψωμάτων Μακενσὶ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὰς γεφύρας Τρακτὶρ καὶ Τσοργκούν, μὲ τὴν ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένην διάταξιν. Τὴν χαραυγὴν τῆς 16ης Αὐγούστου, ἐπωφεληθέντες οἱ Ρῶσοι τῆς ἐπικρατούσης πυκνοτάτης ὁμίχλης, ἤρχισαν ἀναπτυσσόμενοι, ἀφοῦ προηγουμένως, διὰ τοῦ πυροβολικοῦ των, ἐξετέλεσαν σφοδρότατον βομβαρδισμὸν κατὰ τῶν συμμαχικῶν τοποθεσιῶν. Κατώρθωσαν τότε οἱ Ρῶσοι νὰ προσπεράσωσιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τσεργάγια (ἀφοῦ ἔζευξαν τὴν διώρυγα) καὶ ν' ἀρχίσουν ἀναρριχώμενοι ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Φε-

Digitized by Google

ντιουσίν, ἀλλὰ περὶ τὴν 6ην ὥραν ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ ἀπωθήθησαν κακοὶ κακῶς, ἐξαναγκασθέντες νὰ ἐπανέλθωσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τσερνάγια, ἐκτεθειμένοι ὑπὸ τὸ πυκνὸν πῦρ τῶν συμμάχων. Οἱ Ρῶσοι ὅμως, τάξαντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸ τέως ὡς ἐφεδρείαν 2ον σῶμα, ἐπανέλαβον τὴν ἐπίθεσιν καὶ κατώρθωσαν νὰ προσ-

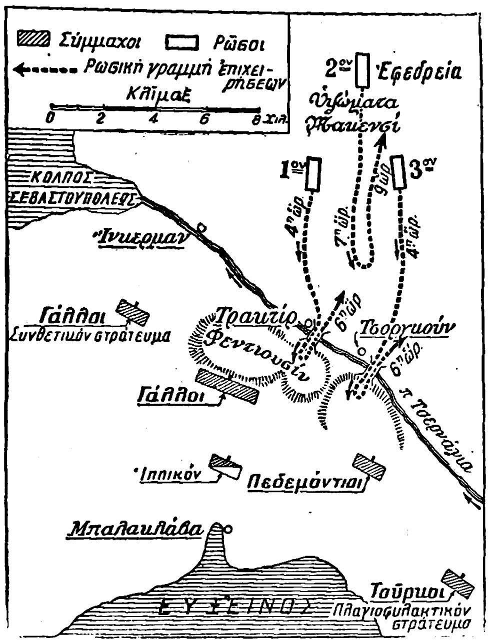

Μάχη Τρακτίρ, 16 Αὐγούστου 1855.

περάσωσιν ἐκ νέου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης καὶ νὰ ἐκπέμψωσι μίαν μεραρχίαν, ἥτις, εἰσδύουσα μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων Φεντιουσὶν καὶ Τσοργκούν, θὰ προσεπάθει νὰ χωρίσῃ τοὺς Πεδεμοντίους ἀπὸ τῶν Γάλλων. Ἀλλ' ἅπασαι αἱ ρωσικαὶ αὗται προσπάθειαι ἀπέτυχον, δι' ὃ περὶ τὴν 9ην ὥραν ἀπεκρούσθησαν καὶ πάλιν οἱ Ρῶσοι, ὁπότε ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ὁριστικῶς πρὸς τὰ ὑψώματα Μακενσί, χωρὶς ὅμως νὰ καταδιωχθῶσιν ὑπὸ τῶν συμμάχων. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Τρακτὶρ ἀπώλεσαν οἱ σύμμαχοι 1.700 ἄνδρας, ἐνῷ οἱ Ρῶσοι 6.000, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐβλήθησαν δραστικῶς ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ, ἔχοντες πυκνοτάτους σχηματισμούς. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Τράλη (Tralee) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἰρλανδίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Κέρρυ τοῦ Μῦνστερ. Κάτ. 10.326. Κεῖται παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ἰρλανδίας, ἐπὶ διώρυγος μήκους 9 χλμ., ἥτις ἑνώνει αὐτὴν μετὰ τοῦ ἐπινείου τῆς Φένιτ. Παράγει σιτηρὰ καὶ βούτυρον. Μ. Δ. Β

Τράλλεις *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Λυδίας, ἐπὶ τραπεζοειδοῦς λόφου τῶν ὑπωρειῶν τῆς Μεσσωγίδος ἐκτισμένη καὶ ἐπὶ τῆς εὐφορωτάτης πεδιάδος τοῦ Μαιάνδρου. Εἶχον ὀχυρωτάτην ἀκρόπολιν καὶ ἰσχυρὰ τείχη, τὰ ὁποῖα παρέρρεεν ὁ παραπόταμος τοῦ Μαιάνδρου Εὔδων, δεχόμενος τὰ ὕδατα τῆς ἐντὸς τῆς πόλεως κρήνης Θηβαΐδος, καὶ ἀπεῖχον ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μαιάνδρου. Κατὰ τὸν Στράβωνα (c. 649) ἦσαν κτίσμα τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Θρᾳκῶν Τραλλίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ εἶχον λάβει τὸ ὄνομά των. Καὶ ἕνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των καὶ ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου τοποθεσίας των, διότι ἔκειντο ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἐφέσου—Ἀπαμείας (ἐνδοχώρας) καὶ Περαίας Ροδίων—βορείων ἐπαρχιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἦσαν πόλις πλουσιωτάτη, ἔχουσα ἀφθονίαν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων καὶ ἀκμαιότατον ἐμπόριον. Κατὰ τὸ 400—399 π. Χ. εἶχον πολιορκηθῇ ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Δερκυλλίδα ἄνευ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου αἱ Τράλλεις μετὰ τῆς Μαγνησίας παρεδόθησαν οἰκειοθελῶς εἰς τοῦτον, καταληφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Παρμενίωνος (333 π. Χ.). Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν χωρῶν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου περιῆλθον εἰς τὸν σατράπην τῆς Καρίας Ἄσανδρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου περιῆλθον κατὰ τὸ 313 εἰς τὸν Ἀντίγονον, καταλαβόντα ταύτας μετὰ βραχυχρόνιον πολιορκίαν. Βραδύτερον αἱ Τράλλεις, αἵτινες κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκαλοῦντο καὶ Ἄνθεια «διὰ τὸ πολλὰ ἄνθη ἐκεῖ πεφυκέναι», περιῆλθον εἰς τοὺς Σελευκίδας, ὅτε καὶ μετωνομάσθησαν (χωρὶς ὅμως ν' ἀπολέσωσι καὶ τὸ ὄνομα Τράλλεις) *Εὐανθία* καὶ *Σελεύκεια* καὶ *Ἀντιόχεια*. Ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν περιῆλθον εἰς τοὺς Ἀτταλίδας, ὅτε ἐκτίσθησαν εἰς αὐτὰς καὶ λαμπρὰ ἀνάκτορα τῆς φιλομούσου καὶ φιλοτέχνου ἐκείνης δυναστείας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως οἱ κάτοικοι τῶν Τράλλεων, ἕδρα τοῦ ἀσιάρχου, ἦσαν οἱ εὐπορώτεροι Μικρασιᾶται· τότε ὅμως (ἐπὶ Αὐγούστου) ὑπέστησαν καὶ μεγάλας καταστροφὰς ἐκ σεισμοῦ, κρημνισθεισῶν πολλῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως, τοῦ γυμναστηρίου καὶ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἀνήγειραν ἐκ νέου οἱ αὐτοκράτορες Αὔγουστος, ὅστις καὶ μετωνόμασε τὰς Τράλλεις εἰς *Καισάρειαν*, καὶ Τιβέριος. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ πόλις ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου ὑπαγομένου εἰς τὴν μητρόπολιν Ἐφέσου, ὑπέστη δὲ μεγάλας καταστροφὰς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σελτζουκιδῶν, ἀλλ' ἀνέκτησε ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, θελχθεὶς ἐκ τῆς μαγευτικῆς τοποθεσίας της. Κατὰ τὸ 1310 μετωνομάσθη *Ἀϊδίν*, ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον ἐμίρην, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ὡς τιμάριον (φέουδον) ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε περιέλθει, καὶ *Ἀϊδὶν - γκιουζὲλ - χισάρ*, ἤτοι ὡραῖον φρούριον τοῦ Ἀϊδίν. Αἱ Τράλλεις ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς των εἶχον γίνει πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν ἄξιον λόγου κέντρον. Ὑπῆρξαν πατρὶς κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους χρόνους τοῦ περιφήμου ἰατροῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Τραλλιανοῦ, τῶν ρητόρων Διονυσοκλέους καὶ Δαμάσου, τοῦ ἐπικαλουμένου Σκόμβρου, τοῦ λογίου ἱερέως Διὸς τοῦ Λαρισαίου (ἢ Λαρασίου) Μηνοδώρου, τῶν καλλιτεχνῶν (γλυπτῶν) Ἀπολλωνίου καὶ Ταυρίσκου κ. ἄ., κατὰ δὲ τοὺς βυζαντινοὺς τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Ἀνθεμίου. Τὰ παρὰ τὸ σημερινὸν *Ἀϊδίνιον* (βλ. λ.) ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως ἦλθον εἰς φῶς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Γερμανῶν Χοῦμμαν καὶ Δαϊρπφελδ καὶ ἄλλων. Ἐκ τῶν εὑρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν τούτων πολλὰ ἀντικείμενα, ὡς ἡ ἐν Βιέννῃ (εἰς τὸ Μπελβεντέρε) Ἀφροδίτη τῶν Τράλλεων, ἥτις ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐν Λούβρῳ Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, εἶναι σπουδαιότατα. Τῶν Τράλλεων, ἑνὸς τῶν κυριωτάτων νομισματοκοπείων τῶν κιστοφόρων, διεσώθησαν καὶ πολλὰ νομίσματα. Τὰ ἀρχαιότατα, οἱ κιστοφόροι (Β' π. Χ. αἰὼν — 48 π. Χ.), φέρουν κίστην, μὲ δύο ὄφεις ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως, καὶ τὰ γράμματα, συνήθως μὲν ΤΡΑΛ, σπανιώτερον δὲ ΣΕΛΕΥΚΕΩΝ ἢ ΑΝΤ (ὅτε αἱ Τράλλεις εἶχον ὀνομασθῇ καὶ Σελεύκεια καὶ Ἀντιόχεια). Τὰ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων εἶναι ποικίλων τύπων καὶ φέρουν διαφόρους ἐπιγραφὰς (Καισαρέων, Τραλλιανῶν Καισαρέων, Τραλλιανῶν Πρώτων Ἑλλάδος, Ζεὺς Λαράσιος, Πύθια, Ὀλύμπια, ἤτοι ὀνόματα ἀγώνων κ. ἄ.). Αἱ Τράλλεις ἔκοψαν καὶ νομίσματα συμμαχικὰ μετὰ τῶν πόλεων Περγάμου, Ἐφέσου, Σμύρνης, Λαοδικείας καὶ ἄλλων. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *Τράλλεων ἐργαστήριον.* Καλεῖται οὕτω τὸ καλλιτεχνικὸν (ἰδίως πλαστικῆς) ἐργαστήριον τῶν Τράλλεων, ὅπερ ἤκμασεν ἰδίως κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα. Τούτου διεσώθησαν καὶ ἱκανὰ πλαστικὰ λείψανα καὶ ὀνόματα καλλιτεχνῶν, τῶν ὁποίων διασημότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἀδελφοὶ Ἀπολλώνιος καὶ Ταυρίσκος, οἵτινες ὅμως εἰργάσθησαν οὐχὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἀλλ' ἐν τῇ νήσῳ Ρόδῳ. Ἔργον τούτων ἦτο τὸ σύμπλεγμα τῆς τιμωρίας τῆς Δίρκης, τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον εἶναι τὸ γνωστὸν ὡς Φαρνέσιος ταῦρος σύμπλεγμα τοῦ μουσείου τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας. ΚΑΨ.

Τράλλεις, ἢ ***Τράλλιοι*** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πολεμικὸς λαὸς τῆς Θρᾴκης, ἐκ τῶν ὁποίων, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, ἐστρατολογοῦντο οἱ μισθοφόροι καὶ δήμιοι τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας. Κατά τινα παράδοσιν παρὰ Στράβωνι (XIV, 649) ἐθεωροῦντο μετὰ τῶν Ἀργείων ὡς ἱδρυταὶ τῆς ἐν Ἰωνίᾳ πόλεως, ἥτις ἀπ' αὐτῶν ἐκλήθη Τράλλεις. Α. Θ. Σ.

Τραλλῆται *['Αρχ. Γεωγρ.].* Λαὸς τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου ἐν Αἰθιοπίᾳ, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ', 7, 11) ἐν τῇ ὑπὸ τὴν Αἴγυπτον Αἰθιοπίᾳ, μεταξὺ τῶν Σκηνιτῶν καὶ Δαραδῶν, «τὰ δυσμικώτερα τῶν Αἰθιοπικῶν ὀρέων μετὰ τὴν δίαμμον καὶ ἄβροχον χώραν». Α. Θ. Σ.

Τραλλία *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαῖον ὄνομα περιοχῆς τινος τῆς Ἰλλυρίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο Τράλλεις καὶ Τράλλιοι. ΚΑΨ.

Τραλλιανός, ***Ἀλέξανδρος.*** Ἕλλην ἰατρὸς (βλ. *Ἀλέξανδρος* Τραλλιανός).

Τράλλιοι. Λαὸς θρᾳκικὸς (βλ. *Τράλλεις*).

Τράλλιον· βλ. *Τράριον.*

τρὰμ (τό)· δημοτ., τροχιοδρομικὸν ὄχημα: «μπαίνω 'ς τὸ τράμ», «πηγαίνω μὲ τὸ τράμ», «ἡ γραμμὴ τοῦ τράμ» (ἐκ τοῦ γαλλ. καὶ ἀγγλ. tram, κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ ἀγγλ. tramway).

Τραμαρίσκα, ἢ ***Τρανσμαρίσκα*** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ', 10, 5) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, πρὸ τοῦ Δουροστόρου ἢ Δορυστόλου. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἦτο ἕδρα φρουρᾶς, ἐπὶ δὲ τῶν βυζαντινῶν ἕδρα ἐπισκόπου (ὁ Ταμαρίσκου ἢ ὁ Τραμαρίσκων), τῆς ἐπαρχίας Αἱμιμόντου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μαρκιανουπόλεως. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ πόλις Turtucaia (Tutrakan) πρὸς Δ. τῆς Σιλιβρίας ἐν Δοβρουτσᾷ. Α. Θ. Σ.

τραμβαγέρης (ὁ)· ὁ ὑπηρετῶν εἰς τὰ τροχιοδρομικὰ ὀχήματα, εἰσπράκτωρ ἢ ὁδηγός.

τραμήτης (ὁ) (Trametes) */Βοτ./.* Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποριδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη μικροσκοπικῶν ἢ μετρίου μεγέθους μυκήτων, ὧν τὰ πλεῖστα ἐνδιαιτῶνται παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων, ἐπιφέροντα μεγάλας καταστροφάς. Δ. Ν. Π.

τραμιθιὰ (ἡ) */Βοτ./.* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πιστακία ἡ τερέβινθος.* Δ. Ν. Π.

τραμουντάνα *[Ναυτ.].* Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ tramontana, σημαίνων τὸν καθαρῶς βορρᾶν καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴν ἀπὸ τούτου διεύθυνσιν, ἰδίως δὲ ὅταν εἰς ἔντασιν ὑπερβαίνῃ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ λαμπροῦ· ὁ ἠπιώτερος εἰς ἔντασιν, *τραμουντανέλλα.* Εἰς πληθυντικὸν ὅμως, *τραμουντάνες.* οἱ μεταξὺ θερινῶν ἀνατολῶν καὶ θερινῶν δύσεων πνέοντες ἄνεμοι, δηλαδὴ οἱ ἀπὸ Σκίρωνος μέχρι Μέση βόρειοι ἄνεμοι: «εἰς τὸ πέλαο βαστοῦν τραμουντάνες». Σ.Ε.Λ.

—**τραμουντάνας *ἄστρο*** *['Αστρον.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *πολικοῦ* ἀστέρος (βλ. λ.), ἤτοι τοῦ α τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μικρᾶς *Ἄρκτου* (βλ. λ.).

τράμπα (ἡ)· δημοτ., ἀνταλλαγή: «κάμνω τράμπα» ἀνταλλάσσω, «ἐκάμαμε τράμπα τ' ἄλογά μας».

τραμπάκουλο (trabac καὶ trabacolo). Εἶδος πλοίου δαλματικοῦ, τύπου προσομοιάζοντος τὸν τῆς βρατσέρας. Φέρει δύο ἱστία τύπου ψάθης καὶ δολώνιον ἀφαιρετὸν ὑπὲρ τὸ ἀκάτιον, ἔτι δὲ καὶ δύο ἀρτέμονας. Πλατὺ καὶ φθάνον εἰς ἐκτόπισμα μέχρι 400 τόν., εἶναι βραδύ πως. Τὸ ὁλλανδικὸν τραμπάκουλο, τὸ ἄλλως *γαλιότα ὁλλανδέζικη*, εἶναι παχύπρωρον ὡς τὸ κέτς, προσομοιάζει δὲ καὶ τὰ ἰδικά μας μαρτῖγον καὶ βομβάρδα. Σ. Ε. Λ.

Τραμπάλα */Γεωγρ.—Ἱστορ./.* Ἱστορικὴ θέσις τῆς Πελοποννήσου (βλ. λ. *Δραμπάλα*).

τραμπάλα (ἡ) *[Λαογρ.].* Παιδιά, καθ' ἣν ἐμπήγνυται στερεῶς πάσσαλος ἐντὸς τῆς γῆς εἰς ὕψος 0,70 μ., ἔχων τὴν κορυφὴν αὐγοειδῆ. Ἕτερον ξύλον παχύτερον τοῦ πασσάλου, μήκους 3 μ., εἰς ὃ ἀνοίγεται κατὰ τὸ μέσον κοιλότης ἀνάλογος πρὸς τὴν αὐγοειδῆ κορυφὴν τοῦ πασσάλου, ἐφαρμόζεται ἐπ' αὐτοῦ οὕτως, ὥστε τὸ ἐξέχον αὐγοειδὲς νὰ ὑπεισέρχεται εἰς τὸ κοῖλον. Δύο παῖκται, ἴσου περίπου βάρους, λαμβάνουσι θέσιν εἰς τὰς ἄκρας τοῦ μακροῦ ξύλου καὶ ἢ πίπτουσι «τῆς κοιλιᾶς» βλέποντες ἀντιθέτως ἢ κάθηνται ἱππαστὶ καὶ δίδουσι παλινδρομικὴν κίνησιν εἰς τὴν τραμπάλαν, ἀλληλοδιαδόχως ἀνεβοκατεβαίνοντες καὶ λακτίζοντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ταλαντευόμενοι οὕτω ἰσορροποῦσιν ἐνίοτε καὶ ζυγοστατοῦνται, ἰδίως ὅταν τρίτος τις, ἐν τῷ μέσῳ ἱστάμενος, ἐπιταχύνῃ τὴν ταλάντευσιν, τὴν ὁποίαν συνοδεύει ἰδιάζων τριγμός, ὃν οἱ παῖκται ἐπιτείνουσιν ἐπίτηδες, ἀλείφοντες τὴν κορυφὴν τοῦ πασσάλου διὰ βουτύρου καὶ ἐπιθέτοντες ἐσβεσμένους ἄνθρακας. Δ. Λ.

τραμπαλίζομαι· δημ., κάμνω τραμπάλα: «τραμπάλα τραμπαλίζομαι πέφτω καὶ τσακίζομαι».

Τράμπερτ (Trabert), ***Γουλιέλμος.*** Γερμανὸς μετεωρολόγος, γεννηθεὶς ἐν Φράνκενμπεργ τῆς Ἑσσης-Νάσσαου τῷ 1863. Κατὰ τὴν περίοδον 1890 μέχρι τοῦ 1902 εἰργάσθη εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ κεντρικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς μετεωρολογίας, ἀκολούθως δὲ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μετεωρολογίας ἐν Ἰνσμπρουκ. Ἔγραψε πολυαρίθμους μετεωρολογικὰς μελέτας, ὧν κυριώτεραι αἱ ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Donau-Studien» (Βιέννη 1893), «Meteorologie» (Λειψία 1901), «Ergebnisse der Beobachtungen des niederöstereichischen Gewitterstationsnetzes im Jahre 1901» (Βιέννη 1903), «Meteorologie und Klimatologie» (Βιέννη 1905) κ. ἄ. Χ. Δ.

τραμπουκαριὸ (τό)· δημοτ., πολλοὶ ὁμοῦ τραμποῦκοι: «μαζεύτηκε τὸ τραμπουκαριὸ τῆς γειτονιᾶς».

τραμπουκάρισμα· δημωδ. ναυτ., ὑπέρμετρος ἢ καὶ ἐπικίνδυνος κλυδωνισμὸς πλοίου.

τραμπουκάρω· δημωδ. ναυτ., κλυδωνίζομαι ὑπερμέτρως ἢ καὶ ἐπικινδύνως (ἐπὶ πλοίου).

τραμπουκέτο (ἰταλ. trabochetto) Κινητὸν τμῆμα τοῦ ἐπιπέδου τῆς σκηνῆς, δι' οὗ, ἀνερχομένου, ἢ κατερχομένου, ἐμφανίζονται ἢ ἐξαφανίζονται πρόσωπα ἢ τμήματα σκηνικοῦ διακόσμου, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ παριστανομένου ἔργου. Ἡ λειτουργία τοῦ τραμπουκέτου γίνεται ὡς ἑξῆς: α) Προκειμένου περὶ ἐξαφανίσεως προσώπου, τοῦτο τοποθετεῖται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἐπὶ τοῦ σχετικοῦ χώρου τοῦ σκηνικοῦ ἐπιπέδου καὶ εἰς σύνθημα διδόμενον ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑπαλλήλου τῆς σκηνῆς διὰ κρότου ἢ δι' ἠλεκτρικοῦ λαμπτῆρος, ἐξαφανίζεται εἰς τὰ βάθη τοῦ ὑποσκηνίου, τὸ δ' ἀπομένον κενὸν πληροῦται ἀμέσως δι' ἀναλόγου σανιδώματος (συρτάρι). β) Διὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐμ-

Digitized by Google

φάνισιν τὸ πρόσωπον, ἢ καὶ πολλὰ τοιαῦτα, καταλαμβάνει τὴν σχετικὴν θέσιν εἰς τὸ ὑποσκήνιον, καί, δοθέντος τοῦ συνθήματος, αἴρεται τὸ σανίδωμα (συρτάρι) καὶ διὰ τοῦ δι᾽ ἀντιβάρων λειτουργοῦντος χειροκινήτου ἢ ἠλεκτροκινήτου μηχανήματος παρουσιάζεται ἀμέσως τὸ πρόσωπον, ὅπως π. χ. κατὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἐξαφάνισιν τοῦ Μεφιστοφελοῦς εἰς τὸν «Φάουστ». γ) Προκειμένου περὶ ἐξαφανίσεως τμημάτων σκηνικοῦ διακόσμου, ὁπότε τὸ τραμπουκέτο καταλαμβάνει μέγα μέρος τοῦ σκηνικοῦ ἐπιπέδου ἢ εἶναι διῃρημένον εἰς δύο, ὅπως εἰς τὸ Ἐθνικὸν θέατρον, ἢ πλείονα μέρη, λαμβάνει χώραν κάθοδος ὁλοκλήρου τοῦ τμήματος, ἀφοῦ προηγουμένως κλείσῃ διὰ μερικὰς στιγμὰς ἡ αὐλαία ἢ σβεσθοῦν τὰ φῶτα, ἀμέσως δὲ σχεδὸν ἐμφανίζεται ἕτερος σκηνικὸς διάκοσμος, προηγουμένως παρασκευασθεὶς εἰς τὸ βάθος ἢ εἰς τὰ πλάγια τῆς σκηνῆς, ὅπως εἰς τὸ Ἐθνικὸν θέατρον, ὅπου τὰ σχετικὰ μηχανήματα λειτουργοῦν δι᾽ ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἀντιβάρων ἢ διὰ συρομένων διὰ χειρῶν βαγονίων, εὑρισκομένων εἰς τὸ βάθος καὶ εἰς τὴν δεξιὰν πλαγίαν σκηνήν, ἐφ᾽ ὧν τοποθετεῖται ὁ σκηνικὸς διάκοσμος. Ὁλόκληρος ὁ σκηνικὸς διάκοσμος ἐμφανίζεται καὶ ἐξαφανίζεται σχεδὸν ἀμέσως εἰς τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας», εἰς τὸν «Ἰούλιον Καίσαρα» καὶ εἰς τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτός». Εἰς μερικὰ ξένα θέατρα ὑπάρχουν αἱ λεγόμεναι trappes à tampon, δι᾽ ὧν εἰς τὰς παντομίμας καὶ λοιπὰ ἀκροβατικὰ θεάματα ἐξακοντίζονται εἰς ἀρκετὸν ὕψος οἱ κλόουν, ἐκτελοῦντες σχετικὰ κυβιστήματα πρὶν ἢ ἐπαναπέσουν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Π. Α. Κ.

τραμποῦκο (τό)· ἄλλως *τραμποῦκος* (βλ. λ.).

τραμποῦκος (ὁ)· δημοτ., φιλοδώρημα πρὸς ἐξαγορὰν συνειδήσεως, δωροδοκία, καὶ οὐδ. *τραμποῦκο*: «πῆρε τραμποῦκο»· || ὁ εὐκόλως ἐξαγοραζόμενος καὶ καθόλου εὐτελής, χαμερπής, οὐτιδανός, αὐθάδης: «εἶναι ἕνας τραμποῦκος».

Τράμπυα, ἢ ***Τραμπύα***, ἢ ***Τράμπυλα*** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Θεσπρωτίας τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου. Τοποθετεῖται παρὰ τὸ χωρίον Γρύπιανη, κείμενον εἰς ἑπτάωρον ἀπόστασιν δυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἢ παρὰ τὴν μονὴν τῆς Παλιουρῆς, ἢ παρὰ τὸ Μέτσοβον. Χ. Ι. Σ.

τρανεύω· γίνομαι τρανός, μεγαλώνω, ἡλικιοῦμαι: «ἐτράνεψες, γυιέ μου».

τράνζιτο (τό). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἐμπορικοῦ ὅρου *διαμετακόμισις* (βλ. λ.).

Τρανὴ Λάκκα /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χώρας τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 60.

Τράνι (Trani) /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἀπουλίας ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους (πλάτ. 41° 17′ Β., μῆκ. 16°25′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 199: Brindisi to Ortona) μεταξὺ Μπαρλέττας καὶ Μολφέττας. Εἶναι πόλις ὡραιοτάτη, εὐαναγνώριστος ἀπὸ τοῦ πελάγους χάρις εἰς τὸν καθεδρικὸν ναόν της (τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος), ἔχει φρούριον συγχρονισμένον καὶ θεωρεῖται ἓν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων οἰνολογικῶν κέντρων τῆς Ἀπουλίας. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐκαλεῖτο Turenum. Κάτ. 33 323. Σ. Ε. Λ.

Τράνιψαι, ἢ ***Τράνιψοι*** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Λαὸς θρᾳκικός, κατοικῶν μετὰ τῶν Θυνῶν καὶ Μελανδιτῶν τὰ ἀνατολικὰ θρᾳκικὰ παράλια (*Ξενοφ.*, Κύρ. ἀνάβ. VII, 2, 32). Α. Θ. Σ.

Τράνκεμπαρ (Tranquebar) /*Γεωγρ.*/. Λιμὴν τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ προεδρίᾳ τοῦ Μαντράς, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Κορομάντελ. Ἦτο κατ᾽ ἀρχὰς ἐμπορικὸς σταθμὸς τῶν Δανῶν, ἐπωλήθη δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῷ 1845. Κάτ. 13.300. Χ. Δ.

Τρανόβαλτον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 433, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βογκόπετρα* (Πάδες), *Λαζαράδες*, *Ξενδάνι* καὶ *Παλιάλωνα* (Νιζισκός), 859. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

τρανός,—*ή*,—*όν*· ἁδρός, φανερός: «τρανὴ ἀπόδειξις»· || ἁδρός, μεγάλος καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου ἐνήλικος, ἀντίθ. *μικρός*· || συνεκδ., σημαίνων, σπουδαῖος: «ἔγινε μεγάλος καὶ τρανός»· || συγκρ. *τρανότερος* καὶ δημοτ *τρανύτερος*: «ὁ τρανύτερος ἀδερφός μου».—Ἐπίρρ. ***τρανῶς***: ἁδρῶς, περιφανῶς: «ἀπεδείχθη ἡ ἀθῳότης του τρανῶς».

τρανότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι τρανόν.

Τρανούπαρα / *Ἀρχ. Γεωγρ.* /. Ρωμαϊκὸς σταθμὸς (statio) τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ κείμενος ἐν Παιονίᾳ τῆς Μακεδονίας, νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἀστίβου (νῦν Ἰστὶπ) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀστυκοῦ (νῦν Βραβίτσα), οὐ μακρὰν τῶν Στόβων (νῦν Σίρκοβο). Α. Θ. Σ.

Τρανσ— (λατιν. trans=πέραν, ἐκεῖθεν). Τὰ ἀπὸ τῆς λέξεως αὐτῆς ἀρχόμενα σύνθετα τοπωνύμια, ὅσα δὲν ἀναγράφονται ἐνταῦθα, ζήτει ἐν λ. *Ὑπερ—*.

Τράνσβααλ (Transvaal) /*Γεωγρ.*/. Χώρα τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἀποτελοῦσα ἀπὸ τοῦ 1910 μίαν τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως. Κεῖται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βάαλ καὶ Λίμποπο καὶ ὠνομάσθη οὕτω ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς πέραν τοῦ ποταμοῦ Βάαλ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀγγλικὴν Ἀποικίαν τοῦ Ἀκρωτηρίου. Εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν 22°30′—27°30′ Ν. πλάτ. καὶ 25°—32° Α. μήκ. καὶ ὁρίζεται πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ὀράγγης καὶ τῆς Νατάλης, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ προτεκτοράτου τῆς Μπετσουαναλάνδης, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Ροδεσίας καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Πορτογαλικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Σβάτζιλαντ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 276 125 τ. χλμ. καὶ 2.100.000 κάτ., ἐξ ὧν περὶ τὰς 600.000 Εὐρωπαῖοι. Τὸ Τράνσβααλ εἶναι συνέχεια τοῦ νοτιοαφρικανικοῦ ὀροπεδίου, ὅπερ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ κατέρχεται ἀπὸ τὰ νοτιοανατολικὰ πρὸς τὰ βορειοδυτικά. Ἡ κυριωτέρα αὐτοῦ ὀροσειρὰ εἶναι ἡ τῶν *Ντράκενμπεργκ*, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς Νατάλης, πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ σύνορα, ἀνέρχεται πρὸς Β. μέχρι τοῦ ποταμοῦ Λίμποπο, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν Μάουτσμπεργκ (1.533 μ.)

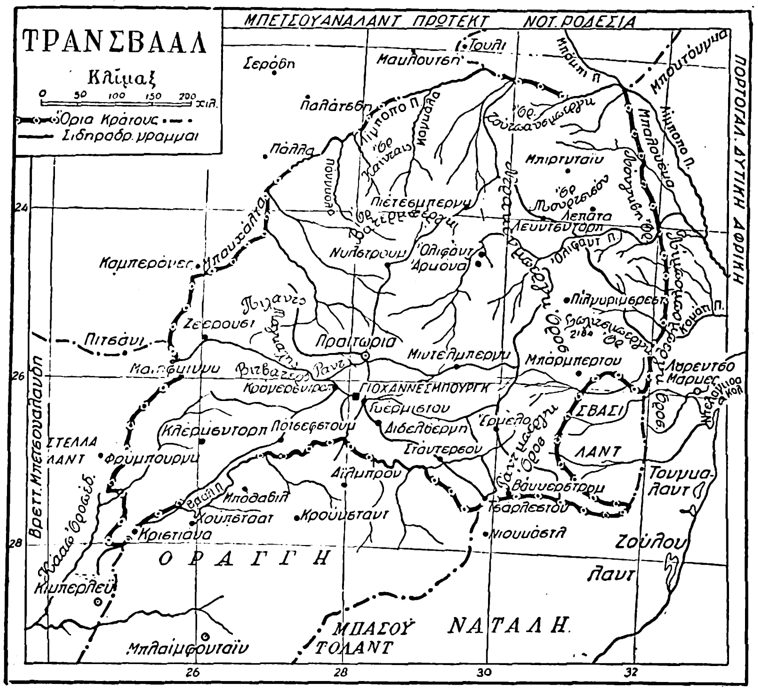

καὶ τὴν Σπλίτσμπεργκ (2.164 μ.). Πρὸς τὰ ἀνατολικὰ σύνορα ἐκτείνονται αἱ χαμηλότεραι ὀροσειραὶ τοῦ *Λίμποπο* καὶ τοῦ *Λόνγκβη*. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας διασχίζουν τρεῖς παράλληλοι σχεδὸν ὀροσειραὶ αἱ *Βιτβάτερσραντ* καὶ *Μαγκαλκσμπέργκ* πρὸς Ν. καὶ *Βάτερμπεργκ* ἢ *Γουώτερμπεργκ* πρὸς Β. Τὸ Τράνσβααλ ἀρδεύεται ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν *Βάαλ* καὶ *Λίμποπο*, οἵτινες τὸ περιβάλλουν, σχηματίζοντες τὸ βόρειον καὶ νότιον σύνορον τῆς χώρας, καὶ ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων παραποτάμων των. Τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ τμῆμα διαρρέουν οἱ ποταμοὶ *Κομάτι* καὶ *Πόνγκολα*, χυνόμενοι εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, καὶ ὁ *Ὄλιφαντ Ρίβερ*, παραπόταμος τοῦ Λίμποπο. Τὸ κλῖμα τοῦ Τράνσβααλ εἶναι μᾶλλον ὑγιεινὸν καὶ ξηρόν, ἐξαιρέσει τῶν βορείων αὐτοῦ περιοχῶν, παρὰ τὸν ποταμὸν Λίμποπο, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ ἕλη. Ἡ χλωρὶς εἶναι ἀφθονωτάτη, μὲ πυκνὰ καὶ μεγάλα δάση. Φύονται ἀφθόνως πολλὰ σπάνια δένδρα, ἀρτόδενδρα, καθὼς καὶ ἀκακίαι, μιμόζαι, κάκτοι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ὀπωροφόρων καὶ ἑσπεριδοειδῶν, ἅτινα εἰσήχθησαν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων. Ἡ πανίσκη ἦτο ἄλλοτε ἀφθονωτάτη, ἐλαττωθεῖσα σημαντικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀφίξεως τῶν Εὐρωπαίων συνεπείᾳ τοῦ μεγάλου κυνηγίου. Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλαὶ στρουθοκάμηλοι ἐξημερωθεῖσαι, ἄφθονοι κροκόδειλοι, βόαι, καθὼς καὶ ὅλα τὰ κατοικίδια ζῷα.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Τράνσβααλ ἀποτελεῖται κατὰ τὰ δύο τρίτα ἀπὸ ἰθαγενεῖς, Μπαντού, Μπαρσοῦτο, Κάφρους, Ὀττεντότους καί τινας Βοσχιμάνους καὶ ἀπὸ λευκούς, καταγομένους ἀπὸ τοὺς Ὀλλανδοὺς καὶ Γάλλους καλβινιστάς, μὲ τοὺς ὁποίους ἡνώθησαν καί τινες Γερμανοὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Οἱ ἰθαγενεῖς, ἀναμειχθέντες μετὰ τῶν πρώτων μεταναστῶν, ἀπετέλεσαν κατόπιν τὸν νέον λαὸν τῶν *Μπόερς* (καλλιεργητῶν), οἵτινες ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὰ μεταλλεῖα. Εἰς τούτους προσετέθησαν κατόπιν καὶ πολλοὶ Βρεττανοί, οἵτινες σήμερον ἀποτελοῦν κυρίως τὸ ἀστικὸν στοιχεῖον τῶν μεγάλων πόλεων. Πρωτεύουσα τοῦ Τράνσβααλ εἶναι ἡ *Πραιτωρία*, ἥτις εἶναι καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως, μεγαλυτέρα ὅμως πόλις εἶναι ἡ *Γιοχάννεσμπουργκ*, ἄλλαι δὲ κυριώτεραι πόλεις αἱ *Τσέρμιστον* καὶ *Μπόκσμπουργκ*, προάστια τοῦ Γιοχάννεσμπουργκ, *Πότσεφστρομ*, *Κλέρκσντορφ*, *Μίντελμπουργκ*, *Μπάρμπερτον*, *Νύλστρομ*, *Λεϋδσντορπ*, κ. ἄ.

Τὸ Τράνσβααλ διοικεῖται ὑπὸ ἐπαρχιακοῦ διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως διὰ πέντε ἔτη καὶ βοηθουμένου ὑπὸ ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τεσσάρων μελῶν καὶ ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου ἀνὰ πενταετίαν. Τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον ἀποτελεῖται ἀπὸ 50 μέλη, ἐκλεγόμενα ἀνὰ τριετίαν καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν τοπικὴν διοίκησιν καὶ τὴν τοπικὴν νομοθεσίαν. Ἡ στοιχειώδης καὶ ἡ μέση ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ παιδία τῶν Εὐρωπαίων ἀπὸ 7—15 ἐτῶν. Ὑπάρχουν 1.300 σχολεῖα διὰ τοὺς Εὐρωπαίους καὶ 435 διὰ τοὺς μὴ Εὐρωπαίους κατοίκους, κρατικὰ ἢ ἐπιχορηγούμενα ὑπὸ τοῦ κράτους. Μέχρι τοῦ 1886 τὸ Τράνσβααλ ἦτο χώρα ἀποκλειστικῶς γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφική, παράγουσα ἀραβόσιτον, καπνόν, κριθήν, βρόμην, γεώμηλα, καφέν, τέϊον, ὄρυζαν, οἴνους, σακχαροκάλαμον καὶ ὀπώρας καὶ ἐκτρέφουσα ἵππους, ἡμιόνους, βόας, πρόβατα, αἶγας καὶ στρουθοκαμήλους. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ὅμως καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν χρυσωρυχείων, τὸ Τράνσβααλ ἀπέβη ἡ σημαντικωτέρα χώρα τοῦ κόσμου ἀπὸ ἀπόψεως ἐξαγωγῆς χρυσοῦ. Ἡ ἐξαγωγὴ ὅμως τοῦ χρυσοῦ, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1881, παρέμεινε μέχρι τοῦ 1886 σχεδὸν ἀσήμαντος. Ἔκτοτε ἡ ἐξαγωγὴ αὕτη ἀπέβη τεραστία, φθάσασα ἀπὸ 150 250 φρ. τῷ 1885 εἰς 401.103 375 φράγκων τῷ 1898 καὶ ὑπερβᾶσα ἤδη τὰ 885 000.000 λιρῶν Ἀγγλίας.

Αἱ σημαντικώτεραι χρυσοφόροι περιφέρειαι εἶναι ἡ *Βιτβάτερσραντ*, ὅπου τὸ Γιοχάννεσμπουργκ, ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν, ἡ τῆς κοιλάδος τοῦ *Κάαπ*, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Λύντενμπουργκ, ἡ τοῦ *Κομάτι*, ἡ τοῦ *Κρούγκερσντορπ* ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Πραιτωρίας, ἡ τοῦ *Μπούντεπορτ* ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Ἄϊντελμπεργκ, αἱ τῶν *Σούνσπρουϊτ* καὶ *Ρούντεραντ* ἐν τῷ διαμερίσματι Πότσεφστρομ, ἡ τοῦ *Μακάμπασταντ* καὶ Χόντμποσμπεργκ ἐν τῷ Ζούτπανσμπεργ, οἱ λόφοι *Μούρτσισον* παρὰ τὸν Λίμποπο κτλ. Τὸ ὑπέδαφος τοῦ Τράνσβααλ εἶναι πλούσιον καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέταλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἀδάμαντες, οἱ γαιάνθρακες, ὁ ἄργυρος, ἡ πλάτινα, ὁ σίδηρος, ὁ κασσίτερος, ὁ χαλκός, τὸ κοβάλτιον κ. ἄ. Τὰ κυριώτερα ἀδαμαντωρυχεῖα εὑρίσκονται ἐν *Ζούτπανσμπεργκ* καὶ εἰς τὰς περιφερείας τῆς *Πραιτωρίας* καὶ τῆς *Μπλέμχοφ*. Ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τῆς χώρας εἶναι ἡ τῆς δυναμίτιδος, χρησιμοποιουμένης εἰς τὰ ὀρυχεῖα. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἐργοστάσια μαλλίνων ὑφασμάτων, ἀλεύρων, μηχανημάτων, χυτήρια σιδήρου, ζυθοποιεῖα κλπ. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἐξαγωγῆς εἶναι ὁ χρυσός, οἱ ἀδάμαντες, οἱ γαιάνθρακες, ὁ σίδηρος, τὰ ἔρια, τὰ δέρματα, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, ὁ καπνὸς καὶ τὰ πτερὰ στρουθοκαμήλου, τὰ δὲ κυριώτερα εἴδη εἰσαγωγῆς εἶναι μηχανήματα, ὑφάσματα, σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, οἰνοπνευματώδη, σάκχαρις, ὑποδήματα κτλ.

—/*Ἱστορ.*/ Ἡ ἱστορία τοῦ Τράνσβααλ ταυτίζεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν *Μπόερς* (βλ. λ.). Μετὰ τὴν καθυπόταξίν των ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, τῷ 1902, τὸ Τράνσβααλ ἐκηρύχθη ἀποικία τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος ὑπὸ τὸ ὄνομα: *Ἀποικία τοῦ ποταμοῦ Βάαλ*, καὶ μέχρι τοῦ 1906 ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ Ἄγγλου διοικητοῦ βοηθουμένου ὑπὸ ἑνὸς ἐκτελεστικοῦ καὶ ἑνὸς νομοθετικοῦ συμβουλίου. Τῷ 1906, κατόπιν ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων, ζητούντων αὐτοδιοίκησιν, παρεχωρήθη εἰς τὴν χώραν πλήρης τοπικὴ αὐτοδιοίκησις, μετὰ συνταγματικῆς βουλῆς ἐλευθέρως ἐκλεγομένης καὶ ὑπευθύνου κυβερνήσεως, τῆς ἀγγλικῆς ἐπικυριαρχίας περιορισθείσης εἰς τὸν γενικὸν ἔλεγχον ἑνὸς Ἄγγλου ἁρμοστοῦ. Ὁ Μπόερ στρατηγὸς Μπόθα ἐξελέγη τότε πρωθυπουργός, προσλαβὼν ὡς συνεργάτην του καὶ τὸν στρατηγὸν Σμούτς. Τὴν 3 Μαρτίου 1910, μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις, τὸ Τράνσβααλ ἡνώθη μετὰ τῆς ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου, τῆς Νατάλης καὶ τοῦ Ἐλευθέρου Κράτους τῆς Ὀράγγης,

Digitized by Google

ἀποτελέσαν μετ' αὐτῶν τὴν *Νοτιοαφρικανικὴν Ἕνωσιν* («Union of South Africa»), ἧς ἀπέβη ἁπλῆ αὐτοδιοικουμένη ἐπαρχία. Μ. Δ. Β.

Τρανσβαϊκαλία (ρωσιστὶ *Ζαμπαϊκαλσκάγια*) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ρωσικὸν κυβερνεῖον τῆς Σιβηρίας παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, ὑπαγόμενον νῦν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀνατολικῆς Σιβηρίας καὶ συνορεῦον μετὰ τῆς δημοκρατίας τῶν Βουριατῶν Μογγόλων. Ἔκτασις 296 432 τ. χλμ., κάτ. 535.000. Διαιρεῖται ὑπὸ τῶν ὀρέων Γιαμπλονόϊ εἰς δύο περιοχάς, τὴν δυτικήν, ἀποτελοῦσαν εὐρὺ ὑψίπεδον, ὅπερ διασχίζει ὁ ὑπερσιβηρικὸς σιδηρόδρομος, καὶ τὴν ἀνατολικήν, καλυπτομένην ὑπὸ τῶν ὀρέων Νερτσίνσκ. Ἔχει μεταλλεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου, σιδήρου κλπ. καὶ καλλιέργειαν γεωργικῶν προϊόντων. Μέχρι τοῦ 1917 ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἐξορίας πολιτικῶν καταδίκων. Χ. Δ.

Τρανσδούκτα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Βαιτικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ Βαστούλων, τῶν καλουμένων Ποινῶν, μεταξὺ Μανραλίας καὶ Βαρβησόλης (*Πτολεμ.* Β, δ, 6). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ἀλγεθίρας* (Algesiras). Σ. Ε. Λ

Τρανσμοντανοὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βαρβαρικὸς λαὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 5, 9) πρὸς Δ. τῶν Κοιστοβώκων, τὴν νῦν περίπου Τρανσυλβανίαν. Ὑπὸ τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου καλοῦνται Transjugitani. Α. Θ. Σ

τρανσμπορντάρω· δημωδ. ναυτ., μετεμβιβάζω ἔμψυχα ἢ μετεντίθημι ἄψυχα ἀπὸ ἑνὸς πλοίου εἰς ἄλλο. Σ. Ε. Λ.

τρανσμπόρντο (τό)· δημωδ. ναυτ., ἡ μετέντιθεσις ἐμπορευμάτων ἀπὸ ἑνὸς πλοίου εἰς ἄλλο, ἢ ἄλλως *ἀκταρμᾶς*· ‖ ἡ μετεμβίβασις ἐπιβατῶν συνεχιζόντων τὸ δρομολόγιόν των διὰ πλοίου ἄλλου ἢ ἐκεῖνο εἰς ὃ ἀρχικῶς ἐπεβιβάσθησαν. Σ. Ε. Λ.

Τρανσυλβανία (Transylvania) *[Γεωγρ.]*. Διοικητικὴ περιφέρεια τῆς Ρουμανίας, ἀνήκουσα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Σήμερον καλεῖται ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Ρουμάνων *Ἀρντεάλ*, ὑπὸ τῶν Μαγυάρων *Ἔρντελυ* καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν *Σήμπενμπουργκεν*. Κεῖται μεταξὺ 45° 16′—47° 42′ Β. πλάτ. καὶ 22° 20′—24° 20′ Α. μήκ., πρὸς Β. τῆς Βλαχίας καὶ πρὸς Δ. τῆς Μολδαυΐας, ἐντὸς τῆς ὀξείας γωνίας τὴν ὁποίαν σχηματίζουν πρὸς τὰ ΝΑ. αἱ δύο μεγάλαι διακλαδώσεις τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Καρπαθίων, τὰ Καρπάθια τῆς Μολδαυΐας καὶ αἱ Τρανσυλβανικαὶ Ἄλπεις, πρὸς Α. τῆς μεγάλης πεδιάδος τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν μεγάλων οὐγγρικῶν δασῶν, ἐξ ὧν προῆλθε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, σημαῖνον «*χώρα πέραν τῶν δασῶν*». Ἔχει ἔκτασιν 61.622 τ. χλμ καὶ 3.217.149 κατ. Εἶναι ὀρεινή, μὲ πλείστας φυσικὰς καλλονάς. Καλύπτεται ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων τῶν Καρπαθίων, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν ἐν αὐτῇ πολυαρίθμους κοιλάδας καί τινας πεδιάδας. Τὸ ὕψος τῶν ὀρέων τούτων ποικίλλει ἀπὸ 1 500—2.500 μ. Ἐκ τῶν ὀρέων κατέρχονται πολυάριθμοι ποταμοί, οἱ ὁποῖοι ἀρδεύουν καλῶς τὴν χώραν. Οἱ κυριώτεροι τούτων, οἵτινες εἶναι ἐν μέρει πλωτοί, εἶναι οἱ *Μάρος*, διαρρέων τὴν ὁμώνυμον μεγάλην κοιλάδα, *Τέϊς*, *Σιάμος*, *Ἀλούτα* καὶ οἱ δύο *Κουκουλέ*. Τὸ κλῖμα τῆς χώρας εἶναι ἄνισον, ψυχρότερον κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ θερμότερον κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰς κοιλάδας ἀπὸ τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὸ αὐτὸ γεωγραφικὸν πλάτος. Τὸ ἔδαφος εἶναι γενικῶς γόνιμον, ἀλλ' οὐχὶ ἐπαρκῶς καὶ καλῶς καλλιεργημένον. Τὰ δάση εἶναι ἄφθονα. Παράγει μεγάλας ποσότητας σίτου, κριθῆς, βρόμης καὶ ἄλλων σιτηρῶν, ὡς καὶ οἴνων ἐξαιρετικῆς ποιότητος, καπνόν, κάνναβιν, λίνον, μεγάλας ποσότητας φαρμακευτικῶν φυτῶν, γεώμηλα, ὀπώρας κλπ. Ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἐκτρέφεται ἐξαιρετικὸν εἶδος ἵππων λίαν μικροσώμων, ἀλλὰ ζωηρῶν καὶ μεγάλης ἀντοχῆς, καθὼς καὶ πρόβατα, βόες ἀροτριῶντες, βούβαλοι, αἶγες καὶ πλῆθος ὀρνίθων. Μεγάλως εἶναι ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ μελισσοκομία. Εἰς τὴν ἀγρίαν ζώνην ἀπαντῶνται ἡ ἄρκτος, ἡ ἀλώπηξ, ἡ ἔλαφος, ὁ ἀγριόχοιρος καὶ ὁ λύγξ. Οἱ ποταμοὶ εἶναι πλήρεις ἰχθύων, ὧν διεξάγεται ἁλιεία εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Ἡ Τρανσυλβανία εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων χωρῶν ἀπὸ ἀπόψεως ὀρυκτοῦ πλούτου, καίτοι ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτοῦ δὲν διενεργεῖται εἰσέτι ἐντατικῶς. Ὑπάρχουν πλούσια μεταλλευτικὰ κοιτάσματα μεγίστης ποικιλίας, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: χρυσός, ἄργυρος, σίδηρος, χαλκός, μόλυβδος, ὑδράργυρος, ψευδάργυρος, ἀντιμόνιον, ἀρσενικόν, ἅλας, γαιάνθρακες· ἐπίσης ὑπάρχουν ἄφθονα λατομεῖα μαρμάρων, ἀσβέστου, θείου, ἀδάμαντος, τοπάζια, χρυσόλιθοι, σμάραγδοι, ρουβίνια, ὀπάλια, ἀχάται κλπ. Πολυάριθμοι εἶναι αἱ πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων. Ἡ βιομηχανία δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη, περιοριζομένη εἰς ὀλίγα ἐργοστάσια μαλλίνων ὑφασμάτων, κατεργασίας τῆς ξυλείας, ὑέλου καὶ βυρσοδεψεῖα. Τὸ ἐμπόριον τῆς χώρας εὑρίσκετο κατὰ τὸν ΙΘ′ αἰῶνα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ′ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων καὶ διενηργεῖτο κυρίως μετὰ τῆς Βλαχίας. Ἡ Τρανσυλβανία κατοικεῖται ὑπὸ Ρουμάνων ἢ Βλάχων, Μαγυάρων, Σζεκλέρων, Γερμανῶν (Σαξόνων), Ἑλλήνων, Ἀρμενίων καὶ Ἀτσιγγάνων. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Κλούϊ* (Κολοζσβὰρ ἢ Κλάουζενμπουργκ), κυριώτεραι δὲ πόλεις αἱ *Σιμπιοὺ* (Χέρμανσταντ), *Μπράσσο* (Κρόνσταντ), *Μπιστρίτσα* (Μπεστέρτσε), *Ντές*, *Κάρλσμπουργκ* καὶ *Νάγκυ-Ἐννέντ*.

— *[Ἱστορία]* Ἡ Τρανσυλβανία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλει μέρος τοῦ βασιλείου τῶν Δακῶν, ὅπερ κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ τῷ 105 μ. Χ. Τῷ 275 μ. Χ. ὁμοῦ μετὰ τῆς Δακίας περιῆλθεν εἰς τοὺς Γότθους καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Οὔννους καὶ τοὺς Ἀβάρους. Τῷ 1004 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Α′ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ διετέλεσεν οὐγγρικὴ ἐπαρχία μέχρι τοῦ 1526. Ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Μοχὰτς (1526) μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς (1699) ὑπῆρξε κράτος ἀνεξάρτητον καὶ τέλος ἀπὸ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν οὐγγρικὴν κυριαρχίαν. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Ρουμᾶνοι τῆς Τρανσυλβανίας ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918, ἡ δὲ συγκληθεῖσα ὑπὸ τῆς Ρουμανίας ἐθνοσυνέλευσις ἐν Ἄλμπα Ἰουλίᾳ (Alba Julia ἢ Κάρλσμπουργκ) τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψήφισε παμψηφεὶ τὴν ἕνωσιν τῆς χώρας μετὰ τῆς Ρουμανίας. Οἱ Σάξονες προσεχώρησαν εἰς τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1919, οἱ δὲ Μαγυάροι τῷ 1921. Τὰ ὁριστικὰ σύνορα τῆς Τρανσυλβανίας πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν καθωρίσθησαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν τὴν 4 Ἰουνίου 1920. Αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντὰντ εἶχον ὑποσχεθῆ τὴν ἕνωσιν τῆς Τρανσυλβανίας μετὰ τῆς Ρουμανίας, ὡς ἓν τῶν ἀνταλλαγμάτων διὰ τὴν ἔξοδον τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ. Βραδύτερον, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποχρεώσεως, ἣν ἀνέλαβε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν ἡ Ρουμανία, ὅπως σεβασθῇ τὰ δικαιώματα τῶν μειονοτήτων, ἐδημιουργήθη ἐν Τρανσυλβανίᾳ σοβαρὸν ζήτημα μεταξὺ τῶν Μαγυάρων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν καὶ τὴν διανομὴν τῶν μεγάλων ἀγροκτημάτων αὐτῶν, ἀχθὲν ἀπὸ τοῦ 1923 ἐνώπιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ λυθὲν συμβιβαστικῶς ὑπ' αὐτῆς τῷ 1927. Μ. Δ. Β.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἅμα ὡς, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐξῆλθεν ἡ Ρουμανία εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν Συμμάχων, τὴν 27ην Αὐγούστου 1916, ὑπεχρεοῦτο, δυνάμει τῶν μετὰ τῶν Συμμάχων στρατιωτικῶν συμφωνιῶν τῆς 17ης Αὐγούστου 1916, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν διὰ Τρανσυλβανίας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Βουδαπέστης. Αἱ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην διεξαχθεῖσαι ἐπιχειρήσεις φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπιχειρήσεις Τρανσυλβανίας* (28 Αὐγούστου—15 Ὀκτωβρίου 1916). Αἱ τρεῖς στρατιαὶ τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ διετέθησαν, αἱ μὲν 1η τοῦ στρατηγοῦ Ἀβερέσκο καὶ 2α τοῦ στρατηγοῦ Κοάντα ἐπὶ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων, ἡ δὲ 3η τοῦ στρατηγοῦ Κοστέκου ἐπὶ τῶν Καρπαθίων. Εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Δουνάβεως εἶχον διατεθῆ μικρά τινα μόνον προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα, καθόσον πρὸς τὸ μέτωπον τοῦτο ὑπετίθετο ὅτι οὐδεὶς διεβλέπετο κίνδυνος, λόγῳ τῆς ἀνταντικῆς ὑποσχέσεως περὶ δράσεως τῆς στρατιᾶς τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ τῆς 28ης Αὐγούστου 1916 ἤρχισεν ἡ ρουμανικὴ προέλασις, καὶ ἡ μὲν 3η στρατιά, προελάσασα ἐκ Μολδαυΐας, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ρωσικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Letchitsky ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Κιμπολούνγκ, μεθ' ὃ προυχώρησε πρὸς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Μάρος, ἡ 2α στρατιά, προελάσασα ἐκ Βλαχίας, προυχώρησε μέχρι τοῦ ὕψους Σίμπιου (Hermanstadt) — Φόγκαρας — Μπράσσο, ἡ δὲ 1η στρατιά, προελάσασα ἐκ Βλαχίας, ἐξεβίασε τὴν διάβασιν Ὄρσοβα, μεθ' ὃ ἤρχισεν ἀπειλοῦσα τὸ Βανᾶτον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Τέμεσβαρ, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὴν 6ην Σεπτεμβρίου 1916 οἱ Ρουμᾶνοι εἶχον ἐπιτύχει τὴν ἐντὸς τοῦ τρανσυλβανικοῦ ἐδάφους εἰσβολὴν καὶ συλλάβει περὶ τοὺς 4.000 Αὐστριακοὺς αἰχμαλώτους. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὅμως ταύτης ἤρχισε καταδεικνυόμενον τὸ παράτολμον καὶ ἄφρον σχέδιον, εἰς ὃ εἶχον παρασυρθῆ οἱ Ρουμᾶνοι, ἀπαιτήσει τῶν ἀνταντικῶν συμμάχων, καθόσον παρέστη ἀνάγκη ν' ἀποσυρθῶσι σοβαραὶ ρουμανικαὶ δυνάμεις ἐκ τοῦ τρανσυλβανικοῦ μετώπου, ὅπως ἀντιμετωπισθῇ ἡ ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Δουνάβεως βουλγαρικὴ εἰσβολή. Μετὰ τὴν 6ην Σεπτεμβρίου, εἰς μὲν τὴν βόρειον περιοχὴν ἐπετεύχθη μικρά τις ρουμανικὴ προχώρησις μέχρι τοῦ ὄρους Χαλιμάν, εἰς τὴν δυτικὴν περιοχὴν ἡ κατάστασις περὶ τὴν Ὄρσοβα παρέμεινε στάσιμος, εἰς τὴν κεντρικὴν ὅμως περιοχὴν αἱ ἀποτυχίαι τῶν Ρουμάνων ἦσαν μέγισται, μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα ὥστε, μετὰ ἀγῶνα δοθέντα παρὰ τὸ Σίμπιου (26—29 Σεπτεμβρίου), τὰ στρατεύματα τῆς 1ης στρατιᾶς, κινδυνεύσαντα ν' ἀποκοπῶσι, καθόσον αὐστριακὸν στράτευμα κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν στενωπὸν Τοὺρ Ρούζ, ὑπεχώρησαν κακοὶ κακῶς, συμπαρασύραντα καὶ τὴν ἀνατολικῶς αὐτῶν 2αν στρατιάν. Μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου οἱ Ρουμᾶνοι εἶχον ἀπωθηθῆ ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου ἐκ τοῦ τρανσυλβανικοῦ ἐδάφους καὶ ἐξαναγκασθῆ νὰ ταχθῶσιν ἐπὶ τῆς προπολεμικῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς, ὅπως ἀμυνθῶσι κατὰ τῆς ἐπικειμένης προελάσεως ἐντὸς τοῦ ρουμανικοῦ ἐδάφους τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Φαλκενχάϋν (9ης καὶ 1ης στρατιῶν), ὁπότε ἐπηκολούθησαν εὐθὺς ἀμέσως ὡς συνέχεια αἱ ἐπιχειρήσεις αἱ φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τῆς Βλαχίας* (βλ. λ.). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

τρανσυλβανικός, *—ή*, *—όν*· ὁ τῆς Τρανσυλβανίας, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν.

— **Τρανσυλβανικαὶ** ***Ἄλπεις*** *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἐν Ρουμανίᾳ, διαχωρίζουσα τὴν Τρανσυλβανίαν ἀπὸ τῆς Βλαχίας. Ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ὀλτὸζ μέχρι τοῦ Δουνάβεως καὶ ἑνοῦται πρὸς Α. μὲν μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Καρπαθίων, πρὸς Δ. δὲ μετὰ τῶν Βαλκανίων, σχηματίζουσα οὕτω τὸ νότιον τμῆμα τοῦ μεγάλου ὀρεινοῦ τόξου τῶν Καρπαθίων, ὧν ἀποτελεῖ συνέχειαν. Ἔχει μῆκος 400 χλμ. περίπου καὶ παρουσιάζει τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ Καρπάθια ὀρογραφικὰ καὶ γεωλογικὰ φαινόμενα. Αἱ νότιαι καὶ ἀνατολικαὶ αὐτῆς κλιτύες εἶναι ἀπότομοι, ἐνῷ πρὸς Β αἱ κλιτύες αὐτῆς κατέρχονται κλιμακηδὸν πρὸς τὸ τρανσυλβανικὸν ὀροπέδιον. Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς εἶναι χαμηλότερον τοῦ δυτικοῦ, ἔχον ὕψος κυμαινόμενον ἀπὸ 1.200 μέχρι 1.500 μ., ἐνῷ τὸ ὕψος τοῦ δυτικοῦ τμήματος κυμαίνεται μεταξὺ 2 000—2.500 μ. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι τὸ ὄρος *Νέγκοϊ*, ὕψους 2.544 μ., αἱ δὲ μετ' αὐτὴν ὑψηλότεραι καὶ σημαντικώτεραι κορυφαὶ εἶναι τὰ ὄρη *Κολτὶν* (2 520 μ.), *Μπουτσάνου* (2 510 μ.), *Ρετεζάτ* (2.506 μ.), *Βέρφου Οὔρλα* (2.479 μ.), *Μπεριβοέσκου* (2.290 μ.), *Γκοντεάνου* (2.279 μ.), *Σούρουλ* (2 288 μ.), *Τσουκὰς* (1 959 μ.), *Ντεάλου Λάργκου* (1 928 μ.), *Λακότς* (1.778 μ.), *Μουζάτο* (1.505 μ.), *Περσάν* (1.294 μ.) κτλ. Αἱ πλεῖσται τῶν κορυφῶν τούτων παραμένουν κατὰ τὸ μέγιστον τμῆμα τοῦ ἔτους κεκαλυμμέναι ὑπὸ χιόνων. Οἱ παγετῶνες εἶναι σπάνιοι, ἀφθονοῦν ὅμως αἱ μικραὶ λίμναι, αἵτινες σχηματίζονται μεταξὺ τῶν αὐχένων τῶν ὀρέων εἰς ἱκανὸν ὕψος. Αἱ κλιτύες τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων εἶναι κεκαλυμμέναι ὑπὸ θαυμασίων δασῶν. Αἱ Ἄλπεις αὗται σχηματίζουν πολλὰς διαβάσεις, διευκολυνούσας τὰ μέγιστα τὰς συγκοινωνίας καὶ ἐπιτρεπούσας τὴν διέλευσιν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ πυκνοῦ ὁδικοῦ δικτύου. Αἱ κυριώτεραι τῶν διαβάσεων τούτων εἶναι: τὸ στενὸν *Μπουτσάου* (1.888 μ.), διὰ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἀπὸ Μπουτσάου εἰς Μπράσσο (Κρόνσταντ) σιδηροδρομικὴ γραμμή, τὸ στενὸν *Πρέντεαλ* (1.028 μ.), διὰ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἀπὸ Πλοέστι εἰς Μπράσσο σιδηροδρομικὴ γραμμή, τὸ στενὸν *Βουλκὰν* (1.624 μ.), διὰ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἀπὸ Τάργκου Ζὶν εἰς Πετροσάνι σιδηροδρομικὴ γραμμή. Μ. Δ. Β.

Τράνσφελδ (Transfeldt), ***Ἰωάννης*** Γερμανὸς λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1648 ἐν Στρασβούργῳ. Ἤδη μαθητὴς ὢν εἶχεν ὀνειροπολήσει νὰ ἐπισκεφθῇ ποτε τὰς Ἀθήνας. Στρατεύων δὲ μετὰ τῶν Πολωνῶν εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ τῶν Τατάρων τὸν Αὔγουστον τοῦ 1672 παρὰ τὸ Batow. Πωληθεὶς εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ὑπηρετῶν ὡς κωπηλάτης ἐπὶ τουρκικῆς τινος γαλέρας, ναυαγησάσης παρὰ τὸ Σούνιον, ἠδυνήθη ἐκεῖθεν νὰ διασωθῇ, φυγὼν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1674, εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔτυχε προστασίας παρὰ τῷ προξένῳ τῆς Βενετίας καὶ κατώρθωσε νὰ διαμείνῃ ἐν τῇ πόλει ἐπὶ ἓν ὅλον ἔτος. Ἔγραψε λατινιστὶ αὐτοβιογραφίαν, τῆς ὁποίας δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς, ἀποκείμενα χειρόγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Χάγης. Ἐξ αὐτῆς δανεισθεὶς αὐτὰ ὁ Ἀδόλφος Μιχαέλης (Michaelis) ἐξέδωκε μέρος αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Examen reliquarum antiquitatum Atheniensium» τῷ 1876 ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου (Mittheil. d. Deutschen archäolog. Instit. in Athen). Ὁ Τράνσφελδ περιέγραψεν ἱκανὰ ἐρείπια τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, ἐν ᾧ καὶ εἶχε κατοικήσει ὡς ἐν ξενῶνι καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος διαγνοὺς τὸ Ὀλυμπιεῖον. Δ. Π. Π.

τράνταγμα (τό)· δημοτ., τίναγμα, κλονισμός, βιαία δόνησις.

τραντάζω καὶ *—άσσω*, *ἀόρ.* *ἐ)τράνταξα—ἐ)τραντάχτηκα*· τινάσσω βιαίως, κάμνω τινὰ νὰ κλονισθῇ.

Τράντας, ***Ἀλέξανδρος***. Ἕλλην ὀφθαλμίατρος, γεννηθεὶς ἐν Βούρπιανῃ τῆς Ἠπείρου τῷ 1867. Ἀριστοῦχος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1891), ἐπεδόθη εἰς εἰδικὰς ὀφθαλμολογικὰς σπουδὰς παρὰ τῷ Ἀναγνωστάκῃ, τὰς ὁποίας ἐσυνέχισε παρὰ τῷ Πανᾷ, de Necker καὶ Galezowski. Κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατάστασίν του ἵδρυσε καὶ διηύθυνε μέχρι τῆς εἰς Ἀθήνας μετεγκαταστάσεώς του (1922) τὸ ὀφθαλμολογικὸν τμῆμα

Digitized by Google

τῶν αὐτόθι ἐθνικῶν νοσοκομείων (1894—1922), τιμηθεὶς κατὰ τὴν ἀποχώρησίν του διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐπιτίμου διευθυντοῦ τούτου. Ὑπῆρξε πρὸς τούτοις ἐπὶ μακρὸν ὀφθαλμίατρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐστριακοῦ νοσοκομείου, ἱδρυτὴς ἑλληνικοῦ τραχωματιατρείου (1921) κ.λ.π. Διετέλεσε πρόεδρος τριῶν ὀφθαλμολογικῶν συνεδρίων ἐν Παρισίοις (1899, 1913, 1921), πρόεδρος τῆς «αὐτοκρατορικῆς ἰατρικῆς ἑταιρείας» Κωνσταντινουπόλεως (1920) καὶ νῦν ἐπίτιμον μέλος ταύτης, δὶς ἀντιπρόεδρος τῆς ἰατρικῆς ἑταιρείας Ἀθηνῶν (1925, 1931), μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς «Assoc. Intern. de prophylaxie de la cécité» ἐν Ἀμστερνταμ τῷ 1929, καὶ ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1930, νῦν δὲ διατελεῖ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ὀφθαλμολογικῆς ἑταιρείας Παρισίων, ἀντιπρόσωπος καὶ μέλος τῆς «Γαλλικῆς Ὀφθαλμολογικῆς Ἑταιρείας», καὶ συνεργάτης τῶν περιοδικῶν «Archiv. d'ophtalmol.», «Folia ophtalm. oriental.» καὶ ἄλλων. Ἔγραψεν ὑπὲρ τὰς 200 ἐργασίας, ἐν αἷς: «Ophtalmoscopie de la région ciliaire et rètrociliaire» (Archiv. d'ophtal. 1907, σελ. 851), ἐν ᾗ ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεθόδου του, τῆς *δακτυλικῆς πιέσεως*, δι' ἧς ἐλύθη τὸ ζήτημα τῆς ὀφθαλμοσκοπήσεως μεγάλου μέρους τοῦ βυθοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ· «Lésions ophtalmoscopiques chez les lépreux» (Congr. d'opht. de Paris 1899 καὶ G. M. O 1899, σελ. 137), «Lèpre oculaire» (Compt. Rend. du Congr. Intern. de Petersburg, 1914), ἐν αἷς περιγράφει τὰς ὀφθαλμοσκοπικὰς ἀλλοιώσεις τῆς λέπρας· «Kératite exanthématique ponctuée superficielle pendant la rougeole» (Ann. d'ocul. 1903, CXXX 97), ἥτις εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφεῖσα *κερατῖτις τῆς ἱλαρᾶς*· «Le catarrhe printanier en Turquie» (Arch. d'opht. 1905), ἐν ᾗ ἀναφέρει τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρατηρηθέντα *λευκὰ σημεῖα*, ἅτινα ἔκτοτε καλοῦνται *σημεῖα Γράντα*· «Quelques cas d'héméralopie essentielle guéris par l'ingestion du foie bouilli» (Congr. d'opht. de Paris 1899), ἐν ᾗ διαλαμβάνει περὶ τῆς θεραπείας τῆς ἡμεραλωπίας διὰ τῆς *ἡπατοφαγίας*, ἥτις, γνωστὴ παρ' ἀρχαίοις, ἐπανήχθη ἐν χρήσει μετὰ τὰ σχετικὰ περὶ ταύτης δημοσιεύματα τοῦ ἰδίου· «Le canal de Schlemm contient-il du sang à l'état normal?» (G. M. O. 1915, No 15· ἐν ᾗ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ καθηγητοῦ Salzmann εἰσηγηθείσης *γωνιοσκοπίας* ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἐν λόγῳ σωλὴν δὲν περιέχει αἷμα καὶ συνεπῶς δὲν ἀποτελεῖ φλεβώδη κόλπον, ὡς ἐπρεσβεύετο· «La velonoskiascopie» (Bull. de la Soc. franc. d'opht. 1927, σελ. 97) καὶ «Über die Velonoskiascopie wie ich sie derzeit aus übe» (διάλεξις ἐν τῇ ὀφθαλμολογικῇ ἑταιρείᾳ τῆς Βιέννης, γενομένη τῷ 1927 καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Zeitschr. f. Aug.), ἐν αἷς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐν ἀφανείᾳ περιπεσούσης *βελονοσκιασκοπίας*, τῆς ἀποβάσης εὐχρήστου κλινικῆς ἐξεταστικῆς μεθόδου καὶ ὡς *μεθόδου Γράντα* ἔκτοτε γνωστῆς. Σημειοῦμεν ἐπίσης τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐγχειρητικὰς μεθόδους τῆς *κερατολεπτύνσεως* ἐπὶ μικροφθάλμου, τῆς *ἀποκολλήσεως τ. ὑ. ἀμφιβληστροειδοῦς*, καὶ τῶν ἐγχειρήσεων τοῦ ἄνω καὶ κάτω βλεφάρου ἐπὶ τριχιάσεως καὶ ἐντροπίου, ὡς καὶ τὰς περὶ γλοιώματος τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, προσθίας χοριοειδίτιδος καὶ περιφλεβίτιδος ἐπὶ κληρονομικῆς συφίλιδος, μαρμαροκονιάσεως τοῦ κερατίου, ἐπαγγελματικῆς κερατίτιδος ἐξ ἀτμῶν ἀμμωνίας, κυκλοδιαλύσεως τραυματικῆς κλ. Ἐφεῦρε μέθοδον ἰδίαν διὰ τὴν ἐγχείρησιν τῆς τριχιάσεως τοῦ ἄνω βλεφάρου, ἑτέραν διὰ τὸ γερόντιον ἐντρόπιον τοῦ κάτω βλεφάρου, ἄλλην διὰ τὸν ἐαρινὸν κατάρρουν. Ἐτροποποίησε τὴν μέθοδον τοῦ Elliot, εἰσαγαγὼν τὴν παλίνδρομον κυκλοδιάλυσιν κατὰ κακοήθων μορφῶν γλαυκώματος· ἐπίσης συνέστησε τὴν χοριοειδοδιάλυσιν ὡς νέον στοιχεῖον διὰ τὰς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις κατὰ τῆς ἀποκολλήσεως τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Μνείαν τῶν πρωτοτύπων ἐργασιῶν καὶ τῶν ἐγχειρητικῶν του μεθόδων ποιοῦνται, πλὴν ἄλλων, καὶ πολλὰ ξένα συγγράμματα ὀφθαλμολογίας. Τέλος οἱ ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθέντες ἐπιστημονικοὶ ὅροι: *γωνιοσκοπία, βελονοσκιασκοπία, δακτυλικὴ πίεσις* καὶ *μαρμαροκονίασις*, καθιερώθησαν ἐν τῇ διεθνεῖ βιβλιογραφίᾳ.
Β. Ι. Δ.—Ο. Ρ.

τράντ-έ-καράντ (trente et quarante). Τυχηρὸν παίγνιον παιζόμενον διὰ παιγνιοχάρτων ἐπὶ εἰδικῆς τραπέζης, μεταξὺ ἑνὸς κάμνοντος τὰ χαρτιὰ (*μπαγκιέρη*) καὶ ἀπεριορίστου ἀριθμοῦ παικτῶν, ὅπως εἰς τὴν ρουλέτταν καὶ τὸν μπακαρᾶν. Εἶναι γαλλικῆς προελεύσεως καὶ παίζεται συνήθως εἰς ἰδιαιτέρας αἰθούσας τοῦ καζίνου τοῦ Μόντε Κάρλο, καθὼς καὶ εἰς πολλὰ καζῖνα τῶν μεγάλων διεθνῶν λουτροπόλεων, σπανιώτερον δὲ εἰς ἄλλα χαρτοπαικτικὰ κέντρα καὶ ἀποτελεῖ μετὰ τῆς ρουλέττας ἐν τῶν δύο κυριωτέρων τυχηρῶν παιγνίων τῶν μεγάλων καζίνων. Παίζεται ἐπὶ εἰδικῆς τραπέζης ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν τράπεζαν τῆς ρουλέττας, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας τοποθετοῦνται, ὁ εἷς ἔναντι τοῦ ἄλλου, ὁ γκρουπιὲ καὶ ὁ κάμνων τὰ χαρτιὰ καὶ παρ' αὐτοὺς κατὰ σειρὰν γύρω τῆς τραπέζης οἱ παῖκται. Ἑκατέρωθεν τοῦ γκρουπιὲ καὶ τοῦ διανομέως ἡ τράπεζα διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα καὶ ὅμοια τμήματα. Τὰ τμήματα ταῦτα εἶναι χωρισμένα ἕκαστον εἰς δύο μεγάλα μέρη: τὸ *μαῦρο* (noir) καὶ τὸ *κόκκινο* (rouge), σημειούμενα ἐπὶ τοῦ πρασίνου τάπητος διὰ δύο ἐγχρώμων μικρῶν ρόμβων, ἐζωγραφημένων εἰς τὸ μέσον αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μεγάλων μερῶν ὑπάρχει καὶ ἕτερον στενότερον, καλούμενον *χρῶμα* (couleur) καὶ ἀπολῆγον εἰς τὸ ἄκρον τῆς τραπέζης εἰς τρίγωνον καλούμενον *ἀντιστροφὴ* (inverse). Τὰ μέρη ταῦτα τῆς τραπέζης ἀποτελοῦν τὰς τύχας τοῦ παιγνίου, αἵτινες οὕτως εἶναι τέσσαρες: Τὸ κόκκινο καὶ τὸ μαῦρο ἀποτελοῦσι τὸ grand tableau καὶ τὸ χρῶμα καὶ ἡ ἀντιστροφὴ ἀποτελοῦσι τὸ petit tableau. Ἐπὶ τῶν τυχῶν τούτων τῶν σημειουμένων ἐπὶ τῶν δύο τμημάτων τῆς τραπέζης οἱ παῖκται τοποθετοῦν *τὶς μίζες* των, αἵτινες ἐν Μόντε Κάρλο δὲν ὀφείλουν νὰ εἶναι δι' ἕκαστον παίκτην ἀνώτεραι τῶν 12.000 φράγκων καὶ κατώτεραι τῶν 20 φράγκων. Τὸ τράντ-έ-καρὰντ παίζεται μὲ ἓξ δεσμίδας τῶν 52 παιγνιοχάρτων ἑκάστην, ἤτοι ἐν ὅλῳ μὲ 312 παιγνιόχαρτα. Ἡ ἀξία τῶν παιγνιοχάρτων ὑπολογίζεται διὰ μὲν τὶς φιγοῦρες ἀνὰ δέκα, διὰ δὲ τὰ ἄλλα παιγνιόχαρτα, ἀπὸ τοῦ ἄσου μέχρι τοῦ δέκα, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουν, ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τοῦ 10. Ὁ κάμνων τὰ χαρτιά, ἀφοῦ ἀναμίξῃ καλῶς τὰς ἓξ δεσμίδας καὶ δώσῃ εἰς ἕνα τῶν παικτῶν νὰ κόψῃ ταῦτα διὰ λευκοῦ παιγνιοχάρτου, λαμβάνει μέρος τούτων ἀνὰ χεῖρας καὶ ἐκφωνεῖ, ὅπως εἰς τὴν ρουλέτταν, τὰς συνθηματικὰς φράσεις: «Messieurs, faites votre jeu!» καὶ «Le jeu est fait, rien ne va plus!». Κατόπιν ρίπτει ἔμπροσθέν του, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἀνοικτά, τοποθετῶν αὐτὰ εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίσουν μίαν ὁριζόντιον σειράν, τόσα χαρτιὰ ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ σχηματισθῇ, ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν πόντων των, ἀριθμὸς ἄνω τοῦ 30, ἀλλὰ μὴ ὑπερβαίνων τὸν ἀριθμὸν 40. Μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, σχηματίζει καὶ δευτέραν σειρὰν παιγνιοχάρτων, τὴν ὁποίαν τοποθετεῖ κάτωθεν τῆς πρώτης. Ἡ πρώτη σειρὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ μαῦρο, ἡ δευτέρα τὸ κόκκινο. Κατὰ τὴν ἀναγγελίαν τοῦ ἀθροίσματος τῶν πόντων ἑκάστης σειρᾶς ὁ μπαγκέρης παραλείπει τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα, ἐκφωνῶν μόνον τοὺς ὑπὲρ τοῦτον ἀριθμούς: ἕν, δύο, τρία κτλ. Ἐπίσης αἱ λέξεις μαῦρο καὶ ἀντιστροφὴ οὐδέποτε χρησιμοποιοῦνται, τοῦ μπαγκέρη ἐκφωνοῦντος μόνον τὰς φράσεις: κόκκινο κερδίζει (rouge gagne), κόκκινο χάνει (roug perd) ἢ χρῶμα κερδίζει (couleur gagne) καὶ χρῶμα χάνει (couleur perd). Κερδίζει δὲ ἡ σειρὰ ἐκείνη τῶν ἀποκαλυφθέντων παιγνιοχάρτων, τῆς ὁποίας τὸ ἄθροισμα τῶν πόντων πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸν ἀριθμὸν 31. Ὅσοι ἐκ τῶν παικτῶν ἔχουν ποντάρει ἐπὶ τῆς κερδιζούσης σειρᾶς, πληρώνονται ὑπὸ τοῦ πάγκου τὸ ἴσον ποσὸν πρὸς τὴν μίζαν των. Οἱ ἄλλοι χάνουν *τὶς μίζες* των, τὰς ὁποίας περισυλλέγει ὁ πάγκος. Τὸ κέρδος ἢ ἡ ἀπώλεια τοῦ χρώματος (couleur) ἢ τῆς ἀντιστροφῆς (inverse) ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ πρώτου ἀποκαλυπτομένου παιγνιοχάρτου. Ἐὰν τοῦτο συμπέσῃ νὰ εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς κερδιζούσης σειρᾶς, τότε οἱ ἐπὶ τούτου ποντάρει παῖκται κερδίζουν. Ἂς ὑποτεθῇ, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι τὸ πρῶτον ἀποκαλυφθὲν παιγνιόχαρτον εἶναι κόκκινο καὶ ὅτι ἡ δευτέρα σειρὰ τῶν παιγνιοχάρτων ἔχει ἄθροισμα πόντων πλησιέστερον πρὸς τὸν ἀριθμὸν 30. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κάμνων τὰ χαρτιὰ ἀναγγέλλει: «τὸ κόκκινο κερδίζει καὶ τὸ χρῶμα» (rouge gagne et la couleur). Ἐὰν ὅμως τὸ πρῶτον ἀποκαλυφθὲν παιγνιόχαρτον εἶναι κόκκινο, ἀλλ' εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὸν ἀριθμὸν 30 τὸ ἄθροισμα τῶν πόντων τῆς πρώτης σειρᾶς, ὁ κάμνων τὰ χαρτιὰ ἀναγγέλλει: «τὸ κόκκινο χάνει καὶ τὸ χρῶμα» (rouge perd et le couleur). Συμβαίνει ὅμως πολλάκις τὸ ἄθροισμα τῶν πόντων καὶ τῶν δύο σειρῶν νὰ εἶναι τὸ αὐτό, π. χ. 32· τότε ὁ κάμνων τὰ χαρτιὰ ἐκφωνεῖ τὴν φράσιν: «Trois après», τὸ δὲ παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται, χωρὶς κανεὶς νὰ ἔχῃ κερδίσει, χαρακτηριζόμενον ὡς «refait». Ὅταν ὅμως τὸ ἄθροισμα τῶν πόντων καὶ τῶν δύο σειρῶν εἶναι ἀνὰ 31 (ὁπότε ὁ παγκέρης ἐκφωνεῖ «un après»), τότε αἱ μίζαι «φυλακίζονται», ἤτοι τίθενται εἰς ἰδιαίτερον μέρος τῆς τραπέζης, πλησίον τῶν διαφόρων χρωμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχει γεγραμμένη ἡ λέξις «prison», ἐλευθερούμεναι καὶ ἐπιστρεφόμεναι εἰς τοὺς παίκτας ἢ κερδιζόμεναι ὑπὸ τοῦ πάγκου κατὰ τὸ ἑπόμενον παιγνίδι, εἰς ἣν περίπτωσιν κερδίσῃ ἢ χάσῃ τὸ χρῶμα ἢ ἡ σειρὰ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχουν πονταρισθῇ. Δύνανται ὅμως οἱ παῖκται, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ «refait un après», νὰ ἀποσύρουν τὸ ἥμισυ τῆς μίζας των, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος κερδιζομένου ὑπὸ τοῦ πάγκου. Τὸ *τράντ-έ-καράντ* λέγεται ἐπίσης καὶ «Rouge et Noir», ἤτοι «Κόκκινο καὶ Μαῦρο», ἐκ τοῦ χρώματος τῶν δύο χυρίων παιζομένων τυχῶν.
Μ. Δ. Β.

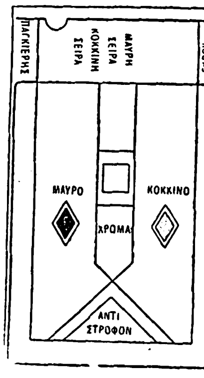

Τράντ-έ-καράντ.

τραντισιοναλισμὸς (ὁ)· βλ. λ. *παραδοσιοκρατία*.

Τράο, ἡ *Τράου* (Trao, ἡ Trau) */Γεωγρ./*. Ὀρεινὸς λαὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας, οἰκῶν τὴν Ἀναμιτικὴν περιοχὴν τοῦ Γκρὲντς καὶ τὴν Κάτω Κοχινκίναν. Εἶναι ὠργανωμένος κατὰ τὸ μητριαρχικὸν δίκαιον.
Χ. Δ.

Τράου (Trau) *Παραλ. Γεωγρ./*. Νῆσος ἀδριατική, συνδεομένη πρὸς τὴν δαλματικὴν ἀκτὴν διὰ λιθίνης πολυτόξου γεφύρας, ἥτις ὑποκατέστησε τὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χειροποίητον ἰσθμὸν τῆς νήσου, ἥτις ὠνομάζετο τότε *Τραγούριον*. Σῴζονται ἔτι τὰ ἀρχαῖα της τείχη, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων φρούριον αὐστριακὸν καὶ περὶ αὐτὸ ἡ πόλις (πλάτ. 43° 31' Β., μηκ. 16° 15 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zirona to Curzola), *Τρογίρ* ὑπὸ τῶν Σλοβένων ὀνομαζομένη καὶ ἔχουσα πληθυσμὸν 5.000 κατοίκων, ὧν πλεῖστοι γεωργοὶ καὶ ἄριστοι ναυτικοί.
Σ. Ε. Λ.

Τράουμπε (Traube), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος (1861—1907). Σπουδάσας ἐν Μονάχῳ καὶ Γκράϊφσβαλντ, ἐγένετο κατόπιν μέλος τῆς κεντρικῆς διευθύνσεως τῶν «Monumenta Germaniae» (1897), καθηγητὴς τῆς μεσαιωνικῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν Μονάχῳ (1901) καὶ ἱδρυτὴς τῶν «Quellen und Untesuchungen zur lateinische Philologie des Mittelalters» (1906). Ἔγραψε: «Καρολίγγειος ποίησις» (1888), «Παραδόσεις καὶ πραγματεῖαι» (1909, ἐκδ. ὑπὸ Boll), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν λατινικὴν φιλολογίαν τοῦ μεσαίωνος» (1910, ἐκδ. ὑπὸ Lehmann) κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξέδωκε τοὺς «Poetae Latini aevi Carolini» (1886—1896).
Π. Ν. Π.

—**Τράουμπε** (Traube), ***Λουδοβῖκος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἰατρὸς (1818—1876). Ἐκ τῶν πρώτων ἠσχολήθη ἐν Βερολίνῳ μὲ τὰ μόλις τότε ἀρξάμενα πειράματα ἐπὶ ζῴων, καὶ δὴ μὲ τὴν σπουδὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Longet ἀνακινηθέντος ζητήματος τῆς προκλήσεως πνευμονικῶν νόσων ἐκ τῆς τρώσεως τοῦ πνευμονογαστρικοῦ, γενόμενος οὕτω ὁ ἱδρυτὴς τῆς πειραματικῆς παθολογίας ἐν Γερμανίᾳ. Τῷ 1862 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς στρατιωτικῆς ἰατρικῆς σχολῆς καὶ τῷ 1872 ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Εἰσηγήθη τὴν τακτικὴν θερμομέτρησιν εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν ἀσθενῶν, ἡ δὲ θεραπευτικὴ εἰς αὐτὸν κυρίως ὀφείλει τὴν ἀκριβῆ καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς χρήσεως τῆς δακτυλίτιδος παρὰ τοῖς καρδιακοῖς. Αἱ σχετικαὶ του ἐργασίαι ἐξεδόθησαν τῷ 1871 ἐν Βερολίνῳ εἰς δύο τόμους, ὑπὸ τὸν τίτλον «Gesammelten Beitragen zur Pathologie und Physiologie».

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Τράουμπε φέρονται αἱ ἑξῆς κλινικαὶ περιπτώσεις: 1) *Ὁ ἦχος καλπασμοῦ τοῦ Τράουμπε* ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον ρυθμὸν τῶν καρδιακῶν ἤχων, παθογνωμονικὸν τῆς βριχθείας ὑπερτροφίας. Εἶναι ἐπιπρόσθετος ἦχος, γενικῶς προσυστολικός, ἀκούεται δὲ καὶ ὁσάκις ὁ τόνος τοῦ μυοκαρδίου ἀποβῇ ἐλάχιστος, ὡς εἰς τὰς ὀξείας μολύνσεις, τὰς καχεξίας κλπ., ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ διαστολῆς τῆς δεξιᾶς καρδίας. 2) *Ὁ διπλοῦς ἦχος τοῦ Τράουμπε*, ἀκουόμενος ἐπὶ ἀορτικῆς ἀνεπαρκείας εἰς τὰς ἀρτηρίας (τὴν μηριαίαν κλπ) διὰ στηθοσκοπίου μὴ πιέζοντος ταύτας, ὀφείλεται κατὰ τὸν Τράουμπε εἰς τὴν ἀπότομον διάτασιν καὶ τὴν χαλάρωσιν τοῦ ἀγγείου κατὰ τὴν συστολὴν καὶ τὴν διαστολήν. 3) *Ὁ χῶρος τοῦ Τράουμπε* ἀποτελεῖ περιγεγραμμένην ζώνην τοῦ ἀριστεροῦ προσθίου θωρακικοῦ τοιχώματος, ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸν πλευροδιαφραγματικὸν θόλον καὶ τὸν στόμαχον. Φυσιολογικῶς ὁ χῶρος οὗτος παρέχει ἦχον τυμπανικόν, ἐπὶ ἀριστεροῦ δὲ ἀφθόνου πλευριτικοῦ ἐξιδρώματος παρουσιάζει ἀμβλύτητα κατὰ τὴν ἐπίκρουσιν.
Ο. Ρ.

Τράουν (Traun), ***Ὄθων-Φερδινάνδος***, *κόμις τοῦ Ἀμπενσπεργκ*—. Αὐστριακὸς στρατάρχης (1677—1748). Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου, εἰς τοὺς πολέμους τῆς Αὐστρίας ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον ΣΤ' καὶ εἶτα ὑπὸ τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν Θηρεσίαν. Τῷ 1774, ὡς στρατιωτικὸς σύμβουλος τοῦ δουκὸς τῆς Λωρραίνης, τοῦ μετέπειτα Φραγκίσκου Α', ἐπέτυχε νὰ ἀπωθήσῃ, ἄνευ μάχης, ἐκ τῆς Βοημίας τὸν Φρειδερῖκον τὸν Μέγαν. Τῷ 1745 ἠνάγκασε τοὺς Γάλλους εἰς ὑποχώρησιν πέραν τοῦ Ρήνου καὶ διηυκόλυνεν οὕτω τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Φραγκίσκου Α' εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Τῷ 1747 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ ἐν Τρανσυλβανίᾳ.
Θ. Κ.

Τράουν (Traun) */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Αὐστρίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως, μήκους 150 χλμ., πηγάζων ἐκ τοῦ Νεκροῦ ὄρους, σχηματίζων παρὰ τὸ Ῥόϊταμ τὸν ὁμώνυμον κα-

Digitized by Google

ταρράκτην καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Δούναβιν, παρὰ τὸ Στεΰρεγκ. Θ. Κ.

Τράουτ (Traut'), *Ἀβερκρόμβυ* Ἄγγλος πλοίαρχος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα. Περιηγήθη κατ' ἀρχὰς τὰς Ἰνδίας, εἶτα δ' ἐπεσκέφθη τὴν Τουρκίαν καὶ ἱκανὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος (Ψαρά, Ὕδραν, Αἴγιναν, Ἄργος, Μυκήνας, Κόρινθον, Ἀθήνας, Μέγα Σπήλαιον). Τὰς ἐντυπώσεις του ἐδημοσίευσεν εἰς βιβλίον ἐκδοθὲν ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Narrative of a journey through Greace in 1830, with remarks upon the actual state of the naval and military power of the Ottoman Empire». Δ. Π. Π.

τραουτβεττερία (ἡ) (Trautvetteria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, ὧν τινες καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Τράουτεναου, ἡ *Τροῦτνοβ* (γερμαν. Trautenau, τσεχ. Trutnov) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν Βοημίᾳ, κειμένη παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ριζενγκεμπίργκε, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Οὔπα, παραποτάμου τοῦ Ἔλβα. Ἱδρύθη ὑπὸ Γερμανῶν ἀποίκων κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα, ἀνεπτύχθη δὲ ταχέως εἰς σπουδαῖον βιομηχανικὸν κέντρον. Κάτ. (1921) 14.584, ὧν οἱ 11.412 Γερμανοί. Χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ στενωπὸς τοῦ *Τραουτενάου* εἶναι μία τῶν στενωπῶν τῶν Γιγαντίων ὀρέων (Riesen Gebirge). καὶ ἐκ τῶν διαβάσεων μεταξὺ Σιλεσίας καὶ Βοημίας, ἀρκετὰ μακρὰ καὶ ἐστερημένη ἐγκαρσίων συγκοινωνιῶν, ἔχουσα δὲ πρὸ αὐτῆς, κατὰ τὴν εἰς Βοημίαν ἔξοδόν της, τὸν ποταμὸν Ἀούπα, διάκοντα καθέτως τῷ ἄξονι τῆς στενωποῦ.

Κατὰ τὸν Αὐστριακὸν πόλεμον τοῦ 1866 ἡ 2α πρωσσικὴ στρατιὰ τοῦ διαδόχου τῆς Πρωσσίας εἶχεν ἐντολὴν νὰ προελάσῃ ἐκ Σιλεσίας εἰς Βοημίαν διὰ τῶν τριῶν στενωπῶν τῶν Γιγαντίων ὀρέων· τὸ 1ον πρωσσικὸν σῶμα στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Μπονὶν ὤφειλε νὰ προελάσῃ διὰ τῆς στενωποῦ Τραουτενάου, λόγῳ ὅμως ἀντιστάσεως τοῦ 10ου αὐστριακοῦ σώματος τοῦ στρατηγοῦ Γκάμπλεντζ ἐπηκολούθησε μάχη, ἥτις, καίτοι φέρει πάντα τὰ στοιχεῖα μάχης, εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγὼν τοῦ Τραουτενάου* (27 Ἰουνίου 1866). Οἱ Πρῶσσοι προὐχώρησαν ὁμαλῶς ἐντὸς στενωποῦ, ἅμα ὅμως ἔφθασαν πρὸ τοῦ Ἀούπα, εὗρον τὴν γέφυραν αὐτοῦ κατεχομένην ὑπὸ αὐστριακοῦ ἱππικοῦ, ὅπερ ἀπωθήθη λίαν εὐκόλως ὑπὸ τοῦ πρωσσικοῦ ἱππικοῦ, μετὰ σφοδρὸν δὲ ἀγῶνα κατελήφθη καὶ τὸ χωρίον Τραουτενάου. Οἱ Πρῶσσοι ἐξηκολούθησαν τότε προχωροῦντες μέχρι τῆς 14ης ὥρας, ἀπωθοῦντες τὰς ὀλίγας αὐστριακὰς δυνάμεις. Ἅμα ὅμως, περὶ τὴν 15ην ὥραν, συνεκεντρώθησαν ἅπασαι αἱ μονάδες τοῦ 10ου αὐστριακοῦ σώματος, κατώρθωσαν, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ 60 αὐστριακῶν πυροβόλων, νὰ ἀπωθήσωσι τοὺς Πρώσσους πέραν τοῦ Ἀούπα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Παρσνίτζ. Τὸ μέγα σφάλμα τῶν Αὐστριακῶν ἦτο ὅτι δὲν κατεδίωξαν ἐσπευσμένως τοὺς Πρώσσους, οἵτινες ἐπρόφθασαν νὰ ἐνισχυθῶσιν, ἄλλως θὰ ἐπήρχετο πιθανῶς διάρρηξις ἐν τῷ μετώπῳ τῆς 2ας πρωσσικῆς στρατιᾶς. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Τραουτενάου ἀπώλεσαν οἱ μὲν Πρῶσσοι 1.500 ἄνδρας, οἱ δ' Αὐστριακοὶ 5.000. Ν. Θ. Κ.

Τράουτμαν (Trautmann), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1813—1887). Ἔγραψε διηγήματα καὶ μυθιστορήματα, ἐξ ὧν σημαντικώτερα τυγχάνουσι τὰ μεσαιωνικῆς ὑποθέσεως: «Αἱ περιπέτειαι τοῦ δουκὸς Χριστοφόρου τῆς Βαυαρίας» καὶ «Παλαιοὶ καλοὶ καιροί». Ἐξαιρετικὴν ὡσαύτως ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν τὰ ἠθογραφικά του διηγήματα, ὧν τὰ θέματα εἶναι εἰλημμένα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἀστῶν τοῦ Μονάχου: «Ἀστικαὶ ἱστορίαι τοῦ Μονάχου», «Τὸ χρονικὸν τοῦ κ. Πέτρου Ραϊκερλαΐν», «Εὔθυμοι ἱστορίαι τοῦ παλαιοῦ καιροῦ», «Οἱ καμπάνες τοῦ Σαὶντ Ἀμπὰν» κ. ἄ. Τέλος συνέθεσε λυρικὰ ποιήματα («Κλαδιὰ καὶ ρόδα», «Ἐπίκαιρα τραγούδια», «Φῶς καὶ σκοτάδι», «Ὄνειρο καὶ θρῦλος») καὶ πλείστας ἐμμέτρους κωμῳδίας: «Ἡ χάρη τῆς γυναίκας ὅλα τὰ λάθη σβήνει» καὶ «Θέλω τὴν ἡσυχία μου». Ὁ Τράουτμαν ἐπεχείρησε πλεῖστα ταξίδια εἰς Γερμανίαν, Ἀγγλίαν καὶ Σκωτίαν, ὧν τὰς ἐντυπώσεις περιέλαβεν εἰς τὸ ἱστορικοκριτικὸν ἔργον του «Τέχνη καὶ καλλιτεχνίαι ἀπὸ τοῦ πρώτου μεσαίωνος μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος» (1869). Λ. Κ.

Τράπανι (Trapani) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ, ἀποτελοῦν τὴν δυτικωτέραν ἐσχατιὰν τῆς νήσου. Ἔχει ἔκτασιν 2.509 τ. χλμ. καὶ 386.777 κατ. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι *Αἰγάδες* ἢ *Αἰγοῦσαι* (Egadi). Ἔχει ἔδαφος βουνῶδες, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ ὄρος *Σὰν Τζιουλιάνι*. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Μπάλιτσι*. Τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον, παράγον σιτηρά, λαχανικά, λίνον, κάνναβιν, βάμβακα, ἑσπεριδοειδῆ καὶ τὸν περίφημον οἶνον *μαρσάλα*. Ἔχει ἐπίσης ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν καὶ ἐξάγει ἄφθονον ἅλας ἀπὸ ἁλυκάς, αἵτινες καταλαμβάνουν ἔκτασιν 850 ἑκταρίων. Ἔχει ἐπίσης μεταλλεῖα θείου καὶ ὀρυχεῖα μαρμάρου, ἀσβέστου καὶ γύψου. Εἰς μεγάλην ἀκμὴν εὑρίσκεται καὶ ἡ ἁλιεία κοραλλίων καὶ ἰχθύων.

— 2) Πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 71.515. Εἶναι πόλις βιομηχανική, μὲ ναυπηγεῖα καὶ ἐργοστάσια κατεργασίας κοραλλίων, ἀλαβάστρου καὶ μαρμάρων, κονσερβῶν καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον οἴνων, ὀπωρῶν, ἅλατος καὶ ἐλαίου. Ἔχει μουσεῖον μετὰ πινακοθήκης καὶ ὡραῖα γοτθικὰ ἀνάκτορα. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Δρέπανον* ἢ *Δρέπανα*. Τῷ 1282 ἀπεβιβάσθη ἐν τῷ λιμένι τοῦ Τράπανι καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Σικελίας ὁ Πέτρος τῆς Ἀραγωνίας. Κατὰ τὸν ΙΖ΄ καὶ ΙΗ΄ αἰῶνα τὸ Τράπανι ἐγένετο ὀνομαστὸν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν ἀγγειοπλαστικῆς, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἰταλίας, καὶ ἰδίως διὰ τὴν κατεργασίαν κοραλλίων καὶ ἐλεφαντόδοντος, ἥτις ἐκ τῆς πόλεως ταύτης μετεδόθη κατόπιν εἰς τὴν Γένουαν, τὸ Λιβόρνον καὶ τὴν Τόρρε ντὲλ Γκρέκο. Τῆς βιομηχανίας ταύτης ἐξαίρετα δείγματα ὑπάρχουν νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς πόλεως. Μ. Δ. Β.

Τραπάσσι (Trapassi) ***Πέτρος-Μποναβεντούρα***. Ἰταλὸς ποιητὴς (βλ. λ. *Μεταστάσιος*).

Τραπατούστιον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κλεισώρεια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

τράπεζα (ἡ)· ἔπιπλον, τοῦ ὁποίου βάσις μὲν εἶναι τέσσαρες πόδες (ὅθεν καὶ *τετράπεζα*), ἀλλὰ καὶ πλείονες ἢ καὶ τρεῖς, ἡ δὲ κορυφὴ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια πρὸς ἐναπόθεσιν οἱωνδήποτε πραγμάτων κοιν. *τραπέζι*: «τράπεζα τετράγωνος, —ὀρθογώνιος, —στρογγύλη κ.τ.τ.», «τράπεζα φαγητοῦ, — γραφείου»· || δανειστικὸν ἵδρυμα καὶ ἐν γένει χρηματικῶν συναλλαγῶν: «Ἐθνικὴ τράπεζα», «Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος»· || ἐκκλησ. «ἁγία τράπεζα» ἡ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἁγίου Βήματος τράπεζα, ἐφ' ἧς τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας· || «πρασίνη τράπεζα» τράπεζα χαρτοπαιξίας διὰ τὸ συνήθως πράσινον ἐπίστρωμα.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ *τράπεζα* εἶναι ἔπιπλον, ἀποτελούμενον ἐξ ἄβακος ὁριζοντίως στηριζομένου ἐπὶ ἑνὸς ἢ πλειόνων ποδῶν καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ ποικίλας ἐργασίας, ὡς εἶναι ἡ παράθεσις τοῦ φαγητοῦ, ὁ στολισμὸς αἰθουσῶν (δι' ἐναποθέσεως ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀνθοδοχείων, σιγαροθηκῶν, ἐφημερίδων, κ.ἄ.), ἡ ἐκτέλεσις διαφόρων τεχνικῶν ἐργασιῶν (τράπεζαι σχεδιαστῶν, τεχνιτῶν, γραφείων) κ. ἄ. Αἱ τράπεζαι ἐργασίας, κατασκευαζόμεναι ἐκ παχείας καὶ στερεᾶς ξυλείας, εἶναι τετράπλευροι, φέρουν ὅλα τὰ διὰ τὴν σχετικὴν ἐργασίαν ἐφόδια (ἀνασταλτῆρας, συσφιγκτῆρας, συρτάρια, θήκας κ. ἄ.), οἱ ἄβακές των ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ πλειόνων τοῦ ἑνὸς φύλλων, συμπτυσσομένων κατὰ τὰς ἀνάγκας, καὶ ἔχουν πόδας διὰ καταλλήλου διευθετήσεως προσδίδοντας εἰς τὸν ἄβακα διάφορα ἐπίπεδα. Αἱ τράπεζαι φαγητοῦ δύνανται νὰ ἔχουν καὶ σχῆμα ἐλλειψοειδές, στρογγύλον ἢ ἄλλο, συνήθως δ' ἔχουν πτυσσόμενα φύλλα δίδοντα ἐπιφάνειαν ἄβακος ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν συνδαιτυμόνων· διὰ τὴν παράθεσιν τοῦ τείου χρησιμοποιεῖται σειρὰ 3, 6, 9 ἢ 12 τραπεζῶν μικρῶν ἐλλειψοειδῶν ἢ τοῦ τύπου «σιγκόνι» (cigogne), μεγέθους κανονιζομένου ὥστε μετὰ τὴν χρῆσιν νὰ τοποθετῶνται ἡ μία ὑπὸ τὴν ἄλλην. Αἱ τράπεζαι στολισμοῦ καὶ φαγητοῦ ἀκολουθοῦν τοὺς διαφόρους ρυθμοὺς ἐπιπλοποιίας, ἐναρμονιζόμεναι πρὸς τὴν ὅλην ἐπίπλωσιν τῆς αἰθούσης. Εἰδικῆς μορφῆς εἶναι αἱ τράπεζαι τῆς διεξαγωγῆς διαφόρων παιγνίων, αἱ τράπεζαι κήπων, τουαλέττας καὶ νυκτός, γραφείων κ. ἄ.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἐχρησιμοποίουν τετραπλεύρους συνήθως τραπέζας, τρίποδας ἢ τετράποδας. Αἱ τράπεζαι φαγητοῦ ἦσαν χαμηλαὶ καὶ φορηταί, τοποθετούμεναι μετὰ τὸ γεῦμα ὑπὸ τὰς κλίνας. Εἰδικοῦ σχήματος ἦσαν ἡ *δελφικὴ τράπεζα* (mensa delphica) ὁμοιάζουσα πρὸς δελφικὸν τρίποδα, ἡ *δελφινίς*, στηριζομένη ἐπὶ ποδῶν ἐκ δελφίνων, ἡ mensa lunata διὰ τὰ ἡμικυκλικὰ ρωμαϊκὰ διβάνια, κ. ἄ. Οἱ πόδες (*τραπεζοφόρα*) ἦσαν ραβδωτοὶ κίονες, πόδες λεόντων, σφιγγῶν κ. ἄ. ζῴων (κατὰ μίμησιν τῆς χιττιτικῆς, ἀσσυριακῆς καὶ αἰγυπτιακῆς ἐπιπλοποιίας), ἄτλαντες ἢ καρυάτιδες, πτυχωτὰ ὑποστηρίγματα, κτλ. Ὡς πρὸς τὴν ὕλην ὀνομασταὶ ἦσαν αἱ *κίτριναι τράπεζαι* (mensae citreae), τιμώμεναι παρὰ Ρωμαίοις μέχρις 1.400.000 σηστερτίων, ὡς πρὸς τὴν τέχνην δὲ διέπρεπον οἱ τραπεζοποιοὶ τῆς Σικελίας, Λακεδαίμονος, Δήλου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας. Πραγματικὰ κομψοτεχνήματα παρήγαγον οἱ ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι (βλ. καὶ λ. ἔπιπλον, τ. ΙΑ΄, σ. 406α). Π. Ν. Π.

—*[Ἐκκλησ.] Τράπεζα ἁγία* ἢ ἁπλῶς *ἡ τράπεζα*, ἡ *τράπεζα Κυρίου* (φρικτή, φοβερά, βασιλική, μυστική κλπ.) καλεῖται ἡ ἐν τῷ Βήματι ἐγκαθιδρυμένη πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὸ ἄλλως *θυσιαστήριον*, σπανιώτερον δὲ καὶ *βωμὸς* (βλ. λ.) καλούμενον. Δεδομένου ὅτι τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν διάρκειαν δείπνου καὶ συνδεδεμένως πρὸς αὐτό, οὕτω δὲ φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθουν νὰ τελῶσι τὸ μυστήριον καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἀποστόλων, φυσικὸν εἶναι ὅτι αἱ πρῶται αὗται τράπεζαι, ἐφ' ὧν ἡ Εὐχαριστία ἐτελέσθη, ἦσαν κοιναὶ τράπεζαι, ἐκ ξύλου, ὡς συνήθως, κατεσκευασμέναι. Τοιαῦται δὲ ξύλιναι τράπεζαι ἦσαν καὶ τὰ ἀρχαιότερα τῶν χριστιανικῶν θυσιαστηρίων, αἱ ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν ἐν τῇ λατρείᾳ καθιερωθεῖσαι. Ἀκόμη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου συναντῶνται τοιαῦται ξύλιναι ἅγιαι τράπεζαι («Πρὸς μοναχοὺς» 56), δὲν ἐλλείπουσι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγουστίνου (Epist. 185, c 27). Ἀλλ' ὁ τόνος τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀθανασίου («ἦν γὰρ ξυλίνη») προϋποθέτει ὅτι αἱ ξύλιναι ἅγιαι τράπεζαι ἦσαν σπανιώτεραι καὶ ὅτι ἤδη εἶχε κρατήσει ἵνα πλάκες λίθιναι ἢ μαρμάριναι ἐπὶ ξύλων ἐρειδόμεναι χρησιμεύωσιν ὡς θυσιαστήρια τῶν Χριστιανῶν. Πράγματι δὲ ἤδη Γρηγόριος ὁ Νύσσης μαρτυρεῖ περὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ ἁγίου, ὅτι «λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινός,... ἐπειδὴ δὲ καθιερώθη τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἔστι τράπεζα ἁγία, θυσιαστήριον ἄχραντον» («Λόγος εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων» κεφ. 2).

Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐν τῇ ὕλῃ, ἐξ ἧς αἱ ἅγιαι τράπεζαι κατεσκευάζοντο, ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνωρίτατα οἱ τάφοι μαρτύρων, μάλιστα κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἐπετείου τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν, τῶν ἄλλως γενεθλίων καλουμένων, ἐχρησιμοποιοῦντο ἀντὶ ἁγίων τραπεζῶν κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐν τῷ «Liber Pontificalis» τοῦ Ἀναστασίου τοῦ Βιβλιοθηκαρίου ἀναφέρεται ὅτι ἤδη ὁ πάπας Φῆλιξ Α΄ (269—274) ὥρισεν, ἵνα ὑπὲρ τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων τελῶνται λειτουργίαι, ὑπὸ δὲ τοῦ Προυδεντίου (Peristeph. XI, 169—174) μαρτυρεῖται ὅτι ὁ τάφος τοῦ Ἱππολύτου († 269) ἐν Ρώμῃ ἦτο καὶ θυσιαστήριον χριστιανικόν, ὥστε «ἡ τράπεζα ἐκείνη, ἥτις

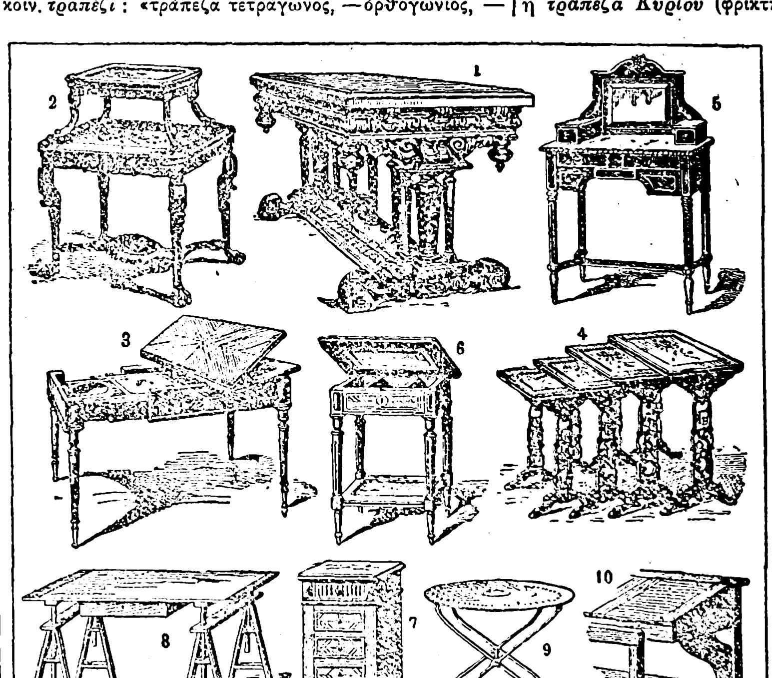

Τράπεζαι.

[1=Τραπεζαρίας (ΙΣΤ΄ αἰῶνος)· 2=τείου· 3=παιγνίων· 4=πελαργὸς (πολλαπλῆ ἀποτελουμένη ἐκ διαδοχικῶς μικροτέρων, οἵτινες εἰσέρχονται καὶ φυλάττονται ὑπὸ τὴν μεγάλην, καὶ χρησιμοποιουμένη διὰ πολυάνθρωπα γεύματα)· 5=καλλωπιστηρίου (τουαλέττας)· 6=ἐργοχείρων· 7=κοιτῶνος (κομμοδῖνο)· 8=σχεδιαστοῦ· 9=σιδηρᾶ κήπου, καφενείου κ.λ.π.· 10=σχολείου (θρανίον).]

Digitized by Google

ἱδωρεῖτο τὸ μυστήριον, αὐτὴ ἦτο καὶ ἡ πιστὴ φύλαξ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀποτεθειμένου μαρτυρικοῦ σώματος». Τὰ αὐτὰ μαρτυροῦνται πρωϊμώτατα μὲν περὶ τοῦ τάφου τοῦ ἱεροῦ Πολυκάρπου († 156) («Μαρτύριον», κεφ. 18), μετέπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου (serm cccx, c. 2) περὶ τοῦ τάφου τοῦ Κυπριανοῦ († 258). Ἐντεῦθεν τὸ μὲν σχῆμα τῶν ἀρχαίων ἁγίων τραπεζῶν, κυρίως ἐν τῇ Δύσει, προσωμοίαζε πρὸς τάφον, παρ' ἡμῖν δὲ ἡ ὑπὲρ τὴν ἁγίαν τράπεζαν ὑψουμένη ἀψὶς τῆς κόγχης ὑπενθυμίζει τὰ ἐν ταῖς κατακόμβαις ἀπαντώμενα *ἀρκοσόλια*, ἅτινα ἦσαν ἀψιδωτοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαρτυρικοί, γενικῶς δὲ καὶ ἐνωρίτατα ἐκράτησε νὰ κατατίθενται κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν ναῶν λείψανα μαρτυρικὰ ἐν ταῖς ἁγίαις τραπέζαις, «ὅτι θεμέλιοι τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶν οἱ μάρτυρες, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τοῦ Σωτῆρος ἐποικοδομούμενοι» (*Συμ. Θεσσαλ.*, ἐν ***Migne*** 155, 320). Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώμης καὶ ταῖς ἀπ' αὐτῆς ἐπηρεαζομέναις ἐκκλησίαις ἐκράτησεν ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος, ἵνα ὑπὸ τὰς βαθμῖδας τῆς ἁγίας τραπέζης κατασκευάζωσι μικρόν τινα θόλον, ὀνομαζόμενον confessio, ὁ ὁποῖος τὸ κατ' ἀρχὰς ἦτο εἶδός τι σαρκοφάγου, ἐν ᾧ ἀπετίθετο τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος ἢ τμήματα αὐτοῦ. Ἐν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, τῆς ὁποίας ἡ πλὰξ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἐστηρίζετο οὐχὶ ἐπὶ ἑνός, ὡς συνηθίζεται σήμερον, ἀλλ' ἐπὶ τεσσάρων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ πέντε κιονίσκων, διηνοίγετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐν σχήματι σταυροῦ εἶδός τι μικρᾶς δεξαμενῆς, τὸ καλούμενον *χονεῖον* (ἢ *χωνεῖον*) ἢ *θάλασσα* ἢ *θαλασσίδιον*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτοποθετεῖτο ἡ θήκη τῶν ἁγίων λειψάνων. Πρὸς τὸ χωνεῖον τοῦτο συγχέεται ὑπό τινων τὸ καλούμενον *χωνευτήριον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποχετεύονται ἀπορριπτόμενα ὕδατα ἡγιασμένα ἢ ἐκ τῆς πλύσεως ἱερῶν σκευῶν κλπ. προερχόμενα. Μαρτυρεῖται ἐν τούτοις ὅτι «ἡ θάλασσα τῆς ἁγίας τραπέζης ἐξ ἀτιμήτων λίθων» ἐποιεῖτο ἐνίοτε καὶ κατεχρυσοῦτο (***Migne*** 122, 1304), τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐξηγεῖται, ἐὰν αὕτη ἐπρόκειτο νὰ χρησιμεύῃ καὶ ὡς χῶρος ἀποχετευτικός. Γύρωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ὑπῆρχον, ὡς καὶ μέχρι σήμερον, ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ πλεισταχοῦ, ἐν δὲ τῇ Δύσει ἁπανταχοῦ, αἱ βαθμῖδες ἢ κρηπῖδες, ἀφ' ὧν πολλάκις ἐκηρύττετο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἢ ἀνεγινώσκετο τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνέβαινον οἱ λειτουργοὶ προκειμένου νὰ προσεγγίσωσι τὸ θυσιαστήριον. Ὑπεράνω δὲ τῆς ἁγίας τραπέζης ὑψοῦτο, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὸ λεγόμενον *κιβώριον* ἢ *κουβούκλιον*, τὸ ὁποῖον, ὑποβασταζόμενον ὑπὸ τεσσάρων κιόνων, περιέσκεπεν ἐν εἴδει οὐρανοῦ τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Τοῦτο ἄλλοτε μὲν ἦτο ξύλινον, ἄλλοτε δὲ μαρμάρινον ἢ μετάλλινον ἢ ἐκ ξύλου μετ' ἐπενδύσεως μεταλλίνης καὶ πολυτελοῦς. Ἐπὶ τοῦ κιβωρίου ἦσαν ἀνηρτημένα τὰ *βῆλα*, παραπετάσματα πολυτελῆ, ἅτινα ἐπισυρόμενα, κατὰ τὰς κρισίμους στιγμάς, ἐκάλυπτον ἀπὸ τῆς κοινῆς θέας τὸν λειτουργὸν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἀποτεθειμένα δῶρα. Ὡσαύτως ἐκρέματο καὶ χρυσῆ περιστερά, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφυλάττετο ἅγιος ἄρτος καὶ ἥτις ἐκαλεῖτο *περιστέριον*.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ἑκάστῳ ναῷ θυσιαστηρίων ἢ ἁγίων τραπεζῶν, κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους παρουσιάζεται ὡς γενικὴ συνήθεια, ἵνα μία καὶ μόνη ἁγία τράπεζα ὑπάρχῃ ἐγκαθιδρυμένη ἐν ἑκάστῳ ναῷ. Ἡ ἐγκαθίδρυσις πλείστων θυσιαστηρίων ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ναῷ διεδόθη ἐκ τῆς Δύσεως, ἐπεκταθεῖσα καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπὸ μορφὴν ἀνεγέρσεως διαφόρων ἐπὶ μέρους παρεκκλησίων ἐντὸς τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ, φαίνεται δὲ προελθοῦσα ἐκ τῶν ἐν ταῖς κατακόμβαις μαρτυρικῶν τάφων, οἵτινες συνέβη πολλάκις νὰ συναντῶνται ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ νεκρικῷ θαλάμῳ εἰς ἀριθμὸν μεγαλύτερον τοῦ ἑνός, δημιουργοῦντες οὕτω πλείονα τοῦ ἑνὸς θυσιαστήρια ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χώρῳ.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν ἀνέκαθεν ἡ ἁγία τράπεζα ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι, μαρτυρεῖται ἤδη ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου (Sermo 46, c. 1) ὅτι αὕτη ἦτο τοποθετημένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς χορδῆς τῆς ἀψῖδος, ὡς συνηθίζεται παρ' ἡμῖν μέχρι σήμερον, καὶ οὐχὶ ἐντετοιχισμένη ἐπὶ τῆς κόγχης, ὡς ἐκράτησε σήμερον ἐν τοῖς ναοῖς τῆς Δύσεως, ἀπαντᾶται δὲ καὶ παρ' ἡμῖν ἔν τισι παρεκκλησίοις. Οὕτω καθίστατο δυνατὸν νὰ κυκλοῦται μὲν τὸ θυσιαστήριον ὑπὸ τῶν λειτουργῶν, ὅταν συνέβαινε πλείονες νὰ συλλειτουργῶσι, νὰ προσφέρηται δὲ ἡ θεία Εὐχαριστία τοῦ λειτουργοῦ ἔχοντος τὰ νῶτα ἐστραμμένα οὐχὶ πρὸς τὸν λαόν, ὡς συνηθίζεται σήμερον, ἀλλὰ πρὸς τὴν κόγχην καὶ τὸ σύνθρονον, καὶ ἱσταμένου πρὸ τῆς ἁγίας τραπέζης κατὰ τὸ μέρος αὐτῆς, ὅπερ σήμερον θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὀπίσθιον. Περὶ τῆς τοιαύτης στάσεως τοῦ λειτουργοῦ, τοὐλάχιστον πλεισταχοῦ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ μέχρι σήμερον ἐν Ῥώμῃ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ εἴς τινας ἄλλους ὡρισμένους αὐτόθι ναοὺς ἡ θεία Εὐχαριστία προσφέρεται ὑπὸ τοῦ λειτουργοῦ ἱσταμένου πρὸς τὸ μέρος τῆς κόγχης καὶ ἔχοντος κατὰ μέτωπον τὸ ἐκκλησίασμα.

Π. Ν ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—*(Οἰκονομ.)* Καλεῖται *τράπεζα* τὸ ἐμπόριον ἐπὶ τῶν κεφαλαίων ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῶν μορφὰς (τίτλοι πιστωτικοὶ ἢ μετρητά). Ὁ ὅρος οὗτος καθιερώθη ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀσκήσαντες ἀρχικῶς τὸ ἐμπόριον τοῦ χρήματος ἐχρησιμοποίουν εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰ δημόσια κέντρα τράπεζαν (banco), ἐπὶ τῆς τῆς ὁποίας ἐνήργουν τὰς διαφόρους πράξεις τῆς ἐμπορίας των. Οἱ ἔμποροι ἀγοράζουσι καὶ πωλοῦσιν ἐμπορεύματα ἐπὶ τῷ σκοπῷ κέρδους. Αἱ τράπεζαι δανείζονται ἢ ἀγοράζουσι κεφάλαια καὶ ἀναδανείζουσιν ἢ μεταπωλοῦσι ταῦτα πραγματοποιοῦσαι ἐπίσης ὡρισμένον κέρδος. Ὡς ἐκ τούτου αἱ βασικαὶ ἐργασίαι τοῦ τραπεζικοῦ ἐμπορίου εἶναι κυρίως δύο: δανεισμὸς τῶν κεφαλαίων ὑπὸ τῶν τραπεζῶν ὑπὸ τύπον *καταθέσεων*, χορήγησις τῶν κεφαλαίων τούτων ἐκ μέρους τῶν τραπεζῶν πρὸς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ὑπὸ τύπον *πιστώσεων*. Συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν διαφόρων ἐκδηλώσεων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς χώρας τινός, αἱ τράπεζαι ἀποτελοῦσι τὸ σοβαρώτερον ὄργανον κυκλοφορίας τοῦ κεφαλαίου. Χωρὶς τὴν ἀνάμιξίν των πλεῖστα ὅσα κεφάλαια θὰ παρέμενον νεκρά, ἐφ' ὅσον οἱ κάτοχοι τούτων δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀνεύρωσι τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην χρημάτων καὶ νὰ σταθμίσωσιν ἐπακριβῶς τὴν φερεγγυότητά των.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ὑπῆρχον «τραπεζῖται», ἐπίσης δ' εἶναι βεβαιωμένον ὅτι οἱ ἰδιωτικοὶ θησαυροὶ κατετίθεντο πρὸς φύλαξιν παρὰ τοῖς ναοῖς τῆς Δήλου, τῶν Δελφῶν, τῆς Ὀλυμπίας, οἵτινες εἶχον ἀποβῆ ἀληθινὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα, χρησιμοποιούμενα κυρίως ἐν καιρῷ πολέμου, ὡς παρέχοντα ἀπόλυτον ἀσφάλειαν, διότι ὡς ἱερὰ ἐθεωροῦντο ἀπαραβίαστα. Τὴν τοιαύτην πρὸς κατάθεσιν παρὰ τοῖς ναοῖς ῥοπὴν τοῦ κοινοῦ δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν οἱ «τραπεζῖται», οἵτινες παρέχοντες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ναούς, τόκον εἰς τὰ παραδιδόμενα αὐτοῖς πρὸς φύλαξιν χρήματα, ἐπεξέτειναν τὰς ἐργασίας των, συνισταμένας ἀρχικῶς εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν «ἀργυρίων» καὶ ἔθετον οὕτω τὰς βάσεις τῆς συγχρόνου τραπεζικῆς οἰκονομίας. Ἐφ' ὅσον, ἄλλως τε, τὸ ἐμπόριον τοῦ χρήματος περιωρίζετο τότε εἰς τὴν ἀγοραπωλησίαν νομισμάτων, συνάγεται ὅτι οἱ ἀργυραμοιβοί, πρωτοπόροι τῶν σημερινῶν τραπεζῶν, ἀνεφάνησαν εὐθὺς ὡς ἡ ἄμεσος ἀνταλλαγὴ προϊόντων (troc) ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ νομίσματος. Ἡ πληθὺς τῶν νομισμάτων ἦτο τοιαύτη, ὥστε διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ τότε ἀνταλλακτικοῦ συστήματος ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσιν εἰδικοὶ περὶ τὸν τίτλον, τὸ βάρος κ. τ. λ. ἑκάστου νομίσματος καὶ τὴν ἐν σχέσει πρὸς τὸ νόμισμα τῆς χώρας ἀξίαν του. Ἐν Ἀθήναις οἱ τραπεζῖται, τελοῦντες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας, ἀπέλαυον μεγάλης πίστεως καὶ ὑπολήψεως, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ διενεργῶσιν ἐνίοτε τὰς ὑποθέσεις των ἄνευ μαρτύρων. Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὴν θέσιν τῶν τραπεζιτῶν κατεῖχον οἱ argentarii, καλούμενοι ἐπίσης καὶ argentae mensa exercitores. Αἱ ἐργασίαι των συνίσταντο: 1) Εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν ξένων νομισμάτων διὰ ῥωμαϊκῶν τοιούτων (permutatio) ἀντὶ μικρᾶς ἀμοιβῆς (collybus). 2) Εἰς τὴν ἀποδοχὴν χρημάτων πληρωτέων ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις, ἔναντι τῶν ὁποίων ἐξέδιδον πιστωτικὰς ἐπιστολὰς ἐξοφλητέας ὑπό τινος τῶν ἐκεῖ τραπεζιτῶν. Λέγεται ὅτι ὁ Κικέρων ἐχρησιμοποίησε τὸ μέσον τοῦτο, ἵνα ἀποστείλῃ χρήματα εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις υἱόν του. 3) Εἰς τὴν παραδοχὴν ἀτόκων παρακαταθηκῶν (vacua pecunia) ἢ καταθέσεων ἐπὶ τόκῳ, ἃς ἐδικαιοῦντο νὰ διαθέσωσιν ἐπὶ τόκῳ. 4) Εἰς τὴν ὑπόσχεσιν πληρωμῆς ὡρισμένου ποσοῦ ἢ παραδόσεως ὡρισμένου εἴδους εἰς ὡρισμένην ἡμέραν (receptum). Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐργασίας, ὅπερ ἦτο ἀπαρχὴ τῆς κυκλοφορίας τῆς πίστεως, παρήγαγε τὸ σημερινὸν *τραπεζογραμμάτιον*.

Οἱ argentarii ἐτήρουν τὰ βιβλία των ἐν ἀρίστῃ τάξει, διὸ καὶ προσήγοντο ταῦτα συχνὰ εἰς τὰ δικαστήρια ὡς ἀλάνθαστοι ἀποδείξεις δίκης τινός. Οἱ argentarii ἐχρησίμευον ὡς δημόσιοι πραγματογνώμονες τῆς γνησιότητος τῶν νομισμάτων, ὡς μόνοι κατάλληλοι νὰ ἔχωσι γνώμην ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ὑπεχρεοῦντο ν' ἀγοράζωσι καὶ θέτωσιν εἰς κυκλοφορίαν τὰ νεωστὶ κοπτόμενα νομίσματα.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ βασιλεῖς ὁτὲ μὲν ἠνείχοντο τοὺς ἐπὶ τόκῳ δανείζοντας, ὁτὲ δὲ ἐξωστράκιζον τούτους, δημεύοντες τὰς περιουσίας των. Ἀποτέλεσμα τῶν τοιούτων ἀτασθαλιῶν ἦτο ἡ ὑπέρμετρος αὔξησις τοῦ τόκου, ὅστις ἔφθασε νὰ κυμαίνεται ἀπὸ 10—45 %. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσαν ὡρισμέναι ἰταλικαὶ δημοκρατίαι, ἡ Ὁλλανδία καὶ αἱ ἐλεύθεραι πόλεις τῆς Γερμανίας. Τὸ ἀνεπτυγμένον ἐμπόριόν των καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ των παρεῖχον πρόσφορον ἔδαφος προωθήσεως τῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων πράξεων καὶ γενικῶς τῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἱδρύθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1157 (κατ' ἄλλους τῷ 1171) ἡ πρώτη τράπεζα, ἀξία τοῦ ὀνόματος, ἡ *Τράπεζα Βενετίας*, διατηρηθεῖσα μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Βενετίας (1797). Τὰ κεφάλαιά της ἀπετελέσθησαν ἐξ ὀφειλῶν τοῦ κράτους πρὸς ἰδιώτας, ἠσφαλισμένων δι' ὑποθήκης, αἱ δὲ ἐργασίαι της συνίσταντο εἰς τὴν παραδοχὴν καταθέσεων καὶ ἀνοίγματα πιστώσεων, μεταβιβασίμων ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον εἰς τὰ βιβλία τῆς τραπέζης. Δύο αἰῶνας κατόπιν ἱδρύθη ἡ *Τράπεζα Βαρκελώνης*, ἧς τὰ μὲν κεφάλαια ἦσαν ἠγγυημένα ὑπὸ τῆς δημαρχίας τῆς πόλεως, αἱ δὲ ἐργασίαι αἱ αὐταὶ μὲ τὰς τῆς Τραπέζης τῆς Βενετίας. Κατόπιν ἱδρύθησαν αἱ ἑξῆς τράπεζαι: *Τράπεζα Γένοβας*, ἀποκληθεῖσα *Τράπεζα Ἁγίου Γεωργίου*, ἧς τὰ κεφάλαια ἀπετελέσθησαν ἐξ ὀφειλῶν τοῦ δημοσίου πρὸς ἰδιώτας, ἠσφαλισμένων δι' ὑποθηκῶν, εἰς ἃς περιελαμβάνετο καὶ ἡ Κορσική. Ἡ τράπεζα αὕτη ἐξηφανίσθη τῷ 1740, διαρπαγεῖσα ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. *Τράπεζα Ἀμστελλοδάμου* (31 Ἰανουαρίου 1609), ἥτις, ἐνισχυθεῖσα σημαντικῶς ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ διαφόρων εὐεργετικῶν νόμων, ἀνεπτύχθη τεραστίως μέχρι τοῦ 1814, ὁπότε ἔπαυσεν ἐργαζομένη, ἀντικατασταθεῖσα διὰ νέας ἐκδοτικῆς τραπέζης. *Τράπεζα Ἁμβούργου* (1619). *Τράπεζα Νυρεμβέργης* (1621). *Τράπεζα Στοκχόλμης* (1668 περίπου), ἥτις διὰ τὰς παρ' αὐτῇ ἐνεργουμένας καταθέσεις ἐξέδιδεν ἀποδεικτικά, ἅτινα μετεβιβάζοντο ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον, κυκλοφοροῦντα ἐν εἴδει χρήματος. Τὸ σύστημα τοῦτο μετεδόθη βραδύτερον καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας, καταλῆξαν εἰς τὸ σημερινὸν τραπεζογραμμάτιον. Πρώτη ἡ τράπεζα αὕτη ἤρξατο δανείζουσα ἐπὶ ὑποθήκῃ, ἐπεξέτεινε δὲ τὸ εἶδος τοῦ δανεισμοῦ τούτου μέχρι σημείου, ὥστε κατὰ τὸ 1752 ἐκινδύνευσε νὰ γίνῃ ἰδιοκτήτης ὁλοκλήρου τοῦ βασιλείου, ἐξ ὀφειλῶν ἐπὶ ὑποθηκῶν. *Τράπεζα* Ἀγγλίας (βλ. λ.). *Τράπεζα Βιέννης* (1703).

Ἔκτοτε ὡρισμέναι ἐφευρέσεις, ὁ ἀτμός, οἱ σιδηρόδρομοι, ἡ ἀτμομηχανή, ὁ ἠλεκτρισμὸς μετέβαλον ἄρδην τὰς συνθήκας τῆς ἐν γένει οἰκονομίας καὶ ἡ συνδρομὴ τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων διοχετευομένων διὰ τῶν τραπεζῶν κατέστη ἀπαραίτητος. Ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον, ἡ γεωργία, ἡ ναυτιλία ἦτο ἀδύνατον νὰ παρακολουθήσωσι τὸν ῥυθμὸν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ μακρὰν τῶν τραπεζῶν, ὧν ἡ ὕπαρξις συνυφάνθη οὕτω μὲ τὴν πρόοδον τῶν κλάδων τούτων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Σύγχρονοι τράπεζαι. Αἱ ἐργασίαι τῶν συγχρόνων τραπεζῶν δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας: α') *ἐργασίαι πίστεως*, β') *οἰκονομικαί*, γ') *μισθώσεως ὑπηρεσιῶν*.

Ἐργασίαι πίστεως. Καλοῦνται αἱ ἔχουσαι βάσιν τὴν πίστιν, τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ τραπεζίτου εἰς τὴν εἰλικρίνειαν καὶ φερεγγυότητα τοῦ πελάτου καὶ τοῦ πελάτου εἰς τὴν εἰλικρίνειαν καὶ φερεγγυότητα τοῦ τραπεζίτου. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐργασιῶν τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Προεξοφλήσεις ἐμπορικῶν γραμματίων. Διὰ τὰ ἐπὶ πιστώσει παρεχόμενα ἐμπορεύματα οἱ ἔμποροι λαμβάνουσι παρὰ τῶν ἀγοραστῶν γραμμάτια, ἅτινα παραδίδουσιν εἰς τὰς τραπέζας, εἰσπράττοντες ἀμέσως τὸ οἰκεῖον ποσόν. Συνήθως αἱ τράπεζαι προεξοφλοῦσι γραμμάτια φέροντα τοὐλάχιστον δύο ὑπογραφάς, παρακρατοῦσι δὲ τόκον ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς προεξοφλήσεως μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς λήξεως τῶν γραμματίων. Ὁσάκις παραστῇ ἀνάγκη, αἱ τράπεζαι ἔχουσι τὴν εὐχέρειαν ν' ἀναπροεξοφλήσωσι τὰ γραμμάτια ταῦτα (συνοπτικῶς καλούμενα *χαρτοφυλάκιον προεξοφλήσεων*) παρὰ τῇ ἐκδοτικῇ τραπέζῃ, ἐπὶ πληρωμῇ τοῦ ἑκάστοτε προεξοφλητικοῦ τόκου. Αἱ τράπεζαι, ἀνατέμνουσαι τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν ἑκάστου ἐμπόρου, συντάσσουσι καταλόγους (*πιστωτικοὺς καταλόγους*), εἰς οὓς ἐγγράφουσιν ὅσους νομίζουσιν ἀσφαλεῖς διὰ τὴν χορήγησιν προεξοφλήσεων. Κατ' ἀρχὴν γραμμάτια φέροντα ὑπογραφὴν μὴ ἐγγεγραμμένου εἰς τοὺς καταλόγους τούτους ἐμπόρου δὲν εἶναι δεκτὰ πρὸς προεξόφλησιν. 2) Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ κινητῶν ἀξιῶν (χρηματογράφων κτλ.), ἐμπορευμάτων καὶ πολυτίμων μετάλλων. Ἐπὶ τῆς τρεχούσης ἀξίας τῶν ἐνεχύρων, αὐστηρῶς ἐκτιμωμένης, παρέχεται δάνειον κυμαινόμενον ἀπὸ 50—90 %, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἐνεχύρων καὶ τῆς φερεγγυότητος τοῦ πελάτου, καὶ ἐπὶ ἐπιτοκίῳ διακανονιζομένῳ ἑκάστοτε. Συνήθως διὰ τῶν καταστατικῶν τῶν τραπεζῶν καθορίζονται τὰ εἴδη τῶν εἰς ἐνέχυρον δεκτῶν τίτλων καὶ οἱ συναφεῖς πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὅροι, κατὰ κανόνα ὅμως γίνονται δεκτὰ χρηματόγραφα εἰσηγμένα εἰς τὸ χρηματιστήριον καὶ ἐμπορεύματα εὐχεροῦς καταναλώσεως. 3) Ἀνοίγματα πιστώσεων πρὸς πελάτας ἐπὶ προσωπικῇ ἀσφαλείᾳ ἢ τῇ ἐγγυήσει τρίτων φερεγγύων προσώπων ἢ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ φορτωτικῶν ἐγγράφων. 4) Καταθέσεις τρίτων, ἥτις προϋποθέτει ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ εἰς τὴν φερεγγυότητα τῶν τραπεζῶν καὶ εἰς τὴν ἱκανότητά των νὰ διαθέτωσι τὰ οὕτω συγκεντρούμενα κεφάλαια εἰς τοποθετήσεις ἀσφαλεῖς καὶ εὐκόλως ῥευστοποιησίμους. Αἱ καταθέσεις εἶναι: α') ἐν ὄψει, ἀποδοτέαι εἰς οἱανδήποτε ἐργάσιμον ὥραν τῶν τραπεζῶν· β') μετὰ προειδοποίησιν ὡρισμένης προθεσμίας, ἀποδιδόμεναι ἀφοῦ προηγουμένως αἱ τράπεζαι προειδοποιηθῶσι παρὰ τοῦ καταθέτου ἐντὸς τεταγμένης προθεσμίας περὶ τῆς ἐπικειμένης ἀναλήψεως·

Digitized by Google

γ') ἐπὶ προθεσμίᾳ, ἀποδιδόμεναι μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς συμφωνηθείσης προθεσμίας· δ') διαρκεῖς, ἐνεργούμεναι συνήθως ὑπὲρ νομικῶν προσώπων, φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ε') ταμιευτηρίου, προωρισμέναι νὰ ἐξυπηρετήσωσι τοὺς μικροκεφαλαιούχους καὶ τὸν ἐργαζόμενον γενικῶς πληθυσμόν. Αἱ τράπεζαι παρέχουσιν ἐπὶ τῶν καταθέσεων τόκον ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὴν προθεσμίαν ἀποδόσεως, δεδομένου ὅτι τὰς ἐν ὄψει καταθέσεις ὑποχρεοῦνται νὰ διατηρῶσιν εἰς τὰ ταμειά των, ἀδυνατοῦσαι νὰ χρησιμοποιήσωσι ταύτας εἰς ἐπικερδεῖς ἐπιχειρήσεις, ἐφ' ὅσον ἀγνοοῦσι τὸν πιθανὸν χρόνον ἀποδόσεως.

Οἰκονομικαὶ ἐργασίαι. Καλοῦνται αἱ ἐνεργούμεναι ἐπὶ τῶν κινητῶν ἀξιῶν εἴτε διὰ λογαριασμόν των εἴτε διὰ λογαριασμὸν τῶν πελατῶν. Ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἀγοραπωλησίαι κινητῶν ἀξιῶν διὰ λογαριασμόν των. Παρακολουθοῦσαι ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν αἱ τράπεζαι, εἶναι εἰς θέσιν περισσότερον παντὸς ἄλλου νὰ ἐκτιμῶσι τὰς πιθανὰς κατευθύνσεις τῆς ἀγορᾶς, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν προβλέψεων τούτων προβαίνουσιν εἰς τὰς οἰκείας πράξεις. Πάντως τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐργασιῶν προκαλεῖ μείζονας τῶν λοιπῶν κινδύνους, δι' ὃ καὶ κατ' ἀρχὴν αἱ τράπεζαι χρησιμοποιοῦσι πρὸς τοῦτο τὰ ἴδια αὐτῶν κεφάλαια, ἀποφεύγουσαι νὰ διακινδυνεύσωσι τὰς παρ' αὐταῖς καταθέσεις. Τὰ οὕτως ἀποκτώμενα χρηματόγραφα ἐμφανίζονται εἰς τὸ ἐνεργητικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Χαρτοφυλάκιον τίτλων». 2) Χρηματιστηριακαὶ ἐργασίαι διὰ λογαριασμὸν τρίτων. Διὰ τῶν χρηματιστῶν αἱ τράπεζαι ἐκτελοῦσι τὰς διαβιβαζομένας αὐταῖς παρὰ διαφόρων πελατῶν των ἐντολὰς ἀγοραπωλησίας κινητῶν ἀξιῶν ἢ συναλλάγματος, ἐπὶ εἰσπράξει ὡρισμένης προμηθείας. Συνήθως διὰ τὴν ἀνάληψιν παρομοίων ἐντολῶν αἱ τράπεζαι ἀπαιτοῦσι παρὰ τοῦ πελάτου ὡρισμένον περιθώριον, προοριζόμενον νὰ καλύψῃ τὰς ζημίας ἐκ τυχὸν παλινῳδίας τοῦ πελάτου. 3) Ἔκδοσις δανείων διὰ λογαριασμὸν τρίτων ἢ τοῦ δημοσίου. Αἱ τράπεζαι ἢ ἀγοράζουσι διὰ λογαριασμόν των ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ δανείου εἰς τιμὴν ὡρισμένην (ferme) καὶ πωλοῦσι κατόπιν τοῦτο εἰς τοὺς πελάτας των, ἢ ἐκδίδουσι τὸ δάνειον εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐνδιαφερομένου, περιοριζουσαι τὰς ἐν προκειμένῳ ὠφελείας των εἰς τὴν εἴσπραξιν ὡρισμένης προμηθείας. 4) *Πρόκρισις συναλλαγῆς* (arbitrage) τίτλων, συναλλάγματος, πολυτίμων μετάλλων. Ἀγοράζουσι διὰ λογαριασμόν των τὰς ἐν λόγῳ ἀξίας καὶ μεταπωλοῦσιν ἀμέσως ταύτας, ἐπωφελούμεναι τῶν προκυπτουσῶν εἰς τὴν τρέχουσαν τιμὴν διαφορῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον.

Μίσθωσις ὑπηρεσιῶν. Αἱ κυριώτεραι τῶν πολυπληθῶν τούτων ἐργασιῶν εἶναι: 1) Εἴσπραξις γραμματίων, φορτωτικῶν, τιμολογίων καὶ λοιπῶν ἀξιῶν, διὰ λογαριασμὸν τρίτων. Ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὠφέλεια τῶν τραπεζῶν συνίσταται εἰς ὡρισμένην ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων προμήθειαν, ποικίλλουσαν ἀναλόγως τῶν ἀποστάσεων τῶν τόπων, εἰς οὓς εἶναι πληρωτέαι αἱ ἀξίαι. 2) Καταθέσεις τίτλων πρὸς φύλαξιν. Ἐν προκειμένῳ αἱ τράπεζαι ἀναλαμβάνουσιν ἐπιπροσθέτως τὴν παρακολούθησιν τῶν κληρώσεων, τὴν εἴσπραξιν τῶν ληγόντων τοκομεριδίων, μὲ τὸ προϊὸν τῶν ὁποίων πιστώνουσιν αὐτεπαγγέλτως τοὺς δικαιούχους. Εἰσπράττουσι παρὰ τῶν πελατῶν φύλακτρα, ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος τῶν πρὸς φύλαξιν παραδιδομένων τίτλων. 3) Ἐνοικίασις χρηματοκιβωτίων. Ἔναντι ὡρισμένου ἐνοικίου παραχωροῦσιν ἑρμάρια, εἰς ἃ ὁ πελάτης δύναται νὰ ἐναποθέσῃ ὅ,τιδήποτε. Μόνος αὐτὸς ἔχει τὰς κλεῖδας τοῦ ἑρμαρίου, ὅπερ δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ εἰς οἱανδήποτε ἐργάσιμον ὥραν, ἡ δὲ τράπεζα ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἑρμαρίου, ἀναλαμβάνουσα ἁπλῶς τὴν εὐθύνην τῆς φυλάξεως. 4) Μεταφορὰ κεφαλαίων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐπιταγῶν. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰσπράττουσιν ὡρισμένην προμήθειαν (κοινῶς agio), ποικίλλουσαν ἀπὸ 1—3‰. 5) Ἔκδοσις πιστωτικῶν ἐπιστολῶν.

Αἱ τράπεζαι, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ἐργασιῶν των, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

1) *Ἐκδοτικαὶ* (παρ' ἡμῖν *Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος*). Τὸ τραπεζογραμμάτιον ἀφ' ἑαυτοῦ ὀλίγην ἔχει ἀξίαν (τὰ ἔξοδα κατασκευῆς του), ἀντιπροσωπεύει ὅμως αὐτούσιον νόμισμα (κάλυμμα) τηρούμενον παρὰ τοῦ ἐκδότου. Ὁ νόμος οὐδέποτε ἐπιβάλλει τὸν σχηματισμὸν καλύμματος πλέον τῶν 50% τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων, συνεπῶς ὁ ἐκδότης ἐκ τοῦ δανεισμοῦ τοῦ ἀκαλύπτου τμήματος τῶν 50% καρποῦται τὸν προκύπτοντα τόκον. Τὴν πηγὴν ταύτην πλουτισμοῦ τὰ κράτη σπανίως ἀφήνουσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἰδιωτῶν· καὶ εἰς ἄλλας μὲν χώρας τὸ κράτος αὐτὸ τοῦτο ἐκμεταλλεύεται τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον, εἰς ἄλλας δὲ τὸ παραχωρεῖ πρὸς ἐκμετάλλευσιν εἰς εἰδικὰς τραπέζας (τὰς ἐκδοτικάς), ἐπιβάλλον ὡρισμένους περιορισμοὺς εἰς τὰς ἐργασίας των καὶ συμμετέχον εἰς τὰ οἰκεῖα κέρδη.

2) *Τράπεζαι κινητῆς ἢ ἐμπορικῆς πίστεως.* Ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν παραδοχὴν καταθέσεων καὶ τὴν χορήγησιν πιστώσεων ὑπὸ τὰς προεκτεθείσας μορφάς (προεξοφλήσεις, δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ κλπ.). Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τραπεζῶν. Πάντως ὁ χαρακτηρισμὸς δὲν εἶναι ἀπόλυτος, σπανίως δὲ αἱ τράπεζαι αὗται ἀποφεύγουσι τὴν ἀνάμειξίν των καὶ εἰς ἐργασίας ἄλλης φύσεως.

3) *Τράπεζαι κτηματικῆς πίστεως.* Χορηγοῦσι μακροπρόθεσμα συνήθως δάνεια εἰς δήμους, κοινότητας, νομικὰ πρόσωπα, ἰδιώτας ἔναντι κτηματικῶν ἐξασφαλίσεων, λαμβάνουσαι πρώτην ὑποθήκην ἐπὶ τῶν ἀκινήτων ἢ ἐπὶ ἐκχωρήσει ὡρισμένων προσόδων. Τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐταῖς κεφάλαια αἱ τράπεζαι προμηθεύονται ἢ διὰ καταθέσεων μακροπροθέσμων ἢ δι' ἐκδόσεως εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν δανείων, ἔναντι τῶν ὁποίων παραδίδουσιν εἰς τοὺς ἐγγραφομένους ὁμολογίας, καλουμένας *κτηματικῆς πίστεως*, αἵτινες ἐξοφλοῦνται διὰ κληρώσεως ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας (συνήθως πεντηκονταετοῦς). Ὁ τόκος τῶν ὁμολογιῶν τούτων εἶναι πάντοτε κατώτερος τοῦ τόκου, ὃν αἱ τράπεζαι εἰσπράττουσι διὰ τὰ παρ' αὐτῶν χορηγούμενα δάνεια (παρ' ἡμῖν Ἐθνικὴ Κτηματικὴ Τράπεζα).

4) *Τράπεζαι γεωργικῆς, ναυτικῆς, βιομηχανικῆς πίστεως.* Αὗται, ὑπὸ ὅρους παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς τῶν τραπεζῶν κτηματικῆς πίστεως, ἐνισχύουσι τοὺς οἰκείους κλάδους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας (γεωργίαν, ναυτιλίαν, βιομηχανίαν).

5) *Τράπεζαι οἰκονομολογικαί.* Ἀσχολοῦνται κυρίως ἐπὶ τῶν κινητῶν ἀξιῶν, εἰς ἀγοραπωλησίας τίτλων, ἔκδοσιν δανείων εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν διὰ λογαριασμὸν τρίτων, συμμετοχὴν εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις. Τοιαύτη εἰδικὴ κατηγορία τραπεζῶν πρὸς τὸ παρὸν δὲν ὑφίσταται παρ' ἡμῖν, αἱ δὲ οἰκεῖαι ἐργασίαι διεξάγονται συνήθως ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν τραπεζῶν δὲν εἶναι, ὡς εἰκός, δυνατὸν νὰ παρακολουθῶσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης, διὸ καὶ ἡ ἐσωτερική των ὑπηρεσία διαιρεῖται συνήθως εἰς τμήματα, τελοῦντα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τμηματάρχου ἢ διευθυντοῦ. Τὰ συνηθέστερα τῶν τμημάτων τούτων εἶναι: ἐργασιῶν ἐπὶ χρηματογράφων, ἐμπορικῶν ἐργασιῶν ἐσωτερικοῦ, ἐμπορικῶν ἐργασιῶν ἐξωτερικοῦ, ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, κινήσεως κεφαλαίων ἐσωτερικοῦ, καταθέσεων, ταμείων χρηματικοῦ, ταμείων τίτλων, δικαστικοῦ, πρωτοκόλλου καὶ διεκπεραιώσεως, προσωπικοῦ, ἐπιθεωρήσεως, γενικοῦ λογιστηρίου.

Ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἰσχύουσι παρ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ 1931 αἱ ἑξῆς βασικαὶ διατάξεις: Τράπεζαι δύνανται νὰ συσταθῶσι καὶ λειτουργήσωσι μόνον ὑπὸ μορφὴν ἀνωνύμου ἑταιρείας. Ἀπαγορεύεται ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἢ ὁμορρύθμων ἢ ἑτερορρύθμων ἢ ἄλλης μορφῆς ἑταιρειῶν ἐνεργουσῶν τραπεζικὰς ἐργασίας ἡ χρῆσις ἐν τῇ ἐπωνυμίᾳ αὐτῶν τῶν λέξεων «τράπεζα» ἢ «τραπεζίτης». Τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον τῶν τραπεζῶν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι κατώτερον τῶν 15 ἑκατομμυρίων. Κατ' ἐξαίρεσιν διὰ πόλεις κάτω τῶν 25 000 κατοίκων τὸ ἐλάχιστον κεφάλαιον ὁρίζεται εἰς 5 ἑκατομμύρια, διὰ πόλεις κάτω τῶν 40 000 εἰς 10 ἑκατομμύρια. Τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον τῶν τραπεζῶν καταβάλλεται ἐξ ὁλοκλήρου τοῖς μετρητοῖς. Πᾶσα τράπεζα ἐκτελοῦσα ἐργασίας ἐν Ἑλλάδι ὑποχρεοῦται ὅπως τηρῇ διαθέσιμα ρευστὰ εἰς δραχμάς, εἴτε ἐν τοῖς ταμείοις της, εἴτε παρὰ τῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος, ποσὸν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ 12 % τῶν εἰς δραχμὰς καταθέσεων ὄψεως καὶ ταμιευτηρίου. Ἀπαγορεύεται εἰς τὰς τραπέζας ἡ κατ' ἐπάγγελμα καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἄσκησις ἐμπορίου ἢ βιομηχανίας, ὡς ἡ χορήγησις δανείων ἢ πιστώσεων εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ὑπερβαινουσῶν κατὰ ποσὸν τὸ πέμπτον τοῦ κεφαλαίου, μετοχικοῦ καὶ ἀποθεματικοῦ, τῆς τραπέζης. Τράπεζαι, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου τοῦ καθορίσαντος τὰς ὡς ἄνω διατάξεις, εἶναι αἱ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες, ἀνεξαρτήτως ἑτέρου σκοποῦ αὐτῶν, δέχονται κατ' ἐπάγγελμα καταθέσεις χρημάτων ἢ ἄλλων ἀξιῶν.

Ι. Α. ΒΕΛΟΥΖΟΣ

—*[Γεωλογ.] Τράπεζαι* καλοῦνται στρώματα πετρωμάτων ἢ συστήματος πετρωμάτων ὁριζοντίως παρατεταγμένα καὶ καταλαμβάνοντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλην ἔκτασιν, παρουσιάζοντα δὲ ἀνάλογον πρὸς αὐτὴν πάχος.

Γ. Κ. Γ.

—**Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας** (Bank of England). Καλεῖται ἡ ἐκδοτικὴ τράπεζα τῆς Ἀγγλίας καὶ Οὐαλλίας. Κατὰ τὸ 1694, ἐπὶ βασιλείας Γουλιέλμου Γ', πρὸς ἀντιμετώπισιν σοβαρῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν τοῦ κράτους, ἐγένετο ἀποδεκτὸν σχέδιον οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ οἰκονομολόγου Patterson, καὶ διὰ νόμου (tonnage act 1694) ἐπετράπη ἡ διὰ δημοσίων ἐγγραφῶν συλλογὴ ποσοῦ £ 1 200 000, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως πάντες οἱ ἐγγραφησόμενοι ἀποτελέσωσιν ἑταιρείαν ὑπὸ τὸν καὶ μέχρι σήμερον διατηρούμενον τίτλον: «The governor and compagnia of the Bank of England» (=ὁ διοικητὴς καὶ ἡ ἑταιρεία τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας). Ἡ ἑταιρεία ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ὁλόκληρον τὸ ἐκ £ 1.200.000 κεφάλαιόν της δανείσῃ εἰς τὸ κράτος, τὸ δὲ κράτος εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐχορήγησεν ἐπὶ 12 ἔτη τὸν τίτλον «τραπέζης». Οὕτως ἱδρύθη ἡ *Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας*. Σταδιοδρομήσασα μέσῳ διαφόρων δυσχερειῶν, ἀναδιωργανώθη τελικῶς τῷ 1844 διὰ νόμου τῆς 19 Ἰουλίου 1844, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Banking Act 1844» ἢ «Robert Peel Act 1844» (ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀναδιοργανωτοῦ Robert Peel), ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐξακολουθεῖ νὰ διέπεται καὶ σήμερον (1933). Τὸ κεφάλαιόν της, ἀνερχόμενον εἰς £ 14 553.000, δὲν διαιρεῖται εἰς μετοχάς, ἀλλ' ἀποτελεῖ σύνολον (stock) «ὀνομαστικῶν ἐγγραφῶν» ἐκ £ 100. Ἑκάστη ὀνομαστικὴ ἐγγραφὴ τῶν £ 100 δύναται ν' ἀνήκῃ εἰς πλείονας τοῦ ἑνὸς μετόχους. Δικαίωμα ὅμως συμμετοχῆς εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις (2 κατ' ἔτος) καὶ μιᾶς ἁπλῶς ψήφου ἔχουσιν οἱ κάτοχοι ὀνομαστικῶν ἐγγραφῶν τοὐλάχιστον £ 500. Ἡ τράπεζα, καίτοι διεξάγει τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ πάσας τὰς οἰκονομολογικὰς ἐργασίας τοῦ κράτους, εἶναι ἐν τούτοις ἐπιχείρησις καθαρῶς ἰδιωτική, ἄνευ οὐδενὸς κρατικοῦ ἐλέγχου· ἁπλῶς ὑποχρεοῦται νὰ διαβιβάζῃ καθ' ἑβδομάδα κατάστασιν τῶν λογαριασμῶν της ἑκάστης τετάρτης ἑσπέρας εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ χαρτοσήμου καὶ τοῦ φόρου, οἵτινες δημοσιεύουσιν ταύτην εἰς τὴν «London Gazette». Διοικεῖται ὑπὸ συμβουλίου ἐξ ἑνὸς διοικητοῦ, ἑνὸς ὑποδιοικητοῦ καὶ 24 διευθυντῶν, ἐκλεγομένων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν μετόχων, τῶν μὲν διοικητοῦ καὶ ὑποδιοικητοῦ δι' ἓν ἔτος, τῶν δὲ διευθυντῶν διὰ τρία. Ἡ τράπεζα διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, λειτουργοῦντα κεχωρισμένως ἀπ' ἀλλήλων: α') τὸ *ἐκδοτικὸν* (Issue department), καὶ β') τὸ *τραπεζικὸν* (banking department). Τὸ ἐκδοτικὸν τμῆμα εἶναι ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν ἔκδοσιν, ἀνταλλαγὴν κ.τ.λ. τραπεζογραμματίων, τὴν φύλαξιν τῶν δημοσίων κεφαλαίων καὶ τῶν χρυσῶν καλυμμάτων. Διευθύνεται ὑπὸ κεντρικοῦ ταμίου (chief cashier), οὗτινος ὁ διορισμὸς δεῖται τῆς κυβερνητικῆς ἐγκρίσεως. Τὸ τραπεζικὸν τμῆμα διεξάγει τὰς τραπεζικὰς ἐργασίας, περιοριζομένας εἰς τὰς ἑξῆς: ἀγορὰν καὶ πώλησιν χρυσοῦ εἰς ράβδους ἢ εἰς νομίσματα, φύλαξιν ράβδων χρυσοῦ, ἀδαμάντων καὶ πολυτίμων λίθων, καταθέσεις ἰδιωτῶν ἀτόκους, χορήγησιν βραχυπροθέσμων προσωπικῶν δανείων πρὸς ἰδιώτας ἀπολύτου ἀσφαλείας καὶ μέχρι τῶν 2/3 τῶν παρ' αὐτῇ καταθέσεων, χορήγησιν δανείων ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεογράφων τοῦ κράτους καὶ ὡρισμένων πόλεων καὶ ἀποικιῶν, ἄνοιγμα ἀνοικτῶν λογαριασμῶν καταθέσεων εἰς πρόσωπα συνιστάμενα ὑπὸ παλαιοῦ πελάτου ἢ ἀνωτέρου λειτουργοῦ τῆς τραπέζης. Τὰ μέλη τοῦ γραφείου συμψηφισμοῦ (clearing house) ὑποχρεοῦνται νὰ ἔχωσι παρ' αὐτῇ τρέχοντα λογαριασμόν. Ἡ τράπεζα δικαιοῦται νὰ ἐκδίδῃ τραπεζογραμμάτια: £ 260 000 000 μὲ κάλυμμα: α') £ 11.015.100, τὸ πρὸς τὴν τράπεζαν χρέος τοῦ κράτους· β') £ 8.734 900, χρεόγραφα τοῦ κράτους· γ') διὰ τὸ ὑπόλοιπον «ἐπαρκεῖς ἐξασφαλίσεις». Πέραν τοῦ ποσοῦ τῶν £ 260 ἑκατομμυρίων ἀπαιτεῖται κάλυμμα 95% εἰς χρυσὸν καὶ 5% εἰς ἄργυρον. Τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας καίτοι κυκλοφοροῦν καθ' ὅλον τὸ Ἡνωμένον Βασίλειον, ἐν τούτοις ἀποτελοῦν νόμιμον χρῆμα μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Οὐαλλίᾳ. Οὐδέποτε τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας παραγράφονται. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας οὐδέποτε θέτει ἐκ νέου εἰς κυκλοφορίαν τὰ περιερχόμενα εἰς τὰ ταμεῖά της τραπεζογραμμάτιά της. Ἀκυροῖ ταῦτα ἐκδίδουσα νέα, ἐξ οὗ καὶ τὰ τραπεζογραμμάτια ταῦτα εἶναι πάντοτε καθαρά.

Ι. Α. Β.

—**Τράπεζα τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν** (Banque des Réglements Internationaux)· βλ. λ. *Παγκόσμιος πόλεμος*, (τ. ΙΘ' 364 α).

—**Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.** Καλεῖται οὕτως ἡ τῷ 1928 ἱδρυθεῖσα ἐκδοτικὴ τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς ἐξυγίανσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ σταθεροποίησιν τοῦ νομίσματός της ἀπεφασίσθη τῷ 1927 ἡ σύναψις τριμεροῦς δανείου £ 9 000 000. Μετὰ ἐμπεριστατωμένην ἔρευναν τῆς δημοσιονομικῆς καὶ νομισματικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τὸ δάνειον ἐξεδόθη ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῆς, ἠξιώθη ὅμως, συμφώνως πρὸς τὸ κρατοῦν τότε πνεῦμα περὶ ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, ὅπως ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἡ ἀσκοῦσα τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον, περιορίσῃ τὰς λοιπὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας, αἵτινες ἀπᾴδουσιν εἰς τὴν φύσιν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἢ ἱδρυθῇ νέα τράπεζα, εἰς ἣν νὰ παραχωρηθῇ τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον. Προεκρίθη ἡ δευτέρα λύσις καὶ οὕτω διὰ συμβάσεως μεταξὺ Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ δημοσίου, κυρωθείσης διὰ Ν. Δ. τῆς 10 Νοεμβρίου 1927 καὶ τοῦ νόμου 3424 τῆς 7 Δεκεμβρίου 1927 (παράρτημα III πρωτοκόλλου Γενεύης) ἱδρύθη ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἤρξατο λειτουργοῦσα τὴν 14 Μαΐου 1928, ἀφ' ἧς καὶ ἐφηρμόσθη ἡ νόμῳ σταθεροποίησις. Ἡ διάρκεια τῆς τραπέζης ὡρίσθη μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1970, δυναμένη νὰ παρα-

Digitized by Google

ταθῇ δι' ἀποφάσεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μετόχων. Ἡ τράπεζα κέκτηται τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων ἐντὸς ὁλοκλήρου τῆς ἐπικρατείας. Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐκτείνεται μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1960, διατηρεῖται δὲ ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὴν προθεσμίαν ταύτην, ἐκτὸς ἐὰν ἀνακληθῇ διὰ νόμου. Ἐν τούτοις τὸ προνόμιον δύναται νὰ ἀνακληθῇ ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐὰν ἡ τράπεζα δὲν δυνηθῇ νὰ διατηρήσῃ σταθερὰν τὴν εἰς χρυσὸν ἀξίαν τῶν γραμματίων της. Ἡ ἐξασφάλισις τῆς σταθερότητος ταύτης εἶναι τὸ κύριον καθῆκον τῆς τραπέζης. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ρυθμίζει, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ καταστατικοῦ της, τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν πίστιν ἐν Ἑλλάδι. Τὸ μετοχικὸν κεφάλαιον αὐτῆς ὡρίσθη εἰς 400 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ὁλοσχερῶς καταβεβλημένον καὶ διῃρημένον εἰς 80 000 ὀνομαστικὰς μετοχὰς τῶν 5000 δρχ. ἑκάστην. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης τὸ κεφάλαιον ἀνελήφθη ἐξ ὁλοκλήρου παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἥτις μεταγενεστέρως ἐξέθεσε τοῦτο εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν. Τὸ δημόσιον καὶ αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις δὲν δύνανται νὰ κατέχωσιν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μετοχὰς τῆς τραπέζης κατὰ ποσὸν ὑπερβαῖνον ἐν συνόλῳ τὸ $^1/_{10}$ τοῦ ἐκδεδομένου ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου. Ἀνώτατον ὄργανον τῆς τραπέζης εἶναι ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων, ἥτις ἐκπροσωπεῖ τὸ σύνολον τῶν μετόχων. Ἡ γενικὴ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων τῆς τραπέζης εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς γενικὸν συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ διοικητοῦ, τοῦ ὑποδιοικητοῦ καὶ ἐννέα συμβούλων, ἐκλεγομένων πάντων ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ διοικητοῦ δεῖται τῆς ἐγκρίσεως τῆς κυβερνήσεως. Ἡ τράπεζα ἀποτελεῖ τὸν μοναδικὸν τραπεζίτην τοῦ δημοσίου, ὅπερ συμμετέχει κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὰ καθαρὰ κέρδη. Εἰς αὐτὴν ἔχουν ἀνατεθῇ πᾶσαι αἱ εἰς χρῆμα, ἐπιταγὰς ἢ συνάλλαγμα συναλλαγαὶ τοῦ δημοσίου, ὡς καὶ αἱ τραπεζικαὶ τοιαῦται, ἅπαντες δὲ οἱ λογαριασμοὶ τοῦ δημοσίου καὶ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων τηροῦνται παρ' αὐτῇ. Ὁμοίως ἐνεργεῖ εἰσπράξεις καὶ πληρωμὰς δημοσίων χρημάτων, ὡς καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, πάντων τῶν ἐσωτερικῶν δημοσίων δανείων.

Τὸ κράτος δικαιοῦται νὰ διορίζῃ ἐπίτροπον συμμετέχοντα εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις καὶ συνεδριάσεις τοῦ γενικοῦ συμβουλίου ἄνευ ψήφου. Οὔτε ἐν τῷ κεντρικῷ καταστήματι οὔτε ἐν τοῖς ὑποκαταστήμασιν αὐτῆς δικαιοῦται ἀντιπρόσωπος τοῦ δημοσίου νὰ ἐρευνᾷ τὰ βιβλία τῆς τραπέζης. Μόνον ὁ ἐπίτροπος δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ πᾶν στοιχεῖον ἀναγκαῖον πρὸς μόρφωσιν γνώμης. Αἱ ἐργασίαι τῆς τραπέζης ὑφίστανται ὡρισμένους ἐκ τοῦ καταστατικοῦ (ἄρθρον 56) περιορισμούς. Οὕτω δύναται ἡ τράπεζα: 1) Νὰ παρασκευάζῃ καὶ ἐκδίδῃ τραπεζικὰ γραμμάτια ἄνω τῶν εἴκοσι δραχμῶν. 2) Νὰ ἐκδίδῃ γραμμάτια ὄψεως καὶ τραπεζικὰς ἐπιταγὰς πληρωτέας εἰς τὸ κεντρικὸν κατάστημα τῆς τραπέζης ἢ τὰ ὑποκαταστήματα αὐτῆς. 3) Νὰ ἀγοράζῃ καὶ πωλῇ χρυσᾶ νομίσματα ἢ αὐτούσιον χρυσόν. 4) Νὰ δέχεται χρήματα εἰς τρέχοντα λογαριασμὸν καὶ καταθέσεις. 5) Νὰ προεξοφλῇ, ἀγοράζῃ καὶ πωλῇ συναλλαγματικὰς καὶ γραμμάτια ἐμπορικά, εἰς διαταγὴν ἐσωτερικοῦ, φέροντα δύο τοὐλάχιστον ὑπογραφὰς καὶ λήγοντα ἐντὸς τριῶν τὸ πολὺ μηνῶν, ὡς καὶ τοκομερίδια λήγοντα ἐντὸς τριμήνου ὁμολογιῶν ἐκδεδομένων ἢ ἠγγυημένων ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. 6) Ὁμοίως ἡ τράπεζα δύναται νὰ προεξοφλῇ, ἀγοράζῃ καὶ πωλῇ γεωργικὰ γραμμάτια καὶ ἐνεχυρόγραφα ἐσωτερικοῦ λήγοντα ἐντὸς ἐννέα τὸ πολὺ μηνῶν καὶ φέροντα τοὐλάχιστον δύο φερεγγύους ὑπογραφάς. 7) Νὰ προεξοφλῇ, ἀγοράζῃ καὶ πωλῇ γραμμάτια τοῦ δημοσίου ταμείου τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους λήγοντα ἐντὸς τριῶν μηνῶν. 8) Νὰ ἀναλαμβάνῃ τὴν ἔκδοσιν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν δημοσίων δανείων καὶ τῶν δανείων ἄλλων προσώπων δημοσίου δικαίου. 9) Νὰ ἀγοράζῃ καὶ πωλῇ ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ ξένα νομίσματα σταθεροποιημένα, τηλεγραφικὰ ἐμβάσματα, ἐπιταγάς, συναλλαγματικάς, γραμμάτια ἐκδιδόμενα ἐν χώρᾳ ἢ ἐπὶ χώρας ἧς τὸ νόμισμα ἔχει σταθεροποιηθῆ ἐπὶ χρυσῆς βάσεως καὶ λήγοντα ἐντὸς τριῶν μηνῶν. 10) Νὰ ἐνεργῇ ὡς πράκτωρ ἢ ἀνταποκριτὴς ἄλλων τραπεζῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ τῷ ἐξωτερικῷ. 11) Νὰ χορηγῇ πιστώσεις ἐπὶ ὡρισμένῃ προθεσμίᾳ, μὴ ὑπερβαινούσῃ τὸ ἑξάμηνον, ἔναντι ὡρισμένων ἐν τῷ καταστατικῷ ἐγγυήσεων. 12) Νὰ ἀποδέχεται τὴν παραφυλακὴν καὶ διαχείρισιν χρημάτων, χρεογράφων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων ἀξίας. 13) Νὰ χορηγῇ προσωρινὰς εἰς δημοσίας προκαταβολὰς πρὸς τὸ δημόσιον μέχρις ὡρισμένου ποσοῦ (400 ἑκατομ.). 14) Νὰ ἀναλαμβάνῃ διὰ λογαριασμὸν τρίτων τὴν ἀγορὰν καὶ πώλησιν, εἴσπραξιν καὶ πληρωμὴν χρεογράφων, νομισμάτων καὶ ὀργάνων πίστεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ πώλησιν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. 15) Νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἵδρυσιν συμψηφιστικοῦ γραφείου καὶ νὰ παράσχῃ εὐκολίας πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ. Τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς τραπέζης ἀποτελοῦν νόμιμον χρῆμα μὲ ἀπεριόριστον ἐξοφλητικὴν ἱκανότητα, δέον δὲ νὰ ἔχωσιν ὡς κάλυμμα, ὁμοῦ μὲ τὰ τῶν ὑποχρεώσεων ὄψεως τῆς τραπέζης, οὐχὶ ἔλασσον τῶν 40% εἰς χρυσᾶ νομίσματα καὶ αὐτούσιον χρυσὸν ἢ εἰς ἐλεύθερον ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα χρυσῆς βάσεως. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πληρωμῆς τῶν τραπεζογραμματίων της, ἡ τράπεζα ὑποχρεοῦται νὰ πωλῇ εἰς τὸν ζητοῦντα ἢ ν' ἀγοράζῃ παρὰ τοῦ προσφέροντος εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις κεντρικὸν κατάστημα αὐτῆς καὶ μέχρι κατωτάτου ὁρίου δρχ. 10 000 συνάλλαγμα ἐπὶ χώρας χρυσῆς νομισματικῆς βάσεως, προσδιοριζομένης ἑκάστοτε, καὶ μὲ βάσιν τὴν τιμὴν τῆς σταθεροποιήσεως ἤτοι 375 δρχ. διὰ μίαν λίραν Ἀγγλίας), ηὐξημένην ἢ μειωμένην μὲ τὰς δαπάνας μεταφορᾶς χρυσοῦ ἐκ τῆς χώρας ταύτης εἰς Ἀθήνας ἢ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην (gold points). Τῇ αἰτήσει τῆς τραπέζης ἡ κυβέρνησις δύναται νὰ ἀναστέλλῃ τὰς περὶ διατηρήσεως τοῦ καλύμματος διατάξεις, ὑπὸ τὸν ὅρον καταβολῆς εἰδικοῦ φόρου παρὰ τῆς τραπέζης πρὸς τὸ κράτος. Τῆς εὐχερείας ταύτης ἡ τράπεζα ποιεῖται νῦν (1933) χρῆσιν ἀπὸ τοῦ 1932, ὁπότε ἐπεβλήθη ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Ι. Α. ΒΕΛΟΥΖΟΣ

— **τράπεζαι κτηματικαὶ** *[Οἰκον.]*· βλ. λ. *κτηματικαὶ τράπεζαι.*

— **τράπεζα ὀδόντων** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τῶν ὀδόντων, ἡ μασητική, ἰδίως ἡ τῶν προγομφίων καὶ τῶν γομφίων, καλεῖται καὶ *τράπεζα*. Αὕτη ἐπὶ μὲν τῶν τομέων ὀδόντων εἶναι γραμμοειδής, ἐπὶ τῶν κυνοδόντων ἀκιδωτή, ἐπὶ δὲ τῶν προγομφίων καὶ τῶν γομφίων πλατεῖα, τραπεζοειδής, φέρουσα ἡ μὲν τῶν προγομφίων ὀδόντων δύο φύματα, ἡ δὲ τῶν γομφίων τέσσαρα. Ι. Π.

— **τράπεζαι ὁμοσπονδιακῶν ἀποθεμάτων** (Federal Reserve Banks)· βλ. λ. *Ὁμοσπονδιακαὶ τράπεζαι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.*

Τράπεζα *[Γεωγρ.]*. Παράλιον χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 268, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ *μονὴ Ἁγ. ας Τριάδος*, 285. Κεῖται εἰς τὸ 171 χλμ. τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πειραιῶς—Πατρῶν καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν πωλήσεως σταφίδος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νέα Βοῦρα*.

— **Τράπεζα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ δυτικὸς τῶν δύο ὅρμων τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Σύρου νήσου Γαϊδουρονήσι (πλάτ. 37°25'30" Β., μήκ. 24°59'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island). Σ. Ε. Λ.

— **Τράπεζα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυρηνείας. Κάτ. 65 Ὀθωμανοί. Α. Κ. Α.

— **Τραπέζης κόλπος** (Table bay, προφ. *Τέϊμπλ μπαίυ*) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Ν. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Χώρᾳ τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἀνοικτὸς πρὸς τὰ ΒΔ. Πρῶτος ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν θαλασσοπόρος ἦτο ὁ Ἀντώνιος Σαλντάνα (1503), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ κόλπος ἐκλήθη ἀρχικῶς Saldanha bay. Ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας του κεῖται ἡ πόλις Καιηπτάουν (πόλις τοῦ Ἀκρωτηρίου). Χ. Δ.

Τράπεζα *[Ἀστρον.]* (Mensa). Καλεῖται ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἐκ τῶν σχηματισθέντων ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀστρονόμου Lacaille Εὑρίσκεται ἐγγὺς τοῦ νοτίου πόλου τοῦ οὐρανοῦ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ὀκτᾶντος καὶ πρὸς νότον τοῦ

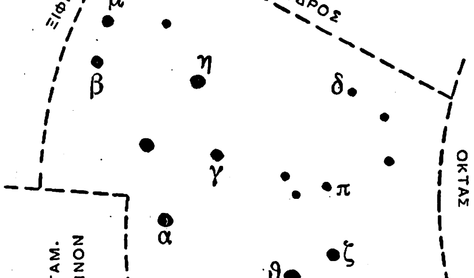

Ὁ ἀστερισμὸς τῆς Τραπέζης.

Ξιφίου καὶ ἔχει πρὸς Α. μὲν τὸν Χαμαιλέοντα καὶ τὸ Ἱπτάμενον Πτηνόν, πρὸς Δ δὲ τὸν Ὕδρον. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀμυδρῶν ἀστέρων, ὧν οἱ λαμπρότεροι εἶναι περίπου πέμπτου μεγέθους. Σ. Π.

τραπεζάκι (τό)· μικρὰ τράπεζα.

— *[Πνευματ.]* Τὸ φαινόμενον τῶν *κινουμένων περιστρεφομένων τραπεζῶν* προκαλεῖται δι' ἐπαφῆς ἢ μὴ ἐπὶ τραπεζίου τῶν χειρῶν ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἀτόμων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κίνησις τοῦ τραπεζίου ἀποδίδεται εἰς ὑπερφυσικὴν ὀντότητας, οἱ πειραματιζόμενοι προσπαθοῦν νὰ ἐπικοινωνήσουν μετ' αὐτῶν διὰ τῆς τυπτολογίας πρὸς μάντευσιν τοῦ μέλλοντος. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ ἀναφέρονται μαντευτικαὶ τράπεζαι (mensa divinatoria), ὁ δὲ Ἀμμιανὸς ὁ Μαρκελλῖνος περιγράφει τὸ φαινόμενον ὡς γινόμενον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν διὰ νὰ γνωρίσωσι ποῖος θὰ ἦτο ὁ μέλλων Καῖσαρ. Τὸ φαινόμενον τῶν κινουμένων τραπεζῶν ἠθέλησαν νὰ ἐξηγήσουν διὰ τῶν ὑποσυνειδήτων μυϊκῶν κινήσεων τῶν δακτύλων τῶν μεσαζόντων. Ἀλλά, καίτοι βεβαίως τοῦτο εἶναι ἀληθὲς διὰ τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων, ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς δὲν ἀρκεῖ ἡ τοιαύτη ἐξήγησις, ὅπως λ. χ. ὅταν προκαλοῦνται κινήσεις τοῦ τραπεζίου ἄνευ ἐπαφῆς. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν πνευματισταὶ ἐξήγησαν τὸ φαινόμενον διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν πνευμάτων, οἱ δὲ ψυχοφυσιολόγοι ἀποδίδουν αὐτὸ εἰς ἐπίδρασιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ ψυχοδυναμισμοῦ τῶν παρόντων προσώπων. Ν. Γ. Μ.

Τραπεζάκι *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κραναίας καὶ παρὰ τὴν περιφέρειαν Εἰκοσιμία, ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Τραπεζοφόρα. Γ. Κ. Δ.

τραπεζαρεῖον (τό), ἡ *—αρίον*· ἡ αἴθουσα ἔνθα αἱ τράπεζαι τοῦ φαγητοῦ, ἑστιατόριον, ἄλλως *τραπεζαρία*.

τραπεζαρία (ἡ)· ἡ αἴθουσα ὅπου ἡ τράπεζα τοῦ φαγητοῦ ‖ τὸ ἑστιατόριον.

Τραπεζεὺς *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, κτίσας τὴν ὁμώνυμον πόλιν Τραπεζοῦντα (μητρόπολιν τῆς ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ), ἐν τῇ ἀρκαδικῇ Παρρασίᾳ, ἀριστερὰ τοῦ Ἀλφειοῦ. Μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Δασεάτα, Μακαρέως, Ἑλισσῶνος, Ἀκάκου καὶ Θώκνου ἔκτισε τὴν ἀρκαδικὴν Θωκνίαν (*Παυσ.* VIII, 3, 2). Α. Θ. Σ.

τραπέζι (τό)· δημοτ., τράπεζα οἱαδήποτε: «τ' ἀκούμπησα ἀπάνω 'ς τὸ τραπέζι» ‖ ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ φαγητοῦ· φρ. «βάνω τραπέζι» θέτω ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰ ἀναγκαῖα σκεύη χάριν τοῦ γεύματος· «σηκώνω τὸ τραπέζι» ἀποθέτω, ἀποκομίζω τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης σκεύη κλπ.' ‖ φρ. «κάμνω τραπέζι» παραθέτω γεῦμα, ἄλλως *φιλεύω*: «μοῦ 'καμε τραπέζι 'ς τὴν ἐξοχή» ‖ «ἔχω τραπέζι» προσεκάλεσα εἰς γεῦμα: «ἔχω τραπέζι τοῦ κουμπάρου».

τραπεζιέρης (ὁ), καὶ *τραπεζάρης*· δημοτ., ὁ ἐπιμελούμενος τῆς τραπέζης τοῦ φαγητοῦ, τραπεζοκόμος.

τραπεζικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τράπεζαν (εἰς δανειστικὸν ἵδρυμα), ἄλλως *τραπεζιτικός*: «τραπεζικὰ γραμμάτια», ἄλλως *τραπεζογραμμάτια*, «τραπεζικοὶ ὑπάλληλοι».

—τραπεζικὴ πίστωσις· βλ. λ. *πίστωσις τραπεζική*.

—τραπεζικὴ πολιτική. Δύο εἶναι αἱ ἐργασίαι, ἐκ τῆς συνετῆς διεξαγωγῆς τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ὁμαλὴ ἐξέλιξις μιᾶς τραπέζης: αἱ χρηματικαὶ τοποθετήσεις καὶ αἱ καταθέσεις.

1) *Τοποθετήσεις*. Πρὸ πάσης ἐκ μέρους μιᾶς τραπέζης χορηγήσεως δανείων ἐνδείκνυται ὅπως σταθμίζωνται ἐπακριβῶς ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τοῦ ἐνισχυομένου, ἡ φερεγγυότης του, ὁ κύκλος τῶν ἐργασιῶν του καὶ ἡ οἰκονομικὴ του κατάστασις, ἐχέγγυα τῆς κανονικῆς ἐν καιρῷ ρευστοποιήσεως τῶν δανείων. Ἐξαιρέσει τῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανείων καὶ τῶν γεωργικῶν δανείων βελτιώσεως, ἡ προθεσμία τῶν λοιπῶν πιστώσεων ἐπιβάλλεται νὰ ᾖ βραχυπρόθεσμος, περὶξ τοῦ τριμήνου, μὴ ὑπερβαίνουσα πάντως τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ὁ ἐνισχυόμενος εἰσπράττει τὸ ἀντίτιμον τῶν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ πιστώσει παρεχομένων εἰδῶν. Πᾶσα ὑπὲρ τὰς ἀρχὰς ταύτας πολιτικὴ ἐγκυμονεῖ σοβαροὺς διὰ τὴν τράπεζαν κινδύνους, ἄφθονοῦν δὲ αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς τοποθετήσεις ἐπὶ σφαλερῶν βάσεων ὑπεχρέωσαν τὴν τράπεζαν ν' ἀποστῇ τοῦ κυρίου της ἔργου καὶ πρὸς διάσωσιν τῶν χορηγηθέντων νὰ προβῇ εἰς περαιτέρω πρὸς τὸν ὀφειλέτην ἐνίσχυσιν καὶ ν' ἀποβῇ οὐσιαστικῶς συνέταιρος τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ βραχυπρόθεσμον τῶν δανείων ἐπιβάλλεται καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι κυρία πηγὴ κεφαλαίων διὰ τὰς τραπέζας εἶναι αἱ καταθέσεις, ὧν ὁ χρόνος τῆς ἀποδόσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προκαθορισθῇ. Κύριον ἐπίσης μέλημα τῶν τραπεζῶν εἶναι ἡ ἐξακρίβωσις τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν ἐμπορίας τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα προσφέρονται εἰς ἐνέχυρον, ἀποφευγομένης ἐν τούτῳ τῆς ὑποθηκεύσεως πρὸς ὑπέρμετρον εἰσαγωγὴν εἰδῶν, ἅτινα ὁ τόπος φυσιολογικῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπορροφήσῃ.

2) *Καταθέσεις*. Ἡ συγκέντρωσις καταθέσεων οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὴν πρὸς χορήγησιν δανείων ἱκανότητα μιᾶς τραπέζης. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει

Digitized by Google

θὰ ἐκινδύνευεν ἡ τράπεζα νὰ καταβάλλῃ τόκον διὰ καταθέσεις, ἃς διατηρεῖ νεκρὰς εἰς τὰ ταμεῖά της, μειώνουσα οὕτω τὰ κέρδη της. Στοιχειώδης πρόνοια ἐπιβάλλει ὅπως ποσοστὸν ἐπὶ τῶν καταθέσεων τηρῆται διαθέσιμον εἰς τὰ ταμεῖα πρὸς ἱκανοποίησιν ὁμαδικῶν αἰτήσεων ἀποδόσεως ὑπὲρ τὴν συνήθη ἀναλογίαν. Καὶ ἡ παρ' ἡμῖν νομοθεσία ἄλλως τε καθορίζει τὸ κατώτατον ὅριον τοῦ ποσοστοῦ τούτου εἰς 12 % ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν καταθέσεων. Ι. Α. Β.

—**τραπεζικοὶ** *τίτλοι*. Ἔντυπα ἔγγραφα μεταβιβάσιμα καὶ διαπραγματεύσιμα φέροντα τὰς ὑπογραφὰς τοῦ ἐκδίδοντος καὶ ἀντιπροσωπεύοντα συμμετοχὴν εἰς ἐπιχείρησιν ἢ παρασχεθεῖσαν πίστωσιν χρημάτων ἢ πραγμάτων. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι: *μετοχή, ὁμολογία, ἐνεχυρόγραφα, ἀποδεικτικὰ καταθέσεων* κλπ. Ἀπὸ ἀπόψεως τύπου οἱ τραπεζικοὶ τίτλοι διακρίνονται εἰς: α) Τίτλους εἰς τὸν κομιστήν: ὁ κάτοχος δὲν ἀναγράφεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ τίτλου, ὅστις μεταβιβάζεται δι' ἁπλῆς ἐγχειρήσεως, ἡ δὲ πρόσοδος καταβάλλεται κατ' ἀρχὴν εἰς τὸν κομιστὴν τῶν οἰκείων μερισματαποδείξεων ἢ τοκομεριδίων. β) Τίτλους ὀνομαστικούς, φέροντας εἰς τὸ σῶμα τὸ ὄνομα τοῦ δικαιούχου. Ἡ μεταβίβασις γίνεται εἴτε μέσῳ χρηματιστοῦ εἴτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ δικαιούχου εἰς τὰ βιβλία τοῦ ἐκδότου. Ἡ πληρωμὴ τῶν προσόδων γίνεται ἐπὶ προσαγωγῇ τῶν οἰκείων τίτλων, ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ὁποίων ἀναγράφεται δι' εἰδικοῦ σφραγιστῆρος ἡ πληρωμὴ αὕτη. γ) Τίτλους μικτούς, ὀνομαστικοὺς μὲν ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον, εἰς τὸν κομιστὴν δὲ ὡς πρὸς τὴν πρόσοδον. δ) Τίτλους εἰς διαταγήν, μεταβιβαζομένους δι' ὀπισθογραφήσεως, ὅπως καὶ τὰ κοινὰ γραμμάτια εἰς διαταγήν. Ι. Α. Β.

τραπέζιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ τράπεζα· μικρὰ ἢ φορητὴ τράπεζα· || γεωμετρικὸν σχῆμα τετράπλευρον, τοῦ ὁποίου δύο μόνον ἀπέναντι πλευραὶ εἶναι παράλληλοι· || γυμναστικὸν ὄργανον.

— *[Γεωμετρ.] Τραπέζιον* λέγεται τὸ τετράπλευρον, τοῦ ὁποίου δύο μόνον ἀπέναντι πλευραὶ εἶναι παράλληλοι. Βάσεις τοῦ τραπεζίου καλοῦνται αἱ δύο παράλληλοι πλευραὶ αὐτοῦ, ὕψος δὲ ἡ ἀπόστασις τῶν 2 παραλλήλων πλευρῶν ἀπ' ἀλλήλων. Τὸ ἐμβαδὸν παντὸς τραπεζίου ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἡμιάθροισμα (δηλαδὴ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀθροίσματος) τῶν 2 βάσεών του.

— *[Ναυτ.] Τραπέζιον (κοιν. τραπέζι*, γαλλ. tablier, ἀγγλ. tabling) καλεῖται τεμάχιον ὀθόνης τραπεζοειδὲς τὸ σχῆμα, μὲ τὴν μεγάλην τῶν παραλλήλων πλευρῶν του κατὰ τὸ πόδωμα τοῦ ἱστίου καὶ μὲ τὸν ἄξονά του κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱστοῦ. Ἐπιρράπτεται τῆς πρυμναίας ἐπιφανείας τῶν δολώνων καὶ χρησιμεύει ὅπως μὴ φθείρωνται τὰ ἱστία ταῦτα προστριβόμενα εἰς τὸ θωράκιον καὶ τὸ στηλόκρανον. Τραπέζιον ἐπίσης καλεῖται κατηγορία σημείων τοῦ ἡμερινοῦ σηματολογίου, ἐχόντων σχῆμα τραπεζίου. Σ. Ε. Λ

— *[Γυμναστ.]* Γυμναστικὸν ὄργανον ἀποτελούμενον ἐκ δύο στερεῶν σχοινίων αἰωρουμένων καὶ ἡνωμένων κατὰ τὰ ἐλεύθερα αὐτῶν ἄκρα διὰ ράβδου ἐκ μελίας, ὀξυᾶς ἢ μεταλλίνου σωλῆνος μήκους 0,60 μ. καὶ διαμέτρου 0,03 μ. περίπου. Τὰ σχοινία ταῦτα πλησιάζουν ἄλληλα πρὸς τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐξαρτήσεως εἰς ἀπόστασιν 0,40—0,45 μ. καὶ οὕτω σχηματίζεται διὰ τῆς ράβδου τῶν σχοινίων καὶ τοῦ ἄνω μέρους γεωμετρικὸν τραπέζιον. Αἱ ἀσκήσεις ἐπὶ τοῦ τραπεζίου ἰσχυροποιοῦν τοὺς μῦς ἰδίως τῶν ἄνω ἄκρων καὶ τῆς ὀσφύος καὶ ἐπειδὴ ἐκτελοῦνται καθ' ὃν χρόνον τὸ τραπέζιον αἰωρεῖται, ὀξύνουν τὸ θάρρος καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἀσκουμένων. Δ. ΚΑΡ.

τραπεζίτης (ὁ)· ὁ τῆς τραπέζης (δανειστικοῦ ἱδρύματος), δανειστής, τοκιστής, κεφαλαιοῦχος· || ἐπὶ τῶν ὀδόντων, ὁ *γομφίος* (βλ. λ.).

—*['Αρχ. Βίος] Τραπεζῖται* ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις οἱ παρὰ τὴν ἀγορὰν καὶ καθόλου ἐν δημοσίοις τόποις ὑπὸ στοὰς τοποθετοῦντες τραπέζας, παρ' ἃς ἤσκουν τὸ κύριον αὐτῶν ἔργον τῆς ἐμπορίας τοῦ χρήματος, ἤτοι τῆς ἀνταλλαγῆς, τοῦ δανεισμοῦ, τῆς ἀποδοχῆς παρακαταθήκης καὶ καθόλου τοῦ ἐπὶ τῷ συνήθει τόκῳ δανεισμοῦ χρημάτων, δι' ὃ ἐκαλοῦντο καὶ *ἀργυρογνώμονες, δοκιμασταί, ἀργυραμοιβοὶ* καὶ *κολλυβισταί*. Ἤσκουν δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἐν Ἀθήναις μάλιστα οἱ μέτοικοι καὶ οἱ ξένοι καὶ καθόλου οἱ ἀπελεύθεροι καὶ ἐξετιμῶντο ὑπό τε τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ξένων, διότι, πλὴν τοῦ κυρίου αὐτῶν ἔργου, δι' ὃ ἐπετηροῦντο καὶ ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἐδέχοντο ἐν ταῖς τραπέζαις αὐτῶν πρὸς φύλαξιν καὶ ἀσφάλειαν παντοειδῆ συμβόλαια, ἐνώπιον δ' αὐτῶν συνωμολογοῦντο ποικίλαι συμβάσεις καὶ συνθῆκαι, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων οὐκ ὀλίγα ὠφελοῦντο. Ἐνίοτε ὅμως καταχρώμενοι ἤσκουν τοκογλυφίαν, δι' ὃ καὶ ἀπεκαλοῦντο χλευαστικῶς *ὀβολοστάται*, δανείζοντες βραχυπροθέσμως καὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐπὶ τόκῳ 36 %. Παρ' ἀρχαίοις πᾶσαι αἱ τράπεζαι ἦσαν ἰδιωτικαί, κατ' ἐξαίρεσιν δ' ἐνιαχοῦ οἱ τραπεζῖται ἦσαν δημόσιοι ὑπάλληλοι. Ε ΔΙ. Κ.

—*[Βυζαντ.]* Ἐκαλοῦντο *τραπεζῖται* ὑπὸ τῶν Μικρασιατῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους οἱ *χωσάριοι*, τουτέστιν οἱ ἐλαφροὶ ἱππεῖς, οἵτινες διὰ τῶν αἰφνιδιαστικῶν αὐτῶν ἐπιθέσεων, τῶν ἐνεδρῶν καὶ τῶν τολμηρῶν ἀναγνωρίσεων, ἃς ἐξετέλουν εἰσδύοντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐχθρικῆς χώρας, ἐτρομοκράτουν τοὺς πολεμίους καὶ συνάμα περισυνέλεγον πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῶν δυνάμεων αὐτῶν καὶ περὶ τῶν κινήσεών των. Ν. ΚΛ.

— *['Ανατομ.]* Οἱ *τραπεζῖται ὀδόντες*, καλούμενοι καὶ *γομφίοι ὀδόντες*, κεῖνται ἐν τοῖς πλαγίοις ἑκατέρας γνάθου, 10 ἐπὶ τῆς ἄνω καὶ 10 ἐπὶ τῆς κάτω γνάθου (βλ. λ. *ὀδόντες*). Ι. Π.

τραπεζιτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τραπεζίτην ἢ τράπεζαν (δανειστικὸν ἵδρυμα).

— **τραπεζιτικὴ** *ἐπιταγὴ [Νομ.]*· βλ. λ. *ἐπιταγὴ τραπεζιτική*.

—**τραπεζιτικὸν** *δίκαιον [Νομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν κανόνων, οἵτινες διέπουσιν, ἀπὸ ἀπόψεως δικαίου, ἰδιωτικοῦ τε καὶ δημοσίου, τὴν λειτουργίαν τῶν τραπεζῶν καὶ τὰς τραπεζικὰς ἐν γένει ἐργασίας. Παρ' ἡμῖν, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν ξένων νομοθεσιῶν, ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, οὗτινος αἱ διατάξεις ἰσχύουσιν ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν εἰδικαὶ τραπεζιτικαὶ τοιαῦται. Ἡ ἐμπορικότης τῶν κολλυβιστικῶν, τραπεζιτικῶν καὶ μεσιτικῶν ἐργασιῶν, ὡς καὶ τῶν ὑποχρεώσεων μεταξὺ ἐμπόρων καὶ τραπεζῶν, ἔχει ρητῶς καθιερωθῆ διὰ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 2/14 Μαΐου 1835 «Περὶ ἁρμοδιότητος τῶν ἐμποροδικείων». Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς τραπέζας ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἐμπορικότητος εἶναι ἀπόλυτος, ὡς πρὸς τοὺς τρίτους ὅμως, ἄλλαι μὲν ἐργασίαι θεωροῦνται ἐμπορικαὶ ὁπωσδήποτε (ἐπιταγή, συναλλαγματικαί) δι' ἀμφότερα τὰ μέρη, ἄλλαι δέ, ἐφ' ὅσον ὁ συναλλαττόμενος εἶναι ἔμπορος (καταθέσεις χρημάτων καὶ τίτλων, ἐνοικίασις χρηματοκιβωτίων κτλ.).

Διὰ τοῦ νόμου 5076 τῆς 30 Ἰουνίου 1931 «Περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν καὶ τραπεζῶν» καθωρίσθη ὅτι τράπεζαι μόνον ὑπὸ μορφὴν ἀνωνύμου ἑταιρείας δύνανται νὰ συσταθῶσι καὶ λειτουργήσωσι. Συνεπῶς ἐν προκειμένῳ κατ' οὐσίαν ἔχουσι πλήρη ἐφαρμογήν: ὁ νόμος 2190 τῆς 5 Ἰουνίου 1920 «Περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν», ὁ νόμος 5076 τῆς 30 Ἰουνίου 1931 «Περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν καὶ τραπεζῶν» καὶ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «Περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν», τροποποιηθεισῶν ἐν μέρει διὰ τοῦ νόμου 4523 τῆς 8 Ἀπριλίου 1930. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἡ ἡμετέρα τραπεζιτικὴ νομοθεσία περιλαμβάνει καὶ τοὺς κάτωθι εἰδικοὺς νόμους: νόμον 1338 τῆς 12 Ἀπριλίου 1918 «Περὶ τραπεζικῆς ἐπιταγῆς», νόμον 4112 τῆς 20 Μαρτίου 1929 «Περὶ συστάσεως ὑποθήκης ἐπὶ μηχανικῶν καὶ ἄλλων ἐγκαταστάσεων, νόμον 4332 τῆς 16 Αὐγούστου 1929, τροποποιηθέντα διὰ τοῦ νόμου 4454 τοῦ 1929, «Περὶ ἱδρύσεως ἀγροτικῆς τραπέζης», νόμον 3221 τῆς 28 Αὐγούστου 1894 «Περὶ κτηματικῶν τραπεζῶν», τροποποιηθέντα διὰ τῶν νόμων 3290 τῆς 25 Φεβρουαρίου 1925 καὶ 4795 τῆς 3 Ἰουλίου 1930. Εἰς πάσας τὰς λοιπὰς περιπτώσεις, τὰς μὴ προβλεπομένας ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω ἐκτιθεμένων, ἔχουσιν ἐφαρμογὴν ἀναλόγως αἱ διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου. Ι. Α. Β.

Τραπεζίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 210. Κεῖται παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Πραμορίστα μετὰ τοῦ Ἁλιάκμονος. Ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ καὶ εἰς πετρώματα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ Πικερμίου καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως (δηλαδὴ τῆς πλειστοκαίνου περιόδου) ἀνευρέθησαν σπουδαῖα παλαιοντολογικὰ ἀπολιθώματα. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἀξιόκαστρον* (Σουρδάνι), *Κλῆμα* (Φουργκάτσι) καὶ *Πανάρετη*, ἔχει δὲ κατοίκους (1928) 617. Ι. Σ. Σ

τραπεζογραμμάτιον (τὸ) *[Πολ. Οἰκον.—Νομοθεσ.]*. 1. *Ὁρισμός. Ἔννοια*. Τὸ τραπεζογραμμάτιον ἢ τραπεζικὸν γραμμάτιον εἶναι ὑπόσχεσις πληρωμῆς ἐν ὄψει, εἰς τὸν κομιστὴν καὶ εἰς νόμισμα, ἀναληφθεῖσα παρὰ τραπέζης πεπροικισμένης διὰ προνομίου ἢ ὑποβληθείσης εἰς εἰδικοὺς νόμους δημοσίας τάξεως. Τὸ σύστημα καὶ οἱ ὅροι τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων παρ' ἐκδοτικῆς τραπέζης ποικίλλουσιν εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἀναλόγως τῶν θεσμῶν ἑκάστης καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς της προόδου. Εἴς τινας χώρας τὸ ἐκδοτικὸν δικαίωμα ἀνατίθεται εἰς ἱκανόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀριθμὸν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, ὡς ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, ἐνῷ, εἰς ἄλλας, μία καὶ μόνη εἶναι ἡ τράπεζα ἡ ἀσκοῦσα τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐξουσιοδοτοῦντος αὐτὴν νόμου, διότι πανταχοῦ τὸ ἐκδοτικὸν δικαίωμα θεωρεῖται ὡς ἀσκούμενον κατ' ἐντολὴν τοῦ κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον ἀνήκει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν νόμισμα. Ἡ ἔννοια τοῦ τραπεζογραμματίου εἶναι διττή. Εἶναι τοῦτο πιστωτικὸν ὄργανον, διευκολῦνον τὴν κυκλοφορίαν, καὶ ταυτοχρόνως συμπληρωματικὸν τοῦ μεταλλικοῦ νόμισμα, παρέχον τὸ πλεονέκτημα ὅτι δι' αὐτοῦ οὐ μόνον ἐξοικονομοῦνται αἱ δαπάναι κοπῆς καὶ ἀποθησαυρίσεως μεταλλικοῦ νομίσματος, ἀλλὰ καὶ ἐπαυξάνονται τὰ μέσα πληρωμῆς καὶ τὸ κυκλοφοροῦν ἐθνικὸν κεφάλαιον. Ἐνῷ δὲ τὸ μεταλλικὸν νόμισμα ἔχει ἐσωτερικὴν ἀξίαν, τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον ἔχει πιστωτικὴν ἀξίαν, βασιζομένην ἐπὶ τῆς μετατρεψιμότητός του εἰς μεταλλικὰ νομίσματα παρὰ τῆς ἐκδωσάσης αὐτὸ τραπέζης καὶ ἡ περὶ τῆς πληρωμῆς του ἐγγύησις ἐνυπάρχει εἰς τὸ μεταλλικὸν ἀπόθεμα καὶ τὰ ἐμπορικὰ γραμμάτια τ' ἀποτελοῦντα τὸ χαρτοφυλάκιον τῆς τραπέζης καὶ ὧν ἡ παρ' αὐτῆς εἴσπραξις καὶ ἀνανέωσις γίνεται ἐξακολουθητικῶς καθ' ἡμέραν.

2. *Ἱστορικόν*. Ἡ χρῆσις τοῦ τραπεζογραμματίου χρονολογεῖται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐν Κίνᾳ κατὰ τὸ ἔτος 807. Τρεῖς καὶ ἥμισυν αἰῶνας βραδύτερον οἱ Βενετοὶ ἵδρυσαν τράπεζαν καταθέσεως πολυτίμων μετάλλων καὶ ἐκδόσεως ἀποδείξεων ἢ γραμματίων παριστώντων τὴν ἀξίαν τῶν καταθέσεων τούτων. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τοιαῦτα ἱδρύματα συνεστάθησαν ἐν Ἀμστελλοδάμῳ (1609), Ἁμβούργῳ (1629) καὶ Ροττερδάμῃ (1635). Τῷ 1694 ἐν Λονδίνῳ συνεστάθη ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας, ἐξουσιοδοτηθεῖσα νὰ συγκεντρώνῃ τὸ μεταλλικὸν νόμισμα καὶ νὰ τὸ ἀντικαθιστᾷ ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ διὰ χαρτίνου ἢ πιστωτικοῦ νομίσματος, ἔχοντος ἐξοφλητικὴν δύναμιν. Ἐν *Γαλλίᾳ* ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1716, ὁπότε συνεστάθη ἡ τράπεζα καταθέσεων καὶ ἐκδόσεως γραμματίων ἐξαργυρωτέων ἐν ὄψει καὶ εἰς τὸν κομιστήν, τὰ ὁποῖα, τιθέμενα ἐν κυκλοφορίᾳ, ἐγίνοντο δεκτὰ πρὸς πληρωμὴν φόρων καὶ ἀνταλλαγὴν πρὸς νομίσματα ὑπὸ τῶν δημοσίων ταμιῶν. Ἀλλ' ὁ Σκῶτος οἰκονομολόγος Law, ὅστις εἶχε τὴν ἔμπνευσιν τῆς συστάσεως τῆς τραπέζης ταύτης, ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ ἀξία τῶν πραγμάτων ποικίλλει, ἀναλόγως τῆς μεγάλης ἢ μικρᾶς ποσότητος τῶν προϊόντων ἢ τοῦ νομίσματος, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐξαρτᾶται νὰ διατηρῆται πάντοτε τὸ ποσὸν τοῦ νομίσματος ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ζήτησιν, προέβη εἰς ἔκδοσιν τραπεζογραμματίων, δυσανάλογον πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς χώρας, συνέπεια τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ χρεοκοπία.

Μόλις μετὰ ἥμισυν αἰῶνα βραδύτερον, κατὰ τὸ 1776, ἱδρύθη τὸ προεξοφλητικὸν ταμεῖον, δηλαδὴ τράπεζα προνομίου ἐκδόσεως γραμματίων εἰς διαταγήν, ὑπὸ τὸν ὅρον ἐπικουρίας τοῦ δημοσίου. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1793 κατάργησιν τῆς τραπέζης ταύτης ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, τὰ ἐκδεδομένα παρ' αὐτῆς γραμμάτια εἰσήχθησαν εἰς τὰ δημόσια ταμεῖα, ἀλλ' ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις δὲν ἐβράδυνε ν' ἀκολουθήσῃ τὰς ἰδέας τοῦ Law καὶ ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν νέα ἠγγυημένα διὰ τῶν δημευθέντων κτημάτων τοῦ κλήρου γραμμάτια, ἀλλὰ τὸ χαρτονόμισμα τοῦτο, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα assignat, ἔσχε τὴν τύχην τοῦ προηγουμένου καὶ ὑπετιμήθη μέχρις 78 % κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1794 καὶ ἐξέπεσεν ἔτι μᾶλλον βραδύτερον. Ἀποκατασταθείσης εἶτα τῆς τάξεως εἰς τὴν χώραν, ἐγένετο ἐκ νέου ἔκδοσις πιστωτικοῦ νομίσματος δι' ἑταιρείας ἱδρυθείσης ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα Caisse des comptes courants. Ἡ ἱδρυθεῖσα Τράπεζα τῆς Γαλλίας (18 Ἰανουαρίου 1800) ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας τοῦ προμνησθέντος ἱδρύματος, ἐκδίδουσα τραπεζογραμμάτια συγχρόνως μετ' ἄλλων ἑταιρειῶν, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Caisse de commerce καὶ Comptoir Commercial μέχρι τοῦ 1803, ὁπότε ἔλαβε τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων, χωρὶς ὅμως ν' ἀποκλείωνται αὐτοῦ ἐπαρχιακαὶ τράπεζαι μέχρι τοῦ 1848, ὁπότε αὗται συνεχωνεύθησαν μετὰ τῆς Τραπέζης τῆς Γαλλίας. Μέχρι τοῦ 1848 ἡ κυκλοφορία τῶν γραμματίων αὐτῆς ἦτο προαιρετική, ἀλλὰ τὸ διάταγμα τῆς 15 Μαρτίου 1848, καταργηθὲν ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς 6 Αὐγούστου 1850, καὶ ὁ νόμος τῆς 12 Αὐγούστου 1870, καταργηθεὶς ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς 3 Αὐγούστου 1875, εἶχον ἐπιβάλει τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου νόμου ἡ κυκλοφορία ἦτο προαιρετικὴ μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἕνεκα δ' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς 4 Αὐγούστου 1914 ἐπεβλήθη ἐκ νέου ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, ἀρθεῖσα τὴν 25 Ἰουνίου 1928, ἀφ' ἧς ἐγένετο ἡ νέα σταθεροποίησις τοῦ γαλλικοῦ φράγκου.

Ἐν *Ἑλλάδι* τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων ἐχορηγήθη εἰς τὴν κατὰ τὸ 1841 συσταθεῖσαν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, ἥτις ἔθεσε τὸ πρῶτον εἰς κυκλοφορίαν τὰ τραπεζογραμμάτια αὐτῆς κατὰ τὸ 1842. Ἀλλ' ἡ διεθνὴς πολιτικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ κρίσις τοῦ 1848 ἐξηνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν, κατ' Ἀπρίλιον 1848, νὰ ἄρῃ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς τραπέζης νὰ ἐξοφλῇ τὰ τραπεζογραμμάτια διὰ μεταλλικοῦ νομίσματος καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν. Ἡ ἕνεκα τούτου ὅμως ὑποτίμησις τῶν τραπεζογραμματίων ὑπῆρξεν ἐλαχίστη, 3 ½ % ἐν σχέσει πρὸς τὰ

Digitized by Google

χρυσᾶ νομίσματα. Ἡ διάρκεια τῆς ἀναγκαστικῆς ὑπῆρξεν βραχυτάτη, διότι κατὰ Δεκέμβριον 1848 ἀποκατεστάθη ἡ νόμιμος κυκλοφορία. Ἀλλὰ κατὰ Δεκέμβριον 1868 ἡ κυβέρνησις, πιεζομένη ἐξ οἰκονομικῶν ἀναγκῶν, λόγῳ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπέβαλεν ἐκ νέου τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν δυνάμει συμβάσεως πρὸς τὰς ἀσκούσας τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον Ἐθνικὴν καὶ Ἰονικὴν Τράπεζαν, τῆς ὁποίας τότε τὸ προνόμιον ὑφίστατο ἀκόμη. Αὗται ἐδάνεισαν εἰς τὸ κράτος 10 ἑκατομμύρια δραχ. εἰς τραπεζογραμμάτια, ἀνασταλείσης τῆς πρὸς ἐξαργύρωσιν τῶν τραπεζογραμματίων ὑποχρεώσεώς των. Κατ' Ἀπρίλιον 1870 ἤρθη ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1877 ἐπεβλήθη ἐκ νέου, λόγῳ ἀναγκῶν τοῦ κράτους προσφυγόντος εἰς δανεισμὸν παρὰ τῶν τραπεζῶν. Ἡ κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1885 νέα ἄρσις τῆς ἀναγκαστικῆς, γενομένη διὰ τῆς συνάψεως τοῦ δανείου τῶν 170 ἑκατομμυρίων, διήρκεσεν ἐπὶ βραχύ, διότι κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ κυβέρνησις, πιεζομένη ἐξ οἰκονομικῶν ἀναγκῶν, ἐπανέφερε τὴν ἀναγκαστικήν, διὰ συμβάσεως περὶ δανείου πρὸς τὰς προμνησθείσας δύο ἐκδοτικὰς τραπέζας καὶ τὴν Τράπεζαν Ἠπειροθεσσαλίας, ἥτις εἶχεν ἤδη δημιουργηθῆ ὡς τρίτη ἐκδοτικὴ τράπεζα. Διὰ τοῦ ἐξακολουθητικοῦ δανεισμοῦ τοῦ κράτους ἀπὸ τὰς τραπέζας ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ, ἡ ὑποτίμησις καὶ ἡ ἀστάθεια τῶν τραπεζογραμματίων μέχρι τῆς κατὰ τὸ 1893 πτωχεύσεως τοῦ κράτους καὶ μετέπειτα, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου τοῦ 1897, καὶ μέχρι τῆς κατὰ τὸ 1898 ἐγκαταστάσεως τοῦ διεθνοῦς ἐλέγχου ἐξηκολούθησεν, ὥστε ἡ χρυσῆ δραχμὴ ὑπερετιμήθη μέχρι δραχ. 1.90 χαρτίνων, βραδύτερον δὲ τὸ ἐκδοτικὸν δικαίωμα συνεκεντρώθη εἰς μόνην τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος.

Διὰ τοῦ νόμου ,ΒΦΙΘ' τῆς 28 Φεβρουαρίου 1898 περὶ διεθνοῦς ἐλέγχου ἐλήφθησαν μέτρα περιορισμοῦ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμματίων, εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τὸ 1908, ταῦτα ἀνέκτησαν σχεδὸν τὴν ἰσοτιμίαν πρὸς τὴν χρυσῆν δραχμήν, διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πίστεως, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ κυκλοφοροῦντα γραμμάτια δὲν εἶχον ἀνάλογον μεταλλικὸν ἀντίκρυσμα. Πρὸς ἄρσιν ὅμως τῶν ἐπερχομένων κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους διακυμάνσεων, λόγῳ εἰσαγωγῆς συναλλάγματος ἐκ πωλήσεως προϊόντων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ τἀνάπαλιν, λόγῳ προμηθειῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, διὰ τοῦ νόμου ,ΓΧΜΒ' τοῦ 1910 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀνέλαβε νὰ ἐκδίδῃ τραπεζογραμμάτια πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀγοράζῃ εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἀρτίου ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα καὶ νὰ πωλῇ αὐτὸ εἰς τὴν αὐτὴν τιμὴν μετὰ ἐλαχίστης προμηθείας καὶ οὕτως ἀποκατεστάθη ἡ σταθερότης καὶ ἡ ἰσοτιμία τοῦ τραπεζογραμματίου.

Ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου γενομένη ἔκδοσις τραπεζογραμματίων, ἐπὶ τῇ βάσει πιστώσεων τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, αἵτινες πιστώσεις κατὰ μέγα μέρος δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, προσέτι δὲ καὶ νέαι ἐκδόσεις τραπεζογραμματίων, γενόμεναι δυνάμει συμβάσεων τοῦ κράτους μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, κατέστησαν ἀπὸ τοῦ 1920 ἀδύνατον τὴν λειτουργίαν τοῦ προμνησθέντος νόμου ΓΧΜΒ' καὶ ἡ ἔκτοτε ἀρξαμένη ὑποτίμησις τῶν τραπεζογραμματίων, ἐν σχέσει πρὸς τὸ μεταλλικὸν νόμισμα, κατέληξε, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, ὥστε, κατὰ Νοέμβριον 1922, ἡ τιμὴ τοῦ ἐπὶ Λονδίνου συναλλάγματος νὰ ὑπερβῇ τὰς δραχμὰς 400. Ἀλλά, παρὰ τὴν ἕνεκεν τῶν ἐκτάκτων προσφυγικῶν δαπανῶν καὶ τῶν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἕβρου, κατὰ Μάρτιον 1923, σύναψιν δανείου 750 ἑκατομ. δι' ἐκδόσεως νέων τραπεζογραμματίων, διὰ συμβάσεως μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, καὶ προσέτι παρὰ τὴν ἔκδοσιν, διὰ λογαριασμὸν αὐτῆς, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἑτέρων 300 ἑκατομ. τὰ ἐφαρμοσθέντα, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1923, φορολογικὰ καὶ οἰκονομικὰ μέτρα ἀνεχαίτισαν τὴν περαιτέρω πτῶσιν τῆς δραχμῆς καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν τόνωσιν τῆς ἀξίας τοῦ τραπεζογραμματίου, ὥστε ἡ τιμὴ τοῦ ἐπὶ Λονδίνου συναλλάγματος κατῆλθε κατὰ τὰ ἔτη 1923 καὶ 1924 κατωτέρω τῶν δραχ. 200. Ἀλλά, διαρκῶς κυμαινομένη, ἀνῆλθε, κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη, ἰδίως κατὰ τὸ 1926, ἀνωτέρω τῶν δραχ. 400. Ἀπὸ τῆς σταθεροποιήσεως, γενομένης ἀπὸ τῆς 12 Μαΐου 1928, κατηργήθησαν τὰ χρυσᾶ νομίσματα καὶ ἔκτοτε τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος κυκλοφοροῦν ὡς νόμιμον νόμισμα. Τὴν σταθερὰν ἀξίαν αὐτῶν ἐγγυᾶται ἡ τράπεζα αὕτη. Ἀλλ' ἡ κατὰ Σεπτέμβριον 1931 γενομένη ἄρσις τῆς χρυσῆς βάσεως τῆς ἀγγλικῆς λίρας καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις δὲν ἤργησαν νὰ ἐπιφέρουν τὴν ἄρσιν τῆς χρυσῆς βάσεως ἐν Ἑλλάδι. Τὰ διὰ τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1931 καὶ τοῦ τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1931, καθὼς καὶ διὰ τοῦ ἀναγκαστικοῦ διατάγματος τῆς 29 Ἰουλίου 1929 «Περὶ μετατροπῆς εἰς δραχμὰς τῶν εἰς ξένον νόμισμα ἢ συνάλλαγμα ὀφειλῶν», ληφθέντα μέτρα προστασίας τοῦ νομίσματος ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκῆ πρὸς συγκράτησιν τῆς τιμῆς τῆς σταθεροποιήσεως καὶ πλήρη ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ ὡς ἐκ τούτου, διὰ τοῦ νόμου 5422 τῆς 26 Ἀπριλίου 1932 ἀνεστάλη ἡ ὑποχρέωσις τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐξαργύρωσιν τῶν τραπεζικῶν γραμματίων αὐτῆς καὶ οὕτως ἤρθη, καὶ τυπικῶς, ἡ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1931 οὐσιαστικῶς κλονισθεῖσα σταθεροποίησις αὐτῶν. Ἔκτοτε ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἀσκεῖ τὸ ἐκδοτικὸν δικαίωμα ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ, σχετικοῦ πρὸς τὸ ἐκ τοῦ καλύμματος ἐπιβαλλόμενον ὅριον, καὶ προσέτι ἀσκεῖ μονοπωλιακῶς τὴν ἀγορὰν καὶ πώλησιν χρυσοῦ καὶ ξένου τραπεζικοῦ γραμματίου καὶ ξένου συναλλάγματος. Ἡ δραχμὴ ὡς μέσον ἐξοφλήσεως τῶν εἰς δραχμὰς ὑποχρεώσεων ὡρίσθη διὰ τοῦ νόμου τούτου ὅτι λαμβάνεται ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ της ἀξίᾳ. Ἀλλ' ἡ τιμὴ ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως ξένου συναλλάγματος, ἡ ἀναγραφομένη εἰς τὸ εἰδικὸν ἡμερήσιον δελτίον τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου ἐκδιδόμενον, ὡς τρέχουσα τιμὴ αὐτοῦ, ἀποδεικνύει καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν, συνεπείᾳ τῆς ἄρσεως τῆς χρυσῆς βάσεως, ὑποτίμησιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀξίας τῶν τραπεζογραμματίων. Παρὰ τὴν ἀξιόλογον ὅμως ὑποτίμησιν ταύτην ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν ἀξία, ἡ ἀγοραστική των δύναμις, διετηρήθη, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τιμαρίθμου τῶν εἰδῶν τῆς ζωῆς. Οὕτω, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον 1933, ἡ μέση τιμὴ τοῦ δολλαρίου εἶχεν ἀνέλθει ἀπὸ δραχ. 77.056 (τιμῆς σταθεροποιήσεως) εἰς δραχ. 187.08 καὶ κατὰ μῆνα Φεβρουάριον εἰς δραχ. 179.09, ἐνῷ ὁ γενικὸς τιμάριθμος τῆς ἀκριβείας τῆς ζωῆς ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰανουάριον 1933 ἀνῆλθεν εἰς 2086.6 καὶ κατὰ Φεβρουάριον 1933 εἰς 2114.6, ἔναντι μέσου ὅρου 1787.1 κατὰ τὸ 1930.

3. *Πιστωτικὴ κυκλοφορία καὶ εἴδη αὐτῆς.* Διὰ τοῦ ἐκδοτικοῦ προνομίου ἡ τράπεζα ἔχει τὴν εὐχέρειαν, ἐκδίδουσα τραπεζογραμμάτια, νὰ διαθέτῃ αὐτά, ἀντὶ νομισμάτων, εἰς δάνεια, λόγῳ δὲ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν τραπεζογραμματίων καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν ὑποχρεουμένην νὰ ἐξαργυρώνῃ ταῦτα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει των τράπεζαν, εἶναι ταῦτα εὐπρόσδεκτα. Δεδομένου ἐκ πείρας ὅτι τὰ τραπεζογραμμάτια ἀποβαίνουν τὸ κύριον κυκλοφοροῦν νόμισμα καὶ ἐπανέρχονται, ἅμα τῇ λήξει τῶν βραχυπροθέσμων δανείων, εἰς τὴν τράπεζαν, σπανιώτατα αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξαργυρώσεως αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν παρίσταται ἀνάγκη ἡ τράπεζα νὰ διατηρῇ, ὡς ἀντίκρυσμα ποσοῦ τῶν ἐκδοθέντων τραπεζογραμματίων, ἰσοδύναμον μεταλλικὸν ἀπόθεμα, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐπέφερεν ἀχρήστευσιν καὶ ἀκινησίαν μεταλλικοῦ νομίσματος ἀναγκαίου διὰ τὰς συναλλαγάς. Παρετηρήθη δὲ ὅτι τὸ ἓν τρίτον συνήθως τοῦ ποσοῦ τῆς κυκλοφορίας εἶναι ἐπαρκὲς ὡς μεταλλικὸν ἀπόθεμα.

Ἡ κυκλοφορία διακρίνεται καὶ εἶναι: α) *Ἁπλῆ* κυκλοφορία, ὁσάκις δὲν εἶναι ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρεωτικὴ ἡ ἀποδοχὴ τῶν τραπεζογραμματίων πρὸς ἐξόφλησιν ἀπαιτήσεως, διότι ταῦτα δὲν ἔχουν τὴν ἰδιότητα τοῦ νομιμου χρήματος. Γίνονται ὅμως δεκτὰ καὶ κυκλοφοροῦν ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, ἀντὶ μεταλλικοῦ νομίσματος, λόγῳ τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν τράπεζαν, ὑποχρεουμένην νὰ ἐξαργυρώνῃ αὐτὰ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει διὰ μεταλλικοῦ νομίσματος, καὶ λόγῳ τῆς εὐχερεστέρας τῶν μεταλλικῶν νομισμάτων κυκλοφορίας των. β) *Νόμιμος* κυκλοφορία, ὁσάκις ὁ νόμος ἀποδίδει εἰς τὰ τραπεζογραμμάτια τὴν ἰδιότητα τοῦ νομίμου χρήματος, καθιστῶν ὑποχρεωτικὴν παρά τε τοῦ κράτους καὶ τῶν ἰδιωτῶν τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν πρὸς ἐξόφλησιν· καὶ γ) *Ἀναγκαστική*, ὁσάκις διὰ νόμου αἴρεται ἡ ὑποχρέωσις τῆς τραπέζης νὰ ἐξοφλῇ εἰς μεταλλικὸν τὰ τραπεζογραμμάτια αὐτῆς, ὧν ὅμως ἡ πρὸς ἐξόφλησιν ἀποδοχὴ εἶναι ὑποχρεωτική.

Τὰ ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦντα τραπεζογραμμάτια διαταράσσουσι τὴν κανονικὴν κυκλοφορίαν, δημιουργοῦντα δυσαναλογίαν μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τῆς κυκλοφορίας καὶ τῶν εἰς χρῆμα ἀναγκῶν τῆς ἀγορᾶς, ἐπιφέρουσαν ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας των. Ἐπὶ ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, μὴ ὑπαρχούσης ὑποχρεώσεως πρὸς ἐξαργύρωσιν, ἡ ὕπαρξις μεταλλικοῦ ἀντικρύσματος δὲν κέκτηται ἄμεσον σημασίαν διὰ τὴν οὐσιαστικὴν ἀξίαν τοῦ χαρτονομίσματος, ἀλλ' ἐπηρεάζει οὐσιωδῶς τὴν ἀξίαν του, ὡς ψυχολογικὸς παράγων αὐτῆς καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει εἰς τὸ κοινὸν ἡ ὕπαρξίς του. Ἐξ ἄλλου, διὰ τοῦ ἀντικρύσματος ἐπιτυγχάνεται ἡ διατήρησις τῆς τιμῆς τοῦ χαρτονομίσματος κατὰ τὰς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν συναλλαγάς. Τὰ τραπεζογραμμάτια, ἐκδιδόμενα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει παρ' ἐκδοτικῆς τραπέζης καὶ ἐξαργυρωτέα, ἀνήκουσι μὲν εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ χαρτίνου νομίσματος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ μεταλλικὸν νόμισμα, ἀλλὰ διακρίνονται τοῦ χαρτονομίσματος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ὁσάκις ὑπὸ τοῦ ἰδίου κράτους, ἄνευ μεσολαβήσεως ἐκδοτικῆς τραπέζης, ἐκδίδεται νόμισμα, ἀποτελούμενον ἐκ τεμαχίου χάρτου ὡρισμένου τύπου, φέροντος ἀναγεγραμμένην τὴν νομισματικὴν μονάδα τῆς ἀξίας του. Πρὸς τὸ χαρτονόμισμα ἐξομοιοῦνται τὰ ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦντα ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμμάτια, ἅτε μὴ ὄντα ἐξαργυρωτέα, ὡς δὲν εἶναι καὶ τὸ χαρτονόμισμα.

Ἡ ποσότης τῆς κυκλοφορίας δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς τιμὰς τῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς οἰκονομικῆς σημασίας τοῦ χαρτονομίσματος. Ἐὰν ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν ἔχῃ νὰ καλύψῃ τὴν ὑπάρχουσαν στενότητα χρήματος καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς συναλλαγάς, αἱ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων δὲν δύνανται νὰ ἐπηρεασθοῦν καὶ ἡ ἀξία τοῦ χρήματος δὲν μεταβάλλεται ἐκ νέας τοιαύτης ἐκδόσεως. Ἀλλ' ἂν τὸ κράτος προβαίνῃ εἰς ἐκδόσεις, τοῦτο δὲ εἶναι τὸ σύνηθες, διότι στερεῖται τῶν μέσων τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν του, καὶ ἡ ποσότης τῆς κυκλοφορίας αὐξάνεται ἐκ τοῦ ἐλλείμματος τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, κατὰ τρόπον ὑπερβαίνοντα τὰς ἀνάγκας τῆς κυκλοφορίας, τὸ χαρτονόμισμα ὑποτιμᾶται καὶ ἐπέρχεται γενικὴ ὕψωσις τῶν τιμῶν.

Ἡ νομισματικὴ μονάς, παρὰ τὴν ὑπερτίμησίν της, διατηρεῖ τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἀπορρέουσαν ἐξοφλητικὴν ἰσχύν της ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας, ἀλλ' ἐν ταῖς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν συναλλαγαῖς ἐπικρατεῖ μόνον ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τοῦ χρήματος, ἡ ὁποία ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, οὐσιωδῶς δ' ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας καὶ ἰδίως ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ προόδου αὐτῆς, ἧς ἕνεκεν ἡ αὐτὴ ποσότης χαρτονομίσματος δυνατὸν νὰ παύῃ πλέον θεωρουμένη, ὡς πρότερον, ὑπερβολικὴ καὶ ν' ἀνταποκρίνηται ἤδη εἰς τὰς ἀνάγκας, ὁπότε ἡ ἀξία τοῦ χαρτονομίσματος ὑψοῦται.

4. *Ἐπίδρασις τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ τῆς παγκοσμίου κρίσεως.* Τὸ τραπεζογραμμάτιον καταλέγεται εἰς τὰ πιστωτικὰ ὄργανα κυκλοφορίας, τὴν λεγομένην πιστωτικὴν κυκλοφορίαν, καὶ ἀποτελεῖ ὑπόσχεσιν πληρωμῆς ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει εἰς τὸν κομιστήν, ὡρισμένης ποσότητος μεταλλικοῦ νομίσματος, ἀντλεῖ δὲ τὴν ἀνταλλακτικήν του δύναμιν ἐκ τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος ἢ ἀποθέματος εἰς αὐτούσιον νόμισμα ἢ μέταλλον ἢ ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα κλπ., τὸ ὁποῖον ὁ ἐκδότης διατηρεῖ ὡς *κάλυμμα*.

Ἀπὸ τοῦ 1914 ἰδίως, ἕνεκα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα τελείως ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῆς κυκλοφορίας τῶν διαφόρων χωρῶν, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, καὶ ὁ χρυσὸς δὲν κυκλοφορεῖ πλέον ὡς νόμισμα, ἀλλ' ἀποθησαυρίζεται εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμματίων τραπέζας, εἴτε εἰς ράβδους εἴτε εἰς μεταλλικὰ νομίσματα. Ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ ὅμως βασίζεται πᾶσα πιστωτικὴ κυκλοφορία, ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς σταθεροποιήσεως τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῆς εἰς χρυσὸν ἀνταλλαγῆς τῶν ἐν ὄψει πληρωτέων τραπεζογραμματίων τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν. Ἕνεκα τοῦ πολέμου ἡ παραγωγὴ χρυσοῦ εἶχεν ἐλαττωθῆ καὶ πολλοὶ ἀπέδωκαν τὴν ἔκπτωσιν τῶν τιμῶν καὶ τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, τὴν μαστίζουσαν τὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ 1929 μέχρι σήμερον, εἰς τὴν σπάνιν τοῦ πολυτίμου μετάλλου, χαρακτηρίσαντες τὴν ἔκπτωσιν τῶν τιμῶν ὡς ὑπερτίμησιν αὐτοῦ. Πάντα τὰ ἔθνη συναγωνίζονται νὰ αὐξήσωσι τὰ εἰς χρυσὸν ἀποθέματά των, τὰ ἀποτεθησαυρισμένα εἰς τὰς ἐκδοτικάς των τραπέζας. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν γνώμην ἐξόχων οἰκονομολόγων (Κάσσελ, κλπ.), ἕνεκα τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἐπιβληθεισῶν εἰς χρυσὸν ἐπανορθώσεων ἐπηκολούθησε μονόπλευρος κατανομὴ τοῦ χρυσοῦ, συσσωρευθέντος εἰς τὰς κατὰ τὸ πλεῖστον λαμβανούσας τὰς ἐπανορθώσεις χώρας, Γαλλίαν καὶ Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, καὶ μὴ χρησιμοποιούσας τὸν συσσωρευθέντα χρυσόν. Ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ σπάνις τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰς ἄλλας χώρας καὶ ἐπηκολούθησε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπέφερε γενικὴ ἐλάττωσις τῆς παγκοσμίου ποσότητος χρυσοῦ, δηλαδὴ γενικὴ πτῶσις τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὕψωσιν τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ. Ἕνεκα δ' αὐτῆς ἡ διατήρησις τῆς χρυσῆς νομισματικῆς βάσεως, ἣν αἱ σταθεροποιήσασαι τὸ νόμισμά των χῶραι εἶχον ἀποδεχθῆ, κατέστη δυσχερεστάτη, καὶ ἀφ' ὅτου, κατὰ Σεπτέμβριον 1931, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἡ Ἀγγλία εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χρυσῆν βάσιν, ἔκτοτε αἱ πλεῖσται τῶν χωρῶν ἐξηναγκάσθησαν ν' ἀπομακρυνθῶσι τῆς χρυσῆς βάσεως, ἐνῷ ἄλλαι ἀπειλοῦνται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κινδύνου.

Ἡ κατ' Ἀπρίλιον 1933 ἀποφασισθεῖσα ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ἀναστολὴ τῆς μετατρεψιμότητος τοῦ δολλαρίου, ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν ταύτῃ χώρᾳ τοῦ διευθυνομένου νομίσματος, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχε πιστευθῆ ὅτι διὰ τοῦ νομίσματος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ρυθμίζωνται αἱ τιμαὶ καὶ ν' ἀποτρέπηται ἡ ἐκ τῆς πτώσεως αὐτῶν κρίσις, ἦτο ἀναγκαία συνέπεια πληθωρικῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος ἄνευ ἐμπορικοῦ τινος ἀντισταθμίσματος, ἥτις ἀπετέλει ὑπόλειμμα τοῦ πληθωρισμοῦ τῆς πολεμικῆς περιόδου. Ἡ πληθωρικὴ ἔκδοσις συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑποβοηθουμένην καὶ ἐκ τῶν τεχνικῶν προόδων ὑπερπαραγωγὴν πρώτων ὑλῶν καὶ τροφίμων, εἰς τὴν ἔκπτωσιν τῶν τιμῶν,

Digitized by Google

εἰς τὴν γενικωτέραν κρίσιν. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ἀναστολῆς τῆς μετατρεψιμότητος τοῦ δολλαρίου δημιουργηθεῖσα κατάστασις, ὅπως καὶ ἡ ἐκ τῆς ἄρσεως τῆς χρυσῆς λίρας ἐν Ἀγγλίᾳ, δὲν δύναται παρὰ νὰ ᾖ προσωρινή, διότι τὰ προσωρινὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ, διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν χωρῶν τούτων, ἡ ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος αὐτῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν διατήρησιν τῶν παγκοσμίων εἰς χρυσὸν τιμῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραταθοῦν ἐπ' ἄπειρον καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν γενικὴν σταθερότητα τῶν συναλλαγμάτων θὰ κατασταθῇ ἀναπόφευκτος.

Ἡ ἀναστολὴ τῆς μετατρεψιμότητος τοῦ δολλαρίου καὶ ἡ ὑποτίμησις αὐτοῦ, ἀποφασισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς γερουσίας διὰ νόμου, παρέχοντος εἰς τὸν πρόεδρον ἐξουσιοδότησιν ὑποτιμήσεως μέχρι ποσοστοῦ 50 %, ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ ὕπαρξις καλύμματος, ἔστω καὶ κατὰ 50 %, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰς χρυσὸν ἰσοτιμία τοῦ χαρτονομίσματος, ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ συντρέχωσι προσέτι καὶ ἄλλοι ἀπαραίτητοι ὅροι, οἷοι εἶναι τὸ ἰσοζύγιον τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν, τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἡ ἰσορροπία τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν παριστῶσιν οἱ δεῖκται τῶν τιμῶν, καθόσον ἡ μεγάλη καὶ παρατεταμένη πτῶσις αὐτῶν καταρρίπτει τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας εἰς ἐπίπεδον πολὺ κατώτερον τοῦ ἐπιπέδου τοῦ νομίσματός της. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ ὑποτίμησις τοῦ δολλαρίου δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς προσπάθεια προσαρμογῆς τῆς ἀξίας του πρὸς τὸ ἐπίπεδον τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας.

5. *Τραπεζογραμμάτια κλαπέντα ἢ ἀπολεσθέντα ἢ ἐφθαρμένα.* Ὁ νόμος ΑΣΜΔ' τοῦ 1885 «Περὶ τῶν πληρωτέων τῷ κομιστῇ ἀνωνύμων χρεωγράφων» καθιέρωσε τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ κυριότης τῶν τίτλων αὐτῶν μεταβιβάζεται δι' ἁπλῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεψε τὴν διεκδίκησιν τῶν ἀνωνύμων δημοσίων χρεογράφων ἢ μὴ ὀνομαστικῶν μετοχῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἢ ὁμολογιῶν τραπεζῶν καὶ τοκομερ δίων αὐτῶν, ἐν περιπτώσει ἀπωλείας καὶ ἀφαιρέσεως διὰ λῃστείας ἢ κλοπῆς κατὰ μόνου τοῦ εὑρόντος ἢ ἀφαιρέσαντος ἢ κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐν γνώσει τῶν προεκτεθέντων ἐλαττωμάτων ἔλαβεν αὐτά. Ἀλλά, κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ νόμου τούτου, «αἱ διατάξεις αὐτοῦ δὲν ἰσχύουσιν ἐπὶ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων» καὶ ἑπομένως ταῦτα διατελοῦσιν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν διατάξεων τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ἃς ἐπὶ διεκδικήσεως ἀπαιτεῖται ἡ ἀπόδειξις νομίμου τρόπου κτήσεως τῆς κυριότητος, μὴ ἀρκούσης τῆς διὰ καλῆς πίστεως κατοχῆς. Καὶ κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «Περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν» ἐτέθη ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ κυριότης ἀνωνύμου χρεογράφου μεταβιβάζεται διὰ τῆς παραδόσεως αὐτοῦ καὶ ὅτι ἡ διεκδίκησις τῶν ἀνωνύμων χρεογράφων ἐπιτρέπεται μόνον ἐπὶ ἀπωλείας, κλοπῆς, λῃστείας ἢ πειρατείας καὶ μόνον κατὰ τοῦ εὑρετοῦ, τοῦ κλέπτου, τοῦ λῃστοῦ ἢ τοῦ πειρατοῦ, τοῦ καθολικοῦ διαδόχου, ὡς καὶ τοῦ ἐν γνώσει εἰδικοῦ διαδόχου αὐτῶν. Ἀλλά, κατὰ τὸ ἄρθρον 27, ἡ διεκδίκησις αὕτη δὲν χωρεῖ ἐπὶ ἀνωνύμων τραπεζικῶν γραμματίων ὄψεως τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν. Ἑπομένως, ἐὰν ὡς δάνειον ἐδόθησαν τραπεζογραμμάτια προερχόμενα ἐκ κλοπῆς ἢ λῃστείας ἢ εὑρέσεως, δὲν δύνανται νὰ διεκδικηθοῦν παρὰ τοῦ κυρίου αὐτῶν, ὅστις δύναται μόνον ν' ἀσκήσῃ κατὰ τοῦ ἐνόχου τὴν ἐξ ἀδικήματος ποινικὴν ἀγωγήν. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 70 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἡ τράπεζα θὰ παρακρατῇ πᾶν τραπεζικὸν γραμμάτιον πλαστογραφηθὲν ἢ ἠλλοιωμένον παρέχουσα ἀπόδειξιν. Ἐὰν ὅμως τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον εἶναι βεβλαμμένον ἢ ἐφθαρμένον, ἂν καὶ ἀναγνωρίζεται ἡ ταυτότης του, ἡ τράπεζα ὑποχρεοῦται εἰς ἀνταλλαγὴν ἢ ἐξαργύρωσίν του Δὲν ὑποχρεοῦται ὅμως διὰ τὰ ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἐξ ἄλλων τυχαίων γεγονότων καταστραφέντα.

6. *Ἀπαράγραπτον τραπεζογραμματίων.* Πληρωτέον ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τὸ τραπεζογραμμάτιον εἶναι ἀπαράγραπτον, εἶναι δὲ τοῦτο ἐκ τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν του, καθόσον δὲν χωρεῖ παραγραφή, ὁσάκις ἡ ὑποχρέωσις δὲν ἔχει οὔτε ἔναρξιν οὔτε λῆξιν ὡρισμένην. Ἐν τούτῳ δὲ ἔγκειται οὐσιώδης διαφορὰ τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου πρὸς τὰ ἐμπορικὰ γραμμάτια, πρὸς ἃ ἔχει στενὴν σχέσιν, οἷα ἡ ἐπιταγὴ εἰς τὸν κομιστὴν καὶ τὰ εἰς διαταγὴν πληρωτέα γραμμάτια μετὰ ὀπισθογραφήσεως εἰς λευκόν. Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

τραπεζόεδρον (τό)· τὸ στερεόν, τοῦ ὁποίου αἱ ἕδραι εἶναι τραπέζια.

— *[Ὀρυκτολ.]* Κρυσταλλικὸν σχῆμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν ὡρισμένα ὀρυκτά. Κρυσταλλογραφικῶς τὸ σχῆμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τάξιν ἡμιεδρικήν, ἡ ὁποία καλεῖται *τραπεζοεδρική* ἢ *ὁλοαξονική ἡμιεδρία*, ἐμφανίζεται δὲ εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ, τετραγωνικοῦ καὶ τριγωνικοῦ συστήματος. Χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ὅτι παρουσιάζει ὅλους τοὺς ἄξονας συμμετρίας, τοὺς ὁποίους ἔχει καὶ ἡ ἀντίστοιχος ὁλοεδρία, στερεῖται ὅμως ἐπιπέδων καὶ κέντρου συμμετρίας. Εἰς τὸ τραπεζόεδρον τοῦ ἑξαγωνικοῦ συστήματος ἑκάστη ἕδρα αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ εἰς ἕδραν διεξαγωνικῆς πυραμίδος, παραλειπομένης ἐναλλὰξ ἀνὰ μιᾶς ἐνδιαμέσου. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ εἰς τὸ τραπεζόεδρον τοῦ τετραγωνικοῦ συστήματος αἱ ἕδραι ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἕδρας διτετραγωνικῆς πυραμίδος. Τὸ τραπεζόεδρον τοῦ τριγωνικοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡμιεδρία τοῦ τραπεζοέδρου τοῦ ἑξαγωνικοῦ. Τὸ ὀρυκτὸν χαλαζίας κρυσταλλοῦται εἰς τραπεζόεδρα τοῦ τριγωνικοῦ συστήματος. Γ. Β.

τραπεζοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τράπεζαν, ὁ ἔχων σχῆμα τραπέζης ἢ γεωμετρικοῦ τραπεζίου: «τραπεζοειδὲς σχῆμα».

—τραπεζοειδὴς *μῦς* *[Ἀνατομ.]*. Μῦς τοῦ κορμοῦ, καταλαμβάνων τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς ῥάχεως. Πλατὺς ὢν καὶ τρίγωνος, ἐκφύεται διὰ τῆς βάσεως ἐκ τοῦ ἔσω τριτημορίου τῆς ἰνιακῆς ἡμικυκλίου γραμμῆς, ἐκ τοῦ αὐχενικοῦ συνδέσμου καὶ ἐκ τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων τῶν 10—12 θωρακικῶν σπονδύλων. Αἱ ἶνες αὐτοῦ συγκλίνουσαι φέρονται πρὸς τὸν ὦμον καὶ καταφύονται εἰς τὴν ἔξω μοῖραν τῆς κλειδός, εἰς τὸ ἀκρώμιον καὶ εἰς ὅλον τὸ ἄνω χεῖλος τῆς ὠμοπλάτης. Καλύπτει τοὺς δύο ῥομβοειδεῖς καὶ ἑτέρους τέσσαρας μῦς, καλύπτεται δ' ὑπὸ τοῦ ὑποδορίου συνδετικοῦ ἱστοῦ. Διὰ τοῦ μυὸς τούτου ἀναίρεται ὁ ὦμος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ ἔξω γωνία τῆς ὠμοπλάτης, προσπελαζομένη εἰς τὴν σπονδυλικὴν στήλην. Ι. Π.

— τραπεζοειδὴς *σύνδεσμος* *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ὀπισθία ἔξω μοῖρα τῆς κορακοκλειδικῆς συνδεσμώσεως, ἐκφυομένη εἰς τὴν ἐπιμήκη τραχύτητα τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς κλειδός. Ι. Π.

τραπεζοκόμος (ὁ, ἡ)· ὁ κομῶν τὴν τράπεζαν, ὁ ἐπιμελούμενος τῆς τραπέζης, *τραπεζιέρης*.

τραπεζοκρατία (ἡ)· κατάστασις καθ' ἣν ἡ ἐπιρροὴ τῶν τραπεζῶν ἐξικνεῖται εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις ἑνὸς τόπου καὶ τὰ διάφορα ζητήματα διακανονίζονται σύμφωνα μὲ τὰς ἐπινεύσεις καὶ τὰ συμφέροντα τῶν τραπεζῶν. Ι. Α. Β.

τραπεζομάνδηλον (τό), κοιν. *—μάντηλο*· μαντήλι, ἐπίστρωμα τῆς τραπέζης.

τραπεζομαντεία (ἡ). Οὕτως ἐκαλεῖτο εἶδός τι τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μαντικῆς. Κατὰ τὴν τραπεζομαντείαν οἱ κλῆροι ἢ οἱ κύβοι ἢ οἱ ἀστράγαλοι ἢ οἱ κύαμοι κτλ., ἀναταρασσόμενοι πρότερον ἐντὸς εὐρέος κέρατος ἤ τινος βαθέος ἀγγείου ἢ δοχείου, ἀνερρίπτοντο ἐπὶ τραπέζης, ἀναλόγως δὲ τῆς ἐπιφανείας, ἣν παρουσίαζον πίπτοντες, καὶ τῆς θέσεως, ἣν κατελάμβανον ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀναρριπτόμενοι, συνήγοντο ὑπὸ τῶν περὶ τὴν τοιαύτην μαντικὴν ἐμπείρων τὰ μαντεύματα Ε.ΔΙ.Κ.

τραπεζομεσίτης (ὁ)· μεσίτης τραπεζικῶν συναλλαγῶν.

Τραπεζόνα, ἡ ***Τραπεζόντα*** *[Γεωγρ.]*. Γυμνὸν ἀσβεστολιθικὸν ὄρος τῆς Ἀργολίδος, ὑψούμενον μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀγγελοκάστρου καὶ Ἀραχναίου εἰς ὕψος 1.137 μ. Ι. Σ. Σ.

Τραπεζοντὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παλιοπαναγιᾶς τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 196.

τραπεζοποιὸς (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω, ἢ *δομέστικος τῆς βασιλικῆς τραπέζης* ἢ *ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης* ἢ *ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης*, ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ αὐλικὸς ἄρχων «ὁ τῆς πάσης περὶ συμπόσια παρασκευῆς ἐπιμελούμενος», δηλαδὴ ὁ ἐπιφορτισμένος νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς προετοιμασίας τῶν βασιλικῶν γευμάτων καὶ νὰ ἐπιτηρῇ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως κατ' αὐτά. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὴν πέμπτην τάξιν τῆς αὐλικῆς ἱεραρχίας καὶ ἦτο ἰσότιμον πρὸς τὸ τοῦ γενικοῦ λογοθέτου, τὸ τοῦ παπίου, τὸ τοῦ ἐπάρχου κλπ., ἀπενέμετο ἐνίοτε, τιμῆς ἕνεκεν, καὶ εἰς ξένους ἡγεμόνας. Εἰς τὰς μονὰς ὁ μοναχὸς ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν τήρησιν τῆς τάξεως τῶν γευμάτων ἐλέγετο *τραπεζάρης*, εἰς δὲ τὰς γυναικείας μονὰς ἡ τὸ αὐτὸ ὑπούργημα φέρουσα μοναχὴ ἐλέγετο *τραπεζαρία*. Ν. ΚΛΣ

Τραπεζόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Καρίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε', 2, 15) μεταξὺ τῆς Ἀντιοχείας πρὸς Μαιάνδρῳ καὶ Λαοδικείας πρὸς Λύκῳ. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 39 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας Καπατιανῆς ὑπὸ κονσουλάριον, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Λαοδικείας. Σῴζονται χαλκᾶ νομίσματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων καὶ αὐτοκρατορικὰ ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Δόμνης. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν ἔχει καθορισθῇ. Α. Θ. Σ

Τραπεζούντιος, *Ἀθανάσιος*, ὁ *Δαιμονοκαταλύτης*. Λόγιος ἐκ Τραπεζοῦντος, ἀκμάσας περὶ τὸ 1600 καὶ συντάξας περιγραφὴν τῆς μονῆς τοῦ Ὄρους Μελᾶ ἢ Σουμελᾶ.

—Τραπεζούντιος, *Γεώργιος*, Λόγιος γεννηθεὶς καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι. Ἐδίδαξεν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου (1710) ἐπὶ Μαυροκορδάτου, δωρήσας ὁλόκληρον τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του εἰς τὸ φροντιστήριον τῆς πατρίδος του. Α. ΓΓ.

— Τραπεζούντιος, *Γεώργιος*. Λόγιος ἐκ Τραπεζοῦντος, γεννηθεὶς ἐν Χάνδακι (Ἡρακλείῳ) τῆς Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τῷ 1430 μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐξέμαθεν ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικήν, τὰς ὁποίας ἐδίδαξεν ἔπειτα ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Ῥώμῃ, ἔνθα ὁ μὲν πάπας Εὐγένιος ὁ Δ' εἶχεν αὐτὸν γραμματέα καὶ σύμβουλον, ὁ δὲ Νικόλαος ὁ Ε ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν λατινικὴν Ἑλλήνων συγγραφέων. Τῷ 1465, ἐπισκεφθεὶς τὴν Κρήτην, ἐπανῆλθε διὰ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ῥώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας τῷ 1486. Ὁ Τραπεζούντιος ἦτο μὲν δεινὸς ἑλληνιστὴς καὶ λατινιστὴς καὶ φιλόσοφος, ἀλλὰ λίαν φίλερις καὶ ἀλαζὼν καὶ ἀθυρόστομος, σφοδρὸς δὲ ἀντίπαλος τοῦ Θ. Γαζῆ ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς δόξαις. Συνέγραψεν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ πάμπολλα ἔργα ποικίλου περιεχομένου, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτα. Ἑλληνιστὶ ἔγραψε: «Περὶ τῆς ἀληθείας τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως» «Περὶ εἰρήνης Χριστιανῶν», «Πολεμικὴ καὶ παραινετικὴ θεολογία», «Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος», «Περὶ ἐλεημοσύνης», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Πτολεμαίου σύνταξιν», «Ἑλληνικὴ γραμματική», «Περὶ Μανουὴλ βασιλέως» κλπ. καὶ πολλὰς ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους, λατινιστὶ δ' ἐξέδωκε: «Rhetorica» (ἐν Βενετίᾳ 1478), «De octo partibus orationis» (ἐν Μεδιολάνῳ 1472), «Dialectica» (ἐν Στρασβούργῳ 1509), «Comparatio Platonis et Aristotelis» (ἐν Βενετίᾳ 1523) κλπ. Ἐπίσης μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τοὺς «Νόμους» καὶ τὸν «Παρμενίδην» τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν «Ῥητορικήν», τὰ «Φυσικά», τὸ «Περὶ ψυχῆς» κλπ., Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων Κυρίλλου τῆς Ἀλεξανδρείας, Εὐσεβίου Καισαρείας, Βασιλείου, Χρυσοστόμου, Γρηγορίου κλπ. Ε. Γ. Π.

— Τραπεζούντιος, *Γεώργιος*. Ἱερομόναχος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τῷ 1626 ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Σωφρόνιον πρωτοσύγκελλον περὶ δόλων τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τὸ μαρτύριον τῆς ἡγεμονίδος τῶν Ἰβήρων Κητάβας, ὅπερ τῷ 1660 ἐξεδόθη ἑλληνολατινιστὶ ὑπὸ Ριβέτου. Ε. Γ. Π.

— Τραπεζούντιος, *Διονύσιος*. Ὑμνογράφος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀρχιεπίσκοπος ὢν Χαλδίας, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐποίησεν ἰδιόμελα εἰς τοὺς ἁγίους Βαρνάβαν καὶ Σωφρόνιον, τοὺς ἱδρυτὰς τῆς ἐν Πόντῳ μονῆς τοῦ Σουμελᾶ, ἅτινα συνεξεδόθησαν ἐν τῇ ὑπὸ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου ἐν Λειψίᾳ τῷ 1775 τυπωθείσῃ ἀκολουθίᾳ εἰς τοὺς ἁγίους τούτους. Ε. Γ. Π.

— Τραπεζούντιος, *Εὐθύμιος*· βλ. λ. *Εὐθύμιος* Τραπεζούντιος.

— Τραπεζούντιος, *Ἰωάννης*· βλ. *Ἰωάννης ὁ Τραπεζούντιος*.

— Τραπεζούντιος, *Μανουὴλ*· βλ. *Μανουὴλ* Τραπεζούντιος.

Τραπεζοῦς (τουρκ. Trabzon) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ καὶ καζᾶ. Πρὸ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς εἶχε 50 000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων 15.000 Ἕλληνες καὶ 3 000 Ἀρμένιοι, ἤδη δὲ (1932) ἔχει 24.587. Ἡ Τραπεζοῦς εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τριῶν χαμηλῶν λόφων εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ βουνοῦ Μπὸζ-τεπέ, ἀποτελοῦντος προεξοχὴν τοῦ Κολὰτ-ντάγ. Ἡ θέα, ἣν παρουσιάζει ἡ πόλις εἰς τὸν ἐκ θαλάσσης ἐρχόμενον, εἶναι ὡραιοτάτη, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως αὐτῆς ὑστερεῖ πολύ. Στερεῖται ῥυμοτομίας καὶ αἱ ὁδοὶ εἶναι ἀθλιώταται, ἐξαιρέσει τῆς κεντρικῆς λεωφόρου. Ἡ μεταξὺ τῶν χειμάρρων Κουργκοὺν καὶ Ἰμαρὲτ τουρκικὴ συνοικία Τσαρσὶ μαχαλᾶ εἶναι ἡ ἀθλιωτέρα τῆς πόλεως, παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν, ἧς τὰ τείχη σῴζονται ἠρειπωμένα. Περὶ τὸ ἀκρωτήριον Καλμὲκ ἦτο ἡ εὐρωπαϊκὴ συνοικία, κέντρον τῶν Εὐρωπαίων ἐμπόρων, ταύτην δὲ περιέβαλλεν ἡ ἑλληνική, κατέχουσα τὸ βόρειον καὶ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως. Αἱ οἰκίαι τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι παλαιοῦ ῥυθμοῦ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξύλιναι καὶ πλινθόκτιστοι, πλὴν τῆς περιοχῆς τοῦ Μπὸζ-τεπέ, ἔνθα αἱ οἰκίαι εἶναι νέου ῥυθμοῦ καὶ λιθόκτιστοι. Ἡ πόλις ἔχει ἄφθονα καὶ ὡραῖα πόσιμα ὕδατα, τὰ δὲ μεταλλικὰ τῆς Κεσάρνας εἶναι ἐφάμιλλα τῶν ὑδάτων τοῦ Βισύ. Τὸ κλῖμα τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ λίαν ὑγρόν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος (Ἰανουάριος—Μάρτιος) βρέχει συνεχῶς, κατὰ τὸ ἔαρ δὲ πυκνὴ ὁμίχλη καλύπτει τὴν πόλιν καὶ τὰ πέριξ. Ἡ χιὼν εἶναι σπανία.

Ἡ πόλις διασῴζει μέχρι σήμερον πολλὰ χριστιανικὰ μνημεῖα. Ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως σῴζονται ἐπίσης ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σο-

Digitized by Google

φίας, ἤδη ἐγκαταλελειμμένον τζαμίον, κτίσμα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, πιθανῶς τοῦ Μανουὴλ Α', κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, παρ' αὐτὴν δὲ καὶ τετράγωνον κωδωνοστάσιον. Ἐπίσης τὸ Γενὶ Τζουμᾶ τζαμί, πρώην βυζαντινὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου, μεταβληθεῖσα εἰς τζαμὶ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', ὅστις κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως (1461) προσηυχήθη ἐν αὐτῷ. Τὸ Ὀρτὰ Χισὰρ τζαμί, περικαλλὲς οἰκοδόμημα μὲ στέγην ἐκ χαλκοῦ, εἶναι ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Χρυσοκεφάλου, ἀποκληθείσης οὕτως ἐκ τοῦ πλουσίου διακόσμου τῆς κεφαλῆς τῆς εἰκόνος. Ἐντὸς σπηλαίου, ἐπὶ τοῦ Μπὸζ-τεπέ, καθὼς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, εἶναι ἡ ἀρχαία μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Θεοσκεποῦς. Ὑπάρχει ἐπίσης τὸ Ἰμαρὲτ τζαμί, ὡραῖον τέμενος. ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων τῶν Κομνηνῶν, ἡ μονὴ Σουμελᾶ κ. ἄ.

Ἡ πόλις ἔχει καὶ νεώτερα ἄξια λόγου οἰκοδομήματα: τὸ διοικητήριον, 10 ἐκκλησίας, 19 τεμένη, διάφορα σχολεῖα, θέατρον, τρεῖς κινηματογράφους ὡραιοτάτους λουτρῶνας κλπ. Ἐπὶ μικρᾶς γλώσσης γῆς τῆς βορείου παραλίας ἦτο τὸ κτήριον τῆς ἑλληνικῆς μητροπόλεως, ἀπὸ δὲ τοῦ 1902 ἐλειτούργει ἐντὸς τῆς πόλεως ἐν περικαλλεῖ κτηρίῳ τὸ φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος, στεγάζον γυμνάσιον, ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ δημοτικόν.

Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Καλμὲκ καὶ Ἀλόσα, εἶναι τεχνητὸς καὶ οὐχὶ ἀσφαλὴς εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους. Μικρὰ προβλὴς ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Καλμέκ, ἐφ' οὗ φάρος τοῦ λιμένος (πλάτ. 41° 1' Β., μῆκ. Ἀν. ἀπὸ Γκρήνουϊτς 39° 42' 58''), ὁρατὸς ἀπὸ ἀποστάσεως 16 μιλίων, περιστροφικός, ἐκτελῶν μίαν στροφὴν ἀνὰ 20'', τὸ πυροβολεῖον καὶ τὸ Γκιουζὲλ σεράϊ ἀναγόμενον εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν καὶ χρησιμοποιούμενον σήμερον ὡς στρατὼν πυροβολικοῦ. Μικρὸς ἐπίσης λιμενοβραχίων ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀλόσα. Γενικῶς ὁ λιμὴν εἶναι ἀβαθὴς ἕνεκα τῆς ἰλύος, ἣν παρασύρει ὁ χείμαρρος Ντεϊρμὲν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ μεγάλα ἀτμόπλοια ἐν καιρῷ μὲν γαλήνης ἀγκυροβολοῦσιν ἔξωθεν τοῦ λιμένος, ἐν τρικυμίᾳ δὲ καταφεύγουσιν εἰς Πολὰτ-Χανέ. Ὁ λιμὴν διαθέτει περὶ τὰς 400 λέμβους, ἱκανὸν ἀριθμὸν φορτηγίδων, 15—20 ρυμουλκὰ καὶ περὶ τὰ 100 ἱστιοφόρα. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Τραπεζοῦντος καταπλέουσι κατ' ἔτος 1000 πλοῖα χωρητικότητος 600.000 τόννων, πρὸ τοῦ 1922 δὲ κυριαρχοῦσα σημαία ἦτο ἡ ἑλληνική

Ἡ Τραπεζοῦς εἶναι κυρίως πόλις ἐμπορική, σπουδαῖον διαμετακομιστικὸν κέντρον ἐμπορευμάτων μετὰ τῆς Περσίας διὰ τῆς Ἐρζεροὺμ καὶ ἐπίνειον τῆς Ἐρζερούμ, τοῦ Ἐρζιντζὰν καὶ Βάν, ἡ δὲ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἀπὸ Τραπεζοῦντος εἰς Ἐρζεροὺμ συντηρεῖται πάντοτε εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ἀντεπροσώπευε περὶ τὰ 50.000.000 φράγκα ἐτησίως, τὸ δὲ μετὰ τῆς Περσίας διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον 12 000 000. Κυριώτερα ἐξαγόμενα προϊόντα εἶναι ὀπῶραι διάφοροι, καπνός, ᾠά, ξυλεία, μέταλλα, ἀκατέργαστα καὶ κατειργασμένα δέρματα, ὑφάσματα μεταξωτὰ καὶ βαμβακερά.

Μεγάλη βιομηχανία δὲν ὑπάρχει. Ἐκ τῶν τεχνῶν ἤκμαζον ἐν αὐτῇ ἡ χρυσοχοΐα, ἡ λεπτουργική, ἡ ὑφαντουργική, ἡ βυρσοδεψία καὶ ἡ ναυπηγικὴ πάσης χωρητικότητος ἱστιοφόρων. Πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχουσι περὶ τὰ 25 προάστια καὶ θέρετρα, ἐν οἷς τά: *Σοοὺκ-Σοῦ, Κανλικᾶ, Κιρὲτςχανέ, Ζιλμερά, Κιθάραινα, Ἀργαλῆ, Καρλούκ, Τσαγγαρῆ, Ἀγρίδιον, Χωλομάννα, Χότσι, Γιέμουρα, Κούγλα, Βόνος, Κόχαλη, Σιάνα, Σαμάρουξα, Κοιλάδι, Ὄλασσα, Καποῦ-κιοΐ, Μεσαρέα* κ. ἄ. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο λίαν προηγμένη ἐμπορικῶς καὶ πολιτικῶς, συνετήρει δὲ ναοὺς καὶ σχολεῖα.

Ν. Φ.

Μνημεῖα Τραπεζοῦντος. Ἡ σημερινὴ Τραπεζοῦς, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον εὐημερίαν καὶ πρόοδόν της κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἔχει ἐλάχιστα ἴχνη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὴν ἀρχαιολογικήν της φήμην ὀφείλει εἰς τὰς βυζαντιακὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς ὁποίας καὶ μόνον συναντᾷ τις τὰ ἐλάχιστα λείψανα τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ ἡ ρωμαϊκὴ τέχνη δὲν ἤκμασαν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Πόντου. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις μαρμάρου. Εἰδικῶς περὶ τῆς Τραπεζοῦντος ὁ Ἀρριανὸς μαρτυρεῖ ὅτι τὰ θρησκευτικὰ μνημεῖα εἶναι ὡς πρὸς τὴν τέχνην χονδροειδῆ. Ἐπισκεφθεὶς αὐτὴν ἔγραφεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀδριανὸν ὅτι οἱ μὲν βωμοὶ καὶ τὰ ἱερὰ τῶν θεῶν ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἐκ λίθου τραχέος. Αἱ ἐπιγραφαὶ ὄχι μόνον δὲν εἶχον γράμματα εὔδηλα, ἕνεκα τῆς ἀπειροκαλίας τῶν χαρακτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐσφαλμέναι ἦσαν, διότι ἐχαράσσοντο ὑπὸ βαρβάρων καὶ ὄχι Ἑλλήνων τεχνιτῶν. Βαρέως φέρων τὸ πρᾶγμα ὁ Ἀρριανός, ὑπέδειξε τὴν ἀντικατάστασιν τῶν βωμῶν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μαρμάρου καὶ τὴν ἐκ νέου χάραξιν ἐπιγραφῶν διὰ γραμμάτων εὐσήμων. Οἱ λατρευόμενοι θεοὶ ἦσαν, κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν νομισμάτων, ὁ Ἑρμῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνηγέρθη ναὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, καθ' ὃν χρόνον καὶ εἰς τὸν ἥρωα Φιλήσιον, ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ ἕλκοντα τὴν καταγωγήν, ὁ Σέραπις, ὁ Διόνυσος καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν πολιοῦχος τῆς πόλεως Μίθρας, θεὸς περσικῆς καταγωγῆς, τοῦ ὁποίου ἡ εἰκὼν συχνὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰ νομίσματα τῆς πόλεως, Τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ τούτου εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου Μιθρίου λόφου, κειμένου ἀνατολικῶς τῆς πόλεως καὶ δεσπόζοντος αὐτῆς. Εἶναι ὁ σήμερον τουρκιστὶ λεγόμενος Boz - Tépé. Ὁ Ἀρριανὸς ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀδριανὸν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἑρμοῦ ὅτι ἦτο ἀρκετὰ ὡραῖος ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως, ἀλλ' ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ καὶ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν δὲν εἶχε καὶ ἀσύμμετρον πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ ναοῦ ἦτο. Προέτρεπε δὲ αὐτὸν νὰ στείλῃ καὶ τοῦ Ἑρμοῦ ἄγαλμα

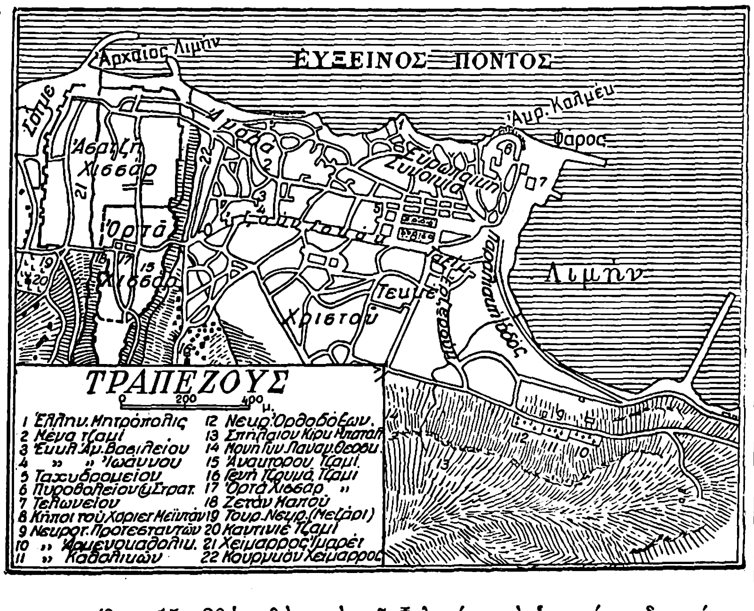

καθὼς καὶ τοῦ Φιλησίου, μὲ ὡρισμένας διαστάσεις καὶ ἄξια λόγου ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως.

Ὅτε βραδύτερον ἐθριάμβευσεν ὁ Χριστιανισμός, οἱ εἰδωλολατρικοὶ ναοὶ ἀφιερώθησαν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν. Εἰς τὸν ἐξαφανισμὸν τῶν ἀρχαίων ἐν γένει μνημείων τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας συνετέλεσαν οὐχὶ αἱ ἔφοδοι τῶν βαρβάρων οὐδὲ ἡ ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἡ τάσις τῶν Κομνηνῶν νὰ κατασκευάζουν οἰκοδομὰς πομπώδεις καὶ ἐπιδεικτικάς. Ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορα· πιθανὸν νὰ ἐκρύπτοντο εἰς τὰς μὲ παχεῖς τοίχους ἐπάλξεις τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ κάτω ἀπὸ τὰς βυζαντινὰς Ἐκκλησίας πιθανώτατα ὑπάρχουν τὰ θεμέλια τῶν ἀρχαίων ναῶν. Βλέπει τις ἀκόμη λείψανα ἀρχαῖα χρησιμοποιηθέντα ὡς οἰκοδομήσιμος ὕλη κατὰ τὸν μεσαίωνα. Δύο μεγάλοι ἰωνικοὶ κίονες ὑποβαστάζουν τὴν στέγην καὶ δύο ἄλλοι τὸν νάρθηκα τῆς ἀρχαίας καθεδρικῆς Ἐκκλησίας Παναγίας τῆς Χρυσοκεφάλου, ἡ ὁποία ἱδρύθη μὲν ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀνεκαινίσθη δὲ καὶ ἐπεκλήθη οὕτω ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν, διὰ τὸν πλούσιον διάκοσμον τῆς κεφαλῆς τῆς εἰκόνος. Μεταтραπεῖσα εἰς τέμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὠνομάσθη Beyuk tzami. Ἡ ἐκκλησία αὕτη πιθανώτατα ἱδρύθη εἰς τὴν θέσιν ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ. Τρεῖς ἄλλοι κίονες, προερχόμενοι ὁμοίως ἀπὸ ἀρχαῖον ναόν, κοσμοῦν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ὁμοίως ἓν κιονόκρανον καὶ δύο κίονες ἐκ μαύρου μαρμάρου ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὸν κομψὸν νάρθηκα τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ὡραιότερον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Κομνηνῶν. Ἱδρύθη κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Α' (1241—1263) καὶ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἀναμφισβήτητον τῶν πλουσίων πόρων τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀνεπτυγμένης καλλιτεχνίας ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ ζωγραφικῇ. Ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν εἰκόνων τῆς ἐκκλησίας, ὑπῆρχε καὶ ὡραία εἰκὼν τοῦ Μανουήλ. Αἱ τοιχογραφίαι αὗται ἐσῴζοντο μέχρι τοῦ 1866, ὅτε ἐξηλείφθησαν κατὰ τὰς γενομένας ἐπισκευὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἄλλα μνημεῖα τῆς περιόδου τῶν Κομνηνῶν εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ πολιούχου Ἁγίου Εὐγενίου, κτισθεῖσα ἐπὶ Ἰωάννου Β' καὶ μετατραπεῖσα εἰς τέμενος μουσουλμανικόν, μὲ τὸ ὄνομα Yeni tzouma tzami, διότι ἐδῶ τὸ πρῶτον, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος, προσηυχήθη ὁ Μωάμεθ Β', ἔπειτα ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Φιλίππου καὶ ἡ ἐκκλησία Παναγίας τῆς Θεοσκεπάστου, ἐντὸς βράχου, τῆς ὁποίας αἱ τοιχογραφίαι, ἐξαφανισθεῖσαι κατὰ μίαν ἐπισκευήν, ἦσαν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἡ ἐκκλησία ἀνῆκεν εἰς μονὴν γυναικείαν, κειμένην εἰς τὴν ἀπότομον πλευρὰν τοῦ Boz-Tépé. Τὸ σπήλαιον, τοῦ ὁποίου αἱ ἐσωτερικαὶ παρειαὶ εἶναι ἐν μέρει σκεπασμέναι ἀπὸ τοῖχον στολισμένον μὲ ἁγιογραφίας, εἶναι κοιλότης ἀκανόνιστος εἰκοσιπέντε περίπου ποδῶν βάθους καὶ ὕψους τεσσάρων. Ἐκ τοῦ σπηλαίου ἀναβλύζει ὕδωρ διαυγέστατον. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ εἰδωλολατρικοῦ ἱεροῦ ἄντρου ἀφιερωμένου εἰς τὸν Μίθραν, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς τὸ συναξάριον τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι πιστοὶ τοῦ Μίθρα ἀφιέρωνον εἰς αὐτὸν ὡς ἱερὰ λατρείας κατ' ἐξοχὴν σπήλαια, ὅθεν ἀνέβλυζεν ὕδωρ.

Ἄλλα σπήλαια εὑρίσκονται εἰς τὸν πελώριον βράχον μὲ κάθετον σχεδὸν τομήν, ὁ ὁποῖος δεσπόζει τοῦ ἑλληνικοῦ νεκροταφείου, ὅπου ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σάββα, ὑπόλειμμα μεσαιωνικῆς ὁμωνύμου μονῆς. Τὰ σπήλαια, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον ἔχει εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα ἁγιογραφίας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἦσαν ἀρχαῖοι τάφοι, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ ὡς κελλία τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Σάββα κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Γράμματα καὶ παιδεία. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς παιδείας ἐξεταζομένη ἡ Τραπεζοῦς, παρουσιάζει μίαν σκοτεινὴν περίοδον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως μέχρι τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος. Οὐδεὶς λόγιος Τραπεζούντιος ἀναφέρεται κατὰ τὸ μακρότατον τοῦτο χρονικὸν διάστημα. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀρριανοῦ ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο βάρβαροι τεχνῖται πρὸς χάραξιν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν εἶναι ἀπόδειξις ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ τῆς ἀδιαφορίας τῶν Τραπεζουντίων περὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, ἀσχολουμένων μόνον εἰς τὸ ἐμπόριον. Μόνον κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἀναφέρεται ἡ σχολὴ τοῦ Τυχικοῦ, ὅπου ἐδιδάσκοντο πρὸ πάντων τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ ἀστρολογία. Τὸν ΙΑ' αἰῶνα διαπρέπει εἰς τὴν παιδείαν ἡ ὀνομαστὴ οἰκογένεια τῶν Ξιφιλίνων, τῆς ὁποίας ὁ διασημότερος γόνος ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Ξιφιλῖνος, κάτοχος ποικίλης παιδείας, συγγραφεὺς θεολογικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ νομικῶν συγγραμμάτων καὶ διαπρεπὴς οἰκουμενικὸς πατριάρχης τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐτοκρατορίας οἱ Κομνηνοὶ παντοιοτρόπως ἐπροστάτευσαν καὶ προήγαγον τὴν παιδείαν, εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς ὁποίας συνετέλεσαν καὶ οἱ λόγιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ καταφυγόντες ἐνταῦθα μετὰ τὴν φραγκικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 1204. Εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἀνήκουν ὁ σκευοφύλαξ Λάζαρος, ὁ χρονογράφος Μιχαὴλ Πανάρετος, ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Ἰωσήφ, ὁ ἰατροφιλόσοφος Γεώργιος Ἀμιρούτσης καὶ ὁ πολυγραφώτατος Βησσαρίων, μητροπολίτης Νικαίας καὶ μετέπειτα καρδινάλιος τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἡ παιδεία κατέπεσεν. ἀλλ' οὐδέποτε ἔλλειψε παντελῶς. Τῷ 1682 ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινήτου σχολεῖον φέρον τὸ ὄνομα «Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος», τὸ ὁποῖον μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπέβη τὸ πρῶτον πνευματικὸν κέντρον τοῦ Πόντου. Τὸ σχολεῖον συνεπληρώθη εἰς πλῆρες γυμνάσιον λήγοντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὡς ἰσότιμον πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι. Τὸ γυμνάσιον Τραπεζοῦντος ἦτο μοναδικὸν καθ' ὅλον τὸν Πόντον μέχρι τῆς δευτέρας δεκαετηρίδος τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτε ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸ γυμνάσιον Ἀμισοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης κατὰ τὰ ἔτη 1899 μέχρι 1902 ἀνήγειρε δι' ἁδρᾶς δαπάνης πρὸς στέγασιν αὐτοῦ μεγαλοπρεπέστατον κτήριον τετραώροφον, μὲ 40 αἰθούσας. Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐστέγαζε τὸ γυμνάσιον, τὸ σχολαρχεῖον καὶ τὸ δημοτικόν.

Καὶ ὑπὸ δημοσιογραφικὴν ἔποψιν ἡ Τραπεζοῦς δὲν ὑστέρησε. Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξεδόθησαν ἀλληλοδιαδόχως δύο περιοδικά, ὁ «Εὔξεινος Πόντος» καὶ ὁ «Ἀστὴρ Πόντου», εἰς τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Κ' οἱ «Κομνηνοί». Καὶ ἑβδομαδιαῖαι ἐφημερίδες ἐξεδίδοντο ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη, ὡς ὁ «Φάρος τῆς Ἀνατολῆς» καὶ ἡ «Ἐποχή».

Ἡ ἐκκλησία Τραπεζοῦντος. Ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη πολὺ ἐνωρὶς εἰς τὸν Πόντον, ἐκ τῶν πρώτων δὲ ἐδέχθη τὸν σπόρον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἡ Τραπεζοῦς ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, κατὰ τὴν παράδοσιν. Πρῶτος ἐπίσκοπος αὐτῆς ἀναφέρεται ὁ Εὐγένιος, ὅστις ἐμαρτύρησε κατὰ τὸν μέγαν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμόν. Ὡς πρῶτος μάρτυς τῆς πόλεως ὁ ἅγιος Εὐγένιος ἀνεκηρύχθη καὶ πολιοῦχος αὐτῆς ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν. Εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν σύνοδον, τῷ 325 μ. Χ., ἡ ἐκκλησία Τραπεζοῦντος ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Δόμνου, εἰς

Digitized by Google

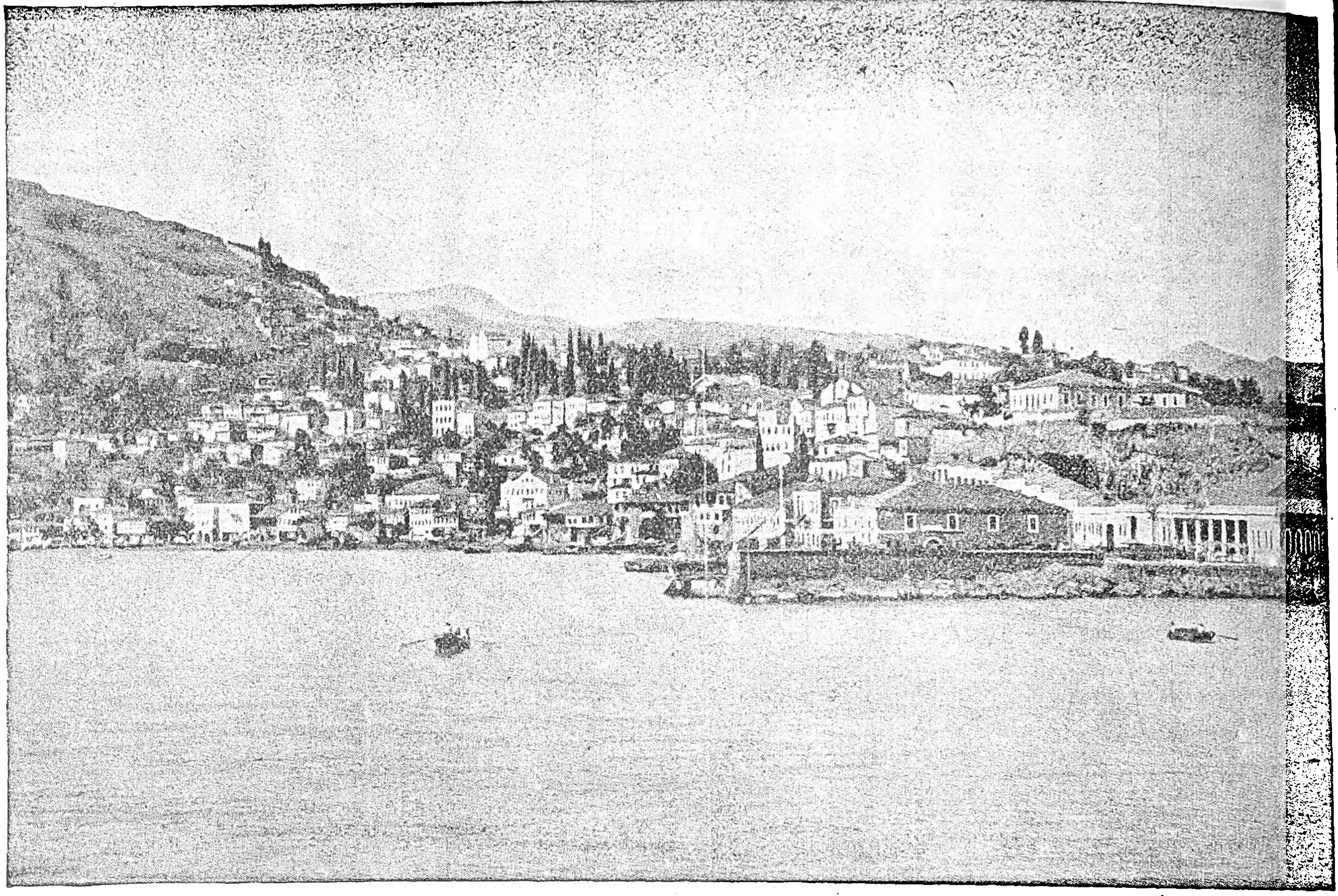

Γενικὴ ἄποψις τῆς Τραπεζοῦντος.

τὴν Β', τῷ 381 μ. Χ., ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Α', εἰς τὴν Δ'. τῷ 451 μ. Χ, ὑπὸ τοῦ Ἀρταβίου, ἔχοντος τὸν τίτλον ὑπερτίμου τῶν ὑπερτίμων καὶ ἐξάρχου τῶν ἐξάρχων τῆς ποντικῆς διοικήσεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς, εἰς δὲ τὴν Ζ', τῷ 680 μ. Χ., ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου. Ἕνεκα τοῦ πολιτικοῦ ἀξιώματος τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἑξῆς καὶ ἡ ἐκκλησία, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ὑπερεῖχε τῶν περιοίκων ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπέκειντο εἰς αὐτὴν ὡς εἰς μητρόπολιν. Κατὰ τὴν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ γενομένην διοικητικὴν διαρρύθμισιν τῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἡ μητρόπολις Τραπεζοῦντος κατεῖχε τὴν λε' θέσιν ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτῶν, ἔχουσα 15 ἐπισκοπὰς ὑποκειμένας εἰς αὐτήν, ἤτοι: Χεριάνων, Χαμουζούρ, Χαλαίου, Παΐπερ, Κεραμέων, Λερίου, Βιζάνων, Σακάβου, Τοχαρτζίτζου, Τοχαντιέρτζ, Συλνουτοῦ, Φασιανῆς, Σερμάτζου, Ἀνδάκτων καὶ Ζαριμάτεων, ἐτιτλοφορεῖτο δὲ ὁ μητροπολίτης ἔξαρχος καὶ ὑπέρτιμος πάσης Λαζικῆς.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπὶ Ἰωάννου Β, ἔγινεν οὐσιώδης μεταβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν Τραπεζοῦντος ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως. Τῷ 1282 ὁ Ἰωάννης, μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα Μιχαὴλ Παλαιολόγου Εὐδοκίαν καὶ συνεβιβάσθη ὁριστικῶς μὲ τὴν βυζαντιτὴν αὐλὴν ὡς πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν τίτλον καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔμβλημα, τὰ ὁποῖα διεξεδίκουν καὶ οἱ Κομνηνοὶ Τραπεζοῦντος, δεχθεὶς εἰς τὸ ἑξῆς νὰ φέρῃ μονοκέφαλον ἀετὸν ἀντὶ δικεφάλου καὶ νὰ τιτλοφορῆται αὐτοκράτωρ ὄχι Ρωμαίων, ἀλλὰ πάσης Ἀνατολῆς, Ἰβήρων καὶ Περατίας. Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἔγινε καὶ ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία Τραπεζοῦντος ἀνεγνωρίσθη ὡς ἡμιαυτοκέφαλος. Παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν τὸ προνόμιον νὰ διορίζῃ τοὺς ὑποκειμένους ἐπισκόπους καὶ νὰ διοικῇ τὰς ἐπισκοπὰς κατὰ βούλησιν καὶ νὰ ἐκλέγῃ τὸν μητροπολίτην ἐκ τῶν κληρικῶν Τραπεζοῦντος. Οὗτος ὅμως μετέβαινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐχειροτονεῖτο ἐκεῖ. Τοῦτο ἀπετέλει τὸν πνευματικὸν δεσμὸν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον. Τὴν συνοδικὴν ταύτην πρᾶξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐπεκύρωσαν καὶ οἱ δύο αὐτοκράτορες. Καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας πάλιν ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἐξελέγετο ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχειροτονεῖτο ἐκεῖ. Οὗτος εἶχε καὶ τὸ προνόμιον, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ μητροπολίτου Καισαρείας, πρώτης μητροπόλεως τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, νὰ ἐπέχῃ καὶ θέσιν αὐτοῦ εἴτε εἰς τὰς συνεδρίας τῶν συνόδων εἴτε εἰς τὴν χοροστασίαν τῶν ἀρχιερέων. Τὸ προνόμιον τοῦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δὲν ἐτηρεῖτο καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἔπεμπε μητροπολίτας κατὰ βούλησιν. Τελευταῖος μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ὑπῆρξεν ὁ Χρύσανθος Φιλιππίδης, ὁ καὶ νῦν φέρων τὸν τίτλον τοῦ Τραπεζοῦντος καὶ διαμένων ἐν Ἀθήναις ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπαρχία Τραπεζοῦντος. Ἡ ὅλη ἐπαρχία Τραπεζοῦντος πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶχεν 80.000 Ἑλλήνων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν 15 000 ἀπετέλουν τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Τραπεζοῦντος, αἱ δὲ λοιπαὶ 65 000 ἀπετέλουν τὸν πληθυσμὸν τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῆς ἐπαρχίας, ὀνομαζομένων ὡς ἑξῆς: *Τρίπολις, Ρίζαιον ἢ Ριζοῦς. Σούρμαινα, Κοντοῦ, Καπίκιοϊ, Ἔντιμοι, Ὄλασα, Χατζάβερα, Κοσμᾶ, Ματζερά, Οὐρογενῆ, Ὀχτσά, Μακομενάντων, Ζερφιρῆ, Δυύρχα, Κοιλάδι, Σαμάρουξα, Χολομάνα, Ἀργαλῆ, Ἀγρίδι, Πολίτα, Κανλικᾶ, Κιρισχανέ, Πλάτανοι, Καρτσέοι, Καλονεννᾶ, Καλιερᾶ, Μερσίνη, Φισερά, Φραγκουλάντων, Κιθάραινα, Ζιλμερά, Μεσαρέα, Μούντα, Καλεμένι, Κερασέα, Κούχλα, Ἀμπέλια, Κογκᾶ, Γιαλός, Κουερά, Βόνος, Κόχαλη, Ζουρέλι, Κοφκία, Ζησινόν, Ἀργάλια, Σαράχο, Χόπα, Μέσονα Κελόνιτσα, Χαλανική, Χουμουρκιάντων, Καρακαντζῆ, Μεξεζῆ, Τσικολῆ, Ἀσοῦ, Τσίτα.* Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ἠσχολοῦντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, μερικοὶ δὲ καὶ ἀπεδήμουν εἰς τὴν Ρωσίαν ἢ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀσκοῦντες ἐκεῖ βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν (1923) οἱ ἐναπομείναντες κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας προσέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ πόλις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἀναφέρει αὐτήν, ἦτο ἀποικία τῆς Σινώπης. Ἄγνωστος εἶναι ὁ χρόνος τῆς ἱδρύσεώς της, ἄγνωστον εἶναι ἐπίσης ἂν ὑπῆρξε νέον ἵδρυμα τῶν Σινωπέων ἢ προϋπῆρχε πολίχνη τις, τὴν ὁποίαν κατέλαβον οὗτοι ἢ διὰ τῆς βίας ἢ εἰρηνικῶς, συμβιβασθέντες πρὸς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, τοὺς ὁποίους βαθμηδὸν ἐξηλλήνισαν, ὡς συνέβη καὶ εἰς τὴν Σινώπην. Δὲν γνωρίζομεν ἐπίσης καὶ πόθεν τὸ ὄνομα *Τραπεζοῦς*. Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει ὅτι προηγουμένως ὠνομάζετο *Οἰζηνίς*, κατόπιν δὲ προσέλαβε τὸ νέον ὄνομα, ὁ δὲ Παυσανίας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ τῆς Πελοποννήσου Τραπεζοῦντος, ἐξαναγκασθέντες ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἀρκάδων νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα των, περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ, ἔπλευσαν εἰς Τραπεζοῦντα τοῦ Πόντου, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι τοὺς ἐδέχθησαν εὐχαρίστως ὡς συμπολίτας, διότι ἦσαν καὶ αὐτοὶ ἄποικοι ἐκ τῆς ἰδίας ἐν Ἀρκαδίᾳ μητροπόλεως. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχουν τὰ τοῦ ὀνόματος, βέβαιον εἶναι ὅτι τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὴν φυσικὴν σύστασιν τῆς τοποθεσίας τῆς πόλεως.

Μικρὰ πολίχνη κατ' ἀρχὰς ἡ Τραπεζοῦς, ἱδρύθη μᾶλλον ὡς ἐμπορικὴ ἀγορὰ ὑπὸ τῶν Σινωπέων, ἐμπορευομένων μὲ τοὺς ἡμιαγρίους λαοὺς τοὺς κατοικοῦντας πέριξ, εἰς τὴν παράλιον χώραν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἐν τούτοις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποβῇ πόλις ἀνθηρά, κόψασα καὶ ἴδιον νόμισμα κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ πόλις ἐπλήρωνεν εἰς τὴν μητρόπολιν Σινώπην φόρον, ὄχι ὑποτελείας, ἀλλὰ ἠθικοῦ δεσμοῦ πρὸς αὐτήν, καθὼς ἐπλήρωνον αὐτὸν καὶ αἱ ἄλλαι δύο ἀποικίαι Κερασοῦς καὶ Κοτύωρα. Ἐκδήλωσιν τοῦ ἠθικοῦ τούτου δεσμοῦ ἀπετέλει καὶ ἡ παραμονὴ ἐνταῦθα ἁρμοστοῦ τῆς μητροπόλεως μέχρι τῶν χρόνων τοὐλάχιστον τοῦ Ξενοφῶντος. Κατὰ τὰ ἄλλα, ἡ Τραπεζοῦς ἦτο ἀνεξάρτητος καὶ ἐκυβέρνα ἐλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτήν. Καὶ ἡ περσικὴ κυριαρχία δὲν ἔφθανε μέχρις ἐδῶ, ἀφοῦ καὶ οἱ περίοικοι καὶ οἱ μεσημβρινώτεροι βάρβαροι λαοί, Κόλχοι καὶ Χαλδαῖοι καὶ ἄλλαι φυλαί, δὲν ἀνεγνώριζαν αὐτήν, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Ξενοφῶν. Καὶ στερούμεθα μὲν μαρτυριῶν περὶ τοῦ εἴδους τοῦ πολιτεύματός της, δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι ἦτο δημοκρατικόν, καθὼς καὶ τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν ἄλλων ἰωνικῶν πόλεων. Ἡ ἀφήγησις τοῦ Ξενοφῶντος περὶ τῆς ἀποσταλείσης εἰς αὐτὸν πρεσβείας ἐκ Σινώπης, ὅτε εὑρίσκετο εἰς τὰ Κοτύωρα, δὲν ἀφήνει καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τούτου.

Ἡ Τραπεζοῦς ἐδέχθη εὐχαρίστως τοὺς μυρίους τοῦ Ξενοφῶντος, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἐδῶ τριάκοντα ἡμέρας, κατασκηνοῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς πέριξ κώμας τῶν Κόλχων. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ Τραπεζούντιοι ὄχι μόνον ἀγορὰν παρεῖχον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ξένια ἔδιδον, βοῦς καὶ ἄλευρα καὶ οἶνον, κατὰ προτροπὴν δὲ αὐτῶν οἱ στρατιῶται τοῦ Ξενοφῶντος ἔκαμαν ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν πρὸς μεσημβρίαν ἐχθρῶν των Δριλῶν. Καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των, ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεχώρησαν εἰς αὐτοὺς πλοῖα πρὸς μεταφορὰν εἰς Κερασοῦντα καὶ Κοτύωρα τῶν ἀσθενῶν, γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ὁδοποιηθῇ ἡ μεταξὺ Τραπεζοῦντος καὶ Κερασοῦντος ἀπόστασις ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν βαρβάρων κατοίκων, πρὸς εὐκολωτέραν μετάβασιν ἐκεῖ τῶν μυρίων. Ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως ὡρίσθη ὁ Τιμησίθεος, γνώστης τῆς γλώσσης τοῦ βαρβάρου τούτου λαοῦ, ὡς διερμηνεὺς εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν σχέσεις τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Ξενοφῶντος μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του δὲν γνωρίζομεν τίποτε περὶ Τραπεζοῦντος. Τὸ μόνον, ὅπερ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, εἶναι ὅτι ἀπέλαυεν

Digitized by Google

εἰρήνης, διότι ἡ μὲν περσικὴ κυριαρχία ἦτο σκιώδης καὶ ἀνεπαίσθητος, οἱ δὲ ἀγῶνες τῆς μακεδονικῆς ἐποχῆς, διεξαχθέντες εἰς ἄλλα πεδία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἡσυχίαν αὐτῆς. Κρίνοντες δὲ ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ ὡραῖα νομίσματα τῆς περιόδου αὐτῆς, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἔφθασεν εἰς ἀρκετὴν ἐμπορικὴν καὶ πολιτικὴν ἀκμήν.

Κατὰ τοὺς μιθριδατικοὺς πολέμους ἡ Τραπεζοῦς ἦτο ἐλευθέρα καὶ μᾶλλον σύμμαχος τῆς Ρώμης. Ἡ πολιτικὴ δεξιότης τῶν Ρωμαίων στρατηγῶν κατώρθωσε νὰ κρατῇ τὴν πόλιν μὲ τὸ μέρος των. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ μιθριδατικοῦ κράτους καὶ τὴν πλήρη ἐπικράτησιν τῶν Ρωμαίων ἐν Πόντῳ, διενεμήθη τοῦτο εἰς ἡγεμόνας ὑποτελεῖς τῆς Ρώμης. Τότε ἡ Τραπεζοῦς μετὰ τῆς περιοίκου χώρας τῶν Κόλχων καὶ τῶν ὑπερκειμένων βαρβάρων περιῆλθεν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Πολέμωνος καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου τῆς συζύγου του Πυθοδωρίδος.

Ἡ μεγάλη ἀκμὴ καὶ ἀνάπτυξις τῆς Τραπεζοῦντος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, καὶ πρὸ πάντων ἀφότου οἱ Ρωμαῖοι ἐπεξέτειναν τὰς κατακτήσεις των μέχρι τῆς Ἀρμενίας, κατεσκεύασαν τὴν πρὸς τὰ Σάταλα τῆς Ἀρμενίας ὁδὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰσέδυσαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου. Διαρκούσης τῆς ἐκστρατείας τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἡ Τραπεζοῦς ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς βάσις ἐφοδιασμοῦ τῆς στρατιᾶς των. Αὐτὴν ἐπίσης ἐχρησιμοποίουν καὶ αἱ λεγεῶνες τῆς Καππαδοκίας. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι ἐνταῦθα ἐλάχισται ἐπιγραφαὶ τῆς προβυζαντινῆς περιόδου εἶναι λατινικαὶ καὶ στρατιωτικῆς φύσεως. Ἡ στρατηγικὴ ἀξία της ὑπῆρξεν αἰτία νὰ ὁρισθῇ ὡς λιμὴν σταθμεύσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, καὶ ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος εἶχε μέτριον καὶ οὐχὶ πολὺ ἀσφαλῆ λιμένα, πολὺ δὲ κατώτερον τοῦ λιμένος τῆς Ἀμισοῦ, κατόπιν ὑπερέβη ἐκεῖνον κατὰ πολὺ καὶ ἀπὸ ἐμπορικῆς καὶ ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως. Ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον ἔδειξαν δι' αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, περισσότερον δὲ ἀπὸ ὅλους ἐτίμησεν αὐτὴν ὁ φιλέλλην Ἀδριανός, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπεσκέφθη αὐτὴν τῷ 124 μ. Χ. καὶ ἀνεδείχθη μέγας αὐτῆς εὐεργέτης, κατασκευάσας λιμενοβραχίονας πρὸς ἀσφαλῆ διαμονὴν τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ πολεμικοῦ στόλου καὶ ἀνεγείρας ναοὺς καὶ ἄλλα δημόσια κτήρια, συντελέσαντα πολὺ εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς πόλεως. Ἡ πόλις εὐγνωμονοῦσα ἀνήγειρεν εις αὐτὸν ἀνδριάντα εἰς περίβλεπτον ἐπὶ τῆς παραλίας μέρος. Οι σύγχρονοι ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦν τὴν Τραπεζοῦντα πόλιν ἔνδοξον καὶ λαμπράν, ἐπιφανῆ, μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, ἐλευθέραν καὶ αὐτόνομον. Ὁ τελευταῖος χαρακτηρισμὸς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Τραπεζοῦς, παρὰ τὴν προσάρτησίν της εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, διεσῴζε τὴν αὐτονομίαν της καὶ ἐκυβερνᾶτο κατὰ τὸ πάτριον πολιτικὸν σύστημα.

Τὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τῆς πόλεως ἀνέκοψαν πρὸς καιρὸν δύο δυσάρεστα γεγονότα. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου καὶ τοῦ ἀντιπάλου του Νίγρου τῷ 205 μ. Χ., ἡ Τραπεζοῦς, καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας, συνεμάχησε μετὰ τοῦ δευτέρου. Ἀφοῦ δὲ ὁ Σεβῆρος ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως καὶ ἐξώντωσε τὸν ἀντίπαλόν του, ἐτιμώρησεν ὅλας τὰς συμμάχους του ἑλληνικὰς πόλεις. Ἡ Τραπεζοῦς ἔχασε τότε ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ προνόμια τῆς αὐτονομίας της. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅσον καὶ ἂν ἔβλαψε τὴν πόλιν ἀπὸ ἀπόψεως διοικητικῆς, ἦτο ἐν τούτοις μηδαμινὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἑπόμενον, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς αὐτὴν μεγάλην φθοράν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλεριανοῦ, τῷ 260 μ Χ., ἔθνη βαρβαρικά, ὁρμηθέντα ἐκ Κριμαίας ἐπὶ πολυαρίθμου στόλου, ἐπροξένησαν δεινὴν λεηλασίαν εἰς τὴν ποντικὴν παραλίαν καὶ ἐλθόντες εἰς Τραπεζοῦντα ἐπολιόρκησαν αὐτήν. Οἱ πολέμιοι κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχον καμμίαν ἐλπίδα νὰ κυριεύσουν αὐτήν, προστατευομένην ἀπὸ ὀχυρὰ τείχη. Βραδύτερον ὅμως, παρατηρήσαντες ἀμέλειαν τῆς φρουρᾶς εἰς τὴν φύλαξιν τῶν τειχῶν, διότι οἱ στρατιῶται νομίζοντες αὐτὰ ἀπόρθητα παρεδίδοντο εἰς συμπόσια καὶ διασκεδάσεις, ἔκαψαν τὴν νύκτα δένδρα καὶ στήσαντες ἰκριώματα εἰς τὸ χαμηλότερον καὶ ἀσθενέστερον μερος αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ εἰσπηδήσουν εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ γίνουν ἀμαχητὶ κύριοι αὐτῆς. Ἐπηκολούθησε δεινὴ λεηλασία καὶ καταστροφὴ ὅλων τῶν ὡραίων οἰκοδομῶν καὶ αἰχμαλωσία τῶν κατοίκων. Ἡ συμφορὰ ὑπῆρξε τοσοῦτον μεγαλυτέρα, καθόσον ἡ πόλις ἦτο ὑπερπλήρης ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν περὶ τὴν πόλιν χωρίων, οἱ ὁποῖοι συνέρρευσαν ἐνταῦθα ὡς εἰς καταφύγιον ἀσφαλὲς πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς. Ἡ Τραπεζοῦς κατέπεσεν εἰς πόλιν ἀφανῆ καὶ εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἔμεινε πολλὰ ἔτη. Μόλις ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίνου ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ. Οὗτοι ἀνίδρυσαν αὐτὴν ἐκ τῶν ἐρειπίων της, ἀλλὰ κατέλυσαν τὴν αὐτονομίαν της. Ἠκολούθησε κατόπιν ἡ μοναρχία τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἱδρύθη τὸ ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος μὲ ἕδραν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ Τραπεζοῦς ἀπετέλεσεν εἰς τὸ ἑξῆς ἐπαρχιακὴν πόλιν τοῦ ἀχανοῦς βυζαντιακοῦ κράτους. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀναφέρονται καὶ οἱ ἀνθύπατοι διοικηταὶ τῆς πόλεως, Ἀγρικόλας, Λυσίας καὶ ἔπειτα ὁ Ἀντιβαλιανός, γενόμενος Χριστιανὸς καὶ λαβὼν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Φλαβίαν Ἰουλίαν. Οὗτος φέρεται καὶ ὡς ἱδρυτὴς τοῦ μεγαλυτέρου ναοῦ τῆς πόλεως εἰς τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοκεφάλου. Μετὰ τούτους ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, φημίζεται ὡς διοικητὴς ὁ Κορτίκιος Αὐγουστάλιος, τὸν ὁποῖον οἱ μετέπειτα χρονογράφοι ὀνομάζουν πρῶτον Χριστιανὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος, Κολχίδος, Λαζικῆς, Τσανίκων καὶ Περατίας.

Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ Τραπεζοῦς ἤρχισε νὰ ἀποκτᾷ σπουδαιότητα ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἦτο ἕδρα μιᾶς ποντικῆς λεγεῶνος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ἕως τότε πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Πόντου, ἀποτελοῦντος μίαν ἐπαρχίαν τοῦ κράτους, ἦτο ἡ Νεοκαισάρεια. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅμως ὥρισε πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα. Μετ' ὀλίγον ἐξερράγη ὁ ἑλληνοπερσικὸς πόλεμος καὶ ἡ πόλις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις ὅλων τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ στρατοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ριζοῦντα, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸν δεύτερον σταθμὸν τῆς ἐξορμήσεως τῶν στρατιῶν. Ἐντεῦθεν ὁρμώμεναι αἱ ἑλληνικαὶ στρατιαί, ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Βελισσάριον κατ' ἀρχὰς καὶ Πέτρον κατόπιν, ἐνίκησαν καὶ εταπείνωσαν τοὺς Πέρσας. Ἐπειδὴ δὲ λόγῳ τοῦ πολέμου ὁ Βελισσάριος ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Τραπεζοῦντι, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἡ εὐκαιρία νὰ δείξῃ πολλαχῶς τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν πόλιν. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ ἐκ βάθρων ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Εἰς τὴν θύραν αὐτοῦ ἐσῴζετο μέχρις ἐσχάτων ἡ εἰκὼν τοῦ ἱδρυτοῦ ἐφίππου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Τραπεζοῦς ὑπέστη πολλὰς ζημίας κατὰ τοὺς τότε μεγάλους σεισμοὺς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεκαίνισε τὰ τείχη, ἀνήγειρε τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, συγχρόνως δὲ κατεσκεύασε καὶ νέον ὑδραγωγεῖον, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν λειψυδρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑπέφερον οἱ κάτοικοι.

Μεγαλυτέραν σπουδαιότητα ἀπέκτησεν ἡ Τραπεζοῦς ὅτε, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤρχισαν στενότεραι σχέσεις τῶν ἡμετέρων πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἰβηρίας καὶ Ἀρμενίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἤρχισαν οἱ μεγάλοι ἀγῶνες τοῦ κράτους κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἡ πόλις ἀπέβη τὸ κέντρον τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς λαοὺς τῶν εἰρημένων χωρῶν καὶ ἡ βάσις τοῦ ἐφοδιασμοῦ εἰς τὰς κατὰ τῶν Ἀράβων πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὅτε δέ, κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, τὸ βυζαντινὸν κράτος διῃρέθη εἰς στρατιωτικὰς περιφερείας, τὰ λεγόμενα θέματα, ἡ Τραπεζοῦς ὡρίσθη ὡς ἕδρα τοῦ θέματος Χαλδίας, ὅπερ ἦτο τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον ἀπὸ τὰ τρία θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα διῃρέθη ὁ Πόντος. Οἱ διοικηταὶ τοῦ θέματος, δοῦκες λεγόμενοι καὶ ἐνταῦθα ἑδρεύοντες, ἐτόλμων ἐνίοτε νὰ ἀνακηρυχθοῦν ἀνεξάρτητοι. Εἷς τούτων ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς, ἐπὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118), ἔσωσε τὴν πόλιν ἀπὸ μέγαν κίνδυνον. Οἱ Τοῦρκοι, ἐρημώσαντες τὴν Ἀρμενίαν καὶ Χαλδίαν, ἐπῆλθον καὶ κατὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ θέματος, τῆς ὁποίας κατέλαβον τὰ προάστια. Ὁ Γαβρᾶς τότε, μόλις καταπλεύσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ αὐτοὺς διὰ μόνης τῆς στρατηγικῆς του ἱκανότητος καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν κατοίκων, χωρὶς καμμίαν βοήθειαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπέσπασεν ἀπ' αὐτῶν τὴν πόλιν Παΐπερτ, τὴν ὁποίαν προσήρτησεν εἰς τὸ θέμα του. Ὀλίγον κατόπιν ἀπέκρουσε καὶ τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἐπιδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας Δαβίδ, ὅστις ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ αὐτήν. Βραδύτερον ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς (1118—1143) ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ ἰσχυρὸν σῶμα στρατοῦ εἰς Τραπεζοῦντα κατὰ τοῦ δουκὸς Κωνσταντίνου Γαβρᾶ, ἀνακηρυχθέντος ἀνεξαρτήτου, καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς πόλεως κυριαρχικὰ δικαιώματά του. Ἔκτοτε ἡ πόλις διέμεινεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς μέχρι τοῦ 1204. Τότε, καταλυθέντος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἱδρύθη καὶ εἰς τὸν Πόντον ἰδιαίτερον κράτος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου, υἱοῦ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ. Οὗτος ἐπελθὼν κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος μὲ ὀλίγους ὀπαδοὺς κατέλαβεν αὐτὴν καὶ ἀνεκήρυξε πρωτεύουσαν. Ὁ τελευταῖος διοικητὴς αὐτῆς Νικηφόρος Παλαιολόγος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἀλέξιον ἄνευ ἀντιστάσεως, οἱ δὲ κάτοικοι προθύμως ἐχαιρέτησαν τὸν Ἀλέξιον ὡς νόμιμον κληρονόμον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, διότι ἔφερε τὸ σεβαστὸν ὄνομα τῶν Κομνηνῶν. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος διήρκεσε μέχρι τοῦ 1461 καὶ ἀπετέλεσε καθ' ὅλον τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα ἰσχυρὸν προμαχῶνα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος.

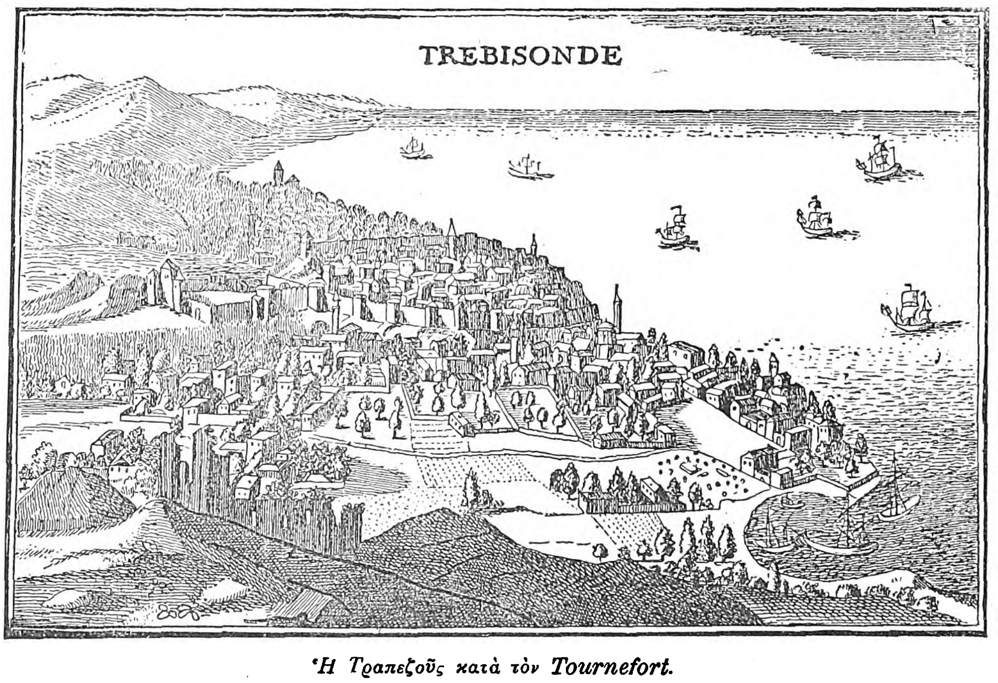

Ἡ Τραπεζοῦς κατὰ τὸν Tournefort.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Τραπεζοῦς ἀπέβη ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἀνατολῆς. Ἤδη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα οἱ Ἄραβες γεωγράφοι Μασουντὶ καὶ Ἰσταχρὶ ὁμιλοῦν περὶ αὐτῆς ὡς σπουδαίου ἐμπορικοῦ κέντρου τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου πολλάκις τοῦ ἔτους ἐγίνοντο ἐμπορικαὶ πανηγύρεις. Εἰς αὐτὰς συνέρρεον Ἕλληνες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀλλαχόθεν, Κιρκάσιοι, Ἀρμένιοι καὶ Μουσουλμᾶνοι. Ἀλλ' ἡ ἐμπορικὴ ἀξία της ἀπέβη ἀνυπολόγιστος ἀπὸ τοῦ 1204 καὶ ἑξῆς. Ἀπὸ τότε ἡ πόλις προσέλαβε χαρακτῆρα διεθνῆ. Συνεδέετο ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ θαλάσσης μὲ τὰς χώρας τὰς περιβρεχομένας ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ μεγάλων ἐμπορικῶν ὁδῶν μὲ τὸν Καύκασον, τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν, διὰ μέσου δὲ τῆς τελευταίας μὲ τὴν Περσίαν, τὰς Ἰνδίας καὶ αὐτὴν τὴν Κίναν. Ὅλα τὰ φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα τῶν χωρῶν τούτων, τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, τῆς Αἰγύπτου καὶ Εὐρώπης διεκομίζοντο ἀνομεταξύ των διὰ τοῦ λιμένος τῆς Τραπεζοῦντος. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου συνετέλεσαν πολὺ καὶ οἱ Βενετοὶ καὶ Γενουᾶται, οἱ ὁποῖοι συνέστησαν ἐνταῦθα ἐμπορικὰ πρακτορεῖα καὶ ἵδρυσαν τεραστίας ἐμπορικὰς ἀποθήκας. Πρῶτοι ἦλθον εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Τραπεζουντίους οἱ Μασσαλιῶται περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, κομίσαντες γράμματα συστατικὰ τοῦ κόμιτος τῆς Προβηγκίας Καρόλου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Β' (1263—1266). Οἱ Βενετοὶ ἔκαμον ἐμπορικὴν συνθήκην μὲ τὸν Ἀλέξιον Β' (1298—1330), ἡ ὁποία ἀνενεώθη ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ' (1349—1390), οἱ δὲ Γενουᾶται, ἐγκατεστημένοι ἐνταῦθα ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἔκαμον ὁμοίαν συνθήκην ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Β'. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ σχέσεις πρὸς τοὺς ξένους τούτους καὶ πρὸ πάντων πρὸς τοὺς Γενουάτας δὲν ἦσαν πάντοτε φιλικαί. Ἡ ἔντασις αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ἀγερώχου καὶ αὐθαιρέτου συμπεριφορᾶς τῶν Γενουατῶν, ἔφθανεν ἐνίοτε μέχρις ἐνόπλου ρήξεως. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρομεν τὰς ἐπὶ Ἀλεξίου Δ' ἐχθροπραξίας, ὅτε τῷ μὲν 1418 οἱ Γενουᾶται ἀπε-

Digitized by Google

βίβασαν στρατὸν ἐκ τριῶν πλοίων καὶ κατέλαβον
ἰσχυρὰν θέσιν παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα, ἀναγκά-
σαντες τοιουτοτρόπως τὸν αὐτοκράτορα νὰ τοὺς
δώσῃ ἀποζημίωσιν, τῷ δὲ 1425 οἱ Τραπεζούντιοι
προκληθέντες ἐκ τῆς αὐθάδους συμπεριφορᾶς
των κατέλαβον τὴν συνοικίαν καὶ τὰς ἐμπορικὰς
ἀποθήκας των, τὰς ὁποίας ἐλεηλάτησαν. Ἐν τού-
τοις, παρὰ τὰς ἀνωμάλους ἐνίοτε σχέσεις αἱ ἐμ-
πορικαὶ συνθῆκαι ἀπέδιδον εἰς τὸ δημόσιον τα-
μεῖον μεγάλας προσόδους Τὸ πλῆθος τῶν ἐμπο-
ρευομένων Ἑλλήνων, Βενετῶν, Γενουατῶν, Ἀρά-
βων, Περσῶν, Τούρκων, Λαζῶν, Κιρκασίων, Ἰβή-
ρων καὶ ἄλλων προσέδιδεν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα
ὄψιν διεθνοῦς πόλεως. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ
Βησσαρίωνος ἡ Τραπεζοῦς ἦτο, καθὼς λέγει ὁ
ἴδιος εἰς τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς, «κοινὸν ἐργαστήριον ἢ
ἐμπόριον τῆς οἰκουμένης ἁπάσης», τῆς ὁποίας «πλή-
θει ἡ ἀγορὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόριον οὐ τῇδε ἢ τῇδε τῶν
πασῶν ἡμερῶν οὐδὲ τῷδε ἢ τῷδε μέρει ἡμέρας καὶ
ὥρας ὁποιασοῦν, ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας ἐνιαυτοῦ,
πάσαις δὲ ὥραις ἡμέρας σύμμεικτον ἀεὶ φέρουσα πλῆ-
θος καὶ μόλις χωροῦσα τοὺς διιόντας».

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἡ Τραπεζοῦς ἐκινδύ-
νευσε πολλάκις καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς.
Πολλὴν φθορὰν ἐπροξένησεν εἰς αὐτὴν ἡ πανώ-
λης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1341 καὶ 1382 καὶ αἱ τέσ-
σαρες πυρκαϊαί, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1310 καὶ 1341
Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ταχύτατα συνεπληροῦτο ὁ
πληθυσμὸς διὰ τῆς εἰσροῆς ἔξωθεν ἀποίκων καὶ
ταχύτατα ἀνῳκοδομεῖτο ἡ πόλις. Ὑπὸ τὴν ἔπο-
ψιν τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ὁ
πληθυσμὸς συχνάκις συνεταράσσετο ἕνεκα τῶν
ἀγώνων περὶ ἐπικρατήσεως εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ
κράτους ἢ εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, τοὺς
ὁποίους διεξῆγον τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ
κόμματα, ὡς τῶν Καβασιτῶν, Δορανιτῶν, Μεϊζο-
ματῶν, Σχολαρίων καὶ Ἀμιτζανταραφτῶν, ἀλλ'
εὐτυχῶς αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες δὲν ἔθετον εἰς κίνδυ-
νον τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους. Πρὸ τοῦ κινδύ-
νου τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν ὅλα τὰ κόμματα
συνηνοῦντο. Τοιοῦτοι κίνδυνοι ἐπεκρεμάσθησαν
κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος, οὐδέποτε ὅμως οἱ πολέ-
μιοι κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν αὐτὴν μέχρι τῆς
ὁριστικῆς καταλύσεως τῆς τραπεζουντιακῆς αὐ-
τοκρατορίας.

Ἡ πολιορκία αὐτῆς τῷ 1224 ἐπὶ τοῦ Ἀνδρονί-
κου Α' ὑπὸ τοῦ Μενελίκ, υἱοῦ τοῦ σουλτάνου τοῦ
Ἰκονίου, ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος τῶν κινδύνων, οἱ
ὁποῖοι ἠπείλησάν ποτε αὐτήν. Οἱ κάτοικοι ποτὲ
δὲν εἶδαν πρὸ τῶν τειχῶν τόσον φοβερὸν στρα-
τόν. Ἡ στρατηγικωτάτη ἄμυνα τῶν πολιορκουμέ-
νων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἡ
ὁλοσχερὴς καταστροφὴ τῶν ἐχθρῶν διὰ τολμηρᾶς
ἀντεπιθέσεως καὶ ἡ αἰχμαλωσία αὐτοῦ τοῦ Μενε-
λὶκ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἓν ἀπὸ τὰ με-
γάλα στρατιωτικὰ κατορθώματα τῆς μεσοχρονίου
ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Τῷ 1282, ἐνῷ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Β' ἀπου-
σίαζεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διαπραγματευόμενος
μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου τὸ ζήτημα τοῦ
αὐτοκρατορικοῦ τῶν Ρωμαίων τίτλου καὶ τοῦ γά-
μου του μετὰ τῆς θυγατρός του Εὐδοκίας, ὁ βα-
σιλεὺς τῆς Ἰβηρίας Δαβὶδ ἐπέδραμε κατὰ τῆς
Τραπεζοῦντος καὶ ἤρχισε νὰ πολιορκῇ αὐτήν, ἀλλ'
ἀποκρουσθεὶς ὑπὸ τῆς φρουρᾶς ἠναγκάσθη νὰ
λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια
Τῷ 1324, ἐπὶ Ἀλεξίου Β', στόλος τουρκικὸς ὁρμη-
θεὶς ἐκ Σινώπης, τῆς ὁποίας οἱ ἡγεμόνες εἶχον
ὑποβῆ πειραταὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἔπλευσεν
εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἀπεβίβασε στρατόν, ὁ ὁποῖος
ἐλεηλάτησεν ὅλα τὰ προάστια καὶ ἐπυρπόλησεν
ὅλας τὰς οἰκοδομάς. Ἕνεκα τούτου ὁ Ἀλέξιος
ἐπεξέτεινε τὰ τείχη τῆς πόλεως, ὥστε νὰ περιλη-
φθῇ ἐντὸς τῆς ζώνης αὐτῶν μέγα μέρος τῆς πα-
ραλίας, τὸ ὁποῖον πρὶν ἦτο ἀπροστάτευτον. Τῷ
1332, ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ', οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελούμε-
νοι τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων τῆς αὐτοκρατορία.
ἐπροχώρησαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Παριάμ μέχρι
τῆς Τραπεζοῦντος. Ἡ ἐπιδρομὴ αὐτὴ εἶχε τὸ
καλὸν ἀποτέλεσμα νὰ συμφιλιώσῃ καὶ συνενώσῃ
τὰ πρὶν διαμαχόμενα πολιτικὰ κόμματα τῆς πό-
λεως πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ,
ὅστις κατατροπωθεὶς ἔφυγε. Τῷ 1341, ἐπὶ Εἰρήνης
τῆς Παλαιολογίνας, οἱ Τοῦρκοι τοῦ Διαρβεκὶρ
προήλασαν μέχρι τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀποκρουσθέν-
τες ἐξεδιώχθησαν ἐκ τοῦ κράτους. Κατὰ τὴν
ἐπιδρομὴν αὐτὴν συνέβη καὶ καταστρεπτικὴ πυρ-
καϊά, ἡ ὁποία ἀπετέφρωσε τὸ μέγιστον μέρος
τῆς πόλεως, ὅπου εὗρον οἰκτρὸν θάνατον καὶ
πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ ζῷα, ἐκ τῆς δυσωδίας δὲ
τῶν πτωμάτων ἐγεννήθη καὶ φθοροποιὸς ἀσθένεια.
Τῷ 1448, ἐπὶ Ἰωάννου Δ' τοῦ Καλογιάννη, Τοῦρ-
κοι ὁρμώμενοι ἐξ Ἀρμενίας ὑπὸ τὸν Ἐρτεβὶλ
ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐπειδὴ
δὲ ἦσαν ὀλίγοι καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπειλήσουν
σοβαρῶς αὐτήν, ἤλπιζον νὰ καταπτοήσουν τοὺς
κατοίκους δι' ἀγρίων πράξεων καὶ νὰ τοὺς ἀναγ-
κάσουν νὰ ὑποκύψουν. Εἰς καταφανὲς ἀπὸ τὰς
ἐπάλξεις τῶν τειχῶν μέρος ἀπεκεφάλισαν τὸν
αἰχμαλωτισθέντα ἀρχιπποκόμον τοῦ αὐτοκράτο-
ρος καὶ διευθυντὴν τῶν ταχυδρομείων. Οἱ Ἕλλη-
νες ἐρεθισθέντες ἀπὸ τὴν ἀγρίαν αὐτὴν πρᾶξιν
ἔκαμον τολμηρὰν ἔξοδον καὶ προξενήσαντες εἰς
αὐτοὺς πολλὴν φθορὰν τοὺς ἠνάγκασαν ν' ἀπο-
χωρήσουν. Τῷ 1458 ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ὁ κατακτη-
τής, ὀργισθεὶς ἀπὸ τὰς ἀποπείρας τοῦ Ἰωάννου
Δ' νὰ ἐπιτύχῃ συμμαχίας γειτονικῶν ἡγεμόνων
στρεφομένας ἐναντίον αὐτοῦ, ἔστειλε κατὰ τῆς Τρα-
πεζοῦντος τὸν Χιτὶρ μπέην διοικητὴν Ἀμασείας,
μὲ τὴν ῥητὴν ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ αὐτὴν προσ-
βάλλων ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἡ πολιορκία
ἤρχισε καὶ τὰ προάστια ὅλα ἐλεηλατήθησαν καὶ
οἱ κάτοικοι ᾐχμαλωτίσθησαν. Ὁ αὐτοκράτωρ πιε-
ζόμενος ἔξωθεν ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν καὶ ἔσω-
θεν ὑπὸ τῆς πανώλους, ἡ ὁποία ἐμάστιζε τὴν πό-
λιν, διεπραγματεύθη μετὰ τῶν πολεμίων συνθή-
κην ἐτησίου φόρου ὑποτελείας ἐκ δισχιλίων χρυ-
σῶν νομισμάτων, μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ ἀποχωρή-
σουν οὗτοι ἀφήνοντες τὰ λάφυρα καὶ τοὺς δισχι-
λίους αἰχμαλώτους. Ὁ Χιτὶρ μπέης εἴτε διότι δὲν
εἶχεν ἐπαρκεῖς δυνάμεις, εἴτε διότι ἐφοβεῖτο τὴν
πανώλην, ἐδέχθη τοὺς ὅρους καὶ ἀπεχώρησε.
Τῷ 1461 ἔγινεν ἡ τελευταία πολιορκία, ἡ ὁποία
ἔληξε μὲ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς πόλεως εἰς τὸν
Μωάμεθ Β'. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου ἡ Τραπεζοῦς ἐπο-
λιορκήθη κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στό-
λου, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπέκλεισεν αὐτήν,
ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ περιμένῃ καμμίαν ἐπικου-
ρίαν ἀπὸ τὴν Ἰβηρίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔκαμνε
τακτικὰς ἀποβάσεις στρατοῦ πρὸς λεηλασίαν
τῶν προαστίων. Ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως συνέ-
κειτο ἀπὸ 20.000 μαχητὰς καὶ 30 πολεμικὰ πλοῖα
μὲ ἐξησκημένα πληρώματα, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ
Δαβὶδ ὁ Κομνηνὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ δοκιμάσῃ
τὴν τύχην τῶν ὅπλων, ὅταν ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς
πρωτευούσης ἀπὸ ξηρᾶς ὁ Μωάμεθ Β' ἄγων ἰσχυ-
ρὸν στρατόν. Ἐνόμισεν ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο
ματαία καὶ ὅτι παραδίδων τὴν πόλιν θὰ ἀπέφευ-
γεν ἀνωφελῆ αἱματοχυσίαν καὶ λεηλασίας. Δια-
πραγματεύσεις ἔγιναν καὶ ἡ πόλις παρεδόθη,
ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτήρησαν τοὺς ὅρους τῆς
συμφωνίας. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Γεωργίου
Ἀμιρούτση, ὁ ὁποῖος ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Δα-
βὶδ διεπραγματεύθη μὲ τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ
Μωάμεθ τὴν παράδοσιν καὶ ὑπέγραψε τὴν συν-
θήκην, συνέβησαν τόσοι φόνοι καὶ τόσαι λεηλα-
σίαι καὶ λοιπαὶ καταστροφαί, ὅσαι δὲν θὰ συνέ-
βαιναν ἂν ἡ πόλις κατελαμβάνετο ἐξ ἐφόδου. Καὶ
ὁ μὲν Δαβίδ, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς οἰκογενείας
τῶν εὐγενῶν, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπὸ
δὲ τοὺς λοιποὺς κατοίκους ἄλλοι μὲν ἀπήχθησαν
ὁμοίως ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ, ὅπου
περὶ τοὺς 800 εὐγενεῖς καὶ ἄριστοι νέοι κατετά-
χθησαν βιαίως εἰς τὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων, ἄλ-
λοι κατέφυγαν εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας τῆς Γεωρ-
γίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας, ἄλλοι εἰς τὰ
μεσογειότερα χωρία καὶ μόλις τὸ ἓν τρίτον τῶν
κατοίκων ὑπελείφθη ἐνταῦθα, τὸ ὁποῖον ἐγκατε-
στάθη εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς πό-
λεως, εἰς τὰ περὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μέρη, κατό-
πιν αὐστηρᾶς ἀπαγορεύσεως νὰ μὴ προσεγγίσῃ
εἰς τὰ τείχη τῆς πολεως. Ἡ μητρόπολις καὶ αἱ
πέριξ σχολαὶ καὶ βιβλιοθῆκαι ἔγιναν κατοικίαι
οὐλεμάδων, αἱ ἐκκλησίαι μετετράπησαν εἰς μου-
σουλμανικὰ τεμένη, τὰ δὲ ἀνάκτορα τῶν Κομνη-
νῶν ὡρίσθησαν ὡς κατοικία τοῦ Τούρκου διοι-
κητοῦ, πρῶτος δὲ τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Χιτὶρ μπέης
τῆς Ἀμασείας. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ὡς μη-
τρόπολις των Χριστιανῶν ἐχρησιμοποιήθη ἡ μονὴ
τοῦ Ἁγίου Φιλίππου, εἰς τὸ ἀνατολικὸν προάστιον
τῆς πόλεως.

Ἡ συμπεριφορὰ τῶν κατακτητῶν πρὸς τοὺς
ὑποταχθέντας ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς βάρβαρος. Δὲν
ἐπέρασεν ὅμως πολὺς χρόνος καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἔχον-
τες ἀνάγκην παντὸς εἴδους τεχνιτῶν, ἤρχισαν νὰ
τοὺς φέρωνται μὲ ἠπιώτερον τρόπον. Τοὺς ἐπέ-
τρεψαν νὰ συνοικίζωνται περὶ τὰ τείχη τῆς πό-
λεως καὶ νὰ ἀσχολοῦνται ἀνενόχλητοι εἰς τὰ βιο-
ποριστικὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ κα-
τάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν μέσων
τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο οἱ
Ἕλληνες προώδευσαν ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς, ἀπέ-
κτησαν ἰσχὺν πλησίον τῶν Τούρκων καὶ ἐκαλλιέρ-
γουν τὰ γράμματα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1665 ἡ προϊοῦσα
αὔξησις τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας τῶν Ἑλλήνων
ἐγέννησεν ἀντιζηλίαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Τούρκων.
Ἡ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Φιλίππου διηρπάγη ὑπὸ
τοῦ ὄχλου καὶ καθιερώθη ὡς τέμενος τοῦ ισλα-
μισμοῦ, ὅλοι δὲ οἱ πέριξ κατοικοῦντες Ἕλληνες
ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς οἰκίας των, τὰς ὁποίας κατέ-
λαβον Τοῦρκοι. Ὁ μητροπολίτης μόλις διασωθεὶς
ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν ἐπιδρομέων, κατέφυγεν εἰς
τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, ὅπου καὶ ἔμει-
νεν ὁριστικῶς, καταστήσας αὐτὴν μητρόπολιν, πέ-
ριξ τῆς ὁποίας συνῳκίσθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες οἱ
ἐκδιωχθέντες ἀπὸ τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἁγίου Φιλίπ-
που. Κατὰ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ ναοῦ κατεστράφη
ὁλόκληρος ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος καὶ ἐξηφανί-
σθησαν πολλὰ χειρόγραφα φυλαττόμενα ἐκεῖ. Κατὰ
τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μετετράπη καὶ ἡ Ἁγία Σοφία
εἰς τέμενος μουσουλμανικόν, οἱ δὲ περὶ αὐτὴν κα-
τοικοῦντες Ἕλληνες ἐκδιωχθέντες μετῴκησαν εἰς
τὴν ὀρεινὴν καὶ νοτιοδυτικῶς κειμένην Τόνγιαν,
ὅπου κατὰ μικρὸν ἐξισλαμίσθησαν χωρὶς ὅμως νὰ
λησμονήσουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν
μέχρι σήμερον ὁμιλοῦν.

Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον τῶν διω-
γμῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα πολλαὶ οἰκογέ-
νειαι, καὶ πρὸ πάντων αἱ πλουσιώτεραι. Ἄλλαι
μετῴκησαν εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ρωσίας
καὶ ἄλλαι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μεταξὺ τῶν δευ-
τέρων καταλέγονται οἱ Μουροῦζαι καὶ Ὑψηλάν-
ται, οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθησαν ταχέως μεταξὺ τῶν
μεγάλων οἰκογενειῶν τῆς πρωτευούσης καὶ ἤσκη-
σαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὰ ἐθνικὰ πράγματα
Δὲν ἐλησμόνησαν ὅμως καὶ τὴν παλαιάν των πα-
τρίδα, καθὼς φαίνεται ἀπὸ ἕνα χρυσόβουλλον τοῦ
Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου Μουρούζη
ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας, ἐκδοθὲν τῷ 1803 ὑπὲρ
τῶν σχολείων Τραπεζοῦντος Ἡ κατάστασις αὐτὴ
διήρκεσε μέχρι τοῦ 1840, ὅτε διωρίσθη γενικὸς
διοικητὴς ὁ Ὀσμὰν πασᾶς, ἀνὴρ δραστήριος καὶ
δίκαιος, ἐντεταλμένος δὲ καὶ παρὰ τῆς κυβερνή-
σεώς του νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς νέας φιλελευθέρας ἀρ-
χὰς τοῦ λεγομένου «τανζιμάτ». Ὁ Ὀσμὰν πασᾶς
κατώρθωσε νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς πλείστους εὐγενεῖς
καὶ τιμαριούχους τοῦ τόπου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἡ
ἀληθινὴ μάστιξ τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας.
Οὗτοι ἤρχισαν νὰ ἀνακύπτουν καὶ νὰ ἀποκτοῦν
θάρρος, οἱ δὲ Τραπεζούντιοι ἐτόλμησαν νὰ οἰκο-
δομήσουν σχολεῖον καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χρι-
στοῦ, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐρεθισθέντες κατηδάφισαν
μέχρι θεμελίων καὶ τὰς δύο οἰκοδομάς. Καὶ κατε-
δικάσθησαν μὲν ὑπὸ τοῦ Ὀσμὰν πασᾶ νὰ ἀποζη-
μιώσουν τοὺς Ἕλληνας δι' ὁλόκληρον τὴν ἀξίαν
τῶν οἰκοδομῶν, ἀλλ' οὗτοι ἐπροτίμησαν νὰ μὴ
δεχθοῦν ἀποζημίωσιν καὶ τὰς ἀνῳκοδόμησαν μὲ
ἰδικά τους ἔξοδα.

Τῷ 1586 ἐξεδόθη τὸ «χάττι χουμαγιοῦν», ἤτοι
διάταγμα αὐτοκρατορικὸν περὶ πλήρους ἀνεξιθρη-
σκείας καὶ ἀστικῆς ἰσότητος ὅλων τῶν ὑπηκόων
τοῦ κράτους ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας.
Τὸ ἑπόμενον ἔτος περὶ τοὺς 150 κρυπτοχριστια-
νοὶ τῆς Τραπεζοῦντος ἐτόλμησαν νὰ ὁμολογήσουν
δημοσίᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ κατόπιν πολ-
λῶν ἀγώνων κατώρθωσαν νὰ ἀναγνωρισθοῦν καὶ
ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ τόπου ὡς Χριστιανοὶ
καὶ νὰ καταγραφοῦν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία ὡς
τοιοῦτοι. Τὸ γεγονὸς ἐνεθάρρυνε τοὺς πολλαχοῦ
τῆς ἐπαρχίας κρυπτοχριστιανούς, ἐκ τῶν ὁποίων
οἱ πλεῖστοι, ὅσοι πρὸ πάντων ἀπετέλουν συμπα-
γεῖς συνοικισμούς, συμποσούμενοι εἰς 20.000 περί-
που ἀπεκαλύφθησαν.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἕνεκα
τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀτμοπλοΐας εἰς τὸν Εὔξεινον
Πόντον ἤρχισε πάλιν ἡ Τραπεζοῦς νὰ ἀκμάζῃ ἐμ-
πορικῶς ὡς λιμὴν τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπο-
ρίου ὄχι μόνον τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τοῦ
τουρκικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τῆς Περσίας. Ἡ ἑλ-
ληνικὴ κοινότης ἤρχισε νὰ αὐξάνεται διὰ τῆς μο-
νίμου ἐνταῦθα ἐγκαταστάσεως Ἑλλήνων ἐξ ἄλλων
μερῶν τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος καὶ πρὸ πάντων
ἐκ τῆς Ἀργυροπόλεως καὶ τῆς Κρώμνης. Κυρίως
εἰπεῖν τὸ ἐμπόριον διεξήγετο κατὰ πρῶτον μὲν
λόγον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τῶν Ἀρ-
μενίων, Περσῶν καὶ Εὐρωπαίων. Κατὰ τὴν πρώ-
την δεκαετηρίδα τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ ἐμπορικὴ
κίνησις τοῦ λιμένος ἦτο ἀξιόλογος. Κατὰ τὸν αὐ-
τὸν χρόνον ἡ Τραπεζοῦς, ὡς ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου
νομοῦ περιλαμβάνοντος τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ
Πόντου, εἶχε πληθυσμὸν περὶ τὰς 50.000, ἐκ τῶν
ὁποίων 15 000 Ἕλληνες, 4 000 Ἀρμένιοι ἐπήλυδες,
βαθμηδὸν κατελθόντες ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἐσωτερι-
κοῦ ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, 500 περί-
που Εὐρωπαῖοι καὶ Πέρσαι, οἱ δὲ λοιποὶ Τοῦρκοι.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Τραπεζοῦς
κατελήφθη ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ρώσων τὴν 5
Ἀπριλίου 1916, οἱ ὁποῖοι ἐπεξέτειναν τὴν κατο-
χὴν εἰς ἀρκετὰ χιλιόμετρα πρὸς μεσημβρίαν. Ἡ
κατοχὴ διήρκεσε μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1918,
ὅτε ἡ Ρωσία συνθηκολογήσασα μονομερῶς ἀνε-
κάλεσε τὰ στρατεύματά της ἀπὸ ὅλα τὰ τουρκικὰ
ἐδάφη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰωαννίδου Σάβ.*, Ἱστορία καὶ στατιστικὴ
Τραπεζοῦντος καὶ τῆς περὶ ταύτην χώρας (Κωνσταντινού-
πολις 1870).—*Εὐαγγελίδου Τρ.*, Ἱστορία Τραπεζοῦντος (Ὀδη-
σὸς 1898).—*Cumont F.*, Studia Pontica (Bruxelles 1906 τόμ
2).—*Οἰκονομίδου, Δ.* Ὁ Πόντος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ δίκαια τοῦ
Ἑλληνισμοῦ (Ἀθῆναι 1920). — *Χρυσάνθου*, μητροπολίτου
Τραπεζοῦντος. Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος (ἐν τῷ περιοδικῷ
«Ἀρχεῖον Πόντου» 1933 τόμ. 4).

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

— **Τραπεζοῦντος** ***καζᾶς*** *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἐξ κα-
ζάδων τῶν ἀποτελούντων τὸν σημερινὸν νομὸν
Τραπεζοῦντος, ἔχων ἔκτασιν 330 τ. χλμ., 60 685
κατοίκους, πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν καὶ
περιλαμβάνον 83 πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία

— **Τραπεζοῦντος** ***νομὸς*** *[Γεωγρ.]*. Παράλιος νο-
μὸς τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐπὶ τοῦ Εὐ-
ξείνου Πόντου. Ἔχει ἔκτασιν 4.630 τ. χλμ, 290.000
κατοίκους καὶ περιλαμβάνει 581 πόλεις, χωρία καὶ
συνοικισμούς. Πρωτεύουσα ἡ ὁμώνυμος πόλις. Ὁ
σημερινὸς νομὸς ἀποτελεῖ μικρὸν τμῆμα τοῦ πα-
λαιοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφῃρέθησαν πλεῖσται ἐπαρ-
χίαι ἀποτελέσασαι ἤδη νέους νομούς. Διοικητικῶς
διαιρεῖται εἰς τοὺς καζάδες *Ἀκσααμπὰτ* (Πλάταινα),
Μάτσκα, *Ὕφ* (Ὀφιοῦς), *Σούρμενε* (Σούρμαινα),

Digitized by Google

Τραπεζοῦντος καὶ Βάκφι-Κεμπίρ. Παράγει σιτηρά, ξυλείαν καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον.

— **Τραπεζοῦς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀρκαδίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Ὁ Παυσανίας μνημονεύει ἐρείπια αὐτῆς.

— **Τραπεζοῦς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας. Κατεστράφη τῷ 1537 κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσαν Ἀλγερίνων πειρατῶν, τῶν κατοίκων αὐτοῦ καταφυγόντων εἰς τὰ ὄρη τοῦ Χανδρᾶ καὶ τῆς Ζήρου. ΕΡ. Μ.

Τραπεζοῦσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τῆς ἐν τῷ Πολεμωνιακῷ Πόντῳ *Τραπεζοῦντος* παρὰ Πτολεμαίῳ (Γεωγρ. V, 6, 10). Α. Θ. Σ.

τραπεζωνία (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *διόσπυρος ὁ λωτός*.

τραπέλα (ἡ) *[Κυνηγ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ τρόπος ἢ τὸ σύστημα τῆς δι' ἀπόχης θήρας ὀρτύγων ὑπὸ ὁμάδος κυνηγῶν, ὡς καὶ ἡ ἀσκοῦσα τοῦτο ὁμάς. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς θήρας τῶν ὀρτύγων ἐπενοήθη, ἐσυστηματοποιήθη καὶ ἐφαρμόζεται ἐν Μάνῃ, διότι πολυπληθεῖς οἱ ὄρτυγες σταθμεύουσιν ἐν ταύτῃ καὶ ἡ ἄγρα αὐτῶν ἀποβαίνει δι' αὐτοῦ οὐ μόνον πολυπληθεστέρα ἢ διὰ παντὸς ἄλλου μέσου, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικωτέρα ὡς ἀπαιτοῦσα μόνον μίαν ἁπλῆν καὶ σχεδὸν ἀδάπανον ἀπόχην καὶ διευκολύνει πρὸς τούτοις τὴν εἴς τε τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν μεταφορὰν ζωντανῶν τῶν ὀρτύγων ἐν κλωβοῖς πρὸς πώλησιν, καθόσον οἱ ὄρτυγες ἀποτελοῦσι πόρον ζωῆς καὶ ἓν τῶν κυριωτέρων εἰσοδημάτων τῆς ἀγόνου καὶ αὐχμηρᾶς Μάνης, ἰδίως τῆς μεσημβρινῆς. Πρὸς ἄσκησιν τῆς διὰ τῆς τραπέλας θήρας τῶν ὀρτύγων ἀπαιτοῦνται οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν δώδεκα προσώπων, τοποθετουμένων ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος καὶ δεξιότητός των εἴς τε τὰς γωνίας καὶ τὰς πλευρὰς σχηματιζομένου ὀρθογωνίου μὲ τοὺς ἱκανωτέρους καὶ ἐπιδεξιωτέρους εἰς τὰς κυρίας θέσεις αὐτοῦ, τῶν ἧττον δεξιῶν, ἐν οἷς δύνανται καὶ γυναῖκες καὶ παιδία νὰ μετέχωσι, καταλαμβανόντων τὰς δευτερευούσας. Ἐν τῇ κάτω πλευρᾷ τοῦ ὀρθογωνίου τοποθετοῦνται οἱ ἱκανώτεροι καὶ εἰς τὴν ἔναντι ἄνω οἱ δευτερεύοντες καὶ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῶν ἐπίσης οἱ ἱκανοί. Πάντων τούτων ἡγεῖται εἷς ἀρχηγὸς *κολλίτης* καλούμενος, κῦρος καὶ ἐπιβολὴν ἀσκῶν ὡς ὁ δεξιώτατος καὶ ἐμπειρότατος μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὴν ὁμάδα τῆς τραπέλας, κατέχων ἐν τῇ ἀσκήσει ταύτῃς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὴν βάσιν τῆς τραπέλας. Ἐκτὸς τοῦ ἀρχηγοῦ χαρακτηρίζονται δι' ὀνομάτων καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ὁμάδος μέλη. Οὕτως οἱ εἰς τὰς δύο γωνίας τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ ὀρθογωνίου τοποθετούμενοι λέγονται *ἀζάλικες*, οἱ ἄνωθεν αὐτῶν ἕτεροι δύο λέγονται *παραζάλικες*, οἱ ὕπερθεν αὐτῶν ἕτεροι δύο *φτερὰ* καὶ οἱ λοιποὶ ὑπὲρ αὐτὰ πλείονες τῶν δύο *ξεφτέρια*. Ἡ ἀπὸ κυνηγοῦ εἰς κυνηγὸν ὕπερθεν ἀπόστασις δὲν ὑπερβαίνει τὰ τέσσαρα μέτρα. Ἡ ἐκκίνησις πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν ὀρτύγων νὰ ἐξορμήσωσιν ἐκ τῶν κρυπτῶν των, βοηθουμένη ὑπὸ φωνῶν καὶ θορύβου, ἄρχεται ἀπὸ τῶν ξεφτερίων ἐξανοιγομένων καὶ χωρούντων πρὸς τὰ φτερά, μεθ' ὧν συνενοῦνται καὶ συγκατέρχονται πρὸς τοὺς παραζάλικας, μεθ' ὧν πάλιν ἑνοῦνται καὶ χωροῦσιν ὅλοι ὁμοῦ πρὸς τοὺς ἀζάλικας, οἱ ὁποῖοι μόνοι τηροῦσι σταθερὰς τὰς θέσεις των. Μὲ τὴν συνένωσιν πάντων τούτων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῶν ἀζαλίκων λήγει τὸ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ κυνήγιον τῶν ὀρτύγων διὰ τῆς τραπέλας, μεθ' ὃ μεταβαίνει ἡ ὁμὰς εἰς ἄλλην θέσιν καὶ οὕτω καθεξῆς ἀνερευνῶσα τὸ ἔδαφος καὶ ζωγροῦσα τοὺς ἐκ τῶν θάμνων ἐξορμῶντας ὄρτυγας. Τοιαῦται θέσεις ἐκλέγονται εἰς τὰς πλαγιὰς τῶν ὀρέων καὶ οὐχὶ εἰς ἐπίπεδα μέρη. Ἡ ἀξιοθαύμαστος ταχύτης καὶ ἐπιτηδειότης εἰς τὸν χειρισμὸν τῆς ἀπόχης ἅμα τῇ ἐξορμήσει τοῦ ὄρτυγος ἐξασφαλίζει πλουσίαν τὴν συγκομιδὴν ὀρτύγων. Πολλάκις μάλιστα οἱ ἐπιδεξιώτεροι κατορθοῦσι καὶ δύο ὄρτυγας νὰ συλλάβωσι τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον χωρὶς νὰ καταβιβάσωσι μὲ τὴν σύλληψιν τοῦ ἑνὸς τὴν ἀπόχην των. Πρὸς ἀποφυγὴν χρονοτριβῆς εἶναι ἠσκημένοι μὲ μεγίστην ταχύτητα καὶ ἑτοιμότητα νὰ ἐξάγωσιν ἐκ τῆς ἀπόχης τὸν ἑκάστοτε ζωγρούμενον καὶ ν' ἀποθέτωσιν αὐτὸν εἰς τὸν κόλπον των ἐντὸς τοῦ ὑποκαμίσου των, ὃ χρησιμοποιοῦσιν ὡς τσάνταν καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμοι διὰ τὴν περαιτέρω ἄγραν ὄρτυγος. Φ. Δ. Γ.

Τραπετσῶνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Δραπετσῶνα*.

τράπη (ἡ) (Trapa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀναγραιειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ὑδροχαρεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς μέσης καὶ νοτίου Εὐρώπης, τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῶν τροπικῶν καὶ παρατροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ καρπὸς τῶν φυτῶν τούτων εἶναι σχεδὸν σφαιροειδής, ἀρκούντως μεγάλος, μονόχωρος, καὶ ἐνέχει ἐδώδιμον ψίχαν περεμφεροῦς γεύσεως πρὸς τὴν τοῦ καστάνου. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας του φέρει τρεῖς ἢ τέσσαρας διογκώσεις ἀπολη γούσας εἰς βραχεῖαν ἀπόφυσιν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *τράπη ἡ νηχομένη* (Trapa natans) ἀπαντῶσα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *τριβολοκρατήλα*, *τράπη ἡ δίκερως* (Trapa bicornis), ἰθαγενὴς πόα τῆς Κίνας, ὅπου καλλιεργεῖται ἐντατικῶς παρὰ τὰς λίμνας καὶ ἐντὸς τῶν ἑλῶν διὰ τὸν βρώσιμον καρπόν της, καὶ *τράπη ἡ διττάκανθος* (Trapa bispinosa) ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κεϋλάνης, ἧς οἱ καρποὶ εἶναι ἐδώδιμοι. Δ.Ν.Π.

Τράπολον *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρκιναγρίου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 21.

τράπουλα (ἡ)· δημοτ., δεσμὶς παιγνιοχάρτων (ἰταλ. trappola).

τραππισταί. Ὁ Ἀρμάνδος de Rancé (†1700 γενόμενος ἡγούμενος τῆς ἐν Νορμανδίᾳ μονῆς τῶν σιστερσιανῶν μοναχῶν La Trappe, τῆς ἱδρυθείσης τῷ 1140, μετερρύθμισεν ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον τὸν βίον τῶν μοναχῶν τούτων (1664), οἵτινες, ὡς καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν μετερρυθμισμένον τοῦτον μοναχικὸν βίον, ἐκλήθησαν ἐκ τῆς μονῆς *τραππισταί*. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰννοκεντίου τοῦ ΙΑ' (1678), ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος τοῦ ΙΑ' (1705) καὶ ἔπειτα ὑπ' ἄλλων παπῶν. Κατὰ τοὺς κανόνας τούτους ὑποχρεοῦνται οἱ τραππισταὶ νὰ τηρῶσιν ἀπόλυτον σιγήν, ἀποφεύγοντες καὶ αὐτὴν τὴν γραφὴν καὶ συνεννοούμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ διὰ σχημάτων. Προσεύχονται ἐπὶ ἕνδεκα ὥρας τὴν ἡμέραν, κατὰ δὲ τὰς ὑπολοίπους ἐργάζονται πρὸς συντήρησιν ἑαυτῶν καὶ τῶν πτωχῶν, ἀποφεύγοντες πᾶσαν ἐπιστημονικὴν ἀπασχόλησιν καὶ στρέφοντες διαρκῶς τὰς σκέψεις των εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὸν θάνατον. Πρὸς ἐξοικονόμησιν χρόνου ἐγείρονται καθ' ἑκάστην τὴν δευτέραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, κατακλινόμενοι τὸν μὲν χειμῶνα τὴν ἑβδόμην μετὰ μεσημβρίαν, τὸ δὲ θέρος τὴν ὀγδόην. Οὐδέποτε, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον εἶναι ὑγιεῖς, τρώγουσι κρέας, ᾠὰ καὶ ἰχθῦς οὐδὲ πίνουσιν οἶνον. Καθ' ἕκαστον Σάββατον εἰς ἔνδειξιν ταπεινοφροσύνης νίπτουσι τοὺς πόδας ἀλλήλων καὶ τινων πτωχῶν. Αἱ εἰδήσεις ὅτι οἱ τραππισταὶ κοιμοῦνται ἐντὸς τῶν ἑαυτῶν φερέτρων, σκάπτουσι τοὺς ἑαυτῶν τάφους, ἐργαζόμενοι ἐπ' ὀλίγον καθ' ἑκάστην, ὅπως οὕτω ἐνθυμοῦνται διαρκῶς τὸν θάνατον, χαιρετίζουσιν ἀλλήλους διὰ τοῦ «ἐνθυμοῦ ὅτι θὰ ἀποθάνῃς» (memento mori) καὶ ἄλλαι τοιαῦται δὲν φαίνονται ἀληθεῖς. Πάντως οἱ κανόνες τῶν τραππιστῶν εἶναι αὐστηρότατοι, τὰ πάντα δὲ παρ' αὐτοῖς εἶναι ἁπλούστατα καὶ λιτότατα. Τραππισταὶ ὑπάρχουσι καὶ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, ἔχουσι δὲ νῦν 58 ἀνδρῴας μονάς, ὧν αἱ 44 ἐν Εὐρώπῃ, ἀριθμούσας περὶ τοὺς 3.500 μοναχοὺς καὶ 17 γυναικείας, ἀριθμούσας περὶ τὰς 1.300 μοναχάς. Κ. Ι. Δ.

Τραριὲ (Trarieux), *Ἰάκωβος-Λουδοβῖκος*. Γάλλος δικηγόρος καὶ πολιτικὸς (1840—1904. Ἀνήκων εἰς τὴν δημοκρατικὴν ἀριστεράν, ἐξελέγη πολλάκις βουλευτὴς καὶ γερουσιαστὴς καὶ διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης (1895). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν 4 γερουσιαστῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετέθη ἡ ἀνάκρισις τοῦ στρατηγοῦ Μπουλανζέ, κατὰ δὲ τὴν ὑπόθεσιν Ντρεϋφοὺς ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς δίκης. Ἵδρυσε τὴν «Ligue des Droits de l' homme et du citoyen» τῆς ὁποίας ὑπῆρξε πρῶτος πρόεδρος. Χ. Δ.

Τράριον ἢ *Τράλλιον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Βιθυνίας, νοτίως τῆς Χαλκηδόνος, μεταξὺ *Ἀκρίτα ἄκρου* καὶ *Νικομηδείας* (*Πτολεμ.* Ε, α, 1). Εἶναι δὲ τὸ σύγχρονον χωρίον *Τυζλα*, κατ' ἄλλους δὲ τὸ ἐγγὺς αὐτοῦ *Ντερεζάκιοϊ*.

Παρὰ Στράβωνι (ΙΓ, 607 Teubner) ἀναφέρεται καὶ ἄλλο *Τράριον* παρὰ τὴν *Πυρρὰν ἄκραν* καὶ τὴν ἐρημωθεῖσαν *Κισθήνην*. Σ. Ε. Λ.

Τρασαμοῦνδος, ἢ *Τρασιμοῦνδος* (Trasimundus). Βασιλεὺς τῶν Βανδήλων (496—523). Εἶναι κυρίως γνωστὸς ἀπὸ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ κυριαρχίαν του ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ὁρμίσδα ἡ συμφιλίωσις τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας (519). Διάδοχον ἔσχε τὸν Χιλδέριχον. Π. Ν. Π.

τρασιὰ (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις πλέγμα ἐκ καλάμων, ψάθα καλαμωτή, ἐφ' ἧς ἐξήραινον τὰ σῦκα. Ε. ΔΙ. Κ.

Τρασίανα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν φρούριον τῆς Ἰλλυρίας, ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Τράσιλας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Καλύμνου χερσονησίζον (πλάτ. 36° 57' Β, μήκ. 26°55' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalymnos), δυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά. Σ. Ε. Λ.

Τρασιμένη *λίμνη* *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γαβίνη* λίμνη.

Τρασκαλισαῖος. Τὸ βαρβαρικὸν ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου *Ζήνωνος* (βλ. λ.).

Τρασουμένη *λίμνη [Γεωγρ.]* βλ.λ. *Γαβίνη* λίμνη.

Τράσπιες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς σκυθικός, οἱ ἄλλως *Κατίαροι*, καταγόμενος κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις ἀπὸ τοῦ Ἀρποξάϊος, δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Ταργιτάου γενάρχου πάντων τῶν Σκυθῶν. Α. Θ. Σ.

Τράσσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῶν Κυθήρων (πλάτ. 36° 08' Β., μήκ. 23° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), Ν.ΝΑ. τῆς νήσου ἐσχατιά. Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην ἀναφέρεται ὡς Copela head. Σ. Ε. Λ.

τράσσης (ὁ) (Trass) *[Ὀρυκτολ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τοὺς τραχειτικοὺς ἡφαιστειώδεις τόφφους. Εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν θηραϊκὴν γῆν (ποζουλάνην), παρουσιάζει δέ, ὅπως καὶ ἐκείνη, ὑδραυλικὰς ἰδιότητας, καὶ διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἀναμειγνυομένη μετ' ἀσβέστου εἰς διάφορα κονιάματα, τὰ ὁποῖα σκληρύνονται καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Brohl. Γ. Β.

τράστ (τό, ἀγγλ. trust)· συγχώνευσις, κατόπιν κοινῆς συμφωνίας, πολλῶν ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων εἰς μίαν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν ἐπιχείρησιν.

— *[Οἰκον.]* Κύριον διακριτικὸν γνώρισμα τῶν συνασπιζομένων τούτων ἐπιχειρήσεων εἶναι ἡ παῦσις τῆς ὑφισταμένης προτέρας ἀνεξαρτησίας καὶ αὐθυπαρξίας των, διὰ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτῶν ὑπὸ μίαν ἑνιαίαν διεύθυνσιν. Αἱ μετοχαὶ τῶν ἑνουμένων ἐπιχειρήσεων μεταβιβάζονται εἰς ἐπιτροπήν, ἥτις ἀναλαμβάνει τὴν ὅλην ἐμπιστευτικὴν διαχείρισιν καὶ διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀπέναντι πιστοποιητικῶν, τὰ ὁποῖα οἱ trustees ὑποχρεοῦνται νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς παραμένοντας κυρίους καὶ κατόχους τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν. Διὰ τῶν πιστοποιητικῶν τούτων παρέχεται εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τῆς διανομῆς τῶν μερισμάτων τοῦ γενικοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου. Ἡ σύστασις τῶν τράστ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν διαθετουσῶν ἴσα κεφάλαια ἐπιχειρήσεων, εἰς ἃς δὲν παρατηρεῖται διαφορὰ περὶ τὴν ποιότητα τῶν προϊόντων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλαττώσεως τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων διὰ τῆς μονοπωλήσεως ἰδίως τῶν εἰδῶν μείζονος συγκεντρώσεως. Αἱ οἰκονομικαὶ συνενώσεις πλειόνων ἐπιχειρήσεων λαμβάνουν χώραν κατὰ τρεῖς τρόπους: α) διὰ τῆς πλήρους συγχωνεύσεως (fusion), ὅτε τὸ τράστ ἀπορροφεῖ καὶ ὑποβάλλει τὰς ἄλλας ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν θέλησίν του, β) διὰ τῆς μερικῆς συγχωνεύσεως καὶ γ) διὰ τῶν καλουμένων ἑταιρειῶν ἐλέγχου, αἵτινες εἶναι οἱ περισσότερον ἐν χρήσει σήμερον τύποι τοῦ τράστ. Ἡ συγχώνευσις πραγματοποιεῖται διττῶς: α) διὰ τῆς ἐξαγορᾶς τῆς μικροτέρας βιομηχανίας ὑπὸ τῆς μεγαλυτέρας καὶ β) διὰ τῆς διαλύσεως ἀμφοτέρων τῶν ἑταιρειῶν καὶ εἰς ἀναπλήρωσιν αὐτῶν ἱδρύσεως νέας ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας. Ὑπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς τὸ τράστ δὲν προβαίνει μόνον εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ ὅλων γενικῶς τῶν συναφῶν μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ του καὶ δὴ τῶν ἐργοστασίων, ἅτινα παράγουσι τὰς πρώτας ὕλας. Τῆς μερικῆς συγχωνεύσεως κύριον γνώρισμα εἶναι ἡ ἄφεσις σχετικῆς πρωτοβουλίας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ὡς π.χ. τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας, διατηρήσεως τῆς ἐπωνυμίας κ.ἄ. Τέλος αἱ ἑταιρεῖαι ἐλέγχου ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀπόκτησιν μεγάλου μέρους τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου, ὥστε ἀναγκαστικῶς νὰ ἐπέρχεται ἡ συγκέντρωσις. Αἱ ἑταιρεῖαι αὗται συνιστῶνται μεταξὺ ὁμοειδῶν καὶ ἑτεροειδῶν ἐπιχειρήσεων. Καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὁ σκοπὸς τῶν ἑταιρειῶν τούτων εἶναι ὁ διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν μετοχῶν περιορισμὸς τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Γενικῶς, ἡ τραστοποίησις ἀνεδείχθη μεγάλως ἐν Ἀμερικῇ μόνον.

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν τράστ δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς: εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ συναγωνισμοῦ, εἰς τὴν διὰ τῆς συγκεντρώσεως ἐλάττωσιν τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων, εἰς τὴν αὔξησιν τῶν κερδῶν τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τέλος εἰς τὴν τελείαν τεχνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις φέρει ὡς ἀποτέλεσμα μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν. Μεταξὺ τῶν μειονεκτημάτων τῶν τράστ ἀναφέρονται: ἡ ἀνάγκη καταβολῆς μεγάλων ποσῶν διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν ἄλλων ἐπιχειρήσεων, καὶ αἱ κακαὶ κοινωνικαὶ συνέπειαι τῆς συγκεντρώσεως τοῦ πλούτου εἰς ὀλίγας χεῖρας. Σοβαρὸν ὡσαύτως μειονέκτημα τῶν τράστ εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως ἀπομάκρυνσις πολλῶν ἐπιχειρηματιῶν πεπροικισμένων πολλάκις μὲ ἰδιοφυΐαν καὶ ἀπαραιτήτων διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν παραγωγικήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Raffalovich*, Trusts Cartells et Syndicates (1903).—*Cégovt* Filiales et groupements de sociétés (1929).—*Chastin*, Les trusts et les syndicats des producteurs.—*Cénar*, Les syndicats industriels.—*Martin saint Léon*, Cartells et trusts (1903).—*Π. Ζήση*, Ἡ συγκέντρωσις τοῦ κεφαλαίου καὶ ὁ μαρξισμὸς (1927).—*Α. Σπουργίτου*, Καρτὲλ καὶ τράστ (1907).

Δ. Θ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Digitized by Google

Τραστέβερε (Trastevere, λατιν. Transtiberinus). Ἓν τῶν 14 τμημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Αὔγουστος εἶχε διαιρέσει τὴν Ρώμην, ὅπερ ὅμως δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν κυρίως πόλιν, κείμενον ἐκεῖθεν (ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης) τοῦ Τιβέρεως. Κατῳκεῖτο ὑπὸ τῶν πτωχοτέρων τάξεων καὶ ὑπὸ ἁλιέων. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε τεχνητὴ λίμνη μήκους 600 μ., ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐτελοῦντο ἀγῶνες. Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους κατέστη μία τῶν ταραχωδεστέρων συνοικιῶν τῆς Ρώμης, κέντρον πασῶν τῶν λαϊκῶν ἐξεγέρσεων. Τὸ Τραστέβερε ὑπέφερεν ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων συνοικιῶν τῆς Ρώμης ἐκ τῶν ξενικῶν εἰσβολῶν, εἰς αὐτὸ δὲ κατέφευγον, κατὰ τὰς συχνὰς λεηλασίας τῆς πόλεως, πολλοὶ τῶν κατοίκων τῶν κυρίως συνοικιῶν τῆς Ρώμης. Ἕνεκα τούτου οἱ κάτοικοι τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ρώμης, καὶ ἰδίως αἱ γυναῖκες, διετήρησαν περισσότερον παντὸς ἄλλου τμήματος τῆς πόλεως τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ τύπου. Τοῦτο ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τῶν γηγενῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ἀποφεύγουν τοὺς γάμους μὲ ἄνδρας ἢ γυναῖκας ἄλλων συνοικιῶν τῆς Ρώμης ἢ ἄλλων πόλεων. Μ. Δ. Β.

τράστο (τό), καὶ *τράϊστο*· πήρα, σάκκος μικρός, ἄλλως *ταγάρι*.

τράτα (ἡ)· ἁλιευτικὸν πλοιάριον (ἁλιὰς) ἁλιεῦον διὰ γρίπου· || συνεκδ., αὐτὸς ὁ γρῖπος· || χορός.

—[*Ἁλιευτ.*] Ἡ *τράτα* εἶναι σκάφος στενόμακρον, ἐλαφρὸν ἀλλὰ καὶ στερεόν, ἐν μέρει ἐπίφρακτον διὰ καταστρώματος πρὸς τὰ ἄκρα του καὶ πρὸς τὰ πλευρά, ὀξύπρυμνον καὶ μὲ πρῶραν σπαθωτήν, ἔχουσαν φάλκην καὶ ὑπὸ τοῦτον θαλασσοτόμον. Ἡ ἄφθαστος ἁρμονία τῶν γραμμῶν της πείθει ὅτι ἡ τεχνοτροπία τῆς ναυπηγήσεως διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ἀνάμνησιν τῆς πεντηκοντόρου καὶ τῆς γαλέρας εἰς τὸ σχῆμα τῆς τράτας. Ἐλαύνεται δὲ εἴτε πρὸς μακρὸν πλοῦν εἴτε πρὸς ἐγγὺς τοιοῦτον, διὰ νὰ «ρίξουν πάλι σὲ νέα καλάδα τὸν γρῖπο», διὰ 10 ἕως 20 κωπῶν μακροτάτων καὶ μὲ ἄφθαστον εὐρρυθμίαν κινουμένων καὶ ὅταν πλήττουν τὸ ὕδωρ καὶ ὅταν ἐπὶ ὀλίγα δευτερόλεπτα πτεροῦνται. Ἡ ἕλξις τῶν κωπῶν, ἀργὴ ἀλλ' ἰσχυρά, γίνεται δι' ὅλου τοῦ βάρους τοῦ σώματος τῶν ἐρετῶν (*τρατάρηδων*), οἱ ὁποῖοι ἐγείρονται ἐκ τῶν σελμάτων ὄρθιοι, ὅταν αἱ κῶπαι φέρωνται πρὸς πρῶραν πτερούμεναι, ὑπτιάζουν δὲ πρὸς πρῶραν καθεζόμενοι εἰς τὰ σέλματα, ἐφ' ὅσον ἡ πλάτη τῶν κωπῶν ἐνεργεῖ ἐν τῷ ὕδατι· παρακελευσματικὰ ἐπιφωνήματα τοῦ «καπετάνιου τῆς τράτας» ὡς τὸ «ἔ! γιά!» καὶ λαϊκόν τι ᾆσμα καταλλήλου μέτρου ἐμψυχώνουν τοὺς τρατάρηδες καὶ κρατοῦν τῆς εἰρεσίας τὸν ρυθμόν. Ὅταν ἡ τράτα πρόκειται νὰ διανύσῃ μακρὸν διὰ τῶν κωπῶν πλοῦν, αἱ ἡμίσεις αὐτῶν εἰσέλκονται καὶ ἐλαύνεται διὰ τοῦ ἡμίσεος ἀριθμοῦ τῶν τρατάρηδων, τῆς ἄλλης «σκάντζας» ἀναπαυομένης· ἀλλ' ὅταν ὁ καιρὸς βοηθῇ, εἰσέλκονται αἱ κῶπαι καὶ ἀποτίθενται κατὰ μῆκος τῶν κωπαστῶν, στήνεται ὁ ἱστός της, ἐπαίρεται ἡ κεραία της, ἐκπετάννυται ἀπὸ ταύτης τὸ λατίνιον καὶ ἡ τράτα πετᾷ εἰς τὸ κῦμα.

Ἡ τράτα εἴτε ἀγκυροβολεῖται διὰ κερκέτου εἴτε νεωλκεῖται εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἑλκομένη ὑπὸ τοῦ πληρώματος διὰ σχοινίων ἅτινα ἀγκιστροῦνται εἰς ἄγκιστρα ὑπάρχοντα κατὰ τὰς παρειάς της καὶ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἰσάλου της. Τὸ δὲ ἁλιευτικὸν μέσον, τὸ ὁποῖον εἰς ὀλίγα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζεται μὲ τὸ ἰταλικὸν ὄνομα *τράτα* (tratta), εἶναι γνωστότερον εἰς τὰ παράλιά μας ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *γρῖπος* (βλ. λ. *ἁλιεία*, τ. Γ', σ. 786 γ). Σ. Ε. Λ.

— [*Λαογρ.*] Ἡ *τράτα* εἶναι κύκλιος τοπικὸς χορός, χορευόμενος ἐν Μεγάροις καὶ Ἐλευσῖνι μόνον. Εἶναι ἁπλοῦς ἀλλὰ καὶ ὡραῖος καὶ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἀνεγνωρισμένων ἑλληνικῶν χορῶν, ἡ δὲ διδασκαλία του εἰσήχθη ἀπὸ ἐτῶν καὶ εἰς τὰ σχολεῖα. Χορεύεται εἰς χρόνον 2/4 ὁμαδικῶς ὑπὸ γυναικῶν, εἰς τὰς πανηγύρεις καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ, κρατουμένων μὲ τὰς χεῖρας χιαστὶ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓξ βήματα, ὧν τὰ τέσσαρα πρὸς τὰ δεξιὰ μὲ προβολὴν τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ δύο πρὸς τὰ ἀριστερά, μὲ προβολὴν τοῦ ἀριστεροῦ. Εἰς τὸ τέταρτον βῆμα καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀριστερὸς πούς διασταυρώνει τὸν δεξιόν, γίνεται ἐλαφρὰ κάμψις τοῦ σώματος τῶν χορευουσῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, τὸ ἀντίθετον δὲ τούτου, ἤτοι κλίσις τοῦ σώματος πρὸς τὰ δεξιά, ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τὸ δεύτερον πρὸς τὰ ἀριστερὰ βῆμα καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ δεξιὸς πούς διασταυρώνει τὸν ἀριστερόν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ βηματισμὸς καὶ ἐν γένει αἱ κινήσεις τοῦ χοροῦ τούτου ἕλκουσι τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ ρυθμικοῦ βηματισμοῦ καὶ τῶν κινήσεων τῶν συρόντων τὴν τράταν ἁλιέων, ἡ δὲ ἐκδοχὴ περὶ τῆς προελεύσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀπομιμήσεως γεωργικῶν ἐργασιῶν δὲν φαίνεται ἀληθεύουσα. Πάντως ὁ χορὸς οὗτος εἶναι ἀρχαῖος, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐξ ἀναγλύφων παραστάσεων τάφων ἐν Ἀπουλίᾳ. —Ρ.

τρατάδα (ἡ) (ναυτ.). Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων ἄγκυραν κρεμασμένην ἀπὸ τὸ στηλόκρανον τοῦ προβόλου. Σ. Ε. Λ.

τρατάρικα (τὰ) [*Ἁλιευτ.*]. Τὰ διὰ *γρίπου* ἁλιεύοντα πλοιάρια. Σ. Ε. Λ.

τρατάρω, ἀόρ. *ἐ)τρατάρισα-ἐ)τραταρίστηκα*, παθ *τραταρισμένος*· προσφέρω ποτὸν ἢ γλύκισμα χάριν φιλοφρονήσεως, προσφέρω τράτο (τραταμέντο): «τραταριστήκαμε κι' ἀμέσως φύγαμε».

Τρατζέττο (Tragetto) [*Γεωγρ.*]. Λιμὴν ἐπιποτάμιος ἐν τῷ στομίῳ Pô di Primaro τοῦ Πάδου καὶ εἰς 20 μίλ. ἔνδον τῆς ἐκβολῆς του. Ἔχει σημαίνουσαν ἐμπορικὴν κίνησιν. Σ. Ε. Λ.

Τράτνερ (Trattner), *Ἰωάννης, βαρῶνος* —. Διάσημος αὐστριακὸς τυπογράφος (1710—1798). Ἀπὸ ἁπλοῦς ἐργάτης κατώρθωσε νὰ συστήσῃ ἴδιον τυπογραφεῖον, ὅπερ, καλῶς διευθυνόμενον, ἐπὶ τοσοῦτον προήχθη, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κατέστη ἡ μεγαλυτέρα τυπογραφικὴ ἐπιχείρησις ἐν Αὐστρίᾳ, ἀριθμοῦσα πέντε μεγάλα τυπογραφεῖα ἐν Ἄγκραμ, Πέστῃ, Λίντς, Ἴνσμπουρκ καὶ Τεργέστῃ, καὶ ὀκτὼ βιβλιοπωλεῖα. Ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία διώρισε τὸν Τράτνερ διευθυντὴν τοῦ τυπογραφείου τῆς αὐλῆς, ὁ δὲ Λεοπόλδος Β' ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ τίτλου τοῦ βαρώνου. Θ. Β.

τράτο (τό), καὶ *τραταμέντο*· πᾶν ὅ,τι προσφέρομεν εἴς τινα νὰ γευθῇ χάριν φιλοφρονήσεως, οἷον ποτὸν ἢ γλύκισμα: «τί τράτο εἴχανε 'ς τὸ γάμο, — 'ς τὴ βάφτισι».

— **τράτο** (τό)· δημοτ., ἔκτασις χώρου ἢ χρόνου: «ἔχομε τράτο ἀκόμη ὅσο νὰ φθάσωμε 'ς τὸ χωριὸ» (ἰταλ. tratto).

Τραύα [*Γεωγρ.*]. Δύο χωρία τῆς κοινότητος Ἐλαφοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου: —1) *Μεγάλη Τραύα*, κάτ. (1928) 567. —2) *Μικρὰ Τραύα*, κάτ. (1928) 214.

— **Τραύα** [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐλαφοχώριον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου, τοῦ ἄλλως καὶ *Καρὰ Τζαλῆ* καὶ *Τζαμπασλὰρ* καλουμένου.

Τραυλαντώνης, *Ἀντώνιος*. Σύγχρονος Ἕλλην διηγηματογράφος καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1867 ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις φιλολογίαν καὶ συνάμα ἐξέμαθε τὴν γαλλικήν, ἰταλικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν. Γενόμενος ἀκολούθως ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός, διετέλεσε καθηγητής, γυμνασιάρχης, ἐπιθεωρητὴς καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος (1911—1925), μεθὸ ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς «Ἀττικῆς» τῶν Ἀθηνῶν (1890), κυρίως ὅμως ἀπὸ τοῦ φιλολογικοῦ «Ἄστεως» (1892), ὅπου ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Διετὴς θητεία», βραδύτερον δὲ καὶ τὸ «Ἐξαδέλφη» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Κλεάνθης*, καὶ ἀπὸ τῆς «Ἑλλάδος» τοῦ Ἀμστελοδάμου. Συνειργάσθη δ' ἔκτοτε εἰς τὰ περιοδικὰ «Παρνασσὸς» (τοῦ ὁμωνύμου συλλόγου), «Τέχνη», «Ἐθνικὴ ἀγωγή», «Ἀνάπλασις» (τοῦ συλλόγου), «Γράμματα» (τῆς Ἀλεξανδρείας), «Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος» (ἔνθα ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Ἡ κόρη τοῦ προδότη»), «Ἑλληνικὰ Γράμματα», «Μπουκέτο», «Νέα Ἑστία», «Πειθαρχία» (διὰ βιβλιοκρισιῶν), εἰς τὰ «Ἡμερολόγια Σκόκκου», «Μικρασιατικόν», «Ἑλληνικὸν ἔτος», ἐπίσης καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἐλεύθερος λόγος», «Ἐθνικὴ φωνή», «Πρωΐα» καὶ «Νεολόγος» (Πατρῶν). Βιβλία κατὰ σειρὰν ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἐξαδέλφη» μυθιστόρημα (Ἀλεξάνδρεια 1919), «Διηγήματα» (τόμ. α' 1921), «Διηγήματα» (τόμ. β' 1922), «Διετὴς θητεία, ἀναμνήσεις ἐφέδρου ἀξιωματικοῦ» (1921), «Κρουσταλλένια» μυθιστόρημα καὶ ἄλλα διηγήματα (1922), «Δούλων ψυχές ἡλιοστάλαχτη» (διηγήματα 1923), «Τρεῖς λόγοι» (1925), «Ἀπολογία μισανθρώπου», μυθιστόρημα καὶ ἄλλα διηγήματα (1930). Διηγήματά του μετεφράσθησαν καὶ μεταφράζονται καὶ εἰς ξένας γλώσσας, ὡς «Τὰ μικρόβια» ἐν «Les Oeuvres Libres» ὑπὸ L. Krajewski (Φεβρουάριος 1931), «Ἡλιοστάλαχτη» ρωσιστί, «Γαμβρὸς ζωγραφιστὸς» γαλλιστί, τινὰ ἀγγλιστὶ εἰς τὸ Λονδίνειον «The Sun» κ. ἄ. Τῷ 1931 ἀπενεμήθη εἰς τὸν συγγραφέα τὸ Βικέλειον λογοτεχνικὸν βραβεῖον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ὑπῆρξε καὶ μέλος τῆς «Ἑνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν». Ἡ γλῶσσα τῆς πεζογραφίας τοῦ συγγραφέως εἶναι ἀξιόλογος διὰ τὴν ἐπάρκειαν καὶ τὴν φυσικότητα αὐτῆς δημοτική. Ταύτην χειρίζεται δι' ὕφους ἁπλοῦ, εὐχεροῦς καὶ ἀφηγηματικοῦ, ἄνευ περισσῆς ἐνδιατριβῆς περὶ τὴν αἰσθητικὴν κατεργασίαν, ὥστε νὰ παραμένῃ φυσική, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἀνώμαλος καὶ εἰδικώτερον ὑποπίπτουσα εἰς συντακτικὸν «ἀσύνδετον» τῶν περιόδων. Ἀντιθέτως, ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, ὁ συγγραφεὺς εἶναι καὶ ἀκριβὴς κατὰ τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν συνοχήν, ἀλλὰ καὶ συχνάκις λεπταίσθητος καὶ ποιητικὸς κατὰ τὴν διαγραφὴν τῶν τύπων αὐτοῦ, ἔνθα χαρακτηρίζεται καὶ ὑπὸ ψυχολογικῆς ὀξυδερκείας, πρὸς δὲ καὶ κατὰ τὴν φυσιολατρείαν αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὸ ἔργον του, πορίζόμενον συνήθως τὰ θέματα ἐξ αὐτῆς τῆς ζωῆς τοῦ συγγραφέως, στρατιωτικῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ κοινωνικῆς, ἀνήκει εἰς τὴν ρεαλιστικὴν ἑλληνικὴν πεζογραφίαν, καὶ δὴ συγκεκριμένως κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν φυσικωτέραν αὐτῆς μορφήν, τὴν τῆς αὐτοβιογραφίας. Ἀξιόλογος ὅμως εἶναι καὶ ἡ ἠθογραφία αὐτοῦ, πλουσία καὶ πιστὴ εἰς λεπτομερείας, ζωηρὰ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν τύπων καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διαλόγου, ὅστις ἐνίοτε εἶναι μακρὸς μονόλογος, διήκων δι' ὅλης τῆς πλοκῆς. Παρὰ τὴν συνήθως εὐτυχῆ λύσιν, τὸ πνεῦμα ἐν γένει τοῦ συγγραφέως, ἀνθρωπιστικὸν καὶ συμπαθές, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ σκληρῶς ρεαλιστικόν, εἶναι μελαγχολικὸν καὶ ἀπαισιόδοξον. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τραυλιᾶτα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Περατάτων τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 130.

τραυλίζω· εἶμαι τραυλός, δυσκολεύομαι εἰς τὴν προφορὰν ἰδίᾳ τοῦ φθόγγου ρ, ἄλλως ψευδίζω (πρβ. *ψελλίζω*)· || καθόλου, εἶμαι βραδύγλωσσος.

τραυλισμὸς (ὁ). Διαταραχὴ τοῦ λόγου, καθ' ἣν ὁ πάσχων δὲν δύναται νὰ προφέρῃ ἀκέραια τὰ φυσιολογικὰ σύμφωνα τῶν λέξεων, ἀναγκαζόμενος πολλάκις διὰ τοῦτο καὶ ν' ἀντικαθιστᾷ ταῦτα δι' ἄλλων συμφωνικῶν στοιχείων σκληροτέρων ἢ μαλακωτέρων. Οὕτω π. χ. ἀντὶ τοῦ *θ* προφέρει τὸ *σ* καὶ τἀνάπαλιν (θάλασσα—σάλασσα, σαλάτα—θαλάτα), ἀντὶ τοῦ *κ* τὸ *τ* (κάππα—τάππα), ἀντὶ τοῦ *ρ* τὸ *λ* (νερὸ—νελὸ) κ. λ. π. Ὁ τραυλισμὸς δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς μορφάς: 1) *Γενικός*, καθ' ὃν ἡ διαταραχὴ ἐπεκτείνεται εἰς πάντα γενικῶς τὰ σύμφωνα. Ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι βαρυτάτη, ἔχουσα τὴν αἰτίαν αὐτῆς εἰς τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα, ἀπαντᾷ δ' εἰς βαρέως ἀνώμαλα καὶ ἔκφυλα ἄτομα, καθιστῶσα αὐτὰ σχεδὸν ἄχρηστα εἰς τὴν κοινωνίαν. 2) *Μερικός*, καθ' ὃν ἡ διαταραχὴ ἐπεκτείνεται εἴς τινα μόνον σύμφωνα. Ἡ αἰτία τῆς μορφῆς ταύτης φαίνεται ὅτι περιορίζεται μόνον εἰς τὰ σχετικὰ φωνητικὰ ὄργανα τοῦ στόματος. 3) *Μονομερής*, καθ' ὃν ἡ διαταραχὴ περιορίζεται εἰς ἓν καὶ μόνον σύμφωνον, λαμβάνουσα ἀναλόγους ὀνομασίας, π. χ. *δελτακισμός*, *ἰωτακισμός*, *ρωτακισμός*, *ξικισμός*, κ. λ. π. Κατ' ἄλλην διαίρεσιν ὁ τραυλισμὸς λέγεται *σκληρός*, ὅταν ἀντικαθιστᾷ τὰ μαλακὰ σύμφωνα διὰ σκληρῶν, καὶ *μαλακός*, ὅταν ἀντικαθιστᾷ τὰ σκληρὰ διὰ μαλακῶν συμφώνων.

Ὁ τραυλισμὸς χαρακτηρίζεται ὡς λειτουργικὴ νεύρωσις, ἀρχομένη κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, διαλείπουσα καὶ ἐξαλειφομένη κατὰ τὸ ᾆσμα, συνοδευομένη δ' ὑπὸ ἀναπνευστικῶν διαταραχῶν καὶ τινων φοβιῶν. Ἐπειδὴ δ' ἡ ὁμιλία ἀποτελεῖ σπουδαιότατον στοιχεῖον ἐν ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσιν, εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ ἐκ τραυλισμοῦ πάσχοντες εὑρίσκονται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἰς κατωτέραν ἢ οἱ λοιποὶ μοῖραν. Λέγεται ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἦτο τραυλὸς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε, ὁσάκις προέκειτο νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν ἑβραϊκὸν λαόν, ἔπραττε τοῦτο διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀαρών. Ἐκ μερικοῦ καὶ μονομεροῦς τραυλισμοῦ (ἰδίως διὰ τὰ σύμφωνα *ρ* καὶ *σ*) πάσχει μεγάλη ἀναλογία παιδίων καὶ ἐνηλίκων ἐν Ἑλλάδι. Ὁ ρωτακισμὸς εἶναι συχνότατος, 4—5 %, καλλιεργούμενος μάλιστα ὑπό τινων ὡς δῆθεν προφορὰ ἐξηυγενισμένη. Βίαιαί τινες συγκινήσεις προκαλοῦν ἐνίοτε, ὡς ἐπὶ στρατιωτῶν, τραυλισμὸν πολὺ ἐντονώτερον τοῦ γνησίου. Οἱ τοιοῦτοι τραυλοὶ τραυλίζουσι καὶ κατ' αὐτὸ ἔτι τὸ ᾆσμα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς γνησίους τραυλούς. Ὁ τραυλισμὸς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνίατος. Ἐν τούτοις προσεπάθησάν τινες νὰ ἐπιτύχωσι κανονικὴν καὶ ἀπρόσκοπτον ἄρθρωσιν διὰ διδασκαλίας τῶν ὀρθῶν κινήσεων εἰς προσεκτικὰ καὶ πειθήνια ἄτομα. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

τραυλός, —*ή*, —*όν*· ὁ δυσκολευόμενος εἰς τὴν προφορὰν ἰδίᾳ τοῦ ρ, ἄλλως *ψευδός*· || καθόλου, βραδύγλωσσος.

Τραυλός. Αὐλικὸς ἄρχων παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίῳ Α' Κομνηνῷ (1081—1118). Ἀνήκων εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Βογομίλων καὶ δυσαρεστηθεὶς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν καταδίωξιν τῶν ὁμοδόξων του, ἐδραπέτευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ συγκεντρώσας ἱκανὸν ἀριθμὸν πολεμιστῶν ἐδῄωσε τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Βουλγαρίαν (ἦσαν τότε ἐπαρχίαι τοῦ Βυζαντίου) καὶ προεκάλεσε τὴν εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας ἐπιδρομὴν τῶν Πατζινάκων καὶ τῶν Κομάνων. Ν. ΚΛ.

—**Τραυλός**, *Μιχαήλ*. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Μιχαὴλ* Β' ὁ Τραυλός).

τραυλότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις τραυλός, δυσκολία περὶ τὴν προφοράν, *τραυλισμός*.

τραῦμα (τό)· βλάβη τοῦ σώματος, ὥστε νὰ ρεύσῃ αἷμα, βιαία λύσις τῆς συνεχείας τοῦ ἱστοῦ (ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸν *μώλωπα*, πρὸς τὸ ἕλκος κ.τ.λ.), κοιν. *πληγή*: «τραῦμα διὰ μαχαίρας, — διὰ πυροβόλου ὅπλου», «τραῦμα ἐπιπόλαιον, — διαμπερές» || τραυματισμός: «κατηγορεῖται ἐπὶ τραύματι».

Digitized by Google

—*[Χειρουργ.]* *Τραῦμα* καλεῖται πᾶσα ἀρτιγενὴς λύσις τῆς συνεχείας τῶν μαλακῶν μορίων ἐκ δράσεως ἐξωτερικῆς βίας. Τὰ τραύματα διακρίνονται: 1) εἰς τραύματα διὰ νύξεως, οἷα τὰ παραγόμενα διὰ παντὸς αἰχμηροῦ ἢ διὰ τῆς αἰχμῆς ἐνεργοῦντος τμητικοῦ ὀργάνου (μαχαίριον, ξίφος, λόγχη, βελόνη, κέστρον, ἧλος, ἀκὶς κ. τ. τ.)· 2) εἰς τραύματα διὰ τομῆς, ἅτινα παράγονται διὰ παντὸς τμητικοῦ ἢ ὀξυτόμου ὀργάνου (μάχαιρα, σπάθη, πέλεκυς, δρέπανον, κλπ.)· 3) εἰς τραύματα διὰ θλάσεως, οἷα τὰ δι' ἀμβλέων ὀργάνων παραγόμενα· καὶ 4) εἰς τραύματα διὰ πυροβόλου ὅπλου (περιστρόφου, κυνηγετικοῦ, πολεμικοῦ). Πρὸς θεραπείαν, ἂν μὲν τὸ τραῦμα καθαρὸν καὶ πρόσφατον, ἀρκεῖ συνήθως κάθαρσις ἀσηπτικὴ καὶ συμπλησίασις ἢ συρραφὴ τῶν χειλέων ὡς πρὸς τὰ διὰ τομῆς τραύματα, ἂν δὲ μὴ πρόσφατον, ἀπολύμανσις καὶ ἐπίδεσις ἀσηπτικὴ ἢ ἀντισηπτική, πρὸς ἀποτροπὴν ἀναπτύξεως λοιμώξεως καὶ πρὸς καταπολέμησιν ταύτης.

Τὰ ἐν πολέμοις τραύματα ἐλάχιστα εἶναι (1—2 %) ὅσα παράγονται διὰ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων, οἷα τὰ τμητικὰ καὶ τὰ αἰχμηρά, κυρίως δὲ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπιφέρονται διὰ τῶν πυροβόλων ὅπλων, καὶ δὴ διὰ τῶν βολίδων τοῦ πεζικοῦ καὶ τῶν πολυβόλων, καὶ διὰ τῶν βολίδων καὶ τῶν θραυσμάτων ὀβίδων τοῦ πυροβολικοῦ. Διακρίνονται δὲ εἰς ἐλαφρά, βαρέα καὶ θανατηφόρα. Καὶ τὰ μὲν ἐλαφρὰ ὑπολογίζονται εἰς 60 %, τὰ βαρέα εἰς 15 %, τὰ δὲ θανατηφόρα εἰς 25 %, ὧν τὰ 15 καίρια ἐπὶ τόπου. Τὰ βαρύτερα δὲ τῶν τραυμάτων κατεργάζονται τὰ θραύσματα τῶν ὀβίδων καὶ τῶν χειροβομβίδων. Ὁ θάνατος ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν εἶναι ἢ ἄμεσος, ὡς ἐπὶ τραυματισμοῦ ὀργάνου ἀπαραιτήτου τῇ ζωῇ, ἢ ἀγγείου εὐρυαύλου, ἢ ἐπέρχεται μετά τινας ὥρας, ὡς ἐπὶ αἱμορραγίας ἐπιμόνου, τραυματισμοῦ τῶν ἀνωτέρων ἀεραγωγῶν ὀργάνων, ἢ μετά τινας ἡμέρας, ὡς ἐπὶ ἐπιπλοκῶν. Ἐπὶ 100 δὲ τραυμάτων τοῦ συνόλου ἀνθρωπίνου σώματος, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης θανατηφόρων, πλέον ἢ τὰ ²/₃ (περὶ τὰ 70), ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὴν κεφαλήν, τὸν λαιμὸν καὶ τὸν κορμὸν (μαλακὰ μόρια, ὀστᾶ, ἐσωτερικὰ ὄργανα ἢ σπλάγχνα). Κατὰ μέσον δ' ὅρον ἐπὶ δυνάμεως στρατοῦ 100 ἀνδρῶν 3 φονεύονται, 3 τραυματίζονται βαρέως καὶ 12 μᾶλλον ἢ ἧττον ἐλαφρῶς, ἤτοι ἐν ὅλῳ ἀπώλειαι εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας 18, αἵτινες ὅμως ἔν τισιν ἐξαιρετικῶς φονικωτάταις μάχαις ἀνῆλθον εἰς 25—35—50 καὶ πλέον ἔτι. Ἡ μέση γενικὴ θνητότης τῶν τραυματιῶν κατὰ μὲν τοὺς πολέμους τῆς προαντισηπτικῆς ἐποχῆς (1854—1871) ἦτο 16 %, κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα, ἤτοι τοὺς ἀπὸ τοῦ 1876 καὶ ἐντεῦθεν, καθ' οὓς ἐφηρμόσθη ἡ ἀντισηψία καὶ ἀσηψία, κατῆλθεν εἰς 6 % (πρὸς θεραπείαν βλ. λ. *ἁπαλὰ μόρια*).

Τραύματα ἀρθρώσεων· βλ. λ. *ἄρθρωσις*.

Τραύματα τοῦ ἥπατος· βλ. λ. *ἥπατος τραύματα*.

Τραύματα καρδίας· βλ. λ. *καρδίας τραύματα*
Ι. Π.

—*[Ἰατροδ.]* Ὁ ἰατροδικαστής, ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρεούμενος νὰ ὁρίσῃ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐπενέχθησαν αἱ ἐκ τῶν *τραυμάτων* βλάβαι, τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τοῦ τραυματίου καὶ τοῦ αὐτουργοῦ, τὴν ἀμοιβαίαν τοῦ θύματος καὶ τοῦ αὐτουργοῦ θέσιν κλπ., ὀφείλει νὰ ἀναζητῇ καὶ ἀνευρίσκῃ τοὺς διαφόρους χαρακτῆρας καὶ τὰ σημεῖα, δι' ὧν ὡς οἷόν τε θετικώτερον ὁρίζονται ἡ φύσις καὶ τὸ εἶδος τῶν κακώσεων ἐν γένει, αἱ ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι αὐτῶν συνέπειαι κλ., δι' ὧν ὁ δικαστὴς καθοδηγεῖται πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἐνόχου καὶ τῆς ἀληθείας. Τὸ ἔργον τοῦ ἰατροδικαστοῦ εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν τραυματισμὸν καθόλου ρυθμίζει ἡ ποινικὴ νομοθεσία (*ἄρθρα* 287, 288, 293, 307, 308, 310, 316), συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς ὁποίας αἱ κακώσεις διαιροῦνται εἰς *ἑκουσίας* καὶ *ἀκουσίας*.

Κατὰ τὰς ἑκουσίας κακώσεις ὁ ἰατροδικαστής: α') Προβαίνει εἰς διάγνωσιν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν διατελεῖ ὁ παθὼν (ζῶν ἢ τεθνεώς), ἤτοι εἰς ἐξέτασιν αὐτοῦ, ἥτις γίνεται καὶ μετ' ἀντιπροσώπου τῆς ἐντελλομένης ἀρχῆς προκειμένου περὶ βεβαιώσεως ταυτότητος, λειψάνου ἢ ἐξορύξεως τάφου· κατὰ ταύτην ἀποφεύγεται ἡ χρῆσις μήλης, ἂν δὲ παραστῇ ἀνάγκη ἀφαιρέσεως ἐπιδέσμων καλεῖται ὁ θεράπων ἰατρός. Παραλληλίζονται καὶ συσχετίζονται αἱ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν καλυμμάτων κακώσεις πρὸς τὰς τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς τὰς τῶν ἐνδυμάτων βλάβας. Ἐξετάζονται αἱ κηλῖδες καὶ ἡ θέσις τοῦ λειψάνου. β') Ἀναζητεῖ τὴν φύσιν τῶν τραυμάτων, εἰς ἣν ἀνάγεται: 1) ὁ προσδιορισμὸς τοῦ εἴδους τῆς βλάβης (θλάσμα, τραῦμα, διάστρεμμα, ἐξάρθρημα, κάταγμα κλ.)· 2) ἡ διάκρισις τῶν λόγῳ ἐσωτερικῆς καὶ αὐτομάτου αἰτίας βλαβῶν (ἐκχυμώσεις ἐκ πορφύρας, σκορβούτου, αἱμοφιλίας κλπ., ἕλκη, συμπτωματικὰ ἢ συγγενῆ ἐξαρθρήματα) ἀπὸ τῶν ἕνεκεν ἐξωτερικῆς αἰτίας τοιούτων· 3) ἡ διάγνωσις τῶν διαρκούσης τῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν μετὰ θάνατον κακώσεων, ἥτις στηρίζεται εἰς τὸν βαθμὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς θρομβώσεως τοῦ αἵματος (θρόμβοι μεγάλοι καὶ στερεοὶ ἀποτελοῦσιν ἔνδειξιν τοῦ πρὸ τοῦ θανάτου τραυματισμοῦ, μικρὸς καὶ εὔθρυπτος τοὐναντίον), εἰς τὸν βαθμὸν τῆς συνουλώσεως τῶν τραυμάτων καὶ εἰς τὸν χρωματισμὸν τῶν μωλώπων. γ') Προβαίνει εἰς προσδιορισμὸν τῶν αἰτίων, ὅστις ὑπὸ ἰατροδικαστικὴν ἔποψιν στρέφεται: 1) εἰς τὰ φυσικὰ αἴτια, ἤτοι τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ὑλικῶν καὶ φυσικῶν περιστάσεων, καθ' ἃς αἱ κακώσεις παρήχθησαν (πτῶσις ἐκ μεγάλου ὕψους, βία ἐκ κινουμένων μηχανῶν, συμβάματα σιδηροδρόμων κλπ.)· 2) εἰς τὸ εἶδος τοῦ τρώσαντος ὀργάνου: *ὄργανα ἀμβλέα ἢ θλαστικὰ* (χεῖρες, πόδες, λίθοι, ράβδοι κλ.) προκαλοῦντα θλάσεις παραγούσας μώλωπας καὶ ἐκχυμώσεις, *τμητικὰ* (ξυρός, μάχαιρα, ψαλίς, πέλεκυς κλ.), προκαλοῦντα τραύματα ἐπιμήκη μετὰ ὁμαλῶν χειλέων αἱμορραγούντων μᾶλλον ἢ ἧττον ἀφθόνως, *νύσσοντα ἢ διατιτραίνοντα* (λόγχη, ἐγχειρίδιον κλ.), προκαλοῦντα μικρὸν καὶ βαθὺ τραῦμα, *ἀποσπῶντα* ἢ *διασχίζοντα* (ὀδόντες, ὄνυχες, ἀμυντικὰ ὅπλα ζῴων, τροχοὶ μηχανῶν, πτέρυγες μύλων κλ.), προκαλοῦντα τραύματα μεγάλα, κρημνώδη, ἀνώμαλα, ἄνευ ἐπισήμου αἱμορραγίας, ἢ καὶ ἀποσπῶντα ὁλόκληρον μέλος, *πυροβόλα* (πιστόλιον, τυφέκιον, τηλεβόλον), ἐνεργοῦντα διὰ μεγάλης βίας, συνθλῶντα καὶ διατιτρῶντα τοὺς ἱστούς· 3) εἰς τὸ ζήτημα, ἂν τὸ κατασχεθὲν ὅπλον ὄντως αὐτὸ ἐπήνεγκε τὰς κακώσεις, ἡ λύσις τοῦ ὁποίου ὄχι πάντοτε εὐχερής. δ') Ἐρευνᾷ τὰς συνεπείας τῶν κακώσεων, αἵτινες δύνανται νὰ εἶναι ἴασις, στρέβλωσις, μακραὶ ἀσθένειαι ἢ θάνατος, ἐπίσης δ' ἐξετάζει καὶ ἐὰν ἡ νόσος, ἡ ἀνικανότης ἢ ὁ θάνατος, εἶναι ἄμεσοι ἢ ἔμμεσοι τῶν κακώσεων συνέπειαι. Πρὸς τοῦτο ὁ ἰατροδικαστὴς πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς διαφόρους περιστάσεις, τὰς ἐπιδρώσας εἰς τὰς συνεπείας ταύτας, αἵτινες συγκεφαλαιοῦνται: 1) εἰς τὰς ἐπιγινομένας κατὰ τὴν πορείαν τῆς κακώσεως ἐπιπλοκὰς (μηνιγγῖτις, ἐγκεφαλῖτις κλ., ἐπὶ καταγμάτων κρανίου, ἀπώλεια ὁράσεως, ἀμαύρωσις ἐπὶ τραυματισμοῦ ἢ διακινήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, αἱμοπτύσεις ἐπὶ τραυμάτων πνευμόνων, περιτονίτιδες ἐπὶ κοιλιακῶν τραυμάτων κλ.)· 2) εἰς τὰς ἐπιπλοκὰς τὰς ἐκ τῆς φύσεως τῶν κακώσεων προερχομένας (γάγγραινα, αἱμορραγίαι, ἀνευρύσματα, ἐρυσίπελας, ἀναιμία κλ.). Ἡ προγενεστέρα τοῦ τραυματισμοῦ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς (χοιράδες, ραχῖτις κλπ.), ὡς καὶ ἡ προηγουμένη κατάστασις τοῦ τρωθέντος ὀργάνου (πνευμονικὴ φυματίασις), ἐπηρεάζουσι τὰς τῶν κακώσεων συνεπείας, ἡ δὲ μέθη, εἰς ἣν ὁ τραυματίας εὑρέθη κατὰ τὸν τραυματισμόν, ἀλλοιοῖ ἐκ θεμελίων τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τραυματισμοῦ. Τέλος δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐφαρμοσθεῖσα θεραπευτικὴ ἀγωγὴ εἰς τὸν παθόντα. ε') Ἐξετάζει τὰς περιστάσεις καθ' ἃς αἱ κακώσεις ἐνεργήθησαν, ἤτοι: 1) κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἐγένοντο· 2) ὁποία ἡ ἀμοιβαία τοῦ θύματος καὶ αὐτουργοῦ θέσις· 3) κατὰ ποίαν τάξιν ἐβλήθησαν τὰ τραύματα· 4) ἐὰν τὸ θῦμα ἐξετέλεσε πράξεις μετὰ τὸν τραυματισμόν· 5) ἐὰν ὑπάρχωσιν ἴχνη ἀντιστάσεως εἰς τὸ σῶμα τοῦ θύματος καὶ τοῦ αὐτουργοῦ· 6) ἐὰν ἐγένοντο ὑπὸ ρωμαλέας ἢ ἐξησκημένης χειρός· καὶ 7) ἐὰν αὗται εἶναι τυχαῖαι, ἑκούσιαι ἢ ἐγκληματικαὶ (ὑπόκρισις περὶ δῆθεν παραλύσεως μέλους τινός, διάρρηξις τῆς οὐλῆς ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς ἢ ἐπίθεσις ἐπὶ τοῦ τραύματος ἐρεθιστικῶν ὑλῶν, αὐτοκτονία, κλπ.)

Αἱ ἀκούσιαι καὶ ἐξ ἀμελείας κακώσεις (*ἄρθρ.* 300, 310, 605, 609, 610, 611, 613, 614, 618, 619, 623 ποιν. νόμου) ἀφορῶσι συμβάματα ἐκ τῶν σιδηροδρόμων, τῶν ἁμαξῶν, ἐκ τυχαίων καταχώσεων, πτώσεως ἐξ ὕψους, πτώσεως βαρέος σώματος, ἐκ κινουμένων μηχανῶν, ἐκ τυχαίων ἐγκαυμάτων, ἐκ πυροβόλων ὅπλων, ἐκρήξεων, δηγμάτων κατοικιδίων ζῴων καὶ δὴ λυσσώντων. Τὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν στηρίζεται ὁ ἰατροδικαστὴς διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς κακώσεως, εἶναι ἡ φύσις καὶ αἱ ἐπιπλοκαί, αἱ ἐπιγενεῖς νόσοι, αἱ μακραὶ ἀσθένειαι, ἡ ἐφαρμοσθεῖσα θεραπεία, αἱ ἀτομικαὶ περιστάσεις καὶ αἱ ἰδιαίτεραι καταθέσεις.

Ἀλλὰ καὶ τὰ *ἐγκαύματα* ἀποτελοῦσιν ὑπὸ ἰατροδικαστικὴν ἔποψιν κακώσεις ὑπαγομένας δικανικῶς ὑπὸ τὰς αὐτὰς τῶν λοιπῶν τραυματισμῶν κατηγορίας, καὶ εἶναι ἑκούσια (ἐπὶ σκοπῷ βλάβης, τραυματισμοῦ, θανατώσεως τρίτου, ἢ αὐτοκτονίας), ἢ ἀκούσια καὶ ἐξ ἀμελείας. Διαιροῦνται εἰς *κυρίως ἐγκαύματα*, ἅτινα κατὰ τὴν ζωὴν γινόμενα παρουσιάζουσιν ἐρυθρὰν ἅλων, ἐρυθρότητα δέρματος καὶ φλυκταίνας, καὶ εἰς *ἐγκαύματα ἀπὸ χημικῶν οὐσιῶν*, βαρέα καὶ ταῦτα ἐπίσης, διότι πλὴν τοῦ καυτηριασμοῦ συνεπάγονται ἐνίοντε καὶ δηλητηριάσεις. Ὁ ἐκ τούτων θάνατος προέρχεται ἐκ τῆς παραλύσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα συμφορήσεως, κατὰ τὴν περίοδον τῆς φλεγμονῆς καὶ πυήσεως.
Ο. Ρ.

—*[Φυτοπαθ.]* Τὰ *τραύματα* φυτῶν ὀφείλονται εἰς μηχανικὰ αἴτια, λόγῳ τῶν ὁποίων τὰ κύτταρα καὶ οἱ ἱστοὶ τῶν φυτῶν φονεύονται ἢ ἀποσπῶνται τοῦ φυτικοῦ σώματος. Τὰ αἴτια τῶν τραυμάτων εἶναι διαφορώτατα: συμπίεσις (πρόσκρουσις ξένων σωμάτων), ἀπότομος θραῦσις (λόγῳ ἀνέμου, ὑπερφορτώσεως κλάδων ἐκ χιόνος, καρπῶν κλπ.), ἀποκόλλησις τῶν ἱστῶν (λόγῳ παγετοῦ), προσβολὴ ἐντόμων, ἐπέμβασις τοῦ ἀνθρώπου (κλάδευμα κλπ.). Τὰ τραύματα, ἀναλόγως τῆς φύσεώς των καὶ τοῦ προσβληθέντος ὀργάνου, φέρουν ποικιλώτατα ἀποτελέσματα, δυνάμενα ἐνίοτε νὰ προκαλέσουν καὶ τὸν ἄμεσον θάνατον τοῦ φυτοῦ. Ἐμμέσως, διὰ τῆς λύσεως τῆς συνεχείας τῶν ἐξωτερικῶν ἱστῶν, συντελοῦν εἰς τὴν εἴσοδον ἐντὸς τοῦ φυτικοῦ ὀργανισμοῦ παρασίτων. Τὸ φυτὸν τείνει νὰ ἐπουλώσῃ τὰ τραύματα διὰ τῆς δημιουργίας ἐπουλωτικῶν ἱστῶν, ἐνδείκνυται δέ, διὰ τὰ καλλιεργούμενα φυτά, ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ ἀπολύμανσις τῶν τραυμάτων πρὸς ἀποφυγὴν μολύνσεων.
Ε. Τ. Ε.

—**τραύματος** ***γραφὴ*** *['Αττ. Δίκ.]*. Ἐὰν μὲν ἐκ προνοίας, ἤτοι προμελέτης, ἐλάμβανον χώραν τὰ τραύματα, ἡ δίκη ἐδικάζετο ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀλλ' ἐὰν ταῦτα ἦσαν ἀκούσια καὶ ἄνευ βουλεύσεως, ἐδικάζοντο εἰς τὸ Παλλάδιον (*Ἀριστ.*, Ἀθην. Πολ. 57). Ἡ γραφὴ αὕτη ἠσκεῖτο καὶ ὅτε ὁ τραυματιζόμενος ἦτο δοῦλος. Ἡ ποινὴ ἐπὶ τοῦ ἐκ προνοίας τραύματος ἦτο ἐξορία καὶ δήμευσις.
Ι. Δ. Ζ.

τραυματίας, *—ου* (ὁ)· ὁ λαβών, ὁ παθὼν τραῦμα, τραυματισμένος, κοιν. *πληγωμένος, λαβωμένος*: «τραυματίας πολέμου».

—**τραυματίας** ***πολέμου***. Οἱ ἐν πολέμοις τραυματιζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὰς μάχας ἄνδρες τοῦ στρατοῦ. Οἱ τραυματίαι ἅμα τῷ τραυματισμῷ παραλαμβάνονται ὑπὸ τῶν τραυματιοφόρων καὶ μεταφέρονται ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς πτώσεως εἰς τὰ *καταφύγια τῶν τραυματιῶν* (ἢ μεταβαίνουσιν εἰς αὐτὰ οἱ δυνάμενοι τῶν τραυματιῶν), ὁπόθεν, μετὰ τὰς ἀπαραιτήτους ἐπειγούσας ἰατρικὰς ἐπικουρίας, διακομίζονται εἰς τοὺς *σταθμοὺς ἐπιδέσεως* καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τὰ *χειρουργεῖα*.

Οἱ ἐν πολέμοις τραυματίαι, οἵτινες ἕως πρὸ τοῦ 1870 ὑπήγοντο εἰς τοὺς νόμους τοῦ πολέμου, θεωρούμενοι αἰχμάλωτοι, διὰ τῆς Διεθνοῦς Συμβάσεως τῆς Γενεύης (1864—1868) ἐκηρύχθησαν οὐδέτεροι, καὶ οὐ μόνον οὗτοι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑγειονομικὸν προσωπικὸν καὶ πᾶν νοσηλευτήριον τραυματιῶν ἢ ἀσθενῶν κέντρον ἢ ἵδρυμα (χειρουργεῖα, νοσοκομεῖα, οἰκήματα κλπ.), προστατευόμενα ὑπὸ τοῦ σήματος τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὡς συμβόλου τῆς οὐδετερότητος (ἢ τοῦ τῆς Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου διὰ τὴν Τουρκίαν, Περσίαν). Ὁ νικητὴς δ' ὀφείλει νὰ περισυλλέγῃ καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τραυματίας τοῦ ἡττημένου στρατοῦ καὶ νὰ παρέχῃ πᾶσαν ἰατρικὴν ἐπικουρίαν εἰς αὐτούς, οἵτινες μετὰ τὴν ἀποθεραπείαν, ἂν μὲν κατέστησαν ἀνίκανοι, ἀποδίδονται εἰς ὃ κράτος ἀνήκουσιν, ἂν δ' ὅμως ὦσιν ἱκανοί, ἐλευθεροῦνται ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι δὲν θ' ἀναλάβωσι πλέον τὰ ὅπλα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Τὸ δὲ ὑγειονομικὸν προσωπικὸν τοῦ ἡττημένου στρατοῦ δύναται νὰ ἐξακολουθῇ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα πρὸς τοὺς τραυματίας ἐν τοῖς χειρουργείοις ἢ τοῖς νοσοκομείοις καὶ μετὰ τὴν προέλασιν τοῦ νικητοῦ.
Ι. Π.

—*['Αρχ.]* Ἡ περιποίησις τῶν *τραυματιῶν* πολέμου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο λίαν ἀτελής. Παρ' Ὁμήρῳ ἐγίνετο ἐν ταῖς κλισίαις τοῦ ἀχαϊκοῦ στρατοπέδου, ἀργότερον δὲ καὶ δι' ἀναγκαστικῆς ξενίσεως τοῦ τραυματίου ἐν τοῖς οἴκοις πολιτῶν γείτονος πρὸς τὸ πεδίον πόλεως. Πρῶτοι οἱ Ρωμαῖοι ὠργάνωσαν τὴν σχετικὴν ὑπηρεσίαν μὲ προϊστάμενον τακτικὸν ἰατρὸν (medicus ordinarii), ὅστις συνεκέντρωνε τοὺς τραυματίας ὑπὸ ἴδιον βήξιλλον. Ἐν τοῖς στρατοπέδοις ὑπῆρχεν ἴδιον θεραπευτήριον (valetudinarium) ὑπαγόμενον εἰς τὸν ἔπαρχον τοῦ στρατοπέδου (praefectus castrorum).

Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ τραυματίαι ἐκαλοῦντο *πληγᾶτοι* καὶ ἐτύγχανον ἐξαιρετικῶν περιποιήσεων. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης περισυνελέγοντο καὶ περιεθάλποντο ὑπὸ τῶν νοσοκόμων ἢ τραυματιοφορέων τῶν ταγμάτων των, οἵτινες ἐκαλοῦντο *σκρίβωνες* ἢ *δηποτᾶτοι*, καὶ εἶτα ἐνοσηλεύοντο ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τῶν ταγμάτων καὶ τῶν μετόπισθεν ὑπηρεσιῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον οἱ πληγᾶτοι ἐτύγχανον ὡσαύτως πολλῶν τιμῶν καὶ περιποιήσεων.
Ν. ΚΛΣ

—**τραυματίου** ***γύμνωσις*** *[Νομ.]*· βλ. λ. *γύμνωσις* πληγωμένου.

τραυματίζω· καταφέρω τραῦμα, κοιν. *πληγώνω*, *λαβώνω*, κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς.

τραυματικίνη (ἡ) (Traumaticinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα ἀποτελούμενον ἐκ διαλύματος 10 % γουταπέρκης εἰς χλωροφόρμιον. Ὑγρὸν σκοτεινῶς φαιόν, ὅπερ ἐξατμιζόμενον καταλείπει ἐλαστικὸν ὑμένιον. Τὸ σκεύασμα χρησιμοποιεῖται ὡς τὸ κολλόδιον.
Κ. Γ. Μ.

τραυματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τραῦμα, ὁ τοῦ τραύματος: «τραυματικὸς πυρετὸς» ὁ προερχόμενος ἐκ τραύματος.

—**τραυματικὴ** ***σπονδυλῖτις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *Κοθμμελ-Βερνεΐγ νόσος*.

Digitized by Google

τραυματιοφόροι (οἱ). Στρατιῶται ἀποτελοῦντες ἰδίας ὑγειονομικὰς ὁμάδας ἢ μοίρας, ἠσκημένοι εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διακομιδῆς τῶν τραυματιῶν κατὰ τὰς μάχας. Ἕκαστος τούτων φέρει ὑδρίαν ἀναψυκτικῶν ποτῶν καὶ ἑκάστη ὁμὰς αὐτῶν σακκίδιον ὑγειονομικῶν ἐφοδίων καὶ εἰδῶν ἐπιδέσεως. Καὶ οἱ μὲν τραυματιοφόροι τοῦ συντάγματος ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς μάχης, ἐφ' ὅσον αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐπιτρέπουσι (παροδικαὶ ὑφέσεις, συγκέντρωσις τοῦ πυρὸς ἀλλαχόσε, προέλασις τοῦ μετώπου κ.λ.π.) καὶ ἰδίᾳ ἅμα τῇ παύσει τῆς μάχης, ἐνεργοῦσι τὴν περισυλλογὴν τῶν τραυματιῶν καὶ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν εἰς τὰς ἐγγὺς στάσεις τῶν καταφυγίων τραυματιῶν καὶ ἐκεῖθεν, μετὰ τὰς προχείρους ἐπειγούσας ἰατρικὰς ἐπικουρίας, εἰς τοὺς σταθμοὺς ἐπιδέσεως ἢ εἰς τὰ χειρουργεῖα. Οἱ δὲ παρ' ἑκάστῃ μεραρχίᾳ καὶ ἑκάστῳ σώματι στρατοῦ τραυματιοφόροι συνιστῶσι μοίρας ἀνεξαρτήτους, τὰς *μοίρας τῶν τραυματιοφόρων*, ὧν κύριος προορισμὸς εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς διακομιδῆς τῶν τραυματιῶν ἀπὸ τῶν σταθμῶν ἐπιδέσεως εἰς τὰ χειρουργεῖα ἢ εἰς τοὺς ἀκραίους ὑγειονομικοὺς σταθμοὺς ἢ εἰς τοὺς ἐγγύτατα τοῦ πεδίου τῆς μάχης τυχὸν προβάντας ὑγειονομικοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς. Ἐν ἀνάγκῃ δὲ προσέρχονται καὶ ἀρωγοὶ τοῖς τραυματιοφόροις τοῦ συντάγματος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τόπου τῆς μάχης, περισυνάγοντες τοὺς τραυματίας καὶ διακομίζοντες αὐτοὺς κατ' εὐθεῖαν εἰς τὰ χειρουργεῖα, ἄνευ προηγουμένης διελεύσεως διὰ τῶν σταθμῶν ἐπιδέσεως. Κατὰ κανόνα δ' ἀπαγορεύεται τοῖς τραυματιοφόροις ἐν γένει ἡ ἐπίδεσις τραυματιῶν ἢ ἡ παροχὴ ἰατρικῆς ἐπικουρίας, ἐκτὸς μόνον ὅταν ἐλλείπῃ ἐπὶ τόπου ἰατρικὸν προσωπικὸν καὶ κίνδυνος ἄμεσος ἀπειλεῖ τὴν ζωὴν τοῦ τραυματίου, ὡς ἐπὶ αἱμορραγίας. Ι. Π.

τραυματισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τραυματίζειν, πρόκλησις τραύματος, κοιν. *λάβωμα*.

τραυματόλη (ἡ) (Traumatolum) /*Φαρμ. Χημ.*/. Σκεύασμα συγκείμενον ἐξ ἰωδοκρεσόλης: $C_6H_3JCH_3OH$, σῶμα ἐρυθροϊῶδες, ἄοσμον, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ οἰνόπνευμα. Ἀνεγράφη κατὰ τῆς φυματιάσεως εἰς καταπότια. Κ. Γ. Μ.

τραυματολογία (ἡ)· ἡ περὶ τὰ τραύματα εἰδικῶς ἰατρικὴ μελέτη ἢ ἐνασχόλησις.

τραυματολογικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τραυματολογίαν: «τραυματολογικὴ μελέτη».

τραυματόπνοια (Traumatopnée) /*Ἰατρ.*/. Ἡ θορυβώδης εἴσοδος καὶ ἔξοδος ἀέρος διὰ τοῦ στομίου θωρακικοῦ τινος τραύματος, ὅπερ θέτει οὕτως εἰς ἐπικοινωνίαν τὸν ὑπεζωκότα πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἀέρα (πνευματοθώραξ). Μ. Ν. Κ.

Τραῦος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ΝΔ. Θρᾴκης ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν χαμηλοτέρων ὑπωρειῶν τῆς Ροδόπης ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 35 χλμ. εἰς τὴν Βιστονίδα λίμνην παρὰ τὴν πόλιν Δίκαια (*Ἡρόδ.* VII, 109). Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται *Ἀκ-σού*, ὑπὲρ αὐτὸν δὲ διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης-Ἀλεξανδρουπόλεως. Α. Θ. Σ.

Τραυσοὶ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Περιστάσεως, τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 326 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Κιζηλτζᾶ-Τερζῆ*.

Τραυσοὶ /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Λαὸς τῆς ΝΔ. Θρᾴκης, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Μακεδονίας, κατοικῶν ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τῆς Ροδόπης ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Τραύου ποταμοῦ (*Ἡρόδ.* V, 3). Α. Θ. Σ.

Τραφαλγκὰρ (Trafalgar) /*Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ. Ἱσπανίας (Ἀνδαλουσίας), βόρειον κέρας (πλάτ. 36° 11' Β., μήκ. 6° 02' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 142: Strait of Gibraltar), τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀτλαντικοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ. Ἡ ὀνομασία του κατὰ παραφθορὰν τῆς ἀραβικῆς *Ταράφ-ἐλ-ἀγάρ*, σημαινούσης «ἀκρωτήριον τοῦ σπηλαίου», δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν ἐκεῖ πολλὰ τοιαῦτα. Ἔχει μέγαν φάρον. Εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενον *Ἥρας ἀκρωτήριον* (βλ. λ.). Πρόκειται δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου στοιχὰς ἐπικινδυνωδεστάτων ὑφάλων, χωρουσῶν παραλλήλως τῇ Ἀνδαλουσίᾳ ἀκτῇ. Ταύτας φοβούμενος ὁ Νέλσων, ἐντόνως συνίστα εἰς τοὺς παρισταμένους εἰς τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν του, ὅπως ὁ στόλος ἀγκυροβολήσῃ πρὶν ἐκσπάσῃ ἡ καταιγίς, ἣν προεμήνυε τὸ βαρόμετρον. Σ. Ε. Λ.

— Τραφαλγκὰρ ναυμαχία. Μεγάλη καὶ ἱστορικὴ ναυμαχία, συναφθεῖσα τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1805 μεταξὺ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Νέλσωνα ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἡνωμένων γαλλοϊσπανικῶν ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τὸν Βιλλενέβ, πρὸ τοῦ ὁμωνύμου ἱσπανικοῦ ἀκρωτηρίου. Ἡ σπουδαιότης τῆς ναυμαχίας ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἔδωσε τὴν κυριαρχίαν τῶν θαλασσῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἣν καὶ διετήρησεν ἔκτοτε.

Δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Ἀμιένης (25 Μαρτίου 1802) ἀπεδίδοντο εἰς τὴν Γαλλίαν πᾶσαι αἱ ἀποικίαι της, τῆς Ἀγγλίας διατηρούσης μόνον τὰς νήσους Τριάδα καὶ Κεϋλάνην. Ἡ συνθήκη ὅμως αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν καὶ τῷ 1803 περιῆλθον αἱ δύο χῶραι εἰς νέαν ρῆξιν. Ὁ Ναπολέων τότε συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς ἀποβάσεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς, σώματος στρατοῦ ἐξ 120.000 ἀνδρῶν, ὅπερ θὰ διέπλεε νύκτωρ τὸ στενὸν τῆς Μάγχης διὰ πλοιαρίων. Ἵνα ὅμως πραγματοποιηθῇ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἔπρεπε νὰ ἐλευθερωθῶσιν οἱ γαλλικοὶ λιμένες, οἵτινες διετέλουν ἐν ἀποκλεισμῷ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, νὰ διασπαρῇ ὁ ἀγγλικὸς στόλος καὶ νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὴν Μάγχην τὰ λείψανα τοῦ ἱσπανικοῦ, τοῦ ὀλλανδικοῦ καὶ τμῆμα τοῦ γαλλικοῦ στόλου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἤκμαζε. Διοικούμενος ὑπὸ μεμορφωμένων καὶ γενναίων ἀξιωματικῶν, μὲ ἐνθουσιώδη καὶ πεπειραμένα πληρώματα, ἦτο σχεδὸν ἀκατανίκητος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γαλλικόν, ὅστις διαρκῶς ἡττᾶτο ἕνεκεν ἐλλείψεως πεπειραμένων καὶ μεμορφωμένων στελεχῶν. Ὁ γαλλικὸς στόλος, ἐνῷ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως μόνον ἀριθμητικῶς ὑστέρει τοῦ ἀγγλικοῦ (76 πλοῖα τῆς γραμμῆς ἔναντι 115 ἀγγλικῶν), μετ' αὐτήν, ἀντικατασταθέντων τῶν παλαιῶν αὐτοῦ στελεχῶν ὑπὸ νέων καὶ ἀνικάνων, περιῆλθεν εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν, ἀπὸ τῶν δύο

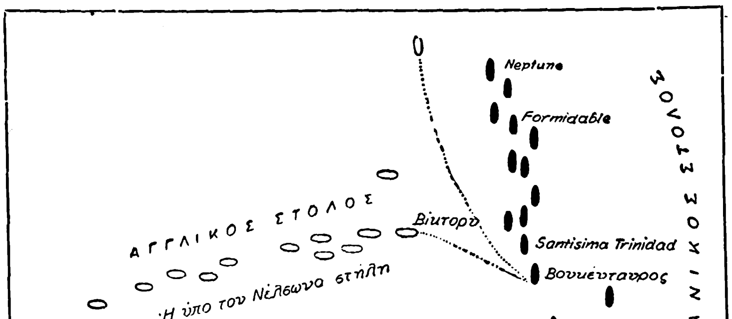

Ναυμαχία τοῦ Τραφαλγκάρ: Ἡ πρώτη φάσις.

δὲ πρώτων ἐτῶν τοῦ πολέμου ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐβυθίσθησαν 23 πλοῖα τῆς γραμμῆς, ὥστε καὶ ἡ ἀριθμητικὴ δυσαναλογία ηὐξήθη ἐπὶ πλέον. Χαρακτηριστικὰ τῆς τότε κρατούσης καταστάσεως εἶναι τὰ κατωτέρω. Ὁ ναύαρχος Νέλσων ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν λόρδον Merville ἀνέφερεν ὅτι «Οἱ κύριοι αὐτοὶ (οἱ Γάλλοι) δὲν εἶναι συνηθισμένοι εἰς τὰς τρικυμίας τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἐπὶ 21 μῆνας ἀψηφοῦμεν, χωρὶς νὰ χάσωμεν οὔτε ἕνα ἱστόν, οὔτε μίαν κεραίαν». Ὁ Γάλλος ναύαρχος Decrès, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ἀναφέρει ὅτι τόσον ἀνίκανα ἦσαν τὰ πληρώματα τοῦ γαλλικοῦ στόλου, ὥστε «ἦτο ἀδύνατον νὰ χειρίσωσι λόγῳ ναυτίας. Ἕνεκα τούτου κεραῖαι τεθραυσμέναι, ἱστία ἐσχισμένα κλπ.». Τέλος, ὁ Ναπολέων ἔλεγεν ὅτι «οἱ Ἄγγλοι θὰ καταντήσουν πολὺ μικροί, ὅταν ἡ Γαλλία ἀποκτήσῃ δύο-τρεῖς ναυάρχους θέλοντας ν' ἀποθάνωσιν», ἐννοῶν τὴν ἐπιφυλακτικὴν διαγωγὴν τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐπιθετικοῦ πνεύματος λόγῳ τῆς ἀνικανότητός των.

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, οἱ γαλλικοὶ λιμένες εὑρίσκοντο ἐν ἀποκλεισμῷ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ 1 Ἰουνίου 1803 ὁ ναύαρχος Κορνουῶλλις ἀπέκλειε τὴν Βρέστην, ὁ Κόλλινγουντ τὸν Γασκωνικὸν κόλπον, ὁ Keith τὴν Μάγχην καὶ ὁ Νέλσων τὴν Τουλῶνα. Ὁ Ναπολέων, συγκεντρώσας τρεῖς στόλους εἰς τὸ Ροσφόρ, τὴν Βρέστην καὶ τὴν Τουλῶνα, καὶ ἐπιδιώκων νὰ διασπείρῃ τὸν ἀγγλικόν, διέταξε τὸν κατάπλουν τῶν στόλων τούτων εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν ἀναμονὴν ἐκεῖ διαταγῶν του. Ἐκ τῶν τριῶν ὅμως τούτων στόλων, μόνον ὁ ἐν Ροσφὸρ εὑρισκόμενος, ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Missiessy, κατώρθωσε νὰ ἀποπλεύσῃ τὴν 11 Ἰανουαρίου 1805 καὶ νὰ φθάσῃ εἰς Μαρτινίκαν, ὅπου ἐλεηλάτησε τὸν Ἅγιον Χριστόφορον· μὴ εὑρὼν ὅμως τοὺς ἄλλους ἀνέκληθη εἰς Ροσφόρ. Ὁ ἐν Βρέστῃ, ὑπὸ τὸν ναύαρχον Gantheaume, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκπλεύσῃ ἐμποδιζόμενος ὑπὸ τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Κορνουῶλλις. Ὁ ἐν Τουλῶνι, τέλος, ὑπὸ τὸν ναύαρχον Βιλλενέβ, κατώρθωσε νὰ διαλάθῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Νέλσωνος καὶ καταπλεύσας εἰς Κάδιξ συνηνώθη μετὰ ἑπτὰ ἱσπανικῶν πλοίων τῆς γραμμῆς, ὁπόθεν ἔπλευσε πρὸς τὰς Ἀντίλλας, ὅπου ὁ μὲν Gantheaume δὲν εἶχε φθάσει, ὁ δὲ Missiessy εἶχεν ἀποπλεύσει. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς συγκεντρώσεως τῶν στόλων του, ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν Βιλλενὲβ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Missiessy, μεθὸ νὰ καταπλεύσῃ εἰς Βρέστην καὶ ἐλευθερώνων τὸν Gantheaume νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μάγχην, ἵνα προστατεύσῃ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἀπόβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Νέλσων ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐμπέσει εἰς παγίδα. Ἀφήσας μόνον τὸν Κορνουῶλλις πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ Γκαντόμ, κατηυθύνθη εἰς Ἀντίλλας, ὅπου μὴ συναντήσας τὸν Βιλλενὲβ καὶ νομίσας ὅτι οὗτος προὐτίθετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μεσόγειον, ἵνα δράσῃ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἐτράπη πρὸς τὸ Γιβραλτάρ, ἀποστείλας ταυτοχρόνως πάρωνα εἰς Ἀγγλίαν, ἵνα ἀναγγείλῃ τὰ καθέκαστα. Ὁ πάρων ὅμως οὗτος συνήντησε τὸν στόλον τοῦ Βιλλενὲβ 300 λεύγας ΒΑ. τῆς Ἀντιγέας. Ἐκ τῆς πορείας τοῦ γαλλικοῦ στόλου ὁ κυβερνήτης τοῦ πάρωνος κατενόησε τὸ γαλλικὸν σχέδιον καὶ ἀντὶ νὰ σπεύσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ Νέλσωνος, ὃν ἐνδεχομένως δὲν θὰ κατώρθου νὰ συναντήσῃ, ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν, βιάζων ἱστία, νὰ πλεύσῃ εἰς Πλυμούθην καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ ναυαρχεῖον, ὅπερ, ἐκτιμήσαν δεόντως τὸ γεγονός, ἀπέστειλε 15 πλοῖα τῆς ἐφεδρείας ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κάλντερ. Τὴν 22 Ἰουλίου 1805 καὶ παρὰ τὸ Φινίστερον ἀκρωτήριον συνηντήθη κατάπληκτος ὁ Βιλλενὲβ μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ἐπηκολούθησεν ἀμφιβόλου ἐκβάσεως ναυμαχία, δι' ἣν κατεκρίθησαν τόσον ὁ Βιλλενὲβ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ὅσον καὶ ὁ Κάλντερ ὑπὸ τοῦ ναυαρχείου. Ἀποτέλεσμα ὅμως ταύτης ὑπῆρξεν ὅτι ὁ Βιλλενὲβ ἀντὶ νὰ κατευθυνθῇ εἰς Ροσφὸρ κατέπλευσεν εἰς Βίγκο, ἵνα ἐπισκευάσῃ τὰς βλάβας του, ὁπόθεν ἀναχωρήσας πρὸς Ροσφὸρ καὶ συναντήσας τρικυμίαν ἐπόδισεν εἰς Κάδιξ, ὅπου καὶ ἀπεκλείσθη ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ καταπλεύσαντος Νέλσωνος. Ἐν Κάδιξ ὁ γαλλικὸς στόλος ἔλαβε τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1805 διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος νὰ κατευθυνθῇ εἰς Νεάπολιν, ὅπου ν' ἀποβιβάσῃ γαλλικὰ στρατεύματα, ἀφοῦ διέλθῃ διὰ Καρθαγένης καὶ ἑνωθῇ μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Salcedo ἱσπανικῆς μοίρας. Ταυτοχρόνως ὁ Ναπολέων, μὴ ἐμπιστευόμενος εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ Βιλλενὲβ διέταξεν ἐμπιστευτικῶς τὸν ναύαρχον Rosily νὰ μεταβῇ ἐκ Παρισίων εἰς Κάδιξ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου. Τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ Βιλλενὲβ τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1805, ἀπεφάσισε νὰ ἐκπλεύσῃ μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Γκαβίνα ἱσπανικοῦ στόλου, βέβαιος ὅτι ἐβάδιζε πρὸς τὴν ἧτταν, διότι οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἶχεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὺς καὶ τὰ πληρώματα

Ὁ Νέλσων, πληροφορηθεὶς περὶ τῆς ἐξόδου τοῦ γαλλοϊσπανικοῦ στόλου, ἔσπευσε μὲ ὅλα τὰ ἱστία πρὸς συνάντησίν του. Τὸ σχέδιον τοῦ Νέλσωνος, ἀποβλέπον εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν χρόνου, ἦτο νὰ μὴ παραστῇ ἀνάγκη μεταβολῆς τῆς τάξεως πορείας εἰς τάξιν μάχης κατὰ τὴν συνάντησιν, ἀλλὰ τὰ πλοῖά του νὰ ταξιδεύωσιν ἐν τάξει μάχης. Ὁλόκληρος δὲ ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐχωρίσθη εἰς δύο στήλας, ὧν ἑκάστη θ' ἀπετελεῖτο ἐκ 16 πλοίων ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς μάχης αἱ ἀγγλικαὶ μονάδες θ' ἀνήρχοντο εἰς 40. Ἐκ τῶν στηλῶν τούτων ἡ μία θὰ διῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ Νέλσωνος καὶ ἡ ἑτέρα ὑπὸ τοῦ Collingwood. Τὰ ὑπόλοιπα 8 πλοῖα, ἀποτελοῦντα ἰδίαν ὁμάδα καὶ πλησιάζοντα τὴν στήλην, ἣν θὰ ἐσήμαινεν ὁ ἴδιος, θὰ ἦτο δυνατὸν πάντοτε νὰ σχηματίζωσι γραμμὴν μάχης ἐξ 24 πλοίων.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ναυμαχίας οἱ ἀντίπαλοι στόλοι εἶχον τὰς ἀκολούθους δυνάμεις: ἀγγλικὸς 27 πλοῖα τῆς γραμμῆς (λόγῳ ἀπουσίας 12 πλοίων πρὸς ὕδρευσιν εἰς Γιβραλτάρ) ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Νέλσωνος, ἔχοντος ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸν ἀντιναύαρχον Collingwood καὶ τοὺς ὑποναυάρχους Thomas καὶ Louis καὶ τὸν κόμητα Northesk. Ναυαρχὶς τοῦ στόλου τὸ «Βίκτορυ» τῶν 100 τηλεβόλων (βλ. λ.), δὲ τοῦ Κόλλινγουντ τὸ «Royal Sovereign» τῶν 100 τηλεβόλων ἐπίσης. Ὁ συμμαχικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἐκ 33 πλοίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βιλλενέβ, περιελάμβανε 18 γαλλικὰ

Digitized by Google

πλοῖα ὑπὸ τοὺς ὑποναυάρχους Dumanoir καὶ Magon καὶ 15 ἱσπανικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν γενναῖον ἀντιναύαρχον Γκραβίνα καὶ τοὺς ὑποναυάρχους Cisneros καὶ Alava. Πλὴν 7 ἀγγλικῶν καὶ 4 συμμαχικῶν τρικρότων, πάντα τὰ λοιπὰ πλοῖα ἦσαν δίκροτα. Οἱ συνοδεύοντες τοὺς στόλους πάρωνες καὶ αἱ φρεγάται δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην.

Ὁ συμμαχικὸς στόλος ἐξῆλθε τοῦ Κάδιξ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς νότον, ἀντιληφθεὶς ὅμως ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὸν ἀγγλικόν, ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τὴν τάξιν μάχης κατὰ τὴν 10ην τῆς νυκτός. Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 21 Ὀκτωβρίου οἱ δύο στόλοι ἦσαν ἐν ὄψει ἀλλήλων, τὴν δὲ 8ην ὥραν ὁ Βιλλενέβ, βλέπων τὸ ἀναπόφευκτον τῆς μάχης καὶ θέλων νὰ ἔχῃ ὑπηνέμως τὸ Κάδιξ, ἵνα καταφεύγωσιν εἰς αὐτὸ τὰ ἐκτὸς μάχης πλοῖά του, ὑπέστρεψεν ἀθρόως καὶ τὴν 10ην ἔπλεε πρὸς βορρᾶν ἀριστερήνεμος μὲ κατεύθυνσιν περίπου πρὸς τὸ Κάδιξ καὶ εἰς γραμμὴν παραγωγῆς. Ὁ ἄνεμος ἦτο σκιρρωνι ζέφυρος λεπτός. Ὁ Νέλσων εἶχε τάξει τὰ πλοῖά του εἰς δύο στήλας ἐν γραμμῇ παραγωγῆς, καὶ τῆς μὲν προσηνέμου ἐκ 12 πλοίων ἡγεῖτο αὐτός, τῆς δὲ ὑπηνέμου ἐκ 15 πλοίων ὁ Κόλλινγουντ. Τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως πρῶτον πλοῖον ἦτο τὸ ἱσπανικὸν «Neptune», τέταρτον τὸ γαλλικὸν «Formidable» τῶν 80 τηλεβόλων, ναυαρχὶς τοῦ Dumanoir, ἑνδέκατον τὸ «Santisima Trinidad» τῶν 130 τηλεβόλων, ναυαρχὶς τοῦ Cisneros, δωδέκατον τὸ «Bucentaure» τῶν 80, ναυαρχὶς τοῦ Βιλλενέβ, δέκατον ἕβδομον τὸ «Santa Anna» τῶν 112 τοῦ ναυάρχου Alava, δωδέκατον ἀπὸ τῆς οὐρᾶς τὸ «Algesira» τῶν 74, ναυαρχὶς τοῦ Magon, καὶ τελευταῖον τὸ «Principe de Asturias» τῶν 112, ναυαρχὶς τοῦ Gravina. Ἡ μεταξὺ τῶν πλοίων ἀπόστασις ἦτο ἑνὸς περίπου μιλίου. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος πλέων σχεδὸν πρὸς ἀνατολὰς κατηυθύνετο ἐγκαρσίως πρὸς τὴν ἀντίπαλον παράταξιν, ὁ δὲ Νέλσων εἰς τὸν θάλαμόν του ἔγραψε γονυπετὴς θερμὴν προσευχὴν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του καὶ κατόπιν τὴν διαθήκην του, προσθέσας ἐν κωδικέλλῳ ὅτι ἐμπιστεύεται τὴν φίλην του Λαίδην Χάμιλτων καὶ τὴν θυγατέρα του Ὁρατίαν εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἀγγλίας. Κατόπιν ἀνῆλθεν εἰς τὸ κατάστρωμα, ἔδωσεν ὁδηγίας εἰς τοὺς κληθέντας κυβερνήτας των φρεγατῶν καὶ τὴν 11ην ὥραν κατῆλθεν εἰς τὰ πυροβολεῖα ἐνθουσιάσας τοὺς πυροβολητάς. Εἰς τὸν Κόλλινγουντ ἐσήμανε: «Θὰ διαρρήξω τὴν κεφαλὴν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, ἵνα τὴν ἐμποδίσω νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς Κάδιξ Διαρρήξατε τὴν οὐρὰν πρὸς τὸ δωδέκατον ἀπὸ τοῦ οὐραγοῦ σκάφος»· πρὸς ὅλον δὲ τὸν στόλον του: «Πέποιθεν ἡ Ἀγγλία ὅτι ἕκαστος θὰ ἐκτελέσῃ τὸ καθῆκόν του». Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἡ ναυαρχὶς τοῦ Κόλλινγουντ προηγεῖτο τῶν λοιπῶν πλοίων, ἀπέχουσα πρὸς τὸ ἱσπανικὸν «Santa Anna». Οἱ Ἄγγλοι ὕψωσαν τὴν σημαίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, οἱ Γάλλοι τὴν τρίχρουν ζητωκραυγάσαντες ἑπτάκις ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ οἱ Ἱσπανοὶ τὴν σημαίαν τῶν Δύο Καστιλλῶν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀνήρτησαν ξύλινον σταυρόν.

Ὁ Κόλλινγουντ ἐπλησίαζε τὴν συμμαχικὴν παράταξιν, ὁ δὲ Βιλλενὲβ ἔδωσε τὸ σημεῖον τῆς μάχης. Πυκνὸς πυροβολισμὸς ὑπεδέχθη τὸ Royal Sovereign, τὸ ὁποῖον, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ καὶ μὲ τὸ πλήρωμα πρηνηδόν, διέρρηξε τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν διελθὸν μεταξὺ τοῦ «Santa Anna» καὶ τοῦ «Fougueux». Τότε ἤρχισε σφοδρὸν πῦρ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ἐν διαστήματι δὲ ὀλίγων δευτερολέπτων 400 ἄνδρες τοῦ «Santa Anna» ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης· ἀμέσως δὲ προσαχθὲν πρὸς τὸν ἄνεμον, παρέβαλε δεξιὰ τοῦ «Santa Anna» μαχόμενον ἐναντίον 4 γαλλικῶν ἐπὶ τέταρτον τῆς ὥρας, ἕως ὅτου καταφθάσωσι τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα τῆς στήλης του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἄνεμος ἔπιπτε καὶ ἡ ταχύτης τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἠλαττοῦτο εἰς 1,5 μίλιον, ὥστε μόλις περὶ τὴν ἡμίσειαν μεταμεσημβρινὴν κατώρθωσεν ἡ προπορευομένη τῆς στήλης ναυαρχὶς τοῦ Νέλσωνος νὰ πλησιάσῃ ἐντὸς βολῆς πυροβόλου. Ὁ Νέλσων διὰ τοῦ κυβερνήτου τῆς φρεγάτας «Εὐρύαλος» διέταξε τοὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων του νὰ πλεύσωσι διὰ τῆς ταχυτέρας ὁδοῦ πρὸς τὴν πολεμικὴν παράταξιν, συμπληρώσας: «Ἡ καλυτέρα πορεία εἶναι ἐκείνη, ἥτις θὰ σᾶς φέρῃ ἐγγὺς ἑνὸς γαλλικοῦ πλοίου». Ἡ ναυαρχὶς «Βίκτορυ» βάλλεται ἄνευ ζημιῶν ἐπὶ 40 λεπτὰ ἀπὸ τῶν γαλλικῶν πυροβόλων, λόγῳ ἀνικανότητος τῶν πυροβολητῶν, καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ἐμβολὴν κατὰ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Βιλλενέβ, ὅστις βλέπων τοῦτο ἁρπάζει τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν τοῦ πλοίου του καὶ δεικνύων αὐτὸν πρὸς τοὺς ναύτας του κραυγάζει: «Θὰ τὸν ρίψω ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ σκάφους Ἢ θὰ τὸν ἀναλάβωμεν ἢ θ' ἀποθάνωμεν», σημαίνει δὲ ταυτοχρόνως πρὸς τὸν στόλον του «Πᾶν πλοῖον, μὴ μαχόμενον, δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν του». Τὴν 1 μ. μ. τὸ «Βίκτορυ» διέρχεται εἰς ἀπόστασιν βολῆς πιστολίου ἀπὸ τῆς πρύμνης τῆς γαλλικῆς ναυαρχίδος, τὴν ὁποίαν κεραυνοβολεῖ διὰ πυκνοῦ πυρός. μεθ' ὃ ρίπτεται κατὰ τοῦ «Rédoutable» τῶν 74 τηλεβόλων, κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τὴν καταγωγὴν πλοιάρχου Lucas.

Ὁ Νέλσων, μετὰ τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Βίκτορυ» Hardy, περιπατεῖ ἀτάραχος ἐπὶ τοῦ ἐπιστέγου, ὅτε αἰφνιδίως, περὶ ὥραν 1.30′ μ. μ., κλονίζεται καὶ πίπτει, βληθεὶς εἰς τὸ στέρνον διὰ σφαίρας ὅπλου, ριφθείσης ἀπὸ τοῦ θωρακίου τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου τοῦ «Rédoutable». Ὁ ναύαρχος διεκομίσθη ἀμέσως εἰς τὸ ὑπόστρωμα τῆς ναυαρχίδος, ἐν μέσῳ πλήθους θνῃσκόντων τραυματιῶν, καθ' ὃν χρόνον ἡ μάχη ἐγενικεύετο, μόνη δὲ ἡ πρωτοπορία τῆς γαλλικῆς παρατάξεως, ἀποτελουμένη ἐκ 10 σκαφῶν ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Ντυμανουάρ, δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐμπλακῆ εἰς τὸν ἀγῶνα. Τὴν 1.50 μ.μ. ὁ Villeneuve ἐσήμανεν εἰς τὸν Ντυμανουὰρ νὰ χειρίσῃ ἀθρόως καὶ νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὸν ἀγῶνα, ἵνα ἀνακουφίσῃ τὸ δεινῶς πιεζόμενον γαλλικὸν κέντρον. Λόγῳ ὅμως τῆς ἀπνοίας τῆς ἀποθαλασσίας καὶ τῆς ἀνικανότητος τῶν κυβερνητῶν, ἡ παράταξις τῆς πρωτοπορίας διεσπάσθη, ὥστε περὶ τὴν 3ην μεταμεσημβρινὴν ὥραν 5 ἐκ τῶν σκαφῶν αὐτῆς ὑπὸ τὸν Ντυμανουὰρ ἦσαν προσήνεμα, 3 ὑπήνεμα καὶ 2 εἶχον δραπετεύσει. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ὁ Collingwood κατώρθωσε διαδοχικῶς νὰ καταλάβῃ ἢ αἰχμαλωτίσῃ τὰ 12 ἐκ τῶν 17 πλοίων, ἅτινα ἀπετέλουν τὴν συμμαχικὴν οὐράν. Εἰς τὸ κέντρον τὸ «Victory» κατέβαλε, βοηθούμενον καὶ ὑπὸ ἄλλων προσδραμόντων ἀγγλικῶν πλοίων, τὰ περιβάλλοντα αὐτὸ τρία γαλλικὰ (ὥρα 2.45′ μ.μ.). Ὁ Γκραβίνα, τοῦ ὁποίου ἡ ναυαρχὶς εἶχε δεινῶς δοκιμασθῆ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ πυρός, ἐτράπη φεύγων πρὸς τὸ Κάδιξ, ἐσήμανε δὲ εἰς τὰ μὴ ὑποκύψαντα συμμαχικὰ πλοῖα νὰ τὸν ἀκολουθήσωσι Πέντε γαλλικὰ καὶ 5 ἱσπανικὰ ἐγκατέλειψαν τότε τὴν μάχην, τραπέντα ἐπίσης πρὸς τὸ Κάδιξ, δύο ἄλλα παρεδόθησαν, ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου Villeneuve ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ «Conqueror». Ἡ καταστροφὴ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἦτο ἤδη πλήρης, ὁ δὲ πλοίαρχος Hardy, ἥσυχος πλέον περὶ τῆς τύχης τοῦ σκάφους του, κατῆλθεν εἰς τὸ ὑπόστρωμα διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Νέλσωνα ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης του καὶ τῷ ἀναγγείλῃ τὴν νίκην. «Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ἐξετέλεσα τὸ καθῆκόν μου» εἶπε μανθάνων τὴν εἴδησιν ὁ ἡρωϊκὸς ναύαρχος, καὶ μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἐξέπνευσεν Ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ γαλλοϊσπανικοῦ στόλου 18 σκάφη εἶχον καταβληθῆ, τέσσαρα δὲ ἄλλα ὑπὸ τὸν Ντυμανουάρ, ἐπιχειρήσαντα νὰ διαφύγωσι, κατελήφθησαν μετά τινας ἡμέρας ὑπὸ τῶν Ἄγγλων παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ortegal. Δὲν διεσώθησαν παρὰ μόνον 11, διαφυγόντα ἄλλα μὲν εἰς τὸ Κάδιξ. ἄλλα δὲ πρὸς τὸν ὠκεανόν.

Διὰ τῆς νίκης τοῦ Τραφαλγκὰρ ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων ἀδιαφιλονίκητον τὴν κυριαρχίαν τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετράπη ὁ κίνδυνος πάσης ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος ἐπιδρομῆς ἐπὶ τοῦ βρεττανικοῦ ἐδάφους. Ὁ αἰχμαλωτισθεὶς Γάλλος ναύαρχος Villeneuve ἀπελευθερωθεὶς βραδύτερον ηὐτοκτόνησε, τὴν 22 Ἀπριλίου 1806, ἐνῷ ἐπέστρεφεν εἰς Γαλλίαν. Γ. Ν. Ν.

Τραφία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Βοιωτίας (βλ. λ. *Παραλίμνη*).

τραφόρο. Διάτρητον κόσμημα ἐπὶ ξύλου λεπτοῦ, ὀστοῦ, χελωνίου ἢ μετάλλων Ἡ ἐργασία γίνεται διὰ μικροῦ πρίονος ἢ διὰ κοπίδος γλυφίδος καὶ ἄλλων κοπτικῶν ἢ πριονοειδῶν ἐργαλείων. Τὰ χρησιμοποιούμενα ὑλικὰ εἶναι ἐλαχίστου πάχους 2—4 χιλιοστῶν, ἐπ' αὐτῶν δὲ σχεδιάζεται τὸ κόσμημα, λαμβανομένης προνοίας νὰ εἶναι συνεχὲς καὶ ἄνευ διακοπῶν, καὶ κατόπιν ἀνοίγονται μικραὶ ὀπαὶ εἰς διάφορα μέρη τοῦ σχεδίου εὐκολύνουσαι τὴν δίοδον λεπτοῦ πρίονος πάχους μικροτέρου τοῦ χιλιοστοῦ, προσαρμοζομένου καὶ τανυομένου εἰς τοξοειδὲς στήριγμα κινούμενον διὰ τῆς χειρός. Χρῆσις τοῦ τραφόρο γίνεται καὶ διὰ τὴν ἔνθεσιν (incrustation) ἐπί τινος ἐπιφανείας, ἰδίως ἐπίπλων, διακοσμητικῶν σχεδίων. Τὰ διὰ τοῦ τραφόρου κατασκευαζόμενα ἀντικείμενα εἶναι μικρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔπιπλα, τράπεζαι, κιβωτίδια, πλαίσια, ἢ κοσμήματα διάτρητα, ἐκ μετάλλου, ὀστοῦ καὶ ἄλλων ὑλῶν, ὡς πόρπαι, ἐγκόλπια, κομβία κλ. Σ. Ξ

τράφος (ὁ)· *ἀρχ., ἄλλως τάφρος*· || δημοτ., ἡ κατὰ μῆκος τῆς τάφρου συσσώρευσις χώματος ἐξ αὐτῆς τῆς τάφρου ἐξαχθέντος: «κάθεται ἀπάνω 'ς τὸν τράφο».

Τράφος *[Γεωγρ.]*. Ἀκατοίκητος νησὶς εἰς τὴν νοτιωτάτην ἀκτὴν τῆς νήσου Κρήτης καὶ παρὰ τὸν κόλπον Καλοὶ Λιμιῶνες. Ι. Σ. Σ.

Τράχαλα-ντὰγ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Μαγνησίᾳ παρὰ τὴν πόλιν Σόμα. Ν. Μ.

τραχανᾶς (ὁ). Εἶδος οἰκοτεχνικοῦ ζυμαρικοῦ ἀπὸ σιτάρι ἢ σιμιγδάλι καὶ γάλα. Παρασκευάζεται κατὰ τὴν νηστείαν τοῦ Δεκαπενταυγούστου καὶ διακρίνεται εἰς *γλυκὸν* καὶ *ξινόν*. Ὁ *γλυκὸς σιταρένιος* γίνεται ὡς ἑξῆς: πλύνεται, ἡλιάζεται, χονδροκόβεται μία ὀκᾶ σιτάρι σὲ μυλόπετρες στὸ σπίτι καὶ ρίπτεται εἰς μίαν ὀκᾶν γάλα βράζον, ἐνῷ συγχρόνως ἀναδεύεται μὲ εἰδικὸν ξύλον εἰς σιγανὴν φωτιάν, ἕως ὅτου πήξῃ· ἀποσύρεται καὶ τοποθετεῖται τὸ καζάνι εἰς βρεγμένον χῶμα, διὰ νὰ μὴ πιάσῃ· σκεπάζεται ἐπὶ μίαν ὥραν μὲ κουβέρταν, διὰ νὰ φουσκώσῃ, ἔπειτα κόπτεται εἰς κομμάτια καὶ ἁπλώνεται στὴν σκιά· ὅταν στεγνώσῃ, περνιέται ἀπὸ δερμάτινον κόσκινον καὶ φυλάσσεται εἰς τουρβᾶδες. Ὁ *ξινὸς μὲ ἀλεύρι* γίνεται μὲ γιαούρτι ἢ ξινισμένον γάλα. Εἰς μίαν ὀκᾶν γιαούρτι ρίπτεται ὅσον ἀλεύρι σηκώσῃ, διὰ νὰ γίνῃ ζύμη ὅπως τοῦ ψωμιοῦ· διὰ νὰ γίνῃ ξινότερος, προστίθεται μαγιὰ ψωμιοῦ· ἤ, ἀντιθέτως, 4—5 αὐγὰ κατ' ὀκᾶν, ὁπότε δὲν διατηρεῖται πολύ, διότι πικρίζει. Ὅταν καλοζυμωθῇ κι' ἀνέβῃ, θρυψαλίζεται καὶ πρὶν καλοστεγνώσῃ, νωπὴ ἀκόμη, περνιέται ἀπὸ τὸ κόσκινον. Ὁ *σιμιγδαλένιος* ἀποσύρεται ἀπὸ τὴν φωτιὰν νερουλός, καὶ μετὰ τὸ φούσκωμα καὶ τὸ στέγνωμα, περνιέται ἀπὸ τρίχινον κόσκινον, τριβόμενος δυνατὰ μὲ τὴν παλάμην.

τραχᾶς (ὁ)· Ἰδιωμ., ὁ πέλεκυς.

Τραχανιώτης *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φλαμπουρεσίου τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 165.

Τραχανολόγος *[Λαογρ.]*. Κοινὴ ἐν Καλαβρύτοις ὀνομασία τοῦ ἀστέρος *Αὐγερινοῦ* (βλ. λ.).

τραχεῖα (ἡ)· ἰνοχόνδρινος ἀεραγωγὸς σωλήν, δι' οὗ συγκοινωνεῖ ὁ λάρυγξ μετὰ τῶν βρόγχων, παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ζῴοις: «*τραχεῖα ἀρτηρία*»· || σωλὴν δι' οὗ ἀναπνέουσι τὰ ἔντομα, τὰ μυριάποδα καὶ τὰ ἀραχνώδη· || ἀναπνευστικὸς πόρος ἢ στόμιον εἰς τὰ φυτά.

— *[Ἀνατομ.]* Σωλὴν ἀεραγωγὸς ἰνοχόνδρινος, τραχὺς καὶ στερρός, οὗ ὁ αὐλὸς διατελεῖ πάντοτε ἀνοικτὸς πρὸς δίοδον τοῦ ἀέρος. Ἄρχεται ἰσοϋψῶς τῷ 7ῳ αὐχενικῷ σπονδύλῳ ἀπὸ τοῦ κατωτέρου ἄκρου τοῦ λάρυγγος, ἀποτελῶν συνέχειαν τούτου, καὶ διήκει πρὸ τοῦ οἰσοφάγου εἰς τὸ κύτος τοῦ θώρακος μέχρις ἰσοϋψῶς τῷ 4ῳ ἢ 5ῳ θωρακικῷ σπονδύλῳ, ἔνθα διχάζεται εἰς δύο κλάδους, τὸν *δεξιὸν* καὶ τὸν *ἀριστερὸν βρόγχον*, ὧν τὰ στόμια διαχωρίζει ἡ *τρόπις τῆς τραχείας*. Τὸ μῆκος τῆς τραχείας ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς εἶναι 10—11 ἑκ., ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς 9—10 ἑκ., ἐπὶ δὲ τοῦ νεογνοῦ 4—5 ἑκ. Ὁ αὐλὸς αὐτῆς ἔχει ὀβελιαίαν μὲν διάμετρον 17,6 χλμ., ἐγκαρσίαν δὲ 16,6 χλμ. Σύγκειται ἡ τραχεῖα ἐκ δύο σωληνοειδῶν χιτώνων, ὧν ὁ μὲν ἔξω ἰνοχόνδρινος, ὁ δ' ἔσω βλεννογόνος. Καὶ ὁ μὲν ἰνοχόνδρινος χιτὼν ἀποτελεῖται ἐκ χονδρίνων ἡμικρικίων, ἐξ ἰνώδους ὑμένος καὶ ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν, αἵτινες συμπληροῦσι τὰ ἡμικρίκια ὄπισθεν, ἐντεινόμεναι μεταξὺ τῶν περάτων αὐτῶν δίκην χονδρῶν τόξων. Τὰ ἡμικρίκια, 16—20 τὸν ἀριθμόν, κατασκηνοῦσιν ἐντὸς τοῦ ἰνώδους ὑμένος ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἐν βραχείᾳ ἀποστάσει, ἔχοντα ὕψος μὲν 2—5 χλμ., πάχος δὲ 3 χλμ. Ἕκαστον αὐτῶν παριστᾷ τόξον, ἀποτελοῦν τὰ 3/4 σχεδὸν περιφερείας, οὗ τὰ ὑποστρόγγυλα πέρατα κεῖνται ὄπισθεν. Ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τῶν ἡμικρικίων εἶναι σχεδὸν ἐπίπεδος, ἡ δ' ἔσω ὑπόκυρτος, τὰ δὲ χείλη ὑποστρόγγυλα καὶ παράλληλα. Σύγκεινται ἐξ ὑαλώδους χόνδρου εὐκάμπτου καὶ εὐενδότου κατὰ τὴν νέαν ἡλικίαν, ὅστις κατὰ τὸ γῆρας ἀποβάλλει τὴν ἐλαστικότητα καὶ ἐνίοτε ὀστεοῦται. Ὁ ἰνώδης χιτὼν ἀποτελεῖ κυλινδρικὸν σωλῆνα, οὗ τὸ μὲν ὀπίσθιον τοίχωμα εἶναι συνεχὲς καὶ ἀμερές, τὰ δὲ πλάγια καὶ τὸ πρόσθιον διαιροῦνται διὰ τῶν παρεμβλήτων ἡμικρικίων εἰς ἐγκαρσίας ζώνας, τοὺς *μεσοκρικίους συνδέσμους*, οἵτινες προσφύονται εἰς τὰ πρὸς ἄλληλα ἐστραμμένα χείλη τῶν ἡμικρικίων. Αἱ λεῖαι μυϊκαὶ ἶνες, καλούμεναι καὶ *τραχειακὸς μῦς*, ἀπαντῶσιν ἐν τῷ ὑμενώδει (ὀπισθίῳ) τοιχώματι τῆς τραχείας, σχηματίζουσαι ἐνταῦθα συνεχῆ στιβάδα πάχους 0,6 χλμ., ἀποτελουμένην ἐξ ἐγκαρσίων δεσμίδων, αἵτινες καθ' ὅσον μὲν ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ἡμικρίκια προσφύονται εἰς τὰ πέρατα αὐτῶν, καθ' ὅσον δ' ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τοὺς μεσοκρικίους συνδέσμους συνάπτονται μετ' αὐτῶν. Ὁ βλεννογόνος φέρει ἐν τῷ ἐπιθηλίῳ αὐτοῦ ἀδένας, οἵτινες εἶναι πολυάριθμοι ἐν τῷ προσθίῳ καὶ τῷ ὀπισθίῳ τοιχώματι τῆς τραχείας. Αἱ *ἀρτηρίαι* τῆς τραχείας εἶναι κλάδοι τῆς κατωτέρας θυρεοειδοῦς, κλάδοι πρόσθιοι μεσοπνευμόνιοι καὶ ἀρτηρίαι ἐκφυόμεναι ἐκ τῆς ἀορτῆς. Αἱ *φλεβες* ἀθροιζόμεναι ἐκβάλλουσιν εἰς τὰς μείζονας φλέβας τοῦ τραχήλου ἢ εἰς τὰς οἰσοφαγικάς. Τὰ δὲ νεῦρα ἐκπηγάζουσι τὰ μὲν ἐκ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ, τὰ δὲ ἐκ τοῦ κάτω λαρυγγικοῦ, τὰ δὲ ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ, ἐν δὲ τῷ ὑπ' αὐτῶν σχηματιζομένῳ πλέγματι εὕρηνται ἱκανὰ νευρικὰ γάγγλια. Ι. Π.

— *[Ζῳολ.]* Καλοῦνται *τραχεῖαι* οἱ ἰδιόρρυθμοι ἀεροφόροι ὀχετοὶ τῶν ἐντόμων, τῶν μυριαπόδων καὶ τῶν ἀραχνωδῶν, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ζῴων τούτων. Αἱ τραχεῖαι διανοίγονται πρὸς τὰ ἔξω δι' ὀπῶν, αἵτινες καλοῦνται *στίγματα*. Εἰς ἑκάστην ἄρθρωσιν τοῦ σώματος τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἓν ἢ περισσότερα ζεύγη τραχειῶν. Αἱ τραχεῖαι ἐσωτερικῶς διακλαδίζονται ποικίλως, διευθυνόμεναι πρὸς τὴν γενικὴν σωματικὴν κοιλότητα τοῦ ζῴου, αἱ τελευταῖαι δὲ αὐτῶν διακλαδώσεις διεισδύουσιν εἰς τὰ διά-

Digitized by Google

φορα ὄργανα, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν μυϊκῶν ἱστῶν, ὅπου καὶ ἀναστομοῦνται. Ὁ εἰσερχόμενος ἐντὸς τῶν τραχειῶν ἀὴρ κυκλοφορεῖ διὰ τῶν συσταλτικῶν καὶ διασταλτικῶν κινήσεων τούτων, τροφοδοτεῖ τὸ σῶμα δι' ὀξυγόνου καὶ ἀποβάλλει τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ. Τὸ τραχειακὸν πλέγμα παρουσιάζει εἰς τὰ ἔντομα τῆς ταχείας καὶ διαρκοῦς πτήσεως ὀγκώδεις καὶ παλυαρίθμους διευρύνσεις, αἵτινες παίζουσι παρόμοιον ρόλον πρὸς τοὺς ἀεροφόρους ἀσκοὺς τῶν πτηνῶν. Οἱ πνεύμονες τῶν ἀραχνωδῶν δὲν εἶναι ἕτερόν τι ἢ ἰδιότυπος διάταξις τραχειακοῦ συστήματος, ὅπερ ἔχει σχῆμα θυλάκου μὲ ἀνεπτυχωμένα τοιχώματα, ἅτινα λόγῳ τῆς φυλλοειδοῦς αὐτῶν διατάξεως καλοῦνται καὶ *φυλλοτραχεῖαι*. Δ. Ν. Π.

— ***τραχείας παθήσεις*** *[Παθολ.]*. Εἰς τὰς παθήσεις τῆς τραχείας περιλαμβάνονται τὰ τραύματα, αἱ φλεγμοναὶ καὶ αἱ στενώσεις.

I Τραύματα. Κατὰ τὰ τραύματα τῆς τραχείας ἐπέρχεται ρῆξις ἑνὸς ἢ πλειόνων χονδρίνων δακτυλίων, συνεπείᾳ συμπιέσεως βιαίας ἢ ἐκ τέμνοντος ὀργάνου, ἥτις συνεπάγεται πρόπτωσιν τῶν δακτυλίων καὶ τοῦ βλεννογόνου ἐντὸς τοῦ αὐλοῦ αὐτῆς καὶ φαινόμενα δυσπνοϊκά, δυνάμενα νὰ ἐξαχθῶσι μέχρις ἀσφυξίας. Θεραπευτικῶς προέχει ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀναπνοῆς, κατορθουμένη δι' ἐσωτερικῆς διασωληνώσεως ἢ τραχειοτομίας.

II Φλεγμοναί. Ἡ φλεγμονὴ τῆς τραχείας καλεῖται *τραχεῖτις*, δύναται δὲ νὰ εἶναι *ὀξεῖα* ἢ *χρονία*, ἀπὸ αἰτιολογικῆς δ' ἀπόψεως *κοινὴ* (ἤτοι ὀφειλομένη εἰς τὰ συνήθη μικρόβια τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν, πνευμονόκοκκον, στρεπτόκοκκον, μικρόκοκκον τὸν καταρροϊκόν, πνευμοβάκιλλον τοῦ Friedländer, σταφυλόκοκκον) ἢ *εἰδικὴ* (ἤτοι ὀφειλομένη εἰς εἰδικὰ μικρόβια, ὡς ὁ βάκιλλος τοῦ Löfler, ὁ βάκιλλος τοῦ Koch, ἡ σπειροχαίτη τοῦ Schaudinn καὶ Hoffmann, τὸ μικρόβιον τῆς ὀζαίνης).

1) Ὀξεῖα τραχεῖτις. Ἡ ὀξεῖα φλεγμονὴ τοῦ βλεννογόνου τῆς τραχείας ἀπαντᾷ εἴτε μόνη αὐτοτελῶς, εἴτε ὡς σύμπτωμα ἑτέρων νοσημάτων (ἱλαρᾶς, κοκκύτου, γρίππης κλπ.). Ὀφείλεται ἢ εἰς τὰ συνήθη μικρόβια ἢ εἰς εἰδικὰ τοιαῦτα, ὡς π. χ. ἱλαρᾶς, κοκκύτου καὶ γρίππης, ἐμφανίζεται δὲ εἴτε μόνη ἢ ἐν συνδυασμῷ πρὸς φλεγμονὴν τῆς ρινός, τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν μεγάλων βρόγχων. Ἄρχεται κατόπιν ψύξεως, ἐκθέσεως εἰς τὸν ἥλιον ἢ εἰς τὴν ὑγρασίαν, πολλάκις καὶ ἄνευ σαφοῦς αἰτίας, ἐνίοτε ἐπιδημικῶς διὰ γενικῆς κακουχίας, πταρμῶν, κνησμοῦ κατὰ τὴν ρῖνα καὶ δυσκολίας περὶ τὴν διὰ τῆς ρινὸς ἀναπνοήν, αἰσθήσεως γαργαλισμοῦ κατὰ τὸν λάρυγγα καὶ βηχὸς ξηρᾶς, παροξυντικῆς, λίαν ὀχληρᾶς, ἄνευ ἀποχρέμψεως. Ἐνίοτε μικρὸς πυρετὸς συνοδεύει τὰ φαινόμενα ταῦτα. Ἡ βὴξ εἶναι ἠχηρά, ἐπίμονος καὶ ἐμποδίζει τὸν ὕπνον. Ἡ ἀντικειμενικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει ἐρυθρότητα τοῦ φάρυγγος καὶ τοῦ λάρυγγος (διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου), ἡ δὲ συμπίεσις τῆς τραχείας ὄπισθεν τοῦ στέρνου εἶναι ἀναίσθητος. Ἀκροαστικῶς εἶναι δυνατὸν ἡ ἀναπνοὴ νὰ εἶναι τραχεῖα ἢ ν' ἀκούωνται ρόγχοι τινὲς εὐμεγέθεις ἔμπροσθεν κατὰ τὴν λαβὴν τοῦ στέρνου. Ἐὰν συνυπάρχῃ λαρυγγῖτις, θὰ ἔχωμεν καὶ βρόγχον τῆς φωνῆς, ἐὰν δὲ συνυπάρχῃ καὶ βρογχῖτις, θὰ ἔχωμεν ρεγχάζοντας ρόγχους εἰς τὴν ἀκρόασιν. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις οὐδὲν ἀκροαστικὸν σύμπτωμα ὑφίσταται, τὰ μόνα δὲ σημεῖα τῆς τραχεῖτιδος εἶναι ἡ βὴξ καὶ οἱ πόνοι κατὰ τὴν λαβὴν τοῦ στέρνου. Μετὰ 1—3 ἡμέρας ἡ βὴξ ἀκολουθεῖται ὑπὸ μικρᾶς ἀποχρέμψεως πυκνῆς, παχυρρεύστου, βλεννοπυώδους, ἀποβαλλομένης κυρίως τὴν πρωΐαν. Ἡ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ 2—5 ἡμέρας, ὑποχωροῦσα διὰ τῆς καταλλήλου θεραπείας.

Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἐν τῇ κλίνῃ παραμονήν, εἰς ἐφαρμογὴν καταπλασμάτων ἢ θερμῶν βεβρεγμένων ἐπιθεμάτων ἐπὶ τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας, εἰς τὴν λῆψιν θερμῶν ἐγχυμάτων (τεΐου, χαμαιμήλου κλπ.), μετ' ὀλίγου κονιὰκ καὶ ὀπιούχων σκευασιῶν:

Extrait thébaïque 0. 50
Extrait de dabura 0. 25
Pour 50 pilules.

8—10 καταπότια λαμβάνονται κατὰ διάφορα διαστήματα ἐντὸς τῆς ἡμέρας, τρία δὲ τὴν ἑσπέραν πρὸ τοῦ ὕπνου.

Καλὸν ἐπίσης εἶναι νὰ ληφθῇ διὰ τὴν ἀντισηψίαν τῆς ρινὸς (μινθολοῦχος βαζελίνη πεντάκις ἕως ἑξάκις τῆς ἡμέρας) καὶ τοῦ φάρυγγος διὰ χορηγήσεως πανφλαβίνης ὑπὸ μορφὴν δισκίων, τὰ ὁποῖα ἀναλύονται ἐντὸς τοῦ στόματος. Ἐπίσης οἱ γαργαρισμοὶ μὲ οἱονδήποτε ἀντισηπτικὸν εἶναι ὠφέλιμοι.

Ἐκ τῶν *εἰδικῶν* ὀξειῶν τραχεϊτίδων δέον νὰ ἀναφέρωμεν τὴν τοῦ κοκκύτου καὶ τῆς διφθερίτιδος. Ὁ κοκκύτης διαγιγνώσκεται ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιδημίας καὶ τῆς χαρακτηριστικῆς βηχός. Ἡ διφθερῖτις τῆς τραχείας εἶναι δυσδιάγνωστος, διότι ἀπαιτεῖ τὴν τραχειοσκοπίαν καὶ ὡς τὰ πολλὰ συνυπάρχει μὲ τὴν διφθερίτιδα τοῦ λάρυγγος. Ἑκατέρα τούτων ὑπαγορεύει τὰ ἀντίστοιχα πρὸς τὸ γενεσιουργὸν αἴτιον θεραπευτικὰ μέσα.

2) Χρονία τραχεῖτις. Αὕτη συνήθως δὲν εἶναι ἰδιοπαθὴς ἀλλὰ συμπτωματική. Πρῶτον, ἡ ρινικὴ ἀπόφραξις, συνεπείᾳ ἀποκλείσεως τοῦ ρινικοῦ διαφράγματος, ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων ἢ ὑπερτροφίας τῶν κάτω ρινικῶν κογχῶν καὶ ἡ χρονία ἀμυγδαλῖτις, καθ' ὃ συνεπαγομένη εἴσοδον μικροοργανισμῶν εἰς τὴν ἀεροφόρον ὁδόν, ἐπιφέρει μόλυνσιν τοῦ βλεννογόνου τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, ἥτις ἐξακολουθεῖ χρονίως ὑφισταμένη, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ ρινικὴ καὶ φαρυγγικὴ πάθησις. Δεύτερον, οἱ ὑποκείμενοι εἰς τὴν εἰσπνοὴν ἐρεθιστικῶν κόνεων (ὁδοκαθαρισταί, καπνεργάται, λιθοξόοι, μεταλλωρύχοι, ἀνθρακεῖς, ἀρτοποιοί, μυλωθροὶ κλπ.) προσβάλλονται κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ χρονίας τραχειο-βρογχίτιδος. Τρίτον, οἱ ἀρθριτικοὶ παρουσιάζουν συχνά, ὡς ἀπέδειξε τοῦτο ὁ Lancereaux, χρόνιον ξηρὸν κατάρρουν τῆς τραχείας. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων αἰτίων ὑπεισέρχονται ἐν τῇ αἰτιολογίᾳ τῆς χρονίας τραχεΐτιδος καὶ αἱ τρεῖς μεγάλαι χρόνιαι νόσοι, ἡ ὄζαινα, ἡ σύφιλις καὶ ἡ φυματίασις.

Ἡ ὄζαινα προσβάλλει ἐνίοτε τὴν τραχεῖαν κατ' ἐπέκτασιν ἐκ τῆς ρινὸς καὶ τοῦ λάρυγγος. Ἡ φυματίασις προκαλεῖ εἰς τὰ προκεχωρημένα στάδια ἑλκώσεις τῆς τραχείας, αἵτινες εἶναι λίαν σπάνιαι καὶ συνήθως παρέρχονται ἀδιάγνωστοι, τῆς συμπτωματολογίας αὐτῶν καλυπτομένης ὑπὸ τῆς πνευμονικῆς φυματιάσεως. Ἡ σύφιλις παράγει κυρίως κομμιώματα, τὰ ὁποῖα νεκρούμενα ἀποβάλλονται διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, προκαλοῦν δὲ φαινόμενα στενώσεως, εἴτε διὰ τοῦ ὄγκου αὐτῶν εἴτε διὰ τῆς οὐλώδους ἐξεργασίας, ἣν καταλείπουν. Ἡ διάγνωσις τῆς τραχειακῆς συφίλιδος εἶναι δυσχερὴς καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἐνδοσκόπησιν.

Οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ αἴτιον τῆς χρονίας τραχεΐτιδος, ἡ συμπτωματολογία αὐτῆς εἶναι ἡ αὐτή: βήξ, ἀπόχρεμψις βλεννοπυώδης ἢ κάκοσμος (σύφιλις), ἐνόχλησις κατὰ τὴν λαβὴν τοῦ στέρνου, δύσπνοια παροξυντικὴ ἢ συνεχὴς ἐπὶ στενώσεως (σύφιλις). Ἡ πρόγνωσις τῆς χρονίας τραχεΐτιδος δὲν δύναται νὰ τεθῇ γενικῶς, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αἰτίας καὶ τῶν συμπαρομαρτουσῶν ἀλλοιώσεων τῶν πνευμόνων, τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν ἀνωτέρων ὁδῶν.

Ἡ θεραπεία ἐπὶ μὲν παθήσεων τῆς ρινὸς καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν δέον νὰ ἀρχίσῃ ἐκεῖθεν, διὰ τῆς ἄρσεως τῶν μηχανικῶν κωλυμάτων καὶ τῆς καταργήσεως τῶν λοιμωδῶν ἑστιῶν, οὕτω δὲ συχνότατα ἐξαφανίζεται καὶ ἡ τραχεῖτις, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς ρινὸς καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν ἐγχείρησιν. Ἐπὶ ἀρθριτικῶν ἀτόμων θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἀντιαρθριτικὴ θεραπεία διὰ τῆς καταλλήλου διαίτης καὶ ὑγιεινῆς καὶ θὰ συμβουλεύσωμεν τὴν χρῆσιν θειούχων λουτρῶν ἢ θειούχους εἰσπνοάς, ὡς αὗται γίνονται παρ' ἡμῖν ἐν Ὑπάτῃ, Σμοκόβῳ καὶ Μεθάνοις. Ἐπίσης ἡ χρῆσις ἀνθέων θείου ἐσωτερικῶς (1 κοχλιάριον γλυκοῦ ἑκάστην πρωΐαν ἐντὸς ὀλίγου γάλακτος) εἶναι λίαν εὐεργετική. Τοῦ ἐν τῷ ἐντέρῳ παραγομένου ὑδροθείου ἀπορροφουμένου καὶ ἀποβαλλομένου διὰ τῶν πνευμόνων, ἐπιτυγχάνεται εὐνοϊκὴ αὐτοῦ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς τραχείας. Αἱ ἐκ πνευμονοκονιώσεων τραχεΐτιδες δέον νὰ τεθῶσι πρῶτον μακρὰν τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐρεθιστικῆς κόνεως, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον θὰ τύχουν θεραπείας κυρίως συμπτωματικῆς, ἤτοι: εἰσπνοαί, λουτρὰ θειοῦχα, διουρητικὰ κλπ. Ἡ ὄζαινα ὑπαγορεύει τὰς αὐτὰς θεραπευτικὰς ἐνδείξεις, ἃς καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ρινὸς καὶ τοῦ λάρυγγος ἐντόπισις τῆς νόσου, ἐν περιπτώσει δὲ στενώσεως θὰ ληφθῶσι τὰ μέτρα τὰ ἐνδεικνυόμενα διὰ τὰς στενώσεις τῆς τραχείας.

Ἡ σύφιλις τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῆς σπουδαιότητος, δέον νὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας μνείας.

3) Σύφιλις τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων. Ἡ σύφιλις τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων εἶναι πολλῷ συχνοτέρα ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ λάρυγγος συφιλιδικὰς ἐκδηλώσεις ἢ ὅσον γενικῶς πιστεύεται. Κατὰ τὴν δευτερογενῆ περίοδον, καθ' ἣν ἀναφαίνεται ἡ ροδάνθη καὶ τὰ ἀπὸ τῶν βλεννογόνων ἐξανθήματα, ὁ τραχειοβρογχικὸς βλεννογόνος δύναται νὰ συμμετάσχῃ διὰ τῆς παραγωγῆς συμφορήσεως ἢ ἐλαφροῦ ἐξανθήματος ὑπὸ μορφὴν ἁπλῶς τραχειο-βρογχίτιδος. Αὕτη συνήθως ἐλάχιστα δίδει συμπτώματα καὶ συχνάκις παρέρχεται ἀπαρατήρητος ἐν μέσῳ τῶν λοιπῶν φαινομένων τῆς συφιλιδικῆς μικροβιαιμίας. Σημειοῦμεν μόνον ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν φαινομένων (ἕλκος-ροδάνθη-πλάκες-διόγκωσις τῶν ἀδένων-ἀντίδρασις Wassermann), οὐχὶ σπανίως συμπαρομαρτεῖ καὶ πυρετὸς ἐξαρτώμενος ἀμέσως ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς συφιλιδικῆς μολύνσεως, ὁ ἰατρὸς δὲ δύναται, ἐνώπιον ἐμπυρέτου ἐλαφρᾶς βρογχίτιδος εὑρισκόμενος, νὰ παραπλανηθῇ καὶ νὰ παρίδῃ τὴν συφιλιδικὴν φύσιν τῆς βρογχίτιδος ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι αἱ συφιλιδικαὶ ἐκδηλώσεις δὲν δίδουσι πυρετόν. Σήμερον εἶναι ἀπολύτως ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ πυρετὸς παρακολουθεῖ σταθερῶς τὰς δευτερογενεῖς συφιλιδικὰς ἐκδηλώσεις.

Ἡ βρογχῖτις αὕτη ὑποχωρεῖ εὐχερῶς καὶ ταχέως διὰ τῆς εἰδικῆς θεραπείας. Ὅπως ὅμως κατὰ τὴν δευτερογενῆ περίοδον καὶ ἄλλα σπλάχνα προσβάλλονται ὑπὸ τῆς συφιλιδικῆς λοιμώξεως χωρὶς νὰ δώσωσι σημαντικὰς κλινικὰς διαταραχάς, ὡς π. χ. ἡ ἀορτή, ὁ νεφρός, τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ αἱ ἐλαφραὶ αὐτῶν βλάβαι δύνανται ν' ἀποβῶσιν ἀφετηρία ἀναπτύξεως σοβαρῶν χρονίων παθήσεων (νεφρῖτις, ἀορτῖτις, μηνιγγοεγκεφαλῖτις κ.λ.), οὕτω καὶ οἱ βρόγχοι, ἐλαφρῶς προσβαλλόμενοι κατὰ τὴν δευτερογενῆ περίοδον, δύνανται νὰ γίνωσιν ἕδρα ἀλλοιώσεων μονίμων καὶ ἀνεξιτήλων, ἀναπτυχθησομένων βραδύτερον, ὡς π. χ. ἡ βρογχεκτασία, ἐὰν ἡ ἔγκαιρος θεραπεία δὲν ἤθελεν ἀπομακρύνει τοιοῦτον ἐνδεχόμενον. Αἱ δευτερογενεῖς λοιπὸν ἐκδηλώσεις τῆς συφίλιδος τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων δὲν ἔχουσι μεγάλην κλινικὴν ἱστορίαν καὶ εἶναι παροδικαί. Αἱ τριτογενεῖς τοὐναντίον ἔχουσι πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν, καθόσον αἱ ἐπὶ τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων ἀναπτυσσόμεναι βλάβαι εἶναι βαθύτεραι καὶ μονιμώτεραι καὶ δύνανται ν' ἀπολήξωσιν εἰς τὴν στένωσιν τῆς ἀεροφόρου ὁδοῦ.

Παθολογικὴ ἀνατομική. Ἡ σύφιλις ἐντοπίζεται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς τραχείας, ἤτοι τὴν κρικοειδῆ καὶ ὑποκρικοειδῆ χώραν, καὶ τὴν διχοτομίαν αὐτῆς. Ὁ Gerhardt ἐπὶ 22 περιπτώσεων ἔσχε 4 ἐντοπίσεις κατὰ τὴν μέσην μοῖραν τῆς τραχείας, 6 εἰς τὸ ἄνω ἄκρον αὐτῆς καὶ 12 κατὰ τὴν διχοτομίαν. Ὁ Jullieu ἐπὶ 21 περιπτώσεων ἐσημείωσε 16 φορὰς ἐντόπισιν κατὰ τὴν ἀπόσχισιν τῆς τραχείας. Οἱ μεγάλοι βρόγχοι, καὶ ἰδίᾳ ὁ δεξιὸς συχνὰ συμμετέχουσι καὶ παρουσιάζουσιν ὁμοίας πρὸς τὴν τραχεῖαν βλάβας. Αἱ βλάβαι, ἃς παράγει ἡ σύφιλις ἐπὶ τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, εἶναι δύο, τὸ διάχυτον συφίλωμα καὶ τὸ περιγεγραμμένον συφίλωμα ἢ κομμίωμα. Εἰς τὴν βάσιν ἀμφοτέρων εὕρηται ἡ φλεγμονώδης διήθησις τοῦ βλεννογόνου μετὰ ἐνδο-περι-ἀγγειίτιδος, ἥτις ἀπολήγει εἰς τὴν νέκρωσιν διαφόρων μοιρῶν τοῦ βλεννογόνου, παραγομένων οὕτω μικρῶν ἐξελκώσεων μὲ χείλη ἀποκεκολλημένα. Ἡ ἑλκωτικὴ αὕτη ἐπεξεργασία ἐξικνεῖται ἐνίοτε μέχρι τοῦ χονδρίνου σκελετοῦ τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων καὶ προκαλεῖ περιτραχεΐτιδα ἐπινεμομένην τὰ γειτονικὰ ὄργανα, μεσαύλιον, οἰσοφάγον, τὰ μεγάλα ἀγγεῖα, θυρεοειδῆ ἀδένα, κάτω λαρυγγικὸν νεῦρον κ.λ.π. Ὑπὸ πολλῶν παρατηρητῶν ἐσημειώθησαν καὶ τρώσεις τῆς τραχείας καὶ τῶν μεγάλων ἀγγείων μετὰ ἐπιπλοκῶν θανατηφόρων (αἱμορραγίαι, βρογχοπνευμονίαι).

Ὅταν αἱ ἐξελκώσεις δὲν προκαλέσωσι τοιαύτας ἐπιπλοκάς, ἐπουλοῦνται καὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν παράγεται οὐλὴ ἰνώδης, ἥτις συρρικνώνει καὶ παραμορφώνει τὸ τοίχωμα τῆς τραχείας, ὁπότε προκύπτει στένωσις τοῦ αὐλοῦ αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς διηθήσεως καὶ τῆς ἐξελκώσεως ὁ βλεννογόνος παχύνεται καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ αὐλὸς τῆς τραχείας παρουσιάζει στένωσίν τινα, ἥτις ὅμως εἶναι παροδική. Ἡ οὐλώδης στένωσις τοὐναντίον εἶναι μόνιμος καὶ ἀνεξίτηλος. Αἱ ἐν λόγῳ βλάβαι συχνάκις παρακολουθοῦνται καὶ ἀπὸ ἰνώδη συφιλιδικὴν μεσαυλειίτιδα ἢ συφιλιδικὰς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τῶν πνευμόνων (βρογχεκτασία, φαιὰ λοβώδης πύκνωσις, κομμιώματα) ἢ τῶν λοιπῶν σπλάγχνων, ἥπατος, ἀορτῆς, ὄρχεως, νευρικοῦ συστήματος κλπ. Ἐξ ὅλων τῶν ὀργάνων τὸ συχνότερον συμπάσχον εἶναι ὁ λάρυγξ. Οἱ ἀδένες τοῦ μεσοπνευμονίου συμμετέχουσι τῆς παθολογικῆς ἐπεξεργασίας μεγεθυνόμενοι, εἴτε ἕνεκα τῆς συφιλιδικῆς ἐπεξεργασίας, εἴτε ἕνεκα λοιμώξεων δευτερογενῶν μὲ ἀφετηρίαν τὰς τραχειοβρογχικὰς ἐξελκώσεις.

Συμπτωματολογία. Ἡ ἀρχὴ τῆς τριτογενοῦς τραχειοβρογχικῆς συφίλιδος εἶναι ὕπουλος. Κατ' ἀρχὰς ἐμφανίζεται βὴξ μετὰ μικρᾶς δυσφορίας ὄπισθεν τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου καὶ κατὰ μῆκος τῆς τραχείας, ἥτις εἶναι ὀλίγον ἐπώδυνος τῇ πιέσει. Σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν βῆχα ἐπιπροστίθεται καὶ δύσπνοια ἐξ ἀγῶνος ἢ νυκτερινή. Ἡ φωνὴ εἶναι κατά τι ἀσθενεστέρα, πλὴν διατηρεῖ τὴν φυσιολογικὴν αὐτῆς χροιάν. Βραδύτερον ἡ δύσπνοια αὐξάνει καὶ ἐπιπροστίθεται σίζουσα ἀναπνοὴ ἢ κεραυλία (stridor). Ἡ ἀπόχρεμψις, εὐθὺς ὡς τὰ κομμιώματα μαλακυνθῶσιν, ἀναφαίνεται βλεννοπυώδης καὶ ἐλαφρῶς αἱματηρά, ἐνίοτε δὲ περιέχονται ἐν αὐτῇ ὑπολείμματα ἱστοῦ νεκρωθέντος ἢ χόνδρου, οὗ ἡ παρουσία ἔχει μεγάλην διαγνωστικὴν ἀξίαν. Ἡ διήθησις τοῦ τραχειακοῦ βλεννογόνου φέρει βαθμόν τινα στενώσεως τοῦ αὐλοῦ τῆς τραχείας, ἥτις ὅμως στένωσις ὑποχωρεῖ εὐθὺς ὡς διὰ τῆς ἀποβολῆς τῆς κομμιωματώδους οὐσίας ἐλαττωθῇ ἡ συμφόρησις τοῦ βλεννογόνου. Ἐνίοτε ἡ ἀκρόασις τῆς τραχείας παρέχει ἦχον ἱπταμένης σημαίας (bruit de drapeau), ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἀτελῆ ἀποκόλλησιν, ἕνεκα τῆς ἐξελκώσεως, τεμαχίου ἱστοῦ ἐκ τοῦ βλεννογόνου καὶ τὴν δόνησιν αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰσπνοήν. Ἡ δόνησις αὕτη δύναται νὰ φέρῃ παροξυσμὸν πνιγμονῆς λίαν ἐπικίνδυνον ἢ σπασμὸν τῆς γλωττίδος (σπα-νιον). Τὸ λαρυγγοσκόπιον συνήθως δὲν δίδει σημαντικὰς πληροφορίας. Ἡ τραχειο-βρογχοσκόπησις παρέχει θετικώτερα δεδομένα καὶ ἀποκαλύπτει τὰς ἐξελκώσεις ἢ τὰ κομμιώματα. Ὅταν αἱ βλ-

Digitized by Google

ιαι ἐπουλωθῶσι καὶ ὁ κομμιωματώδης ἱστὸς ἀν-
ικατασταθῇ ὑπὸ ἰνώδους οὐλῆς, προκύπτει στέ-
ωσις τῆς τραχείας.
Αἱ βλάβαι τῶν μεγάλων βρόγχων εἶναι ἀνάλογοι
ιρὸς τὰς τῆς τραχείας, ἤτοι διάχυτον συφίλωμα
αὶ κομμιώματα, καὶ ὑφίστανται τὴν αὐτὴν ἀκρι-
ιῶς ἐξέλιξιν διὰ τῆς ἐξελκώσεως πρὸς τὴν οὐ-
ώδη στένωσιν.
Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, κλινικῶς, αἱ συφι-
ιδικαὶ βλάβαι τῶν βρόγχων κατ' οὐδὲν διαφέ-
ιουσι τῶν τῆς τραχείας καὶ ὑποδύονται τὴν αὐ-
ὴν ἀκριβῶς κλινικὴν εἰκόνα, ἣν ἐξεθέσαμεν ἀνω-
έρω (βὴξ - ἀπόχρεμψις - δύσπνοια - πόνοι κλ. κλ.).
Οταν, μετὰ πάροδον χρονικοῦ τινος διαστήματος,
ιἱ ἐν λόγῳ βλάβαι ἐπουλωθῶσι, προκύπτει στέ-
ωσις μόνιμος τῶν βρόγχων, οὐλώδης.
Διάγνωσις. Κατὰ πρῶτον δέον νὰ διαπιστωθῇ
ὕπαρξις στενωτικῶν φαινομένων ἀπὸ μέρους
ῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, ὅπερ ἐπιτυγχάνο-
ιεν εὐχερῶς ἀναζητοῦντες ὅλα τὰ κατωτέρω πε-
ιγραφόμενα συμπτώματα καὶ σημεῖα. Τῆς στενώ-
εως διαπιστωθείσης, ὀφείλομεν νὰ προβῶμεν εἰς
ὴν ἀναζήτησιν τῆς συφίλιδος ἐν γένει ἐπὶ τοῦ ἀρ-
ώστου Συχνάκις συνυπάρχουσι συφιλιδικαὶ ἐκδη
ώσεις ἀπὸ μέρους τῆς ῥινός, τοῦ φάρυγγος ἢ τοῦ
άρυγγος, αἵτινες προηγήθησαν τῶν τραχειοβρογ-
ικῶν φαινομένων. Ἡ σύφιλις τοῦ ἀναπνευστικοῦ
υστήματος ὁδεύει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὡς
πὶ τὸ πλεῖστον (Balger). Ὁ Hartmann ἐδημοσίευσε
ύο περιπτώσεις πολλαπλῶν στενώσεων τῆς τρα-
είας μετὰ συφιλιδικῶν ἀλλοιώσεων τῶν ἀνωτέ-
ων ὁδῶν, ἐξικνουμένων ἀδιαλείπτως ἀπὸ τῆς γλώσ-
ης μέχρι τῆς τραχείας. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ Was-
ermann δέον ἀπαραιτήτως νὰ τελῆται. Μετὰ
ιῦτα δέον ν' ἀποκλεισθῶσιν ἄλλαι ἐνδοθωρακι-
αὶ παθήσεις, δυνάμεναι νὰ προκαλέσωσι στένω-
ιν τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων, ὡς τὸ ἀνεύ-
υσμα τῆς ἀορτῆς, ὁ καρκίνος τοῦ οἰσοφάγου, ὁ
ιρκίνος τοῦ πνεύμονος, τὰ λεμφοσαρκώματα, οἱ
δενικοὶ ὄγκοι τοῦ μεσαυλίου, τὰ ξένα σώματα. Ἡ
ιισταμένη ἀκτινοσκόπησις, ἡ οἰσοφαγοσκόπησις
αὶ ἡ τραχειο-βρογχοσκόπησις, γινόμεναι ὑπὸ πε-
ιραμένου λαρυγγολόγου, δέον ἀπαραιτήτως νὰ
ιτελεσθῶσιν ὅπως τεθῇ ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις περὶ
ῆς φύσεως καὶ τῆς αἰτιολογίας τῆς τραχειακῆς
ιενώσεως ἢ τῶν φαινομένων ἀπὸ μέρους τῆς
αχείας (συφίλωμα-κομμίωμα). Ἡ ἐξέτασις τῶν
ιυέλων θ' ἀποκλείσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς φυμα-
άσεως.
Ἡ πορεία τῆς συφίλιδος τῆς τραχείας καὶ τῶν
όγχων εἶναι βραδεῖα, καὶ ἡ θεραπεία, ἐπεμβαί-
υσα κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, δύναται ν' ἀνα-
ψῃ τὴν ἐξέλιξιν τῶν βλαβῶν τοῦ βλεννογόνου
ὸς τὴν οὐλώδη στένωσιν. Ὅταν ἡ στένωσις μο-
μοποιηθῇ, ἡ πορεία αὐτῆς εἶναι πάλιν βραδεῖα,
αρτᾶται ὅμως ἐκ τῆς ἐντάσεως αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς
νυπάρξεως στενωτικῶν ἢ μὴ φαινομένων ἀπὸ
έρους τοῦ λάρυγγος. Ὅταν ἡ στένωσις ἑδράζῃ
ιτωθεν τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου, ἡ πρόγνωσις
ναι κάπως καλοήθης, διότι ἡ τραχειοτομία καὶ
χειρουργικαὶ ἐν γένει ἐπεμβάσεις εἶναι εὐχερέ-
εραι. Ὅταν τοὐναντίον αὕτη ἑδράζῃ κατὰ τὴν
χοτομίαν τῆς τραχείας ἢ κατὰ ἕνα τῶν βρόγ-
ων, ἡ πρόγνωσις εἶναι βαρυτέρα Εἰς τὰ προκε-
ωρημένα στάδια εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσιν ἐπι-
λοκαί, ὡς π. χ. ἐπινέμησις τῆς συφιλιδικῆς ἐπε-
ργασίας εἰς τὰ γειτονικὰ ὄργανα τοῦ μεσαυλίου,
ὴς ἀορτήν, τὸν οἰσοφάγον, καὶ νὰ ἐπέλθῃ θανα-
ηφόρος αἱμορραγία ἢ βρογχοπνευμονία καὶ γάγ-
γραινα τοῦ πνεύμονος ἕνεκεν διατρήσεως τοῦ οἰ-
σοφάγου καὶ εἰσαγωγῆς σιτίων εἰς τὰς ἀεροφό-
ρους ὁδούς. Ἡ ἀσφυξία εἶναι ἡ κανονικὴ ἔκβασις
ῆς στενώσεως.
Ἡ θεραπεία δέον νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ὡς
ιόν τε προώρως (νεοσαλβαρσάνη - ὑδράργυρος-
σμούθιον κλ. κλ.). Τοῦ ἰωδιούχου καλίου δέον
ἀπόσχωμεν ἕνεκα τῆς συμφορήσεως. ἣν τοῦτο
ροκαλεῖ εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀναπνευστικὰς ὁδούς.
Ἡ θεραπεία δέον νὰ ᾖ ἔντονος καὶ παρατεταμένη
αὶ εἰς τὸ στενωτικὸν ἀκόμη στάδιον.
Τοπικῶς, κατὰ τὸ ἑλκωτικὸν στάδιον θέλομεν
εταχειρισθῇ τὰ ἀντισηπτικὰ (γομενόλην, εὐκαλυ-
τόλην. μινθόλην κλ.), κατὰ τὸ στενωτικὸν δὲ τὴν
ροϊοῦσαν διαστολὴν διὰ τῶν κηρίων τοῦ Schrot-
ter μετὰ ἢ ἄνευ προηγουμένης τραχειοτομίας.

III. ***Στενώσεις τῆς τραχείας καὶ τῶν μεγάλων
βρόγχων***. Τὴν στένωσιν τῆς τραχείας περιγράφο-
μεν μαζὶ μὲ τὴν στένωσιν τῶν μεγάλων βρόγχων,
διότι, προκειμένου περὶ στενώσεων, ἡ τραχεῖα καὶ
οἱ βρόγχοι παρουσιάζουν σχεδὸν ταυτότητα αἰτιο-
λογίας καὶ συμπτωματολογίας, ὥστε μία χωριστὴ
αὐτῶν περιγραφὴ θὰ ἦτο μᾶλλον τεχνητή. Ἡ
διάγνωσις καὶ ἡ θεραπεία τῶν παθήσεων τῆς τρα-
χείας καὶ τῶν μεγάλων βρόγχων προώδευσε τὰ μέ-
γιστα ἀφ' ἧς ἐφηρμόσθη ἡ τραχει-οβρογχοσκόπη-
σις δι' εἰδικοῦ ὀργάνου. τοῦ τραχειο-βρογχοσκοπίου
τοῦ Brünings καὶ Kahler Οὐ μόνον ἀπὸ διαγνω-
στικῆς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως (ξένα
σώματα, θηλώματα κλ. κλ.) ἡ βρογχοσκόπησις
παρέχει μεγίστας ὑπηρεσίας. Καὶ προκειμένου μὲν
περὶ ξένων σωμάτων, περὶ τῶν ὁποίων οἱ ἀσθε-
νεῖς παρέχουσιν ἡμῖν συνήθως σαφεῖς πληροφορίας ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ταῦτα εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀεροφόρον ὁδόν, ἡ ἔνδειξις τῆς βρογχοσκοπήσεως εἶναι ῥητὴ οὐ μόνον ἀπὸ διαγνωστικῆς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως, καθόσον εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων θέλει καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀφαίρεσις αὐτῶν. Ἡ ἀκτινοσκόπησις ὡσαύτως θέλει παράσχει μεγάλην ἐπικουρίαν εἰς τὴν διάγνωσιν. Ἐπὶ τῶν παιδίων, ἐφ' ὧν συχνότατα τὸ ἀναμνηστικὸν εἶναι ἀσαφές. ἡ ἀκτινοσκόπησις, βοηθουμένη καὶ ὑπὸ τῆς βρογχοσκοπήσεως, θέλουσι μεγάλως διευκολύνει τὴν διάγνωσιν.

1) *Στένωσις τῆς τραχείας*. Ἡ στένωσις τοῦ αὐλοῦ τῆς τραχείας δύναται νὰ προέρχεται εἴτε ἐκ συμπιέσεως ἐξασκουμένης ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω ὑπὸ ἀλλοιώσεων ἑδραζομένων εἰς τὰ γειτονικὰ αὐτῇ ὄργανα, εἴτε ἐκ βλάβης τοῦ ἰδίου αὐτῆς τοιχώματος.

α') *Στένωσις ἐκ συμπιέσεως*. Ἐνταῦθα τὸ τοίχωμα τῆς τραχείας αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἄθικτον, συμπιέζεται ὅμως ὑπὸ τῶν γειτονικῶν ὀργάνων. Οὕτω αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος ὑπεισέρχονται κατὰ μέγα μέρος ἐν τῇ αἰτιολογίᾳ τῶν τραχειακῶν στενώσεων ἐκ συμπιέσεως καὶ ἰδίᾳ ἡ βρογχοκήλη, κυστικὴ ἢ παρεγχυματώδης, εἰσδυομένη ὄπισθεν τοῦ στέρνου, ἥτις πιέζει τὴν τραχεῖαν μεταξὺ τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου καὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης (goitre plongeant). Ἀκόμη καὶ ἀσήμαντοι βρογχοκῆλαι δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἀσφυκτικὰ φαινόμενα, ἕνεκα συμφορήσεως, ἣν αὗται ὑφίστανται κατὰ τὴν ἔμμηνον ῥύσιν, τὴν κύησιν, τὸν τοκετόν, ἢ ἕνεκα αἱμορραγίας γενομένης ἐντὸς τοῦ ὄγκου. Αἱ λοιμώδεις θυρεοειδίτιδες, ἀναπτυσσόμεναι κατὰ τὴν διαδρομὴν παντοίων λοιμώξεων (τυφοειδὴς πυρετός, ἀμυγδαλῖτις, πνευμονία, ὀστρακιά, ἐρυσίπελας. κλ.), οἱ κακοήθεις ὄγκοι (σαρκώματα, καρκινώματα) τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, αἱ τραχηλικαὶ ἀδενοπάθειαι πάσης φύσεως, τὰ ὀπισθοφαρυγγικὰ περιοισοφαγικὰ καὶ περιλαρυγγικὰ ἀποστήματα. ἡ ὑπερτροφία τοῦ θύμου ἀδένος, οἱ ὄγκοι τοῦ μεσαυλίου (καρκίνος τοῦ οἰσοφάγου, λεμφοσαρκώματα, τραχειοβρογχικαὶ ἀδενοπάθειαι), μεσοπνευμόνιοι πυώδεις πλευρίτιδες καὶ τέλος τὸ ἀνεύρυσμα τῆς ἀορτῆς ἐπεμβαίνουσιν ὡς αἰτιολογικοὶ παράγοντες τῆς ἐκ συμπιέσεως στενώσεως τῆς τραχείας. Τὸ ἀνεύρυσμα μάλιστα τῆς ἀορτῆς, ὅταν ἑδράζῃ κατὰ τὸ ἀορτικὸν τόξον, συμπιέζει τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν τῆς τραχείας, διαβιβρώσκει τὸ τοίχωμα αὐτῆς καὶ δύναται ῥηγνύμενον νὰ προκαλέσῃ θανατηφόρον αἱμορραγίαν ἐντὸς τῆς τραχείας.

β) *Στένωσις ἐκ βλάβης τοῦ τοιχώματος τῆς τραχείας*. Ἡ βλάβη τοῦ τραχειακοῦ τοιχώματος δύναται νὰ εἶναι φλεγμονώδης, οὐλώδης ἢ νεοπλασματική. Οὕτω ποικίλαι λοιμώξεις, καὶ ἰδίως ἡ σύφιλις, ὁ τυφοειδὴς πυρετός, ἡ διφθερῖτις, ἡ εὐλογία, ἡ ὄζαινα, ἡ φυματίασις κτλ., προκαλοῦσι φλεγμονὴν (ἑλκωτικὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) τοῦ τραχειακοῦ βλεννογόνου μετὰ ἐξοιδήσεως αὐτοῦ καὶ στενώσεως τῆς τραχείας ἢ καταστροφῆς τοῦ χονδρίνου σκελετοῦ αὐτῆς (σύφιλις). Ὡσαύτως βλάβαι ἑλκωτικαὶ τοῦ βλεννογόνου, ἀπότοκοι τραυματισμῶν ἕνεκα τῆς εἰσαγωγῆς ξένων σωμάτων, ἐγκαυμάτων ἢ τραχειοτομίας, προκαλοῦσι στένωσιν. Πᾶσαι αἱ βλάβαι αὗται δύνανται νὰ ἐπουλωθῶσι καὶ νὰ ἐγκαταλείπωσιν οὐλὴν στενωτικήν, ἤτοι μόνιμον στένωσιν τοῦ αὐλοῦ τῆς τραχείας. Τέλος οἱ καλοήθεις ὄγκοι, ἰνώδεις, βλεννώδεις, θηλωματώδεις, ἀδενωματώδεις πολύποδες, καρκίνος δευτεροπαθὴς τῆς τραχείας ἐκ τοῦ οἰσοφάγου ὁρμώμενος, χονδρώματα τῆς τραχείας, συφιλιδικὰ κομμιώματα ἢ διάχυτα συφιλώματα, προκαλοῦσι στένωσιν αὐτῆς. Ἀναφέρονται καὶ συγγενεῖς στενώσεις τῆς τραχείας, ὀφειλόμεναι εἰς παρέκκλισιν ἑνὸς τῶν χονδρίνων κρίκων τῆς τραχείας ἢ εἰς εἰσολκὴν τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος σχηματίζοντος εἶδος βαλβῖδος· ἄλλοτε δύναται ἡ στένωσις νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα κληρονομικῆς συφίλιδος. Οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ αἰτιολογία τῆς τραχειακῆς στενώσεως, ἡ κλινικὴ εἰκών, ὑφ' ἣν αὕτη ἐμφανίζεται, εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή· κατ' ἀρχὰς ὁ ἀσθενὴς παραπονεῖται διὰ καῦσον, αἴσθημα γαργαλισμοῦ ὄπισθεν τοῦ στέρνου μετὰ βηχός. Ἡ φωνὴ συνήθως παραμένει ἀνέπαφος, ἐκτὸς ἐὰν τὸ αἴτιον, ὅπερ παρήγαγε τὴν τραχειακὴν στένωσιν, πιέζῃ καὶ τὸ κάτω λαρυγγικὸν νεῦρον (ἀνεύρυσμα τῆς ἀορτῆς). Ἡ περίοδος αὕτη διαρκεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἐξαιρέσει τῶν νεοπλασματικῶν στενώσεων, αἵτινες ἔχουσιν ἐξέλιξιν ταχυτέραν. Μετά τινα χρόνον ἀρχίζει δευτέρα περίοδος, καθ' ἣν ἀναφαίνεται σύμπτωμα σταθερὸν ἡ δύσπνοια συνεχὴς ἐκ μηχανικοῦ κωλύματος, μετὰ συνολκῶν καὶ στριδηλώδους ἤχου κατὰ τὴν εἰσπνοήν. Ἀντικειμενικῶς, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀσθενὴς κλίνει τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ πρόσω, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν τάσιν τῆς τραχείας, ὁπότε ὁ αὐλὸς αὐτῆς ἤθελε καταστῇ στενότερος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ δύσπνοια ἐντονωτέρα (σημεῖον τοῦ Gerhardt)· ὅτι ὁ λάρυγξ παρουσιάζει ῥυθμικὰς κινήσεις καὶ ἕλκεται πρὸς τὸν θώρακα ἀνὰ πᾶσαν συστολὴν τῆς καρδίας (σημεῖον τοῦ Oliver, παρατηρούμενον μόνον ἐπὶ ἀορτικοῦ ἀνευρύσματος)· ὅτι αἱ ἀναπνευστικαὶ κινήσεις τελοῦνται βραδέως καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἰς τὸ 1' εἶναι ἠλαττωμένος (σημεῖον τοῦ Grancher)· ὅτι ὁ θώραξ εἶναι συμπεπτωκὼς ἕνεκα ἀτελεκτασίας (ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παλαιῶν στενώσεων), ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἢ καὶ τῶν δύο ἡμιθωρακίων, κατὰ τὴν εἰσπνοὴν δὲ παράγεται στριδηλώδης ἦχος καὶ εἰσολκαὶ ἀντιστοίχως πρὸς τὴν λαβὴν τοῦ στέρνου καὶ τὸ ἐπιγάστριον· ὅτι ἀκροαστικῶς τὸ ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα εἶναι ἠλαττωμένον καὶ μόνον ἀντιστοίχως πρὸς τὴν στένωσιν ἔχομεν φύσημα ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ λάρυγγος· ὅτι ὁ σφυγμὸς εἶναι ταχὺς (ὅπως ἀντισταθμισθῇ τὸ ἐκ τῆς στενώσεως ἔλλειμμα τῆς αἱματώσεως) καὶ ἐνίοτε παράδοξος (pouls paradoxal τοῦ Kussmaul), ἤτοι ἐξαφανιζόμενος κατὰ τὴν εἰσπνοήν· ὅτι ἐμφανίζεται κυάνωσις τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειλέων μετὰ οἰδήματος ἐλαφροῦ καὶ παραπληρωματικῆς φλεβικῆς κυκλοφορίας ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ θώρακος. Τέλος ἡ βρογχοσκόπησις θέλει ἄρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ θέλει πολλάκις ἐπιτρέψει νὰ διαγνώσωμεν τὴν φύσιν τῆς παθήσεως, ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη δὲν προκύπτει σαφῶς (βρογχοκήλη, ἀνεύρυσμα τῆς ἀορτῆς). Ἡ περίοδος αὕτη διαρκεῖ ἄλλοτε ἄλλο χρονικὸν διάστημα, μεταπίπτει δὲ βαθμηδὸν εἰς τὴν τρίτην περίοδον, καθ' ἣν ἡ δύσπνοια ἐξικνεῖται μέχρις ἀσφυξίας, κατ' ἀρχὰς παροξυντική, βραδύτερον συνεχής, ὑποδυομένη ἐνίοτε καὶ τὸν τύπον Cheyne-Stokes. Ὁ σφυγμὸς ἀποβαίνει μικρός, ἀνεπαίσθητος, ἄλλοτε δὲ ἐπέρχονται συγκοπαὶ θανατηφόροι. Ὁ αἰφνίδιος θάνατος δὲν εἶναι σπάνιος εἰς τὰς τραχειακὰς στενώσεις καὶ προέρχεται τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ἀποτόμου συμπτώσεως τῶν τοιχωμάτων τῆς τραχείας (ἰδίᾳ ἐπὶ βρογχοκήλης) λεπτυνθέντων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συμπιέσεως ὑπὸ τοῦ ὄγκου, τοῦτο δὲ ἐκ συγκοπῆς, ἧς τὴν ἐμφάνισιν εὐνοεῖ ἡ χρονίως διαταρασσομένη μικρὰ κυκλοφορία, ἕνεκα τῆς τραχειακῆς στενώσεως καὶ τῶν μηχανικῶν διαταραχῶν τῆς ἀναπνοῆς, αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς τὴν ὑπερτροφικὴν διάτασιν τῆς δεξιᾶς κοιλίας. Εἰς τὰς καρδιακὰς διαταραχὰς ἐπεμβαίνει πιθανῶς καὶ τοξικός τις παράγων, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς πλημμελοῦς λειτουργίας τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος (Kropfherz).

Ἡ πρόγνωσις, κατὰ γενικὸν κανόνα, εἶναι βαρεῖα καὶ ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς αἰτίας, ἥτις παρήγαγε τὴν στένωσιν τῆς τραχείας. Τὴν ἴασιν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν μόνον ἐὰν ἡ στένωσις ὀφείλεται εἰς καλοήθεις ὄγκους (πολύποδας) ἢ συφίλωμα μικρᾶς ἐκτάσεως, καθόσον τοὺς μὲν πρώτους δυνάμεθα ν' ἀφαιρέσωμεν διὰ τῆς βρογχοσκοπήσεως, κατὰ δὲ τοῦ συφιλώματος διαθέτομεν εἰδικὴν θεραπείαν. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ βρογχοκήλης δυνάμεθα νὰ ἐπέμβωμεν χειρουργικῶς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ ἔχωσι παραχθῇ μόνιμοι καὶ ἀνεξίτηλοι βλάβαι ἐπὶ τῆς τραχείας.

Ἡ διάγνωσις τῆς τραχειακῆς στενώσεως δὲν εἶναι δυσχερής. Ἡ παρουσία τῶν συμπτωμάτων καὶ σημείων, ἅπερ ἀνεφέραμεν, δὲν ἀφήνουσι θέσιν εἰς μακροχρόνιον ἀμφιβολίαν. Πρὸς τὴν λαρυγγικὴν στένωσιν δυσχερῶς δύναται νὰ συγχυσθῇ, καθόσον οὔτε διαταραχαὶ τῆς φωνῆς ὑπάρχουσι καὶ ἡ λαρυγγοσκόπησις δεικνύει τὸν λάρυγγα ἄθικτον, ἐκτὸς φυσικὰ ἐὰν συνυπάρχῃ τῇ τραχειακῇ καὶ λαρυγγικὴ στένωσις. Τὸ αἴτιον τῆς τραχειακῆς στενώσεως θέλομεν ἀποδείξει διὰ τῆς ἐπισταμένης ἐξετάσεως τοῦ τραχήλου. Θὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ὕπαρξιν βρογχοκήλης ἢ ἄλλης τινὸς παθήσεως. Ἐπὶ μὴ ἀνευρέσεως τῆς αἰτίας εἰς τὸν θυρεοειδῆ ἀδένα καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας, δέον νὰ σκεφθῶμεν τὴν εἰσδυομένην βρογχοκήλην (goitre plongeaut), ἥτις δύναται νὰ ἐνσφηνωθῇ μεταξὺ τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου καὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἢ νὰ πιέζῃ τὴν τραχεῖαν. Ὅταν ἡ στένωσις κεῖται κατωτέρω, δέον ν' ἀναζητήσωμεν πρὸ παντὸς τὸ ἀορτικὸν ἀνεύρυσμα καὶ ὕστερον τὰς μεσοπνευμονίους ἀδενοπαθείας (φυματιώδεις, νεοπλασματικάς), τοὺς ὄγκους τοῦ πνεύμονος καὶ τὸν καρκίνον τοῦ οἰσοφάγου. Ἡ ἀκτινοσκόπησις, ἡ οἰσοφαγοσκόπησις καὶ ἡ βρογχοσκόπησις θέλουσι κληθῇ εἰς ἐπικουρίαν ἀπαραιτήτως, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς κλινικῆς ἐξετάσεως, καθόσον αἱ ἐν λόγῳ μέθοδοι δύνανται νὰ διευκρινίσωσιν ἐὰν ἡ στένωσις εἶναι ἐκ συμπιέσεως ἢ ὀφείλεται εἰς βλάβην τοῦ τραχειακοῦ τοιχώματος (σύφιλις, διφθερῖτις, καλοήθεις ὄγκοι τῆς τραχείας κλπ.). Ἡ βρογχοσκόπησις δύναται πρῶτον ν' ἀποδείξῃ τὸν τραχειακὸν βλεννογόνον ἐνειμένον καὶ ἐρυθρόν, ὅπερ δηλοῖ τὴν ὕπαρξιν φλεγμονῆς αὐτοῦ. Ὑπάρχουσι μάλιστα καὶ τραχεῖτιδες αἱμορραγικαὶ ἢ κιρσοὶ τοῦ τραχειακοῦ βλεννογόννου, δίδουσαι γένεσιν εἰς αἱμοπτυσίας ἐκλαμβανομένας ὡς φυματικῆς προελεύσεως καὶ ὧν ἡ διάγνωσις καὶ ἡ θεραπεία μόνον διὰ τῆς βρογχοσκοπήσεως ἀποβαίνει δυνατή. Ὁμοίως ἡ ὄζαινα δύναται νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τῆς τραχείας καὶ νὰ σχηματίσῃ ἀνολόγους βλάβας πρὸς τὰς τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ λάρυγγος, καθὼς καὶ ἡ διφθερῖτις καὶ ἡ φυματίωσις, ἄνευ δὲ τῆς βρογχοσκοπήσεως (μετὰ ἢ ἄνευ προηγουμένης τραχειοτομίας, ἣν ἐπιβάλλει ἡ **συνύπαρξις λαρυγγικῆς στενώσεως**) ἡ διάγνωσις

Digitized by Google

καὶ ἡ θεραπεία δὲν εἶναι δυνατή. Ἡ σύφιλις ὑποδύεται δύο μορφάς: τὸ κομμίωμα, ὅπερ ἑδράζει συνήθως κατὰ τὴν διχοτομίαν τῆς τραχείας, ἐξοιδαίνει τὸν βλεννογόνον καὶ προκαλεῖ φαινόμενα στενώσεως, καὶ τὴν οὐλώδη στένωσιν τοῦ τραχειακοῦ τοιχώματος ἐκ προϋπάρξαντος κομμιώματος ἢ διαχύτου συφιλώματος, ἥτις ἑδράζει εἰς τὰ αὐτὰ μέρη τῆς τραχείας. Τὰ θηλώματα ἑδράζουσι, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παιδίων, κατὰ τὴν πρώτην μοῖραν τῆς τραχείας καὶ ἔχουσιν ὡς ἀφετηρίαν τὸν λάρυγγα. Ἡ βρογχοσκόπησις ἐπιτρέπει τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν ἐξαίρεσιν αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ ἰνώματα καὶ χονδρώματα. Εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν καὶ τὴν Πολωνίαν ἀπαντᾷ ἐνδημικῶς πάθησις τῆς ρινός, σκλήρωμα καλουμένη, ἥτις μεταβάλλει τὴν τραχεῖαν, ὅταν προσβάλλῃ ταύτην, εἰς σκληρὸν σωλῆνα, ἀλλ' αὕτη εἶναι σπανία καὶ ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰς ῥηθείσας χώρας. Ὁ καρκίνος, ὅταν εἶναι πρωτοπαθής, ἑδράζει κατὰ τὴν διχοτομίαν καὶ τὸ στόμιον ἑνὸς τῶν βρόγχων, ἐνῷ ὁ δευτεροπαθὴς εἰς καρκίνον τοῦ οἰσοφάγου διηθεῖ τὴν τραχεῖαν ἐκ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος, ἡ δὲ βρογχοσκόπησις ἐπιτρέπει τὴν ἀσφαλῆ διάγνωσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐ μόνον τὰς ἐξ ἀλλοιώσεων τοῦ τραχειακοῦ τοιχώματος (σύφιλις, ὄγκοι, διφθερῖτις, ὄζαινα κλπ.) στενώσεις ἀλλὰ καὶ τὰς ἐξωτραχειακὰς στενώσεις ἡ βρογχοσκόπησις θέλει συχνότατα δυνηθῇ ν' ἀποδείξῃ ἐπὶ περιπτώσεων, εἰς ἃς ἡ ἀκτινοσκόπησις δὲν κατώρθωσε νὰ λύσῃ τὸ διαγνωστικὸν πρόβλημα. Ὁ Guisez ἀναφέρει περιπτώσεις ἀορτικοῦ ἀνευρύσματος, ὑπερτροφίας τοῦ θύμου ἀδένος καὶ τραχειοβρογχικῆς ἀδενοπαθείας, εἰς ἃς ἡ διάγνωσις ἐτέθη μόνον διὰ τῆς βρογχοσκοπήσεως, ἡ δὲ ἀκτινοσκόπησις οὐδὲν εἶχεν ἀποδείξει. Ἡ βρογχοσκόπησις ἀπεδείκνυεν ὄγκον πιέζοντα τὸ τραχειακὸν τοίχωμα, ὅπερ προέβαλλεν ἄθικτον ἐντὸς τοῦ αὐλοῦ τῆς τραχείας.

2) Στένωσις τῶν μεγάλων βρόγχων. Ὅπως καὶ ἡ τραχεῖα, οὕτω καὶ οἱ βρόγχοι δύνανται νὰ ὑποστῶσι στένωσιν τοῦ αὐλοῦ αὐτῶν, προερχομένην τοῦτο μὲν ἐξ ἀλλοιώσεων ἑδραζομένων εἰς τὰ γειτονικὰ αὐτοῖς ὄργανα, τοῦτο δὲ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ τοίχωμα τῶν βρόγχων.

α') *Στένωσις ἐκ συμπιέσεως*. Ἐνταῦθα ἀνευρίσκομεν τοὺς αὐτοὺς αἰτιολογικοὺς παράγοντας, οὓς καὶ ἐπὶ τῶν τραχειακῶν στενώσεων, καὶ δὴ τὸ ἀνεύρυσμα τῆς ἀορτῆς κατὰ πρῶτον λόγον. Τὸ ἀνεύρυσμα τῆς ἀνιούσης ἀορτῆς ἐξασκεῖ πίεσιν ἐπὶ τὸν δεξιὸν βρόγχον, ἐνῷ τὸ τοῦ ἀορτικοῦ τόξου καὶ τῆς πρώτης μοίρας τῆς κατιούσης ἀορτῆς ἐπὶ τὸν ἀριστερὸν βρόγχον. Κατὰ δεύτερον λόγον ἔρχονται οἱ ὄγκοι τοῦ μεσαυλίου, καὶ δὴ ὁ πρωτοπαθὴς καρκίνος τοῦ πνεύμονος, ἐντετοπισμένος κατὰ τὴν πύλην, τὰ λεμφοσαρκώματα καὶ σαρκώματα τῶν ἀδένων, ἡ τραχειοβρογχικὴ ἀδενοπάθεια καὶ αἱ σκληρωτικαὶ μεσαυλίτιδες (médiastinites). Κατὰ τρίτον λόγον ὑπεισέρχονται ὡς παράγοντες συμπιέσεως τῶν βρόγχων τὰ ἄφθονα περικαρδιτικὰ ἐξιδρώματα καὶ ἡ ὑπερτροφικὴ διάτασις τοῦ ἀριστεροῦ κόλπου ἐπὶ στενώσεως τῆς μιτροειδοῦς.

β') *Στένωσις ἐκ βλάβης τοῦ τοιχώματος τῶν βρόγχων*. Ἐνταῦθα ἔχομεν κυρίως τὸν καρκίνον τῶν βρόγχων καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὴν συφίλιδα, παράγουσαν κομμιώματα ἢ ἐξελκώσεις ἀποληγούσας εἰς οὐλώδη στένωσιν, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνυπάρχει μετ' ἀναλόγων ἀλλοιώσεων τῆς τραχείας.

Συμπτωματολογία. Διάγνωσις. Πρόγνωσις. Ἡ συμπτωματολογία εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς τραχείας, ἀλλ' ἑτερόπλευρος. Ὁ πάσχων ἔχει τὰ αὐτὰ ὑποκειμενικὰ ἐνοχλήματα, αἴσθημα γαργαλισμοῦ ὄπισθεν τοῦ στέρνου, θωρακικὴν δυσφορίαν βῆχα καὶ κυρίως δύσπνοιαν συνεχῆ ἢ παροξυντικήν. Ἀντικειμενικῶς τὸ σύστοιχον ἡμιθωράκιον ὑπολείπεται κατὰ τὰς ἀναπνευστικὰς κινήσεις, παρατηροῦνται δὲ συνολκαί, ἔστιν ὅτε ἐντετοπισμέναι εἴς τι σημεῖον τοῦ θώρακος, καὶ φύσημα μετὰ ἢ ἄνευ κεραυλίας (cornage). Ἡ ἐπίκρουσις δίδει σαφῆ ἐλάττωσιν τῆς ἠχητικότητος, ἕνεκα τῆς ἀτελεκτασίας τοῦ συστοίχου πνεύμονος, ἣν συνεπάγεται ἡ στένωσις τοῦ βρόγχου, τυμπανικότητα δὲ ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου πνεύμονος, ἕνεκα τοῦ ἀντισταθμιστικοῦ ἐμφυσήματος, ὅπερ ἀναπτύσσεται ἐπ' αὐτοῦ. Αἱ δονήσεις εἰς τὴν ψηλάφησιν εἶναι ἠλαττωμέναι. Ἀκροαστικῶς θὰ ἔχωμεν καθ' ὃ μέρος ἑδράζει ἡ στένωσις φύσημα ἢ συριγμόν, τὸ ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα ἠλαττωμένον κατὰ τὸν σύστοιχον πνεύμονα (ἀτελεκτασία) καὶ ηὐξημένον ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου (ἐμφύσημα). Ἐὰν ἡ στένωσις εἶναι ἀποτέλεσμα συμπιέσεως (ἀνεύρυσμα, ὄγκος, λεμφοσάρκωμα), θὰ ἔχωμεν ἀκόμη ἀμβλύτητα ἐντετοπισμένην παρὰ τὸ στέρνον ἢ ὄπισθεν κατὰ τὰς ὠμοπλατιοσπονδυλικὰς αὔλακας. Ἐκτὸς τῶν ἐν λόγῳ σημείων, εἶναι δυνατὸν ἡ ἐξέτασις ν' ἀποκαλύψῃ βρογχεκτασίαν ἑδράζουσαν κατὰ τὸν ὑγιᾶ πνεύμονα, ἢ καὶ ὕπερθεν τοῦ σημείου τῆς στενώσεως, ἐπὶ τοῦ προσβληθέντος ὑπὸ τῆς βρογχοστενώσεως πνεύμονος. Ἡ τοιαύτη βρογχεκτασία εἶναι κυλινδρική, ὁμοειδὴς καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν στάσιν τῶν βρογχικῶν ἐκκρίσεων, μὴ ἀποβαλλομένων εὐχερῶς ἕνεκα τῆς στενώσεως, καὶ τὴν πίεσιν, ἣν αὗται ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τὸ βρογχικὸν τοίχωμα, τὸ ὁποῖον καὶ διατείνουσιν ὁμοειδῶς. Ἐπὶ βρογχεκτασίας θὰ ἔχωμεν ὑγροὺς ῥόγχους μετὰ ἢ ἄνευ σπηλαιωδῶν σημείων, ἀπόχρεμψιν ἄφθονον μετὰ ἢ ἄνευ κακοσμίας αὐτῆς. Σπανιώτερον εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν πνευμονικὴν γάγγραιναν (περίπτωσις τοῦ Greene). Ἡ φυματίασις τοὐναντίον ἀποτελεῖ οὐχὶ ἀσύνηθες συνεύρημα, ἰδίᾳ ἐπὶ ἀνευρύσματος τῆς ἀορτῆς (25 % τῶν περιπτώσεων) καὶ ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς συμπίεσιν ἑνὸς τῶν κλάδων τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας, ὁπότε, τοῦ πνεύμονος ἰσχαιμοῦντος, ἡ φυματίασις εὑρίσκει εὐνοϊκὰς συνθήκας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Ἡ φυματίασις ἐπιπλέκει ὡσαύτως τοὺς ὄγκους τῶν πνευμόνων. Τὴν κλινικὴν ἐξέτασιν θέλομεν συμπληρώσει δι' ἀκτινοσκοπήσεως καὶ τῆς βρογχοσκοπήσεως. Ἡ ἀκτινοσκόπησις δύναται μὲν νὰ ἀποδείξῃ τὴν παραγαγοῦσαν τὴν στένωσιν βλάβην (ὄγκον, ἀνεύρυσμα κλπ.), δύναται ὅμως νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς ταύτης τῆς στενώσεως διὰ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ φαινομένου τοῦ Holzknecht· κατὰ τὴν εἰσπνοὴν ὄπισθεν τοῦ ἀκτινοσκοπικοῦ πίνακος παρατηροῦμεν ὅτι τὸ μεσοπνευμόνιον ἕλκεται πρὸς τὸ πάσχον ἡμιθωράκιον, ὁ σύστοιχος θόλος τοῦ διαφράγματος κεῖται ὑψηλότερον τοῦ ἀντιθέτου, κατὰ τὴν εἰσπνοὴν δὲ ἐκτελεῖ περιωρισμένας κινήσεις καὶ ὁ σύστοιχος πνεύμων φωτίζεται τελῶς, ἕνεκα τῆς δυσκολίας μεθ' ἧς εἰσδύει ὁ ἀὴρ ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν εἰσπνοήν. Κατὰ τὴν ἐκπνοὴν πάλιν ὁ πνεύμων, ἐφ' οὗ ἡ στένωσις, δὲν παρουσιάζει τὴν αὐτὴν διαύγειαν, ἣν καὶ ὁ ἀντίθετος, τὸ δὲ διάφραγμα κεῖται ὑψηλότερον ἢ ἐπὶ τοῦ ὑγιοῦς.

Ἡ βρογχοσκόπησις ἐπιβάλλεται ἀπολύτως καὶ δύναται νὰ παράσχῃ πολυτίμους πληροφορίας οὐ μόνον διὰ τὴν διάγνωσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θεραπείαν. Ἡ πρόγνωσις τῶν βρογχοστενώσεων τυγχάνει δυσμενής, τοῦτο μὲν διότι αὗται δυσχερῶς ἰῶνται, τοῦτο δὲ διότι προέρχονται ἐκ παθήσεων ἀνιάτων (ἀνεύρυσμα τῆς ἀορτῆς, καρκίνος τοῦ πνεύμονος, λεμφοσάρκωμα κλπ.) Τέλος δέον ν' ἀναφέρομεν ὅτι ὑπὸ τοῦ Lange καὶ Fränkel περιεγράφη στένωσις τῶν μικρῶν βρόγχων, ἀπότοκος φλεγμονῆς τῶν βρογχιολίων ἀποληξάσης εἰς ἰνώδη στένωσιν αὐτῶν. Ἐπρόκειτο περὶ μεταλλουργοῦ εἰκοσιπενταετοῦς, ὅστις συνεπείᾳ εἰσπνοῆς ἀτμῶν νιτρικοῦ ὀξέος κατελήφθη ὑπὸ ἐντόνου δυσπνοίας μετὰ ὑγρῶν ῥόγχων κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πνεύμονας καὶ ἀποχρέμψεως βλεννοαιματηρᾶς ἄνευ πυρετοῦ. Τὰ φαινόμενα ταῦτα διήρκεσαν ἐπὶ 20 ἡμέρας, ὁπότε ὁ ἀσθενὴς ἀπεβίωσεν ἐν μέσῳ ἀσφυξίας καὶ καρδιακῆς ἐξασθενήσεως. Εἰς τὴν νεκροψίαν ἀνευρέθησαν μικρότατα κεγχροειδῆ σωματίδια, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τοὺς μικροὺς βρόγχους καὶ μακροσκοπικῶς ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ κεγχροειδῆ φυμάτια. Ἱστολογικῶς ἀπεδείχθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἀποφράσσοντος τοὺς μικροὺς βρόγχους καὶ ἀναπτυχθέντος συνεπείᾳ ἐπιδράσεως τῶν εἰσπνευσθέντων ἐρεθιστικῶν ἀτμῶν ἐπὶ τὸν βλεννογόνον τῶν μικρῶν βρόγχων. Ἡ πάθησις αὕτη εἶναι σπανία, παρουσιάζει ὅμως ἀναλογίαν πρὸς τὴν τριχοειδῆ βρογχίτιδα, ἧς ἡ βαρύτης ἐπὶ τῶν παιδίων εἶναι γνωστή.

Θεραπεία. Ἡ θεραπεία τῆς βρογχοστενώσεως καὶ τῆς στενώσεως τῆς τραχείας προϋποθέτει ἀπαραιτήτως σαφῆ τοπογραφικὴν καὶ αἰτιολογικὴν διάγνωσιν. Ὁ ἰατρός, ὅστις θὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν θεραπείαν, ὀφείλει νὰ ἀποδείξῃ ποῦ ἑδράζει ἡ στένωσις καὶ ποῖον τὸ αἴτιον καὶ ἡ φύσις αὐτῆς ἤτοι ἐὰν εἶναι αὐτόχθονος, τοιχικὴ ἢ ἐξωτραχειακὴ (βρογχοκήλη, ἀνεύρυσμα, ὄγκος κλ. κλ.). Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ἔσται διάφορος ἀναλόγως τῆς αἰτιολογίας τῆς τραχειο-βρογχικῆς στενώσεως.

Τὰ ξένα σώματα θέλουσιν ἐξαιρεθῆ διὰ τοῦ βρογχοσκοπίου ὑπὸ εἰδικοῦ πεπειραμένου λαρυγγολόγου. Αἱ αἱμορραγικαὶ ἢ ἑλκωτικαὶ τραχεῖτιδες θέλουσι νοσηλευθῆ δι' ἐνδοτραχειακῶν ἐνέσεων διαλύσεως ἀδρεναλίνης $1^0/_{00}$, γομενολούχου ἐλαίου $1/_{20}$ ἢ διὰ καυτηριασμῶν διὰ διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου $1/_{10}$ (ἐπιθίξεις τῇ βοηθείᾳ τοῦ βρογχοσκοπίου). Αἱ ἐνδοτραχειακαὶ ἐνέσεις δέον νὰ γίνωνται κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Mendel. Ἐὰν ὁ ἀσθενὴς ἔχῃ τραχειοτομηθῆ, αἱ ἐνδοτραχειακαὶ ἐνέσεις γενήσονται διὰ τοῦ σωλῆνος τῆς τραχειοτομίας. Ἐπὶ διφθερίτιδος καὶ ὀζαίνης τῆς τραχείας ἐπιβάλλεται οὐ μόνον ἡ εἰδικὴ ὀρροθεραπεία καὶ ἐμβολιοθεραπεία, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ τοῦ βρογχοσκοπίου ἀφαίρεσις τῶν ψευδομεμβρανῶν καὶ τῶν ὀζαινωδῶν ἐκκρίσεων καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ἀδρεναλίνης καὶ γομενολούχου ἐλαίου μετὰ ἢ ἄνευ καυτηριασμοῦ τῶν ἐξελκώσεων. Διὰ τὰς τυφικὰς καὶ φυματικὰς ἐξελκώσεις θέλομεν πράξει τὸ ἴδιον. Ἐπὶ συφιλιδικοῦ κομμιώματος ἢ συφιλώματος ἐπιβάλλεται ἡ ἀντισυφιλιδικὴ θεραπεία (νεοσαλβαρσάνη, ὑδράργυρος, βισμούθιον). Ἐπὶ οὐλώδους στενώσεως τῆς τραχείας ἢ ἑνὸς τῶν βρόγχων, ὅταν ὑπάρχῃ κίνδυνος ἀσφυξίας, θέλομεν πρῶτον προβῆ εἰς τὴν τραχειοτομίαν καὶ ὕστερον εἰς τὴν βαθμιαίαν διαστολὴν τῆς στενώσεως διὰ τῶν κωνικῶν κηρίων τοῦ Schrotter ἢ διὰ τῆς κυκλικῆς ἠλεκτρολυσίας. Εἰς τὰς λίαν ἐντόνους στενώσεις ἡ κυκλικὴ ἠλεκτρολυσία καὶ ἡ βαθμιαία διαστολὴ οὐδὲν φέρουσιν ἀποτέλεσμα, καὶ τότε δυνάμεθα νὰ συζητήσωμεν τὴν λαρυγγοστομίαν ἢ πλαστικὰς ἐγχειρήσεις ἰδίᾳ ἐπὶ ἀπωλείας χόνδρων. Ἐπὶ συγγενοῦς στενώσεως τῆς τραχείας θέλομεν διατάμει ἢ ἀποκόψει τὴν βαλβῖδα τῇ βοηθείᾳ τοῦ βρογχοσκοπίου. Ὁμοίως τοὺς ὄγκους, θηλώματα, ἰνώματα τῆς τραχείας θέλομεν ἐξαιρέσει διὰ τοῦ βρογχοσκοπίου μετὰ ἢ ἄνευ προηγουμένης τραχειοτομίας. Διὰ τοὺς κακοήθεις ὄγκους θέλομεν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ βρογχοσκοπίου, προβῆ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ραδίου μετ' ἀποτελεσμάτων ἐνίοτε ἐκπληκτικῶν. Διὰ τὰς ἐξωτραχειακὰς στενώσεις (ἀνεύρυσμα, ὄγκοι, ἀποστήματα κλ.) θέλομεν ἐφαρμόσει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἁρμόζουσαν εἰς τὸ αἴτιον θεραπείαν (ραδιοθεραπείαν, ἀκτινοθεραπείαν, χειρουργικὴν ἐξαίρεσιν κλ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ βρογχοσκοπίου νὰ εἰσαγάγωμεν καθετῆρα μεταλλικὸν ἐκεῖθεν τοῦ σημείου τῆς στενώσεως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀέρος νὰ τελῆται ἀκωλύτως. Ὁ Guisez ἀναφέρει περιπτώσεις ἀποστημάτων καὶ ὑδατίδων κύστεων, αἵτινες ἐξεκενώθησαν διὰ τοῦ βρογχοσκοπίου, καθόσον ταῦτα, ἄλλοθεν πηγάζοντα, προέβαλλον ἐντὸς τοῦ αὐλοῦ τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων.

Α. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

—**τραχείας σημεῖον** (signe de la trachée), ἢ *σημεῖον τοῦ* Mac Donnel. Καθωρίσθη ὑπὸ τοῦ Oliver ἐν ἔτει 1878, ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀνευρύσματα τοῦ ἀορτικοῦ τόξου καὶ συνίσταται εἰς ἀπότομον διακίνησιν ἐκ τῶν ἄνω ἐπὶ τὰ κάτω, ἐνεργουμένη εἰς τὸν λαρυγγοτραχειακὸν σωλῆνα ὑπὸ τοῦ ἀνευρυσματικοῦ ὄγκου, εἰς ἑκάστην καρδιακὴν συστολήν.

Μ. Ν. Κ.

Τραχεῖα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Αἰγύπτου μεταξὺ Ζεφυρίου καὶ Πεζώνης. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Ἀμποὺ Ζεράμπ (Abu Jerab: πλάτ. 31°04′ Β., μῆκ. 28°31′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 374: Mersa Matruh to Alexandria), τὸ μεταξὺ Μανδρούχας καὶ Ἀλεξανδρείας.

Σ. Ε. Λ.

—**Τραχεῖα** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Οὕτω καλεῖται τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς ἔξω τοῦ Ταύρου Κιλικίας, οὗ «ἡ παραλία στενή ἐστι καὶ οὐδὲν ἢ σπανίως ἔχει τι χωρίον ἐπίπεδον» (*Στράβ.* ΙΔ 668). Cilicia Aspera τῶν Λατίνων, εἶναι ἡ ἀντικρύζουσα τὴν Κύπρον σύγχρονος τῆς Καραμανίας ἔκτασις.

Σ. Ε. Λ.

—**Τραχεῖα** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Κηρίων τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 446. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δυσρακλῆ*.

—**Τραχεῖα θάλασσα** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ θάλασσα ἡ βρέχουσα τὴν παράλιον τῆς Ἐντὸς Αἰθιοπίας καὶ ἁπλουμένη μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ραπτοῦ καὶ Πράσου. Ὠνομάζετο καὶ *Βαρβαρικὸς κόλπος* καὶ κατὰ παράκουσμα καὶ *Βαρραγία θάλασσα* καὶ *Βραχεῖα θάλασσα*. Εἶναι ἡ θάλασσα ἡ βρέχουσα τὰς ἀκτὰς τῆς Σομαλίας καὶ τῆς Ζανζιβάρης.

Σ. Ε. Λ.

Τραχειὰ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Μικρασιατικὴ χερσόνησος ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, ἀντικρύζουσα τὴν Σύμην (πλάτ. 36°41′ Β., μῆκ. 28°00′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi), ἀπολήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἅγιοι Ἀπόστολοι (ἀρχ. Ἀφροδίσιον) καὶ ἀποτελοῦσα τὸ βόρειον κέρας τοῦ κόλπου τῆς Σύμης. Παρὰ τὸ ὄνομά της εἶναι κατάφυτος ἀπὸ δρῦς, ξυλοκερατέας καὶ ἀμυγδαλέας, τῶν καρπῶν τῶν ὁποίων γίνεται ἀρκετὴ ἐξαγωγή.

Σ. Ε. Λ.

—**Τραχειὰ** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Χερσονησώδης προβολὴ ἀπὸ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Δωδεκανησιακῆς Χάλκης (πλάτ. 36°13′ Β., 27°37′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rodos island) ἀντικρύζουσα τὸν Μονόλιθον τῆς Ῥόδου.

Σ. Ε. Λ.

—**Τραχειὰ** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον τῆς συστάδος τῶν Ὀθονῶν (πλάτ. 39°46′ Β., μῆκ. 19°32′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Corfu island and adjacent coasts) προσκείμενον εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς νήσου Σαμοθράκη ἢ Μαλθάκι.

Σ. Ε. Λ.

—**Τραχειὰ** [*Γεωγρ.*]. Μεσόγειον χωρίον τοῦ δήμου τῶν Μεθάνων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 164, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βοθῆκι*, *Κιλιάκι* ἢ *Κολλίνες*, *Ματαράγκα* καὶ *Νεοχώρι*, 538. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τραχειακός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τραχεῖαν, ὁ τῆς τραχείας: «τραχειακὸς μῦς».

—**τραχειακὸς μῦς** [*Ἀνατομ.*]. Καλοῦνται οὕτω αἱ λεῖαι μυϊκαὶ ἶνες τοῦ ἰνοχονδρίνου χιτῶνος τῆς τραχείας ἀρτηρίας, συγκείμεναι ἐξ ἐγκαρσίων δεσμίδων ἀποτελουσῶν συνεχῆ στιβάδα ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τῆς τραχείας ἀρτηρίας.

Ι. Π.

τραχειανδεσίτης (Trachyandesit) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀνδεσιτῶν. Χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς παρουσίας ἀλκαλιούχων ἀστρίων, οἱ ὁποῖοι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἁπλοῦς ἀνδεσίτας, ἐπικρατοῦν

Digitized by Google

ἐντὸ. τοῦ πετρώματος ἀπὸ τοὺς ἀσβεστονατριούχους, ἀπαντᾷ δὲ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς Καναρίους καὶ Ἀζόρας νήσους, εἰς τὸ Siebengebirge, τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, τὴν Ἀργεντινὴν κ. ἀ. Γ. Β.

τραχειβασάλτης (Trachybasalt) */Πετρογρ./.* Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς τῆς οἰκογενείας τῶν ἀλκαλιούχων βασαλτῶν. Χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς παρουσίας ἀνορθοκλάστου, σανιδίνου καὶ νεφελίνου, περαιτέρω δὲ καὶ λευκίτου, χαουΐνου καὶ κεροστίλβης ἐντὸς τῆς μάζης αὐτοῦ, παρουσιάζει δὲ ἱστὸν συνήθως πορφυριτικὸν καὶ ἐνίοτε κοκκώδη. Ἡ θεμελιώδης μᾶζα τοῦ πετρώματος περιέχει συνηνότατα καὶ ἄμορφον χαλαζίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Siebengebirge, Vogelsberg καὶ ἀλλαχοῦ. τῆς Γερμανίας, εἰς τὰς Καναρίους καὶ τὰς Ἀζόρας νήσους κ. ἀ. Γ. Β.

τραχειδολερίτης (Trachydolerit) */Πετρογρ./.* Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς τῆς ἀλκαλιούχου σειρᾶς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν τεφρόχρουν ἕως μαύρην, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνονται ὡς κρύσταλλοι πορφυριτικοὶ ἀλκαλιοῦχοι ἄστριοι, ἰδίως δὲ ὀρθόκλαστον καὶ ἀνορθόκλαστον, πυρόξενοι. βασαλτικὴ κεροστίλβη, σοδάλιθος, νοσεάνης ἢ χαουΐνης καὶ ὀλιβίνης, περιέχει δὲ ἐνίοτε καὶ νεφελινην καὶ λευκίτην. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἀζόρας καὶ Καναρίους νήσους κ. ἀ. Γ. Β.

τραχειλίδαι (οἱ) (Trachilidae) */Ζωολ./.* Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βόρνεο, τὴν Ἰάβαν καὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *δενδροειδὴς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τραχειοβερτισιλλίωσις (ἡ) */Μυκητολ./.* Οὕτω καλεῖται εἰς τὴν μυκητολογίαν ἡ εἰδικὴ περίπτωσις τῆς τραχειομυκώσεως, καθ' ἣν τὰ ἀγγεῖα φυτοῦ τινος προσβάλλονται ἀπὸ μύκητας τοῦ γένους verticillium. Αἱ νόσοι αὗται εἶναι σοβαραί, τὸ κυριώτερον δὲ σύμπτωμά των εἶναι ὁ μαρασμὸς τῶν φύλλων καὶ κατόπιν ὁλοκλήρου τοῦ φυτοῦ Πλεῖστα ὅσα δένδρα (ὀπωροφόρα, καλλωπιστικά, δασικά), θάμνοι καὶ κηπουρικὰ φυτὰ ὑφίστανται σοβαρωτάτας καταστροφὰς ἀπὸ τὴν νόσον. Ε. Τ. Ε.

τραχειοβράγχια *[Συγκρ. Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *βράγχια*.

τραχειοβρογχικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς τραχείας καὶ τῶν βρόγχων.

—**τραχειοβρογχικὴ** ***ἀδενοπάθεια*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἀδενοπάθεια*.

τραχειοβρογχῖτις (ἡ)· βλ. *τραχείας παθήσεις* καὶ *βρογχῖτις*.

τραχειοβρογχοσκόπησις· βλ. *βρογχοσκόπησις*.

τραχειομύκωσις (ἡ), ἢ ***ἀδρομύκωσις*** */Μυκητολ./.* Οὕτω καλεῖται εἰς τὴν μυκητολογίαν ὁμὰς σοβαρῶν νόσων τῶν φυτῶν, ξυλωδῶν ἢ ποωδῶν, καθ' ἃς προσβάλλονται ὑπὸ μυκήτων (verticillium, fusarium, deuterophoma) τὰ ἀγγεῖα τῶν φυτῶν τούτων μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ἄνω τοῦ σημείου τῆς προσβολῆς μερῶν τοῦ φυτοῦ. Ὡς παράδειγμα τραχειομυκώσεως ἀναφέρομεν τὴν κοινοτάτην ὅσον καὶ σοβαρωτάτην νόσον τῆς λεμονέας, κιτρέας καὶ νεραντζέας, τὴν κορυφοξήραν, ὀφειλομένην εἰς τὸν μύκητα deuterophoma tracheiphila. Ε. Τ. Ε.

τραχειοοισοφαγικὸς ***μῦς*** *[Ἀνατομ.].* Μυϊκὴ δεσμὶς ἐκπορευομένη ἐκ τῆς θωρακικῆς μοίρας τοῦ οἰσοφάγου καὶ συνάπτουσα τὴν μοῖραν ταύτην μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ βρόγχου ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκφυσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς τραχείας. Ι. Π.

τραχειοκήλη (ἡ). Ὄγκος τῆς τραχηλικῆς χώρας συνεχόμενος μετὰ τῆς τραχείας καὶ περιέχων ἀέρα, ὅστις ὁτὲ μὲν ὀφείλεται εἰς τὴν εἴσοδον ἀέρος μετὰ τραυματισμὸν τῆς τραχείας (ἐμφύσημα), ὁτὲ δὲ εἰς χαλάρωσιν καὶ πρόπτωσιν τοῦ βλεννογόνου ταύτης, δίκην σάκκου κηλικοῦ. Ἡ τραχειοκήλη καθίσταται ἐμφανὴς μετὰ βῆχα, προβάλλουσα κατὰ τὴν τραχηλικὴν χώραν. Ι. Κ. Κ.

τραχειορραγία (ἡ)· ῥῆξις τῆς τραχείας, αἱμορραγία ἐκ τῆς τραχείας.

τραχειοσκοπία· βλ. *βρογχοσκοπία*.

τραχειοστένωσις· βλ. *τραχείας παθήσεις*.

τραχειοσυριγγίωσις (ἡ) (trachéo-fistulisation). Οὕτω καθορίζεται ἐγχείρησις συνισταμένη εἰς τὴν παρακέντησιν τοῦ λάρυγγος διενεργουμένην μεταξὺ τῶν δύο χόνδρων: τοῦ θυρεοειδοῦς καὶ τοῦ κρικοειδοῦς, τῇ βοηθείᾳ βελόνης ἢ καλαμίσκου κυρτοῦ καὶ μικρᾶς διαμέτρου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐν τῇ τραχείᾳ εἰσαγωγῆς οὐσιῶν ἀεριούχων, ῥευστῶν ἢ ὑπὸ μορφὴν κόνεων (G. Rosenthal). Μ. Ν. Κ.

τραχειοτομία (ἡ) */Χειρουργ./.* Ἐγχείρησις, καθ' ἣν διανοίγεται ὁ αὐλὸς τῆς τραχείας καὶ εἰσάγεται εἰς αὐτὴν εἰδικὸν σωληνάριον, τὸ λεγόμενον τραχειακὸν σωληνάριον, ἵνα δι' αὐτοῦ εἰσέρχηται ὁ ἀὴρ καὶ ἐκτελῆται ἡ ἀναπνοή. Ἡ τραχειοτομία εἶναι ἀναγκαία ὅταν ὑπάρχῃ κατὰ τὸν λάρυγγα ἐμπόδιόν τι εἰς τὴν δίοδον τοῦ ἀέρος. Τὸ ἐμπόδιον τοῦτο δύναται νὰ εἶναι π. χ. ξένον τι σῶμα, ὅπερ εἰσέδυσεν εἰς τὸν λάρυγγα καὶ φράσσει αὐτόν, ἢ ὄγκος, ἡ διήθησις φυματιώδης, οἴδημα τῆς γλωττίδος κτλ. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἠναγκάζοντο συχνὰ σχετικῶς νὰ ἐκτελῶσι τραχειοτομίαν ἐπὶ διφθερίτιδος ἕνεκεν ἀποφράξεως τοῦ λάρυγγος ὑπὸ ψευδομεμβρανῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς εἰδικῆς ὀροθεραπείας αἱ ψευδομεμβρᾶναι συνήθως διαλύονται ταχέως, καὶ ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει αὗται ἐμποδίζουσι τὴν ἀναπνοήν, προτιμᾶται σήμερον κατὰ κανόνα ἡ διασωλήνωσις τοῦ λάρυγγος. Ἡ τραχειοτομία ἐκτελεῖται ἐνίοτε καὶ πρὸς ἐξαγωγὴν ξένου σώματος, τὸ ὁποῖον ἐνέπεσεν εἰς τὴν τραχεῖαν ἢ τοὺς βρόγχους καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξελκυσθῇ διὰ τοῦ στόματος. Συνήθως ἀρκεῖ ἡ τοπικὴ νάρκωσις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς τραχειοτομίας. Γίνεται δὲ ἡ τομὴ πρὸς τὴν ἐγχείρησιν ταύτην ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ λαιμοῦ. Τὸ ἄνοιγμα τῆς τραχείας γίνεται, κατὰ τὰς περιστάσεις, ὑψηλότερον (πλησίον τοῦ λάρυγγος) ἢ χαμηλότερον (ἀνωτέρα, μέση, κατωτέρα τραχειοτομία). Τοῦ τραχειακοῦ σωληναρίου ἡ παραμονὴ ἐντὸς τῆς τραχείας πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν βραχυτέρα· ἅμα ὡς ἐκλείψῃ ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐνηργήθη ἡ τραχειοτομία, καὶ πεισθῶμεν ὅτι εἶναι ἐλευθέρα ἡ δίοδος τοῦ ἀέρος διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, σπεύδομεν ν' ἀφαιρέσωμεν αὐτό. Συνήθως μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ σωληναρίου τὸ ἄνοιγμα τῆς τραχείας φράσσεται μετ' οὐ πολὺ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἡ τραχειοτομία εἶναι ἐγχείρησις, ἧς ἡ ἐκτέλεσις εἶναι πολλάκις εἰς ἄκρον κατεπείγουσα, ὅταν ἐξ οἱουδήποτε λόγου ὑπάρχῃ ἄμεσος κίνδυνος ἐξ ἀπνοίας, ἡ δὲ ταχεῖα ἐκτέλεσις αὐτῆς δύναται τότε νὰ σώσῃ τὴν ζωήν. Δ. Χ. Κ.

τραχείτης (ὁ) (Trachyt) */Πετρογρ./.* Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Συνίσταται ἀπὸ ἀλκαλιούχους ἢ ἀσβεστοαλκαλιούχους ἀστρίους, βιοτίτην καὶ κεροστίλβην ἢ πυροξένους, ὡς ἐπουσιώδη δὲ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ περιέχει ἀπατίτην, σιδηροξείδια καὶ ζιρκόνιον. Στερεῖται χαλαζίου καὶ διὰ τοῦτο ἀνήκει εἰς μάγμα συηνιτικόν. Μεταξὺ τῶν ἀλκαλιούχων ἀστρίων διακρίνεται τὸ σανίδινον, μεταξὺ δὲ τῶν ἀσβεστονατριούχων ὁ λαβραδορίτης καὶ ὁ ἀνδεσίτης. Ὡς πυρόξενος παρατηρεῖται συνήθως ὁ διοψίδιος, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ ὑπερσθενὴς ἢ βρονζίτης. Παρουσιάζει ἱστὸν πορφυριτικὸν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἡ δὲ θεμελιώδης μᾶζα αὐτοῦ ἔχει χρῶμα συνήθως τεφρὸν ἢ ὑποκίτρινον ἢ ὑπέρυθρον. Ὁ τραχείτης εἶναι προϊὸν ἡφαιστείων ἐκρήξεων τριτογενοῦς ἢ μετατριτογενοῦς ἡλικίας. Ἀντιστοίχου πετρογραφικοῦ ὑλικοῦ ἡφαίστειαι ἐκρήξεις προτριτογενοῦς ἡλικίας ἀπαρτίζουν τὸν ἄνευ χαλαζίου πορφύρην. Αἱ σπουδαιότεραι ἐμφανίσεις αὐτοῦ παρατηροῦνται εἰς τὸ Gleichenberg τοῦ Oststeiermark, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς τὰ Καρπάθια, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Piatigorsk νοτίως τοῦ Καυκάσου, εἰς τὴν Γουατεμάλαν κ. ἀ. Ἐμφάνισιν τραχείτου εἰς τὸ Monte Amiata τῆς Τοσκάνης ὁ Washington ὀνομάζει *τοσκανιτην* (Toscanit). Γ. Β.

—**τραχείτης** ***καταφοριτικὸς*** *[Πετρογρ.]*· βλ. λ. *καταφοριτικὸ. τραχείτης*.

τραχειτικὸς ***τόφφος*** (Trachyttuff) */Πετρογρ./.* Πέτρωμα ἰζηματογενὲς ἡφαιστείας προελεύσεως. Ἀποτελεῖ συμπαγὲς συσσωμάτωμα λιθαρίων, ἄμμου καὶ σποδοῦ, τὰ ὁποῖα ὡς στερεὰ ἀναβλήματα ἐξετινάχθησαν κατὰ τὰς περιόδους ἡφαιστείων παροξυσμῶν ὁμοῦ μὲ τὴν ἔκχυσιν λάβας τραχείτου. Σημαντικαὶ ἐμφανίσεις τραχειτικοῦ τόφφου εὑρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Νεαπόλεως, εἰς τὴν Καμπανίαν κ. ἀ. Χρησιμοποιεῖται δὲ πολλάκις τὸ πέτρωμα τοῦτο εἰς τὴν παρασκευὴν ὑδραυλικῶν κονιαμάτων. Γ. Β.

τραχεῖτις (ἡ)· βλ. *τραχείας παθήσεις*.

τραχειῶδες (τὸ) */Βοτ./.* Καλεῖται τὸ τμῆμα τῶν φυτικῶν ἱστῶν, ὅπερ αὐξάνεται καὶ σχηματίζει κοιλότητας περικλειούσας ὕδωρ ἢ ἀέρα.

τραχελομονάς, ἢ ***τραχηλομονὰς*** (ἡ) (Trachelomonas */Ζωολ./.*) Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐγληνιδῶν*, περιλαμβάνον πρωτόζῳα μὲ σῶμα γυμνὸν ἢ καὶ ὑπὸ λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων κεκαλυμμένον καὶ οὗτινος ὁ κεντρικὸς πυρὴν ἔχει ἐρυθρὸν χρωματισμόν. Ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Τράχερν (Traherne), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος ποιητὴς καὶ φιλόσοφος (1636—1674). Υἱὸς ὑποδηματοποιοῦ, ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν Ὀξφόρδῃ. Ἡ μεγάλη ποιητικὴ καὶ φιλοσοφικὴ αὐτοῦ ἀξία διεπιστώθη ἐκ τῆς ἀνευρέσεως (1896) ἀνεκδότων ποιημάτων αὐτοῦ, ἅτινα ἀρχικῶς ἀπεδόθησαν εἰς τὸν ποιητὴν Vaughan, μέχρις οὗ, τῷ 1900, ὁ Β. Dobell ἀπέδειξεν ὅτι συγγραφεὺς αὐτῶν ἦτο ὁ Τράχερν. Ἡ δημοσίευσις αὐτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα τοῦ Θ. Τ.», προὐκάλεσε ζωηρὰν ἔκπληξιν καὶ βαθεῖαν ἐντύπωσιν διὰ τὸ φιλοσοφικὸν περιεχόμενον καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν εἰκόνων αὐτῶν. Ὁ Τράχερν ὑπῆρξεν, ὡς ὁ Οὐὼλτ Οὐΐτμαν, θαυμαστὴς τοῦ κάλλους τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τῶν ζωϊκῶν ὁρμῶν του, ἀπέκρουε δὲ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Ὁ Dobell ἐδημοσίευσεν ἐπίσης τὸ πεζὸν ἔργον τοῦ Τράχερν «Αἰῶνες σκέψεων» (1908), ὁ δὲ Η. Bell τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Ποιήματα εὐτυχίας» (1910). Θ. Κ.

τραχέως· ἐπίρρ. τοῦ *τραχὺς* (βλ. λ.).

Τραχήλα */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. ΚΑΨ.

— **Τραχήλα** */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ταϋγέτου, χερσονησίζον (πλάτ. 36° 45′ 40″ Β., μῆκ. 22° 19′ 50″ Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) μεταξὺ *Σελινίτζης* καὶ *Λιμενίου* καὶ εἰς 6 μίλ. βορείως τοῦ δευτέρου. Σ. Ε. Λ.

Τραχήλα, ἢ ***Τραχήλι***, καὶ ***Τράχηλας*** */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35° 14′ Β., μῆκ. 26° 08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia eastern part) χερσονησίζον καὶ ἀποτελοῦν τὸ δυτικὸν κέρας τοῦ κολπίζοντος τῆς Σητείας ὅρμου. Ἐπὶ τῆς ἄκρας του *Βαμβακιὰ* ναυτικὸς φανὸς (1892) ἐρυθροῦ σταθεροῦ 6 μιλ. Σ. Ε. Λ.

τραχηλαιμάτωμα (τὸ) */Ἰατρ./.* Αἱμάτωμα παραγόμενον κατὰ τὸν τράχηλον ἕνεκα ῥήξεως τοῦ στερνοκλειδομαστοειδοῦς μυὸς ἐπὶ δυσκόλου τοκετοῦ. Κατά τινας ἡ ῥῆξις αὕτη γίνεται ἀφορμὴ πρὸς παραγωγὴν *ῥαιβοκράνου*. Δ. Χ. Κ.

τράχηλας *[Ἀκτογρ.].* Ὅρος ἀκτογραφικὸς τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων χερσονησίδα καὶ δὴ μετὰ λαιμοῦ ἰσθμώδους. Λέγεται καὶ *τραχήλι* καὶ *τράχουλας* καὶ *τραήλι*. Οἱ ὅροι οὗτοι ἔχουν παραμείνει ὡς τοπωνυμίαι πολλαχοῦ τῆς παραλιακῆς Ἑλλάδος. Σ. Ε. Λ.

Τράχηλας */Παραλ. Γεωγρ./.* —1) Ἀκρωτήριον ἐν τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ (πλάτ. 39°09′ Β.. μῆκ 23°07′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), ἀποτελοῦν τὴν ΒΔ. ἐσχατιὰν τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας καὶ ἀντικρύζον τὴν ἓν μίλιον ἀπέχουσαν νῆσον Παλαιὸ Τρίκκερι. Πιθανῶς εἶναι ἡ *Τισαία ἄκρα* τῶν ἀρχαίων. —2) Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°27′30″ Β., μῆκ. 24°53′50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island) μεταξὺ Σαρακίνικου καὶ Τὸ Πουλί, βόρειον δὲ κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Δελφίνι. —3) Ἀκρωτήριον τῆς Παρνασσίδος ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ πλάτ. 38° 19′ ½ Β., μῆκ. 21°33′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf ot Corinth), ἔχον πρὸ αὐτοῦ φερώνυμον ὕφαλον. —4) Χερσονησίζον ἀκρωτήριον τῆς Καλύμνου (πλάτ. 36°57′ Β., μῆκ. 26°55′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalimno islands), δυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιὰ καὶ νότιον κέρας τοῦ ὅρμου Λινάρια. Σ. Ε. Λ.

— **Τράχηλας** */Γεωγρ./.* —1) Ὄρος τῆς Κρήτης, δυτικὴ συνέχεια τοῦ Κεδρίου ὄρους, παρὰ τὸ ὁποῖον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1867 ὑπέστησαν οἱ Τοῦρκοι φοβερὰν ἧτταν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. —2) Νησύδριον παρὰ τὴν νησῖδα Λευκὴν τῆς Κρήτης, ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐρυθραίου (Γούδουρα). Ε. Γ.

— **Τράχηλας** */Γεωγρ./.* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λιθίνων τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 15.

Τραχήλι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 432. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ δύο ἐλαιοτριβεῖα.

—**Τραχήλι** */Παραλ. Γεωγρ./.* —1) Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ. Κρήτης (πλάτ. 35°13′00″ Β., μῆκ. 23°37′40″ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 2536a: Candia western portion) μεταξὺ Κριοῦ Μέτωπον καὶ Σέλινο-Καστέλλι, ἀνατεινόμενον πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος καὶ ἀποτελοῦν τὸ δυτικὸν κέρας τοῦ κόλπου τῆς Παλαιοχώρας. —2) Χερσονησὶς τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Χίου (πλάτ. 38°22′10″ Β., μῆκ. 26°00′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios and Gulf of Smyrna) μεταξὺ τῶν ὅρμων Ἀλήντα καὶ Ἅγιος Σώστης, 5 μίλ. βορείως τοῦ λιμένος Μεστά. —3) Ἀκρωτήριον τοῦ Ἰκαρίου πελάγους, δυτικὴ ἐσχατιὰ (πλάτ. 37°55′ Β., μῆκ. 26°24″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1537: Furni island) τῆς νήσου Φόμαινα. —4) Ἀκρωτήριον καὶ νοτία ἐσχατιὰ τῆς Λέρου (πλάτ. 37°06′ Β., μῆκ., 26°54′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalimnos islands) ἐν τῷ στενῷ Καλύμνου—Λέρου. —5) Χερσονησὶς τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Ἀργολίδος (πλάτ. 37°20′40″ Β., μῆκ. 23°16′50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia, Dhoko islands) ἐν τῇ Ἑρ-

Digitized by Google

μονίδι θαλάσση, ἀνατεινομένη πρὸς τὸν Δοκὸν καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μουζάκι. —6) Ἀκρωτήριον τῆς Κορινθίας ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου (πλάτ. 37°42΄45΄΄ Β., μῆκ 23°10΄50΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Aegina and Methana), ΝΑ. κέρας τοῦ ἐλάσσονος κόλπου τοῦ Σοφικοῦ. Σ. Ε. Λ.

—Τραχήλι *[Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ Σαρωνικοῦ (βλ. λ. *Κυπ.αιάρης*).

Τραχήλια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°30΄00΄΄ Β., μῆκ 24°53΄45΄ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island), ἀνατολικὸν κέρας τοῦ ὅρμου Φόνισσα, οὗ τὸ δυτικὸν ὀνομάζεται *Τραχηλάκι*. Σ. Ε. Λ.

τραχηλιά (ἡ) δημοτ., τὸ περὶ τὸν τράχηλον μέρος τοῦ ὑποκαμίσου: «*παίρνω τὴν τραχηλιά*» κανονίζω τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὑποκαμίσου περὶ τὸν τράχηλον· || περιλαίμιον ἰδίᾳ τῶν νηπίων· || ἐπὶ σφαγίου, ἡ περιλαμβάνουσα τὸν τράχηλον μερίς.

τραχηλιαῖος,—α,—ον· ὁ τοῦ τραχήλου, ὁ περὶ τὸν τράχηλον.

τραχηλιαστής (ὁ) (Tracheliastes) *[Ζῳολ.]*. Γένος καρκίνων τῆς οἰκογενείας τῶν *λερναιοποδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζῷα ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

τραχηλίζω· στρέφω πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν τράχηλον ζῴου πρὸς σφαγήν· || ἐπὶ παλαιστοῦ, συλλαμβάνω ἀπὸ τοῦ τραχήλου.

τραχηλιίδαι (οἱ) (Tracheliidae) *[Ζῳολ.]*. Ο κογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους μονοκυττάρους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ἀπαντῶντας εἰς τὰ στάσιμα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τραχήλιος* (βλ. λ.).

τραχηλικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τράχηλον, ὁ τοῦ τραχήλου: «τραχηλικὸν νεῦρον».

—*[Ἀνατομ.] Τραχηλικὰ λεμφογάγγλια*. Ταῦτα διακρίνονται: 1) εἰς τὰ *ἐπιπολῆς*, ἅτινα, 3—4 ὄντα, κεῖνται ἰσοϋψῶς τῇ γωνίᾳ τῆς κάτω γνάθου· 2) εἰς τὰ *ἐν τῷ βάθει*, κείμενα ἐν τῷ πλαγίῳ τραχηλικῷ τριγώνῳ ὑπὸ τὸ ἐν τῷ βάθει πέταλον τῆς τραχηλικῆς περιτονίας, καὶ 3) εἰς τὰ *πρόσθια*, ἅτινα καταλαμβάνουσι τὴν προσθίαν τραχηλικὴν χώραν ἀπὸ τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ μέχρι τοῦ στέρνου.

Τραχηλικὴ περιτονία. Αὕτη περιβάλλει τοὺς προσθίους τραχηλικοὺς μῦς, δι᾿ ὃ καὶ κεῖται πρὸ τῶν τραχηλικῶν ὀργάνων καὶ ἀγγείων, ἑνοῦται δ᾿ ἐν τοῖς πλαγίοις τοῦ λαιμοῦ μετὰ τῆς ἑτέρας τοῦ τραχήλου περιτονίας, τῆς *προσπονδυλικῆς*, καὶ οὕτω παράγεται τὸ *τραχηλικὸν κοίλωμα*, οὗ ἐντὸς σκηνοῦσι τὰ τραχιλικὰ σπλάγχνα καὶ ἀγγεῖα.

Τραχηλικὴ χώρα ἢ *τράχηλος*. Καλεῖται ἡ προσθία χώρα τοῦ λαιμοῦ, ἥτις ἀφορίζεται ὄπισθεν μὲν ὑπὸ γραμμῆς ἀγομένης ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως ἐπὶ τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ ὤμου (=τὸ ἀκρώμιον), ἄνωθεν δ᾿ ὑπὸ τοῦ κάτω χείλους τῆς κάτω γνάθου, κάτωθεν δ᾿ ὑπὸ τοῦ ἄνω χείλους τῆς κλειδὸς καὶ τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου. Διῄρηται δ᾿ εἰς τρεῖς ἑτέρας χώρας, ἤτοι τὴν *μέσην τραχηλικήν*, ἥτις περιλαμβάνεται μεταξὺ δύο παραλλήλων καὶ καθέτων γραμμῶν, ἀγομένων ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῆς στερνοκλειδικῆς ἀρθρώσεως ἐπὶ τὰ πλάγια τοῦ γενείου τῆς κάτω γνάθου, καὶ τὰς δύο *πλαγίας τραχηλικάς*, αἵτινες κεῖνται ἑκατέρωθεν τῶν εἰρημένων παραλλήλων γραμμῶν καὶ τῆς ὀπισθίας ἀφοριστικῆς.

Τραχηλικοὶ μύες. Οὗτοι, ἀναλόγως τῆς θέσεως, διακρίνονται εἰς προσθίους, εἰς πλαγίους ἢ σκαληνοὺς καὶ εἰς ὀπισθίους. Καὶ οἱ μὲν πρόσθιοι διαιροῦνται εἰς τοὺς κάτωθεν τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ, τέσσαρας ὄντας, καὶ εἰς τοὺς ἄνωθεν τοῦ ὑοειδοῦς μεταξὺ τούτου καὶ τῆς κάτω γνάθου, ὄντας ὡσαύτως τέσσαρας. Οἱ δὲ πλάγιοι ἢ σκαληνοὶ εἶναι τρεῖς, ὁ πρόσθιος, ὁ μέσος, καὶ ὁ ὀπίσθιος, ἐκτεινόμενοι ἀπὸ τῶν ἐγκαρσίων ἀποφύσεων τῶν αὐχενικῶν σπονδύλων μέχρι τῆς 1ης καὶ 2ας πλευρᾶς. Οἱ δ᾿ ὀπίσθιοι ἢ σπονδυλικοὶ καταλαμβάνουσι τὰ πλάγια τῶν σπονδυλικῶν σωμάτων τῆς αὐχενικῆς στήλης οὕτως, ὥστε ἐκ τῆς προσθίας ἐπιφανείας αὐτῶν μόνον στενὴ μοῖρα καταλείπεται ἀκάλυπτος· εἶναι δὲ τρεῖς ἑκατέρωθεν, ὁ ἐπιμήκης τραχηλικὸς μῦς, ὁ ἐπιμήκης κεφαλικὸς καὶ ὁ πρόσθιος ὀρθὸς κεφαλικός.

Τραχηλικὸν νεῦρον. Κλάδος δερματικὸς τοῦ 3ου αὐχενικοῦ νεύρου, διήκων ἐγκαρσίως πρὸς τὰ πρόσω ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ στερνοκλειδοειδοῦς καὶ ὑπὸ τὸ μυῶδες πλάτυσμα, ὅπερ διατιτραίνει διὰ πολλῶν κλωνίων, ὧν τὰ μὲν ἀνιόντα διασπείρονται εἰς τὸ δέρμα ὕπερθεν τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ μέχρι τοῦ γενείου, τὰ δὲ κατιόντα νευροῦσι τὸ κατωτέρω τοῦ ὑοειδοῦς δέρμα τοῦ τραχήλου.

Τραχηλικὸν τρίγωνον. Ὁ στερνοκλειδομαστοειδὴς μῦς, φερόμενος λοξῶς ἐκ τῶν κάτω καὶ ἔσω πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔξω, διαιρεῖ ἑκατέραν πλαγίαν χώραν **τοῦ τραχήλου εἰς δύο τριγώνους μοίρας**, τὸ *ἄνω* καὶ τὸ *κάτω τραχηλικὸν τρίγωνον*, ὧν τὸ μὲν ἄνω εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπογνάθιον τρίγωνον, τὸ δὲ κάτω ἔχει τὴν βάσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἄνω χείλους τῆς κλειδός, τὴν δὲ κορυφὴν βλέπουσαν πρὸς τὰ ἄνω. Ι. Π.

Τραχήλιον *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῶν Κυθήρων (πλάτ. 36° 07 Β, μῆκ. 22° 59΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) ἀγρίως ἀκρότομον, δυτικὸν δὲ κέρας τοῦ ὅρμου τοῦ Καψαλίου. —2) Ἀκρωτήριον τῆς Ἐπιδαυρίας κατὰ τὴν εὐθυγράμμισιν Ἀγκιστρίου-Κυρᾶς-Σπαλαθρονήσι. Σ. Ε. Λ.

τραχήλιος (ὁ) (Trachelius) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχηλιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζῳάρια ἀπαντῶντα ἐντὸς στασίμων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

τραχηλισμὸς (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ᾿ ἀρχαίοις τὸ τραχηλίζειν, ἤτοι τὸ ἐν τῇ πάλῃ τέχνασμα, καθὸ ὁ παλαιστὴς προσεπάθει νὰ συλλάβῃ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τραχήλου, ἵνα οὕτω ταχέως καὶ ἀμέσως καταβάλῃ αὐτόν. Ε. ΔΙ. Κ.

— **τραχηλισμός** (Trachélisme) *[Ἰατρ.]*. Σπασμωδικὴ συστολὴ τῶν μυῶν τοῦ τραχήλου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπιληπτικοῦ παροξυσμοῦ, ἐπιφέρων τὴν δυσχέρειαν τῆς φλεβικῆς κυκλοφορίας, ἐξ οὗ ἐπακολουθεῖ ἡ οἰδηματώδης κατάστασις τοῦ προσώπου, ἡ προώθησις τῆς γλώσσης, τὸ δῆγμα τῆς γλώσσης κλπ. Μ. Ν. Κ.

τραχηλόδεσμος (ὁ)· δεσμὸς τοῦ τραχήλου, ἢ ἀπὸ τοῦ τραχήλου οἷον τῶν βοσκημάτων.

τραχηλοκάκη (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Σιδηροῦν βασανιστικὸν περιλαίμιον (βλ. *κλοιός*).

Τραχηλονήσι *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ νησίου *Ὄξυ* ἢ *Αὐγόνησο*. Σ. Ε. Λ.

τραχηλοπηξία (ἡ) (trachélopexie) *[Ἰατρ.]*. Ἐγχείρησις, καλουμένη καὶ *τραχηλοπηξία συνδεσμικὴ* ligamentaire, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν διενέργειαν ὑπερκολπικῆς ὑπογαστρικῆς ὑστερεκτομίας καὶ εἰς τὴν καθήλωσιν τοῦ τραχηλικοῦ κολοβώματος πρὸς τὰ κολοβώματα τῶν στρογγύλων συνδέσμων. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ριζικὴν θεραπείαν τῆς κολπομητρικῆς προπτώσεως. Μ. Ν. Κ.

τραχηλορραφία (ἡ) (trachélorraphie) *[Ἰατρ.]*. Ἐγχείρησις ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ῥήξεων τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας. Συνίσταται εἰς τὴν νεαροποίησιν καὶ εἰς τὴν ῥαφὴν μιᾶς τῶν γωνιῶν τοῦ ῥύγχους τῆς μήτρας. Καλεῖται καὶ *ἐγχείρησις τοῦ Emmet*. Μ. Ν. Κ.

τράχηλος (ὁ)· τὸ μέρος τοῦ σώματος τὸ μεταξὺ τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς, ὁ ὅλος λαιμός: «ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου του»· || (ναυτ.) κοιν., *τὸ μέρος τῆς καπελλαδούρας*· τὸ κατώτερον μέρος τοῦ *λαιμοῦ, στήλης* ἱστοῦ ἢ *ἐπιστηλίου*, κατὰ τὸ ὁποῖον τραχηλοῦνται οἱ *πρότονοι* οἱ *ἐπίτονοι* καὶ εἰς τὰ ἐπιστήλια οἱ *παράτονοι*. Σ. Ε. Λ.

— *[Ἀνατομ.]*. *Τράχηλος* καλεῖται ἡ προσθία μοῖρα τοῦ λαιμοῦ, ἄλλως τραχηλικὴ χώρα. Ι. Π.

—*[Ζῳολ.]* Καλεῖται *τράχηλος* ὁ λαιμὸς τῶν οἰκοδιαίτων ζῴων, καὶ κυρίως τοῦ ἵππου καὶ τοῦ βοός. Ὁ τράχηλος περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς κεφαλῆς, τοῦ ἀκρωμίου, τῶν ὤμων καὶ τοῦ στήθους. Αἱ κινήσεις τοῦ τραχήλου καὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιδρῶσι σπουδαίως εἰς τὸν καταμερισμὸν τοῦ βάρους τοῦ σώματος τοῦ ζῴου, ὡς καὶ εἰς τὸ βάδισμά του. Τὸ μῆκος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ τραχήλου δέον νὰ εὑρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

— *[Ἱππολ.]* Παρὰ τῷ ἵππῳ *τράχηλος* καλεῖται τὸ τμῆμα τοῦ σώματος αὐτοῦ τὸ κείμενον μεταξὺ τῆς κεφαλῆς ἀφ᾿ ἑνός, τῆς ἀκρωμίας, τῶν ὠμοπλατῶν καὶ τοῦ στήθους ἀφ᾿ ἑτέρου. Ἔχει ὡς βάσιν τοὺς τραχηλικοὺς σπονδύλους καὶ τὸν τραχηλικὸν σύνδεσμον, οἵτινες καλύπτονται ὑπὸ ἀφθόνων καὶ ἰσχυρῶν μυϊκῶν μαζῶν. Πρὸς τὸ ἄνω μέρος ὁ τράχηλος φέρει τὸν χαίτην. Ὁ τράχηλος πρέπει νὰ εἶναι εὐθύς, ἐπιμήκης, σχήματος πυραμίδος, ὄγκου ἀναλόγου πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἵππου, ἡ δὲ διεύθυνσις αὐτοῦ νὰ παρουσιάζῃ κλίσιν 45°. Ὁ τράχηλος ἀποτελεῖ μετὰ τῆς κεφαλῆς ἐκκρεμές, οὗτινος αἱ κινήσεις συμβάλλουσιν εἰς τὴν μετατόπισιν τοῦ κέντρου τῆς βαρύτητος πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἢ ὄπισθεν, ἀναλόγως τῆς κάμψεως ἢ τάσεως αὐτοῦ. Ἅπαντες οἱ ἵπποι μετατοπίζουσι τὸν τράχηλον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν οἱασδήποτε κινήσεως. Ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἐπενεργοῦσιν αἱ ἡνίαι, ὁδηγοῦσαι τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀπὸ τοῦ ἱππέως ὁριζομένης κινήσεως, τὴν ὁποίαν καὶ ἀκολουθεῖ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ ἵππου. Ὁ τράχηλος προσβάλλεται ἀπὸ διαφόρους παθήσεις τραυματικὰς ἢ φλεγμονώδεις, νεκρώσεις τῶν κατὰ βάθος ἱστῶν κλπ. Φ. Α. Φ.

— **τράχηλος μήτρας** *[Μαιευτ.]*. Σχήματος κυλινδρικοῦ καὶ μήκους 4—4 ½ περίπου ὑφεκτμ., ἀπαρτίζει μετὰ τοῦ σώματος τῆς μήτρας αὐτὴν ταύτην τὴν μήτραν. Συγκείμενος ἐξ ἀφθονωτάτης μυϊκῆς στιβάδος μετὰ ποσότητός τινος συνεκτικοῦ ἱστοῦ, περιέχοντος ἀρκετὸν ἀριθμὸν αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων ἀγγείων, ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς μήτρας· διαιρεῖται δὲ διὰ τοῦ περὶ αὐτὸν κυκλικῶς προσφυομένου κόλπου εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς κοιλίας μοῖραν αὐτοῦ, τὴν *ὑπερκολπικήν*, μήκους 15—20 χλστμ., ἑνουμένην ἔμπροσθεν διὰ συνεκτικοῦ ἱστοῦ μετὰ τῆς κύστεως, χωριζομένην ὄπισθεν ἐκ τοῦ ὀρθοῦ διὰ τῆς ὀρθομητρικῆς πτυχῆς καὶ γειτνιάζουσαν ἐκ τῶν πλαγίων διὰ τῶν πλατέων συνδέσμων καὶ τῶν μητρικῶν ἀγγείων· καὶ εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ κόλπου δίκην ἐμβόλου προβάλλουσαν κωνικὴν μοῖραν αὐτοῦ, τὴν *ἐνδοκολπικήν*, τὴν μόνην προσπίπτουσαν εἰς τὴν ὅρασιν τοῦ διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐξετάζοντος γυναῖκα ἰατροῦ. Ὁ τράχηλος στρώννυται ἔξωθεν ὡς καὶ ἐν τῇ κοιλότητι αὐτοῦ διὰ βλεννογόνου, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὁποίου, ἐν τῇ ἔσω κοιλότητί του, δὲν εἶναι λεία ἀλλ᾿ ἐμφανίζει πτυχάς, τὰς *φοινικοειδεῖς* πτυχάς, αἵτινες ἑνούμεναι πρὸς τὴν μέσην γραμμὴν ἀπαρτίζουσιν ἐπιμήκη πτυχήν, τὸ *δένδρον τῆς ζωῆς*· συγκοινωνεῖ δὲ διὰ τῆς ἐν λόγῳ κοιλότητος ἢ τοῦ αὐλοῦ του τοῦ παρουσιάζοντος τὰς ἄνω πτυχὰς μετὰ τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας διὰ τοῦ πρὸς τὴν μήτραν βλέποντος *ἔσω στομίου* αὐτοῦ, διὰ δὲ τοῦ *ἐξωτερικοῦ φοειδοῦς τρήματος* ἢ *στομίου* αὐτοῦ, τοῦ ἀφοριζομένου ὑπὸ δύο ῥοδοχρόων χειλέων, τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου, μετὰ τοῦ κόλπου. Ὁ τράχηλος εἶναι ἕδρα σπανίως μὲν *ἀτρησιῶν* ἢ *στενώσεων*, συχνάκις δὲ φλεγμονωδῶν παθήσεων ὀφειλομένων εἰς μολύνσεις καὶ παντοίους ἐρεθισμούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κατὰ τὸν τοκετὸν ἐπισυμβαινούσας ῥήξεις αὐτοῦ, αἵτινες προδιαθέτουσιν εἰς τὴν ἐκστροφήν του καὶ διὰ τοῦ σχηματισμοῦ οὐλώδους ἱστοῦ ἐπιφέρουσιν ἀνωμαλίαν τῆς διατροφῆς αὐτοῦ. Τοιαῦται παθήσεις εἶναι αἱ καταρροϊκαὶ φλεγμοναὶ τῆς κοιλότητος καὶ τῆς ἔξω μοίρας αὐτοῦ, αἱ *ἐνδοτραχηλίτιδες* καὶ *τραχηλίτιδες*, αἵτινες, πλὴν τῆς ὑπεραιμίας, ἐρυθρότητος καὶ ἐξοιδήσεως τοῦ βλεννογόνου καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ἐκκρίσεως παχυρρεύστου λευκοκιτρίνου ὑγροῦ, δίδουσι γένεσιν εἰς τὰς *ἑλκώσεις* ἢ *ψευδοδιαβρώσεις* τοῦ ἔξω στομίου αὐτοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν *κυστικὴν ἐκφύλισιν* τῶν αὐτόθι πολυπληθῶν ἀδένων, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἐκκρίσεώς των, διευρυνόμενοι σχηματίζουσι τὰς *ναβοθείους κύστεις* ἢ τὰ *ναβόθεια φάρια*. Ἐπίσης ἐν τῷ τραχήλῳ τῆς μήτρας ἀναπτύσσονται *πολύποδες* μέχρι μεγέθους λεπτοκαρύου καὶ πλέον καὶ εἰς προϊοῦσαν σχετικῶς ἡλικίαν καὶ ὁ *καρκίνος* ὑπὸ τὴν θηλωματώδη, ἑλκώδη καὶ τὴν ὀζώδη ἢ διάχυτον μορφὴν αὐτοῦ. Ο. Ρ.

Τράχηλος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαρδᾶ τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 59.

— **Τράχηλος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἡ νοτία τῶν δύο δυτικῶν ἀκρῶν τῆς *Ἀντιπάρου* (πλάτ. 36°58΄55΄΄ Β., μῆκ. 25°01΄20΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands), ΒΔ. κέρας τοῦ μεταξὺ Ἀντιπάρου (*Ὠλιάρου*) καὶ Δεσποτικοῦ (*Πρεπεσίνθου*) πόρου. —2) Ἀκρωτήριον τοῦ Κορινθιακοῦ (βλ. λ. *Ἀνδρομάχη*). —3) Ἀκρωτήριον τοῦ κόλπου τῆς Ἀμφίσσης (πλάτ. 38°21΄ Β., μῆκ. 22°23΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 221: Galaxidi and Itea) νοτίως τοῦ λιμένος Γαλαξειδίου. Σ. Ε. Λ.

τραχηλόσπερμον (τὸ) (Trachelospermum) *[Βοταν.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἰαπωνίαν, ὧν τινες καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς γῆς ὡς διακοσμητικαί. Δ. Ν. Π.

τραχηλοτομία (ἡ) (trachilotomie) *[Χειρουργ.]*. Ἡ τομὴ τοῦ τραχήλου ἢ αὐχένος τῆς μήτρας κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τοίχωμα, ἐνεργουμένη ἀπὸ τῆς κολπικῆς ὁδοῦ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Frank. Ἡ χειρουργικὴ αὕτη ἐπέμβασις ἐκτελεῖται ἀντὶ τῆς καισαρικῆς τομῆς, σπανίως ὅμως. Μ. Ν. Κ.

τραχηλῶ (—όω) (κοιν. *καπελλάρω*)· ναυτ., τοποθετῶ ἀγκύλην ἐπιτόνου, προτόνου, παρατόνου περὶ τὸν λαιμὸν στήλης ἢ ἐπιστηλίου, ἢ τοιαύτην ὁλκοῦ ἢ κεροίακος περὶ τὸ ἀκροκέραιον, ἰδίως τῶν κεραιῶν τῶν ἐλαφρῶν ἱστίων. Σ. Ε. Λ.

τραχήλωμα (τὸ) (κοιν. *καπελλάγιο*)· ναυτ., τὸ περὶ τὸν τράχηλον ἱστοῦ ἢ ἐπιστυλίου συναγόμενον σύνολον τῶν τραχηλουμένων σχοινίων, ὡς καὶ τὰ περὶ τὰ ἀκροκέραια τοιαῦτα τῶν ὁλκῶν καὶ τῶν κεροιάκων τῶν φωσώνων καὶ τῶν σιπάρων. Σ. Ε. Λ.

τραχίδιον (τὸ) (Trachidium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ δενδρύλλια καρποφόρα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς, ποικίλως χρήσιμα ὡς κοσμητικά, φαρμακευτικά, κλπ. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Τραχινία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τὴν πόλιν *Τραχῖνα* χώρα τῆς Φθιώτιδος τῆς Θεσσαλίας.

«Τραχίνιαι». Τραγῳδία τοῦ Σοφοκλέους. Ἡ ὕλη ἐξ ἧς ἐλήφθη ἡ ὑπόθεσις τῶν «Τραχινιῶν» εἶναι πάντως ἡ «Οἰχαλίας ἅλωσις». Μὲ τὰς πηγὰς τὰς ὁποίας ἔχομεν παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ ἑρμηνεία τοῦ δράματος τούτου ἀρκετὰς δυσχερείας. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὸν χορόν, ἀποτελούμενον ἐκ παρθένων τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεως Τραχῖνος 'Αλλ' ἐπειδὴ ὁ χορὸς καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν ταῖς «Φοινίσσαις» τοῦ Εὐριπίδου, δὲν διαδραματίζει σπουδαῖον πρόσωπον, ἀπορεῖται διατὶ ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο. Πότε ἐδιδάχθη τὸ δρᾶμα δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς· πιθανὸν εἶναι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους. Τὰ τραγικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐπενοήθησαν κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰσήχθησαν ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους, διότι κατὰ τὸν γνωστὸν μῦθον ὁ Ἡρακλῆς προορίζει τὴν Ἰόλην διὰ τὸν Ὕλλον καὶ τὸν χιτῶνα στέλλει τὸν Λίχαν καὶ λαμβάνει ἐκ τῆς Δηϊανείρας. Ἐν τῇ προκειμένῃ τραγῳδίᾳ τὴν Ἰόλην θέλει δι' ἑαυτὸν καὶ τὸν χιτῶνα στέλλει εἰς αὐτὸν ἡ Δηϊάνειρα. Τὸ δρᾶμα ἔχει καταφανῶς ἐν τῷ χαρακτῆρι τῆς τέχνης τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Εὐριπίδου. Τοῦτο βλέπομεν ἐν τῷ προλόγῳ σαφέστατα, πρὸς δὲ καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ δράματος, καταλήγοντος εἰς τὸν γάμον Ὕλλου καὶ Ἰόλης, ἐν τῇ χρησιμοποιήσει ἐπιστολῶν, ἐν τῇ πολλῇ χρήσει τῆς στιχομυθίας, τῶν γνωμικῶν (721 ἑξ.) ἐν τῇ καταφορᾷ ἐναντίον τῶν θεῶν (1266) καὶ ἐν ἄλλοις. Καὶ ἐν τῇ ὕλῃ δέ, τὴν ὁποίαν πραγματεύεται, συνδέεται τὸ δρᾶμα στενῶς πρὸς τὸν «Ἡρακλέα» τοῦ Εὐριπίδου, ὁ ὁποῖος φαίνεται παλαιότερον ποιηθεὶς τῶν «Τραχινιῶν». Αἱ «Τραχίνιαι» ἐποιήθησαν πιθανώτατα μετὰ τὸ 420 (ὁ Βιλαμόβιτς τοποθετεῖ αὐτὰς μεταξὺ τοῦ 421—415), εἰς τὴν δευτέραν, λοιπόν, πάντως δεκαετίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ διαμφισβητηθῇ τὸ γνήσιον τῆς τραγῳδίας (οὐδὲ καὶ τοῦ τέλους μόνον, 1216—1278) ἢ νὰ θεωρηθῇ κολοβή. Τινὲς μάλιστα τῶν φιλολόγων θεωροῦσιν αὐτὸ καὶ τῆς «Ἠλέκτρας» ἀνώτερον (ὡς ὁ Wecklein). Πολλὰ ἅπαξ εἰρημένα εὑρίσκει τις ἐν τῷ δράματι τούτῳ. Ἐν τῷ προλόγῳ ἡ Δηϊάνειρα, ἡ γυνὴ τοῦ Ἡρακλέους, ἐκθέτει τὰ τοῦ γάμου της μὲ τὸν Ἡρακλέα. Ἔκτοτε «φόβον ἐκ φόβου τρέφει» (28), φροντίζουσα περὶ ἐκείνου. Ἐκάμαμεν, λέγει, τέκνα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ὡς γεωργὸς εἶδε σπειρόμενα «γήτης ὅπως ἄρουραν ἔκτοπον λαβὼν | σπείρων μόνον προσεῖδε κἀξαμῶν ἅπαξ» (31—32). Ἀνησυχεῖ περὶ τοῦ τί ἀπέγινεν ὁ Ἡρακλῆς («κεῖνος δ' ὅπου βέβηκεν οὐδεὶς οἶδε», 41). Ἡ θεράπαινα συμβουλεύει αὐτὴν νὰ στείλῃ τινὰ «ἀνδρὸς κατὰ ζήτησιν», καὶ μάλιστα τὸν υἱόν των Ὕλλον. Μετὰ διάλογον τῆς μητρὸς πρὸς τὸν υἱόν, ἀναχωρεῖ οὗτος (86) πρὸς ἀναζήτησίν του. Ὁ χορὸς τῶν Τραχινίων γυναικῶν (94 ἑξ.) εὔχεται νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ ὁ τὰ πάντα ὁρῶν ἥλιος («Ἅλιον, Ἅλιον αἰτῶ, τοῦτο καρῦξαι»), παρηγορεῖ δὲ τὴν βασίλισσαν λέγων ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἐλπίζῃ, διότι τὰ παθήματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῶσιν αἰωνίως. Ἐστεφανωμένος (ἕνεκα τοῦ εὐχαρίστου ἀγγέλματος) ἄγγελος, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον, φέρει τὴν εἴδησιν ὅτι ἤκουσε παρὰ τοῦ Λίχα (189) ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐκπορθήσας τὴν πόλιν τοῦ Εὐρύτου (περὶ τῆς ὁποίας εἶχεν ἤδη εἴπει εἰς τὴν μητέρα ὁ Ὕλλος, 74) ἔρχεται πρὸς τὴν Δηϊάνειραν. Ὁ καταφθάσας Λίχας (229) λέγει τὰ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς ἀνωτέρω πόλεως (244) καὶ ἡ Δηιάνειρα χαίρει διὰ τὴν εὐτυχίαν του, προφητικῶς ὅμως παρατηρεῖ (296) «ὅμως δ' ἔνεστι τοῖσιν εὖ σκοπουμένοις | ταρβεῖν τὸν εὖ πράσσοντα, μὴ σφαλῇ ποτε». Οἰκτίρει τὰς αἰχμαλωτίδας καὶ ἰδιαιτέρως κινεῖ μία (ἡ Ἰόλη) τὴν προσοχήν της, ἐρωτᾷ δὲ τὸν Λίχαν τίς ἡ νεᾶνις ἡ φαινομένη ὑπερέχουσα τῶν ἄλλων («γενναία»). Ὁ Λίχας ζητεῖ δι' ὑπεκφυγῶν νὰ μὴ εἴπῃ τι θετικὸν περὶ τοῦ ἐρωτωμένου («τί δ' οἶδ' ἐγώ, τί δ' ἄν με καὶ κρίνοις;», 314), ἕως ὅτου ὁ ἄγγελος ὁμολογεῖ ὅτι ἤκουσε παρ' αὐτοῦ (351), ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐξεπόρθησε τὸν Εὔρυτον καὶ τὴν ὑψίπυργον Οἰχαλίαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς, τῆς ὁποίας καὶ τὸ ὄνομα ἀνακοινοῖ (381). Ἡ Δηϊάνειρα ἀνάπτει ἐκ ζηλοτυπίας, ἂν καὶ λέγει εἰς τὸν Λίχαν ὅτι θέλει νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειάν καὶ δὲν τὴν μέλει διὰ τὰ ἄλλα («τὸ δ' εἰδέναι τί δεινόν; οὐχὶ χἀτέρας | πλείστας ἀνὴρ εἷς Ἡρακλῆς ἔγημε δή;» 459—460). Διότι ἄλλως τί πταίει αὐτή, «τὸ κάλλος αὐτῆς τὸν βίον διώλεσεν» (465). Ὁ Λίχας ὁμολογεῖ τὰ πάντα (472—489) καὶ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ὁ «ἀριστεύων πάντα χεροῖν», «τοῦ τῆσδ' ἔρωτος εἰς ἅπανθ' ἥσσων ἔφυ» Μετὰ φαινομένης ἀπαθείας ἀκούει ἡ Δηϊάνειρα πάντα καὶ διαβεβαιοῖ τὸν Λίχαν ὅτι θὰ μεταχειρισθῇ καλῶς τὴν Ἰόλην, παρακελεύεται δὲ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ μετ' αὐτῆς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἵνα καὶ προφορικὰς «ἐπιστολάς», τουτέστιν εἰδήσεις, καὶ «δώρων ἀντὶ δῶρα» φέρῃ εἰς τὸν Ἡρακλέα. Ἡ Δηϊάνειρα συνέλαβεν ἤδη τὸ σχέδιόν της. Ὁ χορὸς (497 ἑξ.) ἐπαναστρέφει τὸν νοῦν του εἰς τὸ παρελθόν, ὅτε ὁ Ἡρακλῆς τὸ πᾶν ἔκαμε διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Δηϊάνειραν. Ὅλα μεταβάλλονται, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς Κύπριδος παραμένει πάντοτε ἀμετάβλητος. Ἡ Δηϊάνειρα ἐξελθοῦσα (531) διαλέγεται πρὸς τὸν χορόν, λέγουσα ὅτι τώρα ὅπου ὁ «ξένος», τουτέστιν ὁ Λίχας, συνομιλεῖ ἐντὸς μὲ τὰς αἰχμαλώτους, ἐξῆλθεν αὐτὴ νὰ ἀνακοινώσῃ τὰ σχέδιά της. Ὁ Ἡρακλῆς, λέγει, «ὁ πιστὸς ἡμῖν κἀγαθὸς καλούμενος», ἔχει τώρα δύο γυναῖκας «μιᾶς ὑπὸ χλαίνης ὑπαγκάλισμα» (540) Δὲν μνησικακῶ, προσθέτει, ἐπισταμένη ἐκεῖνον νοσοῦντα «πολλὰ τῇδε τῇ νόσῳ» (544), ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν δύναται νὰ συνοικῇ καὶ νὰ κοινωνῇ τῶν αὐτῶν γάμων μὲ τὴν νεαρὰν αὐτὴν γυναῖκα, τῆς ὁποίας ἡ νεότης προχωρεῖ, ἐνῷ ἡ ἰδική της φθίνει. Τὸ «λυτήριον λώφημα» (554) της ὅμως θὰ εἴπῃ. Εἶχε λάβει, τῇ προτροπῇ τοῦ ἐξ αἰτίας αὐτῆς φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους δασυστέρνου Νέστου, ὀλίγον «ἀμφίθρεπτον», τουτέστι πεπηγὸς περὶ τὸ τραῦμα αἷμα, ὡς «κηλητήριον» τοῦ νοῦ τοῦ Ἡρακλέους ἐν περιπτώσει στοργῆς ἄλλης γυναικὸς ἀντὶ αὐτῆς. Μὲ τὸ αἷμα τοῦτο ἔβαψα, λέγει, τόνδε τὸν χιτῶνα (580), ἵνα ἐνδυθῇ αὐτὸν ὁ Ἡρακλῆς καὶ λησμονήσῃ τὴν Ἰόλην, ἀγαπήσῃ δὲ πάλιν ἐμέ. Καὶ ἐλπίζω ὅτι δὲν ἔπραξά τι «μάταιον» (587). Ἐν τῷ μεταξὺ βλέπει τὸν Λίχαν ἐρχόμενον, ὅστις καὶ ἐρωτᾷ αὐτὴν «τί χρὴ ποιεῖν», διότι δὲν ὑπάρχει πλέον καιρὸς διὰ χρονοτριβήν. Ἡ Δηϊάνειρα (600 ἑξ.) δίδει εἰς αὐτὸν τὸν λεπτοϋφῆ πέπλον μὲ τὴν παραγγελίαν νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ἡρακλέα νὰ μὴ φορέσῃ αὐτὸν ἄλλος τις πλὴν αὐτοῦ. Ὁ χορὸς (633 ἑξ.) ἐν τῇ στροφῇ καὶ ἀντιστροφῇ ψάλλει ὕμνον ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ἀκτῶν μέχρι τῶν ὑψηλῶν ὀρέων ἃς μάθωσιν ὅτι ὁ γενναῖος Ἡρακλῆς ἐπανέρχεται «πάσας ἀρετᾶς λάφυρ' ἔχων» εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐν τῇ δευτέρᾳ στροφῇ καὶ ἀντιστροφῇ εὔχεται ὁ χορὸς νὰ ἐπανέλθῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον ὁ ποθητὸς Ἡρακλῆς ἐπιθυμῶν τὴν Δηϊάνειράν του, ἥτις κλαίουσα δι' αὐτὸν ἐχάνετο («ἃ δὲ οἱ φίλα δάμαρ | τάλαιναν δυστάλαινα καρδίαν | πάγκλαυτος αἰὲν ὤλλυτο», 650—652). Τεταραγμένη ἐξέρχεται αἴφνης (663) ἡ Δηϊάνειρα, φοβουμένη μήπως ὅσα ἔπραξε «ἀπ' ἐλπίδος καλῆς» ἀποβῶσι βλαβερά, διότι παρετήρησε (674) τὴν δηλητηριώδη καὶ καταστρεπτικὴν τοῦ αἵματος ἰδιότητα (698)· φοβεῖται λοιπὸν ὅτι ἔκαμε «ἔργον δεινόν», διότι τώρα βλέπει ὅτι ὁ ἐξ αἰτίας της ἀποθνήσκων Νέσσος βεβαίως δὲν θὰ συνεβούλευσεν αὐτὴν διὰ καλόν τι (707—708). Τὰς φοβερὰς αὐτὰς ὑπονοίας ἔρχεται ὁ Ὕλλος (734 ἑξ.) νὰ ἐπιβεβαιώσῃ· ἐφόνευσες, λέγει, τὸν ἄνδρα σου καὶ πατέρα μου τὴν ἡμέραν ταύτην, περιγράφει δὲ (749 ἑξ.) πῶς ὅταν ἔμελλε νὰ κάμῃ «πολυθύτους σφαγὰς» διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς κλεινῆς Εὐρύτου (750), ἦλθεν ὁ Λίχας «τὸ σὸν φέρων δώρημα, θανάσιμον πέπλον», τὸν ὁποῖον ἐνδυθεὶς «κόσμῳ τε χαίρων καὶ στολῇ» ἤρξατο νὰ θυσιάζῃ. Φοβερὰ εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς κατακαύσεως τοῦ ἥρωος ὑπὸ τοῦ πέπλου καὶ τοῦ «διωδύνου σπαραγμοῦ» αὐτοῦ (777). Περιγράφει ἔπειτα πῶς ὁ Ἡρακλῆς δραξάμενος τοῦ ποδὸς τοῦ Λίχα ἐξεσφενδόνησεν αὐτὸν «πρὸς ἀμφίκλυστον ἐκ πόντου πέτραν», καὶ πῶς ὁ ἴδιος σπασμωδικῶς ἄλλοτε μὲν ἐκυλίετο κατὰ γῆς, ἄλλοτε δ' ἐτινάσσετο ἐπάνω (786), καταρώμενος τὸ δυστυχίαν προξενοῦν («δυσπάρευνον») λέκτρον σοῦ τῆς ταλαίνης. Ὅταν δέ, ἐξακολουθεῖ ὁ Ὕλλος, ἀπέκαμε κυλιόμενος καὶ μὲ διέκρινε μέσα εἰς τὸ πολὺ πλῆθος («στρατῷ», 795) δακρυρροοῦντα, μὲ ἐκάλεσε καὶ διέταξε νὰ τὸν φέρω ἔξω τῆς χώρας αὐτῆς («μὴ ἐγγελασθῇ ὑπὸ τῶν Οἰχαλιέων», Σχολ.), εἰς μέρος «ὅπου με μή τις ὄψεται βροτῶν» (800). Ταῦτα, λέγει, παρήγγελλεν εἰς ἐμὲ «βρυχώμενος σπασμοῖσι» (ἀλλὰ ζῶν ἀκόμη). Ἡ Δηϊάνειρα ἀκούσασα τὰ διατρέξαντα οὐδὲν ἀπεκρίθη εἰς τὸν Ὕλλον, ἀλλὰ σιωπηλῶς ἀπεμακρύνθη («τί σῖγ' ἀφέρπεις», 813), ὅπως καὶ ἡ Ἰοκάστη ἐν τῷ «Οἰδίποδι Τυράννῳ» (1073 ἑξ.), ὅπως πράττουσιν οἱ εἰς ἄκρον ἀπελπισμὸν περιπεσόντες. Ὁ χορὸς (821 ἑξ.) ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θαυματουργοῦ ἐκπληρώσεως τῶν θείων χρησμῶν ᾄδει ᾆσμα ὅτι μετὰ δώδεκα ἔτη ἐξεπληρώθη ὁ χρησμός, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς μετὰ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα θὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν ἐκ τῶν κόπων του («ὁπότε τελεόμενος ἐκφέροι δωδέκατος ἄροτρς, ἀναδοχὰν (ἀναπνοάν: Meineke) τελεῖν πόνων τῷ Διὸς αὐτόπαιδι», 824 ἑξ.). Ἀναφερόμενος δὲ εἰς προηγούμενον ᾆσμά του (497 ἑξ.) περὶ τῆς παντοδυναμίας τῆς Ἀφροδίτης, θεωρεῖ τὴν θεὰν ταύτην ὑπαιτίαν τῆς ὅλης συμφορᾶς («Κύπρις ἄναυδος φανερὰ τῶνδ' ἐφάνη πράκτωρ», 860) καὶ τῆς τοιαύτης τῶν χρησμῶν ἐκβάσεως. Κατηφὴς καὶ συνωφρυωμένη ἐξέρχεται ἡ γραῖα τροφὸς «σημανοῦσά τι», διὰ νὰ δώσῃ τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα ὅτι ἡ Δηϊάνειρα «βέβηκε τὴν πανυστάτην ὁδῶν ἁπασῶν, ἐξ ἀκινήτου ποδὸς» (874) καὶ νὰ εἴπῃ πῶς ὅτε εἶδε νὰ ἑτοιμάζῃ ὁ Ὕλλος τὸ φορεῖον τοῦ πατρός, ὀλοφυρομένη καὶ βοῶσα (923) ἔπληξεν ἑαυτὴν «ἀμφιπλῆγι φασγάνῳ πλευρὰν ὑφ' ἧπαρ καὶ φρένας» (=διάφραγμα), 930 ἑξ.) «Ἰδὼν δ' ὁ παῖς ᾤμωξε» καὶ «γοώμενος» ἔτρεξε πρὸς αὐτὴν καὶ κατεφίλει τὸ πτῶμα πλέον τῆς νεκρᾶς μητρός του (938), κλαίων ὅτι ἐστερήθη καὶ τῶν δύο γονέων του («πατρός τ' ἐκείνης τ' ὠρφανισμένος βίον», 942). Ὁ χορὸς (947—961) λέγει ὅτι δὲν γνωρίζει ποῖον νὰ κλαύσῃ καὶ οἰκτίρῃ περισσότερον, ἐπιθυμεῖ δὲ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν ἀνεσήκωνεν ὁ ἄνεμος νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν (955), διὰ νὰ μὴ ἴδῃ τὸν Ἡρακλέα («τὸν Ζηνὸς ἄλκιμον γόνον», 956), ὁ ὁποῖος «ἀναύδατος φέρεται» (969), ἐρωτᾷ δὲ τί νὰ νομίσῃ τις περὶ αὐτοῦ ὅτι ἀπέθανε καὶ προσκομίζεται ὡς νεκρὸς ἢ εἶναι βεβυθισμένος εἰς λήθαργον; Ὁ Ὕλλος ἰδὼν τὸν πατέρα του (971) ἀναλύεται εἰς θρήνους, ἀλλ' ὁ πρέσβυς, τουτέστι γέρων τις ἀκολουθῶν τὸν Ἡρακλέα ἀπὸ Εὐβοίας, λέγει εἰς τὸν Ὕλλον: «σίγα, τέκνον, μὴ κινήσῃς ἀγρίαν ὀδύνην πατρὸς» (974), ἐξηγριωμένου ἐκ τῶν ὀδυνῶν καὶ ζῶντος ἀκόμη, ἀλλὰ βεβυθισμένου εἰς ὕπνον καὶ κατὰ πρόσωπον κειμένου. Ὁ Ἡρακλῆς συνέρχεται, ἐξυπνᾷ καὶ «ὡς ἐξαναστὰς καὶ ἀγνοῶν ποῦ μετενήνεκται» (Σχολ.), ἀρχίζει (994 ἑξ.) ἀδιαλείπτως νὰ θρηνῇ καὶ νὰ ἐλεεινολογῇ ἑαυτόν, καὶ νὰ λέγῃ: «ἐᾶτέ μ', ἐᾶτέ με δύσμορον εὐνάσαι, ἐᾶθ' ὕστατον εὐνάσαι» (1004 ἑξ.), προτρέπει δὲ τὸν Ὕλλον νὰ τὸν φονεύσῃ καὶ νὰ τὸν λυτρώσῃ ἀπὸ τὸ πάθημα εἰς ὃ τὸν ἔρριψεν ἡ ἄθεος μήτηρ του, τὴν ὁποίαν «ὧδ' ἐπίδοιμι πεσοῦσαν αὔτως, ᾧδ' αὔτως ὥς μ' ὤλεσεν» (1040), περιγράφει δὲ πῶς τὸ ὑφαντὸν αὐτὸ ἀμφίβληστρον (1052) κατέφαγε τὰς σάρκας, τοὺς πνεύμονας καὶ τὰς ἀρτηρίας του, καὶ (εὐριπίδειον ὅλως τοῦτο) «γυνὴ δέ, θῆλυς φῦσα κοὐκ ἀνδρὸς φύσιν, | μόνη με δὴ καθεῖλε φασγάνου δίχα», αὐτὸν τὸν ὁποῖον Γίγαντες, ἡ ὅλη ἡ Ἑλλάς, ἐφοβήθησαν, αὐτὸν «τὸν τοῦ κατ' ἄστρα Ζηνὸς αὐδηθέντα γόνον» (1106), ἀπειλεῖ δὲ νὰ συλλάβῃ καὶ φονεύσῃ τὴν Δηϊάνειραν καὶ οὕτως ἀκόμη ἔχων. Οἱ στίχοι 1046—1110, ἔνθα ὁ Ἡρακλῆς ὀδυρόμενος κλαίει καὶ ἐλεεινολογεῖ ἑαυτόν, ὅστις ἄλλοτε τοιαῦτα εἶχε κατορθώσει, χρειάζονται μέγαν ὑποκριτὴν ἵνα φανῶσιν ἄξιοι τοῦ ποιητοῦ. Ὁ χορὸς συγκινηθεὶς λέγει τοὺς δύο περιφήμους στίχους 1112—1113 («ὦ τλῆμον Ἑλλάς, πένθος οἷον εἰσορῶ | ἕξουσαν, ἀνδρὸς τοῦδέ γ' εἰ σφαλήσεται». Ὁ Ὕλλος παρακαλεῖ τὸν πατέρα του νὰ ἀκούσῃ τί συνέβη μὲ τὴν μητέρα του «κἂν σοῦ στραφείη θυμός, εἰ τὸ πᾶν μάθοις» (1134), διηγεῖται δὲ τὸν θάνατόν της καὶ ὅτι ἐπιζητοῦσα τὰ καλὰ ἐσφάλη («ἥμαρτε χρηστὰ μωμένη», 1136), ἀποστείλασα τὸν πέπλον μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Κενταύρου Νέσσου δωρηθὲν ὡς φίλτρον εἰς αὐτὴν αἷμα. Ὁ Ἡρακλῆς ἀναλύεται εἰς νέας οἰμωγὰς καὶ ἐννοεῖ τὰ διατρέξαντα· «φρονῶ δὴ ξυμφορᾶς ἵν' ἕσταμεν», λέγει, συμπεριλαμβάνων πάντως καὶ τὴν ἀτυχῆ σύζυγον. Ἐξορκίζει δὲ (1181) τὸν Ὕλλον νὰ μαζεύσῃ πολλὰ ξύλα ἀγριελαίας ἐπὶ τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῆς Οἴτης καὶ νὰ δώσῃ πῦρ εἰς αὐτὰ ἐμβάλλων καὶ τὸ σῶμά του εἰς τὴν πυρὰν αὐτήν. «Γόου δὲ μηδὲν εἰσίτω δάκρυ» (1199), ἀνακράζει ὁ ἄκλαυτος καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου υἱοῦ θέλων νὰ μείνῃ ἥρως, «εἴπερ εἶ τοῦδ' ἀνδρὸς» υἱός. Ἂν δὲν πράξῃς πάντα ταῦτα, λέγει ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὸν υἱόν του, νὰ εἶσαι ἐπικατάρατος καὶ ἐν τῷ Ἅδῃ ἀκόμη, «εἰ δὲ μή, μενῶ σ' ἐγὼ | καὶ νέρθεν ὢν ἀραῖος εἰσαεὶ βαρὺς» (1201). Εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν τὸν Ὕλλον ὅλαι αἱ ἀντιρρήσεις του, ὑπεχώρησεν ὁ Ἡρακλῆς μόνον εἰς ἓν σημεῖον, εἰς τὸ νὰ μὴ ἀνάψῃ ὁ ἴδιος τὴν πυρὰν (1214). Ἐπέσκηψε δ' εἰς αὐτὸν πρὸς τούτοις (1221) νὰ λάβῃ αὐτοῦ ἀποθανόντος ὡς σύζυγον τὴν Ἰόλην «μηδ' ἄλλος ἀνδρῶν τοῖς ἐμοῖς πλευροῖς ὁμοῦ | κλιθεῖσαν αὐτὴν ἀντὶ σοῦ λάβοι ποτέ» (1225—1226). Ὁ Ὕλλος, ὡς εἶναι φυσικόν, φρίττει ἀναλογιζόμενος ὅτι διατάσσεται νὰ λάβῃ σύζυγον ἐκείνην, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἀμφότεροι οἱ γονεῖς του ἐχάθησαν (1233 ἑξ.). Ὁ Ἡρακλῆς ἀπειλεῖ αὐτὸν ἐκ νέου μὲ κατάρας τῶν θεῶν, καὶ ὁ Ὕλλος ἀναγκάζεται νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ τὰς τελευταίας ἐπιθυμίας τοῦ πατρός του (1249—1250). Ὁ Ἡρακλῆς, φοβούμενος νέαν ταραχὴν τῆς νόσου, διατάσσει τὸν Ὕλλον νὰ φέρωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πυράν, καὶ οὕτως αἴρουσιν αὐτὸν οἱ ἀκολουθοῦντες ἐξ Εὐβοίας «ὀπαδοί» του διὰ νὰ τὸν θέσωσιν ἐπὶ τῆς ἑτοιμασθείσης ἤδη πυρᾶς. Οὕτω λήγει τὸ δρᾶμα μὲ τὴν προτροπὴν τοῦ χοροῦ (πάντως, καὶ οὐχὶ τοῦ Ὕλλου) (1275), ἵνα καὶ ἡ Ἰόλη ἐξέλθῃ ἐκ τῆς οἰκίας καὶ μὴ παραμείνῃ περισσότερον ἐν τῷ δυστυχεῖ αὐτῷ τόπῳ (βλ. καὶ λ. *Σοφοκλῆς*). Ι. Ε. Κ.

τραχινίδαι (οἱ) (Trachinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἰχθύων, ἀπαντώντων εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τράχινος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Τραχίνιοι *['Αρχ.]*. Οἱ κάτοικοι τῆς Τραχινίας, ἀποτελοῦντες μίαν τῶν τριῶν φυλῶν (αἱ ἄλλαι δύο ἦσαν οἱ περὶ τὰς Θερμοπύλας κατοικοῦντες *Ἱερεῖς* καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου *Παράλιοι*) τῶν Μαλιέων, οἵτινες κατῴκουν ἐν τῇ Φθιώτιδι τῆς Θεσσαλίας. ΚΑΨ

τράχινος (ὁ) (Trachinus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχινιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα ἐπίμηκες, καλυπτόμενον ὑπὸ μικρῶν λεπίων, μὲ ἕδραν τοποθετημένην πρὸ τῶν στηθιαίων πτερυγίων, κεφαλὴν λίαν πεπιεσμένην πλευρικῶς, ῥύγχος βραχύ, ὀφθαλμοὺς πλαγίως καὶ πρὸς τὰ ἄνω τῆς κεφαλῆς τοποθετημένους, βραγχιακὸν ἐπίπτυγμα ἐφωδιασμένον δι' ἀκάνθης πρὸς τὰ ὄπισθεν διευθυνομένης καὶ

Digitized by Google

συνδεομένης πρὸς τὰς ἰοβόλους φλέβας, δι' ὃ καὶ τὰ κεντήματά της πολλάκις εἶναι θανατηφόρα. Οἱ τράχινοι κρύπτουσι κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ σῶμά των ἐντὸς τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος καὶ εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς ἁλιεῖς, διότι αἱ ἄκανθαι διεισδύουσιν εἰς τοὺς γυμνοὺς πόδας των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τῶν ἀπαντώντων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας, ὡς καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτάς, εἶναι: *Τράχινος ἡ ἔχιδνα* (Trachinus vipera), ὅστις ἔχει

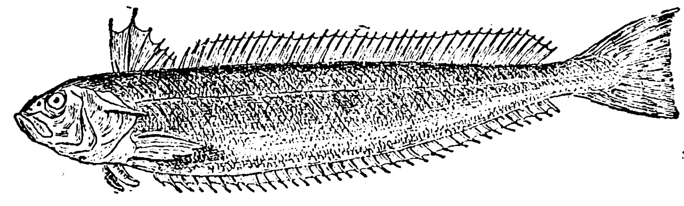

Τράχινος ὁ δράκων.

μῆκος 0,10—0,15 μ., κεφαλὴν εὐρεῖαν, πεπιεσμένην πλευρικῶς καὶ ὑπὸ σκληρῶν λεπίων καλυπτομένην. καὶ χρῶμα φαιοϋποκίτρινον εἰς τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ ἀργυροτεφρὸν εἰς τὴν κοιλίαν. *Τράχινος ὁ δράκων* (Trachinus draco). Οὗτος φθάνει εἰς μῆκος 0,30 μ. περίπου καὶ ἔχει χρῶμα τεφροϋπέρυθρον ἢ τεφροϋποκίτρινον μὲ κυανᾶς ἀποχρώσεις καὶ λωρίδας καὶ κηλῖδας ὑποφαίους ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν πλευρῶν. Κατὰ τὸν Ἰούνιον πλησιάζει τὰς ἀκτὰς διὰ νὰ ἐναποθέσῃ τὰ ᾠά του, ὅπου καὶ συλλαμβάνεται κατὰ μεγάλας ποσότητας δι' ὁρμιῶν ἢ δικτύων. Εὐθὺς ὡς συλληφθῶσιν οἱ ἰχθύες οὗτοι, δέον νὰ συναθροισθῶσιν ἐντὸς δοχείου ἢ καλάθου, ἵνα μὴ διὰ τῶν ἀκανθῶν τῶν βραγχιακῶν ἐπιπτυγμάτων των προξενήσωσιν ἐπικινδύνους φλυκταίνας εἰς τὰς χεῖρας. Παρ' ἡμῖν τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *δράκαινα*. Δ. Ν. Π.

Τραχίς, καὶ ***Τραχὶν*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Φθιώτιδος, εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Οἴτης. Ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β. 682) μνημονεύεται ὡς μία τῶν πέντε πόλεων (Ἄλου, Ἀλόπης, Ἑλλάδος, Τραχῖνος, Φθίας) τοῦ κράτους τοῦ Ἀχιλλέως, εἰς τὰς ὁποίας κατῴκουν οἱ ὑπήκοοί του Μυρμιδόνες, οἵτινες καὶ Ἀχαιοὶ καὶ Ἕλληνες ἐκαλοῦντο. Παρὰ ταύτην, ἀπέχουσαν περὶ τὴν ὥραν τῶν στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐστρατοπέδευσε κατὰ τὸ 480 π. Χ. ὁ Ξέρξης (*Ἡροδ.* VII, 176). Καταστραφεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τοῦ γειτονικοῦ λαοῦ τῶν Οἰταίων, ἀνεκτίσθη ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἡράκλεια* ἢ Τραχινία (βλ. λ.). ΚΑΨ.

τραχομετάλλευμα *['Ορυκτ.]*· βλ. *βουρνονίτης*.

τραχὸς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀψύνθιον τὸ δρακόντιον*.

Τράχουλας, ἢ ***Τράχηλας*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νοτιοανατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Κρήτης νεῦον πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος (πλάτ. 35°01′ Β., μῆκ. 26°01′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia western portion) καὶ ἀντικρύζον τὴν νῆσον Χρυσά. Ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ κόλπου Καλὰ Νερὰ (Good water εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτ.) καὶ σχηματίζει βορείως αὐτοῦ τὸν ὅρμον Πηλιαλήματα. Σ. Ε. Λ.

τραχούρι (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. *τραχός*.

τράχουρος (ὁ) (Trachurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραγγιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τράχουρος ὁ κοινὸς* (Trachurus vulgaris), οὗ τὸ μῆκος φθάνει τὰ 0,30 μ. Ἔχει χρῶμα τεφροϋποκυανοῦν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀργυρῶδες κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἡ κεφαλή του φέρει μελανὰ στίγματα. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ ἔχει σάρκα ἐδώδιμον. Δ. Ν. Π.

Τραχὺ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τοῦ Ἀργολιδοαρκαδικοῦ συστήματος, ἑνῶνον τὸν Ὀλύγυρτον μετὰ τοῦ Λυρκείου. Ἡ ὑψίστη αὐτοῦ κορυφή, ἥτις καλεῖται σήμερον *Καρούμπαλο*, ἔχει ὕψος 1.809 μ. Ι. Σ. Σ.

τραχυδερμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις τραχύδερμος, τραχύτης δέρματος.

τραχύδερμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τραχὺ δέρμα.

τραχύδιον (τὸ) (Asperula) *[Βοτ.]*· βλ. λ. *ἀσπερούλη*.

τραχύκερας (τὸ) (Trachyceras) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τροπιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κέλυφος στενόμφαλον, σπανιώτερον εὐρυόμφαλον. Ἡ ἐπιφάνειά του ἦτο πλουσίως ἐστολισμένη μὲ ἐγκαρσίας πτυχὰς ἐσχισμένας, αἱ ὁποῖαι διεκόπτοντο κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν μέρος δι' αὔλακος, ἔφερον δὲ κόμβους ἢ ἀκάνθας ἀποτελούσας σπειροειδεῖς σειράς. Ὁ κατοικίδιος θάλαμος κατελάμβανε τὰ $^2/_3$ τοῦ τελευταίου γύρου. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν κοσμοπολιτικά, εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ μεσαίου καὶ ἀνωτέρου ἀλπινικοῦ τριασίου συστήματος. Ἄχρι τοῦδε εὑρέθησαν πλέον τῶν 100 εἰδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ εἴδη Aon καὶ Aonoides εἶναι τὰ ἀφθονώτερα.

Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τῶν εἰδῶν τραχύκερας Archelaus, pseudo-Archelaus, longobardicum εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λαδινίου βαθμῖδος τῆς μέσης τριασίου καὶ τῶν εἰδῶν τραχύκερας austriacum aonoides, aonoides ποικιλία fissinodosa, Patroclus, Hecubae, orientale, furcatum, Valentini καὶ Catharinae ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καρνίου βαθμῖδος τῆς ἀνωτέρας τριασίου εἰς τὸν λόφον Θεόκαφτα παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον, ὡς καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν τῆς Ἐπιδαύρου (Ἀργολίς). Συνώνυμα: *πρωτραχύκερας, ἀνολκίτης*. Γ. Κ. Γ.

τραχυλόβιον (τὸ) (Trachylobium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

τραχυμέδουσαι (αἱ) (Trachymedusae) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδρομεδουσῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη μεδουσῶν, εἰς πλείστας θαλάσσας ἀπαντῶντα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων οἰκογενειῶν τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι αἱ *τραχυνημίδαι* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τραχύνημα (τὸ) (Trachynema) *[Ζωολ.]*. Γένος κοιλεντερωτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχυνημιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μεδούσας διεσπαρμένας εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

τραχυνημίδαι (οἱ) (Trachynemidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια κοιλεντερωτῶν τῆς κατηγορίας τῶν *τραχυμεδουσῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη διακρινόμενα διὰ τὸ ἄχρουν ἢ ἀσθενῶς κεχρωσμένον σῶμά των. Γνωστότερον γένος εἶναι τὸ *τραχύνημα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τραχύνω· καθιστῶ τι τραχύ, ἀνωμάλου ἐπιφανείας || *ἐκτραχύνω* (βλ. λ.): «ἐτραχύνθησαν αἱ σχέσεις των».

τραχύουρος (ὁ) (Trachiurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραγγιδῶν*, περιλαμβάνον μετριοσώμους ἢ μεγαλοσώμους ἰχθῦς μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ ὑπὸ μικρῶν λεπίων κεκαλυμμένον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *τραχύουρος ὁ κοινὸς* (Trachiurus vulgaris), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 50 ἑκατοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Δ. Ν. Π.

Τραχυπέδουλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου. Κάτ. 300 περίπου, πάντες Ἕλληνες. Α. Κ. Λ.

τραχυπτερίδαι (οἱ) (Trachypteridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα μετριοσώμους ἢ μεγαλοσώμους ἰχθῦς μὲ σῶμα γυμνὸν λεπίων καὶ λίαν πεπλατυσμένον πλευρικῶς, κεφαλὴν μεγάλην καὶ μακρότατα θυσανοειδῆ πτερύγια. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀμερικανικὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τραχύπτερος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τραχύπτερος (ὁ) (Trachypterus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχυπτεριδῶν*, περιλαμβάνον ἰδιορρύθμους ἰχθῦς, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῆς διατάξεως τῶν πτερυγίων των. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *τραχύπτερος ὁ στικτὸς* (Trachypterus maculatus), ὅστις ἔχει χρωματισμὸν φαιοτεφρὸν κατὰ τὴν ράχιν, τὰς πλευρὰς καὶ τὰ πτερύγια, καὶ ἀργυρόχρουν κατὰ τὰ ἐπίλοιπα μέρη τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

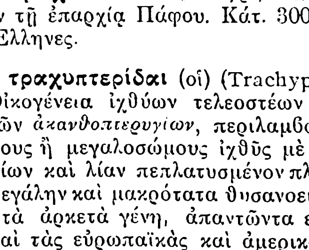

Τραχύπτερος ὁ στικτός.

τραχύς, *—εῖα, —ύ*· ὁ ἀνωμάλου ἐπιφανείας, ὁ μὴ λεῖος: «ἐπιφάνεια τραχεῖα» || ἐπὶ ὑφάσματος, ὁ μὴ ἁπαλός, σκληρός, δύσκαμπτος· || μεταφ. ἐπὶ φωνῆς, βραγχώδης, βραχνή· || ἐπὶ συμπεριφορᾶς, ὁ μὴ ἤπιος, βάναυσος, ἀπρεπής: «τραχεῖα ἀπάντησις» || τραχεῖα (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. ***τραχέως***· βαναύσως, ἀπρεπῶς: «ἀπήντησε —, ὡμίλησε τραχέως».

— **τραχέα** (τὰ) *['Αρχ.]*. Μύρμηκες, βράχη, πέτραι χοιράδες ἢ σκόπελοι, ἔξαλα, καταφανῆ ἢ ἐπιφαινόμενα, παραθέοντα δὲ ἀκτήν τινα ἀπεγγύς, δι' ὃ καὶ «τραχὺς παράπλους» ὁ παράπλους τηλέγεται τότε. Διαφέρουσι δὲ τῶν *βραχέων*, διότι ταῦτα εἶναι ὕφαλοι κίνδυνοι, μὴ ἐπιφαινόμενοι οὐδὲ κατὰ τὰς ρηχίας. Σ. Ε. Λ.

—***τραχεῖα γραμμὴ*** *['Ανατομ.]*. Καλεῖται τὸ ὀπίσθιον τραχὺ καὶ ἀνώμαλον χεῖλος τοῦ μηριαίου ὀστοῦ. Ι. Π.

τραχὺς (ὁ) (Trachys) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπριστιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους ἢ μετριοσώμους κανθάρους, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῶν μεταλλικῶν χρωματισμῶν των Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

τραχύσαυρος (ὁ) (Trachysaurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιγκοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἐν Αὐστραλίᾳ ἰδίως ἀπαντῶντα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *τραχύσαυρος ὁ στικτὸ*. (Trachysaurus maculatus), ὅστις ἔχει μικρὸν μέγεθος, κεφαλὴν εὐμεγέθη, ἀπολήγουσαν εἰς παχὺ καὶ ἀμβλὺ ρύγχος, σῶμα παχὺ καὶ χρῶμα μελανοπράσινον μὲ λευκοαργυρώδη στίγματα κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευράς. Δ. Ν. Π.

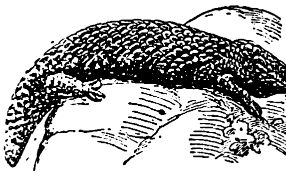

Τραχύσαυρος ὁ στικτός.

τράχυσμα (τὸ) *['Ανατομ.]*. Τραχὺ ἐντύπωμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὀστῶν, ἐφ' οὗ προσφύονται μύες. Κατὰ τὸν Ἱπποκράτη *τράχυσμα* εἶναι «τραχύτης τοῦ δέρματος κεγχροειδής, προσομοία πρὸς τὴν ὑπὸ δηγμάτων κωνώπων παραγομένην». Ι. Π.

τραχύσπερμον (τὸ) (Asperugo) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχυφυλλοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐτησίας πόας ἢ ζιζάνια πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑτέρων παραμεσογειακῶν χωρῶν ἀπαντῶντα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *τραχύσπερμον τὸ ἐπικλινές*, (Asperugo procumbans), ὅπερ παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *κολλητσίδα*. Δ. Ν. Π.

τραχυστήμων (Trachystemon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοραγινοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

τραχύτης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τραχέος.

τραχύφλοιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τραχὺν φλοιόν.

τραχυφυλλοειδῆ, ἢ ***τραχυφυλλίδαι*** (τά, οἱ) (Borraginaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας, ὧν τινα εἶναι κοσμητικά, ἄλλα μελιγόνα καὶ ἕτερα ποικίλως χρήσιμα, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἀλκάνα, βούγλωσσον, ἔχιον, ἡλιοτρόπιον, καρδιαγωγόν, κήρινθος, κορδία, κυνόγλωσσον, λιθόσπερμον, μυοσωτίς, ὄνοσμα, πνευμονική, σύμφυτον* καὶ *τραχύσπερμον*. Δ. Ν. Π.

τραχύφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τραχεῖαν, βραγχώδη φωνήν.

τραχύφωνος (ὁ) (Trachyphonus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυκολαπτιδῶν*, περιλαμβάνον δρυκολάπτας μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶντας ἐν Ἀφρικῇ καὶ διακρινομένους διὰ τοὺς ζωηροὺς χρωματισμούς των. Δ. Ν. Π.

τράχωμα (τὸ) *['Οφθαλμ.]*. Νόσος (κοιν. *τριχώματα*) ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γνωστή, ἕδραν ἔχουσα τοὺς ἐπιπεφυκότας τῶν βλεφάρων καὶ δυναμένη νὰ προκαλέσῃ ἐπιπλοκὰς τοιαύτας τοῦ ὀφθαλμοῦ, αἵτινες νὰ φέρουν μέχρι τυφλώσεως. Ἡ λέξις τράχωμα τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ (40 π. Χ.), ἐλήφθη δ' ἐκ τῆς τραχύτητος τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν εἰς τὴν ἀφὴν τὰ βλέφαρα ἀναστρεφόμενα. Ἡ νόσος ὅμως περιγράφεται εἰς τὰ πρῶτα σῳζόμενα γραπτὰ μνημεῖα (1500 π. Χ.) Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα σῦκον (ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἀνεστραμμένου βλεφάρου πρὸς ἐν τῷ μέσῳ ταμὲν σῦκον) ἢ σύκωσις ἢ τύλωσις ἢ κοκκιάσεις. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς νόσου εἶναι αἱ ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος τοῦ βλεφάρου ἀναφαινόμεναι κοκκιάσεις.

Ἡ νόσος εὑρίσκεται διαδεδομένη σχεδὸν καθ' ἅπασαν τὴν ὑφήλιον καὶ λίαν ἀνίσως εἰς τὰ διά-

Digitized by Google

φορα αὐτῆς τμήματα. Ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ εἶναι 4—5 %, προσβάλλουσα ἰδίᾳ τὴν κατωτέραν τάξιν ὡς ἐκ τῶν ὅρων ὑφ' οὓς διαβιοῖ αὕτη. Ἡ νόσος εἶναι μολυσματική, Εὐκολώτατα προσβάλλεται ἰδίως ἡ νηπιακὴ ἡλικία ἐν τῇ οἰκογενείᾳ (πλείονα βλ. ἐν λ. ἐπιπεφυκῖτις τραχωματική, τ. ΙΑ', σ. 403α). Β. Α.

— [Λαογρ.] Ἰδιωματικὴ ὀνομασία τῆς *προικὸς* (βλ. λ. *γάμος*).

τραχωματικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ τραχώματα, ὁ τῶν τραχωμάτων ‖ ὁ πάσχων τραχώματα.

— **τραχωματικὴ** *ἐπιπεφυκῖτις* [Ἰατρ.]· βλ. λ. *ἐπιπεφυκῖτις* (τ. ΙΑ', σ. 403α).

Γράχωνας [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Κάτ. 410, πάντες Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

Γραχῶνες [Γεωγρ.]. Μικρὸς ἀγροτικὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἁγίου Δημητρίου (Μπραχαμίου) τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, κείμενον κατὰ τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ, παρὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνῶν—Βουλιαγμένης καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 ½ ὥρας νοτίως τῶν Ἀθηνῶν. Κάτ. (1928) 66. Ι. Σ. Σ.

Γραχώνι [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς κοινότητος Διποτάμων (πρ. Κατοὺν) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 219. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπιλαμπάν*.

— **Γραχώνι** [Γεωγρ.]. Δύο χωρία τῆς Κύπρου: —1) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Κάτ. 300, πάντες Ἕλληνες. —2) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ. Κάτ. 150, ὧν 40 Μωαμεθανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

Τραχωνῖται *Ἄραβες* [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πολεμικὸς καὶ ληστρικὸς λαὸς τῆς Κοίλης Συρίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε, 14, 20) εἰς τὰ ΝΑ. τῆς Βαταναίας (Χαουράν), ἐπὶ τῶν ΒΔ. ὑπωρειῶν τοῦ Ἀλσαδάμου ὄρους (Djebel-Hauran). Α. Θ. Σ.

Τραχωνῖτις, καὶ *Τράχων* [Βιβλ. Γεωγρ.]. Οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τοὺς ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους, ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *τραχὼν* (=τραχύς, βραχώδης τόπος), μία τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐπαρχιῶν τῆς Παλαιστίνης, καὶ δὴ ἡ πρὸς Ν τῆς Δαμασκοῦ περὶ τὸ ἐκ λάβας ὀροπέδιον Λετζᾶ, βορειοδυτικῶς τῶν αὐρανιτικῶν ὀρέων ἐκτεινομένη χώρα. Εγειτόνευε δὲ αὕτη πρὸς τὴν Βαταναίαν καὶ τὴν Αὐρανῖτιν, αἵτινες ἐνίοτε δηλοῦνται διὰ τοῦ *Τραχωνῖτις* ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν. Ὑπὸ ἐρευνητῶν τινων ἐταυτίσθη ἡ ἐπαρχία αὕτη πρὸς τὸ *Ἀργκὼβ* τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν ἔτυχε γενικῆς ἐπιδοκιμασίας. Ἡ ἱστορία τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἄρχεται κυρίως μετὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας. Ἡ ἐπαρχία ἐκληροδοτήθη παρὰ τοῦ Ἡρῴδου τοῦ Μεγάλου εἰς τὸν υἱόν του Φίλιππον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου περιελήφθη αὕτη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Συρίας (34 μ. Χ.), τῷ δὲ 37 ἐδόθη εἰς τὸν Ἡρώδην Ἀγρίππαν Α', ἔπειτα εἰς Ἀγρίππαν τὸν Β' καὶ τέλος περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων, περιληφθεῖσα βραδύτερον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀραβίας. Ἡ Τραχωνῖτις, ἥτις λόγῳ τῶν ἀναφωμαλιῶν τοῦ ἐδάφους της ἦτο ἄσυλον ἀτάκτων νομαδικῶν στιφῶν, ἤρχισε νὰ ἐκπολιτίζεται διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ἡρῴδου. Σῴζονται δὲ μνημεῖα τῆς εἰς αὐτὴν εἰσόδου τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ (λείψανα οἰκοδομῶν, ἐπιγραφαὶ κλπ.). Π. Ι. Μ.

τραχωτὰ *ἀγγεῖα*. Καλοῦνται τὰ ἀγγεῖα τοῦ καραϊκοῦ ῥυθμοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια ἔχει κατασπῆ ἀνώμαλος ὑπὸ τοῦ ἀγγειοπλάστου ἐπίτηδες, σχηματιζομένων μικρῶν προεξοχῶν ἀποτελούντων συνήθως διακοσμητικὰ συστήματα (barbotine). Ἡ τεχνικὴ αὕτη συνδυάζεται πολλάκις μετὰ τῆς διακοσμήσεως ἐπὶ ὁμαλῆς ἐπιφανείας, παραγομένου οὕτως ὡραιοτάτου διακοσμητικοῦ ἀποτελέσματος. Ν. Ε. Π.

τρεαλάζη (ἡ) [Ὀργ. Χημ.]· βλ. *ἔνζυμον*.

τρεαλάση (ἡ) [Ὀργ. Χημ.]· βλ. *ἔνζυμον*.

τρεαλόζη (ἡ) [Ὀργ. Χημ.]. Εἶναι δισακχαρίτης τοῦ τύπου $C_{12}H_{22}O_{11}$ (καλούμενος καὶ *μυκόζη* ἢ *μυκητοσάκχαρον*), ἀπαντῶν εἰς διαφόρους ἀμανίτας, ὡς καὶ εἰς τὸ μάννα τρεάλα (μέχρι 27 %), ἐξ οὗ τοῦ τὸ ὄνομα, ὅπερ παράγεται εἰς διάφορα εἴδη τοῦ ἐχίνοπος διὰ τῆς ἐπενεργείας κάμπης κανθάρου τινός. Εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον μετὰ δύο μορίων ὕδατος. Ἡ ἄνυδρος τήκεται εἰς 200°. Εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, ἔχει γλυκεῖαν γεῦσιν καὶ εἶναι ἰσχυρῶς δεξιοστρόφος. Δι' ὑδρολύσεως διασπᾶται εἰς δύο μόρια γλυκόζης. Δὲν διασπᾶται ὑπὸ τῆς ἰμβερτάσης, τῆς πτυαλίνης ἢ τῆς ἐμουλσίνης ἀλλ' ὑπὸ εἰδικοῦ ἐνζύμου, τῆς *τρεαλάσης*, ἥτις εὑρίσκεται εἰς πολλοὺς μύκητας καὶ τινας ζύμας. Σ. Γ.

τρέβα (ἡ)· ἰδιωματ., παῦσις τῶν ἐχθροπραξιῶν. —[Λαογρ.] Ἡ *τρέβα* εἶναι ἔθιμον ἐν Μάνῃ. Ὅταν δύο οἰκογένειαι εὑρίσκωνται εἰς κατάστασιν ἐμπόλεμον, τὰ μέλη αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ ἐργάζωνται ἀκινδύνως ἢ νὰ περιφέρωνται ἐλευθέρως. Τῇ ἐπεμβάσει τότε ἄλλης οἰκογενείας ἐπέρχεται προσωρινὴ ἢ καὶ διαρκὴς παῦσις τῶν ἐχθροπραξιῶν (*τρέβα*). Γ. Δ. Μ.

Τρεβάτιος (Trebatius) *Τέστας Γάϊος*. Λατῖνος νομομαθὴς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψε: «De jure civile», «De religionibus» κ. ἄ., εἰς αὐτὸν δὲ ἀφιέρωσεν ὁ φίλος του Κικέρων τὰ «Τοπικὰ» καὶ ὁ Ὁράτιος τὴν πρώτην σάτιραν τοῦ Β' βιβλίου του. Π. Ν. Π.

Τρεβελλιάνειον *δόγμα* (senatus consultum Trebellianum) [Ῥωμ. Δικ.]. Διὰ τοῦ δόγματος τούτου, θεσπισθέντος ἐπὶ Νέρωνος τῷ 56 μ. Χ., ὡρίσθη ὅτι ἐπὶ *καθολικοῦ καταπιστεύματος* διὰ τῆς ἁπλῆς δηλώσεως τοῦ κληρονόμου πρὸς τὸν fideicommisarius (*καταπιστευματοδόχον*) περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς κληρονομίας ἢ μέρους αὐτῆς, θεωρεῖται οὗτος ὡς αὐτοδικαίως ὑπεισελθὼν εἰς τὴν θέσιν τοῦ κληρονόμου καὶ δύναται νὰ ἐνασκήσῃ πλαγιαστικῶς πάσας τὰς ὑπὲρ τῆς κληρονομίας ἀγωγὰς ὡς utiles (ὠφελίμους), ἐναγόμενος ἐπίσης ὑπὸ τῶν τρίτων ὡς κληρονόμος. Δ. Ι. Π.

Τρεβέλυαν (Trevelyan), *Γεώργιος-Ὄθων, σέρ*—. Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1838—1928). Διετέλεσε μέλος τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἰρλανδίας (1882—1884). Ἔγραψεν: «Ἡ ζωὴ καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ λόρδου Μακκώλεϋ (1876, εἰς 2 τ.). Θ. Κ.

Τρέβεννα [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πόλις τῆς Λυκίας, τῆς ὁποίας σῴζονται χαλκᾶ συμμαχικὰ νομίσματα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΛΥ-ΚΙΩΝ-ΤΡ. καὶ αὐτοκρατορικὰ τοῦ Γορδιανοῦ καὶ Τραγκυλλίνας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΡΕΒΕΝΝΑΤΩΝ καὶ Διὸς καθημένου, Διονύσου ἱσταμένου καὶ Ἀθηνᾶς. Α. Θ. Σ.

Τρέβες (Treves), *Αἰμίλιος*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ ἐκδότης, γεννηθεὶς ἐν Τεργέστῃ τῷ 1835. Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Illustrazione Italiana», ἔγραψε δὲ δράματά τινα καὶ τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Γουσταύου Στραφφορέλλου «Λεξικὸν παγκόσμιον γεωγραφίας, ἱστορίας καὶ βιογραφίας». Λ. Χ. Ζ.

—**Τρέβες** (Treves), *Κλαύδιος*. Ἰταλὸς σοσιαλιστής, γεννηθεὶς ἐν Τουρίνῳ τῷ 1869 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1933. Ἀνεμείχθη ἐνωρίτατα εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του, κατ' ἀρχὰς ὡς δημοκρατικὸς καὶ ἀπὸ ἡλικίας 21 ἐτῶν ὡς ὀπαδὸς τοῦ μαρξισμοῦ, καὶ προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Τουράτι εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ περιφήμου ἰταλικοῦ σοσιαλιστικοῦ περιοδικοῦ «Κοινωνικὴ κριτική», τοῦ ὁποίου ἐγένετο βραδύτερον (τῷ 1911) διευθυντής. Συνειργάσθη ἐπίσης εἰς τὴν «Φωνὴν τοῦ Λαοῦ», εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ», εἰς τὸν «Αἰῶνα» καὶ εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τὸ «Ἐμπρὸς» (Avanti), οὗ διετέλεσε καὶ διευθυντής, ἀποποιηθεὶς τὴν διὰ δευτέραν φορὰν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ κόμματος προσφερθεῖσαν αὐτῷ διεύθυνσιν. Εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βολωνίας, τὸ συγκληθὲν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1904, ἐτάχθη μὲ τὴν μεταρρυθμιστικὴν ὁμάδα, καίτοι ἀντετάσσετο κατὰ τοῦ μινιστεριαλισμοῦ τοῦ Μπισσολάτι, τοῦ Μπονόμι καὶ τῶν ἄλλων. Βουλευτὴς ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1907 ἐν Μιλάνῳ, ἔκτοτε δ' ἐπανειλημμένως ἐστάλη εἰς τὴν βουλήν, διακριθεὶς διὰ τὴν ῥητορικήν του δεινότητα καὶ τὰς ἐναντίον τοῦ πολέμου τῆς Λιβύης ἐπιθέσεις του. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐξεδήλωσεν εἰρηνιστικὰς διαθέσεις. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ φασισμοῦ ἐγκατεστάθη ὡς πολιτικὸς ἐξόριστος ἐν Παρισίοις, ὅπου διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του τὴν ἀντιφασιστικὴν ἐφημερίδα «Libertà». Θ. Π.

Τρεβῆροι (Treveres καὶ Trevires). Ἀρχαῖος λαὸς τῆς βελγικῆς Γαλατίας, κελτικῆς καταγωγῆς, κατοικήσας τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ Μεύσιος καὶ ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Augusta Trevirorum (τὸ σημερινὸν Τρίρ). Ὑπετάγησαν οἰκειοθελῶς εἰς τὸν Ἰούλιον Καίσαρα καὶ παρέμειναν ὑπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, παρὰ τὰς ἀποπείρας ἐπαναστάσεως κατὰ τὰ ἔτη 54 καὶ 29 π. Χ. καὶ 21 μ. Χ. Θ. Κ.

Τρεβία [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πόλις τῆς Ὀμβρίας ἐν Ἰταλίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κλειτόμνου (Clitunno) καὶ ἐπὶ τῆς Via Flaminia. Εἶναι ἡ σημερινὴ Trevi. Α. Θ. Σ.

τρεβία (ἡ) (Trevia) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥαμνοειδῶν* ἢ *ῥαμνιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα παρὰ τὰς Ἄνδεις, ὧν ὁ φλοιὸς χρησιμοποιεῖται ποικίλως εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ. Ν. Π.

Τρεβίας [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Λιγουρίᾳ, ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων χύνεται εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πάδου, ὀλίγον πρὸ τῆς Πλακεντίας. Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἐνίκησεν ὁ Ἀννίβας τοὺς Ῥωμαίους τῷ 218 π. Χ. Εἶναι ὁ σημερινὸς Trebbia.

Τρεβίγ (Treville), *Πέτρος*. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ ἑλληνιστὴς (1635—1704). Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τοῦ Μπεάρν, ὑπηρέτησε δὲ κατ' ἀρχὰς ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Παραιτηθεὶς τῷ 1670 ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἤρχισεν ἀσχολούμενος μὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, κατώρθωσε δὲ ταχέως νὰ ἀποκτήσῃ τοιαύτην φήμην, ὥστε ὁ Μπουαλὼ ἀναφέρει αὐτὸν μεταξὺ τῶν διαπρεπεστέρων μελετητῶν τῆς ἀρχαιότητος. Περὶ τὸ 1683 ἤρχισε συχνάζων εἰς τοὺς κύκλους τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς αὐλῆς καὶ κατέστη περιζήτητος μεταξὺ αὐτῶν χάρις εἰς τὸ λεπτὸν πνεῦμά του. Τῷ 1704 προετάθη διὰ τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπελάμβανε τῆς συμπαθείας τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ', δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Χ. Δ.

Τρέβικον [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σαμνίῳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Ἰρπίνων, κειμένη ἐπὶ τῆς Via Herculia. Εἶναι τὸ νῦν Trevico. Α. Θ. Σ.

Τρεβιζᾶνος, *Λεονάρδος*. Ἐνετὸς δοὺξ τῆς Κρήτης (1409—1410). ΕΡ. Μ.

— **Τρεβιζᾶνος** (Trevisano), *Παῦλος*. Ἐνετὸς περιηγητής, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα, Συρίαν, Ἀραβίαν, Αἴγυπτον καὶ Ἀβησσυνίαν. Διαμένων ἐν Κύπρῳ τῷ 1484, ἐνυμφεύθη τὴν ἐπιφανῆ καὶ πλουσίαν Μαργαρίταν Φρ. De Bandes, χήραν τοῦ Κυπρίου ἱππότου J. Aregnon. Περὶ τῆς περιηγήσεώς του κατέλιπε χειρόγραφον, μέρος τοῦ ὁποίου ἐδημοσίευσεν ὁ ἔφορος τῆς ἐν Βενετίᾳ βιβλιοθήκης I. Morelli («Dissertazione intorno ad alcuni Viaggiatori eruditi Veneziani poco noti», Venezia 1803). Λ. Χ. Ζ.

Τρεβίζο (Treviso) [Γεωγρ.]. —1) Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Βενετῷ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 2.477 τ. χλμ. καὶ 560.809 κατ. Ἐν αὐτῷ ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ σηροτροφία. —2) Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, εἰς ἀπόστασιν 27 χλμ. ΒΔ. τῆς Βενετίας. Κάτ. 53.896. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ μὲ ἐργοστάσια χάρτου, κεραμεικῆς, μεταλλικῶν εἰδῶν, χημικῶν προϊόντων, χυτήρια σιδήρου κ.τ.λ. Ἔχει πολλὰ παλαιὰ μέγαρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ τοῦ συμβουλίου καὶ τῆς διοικήσεως (τοῦ ΙΒ αἰῶνος), μητρόπολιν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει ὁ περίφημος «Εὐαγγελισμὸς» τοῦ Τιτσιανοῦ καὶ τοιχογραφίαι τοῦ Μπορντονὲ καὶ τοῦ Πορντενόνε. Περιβάλλεται ὑπὸ παλαιῶν τειχῶν, καλῶς διατηρουμένων, καὶ ἔχει πινακοθήκην, μουσεῖον, βιβλιοθήκην. Εἶναι τὸ ῥωμαϊκὸν Tarvisium. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπέστη μεγίστας ζημίας, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1917 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1918, ἐκραγεισῶν ἐπὶ τῶν κτιρίων τῆς πόλεως ὑπὲρ τὰς 1.500 ὀβίδων. Ε ναι ἡ πατρὶς τοῦ βασιλέως τῶν Γότθων Τοτίλα, τοῦ ζωγράφου Μπορντόνε καὶ τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΑ'. Μ. Δ. Β.

Τρεβιράνους (Treviranus), *Γοδοφρεῖδος-Ῥάϊνχολντ*. Σοφὸς Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ φυσιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βρέμῃ (1778—1837). Μετὰ λαμπρὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς μετέβη τῷ 1793 εἰς Γοτίγγην πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, τῆς συγκριτικῆς ἀνατομικῆς καὶ τῆς φυσιολογίας. Τῷ 1796 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν διατριβὴν «De emendata physiologia», μετέβη πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος εἰς Βρέμην, καὶ μετὰ δύο ἔτη ἐγένετο εἰς τὸ αὐτόθι λύκειον καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς. Ἐπανειλημμένως κληθεὶς εἰς διάφορα πανεπιστήμια πρὸς διδασκαλίαν, ἀπεποιήθη τὴν τιμὴν καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν ἐπιστημῶν, στηρίζων τὰς ἀπόψεις του καὶ τὰς θεωρίας του ἐπὶ θετικῶν καὶ μόνον δεδομένων. Συνέδεσε τὸ ὄνομά του με τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνατομικῆς φυσιολογίας καὶ βιολογίας, πλουτίσας τοὺς κλάδους τούτους διὰ πολυαρίθμων ἀνακαλύψεων. Ἐκ τῶν πρώτων ἠσχολήθη ἀπὸ τοῦ 1816 μὲ τὸ μικροσκόπιον καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς νεωτέρας ἱστολογίας. Ἔγραψε μαθηματικὰς καὶ ἰατρικὰς πραγματείας, ἀλλ' αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἐργασιῶν του ἀνάγονται εἰς φυσιολογικὰς καὶ βιολογικὰς ἐρεύνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν κατέχουσιν ἡ ἑξάτομος «Βιολογία ἢ φιλοσοφία τῆς ζώσης φύσεως» (Γοτίγγη 1802—1822), τὸ δίτομον σύγγραμμά του «Φαινόμενα καὶ νόμοι τῆς ὀργανικῆς ζωῆς» (Βρέμη 1831—1833), καὶ τὰ ἐξ 21 τόμων «Ἀνάλεκτα ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογίας» (1816—1821). Πλὴν τῶν ἄνω, ἔγραψεν ἐπίσης: «Ἐπήρεια τοῦ γαλβανισμοῦ ὡς καὶ ἄλλων χημικῶν παραγόντων ἐπὶ τῶν φυτῶν» (Κοπεγχάγη 1800), «Ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἐπηρείας τοῦ ὀπίου καὶ ὑδαλείας ἐπὶ τῶν πνευμόνων τῶν ἑρπετῶν μετὰ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ γαλβανικοῦ ἐρεθισμοῦ (1800) κλ.

Digitized by Google

Τέλος ἐξέδιδε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λουδόλφου καὶ τοῦ Tiedemann τὸ περιοδικὸν «Φυσιολογία». Ο. Ρ.

—**Τρεβιράνους** (Treviranus), ***Θεόφιλος-Ράϊνχολντ***. Γερμανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1891. Ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ μέχρι τοῦ 1919, ἀνέλαβε τῷ 1921 τὴν διεύθυνσιν τοῦ γεωργικοῦ ἐπιμελητηρίου τῆς Λίππε καὶ πολιτευθεὶς ἐξελέγη τῷ 1924 βουλευτὴς τοῦ Ράϊχσταγ ἐν τῷ κόμματι τῶν Γερμανῶν ἐθνικοφρόνων. Τῷ 1929, ἀποχωρήσας τοῦ κόμματος τούτου, ἐπέτυχε τὴν ἕνωσιν τῶν λαϊκῶν συντηρητικῶν ὁμάδων εἰς ἑνιαῖον κόμμα, οὗτινος ἐγένετο ἀρχηγός. Συμμετέσχεν ὡς ὑπουργὸς εἰς τὴν κυβέρνησιν Μπρύνινγκ (1930). Θ. Κ.

—**Τρεβιράνους** (Treviranus), ***Λουδόλφος-Χριστιανός***. Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ βοτανικός, γεννηθεὶς ἐν Βρέμῃ (1779—1864). Διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς εἰς τὸ λύκειον τῆς Βρέμης (1807), τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μπρεσλάου καὶ διευθυντὴς τοῦ αὐτόθι βοτανικοῦ κήπου (1812) καὶ ἀργότερον ἐπέτυχε καθηγητικὴν ἕδραν εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν Βόννης. Ἔγραψε σύγγραμμα περὶ τῆς «Ἐσωτερικῆς ὑφῆς τῶν φυτῶν» (Γοτίγγη 1806), σχὸν μεγίστην ἐπιτυχίαν, καὶ δίτομον ἔργον «Φυσιολογίας τῶν φυτῶν» (Βιέννη 1835—1839), τυχὸν ἐπίσης λαμπρᾶς ὑποδοχῆς. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἐκ τῶν πλέον ἐνεργῶν συνεργατῶν τῶν «Συμμίκτων ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογίας», ὡς καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Φυσιολογία», ὅπερ ἐξέδιδε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γοδοφρείδου καὶ τοῦ Tiedemann. Ο. Ρ.

τρέγα (τὰ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *μεγάλα ἱστία*.

Τρέγδερ (Tregder) P. H. Δανὸς ἑλληνιστὴς (1815 1887). Διετέλεσε πρύτανις τοῦ ἐν Aalborg πανεπιστημίου, ἔγραψε δὲ δανιστί: «Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης», «Ἐγχειρίδιον τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γραμματολογίας» (ὅπερ δὶς μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν), «Ἐγχειρίδιον τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας» καὶ μίαν μεγάλης ἀξίας «Ἑλληνικὴν γραμματικὴν» (1844). Γ. Γ.

Τρεγιὰρ (Treilhard), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής, κόμις*** — Γάλλος πολιτικὸς καὶ νομομαθὴς (1742—1810). Μετέσχε τῆς συνελεύσεως τῶν τάξεων τῷ 1789, ὡς βουλευτὴς τῶν Παρισίων, εἶτα δὲ τῆς τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως, τῆς ὁποίας διετέλεσεν ἐπὶ μικρὸν πρόεδρος. Ἐκλεγεὶς τῷ 1793 μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας, ἀπεμακρύνθη ἀπ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ὀρεινῶν, ἐπανελθὼν μόνον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Διευθυντηρίου ὑπῆρξε μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν πεντακοσίων καὶ πρόεδρος αὐτοῦ, μέλος τοῦ ἀναθεωρητικοῦ δικαστηρίου καὶ πληρεξούσιος ὑπουργὸς εἰς Νεάπολιν, ἐκπροσωπήσας τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Ραστὰντ (1798). Ἀκολούθως διετέλεσεν ἐπὶ ἓν ἔτος μέλος τοῦ διευθυντηρίου, ὑπεχρεώθη ὅμως εἰς παραίτησιν ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῶν πεντακοσίων. Ὁ Βοναπάρτης διώρισεν αὐτὸν μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, γενόμενος δὲ πρόεδρος τοῦ νομοπαρασκευαστικοῦ τμήματος αὐτοῦ ἐξεπόνησε τὸν ἀστικόν, τὸν ποινικὸν καὶ τὸν ἐμπορικὸν κώδικα καὶ τὸν τῆς πολιτικῆς δικονομίας. Χ. Δ.

Τρεδετετιλίους *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν φρούριον τῆς Ἰλλυρίας, ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτίσμ. IV, 4) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Τρεζὲλ (Trezel), ***Κάμιλλος***. Γάλλος στρατηγὸς (1780—1860). Ἀπὸ τοῦ 1806, καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατόν, ἐπολέμησεν εἰς τὰς ἐκστρατείας Αὐστρίας, Ρωσίας καὶ Ἱσπανίας μέχρι τοῦ 1814. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Γάλλων εἰς Πελοπόννησον τῷ 1828 ὡς στρατηγὸς διετέλει ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου καὶ παρέμεινεν εἰς Ἑλλάδα μέχρι τοῦ 1831. Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τραυματισθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντίας προήχθη εἰς στρατηγὸν μεραρχίας τῷ 1837. Τῷ 1847 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, διετήρησε δὲ τὸ χαρτοφυλάκιον μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, ὅτε παραιτηθεὶς ἀνέλαβε τὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κόμιτος τῶν Παρισίων καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Σάρτρης. Θ. Β.

—**Τρεζὲλ** (Trezel), ***Πέτρος***. Γάλλος ζωγράφος (1782—1855). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν ἐν Παρισίοις, συνεπλήρωσε δὲ τὰς σπουδάς του εἰς Ἰταλίαν. Ἐπεσκέφθη ἐπὶ Καποδιστρίου τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφιλοτέχνησεν ἱστορικοὺς πίνακας. Θ. Β.

Τρέϊγε ***νόμος*** (Treille). Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον εἰς τὸν τριταῖον ἑλειογενῆ πυρετὸν μία δόσις δύο γραμμαρίων κινίνης, χορηγουμένη εἰς τὴν ἀρχὴν παροξυσμοῦ τινος, οὐδόλως ἐπηρεάζει αὐτόν, ἀκολούθως ὅμως, βραδύτερον, ἐπιφέρει ἀπυρεξίαν τοὐλάχιστον πέντε ἡμερῶν. Μ. Ν. Κ.

τρεϊντγιουνιονισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτω γενικῶς τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἐκεῖνο ρεῦμα τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖον ἐνεφανίσθη ὑπὸ τὴν τυπικωτέραν του μορφὴν ἐν ταῖς ἀγγλοσαξονικαῖς χώραις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν καὶ μὲ κυρίους ἐκπροσώπους τοὺς ἡγέτας τῶν ἀγγλικῶν τρέϊντ-γιούνιονς (βλ. λ. *συνδικαλισμός*). Θ. Π.

τρέϊντ-γιούνιονς (ἀγγλ. trade-unions=ἐπαγγελματικαὶ ἑνώσεις). Καλοῦνται οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἀγγλοσαξονικαῖς χώραις τὰ ἐργατικὰ συνδικᾶτα. Τρέϊντ-γιούνιονς ἱδρύθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς μισθωτῆς ἐργασίας, ἤτοι ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος, κυρίως ὅμως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ὁπότε σημειοῦται καὶ ἡ πρώτη μεγάλη ἐπανάστασις ἐν τῇ νεωτέρᾳ τεχνικῇ. Κατ' ἀρχὰς τὰ ἐργατικὰ ταῦτα σωματεῖα εἶχον ἀλληλοβοηθητικοὺς μόνον σκοπούς, καὶ ὡς τοιαῦτα ἀπέλαυον τῆς ἀνοχῆς τοῦ κράτους. Ὅταν ὅμως, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, κύριος σκοπὸς τῶν τρέϊντ-γιούνιονς ἐγένετο ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν ἐργασίας, ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου ἐψήφισε (1800) νόμον, ὅστις ἀπηγόρευε πᾶσαν ὀργάνωσιν μὲ τοιοῦτον σκοπὸν καὶ προέβλεπε βαρυτάτας ποινὰς διὰ τὰ μέλη καὶ τοὺς ἡγέτας των. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν καὶ μόλις τῷ 1825 ἠκυρώθησαν οἱ νόμοι οἱ ἀπαγορεύοντες τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐργατῶν καὶ ἐψηφίσθη νέος νόμος, ὅστις, παρ' ὅλους τοὺς περιορισμούς, οὓς ἔθετεν εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι γενικῶς, ἐπέτρεπε τὴν ὀργάνωσιν ἐπὶ σκοπῷ διακανονισμοῦ τῶν ἐργασίμων ὡρῶν καὶ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἡμερομισθίου. Ἀπὸ τοῦ 1825 μέχρι τοῦ 1871 ἱδρύθησαν πλεῖσται τρέϊντ-γιούνιονς, ὠργανώθησαν ἀρκεταὶ ἐθνικαὶ ὁμοσπονδίαι κατὰ κλάδους παραγωγῆς καὶ ἐξερράγησαν ὄχι ὀλίγαι ἀπεργίαι. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐργατικὴ τάξις παρουσίασε καὶ τὴν πρώτην πολιτικὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *χαρτισμὸς* (βλ. λ.). Περὶ τὸ 1860 αἱ κατὰ τόπους τρέϊντ-γιούνιονς ἡνώθησαν εἰς ἐργατικὰ κέντρα (trade councils), τὸ δὲ ἐργατικὸν κέντρον τοῦ Λονδίνου ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ὠργανωμένων ἐργατῶν εἰς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν μὲ σκοπὸν τὴν πίεσιν τοῦ κοινοβουλίου διὰ τὴν ψήφισιν νόμων εὐνοούντων τὴν ἐργατικὴν τάξιν. Τῷ 1871, ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις ἠρνεῖτο ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ τρέϊντ-γιούνιονς ὡς νομικὰ πρόσωπα, συνεκλήθη μόνιμος ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψις τῶν τρέϊντ-γιούνιονς (trade unions conference), ἥτις κατόπιν ἐνεργειῶν ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν νόμου, δι' οὗ τὰ συνδικᾶτα ἀνεγνωρίζοντο ὡς νομικὰ πρόσωπα καὶ ἡ ἀπεργία ὡς νόμιμον ὅπλον. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη ἀντικατεστάθη τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ κινήματος καὶ ἥτις ἀπετέλεσε τὸ κορύφωμα τῆς συνδικαλιστικῆς γραφειοκρατίας. Ἀνώτατα ὄργανα τοῦ συνόλου τῶν τρέϊντ-γιούνιονς ἦσαν τὰ κατ' ἔτος συγκαλούμενα πανεθνικὰ συνέδρια καὶ ἡ γενικὴ ὁμοσπονδία τῶν τρέϊντ-γιούνιονς, ἡ ὁποία ἦτο ἁπλῶς εἶδος ταμείου ἀσφαλείας τῶν ἀπεργῶν, μοναδικὸν δὲ ὄργανον πολιτικῆς ἐκπροσωπήσεως, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβαινε καὶ ἡ σπουδαιοτέρα διὰ τὴν συνείδησιν τῶν γραφειοκρατῶν ἐργασία, ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπή. Τὸ συνέδριον τῆς Πλυμούθης τοῦ 1899 ἀπεφάσισε τὴν εἰδικὴν ἀντιπροσώπευσιν τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων εἰς τὸ κοινοβούλιον. Κατόπιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἱδρύθη τῷ 1900 ἡ ἐπιτροπὴ ἐργατικῆς ἀντιπροσωπεύσεως (Labour representation comity), ἥτις τῷ 1906 μετωνομάσθη ἐργατικὸν κόμμα (Labour party). Εἰς τὴν ἱδρυτικὴν συνδιάσκεψιν τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ἀντεπροσωπεύθησαν, πλὴν 41 τρέϊντ-γιούνιονς μὲ 353 000 μέλη, καὶ ἡ σοσιαλδημοκρατικὴ ὁμοσπονδία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1882, ἡ Φαβιανὴ ἑταιρεία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1884, καὶ τὸ ἀνεξάρτητον ἐργατικὸν κόμμα, ἱδρυθὲν τῷ 1893. Αἱ τρεῖς αὗται ὀργανώσεις μετὰ τῶν τρέϊντ-γιούνιονς ἀπετέλεσαν τμήματα τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος. Τὸ ἐργατικὸν κόμμα περιελάμβανε κατὰ τὸ 1905 τρέϊντ-γιούνιονς 158 μὲ 855 000 μέλη, τῷ δὲ 1924 τρέϊντ-γιούνιονς 106 μὲ 3 000.000 μέλη, ἐνῷ τὸ σύνολον τῶν τρέϊντ-γιούνιονς ἀνήρχετο εἰς 1.135 μὲ 5.500 000 μέλη ἐν ὅλῳ. Τὸ κίνημα τῶν τρέϊντ-γιούνιονς (*τρεϊντγιουνιονισμὸς*) καὶ πρὸ τοῦ 1900 καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, παρέμεινεν ἐν τῷ συνόλῳ του ξένον πρὸς τὸν ἐπιστημονικὸν σοσιαλισμόν, ὑπῆρξε δὲ ἀκόμη μεταρρυθμιστικώτερον καὶ καιροσκοπικώτερον ἀπὸ τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν συνδικαλιστικὸν κίνημα. Θ. Π.

τρεῖς (οἱ, αἱ), *τρία* (τά), γεν. *τριῶν*, δοτ. *τρισὶ* (δι' ὅλα τὰ γένη)· ἀριθμ. ἀπόλυτον δηλοῦν τὰς μονάδας, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ποσόν τι, ἀραβ. 3, ἀρχ. ἑλλ γ΄, λατ. III: «τρεῖς ἄνδρες, —γυναῖκες, —οἰκίαι» || τὸ ἠριθμημένον διὰ τοῦ τρία: «τὸ τρία δωμάτιον, — τραπέζι» || ἐπὶ τῶν παιγνιοχάρτων: «τὸ τρία σπαθί, —κοῦπα κλπ» καὶ *τρίο* (τό)· ἐπὶ τῶν αὐτῶν περιπτώσεων.

Τρεῖς Ἐλιὲς *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ καὶ τῷ διαμερίσματι Κοιλανίου. Κάτ. 320 Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

Τρεῖς Μποῦκες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου Σκύρου (βλ. λ. *Αἰγαῖον*, τ. Β΄, σ. 420 α΄).

Τρεῖς Μύλοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δαδιᾶς τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 95. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καλυϊτζῆ Ὀβᾶ*.

Τρεῖς Πίκες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τρικόρυφος λόφος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου (ὑψομ. 730 π., πλάτ. 40° 05′ 50″ Β., μῆκ. 26° 16′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles), 5 μίλ. βορειοανατολικῶς τοῦ φάρου τῆς Ἑλλης. Ἄριστον γνώρισμα διὰ τοὺς προσγειοῦντας εἰς τὸ στόμιον τῶν Δαρδανελλίων. Σ. Ε. Λ.

Τρεῖς Ποταμοὶ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Καναδᾶ (βλ. λ. *Θρὴ Ριβερς*).

Τρεῖς Πύργοι *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ξηροταγάρου*.

Τρεκλίστρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 257, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Λαπάτα*, 421. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τρεκουλία (Treculia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μορεϊδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἀρκετοῦ ἀναστήματος, παρεμφερῆ πρὸς τὰς μορέας, ἰθαγενῆ τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν σπερμάτων εἰδῶν τινων παρασκευάζεται εἶδος βρωσίμου ἀλεύρου. Δ. Ν. Π.

τρέλα (ἡ), καὶ ***τρέλλα***· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ τρελοῦ, μανία, παραφροσύνη || συνήθ. κατὰ δείνωσιν, παραλογισμός, ἀνοησία, πρᾶξις ἀνόητος κττ., ἄλλως *παλαβομάρα*: «τρέλα σ' ἔπιασε; τί εἶν' αὐτὰ ποῦ λές», «τί τρέλα εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔκαμες» || τὸ προκαλοῦν θαυμασμόν, ἔκστασιν, οἱονεὶ παραφροσύνην: «αὐτὸς ὁ νέος—, αὐτὴ ἡ κόρη εἶναι τρέλα», δηλαδὴ ὡραιοτάτη, «ἔκαμε ἕνα φόρεμα! μὰ εἶναι τρέλα!».

Τρελὰ (Trelat), ***Ὀδυσσεύς***. Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς εἰς Montargis (Loire) τῷ 1795 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1879. Τῷ 1810 ἤρξατο ἐν Παρισίοις ἰατρικῶν σπουδῶν, ἃς διέκοψε μετ' οὐ πολὺ εἰσελθὼν ὡς βοηθὸς χειρουργὸς εἰς τὸ ἐν Μὲτς στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον (1813), τὸ δὲ ἐπιὸν ἔτος ἐπανακάμψας εἰς Παρισίους ἐσυνέχισε ταύτας. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ναπολέοντος ἔλαβε μέρος ὡς ἐθελοντὴς πυροβολητὴς πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Παρισίων καὶ εἶτα ἐπέτυχε τὴν θέσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἰατροῦ ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς Charenton, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1821 μὲ τὴν διατριβὴν «Le regime». Ὡς ἐλευθερόφρων, μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς κινήσεως τῆς μυστικῆς ἑταιρείας. Τῷ 1830 ἐπολέμησε μετὰ τοῦ λαοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου. Τῷ 1832 διεκρίθη κατὰ τὴν ἐνσκήψασαν θανατηφόρον ἐπιδημίαν χολέρας. Τῷ 1840 ἐγένετο κατόπιν διαγωνισμοῦ, ἰατρὸς τῆς Σαλπετριέρης. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔγραψε: «Recherches historiques sur la folie» (1839). Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 τὸν ἐπανέρριψεν εἰς τὴν πολιτικήν. Ἐγένετο ἀλληλοδιαδόχως δήμαρχος διαμερίσματός τινος τῶν Παρισίων, συνταγματάρχης τῆς ἐθνοφρουρᾶς, ἀντιπρόεδρος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ὑπουργὸς τῶν Δημοσίων Ἔργων. Ἐκ τῶν τελευταίων του συγγραφῶν ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους: «Des causes de la folie» (1856), «La folie lucide. étudiée et considérée au point de vue de la famille et de la société» (1861) κ. λ. Ο. Ρ.

—**Τρελὰ** (Trelat), ***Ὀδυσσεύς***. Ἐπιφανὴς Γάλλος χειρουργὸς τῶν Παρισίων, υἱὸς τοῦ συνωνύμου του ἰατροῦ καὶ πολιτικοῦ *Ὀδυσσέως Τρελὰ* (1828—1890). Διετέλεσεν ὑφηγητὴς (1857), χειρουργὸς τῶν νοσοκομείων (1860), ἀρχιχειρουργὸς τοῦ μαιευτηρίου (1864), καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τῆς σχολῆς Παρισίων καὶ χειρουργὸς τοῦ νοσοκομείου Necker (1886) καὶ ἀπὸ τοῦ 1872 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἐδημοσίευσε: «Περὶ καταγμάτων τῶν κάτω ἄκρων», «Περὶ τῆς ἐκ τοῦ φωσφόρου νεκρώσεως» (1857), «Περὶ φυματίων τῆς γλώσσης» (1877) κλπ.

Ὡς *ὀρθικὰ πτύελα τοῦ Τρελὰ* χαρακτηρίζονται αἱ αἱμόφυρτοι βλεννώδεις κενώσεις κατὰ τὴν ὀξεῖαν φλεγμονὴν τοῦ ὀρθοῦ. Ὡς *σημεῖον τοῦ Τρελὰ* θεωρεῖται ἡ παρουσία περὶ τὰς φυματιώδεις ἑλκώσεις τοῦ στόματος κιτρινωπῶν κατεσπάρτων στιγμάτων, ἅτινά εἰσι μικρὰ φυμάτια ἢ ἀποστημάτια φυματιώδους φύσεως. Ὁ *διαστολεὺς τοῦ Τρελά*, συγκείμενος ἐκ δύο βαλβίδων σταυροειδῶς συνηρθρωμένων μετὰ δύο λαβῶν, ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν ἐργαλεῖον πρὸς διαστολὴν τῆς ἕδρας. Ο. Ρ.

τρελαίνω, καὶ *τρελλαίνω*, ἀόρ. *ἐτρέλανα—ἐτρελάθηκα*, παθ μετχ. *τρελαμένος*· κάμνω τινὰ νὰ γίνῃ τρελός, νὰ παραφρονήσῃ συνήθως κατὰ δείνωσιν: «τὸν ἐτρέλαναν οἱ στενοχώριες» || παθ. *τρελαίνομαι* παθαίνω οἱονεὶ ἔκστασιν ὑπὸ θαυμασμοῦ,

Digitized by Google

ὑπὸ ἀγάπης κττ.: «τρελαίνεται γιὰ τὸ παιδί του», «τρελαίνομαι γιὰ γλέντι».

τρέλαμα (τό), καὶ *τρέλλαμα*· δημοτ., τὸ νὰ γίνῃ τις τρελός, ἀπώλεια τοῦ λογικοῦ, συνήθως κατὰ δείνωσιν.

τρελαμάρα (ἡ), καὶ *τρελλαμάρα*· δημοτ., παραλογισμὸς ἢ πρᾶξις παράλογος: «τί τρελαμάρες εἶν' αὐτὲς ποῦ κάμνεις».

τρελοκομεῖο (τό), καὶ *τρελλο—*· δημοτ., φρενοκομεῖον.

τρελός, *—ή*, *—ό*, καὶ *τρελλός*· δημοτ., παράφρων, φρενοβλαβής· || συνήθ. κατὰ δείνωσιν, ὁ παραλογιζόμενος, ὁ ἀσύνετος, ἀνόητος: «μὴν κάμνης σὰν τρελός», «μὰ τρελὸς εἶσαι; τί εἶναι αὐτὰ ποῦ λές»· || παροιμ. «τρελοῦ κεφάλι δὲ γερνᾷ»· ὁμοίως φρ «τὰ τρελὰ νιᾶτα» δηλονότι διὰ τὴν ἀφροντισίαν καὶ ἀσυνεσίαν.—Ἐπίρρ. ***τρελά***· παραφόρως, ἀκρατῶς: «τὴν ἀγαπῶ τρελά».

Τρελὸς *[Γεωγρ.]*. Λαϊκὸν ὄνομα τοῦ *Ὑμηττοῦ*, κυρίως δὲ τοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας τμήματός του, ὀφειλόμενον προφανῶς εἰς τὸ δύσβατον καὶ ἀνώμαλον καὶ ἐπικίνδυνον αὐτοῦ διὰ τὸν μὴ γνωρίζοντα τὰ μονοπάτια του. Δ. ΓΡ. Κ.

Τρελώνης (Trelawney), ***Ἐδουάρδος Ἰωάννης***. Ἄγγλος φιλέλλην, μετασχὼν ἐνεργῶς τοῦ ὑπὲρ ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος. Ἐγεννήθη τῷ 1792, κατετάχθη δ' ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον. Παραδόξου καὶ ἐκκεντρικοῦ χαρακτῆρος, ἐγκατέλειψε μετ' ὀλίγον τὰς τάξεις του καὶ περιεπλανᾶτο ἀνὰ τὸν κόσμον, ἀρεσκόμενος εἰς τὸν περιπετειώδη βίον καὶ μετελθὼν ἐπί τινα χρόνον καὶ τὸν πειρατήν. Ὑπῆρξε φίλος τοῦ Σέλλεϋ καὶ τοῦ Βύρωνος, περὶ ὧν ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέροντα ἀπομνημονεύματα. Ἐν Ἑλλάδι ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, οὗτινος ἐγένετο φίλος ἐπιστήθιος, νυμφευθεὶς καὶ τὴν ὁμομήτριον αὐτοῦ ἀδελφὴν Ταρσίτσαν. Μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1825 θάνατον τοῦ Ὀδυσσέως, διαμένων εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ προδοτικῶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν στραγγαλισθέντος ἥρωος, παρ' ὀλίγον ἔπιπτε θῦμα φονικῆς ἀποπείρας, ἐπιχειρηθείσης κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του, τοῦ Σκώτου Φαίντωνος καὶ τοῦ Ἄγγλου Οὐάϊτκομπ, γενομένων ὀργάνων τῶν ἐχθρῶν τοῦ γυναικαδέλφου του, φανταζομένων ὅτι εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Τρελώνη φρουρούμενον Κωρύκιον ἄντρον ἐκρύπτοντο ἀμύθητοι θησαυροὶ τοῦ Ὀδυσσέως. Βαρέως τραυματισθεὶς ὁ Τρελώνης ὑπὸ διπλῆς σφαίρας τοῦ Φαίντωνος, ἀλλ' ἰαθείς, κατέλιπε μετ' οὐ πολὺ τὴν Ἑλλάδα, μεταβὰς μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα παρέμεινεν ὁριστικῶς. Ἀπομεμακρυσμένος τῶν συναναστροφῶν τοῦ Λονδίνου, ἔνθα ἐν τούτοις ἦτο περιζήτητος, δὲν ἐσχετίζετο παρὰ μόνον μετὰ φιλολόγων, λογοτεχνῶν καὶ δημοσιογράφων. Ἀπέθανε τῷ 1881 ὑπέργηρως. Ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Περιπέτειαι νεωτέρου υἱοῦ» (1835), εἶδος αὐτοβιογραφικοῦ μυθιστορήματος, «Ἀναμνήσεις ἐκ τῶν Σέλλεϋ καὶ Βύρωνος» καί τινα ἄλλα. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1910 αἱ «Ἐπιστολαί» του. Δ. Π. Π.

Ἰωάνν. Τρελώνης.

τρεμαδόκιος *βαθμὶς* (Tremadocian) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν πέντε βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *ὀρδοβίσιος* (βλ. λ.) ἢ κατωτέρα σιλούριος ὑποδιάπλασις τῆς σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ ὀνομασία ἐλήφθη ἐκ τῆς τοπωνυμίας Tremadoc τῆς Οὐαλλίας, ὅπου συναντῶνται στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εἶναι οἱ *γραπτόλιθοι* καὶ οἱ *τριλοβῖται*. Στρώματα τρεμαδόκια συναντῶνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης (Μεγάλην Βρεττανίαν, Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον, Βοημίαν, Γαλλίαν, Ἰβηρικὴν χερσόνησον), τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Γ. Κ. Γ.

τρεμάμενος, *—η*, *—ο*· δημοτ., τρέμων, τρεμουλιαστός: «χέρι τρεμάμενο».

Τρεμαντάχειλος. Ἥρως τῶν ἀκριτικῶν ᾀσμάτων (βλ. λ. *Πετροτράχηλος*).

τρεμέλλη (ἡ) (Tremella) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *τρεμελλιδῶν*, περιλαμβάνον πηκτωματώδους συστάσεως μύκητας, πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀπαντῶντας. Ὁ γενικὸς χρωματισμός των εἶναι κίτρινος ἢ πορτοκαλιώδης. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους καὶ ἰδίως ἐπὶ σεσηπότων κορμῶν καὶ κλάδων δένδρων. Δ. Ν. Π.

τρεμελλίδαι (οἱ) (Tremellidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων*, περιλαμβάνουσα μύκητας μαλακούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *τρεμέλλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Τρεμέλλιος (Tremellius), ***Ἐμμανουήλ***. Ἰταλὸς θεολόγος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Γεννηθεὶς ἐξ Ἑβραίων τῷ 1510 ἐν Φερράρᾳ τῆς Ἰταλίας ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Polus καὶ κατόπιν προσῆλθεν εἰς τὸν προτεσταντισμόν. Μεταβὰς εἰς Ἀγγλίαν ἐδίδαξε τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ἐν Cambridge καὶ κατόπιν ἐν Sedan, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε τῷ 1580. Ἐξέδωκε «Rudimenta linguae hebraeae» (Βιέννη 1541), «Interpretatio Syra Novi Testamenti hebraicis typis descripta» (Παρίσιοι 1569), «Biblia sacra sive libri canonici latini recens ex Hebraeo facti» (Φραγκφούρτη 1579, Λονδῖνον 1580). Ε. Γ. Π.

τρεμεντῖνα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ρητίνης* (βλ. λ).

Τρεμετουσιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος, κτισθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Τρεμιθοῦντος, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου τῷ 1191 μ. Χ. Κάτ. 480, ἐξ ὧν 200 Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

Τρεμήθιος *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κύπρου πηγάζων ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Τροόδους καὶ χυνόμενος εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὸ χωρίον Περβόλια πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Κιτίου. Α. Κ. Α.

τρεμιθιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πιστακία ἡ τερέβινθος*.

τρέμιθος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πιστακία ἡ παλαιστίνιος*.

Τρεμιθοῦσα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ διαμερίσματι Πάφου. Κάτ. 320, Ἕλληνες. —2) Χωρίον ὀρεινὸν τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου καὶ τῷ διαμερίσματι Χρυσοχοῦς. Κάτ. 95, Ὀθωμανοί. Α. Κ. Α.

Τρεμίλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παναρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς Λυκίας.

Τρεμίτι (Tremiti) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τέσσαρες νῆσοι τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους προσκείμεναι τῇ ἰταλικῇ πλευρᾷ καὶ ἀπέχουσαι 20 μιλ. βορειοδυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ρόδι. Ἡ μείζων αὐτῶν San Domino (ἀρχ. Τρίμητος), Cretaccio ἡ μικροτέρα, Kaprara ἡ μέση καὶ San Nikola ἡ τελευταία, ἔχουσα φάρον σημαφόρον, παλαιὸν φρούριον καὶ παλαιὸν μοναστήριον (πλάτ 42° 06′ Β., μῆκ. 15° 29′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 199: Ortona to river Pô). Εἶναι αἱ *Διομήδιοι* τῶν ἀρχαίων. Σ.Ε.Λ.

Τρεμόγι Tremouille). Εὐγενὴς γαλλικὴ οἰκογένεια (βλ. λ. *Τρ·μουῖλ*).

τρεμογράφος (ὁ) *[Πειραμ. Ψυχολ.]*. Ὄργανον πρὸς μέτρησιν τῶν τρομωδῶν κινήσεων τῆς χειρὸς κατὰ τὸ συναίσθημα ἢ τὴν ἀψιθυμίαν τοῦ τρόμου. Συνίσταται ἐκ ράβδου φερούσης εἰς τὸ ἓν ἄκρον κενὴν σφαῖραν ἐξ ἐλαστικοῦ, ἐξ ἧς κρατεῖ αὐτὴν ὁ ἐξεταζόμενος διὰ τῆς παλάμης συσφαιρουμένης εἰς πυγμήν. Εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτῆς προσκολλᾶται γραφὶς μόλις ἐφαπτομένη κυμογράφου. Καὶ ἡ ἐλαχίστη τρομώδης κίνησις τῆς χειρὸς μεταδίδεται διὰ τοῦ ἐν τῇ σφαίρᾳ ἀέρος εἰς τὴν ράβδον, ἥτις διὰ τῆς γραφίδος γράφει αὐτὴν ἐν μεγεθύνσει ἐπὶ τοῦ κυμογράφου. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν χαρασσομένων καμπυλῶν ἐξακριβοῦται τὸ μέγεθος τῶν παλμικῶν κινήσεων τῆς χειρὸς κατὰ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τοῦ τρόμου. Χ. ΣΣ

τρεμόλιθος, ἢ *τρεμολίτης* (Tremolith), ἢ *γραμματίτης* καὶ *καλαμίτης* (Grammatit, Calamit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῆς ἀμφιβόλου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ἀκτινολίθου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $CaMg_3Si_4O_{12}$ μὲ μικρὰν περιεκτικότητα εἰς ὀξείδιον σιδήρου FeO, ἕνεκα δὲ τούτου ἐμφανίζει χρῶμα λευκόν, τεφρὸν ἢ ἀνοικτοπράσινον. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα καὶ ἀναπτύσσεται συνήθως εἰς ραβδοπαγῆ ἢ ἀκτινοειδῆ συσσωματώματα. Ἀπαντᾷ ἐντὸς ταλκικῶν σχιστολίθων καὶ σερπεντινῶν, καθὼς καὶ ἐντὸς κοκκωδῶν ἀσβεστολίθων καὶ δολομιτῶν εἰς ἐπαφὴν πρὸς πυριγενεῖς σχηματισμοὺς ἢ κρυσταλλοπαγεῖς σχιστολίθους. Γ. Β.

τρεμολίτης (Tremolit) *[Ὀρυκτολ.]*· βλ λ. *τρεμόλιθος*.

τρέμολο (ἰταλ tremolo) *[Μουσ.]*. Εἶδος τρομώδους ἐκτελέσεως ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς γοργῆς καὶ συνεχοῦς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ φθόγγου. Τὸ τρέμολο σημειοῦται

εἴτε: εἴτε καὶ ὡς:

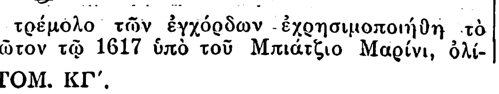

Τὸ τρέμολο τῶν ἐγχόρδων ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον τῷ 1617 ὑπὸ τοῦ Μπιάτζιο Μαρίνι, ὀλίγον δὲ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Μοντεβέρντι. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐγένετο κατάχρησις αὐτοῦ. Γ. Σ

τρεμόμετρον *[Πειραμ Ψυχολ.]*. Ὄργανον πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς δεξιότητος τῆς χειρός. Συνίσταται ἐκ μεταλλίνης πλακός, ἐφ' ἧς εἶναι κεχαραγμέναι διάφοροι ὀπαί, γραμμαὶ καὶ ραβδώσεις. Ὁ ἐξεταζόμενος περιφέρει ἐπὶ τῆς πλακὸς μετάλλινον ραβδίον, προσέχων νὰ μὴ θίξῃ δι' αὐτοῦ τὰς ὀπάς, γραμμὰς καὶ ραβδώσεις. Ὁσάκις δὲν τὸ κατορθώνῃ, παράγεται δι' ἐπὶ τούτῳ ἠλεκτρικῆς συσκευῆς κρότος, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τῶν κρότων τούτων, ἤτοι τῶν σφαλμάτων, ἐξακριβοῦται καὶ μετρεῖται ἡ δεξιότης τῆς χειρὸς τοῦ ἐξεταζομένου προσώπου. Χ. ΣΣ

τρεμοσβήνω· σβήνω οἱονεὶ τρέμων: «τρεμοσβήνει τὸ καντήλι».

Τρεμουῖλ (de la Trémouille). Οἶκος περιώνυμος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας. Ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀναφέρεται ὁ *Ὠδεβέρτος*, βαρῶνος τῆς Χαλανδρίτσης, κύριος τεσσάρων τιμαρίων κειμένων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Καλαβρύτων, καὶ ὁ *Γουΐδων*, ὅστις καὶ ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου Α' βάϊλος τῆς Ἀχαΐας. Ἀλλ' ὁ Γουΐδων, βαρῶνος τῆς Χαλανδρίτσης, καίτοι καταγόμενος ἐξ οἴκου ἐπιφανεστάτου, ὅστις εἶχεν ἀναδειχθῇ καὶ κατὰ τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν τοῦ Μορέως, δὲν εἶχε τὸ ἀπαιτούμενον κῦρος διὰ νὰ ἀσκῇ τὴν δέουσαν εἰς τοὺς ὁμοτίμους ἐπιβολήν. Ἡ βαρωνία του δὲν ἦτο ἐκ τῶν σημαντικῶν, διέπραξε δὲ καὶ τὸ λάθος νὰ μεταχειρίζεται ἀψυχολογήτως Τούρκους, μάλιστα δὲ καὶ Βουλγάρους μισθοφόρους ἐναντίον τῶν δυσηνίων ὑποτελῶν Ἑλλήνων. Τοιαῦται δ' ἠγέρθησαν ἐναντίον του δυσαρέσκειαι καθ' ὅλην τὴν ἡγεμονίαν, ὥστε διετάχθη μηδὲ εἰς ἕνα καὶ μόνον ἐκ τῶν ἐπιχωρίων νὰ ἀναθέτῃ ὑπηρεσίαν φρουρᾶς ἐμπιστευτικῆς· διὸ καὶ μετὰ πάροδον τριετίας, ἀποθανόντος τῷ 1285 τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου Α', ὁ τούτου υἱὸς καὶ διάδοχος Κάρολος Β' ἀντικατέστησε τὸν Γουΐδωνα ἐν τῇ θέσει τοῦ βαΐλου τῆς Ἀχαΐας διὰ τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουλιέλμου Δελαρός, ὅστις κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἦτο ὁ πρωτεύων ἀνὴρ ἐν τῇ φραγκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι. Ὁ οἶκος τῶν Τρεμουῖλ μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1287 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Γουΐδωνος δὲν ἀναφέρεται πλέον ἐξ ἀρρενογονίας ἐν Πελοποννήσῳ. Γινώσκομεν μόνον ὅτι θυγατέρα αὐτοῦ ἐνυμφεύθη ὁ ἀνδρεῖος καὶ ἐμπειροπόλεμος καστελλᾶνος τῆς Καλαμάτας Γεώργιος Γκίζης, υἱὸς τοῦ δυνάστου τῆς Τήνου. Ἡ βαρωνία καὶ τὸ κάστρον τῶν Τρεμουῖλ, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα διεφυλάχθη μέχρι σήμερον εἰς τὸ ἠρειπωμένον μεσαιωνικὸν φρούριον Τρεμουλᾶ τῶν Καλαβρύτων, περιῆλθε περὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εἰς τὸν οἶκον τῶν δεσποζόντων τῆς Χίου Ζαχαρία τῶν ἐκ Γενούης, τοῦ Μαρτίνου Ζαχαρία, βαρώνου τοῦ Δαμαλᾶ, νυμφευθέντος, κατά τινα ἐκδοχήν, τῷ 1324 ἐγγόνην ἐκ θηλυγονίας τοῦ Γουΐδωνος Τρεμουῖλ. Δ. Π. Π.

τρεμούλα (ἡ) δημοτ., ἡ κατάστασις τοῦ τρέμοντος, ρῖγος, φρικίασις: «τὸν ἔπιασε τρεμούλα»· || ἰδιωματ., ὁ πηκτὸς ζωμός, οἷον εἰς τὸ παρασκεύασμα τὸ καλούμενον *πηχτή*.

Τρεμουλᾶς, ἢ ***Πριόνι*** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος κατάφυτον ἐξ ἐλάτης ἀνατολικῶς τῶν Καλαβρύτων, ἀποτελοῦν παραφυάδα τοῦ Χελμοῦ. Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ γαλλικοῦ οἴκου Trémouille. Ἐπὶ τοῦ Τρεμουλᾶ σῴζονται ἐλάχιστα ἴχνη μικροῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου, ὅπερ θὰ ἐχρησίμευε πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐγγὺς καὶ βορείως κειμένου μεγάλου φραγκικοῦ φρουρίου τῶν Καλαβρύτων. Α. Ι. Ο

τρεμουλιάζω· εἶμαι τρεμούλης, τρέμω, ριγῶ: «τρεμουλιάζω ἀπὸ τὸ κρύο».

τρεμουλιάρης, *—α*, *—ικο*· ὁ τρέμων διαρκῶς, οὗτινος αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες τρέμουσι: «ἕνας γέρος τρεμουλιάρης» || ὁ τρέμων ὑπὸ τοῦ ψύχους, ὁ πέρα τοῦ δέοντος ριγῶν, ριγηλός.

τρεμούλιασμα (τό)· τὸ νὰ τρέμῃ τις, ἡ κατάστασις τοῦ τρέμοντος, τρεμούλα: «δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ 'ς τὰ πόδια του ἀπὸ τὸ τρεμούλιασμα».

τρεμουλιαστός, *—ή*, *—ό*, καὶ *τρεμουλιαχτός*· ὁ τρέμων, τρομώδης: «τρεμουλιαχτὸ περπάτημα», «φωνὴ τρεμουλιαχτή».—Ἐπίρρ. ***τρεμουλιαστὰ*** καὶ ***—χτά***: «μιλάει τρεμουλιαχτά».

τρέμουσα (ἡ)· τυπογρ., μεταλλίνη τυπογραφικὴ γραμμὴ σχηματίζουσα κανονικοὺς ἑλιγμούς, γωνιώδεις ἢ μή, μὲ ἰσοπαχῆ ἢ μὴ χείλη. Χρησιμεύει ὡς χωριστικὴ γραμμὴ καὶ ὡς ὑπογραμμὴ πλαγίου ὑπερτίτλου || λεπτεπίλεπτον πέταλον ἐξ ἐλάσματος ἀργύρου, χρυσοῦ, πίσσης κ.λ.π. εἰς διάφορα χρώματα, ἐπιρραπτόμενον διὰ τῆς κεντρικῆς ὀπῆς του πρὸς διακόσμησιν κεντητῶν ὑφασμάτων καὶ τριχάπτων ξένων καὶ ἐγχωρίων (πού-

Τρέμουσα γραμμή.

Digitized by Google

λια, λέπι) ἢ ἐπικολλώμενον διακοσμητικῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς νύμφης (παρ' Ὀθωμανοῖς).

τρεμοφέγγισμα (τό)· φέγγισμα, φωτοβόλημα μὲ τρεμώδη φλόγα: «τὸ τρεμοφέγγισμα τοῦ καντηλιοῦ».

τρεμοφοβία (trémophobie) [*Ἰατρ.*]. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Meige τῷ 1910 καὶ σημαίνων τὸν φόβον, ὃν ἐκδηλοῦσι νευροπαθῆ τινα ἄτομα, μήπως προσβληθῶσιν ἐκ τρόμου τῶν ἄκρων ἢ καὶ τοῦ σώματος ὁλοκλήρου. Μ. Ν. Κ.

Τρεμπέλας, *Παναγιώτης Νικ.* Θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Στεμνίτσῃ τῆς Γορτυνίας τῷ 1886. Ἀποφοιτήσας τῆς θεολογικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν τῷ 1907, ἐπεδόθη εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου καὶ ἐγένετο εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἀδελφότητος θεολόγων «Ἡ Ζωή», καὶ συγχρόνως συντάκτης τοῦ ὁμωνύμου ὀργάνου αὐτῆς. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1918 προετάθη παμψηφεὶ ὑπὸ τῆς θεολογικῆς σχολῆς καθηγητὴς τῆς συμβολικῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων, μὴ πραγματοποιηθέντος τοῦ διορισμοῦ του. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν αὐτοτελῶς δημοσιευθέντων ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ περὶ παραγωγῆς τῶν εἰδῶν ὑπόθεσις τοῦ Δαρβινισμοῦ» (1916), «Τὰ κατὰ τὴν γένεσιν τῆς ἐννοίας τῆς ψυχῆς» (1917), «Τὰ θαύματα» (1917), «Ἡ ἔρευνα τῆς ζωῆς» (1918), «Αἱ προφητεῖαι» (1918), «Ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε» (1918), «Ἡ προπαρασκευὴ τῆς δικαιώσεως» (1919), «Ἡ οὐσία τῆς δικαιώσεως καὶ οἱ ὅροι αὐτῆς» (1921) «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ» (1924), «Ἡ τελεσιουργία τῆς θείας Εὐχαριστίας» (1924), «Πρόχειρα ὑποδείγματα ὁμιλητικῆς» (1924 καὶ 1933), «Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὡς ἱεροκήρυξ» (1924), «Ὁ πνευματισμός» (1925), «Ὁ ἱστορικὸς ὑλισμός» (1925), «Ἡ τελεσιουργία τοῦ βαπτίσματος» (1925), «Ἡ γυνὴ ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ» (1926), «Ὁ γάμος τῶν κληρικῶν» (1926), «Ὁμιλητική» (1928), «Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ» (1928), «Ἀπολογητικαὶ μελέται» 1930, «Ἡ ἠθικὴ τελειότης τοῦ Χριστοῦ» (1930), «Κατηχητική» (1931), «Μυστηριακαὶ θρησκεῖαι καὶ Χριστιανισμός» (1932), «Μασσωνισμός—Θεοσοφία» (1932) κλπ Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

Τρεμπέλλι - *Μπεττίνι* (Trebelli - Bettini), ***Ζέλια***. Γαλλὶς ἀοιδὸς (1838—1892) γερμανικῆς καταγωγῆς, ἧς τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Γκίλλεμπερτ* (Gillebert). Ἀπέκτησε παγκόσμιον φήμην χάρις εἰς τὰ μεγάλας αὐτῆς ἐπιτυχίας ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν μεγαλυτέρων θεάτρων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Τρεμπέλλι διετέλεσεν ἡ κατ' ἐξοχὴν εὐνοουμένη ἀοιδὸς τοῦ κοινοῦ τοῦ Λονδίνου. Γ. Σ.

Τρέμπενον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 421. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Καρδιάν*.

Τρεμπεσὶν [*Γεωγρ.*]. Ὄρος κατὰ τὰ ὅρια τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, πρὸς Β. τοῦ Ἀῴου καὶ ΒΑ τοῦ Τεπελενίου. Ὑψούμενον μέχρι 1.920 μ., ἔχει ἐκτεταμένα στρώματα φλύσχου, διὸ εἶναι πολύυδρον καὶ δασῶδες, πλούσιον δ' εἰς θήραν καὶ κτηνοτροφίαν. Ι. Σ. Σ.

Τρέμπια (Trebia καὶ Trebbia) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Αἰμιλίᾳ, παραπόταμος τοῦ Πάδου. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Ἀντόλα, παρὰ τὰς ΒΔ. κλιτῦς τῶν Ἀπεννίνων τῆς Λιγυρίας καὶ χύνεται εἰς τὸν Πάδον, εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. ἀπὸ τῆς Πλακεντίας, μετὰ ροῦν 110 χλμ. Εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν παρ' αὐτὸν συναφθεῖσαν μάχην μεταξὺ τοῦ Ἀννίβα καὶ τῶν Ρωμαίων τῷ 218 π. Χ., καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ Καρχηδόνιοι, καθὼς καὶ διὰ τὴν μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ Μακντόναλντ καὶ τοῦ Σουβάρωφ μάχην τῷ 1799. Μ. Δ. Β

Τρέμπιτς (Trebič ἢ Trebitsch) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Μοραυΐᾳ, κειμένη 29 χλμ. ΝΑ τοῦ Ἴγκλαου καὶ 64 χλμ. πρὸς Α. τοῦ Μπρύν. Ἔχει μέγα ἀββαεῖον τῶν Βενεδικτίνων (ἱδρυθὲν τὸν ΙΓ' αἰῶνα), εἶναι δὲ κέντρον βιομηχανίας δερμάτων καὶ γεωργικῶν προϊόντων. Κάτ. (1929) 12.488. Χ. Δ.

Τρέμπολιτς [*Γεωγρ.*]. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μαυροβούνιον* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

τρεμπουσὲ (trébuchet) [*Ναυτ.*]. Εἶδος *κανθάρου* τῶν βυθοκόρων, ἰδίᾳ τῶν ἐπὶ τῆς Μεσογείου γαλλικῶν λιμένων. Σ. Ε. Λ.

τρέμω (μόνον ἐνεστ. καὶ παρατ.)· σείομαι, πάλλομαι, κινοῦμαι συνεχῶς καὶ ἀκουσίως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἄκρων: «τρέμουν τὰ χέρια μου,—τὰ πόδια μου», «τρέμω ἀπὸ τὸ κρύο» || «τρέμω ἀπὸ τὸ φόβο μου» καὶ μόνον *τρέμω*· φοβοῦμαι ὑπερβολικά, τρομάζω: «τρέμει γιὰ τὰ παιδιά του» || δημοτ. καὶ *τρέμομαι*· ἐπὶ τῶν αὐτῶν χρήσεων.

Τρὲν [*Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ νομῷ Σόφιας, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἔρμα, 71 χλμ. δυτικῶς τῆς Σόφιας, παρὰ τὰ σερβικὰ σύνορα Κάτ. 2.294. Τ. Β

Τρενγκάνου (Trengganu) [*Γεωγρ.*]. Ἰθαγενὲς κράτος τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου, τελοῦν ἀπὸ τοῦ 1909 ὑπὸ βρεττανικὴν προστασίαν κατόπιν συνθήκης μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Σιάμ. Κεῖται ΒΑ. τοῦ Παχάνγκ καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Κελαντάν, βρέχεται δὲ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Σινικῆς θαλάσσης. Ἐξάγει κυρίως πέπερι, φοίνικας βολφράμιον καὶ κασσίτερον. Ἔκτασις 15.000 τετρ. χλμ., κάτοικοι 154 000, πρωτεύουσα ἡ *Κουάλα Τρενγκάνου*. Χ. Δ

Τρὲνκ (Trenck), ***Φραγκῖσκος**, βαρῶνος* —. Αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς (1711—1749). Ὑπηρετήσας ἐν τῷ αὐστριακῷ καὶ τῷ ρωσικῷ στρατῷ, ἀποπεμφθεὶς ἐξ ἀμφοτέρων λόγῳ τοῦ παραφόρου χαρακτῆρός του ὠργάνωσε τῷ 1711, ἰδίαις δαπάναις, σῶμα στρατοῦ ἐκ *Πανδούρων*· τοῦτο, ἀνελθὸν εἰς δύναμιν 5 000 ἀνδρῶν, προηγεῖτο πάντοτε τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ ὡς προφυλακή, καὶ διεκρίθη ἐπὶ ἀφαντάστῳ ἀνδρείᾳ. Τῷ 1746, συνταγματάρχης ὤν, κατεδικάσθη ἕνεκα καταχρήσεων καὶ φρικωδῶν λεηλασιῶν εἰς ἰσόβια δεσμὰ καὶ καθηρέθη. Θ. Κ.

Τρεντελένμπουργ (Trendelenburg). ***Ἀδόλφος*** Ἐπιφανὴς Γερμανὸς φιλόλογος καὶ φιλόσοφος (1802—1872) Ἐσπούδασεν ἐν Κιέλῳ, Λειψίᾳ καὶ Βερολίνῳ καὶ τῷ 1826 ἐδημοσίευσε διατριβὴν ἐπὶ διδακτορίᾳ «De ideis et numeris Platonis docrina ex Aristotele illustrata». Ἀρνηθεὶς νὰ δεχθῇ θέσιν καθηγητὴς ἐν Κιέλῳ προύτιμησε τὴν θέσιν παιδαγωγοῦ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Altenstein Πρώσσου ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας (1826—1833), ὅπου ἐν ἀνέσει ἠσχολήθη εἰς τὴν παρασκευὴν κριτικῆς ἐκδόσεως «Περὶ ψυχῆς» τοῦ Ἀριστοτέλους, ἰδούσαν τὸ φῶς τῷ 1833 (β' ἔκδ ὑπὸ *C. Belger*, 1877) τῷ 833 ὁ Altestein διώρισεν αὐτὸν ἔκτακτον καθηγητὴν ἐν Βερολίνῳ καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη προήγαγεν εἰς τακτικόν· τῷ 1865 περιεπλέχθη εἰς ὀξείας ἔριδας πρὸς τὸν Kuno Fischer ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καντίου, αἵτινες διήρκεσαν μέχρι τοῦ 1870 Ἐδημοσίευσε προσέτι πραγματείαν «Περὶ τῶν Κατηγοριῶν» τοῦ Ἀριστοτέλους (1833) καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Elementa» ἐκλογὴν χωρίων ἐκ τοῦ Ὀργάνου μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων (9η ἔκδ. 1892). Κατὰ τὸν Τρεντελένμπουργ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὁμοῦ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἰδανιστὴς ἐν τῇ πλατωνικῇ σημασίᾳ Ἕτερα αὐτοῦ ἔργα εἶναι: «Logische Untesuchungen» 1840 ἔκδ. γ' 1870), «Historische Beiträge zur Philosophie» (1846—1867) εἰς 3 τομους, «Das naturrecht auf dem Grunde der Ethik» (1860), «Lücker im Völkerrecht» (1870), κ. ἄ. Αἱ διάφοροι διατριβαὶ καὶ πραγματεῖαί του συνελέγησαν ἐν τοῖς «Kleine Schriften» (1871). Γ. Γ

—**Τρεντελένμπουργ** Trendelenburg, ***Φρειδερῖκος*** Ἐπιφανὴς Γερμανὸς χειρουργὸς (1844—1924), ἐπ τοῦ προηγουμένου. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Ροστόκ, ἐν Βόννῃ καὶ Λειψίᾳ Ἔξοχος χειρουργὸς καὶ συγγραφεύς, ἐπέδρασε μεγάλως εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας χειρουργικῆς, εἰσηγηθεὶς νέας ἐγχειρητικὰς μεθόδους πρὸς θεραπείαν τῆς πνευμονικῆς ἐμβολῆς τῆς διφθεριτικῆς λαρυγγίτιδος καὶ ἐφαρμόσας νέας μεθόδους διὰ τὴν κυστοτομίαν, γαστροτομίαν, τὴν ἐγχείρησιν τῶν κιρσῶν, αἵτινες φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐν τῇ «Παιδιατρικῇ» τοῦ Gerhard διέλαβε «Περὶ τῶν νόσων τοῦ λαιμοῦ», ἐν τῇ χειρουργικῇ Billroth καὶ Lücke «Περὶ τραυμάτων καὶ χειρουργικῶν νόσων τοῦ προσώπου» καὶ εἰς διάφορα περιοδικὰ περὶ ἐγχειρήσεων τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν, τῶν συγγενῶν διαμαρτιῶν τῆς οὐροδόχου κύστεως, τῶν κιρσῶν κλπ. Ὁ *σωλὴν τοῦ Τρεντελένμπουργ* χρησιμεύει εἰς τὴν τελείαν ἀπόφραξιν τῆς τραχείας πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ροῆς αἵματος εἰς τὰς ἀεροφόρους ὁδούς, κατὰ τὴν πορείαν τῶν ἐπὶ τοῦ στόματος, φάρυγγος καὶ λάρυγγος ἐγχειρήσεων.

Θέσις Τρεντελένμπουργ καλεῖται ἡ δι' ἀναστροφῆς τῆς χειρουργικῆς τραπέζης διδομένη ἐπικλινὴς πρὸς τὴν κεφαλὴν κατεύθυνσις τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης κατακεκλιμένου ἀσθενοῦς, καθ' ἣν ὀλισθαίνοντα τὰ σπλάγχνα πρὸς τὸ διάφραγμα ἀφήνουσιν ἐλευθέραν τὴν κοιλότητα τῆς κοιλίας καὶ ἰδίως τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικός, καὶ διευκολύνουσιν οὕτω τὴν ἐξέτασιν ἢ τοὺς πρὸς ἐγχείρησιν χειρισμούς. Ο. Ρ.

Τρὲνς (Chenevix Trench), ***Ριχάρδος***. Ἀγγλικανὸς θεολόγος (1807—1886). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Cambridge καὶ κατόπιν, εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον, ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς ἐφημέριος ἐν Cambridge (1835), τῷ 1844 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑρμηνευτικῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ King's College τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῷ 1863 προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Δουβλίνου. Ἐξέδωκεν ἐν Λονδίνῳ: «Notes on the Parables of our Lord» 1841. «Exposition of the Sermon on the Mount» (1844), «Notes on the miracles of our Lord» (1846), «The star of the wise men; being a commentary on the second chapter of St. Matthew» (1850). «Synonyms of the New Testament» 1854). «Commentary on the Epistles to the Seven Churches in Asia» (1861,7), «Studies on the Gospels» (1867). Ε. Γ. Π.

Τρὲντ (Trent) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀγγλίᾳ. μήκους 274 χλμ. Πηγάζων ἐκ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τῆς ὀροσειρᾶς Πεννίνεν, χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Χάμπερ, νοτίως τοῦ Γκόολ. Εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τοῦ Νόττιγκαμ εἰς μῆκος 131 χιλιομέτρων. Θ. Κ.

«Τρέντ» *ζήτημα* [*Διεθν Δίκ.*]. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Βορειοαμερικανικοῦ πολέμου (1861—1865) συνέβη τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον, ἡ νομικὴ φύσις τοῦ ὁποίου ἀπησχόλησε πολὺ τοὺς διεθνολόγους Τὴν 8 Νοεμβρίου 1861 τὸ καταδρομικὸν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν «Σὰν Γιατσίντο» κατέλαβε τὸ ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν ἀτμόπλοιον «Τρέντ», τὸ ὁποῖον κατηυθύνετο πρὸς ἀγγλικὸν λιμένα Παρὰ τὰς διαμαρτυρίας δέ, τὰς ὁποίας δὲν παρέλειψε νὰ διατυπώσῃ ὁ πλοίαρχος τοῦ πλοίου, ἠναγκάσθη οὗτος ὅπως παραδώσῃ τοὺς τέσσαρας διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους, τῶν ἐν ἐπαναστάσει διατελουσῶν ἑπτὰ νοτίων πολιτειῶν, Μάσον, Σλάϊντελ, Κάστις καὶ Μὰκ-Φαρλάν, οἱ ὁποῖοι ἐταξίδευον διὰ τοῦ οὐδετέρου τούτου πλοίου εἰς Εὐρώπην Συμφώνως πρὸς τὴν ἐπίσημον ἐντολήν, τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει ἐκ μέρους τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, οἱ ἐν λόγῳ πληρεξούσιοι ἐπεχείρουν τὸ ταξίδιον τοῦτο ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν συνδρομὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, καὶ ἰδίᾳ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Γαλλίας, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀναληφθέντος ἐνόπλου ἀγῶνος κατὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὡς συμπολιτειας Ὁ πλοίαρχος τοῦ «Τρέντ», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῆς Ἀβάνας, διετέλει βεβαίως ἐν πλήρει γνώσει τῆς ἐπισήμου ἀποστολῆς τῶν πληρεξουσίων, τοὺς ὁποίους μετέφερε καὶ οἵτινες ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ συλλαβόντος αὐτοὺς πολεμικοῦ πλοίου ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου. Ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ὡς ἀμέσως ἐνδιαφερόμενον κράτος ἐν τῷ ἀναφυέντι ζητήματι, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Γαλλία καὶ ἄλλα τινὰ κράτη διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Οὐάσιγκτων διὰ τὴν σύλληψιν ταύτην καὶ ἐζήτησαν τὴν ἄμεσον ἀπελευθέρωσιν τῶν συλληφθέντων ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὅρους πληρεξουσίων. Ἡ κυβέρνησις τῆς Οὐάσιγκτων, ἀπαντῶσα εἰς τὰς διατυπωθείσας διαμαρτυρίας, ἐδήλου ὅτι οἱ τέσσαρες ἀπεσταλμένοι ἀπετέλουν τὸ καλούμενον λαθρεμπόριον πολέμου κατ' ἀναλογίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ σύλληψις αὐτῶν ἦτο ἀπαράδεκτος χωρὶς τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὗτοι εὑρίσκοντο, νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον τῶν θαλασσίων λειῶν, καθίστα περαιτέρω γνωστὸν ὅτι διέταξε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν συλληφθέντων Πάντες οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς κατέκριναν τὴν γενομένην σύλληψιν, ἀγόμενοι ἀπὸ τῆς γενικῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ δι' οὐδετέρου ἐμπορικοῦ πλοίου μεταφορὰ εἰς οὐδέτερον λιμένα διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων ἐμπολέμων κρατῶν ἢ διεθνῶς ἀναγνωρισθέντος ἐμπολέμου μέρους ἐν γένει, διαπεπιστευμένων δὲ εἰς οὐδέτερον κράτος ἢ μεταβαινόντων εἰς αὐτὸ ἐπὶ ἀποστολῇ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ λαθρεμπόριον πολέμου κατ' ἀναλογίαν Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους τὸ τοιοῦτον λαθρεμπόριον ἐρρυθμίσθη νομικῶς διὰ τῶν ἄρθρων 45 καὶ ἑτ. τῆς ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1909 διακηρύξεως τῆς ἐν Λονδίνῳ ναυτικῆς συνδιασκέψεως, ἡ ὁποία ὅμως παρ' οὐδενὸς κράτους ἐπεκυρώθη.

Marquardsen, Der Trentfall, 1862.) Δ ΔΡΟΣΟΣ

Τρεντιακόβσκι, *Βασίλειος Κυριλλοβιτς* Ρῶσος ποιητὴς (1703—1769). Σπουδάσας ἐν Παρισίοις, ἔλαβε δίπλωμα ἀκροάσεως τῶν μαθημάτων τοῦ Ρολλέν, κατόπιν δ' ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ἐγένετο ποιητὴς τῆς αὐλῆς καὶ τῷ 1733 γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας Πετρουπόλεως. Τῷ 1735, ὅτε συνεστήθη ἡ «Ἑταιρεία τῶν φίλων τοῦ ρωσικοῦ λόγου» ἐνεκαινίασεν αὐτὴν διὰ λόγου «Περὶ ἀποκαθάρσεως τῆς ρωσικῆς γλώσσης» Μετὰ δέκα ἔτη διωρίσθη καθηγητὴς τῆς λατινικῆς καὶ ρωσικῆς ρητορικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως. Ἐν τῷ μεταξὺ μετέφρασεν ἐμμέτρως τὴν «Ποιητικὴν» τοῦ Μπουαλώ, πρὸς δὲ τὸν «Τηλέμαχον», πλείστους Αἰσωπείους μύθους, τὴν «Ars poetica» τοῦ Ὁρατίου καὶ τὴν «Ἀποδημίαν εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἔρωτος» τοῦ Ταλλεμάν. Συνέθεσε πρὸς τούτοις πλεῖστα ποιήματα, πολλὰς μελέτας περὶ τῆς ποιητικῆς τέχνης καὶ τῆς προσῳδίας τῆς ρωσικῆς γλώσσης καὶ ἱστορικὰς πραγματείας Κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Πούσκιν αἱ περὶ προσῳδίας θεωρίαι τοῦ Τρεντιακόβσκι ἦσαν βαθύτεραι καὶ ἐπιστημονικώτεραι παντὸς ἄλλου μηδὲ τῶν τοῦ Λομονόσωφ ἐξαιρουμένων. Ὡ. ποιητὴς ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς φιλολογικῆς γλώσσης ἐν Ρωσίᾳ, αὐτὸς δὲ ἐδημιούργησε τοὺς ποιητὰς τῆς ἀμέσως μετ' αὐτὸν γενεᾶς. Θ. Β.

Τρεντῖνο(ν) (Trentino) [*Γεωγρ.*]. Τμῆμα τοῦ Τυρόλου ἐν τῇ Βορείῳ Ἰταλίᾳ, καλούμενον καὶ *Νότιον* ἢ *Ἰταλικὸν Τυρόλον* ἢ *Βενετία Τριδεντίνη* (Venezia Tridentina). Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέ-

Digitized by Google

μου ἀνῆκεν εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν, νῦν δὲ ἔχει διαιρεθῆ εἰς τοὺς ἰταλικοὺς νομοὺς τοῦ *Μπολτσάνο* καὶ τοῦ *Τρέντο*. Ἔχει συνολικὴν ἔκτασιν 6.300 τ. χλμ. καὶ περὶ τοὺς 400 000 κατοίκους ἰταλικῆς καταγωγῆς, ὁμιλοῦντας τὴν ἰταλικὴν καὶ ἔχοντας ἤδη καὶ ἔθιμα ἰταλικά. Παράγει οἴνους, μέταξαν καὶ ξυλείαν καὶ ἔχει ὡραιότατα τοπία, συχναζόμενα ὑπὸ πολλῶν περιηγητῶν. Μ. Δ. Β.

—*[Στρατ. Ἱστορ.* Κατὰ τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν ἡ περιοχὴ τοῦ Τρεντῖνο ἀπετέλει αὐστριακὴν προεξέχουσαν, σχήματος τριγωνικοῦ, εἰσδύουσαν ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τῆς Ἰταλίας, δεσπόζουσαν δ' ἁπασῶν τῶν ἐκ Τυρόλου πρὸς Λομβαρδίαν γραμμῶν συγκοινωνιῶν, δηλαδὴ τῶν διὰ τῶν κοιλάδων Μπρέντα, Ἀδίγη καὶ Κιέζε (Ζουντικάρια). Ὡ. ἦτο κεχαραγμένη ἡ αὐστροϊταλικὴ ὁροθετικὴ γραμμή, οὐδεμία ἀπολύτως ἰταλικὴ ἐπιχείρησις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ πρὸς ἀνατολάς, δηλαδὴ πρὸς Βιέννην ἢ Τεργέστην, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐξησφαλίζετο ἡ ἐκ Τρεντῖνο κατὰ νῶτα αὐστριακὴ προσβολή. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐπανειλημμένως διεξήχθησαν ἐπιχειρήσεις εἰς Τρεντῖνο, καθόσον ἡ περιοχὴ αὕτη ἦτο μία τῶν ὑπὸ τῆς Ἀντάντ ὑποσχεθεισῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, δυνάμει τῆς μυστικῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 26ης Ἀπριλίου 1915.

1915. Ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν Συμμάχων, τὸν Μάϊον 1915, τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα ἤρξαντο προχωροῦντα πρὸς Τρεντῖνο, κατορθώσαντα νὰ καταλάβωσιν ἐντὸς τοῦ θέρους τοὺς πλείστους τῶν αὐχένων. Οἱ Αὐστριακοὶ δὲν ἠδύναντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ν' ἀντιπαραταχθῶσι, καθόσον εἶχον ἀπησχολημένας τὰς δυνάμεις των εἰς Γαλικίαν. Ἡ ἰταλικὴ ὅμως προχώρησις ἀνεκόπη τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου, ἅμα ὡς προσέκρουσε πρὸ τῶν ὀχυρῶν τοῦ Τρέντο καὶ τοῦ Ροβερέτο.

1916. Οἱ Αὐστριακοί, συγκεντρώσαντες τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἔτους τούτου 300.000 ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Εὐγένιον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Τρεντῖνο, ἐπεζήτησαν νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπιθετικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα στρατηγικῶν λόγων, στηριζομένων ἐπὶ τῆς βασικῆς γνώμης τοῦ Αὐστριακοῦ ἐπιτελάρχου Κονρὰδ Ἔτζεντορφ, ὅτι ἡ κυρία κατὰ τῆς Ἰταλίας εἰσβολὴ ἔδει νὰ γίνεται ἐκ Τρεντῖνο, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῶν Αὐστριακῶν τοῦ ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι μόνοι των σοβαρόν τι. Τὴν 15ην Μαΐου ἐξορμήσαντες οἱ Αὐστριακοὶ διὰ πασῶν τῶν δυνατῶν ὁδεύσεων, ὧν κυριώτεραι ἦσαν ἡ διὰ τῆς στενωποῦ Βαλάρσα, ἡ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄστικο καὶ ἡ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Σουγάνα, κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ἰταλούς, μὴ δυνηθέντας ν' ἀντιστῶσι πρὸ τοῦ βαρέος αὐστριακοῦ πυροβολικοῦ, καὶ νὰ καταλάβωσι τὸ Ἀζιαγκο καὶ τὸ Ἀρσιέρο, διανοίξαντες τοιουτοτρόπως θύλακον ἐντὸς τοῦ ἰταλικοῦ μετώπου. Ἀπὸ τοῦ τέλους Μαΐου ἤρχισαν οἱ Ἰταλοὶ περιπίπτοντες εἰς λίαν δύσκολον θέσιν, ἅτε εὑρισκόμενοι πλέον εἰς τὰς τελευταίας κλιτῦς τῶν ὀρέων. Ἕνεκα τῆς ἐπισπευσθείσης ὅμως τότε ρωσικῆς ἐπιθέσεως τοῦ Μπρουσίλωφ, ἐξηναγκάσθησαν οἱ Αὐστριακοὶ νὰ μεταφέρωσιν ἰσχυρὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ θεάτρου τοῦ Τρεντῖνο εἰς τὸ τῆς Γαλικίας. Ἐπωφεληθέντες τότε οἱ Ἰταλοὶ τῆς καταστάσεως ταύτης, ἤρχισαν ἀπὸ τῆς 6ης Ἰουνίου ἀντεπιτιθέμενοι κατὰ τῶν Αὐστριακῶν εἰς Τρεντῖνο καί, μετὰ διαφόρους ἀγῶνας εἰς Ἀζιαγκο 19—25 Ἰουνίου), εἰς Ἀρσιέρο (26 Ἰουνίου), εἰς τὸ ὀροπέδιον Πασούμπιο κλπ., κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τούτους εἰς βάθος 10—12 περίπου χιλιομέτρων καὶ νὰ μειώσωσι τὸν σχηματισθέντα ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν θύλακον.

1917. Μετὰ τὴν ἀπώθησιν τῶν Ἰταλῶν πρὸς τὸν Πιάβε, τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου, κατὰ τὴν *μάχην τῆς Βενετίας*, ἡ ὑπὸ τὸν Κονρὰδ Ἔτζεντορφ 11η αὐστριακὴ στρατιὰ ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 9ης Νοεμβρίου προελαύνουσα ἐκ Τρεντῖνο. Κατελήφθη τότε τὸ Ἀζιαγκο καὶ τὸ Μπελλοῦνα, ἀπὸ δὲ τῆς 20ῆς Νοεμβρίου οἱ Ἰταλοὶ εὑρίσκοντο ἐν πλήρει ἀπωθήσει πρὸς τὴν πεδιάδα. τὴν 25ην ὅμως Νοεμβρίου ἐπῆλθε στασιμότης, καθόσον οἱ Αὐστριακοὶ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ἰταλοὺς νοτιώτερον τῶν ὀχυρῶν τοῦ Μπασάνο.

1918. Τὸν Ἰούνιον ἀπεπειράθησαν οἱ Αὐστριακοὶ ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ἰταλούς, ἐκβιάζοντες τὰς διαβάσεις τοῦ Τρεντῖνο, καὶ τότε διεξήχθη ἀγὼν φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Τρεντῖνο* 15—23 Ἰουνίου). Τὴν 15ην Ἰουνίου ἡ 11η αὐστριακὴ στρατιὰ ἤρχισε προελαύνουσα, ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα 15—16 Ἰουνίου κατώρθωσαν οἱ Ἰταλοὶ ν' ἀνακόψωσι τὴν αὐστριακὴν προχώρησιν, ἐκτελέσαντες ἀντεπιθέσεις ὑποστηριχθείσας δραστικῶς ὑπὸ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀπὸ τῆς 18ης Ἰουνίου ἤρχισαν οἱ Αὐστριακοὶ περιορίζοντες τὰς ἐπιθετικὰς των προθέσεις, μέχρις οὗ, τὴν ἑσπέραν τῆς 23ης Ἰουνίου, ἡ κατάστασις περιῆλθεν εἰς στασιμότητα ἐν τῇ ὀρεινῇ ταύτῃ περιοχῇ. Κατὰ τὴν ἰταλικὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ὀκτωβρίου 1918, ἀπωθηθέντων καὶ τὰ ἐν Τρεντίνῳ αὐστριακὰ στρατεύματα, παρακολουθήσαντα τὴν λοιπὴν κατάρρευσιν τῶν Αὐστριακῶν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Τρέντο (Trento, γερμαν. Trent καὶ Trient) *[Γεωγραφ.].* —1) Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ Τρεντίνῳ. Ἔχει ἔδαφος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀδίγη καὶ διασχιζόμενον ὑπὸ πολλῶν διακλαδώσεων τῶν Ἄλπεων. Παράγει κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ ἔχει βιομηχανίαν μετάξης. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν καὶ ὀρυχεῖα μαρμάρων καὶ ἀσβέστου. Ἔχει ἔκτασιν 6 567 τ. χλμ. καὶ 390.527 κατοίκους.

— 2) Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀδίγη. Κάτ. 56.637. Κεῖται ἐπὶ γραφικωτάτης τοποθεσίας καὶ ἔχει ἀκμάζοντα μεταξουργεῖα, βιομηχανίαν χοιρομηρίων καὶ ὀρυχεῖα μαρμάρου καὶ ἀσβέστου. Λόγῳ τῆς κεντρικῆς καὶ μεγάλης στρατηγικῆς αὐτῆς θέσεως, παρὰ τὰ ἰταλοαυστριακὰ σύνορα, ἀπεκλήθη ἀπὸ αἰώνων «Πύλη τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας» καὶ ὑπῆρξεν ἡ προτιμωμένη ἕδρα σημαντικῶν καὶ ἄλλων συνεδρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ περίφημος πολιτικοθρησκευτικὴ Σύνοδος τοῦ Τριδέντου. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου καὶ ἔχει ἱερατικὴν σχολήν, παλαιὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, μὲ τοιχογραφίας τοῦ Τιντορέττο, τοῦ Βερονέζε καὶ ἄλλων, τὴν ἐκκλησίαν Σάντα Μαρία Ματζόζα, κτισθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1520 μέχρι τῷ 1539, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνῆλθεν ἡ περίφημος σύνοδος τοῦ Τριδέντου, τὸ Καστέλλο ντὲλ Μπουὸν Κονσίλιο, ἕδρα τῶν ἐπισκόπων - ἡγεμόνων ἀπὸ τοῦ 1235, μὲ πολλὰς τοιχογραφίας ὀνομαστῶν ζωγράφων, νῦν χρησιμοποιούμενον ὡς μουσεῖον καὶ πινακοθήκη, παλαιὸν δημαρχεῖον κ. ἄ. Εἶναι ἡ Tridentum τῶν Ρωμαίων (*Τρίδεντον*) καὶ λέγεται ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ἐτρούσκων. Περιελθοῦσα ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τοὺς Γότθους, τοὺς Γαλάτας τοὺς Λομβαρδοὺς καὶ τοὺς Γερμανοὺς αὐτοκράτορας, ἀνεκηρύχθη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἡγεμονία ὑποτελὴς εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἐπισκόπου. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν κατελήφθη τῷ 1796 ὑπὸ τῶν Γάλλων, γενομένη πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τοῦ Ἄνω Ἀδίγη. Ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου διετέλει ὑπὸ τὴν Αὐστρίαν. Μ. Δ. Β.

Τρέντο (Trento), ***Βιττόριο.*** Ἰταλὸς δραματικὸς συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1761. Ἔγραψε 38 ἐν ὅλῳ μπαλλέττα. ἐξ ὧν μνημονεύονται κυρίως τά: «La Virtù riconosciuta» (1785), «Enrichetta et la Valeur» (1788), «Il Seraglio ossia D'equivoco in equivoco» (1788, «Il Fiammingo» (1791). Συνέθεσεν ὡσαύτως 36 μελοδράματα. ἐξ ὧν τὸ γνωστότερον εἶναι τὸ «Quanti casi in un sol giorno» (1801). Ὀνομασθεὶς μουσικὸς διευθυντὴς ἐν Ἀμστελοδάμῳ. ὁ Τρέντο ἔγραψε τὸ μελόδραμα «La Donna giudice» καὶ τὸ ὀρατόριον «Κατακλυσμός». Αἱ τελευταῖαι περὶ αὐτοῦ πληροφορίαι ἀνάγονται εἰς τὸ ἔτος 1825, ὁπότε ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Φλωρεντίᾳ τὸ μελόδραμα «Le gelosie villane». Γ. Ι.

Τρέντον (Trenton) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Ν. Ὑερσέης, ἐπὶ τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Ντηλαουαὶρ καὶ τῆς διώρυγος Ραρίταν. Κάτ. 139 000 (1928). Ἔχει ἀερολιμένα, σταθμὸν ἀσυρμάτου καὶ βιομηχανίαν συρμάτων, χαλυβδουργίας, εἰδῶν ἠλεκτροτεχνικῆς καὶ ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως. Θ. Κ

Τρέντσιν, ἢ *Τρέντσεν* (σλοβακ. Trenčin, οὐγγρ Trencsén, γερμ. Trentschin) *Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν τῇ Δ Σλοβακίᾳ. κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βάαγκ, πρὸς Α. τῶν Λευκῶν Καρπαθίων. Εἶναι σπουδαιότατος κόμβος τῶν μεταξὺ Σλοβακίας Μοραυΐας καὶ Γαλικίας συγκοινωνιῶν. Κάτ. (1921) 10.411, ὧν οἱ ἡμίσεις Σλοβάκοι, οἱ δὲ λοιποὶ Μαγυάροι καὶ Γερμανοί. Μέχρι τοῦ 1920 ἦτο ἕδρα ὁμωνύμου οὐγγρικῆς κομητείας. Χ. Δ.

τρέξιμο(ν), —ατος (τό) τὸ νὰ τρέχῃ τις, ταχεῖα βάδισις, δρόμος: «μὲ περνᾷ 'ς τὸ τρέξιμο» || *τρεξίματα* (τά) ταχεῖαι μεταβάσεις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χάριν ἐπειγούσης ὑποθέσεως: «ἀρρώστησε τὸ παιδί του κι' ἔχει τρεξίματα» || ἐπὶ ὑγρῶν, ῥοή, ἐκροή: «τὸ τρέξιμο τοῦ νεροῦ» || καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἐκροή: «τὸ τρέξιμο τοῦ βαρελιοῦ κ.τ.τ.».

Τρεουάρ (Tréhouart, ***Φραγκῖσκος-Θωμᾶς*** Γάλλος ναύαρχος (1798—1873) Καταταχθεὶς τῷ 1812 εἰς τὸ ναυτικόν, διέπρεψε τῷ 1827 κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου. Τῷ 1843, προαχθεὶς εἰς πλοίαρχον, ἐστάλη εἰς Ν Ἀμερικήν, ὅπου κατώρθωσε νὰ νικήσῃ εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ὀμπλιγκάντο τὸν δικτάτορα τοῦ Λὰ Πλάτα, Ρόζας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ναυάρχου Μπρυά. Χ. Δ.

τρεπάνγκ, ἢ *τριπάνγκ* (Trepang ἢ Tripang). Ὄνομα διδόμενον εἰς δεκαπέντε περίπου εἴδη μεγάλων ἐδωδίμων ὁλοθουρίων τῆς μαλαϊκῆς καὶ αὐστραλιανῆς περιοχῆς. Οἱ ὁλοθούριοι οὗτοι, συλλεγόμενοι ἐπὶ τῆς παραλίας κατὰ τὴν ἀμπώτιδα εἰς τὰς θαλάσσας κυρίως τῶν Μολουκῶν, τῆς Παπουασίας καὶ τῆς Αὐστραλίας, σχίζονται καὶ θρύζονται, εἶτα δὲ ξηραινόμενοι ἐξάγονται εἰς Κίναν, ὅπου γίνεται μεγάλη κατανάλωσις αὐτῶν. Ἰδίᾳ ἀποδίδονται εἰς τὸ τρεπάνγκ ἀφροδισιακαὶ ἰδιότητες. Χ. Δ

τρεπαρσίνη *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. λ. *σαλβαρσάνη.*

Τρέπιστα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 704. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἅγιον Χριστόφορον.*

τρεπονεματικὴ *ἐπιπεφυκῖτις ['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἐπιπεφυκῖτις* (τ. ΙΑ', σελ. 404α).

τρεπόνημα *τὸ ὠχρὸν [Μικροβιολ.]*· βλ. λ. *σπειροχαίτη.*

τρεπόντης (ὁ) *[Ναυτ.].* Ὅρος ἀπαντῶν εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ ἡμερολόγια τῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος, σημαίνων δὲ τρίκροτον δελῖνι. Σ. Ε. Λ.

Τρεπὸρ (Tréport) *[Γεωγρ.].* Θαλασσία λουτρόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα, κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μάγχης, εἰς ἀπόστασιν 28 χλμ. ἀπὸ τῆς Διέππης. Κάτ. 4.990. Χ. Δ.

Τρέπτοου (Treptow) *[Γεωγρ.].* Προάστιον τοῦ *Βερολίνου* (βλ. λ.).

τρέπω, *ἀόρ. ἔτρεψα—ἐτράπην, παθ. μετχ. τετραμμένος* κάμνω τι νὰ στραφῇ, νὰ γυρίσῃ, νὰ κατευθυνθῇ (κυριολ. καὶ μεταφ.): «ἔτρεψε τὰ στρατεύματα πρὸς βορρᾶν» || παθ. *τρέπομαι* τρέπω τὸν ἑαυτόν μου, κατευθύνομαι: «ἐτράπη σκολιὰν ὁδόν» || «τρέπω τινὰ εἰς φυγήν» ἐξαναγκάζω τινὰ νὰ φύγῃ καὶ παθ. «τρέπομαι εἰς φυγὴν» φεύγω δρομαίως ὡς διὰ νὰ σωθῶ· «ὁ ἐχθρὸς ἐτράπη εἰς φυγήν» || γραμμ. μεταβάλλω φθόγγον εἰς ἄλλον ἰσοδύναμον: «τρέπεται τὸ *ε* εἰς *ο*, τὸ *η* εἰς *ω*» (πρβ. *τροπή*).

Τρέπωφ, ***Ἀλέξανδρος Θεοδώροβιτς*** Ρῶσος πολιτικὸς (1862—1928). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, βραδύτερον δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τῷ 1905 μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ρωσικοῦ Συντάγματος. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας, τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ 1916 ἐγένετο πρωθυπουργός. ἀλλὰ μετὰ 48 ἡμέρας ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ χαρακτηρισθεὶς ὡς ὄργανον τοῦ Ρασπούτιν. Θ Β.

—Τρέπωφ, Δημήτριος. Ρῶσος ἀρχηγὸς τῆς τσαρικῆς ἀστυνομίας τῆς Μόσχας (1855—1906). Ὑπῆρξε στενὸς συνεργάτης καὶ βοηθὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιδράσεως μεγάλου δουκὸς Σεργίου Ἀλεξάνδροβιτς, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀναρχικοῦ Καλιάεφ. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 ἐγένετο γενικὸς κυβερνήτης τῆς Πετρουπόλεως καὶ κατόπιν ὑφυπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην ἐνέπνευσε καὶ ὠργάνωσε πολλὰς σφαγὰς ἐναντίον τῶν Ἑβραίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης Δούμας ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Μ λιούκωφ διὰ τὴν συγκρότησιν κυβερνήσεως τῶν συνταγματικῶν δημοκρατικῶν (καντέ). Θ Π

τρέσα (ἡ) *[Ναυτ.].* Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων ἕκαστον τῶν διαπηγμάτων τῶν θωρακίων τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων πλοίων. Σ. Ε. Λ

Τρεζᾶνος (Trésan ἢ Trésain, Tresanus. *ἅγιος* Ἰρλανδὸς τὴν καταγωγήν, μετέβη εἰς Γαλλίαν κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μετὰ τοῦ ἁγίου Γιβριανοῦ (Gibrieu) καὶ ὀκτὼ ἀδελφῶν του. Χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος, ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος ἐν Mareuil-sur-Marne καὶ ὡς ἅγιος ἑορτάζεται τὴν 7 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π

τρέσαντος (ὁ), ἢ καὶ *τρεσ(σ)ας* (ἀπὸ τοῦ *τρέω* = τρέπομαι εἰς φυγήν) *Ἀρ.* . Ὁ ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ τρωπεὶς εἰς φυγήν. Παρὰ Σπαρτιάταις ὁ τοιοῦτος πολίτης περιέπιπτεν εἰς ἐσχάτην ἀτιμίαν, στερούμενος ἅμα καὶ ὡρισμένων δικαιωμάτων: ἀπεκλείετο τῶν γυμνασίων, τῆς ἐπιγαμίας καὶ τῶν δημοσίων ἀρχῶν, ἐπίσης πολιτικῶς συγκεντρώσεως ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐγείρεται καὶ πρὸ τῶν νεωτέρων του ἔτι πολιτῶν, ὅτε οὗτοι διήρχοντο πρὸ αὐτοῦ, εἰς δὲ τὰς ὁδοὺς νὰ παραμερίζῃ πρὸ παντὸς διερχομένου. Π. Ν Π

Τρεσὲλ (Trésel), ***Μαρία, μάρτυς*** Γεννηθεῖσα τῷ 1745 καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα περιβληθεῖσα τῷ 1771, ἐσφάγη μετὰ 15 ἄλλων καλογραιῶν ἐν Παρισίοις τῷ 1794 καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Γ' τῷ 1906 ἐγγραφεῖσα ἐν τῷ Μαρτυρολογίῳ μετὰ τῶν συναθλητριῶν σου ἑορτάζεται μετ' αὐτῶν τὴν 17 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π

Τρεσίδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Πισίνδα.*

Τρεσικὸν *[Γεωγρ.].* Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ὄρμα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Digitized by Google

Τρέσκα */Γεωγρ./*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ἀξιοῦ ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ, μήκους περὶ τὰ 110 χλμ. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Γιαμαβίστρα καὶ Στόγκοβο καὶ ἔχει κατ' ἀρχὰς διεύθυνσιν πρὸς Α., ἔπειτα δὲ στρέφεται πρὸς Β., συμβάλλων 10 χλμ. πρὸς Δ τῶν Σκοπίων. Εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ *Παγ οσμιου* πολέμου (βλ. λ., τ. Ε', σ. 44 β'). Ι. Σ. Σ.

Τρεσκὰ (Tresca), ***Ἐρρῖκος - Ἐδουάρδος***. Γάλλος μηχανικὸς (1814—1885). Διετέλεσεν ὑποδιευθυντὴς τοῦ Conservatoir des arts et métiers καὶ καθηγητὴς τῆς βιομηχανικῆς μηχανικῆς ἐν τῷ ἱδρύματι τούτῳ. Ἔγραψε: «Στοιχεῖα περιγραφικῆς γεωμετρίας» (1851), «Ἐπίσκεψις ἐν τῇ διεθνεῖ ἐκθέσει τοῦ 1885» (1885) «Πρακτικὴ μηχανική, ἀτμομηχαναὶ» (1863), «Ἐφηρμοσμένη μηχανική» (1874) κ. ἄ. Χ. Δ.

Τρεσπιόλης (Trespioli), ***Τζῖνος***. Ἰταλὸς νομομαθὴς καὶ δημοσιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1872. Ἵδρυσε τὴν «Giornale di Palma» καὶ ἐδημοσίευσε κωμῳδίας, διηγήματα καὶ νομικὰ ἔργα. Λ. Χ. Ζ.

τρέσσα (ἡ) */Ναυτ./*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *διαπήγματος* (βλ. λ.).

Τρεσσὰν (Tressan), ***Λουδοβῖκος-Ἐλισάβετ ντὲ Λὰ Βέρνη*** *κόμις ντὲ* —. Γάλλος λογοτέχνης καὶ στρατιωτικὸς (1705—1783). Ὑπῆρξε συμμαθητὴς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', διεκρίθη δὲ ὡς στρατιωτικὸς εἰς τὸν Ρῆνον (1733) καὶ τὴν Φλάνδραν (1741). Τῷ 1747 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, τῷ 1750 ἐγένετο διοικητὴς τῆς Λωρραίνης καὶ τῷ 1752 αὐλάρχης τοῦ βασιλέως Στανισλάου. Ἀποσυρθεὶς βραδύτερον εἰς Φρανκοβίλ, μετέφρασεν εἰς τὴν νεωτέραν γαλλικὴν μέγαν ἀριθμὸν μεσαιωνικῶν μυθιστορημάτων («Roman de la Rose», «Amadis de Gaule» κλπ.) καὶ ἄλλων ἔργων. Ἐπίσης ἐξεπόνησε μετάφρασιν τοῦ Ἀριόστου, χάρις δ' εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Χ. Δ.

Τρεστενὰ */Γεωγρ./*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μελισσόπετρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Χάραδρος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τρέστενικ */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 473. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Θηριόπετραν*.

Τρεστενίτσα */Γεωγρ./*. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φυλλίδος χωρίου *Κρυοπηγὴ* (βλ. λ.).

Τρὲς-Φόρκας (Cabo Tres-Forcas) */Παραλ Γεωγρ./*. Ἐπισημότατον ἀκρωτήριον τῆς Μεσογείου, τῆς μαροκηνῆς ἀκτῆς (πλάτ. 35° 27' Β., μῆκ. 3° 00' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2437: Cape Tres Forcas to Ivi) μεταξὺ Ἀλχουθέμας (Alhucemas) καὶ Μελίλια (Melilla). Εἶναι ἡ *Σκοτιαρία ἄκρα* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Τρεφία, ἢ ***Παραλίμνη***, ἢ καὶ ***Οὐγγρία*** */Γεωγρ./*. Λίμνη τῆς Βοιωτίας, ἐκτεινομένη κατὰ καταβύθισμα πρὸς Α. τοῦ ὄρους Πτῴου, διὰ τοῦ ὁποίου σήμερον κενοῦνται τὰ ὕδατα τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης. Τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι 9 χλμ., τὸ δ' ὕψος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 55 μ. Τὰ πλεονάζοντα ὕδατα αὐτῆς κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκρέουν εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν διὰ διώρυγος, ἡ ὁποία διέρχεται καὶ τεχνητὴν σήραγγα. Ι. Σ. Σ.

τρεφοκύτταρον (tréphocyte) */Βιολογ./*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ βιολογίᾳ τὸ λευκοκύτταρον, οὗτινος τὸ ἔργον εἶναι νὰ μεταμορφώνῃ στοιχεῖά τινα τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος εἰς πρωτόπλασμα. Μ. Ν. Κ.

τρεφόνη (tréphone). Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Carrol τῷ 1924 καὶ ἐκσημαίνων οὐσίαν χρησιμοποιουμένην ὑπὸ τῶν κυττάρων πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρωτοπλάσματος αὐτῶν. Αἱ τρεφόναι σχηματίζονται διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν λεμφοκυττάρων καὶ τῶν μακροφάγων, πραγματικῶν μονοκυττάρρων ἀδένων, ἐπί τινων θεμελιωδῶν μερῶν τοῦ ὀροῦ. Μ. Ν. Κ.

τρέφω, ἀόρ *ἔθρεψα—ἐτράφην*, παθ. μετχ. *τεθραμμένος*, δημοτ. καὶ *θρέφω*· παρέχω τροφήν, ἐκτρέφω, διατρέφω, δίδω εἴς τινα νὰ φάγῃ: «οἱ γονεῖς τρέφουν τὰ τέκνα»· ‖ εἰδικῶς, ἐπὶ οἰκοσίτων ζῴων: «τρέφει γουρούνι, —μανάρια»· ‖ παροιμ. «τρέφε λύκο τὸ χειμῶνα, νὰ σὲ φάῃ τὸ καλοκαίρι» ἐπὶ ἀχαρίστου στρεφομένου κατὰ τοῦ εὐεργέτου του, «ξένον τρέφεις, λύκον τρέφεις» ὅτι ὁ ξένος καὶ εὐεργετούμενος δὲν διστάζει νὰ βλάψῃ τὸν εὐεργέτην· ‖ «τρέφω κόμην, —μύστακα, —γενειάδα» ἀφήνω νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ κόμη κτλ. ‖ «τρέφω ἐλπίδα» ἢ «— τὴν ἐλπίδα» ἐλπίζω: «τρέφω τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὐδοκιμήσῃς»· ‖ ἐπὶ τραύματος, ἐπουλοῦμαι: «ἄρχισε νὰ τρέφῃ ἡ πληγή», «δὲν ἔθρεψε καλὰ καὶ πάλι θ' ἀνοίξῃ», βλ. καὶ *θρέφω*.

τρεχάλα (ἡ)· δημοτ., τὸ νὰ τρέχῃ τις, τρέξιμο, ἄλλως *πιλάλα*· ‖ συνήθ. ἐπιρρηματικῶς, δρομαίως; «πηγαίνει, — ἔρχεται τρεχάλα».

τρεχάματα (τά)· δημοτ. δρόμοι ἐδῶ ἐκεῖ, μεταβάσεις πρὸς διάφορα πρόσωπα χάριν ἐπειγούσης ὑποθέσεως, ἄλλως *τρεξίματα*: «ἀρρώστησε τὸ παιδί μου κι' ἔχω τρεχάματα».

τρεχάμενος, *—η, —ο*, καὶ συνηθέστερον *τρεχούμενος* (βλ. λ.).

τρεχαντηρήσιο */Ναυτ./*. Κοινὴ ὀνομασία σκάφους, οὗ ἡ πρύμνα εἶναι ὀξεῖα ὡς καὶ ἡ πρῷρα (ὀξύπρυμνον), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *καραβόσκαρο*, ἔχον τὴν πρύμναν στρογγύλην ἢ ἀβακωτήν. Τρεχαντηρήσια εἶναι τὰ σκάφη τῶν τρεχαντήρων, τῶν τσερνικίων καὶ πολλῶν βρατσερῶν. Σ. Ε. Λ.

τρεχαντήρι (τὸ) */Ναυτ./*. Τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πρὸς ἁλιείαν ἢ ἀκτοπλοΐαν. Τὸ σκάφος αὐτὸ εἶναι ὀξύπρυμνον ὡς ἡ βρατσέρα, ἡ δὲ ἱστιοφορία του ποικίλλει, ἄλλοτε ἀποτελουμένη ἐκ λατινίου ἐπιδρομίσκου, ἀφαιρετοῦ δολωνίου καὶ ἀρτεμόνων, ἄλλοτε δὲ ἐκ σακκολέφης, ὅτε καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἑρμουπολιτῶν καὶ τῶν Μυκονίων *μπελλοῦ*. Τότε εἶναι δυσανάτρεπτον καὶ ὑπὸ καταιγίζοντα ἄνεμον, τῆς σακκολέφης σχηματιζούσης κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἄνω κόλπωσιν της κατακόρυφον τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου συνιστῶσαν πρὸς τὰ ἄνω φερομένην. Σ. Ε. Λ.

τρεχᾶτος, *—η, —ο*· δημοτ., τρέχων, «πηγαίνει —, ἔρχεται τρεχᾶτος».

τρεχμαννίτης (Trechmannit) */Ὀρυκτ./*. Ὀρυκτὸν θειοαρσενικῶδες ἅλας τοῦ ἀργύρου, $AgAsS_2$. Κρυσταλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα εἰς μικροτάτους πρισματικοὺς κρυστάλλους, ἔχει δὲ σκληρότητα 1 ½—2, λάμψιν ἀδαμαντοειδῆ καὶ χρῶμα ὑπέρυθρον, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς τοῦ δολομίτου τοῦ Binnental. Γ. Β.

τρεχούμενος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ τρέχων, ὁ ῥέων: «νερὸ τρεχούμενο» τὸ πηγαῖον ἢ ὁπωσδήποτε ῥέον, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *στεκούμενο*· ‖ «τρεχούμενος λογαριασμὸς» παροχὴ πιστώσεων ἄνευ ἐγγυήσεως πλὴν τῆς προσωπικῆς πίστεως τοῦ λαμβάνοντος συνήθως δι' ἀνοίγματος λογαριασμοῦ.

τρέχω, ἀόρ *ἔδραμον* καὶ δημοτ. *ἔδραμα* καὶ *ἔτρεξα*· βαδίζω ταχέως, προχωρῶ δρομαίως, ἄλλως *πιλαλάω*: «τρέχω νὰ προφθάσω», «μὴν τρέχῃς γιατὶ θὰ σκοντάψῃς», «τὸ ἄλογο τρέχει καλπασμό, — προσβολή»· ‖ προστακτ. *τρέχα* καὶ ἀόρ. *τρέξε* καὶ ἰδιωματ. *δράμε*: «τρέχα νὰ ψωνίσῃς», «δράμε νὰ προφτάσῃς»· ‖ σπεύδω, πράττω, ἐνεργῶ βιαστικά, ἄνευ ἐπαρκοῦς σκέψεως: «τρέχει καὶ κάμνει τὶς δουλειές του ἄσχημα», «μὴν τρέχῃς, περίμενε ν' ἀκούσῃς»· ‖ φρ. «τρέχει τὸ ὡρολόγι», πηγαίνει ἐμπρός, προτρέχει· ‖ «ποῦ τρέχει ὁ νοῦς σου» τί σκέπτεσαι, τί διανοεῖσαι, «πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος, ποῦ τρέχει ὁ λογισμός σου;»· ‖ καθόλου, μεταβαίνω ταχέως, προθύμως: «κάθε πρωὶ τρέχει 'ς τὴ δουλειά του»· ‖ ἐπὶ ὑγρῶν, ῥέω, διαρρέω: «τρέχει τὸ νερὸ 'ς τ' αὐλάκι», «τρέχει τὸ αἷμα βρύση»· ‖ «τρέχει ἡ βρύση, — ἡ κάνουλα» ἀντὶ τρέχει ἀπὸ τὴ βρύση, ἀπὸ τὴν κάνουλα· ὁμοίως «τρέχει ἡ στάμνα, — ὁ τενεκές, — τὸ δοχεῖον» ἀντὶ «τρέχει ἀπὸ τὴ στάμνα κλπ.» οἷον ἕνεκα ῥήγματος κττ.· ‖ «τρέχουν τὰ μάτια του» ἀντὶ τρέχουν δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια του, «τρέχει ἡ μύτη του ἀπὸ τὸ συνάχι»· ‖ ἐκρέω, χύνομαι: «τρέχει τὸ λάδι ἀπὸ τὸ δοχεῖον», «ἄνοιξε ὁ τενεκὲς καὶ ἔτρεξε ὅλο τὸ λάδι»· ‖ ἐξακολουθῶ ὑφιστάμενος, κοιν. *δουλεύω*: «ὁ μῆνας ποὺ τρέχει», «τὸ τρέχον ἔτος», «τρέχει ὁ τόκος, — ὁ μισθός»· ‖ «ἡ τρέχουσα τιμὴ» ἡ ὑπάρχουσα ἀξία πράγματος κατά τινα ἐποχήν, ἡ παροῦσα· ‖ «ὁ τρέχων λογαριασμὸς» ὁ *τρεχούμενος* (βλ. λ.)· ‖ τριτοπροσώπως: «τί τρέχει» τί συμβαίνει, «κάτι τρέχει ἐδῶ» κάτι συμβαίνει, φρ. «κάτι τρέχει 'ς τὰ γύφτικα» ἐπὶ γεγονότος ἀναξίου προσοχῆς.

Τρήβα */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Μικρὰ πόλις τῆς μέσης Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἴκων, κειμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ Ἀνίου (νῦν Anio ἢ Teverone). Προσαρτηθεῖσα ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸ Λάτιον, ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία ἑνὸς τῶν σημαντικωτέρων ὑδραγωγείων τῆς Ῥώμης, τοῦ Aqua Marcia. Εἶναι ἡ σημερινὴ Trevi. Α. Θ. Σ.

Τρήβουλα */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται δύο πόλεις τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας. Μία ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καυδίνων παρὰ τὰ μεθόρια τοῦ Σαμνίου καὶ τῆς Καμπανίας δεξιὰ τοῦ Βολτούρνου ποταμοῦ, ἐν εὐφόρῳ καὶ ἀμπελοφύτῳ χώρᾳ, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια σῴζονται ἐν τῇ νῦν Tregila. Ἄλλη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καρακηνῶν παρὰ τὰ μεθόρια τῶν Φρεντανῶν, ἀριστερὰ τοῦ ποταμοῦ Σάγρου (νῦν Sangro), ταυτιζομένη μὲ τὴν νῦν Quadri. Α. Θ. Σ.

Τρήβουλα Μουτούεσκα (Trebula Mutuesca) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαβίνων, κειμένη μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Φάρφαρος (νῦν Farfa) καὶ Τολένου (νῦν Turano) ἐπὶ τῆς Via Salaria. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Monteleone, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς (θέατρον, θέρμαι κτλ.). Α. Θ. Σ.

τρῆμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τρήσεως, τρύπημα, ὀπή: «τρῆμα τοῦ ὠτὸς» (ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρτῶνται τὰ ἐνώτια).

— */Ἀνατομ./*. Ὀπή, ἄγουσα εἰς σωλῆνα ἢ πόρον διελαύνοντα ὀστοῦν τι, ἢ δι' ἧς συγκοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας δύο κοιλότητες.

Τρῆμα ἐπιπλοϊκὸν ἢ τοῦ Winslow. Ὀπή, δι' ἧς κοινωνεῖ ὁ ὄπισθεν τοῦ στομάχου κείμενος ἐπιπλοϊκὸς θύλακος μετὰ τοῦ συνόλου περιτοναϊκοῦ σάκκου. Τὸ τρῆμα τοῦτο, ᾠοειδὲς ὂν καὶ ἔχον διάμετρον 2—3 ἑκ., κεῖται δεξιόθεν τοῦ ἡπατοδωδεκαδακτύλου συνδέσμου καὶ κάτωθεν τοῦ ἥπατος.

Τρῆμα ζυγωματοκογχικόν, βλ. λ. *ζυγωματοκογχικὸν* τρῆμα.

Τρῆμα ἰνιακόν· βλ. λ. *ἰνιακὸν* τρῆμα.

Τρῆμα ἰσχιακόν. 1) *Ἔλασσον*· τοῦτο ἀποτελεῖται ὑπὸ τῆς ἐλάσσονος ἰσχιακῆς ἐντομῆς τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ, μετασχηματιζομένης διὰ τῶν ἰσχιοϊερῶν συνδέσμων εἰς τρῆμα· δι' αὐτοῦ δὲ φέρονται ἐκ τῆς ἐλάσσονος πυέλου ἐπὶ τὰ ἔξω ὁ ἔσω θυρεοειδὴς μῦς καὶ τὰ ἔσω αἰδοιικὰ ἀγγεῖα καὶ νεῦρα. 2) *Μεῖζον*· τοῦτο ἀπαρτίζεται ὑπὸ τῆς μείζονος ἰσχιακῆς ἐντομῆς, ἥτις μεταβάλλεται διὰ τῶν ἰσχιοϊερῶν συνδέσμων εἰς τρῆμα, δι' οὗ ἐξέρχονται ἐκ τῆς πυέλου ὁ πυραμοειδὴς μῦς, τὰ γλουτιαῖα καὶ τὰ ἔσω αἰδοιικὰ ἀγγεῖα καὶ νεῦρα.

Τρῆμα ὀπτικόν· βλ. λ. *ὀπτικὸν* τρῆμα.

Τρῆμα σπονδυλικὸν ἢ νωτιαῖον· βλ. λ. *νωτιαῖον* ἢ *σπονδυλικὸν* τρῆμα.

Τρῆμα τυφλόν. Βοθρίον, κείμενον μεταξὺ τοῦ μέσου καὶ τοῦ ὀπισθίου τριτημορίου τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς γλώσσης, ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ· τὸ τρῆμα τοῦτο ἐνίοτε ἄγει ἐντὸς τῆς γλώσσης εἰς σωλῆνα διήκοντα εἰς ἄλλοτε ἄλλο βάθος, ἐνίοτε μέχρι τοῦ σώματος τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ (2½ ἑκ.). Τὸ εἰρημένον βοθρίον καὶ ὁ σωλὴν παριστῶσι λείψανα τοῦ ἀποφραχθέντος πόρου τοῦ μέσου λοβοῦ τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος (=θυρεογλωσσικὸς πόρος).

Τρήματα διαφραγματικά. Τρία εἶναι τὰ κύρια διαφραγματικὰ τρήματα, τὸ τῆς κάτω κοίλης φλεβός, τὸ ἀορτικὸν καὶ τὸ οἰσοφαγικόν, δι' ὧν διέρχονται ἀπὸ τοῦ κύτους τοῦ θώρακος εἰς τὸ τῆς κοιλίας τὰ ὁμώνυμα ἀγγεῖα καὶ ὄργανα. Καὶ τὸ μὲν τρῆμα τῆς κάτω κοίλης φλεβός, σχῆμα ἔχον ἐλλειψοειδὲς καὶ διάμετρον 3 ἑκ., κεῖται ἐπὶ τὰ δεξιά, ἀπέχον τοῦ μέσου ὀβελιαίου ἐπιπέδου τοῦ σώματος 2 ἑκ. Τὸ ἀορτικόν, πρόμηκες καὶ ᾠοειδὲς ὄν, ἔχει τὴν μείζονα διάμετρον καθέτως φερομένην ἐκ τῶν ἄνω καὶ πρόσω πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω· κεῖται δ' οὐχὶ ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ ὀβελιαίῳ ἐπιπέδῳ, ἀλλὰ μικρὸν ἐπὶ τὰ ἀριστερά, ἰσοϋψῶς τοῖς πρώτοις ὀσφυϊκοῖς σπονδύλοις (=τῷ 2ῳ). Δι' αὐτοῦ διέρχεται οὐ μόνον ἡ ἀορτή, ἀλλὰ καὶ ὁ θωρακικὸς πόρος, ἀνερχόμενος ὄπισθεν αὐτῆς ἀπὸ τῆς κοιλίας εἰς τὸν θώρακα. Τὸ οἰσοφαγικὸν τρῆμα, ἔχων σχῆμα ἐλλειψοειδές, μῆκος 3 ἑκ. καὶ πλάτ. 1 ἑκ., κεῖται ὕπερθεν καὶ ἐμπροσθεν τοῦ ἀορτικοῦ καὶ ὡς τοῦτο ὀλίγον ἀριστερόθεν τοῦ μέσου ὀβελιαίου ἐπιπέδου· διέρχονται δὲ δι' αὐτοῦ πλὴν τοῦ οἰσοφάγου καὶ τὰ δύο πνευμονογαστρικὰ νεῦρα.

Τρήματα ὀστῶν. Τρήματα διαφόρου μεγέθους, ὑπάρχοντα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὀστοῦ, ἄγοντα εἰς τὰ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ὑποδεχόμενα ἀγγεῖα καὶ νεῦρα. Ἐκ τούτων, τὰ τοῦ πρώτου μεγέθους, 1—2, εὕρηνται ἐν τῇ διαφύσει τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν καὶ τινων πλατέων καὶ ὀνομάζονται *τροφοφόρα*, ἅτε εἰσδεχόμενα τροφοφόρον ἀρτηρίαν τοῦ ὀστοῦ καὶ νευρίδιον αὐτοῦ. Τὰ τοῦ δευτέρου μεγέθους, πολυπληθῆ ὄντα, 50—120, ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν ἐπιφύσεων τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πλατέων καὶ τῶν βραχέων, χρησιμεύοντα πρὸς ἀνάδυσιν τῶν φλεβῶν ἐκ τῶν ἔνδον τοῦ ὀστοῦ. Τὰ ἔτι μικρότερα καὶ πολυπληθέστερα ὑπάρχουσι καθ' ὅλην τὴν διάφυσιν, παριστῶντα τὰ στόμια τῶν ἀβερσείων σωλήνων.

Τρήματα Panizza. Ἓν ἕως δύο τρήματα ἀπαντῶντα ἐνίοτε ἐπὶ τῆς ἄνω διαφανοῦς ἢ ὑμενώδους μοίρας τοῦ μεσοκοιλιακοῦ διαφράγματος τῆς καρδίας.

Τρήματα ῥηγματώδη· βλ. λ. *ῥηγματώδη* τρήματα.

Τρήματα τῆς τετάρτης κοιλίας. Εἶναι τρία, τὸ μέσον καὶ δύο πλάγια, δι' ὧν ἡ 4η κοιλία τοῦ ῥομβοειδοῦς ἐγκεφάλου συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ ὑπαραχνοειδοῦς χώρου. Καὶ τὸ μέσον τρῆμα, ἔχον διάμετρον ἕως 5 χλμ., κεῖται ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ ὀλίγον ὕπερθεν τῆς κάτω γωνίας (=γραφικοῦ καλάμου), τὰ δὲ πλάγια τρήματα, μηνοειδῆ ὄντα καὶ μήκους 4—6 χλμ., κεῖνται ἐπὶ τοῦ ἔξω ἄκρου τοῦ πλαγίου κολπώματος τῆς κοιλίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

τρηματόκογχα, ἢ ***τρηματοφόρα*** (τὰ) (Foraminifera) */Ζωολ./*. Ἄθροισμα πρωτοζῴων, περιλαμβάνον ζῷα μὲ πρωτοπλασμα οὐχὶ διαφορημένον, ψευδόποδα μακρὸν καὶ ὄστρακον ἀνθεκτικόν. Εἴς τινα ζῷα ἡ κόχη παρουσιάζει εὐρεῖαν ὀπὴν ἢ τρῆμα, ἐξ οὗ δύναται τὸ πρωτοπλασματικὸν ζῷον νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν ἔξω κόσμον. Περὶ τὸ τρῆμα τοῦτο ἀναφαίνεται ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ψευδοποδίων. Εἰς ἕτερα ἡ κόγχη, πλὴν τοῦ στοματικοῦ τρήματος, φέρει

Digitized by Google

καθ' ὅλην της τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἄλλας πολυπληθεῖς μικρὰς ὀπάς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὰ ψευδοπόδια ἀναφαίνονται εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς κόγχης καὶ εἰδικῶς παρὰ τὰ τρήματα ταύτης. Ἀναλόγως τῶν δύο ἀνωτέρω περιπτώσεων, τὰ τρηματόκογχα ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰ *ἀδιάτρητα* καὶ εἰς τὰ *διάτρητα*. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἡ κόγχη εἶναι ἀδιάτρητος ἢ διάτρητος, ἐσωτερικῶς παρουσιάζει ἕνα μόνον χῶρον, ὁπότε καὶ καλεῖται *μονόχωρος*. Δυνατὸν ὅμως νὰ διαιρῆται εἰς πλείονα μέρη, χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων ὑπὸ μεμβρανωδῶν διαχωρισμάτων καὶ συγκοινωνοῦντα μεταξύ των διὰ πόρων, ὁπότε ἡ κόγχη καλεῖται *πολύχωρος*. Ἡ διάταξις καὶ τὸ μέγεθος τῶν διαχωρισμάτων τούτων ποικίλλουσιν εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν τρηματοκόγχων, καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο χρησιμεύει διὰ τὴν κατάταξιν τούτων εἰς τὰ διάφορα γένη καὶ εἴδη.

Τὸ πρωτοπλασματικὸν σῶμα φέρει ἕνα μόνον πυρῆνα, ὅταν τὸ ζῷον εἶναι μονόχωρον. Ὅταν εἶναι πολύχωρον, φέρει ἕνα μεγάλον πυρῆνα, ὅστις εἶναι τοποθετημένος εἰς ἓν ἐκ τῶν μεσαίων διαμερισμάτων, ἢ πλείονας μικροὺς πυρῆνας διεσπαρμένους εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα.

Ἐκτὸς μικροῦ ἀριθμοῦ εἰδῶν, ἅτινα ζῶσιν εἰς γλυκέα ὕδατα, πάντα τὰ λοιπὰ τρηματοφόρα εἶναι θαλάσσια. Τὰ περισσότερα ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου βυθίζουσι τὸ σύστημα τῶν ψευδοποδίων των, διατηροῦντα τὸ λοιπὸν σῶμά των ἐκτός. Μὲ τὰ ψευδοπόδιά των ταῦτα, ἅτινα ἐκκρίνουσι γλοιώδη τινὰ οὐσίαν, συλλαμβάνουσι διάφορα μικροσκοπικὰ φυτὰ καὶ ἰδίως ἔντομα, ἅτινα ἀποτελοῦσι καὶ τὴν κυριωτέραν των τροφήν. Εἴδη τινὰ ἀπαντῶσι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ παρουσιάζουσι ποικίλας μεταμορφώσεις συμφώνως μὲ τὸ περιβάλλον ἐν τῷ ὁποίῳ ζῶσιν.

Τὰ μονόχωρα τρηματόκογχα φαίνεται ὅτι πολλαπλασιάζονται μόνον δι' ἁπλῆς διαιρέσεως. Μετὰ τὴν διαίρεσιν τὸ ἓν τῶν τμημάτων ἐξέρχεται τῆς κόγχης καὶ ἐλεύθερον πλέον σχηματίζει, δι' ἐκκρίσεως, νέαν κόγχην. Τὰ πολύχωρα τρηματόκογχα παρουσιάζουσι πολύπλοκον πολλαπλασιασμόν, ἀγενῆ, ἤτοι διὰ σπορίων, ἢ ἐγγενῆ, ἤτοι δι' ᾠῶν. Εἴδη τινὰ παράγουσιν ἐντὸς τῆς κόγχης των ἀξιόλογον ἀριθμὸν ἀμοιβοειδῶν σπορίων, ἅτινα, ἀφοῦ περιβληθῶσιν ἀτελῶς ὑπὸ εἴδους ὑποτυπώδους κόγχης, ἀπελευθεροῦνται τῆς μητρικῆς κόγχης καὶ ἀποβαίνουν τέλεια, ἀνεξάρτητα ζῷα. Τὰ ἐκ σπορίων προερχόμενα ζῳάρια ἔχουσιν ἕνα μόνον εὐμεγέθη πυρῆνα, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ ἐξ ᾠοῦ προερχόμενα, ἐπειδὴ τὸ ᾠὸν εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερον τοῦ σπορίου, ἔχουσι πλείονας τοῦ ἑνὸς μικροὺς πυρῆνας.

Τὰ τρηματόκογχα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: τὰ *ἀδιάτρητα* καὶ τὰ *διάτρητα*. Εἰς τὰ ἀδιάτρητα ἀνήκουσι πάντα τὰ τρηματόκογχα τῶν γλυκέων ὑδάτων καί τινα θαλάσσια. Εἰς τὰ διάτρητα ὑπάγονται ἀποκλειστικῶς τὰ θαλάσσια τρηματόκογχα. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Τὰ πρωτόζῳα ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων διὰ τὴν γεωλογίαν, καθόσον διάφορα πετρώματα παλαιοτέρων γεωλογικῶν διαπλάσεων ἀποτελοῦνται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀπολιθωμένων κελυφῶν τρηματοκόγχων, ὀλίγα δέ τινα πετρώματα τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ὁμοιάζουν καὶ ἀναλογοῦν πρὸς τὰς σημερινὰς ἰλῦς γλοβιγερινῶν. Ἀσβεστόλιθοί τινες τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ κελυφίων μιλιολιδῶν ἢ ἀλβεολινῶν ἢ νουμμουλιτῶν. Καὶ ἡ λευκὴ κρητίς, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο πρότερον γενικῶς ὡς ἵζημα βαθειῶν θαλασσῶν, εἶναι ἀσυνήθως πλουσία εἰς κελύφη τρηματοκόγχων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπικρατοῦν τὰ τῶν τεξτουλαριῶν καὶ ροταλιῶν, κατοίκων τοῦ πυθμένος ἀβαθῶν ὑδάτων. Κατὰ τὴν πέρμιον καὶ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος αἱ φουσουλῖναι παίζουσι ρόλον ὀργανισμῶν, σχηματιζόντων βράχους, πολλοὶ δὲ φαινομενικῶς ὁμογενεῖς ἢ ἡμικρυσταλλικοί, στερεοὶ ἀσβεστόλιθοι διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων μικροσκοπικῶς καταφαίνονται κατεσκευασμένοι ἐκ κελυφῶν τρηματοκόγχων καὶ ἄλλων ὀργανικῶν λειψάνων.

Καλῶς διατηρούμενα, δυνάμενα νὰ ἀπομονωθῶσιν, ἀπολιθωμένα τρηματόκογχα εὑρίσκονται ἀφθονώτατα εἰς στρώματα μαλακά, μαργαϊκὰ ἢ ἀργιλλώδη, ἐνεστρωμένα μεταξὺ θαλασσογενῶν ἀσβεστολίθων ἢ καὶ εἰς καθαροὺς ἀσβεστολίθους κρητιδικῆς ἢ γεηρᾶς συστάσεως.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μέχρι σήμερον περιγραφέντων ἀπολιθωμένων εἰδῶν τρηματοκόγχων εἶναι ἀσυνήθως μέγας (τῷ 1880 ἦσαν γνωστὰ ὑπὲρ τὰ 1.300 εἴδη). Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ἡ μακροβιότης πολλῶν γενῶν καὶ εἰδῶν, τὰ ὁποῖα διεβίωσαν διὰ πολλῶν περιόδων τῶν διαφόρων αἰώνων. Τὰ γεωλογικῶς ἀρχαιότερα εἶναι τὰ διάτρητα τρηματόκογχα.

Τὰ ἀρχαιότατα σποραδικῶς ἐμφανιζόμενα, ἀπολιθωμένα τρηματόκογχα παρουσιάζονται εἰς τὴν κάμβριον διάπλασιν τοῦ παλαιοζωϊκοῦ (τὰ γένη γλοβιγερίνη καὶ ὀρβουλίνη εἰς τὴν Neu-Braunschweig τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν καὶ τὸ γένος σπειριλλίνη εἰς τὴν Malverns τῆς Ἀγγλίας), καθὼς καὶ εἰς τὴν κατωτέραν σιλούριον.

Ἡ ἀνωτέρα σιλούριος καὶ ἡ δεβόνιος διάπλασις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἶναι ἀκόμη πολὺ πτωχαὶ εἰς καλὰ λείψανα τρηματοκόγχων (πλακοψιλίνη, λάγηνοι, ὑπεραμμίνη, σταχεία, γλοβιγερίνη, βουλιμίνη). Ἡ λιθανθρακοφόρος διάπλασις περιέχει σημαντικὴν καὶ ποικίλην πανίσκην τρηματοκόγχων, γένη τινὰ τῶν ὁποίων σχηματίζουσι βράχους, ὡς ἡ σακκαμίνη (ἀποτελοῦσα εἰς Ἀγγλίαν καὶ Βέλγιον ὁλοκλήρους τραπέζας πετρωμάτων). Κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιθανθρακοφόρον καὶ τὴν πέρμιον οἱ φουσουλινίδαι, μὲ παγκόσμιον ἐξάπλωσιν, πληροῦσι τελείως παχέα ἀσβεστολιθικὰ ἀποθέματα. Μετὰ τούτων ἐμφανίζονται καὶ τὰ γένη ἐνδοθύρα, ροταλίδαι τινές, λαγηνίδαι καὶ τεξτουλαρίδαι. Τὰ ἀλπινικὰ στρώματα τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ—ἐξαιρέσει τῶν ραιτίων στρωμάτων τοῦ Somerset ἐν Ἀγγλίᾳ, φερόντων στοιχείας, ἁπλοφράγμια, καὶ ἄλλα—δὲν περιέχουν σχεδὸν τρηματόκογχα, καθὼς καὶ οἱ ἀλπινικοὶ τριάσιοι ἀσβεστόλιθοι καὶ δολομῖται, λόγῳ πιθανῶς τῆς ἐντόνου ἀνακρυσταλλώσεώς των καὶ ἄλλων ἀλλοιώσεων τὰς ὁποίας ὑπέστησαν, δὲν παρουσιάζουσι πολλὰ λείψανα τρηματοκόγχων. Ἐν τούτοις εἶναι γνωστὰ ἀποθέματα ἀσβεστολίθων μὲ γλοβιγερίνας καὶ στρώματα περιέχοντα ἄλλα τρηματόκογχα.

Εἰς τὴν ἰουράσιον διάπλασιν τοῦ μεσοζωϊκοῦ μεγάλα πλήθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑαλωδῶν πορωδῶν ἢ πυριτικῶν τρηματοκόγχων εὑρίσκονται ἐντὸς πολλῶν ἀργιλλωδῶν καὶ ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων. Εἰς τὰ στρώματα τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως κελύφη τεξτουλαριῶν, ροταλιῶν, κριστελλαριῶν, γλοβιγερινῶν, μιλιολιδῶν μετὰ κοκκολίθων ἀποτελοῦν τὴν λευκὴν κρητίδα. Τραπέζας πετρωμάτων σχηματίζουν αἱ καλκαρῖναι (κατὰ τὴν μαιστρίχτιον βαθμῖδα), αἱ ὀρβιτολῖναι (εἰς τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν ὑποδιάπλασιν καὶ τὴν κενομάνιον σειρὰν) καὶ αἱ ἀλβεολῖναι (εἰς τὴν νεοκρητιδικὴν ὑποδιάπλασιν).

Κατὰ τὴν παλαιογενῆ ὑποπερίοδον τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ τὰ διάτρητα καὶ ἀδιάτρητα τρηματόκογχα φθάνουν τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελίξεώς των. Οἱ μιλιολίδαι, αἱ ἀλβεολῖναι, οἱ ὀρβιτοειδεῖς καὶ οἱ ὀρβιτολῖται σχηματίζουν παχέα στρώματα ἠωκαινικῶν ἀσβεστολίθων. Ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα ὅμως γένη οἱ νομμουλινίδαι κατὰ τεράστια ποσὰ εὑρίσκονται εἰς τὰ ἠωκαινικὰ καὶ ὀλιγοκαινικὰ στρώματα, τὰ σχηματισθέντα εἰς τὴν Τηθὺν θάλασσαν. Κατὰ τὴν νεογενῆ ὑποπερίοδον ἐξαφανίζονται σχεδὸν τελείως οἱ νουμμουλινίδαι. Αἱ ἀμφιστεγῖναι παρουσιάζονται ἀκόμη σχηματίζουσαι πετρώματα. Γενικῶς δ' ἡ ἐκ τρηματοκόγχων πανίσκη τῆς νεογενοῦς ὑποπεριόδου εἶναι σχεδὸν ὁμοία μὲ τὴν σήμερον ζῶσαν. Γ. Κ. Γ.

τρηματοκτάπους (ὁ) (Tremoctopus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων κεφαλοπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλονυκτιδῶν*, περιλαμβάνον ὀκτάποδας μὲ σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ ἀπεστρογγυλομένον, κεφαλὴν μεγάλην καὶ πλοκάμους εὐμεγέθεις. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

τρηματοσαυρίδαι (οἱ) (Trematosauridæ) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων* ἀμφιβίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον ὑψηλόν, μακρόρρυγχον, μὲ μικροὺς πλευρικῶς τοποθετημένους ὀφθαλμούς. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *τρηματόσαυρος*, *ὁ τρηματοσοῦχος*, *ὁ γωνιόγλυπτος*, *ὁ λογχόρυγχος* καὶ ἄλλα. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν εἰς στρώματα τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Νότ. Ἀφρικήν, Ἰνδίας, Σπιτσβέργην καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

τρηματόσαυρος (ὁ) (Trematosaurus) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τρηματοσαυριδῶν τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων*, ἀμφιβίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον ἐπιμήκως τριγωνικὸν μὲ ἀπεστρογγυλωμένον ἔμπροσθεν ρύγχος. Αἱ κόγχαι τῶν ὀφθαλμῶν ἦσαν κατὰ τὸ μέσον τοῦ κρανίου. Ἡ κάτω σιαγὼν των ἔφερε μεγάλους συλληπτηρίους ὀδόντας. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς Bernburg. Τὰ εἰς Νότιον Ἀφρικὴν εὑρεθέντα κρανία (μήκους 0,5 μ.) εἰς στρώματα τῆς κατωτέρας τριασίου ὑποδιαπλάσεως ὁ Watson ἑνώνει εἰς νέον τι γένος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζει *τρηματοσοῦχον*. Γ. Κ. Γ.

τρηματοσοῦχος (ὁ) (Trematosuchus) *[Παλαιοζωολ.]*· βλ. *τρηματόσαυρος*.

τρηματοφόρα (τὰ) *[Ζωολ.]*· βλ. λ. *τρηματόκογχα*.

τρηματώδη, ἢ ***τρηματώδεις σκώληκες*** (οἱ) (Trematodes) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατελμίνθων*, περιλαμβάνουσα σκώληκας παρασιτικούς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὲ σῶμα πεπλατυσμένον, οὐχὶ ἀρθρωτόν, πεπτικὴν συσκευὴν κλαδώδη, ἄνευ ἕδρας καὶ φέροντας πολλὰς κυαθοειδεῖς ἀποφύσεις, δι' ὧν προσκολλῶνται στερεῶς ἐπὶ τῶν ξενιζόντων τούτους ζῴων. Ἀναλόγως τῆς διατάξεως τῶν κυαθοειδῶν τούτων ἀποφύσεων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν διαιροῦνται εἰς δύο ὑποκατηγορίας, τοὺς *διστόμους* καὶ τοὺς *πολυστόμους*. Οἱ δίστομοι ἔχουσι δύο κυαθοειδεῖς ἀποφύσεις, μίαν προσθίαν, κατὰ τὴν βάσιν τῆς ὁποίας διανοίγεται τὸ στόμα, καὶ μίαν ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς χώρας τοποθετημένην ἢ εὐθὺς μετὰ τὴν στοματικὴν τοιαύτην ἢ εἰς τὸ κέντρον τῆς κοιλίας ἢ τέλος καὶ εἰς τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος. Οἱ πολύστομοι ἔχουσι πλείονας κυαθοειδεῖς ἀποφύσεις, διὸ καὶ ἡ προσκόλλησις τῶν σκωλήκων τούτων ἐπὶ τῶν διαφόρων ζῴων γίνεται στερεωτέρα.

Οἱ τρηματώδεις σκώληκες ἔχουσι κατὰ κανόνα σῶμα πεπλατυσμένον, μήκους 0.02—0.03 μ., διαφανές, καλυπτόμενον ὑπὸ λεπτοτάτης κυτταρικῆς οὐσίας καὶ διαφανοῦς μεμβράνης, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἐπαναπαύεται παχὺ μυϊκὸν στρῶμα, ὅπερ σχηματίζεται ἐκ συστήματος ἱστῶν ἐχόντων ποικίλας διευθύνσεις. Ἡ γενικὴ σωματικὴ κοιλότης πληροῦται ὑπὸ παρεγχύματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διακλαδίζονται οἱ διάφοροι κοιλιακονωτιαῖοι ἱστοί. Ἡ *πεπτικὴ* συσκευὴ καθορίζεται ὑπὸ πολυμυώδους φαρυγγικοῦ σάκκου, εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ὁποίου διανοίγεται ἀπ' εὐθείας τὸ ἔντερον, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του διαιρεῖται εἰς δύο διακλαδώσεις διαφόρου διευθύνσεως. Οἱ τρηματώδεις σκώληκες δὲν ἔχουσιν οὔτε κυκλοφορικὸν σύστημα, οὔτε ἀναπνευστικόν, οὔτε ἕδραν. Ἡ *ἐκκριτικὴ* συσκευὴ διανοίγεται πρὸς τὰ ἔξω διὰ τρήματος, ὅπερ εἶναι τοποθετημένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος. Τὸ τρῆμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον τμῆμα συσταλτοῦ τινος ὀχετοῦ, ὅστις κατὰ τὸ ἐσώτατον αὐτοῦ ἄκρον διακλαδίζεται ἁπλῶς ἢ πολλαπλῶς καὶ γειτνιάζει πρὸς τοὺς συλλογεῖς τῆς ἐκκριτικῆς συσκευῆς, οἵτινες ἀναστομοῦνται σχηματίζοντες παραλλήλως πρὸς τὸ παρέγχυμα ἐκτεταμένον ἐκκριτικὸν πλέγμα. Τὸ *νευρικὸν* σύστημα εἶναι λίαν περιωρισμένον, ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἑνὸς οἰσοφαγικοῦ κλοιοῦ, ὅστις φέρει μικρὸν ἀριθμὸν εὐμεγέθων νευρικῶν κυττάρων, ὧν τινα σχηματίζουσι τὸ ραχιαῖον καλούμενον συγκρότημα. Ἐκ τοῦ οἰσοφαγικοῦ κλοιοῦ ἐκφύονται τὰ νεῦρα, ἐκ τῶν ὁποίων δύο, τὰ ὀγκωδέστερα, διευθύνονται πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅπου καὶ συνενοῦνται ποικίλως ἀναστομούμενα μεταξύ των. Ἡ *γεννητικὴ* συσκευὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν περίπλοκος. Σχεδὸν πάντες οἱ τρηματώδεις σκώληκες εἶναι ἑρμαφρόδιτοι. Τὸ ἄρρεν γεννητικὸν ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὄρχεων ἁπλῶν ἢ πολυκλαδωδῶν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, ὧν οἱ ὀχετοὶ συνενοῦνται εἰς κοινὸν ὀχετόν, κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τὸ πέος, ὅπερ φέρει χιτινώδους συστάσεως ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν τὸ πέος εἶναι ἐγκεκλεισμένον ἐντὸς ἀσκοειδοῦς ἀποφύσεως. Τὸ θῆλυ γεννητικὸν ὄργανον ἀποτελεῖται ἐξ ᾠοθήκης, ἥτις εἶναι ἀρκούντως μικρὰ καὶ ἐν ᾗ παράγονται μικρότατα ᾠάρια, καὶ ἐκ δύο λεκιθογενῶν ἀποφύσεων.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν τρηματωδῶν σκωλήκων παρουσιάζει ἰδιορρυθμίας τινὰς εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεώς των ἤδη τὰ ᾠὰ περικλείουσι βλεφαρωτὸν ἔμβρυον, ὅπερ δύναται ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸ κελύφους καὶ νὰ διάγῃ οὕτω λανθάνουσαν ζωήν. Τὰ ᾠὰ δὲν ἐκκολάπτονται εἰμὴ ὅταν παρασυρθῶσι μετὰ τῶν ἀπορριμμάτων καὶ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ὕδωρ. Τὸ ἔμβρυον ἔχει σχῆμα ἐπιμήκους στροβίλου καὶ φέρει κατὰ τὸ ἕτερον αὐτοῦ ἄκρον εἶδος προεξοχῆς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἐμβρύου εὑρίσκονται κύτταρα ἐν τῇ ὁδῷ τῆς διαιρέσεώς των. Ἕκαστον τῶν κυττάρων τούτων διαιρεῖται εἰς μικρὰν μᾶζαν ἐκ πλειόνων κυττάρων ὁμοειδῶν ἀποτελουμένην. Τὸ οὕτω διαμεμορφωμένον ἔμβρυον νήχεται τῇ βοηθείᾳ τῶν βλεφαρίδων του καὶ δύναται νὰ ζήσῃ οὕτως ἐλεύθερον ἐπὶ ὀκτὼ περίπου ὥρας, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὁποίων ἀποθνήσκει, ἐφ' ὅσον δὲν εὕρῃ ἕτερον ζῷον, εἰς ὃ νὰ προσκολληθῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ περισσότερον. Μετὰ τὴν προσκόλλησίν του ἐπὶ ἑτέρου ζῴου τὸ ἔμβρυον χάνει τὰς βλεφαρίδας του καὶ ἐλεύθερον πλέον διεισδύει εἰς τὸ σῶμα τοῦ ξενίζοντος αὐτὸ ζῴου, διογκοῦται καὶ μεταμορφοῦται εἰς ἀκανόνιστον σάκκον, ὅστις καλεῖται σποροκύστις. Αἱ γεννητικαὶ μᾶζαι, αἵτινες περικλείουσι τὴν σποροκύστιν ἐξακολουθοῦσιν ἀκόμη τὴν ἀνάπτυξίν των καὶ ἑκάστη τούτων παράγει ἔμβρυον διαφόρου μορφῆς τοῦ προκειμένου. Δ. Ν. Π.

—*[Ἰατρ.]* Τὰ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἀπαντῶντα τρηματώδη εἶναι τὰ ἑξῆς: α') Τὸ *ἡπατικὸν δίστομον* (Distomum hepaticum ἢ Fasciola hepatica = ταινίδιον τὸ ἡπατικόν), ὅπερ δύναται νὰ ἐμφανίζηται ὑπὸ δύο μορφάς: ὡς ἐνδημικὸν ἢ ὀλέθριον (perniciosum) καὶ ὡς ἀβλαβὲς (inoculum). *Τὸ ἐνδημικὸν δίστομον τοῦ ἥπατος* εἶναι συνηθέστατον **εἴς τινα μέρη τῆς Ἰαπωνίας· ἔχει ἐλλειπτικὴν μορ-**

Digitized by Google

φήν, εἶναι ἐντελῶς πλατὺ καὶ ὠχρῶς ρόδινον, μήκους 8—11 χλστ. καὶ πλάτους 4 χλστ., φέρει δύο σικύας, τὴν μὲν στοματικήν, τὴν δὲ γαστρικήν. Εὕρηται πολυπληθὲς ἐν τῇ χοληδόχῳ κύστει καὶ τοῖς χοληφόροις ἀγωγοῖς. Τὰ παρ' οἷς ἀναπτύσσονται ἄτομα ἔχουσι βουλιμίαν τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ πίεσιν ἐπιγάστριον· τὸ ἧπαρ καὶ ὁ σπλὴν διογκοῦνται, ἐπέρχονται αἱματηραὶ διάρροιαι, οἰδήματα καὶ ὁ θάνατος. Πρὸς διάγνωσιν ἐρευνῶνται τὰ ὑποχωρήματα, ἐν οἷς εὕρηνται πάντοτε χαρακτηριστικὰ ᾠὰ τοῦ παρασίτου. β') *Τὸ σινικὸν δίστομον* (sinense), περιγραφὲν ὑπὸ τοῦ Connel (1875), συχνὸν ἐν τῇ Κίνᾳ καὶ ἐπιφέρον βαρείας διαταραχὰς τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἥπατος. Ὅμοιον περίπου εἶναι καὶ τὸ *δίστομον τὸ λογχοειδὲς* (lanceolatum), ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τοὺς χολαγωγοὺς σωλῆνας, ὡς καὶ τὸ *δίστομον τὸ παχὺ* (crassum). Τὸ *ἀβλαβὲς ἡπατικὸν δίστομον* εὑρέθη κατὰ τὴν νεκροτομίαν μόνον ἐν τοῖς χολαγωγοῖς, οὐδεμίαν ἐπιφέρον διαταραχὴν τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἥπατος ἐν τῇ ζωῇ. Εἶναι ὀγκωδέστερον τοῦ ἐνδημικοῦ, ἔχον μῆκος καὶ μέχρι 0,02 μ. γ') Τὸ *αἱματόβιον δίστομον* (Hematobium), τὸ γυναικοφόρον (Gynaecophorus) ἢ καὶ τοῦ Bilharz. Εἶναι κοινότατον ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἀβησσυνίᾳ παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν, οἵτινες πίνουσι τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου ἄνευ διηθήσεως αὐτοῦ. Παρετηρήθη καὶ εἰς τὸ Εὔελπι ἀκρωτήριον. Τὸ αἱματόβιον τοῦτο εἶναι μονόφυλον (θῆλυ), μήκους 6—9 χλστ.· ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν τῷ αἵματι τῆς πυλαίας φλεβὸς ἢ τῶν κλάδων αὐτῆς. Τὰ ᾠὰ αὐτοῦ συσσωρεύονται ἐν τοῖς τοιχώμασι τῶν ἐντέρων, τῆς κύστεως καὶ τῶν οὐρητήρων, δύνανται δὲ ν' ἀποτελέσωσι καὶ τὸν πυρῆνα λίθων τῆς κύστεως. Προκαλεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἐντέρων βλάβας ἀναλόγους ταῖς τῆς δυσεντερίας, ὁμοίως δ' ἐπὶ τῆς κύστεως καὶ τῆς κατωτέρας μοίρας τῆς οὐρήθρας. Τὰ ᾠὰ αὐτοῦ ἔχουσι τὸ σχῆμα σπέρματος κολοκύνθης, οὗτινος τὸ ἓν ἄκρον εἶναι ἀμβλύ, τὸ δ' ἕτερον ὀξύ, φέρουσι δὲ μικρὰν ἀπόφυσιν ὀξυκατάληκτον. Κατὰ τὸν Bilharz τὸ παράσιτον, κατοικοῦν ἐν τῷ αἵματι, μεταβαίνει καὶ ἐναποθέτει τὰ ᾠὰ αὐτοῦ εἰς τὸ ἄκρον τῶν τριχοειδῶν πλεγμάτων. Τὸ παράσιτον τοῦτο εἶναι τὸ αἴτιον τῶν τόσον συχνῶν αἱματουριῶν τῆς Αἰγύπτου. Εὑρέθη τοῦτο καὶ εἰς τὸν κρυσταλλώδη φακὸν (ὀφθαλμόβιον) ἀτόμων πασχόντων ἐκ καταρράκτου. δ') Τὸ *ἑτεροφυὲ δίστομον* (Distome hétérophye) Ἔχει μῆκος 1 χλστ. μέχρις 1.5 χλστ. Ὁ Bilharz εὗρεν αὐτὸ πολυπληθὲς ἐν τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις τῶν παιδίων. Μ. Ν. Κ.

τρημιθιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *τρεμιθία*.

τρημούλα (ἡ). Εἶδος σάπωνος ὑδαροῦς, κατασκευαζομένου ἀπὸ καταστάλαγμα στάκτης.

Τρήουα (Treva) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 11, 12) «ἐν τῷ ἀρκτικῷ κλίματι». Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος Α.Θ.Σ.

τρηπόνημα, ἢ *τρεπόνημα [Μικροβιολ.]*· βλ. λ. *σπειροχαίτη*.

Τρῆρες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Θρᾳκικὸς λαός, κατοικῶν κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Β, 96) τὴν πρὸς Β. τοῦ Σκομίου ὄρους χώραν μέχρι τοῦ Οἴσκου ποταμοῦ καὶ γειτονεύων μὲ τοὺς Τριβαλλοὺς καὶ Τιλαταίους. Τῷ 429 π.Χ ἔλαβον μέρος ὑπὸ τὸν Σιτάλκην, βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν, εἰς τὴν κατὰ τοῦ Περδίκκου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἐκστρατείαν. Κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΓ, 586) μέρος αὐτῶν μετενάστευσεν εἰς Μ. Ἀσίαν, ἔκτοτε δὲ δὲν ἀναφέρονται πλέον. Α. Θ. Σ.

Τρῆρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ χώρα τῶν *Τρηρῶν* (βλ. λ.).

— **Τρῆρος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, ὁ σημερινὸς *Σάκκο*, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Γκαριλιάνο.

τρήρων (ὁ) (Treron) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τρηρωνιδῶν*, περιλαμβάνον παρεμφερῆ πρὸς τὰς περιστερὰς πτηνά, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν. Οἱ τρήρωνες ἔχουσι γενικῶς σῶμα εὔρωστον καὶ πτέρωμα πράσινον μὲ ποικίλας ἀποχρώσεις, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

τρηρωνίδαι (οἱ) (Treronidæ) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *περιστερωδῶν*, περιλαμβάνουσα μετρίου σώματος περιστεράς, ἀπαντώσας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τρήρων* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τρῆσις, *—εως* (ἡ)· ἄνοιγμα τρήματος, τρύπημα, διάτρησις: «τρῆσις τοῦ ὠτός, — τοῦ ὀστοῦ».

Τρήτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 202 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τετέ-κιοΐ*.

Τρητὴ (ἐνν. *ἄκρα*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δυτικὸν πέρας τῆς νήσου Διοσκουρίδου (*Πτολεμ.* ΣΤ, ζ, 5), δηλαδὴ τὸ ἀκρωτήριον Ras Shoab ἢ Garby, δυτικὴ τῆς νήσου Σοκοτόρας ἐσχατιὰ (πλάτ. 12° 33′ Β., μῆκ. 53° 19′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 5: Socotra island). Σ. Ε. Λ.

τρητὸν *[Ἀκτογρ.]*. Ἀρχαῖος ὅρος, σημαίνων ἀκρωτήριον ἢ ἄκραν τοιούτου διάτρητον διαμπερῶς δι' ἀψῖδος φυσικῆς (βλ. λ. *ἀκτὴ*) καὶ μεταβληθεὶς διὰ τοῦτο εἰς τοπωνυμίαν. *Τρητοὶ* ὠνομάζοντο μεγάλαι λίθινοι στῆλαι, φυσικαὶ ἢ χειροποίητοι, τὰς ὁποίας «τρυποῦσιν ἵν' ἐξαρτῶσιν ἐξ αὐτῶν τὰ σχοινία τῶν νεῶν» (Μεγ. Ἐτυμ. 569), δηλαδὴ εἶδος δεστρῶν πρὸς πρόσδεσιν τῶν πρυμνησίων κατὰ τὰς ὁρμίσεις τῶν πλοίων. Σ. Ε. Λ.

— **Τρητὸν** *ἄκρον [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ. ἐσχατιᾶς τῆς Κρήτης μεταξὺ τῆς νήσου Μυλαὶ (Ποντικονήσι) καὶ λιμένος Ἀγνεῖον (Ἅγιος Σώστης). Κατὰ Στράβωνα *Κιμαρος*, κατὰ Πτολεμαῖον καὶ Στέφανον *Κώρυκος* καὶ *Κωρυκία*, κατὰ Ζωναρᾶν *Κίμαρα*, εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Μποῦζα* (πλάτ. 35° 37′ Β., μῆκ 23°35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia eastern portion).

—2) Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Κύπρου, μεταξὺ Παλαιπάφου καὶ Κουριακοῦ, τὸ ἄλλως *Τρῆτα* (*Στράβ.* ΙΒ, 683) καὶ *Φρούριον ἄκρον* (*Πτολεμ.* Ε, ιδ, 2). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ἄσπρος Κάβος* (πλάτ. 34° 38′ Β., μῆκ. 32° 43′ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 2074: Cyprus island).

—3) Ἀκρωτήριον τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς μεταξὺ Ρουσικάδας καὶ Κόλλοπος τοῦ Μεγάλου (*Πτολεμ.* Δ, γ, 3. *Στράβ.* ΙΖ, 829). Εἶναι τὸ δυτικῶς τῆς Φιλιππβὶλ τοῦ Ἀλγερίου ἀκρωτήριον *Μπουγαρόνι*. Σ. Ε. Λ.

Τρητὸν (κοιν. *Κορακοβούνι*) *[Γεωγρ.]*. Χαμηλὸν ὄρος τῆς Πελοποννήσου πρὸς Α. τῆς κοιλάδος τῆς ἀρχαίας Νεμέας, ἐφ' οὗ δεικνύεται σπήλαιον συνδεόμενον μετὰ τοῦ μύθου τοῦ Νεμείου λέοντος Ι. Σ. Σ

Τρητὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας ἐπὶ τοῦ Σαχαλίτου κόλπου, ἔχων καὶ πόλιν φερώνυμον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀδραμιτῶν, δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Σύαγρος (*Πτολ.* ΣΤ, ζ, 10) Εἶναι ὁ σύγχρονος Kishin bay (πλάτ. 15° 21′ Β, μῆκ. 51° 39′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 10 b: South-east coast of Arabia) τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου. Σ. Ε. Λ.

Τρηχεῖα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων τῆς πόλεως *Ἐφέσου*. Α. Θ. Σ.

Τρῆχος. Ἐπίσημος Αἰτωλός, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Τροίας. Α. Θ. Σ.

τρι— *[Χημ.]*. —1) Πρόθεμα χημικῶν ἑνώσεων δηλοῦν ὅτι τὸ στοιχεῖον ἢ ἡ ρίζα, ἧς προτίθεται, περιέχεται τρὶς ἐν τῷ μορίῳ, ὡς λ.χ. τριχλωριοῦχος σίδηρος, τριχλωριοῦχος φωσφόρος, τριμεθυλοξανθίνη κ.λ.π. —2) Ἐμπορικὸν σύντομον ὄνομα χρησιμοποιούμενον καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ διὰ τὸ *τριχλωραιθυλαίνιον*. Σ. Γ.

τρία· οὐδέτερον τοῦ ἀριθμητικοῦ *τρεῖς* (βλ. λ.).

Τρία-Ἁλώνια, ἢ *Τριαλώνια [Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Περβολακίων τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 52. —2) Τοποθεσία πλησίον τοῦ ὁμωνύμου χωρίου, ὅπου τῇ 1 Μαΐου 1868 συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν οἱ ἐπαναστάται ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς εἰς τὸ Καστέλλι. Ε. Γ.

τριαγμὸς (ὁ)· τρία ὁμοῦ ἀγωνίσματα ὡς ἓν λαμβανόμενα.

Τριάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀνθούσης (Ρέζνης) τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 132. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πέτσιανη*.

τριαδενία (ἡ) (Triadenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑπερικοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἀπαντῶντας εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *τριαδενία ἡ παράλιος* (Triadenia maritima, ἥτις φύεται καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ παράκτια μέρη Δ. Ν. Π

Τρία Δένδρα *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς συνοικισμὸς τοῦ δήμου Μεσολογγίου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀριθμῶν περὶ τοὺς 50 κατοίκους.

τριάδενον (τὸ) (Triadenon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείς τῶν *ὑπερικοειδῶν*, περιλαμβάνον ποώδη φυτὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ὧν εἴδη τινὰ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον διὰ τὰ ὡραιότατα πορφυρᾶ ἄνθη των. Δ. Ν. Π

Τριάδι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Θέρμης (Σέδες) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 259. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καγιάτζαλι*.

τριαδικὴ (ἡ) (Triadica) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Κολομβίας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *τριαδικὴ ἡ διτταδενώδης* (Triadica biglandulosum), ἀειθαλὲς δένδρον τῆς Κολομβίας, τοῦ ὁποίου ὁ ὀπὸς χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ κολομβιανοῦ ἐλαστικοῦ κόμμεως Δ. Ν. Π.

τριαδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τριάδα, ὁ τῆς τριάδος: «τριαδικὸν σύστημα» ἡ ἀνὰ τρία κατάταξις, ἡ ἀντίληψις τοῦ ἀριθμοῦ τρία ὡς ἐννοίας θεμελιώδους, πρβλ. *ἑπταδικός, ἐννεαδικός*.—Ἐπίρρ. *τριαδικῶς*.

—[Χημ.] Τριαδικαὶ καλοῦνται ἐνίοτε αἱ ἑνώσεις αἱ συνιστάμεναι ἐξ ἄνθρακος, ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου.

— *[Στρατ.]* Ὀργάνωσις στρατιωτικῆς μονάδος κατὰ τὸ *τριαδικὸν σύστημα* εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ μονὰς αὕτη, ἀδιαφόρως ἂν εἶναι μεγάλη ἢ μικρά, ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὑποδεεστέρων μονάδων· π.χ. ἡ μεραρχία ἐκ τριῶν συνταγμάτων, τὸ τάγμα ἐκ τριῶν λόχων, κλπ. Τὸ σύστημα τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως παρουσιάζει τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι ὁ διοικῶν μονάδα τινὰ δύναται νὰ διαθέσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δύο ὑποδεεστέρας μονάδας ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ νὰ τηρήσῃ τρίτην ἐν ἐφεδρείᾳ, τοῦθ' ὅπερ δὲν καθίσταται εὔκολον προκειμένου περὶ ὀργανώσεως μὲ ἄρτιον ἀριθμὸν ὑποδεεστέρων μονάδων (2 ἢ 4), καθόσον τότε μοιραίως ἐπέρχεται διάσπασις τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν ὑποδεεστέρας τινὸς μονάδος. Ἐν Ἑλλάδι σημαίνουσα ὀργάνωσις κατὰ τὸ τριαδικὸν σύστημα ἐγένετο τῷ 1911 εἰς τὴν μεραρχίαν ὑπὸ τοῦ «Ὀργανισμοῦ Εὔντου». Ἡ κατὰ τοιοῦτον σύστημα ὀργάνωσις ἐφηρμόσθη παρ' ἡμῖν τῷ 1914 καὶ εἰς τὸν λόχον, συγκροτηθέντα τότε ἐκ τριῶν διμοιριῶν. Ἡ ὀργάνωσις κατὰ τὸ τριαδικὸν σύστημα τῆς μὲν μεραρχίας παρέμεινεν ἔκτοτε ἀκλόνητος μέχρι σήμερον, ἐνῷ τοῦ λόχου ἐπ' ἐλάχιστον μόνον διετηρήθη. Ὁ γερμανικὸς καὶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰσήγαγον τὸ τριαδικὸν σύστημα ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς μεραρχίας διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (ἡ Γερμανία τὸν Ἀπρίλιον 1915, ἡ Γαλλία τὸν Αὔγουστον 1916). Ν. Θ. Κ

—τριαδικὰ ***συστήματα*** *[Ἀρχ. Μετρικ.]*. Ἐκτὸς τῶν μικροτέρων μετρικῶν περιόδων, ἤτοι τῶν μονοκώλων καὶ δικώλων, ἡ ρυθμοποιία ἐποιεῖτο χρῆσιν καὶ ἄλλων μεγαλυτέρων περιόδων, συγκειμένων ἐκ τριῶν ἢ πλειόνων κώλων, ἃς οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν *συστήματα*. Μεταξὺ τῶν κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῶν συστημάτων, διακρινομένων κατὰ τὸν ἀριθμόν, εἶναι καὶ τὰ *τριαδικά*, ἤτοι τὰ περιέχοντα τρία ἀνόμοια συστήματα, ἤτοι *στροφῆς, ἀντιστροφῆς καὶ ἐπῳδοῦ*. Ε. ΔΙ. Κ.

—τριαδικὰ ***τροπάρια*** *[Ἐκκλησ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ περιέχοντα ὕμνον εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα

—τριαδικοὶ ***κανόνες*** *[Ἐκκλ.]*. Ὄντες ὀκτώ, κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ περιέχοντες ὕμνους εἰς αἶνον τῆς θεαρχικῆς Τριάδος, ψάλλονται κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μεσονυκτικοῦ τῶν Κυριακῶν καὶ ἐποιήθησαν, κατὰ μὲν τὸν Ἀλλάτιον, ὑπὸ Μητροφάνους τοῦ Σμύρνης, κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἀκμάσαντος πατριάρχου Κωνσταντινουπόσεως Μητροφάνους. Ν. Α. Χ.

—τριαδικοί. Τάγμα μοναχικὸν ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἱδρυθὲν τῷ 1198 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ματὰ (Matha), καὶ τοῦ Φήλικος Βαλουᾶ (Valois), παρακινηθέντων εἰς τοῦτο, κατά τινα παράδοσιν, ὑπὸ ὀπτασίας, καὶ κληθὲν οὕτω (Trinitarier), ἐκ τῆς ἐν Cerfroid μονῆς τῆς ἁγίας Τριάδος· ἐκαλεῖτο δ' ἔτι *τῶν Ματουρίνων*, ἐκ τῆς ἐν Παρισίοις ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Maturin, καὶ τῶν *ὄνων* (ordo asinorum) ἐπειδὴ κατ' ἀρχὰς οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸ ἐποχοῦντο ἐπὶ ὄνων. Τὸ τάγμα τοῦτο, ὅπερ ἐσκόπει ἰδίᾳ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Χριστιανῶν αἰχμαλώτων καὶ δούλων ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων ἔπειτα δὲ καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν καὶ ἐνδεῶν καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ἱεραποστολήν, ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ (1198 καὶ 1209). Ὁ Κλήμης ὁ Δ' (1267) ἐμετρίασε τινας τῶν κανόνων τοῦ τάγματος τούτου, ὁ δὲ Κλήμης ὁ Ζ' (1524) ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν πρὸς πληρεστέραν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ του. Αἱ τάσεις πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς ἀρχαίας αὐστηρότητος ἐν τῷ τάγματι ἐπέφερον ἐν Ἱσπανίᾳ (1596) τὸν ἀποχωρισμὸν ἐξ αὐτοῦ πολλῶν μοναχῶν, οἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Η' (1599), κληθέντες τριαδικοὶ ἀνυπόδητοι, ὡς μὴ φέροντες ὑποδήματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *τριαδικοὺς ὑποδεδεμένους*. Οἱ ἀνυπόδητοι τριαδικοί, ὑπαγόμενοι κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοὺς ὑποδεδεμένους, ἀπεχωρίσθησαν αὐτῶν (1631 – 1633), ἀναγνωρισθέντες ὡς ἀνεξάρτητοι ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ τοῦ Η' (1636), ἐπεκράτησαν δὲ κατ' ὀλίγον αὐτῶν, ὥστε ἀπὸ τοῦ 1894, ἐκλιπόντων τούτων, ὑπάρχουσι μόνον αὐτοί.

Συγχρόνως σχεδὸν μετὰ τοῦ ἀνδρῴου τάγματος τῶν τριαδικῶν ἱδρύθη καὶ γυναικεῖον τοιοῦτον

Digitized by Google

ὅπερ ὠργανώθη τῷ 1236. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἱδρύθη καὶ τάγμα *κοσμικῶν τριαδικῶν*, ἀριθμοῦν περὶ τὰς 3 χιλιάδας μελῶν. κ. ι. Δ.

Τριαδίτσα, καὶ *Τριάδιτζα [Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης *Σόφιας* (βλ.λ.).

«Τριάδος Οἶκος» (Trinity House) /*Ναυτ.Φάρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ἐπιφορτισμένου τὴν συμπλήρωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν φωτιστικῶν δικτύων τῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας αὐτονόμου ὀργανισμοῦ. Σ. Ε. Λ.

Τρία Ἔλατα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρχαγγέλου (Ὄσσιανης) τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1828) 162. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λέσ-οβον*.

τριαζῖναι (αἱ) /*Ὀργ. Χημ.]*. Ἑτεροκυκλικαὶ μετὰ ἑξαμελοῦς δακτυλίου ὀργανικαὶ ἑνώσεις περιέχουσαι τρία ἄτομα ἀζώτου. Ἀναλόγως τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκονται τὰ τρία ἄτομα τοῦ ἀζώτου, διακρίνονται τριῶν τύπων τριαζῖναι, ἤτοι αἱ 1, 2, 3—τριαζῖναι, αἱ 1, 2, 4—τριαζῖναι καὶ αἱ 1, 3, 5—τριαζῖναι. Ἐκ τῶν ἑνώσεων τῶν δύο πρώτων τύπων ὀλίγαι μόνον εἶναι γνωσταί, ἐνῷ εἰς τὰς ἑνώσεις τοῦ τρίτου τύπου ἀνήκουν αἱ κυανουρικαὶ ἑνώσεις. Σ. Γ.

τριαζόλια (τὰ) /*Ὀργ. Χημ.]*. Τάξις ὀργανικῶν ἑτεροκυκλικῶν ἑνώσεων, περιεχουσῶν πενταμελῆ δακτύλιον συνιστάμενον ἐκ τριῶν ἀτόμων ἀζώτου καὶ δύο ἄνθρακος Ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ δακτυλίῳ θέσεως τῶν ἀτόμων τοῦ ἀζώτου διακρίνονται εἰς τὰ 1, 2, 3—τριαζόλια καὶ τὰ 1, 2, 4—τριαζόλια. Τὰ 1, 2, 3—τριαζόλια παρασκευάζονται διὰ προσθήκης ὑδραζωτικοῦ ὀξέος ἢ γενικώτερον φαινυλαζιδίων εἰς ἀκετυλενικὰ σώματα ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀζιμιδίων δι' ἀπυξε δώσεως τοῦ βενζολικοῦ πυρῆνος. Εἶναι σώματα ἀσθενοῦς βασικοῦ χαρακτῆρος, ἀνθεκτικὰ πρὸς τὰ ὀξειδωτικὰ μέσα, ὡς καὶ εἰς ἀνωτέρας θερμοκρασίας Τὸ ἁπλούστερον ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ 1, 2, 3—τριαζόλιον $C_2H_3N_3$, ὅπερ τήκεται εἰς 23° καὶ βράζει εἰς 203°. Τὰ 1, 2, 4—τριαζόλια παρασκευάζονται δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἢ ἀμινῶν ἐπὶ ὀργανικῶν παραγώγων τῆς ὑδραζίνης Εἶναι ἐξ ἴσου πρὸς τὰ 1, 2, 3—τριαζόλια σταθερὰ εἰς ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας καὶ ἔναντι ὀξειδωτικῶν μέσων Τὸ ἁπλούστερον ἐξ αὐτῶν 1, 2, 4—τριαζόλιον, τήκεται εἰς 120° καὶ βράζει εἰς 260° Σ. Γ.

—τριαζολίου *χρώματα [Βιομ. Χημ.]* Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτοντα συνθετικὰ χρώματα τῶν βαμβακερῶν Τὰ σπουδαιότερα, ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *φ..ιόν*, τὸ *σκοτεινοκυανοῦν*, τὸ *καθαρὸν κυανοῦν*, τὸ *ἰῶδες*. Σ. Γ.

τριάζω ἀρχ., νικῶ τρεῖς φορὰς (ἐπὶ τοῦ πυγμάχου, ὅστις ἔπρεπε τρεῖς φορὰς νὰ καταβάλῃ τὸν ἀντίπαλόν του).

τριαζωακετόνη (ἡ) /*Ὀργ. Χημ.]* βλ. *ἀζιδακετόνη*.

τριαζ ἰσοβουτυρικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3)_2C(N_3)COOH$. Τήκεται εἰς 31°. Σ. Γ.

τριαζωοξέα (τὰ) /*Ὀργ. Χημ.]* βλ. *ἀζιδοξέα*.

τριαζωοξικὸν ὀξὺ /*Ὀργ. Χημ.]* βλ. *ἀζιδοξικὸν ὀξύ*.

τριαιθυλαμίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Τριτογενὴς ἀμίνη τοῦ τύπου $(C_2H_5)_3N$ Βράζει εἰς 90° καὶ μείγνυται μετὰ τοῦ ὕδατος εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν, ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ ὕδωρ εἶναι ψυχρόν. Εἰς θερμὸν ὕδωρ εἶναι λίαν δυσδιάλυτος. Σ. Γ.

τριαιθυλαρσίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ ἀρσενικοῦ τοῦ τύπου $(C_2H_5)_3As$ Εἶναι δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ δηλητηριῶδες ὑγρόν. Σ. Γ.

τριαιθυλενοτριαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν πολυσθενῶν ἀμινῶν. Ἔχει τὸν τύπον:

$$\begin{array}{l} CH_2.NH.CH_2.CH_2 \\ | \qquad\qquad\qquad\qquad\quad \rangle NH \\ CH_2.NH.CH_2.CH_2 \end{array}$$

καὶ παράγεται δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ αἰθυλενοβρωμιδίου Βράζει εἰς 216°. Σ. Γ.

τριαιθυλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *γλυκερίνης παράγωγα*.

τριαιθυλοβισμουθίνη *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *βισμουθίου* ὀργανικαὶ ἑνώσεις.

τριαιθυλοβορίνη *[Χημ.]* βλ. λ. *βόριον*.

τριαιθυλολαμίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἰσχυρὰ ὀργανικὴ βάσις τοῦ τύπου $N(CH_2.CH_2.OH)_3$, βράζουσα εἰς 279° (150 χλστμ.). Σ. Γ.

τριαιθυλοστιβίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ ἀντιμονίου τοῦ τύπου $(C_2H_5)_3Sb$ (βλ. *στιβῖναι*).

τριαιθυλοτελλουρινοχλωρίδιον *[Χημ.]* βλ. *τελλούριον*.

τριαιθυλοφωσφινοξείδιον *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *φωσφόρου ἑνώσεις ὀργανικαί*.

τριαιθυλοφωσφινοσουλφίδιον *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *φωσφόρου ἑνώσεις ὀργανικαί*.

τρίαινα (ἡ)· καμάκιον ἔχον τρεῖς χηλὰς ὡς ὅπλον καὶ σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος· || καθόλου, τριαινοειδὲς δόρυ, καμάκι.

—*[Ἀρχ.]* Ἡ *τρίαινα* (λατιν. tridens) ἐνωρίτατα ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἁλιείαν τῶν εὐμεγέθων ἰχθύων καὶ τῶν κητῶν, ἰδίως παρὰ τοῖς μεσογειακοῖς λαοῖς. Ὡς ὅπλον ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν περίφημον μονομαχίαν ἐν Σιγαίῳ Πιττακοῦ τοῦ Μυτιληναίου πρὸς Φρύνωνα τὸν Ἀθηναῖον. Βραδύτερον ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Τυρίων κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐν τῇ ἑλληνορρωμαϊκῇ μυθολογίᾳ ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅπλον τοῦ Ποσειδῶνος, σύμβολον τῆς ἐπὶ τῶν θαλασσῶν κυριαρχίας του, ὑποδηλοῦν (κατὰ τοὺς ἀρχαίους μυθογράφους) τὰς τρεῖς ἰδιότητας τοῦ ὕδατος ἢ τὰ τρία βασίλεια τῆς φύσεως ἢ τὴν τρίτην ἐν τοῖς στοιχείοις τάξιν τοῦ ὕδατος. —Π.

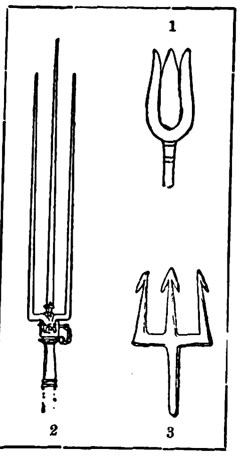

Τρίαιναι ἀρχαῖαι.
[1=βρονζίνη ἐτρουσκικὴ τοῦ ΣΤ αἰῶνος, 2=τρίλοβος κατ' ἀρχαίαν ἀγγειογραφίαν, 3=ἀγκυροειδής, εὕρημα τῆς Δωδώνης.

τριαινοφόρος (Triaenophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κ..στοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βυθριοκεφαλιδῶν*, περιλαμβάνον σκώληκας διακρινομένους ἐκ τοῦ ἐπιμήκους καὶ λεπτοῦ σώματός των, τῆς ᾠοειδοῦς κεφαλῆς των καὶ τῶν ἰδιορρύθμων ἀπομυζητικῶν ὀργάνων των. Τὸ γένος περιλαμβάνει εἴδη τινὰ μικροῦ μεγέθους παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς πέρκης. Δ. Ν. Π.

Τριάκαθας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίζον ἀκρωτήριον προβάλλον ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς (Ἀπειρανθίας) τῆς Νάξου, μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὰς νήσους Μακαριὲς καὶ ἀπολῆγον εἰς τὴν ἄκραν (πλάτ. 37°04'55" Β., μῆκ. 25°37'04" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) Μουτζούνης ἢ Μούτζωμα, ἧς πρόκειται φερώνυμον νησίον. Σ.Ε.Λ.

τριακανθίδαι (οἱ) (Triacanthidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς μετρίου μεγέθους, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων των, ἕκαστον τῶν ὁποίων φέρει ἀναιμίαν ἄκανθαν. Τὸ δέρμα των καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν καὶ πυκνῶν λεπίων. Ἡ οὐρά των εἶναι ἀρκετὰ ἐπιμήκης Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *τριάκανθος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τριάκανθος (ὁ) (Triacanthus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριακανθιδῶν*, περιλαμβάνον μετριοσώμους ἰχθῦς, χαρακτηριζομένους κυρίως ἐκ τῶν τριῶν μικρῶν ἀκανθῶν, ἃς φέρει τὸ πρῶτον ῥαχιαῖον πτερύγιόν των. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι ὁ *τριάκανθος ὁ ἰνδικὸς* (Triacanthus indicus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

τριακάς, —άδος (ἡ)· ἀρχ., ἡ τριακοστὴ ἑκάστου μηνὸς ἡμέρα, ἡ ἄλλως ὀνομαζομένη *ἕνη καὶ νέα*· || ἕκαστον τῶν τριάκοντα γενῶν ἑκάστης φυλῆς πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Κλεισθένους· || τὸ δέκατον ἢ τριακοστὸν ἑκάστης ὠβῆς ἐν Σπάρτῃ, ὅπερ περιεῖχε, δέκα ἢ τριάκοντα οἰκογενείας. Ε. ΔΙ. Κ.

τριακεταλυλαμίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $N[CH_2.CH(O.C_2H_5)_2]_3$ τηκομένη εἰς 302° Σ. Γ.

τριακεταμίδιον *[Ὀργ. Χημ.]* Ἀμίδιον τοῦ τύπου $(CH_3CO)_3N$. Τήκεται εἰς 78°. Σ. Γ.

τριακετίνη *[Χημ.]* βλ. λ. *ἀκετίνη*.

τριακετοναλκαδιαμίνη ἢ 2, 6-*διμεθυλο*-2, 6-*διαμινοπτανόλη*-(4) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$(CH_3)_2C(NH_2).CH_2.CH(OH).CH_2.C(NH_2)(CH_3)_2$

τηκομένη εἰς 106° καὶ βράζουσα εἰς 248°. Σ. Γ.

τριακετυλυδραζίδιον *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου: $(CH_3CO)_2N.NH(CO.CH_3)$, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην καὶ δυσδιάλυτος εἰς τὸν αἰθέρα. Σ. Γ.

τριακονθήμερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας διαρκῶν: «τριακονθήμερος διαμονή, —ἀπουσία, —ἄδεια» || *τριακονθήμερον* (τό)· ὡς οὐσ., διάστημα τριάκοντα ἡμερῶν.

τριάκοντα· ἀριθμητ. ἀπόλυτον, κοιν. *τριάντα*, ἀρχ. λ', λατ. XXX.

—**Τριάκοντα.**—1) Οἱ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, τὴν πυρπόλησιν τοῦ πολεμικοῦ στόλου αὐτῶν καὶ τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν των (404 π. Χ.), κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐγκατασταθέντες ἐν αὐταῖς τριάκοντα ἄρχοντες, οἵτινες βραδύτερον ἐπωνομάσθησαν τύραννοι, ἕνεκα τῆς ὠμῆς διοικήσεώς των. Τὴν πρότασιν περὶ ἀναθέσεως τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας, καὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν νόμων της σύμφωνα μὲ τὴν μεταβληθεῖσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, εἰς τριάκοντα ἄνδρας ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ὁ Ἀθηναῖος Δρακοντίδης, ἄνθρωπος οὐτιδανός, τὴν ὑπεστήριξεν ὁ Θηραμένης καὶ τὴν ἐψήφισε διὰ χειροτονίας μικρὸς ἀριθμὸς κακοβούλων καὶ ἀνάνδρων πολιτῶν, ἐξέλεξαν δὲ τούτους δέκα μὲν ὁ Κριτίας καὶ οἱ ὁμόφρονές του, δέκα ὁ πιστὸς τοῦ Λυσάνδρου φίλος Θηραμένης καὶ δέκα τὸ συνηγμένον ἐκβιαστικῶς πλῆθος τῶν πολιτῶν. Τὴν προστασίαν τοῦ νέου τούτου πολιτεύματος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἀνέλαβε φρουρὰ 700 Λακεδαιμονίων μαχητῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Καλλίβιον, κατὰ πρόσκλησιν τῶν Τριάκοντα, ἐγκατασταθεῖσα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ συντηρουμένη δαπάνῃ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ξένης ταύτης στρατιωτικῆς δυνάμεως οἱ Τριάκοντα, ἀμελήσαντες τὸ κύριον ἔργον των, τὴν νομοθεσίαν, χάριν τοῦ ὁποίου καὶ εἶχον περιβληθῆ ἔκτακτον ἐξουσίαν, ἥτις καὶ θὰ ἔπαυε μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας, ἐπεδίωξαν τὴν τελείαν εἰς ἑαυτοὺς ὑποδούλωσιν τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας. Οὕτως ἐπώνυμος ἄρχων ἔγινεν ὁ ὁμόφρων τούτων (ὀλιγαρχικὸς τὸ φρόνημα) Πυθόδωρος, ὅστις ὑπῆρξε κατὰ τὸ 411 μέλος τῆς βουλῆς τῶν 400, ἐκ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας εἶχον στρατολογηθῆ καὶ οἱ Τριάκοντα. Ἡ βουλὴ διετηρήθη, ἀλλὰ τὰς θέσεις τῶν βουλευτῶν κατέλαβον δεδηλωμένοι ὀλιγαρχικοὶ τὸ φρόνημα. Διὰ τοῦτο καὶ μετ' ἐμπιστοσύνης ἀνετέθη εἰς αὐτήν, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἡλιαίας καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ Ἀρείου Πάγου (ὑπάρχουν οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν κατάλυσιν τούτου), ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη, τὴν ὁποίαν ἤσκουν, πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν, παρόντων τῶν Τριάκοντα Ὁ Πειραιεύς, ἡ ἑστία τῶν δημοκρατικῶν νεωτερισμῶν, ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἰδίων ἀρχόντων, τῶν Δέκα, οἵτινες διωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου, ὑπήγοντο ὑπὸ τοὺς Τριάκοντα καὶ ἦσαν οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς πόλεως. Μετὰ τὰ προκαταρκτικὰ ταῦτα ἔργα, πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἐντίμων πολιτῶν, ἐξώρισαν οἱ Τριάκοντα ἐκ τῶν Ἀθηνῶν φαύλους τινάς, οἵτινες μετήρχοντο τὸ ἔργον τοῦ συκοφάντου. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως ἡ ἀποκάλυψις τῶν τυραννικῶν διαθέσεών των εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐγκατάστασιν τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς, ἐκδηλωθεισῶν μὲ τὴν σύστασιν ἰδιαιτέρας φρουρᾶς των ἐκ 300 μισθωτῶν μαστιγοφόρων ὑπηρετῶν, μὲ τὸν ἀφοπλισμὸν πάντων τῶν Ἀθηναίων, πλὴν τρισχιλίων ἀφωσιωμένων εἰς αὐτούς, μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς διδασκαλίας τῆς ῥητορικῆς, μὲ τὴν καταδίωξιν τῶν μετοίκων πρὸς διαρπαγὴν τῆς περιουσίας των, μὲ τὴν φυλάκισιν καὶ καταδίκην εἰς θάνατον ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπιφανῶν πολιτῶν ὡς νεωτεροποιῶν (ἐχθρῶν τοῦ καθεστῶτος), μὲ τὴν δήμευσιν τῶν περιουσιῶν καὶ τὸν θάνατον πλουσίων πολιτῶν, ὡς ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Νικίου Νικήρατος καὶ Εὐκράτης, καὶ τὴν ἐξορίαν ἐπιφανῶν πολιτῶν, ὡς ἦσαν ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ Ἄνυτος, ἄνδρες δεδηλωμένων δημοκρατικῶν φρονημάτων. Δὲν ἄφησαν ἀκαταδίωκτον ἐκ φόβου οὐδὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διατρίβοντα, πρὸς πρόληψιν δευτέρας αὐτοῦ καθόδου, ἥτις θὰ εἶχεν ὡς ἐπακολούθημα τὴν κατάλυσίν των. Παρὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ὅμως διὰ τῶν βιαίων τούτων μέτρων τρομοκρατίαν των, οἱ Τριάκοντα ἦσαν συναρχία ἀνίσχυρος καθ' ἑαυτήν, διότι ἔλειπεν ἐκ ταύτης ἡ ἑνότης ἐνεργείας, καὶ ἀναποφεύκτως ἀνεμένετο ἡ διχόνοια τῶν συνάρχων, ἥτις καὶ ἐπῆλθε διαιρεθέντων τῶν Τριάκοντα εἰς δύο φατρίας, τὴν τῶν μετριοπαθεστέρων ὑπὸ τὸν Θηραμένην, καὶ τὴν τῶν βιαιοτέρων ὑπὸ τὸν Κριτίαν. Ἐπακολούθημα τῆς ῥήξεως ταύτης ἦτο ἡ μεταξύ των σύγκρουσις, καθ' ἣν κατίσχυσεν ὁ Κριτίας, ἐπιβαλὼν εἰς τὸν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βωμοῦ τῆς βουλῆς ἀπαχθέντα ὑπὸ τῶν Ἕνδεκα, κατὰ διαταγήν του, Θηραμένην νὰ πίῃ τὸν κώνειον. Τὸν θάνατον τοῦ Θηραμένους ἐπηκολούθησε μὲν ἑνότης ἐνεργείας τῶν Τριάκοντα, ἀλλὰ καὶ κατολίσθησις τούτων εἰς βιαιότερα μέτρα, ἅτινα καὶ προεκάλεσαν τὴν ἀνατροπήν των, διότι εἶχον καταστήσει ἀβίωτον τὸν βίον τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. Ἡ ἀνατροπή των ὅμως εἶναι κυρίως ἔργον τῶν εἰς Θήβας καταφυγόντων ἐξορίστων Ἀθηναίων Θρασυβούλου, Ἀνύτου καὶ Ἀρχίνου, οἵτινες καταλαβόντες μετὰ 700 ὁμοφρόνων των, κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 403 π. Χ., τὸ

Digitized by Google

ἐπὶ τῆς Πάρνηθος καὶ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Θήβας ὁδοῦ φρούριον τῆς Φυλῆς ἤρχισαν τοὺς κατὰ τῶν Τριάκοντα ἀγῶνάς των, τοὺς ὁποίους, στεφθέντας ὑπὸ ἐπιτυχίας ἐν Φυλῇ καὶ Ἀχαρναῖς, ἐσυνέχισαν ἐν τῇ καταληφθείσῃ ὑπ' αὐτῶν Μουνιχίᾳ τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὸν Φεβρουάριον. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς στρατιᾶς τῶν Τριάκοντα καὶ ἐν Μουνιχίᾳ, ὅτε ἔπεσε καὶ ὁ Κριτίας, ἐπηκολούθησε διάσπασις τῶν ὀπαδῶν τῶν Τριάκοντα εἰς τοὺς μείναντας πιστοὺς εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ φονευθέντος Κριτίου, καταφυγόντας εἰς Ἐλευσῖνα, καὶ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῶν ἀντικαταστησάντων τοὺς Τριάκοντα ἐν Ἀθήναις Δεκαδούχων (10 ἀρχόντων), οἵτινες καὶ ἐσυνέχισαν τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἐκ Πειραιῶς ὁρμωμένων ὑπὸ τὸν ἐλευθερωτὴν Θρασύβουλον, ζητήσαντες καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Κατὰ τοῦ Θρασυβούλου ἐπῆλθε κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 403 ὁ Λύσανδρος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λίβυος, ὅστις ἡγούμενος στόλου ἐκ 40 τριήρων ἐπολιόρκησε τοὺς ἐν Μουνιχίᾳ, οὕτω δὲ ἐφαίνετο ὅτι ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔμελλε νὰ ναυαγήσῃ Εὐτυχῶς ὅμως ἡ ἐν Σπάρτῃ ἀντίδρασις τῶν δύο βασιλέων κατὰ τοῦ Λυσάνδρου κατίσχυσε καὶ κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπεστάλη ὡς ἀρχηγὸς τῆς ὅλης ἐν Ἀττικῇ στρατιᾶς ὁ Ἀγιάδης βασιλεὺς Παυσανίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πλειστοάνακτος, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ὁποίου, μετά τινας μάχας περὶ τὸν Πειραιᾶ, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 403, ἐπῆλθε συνδιαλλαγὴ κατὰ πρῶτον μὲν τῶν ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις (μὲ θεμελιώδη ὅρον τὴν συγχώρησιν καὶ ἀμνήστευσιν τοῦ παρελθόντος, ἐκτὸς τῶν ἐπιζώντων ἐκ τῶν Τριάκοντα, τῶν ὀργάνων τῆς τυραννίας τῶν Ἕνδεκα καὶ τῶν Δέκα ἀρξάντων ἐν Πειραιεῖ), τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ εἴσοδος τοῦ Θρασυβούλου εἰς Ἀθήνας κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 403, κατόπιν δὲ καὶ μετὰ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι. Οὕτως ἐπῆλθεν ἡ κατάλυσις τῆς ἀρχῆς τῶν Τριάκοντα, διαρκέσασα κυρίως μὲν 8 μῆνας, περὶ τοὺς 16 δὲ μετὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Δεκαδούχων καὶ τοῦ χρόνου τῶν διαπραγματεύσεων, καὶ ἡ παλινόρθωσις τῆς δημοκρατίας μὲ πρῶτον ἄρχοντα τὸν Εὐκλείδην (ὁ ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Πυθοδώρου, ὅστις δὲν ἀνεγνωρίσθη ὡς νόμιμος ἄρχων, ὠνομάσθη ἐνιαυτὸς τῆς ἀναρχίας).

Ἐκ τῶν Τριάκοντα ὠμότεροι μὲν ὑπῆρξαν οἱ Κριτίας, Χαρικλῆς, Θέογνις καὶ Πείσων, μετριοπαθέστεροι δὲ οἱ Θηραμένης, Φείδων, ὅστις ἔγινε καὶ ὁ προϊστάμενος τῶν διαδεχθέντων ἐν Ἀθήναις τοὺς Τριάκοντα Δεκαδούχων, καὶ Ἐρατοσθένης, ὅστις καὶ ἔμεινε μετὰ Φείδωνος ἐν Ἀθήναις, ὅτε οἱ συνάρχοντές των εἶχον καταφύγει εἰς Ἐλευσῖνα, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μουνιχίας ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου.

—2 Οὕτως ὠνομάσθησαν, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς προηγουμένους, οἱ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους Βαλεριανοῦ καὶ τοῦ συνάρχοντός του ἐν ἀρχῇ καὶ διαδόχου του βραδύτερον Γαλλιηνοῦ (253—268 μ. Χ.) 29 ἀντιαυτοκράτορες εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ὁποίων ἡ ἑνότης τοῦ κινδυνεύοντος κράτους ἐξέλιπεν, ἡ στρατιωτικὴ ἀναρχία ἐλυμαίνετο τοῦτο καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων ἠπείλουν τὴν διάλυσίν του. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις, ἥτις ὠφείλετο εἰς τὴν συνήθειαν τῶν αὐτοκρατόρων νὰ διανέμουν χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας των κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνακηρύξεώς των, συνήθειαν καταστήσασαν τὴν ἐκλογὴν αὐτοκράτορος κερδοφόρον ἐπιχείρησιν τῶν πραιτωριανῶν τῆς Ῥώμης καὶ τῶν εἰς τὰ σύνορα τοῦ κράτους καὶ τὰς ἐπαρχίας του στρατοπέδων, ἐτερματίσθη μὲ τὴν ἐκλογὴν ὡς αὐτοκράτορος τοῦ ἐν Ἰλλυρίᾳ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Κλαυδίου Β'.

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

τριακονταενάνιον *['Ὀργ. Χημ.]*. Ἀνώτερος κεκορεσμένος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_{31}H_{64}$, ἀνευρεθεὶς εἰς τὸν κηρὸν τῆς μελίσσης καὶ τὸν ἀμερικανικὸν καπνόν. Σ. Γ.

τριακονταετηρίς,—*ίδος* (ἡ)· ἑορτὴ ἐπὶ τῇ τριακοστῇ ἐπετείῳ, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τριάκοντα ἐτῶν: «τριακονταετηρὶς τῆς καθηγεσίας τοῦ δεῖνος»· || διάστημα τριάκοντα ἐτῶν: «πρώτη—, δευτέρα τριακονταετηρίς».

τριακονταέτης (ὁ)· ἄλλως *τριακοντούτης* (βλ. λ.).

τριακονταετής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν· || ὁ διαρκῶν τριάκοντα ἔτη: «τριακονταετὴς εἰρήνη».

—**Τριακονταετὴς** ***πόλεμος*** *[Στρατ. Ἱστορ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ὁ πόλεμος ὁ διεξαχθεὶς ὑπὸ τῆς Αὐστρίας διαδοχικῶς κατὰ τῆς Βοημίας, τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Γαλλίας, διαρκοῦντος τοῦ χρονικοῦ διαστήματος 1618—1648. Ὁ πόλεμος οὗτος χωρίζεται εἰς τέσσαρας περιόδους.

Α' περίοδος (1618—1624). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ πόλεμος τῶν Αὐστριακῶν (τῶν γνωστῶν μᾶλλον ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοκρατορικῶν) ἐναντίον τῆς ἐπαναστατησάσης Βοημίας φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *περίοδος παλατινατική*, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ Βοημοὶ (Τσέχοι) ἀνεκήρυξαν τῷ 1619 ὡς βασιλέα τῆς Βοημίας τὸν παλατῖνον ἐκλέκτορα Φρειδερῖκον Ε', δηλαδὴ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Εὐαγγελικῆς Ἑνώσεως. Ὁ πόλεμος τῆς περιόδου ταύτης ἐπρόκειτο ἐν ἀρχῇ νὰ ἐντοπισθῇ μεταξὺ τῶν αὐστριακῶν χωρῶν, καθόσον τὸ ἐν ἔτει 1618 ἀρχικὸν αἴτιον τοῦ πολέμου ἦτο τὸ ἐπεισόδιον τὸ φερόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα défénestration τῆς Πράγας (κατάρριψις ὑπὸ τῶν Βοημῶν ἐκ τῶν παραθύρων τοῦ κυβερνείου τῶν αὐτοκρατορικῶν διοικητῶν), ἀλλά, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ θρόνου τῆς Βοημίας, οἱ Γερμανοὶ ἐκλέκτορες (κατὰ τὸ πλεῖστον καθολικοὶ καὶ λουθηρανοὶ) ἐξηγέρθησαν, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Φρειδερῖκος ἦτο καλβινιστής, δι' ὃ ὁ πόλεμος κατέστη τότε γερμανικός. Τὰ πάντα ἀπέκλινον ὑπὲρ τῶν Βοημῶν, καθ' ὅσον οἱ Αὐστριακοὶ δὲν διέθετον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σοβαρὰς δυνάμεις. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς Αὐστριακοὺς ὑπεστήριξαν ἐκθύμως οἱ καθολικοὶ διὰ τοῦ δουκὸς Μαξιμιλιανοῦ τῆς Βαυαρίας, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας (Sainte Ligue), καὶ οἱ λουθηρανοὶ διὰ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας, δι' αὐτὸ οἱ Βοημοὶ (Τσέχοι) ἡττήθησαν κατὰ κράτος εἰς μάχην δοθεῖσαν παρὰ τὸ Λευκὸν ὄρος (Weisserberg, παρὰ τὴν Πράγαν) τῷ 1620, ὁπότε ὁ Φρειδερῖκος ἔφυγεν ἀμέσως ἐκ Πράγας, ἐγκαταλείψας μάλιστα κατὰ τὴν φυγήν του τὸ στέμμα, τὸ σκῆπτρον καὶ τὸν βασιλικὸν μανδύαν (ἐμβλήματα, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἐνεφανίζετο κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ αὐτοκράτωρ) Ἐνῷ ὅμως ἐφαίνετο ὅτι ὁ πόλεμος ἔληξεν, ἐξαίφνης ὁ Μαξιμιλιανὸς τῆς Βαυαρίας διεκήρυξεν ὅτι μετέσχε τοῦ πολέμου, ἵνα λάβῃ καὶ οὗτος μερίδιον ἐκ τῆς ἄνω Αὐστρίας· δι' ὃ ἐξεστράτευσεν ἐντὸς τοῦ παλατινατικοῦ ἐδάφους, κατέλαβε τοῦτο καὶ ἐξεδίωξε τὸν Φρειδερῖκον τόν, μετὰ τὴν ἐκ Πράγας φυγήν, ἐπανελθόντα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐκλέκτορος.

Β' περίοδος (1625—1629). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ πόλεμος ἐπεξετάθη, καταστὰς εὐρωπαϊκός, καθόσον λόγῳ παρεμπεσουσῶν θρησκευτικῶν διαφορῶν οἱ λουθηρανοὶ καὶ οἱ καλβινισταὶ (δηλαδὴ οἱ προτεστάνται) ἐζήτησαν τὴν ὑποστήριξιν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Δ' κατὰ τῶν καθολικῶν. Ἡ περίοδος αὕτη τοῦ πολέμου φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *περίοδος δανική*. Κατὰ ταύτην ὁ δανικὸς στρατὸς προήλασεν ἐντὸς τοῦ γερμανικοῦ ἐδάφους, ἀλλ' εὑρέθη ἀντιμέτωπος δύο ὠργανωμένων στρατῶν, τοῦ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τῆς Βαυαρίας καὶ τοῦ τοῦ Βαλλενστάϊν. Ἡττηθεὶς ὁ δανικὸς στρατὸς παρὰ τὸ Lütter καὶ κατόπιν παρὰ τὸ Dessau, ἐξηναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Lübeck καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ γερμανικὸν ἔδαφος.

Γ' περίοδος (1630—1635). Μετὰ τὴν νέαν ταύτην νίκην τῶν Αὐστριακῶν (αὐτοκρατορικῶν), μετὰ τὰς καταπιέσεις ἐναντίον τῶν προτεσταντῶν καὶ μετὰ τὰς ἐπακολουθησάσας μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ εἰς ὄφελος πάντοτε τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων, οἱ προτεστάνται ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀκμάζοντος τότε σουηδικοῦ στρατοῦ τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, τοῦ ἀπειλουμένου ὡσαύτως ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ὀνειροπολοῦντων νὰ ἱδρύσωσι ναυτικὴν δύναμιν ἐν τῇ Βαλτικῇ, δι' ὃ ὀνομασάντων τὸν Βαλλενστάϊν στρατηγὸν καὶ ναύαρχον. Ἡ περίοδος αὕτη τοῦ πολέμου φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *περίοδος σουηδική*. Ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος ἀπεβιβάσθη εἰς Stralsund τῆς Βαλτικῆς τῷ 1630 καὶ εὐθὺς ἀμέσως κατέλαβεν ἅπαντα τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τῶν περιοχῶν Μεκλεμβούργου καὶ Πομερανίας, καθόσον αὐστριακὸς στρατὸς δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, λόγῳ τοῦ ὅτι καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ καθολικοὶ πρίγκιπες, μὲ τὸν Μαξιμιλιανὸν τῆς Βαυαρίας ἐπὶ κεφαλῆς, διαβλέποντες τὰ φιλόδοξα σχέδια τῆς Αὐστρίας (τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων), ἐζήτησαν τὴν ἀπόλυσιν τῶν Αὐστριακῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ προσχωρήσεώς των καὶ συμμαχίας των μετὰ τῶν προτεσταντῶν, ὁπότε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδος Β' ἐξηναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ καὶ ὑπὸ τοιαύτην κατάστασιν εὑρέθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ Γουσταύου εἰς τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς. Ὁ Γουσταῦος, ἀφοῦ συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου, προήλασε πρὸς Ν. καὶ εἰσήλασεν ἐντὸς τῆς Σαξονίας, ἔνθα εὗρεν ἀντιμέτωπον τὸν στρατὸν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ὑπὸ τὸν Αὐστριακὸν στρατηγὸν Τιλύ, ὃν κατενίκησεν εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας, τὸν Σεπτέμβριον 1631. Μετὰ ταῦτα, παρὰ τὰς συνηθείας τῶν ἐποχῶν ἐκείνων, ἐξηκολούθησε τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ τότε ἀνῆλθε πρὸς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ῥήνου, προσεπέρασεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ κατέλαβε τὴν Βαυαρίαν, ἐξεβίασε τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Lech (Ἀπρίλιον 1632), καὶ κατέλαβε τὸ Μόναχον, ἐξ οὗ ἐσκόπευε νὰ προελάσῃ πρὸς Βιέννην. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἐκάλεσεν ἐκ νέου τὸν στρατὸν τοῦ Βαλλενστάϊν (τοῦ, ὡς γνωστόν, παρέχοντος τὰς ὑπηρεσίας του παντὶ τῷ πληρώνοντι καὶ τῷ ἐπιτρέποντι τὰς δῃώσεις τῶν κατακτωμένων χωρῶν), ὅστις ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Σαξονίας (ὁ ἐκλέκτωρ τῆς ὁποίας ἦτο σύμμαχος τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου), ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ συμπαρασύρῃ τὸν Γουσταῦον πρὸς Β καὶ τοιουτοτρόπως ἀπαλλάξῃ τὴν Αὐστρίαν πάσης ἀμέσου προσβολῆς. Ὄντως, ὁ Γουσταῦος ἐπῆλθεν ἀμέσως κατὰ τοῦ Βαλλενστάϊν καὶ τοῦ Τιλύ, οὓς κατενίκησεν εἰς τὴν μάχην τῆς Λύτζεν (1632), φονευθεὶς μάλιστα κατὰ ταύτην. Οἱ Σουηδοὶ ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἡττηθέντες καὶ καταστραφέντες τῷ 1634, εἰς μάχην παρὰ τὸ βαυαρικὸν χωρίον Nordlingen, ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑπογράψωσι συνθήκην, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ ἔπαυον τὸν πόλεμον

Δ' περίοδος (1636—1648). Ἐπειδὴ ἡ Γαλλία δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Αὐστρίας (τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας), δι' αὐτὸ ὁ Ῥισελιὲ ἀπεφάσισεν ὅπως τὸν περαιτέρω ἀγῶνα κατὰ τῆς Αὐστρίας ἀναλάβῃ ἡ Γαλλία, ὁπότε πλέον ὁ πόλεμος κατέστη πανευρωπαϊκός. Ἡ περίοδος αὕτη τοῦ πολέμου φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *περίοδος γαλλική*, ἀποτελεῖ δὲ τὴν μακροχρονιωτέραν ὅλων (12 ἐτῶν), καθόσον κατὰ ταύτην ἠγωνίζοντο οἱ δύο κολοσσοὶ τῆς τότε ἐποχῆς (Γαλλία καὶ Αὐστρία), καὶ δὴ ἡ Γαλλία μὲ τὴν ἀπροκάλυπτον πρόθεσιν νὰ καταλάβῃ αὕτη ἁπαξάπαντα τὰ ἐδάφη, ἔνθα ἐπεξετείνετο ἡ ἀρχαία Γαλατία (ἔκφρασις τοῦ Ῥισελιέ) Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ πόλεμος διεξήχθη εἰς τέσσαρα θέατρα: Κάτω Χωρῶν, Ῥήνου, Ἰταλίας, Πυρηναίων. Εἰς τὸ θέατρον τῶν Κάτω Χωρῶν, διαρκοῦντος τοῦ 1636, οἱ μὲν Γάλλοι κατενίκησαν τοὺς Ἱσπανοὺς (τῶν Κάτω Χωρῶν) εἰς τὴν μάχην τοῦ Abdin, οἱ δ' Αὐστριακοὶ εἰσήλασαν ἐντὸς τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους διὰ δύο κατευθύνσεων, πρὸς Πικαρδίαν καὶ πρὸς Βουργουνδίαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπωθήθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων. Εἰς τὸ θέατρον τοῦ Ῥήνου ὁ πρίγκιψ Βερνάρδος τοῦ Σὰξ Βεϊμάρ, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς παρὰ τὸ Reinfeld τῷ 1638, κατέλαβε τὴν Ἀλσατίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἀπέθανεν εὐθὺς ἀμέσως, ὁ Ῥισελιὲ ἐξηγόρασε τὸν στρατόν του καὶ τοιουτοτρόπως εὑρέθη τότε ἡ Γαλλία κυρία τῆς Ἀλσατίας. Εἰς Ἰταλίαν ὁ Harcourt ἐνίκησε τῷ 1640 τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς διαφόρους μάχας (Καζάλε, Τουρίνου κτλ.). Εἰς τὰ Πυρηναῖα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων ἡ Rousillon τῷ 1640. Μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1642 θάνατον τοῦ Ῥισελιὲ καὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', ὁ πόλεμος ἐσυνεχίσθη μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς Κοντὲ καὶ Τυρέν. Οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν τῷ μὲν 1643 εἰς τὴν μάχην Ροκρουά, τῷ δὲ 1644 εἰς τὴν μάχην Φριμπούργ. Ὁ Τυρέν, ἀφοῦ ἐνίκησε παρὰ τὸ Nordlingen, ἀπεφάσισε νὰ προελάσῃ εὐθέως πρὸς τὴν Βιέννην ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σουηδοῦ στρατηγοῦ Wrangel, τῶν μὲν Γάλλων ἀκολουθούντων τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως, τῶν δὲ Σουηδῶν προχωρούντων διὰ Βοημίας. Οἱ δύο οὗτοι στρατοὶ ἐπέτυχον τὴν συνένωσίν των τῷ 1648, ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν χειμὼν ἀνέκοψε τὴν πρὸς Βιέννην προχώρησιν. Κατὰ τὸν ἴδιον τοῦτον χρόνον ὁ Κοντὲ (ἤδη δοὺξ Enghien) κατέλαβε πολλὰς πόλεις τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τέλος κατέστρεψε τοὺς ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Λεοπόλδον Ἱσπανοὺς (τῶν Κάτω Χωρῶν) εἰς Lens τῷ 1648. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην ἐξηναγκάσθη ἡ αὐτοκρατορία τῆς Αὐστρίας νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην καὶ τότε συνήφθησαν αἱ δύο συνθῆκαι τῆς Βεστφαλίας τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1648. Τοιουτοτρόπως ἔληξεν ὁριστικῶς ὁ Τριακονταετὴς πόλεμος.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

τριακονταετία (ἡ)· διάστημα τριάκοντα ἐτῶν: «ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν διέμεινεν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν».

τριακοντάκις· ἀριθμητ. ἐπίρρ., τριάκοντα φοράς.

τριάκονταπεντάνιον *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ. *πενταιριακοντανιον*.

τριακονταπλάσιος,—*α*,—*ον*· τριάκοντα φορὰς περισσότερος ἢ μεγαλύτερος.

τριακονταπλοῦς, —*ῆ*, —*οῦν*· ὁ ἐκ τριάκοντα στρωμάτων ἢ μερῶν ἀποτελούμενος· || ἀντὶ τριακονταπλάσιος.

Τριακοντάσχοινον *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Αἰθιοπίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ', 7, 10) μετὰ τὸν Μέγαν Καταρράκτην (νῦν Οὐάδι Χάλφα) καὶ κατέχουσα ἔκτασιν 30 σχοίνων ἢ 900 σταδίων (μίλια 120), ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

τριακοντήρης, ἡ ***τριακόντορος*** *['Ἀρχ. Ναυτ.]*. Πλοῖον τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων, ἐλαυνόμενον ὑπὸ τριάκοντα κωπῶν, δεκαπέντε ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς, σκαλμουμένων ἀπὸ τοῦ περονίου. Τὸ ἐρετικὸν διετίθετο ἀνὰ δύο ἐπὶ ἑκάστου σέλματος, ταῦτα δὲ εὑρίσκοντο ἐν ἑνὶ ἐπιπέδῳ. Ἐξώπρυμνον, ἐκοσμεῖτο εἰς μὲν τὴν πρῷραν διὰ τοῦ ἐμβόλου τῆς προεμβολίδος καὶ τοῦ ἀκροπρώρου, κατὰ τὰς παρειὰς διὰ τῶν παρασήμων καὶ εἰς τὴν πρύμναν διὰ τῶν ἀφλάστων τῆς στυλίδος καὶ τοῦ χηνίσκου. Προηγήθη τῆς πεντηκοντόρου καὶ τῆς τριήρους. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

τριακοντούτης (ὁ), καὶ ***τριακονταέτης***, θηλ. —*ις*, γεν. —*ιδος*· τριακονταετής.

τριακόσιοι, —*αι*, —*α*· ἀριθμητ. ἀπόλυτον, ἀρχ. ἑλλ. τ´, λατ. CCC.

τριακοσιοστός, —*ή*, —*όν*· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν τριακόσια || *τριακοσιοστὸν* (τό)· ὡς οὐσ., ἓν τῶν τριακοσίων ἴσων μερῶν τῆς αὐτῆς μονάδος.

τριακοστός, —*ή*, —*όν*· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα: «ἡ τριακοστὴ ἡμέρα τοῦ μηνός»· || *τριακοστὸν* (τό)· ὡς οὐσ., ἓν τῶν τριάκοντα ἴσων μερῶν τῆς αὐτῆς μονάδος.

Τρία Λογγώνια /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς νοτιοδυτικῆς ἀκτῆς Τοῦρλα τῆς Σύρου (πλάτ. 37° 22′ 15″ Β., μῆκ. 24° 54′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island, *Κοτσοβίλλη*: Νῆσος Σῦρος) μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Χονδρὴ Πούντα καὶ τῆς ἀκτῆς Καραμπούα. Σ. Ε. Λ.

τριαλευρώδης (Trialeurodes) /*Φυτοπαθ.*/. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν ἀλευρωδιδῶν. Τὰ διάφορα εἴδη αὐτοῦ ζῶσιν ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων κηπουρικῶν (τομάτας, γεωμήλων, πεπονιᾶς, ἀγγουρέας, φασιόλων), ὡς καὶ ἀνθέων ἀμπέλου καὶ αὐτοφυῶν φυτῶν. Ἐνδείκνυται καταπολέμησις διὰ νικοτίνης ἢ πετρελαιοσάπωνος. Ε. Τ. Ε.

Τρίαλος /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κοκκίνης τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 33.

τριαμῖναι /*Ὀργ. Χημ.*/· βλ. *ἀμῖναι*.

τριαμινοαζωβενζόλιον /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $H_2N\,C_6H_4.N:N\,C_6H_3(NH_2)_2$, ἀποτελοῦσα συστατικὸν τοῦ συνθετικοῦ χρώματος καστανέρυθρον τοῦ Βίσμαρκ. Σ. Γ.

τριαμινοτριαιθυλαμίνη /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ βάσις τοῦ τύπου $N(CH_2.CH_2NH_2)_3$, βράζουσα εἰς 263°. Σ. Γ.

τριαμινοτριφαινυλοκαρβινόλη /*Ὀργ. Χημ.*/· βλ. *παραροδανιλίνη*.

τριαμινοτριφαινυλομεθάνια /*Ὀργ. Χημ.*/· βλ. *ὀρθολευκανιλίνη, ψευδολευκανιλίνη* καὶ *παραλευκανιλίνη*.

Τριαμμάτι, ἢ ***Τριαμμάτης*** /*Γεωγρ.*/. Ὑψηλὸν ὀροπέδιον (2.200 μ.) μεταξὺ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν Λευκῶν ὀρέων Κρήτης, Μαύρης πρὸς Β καὶ Παχνῶν πρὸς Α. Ε. Γ.

τριανδρία (ἡ)· τρεῖς ἄνδρες ἀποτελοῦντες συναρχίαν.

— /*Ἀρχ.*/ *Τριανδρία* ἢ *τριαρχία* (λατιν. triumviratus) ἐκαλεῖτο παρὰ Ρωμαίοις πᾶσα συναρχία τριῶν ἀνδρῶν. Τῶν συναρχιῶν τούτων σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν αἱ ἀκόλουθοι:

Α´) Σταθεραὶ ἀρχαὶ ὑπαγόμεναι εἰς τὰς λεγομένας magistratus minores: —1) Οἱ triumviri (ἢ tresviri) capitales ἢ nocturni (κατὰ σύντμησιν III V. CA.). Ἦσαν βοηθοὶ τῶν ἐν τέλει εἰς τὰ δικαστικὰ αὐτῶν καθήκοντα, κατασταθέντες περὶ τὸ 290—287 π. Χ., ὅτε διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ κατὰ πόλιν πραίτωρος, ἀπὸ δὲ τοῦ 242 ὑπαχθέντες διὰ τοῦ Παπιρίου νόμου εἰς τὴν παρὰ τοῦ λαοῦ ἐκλογήν. Ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ ἐξετέλουν τὴν διαδικασίαν τῆς τοκογλυφίας, ἀνελάμβανον ὑπὲρ τοῦ δημοσίου τὰ δικαστικὰ παράβολα κττ. Ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ ἐδέχοντο ἐν τῇ καθέδρᾳ των (εἰς τὴν Μαινίαν στήλην, ἐγγὺς τοῦ Τυλλιανοῦ δεσμωτηρίου) τὰς καταγγελίας ἐγκλημάτων καὶ διενήργουν τὰς πρώτας ἀνακρίσεις (διατάσσοντες ἅμα καὶ προληπτικὰς συλλήψεις), ἐξετέλουν διὰ χειρός των οἱ ἴδιοι τὰς ἐν τοῖς δεσμωτηρίοις θανατώσεις καὶ διὰ τῶν δημίων τὰς ἐν δημοσίῳ χώρῳ γινομένας· ἐπώπτευον ἐπὶ τῶν φυλακῶν καὶ ἐξετέλουν ἀστυνομικά τινα καθήκοντα, ὡς ἡ τήρησις τῆς τάξεως, αἱ νυκτεριναὶ περιπολίαι, ἡ κατάστασις φυλακίων ἐν ἐποχαῖς ταραχῶν (μετὰ τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Τιβέρεως πεντάρχων, quinqueviri cis Tiberim), ἡ σύλληψις (καὶ ἐκτέλεσις σωματικῶν ποινῶν) φυγάδων δούλων καὶ μικροκακοποιῶν, κ. ἄ. —2) Οἱ triumviri monetales ἢ triumviri aere argento auro flando feriundo (III VIR A. A. A. F. F.). Ἐπώπτευον ἐπὶ τῆς νομισματοκοπίας, ἐκτυποῦντες ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὰ σήματα ἢ μονογράμματά των, εἶναι δὲ γνωστοὶ ἀπὸ τοῦ 289 π. Χ. περίπου. Τῷ 44—27 π. Χ. ηὐξήθησαν εἰς τέσσαρας καὶ ἐξηφανίσθησαν ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ.

Β´) Ἔκτακτοι ἀρχαὶ ἐκ τῶν λεγομένων magistratus extra ordinem creati: —1) Οἱ triumviri rei publicae constituendis (ἐξελληνισθέντες ἐν ἀρχαίαις ἐπιγραφαῖς: «τρεῖς ἄνδρες τῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων διατάξεως»). Ἀπετέλουν εἶδος ἐννόμου δικτατορίας. Τοιαῦται συναρχίαι ὑπῆρξαν δύο ὀνομασταὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ τοῦ Καίσαρος, Κράσσου καὶ Πομπηίου, κατασταθεῖσα τῷ 60 π. Χ. (καὶ ἀνανεωθεῖσα τῷ 56 π. Χ.) καὶ ἡ τοῦ Ἀντωνίου, Λεπίδου καὶ Ὀκταβίου τῷ 43 π. Χ. (βλ. *Ρώμη*, τ. ΚΑ´, σ 332 α´—γ´). —2) Οἱ triumviri agris dandis adsignandis et coloniae deducendae, κατασταθέντες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας διὰ τὴν ἵδρυσιν ἑκάστης ἀποικίας καὶ ἔχοντες δικαιοδοσίαν χορηγήσεως δικαίου εἰς τὴν νεοσύστατον ἀποικίαν, φορολογικῆς ἀπογραφῆς καὶ διανομῆς τῶν γαιῶν, διορισμοῦ τῶν πρώτων ἱερέων καὶ συγκλητικῶν κττ. Καθίσταντο κληρονομικῶς πάτρωνες τῆς ἀποικίας, διέφερον δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ Σεμπρωνείου νόμου τοῦ 133 π. Χ. δημιουργηθέντων ἐτησίας θητείας τριάρχων, τῶν δικαιουμένων μόνον τὴν διανομὴν γαιῶν καὶ ἐκδίκασιν τῶν συναφῶν διαφορῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι κατηργήθησαν διὰ τοῦ Θορίου νόμου τοῦ 119 π. Χ. —3) Οἱ triumviri senatus legendi. Συγκλητικοὶ διὰ κλήρου διοριζόμενοι ἐκ πίνακος 10 ἀνδρῶν, κατασταθέντες παρ' Αὐγούστου πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν συγκλητικῶν καταλόγων. Τούτων ἀνάλογοι, ἀναθεωρήσαντες ἐπὶ Αὐγούστου τοὺς καταλόγους τῆς ἱππικῆς τάξεως, ἦσαν οἱ triumviri (ἢ καὶ decemviri) recognoscendi turmas equitum. Π. Ν. Π.

τριανδρία (ἡ) /*Βοτ.*/. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται διὰ τὰ φυτά, ὧν τὸ ἀνδρεῖον ὄργανον φέρει τρεῖς στήμονας. Ἐπίσης τριανδρίαν ἐκάλεσε καὶ μίαν τῶν ὑποδιαιρέσεων τοῦ φυτικοῦ του συστήματος ὁ Λινναῖος. Δ. Ν. Π.

τριανδρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τριανδρίαν, ὁ τῆς τριανδρίας.

Τρία Νησιὰ /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Τριὰς νησίδων τῆς ἀνατολικῆς Εὐβοίας (πλάτ. 38° 41′ Β., μῆκ. 23° 54′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 426: Cape Doro channel to gulf of Saloniki) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κύμη* καὶ *Σαρακήνικο*. Σ. Ε. Λ.

—**Τρία Νησιὰ** /*Παραλ. Γεωγρ.*/. —1) Τριὰς νησίδων μικρασιατικῶν, προσκειμένη εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας (πλάτ. 36° 27′ Β., μῆκ. 30° 37′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Karaburnù). Εἶναι αἱ μεταξὺ Σιδαροῦντος καὶ Φασήλιδος Cypriae insulae τοῦ Πλινίου. —2) Τριὰς νησίδων ἀποκέντρων τοῦ Καρπαθίου πελάγους (πλάτ. 36°18′ Β., μῆκ. 26°45′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836 a: Archipelago southern sheet) μεταξὺ Ἀστυπαλαίας καὶ Καρπάθου. Σ. Ε. Λ.

«Τριανὸν» (Trianon). Ὄνομα δοθὲν διαδοχικῶς εἰς τρεῖς βασιλικὰς ἐπαύλεις, κειμένας ἐν τῷ ἄλσει τῶν Βερσαλλιῶν. Ἐκ τούτων δύο μόνον σῴζονται σήμερον (τὸ *Μέγα* καὶ τὸ *Μικρὸν Τριανόν*), ἡ δὲ τρίτη, ἡ καὶ παλαιοτέρα, καλουμένη *Τριανὸν ἐκ πορσελλάνης*, κατηδαφίσθη τῷ 1687. Τὸ ὄνομα Τριανὸν προῆλθεν ἐκ τοῦ Triarnum, ὡς ἐκαλεῖτο παλαιότατος μικρὸς συνοικισμός, κείμενος κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τῆς διώρυγος τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ἀνήκων κατὰ τὸν ΙΒ´ αἰῶνα εἰς τὸ ἀββαεῖον τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης. Ὅτε ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ´ ᾠκοδόμησε τὰς Βερσαλλίας, ἠγόρασε καὶ τὸν χῶρον τοῦ Τριανόν, διὰ τὴν μεγέθυνσιν τοῦ περὶ τὸ ἀνάκτορον ἱδρυθέντος ἄλσους. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ κατεδαφισθέντος τότε συνοικισμοῦ ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Νορμπαὶ μικρὰ ἐκ πορσελλάνης ἔπαυλις, περιέργου ρυθμοῦ κεκοσμημένη διὰ σινικῶν παγοδῶν καὶ χρησιμεύουσα κυρίως ὡς περίπτερον νυκτερινῶν ἑορτῶν καὶ διασκεδάσεων. Τῷ 1687 κατηδαφίσθη τὸ ἐκ πορσελλάνης Τριανόν, εἰς τὴν θέσιν δ' αὐτοῦ ἀνηγέρθη, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Μανσάρ, τὸ ἀποκληθὲν Μέγα Τριανόν, μονώροφος ἐκ μαρμάρου οἰκοδομή, ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς περιστυλίου καὶ δύο πτερύγων. Ἡ θαυμασία αὕτη ἔπαυλις ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ´, ὡς τόπος διαμονῆς τῆς κυρίας Μαιντενόν, ἐπὶ τῶν διαδόχων ὅμως αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθη μόνον ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ´ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος. Βραδύτερον, ἐπὶ Λουδοβίκου-Φιλίππου, διετάχθη ἡ πιστὴ ἀναστήλωσις τοῦ ἀνακτόρου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν σχεδίων τοῦ Μανσάρ, σήμερον δὲ χρησιμεύει τοῦτο ὡς μουσεῖον μεγαλοπρεπῶν ἁμαξῶν, χρησιμοποιηθεισῶν εἰς τελετάς. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπεγράφη αὐτόθι τῇ 4 Ἰουνίου 1920 ἡ φερώνυμος συνθήκη μεταξὺ Οὐγγαρίας καὶ τῶν συμμάχων τῆς Ἀντάντ. Ἐγγὺς τοῦ Μεγάλου Τριανὸν κεῖται τὸ ἕτερον ἐκ τῶν σῳζομένων σήμερον ὁμωνύμων ἀνακτόρων, τὸ Μικρὸν Τριανόν, ἱδρυθὲν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ´. Κατ' ἀρχὰς ἀνηγέρθη (1755) ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ κομψὸν περίπτερον, ὅπερ συνεπληρώθη βραδύτερον ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Γκαμπριέλ. Ἀποτελεῖται δὲ τοῦτο ἐξ ἑνὸς ἰσογείου καὶ δύο ὀρόφων, στηριζομένων ἐπὶ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο περιῆλθε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ´ εἰς τὴν βασίλισσαν Μαρίαν Ἀντουανέτταν, ἥτις κατέστησεν αὐτό, κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς βασιλείας της, κέντρον εἰδυλλιακῶν διασκεδάσεων.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τὸ Μικρὸν Τριανὸν ἐνοικιάσθη εἰς ἐπιχειρηματίαν, ὅστις ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ ὡς ἐξοχικὸν κέντρον. Ἐπὶ Λουδοβίκου-Φιλίππου ἡ ἔπαυλις ἐπεσκευάσθη ἐπίσης, διατηρεῖται δὲ μέχρι σήμερον εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Χ. Δ.

— **Τριανὸν** ***συνθήκη***. Τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1918 ἡ κυβέρνησις τῆς Οὐγγαρίας προεκήρυξε μονομερῶς τὸν πολιτικὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ κράτους ἐκ τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας ἕως τότε ὑφισταμένης πραγματικῆς ἑνώσεως. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα, τὴν 28 Ὀκτωβρίου, ἐξερράγη ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Οὐγγαρίᾳ, δι' οὗ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν νέα κυβέρνησις, φερομένη ὡς διακειμένη φιλικῶς πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως. Πάντως τὴν 3 Νοεμβρίου συνωμολογήθη ἡ μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας σύμβασις περὶ γενικῆς ἀνακωχῆς, ἡ ὁποία, εἰδικῶς διὰ τὴν Οὐγγαρίαν, συνεπληρώθη καὶ διὰ τῆς στρατιωτικῆς συμφωνίας τῆς 13 Νοεμβρίου, συναφθείσης μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικῶν στρατευμάτων, τῶν παραβιασάντων πρώτων τὸ ἐχθρικὸν μέτωπον. Ἡ συνδιάσκεψις τῶν Παρισίων ἐπεξειργάσθη καὶ τὴν μετὰ τῆς Οὐγγαρίας συνθήκην περὶ εἰρήνης, ἡ ὁποία ὑπεγράφη, τετάρτη κατὰ σειράν, τὴν 4 Ἰουνίου 1920, ἐν Τριανόν. Ἡ ὅλη συνθήκη σύγκειται ἐκ 364 ἄρθρων, ὑπογραφεῖσα ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ Ρωμάνου. Τὰ ἄρθρα 1—26 περιέχουσι τὸ σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὡς ἄλλως τε καὶ πᾶσαι αἱ προηγηθεῖσαι συνθῆκαι περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης, δι' ὧν ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Σύνορα τῆς Οὐγγαρίας. Τὰ ἄρθρα 27—35 καθορίζουσι τὰ σύνορα μετὰ τῆς Αὐστρίας, τῆς Νοτιοσλαυΐας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας, εἰδικαὶ δὲ ἐπιτροπαὶ θὰ διεχάρασσον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰ σύνορα ταῦτα. Αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπιτροπῶν θὰ ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν καὶ θὰ ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη, τὰ ὁποῖα ὑπεχρεοῦντο ὅπως ὑποβοηθήσωσι τὸ ἔργον τῶν ἐπιτροπῶν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των. Τὰ πρωτόκολλα ὁροθετήσεως ὡς καὶ οἱ ἐπισυναπτόμενοι χάρται καὶ ἔγγραφα θὰ ἐγίνοντο εἰς τρία πρωτότυπα, τὰ ὁποῖα θὰ διεβιβάζοντο τὰ μὲν δύο εἰς τὴν κυβέρνησιν ἑκάστου ἐκ τῶν ὁμόρων κρατῶν, τὸ δὲ τρίτον εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία καὶ θὰ ἐξέδιδεν ἐπίσημα τούτων ἀντίγραφα διὰ τὰ λοιπὰ συμβληθέντα κράτη. Σημειωτέον ὅτι, συνεπείᾳ ἐπαναστάσεως ἐκραγείσης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μπούργενλανδ ὑπὸ Οὔγγρων ἐθνικιστῶν, τὰ ὁριστικὰ σύνορα μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας ἐκανονίσθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου 1921 πρωτοκόλλου τῆς Ἑνετίας, δι' οὗ μέγα μέρος τῆς ἐπαρχίας ταύτης προσηρτήθη εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλὰ ἡ πόλις τοῦ Ἔντενβουργ καὶ τὰ πέριξ θὰ καθώριζον τὴν τύχην των διὰ δημοψηφίσματος, ὅπερ, διεξαχθὲν τὴν 14 Δεκεμβρίου 1921, ἀπέβη ὑπὲρ τῆς προσαρτήσεως εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

Πολιτικοὶ ὅροι. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 36, ἡ Οὐγγαρία παραιτεῖται παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῆς πρῴην Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, τὰ ὁποῖα ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἀποτελοῦντα μέρος τῆς Ἰταλίας διὰ τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας προγενεστέρας συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (10 Σεπτεμβρίου 1919). Οὐδὲν ποσὸν ὀφείλεται ὑπὸ τῆς Ἰταλίας λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτῆς καταλήψεως τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἀνακτόρου τῆς Ἑνετίας. Ἡ Οὐγγαρία ἀναγνωρίζει τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τοῦ βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων (ἄρθρον 41). Τόσον τὸ βασίλειον τοῦτο ὅσον καὶ ἡ Ρουμανία ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως δι' εἰδικῶν συνθηκῶν, αἵτινες θὰ συνήπτοντο μετὰ τῶν προεχουσῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ἀποδεχθῶσιν ὡρισμένας διατάξεις πρὸς προστασίαν τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι διαφέρουσι τῆς πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν φυλήν, τὴν γλῶσσαν ἢ τὴν θρησκείαν. Ἡ Οὐγγαρία ἀναγνωρίζει τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τοῦ Τσεχοσλοβακικοῦ κράτους (ἄρθρον 48), τὸ ὁποῖον ὅμως ὑποχρεοῦται νὰ μὴ ἀνεγείρῃ ὀχύρωμά τι εἰς τὸ τμῆμα τοῦ ἐδάφους του, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, νοτίως τῆς πόλεως Βρατισλάβα. Ἡ Οὐγγαρία παραιτεῖται παντὸς δικαιώματος καὶ τίτλου ἐπὶ τοῦ Φιοῦμε καὶ τῶν προσκειμένων αὐτῷ ἐδαφῶν (ἄρθρον 53).

Προστασία τῶν μειονοτήτων. Τὰ ἄρθρα 54—60 περιέχουσι τὰς γνωστὰς διατάξεις περὶ προστασίας τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ μειονοτήτων, αἵτινες (διατάξεις) θ' ἀνεγνωρίζοντο ὡς θεμελιώδεις νόμοι, εἰς τρόπον ὥστε οὐδεὶς νόμος ἢ κανονισμὸς ἢ ἐπίσημος πρᾶξις θὰ ἠδύνατο νὰ διατελῇ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς διατάξεις ταύτας ἢ νὰ κατισχύσῃ αὐτῶν.

Ἰθαγένεια. Πᾶς ὑπήκοος χώρας ἀποτελούσης προηγουμένως μέρος τῶν ἐδαφῶν τῆς πρῴην Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας κτᾶται αὐτοδικαίως τὴν ἰθαγένειαν τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ τὴν ἐπὶ τῆς εἰρημένης χώρας κυριαρχίαν. Ἐν τούτοις οἱ μετὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1910 ἀποκτήσαντες τὴν ἰθαγένειαν ἐν χώρᾳ μεταβιβαζομένῃ διὰ τῆς παρούσης συνθήκης θὰ προσελάμβανον τὴν νοτιοσλαυϊκὴν ἢ τὴν τσεχοσλοβακικὴν ἰθαγένειαν ὑπὸ τὸν ὅρον προηγουμένης πρὸς τοῦτο ρητῆς

Digitized by Google

ἐγκρίσεως. Οἱ ἡλικίας ἄνω τῶν 18 ἐτῶν θὰ εἶχον ἐπὶ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης συνθήκης δικαίωμα ἐπιλογῆς ὑπὲρ τῆς ἰθαγενείας τοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου ἦσαν πρότερον ὑπήκοοι. Ο ἐνασκήσαντες τὸ τοιοῦτον δικαίωμα ὀφείλουσιν ἐντὸς τῶν ἑπομένων δώδεκα μηνῶν νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸ κράτος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἡ ἐκλογή των. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ συζύγου καὶ πατρὸς συνεπάγεται καὶ τὴν τῆς συζύγου ὡς καὶ τέκνων ἡλικίας κατωτέρας τῶν 18 ἐτῶν.

Γενικαὶ διατάξεις. Κατὰ τὸ ἄρθρον 73 ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Οὐγγαρίας εἶναι ἀναπαλλοτρίωτος, ἐκτὸς ἐὰν συγκατατεθῇ εἰς τοῦτο τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὅθεν ἡ Οὐγγαρία ὑποχρεοῦται ν' ἀπέχῃ πάσης πράξεως δυναμένης νὰ ἐκθέσῃ ὁπωσδήποτε τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Οὐδεὶς τῶν κατοίκων τῆς πρῴην Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας θὰ ἠδύνατο νὰ καταδιωχθῇ εἴτε λόγῳ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ στάσεως ἀπὸ τῆς 28 Ἰουλίου 1914, εἴτε λόγῳ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς ἰθαγενείας του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρούσης συνθήκης.

Στρατιωτικοὶ ὅροι. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 103 ἡ καθολικὴ ὑποχρεωτικὴ στρατιωτικὴ θητεία καταργεῖται ἐν Οὐγγαρίᾳ, ὁ δὲ στρατὸς ἐν ταύτῃ θὰ καταρτίζηται εἰς τὸ μέλλον μόνον δι' ἐθελουσίας κατατάξεως. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰς τριάκοντα πέντε χιλιάδας ἀνδρῶν, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἐμπέδων τμημάτων. Ο στρατὸς οὗτος θὰ χρησιμοποιῆται διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τὴν ἀστυνομίαν τῶν συνόρων τοῦ κράτους. Πᾶν μέτρον ἐπιστρατεύσεως ἀπαγορεύεται. Ἡ κατασκευὴ ὅπλων, πυρομαχικῶν καὶ ὑλικοῦ πολέμου θὰ ἐκτελῆται μόνον εἰς ἓν ἐργοστάσιον, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ κράτους, τὰ δὲ λοιπὰ θὰ παύσωσι λειτουργοῦντα ἢ θὰ μετατραπῶσι πρὸς καθαρῶς ἐμπορικὴν χρῆσιν. Ἡ εἰς Οὐγγαρίαν εἰσαγωγὴ παντὸς εἴδους πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἀπαγορεύεται.

Ναυτικοὶ ὅροι. Κατὰ τὸ ἄρθον 120 πάντα τὰ αὐστροουγγρικὰ πολεμικὰ πλοῖα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὑποβρυχίων, κηρύσσονται ὡς ὁριστικῶς παραδοθέντα εἰς τὰς προεχούσας συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις. Ἡ Οὐγγαρία θὰ διατηρῇ ἐν τῷ Δουνάβει, διὰ τὴν ἀστυνομίαν τοῦ ποταμοῦ, τρεῖς ἀνιχνευτικὰς ἀκάτους, ὧν ὅμως ὁ ἀριθμὸς θὰ ἠδύνατο ν' αὐξηθῇ. Τὰ ἀπαριθμούμενα ἐν τῷ ἄρθρῳ 121 αὐστροουγγρικὰ βοηθητικὰ καταδρομικὰ καὶ ἐπικουρικὰ πλοῖα θὰ ἀφοπλισθῶσι καὶ θὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐμπορικά. Ἡ ναυπήγησις ἢ ἀπόκτησις ὑποβρυχίου σκάφους ἀπαγορεύεται ἐν Οὐγγαρίᾳ, καὶ ἂν τοῦτο εἶναι ἐμπορικόν.

Ἀεροπορικοὶ ὅροι. Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς Οὐγγαρίας οὐδεμίαν στρατιωτικὴν ἢ ναυτικὴν ὑπηρεσίαν θὰ περιελάμβανον. Οὐδὲν πηδαλιουχούμενον ἀερόστατον θὰ διετηρεῖτο (ἄρθ. 128). Τὸ ἐν τοῖς μητρῴοις τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀναγραφόμενον ἀεροπορικὸν προσωπικὸν θ' ἀπεστρατεύετο. Εὐθὺς ὡς τεθῇ ἐν ἰσχύϊ ἡ παροῦσα συνθήκη, ὅλον τὸ ἀεροπορικὸν ὑλικὸν δέον νὰ παραδοθῇ ἰδίαις δαπάναις, ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὰς προεχούσας συμμάχους Δυνάμεις. Ἡ παράδοσις δέον νὰ περατωθῇ ἐντὸς τριμήνου.

Οἱ ἀνωτέρω στρατιωτικοί, ναυτικοὶ καὶ ἀεροπορικοὶ ὅροι θὰ ἐκτελεσθῶσιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον εἰδικῶν διασυμμαχικῶν ἐπιτροπῶν, παρ' ἑκάστῃ τῶν ὁποίων ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ὀφείλει νὰ διορίσῃ εἰδικὸν ἀντιπρόσωπον. Ἡ Οὐγγαρία ὑποχρεοῦται νὰ μὴ διαπιστεύῃ παρὰ ξένῳ τινὶ κράτει στρατιωτικήν, ναυτικὴν ἢ ἀεροπορικὴν ἀποστολήν. Αἱ δὲ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις συμφωνοῦσιν ὅπως μὴ κατατάσσωσιν εἰς τοὺς στρατοὺς αὐτῶν, τοὺς στόλους ἢ τὰς ἀεροπορίας Οὔγγρους πολίτας πρὸς στρατιωτικὴν προπόνησιν.

Ἐπανορθώσεις. Κατὰ τὰ ἄρθρα 161—162, ἡ Οὐγγαρία ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος ὅλων τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἀπωλειῶν καὶ ζημιῶν τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων, διὰ τὴν πλήρη ἐπανόρθωσιν τῶν ὁποίων οἱ πόροι τῆς Οὐγγαρίας δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς. Πάντως αὕτη ὑποχρεοῦται ὅπως ἐπανορθώσῃ τὰς ζημίας τὰς γενομένας εἰς τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν ἑκάστης τῶν ἀνωτέρω Δυνάμεων. Τὸ σύνολον τῶν ζημιῶν, διὰ τὰς ὁποίας ὀφείλεται ἐπανόρθωσις, θὰ καθορισθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων καὶ θὰ ἐξοφληθῇ ἐντὸς προθεσμίας τριάκοντα ἐτῶν, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς 1 Μαΐου 1921. Αἱ ἐξοφλητικαὶ δόσεις θὰ κατανεμηθῶσι μεταξὺ τῶν συμμάχων Δυνάμεων κατ' ἀναλογίας ἐκ τῶν προτέρων καθοριζομένας καὶ στηριζομένας ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν δικαιωμάτων ἑκάστης ἐξ αὐτῶν. Εἰς ἓξ λεπτομερῆ παραρτήματα καθορίζονται αἱ ὑποχρεώσεις τῆς Οὐγγαρίας ὡς καὶ ἡ σύνθεσις τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Αἱ πέντε Μεγάλαι Δυνάμεις καὶ τὸ Βέλγιον θὰ διώριζον παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ ἀνὰ ἕνα ἀντιπρόσωπον, τὰ λοιπὰ πέντε κράτη, ἡ Ἑλλάς, ἡ Πολωνία, ἡ Ρουμανία, ἡ Νοτιοσλαυΐα καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία, θὰ διώριζον ἕνα κοινὸν ἀντιπρόσωπον. Αἱ συνεδριάσεις τῆς ἐπιτροπῆς θὰ ἦσαν μυστικαί, αἱ δὲ ἀποφάσεις θὰ ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν, πλὴν ὡρισμένων θεμάτων, ἓξ τὸν ἀριθμὸν (Β' Παράρτημα, § 13), διὰ τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται παμψηφία.

Δημοσιονομικοὶ ὅροι. Τὸ ἄρθρον 180 ὁρίζει ὅτι καθιεροῦται ἐφ' ὅλων τῶν περιουσιῶν καὶ πόρων τῆς Οὐγγαρίας προέχον προνόμιον διὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν ἐπανορθώσεων, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν ὑποχρεώσεων, καθ' ἣν προτεραιότητα κατατάξεως ἀναγράφει τὸ ἄρθρον 183. Πᾶν παλαιὸν ἢ νέον κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον μετεβιβάσθησαν ἐδάφη τῆς πρῴην Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, θ' ἀναλάβῃ μέρος τοῦ δημοσίου χρέους τῆς πρῴην οὐγγρικῆς κυβερνήσεως, ὡς τοῦτο ὑφίστατο τὴν 28 Ἰουλίου 1914. Τὰ ἄρθρα 186 καὶ ἑπ. καθορίζουσι τὰς σχετικὰς λεπτομερείας. Τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω παλαιὸν ἢ νέον κράτος θ' ἀποκτήσῃ πᾶσαν τὴν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του κειμένην περιουσίαν καὶ ἰδιοκτησίαν τῆς πρῴην ἢ νῦν οὐγγρικῆς κυβερνήσεως.

Οἰκονομικοὶ ὅροι. Τὰ ἄρθρα 200 καὶ ἑπ. κανονίζουσι τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις (τελωνειακοὶ κανονισμοί, ναυτιλία, ἀθέμιτος συναγωνισμός), τὰς πλειοβαρεῖς συνθήκας, συμβάσεις καὶ συμφωνίας οἰκονομικῆς ἢ τεχνικῆς φύσεως, αἱ ὁποῖαι μόνον θὰ ἐφηρμόζοντο μεταξὺ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν μετεχουσῶν τούτων συμμάχων Δυνάμεων, ὡς καὶ τὰς συνθήκας καὶ συμβάσεις, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ὑπεχρεοῦτο ὅπως προσχωρήσῃ ἡ Οὐγγαρία. Ἑκάστη τῶν συμμάχων Δυνάμεων θὰ ἀνεκοίνου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν τὰς συναφθείσας παρ' αὐτῆς μετὰ τῆς πρῴην Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας συνθήκας καὶ συμβάσεις πάσης φύσεως, τῶν ὁποίων θὰ ἠξίου τὴν περαιτέρω διατήρησιν. Ἡ ἐν ἰσχύϊ ἐπαναφορὰ θὰ ἐχρονολογεῖτο ἀπὸ τῆς ἀνακοινώσεως. Τὸ ἄρθρον 231 κανονίζει τὸν τρόπον ἐξοφλήσεως τῶν πρὸ τοῦ πολέμου ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου καταστάντων ἀπαιτητῶν χρεῶν καὶ ὀφειλομένων παρ' ὑπηκόου ἐμπολέμου κράτους πρὸς ὑπήκοον ἐχθρικοῦ κράτους· πρὸς τοῦτο θ' ἀπηγορεύετο πᾶσα μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδιωτῶν ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνία. Ὁ διακανονισμὸς θὰ ἐγίνετο μέσῳ τῶν ἐκκαθαριστικῶν γραφείων ἐπαληθεύσεως καὶ συμψηφισμοῦ, ἅτινα θὰ ἱδρύοντο παρ' ἑκάστου τῶν συμβληθέντων ἐν τῇ παρούσῃ συνθήκῃ κρατῶν. Τὰ ἄρθρα 232 καὶ ἑπ. ἀναφέρονται εἰς τὸν κανονισμὸν τῶν ἐν ἐχθρικῇ χώρᾳ ἰδιωτικῶν περιουσιῶν, δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων, παραγραφῶν, ἀποφάσεων, συμβολαίων, καὶ δὴ συμβολαίων ἀσφαλειῶν κλ.

Μεικτὰ διαιτητικὰ δικαστήρια. Μεταξὺ ἑκάστης τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Οὐγγαρίας ἀφ' ἑτέρου θὰ συσταθῇ μεικτὸν δικαστήριον, ὅπερ θὰ εἶναι τριμελὲς καὶ οὗ ὁ πρόεδρος θὰ ἐκλεγῇ κατόπιν συμφωνίας τῶν δύο κρατῶν, ἄλλως θὰ ὑποδειχθῇ οὗτος ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ θὰ ἀνήκῃ πάντως εἰς κράτος παραμεῖναν οὐδέτερον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἕκαστον τῶν δικαστηρίων θὰ ὁρίσῃ τὴν διαδικασίαν παρ' αὐτῷ. Αἱ δὲ ἀποφάσεις θὰ λαμβάνωνται κατὰ πλειοψηφίαν, τῶν κρατῶν ὑποχρεουμένων ὅπως καθιστῶσι ταύτας ὑποχρεωτικὰς διὰ τοὺς πολίτας των.

Ἀεροπορία. Τὰ εἰς τὰς συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις ἀνήκοντα ἀερόπλοια θὰ ἔχωσι πλήρη ἐλευθερίαν πτήσεως ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τῆς Οὐγγαρίας, ὡς καὶ προσεδαφίσεως, θὰ ἀπολαύωσι δὲ οἵων πλεονεκτημάτων καὶ τὰ οὐγγρικά. Αἱ ἐπιβληθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἄρθρων 260—266 εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἀεροπορικαὶ ὑποχρεώσεις θὰ παρέμενον ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς 1 Ἰανουαρίου 1923, ἐκτὸς ἂν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Οὐγγαρία ἐγίνετο δεκτὴ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν ἢ ἐπετρέπετο εἰς αὐτὴν νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν μεταξὺ τῶν συμμάχων Δυνάμεων συναφθεῖσαν σύμβασιν περὶ ἀεροπορίας.

Λιμένες, ὑδάτινοι ὁδοὶ καὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαί. Τὰ ἄρθρα 275—284 περιέχουσι τὰς γενικὰς διατάξεις περὶ τῶν κηρυσσομένων ὡς διεθνῶν ποταμίων συγκροτημάτων, τὰ δὲ ἄρθρα 285—291 τὰς εἰδικὰς διατάξεις περὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπὴ θὰ ἀσκῇ ἐκ νέου τὴν ἐξουσίαν, ἣν εἶχε πρὸ τοῦ πολέμου, προσωρινῶς ὅμως θ' ἀπηρτίζετο αὕτη μόνον ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῆς Μ. Βρεττανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ρουμανίας. Ἀφ' οὗ δὲ σημείου παύει ἡ ἁρμοδιότης τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, τὸ συγκρότημα τοῦ Δουνάβεως θὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν διοίκησιν διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία θὰ συγκροτηθῇ ἐκ 2 ἀντιπροσώπων τῶν παροχθίων γερμανικῶν κρατῶν, ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἑκάστου τῶν ἑτέρων παροχθίων κρατῶν καὶ ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἑκάστου τῶν μὴ παροχθίων κρατῶν, ἅτινα ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἐπιτροπῇ τοῦ Δουνάβεως.

Ἐργασία. Τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐργασίας κανονίζουσι τὰ ἄρθρα 315—355.

Διάφοροι ὅροι. Κατὰ τὸ ἄρθρον 364 ἡ παροῦσα συνθήκη, συνταχθεῖσα εἰς γαλλικήν, ἀγγλικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν, θὰ ἐπικυρωθῇ. Ἐν περιπτώσει διαφωνίας πίστιν θὰ παρέχῃ τὸ γαλλικὸν κείμενον ἐκτὸς τοῦ Μέρους Α' (Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν) καὶ τοῦ Μέρους ΙΓ' (Ἐργασία), εἰς τὰ ὁποῖα τὸ γαλλικὸν καὶ τὸ ἀγγλικὸν κείμενον ἔχουσι τὸ αὐτὸ κῦρος. Ἡ κατάθεσις τῶν ἐπικυρώσεων τῆς συνθήκης θὰ γίνῃ ὅσον οἷόν τε τάχιον ἐν Παρισίοις. Τὰ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης κείμενα κράτη δύνανται νὰ γνωστοποιήσωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις διπλωματικοῦ αὐτῶν ἀντιπροσώπου, ὅτι ἡ παρ' αὐτῶν ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης συνετελέσθη, ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει πρέπει νὰ διαβιβάσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον τὴν πρᾶξιν τῆς ἐπικυρώσεως. Τὸ πρῶτον πρακτικὸν περὶ τῆς καταθέσεως τῶν ἐπικυρώσεων θὰ συνταχθῇ εὐθὺς ὡς ἡ παροῦσα συνθήκη ἐπικυρωθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τριῶν ἐκ τῶν προεχουσῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων. Ἀπὸ τῆς χρονολογίας τοῦ πρακτικοῦ τούτου ἡ συνθήκη θὰ ἀρχίσῃ νὰ ἰσχύῃ μεταξὺ τῶν οὕτως ἐπικυρωσάντων ταύτην μερῶν. Διὰ τὸν ὑπολογισμὸν πασῶν τῶν ἐν τῇ συνθήκῃ προβλεπομένων προθεσμιῶν χρονολογία ἐνάρξεως θὰ θεωρηθῇ ἡ ὡς ἄνω τοιαύτη. Κατὰ τὰ λοιπά, ἡ συνθήκη θὰ ἀρχίσῃ ἰσχύουσα δι' ἕκαστον συμβληθὲν διὰ ταύτης κράτος ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταθέσεως τῆς ἐκ μέρους αὐτοῦ γενομένης ἐπικυρώσεως. Ἡ συνθήκη ὑπεγράφη εἰς ἓν μόνον ἀντίτυπον κατατεθὲν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Les négociations de la paix hongroise, 1920—1921 Βουδαπέστη (ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν).—*Danielou*, Le traité de Trianon (1923).—*Δ. Δρόσου*, Τὸ πρόβλημα τῆς διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως (1932), σελ. 325.

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

τριάντα· ἀριθμητικὸν ἀπόλυτον δημοτ., ἀντὶ *τριάκοντα*.

Τριάντα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ρόδου μεταξὺ τοῦ προαστίου Μαράσι τῆς πόλεως καὶ Βίλλα Νόβας (Ἰαλυσσοῦ). Εἰς τὸν ὅρμον του δὲ (πλάτ. 36° 25' Β., μῆκ. 28° 14' Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1667: Rodos island), δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κουμ Μπουρνοῦ διανοιγόμενον, πλουσιώταται ἐπαύλεις, ὧν πολλαὶ εἶχον κτισθῇ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἱπποτῶν, ἀνήκουσαι εἰς Ροδίους παραμένοντας ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐρχομένους πρὸς παραθερισμὸν εἰς Τριάντα.

Σ. Ε. Λ.

Τριαντάκης, *Σεραφείμ*. Ἐγεννήθη εἰς Κεράσοβον τῆς Εὐρυτανίας τῷ 1872. Γενόμενος διδάκτωρ τῆς νομικῆς καὶ ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἰσῆλθε τῷ 1891 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης, γενόμενος διευθυντής. Κατήρτισεν ὀργανισμὸν δικαστικῆς στατιστικῆς καὶ ὠργάνωσε τὴν τήρησιν τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων.

Μ. Γ. Δ.

τριανταμία (ἡ). Παίγνιον, μεικτὸν (τυχηρὸν καὶ τεχνικὸν) κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι νομοθεσίαν, παιζόμενον διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων δεσμῶν τῶν 52 παιγνιοχάρτων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετεχόντων παικτῶν, πάντοτε πλειόνων τῶν δύο. Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τοῦ παιγνίου γνωστότεραι ἐν Ἑλλάδι εἶναι: αἱ κατωτέρω μνημονευόμεναι εἰς τὰς ὁποίας κερδίζουν κατὰ σειράν: α') ἡ *τριανταμία*, καθ' ἣν οἱ ἀριθμοὶ τῶν φύλλων τοῦ παίκτου, ἀθροιζόμενοι, δίδουν τὸν ἀριθμὸν 31 (ὑπολογιζομένου τοῦ ἄσσου εἰς 1 ἢ 11 ἀριθμούς, κατὰ τὴν προτίμησιν τοῦ παίκτου, ἑκάστης δὲ φιγούρας εἰς 10 ἀριθμούς)· β') οἱ *δυὸ ἄσσοι*, ὅταν δηλαδὴ τὰ φύλλα τοῦ παίκτου σύγκεινται ἐκ δύο μόνον ἄσσων· γ') τὸ *ἀρσενικὸ δεκατεσσάρι*, δηλαδὴ δύο φύλλα ὧν τὸ ἓν εἶναι ἄσσος (δηλαδὴ 11 πόντοι) καὶ τὸ ἕτερον τριάρι (σύνολον 14 πόντοι)· δ') τὸ κοινὸν *δεκατεσσάρι*, ἤτοι φύλλα συνολικῶς δίδοντα ἄθροισμα 14 πόντων (π. χ. 2+9+3 ἢ 10+4 κ.τ.λ.)· ε') ὁ *μεγαλύτερος πόντος*, δηλαδὴ φύλλα ὧν τὸ ἄθροισμα τῶν πόντων εὑρίσκεται ἐγγύτερον τῶν ἄλλων παικτῶν πρὸς τὸν ἀριθμὸν 31 (π. χ. 30, 29, 28 κλπ.).

Κλειστὴ ἢ βιδαρισιὴ τριανταμία. Ἕκαστος τῶν παικτῶν καταθέτει ὡρισμένον χρηματικὸν ποσόν, σχηματιζομένου οὕτω τοῦ ἀρχικοῦ παιζομένου συνόλου (*πότ*). Ὁ ὑπὸ τῆς τύχης ὁρισθεὶς νὰ διανείμῃ πρῶτος φύλλα (*μπάγγος, μάννα*) δίδει πρὸς τὰ δεξιὰ εἰς ἕκαστον τῶν παικτῶν ἀνὰ δύο κλειστὰ φύλλα, καθ' ὃν τρόπον γίνεται ἡ διανομὴ εἰς τὸ πόκερ. Πρῶτος ὁμιλεῖ ὁ πρῶτος λαβὼν φύλλα, ὅστις συμβουλευόμενος τοὺς πόντους του, ἐὰν εἶναι ἱκανοποιημένος ἐξ αὐτῶν, δηλοῖ τοῦτο διὰ τῶν λέξεων καλὸς ἢ στέκω, ἄλλως ζητεῖ (τραβᾷ) ἀνὰ ἓν ἢ ὅσα φύλλα θελήσῃ (πάντοτε ἀνοικτά), μέχρις οὗ βελτιώσῃ τοὺς πόντους του ἢ ὑπερβῇ τοὺς 31, ὅτε καίεται καὶ ἀποσύρεται τοῦ παιγνίου· δύναται, ὅταν κρίνῃ τοῦτο πρόσφορον, πρὸ ἑκάστης ζητήσεως φύλλου ἢ πρὸ τῆς δηλώσεώς του ὅτι εἶναι καλός, νὰ βιδάρῃ, νὰ τοποθετήσῃ δηλαδὴ παρὰ τὸ ἀρχικὸν πότ χρηματικὸν ποσὸν κατὰ βούλησιν, ὅτε οἱ λοιποὶ παῖκται, ἀναλόγως τῶν εἰς χεῖράς των πόντων, ἢ ἀποσύρονται τοῦ παιγνίου (πᾶνε πάσο) ἢ ἐξακολουθοῦν μετέχοντες ἀφοῦ καταβάλουν ἰσάριθμον ποσὸν (*μπαίνουν μέσα*)· ἐὰν κατὰ τὴν πορείαν τοῦ παιγνίου σχηματίσῃ τριανταμίαν, δηλοῖ τοῦτο, ἀναλαμβάνει τὸ πότ καὶ ἐπαναλαμβάνεται τὸ παίγνιον, ἄλλως, ἀφοῦ καῇ ἢ σταθῇ, συνε-

Digitized by Google

χίζει ὁμιλῶν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ ἀμέσως ἑπόμενος αὐτοῦ παίκτης καὶ εἶτα οἱ λοιποὶ κατὰ σειράν. Τελευταῖος ὁμιλεῖ ἡ μάννα, μεθ' ὃ ἀνοίγονται τὰ κλειστὰ φύλλα καὶ κερδίζει ὁ ἀνώτερος· ἐπὶ ἰσαξίων συνδυασμῶν κερδίζει ὁ πρῶτος αὐτῶν ἀπὸ τῆς μάννας πρὸς τὰ δεξιά. Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ παιγνίου, κατὰ συμφωνίαν ἐκ τῶν προτέρων, διανέμει φύλλα ὁ ἴδιος μέχρις ὅτου εἷς τῶν παικτῶν σχηματίσῃ τριανταμίαν, γινόμενος αὐτὸς μάννα, καὶ κατὰ σειρὰν ὅλοι οἱ παῖκται· εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν δύναται τὸ πὸτ νὰ καταβάλλεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς μάννας.

Ἀνοιχτὴ τριανταμία. Ἕκαστος τῶν παικτῶν, πλὴν τῆς μάννας, διακυβεύει (ποντάρει), τοποθετῶν πρὸ αὐτοῦ, ὁσονδήποτε ποσὸν (πόσταν) θέλει. Τὰ φύλλα δίδονται ἀνοικτὰ εἰς τοὺς παίκτας, πλὴν τῶν φύλλων τῆς μάννας (ἑνὸς ἀνοικτοῦ καὶ ἑνὸς κλειστοῦ). Πρῶτος τραβᾷ ἡ μάννα, μέχρις οὗ σχηματίσῃ τὸν καλύτερον κατὰ προτίμησιν συνδυασμόν, οὐδενὸς βιδαρίσματος ἐπιτρεπομένου. Ἀκολούθως τραβᾷ ἕκαστος τῶν παικτῶν, μετὰ ταῦτα ἀνοίγει ἡ μάννα τὸ κλειστὸν φύλλον καὶ κερδίζει τὰς πόστας τῶν κατωτέρων φύλλων, ἐνῷ πληρώνει δι' ἰσαρίθμου τιμήματος πάντα ἀνώτερον παίκτην· ἐὰν ἡ μάννα ἔχῃ καῇ, πληρώνει ὅλους πλὴν τῶν καμένων.

Οἱ Γάλλοι παίζουν τὴν ἀνοικτὴν τριανταμίαν, ἀλλὰ διὰ τριῶν ἀρχικῶς διανεμομένων φύλλων· ὁ ἔχων τριανταμίαν ἀπὸ χέρι (trente et une d'emblée), τρία δηλαδὴ φύλλα δίδοντα 31 πόντους (π. χ. δύο φιγοῦρες καὶ εἷς ἄσσος, ἤτοι 10+10+11=31), ἀνοίγει αὐτὴν ἀμέσως καὶ πληρώνεται ὑπὸ τῆς μάννας εἰς τὸ διπλάσιον τοῦ διακυβευθέντος ποσοῦ. Ἀνάλογος εἶναι ἡ ἐν Ἱσπανίᾳ συνηθιζομένη ἀνοικτὴ τριανταμία καὶ τὸ γαλλικὸν παίγνιον content καθ' ὃ μετὰ τὴν τριανταμίαν κερδίζουν κατὰ σειρὰν οἱ ἑξῆς συνδυασμοί: le brelan, τρία ὅμοια φύλλα (3 ἄσσοι κ.λ.)· les mistigri, ὁ βαλὲς σπαθὶ μετὰ δύο ἄλλων ὁμοίων φύλλων· les points, ὁ μεγαλύτερος πόντος (δηλ. τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν τριανταμίαν ἄθροισμα πόντων). Π. Ν. Π.

τριαντάρης (ὁ), θηλ. *—άρα*, οὐδ. *—άρικο*· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριάκοντα μονάδων, ἰδίᾳ ὁ τριάκοντα ἐτῶν, τριακονταετής.

τριανταριὰ (ἡ)· δημοτ., τριακοντὰς ὡς ἔγγιστα, πάντοτε μετὰ τοῦ *καμμιά*: «καμμιὰ τριανταριὰ φορές».

Τριαντάρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 401, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μοντάδος* καὶ *Μπερδεμιαρος*, 578. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τριανταφυλλάκος, *Δημοσθένης*. Ἕλλην ἐκ Τριπόλεως ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1858. Διδάκτωρ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου (1883), ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια Βιέννης, Μονάχου, Βερολίνου καὶ Παρισίων. Διετέλεσεν ἐπιμελητὴς τῆς παθολογικῆς κλινικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Καραμήτσαν (1895—1899), ἔκτακτος καθηγητὴς (1915—1918) καὶ τακτικὸς καθηγητὴς ταύτης ἀπὸ τοῦ 1918 μέχρι 1924 Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 διηύθυνε κινητὸν χειρουργεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Κατὰ τοὺς δύο Βαλκανικοὺς πολέμους διηύθυνε τὸ παθολογικὸν τμῆμα τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἔγραψε πραγματείαν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ περὶ γρίππης (1901), ἔτι δὲ περὶ ἑλωδῶν πυρετῶν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἰατροῦ Γ. Οἰκονόμου (1901), περὶ διστόμων αἱματοβίων (1896), περὶ πρωτοπαθοῦς σαρκώματος τοῦ πνεύμονος (1897) κλπ. Ο. Ρ.

— Τριανταφυλλάκος, ***Νικόλαος***. Σύγχρονος Ἕλλην πολ τευόμενος, γεννηθεὶς ἐν Τριπόλει τῷ 1855. Σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον νομικά, συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Βερολίνῳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς Ἀρκαδίας τῷ 1892, ἔκτοτε δ' ἐξελέγετο διαρκῶς μέχρι τοῦ 1923. Ταχθεὶς εἰς τὸ νεοσύστατον κόμμα τοῦ Δημητρίου Ῥάλλη, ἀνέλαβεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν τὴν 18 Ἀπριλίου 1897 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, τῷ δὲ 1898 τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς τὴν ἀνασχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, ἐπίσης δὲ τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον τῷ 1901 καὶ τῷ 1909 εἰς τὴν κυβέρνησιν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη καὶ τῷ 1915 εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Δημητρίου Γούναρη. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920 ἐστάλη ἁρμοστὴς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως διαλύσῃ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἀμυνιτῶν, ὑποσχόμενος εἰς αὐτοὺς ἀμνηστίαν, καὶ ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀντὶ τοῦ Μελετίου ἄλλον ἱεράρχην. Μετὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922 ἀνέλαβε τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως τὴν 28 Αὐγούστου 1922 διαδεχθεὶς τὸν Πέτρον Πρωτοπαπαδάκην, κατέλιπε δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν 16 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, παραιτηθέντος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Τῷ 1929 ἐξελέγη ἀριστίνδην γερουσιαστής. Θ. Β.

—Τριανταφυλλάκος, ***Παναγιώτης***. Νομικός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1874. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μετέβη πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς ἐν Εὐρώπῃ Ἐπανελθὼν ἐν Ἑλλάδι διωρίσθη νομικὸς σύμβουλος τοῦ κράτους παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν (1915—1921), τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, ἀπὸ δὲ τῆς συστάσεως τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας σύμβουλος αὐτοῦ. Μ. Γ. Δ.

τριανταφυλλένιος, *—α, —ο*· δημοτ., ὁ οἱονεὶ ἐκ τριανταφύλλων ἢ ὅμοιος κατὰ τὸ χρῶμα πρὸς τριαντάφυλλον: «τὰ μάγουλά της εἶναι τριανταφυλλένια», «ἔχει ἕνα χρῶμα τριανταφυλλένιο».

τριανταφυλλιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ῥοδῆς* (βλ. λ.).

Τριανταφυλλιὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Πύργου Δυροῦ τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 92. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 492. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λάγενη*.

Τριανταφυλλίδεια *γεωργικὰ σχολεῖα*. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον, κατὰ τὸν νόμον ,ΑΦΜΒ' τοῦ 1888, ἱδρύθησαν τρία γεωργικὰ σχολεῖα ἐν Ἑλλάδι ἤτοι ἐν Ἀθήναις (ἐν τῷ Βοτανικῷ κήπῳ), ἐν Τίρυνθι τῆς Ἀργολίδος καὶ ἐν Ἀϊδινίῳ, παρὰ τὸν Ἁλμυρὸν τῆς Θεσσαλίας, ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Π. Τριανταφυλλίδη. Ἡ ἐν Ἀϊδινίῳ λόγῳ τῆς μεγάλης δωρεᾶς τῆς ἐκ Ζαγορᾶς Εὐφροσύνης Κασσαβέτη καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ὠνομάσθη *Κασσαβέτειος Σχολή*, αἱ δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ Τίρυνθι καταργηθεῖσαι μετωνομάσθησαν ἡ μὲν πρώτη εἰς *Ἀνωτάτην γεωπονικὴν σχολήν*, ἡ δὲ δευτέρα εἰς *ἀγροτικὰς φυλακάς*, ὡς ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἡ Κασσαβέτειος. Τ. Ε. Ε.

Τριανταφυλλίδης, *Ἀλέξανδρος Ε.* Ἐγεννήθη τῷ 1853 ἐν Βουκουρεστίῳ. Σπουδάσας τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐν Ζυρίχῃ, διετέλεσε νομομηχανικὸς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοσίων ἔργων. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1928. Μ. Μ. Π.

—Τριανταφυλλίδης, ***Ἐμμανουὴλ Ν.*** Γεννηθεὶς ἐν Κοζάνῃ τῷ 1824, ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐξήσκησε ταύτην ἐν Βουκουρεστίῳ, γενόμενος ἀρχίατρος τοῦ ἐκεῖ νοσοκομείου Βραγκοβάν. Ἀπέθανε τῷ 1882 ἐν Ischl. Μ. Μ. Π.

—Τριανταφυλλίδης, ***Μανόλης***. Ἕλλην γλωσσολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1883. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐχρημάτισεν ἀνώτερος ἐπόπτης τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ συντάκτης τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τῷ 1926 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας καὶ τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἔργα: «Ξενηλασία ἢ ἰσοτέλεια;» (1905 καὶ 1907 εἰς 2 τεύχη), «Δάνειαι λέξεις τῆς μεσαιωνικῆς δημώδους λογοτεχνίας» (γερμανιστὶ 1909), «Ἡ ὀρθογραφία μας» (1913), «Quo usquem tandem» (1918), «Πρὶν καοῦν» (1921), «Δημοτικισμὸς» (1926), «Τὰ ντόρτικα τῆς Εὐρυτανίας· συμβολὴ στὰ ἑλληνικὰ μαστόρικα» (ἐν «Λαογραφίᾳ», τ. Ζ', σ. 243—258, καὶ ἐκτενεστέραν πραγματείαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος γερμανιστὶ) κλπ. Μ. Δ. Β.

—Τριανταφυλλίδης, ***Νικόλαος Ε.*** Ἱερεὺς καὶ οἰκονομοδιδάσκαλος ἐκ Ξηρολειβάδου τῆς Βερροίας, ἀποθανὼν ἐν Κοζάνῃ (1862). Ἵδρυσε τῷ 1812 τὴν σχολὴν ἐν Βελβενδῷ. Μ. Μ. Π.

—Τριανταφυλλίδης, ***Νικόλαος Ε.*** Γεννηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1858, ἐσπούδασε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐν Δρέσδῃ (Σαξονίας), κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα διετέλεσε νομομηχανικός, διευθυντὴς τῆς ἑταιρείας σιδηροδρόμων Ἀθηνῶν—Πειραιῶς ἐπὶ 11 ἔτη, εἶτα καθηγητὴς τῆς γεφυροποιίας ἐν τῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1927. Μ. Μ. Π.

—Τριανταφυλλίδης, ***Ξενοφῶν Ν.*** Γεννηθεὶς ἐν Κοζάνῃ τῷ 1827 καὶ σπουδάσας ἐν Βιέννῃ τὴν ἰατρικήν, διετέλεσε μέχρι τοῦ 1854 καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς ἐν τῇ καισαροβασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βιέννης, μεθ' ὃ κατῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀπὸ δὲ τοῦ 1857 ἐξήσκησε τὴν ἰατρικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διορισθεὶς ἰατρὸς τῶν ἀνακτόρων, ἔνθα ἀπέθανε τῷ 1907 καταλιπὼν εἰς τὸν δῆμον Κοζάνης 70.000 χρυσᾶς δραχμὰς καταβληθείσας τῷ 1921. Μ. Μ. Π.

— Τριανταφυλλίδης, ***Περικλῆς***. Λόγιος γεννηθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι τῷ 1818. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ κατόπιν συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπάνοδον ἐδίδαξεν ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη εἰς τὸ ἑλληνικὸν φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος. Τῷ 1866 ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τὸ γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν σύγγραμμα «Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ φυλὴ ἢ τὰ ποντικά», περιέχον μακρὰν γεωγραφικὴν περιγραφὴν τοῦ Πόντου μὲ ἀρκετὰς σημειώσεις καὶ πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεώς τῆς χώρας, τῆς παιδείας, τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας κτλ. Τῷ 1870 ἐξέδωκεν ἀνωνύμως τοὺς «Φυγάδας», δρᾶμα ἔμμετρον ἐθνικῆς ὑποθέσεως ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἅλωσιν γεγονότων. Τοῦ δράματος προτάσσονται μακρὰ προλεγόμενα περιέχοντα πλείστας εἰδήσεις ἱστορικὰς καὶ φιλολογικάς. Ἀπέθανε τῷ 1871.

—Τριανταφυλλίδου ***Ἄννα Ἐμμανουήλ***. Ἑλληνὶς παιδαγωγός, γεννηθεῖσα ἐν Σέρραις τῷ 1867. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Ἀρσακείῳ τῶν Ἀθηνῶν, τυχοῦσα τοῦ Ῥαλλείου βραβείου. Ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1886 ἐν Σέρραις ὡς ὑποδιευθύντρια τοῦ ἐκεῖ δημοσίου παρθεναγωγείου καὶ ἀπὸ τοῦ 1890 ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ Χὶλλ καὶ εἰς τὸ «Πρότυπον παρθεναγωγεῖον τοῦ ὑπὲρ τῆς γυναικείας παιδεύσεως Συλλόγου τῶν Κυριῶν», τοῦ ὁποίου διωρίσθη διευθύντρια μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Καλλιόπης Κεχαγιᾶ καὶ τὸ ὁποῖον, ὡς ἰδιόκτητον βραδύτερον, ἐξηκολούθησε νὰ διευθύνῃ μέχρι τοῦ 1918. Ἔδρασεν ἐπίσης εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας, ἱδρύσασα πολλὰ παιδαγωγικὰ καὶ ἐθνωφελῆ σωματεῖα, διατελέσασα ἀντιπρόεδρος τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων, μετασχοῦσα εἰς πλεῖστα γυναικεῖα συνέδρια καὶ ἱδρύσασα μετὰ τῆς Μάρθας Γ. Μομφερράτου τὸ περιοδικὸν «Παιδικὴ ζωή». Κατὰ καιροὺς ἔδωσε διαλέξεις ἐπὶ θεμάτων ἐθνικῶν, φιλολογικῶν, παιδαγωγικῶν κ. ἄ., ἐδημοσίευσεν ἄρθρα, πραγματείας, διηγήματα καὶ λαογραφικὰ Μακεδονίας εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ ἐξέδωσε μεταξὺ ἄλλων: «Μωσαϊκὸν» (1893), «Ἐθνικοὶ θησαυροὶ παραγνωρισμένοι» (1927), «Ἡ Ellen Key καὶ ὁ αἰὼν τοῦ παιδιοῦ» (1927), «Ἡ θέσις καὶ ἡ δύναμις τῆς μητρὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ» (1930), «Ἡ μητέρα κυριώτατος παράγων τῆς ἀγωγῆς» (1930), «Αἱ ἑλληνίδες μητέρες διὰ μέσου τῶν αἰώνων» (1932) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Τριανταφυλλιὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βαμβακιᾶς (Μακιῶν) τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 210. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μαχμουτλῆ*.

τριαντάφυλλο (τό). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ῥόδου* (βλ. λ.)· || εἶδος ἑλληνικῆς *δαντέλλας* (βλ. λ.).

τριανταφυλλόξιδο, ἢ ***ῥοδόξιδον*** ἢ ***ὀξύρροδον*** (τό). Ὄξος ἀρωματισμένον διὰ πετάλων ῥόδων. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἄρτυμα τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ κυρίως προστίθεται εἰς τὸ ὕδωρ τῆς πλύσεως τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σώματος πρὸς ἀρωματισμὸν καὶ δροσισμόν. Παρασκευάζεται διὰ προσθήκης πετάλων ῥόδων εἰς ὄξος καὶ ἐκθέσεως ἐπὶ ἡμέρας εἰς τὸν ἥλιον. Γ. Σ.

Τριανταφυλλόπουλος, ***Κωνσταντῖνος***. Ἐπιφανὴς Ἕλλην νομοδιδάσκαλος καὶ δικηγόρος, γεννηθεὶς ἐν Καρπενησίῳ τῷ 1881. Τὴν στοιχειώδη καὶ τὴν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου παίδευσιν ἔλαβεν ἐν τῇ γενετείρᾳ, τὰς δὲ γυμνασιακὰς σπουδὰς διήνυσεν ἐν Πάτραις καὶ Τρικκάλοις. Ἐγγραφεὶς εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1897, ὑπέστη τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις τελευτῶντος τοῦ 1901, κατὰ Μάρτιον δὲ τοῦ 1902 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, ὑποβαλὼν διατριβὴν «Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἐλευθερίας». Ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1903 μέχρι τέλους τοῦ 1906 ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια Γοτίγγης καὶ Βερολίνου. Τῷ 1903 διωρίσθη δικηγόρος. Διετέλεσεν ὑφηγητὴς τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἀπὸ τοῦ 1908 μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1911 καταργήσεως τοῦ θεσμοῦ. Διετέλεσε τῷ 1913 γενικὸς γραμματεὺς τῆς διοικήσεως τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐν Μυτιλήνῃ, τῷ δὲ 1917 πολιτικὸς νομικὸς σύμβουλος τοῦ ἀνωτάτου ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου. Ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1920 διετέλεσε μέλος τῆς πρὸς σύνταξιν ἀστικοῦ κώδικος συσταθείσης καὶ τῷ 1920 καταργηθείσης ἐπιτροπῆς. Προταθεὶς ὑπὸ τῆς νομικῆς σχολῆς κατ' Αὔγουστον 1918 διωρίσθη κατὰ Νοέμβριον 1918 καὶ διατελεῖ ἔκτοτε τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Μετέσχε τῶν κυβερνήσεων Κονδύλη τῷ 1926 καὶ Παπαναστασίου τῷ 1932 ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ἀπὸ τοῦ 1930 διατελεῖ μέλος τῆς συντακτικῆς τοῦ ἀστικοῦ κώδικος ἐπιτροπῆς, εἰσηγούμενος εἰδικῶς τὸ ἐνοχικὸν δίκαιον, συμβάλλων δ' ὅμως κατὰ τὰς συζητήσεις ἁδρῶς εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σχεδίου τοῦ κώδικος.

Αἱ κυριώτεραι τῶν πολυαρίθμων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Τριανταφυλλοπούλου εἶναι, κατὰ χρονικὴν τάξιν δημοσιεύσεως, αἱ ἑξῆς: «Περὶ τῆς condictio incerti ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ» (1907), «Ἡ παπυρολογία καὶ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον» (ἐναρκτήριον ὑφηγητικὸν μάθημα), ἐν «Ἐπιθεωρήσει τῶν κοινωνικῶν καὶ νομικῶν ἐπιστημῶν» I (1908—1909, σελ. 69 ἑπ.), «Κριτικὴ τοῦ νομοσχεδίου περὶ διαθηκῶν (νόμος ΓΨΠ')» ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθῆναι» τῆς 11 Φεβρουαρίου 1911), «Ὁ φαλκίδιος νόμος ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ» (1912), «Ἔκθεσις καὶ προσχέδιον νόμου περὶ συμβάσεως ἐργασίας» (1913), «Ἀγόρευσις ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου Ναυπλίου ἐν δίκῃ περὶ προσηλυτισμοῦ καὶ ἐξυβρίσεως τοῦ δημιουργοῦ τοῦ παντός» (ἐν

Digitized by Google

τῷ τόμῳ «Ἡ δίκη τοῦ Ναυπλίου, 16—28 Ἀπριλίου
1914. Στενογραφημένα πρακτικά», σελ. 421 ἑπ., 447
ἑπ. 1915). «Zum griechischen Volkserbrecht» ἐν
«Λαογραφίᾳ», τ. Ε΄ (1915, σελ. 239 ἑπ., «Ἡ «ἐλευ-
θέρα» ἑρμηνεία τοῦ δικαίου» (1916, ἐπηυξημένη ἀνα-
τύπωσις ἐκ τῆς «Πολιτικῆς ἐπιθεωρήσεως» Ι. 1916).
«Ἐκ τῆς τελευταίας νομοθετικῆς κινήσεως: Δικαιοστά-
σιον καὶ ἀναστολὴ παραγραφῶν. Ὁ περὶ ἐνοικίων νό-
μος 732 ἄρθρ 5. Ὁ νόμος 732 καὶ τὸ Σύνταγμα
Ἡ κρίσις τῶν ἰδιωτικῶν συμβάσεων» (ἐν «Ἐπι-
θεωρήσει τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστη-
μῶν» Ι. 1916. σελ. 160 ἑπ.), «Ζητήματα μισθώσεως
καὶ ζητήματα ἑρμηνείας» (ἐν «Ἐφημερίδι ἑλληνικῆς καὶ
γαλλικῆς νομολογίας» 36 (1917, σελ. 222 ἑπ.), «Ἡ
ἐπίδρασις τοῦ πολέμου ἐπὶ τὰς συμβάσεις καὶ εἰδικώτε-
ρον ἐπὶ τὰς παραχωρήσεις δημοσίων ὑπηρεσιῶν» αὐ-
τόθ. 37 (1918), σελ. 277 ἑπ.), «Ἔκθεσις καὶ προσχέ-
διον νόμου περὶ τῶν λόγων τοῦ διαζυγίου καὶ συνε-
πειῶν τινων αὐτοῦ» 1918, β΄ ἔκδ 1919—1923) «Ἀπὸ
τὴν μεταπολεμικὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν. Ἡ ἐκπόνη-
σις ὁμοιομόρφου ἰδιωτικοῦ δικαίου» (ἐν «Νεοελληνικῇ
ἐπιθεωρήσει» 3 (1919), σελ. 419 ἑπ.), «Ἑρμηνεία τοῦ
ἄρθρου 5 τοῦ νόμου περὶ διαζυγίου» α΄ 1921, β΄
1924), «Le droit civil grec de 1869 à 1919» ἐν
«Les transformations du droit dans les princi-
paux pays depuis 50 ans—Livre du Cinquante
naire de la Société de Législation Comparée»,
Paris τόμ. Ι (1922), 219 ἑπ.), «Τὰ σύγχρονα προ-
βλήματα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου» (ἐναρκτήριος καθηγη-
τικὸς λόγος τοῦ Φεβρουαρίου 1919, εὐρυνθεὶς διʼ
ἐκτενῶν βιβλιογραφικῶν σημειώσεων, ἐν «Ἀρχείῳ
οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν» 2 (1922) 385
ἑπ., ἀνετυπώθη καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει, 1922), «Αἰτιο-
λογικὴ ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος «Περὶ
μεταρρυθμίσεως διατάξεων περὶ ἑταιρειῶν» (ἐν «Δελ-
τίῳ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου» 4 (1924), 179 ἑπ.) «Τὰ
κληρονομικὰ δικαιώματα τῆς ἀπόρου χήρας» (ἐν
«Ἐφημερίδι ἑλληνικῆς καὶ γαλλικῆς νομολογίας» 43
(1924), 241 ἑπ.), «Κριτικὴ τοῦ Albertoni, Apokeryxis»
(αὐτόθ. 279 ἑπ.), «Ἐπὶ τῶν Νεαρῶν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ
20, 22, 25, 106» (ἐν «Ἐκθέσει νομικῆς σχολῆς περὶ
πληρώσεως κενῆς τακτικῆς ἕδρας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου»
(1924) 12 ἑπ.), «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου»
(ἐν «Θέμιδι» 37 (1926) 314 ἑπ.), «Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ ἀστικοῦ δικαίου» (τεῦχος Α (1926, περιέχον τὸ
πρῶτον μέρος τῆς γενικῆς θεωρίας), «Αἱ μεταρρυθμί-
σεις τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου» (ἐν «Ἐπετηρίδι τοῦ
Δικηγορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν» Ι (1927, 207 ἑπ.,
ἐκτενὴς διάλεξις ἐπαυξηθεῖσα διὰ σημειώσεων),
«Διαιτησία τεχνικοῦ ἐπιμελητηρίου καὶ κῦρος αὐτῆς»
(γνωμοδότησις μετὰ *Κ. Ρακτιβὰν* ἐν «Θέμιδι» 39
(1928), 26 ἑπ.), «Ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ διατάγμα-
τος τοῦ 1835» (ἀνακοίνωσις πρὸς τὸ Α΄ συνέδριον
τῶν Δικηγορικῶν συλλόγων, γενομένη τῇ 21 Δε-
κεμβρίου 1927 καὶ καταχωρηθεῖσα ἐν περιλήψει
ἐν τοῖς ἐπισήμοις πρακτικοῖς τούτου (1928), σελ.
286 ἑπ.), «Βυζαντινὸν δίκαιον» (1929, ἄρθρον ἐν «Με-
γάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ»), «Δίκαιον» (1930,
ἄρθρον αὐτόθι), «Ἑλληνικὸν δίκαιον» (ἀπὸ τοῦ 1453
καὶ ἐφεξῆς, ἄρθρον ἐν «Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐ-
λευθερουδάκη»), «Τὸ νομοσχέδιον περὶ τελῶν χαρτο-
σήμου» (ἐν «Δικαιοσύνῃ» 8 (1930), 49 ἑπ.), «Δωρεαὶ
αἰτίᾳ θανάτου κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον καὶ τὸ σχέδιον
κώδικος» (αὐτόθ. 118 ἑπ.), «Πλείονα νομίσματα καὶ
διαζευκτικὴ ἐνοχὴ» (αὐτόθ. 153 ἑπ.), «Περὶ ἀρνητικοῦ
τῆς συμβάσεως διαφέροντος» (κρίσις Α΄ Πετουσείου
πανεπιστημιακοῦ διαγωνίσματος, αὐτόθ. 370 ἑπ.),
«Διαζύγιον καὶ συγγνώμη ὑπὸ ὅρον» (αὐτόθ. 397 ἑπ.),
«Ὁ ναυτικὸς νόμος τῶν Ροδίων» κρίσις ΙΑ΄ Σγου-
τείου διαγωνίσματος, 1930), «Διάγραμμα τοῦ σχε-
δίου τοῦ ἀστικοῦ κώδικος Ἐνοχικὸν δίκαιον» (σελ. 215
ἑπ., 1930. «Πρακτικὰ ἀναθεωρητικῆς ἐπιτροπῆς ἀστι-
κοῦ κώδικος» 1930—1931, γνῶμαι passim, «Κρι
τικὴ τοῦ Κ. Τσάτσου, φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη τοῦ δι-
καίου» (ἐν «Ἀρχείῳ οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπι-
στημῶν». 10 (1930, σελ. βιβλιοκρισιῶν 13*, «Die
Novelle des Patriarchen Athanasios über die τρι-
μοιρία» (ἐν «Byzantinisch-Neugriechische Jahr-
bücher» 8 (1931), 136 ἑπ.), «Sur les sources du
Code Civil Callimaque» (ἐν «Revista Istorica Ro-
mana» I (1931) καὶ ἀνατύπωσις ἐν ἰδίῳ τεύχει,
Βουκουρέστιον 1931), «De l'unification du droit
privé des pays balkaniques» (ἐν «Revue des Bal-
kans» τοῦ 1931), «Ἡ εἰς χρυσὸν ρήτρα ὑπʼ ἀναγκα
στικὴν κυκλοφορίαν» (ἐν «Θέμιδι» 43 (1932), 769, 917),
«Λύσις ἀμφοτεροβαροῦς συμβάσεως διʼ ἀπρόοπτον σπου-
δαίαν μεταβολὴν τῶν περιστάσεων, ἰδίᾳ διʼ ὑπερβολι-
κὴν ὑποτίμησιν τῆς χρηματικῆς παροχῆς» (γνωμοδό-
τησις μετὰ *Μ. Λιβιερᾶ* τοῦ 1925, δημοσιευθεῖσα
ἐν «Δικαστικῇ» 5 (1933), 346 ἑπ.).

Ἡ πολυμερεστάτη ἐπιστημονικὴ συμβολὴ τοῦ
Τριανταφυλλοπούλου, ἐπέδρασε καὶ ἐπιδρᾷ ἀνα-
ζωογονητικῶς ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς νομικῆς διανοήσεως.
νοήσεως. Ἐγένετο οὗτος ὁ πρῶτος καὶ κύριος
παρʼ ἡμῖν εἰσηγητὴς τῶν εἰς τὴν γενικὴν θεωρίαν
καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου ἀναγομένων ζη-
τήσεων, αἵτινες μόναι διανοίγουσι τὴν ὁδὸν εἰς
τὴν προσήκουσαν θέσιν καὶ λύσιν τῶν συγχρόνων
μεγάλων νομικῶν καὶ νομοθετικῶν προβλημάτων.
καὶ ἕνεκα τούτου ἁρμόζε νὰ θεωρῆται ὡς ὁ ἡγού-
μενος τῆς παρʼ ἡμῖν ἀνακαινίσεως τῶν νομικῶν
συλλογιστικῶν μεθόδων. ὅθεν καὶ τῶν νομικῶν
ἡμῶν σπουδῶν. Ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ἡ σκέψις αὐ-
τοῦ κινεῖται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἰδεοκρατίας,
ἰδίᾳ τῆς νεοκαντιανῆς Stammler). Ὡσαύτως πρῶ-
τος τῶν ἡμετέρων ἐχρησιμοποίησε τὴν διὰ τῆς
παρεμβληματολογίας κριτικὴν διερεύνησιν τῶν ρω-
μαϊκῶν πηγῶν, ἧς ἄνευ δὲν νοεῖται σήμερον ἐπι-
στήμη τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, καὶ ἐξῆρε τὴν με-
γίστην σημασίαν τῶν παπύρων ὡς πρὸς τὴν γνῶ-
σιν τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ καὶ δικαίου. Διε-
θνῶς προήγαγε τὴν ἔρευναν διὰ πρωτοτύπων ἐρ-
γασιῶν ἀναγομένων εἰς τὸ βυζαντινὸν δίκαιον καὶ
τὸ δίκαιον τοῦ μεταβυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀνι-
χνεύων καὶ χρησιμοποιῶν κατὰ τρόπον ἀπαράμιλ-
λον τὰς πηγὰς τούτων ἢ σχετικὰ πρὸς ταύτας με-
στὰ ειδήσεων ἔγγραφα καὶ ἀνέκδοτα ἔτι ἢ τεθαμ-
μένα ἐν μακρᾷ λήθῃ. Ὄχι ὀλιγώτερον γενναία
εἶναι ἡ εἰσφορὰ αὐτοῦ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ παρʼ
ἡμῖν ἰσχύοντος ἀστικοῦ ἰδίᾳ δικαίου διὰ συγγρα-
φῶν καὶ γνωμοδοτήσεων καὶ ἡ συνεργασία εἰς τὸ
νομοπαρασκευαστικὸν ἔργον. Γ. Π. Κ.

Τριαντάφυλλος, *Κλεάνθης Ν.*, γνωστὸς ὑπὸ τὴν
προσωνυμίαν: *Ριμπαγᾶ*. Ἕλλην ποιητής, δημο-
σιογράφος καὶ ἀγωνιστὴς τῶν δημοκρατικῶν ἰδεω-
δῶν. Ἐγεννήθη πιθανώτατα κατὰ τὸ 1850 εἰς
Ἐξάμπελα τῆς Σίφνου. Ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια
μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου του, ὅπου
ἐδίδασκεν ὁ Ν. Ψαραύτης κ. ἄ. Τὰς ὑπολοίπους
γραμματικὰς καὶ φιλολογικάς του γνώσεις, καθὼς
καὶ πενιχράς τινας ἀρχὰς τῆς γαλλικῆς, ἀπέκτησε
μελετῶν κατʼ ἰδίαν. Ἀξίζει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ
ἡ ἐπίδρασις ἣν ἤσκησεν ἐπʼ αὐτοῦ ὁ ἀνασχετι-

σμός του μετὰ τοῦ Βλ. Γαβριηλίδου, τόσον ἐν
Κωνσταντινουπόλει ὅσον καὶ ἐν Ἀθήναις. Εἰκο-
σαετὴς ὁ Τριαντάφυλλος μεταβαίνει εἰς Κωνσταν-
τινούπολιν πρὸς εὕρεσιν τύχης. Κατορθώνει νὰ
προσληφθῇ εἰς τὸν «Νεολόγον» ὡς συντάκτης καὶ
συμπληρώνει τὰ πρὸς τὸ ζῆν γράφων στιχουργή-
ματα κατὰ παραγγελίαν, συνδέεται δὲ εἶτα στε-
νῶς μὲ τὸν Γαβριηλίδην, ἐκδίδοντα τὴν «Μεταρ-
ρύθμισιν» Ἀλλὰ τῷ 1878 ἡ θέσις αὐτοῦ, ὅσον καὶ
ἡ τοῦ Γαβριηλίδου, καθίσταται προβληματική,
καθόσον διὰ τῆς πατριωτικῆς των ἀρθρογραφίας
εἶχον ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῆς ἀστυνομίας.
Οὕτω, φεύγοντες τὴν δίωξιν, κατέρχονται τὴν
ἄνοιξιν τοῦ 1878 εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Τριαντάφυλλος συνειργάσθη ἐπʼ ὀλίγον εἰς
τὴν «Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων», μέχρις ὅτου
ἵδρυσε μετὰ τοῦ Γαβριηλίδου τὴν πολιτικοσατι-
ρικὴν ἐφημερίδα «Ὁ Ραμπαγᾶς» (18 Αὐγούστου
1878). Δύο ἔτη βραδύτερον, ἀποχωρήσαντος τοῦ
Γαβριηλίδου, ὅστις ἐξέδωκεν ἐν τῷ μεταξὺ τὸ «Μὴ
χάνεσαι», ὁ Τριαντάφυλλος ἀνέλαβε μόνος τὴν
σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν τοῦ «Ραμπαγᾶ» μὲ τακτικοὺς
συνεργάτας τὸν Ρόκκον Χοϊδᾶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν
νέων τότε ποιητῶν Κ. Παλαμᾶν, Ν. Καμπᾶν, Δ
Ταγκόπουλον, Π. Γιαννόπουλον κ. ἄ. «Ὁ Ραμπα-
γᾶς», κυκλοφορῶν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, ὑπῆρξε
μετὰ τοῦ «Ἄστεως» καὶ τοῦ «Μὴ χάνεσαι» ἐκ τῶν
ἐπαναστατικῶν φύλλων, τὰ ὁποῖα ὑπεστήριξαν τὴν
ἀνάγκην ἀνατροπῆς τῶν κρατουσῶν τότε ἔν τε τῇ
κοινωνίᾳ, τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ τέχνῃ ἀρχῶν.

Νεωτερίζων μεταρρυθμιστὴς καὶ λογικὸς πα-
τριώτης, ὁ Τριαντάφυλλος κατέστη ταχύτατα.
ὅπως καὶ ὁ «Ραμπαγᾶς» του, δημοφιλέστατος, ἰδίᾳ
εἰς τοὺς νέους καὶ τοὺς φιλικῶς πρὸς τὸν Χαρ.
Τρικούπην προσκειμένους. Πολεμήσας μὲ ἐξαι-
ρετικὴν σφοδρότητα τὴν πολιτικὴν τῶν Α. Κου-
μουνδούρου καὶ Θ. Δεληγιάννη, καθὼς καὶ τὴν
στάσιν τοῦ Γεωργίου Α΄, πολλάκις κατεδιώχθη
καὶ δὶς ἐφυλακίσθη μέχρι τοῦ 1889. Τὴν ἄνοιξιν
τοῦ 1889, δημοσιεύσας δριμυτάτην σάτιραν κατὰ
τῆς αὐλῆς καὶ φιλοδημοκρατικὸν ἄρθρον τοῦ
Ρόκκου Χοϊδᾶ κατηγορήθη ἐπὶ ἐξυβρίσει τοῦ βα-
σιλέως, εἰσήχθη μετὰ τοῦ Χοϊδᾶ εἰς δίκην ἐνώπιον
τοῦ κακουργιοδικείου Ἀμφίσσης καὶ κατεδικάσθη
εἰς ἑπταετῆ εἱρκτήν. Προσβληθεὶς ὑπὸ ὀξυτάτης
νευρασθενείας, ηὐτοκτόνησε τὴν 25ην Μαΐου, ἐκ-
κρεμούσης ἔτι τῆς ἐναντίον του καταδικαστικῆς
ἀποφάσεως. Τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ «Ραμπαγᾶ»
ἐκυκλοφόρησε τὴν 4ην Μαΐου, συμπληρωσάσης
οὕτω τῆς ἐφημερίδος μίαν ἑνδεκαετίαν ἀπὸ τῆς
ἱδρύσεώς της.

Η πολιτικὴ δρᾶσις τοῦ Τριανταφύλλου ἐμφα-
νίζει πρῶτον αὐτὸν ἐν Ἑλλάδι ὑπεραμυνθέντα
τῶν δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν ἀπὸ ἄκρως φιλελευ-
θέρων αἰσθηματικῶν παρορμήσεων. Περὶ τῆς
ἀξίας τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου ἠσχολήθησαν διʼ ὀλί-
γων ὁ Κ. Παλαμᾶς, χαρακτηρίσας αὐτὸ ὡς «λαϊ-
κὸν πρωτότυπον τραγούδημα», καὶ ὁ Α. Καμπάνης,
ἀρνηθεὶς εἰς αὐτὸ πᾶσαν σχεδὸν σημασίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Δ. Π. Ταγκοπούλου*, Φιλολογικὰ πορ-
τραῖτα (192?).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Τραγούδια τοῦ Ραμπαγᾶ (α΄
ἔκδ 1898, β΄ 1922). Ἡμερολ. «Ποικίλη Στοά» 1891 ὅπου
καὶ ἡ μόνη σῳζομένη εἰκὼν τοῦ ποιητοῦ, κατὰ σκιτσογρά-
φημα τοῦ Νικηφόρου Λύτρα. Α. Ι. Π.

—**Τριαντάφυλλος, *Νικόλαος***. Κερκυραῖος ὑμνο-
γράφος Ἐξέδωκε τῷ 1724 ἐν Βενετίᾳ «Ὑμνολο-
γίδιον», ὅπερ περιέχει ἀκολουθίαν τοῦ ἐν ἔτει
1530 θαύματος τοῦ γεγονότος διὰ τῆς εἰκόνος
Θεοτόκου τῆς Κασσιωπίας «ἐπὶ τῷ ἀδίκως τυφλω-
θέντι Στεφάνῳ καὶ παραδόξως ὀμματωθέντι», ἔτι δὲ
ἀκολουθίαν Μαρίνου τοῦ μάρτυρος καὶ τῶν μαρ-
τύρων Πίστεως, Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης μετὰ τῆς
μητρὸς αὐτῶν Σοφίας κλπ. Ε. Γ. Π.

Τριανταφύλλου, *Ἰωάννης* Πραγματικὸν οἰκο-
γενειακὸν ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ *Μακρυγιάννη* Ἰω-
άννου (βλ. λ.).

τριανταφυλλύς, *—ιά, —ύ*, καὶ *φυλλής, —ιά, —ί*
δημοτ., ὁ ἔχων χρῶμα τριανταφύλλου, ροδόχρους.

Τριάντη, *Ἀλεξάνδρα*, τὸ γένος *Κοτζιᾶ*. Ἑλλη-
νὶς ἀοιδός, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1896.
Ἐμορφώθη μουσικῶς ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν (τά-
ξις μονῳδίας Κ. Τριανταφύλλου), ὁπόθεν, ἀπο-
φοιτήσασα τῷ 1921, μετέβη εἰς Βιέννην, γενομένη
μαθήτρια τοῦ διακεκριμένου παιδαγωγοῦ τοῦ ᾄσματος
Φορστὲν (Forsten. Τῷ 1926 ἤρχισε τὰς καλ-
λιτεχνικὰς αὐτῆς ἐμφανίσεις, ἀρχικῶς μὲν ἐν Βιέννῃ,
εἶτα δὲ εἰς τὰ μεγαλύτερα μουσικὰ κέντρα τῆς
Εὐρώπης (κυρίως Βερολῖνον, Παρισίους, Λονδί-
νον, Χάγην κλπ.). Ἡ Τριάντη διέπρεψε κατʼ ἐξο-
χὴν ὡς ἀοιδὸς συναυλιῶν καὶ διαιτέρως διεκρίθη
διὰ τὴν μουσικότητα καὶ τὸ εὐγενὲς ὕφος, διʼ οὗ
ἀποδίδει καὶ τὰς βαθυτέρας μελῳδίας. Τῷ 1927
ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, μετασχοῦσα τῶν συναυ-
λιῶν τοῦ «Συλλόγου Συναυλιῶν». Γ. Σ.

Τριάντον /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότη-
τος Ἄνω Κοπανίτσης τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας
τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 40.

τριάρα (ἡ)· δημοτ., ἐπὶ τῶν κύβων, ἡ πλευρὰ ἡ
ἠριθμημένη διὰ τοῦ τρία, ἰδίᾳ πληθ. τριάρες:
«ἔφερα —, παίζω τριάρες»· || πεπαισμένως, τριῶν ἡμε-
ρῶν φυλάκισις: «ἔφαγε μιὰ τριάρα».

τριάρι (τό)· δημοτ., ἐπὶ τῶν παιγνιοχαρτίων, τὸ
ἠριθμημένον διὰ τοῦ τρία: «τὸ τριάρι σπαθί» || κα-
θόλου, τρία ὁμοῦ πράγματα ἢ τρεῖς νομισματικαὶ
μονάδες: «ἕνα τριάρι τὸ κομμάτι», ἀντὶ τριῶν δρα-
χμῶν ἕκαστον.

Τριάριοι (οἱ) (Triarii) /*Ἀρχ.*/. Παρὰ Ρωμαίοις
κατηγορία πεζῶν στρατιωτῶν, ἄλλως καλουμένων
καὶ pili ἢ pilani (pilum=ὑσσός). Ἐκλεγόμενοι ἀπὸ
τῶν πρεσβυτέρων πολιτῶν, ἀπετέλουν τὴν τρίτην
γραμμὴν τάξεως (pars ordinis tertia) τοῦ λεγεῶ-
νος ἢ τῆς φάλαγγος, σχηματίζοντες 10 σπείρας ἐξ
60 ἀνδρῶν. Ὡπλίζοντο βαρέως διὰ δύο ἀκοντίων
(spiculum καὶ verutum), ἀσπίδος, θώρακος (μετὰ
καρδιοφύλακος), κράνους, σπάθης, ἡμισπαθίου καὶ
περιμηρίδων (ocreae), ἐτάσσοντο ὄπισθεν τῆς γραμ-
μῆς τῶν δορυφόρων ἢ ἀστάτων (hastati, antepi-
lani) καὶ τῶν ἡγεμόνων (principes) καὶ τῶν προ-
δρόμων (rorarii) καὶ ἀκροβολιστῶν (velites), ἀπο-
τελοῦντες τὴν ὑστάτην ἐλπίδα τῆς μάχης. Καθή-
μενοι ὀκλαδὸν ἢ γονυπετῶς, ἀνέμενον τὴν πιθα-
νὴν ὑποχώρησιν τῶν προστατῶν των, ὅτε, ἀφήνον-
τες αὐτοὺς νὰ ὀπισθοχωρήσουν ἀρκούντως, ἠγεί-
ροντο καὶ ἐξώρμων ἐν μέσῳ κραυγῶν καὶ ἐπιφω-
νημάτων. Ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ οἱ βαθμοφόροι τῶν
προηγοῦντο τῶν ὁμοιοβάθμων βαθμοφόρων πά-
σης ἄλλης γραμμῆς. —Π.

τριάρμενος, *—η, —ο*· ἐπὶ πλοίων, ὁ ἔχων τρία
ἄρμενα, τριίστιος.

τριαρχία (ἡ)· συναρχία τριῶν ἀνδρῶν, τριαν-
δρία (βλ. λ.).

τριάς, *—άδο* (ἡ)· ἀριθμητ. οὐσ., τρία ὁμοῦ πρά-
γματα ὡς ἓν ὅλον θεωρούμενα || «Ἁγία Τριὰς» αἱ

Digitized by Google

τρεῖς ὑποστάσεις, ἡ ὑπὸ τρία πρόσωπα ἐκδήλωσις τοῦ Θεοῦ.

—*['Αποκρυφ.]* Ἡ *τριὰς* εἶναι πανάρχαιος ἱερὸς τύπος πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν λαῶν. Ἐν τῇ ἀποκρύφῳ ἐπιστήμῃ ὑποδηλοῖ τὸν μικρόκοσμον, τὸν μακρόκοσμον καὶ τὸ ἀρχέτυπον καὶ εἶναι ὁ θεμελιώδης νόμος τῆς ἐνεργείας τοῦ σύμπαντος. Κ. Κ. Κ.

—**τριὰς ἐπῳδικὴ** *['Αρχ. Μετρικ.]*. Ἐν τῇ κατὰ συστήματα μετρικὰ διαιρέσει τῶν ποιημάτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως καλεῖται *ἐπῳδικὴ τριάς*, ὅταν ἐν ἑκάστῃ μετρικῇ περικοπῇ τὰ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἄλληλα ὁμοίας ρυθμικῆς κατασκευῆς συστήματα ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν μερῶν, ἤτοι *στροφῆς, ἀντιστροφῆς* καὶ τρίτου μετρικοῦ τμήματος, τῆς *ἐπῳδοῦ*, δι' ὃ καὶ ἡ ὅλη περικοπὴ ἔλαβε τὸ ὄνομα *ἐπῳδική*. Εἶναι δὲ ἡ ἐπῳδικὴ τριὰς τὸ παλαιότατον καὶ συνηθέστατον εἶδος τῆς κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομεροῦς μετρικῆς συνθέσεως ποιημάτων καὶ εὕρηται τὸ πρῶτον παρὰ τῷ Ἀλκμᾶνι. Κατὰ τοιαύτην διαίρεσιν ἐποιήθησαν ἅπαντα τὰ τοῦ Πινδάρου ποιήματα. Ε. ΔΙ. Κ.

—**τριὰς τοῦ *Hutchinson*** (triade de Hutchinson). Οὕτω καλεῖται συνδρομὴ χαρακτηριστικὴ τῆς κληρονομικῆς συφίλιδος, συνισταμένη εἰς τὴν συνύπαρξιν ὀδοντικῶν κακοπλαστιῶν ὀφθαλμικῶν βλαβῶν καὶ ὠτικῶν βλαβῶν. Μ. Ν. Κ.

Τριὰς *[Θεολ.]*. Ὡς ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ καθόλου διδασκαλία, οὕτω καὶ ἡ περὶ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, μὴ οὖσα καταληπτὴ εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, στηρίζεται ἐπὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, τῆς περιεχομένης ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ. Εἰ καὶ ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῆς Καινῆς, ἐν τούτοις ὁ τριαδικὸς Θεὸς ἀποκαλύπτεται καθαρῶς μόνον ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει μόνον ἐν σπέρματι καὶ συνεσκιασμένως τὴν περὶ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν. Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη τῶν νομιζόντων ὅτι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὑπάρχουσι σαφεῖς μαρτυρίαι περὶ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ὀρθή. Μόνον ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθήκης καθοδηγούμενός τις δύναται νὰ νοήσῃ ὅτι καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὑπάρχει ἐν σπέρματι ἡ περὶ τῆς Τριάδος διδασκαλία. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἀναπτύσσεται, ἕνεκα παιδαγωγικῶν λόγων βαθμιαίως. Ἐκ τῶν προσαγομένων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν περιεχόντων συνεσκιασμένως τὴν περὶ Τριάδος διδασκαλίαν, σπουδαιότερα εἶναι ἐκεῖνα, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τοῦ πνεύματος, τῆς σοφίας καὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ Θεοῦ εἰ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ θεωροῦνται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὡς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ θεωρεῖται πολλαχοῦ ὁ υἱὸς ὡς Θεὸς ὡς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διακρινόμενα τοῦ πατρὸς καὶ ἀλλήλων καὶ θεωρούμενα ὡς ἴδια πρόσωπα. Ρητῶς ἐκπεφρασμένην τὴν περὶ Τριάδος διδασκαλίαν εὑρίσκομεν ἐν τῷ Ματθαίῳ (28, 19), ἔνθα παρατίθενται ὁ πατήρ, ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, θεωρούμενα ὡς ὁμοταγῆ, ἐν τῷ Ἰωάννῃ (15, 26) καὶ ἐν τῇ Β' πρὸς Κορινθίους (13, 13), ἔνθα παρατίθενται τὰ τρία πρόσωπα, θεωρούμενα μεταδοτικὰ τῆς θείας χάριτος. Τὸ χωρίον τῆς Α' Ἰωάννου (5, 7) δὲν φαίνεται γνήσιον, οὐ μόνον ἐκ λόγων κριτικῆς, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ ἀρχαῖοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν ἀρειανῶν δὲν ἐπεκαλοῦντο τοῦτο. Ἀποκαλύπτεται δὲ ὁ Θεὸς ὡς τριαδικὸς ἐν τῷ βαπτίσματι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῇ μεταμορφώσει αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθήκης στηριζομένη ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀνέπτυξε τὴν περὶ Τριάδος διδασκαλίαν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς γνωστικὰς αἱρέσεις, καὶ μάλιστα πρὸς τὸν σαβελλιανισμὸν καὶ ἀρειανισμόν, δεχθεῖσα ὅτι ὁ εἷς κατ' οὐσίαν Θεὸς ὑπάρχει ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἢ προσώποις, τῷ πατρί, τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἅτινα εἶναι ὁμοούσια, ἤτοι τῆς αὐτῆς οὐσίας. Ἐν ἑκάστῃ τῶν τριῶν ὑποστάσεων ὑπάρχει τὸ σύνολον τῆς θείας οὐσίας καὶ τῶν θείων ἰδιωμάτων, ὑποστατικὴ δ' ἰδιότης τοῦ πατρὸς εἶναι τὸ ἀγέννητον, τοῦ υἱοῦ τὸ γεννητὸν καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ ἐκπορευτόν. Αἱ τρεῖς ὑποστάσεις, διακρινόμεναι ἀλλήλων, ἀνάγονται εἰς ἑνότητα διὰ τῆς περιχωρήσεως, ἥτις νοεῖται ὡς τις ἀΐδιος κυκλοφορία τῆς θείας ζωῆς ἐν ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσιν, οὕτω δὲ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις συνδέονται πρὸς ἀλλήλας οὐ μόνον διὰ τῆς ταυτότητος τῆς οὐσίας ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὑπάρξεως ἑκάστης τούτων ἐν τῇ ἄλλῃ. Ἡ τάξις τῶν ὑποστάσεων δὲν εἶναι χρονικὴ ἀλλὰ λογική· ὁ πατὴρ ὡς αἰτία τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔχει τὴν πρώτην τάξιν, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα τὴν τρίτην, χωρὶς ἡ τάξις αὕτη νὰ συνεπάγεται καὶ ὑποταγήν. Ἡ γέννησις τοῦ υἱοῦ καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀΐδιοι. Ἡ ὑπόστασις δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἰδίωμα ἐν τῷ Θεῷ οὐδὲ ὡς μέρος μείζονος ὅλου, οὐδὲ ὡς μερικὴ ἔννοια ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεὸν θεωρούμενον ὡς γενικὴν ἔννοιαν, ἀδιαφόρως ἂν αὕτη ἐκλαμβάνεται ὡς ψιλὸν ὄνομα (nominalismus) ἢ ὡς πραγματικὴ (realismus).

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς προσπάθειαι καταβάλλονται πρὸς κατανόησιν τοῦ δόγματος τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ διαφόρων ἀναλογιῶν, φυσικῶν, ἀνθρωπολογικῶν καὶ ἄλλων. Ἀλλ' αἱ ἀναλογίαι αὗται δὲν καθιστῶσι καταληπτὴν τὴν ἁγίαν Τριάδα οὐ μόνον διότι ἡ φύσις δὲν εἶναι ἁρμοδία εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι δι' αὐτῶν τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος ἐμφαίνονται ἢ ὡς μέρη ἑνὸς ὅλου ἢ ὡς δυνάμεις ἢ ὡς κατώτερα ἀλλήλων κατὰ τὸ σύστημα τῆς ὑποταγῆς. Καὶ αἱ προσπάθειαι δὲ πρὸς φιλοσοφικὴν κατανόησιν καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἁγίας Τριάδος ἀποτυγχάνουσι, διότι δι' αὐτῶν δὲν ἀποδεικνύεται τὸ ἰδιάζον ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, ἡ περὶ τῆς ὁποίας διδασκαλία, ὑπερβαίνουσα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἑδράζεται ἐπὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, διὰ τοῦτο δὲ καλεῖται καὶ εἶναι μυστήριον. Κ. Ι. Δ.

Τριὰς *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον τῆς βουλγαρικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, δυτικὸν κέρας τοῦ κόλπου τῆς Σωζοπόλεως (πλάτ. 42° 27' Β, μῆκ. 27° 44' Ἀν, χάρτ ἀγγλ 2230: Bosporus to cape Kaliakra). Ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὀνομάζεται Svitera. Σ. Ε. Λ.

— **Τριὰς** *[Γεωγρ.]*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βατώντας τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 37.

— 2) Χωρίον τῆς κοινότητος Ψαχνῶν τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ (1928) 241

— 3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ (1928) 435. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τουρίτσα*.

— **Τριὰς** (Trinity) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Τρίνιτυ* Ρίβερ)

— **«Τριὰς»** («Sma Trinidad») *[Ναυτ.]*. Τὸ μέγιστον τῶν τρικρότων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἰσπανικόν, ναυπηγηθὲν ἐν Ἀβάνᾳ τῆς Κούβας τῷ 1769. Ὡπλισμένον δι' 136 πυροβόλων καὶ ἔχον πλήρωμα 1048 ἀνδρῶν, μετέσχε τῆς ναυμαχίας τοῦ Τραφαλγκὰρ ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλοίαρχον Don Francisco Javier Uriarte, φέρον τὸ σῆμα τοῦ ὑποναυάρχου Cisneros. Προπλέον ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ναυαρχίδα «Bucentaure» τοῦ Βιλλενὲβ καὶ τελείως ἀφιστωθὲν ὑπὸ τῶν πιεσάντων αὐτὸ ἀγγλικῶν, ἠχμαλωτίσθη διὰ νὰ καταβυθισθῇ βραδύτερον κατὰ διαταγὴν τοῦ Κόλλιγκουδ, λόγῳ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ρυμουλκήσεώς του μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ. Σ. Ε. Λ.

— **«Τριὰς»** *[Ναυτ.]*. Ὑπερδρόμων (πρώην ἀμερικανικὸς «Trinidad»), νηολογημένος εἰς τὸν λιμένα Ἑρμουπόλεως (1878—1886), ἀνήκων εἰς τὴν ψαριανὴν οἰκογένειαν Φιλίνη. Μετὰ τῆς «Ἀργοῦς» τοῦ Βίττη καὶ τῆς «Ναζαρὲτ» τοῦ Κανελᾶ, ἐπίσης ἐν Σύρῳ νηολογημένων, ἀπετέλει τὴν τριάδα τῶν ἀρίστων μονάδων τοῦ ἐμπορικοῦ μας στόλου κατὰ τὴν μεσουράνησιν τῆς ἀκμῆς τοῦ ἱστιοφόρου μας ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

τριᾶς, —ᾶντος (ὁ) (λατιν. triens)· σικελικὸν νόμισμα ἴσον πρὸς τὸ τριπλοῦν τοῦ χαλκοῦ ἢ τῆς οὐγγίας.

τριάσιος *διάπλασις τῶν στρωμάτων* (Triasformation) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν διαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται τὸ μεσοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ τριάσιος διάπλασις στρωμάτων ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν *τριάσιον περίοδον* τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὸ ὄνομά της εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐπιστήμην τῷ 1834 ὑπὸ τοῦ Ἀλμπέρτι. Δι' αὐτοῦ ἐχαρακτήρισεν οὗτος τὴν ἐν Γερμανίᾳ παρουσιαζομένην σειρὰν στρωμάτων ἡ ὁποία παρουσίαζεν εἰς τὴν στρωματογραφικήν της ἐξέλιξιν σαφῆ διάκρισιν εἰς τρία μέρη, εἰς μίαν δηλαδὴ κατωτέραν ὑποδιάπλασιν, τὴν τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου, μίαν μεσαίαν, τὴν τοῦ κογχυλιάτου λίθου, καὶ μίαν ἀνωτέραν, τὴν κεϋπέριον. Ἡ σειρὰ αὐτὴ στρωμάτων (ἐρυθρῶν ψαμμιτῶν, σχιστῶν ἀργίλλων, κροκαλοπαγῶν, κογχιτῶν ἀσβεστολίθων, μαργῶν γυψούχων καὶ ἁλατούχων κλπ.) ἀπετέλει ἐπίσης καθαρὰν καὶ σαφῆ γεωλογικὴν ἑνότητα, χωριζομένη εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων σαφῶς ἀπὸ τὰ ὑποκείμενα στρώματα τῆς ἀρχαιοτέρας περμίου καὶ ἀπὸ τὰ ὑπερκείμενα τῆς νεωτέρας τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως. Οὕτω τὸ ὄνομα *τριάσιος* (ἢ κατ' ἄλλους *τριαδική*), ληφθὲν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως τρία, ἦτο πολὺ δικαιολογημένον διὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἐμφανιζομένην διάπλασιν. Διὰ μεταγενεστέρων ἐν τούτοις ἐρευνῶν κατεδείχθη ὅτι ἡ γερμανικὴ τριάσιος διάπλασις, ὡς καὶ τὸ εἶδος τῶν ἰζηματογενῶν της πετρωμάτων καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀπολιθώματα, ἔχουν τοπικὴν μόνον ἐξάπλωσιν. Τὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα τῆς γερμανικῆς τριασίου διαπλάσεως ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πολὺ ποικίλων καὶ μεταβαλλομένων γεωλογικῶν παραγόντων. Ἀπετέθησαν ἐν μέρει ἐπὶ ξηρᾶς τῇ συνεργασίᾳ ὑδάτων ποταμίων καὶ λιμνῶν καὶ ἐν μέρει ἐντὸς ἐνδοχωρικῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία ἦτο ἀποκεκομμένη ἀπὸ τοῦ μεγάλου ὠκεανοῦ ἢ συνεκοινώνει μετ' αὐτοῦ μόνον διὰ στενῶν θαλασσίων πορθμῶν.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτά, τὰ τοπικῶς περιωρισμένα ἀποθέματα τῆς γερμανικῆς τριασίου διαπλάσεως, κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον ἐσχηματίσθησαν ἀλλαχοῦ τριάσια πετρώματα ἰζηματογενῆ χερσαῖα, ἠπειρωτικῆς δηλαδὴ ὄψεως, μὴ παρουσιάζοντα ὅμως τὴν σαφῆ τριμερῆ ὑποδιαίρεσιν. Τοιαῦτα π.χ. εὑρίσκονται πρὸς Ν. τῶν Ἀρδεννῶν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Σκωτίαν, Ἰρλανδίαν (νέος ἐρυθρὸς ψαμμίτης καὶ μάργαι), εἰς τὴν Βόρειον Γαλλίαν καὶ παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ Γαλλικοῦ κεντρικοῦ ὀροπεδίου, εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν (μία ἀνατολικὴ περιοχὴ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Ἀτλαντικοῦ μετὰ βασικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων καὶ ἐκμεταλλευσίμων κοιτῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων, καὶ μία δυτικὴ εἰς τὸ Τεξὰς καὶ τὰ Βραχώδη ὄρη), εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Αὐστραλίαν, εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν καὶ Νότιον Ἀμερικήν.

Μεγάλην ἐξάπλωσιν παρουσιάζουν ἐπίσης ἀνάλογα τριάσια ἠπειρωτικὰ στρώματα παρὰ τὰ δυτικὰ κράσπεδα τῶν Οὐραλίων μέχρι τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ. Σπουδαιότατα οἰκονομικῶς εἶναι τὰ τῆς Νοτίου Κίνας (Χουνάν), ἐντὸς τῶν ὁποίων παρουσιάζονται καὶ παχύταται κοῖται ἀνθρακίτου, αἱ ὁποῖαι, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι τῆς Κίνας, ἀποτελοῦν σχεδὸν ἐντελῶς ἀθίκτους ἀποθήκας ἀνθράκων παμμεγίστης οἰκονομικῆς σημασίας. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἠπειρωτικῶν τριασίων στρωμάτων ὑπάρχουν, παρουσιάζοντα μάλιστα παγκόσμιον ἐξάπλωσιν, καὶ θαλασσογενῆ στρώματα τῆς τριασίου διαπλάσεως, σχηματισθέντα δηλαδὴ ἐντὸς τῶν θαλασσῶν καὶ ὠκεανῶν τῆς τριασίου περιόδου, τὰ ὁποῖα ἐπίσης δὲν δεικνύουν τὴν τριμερῆ ὑποδιαίρεσιν τῆς γερμανικῆς τριασίου διαπλάσεως. Ταῦτα παρουσιάζονται καὶ εἰς τὰς Ἄλπεις, ὅπου ἐμελετήθησαν λεπτομερέστατα, καὶ δι' αὐτὸ ἔλαβον γενικῶς τὸ περιληπτικὸν ὄνομα *ἀλπινικὸν* ἢ *ἀλπικὸν τριάσιον σύστημα* ἢ *ἀλπινικὴ τριάσιος διάπλασις*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν τριάσιον διάπλασιν. Τὰ πετρώματα ταῦτα εἶναι κυρίως καθαρὰ ὀργανογενῆ ἀποθέματα, ἀσβεστόλιθοι καὶ δολομῖται. Παρουσιάζονται ἐπίσης σχιστόλιθοι, ψαμμῖται, μάργαι κ.λ.π. Ὅλα ἐγκλείουν λείψανα ἀπολιθωμένα θαλασσίων ζῴων τῆς πανίσκης τῆς τριασίου περιόδου. Πετρώματα ὅμοια (ἢ ἀνάλογα ἀπὸ ἀπόψεως ἐγκλειομένης ἀπολιθωμένης πανίσκης ἢ πετρογραφικῆς συστάσεως) ἐσχηματίσθησαν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανοὺς τῆς τριασίου περιόδου. Διακρίνουν τέσσαρα μάλιστα βασίλεια ἢ περιοχάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔζων πανίσκαι καὶ ἐσχηματίσθησαν πετρώματα ὠκεανίου ὄψεως ἀνάλογα ἢ ὅμοια πρὸς τὰ τῆς ἀλπινικῆς τριασίου διαπλάσεως. Τὰ βασίλεια ταῦτα εἶναι: α) Τὸ *μεσογειον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει ὅλη ἡ περιοχὴ τῶν Ἄλπεων, ἡ ἀνατολικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου, τὸ Bakony, τὰ Καρπάθια, ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος (μετὰ τῆς Ἑλλάδος), ἡ Ἰταλία, ἡ Σικελία, ἡ Κορσική, ἡ Μ. Ἀσία καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Καύκασος. Εἰς τὸ βασίλειον τοῦτο τὰ τριάσια στρώματα δεικνύουν πανταχοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στενὰς σχέσεις πρὸς τὸ ἀλπικὸν τριάσιον σύστημα. β') *Τὸ ἱμαλαϊκόν*, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν πρὸς Α. συνέχειαν τοῦ μεσογειακοῦ ὑπὲρ τὰς Ἰνδίας πρὸς τὸ Μαλαϊκὸν ἀρχιπέλαγος. Εἰς τὸ βασίλειον τοῦτο ἀνήκουν ἐπίσης καὶ περιοχαὶ κατὰ καιροὺς καλυφθεῖσαι ὑπὸ θαλάσσης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τριασίου περιόδου ἐν Νοτίῳ Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ, Ἀνατολικῇ Ἀσίᾳ, Νέᾳ Καληδονίᾳ, Νέᾳ Ζηλανδίᾳ καὶ Μαδαγασκάρῃ. Τελειότατα διαμορφωμένη εἶναι ἡ τριάσιος διάπλασις εἰς τὰ Ἱμαλάϊα. Ἡ κατωτέρα τριάσιος ὑποδιάπλασις δεικνύει χαρακτῆρα πανίσκης πολὺ ἀποκλίνοντα ἀπὸ τὸν τοῦ ἀλπικοῦ. Προσέγγισίς τις παρουσιάζεται εἰς τὴν μέσην τριάσιον, ἐνῷ ἡ βαθύτερον σχηματισθεῖσα ἀνωτέρα τριάσιος παρουσιάζει μεγίστην συμφωνίαν πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἀλπικήν. γ') *Τὸ ἀνδικόν*, κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ δ') *Τὸ ἀρκτικό*, ἀποτελεῖ μίαν περιπολικὴν ζώνην θαλάσσης. Εἰς αὐτὸ ἀνήκουν τὰ τριάσια στρώματα τῆς Σπιτσβέργης, τῶν νήσων τῶν Ἄρκτων, τῶν νεοσιβηρικῶν νήσων τῆς Βορείου Σιβηρίας, τῆς ἀμερικανικῆς Ἀρκτίδος καὶ τῆς Ἀλάσκας.

Ἐκ τῆς μελέτης ὅλων αὐτῶν τῶν ἠπειρωτικῶν, ὅσον καὶ τῶν ὠκεανίων τριασίων ἀποθεμάτων τῶν διαφόρων χωρῶν, συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ ἐλλείπει ἡ φυσικὴ τριμερὴς ὑποδιαίρεσις τῆς γερμανικῆς τριασίου διαπλάσεως. Ἐπίσης καὶ τὰ κατώτερα ὅρια τῆς τριασίου διαπλάσεως πρὸς τὴν ὑποκειμένην πέρμιον, ὡς καὶ τὰ ἀνώτερα πρὸς τὴν ὑπερκειμένην ἰουράσιον δὲν εἶναι πανταχοῦ σαφῆ καὶ δὲν διακρίνονται τόσῳ εὔκολα ὅπως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς γερμανικῆς τριασίου διαπλάσεως.

Παρὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, οἱ γεωλόγοι ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον νὰ παραδέχωνται τὴν ἀκόλου-

Digitized by Google

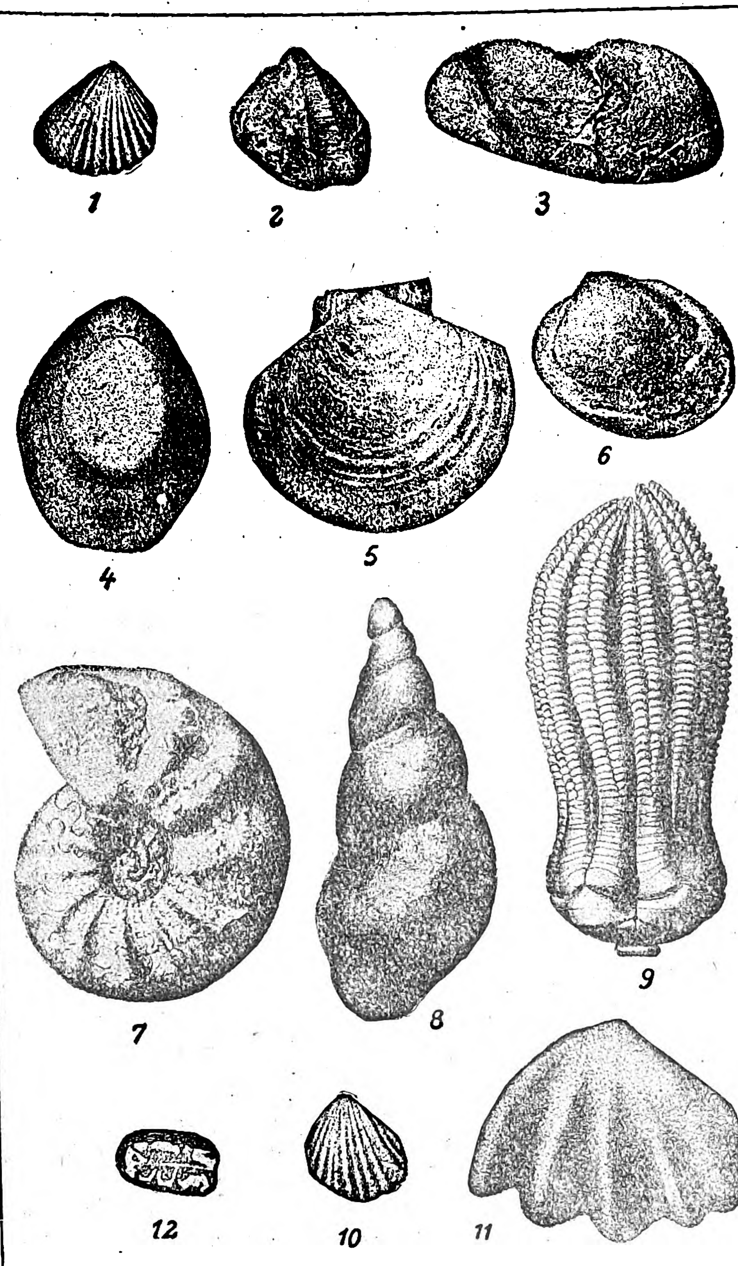

Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς γερμανικῆς τριασίου διαπλάσεως (στικτοῦ ψαμμίτου, κογχυλιάτου λίθου, κεϋπερίου).

[1=Μυοφορία costata. 2=Μυοφορία vulgaris. 3=Χαιρνεσία socialis. 4=Κοινοθυρὶς vulgaris. 5=Kreis (Pecten) discites. 6=Μυοφορία orbiculares. 7=Κερατίτης nodosus. 8=Λοξόνημα obsoletum. 9=Ἔγκρινος liliiformis. 10=Μυοφορία goldfussi. 11=Κερατοδους Kaupi. 12=Μικρολῃστὴς antiquus (ὀδούς.)]

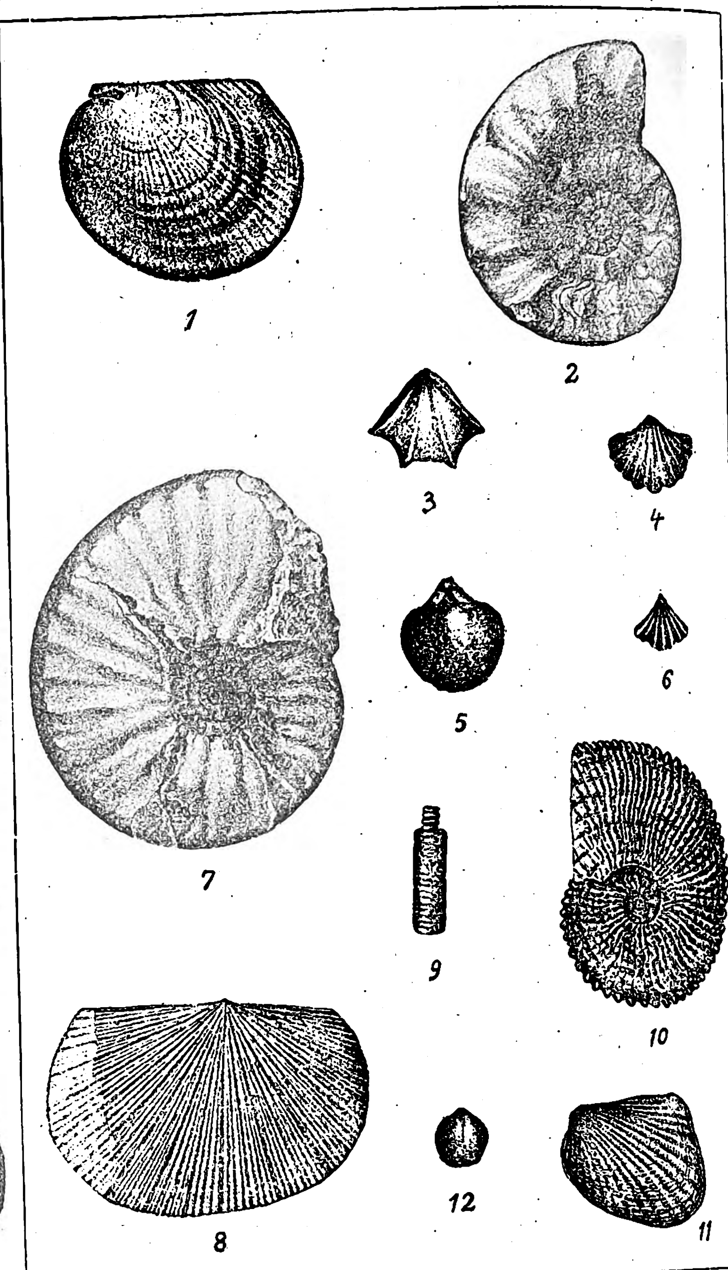

Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τοῦ ἀλπινικοῦ τριασίου συστήματος (σκυθίου καὶ λαδινίου βαθμῖδος).

1=Ψευδομονῶτις Clarai. 2=Τιρολίτης cassianus. 3=Τετρακτινέλλα trigonella. 4=Σπειροφορίνη fragilis 5=Σπειροφορίνη Mentzeli. 6=Ρυγχονέλλη decurtata 7=Κερατίτης trinodosus. 8=Δαονέλλα Lommeli 9=Διπλοπόρα annulata. 10=Τραχύκερας aon. 11=Καρδίτα crenata. 12=Κονιγκινη Leonhardi.]

θον ὑποδιαίρεσιν τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς ὑποδιαπλάσεις, σειρὰς καὶ βαθμῖδας:

	Ὑποδιαπλάσεις	*Σειραὶ*	*Βαθμῖδες*
Τριάσιος διάπλασις	Ἀνωτέρα τριάσιος (κεϋπέριος)	Ἀνωτέρα κεϋπέριος Μέση κεϋπέριος Κατωτ. »	Ραίτιος Νώριος Κάρνιος
	Μέση τριάσιος (ὑποδιάπλασις τοῦ κογχυλιάτου λιθου)	Ἀνωτέρα Μέση Κατωτέρα	Λαδίνιος Ἀνίσιος
	Κατωτέρα τριάσιος (ὑποδιάπλασις τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου)	Ἀνωτέρα Μέση Κατωτέρα	Σκύτιος (στρώματα βερφένια)

Γ. Κ. Γ.

—**τριάσιος *περίοδος*** (Trias) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν περιόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ὁ *μεσοζωϊκὸς* αἰὼν τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς. Ἡ τριάσιος περίοδος ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς ὑποπεριόδους, τὴν *κατωτέραν* (ἢ *ὑποπερίοδον τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου*), τὴν *μεσαίαν* (ἢ *ὑποπερίοδον τοῦ κογχυλιάτου λίθου*) καὶ τὴν *ἀνωτέραν τριάσιον* (ἢ *κεϋπέριον*). Ἑκάστη πάλιν τῶν ὑποπεριόδων τούτων διαιρεῖται εἰς ἐποχὰς καὶ ἡλικίας, ἀντιστοίχους καὶ ὁμωνύμους μὲ τὰς σειρὰς καὶ τὰς βαθμῖδας στρωμάτων, εἰς ἃ ὑποδιαιροῦνται αἱ τρεῖς ὁμώνυμοι ὑποδιαπλάσεις τῆς *τριασίου* διαπλάσεως (βλ. λ.). Σπουδαῖον χαρακτηριστικὸν γεγονὸς τῆς τριασίου περιόδου εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ριζικὴ ἀλλοίωσις, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὅλος ὁ κατ' αὐτὴν ζήσας ζωϊκὸς κόσμος, συγκρινόμενος πρὸς τὸν τοῦ προγενεστέρου παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Πολλαὶ χαρακτηριστικαὶ μορφαὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου τοῦ προγενεστέρου τούτου παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐξέλιπον, ἄλλαι ἔφθασαν κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελικτικῆς ἀναπτύξεώς των, τέλος δ' ἐνεφανίσθησαν καὶ νέαι ἐντελῶς μορφαὶ καὶ νέοι τύποι, διὰ πρώτην φορὰν παρουσιαζόμενοι ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γενῶν τοῦ προηγηθέντος παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐξέλιπον οἱ *τριλοβῖται*, τὰ ἀρχαῖα *βλασιοειδῆ* καὶ *κυστοειδῆ* καὶ τὰ *παλαιοεχινοειδῆ* ἐξαιρέσει ὀλίγων τινῶν μορφῶν. Εἰς τὰ *κοράλλια*, αἱ παλαιοζωϊκαὶ μορφαὶ τῶν *τετρακοραλλίων* ἐξέλιπον, ἀμέσως δ' ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν θέσιν των τὰ *ἑξακοράλλια*. Κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον ἐνεφανίσθησαν ἐπίσης διὰ πρώτην φορὰν οἱ *ὀστεάκανθοι ἰχθύες*. Εἰς τὰ *ἑρπετὰ* παρατηρεῖται ὅτι ἐμφανίζεται νέα ὁλόκληρος σειρὰ νέων κύκλων μορφῶν. Διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάζονται τὰ πραγματικὰ *κροκοδείλια*, τὰ *σαυροπτερύγια*, τὰ *πτεροσαύρια* καὶ αἱ *χελῶναι*. Αἱ γιγαντιαῖαι μορφαὶ τῶν *δεινοσαυρίων*, αἱ ὁποῖαι ἔζησαν κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἰουράσιον περίοδον, εἶχον ἤδη πολυαρίθμους προγόνους κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον. Μεγίστης ὅμως σημασίας γεγονὸς εἶναι ἡ διὰ πρώτην φορὰν σημειωθεῖσα ἐμφάνισις τῶν θηλαστικῶν ζῴων εἰς τὰς περιοχὰς τῶν σημερινῶν ἠπείρων τῆς Εὐρώπης, Νοτίου Ἀφρικῆς καὶ Βορείου Ἀμερικῆς.

Λεπτομερέστερον ἐξεταζόμενος ὁ ζωϊκὸς κόσμος τῆς τριασίου περιόδου παρουσίαζε τὴν ἀκόλουθον εἰκόνα. *Τὰ πρωτόζῳα τρηματόκογχα* καὶ *ἀκτινόζῳα* ὡς καὶ οἱ *σπόγγοι* παρουσιάζονται κατά τινας μόνον ἐποχὰς τῆς περιόδου, ἀποτελοῦντα σημαντικὸν παράγοντα τοῦ τότε ὀργανικοῦ κόσμου. Τὰ *κοράλλια* κατὰ τὴν μέσην τριάσιον ὑποπερίοδον ἀποκτῶσιν εἴς τινας θέσεις μέγαν πλοῦτον μορφῶν, ἰδίᾳ αἱ οἰκογένειαι τῶν ὑφαλογόνων *θαμναστραιιδῶν* (*θαμναστραία ὀμφαλοφυλλία* καὶ ἄλλα) καὶ *ἀστραιιδῶν* (*θηκοσμιλια, μοντλιβωλτια, ἰσαστραία*). Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀσβεστολιθικῶν ὑφάλων τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου λαμβάνει σημαντικώτατον μέρος τὸ εἶδος *θηκοσμιλία clathrata*. Τὰ παλαιοζωϊκὰ κοράλλια καὶ τραπεζοειδῆ περιωρίσθησαν εἰς ὀλίγους *κυαθοφυλλίδας, ζαφρεντίδας, χαιτέτας, ἀραιοπόρους*.

Τὰ κατὰ τὸν προηγηθέντα παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα ἀκμάσαντα *κρινοειδῆ* περιορίζονται κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον εἰς ὀλίγα εἴδη ἐκ τῶν *ἀρθρωτῶν*. Σπουδαιότατον εἶναι τὸ γένος *ἔγκρινος* κατὰ τὴν ἀνωτέραν ἐποχὴν τοῦ κογχυλιάτου λίθου. Καὶ οἱ *ἐχῖνοι* ἐπίσης δὲν ἔχουν μεγάλην σημασίαν. Παρουσιάζονται μόνον *κανονικοὶ ἐχῖνοι* καὶ ἰδιαιτέρως τὸ γένος *κίδαρις*. Σημαντικὸν τμῆμα τῆς τριασίου πανίδος ἀποτελοῦν τὰ *βραγχιόποδα* καὶ πρὸ παντὸς γένη ἐκ τῶν *σπειριφεριδῶν*, τῶν *ἀθυριδῶν*, τῶν *κονιγκινιδῶν* (*κονιγκίνα Leonhardi*), τῶν ρυγχονελλιδῶν (*ρυγχονέλλα decurtata*) καὶ τῶν *τερεβρατουλιδῶν*. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐμφάνισις κατὰ τὴν ἀνωτέραν τριάσιον ἑνὸς εἴδους τοῦ γένους *θηκιδέα*, γένους ἀργότερον ἐξελιχθέντος μὲ πολυάριθμα εἴδη.

Ἀκόμη πολυαριθμότερα καὶ πολυποικιλώτερα παρουσιάζονται τὰ *δίθυρα ἐλασματοβράγχια*. Αἱ οἰκογένειαι τῶν *ἀβικουλιδῶν* καὶ τῶν *περνιδῶν* ἔχουν πολὺ σπουδαίους ἀντιπροσώπους, ἐκ τῶν ὁποίων τινές, ὡς π. χ. εἴδη *δαονελλῶν* καὶ *μονωτίδων*, παρουσιάζονται σήμερον ἐν ἀπολιθωμένῃ καταστάσει συνεσωρευμέναι κατὰ τόπους καὶ εἰς ὡρισμένους ὁρίζοντας εἰς ἀπίστευτον πλῆθος ἀτόμων. Ἡ *δαονέλλα Lommeli*, ἡ *ψευδομονῶτις Clarai*, ἡ ψευδομονῶτις *ochotica*, ἡ *ἀβίκουλα contorta*, ἡ *ὀδοντόπτερνα exilis* καὶ ἄλλαι, εἶναι εἴδη χαρακτηριστικὰ ἐλασματοβραγχίων τῆς τριασίου περιόδου. Καὶ τὸ γένος ἐπίσης *μυοφορία* ζῇ μὲ χαρακτηριστικά τινα εἴδη (*costata, vulgaris, kefersteini*). Αἱ ἀσβεστολιθικαὶ καὶ δολομιτικαὶ ὕφαλοι τῆς ἀνωτέρας τριασίου διαπλάσεως χαρακτηρίζονται παλαιοντολογικῶς διὰ τῆς παρουσίας τῶν παχυχειλύφων *μεγαλοδόντων* (*μεγαλόδους triqueter*).

Τὰ *γαστερόποδα* ἐπίσης παρουσιάζονται εἰς μέγα πλῆθος εἰδῶν. Διὰ τύπων ὡς τὰ γένη *βελλεροφῶν*, *μουρχισονία* καὶ *λοξόνημα* ὑπενθυμίζουσιν ἀκόμη παλαιοζωϊκὰς πανίσκας, ἐνῷ διὰ τῶν γενῶν κηρίθιον, *ἐμαργινούλη* καὶ ἄλλων συνδέονται πρὸς

Digitized by Google

μεταγενεστέρας πανίσκας γαστεροπόδων. Τὴν σπουδαιοτέραν ὅμως σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως στρωματογραφικῆς καὶ ζωογεωγραφικῆς παρουσιάζουν τὰ *κεφαλόποδα*, ἰδίως δὲ τὰ διὰ πρώτην φορὰν πλουσίως ἀναπτυσσόμενα *ἀμμωνοειδῆ*. Ἐκ τούτων τὰ γένη *κερατίτης, τιρολίτης, χωριστόκερας, τραχύκερας, τροπίτης, πτυχίτης, πινακόκερας,* οἱ *ἀρκεστίδαι κλπ.* παρέχουν σπουδαιότατα χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῶν διαφόρων ἡλικιῶν, ἐποχῶν κλπ. Τὰ *βελεμνοειδῆ* ἐμφανίζονται λίαν σποραδικῶς. Ὡς πρόδρομοι τῶν βελεμνιδῶν, οἱ ὁποῖοι ἀκμάζουν κατὰ τὴν μετέπειτα ἰουράσιον περίοδον, παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον τὰ γένη *αὐλακόκερας* καὶ *ἀτρακτίτης*. Μεταξὺ τέλος τῶν ναυτιλοειδῶν πολὺ ἐξηπλωμένον εἰς τὴν γερμανικὴν τριάσιον θάλασσαν ἦτο τὸ εἶδος *γερμανοναυτίλος* bidorsatus.

Ἡ πανίσκη τῶν *μαλακοστράκων* τῆς τριασίου περιόδου δὲν παρουσιάζει πολλὰ ἄξια παρατηρήσεως. Ἄξια μνείας εἶναι ἐκ τῶν ὀστρακωδῶν τὸ γένος *βαΐρδια*, ἐκ τῶν φυλλοπόδων ἡ *ἐσθερία* καὶ ἐκ τῶν δεκαπόδων ἡ πραγματικὴ μακρόουρος *πέμφιξ*. Ἡ ἐκ *σπονδυλωτῶν* πανὶς παρουσιάζει ἐντόνους μεταβολάς. Ἐκ τῶν *ἰχθύων* εὑρέθησαν ἄφθονοι ὀδόντες *σελαχίων*, σκελετοὶ τοῦ γανοειδοῦς *σεμιονώτου*, ὀδόντες τοῦ δίπνου *κερατόδοντος κλπ.* Ἄξιον μνείας εἶναι ὅτι κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον ἔζων οἱ ἀρχαιότατοι ἀντιπρόσωποι τῶν τελεοστέων (ὡς ἡ *λεπτολεπίς*).

Τὰ *ἀμφίβια* ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελικτικῆς ἀναπτύξεώς των. Ἀνήκουσιν ὅλα εἰς τοὺς λαβυρινθόδοντας. Ἐπὶ τῶν ξηρῶν τῆς ὑποπεριόδου τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου ἔτρεχεν ὁ *ὀξύρρυγχος τρηματόσαυρος*, ἐνῷ κατὰ τὴν κεϋπέριον ἔζη ὁ *μετωπίας*. Ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὰς συνθήκας διαβιώσεως εὗρεν ὁ στεγοκέφαλος *μαστοδοντόσαυρος* κατὰ τὴν ὑποπερίοδον τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου. Τὰ λείψανά του εἶναι συνεσωρευμένα κατὰ τόπους εἰς ὁλόκληρα πεδία πτωμάτων (ὡς π. χ. εἰς τὸ Kappel τῆς Γερμανίας). Τὰ *ἑρπετὰ* ἀντιπροσωπεύονται διὰ τῶν *σαυροπτερυγίων* (*νωτόσαυρος*), τῶν *βελοδόντων* (*κροκοδειλοειδῶν*), τῶν *ἀετοσαύρων*, τῶν *δεινοσαυρίων* (ὁ *ζαγκλόδους* εἶχε μῆκος 6—10 μ.), τῶν *χελωνοειδῶν*. Σπουδαῖα ἦσαν ἐπίσης τὰ ἐκ κογχυλίων τρεφόμενα *πλακοδόντια* καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ξηρῶν τοῦ βορείου καὶ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου διαβιοῦντα *θηριόμορφα* ἑρπετά, ὡς καί τινα *χελωνοειδῆ* καὶ *ἱπτάμενα ἑρπετά*. Τέλος ὁ *μικρογηστὴς* καὶ ὁ *τρίγλυφος* (ἐκ τῆς Βυρτεμβέργης) καὶ τὸ *δρομοθήριον* ἐκ τῆς Β. Ἀμερικῆς εἶναι τὰ πρῶτα ἄχρι σήμερον γνωστὰ *θηλαστικὰ* (*μαρσυποφόρα*).

Ἡ χερσαία χλωρὶς τῆς τριασίου περιόδου φέρει ἀκόμη χαρακτῆρα περισσότερον παλαιοζωϊκὸν καὶ συνίσταται κυρίως ἐκ *πτερίδων, κωνοφόρων* καὶ *ἱππουριδοειδῶν*. Πολὺ ἐξηπλωμένη εἶναι κατὰ τὴν ἀνωτέραν ἐποχὴν τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου ἡ *βολτζία ἡ ἑτερόφυλλος*. Χαρακτηριστικὰ ἐπίσης φυτὰ εἶναι τὸ *κυκαδοειδὲς πτερόφυλλον* (διὰ τὴν κεϋπέριον ὑποπερίοδον). Ἡ χλωρὶς τῆς ραιτίου βαθμῖδος παρουσιάζει χαρακτῆρα πολὺ νεώτερον καὶ ὑπενθυμίζει ἤδη πολὺ τὴν χλωρίδα τῆς ἰουρασίου καὶ κρητιδικῆς διαπλάσεως. Ἡ τριάσιος τέλος χλωρὶς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου παρουσιάζει στενὰς συγγενείας πρὸς τὴν τῆς *δυαδικῆς ἢ περμίου* περιόδου καὶ περιέχει ἀκόμη τὴν διὰ τὴν περμικὴν παγετώδη περίοδον χαρακτηριστικὴν *γλωσσοπτερίδα*. Ἐκ τῆς θαλασσίας μικροχλωρίδος χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὑφαλογόνα ἀσβεστολιθικὰ φύκη *γυροπορέλλα* καὶ *διπλοπόρα*, ὡς καὶ τὸ εἰς παράκτια ἀβαθῆ ὕδατα διαβιοῦν ἀσβεστολιθικὸν φῦκος *σφαιροκώδιον*.

Ἡ διανομὴ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον ἦτο ἡ ἀκόλουθος: 1) Ἐπὶ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ὑπῆρχε μία μεγάλη ξηρά, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη διὰ τῆς συνενώσεως τῆς *Φεννοσκανδίας* καὶ τῆς χώρας *Ἀγγάρας* κατόπιν ἀποχωρήσεως τῆς ἀβαθοῦς θαλάσσης, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωσίαν κατὰ τὴν προηγουμένην πέρμιον περίοδον. 2) Πρὸς Δ. ὑπῆρχεν ἡ ξηρὰ *Λαυρεντία*, ἡ ὁποία εὑρίσκετο περίπου εἰς τὴν θέσιν καὶ εἶχε περίπου καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν Λαυρεντίαν συνηνώθη κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον καὶ ἡ κατὰ τὴν προηγουμένην πέρμιον περίοδον κατακλυζομένη ἀκόμη ὑπὸ θαλάσσης περιοχὴ τοῦ Μισσισσιπῆ. 3) Πρὸς νότον τῆς *Τηθύος* θαλάσσης ἐξετείνετο ἡ χέρσος *Ἰνδοαφρική*, ἡ ἀφρικανικὴ δηλαδὴ ἤπειρος, ἡ ὁποία διὰ γεφύρας ξηρᾶς ἡνοῦτο μὲ τὰς Ἰνδίας, μὲ τὴν παλαιὰν χώραν Γκοντβάνα. 4) Πρὸς Α. ἡ *Αὐστραλία*. 5) Πρὸς Δ. ἡ *Βραζιλία*, ἡ ὁποία κατελάμβανεν ὅλην περίπου τὴν Νότιον Ἀμερικήν, ἐξαιρέσει τοῦ βορείου τμήματος τῆς δυτικῆς της ἀκτῆς· καὶ 6) Πρὸς Ν. τέλος ἡ *Ἀνταρκτίς*.

Τὰς μάζας ταύτας τῆς ξηρᾶς διεχώριζον αἱ ἀκόλουθοι θάλασσαι: 1) Πρὸς Β. ἡ *ἀρκτική*. 2) Ἡ *εὐρασιατικὴ μεσόγειος*, ἡ *Τηθύς*, ἡ ὁποία ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας μέχρι τοῦ Μαλαϊκοῦ ἀρχιπελάγους καὶ ἐξέπεμπε πρὸς τὴν Μαδαγασκάρην ὡς νότιον βραχίονα τὴν *Αἰθιοπικὴν θάλασσαν*. 3) Ὁ *Εἰρηνικὸς ὠκεανός*. 4) Ὁ *Ἀτλαντικὸς ὠκεανός*, καὶ 5) Ὁ *Ἰνδικὸς ὠκεανός*.

Ἡ Τηθὺς θάλασσα ἐξετείνετο ἐκ δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, μὲ πλάτος 1.500 χλμ. κατὰ μέσον ὅρον καὶ δὲν εἶχε τὸν χαρακτῆρα μεγάλου ὠκεανοῦ, ἀλλὰ συνίστατο μᾶλλον ἐξ ἁλύσεως μεμονωμένων ἀβαθῶν θαλασσίων λεκανῶν, πλουσιώτατα διαμεμελισμένων ὑπὸ νήσων καὶ κόλπων. Κατὰ καιροὺς πιθανὸν ἡ συνέχειά της νὰ διεκόπτετο ὑπὸ γεφύρας ξηρᾶς, διὰ τῆς ὁποίας ἐγίνετο ἀνταλλαγὴ πανίδων μεταξὺ βορείου καὶ νοτίου ἡμισφαιρίου. Κατὰ τὸ δυτικόν της ἄκρον ἡ Τηθὺς περιωρίζετο ὑπὸ μιᾶς σχεδὸν κλειστῆς ἀκραίας ζώνης ἀβαθῶν θαλασσῶν καὶ λιμνοθαλασσῶν, τῶν ἐνδογείων θαλασσῶν, αἱ ὁποῖαι μόνον κατὰ τὴν ἀνωτέραν τριάσιον ὑποπερίοδον εὑρίσκοντο εἰς ἕνωσιν μὲ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν διὰ στενοῦ πορθμοῦ. Αἱ συγγένειαι τῶν χερσοβίων ζῴων τῆς νοτιοαφρικανικῆς διαπλάσεως στρωμάτων τοῦ Καρροὺ πρὸς τὰ τῆς ἰνδικῆς χέρσου Γκοντβάνας ἐξηγοῦνται κάλλιστα διὰ τῆς ὑπάρξεως γεφύρας ξηρᾶς, ἡ ὁποία ὡδήγει ὑπὲρ τὴν Μαδαγασκάρην πρὸς τὰς Ἰνδίας. Ἐπίσης φαίνεται ὅτι πρόσκαιροι σύνδεσμοι ξηρᾶς ὑπῆρξαν μεταξὺ τῆς Γκοντβάνας καὶ τῆς Αὐστραλίας.

Κατὰ τὴν κεϋπέριον ὑποπερίοδον φαίνεται ἐπίσης ὅτι ὑπῆρχε σύνδεσμος μεταξὺ Εὐρασίας καὶ Λαυρεντίας, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς τὰ βόρεια καὶ ἐξετείνετο ὑπὲρ τὴν Σκωτίαν, νήσους Φαιρόας, Γροιλανδίαν. Τὸ τοιοῦτον συνάγεται ἐκ τῶν στενῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας παρουσιάζουσι τὰ κατὰ τὴν ὑποπερίοδον ταύτην ζήσαντα εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀμερικανικὰ χερσαῖα ζῷα. Σπουδαῖον ρόλον διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν πανίδων εἰς τὸ νότιον

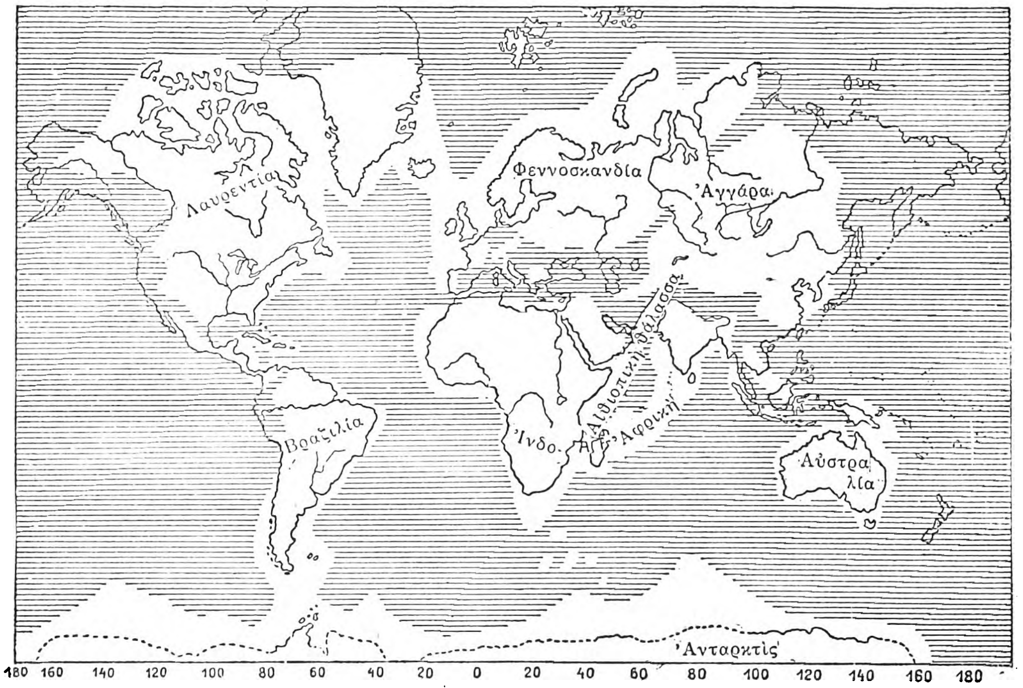

Χάρτης τῆς διανομῆς τῶν ξηρῶν καὶ τῶν θαλασσῶν κατὰ τὴν ἀνωτέραν τριάσιον ὑποπερίοδον.

[Κατὰ τὸν Diener.]

ἡμισφαίριον ἔπαιζε τέλος ἡ ἀνταρκτὶς ξηρά, ἡ ὁποία μὲ τὴν Νότιον Ἀμερικὴν ἢ καὶ τὴν Νότιον Ἀφρικὴν διὰ γεφυρῶν ξηρᾶς ἢ διὰ συμπλεγμάτων νήσων συνεδέετο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μονίμως. Εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ νότιον τμῆμά της μετὰ τῶν Ἄλπεων ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῆς Τηθύος θαλάσσης. Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον παρουσιάσθη ἐν Εὐρώπῃ μὲ περιωρισμένην ἔντασιν. Τοπικῶς περιωρισμέναι ἐκρήξεις ἐγένοντο εἰς τὸ νότιον Τυρόλον καὶ τὴν Βόρειον Οὐγγαρίαν καὶ ὀφειτικαί τινες ἀναρρήξεις εἰς τὰς Δυτικὰς Ἄλπεις καὶ τὴν νότιον ἐνδοχωρικὴν θάλασσαν. Μεγάλαι πελώριαι ἐκρήξεις μάγματος ἐγένοντο εἰς τὴν περιοχὴν τῆς βρεττανικῆς Κολομβίας, ὅπου αἱ ἀνεκχυθεῖσαι λάβαι ἔχουν πάχος 4.600 μ. καὶ τεραστίαν ἔκτασιν. Ἐπίσης λάβαι ἀνεξεχύθησαν καὶ εἰς τὰ Ἀπαλλάχια, Ἀλάσκαν, Μεξικόν, Νότιον Ἀμερικήν, Νότιον Ἀφρικήν, Νέαν Ζηλανδίαν καὶ Νέαν Καληδονίαν, ὅπου καὶ συναντῶνται σήμερον ὑπὸ μορφὴν καλυμμάτων λάβας.

Ἡ τριάσιος περίοδος χαρακτηρίζεται ὡς περίοδος σχεδὸν τελείας ὀρεογενετικῆς ἡσυχίας, μὴ ἐκδηλωθέντων κατ' αὐτὴν ὀρεογονικῶν φαινομένων. Ἰδιάζουσα ὅμως σχέσις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν μεγάλων θαλασσίων ἐκτάσεων, ἐν ταῖς ὁποίαις ἀπετίθεντο τὰ τριάσια ἀποθέματα, καὶ τῶν πτυχωσιγενῶν ζωνῶν τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἡ διεύθυνσις τῶν πτυχωσιγενῶν αὐτῶν ζωνῶν προεσχεδιάσθη ἤδη κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον διὰ τῆς διαδρομῆς τῶν γεωσυγκλίνων, τῶν μεγάλων δηλαδή, ἐν χρονίᾳ βραδείᾳ συνιζήσει εὑρισκομένων τότε, λεκανῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων συνεσωρεύθησαν κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος παχεῖαι μᾶζαι ἰζημάτων. Ἐκ τῶν γεωσυγκλίνων τούτων ἀνυψώθησαν κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον αἱ ὑψηλαὶ πτυχωσιγενεῖς ὀροσειραί. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἰδιάζουσα ἐξάρτησις τῆς ἐξαπλώσεως τῶν ὠκεανίων τριασίων στρωμάτων ἐκ τῶν ἀλπικῶν, ἀσιατικῶν καὶ τῶν περὶ τὸν Εἰρηνικὸν πτυχώσεων. Προελάσεις θαλασσῶν παγκοσμίου σημασίας, οἷαι συνέβησαν κατ' ἄλλας γεωλογικὰς περιόδους, ἐλλείπουν κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον. Ἐγένοντο μόνον μικρότεραι εἰς ἔκτασιν προελάσεις ἢ καὶ ἀποχωρήσεις θαλασσῶν, ὅπως π. χ. κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου μία τοιαύτη προέλασις ἀποκατέστησεν εὐρύτερον σύνδεσμον μεταξὺ τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἰνδομαλαϊκῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ προὐκάλεσεν ἀνταλλαγὴν καὶ ἐξίσωσιν τῶν πανίδων. Μὲ τὴν νόριον ἡλικίαν ἤρχισεν εἰς τὰς Ἄλπεις θετικὴ κίνησις τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ραίτιον ἔλαβε σημαντικωτέραν ἔκτασιν καὶ κατεπάτησε καὶ τὸ ἠπειρωτικὸν τέμαχος τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ προέλασις αὕτη ὅμως ἀντιστοιχεῖ εἰς ἀποχώρησιν τῆς θαλάσσης, γενομένην εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ (Κίναν, Ἰαπωνίαν, Καλιφορνίαν) καὶ εἰς τὴν ἀρκτικὴν περιοχὴν (Σπιτσβέργην, Γροιλανδίαν).

Αἱ συνθῆκαι, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐσχηματίσθησαν τὰ στρώματα τῶν ὑποδιαπλάσεων τοῦ στικτοῦ ψαμμίτου καὶ τῆς κεϋπερίου, ὡς καὶ τὰ ἐρυθρῶς κεχρωματισμένα πετρώματα τοῦ βορείου καὶ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, δεικνύουν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σχηματισμοῦ των ἐπεκράτει θερμὸν κλῖμα μὲ ἔντονον πτῶσιν κατὰ περιστάσεις ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων. Ἡ ὁμοιομορφία ἐπίσης τῆς τριασίου χλωρίδος, ἡ παγκόσμιος ἐξάπλωσις τῶν μεγάλων χερσαίων σπονδυλωτῶν δὲν παρέχουν στηρίγματα διὰ τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ὑπῆρχον τότε κλιματικαὶ ζῶναι. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχουν ἀσφαλῆ φαινόμενα ὑπάρξεως κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον παγετώνων. Γ. Κ. Γ.

Τρία Σπίτια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μικροῦ Δερείου τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 140.

τριατομικός, ἡ *τρισθενὴς [Χημ.]*. Καλοῦνται τὰ στοιχεῖα ἢ αἱ ρίζαι, αἵτινες ἔχουν *σθένος* ἢ *ἀτομικότητα* παριστωμένην διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τρία, ἤτοι ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ἑνῶνται μετὰ τριῶν ἀτόμων ὑδρογόνου ἢ ἄλλου μονοσθενοῦς στοιχείου ἢ ρίζης πρὸς ἀποτέλεσιν κεκορεσμένης ἑνώσεως. Τριατομικὰ εἶναι λ. χ. τὰ στοιχεῖα ἀρσενικόν, φωσφόρος, ἀντιμόνιον, σίδηρος κλπ. Σ. Γ.

τριάχτυλα (ἡ)· ἰδιωμ., ἐργαλεῖον ἀγροτικὸν ξύλινον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνακατώνουν τοὺς ἁλωνιζομένους στάχυς.

τριβαδικὴ *ἀσέλγεια ['Ιατρολ.]*. Διαστροφὴ τοῦ γενετησίου αἰσθήματος γυναικῶν, κατευναζομένου δι' ἀσελγῶν πράξεων ἐκτελουμένων ἐπὶ ὁμοφύλων. Αὕτη ἐκλήθη *τριβαδικὴ* ἐκ τοῦ *τρίβω* (λατ. fricare), ἐξ οὗ παρήχθη καὶ τὸ ὄνομα τῶν περὶ τοὺς παρὰ φύσιν τούτους ἔρωτας ἐπιδιδομένων γυναικῶν, αἵτινες ἐκλήθησαν *τριβάδες* (λατ. frictrices) ἢ ἄλλως *ἑταιρίστριαι* (*Πλάτων*. Συμπόσ. 191 C), ἢ *διεταιρίστριαι* (*Ἡσύχιος*). Κατὰ τὰς κρατούσας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἰδέας, τὸ πάθος τοῦτο ἀπηντᾶτο ἰδίᾳ ἐν Λέσβῳ, διὸ καὶ *λέσβιος ἔρως* ἐκλήθη (amor lesbicus, *λεσβιασμός*, lesbische Liebe Kraft-Ebing). Αὐτὸς ὁ Λουκιανὸς παρουσιάζει τινὰ τούτων, Μεγύλλην τ' ὄνομα, ὡς Λεσβίαν,

Digitized by Google

καίτοι καὶ ἄλλην τινὰ Λευκαδίαν, τὴν Φιλαινίδα, ἀναφέρει (πρβλ. καὶ *Πλουτ.* Λυκοῦργ. 18). Δυστυχῶς, παρεξηγηθέντων ποιημάτων τινῶν τῆς Λεσβίας Σαπφοῦς, κακῶς ἀπεδόθη καὶ εἰς ταύτην ἡ μομφὴ ὅτι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν τοιούτων γυναικῶν, ὑπό τινων δὲ μάλιστα καὶ τὸ πάθος ἐκλήθη *σαπφισμό*.. Ἡ διαστροφὴ αὕτη ἀναφέρεται εἶτα καὶ ἐν Ρώμῃ (*Ὁρατ.* Epod 5,41), ἰδίᾳ δ' ὑπὸ σατιρικῶν συγγραφέων (*Μαρτιάλ.* VI, 67, 68. *Ἰουβεν.* II 47—49 κ. ἄ.) ὁ Σενέκας δὲ μάλιστα ἀναφέρει (Contr. 2), περίπτωσιν ζηλοτυπίας συζύγου διὰ τὴν φίλην τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Αἱ ἀκόλαστοι πράξεις συνίσταντο εἴτε εἰς προστριβήν, λεῖξιν, εἰσαγωγὴν ἐπιμηκυνθείσης κλειτ·ριδος, ἰδίως ἀνδρογύνου γυναικὸς (*Λουκιαν.* Ἑταιρ Διάλογ. 5), εἴτε τέλος εἰς χρῆσιν τεχνητοῦ φαλλοῦ (*ὄλισβος, βαυβών*· πρβλ. *Ἀριστοφ.* Λυσιστράτ., στίχ. 108—110 *Κρατῖν.*, ἀποσπ. 344 *Ἡρώνδ.* Μιμίαμβ. 6 καὶ εἰκονογραφίαι ἐν *J. Bloch*, Der Ursprung d. Syphilis II, σελ. 596).

Ὁ Πλάτων (Συμπ. 191 a) δίδει τὴν ἑξῆς περὶ τοῦ πάθους τούτου ἐξήγησιν. Ὅτε ὁ Ζεὺς διέτεμε δίχα τοὺς πρώτους διπλοῦ φύλου ἀνθρώπους (διπλοῦς ἀνήρ, διπλῆ γυνή, ἀνδρόγυνος), παρέθηκεν αὐτοῖς τὰ ἁρμόζοντα ἀναπαραγωγῆς ὄργανα, γενομένης οὕτω φυσικῆς τῆς κλίσεως τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ καὶ τἀνάπαλιν, ἵνα καὶ πάλιν «ἐκ τῶν δύο ἓν ποιῆται». Ἀλλ' ἂν τὸ ἥμισυ, ἐξ οὗ ἐπλάσθη ἡ γυνή, ἦν τμῆμα ἀνδρός, «οὐ πάνυ αὗται τοῖς ἀνδράσι τὸν νοῦν προσέχουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὰς γυναῖκας τετραμμέναι εἰσί· καὶ αἱ ἑταιρίστριαι ἐκ τούτου τοῦ γένους γίνονται». Ὁ Φαῖδρος ἐν μύθῳ αὐτοῦ (IV, 14) δίδει ἑτέραν τινὰ ἐξήγησιν, γράφων ὅτι ὁ Προμηθεύς, ὅταν ἐξ ἀργίλλου τοὺς ἀνθρώπους ἔπλασσε, κατεσκεύασε καὶ τὰ τῆς ἀναπαραγωγῆς ὄργανα, ἅτινα καταλλήλως ἐτοποθέτει ἀναλόγως τοῦ φύλου. Κληθεὶς ὅμως ποτὲ ὑπὸ τοῦ Βάκχου εἰς γεῦμα, ἐτοποθέτησε κατόπιν ἐν τῇ μέθῃ αὐτοῦ εἴς τινας τῶν ἀνδρῶν γυναικῶν μέλη, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνώμαλος αὕτη κλίσις.

Τὸ πάθος ἐξηκολούθησεν ἀναφερόμενον καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὡς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, μέχρι τῆς σήμερον, εἰ καὶ ἡ συχνότης αὐτοῦ, ὡς εἰκός, εἶναι ἀδύνατον νὰ διακριβωθῇ. Πάντως ἡ κλίσις αὕτη εἶναι συνήθης παρ' ἀπολιτίστοις λαοῖς (Νέα Γουϊνέα, Ὁλλανδικαὶ Ἰνδίαι κτλ.), παρ' οἷς ἀναφέρονται καὶ γάμοι μεταξὺ γυναικῶν, ἐν Κίνᾳ (*Brandt*, «Sittenbildern aus China» 2 Aufl, σελ. 25), ἐν Ἰαπωνίᾳ (Karsch, Maron), ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἔνθα δὲν ἔλειψαν τοιαῦται περιπτώσεις παρ' ἀκολάστοις ἀναφερόμεναι. Τὸ πάθος ἐξετάζεται ἐπιστημονικῶς ὑπὸ τῆς ἰατροδικαστικῆς, διότι ἐνίοτε τοιαῦται πράξεις καὶ πρὸ τῆς δικαιοσύνης ἤχθησαν Μάλιστα ἀναφέρονται καὶ ἐγκλήματα, διαπραχθέντα ὑπὸ τοιούτων γυναικῶν, ὅτε εγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν φίλων αὐτῶν, καὶ δὴ καὶ φόνοι τῶν συζύγων τούτων, εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς αὗται ἀποχωρήσασαι εἶχον ὑπανδρευθῇ.

Ἡ φιλολογία, ἀποσκοποῦσα εἰς τὸν στιγματισμὸν τοῦ κοινωνικοῦ τούτου κακοῦ ἠσχολήθη ἐπανειλημμένως ἐπὶ τούτου, ἀλλὰ καὶ ἡ ρυπαρογραφία ἐπωφελήθη τὰ μέγιστα τοῦ ζητήματος, δι' ὃ καὶ πάμπολλα μυθιστορήματα, διηγήματα καὶ ποιήματα ἐξεδόθησαν, ὧν κυριώτερα: «La religieuse» ὑπὸ Diderot, «La fille aux yeux d'or» τοῦ Balzac «Mademoiselle de Gaupin» τοῦ Gautier, «Sind sie Frauen» ὑπὸ Doce, «Die neue Eva» ὑπὸ Janitschek, «Freundinnen» ὑπὸ Stadler καὶ πλεῖστα ἄλλα. Παλαιότερον ἔργον εἶναι τὸ «Tribaticon» τοῦ Νικολάου Chorier.

Τὰς συλλαμβανομένας γυναῖκας ἐκόλαζον δι' ἐξορίας καὶ μαστιγώσεως. Τοιαύτην περίπτωσιν ἀναγράφει ὁ ἰατρὸς Tulpius. Ἡ Ἐκκλησία δ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χριστιανικῶν χρόνων ἤρξατο καυτηριάζουσα τὴν ἐπονείδιστον ταύτην τάσιν. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Πρὸς Ρωμ Α' 24) γράφει ὅτι: «παρέδωκεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς.... διὰ τοῦτο παρέδωκεν ὁ Θεὸς εἰς πάθος ἀτιμίας· αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν.... ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι» Καὶ αὐτοὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀντεπεξῆλθον ποικιλοτρόπως κατ' αὐτῆς (*Tertul.*, De pall 4, De res c. 16) Κυρίως ὅμως οἱ γονεῖς μετὰ μεγίστης φροντίδος ὀφείλουσι νὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς ἐπιλογῆς τῶν φίλων, τῶν παιδαγωγῶν, τῶν οἰκοτροφείων κτλ. τῶν θυγατέρων αὐτῶν, προνοοῦντες οὕτω οὐ μόνον περὶ τοῦ ἠθικοῦ ἀλλ' ἅμα καὶ τῆς ὑγιεινῆς αὐτῶν καταστάσεως. Διότι αἱ τοιαῦται διαστροφαὶ οὐ μόνον ἠθικῶς ἐκφυλίζουσι τὰ ἄτομα, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινῶς τὴν μᾶλλον ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἔχουσι, διότι παρακολουθοῦνται ὑπὸ φυματιάσεως καὶ ἄλλων ἐξαντλητικῶν νόσων, ἰδιαίτατα δὲ ὑπὸ βαρυτάτων ψυχοπαθειῶν, ὧν οὐχὶ σπανίως εἶναι καὶ ἡ πρώτη ἐκδήλωσις. ΑΡ. Π. Κ.

τριβαδισμός, ἢ *τριβισμὸς* (ὁ)· βλ. *τριβαδικὴ ἀσέλγεια.*

Τριβαλλικὸν ***πεδίον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐκτεταμένη πεδιὰς τῆς Ἄνω Μοισίας, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἄγγρου ποταμοῦ (Ἰβάρ), ὅστις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Δ. 69) «ἐξ Ἰλλυριῶν ρέων πρὸς βορέην ἄνεμον, εἰσβάλλει εἰς ποταμὸν Βρόγγον» (νῦν Μοράβαν ἐν Σερβίᾳ). Α. Θ. Σ.

Τριβαλλοὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἰσχυρὸς θρᾳκικὸς λαὸς τῆς Κάτω Μοισίας, κατοικῶν μεταξὺ Αἵμου καὶ Δουνάβεως, πρὸς Δ. τῶν Τρηρῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐχωρίζοντο διὰ τοῦ ποταμοῦ Οἴσκου (Gigen). Ἀντιταχθέντες γενναίως καὶ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Ὀδρυσῶν, ἐπέδραμον τὴν Θρᾴκην καὶ ἔφθασαν μέχρις Ἀβδήρων, ὁπόθεν ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Χαβρίου τῷ 376 π Χ Ἀκολούθως ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ 335 π. Χ. Κατόπιν ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἰλλυριούς, βραδύτερον δὲ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἀπέβησαν ἄσημοι καὶ ἀδύνατοι. Α. Θ. Σ.

Τριβαλλοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Χαριουπόλεως τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 340 κατοίκους, ὑπὸ τῶν Τούρκων δὲ ἐκαλεῖτο *Χιντελῆ*.

Τριβαλλὸς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Θείας ἢ Μεμνόνιδος (βλ. λ. *Κέρκωπες*).

τρίβανον (τό)· ἰδιωμ., γουδί, σκορδοτρίβανον, ξυλόγουδο.

Τρίβαντα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ Μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ Ε', 2, 17) μεταξὺ Νακολείας καὶ Διοκλείας. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τριβαντρὰμ (Trivandrum) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα τοῦ ἰθαγενοῦς κράτους τοῦ Τραβανκόρ. Εἶναι σημαίνων ἐμπορικὸς λιμήν, κείμενος 3 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Μαλαμπὰρ καὶ 80 χλμ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Κόμοριν. Ἔχει ἐπίσημον ἱερὸν τοῦ Βισνοῦ, ὡραῖον ἡγεμονικὸν ἀνάκτορον, φρούριον, κολλέγιον, ἀστεροσκοπεῖον, τὸ μουσεῖον Napier κλπ. Κάτ. 64.000. Χ. Δ.

τριβάς, —*άδος* (ἡ)· γυνὴ ἱκανοποιοῦσα τὴν ἀφροδίσιον αὐτῆς ὁρμὴν διὰ τριβῆς τοῦ αἰδοίου (βλ. *τριβαδικὴ ἀσέλγεια*).

τριβασικὸς (ὁ) *[Χημ.]*. Καλοῦνται τὰ ὀξέα, ἅτινα περιέχουν τρία ἄτομα ὑδρογόνου δυνάμενα νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ μετάλλων ἢ ριζῶν πρὸς σχηματισμὸν ἁλάτων. Τοιοῦτον ὀξὺ εἶναι λ. χ. τὸ φωσφορικὸν ὀξὺ $H_3\,PO_4$, ὅπερ δύναται νὰ σχηματίσῃ μετὰ καυστικοῦ νατρίου π. χ. τρία ἅλατα, ἤτοι τὸ $Na\,HPO_4$, $Na_2\,HPO_4$ καὶ $Na_3\,PO_4$. Σ. Γ.

τριβασμὸς (ὁ)· ἐπὶ γυναικός, ἡ διὰ τριβῆς τοῦ αἰδοίου ἱκανοποίησις τῆς ἀφροδισίου αὐτῆς ὁρμῆς (βλ. *τριβαδικὴ ἀσέλγεια*).

Τριβέλιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βιζύης τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 126 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Δεβελῆ*.

τριβέλλι (τό)· δημοτ., ξυλουργικὸν ἐργαλεῖον, τρύπανον, ἄλλως *ἀρίδι*.

τριβελλίζω· δημοτ., ἀνοίγω τρῦπα μὲ τὸ τριβέλλι.

τριβέλλισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τριβελλίζειν, ἄνοιγμα τρύπας μὲ τὸ τριβέλλι.

Τριβένι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σύδενδρον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

τριβεύς, —*έως* (ὁ)· ὄργανον ἀτμομηχανῆς κοῖλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προστρίβεται ἡ ἄτρακτος ἢ ἡ στροφάλιγξ, κοιν. *κουζινέτο* καὶ ἐνίοτε *ρουλεμάν* || μηχάνημα θρύψεως ἢ λειοτριβήσεως.

— *[Μηχανολ.]* Καλοῦνται *τριβεῖς* (κοιν. *κουζινέτα* καὶ ἐνίοτε *ρουλεμάν*) τὰ μέρη ἐκεῖνα τῶν διαφόρων μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, ἐντὸς τῶν ὁποιων ἑδράζονται καὶ περιστρέφονται οἱ *στροφεῖς* τῶν ἀτράκτων καὶ τῶν ἀξόνων αὐτῶν Λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ ἐντὸς τῶν τριβέων ἑδράζόμενοι καὶ περιστρεφόμενοι στροφεῖς εἶναι κυλινδρικοί, τὸ ἐσωτερικὸν τούτων κατασκευάζεται καὶ αὐτὸ κυλινδρικόν, κοῖλον φυσικά, ἀνοικτὸν πάντοτε πρὸς τὸ μέρος τοῦ σώματος τῆς ἀτράκτου καὶ τοῦ ἄξονος καὶ κλειστὸν ἢ ἀνοικτὸν πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ στροφέως, ὅπου καὶ τὸ πέρας ἐν γένει τῆς ἀτράκτου. Ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τῶν τριβέων δὲν ἐνδιαφέρει, παρουσιάζεται δ' αὕτη κυλινδρική, τετραγωνικὴ καὶ πολυγωνική. Τὸ κυλινδρικὸν μέρος τῶν τριβέων κατασκευάζεται συνήθως ἀπὸ δύο τεμάχια, τὰ ὁποῖα συνδέονται διὰ κοχλιῶν, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ρυθμίζεται ἡ σύσφιγξις τῶν στροφέων.

Ἀναλόγως τοῦ ἂν οἱ εἰς τοὺς τριβεῖς ἑδραζόμενοι ἄξονες εἶναι κατακόρυφοι ἢ ὁριζόντιοι, διακρίνονται καὶ οἱ τριβεῖς εἰς *ὀρθίους* ἢ *κατακορύφους*, ἔχοντας τὸν ἄξονα τῆς κυλινδρικῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας αὐτῶν κατακόρυφον, καὶ εἰς *ὁριζοντίους*, τῶν ὁποίων ὁ ἄξων τῆς κυλινδρικῆς κοιλότητος εἶναι ὁριζόντιος. Ἐνίοτε, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως κεκλιμένων ἀξόνων, παρουσιάζονται καὶ τριβεῖς κεκλιμένοι. Λόγῳ τῆς σχετικῆς κινήσεως τῶν στροφέων ὡς πρὸς τοὺς τριβεῖς, εἶναι φανερὸν ὅτι δημιουργοῦνται *τριβαί*. Αὗται, καλούμεναι καὶ *τριβαὶ στροφέων*, εἰς τοὺς ὀρθίους στροφεῖς ἀναπτύσσονται κυρίως μεταξὺ τῆς κεφαλῆς τῆς ἀτράκτου καὶ τῆς κλειούσης τὴν κυλινδρικὴν κοιλότητα τοῦ τριβέως ἐπιφανείας, ὅπου καὶ γίνεται κυρίως

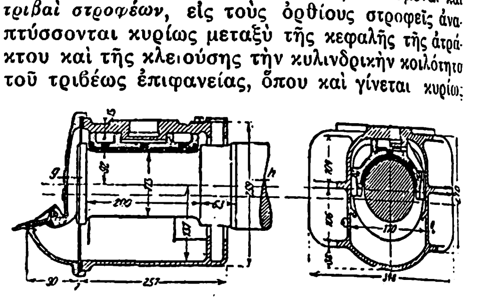

Τριβεῖς καὶ λιπαντῆρες στροφέων ἀξόνων σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων.

ἡ ἕδρασις τῶν ἀτράκτων. Εἰς τοὺς ὁριζοντίους τριβεῖς ἀναπτύσσονται κυρίως ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ μέρος ἔνθα γίνεται ἡ ἕδρασις τοῦ ἄξονος. Αἱ ὡς ἄνω δημιουργούμεναι τριβαί, αἵτινες εἶναι τριβαὶ διὰ στροφαλισμοῦ καὶ τριβαὶ ἐξολισθήσεως, εἶναι λίαν ἐπιζήμιοι διὰ τὰς διαφόρους μηχανὰς καὶ τὰ ἐργαλεῖα, καθόσον ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν παθητικῶν ἀντιστάσεων αὐτῶν καὶ συντελοῦσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν. Πλὴν τούτου, δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τόσον εἰς τοὺς τριβεῖς ὅσον καὶ εἰς τοὺς στροφεῖς βλάβας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαράς. Πρὸς ἐλάττωσιν τῶν δημιουργουμένων τριβῶν χρησιμοποιεῖται ἡ λίπανσις, ἡ ἐπάλειψις δηλαδὴ τῶν τριβομένων ἐπιφανειῶν διὰ λιπαντικῆς τινος οὐσίας, καὶ πολλάκις, διὰ νὰ εἶναι ἡ λίπανσις συνεχής, ὁλόκληρος ὁ τριβεὺς τοποθετεῖται ἐντὸς τῆς καλουμένης ***πυξίδος λιπάνσεως***, ἢ *λιπαντῆρος*, ἤτοι ἐντὸς κιβωτίου περιέχοντος τὸ λιπαντικὸν ἔλαιον, ὅπερ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁδηγεῖται μεταξὺ τῶν τριβομένων ἐπιφανειῶν. Πρὸς καλυτέραν διανομὴν τῆς λιπαντικῆς οὐσίας αἱ ἐσωτερικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν τριβέων φέρουσιν ἐλαφρὰς χαραγάς.

Τὸ κύριον σῶμα τῶν τριβέων κατασκευάζεται συνήθως ἐκ σιδήρου, ἐνῷ οἱ στροφεῖς, χάριν τῆς μεγαλυτέρας ἀντοχῆς αὐτῶν, κατασκευάζονται ἐκ χάλυβος. Λόγῳ τῆς εἰς σκληρότητα διαφορᾶς τῶν δύο ὡς ἄνω ὑλικῶν, εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν συμφέρει νὰ συντελῆται τριβὴ μεταξὺ τοῦ στροφέως καὶ τοῦ σιδηροῦ τριβέως, διότι ταχέως θὰ φθαρῇ ὁ τελευταῖος οὗτος Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, προτιμότερον εἶναι ὅπως καὶ οἱ τριβεῖς κατασκευάζωνται ἐκ χάλυβος, ἢ τοὐλάχιστον νὰ γίνεται ἐπένδυσις τῶν τριβομένων ἐπιφανειῶν τοῦ τριβέως διὰ τοῦ ὑλικοῦ τούτου· ἐκ τῆς πείρας δὲ κατεδείχθη ὅτι εἶναι συμφερώτερον νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν τοιαύτην ἐπένδυσιν μέταλλον διάφορον τοῦ χρησιμοποιουμένου εἰς τὸν στροφέα, διότι ἐπιτυγχάνεται οὕτω μείωσις τῶν τριβῶν. Ἡ σκληρότης τῶν χρησιμοποιηθησομένων μετάλλων πρέπει νὰ εἶναι ἴση ἢ περίπου ἴση πρὸς τὴν τοῦ στροφέως, πρὸς ἀποφυγὴν φθορῶν αὐτοῦ, καὶ κυρίως τοῦ στροφέως. Κατόπιν παρεντίθενται μεταξὺ τοῦ στροφέως καὶ τοῦ κυρίου σώματος τῶν τριβέων ἰδιαίτερα τεμάχια, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν ὡς *ἕδρανα* καὶ ὡς *σάγματα* τοῦ στροφέως, καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται ἤδη αἱ τριβαί. Τὰ τεμάχια ταῦτα κατασκευάζονται ἀπὸ κρᾶμα, εἰς τὸ ὁποῖον δίδουσιν ἰδιαιτέραν σύνθεσιν, καθόσον ἐκ τῆς πείρας κατεδείχθη ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν ὅσον ἔνεστι καλυτέρας λιπάνσεως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ποιά τις σχέσις μεταξὺ τῆς συνθέσεως τῶν τριβομένων σωμάτων καὶ τοῦ χρησιμοποιουμένου λιπαντικοῦ. Τὰ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενα κράματα εἶναι ὁ διὰ κασσιτέρου ὀρείχαλκος (bronze), εἰς τὸν ὁποῖον προσθέτουσιν ἐνίοτε καὶ ὀλίγον ψευδάργυρον πρὸς αὔξησιν τῆς σκληρότητος, τὸ φωσφοροῦχον κρατέρωμα, τὸ μέταλλον ἀντιτριβῆς (métal antitriftion), ὅπερ ἔχει σύνθεσιν ποικίλην καὶ συνίσταται κυρίως ἐκ μείγματος μολύβδου καὶ ἀντιμονίου, περιέχοντος καὶ ὀλίγον χαλκόν, ψευδάργυρον καὶ κασσίτερον, καὶ τέλος τὸ λευκὸν μέταλλον (métal blanc), ὅπερ εἶναι κρᾶμα κασσιτέρου καὶ ἀντιμονίου μὲ ὀλίγον χαλκόν. Αἱ διαστάσεις καὶ τὰ πάχη τῶν ὡς ἄνω τεμαχίων τῶν τριβέων, καὶ τοῦ συνόλου αὐτῶν γενικῶς, ὑπολογίζονται λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν, πλὴν τῆς ἀντοχῆς τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν, καὶ τῆς παρὰ τῶν στροφέων ἐπιφερομένης πιέσεως ἐπ' αὐτῶν, τῆς ταχύτητος περιστροφῆς καὶ τῆς ἐκ ταύτης συντελεσθησομένης φθορᾶς.

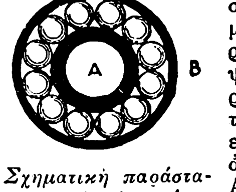

Σχηματικὴ παράστασις τομῆς ἐνσφαιρίου τριβέως.

(Α = στροφεύς, Β = κύριον σῶμα τοῦ τριβέως.)

Digitized by Google

Πρὸς μείωσιν τῆς μεταξὺ τῶν στροφέων καὶ τῶν τριβέων ἀναπτυσσομένης τριβῆς ἐσκέφθησαν ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν δημιουργουμένην τριβὴν ἐξ ὀλισθήσεως διὰ *τριβῆς ἐκ κυλίσεως*. Τὸ τοιοῦτον ἐπετεύχθη διὰ τῆς παρεμβολῆς μεταξὺ τοῦ στροφέως καὶ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ τριβέως σκληρῶν κυλίνδρων ἢ σφαιρῶν. Οἱ οὕτω λαμβανόμενοι τριβεῖς καλοῦνται, ἀναλόγως τοῦ ἂν χρησιμοποιοῦνται κύλινδροι ἢ σφαῖραι, *τριβεῖς μετὰ κυλίνδρων* καὶ *ἔνσφαιροι τριβεῖς*. Ἐκ τούτων ἐν μεγαλυτέρᾳ χρήσει εἶναι οἱ τελευταῖοι (κοιν. *ρουλεμαν*), διὰ τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦνται ἐστιλβωμέναι χαλύβδιναι σφαῖραι. Α. Α. Κ.

— *Μεταλλουργ.—Βιομ.* Οἱ *τριβεῖς* εἶναι συσκευαί, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς θραῦσιν σκληρῶν ὑλικῶν εἰς μικρότερα τεμάχια ὡς καὶ λειοτρίβησιν μαλακῶν ὑλικῶν (βλ. καὶ λ. *συνθλαστήρ*). Κατὰ τοῦτο οἱ *μύλοι* ἀνάγονται εἰς τοὺς τριβεῖς. Μεταξὺ τῶν τριβέων διακρίνομεν τριβεῖς πρὸς παραγωγὴν ὑλικῶν εἰς τεμάχια μικρά, ἐνδιαμέσους μεταξὺ τῶν συνθλαστήρων καὶ τῶν καθαυτὸ τριβέων καὶ τοὺς καθαυτὸ τριβεῖς πρὸς παραγωγὴν κόνεων. Οἱ διὰ τὴν λείανσιν τῶν ἐπιφανειῶν διαφόρων σωμάτων χρησιμοποιούμενοι τριβεῖς καλοῦνται συνήθως *λειαντῆρες*. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ πρὸς κατάθρυψιν ἢ λειοτρίβησιν ὑλικοῦ, τῆς σκληρότητος αὐτοῦ, τοῦ βαθμοῦ μέχρι τοῦ ὁποίου δέον νὰ προχωρήσῃ ὁ κατατεμαχισμός του καὶ τῆς ποσότητος τοῦ πρὸς διάθρυψιν ὑλικοῦ, χρησιμοποιοῦνται διάφορα συστήματα τριβέων.

Τὴν ἁπλουστέραν μορφὴν τριβέως ἀποτελεῖ τὸ *ἴγδιον* (κοιν. *γουδὶ καὶ χαβάνι*), ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ δοχείου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διὰ τῶν χειρῶν κοπανίζεται τῇ βοηθείᾳ *κοπάνου* ἢ *ὑπέρου* (κοιν. *γουδόχερο ἢ χαβανόχερο*) τὸ πρὸς διάθρυψιν ἢ λειοτρίβησιν ὑλικόν. Ὁ τριβεὺς οὗτος, χρησιμοποιούμενος εἰς οἰκιακάς, φαρμακευτικὰς καὶ ἄλλας ἀναλόγους χρήσεις, μόνον διὰ τὴν κατατριβὴν μικρῶν ποσοτήτων ὑλικοῦ εἶναι ἐπαρκής. Διὰ μεγαλυτέρας ποσότητας κατασκευάζονται μηχανοκίνητοι ἢ καὶ χειροκίνητοι ἐνίοτε μεγάλοι τριβεῖς. Οὗτοι, καλούμενοι *τριβεῖς διὰ κοπάνων* ἢ *ὑπέρων*, ἀποτελοῦνται ἐκ κυλινδρικῶν μεγάλων δοχείων, ἐντὸς τῶν ὁποίων τιθέμενον τὸ πρὸς διάθρυψιν ὑλικὸν κοπανίζεται δι' ὑπέρων καταλλήλως κινουμένων. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διαθρύψεως γίνεται ἀνασκάλευσις τοῦ κοπανιζομένου ὑλικοῦ εἴτε διὰ περιστροφῆς τοῦ περιέχοντος αὐτὸ δοχείου, εἴτε δι' εἰδικῶν βραχιόνων στρεφομένων ἐντὸς αὐτοῦ. Ἕτερον εἶδος ἁπλοῦ τριβέως ἀποτελεῖ ὁ ὑπὸ τῶν γεωργῶν χρησιμοποιούμενος *κύλινδρος*. Ὡς πρόχειρος τριβεὺς ἀναλόγου μορφῆς χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς οἰκίας πρὸς διάθρυψιν ἅλατος, πεπέρεως κλπ. κυλινδρικὴ φιάλη, διὰ τῆς ὁποίας πιέζομεν τὸ ἐπὶ τραπέζης τεθειμένον πρὸς διάθρυψιν ὑλικόν, κυλίοντες συγχρόνως αὐτήν. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ κατασκευάζονται τριβεῖς ἀνάλογοι πρὸς τούτους, διὰ κυλίνδρων βαρέων κυλιομένων ἐπὶ σκληρᾶς ἐπιπέδου ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς τίθεται τὸ πρὸς τρῖψιν ὑλικόν, καὶ περιστρεφομένων περὶ κατακόρυφον ἄξονα, κείμενον ἐκτὸς τοῦ σώματος αὐτῶν καὶ περιλαμβανόμενον εἰς τὰ διὰ τοῦ ἄξονος τῶν κυλίνδρων διερχόμενα κατακόρυφα ἐπίπεδα. Ἡ ἐκτὸς τῆς κυλίσεως σύγχρονος περιστροφὴ τῶν κυλίνδρων εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐπιφανείας, ἐπὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἡ κύλισις καὶ διάθρυψις. Πολλάκις οἱ κύλινδροι, ἀντὶ νὰ καταθραύωσι τὸ ὑλικὸν διὰ συγχρόνου κυλίσεως καὶ περιστροφῆς, τίθενται μὲ τὸν ἄξονα αὐτῶν κατακόρυφον καὶ ἡ διάθρυψις γίνεται πλέον μεταξὺ τῆς φερούσης καὶ χαραγὰς συνήθως βάσεως τοῦ κυλίνδρου, ὅστις περιστρέφεται περὶ τὸν κατακόρυφον ἄξονά του, καὶ τῆς ἐπιφανείας ἑδράσεως αὐτοῦ. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν τὸ ὑλικὸν ὁδηγεῖται καταλλήλως ὑπὸ τὸ κέντρον τῆς βάσεως καὶ λαμβάνεται ἐκτοξευόμενον περιφερικῶς. Τριβεῖς τῶν ἀνωτέρω μορφῶν, καλούμενοι *μύλοι* (βλ.λ.), χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κονιοποίησιν τοῦ σίτου (ἀλευρόμυλοι), ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τὴν κατάθλιψιν τῶν ἐλαιῶν εἰς τὰ ἐλαιοπιεστήρια.

Εἰς ἄλλο σύστημα τριβέων ἡ κατάθρυψις τοῦ ὑλικοῦ γίνεται διὰ δύο κυλίνδρων, ἀντιθέτως στρεφομένων καὶ φερόντων συνήθως αὐλακώσεις ἢ χαραγάς, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ κατατεμαχισμοῦ ἢ κονιοποιήσεως. Τοιοῦτοι τριβεῖς χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν τεμαχισμὸν τῶν μεταλλευμάτων πρὸς ἀποχωρισμὸν κατόπιν αὐτῶν διὰ τῆς λεγομένης *πλύσεως* ἀπὸ τῶν γαιωδῶν προσμείξεων, καὶ ἐπίσης διὰ τὴν ἀλευροποίησιν τοῦ σίτου (*κυλινδρόμυλοι*). Ἕτερον εἶδος τριβέως ἀποτελεῖται ἀπὸ κῶνον, κόλουρον συνήθως, περιστρεφόμενον περὶ τὸν κατακόρυφον ἄξονά του ἐντὸς ἀντιστοίχου κολουροκωνικῆς κοιλότητος. Τὸ ὑλικόν, ὅπερ θὰ τριβῇ, ῥίπτεται μεταξὺ τῶν δύο κωνικῶν ἐπιφανειῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουσι συνήθως αὐλακώσεις καὶ χαραγάς, ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτῶν. Καὶ οἱ τριβεῖς οὗτοι καλοῦνται συνήθως *μύλοι*. Οἱ εἰς τὰς οἰκίας χρησιμοποιούμενοι μύλοι πρὸς ἄλεσιν τοῦ καφέ, τοῦ πεπέρεως κ.λ.π. εἶναι τριβεῖς τῆς παρούσης μορφῆς.

Εἰς ἄλλο σύστημα τριβέων ἡ διάθρυψις γίνεται διὰ βραχιόνων περιστρεφομένων περὶ ὁριζόντιον συνήθως ἄξονα, οἱ ὁποῖοι θραύουσι τὸ ὑλικὸν διὰ κρούσεως αὐτοῦ. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ πρώτου χρησιμοποιηθέντος, ἔτι δὲ καὶ σήμερον χρησιμοποιουμένου τρόπου κατατεμαχισμοῦ διαφόρων σκληρῶν ὑλικῶν, διὰ κρούσεως αὐτῶν, τοποθετημένων ἐπὶ καταλλήλου ὑποθέματος, ὑπὸ σφύρας, συνήθους ἢ βαρείας, χειριζομένης διὰ τῆς χειρός. Εἰς ἄλλους τριβεῖς τὸ πρὸς διάθρυψιν ὑλικὸν τίθεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κοίλων κυλίνδρων ἢ δακτυλίων, ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν ὁποίων κυλίονται σκληροὶ κύλινδροι ἢ σφαῖραι κατατρίβουσαι αὐτό. Πολλάκις τὸ πρὸς λειοτρίβησιν ὑλικὸν ἀναμειγνύεται μετὰ σκληρῶν καὶ βαρέων σφαιρικῶν συνήθως τεμαχίων καὶ τὸ ὅλον μεῖγμα τοποθετεῖται ἐντὸς κυλίνδρων περιστρεφομένων. Ἡ περιστροφὴ ἐπιφέρει τὴν κύλισιν τοῦ περιεχομένου ὑλικοῦ καὶ τὴν κατάθρυψιν μέχρι λεπτοτάτης λειοτριβήσεως τοῦ ὀλιγώτερον ἀνθεκτικοῦ ὑλικοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα τριβέων χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν σιμέντων.

Εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρω συστήματα τριβέων εἶναι δυνατὸν νὰ ρυθμισθῇ καταλλήλως ἡ ἀπόστασις τῶν ἐπιφανειῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων συντελεῖται ἡ κατάθρυψις, εἰς τρόπον ὥστε τὸ λαμβανόμενον προϊὸν νὰ ἔχῃ τὸ ἐπιθυμητὸν πάχος κόκκου. Τὰ πλεῖστα τῶν καταλεχθέντων συστημάτων δύνανται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἁπλῶς ὡς θραυστῆρες καὶ οὐχὶ μόνον πρὸς λειοτρίβησιν. Εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ τριβεὺς προορίζεται μόνον διὰ τὴν θραῦσιν ὑλικῶν, κατασκευάζονται ἄλλαι μορφαὶ καὶ συστήματα αὐτῶν, χρησιμοποιούμενα μόνον ὡς θραυστῆρες. Οἱ κατασκευαζόμενοι θραυστῆρες εἶναι δύο συνήθως συστημάτων, οἱ *μετὰ σιαγόνων* καὶ οἱ *περιστροφικοί*. Εἰς τοὺς διὰ σιαγόνος θραυστῆρας ἡ θραῦσις ἐπιτυγχάνεται διὰ κρούσεως τοῦ ὑλικοῦ ἐπὶ σκληρᾶς καὶ σταθερᾶς, ὀρθογωνικῆς συνήθως, πλακὸς (σταθερᾶς σιαγόνος) ὑπὸ ἑτέρας τοιαύτης, τῆς κινητῆς σιαγόνος, κινουμένης παλινδρομικῶς περὶ ἄξονα ὁριζόντιον καὶ κείμενον κατὰ τὴν ἄνω πλευρὰν αὐτῆς. Αἱ σιαγόνες, αἵτινες συνήθως φέρουσιν αὐλακώσεις, ἀπέχουσι περισσότερον κατὰ τὰς ἄνω αὐτῶν πλευρὰς καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὰ κάτω, ὁπόθεν καὶ λαμβάνεται τὸ θραυσθὲν ὑλικόν. Οἱ περιστροφικοὶ θραυστῆρες ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς κολουροκωνικοὺς μύλους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ περιστρεφόμενος κεντρικὸς κόλουρος κῶνος ἢ κύλινδρος ἀναρτᾶται ἀπὸ τῆς κορυφῆς του καὶ περιστρέφεται ἐντὸς κοίλης κωνικῆς ἐπιφανείας ἐχούσης τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ κάτω, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἄξων τοῦ ἐσωτερικοῦ κυλίνδρου ἢ κώνου νὰ γράφῃ κωνικὴν ἐπιφάνειαν. Πολλάκις οἱ τριβεῖς χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ κατατρίψωσι καὶ ἔχομεν οὕτω τοὺς ἀλευρομύλους, τοὺς καφεμύλους, τοὺς σκυροθραύστας κ. λ. π. Οἱ διὰ συνήθεις χρήσεις μικροὶ τριβεῖς εἶναι φορητοί. Οἱ μεγάλοι θραυστῆρες δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τοὺς μονίμους, οἵτινες εἶναι ἐγκατεστημένοι ἀμεταθέτως εἰς ὡρισμένας θέσεις, καὶ εἰς τοὺς κινητούς, οἵτινες εἶναι ἐγκατεστημένοι ἐπὶ φορείων καὶ δύνανται νὰ μεταφέρωνται εἰς διαφόρους θέσεις, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν. Ἡ κίνησις τῶν τριβέων γίνεται ποικιλοτρόπως. Ὑπάρχουσι τριβεῖς χειροκίνητοι, κινούμενοι διὰ ζῴων, ἀνεμοκίνητοι, λειτουργοῦντες δι' ὕδατος, ἀτμοῦ, ἠλεκτρισμοῦ κ λ.π. Α. Α. Κ.

Τριβεῖς παραγωγῆς μικρῶν τεμαχίων. Οἱ *κυλινδρικοὶ συνθλαστῆρες* δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς τοῦτο ἀντικαθισταμένων τῶν ὀδοντωτῶν κυλίνδρων διὰ λείων ἢ δι' αὐλακωτῶν. Εἶναι ποικίλων διαστάσεων, μὲ διαμέτρους κυλίνδρων 0,20 ἕως 1.50 μ. καὶ παραγωγῆς μέχρι 40 τόννων καθ' ὥραν δι' ἰσχὺν 40 ἵππων.

Οἱ *τριβεῖς μετὰ μυλοπετρῶν*, ὅμοιοι πρὸς τὰ πανάρχαια ἐλαιοτριβεῖα, εἶναι κατάλληλοι πρὸς θραῦσιν τεμαχίων μεγέθους πυγμῆς, προπαρασκευὴν κεραμευτικῆς γῆς κτλ., ὡς καὶ διὰ σύγχρονον ἀνάμειξιν τῶν ὑλικῶν, ἐργάζονται ἐν ξηρῷ ἢ ἐν ὑγρῷ καὶ περιλαμβάνουσι πολλάκις κόσκινον πρὸς ἀποβολὴν τῶν τριφθέντων ἤδη τεμαχίων. Διακρίνονται δὲ εἰς ἔχοντας σταθερὰν λεκάνην καὶ εἰς ἔχοντας περιστρεφομένην λεκάνην.

Οἱ *κεντρόφυγες τριβεῖς* στηρίζονται ἐπὶ τῆς προκαλουμένης θραύσεως διὰ τῆς ἐκσφενδονήσεως τῶν τεμαχίων ἐπὶ τῶν ῥάβδων κλωβοειδῶν περιστρεφομένων κυλίνδρων ἢ ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν κυλινδρικῶν περιβλημάτων. Ἐνεργοῦσι καὶ διὰ λειοτρίβησιν. Ὑπάρχουσι πολλοὶ τύποι αὐτῶν, μὲ ἄξονα κατακόρυφον ἢ ὁριζόντιον, μὲ βραχίονας περιστρεφομένους, ἀρθρωτούς, σταυροειδεῖς κτλ., μὲ ἁπλᾶ ἢ πολλαπλᾶ συστήματα βραχιόνων κτλ. Τινὲς αὐτῶν καλοῦνται διασπαστῆρες. Εἶναι κατάλληλοι διὰ γεηράς, μαλακὰς ἢ ἡμισκλήρους οὐσίας, εἴδη δέ τινα αὐτῶν καὶ διὰ σκληρὰς οὐσίας. Οἱ μεγάλης διαμέτρου (μέχρι 2 μ. καὶ πλέον) ἔχουσιν ἀπόδοσιν μέχρι 15, 50 καὶ 100 τόννων καθ' ὥραν, ἀναλόγως τοῦ τύπου καὶ τῆς πρὸς θραῦσιν ὕλης, ἀπαιτοῦσι δὲ ἰσχὺν κινητήριον 10 ἕως 100 ἵππων.

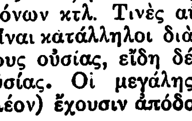

Κεντρόφυξ τριβεύς.

Τριβεῖς παραγωγῆς κόνεων. Χρησιμοποιοῦνται πολλάκις ὡς τοιοῦτοι *συσκευαὶ μετὰ κοπάνων* καταχορύφων, ἀνυψουμένων τῇ βοηθείᾳ ἐκκεντροφόρων ἀξόνων. Οὕτω κατορθοῦται λειοτρίβησις οὐσιῶν πολὺ σκληρῶν, αἵτινες ἄλλως θὰ ἔφθειρον ὑπὲρ τὸ δέον τὰ μετάλλινα μέρη, ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν εἶναι, τῶν τριβέων ἄλλου τύπου. Χρησιμοποιοῦνται π. χ. μεγάλως εἰς τὴν λειοτρίβησιν χαλαζίου χρυσοφόρου πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ χρυσοῦ. Τὰ βάρη τῶν κοπάνων ποικίλλουσιν ἀπὸ 50 ἕως 700 χγρ., παραγομένων κατὰ κόπανον 100 ἕως 1.500 χγρ. λειοτριβημένου μεταλλεύματος μὲ κατανάλωσιν ἰσχύος 6 ἵππων κατὰ κόπανον. Ὑπάρχουσι συστοιχίαι αὐτῶν ἀνὰ 4 ἢ 5, ἔχουσαι κοινὴν λεκάνην ὑποδοχῆς· ἡ ἐργασία αὐτῶν γίνεται συνήθως ἐν ὑγρῷ, ὕφασμα δὲ μεταλλικὸν ἐπιτρέπει τὴν ἐκφυγὴν τῶν λειοτριβηθέντων μερῶν διὰ τῆς παρειᾶς τῆς λεκάνης.

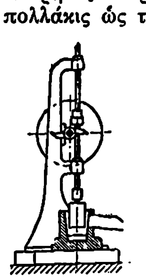

Τριβεὺς διὰ κοπάνων.

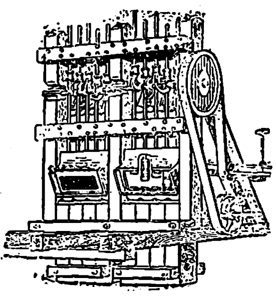

Συστοιχία τριβέων διὰ κοπάνων.

Οἱ *τριβεῖς διὰ σφαιρῶν* ἐπιτρέπουσι τὴν λειοτρίβησιν διὰ σφαιρῶν χαλυβδίνων ἐν ξηρῷ ἢ ἐν ὑγρῷ. Συνίστανται ἐκ κλειστοῦ τυμπάνου φέροντος κόσκινα, περιστρεφομένου περὶ ὁριζόντιον ἄξονα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν περιστροφὴν γίνεται ἡ ἄλεσις τῶν ὑλικῶν ὑπὸ τῶν ὑπαρχουσῶν σφαιρῶν. Χρησιμεύουσι πρὸς προκαταρκτικὴν ἢ τελικὴν λειοτρίβησιν, ἀποχωρισμὸν στενῶς ἀναμεμειγμένων μεταλλευμάτων, ἄλεσιν ἀσβεστολίθων, μαγνησίου, χαλαζίου, διαφόρων πετρωμάτων κτλ.

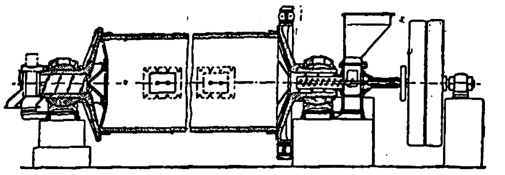

Τριβεὺς κυλινδρικὸς διὰ σφαιρῶν.

Οἱ *μύλοι Huntington*, χρησιμοποιούμενοι μεγάλως διὰ τὴν λειοτρίβησιν ἐν ξηρῷ μεταλλευμάτων χρυσοῦ, ἔχουσιν ὁριζοντίας μυλοπέτρας ἀνηρτημένας διὰ τοῦ κινητοῦ ἄξονος αὐτῶν καὶ στηριζομένας κατὰ τὴν περιστροφὴν τοῦ ὅλου συστήματος ἐπὶ τοῦ κυλινδρικοῦ περικαλύμματος τῆς συσκευῆς.

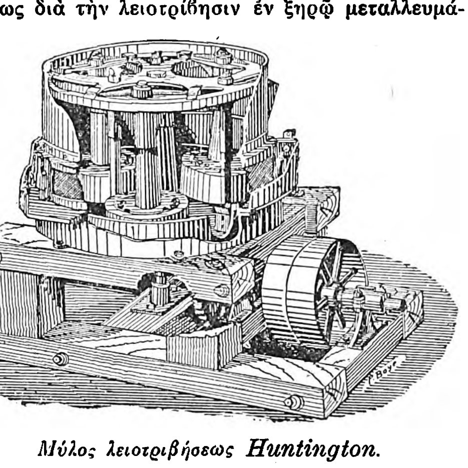

Μύλος λειοτριβήσεως Huntington.

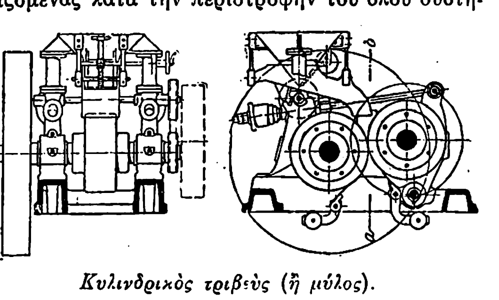

Κυλινδρικὸς τριβεὺς (ἢ μύλος).

Οἱ *δισκοειδεῖς τριβεῖς* ἔχουσι δύο ἢ τρεῖς δίσκους κατακορύφους μετὰ αὐλακώσεων (π. χ. μύλος Heberlé), στρεφομένους ἀντιθέτως τοὺς μὲν πρὸς τὸν δέ, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέρχεται τὸ πρὸς ἄλεσιν

Digitized by Google

ὑλικόν, τὸ ὁποῖον κοσκινίζεται δι' ἀνεμιστῆρος. Ὁ τριβεὺς Carr, περιλαμβάνων δύο δίσκους, ὧν ἕκαστος φέρει μίαν στεφάνην ἐκ σιδηρῶν ράβδων, καὶ

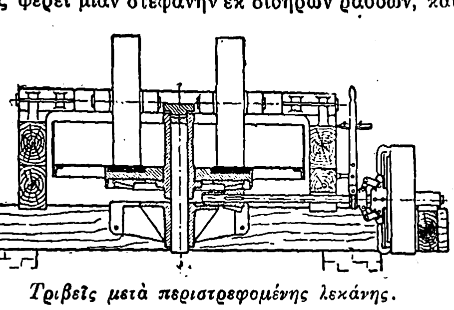

Τριβεῖς μετὰ περιστρεφομένης λεκάνης.

στρεφομένους ἀντιθέτως, ἐνεργεῖ περίπου ὡς οἱ κεντρόφυγες ἀνωτέρω περιγραφέντες.

Εἰς τοὺς *κυλινδρικοὺς ἐπιμήκεις τριβεῖς διὰ σφαιρῶν* τὸ τύμπανον εἶναι ἐπίμηκες κυλινδρικόν, ἄνευ κοσκίνων εἰς τὴν περιφέρειαν. Περιέχουσι δ' ἐσωτερικῶς σφαίρας ἐκ χάλυβος ἢ καὶ ἐκ χαλαζίου καὶ φέρουσιν ἐσωτερικὴν ὑπένδυσιν ἐκ χαλαζιακοῦ πετρώματος ἢ σκληροῦ χυτοσιδήρου. Ἀλέθονται οὕτω τὰ ὑλικὰ διὰ βραδείας σχετικῶς περιστροφῆς κινούμενα ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον, ὅπου γίνεται ἡ τροφοδοσία, πρὸς τὸ ἕτερον, ὅπου ἐξέρχονται ἄνευ κοσκίνου. Χρησιμοποιοῦνται τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἄλεσιν ἀσβεστολίθου, πρώτων ὑλῶν τσιμεντοποιείων, θηραϊκῆς γῆς, τσιμέντου, ὀπτάνθρακος, γαιανθράκων κλπ. Ὑπάρχουσι καὶ συνδυασμοὶ ἐξ ἑνὸς τριβέως διὰ σφαιρῶν ὡς ἄνω καὶ ἐκ τριβέων κυλινδρικῶν διὰ σφαιρῶν.

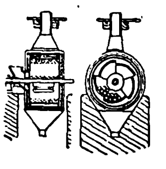

Τριβεὺς διὰ σφαιρῶν.

Εἰς τὰ ὑφιστάμενα φθορὰν μέρη τῶν τριβέων γίνεται χρῆσις καταλλήλων εἰδικῶν χαλύβων ἢ χυτοσιδήρων καὶ λαμβάνεται πρόνοια, ὅπως τὰ ὑφιστάμενα ταχυτέραν φθορὰν μέρη ἀντικαθίστανται εὐκόλως. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

τριβὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρίβειν, τρίψιμο: «τριβὴ τοῦ δαπέδου διὰ κηροῦ», «ἡ τριβὴ τῆς ὑάλου διὰ μαλλίνου ὑφάσματος» ‖ ἡ ἀντίστασις, ἣν συναντᾷ κινούμενον σῶμα ἐν ἐπαφῇ μετ' ἄλλου, προστριβή: «φθείρεται διὰ τῆς τριβῆς» ‖ ἡ φθορὰ αὐτή, ἣν ὑφίσταταί τις ἐκ τῆς διαρκοῦς δράσεως ‖ ἡ ἐμπειρία, ἡ δεξιότης ἣν ἀποκτᾷ τις ἐν τῇ ἐνασκήσει τέχνης τινὸς ἢ ἐπαγγέλματος.

—*(Μηχαν.)* Καλεῖται *τριβὴ* ἡ ἀντίστασις, ἡ ὁποία ἀντιδρᾷ εἰς πᾶσαν μετακίνησιν ὡς πρὸς ἄλληλα, εἴτε τῶν μερῶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος, εἴτε δύο σωμάτων ἐν ἐπαφῇ εὑρισκομένων. Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν πρόκειται περὶ ἑνὸς σώματος, ἡ ἀναπτυσσομένη ἀντίστασις καλεῖται *ἐσωτερικὴ τριβή*, ὡς ἐμφανιζομένη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν διαφόρων σωμάτων. Εἰς τὴν ἑτέραν περίπτωσιν, καθ' ἣν πρόκειται περὶ τῆς μετακινήσεως σώματός τινος ὡς πρὸς ἄλλο, μὲ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς συνεχῆ ἐπαφήν, ἡ ἀναπτυσσομένη ἀντίστασις καλεῖται *ἐξωτερικὴ τριβή*, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀναφαίνεται εἰς τὰς ἐν ἐπαφῇ ἐξωτερικὰς ἐπιφανείας τῶν σωμάτων τούτων. Ἐπειδὴ αἱ ἐξωτερικαὶ τριβαὶ εἶναι αἱ συνηθέστερον γινόμεναι αἰσθηταί, ὡς ὑποπίπτουσαι ἀμεσώτερον καὶ εὐκολώτερον εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, χρησιμοποιεῖται συνήθως πρὸς δήλωσιν αὐτῶν ὁ ἁπλοῦς ὅρος *τριβή*.

Ἐσωτερικαὶ τριβαί. Αἱ ἐσωτερικαὶ τριβαί, αἱ ἀντιστάσεις δηλαδή, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦνται εἰς ἀντίδρασιν κατὰ πάσης μετακινήσεως τῶν διαφόρων μερῶν τῶν σωμάτων ὡς πρὸς ἄλληλα, εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς καὶ δύνανται ν' ἀναπτύσσωνται εἰς οἱονδήποτε σῶμα, ἀνεξαρτήτως τῆς φυσικῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Ἀναλόγως τῆς τελευταίας ταύτης διακρίνονται αἱ τοιαῦται τριβαὶ εἰς ἐσωτερικὰς τριβὰς τῶν στερεῶν, τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἀερίων.

Αἱ ἐσωτερικαὶ τριβαὶ τῶν στερεῶν. Αὗται εἶναι ἀνεξάρτητοι τῶν ἀναπτυσσομένων ἐλαστικῶν ἀντιδράσεων καὶ διαφέρουσι τούτων κατὰ τὸ ὅτι ἀναφαίνονται μόνον ἐφ' ὅσον ὑπάρχει τάσις μετακινήσεως μέρους τινὸς στερεοῦ σώματος ὡς πρὸς τὸ ἀμέσως καὶ ἀπείρως γειτονικὸν πρὸς αὐτὸ μέρος. Ἐπίσης διαφέρουσι τῶν ἐλαστικῶν ἀντιστάσεων ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ καταναλισκόμενον διὰ τὴν ἰσορρόπησιν αὐτῶν ἔργον μεταβάλλεται ὁλόκληρον εἰς θερμότητα καὶ δὲν ἀποδίδεται μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ διὰ τὴν ἰσορρόπησιν καὶ ὑπερνίκησιν τῶν ἐλαστικῶν ἀντιδράσεων καταβαλλόμενον ἔργον. Εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τριβὰς ὀφείλεται ἡ δυσκαμψία τῶν διαφόρων ἱμάντων, καλῳδίων κλπ.

Αἱ ἐσωτερικαὶ τριβαὶ τῶν ὑγρῶν. Αὗται ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν κίνησιν τῶν ὑγρῶν καὶ ἀντιδρῶσιν εἰς τὴν μετακίνησιν τῶν μορίων αὐτῶν. Προέρχονται ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς ταχύτητος εἰς δύο γειτονικὰς θέσεις τῶν ἐν κινήσει φυσικῶν ὑγρῶν ἐν γένει καὶ ὀφείλονται εἰς τὸ ἰξῶδες ἢ τὴν συνεκτικότητα (viscosité-Zähigkeit) τῶν τοιούτων ὑγρῶν, ἡ ὁποία τείνει εἰς τὸ νὰ ἐπιφέρῃ ἐξίσωσιν τῶν διαφορετικῶν γειτονικῶν ταχυτήτων. Ἂν ἐντὸς ὑγροῦ ἐν κινήσει εὑρισκομένου θεωρήσωμεν δύο ἀπείρως γειτονικὰ ἐπίπεδα στοιχεῖα ἐπιφανείας E, ἡ ἀναπτυσσομένη μεταξὺ τούτων ἐσωτερικὴ τριβὴ F θὰ εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν E, τῆς διαφορᾶς Δv τῶν ταχυτήτων αὐτῶν, καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως Δs τῶν στοιχείων τούτων· θὰ εἶναι δηλαδὴ

$$F = \eta . E \frac{\Delta v}{\Delta s}$$

καὶ ἡ ἀνὰ μονάδα ἐπιφανείας ἀναπτυσσομένη τριβή, ὅταν ἡ ἀπόστασις τῶν στοιχείων τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν, θὰ εἶναι: $\tau = \frac{F}{E} = \eta \frac{dv}{ds}$, ἔνθα αἱ διαστάσεις τοῦ τ εἶναι $[\tau] = \frac{F}{4^2}$, ἤτοι δύναμις ἀνὰ ἐπιφάνειαν. Ὁ συντελεστὴς η τῆς ἀναλογίας, ὁ ὁποῖος ἔχει διαστάσεις $[\eta] = \frac{FT}{L^2}$, εἶναι σταθερὸς καὶ χαρακτηριστικὸς τῆς φύσεως τοῦ ἐν κινήσει (ρέοντος) ὑγροῦ καὶ καλεῖται *συντελεστὴς συνεκτικότητος* ἢ *συντελεστὴς τοῦ ἰξώδους* ἢ *συντελεστὴς ἐσωτερικῆς τριβῆς*. Πολλάκις, ἀντὶ τοῦ συντελεστοῦ συνεκτικότητος χρησιμοποιεῖται ὁ συντελεστὴς $Z = \chi\eta \frac{g}{\gamma}$, ὅστις ἔχει διαστάσεις $[Z] = \frac{L^2}{T}$ καὶ ὁ ὁποῖος καλεῖται *βαθμὸς συνεκτικότητος* ἢ *ἰξώδους* τῶν ὑγρῶν. Καὶ ὁ βαθμὸς τῆς συνεκτικότητος εἶναι διάφορος διὰ τὰ διάφορα ὑγρὰ καὶ μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν. Ὁ κάτωθι πίναξ δίδει τοὺς βαθμοὺς συνεκτικότητος ὑγρῶν τινων, διὰ θερμοκρασίας διαφόρους, εἰς τετραγωνικὰ ἑκατοστόμετρα ἀνὰ δευτερόλεπτον. Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται ὅτι ὁ βαθμὸς συνεκτικότητος ἐλαττοῦται αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας.

Βαθμὸς συνεκτικότητος ὑγρῶν τινων εἰς cm^2/sec.

Θερμοκρασία ὑγροῦ	Εἶδος ὑγροῦ		
	Ὕδωρ	Ἐλαιοέλαιον	Ἔλαιον κινητήρων
0^0	0,0178	—	—
10^0	0,0131	—	—
20^0	0,0101	2,56	3,82
40^0	0.0067	2,00	0,95
50_0	0,0055	1,78	0,60
80^0	0 0035	—	0,19
100^0	0,0027	—	0,10

Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ συντελεστοῦ συνεκτικότητος τῶν ὑγρῶν γίνεται μόνον διὰ μεθόδων ἐμμέσων, ἤτοι διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἐρεύνης τῆς κινήσεως τῶν πρὸς ἐξέτασιν ὑγρῶν, ὑπὸ ὡρισμένας καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἁπλουστέρας συνθήκας. Σήμερον ὁ βαθμὸς συνεκτικότητος προσδιορίζεται συνήθως διὰ τῆς συσκευῆς τοῦ Engler, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ κυλινδρικὸν δοχεῖον μὲ κωνικὸν πρὸς τὰ κάτω πυθμένα, ἀπολήγοντα εἰς λεπτοτάτην ὀπὴν κλειομένην διὰ στρόφιγγος κατὰ τὸν κορυφὴν τοῦ κώνου. Ἐκ τοῦ χρόνου μετὰ τὸν ὁποῖον θὰ κενωθῇ τὸ δοχεῖον ἀπὸ τὸ περιεχόμενον ὑπὸ ἐξέτασιν ὑγρόν, προσδιορίζεται ὁ βαθμὸς συνεκτικότητος καὶ δι' αὐτοῦ ὁ συντελεστὴς συνεκτικότητος. Κατ' ἄλλην μέθοδον προσδιορίζεται ὁ συντελεστὴς τοῦ ἰξώδους διὰ ῥοῆς τοῦ ὑγροῦ ἐντὸς κυλινδρικοῦ σωλῆνος, διὰ τῆς ὑπὸ τῶν πειραμάτων ἐπαληθευομένης σχέσεως $\eta = \frac{P \pi . r^4}{8lQ}$, ἔνθα P ἡ πίεσις τοῦ ὑγροῦ, r ἡ ἀκτὶς τοῦ σωλῆνος, l τὸ μῆκος αὐτοῦ καὶ Q ἡ ἀνὰ μονάδα τοῦ χρόνου ῥέουσα ποσότης ὑγροῦ. Αἱ ἐσωτερικαὶ τριβαὶ ἢ καὶ τὸ ἰξῶδες τῶν ὑγρῶν παίζουσι σπουδαιότατον ρόλον κατὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν καὶ ἐνδιαφέρουσι μεγάλως τὴν *ὑδραυλικήν*, διὰ τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν ἐντὸς τῶν διαφόρων ἀγωγῶν.

Αἱ ἐσωτερικαὶ τριβαὶ τῶν ἀερίων. Παρουσιαζόμεναι κατὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀερίων, εἶναι ἐντελῶς ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς τριβὰς τῶν ὑγρῶν καὶ διάφοροι διὰ τὰ διάφορα ἀέρια, μεταβαλλόμεναι ἐφ' ὅσον μεταβάλλεται ἡ θερμοκρασία, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς τὰ συμβαίνοντα μὲ τὰ ὑγρά, αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας αὐξάνονται καὶ αἱ τριβαί.

Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ συντελεστοῦ τῆς ἐσωτερικῆς τριβῆς τῶν ἀερίων γίνεται καὶ ἐνταῦθα διὰ μεθόδων ἐμμέσων, ὅπως λ. χ. διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς διόδου τῶν ἀερίων διὰ μακρῶν καὶ στενῶν σωλήνων κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν συντελεστῶν ἐσωτερικῆς τριβῆς τῶν ὑγρῶν. Ὁ συντελεστὴς τῆς ἐσωτερικῆς τριβῆς τῶν ἀερίων καὶ τῆς ὅλης ἐσωτερικῆς τριβῆς αὐτῶν ἑπομένως εἶναι ἀνεξάρτητος ἐν γένει τῆς πυκνότητος αὐτῶν. Ὁ συντελεστὴς οὗτος εἶναι διὰ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα η=0,000179, διὰ τὸ ὑδρογόνον η=0,0000923 καὶ διὰ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος η=0,000152 εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 15°C.

Ἐξωτερικαὶ τριβαί. Αἱ ἐξωτερικαὶ τριβαί, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται κατὰ πᾶσαν μετακίνησιν σώματός τινος εὑρισκομένου εἰς ἐπαφὴν πρὸς ἕτερον τοιοῦτον, πιεζόμενον παρ' αὐτοῦ, εἶναι ἀνεπιθύμητοι εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ὡς δημιουργοῦσαι πολλάκις τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπερνικήσεως αὐτῶν. Οὕτω λ. χ. εἰς τὰς διαφόρους μηχανάς, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῶν καλουμένων *δευτερευουσῶν* ἢ *παθητικῶν ἀντιστάσεων* ἐν αὐταῖς, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται κυρίως εἰς τὰς θέσεις ἐπαφῆς τῶν κινητῶν μετὰ τῶν ἀκινήτων μερῶν αὐτῶν (τριβαὶ) καὶ αἱ ὁποῖαι ἐπαυξάνονται ἐκ τῶν διαφόρων κρούσεων καὶ τῶν κραδασμῶν, οἵτινες δυνατὸν νὰ συμβαίνωσιν ἐνίοτε, ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ μέσου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐργάζονται αἱ μηχαναί, καὶ ἄλλων αἰτίων, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ καταβάλλωμεν κινητήριον δύναμιν μεγαλυτέραν τῆς θεωρητικῶς ἀπαιτουμένης διὰ τὸ πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργον, χάριν ἀκριβῶς τῆς ὑπερνικήσεως καὶ τῶν δευτερευουσῶν τούτων ἀντιστάσεων, πλὴν τῆς ἀντιστάσεως, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ὑπερνικήσωμεν. Λόγῳ τῶν ὡς ἄνω παθητικῶν ἀντιστάσεων, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσιν αἱ τριβαί, ἐπέρχεται ἀπώλεια τοῦ *κινητηρίου ἔργου*, μετατρεπομένη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς θερμότητα. Τὸ λαμβανόμενον *ὠφέλιμον ἔργον* εἶναι πάντοτε μικρότερον τοῦ καταβαλλομένου κινητηρίου. Ἄμεσος συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι ἡ ὅλη *κινητήριος ἰσχὺς* Iκ μιᾶς οἱασδήποτε μηχανῆς, ἡ καταναλισκομένη διὰ τὴν κίνησιν αὐτῆς, εἶναι καὶ αὕτη μικροτέρα τῆς *ὠφελίμου* ἢ *διαθεσίμου ἰσχύος* Iω, τὴν ὁποίαν δύναται ν' ἀποδώσῃ ἢ μεταδώσῃ ἡ αὐτὴ μηχανή, πρὸς παραγωγὴν ἰσοδυνάμου ὠφελίμου ἔργου. Ἐκ τῶν λόγων τούτων, ἡ ἀπόδοσις τῶν διαφόρων μηχανῶν, ὁ λόγος δηλαδὴ $\eta = \frac{I\omega}{I\kappa}$, τῆς ὠφελίμου ἰσχύος, ἥτις ἀποδίδεται ὑπὸ μηχανῆς τινος, πρὸς τὴν ὅλην καταβαλλομένην διὰ τὴν κίνησιν αὐτῆς κινητήριον ἰσχύν, εἶναι πάντοτε μικροτέρα τῆς μονάδος. Αἱ παθητικαὶ ἀντιστάσεις εἶναι τὸ κύριον αἴτιον τὸ καθιστῶν ἀδύνατον τὴν ἐπίτευξιν τοῦ *ἀεικινήτου α' εἴδους*, τὴν κατασκευὴν δηλαδὴ μηχανῆς ἐχούσας ἀπόδοσιν ἴσην τῇ μονάδι, ἢ μηχανῆς ἡ ὁποία, ἅπαξ τεθεῖσα εἰς λειτουργίαν ἐν τῷ κενῷ, θὰ ἐκινεῖτο ἀενάως ἐφ' ὅσον δὲν θὰ παρῆγεν οὐδὲν ὠφέλιμον ἔργον.

Τὰ ἀνωτέρω καταδεικνύουσι μίαν ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας ζημίας, ἃς προξενοῦσιν αἱ τριβαί. Ἐν τούτοις αὗται εἶναι πολλάκις καὶ χρήσιμοι. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ βάδισις ἡμῶν, ἐὰν δὲν ὑφίστατο ἡ μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ πέλματος ἡμῶν τριβή. Ἐπίσης ἐπὶ τῆς τριβῆς βασίζεται ἡ διὰ καλῳδίων καὶ ἱμάντων μετάδοσις τῆς κινήσεως μηχανῶν εἰς διάφορα ἐργαλεῖα, ἡ συγκράτησις τῶν ἥλων ἐντὸς τῶν ξύλων, ἡ κατασκευὴ πλείστων ἐκ τῶν χαλινῶν ἢ πεδῶν (φρένων διὰ τριβῆς), ὡς καὶ τοῦ ἰσχυοδείκτου ἢ ἰσχυομετρητοῦ τοῦ Prony (χαλινοῦ ἢ πέδης Prony).

Τὰ ἐν ἐπαφῇ σώματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται αἱ διάφοροι τριβαί, ἀποτελοῦνται ὁτὲ μὲν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ, ὁτὲ δὲ ἐξ ἑτέρου καὶ ἄλλοτε μὲν εἶναι στερεά, ἄλλοτε δὲ ρευστὰ (ὑγρὰ καὶ ἀέρια). Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ρευστῶν, ὅταν ταῦτα εἶναι ἐξ ὑλικῶν τῆς αὐτῆς φύσεως, καταλήγομεν νὰ ἔχωμεν ἐσωτερικὴν τριβὴν καὶ οὐχὶ ἐξωτερικήν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει πολλάκις καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν δύο ρευστῶν διαφόρου φύσεως, λόγῳ τῆς ἀφ' ἑαυτῶν μείξεώς των. Πάντως αἱ μεταξὺ δύο στερεῶν ἢ μεταξὺ στερεοῦ καὶ ρευστοῦ τριβαὶ εἶναι τριβαὶ ἐξωτερικαί. Αἱ μεταξὺ δύο στερεῶν ἐφαπτομένων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τριβαὶ εἶναι αἱ πλέον ἐνδιαφέρουσαι τῶν τριβῶν.

Τὰ αἴτια τῶν τριβῶν εἶναι ποικίλα. Οὕτως αἱ διάφοροι ἀνωμαλίαι, αἵτινες παρουσιάζονται ἐν εἴδει μικροσκοπικῶν ὀδόντων καὶ εἰς τὰς λειότερας τῶν ἐφαπτομένων ἐπιφανειῶν τῶν τριβομένων σωμάτων, καὶ αἱ ἐκ τῶν πιέσεων παραμορφώσεις αὐτῶν, ἀποτελοῦσιν αἰτίας δημιουργίας τριβῶν. Πλὴν τῶν αἰτιῶν τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι, τόσον γνωσταί, ὅπως π. χ. ἡ μεταξὺ τῶν δύο σωμάτων δύναμις συνοχῆς, ὅσον καὶ ἄγνωστοι.

Ὅταν σῶμά τι εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς ἕτερον οἱονδήποτε τοιοῦτον, δύναται νὰ κινηθῇ ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο, διατηροῦν τὴν μετ' αὐτοῦ ἐπαφήν, κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους. Δύναται δηλαδὴ εἴτε νὰ ὀλισθαίνῃ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου σώματος, εἴτε νὰ κυλίεται ἐπ' αὐτοῦ, εἴτε νὰ περιστρέφεται περὶ ἄξονα κάθετον ἐν γένει ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἐπαφῆς. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς σχετικῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, διακρίνεται ἡ ἀναπτυσσομένη τριβὴ εἰς *τριβὴν ἐξ ὀλισθήσεως*, εἰς *τριβὴν ἐκ κυλίσεως* καὶ εἰς *τριβὴν ἐκ στροφαλισμοῦ*. Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ μορφὴ τῆς τριβῆς, αὕτη δύναται νὰ καταστῇ ἐμφανὴς εὐθὺς ὡς θελήσωμεν νὰ μετακινήσωμεν σῶμα εὑρισκόμενον ἐν ἐπαφῇ πρὸς ἄλλο, καὶ ἰδίᾳ ὅταν τὰ σώματα ταῦτα ἀλληλοπιέζωνται ὑπὸ δυνάμεως καθέτου

Digitized by Google

ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον. Ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ τριβή, θὰ ἔπρεπε μία πολὺ μικρὰ δύναμις, μὴ κάθετος ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον, ἐφαρμοζομένη ἐπὶ τοῦ ἑνὸς σώματος, νὰ μετακινῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Τὸ πείραμα ὅμως δεικνύει ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ σχετικὴ μετακίνησις τοῦ σώματος τούτου παρὰ μόνον ὅταν ἡ ἐφαρμοζομένη δύναμις φθάσῃ εἰς μέγεθος σημαντικὸν σχετικῶς πρὸς τὴν ἐφαρμοζομένην κάθετον πίεσιν. Δεδομένου ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς νέας δυνάμεως, ἥτις θὰ ἔπρεπε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὸ ἓν τῶν σωμάτων, ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῆται ἡ ὑπάρχουσα ἰσορροπία τῆς ἠρεμίας, ἕπεται ὅτι ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ συστήματος καὶ μία ἄλλη δύναμις, ἴση καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ὑφ' ἡμῶν ἐφαρμοζομένην, ἥτις ἰσορροπεῖ τὴν τελευταίαν ταύτην. Ἡ δύναμις αὕτη ἥτις ἀνθίσταται εἰς τὴν παρ' ἡμῶν πειρωμένην σχετικὴν μετακίνησιν τοῦ ἑτέρου τῶν δύο σωμάτων, μετρεῖ τὴν τριβὴν καὶ καλεῖται ἐν γένει *δύναμις ἐκ τριβῆς*. Ἡ δύναμις αὕτη εἶναι πάντοτε ἴση πρὸς τὴν παρ' ἡμῶν ἐφαρμοζομένην ἐξωτερικὴν δύναμιν, ἐφ' ὅσον δὲν διαταράσσεται ἡ ὑπάρχουσα ἰσορροπία. Καὶ ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ διὰ διαφόρους τιμὰς τῆς ἐφαρμοζομένης δυνάμεως, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ δύναμις ἐκ τριβῆς, ἢ ἁπλῶς ἡ δύναμις τριβῆς, ἔχει καὶ αὕτη διαφόρους τιμάς, ἤτοι εἶναι μεταβλητή. Ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ δύναμις τριβῆς δὲν δύναται νὰ αὐξάνεται ἀπεριορίστως, ἀλλὰ μέχρις ἑνὸς ὁρίου, καὶ εὐθὺς ὡς ἡ παρ' ἡμῶν ἐφαρμοζομένη δύναμις φθάσῃ τὸ ὅριον τοῦτο, ἢ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑπάρχουσα ἰσορροπία διαταράσσεται καὶ τὸ ἐφ' οὗ ἡ δύναμις σῶμα ἄρχεται κινούμενον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μὲ κίνησιν ὁμαλῶς ἐπιταχυνομένην. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δεικνύει ὅτι τὸ ὅριον τῆς δυνάμεως τριβῆς, τὸ ὁποῖον καλεῖται καὶ *πλήρως ἀνεπτυγμένη στατικὴ τριβή*, εἶναι δύναμις σταθερά. Ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι κατὰ τὴν κίνησιν τῶν σωμάτων ἡ δύναμις τῆς τριβῆς ἔχει ἐν γένει τιμὴν μικροτέραν τῆς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κινήσεως ἀναπτυσσομένης. Ἄμεσος συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς σχετικῆς κινήσεως δύο σωμάτων, εὑρισκομένων εἰς συνεχῆ ἐπαφήν, ἀπαιτεῖται δύναμις μικροτέρα ἐκείνης, ἥτις ἐχρειάσθη νὰ δώσῃ τὴν κίνησιν. Τοῦτο εἶναι εὐεξήγητον ἐν μέρει, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ παρ' ἡμῶν ἐφαρμοζομένη δύναμις φθάνει ἀκριβῶς τὸ ὅριον τῆς κινητικῆς τριβῆς, δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἔναρξις σχετικῆς κινήσεως τῶν δύο σωμάτων παρὰ μόνον ὅταν αὐξήσωμεν κατά τι τὴν ἐφαρμοζομένην παρ' ἡμῶν δύναμιν καὶ ἐπέλθῃ οὕτω ἀνισότης μεταξὺ τῆς τελευταίας δυνάμεως καὶ τῆς δυνάμεως τριβῆς καὶ διακοπὴ ἐκ τούτου τῆς διατηρήσεως τῆς ὑπαρχούσης ἰσορροπίας. Εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς κινήσεως δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὸ ἀκριβὲς μέγεθος τῆς τριβῆς, ἀλλὰ τὸ κατά τι μεγαλύτερον αὐτῆς μέγεθος τῆς παρ' ἡμῶν ἐφαρμοζομένης δυνάμεως, τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν ἴσην πρὸς τὴν δύναμιν τριβῆς κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐπαληθεύονται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κινήσεως φαινομένη ὡς ἀναπτυσσομένη τριβὴ εἶναι μικροτέρα, ὅταν τὰ ἐν ἐπαφῇ σώματα ὑπόκεινται εἰς κραδασμούς, παρὰ ὅταν εὑρίσκωνται ἐν ἠρεμίᾳ. Ἡ μικροτέρα τριβὴ ἡ παρατηρουμένη κατὰ τὴν σχετικὴν κίνησιν τῶν ἐν ἐπαφῇ σωμάτων καλεῖται *κινητικὴ τριβή*, λαμβάνεται ὅμως αὕτη συνήθως ἴση πρὸς τὴν κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κινήσεως ἀναπτυσσομένην. Ἅπαντα τῶν φαινόμενα τῶν τριβῶν μεταξὺ στερεῶν σωμάτων ἐρευνῶνται διὰ καταλλήλων συσκευῶν, καλουμένων *τριβομέτρων* (βλ. λ.).

Τριβὴ ὀλισθήσεως. Εἶναι ἡ ἀντίστασις, ἡ ὁποία παρουσιάζεται, ὅταν σῶμά τι ὀλισθαίνῃ ἐπὶ τινος ἄλλου. Ἀποτελεῖ τὴν συνηθεστέραν καὶ σημαντικωτέραν περίπτωσιν τριβῆς, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις δηλοῦται ὑπὸ μόνου τοῦ ὅρου *τριβή*. Ἡ πειραματικὴ ἔρευνα τῶν φαινομένων τῆς τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως, γινομένη διὰ τοῦ τριβομέτρου, ὁδηγεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἑξῆς νόμων τῆς τοιαύτης τριβῆς, οἵτινες ἐτέθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Coulomb καὶ τοῦ Morin:

α') Ἡ τριβὴ ἢ ἡ δύναμις τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ἐμβαδοῦ τῶν ἐν ἐπαφῇ ἐπιφανειῶν. Ὁ νόμος οὗτος ἰσχύει μόνον ἐφ' ὅσον τὸ μέγεθος τῶν ἐπιφανειῶν ἐπαφῆς δὲν καθίσταται πολὺ μικρόν, σχετικῶς πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν τριβομένων σωμάτων κάθετον πίεσιν, διότι τότε ὑπεισέρχονται εἰς τὰ φαινόμενα τῆς τριβῆς καὶ ἄλλοι παράγοντες (ἡ χάραξις λ. χ. τοῦ ἑνὸς σώματος ὑπὸ τοῦ ἑτέρου κ. ἄ.).

β') Ἡ τριβὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῶν τριβομένων σωμάτων καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν εἰς ἐπαφὴν εὑρισκομένων ἐπιφανειῶν αὐτῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι εὐκόλως ἀντιληπτόν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅσον τελειότεραι εἶναι δύο ἐφαπτόμεναι ἐπιφάνειαι, τόσον μικροτέρα εἶναι ἡ μεταξὺ τούτων ἀναπτυσσομένη τριβή.

γ') Ἡ τριβὴ εἶναι σταθερὰ καὶ ἀνεξάρτητος τῆς σχετικῆς ταχύτητος τῶν ἐπ' ἀλλήλων ὀλισθαινόντων σωμάτων ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ταυτότητος τῶν λοιπῶν συνθηκῶν. Ὁ νόμος οὗτος ἰσχύει διὰ μικρὰς μόνον ταχύτητας. Διὰ μεγάλας ταχύτητας, ὑπερβαινούσας λ. χ. τὰ 5 μέτρα ἀνὰ δευτερόλεπτον, ἡ δύναμις τῆς τριβῆς ἐλαττοῦται ἐν γένει αὐξανομένης τῆς ταχύτητος. Ἔχει λεχθῆ ἐπίσης ὅτι ἡ τριβὴ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐνάρξεως τῆς ὀλισθήσεως (ὅτε ἡ ταχύτης ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδέν) ἢ κατὰ τὴν ἐκκίνησιν (τριβὴ ἐκκινήσεως ἢ στατικὴ τριβὴ) εἶναι μεγαλυτέρα τῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινήσεως ἀναπτυσσομένης τριβῆς, τῆς κατὰ τὴν κίνησιν δηλαδὴ ἢ ἄλλως τῆς κινητικῆς τριβῆς. Ὑπάρχουσι περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ τριβὴ αὐξάνεται αὐξανομένης τῆς ταχύτητος, ὅπως λ. χ. συμβαίνει μὲ τὴν τριβὴν δερματίνων ἱμάντων ἐπὶ χυτοσιδήρου.

δ') Ἡ δύναμις τριβῆς εἶναι ἀνάλογος τῆς μεταξὺ τῶν δύο τριβομένων σωμάτων ὑφισταμένης πιέσεως. Ἐὰν καλέσωμεν P τὴν καθέτως πρὸς τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τῶν δύο σωμάτων ἐνεργοῦσαν πίεσιν, F τὴν παράλληλον πρὸς τὸ ἄνω ἐπίπεδον δύναμιν τριβῆς καὶ f τὸν συντελεστὴν ἀναλογίας, ὁ τελευταῖος οὗτος νόμος δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τῆς παραστάσεως $F = f.P$ Ὁ συντελεστὴς τῆς ἀναλογίας f, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει διὰ τῆς ἰσότητος $f = \frac{F}{P}$ τὴν σχέσιν τῆς δυνάμεως τῆς τριβῆς ὀλισθήσεως πρὸς τὴν καθέτως ἐπιφερομένην ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον πίεσιν, καλεῖται *συντελεστὴς τῆς τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως*, ἐνίοτε δὲ καὶ ἁπλῶς *συντελεστὴς τριβῆς*.

Ἐκ τῆς σχέσεως $f = \frac{F}{P}$ προκύπτει ὅτι ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς f ἰσοῦται πρὸς τὴν ἐφαπτομένην τῆς γωνίας φ, τῆς σχηματιζομένης κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ὀλισθήσεως, μεταξὺ τῆς συνισταμένης τῶν δυνάμεων F καὶ P καὶ τῆς καθέτου πιέσεως P. Ἡ γωνία φ καλεῖται *γωνία τριβῆς* καὶ εἶναι σταθερὰ διὰ δύο καὶ τὰ αὐτὰ σώματα, ὅπως καὶ ὁ συντελεστὴς τριβῆς. Ἡ γωνία τριβῆς φ δύναται νὰ εὑρεθῇ εὐκόλως, ἐὰν ληφθῇ ἐπίπεδος πλὰξ ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν σωμάτων, ὧν ἐρευνῶνται αἱ συνθῆκαι τριβῆς, καὶ ἐπὶ ταύτης τοποθετηθῇ τὸ ἕτερον σῶμα, ἐνεργοῦν διὰ τοῦ ἰδίου του μόνον βάρους ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Αὐξάνοντες βαθμηδὸν ἀπὸ τοῦ μηδενὸς τὴν ὡς πρὸς τὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον κλίσιν τῆς ὡς ἄνω πλακός, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἐπὶ ταύτης ἕτερον σῶμα δὲν ὀλισθαίνει (λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῆς τριβῆς), παρὰ μόνον ὅταν ἡ γωνία κλίσεως τῆς πλακὸς ὑπερβῇ ἓν καθωρισμένον ἑκάστοτε ὅριον. Τὸ ὅριον τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν γωνίαν τριβῆς. Ἀποδεικνύεται ὅτι δύναμις R οἱουδήποτε μεγέθους, ἐνεργοῦσα ἐπὶ σώματος εὑρισκομένου ἐν ἐπαφῇ πρὸς ἕτερον τοιοῦτον, δὲν δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀλίσθησιν τοῦ σώματος τούτου ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ δύναμις αὕτη σχηματίζῃ μετὰ τῆς καθέτου ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον γωνίαν α, μικροτέραν τῆς ἀντιστοίχου γωνίας τριβῆς φ. Ἡ δύναμις R δύναται, περιστρεφομένη περὶ τὴν κάθετον ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον, νὰ λάβῃ ἀπείρους θέσεις, διὰ τὰς ὁποίας θὰ γίνεται ἢ ὄχι ὀλίσθησις, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτῆς καὶ τῆς ἑκάστοτε σχηματιζομένης μετὰ τῆς καθέτου γωνίας. Αἱ ὁριακαὶ θέσεις τῆς R, διὰ τὰς ὁποίας δὲν θὰ δύναται νὰ γίνῃ ὀλίσθησις, θὰ κεῖνται ἑκάστοτε ἐπὶ κωνικῆς ἐπιφανείας, τῆς ὁποίας αἱ γενέτειραι θὰ σχηματίζωσι πάντοτε μετὰ τῆς καθέτου ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τῶν δύο σωμάτων γωνίας φ ἴσας πρὸς τὰς γωνίας τριβῆς. Ἡ οὕτω σχηματιζομένη κωνικὴ ἐπιφάνεια ἀποτελεῖ τὸν καλούμενον *κῶνον τριβῆς*. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, δύναμις εὑρισκομένη ἐντὸς τοῦ κώνου τούτου δὲν δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀλίσθησιν τῶν ἐν ἐπαφῇ σωμάτων, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ μέγεθος αὐτῆς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *αὐτοσφήνωσις*.

Πρὸς ἐλάττωσιν τῶν δυσμενῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως, ἰδίᾳ ἐν ταῖς μηχαναῖς, ἐφαρμόζουσι τὴν λίπανσιν διὰ τὰ τριβόμενα μέρη αὐτῶν. Ἡ λίπανσις αὕτη, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐπάλειψιν τῶν τριβομένων ἐπιφανειῶν διὰ διαφόρων λιπαντικῶν οὐσιῶν, ἐπιδρᾷ τὰ μέγιστα ἐπὶ τῆς τριβῆς, διότι ἀποφεύγεται διὰ ταύτης ἡ ἄμεσος ἐπαφὴ τῶν τριβομένων στερεῶν ἐπιφανειῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τριβῆς μεταξὺ λιπαινομένων ἐπιφανειῶν, ἢ τῆς *ἐμμέσου τριβῆς*, ὡς λέγεται, ὑπεισέρχεται εἰς τὴν μεταξὺ τῶν δύο στερεῶν ἐπιφανειῶν τριβὴν καὶ ἡ τριβὴ στερεᾶς καὶ ὑγρᾶς ἐπιφανείας, ἔτι δὲ καὶ ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων μορίων τοῦ ἐλαίου ἐπαλείψεως τριβή, ἡ ἐσωτερικὴ δηλαδὴ τριβὴ αὐτοῦ.

Ἡ *ἔμμεσος τριβή*, ἥτις ἠρευνήθη ὑπὸ τοῦ Hirn, δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς ὑπὸ τοῦ Coulomb τεθέντας νόμους. Ὅταν ἡ ἐπάλειψις εἶναι ἄφθονος, ἡ τριβὴ ὀλισθήσεως ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ καὶ ἡ ἐλάττωσις αὕτη αὐξάνει αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας. Ὁ συντελεστὴς τῆς ἐμμέσου τριβῆς, ἑπομένως καὶ ἡ ἔμμεσος τριβή, εἶναι ἀνάλογος τῆς ταχύτητος, τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τοῦ ἐμβαδοῦ τῶν τριβομένων ἐπιφανειῶν καὶ τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης τῆς μεταξὺ τῶν τριβομένων ἐπιφανειῶν καθέτου πιέσεως. Ὁ συντελεστὴς τῆς ἐμμέσου τριβῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς, διότι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μεταβάλλεται μεταβαλλομένης τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ποσότητος τοῦ λιπαντικοῦ μέσου. Ἡ χρησιμοποίησις ὕδατος ὡς λιπαντικοῦ ἐπιφέρει ὁτὲ μὲν αὔξησιν, ὁτὲ δὲ μείωσιν τοῦ συντελεστοῦ τριβῆς.

Πλὴν τῆς λιπάνσεως, προσπαθοῦσι νὰ ἐλαττώσωσι τὴν τριβὴν ὀλισθήσεως διὰ μεταβολῆς ταύτης εἰς τριβὴν κυλίσεως, ἥτις εἶναι, διὰ τὰς αὐτὰς συνθήκας, μικροτέρα τῆς τριβῆς ὀλισθήσεως. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται εἰς τὰς μηχανὰς διὰ καταλλήλου κατασκευῆς τῶν τριβέων, κατὰ τρόπον ὥστε οἱ στροφεῖς τῶν ἀξόνων καὶ τῶν ἀτράκτων νὰ μὴ ὀλισθαίνωσιν ἐντὸς τοῦ περιβλήματος αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ κυλίωνται ἐπὶ παρεμβαλλομένων μεταλλίνων κυλίνδρων ἢ σφαιρῶν. Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις τῆς ἕλξεως μεγάλων βαρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ τριβὴ ὀλισθήσεως μετατρέπεται εἰς τριβὴν κυλίσεως διὰ τῆς χρήσεως φαλαγγίων ἢ καὶ τροχῶν (ὀχήματα). Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τροχῶν διατηρεῖται ἐν μέρει ἡ ὀλίσθησις εἰς τοὺς ἄξονας αὐτῶν. Διὰ πασῶν τῶν ἀνωτέρω μεθόδων ἐλαττώσεως τῆς τριβῆς ἐπιτυγχάνεται σημαντικὴ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως τῶν διαφόρων μηχανῶν κ. λ. π.

Ὁ παρεντιθέμενος πίναξ, ὅστις μᾶς δίδει τοὺς συντελεστὰς τριβῆς διὰ περιπτώσεις διαφόρους, ἐπιτρέπει καὶ τὴν σύγκρισιν τῆς ἀμέσου στατικῆς τριβῆς ὀλισθήσεως πρὸς τὴν ἔμμεσον τριβὴν καὶ πρὸς τὴν κινητικὴν τοιαύτην.

Πίναξ δίδων τοὺς συντελεστὰς τριβῆς εἰς διαφόρους περιπτώσεις.

Φύσις τῶν τριβομένων σωμάτων	*Συντελεστὴς fo τῆς στατικῆς τριβῆς δι' ἐπιφανείας ἐπαφῆς*				*Συντελεστὴς fi τῆς κινητικῆς τριβῆς*			
	ξηρὰς	*ὀλίγον λιπαρὰς*	*λιπαινομένης*	*βεβρεγμένας μὲ ὕδωρ*	*ξηρὰς*	*ὀλίγον λιπαρὰς*	*λιπαινομένας*	*βεβρεγμένας μὲ ὕδωρ*
Ὀρείχαλκος ἐπὶ ὀρειχάλκου	—	—	—	—	0,20	—	—	—
Ὀρείχαλκος ἐπὶ χυτοσιδήρου	0,21	—	—	—	0,19	—	—	—
Χυτοσίδηρος ἐπὶ χυτοσιδήρου	—	0,16	—	—	0,20	0,15	0,05	0,31
Πολτοπαγὴς σίδηρος ἐπὶ χυτοσιδήρου ἢ ὀρειχάλκου	0,19	—	—	—	0,18	0,16	—	—
Πολτοπαγὴς σίδηρος ἐπὶ πολτοπαγοῦς σιδήρου	0,50	0,13	—	0,65	0,44	—	—	—
Σίδηρος ἐπὶ χάλυβος	—	—	—	—	0,20 ἕως 0,30	—	—	—
Χάλυψ ἐπὶ χάλυβος	—	—	—	—	0,15	—	—	—
Χυτοσίδηρος ἐπὶ δρυὸς παραλλήλως πρὸς τὰς ἶνας	—	—	—	0,65	0,49	0,19	0,08	0,22
Πολτοπαγὴς σίδηρος ἐπὶ δρυὸς παραλλήλως πρὸς τὰς ἶνας	—	—	0,11	0,65	—	—	0,08	0,26
Σίδηρος ἐπὶ πάγου	—	—	—	0,032	—	—	—	0,014
Ὀρείχαλκος ἐπὶ δρυός	0,62	—	—	—	—	—	—	—
Δρῦς ἐπὶ δρυός:								
παραλλήλως πρὸς τὰς ἶνας	0,62	—	0,44	0 71	0,48	—	0,16	—
καθέτως πρὸς τὰς ἶνας	0,54	—	—	0,71	0,34	—	—	—
Ξύλον ἐπὶ ξύλου	0,65	—	0,20 ἕως 0,45	0,70	0,20 ἕως 0,50	—	0,04 ἕως 0,16	0,25
Δέρμα ἐπὶ μετάλλου	0,60	—	0,25	0,62	0,25	—	0,12	0,25
Ψαμμόλιθος ἐπὶ ψαμμολίθου	0,70	—	—	—	—	—	—	0,36
Λίθος ἢ ὀπτόπλινθος ἐπὶ ὀπτοπλίνθου	0,50 ἕως 0,73	—	—	—	—	—	—	—
Λίθος ἐπὶ λίθου	0,40 ἕως 0,75	—	—	—	—	—	—	—
Λίθοι καὶ ἄμμος ἐπὶ ἐλατοῦ σιδήρου	0,12 ἕως 0,49	—	—	—	—	—	—	—
Λίθοι καὶ ἀμμοχάλικον ἐπὶ ξύλου	0,16 ἕως 0,60	—	—	—	—	—	—	—
Τοιχοποιία ἐπὶ σκυροκονιάματος	0,76	—	—	—	—	—	—	—
Τοιχοποιία ἐπὶ γῆς:								
ξηρᾶς	0,65	—	—	—	—	—	—	—
ὑγρᾶς	0,30							
ὀλίγον ὑγρᾶς	0,45							

Digitized by Google

Τριβὴ κυλίσεως. Ἡ τριβὴ ἐκ κυλίσεως ἀποτελεῖ τὴν ἀντίστασιν, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται, ὅταν σῶμά τι μὲ καμπύλην ἐπιφάνειαν κυλίεται ἐπὶ ἑτέρου σώματος Ἡ ἀντίστασις αὕτη, ὀφειλομένη εἰς τὴν παραμόρφωσιν τῶν ἐν ἐπαφῇ ἐπιφανειῶν τῶν σωμάτων, εἶναι τόσον μικροτέρα, ὅσον μικρότεροι εἶναι οἱ μετασχηματισμοὶ τῶν ἐπιφανειῶν τούτων, ἤτοι ὅσον σκληρότερα εἶναι τὰ σώματα. Ἐκ τούτου φαίνεται, καὶ ἀποδεικνύεται πειραματικῶς, ὅτι ἡ τριβὴ ἐκ κυλίσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν κυλιομένων σωμάτων καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῶν. Ἐπίσης εὑρίσκεται πειραματικῶς ὅτι ἡ τριβὴ ὀλισθήσεως εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἀκτῖνος καμπυλότητος τοῦ κυλιομένου σώματος καὶ ἀνάλογος τῆς πιέσεως P, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ τὸ κυλιόμενον σῶμα ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ἂν τὸ κυλιόμενον σῶμα εἶναι κυλινδρικόν, ἡ τριβὴ κυλίσεως ἐλαττοῦται διὰ τὴν αὐτὴν πίεσιν P, ὅταν τὸ μῆκος τοῦ τμήματος τῆς γενετείρας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ κύλισις, αὐξάνῃ. Ἡ τριβὴ ἐκ κυλίσεως εἶναι πολὺ μικροτέρα τῆς τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις φροντίζουσι ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν τελευταίαν διὰ τῆς πρώτης, διὰ τῆς χρήσεως κυλίνδρων, σφαιρῶν, ὀχημάτων κλπ. Ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς ἐκ κυλίσεως, ὁ λόγος δηλαδὴ τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν κύλισιν πρὸς τὴν καθέτως ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον τῶν δύο σωμάτων ἐπίπεδον ἐνεργοῦσαν πίεσιν, εἶναι πολὺ μικρότερος τοῦ ἀντιστοίχου συντελεστοῦ τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως. Εἶναι φανερόν, λόγῳ τοῦ εἴδους τῆς κινήσεως κατὰ τὴν κύλισιν, ὅτι ἡ ἀντίστασις τριβῆς κατὰ ταύτην δὲν εἶναι δύναμις, ἀλλὰ ῥοπή, διότι διὰ νὰ ἐπέλθῃ κύλισις σώματός τινος ἐπὶ ἑτέρου δέον τὸ σῶμα τοῦτο νὰ περιστραφῇ ὡς πρὸς τὸ ἄλλο. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς ἐκ κυλίσεως δὲν εἶναι ἀφῃρημένος ἀριθμός, ὅπως ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως, ἀλλ' ἔχει διαστάσεις μήκους. Οὕτως ἔχει εὑρεθῆ ὅτι ὁ συντελεστὴς τριβῆς ἐκ κυλίσεως σιδήρου ἐπὶ σιδήρου, καὶ ἐπίσης χάλυβος ἐπὶ χάλυβος, εἶναι $f_k = 0{,}05$ ἑκ., ξύλου ἐπὶ ξύλου εἶναι $f_k = 0.047$ ἕως 0,080 ἑκ. καὶ ἐλαστικοῦ ἐπὶ χλόης $f_k = 1{,}00$ ἕως 1,50 ἑκ.

Τριβὴ στροφαλισμοῦ. Κατὰ τὴν κίνησιν σώματός τινος ἐπὶ ἑτέρου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐφάπτεται κατὰ ἓν ἢ καὶ περισσότερα σημεῖα, διὰ περιστροφῆς περὶ ἄξονα κάθετον ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον τῶν δύο σωμάτων ἐπίπεδον, κατὰ τὸν στροφαλισμὸν δηλαδή, ἐμφανίζεται ἀντίστασις, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τριβὴ ἐξ ὀλισθήσεως, ἂν καὶ ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς ταύτης δὲν εἶναι ἀφῃρημένος ἀριθμός, ὡς εἰς τὴν τριβὴν ἐξ ὀλισθήσεως, ἀλλ' ἔχει διαστάσεις μήκους, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν τριβὴν ἐκ κυλίσεως. Ἡ κατὰ τὸν στροφαλισμὸν τριβὴ ὀφείλεται εἰς τὴν παραμόρφωσιν τῶν ἐν ἐπαφῇ ἐπιφανειῶν τῶν σωμάτων καὶ εἶναι τόσον μικροτέρα, ὅσον τὸ περιστρεφόμενον σῶμα ἐφάπτεται πρὸς τὸ ἄλλο δι' ὀλιγωτέρων σημείων καὶ ὅσον τὰ ἐν ἐπαφῇ σώματα εἶναι σκληρότερα. Καὶ ἡ τριβὴ στροφαλισμοῦ εἶναι ἀνάλογος τῆς πιέσεως, ἣν τὸ περιστρεφόμενον σῶμα ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν τριβὴν κατὰ τὸν στροφαλισμὸν καὶ ὁμοία πρὸς αὐτὴν εἶναι καὶ ἡ *τριβὴ τρυπανισμοῦ*, ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς παραμορφώσεως τῆς διατρυπωμένης ἐπιφανείας καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ τρυπανίου.

Τριβαὶ διάφοροι. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν κυρίων μορφῶν τῶν τριβῶν, παρουσιάζουσιν ἐνδιαφέρον πολλάκις καὶ ἄλλαι περιπτώσεις αὐτῶν. Οὕτω π. χ. ἐνδιαφέρουσι τὴν ναυσιπλοΐαν αἱ μεταξὺ στερεῶν καὶ ὑγρῶν τριβαί, καὶ τὴν ἀεροπλοΐαν αἱ μεταξὺ στερεῶν καὶ ἀερίων τριβαί. Ἐπίσης διὰ τοὺς σιδηροδρόμους ἐνδιαφέρει ἡ μεταξὺ τῶν κινητηρίων τροχῶν καὶ τῶν τροχιῶν ἀναπτυσσομένη τριβή, ἡ πρόσφυσις. Εἰς τὰς συνήθεις ὁδοὺς ἐνδιαφέρει τὸ σύνολον τῆς ἀντιστάσεως, τὸ παρεχόμενον εἰς τὰ κυκλοφοροῦντα ὀχήματα. Οὕτω διὰ σιδηρᾶ ἐπίσωτρα τῶν τροχῶν ὁ συντελεστὴς τριβῆς, ἐνῷ διὰ κίνησιν τῶν ὀχημάτων ἐπὶ σιδηροτροχιῶν ἀνέρχεται εἰς $f = 0{,}004$ ἕως 0,006, διὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν συνήθων ὁδῶν λαμβάνει τὰς κάτωθι τιμάς, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ὁδοστρώματος:

Διὰ καλὸν ἀσφαλτικὸν ὁδόστρωμα	f=0,010
Διὰ πολὺ καλὸν λιθόστρωτον	f=0,015
Διὰ καλὸν λιθόστρωτον	f=0,020
Διὰ καλὸν σκυρόστρωτον	f=0,025
Διὰ κακὸν σκυρόστρωτον	f=0 035
Διὰ πολὺ καλὸν σκυρόστρωτον	f=0,050
Δι' ἄμμον	f=0,200

Διὰ ἐπίσωτρα ἐλαστικὰ καὶ ταχύτητα 25 χλμ. τὴν ὥραν ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς ποικίλλει ἀπὸ 0,021 ἕως 0,031 δι' ἀσφαλτικὸν ὁδόστρωμα. Οἱ ἀνωτέρω συντελεσταὶ δίδουσι τὸν λόγον τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ ὀχήματος πρὸς τὴν ὅλην ἀντίστασιν (τριβὴν κυλίσεως, τριβὴν ὀλισθήσεως ἀξόνων κλπ.), ἡ ὁποία παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κίνησιν αὐτοῦ.

Διὰ τὰς μηχανάς, δέον νὰ ἐρευνηθῇ ἰδιαιτέρως ἡ *τριβὴ τῶν στροφέων* τῶν διαφόρων ἀξόνων ἢ ἀτράκτων αὐτῶν. Ἡ τριβὴ αὕτη συνίσταται εἰς τριβὴν στροφαλισμοῦ διὰ τοὺς ὀρθίους στροφεῖς καὶ εἰς τριβὴν ὀλισθήσεως καὶ ἐνίοτε κυλίσεως διὰ τοὺς ὁριζοντίους στροφεῖς. Δι' ὄρθιον στροφέα, παρουσιάζοντα ἐπίπεδον κεφαλὴν καὶ περιστρεφόμενον ἐπὶ ἐπιπέδου ἑδράνου, ἔχει εὑρεθῆ ὅτι ἡ ἀνθισταμένη εἰς τὴν περιστροφὴν ῥοπή, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐκ τῆς τριβῆς ἀντίστασιν, ἰσοῦται πρὸς $M_a = \frac{2}{3} f. Q. r$, ἔνθα f ὁ ἀντίστοιχος συντελεστὴς τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως, Q τὸ παράλληλον τῷ ἄξονι τῆς ἀτράκτου φορτίον αὐτῆς καὶ r ἡ διάμετρος τοῦ στροφέως. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὁριζοντίων στροφέων δημιουργεῖται ἐν γένει τριβὴ ὀλισθήσεως. Ἡ ὀλίσθησις δὲν γίνεται εἰς τὸ χαμηλότερον σημεῖον τοῦ στροφέως καὶ τοῦ ἑδράνου, ἀλλ' ὀλίγον πλαγιώτερον, λόγῳ τῆς περιστροφῆς τοῦ στροφέως, πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ τὰ ἀριστερά, ἀναλόγως τῆς φορᾶς περιστροφῆς. Ἡ συνισταμένη T τῆς καθέτως τῷ ἄξονι τοῦ στροφέως πιέσεως Q καὶ τῆς δυνάμεως τριβῆς F σχηματίζει μετὰ τῆς καθέτου πιέσεως γωνίαν φ, τῆς ὁποίας ἡ ἐφαπτομένη ἰσοῦται πρὸς f. Ἂν μὲ κέντρον τὸ κέντρον τῆς κοιλότητος τοῦ ἑδράνου γράψωμεν περιφέρειαν ἐφαπτομένην πρὸς τὴν συνισταμένην T, ὁ σχηματιζόμενος κύκλος καλεῖται *κύκλος τριβῆ* καὶ ἔχει ἰδιότητας ἀναλόγους πρὸς τὰς τοῦ κώνου τριβῆς. Ὁ Petroff ἔχει εὕρει ἐμπειρικῶς ὅτι ἡ δύναμις τριβῆς δι' ὁριζόντιον στροφέα εἶναι $F = \frac{n. S. u}{h}$, ἔνθα n ὁ συντελεστὴς γλοιότητος, S ἡ ἐπιφάνεια ἐπαφῆς, u ἡ περιφερικὴ ταχύτης τοῦ στροφέως καὶ h τὸ πάχος τοῦ λιπαντικοῦ στρώματος Δ' ἔδρανα ἀκτῖνος R, θὰ εἶναι $S = Z \pi R l$ καὶ $u = R. w$, ἔνθα l τὸ μῆκος τοῦ στροφέως καὶ w ἡ γωνιακὴ ταχύτης αὐτοῦ, καὶ ὁ τύπος γίνεται $F = \frac{n\, Z \pi R^2 l\, w}{h}$. Ὁ τύπος οὗτος ἰσχύει διὰ μεγάλας σχετικῶς ταχύτητας καὶ μικρὰς πιέσεις. Διὰ μεγαλυτέρας πιέσεις ὑπεισέρχεται εἰς τὸν τύπον τὸ τετράγωνον τῆς ταχύτητος.

Διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς δι' ἱμάντος, καλῳδίου κλπ. μεταδόσεως τῆς κινήσεως ἄξονος μηχανῆς τινος εἰς ἕτερον ἄξονα παράλληλον, δέον νὰ ἐρευνηθῇ ἡ ἐσωτερικὴ τριβὴ τῶν ὑλικῶν τούτων. ἥτις ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην δυσκαμψίαν αὐτῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τροχαλιῶν ἡ ἀπαιτουμένη δύναμις P, διὰ τὴν ἀνύψωσιν φορτίου Q τῇ βοηθείᾳ μονίμου τροχαλίας, εἶναι, λόγῳ τῆς δυσκαμψίας τοῦ σχοινίου καὶ τῆς τριβῆς τοῦ ἄξονος τῆς τροχαλίας, μεγαλυτέρα τοῦ φορτίου Q καὶ δὴ $P = \xi Q$. ἔνθα ξ ὁ *συντελεστὴς τῆ τροχαλίας* ὡς καλεῖται. Ὁ συντελεστὴς οὗτος ἰσοῦται μὲ

$$\xi = 1 + \frac{2\varrho}{1-\varrho} + 2 f_\sigma \frac{r}{\varrho}$$

ἔνθα ϱ ὁ συντελεστὴς δυσκαμψίας τοῦ σχοινίου, f_σ ὁ συντελεστὴς τριβῆς τοῦ στροφέως τῆς τροχαλίας καὶ r ἡ ἀκτὶς τοῦ στροφέως τούτου. Διὰ τὴν περίπτωσιν πολυσπάστου ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν ἀνύψωσιν φορτίου Q δύναμις P εἶναι

$$P = \frac{\xi^{2\eta}(\xi-1)}{\xi^{2\eta}-1} Q$$

ἔνθα η ὁ ἀριθμὸς τῶν κινητῶν τροχαλιῶν.

Α. Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

τριβία (ἡ) (Trivia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπραΐδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *τριβιῶν* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *τριβία europaea* εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ὑποπλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

τριβίδα (ἡ) *[Ἀκτολογ.]*. Χάλιξ ἢ κρόκκαλος ἐκ τῶν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἐκκυματιζομένων, παραχθεὶς ἐκ λίθου εὑρεθέντος ἐν τῷ θαλασσίῳ βυθῷ καὶ τοῦ ὁποίου αἱ μὲν ὀξεῖαι ἀκμαὶ ἐστρογγυλεύθησαν, ἡ δὲ ῥικνὴ ἐπιφάνεια κατέστη λεία ὑπὸ τὴν μακροχρόνιον τοῦ κύματος ἐπεξεργασίαν. Μικροτέρα κατηγορία τὰ *βότσαλα*. Σ. Ε. Λ.

τριβίδι (τό). Μαρμαρίνη πλάξ, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Βυζαντινοὶ εἰκονογράφοι ἔτριβον τὰ χρώματα. Μετεχειρίζοντο δὲ πρὸς τοῦτο καὶ δευτέραν πλάκα, ἐπίσης ἐκ μαρμάρου, σχήματος μικροτέρου, ἡ ὁποία ὅμως προσηρμόζετο καλῶς ἐπὶ τῆς πρώτης. Β. Λ. Κ

Τριβίδι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κλήματος Ὑαίας τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 87.

Τριβιέρος, *ἅγιος* (saint Trivier). Ἐν Cahors (Lot) τῆς Γαλλίας γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος ἐξ ἐπιφανοῦς ῥωμαϊκῆς οἰκογενείας, ἔζησεν ὡς ἀναχωρητὴς ἐν Dombes τῆς Βουργονδίας καὶ τῷ 550 ἀποθανὼν ἑορτάζεται ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 16 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

Τριβίγιλδος. Ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγκατεστημένων Γότθων. Στασιάσας οὗτος κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου (395—408), ἐδῄου τὰς μικρασιατικὰς ἐπαρχίας, μέχρις οὗ ἡττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Πισιδίας. Ὑποχωρήσας μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων ὀπαδῶν του ἡνώθη μετὰ τοῦ ἐπίσης Γότθου στρατηγοῦ Γαϊνᾶ (ὃν ὁ Ἀρκάδιος εἶχε πέμψει ἐναντίον του) καὶ μετ' αὐτοῦ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔτυχε τῆς συγγνώμης τοῦ αὐτοκράτορος. Μετά τινα ἔτη ἐστασίασε πάλιν μετὰ τοῦ Γαϊνᾶ καὶ τέλος ἐξωντώθησαν ἀμφότεροι ὑπὸ τῶν καταδιωξάντων αὐτοὺς βυζαντινῶν στρατευμάτων. Ν. ΚΛΕ

Τριβίμιος, *μάρτυς*. Ἐν Πέργῃ τῆς Παμφυλίας ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον διὰ ξίφους κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν τῷ 251 μετὰ τοῦ *Νέστορος*, συνεορτάζεται μετ' αὐτοῦ τὴν 2 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

Τρίβλακα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΑ. πλευρᾶ τῆς Κύθνου (πλάτ. 37° 19' Β., μῆκ. 24° 25' Ἀν.), μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἅγιος Γιάννης τοῦ Τζούλη καὶ Ἅγιος Δημήτριος. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην (1817: Siphano - Thermia - Sapho - Jura). Ἀναφέρεται εἰς τὰ «Κυθνιακὰ» τοῦ Α. Βάληνδα. Σ. Ε. Λ.

Τρίβοκοι, ἢ *Τρίβοκχοι* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Γερμανικὸς λαὸς τῆς Βελγικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα ἐπαρχίας Ἄνω Γερμανίας, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τῶν Βοσγίων ὀρέων, τὴν νῦν περίπου κοιλάδα τῆς Ἀλσατίας. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Βρευκόμαγος* (Brumath). Ἀναφέρονται ὡς λαβόντες μέρος εἰς τὴν κατὰ τῆς Γαλατίας ἐκστρατείαν τοῦ Ἀριοβίστου, ὁπόθεν ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος τῷ 58 π. Χ. Α. Θ. Σ.

Τριβόλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κελτιβήρων, κατὰ τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Τουρια. Ὑπὸ τῶν Λατίνων φέρεται ὡς Turba, εἶναι δὲ ἡ σύγχρονος Teruel. Σ.Ε.Λ.

τριβόλι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τρίβολος*.

τριβολίζω δημοτ., ἀροτριῶ ἀγρὸν τρίτην φορὰν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, πρβ. *διβολίζω*.

τριβόλιον (τὸ) (Tribolium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους κανθάρους διακρινομένους διὰ τὸ εὐρὺ καὶ κυρτὸν σῶμα καὶ τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

τριβόλισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τριβολίζω, ἡ διὰ τρίτην φορὰν ἄροσις τοῦ ἀγροῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, πρβ. *διβόλισμα*.

τρίβολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς χηλάς, τρεῖς ὀδόντας· ‖ σιδηραῖ ἄκανθαι σπειρόμεναι εἰς τὴν γῆν πρὸς παρακώλυσιν τῆς πορείας τοῦ ἐχθροῦ· ‖ ἀλωνιστικὸν ὄργανον, ἄλλως *δοκάνη* ‖ εἶδος ἀκανθηρῶν φυτῶν.

— *[Ὀχυρωτ.]* Οἱ *τρίβολοι* ἦσαν ἀμυντικὰ ἐπιβοηθήματα συνήθους χρήσεως εἰς τὰ παλαιότερα ὀχυρωτικὰ ἔργα. Ὁ τρίβολος ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων ἥλων σφυρηλατημένων ὁμοῦ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους των καὶ σχηματιζόντων τέσσαρας αἰχμάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία παραμένει πάντοτε κατακόρυφος, ὅταν ὁ τρίβολος ἀφεθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τρίβολοι κατεσκευάζοντο ὁμοίως καὶ ἐκ χυτοσιδήρου. Οἱ τρίβολοι ἀπετέλουν ἐπικίνδυνον ἐμπόδιον διὰ τὴν διέλευσιν τῶν πεζῶν καὶ ἐνεσφηνοῦντο εἰς τὰς ὁπλὰς τῶν ἵππων, ἐφ' ὅσον ἀπεκρύπτοντο καταλλήλως. Διεσπείροντο συνήθως ἐντὸς τῶν τάφρων ἢ πρὸ τοῦ ἀντικρήμνου ἐπὶ τῶν πρανῶν κατ' ἀποστάσεις 0.30 μ. περίπου ἀπ' ἀλλήλων καὶ εἰς ζώνην πλάτους 10—12 μέτρων. Πρὸς τοῦτο ἀπῃτοῦντο 20 περίπου τοιοῦτοι ἀνὰ μέτρον τετραγωνικόν. Ὁμοίως ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἑλώδη ἐδάφη ἢ πόρους ποταμῶν, ἵνα καταστήσωσιν ἀδύνατον τὴν δι' αὐτῶν διάβασιν τοῦ ἱππικοῦ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποίουν τοὺς τριβόλους ὑπὸ μορφὴν σιδηρῶν ἀκανθῶν (*Πολύαινος* 1, 39). Ἡ χρησιμότης τῶν τριβόλων ἀπεδείχθη ἀμφίβολος καὶ ὡς ἐκ τούτου σήμερον δὲν χρησιμοποιοῦνται παντάπασιν εἰς τὰς ἀμυντικὰς ὀργανώσεις. Ζ. Ν.

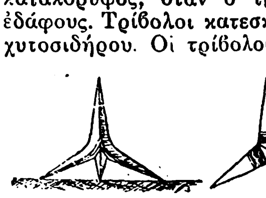

Πρόσοψις καὶ κάτοψις τριβόλων.

— *[Ναυτ.]* Ὁ *τρίβολος* εἶναι σιδηροῦν κέντρον ἔχον βελονωτὰς αἰχμὰς σχηματιζούσας πρὸς ἀλ-

Digitized by Google

λήλας 120° γωνίαν, ὥστε, ὅπως καὶ ἂν ἔπιπτε ῥιπτόμενον, νὰ παρουσιάζῃ μίαν τῶν βελονῶν κατακόρυφον. Ἐρρίπτετο κατὰ τὰς ἐμβολὰς ὑπὸ τοῦ ἀμυνομένου πλοίου εἰς τὸ κατάστρωμά του, ὅπως καθιστᾷ δυσχερῆ καὶ ἐπικίνδυνον τὴν ὁρμὴν τοῦ εἰσπηδήσαντος ἀγήματος τῆς ἐμβολῆς. Σ. Ε. Λ.

— **τρίβολος** (ὁ) (Tribolus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ζυγοφυλλοειδῶν* ἢ *ζυγοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ ζιζάνια εἰς πάσας τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι ὁ *τρίβολος ὁ χερσαῖος* (Tribolus terrestris, ἐνοχλητικόν, ἐτήσιον ζιζάνιον, κοινότατον παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *κολλητσίδα*, *τριβόλι* καὶ *τριβούλι*. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου *χερσαῖος τρίβολος*. Δ. Ν. Π.

τριβόμετρον (τό) Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν ἔρευναν τῶν φαινομένων τῆς *τριβῆς* τῶν στερεῶν σωμάτων. Τὸ διὰ τὴν ἔρευναν τῶν φαινομένων τῆς τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως χρησιμοποιούμενον τριβόμετρον ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς τραπέζης φερούσης κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν αὐτῆς σταθερὰν τροχαλίαν μετ' αὔλακος, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται νῆμα, ὅπερ εἰς τὸ κρεμάμενον ἄκρον ἀπολήγει εἰς ἄγκιστρον ἢ πλάστιγγα. Ἐπὶ τῆς τραπέζης στερεοῦται πλὰξ ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν σωμάτων, ὧν ἐρευνᾶται ἡ τριβή, μὲ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν αὐτῆς ὁριζοντίαν. Ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης τίθεται ἑτέρα πλάξ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἢ καὶ ἑτέρου ὑλικοῦ, τῇ μεσολαβήσει ἢ ὄχι λιπαντικῆς τινος οὐσίας ἢ ἑτέρας τοιαύτης (ὕδατος σάπωνος κλπ.), ἀναλόγως τῆς γενησομένης ἐρεύνης. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας πλακός, ἡ ὁποία συνήθως φορτίζεται καὶ διὰ βαρῶν, προσδένεται στερεῶς τὸ ἕτερον ἐλεύθερον ἄκρον τοῦ διὰ τῆς αὔλακος τῆς τροχαλίας διερχομένου νήματος. Βάρη ἀναρτώμενα ἀπὸ τοῦ ἀγκίστρου τοῦ νήματος ἢ τιθέμενα ἐπὶ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτημένου δίσκου, δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὴν ὀλίσθησιν τῆς ἀνωτέρας πλακὸς ἐπὶ τῆς κατωτέρας. Α. Α. Κ.

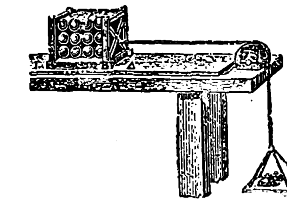

Τριβόμετρον τριβῆς ἐξ ὀλισθήσεως.

τριβορικὴ *ἑξαμεθυλενοτετραμίνη* [*Φαρμ. Χημ.*]. βλ. λ. *βορυβερτίνη*.

τρίβος (ἡ)· ἡ τετριμμένη, ἡ πεπατημένη ὁδός· καθόλου ὁδός.

Τριβουλετος (Triboulet). Γάλλος γελωτοποιός, καλούμενος *Φευριάλ* ἢ *Φεβριάλ*, τῶν βασιλέων Λουδοβίκου ΙΒ' καὶ τοῦ Φραγκίσκου Α'. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1500 παρὰ τὸ Μπλουὰ καὶ ἔζησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κακοποιούμενος ὑπὸ τῶν παιδίων πρὸς διασκέδασιν. Ὁ Λουδοβίκος ΙΒ' περισυνέλεξεν αὐτὸν καὶ τὸν ὠνόμασε γελωτοποιόν του. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ αὐτοῦ περιγραφῶν χαρακτηρίζεται ὡς δυσειδὴς καὶ κυφός, μὲ μικρὸν μέτωπον καὶ μεγάλην ῥῖνα, φαιδρὸς καὶ ἀφελής, σατιρίζων μετὰ καυστικότητος πάντας τοὺς αὐλικούς, χωρὶς νὰ φείδεται μηδ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἀπηθανάτισε τὸν Τριβουλέτον ἐν τῷ περιφήμῳ δράματί του «Ὁ βασιλεὺς διασκεδάζει», ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει αὐτὸν ὡς στοργικὸν πατέρα, κρύπτοντα ὑπὸ τὴν δυσειδῆ μορφήν του ψυχὴν πλήρη εὐγενῶν αἰσθημάτων. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου Τριβουλέτου προῆλθεν ὁ ταλικὸς Ριγολέττος, ἥρως τοῦ ὁμωνύμου μελοδράματος τοῦ Βέρντι. Χ. Δ.

Τριβούλτσιο (Trivulzio). Εὐγενὴς οἰκογένεια τοῦ Μιλάνου, ἀνάγουσα τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Κυριώτερα μέλη αὐτῆς ὑπῆρξαν οἱ: —1) ***Ἀμβρόσιος***, πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ Φραγκίσκου Σφόρτσα, ὅστις πολλάκις ἐφυλάκισε καὶ ἐξώρισεν αὐτόν. —2) ***Ἔρασμος*** (ἀποθανὼν 1459). Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, μαθητὴς τοῦ Νικολάου Πιτσινίνο, διακριθεὶς ὡς κοντοττιέρος ὑπὸ τὸν Φίλιππον Μαρία Βισκόντι. —3) ***Θεόδωρος*** (1456—1532). Ὑπηρέτησε τοὺς Ἀραγωνίους ἐν Νεαπόλει, εἶτα δὲ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας (ἀπὸ τοῦ 1495), ὅστις ὠνόμασεν αὐτὸν στρατάρχην. Διετέλεσε διοικητὴς τοῦ Μιλάνου καὶ εἶτα τῆς Λυῶνος, ὑπερήσπισε δὲ τὴν Γένουαν ἐναντίον τοῦ Ἀνδρέα Ντόρια. —4) ***Ἰωάννης - Ἰάκωβος*** (1441—1518). Εἷς τῶν διαπρεπεστέρων πολεμιστῶν τῆς ἐποχῆς του, ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς τοὺς Ἀραγωνίους τῆς Νεαπόλεως, ἀκολούθως δὲ τὸν Λουδοβίκον Σφόρτσα. καὶ τέλος τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον ΙΒ' καὶ Φραγκίσκον Α'. Τῷ 1499, διατελῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Γαλλίας, ἐξεδίωξεν ἐκ Μιλάνου τὸν Λουδοβίκον Σφόρτσα καὶ διῴκησε τὴν χώραν μέχρι τοῦ 1513. —5) ***Ἰάκωβος - Θεόδωρος*** (1597—1657). Εὑρίσκετο καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐγένετο καρδινάλιος, διετέλεσε δὲ διοικητὴς τῆς Ἀραγῶνος (1643), τῆς Σικελίας (1647), τῆς Σαρδηνίας (1648) καὶ τῆς Λομβαρδίας. Χ. Δ.

—**Τριβούλτσιο** (Trivulzio), ***Χριστίνα***, *πριγκίπισσα τοῦ Μπελτζιογιόζο* Ἰταλὶς πατριῶτις καὶ συγγραφεὺς (1808—1871), ἀπόγονος τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας *Τριβούλτσιο* καὶ σύζυγος τοῦ πρίγκιπος Αἰμιλίου Μπαρμπιάνο ντὶ Μπελτζιογιόζο. Τῷ 1831, μὴ δυναμένη νὰ ἀνεχθῇ τὴν ἐν τῷ Μιλάνῳ αὐστριακὴν κυριαρχίαν, αὐτοεξωρίσθη εἰς Παρισίους, ὅπου συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὴν πλῆθος ἐξορίστων Ἰταλῶν πατριωτῶν καὶ προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος «Gazzetta Italiana» καὶ τῆς ἑβδομαδιαίας ἐπιθεωρήσεως «Ausonia». Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Μιλάνου (1848) προσέτρεξεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἠγωνίσθη ἐνθέρμως ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας της. Μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Λομβαρδίας ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἐπανέκαμψεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξηκολούθησε τὴν ἐπαναστατικήν προπαγάνδαν της. Τῷ 1855—1856 ἐπεσκέφθη διαφόρους χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐπέστρεψε δὲ εἰς Μιλάνον μόνον μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Λομβαρδίας εἰς τὸ Πεδεμόντιον. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων της κυριώτερα εἶναι: «Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ἐξορίας» (1850), «Στοιχεῖα ἱστορίας πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων» (1851), «Ἐμινά, τουρκοασιατικαὶ διηγήσεις» (1856), «Μικρὰ Ἀσία καὶ Συρία» (1858). Χ. Δ.

τριβουνάλιον (τό) (λατ. Tribunal). Ἐκαλεῖτο οὕτω κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων πᾶν ὕψωμα φυσικὸν ἢ τεχνητὸν (ἐκ χωμάτων ἢ ξύλων), ἀπὸ τοῦ ὁποίου, ὡς ἀπὸ βήματος, ὡμίλουν πρὸς τὸν λαὸν οἱ ἄρχοντες καὶ ἰδίᾳ οἱ τῶν φυλῶν, οἱ *τριβοῦνοι*. Ἐκ τοῦ ὑψώματος ἢ τοῦ βήματος τούτου ἐκαλεῖτο *τριβουνάλιον* καὶ τὸ περὶ αὐτὸ πεδίον. Βραδύτερον ἡ λέξις αὕτη ἐσήμαινε τὴν ἕδραν τοῦ διοικητοῦ, τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ δικαστοῦ, τὸ δικαστήριον καὶ τὰς ἐν τοῖς θεάτροις τιμητικὰς ἕδρας τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων.

Τριβουνάλιον τῆς Ἀντιοχείας. Ὕψωμα κείμενον ἔξωθεν τῆς Ἀντιοχείας (τῆς Συρίας), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Γερμανικοῦ.

Τριβουνάλιον τοῦ Ἑβδόμου. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ εἰς τὸ προάστιον «*Ἕβδομον*» (νῦν *Μακρυχώρι* ἢ *Μακρικιοϊ*) τῆς Κωνσταντινουπόλεως κείμενον ὕψωμα μετὰ τοῦ πέριξ πεδίου, ἔνθα οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου συνεκάλουν ἐνίοτε τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατὸν εἰς δημοσίας τελετάς. Ἐνταῦθα ὁ Θεοδόσιος Α' (379—395) ἀνηγόρευσεν Αὔγουστον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀρκάδιον 395—408) καὶ οὗτος κατόπιν τὸν υἱόν του Θεοδόσιον Β' (408—450). Εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτωρ (813) ὁ στρατηγὸς Λέων Ε'.

Τριβουνάλιον τῶν 19 ἀκκουβίτων. Μέγα καὶ πολυτελὲς προαύλιον τῶν βασιλικῶν παλατίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκαλεῖτο καὶ *Τριβουνάλιον τῆς ἀρενίας* καὶ *Ἐξ ἱερὸν τῶν 19 ἀκκουβίτων*, εἶχε διαστάσεις 30×50 μέτρων καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ πολλῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνδριάντων.

Εἰς τὸ *τριβουνάλιον* τοῦτο ἐτελοῦντο διάφοροι τελεταί, οἷον χοροὶ τῶν μερίδων τοῦ Ἱπποδρόμου, καὶ ἐγίνοντο ἀναγορεύσεις μεγάλων βαθμούχων (καισάρων, νωβελισσίμων κ. ἄ.). Ν. ΚΛ.

Τρίβουνον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 611. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τύρσια*.

τριβοῦνος (ὁ). Ἐκαλεῖτο ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας ὁ διοικητὴς τοῦ τάγματος (*τριβοῦνος τοῦ ἀριθμοῦ*), ὁ βραδύτερον κόμης τοῦ τάγματος. Ὁ διοικητὴς τῶν βασιλικῶν στάβλων ἐλέγετο *τριβοῦνος τοῦ στάβλου*. Ἐν Γαλλίᾳ ὠνομάσθησαν *τριβοῦνοι* (tribuns) τὰ μέλη τοῦ *τριβουνάτου* (tribunat), νομοθετικοῦ σώματος ἱδρυθέντος τῷ 1799 καὶ καταργηθέντος τῷ 1807. Ν. ΚΛ.

Τριβοῦνος. Βυζαντινὸς ἰατρός, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ἡ φήμη αὐτοῦ εἶχε φθάσει μέχρι Περσίας, ὅπου καὶ ἐκλήθη ἵνα θεραπεύσῃ τὸν βαρέως ἀσθενήσαντα βασιλέα Χοσρόην Α'. Μετὰ τοῦτο ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ὁ Χοσρόης τοσοῦτον εἶχεν ἐκτιμήσει αὐτόν, ὥστε μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν (τῷ 546), ὅτε διεπραγματεύετο τὴν μετὰ τοῦ Βυζαντίου εἰρήνην, μεταξὺ τῶν ὅρων οὓς ἔθεσεν ἦτο καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἀποστολὴ τοῦ ἰατροῦ Τριβούνου ἐπὶ ἓν ἔτος. Πράγματι οὗτος ἀπεστάλη εἰς Περσίαν, ὁ δὲ Χοσρόης ᾐσθάνθη τοιαύτην χαράν, ὅτε τὸν εἶδε πάλιν πλησίον του, ὥστε τῷ ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ἱκανοποιήσῃ οἱανδήποτε αὐτοῦ ἐπιθυμίαν. Ὁ Τριβοῦνος, ἀντὶ πάσης ἄλλης χάριτος, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Χοσρόην νὰ ἀπελευθερώσῃ ἐπιφανεῖς τινας Βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους, ὁ δὲ Πέρσης βασιλεὺς ἔσπευσε νὰ ἀπελευθερώσῃ ὄχι μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τρισχιλίους. Ν. ΚΛΣ

τριβουτυρίνη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *βουτυρίνη*.

τρίβραχυς (ὁ) (ἐνν. *πούς*) [*Ἀρχ. Μετρ.*]. Ὁ μετρικὸς πούς, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν βραχειῶν συλλαβῶν (∪∪∪). Ὁ τρίβραχυς εἶναι ποὺς ἁπλοῦς ἢ ἀσύνθετος, διότι δὲν δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο ἐλάσσονας πόδας· ὡς ἔχων δὲ τρεῖς ἁπλοῦς χρόνους, λέγεται καὶ *τρίχρονος* ἢ *τρίσημος*. Παράγεται διὰ λύσεως μακρᾶς τινος συλλαβῆς ἑτέρου ποδός, ἐπειδὴ ἐν τῇ μετρικῇ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ μακρὰ συλλαβὴ δύναται ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ δύο βραχειῶν. Οὕτω προκύπτει τρίβραχυς ἢ διὰ λύσεως τῆς μακρᾶς συλλαβῆς τροχαίου (—∪), ὁπότε ὁ παραγόμενος τρίβραχυς καλεῖται τρίβραχυς *ἀπὸ θέσεως* (∪́∪∪), ἢ διὰ λύσεως τῆς μακρᾶς συλλαβῆς ἰάμβου (∪—), ὅτε ὁ τρίβραχυς οὗτος καλεῖται τρίβραχυς *ἀπ' ἄρσεως* (∪∪́∪). Ε. ΔΙ. Κ

τριβρωμακεταλδεΰδη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ *βρωμάλη*.

τριβρωμιαιθάνιον (τό) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ αἰθανίου τοῦ τύπου:

$$CHBr_2.CH_2Br$$

βράζον εἰς 188°. Σ. Γ.

τριβρωμιονιτρομεθάνιον (τό) [*Ὀργ. Χημ.*]. βλ. *βρωμιοπικρίνη*.

τριβρωμιοπροπάνιον (τό) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ προπανίου τοῦ τύπου:

$$CH_2Br.CHBr.CH_2Br$$

τηκόμενον εἰς 16° καὶ βράζον εἰς 220°. Σ. Γ.

τριβρωμοξικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου:

$$CBr_3.COOH$$

τηκόμενον εἰς 130°. Σ. Γ.

τριβρωμοσαλόλη (ἡ) (Tribromsalolum) [*Φαρμ. Χημ.*]. Σκεύασμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν:

$$C_6H_4 < \begin{matrix} OH \\ COOC_6H_2Br_3 \end{matrix}$$

Ἀποτελεῖ κρυστάλλους ἀχρόους, ἀδιαλύτους ἐν ὕδατι, διαλυτοὺς ἐν οἰνοπνεύματι, τηκομένους εἰς 1[illegible]9°. Τὸ σκεύασμα παρηγγέλθη ὡς ὑπνωτικόν. Ἀκόμη δίδεται ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν ἐντέρων καὶ ὡς αἱμοστατικὸν ἐπὶ μητρορραγιῶν. Κ. Γ. Μ

τριβρωμοφαινόλη (ἡ) (Tribromphenolum) [*Φαρμ. Χημ.*]. Σκεύασμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_6H_2Br_3O$. Κιτρινόλευκος κρυσταλλικὴ κόνις ἢ κρύσταλλοι μεταξόστιλπνοι τηκόμενοι εἰς 92°. Ὑπὸ τοῦ φωτὸς τὸ σκεύασμα ἀλλοιοῦται. Ἀνεγράφη ἐπὶ διαφόρων ἐντερικῶν παθήσεων, τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ ἀποστήματος τῶν πνευμόνων. Ἐξωτερικῶς τὸ σκεύασμα δίδεται ὡς ἀντισηπτικὸν εἰς κόνιν μετὰ τάλκου ἢ εἰς γλυκερινοῦχα ἢ ἐλαιώδη διαλύματα ἢ ἀλοιφὰς διὰ γαγγραινώδη τραύματα ἢ ἕλκη, ὡς καὶ κατὰ τῆς διφθερίτιδος εἰς ἐπιχρίσεις διὰ γλυκερινούχου διαλύματος. Κ. Γ. Μ.

τριβρωμυδρίνη (ἡ) (Tribromhydrin) [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι τὸ ἄλλως καλούμενον καὶ *ἀλλυλοτριβρωμίδιον*. Ἕνωσις ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν σύνθεσιν $C_3H_5Br_3$, λαμβανομένη ἐκ γλυκερίνης καὶ ἀνύδρου ὑδροβρωμίου καὶ ἀνήκουσα εἰς τὰς καλουμένας ὑδρίνας. Κ. Γ. Μ

τρίβω, *ἀόρ ἔτριψα—ἐτρίβην* καὶ *ἐτρίφθην* καὶ δημοτ. *ἐτρίφτηκα*. παθ. μετχ *τετριμμένος*, δημοτ *τριμμένος*· μαλάσσω, πιέζω δι' ἐπισεσυρμένης ἐπαφῆς: «τρίβω τὸ χέρι, — τὴν πλάτη» || ἐπὶ ζύμης, μαλάσσω ἐπανειλημμένως: «τὰ κουλούρια θέλουν τρίψιμο» || τρίβων ἐκβάλλω, ἐκπιέζω, ἐκτρίβω: «τρίβω σιτάρι, — καλαμπόκι» ἀποσπῶ τοὺς σπόρους ἀπὸ τοῦ στάχυος (ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου) || τρίβων μεταβάλλω εἰς λεπτὰ τεμάχια, συντρίβω, ἀλέθω: «τρίβω καφέ, — πιπέρι» || τρίβων καθαρίζω: «τρίβω τὰ χαλκώματα, — τὰ μαχαιροπήρουνα» || φρ «τοῦ 'τριψε τὴ μούρη», τὸν ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς, προσβλητικῶς (ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῆς γαλῆς, τῆς ὁποίας ἐπιθέτουν τὸ ρύγχος ἐπὶ τῶν ἀποχωρημάτων της πρὸς τιμωρίαν)· ὁμοίως ἐπὶ πράγματος ἐπιστρεφομένου μετ' ἀποδοκιμασίας: «τὸ δῶρον ποῦ μοῦ ἔστειλε θὰ τοῦ τὸ τρίψω 'ς τὴ μούρη» || παθ. *τρίβομαι* εἶμαι τοιοῦτος, ὥστε νὰ ὑποστῶ τὴν τριβήν: «τὸ σιτάρι εἶναι χλωρὸ καὶ δὲν τρίβεται» || παθ. μετχ. *τετριμμένος*, *-η*, *-ον*· κοινός, συνηθισμένος: «μᾶς εἶπε τετριμμένα πράγματα».

Τριβώλης. Ὄνομα μεγάλης ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τῆς Σπάρτης, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς ὁποίας (ΙΔ' αἰών) τὰ μέλη αὐτῆς κατέφυγον εἰς Κέρκυραν καὶ Ἰταλίαν. Τούτων σπουδαιότεροι εἶναι: —1) ***Δημήτριος***. Ἐχρημάτισεν ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος καὶ ἐντεταλμένος ἐν Πελοποννήσῳ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου, οὗ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Τριβώλην διασωθεῖσα ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Em. Legrand (Lettres de l'empereur Manuel Paléologue, Paris 1893, σ. 12 κ. ἑξ.).

—2) ***Δημήτριος***. Λόγιος καὶ βιβλιογράφος τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Οὗτος μετὰ τὴν ἅλω-

Digitized by Google

σιν τῆς πατρίδος του προσέφυγεν εἰς Κέρκυραν καὶ περιῆλθεν, ἐξασκῶν πιθανώτατα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βιβλιογράφου καὶ διδασκάλου, τὴν Κρήτην, Ἰταλίαν, Ἄρταν, ὅπου ἐπώλησε πρὸς τὸν περιοδεύοντα πρὸς συλλογὴν χειρογράφων Ἰάνον Λάσκαριν διαφόρους κώδικας (1492). Εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ γνωστοτέρων βιβλιογράφων, σῴζονται δὲ χειρόγραφά του ἔργων τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Πορφυρίου, ἐπιγραμμάτων ἀνθολογίας, Διοσκορίδου εἰς τὰς βιβλοθήκας Escurial καὶ Ἐθνικὴν τῶν Παρισίων, Μονάχου, πανεπιστημίου τῆς Κρακοβίας κ. ἄ. (βλ. *Σπ. Λάμπρου* «Ν. Ἑλληνομνήμων», τόμ. Δ', σ. 316—325).

—3) *Δωριλεως*. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, διατρίψας ἐν Ἑνετίᾳ Φίλος τοῦ Ἄλδου Μανουτίου καὶ γνώριμος μετὰ πολλῶν ἐν Ἰταλίᾳ λογίων. Σῴζεται ἐπιστολή του πρὸς Ἰωάννην Γρηγορόπουλον.

—4) *Δῆμος*. Ἐπίσημος Κερκυραῖος, οὗ τὴν θυγατέρα Ρενιέραν ἐνυμφεύθη ὁ Ἀντώνιος Ἔπαρχος.

— *Ἰάκωβος*. Λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ ὅπου διέτριψε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του. Ἐν Κερκύρᾳ ἐχρημάτισε κατὰ τὸ 1520—1524 καὶ 1546—1547 μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν Εὐγενῶν. Ὁ Τριβώλης χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Σοφιανοῦ, εἰς οὗ τὸ γλωσσικὸν κίνημα προσεχώρησε, ὡς «χαριέστατος καὶ ἱλαρώτατος ποιητής». Καίτοι δὲ μεμορφωμένος, ἐχρησιμοποίησεν ἐν συνειδήσει εἰς τὰ ἔργα του τὴν δημώδη γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς του. Τούτων διεσώθησαν ἡμῖν δύο: Ἡ «Ἱστορία τοῦ Ταγιαπέρα», ποίημα ἐκ 313 ὁμοιοκαταλήκτων σταυροειδῶς τροχαϊκῶν ὀκτασυλλάβων στίχων, ἐξυμνοῦν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰ κατορθώματα κατὰ θάλασσαν ἐναντίον Τούρκων καὶ Μαύρων πειρατῶν τοῦ Ἑνετοῦ σοπρακόμη ἢ τριηράρχου Ταγιαπέρα, ὃν παραβάλλει κατὰ τὴν ἀνδρείαν πρὸς τὸν Ἕκτορα καὶ τὸν Ὀρλάνδον. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1521 (παρὰ Στεφάνῳ Σαβίῳ) καὶ πολλάκις κατόπιν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὡς καὶ ὑπὸ Emile Legrand ἐν Collection de monuments (ἀρ. 3, Paris 1869) καὶ ἀργότερον τῷ 1872 καὶ 1875 μὲ εἰσαγωγὴν καὶ γαλλικὴν μετάφρασιν. Τὸ ἕτερον ἔργον φέρει τὸν τίτλον «Ἱστορία τοῦ Ρὲ τῆς Σκωτίας» μὲ τὴν ρήγισσα τῆς Ἐγγλητέρας, καὶ εἶναι ἔμμετρος διασκευὴ τοῦ ἑβδόμου διηγήματος τοῦ «Δεκαημέρου» τοῦ Βοκκακίου. Σύγκειται ἐκ 376 ὁμοιοκαταλήκτων δεκαπεντασυλλάβων. Τὰ πρόσωπα δὲν εἶναι ἱστορικά. Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ ἀποφεύγει καὶ ἀπεχθάνεται τελείως τὰς γυναῖκας. Ὁ πατήρ του τὸν στέλλει εἰς Βενετίαν, ἵνα ἐν τῷ νέῳ περιβάλλοντι μεταβληθῇ. Ἐκεῖ, ἰδὼν τὴν εἰκόνα τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, καταλαμβάνεται ὑπὸ παραφόρου ἔρωτος καὶ σπεύδει πρὸς συνάντησίν της. Φιλοξενηθεὶς ἐν τῷ βασιλικῷ οἴκῳ ἐκδηλώνει τὰ αἰσθήματα πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἥτις ἀνταποκριθεῖσα τὸν ἀκολουθεῖ. Ὁ ποιητὴς προσθέτει εἰς ἐπίμετρον γνωμικοὺς στίχους περὶ τῆς φύσεως τῶν γυναικῶν καὶ τοῦ ἀστάτου τοῦ χαρακτῆρός των. Εἰς τὸ τέλος ὁμολογεῖ ὅτι «ἀπὸ χαρτὶ λατινικὸ ἐμεταγλώττισά το», αὐτοκαλεῖται δὲ «υἱὸς καλογραίας». Τὸ ἔργον ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1540 πιθανώτατα ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1628 παρὰ Ἀντωνίῳ Πινελίῳ, τῷ 1577 παρὰ Χρίστῳ Τζανέττῳ τῷ 1646 παρὰ Ἀντωνίῳ Ἰουλιανῷ, τῷ 1799 παρ' Ἀντωνίῳ Βόρτολι, τῷ 1795 καὶ 1813 παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ καὶ ὑπὸ Em. Legrand (Collection de mon. No 13, Paris 1871) μετ' εἰσαγωγῆς. Ἀμφότερα τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι ξηρὰ καὶ ἀνούσια στιχουργήματα, πλὴν τινων ζωηρῶν περιγραφῶν καὶ ἐπιτυχῶν στίχων. Οἱ παρατονισμοὶ εἶναι συνήθεις, ἡ δὲ γλῶσσα πλήρης ἰταλισμῶν. Παρὰ ταῦτα ἔχουσι μεγίστην γλωσσικήν, πρὸς δὲ καὶ μετρικήν, σημασίαν, διότι εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ὁμοιοκαταλήκτων ποιημάτων τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

— 5) ***Καντῖνος***. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, συμμετασχὼν εἰς τὸ γλωσσικὸν κίνημα τοῦ Νικ. Σοφιανοῦ, ὑφ' οὗ χαρακτηρίζεται «σώφρων καὶ σπουδαιότατος».

— 6) ***Γεώργιος***. Εὐγενὴς διατελέσας ἐπὶ ἑνετοκρατίας ἄρχων καὶ μέλος τῆς κερκυραϊκῆς συγκλήτου.

— 7) ***Βενέδικτος***. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, σπουδάσας εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦ Παταβίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Petr. Dan. Huetii*, In linguam graecobarbaram animadvers. etc., παρὰ Legrand, ἐνθ. ἀνωτ., σ. VII.—*A. Eberhard* Bursians jahresber. über die Fortschritte der classische Altertumswiss., τ. 3 (1877), σ. 551 κ ἑξ.—*Legrand Em.*, Bibliogr. Hell. du XV et XVI s., τόμ. I (Paris 1885), σ. 202—203. —*Α. Βρεττοῦ*, Ν. Φιλ., τ. Β', σ. 21.—*Κ. Σάθα*, Ν. φιλολ. (Ἀθ. 1868), σ. 1 8 κ.ἑξ.—*Κ. Krumbacher-Σωτηριάδου*, Ἱστορ. τῆς Βυζαντ. λογοτεχνίας, τόμ. 3, Ἀθ. 190 , σ. 118—119. *Τοῦ αὐτοῦ* (μετ. *Γ. Χατζιδάκι*). Τὸ πρόβλημα τῆς γραφομένης νεοελληνικῆς κτλ., σ. 61.—*Ηλ. Βουτιερίδου*, Ἱστορ. τῆς Νεοελλ. λογοτεχνίας, τόμ. Β', μέρος Α', Ἀθῆναι 1927, σ. 138—141 (ἔνθα καὶ βιβλιογραφ.).

Γ. Μ. ΒΑΛΕΤΤΑΣ

— **Τριβώλης, *Πιέρης***. Κερκυραῖος λόγιος (βλ. λ. *Πιέρης* Τριβώλης).

τρίβων (ὁ)' ἀρχ., χονδροειδὴς μανδύας φερόμενος **ἐπὶ γυμνοῦ τοῦ σώματος** || πᾶν παλαιὸν καὶ **τετριμμένον ἔνδυμα, τὸ ράκος.**

— *[Ἀρχ.]* *Ὁ τρίβων ἢ τριβώνιον*, κατ' ἐξοχὴν φερόμενος ἐν Σπάρτῃ καὶ Κρήτῃ, ἦτο τὸ μοναδικὸν ἔνδυμα τῶν ἐφήβων, ὅπερ οὗτοι ἔφερον, ἀποβάλλοντες τὸν χιτῶνα, ἀπὸ ἡλικίας 12 ἐτῶν καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, πιθανῶς κατ' ἔθος εἰσαχθὲν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν Δωριέων. Ἐν Ἀθήναις εἰσήχθη κατὰ τοὺς μετὰ τὰ μηδικὰ χρόνους, ὁμοῦ μετὰ τῆς *δωρικῆς ἐσθῆτος*, καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῶν λακωνιζόντων ἐφήβων, τῶν πτωχῶν (ἀντικαθιστάμενος κατὰ τὴν ἐργασίαν διὰ τῆς *ἐξωμίδος*), τῶν δούλων καὶ τῶν φιλοσόφων (ἰδίως τῶν στωϊκῶν καὶ κυνικῶν) Τῶν τελευταίων κατέστη ἐμβληματικὴ περιβολὴ μέχρι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὁπότε ἔγινεν ἔμβλημα τῶν παλαιοχριστιανῶν μοναχῶν. Οἱ τρίβωνες κατεσκευάζοντο ἐκ χονδροειδοῦς ἐρίου, ἀπετέλουν ταυτοχρόνως ἐσώρρουχον καὶ ἐξώρρουχον (*ἔνδυμα καὶ ἐπίβλημα*), φερόμενον ἐνίοτε μετὰ πόρπης, καὶ ἦσαν βραχύτεροι τοῦ ἱματίου, ἐνίοτε δὲ εἶχον χειρίδας καὶ κόλπον.

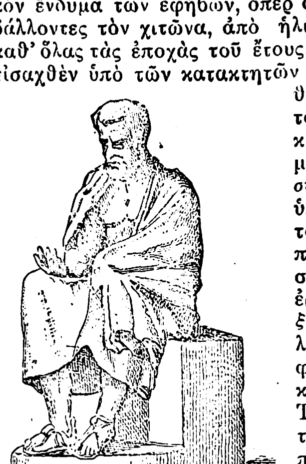

Φιλόσοφος φέρων τρίβωνα.
[Ἀρχαῖον εἰδώλιον τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου.]

Π. Ν. Π.

Τριβωνιανός. Διάσημος βυζαντινὸς νομομαθὴς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἀποκαλούμενος ὑπὸ τῶν συγχρόνων του *Τριβουνιανός*. Γεννηθεὶς ἐν Παμφυλίᾳ, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐχρημάτισε δικηγόρος. Διακριθεὶς διὰ τὴν νομικήν του ὀξύνοιαν, εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀνηγορεύθη ὑπ' αὐτοῦ διαδοχικῶς μάγιστρος (528, 533—534), ὕπατος, κοιαίστωρ τοῦ θείου παλατίου (529—532, 535). Σπουδαία ὑπῆρξεν ἡ συμβολή του κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀρξαμένου καὶ συντελεσθέντος Corpus iuris civilis. Ὁ Τριβωνιανὸς ἐχρημάτισε πρόεδρος πασῶν τῶν συντακτικῶν τούτου ἐπιτροπῶν, διορισθεὶς τοιοῦτος τῷ 528 τῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ Κώδικος δεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς, τῷ 530 τῆς δεκαεξαμελοῦς πρὸς σύνταξιν τοῦ Πανδέκτου καὶ τῷ 533 πρόεδρος τῆς τριμελοῦς πρὸς σύνταξιν τῶν Εἰσηγήσεων. Προήδρευσεν ἐπίσης καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐκδοθέντος τῷ 534 νέου συμπεπληρωμένου κώδικος. Ἡ δρᾶσίς του ἐμφανίζεται ζωηροτάτη κυρίως εἰς τὴν συντακτικὴν τοῦ Πανδέκτου ἐπιτροπήν, ὅπου συντελεῖται ὁ διὰ νέων στοιχείων, κυρίως ἑλληνικοῦ δικαίου, συγχρονισμὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ. Ὁ ἴδιος Τριβωνιανὸς φέρεται ἐνθαρρύνων τὸν Ἰουστινιανὸν ὅπως ἐπιφέρῃ μεταρρυθμίσεις (πρβλ. *Ἰουστιν.*, Εἰσηγ. 1. 5. 3). Τὰς ἐπενεχθείσας μεταβολάς, γνωστὰς ἐκ τοῦ ὀνόματός του ὡς «ἐμβλήματα Τριβωνιανοῦ», πολλοὶ ἐκ τῶν νομικῶν τοῦ μεσαίωνος κατηγόρησαν ὡς ἀσέβειαν ἐναντίον τῶν κειμένων τῶν ἔργων τῶν κλασσικῶν Ρωμαίων νομοδιδασκάλων. Ἐν τούτοις ἡ σημασία τῶν ἐμβλημάτων αὐτῶν ὑπῆρξε κολοσσιαία, καταδείξασα τὴν νίκην τοῦ ἐθιμογενοῦς ἐλαστικοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἐναντίον τοῦ τυπικοῦ ρωμαϊκοῦ. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν τὰς πλείστας περὶ Τριβωνιανοῦ πληροφορίας, διεκρίνετο οὗτος διὰ τὴν σοφίαν του, συνεκέντρου ὅμως συγχρόνως καὶ γλυκύτητα καὶ εὐπροσηγορίαν, προσόντα, τὰ ὁποῖα, ὁμοῦ μὲ τοὺς κομψούς του τρόπους, τὸν καθίστων ἑλκυστικόν. Διεκρίνετο ἐν τούτοις καὶ διὰ τὴν πλεονεξίαν του, μὴ διστάζων πρὸ οὐδεμιᾶς ἀνηθικότητος, μέχρι τοῦ σημείου νὰ πωλῇ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικήν του ὡς νομομαθοῦς συνείδησιν. «Τριβουνιανὸς φύσεως μὲν δυνάμει ἐχρῆτο καὶ παιδείας εἰς ἄκρον ἀφίκετο τῶν κατ' αὐτὸν οὐδενὸς ἧσσον, εἰς δὲ φιλοχρηματίαν δαιμονίως ἐσπουδακὼς οἷός τε ἦν κέρδους ἀεὶ τὸ δίκαιον ἀποδίδοσθαι, τῶν τε νόμων ἡμέρᾳ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἑκάστῃ τοὺς μὲν ἀνῄρει, τοὺς δὲ ἔγραφεν, ἀπεμπολῶν τοὺς δεομένους κατὰ τὴν χρείαν ἑκάτερον» (*Προκοπίου*, Ὑπὲρ τῶν πολέμων I, 24, 16). Αἱ κατηγορίαι αὐταὶ δὲν φαίνονται συνήθεις συκοφαντίαι τῶν βυζαντινῶν χρόνων, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἡ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐκραγεῖσα μεγάλη στάσις τοῦ Νίκα κυρίως κατὰ τοῦ αἰσχροῦ τοῦ αὐτοκράτορος περιβάλλοντος ἐστρέφετο, τοῦ ὁποίου σημαντικώτεροι ἐκπρόσωποι ἦσαν ὁ Τριβωνιανὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Καππαδόκης. Κατηγορεῖτο προσέτι ὁ Τριβωνιανὸς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὡς «Ἕλλην καὶ ἄθεος ἀλλότριος κατὰ πάντα τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως· κόλαξ δὲ καὶ ἀπατεὼν καὶ πείθων Ἰουστινιανὸν τὸν βασιλέα, ὡς ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται, ἀλλ' εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τῆς σαρκὸς ἀναληφθήσεται» (*Σουΐδας*). Ἡ ἀθεΐα του ἐν τούτοις αὕτη πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς κατὰ τοὺς χρόνους του ζωηρᾶς νεοπλατωνικῆς κινήσεως, τῆς ὁποίας κέντρον ἀπετέλει ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, διατηροῦσα καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἀκόμη τὸ κλασσικὸν ἑλληνικὸν πνεῦμα. Πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως, προσέκειντο πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ ἐκ τῶν ἐλευθέρων διανοουμένων τοῦ Βυζαντίου.

Παρὰ τὴν κατὰ τὸ 533, λόγῳ τῆς στάσεως τοῦ Νίκα, προσωρινὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τοῦ ἀξιώματος τοῦ κοιαίστορος, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη magister officiorum ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, παρέμεινεν ὁ Τριβωνιανὸς ὑπὸ τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ θανάτου του (544 ἢ 545), ἀπολαύων γενικῆς ἐκτιμήσεως καὶ σεβασμοῦ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Ὁ Προκόπιος ἱστορεῖ (I, 25, 2) ὅτι «Τριβουνιανὸς ἔτη πολλὰ ἐπιβιοὺς τῇ τιμῇ ἐτελεύτησε νόσῳ, ἄλλο οὐδὲν ἄχαρι πρὸς οὐδενὸς παθών· ἦν γὰρ αἱμύλος τε καὶ τἆλλα ἡδὺς καὶ τῆς φιλοχρηματίας τὸ νόσημα ἐπισκιάσαι ἱκανώτατος τῆς παιδείας περιουσίᾳ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κυρία πηγὴ *Franciscus Holmannus*, Antitribonianus sive Dissertatio de studio legum, ἐκδ. τῷ 1567, καὶ ἐπανεκδοθὲν ὑπὸ *G. Beyer* ἐν Λειψίᾳ τῷ 1704. Εἰς τοῦτον ἀπήντησε *Ioan. Petr. de Ludewig*, Vita Justiniani M. atque Theodorae, Augustorum nec non Triboniani, Jurisprudentiae Justinianae Proscenium (ἐκδ Halae Salicae 1731, ἰδ ως κεφ VIII, § 14 ἐπ., σελ 175—208).—*Ch. Diehl*, Justinien et la civilisation byzantine au VI siècle (Paris 1901, σελ. 103—105).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Figures byzantines (1906—1908).—*Ed. Grupe*, Kaiser Justinian (1923).—*Π. Καλλιγᾶ*, Περὶ τῆς στάσεως τοῦ Νίκα (ἐν «Μελέται καὶ Λόγοι», 1882, 3 9 ἐπ.).—*Collinet*, Études historiques sur le droit de Justinien. I: Le caractère oriental de l'œuvre législative de Justinien 1912.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

τριγαμία (ἡ)· τὸ νὰ τελέσῃ τις τρεῖς γάμους, τὸ νὰ ἔχῃ τις τρεῖς συζύγους συγχρόνως || ὁ τρίτος γάμος, ἡ τέλεσις τρίτου γάμου, διαλυθέντων ὁπωσδήποτε τῶν προτέρων.

— *[Κανον. Δίκ.]* Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀπεφήνατο τὸν μὲν πρῶτον γάμον νόμον, τὸν δὲ δεύτερον συγχώρησιν καὶ τὸν τρίτον παρανομίαν. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐκήρυξεν ἄθεσμον τὸν δεύτερον γάμον, ἐπισείσασα μόνον ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια κατὰ τῶν διγάμων. Καὶ ἠνέχθη μὲν οὕτω τὸν δεύτερον γάμον ἡ Ἐκκλησία, τοὐναντίον τὸν τρίτον γάμον ἀπεδοκίμασεν ὡς πολυγαμίαν καὶ πορνείαν. Ὁ Ἰουστιανὸς διὰ τῶν νεαρῶν αὐτοῦ ἐπῄνεσε μὲν τὴν ἐγκράτειαν, ἀλλὰ δὲν ἐκώλυσε τὸν τρίτον καὶ τέταρτον γάμον, ὅπερ ἐπεδοκίμασε καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Νικήτας, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Ε' τρίτον ἐν ἔτει 769 συνῆψε μετὰ τῆς Εὐδοξίας γάμον. Πρώτη ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη, περὶ τὸ ἔτος 800, ἀπηγόρευσε τὸν τρίτον γάμον «ὡς ἀλλότριον τῆς θείας ἀποστολικῆς διατάξεως καὶ ξένον τῆς χριστιανικῆς ἀγχιστείας», ἀποφηναμένη τοῦτον παράνομον καὶ τὰ ἐκ τούτου τέκνα νόθα. Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀπηγόρευε μόνον τὸν τέταρτον γάμον, περὶ δὲ τοῦ τρίτου ὥρισεν ὅτι κρατεῖ ὅ,τι καὶ περὶ τοῦ δευτέρου, δηλονότι ὁ δευτερόγαμος ὑποβάλλεται εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια. Ὁ τοῦ Βασιλείου υἱὸς καὶ διάδοχος Λέων ὁ Σοφὸς ἐπανέλαβε μὲν διὰ τῆς ἐνενηκοστῆς νεαρᾶς τὴν τοῦ πατρὸς διάταξιν, ἀλλ' αὐτός, τρίγαμος ὤν, συνῆψε τέταρτον μετὰ τῆς Ζωῆς θυγατρὸς τῆς Καρβωνοτζίνης γάμον, ὅπως νομιμοποιήσῃ τὸ ἐκ τῆς μετ' αὐτῆς ἐξωγάμου σχέσεως τέκνον. Ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικὸς ἀφώρισε συνοδικῶς τὸν αὐτοκράτορα, οὗτος δὲ κατώρθωσε τὴν διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως καθαίρεσιν τοῦ πατριάρχου καὶ τὴν κύρωσιν τοῦ γάμου αὐτοῦ. Ταῦτα πάντα προὐκάλεσαν, ὡς εἰκός, μεγάλην σύγχυσιν καὶ ἀνωμαλίαν. Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Λέοντος, κατωρθώθη συνοδικῶς ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἐν ἔτει δὲ 921, ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνου τοῦ Ζ' καὶ Ρωμανοῦ τοῦ Β', ἐξεδόθη ὁ συνοδικὸς περὶ ἑνώσεως τόμος, ὁ καὶ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων κυρωθείς, καθ' ὃν ὁ μὲν τέταρτος γάμος ἀπολύτως ἀπαγορεύεται, ὁ δὲ τρίτος ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ὑπερβάντα τὸ τεσσαρακοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος ἄτεκνον. Ἀλλ' ὁ κλῆρος καὶ οἱ μοναχοὶ ἐπολέμησαν τὸν τόμον τῆς ἑνώσεως, οὗ ἕνεκεν ἐξηκολούθησεν ἡ σύγχυσις καὶ ἀνωμαλία μέχρι τοῦ ἔτους 997, ὅτε ὁ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Σισινίου τόμος, ὁ κυρωθεὶς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Βασιλείου τοῦ Β' καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Η', ἐπεκύρωσε τὰ ἐν τῷ τόμῳ τῆς ἑνώσεως ὁρισθέντα. Ἡ μὴ αὐστηρὰ τήρησις τοῦ τῆς τετραγαμίας κωλύματος προὐκάλεσε κατ' ἐπανάληψιν τῆς Ἐκκλησίας τὰς ἐπιτιμήσεις. Οὕτως ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Καλλίνικος ὁ Ε', ἐν ἔτει 1803, διὰ συνοδικοῦ γράμματος ἐστηλίτευσε τὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βελιγραδίου ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τῶν τετραγαμιῶν, ἣν ἀπεφήνατο «ἀκόλαστον προφανῶς πορνείαν καὶ σατανικὴν συνάφειαν», ἀπειλήσας κατὰ μὲν τῶν ἐμμενόντων ταύτῃ ἀφορισμόν, κατὰ δὲ τῶν ἱερολογούντων τοιαύτας ἱερέων ἀργίαν.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

τρίγαμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τρεῖς γάμους συνάψας || ὁ τρίτον γάμον τελέσας, διαλυθέντων τῶν προτέρων.

Τριγγέτας, *Δημήτριος*. **Ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1875, προερχόμενος δ' ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων.**

Digitized by Google

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ἔξοδόν του, ἀπεστάλη τῷ 1897 εἰς Κρήτην μετὰ τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ τοῦ Βάσσου, ἐφονεύθη δ' εἰς τὴν ἐν αὐτῇ μάχην τῶν Λειβαδιῶν. Ν. Θ. Κ.

τριγεμίνη (ἡ). Ἐμπειρικὸν ὄνομα προϊόντος συνισταμένου ἐκ πυραμιδόνης καὶ ὑδρίτου τῆς βουτυροχλωράλης καὶ χρησιμοποιουμένου θεραπευτικῶς ὡς λυσιπόνου τῶν νεύρων τοῦ ἐγκεφάλου. Σ. Γ.

τριγένεια (ἡ). Ἡ ἐκ τῆς διὰ δύο γάμων συμπλοκῆς τριῶν γενῶν δημιουργουμένη σχέσις, ὡς ὅταν ὁ πατὴρ μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἑαυτοῦ συζύγου συνάπτῃ δεύτερον γάμον, τούτου δὲ τελευτήσαντος ἡ δευτέρα σύζυγος συνάπτῃ νέον γάμον, ὅτε ὁ δεύτερος αὐτῆς σύζυγος εἶναι ἐκ τριγενείας ἀγχιστεὺς πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ πατρός.

—*[Ἐκκλ. Δίκ.]* Ὁ βαθμὸς τῆς τριγενείας ἐξευρίσκεται διὰ τῆς ἀριθμήσεως ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ οἰκογενείᾳ προσώπου μέχρι τοῦ ἐν τῇ τρίτῃ, ἧς πρόκειται νὰ εὑρεθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἐκ τριγενείας συγγενείας τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐνταῦθα ἀποτελούντων ἕνα βαθμόν. Ἡ τριγένεια δημιουργεῖ κώλυμα γάμου, ὅπερ κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον περιωρίζετο ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῷ· ἤτοι ἐκωλύετο ὁ γάμος πατρυιοῦ μετὰ τῆς συζύγου τοῦ προγόνου, ὡς καὶ μητρυιᾶς μετὰ τοῦ συζύγου τῆς προγόνης. Κατὰ τῶν κατ' ἀρχόμενον τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἐπιδιωκόντων τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἐκ τριγενείας κωλύματος καὶ πέραν τῶν τεθεσπισμένων ἀντετάχθη ὁ Κυζίκου Δημήτριος ὁ Σύγκελλος, ὡς «ἕτερα ἐξ οἰκείων παρεισαγόντων καὶ νομοθετῶν οὕτω τάξιν πειρωμένων ἔχειν», προσθεὶς ὅτι ἔκπαλαι οὔτε ἡ Ἐκκλησία, οὔτε τὰ δικαστήρια ἐδέξαντο ἕτερον ἐπὶ τριγενείας κώλυμα γάμου. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐπεξέτεινε τὰ τεθεσπισμένα κωλύματα. Οὕτω δὲν ἐκωλύετο ὁ γάμος μετὰ τῆς γυναικαδέλφης τοῦ ἀδελφοῦ τῆς προτελευτησάσης συζύγου, κατὰ τὸ συνοδικὸν ψήφισμα τοῦ πατριάρχου Λέοντος, τοῦ ἐπικαλουμένου Στυππῆ (1134—1143). Ὡσαύτως δὲν ἐκωλύετο ὁ γάμος δύο ἀδελφῶν μετὰ νύμφης καὶ ἀνδραδέλφης κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου (1255—1260 καὶ 1261—1267), τοῦ ἐπωνυμουμένου Αὐτωρειανοῦ. Ματθαῖος ὁ Βλαστάρης ἐδέξατο κώλυμα καὶ πέρα τοῦ πρώτου βαθμοῦ. Παρ' ἡμῖν τὰ μόνα ἐκ τριγενείας κωλύματά εἰσι τὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ νόμου. Τὸ ἀπὸ 21 Μαΐου 1914 καταστατικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐν ἄρθρῳ 70 κωλύει τὸν γάμον λόγῳ τριγενείας μέχρι τοῦ τρίτου βαθμοῦ περιλαμβανομένου, προστίθεται δ' ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου ὅτι ἡ διάταξις δὲν στερεῖ τὴν ἱερὰν σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου τοῦ τῆς ἀσκήσεως οἰκονομίας δικαιώματος, ὅπερ ἀσκεῖται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς ὀρθοδόξοις ἐκκλησίαις. Κ. Μ. Ρ.

τριγενής,—*οῦς* (ὁ, ἡ),—*ὲς* (τό)· γραμματ., ἐπὶ ὀνομάτων, τὸ ἔχον τρία γένη: «ἐπίθετα τριγενῆ».

τρίγκα· δημωδ. ναυτ., τὸ ὑπὸ τὸ θωράκιον διάδετον τῆς στήλης τοῦ ἱστοῦ· || αἱ πλείονες τῆς μιᾶς στροφαὶ σχοινίου, χρησιμεύοντος ὡς δεσμοῦ πρὸς ἔχμασιν τῆς ἀκάτου ἐν πλῷ. Σ. Ε. Λ.

τριγκερίτης (Trinkerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Σπάνιον ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ρητινῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Carpano τῆς Ἰστρίας, καθὼς καὶ μέσα εἰς μάργας παρὰ τὸ Gams τοῦ Steiermark. Γ. Β.

τρίγκος· δημωδ ναυτ., τὸ ἀκάτιον ἱστίον.

Τρίγλεια *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τρίγλια*.

τρίγλη (ἡ) (Trigla) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριγλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰχθύων, ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους τούτου τῶν ἰχθύων εἶναι τὰ ἑξῆς: σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον πλευρικῶς, χονδρὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, λεπτυνόμενον κατὰ τὴν οὐρὰν καὶ ὑπὸ μικρῶν λεπίων καλυπτόμενον, κεφαλὴ περικλειομένη εἰς ὀστεΐνην θήκην, ρύγχος κατερχόμενον ἀποτόμως ἐκ τῆς κεφαλῆς, ὀδόντες πολυπληθεῖς εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας κλπ. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια φέρουσι τρεῖς ἐλευθέρας ἀκάνθας, τῇ βοηθείᾳ δὲ τῶν ἀκανθῶν τούτων, αἵτινες συγχρόνως χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς ὄργανα ἀφῆς, αἱ τρίγλαι βαδίζουσιν ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης. Αἱ τρίγλαι ἐνδιαιτῶνται, κατὰ προτίμησιν, εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἰλυώδεις πυθμένας, σπανιώτερον δὲ εἰς τοὺς βραχώδεις. Τρέφονται ἐκ διαφόρων μαλακίων καὶ μαλακοστράκων. Κατὰ τὴν νύκτα φωσφορίζουσιν, ὁ δὲ φωσφορισμὸς αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὰ βακτήρια τὰ ἀποβαλλόμενα μετὰ τῆς μυκώδους οὐσίας, ἣν ἐκκρίνει τὸ σῶμά των. Τὸ κρέας των εἶναι νόστιμον καὶ ἐδώδιμον.

Ἐκ τῶν ὀκτὼ εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Τρίγλη ἡ λύρα* (Trigla lyra). Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 0,40 μ. Ἡ κεφαλὴ εἶναι κυβοειδὴς καὶ τελευτᾷ πρὸς τὰ ὄπισθεν εἰς τέσσαρας ἀνθεκτικὰς ἀκάνθας. Τὸ στόμα εἶναι μέγα. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι δισχιδής. Τὸ σῶμα λεπτύνεται αἰσθητῶς πρὸς τὴν οὐρὰν καὶ ἔχει ὑπέρυθρον χρῶμα. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι μακρὰ καὶ φέρει ἕκαστον ἀνὰ τρεῖς ἀρθρωτὰς ἀκτῖνας. Ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὴν Μεσόγειον.

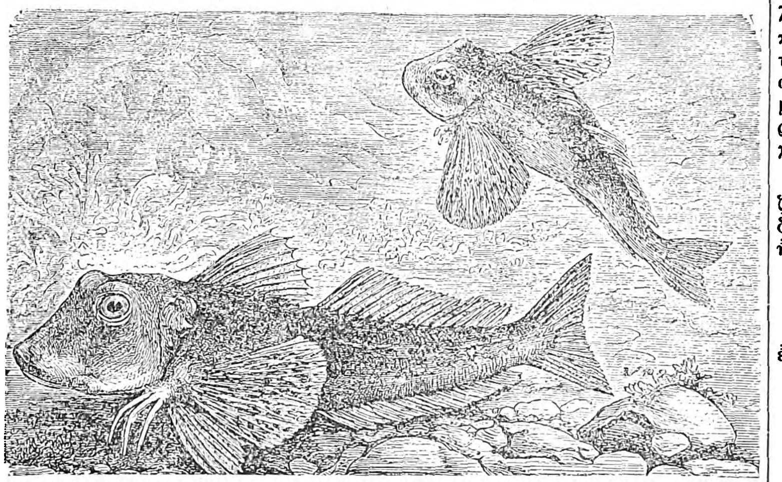

Τρίγλη ἡ χελιδών.

Τρίγλη ἡ χελιδὼν (Trigla hirundo) Φθάνει τὰ 0,75 μ. καὶ ἔχει ράχιν ὑποκυανῆν, στηθιαῖα καὶ κοιλιακὰ πτερύγια ἀργυρόλευκα, κοιλίαν λευκοϋπέρυθρον καὶ ραχιαῖα καὶ οὐραῖον πτερύγιον ἐρυθρά.

Τρίγλη ἡ μυστακοφόρος (Trigla barbatus). Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 0,35 μ. Ἡ κεφαλή της εἶναι κυβοειδὴς καὶ τελευτᾷ πρὸς τὰ ὄπισθεν εἰς τέσσαρας ἐπιμήκεις ἀκάνθας. Τὸ στόμα εἶναι μέγα. Τὸ σῶμά της εἶναι ἐπίμηκες καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ πολυπληθῶν μικρῶν καὶ ᾠοειδῶν λεπίων. Τὸ ρύγχος της εἶναι ἀρκετὰ ἐπίμηκες. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι ὑπέρυθρος, βαθύτερος κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἀνοικτότερος κατὰ τὰς πλευράς. Ἡ κοιλία εἶναι λευκοϋπέρυθρος. Εἶναι τὸ πλέον περιζήτητον εἶδος διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ νοστιμώτατον κρέας του. Ποικιλία τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ *τρίγλη ἡ χρυσόπτερος* (Trigla surweletus). Ἀμφότεραι ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *μπαρμπούνι*. Δ. Ν. Π.

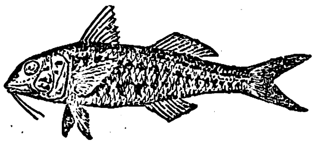

Τρίγλη ἡ μυστακοφόρος.

—*[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων—ἰδίᾳ ὠτόλιθοι—εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ, ὡς καὶ τῆς μειοκαίνου (Ἰταλία). Γ. Κ. Γ.

Τρίγλια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀσιατικῆς ἀκτῆς (Βιθυνίας) τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40°24'00'' Β., μῆκ. 28°48'15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), μεταξὺ Ἐσκὲλ Λιμὰν (ἀρχ. Πλακία) καὶ Μουδανιῶν (ἀρχ. Μύρλεια). Ἀναπεπταμένος ὁ ὅρμος πρὸς Β., παρέχει ἀγκυροβόλιον μόνον μὲ νοτίους ἀνέμους. Σ. Ε. Λ.

—**Τρίγλια** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Τουρκίας ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μουδανιῶν (Μουντάνια) τοῦ νομοῦ Προύσης, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἀνερχόμενοι εἰς 6 000, ἦσαν ἅπαντες Ἕλληνες, πλὴν τριακοντάδος οἰκογενειῶν τουρκικῶν. Ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν μητροπολίτην Προύσης. Διέσῳζεν ἓξ ναοὺς παλαιούς, τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν: ὁ Ἅγιος Γεώργιος Κυπαρισσιώτης καὶ Παναγία ἡ Πενταβασίλισσα.

Κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν κατελήφθη καὶ αὕτη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης (1923) ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς προσέφυγεν εἰς Ἑλλάδα. Ν. Μ.—Α. Α. Π.

—**Τρίγλια, Νέα** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.064. Κεῖται περὶ τὰ 15 χλμ. νοτιοδυτικῶς τοῦ Πολυγύρου καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Συνῳκίσθη ὑπὸ κατοίκων τῆς ἐν Προποντίδι *Τριγλίας*, πρότερον δ' ἐκαλεῖτο *Σουφλάρ*.

τριγλίδαι (οἱ) (Triglidae) *[Ζωολ.]*: Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα μικροσώμους ἢ μετριοσώμους ἰχθῦς μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εὐρύτερον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ λεπτυνόμενον ἐφ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὴν οὐράν. Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ πολυπληθῶν καὶ μικρῶν λεπίων. Τὰ κοιλιακὰ πτερύγια εἶναι τοποθετημένα πολὺ πρὸς τὰ πρόσω τοῦ σώματος καὶ παρὰ τὸν λαιμὸν καὶ ἀπολήγουσιν εἰς τρεῖς ἀκάνθας. Τὸ στόμα εἶναι μέγα, αἱ σιαγόνες ἰσχυραὶ καὶ οἱ ὀδόντες πολυάριθμοι. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *τρίγλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων ὑποδιαπλάσεων τῆς τριτογενοῦς ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου μέχρι καὶ τῆς πλειοκαίνου. Γ. Κ. Γ.

τριγλυκερίδες *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *τριγλυκερίδια*.

τριγλυκερίδια *[Ὀργ. Χημ.]*. Οἱ οὐδέτεροι ἐστέρες τῆς γλυκερίνης (βλ. *γλυκερίνης παράγωγα*). Σ. Γ.

τρίγλυφος (ὁ), ἢ *τρίγλυφον* (τὸ) *[Ἀρχιτ.]*. Τετράπλευρον διακοσμητικὸν μέλος τοῦ θριγκοῦ ἐν τῷ δωρικῷ ρυθμῷ, προέχον ἄνωθεν ἑκάστου κίονος καὶ μεσοστυλίου καὶ ἐναλλασσόμενον μετὰ τῶν μετοπῶν, μεθ' ὧν ἀποτελεῖ τὴν ζωφόρον. Σύγκειται ἐκ τριῶν καθέτων ἐπιμήκων καὶ παραλλήλων ἐξοχῶν, συνήθως τριγωνικῶν (μηρῶν), ἃς χωρίζουν δύο ἐσοχαὶ (γλυπταὶ) καὶ πλαισιώνουν δύο ἡμίσεις τοιαῦται (ἡμιγλυφαί, ὁμοῦ ὑπολογιζόμεναι ὡς τρίτη γλυφή). Ἐν τῇ πρωτογόνῳ ξυλοδομίᾳ ἡ τρίγλυφος ἦτο κύριον ἀρχιτεκτονικὸν μέλος, διατηρηθὲν ὡς κόσμημα πλέον ἐν τῇ λιθοδομίᾳ. Τοῦτο μαρτυροῦν τὸ ἐπιστέφον τὴν τρίγλυφον στενὸν γεῖσωμα καὶ ἡ κάτωθεν πλαισιοῦσα αὐτὴν ράβδος, φέρουσα ἓξ κωνικὰς ἢ κυλινδρικὰς σταγόνας, ἄλλοτε ἄκρας τῶν ξυλίνων δοκῶν. — Π.

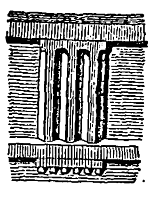

Τρίγλυφος.

τρίγλωσσος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς γλώσσας, τρεῖς χηλὰς κττ.· || ὁ γνωρίζων τρεῖς γλώσσας· || ὁ εἰς τρεῖς γλώσσας γεγραμμένος: «τρίγλωσσον λεξικόν».

Τρίγλωσσος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κεφαλληνίας, βορεία τῆς νήσου ἐσχατιὰ (πλάτ. 38° 29' Β., μῆκ. 20° 34' Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 206: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia). Ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν ξένων *Βλιώτης*. Σ. Ε. Λ.

τριγλῶχιν (ἡ) (Triglochena) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς μὲ φύλλα γραμμωτά, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται τὰ ἄνθη, ἅτινα εἶναι μικρὰ ἑρμαφρόδιτα καὶ κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὧν σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ *τριγλῶχιν ἡ ἑλόβιος* (Triglochena palustra), ἥτις φύεται παρὰ τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις, καὶ ἡ *τριγλῶχιν ἡ παραθαλασσία* (Triglochena maritima), ἥτις φύεται παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ εἰς ἀμμώδεις καὶ ἁλμυρὰς γαίας. Δ. Ν. Π.

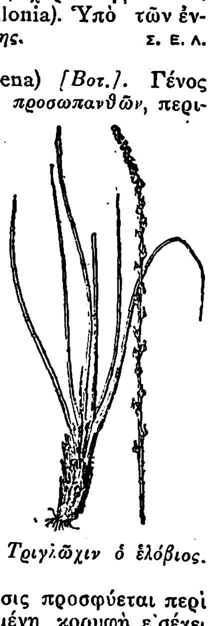

Τριγλῶχιν ὁ ἑλόβιος.

τριγλῶχιν *βαλβὶς [Ἀνατομ.]*. Βαλβὶς τοῦ δεξιοῦ κολποκοιλιακοῦ στομίου, παριστῶσα χώνην, ἧς ἡ μὲν βάσις προσφύεται περὶ τὸ στόμιον τοῦτο, ἡ δ' ἐσχισμένη κορυφὴ εἰσέχει ἐντὸς τῆς δεξιᾶς κοιλίας· ἀποτελεῖται ὑπὸ τριῶν ἰνωδῶν πετάλων, τῶν *γλωχίνων*, αἵτινες ὀνομάζονται προσθία, ὀπισθία καὶ ἔσω, ἀναλόγως τῶν πρὸς ἃ ἀντιστοιχοῦσι τοιχωμάτων. Ι. Π.

τριγμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρίζειν, τρίξιμο: «τριγμὸς τῶν ὀδόντων».

—**τριγμὸς** *γαλῆς* (frémissement cataire). Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ σημειολογίᾳ τρόμος δονώδης, ἀντιληπτὸς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θώρακος ἐφαρμοζομένην χεῖρα. Παρατηρεῖται δ' οὗτος ἐπί τινων βλαβῶν τῶν καρδιακῶν στομίων, ἤτοι ἐπὶ στενώσεως ἀορτικῆς ἐπὶ βλαβῶν τῆς μιτροειδοῦς, ἐπὶ παραμονῆς τοῦ βοταλείου τρήματος, κλπ. Ὁ τριγμὸς

Digitized by Google

γαλῆς ἐπωνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἣν ἐμφανίζει πρὸς τὸν ῥόγχον (ronron) τῆς γαλῆς. Μ. Ν. Κ.

Τρὶγξ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἐπιχώριος ὀνομασία ὅρμου καὶ πόλεως μικρᾶς τῆς Μαυρουσίας (Μαρόκκου) ἀντιπόρθμου τῶν Γαδείρων (Κάδιξ), ἐκείνης ἣν ὁ Ἀρτεμίδωρος ὀνομάζει *Λύγγα*, ὁ Ἐρατοσθένης *Λιξον* καὶ ὁ Ἑκαταῖος *Θρίγκην*. Εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μαροκκινὸς ὅρμος Tschemmich Σ. Ε. Λ

τρίγοργον [*Βυζ. Μουσ.*]. Εἷς τῶν χαρακτήρων τοῦ χρόνου τῆς νῦν ἐν χρήσει παρασημαντικῆς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διαιρούντων τὸν χρόνον χρονικῶν σημείων, γράφεται ὡς τριπλοῦν Γ (┌┘┌) καὶ τιθέμενον ἐπὶ τοῦ δευτέρου τεσσάρων ποσοτικῶν χαρακτήρων, συνενώνει ἅπαντας τούτους ἐντὸς ἑνὸς χρόνου, τουτέστι διαιρεῖ τὴν χρονικὴν μονάδα εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη, οὕτως ὥστε οἱ δύο πρῶτοι χαρακτῆρες λαμβάνονται ἐν τῇ θέσει καὶ οἱ δύο ἑπόμενοι ἐν τῇ ἄρσει. Τὸ τρίγοργον τίθεται εἰς ἅπαντας τοὺς ποσοτικοὺς χαρακτῆρας, πλὴν τῆς πεταστῆς καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τέσσαρα δέκατα ἕκτα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ν. Α. Χ.

Τρίγουντον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, κειμένη εἰς τὰ ΒΔ. τῆς Γαλικίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρτάβρων. οὐ μακρὰν τῆς παραλίας ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Λαπατία Κώρου ἢ Τριλεύκου (νῦν Ὄρτεγκαλ). Α. Θ. Σ

τριγυρίζω, καὶ *τριγυρνῶ*· δημοτ., γυρίζω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ || περιφέρομαι περί τι: «τριγυρίζει τὸ σπίτι» || μεταφ., περιέρχομαι, κολακεύω τινὰ ὡς διὰ νὰ ἐπιτύχω τι ἐξ αὐτοῦ: «τὸν τριγυρίζουν οἱ κόλακες» || διστάζω νὰ πράξω τι, προσπαθῶ νὰ ἀποφύγω: «τί τριγυρίζεις; τράβα μπρὸς καὶ μὴ φοβῆσαι».

τριγύρισμα (τό)· τὸ νὰ τριγυρίζῃ τις.

τριγυρίστρα (ἡ)· ἡ περιφερομένη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ γυνὴ ἐπιπολαία, τοῦ δρόμου || πυώδης φλεγμονὴ περὶ τὸν ὄνυχα.

τριγυρνῶ (—*άω*)· ἄλλως *τριγυρίζω* (βλ. λ.).

τριγύρω, καὶ *τριγῦρο*· ἐπίρρ., γύρω γύρω, κυκλοτερῶς, ὁλόγυρα.

τριγωνέλλα (ἡ) (Trigonella) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη φυόμενα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Αἱ τριγωνέλλαι εἶναι πόαι μὲ φύλλα πτεροειδῆ καὶ ἄνθη κατὰ σκιάδιον ἢ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα στενὴ καὶ πεπιεσμένη ἢ κυλινδρικὴ καὶ περικλείει σπέρματα ποικίλως χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τριγωνέλλα ἡ κυανῆ* (Trigonella azurea), γνωστὴ καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τριφύλλι*. Εἶναι πόα μονοετὴς μὲ ἄνθη μικρά, ζωηρῶς κυανοῦ χρώματος καὶ κατὰ καταληκτικὸν σκιάδιον διατεταγμένα. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Οὑγγαρίας καὶ σήμερον καλλιεργεῖται πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Σπείρεται ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Μαΐου καὶ ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου. Πάντα τὰ μέρη τοῦ εἴδους τούτου, καὶ ἰδίως τὰ ἄνθη του, ἀναδίδουσιν εὐάρεστον ὀσμήν. Οἱ Ἑλβετοὶ μεταχειρίζονται τὸ ἀφέψημα τῶν ἀνθέων της καὶ τῶν τρυφερῶν βλαστῶν της πρὸς ἀρωματισμὸν τῶν τυρῶν των. Δ. Ν. Π.

τριγωνελλίνη [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_7H_7O_2N$ ἀπαντῶν εἰς τὰ σπέρματα τήλεως, εἰς τοὺς κόκκους τοῦ καφέ, εἰς τοὺς κονδύλους τοῦ στάχυος, εἰς τὰ πίσα, εἰς τὰ ὑπέργεια μέρη θαυμασίας τῆς ἰαλάπης κλπ. Χημικῶς χαρακτηρίζεται ὡς μεθυλοβεταΐνη τοῦ νικοτινικοῦ ὀξέος, εἶναι δὲ ἐκ τῶν περισσότερον διαδεδομένων ἐν τῇ φύσει βεταϊνῶν. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα ἀποσυντιθέμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν. Σ. Γ.

Τριγώνης, ***Μακάριος***. Ἐν Κρήτῃ γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα, διατελέσας προηγούμενος καὶ σκευοφύλαξ τῆς μονῆς Λαύρας, συνέγραψε «Προσκυνητάριον» αὐτῆς, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1772 ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Σέργιος ἱερομόναχος. Ε. Γ. Π.

τριγωνία (ἡ) (Trigonia) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριγωνιιδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μὲ κόγχην παχεῖαν, τριγωνικήν, ἐκ δύο ὁμοίων θυρίδων ἀποτελουμένην καὶ κορυφὴν λεπτὴν καὶ αἰσθητῶς κυρτήν. Ὁ γίγγλυμος εἶναι ἰδιόρρυθμος καὶ σχηματίζεται ὑπὸ δύο εὐμεγέθων καὶ ἐπιμήκων ὀδόντων. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον στερεῖται μανδύου. Ὁ πούς του εἶναι ἰσχυρὸς καὶ αἰχμηρὸς κατὰ τὸ ἄκρον του. Ζῶσι μεμονωμένα εἰς τὰ μεγάλα βάθη. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς αὐστραλιακὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζωολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζώων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν παρουσιάζουν τὰ ζῷα ταῦτα εἰς τὰ στρώματα τῆς κατωτέρας λιασίου σειρᾶς τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Χιλῇ. εἰς ἄλλας δὲ περιοχὰς τὸ πρῶτον εἰς στρώματα τῆς μέσης λιασίου σειρᾶς. Πολὺ συχνὰ καὶ ἄφθονα λείψανα συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ὡς καὶ τῆς τριτογενοῦς τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Αὐστραλίᾳ (ἠωτριγωνία). Γ. Κ. Γ.

τριγωνίαστρον (τὸ) (Trigoniastrum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγαλοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ δενδρυλλίων εἰς τὴν Μαλαισίαν ἀπαντῶντα καὶ ἔχοντα ξύλον κίτρινον, ἀνθεκτικόν, εὐέργαστον καὶ ποικίλως χρήσιμον εἰς τὴν ξυλουργικὴν βιομηχανίαν. Δ. Ν. Π.

τριγωνίζω· διαιρῶ, ἀνάγω εἰς τρίγωνα ἐπιφάνειάν τινα πρὸς καταμέτρησιν.

τριγωνιίδαι (οἱ) (Trigoniidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλασματοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ μαλακίων εἰς τὰς περὶ τὴν Αὐστραλίαν θαλάσσας ἀπαντῶντα. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *τριγωνία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζωολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς δεβονίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἡ κυρία ἐξάπλωσίς των ἦτο κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα. Οἱ ἀρχαιότατοι ἀντιπρόσωποι τῆς οἰκογενείας ταύτης (*κουρτόνωτος, πρωτοσχιζόδους*) παρουσιάζουσι μεγάλην συμφωνίαν πρὸς τοὺς ἀσταρτίδας καὶ δέον νὰ θεωρῶνται — κατὰ τὸν Neumayr — ὡς οἱ πρόγονοι τούτων. Ἐκλείψαντα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *κουρτόνωτος*, ὁ *σχιζόδους*, ἡ *μυοφορία*, ὁ *πρωτοσχιζόδους*, τὸ *μυοφοριοκάρδιον* καὶ ἡ *ρεμοντία*. Γ. Κ. Γ.

Τριγωνικὸν [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 484. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δέλινον*.

τριγωνικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἔχων τριγώνου σχῆμα, τριγωνοειδής: «τριγωνικὸν οἰκοδόμημα».

— **τριγωνικὴ *πυραμὶς*** [*Στερεομ.*]. Λέγεται οὕτω τὸ στερεόν, τοῦ ὁποίου μία ἕδρα εἶναι οἱονδήποτε τρίγωνον τ, αἱ δὲ λοιπαὶ τρίγωνα βάσεις μὲν ἔχοντα τὰς πλευρὰς τοῦ τριγώνου τ, κορυφὴν δὲ κοινήν, σημεῖον κ, ἐκτὸς τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τριγώνου τ κείμενον. Ἡ τριγωνικὴ πυραμὶς εἶναι τετράεδρον, δύναται δὲ οἱαδήποτε ἐκ τῶν ἑδρῶν αὐτῆς νὰ ληφθῇ ὡς βάσις τῆς πυραμίδος. Ὁ ὄγκος πάσης, ἑπομένως καὶ τῆς τριγωνικῆς, πυραμίδος εἶναι τὸ τρίτον τοῦ γινομένου τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς Π. Θ. Κ.

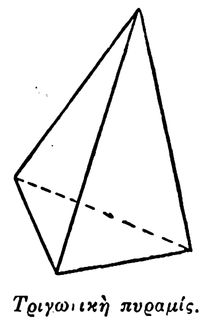

Τριγωνικὴ πυραμίς.

— **τριγωνικὸν *δίκτυον*** [*Γεωδ.*]· βλ. *γεωδαισία*.

— **τριγωνικὸν *ὀστοῦν*** [*Ἀνατομ.*]. Τὸ ἕτερον τῶν δύο φυμάτων τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ ἀστραγάλου, τὸ ἔξω, ἀπαντῶν ἐνίοτε ἀνεξάρτητον, καλεῖται *τριγωνικὸν ὀστοῦν*. Ι. Π.

— **τριγωνικὸν *πρῖσμα*** [*Στερ.*]. Πρίσμα λέγεται τὸ στερεόν, τοῦ ὁποίου δύο ἕδραι εἶναι ἴσαι καὶ παράλληλοι, αἱ δὲ λοιπαὶ παραλληλόγραμμα. Βάσεις αὐτοῦ λέγονται αἱ 2 ἴσαι καὶ παράλληλοι ἕδραι αὐτοῦ ὕψος δὲ ἡ ἀπόστασις τῶν 2 βάσεών του. Τριγωνικὸν λέγεται ἓν πρῖσμα ἐὰν ἔχῃ βάσεις τρίγωνα. Ὁ ὄγκος τοῦ τριγωνικοῦ (καὶ γενικῶς παντὸς) πρίσματος εἶναι γινόμενον τῆς βάσεώς του ἐπὶ τὸ ὕψος του

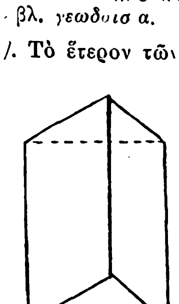

Τριγωνικὸν πρῖσμα.

— **τριγωνικὸν *σύστημα*** (Trigonales System). Ἓν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ κρυσταλλικὰ συστήματα, κατὰ τὰ ὁποῖα κρυσταλλοῦνται τὰ διάφορα ὀρυκτά. Χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι τέσσαρες κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς τέμνονται ὑπὸ γωνίαν 60°, κείμενοι ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου, ὁ δὲ τέταρτος εἶναι κάθετος ἐπ' αὐτῶν εἰς τὸ σημεῖον τῆς τομῆς των. Τὸ σύστημα τοῦτο περιλαμβάνει ἑπτὰ κρυσταλλικὰς τάξεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ συνηθέστεραι εἶναι ἡ *ρομβοεδρικὴ ὁλοεδρία*, ἡ *ἡμιμορφία ἢ τορημιεδρία* καὶ ἡ *ὁλοαξονικὴ ἡμιεδρία*, τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ κρυσταλλικὰ σχήματα αὐτῶν τὸ *ρομβόεδρον* καὶ τὸ *σκαληνόεδρον*, τὸ *τριγωνικὸν* καὶ τὸ *διτριγωνικὸν πρῖσμα*. Κατὰ τὸ τριγωνικὸν σύστημα κρυσταλλοῦνται πλεῖστα ὀρυκτά, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸν ἀσβεστίτην καὶ τὰ ὀρυκτὰ τῆς ἰσομόρφου σειρᾶς του μαγνησίτην, σμιθσωνίτην, σιδηρίτην κ. ἄ., τὸν χαλαζίαν καὶ τὸν τουρμαλίνην. Γ. Β.

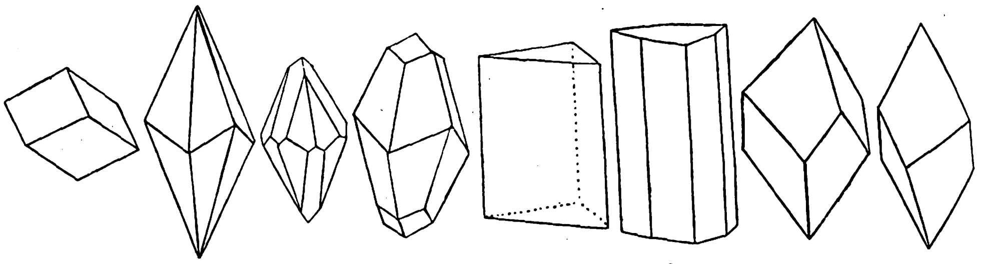

1 2 3 4 5 6 7

Τριγωνικὸν σύστημα.

1=Ρομβόεδρον. 2=Σκαληνόεδρον 3=Ρομβόεδρον καὶ σκαληνόεδρον μαζύ. 4=Ὁμοίως. 5=Τριγωνικὸν πρίσμα. 6=Διτριγωνικὸν πρίσμα. 7=Τραπεζόεδρα.

— **τριγωνικὸς *ἀριθμός***. Τριγωνικοὶ ἢ τρίγωνοι ἀριθμοὶ λέγονται οἱ ἀκόλουθοι ἀριθμοὶ

$$a_n,\ n = 1, 2, 3, \ldots:$$

$$a_1 = 1$$
$$a_2 = 2 + a_1$$
$$a_3 = 3 + a_2$$
$$\ldots\ldots \quad \text{καὶ γενικῶς}$$
$$a_n = n + a_{n-1}$$

. . . . . . Ὀνομάζονται τριγωνικοὶ ἢ τρίγωνοι ἀριθμοί, διότι ἂν λάβωμεν a_n, $n = 1, 2, \ldots$, σημεῖα, δυνάμεθα νὰ διατάξωμεν αὐτὰ εἰς ἰσόπλευρα τρίγωνα:

— **τριγωνικὸς *πυραμιδικὸς ἀριθμός***. Ἔστωσαν $\tau_1, \tau_2, \tau_3, \ldots \tau_\nu \ldots$ οἱ τριγωνικοὶ ἀριθμοὶ (δηλαδὴ 1,3,6..) θέτω κύρα:

$$\pi_1 = \tau_1 \quad \text{δηλ.}\ 1$$
$$\pi_2 = \tau_2 + \pi_1 \quad \text{δηλ.}\ 3 + 1 = 4$$
$$\pi_3 = \tau_3 + \pi_2 \quad \text{δηλ.}\ 6 + 4 = 10$$
$$\pi_4 = \tau_4 + \pi_3 \quad \text{δηλ.}\ 10 + 10 = 10$$

γενικῶς $\pi_\nu = \tau_\nu + \pi_{\nu-1}$

Ο ἀριθμοὶ $\pi_1, \pi_2, \ldots \pi_{\nu_1} \ldots$ λέγονται τριγωνικοὶ πυραμιδικοὶ ἀριθμοί Π. Θ. Κ.

τριγωνίσκος (ὁ) (Trigonnella) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 50 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερα εἶναι: *τριγωνίσκος ὁ κερατοφόρος* (Trigoniscus corniculata), ὅστις φύεται εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνομάζεται κοινῶς *νυχάκι* καὶ *τριφύλλι*· *τριγωνίσκος ὁ πλατύκαρπος* (Trigoniscus platycarpus), κοινῶς ἐν Θήρᾳ *στροφίλι*· *τριγωνίσκος ἡ τῆλις* (Trigoniscus foenum), κοινῶς γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοσχοσίταρο, τῆλι, τηντιλίδα, τηντιλινα*. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη εἶναι ἐτήσια. Ὁ τριγωνίσκος ἡ τῆλις ἀπαντᾷ ἀφθονώτερον εἰς τὴν Ἀραβίαν, Ἀφρικὴν καὶ τὴν Συρίαν. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὴν Αἴγυπτον ὡς κτηνοτροφικόν, λαχανικὸν καὶ φαρμακευτικόν· οἱ τρυφεροὶ καὶ εὐώδεις βλαστοί του τρώγονται ὠμοὶ ἢ ὀπτοί, τὰ δ' ἐπίσης ἀρωματικὰ σπέρματά του χρησιμοποιοῦνται ὡς μαλακτικὸν φάρμακον. Ὁ Θεόφραστος τὸ εἶδος τοῦτο ἐκάλει *βούκεραν τὸν κτηνοτροφικόν*. Τὰ σπέρματά του εἶναι φαρμακευτικὰ καὶ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *τήλεως σπέρματα* (Semina foeni graeci), χρησιμοποιούμενα κυρίως εἰς τὴν κτηνιατρικήν. Δ. Ν. Π.

τριγωνισμὸς (ὁ)· τὸ τριγωνίζειν, ἡ εἰς τρίγωνα διαίρεσις.

— [*Γεωδαισ.*] Καλεῖται *τριγωνισμὸς* ἡ διαίρεσις γηΐνης τινὸς ἐπιφανείας εἰς δίκτυον τριγώνων διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο σημείων, καλουμένων *τριγωνομετρικῶν*, καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀπαιτουμένων ὑπολογισμῶν πρὸς ἐπίλυσιν αὐτῶν. Ὁ τριγωνισμὸς εἶναι ἐργασία σπουδαιοτάτη, διότι ἐπ' αὐτῆς βασίζεται ἡ ὅλη χαρτογράφησις, καὶ διακρίνεται εἰς *τριγωνισμὸν Α' τάξεως, Β' τάξεως*, καὶ *τριγωνισμοὺς κατωτέρας τάξεως*.

Τριγωνισμὸς Α' τάξεως. Καλοῦμεν οὕτω τὸ σύν-

Digitized by Google

ολον τῶν ἐργασιῶν, μετρήσεων, παρατηρήσεων καὶ ὑπολογισμῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦνται ὅπως καθορίσωμεν τὰς θέσεις δεσποζόντων σημείων ἀπεχόντων τοὐλάχιστον κατὰ 20 χιλιόμετρα, ἀποτελούντων δὲ διὰ συνδέσεως μεταξύ των κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τρίγωνα κανονικὰ καὶ οὐχὶ λίαν ὀξυγώνια. Ἵνα ὑπολογισθῶσιν ἀκριβῶς αἱ θέσεις τῶν σημείων πρὸς ἄλληλα, εὐχερεστέρα καὶ ταχυτέρα μέθοδος εἶναι διὰ τῆς μετρήσεως μιᾶς πλευρᾶς, βάσεως καλουμένης, καὶ τῶν γωνιῶν τῶν σχηματιζομένων μὲ βάσιν ταύτην τριγώνων, ἀναγομένων εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον. Διὰ τῆς διαδοχικῆς δ' ἐπιλύσεως τῶν τριγώνων τούτων, ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ τῆς βάσεως, ὑπολογίζονται αἱ σχετικαὶ μεταξὺ τῶν σημείων τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς ἀποστάσεις. Εἰδικαὶ δὲ ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἐργασίαι θὰ μᾶς δώσουν τὸ μῆκος καὶ πλάτος ἑνὸς σημείου, ὡς καὶ τὸ ἀζιμοὺθ μιᾶς πλευρᾶς, τὰς δὲ γεωγραφικὰς τῶν λοιπῶν σημείων συντεταγμένας ὑπολογισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στοιχείων τοῦ γηΐνου ἐλλειψοειδοῦς. Τέλος διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ὑψῶν τῶν διαφόρων σημείων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ζενιθιακαὶ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν σημείων λαμβανόμεναι καὶ καταμέτρησις τῆς γηΐνης διαπλάσεως θὰ μᾶς δώσωσι τὴν διαφορὰν ὕψους μεταξὺ τούτων, καὶ ἐκ ταύτης τὸ ἀπόλυτον ἑκάστου ὕψους. Ἡ σειρὰ τῶν ἐργασιῶν τριγωνισμοῦ Α' τάξεως εἶναι ἡ ἑξῆς: ἀναγνώρισις τοῦ ἐδάφους, ἐκλογὴ καὶ ἵδρυσις τῶν τριγωνομετρικῶν σημείων, μέτρησις βάσεως καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς, μέτρησις γωνιῶν, ὑπολογισμὸς τριγώνων καὶ τέλος μέτρησις βάσεως ἐπαληθεύσεως.

Τριγωνισμὸς Β' τάξεως. Εἰς τὰς ὑποτυπώσεις μεγάλων ἐκτάσεων ἢ δι' εἰδικὰς ἐν τῷ τριγωνισμῷ Α' τάξεως ἐργασίας, ἐπειδὴ τὰ σημεῖα Α' τάξεως ἀπέχουσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων, παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη καθορισμοῦ πλησιεστέρων σημείων, ἅτινα μετὰ τῶν τῆς Α' τάξεως θὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν σημείων Γ' τάξεως καὶ κατωτέρας, ἐφ' ὧν θὰ στηριχθῶσιν αἱ λεπτομερέστεραι ἐργασίαι τῆς ὑποτυπώσεως.

Τὰ μεταξὺ τῶν σημείων Α' τάξεως ἐκλεγόμενα σημεῖα καλοῦνται Β' τάξεως, συνδέονται δὲ πάντως μετὰ τῶν σημείων Α' τάξεως καὶ ἄλλων τῆς Β' τάξεως διὰ τριγώνων συνεχῶν, ὥστε ταῦτα νὰ ἀποτελῶσι συνεχὲς δίκτυον Β' τάξεως καλούμενον. Τὰ σημεῖα Β' τάξεως ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ τῶν Α' τάξεως 10—20 χλμ. Ἡ θέσις ἐφ' ἧς τοποθετοῦνται τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν Α' τάξεως, ἤτοι δεσπόζουσαι κορυφαὶ λόφων ὡς καὶ μικρὰ ὑψώματα εἰς χαμηλοτέρας ἐκτάσεις ἐν ἀνάγκῃ. Τὸ σχῆμα τῶν τριγώνων Β' τάξεως εἶναι κανονικόν, ὅπως καὶ εἰς τὰ τῆς Α' τάξεως. Τριγωνισμοὶ Β' τάξεως παρουσιάζονται συνήθως εἰς τὸν τοπογράφον, ἔχοντα ἀνάγκην νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ δικτύου τῆς χώρας. Τὴν μέθοδον τοῦ τριγωνισμοῦ τὴν ἐπενόησεν ὁ Ὀλλανδὸς Σνέλλιους κατὰ τὸ 1617. κ. χ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Τρίγωνο *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησὶς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου Δονούσα τοῦ Ἰκαρίου πελάγους (πλάτ. 37° 07' Β., μῆκ. 25° 57' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgo and Denusa islands). Σχηματίζει τὸ βόρειον κέρας τοῦ ὅρμου της Ρούσσα. Σ. Ε. Λ.

τριγωνόδους (ὁ) (Trigonodus Sandberger) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *καρδινιιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο ᾠοειδὲς ἕως τραπεζοειδὲς καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπιμεμηκυσμένον. Εἶχον κλειθραῖον κράσπεδον, τὸ ὁποῖον ἀριστερὰ μὲν ἔφερεν ἕνα ἰσχυρόν, τριγωνικόν, ἐνίοτε ἐσχισμένον, κύριον ὀδόντα, ἕνα βραχὺν λοξὸν ἐμπρόσθιον καὶ δύο μακροὺς στηλιδιοειδεῖς ὀπισθίους κλειθραίους ὀδόντας, δεξιὰ δὲ ἕνα κλειθραῖον ὀδόντα, ἕνα ἐμπρόσθιον πολὺ βραχὺν λοξὸν καὶ ἕνα ὀπίσθιον στηλιδιοειδῆ μακρὸν πλευρικόν. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδ. ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *τριγωνόδους problematicus* εὑρέθησαν ἐντὸς μαύρων ἀσβεστολίθων τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς τὴν κοιλάδα Ἁγίου Ἰσιδώρου τῆς νήσου Χίου. Γ. Κ. Γ.

τριγωνόδων (ὁ) *[Παλαιοζῳολ.].* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ἰχθύων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Γ. Κ. Γ.

τριγωνοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ἐς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τρίγωνον, ὁ ἔχων σχῆμα τριγώνου.

τριγωνοκεφαλία *[Ἀνθρωπολογ.].* Ἀνήκει εἰς τὰς ἐκ παθολογικῆς αἰτίας (φλεγμονώδους) παραμορφώσεις τοῦ κρανίου (βλ. λ. *σκαφοκεφαλία* καὶ *ἀκροκεφαλία*), καθ' ἃς πρώϊμος συνοστέωσις ραφῆς τινος παρεμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κρανίου κατὰ τὴν κάθετον τῇ ραφῇ διάμετρον καὶ ἐπιτρέπει τὴν κατὰ μῆκος ταύτης ἀνάπτυξιν, ὡς καὶ τὴν προβολὴν αὐτῆς ταύτης τῆς ραφῆς. Ἡ τριγωνοκεφαλία καλεῖται καὶ *σφηνοκεφαλία.* Ι. Γ. Κ.

τριγωνοκέφαλος (ὁ) (Trigonocephalus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κροταλιδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις φθάνοντας εἰς μῆκος 2 μ., μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ ὑπὸ πολυπληθῶν φολίδων κεκαλυμμένον, κεφαλὴν εὐρεῖαν, ἰσχυρῶς πεπιεσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ κεκαλυμμένην κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν δι' ἰσχυροτάτων κερατωδῶν φολίδων. Οἱ ὄφεις οὗτοι φέρουσιν ἰοβόλους ἀδένας καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἐκκρινόμενον δηλητήριον εἶναι δραστικώτατον. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

Τριγωνοκέφαλος ὁ τοῦ Ἅλυος (Trigonocephalus Halyi). Οὗτος φθάνει εἰς μῆκος 0,70 μ. καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς παρὰ τὸν Οὐράλην καὶ Βόλγαν ρωσικὰς στέππας. Ἡ κεφαλή του καλύπτεται ὑπὸ κεραμιδοειδῶς διατεταγμένων φολίδων καὶ φέρει κατὰ τὴν κεφαλήν της πεταλοειδῆ μελανὴν κηλῖδα. Ἡ ράχις εἶναι ἐλαιόχρους καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ἐγκαρσίων κιτρίνου χρώματος λωρίδων. Τρέφεται ἐκ πτηνῶν καὶ ἐκ διαφόρων τρωκτικῶν καὶ ἰδίως ἐξ ἀρουραίων. Εἶναι ἐπικίνδυνος τόσον διὰ τὰ κατοικίδια ζῷα ὅσον καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Τριγωνοκέφαλος ὁ ὡπλισμένος (Trigonocephalus armatus). Φθάνει εἰς μῆκος 1 μ. καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Ἡ κεφαλή του καλύπτεται ἄνωθεν ὑπὸ 9 ἰσχυροτάτων πλακῶν κερατώδους συστάσεως καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι βραχεῖα καὶ τελευτᾷ εἰς κερατοειδῆ ἀπόφυσιν. Ἡ ράχις ἔχει χρῶμα χαλκοῦν καὶ κοσμεῖται ὑπὸ χαλκοπρασίνων ἐγκαρσίων γραμμώσεων. Εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους λόγῳ τῶν ἰοβόλων δηγμάτων του.

Τριγωνοκέφαλος ὁ ἰχθυοφάγος (Trigonocephalus piscivorus). Φθάνει εἰς μῆκος 1,50 μ. καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του φέρει 11 κερατώδους συστάσεως πλάκας. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι ἐλαιώδης. Ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ τρέφεται ἐξ ἰχθύων καὶ βατράχων.

Τριγωνοκέφαλος ὁ λογχοειδὴς (Trigonocephalus lanceolatus). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους, διότι φθάνει εἰς μῆκος 2 μ., ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν νῆσον Μαρτινίκαν. Ἡ κεφαλή του καλύπτεται ὑπὸ πολυπληθῶν κερατοειδῶν πλακῶν, ἀποληγουσῶν εἰς αἰχμηρὸν ἄκρον ἐν εἴδει λόγχης. Ἐπιτίθεται μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιτηδειότητος καὶ ταχύτητος κατὰ τῶν διαφόρων θηλαστικῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ δήγματά του εἶναι πάντοτε θανατηφόρα. Δ. Ν. Π.

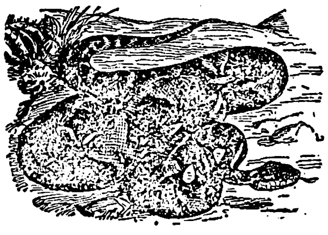

Τριγωνοκέφαλος ὁ λογχοειδής.

τριγωνομέτρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ τριγωνισμοῦ καταμέτρησις.

τριγωνομετρία (ἡ). Τὰ στοιχεῖα ἑνὸς τριγώνου εἶναι γωνίαι καὶ τμήματα εὐθειῶν, συνεπῶς δυνάμεθα νὰ τὰ μετρήσωμεν καὶ νὰ τὰ παραστήσωμεν διὰ τῶν ἀριθμῶν, οἱ ὁποῖοι δηλοῦν τὰ μέτρα αὐτῶν. Ἔστω ὅτι μᾶς δίδονται τὰ μέτρα στοιχείων τινῶν ἑνὸς τριγώνου· τὸ τμῆμα τῶν μαθηματικῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει σκοπὸν τὸν δι' ὑπολογισμοῦ προσδιορισμὸν τῶν μέτρων τῶν ὑπολοίπων στοιχείων αὐτοῦ, ἐὰν βεβαίως τὰ δοθέντα εἶναι ἱκανὰ πρὸς τοῦτο, καλεῖται *τριγωνομετρία.* Ἡ τριγωνομετρία λοιπὸν ἔχει σκοπὸν τὴν ἀναλυτικὴν ἐπίλυσιν τῶν τριγώνων· διότι ἀναλυτικὴ ἐπίλυσις τριγώνου λέγεται ἀκριβῶς ἡ δι' ὑπολογισμοῦ εὕρεσις τῶν μέτρων τῶν στοιχείων αὐτοῦ, ὅταν δοθοῦν ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν. Ἡ τριγωνομετρία πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ της ἐρευνᾷ τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν μέτρων τῶν 6 στοιχείων τῶν τριγώνων. Οἱ περισσότεροι τύποι οἱ ἐκφράζοντες τοιαύτας σχέσεις περιέχουν τὰς τριγωνομετρικὰς συναρτήσεις τῶν γωνιῶν, εἰς δὲ τὰ σφαιρικὰ τρίγωνα καὶ τῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου. Ἡ σπουδὴ τῶν τριγώνων συνεπάγεται καὶ τὴν σπουδὴν τῶν πολυγώνων ἐν γένει· διότι πᾶν πολύγωνον δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς πεπερασμένον ἀριθμὸν τριγώνων. Ἡ τριγωνομετρία ἐξετάζει τὰς δύο κυρίας κλάσεις τῶν τριγώνων, τὰ *εὐθύγραμμα* (*εὐθύγραμμος ἢ ἐπίπεδος τριγωνομετρία*) καὶ τὰ *σφαιρικὰ* (*σφαιρικὴ τριγωνομετρία*).

Εὐθύγραμμος ἢ ἐπίπεδος τριγωνομετρία. Τὰ μέτρα τῶν στοιχείων παντὸς εὐθυγράμμου τριγώνου, δηλαδὴ τὰ μέτρα α, β, γ τῶν πλευρῶν καὶ τὰ μέτρα Α, Β, Γ τῶν γωνιῶν, συνδέονται διὰ τῶν σχέσεων

$$Α + Β + Γ = \pi$$

$$\frac{α}{ημΑ} = \frac{β}{ημΒ} = \frac{γ}{ημΓ}$$

Οἱ βασικοὶ αὐτοὶ τύποι εὑρίσκονται ἀπὸ τὸ σχῆμα γεωμετρικῶς. Ἐκ τῶν σχέσεων αὐτῶν δύναται νὰ προκύψῃ πᾶσα ἄλλη σχέσις, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν μέτρων τῶν στοιχείων ἑνὸς τριγώνου εὐθυγράμμου, δι' ὑπολογισμοῦ. Ἐὰν ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς μεγαλυτέρας τῶν γωνιῶν τυχόντος εὐθυγράμμου τριγώνου φέρωμεν κάθετον ἐπὶ τὴν ἀπέναντι πλευράν, τὸ τρίγωνον θὰ διαιρεθῇ εἰς 2 ὀρθογώνια τρίγωνα. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἔργον τῆς τριγωνομετρίας ἁπλοποιεῖται, διότι ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσωμεν τὰ ὀρθογώνια τρίγωνα μόνον.

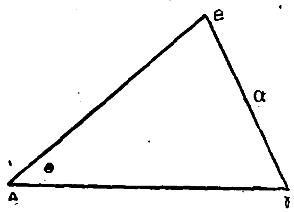

Σχ. 1.

Αἱ κυριώτεραι σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν μεταξὺ τῶν μέτρων τῶν στοιχείων εὐθυγράμμου ὀρθογωνίου τριγώνου (προκύπτουσαι ἐννοεῖται καὶ γεωμετρικῶς ἀπὸ τὸ σχῆμα) εἶναι:

$$β = α\,συνΓ = α\,ημΒ$$
$$γ = α\,ημΓ = α\,συνΒ$$
$$β = γ\,εφΓ = γ\,εφΒ$$
$$γ = β\,εφΓ = β\,εφΒ$$

ἔνθα α εἶναι τὸ μέτρον τῆς ὑποτεινούσης. Τῇ βοηθείᾳ τῶν τριγωνομετρικῶν τούτων, τῶν βασικῶν καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι προκύπτουν ἀπὸ αὐτούς, ἐπιλύομεν τὰ τρίγωνα. Ἡ ἐπίλυσις εὐθυγράμμου τριγώνου εἶναι δυνατὴ ὅταν μᾶς δοθοῦν: ἢ 1) μία πλευρὰ καὶ δύο γωνίαι αὐτοῦ, ἢ 2) δύο πλευραὶ καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν περιεχομένη γωνία, ἢ 3) δύο πλευραὶ καὶ ἡ ἀπέναντι τῆς μεγαλυτέρας γωνία τοῦ τριγώνου, ἢ 4) αἱ 3 πλευραὶ αὐτοῦ. Εἰδικῶς διὰ τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον (ἐνταῦθα γνωρίζομεν ἐκ τῶν προτέρων μίαν γωνίαν καὶ μάλιστα τὴν μεγαλυτέραν) ἀρκεῖ νὰ δοθοῦν ἢ μία πλευρὰ αὐτοῦ (ἡ ὑποτείνουσα ἢ ἡ μία τῶν καθέτων) καὶ μία τῶν ὀξειῶν γωνιῶν, ἢ δύο πλευραὶ αὐτοῦ (αἱ 2 κάθετοι ἢ μία τῶν καθέτων καὶ ἡ ὑποτείνουσα).

Σφαιρικὴ τριγωνομετρία. Ὅπως εἰς τὴν εὐθύγραμμον, οὕτω καὶ εἰς τὴν σφαιρικὴν τριγωνομετρίαν εὑρίσκομεν κατ' ἀρχὰς ἐκ τοῦ σχήματος, γεωμετρικῶς, ὡρισμένας σχέσεις μεταξὺ τῶν στοιχείων παντὸς σφαιρικοῦ τριγώνου· ἐκ τῶν τύπων τῶν ἐκφραζόντων τὰς σχέσεις αὐτὰς προκύπτουν κατόπιν δι' ὑπολογισμοῦ καὶ ἄλλοι τριγωνομετρικοὶ τύποι· τῇ βοηθείᾳ δὲ αὐτῶν, τῶν βασικῶν καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ἐκ τούτων, ἐπιλύομεν τὰ σφαιρικὰ τρίγωνα.

Οἱ βασικοὶ τύποι τῆς σφαιρικῆς τριγωνομετρίας εἶναι:

$$συν\,α = συν\,β\,συν\,γ + ημ\,β\,ημ\,γ\,συν\,Α$$
$$συν\,β = συν\,γ\,συν\,α + ημ\,γ\,ημ\,α\,συν\,Β$$
$$συν\,γ = συν\,α\,συν\,β + ημ\,α\,ημ\,β\,συν\,Γ$$

ὅπου α, β, γ εἶναι τὰ μέτρα τῶν πλευρῶν, καὶ Α, Β, Γ τὰ μέτρα τῶν γωνιῶν· ἀκτὶς τῆς σφαίρας λαμβάνεται ἡ μονάς. Ἐκ τούτων προκύπτουν δι' ὑπολογισμοῦ οἱ λοιποὶ τριγωνομετρικοὶ τύποι (οἱ ὁποῖοι, ἐννοεῖται, δύνανται νὰ εὑρεθοῦν καὶ ἐκ τοῦ σχήματος ἀπ' εὐθείας. Ἐκ τῶν τύπων τῆς σφαιρικῆς τριγωνομετρίας σπουδαιότεροι εἶναι αἱ ἀναλογίαι τοῦ Ντελάμπρ (Delambre), ἢ Γκάους (Gauss) καὶ αἱ ἀναλογίαι τοῦ Νέπερ (Napier). Ἡ ἐπίλυσις τυχόντος σφαιρικοῦ τριγώνου εἶναι δυνατή, ὅταν δοθοῦν: ἢ 1) αἱ 3 πλευραὶ αὐτοῦ α, β, γ, ἢ 2) αἱ 3 γωνίαι αὐτοῦ Α, Β, Γ, ἢ 3 δύο πλευραὶ αὐτοῦ α, β καὶ μία γωνία ἀντικειμένη (δηλ. Α ἢ Β), ἢ 4) δύο γωνίαι αὐτοῦ Α, Β καὶ μία πλευρὰ ἀντικειμένη (δηλ. α ἢ β), ἢ 5) δύο πλευραὶ καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν περιεχομένη γωνία α, β, Γ, ἢ 6 δύο γωνίαι καὶ ἡ κοινή των πλευρὰ Α, Β, γ.

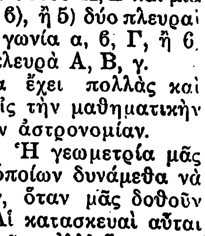

Σχ. 2.

Ἡ σφαιρικὴ τριγωνομετρία ἔχει πολλὰς καὶ σπουδαίας ἐφαρμογάς, ἰδίως εἰς τὴν μαθηματικὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν σφαιρικὴν ἀστρονομίαν.

Σημασία τῆς τριγωνομετρίας. Ἡ γεωμετρία μᾶς διδάσκει μεθόδους, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν ἓν τρίγωνον, ὅταν μᾶς δοθοῦν ἱκανὰ τῶν στοιχείων αὐτοῦ. Αἱ κατασκευαὶ αὗται εἶναι μὲν θεωρητικῶς ἀκριβεῖς, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα, ὑπόκεινται εἰς σφάλματα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ των καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἀνεπαρκεῖς ἐν τῇ πράξει. Ἀντιθέτως, ἡ τριγωνομετρία ἐργάζεται ἀναλυτικῶς καὶ μᾶς δίδει, ἐὰν τὰ δοθέντα μέτρα εἶναι ἀκριβῆ, τελείως ἀκριβῆ ἀποτελέσματα. Εἰς τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ σπουδαιότης αὐτῆς.

Ἱστορία τῆς τριγωνομετρίας. Ἱδρυτὴς τῆς τριγωνομετρίας θεωρεῖται ὁ Ἵππαρχος. Μετ' αὐτὸν ὁ Μενέλαος εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τῶν σφαιρικῶν τριγώνων καὶ ἀπέδειξε τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς περιπτώσεις ἰσότητος αὐτῶν, ὁ δὲ Πτολεμαῖος πρῶτος ὑπελόγισε τὰς τριγωνομετρικὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν γωνιῶν καὶ πλευρῶν τυχόντος εὐθυγράμ-

Digitized by Google

μου τριγώνου, διαιρέσας αὐτὸ εἰς 2 ὀρθογώνια τρίγωνα· ὁ Πτολεμαῖος μεταχειρίζεται καὶ τὸν τύπον: α=γ ημΑ, κάμνει χρῆσιν ὅμως ἑνὸς πίνακος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀντὶ τοῦ ἡμιτόνου εἰσέρχεται τὸ ἥμισυ τῆς χορδῆς τοῦ διπλασίου τόξου. Τὸ ἡμίτονον τὸ εἰσήγαγον οἱ Ἰνδοί, οἱ ὁποῖοι συνέταξαν καὶ τοὺς πρώτους πίνακας ἡμιτόνων, ἐπίσης καὶ τὸ συνημίτονον· τὰς λοιπὰς δὲ τριγωνομετρικὰς συναρτήσεις εἰσήγαγον οἱ Ἄραβες. Τὸ πρῶτον αὐτοτελὲς βιβλίον τῆς εὐθυγράμμου καὶ σφαιρικῆς τριγωνομετρίας εἶναι τὸ τοῦ Πέρσου Nasîr-Eddîn-Tûsi (1201—1274), ἐν ᾧ γίνεται χρῆσις ὅλων τῶν τριγωνομετρικῶν συναρτήσεων. Ἐκ τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν τριγωνομετρίαν ἐν τῇ Δύσει, σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Ἰωάννης Μύλλερ (Ρεγιομοντᾶνος) καὶ ὁ F. Vieta, ὅστις πρῶτος ἐν τῇ Δύσει ἀνέπτυξε συστηματικῶς, μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῶν 6 τριγωνομετρικῶν συναρτήσεων, τὰς μεθόδους διὰ τὴν ἀναλυτικὴν ἐπίλυσιν τῶν εὐθυγράμμων καὶ σφαιρικῶν τριγώνων («Canon mathematicus», βιβλ. 8ον, 1593).

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος οἱ μαθηματικοὶ ἤρχισαν νὰ ἐρευνῶσι τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν διαφόρων τριγωνομετρικῶν τύπων (τῆς εὐθυγράμμου ἢ τῆς σφαιρικῆς τριγωνομετρίας)· αἱ βάσεις τόσον τῆς εὐθυγράμμου ὅσον καὶ τῆς σφαιρικῆς τριγωνομετρίας ὑπεβλήθησαν εἰς ἀκριβῆ ἐξέτασιν καὶ ἐζητήθη νὰ εὑρεθῶσι σύνολα τριγωνομετρικῶν τύπων (τῆς εὐθυγράμμου, ὅταν πρόκειται περὶ τῆς εὐθυγράμμου, καὶ τῆς σφαιρικῆς, ὅταν πρόκειται περὶ τῆς σφαιρικῆς τριγωνομετρίας), μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρους τύπους, τὰ ὁποῖα νὰ δύνανται νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν τῆς τριγωνομετρίας, ἤτοι σύνολα τοιαῦτα, ὥστε ἐκ τῶν τύπων αὐτῶν νὰ δύναται νὰ εὑρεθῇ ἀναλυτικῶς, δηλαδὴ δι' ὑπολογισμοῦ, κάθε ἄλλος τριγωνομετρικὸς τύπος (Lagrange 1798, J. P. de Gua de Malves 1783, Bossut 1800. Cauchy 1821, Thibaut 1831, Terquem 1847, Möbius 1855 καὶ ἄλλοι). π. θ. κ.

τριγωνομετρικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τριγωνομετρίαν, ὁ τῆς τριγωνομετρίας: «τριγωνομετρικὸς ὑπολογισμός».—Ἐπίρρ. *τριγωνομετρικῶς.*

—**τριγωνομετρικὰ** *σημεῖα* [*Γεωδαισ.*]. Φυσικὰ ἢ τεχνικὰ σημεῖα τοῦ ἐδάφους, ὧν ἡ θέσις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὑπολογίζεται μετὰ μεγίστης ἀκριβείας, χρησιμοποιούμενα δὲ διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ τριγωνομετρικοῦ δικτύου κατὰ τὴν χαρτογράφησιν οἱασδήποτε ἐκτάσεως. Τὰ τριγωνομετρικὰ σημεῖα σημειοῦνται μετὰ μεγάλης ἀκριβείας καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ μικρῶν τριγώνων, ὑπεράνω δὲ αὐτῶν ἀναγράφεται καὶ τὸ ὑψόμετρον αὐτῶν.

—**τριγωνομετρικαὶ** *γραμμαὶ* [*Μαθημ.*]· βλ. λ. *κυκλικαὶ* συναρτήσεις.

—**τριγωνομετρικαὶ** *συναρτήσεις* [*Μαθημ.*]· βλ. λ. *κυκλικαὶ* συναρτήσεις.

—**τριγωνομετρικὴ** *ἐξίσωσις* [*Μαθημ.*]. Καλεῖται ἡ ἐξίσωσις, ἡ ὁποία περιέχει ἕνα ἢ περισσοτέρους τριγωνομετρικοὺς ἀριθμοὺς ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἐκ τῶν ἀγνώστων της· δηλαδὴ τριγωνομετρικὴ ἐξίσωσις λέγεται μία ἰσότης, ὅταν περιέχῃ ἕνα ἢ καὶ περισσοτέρους τριγωνομετρικοὺς ἀριθμοὺς ἑνὸς ἢ περισσοτέρων μεταβλητῶν τόξων καὶ δὲν ἀληθεύῃ δι' ὅλας τὰς τιμὰς τῶν μεταβλητῶν αὐτῶν τόξων· π. χ. $\text{εφ}\chi - \text{εφ}\alpha = 0$ εἶναι μία τριγωνομετρικὴ ἐξίσωσις ἧς αἱ λύσεις δίδονται ὑπὸ τοῦ τύπου $\chi = \lambda\pi + \alpha$, ἔνθα λ εἷς τυχὼν ἀκέραιος. π. θ. κ.

—**τριγωνομετρικοὶ** *ἀριθμοὶ* [*Μαθημ τ.*]· βλ. λ. *κυκλικαὶ συναρτήσεις.*

—**τριγωνομετρικὸν** *σύστημα* [*Μαθημ.*]. Καλεῖται οὕτω σύστημα ἐξισώσεων, ὅταν περιέχῃ μίαν ἢ περισσοτέρας τριγωνομετρικὰς ἐξισώσεις· π. χ. $x + y = \frac{\pi}{2}$, $\text{συν}\,x + \text{ημ}\,y = 2$ εἶναι ἓν τριγωνομετρικὸν σύστημα. π. θ. κ.

—**τριγωνομετρικὸς** *κύκλος* [*Μαθημ.*]· βλ. λ. *κύκλος* τριγωνομετρικός.

—**τριγωνομετρικὸς** *πίναξ* [*Μαθημ.*]. Αἱ τριγωνομετρικαὶ συναρτήσεις εἶναι ὑπερβατικαὶ συναρτήσεις τοῦ τόξου καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς τιμάς των διὰ πεπερασμένου πλήθους στοιχειωδῶν πράξεων δι' ἓν οἱονδήποτε τόξον. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συντάξωμεν πίνακας διὰ τὰς τριγωνομετρικὰς συναρτήσεις, ὅπως πράττομεν διὰ τοὺς λογαρίθμους. Οἱ πίνακες οὗτοι περιέχουν τὰς τιμὰς τῶν τριγωνομετρικῶν συναρτήσεων δι' ὡρισμένας τιμὰς τοῦ τόξου x· ὅταν δὲ ζητῆται τριγωνομετρικὸς ἀριθμὸς ἑνὸς x_0, ὅστις δὲν περιέχεται εἰς τοὺς πίνακας, λαμβάνομεν τὰς 2 τιμὰς x, x_1 x_2, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τοὺς πίνακας καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων κεῖται ὁ x_0 καὶ θεωροῦμεν ὡς τιμὴν (κατὰ προσέγγισιν) τοῦ ζητουμένου τριγωνομετρικοῦ ἀριθμοῦ τὴν τιμήν, ἣν εὑρίσκομεν ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὸ διάστημα $(x_1\ x_2)$ ἡ τριγωνομετρικὴ συνάρτησις εἶναι ἀνάλογος τοῦ τόξου x. Οἱ πίνακες οὗτοι καλοῦνται τριγωνομετρικοί. Οἱ συνηθέστεροι ἐξ αὐτῶν δὲν δίδουν ἀπ' εὐθείας τὸν ζητούμενον τριγωνομετρικὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ τὸν λογάριθμον αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος τριγωνομετρικὸς πίναξ, καθόσον εἶναι γνωστόν, εἶναι ὁ τῆς «Μαθηματικῆς Συντάξεως» τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις μᾶς δίδει τὰς χορδὰς τῶν τόξων (δηλαδὴ τὰ διπλάσια ἡμίτονα). Ἐκ τῶν γνωστοτέρων σήμερον τριγωνομετρικῶν πινάκων εἶναι οἱ τοῦ Λαλάνδου (J. de La Lande) καὶ τοῦ Καλλέτου (Callet). Ἐν Ἑλλάδι μεταχειριζόμεθα συνήθως τὴν ἔκδοσιν τριγωνομετρικῶν πινάκων τοῦ Dupuis. π. θ. κ.

—**τριγωνομετρικὸς** *σταθμὸς* [*Τοπογρ.*]. Ἡ στάσις, ἣν ἐκτελοῦμεν πρὸς λῆψιν γωνιῶν διὰ τοῦ ταχυμέτρου ἢ θεοδολίχου. Δύναται δὲ ἡ στάσις αὕτη νὰ γίνῃ εἴτε εἰς γνωστὰ τριγωνομετρικὰ σημεῖα, ὅτε διὰ τῆς λήψεως τῶν γωνιῶν τῶν ἀγνώστων σημείων καὶ διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐμπροσθοτομίας εὑρίσκομεν τὰς συντεταγμένας τῶν ἀγνώστων, εἴτε εἰς τὰ ἄγνωστα σημεῖα, ὅτε πλέον, πρὸς εὕρεσιν τῶν συντεταγμένων τῶν ἀγνώστων τούτων σημείων, μεταχειριζόμεθα τὴν μέθοδον τῆς ὀπισθοτομίας. Στάσεις ἐπίσης ἐκτελοῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν πολυγωνικῆς ὁδεύσεως πρὸς λῆψιν, διὰ τῶν ὀργάνων, τῶν διαφόρων στοιχείων, ἵνα ἐπιλύσωμεν ταύτην. κ. χ. α.

—**τριγωνομετρικὸς** *τύπος* [*Μαθημ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ τύπος ὁ περιέχων μίαν ἢ περισσοτέρας τριγωνομετρικὰς συναρτήσεις ἑνὸς ἢ περισσοτέρων γραμμάτων του. π. θ. κ.

τριγωνομετρῶ (*—έω*)· ἐκτελῶ τριγωνισμόν, καταμετρῶ διὰ τριγωνισμοῦ.

τρίγωνον (τό)· τὸ ἁπλούστερον τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων, ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν γωνιῶν καὶ τριῶν πλευρῶν: «τρίγωνον ἰσοσκελές, — ὀρθογώνιον, — σκαληνόν» ‖ συνεκδ., πᾶν ὅ,τι ἔχει σχῆμα τριγώνου, οἷον ἔλασμα κρουόμενον διὰ πλήκτρου ὡς μουσικὸν ὄργανον· γλύκισμα τριγωνικὸν ἐκ φύλλου κρούστας ‖ ἐργαλεῖον σχεδιαστοῦ ἢ ξυλουργικὸν παρεμφερὲς πρὸς γνώμονα ‖ πληθ. *τρίγωνα* (τά)· τὰ ἀναδρομικὰ ἱστία (ἀρτέμονες, προτονίδες, προΐστια) καὶ τὰ λαίφη τῶν πλοίων, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι τραπεζοειδῆ, ὡς καὶ τὰ λατίνια καὶ τὰ ὠτοειδῆ τῶν πλοιαρίων ἱστία.

—[*Γεωμετρ.*] *Τρίγωνον* ἢ *τρίπλευρον* γενικῶς καλεῖται τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν σημείων Α, Β, Γ καὶ ἐκ τριῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὰ σημεῖα Α, Β, Γ ἀνὰ 2 καὶ αἱ ὁποῖαι ἐκτὸς αὐτῶν δὲν ἔχουν ἄλλα κοινὰ σημεῖα. Τὰ τρία σημεῖα καλοῦνται *κορυφαὶ* τοῦ τριγώνου, αἱ δὲ γραμμαί, αἱ ὁποῖαι τὰ συνδέουν, *πλευραὶ* αὐτοῦ.

Εὐθύγραμμον τρίγωνον ἢ *εὐθύγραμμον τρίπλευρον.* Ἐὰν αἱ συνδέουσαι γραμμαὶ εἶναι καὶ αἱ 3 τμήματα εὐθειῶν, τὸ τρίγωνον καλεῖται *εὐθύγραμμον.* Τὸ εὐθύγραμμον τρίγωνον κεῖται πάντοτε ἐπὶ ἑνὸς καὶ δὴ τελείως ὡρισμένου ἐπιπέδου. Ἐσωτερικαὶ γωνίαι, ἢ συντομώτερον *γωνίαι* ἁπλῶς, τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου καλοῦνται αἱ γωνίαι, τὰς ὁποίας σχηματίζουν αἱ πλευραί του ἀνὰ δύο συναντώμεναι εἰς τὰς κορυφὰς καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι μικρότεραι τοῦ π. Ἡ κλειστὴ τεθλασμένη γραμμὴ ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν 3 πλευρῶν διαιρεῖ τὸ ἐπίπεδον τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου (σχ. 1) εἰς δύο μέρη Ε καὶ Ε΄· τὸ ἓν τούτων Ε περιέχεται εἰς τὸ ἄνοιγμα ἑκάστης τῶν ἐσωτερικῶν γωνιῶν τοῦ τριγώνου, εἶναι δὲ περατωμένον (δηλαδὴ ὑπάρχει κύκλος μὲ πεπερασμένην ἀκτῖνα περιέχων αὐτό)· τοῦτο καλεῖται *ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια* τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου. Ἐξωτερικαὶ γωνίαι ἢ ἐκτὸς γωνίαι τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου καλοῦνται αἱ γωνίαι, αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται εἰς τὰς κορυφὰς ὑπὸ μιᾶς πλευρᾶς καὶ τῆς προεκβολῆς τῆς ἄλλης καὶ τὸ ἄνοιγμά των δὲν περιέχει τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου. Αἱ τρεῖς (ἐσωτερικαὶ) γωνίαι καὶ αἱ 3 πλευραὶ ἑνὸς εὐθυγράμμου τριγώνου καλοῦνται *στοιχεῖα* αὐτοῦ. Ἐὰν φέρωμεν ἐκ μιᾶς τῶν κορυφῶν, ἔστω Α, ἑνὸς εὐθυγράμμου τριγώνου ΑΒΓ κάθετον ἐπὶ τὴν ἀπέναντι αὐτῆς κειμένην πλευρὰν ΒΓ, ἢ τὴν προέκτασιν αὐτῆς, τὸ μεταξὺ τῆς κορυφῆς καὶ τοῦ ποδὸς τῆς καθέτου τμῆμα καλεῖται ὕψος τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου ὡς πρὸς βάσιν τὴν πλευρὰν ΒΓ. Ἡ ὑπὸ μιᾶς τῶν κορυφῶν ἑνὸς εὐθυγράμμου τριγώνου καὶ τοῦ μέσου τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς ὁριζομένη εὐθεῖα καλεῖται διάμεσος τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου. Ἡ διχοτόμος μιᾶς τῶν (ἐσωτερικῶν) γωνιῶν ἑνὸς εὐθυγράμμου τριγώνου καλεῖται διχοτόμος τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου. Διακρίνομεν εὐθύγραμμον τρίγωνον *ἰσόπλευρον*, ὅταν ἔχῃ καὶ τὰς τρεῖς πλευράς του μεταξύ των ἴσας, *ἰσοσκελές*, ὅταν ἔχῃ 2 μόνον πλευρὰς μεταξύ των ἴσας καὶ τέλος *σκαληνόν*, ὅταν δὲν ἔχῃ πλευρὰς ἴσας. Ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν παντὸς εὐθυγράμμου τριγώνου εἶναι 2 ὀρθαί· ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἓν εὐθύγραμμον τρίγωνον ἢ θὰ ἔχῃ μίαν ἀμβλεῖαν γωνίαν καὶ τὰς 2 ἄλλας ὀξείας (*ἀμβλυγώνιον*), ἢ μίαν ὀρθὴν καὶ τὰς 2 ἄλλας ὀξείας (*ὀρθογώνιον*), ἢ καὶ τὰς 3 ὀξείας (*ὀξυγώνιον*). Εἰς τὸ ἰσοσκελὲς εὐθύγραμμον τρίγωνον ὡς βάσις λαμβάνεται συνήθως ἡ πρὸς τὰς 2 ἄλλας ἄνισος πλευρά. Εἰς τὸ ὀρθογώνιον εὐθύγραμμον τρίγωνον ἡ ἀπέναντι τῆς ὀρθῆς γωνίας κειμένη πλευρὰ καλεῖται *ὑποτείνουσα* αἱ 2 ἄλλαι *κάθετοι*. *Ἰσογώνιον* καλεῖται ἓν εὐθύγραμμον τρίγωνον, ὅταν καὶ αἱ 3 γωνίαι αὐτοῦ εἶναι μεταξύ των ἴσαι. Ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἰδιότητας τοῦ εὐθυγράμμου τριγώνου εἶναι: 1) Ἑκάστη τῶν πλευρῶν αὐτοῦ εἶναι μικροτέρα μὲν τοῦ ἀθροίσματος τῶν 2 ἄλλων, μεγαλυτέρα δὲ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν 2) Ἑκάστη ἐξωτερικὴ γωνία του ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν 2 μὴ παρ' αὐτὴν κειμένων (ἐσωτερικῶν) γωνιῶν αὐτοῦ. 3) Αἱ 3 διχοτόμοι του τέμνονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἐσωτερικὸν σημεῖον. 4) Αἱ 3 διάμεσοι τέμνονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἐσωτερικὸν σημεῖον 5) Αἱ 3 εὐθεῖαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται τὰ ὕψη ἑνὸς εὐθυγράμμου τριγώνου, τέμνονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἐσωτερικὸν σημεῖον. 6) Πυθαγόρειον θεώρημα: Τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτεινούσης ἑνὸς ὀρθογωνίου εὐθυγράμμου τριγώνου ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν 2 ἄλλων πλευρῶν αὐτοῦ. 7) Τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς εὐθυγράμμου τριγώνου ἰσοῦται μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ γινομένου μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀντιστοιχοῦν ὕψος. *Ὅμοια* λέγονται 2 εὐθύγραμμα τρίγωνα, ἐὰν αἱ μὲν γωνίαι αὐτῶν εἶναι ἴσαι κατὰ μίαν, αἱ δὲ ἀντιστοιχοῦσαι πλευραὶ αὐτῶν ἀνάλογοι.

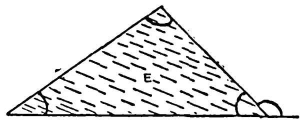

Σχ. 1.

Σφαιρικὸν τρίγωνον. Ἐκ τῶν μὴ εὐθυγράμμων τριγώνων σπουδαιότερον εἶναι τὸ σφαιρικὸν τρίγωνον· τούτου αἱ πλευραὶ εἶναι τόξα α, β, γ μεγίστων κύκλων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σφαίρας, τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν συνήθως μὲ ἀκτῖνα τὴν μονάδα. Εἰς τὰ στοιχειώδη μαθηματικὰ περιοριζόμεθα εἰς σφαιρικὰ τρίγωνα, τῶν ὁποίων αἱ πλευραὶ ὑπόκεινται εἰς τὰς συνθήκας: $0<\alpha<\beta<\pi$, $0<\beta<\pi$, $0<\gamma<\pi$. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου εἶναι τὸ τμῆμα τῆς σφαίρας τὸ περιεχόμενον εἰς τὰ ἀνοίγματα καὶ τῶν 3 (ἐσωτερικῶν) γωνιῶν τοῦ τριγώνου, τὰς ὁποίας (γωνίας) θέτομεν ὁμοίως ὑπὸ τοὺς περιορισμοὺς νὰ εἶναι ἑκάστη $<\pi$ (σχ. 2).

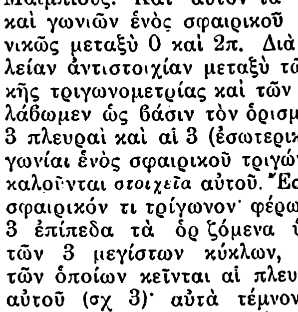

Σχ. 2.

Ὁ ὁρισμὸς τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ἀναφερομένους περιορισμοὺς εἶναι ὁ ὁρισμὸς τοῦ Εὐλήρου. Ὑπάρχει καὶ γενικώτερος ὁρισμὸς χωρὶς αὐτοὺς τοὺς περιορισμούς: ὁ ὁρισμὸς τοῦ Μαίμπιους. Κατ' αὐτὸν τὰ μέτρα τῶν πλευρῶν καὶ γωνιῶν ἑνὸς σφαιρικοῦ τριγώνου κεῖνται γενικῶς μεταξὺ 0 καὶ 2π. Διὰ νὰ ἔχωμεν μίαν τελείαν ἀντιστοιχίαν μεταξὺ τῶν τύπων τῆς σφαιρικῆς τριγωνομετρίας καὶ τῶν σχημάτων, πρέπει νὰ λάβωμεν ὡς βάσιν τὸν ὁρισμὸν τοῦ Μαίμπιους. Αἱ 3 πλευραὶ καὶ αἱ 3 (ἐσωτερικαὶ) γωνίαι ἑνὸς σφαιρικοῦ τριγώνου καλοῦνται *στοιχεῖα* αὐτοῦ. Ἔστω σφαιρικόν τι τρίγωνον· φέρω τὰ 3 ἐπίπεδα τὰ ὁριζόμενα ὑπὸ τῶν 3 μεγίστων κύκλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ πλευραὶ αὐτοῦ (σχ 3)· αὐτὰ τέμνονται εἰς τὸ κέντρον τῆς σφαίρας κ' ἐκ τῶν σχηματιζομένων ἐκ τῆς τομῆς αὐτῶν τριέδρων γωνιῶν ἐκείνη, εἰς τῆς ὁποίας τὸ ἄνοιγμα κεῖται ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου, καλεῖται ἡ εἰς τὸ σφαιρικὸν τρίγωνον ἀντίστοιχος (ἢ ἀντιστοιχοῦσα) τρίεδρος γωνία. Εἰς κάθε σφαιρικὸν τρίγωνον τῆς σφαίρας κ ὑπάρχει μία ὡρισμένη ἀντίστοιχος τρίεδρος γωνία. Καὶ ἀντιστρόφως, εἰς κάθε τρίεδρον γωνίαν ἀντιστοιχεῖ ἐπὶ τῆς σφαίρας κ ἓν ὡρισμένον σφαιρικὸν τρίγωνον· θέτομεν τὴν κορυφὴν τῆς τριέδρου γωνίας εἰς τὸ κέντρον τῆς σφαίρας κ' αἱ ἕδραι της θὰ τέμνουν τότε τὴν σφαῖραν εἰς 3 τόξα μεγίστων κύκλων, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν ἓν σφαιρικὸν τρίγωνον· τοῦτο δὲ ἔχει ὡς ἀντίστοιχον τρίεδρον γωνίαν τὴν δοθεῖσαν. Αἱ γωνίαι τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου καὶ αἱ δίεδροι γωνίαι τῆς εἰς αὐτὸ ἀντιστοιχούσης τριέδρου γωνίας ἔχουν τὰ αὐτὰ μέτρα· ἐπίσης αἱ πλευραί του καὶ αἱ ἐπίπεδοι γωνίαι τῆς ἀντιστοιχούσης τριέδρου γωνίας ἔχουν τὰ αὐτὰ μέτρα (ἂν ἡ σφαῖρα ἔχῃ ἀκτῖνα τὴν μονάδα). *Συμμετρικὰ* λέγονται 2 σφαιρικὰ τρίγωνα, ἐὰν δι' ἑκάστην κορυφὴν (Α) τοῦ ἑνὸς ὑπάρχῃ μία ὡρισμένη κορυφὴ (Α΄) τοῦ ἄλλου, τοιαύτη, ὥστε αἱ 2 αὐταὶ κορυφαὶ (Α καὶ

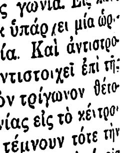

Σχ. 3.

Digitized by Google

Α΄) νὰ εἶναι συμμετρικὰ σημεῖα τῆς σφαίρας, δηλαδὴ νὰ εἶναι τὰ ἄκρα μιᾶς διαμέτρου αὐτῆς. Πόλοι ἑνὸς κύκλου μιᾶς σφαίρας κ λέγονται τὰ ἄκρα τῆς διαμέτρου τῆς σφαίρας, ἥτις (διάμετρος) εἶναι κάθετος ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ κύκλου. Ἔστω ἓν σφαιρικὸν τρίγωνον Σ· θεωρήσωμεν δεύτερον σφαιρικὸν τρίγωνον Σ΄ τῆς αὐτῆς σφαίρας, τοιοῦτον, ὥστε αἱ πλευραὶ αὐτοῦ νὰ ἀνήκουν εἰς μεγίστους κύκλους ἔχοντας πόλους ἀνὰ μίαν τῶν κορυφῶν τοῦ πρώτου σφαιρικοῦ τριγώνου (Σ)· τότε Σ΄ καλεῖται *πολικὸν* σφαιρικὸν τρίγωνον τοῦ Σ. Ἐὰν Σ΄ πολικὸν σφαιρικὸν τρίγωνον τοῦ Σ, τότε ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ Σ εἶναι πολικὸν σφαιρικὸν τρίγωνον τοῦ Σ΄. Τὸ σφαιρικὸν τρίγωνον λέγεται *ἰσόπλευρον, ἰσοσκελές, σκαληνόν, ἰσογώνιον* κατὰ τὰς αὐτὰς ὡς καὶ τὸ εὐθύγραμμον περιπτώσεις. Τὸ ἄθροισμα τῶν 3 (ἐσωτερικῶν) γωνιῶν παντὸς σφαιρικοῦ τριγώνου εἶναι μεγαλύτερον μὲν τῶν 2, μικρότερον δὲ τῶν 6 ὀρθῶν· ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἓν σφαιρικὸν τρίγωνον εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ καὶ 2 ἢ καὶ 3 γωνίας ὀρθὰς ἢ καὶ 2 ἢ καὶ 3 γωνίας ἀμβλείας, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι ἀδύνατον δι' εὐθύγραμμα τρίγωνα. Ἐὰν ἓν σφαιρικὸν τρίγωνον ἔχῃ μίαν γωνίαν ὀρθήν, καλεῖται *μονορθογώνιον* ἢ *ὀρθογώνιον*, ἐὰν 2 (γωνίας ὀρθὰς) *δισορθογώνιον* καὶ ἐὰν 3 *τρισορθογώνιον*. Ἐὰν ἓν σφαιρικὸν τρίγωνον ἔχῃ μίαν πλευρὰν 90° καλεῖται *μονορθόπλευρον* ἢ *ὀρθόπλευρον*, ἐὰν 2 (πλευρὰς 90°) *δισορθόπλευρον* καὶ ἐὰν 3 *τρισορθόπλευρον*. Ἂν ὡς μονάδα τῶν ἐπιφανειῶν ἐκλέξωμεν τὸ τρισορθογώνιον σφαιρικὸν τρίγωνον, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ὄγδοον τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς σφαίρας, τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς σφαιρικοῦ τριγώνου εἶναι ἴσον μὲ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀθροίσματος τῶν γωνιῶν του ὑπὲρ τὰς 2 ὀρθὰς (δηλαδὴ ἂν ὀνομάσωμεν τὰς γωνίας του Α, Β, Γ, τὸ ἐμβαδόν του εἶναι ἴσον μὲ $(A+B+\Gamma)-\pi$).

Γεωμετρία τοῦ τριγώνου. Λέγεται οὕτω σήμερον τὸ μέρος τῶν μαθηματικῶν, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὰς ἰδιότητας μερικῶν σημείων, εὐθειῶν καὶ κωνικῶν τομῶν, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ὡρισμένας σχέσεις μὲ τὸ τρίγωνον. Σημεῖα τοιαῦτα εἶναι ἐν συνόλῳ 4: τὸ κέντρον τοῦ εἰς τὸ τρίγωνον ἐγγεγραμμένου κύκλου, τὸ κέντρον τοῦ εἰς τὸ τρίγωνον περιγεγραμμένου κύκλου, τὸ σημεῖον τομῆς τῶν τριῶν εὐθειῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται τὰ ὕψη τοῦ τριγώνου καὶ τὸ σημεῖον τομῆς τῶν τριῶν εὐθειῶν, αἱ ὁποῖαι ἑνώνουν τὰ μέσα τῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου μὲ τὰς ἀπέναντι αὐτῶν κορυφάς. Π. Θ. Κ.

—*[Τεκτον.]* Τὸ ἰσοσκελὲς τρίγωνον εἶναι τοποθετημένον ὄπισθεν τῆς ἕδρας τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας τῆς Στοᾶς, φωτιζόμενον δὲ ἐμφανίζει τὸν ἀκοίμητον καὶ παντεπόπτην ὀφθαλμόν. Κ. Κ. Κ.

—*[Τεχνολ.]* Καλεῖται *τρίγωνον* εἰς τὰς τεχνικὰς σχεδιάσεις ὄργανον ἔχον σχῆμα τριγώνου μὲ μίαν ὀρθὴν γωνίαν, κατασκευαζόμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ ξύλου ἢ ἐκ ζελατίνης, διὰ νὰ εἶναι εὔκαμπτον καὶ διαφανές, μὲ τὰς τρεῖς πλευρὰς ἐντελῶς λείας καὶ εὐθείας, καὶ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν

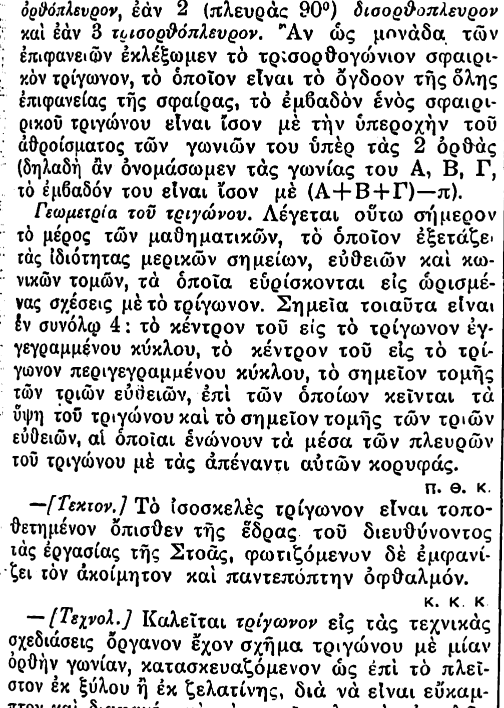

Τρίγωνα τεχνικῶν σχεδιάσεων.
[1=πλῆρες· 2=κενὸν μὲ ὑποδιαιρέσεις τοῦ μέτρου· 3=κενὸν με γωνίας 90°, 60° καὶ 30° καὶ 4=κενὸν μὲ γωνίας 90°, 45° καὶ 45°]

σχεδιαστῶν, εἴτε κατὰ μόνας ἀντὶ κανόνος διὰ τὴν χάραξιν εὐθειῶν γραμμῶν ἢ ὀρθῶν γωνιῶν, εἴτε ἀνὰ δύο διὰ τὴν χάραξιν γραμμῶν παραλλήλων πρὸς ἑαυτὰς ἢ καθέτων ἢ κεκλιμένων πρὸς ἄλλας γραμμάς. Τὸ ὄργανον τοῦτο κατασκευάζεται εἴτε πλῆρες, εἴτε κενόν, δηλαδὴ μόνον περιμετρικῶς διὰ τῶν τριῶν του πλευρῶν, συνήθως δέ, πλὴν τῆς ὀρθογωνίου γωνίας του, ἔχει τὰς ἑτέρας δύο εἴτε 45° ἑκάστην, εἴτε 60° τὴν μίαν καὶ 30° τὴν ἑτέραν. Ἐνίοτε ἡ μία τῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου φέρει ὑποδιαιρέσεις τοῦ μέτρου, ἵνα χρησιμοποιῆται καὶ ὡς ὑποδεκάμετρον. Δ. Κ. Α.

—*[Μουσ.]* Κρουστὸν ὄργανον χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ συγχρόνῳ ὀρχήστρᾳ. Ἀποτελεῖται ἐκ χαλυβδίνης ῥάβδου κεκαμμένης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζῃ τρίγωνον. Κρατεῖται παρὰ τοῦ ἐκτελεστοῦ διά τινος χορδῆς εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄνω μέρος του Δ, ἐνῷ ἡ κροῦσις ἐπιτυγχάνεται διὰ μικροῦ χαλυβδίνου ῥαβδίου ἢ καρφίου, δι' οὗ ὁ μουσικὸς πλήττει τὸ τρίγωνον εἰς τὴν ἀντίθετον πρὸς τὸ μέρος τῆς χορδῆς πλευράν. Τὸ τρέμολο ἐπὶ τοῦ τριγώνου ἐπιτυγχάνεται διὰ γοργοτάτης κρούσεως τοῦ ὀργάνου παρὰ τὴν ὀξεῖαν γωνίαν τοῦ τριγώνου. Ὁ ἦχος τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι κρυστάλλινος καὶ ἐξαιρετικῆς λεπτότητος, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται συχνάκις μεμονωμένως τῶν λοιπῶν κρουστῶν. Τὸ τρίγωνον ἀπετέλει παλαιότερον μέρος τῆς τουρκικῆς λεγομένης μουσικῆς, μετὰ τοῦ μεγάλου τυμπάνου καὶ τῶν κυμβάλων. Ἐν Ἑλλάδι τὸ τρίγωνον χρησιμοποιεῖται παρὰ τῶν παίδων κατὰ τὰ Κάλανδα. Γ. Σ.

—*[Μαγειρ.]* Γλύκισμα ἀπὸ λεπτὰ φύλλα ζύμης καὶ γέμισμα. Ἁπλώνονται καὶ κόπτονται 100 δράμια φύλλα εἰς ταινίας 0,10 μ. πλάτους. Κατόπιν ἀλείφεται ἑκάστη ἐλαφρῶς διὰ πτεροῦ καὶ εἰς ἀποστάσεις μὲ ἀναλυτὸν βούτυρον· τίθεται εἰς 3 δακτύλων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κάτω ἄκρου μία κουταλιὰ γόμου, σχηματιζομένου ἀπὸ 100 δράμια ψίχαν ἀμυγδάλων ἢ καρυδιῶν, 25 δράμ. γαλέτταν ψιλοκοπανισμένην, μιὰ κουταλιὰ κανέλλαν καὶ 50 δράμ. ζάχαριν, ἀναμεμειγμένα μὲ 1 ½ ποτηράκι κονιάκ. Διπλώνεται ἡ ἀρχὴ εἰς γωνίαν ἐπὶ τοῦ γόμου καὶ ἀναδιπλώνεται μέχρι τέλους. Ψήνονται εἰς ταψὶ βουτυρωμένον, εἰς φοῦρνον μέτριον, ἢ τηγανίζονται εἰς ἄφθονον βούτυρον. Κουκκίζονται μὲ κανέλλαν καὶ περιλούονται μὲ ζεστὸν σιρόπι ἢ ἀναλυμένον μέλι.

—*[Ἀνατομ.]* *Τρίγωνον* τοῦ **Beclard**. Χωρίον τρίγωνον ὄπισθεν τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπογναθίου τριγώνου καὶ ὑπερθεν τοῦ μείζονος κέρατος τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ· ἐν τῷ τριγώνῳ τούτῳ ἀναζητεῖται ἡ γλωσσικὴ ἀρτηρία πρὸς ἀπολίνωσιν.

Τρίγωνον ἐγκεφαλικόν. Εἰς ἐκ τῶν μυελίνων συνδέσμων τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου, καλούμενος συνήθως *ψαλίς*.

Τρίγωνον εὐθυκολεϊκόν. Τὸ εὐθυκολεϊκὸν διάφραγμα, παχυνόμενον πρὸς τὰ κάτω διὰ τῆς προσθήκης ἰνῶν τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ κολεοῦ, τοῦ ἔξω σφιγκτῆρος τοῦ πρωκτοῦ καὶ τοῦ ἐπιπολῆς ἐγκαρσίου μυὸς τοῦ περινέου.

Τρίγωνον εὐθυουρηθραῖον βλ. λ. *εὐθυουρηθραῖον τρίγωνον*.

Τρίγωνον ἡνίας. Χωρίον τρίγωνον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας μοίρας τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῶν ὀπτικῶν θαλάμων (τοῦ ἐγκεφάλου), ἔχον τὴν μὲν βάσιν πρὸς τὰ ὀπίσω, τὴν δὲ κορυφὴν πρὸς τὰ πρόσω καὶ περιλαμβάνον ἐντὸς αὐτοῦ τὸ γαγγλιον τῆς ἡνίας.

Τρίγωνον καρωτιδικόν. Χῶρος τρίγωνος, σχηματιζόμενος ἔνδον μὲν ὑπὸ τοῦ προσθίου γείλους τοῦ στερνοκλειδομαστοειδοῦς μυός, ἔνθεν δ' ὑπὸ τῆς ἄνω γαστέρος τοῦ ὠμοϋοειδοῦς, ἐν ᾧ κατασκηνοῖ ἡ ἄνω μοῖρα τῆς κοινῆς καρωτίδος.

Τρίγωνον κυστικὸν ἢ τοῦ **Lieutaud**. Τρίγωνον πλακοειδὲς ἔπαρμα ἐπὶ τῆς πυθμενικῆς μοίρας τῆς οὐροδόχου κύστεως, οὗ ἡ μὲν βάσις σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ οὐρητηρικοῦ ὀγκώματος, κειμένου ὄπισθεν, ἡ δὲ κορυφὴ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ στομίου τῆς κύστεως (=ἔσω στόμιον τῆς οὐρήθρας).

Τρίγωνον τοῦ **Labbé**. Τρίγωνος χώρα εἰς τὸ ἀριστερὸν κοιλιακὸν τοίχωμα, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν μέσην μοῖραν τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ στομάχου, τὴν προσιτωτέραν πρὸς γαστροτομίαν.

Τρίγωνον τοῦ λημνίσκου. Τρίγωνον χωρίον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἑκατέρωθεν τὰ πλάγια τοῦ ραχιαίου μέρους τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, κείμενον ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ ἄνω σκέλους τῆς παρεγκεφαλίδος. Ἐν τῷ πυθμένι δὲ τοῦ τριγώνου τούτου προέχει τρίγωνος δεσμίς, ὁ *ἔξω ἢ ἀκουστικὸς λημνίσκος*, ἤτοι ἡ κεντρικὴ ὁδὸς τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου.

Τρίγωνον μεσοληκυθικόν βλ. *λήκυθος σπερματικὴ* καὶ *σπερματικὸς* ἢ *ὀρχικὸς πόρος*.

Τρίγωνον μηριαῖον ἢ σκαρπαῖον βλ. λ. *μηριαῖον τρίγωνον*.

Τρίγωνον ὀσφρητικόν βλ. λ. *ὀσφρητικὸν τρίγωνον*.

Τρίγωνον ὀσφυϊκόν βλ. λ. *ὀσφυϊκὸν τρίγωνον*.

Τρίγωνον τοῦ **Pawlick**. Καλεῖται τοῦτο καὶ *τριγωνιαία ἅλως*· τρίγωνος ὑπόκυρτος ἅλως ἔνδοθεν τῆς ἄνω μοίρας τοῦ προσθίου τοιχώματος τοῦ κολεοῦ, 2—3 ἑκ. κατωτέρω τοῦ ἔξω στομίου τῆς μήτρας, ἔχουσα τὴν μὲν βάσιν ἐστραμμένην πρὸς τὰ ἄνω, τὴν δὲ κορυφὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἡ σπουδαιότης τοῦ τριγώνου τούτου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ κυστικὸν τρίγωνον τῆς οὐροδόχου κύστεως καὶ παράγεται διότι κατὰ τὴν γοναγκωνιαίαν θέσιν τῆς ἐξεταζομένης γυναικὸς ὁ πυθμὴν τῆς οὐροδόχου κύστεως ὠθεῖ τὸ πρόσθιον τοίχωμα τοῦ κολεοῦ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀπίσω.

Τρίγωνον ὀσφυοπλευρικόν. Χῶρος κείμενος ἀνωτέρω τοῦ ὀσφυϊκοῦ τριγώνου, ἔνθα συμβαίνει ἡ ἄνω ὀσφυοκήλη.

Τρίγωνον παράπλευρον κέρατος. Τρίγωνον ἔπαρμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἰνιακοῦ κέρατος τῆς πλαγίας κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, πλατὺ καὶ ταπεινόν, ὅπερ στενούμενον πρὸς τὰ πρόσω δίκην ἀκρολοφίας καὶ ταπεινούμενον ἐξαφανίζεται.

Τρίγωνον προσυνδετικόν. Τρίγωνον χωρίον κατὰ τὴν ὑπομεσολόβιον ἕλικα τοῦ ρινικοῦ ἐγκεφάλου, ἀποτελούμενον ἐκ λεπτοῦ φαιοῦ πετάλου, οὗ ἡ βάσις καλύπτει τὸν πρόσθιον σύνδεσμον τοῦ ἐγκεφάλου, συνεχομένη πρὸς τὰ κάτω μετὰ τοῦ τελικοῦ πετάλου.

Τρίγωνον ὑπογνάθιον. Τρίγωνος χῶρος, ἀποτελούμενος ὑπὸ τῶν δύο γαστέρων τοῦ διγάστορος μυὸς καὶ τῆς κάτω γνάθου, οὗ ἡ μὲν κορυφὴ κεῖται εἰς τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν, ἡ δὲ βάσις σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ κάτω χείλους τῆς κάτω γνάθου· τὸ τρίγωνον τοῦτο, καλυπτόμενον ἔξωθεν ὑπὸ τῆς τραχηλικῆς περιτονίας, μεταβάλλεται εἰς θήκην, τὴν *ὑπογνάθιον θήκην*, ἐν ᾗ σκηνοῖ ὁ ὑπογνάθιος ἀδήν.

Τρίγωνον ὑποκλειδίου ἀρτηρίας τοῦ **Waldeyer**. Τὸ τρίγωνον τοῦτο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ ἔσω μοῖρα τῆς ὑποκλειδίου ἀρτηρίας, ἀφορίζεται ἐπὶ τὰ ἐκτὸς μὲν ὑπὸ τοῦ προσθίου σκαληνοῦ μυός, ἐπὶ τὰ ἐντὸς δ' ὑπὸ τοῦ ἐπιμήκους τραχηλικοῦ μυός. Καὶ ἡ μὲν κορυφὴ αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἐγκάρσιον φῦμα τοῦ 6ου αὐχενικοῦ σπονδύλου, ἡ δὲ βάσις σχηματίζεται ὑπὸ τῆς κλειδὸς καὶ τῆς 1ης πλευρᾶς. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**τρίγωνον ἀριθμητικὸν τοῦ Πασκάλ**. Ἐὰν τὸ διώνυμον $x+a$ τὸ ὑψώσωμεν εἰς τὰς δυνάμεις 1, 2, 3, ... καὶ γράψωμεν ἐπὶ ὁριζοντίων διαδοχικῶν γραμμῶν τοὺς συντελεστὰς κάθε ἀναπτύγματος, θὰ λάβωμεν τὸν ἀκόλουθον πίνακα, ὅστις καλεῖται *ἀριθμητικὸν τρίγωνον τοῦ Πασκάλ* ἢ συντομώτερον *τρίγωνον τοῦ Πασκάλ*:

	1	1					
	1	2	1				
	1	3	3	1			
	1	4	6	4	1		
	1	5	10	10	5	1	
	1	6	15	20	15	6	1
	1	7	21	35	35	21	7 1
	.	.	.	.	.	.	.
(μ-οστὴ γραμμή)	1	Σ^1_μ	Σ^2_μ	Σ^3_μ	Σ^4_μ	Σ^5_μ	. . 1

ὅπου Σ^ν_μ σημαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἁπλῶν συνδυασμῶν μ πραγμάτων ἀνὰ ν. Εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα οἱ ἀριθμοὶ ἑκάστης ὁριζοντίας σειρᾶς παράγονται ἐκ τῶν ἀριθμῶν τῆς προηγουμένης σύμφωνα πρὸς τὸν τύπον: $\Sigma^\nu_{\mu+1}=\Sigma^{\nu-1}_\mu+\Sigma^\nu_\mu$, δηλαδὴ κάθε ἀριθμὸς τοῦ πίνακος εἶναι τὸ ἄθροισμα τοῦ ἀμέσως ἀνωτέρω του καὶ τοῦ ἀριστερὰ τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ εὑρισκομένου. Π. Θ. Κ.

—**τρίγωνον τοῦ Γκρόκκο** (triangle de Grocco). Οὕτω καθορίζεται σχετικὴ ἀμβλύτης, λαμβάνουσα τὴν μορφὴν τριγώνου, ἥτις παρατηρεῖται ἐπὶ τοῦ ὑγιοῦς πλευροῦ παρὰ τοῖς ἀρρώστοις τοῖς προσβεβλημένοις ἐξ ὑγρᾶς πλευρίτιδος μετ' ἐξιδρώματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀφθόνου. Τὸ τρίγωνον τοῦτο κεῖται κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης, κατὰ τὸ ὕψος τῆς κατωτέρας μοίρας τοῦ θώρακος, καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ ὄργανα τοῦ μεσοπνευμονίου, ἀπωθούμενα οὕτως ὑπὸ τοῦ διευρυσμένου πλευρικοῦ σάκκου (cul-de-sac) τοῦ ὑπεζωκότος. Μ. Ν. Κ.

—**τρίγωνον θέσεως** *[Ναυτ. Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας σχηματιζόμενον σφαιρικὸν τρίγωνον ὑπὸ τῶν τεμνομένων τριῶν μεγίστων κύκλων αὐτῆς: τοῦ οὐρανίου μεσημβρινοῦ κύκλου τοῦ τόπου τοῦ παρατηρητοῦ, τοῦ ὡριαίου ἢ ὡρικοῦ κύκλου τοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος καὶ τοῦ κατακορύφου ἢ καθέτου κύκλου τοῦ ἀστέρος. Τὸ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχον κορυφὰς τὸ ζενὶθ τοῦ παρατηρητοῦ, τὸν ἄνω πόλον τῆς γῆς καὶ τὸν παρατηρούμενον ἀστέρα σφαιρικὸν τρίγωνον, διὰ τῆς ἐπιλύσεως αὐτοῦ παρέχει σχεδὸν ὅλους τοὺς τύπους τοὺς χρησιμεύοντας εἰς τὴν λύσιν τῶν κατὰ θάλασσαν προβλημάτων τῆς ἀστρονομικῆς ναυτιλίας ἢ ναυτικῆς ἀστρονομίας.

Ἡ κυρία διαφορὰ τῶν κατὰ θάλασσαν χρησιμοποιουμένων μεθόδων ἀπὸ τὰς ἐν τῇ κλασσικῇ ἀστρονομίᾳ ἐν χρήσει τοιαύτας εἶναι ὅτι δὲν θεωρεῖται πάντοτε τὸ βόρειον πλάτος ἢ ἡ βορεία ἀπόκλισις ὡς θετικὰ καὶ ὡς ἀρνητικὰ τὰ νότια ἀντίστοιχα τοιαῦτα, ἀλλὰ ὡς θετικὸν τὸ πλάτος τοῦ παρατηρητοῦ καὶ ἡ ὁμώνυμος αὐτῷ ἀπόκλισις τοῦ ἀστέρος καὶ ἀρνητικὰ τ' ἀντίθετα. Τούτου ἕνεκα ὡς κορυφὴ τοῦ τριγώνου τῆς θέσεως κατὰ θάλασσαν χρησιμοποιεῖται ὁ ἄνω πόλος, ὁ ὁμώνυμος τῷ πλάτει, δοθέντος ὅτι ἡ συνεχὴς μετατόπισις τοῦ ζενὶθ τοῦ ταξιδεύοντος παρατηρητοῦ ἐπιβάλλει τοῦτο. Αἱ τρεῖς πλευραὶ τοῦ τριγώνου τῆς θέσεως εἶναι: 1) Μεταξὺ ζενὶθ καὶ ἄνω πόλου, ἡ πολοζενιθικὴ ἀπόστασις (ἥτις ἄλλοτε ἐκαλεῖτο καὶ σύμπλατος), ἴση πρὸς τὸ συμπλήρωμα τοῦ πλάτους, 90°—φ. 2) Μεταξὺ πόλου καὶ ἀστέρος, ἡ πολικὴ ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος, ἥτις, ἐπειδὴ κατὰ θάλασσαν λαμβάνεται πάντοτε ἐκ τοῦ ἄνω πόλου, ἂν μὲν ἡ ἀπόκλισις τοῦ ἀστέρος εἶναι ὁμώνυμος τῷ πλάτει, ἂν δηλαδὴ ἀστὴρ καὶ ζενὶθ εὑρίσκωνται εἰς τὸ αὐτὸ ἡμισφαίριον, θὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ συμπλήρωμα τῆς ἀποκλίσεως· ἂν δὲ ἡ ἑτερώνυμον τῷ φ, ἂν τουτέστιν ὁ ἀστὴρ καὶ τὸ ζενὶθ εὑρίσκωνται εἰς ἀντίθετα ἡμισφαίρια, ὑπερβαίνει τὰς 90° κατὰ τὴν ἀπόκλισιν· συνεπῶς ἔχομεν ὅτι ἡ πολικὴ ἀπόστασις $p_* = 90° \mp \delta_*$. 3) Με-

Digitized by Google

ταξὺ ζενὶθ καὶ ἀστέρος, ἡ ζενιθικὴ ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος, ἥτις θὰ εἶναι τὸ συμπλήρωμα τοῦ ἀληθοῦς ὕψους τοῦ ἀστέρος (δοθέντος ὅτι κατὰ θάλασσαν ἐνδιαφερόμεθα μόνον διὰ τοὺς ἄνωθεν τοῦ ὁρίζοντος ἀστέρας, τοὺς ἔχοντας ὕψος)· ἤτοι. ἡ ζενιθικὴ ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος $Z = 90^0 - H\lambda^*$. Τέλος, αἱ τρεῖς γωνίαι τοῦ τριγώνου τῆς θέσεως εἶναι: α΄) Κατὰ τὸ ζενίθ, ἡ ἀζιμουθικὴ γωνία τοῦ ἀστέρος, μετρουμένη ἀπὸ 0^0 μέχρις 180^0, ἀπὸ τοῦ ἄνω πόλου πάντοτε, καὶ μὲ ἐπωνυμίαν πρὸς Ἀπηλιώτην (ἀνατολάς), ἢ πρὸς Ζέφυρον (δυσμάς), ἐξ ἧς ἀζιμουθικῆς γωνίας λαμβάνεται καὶ τὸ ἀζιμοὺθ Az, μετρούμενον κατὰ θάλασσαν ἢ τεταρτοκυκλικῶς μὲ δύο ἐπωνυμίας (ἀπὸ Βορρᾶ ἢ ἀπὸ Νότου, καὶ πρὸς Ἀπηλιώτην ἢ πρὸς Ζέφυρον) καὶ ἀπὸ 0^0 μέχρις 90^0, ἢ περιφερικῶς, ἀπὸ 000^0 μέχρι 360^0, ἄνευ ἐπωνυμίας, ὁπότε αἱ 0^0 ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸν Βορρᾶν, αἱ 90^0 πρὸς τὸν Ἀπηλιώτην, αἱ 180^0 πρὸς τὸν Νότον, αἱ 270^0 πρὸς τὸν Ζέφυρον καὶ αἱ 360^0 πάλιν πρὸς τὸν Βορρᾶν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀστρονομίαν, ἔνθα 0^0 ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸν Νότον, 90^0 πρὸς τὸν Ζέφυρον καὶ καθεξῆς. β΄) Κατὰ τὸ πόλον, ἡ ὡρικὴ γωνία Ω, καλουμένη ἀνατολικὴ ἢ δυτικὴ ὡρικὴ (ἢ ὡριαία) γωνία, ἀπὸ 0ω ἕως 12ω (ἥτις ἄλλοτε ἐκαλεῖτο καὶ πολικὴ γωνία), ἐξ ἧς λαμβάνεται ἡ κατὸ τὴν μέτρησιν τοῦ χρόνου χρησιμοποιουμένη ἀπὸ 0ω μέχρις 24ω δυτικὴ ὡρικὴ (ἢ ὡριαία) γωνία, συμπίπτουσα μὲν μὲ τὴν γωνίαν τοῦ τριγώνου τῆς θέσεως διὰ τοὺς πρὸς δυσμὰς εὑρισκομένους ἀστέρας (τῶν ὁποίων κατὰ συνέπειαν τὸ ὕψος ἐλαττοῦται κατὰ τὴν παρατήρησιν), καὶ οὖσα ἡ ἀπὸ 24ω διαφορὰ διὰ τοὺς πρὸς ἀνατολὰς ἀστέρας (τῶν ὁποίων ἑπομένως τὸ ὕψος αὐξάνει κατὰ τὴν παρατήρησιν). γ) Κατὰ τὸν ἀστέρα, ἡ λεγομένη παραλλακτικὴ γωνία ἢ γωνία θέσεως τοῦ ἀστέρος, μὴ χρησιμοποιουμένη κατ' ἀρχὴν ἐν τῇ ναυτικῇ ἀστρονομίᾳ. Τὰ συνήθη κατὰ θάλασσαν παρουσιαζόμενα προβλήματα καὶ οἱ ἐπιλύοντες αὐτὰ τύποι, ἐκ τοῦ τριγώνου τῆς θέσεως, εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) Εὕρεσις τῆς ἀνατολικῆς ἢ δυτικῆς ὡρικῆς (ἢ ὡριαίας) γωνίας Ω ἐκ τοῦ πλάτους φ, τῆς ἀποκλίσεως δ καὶ τοῦ ἀληθοῦς ὕψους Ηλ τοῦ ἀστέρος (τουτέστιν ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου)· τύπος:

$$\text{συν}\,\Omega = \frac{\text{ημ}\,H - \text{ημ}\,\varphi\,\text{συν}\,p}{\text{συν}\,\varphi\,\text{ημ}\,p},$$

ἐξ οὗ διὰ μετασχηματισμῶν φθάνομεν εἰς τὸν λογιστὸν διὰ λογαρίθμου τύπον:

$$\text{ημ}^2\frac{\Omega}{2} = \text{τεμ}\,\varphi.\ \text{τεμ}\,\delta.\ \text{ημ}\frac{Z+u}{2}.\ \text{ημ}\frac{Z-u}{2},$$

ἔνθα $u = \varphi - \delta$ (ἀλγεβρικῶς, ἢ $=Z_0$). 2) Εὕρεσις τοῦ ὕψους Η ἐκ τοῦ πλάτους φ, τῆς ἀποκλίσεως δ καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἢ δυτικῆς ὡρικῆς (ἢ ὡριαίας) γωνίας Ω· τύπος:

$\text{ημ}\,H = \text{ημ}\,\varphi\,\text{συν}\,p + \text{συν}\,\varphi.\ \text{ημ}\,p\ \text{συν}\,\Omega$, ἐξ οὗ διὸ μετασχηματισμῶν φθάνομεν εἰς τοὺς δύο λογιστοὺς διὰ λογαρίθμων τύπους, $\text{ημ}^2\frac{\Omega}{2}.\ \text{συν}\,\varphi.\ \text{συν}\,\delta.\ \text{τεμ}\,(\varphi-\delta) = \text{ημ}^2\frac{X}{2}$ καὶ $\text{ημ}\,H\ \text{συν}\,(\varphi-\delta).\ \text{συν}\,\chi$ (σημειωτέον ὅτι ἡ ἐμφανιζομένη βοηθητικὴ γωνία χ δὲν χρειάζεται νὰ ὑπολογισθῇ· ἀρκεῖ ἐκ τοῦ ἡμιπαρημιτόνου της νὰ λάβωμεν ἀπ' εὐθείας τὸ παράπλευρον ἐν τοῖς ναυτικοῖς πίναξιν ἑλληνικῆς ἐκδόσεως συνημίτονον). Τύπος ἐξόχως εὔχρηστος πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς τὴν μέθοδον ὑψῶν. 3) Εὕρεσις τοῦ ἀζιμοὺθ Az ἐκ τῆς ὡρικῆς (ἢ ὡριαίας) γωνίας Ω, **τοῦ πλάτους φ καὶ τῆς ἀποκλίσεως δ· τύπος** (ἐκ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν τεσσάρων ἐφεξῆς στοιχείων σφαιρικοῦ τριγώνου):

$$-\frac{\text{σφ}\,A_2}{\text{συν}\,\varphi} = \text{εφ}\,\varphi.\ \text{σφ}\,\Omega - \text{εφ}\,\delta.\ \text{στ}\,\Omega,$$

ἐπιλυόμενος βοηθείᾳ πινάκων ἢ διαγραμμάτων. Σημειωτέον ὅτι ἕκαστον μέλος τῆς ὡς ἄνω ἰσότητος παρέχει τὸν καλούμενον συντελεστὴν Pagel. 4) Εὕρεσις τοῦ ἀζιμοὺθ Az ἐκ τοῦ πλάτους φ, ὕψους Ηλ καὶ ἀποκλίσεως δ· τύπος:

$$\text{συν}\,A_2 = \frac{\text{συν}\,\mu - \text{ημ}\,\varphi.\ \text{ημ}\,H\lambda}{\text{συν}\,\varphi.\ \text{συν}\,H\lambda},$$

ἐξ οὗ διὰ μετασχηματισμῶν φθάνομεν: α΄) Εἰς τὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀνωτέρω διὰ τὴν Ω τύπον: $\text{ημ}^2\frac{Az}{2} = \text{τεμ}\,\varphi\ \text{τεμ}\,H.\ \text{ημ}\frac{p+\tau}{2}.\ \text{ημ}\frac{p-\tau}{2}$ (ἔνθα $\tau = \varphi - H\lambda$ ἢ $= H\lambda - \varphi$), παρέχοντα ὑπερβολικὴν προσέγγισιν, δοθέντος ὅτι κατὰ θάλασσαν ζητοῦμεν τὸ Az εἴτε διὰ τὴν χάραξιν εὐθειῶν θέσεως δι' ὕψους, εἴτε δι' ὑπολογισμὸν παραλλαγῆς, μὲ προσέγγισιν ἡμισείας μοίρας τὸ πολύ· μείζων ταύτης προσέγγισις περιττεύει. β΄) Εἰς τὸν τύπον τῶν ἡμιπαρημιτόνων:

$$\text{ημ}^2\frac{Az}{2}\ \frac{\text{ημ}^2\frac{p}{2} - \text{ημ}^2\left(\frac{\varphi-H}{2}\right)}{\text{ημ}^2\frac{180^0-(\varphi+H)}{2} - \text{ημ}^2\left(\frac{\varphi-H}{2}\right)}$$

ὅστις ἐπιτρέπει τὸν ταχύτατον ὑπολογισμὸν τοῦ ἀζιμοὺθ βοηθείᾳ τοῦ διαγράμματος ὕψους ἀζιμούθ. 5) Εὕρεσις τοῦ ἀζιμοὺθ Az ἐκ τῆς ὡρικῆς (ἢ ὡριαίας) γωνίας Ω, τῆς ἀποκλίσεως δ καὶ τοῦ ὕψους Ηλ· τύπος (ἐξαγόμενος ἐκ τῆς ἀναλογίας τῶν ἡμιτόνων): ημ. Az=ημ. Ω. συνδ. τεμ Η, ἔχων τὸ μειονέκτημα ὅτι παρέχει τεταρτοκυκλικὸν ἀζιμούθ, χωρὶς νὰ δύναται νὰ δώσῃ τὴν ἀρχικὴν ἐπωνυμίαν. Ὑπάρχουσιν ἀκόμη οἱ καλούμενοι τύποι τοῦ Acquino, ἐπιλύοντες τὸ τρίγωνον διὰ ὑποδιαιρέσεως αὐτοῦ εἰς δύο ὀρθογώνια σφαιρικὰ τρίγωνα καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν πινάκων, ἀναλόγων πρὸς τοὺς πίνακας ἀναγνωρίσεως ἀστέρος τῶν ἑλληνικῆς ἐκδόσεως ναυτικῶν πινάκων. Παρέχομεν τοὺς τελευταίους τούτους, ἀνάλογοι τῶν ὁποίων εἶναι καὶ οἱ παρέχοντες ὕψος καὶ ἀζιμοὺθ (τοῦ Acquino): 1) $\text{εφ}\nu = \text{συν}\,Az\ \text{σφ}\,H\lambda$. 2) $\text{ημ}\,u = \text{ημ}\,Az\ \text{συν}\,H\lambda$. 3) $\text{σφ}\,\Omega = \text{συν}\,(\varphi+\nu)\ \text{σφ}u$, καὶ 4) $\text{ημ}\,\delta = \text{ημ}\,(\varphi+\nu)\ \text{συν}\,u$, τῶν γωνιῶν ν καὶ u οὐσῶν βοηθητικῶν. Εἰδικαὶ συνθῆκαι τοῦ τριγώνου τῆς θέσεως εἶναι, πρῶτον: κατὰ τὴν μεσημβρινὴν διάβασιν τοῦ ἀστέρος, ὁπότε τὸ τρίγωνον μετατρέπεται εἰς τόξον· δεύτερον, κατ' ἀληθῆ ἀνατολὴν ἢ δύσιν, ὁπότε ἡ πλευρὰ ζένιθ—ἀστέρος γίνεται 90^0· τρίτον, ὅταν ὁ ἀστὴρ διέρχεται διὰ τοῦ πρώτου καθέτου, ὁπότε ἡ ἀζιμουθικὴ γωνία γίνεται 90^0. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν διάβασιν λαμβάνομεν τοὺς τύπους τοῦ πλάτους διὰ μεσημβρινοῦ ὕψους: $\varphi = Zo + \delta$ (ἀλγεβρικῶς) δι' ἄνω διαβάσεις, καὶ $\varphi = H_{12} + p$, διὰ κάτω διαβάσεις. Εἰς τὴν ἀνατολὴν ἢ δύσιν ἔχομεν: $\text{συν}\,Az_0 = \text{ημ}\,\delta.\ \text{τεμ}\,\varphi$, καὶ $\text{συν}\Omega_0 = \text{εφ}\varphi.\ \text{εφ}\delta$. Εἰς δὲ τὰς διαβάσεις διὰ τοῦ πρώτου καθέτου ἔχομεν: $\text{ημ}H = \text{ημ}\,\delta.\ \text{σεφ}$ καὶ $\text{συν}\Omega = \text{εφ}\,\varphi.\ \text{σφ}\,\delta$. Γ. Μ. Χ.

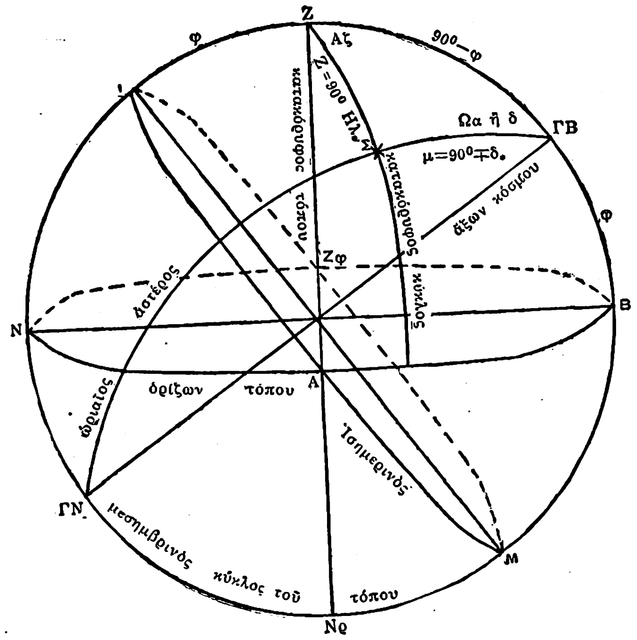

Τρίγωνον θέσεως.

— *τρίγωνον μέσου πλάτους [Ναυτ.].* Κατ' ἐπέκτασιν τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ *τριγώνου* πλεύσεως (βλ. λ.) εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ τε εὐθέος καὶ τοῦ ἀντιστρόφου λοξοδρομικοῦ προβλήματος βοηθείᾳ τοῦ τετρᾶντος, ἡ συνέχισις τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ἰδίου προβλήματος διὰ τῆς μεταβάσεως ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως εἰς τὴν διαφορὰν μήκους εἰς τὸ εὐθύ, καὶ τῆς ἀντιθέτου ἐργασίας εἰς τὸ ἀντίστροφον καὶ πάλιν διὰ τοῦ τετρᾶντος, εἰσήγαγε τὸν ὅρον τοῦ τριγώνου μέσου πλάτους. Πρόκειται περὶ ὀρθογωνίου καὶ πάλιν τριγώνου, κατασκευαζομένου ἐπὶ τοῦ τετρᾶντος, οὗτινος ἡ ὑποτείνουσα παριστᾷ τὴν διαφορὰν μήκους εἰς πρῶτα δλ, ἡ μία κάθετος πλευρὰ τὴν ἀποχώρησιν εἰς μίλια $\varepsilon^{\mu\lambda}$, καὶ ἡ μεταξὺ τούτων ὀξεῖα γωνία τὸ μέσον πλάτος, φ_μ, μεταξὺ τῶν πλάτους ἐκκινήσεως, φ_ε, καὶ πλάτους ἀφίξεως, φ_α. Προφανῶς ἐκ τοῦ τριγώνου τούτου ἐξάγονται οἱ τύποι οἱ συνδέοντες τὰ τρία μνησθέντα στοιχεῖα:

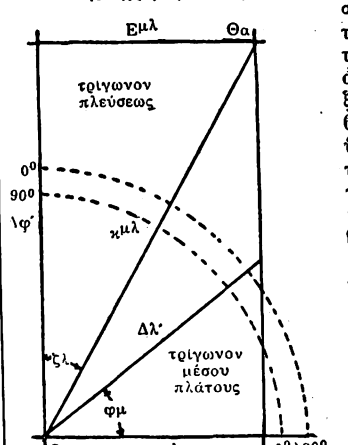

Τρίγωνον μέσου πλάτους.

$\Delta\lambda' = \frac{\varepsilon^{\mu\lambda}}{\text{συν}\,\varphi_\mu} = \varepsilon^{\mu\lambda}\ \text{τεμ}\ \varphi_\mu$ διὰ τὸ εὐθύ, καὶ $\varepsilon^{\mu\lambda} = \Delta\lambda'$, $\text{συν}\ \varphi_\mu$ διὰ τὸ ἀντίστροφον λοξοδρομικὸν πρόβλημα. Διὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐργασίαν χρησιμοποιοῦμεν τὴν τεταρτοκυκλικὴν κλίμακα τοῦ τετρᾶντος, ἥτις φέρει τὸν τίτλον «κλῖμαξ μέσων πλατῶν», εἰς ἣν ἡ εἰς μοίρας διαίρεσις ἀπὸ 0^0 ἕως 90^0 ἄρχεται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐνῷ ἡ εἰς τὸ τρίγωνον πλεύσεως χρησιμοποιουμένη τεταρτοκυκλικὴ κλῖμαξ, ἡ φέρουσα τὸν τίτλον «κλῖμαξ πλεύσεων», ἀρχίζει ἐκ τῶν ἄνω καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω. Γ. Μ. Χ.

— *τρίγωνον πλεύσεως [Ναυτ.].* Εἶναι τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον, τὸ ὁποῖον ἐπιλυόμενον μᾶς δίδει τοὺς τύπους τοῦ εὐθέος καὶ τοῦ ἀντιστρόφου λοξοδρομικοῦ προβλήματος. Τὸ τρίγωνον πλεύσεως ὑποτίθεται κεχαραγμένον ἐπὶ τοῦ μερκατορικοῦ χάρτου καὶ ἔχει: ὑποτείνουσαν τὴν ἑνοῦσαν τὰ σημεῖα ἐκκινήσεως καὶ ἀφίξεως λοξοδρομίαν (ἥτις ἐπὶ τοῦ μερκατορικοῦ χάρτου παρίσταται δι' εὐθείας)· καθέτους πλευράς, τὴν μεταξὺ τῶν δύο τόπων διαφορὰν πλάτους καὶ τὴν μεταξὺ τούτων ἀποχώρησιν· τέλος, ὀξεῖαν παρὰ τὸν μεσημβρινὸν γωνίαν τὴν τεταρτοκυκλικῶς ἐκπεφρασμένην γωνίαν πλεύσεως.

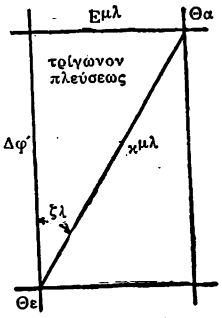

Τρίγωνον πλεύσεως.

Ἂν καλέσωμεν: κ μίλια τὸ ἀνάπτυγμα τῆς λοξοδρομίας, Δφ΄ τὴν εἰς πρῶτα πλάτους—καὶ συνεπῶς, κατὰ μέγεθος, καὶ πάλιν μίλια—διαφορὰν πλάτους, καὶ ε μίλια τὴν ἀποχώρησιν, ὡς καὶ ζλ τὴν εἰς μοίρας τεταρτοκυκλικῶς ἐκπεφρασμένην γωνίαν πλεύσεως, λαμβάνομεν τοὺς τύπους: $\Delta\varphi' = \kappa^{\mu\lambda}\cdot\ \text{συν}\ \zeta\lambda$, $\varepsilon^{\mu\lambda} = \kappa^{\mu\lambda}.\ \text{ημ}\zeta\lambda$ (τιμαὶ τῶν καθέτων πλευρῶν ὀρθογωνίου εὐθυγράμμου τριγώνου ἐκ τῆς ὑποτεινούσης καὶ μιᾶς τῶν ὀξειῶν γωνιῶν), ἐπιλύοντες τὸ εὐθὺ λοξοδρομικὸν πρόβλημα· ἀκόμη καὶ $\text{εφ}\,\zeta\lambda = \frac{\varepsilon^{\mu\lambda}}{\Delta\varphi'}$ (γωνία ἐκ δύο καθέτων πλευρῶν) ὡς καὶ $\kappa^{\mu\lambda} = \frac{\Delta\varphi'}{\text{συν}\,\zeta\lambda} = \Delta\varphi'\text{τεμ}\zeta\lambda$ (ὑποτείνουσα ἐκ τῆς μιᾶς καθέτου πλευρᾶς καὶ τῆς προσκειμένης ταύτῃ ὀξείας γωνίας), διὰ τὸ ἀντίστροφον λοξοδρομικὸν πρόβλημα. Τὸ τρίγωνον πλεύσεως κατασκευάζομεν χρησιμοποιοῦντες τὸν τετρᾶντα πρὸς ἐπίλυσιν ἀμφοτέρων τῶν λοξοδρομικῶν προβλημάτων. Γ. Μ. Χ.

Τρίγωνον *[Γεωγρ.].* —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ὀξυᾶς (Μπουκόβου) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 58. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαχάν.* —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 421. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὄστιμα.*

Τρίγωνον ***Βόρειον*** (Triangulum Borealis) *[Ἀστρον.].* Μικρὸς ἀστερισμὸς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, γνωστὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο *Δελτωτόν.* Κεῖται πρὸς Ν. τῆς Ἀνδρομέδας καὶ πρὸς Β. τοῦ Κριοῦ καὶ συνορεύει ἀνατολικῶς μὲν πρὸς τὸν Περσέα, δυτικῶς δὲ πρὸς τοὺς Ἰχθῦς. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου ὁ α καὶ ὁ γ Β. Τριγώνου εἶναι μεγέθους 4ου περίπου, ἐνῷ ὁ β ὑπερέχει αὐτῶν ὡς ἔγγιστα κατὰ ἓν μέγεθος. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τούτῳ νεφελοειδὴς Μ 33, ὅστις κεῖται ἐπὶ τῆς εὐθείας, ἥτις ἄγεται ἐκ τοῦ α τριγώνου πρὸς τὸν β Ἀνδρομέδας. Σ. Π.

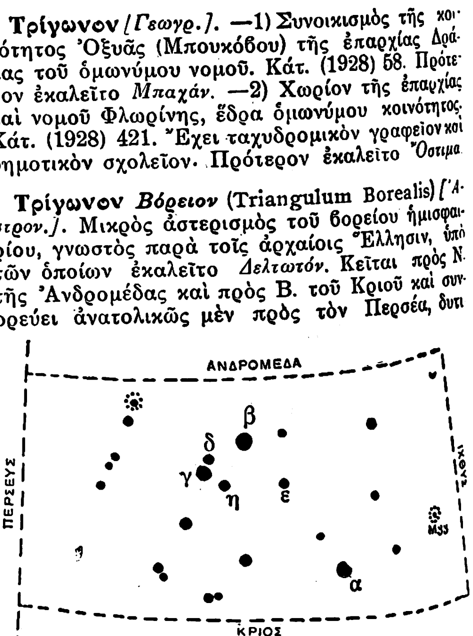

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Βορείου Τριγώνου.

—**Τρίγωνον** ***Νότιον*** (Triangulum australis) *[Ἀστρον.].* Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἄγνωστος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καθ' ὃ ἀόρατος ἀπὸ τὰ ἡμέτερα πλάτη. Ἀναφέρεται τὸ πρῶτον εἰς τὸν κατὰ τὸ 1603 ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Beyer

Digitized by Google

χάρτην τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων τῶν διασήμων θαλασσοπόρων τοῦ ΙΣΤ αἰῶνος. Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος ἐκτείνεται πρὸς Β. τοῦ Ἄποδος καὶ πρὸς Ν. τοῦ Διαβήτου καὶ τοῦ Κανόνος, ἔχει δὲ πρὸς Α. τὸν Βωμὸν καὶ πρὸς Δ. τὴν Μέλισσαν. Ἐκ τῶν λαμ-

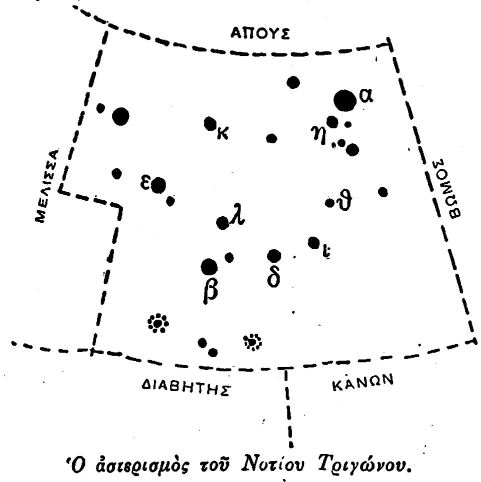

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Νοτίου Τριγώνου.

προτέρων αὐτοῦ ἀστέρων ὁ α Ν. Τριγώνου εἶναι μεγέθους περίπου 2ου, οἱ δὲ 6 καὶ γ περίπου 3ου. Σ. Π.

τρίγωνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς γωνίας, τριγωνικός: «τρίγωνα ἱστία».

—τρίγωνος *ἀκίς*, ἢ *παρακεντητήριον*. Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον χρησιμεῦον πρὸς παρακέντησιν. Ἀποτελεῖται ἐκ λαβῆς μεταλλίνης καὶ στειλεοῦ κυλινδρικοῦ, πάχους καὶ μήκους ποικίλου, καταλήγοντος εἰς τρίγωνον αἰχμήν. Ὁ στειλεὸς περιβάλλεται ὑπὸ καλαμίσκου μεταλλίνου καλῶς ἐφηρμοσμένου· εἶναι δὲ ὁτὲ μὲν εὐθύς, ὁτὲ δὲ ἐλαφρῶς κυρτός. Διὰ τὴν παρακέντησιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης ὑπάρχουσιν εἰδικαὶ λεπταὶ τρίγωνοι ἀκίδες. Ι. Κ. Κ

—τρίγωνος *μῦς τοῦ στόματος* [*Ἀνατομ.*]. Τρίγωνος τὸ σχῆμα ὤν, ἐκφύεται διὰ τῆς βάσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ κάτω χείλους τῆς κάτω γνάθου καὶ καταφύεται διὰ τῆς κορυφῆς εἰς τὸ δέρμα τῆς γωνίας τοῦ στόματος, ἣν καθέλκει, ὡς ἐπὶ λυπηρᾶς ἢ κατηφοῦς φυσιογνωμίας. Ι. Π.

— τρίγωνος *στερνίτης μῦς*, ἢ *ἐγκάρσιος θωρακικὸς* [*Ἀνατομ.*]. Κείμενος ὄπισθεν τῶν χόνδρων τῆς 3ης—6ης πλευρᾶς, ἐκφύεται ἐκ τοῦ χείλους τῆς κάτω μοίρας τοῦ στέρνου, φέρεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ καταφύεται διὰ 3—4 ὀδοντωμάτων εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τοῦ 3ου—6ου πλευρικοῦ χόνδρου. Καθέλκει τοὺς πλευρικοὺς χόνδρους, ὢν ἄρα εἰσπνευστικός. Ι. Π.

— τρίγωνος *σύνδεσμος ἥπατος* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ τρίγωνος περιτοναϊκὴ πτυχή, εἰς ἣν μεταβαίνει τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερὸν πέρας τοῦ στεφανιαίου συνδέσμου, ἀποτελεῖ τὸν δεξιὸν καὶ τὸν ἀριστερὸν τρίγωνον σύνδεσμον τοῦ ἥπατος, ὧν ὁ μὲν δεξιὸς κεῖται ὁριζοντίως, ὁ δ' ἀριστερὸς λοξῶς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ ἔξω καὶ εἶναι μείζων τοῦ δεξιοῦ, ἐκτεινόμενος ἐνίοτε καὶ μέχρι τοῦ σπληνός, περιέχων δ' ὑπολείμματα ἡπατικῆς οὐσίας. Ι. Π.

—τρίγωνος *χόνδρος* [*Ἀνατομ.*]. Τρίγωνον ἰνοχόνδρινον διάρθριον πέταλον, ὅπερ παρεμβάλλεται ὁριζοντίως κάτωθεν τῆς κεφαλῆς τῆς ὠλένης, πληροῦν οὕτω τὸ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ καρποῦ κενόν, ὅπερ ὑπολείπεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ὠλένη τελευτᾷ ὑψηλότερον τῆς κερκίδος. Ι. Π.

Τρίγωνος [*Γεωγρ.*]. Χωρίον καὶ ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1928) 756. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, δύο ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἠλεκτροφωτισμόν. —Π.

τριγωνόστομον (τὸ) (Trigonostomum) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἑλίκων διακρινομένων διὰ τὸν κυλινδρικὸν μανδύαν των, ὅστις εἶναι ζωηρῶς ἐρυθρός. Δ. Ν. Π.

— τριγωνόστομον [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κανθάρων, οἵτινες διαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἀπαντῶσιν ἐν Μαδαγασκάρῃ. Δ. Ν. Π.

τριγωνοστυλοπίδαι (Trigonostylopidae) [*Παλαιοζωολ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ἀστραποθηριοειδῶν νοτουγκουλάτων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὀδοντοστοιχίαν ὀδοντικοῦ τύπου $\frac{;\ 1.\ 4.\ 3}{;\ 1.\ 4.\ 3}$

Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *τριγωνοστύλωψ*, ὁ *πλευροστύλωψ*, ὁ *ἐγενδοστύλωψ* καὶ ἡ *ἑδβαρδοκωπεία*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

τρίδαινα (ἡ) (Tridaena) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων ἐλασματοβραγχίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριδαινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μαλακίων ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἰνδικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ διακρινόμενα διὰ τὸ φοειδὲς ὄστρακόν των, ὅπερ κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ θυρίδα φέρει κυματοειδεῖς καὶ βαθείας διαυλακώσεις καὶ ποικίλον χρωματισμόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *τρίδαινα ὁ γίγας* (Tridaena gigas), ἥτις θεωρεῖται ἐκ τῶν μεγαλυτέρων γνωστῶν μαλακίων, διότι φθάνει εἰς μῆκος 180 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ βάρος 10 περίπου χιλιογράμμων. Ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶναι ἐδώδιμος καὶ περιζήτητος. Δ. Ν. Π.

τριδάκνη (ἡ) (Tridacne) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων ἐλασματοβραγχίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριδακνιδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια διακρινόμενα ἐκ τῆς παμμεγίστης τριγωνικῆς κόγχης των, ἧς αἱ θυρίδες εἶναι παχύταται. Αἱ δύο θυρίδες τῶν μαλακίων τούτων εἶναι ὅμοιαι καὶ τὰ ἄκρα των ἀπολήγουσιν εἰς λεπιδοειδεῖς ἀποφύσεις κεραμοειδῶς διατεταγμένας ὥστε νὰ δίδωσιν ὄψιν ἐπιστεγάσματος. Ἡ σὰρξ των εἶναι ἐδώδιμος. Δ. Ν. Π.

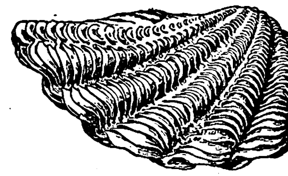

Τριδάκνη.

τριδαινίδαι (οἱ) (Tridaenidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων ἐλασματοβραγχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκεφάλων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *τρίδαινα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τριδακνίδαι (οἱ) (Tridacnidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων ἐλασματοβραγχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκεφάλων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ εἰς τὰς τροπικὰς θαλάσσας τῆς γῆς ἀπαντῶντα, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ *τριδάκνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζωολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα *τριδακνιδῶν* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

τριδάκτυλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς δακτύλους.

— [*Ζωολ.*] *Τριδάκτυλα* καλοῦνται τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσι τρεῖς δακτύλους εἰς ἕκαστον πόδα.

τριδάκτυλος (ὁ) (Tridactylus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γρυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα χαρακτηριζόμενα ὑπὸ κεφαλῆς εὐρείας, κεραιῶν νηματοειδῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ δέκα ἀρθρώσεων, καὶ κοιλίας τελευτώσης εἰς τέσσαρα φυμάτια. Ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων καὶ κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἄμμου. Ὀρύσσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς βαθείας ὀπάς, αἵτινες συγκοινωνοῦσι μεταξύ των δι' ἰδιορρύθμων ὑπογείων στοῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

Τριδάκτυλος.

Τρίδειρος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τῆς Σικελίας, ἀπαντῶσα μόνον παρὰ Λυκόφρονι.

τριδεκάνιον (τὸ) [*Οργ. Χημ.*]. Κεκορεσμένος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_{13}H_{28}$, ἀπαντῶν εἰς τὸ πετρέλαιον. Βράζει εἰς 234°. Σ. Γ.

τριδεκυλένιον (τὸ) [*Οργ. Χημ.*]. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου. Ἔχει τὸν τύπον $C_{13}H_{26}$ καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ πετρέλαιον. Σ. Γ.

τριδεκυλικὸν ὀξὺ [*Οργ. Χημ.*]. Ἀκόρεστον μονοβασικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_{13}H_{25}COOH$. Παρασκευάζεται συνθετικῶς καὶ ἀποτελεῖ ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα. Σ. Γ.

Τρίδενδρον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 101. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν ἐνοικιάσεως γαιῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βελισδόνη* καὶ *Βελκοδῖνον*.

Τρίδεντον (Tridentum) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παλαιὰ λατινικὴ καὶ ρωμαϊκὴ ὀνομασία τῆς πόλεως τῆς Ἰταλίας *Τρέντο* (βλ. λ.).

—**Τριδέντου** *σύνοδος*. Ἡ σύνοδος αὕτη, ἡ ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας θεωρουμένη ὡς δεκάτη ἐνάτη Οἰκουμενική, συνῆλθεν ἐν Τριδέντῳ τῷ 1545 καί, ἀφοῦ δὶς ἐπὶ μακρὸν διέκοψε τὰς ἐργασίας αὐτῆς, ἐπεράτωσε ταύτας τῷ 1563. Διακρίνονται οὕτω ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ τρεῖς περίοδοι. Ἐνῷ δέ, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἰδίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε', σκοπὸς τῆς συνόδου ἦτο ἡ συμφιλίωσις τῶν δυτικῶν μετὰ τῶν διαμαρτυρομένων, αὕτη διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς διδασκαλίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ τῆς δογματικῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῶν διαμαρτυρομένων, συνήργησεν εἰς τὸν πληρέστερον χωρισμὸν αὐτῶν. Παρὰ ταῦτα ἡ ἀξία αὐτῆς ἐξ ἀπόψεως δυτικῆς εἶναι μεγάλη, διότι δι' αὐτῆς καθωρίσθησαν πολλαὶ τῶν διδασκαλιῶν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ αἱ δογματικαί, οὖσαι τέως ἀκαθόριστοι.

Ὁ πάπας Παῦλος ὁ Γ' (1534—1549) ἐκήρυξε τὴν ὁριστικὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου τοῦ Τριδέντου τὴν 13 Δεκεμβρίου τοῦ 1545, ἀναθέσας τὴν προεδρίαν αὐτῆς εἰς τρεῖς καρδιναλίους, τὸν Ντὲλ Μόντε (del Monte), τὸν Μάρκελλον Κερβῖνι (Cervini) καὶ τὸν Ρεγκινάλδον Πόλε (Pole). Αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου ταύτης κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον διήρκεσαν μέχρι τοῦ 1547, γενομένων κατ' αὐτὴν δέκα ἐν ὅλῳ συνεδριῶν. Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ, εἰς ὃν δὲν ἤρεσαν αἱ κατὰ τὰς πρώτας ὀκτὼ συνεδρίας ληφθεῖσαι ἀποφάσεις, ὡς ἀντιστρατευόμεναι εἰς τὰ περὶ ἑνώσεως σχέδια αὐτοῦ, ἀπῄτησε παρὰ τοῦ πάπα τὴν μὴ δημοσίευσιν αὐτῶν, οὗτος ἐδημοσίευσεν αὐτὰς (1547) καὶ ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς ἐν Τριδέντῳ ἀναφανείσης λοιμικῆς νόσου μετέθηκε τὴν ἕδραν αὐτῆς εἰς Βονωνίαν (11 Μαρτίου τοῦ 1547), ἔνθα ἐγένοντο δύο συνεδρίαι (ἡ 9 καὶ 10) τῇ 21 Ἀπριλίου καὶ τῇ 2 Ἰουνίου τοῦ 1547. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πάπα ἔρις ἐπετείνετο, ὁ τελευταῖος ἀνέβαλεν ἐπ' ἀόριστον τὰς ἐργασίας τῆς συνόδου.

Ὁ πάπας Ἰούλιος ὁ Γ' (1550—1555), πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, συνεκάλεσε τὴν σύνοδον πάλιν ἐν Τριδέντῳ (1551). Αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον αὐτῆς διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 1 Μαΐου μέχρι τῆς 28 Ἀπριλίου τοῦ 1552, γενομένων κατ' αὐτὴν ἓξ συνεδριῶν (11—16). Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν 15ην συνεδρίαν ἤρχισαν ἐμφανιζόμενοι εἰς αὐτὴν καὶ διαμαρτυρόμενοι, οἵτινες μάλιστα ἀπῄτουν τὴν ἐπανάληψιν τῆς συζητήσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἀποφασισθέντων, ἀπεφασίσθη κατὰ τὴν 16ην συνεδρίαν (28 Ἀπριλίου τοῦ 1552) ἡ ἀναβολὴ τῶν ἐργασιῶν ἐπὶ διετίαν, ἥτις ὅμως παρετάθη ἐπὶ δεκαετίαν. Ὁ πάπας Πῖος ὁ Δ' (1559—1565) ἐκήρυξε τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου τοῦ Τριδέντου, αἵτινες διήρκεσαν κατὰ τὴν τρίτην ταύτην περίοδον ἀπὸ τῆς 18 Ἰανουαρίου τοῦ 1562 μέχρι τῆς 4 Δεκεμβρίου τοῦ 1563, γενομένων κατ' αὐτὴν ἐννέα συνεδριῶν (17—25). Κατὰ τὴν 25ην συνεδρίαν (3 καὶ 4 Δεκεμβρίου τοῦ 1563) ἐκηρύχθη τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα ἔγκρισιν τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου (26 Ἰανουαρίου τοῦ 1564) ἐδημοσιεύθησαν αὗται ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Decreta et canones concilii Tridentini» (ἐν Ρώμῃ 1564), κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἐδημοσιεύθησαν ὁ «Πίναξ τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων» (Index librorum prohibitorum) καὶ ἡ «Ὁμολογία τῆς τριδεντινῆς πίστεως» (Confessio fidei Tridentini). Ἔπειτα ἐδημοσιεύθησαν, τῷ 1566, ἡ «Ρωμαϊκὴ κατήχησις» (Catechismus romanus), τῷ 1568 ἡ «Ρωμαϊκὴ σύνοψις» (Breviarium romanum) καὶ τῷ 1570 τὸ «Ρωμαϊκὸν τυπικὸν» (Missale romanum). Οὕτω διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Τριδέντου ἀποφασισθέντων ἔργων καθωρίσθη ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον ἡ διδασκαλία τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Κ. Ι. Δ.

τριδερμικός, ἢ *ἐμβρυϊκὸς ὄγκος* [*Ἰατρ.*]. Οὕτω καθορίζεται ποικιλία δερματοειδοῦς κύστεως, ἀναπτυσσομένης ἐπὶ τῶν ᾠοθηκῶν ἢ ἐπὶ τῶν ὄρχεων καὶ περιεχούσης ἐν αὐτῇ στοιχεῖα προερχόμενα καὶ ἐκ τῶν τριῶν φύλλων ἢ πετάλων τοῦ ἐμβρύου. Μ. Ν. Κ.

τρίδιπλος, —η, —ο· δημοτ., τριπλοῦς: «ὅσα μοῦ ἔδωσες, θὰ σοῦ τὰ δώσω διπλὰ καὶ τρίδιπλα».

Τριδουάνα (Triduane ἢ Triduaire, Triduana) *ἁγία*. Ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Σκωτίας γεννηθεῖσα κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ἀφωσιώθη ἐκ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὰ θεῖα καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν εἶχε διαδοθῆ ἡ φήμη τῶν πολλῶν ἀρετῶν της. Πολλαὶ ἐκκλησίαι ἐν τῇ βορείῳ Ἀγγλίᾳ ἱδρύθησαν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας ταύτης, ἧς ἡ μνήμη ἑορτάζεται τὴν 8 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

Τριδουὰρ (Tridoire), *μάρτυς*. Ἐν Touraine (Indre et-Loire) τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς μετὰ τῆς μητρὸς *Μαύρας* καὶ τῶν ὀκτὼ ἀδελφῶν του, συνεορτάζεται μετ' αὐτῶν τὴν 25 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

τριδυμίτης (ὁ) (Tridymit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν διοξείδιον τοῦ πυριτίου, SiO_2, τὸ ὁποῖον εἶναι σῶμα δίμορφον. Ὡς χαλαζίας κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα, ὡς τριδυμίτης ἀρχικῶς καὶ ὑπὸ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν εἰς τὸ ἑξαγωνικόν,

Digitized by Google

μεταπίπτει δὲ ὑπὸ ταπεινὴν θερμοκρασίαν εἰς τὸ ρομβικὸν ἂν καὶ διατηρεῖ τὴν ἐξωτερικὴν ἑξαγωνικήν του μορφήν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ τρίδυμος ἐμφάνισις αὐτοῦ. Ἔχει σκληρότητα 6 $^1/_2$—7, εἰδικὸν βάρος 2,30—2,32, λάμψιν ὑαλώδη καὶ χρῶμα λευκόν, συνήθως δὲ γαλακτόχρουν ἢ κιτρινόφαιον. Ἀπαντᾷ ἐντὸς ὀξίνων ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων, ἰδίως τῶν νεωτέρων ἡφαιστείων, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ὡς προϊὸν ἀποθέσεως τῶν θερμῶν πηγῶν τοῦ Plombières, καθὼς καὶ ἐντὸς τοῦ μετεωρίτου τοῦ Breitenbach τῆς Βοημίας. Γ. Β

τρίδυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· τριπλοῦς· ‖ συνήθ., *τρίδυμοι* (οἱ) καὶ *τρίδυμα* (τά) ἐπὶ τέκνων ὁμοῦ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς γεννηθέντων (πρβ. *δίδυμος*).

—*[Λαογρ.]* Ἡ γέννησις *τριδύμων* ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς ἐπήρειαν κακοποιοῦ πνεύματος καὶ διὰ τοῦτο, παλαιότερον, ἐξέθετον ταῦτα κατὰ τὰ μεσάνυκτα ἐπὶ δύο ὥρας ἐπὶ τῆς στέγης τῆς οἰκίας, ἵνα μεταβληθῇ ἡ τύχη των.

—τρίδυμοι *κρύσταλλοι* (Drillinge) *[Ὀρυκτολ.]*. Καλοῦνται οἱ κρύσταλλοι τῶν ὀρυκτῶν οἱ ἀποτελούμενοι ἀπὸ τρία κρυσταλλικὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἀνὰ δύο, ἤτοι τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἀφ' ἑτέρου, συμφύονται μεταξύ των κατὰ τοὺς νόμους τῆς διδυμίας. Οἱ κρύσταλλοι οὗτοι σχηματίζουν τριδυμίαν. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τοιαύτην τρίδυμον κατασκευήν, εἶναι ὁ *τριδυμίτης*. Γ. Β.

—τρίδυμον *νεῦρον* *[Ανατομ.]*. Νεῦρον ἐγκεφαλικὸν τῆς 5ης συζυγίας, τὸ παχύτατον τῶν λοιπῶν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκφυομένων νεύρων. Ἀποτελεῖται: 1) ἐκ δύο ριζῶν, καθάπερ τὰ νωτιαῖα νεῦρα, πρὸς ἃ καὶ παρεμφέρει, τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς κινητικῆς· 2) ἐξ ἑνὸς γαγγλίου, τοῦ μηνοειδοῦς ἢ γασσερείου, οὗ ἡ ὑφὴ εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ νωτιαίου γαγγλίου· καὶ 3) ἐκ τριῶν κλάδων, ἐκπορευομένων ἐκ τοῦ γαγγλίου τούτου, ἤτοι τοῦ ὀφθαλμικοῦ νεύρου (1ου κλάδου), τοῦ ἄνω γναθικοῦ νεύρου (2ου κλάδου) καὶ τοῦ κάτω γναθικοῦ νεύρου 3ου κλάδου), ὧν τὰ μὲν δύο πρῶτα εἶναι ἀμιγῆ αἰσθητικά, τὸ δὲ κάτω γναθικόν, ὡς περιέχον καὶ τὴν κινητικὴν ρίζαν, εἶναι μεικτόν. Ἐκ τῶν δύο ριζῶν ἡ μὲν *αἰσθητική*, μείζων οὖσα καὶ ἀποπεπλατυσμένη, ἔχει ἐκφυτικὸν πυρῆνα τὸ μηνοειδὲς ἢ γασσέρειον γάγγλιον, οὗ αἱ κεντρικαὶ ἀποφυάδες τῶν μονοπόλων κυττάρων ἀποσχίζονται ἐντὸς τῆς γεφύρας εἰς κλάδους βραχυτάτους, ἀπολήγοντας ἐν αὐτῇ, καὶ εἰς κλάδους μακροὺς καὶ παχεῖς κατιόντας, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν νωτιαίαν δεσμίδα τοῦ τριδύμου, διήκουσαν πρὸς τὰ κάτω μέχρι τῶν ριζῶν τοῦ 1ου αὐχενικοῦ νεύρου. Ἡ δὲ *κινητικὴ* ρίζα, λεπτοτέρα καὶ ὑποστρόγγυλος οὖσα, ἐκφύεται ἐκ δύο πυρήνων, συνεχομένων πρὸς ἀλλήλους, ἤτοι ἐκ τοῦ *κυρίου* (κάτω), ὅστις, ᾠοειδὴς ὤν, σκηνοῖ ἐν τῇ γεφύρᾳ ἐπὶ τὰ ἐντὸς τοῦ αἰσθητικοῦ πυρῆνος, καὶ ἐκ τοῦ *πικουρικοῦ* (ἄνω), ὅστις ἐπιμήκης ὢν ἐκτείνεται ἄνωθεν καὶ ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἀπὸ τῶν πλαγίων τοῦ ρομβοειδοῦς βόθρου (ὑπομέλας τόπος) μέχρις ἰσοϋψῶς τοῖς προσθίοις διδυμίοις. Ἀμφότεραι δ' αἱ ρίζαι αὗται, ἥ τε αἰσθητικὴ καὶ ἡ κινητική, ἀναδύονται ἐκ τοῦ πλαγίου ὁρίου τῆς γεφύρας καὶ μετὰ βραχεῖαν πορείαν εἰσδύονται εἰς τὴν ἔμπροσθεν τῆς κορυφῆς τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ κειμένην μηνοειδῆ κοιλότητα (μεκκέλειον) τῆς σκληρᾶς μήνιγγος, τὴν περιέχουσαν τὸ μηνοειδὲς γάγγλιον. Ἐνταῦθα ἡ μὲν κινητικὴ ρίζα παρελαύνει ἐλευθέρα παρὰ τὸ γάγγλιον ὄπισθεν αὐτοῦ, ὁδεύουσα εἰς τὸν κάτω γναθικὸν κλάδον, ἡ δὲ αἰσθητικὴ πλεγματώδης γινομένη συμφύεται μετὰ τοῦ γαγγλίου. Τοῦτο δέ, ἀποπεπλατυσμένον ὄν, στρέφει τὸ μὲν κυρτὸν χεῖλος αὐτοῦ πρὸς τὰ πρόσω καὶ κάτω (πρὸς τοὺς κλάδους), τὸ δὲ κοῖλον πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἄνω (πρὸς τὴν αἰσθητικὴν ρίζαν). Οἱ κλάδοι τοῦ τριδύμου κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῶν συνάπτονται μετὰ συμπαθητικῶν γαγγλίων, ἤτοι ὁ μὲν ὀφθαλμικὸς μετὰ τοῦ ὀφθαλμικοῦ γαγγλίου, ὁ δ' ἄνω γναθικὸς μετὰ τοῦ σφηνοϋπερῳΐου, ὁ δὲ κάτω γναθικὸς μετὰ τοῦ ὠτικοῦ, ὁ δὲ γλωσσικὸς μετὰ τοῦ ὑπογναθίου γαγγλίου. Καὶ αἱ μὲν αἰσθητικαὶ ἶνες τῶν κλάδων τοῦ τριδύμου νευροῦσι τὸ δέρμα τοῦ προσώπου, τὸν βολβὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τὸν βλεννογόνον τῆς ρινὸς καὶ τοῦ στόματος, αἱ δὲ κινητικαὶ τοὺς μασητηρίους μῦς. Ι. Π.

— τριδύμου *νευραλγία* *['Ιατρ.]*· βλ. λ. ***νευραλγία*** **τοῦ τριδύμου.**

τριδύναμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς δυνάμεις, τρεῖς ἐνεργείας.

τρίεδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς ἕδρας, ὁ σχηματιζόμενος ὑπὸ τριῶν ἐπιπέδων.

—τρίεδρον *ἐπιφανειακὸν* *[Μαθημ.]*· βλ. ***τρίεδρον*** **καμπύλης.**

—τρίεδρον *καμπύλης* *[Μαθημ.]*. 1) ***Πρωτεῦον τρίεδρον καμπύλης γ*** εἰς ἓν σημεῖον αὐτῆς Μ λέγεται ἡ τρίεδρος στερεὰ γωνία, ἡ ὁποία ἔχει ἀκμάς: α') τὴν ἐφαπτομένην τῆς καμπύλης εἰς τὸ Μ (ΜΕ), β') τὴν πρωτεύουσαν ἢ πρώτην αὐτῆς κάθετον εἰς τὸ Μ (ΜΠ), καὶ γ') τὴν ὀρθίαν αὐτῆς κάθετον ἢ δικάθετον εἰς τὸ Μ (ΜΔ) Ἡ τρίεδρος αὕτη γωνία εἶναι τρισορθογώνιος, δηλαδὴ καὶ αἱ 3 ἐπίπεδοι αὐτῆς γωνίαι εἶναι ὀρθαί. Ἐν τῇ κινητικῇ ἀπειροστικῇ γεωμετρίᾳ ἡ θεωρία τῆς κινή-

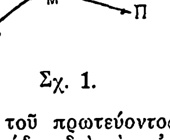

Σχ. 1.

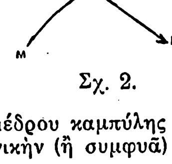

Σχ. 2.

σεως τοῦ πρωτεύοντος τριέδρου καμπύλης εἶναι θεμελιώδης διὰ τὴν ἀναξονικὴν (ἢ συμφυᾶ) θεωρίαν τῶν καμπύλων (σχ. 1).

2) *Συνοδεῦον ἢ ἐπιφανειακὸν τρίεδρον καμπύλης γ*, κειμένης ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας σ εἰς ἓν σημεῖον αὐτῆς Μ, λέγεται ἡ τρισορθογώνιος στερεὰ γωνία, ἡ ὁποία ἔχει ἀκμάς: α') τὴν ἐφαπτομένην τῆς καμπύλης γ εἰς τὸ σημεῖον Μ (ΜΕ), β') τὴν κάθετον τῆς ἐπιφανείας σ εἰς τὸ σημεῖον Μ (ΜΚ), καὶ γ') τὴν κοινὴν κάθετον τῶν δύο προηγουμένων διευθύνσεων (ΜΛ). Τὸ συνοδεῦον ἢ ἐπιφανειακὸν τρίεδρον παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀναξονικὴν (ἢ συμφυᾶ) θεωρίαν τῶν ἐπιφανειῶν. Ἐὰν ἡ καμπύλη γ εἶναι γεωδαισιακὴ ἢ ἀσυμπτωτικὴ γραμμὴ τῆς ἐπιφανείας σ, τὸ ἐπιφανειακὸν καὶ πρωτεῦον τρίεδρον εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς γ συμπίπτουν (σχ. 2). Π. Θ. Κ

— τρίεδρος *στερεὰ γωνία* *[Μαθημ.]*. Καλεῖται ἡ στερεὰ γωνία ἡ ἔχουσα μόνον τρεῖς ἕδρας, ἢ ἄλλως τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν 3 ἐπίπεδα, διερχόμενα διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου καὶ περατούμενα ἕκαστον εἰς τὰς 2 εὐθείας, κατὰ τὰς ὁποίας τέμνεται ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων ἐπιπέδων (σχ. 1). Π. Θ. Κ.

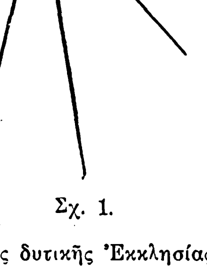

Σχ. 1.

Τριὲζ (Triaise ἢ Triaze Troecia), *ἁγία*. Ἐν Poitiers τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ζήσασα ἐν αὐστηρᾷ ἀσκήσει καὶ τῷ 375 ἀποθανοῦσα, ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 16 Αὐγούστου. Ε.Γ.Π.

τριεκφόρος (ὁ) (Triecphorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁμοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκοπιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους ἢ μετριοσώμους τέττιγας, ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς κυρίως χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

τριελαΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *ἐλαΐνη*.

τριενταλὶς (ἡ) (Trientalis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πριμουλοειδῶν* ἢ *πριμουλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυτῶν, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ.Ν.Π.

τριεξοζάνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *ἄμυλον*.

Τριέσπερος *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἡρακλέους «ὅτι φασὶ τὸν Δία τῇ τοῦ Ἀμφιτρύωνος ἀπουσίᾳ τρεῖς νύκτας συνάψαι παρακοιμώμενον τῇ Ἀλκμήνῃ καὶ οὕτω σπεῖραι τοῦτον» (Σχόλια εἰς Λυκόφρ. 33). Α. Θ. Σ.

Τριέστι (Trieste) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας (βλ λ. *Τεργέστη*).

τριετής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων τριῶν ἐτῶν ἡλικίαν: «τριετὴς παῖς»· ‖ ὁ διαρκῶν ἐπὶ τρία ἔτη: «τριετὴς διαμονή».

—τριετὲς *σύστημα* *[Γεωπον.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ σύστημα ἀμειψισπορᾶς, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ καλλιέργεια φυτοῦ τινος ἐπαναλαμβάνεται ἀνὰ τριετίαν. Ὑπάρχουν πολλὰ τριετῆ συστήματα ἀναλόγως τῶν ἐδαφῶν καὶ τῶν τοπικῶν ὅρων ἑκάστης περιοχῆς, περιλαμβάνοντα ἢ μὴ καὶ ἀγρανάπαυσιν. Ε. Τ. Ε.

τριετηρίς, *—ίδος* (ἡ)· ἡ τρίτη ἐπέτειος· ‖ διάστημα τριῶν ἐτῶν.

—*['Αρχ.]* Ἐκαλεῖτο *τριετηρίς*: —1) Πᾶσα καθόλου ἑορτή, τελουμένη ἀνὰ τριετίαν πρὸς τιμὴν θεοῦ τινος, ἢ θυσία ἀνὰ τριετίαν τελουμένη, ἢ πανήγυρις τελέσεως ἀγώνων, οἵα ἡ τῶν Ἰσθμίων. —2) Ἡ ἐκ δύο πλήρων ἐτῶν συγκειμένη χρονικὴ ὑποδιαίρεσις τῆς ἐννεατηρίδος, ἤτοι τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ὀκτὼ πλήρων ἐτῶν, ὅπερ ἐκαλεῖτο καὶ *μέγας ἐνιαυτός*, περιέχων πέντε ἄρτια καὶ τρία ἐμβόλιμα ἔτη. Οὗτος ἦτο ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις ὁ ἀστρονομικὸς κύκλος, οὗ ἡ ἐφεύρεσις ἀποδίδεται εἰς τὸν ἐκ Τενέδου Κλεόστρατον κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Ε. ΔΙ. Κ.

τριέτης, *—ους* (ὁ), θηλ. *—έτις—ιδος*· *τριετής* (βλ.λ.).

τριετία (ἡ)· διάστημα τριῶν ἐτῶν.

Τρίζολος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 395. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τριζόνι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἐντόμου *γρύλλος*. Δ. Ν. Π.

Τριζόνια *[Γεωγρ.]*. —1) ***Ἔξω —***. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βελενίκου τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 31

—2) ***Νέα —***. Χωρίον τῆς αὐτῆς κοινότητος, ἀριθμοῦν (1928) 154 κατοίκους.

—*['Ιστορ.]*. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1828 πλησίον τῶν *Τριζονίων* αἱ ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ Γιαννάκην Στράτον χιλιαρχίαι καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Νικόλαον Τζαβέλλαν πενταχοσιαρχία, ἀποσπασθεῖσαι τοῦ γενικοῦ ἐν Μεγάροις στρατοπέδου, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ παράλιον τῆς Σεργούλας μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως παρακωλύσωσι τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν ἐν Ναυπάκτῳ Τούρκων. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν μάχην ἐπεκράτησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐξεδίωξαν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Λιδωρικίου καὶ Μαλανδρίνου τοὺς Τούρκους. Θ. Σ. Τ.

—Τριζόνια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς νησίδων τοῦ Κορινθιακοῦ (*Τριζόνια*, *Ἅγιος Ἰωάννης*, *Πρισσούδι* καὶ προσκείμενοί τινες σκόπελοι), 8 $^1/_2$ μίλ. ἀνατολικῶς τῆς ἐκβολῆς τοῦ Μόρνου. Ἡ μείζων τούτων *Τριζόνια* (ὑψόμ. 351 ποδ., πλάτ. 38° 22' Β., μῆκ. 22°04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) ἔχει λιμένα καταδεικνυόμενον (1932) διὰ φάρου Ἄγκα, συνοικισμὸν ἁλιέων καὶ ἄλλοτε λοιμοκαθαρτήριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάζετο ἡ συστὰς *Δῆλες* ὑπὸ τῶν ἁπλοϊκῶν ναυτικῶν, νομιζόντων ὅτι σημαίνει τοῦτο λοιμοκαθαρτήριον, λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπάρχει τοιοῦτον εἰς τὴν Δῆλον. Σ. Ε. Λ.

τρίζω, ἀόρ *ἔτριξα*· προκαλῶ τριγμόν, ἐκβάλλω ἦχον ὀξὺν ὁποῖος ὁ τρρ... ἢ κρρ...: «τρίζει ἡ πόρτα», «τρίζουν οἱ ἀντένες τοῦ πλοίου»· ‖ φρ. «τοῦ 'τριξα τὰ δόντια» τὸν ἠπείλησα (δηλονότι ἀπὸ τοῦ τριγμοῦ τῶν ὀδόντων τοῦ ἀπειλοῦντος ἢ ὀργιζομένου)· ‖ «τρίζουν τὰ κόκκαλα τοῦ πατέρα του 'ς τὸν τάφο» ἕνεκα τῆς κατὰ τοῦ υἱοῦ ἀγανακτήσεως.

τριημερία (ἡ)· διάστημα τριῶν ἡμερῶν, τὸ τριήμερον.

τριήμερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας: «τριήμερος ἄδεια,—ἀργία»· ‖ «τριήμερος πυρετὸς» εἶδος νόσου προκαλούσης πυρετὸν διαρκοῦντα τρεῖς ἡμέρας· ‖ *τριήμερον* (τό) διάστημα τριῶν ἡμερῶν, τριημερία· κοιν. *τριήμερο*· λαϊκὴ νηστεία (πλήρης ἀποχὴ ἀπὸ πάσης τροφῆς, καὶ ὕδατος ἀκόμη) διαρκείας τριῶν ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Τετάρτης, τηρουμένη ὑπὸ γυναικῶν ἰδίᾳ· ‖ *τριήμερα* (τά)· ἀντὶ *τρίμερα*, βλ. *τρίμερος*.

—τριήμερος *πυρετὸς* (fièvre de trois jours). Ἡ ὀνομασία αὕτη προὐτάθη ὑπὸ τῶν Miorcec καὶ Laplanche πρὸς καθορισμὸν τοῦ θερινοῦ πυρετοῦ, ὅστις ἐξελίσσεται συνήθως ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Εἶναι νόσος λοιμώδης, ἐπιδημική, χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἰσχυροῦ πυρετικοῦ παροξυσμοῦ (39°—40°), διαρκείας τριῶν ἡμερῶν. Τούτου προηγοῦνται κεφαλαλγία, γενικὴ κακουχία, παρακολουθουμένη πολλάκις ὑπὸ βραδυκαρδίας, πεπτικῶν διαταραχῶν καὶ ἐρυθήματος ὀστρακώδους. Τὰ κύρια συμπτώματα τῆς νόσου εἶναι: ρῖγος, ἰσχυρὸς πυρετός, κεφαλαλγία, ἄλγη κογχικὰ καὶ ραχιαῖα, ἀλγειναὶ συσπάσεις, κατάρρους ὀφθαλμορρινικὸς καὶ ρινικὸς καὶ βαθυτάτη ἐξασθένησις σωματική τε καὶ ψυχικὴ μετὰ βραδυσφυγμίας. Ἡ νόσος ὀφείλεται εἰς ἰὸν διηθητόν, ὑπερμικροσκοπικόν, ἐνοφθαλμιζόμενον διὰ νύγματος ἐντόμου διπτέρου, τοῦ καλουμένου φλεβοτόμου παπατάτσι (phlebotomus papataci), ὅπερ καὶ αὐτὸ μολύνεται παρ' ἀνθρώπου πάσχοντος τὴν νόσον. Ἡ νόσος ἀπαντᾷ κατὰ τὸ θέρος ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἐρζεγοβίνῃ, ἐν Δαλματίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ· καὶ παρ' ἡμῖν παρατηρεῖται σποραδικῶς. Εἶναι καλοήθης τὴν μορφὴν ἐν γένει, ἀλλ' ἡ ἀνάρρωσις κατ' αὐτὴν χρονίζει ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀδυναμίας τοῦ πάσχοντος. Ἡ θεραπεία εἶναι συμπτωματική, ἡ δὲ προφύλαξις εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν κωνώπων. Μ. Ν. Κ

τριημίαργος (ἡ) *[Βυζ. Μουσ.]*· βλ. λ. *ἡμίαργον*.

τριημιολία *[Ναυτ.]*. —1) Εἶδος πλοίου μὴ ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον. Ἐκ περικοπῆς τοῦ Διοδώρου (Κ, 93, 3) ἐπιτρέπεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἦτο τοῦτο τετρήρης ἢ κυρίως εἰπεῖν τριήρης, ἔχουσα τρεῖς πλήρεις σειρὰς ἐρετῶν καὶ ἄλλας 15 ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς κώπας σκαλμουμένας ἀπὸ τοῦ πτερινέου. —2) Σκάφος (κοιν. *λόβερ τρικάταρτο*) φέρον τρεῖς ἱστούς, ἀφ' ὧν ἐκπετάννυνται ἐπίδρομος, ἡμιόλια, λαίφη, προτονίδες, προΐστια καὶ ἀρτέμονες. Ἐν οὐριοδρομίᾳ δὲ καὶ ἀφαιρετὸν ἀκάτιον ἀπὸ τῆς στήλης τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ. Σ. Ε. Λ.

τριημιτόνιον (τὸ) *['Αρχ. Μουσ.]*. Χαρακτηριστικὸν μουσικὸν διάστημα τοῦ χρωματικοῦ γένους

Digitized by Google

τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, κατέχον τὸ τρίτον ἐπὶ τὸ ὀξὺ διάστημα τῶν τετραχόρδων τοῦ τονιαίου χρώματος καὶ ἔχον ἀξίαν μήκους χορδῆ, $^{32}/_{27}$.

N. A. X.

τριηραρχία (ἡ)· τὸ ἀξίωμα τοῦ τριηράρχου, ἡ ἐξόπλισις καὶ ἐπιμέλεια πολεμικῆς τριήρους ὡς ὑποχρέωσις τῶν εὐπόρων πολιτῶν παρ' ἀρχαίοις Ἀθηναίοις.

—*[Ἀρχ.]* Ἔκτακτος δημόσια λειτουργία (ὑπηρεσία) τοῦ πολιτεύματος τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, βαρύνουσα τοὺς εὐπορωτέρους τῶν πολιτῶν, ὑποχρεουμένους νὰ καταβάλλουν ὡρισμένας δαπάνας πρὸς ἄρτιον ἐξοπλισμὸν τοῦ πολεμικοῦ στόλου τῆς πόλεως. Ἦτο διαρκείας ἑνὸς ἔτους καὶ ἐκ τῶν δαπανηροτάτων. Πότε ἀκριβῶς ἐνομοθετήθη ὁ θεσμὸς οὗτος δὲν εἶναι γνωστόν. Κατὰ τὸν θεσμὸν τῆς τριηραρχίας ἡ πόλις παρέδιδεν εἰς ἕκαστον καθιστάμενον τριήραρχον μίαν τριήρη μετὰ πάντων τῶν σκευῶν της, ἤτοι κωπῶν, πηδαλίων, ἱστῶν, ἱστίων, σχοινίων κττ., ὡς καὶ τὸν μισθὸν καὶ τὸ σιτηρέσιον τῶν ναυτῶν ταύτης (ἀνὰ μίαν δραχμὴν εἰς ἕκαστον ναύτην ἡμερησίως), ὁ δὲ τριήραρχος, ὅστις ἦτο καὶ ὁ κυβερνήτης ταύτης, ὑπεχρεοῦτο νὰ καταρτίσῃ τὸ πλήρωμά της ἐξ Ἀθηναίων πολιτῶν, τοὺς ὁποίους πολλάκις ἠναγκάζετο ν' ἀμείβῃ καὶ ἐξ ἰδίων, παρέχων εἰς αὐτοὺς τὰς λεγομένας ἐπιφορὰς (πρόσθετον ἀμοιβήν), διὰ νὰ καταρτίζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρτιώτερον τὸ πλήρωμα τῆς τριήρους του. Ὑπεχρεοῦτο ἀκόμη ὁ τριήραρχος νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν δαπάνην συντηρήσεως τῆς τριήρους καὶ ἀντικαταστάσεως τῶν φθειρομένων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν σκευῶν καὶ ἐξαρτημάτων της καὶ νὰ παραδίδῃ ἐν καλῇ καταστάσει ταύτην, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν εἶχε βλαβῆ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, μετὰ τὸ πέρας τῆς τριηραρχίας του εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν νεωρίων. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ φιλοπάτριδες πλούσιοι Ἀθηναῖοι, ὡς ἐν τῇ ἐν Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίᾳ (480 π. Χ.) ὁ Κλεινίας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου, οἵτινες ἦσαν τριήραρχοι ἰδιοκτήτου τριήρους (*Ἡροδ.* Η΄, 17) ἕκαστος καὶ κατέβαλλον πάσας τὰς δαπάνας τοῦ τε ἐξοπλισμοῦ καὶ τῆς συντηρήσεως τῆς τριήρους, ὡς καὶ τοῦ μισθοῦ τοῦ πληρώματός της. Αἱ δαπάναι ἑκάστου τριηράρχου (τὸ *τριηράρχημα*), ἐξαρτώμεναι καὶ ἐκ τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν παρελάμβανε τὴν τριήρη παρὰ τῆς πολιτείας, ἐπίκιλλον μεταξὺ 40 καὶ 60 μνῶν (4—6 χιλ. δραχμῶν)· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ τριηραρχία ἐθεωρεῖτο ἡ πολυδαπανωτέρα τῶν δημοσίων λειτουργιῶν καὶ οἱ τριήραρχοι ἀπηλλάσσοντο πάσης λειτουργίας μὲν κατὰ τὸ ἑπόμενον τῆς τριηραρχίας των ἔτος, ἐπὶ ὡρισμένον δὲ χρόνον νέας τριηραρχίας. Ὁ τριήραρχος ἐδικαιοῦτο, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐνόμιζεν ὅτι κακῶς ἀνετίθετο εἰς αὐτὸν ἡ τριηραρχία, νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν νόμον τῆς ἀντιδόσεως. Ἐν ἀρχῇ πᾶς πλούσιος Ἀθηναῖος ἀνελάμβανε τὴν ὅλην δαπάνην τῆς ἐνιαυσίου τριηραρχίας του, ἀπὸ τοῦ 412 π. Χ. (κατ' ἄλλους ἀπὸ 405—404) ὅμως, ἐπειδὴ πολλῶν Ἀθηναίων εἶχε μειωθῆ σημαντικῶς ἡ περιουσία, ἐπετράπη ν' ἀναδέχωνται τὴν τριηραρχίαν μιᾶς τριήρους δύο ἀπὸ κοινοῦ τριήραρχοι, *συντριήραρχοι* καλούμενοι, ὅτε τὴν μὲν δαπάνην κατέβαλλον ἐξ ἡμισείας, τὴν δὲ κυβέρνησιν τῆς τριήρους εἶχεν ἑκάτερος ἐπὶ 6 μῆνας ἢ καὶ ὁ ἕτερος τούτων ἐπὶ ἓν ἔτος κατὰ παραχώρησιν τοῦ ἄλλου. Κατὰ τὸ 357 π Χ δι' ἐπεκτάσεως τοῦ περὶ συμμοριῶν θεσμοῦ καὶ εἰς τὰς λειτουργίας τῆς τριηραρχίας, ἔγιναν ἐν Ἀθήναις 20 τριηραρχικαὶ συμμορίαι, περιλαμβάνουσαι ἑκάστη 60 εὐπόρους πολίτας, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάστη ἐξώπλιζεν ἀνὰ μίαν τριήρη καὶ ἐξέλεγε τὸν τριήραρχόν της, κατανέμουσα τὰς δαπάνας εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας ταύτην συμμορίτας ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἑκάστου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατανομὴ τῶν δαπανῶν δὲν ἐγίνετο ἀκριβοδικαίως ὑπὸ τῶν πλουσιωτέρων ἑκάστης συμμορίας, ὁ Δημοσθένης μετερρύθμισε καὶ τὸν νόμον τοῦτον κατὰ τὸ 340 π. Χ., ἐπιτυχὼν τὰ μεγαλύτερα βάρη τῶν δαπανῶν ν' ἀνατίθενται εἰς τοὺς εὐπορωτέρους συμμορίτας. Ὁ τριήραρχος, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἕνα πλοηγόν, ἕνα πρῳρέα, ἕνα κελευστήν, τρεῖς πεντηκοντάρχους καὶ δύο, συνήθως, ναυπηγούς, ἐκυβέρνα τὴν τριήρη μὲ ἐξουσίαν νὰ κολάζῃ τοὺς ἀτακτοῦντας ἢ ἀπειθοῦντας. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς τριηραρχίας του ἔδιδεν εὐθύνας, ὡς ἔχων τὴν διαχείρισιν χρημάτων, διότι δι' αὐτοῦ ἐδίδετο εἰς τὸ πλήρωμα τῆς τριήρους καὶ ὁ μισθὸς καὶ τὸ σιτηρέσιον. Τὸν τριήραρχον ἀντικαθίστα ἐνίοτε εἷς ἐργολάβος, ἀναλαμβάνων νὰ τριηραρχήσῃ ἀντ' αὐτοῦ ἐπὶ μισθῷ. Ἐν ᾗ περιπτώσει ὅμως ὁ ἐργολάβος ἐγίνετο ὑπαίτιος συμφορᾶς τινος εἰς τὴν πόλιν, ὁ μισθώσας τὴν τριηραρχίαν τριήραρχος κατηγορεῖτο εἰς τὸ δικαστήριον ὅτι κατέλιπε τὴν τάξιν (γραφὴ λιποταξίου). Τριήραρχοι δὲν καθίσταντο οἱ ἐννέα ἄρχοντες, οἱ ἀδύνατοι, οἱ ὀρφανοὶ ἐν ὅσῳ ἦσαν ἀνήλικοι, αἱ ἐπίκληροι ἐφ' ὅσον ἔμενον ἄγαμοι, οἱ κληρουχικοὶ (οἱ ἐκπεμπόμενοι ὑπὸ τῆς πολιτείας εἰς κληρουχίας) καὶ οἱ κοινωνικοὶ (συνιδιοκτῆται ἴσως ἢ συγκληρονόμοι).

ΚΑΨ.

τριήραρχος (ὁ)· ὁ ἀναλαμβάνων τριηραρχίαν, ὁ ἐκ τῶν εὐπόρων πολιτῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ὑποχρεούμενος νὰ ἐπιμεληθῇ, νὰ ἐξοπλίσῃ ἢ καὶ νὰ κατασκευάσῃ νέαν τριήρη (βλ. *τριηραρχία*).

τριηραρχῶ (*—έω*)· εἶμαι τριήραρχος· || εἶμαι κυβερνήτης τριήρους (βλ. *τριηραρχία*).

τριηραύλης (ὁ)· ἀρχ., αὐλητὴς τριήρους, ὅστις διὰ τοῦ μέλους τοῦ τριηρικοῦ ἐζωογόνει τοὺς ἐρέτας εἰς τὸ τραχὺ ἔργον των.

τριήρης, *—ους* (ἡ)· εἶδος ἀρχαίου πλοίου. κατ' ἐξοχὴν πολεμικοῦ, μὲ τρεῖς ἐπαλλήλας σειρὰς κωπῶν.

—*[Ἀρχ. Ναυτ.]* Πολεμικὸν πλοῖον τῶν ἀρχαίων, μακρόν, μικροῦ πλάτους καὶ βυθίσματος, ὡπλισμένον δι' ἐμβόλου καὶ προεμβολίδος, κωπήλατον καὶ δι' ἐρετῶν εἰς τρεῖς ὑπερκειμένας σειρὰς τεταγμένων ἐλαυνόμενον. Ἀπετέλει τὸν ἐπισημότατον τύπον τοῦ πολεμικοῦ πλοίου τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Α, 83) αἱ πρῶται τριήρεις ἐναυπηγήθησαν ἐν Κορίνθῳ, τοῦ ναυπηγοῦ Ἀμεινοκλέους κατασκευάσαντος τέσσαρας τοιαύτας διὰ λογαριασμὸν τῶν Σαμίων τρεῖς περίπου αἰῶνας πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, δηλαδὴ πρὸ τοῦ 700 π. Χ. Φαίνεται ἐν τούτοις ἀληθὲς ὅτι αἱ τριήρεις ἦσαν ἐν χρήσει ἤδη εἰς

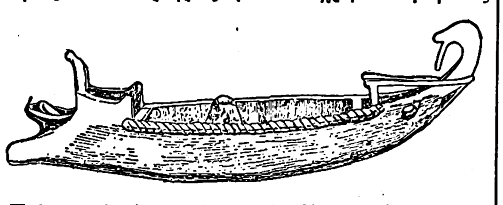

Χαλκοῦν ὁμοίωμα πλοίου εὑρεθὲν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Ἐρεχθείου.

τοὺς Φοίνικας καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἔσχον τὴν ἰδέαν τῆς ναυπηγήσεώς των καὶ οἱ Κορίνθιοι. Αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ τριήρεις ὑστέρουν πολὺ καὶ εἰς ταχύτητα καὶ ναυτικὰς ἀρετὰς τῶν φοινικικῶν καὶ τῶν ἰωνικῶν. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην, ὀλίγον μόλις πρὸ τῶν μηδικῶν πολέμων ἀπαντῶσι τριήρεις ὡς μονάδες ἐν τοῖς στόλοις τῶν τότε μεγάλων ἑλληνικῶν ναυτικῶν δυνάμεων, τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Συρακουσίων (*Θουκ.* Α, 13—14, *Διοδ. Σικελ.* ΙΔ, 42), ἐν ᾧ χρόνῳ εἰς τὰ ναυτικὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν

Διάταξις τῶν ἐρετῶν εἰς τρεῖς ὁριζοντίας γραμμὰς καὶ κατὰ τριάδας.
1=Θαλαμῖται. 2=Ζυγῖται. 3=Θρανῖται.]

κρατῶν ὑπῆρχον ὡς μείζονα σκάφη αἱ πεντηκόντοροι. Ὡς πρὸς τὸ ἀθηναϊκὸν ναυτικόν, εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ὀφείλεται ἡ ὤθησις διὰ ναυπήγησιν τριήρεων, πρὸς καταπολέμησιν τῆς ναυτικῆς ἰσχύος τῆς Αἰγίνης, αἱ δὲ τριήρεις ἐκεῖναι μετέσχον τῶν μηδικῶν πολέμων. Πάντως, ἀπὸ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων ἐμφανίζονται τριήρεις (*Ἡροδ.* Ε, 99. ΣΤ, 5). Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λάδης μετέσχον μόνον τριήρεις, ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιβατῶν των (*Ἡροδ.* ΣΤ, 15) ἐπιτρέπεται νὰ εἰκασθῇ. Αἱ

Σκαρίφημα δεικνύον τὰς θέσεις τῶν ἐρετῶν καὶ τῶν κωπῶν των ὡς φαίνονται ἀπὸ πρῴρας.
[1=Θαλαμῖται. 2=Ζυγῖται. 3=Θρανῖται.]

μετασχοῦσαι τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος τριήρεις «οὔπω εἶχον διὰ πάσης καταστρώματα» (*Θουκυδ.* Α, 14) καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ ἐρετικόν των ἦτο ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἐχθρικὰς προσβολάς, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ, ὅπερ κατελάμβανε τὰς παραλίας ὅπως προσβάλλῃ τὰς παραπλεούσας τριήρεις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κίμωνος αἱ τριήρεις εἶχον ἀσυγκρίτως τελειοποιηθῆ ὡς πρὸς τὰς τῶν μηδικῶν πολέμων, ἀφοῦ τὰς ἐναυπήγουν «πλατυτέρας καὶ διάβασιν τοῖς καταστρώμασιν ἔδωκαν» (*Πλουτ.* Κίμων 12), κατὰ δὲ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἦσαν ἐξ ἴσου τέλειαι ὅπως καὶ αἱ φοινικικαὶ κατὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους, διότι εἶχον πλέον γίνει ἐντελῶς γνωσταὶ αἱ λεπτομέρειαι ἐκείνων.

Πολὺ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀπησχόλησαν τοὺς περὶ τὰ ναυτικὰ ἀρχαιολογοῦντας τό τε σχῆμα τῆς τριήρους καὶ ἡ ἐν αὐτῇ διάταξις τῶν ἐρετῶν· διότι ἂν διὰ τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἡροδότου ἡ λέξις τριήρης δὲν ἔχρῃζεν ἐξηγήσεως, ἀφοῦ εἶχον ἐκεῖνοι τὸ πρᾶγμα ἐν ὄψει, διὰ τοὺς συγχρόνους, εὑρισκομένους πρὸ ἀτελοῦς περιγραφῆς διαφόρων τρόπων τοῦ τριηρικοῦ τύπου, τὸ πρᾶγμα καθίσταται ἐξόχως δυσχερές. Ὁ Β Graser ἐξεχώρισε δύο χιλιάδας παραστάσεων πλοίων ἀπὸ 43.000 νομισμάτων καὶ δακτυλιολίθων πρὸς μόρφωσιν γνώμης περὶ τοῦ σχήματος, γνώμης πᾶν ἄλλο ἐν τούτοις ἢ ἀδιασείστου λόγῳ τῆς ἀτελείας, μεθ' ἧς ἦσαν χαραγμέναι αἱ τοιαῦται ἀπεικονίσεις. Ἄλλα εὑρήματα ὅμως δίδουν σαφέστερα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὸ σχῆμα. Χαλκοῦν ὁμοίωμα πλοίου, μήκους 0.30, εὑρεθὲν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1862 ὑπὸ τοῦ Boetticher μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἐρεχθείου, δίδει ἰδέαν τῆς γενικῆς τοῦ σκάφους μορφῆς. Ἡ βάσις τοῦ ἀγάλματος τῆς Νίκης τῆς Σαμοθρᾴκης δίδει σαφῆ ἰδέαν τῆς μορφῆς τῆς πρῴρας, ὅπως καὶ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ῥόδου, ὅπερ ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Δανοῦ Kingh, παρέχουν τοιαύτην διὰ τὴν πρύμναν μετὰ τῶν ἀφλάστων καὶ τῆς στυλίδος της· ἐκ παραλλήλου λείψανα ἐπηγκενίδων εὑρεθέντα (1902) ἐν τῷ βυθῷ τῶν Ἀντικυθήρων, ἐπιτρέπουν πως τὴν ἀντίληψιν τῆς ξυλοδεσίας τῶν ἀρχαίων πλοίων. Πολὺ πολυπλοκωτέρα παρουσιάζετο ἡ λύσις ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἦσαν κατανεμημένοι οἱ ἐρέται, διότι συνεζητεῖτο ἐὰν αἱ κῶπαι ἦσαν κατὰ τρεῖς ὑπερκειμένας σειρὰς ἢ ἂν ἦσαν πᾶσαι ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς, ὡς αἱ τῆς πεντηκοντόρου, ἀλλ' ἐλαυνόμεναι ὑπὸ τριῶν ἐρετῶν ἑκάστη. Ὁ Ξενοφῶν (*Οἰκον.* Η, 8), τονίζων ὅτι εἰς μίαν τριήρη βρίθουσαν ἀνδρῶν δὲν στενοχωροῦνται οἱ ναῦται, διότι καθενὸς ἡ θέσις ἔχει προσδιορισθῆ μὲ τάξιν καὶ διότι τάξις διέπει τὸ πᾶν ἐν τῷ μικρῷ ἐκείνῳ σκάφει, οὐδὲν παρέχει διαφωτιστικόν, ὅπως οὔτε ὁ Ἀριστοτέλης, τονίζων ὅτι αἱ κῶπαι δὲν ἀκολουθοῦν τὴν καμπυλότητα τῆς σιμότητος καὶ ὅτι, ἂν αἱ κῶπαι τοῦ μέσου εἶναι μακρότεραι, τὸ ὑπερβάλλον τίθεται ἐν τῷ σκάφει ὥστε αἱ πλάται νὰ εὑρίσκωνται ἐπ' εὐθείας ὅταν πλήττουν τὸ ὕδωρ. Περικοπή τις μάλιστα τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους, καθ' ἣν *θρανίτης* ἐλέγετο ὁ πρὸς πρύμναν ἐρέτης, *ζυγίτης* ὁ μέσος καὶ *θαλάμιος* ἢ *θαλαμίτης* ὁ πρὸς πρῷραν, ἔφερε μεγάλην σύγχυσιν καὶ δὲν θὰ ἐλύετο ἴσως τὸ ζήτημα ἄνευ τῆς ὑπὸ τοῦ Λενορμὰν (1852) εὑρέσεως ἀναγλύφου παριστῶντος τεμάχιον πλευρᾶς τριήρους τριήρους ὅμως οὐχὶ τῆς ἐποχῆς τῶν μηδικῶν πολέμων, ἀλλὰ τελειοποιημένου τύπου, ἀφοῦ εἰκονίζεται κατάφρακτος, δηλαδὴ φέρουσα κατάστρωμα. Ὅπως ὅθεν ὁ Raoul Lemaître συνήγαγε—τὰ συμπεράσματά του δὲ συμφωνοῦν πρὸς τὰ δεδομένα τοῦ Β τρουβίου (1,2)—οἱ ἐρέται ἐτάσσοντο κατὰ μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους εἰς τρεῖς ὁριζοντίους γραμμάς, κατὰ δὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὕψους κατὰ τριάδας, ἐπὶ τριῶν κλιμακωτῶν θρανίων, λοξῶς δὲ ὡς πρὸς τὴν κατακόρυφον, καὶ οἱ θαλαμῖται προσκείμενοι εἰς τὴν πλευρὰν εἶχον μικρότερον μοχλὸν καὶ ἤλαυνον διὰ τοῦτο μικροτέραν κώπην ἢ οἱ ζυγῖται, οἵτινες πάλιν ἤλαυνον μικροτέραν κώπην ἢ οἱ θρανῖται, οἵτινες πρὸς τὸ μέσον τοῦ σκάφους καθεζόμενοι εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των μεῖζον μῆκος μοχλοῦ καὶ ἤλαυνον διὰ τοῦτο τὰς ὑψίστας κώπας. Οὕτω, ἐνῷ τὸ σύνολον τῶν κωπῶν ἐκ πρῴρας ὁρώμενον ἐμφανίζει τὰς κώπας τὴν μὲν ὑπὲρ τὴν δὲ καὶ συνεπῶς παρουσιαζούσας κίνδυνον περιπλοκῆς των κατὰ τὴν εἰρεσίαν, ἐν τούτοις ὅμως ὁ κίνδυνος οὗτος ἦτο ἀνύπαρκτος, λόγῳ τῆς λοξότητος ἑκάστης τριάδος τῶν ἐρετῶν ὡς πρὸς τὸ κατακόρυφον καὶ συνεπῶς τῆς ὑπάρξεως ἐλευθέρου ὁριζοντίου διαστήματος μεταξὺ τῶν τριῶν κωπῶν τῆς αὐτῆς τριάδος. Ἑτέραν πολύτιμον πάλιν πηγὴν διὰ τὰς τεχνικὰς ὡς πρὸς τὴν τριήρη λεπτομερείας ἀποτελοῦν αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Πειραιῶς, ἀντιγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ross, σχολιασθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Α Boeck καὶ ἀναδημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος» τῶν Ἀθηνῶν (1857, ἀριθ. 45 καὶ ἑξ.) μετὰ συμπληρώσεων (ἀριθ. 109 καὶ 134). Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ὁ Α Cartault συνήγαγεν ὅτι τὸ καθαρῶς ἐρετικὸν τῆς ἀθηναϊκῆς τριήρους ἀπετελεῖτο ἐκ 200 ἐρετῶν, καὶ δὴ ἐκ 31 θρανιτῶν, 29 ζυγιτῶν καὶ 27 θαλαμιτῶν κατὰ πλευράν, τῶν ὑπολοίπων 26 ἀποτελούντων τὴν παρεξειρεσίαν καὶ ἐλαυνόντων κώπας ἀπὸ τοῦ περινέου, πιθανῶς δὲ κατανεμομένων πρός τε τὸ πρόστεγον καὶ τὸ ἐπίστεγον. Διῃρεῖτο δὲ τὸ πλήρωμα τῆς ἀθηναϊκῆς τριήρους εἰς *δεξιοτοίχους* καὶ *ἀριστεροτοίχους*, ἑκάστης δὲ *τοιχαρχίας* ἡγεῖτο *τοίχαρχος*, κανονίζων τῆς εἰρεσίας τὸν ρυθμόν

Digitized by Google

Τὸ ἐπιτελεῖόν της περιελάμβανε τὸν *τριηράρχην*, διοικητὴν στρατιωτικὸν τῶν ἐπιβαινόντων ἐρετικοῦ τε καὶ ἐπιβατῶν, διευθύνοντα δὲ τὴν μάχην, τὸν *κυβερνήτην*, ἄνδρα τῆς τέχνης διοικοῦντα ναυτικῶς καὶ ἐκτελοῦντα τὰς διαταγὰς τοῦ τριηράρχου, τὸν *κελευστήν*, ἀρχηγὸν τοῦ ἐρετικοῦ, ὅστις ἱστάμενος εἰς τὴν παρεξειρεσίαν ἐπεφώνει τὰ κελεύσματα καὶ ἐδέχετο διὰ τοῦ κυβερνήτου τὰς διαταγὰς τοῦ τριηράρχου, δίδων διὰ τοῦ τριηραύλου τὸν ρυθμὸν τῆς εἰρεσίας, τὸν *πρωράτην*, ἀξιωματικὸν διοικοῦντα τοὺς ναύτας ἀπὸ τῆς πρώρας καὶ ἐκτελοῦντα καθήκοντα ὑπάρχου, καὶ ἕνα ἀξιωματικὸν ἐπιφορτισμένον τὰ τῆς ἐπιμελητείας τῆς τριήρους. Οἱ ναῦται, ἐπιφορτισμένοι τοὺς χειρισμοὺς τῶν ἀγκυρῶν καὶ τῶν ἱστίων, ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν 20. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἐποίκιλλον κατὰ τὰς περιστάσεις ἐπὶ ἔλαττον ἢ ἐπὶ πλέον, καὶ δὴ ὅταν ἐπέβαινον καὶ ἐπινήϊοι στρατιῶται. Εἰς τὰς ἀφράκτους τριήρεις τὸ ἐρετικόν, ἀπροφύλακτον κατὰ τὰς πλευρὰς ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ, ἦτο ἠναγκασμένον νὰ ἔχῃ ἀσπίδας προστατευούσας τὸ ὑπὲρ τὸ περιτόναιον μέρος τοῦ σώματος. Τοιαύτην διάταξιν σαφῶς ἀναπαριστᾷ εἰδώλιον ἐκ τερρακότας εὑρεθὲν εἰς Ardée καὶ ἐκτεθειμένον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ἐνίοτε τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐξυπηρέτουν καὶ τὰ παραρρύματα, καίτοι προορισμὸς τούτων κύριος ἦτο ἡ παρεμπόδισις τῆς εἰσροῆς τῶν κυμάτων κατὰ τὴν εὐθαλασσίαν πρὸς τὴν πλευράν. Ἕτερα ζητήματα προκύπτουν ὡς πρὸς τοὺς ἱστοὺς τῆς τριήρους· ἀλλὰ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Πειραιῶς τονιζουσῶν «ἱστὸν μέγαν, κεραίας μεγάλας, ἱστοὺς ἀκατείους», ὁ Cartault ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ τριήρης εἶχε τρεῖς ἱστούς, ἴσως ὅμως ὡς τρίτος δέον νὰ λογισθῇ ὁ πρόβολος, ὡς δέχεται ὁ ναύαρχος Serre. Ἐπίσης διερωτᾶταί τις ἂν κατὰ τὰς ναυμαχίας ἐφέροντο ἢ οὒ οἱ ἱστοί, δεδομένου ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῇ τριήρει ἡ μεσόδμη ἢ ἱστοθήκη ἢ ἱστοδόκη εἰς ἐναπόθεσιν τοῦ ἱστοῦ, καὶ ὅτι ἐὰν παρέμενον ὀρθοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ προξενῶσι βλάβας κατὰ τὰς πτώσεις των εἰς τὰς διὰ τοῦ ἐμβόλου συρράξεις. Ο ὅροι ἄλλως τε: «τὸν ἱστὸν αἴρεσθαι», «ἐπαίρεσθαι», «ὀρθοῦν», «χαλᾶν» καὶ «κλίνειν» πείθουν περὶ τοῦ ὅτι οἱ ἱστοὶ καθῃροῦντο κατὰ τὴν ναυμαχίαν, ὡς δέχεται καὶ ὁ ναύαρχος L. Fingati καὶ ὅτι τὸ πλοῖον ἐναυμάχει κωπηλατούμενον ἀπὸ τὰς 174 κώπας του (ἢ 200), δυνάμενον νὰ διαγράφῃ μικροτάτης διαμέτρου κύκλους στροφῆς ὑπὸ τὰς δύο ἐπεχούσας θέσιν πηδαλίου πλατείας κώπας τῆς πρύμνης ἢ καὶ νὰ στρέφῃ ἐπὶ τόπου. Γνωστὸν ἄλλως τε ὅτι εἰς πλείστας ναυμαχίας ἀπεβιβάζοντο τὰ μεγάλα ἱστία εἰς τὴν ξηρὰν πρὸ τῆς δράσεως. Αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Πειραιῶς, παρέχουσαι ὡς μῆκος κώπης τῶν θρανιτῶν «ἐννέα πήχεις καὶ σπιθαμῆς», δηλαδὴ 4,40 μ., παρέχουν συγχρόνως καὶ τὸ μέτρον τοῦ ἔργου, ὅπερ ὑπὸ συνήθη ρυθμὸν εἰρεσίας ἀπέδιδον αἱ 174 κῶπαί της (πλὴν τῶν ἀπὸ τοῦ περιναίου ἐλαυνομένων) καὶ ὅπερ ἀνέρχεται εἰς 30 ἵππους. Ὡς πρὸς τὴν ταχύτητά της ὁ Ξενοφῶν τονίζει (Κύρ. ἀνάβ. ΣΤ' δ, 2) ὅτι «τριήρει μέν ἐστιν εἰς Ἡράκλειαν ἐκ Βυζαντίου, κώπαις, ἡμέρας μακρᾶς πλοῦς», δεδομένου δὲ ὅτι ἡ ἀπόστασις Ἐρεκλῆ—Κωνσταντινουπόλεως εἶναι 120 μιλίων περίπου καὶ λογιζομένης τῆς μεγίστης ἡμέρας ὡς δεκαπενταώρου, ἄγεταί τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ὁμαλὴ ταχύτης ἀβιάστου πλοῦ ἦτο 8 περίπου μιλίων ὡριαίως.

Γνωστὸν ὅμως ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ταχύπλους τριήρης ἀποπλεύσασα ἡμερονύκτιον ὅλον πρὸ ἄλλης προηγηθείσης καὶ διατασσούσης τὸν στρατηγὸν Πάχητα νὰ σφάξῃ τοὺς αἰχμαλώτους τῆς Μυτιλήνης, ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εὐθὺς κατόπιν τῆς προηγηθείσης αὐτῇ καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκτέλεσιν, ἐγκαίρως κομίσασα πρὸς τὸν στρατηγὸν τὸ ἀνακλητήριον τῆς καταδίκης ψήφισμα. Πάντως κατὰ τὰς ναυμαχίας ἡ ταχύτης της θὰ ηὔξανε κατὰ 1 τοὐλάχιστον κόμβον. Οὐδαμόθεν προκύπτει ὅ,τι ὁ Graser ὑποθέτει, περὶ ὑπάρξεως θαλάμου εἰς τὸ μέσον τῆς τριήρους διὰ τὴν ἐνδιαίτησιν τοῦ ἐρετικοῦ. Ἀπεφεύγοντο ἐπιμόνως κατασκευαὶ δυνάμεναι νὰ αὐξήσουν τὸ βάρος τοῦ φορτίου τοῦ ἐλαφροῦ της σκάφους, ἀφοῦ καὶ τὰ ἱστία ἀκόμη ἀπεβιβάζοντο πρὸ τῆς ναυμαχίας· ἄλλως τε ἡ τριήρης μόνον εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις ἐσάλευεν ἐπ' ἀγκύρας, τὸ δὲ πλεῖστον διῆγεν ὡς ἀμφίβιον νεωλκουμένη εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν πληρωμάτων καὶ διὰ τὸ ἄριστον αὐτῶν, μέχρι σημείου μάλιστα ὥστε συχνὰ ὁ Ἡρόδοτος (7, 124—128, 9), παρασυρόμενος ἀπὸ τούτου νὰ μεταχειρίζεται διὰ τοὺς σταθμοὺς τῶν τριήρων τοῦ ὅρους τῶν χερσαίων «στρατοπεδεύομαι καὶ αὐλίζομαι», ἀντὶ τὸν τῶν ναυτικῶν «ἀγκυροβολῶ», «ἀποσαλεύω» κτλ. Ὁσάκις τινὲς τῆς ἐκ τριήρων ναυτικῆς δυνάμεως «ὥρμεον πρὸς γῇ, ἄλλαι δὲ ἐπ' ἀγκυρέων· ἅτε γὰρ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐόντος οὐ μεγάλου» (*Ἡροδ.* 7, 188 καὶ 6, 12), αἱ ἠγκυροβολημέναι ἔδει νὰ καταβάλλουν μεγάλην ἐπαγρύπνησιν, δεδομένου ὅτι ἡ ἄγκυρά των ἦτο δυσαναλόγως ἐλαφρὰ ὡς πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σκάφους, μόλις ζυγίζουσα 45 μνᾶς, δηλαδὴ ἔλαττόν τι τῶν 20 χιλιογράμμων. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ τὸ μικρὸν τῆς διαμέτρου τῶν σχοινίων τῆς τριήρους, μόλις ἐχόντων 6 δακτύλων περιφέρειαν. Αἱ διαστάσεις τῆς τριήρους προκύπτουν προσεγγιζόντως ἐκ τῶν ἰχνῶν τῶν ἐν τῷ λιμένι τῆς Ζέας ἀθηναϊκῶν νεοσοίκων, ἐμφανιζόντων διαστάσεις 150×20 ποδῶν, ὁπότε κατὰ τὸν Cartault, βασιζόμενον καὶ εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Ἀκροπόλεως προκυπτούσας ἀναλογικῶς διαστάσεις καθ' ὕψος, συμφωνούσας δὲ πρὸς τὰς εἰδήσεις τοῦ Βιτρουβίου, ἡ τριήρης τῆς ἐποχῆς τῶν μηδικῶν πολέμων εἶχε μῆκος 35 μ., πλάτος 4, βάθος 4,95 καὶ βύθισμα, καὶ ὕψος καταστρώματος ὑπὲρ τὴν ἴσαλον 3,10, ἐκτόπισμα δὲ περὶ τοὺς 70 τόννους, τοῦθ' ὅπερ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ προμνησθὲν πάχος τῶν σχοινίων. Κατὰ τὸν ναύαρχον Serre, ἀναπαραστήσαντα (1887) τὴν ἀθηναίαν τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους τριήρη δι' ὡραίου ὑποδείγματος εὑρισκομένου εἰς τὸ ναυτικὸν μουσεῖον τῶν Παρισίων, ὅπερ ὑπόδειγμα διερρύθμισέ πως ὁ Κ. Ράδος, καταθέσας ἴδιον τοιοῦτο εἰς τὸ μουσεῖον τῆς ἐν Πειραιεῖ ναυτικῆς σχολῆς, αἱ διαστάσεις αὗται ἦσάν πως μικρότεραι τῶν τῆς ἀθηναϊκῆς τριήρους.

Ὅλη ἡ ἰσχὺς τῆς τριήρους συνεκεντροῦτο εἰς τὸ ἔμβολόν της, στερρῶς κατὰ τὸ δυνατὸν συνδεδεμένον πρὸς τὴν στεῖραν καὶ τὸ προεμβόλιον ἢ προεμβολίδα, συμπεπηγμένον τῇ στείρᾳ ἄνωθεν τοῦ ἐμβόλου. Ἐνίοτε ὅμως τὸ ὅπλον της τοῦτο ὑπούλως ἐστρέφετο κατ' αὐτῆς, διότι ἀποσπώμενον κάποτε διὰ τὴν ὁρμὴν τῆς ἐμβολῆς, ἄφηνεν ὀπὴν χαίνουσαν εἰς τὴν ἐμβάλλουσαν τριήρη. Ἐπίσης ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ δελφῖνες κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, βάρη δηλαδὴ αἰχμηρὰ ἀπὸ ἀκροκεραίου ἢ ἀπὸ τῆς ἠλακάτου τοῦ προβόλου, καταπίπτοντα ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου· οὐδαμόθεν ὅμως προκύπτει ὅτι τὸ τοιοῦτον ὅπλον ὑφίστατο καὶ ἐπὶ τῶν τριήρων τῶν μηδικῶν πολέμων, ὅπως οὐδὲν δεικνύει καὶ ὅτι τὸ ξυστὸν ναύμαχον τῶν ὁμηρικῶν πλοίων ἐπέζησεν ἕως τῆς ἐποχῆς τῶν τριήρων.

Ὡς πρὸς τὰ κελεύματα, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει, ὁ Ἀριστοφάνης (Βατρ. 180, 197, 201—221), σατιρίζων τοὺς χειρισμοὺς τριήρους, διέσωσέ τινα ἐξ αὐτῶν, ὡς τά: «κάθιζ' ἐπὶ κώπην» (= ἐπίλαβε)· «ὦ παῦε» ἢ «ὢ ὄπ» (= πτέρωσον)· «ἔρειδε», «ῥοππαπαὶ» καὶ «ἄρρυ», ἅτινα ἦσαν κραυγαὶ πρὸς διέγερσιν τῆς ἐν ρυθμῷ κωπηλασίας, ὅταν ὑφίστατο ἀνάγκη αὐξήσεως τῆς ταχύτητος, δηλαδὴ ἐπιφθέγματα κωπηλατικὰ διὰ τὸ ρόθιον. Πάντως ὁ ρυθμὸς τῆς εἰρεσίας ἐκανονίζετο ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ χρόνου τοῦ τριηρικοῦ, ὅπερ ἔπαιζον διὰ τῶν αὐλῶν των οἱ τριηραύλεις, ἀφ' ἧς ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ κελευστοῦ τὸ σύνθημα νὰ κινηθῇ ὁ ταρρός. Ὁ Ἡρόδοτος, μεταχειριζόμενος ἀδιακρίτως τὰς λέξεις ναῦς καὶ τριήρης, τονίζει κατηγορηματικῶς τοὺς ὅρους τριακόντορος καὶ πεντηκόντορος, ὥστε διὰ τοῦ ναῦς ἐννοεῖ πάντοτε τριήρη.

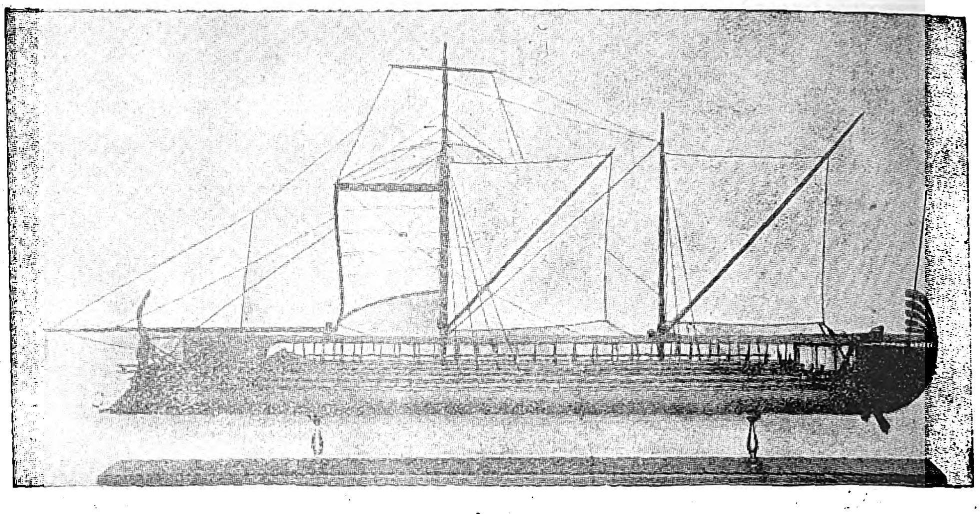

Ἀναπαράστασις ἀθηναϊκῆς τριήρους.

[Κατὰ ναύαρχον Serre.

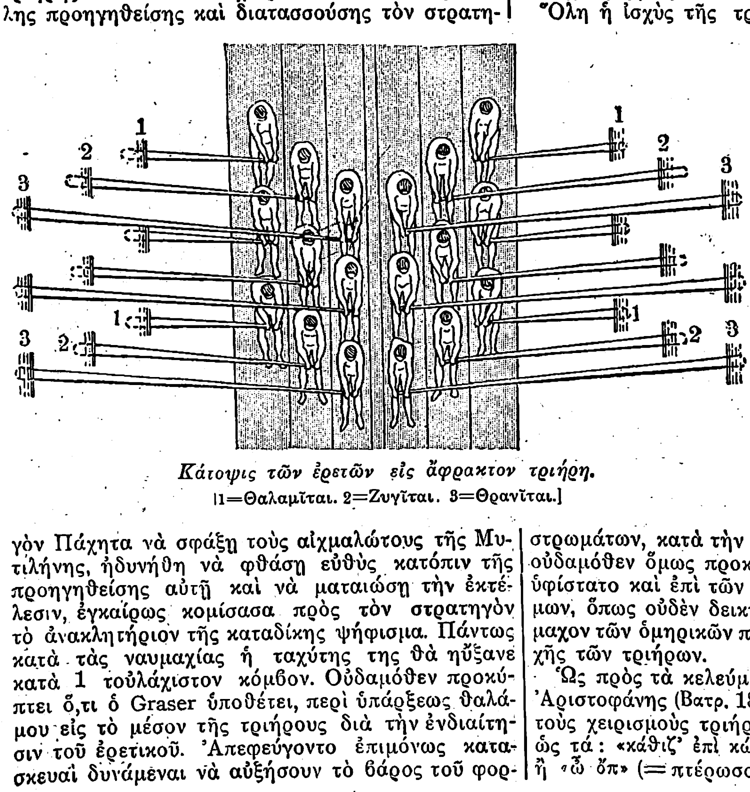

Κάτοψις τῶν ἐρετῶν εἰς ἄφρακτον τριήρη.

[1=Θαλαμῖται. 2=Ζυγῖται. 3=Θρανῖται.]

Ἐκ τῶν 200 κωπῶν τῆς ἀθηναϊκῆς τριήρους ἀπέμενον μόνον 60, ὅταν αἱ τριήρεις ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἱππαγωγοί. δηλαδὴ ἀφῃροῦντο πᾶσαι αἱ κῶπαι θρανίτιδες, ζύγιαι καὶ θαλάμιαι καὶ ἐδιπλασιάζοντο αἱ τοῦ περινέου, ὅπως χωρήσουν 30 ἵπποι δι' ἑκάστην τριήρη. Ἡ τριήρης ἦτο πολὺ δεκτικὴ στολισμάτων, τὰ δὲ ἀριστουργηματικὰ ἀκρόπρωρά της, ὁ χηνίσκος, τὰ παράσημά της καθίστων αὐτὴν ὡραίαν· αἱ παρειαί της ἦσαν ἐρυθροβαφεῖς, οἱ ὀφθαλμοί της κυανοῖ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τοῦ σκάφους μέλαν διὰ κεδρίας. Χονδροειδής πως κατὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς καλαισθησίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος καὶ ἐπὶ Περικλέους ἐξειλίχθη εἰς αἰσθητικὸν κομψοτέχνημα. Σ. Ε. Λ.

Τριήρης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον παράλιον τῆς Κοίλης Συρίας μεταξὺ τοῦ τερματισμοῦ τοῦ Λιβάνου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Θεοῦ πρόσωπον (*Στράβ.* ΙΣΤ, 755). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

τριηρικὸν (τὸ) *[Ἀρχ. Ναυτ.]*. Τὸ μέλος, τὸ ὁποῖον ἔπαιζε διὰ τοῦ αὐλοῦ του ὁ τριηραύλης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰρεσίας, πρὸς διέγερσιν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐρετῶν, ἰδίᾳ ὅμως καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κανονικότητος τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ συγχρονισμοῦ τῆς εἰρεσίας τῆς τριήρους. Σ. Ε. Λ.

τριηροποιὸς (ὁ)· ἀρχ., φιλόπατρις ἀνήρ, τριήρη ναυπηγῶν ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ εἰς τὴν πόλιν προσφέρων αὐτὴν ἀνυποχρεώτως. Σ. Ε. Λ.

Τρίηρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν θρᾳκικῶν παραλίων, κειμένη πιθανῶς μεταξὺ Χαλκιδικῆς καὶ Μαρωνείας, γνωστὴ μόνον ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῆς, ἀναγομένων εἰς τὰ 450—400 π. Χ. Α. Θ. Σ.

τριθειακεταλδεΰδη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ *θειαλδεΰδαι*.

τριθειανθρακικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ *θειανθρακικὰ* ὀξέα.

τριθειοακετόνη *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *θειοακετόναι*.

τριθειοκυανουρικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυανουρικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_8H_8N_8S_8$. Κίτρινον κρυσταλλικὸν σῶμα ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι. Σ. Γ.

τριθειονικὸν *ὀξὺ* *[Χημ.]*· βλ. *θείου* ἑνώσεις.

τριθειοῦχος *ἕνωσις* *[Χημ.]*. Ἡ ἕνωσις ἡ περιέχουσα ἐν τῷ μορίῳ αὐτῆς τρία ἄτομα θείου. Σ. Γ.

τριθεϊσμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἐκδοχῆς τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν τῷ Θεῷ ἑνότητα προερχομένη ἐκδοχὴ τριῶν θεῶν, ἡ τριθεΐα (βλ. *τριθεῖται*). Κ. Ι. Δ.

τριθεῖται. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ παραδεχόμενοι τὸν τριθεϊσμόν. Ἤδη τὸ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀπαντῶν σύστημα τῆς ὑποταγῆς ἄγει ἀσυνειδήτως τοὺς δεχομένους αὐτὸ εἰς εἶδός τι τριθεϊσμοῦ. Κυρίως ὅμως ἡ χρῆσις τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ μονοφυσιτισμῷ,

Digitized by Google

καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) καὶ τοῦ Ἰουστίνου (565—578), ἦγεν εἰς τὸν τριθεϊσμόν. Ὡς πρῶτον τριθεϊστὴν ἀναφέρουσιν αἱ συριακαὶ πηγαὶ τὸν Ἰωάννην Ἀσκουσνάγην προϊστάμενον φιλοσοφικῆς τινος σχολῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὃν ὅμως ἀγνοοῦσιν αἱ ἑλλην καὶ πηγαί, ἀναφέρουσαι ὡς πρῶτον τριθεϊστὴν τὸν Ἰωάννην τὸν Φιλόπονον. Ἡ προσπάθεια τοῦ Φιλοπόνου νὰ στηρίξῃ τὴν τριθεϊστικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ἐπὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ Ἀθανασίου καὶ τοῦ Κυρίλλου, εἶναι ἄτοπος. Σύγχρονοι τοῦ Φιλοπόνου ἦσαν ὁ Κόνων καὶ ὁ Εὐγένιος. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τριθεϊστὴς ἦτο ὁ Ροσκελλῖνος, κατὰ δὲ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ὁ Ἑρρῖκος Nicolai, ὁ Γουλιέλμος Cherlock, ὁ Πέτρος Faydit, ὁ Ἀντώνιος Oehmbs καὶ ἄλλοι. Κ. Ι. Δ.

τριθέκτη (ἡ). Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀκολουθίᾳ ἡ τρίτη καὶ ἡ ἕκτη ὥρα ψαλλόμεναι ὁμοῦ. Ν. Α. Χ

Τριθέμιος (Tritheim), *Ἰωάννης*. Ἀνθρωπιστὴς (1462—1516). Ἡγούμενος τοῦ ἐν Würzburg μοναστηρίου, ἔγραψε διάφορα ἐκκλησιαστικά, ἱστορικὰ καὶ ἀποκρυφικὰ βιβλία, ἐν οἷς: «De scriptoribus ecclesiasticis», «Antipolus maleficiorum», «De septem intelligentiis libellus». Κ. Κ. Κ.

τριθρίναξ (ὁ) (Trithrinax) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν* ἢ *φοινικιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τριθρίναξ ὁ πεδινὸς* (Trithrinax campestris), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀργεντινῆς. Δ. Ν. Π.

τριϊσονιτρωδοπροπάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *μεσοξαλοδιαλδεΰδη*.

τριίστιον *[Ναυτ.]*. Τὸ τρεῖς ἱστοὺς ὀρθίους ἔχον πλοῖον (κοιν. *τρικάταρτο*). Τὰ τριίστια ἱστιοφόρα δύνανται ὅθεν νὰ ὦσι δρόμωνες (*νάβες*), μυοδρόμωνες συνήθως, μυοδρόμωνες ἡμιολικοὶ (*μπάρκο μπέσιια*) καὶ τριίστιοι ἡμιολίαι (*λόβερ τρικάταρτα*). Σ. Ε. Λ.

τριιωδιαιθάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἰωδιοπαράγωγον τοῦ αἰθανίου τοῦ τύπου $CH_3 \cdot CJ_3$, τηκόμενον ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 95°. Σ. Γ.

τριιωδιομεθάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. λ. *ἰωδοφόρμιον*.

τρικαιδεκανικὸν ***διοξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. λ. *βρασσυλικὸν* ὀξύ.

τρικάκι (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *ὑπολαΐς*. Δ. Ν. Π.

Τρικάκι *[Γεωγρ.]*. Ἐξοχικὴ θέσις, ὑπαγομένη εἰς τὸν δῆμον Σουφλίου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἕβρου καὶ ἀριθμοῦσα (1928) περὶ τοὺς 10 κατοίκους.

τρικαλκόλη (ἡ) (Tricalcol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Κολλοειδὲς σκεύασμα ἐκ λευκωματούχου φωσφορικοῦ τριασβεστίου. Κόνις λευκή, ἄνευ χαρακτηριστικῆς γεύσεως, διαλυομένη εἰς τὸ ἀλκαλικὸν περιβάλλον τοῦ ἐντέρου. Τὸ σκεύασμα εἶναι εὐαφομοίωτον, χρησιμεύει δὲ πρὸς αὔξησιν τῆς εἰς ἀσβέστιον περιεκτικότητος τοῦ σώματος ἐπὶ ραχίτιδος, χοιραδώσεως, χορτοπυρετοῦ κλπ. Κ. Γ. Μ.

Τρικάμαρον. Τοποθεσία ἐν Β. Ἀφρικῇ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Βανδάλους (βλ. λ. *Βελισσάριος*, τ. ΣΤ΄, σ. 931 β). Ν. ΚΛΣ

τρικαντὸ (τό). Εἶδος πίλου, ὅστις καλεῖται ἄλλως *τρίκοχον* ἢ *τρίπτυχος πῖλος* ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος

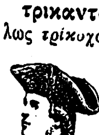

Τρικαντό.

αὐτοῦ σχήματος. Κατεσκευασμένος ἐκ μαύρου μεταξωτοῦ ὑφάσματος, ἔχων ἀνεστραμμένον τὸ γεῖσον εἰς σχῆμα τριπλεύρου καὶ διακεκοσμημένος διὰ πτερῶν, ἦτο λίαν διαδεδομένος ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸν ΙΕ αἰῶνα. Σήμερον φέρεται ἰδίως ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν διπλωματῶν μετὰ τῆς ἐπισήμου στολῆς των. Τρικαντὰ καταχρηστικῶς καλοῦνται καὶ τὰ *δίκοχα*. Π. Ν. Π

Τρικάρανον (τὸ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χαμηλὸν ὄρος τῆς Πελοποννήσου, μεταξὺ Φλιοῦντος καὶ Νεμέας, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τῶν τριῶν διακρινομένων κορυφῶν αὐτοῦ· ἐπὶ μιᾶς τούτων ὑπῆρχε τῷ 378 π. Χ. ὁμώνυμον φρούριον (νῦν *Παλιόπυργος*), ἱδρυθὲν ὑπὸ τῶν Ἀργείων. Ι. Σ. Σ.

τρικαρβαλλυλικὸν ***ὀξύ***, ἢ *προπανο- α, β, γ-τρικαρβονικὸν ὀξὺ ['Οργ. Χημ.]*. Κεκορεσμένον τρικαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$HOOC.CH_2.CH(COOH).CH_2.COOH$$

σχηματιζόμενον ἐκ τοῦ *κιτρικοῦ ὀξέος*. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ τεῦτλα. Σ. Γ.

τρικαρβίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀνθρακικὸς ἐστὴρ τῆς γλυκερίνης τοῦ τύπου $C_9H_{10}O_9$, ὑποδειχθεὶς ὡς ἐπιπαστικὴ κόνις διὰ φαρμακευτικὰ σκευάσματα καὶ ὡς ὀξειδούμενον συστατικὸν ἐκρηκτικῶν μειγμάτων. Γ. Σ.

Τρικαρδόκαστρον *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τῆς Ἀκαρνανίας, παρὰ τὴν λίμνην Μελίτην (Λεσσίνι) τοῦ Ξηρομέρου, ἐν ᾗ ἔκειτο ἄλλοτε ἡ ἀρχαία πόλις Οἰνιάς. Χ. Γ. Σ.

Τρικάσιοι ἢ ***Τρικασινοὶ*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, κατοικῶν δεξιὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Σηκουάνα, μεταξὺ τῶν Σενόνων πρὸς Δ. καὶ τῶν Λιγγόνων πρὸς Α. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Αὐγουστοβόνα*, ἡ μετὰ ταῦτα Civitas Tricassium ἢ Tricassai, νῦν δὲ Troyes, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Aube. Α. Θ. Σ.

Τρικαστινοὶ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας, κατοικῶν στενὴν λωρίδα μεταξὺ τῆς χώρας τῶν Καυάρων καὶ Οὐοκοντίων. Πρωτεύουσα αὐτῶν μνημονεύεται ἡ ***Αὐγούστα*** *Τρικαστινῶν*, τῆς ὁποίας τὴν θέσιν ἐπέχει τὸ νῦν χωρίον Aouste ἐν τῷ νομῷ Drôme. Α. Θ. Σ.

Τρίκαστρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νικοπόλεως τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 258. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀγόρανα* ἢ *Γόρανα*. Δυτικῶς τοῦ χωρίου, ἐπὶ θέσεως κωνοειδοῦς καὶ ἀποτόμου, καλουμένης *Ἀλογοπόδι*, κεῖνται ἐρείπια ἀρχαίου συνοικισμοῦ ἀγνώστου ὀνόματος. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἄνω καὶ Κάτω Σκαφιδωτὴ* (πρώην *Ἄνω καὶ Κάτω Κορύτιανη*). Χ. Ι. Σ.

τρικάταρτο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ τρία κατάρτια ἔχοντος πλοίου, τοῦ *τριιστίου*. Σ. Ε. Λ.

τρικέρατα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται τὰ ζῷα, ἅτινα φέρουσι τρία κέρατα.

Τρικέρατο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς δεσπόζων τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τοῦ περικλείστου κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος (κατὰ τὸν ἀγγλ. χάρτην Kerata: ὑψόμ. 1535 ποδ., πλάτ 38°02′15″ Β, μῆκ. 23°28′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) καὶ ἔχων κατὰ τὴν κορυφήν του τρεῖς καταφανεστάτας ἀκωκάς, ἀποτελούσας ἐπίσημον σημεῖον σκοπεύσεως ἀπὸ τοῦ ἐν Σκαραμαγκᾷ σταθμοῦ τοῦ Ναυστάθμου διὰ τὰς ρυθμίσεις τῶν πυξίδων τῶν πλοίων. Ἀπολήγει δὲ εἰς τὴν ἄκραν *Τσιλιβίγκος*. Σ. Ε. Λ.

τρικεράτωψ (ὁ) (Triceratops Marsh) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπεροικογένειαν τῶν *κερατοψιδῶν ὀρθοπόδων ὀρνιθισχίων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Τῶν ζῴων τούτων

Ὁ τρικεράτωψ prorsus.
[Ἀναπαράστασις κατὰ τὸν καθηγητὴν Ο. Abel 1909.]

ὁ σκελετὸς φθάνει τὰ 8 μ. περίπου εἰς μῆκος, τὸ δὲ κρανίον των, 2 μ. μήκους, εἶναι ἔμπροσθεν μὲν ὀξύληκτον, πρὸς τὰ ὀπίσω δὲ εὐρύ. Ἔφερον κέρατα ὑπεροφθάλμια πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω κατευθυνόμενα καὶ ρινικὸν κέρας μετρίως μέγα καὶ σχεδὸν εὐθέως πρὸς τὰ ἐμπρὸς τοποθετημένον. Διὰ τῆς μεγεθύνσεως ὀστῶν τινων τοῦ κρανίου ἐσχηματίζετο καὶ δευτερογενὴς κρανιακὴ στέγη. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Συνώνυμον *στερρόλοφος*. Γ. Κ. Γ.

Τρίκερι *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τρίκκερι*.

τρικετοεξαμεθυλένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *φλωρογλυκίνη*.

τρικετόναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι τρεῖς κετονικὰς ὁμάδας ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν. Παρασκευάζονται συνθετικῶς. Σ. Γ.

τρικετοπεντάνιον (τό), ἢ ***πεντανοτριόνη***- 2, 3, 4 *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἁπλουστέρα *τρικετόνη*. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3CO.CO.CO\,CH_3$ καὶ ἀποτελεῖ πορτοκαλόχρουν ὑγρόν, καυστικῶς πικρᾶς γεύσεως. Σχηματίζει εὐκόλως μεθ' ὕδατος κρυσταλλικὸν ὑδρίτην τοῦ τύπου $CH_3.CO.C(OH)_2\,CO\,CH_3$. Εἶναι ἰσχυρῶς ἀναγωγικὸν σῶμα. Σ. Γ.

α, γ, α΄-**τρικετοπιμελικὸν** ***ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκετονοδιοξαλικὸν* ὀξύ.

τρικέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς κεφαλάς: «ὁ τρικέφαλος Γηρυόνης».

— *['Ανατομ.] Τρικέφαλος βραχιόνιος μῦς*. Καταλαμβάνει τὴν ὀπισθίαν καὶ ἔξω βραχιόνιον χώραν, ἐπεκτεινόμενος καὶ ἐπὶ τὴν ἔσω. Σύγκειται ἐκ 3 κεφαλῶν, τῆς *μακρᾶς*, ἐκφυομένης ἐκ τῆς ὠμοπλάτης, ἀμέσως κάτωθεν τῆς ὠμογλήνης, τῆς *ἔξω* καὶ τῆς *ἔσω κεφαλῆς*, ἐκφυομένων ἐκ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ. Αἱ τρεῖς κεφαλαὶ συνενοῦνται εἰς κοινὸν τένοντα, ὅστις καταφύεται εἰς τὸ ὠλέκρανον. Ἐκτείνει τὸν πῆχυν, ἡ δὲ μακρὰ κεφαλὴ καὶ προσπελάζει τὸν βραχίονα πρὸς τὸν κορμόν.

Τρικέφαλος κνημιαῖος μῦς. Καλοῦνται οἱ δύο ὀπίσθιοι κνημιαῖοι μύες, ὁ δικέφαλος γαστροκνήμιος καὶ ὁ ὑποκνημίδιος.

Τρικέφαλος μηριαῖος μῦς. Καλοῦσιν οὕτω τῶν ἀνατόμων τινὲς τοὺς τρεῖς πλατεῖς μηριαίους μῦς, ὡς ὁμάδα μυϊκήν, ἥτις μετὰ τοῦ ὀρθοῦ μηριαίου ἀποτελεῖ τὸν τετρακέφαλον μηριαῖον μῦν. Ι. Π.

τρικήριον, ἢ ***τρίκηρον*** (τὸ). Φορητὸν κηροπήγιον προσδεχόμενον τρία κηρία ἢ λαμπάδας (βλ. *δικηροτρίκηρον*).

τρικινοῦλιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου. $C_6(O_2)(O_2)(O_2)+8H_2O$. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα Σ. Γ.

Τρικκαίων, ***δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τρίκκαλα*

Τρίκκαλα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θεσσαλίας (ἡ ἀρχαία *Τρίκκη*), πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα τοῦ δήμου Τρικκαίων. Κάτ. (1928) 18.682 (ἐξ ὧν 9.120 ἄρρενες καὶ 9.562 θήλεις), τοῦ δὲ δήμου, εἰς ὃν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Ζαπισαῖοι, Καρυαί, Κηπάκι (Βράνοι), Κρινίτσα, Λογγάκι, Περδικόραχη (Κατίδι), Πυργετός, Κόκκινος Πύργος, Ριζάριον, Σελίμογλου, Σωτήρα καὶ Φλαμούλι, 22.117. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Καλαμπάκας, τῆς Καρδίτσης, τοῦ Βόλου, τῶν Ἀθηνῶν (ἕως Δεμερλῆ διὰ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Λαρισαϊκοῦ) καὶ τῆς Λαρίσης. Μετὰ τῆς τελευταίας συνδέεται καὶ δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μήκους 63 χλμ. Διὰ τῶν ἀρξαμένων ἔργων ὁδοποιίας τὸ δίκτυον τῶν ὁδικῶν συγκοινωνιῶν τῶν Τρικκάλων ἐπεκτείνεται πρὸς Ἰωάννινα, Ἄρταν, Καρδίτσαν. Ἡ πόλις εἶναι ᾠκοδομημένη ἐπὶ τῇ βάσει ἐγκεκριμένου σχεδίου, ἐφηρμοσμένου σχεδὸν καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, πλὴν τῆς κάτωθι τοῦ φρουρίου παλαιᾶς τουρκικῆς συνοικίας *Βαρούσι*. Ἔχει ὡραίας εὐθείας καὶ εὐρείας ὁδούς, ἐξ ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ: *Ἀσκληπιοῦ*, *Ἠπείρου*, ἀποτελοῦσαι τμῆμα τῆς ὁδοῦ Καλαμπάκας, *Λαρίσης*, *Μακεδονίας*, *Σιδηρᾶ*. *Μεραρχίας*, *25 Μαρτίου*. Ἡ πόλις διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ληθαίου. Αἱ διὰ τοῦ ποταμοῦ χωριζόμεναι δύο συνοικίαι συνδέονται δι' ἓξ γεφυρῶν. Ἡ πόλις ἔχει ὡραίας καὶ εὐπροσώπους οἰκοδομὰς ἰδίως παρὰ τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ Ἠπείρου. Ὑπερθεν καὶ πρὸς βορρᾶν κυρίως τῆς πόλεως ἐγείρεται τὸ φρούριον καὶ βορειότερον ὁ λόφος τοῦ *Προφήτου Ἠλιοῦ*. Οἱ ἐκτεινόμενοι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον λόφοι, ὕψους 200 περίπου μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, δεσπόζουν τῆς πόλεως ἀπ' αὐτῶν δὲ ἡ θέα εἶναι ἐξαιρετικῶς μαγευτική.

Ἡ πόλις ἀριθμεῖ καὶ πολλοὺς Κουτσοβλάχους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τυροκομίαν, τινὲς δὲ κατέχουσιν ἐξαίρετον θέσιν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ δρᾶσίς των εἰς τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς πόλεως εἶναι σημαντική. Τὸ μόνον γνώρισμα αὐτῶν ὡς Κουτσοβλάχων εἶναι ἡ ὁμιλουμένη εἰσέτι ὑπ' αὐτῶν κουτσοβλαχικὴ γλῶσσα.

Ἐν τῇ πόλει λειτουργεῖ «Λέσχη καλλιτεχνῶν καὶ φιλοτέχνων», γυμναστικὸς σύλλογος, σύλλογος φιλομούσων καὶ ἐκδρομέων (Ε.Φ.Ε.Τ.), παρατηρεῖται δὲ καὶ ἀξιόλογος μουσικὴ κίνησις χάριν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Ὑπάρχουν ὡσαύτως σύλλογοι δικηγορικός, ἰατρικός, φαρμακοποιῶν, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ πλεῖσται ὀργανώσεις ἐπαγγελματικαὶ καὶ ἐργατικαί. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ δρᾶσις τοῦ «Φιλοπτώχου Ταμείου» καὶ τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τοῦ «Ἐλεήμονος Σαμαρείτου» καὶ τῆς «Ἁγίας Βαρβάρας».

Οἰκονομικὴ κίνησις. Τὰ Τρίκκαλα ἔχουν σοβαρωτάτην οἰκονομικὴν κίνησιν, ἰδίᾳ γεωργικήν, ἀλλὰ καὶ βιομηχανικὴν καὶ βιοτεχνικήν. Ἀξία ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι ἡ βιοτεχνικὴ καὶ ἰδίᾳ ἡ ὑφαντουργική. Λειτουργοῦσιν ἤδη δύο μεγάλα ἐργοστάσια παράγοντα κουβέρτας, λουτρόπανα, τραπεζομάνδηλα, βαμβακερὰ ὑφάσματα, ὑποκάμισα κ. ἄ., ἅτινα καταναλίσκονται εἰς ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς ἀγοράς, τελευταίως δὲ καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς Αἰγύπτου καὶ Κύπρου μὲ ἀποτελέσματα ἱκανοποιητικά. Ὡσαύτως λειτουργοῦσι δύο χαλβαδοποιεῖα, ἓν καρφοβελονοποιεῖον, τελεία ἐγκατάστασις παγοποιείου, δύο μεγάλοι ἀλευρόμυλοι καὶ ἄλλαι μικρότεραι βιοτεχνίαι, ὡς καροποιεῖα, ἁμαξο-

Digitized by Google

ποιεῖα, σιδηρουργεῖα, χαλκουργεῖα κ. ἄ. Ἡ ἐμπορικὴ ἀγορὰ τῶν Τρικκάλων, διατηρεῖ ἀρκετὰ καταστήματα, ἐμπορικά, ἀποικιακῶν κ. ἄ., ἰδιαιτέραν ὅμως κίνησιν σημειοῖ εἰς τὰ δημητριακὰ γενικῶς, ἀποτελοῦντα τὴν σημαντικωτέραν πλουτοπαραγωγικὴν πηγὴν τῆς πόλεως καὶ τῆς περιφερείας ἐν γένει. Καθ' ἑκάστην Δευτέραν γίνεται ἑβδομαδιαία ἀγορά, καθ' ἣν ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν ὅλα τὰ ἐγχώρια προσόντα. Ἡ πόλις ἔχει ἐμπορικὸν σύλλογον, γεωργικὸν ἐπιμελητήριον, ὑποκαταστήματα τῶν τραπεζῶν Ἐθνικῆς, Ἀθηνῶν, Ἐμπορικῆς καὶ τὴν ἰδιωτικὴν Τράπεζαν Θεοδοσοπούλου.

Ἀρχαί. Τὰ Τρίκκαλα εἶναι ἕδρα τοῦ μητροπολίτου *Τρίκκης* καὶ *Σταγῶν* (βλ.λ.), νομάρχου, τοῦ 5ου πεζικοῦ συντάγματος, πρωτοδικείου, ἐφορίας, ταμείου, εἰρηνοδικείου, πταισματοδικείου καὶ ὑποθηκοφυλακείου. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχει ἰσραηλιτικὴ κοινότης μὲ πληθυσμὸν 800 περίπου ἀτόμων διατηρούντων ἰουδαϊκὴν συναγωγήν. Ἡ πόλις ἔχει 9 ἐνοριακοὺς ναοὺς μὲ μητρόπολιν τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἐπισκέψεως καὶ 6 δημοτικὰ σχολεῖα, ἐξ ὧν 4 ἑξατάξια καὶ 2 τετρατάξια, ὡς καὶ γυμνάσιον μὲ 700 περίπου μαθητάς.

Τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν σωζομένων μνημείων τῶν Τρικκάλων ἀξιόλογον εἶναι τὸ φρούριον, κτίσμα πιθανῶς τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, διῃρημένον κλιμακηδὸν εἰς τρία ἐπάλληλα διαμερίσματα (terrasses) δι' ἀναλημμάτων καὶ τειχῶν συγκρατούντων ἐπιχώσεις ἐπίτηδες γενομένας. Τὸ τρίτον ἐπίπεδον, τὸ καὶ ὑψηλότερον, περικλείεται μὲ παχὺ τεῖχος, τὰ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἠρειπωμένα κτίσματα εἶναι τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. Ἐξ ἀνασκαφῶν γενομένων ἐν τῷ φρουρίῳ τῷ 1902 ὑπὸ τοῦ Π. Καστριώτου ἦλθεν εἰς φῶς ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ τῇ Ἀρτέμιδι Ἀκραίᾳ. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο τῆς θεᾶς τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ. Παραδίδεται ὅτι ἐν τῷ φρουρίῳ ὑπῆρχε περικαλλὴς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ἐκ χειρογράφου ἀποκειμένου ἐν Ὀξφόρδῃ πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ φρούριον. Παραπλεύρως αὐτοῦ καὶ πλησίον τοῦ φρέατος τοῦ πρώτου διαμερίσματος τοῦ φρουρίου, ἦτο ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Οἰκουμενίου, ἐπισκόπου Τρίκκης κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα. Ἐπίσης ἐν τῷ φρουρίῳ ἔκειτο καὶ ὁ ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἱδρυθεὶς κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, δεσπότου τῆς Ἠπείρου, εἰς τὸ δεσποτᾶτον τῆς ὁποίας ὑπήγετο τότε ἡ Τρίκκη. Ἕτερον σπουδαιότατον καὶ μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας μνημεῖον ἐν Τρικκάλοις, εἶναι τὸ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ὀθωμανικὸν τέμενος (Κουρσοὺμ τζαμί), ἔργον τοῦ περιφήμου Ἕλληνος τὴν καταγωγήν, ἀρχιτέκτονος Σινὰν πασᾶ, κτισθὲν περὶ τὸ 1550 ἐπὶ σουλτάνου Σελήμ. Τὸ τέμενος τοῦτο, μοναδικὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, τοῦ Σινὰν πασᾶ, ἔχει τὸν μεγαλυτέρων διαστάσεων θόλον. Πρὸ τῆς εἰσόδου εἶχεν ἄλλοτε μεγαλοπρεπῆ θολίαν ὑποβασταζομένην ὑπὸ ἓξ κιόνων, καταπεσόντων ἤδη, πλὴν ἑνός. Ἡ θύρα τῆς εἰσόδου εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ καθαροῦ εἰργασμένου μαρμάρου, τὰ ἄκρα δὲ αὐτῆς πρὸς τὰ ἄνω εἶναι λελαξευμένα καλλιτεχνικῶς, ἄλλοτε δὲ ἐκοσμοῦντο καὶ διὰ ἐπιχρίσματος χρυσοῦ. Τὸ ὑπὲρ τὴν θύραν τόξον κοσμεῖται ὁλόκληρον μὲ ἀτράγιον λίθον (σουμακί), ἢ ἔγχρωμον μάρμαρον, ὀρυσσόμενον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν παρὰ τὴν Λάρισαν θεσσαλικὴν πόλιν Ἄτραγα. (Περὶ τοῦ τεμένους τούτου βλ. ἀνακοίνωσιν *Ἀν. Ὀρλάνδου* ἐν Πρακ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1929, τεῦχ. 6 σελ. 319) Ἡ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἔργον ἐξαιρετικῆς καλλιτεχνικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀξίας, ἀπετεφρώθη τῷ 1882. Ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰν διεσώθησαν καὶ διατηροῦνται σήμερον ἐν καλῇ καταστάσει αἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, αἵτινες εἶναι ἔργα τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος. Ἡ καταστραφεῖσα μητρόπολις ἐκτίσθη πιθανῶς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στεφάνου Δουσάν, τοῦ μεγάλου τσάρου τῶν Σέρβων, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ὁποίου Συμεὼν Οὔρεσης εἶχε συνήθη πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα. Ἐπίσης διεσώθησαν καὶ τὰ ἀρχαῖα Εὐαγγέλια τοῦ ναοῦ, ἀναγόμενα ἐπίσης εἰς τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα.

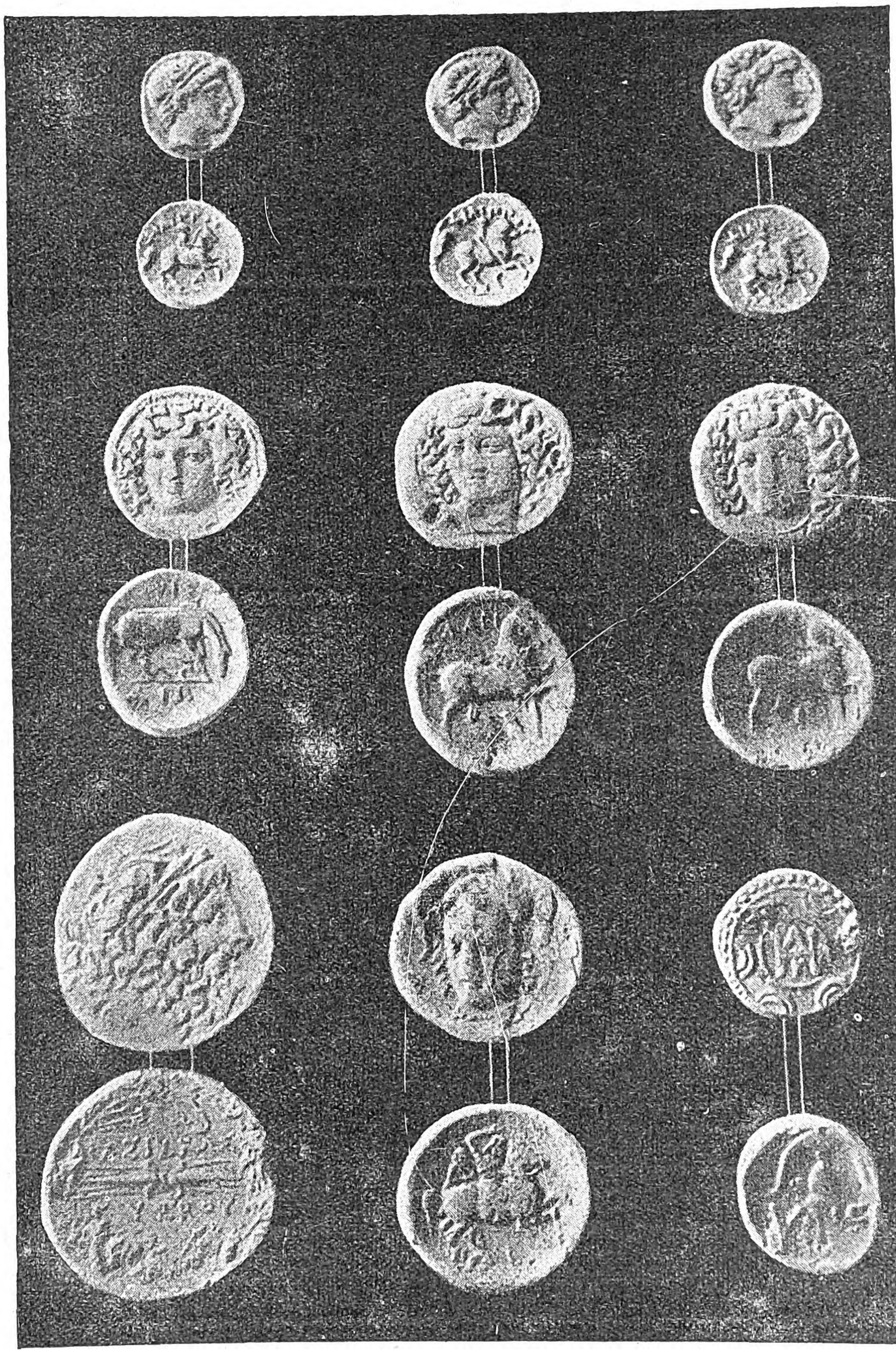

Νομίσματα εὑρεθέντα εἰς Παλαιόκαστρον Καρβουνολεπενίτσης Τρικκάλων.

—/*Ἱστορ.*/ Ἡ *Τρίκκη* ἀναφέρεται ὡς πρωτεύουσα τῆς ἀρχαίας Ἱστιαιώτιδος, ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον *Δωρὶς* (*Στράβ.* Θ, 437). Ἡ ὀνομασία *Τρίκκαλα* ἀπαντᾷ πρῶτον εἰς τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν (ΙΒ΄ αἰών). Ἡ ἀρχαία πόλις Τρίκκη ἦτο ᾠκοδομημένη εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ καὶ ἐξετείνετο μᾶλλον κατὰ τὴν φορὰν τῆς τριλόφου ἐξάρσεως, ἀρχομένη ἀπὸ βορρᾶ, ὅπου διὰ μέσου τοῦ κάτωθεν τῆς σημερινῆς «ντάπιας» τοῦ Προφήτου Ἠλία λατομείου, διέρχεται καὶ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον, ἠκολούθει δὲ τὰς ὑπωρείας τῶν λόφων τούτων μέχρι τῆς σημερινῆς θέσεως *Παλιοσάραγο*. Ἕως ἐκεῖ ἀκριβῶς διήκει καὶ τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἔφθασε νοτιώτερον μέχρι τῆς θέσεως *Ἐπιὰ κανάλια*. Τὸ ὅτι ἐκεῖ ἐξετείνετο ἡ ἀρχαία Τρίκκη μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν εἰς τὰς παρυφὰς τῶν λόφων κατακεχωσμένων κιόνων καὶ τειχῶν, τὰ ὁποῖα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦσαν ἀποκεκαλυμμένα. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν εὑρίσκεται μεγάλη σαρκοφάγος, ἐκ καθαροῦ μαρμαρολίθου, ἀνήκουσα εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν. Ὁ Ὅμηρος μνημονεύει τῆς Τρίκκης μετασχούσης εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ἰλ. Β, 729 καὶ Δ, 203).

Ἔκτοτε ἡ πόλις ἠκολούθησεν ἐν πολλοῖς τὴν ἱστορίαν τῆς ὅλης Θεσσαλίας. Καταληφθεῖσα πολλοὺς αἰῶνας κατόπιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου Β΄ τοῦ Ἀμύντου, διετήρησε μέχρι τινὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἣν ἀπώλεσε μεθ' ὅλης τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας μετὰ τὴν κατὰ τὸ 343 π. Χ., διὰ τῆς Πίνδου καὶ δι' αὐτῆς τῆς Τρίκκης κάθοδον τοῦ Φιλίππου πρὸς κατάπνιξιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπαναστάσεως τῶν Θεσσαλῶν, παρακινηθέντων πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τοὺς ἐξορίστους τῆς Τρικκης καὶ τῆς Φαρκαδόνος δὲν ἐπετράπη ἡ κάθοδος εἰς τὰς πατρίδας των ὑπὸ τοῦ Πολυσπέρχοντος καὶ ἄλλων στρατηγῶν. Φαίνεται ὅτι καὶ βραδύτερον ἡ Τρίκκη δὲν ἀπέκτησε τὴν αὐτονομίαν της, διότι καὶ ὁ Πτολεμαιος ὀνομάζει αὐτὴν πόλιν μακεδονικήν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπέστη αὕτη σοβαρὰς λεηλασίας καὶ καταστροφάς, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Φιλίππου Ε΄ (200 π. Χ) καταδιωκομένου ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου ὑπάτου Φλαμινίνου, καὶ βραδύτερον ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Γ΄ καὶ Ἀμυνάνδρου τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθαμάνων. Διαρκῶς δὲ περιπίπτουσα ἀπὸ λεηλασίας εἰς κατάκτησιν, κατελήφθη τέλος ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καταδιώκοντος κατὰ τὸ 45 π. Χ. τὸν Πομπήιον.

Μεσαιωνικοὶ χρόνοι. Ἡ Τρίκκη ἀναφέρεται ἐν «Συνεκδήμῳ» τοῦ Ἱεροκλέους μεταξὺ τοῦ καταλόγου τῶν ὀνομαστῶν τότε θεσσαλικῶν πόλεων. Ὁ ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπίσκοπος αὐτῆς Διόδωρος ἢ Θεόδωρος μετέσχε τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325). Ὡς ἐπίσκοπος Τρίκκης κατὰ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα ἀναφέρεται ὁ περίφημος συγγραφεὺς τῶν «Αἰθιοπικῶν» Ἡλιόδωρος, ἂν καὶ περὶ αὐτοῦ ὑπάρχει μεγάλη ἀμφισβήτησις. Ἡ ἐπισκοπὴ Τρίκκης ὑπήγετο τότε ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Λαρίσης. Ἡ πόλις βραδύτερον ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς καὶ δηώσεις κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γότθων, τῶν Σλαύων, τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἰδίως τῶν Βουλγάρων (976 καὶ 1016 μ. Χ.). Κατὰ τὸ 1081 μ. Χ. οἱ Νόρμανδοι ὑπὸ τὸν Βοημοῦνδον κατέλαβον καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ Τρίκκαλα, ἅτινα κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἄραβος γεωγράφου Ἐντρισὴ (Géographie d'Edrisi μετ. Zaubert Paris 1840) ἦσαν πόλις πλουσία. Ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὰ Τρίκκαλα καὶ τὴν Πίνδον ὁλόκληρον ἔχει ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Βλάχων, οἵτινες κατέλαβον τὰ ὀρεινὰ σημεῖα τῆς βορειοδυτικῆς Θεσσαλίας, καὶ ὁλόκληρον τὴν βορειοανατολικὴν σειρὰν τῆς Πίνδου, ἐπεκταθέντες ταχέως πρὸς νότον.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204), τὰ Τρίκκαλα ἐξ ὅλης τῆς Θεσσαλίας δὲν ὑπήχθησαν εἰς τὸ Λομβαρδικὸν βασίλειον τοῦ Βονιφατίου, ἀλλ' ἀπετέλεσαν τὴν ἀνατολικωτέραν ἐπαρχίαν τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Α΄ Κομνηνὸν Ἄγγελον. Ἐπὶ τοῦ δεσπότου δὲ Ἰωάννου ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Τρίκκης ἀνεθεματίσθη ὡς ἀσπασθεὶς τὸ δυτικὸν δόγμα. Ἡ πόλις ἐλεηλατήθη δεινῶς ὑπὸ τῶν Καταλανῶν, κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους εὐτελὴς τύραννος, πιθανῶς ὁ Στέφανος Γαβριηλόπουλος (1290—1333), εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν αὐτῇ, ἀγριώτατα φορολογῶν καὶ ἐκμε-

Digitized by Google

Μερικὴ ἄποψις τῶν Τρικκάλων. [Εἰς τὸ βάθος δεξιὰ τὸ φρούριον.]

Ἄποψις τῆς βορείας πλευρᾶς τῶν Τρικκάλων.

Digitized by Google

ταλλευόμενος τοὺς κατοίκους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Β Ἀγγέλου, τὰ Τρίκκαλα ἐγένοντο ἕδρα τοῦ Σέρβου «Καίσαρος» Πρελιούπου, ὅστις ἐτάχθη ὑπὸ τοῦ Σέρβου τσάρου Στεφάνου Δουσὰν ἐπίτροπος τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ἰδιαιτέρως εἶχον συνήθη πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δουσὰν Συμεὼν Οὖρος ἢ Οὔρεσι καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ὁποίων ἠγέρθησαν αἱ περίφημοι τῶν Μετεώρων Μοναί.

Τουρκοκρατία. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος διετηρεῖτο ἐν Τρικκάλοις ἀξία λόγου ἑλληνικὴ σχολή, εἰς ἣν ἐφοίτησε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους «ὁ σοφώτατος καὶ λογιώτατος» ἱερομόναχος Εὐγένιος Ἰωαννούλιος ὁ Αἰτωλός, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Ἀναστ. Γόρδιος, γράφων ὅτι ὁ Εὐγένιος «ἐφέσει μαθημάτων πλειόνων καὶ μάλιστα ἐπιστημονικῶν λόγων κάτοχος ὤν, εἰς Τρίκκην πόλιν ἀρχαίαν προσεγένετο τῆς Θεσσαλίας ἐν ταύτῃ γὰρ αὐτῷ ἤκουσται σχολεῖον ὑπὸ τῆς κατὰ Λάρισαν ἐκκλησίας προέδρου συστῆναι, καὶ μαθητὰς ἱκανοὺς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων συνδραμεῖν» (*Κ. Σάθα* Μεσαιων. βιβλιοθ. τόμ. 3ος σελ. 430) Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἐδίδαξε καὶ ὁ ἐκ Μετσόβου «πολυμαθὴς ἀνὴρ» Νικόλαος (ἱερομόναχος), ὅστις πρῶτος μετέφρασε τὰ στοιχεῖα τῆς φυσικῆς τοῦ Νεύτωνος. Ὅτε κατὰ τὸ 1610 καὶ βραδύτερον πλεῖστα τμήματα τῆς Ἑλλάδος εἶχον προέλθει εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ φιλοδόξου Καρόλου Γουζαγίου δουκὸς τοῦ Νεβέρ, ὅστις παρεκίνει τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἀπελευθέρωσιν, μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τῶν Παλαιολόγων, σπουδαιοτάτην καὶ θερμουργὸν δρᾶσιν ἐσημείωσεν ὁ κλεινὸς τῆς Τρίκκης ἀρχιερεὺς *Διονύσιος* ὁ Σκυλόσοφος (βλ. λ.)

Ἀγριότητας καὶ καταστροφὰς ἐδοκίμασαν τὰ Τρίκκαλα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Οὕτω τὴν 14 Ἰουλίου 1770 οἱ Ἀλβανοὶ ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν, τὰ «ἐργαστήρια» τῆς ὁποίας, ἀνερχόμενα εἰς 500, κατὰ τὰς σῳζομένας μαρτυρίας, διήρπασαν. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1773 ἔκαυσε τὰ Τρίκκαλα ὁ Ὀσμὰν Λεούσας. Ὁ Κ. Κούμας ἀναφέρει ὅτι λόγῳ ἔριδος τοῦ ἄρχοντος τῆς πόλεως Δημάκη μετ' ἄλλων ἀρχόντων τῶν Τρικκάλων, μετεύησαν οὗτοι εἰς Λάρισαν πρὸς λύσιν τῶν διαφωνιῶν των ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Ἀγᾶ πασᾶ, ὅστις ἀπεφάνθη ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἤθελεν ἀποβῆ ὑπὲρ ἐκείνου ὅστις θὰ προσεκόμιζε περισσοτέρους μάρτυρας. Τρεῖς χιλιάδες Τρικκαλινοὶ ἔφθασαν εἰς Λάρισαν. Ὁ Ἀγᾶ πασᾶς ὅμως τὴν 9 Μαρτίου 1770 διέταξε νὰ σφαγῶσι πάντες καὶ «εἰς μίαν ἡμέραν ἡ πόλις καὶ τὰ ρεῖθρα τοῦ Πηνειοῦ ἐβάφησαν ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν Τρικκαλινῶν» (*Κούμα*, Ἱστορ. Ἀνθρωπ. πράξεων τόμ ΣΤ σελ. 382 καὶ ἑπ). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ Τρίκκαλα ἐκυβέρνα ὁ Κοὺρτ πασᾶς, ὅστις ἦτο ἐπόπτης τῶν κλεισωρειῶν καὶ διαβάσεων Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας Βραδύτερον διὰ δολίας ἐνεργείας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐλθόντος εἰς συνεννοήσεις καὶ μὲ Ἕλληνας ἁρματολούς, ἡ διοίκησις τῶν Τρικκάλων ἀνετέθη εἰς αὐτὸν διὰ «φιρμανίου» τοῦ σουλτάνου. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1786.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε ἡ Θεσσαλία εὑρίσκετο εἰς ἀληθῆ ἐπαναστατικὸν ὀργασμόν, τὰ Τρίκκαλα εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἀγῶνα ἐμφανίζονται μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐθνομάρτυρα παπᾶ Εὐθύμιον Βλαχάβαν. Ἡ ἱστορία τῆς πόλεως κατὰ τὸν Ἀγῶνα συνδέεται ἀναποσπάστως μὲ τὸ ἁρματολίκι τῆς Πίνδου καὶ τῶν Χασίων. Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων προήρχοντο οἱ Στουρναραῖοι, οἱ Χατζηπετραῖοι, ὁ Γρηγόρη Λιακατᾶς, ὁ Νάσος Μάνταλος, οἱ Βλαχαβαῖοι, ὁ Σταμούλη Γάτσος καὶ ἄλλοι. Ἐξ αὐτῶν ὁ Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, κατὰ τὸ 1812, εἰς ἡλικίαν μόλις 17 ἐτῶν, ἐκπαιδευόμενος εἰς Σέρρας καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ἐν Βιέννῃ εὑρίσκετο ὁ Μέγας Ναπολέων, μετέβη μετ' ἄλλων Ἑλλήνων Σερραίων εἰς Βιέννην καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Ναπολέοντα, ζητήσας τὴν συνδρομήν του ὑπὲρ τῆς δούλης Ἑλλάδος. Τὸ 1819 ὁ Χρ Χατζηπέτρος μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν ἑταιρείαν ἔφυγεν ἐξ Ἰωαννίνων, ὅπου ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸν εἶχε καλέσει διορίσας αὐτὸν γραμματέα. Τὴν 5ην Ἰουλίου 1819 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ν Στουρνάρα ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις κατὰ τῶν Τούρκων, τοῦ Λιακατᾶ μαχομένου εἰς τὸν Κλεινοβόν, τοῦ Χατζηπέτρου εἰς τὸ χωρίον Πρόδρομον καὶ τοῦ Στουρνάρα εἰς Πόρταν. Ὁ τελευταῖος, ἀπεγνωσμένως πολεμῶν κατὰ πολυαρίθμων Τούρκων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐλθούσης καὶ ἑτέρας ἐνισχύσεως ἐκ Τρικκάλων ἐκ δισχιλίων Τούρκων ἱππέων.

Κατὰ τὸν Pouqueville, ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως τὰ Τρίκκαλα εἶχον πληθυσμὸν 25.000 κατοίκων, βραδύτερον ὅμως ἡ πόλις ἠρημώθη ἐκ πανώλους καὶ πυρετῶν.

Ἡ πόλις προσηρτήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας, αἱ ἑλληνικαὶ δὲ ἀρχαὶ εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν τὴν 21ην Αὐγούστου 1881. Τὴν 4ην Ἰουνίου 1907 τὰ Τρίκκαλα ὑπέστησαν δεινὴν ἐκ πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ Ληθαίου καταστροφήν, καθ' ἣν ἐπνίγησαν περὶ τοὺς 300 κάτοικοι.

— *[Ἀρχ.].* Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος ἐν *Τρίκκῃ* ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Ἀσκληπιεῖον) «ἀρχαιότατον καὶ ἐπιφανέστατον». Πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτοῦ προέβησαν εἰς ἀνασκαφὰς τῷ 1892 οἱ Ziehen καὶ Amelung, μέλη τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνεύρωσι σπουδαῖόν τι. Τὴν ὕπαρξιν του ἱεροῦ κατέστησεν ἀναμφισβήτητον ὁ Π. Καστριώτης διὰ τῆς κατὰ μῆνας Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον 1902 γενομένης συστηματικῆς, δαπάναις τοῦ δήμου Τρικκαίων, ἐρεύνης καὶ ἐργασίας. Παρὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν μνησθέντων ἀρχαιολόγων, ὁ Καστριώτης ἀνασκάψας παρὰ τὴν οἰκίαν Ζουρνατζῆ, ἀνεῦρε ψηφιδωτὸν δάπεδον εἰς βάθος δύο μέτρων, ὑπὸ τὸ ὁποῖον, διατρυπηθέν, ἀπεκαλύφθη τεῖχος ἰσοδομικόν, τὸ δάπεδον τοῦ ὁποίου εἶναι ἐστρωμένον μὲ παχείας πλάκας καὶ ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀσκληπιεῖον. Τὸ κτήριον τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Καστριώτου εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἄβατον τοῦ ἐν Τρίκκῃ Ἀσκληπιείου Ἐκ τῶν σῳζομένων μαρτυριῶν συνάγεται ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ μετεφέρθη ἐκ Τρίκκης εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, τὸ δ' ἐν αὐτῇ Ἀσκληπιεῖον εἶναι τὸ ἀρχαιότερον πάντων. Οὕτως ὁ μὲν Ἡρώνδας παραδίδει ὅτι ἡ ἐν Κῷ λατρεία τοῦ Ἀ-

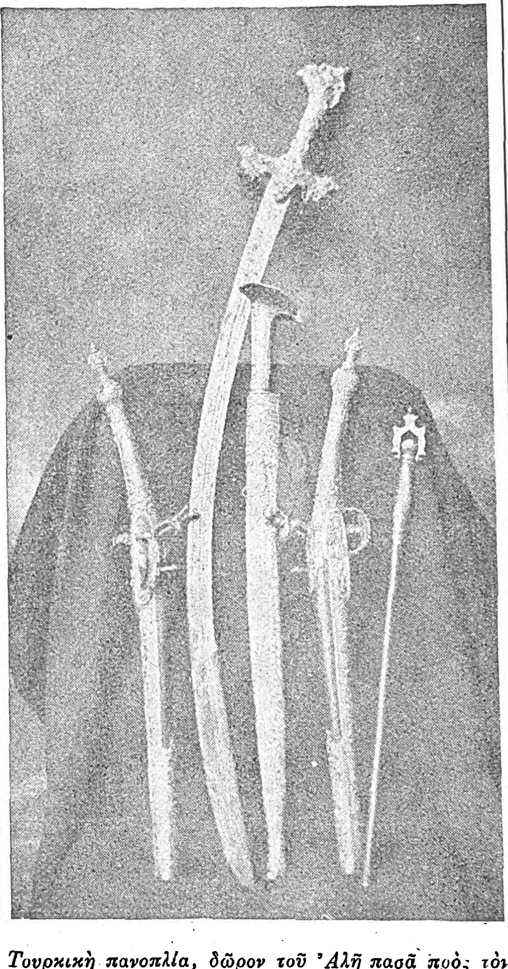

Τουρκικὴ πανοπλία, δῶρον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Τρικκάλων Ἰωάν. Καλαμπάκαν.

σκληπιοῦ εἰσήχθη ἐκ Τρίκκης, ὁ δὲ Στράβων ἀναγράφει περὶ τοῦ ἐν τῇ Γερηνίᾳ τῆς Λακωνικῆς ἱεροῦ τὰ ἑξῆς: «δείκνυται δ' ἐν τῇ Γερηνίᾳ Τρικκαίου ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ, ἀφίδρυμα τοῦ ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Τρίκκῃ». Ἀλλαχοῦ δὲ προσθέτει ὅτι τὸ Ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου ἦτο πλῆρες «ἀνακειμένων πινάκων, καθάπερ ἐν Κῷ τε καὶ Τρίκκῃ». Παρ' ὅλην τὴν προσπάθειαν τῶν Ἐπιδαυρίων ὅπως καταστρέψωσι τὴν θεσσαλικὴν παράδοσιν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν τούτοις καὶ εἰς τὸν τροποποιηθέντα μῦθον περὶ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ γεννήσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τῆς Κορωνίδος, διαφαίνεται ὁ πυρὴν τῆς ἐκ Θεσσαλίας καταγωγῆς τοῦ θεοῦ, ἀφοῦ ὁ Ἀσκληπιὸς φέρεται συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς Κορωνίδος διὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Θεσσαλίᾳ.

Α. Δ. ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

—**Τρικκάλων** ***ἐπαρχία*** *[Γεωγρ.].* Μία τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, καταλαμβάνουσα τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν αὐτοῦ τμῆμα, ἀριθμοῦσα 72.156 κατοίκους καὶ ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Εἶναι κατὰ μὲν τὸ δυτικὸν αὐτῆς ἥμισυ ὀρεινὴ καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς κτηνοτροφικὴ (ὀροσειρὰ τῆς Πίνδου), κατὰ δὲ τὸ ἀνατολικὸν πεδινὴ καὶ καθαρῶς γεωργικὴ (Θεσσαλικὴ πεδιάς). Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ,ΔΝΖ' «Περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων» ὑποδιῃρεῖτο εἰς 7 δήμους (*Ἀθαμάνων, Αἰθίκων, Κοθωνίων, Παραληθαίων, Πιαλιων, Τρικκαίων* καὶ *Φαρκαδόνος*), νῦν δὲ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δήμου (*Τρικκαιων*) καὶ 71 κοινοτήτων, τῶν ἑξῆς: *Ἀρδανίου, Ἁρματολικοῦ (Μπουκούρου), Βαλκάνου, Βαλτινοῦ (Βαλτσινοῦ), Βάνιας, Βαρμπόπης, Βετερνίκου, Βόργιαννης, Βοστιδίου, Γαρδικίου, Γρεβενοσελίου (Χλωροῦ ἢ Νεράϊδας), Γριζάνου, Δενδροχωρίου (Παράντζας), Δέσι, Διαλεκτοῦ (Διαλεσίου), Διποτάμου (Λεσιένου), Δούσκου, Δρυμιζίου, Ζάρκου, Ζούλιανης, Καλογήρων, Καμνάϊ, Κεραμιδίου, Κεφαλοβρύσου, Τρικκάλων (Μικροῦ Μέρτζιου), Κλωκωτοῦ, Κοθωνίου, Κουμαριᾶς (Νέας Σμόλιας), Κουρμπαλί, Κουρσόβου, Κριτσινίου, Λειβαδοχωρίου (Γκιόνθης), Λεσιανῶν, Λιοπράσσου, Λυγαριᾶς (Γορζίου), Μεγάλου Κεφαλοβρύσου (Μεγάλου Μέρτζι), Μεγάλου Χωριοῦ (Μπουχουνίτσης), Μεγάλων Καλυβίων, Μεγαρχης, Μεσοχώρας (Βιτσίσιας), Μοσχοφύτου (Κορνεσίου), Μουτσάρας, Μπάγιας, Μυροφύλλου (Μυροκόβου), Νιοχωρίου, Ξυλοπάροικου, Παλιοκαρυᾶς, Παλιομοναστηρίου (Μπελετσίου), Παλιοπύργου (Ζαβλανίων), Παναγίτσης (Γοιστουλίου), Πανίτσης, Παραποτάμου (Τσαγκαλίου), Παχτουρίου, Πετρουλίου, Πιαλείας (Καρβουνολεπενίτσης), Μεγάλης Πολιάνας, Μικρῆς Πολιάνας, Πρίνου (Τοσκεσίου), Προδρόμου, Πύλης (Πόρτα-Παζάρ), Πύρρας, Ράξης, Ραψίστης, Ριζώματος (Σκλαταίνης), Σερβωτῶν, Στεφανοσαίων, Στουρναρεΐκων (Κουτσαίνων), Τουρναβοῦ, Τσιοτίου, Τσούρτζης, Τύρνας* καὶ *Τυφλοσελίου.*

Χ. Δ.

—**Τρικκάλων** ***νομὸς*** *[Γεωγρ.].* Ὁ ἕτερος ἐκ τῶν δύο νομῶν τῆς Θεσσαλίας, καταλαμβάνων τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμῆμα καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ τῶν νομῶν: Λαρίσης (πρὸς Α.), Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος (πρὸς ΝΑ.), Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας (πρὸς ΝΔ.), Ἄρτης (πρὸς Δ.), Ἰωαννίνων (πρὸς ΒΔ.) καὶ Κοζάνης (πρὸς Β). Καταλαμβάνει ἐμβαδὸν 5.766 τ. χλμ. καὶ ἀριθμεῖ πληθυσμὸν (1928) 214 748 κατοίκων (37 κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον). Πρωτεύουσα τὰ *Τρίκκαλα.* Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ περικλείεται ἀπὸ βορρᾶ, νότου καὶ δυσμῶν ὑπὸ ὀρέων καὶ εἶναι κατὰ μὲν τὸ κέντρον καὶ τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ τμῆμα πεδινόν, καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς πλευρὰς ὀρεινόν, ἰδίᾳ δὲ πρὸς Δ, ὅπου ὑψοῦται ἡ ὀροσειρὰ τῆς Πίνδου, ἔχουσα γενικὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ Β.ΒΔ. πρὸς Ν.ΝΑ. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη σχηματίζει ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ νομοῦ κυριωτέρας κορυφὰς τὸ *Περιστέρι* καὶ τὸ *Βουτσικάκι*, ἐκπέμπει δὲ διαφόρους προεκτάσεις, ἐν αἷς ὁ *Κόζακας*, ὁ *Προφήτης Ἠλίας* καὶ τὸ *Κατάχλωρον* (*Βουλγάρα*), ἀποτελοῦν πρὸς Ν. τὸν συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τῆς Πίνδου καὶ τῆς ἐν τῇ Φθιώτιδι ὀροσειρᾶς τῆς Ὄθρυος. Εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ νομοῦ ὑψοῦνται τὰ *Χάσια*, μὲ κατεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α., χωρίζοντα τὸν νομὸν Τρικκάλων καὶ τὴν Θεσσαλίαν γενικῶς ἀπὸ τοῦ τῆς Κοζάνης (Δυτικὴ Μακεδονία). Ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ ἄκρῳ τῶν Χασίων ὑψοῦνται, ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ νομοῦ, οἱ περίφημοι ὑψηλοὶ βράχοι τῶν *Μετεώρων*, ἐφ' ὧν αἱ ὁμώνυμοι ἱστορικαὶ μοναί. Ὑδρογραφικῶς ὁ νομὸς ὑπάγεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ μέρος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, ὅστις ἀρδεύει τὴν Θεσσαλικὴν κοιλάδα καὶ συγκεντροῖ διὰ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ: *Ληθαίου* ἢ *Τρικκαλινοῦ* (ἀριστεροῦ), *Ἐνιπέως* (δεξιοῦ) *Ἀπιδαιοῦ, Κάλεντζη* καὶ τινων ἄλλων μικροτέρων τὰ ὕδατα τῆς νοτίου πλευρᾶς τῶν Χασίων, τῆς ἀνατολικῆς τῆς Πίνδου καὶ τῆς βορείας τῶν κατὰ τὴν νοτίαν μεθόριον βουνῶν. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πίνδου ἀποστέλλει τὰ ὕδατα αὐτῆς πρὸς τὸν Ἀχελῷον (Ἀσπροπόταμον), τοῦ ὁποίου ὁ ροῦς σχηματίζει ἐπὶ μακρὸν τὰ μεταξὺ τῶν νομῶν Ἄρτης καὶ Τρικκάλων σύνορα.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὁ νομὸς τάσσεται μεταξὺ τῶν πλουσιωτέρων γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἰδικώτερον δὲ ἔρχεται τέταρτος μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Ἀττικοβοιωτίαν), ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν τῶν καλλιεργουμένων ἐδαφῶν, παρουσιάζων διαρκῆ καὶ σταθερὰν κατ' ἔτος αὔξησιν τῆς καλλιεργείας, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

Ἔτη	*Ἐκτασ. καλ. εἰς στρέμ.*	*Ἔτη*	*Ἐκτασ. καλ. εἰς στρέμ*
1924	757.988	1928	825.411
1925	782.407	1929	1.003.336
1926	929.623	1930	1 075.950
1927	883.127	19 1	1.206.866

Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων γεωργικῶν προϊόντων τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι τὰ σιτηρὰ (906.093 στρέμματα τῷ 1931), ἀκολουθοῦσι δὲ τὰ ζωοτροφικὰ προϊόντα (107.433 στρέμματα), τὸ σησάμιον, ὁ καπνὸς καὶ τὰ ὄσπρια. Οἱ ἀμπελῶνες καταλαμβάνουσι 26.121 στρέμματα, εἶναι δὲ κατὰ τὰ 5/6 οἰνοφόροι. Οἱ ἐλαιῶνες εἶναι ἐλάχιστοι, παράγεται δὲ μόνον εἰς τὰ νότια τοῦ νομοῦ μικρὰ ποσότης ἐδωδίδων ἐλαιῶν. Ἀναλυτικώτερον αἱ κατὰ γεωργικὸν εἶδος καλλιεργηθεῖσαι τῷ 1931 ἐκτάσεις ὡς καὶ τὸ ποσὸν καὶ ἡ εἰς δραχμὰς ἀξία τῶν παραχθέντων προϊόντων παρέχονται ἐν τῷ κατωτέρω πινάκι:

Εἶδος καλλιεργείας	*Καλλιεργ. ἐκτασ. εἰς στρέμματα*	*Παραγ. εἰς μετρ. στατ.*	*Ὁλικὴ ἀξία εἰς δραχμάς*
Σῖτος	425.522	102.240	41.547.785
Κριθή.	86 032	23 187	5.196.264
Ἀραβόσιτος	291.121	90 456	35.183.260
Βρόμη	70.658	19 841	3.321.118
Σίκαλις	29.920	7.247	2.373.285

Digitized by Google

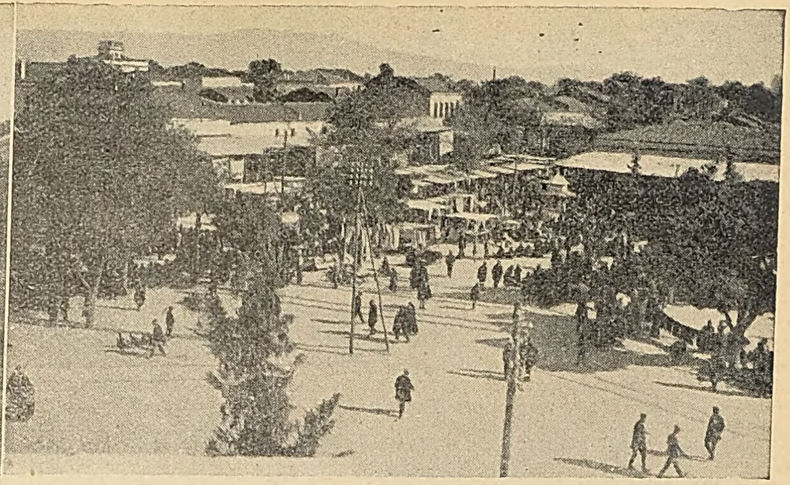

1) Ἡ ὁδὸς Ἠπείρου. 2) Ἡ πλατεῖα τῆς ἀγορᾶς.

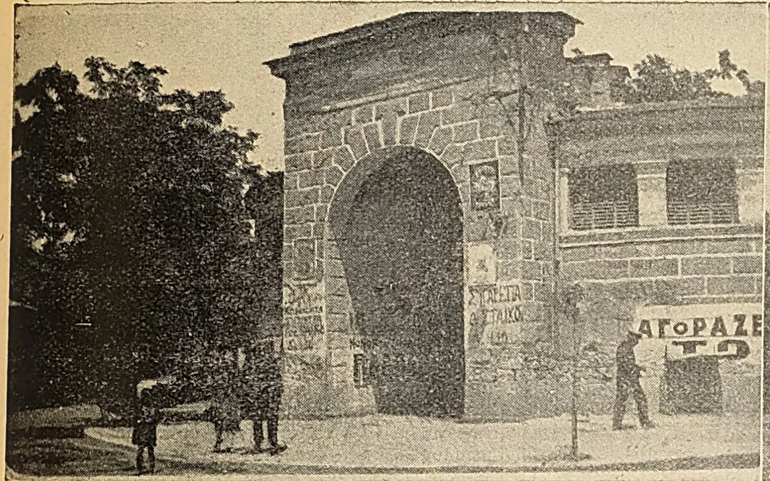

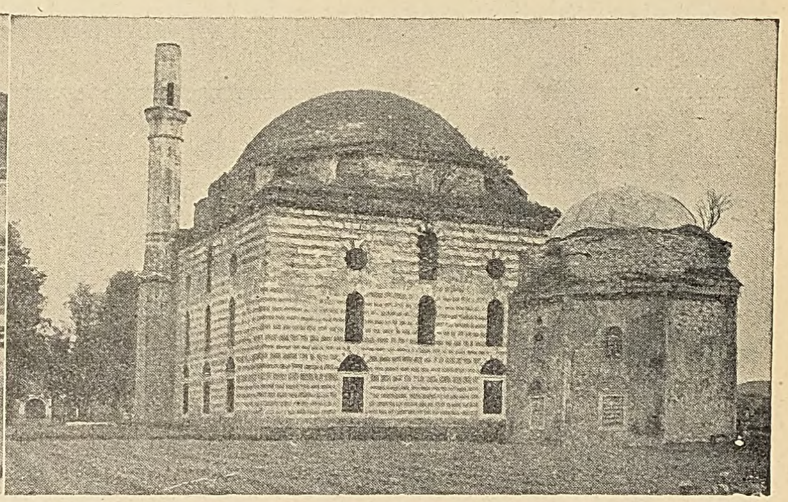

1) Ἡ δημοτικὴ ἀγορὰ τῶν Τρικκάλων. 2) Τὸ ὀθωμανικὸν τέμενος μετὰ τοῦ παρακειμένου μνημείου τοῦ Σιὰχ πασᾶ.

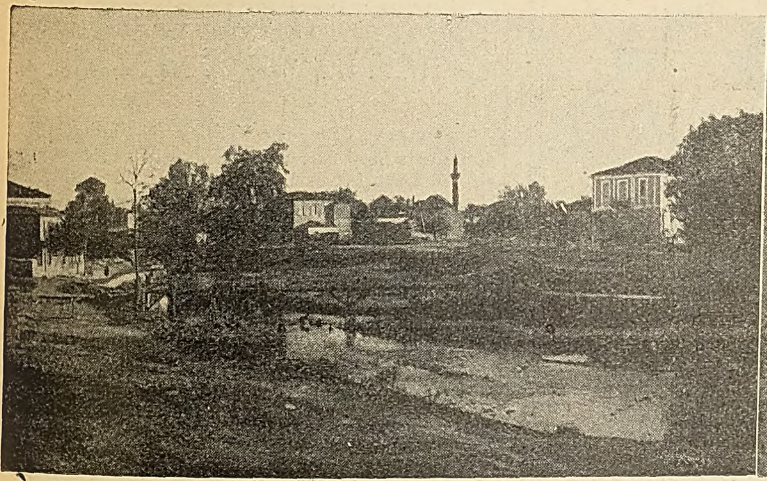
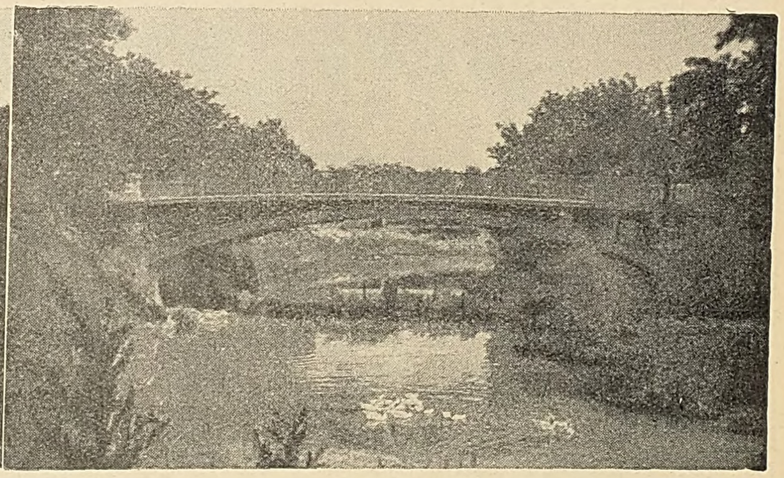

1) Ξυλίνη γέφυρα. 2) Ἡ κεντρικὴ σιδηρᾶ μονότοξος γέφυρα τῆς πόλεως.

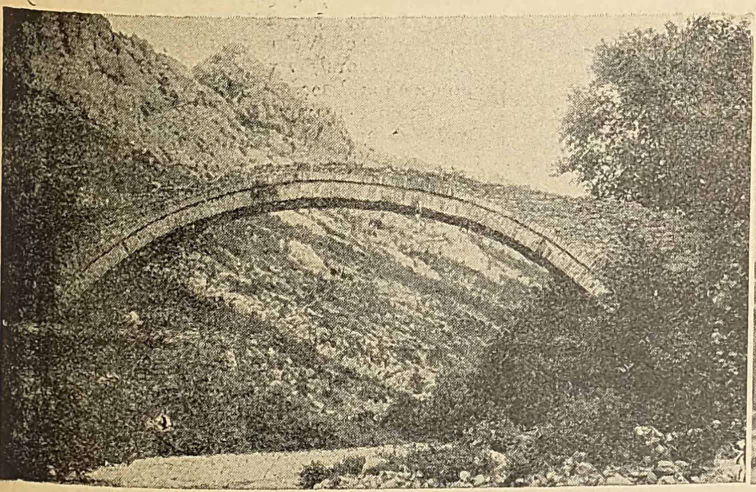
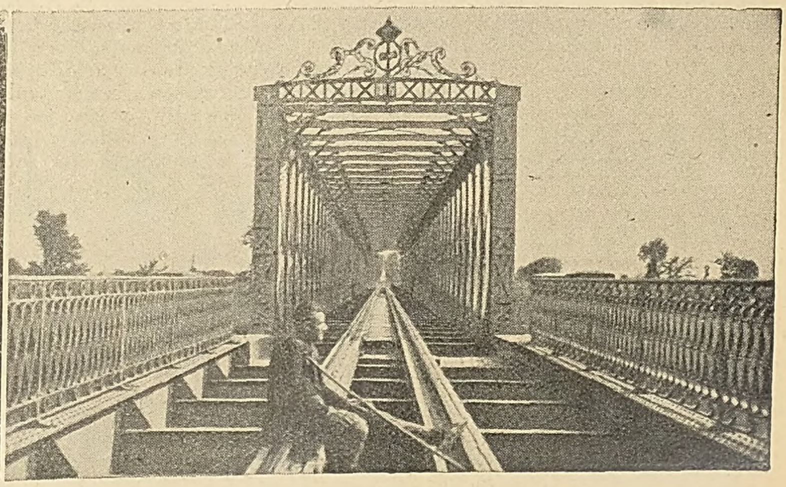

1) Ἡ μονότοξος γέφυρα τῆς Πόρτας—Τρικκάλων. 2) Σιδηροδρομικὴ γέφυρα Στεφανουσκίων—Τρικκάλων.

Digitized by Google

Εἶδος καλλιεργείας	Καλλιεργ. ἐκτασ. εἰς στρέμματα	Παραγ. εἰς μετρ. στατ.	Ὁλικὴ ἀξία εἰς δραχμὰς
Κέγχρος	2.740	499	85.400
Ἄλλα σιτηρὰ	100	6	1000
Φασίολοι ξηροὶ	2.419	744	454.625
Φασίολ. ξηροὶ ἐντὸς τοῦ ἀραβοσίτου	—	14.420	3.611.472
Κύαμοι	1.696	390	151 336
Ἐρέβινθοι	5.940	839	311 810
Φακῆ	2.083	334	164.880
Ἄλλα ὄσπρια	10 556	3.837	890.005
Γεώμηλα	1.035	1.871	337 925
Ἄλλα λαχανικὰ	11.576	29.587	3 713.650
Καπνὸς	37.769	17.941	30.409 715
Βάμβαξ	29	9	4.860
Σησάμιον	54.945	7.581	3.998.024
Ἀλλα βιομ. προϊόντα	10	6	1.000
Σανὸς	310	138	17.425
Ξηρὰ τριφύλλια	12.509	27.715	3.817 910
Χόρτον	94.6.0	151.879	10.545.261
Σανὸς ἐκ τῶν σιτηρ.	—	6.749	390.165
Ἄχυρον	—	221.339	8.507.345
Ἄμπελ. (γλεῦκ. καὶ σταφυλαὶ φαγητοῦ)	26.121	17.344	6.005.700
Ἐλαῖαι	—	1	660
Ἐκτάσ. παραμείνασ. ἄνευ ἀποδόσεως	35 757	—	—
Νεαραὶ ἀμπελοφυτ.	3.404	—	—
Σύνολα	1.206.866		150.931.880

Ἡ δενδροκομία περιλαμβάνει κυρίως καστανέας, καρυδέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα, ἐνῷ ἐλλείπουσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ ἐσπεριδοειδῆ. Ἐπίσης ὑπάρχου-

σιν ἱκανοὶ μορεῶνες, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν σηροτροφίαν. Τὴν παραγωγὴν προϊόντων τῶν ὀπωροφόρων δένδρων τῷ 1931 δίδει ὁ κατωτέρω πίναξ:

Εἴδη	Μετρικοὶ στατῆρες	Ὁλικὴ ἀξία εἰς δραχμὰς
Μῆλα	343	161.835
Ἀπίδια	102	28.700
Σῦκα ξηρὰ	1	360
Σῦκα χλωρὰ	40	14.600
Κάστανα	1.012	190.000
Ἀμύγδαλα	14	9 000
Καρύδια	422	297 300
Λεπτοκάρυα	19	16 000
Μορεόφυλλα	768	30 000
Μοῦρα	38	1 .000
Βαλανίδια	26	4 000
Ἄλλα ὀπωρικὰ	99	31.100
Σύνολον	2.884	7.4 895

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κτηνοτροφίαν ὁ νομὸς Τρικκάλων κατέχει τὴν πρώτην καθ' ὅλον τὸ κράτος θέσιν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτῷ ἐκτρεφομένων προβάτων, ἀριθμῶν (1931) 603.082 κεφαλὰς ἐπὶ συνόλου (καθ' ὅλον τὸ κράτος) 7.071.725, καὶ τὴν τρίτην ἐν τῇ χοιροτροφίᾳ (μετὰ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν). Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῷ νομῷ ζῴων τῷ 1931 δίδει εἰδικώτερον ὁ κατωτέρω πίναξ:

	Ἀροτριῶντα κτήνη	Μὴ ἀροτριῶντα	Σύνολον
Βόες	25.961	6.493	32 457
Ἀγελάδες	1 076	23 377	24 453
Βούβαλοι	1.570	2 540	4.110
Ἵπποι	9.676	4 663	14.339
Φορβάδες	—	4.573	4.573
Ἡμίονοι	558	4.300	4 858
Ὄνοι	—	24.918	24 918
Πρόβατα	—	—	603.082
Αἶγες	—	—	290 887
Χοῖροι	—	—	32 761
Πτηνὰ κατοικίδια	—	—	362 823
Κόνικλοι	—	—	2 809

Τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα (γάλα, τυροκομικά, ἔριον κλπ.) ἀνέρχονται εἰς τὰ ἑξῆς ποσὰ εἰς μετρικοὺς στατῆρας:

	Γάλα	Τυρ. μαλακὸς	Τυρ. σκληρὸς	Βούτυρ.	Ἔριον
Ἀγελάδες	23.281	875	60	261	—
Βούβαλοι	4 448	293	3	85	—
Πρόβατα	47.788	14.534	2.113	786	5.692
Αἶγες	28.692	2 715	523	1.441	711
Σύνολα	104.449	18.417	2.699	2.573	6.403

Ἐξ ἄλλου παρήχθησαν (1931) 1 673.046 δωδεκάδες ᾠῶν (δευτέρα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα παραγωγὴ) συνολικῆς ἀξίας 19.649 955 δραχμῶν. Ἡ μελισσοκομία ἀριθμεῖ 36.312 ἐγχωρίους κυψέλας καὶ 224 εὐρωπαϊκάς, ἀποδιδούσας ἐτησίως (1931) 1.848 στατῆρας μέλιτος ἀξίας 2.142 294 δραχμῶν καὶ 150 στατῆρας κηροῦ, ἀξίας 752.849 δραχμῶν

Ἡ βιομηχανία εἶναι μᾶλλον περιωρισμένη, συγκεντροῦται δὲ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ δύο μεγάλα κέντρα τοῦ νομοῦ, τὰ Τρίκκαλα καὶ τὴν Καρδίτσαν, καὶ περιλαμβάνει κυρίως ὑφαντουργιπάς, ἀλευροποιητικὰς καὶ καπνουργικὰς ἐγκαταστάσεις. Αἱ συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται καλῶς ἐν τῷ πεδινῷ τμήματι τῆς χώρος διὰ τῶν θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων καὶ πυκνοῦ δικτύου ἁμαξιτῶν ὁδῶν μὲ ἀφετηρίας τὰ Τρίκκαλα καὶ τὴν Καρδίτσαν. Ἐξ ἀντιθέτου εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Χασίων ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς δι' ἁπλῶν ἡμιονικῶν ὁδῶν. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ νομοῦ τμῆμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, μήκους 80 χλμ., διέρχεται διὰ τῶν Σοφάδων, τῆς Καρδίτσης, τοῦ Φαναρίου, τῶν Καλυβιων καὶ τῶν Τρικκάλων καὶ καταλήγει εἰς Καλαμπάκαν. Ἀπὸ ταύτης ἄρχεται νέα, ὑπὸ κατασκευὴν (1933), σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἥτις θὰ ἐξυπηρετῇ τὴν ΝΔ ἑλληνικὴν Μακεδονίαν (νομὸς Κοζάνης) Τὸ ἐμπόριον τοῦ νομοῦ Τρικκάλων διοχετεύεται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς Βόλον σιδηροδρομικῶς Διοικητικῶς ὁ νομὸς διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, τὰς ἑξῆς: *Τρικκάλων* (κεντρικὸν καὶ δυτικὸν τμῆμα τοῦ νομοῦ, κάτοικοι 72.156, πρωτεύουσα Τρίκκαλα), *Καρδίτσης* (νότιον καὶ νοτιοανατολικὸν τμῆμα, κάτοικοι 114.113, πρωτεύουσα Καρδίτσα) καὶ *Καλαμπάκας* (βορειοδυτικὸν τμῆμα, κάτοικοι 28.479, πρωτεύουσα Καλαμπάκα), περιλαμβάνει δὲ 2 δήμους (*Τρικκαίων* καὶ *Καρδίτσης*) καὶ 241 κοινότητας.

Χ. Δ

— **Τρίκκαλα** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, κείμενον κατὰ τὰς βορείους κλιτῦς τοῦ ὄρους Κυλλήνη καὶ εἰς ὕψος 1.030 μ. Ἔχει ἄφθονα ὕδατα, ῥέει δὲ πλησίον τὸ ποτάμιον *Τρικκαλιώτικος*, ὁ *Σύθας* ἢ *Σῦς* τῶν ἀρχαίων. Διακρίνεται εἰς τρεῖς συνοικίας ἀποτελούσας ἰσαρίθμους κοινότητας· τὴν τῆς *Ἄνω Συνοικίας Τρικκάλων* μὲ 284 κατοίκους, τὴν τῆς *Μέσης Συνοικίας Τρικκάλων* μὲ 301 κατοίκους καὶ τὴν τῆς *Κάτω Συνοικίας Τρικκάλων* μὲ 570. Ἔχει ἐξαίρετον κτηνοτροφίαν, προσελκύει δὲ κατὰ τὸ θέρος πολλοὺς ξένους.

Ι. Σ. Σ.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κορυφῆς, τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 562.

— **Τρικκάλων, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἐκτεινόμενος κατὰ τὸ βόρειον ἀπόκλιμα τοῦ ὄρους Κυλλήνη μεταξὺ τῶν ποταμίων Κριοῦ καὶ Σύθα καὶ εἰς παραλίαν ἔκτασιν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Περιελάμβανε πολλὰ χωρία καὶ ἀγροικίας, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀποτελοῦν ἐκτὸς τῶν τριῶν κοινοτήτων τοῦ χωρίου Τρίκκαλα καὶ τὰς ἑξῆς: *Ξυλοκάστρου, Καμαρίου, Συκιᾶς, Ρεθίου, Καρυᾶς* καὶ *Ξανθοχωρίου* (*Μάζι*). Θερινὴ ἕδρα τοῦ δήμου ἦτο τὰ *Τρίκκαλα*, χειμερινὴ δὲ τὸ *Ξυλόκαστρον*.

Ι. Σ. Σ.

— **«Τρίκκαλα»**. Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Τρικκάλοις τῷ 1883.

Τρικκαλίτικος, ἢ ***Τρικκαλινὸς*** *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ (βλ. *Ληθαῖος*) καὶ ποταμὸς τῆς Ἀχαΐας (βλ. *Σύθας*).

Τρίκκερα, ἢ ***Τρίκκερι***, ἢ ***Παλαιὰ Τρίκκερα***. *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ στόμιον τοῦ Παγασητικοῦ, πρὸ τῆς βορείας ἄκρας τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τῶν Τρικκέρων, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ στενοῦ πλὴν βαθέος πόρου. Ἔχει ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Φουρτούνα (ὑψόμ. 428 ποδ., πλάτ. 39° 09' 45'' Β, μῆκ. 23° 06' 15'' Ἀν, χαρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels). μῆκος 2 μιλ. ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. και εὖρος μιλίου περίπου Εἰς τὴν βορείαν πλευράν της σχηματίζονται δύο καλοὶ ὅρμοι ἀμφίπυγοι, δι' ὃ καὶ ἐχρησίμευεν ἡ νῆσος ἐπὶ τουρκοκρατίας ὡς λοιμοκαθαρτήριον Κάτ. 117. Εἶναι ἡ *Κικύνηθος* τοῦ Στράβωνος (Θ, 436).

Σ. Ε. Λ

Τρίκκερι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.251, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται τὸ χωρίον *Ἁγία Κυριακὴ* καὶ ἡ νησὶς *Παλαιὰ Τρίκκερα*, 1 520. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς τὸ Τρίκκερι ἦτο πλουσιώτατον, ὀφειλον τὸν πλοῦτόν του εἰς τὴν ναυτιλίαν, εἰς ἣν ἐπιδίδονται οἱ κάτοικοί του λόγῳ τοῦ ἀγόνου ἐδάφους.

— **Τρίκκερι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Μέγας ὅρμος τοῦ Παγασητικοῦ, σχηματιζόμενος εἰς τὴν μασχάλην τῆς ἀνακάμψεως τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς (πλάτ. 39° 06' 10'' Β., μῆκ. 23° 07' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volos with Oreos and Talanta channels) τῆς χερσονήσου τῶν Τρικκέρων. Ὁ μυχός του ἀποτελεῖ τὸ ἐκ βορρᾶ ἐπίνειον τοῦ χωρίου Τρίκκερι. —2) Ὕφορμος τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ φερωνύμου διαύλου, κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς φερωνύμου χερσονήσου (πλάτ. 39° 05' 30'' Β., μῆκ. 23° 05' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels), ἀποτελῶν τὸ νότιον ἐπίνειον τῆς ὁμωνύμου κωμοπόλεως. —3) Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν νοτιοανατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς χερσονήσου τῶν Τρικκέρων καὶ τῆς ὅλης Θετταλομαγνησίας (πλάτ. 39° 05' 55'' Β., μῆκ. 23° 04' 13'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo). Δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Παγασητικὸν κόλπον εἶχε ναυτικὸν φανὸν ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτός, ἀνεγερθέντα ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὸν μόνον, ὃν παρέλαβεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ ὅστις ἀντικατεστάθη τῷ 1919 διὰ φάρου ἐκπέμποντος ζεῦγος λευκῶν ἀναλαμπῶν ἐναλλάσσον πρὸς πρασίνην τοιαύτην.

Σ. Ε. Λ.

— **Τρίκκερι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Συστὰς νησίδων τῆς Ἑρμιονίδος θαλάσσης, οἱονεὶ γεφυροῦσα μετὰ τῶν ὑφάλων Τρίκκερι καὶ Μιλιανὸς τὸ μεταξὺ Ὕδρας καὶ Σπετσῶν διάστημα. Εἶναι δ' αὗται ἐξ ἀνατολῶν: *Ἀλέξανδρος, Βέντζα, Δισάκκι, Καρτέλι, Στρογγυλό, Δράπι*, ὑφαλοβελοί τινες μεταξὺ αὐτῶν, καὶ *Τρίκκερι* ἡ μείζων καὶ δυτικωτάτη. —2)

Digitized by Google

Νῆσος μικρὰ τῆς Ἀργολίδος ἐν τῇ Ἑρμιονίδι θαλάσσῃ καὶ ἡ μείζων τῆς φερωνύμου συστάδος (πλάτ. 37° 00 50′ Β, μῆκ. 23° 17′ 15″ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhokos) ἀνάμεσον Ὕδρας καὶ Σπετσῶν καὶ πρὸς Ν. τοῦ στενοῦ τοῦ Δοκοῦ. Εἶναι ἡ *Τρίκρανα* τοῦ Παυσανίου. —3) Ὕφαλος τῆς Ἑρμιονίδος θαλάσσης (πλάτ. 37°15′40″ Β., μῆκ. 23°14′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhokos) εἰς 23 ναυτικὰ στάδια δυτικῶς τῆς φερωνύμου νήσου. Ἔχουσα βόλισμα 3 ὀργυιῶν καὶ εὑρισκομένη ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ναυπλίου—Αἰγίνης—Πειραιῶς, εἶναι ἐν τρικυμίαις ἐπικίνδυνος εἰς τὰ ἀτμόπλοια τῆς ἀκτοπλοΐας. —4) Ἀκρωτήριον τῆς Κυνουρίας (πλάτ 37°16′ Β., μῆκ. 22°52′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) μεταξὺ τῶν ἐπινείων Πούληθρα καὶ Ἄστρος. Σ. Ε. Λ.

—Τρίκκερι ***δίαυλος*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὁ δίαυλος ὁ χωρίζων τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς χερσονήσου τῶν Τρικκέρων ἀπὸ τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Εὐβοίας καὶ συνάπτων τὸν Εὐβοϊκόν τε καὶ τὸν Παγασητικὸν πρὸς τὸν δίαυλον τῆς Σκιάθου καὶ τὸ βόρειον Αἰγαῖον. Τὸ μῆκός του εἶναι 13 μιλ. καὶ τὸ εὖρός του 5 μιλ. περίπου. Σ. Ε. Λ.

—Τρίκκερι ***χερσόνησος*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Χερσόνησος ἀποτελοῦσα τὴν πρὸς δυσμὰς ἀνάκαμψιν τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας, πρὸς ἣν συνδέεται δι' ἰσθμοῦ εὔρους μιλίου καὶ σχηματίζοντος ἀμφιπύγως τοὺς ὅρμους Ἀνδριάμι ἢ Μεγάλη Ἄμμος καὶ Βαθούδι. Διαθέεται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Τρικκέρων καὶ ἡ ἀνατολικὴ κορυφὴ ἔχει ὕψος 1.502 ποδ., ἡ μέση 2.171 καὶ ἡ βορειοδυτικὴ 1.287· ἐπὶ τῆς νοτίας κλιτύος τῆς δυτικωτέρας κορυφῆς (ὑψόμ. 1.040 ποδ.) ἐγείρεται ἡ γραφικὴ τῶν Τρικκέρων κωμόπολις, ἐπέχουσα, ὡς πιστεύεται, τὴν θέσιν τοῦ *Αἰαντίου* (*Πτολεμ.* Γ. ιγ, 16) Σ. Ε. Λ.

Τρίκκη *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Θεσσαλικῆς Ἑστιαιώτιδος, ἐν τῇ θέσει τῶν σημερινῶν *Τρικκάλων*. Παρ' αὐτὴν ἔκειτο τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱερῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ι. Σ. Σ.

—Τρίκκης ***καὶ Σταγῶν μητρόπολις*** Μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου (1881), ἐγένετο, ὡς ἦτο ἑπόμενον, καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τοιαύτη (1882) Κατὰ τὴν προσάρτησιν ταύτην ὁ μητροπολίτης Λαρίσης εἶχεν ὑφ' ἑαυτόν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὰς ἐπισκοπὰς Τρίκκης καὶ Σταγῶν, ἑκατέρας τούτων ἐχούσης ἴδιον ἐπίσκοπον. Κατὰ τὸ 1899 συνεχωνεύθη ἡ ἐπισκοπὴ τῶν Σταγῶν μετὰ τῆς τῆς Τρίκκης, ἧς ὁ ἐπίσκοπος, ἔχων ἕδραν τὰ Τρίκκαλα, ἔφερε τὸν τίτλον: Τρίκκης, Σταγῶν καὶ Γαρδικίου. Ὅτε τέλος αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπαὶ ἀνυψώθησαν εἰς μητροπόλεις, ἀνυψώθη καὶ ἡ τῆς Τρίκκης καὶ Σταγῶν εἰς μητρόπολιν. Πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἐπισκόπων Τρίκκης καὶ Σταγῶν παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ὑπὸ τοῦ Ν Ι. Γιαννοπούλου δημοσιευθέντες «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας» (ἐν ἐπετ. «Παρνασσοῦ», ἔτ. 10, σ. 253 ἑ. καὶ 11, σ. 172 ἑ.). Τὰς εἰδήσεις ταύτας συμπληροῦσιν οἱ ἀποκείμενοι ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ κώδικες ὑπ' ἀριθμ. 1471 καὶ 1472, οἱ χαρακτηρισθέντες ὑπὸ τοῦ Σακκελίωνος ὡς κώδικες τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, ἐνῷ ὁ πρῶτος τούτων εἶναι κῶδιξ τῆς μητροπόλεως Τρίκκης. Ἐπὶ τῶν κωδίκων τούτων στηριζόμενος ὁ Κ. Δυοβουνιώτης ἐξέδωκε τὰς ἑξῆς ἐργασίας: «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης» (ἐν «Ἱερ Συνδ.» ἀριθ. 277—282), «Τὸ διαζύγιον κατὰ τοὺς κώδικας 1471 καὶ 1472 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἡμετέρου πανεπιστημίου» (ἐν «Νομοκανονικαῖς μελέταις» (1917, σ. 55—106) καὶ «Ἀνέκδοτοι ἐγκύκλιοι καὶ ἔγγραφα τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης» (ἐν Δελτίῳ Χριστ. Ἀρχ. Ἑλ.», περ. Β, τ Α′, σ. 49 ἑ.) Ἐκ τοῦ πολυτίμου ὑλικοῦ τοῦ περιεχομένου ἐν ταῖς ἀνωτέρω ἐργασίαις, ὡς πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν Τρίκκης καὶ Σταγῶν, ἐξαίρονται οἱ ἐξηκριβωμένοι κατάλογοι τῶν ἐπισκόπων Τρίκκης (ἀπὸ τοῦ 1739 μέχρι τοῦ 1868, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον Τρίκκης ὁ Κωνστάντιος), καὶ Σταγῶν (ἀπὸ τοῦ 1687 μέχρι τοῦ 1854, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον Σταγῶν ὁ Θεόφιλος), καὶ τὰ διάφορα ἔγγραφα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐπιστολὰς καὶ διὰ τὸ ἔγγραφον, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Τρίκκης ἐπανιδρύθη τῷ 1739 (ἐν «Ἱερ. Συνδ.» τῆς 1 Μαρτίου τοῦ 1917, σ. 9). Κ. Ι. Δ.

τρικλαμιά, ἡ ***τρικλαμίδα*** (ἡ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κυκλάμινον*. Δ. Ν. Π.

Τρίκλια *[Γεωγρ.].* Ὑδρευτικὸς σταθμὸς τοῦ ὀδοντωτοῦ σιδηροδρόμου Διακοφτοῦ—Καλαβρύτων πρὸ τοῦ σταθμοῦ Ζαχλωροῦς, ὕψους 479 μ. Ι. Σ. Σ.

τρικλίζω, καὶ ***τρεκλίζω***· δημοτ., κλονοῦμαι, βαδίζω παραπαίων: «τρικλίζει ἀπὸ τὸ μεθύσι».

τρικλινής, —*οῦς* (ὁ,ἡ), —*ές* (τό)· χαρακτηριστικὸν εἶδος κρυστάλλου.

— τρικλινὲς ***σύστημα*** (Triklines system) *Κρυσταλλογρ.].* Ἓν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ κρυσταλλικὰ συστήματα, κατὰ τὰ ὁποῖα κρυσταλλοῦνται τὰ διάφορα ὀρυκτά, καλούμενον καὶ *ἑτερογωνές*. Χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ κρύσταλλοι αὐτοῦ δύνανται νὰ ἀναχθοῦν εἰς τρεῖς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας ἀνίσους καὶ τεμνομένους ὑπὸ γωνίαν διάφορον τῆς ὀρθῆς. Τὸ σύστημα τοῦτο παρουσιάζει τὴν κατωτέραν συμμετρίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων κρυσταλλικῶν συστημάτων, διακρίνεται δὲ εἰς δύο κρυσταλλικὰς τάξεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία, ἡ *ὁλοεδρία*, παρουσιάζει μόνον κέντρον συμμετρίας, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ *ἡμιεδρία*, δὲν παρουσιάζει κανὲν στοιχεῖον συμμετρίας καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται καὶ *ἀσυμμετρία*. Αἱ κρυσταλλικαὶ μορφαὶ τοῦ συστήματος τούτου εἶναι τὰ *πινακοειδῆ*, τὰ *πρίσματα* καὶ αἱ *πυραμίδες*. Κατ' αὐτὸ κρυσταλλοῦνται πλεῖστα ὀρυκτά, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ὀρυκτὰ τῆς σειρᾶς τῶν πλαγιοκλάστων. Γ. Β.

τρικλινιάρχης (ὁ)· βλ. λ. *ἀρχιτρίκλινος* καὶ *τρικλίνιον*.

τρικλίνιον (τὸ) (Triclinium) *[Ἐγκυκλ.].* Ἐκαλεῖτο οὕτω ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἡ τράπεζα φαγητοῦ μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν τριῶν κλινῶν ἢ ἀκκουβίτων (ἀνακλίντρων, σοφάδων), ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ συνδαιτυμόνες ἐξηπλοῦντο, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, στηρίζοντες ἐπὶ προσκεφαλαίων τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνά των. Ἐπὶ τῶν τοιούτων κλινῶν ἢ ἀκκουβίτων ἐξηπλοῦντο τρία ἢ περισσότερα ἄτομα. Παρὰ τὴν τετάρτην πλευρὰν τῆς τραπέζης δὲν ἐτίθετο κλίνη, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τράπεζα ᾖ προσιτὴ εἰς τοὺς προσκομίζοντας τὰ ὄψα ὑπηρέτας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα οἱ συνεστιῶντες θεῶνται ἀκωλύτως τῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ τελουμένων κατὰ τὰ συμπόσια ὀρχήσεων, γυμναστικῶν παιγνίων κ.λ.π. ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν συνδαιτυμόνων καλουμένων ἀοιδῶν, μίμων καὶ ὀρχηστῶν.

Ἐκ τῶν οὕτω διατεταγμένων τρικλινίων τραπεζῶν ἐκλήθησαν *τρικλίνια* καὶ αἱ αἴθουσαι, ἔνθα παρετίθεντο τὰ συμπόσια. Τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων Ρωμαίων εἶχον πλείονα τοιαῦτα τρικλίνια κατάλληλα διὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους (θερινά, χειμερινὰ κ.λ.π.).

Ἡ συνήθεια αὕτη ἐκράτησε καὶ ἐν Βυζαντίῳ ἔνθα ὀνομαστοὶ κυρίως ὑπῆρξαν οἱ *τρίκλινοι* τῶν βασιλικῶν παλατίων. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ λέξις *τρίκλινος* ἢ *τρίκλινον* ἔλαβε παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς γενικωτέραν ἔννοιαν. Δὲν ἐσήμαινε πλέον παρ' αὐτοῖς τὴν ἑστιατόριον αἴθουσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν αἴθουσαν πολυτελῆ, καὶ αὐτὰς ἀκόμη ἔνθα ὑπῆρχον οἱ βασιλικοὶ θρόνοι, καὶ ἐν γένει ὅλας τὰς αἰθούσας ἔνθα ἐγίνοντο παντοῖαι δεξιώσεις καὶ τελεταί. Ἐκ τῶν αἰθουσῶν τούτων ἐκλήθησαν *τρίκλινοι* ἢ *τρικλινα* καὶ ὁλόκληρα τὰ περιλαμβάνοντα ταύτας κτήρια. Ν. ΚΛΣ

Τρικλίνιος, ***Δημήτριος***. Βλ. *Δημήτριος* ὁ Τρικλίνιος.

τρίκλινος, ἡ ***τρίκλινον*** (τό)· βλ. λ. *τρικλίνιον*.

Τρίκλινος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βάλτου, τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ (1928) 512. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμὸν ἐνοικιάσεως γαιῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πριάντζα*.

—Τρίκλινο *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἐπικίνδυνος ὕφαλος τῆς εὐρωπαϊκῆς αὐτῆς τῆς Προποντίδος πρὸ τοῦ χωρίου καὶ ὅρμου Μποαδός.

τρίκλισμα (τό), καὶ ***τρέκλισμα***· δημοτ., τὸ νὰ τρικλίζῃ τις, κλονισμὸς περὶ τὴν βάδισιν.

τρικλοποδιά (ἡ)· δημοτ., παρένθεσις τοῦ ποδὸς μεταξὺ τῶν κνημῶν ἄλλου πρὸς πτῶσιν αὐτοῦ, ὑποσκελισμός: «τοῦ 'βαλε τρικλοποδιά».

τρίκλωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς κλῶνας, κλάδους· ‖ ἐπὶ νήματος, τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ τρεῖς κλωνές: «τρίκλωνη κλωστή».

τρικὸ (τό γαλλ. tricot). Ὕφασμα πλεκτόν, γινόμενον ἀπὸ κομποδετὸν πλέξιμον. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ πλεκτὰ τῆς μηχανῆς ἢ τῆς χειρός, ἀνδρικά, γυναικεῖα καὶ παιδικά, μετὰ ἢ ἄνευ χειρίδος, κλειστὰ ἢ κουμπωτά, ζιλέ, ζακετάκια, φορέματα, περιλαίμια, κάλτσες, χειρόκτια.

Τρίκοβον *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Αἰτωλίας ὕψους 1.736 μ., ὑπερκείμενον τοῦ χωρίου Λομποτινὰ τῆς Ναυπακτίας. Ι. Σ. Σ.

Τρίκογχον *[Βυζαντ.].* Ἐκαλεῖτο οὕτω μία τῶν μεγαλοπρεπεστέρων καὶ πολυτελεστέρων οἰκοδομῶν τῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τῶν βασιλικῶν παλατίων τοῦ Βυζαντίου, κτισθεῖσα περὶ τὸ 832 ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου (829—842). Ἐκλήθη οὕτω, διότι ἔφερε τρεῖς ἁψῖδας ἢ κόγχας. Ν. ΚΛΣ

τρίκογχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς κόγχας.

τρίκοκκα (τὰ) *[Βοτ.].* Κατηγορία φυτῶν δικοτυληδόνων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀπετάλων*, περιλαμβάνουσα δύο οἰκογενείας, τὰς *εὐφορβιίδας* καὶ τὰς *καλλιτριχίδας* (βλ. καὶ λ. *ἀπέταλα*).

τρικοκκία (ἡ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *κελτίς* καὶ *κράταιγος*.

Τρικοκκιά *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 327, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βαλάνια* (Λούμπινιστα), *Γριά* (Γκρέους) καὶ *Τριφύλλι* (Σύνιτσα), 663. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμὸν διαχειρίσεως χορτονομῆς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαπουρνιά*.

Τρικόλι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀποικίων τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 131.

Τρικόλωνοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαιοτάτη ἀρκαδικὴ πόλις, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ μυθικοῦ ἥρωος Τρικολώνου, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετῴκησαν εἰς Μεγαλόπολιν κατὰ τὴν κτίσιν ταύτης. Τῶν Τρικολώνων διεσῴζοντο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Β′ μ. Χ αἰῶνος ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἐπί τινος λόφου, μετὰ τοῦ τετραγώνου ἀγάλματος τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ περὶ τὸν ναὸν ἱεροῦ ἄλσους. ΚΑΨ.

— Τρικολώνων, ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.].* Εἷς τῶν δώδεκα δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ,ΔΝΖ′ τὴν ἐπαρχίαν Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Συνέκειτο ἐκ τῶν χωρίων *Μουλατσίου*, *Παλαμαρίου Γορτυνίας*, *Παύλιας*, *Σύρνας* καὶ *Ὑψοῦντος*, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Ὑψοῦ* (*Στεμνίτσα*) καὶ περὶ τοὺς 5.000 κατοίκους Ἡ ὀνομασία του ἐλήφθη ἀπὸ τῆς αὐτόθι ἀρχαίας πόλεως *Τρικόλωνοι* (βλ. λ.).

Τρικόλωνος *[Μυθολ.].* —1) Υἱὸς τοῦ Λυκάονος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πελασγοῦ, καὶ κτίστης τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Τρικολώνων. Υἱοὶ τούτου ἦσαν ὁ Ζοιτεύς, κτίστης τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Ζοιτίας, καὶ ὁ Παρωρεύς, ὁ κτίστης τῆς Παρωρίας. —2) Ἀπόγονος τοῦ προηγουμένου καὶ ἐκ τῶν μνηστήρων τῆς Ἱπποδαμείας, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός της Οἰνομάου, νικήσαντος τοῦτον εἰς τὸν ἀγῶνα ἱπποδρομίας. ΚΑΨ.

τρικόνδυλος (ὁ) (Tricondylus) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη μετριοσώμων ἢ καὶ μεγαλοσώμων κανθάρων, ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Δ.Ν.Π.

Τρικόριοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Λαὸς τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας, λιγουρικῆς καταγωγῆς, κλάδος τῶν Σαλύων, κατοικῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μασσαλίας καὶ Σεξτίων Ὑδάτων (νῦν Aix-en-Provence). Α. Θ. Σ.

Τρικόρνιον *[Ἀρχ Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ′, 9, 3) παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Μάργου (νῦν Μοράβα) μετὰ τοῦ Δουνάβεως, περὶ τὰ 14 μίλια πρὸς Ἀν. τῆς Σιγγιδόνος (νῦν Βελιγραδίου). Κατὰ τὸν ΣΤ′ αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πρικορνία*, ὡς μία τῶν 5 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Μοισίας ὑπὸ ἡγεμόνα. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Ritopek ἐν Σερβίᾳ. Α. Θ. Σ.

Τρικόρυθος, καὶ ***Τρικόρυνθος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Δῆμος τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν Αἰαντίδα φυλήν, ἀπὸ τοῦ 146 μ. Χ. δὲ εἰς τὴν Ἀδριανίδα. Ὁ Τρικόρυθος, κείμενος πρὸς Α. τῆς Οἰνόης καὶ ΒΑ. τοῦ Μαραθῶνος, εἰς ὀλίγην δὲ ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀττικῆς ἀπόστασιν, συναπετέλει μετ' αὐτῶν καὶ τοῦ Προβαλίνθου τὴν ἀττικὴν Τετράπολιν, τῆς ὁποίας ὁ κτίστης κατὰ τὴν παράδοσιν (*Στρ.* C. 383) ἐθεωρεῖτο ὁ υἱὸς τοῦ Ἕλληνος καὶ ἔγγονος τοῦ Δευκαλίωνος Ξοῦθος. Ἐν Τρικορύθῳ, παρὰ τὴν κρήνην Μακαρίαν, κατ' ἄλλην παράδοσιν, εἶχε ταφῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ Εὐρυσθέως, ὅτε οὗτος ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀττικὴν ἐναντίον τῶν Ἡρακλειδῶν, βοηθουμένων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ἀρχαίου Τρικορύθου, ἑλώδους καὶ νοσώδους, ἔχει κτισθῇ, πιθανώτατα, τὸ νῦν χωρίον Κατωσούλι. ΚΑΨ

τρικόρυφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· καὶ δημοτ. *τρίκορφος, —η, —ο*· ὁ ἔχων τρεῖς κορυφάς.

Τρίκορφα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἰάσμου τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 87. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρὰ Μουσᾶ ντάγ*.

—Τρίκορφα *[Γεωγρ.].* Ὄρος τρικόρυφον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαντινείας καὶ πρὸς Δ. τῆς Τριπόλεως, ἀποτελοῦν νοτίαν διακλάδωσιν τοῦ Μαινάλου. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἦτο κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἓν τῶν ἑλληνικῶν στρατοπέδων (βλ. *Τρικόρφων μάχη*).

Digitized by Google

—**Τρικόρφων** *μάχη [Ἱστορ.]*. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος ἡ φύσει ὀχυρὰ θέσις τῶν Τρικόρφων προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαναστατῶν. Αὐτόσε ἔδραμε τὸ πρῶτον ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Γόρδων κατ' Αὔγουστον 1821, ὅπου ὑπῆρχε τὸ στρατόπεδον τοῦ Δ. Ὑψηλάντου καὶ αὐτόθι ἐγένετο ἡ πεισματώδης μάχη ὑπὸ τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ, ἐξελθόντος πανστρατιᾷ ἐκ τῆς Τριπόλεως, ἣν εἶχε καταλάβει λόγῳ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν τῇ 23 Ἰουνίου 1825. Οἱ περὶ τὴν Τρίπολιν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην βλέποντες ὅτι ὑπερεφαλαγγίσθησαν ἐκ Τρικόρφων καὶ πολλοὶ ἐφονεύθησαν, κινδυνεύσαντος καὶ αὐτοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη, ἠναγκάσθησαν νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ἣν κατεῖχεν ὁ Ἰμπραὴμ μέχρι τοῦ 1828. Τ. Ε. Ε

Τρίκορφον *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρκίτσης τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 60 Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπούζι*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Καλλονῆς (Λουντσίου) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 150. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τρισικόν*. —3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 628, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κλῆμα*, 853. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ σταφιδοαγροτικὸν σύλλογον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πεντιά*.

Τρίκορφος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 273, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ράτσικα*, 367. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κτηνοτροφικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεζυϊδέ*.

τρικοτάρισμα (τό, γαλλ. tricotage)· πλέξιμον δικτύων, φιλὲ κλπ. μὲ ἀγκιστρωτὸν βελονάκι (crochet), μὲ βελόνες ξύλινες, κοκκάλινες ἢ καλτσοβελόνες ἢ μὲ εἰδικὰ ξυλάκια τοῦ κοπανελλιοῦ ἢ μὲ μίαν μεγάλην βελόνην στρογγύλην καὶ σαΐταν.

Τρικότσοβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σωτηριανίκων τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 95.

τρικούβερτος, *—η, —ο·* ἐπὶ πλοίου, τὸ ἔχον τρεῖς κουβέρτες, τρία καταστρώματα || συνεκδ., μέγας, ἐξαίρετος: «ἐκάναμε ἕνα γλέντι τρικούβερτο».

Τρικουκιὰ *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν κορυφῶν τῶν ἐν Κρήτῃ Λευκῶν Ὀρέων, κειμένη νοτιοδυτικῶς τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἀσκύφου. ΕΡ. Μ.

Τρικούπης. Ὄνομα παλαιᾶς καὶ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Μεσολογγίου, πλεῖστα μέλη τῆς ὁποίας διέπρεψαν εἰς τὰ γράμματα, τὸν στρατὸν καὶ τὴν πολιτικήν. Τὰ κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς:

— ***Αἰκατερίνη***. Ἀδελφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, σύζυγος τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη καὶ μήτηρ τῶν Χαριλάου καὶ τῆς Σοφίας Τρικούπη. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1800. Καταγομένη ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὴν ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν τῶν Καρατζᾶ καὶ ἐκ πατρὸς ἐκ τῶν Μαυροκορδάτων, ἡ Αἰκατερίνη ἦτο ὀρφανὴ ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Κατὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου εἶδε τὸν οἶκόν της παραβιαζόμενον καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρός της ἀνασκολοπιζόμενον. Κατορθώσασα νὰ διαφύγῃ, πηδήσασα ἀπὸ τοῦ παραθύρου μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Εὐφροσύνης, ἐκρύπτετο ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἄγγλου ἱερέως, ὁπόθεν ἠδυνήθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑλλάδα καὶ νὰ μεταβῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μαχομένου ἀδελφοῦ της Ἀλεξάνδρου. Ὀλίγον κατόπιν συνεζεύχθη τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην. Ἀρχαϊκῆς ὡραιότητος, μεγαλοπρεπὴς τὸ παράστημα, ἐκτάκτου μορφώσεως, προσηνὴς καὶ εὔχαρις τοὺς τρόπους, ἦτο ὑπόδειγμα γυναικὸς ἐπιφανοῦς, μητρὸς δὲ καὶ συζύγου μοναδικῆς. Παρὰ ταῖς αὐλαῖς τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου, ὅπου ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ἦτο πρεσβευτής, εἶχε καταλάβει, λόγῳ τῶν χαρισμάτων της, ἐξαιρετικὴν ὅλως θέσιν. Ἀπεβίωσεν ἐν Αἰγίνῃ εἰς ἡλικίαν 71 ἐτῶν τὴν 15 Ἰουλίου 1871.

Αἰκατερίνη Τρικούπη.

— ***Ἀπόστολος***. Ἐκ τῶν πρώτων οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀδελφὸς τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Σπυρίδωνος Τρικούπη.

— ***Ἑλένη***. Σύζυγος τοῦ ἀντιστρατήγου Νικολάου Τρικούπη, θυγάτηρ Ἀν. Κορδέλλα. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 ὑπηρέτησεν ὡς ἀδελφὴ νοσοκόμος εἰς τὸν νοσοκομειακὸν συρμὸν Λαρίσης—Ἀθηνῶν, εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1913 εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1917—1918 εἰς τὸ νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἦτο προϊσταμένη νοσοκόμος εἰς τὸ νοσοκομεῖον Προύσης. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ ἀριστείου ἀνδρείας.

— ***Θεμιστοκλῆς***. Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τῆς ὀροφυλακῆς, διακριθεὶς διὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν γενναιότητα αὐτοῦ, ἀποθανὼν τῷ 1890. Χ. Γ. Ε.

Θεμιστοκλῆς Τρικούπης.

— ***Ἰωάννης***. Ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀπέθανε τῷ 1824 ἐν Μεσολογγίῳ. Ἀφοῦ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ γενετείρᾳ, μετέβη χάριν ἀνωτέρων φιλοσοφικῶν καὶ γλωσσικῶν σπουδῶν εἰς Ἰθάκην καὶ Πάτρας, ὅπου συνδεθεὶς διὰ στενῆς φιλίας πρὸς τὸν τότε μὲν μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν, ὕστερον δὲ πατριάρχην Γαβριὴλ τὸν Δ', προσεκλήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐπιστρέψας εἰς Μεσολόγγιον διηύθυνε τὰ πράγματα τῆς κοινότητος, ἀπολαμβάνων εὐνοίας καὶ προνομίων ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ὑπὸ τοῦ Ἄρτης Πορφυρίου, ἐξελέγη, ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του πρόεδρος τῶν δημογερόντων τῆς πόλεως, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἐφόρων. Κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου (1822) ἀντέστη εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως καὶ παρέσχεν αὐτὸς κυρίως εἰς τὸν Μαυροκορδᾶτον ἐνίσχυσιν εἰς ἄμυναν καὶ ἀντίστασιν. Συσταθείσης τῆς γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη γερουσιαστής, ὕστερον δὲ καὶ μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς γενικῆς διευθύνσεως αὐτῆς καὶ τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τῆς ἀναπληρούσης εἰς τὴν διοίκησιν τὸν Μαυροκορδᾶτον κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, διετήρησε δὲ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀφῆκε πέντε διακριθέντας υἱούς: τὸν *Μάνθον*, τὸν *Κωνσταντῆν*, τὸν *Ἀπόστολον*, τὸν *Θεμιστοκλῆ* καὶ τὸν πάντων ἐπιφανέστερον *Σπυρίδωνα*. Σ. Β. Κ.

— ***Κωνσταντῖνος*** ἢ *Τούμπας*. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, ναυτικός, πεσὼν ἡρωϊκῶς κατὰ τὴν πρὸ τῆς Κλεισόβης ναυμαχίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, ὡς ἀναφέρουν τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά», τῶν ὁποίων τὰ τυπογραφεῖα εὑρίσκοντο εἰς τὸ ὑπόγειον τῆς σῳζομένης καὶ σήμερον καὶ ἀνηκούσης εἰς τὸν Σπῦρον Κωνστ. Τρικούπην οἰκίας.

— ***Κωνσταντῖνος***. Υἱὸς τοῦ Θεμιστοκλέους Τρικούπη, στρατιωτικὸς καὶ πολιτευόμενος. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1857. Ἐσπούδασε τὰ στρατιωτικά, ἐξελθὼν τῆς σχολῆς τῶν Εὐελπίδων τῷ 1881 καὶ καταταγεὶς εἰς τὸ πυροβολικόν. Τὰς σπουδάς του συνεπλήρωσεν εἶτα ἐν Βελγίῳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς γενομένας τῷ 1886 ἐκστρατείας καὶ εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, διακριθεὶς εἰς τὰς περὶ τὸν Λοῦρον ποταμὸν μάχας ἐν Ἠπείρῳ. Παρὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Χαριλάου Τρικούπη ἠγαπᾶτο καὶ ἐξετιμᾶτο ἰδιαιτέρως διὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἦθος αὐτοῦ, διὸ τοῦτο δὲ καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπεδείχθη παρ' ὅλων ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἀπορφανισθέντος τοπικοῦ κόμματος ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ. Ἤρξατο πολιτευόμενος τῷ 1899, καὶ μολονότι στρατιωτικὸς καὶ μὴ εἰδικῶς διὰ τὴν πολιτικὴν προορισθείς, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐντιμότητος, τοῦ εὐθέος χαρακτῆρός του καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν του νὰ ἐπιβληθῇ ἀπολύτως. Τοσοῦτον μάλιστα ἠγαπήθη καὶ ἐξετιμήθη παρὰ τῶν συμπολιτῶν του, ὥστε ἐπὶ ὁλόκληρον δεκαπενταετίαν ὑπερίσχυε τοῦ ἀντιπάλου του Λεωνίδα Δεληγεώργη, ἐκλεγόμενος συνεχῶς βουλευτής. Ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τοῦ 1908 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ὑπὸ τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ Γεωργίου Θεοτόκη, ἐργασθεὶς τότε πάσῃ δυνάμει διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἐπὶ τῆς ὑπουργίας του δὲ καὶ ἐκ τῶν πόρων τοῦ τότε ἱδρυθέντος ταμείου τοῦ στόλου ἐπραγματοποιήθη ἡ παραγγελία τοῦ πρώτου στολίσκου τῶν τεσσάρων ἀντιτορπιλλικῶν. Διὰ τὴν δρᾶσίν του ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἰταλικοῦ μεγαλοσταύρου, τοῦ ἑλληνικοῦ ταξιάρχου καὶ ἄλλων ἀνωτάτων παρασήμων. Ἀπεστρατεύθη χάριν τῆς πολιτικῆς μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου καὶ ἐξηκολούθησε πολιτευόμενος, ἐκλεγεὶς πρῶτος πληρεξούσιος εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1910 καὶ εἶτα διαρκῶς βουλευτὴς μέχρι τοῦ 1922. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1922.

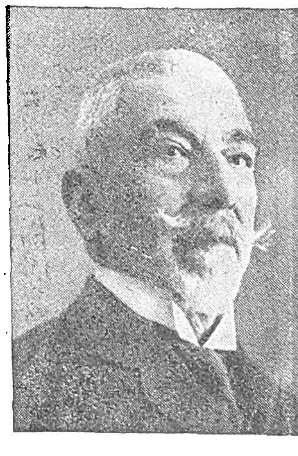

Κωνσταντῖνος Τρικούπης.

— ***Μάνθος***. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, πολεμιστής, φονευθεὶς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

— ***Μαρία***. Θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξ. Ἀντωνιάδου, ἀρχιάτρου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1874. Συνεζεύχθη τὸν Κωνσταντῖνον Τρικούπην τῷ 1890 Ὑπηρέτησεν ὡς ἀδελφὴ νοσοκόμος κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913. Ἐδημοσίευσε ποιήματα καὶ διηγήματα εἰς διάφορα περιοδικά, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Δάφνη Λώρα*, ἐξέδωσε δὲ καὶ τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς γυναικός» (1921).

— ***Ματθαῖος***. Πλοίαρχος καὶ κατόπιν προεστὼς Μεσολογγίου μέχρι τοῦ 1770. Χ. Γ. Ε.

— ***Νικόλαος Θεμ.*** Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1868, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1890—1895 ἐτελειοποίησε τὰς σπουδάς του ἐν Γαλλίᾳ, ὑπηρετήσας ἀρχικῶς παρὰ συντάγματι πυροβολικοῦ, μεθ' ὃ παρακολουθήσας πλήρη τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ ἐν Φοντενεμπλὼ σχολεῖον ἐφαρμογῆς πυροβολικοῦ, εἰς τὴν ἐν Σωμὺρ ἱππευτικὴν σχολήν, καὶ τέλος εἰς τὴν σχολὴν πολέμου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, μετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τῆς 1ης μεραρχίας. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1904 ὀργάνωσιν τοῦ σώματος τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν μετετάχθη εἰς αὐτό, προαχθεὶς μετ' ὀλίγον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, παρέμεινε δ' εἰς τὸ σῶμα τοῦτο μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1909 καταργήσεώς του, ὁπότε ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ πυροβολικόν. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, μετέσχεν ὡς ἐπιτελάρχης τῆς 3ης μεραρχίας καὶ τοῦ τμήματος στρατιᾶς Δαμιανοῦ. Μετὰ τοὺς πολέμους τούτους, προαχθεὶς εἰς ἀντισυνταγματάρχην, ὑπηρέτησεν ὡς διοικητὴς συντάγματος πυροβολικοῦ, προαχθεὶς δὲ τῷ 1916 εἰς συνταγματάρχην ὑπηρέτησεν ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ 3ου σώματος στρατοῦ, ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου καὶ ὡς ἀρχηγὸς πυροβολικοῦ τοῦ 1ου σώματος στρατοῦ. Κατὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1918 μετέσχεν ὡς διοικητὴς τῆς 3ης μεραρχίας. Καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο εἰς Πιρότ, προήχθη (1918) εἰς ὑποστράτηγον. Κατόπιν μετέσχεν ἁπασῶν τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπιχειρήσεων· κατὰ μὲν τὰς τῆς ἀνοίξεως καὶ θέρους 1921 ὡς διοικητὴς τῆς 3ης μεραρχίας, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1921 ὡς διοικητὴς τοῦ 2ου σώματος στρατοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ Δεκεμβρίου 1921 ὡς διοικητὴς τοῦ 1ου σώματος στρατοῦ καὶ συγχρόνως διοικητὴς τοῦ νοτίου συγκροτήματος, ἐξακολουθήσας παραμένων τοιοῦτος μέχρι τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Αὐγούστου 1922, καθ' ἃς ἠγωνίσθη μέχρι τέλους, ἀλλ' εὑρεθεὶς περικυκλωμένος ὑπὸ πολλαπλασίων τουρκικῶν δυνάμεων περιέπεσεν αἰχμάλωτος τῶν Τούρκων. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1923. Τῷ 1927 ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνέργειαν, καὶ προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, μεθ' ὃ ἀπεστρατεύθη. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1928—1930 διετέλεσε νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας. Συνέγραψεν: «Ἐκγύμνασις ἵππου» (1898), «Ταχεῖα μέθοδος πρὸς κανονισμὸν βολῆς πυροβολικοῦ» (1900). Ν. Θ. Κ.

— ***Σοφία***. Θυγάτηρ τοῦ Σπυρίδωνος καὶ τῆς Αἰκατερίνης Τρικούπη καὶ ἀδελφὴ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Ἐγεννήθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1838. Διεπλάσθη καὶ ἐμορφώθη ὡς νεᾶνις ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ, ἐν μέσῳ τοῦ κοινωνικοῦ κύκλου ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθον οἱ ἐπιφανεῖς πολιτικοὶ ἄνδρες τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Εὐρυτάτης μορφώσεως, ἰσχυροῦ ἅμα καὶ σπινθηροβόλου πνεύματος, ἐγένετο κοινωνὸς τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν σκέψεων τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ της, πρὸς ὃν ᾐσθάνετο ἀληθῆ θαυμασμόν, ἀφοσίωσιν καὶ λατρείαν. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων της, ὁ βίος αὐτῆς ἐδόθη ἀμέριστος εἰς λατρείαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Ὁ οἶκος αὐτῆς ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν ἀνωτέρων διπλωματικῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν συγκεντρώσεων, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς περιεβάλλετο διὰ πανελληνίου φήμης. Αἱ

Digitized by Google

αἴθουσαι τῆς Σοφίας Τρικούπη ἦσαν ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς Εὐρώπης. Δὲν ὑπῆρχε μέλος ἡγεμονικῆς οἰκογενείας, δὲν ὑπῆρχεν ἐπίσημος ἢ ἐπιφανὴς ξένος διερχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος καὶ νὰ μὴ ἐπεζήτει νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Σοφίαν Τρικούπη, εἴτε εἰς τὴν ἀρχὴν εὑρίσκετο ὁ ἀδελφός της, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς. Εἶναι ἴσως μοναδικὸν τὸ παράδειγμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ γυναικὸς μὲ τοιοῦτον ἐξαιρετικὸν χαρακτῆρα. Ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτῆς εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ της καὶ ἱσταμένη παρὰ τὸ πλευρόν του, καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, προσεπάθησε νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ὅλων τῶν μικροστενοχωριῶν καὶ ἐνοχλήσεων τῶν συνυφασμένων μὲ τὴν ζωὴν ἑνὸς πολιτικοῦ. Ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἡ Σοφία Τρικούπη ὑπῆρξεν, ὡς ἐγράφη, «ἡ ἰδεώδης κόρη, ἀλλὰ καὶ ἰδεώδης ἀδελφή, διανύσασα ὅλον τὸν βίον αὐτῆς μὲ μίαν ἰδέαν, μίαν πίστιν, ἕνα αἴσθημα πρὸς τὸν μεγάλον ἀδελφόν της». Ἡ ζωὴ τῆς Σοφίας Τρικούπη, ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, ἔληξεν οὐσιαστικῶς μὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της ἐν Κάνναις. Ἐκλείσθη ἔκτοτε εἰς τὴν οἰκίαν της ζῶσα μὲ τὴν ἀνάμνησιν ἐκείνου. Ἀπέθανε κατόπιν βραχείας ἀσθενείας τῷ 1916, διατηρήσασα μέχρι τελευταίας στιγμῆς ὅλην τὴν διαύγειαν τῆς ἰσχυρᾶς της διανοίας.

Σοφία Τρικούπη.

—***Σπυρίδων.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1788 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1873. Ἀποτελεῖ σπουδαίαν καὶ πολυμερῆ φυσιογνωμίαν πολιτικοῦ, λογίου, ῥήτορος καὶ ἱστοριογράφου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, πρωθυπουργεύσας αὐτὸς πρῶτος εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος. Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Μεσολογγίῳ ἀκμάζουσαν σχολὴν τῶν Παλαμάδων, ὕστερον δὲ μετέβη εἰς Πάτρας, ὅπου ἐξέμαθε τὴν ἰταλικήν, τὴν ἀγγλικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν καὶ προσελήφθη ὡς ὑπάλληλος τοῦ ἐκεῖ ἀγγλικοῦ προξενείου. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἀπέκτησε πολλὰς καὶ καλὰς σχέσεις καὶ ἀξιόλογον τριβὴν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Σχετισθεὶς μετὰ τοῦ φιλέλληνος Ἄγγλου λόρδου Γκύλφορδ, οὗ ἐγένετο καὶ γραμματεύς, ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος αὐτοῦ εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς ἄλλα κέντρα τῆς Εὐρώπης δι' ἀνωτέρας σπουδὰς καὶ προωρίζετο διὰ τὴν θέσιν τοῦ ἐφόρου καὶ ὀργανωτοῦ τῆς ὑπὸ τοῦ Γκύλφορδ ἱδρυθείσης ἐν Κερκύρᾳ Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἡ μετὰ τοῦ Γκύλφορδ οἰκειότης ἔδωκεν εἰς τὸν Τρικούπην τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ πολλοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας, μάλιστα Ἄγγλους, ἐν οἷς καὶ τὸν Γεώργιον Κάνινγγ, τοῦ ὁποίου ὁ φιλελληνισμὸς εἶχε βαθύτατα συγκινήσει αὐτόν. Ἀλλ' ἐνῷ παρεσκευάζετο διὰ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, προσείλκυσεν αὐτὸν ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις τοῦ 1821, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ Τρικούπης ἀφιέρωσεν ὅλας του τὰς δυνάμεις. Μετασχὼν μὲ τὸν πατέρα του τῆς ἐν ἔτει 1822 ἐκστρατείας τοῦ Μαυροκορδάτου, μετέβη ἀκολούθως ὅπου ἐκάλουν αὐτὸν αἱ ἀνάγκαι τῆς πατρίδος, εἰς Τρίπολιν, Ζάκυνθον, Κέρκυραν, Μεσολόγγιον καὶ πάλιν εἰς Τρίπολιν, ὅπου εἶχε τὴν ἕδραν της ἡ διοίκησις. Ἀπὸ τοῦ 1824 ἐκλεγόμενος συνεχῶς βουλευτὴς καὶ πληρεξούσιος Μεσολογγίου καὶ γενόμενος τῷ 1826 μέλος τῆς προσωρινῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα νὰ μετέχῃ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς πολιτικῆς κινήσεως καὶ ἀπέβη εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀνδρῶν τοῦ Ἔθνους, οἵτινες διηύθυνον καὶ τὰ ἐσωτερικά, ἀλλὰ ἰδίως τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα τῆς κρισίμου καὶ ἱστορικῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Ἐπὶ Καποδίστρια διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ συνειργάσθη κατ' ἀρχὰς ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τοῦ κυβερνήτου, διαφωνήσας ὅμως ὕστερον ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν αὐτοῦ καὶ παραιτηθεὶς συγκατετέθη νὰ διατηρήσῃ τὴν χάριν αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν θέσιν τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων. Κατόπιν ὅμως νέων διαφωνιῶν διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ἐφαρμοζόμενα μέτρα, καὶ ἰδίως διὰ τὰς περὶ τῶν πληρεξουσίων ἀντιλήψεις αὐτοῦ, παρῃτήθη καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ πληρεξουσίου Μεσολογγίου καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν γραμματείας, θεωρηθεὶς δὲ ἐχθρὸς τοῦ Καποδίστρια ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μετὰ τῶν ἄλλων ἀντιπολιτευομένων εἰς Ὕδραν, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς Ναύπλιον μετὰ τὸν φόνον τοῦ κυβερνήτου ἔλαβε πρωτεῦον μέρος εἰς τὰς περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν κυβερνητικῶν πραγμάτων συνεννοήσεις καὶ γενόμενος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διηύθυνε τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας διωρίσθη πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἐμπόδιον εἰς τὰς ἀπολυταρχικὰς διαθέσεις τῶν Βαυαρῶν, διωρίσθη πρέσβυς εἰς Λονδῖνον, ὅπου νέας καὶ μεγάλας ὑπηρεσίας προσέφερε πρὸς τὴν πατρίδα, ἀπολαύων μεγάλης ἐμπιστοσύνης καὶ ὑπολήψεως ἐκ μέρους τῶν Ἄγγλων, ἰδίως δὲ τοῦ μεγάλην ἐπιρροὴν ἀσκήσαντος εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς λόρδου Πάλμερστον.

Ἀκριβῶς δ' ἕνεκα τῶν ἐξαιρετικῶν τιμῶν, μὲ τὰς ὁποίας τὸν περιέβαλεν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ὄθωνος καὶ ἀπεμακρύνθη τῷ 1838 τῆς ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτικῆς του θέσεως, εἰς ἣν ἐπανελθὼν τῷ 1841 παρέμεινε μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1843 καταργήσεως τῶν πρεσβειῶν, ὁπότε κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μετασχὼν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως συνετέλεσεν ἐν τοῖς πρώτοις εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος καὶ διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας τῆς πρώτης πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ συγκροτηθείσης ὑπὸ τὸν Μαυροκορδᾶτον κυβερνήσεως. Ἀνατραπείσης ταύτης, ὁ Τρικούπης, ὡς γερουσιαστὴς καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς γερουσίας ἐπὶ πενταετίαν (1844—1849), διηύθυνε τὴν ἐν αὐτῇ ἀντιπολίτευσιν τοῦ λεγομένου ἀγγλικοῦ κόμματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπεχωρίσθη ὅταν τοῦτο ἔδειξε στασιαστικὰς διαθέσεις, καὶ ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν καὶ πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Λάϋονς καὶ πρὸς τὸν γυναικάδελφόν του καὶ παλαιόν του συνεργάτην Μαυροκορδᾶτον, ὑπεστήριξε κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτην καὶ συνέδραμε πατριωτικώτατα τὸν Ὄθωνα εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν. Τηρήσας ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀντιταχθεὶς εἰς ἄλλας ὕστερον ἐκδηλωθείσας αὐθαιρεσίας τοῦ βασιλέως, ἐτάχθη εἰς τὸ πλευρὸν αὐτοῦ κατὰ τὰ Παρκερικά, ὁπότε ἠγωνίσθη σθεναρῶς καὶ εἰς τὴν γερουσίαν καὶ εἰς Παρισίους, ὅπου ἐστάλη πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἀνελευθέρου ξενικῆς ἐπεμβάσεως (1850). Ὅταν ἀνασυνεστήθησαν αἱ πρεσβεῖαι, ὁ Τρικούπης ἐπανῆλθεν ὡς πρέσβυς εἰς Λονδῖνον, ὅπου διαφωτίζων τὴν ἀγγλικὴν δημοσίαν γνώμην περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, καλλιεργῶν τὴν ἰδέαν τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξυπηρετῶν ἐν γένει τὴν ἐθνικὴν πολιτικήν, συγχρόνως δὲ καὶ συγγράφων τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», διέμεινε μέχρι τοῦ 1861, ὁπότε διὰ λόγους ὑγείας ἐγκατέλειψεν ἑκουσίως τὴν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτικὴν θέσιν καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις εἰς ἐποχὴν μεγάλων πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν. Μὲ τὴν μεταπολίτευσιν καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου τερματίζεται τὸ πολιτικὸν στάδιον τοῦ ἐπιλέκτου ἀνδρός, ὅστις δὲν ἔπαυσε καὶ ὡς ἰδιώτης νὰ παρέχῃ πολυτίμους γνώμας καὶ συμβουλὰς εἰς τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὰς νεωτέρους πολιτευομένους ἐπὶ σπουδαίων καὶ γενικῶν πολιτικῶν ζητημάτων μέχρι τοῦ θανάτου του (1873). Ὁ Τρικούπης, τὸν ὁποῖον ἐχαρακτήριζε γνησία καὶ ἄδολος φιλοπατρία, ἀνεξαρτησία φρονήματος καὶ παρρησία γνώμης, εἰλικρινὴς σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους καὶ πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους, θερμὴ ἀγάπη πρὸς τοὺς φιλελευθέρους θεσμοὺς καὶ διπλωματικὴ εὐφυΐα, διαλλακτικότης καὶ ἀποστροφὴ πρὸς τὰ βίαια μέτρα καὶ τὰς κομματικὰς διαμάχας, ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα πολιτικοῦ ἀνδρός, ἐργασθέντος περισσότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν παγίωσιν τῆς τάξεως κατὰ τὴν πρώτην, τὴν ἀσταθῆ καὶ πολυτάραχον, περίοδον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Ἀλλὰ πλὴν τῶν πολιτικῶν εἶχε καὶ φιλολογικὰς ἀρετὰς μεγάλας καὶ σπανίας ὁ Τρικούπης. Θούρια ὅπως «Ὁ καιρός, ἀδελφοί, τῆς ἐλευθερίας φθάνει», τραγούδια ὅπως «Ὁ Δῆμος» καὶ ἡ «Λίμνη τοῦ Μεσολογγίου» καὶ ἄλλα δεικνύουν τὴν ποιητικὴν διάθεσιν καὶ φαντασίαν τοῦ ἀνδρός, ὅστις σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους λάτρας καὶ θαυμαστὰς τῆς δημοτικῆς μας ποιήσεως. Εἰς αὐτὸν χρεωστεῖ τὸ ἔθνος τὸν Σολωμόν, διότι αὐτὸς τὸν ἔπεισε νὰ γράφῃ τὰ ποιήματά του ἀντὶ τῆς ἰταλικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν δημοτικήν, τῆς ὁποίας τὸν χειρισμὸν ἐδίδαξεν εἰς τὸν μέγαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ποιητὴν καὶ τῆς ὁποίας τὴν χάριν καὶ τὴν ἀξίαν διέκρινεν ἔκτοτε, καταπολεμήσας τὴν τάσιν τῆς ἐπικρατήσεως τῆς καθαρευούσης, πρὸς τὴν ὁποίαν ὅμως καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ ὅτι ἄκων παρεσύρετο. Ἡ εὐγλωττία του καὶ τὸ μέγα ῥητορικόν του τάλαντον εἶχον ἀναδείξει τὸν Τρικούπην ἐθνικὸν ῥήτορα τοῦ Ἀγῶνος. Αὐτὸς ἐνεκρολόγησε τὸν Καραϊσκάκην, τὸν Ἄστιγγα, τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, τὸν Πετρόμπεην, τὸν Νοταρᾶν, ὁ δὲ περίφημος ἐκεῖνος ἐπικήδειός του εἰς τὸν Βύρωνα ἔγινε γνωστὸς εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ἐπανηγύρισε τὰς νίκας τοῦ Καφηρέως, τῆς Ἀράχωβας, τοῦ Ναυαρίνου, τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου, ἐπωφεληθεὶς δὲ τὴν ἀμνηστίαν τοῦ 1825 ἐξεφώνησεν ἐμπνευσμένον «Περὶ ὁμονοίας» λόγον. Οἱ ῥητορικοὶ λόγοι τοῦ Τρικούπη (β' ἔκδ. Ἀθῆναι 1862), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι αὐτοσχέδιοι, ἀποτελοῦν ἀπαράμιλλα μνημεῖα τῆς νεοελληνικῆς ῥητορικῆς λογοτεχνίας. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἔργον τοῦ Τρικούπη εἶναι ἡ τέσσαρας μέχρι σήμερον ἀριθμοῦσα ἐκδόσεις τετράτομος «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», ἔργον, τὸ ὁποῖον, ἂν δὲν χαρακτηρίζῃ μεγάλη κριτικὴ δύναμις, χαρακτηρίζει ὅμως σαφήνεια καὶ γλαφυρότης ἐκφράσεως καὶ προσπάθεια εὐσυνείδητος τοῦ συγγραφέως ὅπως ἱστορήσῃ κατ' ἀλήθειαν καὶ κατ' ἀκρίβειαν ἀπροσωπόληπτον πράγματα, πρόσωπα καὶ γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπως αὐτὸς ἐξ αὐτοψίας τὰ εἶδε καὶ τὰ ἐγνώρισεν. Ἡ «Ἱστορία» τοῦ Τρικούπη κατεκρίθη καὶ ἀπὸ ξένους καὶ ἀπὸ ἡμετέρους, μάλιστα συγχρόνους του. Ἀλλ' ἂν ἐγγύησις τῆς ἀκριβείας τῶν ἱστορουμένων εἶναι κυρίως ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἱστορικοῦ, δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἀκριβῆ εἶναι τὰ ἱστορούμενα. Ὁπωσδήποτε ἡ «Ἱστορία» τοῦ Τρικούπη παραμένει μέχρι σήμερον ἡ ἀξιολογωτέρα καὶ ἐκτενεστέρα ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, θὰ ἐξακολουθήσῃ δὲ πάντοτε νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίαν πολυτίμου πηγῆς εἰδήσεων προερχομένων ἀπὸ εὐσυνείδητον καὶ ἀμερόληπτον αὐτόπτην καὶ συνεργὸν ἐν τοῖς πρώτοις καὶ τοῖς ἀρίστοις εἰς τὸ μέγα αὐτὸ γεγονὸς τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους.

Σπυρίδων Τρικούπης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γούδα,* Βίοι παράλληλοι (τ. Ζ', σ. 165 κ ἑ.). —*Κ. Παλαμᾶ,* Σπυρίδων Τρικούπης εἰς τὸν πρόλογον τῆς δ' ἐκδόσεως τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» τοῦ *Σ. Τρικούπη.*

Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

—***Σπῦρος.*** Υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Τρικούπη, πολιτευτής. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1892. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1912. Νεώτατος ἠσχολήθη μὲ τὰ γράμματα καὶ τὸ θέατρον, ἱδρύσας καὶ τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Δάφνη». Συνειργάσθη εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἐκδοθέντα ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1916 περιοδικὰ («Νουμάς», «Πινακοθήκη», «Παναθήναια» κ. ἄ.). Ἔγραψε «Δημόσιον διεθνὲς δίκαιον» ἐπὶ θεμάτων ἀφορώντων εἰδικῶς τὴν Ἑλλάδα, ἐκδοθὲν τῷ 1916, καὶ ἐδικηγόρησε συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1920, ὅτε καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καί, εἶτα, ἐπὶ διετίαν, γενικὸς γραμματεὺς αὐτοῦ ἐπὶ κυβερνήσεως Γούναρη, ἐργασθεὶς διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ χρηματιστηριακοῦ καὶ ἀσφαλιστικοῦ κώδικος καὶ διὰ τὴν ψήφισιν διαφόρων μέτρων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐπολιτεύθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Μεσολόγγιον, ἀναλαβὼν τὴν ἡγεσίαν τοῦ τοπικοῦ κόμματος, ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ, καὶ ἐκλεγόμενος συνεχῶς βουλευτὴς ἀπὸ τοῦ 1926. Τῷ 1932, ἐπὶ κυβερνήσεως Π. Τσαλδάρη, διωρίσθη ὑπουργὸς καὶ γενικὸς διοικητὴς Ἠπείρου. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 5ης Μαρτίου 1933 ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς.

—***Συμεών.*** Υἱὸς τοῦ Ματθαίου. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1753 καὶ ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Νεαπόλει. Ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν τῇ γενετείρᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου.

Χ. Γ. Ε.

—***Χαρίλαος.*** Ἡ ἐπιβλητικωτέρα πολιτικὴ φυσιογνωμία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν τελευταίαν τρια-

Digitized by Google

κονταετίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὑπῆρξεν, ἴσως, ἡ μᾶλλον πολυσύνθετος Ἑλληνικὴ πολιτικὴ προσωπικότης κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα Καὶ χωρὶς νὰ θεωρηθῇ τις ὑπερβάλλων τὴν ἱστορίαν ἢ ὑποτιμῶν ἄλλας πολιτικὰς προσωπικότητας, δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πολιτικός, ὅστις κυβερνήσας, μετὰ διαλειμμάτων τινῶν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1895, ἀφῆκε βαθύτατα ἴχνη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς.

Ἴσως δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὰ ἐξαιρετικὰ χαρίσματα τοῦ Χ. Τρικούπη, καλλιεργηθέντα δι' ἰσχυρᾶς, ἀκαταβλήτου, ρωμαϊκῆς θελήσεως, δὲν ἀπέδωσαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ τις ἐκ τοιαύτης τελειώσεως ἐγγενῶν ἀρετῶν καὶ ἐπικτήτου ἀναπτύξεως αὐτῶν. Συνήθως λέγομεν: «Ὁ δεῖνα πολιτικὸς ὑπῆρξεν ἴσος πρὸς τὰς περιστάσεις ἢ κατώτερος τῶν περιστάσεων». Ἀλλ' ἂν ἡ ἱστορία θέσῃ ποτὲ τοιοῦτο ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ Τρικούπη, νομίζω ὅτι τὸ ἐπίγραμμα θὰ εἶναι τὸ ἑξῆς: «Ὁ Τρικούπης ὑπῆρξεν ἀνώτερος τῶν περιστάσεων» ἢ μᾶλλον: «Αἱ περιστάσεις ὑπῆρξαν κατώτεραι τοῦ Τρικούπη».

Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης ἐγεννήθη τὴν 11ην Ἰουλίου 1832 εἰς τὸ Ναύπλιον. Ὁ πατήρ του ἦτο ὁ πολιτικός, διπλωμάτης καὶ ἱστοριογράφος τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος Σπυρίδων Τρικούπης, καὶ μήτηρ αὐτοῦ ἡ Αἰκατερίνη Μαυροκορδάτου, ἀδελφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ ἀριστοκράτου πολιτευτοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος εἶχε στενῶς συνδεθῆ, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, μετὰ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη. Πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον ἀπέβλεπον οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὸν ἀντιπροσωπευτικώτερον τύπον τῆς πολιτευομένης τάξεως, καὶ διὰ τὸ ὄνομά του, καὶ διὰ τὸν τίτλον, ὅστις ἐκ παραδόσεως προσετίθετο εἰς τὸ ὄνομά του, καὶ διὰ τὴν δυσμικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν. Εἰς αὐτὸν ἀφιέρωνεν ὁ Σέλλεϋ τὸ δραματικὸν ποίημα: «Ἑλλάς». Μετ' αὐτοῦ ἀλληλογράφει ὁ Βύρων. Αὐτὸς ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν διπλωματικὴ προσωπικότης τοῦ Ἀγῶνος.

Ἡ συμπάθεια καὶ ἐκτίμησις τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν τὸν μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, εὑρισκομένης τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν, γάμον. Ἀλλ' ὁ Σπυρίδων Τρικούπης δὲν ἐδέχθη τὴν ἀπότομον μᾶλλον εἰσήγησιν ἀμέσως, εἰπών, ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συνδεθῇ διὰ γάμου ἢ μετὰ γυναικός, τὴν ὁποίαν θὰ ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ μετὰ τῆς ὁποίας θὰ τὸν συνέδεεν αἴσθημα ἀγάπης καὶ ἐκτίμησις. Ὅτι μεταξὺ τῶν δύο μελλονύμφων ὑφίστατο «ἡ ἐκλεκτὴ συγγένεια», ἐφ' ἧς ἐφιλοσόφησεν ὁ Γκαῖτε, ἀποδεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ἡ Αἰκατερίνη Μαυροκορδάτου, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ ἀδελφός της περὶ Σπυρίδωνος Τρικούπη, ὡς νέου φίλου του μὲ μεγάλα προτερήματα, ἡ Αἰκατερίνη ἀπήντησεν εἰς τὸν ἀδελφόν της μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Σπυρίδων Τρικούπης εἰς τὸν φίλον του. Ὅταν βραδύτερον, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1825, ἡ Αἰκατερίνη Μαυροκορδάτου, καταδιωκομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατώρθωσε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας, νὰ διαφύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου εὑρίσκετο ὁ ἀδελφός της μετὰ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, ὁλόκληρος ἡ πόλις συνέρρευσε πρὸς ὑποδοχήν της συνοδεύουσα αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαυροκορδάτου Ὁ Τρικούπης ἕνεκα τῆς προτάσεως περὶ γάμου ἀπέφευγε νὰ πλησιάσῃ. Ἀλλ' ἡ πρώτη συνάντησις δὲν ἐβράδυνε καὶ ἡ ἀναπτυχθεῖσα ἄμεσος μεταξὺ τῶν δύο νέων συμπάθεια κατέληξε ταχέως εἰς τὸ συνοικέσιον τοῦ ζεύγους, τοῦ ὁποίου ὁ γάμος ἐτελέσθη εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1826.

Τέκνα γεννηθέντα ἐκ γάμων νέων καὶ ὑγιῶν συζύγων, τοὺς ὁποίους ἥνωσε τὸ αἴσθημα, φέρουν συνήθως καὶ κατὰ φυσιολογικὸν νόμον, τὴν σφραγῖδα ὄχι μόνον τῆς σωματικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς εὐρωστίας. Καὶ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, γεννώμενος τὸν Ἰούλιον τοῦ 1832 εἰς τὴν κατόπιν βραχυχρόνιον πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξεν ἡ λαμπρὰ ἐπισφράγισις τοῦ κανόνος. Ἡ μήτηρ του, ἀναγινώσκουσα ἡμέραν τινὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ὑπέβαλεν εἰς τὸν σύζυγόν της τὸ ὄνομα Χαρίλαος ὡς τὸ καταλληλότερον διὰ τὸν νεογέννητον, καὶ ὁ ναύαρχος Μιαούλης, ἀναδεχόμενος αὐτόν, τοῦ ἔδιδε τὸ ἀσύνηθες τότε βαπτιστικὸν τοῦτο ὄνομα.

Ἀφοῦ ἐξέμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὸ Ναύπλιον ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ἐστάλη, πρὸς φοίτησιν, εἰς τὸ Γυμνάσιον τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου γυμνασιάρχης ἦτο ὁ Γεώργιος Γεννάδιος. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἐδίδασκεν αὐτὸν ὁ Γρηγόριος Παπαδόπουλος, καὶ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν αὐτοῦ ὁ Τρικούπης ἀνέπτυσσε τὸν ἔρωτα ἐκεῖνον πρὸς τὰ κλασσικὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπέτρεπον, ὅταν ὑφίστατο τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις του, νὰ συντάξῃ ἔκθεσιν περὶ τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ συστήματος τῆς πολιτείας, κατὰ τὸν μέγαν ἱστορικόν, ἑλκύσασαν τὸν θαυμασμὸν τῶν καθηγητῶν του. Ἡ φυσικὴ θετικότης ὅμως τοῦ νοῦ τοῦ νεαροῦ μαθητοῦ διεγράφετο καὶ διὰ τῆς κλίσεώς του πρὸς τὰ μαθηματικά, ἥτις βεβαίως ὑπῆρξε, κατόπιν, εἰς τὸν πολιτικὸν βίον του, ἡ δύναμις, ἡ καταδείξασα αὐτὸν τόσον δεινὸν χειριστὴν τῶν ἀριθμῶν καὶ τόσον καινοτόμον εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος

Ὁ Τρικούπης ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐπιδοθεὶς μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, ἀποβὰς δὲ καὶ λατινιστὴς δεινός. Μετὰ τριετῆ φοίτησιν ἀνεχώρησεν εἰς τοὺς Παρισίους, ἐγγραφεὶς εἰς τὴν Νομικὴν Σχολήν, ὅπου συνεμαθήτευε μὲ τὸν Γεώργιον Κοζάκην Τυπάλδον, τὸν εὐπατρίδην διπλωμάτην καὶ πολιτευτήν, ὅστις ὑπῆρξεν εἷς καὶ τῶν τελευταίων ἀτομικῶν φίλων του, κατόπιν μακρᾶς διακοπῆς σχέσεων. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ποῖοι ὑπῆρξαν οἱ Γάλλοι καθηγηταί του. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι πάντες, καὶ δια τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διαλάμπουσαν εὐφυΐαν καὶ εὐμάθειάν του, ὅλως πρόωρον διὰ τὴν ἡλικίαν του, ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν ἰδιάζουσαν ἐκτίμησιν. Ὑπάρχει ἐπιστολὴ τοῦ ὑπουργοῦ Blaris γράφοντος πρὸς τὸν τότε ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν Καλλέργην καὶ διαβλέποντος, ὅτι ὁ νέος Ἕλλην θὰ διεδραμάτιζεν ἐπιφανὲς πρόσωπον εἰς τὴν πατρίδα του. Οὔτε ἔλειπεν ὁ Τρικούπης νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς μελέτας του καὶ εἰς ἄλλους κύκλους εἷλκυε δ' αὐτὸν ἰδιαιτέρως ἡ φιλοσοφία τοῦ τότε κατ' ἐξοχὴν φιλοσόφου τοῦ συρμοῦ Herbert Spencer. Αἱ ἐξετάσεις τὰς ὁποίας ὑπέστη διὰ νὰ λάβῃ τὸ δίπλωμά του ὁ Τρικούπης, ὑπῆρξαν τὸ στεφάνωμα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ σταδίου του Ὑπέβαλε καὶ ἀνέπτυξε προφορικῶς τὴν θέσιν περὶ τοῦ γάμου γενικῶς καὶ τῆς προικὸς (Du contrat de mariage en général et spécialement du régime dotal). Τοιαύτη δ' ἦτο ἡ ἐπιτυχία, ὥστε καίτοι ξένος, προσελήφθη ὡς εἷς τῶν γραμματέων τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, τοῦ ὁποίου πρόεδρος ἦτο τότε ὁ διάσημος ρήτωρ καὶ πολιτευτὴς Berryer.

Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν πότε ὁ Τρικούπης ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἤδη ἐπρέσβευεν ὁ πατήρ του, διότι ὑπηρέτησε βεβαίως πρῶτον πλησίον του ὡς ἰδιαίτερος γραμματεύς, διορισθεὶς κατόπιν ὡς ἐπίσημος γραμματεὺς τῆς πρεσβείας, κατὰ τὸ ἔτος 1856, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἐπισήμου καταλόγου τοῦ διπλωματικοῦ σώματος τοῦ Λονδίνου. Μεταξὺ τῶν ἀναμνήσεων τῶν πρώτων χρόνων τοῦ διπλωματικοῦ σταδίου του ἀναφέρεται καὶ τοῦτο: Ὅτι ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀναλαβόντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἱδρύσεως τῆς ἔκτοτε ὑφισταμένης διπλωματικῆς λέσχης τοῦ St. James. Ἐπειδὴ εἰς τὴν τότε διπλωματικὴν λέσχην οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τῶν ὑπηρεσιῶν ἐξελέγοντο μέλη κατόπιν ἁπλῆς αἰτήσεως, ἀλλ' οἱ γραμματεῖς ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἐκλογήν, πολλοὶ γραμματεῖς ἀπεχωρίσθησαν καὶ ἵδρυσαν τὴν σημερινὴν Λέσχην, ὅπου πᾶς διπλωμάτης, ἐγγεγραμμένος εἰς τὸν κατάλογον τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, γίνεται δεκτὸς αὐτομάτως καὶ ἄνευ διατυπώσεων, δυναμένων νὰ ἐκθέσωσιν αὐτὸν εἰς ἀπόρριψιν. Βεβαιοῦται, ἄλλως, ὑπὸ καλῶς πληροφορημένου προσώπου, ὅτι κύριος μοχλὸς τῆς ἱδρύσεως τῆς Λέσχης ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ Τρικούπης, διότι πρότασις περὶ ἐκλογῆς τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς Βουδούρη, παρεπιδημοῦντος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς μέλους τοῦ Travellers Club ἀπερρίφθη. Ὁ Τρικούπης, θιχθεὶς ἐκ τούτου ὡς Ἕλλην, συνεννοήθη μὲ τὸν γραμματέα τῆς Ἰταλικῆς Πρεσβείας κόμιτα Corti, καὶ οὕτω προέκυψεν ἡ νέα Λέσχη.

Τὸ βραχὺ διπλωματικὸν στάδιον τοῦ Τρικούπη ἐλάμπρυνεν ἡ μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διαπραγμάτευσις περὶ τῆς συνθήκης τῶν Ἰονίων Νήσων. Τὴν 6ην Ἰουνίου 1863, ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας ἐδέχετο εἰς ἐπίσημον ἀκρόασιν, συμπαρισταμένων τῶν πρεσβευτῶν τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς Ρωσίας, τὴν ἑλληνικὴν πρεσβείαν, ἥτις ἤρχετο νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, πρίγκηπα Γουλιέλμον Γεώργιον, τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ ἀνήγγελλεν εἰς αὐτούς, ὅτι «κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες τόσον συντόνως συνέβαλαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, διετήρησαν δὲ πάντοτε ζωηρὸν τὸ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας αὐτοῦ ἐνδιαφέρον, ἐξηρτήσαμεν τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Στέμματος ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς προσαρτήσεως τῶν Ἰονίων Νήσων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον», καὶ ἐξέφραζε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ προσάρτησις αὕτη θὰ συνετελεῖτο «εἰς λίαν προσεχὲς μέλλον». Ἡ προσφώνησις τοῦ προεδρεύοντος τῆς πρεσβείας, ἐνδόξου γέροντος, τοῦ ναυάρχου Κανάρη, κατέληγε συγκινητικῶς: «Τὸ ἐπ' ἐμοί, Μεγαλειότατε, ἔζησα ἀρκετά, ὥστε κατόπιν τοιαύτης ἡμέρας νὰ ἐπαναλάβω τὸ τοῦ Συμεῶνος: Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα». Τὴν 25ην Ἰουνίου 1863, ὁ λόρδος Ρᾶσσελ, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, διεβίβαζεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλου πρεσβευτοῦ Σκάρλετ, τὰ πρωτόκολλα τῆς παραχωρήσεως τῶν Ἰονίων νήσων, τὰ ὑπογραφέντα εἰς τὸ Λονδῖνον, καὶ τὰ ὁποῖα, ἀνυπομονῶν, ἐζήτει ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἀλλ' εἰς τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης, τὸ ἀνακοινωθὲν εἰς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπους τῶν πέντε Δυνάμεων, ὑπὸ τοῦ λόρδου Ρᾶσσελ ὑπῆρχον δύο ὅροι: Ὁ πρῶτος ἦτο ὁ τῆς οὐδετερότητος τῶν παραχωρουμένων νήσων, ὁ δεύτερος, ὁ τῆς κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας. Ὁ σύμβουλος τοῦ νεαροῦ βασιλέως κόμις Σπόνεκ, πληροφορηθείς, ὅτι ἡ παραχώρησις ἐτίθετο ὑπὸ τὸν διπλοῦν τοῦτον ὅρον, ἐξέφραζε τὴν ἀπορίαν του πρὸς τὸν ἐν Κοπεγχάγῃ πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Sir D. Paget, διὰ τὸν πρῶτον τούτων—διότι, ὡς πρὸς τὴν κατεδάφισιν τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας δὲν εἶχεν ἀντίρρησιν. Ἀναφερόμενος εἰς τὴν πιθανότητα τῆς δυσμενοῦς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἡ γνῶσις τοῦ ὅρου τούτου θὰ ἤσκει ἐπὶ τῆς ψήφου τοῦ κοινοβουλίου τῆς Ἰονίου Πολιτείας ὡς πρὸς τὴν προσάρτησιν, ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐθεώρει σπουδαιότατον, ὅτι αὕτη ἔπρεπε νὰ πραγματοποιηθῇ προτοῦ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ κόμις Σπόννεκ ἔλεγεν, ὅτι ἐὰν ἡ ἕνωσις τῶν νήσων μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐπρόκειτο νὰ εἶναι πραγματικὴ («ἐνσωμάτωσις», εἰς μίαν λέξιν), ὡς ἐφαίνετο ὅτι

Χαρίλαος Τρικούπης.

Digitized by Google

ὑπῆρχεν ἡ πρόθεσις, δὲν ἠννόει πῶς αἱ νῆσοι θὰ ἐξουδετεροῦντο, χωρὶς ἡ οὐδετερότης αὕτη νὰ ἐπεκταθῇ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. (Τηλεγράφημα τοῦ Sir A. Paget τῆς 10ης Αὐγούστου 1863 ἐκ Κοπενάγης πρὸς τὸ Foreign Office).

Τὴν 7/19 Ὀκτωβρίου 1963 ἡ Ἰόνιος Βουλὴ ἐψήφιζε τὴν μεταβίβασιν τῆς ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων κυριαρχίας εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, τὴν 8/20 Ὀκτωβρίου δ' ἀπηύθυνεν ἔκκλησιν πρὸς τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν περὶ τῆς μὴ κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας, ὡς ἰδιοκτησίας τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εἶχον δαπανηθῆ, κατ' αἴτησιν αὐτῆς ταύτης τῆς προστάτιδος, κολοσσιαῖα ποσά, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς νήσου κατ' ἐπιθέσεων.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1864 ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις διεβίβαζε πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης περὶ ἐκχωρήσεως τῶν Ἰονίων νήσων, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ συνομολογηθῇ μεταξὺ τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 28 Ἰανουαρίου 1864 ἐγγράφου του πρὸς τὸν πρεσβευτήν, ὁ λόρδος Ρᾶσσελ ἐξηγεῖ τοὺς λόγους δι' οὓς ἡ συνθήκη ἐζητεῖτο νὰ συνομολογηθῇ ὑπὸ τοὺς ρητοὺς ὅρους α') τῆς κατεδαφίσεως τῶν ὀχυρῶν τῶν Ἰονίων νήσων β') τῆς οὐδετερότητος αὐτῶν· γ') τῆς διατηρήσεως τῶν προνομίων, τῶν ὁποίων ἀπέλαυε τὸ αὐστριακὸν ἐμπόριον ἐπὶ τῆς νήσου. Οἱ ὅροι οὗτοι ἐγέννων ἀληθῆ θύελλαν ἐθνικῆς φιλοτιμίας, συνδεομένης πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν καὶ τοὺς ἀγῶνας τοὺς προκειμένους εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ αὐτῆς. Ἀλλ' ὡς ρητῶς ἀνέφερεν εἰς τὴν πρὸς τὸν κ. Σκάρλεττ ἀνακοίνωσίν του ὁ λόρδος Ρᾶσσελ τοιαύτη ἦτο ἡ ἀδυσώπητος θέλησις τῆς Αὐστρίας. Ἀπὸ τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1863, ὁ λόρδος Ρᾶσσελ εἶχεν ἐπιφορτίσει τὸν Σκάρλεττ νὰ ζητήσῃ ἐπειγόντως ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν «ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸ Λονδῖνον πληρεξούσιον ὑπουργὸν» πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης. Πράγματι, ὁ Σπυρίδων Τρικούπης εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1862 παραιτηθῆ τῆς θέσεως τοῦ πρέσβεως, τὴν διεύθυνσιν δὲ τῆς Πρεσβείας εἶχεν ἀναλάβει ὡς ἐπιτετραμμένος ὁ γραμματεὺς αὐτῆς Χαρίλαος Τρικούπης. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε παραιτηθῆ καὶ ὁ υἱός του, ἐκλεχθεὶς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Λονδίνου, εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, τὴν συγκληθεῖσαν κατόπιν τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Ὄθωνος. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ἐκτίμησις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν νέον διπλωμάτην (ἦτο τριακονταετὴς τότε), ὥστε ἀντὶ ν' ἀποστείλῃ πληρεξούσιον ὑπουργόν, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Λονδῖνον πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης, κατὰ τῶν ὅρων τῆς ὁποίας ἤδη εἶχεν ἐξεγερθῆ τὸ δημόσιον αἴσθημα εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἰονίους νήσους. Ἐνώπιον τοιούτων ὅρων ἀκανθωδεστέρα διαπραγμάτευσις ἦτο ἀδύνατον νὰ προβληθῇ εἰς νέον διπλωμάτην. Ὁδηγίαι πρὸς τὸν Τρικούπην, τῆς 13 Νοεμβρίου 1863, ἔφθαναν μέχρι τοῦ σημείου νὰ λέγουν, ὅτι τὸ μόνον ποῦ ἠδύνατο νὰ δεχθῇ ἦτο ἀπαγόρευσις πάσης εἰς τὸ μέλλον ἐκχωρήσεως οἱουδήποτε τμήματος τῆς Κερκύρας καὶ ἀφοπλισμός, ὄχι ὅμως κατεδάφισις τῶν φρουρίων. Ἄλλως ὁ Ἕλλην πληρεξούσιος ἔπρεπε νὰ μὴ προβῇ εἰς ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης. «Ἡ δημοσία γνώμη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ἔλεγεν ἔγγραφον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν Τρικούπην, δὲν ἐπέτρεπαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς καταδίκην». Σήμερον ἡ εὐθιξία αὕτη φαίνεται ἴσως ὑπερβολική. Ἀλλὰ τότε ἀνταπεκρίνοντο εἰς βαθὺ ἐθνικὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον ἔξῆπτε, βέβαια, τὸ γεγονός, ὅτι ἀνελευθέρωτοι ἦσαν ἀκόμη αἱ ἀντικριναὶ ἀκταὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς. «Ἐὰν τὰ διαδιδόμενα εἶναι ἀληθῆ (περὶ τῶν ὅρων τῆς συνθήκης), ἔγραφεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν Ἕλληνα πληρεξούσιον, μὴ ὑπογράψετε. Ἐπαναλαμβάνω: Μὴ ὑπογράψετε. Ἀκολουθήσατε πιστῶς τὰς ἡμετέρας ὁδηγίας μὴ εἰσακούοντες κανένα». Ἡ κυβέρνησις ἀπέκρουεν ὄχι μόνον τὸν ὅρον τῆς κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς οὐδετερότητος τῶν νήσων. Ὁ Τρικούπης, ὅστις φαίνεται, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὰς Ἀθήνας (ἐπανελθὼν εἰς τὸ Λονδῖνον κατὰ Νοέμβριον), εἶχεν ἐπιληφθῆ ἀληθοῦς διπλωματικῆς ἐκστρατείας. Ἐδαπάνα θησαυροὺς δραστηριότητος καὶ εὐγλωττίας, καίτοι ὁ λόρδος Ρᾶσσελ, εἰς τὴν πρώτην μετὰ τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου συνάντησιν, ἀφῆκε νὰ ὑπονοηθῇ, ὅτι «c'était à prendre ou à laisser». Ἐπανελάμβανε παντοῦ, ὅτι τοῦ εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἀποστολὴ νὰ διαπραγματευθῇ, ὄχι νὰ ὑπογράψῃ ἁπλῶς. Ἐξήγειρε παλαιὰς συμπαθείας, ἀνερρίπιζε τὸν ὑπνώττοντα φιλελληνισμόν, ἐκινεῖτο τόσον μεταξὺ πολιτικῶν, ὅσον καὶ κοινωνικῶν κύκλων, καθίστα καταληπτὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐφαίνετο, ὅτι εἶχε λησμονηθῆ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης. Ἡ πανίσχυρος καὶ ἰσχυρογνώμων Αὐστρία, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεε πάντοτε ἐκ τῶν Ἠλυσίων τὸ πονηρὸν δαιμόνιον τοῦ Μεττερνίχου, ὑπεχώρει τὴν 21 Νοεμβρίου. Ὁ λόρδος **Ρᾶσσελ ἐφαίνετο** καμπτόμενος, ἐκτὸς ὡς πρὸς τὴν κατεδάφισιν τῶν φρουρίων. Τὴν 9 Δεκεμβρίου ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος προαγγέλλει τὴν πιθανότητα μεταβολῶν τινων εἰς τοὺς ὅρους τῆς ἑνώσεως καὶ τὴν 16 Δεκεμβρίου ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διαβιβάζει πρὸς αὐτὸν ἐμπιστευτικῶς τὸ πρῶτον σχέδιον τῆς συνθήκης. Ἀλλ' ὁ δρόμος τῶν αὐστριακῶν ὑποχωρήσεων εἶχεν ἀνοίξει. Ἡ αὐστριακὴ διακοίνωσις, ἡ ἐπιδοθεῖσα εἰς τὸ Φόρεϊν Ὄφφις τὴν 31ην Δεκεμβρίου, ἦτο συντεταγμένη εἰς ἥκιστα φιλικὸν τόνον διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' οὐσιαστικῶς ἀπετέλει ὑποχώρησιν. «. . . . Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, παρετήρει ἡ διακοίνωσις, οὐδὲν ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων. Θὰ ὀφείλῃ αὐτὰς εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τῆς Ἀγγλίας. Νὰ θέτῃ τις ὅρους εἰς δῶρον, τὸ ὁποῖον προσφέρει εἶναι φυσικόν. Ἀλλὰ νὰ ὑπαγορεύῃ τοὺς ὅρους τοῦ δώρου, τὸ ὁποῖον λαμβάνει, ὁ λαμβάνων τοῦτο, ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἀδικαιολόγητον ἀξίωσιν». Ἀλλ ἂν αἱ ἄλλαι κυβερνήσεις ἐπιμένουν, ἡ Αὐστρία ἠδύνατο νὰ ὑποχωρήσῃ, ὑπὸ τὴν αἵρεσιν ὅμως τῆς κατεδαφίσεως τῶν φρουρίων καὶ τῆς οὐδετερότητος τῶν νήσων.

Μακρὰ θ' ἀπέβαινεν ἡ ἀνάπτυξις ὅλων τῶν συζητήσεων τὰς ὁποίας διεξήγαγεν ὁ Τρικούπης, ὅπως, κατόπιν περιπετειῶν, καθ' ἃς προεβλήθη ὡς λύσις καὶ ἡ οὐδετερότης τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ κράτους, καταλήξωμεν εἰς τὴν συνθήκην τῆς 14ης Νοεμβρίου 1863 καὶ τὸ πρωτόκολλον τῆς 25ης Ἰανουαρίου 1864 μεταξὺ Αὐστρίας, Γαλλίας, Μεγάλης Βρεττανίας, Πρωσσίας καὶ Ρωσίας, περὶ παραχωρήσεως τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ περιορισμούς, τοὺς ὁποίους ἡ διπλωματικὴ ἱκανότης τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου εἶχε καταστήσει πολὺ ἠπιωτέρους ἢ οἱ ἀρχικῶς ζητηθέντες.

Ὁ Χ. Τρικούπης, μετὰ τὴν συντέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Παραιτηθεὶς τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας τῷ 1865 ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς Μεσολογγίου. Καὶ δὲν κατετάχθη μὲν εἰς κόμμα, ἀνεγνώριζεν ὅμως ὡς τὸν δεξιώτερον καὶ πολιτικώτερον τῶν τότε ἀρχηγῶν τὸν Ἀλέξανδρον Κουμουνδοῦρον, ὅστις ἀπορρίψας προσωπικῶς τὸν νοσηρὸν ρωμαντισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδούλευεν ἀκόμη ἡ ἑλληνικὴ πολιτική, ἰδιαιτέρως ἡ ἐξωτερική, εἵλκυεν αὐτὸν περισσότερον. Οὕτω τῷ 1866 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδούρου ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Δύο εἶναι αἱ μνημονευόμεναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μεγάλαι ἀγορεύσεις του: Ἐκείνη, δι' ἧς ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως· ἡ δευτέρα (τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1867) περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Ἀπαλλαγεὶς, δι' ἐντόνου προσπαθείας καὶ ἐνδελεχοῦς ἀσκήσεως, τῶν γλωσσικῶν ἐμποδίων τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐντείνει ἡ μακρὰ εἰς τὴν ξένην διαμονή του κατὰ τρόπον ἐνθυμίζοντα τοὺς χάλικας τοῦ Δημοσθένους, ἀπέβη ρήτωρ δεινός, τὴν τέχνην τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐμποτίσει ὁ συζητητικὸς καὶ μᾶλλον συνδιαλεκτικὸς ρυθμὸς τῆς ἀγγλικῆς ρητορικῆς, ἢ ἡ πομπώδης εὐγλωττία τοῦ γαλλικοῦ βήματος.

Τὸ κρητικὸν ζήτημα ἀνέτρεπε τὴν Κυβέρνησιν Κουμουνδούρου μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς συγκροτήσεώς της καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰσήρχετο εἰς τὸν σάλον βαθυτάτης κρίσεως, ἐξ ἧς ἐξήρχετο ὑλικῶς γονατισμένη ἐκ τῶν ἀνωφελῶν θυσιῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Κρήτης, ἠθικῶς μειωμένη διὰ τῆς προσχωρήσεως εἰς τὸ πρωτόκολλον τῶν Παρισίων τοῦ 1869.

Τῷ 1872 ἱδρύετο τὸ ἐπονομασθὲν τότε «πέμπτον κόμμα», ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν Χ. Τρικούπην, Κ. Λομβάρδον, Ἀθ. Πετμεζᾶν, Κ. Σαράβαν καί τινας ἄλλους πολιτευτάς, καίτοι δ' ὁ Τρικούπης ἦτο ὁ νεώτερος πάντων, ὑποχωρήσαντος καὶ αὐτοῦ τοῦ παλαιμάχου Λομβάρδου τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶχον λαμπρύνει οἱ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἀγῶνες, πρὸ τῆς στιλβηδόνος τοῦ ἀνατέλλοντος ἀστέρος, ἀνεγνωρίσθη ὡς ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ.

Τῷ 1874 ἐδημοσιεύετο εἰς τοὺς «Καιροὺς» τὸ ἱστορικὸν ἄρθρον «Τίς πταίει» καὶ τὸ ἄλλο «Παρελθὸν καὶ Ἐνεστώς», δι' ὧν ἐξῄρετο ἡ ἀνάγκη τῆς συμμορφώσεως τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος πρὸς τὰ θέσμια τοῦ γνησίου κοινοβουλευτισμοῦ, κατεκρίνετο δ' ἡ πολιτικὴ τοῦ Στέμματος, ὡς δημιουργοῦσα τὴν πολιτικὴν ἀστάθειαν καὶ ἀνεκηρύσσετο ὡς δόγμα τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἡ «δεδηλωμένη». Τὰ ἄρθρα ταῦτα, τὸ πρῶτον ἰδίως, καίτοι θὰ ἐκρίνοντο ἔκτοτε ὡς ἀκαδημαϊκὴ μᾶλλον διάλεξις περὶ κοινοβουλευτισμοῦ ἢ ὡς πολεμικὴ ἀσεβοῦσα κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ἀνευθύνου Ἄρχοντος, κατεδιώχθησαν δικαστικῶς. Ὁ συντάκτης τῶν «Καιρῶν» Π. Καννελλίδης, ὑποτεθεὶς ὡς ὁ ὄχι πολὺ σημαίνων συντάκτης αὐτῶν ἐκλήθη εἰς τὴν ἀνάκρισιν, ἀλλ' αὕτη ἀπροσδοκήτως καὶ ὄχι πολὺ εὐχαρίστως εὑρέθη ἐνώπιον τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέως, ὅστις ἀμέσως ἔσπευσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῶν ἄρθρων. Ἠναγκάσθη, οὕτως, ἡ δικαιοσύνη νὰ προφυλακίσῃ τὸν Τρικούπην, ἀλλ' ἡ προφυλάκισις δὲν διήρκεσε πολύ, καὶ ὁ πολιτευτὴς ἀπηλλάγη διὰ βουλεύματος.

Ἡ τύχη ὅλων τῶν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καταδιωχθέντων πολιτευτῶν, ταχέως ἐξειλίχθη, κατὰ τὸν φυσικὸν αὐτῆς ροῦν. Τῷ 1875, ὁ Τρικούπης ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Βασιλέως νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν, καὶ διαλύσας τὴν Βουλὴν προέβη εἰς τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν, αἱ ὁποῖαι, διὰ πρώτην φοράν, ἀφ' ἧς ἡ Ἑλλὰς εἶχε γίνει ἀνεξάρτητος, διεξήχθησαν μὲ παραδειγματικὴν ἐλευθερίαν, ὁ δὲ Τρικούπης παρέμεινεν οὕτως ὁ θεμελιωτὴς τῆς κοινοβουλευτικῆς νομιμότητος εἰς τὴν χώραν, παραιτηθεὶς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐκλογῶν, καθ' ἃς τὸ ὑπ' αὐτὸν κόμμα ἀπέκτησεν, ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς, καὶ οὐσιαστικὴν δύναμιν, ἀριθμοῦν πλέον 25 περίπου βουλευτάς.

Τῷ 1877, ἐνώπιον τῆς Ἀνατολικῆς κρίσεως, συνεκροτεῖτο οἰκουμενικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κανάρην, καὶ ὁ Χ. Τρικούπης, δικαιώματι γεννήσεως, οὕτως εἰπεῖν, ἐπανήρχετο εἰς τὸ γνώριμον ἔδαφος τοῦ ὑπουργείου τοῦ διέποντος τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Ἴσως ἀπορριφθέντων ἔκτοτε τῶν δεσμῶν τῶν παλαιῶν προλήψεων, θὰ καταγνώσῃ τις εἰς τὴν Οἰκουμενικήν, ὡς λάθος, ὅτι δὲν συμμετέσχεν ἡ Ἑλλὰς τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, προλαμβάνουσα τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἐλευθεροῦσα ἔκτοτε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἤπειρον ὁλόκληρον, εἰ μὴ καὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ δύναταί τις νὰ ἐπικαλεσθῇ δύο δικαιολογίας τῆς ἐποχῆς: Πρῶτον, ὅτι βαθυτάτη ἦτο ἡ ἀντιπάθεια ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τῆς σλαυϊκῆς ἐπικρατήσεως, καὶ Ἰακωβᾶτος ὁ πρεσβύτερος ἔψαλλε τὸν διθύραμβον τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων καὶ ἐχαιρέτα χαριτολογῶν τὴν περιπλευμονίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον πάθει τὰ τσαρικὰ στρατεύματα πρὸ τῶν δυσπορθήτων ἐπάλξεων τῆς Πλεύνας. Δεύτερον, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ὑπεδείκνυε, συνεβούλευε καὶ ἐπέβαλλε τὴν οὐδετερότητα, ὑποσχομένη, πιθανῶς ὄχι σαφῶς, ἀλλ ἑλκυστικῶς, ὁπωσδήποτε, τὴν μέλλουσαν προάσπισιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, κατὰ τὸν διεθνῆ διακανονισμὸν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου, ἀνάλογον ἐκείνης, τῆς ὁποίας θὰ ἐτύγχανον ταῦτα, καὶ ἐὰν ἡ Ἑλλὰς μετεῖχε τοῦ πολέμου. Ἐξεμαιεύθησαν ἴσως αἱ ὑποσχέσεις αὗται κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1877, εἰς περίφημον συνομιλίαν τοῦ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας Stuart μετὰ τοῦ Τρικούπη, παρ' οὗ οὗτος ἐζήτησε διαβεβαιώσεις, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ καθίστατο «συνένοχος ἐπαναστατικῶν κινημάτων» εἰς τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας.

Ἡ ἱστορία τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης ἀξίζει νὰ ἐκτεθῇ λεπτομερῶς ἐνταῦθα, διότι δὲν εἶναι πολὺ γνωστή.

Ὁ Τρικούπης (κατὰ τὸ ἐπίσημον τηλεγράφημα τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ πρὸς τὸν κόμιτα Derby, 9 Ἰουνίου 1877) ἀπήντησεν, ὅτι «ἡ Ἑλλὰς ἦτο διατεθειμένη νὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα, ἐκτὸς ἐὰν αἱ περιστάσεις τὴν ἠνάγκαζαν νὰ ἀναλάβῃ ἄλλην στάσιν». Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς «δὲν ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ἐξέλθῃ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς, ὅπως προλάβῃ ἐπαναστατικὰ κινήματα μεταξὺ Ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς Τουρκίας, ἐὰν ἐπίστευεν, ὅτι τοιαῦτα κινήματα ἦτο δυνατὸν νὰ προαγάγωσι τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ». Καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας προσέθετε: «.. Συνοπτικῶς εἰπεῖν, ὁ κ. Τρικούπης ἀναλαμβάνει νὰ προβῇ καὶ πέραν τῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων, τῶν αὐστηρῶς ἐπιβαλλομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπόσχεται νὰ προλάβῃ ἐξεγέρσεις εἰς τὰς γειτονικὰς ἐπαρχίας, ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι θὰ λάβῃ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ὅτι, ὅταν ἐπιστῇ ἡ ὥρα τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης, ἐφ' ὧν ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Μ. προσδοκᾶται, ὅτι θ' ἀσκήσῃ σημαντικὴν ἐπίδρασιν, θὰ καθορισθῇ, ὅτι ὑφίσταται ἑλληνικὸν ζήτημα ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, οὐχ ἧττον ἢ ὡς ἂν ἑλληνικὸν ζήτημα εἶχε προκύψει διὰ τῆς ἐξεγέρσεως πασῶν τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν». Ὁ Τρικούπης ὑπῆρξεν ἀπολύτως θετικὸς εἰς ὅ,τι ἐζήτει. Ἐζήτει τὴν ἐκ μέρους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἀνάληψιν τῆς ὑποχρεώσεως, ὅτι θὰ ἠσφάλιζεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος (the Hellenic race) θέσιν ἰσότητος πρὸς τοὺς Σλαύους «γείτονάς του». Καὶ ἐδήλου, ὅτι ἄνευ τοιαύτης ἐγγυήσεως, ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο δυσχερεστέρα ἢ παντὸς ἄλλου κράτους ἐπηρεαζομένου ἀπὸ τὸν πόλεμον.

Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν σαφῆ τοῦτον ὅρον τοῦ do ut des? Ὁ λόρδος Derby ἀπήντα εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Τρικούπη διὰ τοῦ ἑξῆς ἐγγράφου ἀπευθυνομένου πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας, τὴν 2 Ἰουλίου 1877:

«Ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Μ. (ἔγραφε) δὲν δύναται νὰ δώσῃ διαβεβαιώσεις, ἐν σχέσει πρὸς τὰ γεγονότα τὰ δυνάμενα νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς διαλύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὴν γνώμην της, θὰ ἦτο καὶ ἀνάρμοστον καὶ πρόωρον νὰ ἀποβλέψῃ τις εἰς τοιοῦτον ἐνδεχόμενον ὡς ὁ διαμελισμὸς τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐδαφῶν. Εἶναι ὅμως ἑτοίμη νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι ἐφόσον ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῆς, θέλει, ὅταν ἐπιστῇ ὁ χρόνος τῆς διευθετήσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου μελλόντων νὰ προκύψωσι ζητημάτων, μετέλθει πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἐπιρροὴν διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν πάσας τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι θ' ἀπεφασίζοντο ὑπὲρ τῆς οἱασδήποτε ἄλλης ἐθνικότητος».

Καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν παρείχετο καὶ

Digitized by Google

πάλιν ἡ συμβουλὴ νὰ μὴ εὐνοήσῃ ἐπαναστατικὰ κινήματα εἰς τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας, «τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἔχωσιν ἢ νὰ ἐπαυξήσωσι τὴν δυστυχίαν καὶ τὰς δηώσεις τοῦ πολέμου καὶ νὰ ζημιώσωσι τοὺς πληθυσμούς, τὰ συμφέροντα τῶν ὁποίων ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπεθύμει νὰ ἐξασφαλίσῃ».

Ἡ ὑπόσχεσις εἶχε τὰ χαρακτηριστικὰ ἀορίστου καὶ οὐχὶ πολὺ ἱκανοποιητικῆς ἐγγυήσεως ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διὰ τὸ μέλλον Καὶ ἡ ἀγγλικὴ πίεσις, συνεχισθεῖσα διὰ τοῦ νέου ἐν Ἀθήναις πρέσβεως Wyndham, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τον Τρικούπην ἄλλην ὑπόσχεσιν, ἢ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς ὑποστηρίξεως ἐπαναστατικῶν κινημάτων «ἐπὶ τοῦ παρόντος», μὲ τὴν ἄρνησιν ὅμως αὐτοῦ ν' ἀποκηρύξῃ ἢ ἀποθαρρύνῃ τὰ ἤδη ἐκραγέντα ἐπαναστατικὰ κινήματα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ Ρωσος πρεσβευτὴς Σαβούρωφ ἐπεχείρει, ἰδίως ἐφ' ὅσον ἡ ρωσικὴ ἐκστρατεία προσέκρουε κατὰ τῶν μεγαλυτέρων δυσχερειῶν νὰ παρασύρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον, ὑποσχόμενος τὴν ἐνεργὸν ὑποστήριξιν τῶν κυρίων ἑλληνικῶν ἀξιώσεων. Εἰς τὴν προσπάθειαν ὅμως ταύτην εἶχεν ἀντίθετον ὁλόκληρον τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς χώρας καὶ μόνον ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὑπεστήριζε τὴν πολιτικὴν τῆς συμμετοχῆς, προσωπικῶς ἐπικοινωνῶν μὲ αὐτὸν τοῦτον τὸν Σαβούρωφ. Ὅταν ἡ οἰκουμενικὴ ἀνετράπη ὑπὸ τοὺς λιθοβολισμοὺς τῶν παραθύρων τῶν ὑπουργῶν ὑπο τοῦ πλήθους. τὸ αὐτὸ πλῆθος ἀνευφήμει τὸν βασιλέα, εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων. Ἀλλ' αἱ ἐκδηλώσεις αὗται δὲν ἴσχυον νὰ μεταβάλωσι τὸν ροῦν τῶν πραγμάτων.

Ἄλλως ὄχι μόνον διότι ἡ πολιτικὴ γνώμη τῆς χώρας δὲν ηὐνόει τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλαδος εἰς τὸν πολεμον εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Σλαύων, ἀλλὰ κυρίως διότι ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἀνέτοιμος πρὸς τοῦτο. πολὺ μᾶλλον ἢ διότι ἡ ἀγγλικὴ παρέμβασις εἶχεν ἐπιδράσει ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, αὕτη, παρὰ τοὺς φόβους καὶ τὴν ἀγωνίαν τὴν ὁποίαν ἐνέπεεν ἡ πρόοδος τῶν ρωσικῶν ὅπλων, ἐτήρησε μέχρι τέλους τὴν οὐδετερότητα. Πράγματι ἡ πρόχειρος πρὸς τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐκστρατεία τοῦ Δομοκοῦ ἀπετέλει μᾶλλον τέχνασμα ἢ σοβαρὰν πρᾶξιν καὶ ἐσκηνοθετήθη ὑπὸ τῆς διαδεχθείσης τὴν Οἰκουμενικὴν κυβερνήσεως. διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ δικαίωμα παραστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου. Δὲν εἶχεν ἑπομένως ἡ Ἑλλὰς ἄλλην βάσιν ἐνεργείας ἢ τὴν ἀσαφῆ ὑπόσχεσιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περὶ ὑποστηρίξεως τῶν ἑλληνικῶν δικαιωματων, ἤκουε δὲ βραδύτερον ὅταν τὸ φιλελεύθερον ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον διεδέχθη ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ μετὰ τοῦ Σώλσβαρυ, τὴν περίφημον φράσιν «ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πλήρως παρενόησε τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀπόψεις».

Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἔληξε μὲ τὴν πατα γώδη παραίτησιν τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως, ὀλίγον κατόπιν τῆς ὁποίας συνεκαλεῖτο τὸ Βερολίνιον Συνέδριον. Εἰς τὴν ἐξουσίαν διετέλει τότε ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου, καὶ ὁ πρωθυπουργος ἔστρεφε καὶ πάλιν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Χ. Τρικούπην, ὅπως παραστῇ ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου, ὑπερασπιστὴς τῶν δικαίων τῆς Ἑλλάδος, ὡς τον καταλληλότερον παντὸς ἄλλου ἀντιπρόσωπον διὰ τὴν δυσμικὴν νοοτροπίαν καὶ τὴν εὐρεῖαν γλωσσομάθειαν Ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ ἐματαιώθη διὰ μυστηριώδη λόγον. Πιθανώτατα ὅμως διότι ὁ Τρικούπης, σταθμίζων τὴν κατάστασιν κατενόει ὅτι τοῦ Βερολινίου συνεδρίου θὰ ἐδέσποζεν ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸ καθεστὼς τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου τοὐλάχιστον. Ἡ Γερμανία, πράγματι, δὲν ἀπέβλεπεν ἢ εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ σλαυϊσμοῦ, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῆς Αὐστρο ουγγρικῆς μοναρχίας· ἡ Γαλλία ἦτο παρα πολὺ ἀσθενὴς ἀκόμη, ἢ ὥστε νὰ διαδραματίσῃ πρωτεύοντα ρόλον, καὶ ἡ Ρωσία. ἐξηντλημένη ἐξ αἱματηροῦ πολέμου καὶ μόλις στηριζομένη ἐπὶ τῶν ποδῶν της, προσήγετο ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου ἢ προσήρχετο ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ἄλλως οὐδένα εἶχε λόγον νὰ υἱοθετήσῃ ἑλληνικὰ συμφέροντα καὶ ἀπόψεις. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ φήμη, ὅτι μεταξὺ ἄλλων ὅρων ἔθεσεν ὁ Τρικούπης καὶ τὸν ὅρον τῆς παραιτήσεως τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἂν δὲν ἱκανοποιοῦντο αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος—ὅρον ὃν ἀπέκρουσεν ἡ κυβέρνησις. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ ἀποστολὴ ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Θεοδ. Δηλιγιάννη, ἀρχίσαντος τὴν περιοδείαν του ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ συνεδρίου, διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὑπῆρξαν πενιχρά. Ὡς ἔλεγεν ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, ἐνώπιον τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου, ἐπανερχόμενος ἐκ τῶν θριάμβων τοῦ Βερολίνου, ὁπόθεν ἔφερεν «εἰρήνην μετὰ τιμῆς», «ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐστραμμένα πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν τὰ βλέμματα». Ἠννόει δὲ διὰ τοῦ ὑπαινιγμοῦ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἀποστολὴ εἰς το Βερολῖνον διετύπωνε τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος μὲ ρωμαντικὴν ὑπερβολήν, στενῶς προσκειμένη εἰς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν καὶ διεκδικοῦσα αὐτὴν ταύτην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ προσθέτουσα, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ ἠρκεῖτο, ὁπωσδήποτε. ὡς εἰς πρώτην δόσιν, μὲ τὴν παραχώρησιν τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Κρήτης. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ «παρεξήγησις τοῦ ἔργου τοῦ Συνεδρίου», ὅπως ἐχαρακτήριζεν αὐτὴν εἰς τὴν πλήρη σαρκαστικῆς εἰρωνείας, ἀλλὰ καὶ προλέγουσαν ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν εὐρὺ μέλλον, ἀγόρευσίν του ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, ἡ παρεξήγησις αὕτη, συνδυαζομένη καὶ πρὸς λάθη τινὰ κατευθύνσεως. ἔδιδεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν πρόφασιν νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ σχεδὸν ἀπολύτως, ὅ,τι ἄφηνεν ἢ ἤθελε νὰ πιστευθῇ τῷ 1877, εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Τρικούπην ἀνακοινώσεις της, διὰ στόματος τοῦ Δᾶρβυ, τοῦ Στιοῦαρτ καὶ τοῦ Οὐίνναμ. Ἐχρειάσθη κατόπιν τὸ πρακτικὸν δαιμόνιον, ἡ ἔμφυτος διπλωματικότης καὶ ἡ εὐκαμψία τοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς μικρὸν μέρος τῆς Ἠπείρου. Ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸ σημεῖον τουτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἱστορηθῶσιν εἰς τὴν βιογραφίαν ἐκείνου.

Αἱ μακραὶ καὶ ἀγωνιώδεις διαπραγματεύσεις, αἱ ἀπολήξασαι εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς Θεσσαλίας, εὗρον τὸν Τρικούπην εἰς ὀξεῖαν διάστασιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν Κουμουνδούρου καὶ ἐξεγείροντα τὴν κοινὴν γνώμην κατ' αὐτῆς. Τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης ἐωφελεῖτο ὁ πολύμητις πρωθυπουργὸς διὰ νὰ φθάσῃ εἰς περιωρισμένην, ἀλλ' ὄχι ἀσήμαντον ἐπιτυχίαν τῶν ἐθνικῶν σκοπῶν, ἀφοῦ ἡ ἔλλειψις προπαρασκευῆς καὶ προλήψεις, ἐξ ὧν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν, ἠμπόδισαν τὴν Ἑλλάδα νὰ παρευρεθῇ ὡς σύνεδρος καὶ παραστάτης τῶν νικητῶν κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔγινε δεκτὴ ὡς ἁπλοῦς ἱκέτης.

Καταληφθείσης τῆς Θεσσαλίας, ἐνηργήθησαν ἐκλογαὶ καθ' ὅλον τὸ Κράτος καὶ ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου ἡττήθη. κυρίως διὰ τῆς ψήφου τῶν Θεσσαλῶν. Ὁ Τρικούπης, ἀρχηγὸς τοῦ ἑτέρου τῶν μεγάλων κομμάτων, (εἶχεν ἤδη ἐκλείψει ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης) ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν πανηγυρικῶς, μετ' ἐπιτελείου ἀποτελουμένου ἀπὸ προεχούσας προσωπικότητας: τὸν Δ. Ράλλην, τὸν Κ. Λομβάρδον. τὸν Παῦλον Καλλιγᾶν τὸν Ἀθ. Πετμεζᾶν τὸν Δημ. Γρίβαν. Μετ' ὀλίγους μῆνας ἀνηρπάζετο ἀπὸ ὀξεῖαν νοσον ὁ Ἀλεξ Κουμουνδοῦρος, δύναταί τις νὰ εἴπῃ δ' ὅτι ὁ Τρικούπης παρέμενε πλέον ἀπόλυτος κύριος τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πεδίου. τὸ ὁποῖον ἀσθενῶς ἀκόμη διεξεδίκει ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης.

Ἡ τετραετία τῆς διοικήσεως ἐκείνης θὰ παραμείνῃ ὡς τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότερον βῆμα τῆς εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν προηγμένων εὐρωπαϊκῶν Ἐθνῶν. Ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν πόρων τοῦ τόπου διὰ τῆς στρώσεως σιδηροδρόμων καὶ κατασκευῆς ὁδῶν Σημαντικὴ αὔξησις τῶν δημοσίων εσόδων. Αναδιοργάνωσις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, τὸ ὑποδεὲς τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ κυρία ἀφορμὴ διὰ νὰ ὑπολειφθῇ τόσον πολὺ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ πεδίον τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων, τὰς ὁποίας ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, εἰμὴ καὶ ἐκινδύνευσε νὰ ἐνταφιασθῇ ὁλοσχερῶς ὑπὸ τὴν βαρεῖαν πλάκα τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τῆς ἀνατραπείσης κυρίως διὰ χειρονομίας δύο ὄχι ἐξ ἐπαγγέλματος «φιλελλήνων» πολιτευτῶν, ὡς ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ καὶ ὁ Λόρδος Σώλσβαρυ, ἐχόντων μάλιστα ἴσως καὶ τὴν φήμην «μισελλήνων». Μετάκλησις ξένων ἀποστολῶν, στρατιωτικῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βοσσέρ ναυτικῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Λεζέν, μηχανικῆς ὑπὸ τὸν ἀρχιμηχανικὸν Ροντέλ. ἀποδεικνύουσα καὶ αὐτὴ τὴν στενοτέραν πνευματικὴν συγγένειαν τοῦ Τρικούπη πρὸς τὴν γαλλικὴν μᾶλλον, ἢ ἄλλην νοοτροπίαν. Ναυπήγησις τριῶν θωρηκτῶν, τὰ ὁποῖα κατέστησαν τὴν Ἑλλάδα ναυτικὸν παράγοντα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον Παραχώρησις τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὸ Συνδικᾶτον Τύρ. Γενικῶς πνεῦμα ἀνακαινίσεως, ἐπιπνέον ἐφ' ὅλης τῆς χώρας, ὑπὸ τὴν φλογερὰν πνοὴν μεγαλοπράγμονος ἡγέτου.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη προσπάθεια, συνεπαγομένη βαρείας καὶ ἀσυνήθεις θυσίας, ἐπροκάλεσε βαθμιαίαν ἐξέγερσιν τοῦ πνεύματος τῆς συντηρητικότητος καὶ τῆς ἐπιφυλάξεως, φυσικωτέρου εἰς μικρὰς ἢ μεγάλας χώρας. Καὶ ὅταν, μετὰ τετραετίαν (τὴν 7ην Ἀπριλίου 1885) ἐκλήθη ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ ἔργου τῆς κατ' οὐσιαν πρώτης κυβερνήσεως Τρικούπη. ἡ ἀντίδρασις εἶχεν ἐξιχθῇ εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ἡ μὲν κυβέρνησις ἡττᾶτο κατὰ κράτος ὁ δὲ Τρικούπης ἐπανήρχετο εἰς τὴν Βουλὴν μὲ ἑξήκοντα ὀπαδούς. Ἀνεχώρησε τότε εἰς ταξίδιον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὸ πραξικόπημα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τὸ προκαλέσαν τὸν ὀλιγοήμερον σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστράτευσιν, εὗρεν αὐτὸν εἰς τὸ Λονδῖνον. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἵστατο διστάζουσα καὶ ἀμφιρρέπουσα πρὸ τοῦ παρουσιασθέντος μεγάλου προβλήματος. Εἶναι γνωστόν, ἐξ ἰδιαιτέρων ἀνακοινώσεων, ὅτι ἂν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1885, ὁ Τρικούπης εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀρχήν, θὰ ἐχώρει ἀμέσως, μὲ «ὅτι εἶχε καὶ ὅ,τι δὲν εἶχε», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἀλεξ. Κουμουνδούρου, εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Βερολινίου γραμμῆς, θέτων τὰς Δυνάμεις ἐνώπιον τετελεσμένου γενονότος, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε ταύτην τὴν διάφορον ἄποψιν ἀπὸ τὸ Ρωμυλιακὸν πραξικόπημα: ὅτι θὰ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ἐγκεκριμένον διὰ τῆς εὐχῆς τῶν συνέδρων τοῦ Βερολίνου. Δὲν ἐπροκήρυξε, βέβαια, οὔτε ἠδύνατο νὰ τὸ κάμῃ τὴν πρόθεσίν του εἰς τὸ ἱστορικὸν συμπόσιον, τὸ ὁποῖον παρέθετε, πρὸς τιμήν του, ἡ παλαιὰ γνώριμός του, ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης τοῦ Λονδίνου. Ἀλλὰ δὲν εἶχε τοιαύτην ἔννοιαν ἡ περίφημος φράσις τοῦ λογου του: «Τέσσαρα μόλις ἔτη ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας, ἡ ἐπαρχία αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐλυμαίνετο ἕως τότε ἡ ἀναρχία καὶ ἡ κακοδιοίκησις, εἶναι ἐπίσης ἀσφαλής, ὡς καὶ οἱαδήποτε ἀγγλικὴ κομιτεία»;

Ἐπανήρχετο ὁ Τρικούπης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν μέσῳ χώρας ἐπιστρατευμένης καὶ συγκαλούσης ἡλικίας ἐπὶ ἡλικιῶν, ἀλλὰ καὶ μὴ τολμώσης νὰ πράξῃ τι τὸ ἀποφασιστικόν. Ἡ πρώτη εὐκαιρία, ἄλλως, εἶχε παρέλθει ἀνεπιστρεπτί. Ἡ Τουρκία, μετὰ τὴν βουλγαρικὴν κατὰ τῶν Σέρβων νίκην, εἶχε παραιτηθῆ οὐσιαστικῶς τῶν σκιωδῶν ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας δικαιωμάτων της καὶ στραφῆ προς τὴν ἀπειλοῦσαν, ἀλλὰ μὴ τολμῶσαν Ἑλλάδα Ὁ συγκεντρωθεὶς ἐπὶ τῆς μεθορίου τουρκικὸς στρατὸς ἦτο πολυαριθμότερος καὶ καλύτερον παρεσκευασμένος τοῦ ἑλληνικοῦ. Παρῆλθεν οὕτως ὁ χειμὼν τοῦ 1885 καὶ σχεδὸν τὸ ἔαρ τοῦ 1886, μὲ Ἑλλαδα πάνοπλον, ἐξαντλουμένην οἰκονομικῶς ὁλοέν, ἀλλὰ μὴ ἔχουσαν τὸ θάρρος οὔτε νὰ προχωρήσῃ. οὔτε νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἡ ἀβεβαιότης αὕτη καὶ ὁ ὁλονὲν ἀπειλούμενος, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἐκρηγνυόμενος πόλεμος, ἐξενεύριζε καὶ τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον, οὕτως ὥστε νὰ προβαίνῃ εἰς ἀπόφασιν καὶ πραγματοποίησιν ἀποκλεισμοῦ τοῦ ὁποίου τὴν πρωτοβουλίαν, καὶ τὴν ἐκτέλεσιν εἶχεν ἡ Ἀγγλία, συντελοῦσα αὐτὸν διὰ πολυαρίθμου στόλου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τῆς Βασιλίσσης Δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου Ἡ Ἰταλία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρουγγαρια μετεῖχον αὐτοῦ δι' ὀλίγων μονάδων. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, ἀφοῦ ἐξέπεμψε τὸ περίφημον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τηλεγράφημα «Soyez prudents. Ecoutez la voix d'une Puissance amie.», ἀπεῖχε τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὅστις ὅμως καὶ ἄνευ αὐτῆς καθίστατο πραγματικὸς καὶ στενός. Συγχρόνως, κατόπιν τυχαίου ἐπεισοδίου μεταξὺ τῶν ἀντιμετώπων στρατῶν, ἐπήρχοντο αἱματηραὶ συγκρούσεις εἰς τὰ σύνορα Οἱ ἐν Ἀθήναις πρεσβευταὶ ἐπεβιβάζοντο τῶν πολεμικῶν πλοίων, μετὰ τὸν σχηματισμὸν δὲ τοῦ ἀχρόου ὑπουργείου Βάλβη, ὁ Δηλιγιάννης κατεψηφίζετο εἰς τὴν Βουλήν, τῆς ὀγκώδους αὐτοῦ πλειοψηφίας εὑρεθείσης μίαν ἑσπέραν σχεδὸν ὁλοκλήρου, εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Τρικούπη, ὅστις καὶ ἐκαλεῖτο νὰ σχηματίσῃ τὴν νέαν Κυβέρνησιν.

Ὁ νέος πρωθυπουργὸς ἀνελάμβανε τὴν ἀρχήν. διεμαρτύρετο κατὰ τῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι, ἐνῷ ἐπέτρεπον εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ ἐπιτίθεται, ἀπηγόρευον, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ στείλῃ ἐνισχύσεις καὶ ἐφόδια εἰς τὰ ἴδιά της στρατεύματα, διημέρευε καὶ διενυκτέρευεν εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, στέλλων τηλεγραφήματα εἰς τὰ σύνορα, ἐκανόνιζε, ὡς ἠδύνατο καλύτερον, τὸ ἀτυχὲς ἐπεισόδιον, διέλυε τὴν ἐπιστρατείαν καὶ ἀνελάμβανε νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν ἀνεπίζηλον κληρονομίαν τῆς ἀκάρπου καὶ πολυδαπάνου ἀναστατώσεως τῆς χώρας.

Ἦτο τόση ἡ ἠθικὴ ἐπιβολή, ἡ περιβάλλουσα τοτε τὸν Τρικούπην, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ τὴν Βουλήν, ἐκλεχθεῖσαν διὰ καταπληκτικῆς πλειοψηφίας κατ' αὐτοῦ, νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν ἀπὸ 240 εἰς 150, νὰ ψηφίσῃ τὸ σύστημα τῆς εὐρείας περιφερείας, νὰ ἐγκρίνῃ αὔξησιν τῆς φορολογίας. πρὸς κάλυψιν τῶν ζημιῶν τῆς ἐπιστρατεύσεως. καὶ τέλος νὰ ὑποβληθῇ σχεδὸν ἀγογγύστως εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς διάλυσιν.

Ἡ ἐπακολουθήσασα τὸν ἐκλογικὸν θρίαμβον τοῦ 1886 νέα κυβερνητικὴ τετραετία τοῦ Τρικούπη ὑπῆρξε τὸ κορύφωμα τῆς ἐσωτερικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναδιοργανώσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγκαινιάσει. Ἔθετε τὰ θεμέλια τῆς οἰκονομικῆς νομοθεσίας τοῦ κράτους, ἐφόσον οἱ πόροι, οὓς διέθετε, τὸ ἐπέτρεπον, ἐστρέφετο πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πλουτοπαραγωγῶν δυνάμεων τῆς χώρας· ηὔξανε τὰ ἔσοδα τοῦ προϋπ. λογισμοῦ ἀναβιβάζων αὐτὸν μέχρις 90 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἀλλ' ἐξήγειρε καὶ ἀντιδράσεις ἀδυσωπήτους.

Οὕτω δέ, ὅταν, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1889, ληγούσης τῆς θητείας τῆς Βουλῆς. προεκήρυσσε νέας ἐκλογάς, ἡττᾶτο καὶ πάλιν καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν κόμμα ἐπανήρχετο εἰς τὴν Βουλήν, ἂν ὄχι τόσον δεκατισμένον, ὅσον κατὰ τὸ 1885, ἀλλὰ μὲ δυνάμεις ἠλαττωμένας. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐκαλεῖτο εἰς τὴν ἀρχήν, ἀνέτρεπε τινὰ ἐκ τῶν νομοθετημάτων του (ὡς τὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν ἀπὸ τὴν Βουλὴν) παρὰ την ὑπὲρ αὐτῶν παρέμβασιν τοῦ Βασιλέως, ὅστις παρεκάλει τὸν πρωθυπουργὸν νὰ φεισθῇ αὐτῶν, ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ δηλωθῇ, ὅτι αὐτός ὁ Βασιλεὺς ἀντετάχθη κατὰ τῆς καταργήσεώς των, ἀσκῶν τὸ ἀργοῦν δικαίωμα τοῦ veto.

Digitized by Google

Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἤρχισε νὰ δεινοῦται ἐπικινδύνως, τὸ ἐθνικὸν νόμισμα ὑπετιμᾶτο καθημερινῶς, ἡ ἀκρίβεια τῶν τοῦ βίου καθίστατο βαθμιαίως πλέον αἰσθητὴ καὶ τὸ Στέμμα, διὰ τολμηρᾶς παρεμβάσεως, ἥτις βεβαίως ἀπεῖχε τοῦ γνησίου κοινοβουλευτισμοῦ, ἂν μὴ τοῦ συνταγματισμοῦ, ἐζήτει τὴν Καθαρὰν Δευτέραν τοῦ 892 τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Δηλιγιάννη. Κατόπιν τῆς ἀντιστάσεως τῆς πλειοψηφίας κατὰ τῆς βασιλικῆς χειρονομίας, ἐκδηλωθείσης διὰ πανηγυρικῆς ψηφοφορίας ὑπὲρ τοῦ ὑπουργείου ἡ κυβερνησις ἐπαύετο, ἐκαλεῖτο εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀκομμάτιστον ὑπουργεῖον, ὑπὸ τὸν πολιτευτὴν Κωνσταντόπουλον, ἡ Βουλὴ διελύετο, ἐκλογαὶ διενηργοῦντο τὸν Μάϊον τοῦ 1892 καὶ ὁ Τρικούπης ἐπανήρχετο καὶ πάλιν πανίσχυρος εἰς τὴν ἀρχήν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστρατείας τοῦ 1885 καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς χαμάτου κατεδηλοῦντο πλέον γοργῶς. Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἐχειροτέρευε. Τὸ δάνειον, τὸ ὁποῖον ἀπεπειράθη ὁ πρωθυπουργὸς νὰ συνομολογήσῃ, ἀποστέλλων τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν Γ. Θεοτοκην εἰς Λονδῖνον, πρὸς διαπραγμάτευσιν αὐτοῦ, ἀπετύγχανε. Καὶ εἴτε διότι συνῃσθάνετο ὁ Τρικούπης τὴν ἀδυναμίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ἡ κυβέρνησίς του, εἴτε διότι λόγῳ παρασκηνιακῶν ἀντιδράσεων, ὁ βασιλεὺς ἠρνεῖτο πλέον τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην καὶ ὑποστήριξιν τοῦ παρελθόντος, ἡ κυβέρνησις Τρικούπη παρῃτεῖτο τὸ ἔαρ τοῦ 1893, καὶ διεδέχετο αὐτὴν κυβέρνησις Σωτηροπούλου-Ράλλη.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1893, ὁ Τρικούπης, διατηρῶν τὴν πλειοψηφίαν του, ἐζήτησε καὶ ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν ἀρχήν. Ὑπάρχουν πολλοί, οἱ κατακρίνοντες τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζῃ τις ἐπακριβῶς τὴν βαθυτέραν ψυχολογίαν, ἥτις ἔφερεν αὐτὸν καὶ πάλιν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Δὲν ἦτο βέβαια ἡ φιλαρχία. Ἦτο ἡ ἐπιβολὴ ὑψηλοτέρου καθήκοντος, ἴσως καὶ ἡ πλάνη, ὅτι ἠδύνατο ἀκόμη νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν. Ἀφοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ δανείου τῆς κεφαλαιώσεως τῶν τόκων, τοῦ γενομένου ὑπὸ τῆς προκατόχου κυβερνήσεως, οὐσιαστικῶς ἠθέτησε τὰς δανειακὰς αὐτῆς ὑποχρεώσεις, εἶχε καθῆκον νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν μετὰ τῶν πιστωτῶν της, καὶ προσεπάθησε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν πιστωτῶν. Καὶ ἔφθασεν εἰς πλήρη συνεννόησιν μετ' αὐτῶν, πλὴν ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς διανομῆς τῶν περισσευμάτων τῶν ὑπεγγύων προσόδων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέμενον οἱ ὁμολογιοῦχοι ἀλλ' ὁ πρωθυπουργὸς ἀπέκρουεν ἀτέγκτως, διότι ἐφρόνει ὅτι αὕτη καθιέρωνεν ἐξωτερικὸν ἔλεγχον, καὶ δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τοιοῦτον ἔλεγχον. Τῷ 1895, ἔχων κατ' αὐτοῦ δυσμενῆ καὶ τὴν κοινὴν γνώμην τῶν ξένων, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῆς καθαρῶς πλέον ἐχθρικῆς στάσεως τῆς Αὐλῆς, ἀπεχώρει ἐκ νέου τῆς ἀρχῆς, ὁριστικῶς τὴν φορὰν ταύτην Τὸ μεσολαβῆσαν ἄχρουν ὑπουργεῖον καὶ ἄλλαι τινὲς ἐνέργειαι προεκάλουν τὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς προσωπικὴν ἀποτυχίαν αὐτοῦ καὶ τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τῆς πολιτικῆς. Ἀνεχώρει τότε εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐν μέσῳ τῆς βαθυτάτης συγκινήσεως ὄχι τῶν φίλων του μόνον, διότι πάντες ἠννόουν, ὅτι ἐγκατέλειπεν, ἴσως ἀνεπιστρεπτί, τὴν πολιτικὴν σκηνὴν κολοσσιαία τις προσωπικὴ δύναμις, συμπυκνωτὴς ἐθνικῆς ἐνεργείας καὶ πείρας, δυσαναπλήρωτος ἡγέτης, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ καὶ ἡ διάνοια συνεταυτίσθησαν πρὸς τὰ ὑψηλότερα ἰδανικὰ τοῦ ἔθνους. Ἀκλόνητος, ἐν τούτοις, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι εἶχε παραμείνει ἡ πίστις του εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μ' ὅλας τὰς περιοδικὰς ἀδικίας τῆς λαϊκῆς γνώμης πρὸς τὸ πρόσωπόν του. Ἱστορικὴ ἔχει μείνει ἡ φράσις του: «Ἡ Ἑλλὰς θέλει νὰ ζήσῃ καὶ θὰ ζήσῃ» Καίτοι δὲ πολὺ ὀλιγώτερον γνωστή, τὴν πίστιν του πρὸς τὴν ζωτικότητα τοῦ ἔθνους μαρτυρεῖ καὶ ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνίσχυε καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν ἀποκαρδιωμένον λαὸν εἰς ἡμέρας κρίσεως: «Ἐφόσον ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ παραμένει ἄκαμπτος (ἔλεγε προσφωνῶν τὸ κάτωθεν σιωπηλὸν καὶ σκυθρωπὸν πλῆθος) καὶ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ἀνθεῖ ἡ ἐλπίς, τίποτε δὲν ἐχάθη». Ἴσως ἡ μόνη ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν κατίσχυσε τῆς καρδίας αὐτοῦ ἡ ἀπογοήτευσις, ὄχι ὅμως τὸ μῖσος, ἦτο μετὰ τὴν τελικὴν ἀποτυχίαν του καὶ ὡς ὑποψηφίου βουλευτοῦ Μεσολογγίου ἀκόμη, ἡ ὁποία τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν παραίτησιν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς καὶ τὴν ἑκουσίαν ἐξορίαν. Ἀπέδιδε τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον, ὑπὸ ἐμπνεύσεις προσωπικῶν ἐκδικήσεων, εἶχε στήσει κατ' αὐτοῦ ἡ Αὐλὴ μᾶλλον, ἢ ὁ βασιλεύς. Διερχόμενος ἐκ Κερκύρας διὰ τὴν τελευταίαν εἰς τὴν ξένην ἀποδημίαν, ἔσχε τότε ἱστορικὴν συνομιλίαν μὲ τὸν ἐκ τῶν πιστοτέρων ὀπαδῶν του Γεώργιον Θεοτόκην, πρὸς τὴν διαυγῆ κρίσιν τοῦ ὁποίου ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν, καὶ ὅστις διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κόμματος. Δὲν εἶναι ὅμως αὐθεντικῶς γνωσταὶ αἱ λεπτομέρειαι αὐτῆς, διὰ νὰ γνωρίζωμεν, ἂν ἐσήμαινον ὁριστικὴν ἀπόφασιν ἀποχῆς ἀπὸ τὴν πολιτικήν, ἢ μεταγενεστέρα μετάγνωσις τοῦ Δήμου ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν καὶ πάλιν μέχρι τῶν εὐθυνῶν τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἐνεργοῦ πολιτικοῦ βίου.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1896, ὁ Τρικούπης προσβληθεὶς ἐκ ποδάγρας, ἐκ τῆς ὁποίας συχνὰ ὑπέφερε, καὶ στερηθεὶς τῶν περιποιήσεων τῆς φιλοστόργου ἀδελφῆς του, μετέβαινεν ἐκ Nervi τῆς Ἰταλικῆς Ριβιέρας, ὅπου παρεχείμαζεν, εἰς Κάννας, ὅπου καὶ ἀπέθνησκεν ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἄφιξιν τῆς ἀδελφῆς του, ἥτις ἤρχετο νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ νὰ τὸν ἴδῃ διαβαίνοντα τὴν φλιὰν τοῦ αἰωνίου μυστηρίου εἰς τὰ ξένα, ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ δωματίου ἑνὸς ξενοδοχείου. Εἶχε κάτι τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας ἡ σκηνὴ τοῦ θανάτου του. Ἡ θέσις τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς ἥτις ἔμεινε παρὰ τὸ πλευρόν του, καθ' ὅλον τὸν βίον του, κρατοῦσα ὑπὲρ ἑαυτῆς ὅλας τὰς στενοχωρίας, τὰς δυσκολίας καὶ τὰς ἐνοχλήσεις, τὰς περιβαλλούσας τὸν βίον Ἕλληνος πολιτικοῦ, καὶ προσπαθοῦσα ἀνενδότως ν' ἀμαλύνῃ δι' αὐτὸν τὰς τραχύτητας τῶν πολιτικῶν ἀγώνων, μένει ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Εἶχε κατανοήσει τόσον βαθέως τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχολογίαν ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ὥστε ἐνταῦθα ἔχει τὴν θέσιν του τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἀνέκδοτον Ὅταν τὸ 1885, μετὰ τὴν ἐκλογικὴν ἀποτυχίαν του, ὁ Τρικούπης, εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ὁποίου ἀνέκαθεν περιεπόλει ἡ ἰδέα τῆς Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας, ἐπεσκέφθη, μὲ τὸν σκοπὸν στενοῦ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συνδέσμου, τὸ Βελιγράδιον, καὶ κατόπιν τὴν Σόφιαν, ἐλέγετο δ' ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τινὲς τῶν φίλων, τῶν συχναζόντων τὴν αἴθουσαν τῆς «Κυρίας Σοφίας» ἐξέφραζον τὸν φόβον μήπως ἡ τοιαύτη περιοδεία τοῦ πρῴην καὶ μέλλοντος πρωθυπουργοῦ εἰς πρωτευούσας ἐθνῶν μεθ' ὧν ἡ Ἑλλὰς διετέλει εἰς προαιώνιον ἐχθρότητα τὸν βλάψῃ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Τρικούπη, διέκοψε, λέγουσα: «Οἱ φόβοι σας εἶναι μάταιοι. Νὰ εἶσθε βέβαιοι, ὅτι ὅ,τι κάμνει ὁ ἀδελφός μου θὰ τὸ ἐγκρίνουν πάντοτε οἱ φίλοι του καὶ θὰ τὸ κατακρίνουν οἱ ἐχθροί του»

Ἡ κηδεία τοῦ Τρικούπη ὅταν ἡ σορός του μετεφέρθη ὑπὸ τῆς μονήρους ἀδελφῆς του καὶ τοῦ ἐξαδέλφου του Κωνσταντίνου Τρικούπη εἰς Ἀθήνας, ὑπῆρξε μία ἐκδήλωσις ὄχι μόνον βαθέος πένθους, ὄχι μόνον μεταμελείας ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ, ἀλλὰ καὶ δέους περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τῶν ἀβεβαιοτήτων αὐτοῦ. Ἡ Ἑλλὰς ᾐσθάνετο ἑαυτὴν τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ὁ νεκρὸς τοῦ Τρικούπη ὡδηγεῖτο εἰς τὸ Ἀναπαυτήριον τῶν Ἀθηνῶν, ἀκολουθούντων, μεταξὺ τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους φίλων καὶ ἐχθρῶν, ὀλίγων ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ὀφθαλμοὶ ἔμειναν ἀδάκρυτοι, ὅτι ἀπέβαινε πτωχοτέρα εἰς δύναμιν ἠθικήν, εἰς πολιτικὴν ἡγεσίαν, εἰς αὐτοπεποίθησιν καὶ εἰς ἀσφάλειαν.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ἰσχυρός. Θεληματικὴ μέχρις ἀλυγισίας ἦτο ἡ ἔντασις τῶν σκοπῶν του, μακρὰ ἡ πρόβλεψίς του, ἀκλόνητος ἡ θέλησίς του, γεωμετρικὴ ἡ πειθαρχία τοῦ πνεύματός του καὶ ἀκατάβλητον τὸ φυσικὸν καὶ ψυχικὸν θάρρος του. Ἀπετέλει «τύπον κυρίαρχον» καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Carlyle, περὶ ἄλλου «ἥρωος», εἰς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν λέξιν ὁ Ἄγγλος συγγραφεύς, δύναται ἴσως νὰ δώσῃ πιστοτέραν εἰκόνα τῆς ἐμφανίσεώς του: «Ἐπὶ τοῦ σιωπηλοῦ χαλκόχρου προσώπου ἡπλοῦτο σκυθρωπὴ σοβαρότης, συγκαλύπτουσα τὸ φλέγον κεντρικὸν πῦρ τῆς ψυχῆς». Καὶ ἡ ῥητορική του ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν σωματικὴν ἐμφάνισιν. Ἁδρά, μᾶλλον στεγανὴ καὶ ῥεαλιστική, ἔχουσα κάτι τὸ μαθηματικόν, σπανίως, σπανιώτατα ἀπαλυνομένη μὲ τὴν χάριν τοῦ μέθυσος. Διὰ τοῦτο μεταξὺ τῶν ὀλιγίστων αὐστηρῶν ἐπεισοδίων της παραμένει ἡ στιχομυθία μὲ τὸν γηραιὸν πολιτευτὴν Σωτηρόπουλον, εἰς συζήτησιν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ: *Τρικούπης*. Ὁ ἀξιότιμος ἐκ Τριφυλίας πολιτευτής, ὁ πατριάρχης οὗτος τῶν οἰκονομολόγων ... *Σωτηρόπουλος*. Εὐχαριστῶ διὰ τὸν χαρακτηρισμόν. *Τρικούπης*. .... Καὶ ἀποκαλῶ αὐτὸν πατριάρχην τῶν οἰκονομολόγων, διότι τόσον ἀπηρχαιωμέναι εἶναι αἱ περὶ οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἰδέαι του.... Ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ποτὲ δὲν ἐξῆλθεν ἡ ῥητορική του ἀπὸ τὴν κοινοβουλευτικότητα καὶ ὅλως σποραδικὸν παραμένει τὸ ἐπεισόδιον τῆς πρὸς τὸν πανίσχυρον Δηλιγιάννην ἀποστροφῆς: «Καθίσατε κάτω» ὅταν ὁ ἀντίπαλος ἐζήτησε νὰ τὸν διακόψῃ.

Κατὰ σύμπτωσιν τῆς μοίρας καὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβω τὸ λεχθὲν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης ταύτης, ὅτι «αἱ περιστάσεις ὑπῆρξαν κατώτεραι τοῦ Τρικούπη», κοινή τις ἀτυχία παρηκολούθει ἔθνος καὶ πολιτευτήν. Δὲν ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ Βερολίνιον συνέδριον. Δὲν εὑρίσκετο εἰς τὸ πηδάλιον τοῦ σκάφους τὸ φθινόπωρον τοῦ 1885, ὅταν ἡ Βουλγαρία προσήρτα τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Τῷ 1897 εἶχεν ἀποθάνει. Audaces fortuna juvat, λέγει τὸ λατινικὸν ῥητόν. Ἀλλὰ τὸ θάρρος πρέπει νὰ ὑποβοηθῇ καὶ ἡ τύχη.

Ὁ Ιδιωτικὸς βίος του, ἐξ ἄλλου, ἦτο ἀληθὲς πρότυπον ἀπεριττου ἀξιοπρεπείας καὶ εὐγενείας Ἐνεδύετο, ἐν τούτοις, μετὰ κομψότητος καλλωπιστοῦ καὶ ὅταν ἐνεφανίσθη, μίαν ἡμέραν, εἰς κηδείαν, φορῶν μαλακὸν μαῦρον καπέλλον καὶ κοντὸν σακκάκι, ἀντὶ τῆς συνήθους ζακέττας καὶ τοῦ στίλβοντος ὑψηλοῦ πίλου, ὅλη ἡ πόλις ὡμίλει περὶ τῆς ἀσυνήθους ἐμφανίσεώς του. Ἡ δύναμις τῆς ἐργασίας εἰς αὐτὸν ἦτο καταπληκτική. Ἠδύνατο νὰ καθίσῃ ἀκίνητος εἰς τὰ ἑδώλια τῆς Βουλῆς δώδεκα καὶ δεκατέσσαρας ὅλας ὥρας καὶ νὰ μείνῃ εἰς τὸ γραφεῖόν του ὁλόκληρον νύκτα, χωρὶς νὰ σηκωθῇ Λιτὸς εἰς τὴν τροφήν του, ἐκοιμᾶτο ὀλίγον, πέντε ἢ ἓξ ὥρας μόνον, ἀνεπαρκῶς ἀναπαυόμενος δι' ἐγκέφαλον λειτουργοῦντα τόσον ἐντατικῶς. Παρὰ τὴν αὐστηρὰν ἐμφάνισίν του, εἶχε τὴν αἱμύλην καὶ ἐπιχάριτα συνομιλίαν ἀληθοῦς «ἀνθρώπου τοῦ κόσμου» καὶ ὅταν συνεπάθει ἐπισκέπτην τινά, ἔστω καὶ νεώτατον, προσελάμβανεν ἦθος μάγου, κατακτῶντος τὸν συνομιλητήν του μέχρις ἐνθουσιασμοῦ. Καίτοι συνήθως ἡ πολεμική του ἦτο ἔντονος καὶ αὐστηρὰ μέχρι σκληρότητος κἄποτε, εὑρίσκετο ὅμως πάντοτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς συγκεχωρημένης ἐχθρότητος. Τοὺς ἀντιπάλους του ἀπέφευγε νὰ ὀνομάζῃ, συνηθίζων νὰ λέγῃ γενικῶς: «Αὐτοί, οἱ ὁποῖοι λέγουν....». Ἡ ἀλήθεια ἐπιβάλλει, ἐν τούτοις, νὰ λεχθῇ ὅτι δὲν ἠγάπα τὰς κατακρίσεις ἢ καὶ τὰς ἐπιφυλάξεις, μάλιστα τὰς δημοσίας καὶ ἰδίως ἐκ μέρους φίλων του, φρονῶν ὅτι τοῦτο παρέλυε τὴν πολιτικὴν πειθαρχίαν τοῦ κόμματος καὶ παρεῖχεν εὔκολα ὅπλα εἰς τοὺς ἀντιπάλους. Ἀλλὰ πρός τινας τῶν συνεργατῶν του ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν, καὶ ἔτεινεν εὐήκοον τὸ οὖς εἰς τὰς γνώμας αὐτῶν, χωρὶς νὰ παρασύρεται ὅμως πέραν τῶν ὁρίων τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀντιλήψεων καὶ πεποιθήσεων Ἐξ ἄλλου, ἦτο γνήσιος τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ὀπαδὸς καὶ ἐθεώρει, ὅτι τὴν λαϊκὴν γνώμην, καὶ ἐσφαλμένην, δὲν ἀντικατέστησε τίποτε καλύτερον ἕως τώρα. Πιθανῶς ἡ «ἐνσυνείδητος συναίσθησις τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς, ἡ ψυχικὴ ἀνάγκη τοῦ δεσπόζειν καὶ ἡ ἔλλειψις αἰσθηματισμοῦ» κατὰ τὴν φράσιν, ἡ ὁποία ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην μου) νὰ μὴ ἐπέτρεψε, διαρκούσης τῆς ζωῆς τοῦ Τρικούπη, στενοτέραν καὶ αἰσθηματικωτέραν προσέγγισιν μεταξὺ κυβερνήτου καὶ κυβερνωμένων. Εἰς τὸν λαὸν ἐπεκράτει μᾶλλον τὸ αἴσθημα τοῦ πρὸς αὐτὸν θαυμασμοῦ ἢ τὸ τῆς ἀγάπης, καίτοι δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὑπῆρξαν, πλὴν τῆς ἀδελφῆς του, καὶ πλεῖστοι οἱ λατρεύσαντες αὐτόν. Ἀλλ' εἰς μίαν πτυχὴν τῆς καρδίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μένει πλέον βαθέως καὶ μὲ ἀνεξιτήλους χαρακτῆρας χαραγμένον τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ πολιτευτοῦ καὶ τοῦ ἡγέτου. Τώρα ὅταν κατελάγιασεν ὁ κονιορτὸς τῶν παθῶν καὶ τὰ νέφη τῶν ἀντιθέσεων διελύθησαν ὁριστικῶς, ἡ ψυχικὴ συνάφεια μεταξὺ λαοῦ, εὐγενοῦς καὶ ὀρθόφρονος, ἂν ὄχι ἴσως πάντοτε δικαίου καὶ ψυχραίμου, καὶ πολιτευτοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλεῖον τοῦ νοῦ ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τῆς καρδίας, ἀναλάμπει φωτεινή, ἱστορικὴ καὶ ἄφθιτος. Κατ' ἐξοχὴν καὶ ὑπὸ τὴν εὐγενεστέραν σημασίαν τῆς λέξεως *Ἕλλην*, ὁ Χαρίλαος Τρικούπης κατέλαβεν ὁριστικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ἡρώων τοῦ Πανθέου τῶν ἑλληνικῶν ἀναμνήσεων.

Καὶ τίποτε ἴσως δὲν ἁρμόζει νὰ τεθῇ ὡς κατακλεὶς τοῦ συντόμου, σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα, καὶ βεβαίως ἀτελοῦς τούτου σκιαγραφήματος ἢ οἱ περίφημοι στίχοι τοῦ Σαίξπηρ διὰ τὸν Βροῦτον, εἰς τὸν «*Ἰούλιον Καίσαρα*», ἀποδιδόμενοι κάπως πενιχρῶς, ὑπὸ τοῦ γράφοντος, ὡς ἑξῆς:

Εὐγενέστατος μεταξὺ τῶν Ρωμαίων ἐφάνη,
Πραγματικοῦ εὐπατρίδου ὁ βίος αὐτοῦ
Καὶ προικισμένος μὲ τόσα τὰ δῶρα
«*Ἀνὴρ ἀληθής*», ὑπῆρξεν, αὐτός, εἰς τὸν κόσμον.

Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Τρικούπης *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀνυφίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 268. Εἶναι τὸ πρῴην *Αὔδημπεη* (βλ. λ.).

τρικόχλιον (τὸ) *[Μηχαν.]*. Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν ὁριζοντίωσιν ἢ τὴν κατακορύφωσιν ἐπιπέδων ἢ ἀξόνων διαφόρων γεωδαιτικῶν ἢ καὶ ἄλλων ἐργαλείων (θεοδολίχων, χωροβατῶν, μετροτραπέζης κλπ.). Μεσολαβεῖ μεταξὺ τῶν ἐργαλείων τούτων καὶ τῆς βάσεως αὐτῶν, καὶ φέρει τρεῖς κοχλίας, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ λαμβάνει τὸ ὄνομα. Διὰ τῶν κοχλιῶν τούτων στηρίζεται ἐπὶ τῆς βάσεως καὶ δι' αὐτῶν ρυθμίζεται ἡ κλίσις τῶν πρὸς ὁριζοντίωσιν ἢ κατακορύφωσιν στοιχείων.

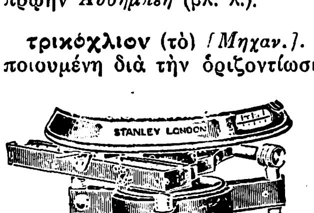

Τρικόχλιον.

Α. Α. Κ.

τρίκοχος, —η, —ο· ποὺ ἔχει τρεῖς κόχες, τρεῖς γωνίας: «τρίκοχο καπέλο».

Τρίκρανα *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς παρὰ τὴν Ὕδραν νησῖδος *Τρίκκερι* (βλ. λ.).

τρικράνι (τό)· δημοτ., ἀλωνιστικὸν ἐργαλεῖον ἔχον τρεῖς χηλὰς εἰς τὸ πέρας κοντοῦ, ἄλλως *δικούλι* ‖ ὁ μετὰ τριῶν ἀκωκῶν κάμαξ· ἢ τρίαινα τῶν ἀρχαίων.

Digitized by Google

τρίκρανος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ τρικέφαλος˙ ‖ καμάκι τρίαιχμον (βλ. *τρικράνι*).

τρικρεσόλη *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἀπὸ τοῦ ναφθαλινίου ἀπαλλαγὲν διὰ καθαρισμοῦ μεῖγμα τῶν τριῶν ἰσομερῶν *κρεσολῶν* (βλ λ.). Σ. Γ.

Τρίκρηνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χαμηλὰ ὄρη τῆς ἀρχαίας Φενεάτιδος ἐν τῇ 'Αρκαδίᾳ καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὴν Στυμφαλίαν ὁδόν, ἔχοντα τρεῖς κρήνας, εἰς ἃς κατὰ τὴν παράδοσιν ἔλουσαν τὸν Ἑρμῆν, βρέφος ὄντα, αἱ νύμφαι. Ι. Σ. Σ.

τρίκροτον (τό)˙ κοιν. *τρεπόντες* (γαλλ. trois ponts ἀγγλ. thee decker) *[Ναυτ.]*. Ἡ ἰσχυροτάτη μονὰς τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ (ἱστιοφόρου). Εἶχε τρία πυροβολεῖα ἐπάλληλα καὶ πυροβόλα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, τοῦ συνόλου τῶν πυροβόλων του κυμαινομένου μεταξὺ 90 καὶ 140. Εἶχεν ἐξαρτισμὸν δρόμωνος, αἱ δὲ πλευραί του ἔφερον ζώνας λευκὰς τρεῖς ἐπαλλήλως, μίαν δι' ἕκαστον πυροβολεῖον. Τὰ τρίκροτα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ναυαρχίδες. Σ. Ε. Λ.

τρίκροτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ ἀρχ., ἐπὶ πλοίου, τὸ ἔχον τρεῖς σειρὰς κωπῶν, τρίκωπος˙ ‖ *τρίκροτον* (τό)˙ ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—*['Ιατρ.]* *Τρίκροτος* (tricrote) *σφυγμὸς* καλεῖται ὁ σφυγμός, οὗτινος ἡ ἀναγραφομένη εἰς τὸν σφυγμογράφον καμπύλη ἐμφανίζει μίαν κορυφὴν καὶ δύο ἀνάρσεις εἰς τὴν γραμμὴν τῆς καθόδου. Μ. Ν. Κ.

τρικυανιομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]*˙ βλ. *κυανιοφόρμιον*. Σ. Γ.

τρικυκλένιον, ἢ *α—τρικυκλοκαμφάνιον* *['Οργ. Χημ.]*. Τελείως κεκορεσμένος ὑδρογονάνθραξ τῆς ὁμάδος τοῦ *καμφανίου*. Τήκεται εἰς 68° καὶ βράζει εἰς 153°. Ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἰσομερὲς πρὸς τοῦτο, τὸ β-*τρικυκλοκαμφάνιον*. Σ. Γ.

τρικυκλοκαμφάνιον *['Οργ. Χημ.]*˙ βλ. *τρικυκλένιον*.

τρίκυκλον (τό)˙ ἐπὶ ὀχήματος, τὸ ἔχον τρεῖς κύκλους, τρεῖς τροχούς, τρίτροχον.

τρικυμία (ἡ)˙ μέγα κῦμα, ὑπερβολικὸς κυματισμός, μεγάλη θαλασσοταραχή, κοιν. *φουριούνα*: «βραδυπορεῖ τὸ πλοῖον ἕνεκα τῆς τρικυμίας», «παλαίει πρὸς τὴν τρικυμίαν»˙ ‖ μεταφ., ταραχή, ἀνωμαλία: «τρικυμία παθῶν».

— *[Ναυτ.]* Φαινόμενον συμβολῆς κυμάτων καθ' ὡρισμένον τινὰ ρυθμὸν μεταβλητόν. καθ' ὃν ἐπὶ παραδείγματι τρία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰσχυρότερα κύματα ἀκολουθοῦν 8 ἢ 9 κύματα μετριότερα. Κατ' ἐπέκτασιν θυελλώδης καιρὸς μεγάλης σφοδρότητος ἀνέμου, ὑπεγείροντος μεγάλα κύματα. Σ. Ε. Λ.

—τρικυμίας ἦχος (bruit de tempête) *[Παθολ.]*. Οὕτω καλεῖται, κατὰ τὸν Recamier. μεῖγμα ρόγχων ἠχητικῶν καὶ ὑγρῶν, καὶ λεπτῶν ὑποτριζόντων, τοὺς ὁποίους ἀκούομεν διὰ τῆς ἀκροάσεως τοῦ θώρακος εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς τριχοειδοῦς βρογχίτιδος. Μ. Ν. Κ.

τρικυμιώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)˙ ὁ πλήρης τρικυμίας, ὁ μετὰ τρικυμίας: «θάλασσα τρικυμιώδης».

τρίκωλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ ἀρχ. μετρ., μετρικὴ περίοδος ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν κώλιον, τουτέστιν ἐκ τριῶν συνθέτων ποδῶν, διποδιῶν, τριποδιῶν, τετραποδιῶν, πενταποδιῶν, ἑξαποδιῶν. Ε. Δι. Κ.

Τρικωμία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. 'Ασίας κειμένη εἰς τὰ ΒΑ. τῆς Φρυγίας, ἀριστερὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Σαγγαρίου (*Πτολ.* Γεωγρ., Ε' 2, 17). Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ρεγετροκνάδα, ὡς μία τῶν 9 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Γαλατίας Σαλουταρίας, εἰς δὲ τὰ 'Εκκλησιαστικὰ Χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου (ὁ Τρικωμίας, ὁ Τροκνάδων, ὁ Τροκμάδων) ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Πεσσινοῦντος. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ χωρίον *Καϊμάζ*. Α. Θ. Σ.

Τρίκωμον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 634, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Παρόρειον* (Ριάχοβον), 736. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀμπελουργικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζάλοβον*.

—Τρίκωμον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς 'Ανατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Νίκης τοῦ νομοῦ 'Αδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 251 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Μποστανλῆ*.

—Τρίκωμον *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ 'Αμμοχώστου καὶ τῷ διαμερίσματι Καρπασίας. Κάτ. 1820, Ἕλληνες. Παρὰ τὴν κώμην σῴζεται ὡραῖος βυζαντινὸς ναὸς καὶ εὑρέθησαν ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ τάφοι. Α. Κ. Α.

τριλαμπής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)˙ ὁ λίαν λάμπων, λαμπρότατος.

Τρίλευκον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῆς Ἰσπανίας (βλ. λ. *Λαπατία* Κώρου).

τρίλια, ἢ ***τρίλιζα***, ἢ ***τριόδι***, ἢ ***τριόδα***, ἢ ***τρίτσα*** *['Εγκυκλ.]*. Νεοελληνικὴ παιδιά, παιζομένη ὑπὸ δύο ἀντιπάλων ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανείας (πλακὸς ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους), ἐφ' ἧς χαράσσεται ἢ ζωγραφίζεται ὀρθογώνιον τετράπλευρον, χωριζόμενον εἰς τέσσαρα διὰ δύο διασταυρουμένων καθέτων ἑνουσῶν τὰ μέσα τῶν κατέναντι ἀλλήλων κειμένων πλευρῶν αὐτοῦ. 'Επὶ τοῦ οὕτω διαγραφομένου σχήματος τοποθετοῦσιν οἱ ἀντίπαλοι ἀνὰ 3 μικροὺς λίθους (πεσσούς), ἕκαστος τῶν ὁποίων καταλαμβάνει ἓν σημεῖον τομῆς τῶν γραμμῶν αὐ-

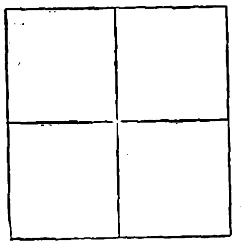

Σχ. 1.

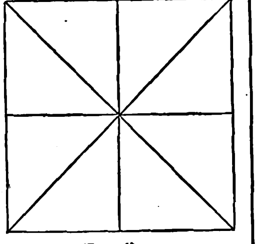

Σχ. 2.

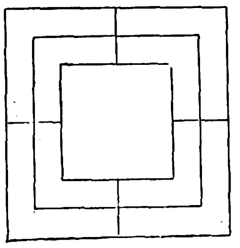

Σχ 3

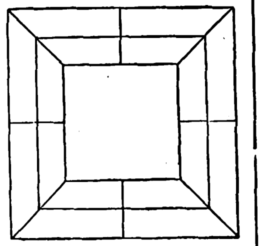

Σχ 4.

τοῦ. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ παιγνιδίου οἱ συμπαῖκται τοποθετοῦσι διαδοχικῶς ἀνὰ ἕνα πεσσὸν ἕκαστος, προσπαθοῦντες ὅπως παρακωλύσωσι τὴν ὑπὸ τοῦ ἄλλου τοποθέτησιν τῶν λιθαρίων ἐπὶ μιᾶς εὐθείας, διότι ὁ ἐπιτυγχάνων τὴν τοιαύτην τοποθέτησιν θεωρεῖται κερδίσας τὴν παρτίδα. Ἡ καταλληλοτέρα καταληπτέα θέσις κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τοποθετήσεως εἶναι ἡ τοῦ κέντρου τοῦ σχήματος. 'Ακολούθως συνεχίζεται τὸ παιγνίδιον, τῶν παικτῶν μετακινούντων διαδοχικῶς ἕνα πεσσόν, κατὰ τὴν διεύθυνσιν μιᾶς τῶν κατὰ τὴν θέσιν αὐτοῦ διασταυρουμένων εὐθειῶν καὶ μέχρις ὅτου συναντήσῃ οὗτος ἑτέραν γειτονικὴν τομὴν τοῦ σχήματος, ἥτις νὰ μὴ κατέχεται ὑπὸ ἄλλου πεσσοῦ. Αἱ κινήσεις ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν τοποθέτησιν καὶ τῶν τριῶν πεσσῶν ἐπὶ μιᾶς εὐθείας, ὁ ἐπιτυγχάνων δὲ τοῦτο κερδίζει («κάνει τρίλια»). Πολλαχοῦ χαράσσονται εἰς τὸ σχῆμα καὶ δύο διασταυρούμεναι διαγώνιοι, ἑνοῦσαι τὰς ἔναντι ἀλλήλων πλευρὰς τοῦ τετραγώνου. 'Εκτὸς τῆς ἀνωτέρω ἁπλῆς τρίλιας ὑπάρχει καὶ ἄλλη πολυπλοκωτέρα, καλουμένη *ἐννιάπετρο* ἢ *ἐννιάρα*. Παίζεται αὕτη ἐπὶ σχήματος ἀποτελουμένου ἐκ τριῶν τετραγώνων, ἑνὸς μικροτέρου εἰς τὸ κέντρον, ἑτέρου μεγαλυτέρου τοῦ πρώτου καὶ περιβάλλοντος αὐτὸ καὶ τρίτου, ἔτι μεγαλυτέρου, περιλαμβάνοντος καὶ τὰ δύο ἄλλα. Τὰ τρία ταῦτα τετράγωνα ἔχουσι τὰ μέσα τῶν πλευρῶν αὐτῶν ἡνωμένα διὰ καθέτων εὐθειῶν, αἵτινες ὅμως δὲν προεκτείνονται ὥστε νὰ τμηθῶσιν εἰς τὸ κέντρον τοῦ σχήματος. Ἡ τοποθέτησις καὶ αἱ κινήσεις τῶν πεσσῶν γίνονται ὅπως καὶ εἰς τὴν κυρίως τρίλιαν, ὑπάρχει ὅμως ἡ ἑξῆς διαφορά: εἰς ἑκάστην τρίλιαν, τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖ ὁ εἷς παίκτης, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ἕνα πεσσόν, φροντίζει δὲ πάντοτε νὰ ἀφαιρῇ πεσσὸν κατέχοντα ἐπίκαιρον θέσιν. 'Ακολούθως τὸ παίγνιον συνεχίζεται μέχρις ὅτου παραμείνωσιν εἰς τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο παικτῶν, ὅστις καὶ λογίζεται ἡττημένος, τόσοι πεσσοί, ὥστε νὰ μὴ ἐπαρκοῦν διὰ νὰ κάμῃ τρίλιαν, δηλαδὴ ὀλιγώτεροι τῶν τριῶν. Ὑπάρχει καὶ τρίτον εἶδος τρίλιας, ὀλιγώτερον διαδεδομένον, τὸ καλούμενον *τεσσάρι*, ὅπερ παίζεται ἐπὶ τοῦ τετραπλεύρου τῆς κοινῆς τρίλιας, εἰς τὸ ὁποῖον χαράσσονται καὶ αἱ δύο διασταυρούμεναι διαγώνιοι, αἱ ἑνοῦσαι τὰς ἔναντι ἀλλήλων γωνίας. Κατὰ τὸ τεσσάρι ἕκαστος παίκτης ἔχει ἀνὰ 4 λιθάρια, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιγνιδίου, πραγματοποιεῖ δὲ τρίλιαν ἂν ἐπιτύχῃ νὰ τοποθετήσῃ τρεῖς πεσσοὺς του ἐπ' εὐθείας. Τέλος ὑπάρχει καὶ τέταρτον, ἔτι πολυπλοκώτερον τοῦ ἐννιάπετρου, σύστημα τρίλιας, τὸ καλούμενον *δωδεκάπετρο*, ὅπερ παίζεται ἐπὶ τοῦ σχήματος τοῦ ἐννιάπετρου, ἀφοῦ ἑνωθῶσι καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν τετραγώνων. Εἰς αὐτὸ ἕκαστος παίκτης χρησιμοποιεῖ ἀνὰ 12 λιθάρια. Χ. Δ.

Τριλίβας, *'Ιωάννης*. 'Αξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, γεννηθεὶς ἐν 'Ιθάκῃ τῷ 1868, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. 'Ετελειοποίησε τὰς σπουδάς του ἐν Γαλλίᾳ, ὑπηρετήσας παρὰ συντάγματι πεζικοῦ. Κατὰ τὸν 'Ελληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, συμμετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς τάγματος εὐζώνων παρὰ τῇ 3ῃ ταξιαρχίᾳ. 'Επὶ δεκαετίαν (1898—1908) ὑπηρέτησεν εἰς τὴν χαρτογραφικὴν ὑπηρεσίαν, ἐργασθεὶς ἰδίως εἰς ὑποτυπώσεις ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, μετέσχεν ὡς διοικητὴς λόχου καὶ τάγματος παρὰ τῷ 9ῳ συντάγματι πεζικοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῶν πολέμων τούτων διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς χάραξιν τῆς ἑλληνοσερβικῆς μεθορίου. Κατὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1918, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, μετέσχεν ὡς ἀρχηγὸς πεζικοῦ τῆς μεραρχίας Σερρῶν, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκρᾶ. Τῷ 1921 ἀπεστάλη παρὰ τῇ στρατιᾷ Μικρᾶς 'Ασίας, παρ' ᾗ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς 5ης μεραρχίας, μεθ' ἧς μετέσχεν ἁπασῶν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ θέρους καὶ φθινοπώρου 1921, μετὰ τὰς ὁποίας, προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον, ἐξηκολούθησε παραμένων διοικητὴς τῆς μεραρχίας ταύτης μέχρι τοῦ 'Ιουνίου 1922, ὁπότε, τῇ αἰτήσει του, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922 διετέλεσεν ἐπί τινας μόνον ἡμέρας ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς. Μετὰ τὸ ἀντεπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1923 κατεδιώχθη, ἀπεστρατεύθη δὲ περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου. Τῷ 1927 ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνέργειαν, προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ ἀπετέλεσε μέλος τοῦ συμβουλίου διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν ἀποτάκτων ἀξιωματικῶν, μεθ' ὃ ἐτοποθετήθη διοικητὴς τοῦ ἐν Καβάλλᾳ 4ου σώματος στρατοῦ. 'Απεστρατεύθη τῷ 1928. Ν. Θ. Κ.

τρίλιζα (ἡ)˙ βλ. λ. *τρίλια*.

τρίλιθον (τὸ) *['Αρχ.]*. Πᾶν μνημεῖον συνιστάμενον ἐκ τριῶν μόνον λίθων, δύο ὀρθίων παραλλήλων ἐν σχήματι παραστάδων καὶ ἑνὸς ὁριζοντίου ἐπ' αὐτῶν ἐν σχήματι ὑπερθύρου. Τοιαύτης μορφῆς ἦσαν πλεῖστα τῶν προϊστορικῶν μεγαλιθικῶν μνημείων, καὶ ἰδίως τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸν ἀρχαιολογικὸν ὅρον *ντολμέν*. Εἰδικῶς τρίλιθον ἐκαλεῖτο τὸ μέγα ἐν Ἡλιοπόλει τῆς Συρίας ἱερὸν τῆς ἡλιοπολιτικῆς τριάδος, οὕτω ἀποκληθὲν ἀπὸ τῶν πελωρίων του κιόνων, ὧν ἕκαστος συνίστατο ἐκ τριῶν μεγάλων σπονδύλων.

τρίλιθος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ ὁ διὰ πολλῶν πολυτίμων λίθων κεκοσμημένος, ἀδαμαντοκόλλητος˙ ‖ ὁ ἐκ τριῶν λίθων συνιστάμενος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *μονόλιθος*, *δίλιθος*: «τρίλιθος κίων»˙ ‖ *τρίλιθον* (τό)˙ ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

τρίλλια (ἡ)˙ βλ. λ. *τρίλλος*.

τρίλλιον (τὸ) (Trillium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς μὲ κονδυλώδεις ρίζας, βλαστοὺς ἁπλοῦς, εὐθυτενεῖς καὶ φέροντας κατὰ τὴν κορυφήν των 2—3 φύλλα καὶ ἀνὰ ἓν καταληκτικὸν ἄνθος, ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν λογχοειδῶν σεπάλων καὶ 3 εὐρέων πετάλων. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Αμερικῆς, ὧν σπουδαιότερον τὸ *τρίλλιον τὸ μεγανθὲς* (Trillium grandiflorum), ὅπερ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

τρίλλος (ὁ) (ἰταλ. trillo, γαλλ. trille, γερμ. Triller) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς καλλωπισμὸς συνιστάμενος εἰς γοργοτάτην ἐπανάληψιν δύο συνεχῶν φθόγγων, εὑρισκομένων εἰς ἀπόστασιν τόνου ἢ ἡμιτονίου. Ὁ τρίλλος σημειοῦται εἴτε ὡς tr ~~~~ εἴτε ἁπλῶς tr, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς ~~~~. Ἄρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου φθόγγου τοῦ κυρίου φθόγγου ἢ ἐπὶ τοῦ κυρίου φθόγγου˙ π. χ.:

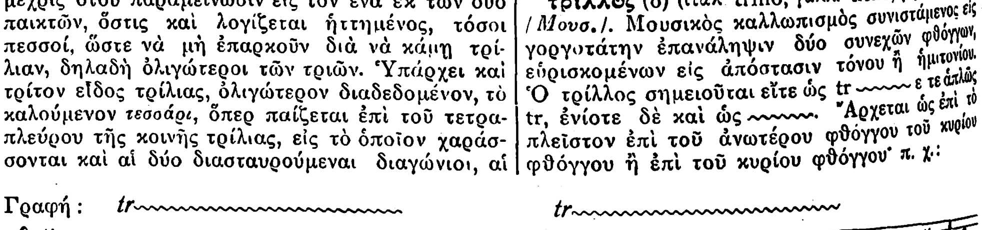

Συχνάκις ἄρχεται βραδέως, μεθ' ὃ ἐπιταχύνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Εἰς τὴν βαρεῖαν περιοχὴν τῆς κλίμακος πρέπει νὰ ἀποφεύγηται ἡ μεγίστη ταχύτης. Οὐδέποτε σχεδὸν γίνεται τρίλλος εἰς διάστημα

Digitized by Google

ηὐξημένης δευτέρας· διὸ καὶ τὸ μεταξὺ ἕκτης καὶ ἑβδόμης βαθμῖδος τοῦ ἐλάσσονος τρόπου τριημιτόνιον ἐκτελεῖται πάντοτε ὡς τόνος· δηλαδή :

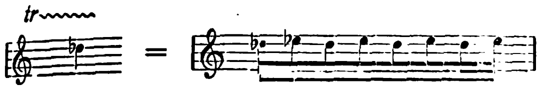

καὶ οὐχί :

ἔστω καὶ ἐὰν δὲν εἶναι σημειωμένον. Γενικῶς ὅμως δίεσίς τις ἢ ὕφεσις ὑπὸ τὸν τρίλλον, tr♭ ἢ tr♯ δεικνύει ὅτι ὁ ἀνώτερος φθόγγος πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ μετὰ ὑφέσεως ἢ διέσεως. Ὁ τρίλλος, ὁσάκις εἶναι μεγάλης διαρκείας, ἔχε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατάληξιν γραφομένην διὰ μικρῶν φθογγοσήμων. Ἐὰν προηγῆται αὐτοῦ ἐπέρεισις εἰς τὴν κατιοῦσαν δευτέραν :

ἐκτελεῖται :

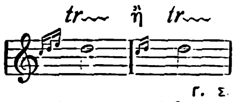

Γ. Σ.

τριλοβῖται (οἱ) (Trilobitae) *[Παλαιοζωολ.]*. Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ἐντομοσιράκων μαλακοστράκων* ἀρθροπόδων. Οἱ τριλοβῖται εἶχον σῶμα ᾠοειδές, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος ἐποίκιλλεν ἀπὸ ὀλίγων χιλιοστομ. μέχρι 0 40 μ. Τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος ἐκάλυπτε ραχιαῖος θώραξ, ὅστις ἦτο λεπτὸς (μέγιστον πάχος 1 χιλιοστ.), καὶ ἐπιφανειακῶς λεῖος ἢ φέρων ραβδώσεις, στιγμάς, κοκκώδη ὑβώματα ἢ ἀκάνθας. Ὁ θώραξ οὗτος ἦτο ἀρχικῶς χιτινώδης, συνίστατο δ' ἐκ σειρᾶς παραλλήλων, ἐκτάκτως λεπτῶν στρωμάτων ἀνθρακικοῦ καὶ φωσφορικοῦ ἀσβεστίου διασχιζομένων ὑπὸ λεπτῶν πόρων. Ὁ θώραξ ἦτο ὀλίγον θολωτός, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιμήκως ᾠοειδής, ἀπεστρογγυλωμένος ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν. Πολὺ συχνὰ ἄτομα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἔφερον θώρακα διαφορετικόν, ὁτὲ μὲν εὐρύτερον, ὁτὲ δὲ στενότερον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Barrande συνήγαγεν ὅτι οἱ μὲ εὐρύτερον θώρακα ἦσαν θήλεα ἄτομα, ἐνῷ οἱ μὲ στενότερον ἦσαν ἄρρενα. Ὁ θώραξ διεκρίνετο εἰς τρία ἐπαλλήλως κείμενα τμήματα: τὸν *κεφαλοθώρακα* (πρόσθιον τμῆμα), τὸν *θώρακα* (μέσον τμῆμα) καὶ τὸ *πυγίδιον* (ὀπίσθιον τμῆμα).

Διὰ δύο ἐπίσης, ὡς ἔγγιστα παραλλήλων, ραχιαίων αὐλάκων διεκρίνετο ὁ θώραξ εἰς ἕνα μεσαῖον κυρτὸν ἄξονα ἢ ράχιν καὶ δύο ἑκατέρωθεν αὐτοῦ χθαμαλὰς πλευράς. Ἡ τριμερὴς αὐτὴ διάκρισις ἔδωσεν ἀφορμὴν ὅπως τὰ ζῷα ταῦτα ὀνομασθῶσι τριλοβῖται.

Ὁ *κεφαλοθώραξ* εἶχε κατὰ κανόνα σχῆμα ἡμικυκλικὸν καὶ μὲ τὸ ὀπίσθιον κράσπεδόν του προσηρμόζετο πρὸς τὸν θώρακα. Πρὸς τὰ ἐμπρὸς δὲν ἐτελείωνεν ὡς λεπτὸν ἔλασμα, ἀλλ' ἐκάμπτετο πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐσχημάτιζε φύλλον παράλληλον πρὸς τὸ ἀνώτερον τμῆμα, χωριζόμενον ἀπ' αὐτοῦ δι' ἐνδιαμέσου χώρου. Διὰ τῶν ραχιαίων αὐλάκων, αἱ ὁποῖαι προεξετείνοντο καὶ ἐπὶ τοῦ κεφαλοθώρακος, διεκρίνετο οὗτος εἰς ἓν μεσαῖον τμῆμα, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ράχιν, τὸ ὁποῖον καλεῖται *φαλάκρα*, καὶ εἰς τὰς δύο ἑκατέρωθεν αὐτῆς *παρειάς*, τὰς ἀντιστοιχούσας εἰς τὰς δύο πλευράς. Ἐπὶ τοῦ κεφαλοθώρακος εὑρίσκοντο εἰς τοὺς πλείστους τριβολίτας οἱ ὀφθαλμοί. Εἰς σειρὰν γενῶν, ἰδίᾳ μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ἔζησαν κατὰ τὴν κάμβριον καὶ τὴν κατωτέραν σιλούριον ὑποδιάπλασιν (π. χ. εἰς τὰ γένη *ἄγνωστος, κωνοκορυφή*, κλπ.) δὲν παρατηροῦνται ὀφθαλμοί, ἐνῷ εἰς ἄλλα τινὰ γένη (*ἴλλαινος, ἄρπης* κλπ.), εἶναι γνωσταὶ μορφαὶ τυφλαὶ (δευτερογενὴς πιθανῶς τύφλωσις), καὶ μορφαὶ φέρουσαι ὀφθαλμούς. Οἱ ὀφθαλμοὶ εὑρίσκονται πάντοτε ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν παρειῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ὑβωδῶν ἀνυψωμάτων, ὀφθαλμικῶν λόφων καλουμένων. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν σύνθετοι. Ὁ *θώραξ* συνίσταται ἐξ ἀριθμοῦ τινος ἄρθρων, ἐγκαρσίως ἐπιμήκων, καὶ κινητικῶς πρὸς ἄλληλα διηρθρωμένων. Ὁ ἀριθμὸς τούτων ποικίλλει πολὺ εἰς διάφορα γένη τῶν τριλοβιτῶν, ἀπὸ 2 δηλαδὴ (εἰς τὸ γένος *ἄγνωστος*) μέχρι 42. Ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄρθρων τοῦ θώρακος εἰς ἄλλα μὲν γένη εἶναι σταθερὸς μεταξὺ τῶν διαφόρων εἰδῶν ἑκάστου γένους, εἰς ἄλλα δὲ ποικίλλει ἀπὸ εἴδους εἰς εἶδος ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους.

Τὸ *πυγίδιον* συνίσταται ἐξ ἑνὸς μοναδικοῦ τεμαχίου κελύφους, ἀποτελεσθέντος ὅμως διὰ τῆς συνενώσεως ἀριθμοῦ τινος ὁμοειδῶν ἄρθρων. Ἡ περιφέρειά του εἶναι συχνότατα κυκλική, παραβολικὴ ἢ ἐλλειπτική, σπανιώτερον δὲ τριγωνικὴ ἢ τραπεζοειδής. Τὸ ἄκρον τοῦ πυγιδίου εἶναι ἀκέραιον, σπανιώτερον δ' ὀδοντωτὸν ἢ ἀκανθῶδες.

Ἡ *κοιλιακὴ ἐπιφάνεια* τῶν ζῴων τούτων ὑπόκειται ἀσυνήθως δυσκόλως εἰς τὴν παρατήρησιν, διότι εἶναι στερεῶς προσκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ πετρώματος, οὕτως ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῶσι τὰ εἰς αὐτὴν εὑρισκόμενα ὄργανα. Εἰς τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται συνεσφαιρωμένα, ἡ κοιλιακὴ ἐπιφάνεια εἶναι τελείως κεκαλυμμένη. Διὰ τῶν ὑπομονητικῶν ἐν τούτοις ἐρευνῶν—ἰδίᾳ τοῦ Walcott—κατωρθώθη νὰ καθορισθῇ ἡ κατασκευὴ τῆς κοιλιακῆς ἐπιφανείας τοὐλάχιστον διὰ πλεῖστα γένη τριλοβιτῶν. Κατὰ τὰς ἐρεύνας ταύτας τὰ ζῷα εἶχον λεπτὴν κοιλιακὴν μεμβρᾶναν, ἡ ὁποία ἐξετείνετο κάτωθεν τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος τοῦ σώματος καὶ προσεκολλᾶτο εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κεφαλοθώρακος, τοῦ θώρακος καὶ τοῦ πυγιδίου. Ὑπεστηρίζετο ὑπὸ ἐγκαρσίων ἀπασβεστολιθωμένων στερεῶν τόξων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐστερεοῦντο οἱ πόδες. Ἐντὸς τῆς κοιλότητος, τῆς σχηματιζομένης μεταξὺ τῆς κοιλιακῆς μεμβράνης καὶ τοῦ στερεοῦ ραχιαίου θώρακος εὑρίσκετο ὁ *θρεπτικὸς σωλήν*, καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ ἐπίμηκές τι, εἰς θαλάμους κεχωρισμένον, ἀγγεῖον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ἡ καρδία. Ὁ θρεπτικὸς σωλὴν ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ στόμα, κείμενον ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς πλευρᾶς τοῦ σώματος καὶ παρὰ τὸ τέλος τοῦ κεφαλοθώρακος, διηυρύνετο ἐντὸς τοῦ κεφαλοθώρακος εἰς σάκκον καὶ ἐκτεινόμενος κατόπιν ὑπὸ τὴν ράχιν καὶ βαθμηδὸν συστενούμενος κατέληγεν εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ πυγιδίου. Οἱ πόδες ἦσαν ἀρθρωτοί. Ὑπὸ τὸν κεφαλοθώρακα εὑρίσκετο κατὰ πρῶτον ἓν ζεῦγος μακρῶν πολυάρθρων κεραιῶν καὶ τέσσαρα βραχέα ζεύγη ποδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ 2ον καὶ 3ον ζεῦγος θεωροῦνται ὡς μασητικοὶ πόδες. Κάτωθεν ἑκάστου ἄρθρου τοῦ θώρακος ὑπῆρχεν ἓν ζεῦγος ὀνυχοφόρων ποδῶν, φερόντων τριχοειδεῖς ἢ νηματοειδεῖς προεξοχὰς ἐν εἴδει βουρτσῶν. Ἐπίσης πόδες ὑπῆρχον καὶ εἰς τὸ πυγίδιον. Γενικῶς ὅμως ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε μελετῶν συνάγεται ὅτι ἡ κατασκευὴ τῶν ποδῶν παρουσιάζει σημαντικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων γενῶν τῶν τριλοβιτῶν.

Οἱ πλεῖστοι τριλοβῖται εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ συσφαιρῶσι τὸ σῶμά των κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ ἄκρον τοῦ πυγιδίου νὰ προσαρμόζηται καλῶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ κεφαλοθώρακος. Οὕτω ἐπροστάτευον ἀπὸ βλάβην τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναμφιβόλως μαλακὰ ὄργανα τῆς κοιλιακῆς πλευρᾶς τοῦ σώματός των.

Οἱ τριλοβῖται παρουσιάζουν πολλὰς σχέσεις πρὸς τὰ *μεροστόματα*, καὶ ἰδίως τὸ γένος *λίμουλον*. Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ διαφοραὶ μεταξύ των.

Οἱ τριλοβῖται ἦσαν θαλασσόβια ζῷα, ζῶντα εἰς ὕδατα διαφόρων βαθῶν, τινὰ δ' ἐπὶ τοῦ ἰλυώδους ἢ ἀμμώδους πυθμένος τῶν ὑδάτων τούτων. Ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν ποδῶν των συνάγεται ὅτι ἠδύναντο νὰ κολυμβῶσι καὶ νὰ ἕρπωσιν. Ἡ τροφή των συνίστατο κυρίως ἐκ τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος, πλουσίας εἰς ἀποσυντιθέμενα ζωϊκὰ καὶ φυτικὰ λείψανα καὶ ἐκ μικρῶν ὀργανισμῶν.

Ἡ πολὺ ἀρχαία, ὡς μεμονωμένη ἐμφανιζομένη, ἐκλείψασα τάξις τῶν τριλοβιτῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς 19 οἰκογενείας (τῶν *μεσονακιδῶν, ὠλενιδῶν, κωνοκορυφιδῶν, κερατοπυγιδῶν, κορυνεξοχιδῶν, δικελλοκεφαλιδῶν, ἀγνωστιδῶν, τρινουκλεϊδῶν, ἁρπιδιδῶν, ἀσαφιδῶν, ἰλλαινιδῶν, καλυμμενιδῶν, προετιδῶν, βροντεϊδῶν, χειρουριδῶν, ἐγκρινουριδῶν, ἀσιδασπιδῶν, λιχαδιδῶν* καὶ *φακοπιδῶν*). Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ εἴδη εἶναι περίπου δύο χιλιάδες. Οἱ τριλοβῖται ἔζησαν μόνον κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα. Ἐμφανίζονται λίαν ἐνωρὶς ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καμβρίου ὑποδιαπλάσεως καὶ φθάνουσι κατὰ τὴν κατωτέραν σιλούριον ὑποπερίοδον εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελικτικῆς ἀναπτύξεώς των. Κατὰ τὴν ἀνωτέραν σιλούριον ὑποπερίοδον ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουν, κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον εἶναι περιωρισμένοι καὶ τέλος ἐκλείπουν τελείως κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα παρέχουσι χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα, σημαντικὰ διὰ τὴν διάκρισιν τῶν παλαιοτέρων διαπλάσεων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς βαθμῖδας. Οὕτω π. χ. ἡ κάμβριος διάπλασις ὑποδιαιρεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐντὸς τῶν στρωμάτων της ἐγκλειομένων συχνοτέρων χαρακτηριστικῶν ἀπολιθωμένων μορφῶν τριλοβιτῶν εἰς τρεῖς βαθμῖδας, μίαν κατωτέραν ἢ *βαθμῖδα τοῦ ὠλενέλλου*, μίαν μεσαίαν ἢ *βαθμῖδα τοῦ παραδοξίτου*, καὶ μίαν ἀνωτέραν ἢ *βαθμῖδα τοῦ ὠλένου*.

Ἐν Ἑλλάδι δὲν εὑρέθησαν ἄχρι τοῦδε ἀπολιθωμένα λείψανα τριλοβιτῶν. Γ. Κ. Γ.

τρίλοβος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς λοβούς.

τριλογία (ἡ)· ἡ ἑνότης τριῶν λόγων, πεζῶν ἢ ποιητικῶν, ἰδίᾳ δὲ ἡ σύστασις τριῶν δραματικῶν ἔργων, ἐχόντων στενὴν σχέσιν πρὸς ἄλληλα.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ διδασκαλία τῶν δραμάτων ἐν τῷ θεάτρῳ εἶχεν ἀγωνιστικὸν χαρακτῆρα. Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτων, ὅστις φαίνεται χρονολογούμενος ἀπὸ Θέσπιδος, διενέμοντο βραβεῖα, πρωτεῖα, δευτερεῖα, τριτεῖα. Ἕκαστος τῶν διαγωνιζομένων ποιητῶν, οἵτινες ἦσαν συνήθως τρεῖς, ὤφειλε νὰ διδάξῃ τέσσαρα δράματα, ὧν τὰ τρία πρῶτα ἦσαν *τραγῳδίαι*, καὶ τὸ τέταρτον *σατυρικόν*. Καὶ τὰ μὲν τέσσαρα δράματα ὁμοῦ ἀπετέλουν τὴν λεγομένην *τετραλογίαν*, αἱ δὲ τρεῖς τραγῳδίαι ὁμοῦ τὴν *τριλογίαν*. Καὶ τῶν μὲν τοῦ Αἰσχύλου τετραλογιῶν τὰ δράματα εἶχον ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μύθου, ἕκαστον δηλαδὴ τούτων ἦτο μὲν αὐτοτελές τι, ἀλλ' εἶχε καὶ συνάφειαν μετὰ τῶν ἄλλων, ὥστε τὰ τέσσαρα ν' ἀποτελῶσιν ἓν ὅλον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο δύσκολον ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μύθου νὰ συνθέτῃ τις τὰ τέσσαρα δράματα, διὰ τοῦτο ὁ Σοφοκλῆς, ὃν ἐμιμήθη καὶ ὁ Εὐριπίδης, συνέθετε τὰ τῆς τετραλογίας δράματα ἐκ διαφόρων μύθων. Ὁ ὅρος *τετραλογία* καὶ *τριλογία* ἐπλάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Ἀρίσταρχος καὶ ὁ Ἀπολλώνιος, ἀριθμοῦντες μόνον τὰς τραγῳδίας τῶν τετραλογιῶν, ὠνόμαζον τὴν σύστασιν ταύτην τῶν δραμάτων *τριλογίαν*. Κατὰ μίμησιν τῶν δραματικῶν τετραλογιῶν καὶ τριλογιῶν οἱ γραμματικοὶ κατέταξαν καὶ πεζοὺς συγγραφεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους, εἰς τριλογίας καὶ τετραλογίας. Γ. Γ.

τριλοκουλίνη (ἡ) (Triloculina) *[Παλαιοζωολ.]*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν τρηματοκόγχων τούτων πρωτοζῴων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα κελύφη τριλοκουλινῶν εὑρέθησαν ἐντὸς νεογενῶν μαργῶν παρὰ τὴν Δάφνην (Ἔξοβαν) τῆς Νιγρίτης, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν μαργῶν τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὰ νεογενῆ στρώματα τῶν βορείων καὶ δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου (Ἀνεμόβραχον Εὐρωστίνης, Κολλύριο Πύργου Ἠλείας, Χάβαρι Γαστούνης κτλ.). Γ. Κ. Γ.

Τριλοφιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀγκαθιᾶς (Γκριτζάλης) τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 148. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τρίγλοβον*.

Τρίλοφον *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 272. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰμπραήμ*. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.390, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Καρδιὰ* (Καρατζοχαλῆ), *Νέον Ρύσσιον* (Πουρνάρ), *Πλαγιάρι* (Οὐζοὺν Ἀλῆ), *Σχολάριον* (Μπασισλῆ) καὶ *Τροῦλος* (Σεμσελῆ), 3.063. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ συνεταιρισμοὺς ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, διαχειρίσεως χορτονομῆς καὶ καπνοπαραγωγῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζουμπάτες*.

τριμεθυλαζωνίου ***ὑδροξείδιον*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3)_3N(OH)(NH_2)$, ληφθεῖσα ὡς ἄμορφος μᾶζα. Σ. Γ.

τριμεθυλακετοξικὸν ***ὀξύ***, ἢ *βαλερυλοξικὸν ὀξύ*, ἢ 2,2-*διμεθυλ πεντανονικὸν*-(3)-*ὀξὺ*-(5) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκετονοξὺ τοῦ τύπου:

$$(CH_3)_3\,C.CO.CH_2.COOH.$$

Σῶμα κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 47—49°. Σ. Γ.

τριμεθυλαμίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Τριτοταγὴς ἀμίνη τοῦ τύπου $(CH_3)_3N$, ἀρκούντως διαδεδομένη ἐν τῇ φύσει, ὡς λ. χ. εἰς τὰ ἄνθη τῆς Crataegus oxyacantha, εἴς τινας λειχῆνας κλπ. Ἀπαντᾷ ἀφθόνως ἐπίσης εἰς τὴν ἅλμην τῶν ταριχευμένων ρεγγῶν. Παρασκευάζεται ἐπίσης καὶ συνθετικῶς κατὰ τὰς γενικὰς μεθόδους παρασκευῆς ἀμινῶν. Ἀποτελεῖ ἄχρουν ὑγρόν, ὅπερ εἰς πυκνὰ διαλύματα ἔχει ὀσμὴν ἀμμωνίας, ἐνῷ εἰς ἀραιὰν κατάστασιν ἔχει λίαν δυσάρεστον ὀσμὴν ὡς ἀπὸ ἀποσυντεθειμένων ρεγγῶν. Σ. Γ.

τριμεθυλαρσίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ ἀρσενικοῦ τοῦ τύπου $(CH_3)_3As$. Δηλητηριῶδες ὑγρόν, δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Σ. Γ.

τριμεθυλενιμίνη *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

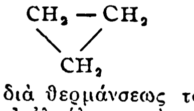

Εἶναι λίαν φίλυδρον ὑγρὸν ἀμμωνιακῆς ὀσμῆς, βράζον εἰς 63°. Σ. Γ.

τριμεθυλένιον, ἢ ***κυκλοπροπάνιον*** *[Ὀργαν. Χημ.]*. Ἰσοκυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

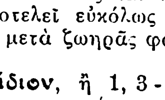

σχηματιζόμενος διὰ θερμάνσεως τοῦ 1,3-διβρωμιοπροπανίου μετ' ἀλκάλεως καὶ κονιοποιηθέντος ψευδαργύρου. Ἀποτελεῖ εὐκόλως ὑγροποιούμενον ἀέριον, ὅπερ καίει μετὰ ζωηρᾶς φωτεινῆς φλογός. Σ. Γ.

τριμεθυλενιωδίδιον, ἢ 1, 3-*διωδιοπροπάνιον* *[Ὀργ. Χημ.]* Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ προπανίου τοῦ τύπου $CH_2J.CH_2.CH_2J$, βράζον εἰς 224°. Σ. Γ.

Digitized by Google

τριμεθυλενοβρωμίδιον *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *διβρωμοπροπάνιον.* Σ. Γ.

τριμεθυλενογλυκόλη, ἡ *προπανοδιόλη* - (1, 3) *['Ὀργ. Χημ.]*. Γλυκόλη τοῦ τύπου:

$CH_2(OH).CH_2.CH_2(OH)$

λαμβανομένη διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος τοῦ τριμεθυλενοβρωμιδίου. Ἐπίσης παράγεται εἰς σημαντικὴν ποσότητα κατὰ τὴν διὰ σχιζομυκήτων ζύμωσιν τῆς γλυκερίνης. Παχύρρυτον, γλυκείας γεύσεως ὑγρόν, βράζον εἰς 210°, διαλυτὸν ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν. Σ. Γ.

τριμεθυλενοδιαμίνη, ἡ 1, 3 - *διαμινοπροπάνιον* *['Ὀργ. Χημ.]*. Διαμίνη τοῦ τύπου

$NH_2.CH_2.CH_2.CH_2.NH_2$

βράζουσα εἰς 135°. Σ. Γ.

τριμεθυλενομερκαπτάνη, ἡ *προπανοδιθειόλη* -(1, 3) *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$HS.CH_2.CH_2.CH_2.SH.$

Εἶναι λίαν δύσοσμον ὑγρόν, βράζον εἰς 169° Σ. Γ.

τριμεθυλενοξείδιον, ἡ 1.3 - *ὀξιδοπροπάνιον* *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$CH_2.CH_2.CH_2.$ — O

Εὐκίνητον δριμείας ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 50°. Σ. Γ.

τριμεθυλενοτρισουλφόνη *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *θειαλδεῦδαι.*

τριμεθυλενοχλωρίδιον, ἡ 1,3-*διχλωροπροπάνιον* *['Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ τύπου $CH_2Cl.CH_2.CH_2Cl$, βράζον εἰς 120°. Σ. Γ.

τριμεθυλενοχλωριοβρωμίδιον *['Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀλογονοπαράγωγον τοῦ προπανίου τοῦ τύπου $CH_2Cl.CH_2.CH_2Br$, βράζον εἰς 142°. Σ. Γ.

τριμεθυληλεκτρικὸν ὀξὺ *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$HOOC.C(CH_3)_2.CH(CH_3).COOH$

Τήκεται εἰς 152°. Σ. Γ.

τριμεθυλοβινυλαμμωνιοϋδροξείδιον *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *νευρίνη.*

τριμεθυλοβισμουθίνη *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *βισμουθίου ὀργανικαὶ ἑνώσεις.*

τριμεθυλοβορίνη *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *βορίου ἑνώσεις ὀργανικαί.*

α,β,β-τριμεθυλογλουταρικὸν ὀξὺ *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *γλουταρικὸν ὀξύ.*

τριμεθυλοθειουρία *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_3)_2N.CS.NH(CH_3)$. Τήκεται εἰς 88°. Σ. Γ.

τριμεθυλοκαρβινόλη *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *βουτυλικαὶ ἀλκοόλαι.*

τριμεθυλολαιβουλικὸν ὀξὺ *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὁμόλογον τοῦ λαιβουλικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου:

$CH_3.CO.C(CH_3)_2.CH(CH_3).COOH$

ληφθὲν κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς καμφορᾶς. Σ. Γ.

τριμεθυλομεθάνιον *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *βουτάνια.*

τριμεθυλομηλικὸν ὀξὺ *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὁμόλογον τοῦ *μηλικοῦ ὀξέος* τοῦ τύπου

$HOOC.C(CH_3)_2.C(CH_3)(OH).COOH$

τηκόμενον εἰς 155 — 160°. Σ. Γ.

τριμεθυλοξανθίνη *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *καφεΐνη.*

τριμεθυλοξικὸν ὀξὺ *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *βαλεριανικὰ ὀξέα.*

τριμεθυλοπυροσταφυλικὸν ὀξύ, ἡ 2, 2-*διμεθυλοβουτανόνη* - (3) - *ὀξὺ* - (4) *['Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὁμόλογον τοῦ *πυροσταφυλικοῦ ὀξέος* (βλ. λ.), ἔχον τὸν τύπον $(CH_3)_3C.CO.CO_2H$. Ἐλήφθη δι' ὀξειδώσεως τῆς *πινακολίνης* καὶ εἶναι παχύρρυτον ὑγρόν, βράζον ὑπὸ πίεσιν 20 χστμ. εἰς 85°. Σ. Γ.

τριμεθυλοστιβίνη *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ ἀντιμονίου τοῦ τύπου $(CH_3)_3Sb$, βράζουσα εἰς 81° (βλ. καὶ *στιβῖναι*). Σ. Γ.

τριμεθυλοτελλουρωνοϊωδίδιον *[Χημ.]*· βλ. *τελλούριον.* Σ. Γ.

τριμεθυλοτρικαρβαλλυλικὸν ὀξὺ *['Οργαν. Χημ.]*. Συνώνυμον τοῦ *καμφορονικοῦ* ὀξέος (βλ. λ.). Σ. Γ.

τριμεθυλοτριμεθυλενοτριαμίνη *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(CH_2.N.CH_3)_3$. Ὑγρὸν πικρᾶς γεύσεως, ὀσμῆς ἅλμης ρεγγῶν, βράζον εἰς 166°. Σ. Γ.

τριμεθυλοτριμεθυλενοτριαμίνης ὑδρεῖτης *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀλδεϋδαμμωνίαι.* Σ. Γ.

τριμεθυλουρία *['Ὀργ. Χημ.]*. Ὁμόλογον τῆς οὐρίας τοῦ τύπου $(CH_3)_2N.CO.NH(CH_3)$, τηκόμενον εἰς 75°,5 καὶ βράζον εἰς 232°. Σ. Γ.

τριμεθυλοφωσφινοξείδιον *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *φωσφόρου ἑνώσεις ὀργανικαί.*

τριμελής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν μελῶν: «τριμελὲς δικαστήριον».

τριμελιλιθικὸν ὀξὺ *['Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὸν πολυκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$C_6H_3(COOH)_3$ [1: 2: 4]

παραγόμενον κατὰ τὴν διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ὀξείδωσιν τοῦ κολοφωνίου. Θερμαινόμενον εἰς 224° παρέχει ἀνυδρίτην. Σ. Γ.

τριμερής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν μερῶν.

— *[Μουσ.]* *Τριμερῆ* μέτρα εἶναι τά: 3/1, 3/2, 3/4, 3/8, ὡς καὶ τὰ σύνθετα καὶ 9/4, 9/8, 9/16. Αἱ τρεῖς κινήσεις τοῦ τριμεροῦς μέτρου ἐκτελοῦνται διὰ τῆς χειρὸς ὡς ἑξῆς: ἡ πρώτη πρὸς τὰ κάτω, ἡ δευτέρα δεξιὰ ὁριζοντίως καὶ ἡ τρίτη πλαγίως πρὸς τὰ ἄνω ἀριστερά, ἤτοι:

1 ↓ ↖ 3
→
2

Γ. Σ.

Τριμέρης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Ἰονίου βορείως τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἀχελώου (πλάτ. 38° 22' Β., μῆκ. 21° 06' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha island to cape Kamilafka), νοτία ἄκρα τῆς χερσονησιζούσης νήσου Πεταλᾶς. Σ. Ε. Λ.

τριμερίτης (Trimerit) *['Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ὀρθοπυριτικὸν ἅλας τοῦ βηρυλλίου καὶ μαγγανίου, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ὀλιβίνου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Mn Be Si O_4$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τρικλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν τριδυμίας ψευδοεξαγωνικῆς καὶ ἔχει σκληρότητα 6—7, εἰδικὸν βάρος 3,47 καὶ λάμψιν ὑαλώδη. Ἀπαντᾷ παρὰ τὸ Pajsberg τῆς Wermland ἐντὸς ἀσβεστίτου. Γ. Β.

τρίμερο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κυκλάμινον.*

τρίμερος, *—η, —ο*· ὁ τριῶν ἡμερῶν ἡλικίας: «ἀρνὶ τρίμερο» ‖ *τρίμερα* (τά)· ὡς οὐσ., μνημόσυνον τελούμενον τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου.

τριμεσινικὸν ὀξὺ *['Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὸν πολυκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$C_6H_3(COOH)_3$ [1: 3: 5]

Θερμαινόμενον ἐξαχνοῦται εἰς 300°. Σ. Γ.

Τρίμεσον *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Σύρου (βλ. λ. *Πετρίτης*).

τρίμετρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκ τριῶν μέτρων ἀποτελούμενος: «τρίμετρος στίχος» καὶ συνηθέστ. *τρίμετρον* (τό)· ὡς οὐσ., ὁ ἐκ τριῶν διποδιῶν ἢ ἐκ τριῶν μετρικῶν ποδῶν (δακτυλικῶν) ἀποτελούμενος στίχος: «ἰαμβικὸν τρίμετρον».

Τριμηθοῦς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κύπρου (βλ. λ. *Τρεμιθοῦς*).

Τριμήκληνη *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ καὶ τῷ διαμερίσματι Κοιλανίου. Κάτ. 310, Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

τριμηνία (ἡ)· διάστημα τριῶν μηνῶν ‖ συνεκδ., μισθὸς τριῶν μηνῶν, ἐνοίκιον κ. τ. τ.: «προκατέβαλε μίαν τριμηνίαν».

τριμηνιαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τριμηνίαν, ὁ τῆς τριμηνίας: «κατὰ τριμηνιαίας δόσεις» ‖ ὁ ἔχων ἡλικίαν τριῶν μηνῶν.

—«Τριμηνιαία Ἐπιθεώρησις» (The Quarterly Review)· βλ. λ. *Κουώρτερλυ* Ρεβιοῦ.

τρίμηνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαρκείας τριῶν μηνῶν: «τρίμηνος προθεσμία» ‖ *τρίμηνον* (τό)· ὡς οὐσ., διάστημα τριῶν μηνῶν.

Τρίμης, *Φραγκῖσκος-Ἰωάννης*. Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Πίζῃ τῷ 1627. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας εἰς τὸ γυμνάσιον Πίζης. Γ. Μ. Β.

Τρίμητος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ μείζων τῶν νήσων *Τρεμίτι*, ἡ σύγχρονος San Domino τοῦ Β. Ἀδριατικοῦ. Σ. Ε. Λ.

τριμιθιά (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πιστακία* ἡ *τερέβινθος.*

τρίμιτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκ τριῶν μίτων, τριῶν νημάτων ἀποτελούμενος, ἐπὶ ὑφάσματος.

τρίμμα (τό)· τὸ τετριμμένον, τὸ ἐκ τριβῆς προερχόμενον: «τρίμματα ψωμιοῦ, — τυροῦ, —καπνοῦ» ‖ φρ. «κατέβηκα 'ς τὰ τρίμματα» ἐξηντλήθη ὁ καπνός μου.

Τριμμάμιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως μεταξὺ τῆς μετὰ τοῦ Ἰάντρα (νῦν Ἰάντρα) συμβολῆς του καὶ τῆς πόλεως Πρίστης (νῦν Ρουχτσούκ). Α. Θ. Σ.

Τριμόντιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Βρεττανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 3, 6) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σελγοούων, ἡ νῦν Trefmynydd ἐν τῇ Νοτίῳ Σκωτίᾳ. Α. Θ. Σ.

τριμορφία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τι τρίμορφον.

τριμορφισμὸς (ὁ)· τριμορφία.

τρίμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς μορφάς: «Μοῖραι τρίμορφοι» (*Αἰσχύλ.*).

Τρίμουλα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντινὴ πόλις τῆς Μακεδονίας, ἀγνώστου ταυτότητος, κειμένη πιθανῶς μεταξὺ τοῦ λιμένος Ἐλευθεροπόλεως (Λευθεραί) καὶ τοῦ Ταρσανᾶ, ἐπινείου τοῦ Νουζλᾶ (νῦν Ἅγιος Ἀνδρέας), ὅπου ἡ ἀρχαία Αἰσύμη. Α. Θ. Σ.

Τριμούρτι (Trimurti). Ἐν τῇ ἰνδικῇ θεολογίᾳ τὸ τρισυπόστατον τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἤτοι ὁ Βράχμα ὡς δημιουργός, ὁ Βισνοῦ ὡς συντηρητής, ὁ Σίβα ὡς καταστροφεύς. Θ. Κ.

Τριμπαλης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν νησίον προσκείμενον τῇ ἀκτῇ τῆς Καρίας (πλάτ. 36°46' Β., μῆκ. 27°30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi) βορειοανατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κριὸς τῆς Κνίδου (ἀρχ. Τριόπιον). Ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομάζεται *Μορνταλὰ* ἢ *Μπουνταβὰν ἀντά.* Σ. Ε. Λ.

«Τριμπούνα» (La Tribuna), ἤτοι «Τὸ Βῆμα». Ἰταλικὴ καθημερινὴ ἀπογευματινὴ ἐφημερίς, ἐκδιδομένη ἐν Ρώμῃ. Ἱδρύθη τῷ 1882 καὶ ταχέως ἀπέβη μία τῶν σοβαρωτέρων ἰταλικῶν ἐφημερίδων. Εἶναι ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων δημοσιογραφικῶν ὀργανισμῶν τῆς Ἰταλίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1902 ἐκδίδει καὶ ἑβδομαδιαῖον παράρτημα, τὸ «Εἰκονογραφημένον Βῆμα» («La Tribuna Illustrata») καὶ ἀπὸ τοῦ 1910 μηνιαῖον φιλολογικὸν καὶ ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡμεῖς καὶ ὁ Κόσμος» («Noi e il Mondo»). Ἀπὸ τοῦ 1924 ἀνέλαβε καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ σατιρικοῦ περιοδικοῦ «Τραβάζιο». Μ. Δ. Β.

τριμπουνισταὶ (οἱ) (tribunistes). Ἐκλήθησαν οὕτω οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀριστερὰν τῆς ὁλλανδικῆς σοσιαλδημοκρατίας Wijnkoop, Πάννεκαικ, Ρόλαντ-Χόλστ. Ἑ. Γκόρτερ, ἐκ τοῦ ὀργάνου «Die Tribune», τὸ ὁποῖον ἵδρυσαν τῷ 1909, μετὰ τὸν ἀποκλεισμόν των ἐκ τοῦ κόμματος ἕνεκα τῆς πολεμικῆς, ἣν ἤσκησαν κατὰ τῶν ὀππορτουνιστῶν ἡγετῶν του. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου οἱ τριμπουνισταὶ ἐτήρησαν διεθνιστικὴν στάσιν, παραπλησίαν πρὸς τὴν στάσιν τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Τσίμμερβαλντ. Τῷ 1920 προσεχώρησαν εἰς τὴν Γ' Κομμουνιστικὴν Διεθνῆ καὶ ἵδρυσαν τὸ ὁλλανδικὸν κομμουνιστικὸν κόμμα. Βραδύτερον τινὲς ἐξ αὐτῶν (Ρόλαντ-Χόλστ, Γκόρτερ, Wijnkoop) ἀπεκλείσθησαν ἐκ τοῦ κόμματος ἢ ἀπεχώρησαν λόγῳ διαφωνίας. Θ. Π.

Τρίμπς (Triebs), *Φραγκῖσκος*. Γερμανὸς κανονολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1864. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἐν τῷ ἐν Βρεσλαυίᾳ πανεπιστημίῳ, καὶ ἔγραψε μελέτην περὶ τῆς lex Dei (1905—1907) καὶ ἄλλα. Κ. Μ. Ρ.

Τριμύθι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυρηνείας. Κάτ. 150, Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

τρινάκι (τό) *['Εγκυκλ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *θρίνακος* (βλ. λ.), γεωργικοῦ ἐργαλείου.

Τριναχρία *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς *Σικελίας* (βλ. λ.).

Τριnασὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία λακωνικὴ πόλις ἢ μᾶλλον φρούριον ἐπὶ βραχώδους ὀχθῆς τῆς χώρας, πρὸς Α. τοῦ Γυθείου, παρὰ τὸν ὁμώνυμον τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου ὅρμον. Καὶ ὁ ὅρμος καὶ τὸ προρρηθὲν φρούριον ὀφείλουν τὸ ὄνομα των εἰς τὰς προκειμένας τρεῖς βραχώδεις νησῖδας (τὰ Τρίνησα κοινῶς καλούμενα). Καν.

— **Τρινάσου, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν δεκατεσσάρων δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν χωρίων *Λείμονας, Σκάλα, Σελάλη* καὶ *Στεφανιά*, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Σκάλα* καὶ 2 500 περίπου κατοίκους. Ἡ ὀνομασία του ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Τρινασοῦ.*

τρινεμάκυστις *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *ἐχινοσφαιρίτης.*

Digitized by Google

Τρινέμεια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς, τῆς Κεκροπίδος φυλῆς. Ἔκειτο εἰς τὴν κυρίαν πηγὴν τοῦ Κηφισοῦ, ἥτις σήμερον καλεῖται Φασίδερι (παρὰ τὴν Ἑκάλην). Ι. Σ. Σ.

τρίνευρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τρία νεῦρα, ἐπὶ τῶν φύλλων.

Τρίνησα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τριὰς νησίδων τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου κατὰ τὸν μυχὸν αὐτοῦ, 2½ μίλ. βορειοανατολικῶς τοῦ Γυθείου καὶ εἰς 3 περίπου ναυτικὰ στάδια ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρώτα (πλάτ. 36° 48' Β., μήκ. 22° 40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Kolpos Lakonikos). Σχηματίζουν ὡραῖον ἀγκυροβόλιον, τὴν *Τρινασὸν* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Τρινιντὰδ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἁγία Τριάς.*

Τρίνιος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Σαμνίῳ, ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Πέντρων καὶ Φρεντανῶν ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ΝΑ. τῆς πόλεως Ἰστονίου (νῦν Vasto). Εἶναι ὁ σημερινὸς Trigno. Α. Θ. Σ.

Τρινιτάπολις (Trinitapoli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Φότζια τῆς Ἀπουλίας, ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τῆς λιμνοθαλάσσης Σάλπι, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βρινδησίου—Ἀγκῶνος. Κάτ. 11.700 Παράγει ἀμύγδαλα, ἐλαίας οἴνους καὶ ἅλας. Ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *Καζαλτρινιτά.* Μ. Δ. Β.

τρινιτρικὴ γλυκερίνη *['Οργ. Χημ.]* βλ. λ. *νιτρογλυκερίνη.*

1,1,1-τρινιτροαιθάνιον *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_3 \cdot C(NO_2)_3$, ἀνήκουσα εἰς τὴν σειρὰν τῶν *τρινιτροπαραφινῶν*. Εἶναι λίαν πτητικὴ ἕνωσις, τηκομένη εἰς 56°. Σ. Γ.

τρινιτροανισόλη *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις χαρακτηριζομένη χημικῶς ὡς μεθυλαιθὴρ τοῦ *πικρικοῦ ὀξέος*. Ἔχει τὸν τύπον $C_6H_2(NO_2)_3(O.CH_3)$ καὶ κέκτηται ἐξόχους ἐκρηκτικὰς ἰδιότητας, ἀναλόγους πρὸς τὸ τρινιτροτολουόλιον. Τήκεται εἰς 67—69° καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τριννόλη*, ὡς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *νιτρολίτις* (μεῖγμα τρινιτροανισόλης καὶ νιτρικοῦ ἀμμωνίου) πρὸς γόμωσιν ὀβίδων μακρὰν βαλλόντων πυροβόλων (Βέρθα). Σ. Γ.

τρινιτροβενζοϊκὸν ὀξὺ *Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_2(NO_2)_3.COOH$, λαμβανομένη δι' ὀξειδώσεως τοῦ τρινιτροτολουολίου ὡς καὶ κατὰ τὸν διὰ νιτρώσεως τοῦ τολουολίου σχηματισμὸν τοῦ τρινιτροτολουολίου τούτου. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πικρικὸν ὀξύ, ὡς ἐκρηκτικὴ ὕλη, οὐδὲν πλεονέκτημα παρουσιάζει, ἀντιθέτως δὲ εἶναι μικροτέρας ἐκρηκτικῆς ἱκανότητος καὶ ἡ παρασκευὴ αὐτοῦ δαπανηροτέρα. Τὸ μετὰ μολύβδου ἅλας τοῦ τρινιτροβενζοϊκοῦ ὀξέος εἶναι ἐξόχως ἐκρηκτικὸν καὶ λίαν ἐπικίνδυνον εἰς τὸν χειρισμὸν αὐτοῦ. Σ. Γ.

τρινιτροβουτυλοξυλόλιον *['Οργ. Χημ.]* βλ. *μόσχος τεχνητός.*

τρινιτροβουτυλοτολουόλιον *['Οργ. Χημ.]* βλ. *μόσχος τεχνητός.*

τρινιτρομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]* βλ. *νιτροφόρμιον.*

τρινιτροναφθαλίνη *['Οργ. Χημ.]* βλ. *νιτροναφθαλίναι.*

τρινιτροξικὸν νιτρίλιον *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(O_2N)_3C \cdot CN$. Λευκὴ κρυσταλλικὴ μᾶζα, τηκομένη εἰς 41°,5 καὶ ἐκρηγνυομένη εἰς 220°. Σ. Γ.

τρινιτροπαραφίναι *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ δι' ἀντικαταστάσεως τριῶν ὑδρογόνων τῶν ὑδρογονανθράκων ὑπὸ τριῶν ὁμάδων $—NO_2$ λαμβανόμενα προϊόντα. Σ. Γ.

τρινιτρορεζορκίνη *[Χημ.]* βλ. *τρινιτρορεσορκίνη.*

τρινιτρορεσορκίνη, ἡ *τρινιτρορεζορκίνη*, ἢ *στυφνικὸν ὀξὺ [Χημ.]*. Ἔχει τὸν τύπον:

$$C_6H(NO_2)_3(OH)_2$$

καὶ ἰδιότητας αὐτῆς ὡς ἐκρηκτικῆς ὕλης ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν Böttger καὶ Will. Λόγῳ τοῦ ἰσχυρῶς ὀξίνου χαρακτῆρος αὐτῆς καὶ τῆς μεγάλης εὐπαθείας τῶν ἁλάτων της, δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πικρικὸν ὀξὺ οὔτε ἀπὸ ἐκρηκτικῆς οὔτε χημικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει πλεονεκτήματα, ἀντιθέτως δὲ ἡ τιμὴ παραγωγῆς αὐτῆς εἶναι μεγαλυτέρα. Τὸ μετὰ μολύβδου ἅλας αὐτῆς (στυφνικὸς μόλυβδος) εἶναι θραυστικώτατον καὶ ἐν μείγματι μετ' ἄλλων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν (τετρύλης, ὑδραζωτικοῦ μολύβδου κλ.) χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ ἐμπύρια. Σ. Γ.

τρινιτροτολουόλη *[Χημ.]* βλ. *τρινιτροτολουόλιον.*

τρινιτροτολουόλιον, ἡ *τρινιτροτολουόλη*, ἢ *τροτύλη Χημ.]*. Νιτροπαράγωγον τοῦ τολουολίου τοῦ τύπου $CH_3C_6H_2(NO_2)_3$ καὶ ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην καὶ εὐρύτατα χρησιμοποιουμένην ἐκρηκτικὴν ὕλην. Παρασκευάζεται διὰ νιτρώσεως καθαροῦ τολουολίου καὶ καθαρίζεται δι' ἀνακρυσταλλώσεων. Ἀποτελεῖ σχεδὸν τελείως λευκοὺς ρομβικοὺς κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 81—81°,5 Εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, εἰς δὲ τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρὰ διαλύεται ὡς τὸ πικρικὸν ὀξὺ περίπου. Ἐκτιθέμενον εἰς τὸ φῶς λαμβάνει ἐρυθροφαίαν χρῶσιν, εἶναι ἀσθενὲς εἰς τὴν κροῦσιν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν θέρμανσιν μέχρι 140° περίπου, δι' ὃ καὶ εἶναι ἀσφαλέστατον κατὰ τὸν χειρισμόν. Ἀναφλεγόμενον καίεται ἠρέμα μετ' ἰσχυρῶς αἰθαλιζούσης φλογός. Τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ κρυσταλλικοῦ τρινιτροτολουολίου εἶναι 1,663, τοῦ δὲ τετηγμένου εἰς 82° 1,467. Ἐκρήγνυται διὰ παρεμβολῆς ἐναύσματος ἐκ πεπιεσμένου κρυσταλλικοῦ τρινιτροτολουολίου. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πικρικὸν ὀξύ, ἐνῷ κέκτηται τὴν αὐτὴν περίπου ἐκρηκτικὴν δύναμιν, παρουσιάζει τὰ πλεονεκτήματα λόγῳ τοῦ εὐτήκτου αὐτοῦ νὰ χύνεται εὐκολώτερον εἰς τύπους καὶ νὰ μὴ προσβάλλῃ τὰ μέταλλα. Τὸ τρινιτροτολουόλιον χρησιμοποιεῖται σήμερον εἰς πλείστας χώρας, ἐκτοπίσαν ὅλας σχεδὸν τὰς ἄλλας ἐκρηκτικὰς ὕλας, πρὸς γόμωσιν βλημάτων, τορπιλλῶν, ναρκῶν, βομβῶν ἀεροπλάνων, χειροβομβίδων κλπ. Εἰς τὰ διάφορα κράτη χρησιμοποιεῖται ὑπὸ διάφορα ἐμπειρικὰ ὀνόματα. Τὸ τρινιτροτολουόλιον χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ ἐν μείγματι μετ' ἄλλων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Σ. Γ.

τρινιτρο-τριτ-βουτυλοξυλόλιον *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

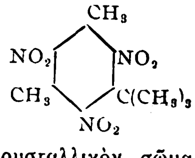

ἀποτελοῦσα κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 113°. Χρησιμοποιεῖται, ἀραιούμενον δι' ἐννεαπλασίας περίπου ποσότητος ἀδιαφόρων ὑλῶν, ὡς π. χ. ἀκεταμιδίου, ὡς *μόσχος τεχνητός.* Σ. Γ.

τρινιτρο-τριτ-βουτυλοτολουόλιον *['Οργαν. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

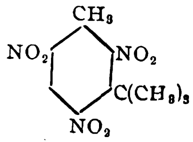

ἀποτελοῦσα ἀνοικτοκιτρίνους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 96°. Ἐχρησιμοποιήθη παλαιόθεν ὡς *τεχνητὸς μόσχος*, ἐνῷ σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς τοιοῦτος τὸ *τρινιτρο-τριτ-βουτυλοξυλόλιον.* Σ. Γ.

τρινιτροτριφαινυλομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$(C_6H_4NO_2)_3CH$$

σχηματίζουσα μετ' ἀλκοολικοῦ νατρίου ἅλας χρώματος ἐντόνως ἰώδους. Σ. Γ.

τρινιτροφαινόλαι *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ *φαινόλαι*, εἰς ἃς τρία ὑδρογόνα τοῦ πυρῆνος ἔχουν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ νιτρικῶν ὁμάδων. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐκ τῶν ἑνώσεων αὐτῶν εἶναι τὸ *πικρικὸν ὀξύ.* Σ. Γ.

τρινιτροφαινυλομεθυλονιτραμίνη *[Χημ.]* βλ. *τετρύλη.*

Τρίνιτυ Κόλλετζ (Trinity College). Ὄνομα πολλῶν πανεπιστημιακῶν κολλεγίων ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἰρλανδίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ὀνομαστότερα τῶν ὁποίων εἶναι: τῆς Κανταβριγίας (Trinity College of Cambridge University), τῆς Ὀξφόρδης (Trinity College of Oxford University) καὶ τοῦ Δουβλίνου (Trinity College of Irish University in Dublin). Μ. Δ. Β.

Τρίνιτυ Ρίβερ (Trinity River) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Τεξάς. Σχηματίζεται διὰ τῆς ἑνώσεως πολλῶν ἄλλων μικροτέρων ποταμῶν παρὰ τὴν Ντάλλας καὶ ῥέων πρὸς τὰ ΝΑ. χύνεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Γκάλβεστον, μετὰ ροῦν 896 χλμ. Εἶναι πλωτὸς μόνον περὶ τὰ 25 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του μέχρι τῆς πόλεως Λίμπερτυ. Μ. Δ. Β.

Τρίνιτυ Χάουζ (Trinity House) *[Ναυτ. Φάροι]*. Παγκοσμίου φήμης αὐτόνομος ὀργανισμός, ἐπιφορτισμένος πρωτίστως τὴν συμπλήρωσιν, τὴν διοίκησιν, τὴν λειτουργίαν τῶν φάρων καὶ φανῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν ἡμερινὴν ἐπισήμανσιν διὰ σημαντήρων καὶ σημείων ἡμέρας τῶν ἀκτῶν αὐτῆς, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων παρακολούθησιν καὶ ἐποπτείαν τῶν φωτιστικῶν μέσων τῆς Βρετανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἱδρυθείς, ὡς παραδίδεται, τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Καντερβουρίας (Canterbury) Στεφάνου Langton πρὸς καταστολὴν τῆς διαρπαγῆς τῶν ναυαγούντων, ὑπεχρεοῦτο διὰ τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰς παροχὴν συνδρομῆς κατὰ παντὸς θαλασσίου κινδύνου πρὸς πάντα ἐκκυματιζόμενον εἰς τὰς βρεττανικὰς ἀκτάς, εἰς τὴν διατροφὴν τῶν καὶ περιποίησιν τῶν πληγῶν των, ἅμα δὲ καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐπακτίων ναυτικῶν φώτων πρὸς ὁδηγίαν τῶν παραπλεόντων. Ἕδρα τῆς Τρίνιτυ Χάουζ ὑπῆρξεν ἐν ἀρχῇ ὁ λιμὴν καὶ ἡ πόλις τοῦ Deptford-Strond τῆς κομητείας τοῦ Kent, καὶ ὅτε Ἑρρῖκος ὁ Η' ἵδρυσεν ἐκεῖ νηοδόκας διὰ τὸ βασιλικὸν ναυτικόν, ἀνεγνώρισε τὸν ὀργανισμὸν ὡς διαρκὲς σωματεῖον αὐτόνομον, ὁ δὲ καταστατικὸς χάρτης, ὃν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐθέσπισε (1514), ἐπεκυρώθη ἔκτοτε πλειστάκις· ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοῦ λιμένος ἐκείνου παρελάμβανον τὰ πλοῖα τοὺς πλοηγούς, ὁ ὀργανισμὸς ηὐξήθη καὶ ἐπλουτίσθη γοργῶς, τῆς βασιλίσσης μάλιστα Ἐλισάβετ παραχούσης αὐτῷ ἴδιον ἔμβλημα, ἅμα δὲ καὶ τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς νυκτερινῆς καὶ ἡμερινῆς ἐπισημάνσεως τῶν βρεττανικῶν ἀκτῶν (1594). Τὸ ἀποκλειστικὸν ὅμως προνόμιον τοῦτο τῷ ἀφῃρέθη τῷ 1648 παρασχεθέντων ὁμοίων δικαιωμάτων καὶ εἰς ἄλλους ἰδιώτας ἢ σωματεῖα, ἀλλ' ἐπανεδόθη πάλιν μέ τινας περιορισμοὺς τῷ 1660 τῷ 1685 ὁ Ἰάκωβος Β' ἐξέδωκε νέον ὑπὲρ τῆς Τρίνιτυ Χάουζ καταστατικὸν χάρτην, ἡ αὔξησις τῶν πόρων τῆς ὁποίας παρηκολούθει κατὰ πόδας τὴν ἀλματώδη πρόοδον τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου. Διάταγμα τέλος Γουλιέλμου τοῦ Δ' ἠκύρωσε (1837) πᾶν προνόμιον ἀνεγέρσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως φάρων παρ' ἰδιωτῶν ἢ σωματείων καὶ κατένειμε τὰ τοιαῦτα εἰς τρεῖς μεγάλους ὀργανισμούς: 1) Τὴν Τρίνιτυ Χάουζ διὰ τὴν Ἀγγλίαν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀγορᾶς τῶν φάρων, οἵτινες εἶχον ἀνεγερθῆ σποραδικῶς ὑπὸ ἰδιωτῶν ἢ σωματείων ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τῆς παρὰ τοῦ ὑπουργείου τοῦ Ἐμπορίου (Board of Trade) παρακολουθήσεως τῶν κεφαλαίων τοῦ ὀργανισμοῦ (1853), ὅπως μὴ γίνωνται δαπάναι ἀπὸ τὰς ὁποίας νὰ μὴ ἀντλῇ ἢ ἐν γένει ναυτιλία ὄφελος, ἐνῷ ὡς ἀντιστάθμισμα παρείχετο αὐτῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῶν φάρων τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, 2) Τὴν ἐπιτροπείαν τῶν φάρων τοῦ Βορρᾶ 3) Τὴν ἐπιτροπείαν τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ λιμένος τοῦ Δουβλίνου. Καὶ μετέφερε μὲν τότε τὴν ἕδραν της ἡ Τρίνιτυ Χάουζ εἰς Λονδῖνον, ἀλλὰ διετήρησε τὸν παλαιὸν ὀργανισμόν της: εἰς πρόεδρος (master), εἷς ἀντιπρόεδρος (deputy), 30 «πρεσβύτεροι ἀδελφοὶ» (elder brethren) ὧν 19 ἐν ἐνεργείᾳ καὶ 11 ἐπίτιμοι, καὶ ἀπεριόριστος ἀριθμὸς «νεωτέρων ἀδελφῶν» (younger brethren), ἐκλεγομένων, ὡς καὶ τῷ 1604, ὑπὸ τῶν πρώτων. Τὰ ἔσοδά της εἶναι τὰ ναυτικὰ τέλη τῶν πλοίων τῶν πλευριζόντων εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Σκωτίαν καὶ Ἰρλανδίαν, αἱ ὑποχρεώσεις της δὲ οἷαι αἱ ἀπὸ τῆς συστάσεώς της. Σ. Ε. Λ.

Τρίνκα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δαμάσκηνον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τρίνο (Trino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Νοβάρας τοῦ Πεδεμοντίου, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κιβάσσο - Καζάλε. Κάτ. 13.469. Ἔχει χυρήρια σιδήρου, ἀσβεστοκαμίνους καὶ παράγει ἄφθονον ὄρυζαν. Μ. Δ. Β.

τρινόλη *[Χημ.]* βλ. *τρινιτροανισόλη.*

Τρινοούαντες *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Δ. παραλίας τῆς Βρεττανίας ἐν Φλαουΐᾳ Καισαρηνσίᾳ, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β' 3, 11), πρὸς Β. τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ταμήσα (νῦν Τάμεσις). Σύμμαχοι τοῦ Καίσαρος, ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο τὸ *Καμουλόδουνον* (νῦν Colchester). Α. Θ. Σ.

Τριντὸν (Tridon), *Γουσταῦος*. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ μέλος τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων (1841—1871). Προσχωρήσας εἰς τὴν Α' Διεθνῆ, ἠγωνίσθη ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας, διὸ καὶ ἐφυλακίσθη κατ' ἀρχάς, κατόπιν δ' ἀπηλάθη. Γνωρισθεὶς ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ τοῦ Μπλανκί, ἐξέδωκε μετ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίδα «La patrie en danger». Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1871 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τοῦ Κοτὲ ντ' Ὄρ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Κομμούνας ὑπῆρξε μέλος πλείστων ἐπιτροπῶν, μετὰ δὲ τὴν συντριβὴν της κατέφυγεν εἰς Βρυξέλλας, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Θ. Π.

τρίξιμο, —ατος (τό)· δημοτ., τὸ νὰ τρίζῃ τις, τριγμός: «τὸ τρίξιμο τοῦ κρεβατιοῦ, — τῆς πόρτας».

τρίξις (ἡ) (Trixis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

τρίο (τό) (ἰταλ. trio) *[Μουσ.]*. Μουσικὴ σύνθεσις διὰ τρία ὄργανα, κατ' ἐξοχὴν δέ: *κλειδοκύμβαλον, βιολίον* καὶ *βιολοντσέλλον*. Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἀπεκάλουν *τρίο* συνθέσεις τινὰς διὰ 3 ὄργανα, τῇ προσθήκῃ ἐναρίθμου βασίμου διὰ

Digitized by Google

κλαβικύμβαλον, ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἢ θεόρβην (βλ. καὶ λ. *τεοσέττο* καὶ *τριῳδία*).

Τρίο ὀνομάζεται ὡσαύτως τὸ ἐνδιάμεσον τμῆμα χορῶν τινων: ὡς τὸ μενουέτο τῶν ἐμβατηρίων, τῶν σκέρτσι κλπ., ὅπερ τμῆμα διέφερε τοῦ κυρίου λόγῳ τῆς ἠρεμωτέρας ἀγωγῆς καὶ τοῦ μελῳδικωτέρου χαρακτῆρος. Τὸ ὄνομα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐνδιάμεσον τοῦτο τμῆμα τῶν χορῶν εἰς τὰ μπαλλέτα τοῦ Λούλλυ ἐξετελεῖτο ὑπὸ τριῶν μόνον ὀργάνων: 2 ὀξυαύλων καὶ 1 βαρυαύλου. Βραδύτερον, κατ' ἐπέκτασιν, ἡ λέξις παρέμεινεν ἔστω καὶ ἐὰν τὸ μέρος τοῦτο τῆς συνθέσεως ἐκτελῆται ὑφ' ὅλης τῆς ὀρχήστρας. Γ. Σ.

Τρίο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὡραῖος φυσικὸς νοτιοανατολικὸς λιμὴν τῆς Πάρου (πλάτ. 37°00' Β., μήκ. 25° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837 : Paros and Naxos), ἔχων ὑδρεῖον ἄριστον. Ἐχρησίμευεν ὡς ἀγκυροβόλιον τῶν τουρκικῶν στόλων τῶν εἰσπραττόντων τοὺς φόρους τῶν κατοίκων τοῦ Αἰγαίου. Ἐλέγετο τότε *Πόρτο Δρυός*. Σ. Ε. Λ.

Τριοβάσαλος [*Γεωγρ.*]. —1) Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 840. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. —2) *Πέρα Τριοβάσαλος*. Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 900. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Τὰ δύο ἀνωτέρω χωρία ἀπετέλουν ἄλλοτε ἑνιαίαν κοινότητα, τὴν τοῦ Πέρα Τριοβασάλου, εἰς ἣν ὑπήγετο καὶ τὸ *Ἐντεῦθεν Τριοβάσαλον* μετὰ τοῦ συνοικισμοῦ *Περκάρικα*.

Τρίοβρις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Ἀκουιτανίας, χυνόμενος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ὄλτιος (νῦν Lot). Σήμερον καλεῖται Truyère. Α. Θ. Σ.

τριόδα (ἡ)· βλ. *τρίλια*.

τριόδι (τό)· δημοτ., τὸ παιγνίδιον *τρίλια*.

τρίοδοι λαμπτῆρες [*Φυσ.*]. Καλοῦνται οὕτω οἱ μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων *ἠλεκτρονικοὶ* σωλῆνες (βλ. λ.) Κ. Π.

τρίοδος (ἡ), *συνήθ. πληθ. τρίοδοι* (αἱ)· τρίστρατο, σταυροδρόμι, ὅπου διασταυροῦνται πολλαὶ ὁδοί: «ἄνθρωπος τῶν τριόδων» κοιν. τοῦ δρόμου, εὐτελής.

Τρίοδος [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Βρωμόβρυσης τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 348. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀλῆ Τσελεπῆ*.

τριόζαι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ ἐκ τῶν *μονοσακχαριτῶν* (ἁπλῶν σακχάρων) οἱ περιέχοντες ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τρία ἄτομα ὀξυγόνου. Ἀναλόγως τῆς ἀλδεϋδικῆς ἢ κετονικῆς συνδέσεως τῆς καρβονυλικῆς ὁμάδος διακρίνονται εἰς ἀλδοτριόζας καὶ κετοτριόζας. Ἡ ἁπλουστέρα τῶν ἀλδοτριοζῶν εἶναι ἡ *γλυκεριναρδεΰδη* καὶ ἐκ τῶν κετοτριοζῶν ἡ *διοξυακετόνη*, τῶν ὁποίων τὸ μεῖγμα, ὡς ληφθὲν δι' ὀξειδώσεως τῆς γλυκερίνης ἐκλήθη *γλυκερόζη*. Σ. Γ.

τρίοικος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ τῶν φυτῶν τὰ ἔχοντα ταυτοχρόνως ἄρρενα, θήλεα καὶ ἀρρενοθήλεα ἄνθη.

Τριόκαλα, ἢ *Τρίκαλον*, ἢ *Τρίκαλα* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Δ. Σικελίας. Ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν κατὰ τὸ 103 π. Χ. ἐπαναστάντων δούλων ὑπὸ τὸν Σάλβιον Τρύφωνα, ὅστις καταλαβὼν ταύτην καὶ περιβαλὼν διὰ τείχους 8 σταδίων καὶ βαθείας τάφρου, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα. Ἀντισταθεῖσα ἐπὶ 4 ἔτη κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἐκυριεύθη τέλος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀκυλλίου (*Διοδ. Σικελ.* XXXVI, 7). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν *Καλταβελλότα*. Α. Θ. Σ.

τριοκέφαλος, ἢ *τριεγκέφαλος* (ὁ) [*Τερατ.*]. Τερατογονικὴ διάπλασις ἀναγομένη εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ὠτοκεφάλων καὶ εἰς τὴν κλάσιν τῶν μονομερῶν τεράτων. Ἡ κεφαλὴ ὁλόκληρος ἀποτελεῖται ὑπὸ μικρᾶς σφαιροειδοῦς διογκώσεως ἐπικαλυπτομένης πανταχόθεν καὶ ὁμοιομόρφως ὑπὸ τοῦ δέρματος, μόνον δὲ πρὸς τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ διογκώματος τούτου καὶ πρὸς τὸ σημεῖον ἔνθα συγχέεται τοῦτο μετὰ τοῦ τραχήλου εὑρίσκεται ρωγμὴ ὠτικὴ ἀπολήγουσα ἐπὶ τὰ δεξιὰ καὶ ἐπὶ τ' ἀριστερὰ διὰ τῶν κογχῶν τοῦ ὠτός. Ἡ τερατομορφία αὕτη δὲν εἶναι πολὺ σπανία εἰς τὰ ζῷα, ἀλλ' εἶναι σπανιωτάτη παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, καθόσον δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε εἰς περιπτώσεις αὐθεντικάς. Μ. Ν. Κ.

τριολέτο (τό) [*Μετρ.*]. Ποίημα σταθερᾶς μορφῆς, ἐξ ὀκτὼ ἀποκλειστικῶς συγκείμενον στίχων, οἵτινες ὁμοιοκαταληκτοῦν μόνον μὲ δύο ὁμοιοκαταληξίας, κατὰ τὸν τύπον:

α—β—α—α—α—β—α—β

Ἡ τεχνική του δὲν στηρίζεται μόνον εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν τῶν στίχων, ἀλλὰ πρὸς παντὸς εἰς τὴν σύνθεσίν του, ἥτις πρέπει νὰ γίνεται οὕτως, ὥστε ὁ πρῶτος στίχος νὰ ἐπαναλαμβάνηται τρὶς καὶ ὁ δεύτερος πάντοτε μετὰ τοῦ πρώτου δίς. Διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ταύτης ἐπιτυγχάνεται ἀνακύκλησίς τις τοῦ νοήματος καὶ ἀνασύνδεσίς του μὲ νέας ἐννοίας. Τὸ εἶδος εἶναι ἐφεύρεσις τῶν Γάλλων τρουβαδούρων καὶ ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὸ ἀνειμένον ἦθός του εἰς ἐλαφρὰ θέματα, μάλιστα ἐρωτικά. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ἐκαλλιεργήθη σπανίως καὶ ὑπ' ὀλίγων. Γ. Μ. Β.

τριονάλη [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

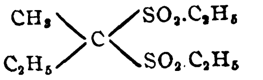

κρυσταλλουμένη εἰς πίνακας τηκομένους εἰς 76°. Εἶναι ἄχρους καὶ ἄοσμος, δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ σχετικῶς εὐδιάλυτος εἰς τὸν αἰθέρα καὶ τὴν ἀλκοόλην. Κέκτηται ἐπίσης καὶ ἰδιότητας ἀναλόγους πρὸς τὴν *σουλφοναλην* ἢ *θειονάλην* (βλ. λ.). Σ. Γ.

τριοξείδιον, ἢ *τριτοξείδιον* [*Χημ.*]. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ χημείᾳ τὸ ὀξείδιον τὸ περιέχον ἐν τῷ μορίῳ αὐτοῦ τρία ἄτομα ὀξυγόνου. Σ. Γ.

— **τριοξείδιον τοῦ θείου** [*Χημ.*]· βλ. λ. *θείου ἑνώσεις* καὶ *θείου* τριοξείδιον.

τριοξυανθρακινόναι [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ τύπου $C_{14}H_5O_2(OH)_3$, ὑδροξυλιωμένα παράγωγα τῆς ἀνθρακινόνης. Ἐκ τῶν διαφόρων ἰσομερῶν σπουδαιότεραι εἶναι: Ἡ 1,2,3,-τριοξυανθρακινόνη ἢ *ἀνθραγαλλόλη*. Ἡ 1,2,4,-τριοξυανθρακινόνη ἢ *πορφυρίνη*. Ἡ 1,2,7-τριοξυανθρακινόνη ἢ *ἀνθραπορφυρίνη* (βλ. λ.). Ἡ 1,2,6-τριοξυανθρακινόνη ἢ *φλαβοπορφυρίνη*. Σ. Γ.

τριοξυβενζοϊκὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *γαλλικὸν ὀξύ*.

τριοξυβενζόλια [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως αἱ τρισθενεῖς φαινόλαι τοῦ τύπου $C_6H_3(OH)_3$. Εἶναι δυνατὰ τρία ἰσομερῆ καὶ τὰ τρία γνωστά, ἤτοι ἡ *πυρογαλλόλη* ἢ *πυρογαλλικὸν ὀξύ*, ἡ *ὀξυυδροκινόνη* καὶ ἡ *φλωρογλυκίνη*. Σ. Γ.

τριοξυβενζοφαινόνη [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.CO.C_6H_2(OH)_3$, λαμβανομένη διὰ συμπυκνώσεως πυρογαλλόλης μετὰ βενζοϊκοῦ ὀξέος παρουσίᾳ ψευδαργυροχλωριδίου. Ἀποτελεῖ τὸ συνθετικὸν χρῶμα κίτρινον τῆς ἀλιζαρίνης. Σ. Γ.

τριοξυβουτυρικὸν ὀξύ, ἢ *βουτανοτριόλη* — (2,3,4) — *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Πολυυδροξυλιωμένον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$$CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).COOH.$$

Λόγῳ τῆς ὑπάρξεως δύο ἀνομοιοειδῶς ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος δύνανται νὰ ὑπάρξωσι τέσσαρες ὀπτικῶς ἐνεργοὶ μορφαὶ καὶ δύο ἀνενεργοὶ διὰ συνδυασμοῦ ἀνὰ δύο τῶν ἐνεργῶν. Ἡ μία ἐκ τῶν ἀνενεργῶν μορφῶν εἶναι τὸ d,l-*ἐρυθρονικὸν ὀξύ*, κληθὲν οὕτως ὡς λαμβανόμενον δι' ὀξειδώσεως διὰ νιτρικοῦ ὀξέος τοῦ φυσικοῦ ἐρυθρίτου. Διὰ τὸ d,l-ἐρυθρονικὸν ὀξὺ ἐπομένως παραδεχόμεθα ὅτι τὰ δύο ἐνεργὰ αὐτοῦ συστατικά, ἤτοι τὸ d καὶ τὸ l, ἔχουσι τοὺς κάτωθι τύπους:

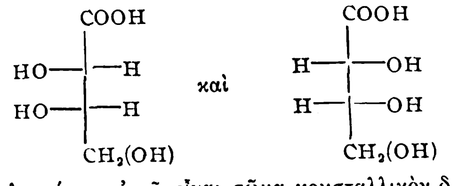

Ἡ λακτόνη αὐτοῦ εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν διαλυτὸν ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ καὶ ἀκετόνῃ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν αἰθέρι, τήκεται εἰς 92—95° καὶ δι' ἀναγωγικῶν μέσων μετατρέπεται εἰς φυσικὸν ἐρυθρίτην. Αἱ δύο ἐνεργοὶ μορφαί, ἤτοι τὸ d—ἐρυθρονικὸν καὶ l—ἐρυθρονικὸν ὀξὺ κεχωρισμένως λαμβάνονται δι' ὀξειδώσεως τῶν ἀντιστοίχων ἐρυθροζῶν. Ἡ ἑτέρα ἀνενεργὸς μορφὴ τοῦ τριοξυβουτυρικοῦ ὀξέος εἶναι τὰ ὀλίγον μόνον γνωστὰ *θρεονικὰ ὀξέα*. Σ. Γ.

τριοξυγλουταρικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Τριυδροξυλιωμένον παράγωγον τοῦ γλουταρικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου:

$$HOOC.CH(OH).CH(OH).CH(OH).COOH$$

δυνάμενον νὰ ὑπάρξῃ εἰς τέσσαρας ἰσομερεῖς μορφάς. Λαμβάνεται δι' ὀξειδώσεως τῶν ἀντιστοίχων πεντοζῶν. Σ. Γ.

τριοξυϊσοβουτυρικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀξὺ τοῦ τύπου: $[HO.CH_2]_2C.OH).COOH$, λαμβανόμενον ἐκ τῆς γλυκερόζης διὰ τῆς κυανυδρινικῆς ἀντιδράσεως. Σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 116° Σ. Γ.

τριοξυκινναμωμικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὸν ὀξὺ τῆς ἀρωματικῆς σειρᾶς. Ἔχει τὸν τύπον: $(HO)_3C_6H_2.CH:CH.COOH$ καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς λακτόνης αὐτοῦ, ἥτις εἶναι ἡ *δαφνετίνη*. Γ. Ι.

τριοξυμεθυλανθρακινόνη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἐμοδίνη*.

τριοξυμεθυλένιον [*Ὀργ. Χημ.*]. Προϊὸν πολυμερισμοῦ τῆς μυρμηκικῆς ἀλδεΰδης. Θεωρεῖται ὡς τριμοριακὴ μορφὴ $(CH_2O)_3$ καὶ εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλικόν, λίαν σταθερόν, εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρά. Ἔχει ὀσμὴν χλωριοφορμίου καὶ δὲν παρέχει τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν. Χρησιμοποιεῖται ἀντὶ λόγως πρὸς τὴν φορμαλδεΰδην. Σ. Γ.

τριοξυναφθαλίνιον, ἢ *α-ὑδροϊουγλόνη* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὑδροξυλιωμένον ναφθαλίνιον τοῦ τύπου:

$$C_{10}H_5(OH)_3$$

ἁπαντῶν εἰς τὰς πρασίνας κάψας τῶν καρύων. Σχηματίζεται ἐπίσης δι' ἀναγωγῆς τῆς *ἰουγλόνης*, πρὸς ἣν ἐπίσης εὐκόλως καὶ ἐπαναπίπτει ὀξειδούμενον ἐν τῷ ἀέρι. Ἀποτελεῖ σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 169°. Δι' ἀποστάξεως μετατρέπεται εἰς τὴν ἰσομερῆ ἕνωσιν *β-ὑδροϊουγλόνην*, ἥτις συνοδεύει τὴν α εἰς τὰς κάψας τῶν καρύων καὶ τήκεται εἰς 97°. Σ. Γ.

τριοξυπουρίνη [*Χημ.*]· βλ.λ. *οὐρικὸν ὀξύ*.

τριοξυφλαβανόνη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *ἀπιγενίνη*.

Τριόπας [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Κανάκης, θυγατρὸς τοῦ Ἡλίου ἢ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Ρόδου, πατὴρ τῆς Ἰφιμεδείας, τοῦ Ἐρυσίχθονος καὶ τοῦ Πελασγοῦ. Βοηθήσας τοὺς παῖδας τοῦ Δευκαλίωνος εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν Πελασγῶν ἐκ Θεσσαλίας, ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὸ Δώτιον πεδίον, μεθ' ὃ, ἐγκαταλείψας αὐτὸ ἕνεκα διαπραχθέντος φόνου, ἀπῆλθεν εἰς Καρίαν, ὅπου ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου τὴν Κνίδον. Ἄγαλμα αὐτοῦ ὑπῆρχεν εἰς Δελφούς, ἀνάθημα τῶν Κνιδίων (*Παυσ.* X, 11, 1). Α. Θ. Σ.

τριόπης (ὁ) (κοιν. *καρπούζι*, γαλλ. cap de mouton, ἀγγλ. dead eye) [*Ναυτ.*]. Ξύλινον κατασκεύασμα ἐν εἴδει ἀμφικύρτου φακοῦ, φέρον συνήθως τρεῖς ὀπὰς διὰ τὴν διέλευσιν τοῦ ἐντονίου. Χρησιμοποιοῦνται πάντοτε κατὰ ζεύγη τοῦ ἑνὸς τριόπου ὄντος σταθεροῦ εἰς τὸ ἐλεύθερον ἄκρον τῆς ἐξαρτορρίζης, τοῦ δὲ ἑτέρου εἰς τὸ κάτω ἄκρον ἐπιτόνου ἢ παρατόνου ἢ προτόνου. Ὁ τριόπης μετονομάζεται εἰς *διόπην* ἢ *τετρόπην*, ὅταν ἔχῃ 2 ἢ 4 ὀπὰς ἀντὶ τριῶν. Σ. Ε. Λ.

Τριοπία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ Κνιδία χερσόνησος, ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὸ Τριόπιον ἄκρον. Σ. Ε. Λ.

Τριόπιον [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου *Κριός* (βλ. λ.) τῆς χερσονήσου τῆς Δωρίδος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, τοῦ νῦν *Τεκίρ-μ ουρ* (βλ. λ.).

τριορχιδία (triorchidie). Ἀνατομικὴ ἀνωμαλία περὶ τὴν διάπλασιν, συνισταμένη εἰς τὴν παρουσίαν τριῶν ὄρχεων ἐν τῷ ὀσχέῳ. Αἱ αὐθεντικαὶ περιπτώσεις τῆς τριορχιδίας εἶναι λίαν σπάνιαι. Πολλάκις ἡ παρουσία ἐν τῷ ὀσχέῳ ὄγκου τινὸς ὑποδεικνύεται συνήθως τὴν ὕπαρξιν τρίτου ὄρχεως. Μ. Ν. Κ.

τρίουρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς οὐράς.

τριπαλμιτίνη (ἡ), ἢ *παλμιτίνη* [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλεῖται ὁ ἐστὴρ τῆς γλυκερίνης μετὰ παλμιτικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ κύριον συστατικὸν τῶν διαφόρων ζωικῶν καὶ φυτικῶν λιπῶν καὶ ἐλαίων. Σ. Γ.

τρίπαππος (ὁ)· ἐπίπαππος, πρόπαππος.

Τριπαράδεισος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κοίλης Συρίας, *Παράδεισος* παρὰ Στράβωνι (Γ, 756) καλουμένη. Ἔκειτο παρὰ τὰς πλησίον τοῦ ὄρους Λιβάνου πηγὰς τοῦ Ὀρόντου ποταμοῦ. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν περίφημον ἐν αὐτῇ μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἐπιμελητοῦ Περδίκκα σύνοδον, κατὰ τὸ 321 π. Χ., τῶν στρατηγῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου πρὸς διανομὴν τῶν ἀξιωμάτων καὶ σατραπειῶν. Αἱ διατάξεις ὅμως ταύτης, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἀναγνωρισθέντος ἀπεριορίστου (αὐτοκράτορος) ἐπιμελητοῦ τοῦ κράτους Ἀντιπάτρου, ἴσχυσαν μόνον μέχρι τοῦ θανάτου (319 π. Χ.) τούτου. Κ.Α.Ρ.

τριπάροδος (ἡ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ναῦς τρεῖς παρόδους ἔχουσα, τὰς δύο μὲν πρὸς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν, τὴν δὲ τρίτην ἐν τῷ μέσῳ καὶ κατὰ τὸν ἄξονα τῆς νεώς· καὶ τὰς τρεῖς ἐχρησίμευον διὰ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ πρῴρας καὶ πρύμνης, ναῦς εἰς τὰς ἀφράκτους (ἄνευ καταστρώματος) ναῦς. Σ. Ε. Λ.

τρίπατος, —η, —ο· ἐπὶ οἰκίας, ἡ ἔχουσα τρία πατώματα, τριώροφος.

Digitized by Google

Τρίπελ (Triepel), *Ἑρρῖκος*. Γερμανὸς διεθνολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Μετὰ τὸ πέρας τῶν νομικῶν του σπουδῶν εἰσῆλθεν ἐν ἀρχῇ εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, μετὰ ταῦτα διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, νῦν δὲ διατελεῖ τοιοῦτος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Τῷ 1899 ἐξέδωκεν ἀξιόλογον σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Völkerrecht und Landesrecht», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται μετὰ μεγάλης ἐπιστημονικῆς αὐθεντίας ἡ νομικὴ ἔκτασις τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἐν τῷ συγγράμματι ἐξετάζονται ὡσαύτως αἱ μεταξὺ τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἑκάστου κράτους ὑφιστάμεναι ἔννομοι σχέσεις, καθοριζομένης τῆς νομικῆς ἐκτάσεως ἑκάστου τῶν ἀνωτέρω δικαίων. Δ. Δ.

τριπέταλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ ἄνθους, οὗτινος κάλυξ φέρει τρία πέταλα.

Τρίπετρο *[Παρ. Γεωγρ.]*. —1) Συστὰς τριῶν βραχονησίδων τοῦ Ἰονίου (πλάτ. 38°34′ Β. μῆκ 20°51′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha to Kamilafka', ὑποσυστὰς τῶν Τηλεβοΐδων, Ἐπὶ τῆς μείζονος *Φορμικουλα* φάρος Ἄγκα. —2) Ἀκρωτήριον τῆς Πάρου (πλάτ 37°07 Β., μῆκ. 25°15 Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1837: Paros ant Naxos), ἀνατολικὸν κέρας τοῦ λιμένος Ναούσης. Σ. Ε. Λ.

Τριπιὲ (Tripiez). *Λουδοβῖκος* Γάλλος νομομαθὴς (1816—1877), συγγραφεὺς πολυαρίθμων νομικῶν πραγματειῶν, ὧν κυριώτεραι· «Les constitutions françaises depuis 1789» (1848), «Commentaire de la loi du 17 Juillet 1836 vur les sociétés» (1836), «Code de justice militaire pour l'armée de terre et de mer». Χ. Δ.

τριπκαΐτης (ὁ) (Trippkeit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν ἕνωσιν τοῦ ἀρσενικώδους ὀξέος μετὰ χαλκοῦ. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τετραγωνικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν πυραμιδικήν, ἔχει χρῶμα κυανοπράσινον καὶ ἀπαντᾷ μαζὶ μὲ ὀλιβενίτην εἰς τὸ Copiapo τῆς Χιλῆς. Γ. Β.

τριπλασιάζω· καθιστῶ τι τριπλάσιον, πολλαπλασιάζω ἐπὶ τρία.

τριπλασιασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τριπλασιάζειν, πολλαπλασιασμὸς ἐπὶ τρία

τριπλάσιος, *—α*, *—ον*· ὁ τρεῖς φορὰς περισσότερος ἢ μεγαλύτερος: «τριπλασία ἀξία» || ***τριπλάσιον*** (τό) ὡς οὐσ.: «ηὐξήθη εἰς τὸ τριπλάσιον».—Ἐπίρρ ***τριπλασιως***.

τριπλάνον (τό). Ἀεροσκάφος τῆς κατηγορίας τῶν βαρυτέρων τοῦ ἀέρος, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον πτερύγωμα ἀποτελεῖται ἐκ τριων ἀλληλοϋπερκειμένων πτερύγων. Τὰ μέτωπα (ἢ χείλη προσβολῆς) τῶν πτερύγων εἶναι συνήθως ἐν τῷ αὐτῷ καθέτῳ ἐπὶ τὸν διαμήκη τοῦ ἀεροπλάνου ἄξονα ἐπιπέδῳ. Δυνατὸν ὅμως νὰ ὑφίσταται καὶ κλιμάκωσις τῶν πτερύγων. Ὁ τύπος οὗτος ἔχει ἐγκαταλειφθῆ λόγῳ κακῆς ἀεροδυναμικῆς ἀποδόσεως. Ἐχρησιμοποιήθη κυρίως δι' ἀεροσκάφη διώξεως. Α. Π.

τρίπλαξ (ὁ) (Triplax) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωτυλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ εἴκοσιν εἴδη μικροσώμων κανθάρων μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐνδιαιτῶνται παρὰ τοὺς βλαστοὺς διαφόρων φυτῶν, ἐξ ὧν καὶ τρέφονται. Δ. Ν. Π.

Τριπλασία *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίζουσα ἄκρα τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τοῦ βορείου κορμοῦ τῆς Σκύρου (πλάτ. 38°58′00″ Β., μῆκ. 24°27′25″ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 2048: Skyros island), 2 μιλ. παράπλου ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Κάρτσινο. Σ. Ε. Λ.

τρίπλευρον (τό). Καλεῖται γενικῶς τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν σημείων Α, Β, Γ καὶ ἐκ τριῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὰ σημεῖα αὐτὰ ἀνὰ δύο καὶ αἱ ὁποῖαι ἐκτὸς αὐτῶν δὲν ἔχουν ἄλλα κοινὰ σημεῖα. *Εὐθύγραμμον* καλεῖται τὸ τρίπλευρον, ὅταν αἱ τὰ σημεῖα συνδέουσαι γραμμαὶ εἶναι καὶ αἱ τρεῖς εὐθύγραμμα τμήματα. *Σφαιρικὸν* δέ, ὅταν αἱ συνδέουσαι γραμμαὶ εἶναι τόξα α, β, γ μεγίστων κύκλων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σφαίρας. Π. Θ. Κ

τρίπλευρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς πλευράς· || ***τρίπλευρον*** (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

τριπληγία (ἡ) (triplégie) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται ἡ ἡμιπληγία, ἥτις παρακολουθεῖται ὑπὸ παραλύσεως ἑνὸς ἄκρου τοῦ ἀντιθέτου πλευροῦ. Μ. Ν. Κ.

τριπλιάζω· δημοτ., τριπλασιάζω.

τριπλίτης (ὁ) (Triplit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου καὶ μαγγανίου φθοριοῦχον $(Fe\,Mn)_2\,F\,PO_4$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα καὶ ἐμφανίζεται συνήθως εἰς κοκκώδη συσσωματώματα. Παρουσιάζει θραυσμὸν ἐλαφρῶς κογχώδη ἕως ἀνώμαλον, σκληρότητα 4—$5\frac{1}{2}$, εἰδικὸν βάρος 3,5—3,8, λάμψιν στεατώδη καὶ χρῶμα καστανόμαυρον, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν Σιλεσίαν καὶ τὴν Ἀργεντινήν. Γ. Β.

τριπλοειδίτης (ὁ) (Triploidit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, τοῦ ὁποίου ἡ χημικὴ σύστασις εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν τοῦ τριπλίτου, ἀντικαθισταμένου μόνον τοῦ φθορίου διὰ τοῦ ὑδροξυλίου

$$(Fe\,Mn)_2\,OH\,PO_4.$$

Ἐμφανίζεται συνήθως εἰς ἰνώδη συσσωματώματα καὶ ἔχει σκληρότητα $4\frac{1}{2}$—5, εἰδικὸν βάρος 3,697, λάμψιν ὑαλώδη ἕως ἀδαμαντοειδῆ καὶ χρῶμα κιτρινόφαιον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Branchville. Γ. Β.

τρίπλοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρὶς πεπλεγμένος, τριπλοῦς, ἐπὶ νήματος κττ.

τριπλός, *—ή*, *—ό*· δημοτ., τριπλάσιος.

τριπλότυπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς τριπλοῦν τύπον ἐκδιδόμενος: «τριπλότυπος ἀπόδειξις» καὶ ***τριπλότυπον*** (τό)· ὡς οὐσ., ἡ τριπλότυπος ἀπόδειξις (πρβ. *διπλότυπος*).

τριπλοῦς, *—ῆ*, *—οῦν*· ὁ ἐκ τριῶν μερῶν, τριῶν στρωμάτων κττ. ἀποτελούμενος, ἄλλως *τριττός*: «τριπλοῦς χιτών», «τριπλῆ ἔννοια» || ἀντὶ *τριπλάσιος*.

—**Τριπλῆ *συμμαχία*.** Μετὰ καταλλήλους διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις, τῶν ὁποίων ἡ πρωτοβουλία ὠφείλετο εἰς τὸν ἀρχικαγκελλάριον τῆς Γερμανίας Βίσμαρκ, φοβηθέντα προσέγγισιν Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσίας καὶ θελήσαντα νὰ προλάβῃ ταύτην, ὑπεγράφη τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1879 ἐν Βιέννῃ συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας μεταξὺ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Αὐστροουγγαρίας κόμητος Ἀνδράσυ καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γερμανίας πρίγκιπος Ἑρρίκου Η΄ τοῦ Ρόϊς. Ἡ συμμαχία αὕτη, ἡ ὁποία ἐν ἀρχῇ ἐτηρήθη μυστική, συνήφθη πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ διατήρησιν τοῦ ἐν αὐτῇ ὑφισταμένου ἐδαφικοῦ καθεστῶτος, ἐστρέφετο δὲ προφανῶς ἐναντίον τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας. Συμφώνως πρὸς τὸ 1 ἄρθρον τῆς συνθήκης, ἂν παρὰ τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν τῶν δύο ὑψηλῶν συμβληθέντων μερῶν ἡ μία ἐκ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν προσεβάλλετο ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἀμφότεραι ὑπεχρεοῦντο ὅπως ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν διὰ τῆς ὁλότητος τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν δυνάμεων καὶ συνάψωσι συνθήκην περὶ εἰρήνης μόνον ἀπὸ κοινοῦ καὶ μετὰ προηγουμένην μεταξὺ αὐτῶν συμφωνίαν. Τὸ ἄρθρον 2 καθώριζεν ὅτι, ἂν τὸ ἓν τῶν συμβληθέντων μερῶν προσεβάλλετο ὑπὸ ἄλλης τρίτης Δυνάμεως, ἐκτὸς τῆς Ρωσίας, τὸ ἕτερον ὑπεχρεοῦτο οὐ μόνον νὰ μὴ ὑποστηρίξῃ τὴν Δύναμιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ νὰ τηρήσῃ εὐμενῆ οὐδετερότητα. Ἂν ὅμως ἡ τρίτη αὕτη Δύναμις ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῆς Ρωσίας εἴτε δι' ἐνεργοῦ συμπράξεως εἴτε διὰ στρατιωτικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα θὰ ἠπείλουν τὸ προσβληθὲν συμβαλλόμενον μέρος, τότε ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἀμοιβαίαν ἐπικουρίαν, περὶ ἧς ποιεῖται λόγον τὸ 1ον ἄρθρον, θὰ ἐτίθετο ἀμέσως ἐν ἰσχύϊ καὶ αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν δύο συμβληθέντων κρατῶν θὰ διεξήγοντο ἀπὸ κοινοῦ μέχρι τῆς συνάψεως τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης. Κατὰ τὸ 3ον ἄρθρον ἡ συνομολογηθεῖσα συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐσφαλμένης αὐτῆς ἑρμηνείας, θὰ ἐτηρεῖτο μυστικὴ καὶ μόνον μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν μεταξὺ τῶν δύο συμβληθέντων κρατῶν καὶ τῇ συγκαταθέσει ἀμφοτέρων θὰ ἠδύνατο αὕτη ν' ἀνακοινωθῇ εἰς ἕτερον τρίτον κράτος.

Εἰς τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1879 προσεχώρησεν ἡ Ἰταλία τὴν 20 Μαΐου 1882, ἡ ὁποία εἶχε δυσαρεστηθῆ κατὰ τῆς Γαλλίας, συνεπείᾳ τῆς ἐγκαταστάσεως γαλλικοῦ προτεκτοράτου ἐπὶ τῆς Τύνιδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ Ἰταλία ἐθεώρει ὅτι ἐκέκτητο δικαιώματα. Μετὰ μακρὰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις ἡ Ἰταλία συνῆψε δύο μυστικὰς συνθήκας, τὴν μίαν μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ἑτέραν μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐξησφάλιζε τὴν ἐπικουρίαν τῶν δύο τούτων κρατῶν ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως κατ' αὐτῆς ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας. Εἰς ἀντιστάθμισμα δὲ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἂν αὗται προσεβάλλοντο. Δι' εἰδικοῦ, ἀπὸ 20 Μαΐου 1882, πρωτοκόλλου καθωρίζετο ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ αἱ συνομολογηθεῖσαι δύο συνθῆκαι θὰ ἠδύναντο νὰ στραφῶσιν ἐναντίον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

Ἀμφότεραι αἱ συνθῆκαι, τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1879 καὶ τῆς 20 Μαΐου 1882, αἱ ὁποῖαι συνέστησαν τὴν κληθεῖσαν *Τριπλῆν συμμαχίαν*, ἔτυχον δημοσιεύσεως τὴν 3 Φεβρουαρίου 1888. Ἔκτοτε δὲ ἐπανειλημμένως ἀνενεώθησαν καὶ δὴ τῷ 1887, τῷ 1891, τῷ 1897, τῷ 1902 καὶ διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν 5 Δεκεμβρίου 1912. Ἡ Ἰταλία δὲ ἐπωφελεῖτο τῶν ἀνανεώσεων τούτων, διὰ νὰ ἐπαυξάνῃ διαρκῶς τὰ ἐκ τῆς Τριπλῆς συμμαχίας πολιτικὰ αὐτῆς ὠφελήματα καὶ βελτιώνῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν διεθνῆ αὐτῆς θέσιν. Σημειωτέον, ὅτι ἡ Αὐστροουγγαρία εἶχε κατορθώσει νὰ συνάψῃ τὴν 25 Ἰουλίου 1892 συνθήκην ἀμυντικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Ρουμανίας, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ὁποίας (ἄρθρ. 2), ἐὰν ἄνευ οὐδεμιᾶς προκλήσεως ἐκ μέρους αὐτοῦ τὸ ἓν κράτος προσεβάλλετο, τὸ ἕτερον ὑπεχρεοῦτο, ὅπως ἐγκαίρως παράσχῃ αὐτῷ ἐπικουρίαν. Προκειμένου περὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ῥητῶς προεβλέπετο ὅτι ἡ προσβολὴ κατ' αὐτῆς θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ εἰς ἐδάφη αὐστροουγγαρικὰ γειτνιάζοντα πρὸς τὴν Ρουμανίαν. Ἡ Γερμανία προσεχώρησε τὴν 11 Νοεμβρίου 1892 εἰς τὴν μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρουμανίας συνθήκην ἀμυντικῆς συμμαχίας, ἡ δὲ Ἰταλία τὴν 25 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος ἤμβλυνε τὴν Τριπλῆν συμμαχίαν ἀντὶ νὰ τονώσῃ ταύτην. Ἡ Γερμανία ἦλθε μὲν εἰς ἐπικουρίαν τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἀλλ' ἡ Ἰταλία δὲν ἐθεώρησεν ὅτι εἶχεν ὑποχρέωσιν ὅπως τεθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων της, καὶ τοῦτο, διότι, παρὰ τὰς σαφεῖς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τῆς συνθήκης μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ὡς αὕτη εἶχε διατυπωθῆ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς ἀπὸ 5 Δεκεμβρίου 1912 ἀνανέωσιν, ἡ Αὐστροουγγαρία δὲν ἦλθεν, ὡς θὰ ὤφειλεν, εἰς προηγουμένην μετὰ τῆς Ἰταλίας συνεννόησιν διὰ τὴν ἀπέναντι τῆς Σερβίας στάσιν της. Ἡ Ἰταλία οὐ μόνον παρέμεινεν οὐδετέρα ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, τὴν 24 Μαΐου 1915, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τὴν 28 Αὐγούστου 1916 κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ Ρουμανία, ὡσαύτως, δὲν ἦλθεν εἰς ἐπικουρίαν τῆς Αὐστροουγγαρίας, διότι, καθ' ἃ διισχυρίσθη, τὸ 2ον ἄρθρον τῆς συνθήκης ὥριζεν ὅτι μόνον ἂν ἡ Αὐστροουγγαρία προσεβάλλετο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκ μέρους αὐτῆς προκλήσεως θὰ ὑπεχρεοῦτο ἡ Ρουμανία νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς συμμάχου της, ἐνῷ, κατὰ τὴν ρουμανικὴν ἀντίληψιν, τὴν πολεμικὴν σύρραξιν εἶχε προκαλέσει αὐτὴ αὕτη ἡ Αὐστροουγγαρία διὰ τῆς ἀδιαλλάκτου στάσεως, ἣν ἔλαβεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς.

Οὕτως, ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐπῆλθον τὰ πρῶτα ῥήγματα εἰς τὴν Τριπλῆν συμμαχίαν, διελύθη δὲ αὕτη ὁριστικῶς διὰ τῆς τελικῆς ἥττης ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Grabinski*, La triple alliance (1904) —*Singer*, Histoire diplomatique de la triple alliance (1915) —*Erich*, Über Allianzen und Allianzverhältnisse (1907).—*Koumanoudi*, Les traités d' alliance au XIX siècle (1901)
Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— **Τριπλῆ *συνεννόησις*.** Ἐφ' ὅσον ὁ Βίσμαρκ ἦτο ἀρχικαγκελλάριος ἐν Γερμανίᾳ, ἡ Ρωσία ἐδίσταζε νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἡ στάσις, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπέναντι τῆς Ρωσίας ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος ὁ Β΄ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνωτέρω ἀρχικαγκελλαρίου, μετέβαλε τὴν κατάστασιν καὶ ἤρξαντο διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γαλλίας πρὸς σύσφιγξιν τῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πολιτικῶν σχέσεων. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται χρονολογοῦνται ἤδη ἀπὸ τοῦ 1891, καθ' ὃ ὁ γαλλικὸς στόλος ἐγένετο μετὰ ἐξαιρετικῶν πράγματι τιμῶν δεκτὸς ἐν Κρονστάνδῃ. Τὰ δύο κράτη ἦλθον εἰς πολιτικὴν συνεννόησιν, ἡ ὁποία ὅμως δὲν περιεβλήθη τὸν τύπον συνθήκης. Κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν συνεννόησιν, ἡ ὁποία ἐκέκτητο ἁπλῶς ἀμυντικὸν χαρακτῆρα, τὰ δύο κράτη ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐνεργῶσι κατόπιν κοινῆς συμφωνίας εἰς πάντα τὰ ζητήματα, ἅτινα θὰ ἐνδιέφερον τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Εὐρώπῃ· ἂν ὅμως αὕτη ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῆς Τριπλῆς συμμαχίας, θὰ ἐχρησιμοποίουν ἀπὸ κοινοῦ τὰς στρατιωτικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Ἐπὶ τῇ εἰσηγήσει μάλιστα τῆς Γαλλίας ὑπεγράφη βραδύτερον (Ἰούλιος 1892) στρατιωτικὴ συμφωνία ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπιτελείων τῶν δύο κρατῶν, ἡ ὁποία καὶ ἐπεβεβαιώθη δι' ἀνταλλαγῆς ἐπισήμων ἐγγράφων.

Ἡ ἰδέα τῆς συνάμεως συμμαχίας ἐκαλλιεργήθη συστηματικῶς μετὰ ταῦτα εἰς τὰ δύο κράτη, τὰ ὁποῖα εἶχον πᾶν συμφέρον ὅπως προσεγγίσωσι πρὸς ἄλληλα, ἵνα οὕτως ἀντιδράσωσι κατὰ τῆς *Τριπλῆς συμμαχίας* (βλ. λ.). Ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας συμμαχία προεκηρύχθη ἐπισήμως τὸ πρῶτον τὴν 23 Αὐγούστου 1897, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ εἰς Πετρούπολιν ταξιδίου τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Φελὶξ Φώρ.

Εἰς τὴν γαλλορρωσικὴν ταύτην συμμαχίαν δὲν ἐβράδυνε νὰ προσχωρήσῃ καὶ ἡ Μεγάλη Βρεττανία. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς προσχωρήσεως ταύτης ἡ Γαλλία ἐπροθυμοποιήθη νὰ διευθετήσῃ διὰ τῶν ἀπὸ 8 Ἀπριλίου 1904 διαφόρων αὐτῆς εἰδικῶν συμφωνιῶν μετὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας πλεῖστα ὅσα ἐκκρεμῆ ζητήματα μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἀναφερόμενα δὲ εἰς τὸ Σιάμ, τὴν Νέαν Γῆν, τὴν Αἴγυπτον, τὸ Μαρόκκον κλπ. Ἐντεῦθεν αἱ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Μεγάλης Βρεττανίας προστριβαὶ ἐξέλιπον καὶ αἱ ἐπίσημοι αὐτῶν σχέσεις ἐβελτιώθησαν σημαντικῶς, ἐπελθούσης οὕτω τῆς κληθείσης *ἐγκαρδίου συνεννοήσεως* μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Ἀλλ' ἡ Γερμανία, θέλουσα ν' ἀντιδράσῃ, ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν διαπραγματεύσεων μετὰ

Digitized by Google

τῆς **Ρωσίας καὶ Γαλλίας πρὸς συνομολόγησιν συμ**φωνίας στρεφομένης κατὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, κατώρθωσε μάλιστα νὰ συναφθῇ τῷ 1905 καὶ μυστική τις πολιτικὴ συνθήκη μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β' καὶ τοῦ τσάρου Νικολάου Β'. Μὴ τυχούσης ὅμως ταύτης ἐπισήμου ἐπικυρώσεως ἐν Ρωσίᾳ, ὡς γενομένης ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ρωσίας, ἐπηκολούθησε στενότερα προσέγγισις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ ἀπετελέσθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ *Τριπλῆ συνεννόησις* μεταξὺ Γαλλίας, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ρωσίας. Σημειωτέον ὅτι τὰ δύο τελευταῖα κράτη εἶχον διευθετήσει τῷ 1907 δι' εἰδικῶν μεταξὺ αὐτῶν συμφωνιῶν τὰς προγενεστέρας αὐτῶν διαφορὰς ἐν σχέσει πρὸς τὴν Περσίαν, τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ τὸ Θιβέτ. Πάντως, εἰδικὴ συνθήκη συμμαχίας δὲν ὑπεγράφη μεταξὺ Γαλλίας, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ρωσίας, ἀλλ' ἡ πολιτικὴ αὐτῶν αὕτη προσέγγισις, στρεφομένη κατὰ τῆς Τριπλῆς συμμαχίας, ἐπανέφερε τὴν ἰσορροπίαν τῶν Δυνάμεων ἐν Εὐρώπῃ.

Ἡ Τριπλῆ συνεννόησις μετέσχε τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, συνεκέντρωσε δὲ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῆς οὐ μόνον τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν, ἀποσπασθείσας ἐκ τῆς Τριπλῆς συμμαχίας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα κράτη, ἐν οἷς καὶ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ σύνολον δὲ τῶν κρατῶν, ἅτινα ἔλαβον μέρος εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν κρατῶν τῆς Τριπλῆς συνεννοήσεως, εἴθισται νῦν γενικῶς ν' ἀποκαλῶνται *σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις*, διαδραματίσασαι σπουδαῖον πρόσωπον ὄχι μόνον κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μεταπολεμικοὺς δυσχερεῖς χρόνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Livre jaune français (1918). — *Saint-Charles*, L' accord franco-anglais et l' Europe, ἐν τῇ «Revue d'histoire diplomatique» τ. 1904 (Juillet). Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—τριπλοῖ ἀστέρες *[Ἀστρον.]*. Σύστημα ὀπτικὸν ἢ φυσικὸν ἐκ τριῶν ἀστέρων, οἵτινες ἢ φαίνονται ἐγγὺς ἀλλήλων, διότι εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς περίπου ὀπτικῆς ἀκτῖνος, ἂν καὶ ἀπέχουσι σημαντικῶς μεταξύ των, ἢ περιστρέφονται περὶ τὸ κοινὸν αὐτῶν κέντρον βάρους. Σ. Π.

τρίπλοφος (ὁ) (Triplophus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *στομιαδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μικροσώμων ἰχθύων, ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

τριπλοχίτων (ὁ) (Triplochiton) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στερκουλιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ δένδρων ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἔχοντα ξύλον σκληρόν, ἀνθεκτικὸν καὶ εὐέργαστον. Δ. Ν. Π.

τρίπλωμα (τό)· τριττὴ πτύξις, δίπλωμα 'ς τὰ τρία.

τριπλώνω· πτύσσω εἰς τριπλοῦν, διπλώνω 'ς τὰ τρία.

τριπλωπία *[Ὀφθαλμ.]*. Μορφὴ πολυωπίας, καθ' ἣν ἀντικείμενόν τι φαίνεται τριπλοῦν. Ἡ τριπλωπία δύναται νὰ εἶναι μονόφθαλμος ἢ ἀμφοτερόφθαλμος, καθόσον τὸ τριπλοῦν ἀντικείμενον ὁρᾶται ὑπὸ τοῦ ἑνὸς μόνον ἢ ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν. Ὀφείλεται εἰς ἀνώμαλον διάθλασιν τοῦ φακοῦ (θόλωσις μερικὴ τοῦ φακοῦ) ἢ τοῦ κερατοειδοῦς (κερατόκωνος) ἢ εἰς προσαρμοστικὴν ἀνωμαλίαν ἢ εἰς πολυκορίαν. Ἐνίοτε παρατηρεῖται κατόπιν ἐγχειρήσεως στραβισμοῦ. Τριπλωπίαν δύνανται νὰ ἔχουν καὶ ὑστερικὰ ἢ νευρασθενικὰ ἄτομα. Β. Α.

Τρίποδες *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βίβλος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κυκλάδων.

τριποδηφόρος (ὁ)· ὁ φέρων, ὁ κρατῶν τρίποδα ὡς σημεῖον νίκης ἐν δραματικῷ ἀγῶνι.

τριπόδι (τό)· καὶ *ἀντριπόδι*· δημοτ., καλπασμός: «φέρνει τ' ἄλογο ἀντριπόδι».

τριποδία (ἡ)· ἕνωσις τριῶν μετρικῶν ποδῶν ὡς μία μετρικὴ μονάς: «δακτυλικὴ—, τροχαϊκὴ—, ἰαμβικὴ τριποδία».

τριποδίζω· ἐπὶ ἵππου, καλπάζω, δημοτ. *ἀντριπηδάω*.

τριποδικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τρίποδα ἢ εἰς τρεῖς πόδας: «τριποδικὴ βάσις».

τριπόδιον (τό)· μικρὸς τρίπους.

Τριποδίσκος *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πολίχνη τῆς Μεγαρίδος, ἧς λείψανα παρατηροῦνται ἐν τῇ θέσει Χάνι, 3 ὥρας βορειοδυτικῶς τῶν Μεγάρων καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Γερανείας. Ι. Σ. Σ.

— Τριποδίσκος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Μεγαρέων τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 132. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μάζι*.

τριποδισμός (ὁ)· τὸ τριποδίζειν, *καλπασμός*· ἄλλως *τριπόδι* ἢ *ἀντριπόδι*.

— *[Ἰατρ.]* Βηματισμὸς ἰδιάζων τῶν πασχόντων ἐκ παραλύσεως τῶν ἐκτατήρων μυῶν τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν καὶ τῶν περονικῶν μυῶν (νευρῖτις ἀλκοολικὴ κλπ.). Ὁ πάσχων, μὴ δυνάμενος νὰ κάμψῃ τὸν ἄκρον πόδα ἐπὶ τῆς κνήμης αὐτοῦ, ἀναγκάζεται εἰς ἕκαστον βηματισμὸν νὰ ἀνυψοῖ ἰσχυρῶς τὴν κνήμην διὰ κάμψεως τοῦ μηροῦ ἐπὶ τῆς πυέλου, ἵνα μὴ προσκόψῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸ ἄκρον τοῦ ποδός, ὅστις εὑρίσκεται διηνεκῶς καταβιβασμένος. Μ. Ν. Κ.

τρίποδον (τὸ)· τὸ ἔχον τρεῖς πόδας, τρίπους· || κοιν. στρίποδα (τά)· αἱ κινηταὶ βάσεις ἐφ' ὧν στηρίζονται σανίδες προχείρου κλίνης: «στρίποδα ξυλένια, — σιδερένια».

Τρίποδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης, ἀνεξακριβώτου ταυτότητος, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατὰ τοὺς μύθους ἐγέννησεν ἡ Δημήτηρ τὸν Πλοῦτον. Ε. Γ.

Τριπόδος (*Ἄνω καὶ Κάτω*) *[Γεωγρ.]*. Χωρία τῆς κοινότητος Πρινὲ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Ἡ *Ἄνω* ἔχει 150 κατ. καὶ δημοτικὸν σχολεῖον, ἡ δὲ *Κάτω* 27. Ἐκ τῆς ὀνομασίας καὶ ἔκ τινων ἀρχαίων ἐρειπίων εἰκάζεται ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία *Τρίποδος*. Ε. Γ.

τρίπολι (Tripel), ἡ *τριπολῖτις γῆ* *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀπὸ ἀπολιθωμένα κελύφη μικροσκοπικῶν ὑδροβίων ὀργανισμῶν ἀνηκόντων εἰς διάτομα καὶ ραδιολάρια. Τὸ ὑλικόν, ἐξ οὗ συνίστανται τὰ κελύφη ταῦτα, εἶναι ἔνυδρον διοξείδιον τοῦ πυριτίου τῆς μορφῆς τοῦ ὀπαλίου. Τὸ πέτρωμα τοῦτο σχηματίζει ἀποθέσεις ἐντὸς ἄλλων στρωμάτων, ἐμφανίζεται δὲ ὑπὸ τύπον γεώδη ἢ πυρώδη. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν κ. ἄ., χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς μέσον στιλβωτικὸν ἰδίως τῶν μετάλλων, εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς δυναμίτιδος καὶ εἰς φαρμακευτικοὺς σκοπούς. Γ. Β.

Τρίπολις (Tripoli) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ἰταλικῆς ἀποικίας τῆς Τριπολίτιδος. Κάτ. 81 654, ἐξ ὧν 21 000 Ἰταλοὶ καὶ 15.000 Ἑβραῖοι. Κεῖται ἐπὶ τῆς Μεσογείου, πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμα μικροῦ κόλπου. Χάρις εἰς τὰ ἐκτελεσθέντα κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἔργα, ὁ λιμὴν αὐτῆς κατέστη λίαν ἀσφαλής, προσιτὸς καὶ εἰς μεγάλα πλοῖα. Ἔχει τακτικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Μάλτας, τῆς Τύνιδος, τῆς Κυρηναϊκῆς, τῶν Συρακουσῶν καὶ τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀεροπορικὴν μετὰ τῆς Ρώμης μέσῳ τῶν Συρακουσῶν. Ἔχει ἐπίσης, πλὴν τοῦ ἀερολιμένος, καὶ ἀεροδρόμιον. Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει λίαν γραφικὴν θέαν μὲ τὴν πληθώραν τεμενῶν, τῶν ὁποίων οἱ θόλοι καὶ οἱ μιναρέδες δεσπόζουν τῆς πόλεως. Περιεβάλλετο ὑπὸ παλαιοῦ ρωμαϊκοῦ μὲ βυζαντινὰς συμπληρώσεις πενταγώνου τείχους, τοῦ ὁποίου σῴζονται μέχρι σήμερον ἱκανὰ τμήματα. Πρὸς τὸ νότιον τμῆμα τῆς πόλεως, παρὰ τὴν παραλίαν, εὑρίσκεται τὸ ἀρχαῖον φρούριον, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱσπανικῆς κατοχῆς καὶ χρησιμεῦον νῦν ὡς ἕδρα τοῦ Ἰταλοῦ διοικητοῦ τῆς Τριπολίτιδος. Ἐν αὐτῷ στεγάζεται ἐπίσης καὶ τὸ μουσεῖον τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τεμενῶν τῆς πόλεως εἶναι τὸ τοῦ Πασᾶ, ἄλλοτε χριστιανικὴ ἐκκλησία κτισθεῖσα ὑπὸ Ἱσπανῶν, μετὰ ὀκταγώνου μιναρέ, καὶ τὸ τέμενος Γιούργκι, κτισθὲν τῷ 1833 καὶ θεωρούμενον ἓν τῶν ὡραιοτέρων τοῦ εἴδους του. Παρὰ τὸν λιμένα ὑπάρχει μαρμαρίνη ρωμαϊκὴ θριαμβευτικὴ ἁψὶς τοῦ 163 μ. Χ. Τὸ νεώτερον τμῆμα τῆς πόλεως, κείμενον πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ τοῦ παλαιοῦ, περιέχει πολλὰ δημόσια κτήρια, καθολικὸν καθεδρικὸν ναόν, μνημεῖον τῆς Νίκης, θέατρα, ξενοδοχεῖα κτλ., τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐγείρονται κατὰ μῆκος τῆς νέας, ὡραίας καὶ μακρᾶς προκυμαίας, καλουμένης Λουγκομάρε Κόντε Βόλπι. Ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων, ὑφασμάτων, δερμάτων, καπνοῦ, ζύθου καὶ στρατιωτικῶν εἰδῶν, ἰδίως ἐξαρτημάτων πυροβολικοῦ, κυρίως ὅμως εἶναι πόλις ἐμπορική, ἀφετηρία τῶν μεγάλων καραβανίων, ἅτινα ἐκτελοῦν τὴν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ συγκοινωνίαν διὰ τριῶν μεγάλων ὁδῶν: πρὸς Ν. διὰ τῆς ἐρήμου τῆς Σαχάρας μέχρι τῆς λίμνης Τσάντ· πρὸς τὰ ΝΔ. μέχρι τοῦ Τομπουκτοὺ καὶ πρὸς τὰ ΝΑ. μέχρι τοῦ Οὐανταϊ καὶ τοῦ Δαρφούρ. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐμπορίου εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τῶν Ἑβραίων, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη διεξάγεται καὶ δι' ἐμπόρων Ἰταλῶν, νεωστὶ ἐγκατασταθέντων ἐν τῇ πόλει. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατεσκευάσθησαν καὶ τρεῖς σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, πρὸς Ζουάρα, πρὸς Ταγκουῖρα ἢ Ταχούρα καὶ πρὸς Ἀζιζιέ. Ἡ Τρίπολις εὑρίσκεται κατὰ τὸ ἄκρον τῆς ὡραίας ὁμωνύμου ὀάσεως ἢ ὀάσεως Μεσύα, ἥτις ἐκτείνεται κατὰ τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως εἶναι κατὰ πλειοψηφίαν Μωαμεθανοὶ Βέρβεροι, Ἄραβες καὶ Τοῦρκοι· μετ' αὐτοὺς ἔρχονται οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Μαλτέζοι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Τυνήσιοι, οἱ Τουαρέγκοι κ.ἄ.

Εἶναι ἡ ἀρχαία *Οἴα* (βλ. λ.), ἥτις ἀπετέλει, μὲ τὰς γειτονικὰς πόλεις *Μεγάλη Λέπτις* (βλ. λ.) καὶ *Σάβρατα* (βλ. λ.), τὴν ἀρχαίαν Τρίπολιν. Τὸ ὄνομα *Τρίπολις* παρέμεινεν ὡς ὄνομα τῆς κεντρικῆς πόλεως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν δύο ἄλλων ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν τῷ 1510, ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας τῷ 1530 καὶ τέλος ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1551 καὶ ἀποβᾶσα ἓν τῶν κυριωτέρων ὁρμητηρίων πειρατείας, ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1714 ἕδρα τῶν ἀνεξαρτήτων σουλτάνων τῆς δυναστείας τῶν Καραμανλήδων. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἀνακατέλαβον αὐτὴν τῷ 1835 καὶ τὴν κατέστησαν πρωτεύουσαν τοῦ βιλαετίου τῆς Τριπολίτιδος. Ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατελήφθη τῷ 1911 κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου. Ἡ Τρίπολις ἦτο ἀνέκαθεν πόλις ὠχυρωμένη, τὰ δὲ παλαιά της φρούρια ἀντικατεστάθησαν νῦν ὑπὸ νεωτέρων, ἐγερθέντων πέριξ τῆς πόλεως καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν. Ἡ Τρίπολις ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν ἰθαγενῶν ἐν γένει καλεῖται *Ταραμπολοὺς-ἐλ-Χάρμπ*. Μ. Δ. Β.

—Τριπόλεως, *μητρόπολις*. Ἡ μητρόπολις αὕτη τῆς Ἀφρικῆς, ὑπαγομένη εἰς τὸ κλῖμα τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας καὶ ἀποτελουμένη παλαιότερον ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν Τοσίβων, Λέπτιδος καὶ Οἰῶν, σήμερον περιλαμβάνει τὰς πόλεις τῆς Ἀφρικῆς Μάρσα-Ματρούχαν, Τρίπολιν, Βεγγάζην, Σφάξ, Ζέρμπαν, Τύνιδα, Καζαμπλάνκαν καὶ Ἀλγέριον, ἐν αἷς ὑπάρχουσι ναοὶ ὀρθοδόξων κοινοτήτων. Ὁ μητροπολίτης Τριπόλεως τακτικῶς διαμένει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ε. Γ. Π.

— Τρίπολις (Tripoli de Syrie) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ὑπὸ γαλλικὴν ἐντολὴν Συρίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Λιβάνου. Κάτ. 37.260, ἐξ ὧν 26.000 μωαμεθανοί, 5.000 ὀρθόδοξοι καὶ οἱ λοιποὶ Εὐρωπαῖοι, Γάλλοι, Ἑβραῖοι καὶ Μαρωνῖται. Κεῖται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Νὰχρ-Ἀμποὺ-Ἀλῆ, εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του, καὶ ἔχει ἐπὶ τῆς Μεσογείου ὡς ἐπίνειον καὶ λιμένα τὴν *Ἐλ Μίνα*. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία τμήματα, τὸ φρούριον, τὴν κυρίως πόλιν καὶ τὸν λιμένα, ἐξ ὧν ὠνομάσθη καὶ Τρίπολις. Εἶναι ὁ λιμὴν τοῦ βορείου Λιβάνου καὶ ἔχει ὀνομαστὴν βιομηχανίαν μεταξωτῶν, ἐξάγουσα ζαχαροκάλαμον, ἐλεφαντοστοῦν, πτερὰ στρουθοκαμήλου, ἔριον καὶ σπόγγους. Εἶναι πόλις ἀρχαία, ἱδρυθεῖσα μετὰ τὸ 700 π. Χ. ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς εὑρίσκεται σήμερον ἡ *Ἐλ-Μίνα*. Ἦτο λίαν ὀνομαστὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὸ ἀκμαῖον ἐμπόριόν της καὶ τὸν πλοῦτόν της. Ἐπὶ τῶν Περσῶν ἦτο πρωτεύουσα τῆς συμπολιτείας Τύρου, Σιδῶνος καὶ Ἀράδου. Ἐξωραϊσθεῖσα μεγάλως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Σελευκιδῶν καὶ τῶν Ρωμαίων, κατεστράφη ἐπανειλημμένως ὑπὸ σεισμῶν, τῷ δὲ 638 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Τῷ 1104, πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, ἐκυριεύθη ὑπ' αὐτῶν μετὰ 5 ἔτη. Κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας δύο αἰῶνας ἡ Τρίπολις διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τῆς Τριπόλεως καὶ ἕδρα τοῦ κόμιτος τῆς Τριπόλεως. Τῷ 1289 καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου Κιλαβοὺν κατεστράφη καὶ ἀνῳκοδομήθη εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς σημερινῆς αὐτῆς θέσεως, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπιθέσεων τῶν Εὐρωπαίων. Μ. Δ. Β.

— Τρίπολις *τοῦ Πόντου* ἢ *τῆς Ἀνατολίας* (τουρκ. Tireboli, Tirebolu, Tarabulus) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἕδρα ὑποδιοικήσεως, ἐν τῷ σαντζακίῳ Τραπεζοῦντος, ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 81 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Τραπεζοῦντος, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Χαρσιώτου (τουρκ. Ταραμπουλοὺ ἢ Χαρσοὺντ) καὶ τοῦ ποταμοῦ Γκελιβέρα καὶ ἐπὶ τοῦ χειμάρρου Ντερὲ-Μπασῆ, ὁ ὁποῖος σχηματίζει παρ' αὐτὴν καταρράκτην. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βραχώδους ὑψώματος καλουμένου Ἅγιος Ἰωάννης, ἐκ τοῦ ὀνόματος παλαιοῦ καὶ νῦν ἠρειπωμένου βυζαντινοῦ ναοῦ, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς χωριστὰς συνοικίας, αἵτινες δεσπόζουν τριῶν μικρῶν ὅρμων. Ὁ ἀνατολικὸς ὅρμος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸν κυρίως λιμένα τῆς πόλεως, εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ εὑρίσκεται παρὰ τοὺς πρόποδας ὀγκώδους βράχου, ἐφ' οὗ ὑπάρχει παλαιὸν φρούριον καὶ μικρὰ ὡραία ἐκκλησία βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι μετέτρεψαν εἰς τζαμὶ κατὰ τὸ 1875, διαρκοῦντος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Μέχρι τοῦ 1922 εἶχε, πλὴν τῶν 8 τζαμίων, καὶ δύο ὡραίας ὀρθοδόξους ἐκκλησίας καὶ μίαν ἀρμενικήν. Ἔχει τακτικὴν ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν μὲ τοὺς κυριωτέρους λιμένας τοῦ Εὐξείνου. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ἀνεκμετάλλευτα μεταλλεῖα σιδήρου, χαλκοῦ καὶ μαγγανίου. Εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. πρὸς Α., παρὰ τὰ νῦν Χαλκάβαλα καὶ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Χαρσιώτου, ὑπάρχουν ἀρχαῖα μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, καταστραφέντα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ τῶν πλημμυρησάντων ὑδάτων.

Ἡ Τρίπολις ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἰσχοπόλεως, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε

Digitized by Google

μικρὰν μόνον σημασίαν, λόγῳ τῶν παρ' αὐτὴν δύο ἀκμαζουσῶν μεγαλοπόλεων, τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Κερασοῦντος Βραδύτερον ὅμως, ἕνεκα τῆς ὡραίας τοποθεσίας της καὶ τοῦ δροσεροῦ κλίματός της, ἀπέβη ἡ εὐνοουμένη θερινὴ διαμονὴ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μωάμεθ Β' οἱ κάτοικοι τῆς Τριπόλεως κατέφυγον εἰς τὸ φρούριον Πέτρωμα, ἀπέχον περὶ τὰ 33 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως.

Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Τρίπολις εἶχε περὶ τοὺς 10.000 κατ., ἐξ ὧν 6.000 Τοῦρκοι, 3 000 Ἕλληνες καὶ 1 000 Ἀρμένιοι Ἡ ὅλη ὑποδιοίκησις (καζᾶς) ἀπετελεῖτο ἐξ 125 χωρίων μὲ 60.000 περίπου κατ. Ἐκ τῶν 125 τούτων χωρίων τὰ 23 (Ἰσραὴλ ματίνκ, Κουσκουνλοῦ ρούμ, Ἀσλαντζὶκ Τέβεκλη, Ἔσπιε ρούμ, Νιγιάλ, Καράερικ. Κιολίκ, Ἀγαλούκ, Κουζοὺλ καγιά, Λαχανᾶς, Παλακλοῦ ρούμ, Κὸζ πουκιού, Κεκέκλησα, Παλκάν, Πελετζούκ, Κοὺρτ πελί, Καρὰ κιουνέγ, Κουράν, Ἐρμινήκιογ, Τζακράκ, Γενίκιογ, Τζελαλῆ), κατῳκοῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων, ἀνερχομένων ἐν συνόλῳ εἰς 10 000. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἱ Ἀρμένιοι κάτοικοι τοῦ καζᾶ τῆς Τριπόλεως ἐσφάγησαν, οἱ δὲ Ἕλληνες ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα καὶ μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν προσέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα

Τρίπολις *[Ἀρχ.]*. Ὁμοσπονδία τριῶν πόλεων, συνήθως ὁμοφύλων. —1) ***Λακωνική***. Ταύτην ἀπετέλουν αἱ κατὰ τὰ βόρεια πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν ὅρια τῆς χώρας τρεῖς πόλεις *Αἶγυς* (Αἶγις), *Πελλάνα* καὶ *Βελεμινα*, αἵτινες καὶ ἐδέσποζον τῶν ἀπ' Ἀρκαδίας εἰς Λακεδαίμονα διόδων (βλ. καὶ λ. *Αἶγις*, *Βελεμῖνα*, *Πελλάνα* καὶ *Λακωνική*). —2) ***Περραιβική***. Ταύτην ἀπετέλουν αἱ τρεῖς πόλεις τῆς χώρας ταύτης (τῆς Περραιβίας), *Ἄζωρος*, *Δολίχη* καὶ *Πύθιον*, κείμεναι εἰς τὴν μεταξὺ Ὀλύμπου, Πιέρου καὶ Καμβουνίων πεδιάδα καὶ δεσπόζουσαι τῶν στενῶν τῆς Πέτρας καὶ τοῦ Σαραντοπόρου (βλ. καὶ λ. *Ἄζωρος*, *Δολιχη*, *Πύθιον* καὶ *Περραιβία*).

ΚΑΨ.

—**Τρίπολις** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πελοποννήσου, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας καὶ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. 14 397. Ἔχει πάντα τὰ δικαστήρια πλὴν τοῦ ἐφετείου, δύο γυμνάσια, δ δασκαλεῖον ἀρρένων καὶ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ὑποκαταστήματα τῶν τραπεζῶν Ἐθνικῆς, Ἐκδοτικῆς, Ἰονικῆς, Ἀθηναϊκῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐμπορικῆς Πίστεως. Εἶναι ἕδρα τοῦ ἑνδεκάτου συντάγματος καὶ τοῦ μητροπολίτου Μαντινείας καὶ Κυνουρίας. Ἔχει ὡραίαν ρυμοτομίαν καὶ εὐθείας ὁδούς, δι' ὧν συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Γορτυνίας, Σπάρτης, Καλαμῶν, Ἀθηνῶν, Καλαβρύτων, καὶ ὡραίας πλατείας, ὡς εἶναι ἡ τοῦ Ἄρεως, πρὸς Β. καὶ Α. τῆς ὁποίας ὑπάρχουν ἐξαίρετα πάρκα καὶ ὅπου ἔκειντο τὰ ἀνάκτορα τῶν πασάδων (τὸ Σεράγιον), ἡ τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Ἔχει ἐπίσης μεγαλοπρεπεῖς ναούς: τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν, ἐν ᾧ οἱ ἐκπορθηταὶ τῆς πόλεως τὸ πρῶτον ἐδοξολόγησαν τὸν Θεὸν καὶ ἐν ᾧ τελεῖται ἡ ἐπέτειος τῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ὅστις εἶναι μητροπολιτικός, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τῆς Μεταμορφώσεως, τῶν νέων μαρτύρων Δημητρίου καὶ Παύλου καὶ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, καθὼς καὶ τὸν τοῦ νέου μάρτυρος Δημητρίου, ὅστις ἔχει κτισθῆ ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ μαρτυρίου του. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Καλαμῶν καὶ τῶν διαμέσων πόλεων τῆς Πελοποννήσου. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον καὶ ζωηρὰν βιοτεχνίαν, σιδηρουργικήν, ὑφαντουργίαν, βυρσοδεψίαν, φανελλοποιίαν, ταπητουργίαν, τυροποιίαν καὶ οἰνοποιίαν. Τὰ λοιπὰ προϊόντα τῆς περιφερείας της εἶναι ποικίλα, μαλλιά, βούτυρον, δημητριακοὶ καρποί, γεώμηλα καὶ οἶνοι εὔγευστοι καὶ ἐξαίρετοι κλπ.

Ἡ Τρίπολις ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶχε πολλὰ ἐνδιαφέροντα μνημεῖα καὶ κτήρια, τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ὁποίων ἦσαν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, καεῖσα τῷ 1828, ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἡ μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ τὸ ὀθωμανικὸν ἱεροδιδασκαλεῖον Τζουμπὲ-Χανές, τὸ μόνον διασῳζόμενον ἐκ τῶν τουρκικῶν κτηρίων, χρησιμοποιούμενον νῦν ὡς ἀποθήκη τοῦ παρακειμένου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ἀλλὰ τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ ὀνομαστότερον ἐξ ὅλων τῶν τουρκικῶν κτηρίων ἦτο τὸ σεράγιον, ἀνάκτορον τοῦ πασᾶ τῆς Πελοποννήσου. Ἦτο ἐκτισμένον ΒΑ. τῆς πόλεως, ἐν τῇ σημερινῇ πλατείᾳ τοῦ Ἄρεως, καὶ ἦτο πολυτελέστατα διακεκοσμημένον. Παρὰ τὸν σημερινὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἦτο ἱδρυμένη ἡ Κρεμάλα, ὅπου ἀπηγχόνιζον τοὺς καταδικαζομένους εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον. Ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν νῦν ὁδὸν Καλαμῶν λόφου, καλουμένου Παλουκόρραχη, ἀνεσκολοπίζοντο οἱ καταδικαζόμενοι εἰς τὸν δι' ἀνασκολοπισμοῦ ἀτιμωτικὸν θάνατον. Ἡ Τρίπολις κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔχει κτισθῆ εἰς τοὺς ΝΑ πρόποδας τοῦ κωνοειδοῦς βουνοῦ Ἅγιος Θεόδωρος, παραφυάδος τοῦ ὄρους Μαινάλου ἢ κοινῶς Ἐπάνω Χρέπας, ἡ ὁποία **εἶναι συνέχεια τοῦ κυρίως Μαινάλου (1989 μ.), κοινῶς Ἀϊντίνη, ἐν** τῷ ΝΑ. ὀροπεδίῳ τῆς Ἀρκαδίας. Ἡ πόλις δίκην στεφάνου περιβάλλεται ἀπὸ τὰ ὄρη Ἀρτεμίσιον (1772 μ.) καὶ Παρθένιον (1227 μ.) πρὸς Α., τὸ Μαίναλον (1989 μ.) πρὸς Δ. καὶ τὰς ἐκτεινομένας πρὸς Ν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. βουνοσειρὰς τοῦ Πάρνωνος. Τὸ ὀροπέδιον, ἢ μᾶλλον λεκανοπέδιον, τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀνισοϋψῆ τμήματα πεδιάδων. Τὸ μὲν ἓν κεῖται πρὸς Β., ἔχει ὕψος 630 μ. καὶ καλεῖται Μαντινικὸν πεδίον, τὸ δ' ἕτερον κεῖται πρὸς Ν, ἔχει ὕψος 670—690 μ. καὶ καλεῖται Τεγεατικὸν πεδίον. Διακρίνονται δ' οὕτω, διότι ἐπὶ τῆς πρὸς Β. πεδιάδος εἶχε κτισθῆ ἡ Μαντίνεια, ἐπὶ τῆς πρὸς Ν. ἡ Τεγέα. Ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τούτῳ ἔχει κτισθῆ ἡ Τρίπολις πλησιέστερον μᾶλλον πρὸς τὴν ἀρχαίαν Τεγέαν καὶ πρὸς τὰ ΒΔ ταύτης, ἀφ' ἧς ἀπέχει ὀκτὼ περίπου χλμ Τὰ κύκλῳ τῆς σημερινῆς πόλεως ὄρη εἶναι ἄγρια καὶ ἄδενδρα, ὡς τελείως ἀπεψιλωμένα, ἐνῷ κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνους ταῦτα ἐκαλύπτοντο ὑπὸ μεγάλων δασῶν.

Ὁ χρόνος τῆς κτίσεως τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ἄγνωστος. Κατά τινας συνῳκίσθη κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα (βλ. «*Τεγεατ. Ἀστέρα*», ἔτος Β', τεῦχος Β', Ὀκτώβρ.—Νοέμβριος 1926) ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν (βλ. Fougères, «Le Mantinée»), ὡς τὰ Λαγγάδια, Μαγούλιανα, Παλούμπα, Ντάρα καὶ Νταβιὰ (Δαβια), κατὰ δὲ τοὺς Pouqueville, Mhullieres, Pellegrin συνῳκίσθη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ μέρος τοῦτο ἦτο σύδενδρον, ὡς καὶ ὅλη ἡ πρὸς Α. πεδιάς, ἡ περὶ τὰ σημερινὰ χωρία Μαντζαγρά, Ἅγιος Βασίλειος καὶ Μπόσουνα. Περὶ ταῦτα ὡς περὶ κέντρον ἐξηπλοῦτο μέχρι τῶν ὁρίων τῆς ἀρχαίας Μαντινείας τὸ ἐκ δρυῶν δάσος, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο Πέλαγος (βλ. Ἱστορ Τεγέας, Ν. Ἀλεξοπούλου, σελ. 221). Ὁ μικρὸς οὗτος συνοικισμὸς ὁσημέραι ηὐξήθη καὶ διὰ τὸ ἀσφαλὲς τῆς θέσεως καὶ διότι ἔκειτο μακρὰν τῶν καταστραφεισῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Μαντινείας, τοῦ Παλλαντίου (νῦν Μπατάκη), ὡς καὶ τῶν μεσαιωνικῶν τοιούτων, Μουχλί, Νεστάνης ἢ Θάνα καὶ Βελιγοστῆς. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Τουραχὰν εἰς Πελοπόννησον, κατὰ Μάϊον τοῦ 1422, κατεστράφη μεταξὺ τῶν ἄλλων πόλεων καὶ κωμῶν καὶ ἡ Νταβιὰ—Δαβιαι—Ταβία (5 Ἰουνίου 1423). Ἄλλοι τῶν κατοίκων ταύτης ἐφονεύθησαν, ἄλλοι ᾐχμαλωτίσθησαν καὶ ὀλίγοι διεσώθησαν, ἐξ ὧν τινες κατέφυγον εἰς τὴν Τρίπολιν (*Χαλκοκ. Λαον.*, σελ 238, 15—239, 6). Οὕτω ὁ πληθυσμὸς τῆς Τριπόλεως ηὔξανεν ὁσημέραι διὰ τῆς προσελεύσεως κατοίκων ἐκ τῶν καταστρεφομένων πόλεων καὶ κωμῶν ὑπὸ διαφόρων ἐπιδρομέων, καὶ μάλιστα τῶν Τούρκων. Τὸ ὄνομα Τριπολις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (*Ἀρκαδ.* 8, 27, 4) ὡς περιλαμβάνον τὰς τρεῖς πόλεις Καλλίαν, Δίποιναν καὶ Νωνάκριδα. Δὲν ἦτο πόλις ἢ κώμη καὶ ὡς τοιαύτη οὐδὲ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Μεγάλης πόλεως μετέσχεν. Ἑκάστη τούτων πολὺ ἀπέχει τῆς σημερινῆς Τριπόλεως. Ὁμοίως ἀπίθανον εἶναι, ὅτι ἡ πόλις ὠνομάσθη Τρίπολις, ὡς ἔν τισι λεξικοῖς ἀναφέρεται, ὑπὸ τῶν τριῶν καὶ πλησίον αὐτῆς κειμένων ἀρχαίων πόλεων Μαντινείας, Τεγέας, Παλλαντίου ἢ Μαινάλου. Δὲν εἶναι δ' ὅμως ἀπίθανον νὰ συνῳκίσθη ὑπό τινων τῶν κατοίκων τῶν μεσαιωνικῶν πόλεων Μουχλί, Νεστάνης καὶ Θάνα. Ἐν τοῖς «Estratti degli Annali Veneti» τοῦ Στεφάνου Magno, τοῖς ἐκδοθεῖσιν ὑπὸ τοῦ Καρόλου Hoph ἀναφέρεται ὡς ὄνομα κάστρου τοῦ Μορέως ἠρειπωμένου ἡ λέξις Τρομπολιτσά Ἴσως τὸ κάστρον τοῦτο νὰ ἐκτίσθη κατὰ τοὺς ἀπὸ 1463—1502 χρόνους, καθ' οὓς ἡ Πελοπόννησος ἐταράσσετο ἀπὸ τοὺς διεξαγομένους μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑνετῶν πολέμους. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐν τῷ χάρτῃ τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ κοσμογράφου Ἰακώβου Gasta καὶ δημοσιευθέντι τῷ 1545 περιέχεται ἡ λέξις Dropoliza Ντροπολιτζά). Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τούτου, πάντες οἱ χάρται ὅσοι ἐξεδόθησαν μετὰ ταῦτα σημειοῦσι τὸ αὐτὸ ὄνομα Dropoliza, ὡς ὁ ἐπιγραφόμενος Morea Peninsula. Ἡ πόλις ἀναφέρεται καὶ μὲ τὸ ὄνομα Ὑδροπολιτσά. Οἱ τοῦτο γράφοντες λαμβάνουσιν ὡς πρῶτον συνθετικὸν τὸ ὑδρο τῆς λέξεως ὕδωρ, ὡς πόλεως ἢ χώρας ὑδαροῦς («Τουρκογραικία», βιβλ. 4, ἐπιστολὴ 34, σελ. 320—321). Ἄλλοι νομίζουσιν ὅτι συνεχύθη τὸ τρι=ὕδωρ (πρβλ *Τρίτωνες*). Ἄλλοι τὸ συσχετίζουσι πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου καλουμένας Τριόδους (*Παυσ.* 8, 36, 8). Τὸ ὄνομα Ὑδροπολιτσὰ ἀναφέρεται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ναυπλίου καὶ Ἄργους Διονυσίου, ἀπευθυνομένη προς τὸν νοτάριον τοῦ πατριαρχείου Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν (1577), τὸν ὁποῖον ἐπετρόπευεν ἐν τῇ ἐξαρχίᾳ του. Τῷ 1695 ἀναγράφεται εἰς τὸ χρονικὸν Μάτεσι *Τριπολιτσια*. Τῷ 1770 ἀναφέρεται ἐν σιγγιλιώδει γράμματι ὑπὸ Μελετίου *Ὑδροπολιτζὰ* καὶ *Τριπολιτσὰ* καὶ παρὰ τῷ Μάνθῳ («Θρῆνος καὶ αἰχμαλωσία τοῦ Μορέως») *Τροπολιτζά* Εἰς τοὺς ἑνετικοὺς χάρτας κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ἀναγράφεται Dropolitza, Dropolizza, Dropoliza. Καὶ ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ τοῦ 1660 φέρεται μὲ τὸ ὄνομα *Ντρομπολιτζα*, *Ντρουμπολιτσα*, *Ὑδροπολιτσά*, ὡς ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ 1715. Ἡ ἀστάθεια αὕτη περὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως **ἔφερε τὴν ἀμφίβολον γραφὴν καὶ προφοράν, *Ντρομπολιτζά, Τριπολιτζά, Τριπολιτσά*. Πρὸς δὲ τούτοις** ἀναφέρεται καὶ ***Ὑδω-Μελιτζιὰ*** ὑπό τινος λογίου Τριπολίτου καλουμένου Καλλινίκου καὶ ὄντος μητροπολίτου Καισαρείας καὶ Παλαιστίνης. Οὗτος ἔγραψεν ἐν ἔτει 1645 κώδικα περιέχοντα διατάξεις τινὰς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ γραφὴ *Ὑδροπολιτσὰ* ἀναφέρεται πρὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εἰς τὰ δίπτυχα τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἁγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων («Μουσεῖον Ἀρχαιολ. Χριστιαν. Ἑταιρείας» ὑπ' ἀριθ. 917). Σλαυόφωνός τις λογιος νομίζει ὅτι ἐγένετο ἐκ τῆς λέξεως Drobola, Ντρόμπολα· οὗτος λαμβάνει ὡς πρῶτον συνθετικὸν τὸ Drob, ὅπερ σημαίνει κλάσμα, καὶ ὡς δεύτερον συνθετικὸν τὴν λέξιν pola, ἥτις σημαίνει πόλιν ὅθεν Drob-pola, Drobola=Ντρόμπολα, ἤτοι κλάσμα πόλεως, μικρὰ πόλις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Μεγαλόπολιν. Εἶτα ἔλαβε καὶ τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν za=τσα καὶ ἐγένετο Droboli-za=Ντρομπολιτσά.

Μέχρι τοῦ 1715, ὅτε ἡ Πελοπόννησος ἀνεκτήθη ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἡ πόλις ἦτο ἄσημος. Ὑπάρχει παράδοσις ὅτι ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ Β' κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1458 εἰσβολὴν αὐτοῦ εἰς Πελοπόννησον διενυκτέρευσεν εἰς Θάνα, ἐπειδὴ τοῦτο εἶχεν εὐμάρειαν μεγαλυτέραν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἔβαινεν αὐξανόμενος. Ἐν ταύτῃ ἤδρευε καὶ ὁ διοικητὴς τῆς περιφερείας, μουτεσαρίφης καλούμενος, μέχρι τοῦ 1785/6, ὅτε μετετέθη καὶ ἡ ἕδρα τοῦ πασᾶ τῆς Πελοποννήσου ἐκ Ναυπλίου. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ ἱερομονάχου καὶ Γρηγορίου τοῦ ἱεροδιακόνου τῶν Δημητριέων ἐκδοθείσῃ «Νεωτερικῇ Γεωγραφίᾳ» (ἔκδοσις 1791) ἀναφέρεται «Τριπολιτζιὰ πόλι μεγάλη εἶναι ἡ μητρόπολι τῆς Ἀρκαδίας καὶ ὅλης τῆς Πελοποννήσου μὲ τὸ νὰ εἶναι καθέδρα τοῦ πασιᾶ. Αὐτὴ ἡ πόλι πρωτήτερα ἦταν ἕνα χωριὸ καὶ εἰς τὸν ὑστερινὸ αἰῶνα ἔγινε πόλι καὶ ἦταν εἰς τὸν παρόντα πόλεμο ἀτείχιστη. Εἰς αὐτὸν ὅμως οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐτείχισαν». Οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον τὴν πόλιν ταύτην *Γαραμπουλούζ*, ἢ κατ' ἄλλους *Ταραμπολίτζα* ἢ *Νταραμπολιτσ(ζ)ά*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν Ἀφρικῇ Τρίπολιν, τὴν ὁποίαν ἐκάλουν *Γαραμπουλοὺζ μισιρ*. Οἱ νεώτεροι λόγιοι ἐξελλήνισαν τὴν λέξιν ταύτην, ἀντικαταστήσαντες διὰ τῆς λέξεως *Τρίπολις*, ἥτις καὶ ἐπεκράτησεν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Τριπολιτσᾶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης, καθ' ἣν καὶ οὗτοι μετέσχον ταύτης, ὑπέστησαν μεγίστην καταστροφήν. Εὐάριθμοι Ρῶσοι μετ' ἄλλων Πελοποννησίων, ἀναχωρήσαντες ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Σπάρτης ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ρώσου λοχαγοῦ Μαρκὼφ καὶ τοῦ ἐκ Μυκόνου πλοιάρχου Ἀντωνίου Ψαροῦ ἔφθασαν περὶ τὴν Τριπολιτσάν. Ταύτην ἐπολιόρκησαν στρατοπεδεύσαντες εἰς τὰ χωρία Ἅγιος Βασίλειος, Συλλίμνα καὶ Θάνα (29 Μαρτίου 1770). Οἱ Τοῦρκοι, πληροφορηθέντες ταῦτα, συνέλαβον τοὺς ὑπόπτους ἐκ τῶν κατοίκων καὶ τοὺς κατέσφαξαν. Διὰ τοῦ αἵματος τούτων χρίσαντες τοὺς ἵππους αὐτῶν ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν κατεχόντων τὰς εἰρημένας θέσεις Ἑλλήνων, ἐξ ὧν πολλοὺς ἐφόνευσαν. Οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν πολιορκητῶν τραπέντες εἰς φυγὴν ἐσώθησαν, ἐν οἷς ὁ Μαρκὼφ καὶ ὁ Ψαρός. Οἱ Τοῦρκοι μετὰ ταῦτα ἀπεκεφάλισαν τρεῖς χιλιάδας ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀμυκλῶν ἢ Τριπολιτσᾶς, πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀνεσκολόπισαν. Ὁ σουλτᾶνος κατὰ τὸν χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχε κατὰ περιτροπὴν μετακαλέσει ἐξ Ἀλβανίας πολλοὺς Ἀλβανούς. Οἱ μετακληθεντες εἶχον ἀνέλθει εἰς ἑξήκοντα χιλιάδας, οἵτινες ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐλυμαίνοντο τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι, διαταχθέντες κατόπιν νὰ ἀπέλθωσιν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, οὐ μόνον ἠρνήθησαν, ἀλλὰ ἤρχισαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Τούρκων. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἠναγκάσθησαν νὰ γίνωσι τότε κλέφτες. Ἡ Τουρκια ἠναγκάσθη νὰ ἐπικαλεσθῇ πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ἐπικουρίαν τῶν κλεφτῶν Οἱ κλέφτες προθύμως παρέσχον ταύτην καὶ ἑνωθέντες μετὰ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ἐπολιόρκησαν τοὺς Ἀλβανούς, ἀνερχομένους εἰς δώδεκα χιλιάδας, ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, καταλαβόντες τὰς ἐπικαίρους περὶ αὐτὴν στρατηγικὰς θέσεις. Συνήφθησαν πολλαὶ μάχαι πέριξ αὐτῆς, καθ' ἃς οἱ Ἀλβανοὶ ἡττηθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ἐκ τῶν δώδεκα χιλιάδων διεσώθησαν ἑπτακόσιοι. Παρὰ τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως, ἐκεῖ ὅπου μετὰ ταῦτα ἱδρύθη ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου, ἐκτίσθη διὰ τῶν κεφαλῶν πέντε χιλιάδων Ἀλβανῶν πυραμίς. Αὕτη ἐσῴζετο μέχρι τοῦ 1808, ὅτε ἐκρημνίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ Βελῆ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατὰ τὰς διαφόρους πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς μάχας οὐ μόνον διεκρίθη, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν πανωλεθρίαν αὐτῶν ὁ πατὴρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη Κωνσταντῆς, ὅστις τοιοῦτον τρόμον καὶ φόβον εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ὥστε οὗτοι ὡρκίζοντο εἰς τὸ σπαθὶ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Τριπολιτσὰ ἐγένετο ἕδρα τοῦ **Μόρα βαλεσῆ, ὅστις ἐκυβέρνα 24 ἐπαρχίας,** πλὴν **τῆς Μάνης, ἥτις ἀπετέλει ἴδιον** διοικητικὸν διαμέ-

Digitized by Google

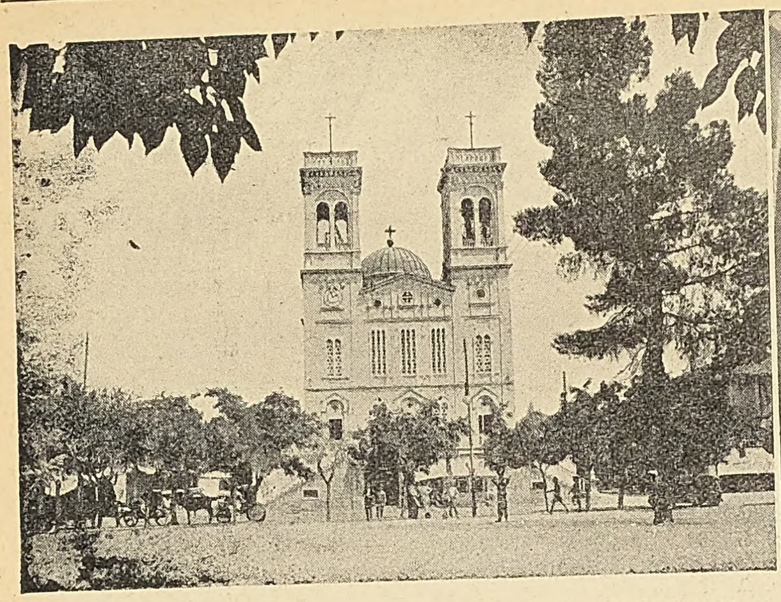

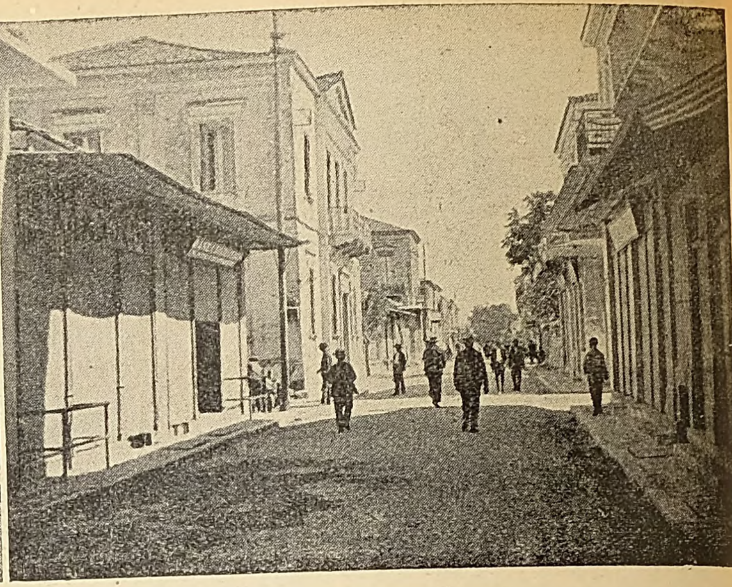

1) Ἡ πλατεῖα καὶ ἡ μητρόπολις (Ἅγ. Βασίλειος). 2) Ἡ ὁδὸς Ἀνακτόρων. Ἀριστερὰ τὸ δημαρχειακὸν μέγαρον. [Φωτογρ. Π. Καλονάρου.]

1) Τὸ δικαστικὸν μέγαρον. 2) Ἡ ὁδὸς Γορτυνίας.

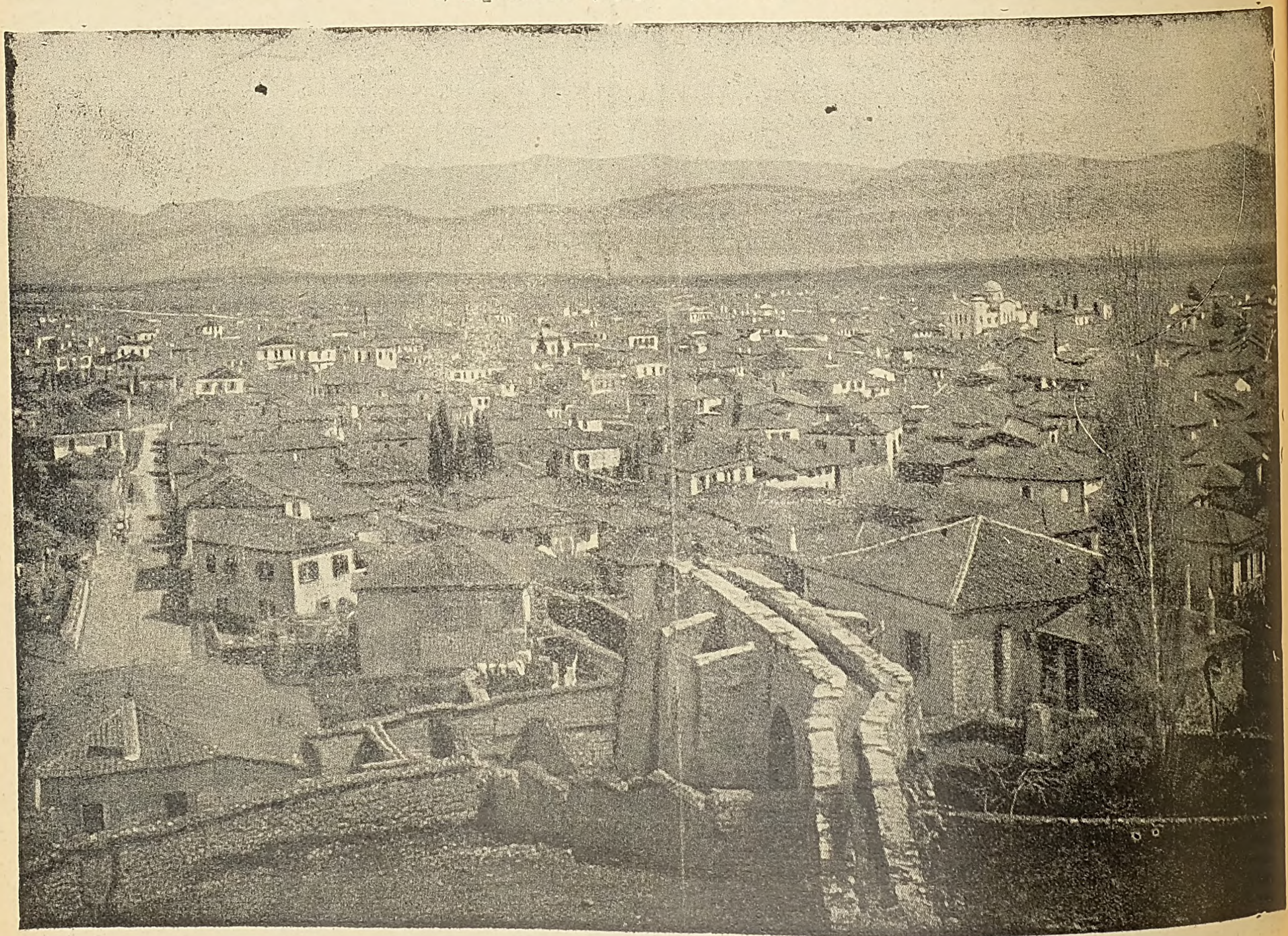

Γενικὴ ἄποψις τῆς Τριπόλεως.

Digitized by Google

ρισμα, ἀναφέρονται ὡς πασάδες ταύτης οἱ ἑξῆς: Τῷ 1785—1786 πρῶτος πασᾶς ἐν Τριπολιτσᾷ ἐγένετο ὁ ἐκ Ναυπλίου ἕλκων τὴν καταγωγὴν Ἀχμὲτ πασᾶς Σαλαμπάσης. Οὗτος, ἐπειδὴ παρηνωχλεῖτο ἀπὸ τῶν κινήσεων τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων του, ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βιλαετίου ἀλλαχοῦ. Ἐπί τινα χρόνον παρέμενεν ἐν Λεονταρίῳ, εἶτα ὅμως μετέφερε τὴν ἕδραν του εἰς Τριπολιτσάν. Ταύτην, μετὰ ἄδειαν τοῦ σουλτάνου, περιετείχισε δι' ἀγγαρείας τῶν ραγιάδων διὰ τείχους ὕψους 5 ½ μ. καὶ περιμέτρου 3 500 μ. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχεν 7 πύλας καὶ 13 πύργους, ὧν 4 μεγάλοι. Τῷ 1787 διωρίσθη πασᾶς ὁ Γιουσούφ, τῷ 1803 ὁ Ἀχμέτ, τῷ 1805 ὁ Σεῒτ Ὀσμάν, ὅστις ἦτο φοβερὸς διώκτης τῶν κλεφτῶν. Τῷ 1807—1808 διωρίσθη ὁ Βελῆ πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἔδωκεν ὡς σύμβουλόν του τὸν Πασόμπεην. Τὸν Βελῆν ἠκολούθησαν ἐξ Ἰωαννίνων πολλοὶ τεχνῖται, χρυσοχόοι, ράπται, ὑφανταί, χρυσοποικιλταί, χαλκουργοί, σιδηρουργοί, σανδαλοποιοὶ κλπ., οἵτινες προσέδωκαν ἔκτοτε μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν βιοτεχνίαν τῆς πόλεως. Τῷ 1812, μετὰ τὸν Βελῆν, διωρίσθη ὁ Ἀχμέτ, τῷ 1812 ὁ Μπεκήρ, τῷ 1818 ὁ Σεῒτ-Ἀλῆς, τῷ 1819 ὁ Δεβὶρ Μεχμέτ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Ἰμπραῒμ (ὄχι ὁ Αἰγύπτιος) καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1820 ὁ τελευταῖος Μεχμὲτ Χουρσὶτ πασᾶς, ὅστις μετετέθη ἐκ Χαλεπίου.

Ὁ Χουρσὶτ οὗτος ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἄφιξίν του διετάχθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἤπειρον καὶ ἐκεῖ νὰ ἀναλάβῃ ὡς σερασκέρης τὴν ἀρχηγίαν ὅλων τῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ὡς ἀντικαταστάτης αὐτοῦ καὶ τοποτηρητὴς καϊμακάμης διωρίσθη ὁ Μεχμὲτ Σελὴχ πασᾶς, ἀνὴρ μετρίας ἀξίας, εἰς τὴν χλιαρότητα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιτυχία τῆς τότε παρασκευασθείσης ἐπαναστάσεως. Κατώρθωσε δ' ὅμως ὁ Μεχμὲτ Σελὴχ πασᾶς νὰ παγιδεύσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πάντας σχεδὸν τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου νὰ ἔλθωσιν εἰς Τρίπολιν καὶ νὰ τοὺς ἐγκλείσῃ εἰς τὴν φυλακήν, ἐν ᾗ πάντες σχεδὸν ἀπέθανον. Οἱ καθειρχθέντες ἦσαν οἱ ἑξῆς: οἱ ἀρχιερεῖς Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς Δανιήλ, Χρύσανθος Μονεμβασίας, Ἰωσὴφ Ἀνδρούσης, Γερμανὸς Χριστιανουπόλεως, Φιλάρετος Ὠλένης, Κύριλλος Κορίνθου, Γρηγόριος Ναυπλίου, Μελέτιος Σπάρτης, Φιλόθεος Δημητσάνης, σὺν τούτοις οἱ πρόκριτοι Θεόδωρος Δεληγιάννης ἐκ Λαγγαδίων, Πανάγος Κυριακὸς καὶ Ἀναγνώστης Κωστόπουλος ἐκ Μεσσηνίας, Ἰωάννης Βιλαέτης ἐκ Πύργου, Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης (υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη), Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης ἐκ Πατρῶν, Ἰω. Τομαρᾶς καὶ Ἀντώνιος Καραπατᾶς ἐκ Τριφυλίας, Ἰω. Περούκας ἐξ Ἄργους, Σωτήριος Νωταρᾶς ἐκ Κορίνθου, Παπαλέξης ἐξ Ὀλυμπίας, Γιαννούλης Καραμάνος ἐκ Κυνουρίας καὶ Κοπανίτσας ἐκ Σπάρτης. Πάντες οὗτοι συνωδεύοντο ὑπὸ σωματοφυλάκων καὶ ὑπηρετῶν, οἵτινες ἐφονεύθησαν. Τὰ μέτρα ὅμως ταῦτα δὲν κατίσχυσαν νὰ παρακωλύσουν τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μεμονωμένα τινὰ γεγονότα ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, φόνοι Τούρκων κλπ., ἠνάγκασαν τούτους ἐκ λόγων προνοίας νὰ συρρεύσωσιν εἰς τὰ διάφορα φρούρια, καὶ μάλιστα εἰς τὸ φρούριον Τριπολιτσᾶς. Ἕνεκα τούτου ὁ πληθυσμὸς ταύτης ἀνῆλθεν εἰς τριάκοντα πέντε καὶ πλέον χιλιάδας κατοίκων. Ταῦτα μαθὼν ὁ Χουρσίτ, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς θησαυρούς του καὶ τὰ χαρέμια του, ἀπέστειλεν ἐξ Ἠπείρου στρατιωτικὴν δύναμιν ἐκ τριῶν καὶ ἡμισείας χιλιάδων ἐπιλέκτων Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν κεχαγιὰν Μουσταφᾶ βέην. Οὗτος ἐπέφερε μεγάλην εἰς τὴν Πελοπόννησον καταστροφήν. Οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάται ἔθεσαν τότε ὡς στόχον αὐτῶν τὴν Τρίπολιν καὶ ἵδρυσαν πέριξ αὐτῆς διάφορα στρατόπεδα, ὡς τὸ στρατόπεδον Βλαχοκερασιᾶς, Βερβαίνων, Λεβιδίου, Πιάνης-Χρυσοβιτσίου, Βαλτετσίου. Ἕκαστον τούτων ἀπεῖχε τῆς πόλεως περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Αἱ κυριώτεραι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἶναι αἱ ἑξῆς: Κατὰ τῆς Βλαχοκερασιᾶς (10 Ἀπριλίου), Ἀλωνισταίνης, Λεβιδίου (14 Ἀπριλίου), Βαλτετσίου (24 Ἀπριλίου), ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ἡ ἔνδοξος (12 καὶ 13 Μαΐου), Δολιανῶν καὶ Βερβαίνων, ὅπου ὠνομάσθη τὸ πρῶτον ὁ Νικηταρᾶς Τουρκοφάγος. Οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῶν νικῶν τούτων κατῆλθον ἐκ τῶν πρώτων θέσεων αὐτῶν καὶ περιέζωσαν ἐγγύτερον ἐν εὐρεῖ ἡμικυκλίῳ τὴν πόλιν. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γράνας (10 Αὐγούστου 1821), καθ' ἣν ἡττήθησαν πάλιν οἱ Τοῦρκοι, ἡ πολιορκία ἐγένετο στενοτάτη καὶ ἡ μέχρι τοῦδε γενομένη ἀγοραπωλησία τροφίμων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων τῇ ἀνοχῇ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἐπ' ἀνταλλαγῇ ὅπλων καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων αὐστηρῶς ἀπηγορεύθη, ἀπεκόπη δὲ καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον. Διὰ ταῦτα ἤρξατο ἔλλειψις τροφίμων καὶ ὕδατος καὶ ἐνέσκηψαν ἐπιδημίαι, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων πλεῖστοι ἀπέθανον. Μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων ἀνεφύησαν ἔριδες καὶ διχόνοιαι, αἵτινες ὁσημέραι ηὔξανον καὶ μάλιστα κατὰ τοσοῦτον, καθόσον καὶ τὰ δεινὰ ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν ἄλλων κακουχιῶν ἐπολλαπλασιάζοντο. Ἐπὶ τέλους οἱ ἐν τῇ πόλει Ἀλβανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ προσυμφωνήσουν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅπως ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς πόλεως πάνοπλοι, συναποκομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ πᾶν ὅ,τι ἠδύναντο, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐνόπλου ἑλληνικῆς δυνάμεως μέχρι τοῦ πλησιεστέρου λιμένος ἐπὶ τῷ δοθέντι ὅρῳ, ὅτι οὔτε αὐτοὶ οὔτε οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν θὰ πολεμήσωσιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1821, ἡμέρᾳ Παρασκευῇ, ὁ Κεχαγιᾶς βέης εἶχε καλέσει εἰς τὸ σεράγιον ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως εἰς συνέλευσιν, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ ἂν πρέπῃ νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν ἢ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἀντίστασιν. Ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι καθ' ὁμάδας προσήρχοντο εἰς τὸν τόπον τῆς συνελεύσεως καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἡτοιμάζοντο πρὸς ἀναχώρησιν, ὁ δὲ κατὰ τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου προμαχὼν ἦτο ἔρημος πυροβολητῶν, οἱ Ἕλληνες πυροβοληταὶ Ἐμμ. Δούνιας Τσάκων, ὁ ἐκ Σπετσῶν Ἀναστάσιος Αὐραντίνης καὶ ὁ Γκίκας Ρουμάνης, ἀφοῦ διὰ σχοινίων ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος, ἔστρεψαν τὰ πυροβόλα κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἤρξαντο πυροβολοῦντες κατὰ τοῦ σεραγίου. Συνάμα ἀνέῳξαν τὴν πύλην τοῦ Ναυπλίου, δι' ἧς εἰσῆλθον οἱ ἐν τῇ σημερινῇ συνοικίᾳ τῇ καλουμένῃ Ἀρσενέϊκα ἐνεδρεύοντες. Τὸ γενικὸν σύνθημα ἐδόθη εἰς ὅλον τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα ἀστραπιαίως. Πᾶσαι αἱ πύλαι, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἀνεῴχθησαν διά τε τῶν εἰσελθόντων καὶ διὰ τῶν διὰ τοῦ τείχους εἰσπηδησάντων Ἑλλήνων ἐν τῇ πόλει. Ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας.

Ἡ ἅλωσις τῆς Τριπόλεως ὑπῆρξεν ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, καταστήσασα τοὺς Ἕλληνας κυρίους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπιδράσασα καὶ ἠθικῶς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν διαγωνιζομένων.

Οἱ Ἕλληνες, ἐκτὸς τῶν σφαγῶν, αἰχμαλωσιῶν καὶ δηώσεων, εἰς τὰς ὁποίας προέβησαν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς συνοικίας τῆς πόλεως, ἔθεσαν πῦρ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα. Μικρὸν ὅμως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐνεφιλοχώρησαν μεταξὺ αὐτῶν ἐμφύλιοι ἔριδες, καθ' ἃς ἐφονεύθη, τῇ 13 Νοεμβρίου 1824, ὁ υἱὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Πάνος, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Τριπόλεως εἰς τὸ χωρίον Μπεσήρη (νῦν Παλλάντιον), παρὰ τὴν ἔξοδον μικροῦ χειμάρρου εἰς τὴν πεδιάδα, πλησίον ἑνὸς παλαιοκαμίνου. Οἱ ἐμφύλιοι ἐκεῖνοι πόλεμοι καὶ αἱ ἀτελεύτητοι ἔριδες συνετέλεσαν νὰ χαλαρωθῇ ὁ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγὼν καὶ ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Ἰμπραὴμ ν' ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος. Ὁ Κολοκοτρώνης, διορισθεὶς τότε γενικὸς ἀρχιστράτηγος ἐν Πελοποννήσῳ, διέταξε γενικὴν στρατολογίαν, ἀλλὰ συνέστησεν εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ πυρπολήσῃ τὴν Τρίπολιν καὶ νὰ κατεδαφίσῃ τὸ φρούριόν της, ἵνα ἀπὸ τοῦ Ἰμπραὴμ ἐκλείψῃ πᾶν ἔρεισμα. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις δὲν ἐνέκρινε τὴν πρότασιν τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὴν καταστροφὴν ὅμως τῆς Τριπόλεως ἐπραγματοποίησε κατόπιν ὁ Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος τῇ 9 Φεβρουαρίου 1828, προκειμένου νὰ ἐκκενώσῃ κατὰ διαταγὴν τῶν προστατίδων Δυνάμεων τὴν Πελοπόννησον, μετὰ τὴν ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίαν, διέταξε τοὺς στρατιώτας του νὰ κατεδαφίσωσι τὸ φρούριον τῆς πόλεως ἐκ φόβου μήπως ἐν τῷ μέλλοντι οἱ Ἕλληνες τὸ μεταχειρισθῶσιν ὡς ὁρμητήριον, καὶ ἵνα δείξῃ πρῶτος αὐτὸς τὸ παράδειγμα, λαβὼν σκαπάνην ἔκαμεν ἀρχὴν τῆς κρημνίσεως, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ πέντε ὅλας ἡμέρας. Τὸ τεῖχος, αἱ ἐκκλησίαι, τὰ τζαμία καὶ τὰ λοιπὰ ἐντὸς τῆς πόλεως σημαντικὰ κτήρια κατεσκάφησαν δι' ὑπονόμων, ὡς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως θολωταὶ ἐκκλησίαι τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἁγίας Βαρβάρας. Τὴν 2 ὥραν μ. μ. τῆς 16 Φεβρουαρίου οἱ Τοῦρκοι εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς πόλεως ἔθεσαν πῦρ καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ ἐπυρπόλησαν ταύτας μηδεμιᾶς σωθείσης.

Ἡ Τρίπολις, ἀφοῦ ἀποκατεστάθη τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἀνῳκοδομήθη πάλιν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη μία τῶν ἐξοχωτέρων τῆς Πελοποννήσου πόλεων. Ν. Κ. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

Τριπόλεως ἐξαρχία καὶ ἀρχιεπισκοπή. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνετοκρατίας ἡ Πελοπόννησος διῃρεῖτο εἰς ἓξ μητροπόλεις, ἐν αἷς περιελαμβάνετο καὶ ἡ τῆς Χριστιανουπόλεως (Ἀρκαδίας). Ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῆς Λακεδαιμονίας ὑπήγετο καὶ ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν. Αὕτη δ' ὅμως ἦτο ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ πρωτόθρονος τῆς μητροπόλεως. Κατὰ τὸ ἔτος 1749 ἀναφέρεται ὅτι ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου ἡ πατριαρχικὴ ἐξαρχία Ὑδροπολιτσᾶς ἡνώθη μὲ τὴν μητρόπολιν Χριστιανουπόλεως. Τῷ 1763 αὕτη ἀπεσπάσθη ταύτης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ τῇ αἰτήσει τῶν κατοίκων Τριπολιτσᾶς καὶ προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπήν. Τῷ 1769 αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ Ὑδροπολιτσᾶς καὶ Ὠλένης προήχθησαν εἰς μίαν μητρόπολιν, ἑνωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου. Τῷ 1772 ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς ἀπαντῶσιν ἡνωμέναι. Μετά τινα χρόνον ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Τριπολιτσᾶς ἀπεσπάσθη τῆς τῶν Ἀμυκλῶν καὶ ἡνώθη μὲ τὴν μητρόπολιν Χριστιανουπόλεως. Τῷ 1784 διετάχθησαν οἱ μητροπολῖται Κορώνης, Ἀμυκλῶν, Χριστιανουπόλεως καὶ Τριπολιτσᾶς, ὅστις ἐκαλεῖτο ὑπέρτιμος καὶ ἦτο ἔξαρχος ὅλης τῆς Ἀρκαδίας, νὰ μεταβῶσιν εἰς Κεφαλληνίαν καὶ νὰ χειροτονήσουν τὸν ἐπίσκοπον Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Μετά τινα χρόνον πάλιν φαίνεται ἡνωμένη ἡ τῆς Τριπολιτσᾶς μὲ τὴν μητρόπολιν Ὠλένης. Ἐκ ταύτης ἀπεσπάσθη βραδύτερον καὶ ἡνώθη μετὰ τῆς τῶν Ἀμυκλῶν. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1798 ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Γρηγορίου ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος μόνον Ἀμυκλῶν ὁ Νικηφόρος, ὅστις εἷλκε τὸ γένος ἐκ τῆς ἐν Τριπολιτσᾷ μεγάλης οἰκογενείας Κουγιᾶ. Τῷ 1801 ἀναφέρεται ὅτι ἡ Τριπολιτσὰ ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς τῶν Ἀμυκλῶν καὶ ἡνώθη μὲ τὴν μητρόπολιν Λακεδαιμονίας. Ταύτης ὁ μητροπολίτης προσηγορεύετο καὶ μητροπολίτης Τριπολιτσᾶς. Τῷ 1804, κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον, ἡ Τριπολιτσὰ ἀπεσπάσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας καὶ ἡνώθη πλέον ὁριστικῶς μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀμυκλῶν. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἔκ τινος τοῦ πατριάρχου γράμματος, ἐν ᾧ ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς ὁ Νικηφόρος, ὅστις ἴσως προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον. Τῷ 1817 ἡ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς προήχθη εἰς μητρόπολιν, ἐκλεγέντος εἰς τὸν τοῦ μητροπολίτου θρόνον τοῦ Διονυσίου ἀπὸ ἱερομονάχου. Οὗτος μετὰ δύο ἔτη καθῃρέθη. Τῷ 1819 ἡνώθη κατὰ Δεκέμβριον μετὰ τῆς μητροπόλεως Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀκόβων (Ἄκοβα ἐν Γορτυνίᾳ καὶ ἐν τῷ τέως δήμῳ Τροπαίων). Εἰς τὸν θρόνον ταύτης ἀνῆλθεν ὁ Δανιήλ. Οὗτος μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων καὶ προκρίτων ἐνεκλείσθη ὡς ὅμηρος ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ σεραγίου. Τέσσαρας ἡμέρας πρὸ τῆς ἁλώσεως ἀπεφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ κατόπιν μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως, ἀποθανὼν ἐν Τριπολιτσᾷ τῷ 1831.

Ν. Κ. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

Τριπολῖτις, καὶ *Τρίπολις* (ἰταλ. Tripolitania). *[Γεωγρ.]*. Ἰταλικὴ ἀποικία ἐν τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ, ἀποτελοῦσα τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς ἰταλικῆς Λιβύης. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Κυρηναϊκῆς, διὰ γραμμῆς, ἥτις ἀκολουθεῖ περίπου τὴν γραμμὴν τῶν 20° Α. μήκ., πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Τύνιδος καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Γαλλικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἀφρικῆς τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 900 000 τ. χλμ. καὶ 540 580 κατ., ὧν 509.714 ἰθαγενεῖς (Ἄραβες, Βέρβεροι, Ἰουδαῖοι), καὶ 30 866 Εὐρωπαῖοι, ὧν 18.095 Ἰταλοί. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Τρίπολις*, κυριώτεραι δὲ πόλεις κατὰ τὴν ἀκτὴν αἱ *Μιζουράτα*, *Χόμς*, *Ταγιοῦρα* καὶ *Ζουάρα*, καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αἱ *Γκαταμές*, *Γκὰτ* (Ράτ), *Μουρσούκ*, *Γκαριάν*, *Ἀτίζια*, *Ἐλ-Ἀμπιάρ*, κ. ἄ. Ἀπὸ γεωλογικῆς καὶ ἐδαφικῆς ἐν γένει ἀπόψεως ἡ Τριπολῖτις, ἀποτελοῦσα τὴν βόρειον πρὸς τὴν Μεσόγειον προέκτασιν τῆς ἐρήμου Σαχάρας, δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρα τμήματα: Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὴν περὶ τὴν θάλασσαν περιοχήν, ἥτις εἶναι χθαμαλὴ καὶ ἀμμώδης, ἰδίως πρὸς τὰ παρὰ τὴν Τύνιδα σύνορα, μέ τινας ὀάσεις, ὡς εἶναι ἡ τῆς *Τριπόλεως*, ἡ *Ζαουΐα* καὶ ἡ *Ζανζούρ*. Τὸ ἔδαφος τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι εὔφορον, περιλαμβάνον ἄφθονα φοινικόδενδρα καὶ ὀπωροφόρα δένδρα. Τὸ δεύτερον τμῆμα, ἐκτεινόμενον νοτίως τοῦ πρώτου, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ὑψίπεδα τοῦ Τζέμπελ καὶ τοῦ Ταρκούνα καὶ ἔχει ἔδαφος κατάλληλον διὰ σιτηρά, μὲ πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας καὶ εὐρεῖς λειμῶνας. Τὸ τρίτον τμῆμα, εὑρισκόμενον ἔτι νοτιώτερον, ἀποτελεῖται πρὸς Δ. μὲν ἀπὸ τὸ πετρῶδες ὀροπέδιον Χαμμάντα-ἐλ-Χόμρα, ὅπερ εἶναι ἄνυδρον καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητον, πρὸς Α. δὲ τούτου ἀπὸ πολλὰς ὀάσεις, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Ζόφρα*. Τὸ τέταρτον, τέλος, τμῆμα, ἀποτελοῦν τὴν νοτιωτάτην περιοχὴν τῆς Τριπολίτιδος, περιλαμβάνει τὸ Φεζάν, μὲ πολλὰς ἐρήμους ἐναλλασσομένας μετ' ὀάσεων. Τὰ κυριώτερα ὑψώματα τῆς Τριπολίτιδος κυμαίνονται μεταξὺ 100 καὶ 850 μ. ὕψους, εἶναι δὲ τὸ *Γκούριαν*, ὕψους 600 μ., τὸ *Νεφοῦσα*, ὕψους 655 μ., τὸ *Ταχούτ*, ὕψους 853 μ., καὶ τὸ ὄρος *Σόντα*, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ φθάνει τὰ 1.500 μ. Ἡ Τριπολῖτις εἶναι χώρα σχεδὸν ἄνυδρος, στερουμένη μεγάλων ποταμῶν καὶ διαρρεομένη μόνον ὑπὸ χειμάρρων, πολλοὶ τῶν ὁποίων δὲν φθάνουν οὔτε μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀπορροφούμενοι ὑπὸ τῆς ἄμμου. Αἱ ἀκταὶ τῆς Τριπολίτιδος εἶναι γενικῶς χθαμαλαὶ καὶ ἀμμώδεις, πλαισιούμεναι ἀπὸ πολλὰς λιμνοθαλάσσας καὶ ἀπὸ «σέμπχας», ἤτοι ἀμμώδεις ἐκτάσεις, ἐντὸς τῶν ὁποίων χάνονται τὰ ὕδατα τῶν χειμάρρων. Μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀχὶρ καὶ τῆς πόλεως Σουάρα ἐκτείνεται ὁ μικρὸς κόλπος *Σουάρα*, περὶ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουν σημαντικαὶ ἁλυκαί. Ἀπὸ τῆς παραλιακῆς πόλεως Μιζουράτα, παρὰ τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται τὸ ἀκρωτήριον Ζαρρούκ, ἄρχεται ἡ *Μεγάλη Σύρτις* ἢ κόλπος *Σίντρα*. Κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Τριπολίτιδος ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια πολλῶν ἀρχαίων πόλεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ τῶν Σαβράτων, τῆς Μεγάλης Λέπτιδος κ. ἄ. Τὸ κλίμα τῆς Τριπολί-

Digitized by Google

τιδος εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ κλῖμα τῆς λοιπῆς Βορείου Ἀφρικῆς, ἀλλὰ λίαν εὐμετάβολον καὶ μὲ μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τῆς παραλίας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία πρὸς τὴν παραλίαν κυμαίνεται μεταξὺ 20° καὶ 22°. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι ὑψηλοτέρα, ἐν δὲ τῷ Φεζὰν κυμαίνεται μεταξὺ 27° καὶ 28°, φθάνουσα τὸ θέρος καὶ τοὺς 60°, ἐνῷ κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται εἰς τοὺς 5°, λόγῳ τῆς γειτνιάσεως τῆς χώρας πρὸς τὴν κεντρικὴν Σαχάραν. Ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς εἶναι πολλάκις μεγίστη, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀκτινοβολίας. Δὲν εἶναι σπάνιον τὸ φαινόμενον κατὰ μὲν τὴν νύκτα τὸ θερμόμετρον νὰ πίπτῃ εἰς τὸ 0° καὶ ἡ χλόη νὰ καλύπτεται ἀπὸ παγετοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ἡ θερμοκρασία νὰ φθάνῃ τοὺς 50°. Ἡ χλωρὶς ποικίλλει ἀναλόγως τῶν περιοχῶν· εἶναι πλουσία εἰς φοίνικας, εἰς ἑσπεριδοειδῆ καὶ εἰς ὀπωροφόρα εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς ὀάσεις καὶ πτωχὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὰς ἐρήμους. Καλλιεργοῦνται ὁ καπνός, ἡ ἐλαία, ἡ μύρτος, ἡ πίτυς, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ δρῦς, ὑπὸ δὲ τῶν Ἰταλῶν ἀποίκων εἰσήχθησαν καὶ εὐδοκιμοῦν παντὸς εἴδους ὀπωροφόρα καὶ ὁ βάμβαξ. Ἡ πανίσκη εἶναι σχετικῶς πτωχὴ τόσον εἰς κατοικίδια ὅσον καὶ εἰς ἄγρια ζῷα. Ἄγρια ζῷα ὑπάρχουν μόνον ὕαιναι, ἀγριόχοιροι, θῶες, καὶ ἀλώπεκες. Ἐκ τῶν κατοικιδίων ὑπάρχουν μικρόσωμοι, ἀλλ' ἐξαίρετοι ἵπποι, ἰσχυροὶ ἡμίονοι καὶ ὄνοι, βόες, αἶγες, πλατύουρα πρόβατα καὶ κάμηλοι. Ἐκ τῶν πτηνῶν ἀφθονοῦν

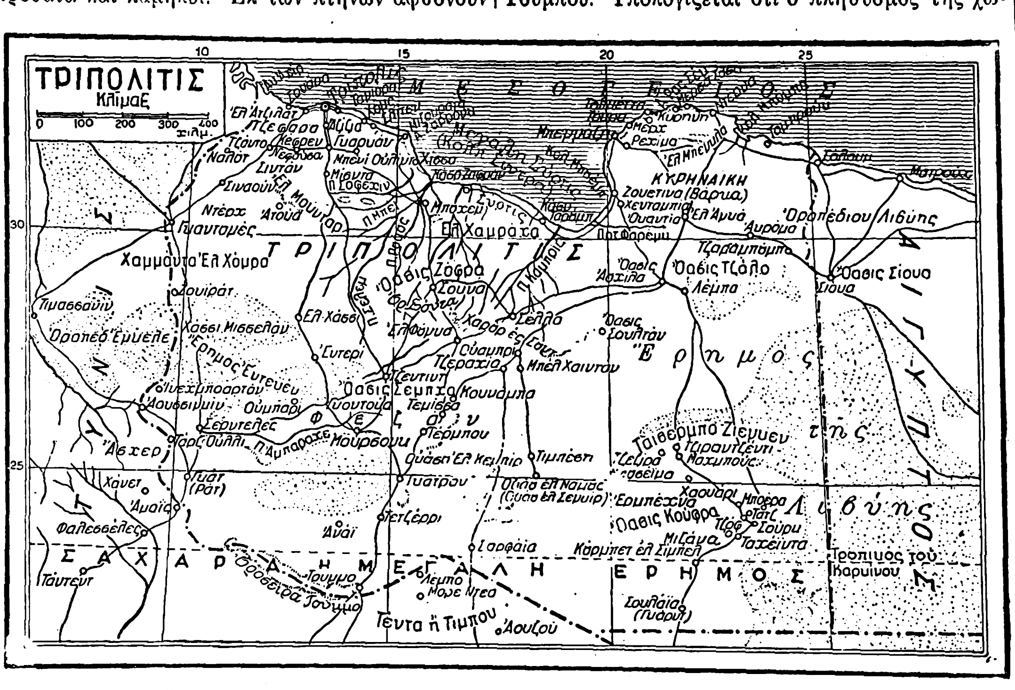

οἱ πελαργοί. Τὰ ἔντομα καὶ τὰ ἑρπετὰ εἶναι ἄφθονα καὶ λίαν ἐπικίνδυνα. Τὰ παράλια εἶναι πλούσια εἰς σπόγγους καὶ θύννους, ὧν διεξάγεται ἐντατικὴ ἁλιεία, ὑπὸ Ἑλλήνων κυρίως ἁλιέων. Ἡ χώρα παράγει ἄφθονα σιτηρά, βάμβακα, ἔλαια καὶ νωποὺς καὶ ξηροὺς καρπούς, ὡς εἶναι τὰ ξυλοκέρατα, τὰ ἀμύγδαλα, τὰ βερύκοκκα, τὰ σῦκα καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Τὸ κυριώτερον εἶδος ἐξαγωγῆς τῆς χώρας εἶναι οἱ φοίνικες. Ἡ βιομηχανία εὑρίσκεται εἰς τὰ σπάργανα, περιοριζομένη εἰς τὴν κατασκευὴν χονδροειδῶν ὑφασμάτων ἐγχωρίου καταναλώσεως, εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἅλατος ἐκ τῶν «σέμπχας» καὶ ὀλίγων ὀρυκτῶν, ὡς εἶναι τὸ θεῖον, τὸ νίτρον καὶ σπάνιος χρυσὸς ἐκ τῆς ἰλύος τῶν ποταμῶν. Ἡ Τριπολῖτις ἀποτελεῖ τὴν πλησιεστέραν πρὸς τὴν Μεσόγειον ὁδὸν συγκοινωνίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν περὶ τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας χωρῶν. Ἕνεκα τούτου ἅπαν σχεδὸν τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς περὶ τὴν λίμνην Τσὰδ περιοχῆς διεξάγεται διὰ μέσου τῆς Τριπολίτιδος καὶ διὰ καραβανίων ἐκ 1.000 μέχρι 3.000 καμήλων, ἅτινα ἀναχωροῦν τακτικῶς ἐκ διαφόρων κεντρικῶν πόλεων, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς Τριπόλεως, τῆς Μιζουράτα, τοῦ Γκανταμές, τοῦ Γκὰτ καὶ τοῦ Μουρσούκ. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἰσαγωγῆς διὰ τῆς Τριπολίτιδος εἰς τὰς χώρας τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς εἶναι ἀγγλικὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα, γαλλικὰ καὶ ἰταλικὰ μεταξωτά, ὑαλικά, εἴδη οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ὅπλα· τὰ δὲ κυριώτερα εἴδη ἐξαγωγῆς εἶναι πτερὰ στρουθοκαμήλου, ἐλεφαντοστοῦν, γόμα, δέρματα ἀγρίων ζῴων, κηρὸς κέρατα, ἀρωματικὰ εἴδη, χρυσός, κ. ἄ., ἅτινα ἐξάγονται κυρίως διὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Κυριώτεραι χῶραι, μεθ' ὧν διεξάγει τὸ διὰ καραβανίων διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον, εἶναι τὸ Δαρφοὺρ καὶ τὸ Οὐανταϊ πρὸς Α., τὸ Τσάδ, τὸ Μποριού, τὸ Μπορνοὺ καὶ ἡ Νιγηρία πρὸς τὸ κέντρον καὶ τὸ Τομπουκτοὺ πρὸς Δ. Ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς αἱ συγκοινωνίαι ἤρχισαν βελτιούμεναι, κατασκευασθέντος εὐρέος ὁδικοῦ δικτύου καὶ δικτύου σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μήκους 269 χλμ. Ἐπίσης ὁλονὲν πυκνοῦνται αἱ δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνίαι μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἀντικαθιστῶσαι ἐν πολλοῖς τὰ καραβάνια τῶν καμήλων.

Ἡ ἀποικία τῆς Τριπολίτιδος διοικεῖται ὑπὸ πολιτικοῦ διοικητοῦ (Governatore civile), διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ ὑπαγομένου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν, προϊσταμένου δὲ συγχρόνως καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν σταθμευουσῶν ἐν τῇ χώρᾳ. Ὁ διοικητὴς βοηθεῖται ὑπὸ γενικοῦ συμβουλίου (Consulta generale), ἀποτελουμένου ἐκ μελῶν Ἰταλῶν καὶ ἰθαγενῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν καὶ ὑπὸ διοικητικοῦ συμβουλίου (consiglio di governo), τελοῦντος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διοικητοῦ μὲ μέλη ἀποκλειστικῶς Ἰταλούς. Διαιρεῖται εἰς ἓξ διοικητικὰς περιφερείας (Commissariati regionali), διοικουμένας ὑπὸ ὑποδιοικητῶν (Commissari), οἵτινες διορίζονται ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ εἰς δύο στρατιωτικὰς περιφερείας (Comandi di zona militare). Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς χώρας περιλαμβάνουν 565 ἀξιωματικοὺς καὶ 19.806 στρατιώτας, ἐξ ὧν 12 999 ἰθαγενεῖς καὶ 6.897 Ἰταλοί, μετὰ 4 στολίσκων ἀεροπλάνων.

Οἱ κάτοικοι τῆς Τριπολίτιδος εἶναι κατὰ πλειοψηφίαν Ἄραβες καὶ Βέρβεροι πρὸς τὰ παράλια καὶ Νέγροι πρὸς τὰ νότια τμήματα τῆς χώρας, ἀναμεμειγμένοι μὲ πολλὰς ἄλλας φυλάς, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τῶν Τουαρέγων καὶ τῶν Τουμπού. Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας εἶναι κατὰ τὰ 40 % Νέγροι, τὰ 30 % Ἄραβες καὶ Βέρβεροι, 23 % Ἑβραῖοι καὶ 7 % Εὐρωπαῖοι. Ὁμιλουμένη γενικῶς γλῶσσα εἶναι ἡ ἀραβική, ἐπίσημος δὲ γλῶσσα ἡ ἰταλική.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ Τριπολῖτις κατῳκεῖτο ἀνέκαθεν ἀπὸ βερβερικοὺς λαούς, περὶ τῆς ζωῆς τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐλάχισται πληροφορίαι ὑπάρχουν. Εἰς τοὺς λαοὺς τούτους διέδωσαν τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ Ἕλληνες, οἱ Φοίνικες, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Εἰς τὰ παράλια τῆς Τριπολίτιδος οἱ Φοίνικες ἵδρυσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰς πόλεις *Μεγάλη Λέπτι*, *Οἴα* καὶ *Σάβρατα*, αἵτινες ἤκμασαν μεγάλως, ἀποβᾶσαι αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς χώρας, ἥτις ἐξ αὐτῶν προσέλαβε καὶ τὸ ὄνομα *Τριπολῖτις*. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Καρχηδόνος, ἡ Τριπολῖτις περιελήφθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νουμιδίας, ἐπὶ τῶν χρόνων δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου, κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα, ἀπετέλεσε χωριστὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Tripolitana, μὲ τὴν Οἴαν ὡς πρωτεύουσαν. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκ τῶν παραλίων εἶχον κατορθώσει νὰ εἰσχωρήσουν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὡς μαρτυροῦν πλεῖστα ἐρείπια ρωμαϊκῶν ἔργων, ὑφιστάμενα μέχρι σήμερον. Βραδύτερον ἡ χώρα, κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Βανδάλων, τοὺς ὁποίους ὅμως κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα ὁ Βελισσάριος καὶ νὰ ὑπαγάγῃ τὴν Τριπολίτιδα εἰς τὸ Βυζάντιον. Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἤρχισεν ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Ἀράβων πρὸς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἡ δὲ Τριπολῖτις ἔκτοτε ὑπέστη τὴν τύχην τῶν λοιπῶν χωρῶν τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ παράλια ταῦτα, ὑπαχθεῖσα ὑπὸ διαφόρους τοπικοὺς Ἄραβας ἡγεμόνας καὶ κατόπιν εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Τύνιδος. Τῷ 1146 ἐδῃώθη ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν, τῷ δὲ 1509 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δὸν Πέτρο Ναβάρρο, οἵτινες διῴκησαν αὐτὴν δι' ἀντιβασιλέων, καὶ τῷ 1530 τὴν παρεχώρησαν εἰς τοὺς ἱππότας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μάλτας, ὅτε οὗτοι ἐξεβλήθησαν ἐκ Ρόδου. Τῷ 1551 ἡ χώρα προσηρτήθη εἰς τὴν Τουρκίαν ὑπὸ τοῦ Τουργούτ καὶ κατέστη ἔκτοτε ἡ φωλεὰ πασῶν τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, αἵτινες κατὰ τὸν ΙΣΤ', ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα ἐλυμαίνοντο τὴν Μεσόγειον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία τῆς Τριπολίτιδος ἀποτελεῖται ἀπὸ διαρκεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους εἰς τὰ παράλια καὶ ἀπὸ ἐμφυλίους σπαραγμοὺς μεταξὺ διαφόρων ἡγεμόνων εἰς τὸ ἐσωτερικόν, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ὀνομαστικῶς μόνον ἀνεγνώριζον τὸν σουλτᾶνον τῆς Τουρκίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ ἡγεμὼν Ἀχμὲτ Καραμανλῆ ἀπέσεισε τελείως τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας καὶ ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ἱδρύσας ἰδίαν δυναστείαν σουλτάνων τῆς Τριπολίτιδος, τὴν τῶν Καραμανλήδων, ἥτις ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 1835, ὁπότε, συνεπείᾳ ἐμφυλίων ἐρίδων μεταξὺ τῶν διαδόχων, ἡ Τουρκία κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ πλήρη τὴν κυριαρχίαν της ἐπὶ τῆς Τριπολίτιδος. Ἔκτοτε ἡ χώρα διῳκεῖτο ὡς βιλαέτιον τῆς Τουρκίας ὑπὸ πασᾶ, διοριζομένου ὑπὸ τῆς Πύλης. Ἡ πειρατεία, ἡ ὁποία διεξήγετο ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Τριπολίτιδος, κατελύθη μόνον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῶν Γάλλων, κατὰ τὸ 1830. Ἡ κατάληψις ὅμως τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ σημασία τῆς Τριπολίτιδος εἶχον δημιουργήσει, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, βλέψεις τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Τριπολίτιδος. Αἱ βλέψεις αὗται προεκάλεσαν τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1911, συνέπεια τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ κατάκτησις τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, παραχωρηθεισῶν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς Τουρκίας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Οὐσὺ τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1912. Τὰ πρὸς τὴν Τύνιδα σύνορα τῆς Τριπολίτιδος καθωρίσθησαν ὁριστικῶς διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1919, δι' ἧς παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν αἱ ὀάσεις τῆς Γκανταμὲς καὶ τοῦ Τοῦμμο. Τὰ πρὸς Ν. ὅμως σύνορα τῆς Τριπολίτιδος ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀκαθόριστα, 986.600 τ. χλμ., περὶ τὴν λίμνην Τσάδ, τὸ Τιμπεστὶ καὶ τὸ Μπορκοῦ, διεκδικούμενα μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γαλλίας. Οἱ Ἰταλοὶ κατ' ἀρχὰς κατεῖχον μόνον τὰ παράλια, τῶν Ἀράβων καὶ Βερβέρων ἀνθισταμένων ἐπιτυχῶς κατὰ πάσης ἰταλικῆς εἰσχωρήσεως εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Μετὰ πολλὰς ἀποπείρας μεμονωμένων διεισδύσεων, καθ' ἃς οἱ ἰθαγενεῖς, ἀναγνωρίζοντες πρὸς στιγμὴν τὴν ἰταλικὴν κυριαρχίαν, ἐπανεστάτουν μετ' ὀλίγον, ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ὠργάνωσε συστηματικὴν ἐκστρατείαν τῷ 1923, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ πλήρης καθυπόταξις τῆς χώρας, ἡ ἐκκαθάρισις αὐτῆς ἀπὸ διαφόρων ἀτάκτων συμμοριῶν καὶ ἡ ἐξασφάλισις τῶν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ συγκοινωνιῶν.

Ἡ κατάκτησις τῆς Τριπολίτιδος ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν Ἑλλάδα, καθότι, συνεπείᾳ ταύτης, προῆλθε καὶ ἡ ἰταλικὴ κατοχὴ ἐπὶ τῶν Δωδεκανήσων. Κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Οὐσὺ τὰ Δωδεκάνησα καθωρίσθη, ὅπως κατέχωνται ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν μέχρι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἰθαγενεῖς Ἄραβες καὶ Βέρβεροι ἐξηκολούθουν νὰ ἀνθίστανται κατὰ τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς, οἱ Ἰταλοὶ παρέτεινον τὴν ἐπὶ τῶν Δωδεκανήσων κατοχήν των μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, μετὰ τὸν ὁποῖον καὶ κατόπιν διαφόρων συμφωνιῶν προσήρτησαν ταῦτα, ὡς ἰδιότυπον κτῆσιν (possedimento), δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τοῦ 1923. Μ. Δ. Β.

«Τριπολιτσά». Ἑβδομαδιαία ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Τριπόλει τῷ 1875 καὶ γραφομένη εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν.

τριπόντες· ναυτ., δημώδης ὀνομασία τοῦ τριηρότου, ἀπαντῶσα εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ ἡμερολόγια τῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος. Σ. Ε. Λ.

Τρίπος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δάφνης τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 26.

— **Τρίπος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος τοῦ Κορινθιακοῦ (πλάτ. 38° 23′ 10″ Β., μῆκ. 21° 50′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth), ἀποτελῶν τὸν ΒΑ. μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου μεταξὺ τοῦ λιμένος καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Δάφνου. Σ. Ε. Λ.

Τριπόταμα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Ψωφῖδος (Χοζόβης) τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 345.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 319. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πετοράκ*.

Τριποταμιά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ (1928) 330. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Καπελίτσα*, *Πέρα Χωριό*

Digitized by Google

καὶ *Χάνια*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπέλεσι*.

Τριπόταμον *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 475 Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δεδέμπεη*.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 512, τῆς δὲ κοινότητος, περιλαμβανούσης καὶ τὴν μονὴν *Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου*, 553. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τατάρνα*. Παρὰ τὸ χωρίον παλαιὰ λιθίνη γέφυρα, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα γέφυρα τῆς Τατάρνας Περὶ τῆς μονῆς τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου βλ. λ. *Τατάρνας* μονή

Τριπόταμος *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928 95 Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἅγιο Παῦλος* (*Ὀμανῆ*), *Ἀνηφοριὰ* (*Ὀνδουλοῦ*), *Καπνοχώρι* (*Γενὴ-Μαχαλὰ*) καὶ *Μαυροβούνι* (*Πορτσαλῆ*). Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Φαναρλῆ*.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κτικάδου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων Κάτ. (1928) 270.

—**Τριπόταμος, *Κάτω*—** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γεωργιανῶν (Τόπλιανης) τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 169. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Λουζίτσα*.

—**Τριπόταμος** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μακεδονίας διήκων ἀπὸ Καστανιᾶς πρὸς Βέρροιαν.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ *στενωπὸς τοῦ Τριποτάμου* διήκει καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἤτοι ἐπὶ μήκους 25 περίπου χιλιομέτρων (ἀπὸ Σοφουλὰρ μέχρι τῆς Βερροίας περίπου). Διὰ τῆς στενωποῦ ταύτης διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς Σέρβια — Κοζάνη — Βέρροια, δηλαδὴ ἡ μοναδικὴ ὁδευσις, δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ ἡ κοιλὰς τοῦ μέσου Ἀλιάκμονος μετὰ τῆς πεδιάδος τῶν Γιανιτσῶν. Κατὰ τὸν 1ον Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912, προκειμένου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ προελάσῃ ἐκ τῆς κοιλάδος μέσου Ἀλιάκμονος πρὸς τὴν πεδιάδα Γιανιτσῶν, ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ γίνῃ ἐκβίασις τῆς στενωποῦ Τριποτάμου. Πρὸς τοῦτο τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον διέταξεν, ὅπως αἱ ἐν 2α καὶ 3η μεραρχίαι καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ πορευθῶσι διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ τοῦ Τριποτάμου, ἐπὶ κεφαλῆς τὴν 2αν μεραρχίαν, αἱ δὲ λοιπαὶ μεραρχίαι πορευθῶσι διὰ τῶν ἑκατέρωθεν ὀρεινῶν διαβάσεων, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ὑπερκερῶσι πλαγίως τοὺς ἐν τῇ στενωπῷ Τούρκους, συνεπῶς νὰ διευκολύνωσι τὴν προχώρησιν τῶν διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ προχωρουσῶν ἑλληνικῶν μεραρχιῶν· ἤτοι αἱ μὲν 4η καὶ 6η διὰ τῆς διαβάσεως Ξερολείβαδο—Βρωμοπήγαδο, ἡ δὲ 1η μεραρχία μετὰ τοῦ εὐζωνικοῦ ἀποσπάσματος Κωνσταντινοπούλου διὰ τῆς διαβάσεως Καταφύγι—Μονὴ Προδρόμου, μεθ' ὃ προσπέρασις ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλιάκμονος διὰ τοῦ πόρου μονῆς Ἁγίου Ἠλία. Διεξήχθησαν τότε ἀγῶνες, φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀγῶνες στενωποῦ Τριποτάμου* (14—16 Ὀκτωβρίου 1912).

Τὴν πρωΐαν τῆς 14ης Ὀκτωβρίου ἡ 2α μεραρχία, μετὰ μικροὺς τινας ἀγῶνας, διεξαχθέντας εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν εἴσοδον τῆς στενωποῦ, ἀπώθησε τουρκικὰ τμήματα πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως ἐγένετο κυρία τῆς εἰσόδου (κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἄποψιν) τῆς στενωποῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν τότε ν' ἀμυνθῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς στενωποῦ, ἀναλαβόντες μάλιστα καὶ ἀντεπιθέσεις τινάς, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἠναγκάσθησαν εἰς ὑποχώρησιν πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην. Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης τὰ ἐπὶ κεφαλῆς τμήματα τῆς 2ας μεραρχίας ἔφθασαν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Σαλιχλέρ, διαρκούσης δὲ τῆς νυκτὸς 14—15 Ὀκτωβρίου κατέφθασε καὶ τὸ πυροβολικόν Κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἡ μὲν ἀριστερὰ (βορείως) πορευομένη 4η μεραρχία ἔφθασε μέχρι Ντορταλί, χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν, ἡ δὲ δεξιὰ (ἀνατολικῶς) πορευομένη 1η καὶ τὸ ἀπόσπασμα ἔφθασαν μέχρι βορείως τοῦ Καταφύγι, χωρὶς νὰ συναντήσωσιν ἀντίστασιν. Κατὰ τὴν 15ην Ὀκτωβρίου ἡ 2α μεραρχία προὐχώρησε μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐντὸς τῆς στενωποῦ καὶ εἰς τὸ ὕψος Ἁγίου Ἰωάννου ἀμυνομένων Τούρκων, χωρὶς ὅμως νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα, ἵνα τοιουτοτρόπως παράσχῃ χρόνον εἰς τὰς ἑκατέρωθεν ὑπερκερώσεις φάλαγγας (1ην καὶ 4ην μεραρχίας) νὰ προχωρήσωσι. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἀπωθήθησαν οἱ Τοῦρκοι. ἐγκαταλείψαντες μάλιστα καί τινα βλητοφόρα. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι κατέστρεψαν τὴν γέφυραν τῆς ὁδοῦ (τὴν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου), ἡ προχώρησις τῆς 2ας μεραρχίας παρεκωλύθη ἐπί τινας ὥρας. Τὴν ἑσπέραν τῆς 15ης Ὀκτωβρίου ἡ 2α μεραρχία ἔφθασε διὰ τῶν πρώτων της μονάδων μέχρι τοῦ ὕψους Χάνι Τριποτάμου. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἡ 4η μεραρχία ἐπορεύθη δυσκόλως, λόγῳ τῶν μεγάλων ἐδαφικῶν δυσχερειῶν, ἀπωθήσασα δὲ μικρά τινα ἐχθρικὰ τμήματα ἔφθασε τὴν ἑσπέραν εἰς Βρωμοπήγαδο. Ἡ 6η μεραρχία ἐπορεύθη διὰ διαβάσεων ὀλίγον βορειοτέρων καὶ ἔφθασε τὴν

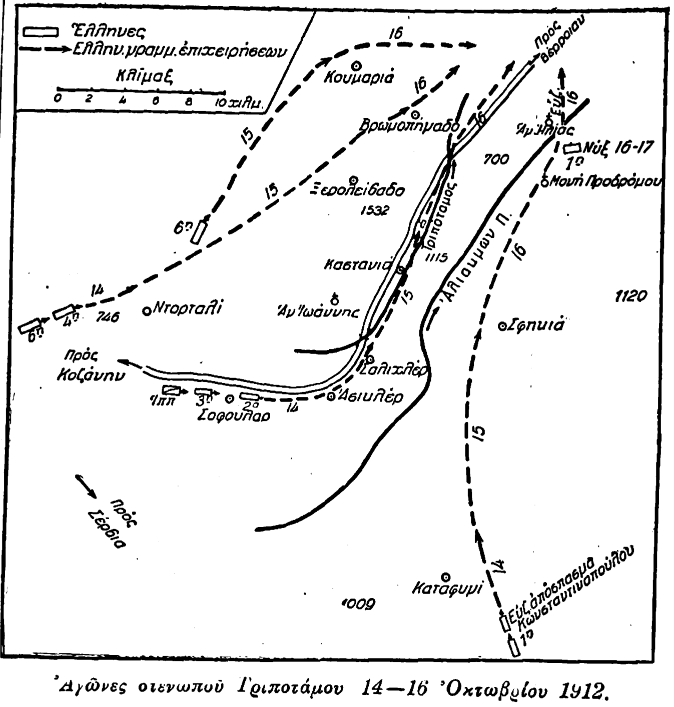

Ἀγῶνες στενωποῦ Τριποτάμου 14—16 Ὀκτωβρίου 1912.

ἑσπέραν εἰς Κουμαριάν. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἡ προχώρησις τῆς 1ης μεραρχίας ἐγένετο ἀκωλύτως, τὴν δ' ἑσπέραν ἔφθασεν εἰς Σφηκιά. Κατὰ τὴν 16ην Ὀκτωβρίου ἡ 2α μεραρχία, προχωρήσασα ὁμαλῶς διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ, ἔφθασεν εἰς Βέρροιαν, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ 4η καὶ 6η Αἱ δεξιὰ βαίνουσαι μονάδες προὐχώρησαν ὁμαλῶς· καὶ τὸ μὲν εὐζωνικὸν ἀπόσπασμα προσεπέρασεν ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης τὸν παρὰ τὸν Ἅγιον Ἠλίαν πόρον τοῦ Ἀλιάκμονος, εὑρεθὲν τοιουτοτρόπως ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ, μεθ' ὃ προὐχώρησε πρὸς Βέρροιαν, ἔνθα ἔφθασε τὴν ἑσπέραν, ἡ δὲ 1η μεραρχία, φθάσασα παρὰ τὸν πόρον τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ταύτης, ἀνέβαλε διὰ τὴν ἐπομένην (17ην) τὴν προσπέρασιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης. Ν. Θ. Κ.

τρίπους, —*οδος* (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς πόδας· συνήθ. ***τρίπους***, —*οδος* (ὁ)· ὡς οὐσ., τὸ σιδηροῦν σκεῦος ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ χύτρα κατὰ τὴν ἕψησιν τοῦ φαγητοῦ, κοιν. *σιδεροστιά* || καθόλου, πᾶν τὸ ἐπὶ τριῶν ποδῶν στηριζόμενον, οἷον ὀκρίβας.

—*[Ἀρχ.]* Οἱ *τρίποδες* τῶν ἀρχαίων ἦσαν παντοῖα ὑπόβαθρα πρὸς στήριξιν λεβήτων, κρατήρων καὶ ἄλλων μαγειρικῶν σκευῶν (*τρίποδες ἔμπυροι, ἐμπυριβῆται, λουτροχόοι*) ἢ ποικίλα ἔπιπλα ἀποτελούμενα ἐκ τοῦ κυρίως τρίποδος ὑποβαστάζοντος λεκανίδιον (*ἄπυροι*). Εἰς τοὺς τελευταίους κατελέγοντο καὶ διάφορα καλλιτεχνικὰ (γλυπτὰ ἢ τορευτὰ ἐπὶ κομψῆς βάσεως) λατρευτικὰ σκεύη πρὸς ὑποδοχὴν θυμιάματος καὶ ἄλλων ἀντικειμένων· οἱ τρίποδες οὗτοι ἐνωρίτατα κατέστησαν κατ' ἐξοχὴν ἔπαθλα νίκης ἀγῶνος ἢ μάχης, προσφερόμενα παρ' Ὁμήρῳ κατὰ τὰς ἁρματοδρομίας, εἶτα δὲ καὶ κατὰ τοὺς ἀγῶνας δρόμου, πάλης, πυγμαχίας, κατὰ τὰς ἱπποδρομίας καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς μουσικοὺς καὶ ποιητικοὺς ἀγῶνας· τούτων δὲ σπουδαῖοι ἦσαν οἱ *χορηγικοὶ τρίποδες*, οἱ παρεχόμενοι ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ Θαργήλια καὶ Διονύσια. Ἀπὸ τῆς ἰδιότητος τοῦ θρησκευτικοῦ σκεύους καὶ τοῦ ἐπάθλου οἱ τρίποδες ἐγένοντο ἐπίσης σύνηθες ἀνάθημα εἰς μνήμην σπουδαίου γενονότος, ἐν Δελφοῖς δὲ ἡ ἀνάθεσις τριπόδων συνεδέετο καὶ μὲ τὸν αὐτόθι *δελφικὸν τρίποδα*, ἔμβλημα προφητικὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκ τῶν ἀναθηματικῶν αὐτῶν τριπόδων σπουδαῖος ἦτο ὁ ἀπὸ τῶν λαφύρων τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης ἀνατεθεὶς εἰς Δελφοὺς παρὰ τῶν Ἀθηναίων χρυσοῦς τρίπους (βλ. λ. *Δελφοί*, τ. Θ', σ. 29 γ' καὶ τὴν αὐτόθι εἰκ. 16). Ὁ τρίπους παρ' Ἐτρούσκοις ἦτο ἐπίσης λατρευτικὸν σκεῦος μεγάλης καλλιτεχνικῆς περιωπῆς, παρὰ δὲ τοῖς Ρωμαίοις (tripus) καὶ ἔμβλημα τῶν δεκαπεντάρχων φυλάκων τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν.

Οἱ τρίποδες τῆς κατηγορίας τῶν κομψοτεχνημάτων ἦσαν ἐκ πολυτίμου μετάλλου, λίθου, ξύλου ἢ καὶ ἔργα κεραμεικῆς, ἔχοντα πόδας εἰς σχῆμα καρυατίδων ἢ διακοσμήτους μὲ ζωϊκά, φυτικὰ ἢ γεωμετρικὰ θέματα. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα ἐποίκιλλον ἀπὸ τῶν μικροτεχνημάτων τῶν ἀναλόγων πρὸς τὰ σημερινὰ «μπιμπελὸ» (*τριποδίσκοι*) μέχρι τῶν μεγάλων χορηγικῶν τριπόδων (ὕψους 2—3 μ.) καὶ τῶν πελωρίων ἐπὶ πολεμικῆς νίκης (4—5 μ.)· ἀνατιθέμενοι δὲ ἐκοσμοῦντο οὕτως, ὥστε νὰ λαμβάνουν μορφὴν ἀρχιτεκτονικοῦ μνημείου, ὡς ἐν Ἀθήναις οἱ χορηγικοὶ τρίποδες τοῦ Λυσικράτους (τὸ γνωστὸν *μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους*), τοῦ Νικίου καὶ Θρασύλλου (εἰς σχῆμα δωρικοῦ ναΐσκου), κ.ἄ. Π. Ν. Π.

Τρίποδες.

[1 = ἀρχαῖος, πομπηϊανοῦ ρυθμοῦ, 2 = ἀρχαῖος κορινθιακὸς στηριζόμενος διὰ Καρυατίδων, 3 = τρουσκικός, 4 = ἰαπωνικὸς τρίπους καύσεως ἀρωμάτων, 5 τρίπους ἐκ βρόντζου ρυθμοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'.]

—**τρίπους *ἀλλήρειος*** *[Ἀνατομ.]*. Τὸ σύνολον τῶν τριῶν κλάδων τῆς κοιλιακῆς ἀρτηρίας, ἥτις ἐμφανίζεται ὡσεὶ διῃρημένη κατὰ τὴν ἔκφυσιν αὐτῆς εἰς τρεῖς ἀκρεμόνας δίκην τρίποδος. Ι. Π.

—**τρίπους *ἔμπυρος*** *[Ἀρχ.]* βλ. λ. *ἐμπυριβήτης*.

—**τρίπους *ζωϊκός*** (trépied vital). Διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης περιέλαβεν ὁ Bichat τὰ τρία οὐσιώδη ὄργανα τῆς ζωῆς, ἤτοι: τὴν καρδίαν, τοὺς πνεύμονας καὶ τὸν ἐγκέφαλον. Μ. Ν. Κ.

Τρίπους *τοῦ Ζωγράφου* (Chevalet du Peintre) *[Ἀστρον.]*. Μικρὸς ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου ἐκ τῶν σχηματισθέντων περὶ τὸ 1752 ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀστρονόμου Λακάϊγ. Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος, ὅστις φέρεται συνηθέστερον ὡς *ἀστερισμὸς τοῦ Ζωγράφου* (Pictor), κεῖται πρὸς βορρᾶν μὲν τοῦ Ξιφίου, πρὸς νότον δὲ τῆς Περιστερᾶς καὶ τοῦ Σκήπτρου καὶ ἔχει πρὸς ἀνατολὰς τὴν Ἀργὼ καὶ πρὸς δυσμὰς τὸ Ὡρολόγιον. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀμυδρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀστέρων, ὧν ὁ λαμπρότατος, α Ζωγράφου, εἶναι περίπου τρίτου μεγέθους. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ἀστέρος τούτου ἀπόστασιν ἀνεφάνη κατὰ τὸ 1925 νέος ἀστὴρ (Nova Pictoris ἢ RR Pictoris), ὅστις κατὰ τὸ μέγιστον τῆς λάμψεώς του ἔφθασε τὸ πρῶτον μέγεθος περίπου. Σ. Π.

τρίπρακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ θεατρικοῦ δράματος, τὸ ἐκ τριῶν πράξεων ἀποτελούμενον: «τρίπρακτος τραγῳδία, — κωμῳδία».

τριπρόσωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τρία πρόσωπα, τρίμορφος, λατ. triformis· || ὁ ἐκ τριῶν προσώπων, τριῶν ἀτόμων ἀποτελούμενος.

τριπτερύγιον (τὸ) (Tripterygium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους ἰχθῦς, ὧν τὸ σῶμα εἶναι μᾶλλον λεπτόν. Ἐπὶ τῆς ράχεως φέρουσι τρία πτερύγια, ὧν τὸ τρίτον εἶναι μαλακόν. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτάς. Δ. Ν. Π.

τρίπτερος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ τριῶν πτερῶν ἀποτελούμενος, ὁ ἔχων τρία πτερά: «τρίπτερος ἕλιξ».

τριπτήριον (τό)· ὄργανον δι' οὗ τρίβουν διαφόρους οὐσίας.

τρίπτης (ὁ)· ὁ τρίβων, τριβεύς, ὁ ἐν τοῖς λουτροῖς τρίβων πρὸς καθαρισμὸν τοὺς λουομένους· || τὸ δι' οὗ τρίβομεν, τριπτήρ, οἷον φαρμακευτικὸν ὄργανον πρὸς λειοτρίβησιν φαρμάκου κ. τ. τ. || εἶδος χονδρῆς ρίνης, ξυλουργικῆς ἢ σιδηρουργικῆς (κλειθροποιίας), μὲ εὐρείας ἐγκοπάς, ἄλλως *ξυλοτρώκτης*, *σιδηροτρώκτης*· || δημοτ. *τρίφτης*, ἰδίᾳ τὸ δι' οὗ τρίβομεν τὸν τυρὸν (ἡ τυρόκνηστις), τὰ κρόμμυα κ. ἄ.

Digitized by Google

Τριπιτάκα (=Τρεῖς κάλαθοι) /*Θρησκειολ.*/. Καλοῦνται οὕτω αἱ πηγαὶ τῆς βουδιστικῆς θρησκείας (βλ. λ. *βουδισμός*).

Τριπτόλεμος. Ἐλευσινιακὴ θεότης, τῆς ὁποίας οἱ μῦθοι εἶναι σχετικοὶ μὲ τὴν διάδοσιν τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου ἐπὶ τῆς γῆς. Κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν του (ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος), ὁ Τριπτόλεμος (μετὰ τοῦ *Διοκλέους* καὶ *Κελεοῦ*) εἶναι ἐκ τῶν Ἐλευσινίων ἡρώων, οἵτινες παρέσχον τὴν συνδρομήν των εἰς τὴν θεὰν Δήμητρα, ὅτε αὕτη, πλανωμένη πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἐξαφανισθείσης κόρης της Περσεφόνης, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικήν, καὶ ἐδιδάχθησαν παρ' αὐτῆς τὴν λατρείαν της. Μετὰ ταῦτα, τὰ πρῶτα ταῦτα στοιχεῖα τοῦ μύθου του ἔλαβον ποικίλην ἀνάπτυξιν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μυθογράφων καὶ ποιητῶν. Οὕτως ἐπλάσθη υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἐλευσῖνος

Ὁ Τριπτόλεμος μεταξὺ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης.

(Τοιχογραφία τῆς Ἐλευσῖνος.)

Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας καὶ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Δημοφῶντος, τὸν ὁποῖον, βρέφος ὄντα, κατὰ τὴν ἄφιξιν της εἰς Ἐλευσῖνα, ἠθέλησεν ἡ Δήμητηρ νὰ καταστήσῃ ἀθάνατον, ἐξ εὐνοίας πρὸς τοὺς φιλοξενήσαντας ταύτην γονεῖς του, ὅτε τὸν ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὴν ὡς τροφόν του. Κατ' ἄλλον μῦθον ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐλευσῖνος, τὸν ὁποῖον ἡ Δήμητηρ ἐτιμώρησε μὲ θάνατον, ἀνακαλύψασα ὅτι κρυφίως τὴν παρηκολούθει ὅτε ἔκαιε τὰς θνητὰς σάρκας τοῦ Τριπτολέμου εἰς πυρὰν διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ ἀθάνατον. Καὶ κατ' ἄλλους ἦτο υἱὸς τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ἢ τοῦ Διαύλου (τῆς διπλῆς αὔλακος τὴν ὁποίαν χαράσσει ὁ βοῦς πηγαινοερχόμενος κατὰ τὴν ἀροτρίωσιν τῶν ἀγρῶν) κλπ. Ἐπεκράτησεν ὅμως ὁ μῦθος τῆς γεννήσεώς του ἐκ τοῦ Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας. Κατὰ τοὺς ἐλευσινίους μύθους, ὅτε ἐκάη τὸ βρέφος Δημοφῶν εἰς τὴν πυράν, ἕνεκα τῶν κραυγῶν τῆς μητρός του, ἥτις κρυφίως παρηκολούθησε τὴν θεὰν καίουσαν τὰς σάρκας του διὰ νὰ τὸ καταστήσῃ ἀθάνατον, ἡ Δήμητηρ πρὸς παρηγορίαν τῶν γονέων του ἐδώρησεν εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν των Τριπτόλεμον ἅρμα, εἰς τὸ ὁποῖον, συρόμενον ὑπὸ πτερωτῶν ὄφεων, ἐπεβίβασε τοῦτον μετὰ μεγάλης ποσότητος σίτου, ἵνα φερόμενος ἄνωθεν τῆς γῆς σπείρῃ τοῦτον καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Ἐλευσῖνα ὁ Τριπτόλεμος, ἐμυήθη ὑπὸ τῆς ἰδίας τῆς Δήμητρος εἰς τὰ μυστήριά της καὶ ἔγινεν ὁ πρῶτος ἱερεύς της καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς λατρείας της καὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Θεσμοφορίων. Ἐδεικνύετο δὲ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις ἦτο ἡ ἑστία τῆς λατρείας του, ὁ βωμός του καὶ ἡ ἅλως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀλωνισθῆ ὁ πρῶτος παραχθεὶς ἐκ τῆς σπορᾶς του σῖτος. αἱ οἰκογένειαι δὲ τῶν ἱερέων της ὑπεστήριζον, διὰ τῶν ἐπινοηθεισῶν ὑπ' αὐτῶν γενεαλογιῶν, ὅτι εἶχον τοῦτον πρόγονόν των. Ἐκτὸς τῆς Ἐλευσῖνος, ἐλατρεύετο ἐξαιρετικῶς ὁ Τριπτόλεμος ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ παρὰ τοὺς δυτικοὺς προπόδας τῆς Ἀκροπόλεως Ἐλευσίνιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε καὶ τὸ λατρευτικὸν ἄγαλμά του ἐν Ἀρόῃ τῆς Ἀχαΐας, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Εὔμηλος ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου, εἰς Ἀρκαδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ μῦθοι τοῦ Τριπτολέμου ἐνέπνευσαν καὶ ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας (ἰδίως ἀγγειογράφους) τῶν ἀρχαίων χρόνων. Οὕτως ὁ Σοφοκλῆς ἐποίησεν ὁμώνυμον τραγῳδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἥρως διηγεῖται πῶς κατενίκησε πάσας τὰς ἀντιστάσεις πρὸς διάδοσιν τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου καὶ πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἠθῶν. Γλύπται δέ, ὡς ὁ Εὐφράνωρ, καὶ ζωγράφοι ἔλαβον ὡς θέμα ἔργων των διάφορα ἐπεισόδια τοῦ βίου του. Ἐκ τῶν διασωθέντων τούτων ἔργων ἄριστον εἶναι τὸ ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθὲν ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται ὑπό τινων εἰς αὐτὸν τὸν Φειδίαν. Εἰς τοῦτο παρίσταται ὁ Τριπτόλεμος ὡς νεαρὸς ἔφηβος, δεχόμενος παρὰ τῆς Δήμητρος, τὴν ὁποίαν ἀτενίζει μὲ θρησκευτικὴν προσήλωσιν, τοὺς στάχυς καὶ στεφανούμενος ὑπὸ τῆς Περσεφόνης μὲ μετάλλινον στέφανον, σύμβολον τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς του, τῆς διαδόσεως τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου. Ἐπίσης πολλοῦ λόγου ἄξιον εἶναι τὸ ὀλίγον ἀρχαιότερον τοῦ προηγουμένου ἀνάγλυφον τοῦ μουσείου τῆς Ἐλευσῖνος, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται ἡ Περσεφόνη (Κόρη) χύνουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐφήβου Τριπτολέμου τὸ περιεχόμενον φιάλης (εἶναι ἡ συμβολικὴ παράστασις τῆς μυήσεως τοῦ νεαροῦ θεοῦ εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια). Ἄλλαι παραστάσεις τοῦ Τριπτολέμου ἄξιαι μνείας εἶναι ἡ τοῦ ἀττικοῦ ἀγγείου τοῦ Ἱέρωνος, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται οὗτος νεαρὸς καὶ ἀγένειος ἐπὶ συμβολικοῦ ἅρματος μεταξὺ Δήμητρος καὶ Κόρης, καὶ κρατῶν στάχυς διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ φιάλην διὰ τῆς ἑτέρας, ἡ παράστασις κρατῆρος τοῦ μουσείου τοῦ Μονάχου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζεται καὶ ὁ Τριπτόλεμος μεταξὺ τῶν θεοτήτων τοῦ Ἅδου (κατὰ τὸ ἐλευσίνιον δόγμα ὁ Τριπτόλεμος ἦτο καὶ εἷς ἐκ τῶν τριῶν κριτῶν τοῦ Ἅδου) κ. ἄ.

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**«Τριπτόλεμος»**. Δισεβδομαδιαία ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1833.

τριπτός,—ή,—όν, κοιν. *τριφτός*· ὁ τετριμμένος, ὁ διὰ τριβῆς ἢ διὰ ξέσεως προελθών: «χυδῶνι τριφτό».

τρίπτυχον (τό)· βλ. *τρίπτυχος*.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Τὸ ὄνομα *τρίπτυχον* δίδεται εἰς συγκρότημα τριῶν εἰκονογραφικῶν συνθέσεων, συνδεδεμένων πρὸς ἀλλήλας διὰ στροφέων, εἰς τρόπον ὥστε αἱ δύο πλευρικαὶ ἀναδιπλούμεναι ἐπὶ τῆς κεντρικῆς νὰ καλύπτωσιν αὐτήν. Αἱ ἐπὶ τῶν τριπτύχων εἰκονογραφικαὶ παραστάσεις εἶναι συνήθως ζωγραφικαί, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνάγλυφοι, ἐξ ἐλεφαντόδοντος, ξύλου, μετάλλου ἢ σμάλτου. Πολλάκις ἐκοσμοῦντο καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ πλευραὶ τῶν φύλλων. Τὰ τρίπτυχα ἐχρησιμοποιοῦντο δι' ἱεροτελεστίας ἐν ὑπαίθρῳ, ὡς εἶδος φορητῶν τέμπλων, κατεσκευάζοντο δὲ ἐνίοτε καὶ ἐκ πλειόνων τῶν τριῶν φύλλων. Ἦσαν ἐν εὐρυτάτῃ χρήσει παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἔφερον δὲ κατὰ μέσον τὴν παράστασιν τῆς δεήσεως (τὸν Χριστόν, ἐντεθρονισμένον ὡς ἀρχιερέα καὶ ἔχοντα ἑκατέρωθεν τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Πρόδρομον) καὶ εἰς τὰ πλευρικὰ φύλλα διαφόρους σκηνὰς ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Παναγίας ἢ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἄλλας ἁγιογραφικὰς παραστάσεις. Περίφημα ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως τρίπτυχα ἐκ τῶν σῳζομένων μέχρι σήμερον, εἶναι τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Harbaville» βυζαντινὸν γλυπτὸν ἐξ ἐλεφαντόδοντος ἔργον τοῦ Ι' αἰῶνος, ἀποκείμενον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου· τὸ ἐκ σμάλτου τρίπτυχον τοῦ Κλόστερνόϋμπουργκ (παρὰ τὴν Βιέννην), ἔργον τοῦ Νικολάου ντὲ Βερντὲν (ΙΒ' αἰῶν)· δύο καλλιτεχνήματα τῆς χρυσοχοΐας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, φυλασσόμενα τὸ μὲν ἐν Μέττλαχ παρὰ τὰ Τρέβηρα, τὸ δ' ἕτερον ἐν Ἁγίῳ Ματθαίῳ τῶν Τρεβήρων· τὸ ἐξ ἐζωγραφημένου καὶ ἐπιχρύσου γλυπτοῦ ξύλου τρίπτυχον τοῦ Ουεστμίνστερ (ἔργον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, γαλλικῆς τέχνης)· δύο ἔργα τοῦ Μπαλτασσάρ ντέλι Οὐμπριάκι (ΙΔ' αἰῶν) ἐκ

Τρίπτυχον.

γεγλυμμένου ὀστοῦ, φυλασσόμενα ἐν Παβίᾳ καὶ Πουασσύ· πλῆθος γερμανικῶν καὶ φλαμανδικῶν τριπτύχων καὶ πολυπτύχων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν ὅλως κατέχει θέσιν τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μυστικὸς ἀμνὸς» γνωστὸν πολύπτυχον τῶν Φλαμανδῶν ἀδελφῶν Οὐμβέρτου καὶ Ἰωάννου φὰν Ἄϋκ, ἀποκείμενον ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Γάνδης καὶ περιλαμβάνον 16 εἰκονογραφικὰς παραστάσεις.

Χ. Δ.

τρίπτυχος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ τρὶς ἐπτυγμένος, ὁ διὰ τριῶν πτυχῶν διπλωμένος, ὁ εἰς τρία πτυσσόμενος || *τρίπτυχον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· || πῖλος τρίχογχος, τριγωνικός, κοιν. *τρικαντό*.

Τριπύλα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Λιχουδεσίου τῆς Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 146.

— **Τριπύλης, τέως δῆμος** — /*Γεωγρ.*/. Εἷς τῶν ὀκτὼ δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν χωρίων: *Καλογερέσι, Λαντζουναῖον, Λεντεκάδα, Δάρα, Λιχουδέσι, Ἀσούτενα, Κλωνί, Τριπύλα, Μάλη, Ραυτόπουλον, Σελᾶ* καὶ *Λεσοβίτι*, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Ραυτόπουλον καὶ περὶ τοὺς 3.000 κατοίκους.

τριπύλη (ἡ) (Tripyla) /*Ζῳολ.*/. Γένος σκωλήκων νηματελμίνθων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνοπλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους σκώληκας ἀπαντῶντας ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων καί τινα εἴδη ἐντὸς τῶν θαλασσῶν.

Δ. Ν. Π.

Τρίπυλος /*Γεωγρ.*/. Κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς Τροόδους ἐν Κύπρῳ, ὕψους 4.458 ποδῶν.

Α. Κ. Λ.

Τριπυργία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Τοποθεσία τῆς νήσου Αἰγίνης, περὶ ἧς γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι ἔκειτο 16 στάδια μακρὰν τοῦ Ἡρακλείου, τοποθετουμένου ὀλίγον βορειότερον τῆς σημερινῆς Χαλασμένης.

Ι. Σ. Σ.

Τρὶρ (γερμ. Trier, γαλλ. Trèves, ἑλλην. *Τρεβῆροι* ἢ *Τρίβηρα*) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ Ρηνανίᾳ, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τοῦ Μεύσιος ποταμοῦ. Κάτ. (1928) 58.140. Ἔχει παλαιότατον καθεδρικὸν ναόν, ἀμφιθέατρον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 30.000 θεατῶν, βασιλικὰ ἀνάκτορα, κλιματολογικὸν ἰνστιτοῦτον, πολλὰ μουσεῖα, βιβλιοθήκην (100.000 τόμοι, 4.000 χειρόγραφα) καὶ βιομηχανίαν σιδηροχαλυβδουργίας, μηχανῶν, ὑφαντουργίας, βυρσοδεψίας, χρωμάτων, στεατοκηρίων. Τῷ 460 ἡ πόλις ὑπετάχθη εἰς τοὺς Φράγκους, τῷ 1634 εἰς τοὺς Ἱσπανούς, τῷ 1645 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες ἐπανειλημμένως ἀπώλεσαν καὶ ἀνέκτησαν αὐτὴν μέχρι τοῦ 1815, ὅτε περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὴν Πρωσσίαν. Ὁ νομὸς ἔχει ἐμβαδὸν 5 697 τ. χλμ. καὶ 486.244 (1925) κατοίκους.

Θ. Κ.

τριραδὸλ (τὸ) (Triradol) /*Φαρμακογ.*/ Συνδυασμὸς σταθερὸς ὀργανικοῦ ἰωδίου, μινθελαίου καὶ καμφορᾶς μετὰ διαφόρων ραδιενεργῶν στοιχείων. Τούτου αἱ φυσιολογικαὶ ἐνέργειαι εἶναι: ἀντιτοξική, διεγερτικὴ καὶ φαγοκυτταρική. Τὸ τριραδὸλ σταματᾷ τὴν ἐξέλιξιν τῆς φυματιάσεως καὶ διευκολύνει τὴν ἐπούλωσιν τῶν βλαβῶν. Ἐνδείκνυται εἰς πᾶσαν φυματίασιν ἐν βραδείᾳ ἐξελίξει καὶ εἰς περιωρισμένην βλάβην· ἀντενδείκνυται δὲ εἰς φυματίωσιν ἐν ἐξελίξει μεθ' ὑψηλοῦ πυρετοῦ καὶ βαρέων τοξαιμικῶν φαινομένων ἐπίσης εἰς συνυπάρχουσαν νεφρίτιδα καὶ χαρακτηριστικὴν ἠπατικὴν ἀνεπάρκειαν. Χορηγεῖται εἰς ἐνδομυϊκὰς ἐνέσεις.

Ι. Σ. Κ.

Τριρέμε πόρτο /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Λιμενίσκος χερσοποίητος εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Τριοπίας χερσονήσου (πλάτ. 36° 41' Β., μῆκ. 27°24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris, Symi). Ἡ λατινοενετικὴ ὀνομασία του (trireme =τριήρης) ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἰχνῶν ἀρχαιοελληνικῶν νεωσοίκων.

Σ. Ε. Λ.

Τριρέμιον ἄκρον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς (*Πτολεμ.* Δ, γ, 13), τὸ ἄλλως *Τούβεκτις* καὶ *Τριήριον ἄκρον*. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ρὰς Μισράτα* τῆς Τριπολίτιδος.

Σ. Ε. Λ.

τριρικινολεΐνη (ἡ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Ἐστὴρ τῆς γλυκερίνης μετὰ *ρικινολικοῦ* (ἢ *κικινελαϊκοῦ*) ὀξέος, ἀποτελῶν τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ κικινελαίου.

Σ. Γ.

τρίς· ἀριθμητ. ἐπίρρ., τρεῖς φοράς: «ἐλέχθη τρὶς καὶ τετράκις» || ἐν συνθέσει σημαίνει ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ: *τρισάγιος, τρισαλιτήριος, τρισευγενής, τρισευδαίμων, τρισκατάρατος, τρισόλβιος, τρισχίλιος* (*τρισχιλίδεκα, τρεισκαιδεκάπηχυς* κλπ., οὐχὶ δὲ *τρισκαίδεκα*, πρβ. *τεσσαρεσκαίδεκα*, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὸ ἀπόλυτον ἀριθμητ. χρησιμεύει ὡς πρῶτον συνθετικόν).

τρισάγιος (ὁ, ἡ), καὶ **—ία, —ιον**· ὁ πολλάκις ἅγιος, ἁγιώτατος || «τρισάγιος ὕμνος» ἢ *τρισάγιον* (τό) ὡς οὐσ.: «ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος Ἰσχυρός, ἅγιος Ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς» διὰ τὴν τριτὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἅγιος.

—**τρισάγιος** (ὁ) /*Ἐκκλησιαστ.*/. Ὁ ἀπὸ τῆς τριπλῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἅγιος προσλαβὼν τὸ ὄνομα συντομώτατος ὕμνος: ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος Ἰσχυρός, ἅγιος Ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς. Ὁ ὕμνος οὗτος ἤρχισε γενικευόμενος κατὰ διαταγὴν Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ (408—450), ὅτε συνεπείᾳ μεγάλων σεισμῶν ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφυγεν ἔξω αὐτῆς καὶ ἐν λιτανείαις, διὰ συνεχοῦς ἐπαναλήψεως τοῦ ὕμνου τούτου, ἱκέτευε τὴν προστασίαν καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ ἐν τῇ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους συγκροτηθείσῃ ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐψάλη ὁ ὕμνος οὗτος ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων. Μολονότι δὲ κατὰ τὴν περὶ τῶν σεισμῶν τούτων παράδοσιν ὁ τρισάγιος ὕμνος ἐψάλλετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατ' ἀποκάλυψιν νεανίσκου τινὸς ἀρθέντος αἴφνης εἰς οὐρανοὺς κατά τινα τῶν σεισμῶν καὶ ἀπὸ στόματος τῶν ἀγγέλων τοῦτον ἀκούσαντος καὶ διδαχθέντος (*Δαμασκηνοῦ*, Ἔκδοσ. Ὀρθοδ. πίστ. Γ, 10. *Migne* 94, 1017. *Θεοφάνους* Χρονογραφία, *Migne* 108, 245—248 καὶ 361), ἐν τούτοις

Digitized by Google

φαίνεται νὰ εἶναι ἀρχαιότερος. Διὸ ὁ μὲν Νικηφόρος Κάλλιστος (18,51) θεωρεῖ τοῦτον ἀποστολικόν, ὁ δὲ Ἀμφιλόχιος μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἔψαλε τοῦτον ἐν Νικαίᾳ. Τὸν ὕμνον ἐπεζήτησε νὰ νοθεύσῃ Πέτρος ὁ Γναφεὺς διὰ τῆς μονοφυσιτικῆς προσθήκης «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς». Καίτοι δὲ αὕτη υἱοθετήθη μὲν ὑπὸ τῶν ἐν Συρίᾳ μονοφυσιτῶν, ἐπεζητήθη δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου 491—518) νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς βίας, δὲν κατίσχυσε. Κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν μέχρι σήμερον χρῆσιν, ὁ ὕμνος ἐπαναλαμβάνεται τρίς, ἐπισυναπτομένης καὶ τῆς συντομωτάτης δοξολογίας «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι» ἐν τῇ ἀρχῇ πάσης ἀκολουθίας, ψάλλεται δὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς μεγάλης δοξολογίας καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὁπότε, μετὰ τὴν τριπλῆν ἐπανάληψιν, ἐπαναλαμβάνεται καὶ διὰ τετάρτην φορὰν βραδύτερον καὶ ἐμμελέστερον. *Τρισάγιον νεκρώσιμον* ἐκλήθη καὶ σύντομός τις ἐπικήδειος καὶ ἐπιτάφιος δέησις ἀρχομένη διὰ τοῦ Τρισαγίου καὶ ἀπευθυνομένη ἐν τῷ οἴκῳ μέν, ὅταν αἴρεται ὁ νεκρός, ἐν τῷ τάφῳ δέ, ὅταν ἐνταφιάζεται, καὶ μετέπειτα ἐν τῷ ναῷ συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ μνημοσύνου. καὶ κατὰ τὰς ἐν τῷ τάφῳ ἐπακολουθούσας ἐπισκέψεις τῶν συγγενῶν. Π. Ν. Τ.

τρισάθλιος (ὁ, ἡ), καὶ *—ία, —ιον*· ὁ πολλάκις ἄθλιος, ἀθλιώτατος, πανάθλιος.

τρισακχαρίδαι (*Χημ.*)· βλ. λ. *ἔνζυμος*.

τρισακχαρῖται (*Ὀργ. Χημ.*). Καλοῦνται οὕτω τὰ σάκχαρα ἐκεῖνα, ἅτινα δι' ὑδρολύσεως δύνανται νὰ διασπασθοῦν εἰς τρία μόρια ἁπλῶν σακχάρων (μονοσακχαριτῶν). Τὸ σπουδαιότερον ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ *ραφινόζη*. Περαιτέρω εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν κατατάσσονται ἡ *γεντιανόζη*, ἡ *μελιζιτόζη*, ἡ *μαννινοτριόζη* καὶ ἡ *ραμνινόζη*. Σ. Γ.

Τρισάντων (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Μικρὸς ποταμὸς τῆς μεσημβρινῆς Βρεττανίας, ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Βέλγων ἐχύνετο κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 5, 3) εἰς τὸν Βρεττανικὸν ὠκεανὸν (νῦν Θάλασσα τῆς Μάγχης), ἀπέναντι τῆς νήσου Οὐηκτίδος (νῦν Isle of Wight). Εἶναι ὁ σημερινὸς Test. Α. Θ. Σ.

τρισαύγουστος (ὁ)· ὁ πολλάκις αὔγουστος, augustus, τρισέβαστος, πολυσέβαστος.

τρίσβαθο (τό)· δημοτ. πληθ., *τρίσβαθα*· τὸ βαθύτατον μέρος: «τό 'χει κρύψει τὸ μυστικό του 'ς τὰ τρίσβαθα τῆς ψυχῆς του, — τῆς καρδιᾶς του».

τρισδιάστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς διαστάσεις, μῆκος, πλάτος καὶ ὕψος (ἢ βάθος)· ‖ «τρισδιάστατος γεωμετρία», ἡ γεωμετρία τῶν τριῶν διαστάσεων.

τρισέγγονος (ὁ), καὶ *—νον* (τό)· ὁ ἔγγονος ἐκ τρίτης γενεᾶς, ὁ τοῦ ἐγγόνου υἱός: «εἶδε ἐγγόνους καὶ τρισεγγόνους».

τρίσειρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν σειρῶν, ὁ μετὰ τριῶν σειρῶν.

τρισέκι (τὸ), καὶ *τερσέκι*· γωνία ὁδοῦ, ὁδός, πάροδος (λ. τουρκ.).

τρισευγενής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ λίαν εὐγενής, εὐγενέστατος.

τρισήλιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πολλῶν ἡλίων λαμπρότητα ἔχων: «τρισήλιος θεότης».

τρίσημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐν τῇ μετρικῇ, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν σημείων. ἐκ τριῶν πρώτων χρόνων, οἱονεὶ *τρίχρονος*: «τρίσημος πούς» ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν βραχειῶν συλλαβῶν ◡◡◡ ἢ ἐκ μακρᾶς καὶ βραχείας —◡ (=τροχαῖος) ἢ ἐκ βραχείας καὶ μακρᾶς ◡— (=ἴαμβος).

τρισθενὴς (*Χημ.*)· βλ. *τριατομικός*.

τρισιδηρίνη (Triferrinum) (*Φαρμ. Χημ.*). Οὕτω καλεῖται ὁ παρανουκλεϊνικὸς σίδηρος. Κόνις πορτοκαλόχρους ἄνευ χαρακτηριστικῆς γεύσεως, περιέχουσα 21 % ὀξείδιον τοῦ σιδήρου καὶ 25 % φωσφόρου. Τὸ σκεύασμα διαλύεται εἰς ἀραιὰ διαλύματα ἀλκαλίων, εἶναι εὐάνεκτον καὶ εὐαφομοίωτον. Ἐνδείκνυται δὲ ὡς φάρμακον τονωτικόν. Κ. Γ. Μ

Τρισιδὶς (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Πόλις τῆς Μαυριτανίας (νῦν Μαρόκκον), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ IV, 1,7), πιθανῶς σταθμός τις τῆς εἰς Μαυριτανίαν Καισαρηνσίαν (νῦν Ἀλγέριον) ἀγούσης ὁδοῦ. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

τρισίλιο (*Ναυτ.*)· βλ. λ. *δίστροφον*.

τρισιωδιοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἕνωσις. ἥτις ἐν τῷ μορίῳ αὐτῆς περιέχει τρία ἄτομα ἰωδίου. Σ. Γ.

τρισιωδοξικὸν ὀξὺ (*Ὀργ. Χημ.*). Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου CJ_3COOH. Ἀνθυκίτρινον κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον μετ' ἀποσυνθέσεως εἰς 150°. Σ. Γ.

τρισκαίδεκα (οἱ, αἱ, τά)· κακῶς, ἀντὶ *τρεισκαίδεκα* (βλ. *τρί.*).

τρισκατάρατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρίς, ὁ πολλάκις κατηραμένος. ἐπικατάρατος, ἄλλως *τρισκαταραμένος*, προσηγορία τοῦ διαβόλου: «ὁ τρισκατάρατος τὸν ἔβαλε νὰ τὰ κάμῃ» ‖ συνεκδ. ἐπὶ ἀνθρώπου ἐνοχλητικοῦ ἢ κακοποιοῦ: «κάθισε, φρόνιμα, τρισκατάρατε».

τρισκελής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων τρία σκέλη, τρεῖς πόδας: «τρισκελὴς τράπεζα».

τρισκέλιον (τό), κοιν. *τρισκέλι*· σκεῦος στηριζόμενον ἐπὶ τριῶν σκελῶν, ἀναλόγιον τῶν ναῶν, ἐφ' οὗ τοποθετεῖται εἰκὼν ἢ βιβλίον.

τρισκελὶς (ἡ). Σύμβολον ἐπὶ νομισμάτων, ἀποτελούμενον ἐκ παραστάσεως τριῶν ἀνθρωπίνων σκελῶν μετὰ ποδῶν ἀκτινοειδῶς ἡνωμένων. Τὸ σύμβολον τοῦτο φέρουσι διάφορα νομίσματα τῆς Λυκίας, τῆς Ἀσπένδου, τῆς Ἱεραπύτνας, τῆς Φασηλίδος, τῆς Αἰγίνης, τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Σικελίας. Το περίεργον τοῦτο σύμβολον, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε λαμβάνει τὸ σχῆμα τετρασκελίδος ἢ δισκελιδος, εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ σχήματος τῆς χώρας ἢ ἡλιακὸν ἔμβλημα συμβολίζον τὴν περιστροφικὴν ἡλιακὴν κίνησιν καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν λατρείαν τοῦ ἐθνικοῦ θεοῦ τῶν Λυκίων, τοῦ Λυκίου Ἀπόλλωνος, τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός. Β. Δ. Θ.

Τρισκίανα (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Παλαιὸν φρούριον τῆς Ἰλλυρίας, ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 4) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

τρισμέγιστος, *—η*, *—ον*· ὁ οἱονεὶ ἀσυλλήπτως μέγιστος, παμμέγιστος, κολοσσιαῖος.

Τρισμέγιστος (*Μυθολ.*). Ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ *Ἑρμοῦ* καὶ τοῦ ἀντιστοίχου αὐτοῦ αἰγυπτιακοῦ *Θώθ* (βλ. τὰς λ. καὶ λ. *Ἑρμῆς* Τρισμέγιστος).

τρισμύριοι, *—αι*, *—α*· τρεῖς φορὲς μύριοι, τριάκοντα χιλιάδες.

τρισμώδης *λαρυγγῖτις*, ἢ *ψευδοκρούπ* (*Ἰατρ.*)· βλ. λ. *λάρυγγος* παθήσεις.

τρισοκτάεδρον (Triakisoktaeder) (*Κρυσταλλ.*). Κρυσταλλικὸν σχῆμα τοῦ κυβικοῦ συστήματος. Συνίσταται ἀπὸ εἰκοσιτέσσαρας ἕδρας. ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει σχῆμα ἰσοσκελοῦς τριγώνου, ἀνὰ τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν καλύπτουν τὴν θέσιν ὀκταεδρικῆς ἕδρας. Γ. Β.

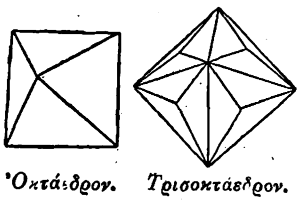

Ὀκτάεδρον. *Τρισοκτάεδρον.*

τρισπλαγχνικὸν (*Ἀνατομ.*). Καλεῖται οὕτως ἐνίοτε τὸ *μέγα συμπαθητικὸν νεῦρον*, ἐπειδὴ αἱ διακλαδώσεις αὐτοῦ διανέμονται εἰς τὰς τρεῖς σπλαγχνικὰς κοιλότητας. Ι. Π

τρισσεύω· ποιῶ τι τρίτην φοράν.

Τρίσσινο (Trissino), *Ἰωάννης-Γεώργιος*. Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1478—1550). Ὑπῆρξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη νούντσιος τοῦ πάπα Λέοντος Ι' καὶ κατόπιν τοῦ Κλήμεντος Ζ' ἐν Βενετίᾳ καὶ Βιέννῃ, ἀλλ' ἐγένετο κυρίως γνωστὸς ὡς ποιητὴς δραμάτων καὶ λυρικῶν ποιημάτων. Τὸ κυριώτερον τῶν δραμάτων του εἶναι ἡ «Σοφονίσβη» (1515), ἡ ὁποία εἶναι ἡ πρώτη γραφεῖσα κατὰ τοὺς ἀριστοτελικοὺς κανόνας τραγῳδία τοῦ νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ θεάτρου. Τὸ ἔργον τοῦτο μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ ὑπῆρξε τὸ πρότυπον παρομοίων ἔργων τοῦ Βολταίρου, τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ἀλφιέρι. Ἔγραψεν ἐπίσης τὸ ἔπος «Ἰταλία ἐλευθερωθεῖσα ἀπὸ τῶν Γότθων», ἄνευ ποιητικῆς ἀξίας, καὶ ἀξιόλογον συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Στίχοι». Ἐπίσης συνέγραψε καὶ «Ποιητικὴν» (1529) καὶ διαφόρους φιλολογικὰς πραγματείας. Μ. Δ. Β.

Τρισσὸν (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Πόλις τῶν Μεταναστῶν Ἰαζύγων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 7, 2) μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δουνάβεως καὶ Τισία (νῦν Theiss). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τριστάν. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γάλλου ποιητοῦ *Κυρμπιερ* Ἐδουάρδου-Ἰωακεὶμ (βλ. λ.).

Τριστὰν Ἐσκαμίλια (Tristan Escamilia), *Λουδοβῖκος*. Ἱσπανὸς ζωγράφος (1586—1624). Ὑπῆρξεν ὁ διασημότερος τῶν μαθητῶν τοῦ Δομινίκου Θεοτοκοπούλου (Γκρέκο), εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ὁποίου ἐμαθήτευσεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, διακριθεὶς διὰ τὴν μεγάλην του εὐχέρειαν πρὸς ἀπομίμησιν τῶν ἔργων τοῦ διδασκάλου του. Ὁ Γκρέκο ἐξετίμα αὐτὸν μεγάλως καὶ τοῦ ἀνέθετε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν παραγγελιῶν του. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1612, ἐνῷ εἰσέτι εἰργάζετο ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Γκρέκο, ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς ἑνὸς ἐκ τῶν καλυτέρων ζωγράφων τοῦ Τολέδο τοῦ εἶχε προσκομίσει πλείστας παραγγελίας θρησκευτικῶν ἔργων εἰς διαφόρους ἐκκλησίας τῆς Ἱσπανίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γκρέκο ἤνοιξεν ἴδιον ἐργαστήριον, ὅπερ τοῦ ἀπέφερε μεγάλα κέρδη. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν τελειότητα τοῦ σχεδίου, διὰ τὴν ἁπαλότητα τῶν χρωμάτων, τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως τῶν προσώπων καὶ τὴν σαφήνειαν τῶν θεμάτων. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς τέχνης τοῦ Γκρέκο ἐφ' ὅλων τῶν ἔργων του, τινὰ τῶν ὁποίων οἱ κριτικοὶ δυσκόλως διακρίνουν ἀπὸ τῶν τοῦ διδασκάλου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ μυστικὸς δεῖπνος» (ἐν τῷ ναῷ τῆς Κουέρβα), «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος μετανοῶν» (ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἁγίου Φερδινάνδου τῆς Μαδρίτης), «Ὁ ἅγιος Δομίνικος ντὲ Γκουθμάν» (ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Γκρέκο τοῦ Τολέδο), «Προσωπογραφία πρεσβύτου» (ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Πράντο τῆς Μαδρίτης), «Ἡ Ἁγία Τριὰς (ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Σεβίλλης), «Ἡ Ἁγία Τριὰς» (ἐν τῇ Θιουντὰδ Ρεαλ), «Ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ» (ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Μάρθας Σισλα τοῦ Τολέδο), «Προσωπογραφία τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα» (ἐν τῷ Ἐρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως),

Τριστὰν Ἐσκαμίλια: Ἡ Ἁγία Τριάς.

Τριστὰν Ἐσκαμίλια: Προσωπογραφία πρεσβύτου.

Digitized by Google

«Ἡ Πεντηκοστή» (ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ βασιλέως τῆς Ρουμανίας), κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

τριστανία (ἡ) (Tristania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν* ἢ *μυρτιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀνεπτυγμένους ἢ καὶ δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν περὶ τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος νήσων. Ἀξιολογώτερον ἐκ τῶν 12 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, εἶναι ἡ *τριστανία ἡ συμπαγής* (Tristania conferta), δένδρον μεγάλου ἀναστήματος, φυόμενον εἰς τὴν Αὐστραλίαν, δασικὸν καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν φύτευσιν δενδροστοιχιῶν καὶ διὰ τὸ ἐκλεκτὸν ξύλον της. Δ. Ν. Π.

Τριστὰν - Μπερνὰρ (Tristan-Bernard). Γάλλος μυθιστοριογράφος (βλ. λ. *Μπερνὰρ Παῦλος*).

Τριστὰν ντὰ Κούνχα (Tristan ἢ Tristao da Cuncha) *[Γεωγρ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα συστάδος νήσων, ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Μ. Βρεττανίαν καὶ κειμένων ἐν τῷ Ν Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ, μεταξὺ τῆς ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, εἰς 37°5΄50΄΄ Ν. πλάτους καὶ 12°16΄40΄΄ Δ. μήκους. Ἐκ τούτων μεγίστη ἡ ὁμώνυμος, ἐξ ἧς ὠνομάσθη τὸ ὅλον σύμπλεγμα, ἐμβαδοῦ 116 τ. χλμ. μετὰ 140 κατ., ἄλλαι δέ, ἀκατοίκητοι, αἱ *Ἰναξεσσίμπελ* (Ἀπρόσιτος, 15,2 τ. χλμ.), *Ναϊτίνγκαλ* (2.7 τ. χλμ.) καὶ *Γκόου* ἢ *Ντιέγο Ἄλβαρεζ*. Εἶναι ἡφαιστειώδεις καὶ ὀρειναί, ἐπὶ δὲ τῆς Τριστάν, εἰς ὕψος 2.300 μ., ὑπάρχει εἰς τὴν θέσιν τοῦ κεντρικοῦ κρατῆρος μικρὰ λίμνη, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ οὐδέποτε πήγνυται, ἂν καὶ ἡ γύρω ἔκτασις εἶναι χιονοσκεπής. Ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τακτικῆς συγκοινωνίας, οἱ κάτοικοι ζῶσιν ἀρχέγονον ζωήν, αὐτοδιοικούμενοι. Ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1506, κατέχονται δὲ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ 1816. Θ. Κ.

Τριστᾶνος (Tristan). Ὁ κύριος ἥρως ἑνὸς ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ ποιητικωτέρων θρύλων τοῦ μεσαίωνος. Ὀρφανὸς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ Τριστᾶνος, ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ θείου του Μάρκου βασιλέως τῆς Κορνουαλλίας. Ὅταν ἠνδρώθη, ἐφόνευσεν εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης τὸν Μορχοὺτ τῆς Ἰρλανδίας, εἶδος τέρατος, ὅστις κατ' ἔτος ἀπῄτει νὰ τοῦ παραδίδωνται ὑπὸ τῶν Κορνουαλλῶν τετρακόσιοι νεανίαι. Πληγωθεὶς ὅμως κατὰ τὸν ἀγῶνα ὑπὸ δηλητηριασμένου βέλους τοῦ Μορχούτ, ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἰρλανδίας, ἀδελφὴν τοῦ Μορχοὺτ καὶ μονιδικὴν κάτοχον τοῦ θεραπευτικοῦ ἀντιδότου, καὶ ἐθεραπεύθη παρ' αὐτῆς, ἀγνοούσης ὅτι ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ της. Βραδύτερον ἐπανῆλθεν εἰς Ἰρλανδίαν διὰ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς βασιλίσσης τὴν χεῖρα τῆς θυγατρός της *Ἰζόλδης* (γαλ. Iseult, γερμ Isolde) ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ θείου του Μάρκου, ὅστις ἤθελε νὰ νυμφευθῇ. Γενομένης δεκτῆς τῆς αἰτήσεως, ὁ Τριστᾶνος παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν Ἰζόλδην, καθ' ὁδὸν ὅμως ἐξ ἀπροσεξίας ἐγεύθησαν ἀμφότεροι τοῦ μαγικοῦ φίλτρου, ὅπερ προωρίζετο διὰ τὴν Ἰζόλδην καὶ τὸν μέλλοντα σύζυγόν της Μάρκον, καὶ ᾐσθάνθησαν σφοδρὸν ἀμοιβαῖον ἔρωτα. Ἔκτοτε οἱ δύο νέοι συνεδέθησαν δι' ἀσβέστου καὶ ἀκορέστου πάθους. Ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα ἐγνώρισαν μυρίας ἐναλλαγὰς τῆς τύχης ἀπὸ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν καὶ τἀνάπαλιν. Προδοθέντες ἐπανειλημμένως καὶ κατορθώνοντες πάντοτε νὰ διαφεύγουν, συνελήφθησαν τέλος καὶ ἀπηλάθησαν ὑπὸ τοῦ Μάρκου. Ἠναγκάσθησαν τότε νὰ καταφύγουν εἰς τὸ μέγα δάσος τοῦ Μόροϊς, ὅπου ἔζησαν ἐπὶ μακρὸν εὐτυχεῖς, ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει τρεφόμενοι ἐκ τοῦ κυνηγίου. Τέλος ὁ βασιλεὺς τοὺς συνεχώρησε καὶ τοὺς ἀνεκάλεσε παρ' αὐτῷ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπετέλει παγίδα ἁπλῶς. Ὁ Τριστᾶνος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κορνουαλλίαν καὶ διὰ νὰ λησμονήσῃ τὸν ἔρωτά του ἀπεφάσισε νὰ συζευχθῇ μίαν ἄλλην Ἰζόλδην, τὴν *Ἰζόλδην τὴν Λευκώλενον*. Ἡμέραν τινὰ ὅμως ἐπληγώθη ὑπὸ δηλητηριασμένου ὅπλου. Γνωρίζων ὅτι μόνον ἡ Ἰζόλδη τῆς Κορνουαλλίας κατεῖχε τὸ μυστικὸν τῆς θεραπείας, ἔστειλε πρὸς αὐτὴν μήνυμα δι' ἀπεσταλμένου καὶ τὴν ἱκέτευε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν σύζυγόν της καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ τὸν θεραπεύσῃ κινδυνεύοντα. Ἂν ἐδέχετο τὴν παράκλησίν του, τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπέβαινεν ἐρχομένη πρὸς αὐτόν, θὰ ἔφερε λευκὸν ἱστίον· ἂν ἠρνεῖτο, μέλαν. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ταχθείσης προθεσμίας ἀνεφάνη εἰς τὸν ὁρίζοντα τὸ πλοῖον τῆς Ἰζόλδης μὲ λευκὸν ἱστίον. Ἡ Ἰζόλδη εἶχε θυσιάσει τὸ πᾶν χάριν τοῦ Τριστάνου. Ἀλλ' ἡ σύζυγος του, ἡ Ἰζόλδη ἡ Λευκώλενος, μαθοῦσα τὸ μήνυμα τοῦ Τριστάνου καὶ ἰδοῦσα τὸ πλοῖον ἐρχόμενον, ἔσπευσε πρὸς τὸν κατάκοιτον σύζυγον καὶ τὸν ἐπληροφόρησε ψευδῶς, ἐκ ζηλοτυπίας, ὅτι τὸ πλοῖον εἶχε μέλαν ἱστίον. Ὁ Τριστᾶνος, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνθέξῃ, μετὰ τὴν νομιζομένην ἐγκατάλειψίν του, ἐξέπνευσεν. Ὅταν ἀπεβιβάσθη ἡ Ἰζόλδη τῆς Κορνουαλλίας, τὸν εὗρε νεκρὸν καὶ ἐναγκαλισθεῖσα αὐτὸν παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Ὅταν ὁ βασιλεὺς Μάρκος ἔμαθε τὰ διατρέξαντα, ἐσυγχώρησεν εἰλικρινῶς τοὺς δύο ἀτυχεῖς ἐραστὰς καὶ ἐτίμησε τὴν μνήμην των.

Ὁ θρῦλος οὗτος εἶναι εἷς ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἐρωτικῶν θρύλων ὅλων τῶν αἰώνων. Ὁ Τριστᾶνος καὶ ἡ Ἰζόλδη ἀπετέλεσαν τὸ σύμβολον τοῦ ἐπιθλιπτικοῦ καὶ τραγικοῦ πάθους. Παρὰ τὰς ἀδυναμίας, ἃς παρουσιάζουν αἱ παραδοθεῖσαι ἡμῖν διασκευαί, καθίστανται φανερὰ τὸ αὐθόρμητον τῆς ἐμπνεύσεως καὶ ἡ ποιητικὴ δύναμις τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος. Ἡ ἱστορία αὕτη φαίνεται ὅτι ἐδημιουργήθη ἐπὶ κελτικοῦ ἐδάφους εἰς πολὺ ἀπομεμακρυσμένην ἐποχὴν καὶ κατόπιν διεδόθη μέσῳ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Ἀγγλονορμανδῶν. Τὰ περισσότερα τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ θρύλου ἔχουν ἐκδήλως κελτικὴν ἐτυμολογίαν. Τὰ τυχὸν γερμανικὰ ὀνόματα, ὅπως τὸ Ἰζόλδη καὶ Γκόρμοντ, ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ θρῦλος ἔλαβε τὴν σημερινήν του μορφὴν μόνον μετὰ τὰς σαξωνικὰς ἐπιδρομὰς εἰς Ἀγγλίαν. Ἡ δρᾶσις μεταφέρεται διαρκῶς ἐκ Κορνουαλλίας εἰς Ἰρλανδίαν ἢ Ἀρμορικήν, διὰ τῆς θαλάσσης, ἥτις ἀπετέλει τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ τότε κελτικοῦ κόσμου. Τὸ πρόσωπον τοῦ Τριστάνου, ἱκανοῦ κυνηγοῦ, ἐμπείρου ναυτικοῦ, ἀτρομήτου πολεμιστοῦ καὶ ἀπαραμίλλου μουσικοῦ, ἀποτελεῖ ἐνσάρκωσιν τοῦ ἰδεώδους τῆς ποιητικῆς καὶ τυχοδιώκτιδος ταύτης φυλῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἐξ ἴσου ἐξῳκειωμένη μὲ τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ καὶ μὲ τὰ δάση τῆς Βρεττανίας. Τὰ ἤθη, ὅπως διαφαίνονται, ἔστω καὶ διὰ μέσου τῶν μεταγενεστέρων διασκευῶν, ἔχουν πρωτόγονον ἁπλότητα καὶ σχεδὸν βάρβαρον σκληρότητα. Οἱ ἥρωες ζοῦν ἐντὸς τῶν δασῶν ζωὴν ἡμιαγρίαν· τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων ὁμοιάζουν πρὸς καλύβας· τὸ προτιμώμενον ὅπλον εἶναι τὸ τόξον καὶ τὸ προσφιλέστερον ζῷον ὁ κυνηγετικὸς σκύλος. Ἡ ψυχολογία τῶν ἡρώων εἶναι ὑποτυπώδης. Οἱ ἥρωες μεταπηδοῦν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο μὲ τὴν μεγαλυτέραν εὐκολίαν, ὑπὸ τὴν προώθησιν τοῦ συμφέροντος ἢ τοῦ πάθους.

Τὰ δύο παλαιότερα ἀποσπάσματα τοῦ θρύλου τούτου ἀνάγονται εἰς τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα. Τὸ ἓν ἀνήκει εἴς τινα Béroul καὶ ἐγράφη ἐπὶ τῆς ἠπείρου· τὸ ἄλλο ἐγράφη ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπό τινος Thomas, ὅστις εἶναι εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων ποιητῶν τοῦ μεσαίωνος. Τὰ δύο ταῦτα ἀποσπάσματα περιέχουν μόνον μεμονωμένα ἐπεισόδια. Εὐτυχῶς δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἀντίληψιν περὶ τοῦ τί ἦσαν τὰ ποιήματα πλήρη, χάρις εἰς πολυαρίθμους ἀπομιμήσεις ἢ μεταφράσεις αὐτῶν. Τὸ ποίημα τοῦ Thomas μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ Gottfried von Strassburg (περὶ το 1200), εἰς τὴν νορβηγικὴν ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Robert (τῷ 1226) καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν (κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα)· τὸ τοῦ Béroul περιλαμβάνεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν τοῦ Eilhart von Oberg (περὶ τὸ 1175, μὴ σῳζομένην εἰμὴ ἐν διασκευῇ) καὶ εἰς διάφορα ἄλλα ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἐνεπνεύσθησαν προφανῶς ἐξ αὐτῆς. Τὰ σῳζόμενα τοῦ Béroul καὶ τοῦ Thomas ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ F. Michel ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τριστᾶνος· συλλογὴ τῶν σῳζομένων ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ποιημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς περιπετείας του» (Λονδῖνον 1835—1839, τόμ. 3). Δύο νέα ἀποσπάσματα, ἀνακαλυφθέντα μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ F Michel, περιελήφθησαν ὑπὸ τοῦ La Villemarqué εἰς τὰ «Archives des missions» (τ. V, σ. 97) καὶ ὑπὸ τοῦ Novati εἰς τὰ «Studi di filologia romanza» (τ. II, σ. 369). Τῷ 1900 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Bédier μὲ τὸν τίτλον: «Tristan et Iseut» (Paris 1900) ἐπιτυχὴς ἀνασύνθεσις τοῦ ποιήματος τοῦ Béroul, συμπεπληρωμένου διὰ τῶν ξένων μεταφράσεων καὶ ἐνιαχοῦ διὰ προσωπικῶν εἰκασιῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Golther*, Die Sage von Tristan und Isolde (München 1887).—*Loeseth*, Le roman en prose de Tristan (Paris 1891).—*W. Roettiger*, Der heutige Stand der Tristanforschung (Hamburg 1897).—*G. Paris*, Poèmes et légendes du moyen âge Paris 1900).—*D. Bruce*, The evolution of Arthurian Romance (1923). Θ. Π.

— **«Τριστᾶνος καὶ *Ἰζόλδη*»** (Tristan und Isolde). Μουσικὸν δρᾶμα εἰς πράξεις τρεῖς (ποίησις καὶ μουσικὴ Ριχάρδου Βάγνερ), ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς ἐν Μονάχῳ τῇ 10 Ἰουνίου 1865. Το ἔργον τοῦτο βασίζεται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς μουσικῆς του, καθότι ὡς δρᾶμα ἐλάχιστα ἐπεισόδια παρουσιάζει φέρει συνεχῶς ἀντιμέτωπους τοὺς δύο ἥρωας καὶ ἀποφεύγει τὰς γραφικὰς σκηνὰς καὶ πᾶσαν ξένην παρένθεσιν. Εἶναι ὁ τελειότερος τύπος τοῦ βαγνερείου μουσικοῦ δράματος, εἰς ὃν ἡ συμφωνία, μετενεχθεῖσα εἰς τὸ θέατρον, ἀναπτύσσεται ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ εὐρύτητι, ἐνῷ τὸ ρετσιτατίβο μετασχηματίζεται εἰς μουσικὸν λόγον καὶ τὰ τυπικὰ θέματα, τὰ λάϊτ-μοτίφ, προσδίδουσιν εἰς τὸ σύνολον ἀπαράμιλλον ἑνότητα καὶ συνδέουσι τὰς σκηνάς, ἀποκλείοντα τὰ κεχωρισμένα τεμάχια Εἰς οὐδὲν ἴσως ἄλλο ἔργον του ὁ Βάγνερ εὗρε τοιούτους τόνους λυρισμοῦ ἀναμίκτου μετὰ δραματικοῦ πάθους. Ἐκ τῶν ὑπεροχωτέρων σελίδων τοῦ ἔργου εἶναι: τὸ πρελούντιο, ἡ μεγάλη διῳδία ἐκ τῆς πρώτης πράξεως, ἡ περίφημος ἐρωτικὴ σκηνὴ ἐκ τῆς δευτέρας πράξεως, τὸ πρελούντιο ἐκ τῆς τρίτης, ὡς καὶ ἡ ἀφθάστου τραγικότητος τελικὴ σκηνὴ τοῦ ἔργου, ἡ σκηνὴ τοῦ θανάτου τῆς Ἰζόλδης. Ὁ «Τριστᾶνος» εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον δυσεκτελέστων ἔργων τοῦ Βάγνερ, λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν φωνητικῶν προσόντων, ἅτινα ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν ἐκτελεστῶν. Κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν πρὸς ἀναβίβασιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Μελοδράματος τῆς Βιέννης ἐγκατελείφθη μετὰ ἑβδομήκοντα δοκιμάς. Γ. Σ.

— **Τριστᾶνος ὁ *Ἐρημίτης*** (Tristan l' Hermite ἢ l' Ermite), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ἀρχιδικαστὴς τοῦ στρατοῦ, ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα. Εἰσῆλθε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Καρόλου ΣΤ΄, κατὰ δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Καρόλου Ζ΄ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας καὶ ἀρχιδικαστὴς τοῦ στρατοῦ. Ἀπέκτησε φήμην ἀνδρὸς πρωτοφανοῦς σκληρότητος καὶ περιφρονοῦντος τοὺς δικονομικοὺς τύπους. Περὶ τῆς δράσεώς του διετηρήθησαν πολλαὶ παραδόσεις καὶ ἐγράφησαν διάφορα μυθιστορήματα. Χ. Δ.

— **Τριστᾶνος ὁ *Ἐρημίτης*** (Tristan l' Hermite), ***Φραγκῖσκος***. Γάλλος ποιητής, μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1601—1655). Ὑπηρετῶν κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἑρρίκου τῶν Βουρβώνων, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ἀγγλίαν κατόπιν μιᾶς μονομαχίας, μετὰ πολλὰς δὲ περιπλανήσεις εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης μὲ τὸν τίτλον τοῦ γελωτοποιοῦ τῆς αὐλῆς καὶ ἔζησε βίον ἔκλυτον. Ἔγραψεν: «Οἱ ἔρωτες τοῦ Τριστάνου» (1638), «La lyre du sieur Tristan l' Hermite» (1641), τὰς τραγῳδίας «Μαριάννα» (1636), «Πενθεύς» (1637), «Ὁ θάνατος τοῦ Σενέκα» (1645), «Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου Ὀσμὰν» (1656), τὴν κωμῳδίαν «Ὁ παράσιτος» (1653) κλπ. Χ. Δ.

τριστεατίνη, ἡ *στεατίνη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὁ ἐστὴρ τῆς γλυκερίνης μετὰ τοῦ στεατικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον συστατικὸν τῶν ζωϊκῶν λιπῶν. Σ. Γ.

Τρίστενον *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 408. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δρεστενῖκον*. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 415. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δρεστενά*.

τριστετράεδρον (τὸ) (Triakistetraeder *[Ὀρυκτολ.]*. Κρυσταλλικὸν σχῆμα τοῦ κυβικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν τετραεδρικὴν ἡμιεδρίαν αὐτοῦ. Συνίσταται ἀπὸ δώδεκα ἕδρας σχήματος ἰσοσκελοῦς τριγώνου, αἱ ὁποῖαι ἀνὰ τρεῖς ἐπέχουν τὴν θέσιν ἕδρας τετραεδρικῆς, εἶναι δὲ ἀντίστοιχοι πρὸς ἕδρας τοῦ τρισοκταέδρου. Γ. Β.

τρίστηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς στήλας: «τρίστηλον ἄρθρον» τὸ καταλαμβάνον τρεῖς στήλας ἐφημερίδος, «σελὶς τρίστηλος» ἡ εἰς τρεῖς στήλας διῃρημένη· || «τρίστηλον πλοῖον» τὸ ἔχον τρεῖς ἱστούς.

τρίστιχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκ τριῶν στίχων ἀποτελούμενος «τρίστιχον ἐπίγραμμα» || *τρίστιχον* (τό) ὡς οὐσ., τὸ ἐκ τριῶν στίχων ποιημάτιον, πρβλ. *δίστιχον*.

τρίστοιχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς στοίχους, τρεῖς σειράς.

Τρίστομα *[Παραλ. Γεωγρ.]*.—1) Λιμὴν τῆς Καρπάθου (πλάτ. 35° 49΄ Β, μῆκ. 27° 14΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 2824: Scarpanto and Kasso), κατὰ τὴν δυτικὴν τῆς νήσου πλευράν. —2) Λιμὴν τῆς Σκύρου, καλούμενος ἄλλως *Τρεῖ- Μποῦκες*. —3) Λιμὴν τῆς Καραμανίας ἐπὶ τοῦ Παμφυλίου πελάγους (πλάτ. 36°12΄ Β, μῆκ. 29° 57΄ Ἀν, χάρτ ἀγγλ. 236: Rhodos to Karaburna), σχηματιζόμενος ὑπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου Κάκαβα. Σ. Ε. Λ.

τριστομίδαι (οἱ) (Tristomidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων πλατελμίνθων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματωδῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη μικροῦ μεγέθους σκωλήκων μὲ σῶμα ἐπίμηκες ἢ σφαιρικόν, ὧν οἱ πλεῖστοι ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος διαφόρων ἰχθύων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι τὸ *τρίστομον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τρίστομον (τὸ) (Tristomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων πλατελμίνθων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριστομιδῶν*, περιλαμβάνον σκώληκας μὲ σῶμα πεπλατυσμένον καὶ πεπιεσμένον κατὰ τὴν κοιλίαν, φέρον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν κυαθοειδεῖς ἀπορροφητικὰς ἀποφύσεις, δι' ὧν ἀπομυζῶσι τὸ αἷμα τῶν ζῴων ἐφ' ὧν παρασιτικῶς ἐνδιαιτῶνται. Δ. Ν. Π.

τρίστρατο (τό)· δημοτ., διασταύρωσις ὁδῶν, τρίοδος.

— *[Λαογρ.]* Ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὰ τρίστρατα, ὡς καίρια σημεῖα τοῦ ὁδικοῦ δικτύου, θεωροῦνται ὡς κατ' ἐξοχὴν συχναζόμενα ὑπὸ κακοποιῶν πνευμάτων, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ μεσονύκτιον Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐν περιπτώσει μακρᾶς καὶ ἀνιάτου ἀσθενείας ἐσυνηθίζετο ἄλλοτε ὅπως ἐκδύεται ὁ νοσῶν εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώ-

Digitized by Google

σεως τῶν ὁδῶν, τοῦτο δ' ἀπετέλει συμβολικὴν πρᾶξιν ἀποβολῆς τοῦ μιάσματος. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐλάμβανον κόπρον ἐκ τριῶν κοπρώνων καὶ ἀνὰ ἓν ξυλάριον ἐκ τριῶν τριστράτων, χωρὶς νὰ τὰ προσβλέπωσι κατὰ τὴν ὥραν τῆς λήψεως, καὶ ἔκαιον αὐτά, ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὸ κακοποιὸν πνεῦμα, ἢ ἔθαπτον εἰς τρίστρατον τρία ᾠὰ θραυσθέντα ἐντὸς σκεύους πλήρους ὕδατος ἐξ ἑπτὰ κρηνῶν, δι' οὗ ἔνιπτον τὸν ἀσθενῆ. [Πρβλ. *Α. Μπούτουρα*, Προλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ('Αθῆναι 1931), *σ*. 58, 59, 62.] Θ. Π.

Τρίστρατον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πασσιᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βαρδουβά*.

τρίστυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς στύλους, τρεῖς κολόνες: «στοὰ τρίστυλος».

τρισύλλαβος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς συλλαβάς, ὁ ἐκ τριῶν συλλαβῶν ἀποτελούμενος: «τρισύλλαβος λέξις».—Ἐπίρρ. ***τρισυλλάβως***.

—*['Αρχ. Μετρ.]* Καλεῖται *τρισύλλαβος* ὁ πούς, οὗτινος οἱ δύο χρόνοι τῆς ἄρσεως εἶναι διακεκριμένοι εἰς δύο βραχείας συλλαβάς, ἤτοι ἀποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ δάκτυλον (—΄◡◡). Ἐν τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ, πλὴν τῶν πέντε πρώτων ποδῶν, ἐν οἷς δύναται νὰ κεῖται τρισύλλαβος, καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ καὶ τελευταίῳ ποδὶ εὕρηται ἐνίοτε τρισύλλαβος πούς, ἀλλὰ τότε διὰ συνιζήσεως ἐν τῇ μετρικῇ ἐξαγγελίᾳ ἀποβαίνει καὶ οὗτος δισύλλαβος, ἤτοι σπονδεῖος (—΄—). Ε. ΔΙ. Κ.

τρισύνθετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρὶς συντεθειμένος, ὁ σύνθετος ἐκ τριῶν μερῶν, τρισυπόστατος.

—**τρισύνθετον *τοῦ ἀνθρώπου***. Ἐκ τῆς περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου διηγήσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς (Γεν. 2, 7) γίνεται δῆλον ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ δύο συστατικῶν, τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Καθόλου δ' εἰπεῖν ἡ ἁγία Γραφὴ πανταχοῦ θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον συνιστάμενον ἐκ δύο συστατικῶν, ἑπομένως διχοτομικῶς, εἴς τινα δὲ μόνον χωρία αὐτῆς γίνεται λόγος περὶ τριῶν συστατικῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὰ χωρία ταῦτα, εἰ καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται τριχοτομικά, ἀνάγονται εἰς τὴν διχοτομίαν, διότι ἐν αὐτοῖς ἡ πνευματικὴ οὐσία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ χαρακτηρίζεται διττῶς ὡς ψυχὴ καὶ πνεῦμα, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἕπεται ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἶναι διάφορα συστατικά. Πνεῦμα δηλοῖ τὰς ἀνωτέρας δυνάμεις, καὶ μάλιστα ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεόν, ψυχὴ δὲ τὰς κατωτέρας, πολλαχοῦ δὲ τῆς ἁγίας Γραφῆς πνεῦμα καὶ ψυχὴ δηλοῦν τὸ αὐτό. Ὁ Αὐγουστῖνος μάλιστα ἀνάγει τὸν τριχοτομικὸν τύπον εἰς διχοτομικόν, λέγων: «tria sunt quibus homo constat, spiritus, anima et corpus, quae rursus duo dicuntur». Ὁ διχοτομικὸς τύπος ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς δυτικοῖς, τῷ Λουθήρῳ καὶ τοῖς ἀρχαίοις διαμαρτυρομένοις δογματικοῖς, ὁ δὲ φαινομενικὸς τριχοτομικὸς παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς. Ἀπὸ τοῦ φαινομενικοῦ τούτου τριχοτομικοῦ τύπου πρέπει νὰ διακριθῇ ὁ πραγματικὸς τριχοτομικός, ὃν εὑρίσκομεν ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ παρὰ τῷ Οὐαλεντίνῳ, Τατιανῷ καὶ Ἀπολλιναρίῳ. Ἡ τριχοτομία ὅμως παρὰ τοῖς τρισὶ τούτοις δὲν εἶναι ἡ αὐτή. Ὁ Ἀπολλινάριος διακρίνει ἄλογον καὶ λογικὴν ψυχήν, θεωρῶν τὴν νοοῦσαν καὶ βουλομένην ψυχὴν διάφορον τῆς ἐμψυχούσης τὸ σῶμα, ἐνῷ ὁ Τατιανὸς ῥητῶς λέγει: «δύο πνευμάτων διαφορὰς ἴσμεν, ὧν τὸ μὲν καλεῖται ψυχή, τὸ δὲ μεῖζον μὲν τῆς ψυχῆς, θεοῦ δ' εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις, ἑκάτερα δὲ παρὰ τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις ὑπῆρχε.. Χρὴ οὖν ἡμᾶς, ὅπερ ἔχοντες ἀπολωλέκαμεν, τοῦτο ἀναζητεῖν, ζευγνῦναί τε τὴν ψυχὴν τῷ Πνεύματι ἁγίῳ». Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Τατιανοῦ φαίνεται ὅτι ἀκολουθεῖ ὁ Μακράκης, ὅστις καὶ ἴδιον ἔργον ἔχει γράψει περὶ τρισυνθέτου. Οὗτος θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον συνιστάμενον ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, εἰς ἣν προστίθεται διὰ τοῦ θείου ἐμφυσήματος τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἀφαιρεῖται διὰ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, δίδεται δὲ πάλιν αὐτῷ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Κατὰ ταῦτα εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ Μακράκη τὸ πνεῦμα καλεῖται συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἀποτελεῖ οὐσιῶδές τι. Οὕτως ὁ Μακράκης, ἀποκρούων τὰς ἐνστάσεις τῶν ἀντιθέτων, παρατηρεῖ ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸ φῶς εἶναι συστατικὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Κατὰ ταῦτα συστατικὸν νοεῖ ὁ Μακράκης οὐχὶ τὸ ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἁπλῶς ἐνοικοῦν ἐν αὐτῷ, χάρισμά τι δυνάμενον νὰ ἀφαιρεθῇ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην δὲν εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Μακράκη αἱρετική, ὡς ἐνομίσθη, διότι ἐνοίκησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ἡμῖν δέχεται ἥ τε ἁγία Γραφὴ καὶ ἡ ἱερὰ Παράδοσις. Τὸ σφάλμα τῆς περὶ τοῦ τρισυνθέτου γνώμης τοῦ Μακράκη ἔγκειται ἰδίᾳ ἐν τούτῳ, ὅτι καλεῖ τὸ πνεῦμα συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ κυρίως δὲν εἶναι τοιοῦτον καὶ νομίζει ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἄνευ τοῦ πνεύματος εἶναι θνητὴ καὶ κτηνώδης, ἐνῷ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄνευ τοῦ πνεύματος εἶναι ἀθάνατος καὶ λογική. Κ. Ι. Δ.

τρισυπόστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς ὑποστάσεις, τρεῖς μορφάς.

τρισχιδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ εἰς τρία ἐσχισμένος.

Τρισχιδὴς *νεφελοειδὴς ['Αστρον.]*. Εἷς ἐκ τῶν νεφελοειδῶν τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Τοξότου, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ. Σ. Π.

τρισχίλιοι, *—αι*, *—α*· οἱ τρὶς χίλιοι, τρεῖς χιλιάδες: «τρισχίλιοι ἄνδρες».

τρισώματος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν σωμάτων, οἷον ὁ Γηρυόνης.

τρίσωμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἄλλως *τρισώματος* (βλ. λ.).

τρίτα (τά, *κατὰ παράλειψιν τῆς λ. ἱερά*).

—*['Αρχ.]* Τὰ ἐπιτάφια ἐναγίσματα τὰ τελούμενα κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ, ἀντίστοιχα πρὸς τὰ σημερινὰ *τριήμερα*. Π. Ν. Π.

Τρίτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσορώπης τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 110. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσιφλίκι*.

τριταγωνιστὴς (ὁ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ τρίτος τοῦ θεάτρου ὑποκριτής, ὅστις ἐν τῇ σκηνῇ ὑπεδύετο πρόσωπον τριτεῦον ἢ ἔσχατον καὶ καθόλου ἥσσονος ἐν τῇ ὅλῃ πλοκῇ τοῦ θεατρικοῦ ἔργου σημασίας ἢ τὸ τοῦ πρωταγωνιστοῦ καὶ δευτεραγωνιστοῦ. Δὲν ἦτο ὅμως καὶ εὐτελὲς πρόσωπον, διότι καὶ οὗτος ἔδει νὰ ἔχῃ τέχνην τινὰ ἠθοποιίας. Οὕτως ἐν τῷ «Φιλοκτήτῃ» τοῦ Σοφοκλέους τριταγωνιστὴς ὑποδύεται τὸν Ὀδυσσέα καὶ ἐν τῇ «Ἀντιγόνῃ» τὸν βασιλέα Κρέοντα. Τὸν τριταγωνιστὴν εἰσήγαγε κατὰ πρῶτον ἐν ταῖς θεατρικαῖς παραστάσεσιν ὁ Σοφοκλῆς. Ε. ΔΙ. Κ.

Τριταία, ἡ ***Τρίταια***, ἡ ***Τρίτεια*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας, κειμένη παρὰ τὰς νοτίας ὑπωρείας τοῦ ὄρους Σκόλλιος (Σανταμέρι). Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἡρωϊκῆς βασιλείας (Η΄ π. Χ. αἰὼν) μετέσχε τῆς χαλαρᾶς τότε ἀρχαϊκῆς ὁμοσπονδίας, πρὶν ἢ δὲ ἀνασυγκροτηθῇ αὕτη, ἀποσπασθεῖσα τῆς Ἀχαΐας, προσηρτήθη ἐπί τι χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Κατὰ τὸ 281 π. Χ., μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν μακεδονικῶν φρουρῶν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς μετέπειτα ἰσχυροτάτης Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Κατὰ τὸν Συμμαχικὸν πόλεμον ἡ Τριταία ἐλεηλατήθη δὶς ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, τῷ 220 καὶ 219 π. Χ., κατὰ δὲ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Ῥωμαίων ὑπέστη οὐκ ὀλίγας ζημίας, διότι πάντοτε εὑρέθη σύμμαχος τῆς ἡττηθείσης μερίδος· ἐπὶ Αὐγούστου τέλος κατέστη ὑποτελὴς τῶν Πατρῶν. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ μυθολογικοῦ Μελανίππου πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του Τριτείας, θυγατρὸς τοῦ Τρίτωνος, ἥτις οὖσα ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς ἐγέννησεν αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἄρεως. Τὰ ἐρείπιά της ἀνευρέθησαν ἐπί τινος λόφου κειμένου ΒΔ. τοῦ χωρίου Κάτω Βλασία τῶν Καλαβρύτων καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 ½ περίπου ὥρας ἀπὸ τούτου εἰς θέσιν Καστρίτσι. Α. Ι. Ο.

—**Τριταία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 420. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καλοπετεινίτσα* καὶ *Μονοδένδρι*.

—**Τριταίας**, ***τέως δῆμος***— *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν πέντε δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄, τὴν ἐπαρχίαν Πατρῶν τοῦ τότε νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Περιελάμβανε τὰ χωρία *Ἁγία Μαρῖνα*, *Ἀλποχώρι* (μετὰ τῆς μονῆς *Ἁγίων Πάντων*), *Βελιμάχη*, *Γρεβενά*, *Γελαδινόν*, *Κυπαρίσσι*, *Ἐρυμανθία*, *Καλέντζι*, *Κάλφα*, *Κρασέτζα*, *Γάλαρος*, *Μάνεσι*, *Γολέμη*, *Μαστραντώνη*, *Προστοβίτσα*, *Κούμπερι*, *Τσαπόγα*, *Ρένεσι*, *Ρουπακιά*, *Σκιαδᾶς* (μετὰ τῆς μονῆς *Νοτενῶν*), *Σκοῦρα*, *Φλώκα*, *Χιόνα* καὶ *Κώμη*, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Προστοβίτσα* καὶ περὶ τοὺς 5.500 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἡ ὀνομασία του ἐδόθη ἐσφαλμένως ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Τριταίας*, εἰς τὴν περιοχὴν ὅμως τῆς ὁποίας δὲν ἀνῆκε.

τριταῖος, *—α*, *—ον*· ὁ τὴν τρίτην ἡμέραν λαμβάνων ὑπόστασιν: «τριταῖος ἀφίκετο εἰς Σπάρτην» τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως, ἤτοι μετὰ δύο ἡμέρας.

— **τριταῖος *πυρετὸς*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἑλονοσία* (τ. ΙΑ΄, *σ*. 28 *α΄*).

Τριτάκης, ***Διονύσιος***. Ἐγεννήθη τῷ 1828 καὶ καταταχθεὶς νεώτατος εἰς τὸν στρατόν, προήχθη ταχέως εἰς ἀξιωματικόν. Τῷ 1862 ἐξελέγη πληρεξούσιος τῶν ἐν Κρήτῃ Ἑλλήνων διὰ τὴν ἐν Ἀθήναις συντακτικὴν ἐθνοσυνέλευσιν, κατὰ δὲ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ἴλαρχος ὤν, κατῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐθελοντῶν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1878, συνταγματάρχης ὤν, ἐξελέγη ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις Κρητῶν μέλος τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς τῆς ἐπιφορτισθείσης τὴν διαχείρισιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, εἶτα δὲ ἀπεστάλη εἰς Εὐρώπην πρὸς συλλογὴν ἐράνων καὶ ἀγορὰν ὅπλων διὰ τὸν ἀγῶνα. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1897 μὲ τὸν βαθμὸν ὑποστρατήγου καὶ ἀπέθανε τῷ 1905.

— **Τριτάκης**, ***Νικόλαος***. Κρὴς ἀγωνιστής, πατὴρ τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1803. Μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως 1821 ὡς ὁπλαρχηγὸς καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, καταταχθεὶς ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸ πεζικόν, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ συνταγματάρχου. Ἀπεβίωσε τῷ 1881. Ν. ΚΛΣ

τρίταμο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρίθμον* τὸ παραθαλάσσιον (βλ. λ.).

τριτανακοπὴ *[Πολιτ. Δικον.]*· βλ. λ. *ἔνδικα μέσα*.

—**τριτανακοπὴ** (ἡ) *[Διοικ. Δίκ.]*. Ἔνδικον μέσον ἀσκούμενον ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας παρὰ τοῦ τρίτου, τοῦ ὁποίου προσβάλλονται τὰ δικαιώματα ἐξ ἀποφάσεώς του μεταξὺ ἄλλων ἐκδοθείσης, χωρὶς ὁ τρίτος νὰ κληθῇ κατὰ τὴν συζήτησιν. Τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον, εἰ καὶ μὴ ἀναγραφόμενον διὰ ῥητῆς διατάξεως ἐν τοῖς νόμοις περὶ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς νομολογίας αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ (ἄρθρ. 238) τεθεσπισμένα, καὶ ἀνεγράφη ῥητῶς ἐν ἄρθρῳ 25 τοῦ διατάγματος περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ τελῶν χαρτοσήμου τοῦ 1931 (τριτανακοπή, τέλος χαρτοσήμου δρ. 50). Τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου δὲν γίνεται μνεία ἐν τοῖς νόμοις περὶ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ δευτεροβαθμίων φορολογικῶν ἐπιτροπῶν καὶ λοιπῶν διοικητικῶν δικαστηρίων. Γ. Ν. Κ.

—*[Χρηματιστ. Δίκ.]* Ἡ *τριτανακοπὴ* εἶναι ἔνδικτον μέσον ἀσκούμενον παρὰ τοῦ τρίτου, ὅστις ἢ δὲν παρενέβη ἑκουσίως ἢ δὲν ἤσκησεν ἀγωγὴν κατὰ τὸ ἐδάφιον 2 τοῦ ἄρθρου 51 τοῦ περὶ ἐκδικάσεως τῶν χρηματιστηριακῶν διαφορῶν προεδρικοῦ διατάγματος τῆς 15 Ἀπριλίου 1929, ἢ δὲν προσεκλήθη· μὴ δεσμευόμενος ἐκ τῆς μεταξὺ ἄλλων ἐκδοθείσης ἀποφάσεως, δύναται νὰ τριτανακόψῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐφ' ὅσον αὕτη ἤθελε φέρει βλάβην ἢ κίνδυνον εἰς τὰ ἔννομα συμφέροντά του. Ἡ τριτανακοπὴ ἀπευθύνεται ἐνώπιον τοῦ ἐκδόντος τὴν τριτανακοπτομένην ἀπόφασιν δικαστηρίου, ἂν ὅμως ὁ τριτανακόπτων εἶναι ἰδιώτης, τὴν τριτανακοπήν του ἀπευθύνει ἐνώπιον τοῦ χρηματιστηριακοῦ δικαστηρίου Β΄, μόνου ἁρμοδίου νὰ δικάσῃ αὐτήν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ τριτανακοπτομένη ἀπόφασις εἶναι τοῦ χρηματιστηριακοῦ δικαστηρίου Α΄. Ἡ τριτανακοπὴ ἀσκεῖται διὰ καταθέσεως παρὰ τῷ γραμματεῖ τοῦ ἐκδόντος τὴν τριτανακοπτομένην ἀπόφασιν χρηματιστηριακοῦ δικαστηρίου, τηρουμένων ἀναλόγως τῶν διατάξεων περὶ ἐφέσεως (ἄρθρ. 103 ἐπ. τοῦ προμνησθέντος διατάγματος), καὶ γενομένης δεκτῆς τῆς τριτανακοπῆς ἐφαρμόζονται τὰ ἄρθρα 241—243 τῆς πολιτικῆς δικονομίας. Γ. Ν. Κ.

τριτανοπία *['Οφθαλμ.]*. Σπανιωτάτη μορφὴ συγγενοῦς διχρωματοψίας (τὴν ὕπαρξιν ὅμως τῆς ὁποίας πολλοὶ διαμφισβητοῦν), καθ' ἣν ὁ ἀσθενὴς ἔχει ἀναισθησίαν πρὸς τὸ κυανοῦν καὶ ἰῶδες, δι' ὃ καὶ ἐκλήθη καὶ *τύφλωσις πρὸς τὸ κυανοῦν καὶ ἰῶδες* ἢ καὶ *ἀκυανωψία* ὑπὸ τοῦ Göthe, πρώτου περιγράψαντος αὐτήν. Ἡ τριτανοπία εἶναι, ὅπως καὶ ἡ πρωτανοπία καὶ δευτερανοπία, μερικὴ χρωματικὴ τύφλωσις (=διχρωματοψία), καθ' ἣν ὅλαι αἱ χρωματικαὶ αἰσθήσεις παράγονται μὲ δύο μόνον κύρια φασματικὰ χρώματα, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ἀναγωγὴ τοῦ φάσματος κατὰ τὸ δεξιὸν ἥμισυ αὐτοῦ, ἤτοι κατὰ τὸ ἄκρον τῶν βραχέων κυμάτων. Ὁ τρινάνωψ βλέπει τὰ μὲν ἀριστερὰ χρώματα τοῦ φάσματος ἐρυθρά, τὰ δὲ δεξιὰ πράσινα. Β. Α.

Τριτανταίγμης. —1) Πέρσης σατράπης, υἱὸς τοῦ Ἀρταβάνου, ἀνεψιὸς δὲ τοῦ Δαρείου, εἷς τῶν ἀρχιστρατήγων τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τῷ 480 π. Χ., ὁ μόνος ὅστις συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ ταύτην (*Ἡροδ*. VII, 82). —2) Υἱὸς τοῦ Ἀρταβάζου, σατράπης τῆς Βαβυλωνίας ἐπὶ Δαρείου (*Ἡροδ*. Α, 192). Α. Θ. Σ.

τριτάνωψ, *—οπος* (ὁ)· ὁ πάσχων ἐκ συγγενοῦς *τριτανοπίας* (βλ. λ.).

τριτάξιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν τάξεων: «τριτάξιον σχολεῖον».

τριτάρης (ὁ)· ἐπὶ ἐπιμόρτου καλλιεργητοῦ ἢ ἐργάτου, ὁ λαμβάνων τὸ τρίτον τοῦ εἰσοδήματος, παρέχω δὲ τὰ δύο τρίτα εἰς τὸν ἰδιοκτήτην· οὕτω ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τῶν ἐλαιῶν, ἐν Χίῳ ἐπὶ ἀμπέλου, ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ σταφίδος, ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐπὶ ἄλλων καλλιεργειῶν: «πῆγα νὰ δουλέψω τριτάρης», «δὲν ἔχουν δικά τους κτήματα καὶ δουλεύουνε τριτάρηδες» (βλ. *τριτημόριοι* καὶ *τριτάρικος*).

Digitized by Google

τριτάρικος, —*η*, —*ο*˙ δημοτ., ἐπὶ κτημάτων ἢ εἰσοδημάτων, ὁ καλλιεργούμενος ἢ συλλεγόμενος ἐπὶ τῷ ἑνὶ τρίτῳ, ἤτοι τοῦ ἐργάτου λαμβάνοντος τὸ τρίτον τῆς παραγωγῆς ὡς μίσθωμα: «*κάμνω τὴ σταφίδα τοῦ δεῖνος τριτάρικη*», «*πῆρα τὶς ἐλιὲς τριτάρικες*» ‖ ἐπὶ τοῦ σίτου ἀντιθέτως, ἤτοι τοῦ γαιοκτήμονος λαμβάνοντος τὸ ἓν τρίτον τῆς παραγωγῆς, τοῦ δὲ καλλιεργητοῦ, συνήθως ἐπιμόρ του, τὰ δύο τρίτα: «τριτάρικο τὸ ᾽χω τὸ χωράφι μου» ‖ *τριτάρικο* (τό)˙ ὡς οὐσ., ἐν Θεσσαλίᾳ ὅρος ἐμφαίνων τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ γαιοκτήμονος καὶ τοῦ ἐπιμόρτου καλλιεργητοῦ˙ κατὰ τοῦτον παρέχεται εἰς τὸν γαιοκτήμονα τὸ τρίτον τῆς παραγωγῆς, τοῦ καλλιεργητικοῦ κεφαλαίου παρεχομένου ἐξ ἡμισείας ὑπὸ τοῦ γαιοκτήμονος καὶ τοῦ καλλιεργητοῦ.

Τριτέαι *[᾽Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φωκίδος κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κηφισοῦ, καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ξέρξου τῷ 480 π. Χ. (*῾Ηρόδ.* VIII, 33). Α. Θ. Σ.

τριτεγγύησις, —*εως* (ἡ)˙ ἡ ἐγγύησις ἡ παρεχομένη δι᾽ ἐνοχὴν πηγάζουσαν ἐκ *συναλλαγματικῆς*.

—*[Νομ.]* ῾Ο ἐγγυητὴς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι τρίτον πρόσωπον. Δύναται καὶ ὑπογραφεὺς τις τῆς συναλλαγματικῆς νὰ ὑπογράψῃ ταύτην καὶ ὡς τριτεγγυητής, εὐθυνόμενος προσθέτως καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην. ῾Η τριτεγγύησις δημιουργεῖ ἰδίαν ἀνεξάρτητον ἐνοχὴν τοῦ τριτεγγυητοῦ, πρόσθετον μὲν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐνοχὴν τοῦ ἀποδέκτου, ἀλληλέγγυον δὲ ἐν σχέσει μὲ πᾶσαν ἄλλην ἐκ συναλλαγματικῆς πηγάζουσαν τοιαύτην. ῾Η τριτεγγύησις παρέχεται διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ τριτεγγυητοῦ ἐπὶ τῆς συναλλαγματικῆς ἢ τοῦ προσθέματος αὐτῆς καὶ δηλοῦται συνήθως διὰ τῆς προσθήκης: «διὰ τριτεγγύησιν» ἢ δι᾽ ἄλλης ἀναλόγου ἐκφράσεως. ᾽Αλλὰ καὶ ἄνευ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου πᾶσα ὑπογραφὴ ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τῆς συναλλαγματικῆς, πλὴν τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐκδότου ἢ τοῦ ἀποδέκτου, θεωρεῖται ὡς τριτεγγύησις. ῾Η τριτεγγύησις παρέχεται ὑπὲρ ὡρισμένου προσώπου, τοῦ ὁποίου γίνεται μνεία ἐν αὐτῇ. ᾽Εὰν ὅμως ὁ τριτεγγυητὴς δὲν ἀναφέρῃ ὑπὲρ τίνος θέλει νὰ ἐγγυηθῇ, ἡ τριτεγγύησις θεωρεῖται δοθεῖσα ὑπὲρ τοῦ ἐκδότου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς εὐθύνης τοῦ τριτεγγυητοῦ, δεδομένου ὅτι οὗτος εὐθύνεται ἔναντι ὅλων ἐκείνων ἔναντι τῶν ὁποίων εὐθύνεται καὶ ὁ ὑπὲρ οὗ ἐδόθη ἡ τριτεγγύησις, πληρώνων δὲ τὴν συναλλαγματικὴν ἀποκτᾷ τὰ δικαιώματα τοῦ ὑπὲρ οὗ *ἐπλήρωσεν* ἐναντίον μόνον τῶν ἀπέναντι τοῦ τελευταίου τούτου εὐθυνομένων. ῾Η τριτεγγύησις διαφέρει τῆς ἁπλῆς ἐγγυήσεως τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, καθόσον προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν μόνον τυπικῶς ἐγκύρου ἐνοχῆς τοῦ ὀφειλέτου, οὐχὶ δὲ καὶ οὐσιαστικῶς ἐγκύρου τοιαύτης. ᾽Εννοεῖται ὅτι ὁ τριτεγγυητὴς δὲν δύναται νὰ προβάλῃ τὴν ἔνστασιν τῆς διαιρέσεως καὶ διζήσεως, εὐθύνεται δὲ καθ᾽ ὃ μέτρον καὶ ὁ ὑπὲρ οὗ ἠγγυήθη. Κ. Β. Σ.

τριτεγγυητής (ὁ)˙ ὁ παρέχων *τριτεγγύησιν* (βλ.λ.).

τριτεγγυῶμαι (—*άομαι*)˙ εἶμαι τριτεγγυητής, παρέχω τριτεγγύησιν.

τριτεῖα (τά)˙ τὸ τρίτον βραβεῖον, ἡ τρίτη κατὰ τάξιν θέσις.

τριτέλεια (ἡ) (Triteleia) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας *τῶν λιλιοειδῶν*, περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 25 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν καὶ παρατροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Αἱ τριτέλειαι εἶναι πόαι βολβόρριζοι μὲ φύλλα ῥιζωματικά, στενά, ἀπολήγοντα κατὰ τὸ ἄκρον των εἰς ἓν ἢ πλείονα ἄνθη κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα. Τὸ ἄνθος ἔχει σχῆμα χοανοειδὲς καὶ εἶναι διῃρημένον εἰς ἓξ τμήματα. ᾽Εκ τῶν χρησιμωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τριτέλεια ἡ μονανθής* Triteleia uniflora), ἥτις καλλιεργεῖται καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ ὡραῖα ὀρφνοκύανα ἄνθη της. Δ. Ν. Π.

τριτεξάδελφος (ὁ), θηλ. —*έφη*˙ ὁ τρίτος ἐξάδελφος, ὁ συγγενειακὸς βαθμὸς μεταξὺ τῶν τέκνων δύο ἢ περισσοτέρων δευτέρων ἐξαδέλφων.

τριτεύω˙ εἶμαι τρίτος κατὰ τάξιν, ἔρχομαι τρίτος.

τρίτη (ἡ)˙ θηλ τοῦ *τρίτος*, ὡς οὐσ., ἡ τρίτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ἀπὸ τῆς Κυριακῆς, βλ. *Τρίτη* ‖ ἐν τῇ μουσικῇ, ἀντὶ *τρίτη φωνὴ* ἢ *τρίτη χορδή* ‖ ἐν τῇ χαρτοπαιξίᾳ, τρεῖς ἐφεξῆς βαθμίδες παιγνιοχάρτων: «τρίτη τοῦ ἄσσου, — τοῦ ρήγα, — τῆς ντάμας κλπ.»

—*[᾽Αρχ. Μουσ.]* ᾽Ονομασία τριῶν τονιαίων θέσεων τῆς πεντεκαιδεκαχόρδου κλίμακος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, κατέχουσα τὴν δευτέραν ἐπὶ τὸ ὀξὺ βαθμίδα ἐν τοῖς τετραχόρδοις τῶν συνημμένων, τῶν διεζευγμένων καὶ τῶν ὑπερβολαίων ἐν τῷ τελείῳ συστήματι αὐτῆς. Αἱ τρεῖς αὗται τονιαῖαι θέσεις, χαρακτηριζόμεναι ἰδιαιτέρως ἐκ τοῦ τετραχόρδου, ἐν ᾧ εὑρίσκοντο, ἦσαν αἱ ἑξῆς: α΄) τρίτη συνημμένων (ζω τῆς νήτης ἐν ὑφέσει Si♭₂), β΄) τρίτη διεζευγμένων (ντη τῆς νήτης˙ do₃) καὶ γ΄) τρίτη ὑπερβολαίων (φα τῆς νήτης˙ fa₃). ᾽Εκ τούτων ἡ τρίτη συνημμένων, φθεγγομένη διὰ τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου του, ἀπεῖχε τοῦ μὲν ἀμέσως βαρυτέρου φθόγγου, τῆς μέσης, κατὰ λεῖμμα (=$^{256}/_{243}$), τοῦ δὲ ἀμέσως ὀξυτέρου, τῆς παρανήτης συνημμένων, κατὰ ἐπόγδοον τόνον (=$^{9}/_{8}$). Αἱ δὲ λοιπαὶ δύο τρίται, διεζευγμένων καὶ ὑπερβολαίων, φθεγγόμεναι ἀμφότεραι διὰ τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου του, ἀπεῖχον τῶν μὲν ἀμέσως βαρυτέρων κατὰ λεῖμμα (=$^{256}/_{243}$), τῶν δὲ ἀμέσως ὀξυτέρων κατὰ ἐπόγδοον τόνον (=$^{9}/_{8}$). Ν. Α. Χ.

—*[Νεωτ. Μουσ.] Τρίτη* (ἰταλ. terza, γαλλ. tierce, γερμ. Terz) καλεῖται ἡ τρίτη βαθμὶς τῆς διατονικῆς κλίμακος. Αἱ τρίται δύνανται νὰ ὦσι: μεγάλαι, μικραί, ἠλαττωμέναι καὶ ηὐξημέναι. Αἱ μεγάλαι ἀποτελοῦνται ἐκ δύο τόνων, αἱ μικραὶ ἐξ ἑνὸς τόνου καὶ ἑνὸς ἡμιτονίου, αἱ ἠλαττωμέναι ἐκ δύο ἡμιτονίων καὶ αἱ ηὐξημέναι ἐξ ἑνὸς τόνου καὶ ἑνὸς τριημιτονίου˙ δηλαδή:

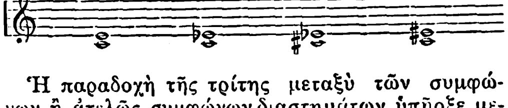

῾Η παραδοχὴ τῆς τρίτης μεταξὺ τῶν συμφώνων ἢ ἀτελῶς συμφώνων διαστημάτων ὑπῆρξε μεγίστης σημασίας, διότι διηυκόλυνε τὴν γένεσιν τῆς πολυφωνίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς ἁρμονίας. Σ. Γ.

Τρίτη (ἡ). ῾Η τρίτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, μεταξὺ τῆς Δευτέρας καὶ τῆς Τετάρτης, ἀφιερωμένη εἰς τὸν ῎Αρην (Martis dies).

—*[Λαογρ.]* ῾Η *Τρίτη* θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν ἀποφρὰς ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, ἕνεκα τῆς κατ᾽ αὐτὴν ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο ἀποφεύγουσι τὰς σοβαρὰς ἐργασίας κατ᾽ αὐτὴν καὶ οὐδέποτε ἀρχίζουσιν ἐπιχείρησίν τινα, οὔτε ἐπιχειροῦσι ταξίδιον. ᾽Ενιαχοῦ ἡ ἀποχὴ ἐπεκτείνεται καὶ μέχρι τῶν ἀπαραιτήτων ἀσχολιῶν, διότι δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε νὰ σαρώνωσι μετὰ τὸ φαγητόν, ἵνα μὴ κατὰ μεταφορὰν σαρωθῶσι καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οἴκου. ᾽Απαίσιος θεωρεῖται ἡ τύχη τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην γεννωμένης θυγατρός, ἧς ὑπόδηλος καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις: «Σάββατο γυιὸ μὴ χαίρεσαι καὶ Τρίτη θυγατέρα». Εἰς τὰ λαϊκὰ ἰατροσόφια ὁ γεννώμενος τὴν Τρίτην προώρισται νὰ εἶναι «ἀκατάδεκτος, ἀφώς, αὐστηρός, ἀδιάνθρωπος, ἀπρόσωπος, καματάρης, στρατοκόπος, μαγκελλάρης, ἄσπλαγχνος, ἀνελεήμων, τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος, κλέπτης, ἄτακτος, ἄσωτος, χωριάτης, χολῆς γεμᾶτος ὅμως ἔμπειρος εἰς μάθησιν..., καλορρίζικος εἰς πόλεμον, τολμηρὸς κλπ.». Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἡ τῆς Τρίτης ὡς ἀποφράδος ἡμέρας ἀντίληψις δὲν εὑρίσκει σύμφωνους ὅλους τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς. Παρὰ τοῖς Βλημοῖς καὶ τοῖς Μαραβοῖς ἡ Τρίτη θεωρεῖται αἰσία πρὸς γάμους καὶ πρὸς ποδίας, παρὰ Σουηδοῖς δὲ ἡ καθαρὰ Τρίτη ἐπιτηδεία πρὸς πᾶσαν ἐπιχείρησιν.

Κατὰ τὸν Ν Πολίτην ὁ λόγος ὅτι ἡ Τρίτη εἶναι ἀποφράς, διότι κατ᾽αὐτὴν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐπλάσθη ὕστερον. ῾Η πρόληψις εἶναι παλαιοτέρα, ἀφοῦ καὶ οἱ σύγχρονοι τῆς καταστροφῆς ἀκριβῶς εἰς τὴν ὀλεθρίαν ἐπήρειαν τῆς ἡμέρας ἀπέδιδον τὴν συμφοράν. ῎Εκατον καὶ πλέον ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως, τῷ 1348, ἑτέρα ἐθνικὴ καταστροφή, ἡ πανωλεθρία τῶν ὑπὸ τοὺς Ψαρομηλίγγους Κρητῶν ἐπαναστατῶν, ἀπεδόθη εἰς τὴν ἐπήρειαν τῆς Τρίτης ῾Η Τρίτη φαίνεται ὅτι θεωρεῖται πρὸ πολλοῦ ἀποφρὰς ἡμέρα διότι κυριεύων πλανήτης κατ᾽ αὐτὴν εἶναι ὁ ῎Αρης, ἐξ οὗ καὶ αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Μίαν ὥραν τῆς Τρίτης (τὴν κατ᾽ ἐξοχὴν κακὴν ὥραν κατὰ τὰς δημώδεις δοξασίας) ἐπίστευον ὅτι συνέπιπτε πρὸς τὴν τοῦ ῎Αρεως καὶ ἡ τοῦ πλανήτου Κρόνου ἐπικράτησις, ἐξ οὗ καὶ ἐπικινδυνοτάτη καθίστατο ἡ ὥρα ἐκείνη. Οἱ μὴ γνώσκοντες τὶς ἡ ὥρα αὕτη, ἠναγκάζοντο νὰ προφυλάσσωνται ὅλην τὴν ἡμέραν. ῞Ωστε ἡ περὶ τῆς Τρίτης δεισιδαιμονία εἶναι μᾶλλον ὑπαγόρευσις τῆς ἀστρολογίας καὶ ὄχι τῆς δυσαρέστου ἱστορικῆς πείρας. [Πρβλ. *᾽Αθ Μπούτουρα*, Προλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (᾽Αθῆναι 1931), 100. *Ν Πολίτου*, Διατί ἡ Τρίτη θεωρεῖται ἀποφράς, ἐν «Λαογρ. Συμμείκτοις», τ. Α΄, σ. 42 κ.ἑ.]

Τρίτη σπηλιά *[Ποαλ. Γεωγρ.]*. ᾽Ακρωτήριον τῶν Ψαρῶν (πλάτ. 38°37΄ Β., μηκ. 25°38΄ ᾽Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1891: Psara island), βορειοανατολικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά. Σ. Ε. Λ.

τριτημόριον (τό)˙ ἡ τρίτη μοῖρα, ἐκ τῶν τριῶν ἴσων μερῶν τὸ ἕν, τὸ ἓν τρίτον.

τριτημόριος, —*α*, —*ον*˙ ὁ ἀποτελῶν τὸ τρίτον ἑνὸς ὅλου.

—*[᾽Εγκυκλ.] Τριτημόριοι* (terzieri, terciers) ἐκαλοῦντο οἱ τιμαριοῦχοι οἱ ὑποχρεούμενοι νὰ καταβάλλωσιν εἰς τὸν ἐπικυρίαρχον αὐτῶν τὸ τρίτον τῆς ἐτησίας προσόδου τῶν τιμαρίων των, καθὼς καὶ οἱ πάροικοι οἱ καταβάλλοντες εἰς τὸν κύριον αὐτῶν τὸ τρίτον τῆς παραγωγῆς τῆς ὑπ᾽ αὐτῶν καλλιεργουμένης γῆς (βλ. *τριτάρικος*). Κυρίως ὅμως τὸν τίτλον τῶν τριτημορίων ἔφερον οἱ κατὰ τὸ τρίτον συγκύριοι μιᾶς βαρωνίας. Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός, μετὰ τὸν θάνατον ἀκλήρου τοῦ πρώτου Φράγκου δυνάστου τῆς Εὐβοίας ᾽Ιακώβου τῆς ᾽Αβέσνης (d'Avesnes), ὅστις εἶχε καταλάβει τὴν νῆσον τῷ 1205, διῄρεσε τὴν Εὔβοιαν εἰς τρία μεγάλα τιμάρια, καὶ τὰ μὲν βόρεια αὐτῆς παρεχώρησεν εἰς τὸν Πεγοράρον ντεΐ Πεγοράρη, τὸ μέσον τῆς νήσου εἰς τὸν Γυιβέρτον καὶ τὰ νότια αὐτῆς εἰς τὸν Ραβανὸν Δαλλεκάρτσερη. Οἱ τρεῖς οὗτοι δυνάσται ἔλαβον τὴν προσωνυμίαν *τριτημορίων* τῆς Εὐβοίας. Δ. Π. Π.

τριτιάρικο˙ βλ. *τριτάρικος*.

τριτικίνη *[᾽Οργ. Χημ.]*. ῾Υδατάνθραξ συγγενὴς τῆς *ἰνουλίνης*, ἀπαντῶν εἰς διάφορα φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστωδῶν. Σ. Γ.

τριτικονουκλεϊνικὸν ***ὀξύ***˙ βλ. *νουκλεϊνικὰ ὀξέα* καὶ *ζυμονουκλεϊνικὸν* ὀξύ.

Τρίτιον *[᾽Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Καντάβρων Αὐτριγόνων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου (III, 4, 11), μεταξὺ τῆς Οὐϊρούεσκας (νῦν Bribiesca) καὶ Δεοβριγούλας (νῦν Raba de las Calzadas). Α. Θ. Σ.

—**Τρίτιον** ***Μέταλλον*** (Tritium Metallum) *[᾽Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ταρρακωνικῆς ᾽Ισπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β΄ 6, 54) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βηρώνων, δεξιὰ τοῦ ῎Ιβηρος ποταμοῦ. Εἶναι ἡ σημερινὴ Tricio, ὅπου εὑρέθησαν ἐπιγραφαὶ ρωμαϊκῶν χρόνων. Α. Θ. Σ.

— **Τρίτιον** ***Τουβόρικον*** (Tritium Tuboricum) *[᾽Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ᾽Ισπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β΄ 6, 65) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐαρδούλων, οὐ μακρὰν τῆς Κανταβρικῆς θαλάσσης (νῦν Βισκαϊκὸν πέλαγος). ῾Υπὸ τοῦ Πομπωνίου Μέλα καλεῖται Tritunum, ταυτίζεται δὲ ὑπό τινων πρὸς τὴν νῦν Motrico. Α. Θ. Σ.

τριτοβάθμιος, —*α*, —*ον*˙ ὁ τρίτου βαθμοῦ: «τριτοβάθμιος διδάσκαλος».

Τριτογένεια *[Μυθολ.]*. ᾽Αρχαιότατον ἐπίθετον τῆς θεᾶς ᾽Αθηνᾶς ὡς θυγατρὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Τριτωνίδος λίμνης κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς τὴν Λιβύην Μινυῶν (*Παυσ* Χ. 14 6) ἢ τοῦ θαλασσίου θεοῦ Τρίτωνος ἢ τοῦ ὁμωνύμου του χειμάρρου τῆς Βοιωτίας ἢ ὡς γεννηθείσης παρὰ τὴν ὄχθην τῆς λίμνης Τριτωνίδος. Εἶναι ἄρα ἡ κόρη τῶν ὑδάτων, ἡ ἐξ αὐτῶν γεννηθεῖσα˙ διὰ τοῦτο καὶ εὑρίσκεται εἰς ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὴν μεγάλην θεότητα τῶν ὑδάτων, τὸν Ποσειδῶνα (ἐν ᾽Αθήναις καὶ ἐν Τροιζῆνι ἤριζον περὶ τῆς προστασίας τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας). Κατὰ ταῦτα εἶναι ἢ ἡ ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ἑκάστην πρωΐαν ἀναδυομένη ᾽Ηὼς ἢ ἡ εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὑδάτων θυελλώδη νέφη γεννωμένη, ἡ θεὰ τῆς ἀστραπῆς. Κ Ν

τριτογενής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)˙ ὁ τρίτος γενόμενος, ὁ κατέχων τρίτην σειρὰν ἐν τῇ γενέσει: «τριτογενὴς περίοδος τῆς γῆς».

—**τριτογενὴς** ***διάπλασις*** (Tertiärformation) *[Γεωλογ.]*. ῾Η ἀρχαιοτέρα τῶν δύο διαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται τὸ καινοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. ῾Η διάπλασις αὕτη ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν *τριτογενῆ περίοδον* τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. ἀποτελεῖται δ᾽ ἀπὸ μίαν σειρὰν στρωμάτων, ἔχουσαν πάχος μέχρι 13.000 μ περίπου. Παρ᾽ ὅλον τὸ σχετικῶς σημαντικὸν πάχος της, ἡ διάπλασις αὕτη ἐσχηματίσθη ἐντὸς σχετικῶς βραχέος (γεωλογικῶς) χρονικοῦ διαστήματος, ἐντὸς δηλαδὴ 3—5 ἑκατομμυρίων ἐτῶν, καὶ τοῦτο διότι τὰ ὑλικά, τὰ ὁποῖα ἐσχημάτισαν τὰ τριτογενῆ πετρώματα, ὅλα δετριτικῆς φύσεως, ἀπετέθησαν ἀρκετὰ ταχέως. ῾Η διάπλασις αὕτη εἶναι ἐξηπλωμένη εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους καὶ ζώνας, τὰ στρώματά της ὅμως διαφέρουν μεταξύ των πετρογραφικῶς καὶ παλαιοντολογικῶς. Τὰ καθ᾽ αὐτὸ ἀποθέματα βαθειῶν θαλασσῶν, τὰ ἀποτεθέντα δηλαδὴ εἰς τμήματα πυθμένων θαλασσῶν κείμενα μακρὰν τῶν ἀκτῶν, ἐλλείπουν σχεδὸν τελείως καὶ πολλαχοῦ ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν τριτογενῶν στρωμάτων συνίσταται ἀπὸ ἀποθέματα παράκτια ἢ τοιαῦτα ἀβαθῶν θαλασσῶν. Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης φαινόμενον τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως εἶναι ἡ πολυποίκιλος καὶ συχνὴ ἐναλλαγὴ καὶ ἀλληλοδιαδοχὴ θαλασσογενῶν ἀποθεμάτων μὲ τοιαῦτα ὑφαλμύρων ἢ γλυκέων ὑδάτων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, παρατηρούμενον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μεγαλυτέρας, ἐκ τριτογενῶν στρωμάτων ἀποτελουμένας, περιοχάς, ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς συχνὰς κινήσεις ἐδαφῶν

Digitized by Google

αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον. Ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τμῆμα τῆς γηΐνης ἐπιφανείας ἀπετέλει κατά τι χρονικὸν διάστημα τῆς τριτογενοῦς περιόδου βυθὸν θαλάσσης καὶ ἐκαλύπτετο τότε μὲ θαλασσογενῆ ἀποθέματα. Κατόπιν μετεβάλλετο εἰς ξηρὰν καὶ μετὰ ταῦτα εἰς λιμνοθάλασσαν ἢ λίμνην ἢ ἕλος καὶ τότε χερσαῖα ἢ λιμναῖα ἀποθέματα ἐπεκάθηντο ἐπὶ τῶν προγενεστέρων θαλασσογενῶν στρωμάτων. Ἀργότερον πάλιν τὸ τμῆμα τοῦτο, συνεπείᾳ νέας προελάσεως τῆς θαλάσσης, ἀπετέλει βυθὸν αὐτῆς καὶ τότε ἐπὶ τῶν χερσαίων ἢ λιμνογενῶν ἀποθεμάτων ἐπεκάθηντο πάλιν θαλασσογενῆ καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἡ ἐναλλαγὴ θαλασσογενῶν καὶ ἐνδοχωρικῶν ἀποθεμάτων ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ τριτογενῆ στρώματα ἀπετίθεντο ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν τῶν θαλασσῶν ἐντὸς λεκανῶν, εἰς τὰς ὁποίας—ἄνευ μεγαλυτέρων κατακορύφων μετακινήσεων ἐδαφῶν—ἐγίνοντο προελάσεις καὶ ἀποχωρήσεις θαλασσῶν, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων αἱ θάλασσαι εἰσεχώρουν προσκαίρως εἰς περιοχάς τινας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπεσύροντο πάλιν.

Αἱ ἀνωτέρω συνθῆκαι ἐπεξηγοῦν καὶ τὸ φαινόμενον ὅτι τὰ πλεῖστα τριτογενῆ ἀποθέματα παρουσιάζουν σχετικῶς τοπικὴν καὶ περιωρισμένην ἐξάπλωσιν, καταλαμβάνοντα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στενῶς περιωρισμένας περιοχάς, ἀποτελούσας τότε λίμνας ἢ ἀβαθεῖς θαλασσίους κόλπους, καὶ μὴ ἐξαπλούμενα ὁμοιόμορφα καὶ μὲ ὀλίγον ἠλλοιωμένα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ὑπὲρ ὁλοκλήρους χώρας, ὅπως τὰ στρώματα ἀρχαιοτέρων γεωλογικῶν διαπλάσεων. Μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μεγάλης ἰσημερινῆς θαλάσσης τῆς παλαιοτριτογενοῦς ἢ παλαιογενοῦς ὑποπεριόδου, τῆς Τηθύος, εὑρίσκονται οἱ νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀποθέματα παρουσιάζοντα μεγάλην καὶ συνεχῆ ἐξάπλωσιν, ὅπως εἰς ἀρχαιοτέρας διαπλάσεις.

Ἡ περιωρισμένη αὐτὴ ἔκτασις καὶ ἐξάπλωσις τῶν πλείστων τριτογενῶν ἀποθεμάτων, ὡς καὶ ἡ ἔλλειψις ζωϊκῶν μορφῶν ἐχουσῶν παγκόσμιον ἐξάπλωσιν καὶ σειρὰν ἐξελίξεως μακρᾶς διαρκείας, δυσχεραίνουν καὶ τὰς προσπαθείας τῆς συγκρίσεως καὶ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν τριτογενῶν στρωμάτων διαφόρων περιοχῶν, ὡς καὶ τὴν διαίρεσιν τῆς τριτογενοῦς ὡς διαπλάσεως εἰς ζώνας. Τούτου ἕνεκα ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων μία διαίρεσις ἐπὶ τεχνητῆς βάσεως, καθοριζομένης τῆς γεωλογικῆς ἡλικίας στρώματός τινος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τὴν ἀπολιθωμένην ἐκ μαλακίων πανίσκην του παρατηρουμένης περιεκτικότητος (ἐπὶ τοῖς %) μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ζῶσι καὶ σήμερον. Οὕτω ὅσον ἀρχαιότερον ἦτο στρῶμά τι, τόσον ὀλιγώτερα σημερινὰ εἴδη περιέχει. Ἡ τοιαύτη διάκρισις ὅμως εἶναι διὰ πολλοὺς λόγους πολὺ ἐπισφαλής.

Σήμερον ἡ τριτογενὴς διάπλασις (τὸ ὄνομα τριτογενὴς εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ G. Arduino) ὑποδιαιρεῖται εἰς ὑποδιαπλάσεις, ὡς ἀκολούθως:

Τριτογενής	Νεοτριτογενὴς ἢ νεογενὴς	Πλειόκαινος
		Μειόκαινος
	Παλαιοτριτογενής ἢ παλαιογενὴ (νουμμουλιτικὸν σύστημα)	Ὀλιγόκαινος (ἢ Τόνκριος ἢ νεονουμμουλιτικὸν)
		Ἠώκαινος (μεσονουμμουλιτικὸν)
		Παλαιοηώκαινος (ἢ συσσώνιος ἢ ἠωνουμμουλιτικόν).

Ἐκ τούτων ἡ ἠώκαινος ὑπολογίζεται περιέχουσα 3 ½—5 τοῖς % σημερινῶν ζῴων, ἡ μειόκαινος 10—40% καὶ ἡ πλειόκαινος 40—90 % περίπου.

Τὸ πάχος τῆς παλαιοηωκαίνου μετὰ τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως ὑπολογίζεται εἰς 4.000 μ., τὸ τῆς ὀλιγοκαίνου ἐπίσης εἰς 4.000 μ., τὸ τῆς μειοκαίνου εἰς 3.000 μ., καὶ τὸ τῆς πλειοκαίνου εἰς 1.700 μ.

Τὰ στρώματα τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως, συνεπείᾳ τῶν μεγάλων ἀλπικῶν πτυχώσεων, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν παλαιοτριτογενῆ ὑποπερίοδον, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ὀρεογενετικῶν καὶ ἠπειρογενετικῶν κινήσεων, εἶναι πολὺ διατεταραγμένα. Οὕτω εἰς τὰ Ἱμαλάϊα τὰ ἠώκαινα στρώματα ἐξήρθησαν μέχρις ὕψους 5.000 μ., εἰς δὲ τὰς Δυτικὰς Ἄλπεις μέχρι 3 500 μ. Τὰ μειόκαινα στρώματα εἰς τὸ Νότιον Τυρόλον ἀνυψώθησαν μέχρι 1.200 μ. καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μέχρι 2.200 μ., τέλος δ' εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ πλειόκαινα στρώματα ἐξήρθησαν μέχρι 1.800 μ. (κροκαλοπαγῆ τοῦ Μαύρου Ὄρους).

Τὰ τριτογενῆ στρώματα χαρακτηρίζονται διότι πολλαχοῦ περικλείουν γύψον, ὀρυκτὸν ἅλας, πετρέλαιον, θεῖον, φωσφορικὰ ὀρυκτά, φαιάνθρακας καὶ λιγνίτας (δι' ὃ καὶ ἐκαλοῦντο καὶ φαιανθρακοφόρα ὄρη). Γ. Κ. Γ.

— **τριτογενὴς *περίοδος*** (Tertiär, tertiaire) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο περιόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ὁ καινοζωϊκὸς αἰὼν τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς. Κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον ἐγένετο ὁ σχηματισμὸς τῶν στρωμάτων τῆς *τριτογενοῦς διαπλάσεως*. Ἡ τριτογενὴς περίοδος ὑποδιαιρεῖται, ἀναλόγως ὅπως καὶ ἡ τριτογενὴς διάπλασις, εἰς ὑποπεριόδους, αἱ ὁποῖαι φέρουν τὰ αὐτὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν καὶ αἱ ἀντίστοιχοι ὑποδιαπλάσεις.

Ἡ χρονικὴ διάρκεια ἑκάστης τῶν ὑποπεριόδων τούτων ὑπελογίσθη ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων φαινομένων, ὡς ἑξῆς:

Διάρκεια ἠωκαίνου ὑποπεριόδου 2—4 ἑκατομμύρια ἔτη.

Διάρκεια ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου 1 ½—3 ἑκατομμύρια ἔτη.

Διάρκεια μειοκαίνου 800 000—1.800 000 ἔτη.

Διάρκεια πλειοκαίνου 500.000—900.000 ἔτη.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου μέχρι σήμερον διέρρευσαν 200—400 χιλιάδες ἐτῶν.

Ἡ διανομὴ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον διέφερε κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν σημερινήν. Οὕτω ἡ μεγάλη μεσόγειος θάλασσα Τηθύς, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἀπὸ τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, ὑφίστατο εἰσέτι κατὰ τὴν παλαιοτριτογενῆ ὑποπερίοδον. Ἐπίσης τότε ὑπῆρχε σύνδεσμος ξηρᾶς μεταξὺ Παλαιοῦ καὶ Νέου Κόσμου καὶ μάλιστα πολὺ πιθανὸν εἶναι ὅτι ὁ σύνδεσμος οὗτος ἐξετείνετο τόσον ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν ὑπὲρ τὰς νήσους Φαιρόας, Ἰσλανδίαν καὶ Γροιλανδίαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν βορειοανατολικὴν Ἀσίαν ὑπεράνω τοῦ σημερινοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ πρὸς τὴν Ἀλάσκαν.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τῆς τριτογενοῦς περιόδου, τὴν παλαιοηώκαινον δηλαδὴ ὑποπερίοδον, ἡ Βόρειος καὶ ἡ Νότιος Ἀμερικὴ συνείχοντο μετ' ἀλλήλων, ἐχωρίσθησαν δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἠωκαίνου, διὰ νὰ ἐπανενωθοῦν κατὰ τὴν μειόκαινον. Ἐκτὸς τούτου σειρὰ γεγονότων συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς συνδέσμου μεταξὺ Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ Ἀφρικῆς, ἴσως καὶ μεταξὺ Ἀσίας καὶ Αὐστραλίας, κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον. Τοὐναντίον ἡ νοτιοειρηνικὴ ἤπειρος—ἡ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Huxley πιθανὴ πατρὶς τῶν πλακουντοφόρων θηλαστικῶν καὶ τῶν ἀγγειοσπέρμων—ἐξηφανίσθη τότε.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, αἱ γραμμαὶ τῶν ἀκτῶν ἐπανειλημμένως ὑφίσταντο κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον μεταβολὰς τοπικὰς γενικωτέρας ἢ καὶ περιωρισμένης σημασίας.

Ἡ τριτογενὴς περίοδος ὑπῆρξεν ἐποχὴ λίαν ἐντόνου γενέσεως ὀρέων. Κατ' αὐτὴν ἐσχηματίσθησαν αἱ μεγάλαι πτυχώσεις τῆς γῆς, αἱ ὁποῖαι ὠνομάσθησαν *ἀλπικαί*. Συνεπείᾳ τούτων ἐπτυχώθησαν καὶ ἐσχηματίσθησαν αἱ ὀροσειραὶ τῶν Ἄλπεων, τῶν Καρπαθίων, τῶν Ἀπεννίνων, τοῦ Καυκάσου, αἱ Δειναρίδες Ἀλβανίδες, Ἑλληνίδες καὶ Ταυρίδες ὀροσειραὶ (αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ Δειναροταυρικὸν τόξον τοῦ Σύς), ὁ Ἄτλας, τὰ Ἱμαλάϊα, αἱ Κορδιλλιέραι τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκ τῶν ὑψηλοτάτων ὀρέων τῆς γῆς. Μετὰ τὰς ἀλπικὰς ταύτας πτυχώσεις ἔλαβον χώραν καὶ ἄλλαι κινήσεις καὶ διαταράξεις (διαρρήξεις καὶ ἐγκατακρημνίσεις, ἠπειρογενετικαὶ κινήσεις) τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν περαιτέρω διαμέλισιν καὶ διαμόρφωσιν τῶν γεννηθεισῶν ὀροσειρῶν.

Αἱ κλιματικαὶ συνθῆκαι τῆς τριτογενοῦς περιόδου ὑπέστησαν ἐπίσης κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης μεγάλας μεταβολάς. Κλιματικαὶ ζῶναι εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ διαμορφώνωνται ἀπὸ τοῦ προηγουμένου μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν τριτογενῆ περίοδον τὸ κλῖμα ἦτο ἀκόμη πολὺ θερμόν, ὄχι μόνον εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κεντρικήν, ὡς ἀποδεικνύουν τόσον οἱ τότε φυόμενοι εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας φοίνικες καὶ ἡ πλουσία εἰς ἀειπράσινα φυτὰ χλωρίς, ὅσον καὶ ἡ πανίσκη τῶν μαλακίων καὶ τῶν σπονδυλωτῶν ζῴων (πίθηκοι, μαστόδοντες, παλαιοθήρια, κροκόδειλοι, κλπ.). Κατὰ τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους ἐγένετο βαθμιαία ἐλάττωσις τῆς θερμοκρασίας. Γ. Κ. Γ.

τριτοετής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἄγων τὸ τρίτον ἔτος τῶν σπουδῶν του, ἰδίᾳ τῶν πανεπιστημιακῶν: «τριτοετὴς φοιτητής».

τριτόκλιτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· γραμματ., ὁ κατὰ τὴν τρίτην κλίσιν κλινόμενος: «τριτόκλιτα ὀνόματα», «μετοχαὶ τριτόκλιτοι».—Ἐπίρρ. ***τριτοκλίτως***.

τριτολεμβίτης (ὁ)· ἕκαστος τῶν λεμβιτῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ πλήρωμα τῆς τρίτης λέμβου. Σ. Ε. Λ

τριτολογία (ἡ)· τὸ νὰ ὁμιλήσῃ τις καὶ τρίτην φορὰν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

τριτολογῶ (—*έω*)· ὁμιλῶ, λαμβάνω τὸν λόγον τρίτην φορὰν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

τριτομίτης (Tritomit) *[Ὀρυκτολ.]*. Σπάνιον ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ βοριοπυριτικὸν καὶ θορικὸν ἅλας διαφόρων μετάλλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ἀσβέστιον, τὸ ἀργίλλιον, τὸ δημήτριον, τὸ λανθάνιον καὶ τὸ ὕττριον. Παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα 5 ½, εἰδικὸν βάρος 4,16—4,66, λάμψιν ὑαλώδη καὶ χρῶμα σκοτεινόφαιον, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς τοῦ συηνίτου τοῦ Lamö παρὰ τὸ Brevig. Γ. Β.

τρίτομος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν τόμων, ἐπὶ συγγραμμάτων: «τρίτομος ἱστορία».

τρίτομος (ὁ) (Tritomus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς νήσου Μαδαγασκάρης. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, ἀξιολογώτερα καὶ πολλαχοῦ καλλιεργούμενα εἶναι ὁ *τρίτομος ὁ ἀλοϊδής* (Tritomus aloides) καὶ ὁ *τρίτομος ὁ βουρχέλλειος* (Tritomus Burchellii), ἀμφότερα ἰθαγενῆ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

τρίτον· ἐπίρρ., κατὰ τρίτον, εἰς τρίτην σειρὰν ἢ τάξιν, προηγουμένου πάντοτε τοῦ *πρῶτον* καὶ *δεύτερον*.

τρίτονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ ἡ ἐκ τριῶν τόνων ἀποτελουμένη ηὐξημένη τετάρτη. Τὸ οὐδέτερον τούτου: *τρίτονον* (γαλλ. triton ἢ *ηὐξημένη τετάρτη*, ἐκ τριῶν ὁλοκλήρων τόνων, εἶναι τὸ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπηγορευμένον διάστημα, τὸ γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁ διάβολος ἐν τῇ μουσικῇ» (diabolus in musica) Τὸ τρίτονον ὡς μελῳδικὸν διάστημα ἀπαγορεύεται ἀπολύτως εἰς τὸ αὐστηρὸν ὕφος, καθότι εἶναι δυσεκτέλεστον. Τοὐναντίον ἡ συνήχησις τῶν δύο φθόγγων τῶν ἀποτελούντων τὸ τρίτονον ἐπετράπη ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς πολυφωνίας, ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὰς καταχλεῖδας. Γ. Σ.

τριτοξείδιον *[Χημ.]*· βλ. *τριοξείδιον*.

Τριτοπάτορες, ἢ ***Τριτοπατρεῖς*** *[Μυθολ.]*· βλ. *Ἄνακες*.

τριτοπρόσωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· γραμματ., ὁ τρίτου προσώπου: «ἀντωνυμία τριτοπρόσωπος»· || «τριτοπρόσωπα ῥήματα» τὰ ἐν τῷ τρίτῳ ἑνικῷ προσώπῳ ἀπαντῶντα, ἄλλως *ἀπρόσωπα*.—Ἐπιρρ. ***τριτοπροσώπως***.

τρίτος, —*η*, —*ον*· ὁ ἔχων τὸν ἀριθμὸν τρία ἐν τῇ ἀριθμητικῇ σειρᾷ ἢ τάξει: «ἦλθε —, ἐκάθισε τρίτος»· || φρ. «τρίτος αὐτὸς» αὐτὸς μετὰ δύο ἄλλων· || γενικῶς, οἱοσδήποτε ἄλλος πλὴν τῶν διαλεγομένων ἢ διαφερομένων ἢ ὁπωσδήποτε συνευρισκομένων: «ἀπαγορεύεται ἡ παρέμβασις τρίτου», «ἕνας τρίτος δὲν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ τὰ μυστικά μας», «ἂς καλέσωμεν τρίτον τινὰ νὰ μᾶς κρίνῃ»· || «τρίτον πρόσωπον» πᾶν πρόσωπον πλὴν τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον πρόσωπον: «τρίτον πρόσωπον ἀντωνυμίας, — ῥήματος», «τρίτον ἑνικόν, — πληθυντικόν»· || *τρίτον* (τό)· ὡς οὐσ., τὸ τρίτον ἑνὸς ὅλου, ἓν ἐκ τῶν τριῶν ἴσων μερῶν τῆς μονάδος: «τὸ τρίτον τῆς περιουσίας, — τοῦ μισθοῦ» || *τρίτη* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. *τρίτον* (βλ. λ.).

— **τρίτη *κατάστασις***. Οὕτω ἐκλήθη ἡ κατὰ τὸ 1922 τὸ πρῶτον ἀναληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Ζαΐμη, Κ. Δεμερτζῆ καὶ ἄλλων πολιτευτῶν προσπάθεια δημιουργίας πολιτικῆς κινήσεως ἀπαμβλυνούσης τὰς ὀξύτητας τοῦ ἀπὸ τοῦ 1916 πολιτικοῦ καὶ εἶτα πολιτειακοῦ διχασμοῦ ἐν Ἑλλάδι. Ὁμοία προσπάθεια ἀνελήφθη τῷ 1924 ὑπὸ τοῦ Ἰ. Μεταξᾶ καὶ τῷ 1932 ὑπὸ τοῦ Γ. Καφαντάρη. Μ.Δ.Β.

— **τρίτη *τάξις*** (Tiers état). Οὕτως ὠνομάζετο πρὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἡ μερὶς τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ἥτις, μὴ ἀνήκουσα οὔτε εἰς τὸν κλῆρον οὔτε εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, ἀπετέλει τὰ δεκαεννέα εἰκοστὰ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ κατέλαβε κυριαρχοῦσαν θέσιν κατὰ τὰς συγκροτήσεις τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων διαρκούσης τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ πρώτη ἀναγνώρισις τῆς τρίτης ταύτης τάξεως ἐγένετο τῷ 1302, ὅτε ὁ βασιλεὺς Φίλιππος Δ', θελήσας νὰ ταπεινώσῃ τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τὸν κλῆρον, εἰσήγαγεν εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις τῶν τάξεων καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν κοινοτήτων, τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν τρίτην τάξιν. Αἱ συνελεύσεις αὗται ἐχρησίμευσαν ὡς στοιχεῖον ἐθνικῆς ἑνώσεως καὶ ἔσωσαν πολλάκις τὸ κράτος καὶ τὸν θρόνον. Αἱ μαστίσασαι τὴν Γαλλίαν οἰκονομικαὶ κρίσεις ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΣΤ' κατέστησαν ἀναπόδραστον τὴν σύγκλησιν τοιαύτης συνελεύσεως, συνελθούσης τὴν 5 Μαΐου 1789 ἐν Βερσαλλίαις (βλ. λ. *Γαλλικὴ* Ἐπανάστασις). Θ. Β.

— **τρίτον *τάγμα***· βλ. *τερτιάριοι*.

— **τρίτος *ἦχος*** *[Φυσιολ.]*· βλ. λ. *ἦχος τρίτος*.

— **τρίτου *ἀπόκλισις*** *[Λογικ.]*· βλ. λ. *λογικόν*.

Τρίτος, *Κάτω* — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυτιλήνης τῆς νήσου καὶ νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 844. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα.

τριτοσχήμων *συλλογισμὸς* *[Λογικ.]*· βλ. λ. *συλλογισμός*.

Digitized by Google

τριτότοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρίτος γεννηθείς, ὁ μετὰ τοὺς δύο ἄλλους: «τριτότοκος υἱός, — θυγάτηρ».

τριτοτόκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τὸ τρίτον, ὁ διὰ τρίτην φορὰν γεννήσας: «τριτοτόκος αἶξ, — ἀγελάς».

Τριτουρρίτα (Triturrita) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ ἐπὶ τῆς Αὐρηλίας ὁδοῦ, πρὸς Ν. τῆς Πίσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχρησίμευεν ὡς ἐπίνειον, δι' ὃ ἐκαλεῖτο καὶ *Πισαῖος λιμὴν* (Pisanus portus). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν *Λιβόρνο*. Α. Θ. Σ.

τριτοχλωρίτης (ὁ) (Tritochlorit) *['Ορυκτ.]*. Ὀρυκτὸν βαναδικὸν ἅλας τοῦ μολύβδου καὶ τοῦ ψευδαργύρου, περιέχον συγχρόνως καὶ χαλκόν. Εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸν δεσκλοαζίτην, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὸ San Luis Potosi τοῦ Μεξικοῦ. Γ. Β.

τρίτροχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· τὸ ἔχον τρεῖς τροχοὺς ὄχημα.

— *['Εγκυκλ.]* Τὰ *τρίτροχα* εἶναι ὀχήματα ἢ μεταφορικὰ ἁμάξια παντοίας φύσεως, κυρίως δέ: χειροκίνητα ἁμάξια μικροπωλητῶν, ὧν ἀνάλογα εἶναι τὰ τρίτροχα ἁμάξια τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν διὰ τὰς ἀπὸ τῆς πλάστιγγος εἰς τὸν ἀνελκυστῆρα ἢ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὸ σιδηροδρομικὸν ὄχημα μεταφορὰς τῶν ἀποσκευῶν καὶ ἄλλων μικρῶν φορτίων· ποδήλατα παιδικὰ (*τρίκυκλα*), ἅτινα διὰ μὲν τῆς προσθήκης καλαθίου ἢ ξυλίνης σκευοθήκης χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διανομὴν ἐμπορευμάτων, διὰ δὲ τῆς προσθήκης ἀναπαυτικοῦ ἑδράνου καὶ μηχανισμοῦ κινήσεως διὰ τῶν χειρῶν χρησιμεύουν εἰς τοὺς ἀναπήρους πρὸς μετακίνησιν διὰ τῶν ἰδίων των μέσων· μηχανοκίνητα ὀχήματα ὡς εἶναι πρωτόγονά τινα τρίτροχα αὐτοκίνητα ἢ αἱ σημεριναὶ μετὰ καλαθίσκου (*σαϊντ-κὰρ*) μοτοσυκλέτται καὶ τὰ τρίκυκλα αὐτοκίνητα μεταφορῶν καὶ διανομῶν. Π. Ν. Π.

Τρίτροχον.

τρίτσα (ἡ)· ἰδιωματ., εἶδος παιγνιδίου γραμμικοῦ, ἄλλως *τρίλια* (βλ. λ.).

τριτσαρόλι (τό)· ναυτ., δημώδης ὀνομασία τοῦ ἁπλοῦ *σειραδίου*, δι' οὗ δένονται αἱ σειραὶ κατὰ τὰς σειροδετήσεις τῶν ἱστίων. Σ. Ε. Λ.

Τριτσικὸ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τρίκορφον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τριτσινόπολυ (Trichinopoly) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ προεδρίᾳ τοῦ Μαδράς, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κώβερυ, 400 χλμ. ΝΔ τῆς πόλεως Μαδράς, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. (1921) 120 422 Τῆς πόλεως ὑπέρκειται λόφος, ὕψους 91 μ., ἐφ' οὗ ὑπάρχει ὁ περίφημος ναὸς Μαθουμπουθεσβάρα. Ἡ Τριτσινόπολυ εἶναι σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον καὶ κόμβος σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν, ἔχει δὲ ἐργοστάσια μεταξουργίας, σαπωνοποιίας, σιγαροποιίας κ. ἄ. Ἡ ἐπαρχία ἐκτεινομένη κατὰ τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Κώβερυ, ἔχει ἔκτασιν 7 750 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 1.903.000 κατοίκων. Χ. Δ.

Τρίτ(τ)α *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς *Κνωσοῦ* (βλ. λ.).

τριττύαρχοι. Τριάκοντα ἰδιαίτεροι ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις, εἷς ἐξ ἑκάστης τῶν 30 τριττύων, ἤτοι τρεῖς ἐξ ἑκάστης τῶν 10 φυλῶν (ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Κλεισθένους κατὰ τὸ 508 π. Χ. καὶ ἑξῆς), οἵτινες ἐλαμβάνοντο, πιθανώτατα, ἐκ τῶν 500 (50 ἑκάστης φυλῆς) βουλευτῶν τῆς εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας βουλῆς. Ἐμερίμνων περὶ κατασκευῆς τειχῶν καὶ ὁδῶν, ναυπηγήσεως τριήρων, τελέσεως θυσιῶν τινων, ἐκ τῶν ὁποίων μία ἐκαλεῖτο εἰδικῶς καὶ *τριττύα*, διεχειρίζοντο χρήματα τοῦ δημοσίου, παρέχοντες τὸ ἀναγκαιοῦν χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν ἀναγραφὴν ψηφισμάτων εἰς στήλας καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἀνδριάντων. Ὁ Schaefer ταυτίζει τοὺς τριττυάρχους μὲ τοὺς 30 βοηθοὺς τῶν 6 ληξιάρχων, οἵτινες ἐξήλεγχον τοὺς ἐκκλησιάζοντας καὶ διένεμον τὰ σύμβολα πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ, ὁ δὲ Wilamowitz ὑποστηρίζει ὅτι οἱ τριττύαρχοι ἦσαν ἐπιτροπεία τῆς ἑκάστοτε ἐν τῇ θόλῳ διημερευούσης τριττύος τῶν πρυτάνεων. Τὸ ἀξίωμα τοῦ τριττυάρχου φαίνεται ὅτι ἦτο πολὺ τιμητικόν· διὰ τοῦτο ὅσοι δὲν ἐπετύγχανον νὰ γίνουν στρατηγοί, ἐπεδίωκον νὰ γίνουν τριττύαρχοι. ΚΑΨ.

τριττὺς *['Αρχ.]*. Τὸ ἓν τρίτον ἑκάστης τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ φυλῶν, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς πλαίσιον τῆς κατανομῆς τῶν φόρων καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ ναυτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς πολιτείας τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Τὴν καὶ κατὰ τριττύας σύνταξιν τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης εἰσήγαγε πρῶτος, κατὰ τὴν ρητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἀθην. Πολιτ. 8, 3), ὁ Σόλων, ὑποδιαιρέσας τὰς τοπικὸν χαρακτῆρα ἐχούσας 4 φυλὰς τῆς Ἀττικῆς εἰς 12 τμήματα τῆς χώρας, τὰς *τριττύας*, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνὰ τρεῖς μὲν ὑπήγοντο εἰς ἑκάστην τῶν φυλῶν, ἑκάστη δὲ ὑποδιῃρεῖτο εἰς *ναυκραρίας*. Διὰ τῆς κατὰ τὸ 508 π. Χ. γενομένης μεταρρυθμίσεως τοῦ Κλεισθένους, ὁ ἀριθμὸς τῶν τριττύων ηὐξήθη ἐκ 12 εἰς 30, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνὰ 3 πάλιν ὑπήγοντο, διὰ κλήρου δοθεῖσαι, εἰς ἑκάστην τῶν εἰς 10 αὐξηθεισῶν φυλῶν καὶ ἀνὰ 10 εἰς ἕκαστον τῶν τριῶν τμημάτων (διότι ἑκάστη τριττὺς ὑπῆρχεν ἐν ἑνὶ τόπῳ) τῆς Ἀττικῆς, τὴν πεδιάδα ἢ παραλίαν ἢ μεσόγαιαν (Διακρίαν). Εἰς τὰς 30 ταύτας τριττύας εἶχον κατανεμηθῆ πάντες οἱ δῆμοι τῆς Ἀττικῆς, ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι δὲν ἦσαν πάντες τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, μία τριττὺς ἦτο δυνατὸν νὰ περιλαμβάνῃ καὶ ἕνα μόνον δῆμον καὶ πολλοὺς (8 καὶ 9 ἐνίοτε). Γνωσταὶ τριττύες εἶναι αἱ τῆς Πανδιονίδος φυλῆς (τῶν Παιανιέων, τῶν Μυρρινουσίων καὶ τῶν Κυδαθηναιέων πιθανῶς), αἱ δύο τῆς Οἰνηΐδος (τῶν Λακιαδῶν καὶ τῶν Θριασίων, τρίτη ἦτο ἴσως ἡ τῶν Ἐπακρέων), αἱ δύο τῆς Ἱπποθοωντίδος (τῶν Ἐλευσινίων καὶ Πειραιέων) καὶ μία τῆς Ἀκαμαντίδος (τῶν Κεραμέων). Ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν ὀνομάτων τῶν προρρηθεισῶν τριττύων πρὸς τὰ τῶν περιλαμβανομένων ἐν αὐταῖς δήμων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αἱ τριττύες εἶχον τὸ ὄνομα τοῦ μεγίστου τῶν ἐν αὐταῖς δήμων. Αἱ τριττύες εἶχον πολλὴν συνάφειαν καὶ πρὸς τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Οὕτω κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους πολεμικὴν σύνταξιν τῆς πόλεως ἑκάστη τριττὺς ἔπρεπε νὰ ἔχῃ 10 τριήρεις. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **τριττὺς** ***πρυτάνεων*** *['Αρχ.]*. Τὸ τριτημόριον ἑκάστης πρυτανευούσης ἐν Ἀθήναις φυλῆς, τῆς ὁποίας τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ βουλῇ τῶν 500 βουλευτῶν ἀνήρχετο εἰς 50. Ἐκ τούτων ἀνὰ 16 ἀπετέλουν τὸ α' καὶ τὸ β' τμῆμα καὶ 17 τὸ τρίτον. Ἑκάστη τριττὺς τῆς ἑκάστοτε πρυτανευούσης φυλῆς, ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου τῶν πρυτάνεων ὁριζομένη, ὤφειλε νὰ παραμένῃ μετ' αὐτοῦ διαρκῶς καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον ἐν τῷ θόλῳ (τῷ πρυτανείῳ). ΚΑΨ.

τριτῶ (*—όω*)· ἀρχ., διαιρῶ τι εἰς τρία· || ἐλαττῶ τι εἰς τὸ τρίτον.

Τρίτων *[Μυθολ.]*. Θαλάσσιος θεός, ἐμφανιζόμενος τὸ πρῶτον παρ' Ἡσιόδῳ (Θεογ. 930), ἔνθα λέγεται υἱὸς τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, κατοικῶν εἰς τὰ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης χρυσᾶ ἀνάκτορα τῶν γονέων του, καὶ παρίσταται ὡς γιγάντιος καὶ τρομερὸς (εὐριβίης) θεός. Εἶναι ἄρα ξένος ἐν ἀρχῇ θεὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα, βραδύτερον εἰσαχθεὶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν Πάνθεον. Ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτάτας ἐπιχωρίους ἐν Λιβύῃ (πλησίον τῆς μικρᾶς Σύρτεως) παραδόσεις περὶ τοῦ θεοῦ τούτου, φαίνεται ὅτι ἐκεῖθεν μετεδόθη διὰ τῶν ναυτικῶν ἡ λατρεία του εἰς τὴν Σικελίαν τὸ πρῶτον καὶ ἐκεῖθεν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὰς παραδόσεις ταύτας, ὅτε ἐρρίφθη ἡ Ἀργὼ ὑπὸ τῆς τρικυμίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Λιβύης καὶ ἐνεσφηνώθη εἰς τοὺς βράχους της ἢ ἐντὸς τοῦ ἕλους τῆς Τριτωνίδος λίμνης, ἐνεφανίσθη ὁ Τρίτων εἰς τοὺς Ἀργοναύτας, τοὺς ἐνεθάρρυνε, τοὺς ἐβοήθησε νὰ σύρουν τὴν Ἀργὼ ἐκ τῶν ἑλῶν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ τοὺς ἔδωσε φρονίμους συμβουλὰς διὰ τὸν μετὰ ταῦτα πλοῦν των. Τὰ πρῶτα ταῦτα στοιχεῖα τῶν μύθων τοῦ Τρίτωνος, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἐν Λιβύῃ ὕπαρξιν λίμνης Τριτωνίδος καὶ ποταμοῦ Τρίτωνος χυνομένου εἰς αὐτήν, ἀνεπτύχθησαν πολυειδῶς κατὰ τόπους. Κατὰ τοὺς Ταναγραίους, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν καθαιρομένων πρὸ τῆς τελέσεως τῶν ὀργίων τοῦ Διονύσου ἐν τῇ θαλάσσῃ γυναικῶν των, ἠναγκάσθη νὰ παλαίσῃ πρὸς τὸν Διόνυσον, τὸν ὁποῖον ἐπεκαλέσθησαν αὗται, καὶ νὰ ἡττηθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ἢ ἐφονεύθη ὑπὸ Ταναγραίου διὰ πελέκεως, ἀφοῦ ἐμεθύσθη πρότερον. Ὑπὸ ἄλλων μυθογράφων ἐπροικίσθη ὁ θαλάσσιος οὗτος θεὸς μὲ τὰς ἰδιότητας τοῦ θεοῦ τῶν δασῶν Πανός, καταδιώκων εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης τὰς Νηρηΐδας, καὶ ἐπλάσθη τερατόμορφος ὡς ἐκεῖνος, μὲ δύο οὐρὰς ἰχθύος ἀντὶ ποδῶν καὶ δύο ἐμπροσθίους πόδας ἵππου, ἐνίοτε, ἀντὶ χειρῶν, ἐπληθύνθη δὲ καὶ αὐτὸς, ὡς ἐκεῖνος μὲ τοὺς Σειληνούς, μὲ πλῆθος Τριτώνων, τέκνων του, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς Νηρηΐδας ἀπήρτιζον θελκτικὸν χορὸν συνοδεύοντα τὰς κυριάρχους τῶν θαλασσῶν θεότητας Ποσειδῶνα καὶ Ἀμφιτρίτην. Οὕτως ἐδημιουργήθησαν καὶ θαλάσσιοι Κένταυροι. Εἰς τὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν παρίστατο συνήθως ὁ Τρίτων προηγούμενος τοῦ ἅρματος τῶν γονέων του καὶ κρατῶν θαλασσίαν κόγχην, διὰ τῆς ὁποίας σαλπίζων κατηύναζε τὴν τρικυμίαν. Οὕτως ὁ τρομερὸς τερατόμορφος θεὸς μὲ τὸ σύμβολόν του, τὴν θαλασσίαν κόγχην, ἔγινεν ἡ προσωποποίησις τοῦ μηκυθμοῦ τῆς τρικυμιώδους θαλάσσης. Ὡς ἐκπροσωπῶν τὴν ἀγρίαν φύσιν τῆς θαλάσσης, ἥτις μετὰ ἀγῶνας σκληροὺς ἐδαμάσθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Τρίτων ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν ἥρωα τὸν συμβολίσαντα τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος διὰ νὰ δαμάσῃ τὴν ἀγρίαν φύσιν, τὸν Ἡρακλέα. Τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀπεικόνιζεν ὁ γλυπτὸς κόσμος τοῦ ἀετώματος ἀρχαίου ναοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἀκροπόλει, τοῦ ὁποίου τεμάχιά τινα διεσώθησαν, ἀποκείμενα εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει μουσεῖον, καὶ μέρος τῆς ζωφόρου τοῦ ναοῦ τῆς Ἄσσου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καλλιτέχναι πολλάκις ἀπεικόνισαν τοὺς Τρίτωνας, ἰδίως εἰς τὰ πολυπληθῆ ἱερὰ τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς ἐν τῷ τοῦ Ἰσθμοῦ (τῆς Κορίνθου), ἔνθα ἵσταντο τέσσαρες Τρίτωνες, δύο χαλκοῖ καὶ δύο ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Ἐν Ἀμύκλαις Τρίτωνες μετὰ Χαρίτων καὶ Ὡρῶν ἀπετέλουν τοὺς πόδας τοῦ περιφήμου θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος. Ἐν Ἀθήναις χάλκινον ἄγαλμα Τρίτωνος κρατοῦν ράβδον καὶ στρεφόμενον πρὸς τὸν ἑκάστοτε πνέοντα ἄνεμον, ὑπῆρχεν εἰς τὴν στέγην τοῦ Ὡρολογίου τοῦ Κυρρήστου (Πύργου τῶν ἀνέμων). Ἐκ τῶν πολλῶν διασωθέντων ἔργων τέχνης, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζονται Τρίτωνες, ἄριστον εἶναι τμῆμα ζωφόρου μνημείου τῆς ἀρχαίας Ρώμης μὲ παράστασιν τὴν γαμήλιον πομπὴν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀμφιτρίτης. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **«Τρίτων»**. Ὑποβρύχιον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἐκτοπίσματος 730 τόννων ἐν ἐπιπλεύσει καὶ 930 ἐν καταδύσει, ταχύτητος δὲ 9.5 μιλ. κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν καὶ 14 μιλ. κατὰ τὴν πρώτην. Ἔχει ὁπλισμὸν 8 τορπιλλοβλητικῶν σωλήνων τῶν 0,53, ἓν ταχυβόλον τῶν 0,102 καὶ ἓν ἀντιαεροπορικὸν τοιοῦτον τῶν 0,036. Ναυπηγηθὲν ἐν Γαλλίᾳ, ἀποτελεῖ μονάδα τοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ 1930. Σ. Ε. Λ.

— **«Τρίτων»** Ναυτικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1878.

Τρίτων *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἀρχαίας Κρήτης, ταυτιζόμενος πρὸς τὸν σημερινὸν *Καρτερόν*, βραχίονα τοῦ ἀρχαίου Ἀμνισοῦ. Κατὰ τοὺς κρητικοὺς μύθους παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἐγεννήθη ἡ Ἀθηνᾶ, ἔχουσα καὶ ἱερὸν ἐνταῦθα. Ε. Γ.

τρίτων (ὁ) (Triton) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κερκοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μηκοδοντιδῶν*. Οἱ τρίτωνες εἶναι παραπλήσια ζῷα πρὸς τὰς σαλαμάνδρας καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ γλώσσης σαρκώδους, φερούσης πολλὰ φυμάτια καὶ ἐλευθέρα μόνον κατὰ τὰ πλάγια αὐτῆς μέρη. Οἱ ὀδόντες εἶναι διατεταγμένοι εἰς διπλῆν σειράν. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες, λεῖον ἢ καλύπτεται ὑπὸ φυματίων ἢ διογκώσεων ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Ἡ κεφαλή των εἶναι μικρὰ καὶ ἐλαφρῶς πεπλατυσμένη κατὰ τὴν κορυφήν της, ἡ οὐρά των μακρά, πεπλατυσμένη πλευρικῶς καὶ τροπιδώδης κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω ἐπιφανείας της. Οἱ τρίτωνες ἐνδιαιτῶνται τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς των ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἐπὶ βραχὺ μόνον χρονικὸν διάστημα παραμένουσιν ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ πάντοτε εἰς ὑγρὰ καὶ σκιερὰ μέρη. Εἶναι σαρκοφάγα ζῷα καὶ πολλάκις κατατρώγουσι καὶ τοὺς ὁμοίους των. Αἱ θήλειαι ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν, ἅτινα ἐκκολάπτονται μετὰ 15 περίπου ἡμέρας. Οἱ ἐκκολαπτόμενοι γυρῖνοι διατηροῦσι τὰ βράγχιά των ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἅμα τῇ ἁφῇ ἐξαπολύουσιν οἱ τρίτωνες χαρακτηριστικὴν δυσάρεστον ὀσμήν. Τὰ ἀμφίβια ταῦτα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ μεταβάλλωσι τὸν χρωματισμόν των κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ κάτωθι:

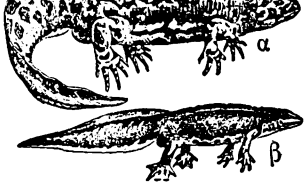

Τρίτων ὁ ἄλπειος.

Τρίτων ὁ λοφιοφόρος (Triton cristatus). Ἔχει μῆκος 12—16 ἑκατοστομέτρων. Ἡ ράχις του εἶναι βαθέως φαιὰ μὲ μεγάλας μελανὰς κηλῖδας καὶ πολυπληθῆ μικρὰ λευκὰ στίγματα. Ἡ κοιλία εἶναι κιτρίνη μὲ ὑπερύθρους ἀποχρώσεις. Ὁ ἄρρην διακρίνεται τοῦ θήλεος, διότι φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του λοφίον, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ εἶδος τὴν ὀνομασίαν *λοφιοφόρος*. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ μέχρις ὕψους 1200 μέτρων.

Τρίτων ὁ μαρμαίρων (Triton marmoratus). Φθάνει εἰς μῆκος 12 ἑκατοστομέτρων καὶ εἶναι τὸ ὡραιότερον εἶδος τοῦ γένους. Ὁ ἄρρην φέρει εἰς τὸ μέσον τῆς ράχεώς του καὶ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος τροπιδώδη ἀπόφυσιν ἐν εἴδει ἐπιμήκους κερατώδους λοφίου. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι πράσινος μετὰ μελανῶν ἀποχρώσεων· ἡ τροπιδώδης ἀπόφυσις τῆς ράχεως εἶναι κιτρίνη. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν τελμάτων

Digitized by Google

καὶ ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Εὐρώπης.

Τρίτων ὁ ἄλπειος (Triton alpensis). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 10 ἑκατοστόμετρα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑποκαστανὸς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων του ἡ κοιλία μεταβάλλεται εἰς ἐρυθράν, ἐπὶ δὲ τῆς ῥάχεως ἐμφανίζεται εὐρεῖα κυανῆ λωρίς. Ὁ ἄρρην φέρει κατὰ μῆκος τῆς ῥάχεως τροπιδώδη ἀπόφυσιν ὑποκιτρίνου χρώματος. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν.

Τρίτων ὁ παλαμοειδής (Triton palmatus). Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 7 καὶ 8 ἑκατοστομέτρων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοπράσινος καὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεως φέρει μελανὰς τινας κηλῖδας. Ὁ ἄρρην μόνον φέρει πόδας προσομοιάζοντας πρὸς παλάμην. Ἡ θήλεια εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἄρρενος καὶ ἔχει φαιοελαιώδη χρωματισμόν. Τὰ νεαρὰ εἶναι ἐπίξανθα καὶ φέρουσιν εὐρεῖαν πορτοκαλιόχρουν λωρίδα ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ κυρίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Δ. Ν. Π.

Τριτωνία. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Φενεῷ τῆς Ἀρκαδίας, λατρευομένης ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐν τῇ ἀποκρήμνῳ ἀκροπόλει τῆς ἀρκαδικῆς ταύτης πόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε ναὸς τῆς θεᾶς. ΚΑΨ.

τριτωνία (ἡ) (Tritonia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τηθυΐδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ κεφαλὴν φέρουσαν δισκοειδῆ ἀπόφυσιν. Ἐπὶ τῆς ῥάχεως φέρουσι διπλῆν σειρὰν διακεκλαδισμένων βραγχίων, ὧν ὁ χρωματισμὸς ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Τὰ μαλάκια ταῦτα παρουσιάζουσι τὸ φαινόμενον τοῦ μιμητισμοῦ, μιμούμενα κυρίως τὸν χρωματισμὸν τῶν διαφόρων θαλασσίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

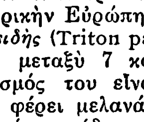

Τριτωνία.

—**τριτωνία** (ἡ) (Tritonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν* ἢ *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας βολβορρίζους, ἰθαγενεῖς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 25 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι ἡ *τριτωνία ἡ ἀκρωτηριανή* (Tritonia capensis) καὶ ἡ *τριτωνία ἡ οὐλόφυλλος* (Tritonia crispns). Δ. Ν. Π.

τριτωνιδέα (ἡ) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος συνώνυμον τῷ *βουκκίνῳ* (βλ. λ.). Ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *τριτωνιδέα viverrata* εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ὑποπλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

τριτωνιδαι (οἱ) (Tritoniidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς, ὧν κυριώτερον εἶναι τὸ *τριτώνιον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *τριτωνιδῶν* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

τριτώνιον (τὸ) (Tritonium) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μὲ κόγχην σιφωνωτήν, φέρουσαν ἐπιμήκεις συσπειρώσεις. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι βραχὺ καὶ φέρει βαθείας πτυχώσεις. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 150 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, ὡς καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *τριτώνιον τὸ ὀζῶδες* (Tritonium nodiferum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Ἡ κόγχη φθάνει εἰς μῆκος 40 ἑκατοστομέτρων, ταύτην δὲ μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ὡς σάλπιγγα. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *τριτωνίων* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἄφθονα εἶναι τὰ ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων λείψανα. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν λείψανα: α') τοῦ εἴδους *τριτώνιον* cutaceus ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων τοῦ Ληξουρίου τῆς Κεφαλληνίας· β') τοῦ εἴδους *τριτώνιον parthenopus v. Salis (succintum Lam)* ἐντὸς τῶν ὑποπλειοκαινικῶν στρωμάτων· καὶ γ') τοῦ εἴδους *τριτώνιον ficoides* ἐντὸς τῶν τεταρτογενῶν κροκαλοπαγῶν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

Τριτωνίς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν ἐπίσημος τῆς Λιβύης κατὰ τὰ σύνορα τῆς Βυζακηνῆς καὶ τῆς Νουμιδίας, κατέναντι τῆς Μικρᾶς Σύρτεως, σχηματιζόμενος δὲ μετὰ δύο ἄλλων, τῆς Παλλάδος καὶ τῆς Λιβύης, ὑπὸ τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ, πηγάζοντος ἀπὸ τοῦ Οὐασαλαίτου ὄρους (*Πτολεμ.* Δ, γ, 19). Κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΖ, 836) ἔκειτο πλησίον τῆς Βερενίκης καὶ εἶχε νησίον ὀνομαζόμενον Ἑσπέρα, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης. Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ σύγχρονος Schott-el-Djerid τῆς Τυνησίας. Σ. Ε. Λ.

τριτώνω· δημοτ., ἐπαναλαμβάνομαι καὶ τρίτην φοράν: «ἐτρίτωσε τὸ κακό»· || μεταβ., ἐπαναλαμβάνω τι διὰ τρίτην φοράν: «ἐτρίτωσε τὴ ζημιά».

τρίτωσις, —εως (ἡ)· ἀρχ., τὸ τριτοῦν, ἡ μέχρι τριτημορίου ἐλάττωσις.

τριυδροκυανικὸν ὀξὺ *['Οργαν. Χημ.]*. Τριμοριακὸν προϊὸν πολυμερισμοῦ τοῦ ὑδροκυανικοῦ ὀξέος, ἔχον πιθανῶς τὸν τύπον $(HCN)_3$, παραγόμενον ὑπὸ εἰδικὰς συνθήκας ἐκ τῆς μονομοριακῆς μορφῆς. Ἀποτελεῖ λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, ὅπερ κατὰ τὴν θέρμανσιν εἰς 180° μεταπίπτει εἰς τὴν μονομοριακὴν μορφήν. Σ. Γ.

τριφαινυλομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]*. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $(C_6H_5)_3CH$. Ἀποτελεῖ λευκὰ πρίσματα ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, εὐδιάλυτα ἐν αἰθέρι, βενζολίῳ καὶ θερμῇ ἀλκοόλῃ καὶ δυσδιάλυτα ἐν ψυχρᾷ ἀλκοόλῃ. Παρασκευάζεται δι' ἀλληλεπιδράσεως βενζολίου καὶ χλωριοφορμίου παρουσίᾳ χλωριούχου ἀργιλίου. Τήκεται εἰς 93° καὶ βράζει εἰς 359°. Τὸ τριφαινυλομεθάνιον ὡς καὶ τὸ διφαινυλομεθάνιον ἀποτελοῦν θεωρητικῶς τὴν βασικὴν ὕλην μεγάλης σειρᾶς σπουδαιοτάτων χρωμάτων, ἅτινα κυρίως εἶναι παράγωγα τῶν ἀμινοπαραγώγων τοῦ τριφαινυλομεθανίου καὶ διφαινυλομεθανίου. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν χρωμάτων τοῦ τριφαινυλομεθανίου καὶ διφαινυλομεθανίου εἶναι ἡ *φουξίνη*, τὸ *πράσινον τοῦ μαλαχίτου*, αἱ *ροδαμῖναι*, αἱ *φθαλεΐναι* κ.λ.π. Σ. Γ.

— **τριφαινυλομεθανίου χρώματα**· βλ. λ. *τριφαινυλομεθάνιον.*

τριφαλαγγία *[Ναυτ. Τακτ.]*. Σχηματισμὸς ἐν χρήσει εἰς τὴν τακτικὴν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ καὶ καθ' ὃν ναυτικὴ δύναμις ἱστιοδρομοῦσα τὴν φορὰν ἢ τὴν ἐγγυτάτην ἐκ κεραίας ἐτάσσετο εἰς τρεῖς στήλας κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς πλεούσας καὶ ὧν ρυθμισταὶ ἦσαν οἱ πρωτόπλοι. Σ. Ε. Λ.

τριφανὴς *['Ορυκτολ.]*· βλ. λ. *σποδόχρουν.*

Τρίφανον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Ἀουρούγκων, κειμένη οὐ μακρὰν τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους καὶ ἀριστερὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Λείριος (νῦν Garigliano) ἐπὶ τῆς Via Appia. Π ιοφανῶς ὑπῆρχεν ἐνταῦθα ἱερὸν καὶ ἀγορὰ συχναζομένη παρὰ τῶν κατοίκων τῶν 3 γειτονικῶν πόλεων: Μιντουρνῶν, Σουέσσης καὶ Σινουέσσης. Ἐνταῦθα ἐνίκησαν οἱ Ρωμαῖοι ὑπὸ τὸν ὕπατον Μάλλιον τοὺς Λατίνους τῷ 340 π Χ (*Διοδ. Σικελ.* XVI, 90). Σήμερον καλεῖται Piano di Sessa. Α. Θ. Σ.

τριφασικός, —ή, —όν· χαρακτηριστικὸν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων.

—*['Ηλεκτρ.]* Τὸ *τριφασικὸν ρεῦμα* εἶναι ἐκ τῶν πολυφασικῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων ἡ πλέον διαδεδομένη μορφὴ παραγωγῆς, μεταφορᾶς, καὶ καταναλώσεως ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Συνίσταται εἰς τὸν συνδυασμὸν τριῶν ἐναλλασσομένων μονοφασικῶν ρευμάτων, τῆς αὐτῆς συχνότητος καὶ τάσεως, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ χρονικὴ ἐξάρτησις ἐμφανίζεται μετατεθειμένη, ἀπὸ ρεύματος εἰς ρεῦμα, κατὰ τὸ τρίτον μιᾶς πλήρους περιόδου ἐναλλαγῆς, οὕτως ὥστε τὰ τρία μονοφασικὰ ρεύματα μηδενίζονται ἢ φθάνουν τὰς μεγίστας θετικὰς ἢ ἀρνητικὰς αὐτῶν τιμὰς ἀλληλοδιαδόχως καὶ εἰς ἴσα χρονικὰ διαστήματα. Εἰς τὴν τεραστίαν διάδοσιν τοῦ τριφασικοῦ ρεύματος συνετέλεσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἔγκαιρος ἐφεύρεσις ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος, καταλλήλου νὰ ἐργασθῇ ἱκανοποιητικῶς μὲ τριφασικὸν ρεῦμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ οἰκονομία εἰς ὑλικὰ κατασκευῆς τῶν γραμμῶν μεταφορᾶς. Πράγματι ἐκ τῶν ἓξ ἀγωγῶν, τοὺς ὁποίους ἀπαιτοῦν τρία μονοφασικὰ ρεύματα, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ λαμβανόμενα, ὁ συνδυασμὸς αὐτῶν εἰς τριφασικὸν ρεῦμα ἀπαιτεῖ τρεῖς μόνον συνολικῶς ἀγωγούς, οὕτως ὥστε διὰ τὴν μεταφορὰν ὡρισμένης ποσότητος ἠλεκτρικῆς ἰσχύος, ὑπὸ δεδομένην τάσιν, τὰ ἔξοδα τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς μεταφορᾶς εἶναι πολὺ μικρότερα εἰς τὸ τριφασικὸν παρὰ εἰς οἱονδήποτε ἄλλο εἶδος ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Διὰ προσθήκης ἑνὸς τετάρτου ἀγωγοῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐκ τοῦ τριφασικοῦ ρεύματος λῆψις μικροτέρας τάσεως ἀπὸ τὴν μεταξὺ τῶν τριῶν ἀρχικῶν ἀγωγῶν, καταλλήλου π. χ. διὰ τὴν τροφοδότησιν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τροφοδότησις λαμπτήρων διὰ τριφασικοῦ ρεύματος γίνεται κατόπιν ἀναλύσεως αὐτοῦ εἰς τὰ τρία μονοφασικά, οὕτως ὥστε οἱ ἠλεκτρικοὶ λαμπτῆρες διαρρέονται ὑπὸ μονοφασικοῦ ἕκαστος ρεύματος.

τρίφθογγος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν φθόγγων, ἐκ τριῶν φωνῶν.

Τριφιόδωρος (ἐσφαλμ. *Τρυφιόδωρος*). Γραμματικὸς καὶ ποιητὴς ἐξ Αἰγύπτου, μαθητὴς καὶ μιμητὴς Νόννου τοῦ Πανοπολίτου, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψε: «Μαραθωνιακά», «Τὰ καθ' Ἱπποδάμειαν» καὶ «Ὀδύσσειαν», ἅπερ ἀπωλέσθησαν. Ἡ «Ὀδύσσεια» τούτου λέγεται λιπογράμματος, διότι ἦτο συντεταγμένη, ὥστε ἐν ἑκάστῃ ραψῳδίᾳ ἔλειπεν ἓν γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου, ἐν τῇ πρώτῃ π. χ. ἔλειπε τὸ α, ἐν τῇ δευτέρᾳ τὸ β καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὡς πρὸς τοῦτο ἐμιμήθη ὁ Τριφιόδωρος ἄλλους προγενεστέρους, διότι λιπογράμματον «Ἰλιάδα» παλαιότερον ἐποίησε Πτολεμαῖος ὁ Χέννος καὶ Νέστωρ ὁ Λαρανδεύς. Τοῦ Τριφιοδώρου περιεσώθη τὸ ἐπύλλιον «Ἰλίου ἅλωσις» ἐκ στίχων 691, ἐν ᾧ ἀκολουθῶν τὴν «Μικρὰν Ἰλιάδα» τοῦ πεπαλαιωμένου τότε ἐπικοῦ κύκλου, ἀφηγεῖται τὸν τρωϊκὸν μῦθον ἀπὸ τοῦ δουρείου ἵππου μέχρι τῆς ἁλώσεως τοῦ Ἰλίου καὶ τοῦ ἀπόπλου τῶν Ἀχαιῶν. Τὸ ποίημα τοῦτο, ὡς μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὁ ποιητής, συνετάχθη βραχέως καὶ ἐν σπουδῇ, ἀλλ' ἡ περιγραφὴ τοῦ δουρείου ἵππου εἶναι ἐκτενεστέρα καὶ διεγείρει τὸ διαφέρον. Ἐν τῇ γλώσσῃ ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ μὲν τὸν Νόννον, ἀλλ' εἶναι ἀπηλλαγμένος τῶν ὑπερβολῶν ἐκείνου· ἐπειδὴ δὲ θηρεύει μεταφορὰς καὶ λέξεις ἢ σημασίας λέξεων ἀσυνήθων, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ καθίσταται δύσκολος καὶ πολλαχοῦ ἀκατάληπτος. Παρὰ πάντα τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ, τὸ ποίημα τοῦτο ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις ἀνεγινώσκετο λίαν. Ἐκδ. Wernicke ἐν Λειψίᾳ 1819, Lehrs ἐν Παρισίοις 1841 (ἐκδ. Διδότου), καὶ Weinberge ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Teubner 1896). Γ. Γ.

Τριφίτσος, ἢ *Τριφόπουλος Ἀντώνιος*. Γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος Κρήτης. Εἰργάζετο ὡς σιδηρουργὸς ἐν Καστέλλι Πεδιάδος, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῆς Θεσσαλίας (1854). Καταλιπὼν τὸ ἐργαστήριόν του ἠκολούθησε τὸν συγγενῆ του ἀρχηγὸν ἐκ Λ σιθίου Βασιλογεώργην, μετέσχε τῆς ἐναντίον τῆς Καλαμπάκας πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ διέφυγε μόνος αὐτὸς ἐκ τοῦ μικροῦ σώματος τοῦ Βασιλογεώργη, αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Κατελθὼν εἰς Κρήτην ἀνεγνωρίσθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 εἷς τῶν τριῶν ἀρχηγῶν τῆς Πεδιάδος, λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ Τουρκοκρητῶν. Ἐνῷ πολλοὶ τῶν καπετάνιων κατὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης εἶχον καταθέσει τὰ ὅπλα, ὁ Τριφίτσος διετήρησε τὸ ὑπ' αὐτὸν ἐπαναστατικὸν σῶμα, ἀλλὰ συλληφθεὶς διὰ δόλου ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν τριῶν ἐτῶν, τὴν ὁποίαν ἐξέτισε. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1878 καὶ 1889 ὁ Τριφίτσος διετήρει τοὺς Πεδιαδίτας ἐν πολεμικῇ ἐπιφυλακῇ, λόγῳ δὲ τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, διωργάνωσε τὴν πολιτικὴν διοίκησιν ταύτης μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1896 καὶ 1897 ἀνεγνωρίσθη ὑφ' ὅλων τῶν καπετανάτων τῶν νομῶν Ἡρακλείου καὶ Λασιθίου ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς Πεδιάδος. Ὡς τοιοῦτος ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν τοῦ ὑλικοῦ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ζωοτροφιῶν τῶν ἀποστελλομένων ἐκ τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου εἴτε εἰσπραττομένων ἐν εἴδει φορολογίας παρὰ τῶν κατοίκων τῆς Πεδιάδος. Ἔσχεν εἰς χεῖρας του τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας, ὧν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπιτροπῶν τῶν ἐντεταλμένων τὴν διοίκησιν, ὡς καὶ τῶν ὀργάνων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Συνέστησε μέγα στρατόπεδον ἐν τῇ μονῇ Ἀγκαράθου καὶ ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος κατὰ τρόπον ἀληθῶς στρατηγικόν. Συνῆψε πολλὰς μάχας πρὸς τε τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ τοὺς Τουρκοκρῆτας, χωρίς ποτε οὗτοι νὰ δυνηθῶσι νὰ διαβῶσι τὴν ἀμυντικὴν γραμμήν, ἣν εἶχεν ὀργανώσει. Προσῆλθεν ἐπανειλημμένως εἰς βοήθειαν τῆς ἀμύνης τῆς κωμοπόλεως Ἀρχανῶν, ἡ ὁποία πολλάκις σοβαρῶς ἐκινδύνευσεν ἐκ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν Τουρκοκρητῶν. Ἐφονεύθη ἐν μικρᾷ ἁψιμαχίᾳ κατὰ Τουρκοκρητῶν ἐν τῷ χωρίῳ Ἐπισκοπῇ Πεδιάδος τῷ 1897.

† Ὁ Ρεθύμνης ΤΙΜΟΘΕΟΣ

τριφοινικίνη *['Οργ. Χημ.]*. Συνώνυμον τῆς *τριπαλμιτίνης* (βλ. λ.).

τριφορμόλη *['Οργ. Χημ.]*. Ἡ τριμοριακὴ μορφὴ τῆς *μυρμηκικῆς ἀλδεΰδης* (φορμαλδεΰδης). Σ. Γ.

τριφουλμίνη *['Οργ. Χημ.]*. Τριμοριακὸν παράγωγον τοῦ *κροτικοῦ ὀξέος* (ἐκ τοῦ ταυτομεροῦς τύπου H. C: N: O). Ἄχρους κόνις, δυσδιάλυτος εἰς τὰ διάφορα διαλυτικὰ ὑγρά, λίαν ἐκρηκτική. Σ. Γ.

Τρίφουλον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Δακίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 8, 4) ὡς μία τῶν ἐπιφανεστέρων. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Τριφούλτσοβον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τριφύλλι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Τρίφτα *[Γεωγρ.]*. Ἐπίμηκες ὄρος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἐκφυόμενον ἀπὸ τοῦ Ταρτάρου, παραφυάδος τῶν Καλλιφώ-

Digitized by Google

νων τοῦ Ἐρυμάνθου. Κεῖται ἐγγὺς καὶ πρὸς Α. τοῦ χωρίου Πάου (Σκοῦπι) καὶ ἔχει ὕψος 1.200 μ.
Α. Ι. Ο.

τρίφτης (ὁ)· δημοτ., ἀντὶ *τρίπτης* (βλ. λ.).

τριφτός, —ή, —ό· δημοτ. ἀντὶ *τριπτός* (βλ. λ.).

τριφυής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ τριττὸς τὴν φυήν, ὁ ἐκ τριῶν φύσεων ἀποτελούμενος, οἷον ἡ χίμαιρα, ἡ ὁποία εἶχε κεφαλὴν μὲν λέοντος, οὐρὰν δὲ δράκοντος, κορμὸν δὲ αἰγός.

Τριφυλία *[Γεωγρ.]*. Ἀνεξάρτητος ἐν ἀρχῇ χώρα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλφειοῦ πρὸς Β. μέχρι τῶν ἐκβολῶν τῆς Νέδας πρὸς Ν. ἐκτεινομένη. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Β' Μεσσηνιακοῦ πολέμου (628 π. Χ.) ἀφωπλίσθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς χώρα ἐχθρικὴ τῶν συμμάχων των Ἠλείων καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τοὺς Ἠλείους ὡς περιοικὶς τῆς Ἤλιδος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΣΤ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καλεῖται *Πύλος* ἀπὸ τῆς πρωτευούσης της, βραδύτερον δὲ μετωνομάσθη *Τριφυλία*, κατὰ μὲν τὸν Στράβωνα (c. 337) ἀπὸ τῶν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐγκατασταθέντων εἰς αὐτὴν τριῶν ἀρχαίων φύλων, τῶν Ἐπειῶν, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς χώρας, τῶν ἐποικησάντων βραδύτερον Μινυῶν (κατ' ἄλλους Ἀρκάδων) καὶ τῶν τελευταίων ἐπικρατησάντων ἐν αὐτῇ Ἠλείων, ὀρθότερον δὲ ἀπὸ τῶν Πυλίων, Μινυῶν καὶ Αἰτωλοηλείων. Ἡ Τριφυλία εἶναι χώρα ὀρεινὴ κατὰ τὰ μεσόγεια, ἔχουσα κυριώτερα ὄρη τὴν *Μίνθην* (νῦν *Ἀλβαιναν* καὶ *Σμέρναν*) κατὰ τὸ νότιον τμῆμά της, τὸν *Λάπιθον* ἢ *Μάκιστον* (νῦν *βουνὸ τοῦ Καϊάφα*), παραφυάδα ταύτης κατὰ τὸ κέντρον, ἔνθα σχηματίζεται μεταξὺ τοῦ ὄρους καὶ τῆς θαλάσσης ἡ στενὴ δίοδος Κλειδὶ νῦν καλουμένη καὶ *Τυπαῖον* κατὰ τὰ βόρεια τῆς χώρας ὅρια, καὶ τελματώδης κατὰ τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους (κόλπου τῆς Κυπαρισσίας) ἀκτάς της, τῶν ὁποίων μεγάλην ἔκτασιν κατέχουν αἱ λιμνοθάλασσαι τῆς *Ἀγουλινίσας* καὶ τοῦ *Καΐαφα*, διαρρέεται δὲ ὑπό τε τῶν προρρηθέντων ποταμῶν *Ἀλφειοῦ* καὶ *Νέδας* καὶ τῶν χειμάρρων *Ἀλιγρου*, *Παμίσου* (τοῦ τριφυλιακοῦ) καὶ ἄλλων μικροτέρων. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἤκμαζον ἐν αὐτῇ αἱ πόλεις: *Πύλος*, *Ἀρήνη*, *Θρύον*, *Αἶπυ* ἢ *Αἰπύ*, *Κυπαρισσήεις*, *Ἀμφιγένεια*, *Πτελεός*, *Ἕλος* καὶ *Δώριον*, βραδύτερον δὲ αἱ *Λέπρεον* ἢ *Λέπριον*, *Μάκιστος*, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἐπωνομάζετο *Μακιστία* ἡ βόρειος Τριφυλία, *Φυξα*, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ, *Πύργος* παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τῆς Νέδας, *Αἴπιον* (ἡ ὁμηρικὴ Αἶπυ) καὶ *Νούδιον*. Καὶ αἱ ἓξ αὗται πόλεις ἦσαν ὁμόσπονδοι καὶ εἶχον θρησκευτικὸν κέντρον τὸν κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Λαπίθου ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Τριφυλίας εἰς τὴν Ἤλιδα ἀνεφάνησαν αἱ πόλεις *Σαμικόν*, ὡς μετωνομάσθη ἡ Μάκιστος ἢ ἀντικαταστήσασα τὴν ὁμηρικὴν Ἀρήνην, θρησκευτικὸν ὅλων τῶν Τριφυλίων κέντρον, συνερχομένων εἰς τὸ παρ' αὐτὴν ἱερὸν ἐξ ἀγριελαιῶν ἄλσος τοῦ Σαμίου Ποσειδῶνος, *Ἐπιτάλιον*, ἀντικαταστῆσαν τὴν ὁμηρικὴν Θρύον (παρὰ τὴν σημερινὴν Ἀγουλινίτσαν), *Σκιλλοῦς*, πρὸς Δ τῆς Φριξῆς, *Ὕπανα*, *Τυπανέαι*, *Βῶλαξ*, *Σινλάγγιον*, καὶ αἱ μικρότεραι *Κρουνοὶ* καὶ *Χαλκίς*.

Ἡ ἱστορία τῆς Τριφυλίας εἶναι κοινὴ μετὰ τῆς τῆς Ἤλιδος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποταγῇ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΣΤ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὸν Ἠλειοσπαρτιατικὸν πόλεμον (402—400 π. Χ.) ἅπασαι αἱ πόλεις τῆς Τριφυλίας ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των γενόμεναι αὐτόνομοι, κατὰ τὸ 366 π. Χ. ὅμως φαίνεται ὅτι καὶ πάλιν οἱ Ἠλεῖοι ὑπέταξαν τὴν Τριφυλίαν τῇ συνδρομῇ τῶν συμφιλιωθέντων πάλιν μετ' αὐτῶν Σπαρτιατῶν. Κατὰ τὸ 364 π. Χ κατέλαβον τὸ Λέπρεον καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Τριφυλίας οἱ Ἀρκάδες, ἀλλὰ κατὰ τὴν γενομένην εἰρήνην ἀπέδωσαν τὴν Τριφυλίαν, δὲν ἔπαυσαν ὅμως πάντοτε ἀμφισβητοῦντες πρὸς τοὺς Ἠλείους τὴν χώραν ταύτην, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὑπεστήριζον ὅτι ἦσαν Ἀρκάδες. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας αἱ πόλεις τῆς Τριφυλίας ἔγιναν ὁμόσπονδα μέλη ταύτης, ἡ δὲ Ὕπανα μάλιστα ἔκοψε καὶ συμμαχικὰ νομίσματα. Κατὰ τὸν Συμμαχικὸν πόλεμον (220—217) ἡ Τριφυλία κατελήφθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον Ε' καὶ ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἀχαιούς, ἀλλ' ὅτε ἤρχισαν οἱ Ρωμαῖοι ἀναμειγνυόμενοι εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἠλεῖοι ἠξίουν τὴν ἀπόσπασιν τῆς Τριφυλίας ἀπὸ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ προσάρτησιν εἰς τὴν χώραν των, οἱ Ρωμαῖοι ὅμως ἀνεγνώρισαν ἀνεξάρτητον μέγα τμῆμα ταύτης (τὸ μεταξὺ Σαμικοῦ καὶ Νέδας), ἐνῷ τὸ βόρειον τμῆμα, ἡ Μακιστία, παρέμεινε, φαίνεται, προσηρτημένον εἰς τὴν Ἠλείαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (180 μ. Χ.) τὸ νότιον τμῆμα τῆς Τριφυλίας φαίνεται ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν (*Παυσ.* V. 5, 3). Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡνώθη ἡ Μακιστία μετὰ τοῦ νοτίου τμήματος εἰς μίαν χώραν καὶ ὁ Ἀλφειὸς ἔγινε φυσικὸν ὅριον Ἠλείας καὶ Τριφυλίας, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας ἡ Τριφυλία ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς Μεσσηνίας, τῆς ὁποίας τὴν τύχην καὶ παρηκολούθησε.
ΚΑΨ.

—Τριφυλίας ἐπαρχία *[Γεωγρ.]*. Σημερινὴ ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ νομοῦ, ὅπου ὁ ἀναπεπταμένος Κυπαρισσιακὸς κόλπος, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Νέδα μέχρι τῶν τοῦ Σέλα. Ἡ ἐπαρχία Τριφυλίας ἠριθμεῖ (1928) 56 579 κατοίκους καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Κυπαρισσίαν*. Τὸ ἔδαφος εἶναι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου πεδινόν, περιορισμένον ἐξ ἀνατολῶν ὑπὸ τῆς σειρᾶς βουνῶν, ἐν οἷς τὸ Αἰγάλεον καὶ τὸ ὑπερκείμενον τῆς πόλεως Κυπαρισσίας Ψυχρὸν ὄρος. Ἡ ἐπαρχία Τριφυλίας εἶναι ἐκ τῶν εὐφορωτέρων γεωργικῶν περιφερειῶν τῆς Πελοποννήσου, παράγουσα ἔλαιον, κορινθιακὴν σταφίδα, ἐλαίας, σιτηρά, οἶνον, ὀπώρας, κηπαῖα κλπ., ἔχει δὲ καλὴν συγκοινωνιακὴν ἐξυπηρέτησιν διὰ πυκνοῦ δικτύου ἁμαξιτῶν ὁδῶν καὶ διὰ τῶν σιδηροδρόμων Σ. Π. Α. Π., τῶν ὁποίων ἡ ἀπὸ Πατρῶν εἰς Καλάμας κυρία ἀρτηρία διασχίζει τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας, ἐκπέμπει δὲ ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ Καλονέρου διακλάδωσιν φθάνουσαν μέχρι Κυπαρισσίας. Κυριώτερα κέντρα τῆς ἐπαρχίας, παρεκτὸς τῆς πρωτευούσης Κυπαρισσίας, εἶναι τὰ Φιλιατρὰ καὶ οἱ Γαργαλιάνοι. Διοικητικῶς ἡ Τριφυλία ὑποδιῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 8 τέως δήμους (*Αἰπιοῦ*, *Αὐλῶνος*, *Δωρίου*, *Ἐράνης*, *Κυπαρισσίας*, *Πλαταμώδους*, *Τριπύλης* καὶ *Φλεσσιάδος*), νῦν δὲ ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' «Περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων» εἰς ἕνα δῆμον (τῶν Φιλιατρῶν) καὶ 64 κοινότητας, τὰς ἑξῆς: *Ἀγαλιανῆς*, *Ἁγίου Γεωργίου*, *Ἀγορελίτσης*, *Ἀγριλιᾶς*, *Ἀετοῦ*, *Ἄνω Βασιλικοῦ* (Κατζούρας), *Ἄνω Δωρίου* (Ἄνω Σουλιμᾶ), *Ἄνω Καπανακίου* (Κάτω Λάπης), *Ἀρμενῶν*, *Ἀρτικίου*, *Αὐλῶνος* (Καραμουσταφᾶ), *Βάλτων*, *Βανάδας*, *Βιδίσοβας*, *Βρυσῶν*, *Γαργαλιάνων*, *Γλυκορίζου* (Μουρτάτου), *Δωρίου* (Κάτω Σουλιμᾶ), *Καλογερεσίου*, *Καλονεροῦ*, *Καναλουπούς*, *Κατσιμπαλίου*, *Καημένης Γυναίκας*, *Κεφαλοβρύσης* (Ριπεσίου), *Κλεσούρας*, *Κάτω Κοπανακίου*, *Κοπανίτσης*, *Κουβέλας*, *Κυπαρισσίας*, *Λαντζουνάτου*, *Λινισκάδας*, *Λιχουδεσίου* ἢ *Λυκουδεσίου*, *Μάλης*, *Μαλθῆς* (Μποντιᾶς), *Μιλικίου*, *Μαραθοπόλεως*, *Μεταξάδας* (Σαμπρικίου), *Μοναστηρίου* (Βαρυμπόπης), *Μουζακίου*, *Μουζούσης*, *Μουριατάδας*, *Μύρου*, *Παραλίας Κυπαρισσίας*, *Περδικονερίου*, *Πλατανίων*, *Πύργου*, *Ραυτοπούλου*, *Ραχῶν*, *Σαρακινάδας*, *Σελᾶ*, *Σιδηροκάστρου*, *Σιτοχωρίου* (Πιτσιᾶς), *Σπηλιᾶς*, *Στασίου*, *Συριζίου*, *Φαρακλάδας*, *Φλεσσιάδος* (Παιδεμένου), *Φλώκας*, *Χαλαζονίου*, *Χαλκιᾶς*, *Χριστιάνων*, *Χρυσοχωρίου*, *Χώρας* (Λυγουδίστης) καὶ *Ψαρί*.
Χ. Δ.

—Τριφυλίας νομὸς *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς νομὸς τῆς Πελοποννήσου, περιλαμβάνων τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Μεσσηνίας (ἐπαρχίαι Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας). Ἱδρύθη διὰ τοῦ νόμου ΒΧΔ' τῆς 6 Ἰουλίου 1899 καὶ κατηργήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΥΛΔ' τῆς 16 Νοεμβρίου 1909, εἶχε δὲ πρωτεύουσαν τὴν *Κυπαρισσίαν*.
Χ. Δ.

—Τριφυλία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Μολοσσίας, χώρας τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου (ΛΒ', 22 καὶ 13) καὶ κειμένη παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς Νεμέρτσικας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀώου. Εἰς ταύτην ἔκειτο ἡ πόλις καὶ τὸ φρούριον Πύρρου Στρατόπεδον.
Χ. Ι. Ε.

τριφυλίνης (ὁ) (Triphylin) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου καὶ λιθίου, Fe Li PO_4, εἰς τὸ ὁποῖον μέρος τοῦ σιδήρου ἀντικαθίσταται ὑπὸ μαγγανίου. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα καὶ ἔχει σκληρότητα 4—5, εἰδικὸν βάρος 3,5—3,6, λάμψιν στεατώδη καὶ χρῶμα πρασινότεφρον. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Rabensstein, Norwich κ.ἀ.
Γ. Β.

τριφύλλι (τό) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *λωτός*, *μελίλωτος*, *μηδική*, *τριγωνίσκος* καὶ *τριφύλλιον*.
Δ. Ν. Π.

Τριφύλλι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Δροσεροῦ (Γιουψόβου) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 280. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τριφουλτσοβον*.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Τρικοκκιᾶς (Τσαπουρνιᾶς) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 169. Πρότερον ἐκαλεῖτο Σύνιτσα.

Τριφυλλιάνικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ποταμοῦ τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 53.

τριφύλλιον (τό) (Trifolium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐνιαυσίους, διετεῖς ἢ καὶ πολυετεῖς, μὲ φύλλα ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν φυλλαρίων καὶ ἄνθη λευκά, ἐρυθρά, ὑπέρυθρα, ἰώδη ἢ πορφυρᾶ, κατὰ κεφαλίδας ἢ καταληκτικοὺς στάχυς διατεταγμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 150 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ παρατροπικὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Πλεῖστα εἴδη εἶναι κτηνοτροφικά, ἕτερα μελιγόνα καὶ τέλος ἄλλα γονιμοποιὰ τοῦ ἐδάφους, εἰς τὸ ὁποῖον φύονται. Γνωστότερα εἴδη, ἅτινα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντῶσιν, εἶναι τὰ κάτωθι:

Τριφύλλιον τὸ ἀρουραῖον (Trifolium arvense), κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τριφύλλι*. Εἶναι ἐτήσιον φυτόν, καλλιεργούμενον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τοὺς ἀγροὺς μετὰ τῶν σιτηρῶν, ὡς καὶ εἰς ὀρεινὰ μέρη, ὑπὸ πλείστας ποικιλίας.

Τριφύλλιον ὁ χαμαικέρασος (Trifolium fragiferum). Εἶναι πόα πολυετὴς καὶ πρωϊανθής. Εὐδοκιμεῖ εἰς γαίας ὑγρὰς καὶ ἀναπτύσσεται ταχύτατα. Χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τῶν διωγκωμένων καλύκων του, οἵτινες ἔχουσιν ὑπέρυθρον χρῶμα καὶ εἶναι διατεταγμένοι οὕτως, ὥστε νὰ προσομοιάζουν πρὸς τὰ ἄνθη τοῦ χαμαικεράσου, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν. Χρησιμοποιεῖται ὡς ὑγιεινὴ καὶ θρεπτικὴ τῶν κτηνῶν τροφή.

Τριφύλλιον.
[1=λευκόν. 2=κυανοῦν.]

Τριφύλλιον τὸ λειμώνιον (Trifolium pratense). Εἶναι πόα πολυετής, βαθύρριζος, ἀπαντῶσα εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Οἱ βλαστοί του φθάνουσιν εἰς ὕψος 30 ἑκατοστομέτρων. Τὰ φύλλα του εἶναι ἐπιμήκη, ἕκαστον δὲ τούτων φέρει ἀνὰ τρία παράφυλλα. Καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἐν Εὐρώπῃ ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *τριφύλλι κόκκινο*, θεωρούμενον ὡς ἄριστον κτηνοτροφικὸν προϊόν. Εὐδοκιμεῖ περισσότερον ὅπου καὶ ὁ σῖτος.

Τριφύλλιον τὸ ἀστερωτὸν (Trifolium stellatum). Εἶναι ἐτησία πόα, πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καλλιεργουμένη καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *ἀλωφρά*.

Τριφύλλιον τὸ ἕρπον (Trifolium repens). Πόα πολυετής, ἥτις καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας ποικιλίας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Εὐδοκιμεῖ εἰς ξηρὰς ἢ ὑγρὰς γαίας καὶ ἀποτελεῖ ἄριστον κτηνοτροφικὸν προϊόν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ βλαστάνῃ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔαρος καὶ ν' ἀποδίδῃ χλωρὸν χόρτον καθ' ἣν ἐποχὴν οὐδὲν ἕτερον κτηνοτροφικὸν χλωρὸν προϊὸν ὑπάρχει. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἔτι μεγαλυτέρα εἰς ξηροὺς καὶ πετρώδεις τόπους.

Τριφύλλιον τὸ ἀγροδίαιτον (Trifolium agrarium). Ἐτησία πόα εὐδοκιμοῦσα εἰς ἀμμώδεις γαίας καὶ καλλιεργουμένη ὡς κτηνοτροφικὸν προϊόν. Εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τριφύλλι* ἢ *κίτρινο τριφύλλι*.

Τριφύλλιον τὸ μεσαῖον (Trifolium medium). Πολυετὴς πόα βαθύρριζος καὶ ἕρπουσα. Εὐδοκιμεῖ εἰς σκιεράς, ἀμμώδεις καὶ ξηρὰς γαίας.

Τριφύλλιον τὸ νόθον (Trifolium hybridum). Τοῦτο κατά τινας θεωρεῖται ὡς ἴδιον εἶδος, κατ' ἄλλους δὲ ὡς προερχόμενον ἐκ τῆς διασταυρώσεως τοῦ τριφυλλίου τοῦ ἕρποντος μετὰ τοῦ τριφυλλίου τοῦ μεσαίου, ἐξ οὗ καὶ *νόθον* ἐκλήθη. Τὰ ἄνθη του εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ λευκὰ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐρυθρά. Εὐδοκιμεῖ εἰς ὑγρούς, κυρίως, τόπους καὶ εἶναι νομευτικὸν καὶ μελιγόνον.

Τριφύλλιον τὸ σαρκόχρουν (Trifolium incarnatum). Πόα ἐτησία μὲ βλαστοὺς εὐθυτενεῖς καὶ ἄνθη ζωηρῶς ἐρυθρά, κατὰ καταληκτικὸν στάχυν διατεταγμένα. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς ἀσβεστούχους καὶ πιτανώδεις ἀγόνους γαίας. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ ἀφθόνως εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ Μεσσηνίαν.

Τριφύλλιον τὸ στενόφυλλον (Trifolium angustifolium). Πόα ἐτησία, εὐδοκιμοῦσα εἰς ξηροὺς ἰδίως τόπους καὶ γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *γαττονουρὰ* καὶ *κατσουλοκλάρι*.

Τριφύλλιον τὸ ὑπόγειον (Trifolium subterraneum). Ἐτήσια πόα. Οἱ ἀνθοφόροι βλαστοί του διεισδύουσι βαθέως ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ὅπου καὶ ὡριμάζουσιν, ὁ δὲ παραμένων σπόρος βλαστάνει κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Τριφύλλιον τὸ ἀλεξανδρινὸν (Trifolium alexandrinum). Εἶναι πόα ἐτησία, εὐδοκιμοῦσα εἰς γονίμους γαίας, ἥτις διὰ τῆς ἀρδεύσεως δύναται νὰ θερισθῇ δὶς καὶ τρὶς τοῦ ἔτους, παρέχουσα ἄφθονον καὶ θρεπτικὴν κτηνοτροφικὴν τροφήν. Τὸ εἶδος τοῦτο θεωρεῖται ἰθαγενὲς τῆς νοτίου καὶ δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ βορείου Ἀφρικῆς, ὁπόθεν διεδόθη ἡ καλλιέργειά του εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

Τριφύλλιον τὸ εὔοσμον (Trifolium suaveolens). Ἐτησία πόα ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Περσίας, ἔνθα ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐκτενῶς ἐκαλλιεργεῖτο ὡς κτηνοτροφικὴ τροφή, ἐκεῖθεν δὲ διεδόθη εἰς τὸ Ἀλγέριον καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ ἄνθη του εἶναι εὐώδη καὶ μελιγόνα. Τὸ εἶδος τοῦτο σπείρεται κατὰ τὸ

Digitized by Google

φθινόπωρον, ἀναπτύσσεται εὐκόλως καὶ φθάνει εἰς ὕψος 60 περίπου ἑκατοστομέτρων.

Τριφύλλιον τὸ ἀνάκαμπτον (Trifolium reflexum). Εἶναι ἐτησία ἢ διετὴς πόα, ἰθαγενὴς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, καλλιεργουμένη καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα εἴδη τοῦ τριφυλλίου πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, ἥτις εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν διενεργεῖται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου. Ἕκαστον στρέμμα σπείρεται διὰ δύο περίπου ὀκάδων σπόρου διὰ τὰς γονίμους γαίας καὶ 3—4 ὀκάδων διὰ τὰς ἀγόνους.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἐχθρῶν, οἵτινες προσβάλλουσι τὸ τριφύλλιον, κυριώτερος εἶναι τὸ *ἐπίθυμον*. Τὸ ὑπὸ τοῦ παρασίτου τούτου προσβληθὲν φυτὸν ἄρχεται νὰ καταστρέφηται, ἐὰν δὲ δὲν προληφθῇ ἐγκαίρως, ἡ νόσος αὕτη διαδίδεται ταχέως εἰς τὰς τριφυλλοφυτείας. Λυσιτελέστερον μέσον θεραπείας εἶναι νὰ κόπτωνται τὰ πάσχοντα φυτὰ καὶ νὰ καίωνται μακρὰν τῆς τριφυλλοφυτείας. Δ. Ν. Π.

—*[Λαογρ.]* Τὸ *τριφύλλιον*, καὶ μάλιστα τὸ τετράφυλλον τριφύλλιον, λόγῳ τῆς σπάνιος αὐτοῦ, θεωρεῖται ὡς πεπροικισμένον μὲ μαγικὰς ἰδιότητας. Κατὰ τὰς δοξασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ τετράφυλλον τριφύλλιον φύεται ὅπου οὐρήσῃ «τὴν πρωτομαγιὰ ἄλογο βαρβᾶτο». Ὁ κάτοχος τοῦ σπανίου τούτου φυτοῦ «βρίσκει χασνέδες καὶ θησαυρούς Οἱ σιδερένιες πόρτες, ποῦ μπαίνουν στοὺς θησαυρούς, ἅμ' ἀκουμπήσῃ τὸ τετράφυλλο τριφύλλι ἀνοίγουν ἐν τῷ ἅμα». Διὰ νὰ εὕρῃ κανεὶς τὸ τριφύλλι τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὁρατὸν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. «περνάει ἀλογοσίδερα στὰ πόδια του καὶ τὰ σούρνει στὰ λιβάδια καὶ τὶς νεροσυρμές. Ἅμ' ἀκουμπήσουνε τ' ἀλογοσίδερα στὸ τετράφυλλο τριφύλλι λειώνουν ἀμέσως». Τὸ τετράφυλλον τριφύλλιον νομίζεται καὶ φίλτρον (βοτάνι τῆς ἀγάπης) ἰσχυρόν, ἐκβιάζον τὸν ἔρωτα τῆς γυναικός, εἰς ἣν ἤθελεν ἐπιθέσει αὐτὸ ὁ κάτοχος, ἀρκεῖ προηγουμένως νὰ ἔχῃ μείνει ἐπὶ τεσσαρακονθήμερον ἐντὸς ἐκκλησίας. Καὶ πλεῖστοι ἄλλοι εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ἀποδίδουσι θαυμασίας ἐνεργείας εἰς τὸ τετράφυλλον τριφύλλιον, ὅπερ νομίζεται ὅτι φέρει εὐτυχίαν εἰς τὸν κάτοχον ἢ παρέχει εἰς αὐτὸν τὴν δύναμιν νὰ κάμνῃ μαγγανείας. Κατὰ τὴν Σολομωνικὴν τὸ τριφύλλιον ἐν γένει εἶναι βοτάνη τοῦ ζῳδίου τοῦ ταύρου καὶ ἔχει πολλὰς ἐνεργείας. Ἡ μὲν ρίζα αὐτοῦ «περιαπτομένη δαίμονας καὶ ἀγελούδας ἀποδιώχει»· τὰ φύλλα αὐτοῦ ὠφελοῦσι πρὸς ἴασιν ὀφθαλμῶν, ὁ δὲ καρπὸς καὶ τὰ ἄνθη προσπορίζουσι μεγάλην τιμὴν εἰς τὸν φέροντα. [Πρβλ. *Ν. Πολίτου*, Παραδόσεις, τ. β' σ. 909] Θ. Π.

Τριφύλλιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 331. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀ δά ιον* καὶ *Μ ινθια*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, τρία δημοτικὰ σχολεῖα καὶ τρεῖς γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πασμακισῆ*.

Τριφύλλιος, ἐπίσκοπος *Λήδρας*. Ἐν Κύπρῳ γεννηθεὶς κατὰ τὰ τέλη πιθανῶς τοῦ Γ' αἰῶνος, ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῇ περιωνύμῳ σχολῇ τῆς Βηρυτοῦ, ὅπου καὶ ἐδέχθη τὸ βάπτισμα Ἐπανελθὼν εἰς Κύπρον ἐχειροτονήθη διάκονος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Τριμηθοῦντος ἁγίου Σπυρίδωνος, διεκρίθη δὲ ἐπὶ ρητορικῇ δεινότητι καὶ νομικῇ σοφίᾳ. Προαχθεὶς εἰς ἐπίσκοπον Λήδρας (Λευκωσίας), μετέσχε τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου (344) μετ' ἄλλων Κυπρίων ἐπισκόπων. Σφοδρὸς πολέμιος τῶν αἱρετικῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀρείου, ὑπῆρξε φίλος καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ Μ. Ἀθανασίου Ὁ Ἱερώνυμος, ἐπαινῶν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν εὐγλωττοτέρων κληρικῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, ἀναφέρει ὅτι ἀνέγνωσε πολλὰ ἔργα του, ὧν οὐδὲν περιεσώθη, ὡς δὲν περιεσώθη καὶ ὁ βίος τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ὃν κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψεν ἐν ἰαμβικῷ μέτρῳ. Ἀποθανὼν τῷ 369 ἑορτάζεται ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὴν 12 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π

τρίφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρία φύλλα, ὁ ἐκ τριῶν φύλλων ἀποτελούμενος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὰ ἐν σχήματι *τριφύλλου* κοσμήματα εἶναι ἐν χρήσει ἔν τε τῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ τῇ οἰκοσημολογίᾳ. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ τρίφυλλα ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν τεμνομένων κύκλων ἐχόντων τὰ κέντρα αὐτῶν εἰς τὰς κορυφὰς ἰσοπλεύρου τριγώνου, ἀπαντῶσι δὲ συχνάκις εἰς φεγγίτας τῶν παραθύρων τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ Ἐν τῇ οἰκοσημολογίᾳ τὸ ἐπὶ τῶν θυρεῶν εἰκονιζόμενον τρίφυλλον ἔχει τὸ σχῆμα φύλλου τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ, φέροντος μικρὸν κεκαμμένον μίσχον. Καλοῦνται ἐπίσης *τριφυλλωτὰ* ὡρισμένα ἐραλδικὰ σχήματα καὶ ἰδίως σταυροί, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα εἶναι ἐσχηματισμένα ἐν εἴδει τριφύλλου.

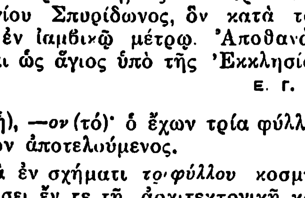

1 2 3

Τρίφυλλα.

[1=ἀρχιτεκτονικὸν τρίφυλλον· 2=τρίφυλλον ἐπὶ θυρεοῦ· 3=τριφυλλωτὸς σταυρὸς ἐπὶ θυρεοῦ.]

τριφύλλου τοῦ ἰνώδους πόα *[Φαρμακογ.]*· βλ. λ. *μηνοανθοῦς πόα*.

Τρίφυλος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος καὶ τῆς Λαοδαμείας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο ὅτι ἐπωνομάσθη ἡ ἐν Ἤλιδι Τριφυλία. Χαλκοῦς ἀνδριάντας αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἐράσου, ὡς καὶ ἄλλων ἀρκαδικῶν ἡρώων, εἶχον ἀναθέσει οἱ Τεγεᾶται εἰς Δελφούς, ἔργα Ἀντιφάνους τοῦ Ἀργείου καὶ Σαμόλα τοῦ Ἀρκάδος, εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων νίκης αὐτῶν. Α. Θ. Σ.

τριφωνία, ἢ *τετράχορδον σύστημα* *[Μουσ.]*. Ἓν τῶν τριῶν συστημάτων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς περιέχον τρία διαστήματα, βαίνοντα ἕως τὸ ὀξὺ κατὰ τόνον μείζονα ($=9/8$), ἐλάσσονα ($10/9$), καὶ ἐλάχιστον ($=16/15$), ἅτινα πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενα, σχηματίζουσιν ὅλως διάφορον κλίμακα, μεταβάλλουσαν τὴν ποιότητα τῶν τόνων. Τοῦ συστήματος τούτου ποιοῦντα χρῆσιν τὰ παπαδικὰ μέλη τοῦ τρίτου ἤχου, μέλη τινὰ τοῦ ἀργοῦ καὶ συντόμου εἱρμολογικοῦ εἴδους τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου ἤχου, τὰ τροπάρια «Ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται» καὶ «Ὅτε οἱ ἔνδοξοι μαθηταὶ» καί τινα ἄλλα, ἐν οἷς γίνεται μετάθεσις τοῦ φθόγγου νη ἐπὶ τοῦ γα, τηρουμένων τῶν ἀπὸ τοῦ νη μουσικῶν διαστημάτων καὶ οὐχὶ τῶν ἀπὸ τοῦ γα. Ν. Α. Χ.

τρίχα (ἡ)· δημοτ., ἀντὶ *θρὶξ* (βλ. λ.): φρ. «ντυμένος 'ς τὴν τρίχα» ἀρτίως, κομψῶς || φρ. «παρὰ τρίχα» παρὰ λίγο, παρὰ μικρόν: «παρὰ τρίχα νὰ σκοτωθῇ». || φρ. «ἀπὸ τὴν τρίχα κρέμεται» μόλις κρατεῖται || φρ. «'ς τὴν τρίχα στέκεται» ἕτοιμος εἶναι νὰ διαπληκτισθῇ: «μὴν τοῦ μιλῇς, 'ς τὴν τρίχα στέκεται».

τριχαῖος κῶνος *[Ἐμβρ.]*. Τὸ κατὰ τὴν ἀρχικὴν καταβολὴν τῆς τριχὸς κωνοειδὲς μέρος τῆς ρίζης, τὸ περιλαμβάνον τὰ πρὸς τὸν βολβὸν ἐπιθηλιακὰ κύτταρα. Ι. Π.

τριχαισθησία (ἡ). Ἰδιαιτέρα εὐαισθησία τῶν τριχῶν, παρατηρουμένη συνήθως ἐπὶ ἀτόμων συμπαθητικοτονικῆς φύσεως Αἱ τρίχες ἀνορθοῦνται καὶ ἐνίοτε οἱ πόνοι εἶναι δριμύτατοι. Ἡ παρόξυνσις αὐτὴ διαρκεῖ 2—12 ὥρας.

τριχαλκίτης (Trichalcit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ, ἔνυδρον:

$$Cu_3[AsO_4]_2\ 5H_2O.$$

Εἶναι σπάνιον, ἀπαντᾷ δὲ εἰς ἀκτινοειδῆ συσσωματώματα εἰς τὸ Turginsk καὶ Beresowsk. Γ. Β.

τριχανθὲς (τὸ) (Trichosanthes) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν* ἢ *κολοκυνθιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀναρριχητικάς, μονοετεῖς ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Πολυνησίας. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *τριχανθὲς τὸ ὀφιοειδὲς* (Trichosanthes anguina), ἰθαγενὴς πόα τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας, καλλιεργουμένη διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς της. Δ. Ν. Π.

τριχάνθη (ἡ) (Trichantha) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεσνεροειδῶν* ἢ *γεσνεριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *τριχάνθη ἡ ἐλάσσων* (Trichantha minor), θάμνος ἀναρριχητικός, ἰθαγενὴς τῆς Κολομβίας, καλλιεργούμενος πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

τρίχαπτον (τό)· ἀντὶ «τρίχαπτον ἱμάτιον», τὸ ἐκ τριχῶν ὑφασμένον, λεπτοϋφές || λεπτοϋφὲς πλέγμα, κοιν. *δαντέλλα*.

τριχάρι (τό)· δημοτ., ἡ θρὶξ τῆς αἰγός, διὰ τῆς ὁποίας ὑφαίνουν οἱ *τριχάδες* εἰς τὴν «φούρκαν» τοὺς τριχίνους τορβᾶδες, τὰ τρίχινα ταγάρια, ὑφάσματα σαγμάτων κ. ἄ. (Πολύγυρος Χαλκιδικῆς, Σκῦρος, Κάσος κ. ἄ.).

Τριχᾶς. Βυζαντινὸς γραμματικὸς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὁ αὐτὸς ἴσως πρὸς τὸν *Ἰωάννην Τριχᾶν*, δὶς ἀπαντῶντα ὡς ἐπιστελλόμενον τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ Ἔγραψεν «Ἐπιμερισμοὺς τῶν ἐννέα μουσῶν», ἀποτελούμενον ἐξ εἰσαγωγικοῦ ὕμνου πρὸς τὴν Θεοτόκον καὶ ἐννέα μερῶν («Τοῦ σοφωτάτου Τριχᾶ σύνοψις τῶν ἐννέα μέτρων») πραγματευομένων καθ' ἕκαστον τὰ ἐννέα κύρια μετρικὰ γένη Τὸ ἔργον εἶναι συμπίλημα ἐκ τῶν ἀρχαίων σχολίων τοῦ Ἡφαιστίωνος, ἀπολέσαν πᾶσαν ἀξίαν μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν αὐτῶν ὑπὸ τελειοτέραν μορφὴν Ἐξεδόθη ὑπὸ de Furia (Λειψία 1814) καὶ Westphal (ἐν «Script metrici graeci», Α' 1886 σ. 251—302). Π. Ν. Π.

τρίχειρ, *—ειρος* (ὁ, ἡ)· ὁ τρεῖς χεῖρας ἔχων.

τρίχες (αἱ)· πληθ. τοῦ *θρὶξ* (βλ. λ.).

τριχιὰ (ἡ)· τρίχινον σχοινίον (τὸ ἐξ αἰγείων τριχῶν) || καθόλου, σχοινίον μακρὸν χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν φόρτωσιν τῶν ὑποζυγίων || τὸ τρίχινον κόσκινον, ἡ κοινὴ *σήτα*, ἡ *σαλαγκιὰ* ἢ *σάλαξ* τῶν μεταλλουργῶν || τρίχινον νῆμα χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν σκυτορραπτῶν || *τριχιὰ* ἢ *καθετὴ* ἢ *βόλτα* (ἐν Κωνσταντινουπόλει), τρίχινον νῆμα ὁρμιᾶς, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου δένονται 3—5 ἄγκιστρα, τὸ ὄργανον τοῦτο ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς δι' αὐτοῦ ἁλιείας.

τριχίασις (ἡ) *[Ὀφθαλμ.]*. Νόσος τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων, καθ' ἣν αἱ βλεφαρίδες λαμβάνουν διεύθυνσιν ἀνώμαλον φερόμεναι πρὸς τὰ ὀπίσω, οὕτως ὥστε νὰ ψαύουν τὸν κερατοειδῆ. Ἡ τριχίασις δύναται νὰ εἶναι γενικὴ ἢ μερική, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνωμαλία τῆς φορᾶς τῶν βλεφαρίδων περιορίζεται εἰς ὅλον ἢ εἰς τμῆμα τοῦ βλεφαρικοῦ χείλους. Ἡ τριχίασις προκαλεῖ διὰ τῆς προστριβῆς τῶν βλεφαρίδων ἐπὶ τοῦ κερατοειδοῦς, ἐκτὸς τῆς δακρυρροίας καὶ τοῦ αἰσθήματος ἀλλοτρίου σώματος, καὶ ἐξελκώσεις τοῦ κερατοειδοῦς μεθ' ὅλων τῶν συνεπειῶν των. Ὡς αἰτίαν κυρίαν ἔχει τὸ τράχωμα, σπανιώτερον τὴν βλεφαραδενίτιδα. Β. Α.

τριχιλία (ἡ) (Trichilia) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυξομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνδομυκητιδῶν*. Δ. Ν. Π.

Τριχινᾶς, *Θεόδωρος*· βλ. *Θεόδωρος ἅγιος*.

τριχινέλλα· βλ. *τριχίνη*.

τριχίνη (ἡ) (Trichiua) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων νηματελμίνθων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοτραχηλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὴν *τριχίνην τὴν σπειροειδῆ* (Trichina spiralis), ἥτις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ διαφόρων θηλαστικῶν ζῴων. Ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1835 καὶ περιεγράφη τότε ὡς πρωτόζῳον. Εὑρέθη εἰς τοὺς μῦς τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ χοίρου, τοῦ κυνός, τοῦ μυὸς καὶ ἄλλων ζῴων. Τὸ σῶμά της εἶναι λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, φθάνον τὰ 0,05 μ, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ χιτινώδους μεμβράνης, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐνδιαιτᾶται συνεσπειρωμένος ὁ σκώληξ. Ὡς προνύμφη ζῇ πολλάκις ἐπὶ 12—20 ἔτη. Ἡ θήλεια τριχίνη γεννᾷ εἰς βραχύτατον χρονικὸν διάστημα 1 500—2.000 ᾠά, ἅτινα ἐκκολάπτονται ταχύτατα. Δ. Ν. Π.

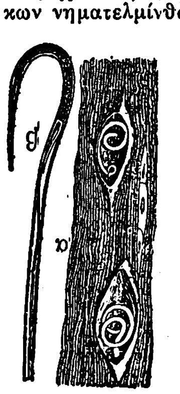

Τριχίνη ἡ σπειροειδής.

α=Ἐντὸς τῶν μυϊκῶν ἱστῶν τῶν χοίρων. β=Ἄρρην.

—*[Παρασιτολογ.]* Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σκώληκος συντελεῖται ὡς ἑξῆς: Ἐὰν χορηγήσωμεν εἰς ζῷόν τι τεμάχιον κρέατος περιέχον κύστεις τοῦ παρασίτου, μετὰ 48 ὥρας θ' ἀνευρεθῶσιν ἐντὸς τοῦ ἐντέρου παράσιτα τῶν δύο φύλων, κατάλληλα πρὸς σύζευξιν. Μετὰ 72 ὥρας ἀπὸ τῆς λήψεως αἱ θήλειαι γονιμοποιούμεναι παράγουσιν ᾠά, ὧν ἕκαστον περιέχει ἀνὰ ἓν ἔμβρυον. Καὶ ἡ μὲν ἄρρην ἀποβάλλεται διὰ τῶν περιττωμάτων, ἡ δὲ θήλεια, μεταναστεύουσα ἐκ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐντέρου εἰς τὸ μεσεντέριον καὶ τὰ μεσεντερικὰ γάγγλια, ἄρχεται γεννῶσα ἔμβρυα ἔχοντα μέγεθος 90—100 μ. Τὰ ἔμβρυα ταῦτα μεταφερόμενα διὰ τῆς λεμφικῆς καὶ κυκλοφορικῆς ὁδοῦ ἐγκαθίστανται εἰς τοὺς μῦς τοῦ διαφράγματος, τοῦ θώρακος, τοῦ τραχήλου, τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ἄκρων, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ τενοντώδη ἄκρα αὐτῶν. Ἐκεῖ τρεφόμενα καὶ μεγεθυνόμενα μετὰ 15—30 ἡμέρας συσπειροῦνται καὶ περιβάλλονται ὑπὸ φλοιοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῶν περιβαλλόντων αὐτὰ ἱστῶν.

Αἱ σχηματιζόμεναι κύστεις, σχήματος λεμονίου, ἔχουσι μῆκος 400 μ. καὶ πλάτος 250 μ. Εἶναι λευκαί, ὁραταὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ περιέχουσι συνήθως μὲν ἓν ἔμβρυον, σπανίως δὲ καὶ περισσότερα Τὰ ἔμβρυα ταῦτα, ὡς ἐκ τῆς ἀνθεκτικότητος τοῦ φλοιοῦ, ὅστις τὰ περιβάλλει, δύνανται νὰ ζήσωσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη (5—24). Γενικῶς ὅμως ἡ ζωὴ τῶν ἐμβρύων περιλαμβάνεται μεταξὺ μηνῶν τινων μέχρις ὀλίγων ἐτῶν, ὁπότε αἱ κύστεις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐμβρύου ἀσβεστοποιοῦνται. Ἡ ζωτικότης τῶν ἐμβρύων ἐντὸς τῶν κύστεων εἶναι μεγάλη, ἰδίᾳ εἰς τὸ ψῦχος. Κύστεις ὑποβληθεῖσαι ἐπὶ 57 ἡμέρας εἰς ψῦχος 12° κάτω τοῦ μηδενὸς διετήρησαν τὰ ἔμβρυα αὐτῶν ζῶντα Τοῦτ' αὐτὸ παρετηρήθη καὶ εἰς κύστεις ὑποβληθείσας ἐπὶ 3 ἡμέρας εἰς ψῦξιν 25° κάτω τοῦ μηδενός. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν θερμότητα. Κύστεις μεμονωμέναι καταστρέφονται ταχύτατα διὰ θερμοκρασίας 50—60 βαθμῶν. Ἀντέχουσιν ὅμως αὗται ἐπὶ 30' καὶ πλέον τὸν βρασμόν, ἐὰν εὕρηνται εἰς τὸ βάθος τῶν μυῶν. Ἐπίσης ὁ ὑποκαπνισμός, ὡς καὶ ἡ εἰς ἅλμην διατήρησις μεγάλων τεμαχίων κρέατος (jambon), δὲν ἐπαρκεῖ ὅπως φονεύσῃ τὰ εἰς τὰς κύστεις περιεχόμενα ἔμβρυα Τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς προφυλάξεως, ἀπαγορευομένης τῆς βρώσεως ἀνέφθων κρεάτων (jambon, ἀλλάντων) προερχομένων ἐκ χοίρων. Ν. Α. Μ.

Digitized by Google

τριχινίασις (ἡ). Σύνολον νοσηρῶν διαταραχῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῆς παρουσίας **τριχινῶν** ἐν τῷ ὀργανισμῷ.

Τὰ πρῶτα φαινόμενα, ἅτινα παρατηροῦνται εἴς τινα ἄνθρωπον μετὰ λῆψιν κρέατος περιέχοντος τριχίνας, εἶναι καταρροϊκὴ φλεγμονὴ τοῦ γαστρεντερικοῦ σωλῆνος, ἐκδηλουμένη διὰ κωλικῶν, χολερομόρφου διαρροίας καὶ ἀφθόνων αἱμορραγιῶν, δυναμένων νὰ προκαλέσωσιν ἐνίοτε καὶ τὸν θάνατον ἐντὸς 24—48 ὡρῶν. Τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἅτινα εἶναι σπανιώτερα εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι συχνότατα εἰς τὰ ὑπὸ πειραματισμὸν ζῷα καὶ ὀφείλονται εἰς τὸν μηχανικὸν ἢ τοξικὸν ἐρεθισμόν, ὃν προκαλοῦσιν αἱ τριχῖναι εὑρισκόμεναι ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐντέρου.

Μετὰ τὴν ἑβδόμην ὅμως ἡμέραν, ὅτε τὰ ἔμβρυα εἰσελθόντα εἰς τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα καὶ τὸ περιτόναιον διεσκορπίσθησαν εἰς τὸν ὀργανισμόν, ὁ πυρετός, ὅστις τὰς πρώτας ἡμέρας ἦτο μικρός, γίνεται ἔντονος καὶ συνεχής, παρατηρεῖται δὲ βραδυκαρδία, ἀδυναμικὴ κατάστασις καὶ μυϊκοὶ ρευματοειδεῖς πόνοι. Οἱ πάσχοντες παρουσιάζουσιν ἐνίοτε οἴδημα τοῦ προσώπου καὶ τῶν βλεφάρων λίαν χαρακτηριστικόν. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐπιπλεκόμενα ἐνίοτε καὶ ὑπ' ἄλλων (ἐνόχλησις περὶ τὴν μάσησιν, κατάποσιν καὶ ἀναπνοήν) ἀποτελοῦσι τὴν δευτέραν περίοδον τῆς νόσου. Τέλος, περὶ τὸ μέσον τῆς τρίτης ἑβδομάδος, ὅτε τὰ ἔμβρυα ἄρχονται ἐγκυστούμενα εἰς τοὺς μῦς, οἱ πάσχοντες ἐξασθενοῦσιν ἔτι πλέον, μένουσιν ἀκίνητοι ἕνεκα τῆς παρουσίας οἰδημάτων κατά τε τὰ ἄκρα καὶ τὴν κοιλίαν, παρουσιάζουσι κνησμόν, ἐξανθήσεις, ὡς καὶ μεγάλην ἐξάντλησιν, ἐξ ἧς ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν τρίτην περίοδον τῆς νόσου.

Εἰς τὰς καλοήθεις περιπτώσεις, αἵτινες συνήθως εἶναι ἀπύρετοι, ἡ νόσος διαρκεῖ 2—3 ἑβδομάδας. Εἰς τὰς βαρυτέρας μορφὰς ἡ διάρκεια τῆς νόσου εἶναι μεγαλυτέρα (3—4 μῆνες). Ὁ θάνατος ἐπέρχεται συνήθως μεταξὺ τῆς 2 καὶ 7 ἑβδομάδος. Ἡ θνησιμότης εἶναι διάφορος καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν ληφθεῖσαν ποσότητα τοῦ μεμολυσμένου κρέατος, κυμαινομένη μεταξὺ 6—30 %.

Ἡ διάγνωσις ἐν ἀρχῇ εἶναι δύσκολος, θὰ στηριχθῇ δὲ ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν παρουσίαν τῶν τριχινῶν ἐντὸς τῶν περιττωμάτων ὡς καὶ εἰς τὴν ἠωζινοφιλίαν καὶ ἐλάττωσιν τῶν λεμφοκυττάρων. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ὅμως τῶν τριχινῶν ἐντὸς τῶν ἱστῶν ἡ διάγνωσις θὰ στηριχθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν αὔξησιν τῶν λεμφοκυττάρων καὶ τὴν ἠωζινοφιλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παρουσίαν τῶν κύστεων ἐντὸς τῶν μυῶν.

Θεραπευτικῶς, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνδείκνυται ἡ χορήγησις τῶν ἀνθελμινθικῶν φαρμάκων, εἶτα δὲ ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ διαφόρων δυναμωτικῶν φαρμάκων.

Προφυλακτικῶς, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὰ χοίρεια κρέατα περιέχουσι συνήθως κύστεις ἐκ τριχινῶν, ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις ἀνέφθων τοιούτων κρεάτων (jambon, ἀλλᾶντες κ. λ. π). Ἡ τριχινίασις εἶναι ἡ μόνη νόσος ἐκ σκωλήκων, εἰς τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται συνεχὴς πυρετός. Ν. Α. Μ.

τριχινικός,—ή,—όν' ὁ εἰς τὴν τριχίνην ἀναφερόμενος, ὁ τῆς τριχίνης.

τρίχινος, —η, —ον' ὁ ἐκ τριχῶν (αἰγείων) κατεσκευασμένος: «τρίχινος σάκκος», «σχοινίον τρίχινον».

τριχινοειδής, —οῦς, (ὁ, ἡ), —ές (τό)' ὁ ὅμοιος πρὸς τριχίνην.

τριχινώδης, —ους (ὁ, ἡ), —ες (τό)' ἄλλως *τριχινοειδής* || ὁ πλήρης τριχινῶν.

τριχίνωσις *['Ιατρ.]*' βλ. *τριχινίασις*.

τριχιόκαμπος (Trichiocampus). Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τενθρηδονιδῶν*. Τὸ εἶδος Trichiocampus viminalis προσβάλλει διὰ τῶν καμπῶν του τὰ φύλλα διαφόρων δασικῶν δένδρων. Ε. Τ. Ε.

τριχιὸς (ὁ) (Trichius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τριχιὸς ὁ ταινιοειδής* (Trichius fasciatus), μήκους 10—12 χλστ. Δ. Ν. Π.

τριχιουρίδαι (οἱ) (Trichiuridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα μεγάλους ἰχθῦς. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τριχίουρος* (βλ.λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ἰχθύων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὰ Καρπάθια, Σικελίαν, Τοσκάνην, Βέλγιον, Βορδῶ, Βιενναίαν λεκάνην καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

τριχίουρος (ὁ) (Trichiurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχιουριδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους ἰχθῦς, ὧν τὸ μῆκος φθάνει ἐνίοτε καὶ μέχρι 2 μ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν, ἀπαντῶν ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, εἶναι ὁ *τριχίουρος ὁ λεπτόουρος* (Trichiurus lepturus), μήκους μέχρις 1,20 μ., μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λίαν πεπιεσμένον πλευρικῶς, ραχιαῖον πτερύγιον διῆκον ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς οὐρᾶς, στηθιαῖα πτερύγια μικρότατα, οὐραῖον πτερύγιον λεπτότατον καὶ χρῶμα ἀργυρόλευκον. Εἶναι γνωστὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *σπαθόψαρο*. Δ. Ν. Π.

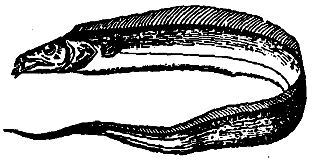

Τριχίουρος ὁ λεπτόουρος.

Τρίχλοβον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τριλοφιά* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

τριχλωραιθυλένιον, ἢ ἁπλῶς *τρι* *['Οργ. Χημ.]*. Ἡ ὀργανικὴ ἕνωσις $CCl_2:CHCl$, ἤτοι τὸ τρισχλωριωμένον αἰθυλένιον. Παρασκευάζεται διὰ βρασμοῦ *τετραχλωραιθανίου* μετὰ πόλτου ἀσβέστου. Εἶναι ἄχρουν ὑγρόν, ὁμοιάζον πρὸς τὸ χλωροφόρμιον, ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,471 καὶ βράζει εἰς 87°. Χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα εἰς μεγάλας ποσότητας ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν ἀντὶ τῆς βενζίνης, διότι ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτήν, νὰ μὴ ἀναφλέγεται καὶ νὰ ἔχῃ σταθερὸν σημεῖον ζέσεως, ὥστε νὰ δύναται εὐκόλως μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν νὰ ἀνακτηθῇ δι' ἀποστάξεως ἄνευ μεγάλης ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας. Ἕτερον πλεονέκτημα αὐτοῦ, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους χλωριωμένους ὑδρογονάνθρακας, ἤτοι τὸν τετραχλωριάνθρακα καὶ τὸ τετραχλωραιθάνιον, εἶναι τὸ ὅτι δὲν προσβάλλει τὰ συνήθη μέταλλα, ὡς τὸν σίδηρον, τὸν μόλυβδον, τὸν χαλκόν, τὸν ψευδάργυρον, τὸν κασσίτερον, οὔτε παρουσίᾳ ὕδατος. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης πρὸς ἀπολίπανσιν τῶν μετάλλων, πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἐνδυμάτων, τοῦ τίλματος κλ. Σ. Γ.

—*[Φαρμ.]* Τὸ σκεύασμα χρησιμοποιεῖται ὡς ἀναισθητικὸν πρὸς καταπράϋνσιν νευραλγιῶν τοῦ τριδύμου. Δίδονται ἐκ τοῦ ὑγροῦ πρὸς εἰσπνοὴν 20—30 σταγόνες, λαμβανομένης προνοίας, ὥστε τὸ ὑγρὸν νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν βλεννομεμβράναν. Λόγῳ τοῦ εὐαλλοιώτου τὸ σκεύασμα δέον νὰ φυλάσσηται μακρὰν τοῦ φωτός. Κ. Γ. Μ.

τριχλωραιθυλιδενογλυκόλη *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *χλωράλη*.

τριχλωραιθυλικὴ *ἀλκοόλη* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CCl_3\,CH_2.OH$. Τήκεται εἰς 17°,8 καὶ βράζει εἰς 151°. Σ. Γ.

τριχλωραιθυλουρεθάνη (Trichloréthyluréthane) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν τύπον :

$$Cl_3\,C.CH_2.O.C\begin{matrix}\nearrow O\\ \searrow NH_2\end{matrix}$$

Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, διαλυτὴ περισσότερον εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Εἶναι σκεύασμα ἐλαφρῶς ὑπνωτικόν. Δίδονται αὐτοῦ 0.75—1.50 γρμ., ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀϋπνίας. Εἰς μικρὰς δόσεις δίδεται ὡς καταπραϋντικόν. Κ. Γ. Μ.

τριχλωρακεταλδεΰδη *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *χλωράλη*.

τριχλωρακεταλδοξίμη *['Οργ. Χημ.]*. Προϊὸν συμπυκνώσεως χλωράλης μεθ' ὑδροξυλαμίνης. Ἔχει τὸν τύπον $CCl_3\,CH:N.OH$. Ἐρεθίζει ἰσχυρῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τήκεται εἰς 39°. Σ. Γ.

τριχλωριαιθάνια *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλογονοπαράγωγα τοῦ αἰθανίου. Διακρίνομεν δύο ἰσομερῆ, ἤτοι: τὸ 1,1,1-τριχλωριαιθάνιον $CCl_3\,CH_3$, βράζον εἰς 74°, καὶ τὸ 1,1,2-τριχλωριαιθάνιον $CHCl_2.CH_2Cl$, βράζον εἰς 114°. Σ. Γ.

τριχλωριαιθένιον *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ αἰθυλενίου τοῦ τύπου $CHCl:CCl_2$. Βράζει εἰς 88°. Σ. Γ.

τριχλωριο-τριτογ-βουτυλικὴ ἀλκοόλη *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *ἀκετόνης παράγωγα*.

τριχλωριομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *χλωροφόρμιον*.

τριχλωριονιτρομεθάνιον *['Οργ. Χημ.]*' βλ *χλωριοπικρίνη*.

1, 1, 1—τριχλωριοπροπανόλη-(2) *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *ἰσοπράλη*.

τριχλωριοπυροσταφυλικὸν ὀξὺ *['Οργ Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CCl_3\,CO\,CO_2H$, λαμβανομένη ἐκ παραγώγων τοῦ βενζολίου, ὡς τοῦ γαλλικοῦ καὶ τοῦ σαλικυλικοῦ ὀξέος, τῇ ἐπιδράσει ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ χλωρικοῦ καλίου. Σχηματίζει ὡς ἡ χλωράλη ὑδρίτην τοῦ τύπου: $CCl_3.C(OH)_2.CO_2H$. Σ. Γ.

τριχλωριοῦχον *ἰώδιον* *[Χημ.]*' βλ. λ. *ἰωδίου ἑνώσεις*.

τριχλωρισοπροπυλικὴ *ἀλκοόλη* *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *ἰσοπράλη*.

α, α, β-τριχλωροβουτυρικὴ *ἀλδεΰδη* *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *βουτυροχλωράλη*.

τριχλωροξικὴ *ἀλδεΰδη* *['Οργ. Χημ.]*. βλ. *χλωράλη*.

τριχλωροξικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Τριχλωροπαράγωγον τοῦ *ὀξικοῦ ὀξέος*. Ἔχει τὸν τύπον $CCl_3.COOH$ καὶ λαμβάνεται δι' ὀξειδώσεως τῆς *χλωράλης* διὰ νιτρικοῦ ὀξέος. Κρυσταλλοῦται εἰς ρομβοεδρικοὺς διαρρέοντας κρυστάλλους, τήκεται εἰς 52° καὶ βράζει εἰς 197°. Διὰ βρασμοῦ ἐν ὑδατικῷ διαλύματι διασπᾶται εἰς χλωριοφόρμιον καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Χρησιμοποιεῖται ὡς καυτήριον ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Σ. Γ.

τριχλωροφαινομηλικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*' βλ. *β-ἀκεταχρυλικὸν ὀξύ*.

Τριχοβίστα *[Γεωγρ.]* Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καμποχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

τριχοβρὼς *κείρων* *[Δερματολ.]*. Λίαν μεταδοτικὴ πάθησις τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς μικρῶν παιδίων, ἡλικίας 4—10 ἐτῶν, σπανιωτάτη εἰς ἐνηλίκους, ὀφειλομένη εἰς τὸν ἀσκομύκητα μικρόσπορον. Αὕτη παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν στρογγύλων ἢ φοειδῶν πλακῶν μὲ κονιορτώδη ἐπιφάνειαν, καλυπτομένων ὑπὸ φαιῶν ἐφελκίδων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται πολὺ ὀλίγαι ὑγιεῖς, αἱ πλεῖσται δὲ βεβλαμμέναι καὶ τεθρασμέναι τρίχες, ἀποσπώμεναι εὐκόλως, ἄνευ πόνου, καὶ θραυόμεναι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάδυσίν των ἐκ τοῦ δέρματος. Ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον παρουσιάζονται αἱ τρίχες περιβαλλόμεναι ὑπὸ μικρῶν στρογγύλων σπόρων. Τὸ μικρόσπορον ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Gubry, ἐκ νέου δὲ ὑπὸ τοῦ Sabouraud τῷ 1892. Ἡ διάγνωσις εἶναι εὔκολος, ἡ δὲ θεραπεία συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ὁλοσχερῆ πτῶσιν τῶν τριχῶν διὰ τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν καὶ τὴν ἀντισηψίαν ἰδίᾳ διὰ διαλελυμένου βάμματος ἰωδίου. Κ. Κ. Κ.

τριχογάστωρ (ὁ) (Trichogaster) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀσφραινομενιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Ἰάβαν καὶ τὰς Μολούκας νήσους θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν ὁ *τριχογάστωρ ὁ μικρὸς* (Trichogaster parvus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 0.07 μ. περίπου. Δ. Ν. Π.

τριχογλωσσία (ἡ)' παθολογικὴ κατάστασις τῆς γλώσσης, συνισταμένη εἰς ὑπερτροφίαν καὶ ὑπερβολικὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν νηματοειδῶν θηλῶν αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ γλῶσσα φαίνεται ὡς κεκαλυμμένη κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῆς ἐπιφάνειαν ὑπὸ τριχῶν, μελανῶν πολλάκις. Μ. Μ.

τριχογλωσσίδαι (οἱ) (Trichoglossidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*, περιλαμβάνουσα ψιττακοὺς διακρινομένους κυρίως ἐκ τῆς γλώσσης των, ἥτις εἶναι λεπτή, ἐπιμήκης καὶ ἐν εἴδει τριχῶν χρωστῆρος. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Πολυνησίαν καὶ ἐξ ὀπωρῶν ἰδίως τρεφόμενα. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τριχόγλωσσος* (βλ.λ.). Δ. Ν. Π.

τριχόγλωσσος (ὁ) (Trichoglossus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν ἀναρριχητικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχογλωσσιδῶν*, περιλαμβάνον ψιττακοὺς διακρινομένους κυρίως ἐκ τοῦ λαμπροῦ χρωματισμοῦ των. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τριχόγλωσσος ὁ πεποικιλμένος* (Trichoglossus ornatus), οὗτινος ὁ χρωματισμὸς εἶναι ἐρυθροπράσινος κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸ στῆθος καὶ τὰς πτέρυγας καὶ κυανοῦς κατὰ τὸν λαιμόν, τὴν κοιλίαν καὶ τὴν οὐράν· τὸ ὅλον σῶμά του κοσμεῖται ὑπὸ πολυχρώμων καὶ στιλπνῶν κηλίδων καὶ στιγμάτων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τρέφεται ἐκ διαφόρων νωπῶν καρπῶν καὶ κόκκων καὶ διατηρεῖται ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὡς διακοσμητικὸν πτηνόν. Δ. Ν. Π.

Τριχόγλωσσος ὁ πεποικιλμένος.

τριχόδεσμος (ὁ) (Trichodesmus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βορραγινοειδῶν* ἢ

Digitized by Google

ραγινιδῶν, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

—**τριχόδεσμος** [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀσκιλλαριιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ φύκη ἐλευθέρως νηχόμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν θαλασσῶν. Ὁ θαλλὸς τῶν φυκῶν τούτων σύγκειται ἐκ πολυπληθῶν εὐθυτενῶν κυματοειδῶν ἀποφύσεων, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ δέσμην. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ὁ γενικὸς χρωματισμὸς εἶναι ἐρυθρός. Δ. Ν. Π.

τριχοδήκτης (ὁ) (Trichodectes) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλλοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη παρασιτικὰ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων θηλαστικῶν ζῴων καὶ ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τριχοδήκτης ὁ τοῦ κυνὸς* (Trichodectes canis), ὅστις μόλις φθάνει εἰς μῆκος 2 χιλιοστομέτρων καὶ ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ κυνός, καὶ ὁ *τριχοδήκτης ὁ σφαιροκέφαλος* (Trichodectes sphaerocephalus), ὅστις ἀπαντᾷ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ προβάτου. Δ. Ν. Π.

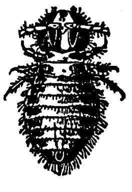

Τριχοδήκτης ὁ τοῦ κυνός.

τριχοδίνη (ἡ) (Trichodina) [*Ζωολ.*]. Γένος τριχοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοδινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους μονοκυττάρους ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων θαλασσίων ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

τριχοδινίδαι (οἱ) (Trichodinidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, περιλαμβάνουσα ἀτελέστατα πρωτόζῳα, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ τριχωτοῦ σώματός των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *τριχοδίνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τριχοδοντίδαι (οἱ) (Trichodontidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα μετριοσώμους ἰχθῦς, παρεμφερεῖς πρὸς τὰς πέρκας, ἀπαντῶντας εἰς τὸν Εἰρηνικὸν κυρίως ὠκεανόν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *τριχόδους* (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

τριχόδους (ὁ) (Trichodon) [*Ζωολ.*]. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰχθύων μὲ σῶμα μετρίου μεγέθους καὶ γυμνὸν λεπίων. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

τριχοειδῆ (τὰ) (Trichoidea) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

τριχοειδής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τρίχα || «τριχοειδὲς ἀγγεῖον» σωλὴν ἔχων διάμετρον τριχός.

—[*Φυσ.*] Τὸ *τριχοειδὲς* ἀποτελεῖ κεφάλαιον τῆς μοριακῆς φυσικῆς, ὅπερ ἐξετάζει τὰ τριχοειδῆ φαινόμενα, ἤτοι τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἐπαφὴν ὑγρῶν μετὰ στερεῶν τοιχωμάτων. Γενικῶς τὰ τριχοειδῆ φαινόμενα ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπενέργειαν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται, ὅταν ὑγρὸν ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸ στερεὸν τοίχωμα.

Φανταζώμεθα ὑγρὸν ἐν ἐπαφῇ πρὸς στερεὸν τοίχωμα. Τὰ μόρια τοῦ ὑγροῦ τὰ κείμενα ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ ὑφίστανται τὴν ἐπενέργειαν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν ἐσωτερικῶν μορίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν μορίων τοῦ τοιχώματος. Εἰς τὰς δυνάμεις ταύτας δέον νὰ προστεθῇ ἡ βαρύτης, ὡς καὶ ἡ ἐπενέργεια τῆς τυχὸν ἄνωθεν τοῦ ὑγροῦ ὑπαρχούσης οὐσίας. Ἐν τούτοις αἱ τελευταῖαι αὗται δυνάμεις εἶναι λίαν μικραὶ ὡς πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν δυνάμεις, ὥστε συνήθως δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Αἱ δυνάμεις αἱ ἐπενεργοῦσαι ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ μορίων παρέχουν συνισταμένην R, καθέτως δὲ πρὸς τὴν συνισταμένην ταύτην διατίθεται ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὑγροῦ. Ἀναλόγως δὲ τῆς σχέσεως μεγέθους μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ἀναφαινομένων δυνάμεων, τὸ ὑγρὸν εἴτε κατέρχεται κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν τοιχωμάτων τοῦ δοχείου, καὶ ἡ ἐλευθέρα αὐτοῦ ἐπιφάνεια ἐμφανίζεται κυρτή, εἴτε ἀνέρχεται, καὶ ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἐμφανίζεται κοίλη (σχ. 1). Εἰς τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα ὀφείλεται ὁ τρόπος, καθ' ὃν συμπεριφέρονται τὰ ὑγρὰ ἐντὸς σωλήνων λίαν μικρᾶς διαμέτρου, ἴσης πρὸς τὸ πάχος τριχός, ἤτοι ἐντὸς τριχοειδῶν σωλήνων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῶν ἀνωτέρω φαινομένων. Οὕτως, ἐὰν τριχοειδῆ ὑάλινον σωλῆνα βυθίσωμεν ἐντὸς ὕδατος, ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὑγροῦ ἐν τῷ σωλῆνι ἵσταται ὑψηλότερον ἢ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δοχείῳ· τοὐναντίον, ἐὰν ἐμβαπτίσωμεν τὸν σωλῆνα ἐντὸς ὑδραργύρου, ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ σωλῆνι ἵσταται χαμηλότερον ἢ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δοχείῳ (σχ. 2). Ἐὰν αἱ μεταξὺ τῶν μορίων τοῦ ὑγροῦ καὶ τῶν μορίων τοῦ στερεοῦ τοιχώματος δυνάμεις εἶναι μεγαλύτεραι τῶν ἀμοιβαίως μεταξὺ τῶν μορίων τοῦ ὑγροῦ ἀσκουμένων δυνάμεων, τότε τὸ ὑγρὸν ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ στερεοῦ τοιχώματος καὶ λέγομεν ὅτι τὸ ὑγρὸν διαβρέχει τὸ τοίχωμα, ὡς π. χ. τὸ ὕδωρ ἐπὶ καθαροῦ ὑαλίνου τοιχώματος. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει λέγομεν ὅτι τὸ ὑγρὸν δὲν διαβρέχει τὸ τοίχωμα καὶ σχηματίζει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ σταγόνας, ὡς π. χ. ὁ ὑδράργυρος ἐπὶ ὑαλίνης ἐπιφανείας.

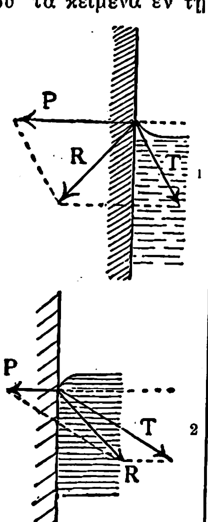

Σχ. 1. *Τριχοειδές.* [1=ὑγρὸν διαβρέχον· 2=ὑγρὸν μὴ διαβρέχον.]

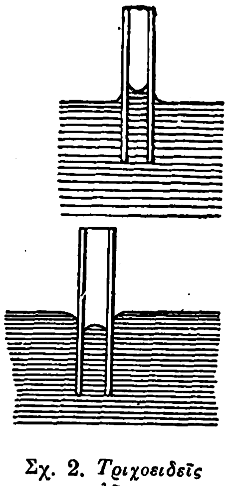

Σχ. 2. *Τριχοειδεῖς σωλῆνες.* [1=ὑγρὸν διαβρέχον, 2=ὑγρὸν μὴ διαβρέχον.]

Λόγῳ τριχοειδῶν φαινομένων, ὑποβοηθούσης καὶ τῆς ὠσμωτικῆς πιέσεως ἀνέρχεται ὁ χυμὸς εἰς τὰ φυτά. Ἐπίσης λόγῳ τριχοειδῶν φαινομένων ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐχερὴς ἀπορρόφησις ὑγρῶν ὑπὸ πορωδῶν καὶ σπογγωδῶν σωμάτων. Κ. Π.

—*τριχοειδῆ ἀγγεῖα* [*Ἀνατομ.*]. Ἀγγεῖα αἱμοφόρα, λίαν λεπτότοιχα, ἀόρατα τῷ γυμνῷ ὀφθαλμῷ, σχηματίζοντα δίκτυα μεταξὺ τῶν κυττάρων τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ συνάπτοντα τὰς ἀρτηρίας μετὰ τῶν φλεβῶν. Ἐμφανίζουσι δὲ τρεῖς μοίρας, ἤτοι: 1) τὰ *ἀρτηριακὰ τριχοειδῆ* (τὰ πρὸς τὰς ἀρτηρίας), 2) τὰ *φλεβικὰ τριχοειδῆ* (τὰ πρὸς τὰς φλέβας), καὶ 3) τὰ μεταξὺ τούτων παρεμβαλλόμενα. Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα καλοῦνται *προτριχοειδῆ*, τὰ δὲ τελευταῖα *ἰδίως τριχοειδῆ*. Τὰ τριχοειδῆ δ' ἐν γένει, ἀναλόγως τοῦ ὀργάνου, διαφέρουσι κατὰ τὸν αὐλόν, τὸ πλῆθος καὶ τὴν μορφήν. Καὶ ὁ μὲν αὐλὸς κυμαίνεται μεταξὺ 5—22 μ., διὸ καὶ διακρίνομεν εὐρέα καὶ στενὰ τριχοειδῆ, ὧν τὰ μὲν στενότερα (5—7 μ.), δι' ὧν μόλις δύναται νὰ διέλθῃ ἓν ἐρυθρὸν αἱμοσφαίριον ἐπιμηκυνόμενον, ἀπαντῶσιν ἐν τῷ ἀμφιβληστροειδεῖ, ἐντὸς τῶν γραμμωτῶν μυῶν καὶ ἐν τῇ φαιᾷ οὐσίᾳ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τὰ δὲ σχετικῶς εὐρύτερα 11—18 μ.) ἀπαντῶσιν ἐν τῷ δέρματι, τοῖς βλεννογόνοις καὶ ἐντὸς τῶν ἀδένων, τὰ δὲ πάντων εὐρύτερα (25 μ.) ἐν τοῖς ὀστοῖς. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν τριχοειδῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργάνου ὅσῳ αὕτη εἶναι συνεχὴς καὶ ἐντονωτέρα, τόσῳ δαψιλέστερα τὰ τριχοειδῆ (πνεύμων, νεφρὸς κλπ.). Ἡ δὲ μορφὴ τῶν τριχοειδῶν γεννᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἀποσχίσεως καὶ τῆς διατάξεως αὐτῶν ἐντὸς τῶν στοιχείων τῶν ὀργάνων, ἐν οἷς διανέμονται.

Τὰ τριχοειδῆ εἶναι τὸ σπουδαιότατον μέρος τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος, πρῶτον μὲν διότι διακλαδιζόμενα μεταξὺ τῶν κυττάρων ἔρχονται εἰς στενοτέραν συνάφειαν μετ' αὐτῶν, ἔπειτα δὲ κυρίως διότι τὸ λεπτὸν τοίχωμα αὐτῶν, διαπιδυτὸν ὄν, ἐπιτρέπει τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης μεταξὺ τῶν οὐσιῶν τοῦ αἵματος καὶ τῶν παρακειμένων αὐτοῖς κυττάρων. Διαπιδύονται δ' ἐκ μὲν τοῦ αἵματος εἰς τὰ κύτταρα ἅλατα, κολλοειδεῖς οὐσίαι, ἀέρια καὶ μάλιστα τὸ ὀξυγόνον, ἐκ δὲ τῶν κυττάρων εἰς τὸ αἷμα ἕτεραι οὐσίαι, ὧν αἱ μὲν ἄχρηστοι, οἷον τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, αἱ δὲ χρήσιμοι, οἷον διάφορα ἐκκρίματα ἐνδοκρινῶν ἀδένων· συντελεῖ δ' εἰς τὴν διαπίδυσιν ταύτην ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ῥοῆς τοῦ αἵματος ἐν τοῖς τριχοειδέσιν ἀγγείοις. Ι. Π.

τριχοειδικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα, ὁ τῶν τριχοειδῶν: «τριχοειδικαὶ παρατηρήσεις».

—*τριχοειδικὴ πίεσις* [*Φυσιολ.*]· βλ. λ. *πίεσις* τριχοειδική.

τριχοθήκιον (τὸ) (Trichothecium) [*Ζωολ.*]. Γένος μυκήτων τῆς κλάσεως τῶν *δευτερομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυκηδινιδῶν*, χαρακτηριζόμενον ἀπὸ ὑφὰς τετμημένας, διακλαδιζομένας, κονιδιοφόρα ἁπλᾶ, φέροντα ἓν ἢ ὁμάδα σπορίων εἰς τὸ ἄκρον. Τὰ σπόρια εἶναι ἀπιοειδῆ, μὲ ἓν χώρισμα εἰς τὸ μέσον, ὑελώδη ἢ ἐλαφρῶς ῥοδόχροα. Προκαλεῖ τὴν πικρὰν σῆψιν τῶν ἀχλαδίων. Ε. Τ. Ε.

τριχοκεντητική (ἡ)· τεχνικὴ τοῦ κεντᾶν διὰ τριχῶν ἀνθρωπίνης κεφαλῆς.

—[*Ἐγκυκλ.*] Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' ἐπεκράτησε τὸ εἶδος τῆς *τριχοκεντητικῆς*, ἡ ὁποία, κατ' ἀπομίμησιν τῶν γνωστῶν περιφήμων παρισινῶν κεντημάτων γκομπελὲν (gobelins) τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, χρησιμοποιοῦσα ἀντὶ νήματος τὰς εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀπέδιδε διὰ βελόνης, ἐπὶ ἀτλαζίου κυρίως, ἀλλὰ καὶ λινῶν ὑφασμάτων, παραστάσεις ἐπεισοδίων ἐκ τοῦ ἀρχαίου, τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ συγχρόνου βίου, μορφάς, τοπία κ. ἄ., μὲ θαυμασίαν προοπτικήν. Ἡ τριχοκεντητικὴ ἔφθασεν ἰδίως εἰς μεγάλην ἀκμὴν εἰς τὸ Ζάππειον παρθεναγωγεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου διὰ τριχῶν ἐκεντήθησαν εἰκόνες εὐρείων διαστάσεων, παριστῶσαι τὴν Σταύρωσιν, τὴν Ἀποκαθήλωσιν, τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν, τὴν Μήδειαν, τὴν Σαπφώ, τὸν Παρθενῶνα κ. ἄ. Αἱ τρίχες ἠγοράζοντο κατὰ χρωματισμὸν καὶ ἀπόχρωσιν. Τὸ ὕφασμα ἐτεντώνετο εἰς τελλάρον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐσχεδιάζετο ἐπ' αὐτοῦ ἡ εἰκὼν μὲ μολυβδοκόνδυλον. Ἡ κεντήτρια εἶχεν ἐνώπιόν της τὸ σχέδιον ἐν φωτογραφίᾳ, προσέχουσα ν' ἀποδίδῃ καὶ τὰς μᾶλλον δυσδιακρίτους φωτοσκιάσεις ἐπακριβῶς, ὡσὰν νὰ ἐζωγράφιζε μὲ μολυβδοκόνδυλα ἢ παστέλ. Τὴν τεχνικὴν ἐδίδασκεν ἡ καλλιτέχνις Ζωὴ Συρμακέζη. Α. Γ.-Γ.

τριχοκέντητος, —η, —ον· ὁ κεντημένος διὰ τριχῶν, χρησιμοποιουμένων ἀντὶ νήματος (βλ. λ. *τριχοκεντητική*).

τριχόκερως (ὁ) (Trichocerus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιμνοβιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μυίας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων ἀποσυντεθειμένων φυτικῶν οὐσιῶν. Δ. Ν. Π.

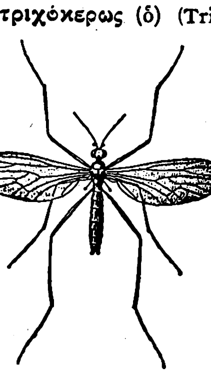

Τριχόκερως.

τριχοκεφαλωσία (ἡ). Σύνολον διαταραχῶν προερχομένων ἐκ τῆς παρουσίας τῶν τριχοκεφάλων σκωλήκων ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Ἂν καὶ ὁ τριχοκέφαλος εἶναι ἐκ τῶν συνηθεστέρων παρασίτων τῶν ἐντέρων καὶ πλῆθος ἀνθρώπων φέρουσι τοιούτους, ἐν τούτοις μόνον ὅταν τὰ παράσιτα εἶναι πολλὰ δύνανται νὰ προκαλέσωσι διαταραχάς τινας, αἵτινες εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἀτόμου. Τὰ συνηθέστερα φαινόμενα προέρχονται ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ἀσκαρίδων. Ἐνίοτε ὅμως παρατηροῦνται καὶ φαινόμενά τινα ἀπὸ τοῦ ἐντέρου, ὡς διάρροια, κολικοὶ καὶ ἀληθὴς δυσεντερία, προκαλούμενα ἐκ τῆς παρουσίας ἀφθόνων τοιούτων σκωλήκων εἰς τὰ ἔντερα. Ἡ συχνοτέρα ὅμως διαταραχή, τὴν ὁποίαν προκαλοῦσιν οἱ τριχοκέφαλοι, εἶναι ἡ σκωληκοειδῖτις, ἐφ' ἧς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ὁ Μετσνικὼφ ἀπὸ τοῦ 1901, ὑποστηρίξας μάλιστα τὴν χορήγησιν ἀνθελμινθικῶν φαρμάκων πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως τῶν σκωληκοειδιτίδων ἰδίᾳ τῶν παίδων. Αὕτη δύναται νὰ προέλθῃ εἴτε ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ σκώληκος ἐντὸς τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως, εἴτε ἐκ μικροβιακῆς μολύνσεως προελθούσης ἐκ μικροβίων μεταφερθέντων ὑπὸ τῶν σκωλήκων. Τὴν ἔκδοχὴν ὅτι οἱ σκώληκες ἐν γένει δύνανται νὰ γίνωσι φορεῖς διαφόρων παθογόνων μικροοργανισμῶν (τύφου, χολέρας, δυσεντερίας, ἀκτινομυκητιάσεως, φυματιάσεως κτλ.) ὑπεστήριξαν πολλοὶ συγγραφεῖς. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ αὕτη σοβαρῶς.

Σπανιώτερα τῶν διαταραχῶν εἶναι ἡ κακοήθης ἀναιμία τοῦ τε ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων, καθ' ἣν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων δύναται νὰ κατέλθῃ μέχρις 600.000. Πρὸς θεραπείαν τῶν τριχοκεφάλων συνιστᾶται ἡ λῆψις θυμόλης εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος εἴτε εἰς ὑποκλυσμούς, ὡς καὶ ἡ λῆψις αἰθερίου ἐλαίου χηνοποδίου (essence de Chenopodium). Ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῆς μολύνσεως διὰ τριχοκεφάλων, δεδομένου ὅτι τὰ ᾠὰ τούτων εὑρίσκονται μετὰ τῶν περιττωμάτων τῶν πασχόντων, πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογος. Πάντως αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πρὸς πόσιν ὑγρὰ πρέπει νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τῶν ὑπόπτων μολύνσεων. Ν. Α. Μ.

τριχοκέφαλος (ὁ), ἡ *τρίχουρις* (ἡ) (Trichocephalus hominis s. Trichuris trichiura) [*Ζωολ.*]. Εἶδος σκώληκος τοῦ γένους τῶν *τριχούρων* τῆς ὁμοταξίας τῶν *νηματελμίνθων*. Εἶναι σκώληξ λευκὸς ἢ ἐλαφρῶς ῥοδόχρους καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ διαφόρου πάχους τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὁ ἄρρην ἔχει μῆκος 30—45 χιλιοστ., ὁ δὲ θῆλυς 35—50. Τὸ κεφαλικὸν μέρος τοῦ σκώληκος, ὅπερ περιλαμβάνει τὸν οἰσοφάγον, εἶναι νηματοειδὲς ἢ τριχοειδὲς καὶ ἀποτελεῖ τὰ $^3/_5$ τοῦ σκώληκος, τὸ δὲ ὀπίσθιον, περιέχον τὸ ἔντερον καὶ τὰ γεννητικὰ ὄρ-

Digitized by Google

γανα, εἶναι ἀποτόμως παχύτερον. Τὸ ἄκρον τοῦ σώματος τοῦ ἄρρενος ἑλίσσεται εἰς σπεῖραν. Ἡ θήλεια τίκτει ᾠὰ ἐλλειψοειδῆ μήκους μὲν 50 μ. περίπου, πλάτους δὲ 20 μ. περίπου. Ταῦτα, περιβαλλόμενα ὑπὸ παχείας μεμβράνης, παρουσιάζουσι διόγκωσιν εἰς τοὺς δύο πόλους ἐν εἴδει πώματος. Ὁ σκώληξ οὗτος ζῇ ὡς παράσιτον τοῦ παχέος ἐντέρου, τοῦ τυφλοῦ καὶ τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως τῶν μαστοφόρων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. τοῦ χοίρου, τῶν προβάτων, τῆς αἰγός, τοῦ λαγωοῦ, τῶν κονίκλων, καὶ ἰδίᾳ τῶν μυῶν, ὧν οἱ 8 ἐπὶ 10 κατὰ τὸν Brumpt εἶναι μεμολυσμένοι. Ἐκ τῶν 12 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *τριχοκέφαλος ὁ ἀνόμοιος* (Trichocephalus dispar). Ἡ ἀνάπτυξις τῶν σκωλήκων γίνεται οὕτω: Τὸ ᾠὸν ἀποβαλλόμενον μετὰ τῶν περιττωμάτων ἀπὸ τοῦ ἐντέρου καὶ ἀντέχον εἰς τὰς διαφόρους ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, χάρις εἰς τὴν περιβάλλουσαν αὐτὸ παχεῖαν μεμβρᾶναν, εἰσέρχεται διὰ τοῦ ὕδατος ἢ τῶν τροφῶν εἰς τὸ πεπτικὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου. Φθάνον δὲ εἰς τὸ παχὺ ἔντερον ἐγκαθίσταται εἰς τὸν βλεννογόνον τοῦ ἐντέρου. Ἐκεῖ ἐξερχόμενον τὸ ἔμβρυον ἐξελίσσεται εἰς σκώληκα, ὅστις μετὰ 36 ἡμέρας δύναται νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν ᾠά. Ὁ σκώληξ οὗτος εἶναι διαδεδομένος εἰς ὅλην τὴν ὑφήλιον. Ἀνευρίσκεται ὅμως συχνότερον ἐκεῖ ἔνθα ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλοτέρα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰ μεταλλεῖα, ὅπου ἐπὶ 100 ἐργαζομένων οἱ 80 καὶ πλέον πάσχουσιν. Τρέφεται ἀπομυζῶν αἷμα ἐκ τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων τῶν ἐντέρων. Ν. Α. Μ.

Τριχοκέφαλος ὁ ἀνόμοιος.

τριχοκλαστία (ἡ) *[Δερματολ.]*. Πάθησις τῶν τριχῶν μὴ ὀφειλομένη εἰς μικρόβιον, καὶ ἐπομένως μὴ μεταδοτική, καθ' ἣν αἱ τρίχες ἄνευ ἐμφανοῦς τινος αἰτίας καθίστανται εὔθραυστοι. Θεραπευτικῶς συνιστᾶται ἡ συστηματικὴ λίπανσις τῶν τριχῶν διὰ μπριλαντίνης. Κ. Κ. Κ.

τριχοκλίνη (ἡ) (Trichoclina) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Βραζυλίαν. Δ. Ν. Π.

τριχοκρεμάλα (ἡ) (tortura capillorum). Ποινὴ ὑφισταμένη ἐν Κρήτῃ ἐπὶ ἐνετοκρατίας. Ὁ βασανιζόμενος ἐκρέματο ἀπὸ τῆς κόμης συμπλεκομένης εἰς σχοινίον τροχαλίας. Σιδηροῖ σταθμοὶ προσεκολλῶντο εἰς τοὺς μεταρσίους πόδας του, ἐνῷ τὰ νῶτά του ἐφραγγέλου ὁ δήμιος διὰ μαστιγίου ἀστραγαλώτου Διὰ τῆς ποινῆς ταύτης ἐτιμωροῦντο συνήθως γυναῖκες. Λ. Χ. Ζ

τριχέκυστις (ἡ) *[Ζωολ.]*. Καλεῖται λεπτοτάτη τριχοειδὴς ἀπόφυσις, ἀπαντῶσα εἰς τινα πρωτόζῳα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, ἥτις εὐθὺς ὡς ἐρεθισθῇ ὑπὸ οἱασδήποτε αἰτίας ἐξαπολύει λεπτότατα νημάτια, ἅτινα ὑπό τινων φυσιοδιφῶν θεωροῦνται ὡς ἁπτικὰ ὄργανα. Δ. Ν. Π.

τριχολαβίς, *—ίδος* (ἡ)· λαβίς, δι' ἧς ἀποσπῶνται τρίχες.

τριχόληψις (ἡ) (Tricholepsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας τινὰς φυομένας εἰς τὴν νότιον καὶ ἀνατολικὴν Ἀσίαν, καὶ ὧν τινες ἐνέχουσιν ἀντινευρασθενικὰς ἀντιαφροδισιακὰς ἰδιότητας. Δ. Ν. Π.

τριχομανὲς (τὸ) (Trichomanes) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδοειδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς, ὧν πλεῖστα κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

τριχομανία (ἡ). Νοσηρὰ ἕξις, παρατηρουμένη ἐπὶ νευροπαθειῶν καὶ συνισταμένη εἰς τὴν ψαῦσιν ἢ τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν τριχῶν τῆς κόμης ἢ τοῦ μύστακος καὶ πώγωνος. Ἡ ἀκουσία αὐτὴ κίνησις ἐπεκτείνεται εἰς στιγμὰς νευροψυχικῆς διεγέρσεως. Μ. Ν. Β.

τριχομονὰς (ἡ) (Trichomonas) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τετραμιτιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους μονοκυττάρους ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα διαφανές, ἄχρουν, ἀτρακτοειδὲς καὶ ἀπολῆγον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ μέρος εἰς αἰχμήν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τῶν θηλαστικῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Δ. Ν. Π.

— *[Παρασιτ.]* Ἐκ τῶν *τριχομονάδων* γνωστότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: *Τριχομονὰς ἡ κολπική*, ἧς τὸ μέγεθος κυμαίνεται ἀπὸ 10—16 μ. Ἀνευρίσκεται εἰς τὴν βλένναν τοῦ κόλπου τῶν γυναικῶν εἰς ἀναλογίαν 1:10. Ἀνευρέθη ὅμως καὶ εἰς τὴν οὐρήθραν, ὡς καὶ εἰς τὴν κύστιν ἐπὶ ἀνδρῶν. Καταστρέφονται εὐκόλως διὰ πλύσεων διαλύματος **ἰωδίου.**

Τριχομονὰς ἡ ἐντερική. Ἔχει μῆκος 10—15 μ. καὶ πλάτος 7—10 μ. Εἰς τὸ πρωτόπλασμα παρατηροῦνται πολλὰ κενοτόπια θρέψεως περιέχοντα βακτηρίδια, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια. Τὸ παράσιτον τοῦτο ἀπαντᾷ ἰδίᾳ εἰς τὸ παχὺ ἔντερον τοῦ ἀνθρώπου, ἀνευρέθη ὅμως καὶ εἰς τὰς χοληφόρους ὁδούς, εἰς τὸν στόμαχον, τοὺς πνεύμονας, τὴν πλευρικὴν κοιλότητα καὶ τὸ στόμα. Ἐνίοτε εἰσέρχεται εἰς τοὺς ἀδένας τοῦ παχέος ἐντέρου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ἐσωγαγγλιακὸν ἱστόν. Ἀνευρέθη ἅπαξ καὶ εἰς τὸ αἷμα, ὡς καὶ εἰς τὸ πύον ἀμοιβαδικῶν ἀποστημάτων τοῦ ἥπατος Ζῇ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ἔντερον καὶ ἀναφαίνεται μόνον ἐπὶ διαρροιῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ παράσιτον τοῦτο δὲν παρουσιάζει κύστεις, δὲν ἀνευρίσκεται εἰς τὰ στερεὰ κόπρανα.

Τὰ μαστιγοφόρα ταῦτα παράσιτα πολλαπλασιάζονται διὰ διαιρέσεως, ζῶσι δὲ ἐπὶ ἕνα περίπου μῆνα. Αἱ τριχομονάδες ὅταν εἶναι ὀλίγαι οὐδὲν φαινόμενον προκαλοῦσιν. Ὅταν ὅμως πολλαπλασιασθῶσι, δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἐλαφρὰς φλεγμονὰς τοῦ ἐντέρου, ὡς καὶ διαρροίας. Ν. Α. Μ.

τριχομύκης (ὁ). Καλοῦνται *τριχομύκητες* μικροργανισμοὶ ἀποτελούμενοι ἐκ λεπτοτάτων νηματοειδῶν μυκητυλλίων, διαμέτρου ἴσης ἢ καὶ μικροτέρας τοῦ ἑνὸς μ., πολλάκις φερόντων πλαγίας διακλαδώσεις ἢ παρουσιαζόντων ἄρθρα ἐν εἴδει βακτηριδίων καὶ κόκκων καὶ ἄνευ διακρίτου πυρῆνος.

Τοὺς μικροργανισμοὺς τούτους ἄλλοι μὲν ὀνομάζουσι *τριχομύκητας* (Petruschky) καὶ διαιροῦσιν εἰς *ἀκτινομύκητας, στρεπτοτριχας, κλαδοτριχας* καὶ *λεπτότριχας*, καὶ ἄλλοι ὀνομάζουσι *μικροσιφώνια* (Vuillemin), διαιροῦντες αὐτὰ εἰς *κονιστοπιοτριχας, ἀκτινομύκητας* καὶ *ἀκτινοβακίλλους*. Ἄλλοι ὀνομάζουσι *τριχομύκητας* ὡρισμένους μύκητας προσβάλλοντας τὰς τρίχας. Οὕτω οἱ Le Blaye καὶ Fage ὀνομάζουσι *τριχομύκητα τὸν μασχαλιαῖον* μύκητά τινα προσβάλλοντα τὰς τρίχας ἰδίᾳ τῆς μασχάλης καὶ προκαλοῦντα τὴν *τριχομυκητιασιν* palmellaire ἢ *τριχονοκαρδιωσιν*. Ὁ Malmsten (1845) ὠνόμαζε *τριχομύκητα τὸν κείροντα* τὸ *κραιηρουει ἐς* τρ χόφυτον (μεγαλόσπορον ἐνδοτρίχιον) τοῦ Sabouraud, καὶ *τριχομύκητα τὸν φαλακροτικὸν* τὸ *μικρόσπορον τὸ ὠδουΐνιον.*

Πάντως πρόκειται περὶ εἴδους νηματομυκήτων εὑρισκομένων μεταξὺ τῶν σχιζομυκήτων καὶ τῶν μυκήτων (βλ. καὶ *τριχομυκητίασις*). Ν. Α. Μ.

τριχομυκητίασις (ἡ), ἡ ***τριχομύκωσις,*** καὶ ***τριχομυκητωσία.*** Νόσος τῶν τριχῶν προκαλουμένη ὑπὸ τριῶν κυρίως μυκήτων, οἵτινες προσβάλλουσι μόνον τὸν κορμὸν τῶν τριχῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ προκαλῶν τὴν νόσον μύκης εἶναι ὁ *τριχομύκης ὁ μασχαλιαῖος*, ἡ τριχομυκητίασις ἑδράζεται εἰς τὰς τρίχας τῶν μασχαλῶν καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, προκαλουμένου ἀνθεκτικοῦ τινος περιβλήματος ἐξ εἰδικῆς τινος χημικῆς οὐσίας, συγγενοῦς πρὸς τὴν κερατοειδῆ. Ἡ θρὶξ καθίσταται ὑπέρυθρος, ἀλαμπὴς καὶ τραχεῖα. Ἐὰν ὁ μύκης εἶναι τὸ *μικρόσπορον τὸ ὠδουΐνιον*, ἡ θρὶξ περιβάλλεται ὑπὸ τῶν λεπτῶν σπορίων τοῦ μύκητος ὡσεὶ ἐὰν εἶχεν ἐπιπάσει ταύτην δι' ἀλεύρου. Τέλος, ἐὰν ὁ προσβάλλων τὰς τρίχας μύκης εἶναι τὸ *τριχόσπορον*, παράγεται ἡ νόσος *πιεδρα*, καθ' ἣν αἱ τρίχες ἀποκτῶσι κατὰ διαστήματα τραχύτητα ἐν εἴδει κόμβων. Ἡ νόσος αὕτη εἶναι συνήθης εἰς τὰς γυναῖκας τῆς Κολομβίας, δύναται ὅμως σπανίως νὰ παρατηρηθῇ καὶ εἰς τὸ γένειον τῶν ἀνδρῶν. Ν. Α. Μ.

—**τριχομυκητίασις** ***ὀζώδης*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *λεπιδοτριχια.*

τριχομυκητωσία *[Παρασιτολ.]*· βλ. *τριχομυκητίασις.*

τριχομύκωσις *[Παρασιτολ.]*· βλ. *τριχομυκητίασις.*

τριχόνημα (τὸ) (Trichonema) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν* ἢ *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας βολβορρίζους, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν πεντήκοντα περίπου εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *τριχόνημα τὸ βολβοκώδιον* (Trichonema bolbocodium), καλλιεργούμενον καὶ παρ' ἡμῖν πρὸς κόσμον καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *κάτσα*. Δ. Ν. Π.

τριχοπάθεια *[Δερματολ.]*. Γενικὴ ὀνομασία τῶν διαφόρων παθήσεων τῶν τριχῶν, αἱ ὁποῖαι δερματολογικῶς διαιροῦνται εἰς τέσσαρας κατηγορίας: 1) Τὰς *ἀλωπεκίας*, δηλαδὴ τὴν τελείαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπογύμνωσιν τοῦ δέρματος ἕνεκα τριχορροίας. Αὗται εἶναι: α) ἡ συγγενὴς ἀλωπεκία ἢ ἀτριχία, β) ἡ γεροντική, γ) ἡ ἐπίκτητος ἰδιοπαθὴς καὶ ἡ συμπτωματικὴ ἀλωπεκία. 2) Τὰς *ὑπερτριχώσεις*, δηλαδὴ τὴν ἐμφάνισιν ἀφθόνων τριχῶν εἰς μέρη ὅπου φυσιολογικῶς δὲν ὑπάρχουσιν ἢ ὑπάρχουσιν ὀλίγαι. Αὗται εἶναι: α) ἡ συγγενὴς ὑπερτρίχωσις, ὁ τύπος τῶν λυκανθρώπων, β) ἡ κυρίως ὑπερτρίχωσις, ἡ ὑπερβολικὴ αὔξησις τῶν χνοωδῶν τριχῶν, γ) ὁ ἔντριχος σπίλος. 3) Τὰς ***δυστροφικὰς τριχοπαθείας***, ὡς ἡ πολίωσις (λευκοτριχία), ἡ τριχοπτιλωσία, ἡ τριχοκλαστία. 4) Τὰς *παρασιτικὰς τριχοπαθείας*, ἤτοι: α) τὰς τριχομυκητωσίας, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουν τὸ ὑπὲρ τὸ δέρμα ἐλεύθερον τμῆμα τῶν τριχῶν, β) τοὺς τριχοβρῶτας, οἱ ὁποῖοι προσβάλλουν τὰς ῥίζας. Κ. Κ. Κ.

τριχόπτερα (τὰ) (Trichoptera) *[Ζωολ.]*. Ἄθροισμα ἐντόμων νευροπτέρων, περιλαμβάνον ποικίλης μορφῆς καὶ μεγέθους ἔντομα, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν προσθίων πτερύγων των, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ δέσμης τριχῶν. Κυριωτέρα οἰκογένεια τοῦ ἀθροίσματος τούτου εἶναι οἱ *φρυγανίδαι.* Δ. Ν. Π.

τριχοπτερυγίδαι (οἱ) (Trichopterygidae) *[Ζωολογ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα πολυπληθῆ γένη καὶ εἴδη μικροσώμων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κανθάρων, ἀπαντώντων πολλαχοῦ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *τριχοπτέρυξ*. Δ. Ν. Π.

τριχοπτιλωσία (κοιν. *ψιλίδα*) *[Δερματολ.]*. Ἡ σχάσις τοῦ ἐλευθέρου ἄκρου τῶν τριχῶν εἰς δύο μέρη. Παρουσιάζεται ἰδίᾳ εἰς καχεκτικὰ καὶ χρονίως πάσχοντα ἄτομα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑγιεῖς, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν μεγάλην ξηρασίαν τῶν τριχῶν. Θεραπευτικῶς συνιστᾶται ἡ συστηματικὴ λίπανσις τῶν τριχῶν. Κ. Κ. Κ.

τρίχορδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς χορδάς· || *τρίχορδον* (τό)· **ὡς οὐσ.**, μουσικὸν ὄργανον ἔχον τρεῖς χορδάς.

τριχορραγία ***ὀζώδης*** *[Δερματολ.]*. Πάθησις τῶν τριχῶν ἰδίᾳ τοῦ γενείου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐφηβαίου, καθ' ἣν αἱ τρίχες ἐμφανίζουσι κατὰ βραχέα διαστήματα μικρὰς φαιολεύκους ἐξογκώσεις, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουσι πρὸς μικρὰ σφαιρίδια καὶ προκαλοῦσι τὴν θραῦσιν τῶν τριχῶν εἰς τὸ σημεῖα ταῦτα. Κατὰ τὸν Sabouraud ἡ πάθησις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπέρμετρον ξηρασίαν τῶν τριχῶν καὶ εἰς βλάβην τῆς ἐξωτερικῆς στιβάδος αὐτῶν. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν συστηματικὴν λίπανσιν τῶν τριχῶν καὶ τὴν χρῆσιν θειούχων ἀλοιφῶν. Κ. Κ. Κ.

τριχορρηξία (ἡ)· βλ. *σχιζοτριχία.*

τριχόρριζα *[Ὀφθαλμ.]*. Ὅρος ἀσυνήθης, δι' οὗ δηλοῦται ἡ ἀνωμάλως φερομένη (ὡς ἐπὶ τριχιάσεως) βλεφαρὶς ἢ ἐκτρεπομένη τῆς φυσιολογικῆς αὐτῆς διευθύνσεως. Β. Α.

τριχόρροια (ἡ)· ἡ διὰ διαφόρους αἰτίας πτῶσις τῶν τριχῶν· || ἡ πτῶσις τῶν ἐμβρυϊκῶν τριχῶν μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῶν διὰ τῶν μονίμων.

τριχορροῶ· ἀντὶ *τριχορρυῶ* (βλ. λ.).

τριχορρυῶ (*—έω*)· ἔχω τριχόρροιαν, τριχόπτωσιν, πέφτουν οἱ τρίχες μου, τὰ μαλλιά μου.

τρίχοσμον (τὸ) (Trichosmum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ βλαστοὺς εὐθυτενεῖς. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *τρίχοσμον τὸ εὔοσμον* (Trichosmum odoratum), ὅπερ εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Βεγγάλης καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὰ ὡραιότατα λευκὰ ἄνθη του, ἅτινα ἀναδίδουσι λεπτήν, ἀλλ' εὐάρεστον εὐωδίαν. Δ. Ν. Π.

τριχοσπορία (ἡ) *[Δερματολ.]*. Παρασιτικὴ πάθησις τῶν τριχῶν, ὀφειλομένη εἰς τὸ τριχόσπορον τὸ γιγαντιαῖον τοῦ Καστελλάνι (βλ. λ. *τριχομυκητωσία*).

τριχόσπορον· βλ. *τριχομυκητίασις.*

τριχοστομίδαι (οἱ) (Trichostomidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἰσχομυκήτων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτου μεγέθους μύκητας μὲ λεπτότατον θαλλόν, ὀλιγοκλαδώδη καὶ βάσιν ἀποτελουμένην ἐκ δέσμης πολυπληθῶν ὀδοντωτῶν νηματίων. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ εὐδοκιμοῦσιν ἐπὶ τῶν βράχων καὶ τῶν ὑγρῶν τόπων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *δεσματοδους*. Δ. Ν. Π.

τριχόσωμον (τὸ) (Trichosomum) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων νηματελμίνθων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοτραχηλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους σκώληκας μὲ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος λίαν λεπτὸν καὶ τὸ ὀπίσθιον διωγκωμένον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων θηλαστικῶν ζῴων καὶ πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

τριχοτιλλομανία (ἡ) *[Δερματολ.]*. Ἰδιαιτέρα μορφὴ ἀλωπεκίας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται ἰδίᾳ εἰς ὑστερικὰ καὶ νευροπαθῆ ἄτομα, ἐκ τῆς κακῆς ἕξεως νὰ ἐκριζώνωσι τὰς τρίχας πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Κ. Κ. Κ.

Digitized by Google

τριχοτόμησις, —εως (ἡ)· ἡ τριχῆ τομή, ἡ εἰς τρία ἴσα μέρη διαίρεσις (πρβλ. *διχοτόμησις*).

— [Γεωμ.] *Τριχοτόμησις τμήματος εὐθείας* λέγεται ἡ εἰς τρία ἴσα μέρη διαίρεσις αὐτοῦ. Ἡ κατασκευὴ δύναται νὰ γίνῃ ὡς ἕπεται: Ἔστω (σχ. 1) ἡ γωνία ΒΑΔ, ἧς ἡ πλευρὰ ΑΒ λαμβάνεται ἴση πρὸς τὸ δοθὲν εὐθύγραμμον τμῆμα. Ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ΑΔ λαμβάνομεν τυχὸν σημεῖον (ἐκτὸς τοῦ Α) τὸ Ε, εἶτα ΕΖ=ΑΕ καὶ ΖΗ=ΕΖ. Ἑνώνομεν τὸ Η μὲ τὸ Β καὶ φέρομεν ἐκ τοῦ Ε καὶ Ζ παραλλήλους πρὸς τὴν εὐθεῖαν ΗΒ, αἵτινες θὰ τέμνουν τὴν ΑΒ εἰς τὰ σημεῖα Ε' καὶ Ζ', τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν ΑΒ εἰς τρία ἴσα μέρη.

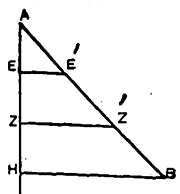

Σχ. 1.

Τριχοτόμησις γωνίας (ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, *τόξου*) λέγεται ἡ διαίρεσις μιᾶς δοθείσης γωνίας εἰς τρία ἴσα μέρη. Ἔστω (σχ. 2) ζ ἡ δοθεῖσα γωνία· λαμβάνομεν τὴν κορυφήν της Ο ὡς ἀρχὴν ὀρθογωνίων καρτεσιανῶν συντεταγμένων καὶ μίαν τῶν πλευρῶν της ὡς θετικὸν ἡμιάξονα τῶν x. Φέρομεν μὲ ἀκτῖνα τὴν μονάδα καὶ κέντρον τὸ Ο περιφέρειαν κύκλου καὶ ἂς ὀνομάσωμεν Α, A_0 τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ περιφέρεια αὐτὴ τέμνει τὰς πλευρὰς τῆς γωνίας. Τὸ πρόβλημα δύναται νὰ τεθῇ ὡς ἑξῆς: Δίδεται ἐπὶ τοῦ κύκλου τῆς 1, τοῦ ἔχοντος κέντρον τὸ Ο, ἓν σημεῖον A_0 μὲ πολικὴν γωνίαν (δηλαδὴ τὴν γωνίαν AOA_0) θ καὶ ζητοῦνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιφερείας δύο ἄλλα σημεῖα Α' καὶ Α'', τὸ πρῶτον μὲ πολικὴν γωνίαν $\frac{\theta}{3}$ καὶ τὸ δεύτερον μὲ πολικὴν γωνίαν $\frac{2\theta}{3}$, δηλαδὴ τοιαῦτα, ὥστε: $A\ (AOA') = \frac{\theta}{3}$ καὶ $A\ (AOA'') = \frac{2\theta}{3}$ (κυρίως ζητεῖται τὸ Α', διότι ἅμα ἔχομεν αὐτὸ διχοτομοῦμεν τὴν γωνίαν Α'ΟΑ'' καὶ οὕτω ἔχομεν καὶ τὸ Α''). Ἐκ τῆς τριγωνομετρίας ἔχομεν:

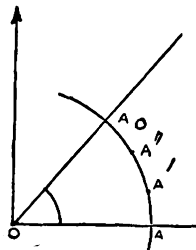

Σχ. 2.

$$\varepsilon\varphi\ \varphi = \frac{3\varepsilon\varphi\frac{\varphi}{3} - \varepsilon\varphi^3\frac{\varphi}{3}}{1-3\ \varepsilon\varphi^2\frac{\varphi}{3}}$$

ἤτοι, ἐὰν ὀνομάσωμεν τὸ εφ φ=a καὶ τὸ $\varepsilon\varphi\frac{\varphi}{3} = x$:

$$(A)\quad x^3-3ax^2-3x+a=0.$$

Ἡ ἐξίσωσις (Α) ἐκφράζει ἀναλυτικῶς τὴν σχέσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῆς ἐφαπτομένης τῆς γνωστῆς γωνίας AOA_0 καὶ τῆς ἐφαπτομένης τῆς ἀγνώστου γωνίας ΑΟΑ'· ἡ ἐξίσωσις αὐτὴ εἶναι ἀλγεβρικὴ τριτοβάθμιος· τὸ πρόβλημα λοιπὸν τῆς τριχοτομήσεως τῆς γωνίας εἶναι ἀλγεβρικὸν τριτοβάθμιον· ἐπειδὴ δὲ ἡ (Α) εἶναι (ἐκτὸς δι' ὡρισμένας γωνίας φ) ἐκ τῶν μὴ ἀναγομένων, ἕπεται ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν λύεται στοιχειωδῶς. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ γωνίαι, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ τριχοτομήσωμεν μὲ τὴν βοήθειαν μόνον τοῦ κανόνος καὶ τοῦ διαβήτου· π. χ. ἡ ὀρθὴ καὶ ἐν γένει αἱ γωνίαι $\varphi = \frac{2\pi}{n}$, ὅπου n εἶναι ἀκέραιος θετικὸς ἀριθμὸς μὴ διαιρούμενος ἀκριβῶς διὰ 3.

Α') Ὑπάρχουν πολλαὶ ἀλγεβρικαὶ (καὶ ὑπερβατικαὶ) καμπύλαι, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ τριχοτομήσωμεν δοθεῖσαν γωνίαν· ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς:

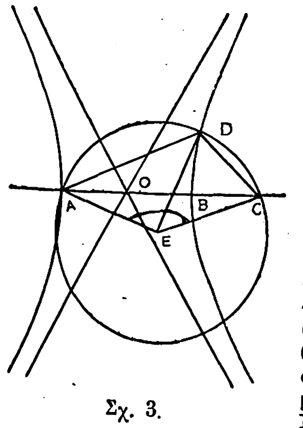

Σχ. 3.

1) Μέθοδος τοῦ Πάππου διὰ τὴν τριχοτόμησιν δοθείσης γωνίας τῇ βοηθείᾳ μιᾶς ὑπερβολῆς, τῆς ὁποίας οἱ ἀσύμπτωτοι σχηματίζουν γωνίαν 120°. Ἡ μέθοδος αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀκολούθου ἰδιότητος τῆς τοιαύτης καμπύλης. Ἐπὶ τοῦ ἄξονος αὐτῆς (σχ. 3) ΑΒ, ἂς λάβωμεν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Β τὸ σημεῖον C τοιοῦτον, ὥστε:

$$(BC) = \frac{(AB)}{2}\ (= OB)$$

Ἔστω νῦν D ἓν τυχὸν σημεῖον τῆς ὑπερβολῆς, ὅπερ ἑνώνομεν μὲ τὸ σημεῖον Α καὶ τὸ σημεῖον C. Ἡ γωνία DCA ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι πάντοτε διπλασία τῆς γωνίας CAD. Ἂς φαντασθῶμεν νῦν ὅτι ἔχομεν σχεδιασμένην ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου μίαν τοιαύτην ὑπερβολὴν καὶ ἔστω γ ἡ δοθεῖσα γωνία. Κατασκευάζομεν μὲ ἄκρα τὸ Α καὶ τὸ C κυκλικὸν τόξον, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ ἀντίστοιχον ἐπίκεντρον γωνίαν ἴσην μὲ γ· τὸ τόξον αὐτὸ καὶ ὁ δεξιὸς κλάδος τῆς ὑπερβολῆς ἔχουν ἓν κοινὸν σημεῖον, ἔστω τὸ D. Κατὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν ἰδιότητα τὸ τόξον (AD) εἶναι διπλάσιον τοῦ τόξου DC: ἄρα ἡ γωνία DEC εἶναι τὸ τρίτον τῆς δοθείσης γωνίας γ. Ἐὰν λοιπὸν μᾶς δοθῇ ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου μία ὑπερβολή, τῆς ὁποίας αἱ ἀσύμπτωτοι σχηματίζουν μεταξύ των γωνίαν 120°, καὶ οἱαδήποτε γωνία γ, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸ τρίτον αὐτῆς διὰ στοιχειωδῶν κατασκευῶν.

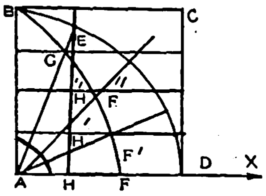

Σχ. 4.

2) Μέθοδος τῆς τριχοτομήσεως δοθείσης γωνίας τῇ βοηθείᾳ τῆς *τετραγωνιστρίας* (βλ. λ.) τοῦ Δεινοστράτου: Ἔστω (σχ. 4) γ ἡ δοθεῖσα γωνία, ἂς ὑποθέσωμεν δὲ ὅτι $\gamma < 90^\circ$ (ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει λαμβάνομεν $\frac{\gamma}{2}$ ἢ $\frac{\gamma}{4}$ καὶ ἔπειτα διπλασιάζομεν ἢ τετραπλασιάζομεν τὴν εὑρεθεῖσαν γωνίαν). Λαμβάνομεν τὴν γωνίαν DAE ἴσην μὲ τὴν γωνίαν γ· ἡ πλευρὰ αὐτῆς ΑΕ θὰ τέμνῃ τὸ τμῆμα BF τῆς τετραγωνιστρίας τοῦ Δεινοστράτου εἰς ἓν σημεῖον G. Φέρομεν ἐκ τοῦ G κάθετον ἐπὶ τὸν ἄξονα τῶν xy' καὶ διαιροῦμεν τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα GH εἰς τρία ἴσα μέρη: (HH')=(H'H'')=(H''G). Ἐκ τῶν σημείων H', H'' φέρομεν παραλλήλους πρὸς τὸν ἄξονα x, αἵτινες θὰ τέμνουν τὸ τμῆμα BF τῆς τετραγωνιστρίας τοῦ Δεινοστράτου εἰς δύο σημεῖα F', F''. Σύμφωνα πρὸς τὴν χαρακτηριστικὴν ἰδιότητα τῆς τετραγωνιστρίας τοῦ Δεινοστράτου, αἱ εὐθεῖαι AF', AF'' διαιροῦν τὴν γωνίαν DAE εἰς τρία ἴσα μέρη.

Β') Ἀναγωγὴ τῆς τριχοτομήσεως δοθείσης γωνίας εἰς προβλήματα νεύσεως (ὅταν λέγωμεν πρόβλημα νεύσεως, ἐννοοῦμεν τὴν κατασκευὴν ἑνὸς εὐθυγράμμου τμήματος, τοῦ ὁποίου τὰ μὲν ἄκρα κεῖνται ἐπὶ δύο δεδομένων γραμμῶν, αὐτὸ δὲ ἢ ἡ προέκτασίς του διέρχεται δι' ἑνὸς δεδομένου σημείου). Μηχανικῶς δυνάμεθα νὰ πραγματοποιήσωμεν μίαν τοιαύτην κατασκευὴν ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ ἑνὸς κανόνος σημειώνομεν δύο σημεῖα μὲ ἀπόστασιν ἴσην πρὸς τὸ μῆκος τοῦ δοθέντος τμήματος καὶ κινοῦμεν τὸν κανόνα οὕτως, ὥστε νὰ διέρχεται πάντοτε διὰ τοῦ δοθέντος σημείου, τὸ δ' ἓν τῶν ἐπ' αὐτοῦ σημειωμένων σημείων νὰ κεῖται πάντοτε ἐπὶ τῆς μιᾶς καμπύλης, ἕως ὅτου τὸ ἄλλο πέσῃ ἐπὶ τῆς ἄλλης καμπύλης. Ἐνταῦθα περιγράφομεν δύο τρόπους ἀναγωγῆς τῆς τριχοτομήσεως μιᾶς γωνίας εἰς προβλήματα νεύσεως, οἱ ὁποῖοι ἦσαν, κατὰ τὸν Πάππον, ἤδη γνωστοὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα· ἐκ τούτων ὁ μὲν εἷς φαίνεται ὅτι εὑρέθη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ὁ δὲ δεύτερος, ὅστις περιέχεται εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Ἀράβων διασωθέντα «Λήμματα τοῦ Ἀρχιμήδους», φαίνεται ὅτι εὑρέθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀρχιμήδους.

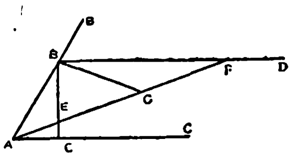

Σχ. 5.

1) Ἔστω (σχ. 5) CAB ἡ δοθεῖσα γωνία, τὴν ὁποίαν προϋποθέτομεν ὀξεῖαν. Ἐξ ἑνὸς σημείου τυχόντος Β' τοῦ σκέλους αὐτῆς ΑΒ φέρομεν τὴν παράλληλον πρὸς τὸ ἄλλο σκέλος, BD, καὶ τὴν κάθετον BC'. Νῦν ζητοῦμεν νὰ κατασκευάσωμεν εὐθύγραμμον τμῆμα EF μήκους 2 (AB'), τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα E, F νὰ κεῖνται ἐπὶ τῶν B'C' καὶ B'D καὶ ἡ προέκτασίς του νὰ διέρχεται διὰ τοῦ σημείου Α.

Ἡ γωνία C'AE εἶναι τὸ τρίτον τῆς δοθείσης C'AB'. Πράγματι ἔχομεν, ἐὰν συνδέσωμεν τὸ μέσον τοῦ εὐθυγράμμου τμήματος EF, G, μὲ τὸ Β':

EG=GF=B'G=AB' καὶ ἐπομένως:

$$\sphericalangle GAB' = \sphericalangle B'GA = 2\sphericalangle B'FG = 2\sphericalangle C'AE \text{ ἄρα}$$

$$\sphericalangle C'AE = \frac{1}{3}\sphericalangle C'AB'.$$

2) Ἔστω CAB (σχ. 6) ἡ δοθεῖσα γωνία, τὴν ὁποίαν ἂς ὑποθέσωμεν ὀξεῖαν. Γράφομεν περιφέρειαν κύκλου μὲ κέντρον τὸ Α καὶ ἀκτῖνα οἱανδήποτε, ἥτις θὰ τέμνῃ τὰ σκέλη τῆς γωνίας καὶ τὴν προέκτασιν τοῦ σκέλους ΑΒ, AD εἰς τρία σημεῖα, ἔστω τὰ B', C', D. Νῦν ζητοῦμεν τὴν κατασκευὴν ἑνὸς εὐθυγράμμου τμήματος EF, μήκους ἴσου πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ κύκλου, τοῦ ὁποίου τὸ ἄκρον Ε νὰ κεῖται ἐπὶ τοῦ κύκλου καὶ τὸ F ἐπὶ τῆς προεκτάσεως AD καὶ τοῦ ὁποίου ἡ προέκτασις νὰ διέρχεται διὰ τοῦ C'. Ἡ γωνία EFD' εἶναι ἴση πρὸς τὸ τρίτον τῆς δοθείσης. Πράγματι ἔχομεν, ἐὰν ἑνώσωμεν τὸ Α μὲ τὸ Ε:

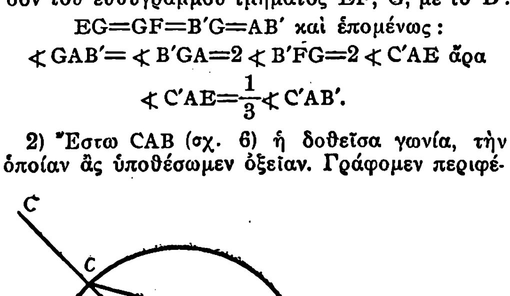

Σχ. 6.

$$\sphericalangle AC'E = \sphericalangle C'EA = 2\sphericalangle EFD',$$

$$\sphericalangle C'AB' = \sphericalangle AC'E + \sphericalangle EFD'$$

$$\text{ἄρα: } \sphericalangle C'AB' = 3\sphericalangle EFD'$$

Γ') Ὑπάρχουν καὶ ὄργανα διάφορα, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ τριχοτομήσωμεν μίαν γωνίαν. Ἓν ἐκ τῶν ἁπλουστέρων παριστᾷ τὸ σχ. 7. Κατασκευάζεται ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ μέταλλον καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἡμικύκλιον DFEOD καὶ ἀπὸ δύο κανόνας. Τοῦ πρώτου τούτων ἡ δεξιὰ ἀκμὴ BD ἐφάπτεται τοῦ κύκλου εἰς τὸ σημεῖον D· τοῦ δευτέρου ἡ ἄνω ἀκμὴ ΑΑ' συμπίπτει μὲ τὴν διάμετρον DE τοῦ κύκλου. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου δυνάμεθα νὰ τριχοτομήσωμεν μίαν γωνίαν, ὅταν δὲν εἶναι πολὺ μικρά, ὡς ἑξῆς: Ἔστω γ ἡ γωνία· θέτομεν τὸ ὄργανον ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς γωνίας οὕτως ὥστε τὸ Α νὰ πέσῃ ἐπὶ ἑνὸς σκέλους της καὶ ἡ ἀκμὴ BD νὰ διέλθῃ διὰ τῆς κορυφῆς της Κ. Κινοῦμεν τὸ ὄργανον ἐνῷ τὸ Α κεῖται διαρκῶς ἐπὶ τοῦ σκέλους καὶ ἡ BD διέρχεται διαρκῶς διὰ τοῦ Κ, ἕως ὅτου τὸ ἡμικύκλιον ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ἄλλο σκέλος. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην (σχ. 7) εἶναι:

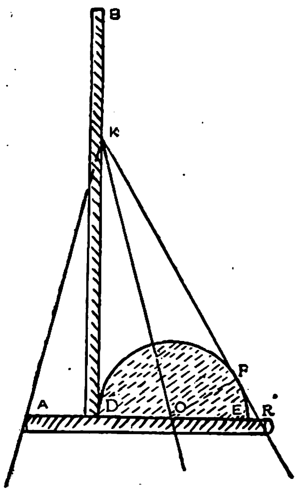

Σχ. 7.

$$\sphericalangle AKD = \sphericalangle DKO = \sphericalangle OKF$$

(ἂν ἡ γωνία εἶναι λίαν μικρά, θὰ πάρωμεν τὸ διπλάσιον ἢ καὶ τετραπλάσιον αὐτῆς, καὶ θὰ διχοτομήσωμεν ἢ τεταρχοτομήσωμεν τὸ εὑρεθὲν τρίτον, διὰ νὰ ἔχωμεν τὸ τρίτον τῆς δοθείσης).

Δ') Ἐὰν πρόκειται νὰ τριχοτομήσωμεν μίαν γωνίαν καὶ ὡς μέσα διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτὴν ἔχωμεν μόνον τὸν διαβήτην καὶ τὸν κανόνα, τότε πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς μίαν κατὰ προσέγγισιν μόνον ἀκριβῆ λύσιν τοῦ προβλήματος. Ὑπάρχουν πρὸς τοῦτο πολλαὶ μέθοδοι, μία δὲ τῶν ἁπλουστέρων εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθος: Ἔστω ABC ἡ δοθεῖσα γωνία (σχ. 8). Μὲ κέντρον τὸ Β καὶ ἀκτῖνα τυχοῦσαν γράφομεν περιφέρειαν κύκλου, ἥτις θὰ τέμνῃ τὰ σκέλη τῆς γωνίας καὶ τὰς προεκτάσεις τῶν εἰς τὰ σημεῖα: D, E, D', E'. Ἔστω Η τὸ μέσον τοῦ τόξου DE. Ἐπὶ τῆς εὐθείας ΒΗ πρὸς τὸ ἔξω μέρος τοῦ κύκλου λαμβάνομεν τὸ σημεῖον F τοιοῦτον, ὥστε (HF)=(BH). Συνδέομεν τὸ F μὲ τὸ D καὶ ἡ συνδέουσα αὐτὴ εὐθεῖα τέμνει τὸ τόξον DE εἰς ἓν σημεῖον G· ἡ γωνία GBE εἶναι περίπου τὸ τρίτον τῆς δοθείσης γωνίας. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι καλὴ μόνον διὰ πολὺ μικρὰς γωνίας· διὰ μεγάλας τὸ λάθος εἶναι ἀρκετὰ σημαντικόν.

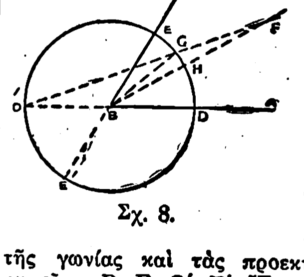

Σχ. 8.

Μὲ τὴν τριχοτόμησιν τῆς γωνίας ἠσχολήθη ὁ Ἱππίας, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἀρχιμήδης. Ὁ Πάππος ἀναφέρει δύο κατασκευάς, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἦσαν πολὺ παλαιότεραι αὐτοῦ. Ὅπως διὰ τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου καὶ τὸν διπλασιασμὸν τοῦ κύβου, ἔγιναν καὶ διὰ τὴν τριχοτόμησιν τῆς γωνίας πολλαὶ προσπάθειαι λύσεως, ἕως ὅτου ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀλγέβρας εἰς τὴν γεωμετρίαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἔδειξε τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ προβλήματος. Αἱ προσπάθειαι ὅμως αἱ γενόμεναι διὰ τὰ προβλήματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἄκαρποι, διότι καὶ ὄργανα πολλὰ ἐφευρέθησαν χρησιμώτατα διὰ τὴν πρακτικὴν κατὰ προσέγγισιν λύσιν αὐτῶν, κυρίως ὅμως διότι ἕνεκα αὐτῶν εἰσήχθησαν καὶ ἠρευνήθησαν νέαι γεωμετρικαὶ θεωρίαι γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος. π. θ. κ.

τριχοτομία (ἡ)· *τριχοτόμησις* (βλ. λ.).

τριχοτόμος *τοῦ Μὰκ-Λώριν.* Ὀνομάζεται οὕτω ἡ ἐπίπεδος καμπύλη, ἡ ὁποία ἔχει εἰς πολικὰς συν-

Digitized by Google

τεταγμένας τὴν ἐξίσωσιν: $\varrho = \frac{\alpha}{\text{συνϑ}} - 4\alpha$ συνϑ, ἢ εἰς ὀρθογωνίους καρτεσιανάς:

$$x(x^2+y^2) = a(y^2 - 3x^2).$$

Εἶναι ἀλγεβρικὴ τριτοβάθμιος καμπύλη, γεωμετρικῶς δὲ εὑρίσκεται ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου κύκλον τινὰ ἀκτῖνος 2α (ἔνθα α τυχὼν θετικὸς ἀριθμός), ὁ ὁποῖος νὰ ἐφάπτεται τοῦ ἄξονος τῶν y εἰς τὸ O, καὶ φέρομεν τὴν εὐθεῖαν x=a. Ἐκ τοῦ σημείου O φέρομεν ἡμιευθεῖαν σχηματί-

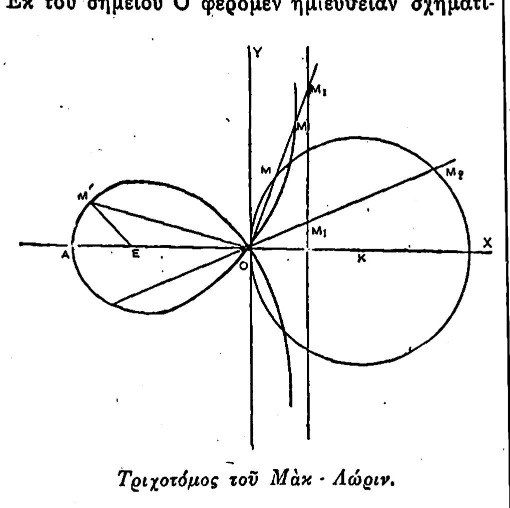

Τριχοτόμος τοῦ Μὰκ - Λώριν.

ζουσαν μετὰ τοῦ ἄξονος Ox γωνίαν τυχοῦσαν ϑ, ἥτις θὰ τέμνῃ τὸν κύκλον εἰς ἓν σημεῖον M_2 καὶ τὴν εὐθεῖαν x = a εἰς ἓν σημεῖον M_1. Ὀνομάζομεν M τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον, ὅταν $OM_1 > OM_2$, ἔχει πολικὴν ἀκτῖνα $OM_1 - OM_2$ καὶ πολικὴν γωνίαν ϑ, ὅταν δὲ $OM_2 > OM_1$, ἔχει πολικὴν ἀκτῖνα $OM_2 - OM_1$ καὶ πολικὴν γωνίαν ϑ+π. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις αἱ πολικαὶ συντεταγμέναι τοῦ σημείου M συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως:

$$\varrho = \frac{\alpha}{\text{συνϑ}} - 4\alpha \text{ συνϑ}$$

Ὁ τόπος τῶν M, ὅταν ϑ λάβῃ ὅλας τὰς τιμὰς ἀπὸ $-\frac{\pi}{2}$ ἕως $+\frac{\pi}{2}$, εἶναι ἡ τριχοτόμος τοῦ Μ Λ. Ἡ καμπύλη αὕτη διέρχεται διὰ τοῦ O, ἔχει ἄξονα συμμετρίας τὸν ἄξονα τῶν x καὶ τὴν εὐθεῖαν x=a ἀσύμπτωτον. Ἔχει τὴν ἀκόλουθον ἰδιότητα· ἂν λάβωμεν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ A (ἔνθα A τὸ σημεῖον τομῆς αὐτῆς μὲ τὸν ἀρνητικὸν ἡμιάξονα τῶν x), AE ἴσον μὲ a καὶ ἑνώσωμεν τυχὸν σημεῖον τοῦ ἀριστερὰ τοῦ ἄξονος y τμήματος αὐτῆς M' μὲ τὸ E' καὶ τὸ O εἶναι γων. $M'OA = $ γων. $\frac{M'EA}{3}$.

Ἕνεκα τῆς ἰδιότητος αὐτῆς δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν τριχοτόμησιν γωνίας τινός. Π. Θ. Κ.

τριχοτραχηλίδαι (οἱ) (Trichotrachelidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια σκωλήκων νηματελμίνθων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν*, περιλαμβάνουσα μικρομεγέθεις ἢ μετριοσώμους σκώληκας παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος τῶν θηλαστικῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *τριχίνη* καὶ τὸ *τριχόσωμον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π

τρίχουρις· βλ. λ. *τριχοκέφαλος*.

τριχοφάγος (ὁ). Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ἀλωπεκίας* τοῦ τριχωτοῦ δέρματος καὶ τῆς συκώσεως τοῦ γενείου.

τριχοφοβία (ἡ). Συνδρομὴ παρακολουθοῦσα τὰς ἰδεοληπτικὰς καταστάσεις καὶ συνισταμένη εἰς ἀγωνιῶδες συναίσθημα ἐπὶ τῇ ψαύσει διαφόρων χνουδωτῶν ὑφασμάτων, ὀπωρῶν καὶ ἰδίως τριχῶν. Τὸ συναίσθημα τοῦτο, πλὴν τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ φόβου, προκαλεῖ ἀνόρθωσιν τῶν τριχῶν τοῦ πάσχοντος καὶ τρόμον τῶν ἄκρων. Ἐνίοτε ἡ ἀγωνία αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ μέχρι λιποθυμίας. Μ. Ν. Β.

τριχοφόρα [*Ζῳολ.*]. Ἄθροισμα σκωλήκων περιλαμβάνον διαφόρου μεγέθους καὶ μορφῆς σκώληκας, διακρινομένους ἐκ τοῦ ἀσκοειδοῦς, ἐπιμήκους σώματός των, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Δ. Ν. Π.

τριχοφορίδαι (οἱ) (Trichophoridae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτερυγιοπόδων*, περιλαμβάνουσα τὰ μεγαλύτερα γνωστὰ μέχρι σήμερον πτερυγιόποδα, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *τριχοφόρος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τριχοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων τρίχας, ποῦ ἔχει τρίχες.

τριχοφόρος (ὁ) (Odobenus) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν πτερυγιοπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχοφοριδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα σαρκοφάγα, ἀμφίβια, πολλὰς ἀναλογίας ἔχοντα μὲ τὰς φώκας καὶ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Γροιλανδίαν θαλάσσας καὶ τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανόν. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ζῴων τούτων εἶναι: σῶμα μέγα, ὀγκῶδες καὶ ἐπίμηκες, φθάνον ἐνίοτε καὶ εἰς μῆκος 5 μ., κεφαλὴ ἀπεστρογγυλωμένη, ὀφθαλμοὶ μικροί, ῥύγχος βραχὺ καὶ εὐρύ, φέρον σκληρὰς τρίχας ἐν εἴδει μύστακος, δέρμα παχύτατον καὶ γυμνόν, τελείως λεῖον, οὐρὰ πλατεῖα καὶ βραχυτάτη, κυνόδοντες τῆς ἄνω σιαγόνος λίαν ἀνεπτυγμένοι, ἐξερχόμενοι τῶν χειλέων πρὸς τὰ κάτω καὶ καμπτόμενοι ἐν εἴδει χαυλιοδόντων, πόδες βραχύτατοι, καλυπτόμενοι τελείως ὑπὸ τῶν δερματοπτυχώσεων τῆς κοιλίας. Ἡ ἐγκυμοσύνη διαρκεῖ περίπου 250 ἡμέρας· ἡ θήλεια κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος γεννᾷ ἓν καὶ σπανιώτερον δύο μικρὰ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἢ τῶν πάγων. Ὁ ἄρρην παραμένει πάντοτε πλησίον τῶν νεογνῶν, μέχρις ὅτου ταῦτα καταστῶσιν ἱκανὰ νὰ νήχωνται ἐλευθέρως ἐν τῷ ὕδατι. Οἱ τριχοφόροι καταδιώκονται ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ πολύτιμον δέρμα των, τὸ λίπος των, τοὺς ὀδόντας των καὶ τὸ κρέας των, ὅπερ τρώγεται ὑπὸ τῶν Ἐσκιμώων καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ ἐκλεκτότερον ἔδεσμα. Τὸ κυνήγιόν των ὅμως εἶναι ἐπικίνδυνον, διότι τὸ ζῷον τοῦτο ἀμύνεται διὰ τῶν ἰσχυρῶν κυνοδόντων του. Μικροὶ συλλαμβανόμενοι οἱ τριχοφόροι ἐξημεροῦνται εὐκόλως, διατηροῦνται πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ μανθάνουσι νὰ ἐκτελῶσι διάφορα γυμνάσματα. Ἡ φωνή των ὁμοιάζει πρὸς μυκηθμόν. Οὐδέποτε ἐπιτίθεται κατ' ἄλλων ζῴων ἢ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξοργισθῶσιν ὑπ' αὐτῶν. Εἶναι παμφάγα ζῷα καὶ τρέφονται ἐξ ἰχθύων, μαλακοστράκων, μαλακίων, σκωλήκων κτλ. Τὸ γένος περιλαμβάνει δύο εἴδη: τὸν *τριχοφόρον τὸν ρόσμαρον* (Odobenus rosmarus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ βόρεια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, καὶ τὸν *τριχοφόρον τὸν ὀγκώδη* (Odobenus obesus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ βόρεια τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἀμφότερα τὰ εἴδη φέρουσι πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους. Τὸ δεύτερον εἶδος ἔχει μεγαλύτερον καὶ ὀγκωδέστερον σῶμα τοῦ πρώτου. Ἀμφότερα ἐνδιαιτῶνται κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Ὅταν τυχὸν ἡ λεία δὲν εἶναι ἄφθονος, οἱ ἄρρενες τριχοφόροι συνάπτουσιν ἀληθεῖς αἱματηροὺς ἀγῶνας πρὸς ἀλλήλους. Δ. Ν. Π

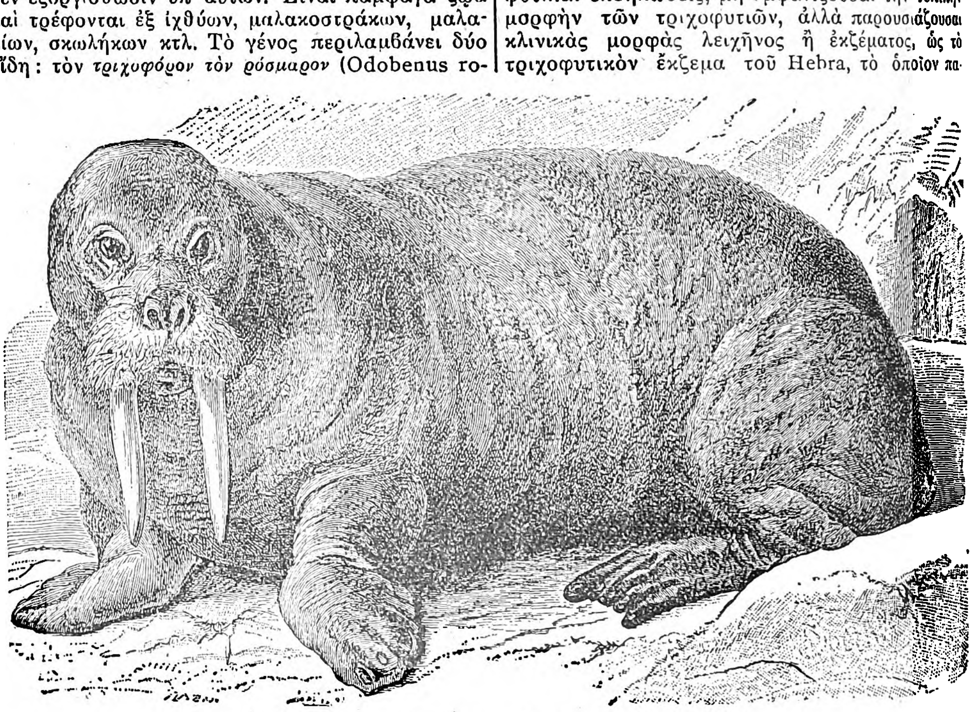

Τριχοφόρος ὁ ρόσμαρος.

τριχοφυής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ φύων, ὁ γεννῶν τρίχας, ὁ προκαλῶν ἔκφυσιν τριχῶν: «τριχοφυὴς ἀλοιφή».

τριχοφυΐα (ἡ)· ἔκφυσις τριχῶν.

τριχόφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων φύλλα ὅμοια πρὸς τρίχας.

τριχοφυτία [*Δερματολ.*]. Αἱ ὑπὸ τῶν διαφόρων ποικιλιῶν τοῦ νηματομύκητος τριχοφύτου προκαλούμεναι δερματοπάθειαι, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν Γάλλον δερματολόγον Σαβουρὼ διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὴν *μικροσποριαν* καὶ τὴν *μεγαλοσποριαν*, τὴν κυρίως *τριχοφυτίαν*. Τὸ τριχόφυτον, ἀναλόγως τοῦ τόπου ὅπου ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, ἐπὶ τοῦ ψιλοῦ δέρματος, εἰς τὸ γένειον ἢ τοὺς ὄνυχας, προκαλεῖ διαφόρους δερματοπαθείας. 1) *Τριχοφυτία τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς ἢ μεγαλοσπορία*. Αὕτη προσβάλλει ἀποκλειστικῶς παιδία καὶ παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν στρογγύλων ἢ πολυκυκλικῶν ἐρυθρῶν ἑστιῶν, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ὁποίων ἐλλείπουν αἱ τρίχες ἢ εἶναι θραυσμέναι εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐξέρχονται ἐκ τοῦ δέρματος. Ἡ μεγαλοσπορία παρουσιάζει δύο τύπους διαφόρους, ὀφειλομένους εἰς τὸ τριχόφυτον τὸ κρατηροειδὲς (ἐνδοτρίχιον) καὶ τὸ τριχόφυτον τὸ ὀξύ. 2) *Τριχοφυτία τοῦ ψιλοῦ δέρματος*. Εἶναι ἐπιπολαία πάντοτε καὶ παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν μονήρων στρογγύλων ἑστιῶν εἰς τὰς παρειάς, τὸν αὐχένα, τὰς χεῖρας, αὐξάνει δὲ ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν, σχηματίζουσα μικρὰς φυσαλλίδας ἢ βλατίδας. 3) *Σύκωσις τριχοφυτικὴ τοῦ γενείου*. Κατ' αὐτὴν τὸ τριχόφυτον προσβάλλει κυρίως τοὺς τριχοφόρους θυλάκους. 4) *Κηρίον τοῦ Κέλσου*. Κατ' αὐτὸ παρουσιάζονται ἐπὶ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς ὅμοιαι ἑστίαι πρὸς τὰς τῆς τριχοφυτικῆς συκώσεως. 5) *Τριχοφυτία τῶν ὀνύχων ἢ ὀνυχομυκίασις*. Κατ' αὐτὴν τὸ τριχόφυτον εἰσδύει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ὄνυχος, καθιστῶν αὐτὸν εὔθραυστον καὶ δύσχρωμον. 6) *Διάφοροι ἐξωτικαὶ τριχοφυτίαι*. Ἡ διὰ τοῦ τριχοφύτου μόλυνσις γίνεται ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ ἐκ τῶν διαφόρων οἰκιακῶν ζῴων, γαλῶν, κυνῶν, ἵππων. Ἡ διάγνωσις τῶν διαφόρων τριχοφυτιῶν εἶναι σχετικῶς εὔκολος, ὑποβοηθουμένη διὰ τοῦ μικροσκοπίου καὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ τριχοφύτου. Ἡ θεραπεία εἶναι δύσκολος καὶ ἀνάλογος τοῦ τόπου τῆς ἐμφανίσεως. Αἱ ἐπὶ τοῦ ψιλοῦ δέρματος τριχοφυτίαι θεραπεύονται σχετικῶς εὐκόλως διὰ τῆς ἐπαλείψεως διαλύματος χρυσαροβίνης ἢ βάμματος ἰωδίου. Ἐπὶ τοῦ τριχωτοῦ δέρματος ἐπιβάλλεται τελεία πτῶσις τῶν τριχῶν διὰ τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν καὶ μετὰ ταῦτα χρῆσις ἀντισηπτικῶν ἀλοιφῶν. Κ. Κ. Κ.

τριχοφυτίδαι [*Δερματολ.*]. Διάσπαρτοι τριχοφυτικαὶ ἐκδηλώσεις, μὴ ἐμφανίζουσαι τὴν τυπικὴν μορφὴν τῶν τριχοφυτιῶν, ἀλλὰ παρουσιάζουσαι κλινικὰς μορφὰς λειχῆνος ἢ ἐκζέματος, ὡς τὸ τριχοφυτικὸν ἔκζεμα τοῦ Hebra, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται τοπικῶς εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν μηρῶν, καὶ τὸ παρασιτικὸν ἔκζεμα τῆς παλάμης καὶ τοῦ πέλματος, τὸ ἐρύθρασμα κλπ. Κ. Κ. Κ.

τριχοφυτικός, *—ή,* *—όν*· ὁ τῆς τριχοφυτίας.

—τριχοφυτικὸς *περιφερὴς ἕρπης* [*Δερματολ.*]. Ἐπιπολαία τριχοφυτία τοῦ ψιλοῦ δέρματος, παρουσιαζομένη ὑπὸ μορφὴν μονήρους στρογγύλης ἑστίας εἰς τὰς παρειάς, τὸν αὐχένα καὶ τὰ ἀκάλυπτα ἄκρα, αὐξανομένη δὲ ἐκκεντρικῶς διὰ τοῦ σχηματισμοῦ μικρῶν φυσαλλίδων ἢ βλατίδων. Ἡ θεραπεία εἶναι εὔκολος καὶ συνίσταται εἰς τὴν ἐπάλειψιν διαλύματος χρυσαροβίνης καὶ βάμματος ἰωδίου. Κ. Κ. Κ.

τριχοφυτίνη (ἡ) [*Δερματολ.*]. Ἐκχύλισμα παρασκευαζόμενον ἐκ παλαιῶν καλλιεργειῶν τριχοφύτου, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἀχωρίου τοῦ quinque. Χρησιμοποιεῖται πρὸς διάγνωσιν τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς τριχοφυτίας. Ἡ τριχοφυτίνη ἐνιεμένη καὶ ἐπιτιθεμένη ἐπὶ τοῦ δέρματος πασχόντων παράγει μετὰ 12—48 ὥρας ἐρυθρὰν βλατίδα, ἡ ὁποία ἐξαφανίζεται μετὰ 5—7 ἡμέρας. Εἰς τοὺς ὑγιεῖς δὲν προκαλεῖ τὴν ἀλλεργικὴν ταύτην ἀντίδρασιν. Ἡ τριχοφυτίνη χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς τριχοφυτίας μὲ καλὰ ἀποτελέσματα, ἐνιεμένη ἐνδοδερμικῶς. Κ. Κ. Κ.

τριχόφυτον (τὸ) [*Δερματολ.*]. Ὁμὰς νηματομυκήτων χαρακτηριζομένων ἀνατομικῶς ὑπὸ ἀχρόων διαφανῶν, λίαν ἐπιμήκων καὶ ἐλάχιστα διακλαδιζομένων μυκηλίων, ἐκ κονιδίων ἐχόντων μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὰ τοῦ ἀχωρίου καὶ ἐκ σπόρων διαφόρου μεγέθους, ἕνεκα τῶν ὁποίων διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὸ *μικρόσπορον* καὶ

Digitized by Google

τὸ *μεγαλόσπορον*, τὸ κυρίως τριχόφυτον. Ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγαλοσπόρου τριχοφύτου διακρίνομεν διάφορα εἴδη ἐκ τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς διατάξεως τῶν σπόρων αὐτῶν· π. χ. *τριχόφυτον τὸ κρατηροειδές*, τὸ ὁποῖον ἔχει τετραγωνικοὺς σπόρους διατεταγμένους ἁλυσοειδῶς, τὸ *τριχόφυτον τὸ ὀξύ*, τὸ ὁποῖον ἔχει σπόρους στρογγύλους, ἄνευ ἰδιαιτέρας τινὸς κατανομῆς κλπ. Τὸ τριχόφυτον εἰσδύει ἢ ἐντὸς τῆς οὐσίας τῶν τριχῶν, ὁπότε αὗται καθίστανται εὔθραυστοι, καὶ λέγεται *ἐνδοτρίχιον*, ἢ ἀναπτύσσεται μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν στιβάδα τῶν τριχῶν, τὸ *ἐξωτρίχιον*. Τὸ ἐνδοτρίχιον τριχόφυτον προκαλεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς τριχοφυτίας τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, οἱ συνηθέστεροι δὲ τύποι τούτων εἶναι τὸ κρατηροειδὲς καὶ τὸ ὀξὺ τριχόφυτον. Τὸ ἐξωτρίχιον τριχόφυτον περιβάλλει τὴν τρίχα μὲ μίαν φαιὰν στιβάδα σπόρων, συνηθέστεροι δὲ ἀντιπρόσωποι τούτου εἶναι τὸ *τριχόφυτον τὸ γύψειον* καὶ τὸ *ἀστεροειδές*. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ ζῷα καὶ προκαλεῖ συνήθως τὰς τριχοφυτικὰς θυλακίτιδας. Μέχρι σήμερον ἔχουσιν ἀνακαλυφθῆ εἴκοσι ποικιλίαι τοῦ τριχοφύτου. Ἡ μικροσκοπικὴ ἔρευνα τοῦ τριχοφύτου γίνεται διὰ τῆς ἀναμίξεως τῆς τριχὸς μὲ μίαν σταγόνα καυστικοῦ καλίου. Ἡ καλλιέργεια τοῦ τριχοφύτου δὲν εἶναι δύσκολος, γίνεται δὲ μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Σαβουρὼ καθορισθέντα ὑλικά. Κ. Κ. Κ.

τριχροϊσμὸς (ὁ)· ἐμφάνισις τριῶν χροιῶν, τριῶν χρωματισμῶν εἰς τὸ αὐτὸ σῶμα.

τρίχρονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· μουσικ., ὁ ἔχων τρεῖς χρόνους ἢ ρυθμούς· βλ. *τριμερής*· ‖ μετρικ., ὁ ἐκ τριῶν πρώτων χρόνων συγκείμενος πούς, ἄλλως *τρίσημος*.

τρίχρους, —*ου* (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ ἔχων τρία χρώματα, τρίχρωμος.

τριχρωματισμὸς [*Ὀφθαλμ.*]. Λέγεται οὕτω ἡ ἰδιότης τοῦ φυσιολογικοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅστις μὲ εἰδικὴν μεῖξιν τῶν τριῶν κυρίων χρωμάτων, ἐρυθροῦ (πορτοκαλιόχρου), πρασίνου καὶ ἰώδους, δύναται νὰ ἔχῃ ὅλας τὰς χρωματικὰς αἰσθήσεις. Τὰ φυσιολογικὰ τὴν χρωματικὴν αἴσθησιν ἄτομα λέγονται *τριχρωματικά*. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ὁ *ἀνώμαλος τριχρωματισμός*. Οἱ ἀνώμαλοι τριχρωματικοὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ διακρίνουν ὅλα τὰ χρώματα τοῦ φάσματος καὶ ἑπομένως δὲν ἔχουν χρωματικήν τινα τύφλωσιν, εἰμὴ εἰς τὰς ἐξισώσεις τοῦ Rayleigh, π. χ. τὴν ἑξῆς: κίτρινον = ἐρυθρὸν + πράσινον, ἄλλοι μὲν χρειάζονται περισσότερον ἐρυθρὸν (πρωτανώμαλοι), ἄλλοι δὲ περισσότερον πράσινον (δευτερανώμαλοι). Πάντες οἱ ἀνώμαλοι τριχρωματικοὶ μὲ κάπως διάφορον εἰς ποσότητα μεῖξιν δύο χρωμάτων ἐπιτυγχάνουν τὴν αἴσθησιν τοῦ τρίτου χρώματος. Β. Α.

τριχρωμία (ἡ)· ἡ διὰ τριῶν χρωμάτων παράστασις ἐγχρώμων εἰκόνων, ἐκτύπωσις εἰκόνων διὰ τριῶν τυπωτικῶν πλακῶν.

— [*Ἐγκυκλ.*] Εἰδικὴ μέθοδος ἐκτυπώσεως πολυχρώμων εἰκόνων διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τριῶν μόνον τυπωτικῶν πλακῶν, ἐκτυπουμένων διαδοχικῶς τῆς μιᾶς ἐπὶ τῆς ἄλλης διὰ μελάνης *κιτρίνης, ἐρυθρᾶς* καὶ *κυανῆς*. Ἡ μέθοδος αὕτη βασίζεται εἰς τὴν ἀνάλυσιν πάντων τῶν φυσικῶν χρωμάτων εἰς τρία βασικὰ τοιαῦτα, τὸ *κίτρινον*, τὸ *ἐρυθρὸν* καὶ τὸ *κυανοῦν*, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀναμείξεως τούτων σύνθεσιν τῶν τριῶν ἄλλων δευτερευόντων χρωματισμῶν τοῦ φάσματος, τοῦ *πορτοκαλόχρου*, τοῦ *πρασίνου* καὶ τοῦ *ἰώδους*, ὡς ὁ κάτωθι πίναξ:

Βασικὰ χρώματα	*Δευτερεύοντα χρώματα, προερχόμενα ἐξ ἀναμείξεως τῶν βασικῶν*
Ἐρυθρὸν	*Ἰῶδες* ἐξ ἀναμείξεως ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ
Κυανοῦν	*Πράσινον* ἐξ ἀναμείξεως κυανοῦ καὶ κιτρίνου
Κίτρινον	*Πορτοκαλόχρουν* ἐξ ἀναμείξεως κιτρίνου καὶ ἐρυθροῦ

Διὰ τῆς διαφόρου ποσοτικῆς μείξεως τῶν χρωμάτων τούτων κατὰ τὴν σύνθεσιν, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως δηλαδὴ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς ἢ ἄλλου μειγνυομένου χρώματος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς ἀναμείξεως καὶ τρίτου χρωματισμοῦ, δημιουργεῖται ἡ ἄπειρος ποικιλία τόνων εἰς τοὺς χρωματισμούς, τοὺς κυριωτέρους τῶν ὁποίων παρέχει ὁ κάτωθι πίναξ:

Χρώματα	*Τόνοι ἀνερχόμενοι πρὸς τὸ μέλαν*	*Τόνοι κατερχόμενοι πρὸς τὸ λευκὸν*
Ἐρυθρὸν	Καστανόχρουν	Ροδόχρουν
Ἐρυθρὸν - πορτοκαλιόχρουν	Καφφὲ	Σωμὸν
Πορτοκαλιόχρουν - κίτρινον	Κεραμόχρουν	Σαμουὰ
Πορφυροῦν	Δαμασκηνόχρουν	Ηλιοτροπίου
Ἰῶδες	Μολυβόχρουν	Λεβάντας
Κυανοῦν	Κυανοῦν θαλάσσης	Κυανοῦν - οὐρανοῦ
Κυανοῦν - πρασινωπὸν	Μύρτινον	Πράσινον-θαλάσσης
Πράσινον	Φυστικὶ	Μπιζελὶ
Κίτρινον - πρασινωπὸν	Ἐλαιῶδες	Ἀχύρου
Κίτρινον	Λεμονὶ	Κρὲμ

Ἡ τριχρωμικὴ μέθοδος βασίζεται εἰς τὴν διὰ φωτογραφήσεως ἀνάλυσιν πάντων τῶν χρωμάτων τούτων εἰς τὰ τρία βασικὰ τοιαῦτα, τὸ κίτρινον, τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ κυανοῦν, καὶ τὴν κατασκευὴν ἰσαρίθμων τυπωτικῶν πλακῶν, αἵτινες, ὡς ἐλέχθη, ἐκτυπούμεναι διαδοχικῶς ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, παρέχουν τὸ πολύχρωμον πρωτότυπον.

Κατὰ τὴν φωτογράφησιν αἱ ἀρνητικαὶ φωτογραφικαὶ πλάκες τῆς τριχρωμίας παρασκευάζονται διὰ διαφόρων μεθόδων, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: Τοποθετεῖται κατὰ τὴν φωτογράφησιν πρὸ τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ εἰδικὸν *φίλτρον*, ἔχον τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν δίοδον εἰς τὰς ἀκτῖνας ἑνὸς μόνου χρώματος καὶ νὰ ἀπορροφῇ πάσας τὰς ἄλλας. Τὸ φίλτρον τοῦτο συνίσταται εἴτε εἰς παραλληλεπίπεδον ὑάλινον δοχεῖον πλῆρες ἐγχρώμου ὑγροῦ, εἴτε ἁπλῶς εἰς ἐγχρώμους ὑαλίνας πλάκας, ἐπεστρωμένας διὰ χρωματιστῆς ζελατίνης. Οὕτω τὸ φίλτρον ἰώδους χρωματισμοῦ ἀπορροφεῖ τὰς ἐρυθρὰς καὶ κυανᾶς ἀκτῖνας καὶ ἐπιτρέπει τὴν δίοδον μόνον εἰς τὰς κιτρίνας, τὸ φίλτρον πρασίνου χρωματισμοῦ ἀπορροφεῖ τὰς κιτρίνας καὶ κυανᾶς ἀκτῖνας καὶ ἐπιτρέπει τὴν δίοδον μόνον εἰς τὰς ἐρυθράς, τὸ δὲ φίλτρον πορτοκαλόχρου χρωματισμοῦ ἀπορροφεῖ τὰς ἐρυθρὰς καὶ κιτρίνας ἀκτῖνας καὶ ἐπιτρέπει τὴν δίοδον μόνον εἰς τὰς κυανᾶς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἑκάστη λαμβανομένη ἀρνητικὴ φωτογραφικὴ πλὰξ περιέχει ἐκ τοῦ φωτογραφουμένου πολυχρώμου ἀντικειμένου τὰς θέσεις ἀποκλειστικῶς τοῦ χρώματος, οὗτινος αἱ ἀκτῖνες διέρχονται διὰ τοῦ φίλτρου.

Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς διὰ τοποθετήσεως εἰδικοῦ φίλτρου λήψεως τῶν ἀρνητικῶν πλακῶν κατὰ τὴν φωτογράφησιν ἐξετοπίσθη τελευταίως διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Albert, ἥτις βασίζεται εἰς τὴν εἰδικὴν παρασκευὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ φωτοπαθοῦς φλοιοῦ τῆς ἀρνητικῆς πλακός, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δέχηται ἀποκλειστικῶς τὰς ἀκτῖνας ἑνὸς χρώματος καὶ νὰ ἀπορροφῇ πάσας τὰς ἄλλας.

Κατὰ τὴν φωτογράφησιν τῶν τριχρωμικῶν πλακῶν, τοποθετεῖται πρὸ αὐτῶν, σχεδὸν κατὰ κανόνα, *ράστερ* (βλ. λ.), ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν ἐν τῇ τσιγκογραφίᾳ, βαθυτυπίᾳ κ. τ. τ. Τὸ ράστερ τοῦτο, συνήθως σχήματος στρογγύλου, στρέφεται κατὰ τὴν φωτογράφησιν ἑκάστης τριχρωμικῆς πλακὸς κατὰ 30°, ἵνα μὴ αἱ στιγμαὶ τῆς μιᾶς πλακὸς συμπίπτουν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν μετὰ τῶν κοκκίδων τῆς ἄλλης.

Κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν τριχρωμικῶν πλακῶν χρησιμοποιοῦνται εἰδικῆς παρασκευῆς ἔγχρωμοι μελάναι, καλούμεναι *νορμάλ*, αἵτινες καὶ μόνον διὰ καταλλήλου συνδυασμοῦ δύνανται νὰ ἀποδώσωσι τὴν ποικιλίαν τῶν φυσικῶν χρωματισμῶν. Καλὸν εἶναι πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἐκτυπώσεως τῶν τριχρωμικῶν πλακῶν νὰ γίνεται δοκιμαστικὴ τοιαύτη, πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἀπαιτουμένου ἑκάστοτε τόνου χρώματος, καθόσον, ὡς εὐκόλως ἀντιλαμβάνεταί τις, ἡ τριχρωμία εἶναι λεπτοτάτη ἐργασία, ἡ παραμικρὰ δὲ παραπλάνησις ὡς πρὸς τοὺς τόνους τῶν χρωματισμῶν μᾶς ἀπομακρύνει μεγάλως τοῦ πολυχρώμου πρωτοτύπου, ὅπερ ἐπιδιώκομεν νὰ ἀναπαραγάγωμεν.

Ἡ τριχρωμία εἶναι ἐν εὐρυτάτῃ χρήσει ἐν τῇ τυπογραφίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ διὰ τριῶν μόνον κλισέ, καὶ ἰσαρίθμων συνεπῶς τραβηγμάτων, καθίσταται δυνατὴ ἀξιοθαύμαστος ἀναπαραγωγὴ πολυχρώμων πρωτοτύπων. Ἐνίοτε, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς τριχρωμικῆς ἐκτυπώσεως, χρησιμοποιεῖται καὶ τετάρτη τυπωτικὴ πλάξ, ἥτις φέρει τοὺς σκιεροὺς καὶ βαθεῖς μόνον τόνους τοῦ πρωτοτύπου, ἐκτυποῦται δὲ δι' εἰδικῆς μελανῆς μελάνης. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκτυπώσεως καλεῖται *τετραχρωμία*. Ἡ σειρὰ τῆς ἐκτυπώσεως τῶν τυπωτικῶν πλακῶν εἶναι κατὰ κανόνα: *κίτρινον, ἐρυθρόν, κυανοῦν*. Ἐν τῇ τετραχρωμίᾳ σχεδὸν πάντοτε τὸ *μέλαν* ἐκτυποῦται μετὰ τὸ κυανοῦν, εἰς σπανιωτάτας δὲ περιπτώσεις πρὸ τοῦ *κιτρίνου*. Γ. Α. Κ.

τρίχρωμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ τριῶν χρωμάτων ἀποτελούμενος: «τρίχρωμος εἰκών».

τριχώδης, —*ους* (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ πλήρης τριχῶν, ὁ ὑπὸ τριχῶν καλυπτόμενος.

τριχώδης (ὁ) (Trichodes) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κληριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 25 εἴδη κανθάρων εὐμεγέθων, διακρινομένων κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Ὁ γενικὸς χρωματισμός των εἶναι μελανός. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων καὶ τρέφονται ἐκ τοῦ νέκταρος τούτων, ὡς καὶ ἐκ διαφόρων ἐντόμων, καὶ ἰδίως ἐκ τῶν νυμφῶν τῶν μελισσῶν. Δ. Ν. Π.

— **τριχώδης** (ὁ) (Trichodes) [*Ζῳολ.*]. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὁλοτριχιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ὑδροβίους ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, ἀπαντῶντας εἰς τὰ στάσιμα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

τρίχωμα (τό)· τὸ σύνολον τῶν τριχῶν, αἵτινες καλύπτουν ζῷον ἢ φυτόν· ‖ τὸ σύνολον τῶν τριχῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἰδίᾳ δὲ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν μελῶν· ‖ καθόλου, ἔκφυσις πολλῶν τριχῶν.

τρίχωμα (τὸ) (Trichoma) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κληριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κανθάρων, ἀπαντώντων πανταχοῦ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Τριχωνία, ἡ ***Τριχωνίας ἐπαρχία*** [*Γεωγρ.*]. Μία τῶν ἓξ ἐπαρχιῶν, εἰς ἃς ὑποδιαιρεῖται ὁ νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, καταλαμβάνουσα τὸ κεντρικὸν αὐτοῦ τμῆμα καὶ ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν λιμνῶν Τριχωνίδος καὶ Λυσιμαχίας (πρὸς Ν.), τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Ἀχελῴου (πρὸς Δ.) καὶ τοῦ Παναιτωλικοῦ (πρὸς τὰ ΒΑ.). Ἀριθμεῖ πληθυσμὸν (1928) 49.594 κατοίκων καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὸ *Ἀγρίνιον*. Εἶναι χώρα κατὰ μέγα μέρος πεδινή, παράγει δὲ κυρίως καπνὸν ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἐλαίας καὶ βαλανίδια. Κέντρον τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς Ἀγρίνιον, ἥτις εἶναι καὶ ἡ πολυανθρωποτέρα πόλις ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ, ἀπ' αὐτῆς δὲ ἐκκινοῦσι πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐξυπηρετοῦσαι τὴν περιοχὴν ἁμαξιτοί, ὁδοὶ ὡς καὶ ἡ πρὸς τὸ Μεσολόγγιον γραμμὴ τῶν σιδηροδρόμων Δυτικῆς Ἑλλάδος. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ,ΔΝΖ' «Περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων», διῃρεῖτο εἰς 4 δήμους (*Ἀγρινίου, Ἀμβρακίας, Θέρμου* καὶ *Παμφίας*), νῦν δὲ εἰς ἕνα δῆμον (Ἀγρινίου) καὶ 49 κοινότητας, τὰς ἑξῆς: *Ἀγαλιανοῦ, Ἁγίας Παρασκευῆς (Ζελιχόβου), Ἁγίου Βλασίου, Ἀετοπέτρας (Σαμπατίνας), Ἀμβρακίας, Ἀναλήψεως (Δερβεκίστας), Ἀραχώβης, Ἀργυροῦ Πηγαδίου (Γκερτοβοῦ), Ἀφράτου, Ἀχομαύρου (Πλατανίων ἢ Ἀχομόβου), Διπλατάνου (Τερπίτσας), Δοκιμίου, Δρυμῶνα (Μπερίκου), Ζακωνίνων, Θέρμου, Καινουρίου, Καλουδίου, Καλιβίων, Κάτω Χρυσοβίτσης, Κερασιᾶς, Κοκκινόβρυσης (Κοσίνας), Κόνισκας, Κυπαρίσσου (Γέροβας), Λαμπιρίου, Λυκοχωρίου, Μανδανίσσης, Μεγάλης Χώρας (Ζαπαντίου), Μόκιστας, Μυριᾶς (Γουρίτσας), Νέας Ἀβώρανης, Νεὀμάνας (Σομπονίκου), Παμφίου (Γούστιανης), Παναιτωλίου (Μουσταφουλίου), Παραβόλας, Περιστερίου (Λιγοστιάνων), Πετροχωρίου, Πλατυπόρου (Ἀβαρίκου), Προστοβᾶ, Σαργιάδας, Σιταραλώνων (Μποσκλάβου), Σιτωμένων, Σκουτερᾶς, Σκουτισιάδος, Σμολιανῶν, Σπαρτιάδος, Σπολαΐτας, Χούνης, Χρυσοβίτσης* καὶ *Ψηλοβράχου (Σοβολάκου)*. Χ. Δ.

—**«Τριχωνία»**. Ἑβδομαδιαία ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀγρινίῳ τῷ 1884.

Τριχώνιον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 400. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καλφενίκι*. Χ. Γ. Ε.

Τριχωνὶς [*Γεωγρ.*]. Λίμνη ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλοακαρνανίας, χωρίζουσα τὰς ἐπαρχίας Μεσολογγίου καὶ Τριχωνίας. Εἶναι ἐκ τῶν γραφικωτέρων ἑλληνικῶν λιμνῶν, ὁμοιάζουσα πρὸς τὰς ἰταλικὰς τοῦ Κόμο καὶ Ματζόρε, μὲ πολλὰ ὡραῖα χωρία καὶ κωμοπόλεις ἐπὶ τῶν κυκλούντων αὐτὴν ὀρέων Παναιτωλικοῦ καὶ Ἀρακύνθου. Ἡ Τριχωνὶς συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς ἐγγὺς αὐτῆς κειμένης λίμνης τῆς Λυσιμαχίας δι' αὔλακος, ὅστις εὐρύνεται νῦν (1933) διὰ μεγάλου ἐκσκαφέως, διὰ νὰ ἀποστραγγισθοῦν ἐκτάσεις τῆς Τριχωνίδος, κατάλληλοι διὰ τὴν καπνοπαραγωγὴν ἰδίως. Χ. Γ. Ε.

—**«Τριχωνίς»**. Ἑβδομαδιαία ἐφημερίς, ἐκδιδομένη ἐν Ἀγρινίῳ ἀπὸ τοῦ 1929 ὑπὸ Β. Ν. Κρίντα καὶ Κ. Χρυσανθακοπούλου.

τρίχωρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ τριῶν χώρων ἀποτελούμενος, ὁ εἰς τρεῖς χώρους διῃρημένος: «θήκη τρίχωρος».

τρίχωσις, —*εως* (ἡ)· γένεσις, ἔκκρισις τριχῶν· ‖ τὸ σύνολον τῶν τριχῶν μέρους τινὸς τοῦ σώματος· ‖ ἡ παρὰ φύσιν ἐμφάνισις τριχῶν ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς οὐρήθρας ἢ τῆς κύστεως.

τριχωτός, —*ή*, —*όν*· ὁ κεκαλυμμένος ὑπὸ τριχῶν, ὁ πλήρης τριχῶν, ἀντίθ. ἄτριχος: «τὰ τριχωτὰ μέρη τοῦ σώματος».

—**τριχωτὸν** *δέρμα* [*Ἀνατομ.*]. Τὸ παχὺ δέρμα, ὅπερ ἄνωθεν τῆς ἐπικρανίου ἀπονευρώσεως ἐπικαλύπτει τὸν θόλον τοῦ κρανίου· βρίθει τοῦτο τριχοφόρων θυλακίων, σμηγματογόνων καὶ ἱδρωτοποιῶν ἀδενίσκων καὶ καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ τριχώματος (=τῆς κόμης), ὅπερ χρησιμεύει ὡς δυσθερμαγωγὸν καὶ μηχανικὸν προάσπισμα τῆς κρανιακῆς κάψης καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐγκλειομένου ἐγκεφάλου. Ι. Π.

τρίψακον (τὸ) (Tripsacum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη ποωδῶν φυτῶν, μονοετῶν, διετῶν ἢ πολυετῶν, ἰθαγενῶν τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται ὡς νομευτικά. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

τριψήφιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπὶ ἀριθμοῦ, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τριῶν ψηφίων, οἷον οἱ δηλωτικοὶ ἑκατοντάδων: «πολλαπλασιασμὸς —, διαίρεσις τριψηφίων».

τρίψιμο, —ατος (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ τρίβειν, ἡ λειοτρίβησις: «τὸ τρίψιμο τοῦ πιπεριοῦ, — τοῦ καφέ» || ἡ διὰ τῆς τριβῆς φθορά: «τὸ τρίψιμο τοῦ φορέματος» || ἡ θεραπευτικὴ μάλαξις: «εἶναι κρυωμένος καὶ θέλει τρίψιμο».

τρῖψις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρίβειν, τρίψιμο· || ἡ θεραπευτικὴ μάλαξις.

—[*Ἰατρ.*] Ἡ τρῖψις, ἡ ἄλλως λεγομένη *ἀνάτριψις* ἢ *μάλαξις*, ἐξειλίχθη ἐκ τοῦ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἔργου τῶν ἀλειπτῶν καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὡς θεραπευτικὸν μέσον. Ἡ τρῖψις, ἐφαρμοσθεῖσα ἐν ἀρχῇ κατὰ τρόπον μᾶλλον πρακτικόν, ἐβασίσθη βραδύτερον ἐπὶ ἐπιστημονικωτέρων βάσεων, καθορισθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, συντάξαντος καὶ βιβλίον σχετικόν, μὴ περισωθὲν μέχρις ἡμῶν, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, διακρίναντος τὴν τρῖψιν κατὰ ποιὸν μὲν εἰς *σκληράν*, *μαλακὴν* καὶ *σύμμετρον*, κατὰ ποσὸν δὲ ὡς *πολλήν*, *ὀλίγην* καὶ *σύμμετρον*. Τὴν τρῖψιν ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ ὡς μέσον ἀποθεραπευτικὸν μετὰ κατάχρησιν ἐδεσμάτων, ποτῶν ἢ ἀφροδισίων κλπ. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς τρίψεως, ἵνα μὴ τὸ δέρμα ἀποτρίβηται ἢ ψύχηται, ἤλειφε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ ἀλείπτης δι' ἐλαίου κοτίνου ἢ καὶ ἡμέρου ἐλαίας, εἰς ὃ ἀνεμειγνύετο καὶ ποσότης τις ὕδατος, τοῦτο μὲν ἵνα τὸ δέρμα τοῦ τριβομένου καθίσταται ὀλισθηρότερον, τοῦτο δὲ ἵνα μὴ ὑπερθερμαίνηται. Παρεσκευάζετο δὲ τὸ ἔλαιον τοῦτο διὰ στυπτηρίας ἢ σπερμάτων ἐλάτης ἢ καὶ δι' ἄλλων φυτικῶν οὐσιῶν. Τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλαίου κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους συνεπλήρουν καὶ διὰ τῆς χρήσεως διαφόρων μύρων, ἅτινα εἶχον τὴν ἰδιότητα νὰ ἐξουδετερώνουν διὰ τοῦ ἀρώματος αὐτῶν καὶ τὴν τυχὸν δυσάρεστον ἐκείνου ὀσμήν (βλ. καὶ λ. *ἀνάτριψις* καὶ *μάλαξις*). Σ. Γ. Σ

τριώβολον (τὸ) [*Ἀρχ.*]. Ἀργυροῦν νόμισμα παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὅπερ εἶχεν ἀξίαν καὶ εἷλκε βάρος ἡμισείας δραχμῆς, ὅθεν καὶ *ἡμίδραχμον* ἐκαλεῖτο. Ἐν Ἀθήναις ἀπετέλει τὸν ἡμερήσιον μισθὸν τῶν δικαστῶν, τῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου μετεχόντων πολιτῶν, τῶν ἐπιβατῶν, ἤτοι τῶν ὁπλιτῶν τοῦ πολεμικοῦ στόλου, φόρον τινὰ τῶν δούλων κλπ. Παρὰ τὰ ἐξ ἀργύρου τριώβολα ἐκόπτοντο καὶ ἐκ χρυσοῦ, οἷα τὰ τῆς Κυρηναϊκῆς, τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου κλπ. Ε. ΔΙ. Κ.

τριῶδι (τό), καὶ **τριώδης** (ὁ)· δημοτ., τὸ γραμμικὸν παίγνιον τρίλια.

τριῳδία [*Μουσ.*]. Σύνθεσις διὰ τρεῖς φωνάς, κοινῶς *τερτσέττο* (βλ. *τρίο*).

«Τριῴδιον» (τὸ) [*Ἐκκλησ.*]. Καλεῖται τὸ ἐκκλησιαστικὸν λειτουργικὸν βιβλίον, ὅπερ περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τοῦ μεγάλου Σαββάτου. Ὠνομάσθη δ' οὕτω, διότι εἰς τὰς καθημερινὰς τοῦ ὄρθρου ἀκολουθίας τῶν ἑορτῶν τούτων ὁ κανὼν ἀντὶ τῶν συνήθων ἐννέα ἔχει μόνας τρεῖς ᾠδὰς (τὴν η' καὶ θ' σταθερῶς καὶ μίαν ἐκ τῶν πέντε πρώτων) εἰς τύπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ἤτοι κατὰ τὰς ἀκολουθίας ταύτας ψάλλεται ἀντὶ πλήρους κανόνος μόνον τριῴδιον, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ βιβλίον τὸ περιέχον τοιούτους ἀτελεῖς κανόνας ὠνομάσθη καὶ τοῦτο τριῴδιον, «ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος τὴν ἐπωνυμίαν λαβόν». Ποιητὴς δὲ πρῶτος τριῳδίων λέγεται ὁ Κοσμᾶς ὁ Μαϊουμᾶ, ὅστις ἐποίησε τοιαῦτα ᾄσματα τῆς μεγάλης Ἑβδομάδος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατὰ τὰς ἀκολουθίας τῶν ὄρθρων τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὡς εἰς τὰς λοιπὰς ἀκολουθίας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀναγνωσμάτων ἐψάλλοντο καὶ ὕμνοι, εὕρηνται δὲ χειρόγραφα τριῳδίου περιέχοντα ἀποκλειστικῶς ὕμνους· ἀπὸ δὲ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀνακαινισθέντων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, τοὺς ὕμνους ἀντικατέστησαν κανόνες πρὸ πάντων Στουδιτῶν ποιητῶν, ἔχομεν δὲ χειρόγραφον τριῳδίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ περιέχον μόνον τῶν ἀδελφῶν Στουδιτῶν Θεοδώρου καὶ Ἰωσὴφ κανόνας. Κατόπιν δὲ εἰς τὸ τριῴδιον εἰσῆλθον ποιήματα καὶ ἄλλων, οἷον Ἀνδρέου Κρήτης, Ἰωάννου, Γεωργίου, Θεοφάνους, Κασσίας κλπ. Πρώτη δ' ἔκδοσις τοῦ «Τριῳδίου» ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ τῷ 1522 «πόνῳ καὶ δεξιότητι Ἡρακλέους τοῦ Γεράλδου» (βλ. καὶ λ. *Ἀπόκρεως*). Ε. Γ. Π.

τριῶν μέθοδος. Ἡ *μέθοδος τῶν τριῶν*, ἢ πληρέστερον ἡ *ἁπλῆ μέθοδος τῶν τριῶν*, λύει τὰ προβλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ζητεῖται νὰ εὑρεθῇ τί γίνεται ἓν ποσόν, ὅταν μεταβληθῇ ἄλλο ποσὸν ἀνάλογον τούτου ἢ ἀντίστροφον. Εἰς τὰ προβλήματα ταῦτα δίδονται τρεῖς ἀριθμοί, ἐξ ὧν οἱ δύο παριστοῦν τὰ ποσά, ὅπως ἐδόθησαν ἀρχικῶς, ὁ δὲ ἄλλος τὴν νέαν τιμὴν τοῦ ἑνὸς ποσοῦ, ζητεῖται δὲ νὰ εὕρωμεν τὴν ἀντίστοιχον τιμὴν τοῦ ἄλλου ποσοῦ. Ἡ *σύνθετος μέθοδος τῶν τριῶν* λύει τὰ προβλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ζητεῖται νὰ εὑρεθῇ τί γίνεται ἓν ποσόν, ὅταν μεταβληθοῦν ἄλλα, πρὸς ἕκαστον τῶν ὁποίων τὸ ποσὸν τοῦτο εἶναι ἢ ἀνάλογον ἢ ἀντίστροφον. Δίδονται αἱ ἀντίστοιχοι τιμαὶ πολλῶν ποσῶν καὶ ἔπειτα αἱ νέαι τιμαὶ ὅλων τῶν ἄλλων πλὴν ἑνός· τούτου δὲ ζητεῖται ἡ νέα τιμή. Τὰ προβλήματα ταῦτα ἀναλύονται εἰς δύο ἢ περισσότερα προβλήματα τῆς μεθόδου τῶν τριῶν. Π. Θ. Κ.

Τριῶν Ἄκρων ἄκρον (Cap des Trois Pointes) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας, δυτικὸν κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Μπενὶν (*Schrader*, Atl. Géogr. Moderne 48, G, i), χωρίζον δὲ τὴν παραλίαν τοῦ Ἐλεφαντόδοντος (Côte de l'Ivoir) ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Χρυσοῦ (Côte de l'Or). Σ. Ε. Λ.

τριώνυμον [*Μαθημ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ πολυώνυμον, τὸ ὁποῖον ἔχει τρεῖς ὅρους, εἶναι τουτέστι τὸ ἄθροισμα τριῶν μονωνύμων· π. χ. $3\alpha^2-6^2+\alpha\gamma$ (βλ. καὶ *πολυώνυμον*).

τριώνυμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τρία ὀνόματα· || *τριώνυμον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

Τριῶνι [*Ἀστρον.*]. Ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ λεξικογράφου Σομαβέρα. Ὁ ὅρος οὗτος, ὅστις ἔχει τὴν προέλευσιν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ trioni, δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐν χρήσει. Σ. Π.

τριῶνυξ (ὁ) (Trionyx) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τριωνυχιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη χελωνῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων, ἀπαντῶντα εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν ζῴων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα εὔρωστον, μέγα, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὄστρακον ἀτελὲς καὶ συνιστάμενον ἔκ τινος κεντρικοῦ τμήματος ἀποστεωμένου καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος ἐκ χόνδρων, καὶ στέρνον ἐπίπεδον. Τὸ δέρμα, ὅπερ καλύπτει ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ ζῴου, εἶναι μαλακὸν καὶ ἀρκετὰ χονδρόν, ἡ κεφαλὴ ἀρκετὰ ὀγκώδης καὶ πεπιεσμένη, τὸ ρύγχος καὶ αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ ἔχουσι ποικίλον σχῆμα, τὸ μέτωπον εἶναι ἐπίπεδον ἢ κυρτόν. Οἱ πόδες εἶναι εὔρωστοι καὶ καλύπτονται ἀτελῶς ὑπὸ λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων. Γνωστότερα εἴδη εἶναι οἱ:

Τριῶνυξ ὁ αἰγυπτιακὸς (Trionyx aegyptiacus). Οὗτος φθάνει εἰς μῆκος τριῶν περίπου μέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τοὺς μεγάλους ποταμοὺς τῆς Ἀφρικῆς, τρεφόμενος κυρίως ἐκ κροκοδείλων.

Τριῶνυξ ὁ ἄγριος (Trionyx ferox). Φθάνει εἰς μῆκος 160 ἑκατοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τοὺς

Τριῶνυξ ὁ ἄγριος.

ποταμοὺς τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῶν νοτίων χωρῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ θήλεια γεννᾷ τὰ ᾠά της ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἅτινα ἐκκολάπτονται μόνα των τῇ ἐπιδράσει τῆς ἡλιακῆς θερμότητος. Συλλαμβάνεται δι' εἰδικῶν δικτύων ἢ ἀγκίστρων διὰ τὸ κρέας της, ὅπερ εἶναι νοστιμώτατον καὶ περιζήτητον. Τὸ κυνήγιόν της εἶναι δυσχερές, διότι τὰ δήγματά της προξενοῦσι πληγὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπικινδύνους. Δ. Ν. Π.

τριωνυχίδαι (οἱ) (Trionychidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χελωνωδῶν*, περιλαμβάνουσα μεγάλας χελώνας ἀπαντώσας εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ διακρινομένας κυρίως ἐκ τοῦ ὀστράκου των, ὅπερ καλύπτει ἀτελῶς τὸ σῶμα, τῶν σαρκωδῶν χειλέων, τοῦ προβοσκιδοειδοῦς ρύγχους, τῆς βραχείας οὐρᾶς καὶ τῶν νηκτικῶν μεμβρανῶν, δι' ὧν εἶναι ἐφωδιασμένοι οἱ πόδες των, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει ἀνὰ τρεῖς δακτύλους. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τριῶνυξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζῳολ.*] Τὰ ἀρχαιότατα λείψανα *τριωνυχιδῶν* εὑρέθησαν εἰς στρώματα τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Ἐπίσης πολυάριθμα εἴδη εἶναι γνωστὰ ἐξ ὅλων τῶν ὑποδιαπλάσεων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐκ τῆς Εὐρώπης, Ἀφρικῆς, Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ Βορείου Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

τριώπης (ὁ) (Triopes) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δωριδιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

τρίωρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ τρεῖς ὥρας διαρκῶν: «τρίωρος μελέτη» || *τρίωρον* (τό)· ὡς οὐσ., διάστημα τριῶν ὡρῶν: «ἠγρύπνει ἐπὶ τρίωρον».

τριώροφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τρεῖς ὀροφάς, τρεῖς στέγας· ὅθεν ὁ ἔχων τρία πατώματα, τρίπατος: «τριώροφος οἰκία».

τριῶτα (ἡ)· δημοτ., τὸ γραμμικὸν παιγνίδιον τρίλια, ἄλλως *τριώδης*.

Τροβάτον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 470. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν ἐνοικιάσεως γαιῶν.

«Τροβατόρε» (ἰταλ. il Trovatore). Μελόδραμα εἰς 4 πράξεις, ποίησις Σαλβατόρε Καμμαράνο, μουσικὴ Ἰωσὴφ Βέρντι, ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς ἐν Ρώμῃ τῇ 17 Ἰανουαρίου 1853. Ἡ ὑπόθεσις, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἱσπανικοῦ δράματος τοῦ Γκουϊτιερρέθ, παρουσιάζει τὴν Ἀζουθένα—κόρην Ἀτσιγγάνας, καταδικασθείσης εἰς τὸ νὰ καῇ ζῶσα, διότι εἶχε προκαλέσει τὸν θάνατον ἑνὸς τέκνου τοῦ κόμητος ντὲ Λούνα—ἐπιζητοῦσαν νὰ ἐκδικηθῇ. Πρὸς τοῦτο ἁπάγει ἕνα ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ κόμητος, ἀλλὰ κατὰ λάθος ρίπτει εἰς τὸ πῦρ τὸ ἰδικόν της τέκνον· τὸ δὲ τέκνον τοῦ κόμητος ἀνδροῦται παρ' αὐτῇ γενόμενον *τρουβαδοῦρος* (trovatore). Ὁ ἕτερος υἱὸς τοῦ κόμητος ἔχει ἐν τῷ μεταξὺ κληρονομήσει τὸν πατέρα του καὶ θέλει νὰ νυμφευθῇ τὴν ὡραίαν Λεονώραν, ἡ ὁποία ὅμως ἀγαπᾷ τὸν τρουβαδοῦρον. Πρὸς ἐκδίκησιν ὁ κόμης ἐγκλείει εἰς τὸν πύργον του τὸν τρουβαδοῦρον, εἶτα δὲ μετὰ τῆς Ἀτσιγγάνας, ὑποτιθεμένης μητρός του, ἐντὸς σκοτεινῆς φυλακῆς. Ἡ Λεονώρα ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της λαμβάνει δηλητήριον, ἐνῷ ὁ κόμης διατάσσει νὰ ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν ἀγχόνην τὸν τρουβαδοῦρον. Ἡ γραῖα Ἀτσιγγάνα βλέπουσα τοῦτον νεκρὸν φωνάζει εἰς τὸν κόμητα: «Ἦτο ὁ ἀδελφός σου! Ἐξεδικήθης, μητέρα!».

Ὁ «Τροβατόρε» εἶναι ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων ἔργων τοῦ Βέρντι· ἐκ δὲ τῶν ὡραιοτέρων του σελίδων εἶναι ἡ ἄρια τῆς Λεονώρας ἐκ τῆς πρώτης πράξεως, τὸ τραγούδι τῆς Ἀτσιγγάνας, ἡ διῳδία ταύτης μετὰ τοῦ Μαυρίκου (τρουβαδούρου) καὶ ἡ μεγάλη ἄρια τοῦ κόμητος ντὲ Λούνα ἐκ τῆς δευτέρας πράξεως, ἰδίως δὲ τὸ περίφημον «Miserere» ἐκ τῆς τελευταίας πράξεως, ὅπερ εἶναι ἡ ὡραιοτέρα σκηνὴ τοῦ ἔργου. Γ. Σ.

τροβαδοῦρος (ὁ)· βλ. *τρουβαδοῦρος*.

Τρογιὰν (Trojan), *Ἰωάννης*. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ χιουμοριστὴς (1837—1915). Ἐξέδωκε πλείστας ποιητικὰς συλλογάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων γνωστότεραι τυγχάνουσιν αἱ ἑξῆς: «Ποιήματα», «Εὔθυμα τραγούδια», «Ἀπὸ τὴν ζωήν», «Νέα εὔθυμα τραγούδια». Ἐπίσης συνέγραψε τὰ χιουμοριστικὰ διηγήματα: «Μικρὲς εἰκόνες», «Ἀκρογιάλι καὶ κάμπος», «Ἡ βασιλικὴ σκοποβολὴ στὸ Βούστρωφ», «Γιὰ συνηθισμένους ἀνθρώπους», «Ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο», «Βερολινέζικα σκίτσα», «Ἀπὸ τὸ βασίλειο τῆς χλωρίδος», «Ταξίδια καὶ περιπλανήσεις» κ. ἄ. Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διατελέσας ἀρχισυντάκτης τῆς ἐν Βερολίνῳ ἐκδιδομένης εὐθυμογραφικῆς ἐφημερίδος «Kladderadatsch» (Στραβομάρα), ὁ Τρογιὰν ἀπέκτησε καὶ λογοτεχνικὴν φήμην καὶ πολιτικὴν ἐπιρροὴν μεγίστην. Αἱ χιουμοριστικαὶ ἠθογραφίαι του, μαρτυροῦσαι κατὰ τὸ πλεῖστον εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σαίντελ, θεωροῦνται ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας. Λ. Κ.

Τρόγκεν (Trogen) [*Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ κλιματολογικὸς σταθμὸς τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Ἀππεντσέλ, κειμένη 14 χλμ. Α.ΒΑ. τοῦ Χέριζαου εἰς ὕψος 905 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Κάτ. 3.000. Χ. Δ.

Τρογκίρ, ἢ *Τράου* (σλαβ. Trogir, γερμ. Trau) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Δαλματίᾳ, κειμένη 15 χλμ. πρὸς Δ. τοῦ Σπαλάτο κατέναντι τῆς νησῖδος Μποὔα, ἀφ' ἧς χωρίζεται δι' ὁμωνύμου πορθμοῦ. Κάτ. 4.000. Ὑπῆρξεν ἄλλοτε ὀχυρὸς λιμὴν τῶν Βενετῶν, διατηρεῖ δὲ μέχρι σήμερον τὸν μεσαιωνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Μεταξὺ τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς πόλεως ὅλως ἐξέχουσαν σημασίαν ἔχει ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς πόλεως, θεωρούμενος ὡς τὸ ἄριστον χριστιανικὸν ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς Δαλματίας. Χ. Δ.

Τρόγος *Πομπήιος*. Ρωμαῖος ἱστορικὸς (βλ. *Τρῶγος* Πομπήιος).

τρογυρίζω· δημοτ., ἄλλως *τριγυρίζω* (βλ. λ.).

Τροέλστρα (Troelstra), *Πέτρος*. Ὁλλανδὸς σοσιαλδημοκράτης πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Leeuwarden τῷ 1860. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γκρονίγγης καὶ ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐπί τι διάστημα ἐν τῇ γενετείρᾳ του. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν προσεχώρησε

Digitized by Google

κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ὀλλανδικὴν σοσιαλδημοκρατικὴν ὁμοσπονδίαν. Τῷ 1894, ἀποχωρήσας ταύτης, ἵδρυσε τὸ ἐργατικὸν σοσ αλδημοκρατικὸν κόμμα, τοῦ ὁποίου ταχέως ἀνεδείχθη εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἡγετῶν. Τῷ 1897 ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ ὡς ἀρχηγὸς τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδος διεκρίθη διὰ τὴν ῥητορικήν του δεινότητα. Κατεπολέμησε τὴν ἀριστερὰν τοῦ ὀλλανδικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ τὴν ὁμάδα τῶν *τριμπουνιστῶν* (βλ. λ.) καὶ διετέλεσε πρὸ τοῦ πολέμου μέλος τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου ἤτοι τοῦ γραφείου τῆς Β. Διεθνοῦς). Βραδύτερον ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς διὰ λόγους ὑγείας. Ἐδημοσίευσε διαφόρους μελέτας καὶ ἄρθρα εἰς τὸ «De Nieuwe Tyd» καὶ εἰς ἄλλα σοσιαλιστικὰ περιοδικά. θ. π.

Τροία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο κυρίως εἶναι γνωστὴ ἡ πόλις ἡ κειμένη κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἤδη εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλει ἡ πόλις τὴν ἀθανασίαν της, ἀπαντῶσι καὶ ἄλλα ταύτης ὀνόματα. Ἐν τῇ κατόπιν ἐποχῇ, τῇ ἑλληνορρωμαϊκῇ, ἡ πόλις ἐλέγετο ἀποκλειστικῶς *Ἴλιον* (βλ. λ.).

Ἀνασκαφαὶ καὶ ἀνακάλυψις τῆς πόλεως. Ἡ ὁριστικὴ ἀνακάλυψις τῶν ἐρειπίων τῆς Τροίας καὶ ἑπομένως ἡ ταύτισις τῆς θέσεώς της ὀφείλεται εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Schliemann καὶ τοῦ Dörpfeld, αἵτινες διήρκεσαν ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1894. Προηγουμένως ἐτίθετο γενικῶς ἡ πόλις τῆς Τροίας μεσογειότερον, κατὰ τὸν μυχὸν τῆς κοιλάδος τοῦ Σκαμάνδρου, ἐπὶ ἀποκρήμνου λόφου πλησίον τοῦ χωρίου Μπουρνάμπασι. Ἐκεῖ τὴν εἶχε τοποθετήσει κατ' ἀρχὰς ὁ Γάλλος περιηγητὴς Λεσεβαλιὲ (Lechevalier), μετ' αὐτὸν δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, τὸ μέρος δὲ ἐπεσκέφθη κατὰ πρῶτον καὶ ὁ Σλῆμαν, ὅτε τῷ 1868 διὰ πρώτην φορὰν ἐπεχείρησε νὰ ἀσχοληθῇ ἀνασκαφικῶς μὲ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ὁμηρικῆς τοπογραφίας. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ἐπείσθη διὰ μικρᾶς ἀνασκαφῆς ὅτι ἐκεῖ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κεῖται ἡ ὁμηρικὴ Τροία, παρὰ τὴν θαυμασίαν θέαν καὶ τὴν ἐπίκαιρον θέσιν, οὕτω δὲ ἐζήτησε τὴν πόλιν ἀλλαχοῦ, πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰς θέσιν *Χισσαρλὶκ* (ὀρθότερον *Ἀσσαρλύκ*), ὅπου διασταυροῦνται αἱ δύο κοιλάδες τοῦ Σιμόεντος καὶ τοῦ Σκαμάνδρου. Ἐκεῖ ἔκειντο τὰ ἐρείπια τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς πόλεως *Ἰλίου* καὶ ἡ τοποθεσία εἶχεν ἤδη ταυτισθῇ πρὸς τὴν τῆς ὁμηρικῆς Τροίας ὑπό τινων λογίων.

Αἱ πολυετεῖς ἀνασκαφαί, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετεύχθη νὰ ἔλθουν εἰς φῶς ὄχι μόνον τῆς ὁμηρικῆς Τροίας τὰ ἐρείπια, ἀλλὰ καὶ τὰ λείψανα προγενεστέρων καὶ μεταγενεστέρων συνοικισμῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους, ἔχουσι τὸ ἀκόλουθον ἱστορικόν: Ἡ πρώτη ἀνασκαφὴ ἐπεχειρήθη ὑπὸ τοῦ Σλῆμαν τῷ 1870, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον περιῆλθεν οὗτος εἰς ἔριδα πρὸς τοὺς δύο Τούρκους ἰδιοκτήτας τοῦ χώρου καὶ διεκόπη ἡ ἐργασία. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπεμβᾶσα ἠγόρασε τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ λόφου καὶ οὕτως αἱ ἀνασκαφαὶ ἐσυνεχίσθησαν κατὰ τὸ 1871 καὶ συστηματικώτερον μετὰ περισσοτέρων ἐργατῶν τῷ 1872, τέλος δὲ καὶ κατὰ τὸ 1873. Ὁ Σλῆμαν ἐταύτισε διάφορα σημεῖα τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐρειπίων πρὸς ὁμηρικὰς τοποθεσίας καὶ ἀνεκάλυψε τὸν περίφημον θησαυρόν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε Θησαυρὸν τοῦ Πριάμου. Ἐξέδωκε τὰς «Τρωϊκὰς ἀρχαιότητας» συνοδευομένας ὑπὸ ἄτλαντος καὶ διέκοψε τὰς ἀνασκαφὰς μὲ προφανῆ σκοπὸν νὰ μὴ τὰς ἐπαναλάβῃ πλέον. Ἐπεχείρησεν εἶτα ἐρεύνας ἐν Ἰθάκῃ καὶ ἐν Τίρυνθι ἄνευ ἀποτελεσμάτων, τέλος δὲ ἐν Μυκήναις, ὅπου εὗρε τοὺς περιφήμους βασιλικοὺς θησαυρούς. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τὸν παρεκίνησε νὰ ἐπισκεφθῇ ἐκ νέου τὴν Τροίαν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ ἐκεῖ ἤθελεν ἀνακαλύψει ἀναλόγους βασιλικοὺς τάφους πρὸς τοὺς τῶν Μυκηνῶν. Οὕτω κατὰ τὸ 1878 καὶ 1879 διεξήγαγε δύο νέας ἀνασκαφάς. Ἂν καὶ δὲν εὗρε τοὺς προσδοκωμένους τάφους, ἐν τούτοις ἀνεκάλυψε μερικοὺς ἀκόμη μικροὺς θησαυροὺς ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ὀξυνθῇ παρ' αὐτῷ τὸ αἰσθητήριον τοῦ ἀρχαιολόγου παρατηρητοῦ, εἶχον προσληφθῇ καὶ ἐπιστημονικοὶ συνεργάται ὁ Βίρχοβ καὶ ὁ Μπουρνούφ, οὕτω δὲ κατὰ πρώτην φορὰν διέκρινε τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἐξηκρίβωσε τὰ λείψανα ἑπτὰ ὑπερκειμένων πόλεων. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἐξέθηκεν εἰς τὸ βιβλίον του «Ἴλιος» (1881, ἡ ἀγγλ. ἔκδοσις 1880). Ἂν καὶ διὰ τῆς ἀκριβοῦς δημοσιεύσεως τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ ἀνωτέρω βιβλίον ἐφαίνετο ὅτι τὸ ζήτημα τῆς Τροίας εἶχε πλέον λυθῇ ὁριστικῶς, ἐν τούτοις ἀμφιβολίαι τινές, ἐγερθεῖσαι ἕνεκα διαφόρων λόγων, παρεκίνησαν τὸν ἀκούραστον ἐρευνητὴν νὰ ἀναλάβῃ καὶ νέαν ἔρευναν κατὰ τὸ 1882. Τὴν φορὰν αὐτὴν ἐξησφάλισεν ὡς συνεργάτην τὸν Δαῖρπφελδ, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐργασίαν ὀφείλεται κυρίως ἡ πλήρης ἀρχιτεκτονικὴ κατανόησις τῶν ἐρειπίων τῆς Τροίας. Τὰς γενομένας ἐργασίας ἐπηκολούθησεν ἡ δημοσίευσις τοῦ βιβλίου «Τροία» εἰς διαφόρους γλώσσας, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευσε νὰ δημοσιευθῇ ἄνευ ἀρχιτεκτονικῶν πινάκων. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἤθελον νὰ ἐπιτρέψουν τὴν σχεδίασιν οὐδενὸς τῶν ἐρειπίων, φοβούμενοι ὅτι ταυτοχρόνως οἱ ἀρχιτέκτονες ἤθελον ὑποκλέψει καὶ τὰ σχέδια τῶν 6 χλμ μακρὰν κειμένων ὀχυρώσεων τοῦ Κοὺμ-Καλέ. Ἐχρειάσθησαν ἐπανειλημμέναι διπλωματικαὶ παρεμβάσεις, ἵνα παρακαμφθῇ ἡ δυσκολία. Αἱ νέαι ἐργασίαι ἀπεκάλυψαν κυρίως τὰ μέγαρα τῆς δευτέρας τρωικῆς πόλεως, ἤτοι τῆς πόλεως, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ὁμηρικὴ Τροία.

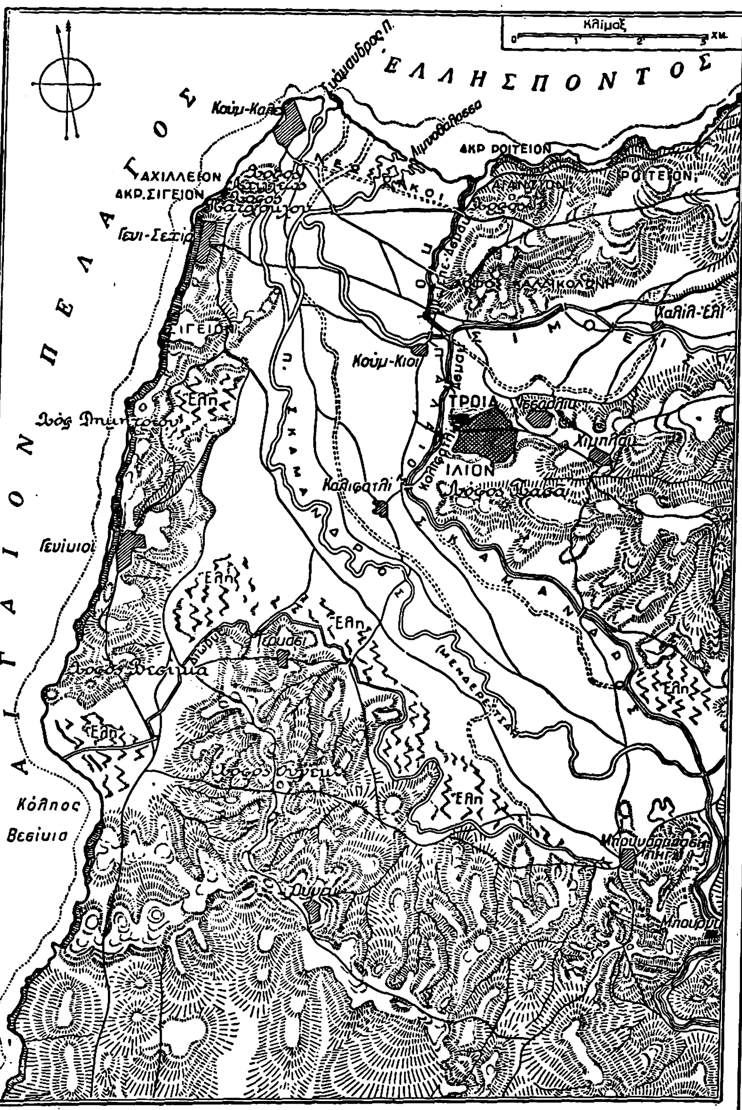

Χάρτης τῆς Τρωϊκῆς περιοχῆς.

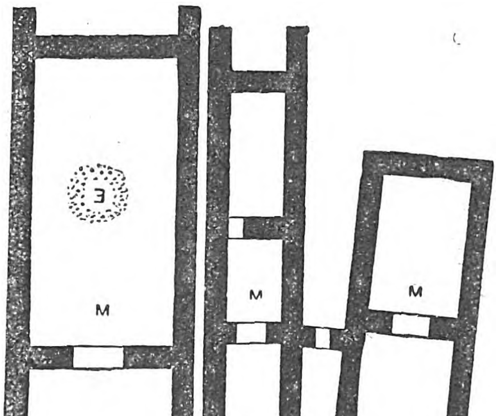

Μέγαρον τῆς 2ας Τρωϊκῆς πόλεως.
(Ε=ἑστία· Μ, Μ, Μ=μέγαρον.)

Νέαι αἰτίαι ἐπέφερον τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν ἅπαξ ἀκόμη. Ἀπῃτεῖτο μία γενικὴ ἀρχιτεκτονικὴ μελέτη τῶν ἐρειπίων, ἥτις δὲν ἦτο δυνατὴ ἢ κατόπιν νέου φιρμανίου, τὸ ὁποῖον νὰ παραμερίσῃ τοὺς φόβους τῆς φιλυπόπτου τουρκικῆς ἀστυνομίας. Συγχρόνως εἶχεν ἀναφανῆ εἷς Γερμανὸς λοχαγὸς Bötticher, ὅστις ὑπεστήριζε δι' ἐπανειλημμένων δημοσιευμάτων μίαν παράδοξον θεωρίαν, ὅτι τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο εἰμὴ τὰ λείψανα δωματίων καύσεως νεκρῶν καὶ ὅτι ἁπλῶς ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς νεκροπόλεως. Ταῦτα πάντα ἠνάγκασαν τὸν Σλῆμαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς ἐρεύνας κατὰ τὸ 1889. Ἐκάλεσε καὶ τὸν Μπαίτιχερ πρὸς ἐπίσκεψιν, ἔτι δὲ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπιστήμονας καὶ λογίους. Ὁ Μπαίτιχερ ἐφάνη πειθόμενος περὶ τοῦ σφάλματός του, ἀλλὰ διεφώνησαν ὡς πρὸς τὴν αἴτησιν συγγνώμης δημοσίᾳ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐπανελθὼν εἰς Γερμανίαν ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ προπαγανδίζῃ τὴν παλαιάν του θεωρίαν, προσβάλλων καὶ τὸν Δαῖρπφελδ. Ὁ τελευταῖος ἠναγκάσθη κατόπιν τούτου νὰ δηλώσῃ δημοσίᾳ ὅτι δὲν θὰ ἀξιώσῃ πλέον ἀπαντήσεως τὸν Μπαίτιχερ, ἐξηκολούθησε δὲ τὰς περαιτέρω ἐργασίας, ὁπότε κατὰ τὴν 26 Δεκεμβρίου 1890 ἀπέθανεν ἀπροσδοκήτως ἐν Νεαπόλει ὁ Σλῆμαν.

Αἱ νέαι ἔρευναι ἐσυνεχίσθησαν ὑπὸ τοῦ Δαῖρπφελδ, χορηγούσης τῆς χήρας Σοφίας Σλῆμαν, κατὰ τὸ 1893, ἐπειδὴ δὲ καὶ νέα προβλήματα ἀνέκυψαν, ἐγένετο καὶ τελευταία ἀνασκαφὴ κατὰ τὸ 1894, δαπάνῃ τοῦ τότε κάϊζερ Γουλιέλμου τοῦ Β', ὅστις παρεχώρησεν εἰς τὸν Δαῖρπφελδ 30 χιλ. μάρκων. Τὰ ἀποτελέσματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ βιβλίον «Τροία καὶ Ἴλιον», ὅπου, πλὴν τοῦ κυρίου συγγραφέως Δαῖρπφελδ, συνειργάσθησαν καὶ ἄλλοι λόγιοι. Ἔκτοτε δὲν ἠρευνήθη πλέον ἡ Τροία, μέχρις ὅτου, πρὸ δύο ἐτῶν, ἐγένετο τῇ πρωτοβουλίᾳ Ἀμερικανῶν ἀρχαιολόγων ἀπόπειρα ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν πρὸς ῥιζικὴν ἔρευναν τῶν ἐρειπίων μὲ τὰς νεωτέρας ἀνασκαφικὰς μεθόδους. Τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐρεύνης ἐγένοντο ἤδη, εἰς ταύτην δέ, τιμῆς ἕνεκεν, ἐκλήθη νὰ μετάσχῃ καὶ ὁ γηραιὸς ἐρευνητὴς τῆς Τροίας, ὁ Δαῖρπφελδ.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν πολυετῶν ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξετέθησαν συντόμως, εἶναι ἐν περιλήψει τὰ ἀκόλουθα: Ὁ Δαῖρπφελδ ἐξηκρίβωσεν ὅτι οὐχὶ ἑπτά, ὡς εἶχε νομίσει ὁ Σλῆμαν, ἀλλὰ ἐννέα ὑπερκειμένων πόλεων τὰ ἐρείπια διατηροῦνται ἐν Τροίᾳ. Τὸ τοιοῦτο δεικνύει ἁπλῶς τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῆς θέσεως, ὅπου ἦτο ἱδρυμένη ἡ πόλις. Ἐκ τῶν ἐννέα τούτων συνοικισμῶν (διότι δὲν δύνανται πάντες νὰ ἀξιώσωσι τὸ ὄνομα πόλεων) σπουδαιότατοι ἦσαν ὁ δεύτερος καὶ ὁ ἕκτος. Ὑπὸ τοῦ Σλῆμαν εἶχεν ἐκληφθῇ ὡς ἡ ὁμηρικὴ Τροία, ἡ πόλις τοῦ Πριάμου, ὁ δεύτερος συνοικισμός, ἐνῷ πραγματικῶς οὗτος εἶναι πολὺ παλαιότερος. Ὁ εὑρεθεὶς θησαυρός, εἰς τὸν ὁποῖον μέχρι σήμερον συμβατικῶς παρέμεινε τὸ ὄνομα τοῦ Πριάμου, δὲν ἔχει φυσικὰ καμμίαν σχέσιν πρὸς αὐτόν. Διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Δαῖρπφελδ ἐξηκριβώθη ὅτι οὐχὶ ἡ δευτέρα, ἀλλ' ἡ ἕκτη πόλις ἦτο ἡ ὁμηρική, διότι εἰς αὐτὴν εὑρέθησαν μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα. Ἦτο ἄλλως ἡ πόλις αὕτη πολὺ μεγαλυτέρα τῆς δευτέρας καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ πελωρίων τειχῶν. Οἱ διαδοχικοὶ συνοικισμοί, ἐξεταζόμενοι μὲ τὴν χρονολογικὴν σειράν των, θὰ περιγραφῶσιν ἀμέσως κατωτέρω. Δέον μόνον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Σλῆμαν καὶ ὁ Δαῖρπφελδ εἶχον γενικῶς ἀπονείμει εἰς αὐτοὺς ὑψηλὰς χρονολογίας, τὰς ὁποίας ἡ νεωτέρα ἔρευνα κατεβίβασε σημαντικῶς.

Ἡ πρώτη καὶ κατωτάτη πόλις φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ χαλκοῦ, ὁπότε ἦσαν ἄφθονα ἀκόμη καὶ τὰ λίθινα ἐργαλεῖα. Ὀλίγοι τοῖχοι ἐξ αὐτῆς εἶναι γνωστοί, ἀνήκοντες εἰς ταπεινὰ οἰκοδομήματα ἐκτισμένα διὰ μικρῶν λίθων καὶ πηλοῦ. Ἡ δευτέρα πόλις ἦτο σημαντικὴ εἰς ἔκτασιν καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἔφερε πύλας καὶ πύργους. Τὰ κατώτερα τούτων μέρη ἦσαν λίθινα, ὕστερον ὅμως ἐσυνεχίζετο ἡ τοιχοδομία δι' ὠμῶν πλίνθων, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρενεβάλλοντο δοκοὶ ὡς σκελετός. Ὁμοίως ἐκτίζοντο καὶ αἱ οἰκίαι, αἱ δὲ ὁδοὶ πολλάκις ἦσαν ἐπεστρωμέναι διὰ λίθων.

Μεταξὺ τῶν οἰκοδομημάτων πρωτίστην θέσιν κατέχουσι τρία μεγαρόμορφα κτήρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕν, τὸ μεγαλύτερον, φέρει καὶ κυκλι-

Digitized by Google

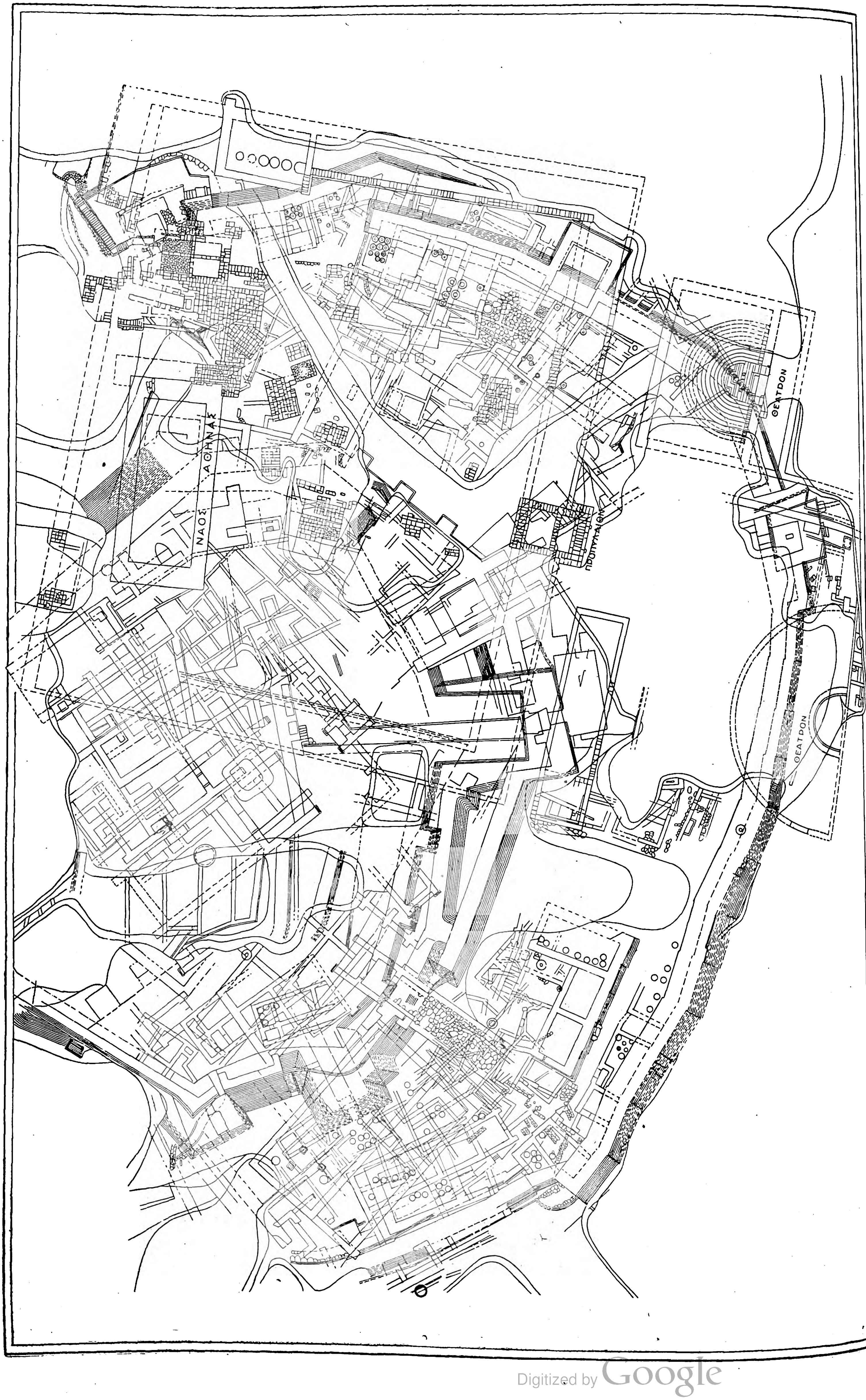

Digitized by Google

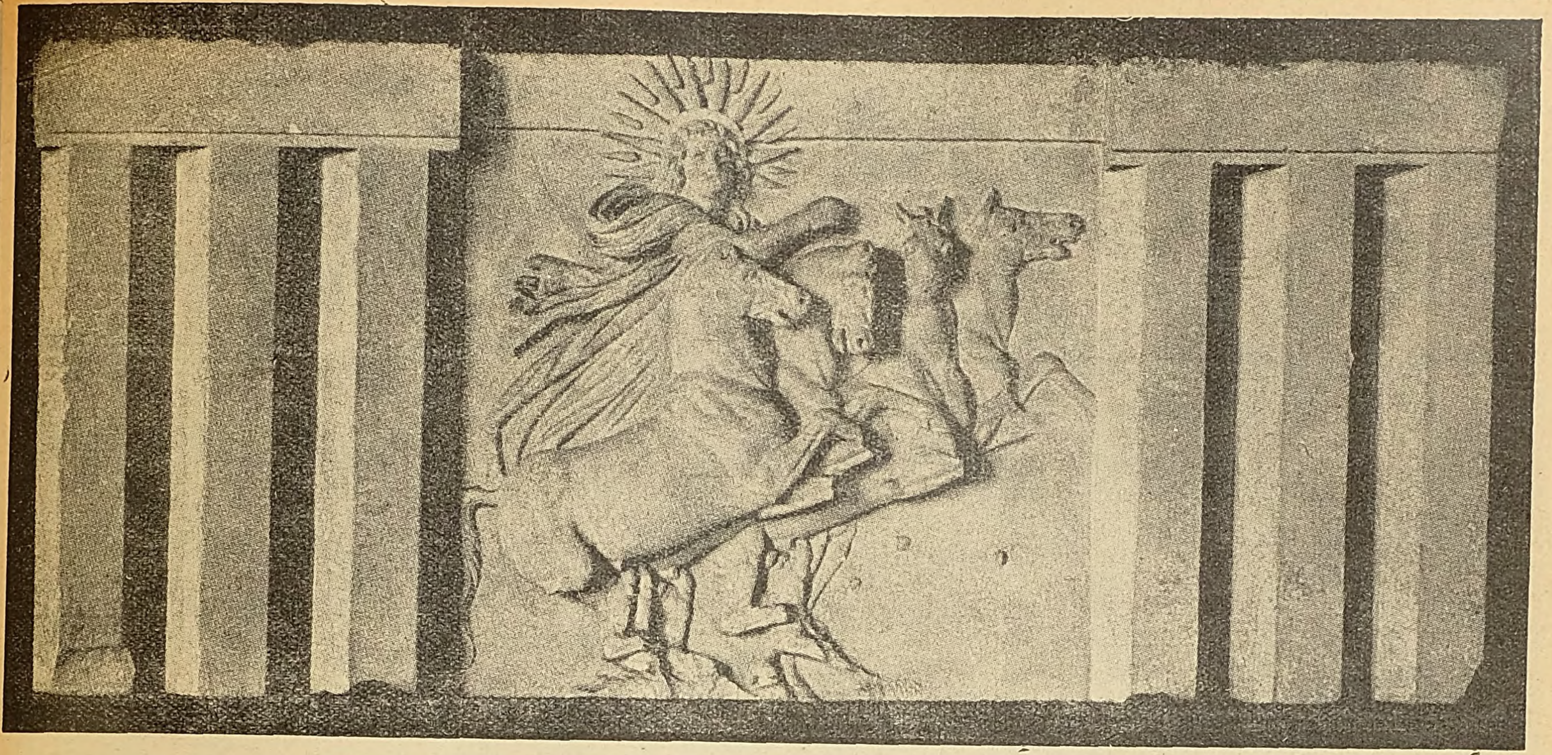

Μαρμαρίνη μετόπη ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. (Τὸ ἡλιακὸν τέθριππον).

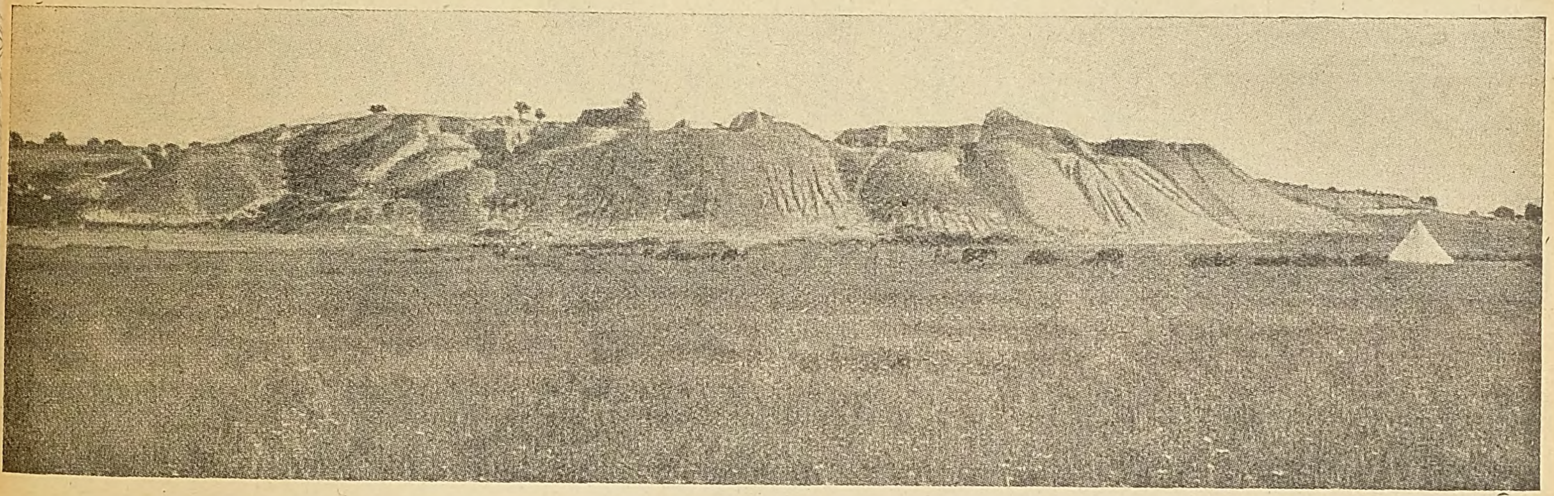

Ἄποψις τῆς Τροίας.

Ἀγγεῖα ἐκ Τροίας.

Digitized by Google

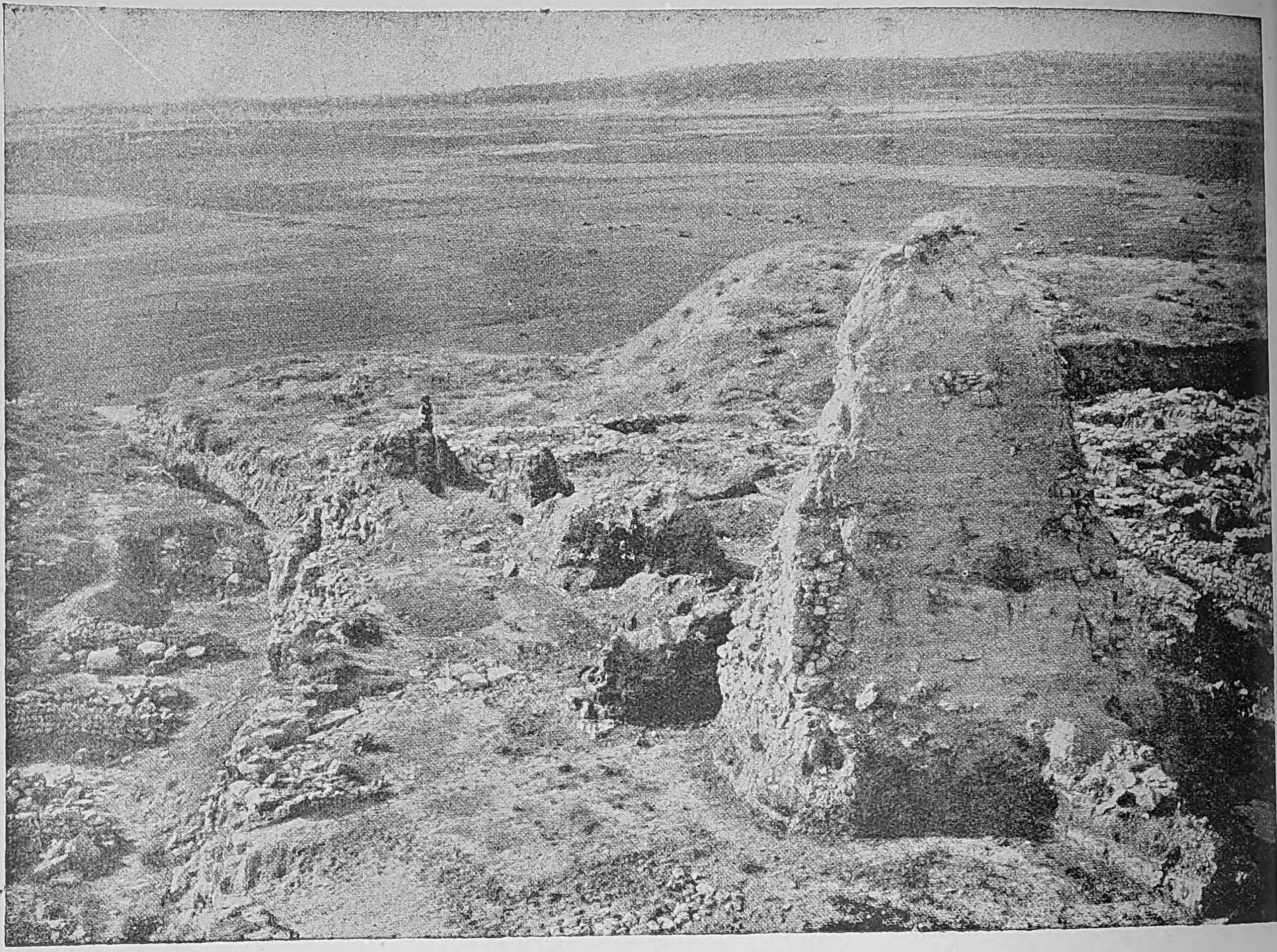

Τὸ μέγαρον καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ.

Τὸ θέατρον.

Digitized by Google

Digitized by Google

κὴν ἑστίαν ἐν τῷ μέσῳ. Τὰ κτίσματα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ κυρίως μεγάρου καὶ ἑνὸς προδόμου, πλὴν τοῦ μεσαίου, τὸ ὁποῖον εἶναι περισσότερον στενόμακρον καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀλληλοδιαδόχων διαμερισμάτων. Ἡ ὁμοιότης πρὸς τὰ μυκηναϊκὰ μέγαρα εἶναι προφανής. Ἡ πόλις αὕτη, ἡ πλινθόκτιστος κατὰ τὸν Σλῆμαν, κατεστράφη διὰ πυρκαϊᾶ. Ἦτο πλουσιωτάτη καὶ ἀκμαία πόλις, ἐξ αὐτῆς δὲ προέρχονται τὰ πλεῖστα καὶ πολυτιμότατα τῶν εὑρημάτων, ἰδίως οἱ θησαυροὶ χαλκῶν σκευῶν καὶ ἀργυρῶν ἢ χρυσῶν σκευῶν καὶ κοσμημάτων. Τούτων ὁ ρυθμὸς ἀκριβῶς προδίδει ὅτι χρονικῶς ἵστανται πολὺ πλησίον πρὸς τοὺς θησαυροὺς ἐκ τῶν βασιλικῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν, πολλάκις μάλιστα ὑπάρχουν καὶ ἀκριβεῖς ἀντιστοιχίαι. Ὡς ἐκ τούτου δὲν θεωρεῖται σήμερον πλέον ἡ δευτέρα πόλις ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Γ′ χιλιετηρίδα, ὡς πρότερον, ἀλλ' εἰς τὴν Β′. Ἡ νεωτάτη περίοδός της θὰ ἦτο σύγχρονος πρὸς τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν, ἑπομένως ἔφθανε μέχρι τοῦ 1600 περίπου π. Χ. Οἱ συνοικισμοὶ 3—5 ἦσαν πενιχραὶ καὶ ἄσημοι κῶμαι, ἱδρυθεῖσαι ὑπὲρ τὰ ἐρείπια τῆς δευτέρας πόλεως. Ἐν μέρει ἔφερον περιτείχισιν, ἥτις ἐχρησιμοποίει καὶ τὴν παλαιὰν τοιαύτην. Οἰκοδομήματα σπουδαῖα τῶν συνοικισμῶν τούτων δὲν ὑπάρχουν, πλὴν κινητῶν τινων ἀξιολόγων εὑρημάτων. Ἡ ἕκτη πόλις, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν καὶ ἦτο ἡ πραγματικῶς ὁμηρικὴ Τροία, ἦτο μεγάλη πόλις ὑπερβαίνουσα κατὰ πολὺ εἰς ἔκτασιν τὴν δευτέραν. Περιεβάλλετο ὑπὸ πολὺ ἰσχυροτέρου τείχους, τὸ ὁποῖον ὁλόκληρον ἦτο λίθινον, ἔφερε δὲ καὶ τοῦτο πύλας καὶ πύργους κατ' ἀποστάσεις. Οἱ λίθοι ἀλλαχοῦ εἶναι ἀκατεργαστότεροι, ἀλλαχοῦ ὅμως εἶναι ὀρθογώνιοι πελεκητοὶ καὶ τὸ τεῖχος λαμβάνει ὄψιν ἰσοδομικήν. Ἐκ τῶν οἰκοδομημάτων τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον εἶναι ἕν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει σειρὰν τριῶν κιόνων κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος καὶ διαιρεῖται οὕτω εἰς δύο μέρη κατὰ μῆκος. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα ἀρχιτεκτονήματα δὲν εὑρέθησαν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἕκτης πόλεως, ἥτις ὑπῆρξε βιαία καὶ συνωδεύθη ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἀνηγέρθησαν δύο ἀσήμαντοι συνοικισμοί, προφανῶς δίχως νὰ μεσολαβήσῃ χρονικὸν διάστημα ἐρημώσεως, διότι τὰ εὑρήματα τούτων εἶναι τὰ αὐτὰ σχεδὸν μὲ τὰ τῆς ἕκτης πόλεως. Μετὰ τοὺς συνοικισμοὺς τούτους, ἀριθμουμένους ὡς ἕβδομον στρῶμα, ἀνεγείρεται ὁ ὄγδοος συνοικισμός, ὅστις εἶναι ἡ ἑλληνικῆς ἐποχῆς πόλις Ἴλιον. Παρακμάσαντος καὶ τούτου ἱδρύθη ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως καὶ δι' ἰσοπεδώσεων καὶ ἄλλων μεταβολῶν τοῦ χώρου ἡ ἐνάτη πόλις, τὸ ρωμαϊκὸν Ἴλιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀξιόλογος πόλις, μὲ σπουδαῖον μαρμάρινον ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, προπύλαια μαρμάρινα ἐπίσης, ἔτι δὲ βουλευτήριον, θέατρον καὶ ἄλλα συναφῆ οἰκοδομήματα.

Τὰ εὑρήματα. Μεγάλης σημασίας εὑρήματα, τὰ ὁποῖα ἐξέπληξαν τὸν Σλῆμαν καὶ τὸν κόσμον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεώς των, ἐγένοντο κυρίως εἰς μόνην τὴν δευτέραν πόλιν καὶ ἐν μικροτέρᾳ βαθμῖδι εἰς τοὺς ὑπερκειμένους συνοικισμοὺς μέχρι τοῦ πέμπτου. Ἡ πρώτη καὶ κατωτάτη πόλις παρέσχεν ἐργαλεῖά τινα λίθινα καὶ τεμάχια

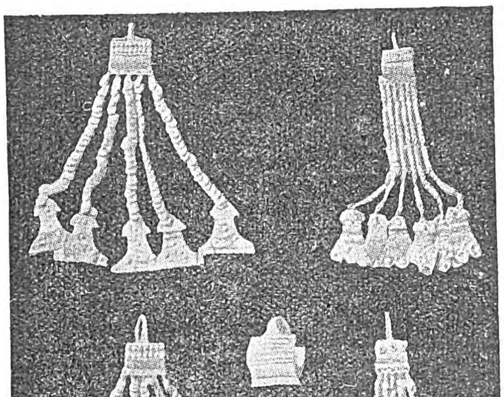

Χρυσᾶ κοσμήματα.

ἀγγείων, τὰ ὁποῖα εἶναι χειροποίητα, κακῶς ὠπτημένα εἰς τὸ ἀνοικτὸν πῦρ καὶ ἀντὶ λαβῶν ἔχουν ἀποφύσεις τετρημένας διὰ λεπτῆς συνήθως ὀπῆς. Τὴν πλουσίαν καὶ χαρακτηριστικὴν τρωικὴν κεραμεικήν, ἥτις διετηρήθη μετὰ μικρᾶς ἐξελίξεως μέχρι τῆς ἕκτης πόλεως, τῆς μυκηναϊκῆς, παρέσχε κυρίως ἡ δευτέρα πόλις καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς συνοικισμοί. Κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς βιοτεχνίας ταύτης εἶναι τὰ ἀνθρωπόμορφα ἀγγεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ εἰς τὰ πώματά των ἐδίδοντο σχήματα κεφαλῶν καὶ μελῶν ἀνθρωπίνων. Πλὴν τούτων, κατεσκευάζοντο φυσικὰ καὶ διαφόρων ἄλλων σχημάτων κοινὰ ἀγγεῖα. Ὁ πηλὸς εἶναι γενικῶς φαιοῦ ἢ σκοτεινοῦ χρώματος, φέρει πολλάκις τεχνικὴν λείανσιν καὶ ἀρκούντως λεπτὰ τοιχώματα, εἰς τινας δὲ περιστάσεις ἐφαρμόζεται ἡ ἐγχάρακτος διακόσμησις. Τὰ παλαιότερα ἐκ τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι χειροποίητα, ταχέως ὅμως ἐμφανίζεται ἡ χρῆσις τοῦ κεραμεικοῦ τροχοῦ. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν τρωϊκὸν ἀγγεῖον εἶναι ἐπίσης τὸ ἀποκληθὲν «δέπας ἀμφικύπελλον» ὑπὸ τοῦ Σλῆμαν, κέρας μετὰ δύο καθέτων τοξοειδῶν λαβῶν. Ἀραιὰ ἐμφανίζεται ἡ γραπτὴ διακόσμησις ἐπὶ τῶν τρωϊκῶν ἀγγείων. Λίθινα ἐργαλεῖα ἐξακολουθοῦσι

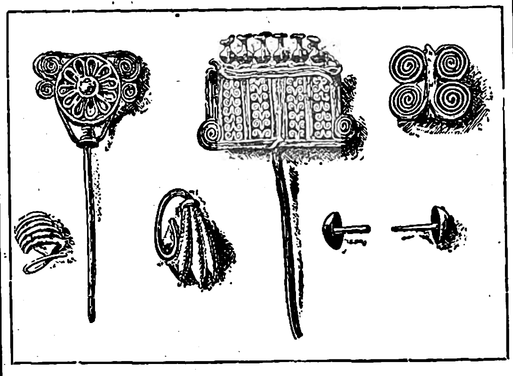

Χρυσᾶ κοσμήματα.

νὰ εὑρίσκωνται οὐ μόνον εἰς τὴν δευτέραν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπερκειμένας πόλεις μέχρι τῆς ἕκτης.

Ὁ ἀποκληθεὶς Θησαυρὸς τοῦ Πριάμου εἶναι εὕρημα τῆς δευτέρας πόλεως πλησίον τοῦ τείχους, φυλαχθὲν ἴσως ἐκεῖ ἐντὸς ξυλίνου κιβωτίου. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ χαλκᾶ σκεύη, ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα. χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ κοσμήματα. Τὰ περιεργότερα καὶ μᾶλλον πολύπλοκα εἶναι δύο χρυσᾶ διαδήματα, ἀποτελούμενα ἐξ ἀπείρων φυλλαρίων καὶ ἀλυσιδίων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κρέμανται τὰ μέλη ὑπὲρ τὸ μέτωπον καὶ ἐπὶ τῶν ὤτων. Πλὴν τούτων εὑρέθησαν ἑκατοντάδες ἄλλων μικροτέρων κοσμημάτων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καρφίδων, ἐνωτίων, σπειροειδῶν ἐξαρτημάτων, δισκαρίων, ψελίων κλπ. Τινὰ εἶναι περιέργων καὶ μοναδικῶν σχημάτων. Ἐπίσης εὑρέθησαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ποτήρια καὶ πρόχοι, ἔτι δὲ ἓν χαρακτηριστικοῦ σχήματος χρυσοῦν ἀγγεῖον λεμβοειδοῦς περίπου σχήματος, τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων καλούμενον «ἐμβαμματοδοχεῖον» (sauce boat). Τὰ χαλκᾶ ἀντικείμενα τοῦ εὑρήματος εἶναι λοπάδες, ποτήρια καὶ λέβητες, πελέκεις ἢ σμῖλαι, ἐγχειρίδια διαφόρων σχημάτων καὶ ἄλλα τεμάχια διαφόρων ἀντικειμένων. Πλὴν τούτων, εὑρέθησαν κομψοτεχνήματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἐξ ἡμιπολυτίμων λίθων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτοι εἶναι τέσσαρες πολυτελεῖς σφυροπελέκεις ἐξ ἰαδεΐτου, ἤτοι πρασίνου λίθου μετ' ὡραίας λάμψεως, ἀναμφιβόλως μακρόθεν κομισθέντος (ὁ ἰαδεΐτης ἢ νεφρίτης ἐνομίζετο πρότερον εἰσαγόμενος ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Κουὲν-Λοὺν (Θιβὲτ καὶ Τουρκεστάν), σήμερον ὅμως εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ λίθος ἀπαντᾷ καὶ ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὰς Ἄλπεις). Μικρότεροι θησαυροὶ ἢ μεμονωμένα εὑρήματα πολύτιμα εὑρέθησαν καὶ εἰς τὴν τρίτην πόλιν.

Ἡ ἕκτη πόλις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐμφανίσεως εἰσηγμένων μυκηναϊκῶν ἀγγείων, τῶν ὁποίων ἀπαντοῦν πολυάριθμα τεμάχια καί τινα ἀκέραια παραδείγματα. Ἡ τρωϊκὴ μονόχρωμος κεραμεικὴ μετὰ τῆς ἐγχαράκτου διακοσμήσεως ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ παράγεται. Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως τὰ ἀγγεῖα εἶναι πολὺ τελειότερα τῶν προηγουμένων περιόδων. Ἐξαφανίζονται ὅμως τὰ ἀνθρωπόμορφα ἀγγεῖα καὶ βαίνει ἐπίσης πρὸς ἐξαφανισμὸν τὸ «δέπας ἀμφικύπελλον». Τοὐναντίον ἐμφανίζονται ὀλίγα τινὰ νέα σχήματα ἀγγείων, χαρακτηριστικὴ δ' ἐπίσης εἶναι ἡ κατασκευὴ ἐντοπίων ἀγγείων, ἀλλὰ κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν τεχνοτροπίαν. Τὸ ἕβδομον στρῶμα ἐξακολουθεῖ παρέχον τὴν αὐτὴν κεραμεικήν, ἀλλὰ κάπως μεταγενεστέρας φάσεως. Ἐμφανίζεται ὁ καλούμενος πρωτογεωμετρικὸς ρυθμός, ἐνῷ τὰ ἐντόπια ἀγγεῖα παρουσιάζουν ἰδιορρύθμους κερατοειδεῖς ἢ μαστοειδεῖς ἀποφύσεις. Ὁ Σλῆμαν εἶχεν ὀνομάσει τὰ ἀγγεῖα ταῦτα λυδικά. Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ ἐγχωρίας εὐτελοῦς χειροτεχνίας.

Τέλος πρέπει νὰ σημειωθοῦν διάφορα μετάλλινα ἐργαλεῖα καὶ σκεύη (ἀξῖναι, μάχαιραι, δρέπανα, σφῦραι, πόρπαι, ξυράφια κλπ.), εὑρεθέντα εἰς ὅλους τοὺς ἀνωτέρω συνοικισμούς. Ἐπίσης εἰδώλια, ἰδίως λίθινα καὶ ἓν μολύβδινον, εὑρεθέντα εἰς τὰ κατώτερα στρώματα καὶ παριστῶντα (ἰδίως τὸ μολύβδινον) γυναικείαν γυμνὴν θεότητα, τέλος δὲ πήλινα μικρὰ σφονδύλια μετ' ἐγχαράκτου διακοσμήσεως, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν κατὰ χιλιάδας.

Ἐκ τοῦ Ἰλίου τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς προέρχονται φυσικὰ ἄλλης φύσεως εὑρήματα. Ταῦτα εἶναι μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ σειρὰ γλυπτῶν ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπίσης ρωμαϊκαὶ κεφαλαὶ εἰκονιστικαί, μία κεφαλὴ Διὸς καὶ ἄλλα ἀνάλογα εὑρήματα. Πήλινα πλακίδια μετ' ἀναγλύφων, ἀφιερώματα εἰς ἡρῷά τινα, πήλινα ἀγγεῖα καὶ λύχνοι, ἀρκεταὶ ἐπιγραφαὶ διαφωτίζουσαι τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰλίου, διὰ τὴν ὁποίαν περαιτέρω βοήθημα ἔχομεν καὶ τὰ διασωθέντα νομίσματα.

Οὕτως ἡ Τροία ἀποδεικνύεται μία ἀπὸ τὰς αἰωνοβίους πόλεις τῆς ἀρχαιότητος. Τὴν ἀκμὴν καὶ τὸν πλοῦτόν της ὀφείλει εἰς τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεώς της, ἡ ὁποία ἦτο σημεῖον διασταυρώσεως σπουδαίων ἐμπορικῶν ὁδῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ἐκεῖθεν διήρχοντο τὰ ἐμπορεύματα ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀσίας, τὰ προοριζόμενα νὰ φθάσουν βορειότερον διὰ τῆς Θράκης καὶ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖθεν ἐπίσης, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, διέβαινεν ἡ πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐμπορικὴ κίνησις. Τέλος ὁ διάπλους πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον εὑρίσκετο ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Τροίας, σήμερον δὲ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν λογικωτάτη ἡ ἄλλοτε ἐκφρασθεῖσα εἰκασία ὅτι οἱ Τρῶες εἰσέπραττον φόρους καὶ διόδια. Οὕτως, ἀφ' ἑνὸς οἱ τοιοῦτοι πόροι, ἀφ' ἑτέρου τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον, τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι κέντρον ἦτο ἡ Τροία, ἔδωκαν εἰς τὴν πόλιν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐμάρειαν, τὴν ὁποίαν μᾶς διετήρησεν ἡ παράδοσις καὶ μᾶς ἐπεβεβαίωσαν αἱ ἀνασκαφαί. Ἡ εὐημερία τῆς πόλεως ὑπῆρξε καὶ ὁ κακός της δαίμων. Ἀναμφιβόλως εἰς ζηλότυπον καὶ ἁρπακτικὸν ἐχθρὸν ὀφείλεται ἡ καταστροφὴ τῆς πλουσιωτάτης δευτέρας πόλεως, ἡ δὲ ἅλωσις τῆς ἕκτης, τῆς ὁμηρικῆς Τροίας, ἥτις συνήνωσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπηθανατίσθη διὰ τοῦ ὡραιοτέρου ἔπους τοῦ κόσμου, δὲν εἶχεν ἄλλον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν πλουσίων θησαυρῶν της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ πρῶτα εὑρήματά του ἐδημοσίευσεν ὁ *Schliemann* εἰς τὸν Ἄτλαντα τῶν «Trojanische Altertumer» καὶ εἰς τὰ βιβλία «Troja» καὶ «Ilion» (εἰς διαφόρους γλώσσας καὶ κατὰ διαφόρους χρονολογίας). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξέδωκεν ὁ *W. Dörpfeld* τὸ βιβλίον «Troja und Ilion» (Ἀθῆναι, Beck καὶ Barth 1902) ὁμοῦ μετ' ἄλλων συνεργατῶν. Τῶν ἐν Βερολίνῳ ἀποκειμένων τρωικῶν εὑρημάτων ἐξέδωκε τὸν κατάλογον ὁ *Hubert Schmidt* (Schliemann's Sammlung Trojanischer Altertumer 1902). Ἑλληνιστὶ ὑπάρχει εἰδικὸν κεφάλαιον περὶ Τροίας εἰς τὴν «Προϊστορικὴν ἀρχαιολογίαν» τοῦ Π. *Καβαδδία* (σ. 160 κ. ἑξῆς).

ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

— *[Νεωτ. Ἱστορ.]* Ἡ Τροία ὑπῆρξεν ὅριον τῆς ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀγγλικῆς ζώνης στρατιωτικῆς κατοχῆς μετὰ τὸν πόλεμον 1914—1918. Διὰ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου (Ὀκτώβριος 1918), συναφθείσης μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἐν τῇ χερσονήσῳ Καλλιπόλεως καὶ πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου Ἄγγλου ναυάρχου Κάλθορπ, εἶχεν ὁρισθῆ, ὅπως ὁ στόλος τῶν συμμάχων Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Γαλλίας Ἰταλίας, Ἀμερικῆς καὶ τῶν συμμάχων αὐταῖς κρατῶν), ἀνοιγομένων τῶν Στενῶν, πλέῃ ἐλευθέρως διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου ἀπὸ τῆς Μεσογείου πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἀντιστρόφως. Ἀλλ' ὅπως ἦ ἐξησφαλισμένος ὁ διάπλους μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς ὁριστικῆς μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκης περὶ εἰρήνης, συνεφωνήθη νὰ κατέχωνται καὶ αἱ ἐδαφικαὶ ζῶναι ἑκατέρωθεν τῶν εἰρημένων στενῶν ὑπὸ συμμαχικῶν στρατευμάτων, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς αἱ χερσόνησοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Βιθυνίας, διὰ τὸν Βόσπορον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως

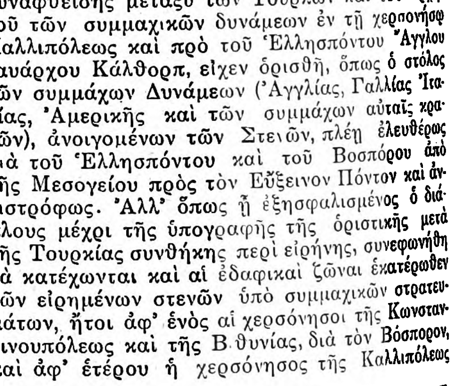

καὶ μία ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀρκούντως εὐρεῖα περὶ τὰ Δαρδανέλλια ἐδαφικὴ ζώνη, διὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Ἡ τοιαύτη ἐδαφικὴ ζώνη, ἡ διασφαλίζουσα τὸν διάπλουν τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπ' ἀνατολῶν, ἣν τότε κατέλαβεν ἀγγλικὸς στρατός, εἶχεν ὅρια πρὸς Α. τοῦ Ἑλλησπόντου τὰ ἑξῆς: ἐκβολαὶ Γρανικοῦ (Μπίγα τσάϊ) εἰς τὴν Προποντίδα (νοτιοανατολικῶς τῆς Καραμπίγας)—ἀνάρρους τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ—Μπίγα—ἀνάρρους Χὰν τσάϊ—Χὰν Μπαζάρκιοϊ—ΜπιγιοὺκΤεπέκιοϊ—Μπαϊραμὶτς—κατάρρους τοῦ Μενδερὲ τσάϊ (Σκαμάνδρου)—Ἐζινὲ—Τροία (νοτιοανατολικῶς τῆς Τενέδου ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου). Ἀλλ' ὁ καταλαβὼν τὴν ζώνην ταύτην ἀγγλικὸς στρατὸς παρηγω-

Digitized by Google

χλεῖτο συχνάκις ὑπὸ σωμάτων τῆς ἐθνικῆς τῶν Τούρκων ὀργανώσεως, ὡς καὶ ὁ τὴν χερσόνησον τῆς Βιθυνίας κατέχων στρατός. Ἐδέησε τότε: α) Ν' ἀποσταλῇ ἓν τάγμα τῆς ἑλληνικῆς μεραρχίας Ἀρχιπελάγους (τὸ ἀσφαλίζον τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ) εἰς Μπέϋκοζ τῆς χερσονήσου τῆς Βιθυνίας, ὅπερ ἐκαθάρισε τὴν χερσόνησον ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων μέχρι τῆς Νικομηδείας· καὶ β) Νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ κατ' Ἰούνιον 1920, αἰτήσει τῶν Ἄγγλων, ἐπιχειρήσεις (ἐκ τῆς περιοχῆς Σμύρνης πρὸς Β.) τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης (ἀντιστράτηγος Δ. Ἰωάννου) προελάσαντος δι' Ἀξαρίου—Μπαλούκεσερ—Πανόρμου μέχρι Προύσης—Κίου καὶ ἀποστείλαντος καὶ τὴν μεραρχίαν Μαγνησίας εἰς Νικομήδειαν. Οὕτως, ὅπως ἀσφαλισθῇ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομέναις ζώναις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (ἀνατολικῶς τοῦ Βοσπόρου καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Ἑλλησπόντου) κατὰ πάσης τῶν Τούρκων ἐπιδρομῆς ἀπ' ἀνατολῶν, ἐπεξετάθη τεραστίως ἡ περὶ τὴν Σμύρνην ἑλληνικὴ ζώνη κατοχῆς, προσλαβοῦσα ἀνατολικὸν ὅριον ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαγγαρίου εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ διήκουσα διὰ τοῦ Ἀδᾶ Παζὰρ—ἀνατολικῶς Προύσης—Ὀλύμπου Μυσίας—Σιμὰβ—ἀνατολικῶς Οὐσὰκ—Μπουλαντὰν καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Μαιάνδρου πρὸς Δ. μέχρι καὶ τῆς Ἐρυθραίας. Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον εἶχε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (48ον σύνταγμα πεζικοῦ) διαρκῶς ἐνοχλήσεις ὑπὸ τουρκικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μανιάδος λίμνης περὶ τὴν Τροίαν καὶ τὸ Ἐζινέ, ὡς καὶ περὶ τὸ Μπαϊραμίτς.

Κατὰ Σεπτέμβριον 1922, ἀποχωρήσαντος ἐκ Μ. Ἀσίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, προήλασε πρὸς Τροίαν καὶ Δαρδανέλλια ἐξ Ἀδραμυττίου καὶ Μπαλούκεσερ ὁ τουρκικὸς στρατὸς (ΙΙ στρατιὰ καὶ σῶμα στρατοῦ ἱππικοῦ), ἀναγκάσας τοὺς Ἄγγλους ἐν ἀρχῇ μὲν νὰ περιορίσωσι τὴν κατοχήν των ἐν στενῇ τινι λωρίδι παραλιακῇ ἀπὸ τοῦ Κοὺμ Καλὲ διὰ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἐρένκιοϊ—ὑψωμάτων Ἂκ Τὰς (Ἄσπρων Χωμάτων)—Τσανὰκ Καλὲ (Δαρδανελλίων)—Ναγάρα Μπουροὺν (Ἀβύδου), εἶτα δέ, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1923, νὰ ἐκκενώσωσι καὶ τὴν λωρίδα αὐτὴν ὁλοσχερῶς, συμφώνως καὶ ταῖς διατάξεσι τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης. ν. σς

—**Τροία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς (βλ. λ. *Συπέτη*).

τροϊλίτης (Troilit) *[Ὀρυκτ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ μαγνητοπυρίτου, FeS, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ἐντὸς τῶν μετεωριτῶν, ἐθεωρήθη δὲ ὅτι κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα. γ. β.

Τρόϊνα (Troina) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Κατάνης τῆς Σικελίας. Κάτ. 11.000. Παράγει ἔλαιον, λίνον καὶ ἔχει ὑφαντήρια λινῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, κατ' ἄλλους μὲν κτισθεῖσα ὑπὸ Τρώων, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας, κατ' ἄλλους δὲ ὑφ' Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον ὀνομάσει αὐτὴν *Τραχινίαν*. Τινὲς θεωροῦν ὅτι εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ *Τραϊανούπολις*. Μ. Δ. Β

Τροϊανός, *ἅγιος* (Saint Trojan). Ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Saintes κατὰ τὸ 511 καὶ ἀπέθανε τῷ 522, ἑορταζόμενος ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 30 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

τροιγερίτης (Trögerit). Ὀρυκτὸν ἀρσενικικὸν ἅλας τοῦ οὐρανίου ἔνυδρον, $(UO_2)_8 [AsO_4]_2 . 12H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τετραγωνικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν πινακοειδῆ, ἔχει εἰδικὸν βάρος 3 23 καὶ χρῶμα κίτρινον, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Weisser Hirsch παρὰ τὸ Schneeberg. γ. β.

Τροιζὴν *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Πέλοπος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Πιτθέως. Πρὸς τιμήν του, μετὰ τὸν θάνατόν του, ὠνόμασεν ὁ ἀδελφός του Πιτθεὺς *Τροιζῆνα* τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν, συναγαγὼν εἰς αὐτὴν τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων Ἀνθείας καὶ Ὑπερείας. Τέκνα τοῦ Τροιζῆνος τούτου ἦσαν οἱ ἐπώνυμοι ἥρωες τῶν ἐν Ἀττικῇ δήμων Ἀναφλύστου καὶ Σφηττοῦ, μετοικήσαντες εἰς τούτους ἐκ Τροιζῆνος, ὡς ἐλέγετο. ΚΑΨ.

Τροιζὴν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ἰωνικὴ πόλις τῆς Ἀργολίδος, κειμένη εἰς τὸ νοτιοατατολικὸν τμῆμα ταύτης καὶ παρὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, τοῦ ὁποίου ἀπεῖχε περὶ τὰ τρία χιλιόμετρα, ἔχουσα ἐν αὐτῷ λιμένα τὸν *Πώγωνα*, ἀπέναντι τῆς νήσου Καλαυρείας (Πόρου) κείμενον. Εἶχε κτισθῆ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν καὶ τῶν κλιτύων λόφου ὑψουμένου ἐν τῷ μέσῳ πεδιάδος γονιμωτάτης μέν, ἀλλὰ τελματώδους, διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ χειμάρρου Ὑλλικοῦ ἢ Ταυρίου (κοινῶς Κρεμαστοῦ) καὶ ἄλλων ρυάκων. Κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως Τροιζῆνος, *Τροιζηνία* ἐπικληθεῖσα περὶ αὐτὴν χώρα ὠνομάζετο ἐν ἀρχῇ *Ὡραία*, ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέως της Ὥρου, μετονομασθεῖσα *Ἀλθηπία* ἀπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Ὥρου Ἀλθήπου, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὥρου Λῄδος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου ἠμφεσβήτησαν τὴν προστασίαν τῆς χώρας ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, ἀλλ' ἔγιναν ἀμφότεροι, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Διός, προστάται της ὑπὸ τὰς ἐπικλήσεις Ποσειδῶν βασιλεὺς καὶ Ἀθηνᾶ Πολιὰς καὶ Σθενιάς. Μετὰ τὸν Ἄλθηπον ἐβασίλευσεν ὁ Σάρων καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀλκυόνης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἄτλαντος, Ὑπέρης καὶ Ἄνθας, οἱ κτίσται τῶν πόλεων Ὑπερείας καὶ Ἀνθείας, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ υἱὸς τοῦ Ἄνθα Ἀέτιος, συμβασιλεύσας ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Πέλοπος Πιτθέως καὶ Τροιζῆνος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ πόλις καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἔπειτα χώρα. Ἀπόγονοι τοῦ Ἀετίου ἔκτισαν ἔπειτα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν τὴν Ἁλικαρνασσὸν καὶ τὴν Μίνδον, καὶ οἱ παῖδες τοῦ Τροιζῆνος Ἀνάφλυστος καὶ Σφῆττος μετῴκησαν εἰς τὴν Ἀττικήν, δώσαντες τὰ ὀνόματά των εἰς δύο δήμους της. Τοῦ Πιτθέως ἔγγονος, υἱὸς τῆς θυγατρός του Αἴθρας ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος, ἦτο ὁ περίφημος ἀττικὸς ἥρως Θησεύς, ὁ σύζυγος τῆς Φαίδρας καὶ πατήρ, ἐξ ἄλλης γυναικός, τοῦ Ἱππολύτου, ἡρώων τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας. Μὲ τὰς εἰρημένας παραδόσεις καὶ τοὺς προρρηθέντας ἥρωας εἶχον συνδεθῆ καὶ τὰ ὀνόματα καὶ αἱ παραδόσεις τῶν πολυπληθῶν ἱερῶν καὶ μνημείων τῆς ἀρχαίας πόλεως. Κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ὁμ. Ἰλ. Β 561) οἱ Τροιζήνιοι, ὑπήκοοι ὄντες τῶν Ἀργείων, εἶχον στρατεύσει ὑπὸ τὸν Διομήδη καὶ τοὺς ὑπαρχηγούς του Σθένελον καὶ Εὐρύαλον. Ἐν τῇ ἀγορᾷ ὑπῆρχε ναὸς καὶ ἀγάλματα Ἀρτέμιδος Σωτείρας, κτισθεὶς κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Θησέως μετὰ τὴν ἐκ Κρήτης ἐπιστροφήν του, εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μίνωος Ἀστερίωνος νίκης του, καὶ παρ' αὐτὸν βωμοὶ τῶν χθονίων θεῶν (Πλούτωνος καὶ Κόρης) εἰς ἀνάμνησιν καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Διονύσου κομισθείσης ἐκεῖ ἐκ τοῦ Ἅδου μητρός του Σεμέλης καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους κομισθέντος κυνὸς Κερβέρου, ὄπισθεν δὲ τοῦ ναοῦ τὸ μνῆμα τοῦ Πιτθέως καὶ τρεῖς θρόνοι ἐκ λίθου λευκοῦ. Πλησίον τῆς ἀγορᾶς ὑπῆρχε θέατρον καὶ παρ' αὐτὸ ναὸς τῆς Λυκείας Ἀρτέμιδος, ὑπὸ τοῦ Ἱππολύτου κατὰ τὴν παράδοσιν κτισθείς, καὶ ἱερὸν τῶν Ἀρδαλίδων Μουσῶν, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ εὑρετοῦ τοῦ αὐλοῦ Ἀρδάλου, υἱοῦ τοῦ Ἡφαίστου. Ἐκ τῶν ἀλλαχοῦ δὲ τῆς πόλεως ἱερῶν καὶ μνημείων ἀξιολογώτερα ἦσαν τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἱερὸν τοῦ Θεαρίου Ἀπόλλωνος, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Πιτθέως κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ τὸ παρ' αὐτὴν οἰκοδόμημα Ὀρέστου σκηνή, οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ καθαρθέντος δι' ὕδατος τῆς Ἵππου κρήνης ἥρωος Ὀρέστου μετὰ τὴν μητροκτονίαν του. Τὸ ἱερὸν Διὸς τοῦ Σωτῆρος καὶ ἡ παρ' αὐτὸ πηγὴ Χρυσορρόας, τῆς ὁποίας μόνης τὰ ὕδατα δὲν ἔπαυσαν, ὡς ἐλέγετο, νὰ ρέουν κατά τινα θεομηνίαν ἐννεαετοῦς ἀνομβρίας. Τὸ ἐπιφανέστατον ἐν τῇ πόλει τέμενος τοῦ Ἱππολύτου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ναὸς τοῦ ἥρωος, ὑπὸ τοῦ Διομήδους ὡς ἐλέγετο ἀνεγερθείς, καὶ ἄγαλμα αὐτοῦ, καὶ ναὸς τοῦ Ἐπιβατηρίου Ἀπόλλωνος. Τὸ στάδιον τοῦ Ἱππολύτου καὶ ὁ ὑπεράνω αὐτοῦ κείμενος ναὸς τῆς Κατασκοπίας Ἀφροδίτης. Ὁ τάφος λεγόμενος τῆς Φαίδρας καὶ τὸ μνῆμα καὶ ἡ οἰκία τοῦ Ἱππολύτου μὲ τὴν πρὸ αὐτῆς Ἡράκλειον κρήνην. Καὶ ὁ ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς πόλεως ναὸς τῆς Σθενιάδος Ἀθηνᾶς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ξόανον τῆς θεᾶς, ἔργον τοῦ Αἰγινήτου Κάλλωνος, καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν ἱερὸν τοῦ Λυτηρίου Πανός. Ἐκ τῶν ἐν Τριζῆνι ἀγαλμάτων ἄριστον ἦτο τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (τοῦ Ἱππολύτου, ὡς ἔλεγον οἱ Τροιζήνιοι), ἔργον τοῦ συγχρόνου τοῦ Σκόπα Τιμοθέου. Ἐκτὸς τοῦ περιβόλου (τείχους) τῆς πόλεως ἔκειντο τὸ ἱερὸν τοῦ Φυταλμίου Ποσειδῶνος καὶ ὁ παρ' αὐτὸ ναὸς Δήμητρος τῆς Θεσμοφόρου. Ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῆς Τροιζῆνος πρὸς τὴν θάλασσαν ὁδοῦ ἡ τοποθεσία Γενέθλιον, ἔνθα ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε γεννηθῆ ὁ Θησεύς, ὁ ναὸς τοῦ Ἄρεως καὶ ὁ τῆς Σαρωνίας Ἀρτέμιδος, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ἐτελεῖτο κατ' ἔτος ἡ ἑορτὴ Σαρώνια. Ἐπὶ τῆς ἀπὸ Τροιζῆνος εἰς Ἑρμιόνην ὁδοῦ ἡ Πέτρα Θησέως, τὴν ὁποίαν ἀποκυλίσας ὁ ἥρως ἔλαβε τὸ ξίφος τοῦ πατρός του Αἰγέως, καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Νυμφίας Ἀφροδίτης. Τῶν πολυπληθῶν τούτων ἱερῶν καὶ μνημείων διεσώθησαν παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Δαμαλᾶς ἐλάχιστα ἐρείπια τοῦ περιβόλου (πύργος μετὰ μέρους τῶν τειχῶν), τῶν θεμελίων τῶν ναῶν τοῦ Ἱππολύτου καὶ τοῦ Ἐπιβατηρίου Ἀπόλλωνος μετὰ θραυσμάτων κιόνων, ἴχνη τοῦ σταδίου καὶ ἴχνη ἄλλων μνημείων ἐγκατεσπασμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

—*[Ἱστορ.]* Τὰ ὑπὸ ἀρχαίους ἡγεμόνας ἀποτελέσαντα τοὺς ἀρχαιοτάτους κατοίκους τῆς Τροιζῆνος ἰωνικὰ φῦλα, μετοικήσαντα εἰς ταύτην ἐξ Ἀττικῆς, ἐδέχθησαν ὡς συγκατοίκους των, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐκ τούτων ἱκανούς, ἐλθόντας ἐξ Ἄργους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀγαίου ἢ Ἀργαίου ἢ Ἀγελάου, κατὰ τὰς παρὰ Παυσανίᾳ καὶ ἄλλοις παραδόσεις. Κατὰ τοὺς πρωτοϊστορικοὺς ἐκείνους χρόνους σύμμεικτα μὲν ἰωνικὰ καὶ ἀχαϊκὰ φῦλα τῆς Τροιζῆνος μετέσχον τῆς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ κτίσεως τῆς Συβάρεως, σύμμεικτα δὲ δωρικὰ καὶ ἰωνικὰ ἔκτισαν, ὡς προελέχθη, τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἁλικαρνασσὸν καὶ Μίνδον. Βασιλευομένη ἐν ἀρχῇ ἡ Τροιζήν, συναπετέλει μετὰ τῶν ἐκδωρισθεισῶν πόλεων, Ἄργους, Φλιοῦντος, Σικυῶνος, Ἐπιδαύρου καὶ Κορίνθου, κοινὸν ὁμοσπονδιακόν, τὴν δωρικὴν Ἑξάπολιν, μὲ κέντρον συμμαχίας τὸ ἱερὸν τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος τοῦ Ἄργους, τὸ ὁποῖον εἶχε καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς συμμαχίας. Μετὰ δὲ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας εἶχε πολίτευμα ἀριστοκρατικὸν καὶ ἦτο στενῶς συνδεδεμένη διὰ συμμαχίας μετὰ τῆς Σπάρτης, ἂν καὶ ἰωνικὴ πόλις κατὰ τὴν πλειονότητα τῶν κατοίκων της. Διετήρησεν ὅμως σχέσεις φιλικὰς καὶ πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὡς μαρτυρεῖ ἡ χρῆσις τοῦ ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος. Μετέσχε τῶν ἐθνικῶν κατὰ τῶν Περσῶν ἀγώνων, ἀποστείλασα ἀντιπρόσωπόν της εἰς τὸ ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου ἐθνικὸν τῶν Ἑλλήνων συνέδριον, φιλοξενήσασα τοὺς πρόσφυγας Ἀθηναίους, ὅτε οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα των, καὶ συμπολεμήσασα μετὰ τῶν πόλεων, αἵτινες εἶχον ἀποτελέσει τὴν ἐθνικὴν φατρίαν, διὰ τοῦ στόλου της καὶ τοῦ στρατοῦ της ἐν Σαλαμῖνι καὶ Μυκάλῃ καὶ 1.000 ἀνδρῶν ἐν Πλαταιαῖς. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐξ ἀντιζηλίας ἐχθροπαθείας Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν, καὶ ἰδίως διὰ τὴν σύναψιν συμμαχίας Ἀθηνῶν-Ἄργους (461 π. Χ.), οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπικοινωνίας των μετὰ τοῦ Ἄργους καὶ πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς ἐχθρικῶς πρὸς τούτους διακειμένης Ἐπιδαύρου εἶχον καταλάβει τὴν Τροιζῆνα καὶ εἶχον ἐγκαταστήσει εἰς αὐτὴν φρουράν, ὑπεχρεώθησαν ὅμως καὶ ἀνεκάλεσαν ταύτην διὰ τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν (445 π. Χ.). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ εὔφορος χώρα τῆς Τροιζῆνος, συμμάχου τῆς Σπάρτης, ὑπέστη ἀγρίαν δῄωσιν καὶ κατὰ τὸ 430 π. Χ. ὑπὸ τοῦ περιπλεύσαντος τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν Περικλέα ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ κατὰ τὸ 425, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες ὁρμητήριον τὴν ὑπ' αὐτῶν καταληφθεῖσαν χερσόνησον τῶν Μεθάνων, ἔβλαπτον τὴν χώραν καὶ τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ τῶν Τροιζηνίων. Ὡς σύμμαχοι τῆς Σπάρτης μετέσχον οἱ Τροιζήνιοι καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου (395—387 π. Χ.) καὶ ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ 373 καὶ κατὰ τῶν Θηβαίων κατὰ τὸ 369 π. Χ., ὅτε κατελήφθησαν αἱ πάροδοι τοῦ Ὀνείου ὄρους, διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ εἰς Πελοπόννησον εἰσβολὴ τῶν Θηβαίων ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν. Κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους ἤλλαξε πολλάκις ἐπικυριάρχους, παραδοθεῖσα κατὰ τὸ 303 π. Χ. εἰς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν, περιελθοῦσα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ μετὰ ταῦτα (μετὰ βραχεῖαν ἀνεξαρτησίαν), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν (279 π. Χ.), ἐγκαταστησάντων εἰς αὐτὴν ἁρμοστήν, διὰ νὰ περιέλθῃ και πάλιν εἰς τὸν Ἀντίγονον τῷ 263, ὅστις ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὴν στρατιωτικὴν φρουράν. Κατὰ τὸ 243 π. Χ. προσεχώρησεν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους εὑρίσκετο ἐν ποιᾷ τινι ἀκμῇ καὶ οἱ κάτοικοί της ἐπεδείκνυον εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν πόλιν των τὸ στάδιον τοῦ Ἱππολύτου, τὴν Πέτραν τοῦ Θησέως καὶ τὴν ἐλαίαν, ἥτις ἐφύτρωσεν ἀπὸ τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους, καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀνέζησεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δαμαλᾶς* (βλ. λ.), εἰς τὸν ὁποῖον συνῆλθε καὶ ἡ Γ', ἡ ἐν Τροιζῆνι ὡς ἐκλήθη, ἐθνοσυνέλευσις (1827).

Νομίσματα τῆς πόλεως. Τὰ ἀρχαιότερα (430—400 π. Χ.) εἶναι ἀργυρᾶ καὶ φέρουν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀρτέμιδος κατ' ἐνώπιον, ὄπισθεν δὲ τρίαιναν ἐν τετραγώνῳ ἐγκοίλῳ καὶ τὰ γράμματα TRO. Τὰ κοπέντα ἀπὸ 400—322 τὰ μὲν ἀργυρᾶ ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀπόλλωνος Θεαρίου, ὄπισθεν δὲ τρίαιναν ἢ διπλῆν τρίαιναν καὶ τὰ γράμματα ΤΡΟ, τὰ δὲ χαλκᾶ ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, Ποσειδῶνος ἢ Ἀπόλλωνος, ὄπισθεν δὲ τρίαιναν καὶ τὰ γράμματα ΤΡΟ. Καὶ τὰ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων τὴν ἐπιγραφὴν ΤΡΟΙΖΗΝΙΩΝ καὶ διαφόρους τύπους (Ἀθηνᾶς Σθενιάδος, Ἱππολύτου, Ἀρτέμιδος Λυκείας κλπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *N. Schell*, «De historia urbis Trœzenis» κ. ἄ.

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Τροιζῆνος *ἐθνοσυνέλευσις***. Ἡ ἐν Τροιζῆνι συνελθοῦσα, κατὰ Μάϊον 1827, Γ' ἐθνικὴ συνέλευσις. Περὶ τῆς συγκλήσεως νέας (τρίτης) ἐθνικῆς συνελεύσεως εἶχεν ἀποφασίσει ἡ προηγουμένη ἐν Ἄστρει συνελθοῦσα Β' ἐθνικὴ συνέλευσις τῆς 29 Μαρτίου 1822, ὁρίσασα ὅτι μετὰ διετίαν, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 1824, θὰ συνεκαλεῖτο ἡ νέα συνέλευσις, ἥτις ὅμως, λόγῳ τοῦ πολέμου, συνεκλήθη μόλις κατὰ τὴν 25 Δεκεμβρίου 1825 ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἀλλὰ διεκόπησαν αἱ ἐργασίαι της κατὰ τὴν 18 Ἀπριλίου 1826, συνεπείᾳ τοῦ ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1826 ψηφίσματος, καὶ ἐπανελήφθησαν κατὰ τὴν 18 Ἰανουαρίου 1827 ἐν Ἑρμιόνῃ, ἐσυνεχίσθησαν δὲ ἀπὸ τῆς 19 Μαρτίου 1827 ἐν Τροιζῆνι, ὅπου καὶ ἐπερατώθησαν. Κατὰ Μάϊον 1827 ἐψηφίσθη

Digitized by Google

ἐν Τροιζῆνι ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τὸ πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ προέδρου Γεωργίου Σινίνη καὶ 167 ἄλλων πληρεξουσίων καὶ τοῦ γραμματέως τῆς συνελεύσεως Ν. Σπηλιάδη. Διὰ τοῦ Συντάγματος τούτου καθιερώθη τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὅπερ ἐφηρμόσθη ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου. Ἐκτὸς τοῦ πολιτικοῦ Συντάγματος, ἐψηφίσθη τὴν 1 Μαΐου 1827 ἐν Τροιζῆνι προσέτι «Διάταξις περὶ διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας», ψήφισμα «Περὶ ἐκλογῆς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος», διὰ τοῦ ὁποίου «ὁ κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας ἐκλέγεται παρὰ τῆς συνελεύσεως ταύτης, ἐν ὀνόματι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐμπιστεύεται τὴν νομοτελεστικὴν αὐτῆς ἐξουσίαν», καὶ ψήφισμα ἀπὸ 4 Μαΐου 1827 «Περὶ ὁρισμοῦ καθέδρας τῆς Κυβερνήσεως», διὰ τοῦ ὁποίου ἡ συνέλευσις «θεωροῦσα ὅτι κατάλληλος καθέδρα τῆς Κυβερνήσεως ἄλλος τόπος δὲν εἶναι, κατὰ τὸ παρόν, εἰ μὴ τὸ Ναύπλιον», καθώρισε τὴν πόλιν ταύτην ὡς καθέδραν τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς βουλῆς (Θέμιδος Κῶδιξ ἑκατονταετίας, τόμ. Α', σελ. 40 ἑπ.). Γ. Ν. Κ.

Τροιζηνία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Τροιζῆνα χώρα, μεταξὺ Ἐπιδαυρίας (ΒΔ.), Σαρωνικοῦ κόλπου (Β.) καὶ Ἑρμιονίδος (Ν.) περιλαμβανομένη, καὶ κατέχουσα τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τῆς Ἀργολίδος. Περιελάμβανε τὴν προρρηθεῖσαν χώραν, τὴν νῆσον Καλαύρειαν (Πόρον), ἥτις εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐχωρίζετο τῆς νησῖδος Σφαιρίας, τὴν χερσόνησον τῶν Μεθάνων (ἀνατολικῶς τῆς Ἐπιδαύρου κειμένην) καὶ μέγα τμῆμα τῆς νῦν ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὸν χῶρον τῆς Θερμασίας Δήμητρος, παρὰ τὸ νῦν ἀκρωτήριον Θερμήσι, εἶχε δὲ πόλεις (κώμας μᾶλλον) μέν, πλὴν τῆς Τροιζῆνος, τὴν Κελένδερι, τὸν Πώγωνα (λιμένα τῆς Τροιζῆνος), τὴν Ψίφαν, τὴν Σάρωνα καὶ τὰ ὀχυρὰ Μέθανα, ὄρη δὲ κοινὰ μὲν μετὰ τῆς Ἑρμιονίδος τὰς Ἀδέρας καὶ τὰ Δίδυμα, ἅτινα καὶ ἐχώριζον ταύτας, ἴδιον δὲ τὸ Ὀρθολίθιον, καὶ ἀκρωτήριον τὸ Σκύλλαιον (βλ. καὶ λ. *Τροιζήν*).

— **Τροιζηνίας *ἐπαρχία*** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἑπτὰ ἐπαρχιῶν, εἰς ἃς διαιρεῖται ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, καταλαμβάνουσα τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου μετὰ τῆς χερσονήσου τῶν Μεθάνων καὶ τῆς νήσου Πόρου, διὸ καὶ ὑπήγετο πρότερον εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Στερουμένη ὁδικοῦ δικτύου δυναμένου νὰ συνδέσῃ ταύτην μετὰ τῶν λοιπῶν κέντρων τοῦ νομοῦ τούτου, ὑπήχθη λόγῳ τῆς μεγάλης θαλασσίας αὐτῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Πειραιῶς εἰς τὸν νομὸν Ἀττικοβοιωτίας. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ὁ *Πόρος*. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἀριθμεῖ 13.779 κατοίκους (ὧν οἱ 7.681 ἄρρενες), κατανεμημένους εἰς 35 χωρία ἀποτελοῦντα 13 κοινότητας, τάς: *Ἁγίων Θεοδώρων, Ἄνω Φαναρίου, Βρομολίμνης, Γαλατᾶ, Δαμαλᾶ, Κουνοπιτσης, Μακρολόγγου* (Ἄνω Μούσκων), *Μεγαλοχωρίου, Μεθανων, Ὀρθολιθίου* (Κάτω Φαναρίου), *Πόρου, Τακτικουπόλεως* (Δάρας) καὶ *Τραχειᾶς*.

Παράγει σιτηρά, προϊόντα τῆς ἀμπέλου, ὀπώρας, προϊόντα κτηνοτροφίας καὶ ἔχει ἰαματικὰς πηγὰς ἐν Μεθάνοις, προσελκυούσας πλήθη ἀσθενῶν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Ἐπίσης τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀποτελοῦντα κέντρα ἐσωτερικῆς τουριστικῆς κινήσεως καὶ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα τὰ Μέθανα καὶ ὁ Πόρος, πραγματοποιοῦσι σημαντικὰς ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης εἰσπράξεις κατὰ τὸ θέρος.

Τροιζηνίων, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν τριῶν δήμων, οἵτινες ἀπήρτιζον, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Τροιζηνίας. Περιελάμβανε τὰ χωρία Γαλατᾶς, Δαμαλᾶς, Καββασιά, Κατάρα, Κοκκινιά, Μούλκια, Δάρα (νῦν Τακτικούπολις), Βαλαριόν, Βίδι, Μαζώματα, Πασσιά, Ψήφτα καὶ Πόρον (μετὰ τῆς μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς), εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Πόρος καὶ 6 500 περίπου κατοίκους. Κύριον προϊὸν τῆς περιοχῆς εἶναι τὰ ἑσπεριδοειδῆ, ὁ σῖτος, τὸ ἔλαιον καὶ διάφοροι ὀπῶραι.

τρόϊκα (ἡ). Ρωσικὸν ὄχημα ἐν μορφῇ ἑλκύθρου ἢ ἐλαφροῦ πολυτελοῦς τροχοφόρου. Σύρεται ὑπὸ μεσαίου ἵππου βαίνοντος ἐν τροχασμῷ, ἐζευγμένου ἐν ζυγῷ ὑψηλῷ, καὶ ὑπὸ δύο παρασείρων. Π. Ν. Π.

Τρόϊκα-ἑλκυθρον.

Τροισμίς *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Τροσμίς*.

Τρόϊτζα. Ἡ μεγίστη τῶν ἐν Ρωσίᾳ μονῶν, εὑρισκομένη πλησίον τῆς Μόσχας παρὰ τὸ φρούριον Τρόϊτζκοϊ καὶ ἐπὶ λόφου κυκλουμένου ὑπὸ ἰσχυρῶν τειχῶν καὶ πολυαρίθμων πύργων. Περικλείει μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, μητρόπολιν, ἐννέα ἐκκλησίας, σεμινάριον, πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην μετὰ ἑλληνικῶν καὶ σλαυϊκῶν χειρογράφων καὶ δύο νοσοκομεῖα. Τὴν μονὴν ταύτην ἐπεσκέπτοντο κατ' ἔτος πλείονες τῶν 200.000 προσκυνητῶν. Ἱδρύθη τῷ 1340 καὶ περιελάμβανεν ἀπειράριθμα ἀντικείμενα τέχνης, ἡ ἀξία δὲ τῶν θησαυρῶν της ἀνεβιβάζετο εἰς 600.000.000 ἀργυρῶν ρουβλίων. Ὅτε ἐδημεύθησαν, τῷ 1764, τὰ κτήματά της, οἱ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντες δουλοπάροικοι ἀνήρχοντο εἰς 106.608. Θ. Β.

Τρόϊτσκ (Troitsk) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διαφόρων ρωσικῶν πόλεων καὶ κωμῶν, ὧν κυριωτέρα ἡ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Οὐραλίων τῆς Δ. Σιβηρίας, κειμένη εἰς 54°4' Β. πλάτους καὶ 61°35' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὔγια, παραποτάμου τοῦ Τομπόλ. Κάτ. (1926) 29.643. Προῆλθεν ἐκ παλαιοῦ ρωσικοῦ φρουρίου, ἱδρυθέντος τῷ 1743, ὅπερ ἀπέβη βαθμηδὸν σημαῖνον κέντρον ἐμπορίου μετὰ τῶν Κιργισιανῶν στεππῶν καὶ τοῦ Τουρκεστάν. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Τσελιαμπίνσκ καὶ τοῦ Σβέρντλοβσκ καὶ ἔχει βυρσοδεψεῖα, ἀλευρομύλους, μεταλλεῖα χρυσοῦ κλπ. Χ. Δ.

Τροϊτσοκοσάβσκ (Troitsokosavsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας ἐν τῇ σοβιετικῇ δημοκρατίᾳ τῶν Βουριατῶν Μογγόλων, κειμένη εἰς 51°28' Β. πλάτους καὶ 106° Α μήκους Γκρήνουϊτς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κιάχτα, μικρὸν πρὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ πλωτοῦ Σελένγκα, ὅστις ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην ὁδὸν συγκοινωνίας μεταξὺ Μογγολίας καὶ Ἀσιατικῆς Ρωσίας. Πρὸς Ν. αὐτῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν 3,5 χλμ. κεῖται ἡ πόλις Κιάχτα, μεθ' ἧς ἀριθμεῖ (1926) 8 903 κατοίκους. Χ. Δ.

τρὸκ (τό), καὶ ἰδιωματ. ***τρόκος*** (ὁ)· ἐπὶ βαδίσματος ὑποζυγίων, τροχασμός, ἤτοι βάδισμα, καθ' ὃ ὁ ἀναβάτης ταράσσεται ἢ ἀνασηκώνεται, διάφορον τοῦ καλπασμοῦ.

τροκάνα (ἡ)· δημοτ., μεγάλο τροκάνι.

τροκάνι (τὸ) *[Λαογρ.]*· βλ. λ. *γαλαροκούδουνα*.

Τροκαντερὸ (Trocadéro) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διδόμενον: α) Εἰς διώρυγα τοῦ κόλπου τῶν Γαδείρων (Κάδικος) ἐν Ἱσπανίᾳ, συνδέουσαν τὸν Βασιλικὸν λιμένα (Puerto Real) μετὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σὰν Πέντρο καὶ τοῦ Γκουανταλέτα. 6) Εἰς δύο χθαμαλὰς νησῖδας, κειμένας ἐγγύτατα τῆς παραλίας καὶ προστατευομένας ἄλλοτε ὑπὸ ἐπακτίων ὀχυρῶν. Τὰ ὀχυρὰ ταῦτα κατελήφθησαν τῷ 1823 ὑπὸ τῶν πολιορκούντων τὰ Γάδειρα γαλλικῶν στρατευμάτων τοῦ δουκὸς τῆς Ἀγγουλέμης, ἔκτοτε δὲ κατηδαφίσθησαν.

— **«Τροκαντερὸ»** (Trocadéro) *[Τοπογρ.]*. Ὑψηλὴ θέσις τῶν Παρισίων κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα, ἔναντι τῆς γεφύρας τῆς Ἰένης. Ἐπ' αὐτῆς ὁμώνυμον ἀνάκτορον, κτισθὲν τῷ 1878 καὶ χρησιμεῦον νῦν διὰ τὴν στέγασιν ἐθνογραφικοῦ μουσείου καὶ μουσείου συγκριτικῆς γλυπτικῆς. Περιλαμβάνει ἐπίσης μεγάλην αἴθουσαν συναυλιῶν. Χ. Δ.

τροκάρι (τό)· βλ. λ. *βροντάρι*.

τροκιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὄα*.

Τρόκμοι *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γαλατίας (βλ. λ. *Οὐόλκαι*).

Τροκοῦνδος. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐξ Ἰσαυρίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ *Ἴλλου* (βλ λ.) καὶ συμμετέσχεν εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς περιπετείας, ἐν τέλει δέ, ἀποπειραθεὶς νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του, στασιάσαντος κατὰ τοῦ βασιλέως Ζήνωνος καὶ ἐγκλεισθέντος εἰς τὸ ἐν Ἰσαυρίᾳ κάστρον Παπύριν μετὰ τῆς πολυπράγμονος Βηρίνης (χήρας τοῦ Λέοντος Α' καὶ πενθερᾶς τοῦ Ζήνωνος), προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, ὁδηγουμένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Σκύθη, καὶ συλληφθεὶς ἀπεκεφαλίσθη περὶ τὸ 485. Ν. ΚΛΣ

τροκτόλιθος (Troktolith) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ὀλιβινικοῦ γάββρου καὶ τοῦ ὀλιβινικοῦ νορίτου, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς παντελοῦς ἢ μερικῆς ἀπουσίας τῶν πυροξένων μεταξὺ τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν. Γ. Β.

τρολλαΐτης (Trolleit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου βασικόν:

$$Al_4 (OH)_8 [PO_4]_8.$$

Εἶναι σπανιώτατον, ἀπαντᾷ δὲ παρὰ τὴν Westana εἰς τὸ Schonen. Γ. Β.

Τρόλλε (Trolle), ***Γουσταῦος***. Σουηδὸς ἱεράρχης καὶ ἑλληνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1485. Εἶναι ὁ πρῶτος σπουδάσας τὰ ἑλληνικὰ Σουηδός. Καταγόμενος ἐξ ἰσχυρᾶς οἰκογενείας καὶ ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἀνέτρεψε τὸν διοικητὴν τῆς χώρας Sture τῇ βοηθείᾳ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ τοῦ Β', ὃν ἔστεψε βασιλέα τῆς Σουηδίας, πανίσχυρος δὲ γενόμενος κατεδίωξε τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους. Οἱ πάπαι Ἀδριανὸς ὁ ΣΤ' καὶ Κλήμης ὁ Ζ' ἀπηγόρευσαν αὐτῷ νὰ ἐξασκῇ τὰ τοῦ ἐπισκόπου καθήκοντα. Βραδύτερον ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πατρίδα καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Δανίαν, ὅπου ἐγένετο ἐπίσκοπος. Ἀπέθανε τῷ 1535. Γ. Γ.

τρόλλεϋ (τὸ) (ἀγγλ. trolley κοινῶς ***τρολλὲς*** (ὁ). Ἡ ράβδος δι' ἧς οἱ ἠλεκτρικοὶ σιδηρόδρομοι καὶ τροχιοδρόμοι λαμβάνουν τὸ ρεῦμα ἐκ τῆς ἐναερίου ἠλεκτροφόρου τροχιᾶς. Ἡ ἐν λόγῳ ράβδος ἀπολήγει εἰς τροχόν, φέροντα κατὰ τὴν περιφέρειάν του αὔλακα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφαρμόζει τὸ σύρμα τῆς ἠλεκτροφόρου τροχιᾶς. Κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ ὀχήματος ὁ τροχὸς κυλίεται ἐπὶ τῆς ἠλεκτροφόρου τροχιᾶς, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐξασκεῖ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω πίεσιν ἐπ' αὐτῆς, κυμαινομένην ἀπὸ 10 ἕως 20 χιλιόγραμμα, ἀναλόγως τῆς ταχύτητος καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος. Ἡ πίεσις αὕτη ἐπιτυγχάνεται δι' ἐλατηρίου, εὑρισκομένου εἰς τὴν βάσιν τοῦ τρόλλεϋ, ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ ὀχήματος, χρησιμεύει δὲ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καλῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τρόλλεϋ καὶ ἠλεκτροφόρου τροχιᾶς. Ὁ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ τρόλλεϋ τροχὸς κατασκευάζεται συνήθως ἐξ ὀρειχάλκου καὶ ἔχει διάμετρον 10 ἕως 15 ἑκατοστῶν. Ἄλλα συστήματα τρόλλεϋ φέρουν, ἀντὶ τροχοῦ, τόξον ὀλισθαῖνον ἐπὶ τῆς ἠλεκτροφόρου τροχιᾶς, εἰς ἄλλα δὲ τὸ τρόλλεϋ δὲν ἀποτελεῖ μία μόνον ράβδος ἀλλ' ὁλόκληρον ἀρθρωτὸν σύστημα (κυρίως εἰς σιδηροδρόμους).

τρόλλιος (ὁ) (Trollius) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Οἱ τρόλλιοι εἶναι πόαι πολυετεῖς, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, παλαμοειδῆ καὶ ἄνθη μονήρη καὶ καταληκτικά. Ὁ καρπὸς ἀποτελεῖται ἐκ πολυαρίθμων σκυτοειδῶν φυλλαρίων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τρόλλιος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Trollius europaeus), ὅστις εἶναι πόα πολυετὴς μὲ ρίζωμα ὑπομελανὸν καὶ ὑπόρριζα πολυπληθῆ καὶ νηματοειδῆ. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς νομευτικόν. Δ. Ν. Π.

Τρόλλοπ (Trollope), ***Ἀντώνιος***. Ἄγγλος λογοτέχνης καὶ μυθιστοριογράφος, (1815—1882). Ταχυδρομικὸς ὑπάλληλος ἀπὸ τοῦ 1834, ἐδημοσίευσε τῷ 1855 πνευματώδη καὶ φαιδρὰν ἀπεικόνισιν τοῦ βίου τῶν κληρικῶν, μὲ τὸν τίτλον «Οἱ νεωκόροι», σχοῦσαν μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ὁ Τρόλλοπ ὑπῆρξεν ὁ διασημότερος καὶ δημοφιλέστερος μυθιστοριογράφος τῆς ἐποχῆς του, ἔγραψε δὲ 80 μυθιστορήματα, ἐξ ὧν τὰ ἄριστα εἶναι: «Οἱ πύργοι τοῦ Μπάρτσεστερ» (1857), «Ὁ δόκτωρ Τὸρν» (1858), «Τὸ πρεσβυτέριον» (1861), «Τὸ τελευταῖον χρονικὸν τοῦ Μπάρσετ» (1867), «Οἱ τρεῖς γραμματεῖς» (1858), «Τὸ ἀγρόκτημα» (1862), «Ἡ μικρὰ οἰκία εἰς τὸ Ἄλλιγκτον» (1864) κ. ἄ. Ἔγραψεν ἐπίσης πολλὰ διηγήματα μὲ ὑπόθεσιν εἰλημμένην ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Αἰγύπτου, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ν. Ἀφρικῆς, ὅπου διέμεινεν. Θ. Κ.

Τρολλχαίτταν (Trollhättan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλφσμποργκ. Κάτ. (1926) 15.923. Παρ' αὐτὴν διέρχεται ὁ ποταμὸς Γκαίτα, σχηματίζων 6 μεγάλους καταρράκτας, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Ἔχει κυλινδρομύλους, ἐργαστήρια κυτταρίνης κλπ. Χ. Δ.

τρόμαγμα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ τρομάξῃ τις, τρόμος, φόβος αἰφνίδιος ἢ ἰσχυρός.

τρομάζω, ἀόρ. *ἐτρόμαξα*, παθ. μετχ. δημοτ. *τρομαγμένος*· κάμνω τινὰ νὰ φοβηθῇ αἰφνιδίως ἢ ὑπερβολικά, φοβῶ, ἐκφοβίζω: «μὲ τρόμαξες μὲ τὴ φωνή σου», «μὴν τρομάζῃς τὸ παιδί»· || ἀμεταβ., τρέμω ἕνεκα αἰφνιδίου φόβου, καταπλήσσομαι: «τὸν εἶδα καὶ τρόμαξα»· || δυσκολεύομαι, καταβάλλω πολὺν κόπον: «ἐτρόμαξα νὰ τὸ κατορθώσω»· || παθ. μετχ. *τρομαγμένος, —η, —ο*· περίφοβος.

τρομακτικός, *—ή, —όν*· ὁ ποιῶν, ὁ προξενῶν τρόμον, ὑπερβολικὸν φόβον, καταπληκτικός: «τρομακτικαὶ περιπέτειαι».—Ἐπίρρ. ***τρομακτικῶς***.

τρομάρα (ἡ)· δημοτ., τρόμος, φόβος ἰσχυρὸς ἢ αἰφνίδιος: «μὲ πιάνει τρομάρα», «τρομάρα νὰ σοῦ ἔρθῃ» || ὡς ἐπιφώνημα: «τρομάρα σου! τί εἶν' αὐτὰ ποὺ λές».

Τρομαρχίων *μονὴ* *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν Ἄνδρῳ ἀφιερωμένη εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ἐγειρομένη δὲ παρὰ τὸ πρὸς Δ. τῆς νήσου ὁμώνυμον ἀκρωτήριον. Ἡ μονή, ἄλλοτε ἐκ τῶν σημαντικῶν τῆς νήσου, ἔχει διαλυθῇ πρὸ πολλοῦ, ἐν τῷ σωζομένῳ δ' ἔτι ναῷ αὐτῆς εὕρηται θαυμάσιον τέμπλον ἐκ ξύλου κέδρου, φέρον ἐγγλύφους ἀπεικονίσεις ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ

Digitized by Google

ἄλλας ἱερὰς παραστάσεις μετ' ἀνθεμίων καὶ κοσμημάτων. Δ. Π. Π.

τρομβιδιίδαι (οἱ) (Trombidiidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἀκάρεων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ πανταχοῦ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν ἀπαντῶντα καὶ ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων ἐνδιαιτώμενα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι τὸ *τρομβίδιον* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

τρομβίδιον (τὸ) (Trombidium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν τρομβιδιιδῶν. Τὸ ὥριμον παράσιτον ἔχει σχῆμα τραπεζοειδές, χροιὰν ἐρυθρὰν κινναβάρεως καὶ μῆκος 2 χλστμ. Τὸ σῶμα αὐτοῦ καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτου τριχώματος. Φέρει 4 ζεύγη ποδῶν καὶ δύο ζεύγη ὀφθαλμῶν. Ἀνευρίσκεται εἰς ἀγροὺς καὶ τὰ δάση καὶ ἰδίᾳ ἐκεῖ ἔνθα καλλιεργοῦνται οἱ φασίολοι καὶ ἡ κάνναβις. Ἡ νύμφη τοῦ παρασίτου τούτου, χρώματος πορτοκαλιοχρόου, ἔχει σῶμα στρογγύλον. Τὸ μῆκος τοῦ παρασίτου, ὅταν εἶναι νῆστι, φθάνει τὰ 225 μ., τριπλασιάζεται ὅμως μετὰ πολυφαγίαν. Ἐπὶ τῆς νωτιαίας ἐπιφανείας ἔχει πεντάγωνον πλάκα καὶ πλαγίως ταύτης ἀνὰ δύο ζεύγη ὀφθαλμῶν.

Τὸ παράσιτον τοῦτο εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τοὺς πόδας τῶν τρωκτικῶν καὶ τῶν ὀρνίθων, οἵτινες ἕνεκα τούτου εἶναι κατέρυθροι. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνευρέθη τὸ παράσιτον, ἰδίᾳ κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον. Αἱ νύμφαι τοῦ παρασίτου ἀνερχόμεναι τὰς κνήμας συναθροίζονται εἰς τὰς περικνημῖδας ἢ τὴν ζώνην, ἐγκαθίστανται εἰς τὴν ρίζαν τῶν τριχῶν, ἐμβυθίζουσι τὸν μυζητῆρα ἐντὸς τοῦ δέρματος καὶ προκαλοῦσι ζωηρὸν κνησμὸν καὶ ἐρυθρὰν ἢ ἰόχρουν ἐξανθηματικὴν κηλῖδα. Εἰς τὰ νευρικὰ ἄτομα παρατηρεῖται ἐνίοτε καὶ πυρετὸς ὡς καὶ ἀϋπνία. Τὰ ἀκάρεα ταῦτα ζῶσιν ἐπ' ὀλίγας μόνον ἡμέρας ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀποπίπτουσι δὲ δι' ἐπαλείψεως βενζίνης, πετρελαίου ἢ περουβιανοῦ βαλσάμου.

Ἓν εἶδος τοῦ ἀκάρεως τούτου, τὸ *τρομβίδιον τοῦ Ἀκαμούσι*, ὅπερ ἔχει ἓξ πόδας καὶ μέγεθος 400 μ. περίπου, εἶναι ὁ φορεὺς τοῦ ἰοῦ, ὅστις προκαλεῖ τὴν ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ ἄλλαις νήσοις τοῦ Ἰνδικοῦ πελάγους νόσον, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ποτάμιος πυρετὸς τῆς Ἰαπωνίας*. Ἡ νόσος αὕτη ἀναφαίνεται μεταξὺ τοῦ Ἰουνίου καὶ Ὀκτωβρίου καὶ προσβάλλει ἰδίᾳ τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς καννάβεως καὶ τοὺς συλλέκτας τοῦ καουτσοὺκ ἐν Σουμάτρᾳ. Ἄρχεται δι' ἀποτόμου ρίγους, ἐντόνου κεφαλαλγίας, πυρετοῦ καὶ διογκώσεως τῶν γαγγλίων τῆς μασχάλης ἢ τῆς βουβωνικῆς μοίρας. Εἰς τὴν χώραν, ἣν ἔνυξε τὸ παράσιτον, παρατηρεῖται γαγγραινώδης πλάξ, ἥτις ἐξελκοῦται. Μεταξὺ τῆς 15ης καὶ τῆς 25ης ἡμέρας ἀναφαίνεται ἐξάνθημα, ὅπερ ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ προσώπου ἐκτείνεται εἶτα καθ' ὅλον τὸ σῶμα. Ἡ θνησιμότης ἐκ τῆς νόσου κυμαίνεται ἀπὸ 15—70 % ἀναλόγως τῶν ἐπιδημιῶν. Ν. Α. Μ.

Τρομγουῖνος (Trumwin), *ἅγιος*. Ἀγγλοσάξων τὴν καταγωγήν, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, τοῦ Ἕλληνος ἀρχιεπισκόπου τῆς Καντερβουρίας, καὶ ἀπεστάλη ὡς ἱεραπόστολος εἰς Σκωτίαν κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα. Φίλος τοῦ ἁγίου Γουθβέρτου, ἀπεσύρθη εἰς Whitby καὶ ἐκεῖ διωργάνωσε τὸ κοινόβιον τῶν καλογραιῶν τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ἁγίας Ἐλφλέδης. Ἀποθανὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος, ἑορτάζεται ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 5 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

τρομερός, —ά (δημοτ. —ή), —όν· ὁ πλήρης τρόμου, ὁ ἐμποιῶν τρόμον, φοβερός, φρικώδης: «τρομερὸς κίνδυνος», «τρομερὰ βάσανα», «εἶδε φοβερὰ καὶ τρομερά»· || καθόλου, ἐκπληκτικός, μεγάλος, δεινός: «τρομερὸς ἄνθρωπος, μὲ κανένα δὲν συμβιβάζεται», «τρομερὸς ἱππεύς, — πεζοπόρος».—Ἐπίρρ. *τρομερά*· ἐκπληκτικῶς, ὑπερβολικῶς: «εἶναι τρομερὰ ζηλότυπος».

Τρόμης. Πατὴρ τοῦ ρήτορος Αἰσχίνου, ἐκ Κοθωκιδῶν, δήμου τῆς Ἀττικῆς, ὅστις ἀπολέσας κατὰ τὸν πόλεμον τὴν περιουσίαν του μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γραμματιστοῦ. Α. Θ. Σ.

τρομικὸν (τὸ) *[Μουσ.]*. Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ μεγάλαι ὑποστάσεις ἐκαλοῦντο.

Τὸ τρομικόν, γραφόμενον πάντοτε δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ὑπενόει διαφόρους γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' οὗ ἐτίθετο. Ἐκλήθη δ' οὕτω, διότι ἐσχημάτιζε τὴν φωνὴν «ὑπόκλονον καὶ τρέμουσαν». Ν. Α. Χ.

τρομικοπαρακάλεσμα (τὸ) *[Μουσ.]*. Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ μεγάλαι ὑποστάσεις ἐκαλοῦντο. Τὸ τρομικοπαρακάλεσμα, γραφόμενον πάντοτε δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ὑπενόει διαφόρους γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' ὧν ἐτίθετο. Ἐκλήθη δ' οὕτω, διότι ἦτο σύνθετον ἐκ τρομικοῦ καὶ παρακαλέσματος. Ν. Α. Χ.

τρομικοσύναγμα (τὸ) *[Μουσ.]*. Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ μεγάλαι ὑποστάσεις ἐκαλοῦντο. Τὸ τρομικοσύναγμα, γραφόμενον πάντοτε δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' ὧν ἐτίθετο, ἐκλήθη δ' οὕτω, διότι ἦτο σύνθετον ἐκ τρομικοῦ καὶ συνάγματος. Ν. Α. Χ.

Τρόμμσντορφ *ἀντιδραστήριον* *[Ἀναλ. Χημ.]*. Εἰδικὸν ἀντιδραστήριον διὰ τὴν ἀνίχνευσιν τοῦ νιτρώδους ὀξέος εἰς τὸ ὕδωρ. Παρασκευάζεται ἐκ 4 γρμ. ἀμύλου, 20 γρμ. χλωριούχου ψευδαργύρου καὶ 100 κ. ἑκ. ἀπεσταγμένου ὕδατος, ἅτινα βράζονται μέχρι διαλύσεως σχεδὸν τοῦ ἀμύλου, μετὰ τὴν ψῦξιν δὲ προστίθενται 2.5 γρ. ξηροῦ ἰωδιούχου ψευδαργύρου καὶ συμπληροῦται δι' ὕδατος μέχρι λίτρου. Τὸ ὑγρὸν διηθεῖται εἰς σκοτεινὸν τόπον καὶ φυλάσσεται εἰς καστανοχρόους φιάλας. Τὸ ἀντιδραστήριον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐλέγχεται μειγνύμενον μεθ' ὕδατος (ἀμειγοῦς νιτρώδους ὀξέος) καὶ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ μὴ ἀλλοιωθὲν ἀντιδραστήριον εἰς διάστημα ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας δὲν πρέπει νὰ παράσχῃ κυανῆν χροιάν. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ νιτρώδους ὀξέος εἰς τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ὡς ἄνω ἀντιδραστηρίου γίνεται ὡς ἀκολούθως: Εἰς 30 κ. ἑκ. τοῦ ἐξεταζομένου ὕδατος προστίθενται 3—4 σταγόνες πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος καὶ 10—12 σταγόνες τοῦ ἀντιδραστηρίου καὶ παρατηρεῖται ἡ ἐντὸς 5 λεπτῶν ἐμφανιζομένη κυανῆ χροιά. Τῇ συνυπάρξει 0,02 χστγρμ. νιτρώδους ὀξέος εἰς λίτρον ὕδατος ἡ διάρκεια τῆς κυανῆς χροιᾶς δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ τὰ 5 λεπτά. Τὴν ἀντίδρασιν δύνανται νὰ προκαλέσουν ἀκόμη, ἐκτὸς τοῦ νιτρώδους ὀξέος, ὀργανικαὶ οὐσίαι, ἅλατα τοῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, ὑπεροξειδίου τοῦ μαγγανίου κ.λ.π. Κ. Γ. Μ.

τρομοκράτης (ὁ)· ὁ προσπαθῶν νὰ τρομοκρατήσῃ, νὰ ἐπιβληθῇ ἐμποιῶν φόβον.

τρομοκρατία (ἡ)· τὸ κρατεῖν διὰ τοῦ τρόμου, πολιτικὴ κατάστασις, καθ' ἣν οἱ κυβερνῶντες ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς πολλοὺς ἐμβάλλοντες εἰς αὐτοὺς φόβον ἀμέσου κινδύνου, διακυβέρνησις λαοῦ διὰ χρήσεως μέσων βιαίων καὶ σκληρῶν· || καθόλου, ἡ διὰ τοῦ φόβου ἐπιβολή.

— *[Κοινων.]* Ἡ *τρομοκρατία* εἶναι μία ἀπὸ τὰς μορφάς, τὰς ὁποίας ὑποδύεται ὁ ἐμφύλιος κυρίως πόλεμος, ἀποβλέπει δὲ εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου διατήρησιν καὶ σταθεροποίησιν τῆς ἐξουσίας ὑπὸ κοινωνικῆς τινος τάξεως, ἡ ὁποία ἢ τὴν κατέχει ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἀπειλεῖται δι' ἐπαναστατικῆς ἀνατροπῆς, ἢ τὴν κατέλαβε προσφάτως δι' ἐπαναστάσεως, ἢ τὴν ἀνέκτησε δι' ἀντεπαναστάσεως. Ἡ τρομοκρατία συνίσταται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν σκληρῶν μέτρων βίας κατὰ τῶν ἀντιπάλων, εἰς τὴν κατάργησιν πάσης συνταγματικῆς ἐλευθερίας (τύπου, συγκεντρώσεων, συνεταιρισμοῦ, γνώμης, κυκλοφορίας) καὶ εἰς τὴν ἀνηλεῆ κατάπνιξιν πάσης ἀτομικῆς ἢ ὁμαδικῆς ἀντιδράσεως. Ὡς μορφὴ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἡ τρομοκρατία ἀναφαίνεται κυρίως ἀπὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ ἐντεῦθεν. Καὶ παλαιότερον ὅμως, καὶ κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, πολλάκις ἐχρησιμοποιήθη ἡ τρομοκρατία ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων μερίδων ἢ τῶν ἐξεγειρομένων δούλων, τῶν δουλοπαροίκων καὶ τῶν πτωχῶν χωρικῶν, ὑπὸ δὲ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐναντίον τῶν μὴ παραδεχομένων τὰ δόγματά της. Ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς φρικωδεστέρας ἐκδηλώσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς τρομοκρατίας.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς τρομοκρατίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους σημειοῦται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Μεταρρυθμίσεως. Παρὰ τὸ θρησκευτικόν του περίβλημα, τὸ μέγα τοῦτο κίνημα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ὅριον μεταξὺ τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαίωνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, εἶχε βαθύτατον κοινωνικὸν περιεχόμενον μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐμφυλίου κοινωνικοῦ πολέμου. Ὅσον περισσότερον ηὐρύνετο τὸ μεταρρυθμιστικὸν κίνημα, ὡς ἀπηχοῦν τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν, τόσον ἀγριώτερος καθίστατο καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων ὑπὸ τὰς θρησκευτικὰς σημαίας καὶ τόσον περισσότερον ἀμείλικτος ἀπέβαινεν ἡ τρομοκρατία ἀμφοτέρων. Αἱ ὁμαδικαὶ σφαγαὶ τοῦ Βασσὺ (1562), τῆς Νίμης (1567) καὶ τῆς νυκτὸς τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γαλλίας (1572) εἶναι αἱ σπουδαιότεραι μόνον στιγμαὶ μιᾶς τρομοκρατίας, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἥμισυν περίπου αἰῶνα. Ἀκολουθεῖ κατόπιν ἡ μεγάλη ἀγγλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1648. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη, ἥτις ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καθόλου, εἶναι καρπὸς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ τοῦ μονάρχου καὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν, ἐγένετο μὲ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐχρησιμοποίησεν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα τὴν τρομοκρατίαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὀπαδῶν της, ἐτερματίσθη δὲ μὲ τὴν θανάτωσιν τοῦ Καρόλου τοῦ Α' (1649) καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ Κρόμβελ.

Ἀλλ' ἡ χώρα εἰς τὴν ὁποίαν ἡ τρομοκρατία ἔφθασεν εἰς ἄφθαστον ὠμότητα εἶναι ἡ Γαλλία. Ἡ κλασσικὴ ἐπανάστασις ἐγέννησε τὴν κλασσικὴν τρομοκρατίαν, τὴν τρομοκρατίαν (terreur) τῶν Ἰακωβίνων, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 31 Μαΐου 1793 μέχρι τῆς 27 Ἰουλίου 1794. Ἡ κυβέρνησις τῶν Ἰακωβίνων εἶχε ν' ἀγωνισθῇ ἐναντίον πολυαρίθμων ἐχθρῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Τὰ ξένα στρατεύματα εἶχον εἰσέλθει ἐντὸς τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους ἐκ τεσσάρων ταυτοχρόνως σημείων: ἀπὸ βορρᾶ οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Αὐστριακοί, ἐν Ἀλσατίᾳ οἱ Πρῶσσοι, ἐν τῷ Δελφινάτῳ μέχρι τῆς Λυὼν οἱ Πεδεμόντιοι, ἐν Ρουσιγιὸν οἱ Ἱσπανοί. Παραλλήλως ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν καὶ βασιλοφρόνων ἐμαίνετο ἐν Νορμανδίᾳ, Βανδέᾳ, Λυῶνι καὶ Τουλῶνι, οἱ δὲ πολυάριθμοι ἐσωτερικοὶ ἐχθροί, κρύφιοι ὑποστηρικταὶ τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ βοηθήσουν τὸν ἐχθρὸν μὲ κάθε μέσον. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ κυβέρνησις τῶν Ἰακωβίνων ἠναγκάσθη χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ἐπαναστάσεως νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀγριωτέραν τρομοκρατίαν ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισεν ὁ κόσμος. Ἡ τρομοκρατία ἦτο ἀναπόδραστος ἀνάγκη καὶ μοναδικὸν μέσον σωτηρίας (βλ. κατωτ.).

Ἀγρία ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ τρομοκρατία ἡ ἀσκηθεῖσα ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1860. Τόσον αἱ πολιτεῖαι τοῦ Βορρᾶ ὅσον καὶ αἱ πολιτεῖαι τοῦ Νότου ἐχρησιμοποίησαν ἐναντίον ἀλλήλων σκληρότατα μέτρα, ἰδίως δὲ αἱ πολιτεῖαι τοῦ Νότου, ἔνθα ἐπλειοψήφουν οἱ ὀπαδοὶ τῆς διατηρήσεως τῆς δουλείας.

Λευκὴ καὶ ἐρυθρὰ τρομοκρατία. Μὲ τὴν Κομμοῦναν τῶν Παρισίων τοῦ 1871 εἰσερχόμεθα εἰς νέαν περίοδον τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, εἰς τὴν περίοδον τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων μεταξὺ τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ἡ ἐργατικὴ τάξις διεκδικεῖ δι' ἑαυτὴν πλέον τὸ γέρας τῆς ἐξουσίας διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν μεταβολὴν τοῦ κρατοῦντος κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος εἰς σοσιαλιστικόν. Ἡ πάλη μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων εἶναι ἀμείλικτος καὶ ἄπελπις καὶ διὰ τοῦτο ὑπεδύθη ἐπανειλημμένως μέχρι τοῦδε τὴν μορφὴν τῆς τρομοκρατίας ἐκ μέρους τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τάξεως. Ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ὅμως ἀπόψεως ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ποία εἶναι ἡ τάξις ἡ ἀσκοῦσα τὴν τρομοκρατίαν. Ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς παλινορθώσεως ἐν Γαλλίᾳ (1814) ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζεται *λευκὴ* ἡ τρομοκρατία ἡ ἀσκουμένη ὑπὸ τῆς κρατούσης τάξεως, ἐναντίον τῆς ἐπαναστατικῆς. Λευκὴ ὠνομάσθη ἡ τρομοκρατία, ἣν ἤσκησαν οἱ βασιλόφρονες ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παλινορθώσεως. Ἀπὸ τῆς Κομμούνας τοῦ 1871 ὠνομάσθη *ἐρυθρὰ* ἡ τρομοκρατία ἡ χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς τάξεως ἐναντίον τῆς ἀστικῆς. Μὲ τὴν ἔννοιαν ταύτην δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐρυθρὰ ἡ τρομοκρατία τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ τῷ 1648 ἐναντίον τῶν κυβερνητικῶν καὶ ἡ τρομοκρατία τῶν Ἰακωβίνων κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν (1793) ἐναντίον τῶν βασιλοφρόνων (βλ. κατ.).

Ἀλλ' ἡ πρώτη κυρίως *ἐρυθρὰ* τρομοκρατία ὑπῆρξεν ἡ τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν καὶ τῶν πρακτόρων τῆς κυβερνήσεως τῶν Βερσαλλιῶν, ὡς τρομοκρατία τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ἡ τρομοκρατία αὕτη ὑπηγορεύθη ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς συντριβῆς τῆς ἀντιστάσεως τῶν κυβερνητικῶν. Δευτέρα μεγάλη ἐρυθρὰ τρομοκρατία ὑπῆρξεν ἡ τῶν μπολσεβίκων ἐν Ρωσίᾳ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1917 καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ νέου καθεστῶτος. Ἡ ρωσικὴ ἐπανάστασις, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπικράτησίν της, εὑρέθη εἰς ἣν θέσιν καὶ ἡ γαλλικὴ τοῦ 1793. Ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῆς, ἐκτὸς τῶν ἀντεπαναστατικῶν στρατευμάτων τοῦ Κολτσάκ, τοῦ Ντενίκιν, τοῦ Βράγκελ, τοῦ Γιούντενιτς κλπ., καὶ τὰ στρατεύματα τῶν Γερμανῶν, τῶν Αὐστριακῶν, τῶν Γάλλων, τῶν Ἄγγλων, τῶν Ἀμερικανῶν, τῶν Ἰαπώνων, τῶν Φινλανδῶν, τῶν Ἐσθονῶν, τῶν Λιθουανῶν κλπ. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένης χώρας ἐξυφαίνοντο διαρκῶς συνωμοσίαι τῶν ὀπαδῶν τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος καὶ ἐγίνοντο στάσεις, δολοφονίαι, καταστροφαὶ ἀποθηκῶν, ἀνατινάξεις σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ γεφυρῶν ὑπὸ τῶν ἀντεπαναστατῶν. Ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ σοβιετικὸν καθεστώς, νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν τρομοκρατίαν, κατορθώσασα δι' αὐτῆς νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀστῶν καὶ ν' ἀποδιώξῃ τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον ὅλους τοὺς ξένους στρατούς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀστικὴ τάξις δὲν περιεφρόνησε τὴν

Digitized by Google

τρομοκρατίαν, ὡς συντηρητικὴ πλέον τάξις, κάτοχος τῆς ἐξουσίας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Κομμούνας τοῦ 1871, ἡ κυβέρνησις τοῦ Θιέρσου, καταλαβοῦσα τοὺς Παρισίους, ἤσκησεν α ματηρὰν λευκὴν τρομοκρατίαν κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς Κομμούνας. Κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν *λευκῶν* τρομοκρατιῶν ὑπῆρξαν: ἐν Ρωσίᾳ ἡ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1905, ἐν Γερμανίᾳ ἡ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ «Σπαρτάκου» (1918), ἐν Οὐγγαρίᾳ ἡ μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος τῷ 1919, ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς κυβερνήσεως Σταμπολίισκι (1923), ἐν Ἰταλίᾳ ἡ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ φασιστικοῦ καθεστῶτος (1923), ἐν Γερμανίᾳ ἡ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κόμματος (1933). Πᾶσαι αὗται αἱ τρομοκρατίαι ἠσκήθησαν ἐναντίον τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ τῶν ἡγετῶν αὐτῆς.

Ἀτομικὴ τρομοκρατία. Πλὴν τῆς λευκῆς ἢ τῆς ἐρυθρᾶς τρομοκρατίας, ἥτις ἀσκεῖται ὑπὸ μιᾶς τάξεως ἐναντίον ἄλλης μέσῳ τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ ἔχει ὁμαδικὸν χαρακτῆρα, ἐπραγματοποιήθη πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἡ ἀτομικὴ τρομοκρατία, ἀναχθεῖσα μάλιστα εἰς δόγμα ὑπό τινων ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων. Τὸ δόγμα τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως προσφιλὲς εἰς τοὺς ἀναρχικοὺς καὶ τοὺς ἀναρχίζοντας. Ὁ Μπακοῦνιν καὶ ὁ Κροπότκιν, δύο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων θεωρητικῶν τοῦ ἀναρχισμοῦ, ἀντιμετωπίζοντες τὸ πρόβλημα τῆς ἀνατροπῆς τοῦ κρατοῦντος κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος, ἐδίδαξαν ὅτι τὰ ἄτομα τὰ ἀκολουθοῦντα τὴν ἀναρχικὴν θεωρίαν καὶ ὄντα ἑπομένως πεπεισμένα περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀνατροπῆς ταύτης δύνανται καὶ πρέπει νὰ καταφεύγουν εἰς τὴν ἀτομικὴν τρομοκρατίαν ἐναντίον τῶν ἀνωτέρων κρατικῶν λειτουργῶν καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῆς κρατικῆς ἐννόμου βίας, οἱ ὁποῖοι ἐπιδεικνύουν ἀντιλαϊκὴν διαγωγήν, καθὼς καὶ εἰς τρομοκρατικὰς ἀνατινάξεις ἐγκαταστάσεων, κτισμάτων κλπ., τῶν ὁποίων ἡ καταστροφὴ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ βλάβας εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Ἡ ἀτομικὴ αὕτη τρομοκρατία ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν τρομοκράτησιν τῶν προσώπων, εἰς τὴν στέρησιν τοῦ καθεστῶτος ἀπὸ τῶν σπουδαιοτέρων ὑπερασπιστῶν καὶ ἐκπροσώπων του, εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν συμπεριφερθέντων σκληρῶς πρὸς τὴν ἐργατικὴν τάξιν, εἰς τὴν παράλυσιν τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ τελικῶς εἰς τὴν ὁλοσχερῆ ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος ἐν δεδομένῃ στιγμῇ. Τὸ δόγμα τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας μετεβλήθη εἰς πρᾶξιν ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἐπὶ μίαν περίπου πεντηκονταετίαν, ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917, οἱ ὀπαδοί του, μέλη διαφόρων ὀργανώσεων, ἐξετέλεσαν ἀπειρίαν τρομοκρατικῶν πράξεων, αἱ ὁποῖαι ἐπέφερον ὄχι μικρὰς ζημίας εἰς τὸ τσαρικὸν καθεστώς. Τὴν ἀτομικὴν τρομοκρατίαν ἐν Ρωσίᾳ εἶχον υἱοθετήσει ὡς μέσον τελεσφόρον κατὰ τοῦ τσαρισμοῦ δύο κόμματα: τὸ κόμμα τῆς «Ναροντνάγια Βόλια» (=Λαϊκὴ θέλησις) παλαιότερον καὶ τὸ κόμμα τῶν σοσιαλεπαναστατῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος. Τὰ δύο ταῦτα κόμματα εἶχον εἰδικὴν μυστικὴν ὀλιγομελῆ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν (τὴν λεγομένην «Μαχητικὴν ὀργάνωσιν»), ἥτις προέβαινε διὰ τῶν μελῶν της, διανοουμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τρομοκρατικῶν πράξεων. Τόσον οἱ ναροντνοβόλτσοι, ὅσον καὶ οἱ σοσιαλεπαναστάται, ἐπίστευον ὅτι ἠδύνατο μία ἐκλεκτὴ καὶ ἀποφασιστικὴ μειοψηφία νὰ συντρίψῃ τὸν τσαρικὸν κρατικὸν μηχανισμὸν διὰ τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατικῆς δράσεως καὶ πραξικοπηματικῶς νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν. Τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχον καὶ οἱ ἐν Εὐρώπῃ ὀπαδοὶ τοῦ ἀναρχισμοῦ καὶ τοῦ ἀναρχοσυνδικαλισμοῦ, ἰδίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ, προβάντες πολλάκις ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν εἰς τρομοκρατικὰς πράξεις ἐναντίον βασιλέων, ὑπουργῶν, κυβερνητῶν κλπ. καὶ εἰς ἀνατινάξεις οἰκοδομημάτων.

Ἀντιθέτως, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ (μαρξισταὶ) ἀπέκρουσαν ἀνέκαθεν τὴν μέθοδον τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας, ὡς ἀσύμφορον καὶ μὴ τελεσφόρον. Παραδεχόμενοι τὴν ἀνάγκην τῆς *βία.* (βλ. λ.) καὶ θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἐπαναστατικὸν παράγοντα, ἐτάσσοντο ὑπὲρ τῆς ὁμαδικῆς (μαζικῆς) τρομοκρατίας, τῆς τρομοκρατίας τάξεως ὁλοκλήρου (τῆς ἐργατικῆς καὶ τῶν συμμάχων της) ἐναντίον τῆς ἄλλης τάξεως. Ἡ δολοφονία ἑνὸς ὑπουργοῦ ἢ κυβερνήτου εἰς οὐδὲν χρησιμεύει, κατὰ τοὺς μαρξιστάς, διότι δὲν εἶναι τὰ πρόσωπα οἱ δημιουργοὶ τῶν καθεστώτων, ἀλλὰ ἀντιθέτως. Τρομοκρατία ναί, ἀλλ' ὄχι ἐναντίον ἀτόμων, ἀλλ' ἐναντίον ὁμάδων, ἐναντίον τῆς ἀστικῆς τάξεως, διὰ τῆς ἐνόπλου ἐξεγέρσεως τῶν μεγάλων λαϊκῶν μαζῶν. Συνεπεῖς πρὸς τὴν ἀντίληψίν των ταύτην οἱ μαρξισταί, ἀπέφυγον πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὴν χρῆσιν ἀτομικῶν τρομοκρατικῶν μεθόδων, καὶ ἐπραγματοποίησαν ἐν Ρωσίᾳ τὴν ὁμαδικὴν ἐρυθρὰν τρομοκρατίαν, κατόπιν ἐνόπλου ἐξεγέρσεως τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν, ὅταν παρέστη ἀνάγκη σωτηρίας τῆς ἐπαναστάσεως. Θ. Π.

— **Τρομοκρατία** (Terreur). Ἡ δραματικωτέρα καὶ κρισιμωτέρα φάσις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, διαρκέσασα ἀπὸ τῆς πτώσεως τῶν γιρονδίνων (31 Μαΐου 1793) μέχρι τῆς ἱστορικῆς ἡμέρας τῆς 9ης Θερμιδὼρ (27 Ἰουλίου 1794), καθ' ἣν συνετρίβη ἡ δύναμις τοῦ Ροβεσπιέρρου. Τὴν περίοδον τῆς τρομοκρατίας χαρακτηρίζει ἡ παντοδυναμία τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας καὶ τῆς λέσχης τῶν Ἰακωβίνων, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ροβεσπιέρρον, ἡ δικτατορικὴ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τῶν εἰς αὐτὰς ἀπεσταλμένων ἀντιπροσώπων τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἡ ὁμαδικὴ θανάτωσις πάντων τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὁπωσδήποτε ἐπικινδύνων ἢ ὑπόπτων εἰς τὴν ἐπανάστασιν προσώπων. Τὴν ἐπιβολὴν δικτατωρικῆς διοικήσεως προεκάλεσεν ἡ ἀνάγκη ἰσχυρᾶς διακυβερνήσεως τῆς χώρας, πρὸς ἀντιμετώπισιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος ἐχθρικῆς εἰσβολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ποικίλων ἀντιδράσεων (ἐπανάστασις τῆς Βανδέας, ἐξεγέρσεις Λυών, Ἀβινιὸν καὶ Μασσαλίας, παράδοσις τῆς Τουλῶνος εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ μεμψιμοιρίαι τοῦ λαοῦ τῶν Παρισίων λόγῳ ἐλλείψεως τροφίμων), τὴν ἀνάγκην δὲ ταύτην ἐκμεταλλευομένη ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Κοινῆς Σωτηρίας, κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ ἀπολυταρχικὴν ἐξουσίαν συντρίβουσα πάντας τοὺς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐχθροὺς καὶ τοὺς πολιτικούς της ἀντιπάλους. Ἐψηφίσθησαν τότε αὐστηροὶ νόμοι ἐναντίον τῶν ὁπωσδήποτε ὑπόπτων εἰς τὴν δημοκρατίαν προσώπων καὶ ἐκλείσθησαν ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐφημερίδες, ὄχι μόνον αἱ φιλοβασιλικαὶ καὶ τῶν γιρονδίνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀρεινῶν καὶ τῶν ἐβερτιστῶν, ἐπετρέπετο δὲ μόνον ἡ ἔκδοσις τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν Ροβεσπιέρρον ἐπισήμων φύλλων. Παραλλήλως διωργανώθη τὸ περίφημον ἐπαναστατικὸν δικαστήριον καὶ ηὐξήθησαν καταπληκτικῶς αἱ θανατικαὶ ἐκτελέσεις, ἐστάλησαν δὲ ἀμέσως εἰς τὴν λαιμητόμον ἡ βασίλισσα Μαρία Ἀντουανέττα (ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' εἶχεν ἤδη ἐκτελεσθῆ πρὸ τῆς περιόδου τῆς τρομοκρατίας), ἡ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως Ἐλισάβετ, πολλοὶ γιρονδῖνοι, ἡ περίφημος κυρία Ρολάν, οἱ στρατηγοὶ Οὐσὰρ καὶ Κουστὶν κ. ἄ. Ἡ ἄνευ οἴκτου συνέχισις τῶν διώξεων προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐβερτιστῶν καὶ τοῦ Δαντὼν μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ Καμίλλου Δεμουλέν, Ἑρὼ ντὲ Σεσέλ, Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντὶν κλπ., τοῦτο δ' ἐκμεταλλευόμενος ὁ Ροβεσπιέρρος, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀποστείλῃ καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν λαιμητόμον, ὡς ἐπιβουλευομένους τὴν δημοκρατίαν, παραμείνας δ' οὕτω ἄνευ σοβαρῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων, εἰσήγαγε τοὺς νέους αὐστηροτέρους νόμους τῆς 23 Βαντὸζ καὶ τῆς 22 Πραιριάλ, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Τρομοκρατία εἰσῆλθεν εἰς τὴν δευτέραν, τὴν καὶ ἀγριωτέραν φάσιν αὐτῆς. Αἱ θανατικαὶ ἐκτελέσεις, αἵτινες κατὰ τὴν πρώτην περίοδον (τὴν μέχρι τῆς 22 Πραιριάλ) ἀνήρχοντο εἰς 1.220, ἔφθασαν ἤδη τὰς 1.376, μέχρι τῆς 9 Θερμιδώρ, εἰς διάστημα δηλαδὴ μόνον 5 ἑβδομάδων. Μεταξὺ τῶν νέων θυμάτων κατελέγοντο καὶ ὁ Μαλέρμπ, ὁ στρατηγὸς Μπωαρναὶ (πρῶτος σύζυγος τῆς αὐτοκρατείρας Ἰωσηφίνης), οἱ στρατάρχαι ντὲ Νωάϊγ καὶ ντὲ Μουσύ, ὁ περίφημος φυσικὸς Λαβουαζιέ, ὁ Ἀνδρέας Σενιέ, ὁ Ρουσὲρ κλπ. Ἐκ παραλλήλου εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐθνοσυνελεύσεως εἶχον ἐγκαταστήσει διάφορα τοπικὰ δικαστήρια κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἐν Παρισίοις ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου καὶ προέβαινον εἰς ἀναλόγους ἐνεργείας. Μεταξὺ αὐτῶν γνωστότεροι κατέστησαν διὰ τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν περιφρόνησίν των πρὸς τὰς δικονομικὰς διατυπώσεις ὁ Λεμπὸν ἐν Ἀρράς, ὁ Ταλλιὲν ἐν Μπορντώ, ὁ Φουσὲ ἐν Λυὼν καὶ ὁ Καρριὲρ ἐν Νάντῃ. Ἡ φρίκη ὅμως, τὴν ὁποίαν προεκάλουν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐθνοσυνελεύσει αἱ σκληραὶ μέθοδοι τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας, καὶ ὁ κίνδυνος, ὅστις ἐπεκρέματο διαρκῶς ἐπὶ τῶν ὑπόπτων εἰς τὸν Ροβεσπιέρρον μελῶν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας, προεκάλεσαν ἐν τέλει τὴν ἀντίδρασιν τοῦ σώματος, ἐκδηλωθεῖσαν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 9ης Θερμιδώρ, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν κυρίως τῶν Ταλλιὲν καὶ Λεζάντρ. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἡμέρα ἐσήμανε τὴν λῆξιν τῆς Τρομοκρατίας διὰ τῆς συλλήψεως καὶ καρατομήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ροβεσπιέρρου καὶ τῶν κυριωτέρων ὀπαδῶν του, ἐν οἷς: ὁ Σαὶν Ζύστ, ὁ Κουθὸν καὶ ὁ Φουκιὲ-Τενβίλ. Χ. Δ.

τρομοκρατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τρομοκρατίαν, ὁ τῆς τρομοκρατίας: «τρομοκρατικὰ μέσα».—Ἐπίρρ. ***τρομοκρατικῶς.***

τρομοκρατῶ (*—έω*)· ἰδίᾳ πολιτικῶς, ἐπιβάλλω τὴν θέλησίν μου, κυβερνῶ ἐμποιῶν φόβον, χρησιμοποιῶν βίαια καὶ σκληρὰ μέσα || καθόλου, ἐμβάλλω ὑπερβολικὸν φόβον, κάμνω τινὰ νὰ χάσῃ τὸ θάρρος του: «τρομοκρατεῖ τὰ παιδιά του, — τοὺς μαθητάς του» || παθ. *τρομοκρατοῦμαι*· χάνω τὸ θάρρος μου, τὴν αὐτενέργειάν μου ἐκ φόβου: «ὁ γενναῖος δὲν τρομοκρατεῖται εὐκόλως», «εἶναι τρομοκρατημένος καὶ δὲν ξεύρει τὶ κάμνει».

τρόμος (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρέμειν, τρεμούλα, τρεμούλιασμα: «τρόμος τῆς χειρός» || ἡ ἕνεκα φόβου τρομώδης κίνησις, κοιν. *τρομάρα*: «τὸν κατέλαβε φόβος καὶ τρόμος», «κατέχεται ὑπὸ τρόμου».

—/*Φυσιολ.*/ Καλεῖται *τρόμος* σειρὰ μικρῶν, κανονικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ταχειῶν καὶ ἀκουσίων κινήσεων, ὧν ἡ ἔκτασις καὶ ἡ ἔντασις τυγχάνει ἄλλοτε ἄλλη. Ὁ τρόμος εἶναι *γενικὸς* μέν, ὅταν ἐκδηλοῦται καθ' ὅλον τὸ σῶμα, *μερικὸς* δέ, ὅταν ἐπιφαίνεται κατὰ μοῖραν τινὰ τοῦ σώματος, ἢ κατά τι τῶν μελῶν, ἢ τέλος ὅταν ὁμάς τις μόνον μυῶν διατελῇ ἐν τρομώδει καταστάσει. Ὁ τρόμος δύναται νὰ εἶναι *μόνιμος* ἢ *παροδικός*. Ἡ συχνότης τῶν κινήσεων ποικίλλει μεταξὺ 4—5 καὶ 8—9 κατὰ 1' λεπτόν. Ὁ τρόμος τυγχάνει κοινὸν σύμπτωμα διαφόρων παθολογικῶν καταστάσεων· δύναται ὅμως νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς φυσιολογικὰ αἴτια, ὅπως αἱ συγκινήσεις καὶ τὸ ψῦχος. Αἱ σπουδαιότεραι παθήσεις, αἱ παρουσιάζουσαι τρόμον, εἶναι ἡ νόσος τοῦ Πάρκινσον, ἡ σκλήρυνσις κατὰ πλάκας, αἱ καθολικαὶ παραλύσεις, αἱ δηλητηριάσεις ἐξ οἰνοπνεύματος, ὑδραργύρου, καφέ, νικοτίνης, ὀπίου, ὡς καὶ αἱ καταστάσεις γενικῆς ἐξαντλήσεως, οἷον γῆρας, ἀνάρρωσις ἀπὸ σοβαρῶν νόσων, ἀσιτία κτλ. Μ. Ν. Β.

— **τρόμος *ἴριδος*** (=*ἰριδοδόνησις*) /*Ὀφθαλμ.*/. Κατάστασις τῆς ἴριδος, καθ' ἣν αὕτη τρέμει κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ βολβοῦ. Αἰτία τοῦ τρόμου εἶναι ἡ ἐξάρθρωσις τοῦ φακοῦ ὁλικὴ ἢ μερική, στεροῦσα οὕτω τὴν ἴριδα τοῦ ὀπισθίου στηρίγματός της, ἢ συγγενὴς ἔλλειψις φακοῦ, ἢ ὁλικὴ ἐξαίρεσις αὐτοῦ, ἢ τέλος καὶ ἡ βουφθαλμία, καθ' ἣν ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τοῦ βολβοῦ ἐπέρχεται χαλάρωσις τῆς ζιννείου ζώνης. Β. Λ.

— **τρόμος *ὑδατίδων*.** Ἰδιάζων τρόμος, τὸν ὁποῖον παράγομεν ἐνίοτε ἐπικρούοντες ὑδατιδώδη κύστιν. Παρεβλήθη πρὸς τὸν τρόμον, τὸν ὁποῖον προκαλοῦμεν πλήττοντες ἐλαστικὴν ἕδραν. Προέρχεται δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκ τῆς ἐν τῇ κύστει συγκρούσεως πρὸς ἀλλήλας μικρῶν πολυπληθῶν κύστεων (τῶν θυγατέρων καλουμένων). Ὁ τρόμος οὗτος καλεῖται καὶ *φαινόμενον τοῦ Ρεκαμιέ*. Μ. Ν. Κ.

Τρόμος (Terror) /*Γεωγρ.*/. Ἐσβεσμένον ἡφαίστειον παρὰ τὸν Νότιον Πόλον (βλ. *Τέρρορ*).

τρομοφοβία (ἡ). Ἀνώμαλος ψυχικὴ κατάστασις, χαρακτηριζομένη διὰ σημείων ἄγχους καὶ φόβου τόσον εἰς τὴν ψαῦσιν ἢ θέαν ἀντικειμένων, ἅτινα παρουσιάζουσι ταλαντεύσεις ἢ δονήσεις, ὅσον καὶ ἐπὶ τῇ σκέψει τῆς λέξεως ἢ συναισθήματος τρόμου. Παρατηρεῖται ἐπὶ ψυχασθενικῶν συνδρομῶν. Μ. Ν. Β.

Τρὸμπ (Tromp), ***Κορνήλιος***. Ὀλλανδὸς ναύαρχος, υἱὸς τοῦ *Μαρτίνου* (1629—1691). Διεκρίθη κατ' ἀρχὰς πλησίον τοῦ πατρός του, τῷ δὲ 1665, ἀρχομένου τοῦ μετὰ τῆς Ἀγγλίας πολέμου, προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον. Λόγῳ ὅμως τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸν οἶκον τῆς Ὀράγγης ἀπεμακρύνθη τῆς διοικήσεως τοῦ στόλου, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου ἀντιζήλου του Ρώϋτερ. Ἀποκατασταθεὶς τῷ 1672 εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Γ', ἀπεπειράθη ἀνεπιτυχῶς νὰ ἐνεργήσῃ τῷ 1674 ἀπόβασιν εἰς τὰ γαλλικὰ παράλια. Εὐτυχέστερος ὑπῆρξε κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Σουηδῶν πόλεμον (1676), καθ' ὃν κατώρθωσε νὰ σημειώσῃ ἀξιολόγους ἐπιτυχίας, ἰδίᾳ ἐν Γκότλαντ καὶ Ρύγκεν. Χ. Δ.

— **Τρὸμπ** (Tromp), ***Μαρτῖνος***. Διαπρεπὴς Ὀλλανδὸς ναύαρχος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1597—1653). Ἦτο υἱὸς διοικητοῦ πολεμικῆς φρεγάτας, κατετάχθη δὲ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ κατώρθωσε ταχέως νὰ διακριθῇ, προαχθεὶς τῷ 1622 εἰς ὑποπλοίαρχον καὶ μετὰ διετίαν εἰς διοικητὴν φρεγάτας. Τῷ 1637, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιναυάρχου, ἐνίκησε πολὺ ὑπερτέρας ναυτικὰς δυνάμεις τῶν Ἱσπανῶν, μετὰ διετίαν δὲ συνέτριψεν αὐτοὺς ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῆς Ντύν. Ὅτε δέ, τῷ 1652, ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας πόλεμος, τῷ ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία ἰσχυροῦ στόλου ἐκ 42 σκαφῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἀντεπεξῆλθεν ἐναντίον τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Μπλάκ. Τὴν 10 Δεκεμβρίου 1652 ἐκέρδισε λαμπρὰν νίκην, ὑποχρεώσας τὸν Ἄγγλον ναύαρχον νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Τάμεσιν. Ἀκολούθως ἐσημείωσε πολλὰς ἐπιτυχίας εἰς βάρος τῶν Ἄγγλων ναυάρχων Μπλὰκ καὶ Ντέην, παρὰ τὸ Πόρτλαντ, τὸ Νιοῦπορτ καὶ τὴν Δουνκέρκην καὶ τέλος συνῆψε παρὰ τὸ Κάτβικ νικηφόρον ναυμαχίαν, καθ' ἣν καὶ ἐφονεύθη. Ὁ θάνατός του προεκάλεσε γενικὸν ἐν Ὀλλανδίᾳ πένθος, ἡ δὲ κυβέρνησις ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν λαμπρὸν μνημεῖον ἐν Ντὲλφτ καὶ ἔκοψεν εἰδικὸν ἀναμνηστικὸν μετάλλιον. Χ. Δ.

τρόμπα (ἡ), καὶ ***τρούμπα***· δημοτ., ἀντλία || φρ. «ρίχνει —, βρέχει μὲ τὴν τρούμπα» ἐπὶ ραγδαίας βροχῆς (ἰταλ. tromba) || ἡ σάλπιγξ.

Digitized by Google

τρόμπα μαρῖνα */ Ναυτ. /.* Οὕτω καλεῖται κοινῶς ὁ *τηλεβόας* : «πῆρε τὴν τρόμπα-μαρῖνα», κατέστησε παγκοίνως γνωστὸν μυστικόν τι || μεγάλη κογχύλη, ἄλλως «μπουρού», χρησιμεύουσα ὡς ἠχητήριον ὄργανον εἰς τὰ μικρὰ ἱστιοφόρα, ἐν ὁμίχλῃ. Σ. Ε. Λ.

— **τρόμπα-μαρῖνα** */ Μουσ. /* βλ. *σάλπιγξ* ναυτική.

τρομπάρισμα (τό), καὶ *τρουμπάρισμα* δημοτ., ἄντλησις μὲ τὴν τρόμπα.

τρομπάρω, καὶ *τρουμπάρω* δημοτ., ἀντλῶ μὲ τὴν τρόμπα.

τρομπέτα (ἡ) καὶ *τρουμπέτα* δημοτ., σάλπιγξ (ἰταλ. trombetta) (βλ. *σάλπιγξ*).

Τρομπέτα */ Παραλ. Γεωγρ. /.* Νησίον τοῦ Καρπαθίου πελάγους (πλάτ. 36°30΄30″ Β, μῆκ. 27°54΄30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi) ὑπὸ τὴν νησῖδα Τεύτλουσα (νῦν Σεσκλί) τῆς Σύμης. Σ. Ε. Λ.

τρομπλὸν (τό). Καλεῖται οὕτω κοινῶς ἡ *χοάνη* τῶν ὁπλοβομβιδοβόλων, μέσῳ τῆς ὁποίας βάλλονται αἱ ὁπλοβομβίδες, καὶ εἰδικῶς αἱ γαλλικαὶ *V. B.* (Viven-Bessières), ὡς ἔχουσα τὴν μορφὴν κάννης τρομπονίου (ἐκ τοῦ γαλλ. tromblon). Γ. Α. ΚΥ.

τρομπόλα (ἡ) ἰδιωμ., κάδος βουτύρου || ὑδρία || γενικῶς, ἀγγεῖον δι' ὕδωρ ἢ γάλα.

τρομπόνι (γαλλ. tromblon). Τὸ κατὰ τὸν Λέοντα (Τακτικὰ ΙΘ΄) *χειροσίφωνον* ὀνομαζόμενον Βραχὺ φορητὸν πυροβόλον ὅπλον, ἐμπροσθογεμές, οὗ ἡ ἐκ σιδήρου ἢ ὀρειχάλκου κάννη εἶναι μορφῆς χοάνης ἢ σάλπιγγος. Τὰ τρομπόνια, τῶν ὁποίων τὸ βεληνεκὲς ἦτο λίαν μικρόν, ἐπληροῦτο διὰ πυρίτιδος καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ σφαιριδίων. Ἐχρησιμοποιοῦντο, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τῶν πολεμικῶν πλοίων κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας καὶ ἀπὸ μικρᾶς ἀποστάσεως κατὰ τῶν ἐχθρικῶν λέμβων, ὅταν αὗται προσεκολλῶντο διὰ τῶν ἁρπαγῶν των ἐπὶ τοῦ προσβαλλομένου πλοίου. Γ. Α. ΚΥ.

τρομπόνιον, ἡ *ὁλκωτὴ σάλπιγξ* (ἰταλ. trombone, γερμ. Posaune). Χάλκινον ὄργανον μετ' ἐπιστομίου, τὸ μόνον ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀνέκαθεν σχὸν πλήρη χρωματικὴν κλίμακα. Κατάγεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς *βυκάνης*, ἥτις υἱοθετηθεῖσα παρὰ τῶν Ρωμαίων, δὲν ἐβράδυνε, λόγῳ τοῦ μακροῦ της σωλῆνος, νὰ λάβῃ κεκαμμένον σχῆμα, ὡς ἐγένετο δηλαδὴ διὰ τὸν βαρύαυλον, καὶ νὰ ὀνομασθῇ tuba ductilis Κατὰ τὸν μεσαίωνα οὐδεμία μνεία γίνεται περὶ τοῦ τρομπονίου, μολονότι ὑπάρχουσι δεδομένα ὅτι οὐδόλως ἐξέλιπεν· ἀπὸ τοῦ ΙΓ΄ ὅμως αἰῶνος ἐμφανίζεται τοῦτο καὶ πάλιν ὑπὸ τὸ ὄνομα sacquebute ἢ saquebute, ὑπὸ τὸν σύγχρονον δὲ τύπον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος.

Τὸ τρομπόνιον ἀποτελεῖται ἐκ κυλινδρικῶν σωλήνων ἐχόντων ἐσωτερικῶς τὴν αὐτὴν διάμετρον καὶ καταληγόντων ἀποτόμως εἰς *κώδωνα* (βλ. λ.)· ἀφ' ἑτέρου φέρει δύο ἰσομήκεις σωλῆνας λεγομένους *βραχίονας* καὶ καταλήγοντας εἰς δύο ἄλλους βραχεῖς σωλῆνας ἐκ νεαργύρου, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὀλισθαίνουν οἱ *ὁλκοί*. Ἐφ' ὅσον οἱ ὁλκοὶ εὑρίσκονται ἐντελῶς ὁ εἷς ἐντὸς τοῦ ἑτέρου, ὁπότε καὶ τὸ ὄργανον εἶναι εἰς τὸ μικρότερον αὐτοῦ μῆκος, τὸ τρομπόνιον δίδει τὴν ἁρμονικὴν κλίμακα τοῦ σι ♭

ἀπὸ τοῦ φθόγγου δηλαδὴ : 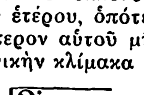 καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν βασικὴν αὐτοῦ ἢ Α΄ θέσιν. Ἑλκομένων ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὰ ἔξω τῶν ὁλκῶν τοῦ ὀργάνου, δημιουργοῦνται αἱ ἑξῆς ἓξ ἄλλαι θέσεις :

Β΄ θέσις

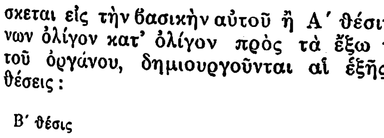

Γ΄ θέσις

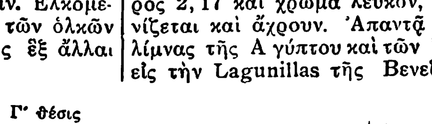

Δ΄ θέσις

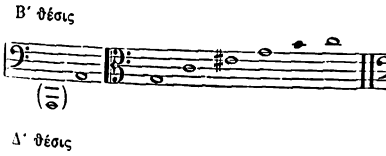

Ε΄ θέσις

ΣΤ΄ θέσις

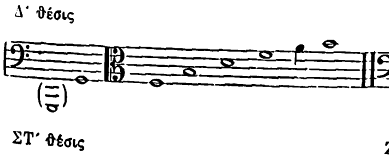

Ζ΄ θέσις

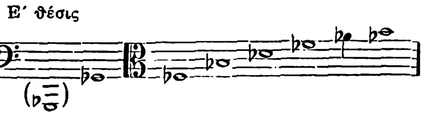

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἑπτὰ θέσεων τὸ τρομπόνιον ἀποκτᾷ μίαν συνεχῆ χρωματικὴν κλίμακα ἀπὸ τοῦ μι¹ μέχρι τοῦ σι ♭ ³ Οἱ κάτωθεν ὅμως τοῦ μι¹ φθόγγοι ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὸ τρομπόνιον ὀξύφωνον καὶ γενικῶς ἀπαιτοῦσιν ἐκτελεστὴν ἔχοντα ἰσχυροτάτους πνεύμονας. Τὸ τρομπόνιον ἀποτελεῖ πλήρη οἰκογένειαν, περιλαμβάνουσαν τὰ ἑξῆς ὄργανα :

τρομπόνιον βαθύφωνον : ἔκτασις 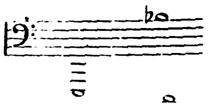

τρομπόνιον βαρύφωνον : ἔκτασις 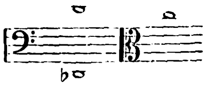

τρομπόνιον ὀξύφωνον : ἔκτασις 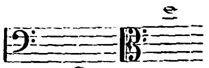

τρομπόνιον μεσόφωνον : ἔκτασις

τρομπόνιον ὑψίφωνον : ἔκτασις 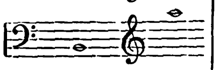

τρομπόνιον μικρόν : ἔκτασις

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων ἐπεκράτησε μόνον τὸ τρομπόνιον ὀξύφωνον (trombone tenor), ὅπερ κυριαρχεῖ εἰς πάσας τὰς ὀρχήστρας. Τὰ τρομπόνια γράφονται γενικῶς εἰς τὴν πραγματικὴν ὀξύτητα καὶ χρησιμοποιοῦσι τοὺς γνώμονας : φα, ὀξυφώνου (ντο ἐπὶ τῆς τετάρτης γραμμῆς) καὶ μεσοφώνου (ντο ἐπὶ τῆς τρίτης γραμμῆς).

Πλὴν τῶν ὁλκωτῶν σαλπίγγων ὑφίστανται σήμερον παρεμφερῆ ὄργανα, εἰς ἃ ἔχει ἐφαρμοσθῆ ὁ μηχανισμὸς τῶν ἐμβόλων ἢ τῶν κυλίνδρων ὁ ἀπαντώμενος καὶ εἰς τὰ λοιπὰ χάλκινα (σάλπιγγας, κέρατα κλπ.). Διὸ καὶ θὰ ἔδει νὰ ἀποκαλῶνται *τρομπόνια* μὲν τὰ μετ' ἐμβόλων ὄργανα, *ὁλκωταὶ* δὲ *σάλπιγγες* τὰ μετὰ ὁλκῶν. Ἡ διάκρισις ἄλλωστε ὑφίστανται καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς. Οἱ Ἄγγλοι ἐχρησιμοποίησαν τὴν συνήθη *μικρὰν σάλπιγγα μετὰ ὁλκῶν* ὑπὸ τὸ ὄνομα : Slide—Trumpet

Τὸ τρομπόνιον διακρίνεται διὰ τὴν ἀρρενωπήν, πομπώδη καὶ μεγαλοπρεπῆ φωνήν του, ἥτις δύναται νὰ μεταβληθῇ, κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις, εἰς γλυκεῖαν καὶ ὑποβλητικήν. Αἱ ἰδιότητες δὲ αὗται συναντῶνται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ ὀξύφωνον ὄργανον, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ ὡς ἔκτασις πρὸς τὴν ἀνδρικὴν φωνήν.

Τὰ τρομπόνια πρὶν ἢ ἀποκτήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπετέλουν χορὸν ἐκ πλειόνων ὀργάνων ἀναδιπλασιαζόντων τὰς φωνὰς τῆς χορῳδίας Εἰς τὸ θέατρον τὸ τρομπόνιον εἰσήχθη τὸ πρῶτον παρὰ τοῦ Μοντεβέρντι, ἀφοῦ δὲ ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης ἐπὶ Γκλούκ, ἐλησμονήθη ἐπ' ἀρκετὸν ἵνα καθέξῃ ἐκ νέου τὴν ἁρμόζουσαν αὐτῷ θέσιν κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Τρόμσαι (Tromsö) */ Γεωγρ. /.* Λιμὴν τῆς Νορβηγίας ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς αὐτῆς παραλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κεῖται ἐπὶ νησῖδος ἀναδυομένης μεταξὺ τῆς νήσου Κβάλαι καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς παραλίας καὶ ἔχει ἐργοστάσια ἰχθυελαίου, βυρσοδεψεῖα κλπ Κάτ. (1927) 11 241. Χρησιμεύει κυρίως ὡς ἁλιευτικὸς λιμήν. Χ. Δ.

τρομώδης, —ους (ὁ, ἡ), —**ες** (τό)· ὁ τρέμων, ὁ μετὰ τρόμου, τρεμουλιαστός : «τρομώδης κίνησις», «τρομώδης φωνή» || «φῶς τρομῶδες» τὸ διαρκῶς ἐναλλασσομένης ἐντάσεως.

—**τρομώδης παράλυσις** */ Ἰατρ. /* βλ. λ. *Πάρκινσον σύνδρομον.*

τρόνα (Trona) Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν νάτριον, ἔνυδρον, Na_3 (Na H [CO_3]$_2$· $2H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς κρυστάλλους πινακοειδεῖς, ἔχει δὲ σκληρότητα 2 ½, εἰδικὸν βάρος 2,17 καὶ χρῶμα λευκόν, ἢ κίτρινον, ἢ ἐμφανίζεται καὶ ἄχρουν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νατριούχους λίμνας τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, εἰς τὴν Lagunillas τῆς Βενεζουέλας, εἶναι δὲ τεχνικῶς περιζήτητον διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς σόδας. Γ. Β.

Τρόνδος, ἅγιος (Saint Trond ἢ Trudon, Trudo). Ἀναχωρητὴς τοῦ Ζ΄ αἰῶνος ζῶν παρὰ τὸ Μέτς. Τῷ 657 ἵδρυσε μοναστήριον καὶ σχολεῖον καὶ ἄλλο μοναστήριον γυναικῶν. Ἀπέθανε τῷ 693 καὶ ἑορτάζεται τὴν 23 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Τρόνος. Ἐπώνυμον Ἐνετῶν δουκῶν τῆς Κρήτης : —1) *Δονάτος.* Διωρίσθη τῷ 1383 καὶ ἀπέθανεν ἐν Χάνδακι τῷ 1385. —2) *Δουκᾶς.* Υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ πατὴρ τοῦ δόγη τῆς Βενετίας Νικολάου Τρόνου. Διωρίσθη ἁρμοστὴς τῷ 1439 καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1441. —3) *Πρίαμος.* Διετέλεσεν ἁρμοστὴς Κρήτης ἀπὸ τοῦ 1498—1500. ΕΡ. Μ.

Τρονσὲ (Tronchet), *Φραγκῖσκος Διονύσιος* Γάλλος νομομαθὴς (1726—1806). Τῷ 1789 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Τάξεων, ὡς ὀπαδὸς τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας. Κατὰ τὴν ἐνώπιον τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως δίκην τοῦ βασιλέως, ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισίν του, ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ἐξέσπασεν ἡ τρομοκρατία, κατώρθωσε νὰ σωθῇ κρυπτόμενος. Τῷ 1800 διωρίσθη μέλος καὶ εἶτα πρόεδρος τοῦ ἀναθεωρητικοῦ δικαστηρίου, κατήρτισε δὲ μετὰ τῶν Πορταλίς, Μπιγκὸ ντὲ Πρεαμενὲ καὶ Μαλλβὶλ τὸν περίφημον ἀστικὸν κώδικα. Τῷ 1801 ἐγένετο μέλος τῆς γερουσίας. Χ. Δ.

Τρονσὲν (Tronchin), *Θεόδωρος.* Ἑλβετὸς ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Γενεύῃ (1709—1781). Τῷ 1753 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν Γενεύῃ καὶ τῷ 1756 διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης. Ἐν Παρισίοις συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ Ρουσσώ, Βολταίρου καὶ Ντιντερώ. Πλὴν τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν ὡς καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Ἀκαδημίας τῆς χειρουργικῆς, ἔγραψε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «De colica pictorum» (Γενεύη 1757 κ.λ.π.) καὶ ἐξέδωκε τὰ ἅπαντα τοῦ G. Ballonius Ο. Ρ.

Τρόντχεμ (Trondhjem) */ Γεωγρ. /.* Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Νορβηγίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικήσεως. Κεῖται ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου φιόρδ, παρὰ τὸν μυχὸν κολπώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Nid Κάτ. (1927) 55 716. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Ὄολο καὶ εἶναι ὁ τρίτος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς Νορβηγίας. Εἰσάγει σιτηρά, ἄλευρα γαιάνθρακας, σίδηρον, ἅλας κ.λ.π. καὶ ἐξάγει ξυλείαν, χάρτην, ἁλιπάστους ἰχθῦς κ.τ.τ. Ἔχει μουσεῖα, ἀρχαιολογικὸν καὶ φυσικῆς ἱστορίας, πολλὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια καὶ βιομηχανίας ναυπηγικάς, διατετηρημένων ἰχθύων, μηχανουργικὰς κ.λ.π. Εἶναι γραφικωτάτη πόλις ἐκτισμένη ἐπὶ μικρᾶς χερσονησιζούσης παραλίας, κοσμεῖται δὲ ὑπὸ πολλῶν μεσαιωνικῶν κτιρίων, ἐν οἷς ὁ μητροπολιτικὸς ναός, θεωρούμενος ὡς τὸ ἄριστον μεσαιωνικὸν μνημεῖον τῆς Σκανδιναυϊκῆς. Ὠνομάζετο μέχρι τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος *Νίνταρος* καὶ ἐχρησίμευσε κατ' ἀρχὰς ὡς κοιτὶς τοῦ νορβηγικοῦ βασιλείου. Χ. Δ.

Τροοδίτισσα */ Γεωγρ. /.* Μονὴ τῆς *Θεοτόκου* ἐν Κύπρῳ, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν περὶ τὸ 1200 μ. Χ. καὶ κειμένη εἰς ὡραίαν τοποθεσίαν ἐπὶ κλιτύος τοῦ ὄρους Τροόδους, εἰς ὕψος 4 675 ποδῶν. Διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λεμεσοῦ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς τὴν μητρόπολιν Πάφου. Ἔχει παλαιὰν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, θεωρουμένην ὡς θαυματουργόν, καὶ διοικεῖται ὑπὸ ἡγουμένου μὲ ἀδελφότητα δέκα μοναχῶν. Α. Κ. Α.

Τρόοδος */ Γεωγρ. /.* Ὄρος ἐν Κύπρῳ (βλ. λ. *Ὄλυμπος* Κύπρου). Εἶναι κατάφυτον ἐκ πευκῶν καὶ ἄλλων δασωδῶν δένδρων καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς θερινὴ ἕδρα τῆς κυπριακῆς κυβερνήσεως καὶ διαμονὴ τοῦ κυβερνήτου, ὡς καὶ ἐξοχικὸν κέντρον

— **Τροόδους ὀροσειρὰ** */ Γεωγρ. /.* Ἡ μεγαλυτέρα ἐν Κύπρῳ ὀροσειρά, λαβοῦσα τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐκ τοῦ κυριωτέρου ὄρους αὐτῆς, τοῦ *Τροόδους.* Διήκει ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Πωμοῦ καὶ καταλήγει εἰς τὸ Σταυροβούνι Διὰ τῆς κορυφογραμμῆς της χωρίζεται ἡ ἐπαρχία Λευκωσίας ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Πάφου, Λεμεσοῦ καὶ Λάρνακος. Α. Κ. Α.

τροοστίτης, ἡ *τρουστίτης* (Troostit). Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἄλας τοῦ ψευδαργύρου καὶ μαγγανίου, Zn Mn)$_2$ Si O_4. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα ἔχει δὲ θραυσμὸν ἀνώμαλον, σκληρότητα 6, εἰδικὸν βάρος 3,89—4,29, λάμψιν στεατώδη καὶ χρῶμα λευκόν, κιτρινωπόν, μηλοπράσινον καὶ ἐρυθρόφαιον. Ἀπαντᾷ εἰς ἐκμεταλλευσίμους ποσότητας ἐντὸς τῶν μεταλλευμάτων ψευδαργύρου τοῦ Herling Hill καὶ Franklin τῆς Νέας Ἰερσέης, εἰς τὸ ὀρυκτὸν δὲ τοῦτο κατατάσσονται καὶ αἱ ἐμφανίσεις βιλλεμίτου τῆς αὐτῆς περιοχῆς, λόγῳ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς μαγγάνιον. Γ. Β.

τρόπα (ἡ) */ Ἀρχ. /.* Παιδιὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων παίδων, συνισταμένη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρὰ τῶν παικτῶν ἐκκύλισιν ἀστραγάλων, σφαιρῶν ἢ ξηρῶν καρπῶν (καρύων, βαλανιδίων, καστάνων), ὥστε νὰ καταλήξουν οὗτοι ἐντὸς ἐπὶ τούτῳ ὀρυχθέντων λακκιδίων (*βόθρων*, *βοθύνων*)· δι' ὅσα ἕκαστος παίκτης ἔρριπτεν ἐντὸς τοῦ λακκιδίου ἀπεζημιοῦτο ἰσαρίθμως παρὰ τοῦ ἀντιπάλου, ὅστις ἐκέρδιζεν ὅσα ἐξετρέποντο τοῦ στόχου. Ἀνάλογοι ἀρχαῖαι παιδιαὶ ἦσαν αἱ *ὦμιλλα* καὶ *ἐς βοθύν*, παρὰ Ρωμαίοις ἡ nuces ἢ talos jacere (ρίπτειν τὰ κάρυα, τοὺς ἀστραγάλους), παρ' ἡμῖν δὲ τὰ *λακκουδάκια.* Π. Ν. Π.

Τρόπαια */ Ἀρχ. Γεωγρ. /.* Χωρίον τῆς Ἀρκαδίας πρὸς Ν. τῆς Ψωφίδος καὶ κατὰ τὴν εἰς Θέλπουσαν ὁδόν. Ι. Σ. Σ.

— **Τρόπαια Δρούσου** (Tropaea Drusi) */ Ἀρχ. Γεωγρ. /.* Πόλις τῆς Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, ἀνα-

Digitized by Google

φερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 11, 13). Ἱδρύθη ἐπὶ Αὐγούστου ὑπὸ τοῦ Δρούσου εἰς τοὺς κατὰ τῶν Γερμανῶν πολέμους (12—9 π. Χ.), ὅτε ἔφθασε μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἄλβιος. Ἀκαθορίστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

—**Τρόπαια** ***Σεβαστοῦ*** (Tropaea ἢ Tropaeum Augusti) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρώρεια τῶν Παραθαλασσίων Ἄλπεων (Alpes Maritimae), μεταξὺ τῶν λιμένων Ἡρακλέους καὶ Μονοίκου, κατὰ τὰ σύνορα τῆς χώρας τῶν Μασσαλιωτῶν πρὸς τὴν Λιγουρίαν. Ὡς ἐξ ἐπιγραφῶν προκύπτει (C. Insc. Lat. 5, 908), ἡ ὀνομασία του ὀφείλεται εἰς τρόπαιον ἀνεγερθὲν τῷ 7 π. Χ. ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ὁδοῦ τῆς παραλίου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑποταγῆς τῶν παραλπείων φυλῶν. Εἶναι ἡ σύγχρονος La Tourbie. Σ. Ε. Λ.

—**Τρόπαια** [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Ντοκοὺζ-Γιούκ*.

—**Τρόπαια** [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 2.234. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Σκοῦντον*. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, εἰρηνοδικεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Παράγει δημητριακὰ καὶ ἔχει ἀντεπτυγμένην κτηνοτροφίαν. Ἐνταῦθα τελεῖται ἐτησία ἐμπορικὴ πανήγυρις, ἀπὸ 20—23 Ἰουλίου. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βερβίτσα*.

—**Τροπαίων,** ***τέως δῆμος*** — [*Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν 12 δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄, τὴν ἐπαρχίαν Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Περιελάμβανε τὰ χωρία *Ἀλβανίτσα, Βρεντεμπούγα, Βυζίκι, Βάναινα, Καλλιᾶνοι, Κατσουλιά, Γαλατᾶς, Κερέσοβα, Μπολιάρι, Συριάμον, Ρένεσι, Μπέχρου, Σπαθάρι* καὶ *Τρόπαια* (*Βερβίτσα*), εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Βερβίτσα καὶ 5.500 περίπου κατοίκους.

Τροπαία ***ἄκρα*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Βαθειὰ Πούντα τῆς ἀνατολικῆς Σαλαμῖνος (πλάτ. 37°55΄40΄΄ Β., μῆκ. 23°32΄50΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), κατὰ τὴν εὐθυγράμμισιν: ἀνατολικὴ ἄκρα Ψυτταλείας — Ἀταλάντη,—Προφήτης, μεταξὺ δὲ Σεληνίων καὶ Ἁγίου Νικολάου. Ὠνομάσθη διὰ τὴν φυγὴν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου τῶν μέσῳ Κυνοσούρας διασωθέντων Περσῶν καὶ διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀνέγερσιν μονίμου τροπαίου. Σ. Ε. Λ.

τροπαιολίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *βενζολαζωδιμεθυλανιλίνη* καὶ *ἡλιανθίνη*.

τρόπαιον (τό)· σημεῖον τροπῆς τῶν πολεμίων, συνήθως πρόχειρον μνημεῖον ἐγειρόμενον ὑπὸ τῶν νικητῶν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, οἷον ὁμοίωμα στρατιώτου, σωρὸς λαφύρων κττ.

— [*Ἱστ.*] Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων λαῶν ἐγνώριζον τὰ τρόπαια ὡς σημεῖα τῆς νίκης. Παρ' Ἕλλησιν ἡ μνημειακὴ τρόπον τινὰ διαρρύθμισις τῶν λαφύρων καὶ σκύλων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ εἰς ἐγγὺς αὐτοῦ ἱεροὺς χώρους εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, εἶχε δὲ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπισημάνσεως τοῦ χώρου τῆς νίκης, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ὑπεδήλου καὶ τὴν ἀφιέρωσιν αὐτῆς εἰς τὴν προστάτιδα τοῦ νικητοῦ θεότητα (θεοὶ *τροπαῖοι, τροπαιοφόροι, τροπαιοῦχοι*). Τὰ πρῶτα ἱστορικῶς γνωστὰ τρόπαια τῶν Ἑλλήνων ἦσαν τὰ ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τὴν κατὰ τῶν Ἀμυκλέων νίκην των (Η΄ αἰών) καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλήλοις πολεμίων Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων, ἀμφοτέρων ἀντιποιουμένων τὴν νίκην διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Σαλαμῖνος (Ζ΄ αἰών)· ἔκτοτε ἡ ἀνέγερσις τοῦ τροπαίου ἦτο κανὼν ἀπαράβατος καὶ διὰ τὰς ναυτικὰς ἔτι νίκας (ἀνεγειρομένου τοῦ τροπαίου ἐν τῷ χώρῳ τῆς ναυμαχίας ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ἢ ἐν τῷ λιμένι τῆς ἀναχωρήσεως, ἐπὶ τοῦ ἐγγυτέρου ἀκρωτηρίου κ. λ.), ἐξαίρεσιν δὲ ἀπετέλουν μόνον οἱ Μακεδόνες, τοὐλάχιστον μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων. Τὸ τρόπαιον ἀπετέλει τὴν κυρίαν τῆς νίκης ἀπόδειξιν, δι' ὃ καὶ νικηταὶ ἐν Θυρέαις ἐθεωρήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τῶν Ἀργείων, διότι ὁ μόνος ἐπιζήσας αὐτῶν Ὀθρυάδης ἀνήγειρε τὸ τρόπαιον ἐπιγράψας αὐτὸ διὰ τοῦ αἵματός του, ἐνῷ οἱ δύο διασωθέντες ἀντίπαλοι ἐτράπησαν πρὸς τὸ Ἄργος· οὐχὶ σπανίως τὴν νίκην διεξεδίκουν ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι, ἀνεγείροντες καὶ οἱ δύο τρόπαια (Ἀθηναῖοι—Κορίνθιοι ἐν Αἰγίνῃ τῷ 457, Μαντινεῖς-Τεγεᾶται τῷ 423), γινόμενα συνήθως ἀφορμὴ νέας αἱματηρᾶς μάχης, ὅσας δὲ νίκας κατῆγεν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἴδιος πολέμιος τόσα ὤφειλε καὶ τρόπαια νὰ ἀνεγείρῃ, ἀπὸ τοῦ συνολικοῦ αὐτῶν ἀριθμοῦ καταφαινομένης τῆς ἀξίας στρατηγοῦ τινος. Πάντοτε δὲ ἦτο τὸ τρόπαιον ἵδρυμα ἱερὸν (καὶ διὰ τὸν ἡττηθέντα), οὐχὶ σπανίως ἀποβαῖνον (ὡς τὰ ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι) καὶ τόπος ἐτησίας λατρείας. Οἱ προρρωμαϊκοὶ λαοὶ τῆς Ἰταλίας ἐγνώριζον ἀνέκαθεν τὸ τρόπαιον, τὴν χρῆσιν ὅμως αὐτοῦ παρὰ Ρωμαίοις μόλις τὸν Δ΄—Γ΄ π. Χ. αἰῶνα μαρτυροῦν τὰ καμπανορρωμαϊκὰ νομίσματα τὰ καλούμενα victoriati (εἰκονίζοντα Νίκην ἀνεγείρουσαν τρόπαιον)· τὸ πρῶτον δὲ ἀπὸ μνημείων γνωστὸν ρωμαϊκὸν τρόπαιον εἶναι τὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου (168 π. Χ.), ἐνῷ ἐν κειμένοις πρῶτον ἀναφέρεται τὸ κατὰ τῶν Ἀλλοβρόγων ἐν Ροδανῷ ὑπὸ Δομιτίου καὶ Φαβίου, μόλις τῷ 121 π. Χ.

Οἱ τύποι τοῦ τροπαίου εἶναι δύο κυρίως: τὸ *ἀνθρωπόμορφον τρόπαιον* καὶ τὸ *τυμβοειδές*, ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς δύο μορφὰς παντὸς ἀγῶνος, τὴν μονομαχίαν καὶ τὴν ὁμαδικὴν σύγκρουσιν· εἶναι δὲ τοῦ μὲν πρώτου πρωτόγονος μορφὴ ἡ διάταξις τῶν ὅπλων τοῦ ἡττημένου ἐπὶ κορμοῦ δένδρου (παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς δυτικοῖς λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος), ἀφ' ἧς προῆλθεν ἡ σταυ-

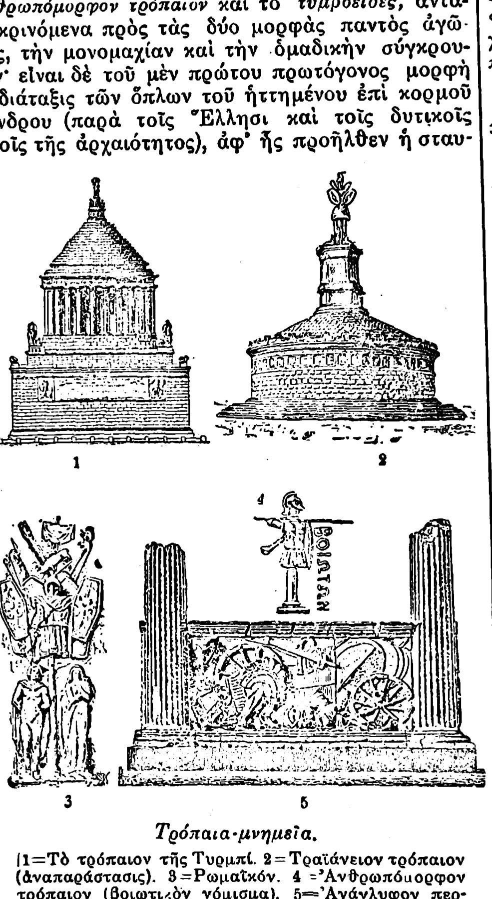

Τρόπαια-μνημεῖα.

(1=Τὸ τρόπαιον τῆς Τυρμπί. 2=Τραϊάνειον τρόπαιον (ἀναπαράστασις). 3=Ρωμαϊκόν. 4=Ἀνθρωπόμορφον τρόπαιον (βοιωτικὸν νόμισμα). 5=Ἀνάγλυφον περγαμηνῆς ζῳφόρου.

ρόσχημος διάταξις τῆς πανοπλίας ἐπὶ ὀρθίου πασσάλου καὶ καθέτως τούτου ὁριζοντίας δοκοῦ (παρέχουσα τὸ σχῆμα ἀνδρὸς ἐσταυρωμένου), τοῦ δὲ δευτέρου τύπου ἡ πέριξ πυρῆνος λίθων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων ἀτημελὴς τοποθέτησις τῶν λαφύρων τῆς μάχης. Τῶν δύο αὐτῶν τύπων διάφορον εἶναι τὸ κυρίως *ναυτικὸν τρόπαιον*, ἄλλοτε ἀνθρωπόμορφον μετὰ προσθήκης ναυτικῶν τινων ὀργάνων (τριαίνης, ἀγκύρας), εἶτα δὲ συγκείμενον ἐξ ἁπλῆς πρῴρας πλοίου, καὶ δὴ τοῦ ἀκροστολίου αὐτῆς. Μεταγενεστέρως, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, τὸ τρόπαιον ἀπέβη κυριολεκτικῶς μέγα καὶ πολυτελὲς ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον ἐπιστεφόμενον ὑπὸ κοινοῦ ἀνθρωποσχήμου τροπαίου, ἐξεῖχον δὲ τῶν τροπαίων-μνημείων αὐτῶν: τὸ ἐν τῇ νῦν Τυρμπὶ τῆς Γαλλίας ἀνεγερθὲν τῷ 6 π. Χ. κατὰ τὴν καθυπόταξιν τῶν 46 ἀλπείων λαῶν (κυκλικὸν οἰκοδόμημα ὕψους 46 μ., ἐπὶ τετραγώνου ὑποβάθρου ἐπιφανείας 1.444 τ.μ.) καὶ τὸ παρὰ τοὺς Τόμους (Κωστάντζαν) Tropaeum Trajani.

Ἐν τῇ διακοσμητικῇ τὸ τρόπαιον ἀπέβη μέχρι σήμερον σύνηθες θέμα γλυπτὸν ἢ τορευτὸν (συγκείμενον ἐξ ὅπλων συστηματικῶς ταξιθετημένων περὶ κράνος καὶ ἀσπίδα). Π. Ν. Π.

τρόπαιον (τὸ) (Tropaeolum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιοειδῶν* ἢ *γερανιιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, ἀξιολογώτερα εἶναι τά: *τρόπαιον τὸ ἄμισχον* (Tropaeolum sesilifolium), οὗ οἱ κόνδυλοι εἶναι ἐδώδιμοι, καλλιεργούμενοι πανταχοῦ τῆς Ἀμερικῆς, *τρόπαιον τὸ κονδυλόρριζον* (Tropaeolum tuberosum), καλλιεργούμενον ἐπίσης διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς του, καὶ *τρόπαιον τὸ μέγα* (Tropaeolum maximum), περιαλλόκαυλον καλλιεργούμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον διὰ τὰ ὡραιότατα ἄνθη του. Δ. Ν. Π.

Τρόπαιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἐπιφανὴς τοποθεσία τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμῖνος (βλ. *Τροπαία ἄκρα*).

— **Τρόπαιον** (Civitas Tropaeensium) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Μικρᾷ Σκυθίᾳ (Δοβρουτσᾶ), οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ τῷ 108—109 μ. Χ., εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τῶν Δακῶν καὶ Γετῶν νίκης του. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Adam-Clissi, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ μνημείου, ἐπιγραφαὶ κ. ἄ. Α. Θ. Σ.

Τροπαῖος. Ἐπίθετον τοῦ Διός, ὡς τρέποντος εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθροὺς ἢ ἀποτρέποντος τὰ κακά, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἱερὸν ἐν Λακεδαίμονι, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῶν Δωριέων εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἀμυκλαιῶν νίκης αὐτῶν. Α.Θ.Σ.

τροπαιοῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τρόπαιον, ὁ πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη τρόπαιον: «τροπαιοῦχος Ζεύς», «ἐπέστρεψε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος»· || καθόλου, νικητής, θριαμβευτής, ἄλλως *τροπαιοφόρος*.

τροπαιοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων τρόπαια, νίκην, νικηφόρος, νικητής, ἄλλως *τροπαιοῦχος*.

τροπακοκαΐνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου: $C_{15}H_{19}NO_2$, ἀπαντῶν εἰς ἐρυθρόξυλον τὴν κόκαν. Σ. Γ.

τροπανικὰ ***σώματα*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ἑπταμελῆ καρβοδακτύλιον καὶ εἰς ἃς τὸ συνεπηγμένον σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ πυρρολικοῦ καὶ πιπεριδινικοῦ πυρῆνος, ὥστε κατὰ τὰς διαφόρους διασπάσεις λαμβάνονται ἄλλοτε μὲν πυρρολικὰ σώματα, ἄλλοτε δὲ πιπεριδινικὰ παράγωγα ἢ ἄλλοτε τέλος κυκλοεπτανικά. Σ. Γ.

Τροπάνιν, ***Βασίλειος Γρηγόροβιτς***. Ρῶσος ζωγράφος (1787—1861). Διέπρεψεν ὡς προσωπογράφος, ἀκολουθήσας τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ρέμπραντ. Πλεῖσται εἰκόνες του ὑπῆρχον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τσάρσκογιε-Σέλο καὶ εἰς τὸ χειμερινὸν ἀνάκτορον τῆς Πετρουπόλεως. Θ. Β.

τροπάνιον (τό), ἢ Ν-*μεθυλονορτροπάνιον* [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι τροπανικὸν σῶμα τοῦ τύπου

$$CH_8N{<}C_7H_{12}$$

λαμβανόμενον δι' ἀναγωγῆς τῆς *τροπιδίνης*. Ἀποτελεῖ τὴν μητρικὴν ἕνωσιν τῶν τροπανικῶν ἀλκαλοειδῶν καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 164°.

τροπανόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *τροπίνη*.

τροπανοτριόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τῆς τροπανικῆς σειρᾶς, ἧς ἐσωτερικὸς αἰθὴρ εἶναι ἡ *σκοπολίνη*. Σ. Γ.

τροπάριον (τό)· εἶδος ὕμνου ἐκκλησιαστικοῦ: «τὸ τροπάριον τῆς Κασσιανῆς» τὸ ὑπὸ τῆς Κασσιανῆς ποιηθέν· || μεταφ. «ἀλλάσσω τροπάριον» μεταβάλλω τρόπον συμπεριφορᾶς, «τὸ ἴδιο τροπάρι μοῦ ψάλλεις» τὰ αὐτὰ μοῦ ἐπαναλαμβάνεις· || «τοῦ 'ψαλε τὸ τροπάρι του» τὸν ἐπέπληξε σφοδρῶς.

—[*Ἐκκλησ.*] *Τροπάριον* καλεῖται ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις μικρὸν ᾆσμα κατὰ τὰς διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας ψαλλόμενον. Τὰ τροπάρια ὑποδιαιροῦνται κατὰ μὲν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς *μαρτυρικά, ἀναστάσιμα, θεοτοκία, νεκρώσιμα, σταυροθεοτοκία* κ. λ. π., κατὰ τὸ μέλος αὐτῶν εἰς *αὐτόμελα, ἰδιόμελα, προσόμοια*, κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ψάλλονται εἰς *ἀπολυτίκια, ἑωθινά*, κατὰ τοὺς προτασσομένους αὐτῶν στίχους εἰς *στιχηρά, ἀπόστιχα, δοξαστικὰ* κ. λ. π. Ἰδίᾳ δὲ τροπάρια καλοῦνται αἱ στροφαὶ τῶν κανόνων, οἵτινες ψάλλονται κατὰ πρότυπον στροφήν, ἥτις καλεῖται *εἱρμός*. Τὰ πρῶτα τροπάρια προῆλθον ἐκ τῶν ἀκροστίχων πιθανῶς κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα· πρῶτοι δὲ γνωστοὶ ποιηταὶ τοιούτων ᾀσμάτων ἀναφέρονται οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄνθιμος καὶ Τιμοκλῆς, κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα ἀκμάσαντες, ὧν ὅμως τὰ τροπάρια δὲν περιεσώθησαν. Ε. Γ. Π.

Τροπέας (Tropea), ***Ἰάκωβος***. Ἰταλὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1856. Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Παδούης, ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος» καὶ ἄλλα ἱστορικὰ ἔργα. Λ. Χ. Ζ.

τροπεῖναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οἱ ἐστέρες τῆς *τροπίνης* μετ' ὀργανικῶν ὀξέων. Σπουδαιότεροι ἐκ τούτων εἶναι οἱ μετὰ τοῦ τροπικοῦ ὀξέος, ἤτοι ἡ *ἀτροπίνη* καὶ ἡ *ὑοσκιαμίνη*. Σ. Γ.

τροπένιον [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *τροπιδίνη*.

τροπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρέπειν ἢ τρέπεσθαι, στροφὴ πρὸς τὰ ὀπίσω: «τροπὴ τῶν πολεμίων»· || καθόλου, στροφή, κατεύθυνσις: «τροπὴ πρὸς ἀνατολάς, — πρὸς δυσμάς»· || μεταφ., κατεύθυνσις, μεταβολή: «ἡ τροπὴ τῶν πραγμάτων,—τῆς πολιτικῆς καταστάσεως»· || ἐπὶ ἀριθμῶν, μεταβολὴ εἰς ἀλλοίας μονάδας: «τροπὴ ἀκεραίου εἰς κλασματικόν»· || γραμματ., μεταβολὴ φθόγγου εἰς ἄλλον φθόγγον τοῦ αὐτοῦ χρόνου: «τροπὴ τοῦ ε εἰς ο, τοῦ η εἰς ω κττ.».

— [*Ἀστρον.*] *Τροπὴ* καλοῦνται τὰ δύο σημεῖα τῆς ἐκλειπτικῆς, καθ' ἃ ὁ Ἥλιος φαίνεται τρεπόμενος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἡμισφαιρίου πρὸς τὸ ἕτερον. Τὸ ἓν ἐκ τῶν σημείων τούτων καλεῖται *θερινὴ τροπή*, εὑρίσκεται δὲ εἰς αὐτὸ ὁ Ἥλιος περὶ τὴν 21 Ἰουνίου, ὁπότε φαίνεται τρεπόμενος ἐκ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου πρὸς τὸ νότιον· τὸ ἕτερον καλεῖται *χειμερινὴ τροπή*, διότι ὅταν εὑρίσκηται ὁ Ἥλιος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, περὶ τὴν 21 Δεκεμβρίου, φαίνεται τρεπόμενος ἐκ τοῦ νοτίου ἡμισφαίρου εἰς τὸ βόρειον. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα ὀνομάζονται ὡσαύτως καὶ *Ἡλιοστάσια*, διότι ὅταν

Digitized by Google

ὁ Ἥλιος εὑρίσκεται ἐγγὺς αὐτῶν, φαίνεται τρόπον τινὰ ἱστάμενος, ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ τῆς ἀποκλίσεως αὐτοῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εἶναι ἐλαχίστη.

Τροπὴ ὡσαύτως **καλεῖται** ἡ διὰ καταλλήλου ὑπολογισμοῦ μετάβασις ἀπὸ ἑνὸς συστήματος συντεταγμένων ἢ συστήματος χρόνου εἰς ἄλλο. σ. π.

— *[Μηχανολ.]* Βλ. λ. *ἐντροπή*.

— **τροπὴ** ***δανείων*** *[Δημοσιον.]*· βλ. λ. *μετατροπὴ* δανείων.

τρόπηξ, *—κος* (ἡ)· ἀρχ., ἡ λαβὴ τῆς κώπης.

τροπιγενίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *τροπίνη*.

τροπίδια (τὰ) *[Ναυτ.]*. Αἱ ἀπὸ τοῦ ἐπιστροφίου ἕως πλησίον τῆς ἰσάλου σειραὶ τῶν ἐπηγκενίδων τοῦ περιβλήματος, ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς γάστρας σ. ε. λ.

τροπιδίνη (ἡ), ἢ ***τροπένιον*** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Τροπανικὸν σῶμα τοῦ τύπου:

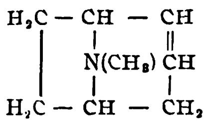

λαμβανόμενον ἐκ τῆς *τροπίνης* δι' ἀποστάξεως ὕδατος κατὰ τὴν θέρμανσιν μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ ἀνύδρου ὀξικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ ἄχρουν ὑγρόν, βράζον εἰς 163°, ὀσμῆς ναρκωτικῆς προκαλούσης ἴλιγγον. Τὸ ὑδατικὸν διάλυμα αὐτῆς δεικνύει ἰσχυρὰν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν. σ. γ.

τροπιδοδάκτυλος(ὁ) (Tropidodactylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τροπιδοδάκτυλος ὁ μακρόουρος* (Tropidodactylus longicodis), ὅστις ἔχει μικρὸν μέγεθος, ρύγχος ἀμβλύ, σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, οὐρὰν μακροτάτην καὶ χρωματισμὸν μελανοπράσινον μὲ κυανᾶ ποικίλματα ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν πλευρῶν. Δ. Ν. Π.

τροπιδοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τρόπιδα, ὁ ἔχων σχῆμα τρόπ δος.

τροπιδόνωτος (ὁ) (Tropidonotus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδριδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις ὄφεις μὲ σῶμα κυλινδρικὸν δυνάμενον νὰ φθάσῃ εἰς μῆκος 150 ἑκατοστομέτρων, ράχιν ὑπὸ φολίδων ἀνθεκτικῶν κεκαλυμμένην, κεφαλὴν τελείως διακρινομένην τοῦ λοιποῦ σώματος. Γνωστότερον εἶδος, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν, εἶναι ὁ *τροπιδόνωτος ὁ ψηφιδωτὸς* (Tropidonotus mosaïcus), κοινὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *νερόφιδα*, ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα πρασινοελαιῶδες κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος μὲ μελανὰς κηλῖδας καὶ κοιλίαν κιτρίνην μὲ μεγάλας μελανὰς κηλῖδας. Δ.Ν.Π.

τροπιδόσαυρος (ὁ) (Tropidosaurus) *[Ζῳολ.]* Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαυριδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους σαύρας διακρινομένας ἀπὸ τὸ ἐπίμηκες σῶμα, τὴν μακρὰν καὶ λεπτὴν οὐρὰν καὶ τὸν πρασινίζοντα χρωματισμόν των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π

τροπίδουρος (ὁ) (Tropidurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἑρπετὰ μὲ σῶμα ἐπίμηκες, χαμηλόν, κεφαλὴν σχεδὸν ἐπίπεδον, τριγωνικὴν καὶ ὑπὸ μικρῶν φολίδων κεκαλυμμένην. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

τροπιδωτὰ (τὰ) (Carinata) *[Ζῳολ.]*. Ὑποταξία πτηνῶν, περιλαμβάνουσα τὴν ὁλότητα σχεδὸν τῶν πτηνῶν, πλὴν τῶν *δρομέων* (βλ. καὶ λ. *πτηνά*).

τροπίζω (κοιν. *καρενάρω* καὶ *παλαμίζω*). Κατακλίνω τὸ πλοῖον τῇ βοηθείᾳ πολυσπάστων ἀγκυριζομένων διὰ μὲν τοῦ ἑνὸς ἄκρου των εἰς τοὺς λαιμοὺς τῶν στηλῶν, ἐνδυναμουμένων πρὸς τὸ μέρος τῆς κλίσεως δι' ἀντηρίδων, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου των εἰς κρίκους τῆς προκυμαίας ἢ ἐπὶ εἰδικῶν σχεδιῶν (ἢ κατέργων), ὅπως ἀποκαλυφθῇ μέχρι τρόπιδος ἡ ἀντίθετος τοῦ πλοίου πλευρά, πρὸς ἀποχάλκωσιν, ἐπίκαυσιν, ἐπάλειψιν διὰ στέατος, ἐπιχάλκωσιν κλπ. σ. ε. λ.

τροπικελτίτης (ὁ) (Tropiceltites) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀμμωνοειδῶν, συνώνυμον τῷ *κελτίτῃ* (βλ. λ.) Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους τροπικελτίτης praematurus εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τῆς βερφενίου τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Μαρμαροτράπεζαν καὶ τὸ Κεφαλοβούνι τῆς νήσου Χίου. Γ. Κ. Γ.

τροπίκορις (Tropicoris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν πεντατομιδῶν. Τὰ εἴδη αὐτοῦ προσβάλλουν διαφόρους καρπούς, κεράσια, μῆλα καὶ βλαστοὺς διαφόρων δένδρων. Ε. Τ. Ε.

τροπικός, *—ή, —όν*· ὁ εἰς τὰς τροπὰς τοῦ ἡλίου ἀναφερόμενος: «τροπικὸς κύκλος» κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας παράλληλος τοῦ ἰσημερινοῦ, ὅπου ὁ ἥλιος τρέπεται, στρέφεται πρὸ τὰ ὀπίσω· || «τροπικαὶ χῶραι», αἱ παρὰ τὸν ἰσημερινόν, αἱ χῶραι τῆς διακεκαυμένης ζώνης· || γραμματ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τρόπον, εἰς τὴν μεταφοράν, ἄλλως *μεταφορικός*: «τροπικὴ χρῆσις τῶν ὀνομάτων». —Ἐπίρρ. ***τροπικῶς***.

— **τροπικὰ** ***σημεῖα*** *[Ἀστρον.]*. Τὰ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα τῆς ἐκλειπτικῆς, εἰς τὰ ὁποῖα εὑρεθεὶς ὁ Ἥλιος φαίνεται τρεπόμενος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἡμισφαιρίου πρὸς τὸ ἕτερον. Τὰ σημεῖα ταῦτα καλοῦνται ὡσαύτως καὶ *σημεῖα τῶν τροπῶν* ἢ *ἡλιοστάσια* (βλ. λ.). Καὶ εἰς μὲν τὸ σημεῖον τῆς *θερινῆς τροπῆς* εὑρίσκεται ὁ Ἥλιος περὶ τὴν 21 Ἰουνίου, ὁπότε ἄρχεται τὸ θέρος, εἰς δὲ τὸ σημεῖον τῆς *χειμερινῆς τροπῆς* περὶ τὴν 21 Δεκεμβρίου, ὅτε ἄρχεται ὁ χειμών. Τὰ τροπικὰ σημεῖα εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν $\pm 23^{\circ}\ 27'$ ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ, οἱ δὲ δι' αὐτῶν διερχόμενοι παράλληλοι κύκλοι καλοῦνται *τροπικοὶ* κύκλοι (βλ. λ.). σ. π.

— **τροπικαὶ** ***ἠρεμίαι***, ἢ ***νηνεμίαι***. Καλοῦνται οὕτω αἱ ζῶναι νηνεμίας, ἀσθενῶν ἀνέμων καὶ ὡραίου καὶ αἰθρίου καιροῦ, αἵτινες παρατηροῦνται περὶ τὰ γεωγραφικὰ πλάτη τῶν 30 ἢ 35° μεταξὺ τῶν ἀληγῶν καὶ τῶν δυτικῶν ἀνέμων, οἵτινες ἐπικρατοῦν εἰς τὰ ὑψηλότερα πλάτη. Θ. Θ. Φ.

— **τροπικαὶ** ***νόσοι*** (maladies tropicales), ἢ *νόσοι τῶν θερμῶν χωρῶν* (maladies des pays chauds). Οὕτω καλοῦνται νόσοι ἀποκλειστικῶς ἀπαντῶσαι καὶ ἰδιαίτατα ἐπικρατοῦσαι, ἕνεκα διαφόρων λόγων, εἰς τὰς χώρας, αἵτινες εὑρίσκονται ἐν τῇ ζώνῃ τῇ περιλαμβανομένῃ μεταξὺ τῆς διακεκαυμένης καὶ παρὰ τοὺς τροπικούς, καὶ αἵτινες ἔχουν μονίμως ὑψηλὴν ἀτμοσφαιρικὴν θερμοκρασίαν. Ὡς ἄμεσον αἴτιον τῶν νόσων τούτων δὲν εἶναι πάντοτε μόνη ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία, καθόσον πρὸς ταύτην ἐξοικειοῦνται ἐκ φύσεως τόσον οἱ ἰθαγενεῖς ὅσον καὶ οἱ ἐπήλυδες. Εἰς τὴν εἰδικὴν ταύτην νοσολογικὴν κατάστασιν συντελοῦσιν οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι τοῦ περιβάλλοντος, καθόσον εὐνοοῦσι τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν μετάδοσιν ὡρισμένων νοσογόνων παραγόντων ἢ σπερμάτων· ὡσαύτως μεγάλως συμβάλλει καὶ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ συντήρησις, ἐν ἀφθονίᾳ πολλάκις, τῶν εἰδικῶν ἐκείνων φορέων τῶν νόσων τούτων, οἵτινες μεσολαβοῦσι μεταξὺ τῶν νοσογόνων σπερμάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς τοιοῦτοι φορεῖς χρησιμεύουσιν ὡρισμένα ἔντομα καὶ παράσιτα, ἅτινα βιοῦσιν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἀναπτύσσονται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ θερμὰ ταῦτα κλίματα. Εἶναι ἀξιοπερίεργος ἡ παρατηρουμένη σύμπτωσις τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν νόσων τῶν τροπικῶν πρὸς τὴν ὅλως ἰδιάζουσαν ἐντομολογικὴν κατάστασιν τῶν χωρῶν τούτων. Ὡσαύτως τὰ μέγιστα συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῶν νόσων τούτων οἱ πλημμελεῖς ὑγιεινοὶ ὅροι, ὑφ' οὓς διαβιοῦσιν οἱ ἰθαγενεῖς πληθυσμοὶ τῶν θερμῶν τούτων χωρῶν.

Καὶ αἱ μὲν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς τροπικὰς χώρας ἐνδημικῶς ἀπαντῶσαι νόσοι εἶναι ὀλίγαι σχετικῶς καὶ ὡρισμέναι: ἡ *ἀφρικανικὴ ληθαργία* ἢ ἡ *νόσος τοῦ ὕπνου*, ὁ *κίτρινος πυρετός*, ὁ *δάγκειος πυρετός*, διάφοροι *τυφοειδεῖς πυρετοὶ τῶν τροπικῶν*, ὡρισμέναι τινὲς λοιμώδεις, παρασιτικαὶ καὶ πυώδεις παθήσεις τοῦ ἥπατος, ἡ *νηματίασις*, ἡ *βιλχαρζίασις*, εἰδικαί τινες μορφαὶ *ἑλμινθιάσεως*, εἰδικαί τινες *δερματοπάθειαι* παρασιτογενεῖς, τὸ *βέρι-βέρι* ἢ ἡ *ἐπιδημικὴ πολυνευρῖτις* κλπ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐνδημικῶς εἰς τὰς χώρας ταύτας ἀπαντωσῶν νόσων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐξαπλούμεναι ἐπιδημικῶς καὶ εἰς ἄλλας χώρας, οἷον: ἡ *ἑλονοσία* πρωτίστως ὑπὸ τὰς ποικίλας καὶ παντοειδεῖς αὐτῆς μορφὰς καὶ τοὺς τύπους, ἡ *χολέρα*, ἡ *πανώλης*, ὁ *μελιταῖος πυρετός*, ὁ *δάγκειος πυρετός*, ἡ *λαϊσμανίασις* ἢ τὸ *καλὰ-ἀζάρ*, ἡ *λέπρα* κ. ἄ. Μ. Ν. Κ.

—**τροπικὴ** ***ζώνη*** *[Μετεωρολ.—Κλιματολ.]*· βλ. λ. *ζῶναι* τῆς Γῆς.

—**τροπικὴ** ***περίοδος*** *[Ἀστρον.]*. Χρονικὸν διάστημα μετρούμενον εἰς *τροπικὰ* ἔτη (βλ. λ.). σ. π.

—**τροπικοὶ** ***κύκλοι*** *[Ἀστρον.]*. Δύο κύκλοι τῆς οὐρανίου σφαίρας, παράλληλοι πρὸς τὸν ἰσημερινὸν αὐτῆς καὶ κείμενοι ἑκατέρωθεν αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν $23^{\circ}27'$. Οἱ κύκλοι οὗτοι ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι διέρχονται διὰ τῶν σημείων τῶν τροπῶν, πρὸς διάκρισιν δὲ ἀπ' ἀλλήλων καλοῦνται ὁ μὲν ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ *βόρειος τροπικὸς κύκλος* ἢ *τροπικὸς τοῦ Καρκίνου*, ὁ δὲ ἐν τῷ νοτίῳ ἡμισφαιρίῳ *νότιος τροπικὸς κύκλος* ἢ *τροπικὸς τοῦ Αἰγόκερω*. Τὰς αὐτὰς ὀνομασίας ἔχουσιν ἀντίστοιχοι κύκλοι τῆς γηΐνης σφαίρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνεται ἡ διακεκαυμένη ζώνη. σ. π.

—**τροπικοὶ** ***κυκλῶνες*** *[Μετεωρολ.]*· **βλ.** ***κυκλῶνες*** **τῶν τροπικῶν.**

— **τροπικὸν** ***ἔτος*** *[Ἀστρον.]*. Ὁ χρόνος ὁ περιλαμβανόμενος μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ἀποκαταστάσεων τοῦ μέσου Ἡλίου εἰς τὸ ἐαρινὸν ἰσημερινὸν σημεῖον. Οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι, προσδιορίζοντες τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἡ σκιὰ τοῦ γνώμονος ἐλάμβανε τὸ μέγιστον μῆκος αὐτῆς κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς χειμερινῆς τροπῆς ἢ τὸ ἐλάχιστον κατὰ τὴν μεσημβρίαν τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου, κατώρθωσαν νὰ εὕρωσι τὴν διάρκειαν τοῦ τροπικοῦ ἔτους μετὰ μεγάλης σχετικῶς ἀκριβείας, ἐκτιμήσαντες αὐτὴν εἰς 365,25 μέσας ἡλιακὰς ἡμέρας. Ἡ διάρκεια ὅμως τοῦ τροπικοῦ ἔτους δὲν εἶναι σταθερά, ἀλλὰ μεταβάλλεται σὺν τῷ χρόνῳ λόγῳ τῆς κλονήσεως. Ἀναφέροντες τὸν μέσον Ἥλιον εἰς τὸ μέσον ἐαρινὸν σημεῖον, ἔχομεν τὸ μέσον τροπικὸν ἔτος, ὅπερ ἔχει διάρκειαν 366.242217 ἀστρικῶν ἡμερῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον τοῦτο ἔτος δὲν εἶναι σταθερόν, διότι ἡ ἐτησία μετάπτωσις τοῦ ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου δὲν εἶναι ἀνάλογος τοῦ χρόνου. Ὡς ἐκ τούτου ἡ διάρκεια τοῦ τροπικοῦ ἔτους ἐλαττοῦται ἐτησίως κατὰ 0,0053 δ., ἤτοι κατὰ 0,53 δ ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος. Ἐν τούτοις εἶναι ἀδύνατος ὁ μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας προσδιορισμὸς τῆς διαρκείας, ἣν θὰ ἔχῃ τὸ τροπικὸν ἔτος μετὰ πάροδον χιλιάδων ἐτῶν.

Ἐπειδὴ τὸ ἐαρινὸν σημεῖον κινεῖται, λόγῳ τῆς μεταπτώσεως, περὶ τὰ 50″,3 ἐτησίως κατὰ τὴν ἀνάδρομον φοράν, τὸ τροπικὸν ἔτος εἶναι βραχύτερον τοῦ ἀστρικοῦ. Κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Neucomb ἡ διάρκεια τοῦ τροπικοῦ ἔτους κατὰ τὸ 1900 ἀνήρχετο εἰς 365ημ. 5ω. 48λ. 46δ,0, ἤτοι εἰς 365,24219879 μέσας ἡλιακὰς ἡμέρας.

Προτάσει τοῦ Bessel ὡς ἀρχὴ τοῦ τροπικοῦ ἔτους λαμβάνεται εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν θέσεων τῶν ἀστέρων ἡ στιγμή, καθ' ἣν τὸ μῆκος τοῦ Ἡλίου, λογιζόμενον ἀπὸ τοῦ μέσου ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου καὶ ἐλαττούμενον κατὰ τὴν σταθερὰν τῆς ἀποπλανήσεως 20″,47, ἰσοῦται πρὸς 280°. Ἐπειδὴ αἱ ὧραι τοῦ ἔτους καθορίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θέσεως τοῦ Ἡλίου ὡς πρὸς τὸ ἐαρινὸν ἰσημερινὸν σημεῖον, τὸ τροπικὸν ἔτος λαμβάνεται ὡς μονὰς μετρήσεως τοῦ χρόνου ἐν τῇ κοινωνικῇ ζωῇ. σ. π.

—**τροπικὸν** ***θήλωμα*** (framboesia tropica)· βλ. λ. *πιάν*.

— **τροπικὸν** ***ὀξύ***, ἢ *φαινυλο-οξυπροπιονικὸν ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀρωματικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$$CH_2(OH).CH(C_6H_5).COOH$$

λαμβανόμενον κατὰ τὴν διάσπασιν τῆς *ἀτροπίνης* καὶ *ὑοσκυαμίνης*. Τήκεται εἰς 117°. σ. γ.

— **τροπικὸς** ***πυρετὸς*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἑλονοσία* (τ. ΙΑ', σ. 28 α').

—**τροπικὸς** ***τοῦ Αἰγόκερω***· βλ. *Αἰγόκερω* τροπικός

—**τροπικὸς** ***τοῦ Καρκίνου***· βλ. *Καρκίνου* τροπικός.

τροπιλιδένιον *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ *κυκλοεπτατριένιον*.

τροπίνη, ἢ ***τροπανόλη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Τροπανικὸν σῶμα τοῦ τύπου:

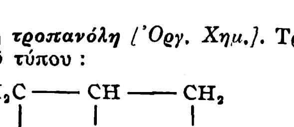

λαμβανόμενον ἐκ τῶν ἀλκαλοειδῶν, *ἀτροπίνης* ἢ *ὑοσκυαμίνης*, δι' ὑδρολύσεως αὐτῶν διὰ βρασμοῦ μετὰ βαρίου ὕδατος, ὁπότε ἀποσπᾶται *τροπικὸν ὀξύ*. Ἀποτελεῖ ἀχρόους πίνακας τηκομένους εἰς 62° καὶ βράζοντας εἰς 233°. Εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ὑδατικὸν αὐτῆς διάλυμα δεικνύει ἰσχυρὰν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν. Παρεσκευάσθη καὶ συνθετικῶς ὑπὸ τοῦ Willstätter ἐκ τῆς σουβερόνης. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1863 ὑπὸ τοῦ Kraut. Διὰ θερμάνσεως μετὰ θειικοῦ ὀξέος, ἐπερχομένης ἀποσπάσεως ὕδατος, μετατρέπεται εἰς *τροπιδίνην*. Ἡ τροπίνη ὡς ἀλκοόλη σχηματίζει ἐστέρας, τὰς *τροπεΐνας*. Δι' ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς τὴν ἀντίστοιχον κετόνην, τὴν *τροπινόνην* $H_3C.N{<}C_7H_{10}O$, ἥτις τήκεται εἰς 41° καὶ βράζει εἰς 224°. Δι' ἐπιδράσεως ἀλκαλικοῦ διαλύματος ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, ἀποξειδουμένης τῆς μεθυλικῆς ὁμάδος, μετατρέπεται εἰς *νορτροπανόλην* ἢ *τροπιγενίνην*:

$$HN{<}C_7H_{11}.OH,$$

ἥτις τήκεται εἰς 161° καὶ ἡ ὁποία ἐλήφθη καὶ διὰ σχάσεως τῶν ἀλκαλοειδῶν *νορατροπίνη* καὶ *νορυοσκυαμίνη*. σ. γ.

τροπινικὸν ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *προλίνης* τοῦ τύπου:

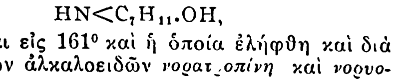

ληφθὲν δι' ὀξειδώσεως τῆς *τροπίνης* καὶ τῆς *ἐκγονίνης*, αἱ ὁποῖαι εἶναι προϊὸν ἀποσυνθέσεως τῆς ἀτροπίνης καὶ κοκαΐνης. σ. γ.

τροπινόνη *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ *τροπίνη*.

Digitized by Google

τρόπις (κοιν. *καρῖνα*) */Ναυτ./*. Τὸ ἐπισημότατον τεμάχιον τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου, ἐκτεινόμενον ὑπὸ τὸ σκάφος, ἀπὸ τῆς πρῴρας ἕως τῆς πρύμνης. Λόγῳ τοῦ μεγάλου μήκους της μόνον εἰς τὰ σκάφη τῶν πλοιαρίων εἶναι ἑνιαία, εἰς τὰ μείζονα δὲ ξύλινα σκάφη ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων τεμαχίων συμβεβλημένων μετ' ἐμβόλου καὶ τόρμης· εἰς τὰ σιδηρᾶ σκάφη ἡ κατασκευή της δὲν παρουσιάζει τοσαύτας ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ δυσχερείας. Πάντως ἐπὶ τῆς τρόπιδος ἑδράζονται οἱ νομεῖς καὶ στηρίζεται ἐν γένει τοῦ πλοίου τὸ σῶμα, εἶναι δὲ ὅ,τι ἡ σπονδυλικὴ στήλη εἰς τὰ ζῷα. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τρόπιδος μεγάλου μήκους προσηλοῦται ἡ *δευτέρα τρόπις* (βλ. λ. *ἀκράπι*), ἐπὶ δὲ τῆς κάτω τοιαύτης *χέλυσμα* (κοιν. *κόντρα καρῖνα*). Εἰς τοὺς κερκούρους καὶ τὰς ἡμιολίας ψυχαγωγίας ἢ ἀγωνισμάτων ἱστιοδρομίας ὑπάρχει *τρόπις ἕρματος*, διάμηκες σιδηροῦν ἔλασμα βαρύ, δυνάμενον νὰ ἀναβιβάζεται καὶ νὰ καταβιβάζεται ἐντὸς φρεατίου στενομάκρου κατὰ τὸ διάμηκες τοῦ σκάφους στεγανῶς διήκοντος· σφοδρυνομένου τοῦ ἀνέμου καταβιβάζεται τὸ ἔλασμα τοῦτο αὐξάνον τὴν ὑδροδυναμικὴν εὐστάθειαν. Σ. Ε. Λ.

τρόπις (ἡ) */Ζωολ./*. Ἡ ὀστεΐνη πλάξ, ἥτις διήκει κατὰ μῆκος τοῦ στέρνου τῶν πτηνῶν καὶ ἐξ ἧς προσφύονται οἱ μύες οἱ συγκρατοῦντες τὰς πτέρυγας. Δ. Ν. Π.

Τρόπις (Carina) */Ἀστρον./*. Τμῆμα τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Ἀργοῦς (βλ. λ.). Σ. Π.

Τρόπις */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Νῆσος ἀγνώστου ταυτότητος, ἀναφερομένη ὑπὸ Ἀρτεμιδώρου, ὡς εὑρηται παρὰ Στεφάνῳ. Σ. Ε. Λ.

τρόπις *ρινὸς* */Ἀνατομ./* βλ. *ὀσφρητικὴ* αὔλαξ.

— **τρόπις** *τραχείας* */Ἀνατομ./*. Ὀβελιαία ἀκρολοφία μηνοειδής, ἥτις ἀναίρεται ἔνδοθεν τῆς γωνίας τοῦ διχασμοῦ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἔχουσα τὸ κοῖλον πρὸς τὰ ἄνω καὶ χωρίζουσα τὸν αὐλὸν τοῦ δεξιοῦ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ βρόγχου. Ι. Π.

— **τρόπιδος** *μέτωπον* */Ἰατρ./*. Διάπλασις μετώπου ἐμφανίζοντος ἐπὶ τῆς μέσης γραμμῆς καθέτως προεξοχὴν ἀκολουθοῦσαν τὴν φορὰν τῆς μεσομετωπιαίας ῥαφῆς· ἡ τοιαύτη μικρὰ παραμόρφωσις εἶναι σημεῖον κληρονομικῆς συφίλιδος. Μ. Ν. Κ.

τροπισμὸς (ὁ) */Βιολ./*. Α) Ἐν τῇ φυτολογίᾳ καλεῖται τροπισμὸς τὸ φαινόμενον, καθ' ὅ, ἕνεκα ἐξωτερικῶν αἰτίων, τὰ φυτὰ ἢ ὄργανόν τι τούτων ἀναγκάζεται κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν νὰ τραπῇ πρὸς ὡρισμένην τινὰ διεύθυνσιν. Διακρίνονται αἱ ἑξῆς κατηγορίαι τροπισμῶν:

1) *Αὐτοτροπισμός*. Οὕτω καλεῖται ἡ τάσις, τὴν ὁποίαν ἔχουσι τὰ διάφορα φυτικὰ μόρια νὰ αὐξάνωνται εὐθυγράμμως, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται ἐξωτερικός τις ἐρεθισμός.

2) *Γεωτροπισμός*. Οὕτω καλεῖται ἡ τάσις ἣν ἔχουσιν ὡρισμένα φυτικὰ μόρια νὰ λαμβάνωσι τὴν πρὸς τὴν γῆν διεύθυνσιν. Ὁ γεωτροπισμὸς παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰς ῥίζας, αἵτινες διευθύνονται καθέτως ἐντὸς τῆς γῆς· τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *θετικὸς γεωτροπισμός*. Ἡ διεύθυνσις ἣν λαμβάνει ὁ βλαστὸς ὀρθούμενος ἄνω τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ τῶν ἐναερίων ῥιζῶν, καλεῖται *ἀρνητικὸς γεωτροπισμός*. Ὁ γεωτροπισμὸς παίζει σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὸν καθόλου βίον τῶν φυτῶν, διότι χάρις εἰς αὐτὸν αἱ ῥίζαι διεισδύουσι καὶ ἐξαπλοῦνται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ συνεπείᾳ τούτου εἰς τὴν στερέωσιν τοῦ φυτοῦ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ λῆψιν τῶν θρεπτικῶν ἐν τῷ ἐδάφει οὐσιῶν.

3) *Ἡλιοτροπισμός*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἰδιότης ἐνίων φυτικῶν μορίων νὰ στρέφωνται πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ὁ ἡλιοτροπισμὸς ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ *φωτοτροπισμοῦ*.

Πλαγιοτροπισμός. Κατὰ τοῦτον φυτόν τι ἢ φυτικὸν ὄργανον, φωτιζόμενον πανταχόθεν ὁμοίως, ἀναπτύσσεται μόνον πλαγίως ἢ ὁριζοντίως.

Φωτοτροπισμός. Ἡ ἰδιότης ἣν ἔχουσι φυτά τινα νὰ στρέφωνται πάντοτε πρὸς φωτεινήν τινα πηγήν.

Β) Εἰς τὴν ζῳολογίαν ὁ ὅρος *τροπισμὸς* χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν φυτικῶν καὶ χημικῶν ἀλλοιώσεων καὶ μεταβολῶν, ἃς ὑφίσταται ζῷόν τι προσανατολιζόμενον πρὸς ὡρισμένην τινὰ διεύθυνσιν. Κυριώτεραι μορφαὶ τοῦ τροπισμοῦ τῶν ζῴων εἶναι αἱ:

Ἀλλοτροπισμός, ἤτοι ἡ ἰδιότης τὴν ὁποίαν ἔχουσι πολλοὶ ὑδρόβιοι ζωϊκοὶ ὀργανισμοὶ νὰ τρέπωνται πρὸς ὡρισμένην διεύθυνσιν, ἵνα ἐξεύρωσι στρῶμα ὕδατος διαφόρου ἁλμυρότητος.

Ἀνεμοτροπισμός. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰ ἔντομα κυρίως, ὅταν ταῦτα διευθύνωσι τὸ σῶμά των πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου.

Τακτισμός. Παρατηρεῖται εἰς πλεῖστα ζῷα, ἅτινα εἶναι ἐφωδιασμένα δι' ἰδίων ὀργάνων, δι' ὧν κατορθοῦται εὐκολώτερον ἡ μετατόπισις αὐτῶν. Ὁ τακτισμὸς θεωρεῖται ὡς προϊὸν φυσικοχημικῆς ἐνεργείας, διακρίνεται δὲ εἰς *θετικὸν* καὶ *ἀρνητικόν*, ἐφ' ὅσον τὸ ζῷον προσελκύεται ἢ ἀποφεύγει πηγήν τινα ἐνεργείας.

Ὁ ὅρος τακτισμὸς ἐδημιουργήθη διὰ νὰ καθορίσῃ τὴν κίνησιν ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς μορφάς, κολύμβησιν, ἕρπυσμόν, πτῆσιν κτλ., ὡς ἐπίσης καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς ἀναπτύξεως, αἵτινες διευθύνονται ὑπὸ ἀναλόγων πρὸς τὸν τακτισμὸν ἐπιδράσεων.

Ὁ τακτισμὸς πολλάκις ἐπιφέρει δύο ἀντίθετα ἀποτελέσματα, οὕτω τὸ ἔντομον *καρόσιον τὸ φάσμα* ἕλκυεται μὲν ὑπὸ τοῦ φωτός, ταυτοχρόνως ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ παραλύονται ὡρισμένα ὄργανα τοῦ σώματός του. Ἄλλα ἔντομα, καίτοι προσελκύονται ὑπὸ τοῦ φωτός, μόλις φθάσουν εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς φωτιστικῆς πηγῆς καθηλοῦνται. Δ. Ν. Π.

τροπιστήριον (τό). Τοῦτο, καλούμενον ἄλλως καὶ *ἐπισκευαστικὴ ἐσχάρα*, ἐνίοτε δὲ καὶ *τροπιστήριον κάτεργον* (cale de carenage), εἶναι πλωτὴ συνήθως ἐσχάρα, κατασκευαζομένη εἴς τινας λιμένας, παρὰ τὰς θέσεις (κοιν. *καρνάγια*), ὅπου γίνεται κατάκλισις μικρῶν ἱστιοφόρων. Ἐνίοτε εἴς τινας λιμένας, ὑποκειμένους εἰς μεγάλας παλιρροίας, κατασκευάζουσι τὰς ἐπισκευαστικὰς ἐσχάρας μονίμως ἐστερεωμένας ἐπὶ τοῦ πυθμένος (βλ. καὶ λ. *καρενάγιο* */Ναυτ./*). Α. Α. Κ.

τροπίτης (ὁ) (Tropites Mojs.) */Παλαιοζῳολ./*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τροπιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων.

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κέλυφος βαθυόμφαλον μὲ παχεῖς, πρὸς τὰ ἔξω εὐρέως ἀποστρογγυλωμένους καὶ συχνὰ τροπιδοφόρους γύρους. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὀστράκου ἔχει πλευράς, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει μίαν κομβώδη ὀμφαλικὸν ἀκμήν. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὰς Ἄλπεις, Σικελίαν, Ἀνατολ. Ἰνδίας καὶ Τιμόρ. Γ. Κ. Γ.

τροπιτίδαι (οἱ) (Troditidae Mojs.) */Παλαιοζῳολ./*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *ἀμμωνοειδῆ κεφαλόποδα* μαλάκια. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κέλυφος εὐρύομφαλον ἢ στενόμφαλον ἢ καὶ ἄνευ ὀμφαλοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πεποικιλμένον πλουσίως μὲ ἐγκαρσίας πλευρὰς ἢ σειρὰς κόμβων. Ὁ κατοικίδιος θάλαμος εἶναι ὁτὲ μὲν μακρὸς (μέχρις $1^{3}/_{4}$ γύρου), ὁτὲ δὲ βραχύς. Τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα εἶναι κανονικὸν ἢ κατά τι περιεσφιγμένον.

Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὸ *ἀκροχορδικέρας*, ὁ *σιβηρίτης*, ὁ *τροπίτης*, ὁ *μαργαρίτης*, τὸ *τραχύκερας*, ὁ *ἁλορίτης*, ὁ *σαγηνίτης* κ. ἄ. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Τροπλὸν (Troplong), *Ραϋμόνδος-Θεόδωρος*. Γάλλος νομομαθὴς (1795—1869). Κατέλαβεν ἀνώτατα δικαστικὰ ἀξιώματα, τῷ 1840 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν, τῷ 1846 ὁμότιμος καὶ τῷ 1852 πρόεδρος τῆς γερουσίας. Τὸ κυριώτερον ἔργον του ἀποτελεῖ περίφημος σειρὰ πραγματειῶν, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον «Droit civil français suivant l'ordre des articles du code, dequis et y compris le titre de la vente» (Παρίσιοι, 27 τόμοι). Χ. Δ.

τροποκοκαΐνη (Tropococainum) */Φαρμ. Χημ./*. Ἀλκαλοειδὲς ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{15}H_{19}NO_2$, εὑρισκόμενον εἰς τὰ φύλλα τοῦ κόκα, δυνάμενον δὲ νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς. Τήκεται εἰς 61° καὶ ἀποστάζει εἰς 229°. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιεῖται τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας (Tropococainum hydrochloricum), ὅπερ ἀποτελεῖ λευκοὺς βελονοειδεῖς κρυστάλλους, διαλυτοὺς εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τηκομένους εἰς 271°. Τὸ σκεύασμα εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς ἀναπλήρωμα τῆς κοκαΐνης. Διαλύματα 2—3% χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικὴν πρὸς πρόκλησιν τοπικῆς ἀναισθησίας ἐπερχομένης διὰ τῆς στάξεως 2 σταγόνων εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Ἀναλόγως χρησιμοποιεῖται τὸ σκεύασμα εἰς τὴν ὀδοντιατρικὴν καὶ εἰς τὴν ὠτορρινολαρυγγολογίαν (διάλυμα 5% μετὰ 0,6 χλωριούχου νατρίου). Ἡ ὑδροχλωρικὴ τροποκοκαΐνη φέρεται εἰς διαλύματα 5 καὶ 10% μετὰ 0,6 χλωριούχου νατρίου εἰς τετηγμένους σωλῆνας. Κ. Γ. Μ.

τροπολογία (ἡ)· τροποποίησις, μεταβολή: «τροπολογία τοῦ νόμου, —τῆς διατάξεως» || ἀρχ., ὁ διὰ λεκτικῶν τρόπων, διὰ σχημάτων λόγος.

«Τροπολόγιον». Οὕτως ἐκαλεῖτο λειτουργικὸν βιβλίον περιέχον τρόπους, ἤτοι τροπάρια. Κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ «Τροπολόγιον» περιεῖχεν ὀλίγα τινὰ τροπάρια, ἅτινα ἐν ταῖς συνάξεσι τῶν πιστῶν ἔψαλλοντο μετὰ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ, οὕτω δ' ἐχρησίμευεν ὡς συμπλήρωμα τρόπον τινὰ τοῦ Ψαλτηρίου. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' ὅμως αἰῶνος, ὅτε ἤκμαζεν ἡ ποίησις τῶν ὕμνων, ἐν τῷ «Τροπολογίῳ» περιελήφθησαν καὶ οἱ ὕμνοι τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν, ἔργα τοῦ Ρωμανοῦ, τοῦ Ἀναστασίου, τοῦ Κυριακοῦ καὶ ἄλλων μελῳδῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ τοὺς ὕμνους ἐν τῇ λειτουργικῇ χρήσει ἀντικατέστησαν οἱ κανόνες, **τὸ «Τροπολόγιον» ἐγκατελείφθη ἐντελῶς, πολλαὶ δὲ στροφαὶ τῶν** ὕμνων αὐτοῦ, τὰ καλούμενα *τροπάρια*, μετηνέχθησαν εἰς ἄλλα λειτουργικὰ βιβλία, ἤτοι τὰ «Μηναῖα», τὸ «Ὡρολόγιον», τὸ «Εὐχολόγιον» κ.λ.π. Ε. Γ. Π.

τροπολογῶ (—*έω*)· τροποποιῶ, μεταβάλλω: «ἡ διάταξις τοῦ νόμου ἐτροπολογήθη» || ἀρχ., ὁμιλῶ διὰ λεκτικῶν τρόπων, διὰ σχημάτων.

τροποποίησις, —*εως* (ἡ)· μεταβολή, μεταρρύθμισις: «τροποποίησις τοῦ νόμου».

τροποποιῶ (—*έω*)· μεταβάλλω, μεταρρυθμίζω: «τροποποιῶ νόμον, — διάταξιν, — συμφωνίαν» κ.τ.τ.

τρόπος (ὁ)· τὸ πῶς γίνεταί τι, ἡ μέθοδος, τὸ σύστημα ἐνεργείας, διὰ τῆς ὁποίας λαμβάνει τι ὑπόστασιν: «ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως ἔργου», «ὁ τρόπος τοῦ ὁμιλεῖν, —τοῦ συμπεριφέρεσθαι», «δὲν ἠξεύρω μὲ τί τρόπο νὰ τοῦ τὸ εἰπῶ», «θὰ βρῇ ἕνα κάποιον τρόπον νὰ τοῦ μιλήσῃ», «πρέπει νὰ εὕρωμεν ἕνα τρόπον συμβιβασμοῦ» || φρ. «τίνι τρόπῳ» κοιν. «μὲ ποῖον τρόπον» πῶς, «παντὶ τρόπῳ» ἢ «διὰ παντὸς τρόπου» κοιν. «μὲ κάθε τρόπον», «κατ' οὐδένα τρόπον» κοιν. «μὲ κανένα τρόπον», «κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον» κοιν. «μὲ τὸν ἴδιο τρόπο» || «δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ διαφύγωμεν» || ὁ προσήκων τρόπος: «ὡμίλησε μὲ τρόπον», «παρουσιάσθη μὲ κάποιον τρόπον» || φρ. «μὲ τρόπο» μετὰ πονηρίας, δολίως, ὑπούλως: «μᾶς τὴν ἔφερε μὲ τρόπο», «τό 'σκασε —, ἔφυγε μὲ τρόπο» || συμπεριφορά, συνήθως ἡ καλή, ἡ προσήκουσα: «δὲν ἔχει τρόπο», «ἔχει τρόπους γιατὶ εἶναι ἀπὸ σπίτι», «δὲν μ' ἀρέσει ὁ τρόπος σου» || μεταφ. «ἔχει τὸν τρόπο του» εἶναι εὐκατάστατος || γραμματ., ἡ εὔστοχος μεταβολὴ (cum virtute mutatio) λέξεως ἢ λόγου ἀπὸ τῆς κυρίας αὐτῶν σημασίας εἰς ἄλλην, γινομένη εἴτε ἐξ ἀνάγκης, εἴτε χάριν φραστικοῦ κόσμου (κατὰ τὸν Κοϊντιλιανόν), οἷον ἡ *μεταφορὰ* (βλ. λ.) || ἰδιωματ., δοκὸς μεγάλη, συνήθως κεκαμμένη, ἐφ' ἧς τοποθετοῦνται τὰ οἰνοφόρα βυτία.

— */Νομ./* *Τρόπος* (modus) καλεῖται ἡ ἐπὶ χαριστικῶν πράξεων (τελευταίας βουλήσεως καὶ δωρεᾶς) ἐπιβαλλομένη ὑποχρέωσις εἰς τὸν λαμβάνοντα, ὅπως πράξῃ τι ὑπὲρ τοῦ δίδοντος ἢ τρίτου τινός. Ἐκτὸς τῶν χαριστικῶν καὶ ἐπὶ πάσης δικαιοπραξίας δύνανται νὰ προστεθοῦν συμφωνίαι καὶ τροποποιήσεις ὑπὸ μορφὴν τρόπου, πλὴν ὅμως οὗτος, μὴ ἀποχωριζόμενος τῆς κυρίας δικαιοπραξίας καὶ μὴ χρῄζων ἰδίας ἀγωγῆς πρὸς ἐκτέλεσιν, διαφέρει τοῦ πρώτου, ὅστις καὶ μόνος αὐθυποστάτως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐξετάζεται. Καὶ ὁ τρόπος τιθέμενος ὡς πρόσθετος ὅρος ἐπὶ τῶν χαριστικῶν πράξεων, δι' οὗ ὁ λαμβάνων ὑποχρεοῦται νὰ διαθέσῃ τὸ ληφθὲν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς ὡρισμένον σκοπὸν ἢ ἄλλως πως βαρύνεται, εἶναι περιορισμὸς τῆς βουλήσεως, διαφέρει δὲ τῆς μὲν ἁπλῆς συμβουλῆς, διότι αὕτη δὲν εἶναι ὑποχρεωτική, τῆς δὲ ἀναβλητικῆς αἱρέσεως, διότι ἡ γένεσις τοῦ δικαίου δὲν εἶναι ἀμφίβολος, ὡς ἐπὶ ταύτης. Τὸ ἐπιβαλλόμενον διὰ τοῦ τρόπου βάρος ἔχει πρὸς τὸ διδόμενον ὑπὸ τοῦ χαριστοῦ τὴν σχέσιν τοῦ σκοποῦ, ἤτοι δίδεται χάριν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο λεκτικῶς διατυποῦται διὰ τοῦ «ἵνα», ἐνῷ ἡ αἵρεσις διὰ τοῦ «ἐὰν» καὶ ἡ προθεσμία διὰ τοῦ «ὅταν». Ὅταν ὁ τρόπος τίθεται ὑπὲρ τοῦ λαμβάνοντος τὴν χάριν, τότε δυνατὸν νὰ ἐνέχῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἁπλῆς συμβουλῆς καὶ εἶναι ἑπομένως ἄνευ νομικῆς ἐπιρροῆς. Ὁ λαμβάνων τὴν χάριν εἶναι ὑπόχρεως εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιβληθέντος αὐτῷ ὅρου. Ἐν ἀρνήσει του, ἐξαναγκάζεται ὑπὸ τοῦ χαριστοῦ ἢ τῶν κληρονόμων του, προσέτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ τρίτου, ὑπὲρ οὗ ὁ τρόπος. Εἰδικώτερον, ὡς πρὸς τὸν ἐξαναγκασμὸν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ τρόπου ἰσχύουσι τὰ ἑξῆς: Ἐπὶ δωρεῶν ὁ δωρητὴς δικαιοῦται ἢ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἢ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνάκλησιν τῆς ὅλης δωρεᾶς λόγῳ ἀχαριστίας. Τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τρόπου δύναται νὰ ζητήσῃ καὶ ὁ τρίτος, ὑπὲρ οὗ ἐτέθη. Ἐπὶ κληροδοσιῶν δίδεται ἀγωγὴ τῷ κληρονόμῳ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τρόπου ἢ πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ δοθέντος. Δύναται δὲ πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ κληροδοτήματος νὰ ζητήσῃ ἀσφάλειαν. Ἐπὶ κληρονομιῶν ἔχουσιν ἀγωγὴν οἱ συγκληρονόμοι ἢ ὁ ἐκτελεστὴς τῆς διαθήκης. Α. Κ.

— */Μουσ./* Ἐν τῇ συγχρόνῳ μουσικῇ ὁ τρόπος (γαλ. mode) εἶναι ἡ σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητος μορφὴ τῆς κλίμακος ἡ πηγάζουσα ἐκ τῆς διατάξεως τῶν διαστημάτων. Ὑπάρχουσι δύο τρόποι: ὁ *μείζων* καὶ ὁ *ἐλάσσων*. Καὶ ὁ μὲν μείζων τρόπος διακρίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πρώτη τρίτη καὶ ἡ ἕκτη αὐτοῦ εἶναι μεγάλαι, ὁ δὲ ἐλάσσων ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πρώτη τρίτη καὶ ἡ ἕκτη αὐτοῦ εἶναι μικραί π. χ.:

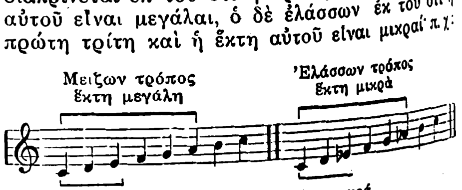

Τὸ εἶδος τοῦ τρόπου κανονίζεται συνεπῶς ἀναλόγως τῆς ἐν τῇ κλίμακι θέσεως τῶν ἡμιτονίων

Digitized by Google

οὕτω ὁ μείζων τρόπος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἑπομένην διάταξιν: δύο τόνοι, ἡμιτόνιον, τρεῖς τόνοι, ἡμιτόνιον· ὁ δὲ ἐλάσσων: τόνος, ἡμιτόνιον, δύο τόνοι, ἡμιτόνιον, τριημιτόνιον, ἡμιτόνιον (διὰ τὴν ἁρμονικὴν ἐλάσσονα). Οὕτω ἐν τῇ συγχρόνῳ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ ὑφίστανται ἐν τῇ πραγματικότητι δύο μόνον κλίμακες, ὅσοι δηλαδὴ καὶ οἱ τρόποι, διότι αἱ λοιπαί, αἱ ἐμφανιζόμεναι μὲ διάφορον ὁπλισμόν, δὲν εἶναι ἢ ἁπλαῖ μεταθέσεις τῶν δύο βασικῶν κλιμάκων. Οἱ μουσικοὶ τοῦ μεσαίωνος ἐκάλουν modus ῥυθμικόν τι σχῆμα, ἐφ' οὗ ἐβασίζετο μελῳδία τις. Γ. Σ.

—*[Φιλοσ.]* *Σκεπτικοὶ* ἢ *πυρρώνειοι τρόποι* (καὶ *τόποι* ἢ *τύποι* καὶ *λόγοι*) ἐλέγοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διάφοροι ἀποδεικτικαὶ μέθοδοι, «δι' ὧν, κατὰ τοὺς λόγους Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ, ἡ ἐποχὴ συνάγεσθαι δοκεῖ». Ὁ ὅρος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἐχρησιμοποιήθη καὶ πρὸ τοῦ Αἰνησιδήμου· μολονότι δὲ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει πιθανῶς εἰς τὸν Πύρρωνα τοὺς δέκα θεμελιώδεις τρόπους, φαίνεται ὅτι, πειθόμενοι εἰς τὸν Σέξτον κ. ἄ., πρέπει μᾶλλον εἰς τὸν Αἰνησίδημον νὰ ἀποδώσωμεν τὴν συστηματοποίησιν καὶ κατάταξιν τούτων. Ὁ Σέξτος καὶ ὁ Διογένης τοὺς ἀναφέρουν μὲ πλῆθος—ἰδίως ὁ πρῶτος—παραδειγμάτων, κατὰ ὅμοιον σχεδὸν τρόπον καὶ μὲ τὴν ἰδίαν σχεδὸν τάξιν· ἐνταῦθα θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν κατάταξιν τοῦ Σέξτου, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπέδιδεν ἰδιαιτέραν σημασίαν: α') Αἱ διαφοραὶ τῶν ζῴων κατὰ τὰ αἰσθητήρια μᾶς πείθουν ὅτι ταῦτα ἔχουν αἰσθήσεις διαφόρους· ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι δὲν δικαιούμεθα νὰ πιστεύωμεν εἰς τὰς ἰδικάς μας, αἱ ὁποῖαι δὲν φαίνονται ἀκριβέστεραι ἀπὸ τῶν ζῴων. β') Ἀλλὰ καὶ αἱ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαφοραὶ μᾶς ἄγουν εἰς τὴν ἰδίαν ἀμφιβολίαν (ἐνταῦθα γίνεται μνεία τοῦ γνωστοῦ παραδείγματος τοῦ Δημοφῶντος, μαγείρου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐκρύωνεν εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἐξεσταίνετο εἰς σκιάν). γ') Τέλος αἱ διαφοραὶ τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀνθρώπου πάλιν δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν τὴν ἀπόφασιν. δ') Καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ ἰδιαίτεραι περιστάσεις ἢ διαθέσεις, αἱ ὁποῖαι τὰς ἐπηρεάζουν: «πολλοὶ δὲ καὶ ἐρωμένας αἰσχρὰς ἔχοντες, ὡραιοτάτας αὐτὰς εἶναι δοκοῦσιν». ε') Αἱ θέσεις, τὰ διαστήματα καὶ οἱ τόποι μεταβάλλουν τὴν αἴσθησιν τῶν πραγμάτων: «ὁ αὐτὸς πύργος πόρρωθεν μὲν φαίνεται στρογγύλος, ἐγγύθεν δὲ τετράγωνος». στ') Τὰ πράγματα οὐδέποτε ὑποπίπτουν μεμονωμένα εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ἀλλὰ πάντοτε ὁμοῦ μὲ ἄλλα, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἀποχωρίσωμεν αὐτὰ καὶ τὰς ἰδιότητάς των ἀσφαλῶς. ζ') Ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότης καὶ ἡ σύνθεσις τῶν πραγμάτων μεταβάλλουν τὴν ἐμφάνισίν των· οὕτω τὰ ῥινήματα τοῦ ἀργύρου φαίνονται μέλανα, ἐνῷ συντιθέμενα φαίνονται λευκά. η') Καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν πραγμάτων καθορίζει ἐν πολλοῖς τὰς ἰδιότητάς των, αἱ ὁποῖαι οὕτω καθίστανται ἀσταθεῖς. θ') Καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ σπάνις ἢ ἡ συχνότης τῶν φαινομένων προκαλεῖ διαφόρους περὶ αὐτῶν ἐντυπώσεις· π. χ. ὁ ἥλιος, πολὺ πλέον ἐκπληκτικὸς ἀπὸ τὸν κομήτην, μᾶς κάμνει πολὺ μικροτέραν ἐντύπωσιν. ι') Κατ' ἄλλην τάξιν ἰδεῶν, ἡ ποικιλία τῶν θεσμῶν καὶ τῶν νόμων (ἡ ὁποία ἀνέκαθεν τόσον ἀπησχόλει τὴν ἑλληνικὴν διανόησιν) ἐπίσης ὁδηγεῖ εἰς τὴν σκέψιν. Τοὺς δέκα τούτους τρόπους ὁ Σέξτος ἀνάγει εἰς τρεῖς: οἱ τέσσαρες πρῶτοι ἀφοροῦν εἰς τὸ ὑποκείμενον, τὸν κρίνοντα, ὁ ἕβδομος καὶ ὁ δέκατος εἰς τὸ ἀντικείμενον, τὸ κρινόμενον, καὶ οἱ ὑπόλοιποι εἰς ἀμφότερα. Τέλος ὅλοι αὐτοὶ οἱ τρόποι δύνανται, κατὰ τὸν ἴδιον συγγραφέα, νὰ ἀναχθοῦν εἰς ἕνα, τὸν τῆς σχέσεως. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ κλονήσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς αἰτιότητος, ὁ Αἰνησίδημος παρουσίαζεν ἄλλην κατηγορίαν τρόπων, τοὺς ὁποίους καὶ πάλιν παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὸν Σέξτον. Κατὰ τούτους, ἡ ἔννοια τῆς αἰτιότητος δὲν εἶναι ἀσφαλής, ἀφοῦ: α') συχνὰ αἱ αἰτίαι εἶναι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἀμάρτυροι· β') ἄλλοτε, ἐνῷ αὗται φαίνονται ἰσότιμοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου, οἱ δογματικοὶ ἐκλέγουν τὴν μίαν αὐθαιρέτως· γ') ἄλλοτε δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν αἰτιολόγησιν καὶ ἡ τάξις ἡ ὁποία συνοδεύει τὰ φαινόμενα· δ') ἄλλοτε ἐκ τῶν φαινομένων ὑπολαμβάνονται ὁμοίως λειτουργούμενα καὶ τὰ μὴ φαινόμενα· ε') ὅλοι σχεδὸν οἱ φιλόσοφοι ἀπορρίπτουν τὰς αἰτίας, τὰς ὁποίας νομίζει ὁ πολὺς κόσμος, καὶ δογματίζουν ἄλλας ἰδικάς των· στ') καθὼς ἐπίσης ἀπορρίπτουν ὅσας αἰτίας δὲν συμπίπτουν μὲ τὰ δόγματά των, ἀδιαφοροῦντες ἂν αὗται φαίνωνται ἐξ ἴσου πιθαναὶ μὲ τὰς ἄλλας· ζ') συχνὰ δέχονται αἰτίας ἀντιμαχομένας καὶ πρὸς τὰ φαινόμενα καὶ πρὸς τὰς ἰδίας των θεωρίας. Τέλος συχνὰ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐξήγησιν ἀπόρων ὁμοίως ἄποροι αἰτιολογίαι. Οἱ τρόποι ὅμως οὗτοι κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ V. Brochard δὲν εἶναι καθὼς οἱ ἀνωτέρω ἐκτεθέντες τρόποι ἐλεγκτικοί, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποτελοῦν ἕνα πίνακα σοφισμάτων (παραλογισμῶν), ὑπὸ τὸν ὁποῖον δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν αἱ αἰτιολογίαι.

Εἰς ἕνα ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Αἰνησιδήμου, τὸν Ἀγρίππαν, πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν πέντε ἄλλοι θεωρητικώτεροι τρόποι, τοὺς ὁποίους διέσωσαν καὶ ὁ Σέξτος καὶ ὁ Διογένης: α') Αἱ διαφωνίαι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων γενικῶς καὶ εἰδικῶς τῶν φιλοσόφων δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν τὴν ἀπόφασιν. β') Κάθε ἀποδεικτικὴ πρότασις χρῄζει ἡ ἰδία ἀποδείξεως καὶ οὕτω καθεξῆς ἐπ' ἄπειρον. γ') Ἡ πρότασις ἐκφράζει σχέσιν τοῦ θεωροῦντος πρὸς τὸ θεωρούμενον, ὥστε μεταβάλλεται σὺν τῇ μεταβολῇ τοῦ πρώτου. δ') Οἱ δογματικοὶ ἀναγκάζονται νὰ χρησιμοποιοῦν προτάσεις ἀναποδείκτους· ε') Εἴτε προτάσεις, αἱ ὁποῖαι διὰ νὰ ἀποδειχθοῦν ἔχουν ἡ μία ἀνάγκην τῆς ἄλλης (διάλληλος κύκλος).

Παρὰ τοὺς πέντε τούτους τρόπους, ἄλλοι μεταγενέστεροι, καὶ κατά τινα εἰκασίαν ὁ Μηνόδοτος, εἰσῆγον δύο: κάθε πρᾶγμα εἶναι καταληπτὸν ἢ καθ' ἑαυτὸ ἢ δι' ἑτέρου· ἀλλὰ καθ' ἑαυτό, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰς συζητήσεις τῶν δογματικῶν, οὐδὲν εἶναι καταληπτόν. Διὰ τῶν ἑτέρων πάλιν ἀναγόμεθα ἐπ' ἄπειρον ἀπὸ ἀκαταλήπτου εἰς ἀκατάληπτον. Τέλος γενικωτάτη κατάταξις τῶν τρόπων διὰ τῆς ἀντιθέσεως φαινομένων πρὸς φαινόμενα, νοουμένων πρὸς νοούμενα, ἢ φαινομένων πρὸς νοούμενα, ἢ καὶ ἄλλη διὰ τῆς ἀντιθέσεως παρόντων πρὸς παρόντα, παρελθόντα ἢ μέλλοντα, δύναται πιθανῶς νὰ ἀποδοθῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτὴν εἰς τὸν Σέξτον.

Ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω τρόπους οἱ ἀσυγκρίτως σπουδαιότεροι φαίνεται νὰ εἶναι τοῦ Ἀγρίππα, οἱ ὁποῖοι κατ' οὐσίαν καὶ καθὼς γίνεται πλέον φανερὸν ἀπὸ τὴν παρὰ Σέξτῳ ἀνάπτυξίν των θίγουν αὐτὴν ταύτην τὴν θέσιν τοῦ προβλήματος περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως. Κ. Θ. Δ.

—*[Ρητορ.]* *Τρόπος* καλεῖται ἡ τροπή, ἤτοι μεταβολὴ λέξεώς τινος ἀπὸ τῆς κυρίας αὐτῆς σημασίας εἰς ἄλλην σχέσιν ἢ ὁμοιότητα ἔχουσαν πρὸς τὴν πρώτην. Γίνεται δὲ ἡ τροπὴ ἢ περὶ μίαν μόνον λέξιν (*περὶ λέξιν τροπή*), ἢ περὶ πολλάς, λόγον ἀποτελούσας (*περὶ λόγου τροπή*). Καὶ οἱ μὲν περὶ λέξιν τρόποι περιλαμβάνουσι τὴν *μεταφοράν*, τὴν *εἰρωνείαν*, τὴν *συνεκδοχήν*, τὴν *μετωνυμίαν*, τὴν *ἀντονομασίαν*, τὴν *ὀνοματοποιίαν*, τὴν *κατάχρησιν* καὶ τὴν *μετάληψιν*· οἱ δὲ περὶ λόγου τρόποι περιλαμβάνουσι τὴν *ἀλληγορίαν*, τὴν *περίφρασιν*, τὴν *ἀντίφρασιν*, τὴν *ὑπερβολήν*, τὴν *εἰρωνείαν*. Ἡ χρῆσις τῶν τροπικῶν λέξεων εἶναι ἡ φυσικωτέρα καὶ πλέον κοινὴ μέθοδος πρὸς παράστασιν τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν· ἐλάχισται δὲ εἶναι αἱ περίοδοι λόγου, αἱ ὁπωσοῦν μακραί, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἀπαντᾶται καὶ τροπική τις λέξις. Γεννῶνται δ' οἱ τρόποι συχνότερον ἐκ τῆς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἡ φαντασία ἔχει ἐπὶ τῆς γλώσσης. Ι. Φ. Δ.

— *[Βυζ. Μουσ.]* Βλ. *ἦχος*.

Τρόπος (Tropus) *[Ἀστρ.]* βλ. *Δίδυμοι*.

τροπὸς (ὁ)· ναυτ., τὸ σχοίνινον ἐνώτιον ναυτικοῦ τροχίλου τροπωτοῦ || ναυτικὸς δεσμὸς ἐκ λωρίου δέρματος ἢ ἐκ σχοινίου πρὸς σύνδεσιν τῆς κώπης μετὰ τοῦ σκαλμοῦ || ὕφαλος σταθμὶς τῆς ναυπηγικῆς κλίνης (κοιν. *φοῦρμα*). Σ. Ε. Λ.

τροπόσφαιρα (ἡ) *[Μετεωρολ.]*. Τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅπερ, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἐκτείνεται μέχρι ὕψους περίπου 11 χλμ., ἔνθα παρατηρεῖται γενικῶς εἰς τὰ μέσα πλάτη ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἰσόθερμος ζώνη. Τὸ ἄνω τοῦ ὕψους τούτου τμῆμα τῆς ἀτμοσφαίρας καλεῖται *στρωματόσφαιρα* ἢ *στρατόσφαιρα*. Θ. Θ. Φ.

Τρόππαου, ἢ *Ὀπάβα* (γερμ. Troppau, τσεχ. Opava) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, πρωτεύουσα τῆς Σιλεσίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ὀπάβα, παραποτάμου τοῦ Ὄντερ, καὶ δεσπόζουσα εὐφόρου πεδιάδος. Ἀπέχει 43 χλμ. ἀπὸ τοῦ Ὄλμυτς καὶ εἶναι κέντρον βιομηχανίας σακχάρεως κλπ. Κάτ. (1921) 33.457, ὧν οἱ 22.008 Γερμανοί. Ἡ πόλις ἱδρύθη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, κατὰ δὲ τὸ 1820 (20 Ὀκτωβρίου—20 Δεκεμβρίου) συνῆλθεν ἐν αὐτῇ τὸ φερώνυμον συνέδριον τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας (βλ. κατωτ.). Χ. Δ.

— **Τρόππαου** ***συνέδριον***. Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, ἡ ὁποία συνέστη τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1815, ἀνέπτυξεν ἔκτοτε μεγάλην δραστηριότητα, ὅπως συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμά της καὶ τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας διεκήρυξεν ὡς τὰς μόνας ὀρθάς, καταπνίξῃ διὰ τῆς ἐνόπλου βίας τὰς φιλελευθέρας τάσεις καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα κατὰ τοῦ ὑφισταμένου ἀπολυταρχικοῦ καθεστῶτος, τὰ ὁποῖα ἤρξαντο νὰ ἐκρήγνυνται εἴς τινα κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος, διῃρημένη εἰς ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων κράτη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, διετέλει ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐπήρειαν τῆς Αὐστρίας, ἡ ὁποία ὑπεβοήθει καὶ ἐπροστάτευε τὰς ἀπολυταρχικὰς τάσεις τῶν μοναρχῶν καὶ διοικητῶν. Ὁ ἰταλικὸς λαὸς ἐδυσφόρει διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ἐξεδήλου τὴν ἀποδοκιμασίαν του διὰ συνωμοσιῶν καὶ κινημάτων, τὰ ὁποῖα διωργάνουν δεόντως μυστικαὶ πατριωτικαὶ ἑταιρεῖαι.

Τὸ βασίλειον τῶν Δύο Σικελιῶν ἔδωκε πρῶτον τὸ σύνθημα τῆς ἐγκαταστάσεως φιλελευθέρων ἐν αὐτῷ θεσμῶν, οὕτω δὲ τὴν 2 Ἰουλίου 1820 τὰ ἐν Νόλᾳ στρατεύματα, καὶ ἰδίᾳ τὸ ἱππικόν, ἐπανεστάτησαν καὶ ἐβάδισαν κατὰ τῆς Νεαπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ φρουρὰ μετέσχε τοῦ κινήματος, ἐξαναγκασθέντος τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Α' νὰ παράσχῃ συνταγματικὸν πολίτευμα. Ὁ βασιλεὺς ἐφάνη προθύμως καὶ εὐχαρίστως ἀποδεχθεὶς τὸ νέον φιλελεύθερον καθεστώς, κρυφίως ὅμως ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Αὐστρίας πρὸς ἀνατροπὴν αὐτοῦ. Ἡ Αὐστρία, ἧς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους διηύθυνεν ὁ πρίγκιψ Μέττερνιχ, κατενόησεν ὅτι αἱ νέαι ἐν Ἰταλίᾳ φιλελεύθεραι τάσεις δὲν θὰ ἐβράδυνον νὰ στραφῶσι καὶ κατὰ τῆς αὐστριακῆς ἐπιρροῆς. Μὴ ἐπιθυμοῦσα ὅμως νὰ δράσῃ αὐτοβούλως ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐσκέφθη ὅπως συγκαλέσῃ τὰς πέντε μεγάλας Δυνάμεις εἰς συνέδριον, τὸ ὁποῖον θὰ συνεζήτει τὸ ἰταλικὸν ζήτημα καὶ θὰ παρεκάλει ὅπως συγκατατεθῇ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὴν πλήρη ἐξουσιοδότησιν πρὸς στρατιωτικὴν δρᾶσιν ἐν Νεαπόλει ἐν ὀνόματι τῶν μεγάλων Δυνάμεων.

Τὸ συνέδριον συνῆλθε τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1820 ἐν Τρόππαου, μετέσχον δ' αὐτοῦ ἀντιπρόσωποι τῶν πέντε μεγάλων Δυνάμεων, αὐτοπροσώπως δὲ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Αὐστρίας καὶ Ρωσίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας. Τὸ συνέδριον διήρκεσεν ἐπὶ δύο μῆνας. Κατὰ τὰς διεξαχθείσας διαπραγματεύσεις ἡ Ρωσία προέτεινεν, ὅπως αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἔχωσι τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῶν κρατῶν πρὸς ἀνατροπὴν φιλελευθέρων πολιτευμάτων, ἐπιβληθέντων δι' ἐπαναστατικῶν κινημάτων. Ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἦτο ἐναντία πρὸς πᾶν ἀνατρεπτικὸν κίνημα, ἀλλὰ δὲν ἐφάνη διατεθειμένη ὅπως παραδεχθῇ τὰς περὶ ἐπεμβάσεως ῥωσικὰς προτάσεις. Ἡ Γαλλία ἐτάχθη ἐν τῷ ζητήματι παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, εἰς τρόπον ὥστε μόνον ἡ Ρωσία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία θὰ ἐλάμβανον ἀποφάσεις σχετικῶς πρὸς τὰ ἐν Νεαπόλει γεγονότα, τῆς Ρωσίας συγκατατεθείσης ὅπως ἡ Αὐστρία ἀναλάβῃ νὰ ἐπαναφέρῃ ἐκεῖ τὸ πρῴην καθεστώς, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς εἰσαγωγῆς διοικητικῶν τινων μεταρρυθμίσεων.

Τὴν 13 Νοεμβρίου 1820 οἱ πληρεξούσιοι τῶν τριῶν ὡς ἄνω κρατῶν ἐξέδωκαν διακήρυξιν, καθ' ἣν τὰ κράτη μέλη τῆς εὐρωπαϊκῆς συμμαχίας, τὰ ὁποῖα θὰ ὑφίσταντο ἐν τῇ μορφῇ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν πολιτικοῦ καθεστῶτος μεταβολὴν ἐπελθοῦσαν δι' ἐπαναστατικοῦ κινήματος, τῆς ὁποίας δὲ μεταβολῆς αἱ συνέπειαι θὰ ἦσαν ἀπειλητικαὶ διὰ τὰ λοιπὰ κράτη, θὰ ἔπαυον ἐντεῦθεν ν' ἀποτελῶσι μέλη τῆς συμμαχίας ταύτης. Τὰ τρία κράτη, πιστὰ εἰς τὰς ἃς προεκήρυξαν ἀρχάς, ὡς καὶ εἰς τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν πρὸς τὸ κῦρος πάσης νομίμου κυβερνήσεως, θὰ ὑπεχρεοῦντο ὅπως ἀρνηθῶσι ν' ἀναγνωρίσωσι πολιτικὰς μεταβολὰς γενομένας παρανόμως. Ὅταν δὲ τὰ κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπῆλθον αἱ τοιαῦται μεταβολαί, προκαλοῦσιν εἰς ἕτερα γειτονικὰ κράτη τὸν φόβον ἐπικειμένων κινδύνων, αἱ μεγάλαι Δυνάμεις θὰ μετεχειρίζοντο κατὰ πρῶτον λόγον τὰ φιλικὰ διαβήματα καί, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τούτων, ἐξαναγκαστικὰ μέσα, ὅπως ἐπαναφέρωσι τὰ κράτη ταῦτα εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν συμμαχίαν. Ἡ διακήρυξις αὕτη ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' αἱ κυβερνήσεις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Γαλλίας ἔσπευσαν νὰ διαμαρτυρηθῶσι διὰ τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας αὕτη διετύπου καὶ ἰδίᾳ διὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως.

Πρὶν ἢ λήξῃ τὸ συνέδριον, ἀπεφασίσθη ὅπως συγκληθῇ νέον τοιοῦτον ἐν Λάϊμπαχ, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθη ὅπως μετάσχῃ καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν, διὰ νὰ συνεννοηθῇ περὶ τῶν ληφθησομένων μέτρων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως εἰς τὸ κράτος του. Παρ' ὅλους τοὺς ὅρκους πίστεως, τοὺς ὁποίους εἶχε δώσει εἰς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ὁ Α', μόλις ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς Νεαπόλεως μεταβαίνων εἰς Λάϊμπαχ ἀπεδοκίμασε τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα καὶ προεκάλεσε τὴν ἀποστολὴν αὐστριακῶν στρατευμάτων πρὸς βιαίαν ἀνατροπήν του. Τὴν 7 Μαρτίου 1821 τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα ἐνίκησαν ἐν Ριέτι καὶ τὴν 22 κατέλαβον τὴν Νεάπολιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπανῆλθε τὸ πρῴην ἀπολυταρχικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας Κανόζα προέβη εἰς αἱματηρὰς ἀντεκδικήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ens*, «Geschichte der Stadt Troppau» (1835).—*Debidovr*, «Histoire diplomatique de l'Europe» (τ. Α', 1891 σελ. 125).—*Blasi*, «Storia del Regno di Sicilia» (1844).—*Freemann*, «History of Sicily» (1894, τετράτομον).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

τροπῶ (*—όω*), κοιν. *τροπώνω*· ναυτ., τοποθετῶ τὴν κώπην ἐπὶ τοῦ κωπητῆρος τῆς λέμβου μὲ τὸ ἐγχειρίδιόν της πρὸς τὰ ἔσω καὶ τὴν πλάτην πρὸς τὰ ἔξω, συνδέων αὐτὴν πρὸς τὸν σκαλμόν της διὰ τοῦ τροπωτῆρος || περιάπτω ἐνώτιον ἐκ σχοινίου εἰς τρόχιλον καθιστῶν αὐτὸν *τροπωτόν* (βλ. λ.), κοιν. «βάζω σκουλαρίκι στὸ μακαρᾶ».

τροπωτὴρ (ὁ), κοιν. *τροπωτῆρα* (ἡ), ἢ *τροπός*· ναυτ., τριπλοῦς δακτύλιος χαλαρῶς κατασκευαζόμενος ἐκ πλεκτῆς ἢ λωρίων δερματίνων, χρησιμεύων διὰ

Digitized by Google

τὴν σύνδεσιν τῆς κώπης πρὸς τὸν σκαλμόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλευθέραν αὐτῆς κίνησιν. Ἐμβάπτεται δὲ μετὰ τὴν κατασκευήν του εἰς τετηκὸς ἀλλ' οὐχὶ καῖον στέαρ. Ἐνίοτε, ἀντὶ τριπλοῦ τροπωτῆρος, τοῦ ὀνομαζομένου «κατὰ τὸν ἁλιευτικὸν τρόπον», χρησιμοποιεῖται τροπὸς ἐξ ἁπλοῦ ἢ διπλοῦ στροφίου. Ὁ μεσαιωνικὸς τροπωτήρ, ἐν χρήσει παρὰ ταῖς γαλέραις, ἦτο πολὺ πρακτικώτερον διατεταγμένος, ἅτε μὴ δυνάμενος νὰ ὀλισθαίνῃ κατὰ μῆκος τῆς κώπης. Σ. Ε. Λ.

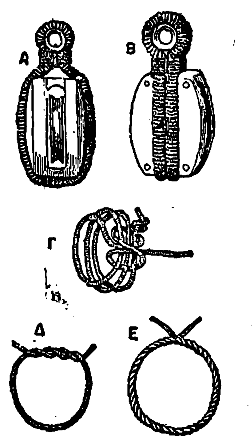

Τροπωτῆρες.

[Α=ἁπλοῦς· Β διπλοῦς τροπός· Γ=τροπωτὴρ διὰ κοινὸν σκαλμὸν λέμβου· Δ καὶ Ε= τροποὶ δι' ἁπλοῦ στροφίου.]

τροπωτὸς (ὁ)· ναυτ., καλεῖται οὕτω ὁ *τρόχιλος* ὡς περιβεβλημένος διὰ σχοινίνου ἐνωτίου, τοῦ ἄλλως τροποῦ. Σ. Ε. Λ.

Τροσμίς, ἡ *Τροισμὶς* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Σημαντικὴ πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν τῇ Μικρᾷ Σκυθίᾳ (νῦν Δοβρουτσᾶ), κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἕδρα λεγεῶνος. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 15 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Σκυθίας ὑπὸ ἡγεμόνα, τῆς ὁποίας τὰ τείχη ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Iglitza ἐν Δοβρουτσᾷ, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Τροσούλι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ (πλάτ. 38° 16' 45" Β., μῆκ. 22° 34' 35" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600. Gulf of Corinth), 2 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Πάσσαλος. Εἶναι τὸ νοτιοδυτικὸν κέρας τοῦ κόλπου τῶν Ἄσπρων Σπιτιῶν. Σ. Ε. Λ.

Τρόσσουλον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, ἀπέχουσα περὶ τὰ 9 μίλια ἀπὸ τῶν Οὐολσινίων (νῦν Orvieto), ἐκ τῆς ὁποίας οἱ Ρωμαῖοι ἱππεῖς ἐκλήθησαν Trossuli, διότι, κατά τινα παράδοσιν, ἐκυρίευσαν αὐτὴν Ρωμαῖοί τινες ἱππεῖς ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ πεζικοῦ. Α. Θ. Σ.

τροστίτης, ἢ *τροοστίτης* (Troostite). Μεταλλογραφικὴ φάσις χαλύβων τινῶν βεβαμμένων. Παράγεται ἐκ τοῦ μαρτενσίτου δι' ἐπαναφορᾶς εἰς 0° ἕως 400° (ἠπία βαφὴ) ἢ διὰ βραδείας ψύξεως τοῦ αὐστενίτου. Ὁ ἱστὸς τῶν βεβαμμένων χαλύβων εἶναι μαρτενσιτικὸς κατὰ τὴν βιαίαν ἀπόψυξιν, τροστιτικὸς δι' ὅλην τὴν κλίμακα ἐπαναφορᾶς ἀπὸ 0 ἕως 400°, εἰς 400° ὀσμονδιτικός, ἀπὸ 400° δὲ ἕως 700° σορβιτικός. Ὅθεν ὁ τροστίτης περιλαμβάνει ὁμάδα ὅλην πασῶν τῶν μεταβάσεων ἀπὸ τοῦ μαρτενσίτου εἰς τὸν ὀσμονδίτην. Μεταλλογραφικῶς παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν βελονοειδοῦς ἱστοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σαφοῦς. Σύγκειται δὲ ἐκ περλίτου εἰς λίαν λεπτὴν κατάστασιν τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, ἤτοι κολλοειδῆ μορφὴν φερρίτου καὶ σεμεντίτου. Εἶναι μαλακώτερος τοῦ μαρτενσίτου καὶ σκληρότερος τοῦ ὀσμονδίτου καὶ τῶν ἑπομένων μορφῶν αὐτοῦ. Δι' ἀντιδραστηρίων (π.χ. οἰνοπνευματούχου ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἀραιώσεως 1:100) δεικνύει ἔκτασιν βελονῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σκοτεινῶς κεχρωσμένων τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ θερμοκρασία ἐπαναφορᾶς εἶναι ὑψηλοτέρα. Ἐκλήθη τροστίτης πρὸς τιμὴν τοῦ Γάλλου χημικοῦ Troost. Θ. Χ.

Τροσύ (Trochu), *Λουδοβῖκος-Ἰούλιος*. Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1815—1896). Μετέσχε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιχειρήσεων τοῦ 1859 καὶ προήχθη εἰς στρατηγόν, τῷ δὲ 1866 ἀνέλαβε τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1867 ἐδημοσίευσε περίφημον κριτικὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ γαλλικὸς στρατός», ἥτις ἐσημείωσε μὲν μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ νὰ περιπέσῃ ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος. Τὴν 12 Αὐγούστου 1870 ὡρίσθη διοικητὴς τοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ Σαλὸν καὶ μετὰ πέντε ἡμέρας διοικητὴς τῶν Παρισίων. Κατόπιν τῶν συνεχῶν νικῶν τῶν Γερμανῶν, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σεδάν, τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἡ προεδρία τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Μολονότι ὅμως περιεβλήθη διὰ παντοδυνάμου δικτατορικῆς ἐξουσίας καὶ διέθετεν ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, παρέμεινε, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν πολιορκίαν τῶν Παρισίων, ἀπογοητευμένος καὶ ἀναποφάσιστος, τὴν δὲ 22 Ἰανουαρίου 1871, ἐπικειμένης τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, παρῃτήθη τῆς διοικήσεως τῶν στρατευμάτων ὑπὲρ τοῦ στρατηγοῦ Βινουά, διατηρήσας μόνον τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐκλεγεὶς ἀκολούθως βουλευτὴς ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει τοῦ 1871, παρεκάθισεν ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ κέντρου, τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος παρῃτήθη τοῦ ἀξιώματός του καὶ ἔζησεν ἔκτοτε ἰδιωτεύων. Τῷ 1879 ἐδημοσίευσε καὶ δεύτερον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ γαλλικὸς στρατός», ὅπερ ὅμως δὲν ἐσημείωσε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πρώτου. Χ. Δ.

τρὸτ (τὸ) (trot)· βλ. *τροχασμός*.

Τροτουλὸς [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Παρνασσίδος (πλάτ. 38°21'00" Β., μῆκ. 22°14'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth), χωρίζον ἀμφιδύμως τὸν πρὸς ἀνατολάς του ὅρμον τῆς Κίσελης ἀπὸ τὸν πρὸς δυσμάς του τῆς Ἐρατεινῆς (βλ. λ. *Τολοφών*). Σ. Ε. Λ.

τρότσα (ἡ)· ναυτ., καλεῖται οὕτω κοινῶς ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ἡ *ἀγκοίνη* (βλ. λ.).

τροτσκισμὸς (ὁ). Μὲ τὸν ὅρον τοῦτον χαρακτηρίζονται αἱ ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Τρότσκυ ἐν ΕΣΣΔ καὶ ταῖς ἄλλαις χώραις θεωρίαι αὐτοῦ, ὡς ἀντιτιθέμεναι εἰς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Μάρξ, τοῦ Ἔνγκελς καὶ τοῦ Λένιν, ἤτοι εἰς τὸν μαρξισμὸν-λενινισμόν. Αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν θεωριῶν τούτων εἶναι: α) Ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς μίαν καὶ μόνην χώραν, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν παγκόσμιον ἐπανάστασιν καὶ κατόπιν τῆς ἐπικρατήσεώς της. β) Ἡ θεωρία περὶ τῆς διαρκοῦς ἐπαναστάσεως· καὶ γ) Αἱ ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἀγροτῶν, ὡς μὴ συμμάχων πρό, κατὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, τῶν ἐργατῶν. Ὁ Τρότσκυ (Ἀπρίλιος 1924) ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἰς μίαν καὶ μόνην χώραν, ἄνευ δηλαδὴ τῆς νίκης τοῦ προλεταριάτου εἰς ἄλλας χώρας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν σοσιαλισμόν. Ὁ Στάλιν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν θεωρητικοί, ἀκολουθοῦντες τὸ δόγμα ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ οἰκοδόμησις τοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς μίαν καὶ μόνην χώραν, ὑπεστήριξαν τότε συγκεκαλυμμένως ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς μίαν καὶ μόνην χώραν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν προλεταρίων τῶν ἄλλων ἢ μᾶλλον τῶν προλεταρίων περισσοτέρων προχωρημένων χωρῶν. Κατόπιν ὅμως ὁ Στάλιν ἀνεθεώρησε τὴν ἀνωτέρω ἀντίληψίν του καὶ ὑπεστήριξεν ἀπροκαλύπτως ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ εἰς μίαν καὶ μόνην χώραν. Ἔκτοτε ὅλη ἡ πολιτικὴ τοῦ Στάλιν στηρίζεται εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ἡ ὁποία δὲν δικαιολογεῖται οὔτε θεωρητικῶς ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μάρξ, τοῦ Ἔνγκελς καὶ τοῦ Λένιν, οὔτε καὶ πρακτικῶς. Ὁ Τρότσκυ ἐπίσης, χωρὶς ν' ἀπομακρύνηται ἀπὸ τὰς δοξασίας τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Ἔνγκελς ὑπεστήριξεν ἀπὸ τοῦ 1905 καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ προλεταριακὴ ἐπανάστασις θὰ διέλθῃ ἀπὸ πολλοὺς σταθμοὺς μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα της καὶ ὅτι καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα τὸ προλεταριᾶτον, ἡ κυβερνῶσα τάξις, πρέπει νὰ διεξάγῃ ἀμείλικτον πόλεμον πρὸς ὅλους τοὺς ταξικοὺς ἐχθρούς του, διὰ νὰ τοὺς συντρίψῃ καὶ τοὺς ἐκμηδενίσῃ. Κάθε ἀδικαιολόγητος συμβιβασμὸς καὶ κάθε ἐξ ἐσφαλμένων ὑπολογισμῶν καὶ μὴ ἐκ τῶν πραγμάτων δικαιολογουμένη ὑποχώρησις πρὸ τῶν ταξικῶν ἐχθρῶν ἀποτελεῖ εὐνουχισμὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐγκλείει κινδύνους ἐκφυλισμοῦ καὶ ἀνατροπῆς της. Ἐν συνεπείᾳ τῆς θεωρίας περὶ διαρκοῦς ἐπαναστάσεως, ὁ Τρότσκυ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερεκτιμήσῃ τὸν ρόλον τῆς ἀγροτικῆς τάξεως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Λένιν ὑπεστήριξεν ὅτι κυρίως οἱ ἀκτήμονες καὶ πτωχοὶ ἀγρόται εἶναι οἱ φυσικοὶ σύμμαχοι τοῦ προλεταριάτου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὅτι ἡ συμμαχία αὕτη πρέπει νὰ συνεχισθῇ καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ προλεταριᾶτον πρέπει νὰ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συμμαχίας καὶ νὰ παραμείνῃ ἡ κατευθύνουσα καὶ διευθύνουσα τὴν ἐπανάστασιν δύναμις. Ὁ Τρότσκυ εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἀποδέχεται ἐξ ὁλοκλήρου τὰς περὶ συμμαχίας τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν ἀντιλήψεις τοῦ Λένιν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο οἱ ἀντίπαλοί του ἔχουν δίκαιον νὰ διαπιστώνουν ἀντίθεσιν μεταξὺ Λένιν καὶ Τρότσκυ. Εἶναι ὅμως ἐκτὸς συζητήσεως ὅτι οὐδέποτε ὁ Μάρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ ἀγροτικὴ τάξις εἶναι μία ἱστορικῶς ἐπαναστατικὴ τάξις. Ἀκόμη καὶ εἰς χώρας καθυστερημένας τεχνικῶς, ὅπως ἡ τσαρικὴ Ρωσία, ὁ ἐπαναστατικὸς ρόλος τῶν ἀγροτῶν εἶναι πολὺ περιωρισμένος καὶ προσωρινός. Κατὰ τὴν μαρξικὴν διδασκαλίαν, εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον, τὴν κεφαλαιοκρατικήν, μόνον ἡ ἐργατικὴ τάξις, τὸ προλεταριᾶτον, καλεῖται νὰ παίξῃ ἱστορικὸν (ἐπαναστατικὸν καὶ δημιουργικὸν) ρόλον. Οἱ ἀγρόται (καὶ κυρίως οἱ ἀκτήμονες καὶ οἱ πτωχοὶ) μόνον βοηθητικὸν ρόλον δύνανται νὰ διαδραματίσουν, ἐνισχύοντες τὸ προλεταριᾶτον εἰς τὴν ἐπαναστατικήν ἐξόρμησίν του. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἀγροτῶν αὐξάνουν καὶ αἱ μικροαστικαὶ ἀντιλήψεις των τονοῦνται καὶ παρεμβάλλονται ὡς προσκόμματα εἰς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν καὶ ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ ρωσικὸν πείραμα ἐπεβεβαίωσε τὸν Τρότσκυ καὶ διέψευσε τὸν Στάλιν, διότι ὁ Λένιν ἀσφαλῶς, λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τῆς Ρωσίας καὶ διὰ λόγους σκοπιμότητος, ἔρριψε τὸ σύνθημα τῆς διαρκοῦς συμμαχίας ἀγροτῶν καὶ ἐργατῶν. Προσεκτικὴ μελέτη τῶν ἀντιλήψεων καὶ διδασκαλιῶν τοῦ Τρότσκυ, ἐν συνδυασμῷ μὲ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ συντελεστοῦ (μαρξισμοῦ), ἀποδεικνύει ὅτι ὁ *τροτσκισμὸς* δὲν ἀποτελεῖ ἀντεπαναστατικὴν καὶ ἀντιμαρξικὴν θεωρίαν. Γ. Κ. ΚΟΡΔΑΤΟΣ

Τρότσκυ, *Λέων*. Ψευδώνυμον, ὑφ' ὃ εἶναι γνωστὸς ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ρωσικῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917 *Λέων Νταβίντοβιτς Μπρονστάϊν*. Ὁ Τρότσκυ ἐγεννήθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1879 εἰς τὴν Γιανόφκαν τῆς Χερσῶνος. Ὁ πατήρ του ἦτο Ἑβραῖος μικρογαιοκτήμων. Μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 9 ἐτῶν ἔζησεν εἰς τὴν γενέτειράν του, κατόπιν δ' ἐστάλη εἰς τὸ λύκειον τῆς Ὀδησσοῦ. Ὅταν ἀπεφοίτησε τῆς ἕκτης τάξεως τοῦ λυκείου, μετέβη εἰς τὸ Νικολάγιεφ, ὅπου ἐνεκαινίασε τὴν ἐπαναστατικήν του σταδιοδρομίαν, γνωρισθεὶς μὲ τὸν κηπουρὸν Φράντς Σβιγκτόφσκυ, ὅστις εἶχεν ἱδρύσει ὁμάδα νέων ἐμφορουμένων ἀπὸ τὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας τὰς διαχύτους εἰς ὅλην τὴν Ρωσίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Λέων Τρότσκυ.

Ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν Νικολάγιεφ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωσις, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομα «Νοτιορρωσικὴ ἐργατικὴ ἕνωσις», δὲν ἤργησε νὰ ἀναπτυχθῇ, διότι τὸ ἔδαφος ἦτο πρόσφορον. Ἐξέδωκε μάλιστα καὶ παράνομον ἐφημερίδα, τὸ «Νάσε Ντέλο» (=Τὸ ἔργον μας). Παρομοία ὀργάνωσις ἐδημιουργήθη καὶ εἰς τὴν Ὀδησσόν, ὅπου ὁ Τρότσκυ ἐταξίδευε τακτικά. Ἀλλ' ἡ ἀστυνομία κατώρθωσε νὰ μάθῃ τὰ τῆς ὀργανώσεως καὶ νὰ συλλάβῃ σχεδὸν ὅλα τὰ μέλη της. Ὁ Τρότσκυ διὰ πρώτην φορὰν τὴν 28 Ἰανουαρίου 1898 συλλαμβάνεται καὶ ρίπτεται εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Νικολάγιεφ καὶ κατόπιν μεταφέρεται διαδοχικῶς εἰς Χερσῶνα καὶ Ὀδησσόν. Κατόπιν διετοῦς προφυλακίσεως κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν τεσσάρων ἐτῶν εἰς Ἀνατολικὴν Σιβηρίαν. Τῷ 1902 ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ἐξορίας του καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰρκούτσκην, ὅπου συνεδέθη μὲ τὴν σοσιαλδημοκρατικὴν ἕνωσιν τῆς Σιβηρίας. Κατόπιν κατέφυγεν εἰς τὴν Σαμάραν καὶ ἐκεῖ συνεδέθη μὲ τὴν κεντρικὴν σοσιαλδημοκρατικὴν ὁμάδα, τὴν ἐκδίδουσαν τὴν ἐφημερίδα «Ἴσκρα» (= Σπίθα). Μετ' ὀλίγον κατορθώνει νὰ διέλθῃ κρυφίως τὰ αὐστριακὰ σύνορα καὶ καταφύγῃ εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ὀνομαστὸν τότε σοσιαλδημοκράτην Βίκτωρα Ἄντλερ. Μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἄντλερ μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἦτο ἡ ἕδρα τῆς διευθύνσεως τῆς «Ἴσκρας» καὶ ὅπου διὰ πρώτην φορὰν συνηντήθη καὶ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Λένιν. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1902 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1905 ἔμεινεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, συνεργαζόμενος εἰς τὴν «Ἴσκρα». Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 ὁ Τρότσκυ διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον, διότι ἦτο μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῶν σοβιὲτ τῆς Πετρουπόλεως. Μετὰ τὴν φυλάκισιν μάλιστα τοῦ Χρουστάλεφ ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ σοβιέτ. Τὴν 3 Δεκεμβρίου 1905 τὸ σοβιὲτ τῆς Πετρουπόλεως συνελήφθη καὶ ἤρχισεν ἡ περίοδος τῆς τρομοκρατίας. Ὁ Τρότσκυ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Κρεστὶ καὶ κατόπιν εἰς τὸ φρούριον Πετροπαυλόφσκυ. Γενομένης τῆς δίκης του κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1907, ἐκτοπιζόμενος εἰς τὸ Ὀμποντόρσκ, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καθ' ὁδόν. Ἀφοῦ ἔμεινε κρυπτόμενος ἐν Πετρουπόλει καὶ Φινλανδίᾳ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, διέφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ διὰ Σουηδίας μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συνέδριον τοῦ κόμματος (1907). Κατόπιν μετέβη εἰς Αὐστρίαν καὶ ἐκεῖθεν συχνάκις ἐπεσκέπτετο τὸ Βερολῖνον, εὑρισκόμενος εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μὲ τὴν ἀριστερὰν παράταξιν τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀπηλάθη ἐξ Αὐστρίας καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐξέδωκε μὲ ἄλλους Ρώσους ἐπαναστάτας τὴν ρωσικὴν ἐφημερίδα «Νάσε Σλόβο» (=Ὁ λόγος μας). Ἀλλὰ λόγῳ τῆς διεθνιστικῆς καὶ ἐπαναστατικῆς ἀρθρογραφίας τῆς ἐφημερίδος ταύτης, ἡ γαλλικὴ λογοκρισία καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔλαβον μέτρα ἐναντίον της καὶ συγχρόνως τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1916 ὁ Τρότσκυ ἐξωρίσθη εἰς

Digitized by Google

Ἱσπανίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, ὡς ἐπικίνδυνος «ἀναρχικός», ἐφυλακίσθη καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1916 ἀπηλάθη εἰς Ἀμερικήν. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ Τρότσκυ ἐσυνέχισε τὸν δημοσιογραφικὸν ἀγῶνά του κατὰ τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆ πρώτης ρωσικῆς ἐπαναστάσεως (Φεβρουάριος 1917) ἀνεχώρησε διὰ τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸν πλοῦν ὅμως ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἶχε διατάξει τὴν σύλληψίν του καὶ τὴν κράτησίν του εἰς λιμένα τινὰ τοῦ Καναδᾶ. Ἐκεῖ ἔμεινεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν αἰχμαλώτων ἐπὶ ἕνα μῆνα καὶ κατόπιν ἐπιμόνων ἐνεργειῶν καὶ διαμαρτυριῶν τῶν σοβιὲτ τῆς Πετρουπόλεως ἀφέθη ἐλεύθερος νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξίδιόν του διὰ τὴν Εὐρώπην. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Ρωσίαν, συνεδέθη μὲ τὸν Λένιν καὶ ἔκτοτε οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες ἀνέλαβον εἰς τοὺς ὤμους των τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ Ὀκτωβρίου. Προικισμένος μὲ τὸ τάλαντον τοῦ ρήτορος, ὁ Τρότσκυ ἠλέκτριζε κατὰ τὰς ἐργατικὰς συγκεντρώσεις τὰ ἐργατικὰ πλήθη καὶ ἔπαιζε τὸν ρόλον τοῦ μεγάλου δημαγωγοῦ. Κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν μπολσεβίκων, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1917, ἡ κυβέρνησις Κερένσκυ διέταξε τὴν σύλληψίν του καὶ τὴν φυλάκισίν του. Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ Ὀκτωβρίου (1917) ὁ Τρότσκυ ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος. Ἂν καὶ οἱ παλαιοὶ μπολσεβῖκοι Καμένεφ, Ζηνόβιεφ καὶ ἄλλοι ἐδίσταζον νὰ δεχθοῦν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως, τὸ ὁποῖον ἐπρότεινεν ὁ Λένιν, ὁ Τρότσκυ εὑρέθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Λένιν καὶ ἠγωνίσθη μετ' αὐτοῦ νὰ πείσῃ τοὺς διστακτικοὺς ὅπως υἱοθετήσουν τὸ σύνθημα τῆς προπαρασκευῆς καὶ ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς περιόδου τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Τρότσκυ ἐκλέγεται πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Πετρουπόλεως, ἥτις καὶ ὠργάνωσε τὴν ἐξέγερσιν. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐξελέγη ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ (ὑπουργὸς) ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ κατόπιν τῶν Στρατιωτικῶν. Ὡς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν παρουσίασεν ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ.

Ἀπὸ τοῦ 1920 ὅμως καὶ ἐντεῦθεν ἡ θέσις τοῦ Τρότσκυ ἤρχισε νὰ ὑποσκάπτηται ὑπὸ τῆς μερίδος Στάλιν, Καμένεφ καὶ Ζηνόβιεφ, ἥτις, κατορθώσασα νὰ ἐπικρατήσῃ ἐντὸς τοῦ κόμματος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ν. Λένιν (1924), ἐπεδόθη εἰς συστηματικὸν καὶ κατὰ μέτωπον προσωπικὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Τρότσκυ. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποιήθησαν παλαιαὶ διαφωνίαι τοῦ Τρότσκυ πρὸς τὸν Λένιν. Ὁ Τρότσκυ εἶχε διαφωνήσει ὄντως κατ' ἐπανάληψιν κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον μὲ τὸν Λένιν εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς πολιτικῆς καὶ τακτικῆς αὐτοῦ. Αἱ διαφωνίαι αὗται ἔφθασαν πολλάκις εἰς ὀξύτατον σημεῖον, χρησιμοποιηθεισῶν ἑκατέρωθεν δριμυτάτων ἐκφράσεων καὶ ἐνίοτε καὶ ὑβριστικῶν χαρακτηρισμῶν. Ἐν τούτοις ἀπὸ τῶν παραμονῶν τῆς Ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως ἀποκατεστάθησαν ὄχι μόνον φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀρχηγῶν, ἀλλὰ καὶ ἐδημιουργήθη ἀμοιβαίως ψυχικὸς σύνδεσμος ἀδιάρρηκτος. Παρ' ὅλον ὅμως τὸ τεράστιον κῦρος τοῦ Τρότσκυ, ὁ Στάλιν κατώρθωσε, ἀφοῦ προηγουμένως κατέκτησε τὴν διοικητικὴν μηχανὴν τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς ΕΣΣΔ καὶ τῆς Γ' Διεθνοῦς, νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν Τρότσκυ ἀπὸ τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ κατὰ τὸ 1927 νὰ τὸν ἐξορίσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ρωσίας, εἰς τὴν Ἄλμα-Ἄτα. Ἡ ἐξορία τοῦ Τρότσκυ ἐπροκάλεσε βεβαίως μέγαν ἀναβρασμὸν ἐντὸς τῆς ΕΣΣΔ καὶ ἔκτοτε ἐδημιουργήθη ἀντιπολίτευσις ἐντὸς τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς ΕΣΣΔ. Οἱ περισσότεροι παλαιοὶ μπολσεβῖκοι ἐτάχθησαν μὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀλλὰ ὑπερετίμησαν τὰς δυνάμεις των. Ὁ Στάλιν κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ νικητὴς καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1929 ὁ Τρότσκυ ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἐξετοπίσθη (Φεβρουάριος 1929), ἔξω τῶν συνόρων τῆς ΕΣΣΔ, ἔκτοτε δὲ διαμένει ἐν Πριγκίπῳ τῇ ἀνοχῇ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως.

Ἡ κατὰ τοῦ Τρότσκυ πολεμικὴ τῆς κρατούσης ἐν ΕΣΣΔ μερίδος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι ὁ Τρότσκυ, καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετ' αὐτήν, διετύπωσεν ἰδικάς του θεωρίας, αἱ ὁποῖαι κατὰ βάθος ἦσαν ἀντεπαναστατικαί. Οὕτως ἐδημιουργήθη ὁλόκληρος ἀντιτροτσκιστικὴ φιλολογία καὶ αἱ ἀπόψεις τοῦ Τρότσκυ διὰ τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς ἐπαναστάσεως, διαστρεβλωμέναι ἐν πολλοῖς, ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀντιπάλων του *τροτσκισμός*.

Παρὰ ταῦτα σήμερον εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον ὑπάρχουν ἀφωσιωμένοι ὀπαδοὶ τοῦ Τρότσκυ, ὠργανωμένοι ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ εἰς ἀντιπολιτευτικὰς μπολσεβικικὰς (τροτσκιστικὰς) ὁμάδας, αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν συστηματικὴν κριτικὴν ἐπὶ τῆς τακτικῆς τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων.

Ὁ Τρότσκυ, ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν, ὀργανωτικῶν καὶ θεωρητικῶν του χαρισμάτων, τὰ ὁποῖα τὸν ἀναδεικνύουν μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας προσωπικότητας τοῦ Κ' αἰῶνος, ἔχει καὶ μεγάλα χαρίσματα συγγραφέως. Τὸ λογοτεχνικὸν καὶ πνευματῶδες ὕφος του προσδίδει εἰς τὴν συγγραφικὴν ἐργασίαν τοῦ Τρότσκυ ὅλως ἰδιαιτέραν καὶ ἐξαιρετικὴν ἀξίαν. Ἐκτὸς διαφόρων ἄρθρων ἔχει γράψει καὶ δημοσιεύσει κριτικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι: «1905», «Τέχνη καὶ ἐπανάστασις», «Τρομοκρατία καὶ κομμουνισμός», «Εὐρώπη καὶ Ἀμερική», «Ποῦ πάει ἡ Ἀγγλία;», «Cours Nouveaux», «Ἡ ζωή μου», «Ἡ ἱστορία τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως» κλπ. Γ. Κ. ΚΟΡΔΑΤΟΣ

Τροτύλη (Trotula) Ἰταλὶς ἰατρός, ἐκ τῶν διασημοτέρων διδασκάλων τῆς σχολῆς Σαλέρνου, ἀκμάσασα κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἤσκησε τὴν ἰατρικὴν ἐν Σαλέρνῳ περὶ τὸ 1059 καὶ ὑπῆρξε συγγραφεὺς πλείστων ἔργων, ἀναφερομένων εἰς τὸ «Compendium salernitanum», μεταξὺ τῶν ὁποίων σημειοῦμεν τὰ ἀκόλουθα: «De compositione medicamentorum», «De feris», «De mulierum passionibus ante, in et post partum». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐδημοσιεύθη πλειστάκις (Στρασβοῦργον 1544, Βενετία 1547 κτλ.). Ο. Ρ.

τροτύλη (ἡ)· βλ. *τρινιτροτολουόλιον*.

Τρόϋ (Troy) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Ρένσσεληρ. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Οὐδσωνα, 10 χλμ. πρὸς Β τῆς Ὤλμπανυ, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. (1928) 75.000. Εἶναι σημαῖνον βιομηχανικὸν κέντρον καὶ ἔχει μεγάλην πολυτεχνικὴν σχολήν, ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς ὁμοσπονδίας. Χ. Δ.

Τρουὰ (Troyes) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ὤμπ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα, 167 χλμ. Α ΝΑ. τῶν Παρισίων, μεθ' ὧν συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. (1926) 55.897. Εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς καὶ ἔχει βιομηχανίας βαμβακερῶν πιλημάτων, χρηματοκιβωτίων, χάρτου, ναστοχάρτου, μπισκότων κλπ. Ἡ πόλις κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν παλαιῶν κτηρίων, ὧν ἄριστα ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου (ΙΓ'—ΙΣΤ' αἰῶνος), οἱ ναοὶ τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Οὐρβανοῦ, τὸ δημαρχεῖον κλπ. Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἱδρυμάτων τούτων κοσμοῦνται δι' ἔργων τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀκμασάσης κατὰ τοὺς ΙΣΤ'—ΙΖ' αἰῶνας καλλιτεχνικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας κυριώτεροι ἐκπρόσωποι ὑπῆρξαν ὁ γλύπτης Ζαντὶλ καὶ οἱ ζωγράφοι ὑαλωτῶν Λινάρ, Γκοντιὲ καὶ Μεκαντρέ. Ἡ Τρουὰ εἶναι ἀρχαιοτάτη πόλις, ἀποτελοῦσα πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως τὸ κέντρον τοῦ γαλατικοῦ λαοῦ τῶν *Τρικάσσων*. Οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμασαν αὐτὴν Augustobona Tricassium, εἶτα δὲ Trecae, ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε τὸ σημερινὸν ὄνομά της. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἡ Τρουὰ ἦτο ἕδρα ἐπσκοπῆς, κατὰ δὲ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀττίλα ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς ἅγιος Λοῦπος κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν ὀρδῶν του. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐγένετο ἕδρα ἰσχυρᾶς κομιτικῆς οἰκογενείας, κατὰ δὲ τὸν Θ' αἰῶνα κατεστράφη ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Τῷ 1420 ὑπεγράφη αὐτόθι ἡ συνθήκη, δι' ἧς τὸ ἥμισυ τῆς Γαλλίας περιῆλθεν εἰς τὸν Ἑρρῖκον Ε' τῆς Ἀγγλίας. Τῷ 1814 ἀπετέλεσεν ἐπί τινας ἡμέρας κέντρον ἀντιστάσεως τοῦ Ναπολέοντος ἐναντίον τῶν προελαυνόντων συμμάχων. Χ. Δ.

Τρουαγιὸν (Troyon), ***Κώνστας***. Γάλλος ζωγράφος τοπίων καὶ ζῴων (1810—1865). Κατήγετο ἐκ Σεβρῶν, εἰργάσθη δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ περίφημα ἐργοστάσια πορσελλάνης ὡς διακοσμητὴς ἀγγείων. Ὡς ζωγράφος ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1833 ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Σαλὸν διὰ τῶν ἔργων «Τὸ πάρκον τοῦ Σαὶν Κλού» καὶ «Ἡ ἑορτὴ τῶν Σεβρῶν», ἅτινα μαρτυροῦσι ζωηρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν διδασκάλων του Ριοκρὲ καὶ Πουπάρ. Κατὰ τὰ ἀκολουθήσαντα ἔτη κατώρθωσεν εὐχερῶς νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ξενικῶν ἐπιδράσεων καὶ νὰ δημιουργήσῃ μοναδικὰς εἰς πρωτοτυπίαν τοπιογραφικὰς συνθέσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγάλως ἐκτιμῶνται αἱ: «Μία ἄποψις εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Ἀρζαντόν», «Τοπίον τῆς Βρετάνης», «Αἱ λουόμεναι», «Τὰ περίχωρα τοῦ Βάν», «Ὑπὸ τὸ δάσος τοῦ Φοντενεμπλώ», «Ἡ κοιλὰς τῆς Σεβρὲζ» κλπ. Ἐπιχειρήσας τῷ 1847 ταξίδιον εἰς Ὁλλανδίαν, ἐμελέτησε τοὺς Ὁλλανδοὺς ζωγράφους ζῴων καὶ ἤρχισε προσθέτων εἰς τοὺς πίνακάς του εἰκόνας διαφόρων ζῴων (ἵππων, βοῶν, προβάτων κλπ.), τὰ ὁποῖα ἐπέτυχε νὰ ἐναρμονίζῃ μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος πρὸς τὸ πέριξ τοπίον, κατώρθωσε δ' οὕτω τάχιστα νὰ καταστῇ ἀσυναγώνιστος εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς. Ὁ Τρουαγιὸν ὑπῆρξε ρεαλιστής, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκτελέσεως, τὴν δύναμιν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν δροσερότητα τοῦ τόνου. Τὰ τοπία του εἶναι κυρίως εἰλημμένα ἐκ τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων, ἐκ Νορμανδίας ἢ ἐκ Τουραίνης. Κυριώτερα ἔργα τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ μᾶλλον δημιουργική, εἶναι: «Ἡ ἐπάνοδος ἐκ τοῦ ἀγροκτήματος», «Ἡ κοιλὰς τοῦ Τούκ», «Βόες πορευόμενοι πρὸς καλλιέργειαν», «Ἡ ἅμαξα μὲ τὸ γαϊδούρι», «Καλοκαιρινὸ βραδινὸ ἐν Νορμανδίᾳ», «Τὸ ποτιστήριον», «Ποιμενικὸς κύων», «Τοπίον μὲ ποίμνιον προβάτων καὶ βοῶν» κλπ. Χ. Δ.

Τρουαζιὲ (Troisier). Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Σεβινὺ (Ardennes) τῷ 1844. Διετέλεσεν ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων (1869), ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Παρισίων (1880) καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς ἀπὸ τοῦ 1901. Ἐδίδαξεν ἐσωτερικὴν παθολογίαν καὶ ἀνεπλήρωσε τῷ 1887 τὸν καθηγητὴν Bouchard εἰς τὴν ἕδραν τῆς γενικῆς παθολογίας. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Λυμφαγγειΐτις καρκινωματώδης ὑπεζωκότος καὶ πνευμόνων», «Ἔρευναι εἰς τὴν πνευματικὴν λυμφαγγειΐτιδα», «Ὁ καρκίνος τοῦ θωρακικοῦ πόρου», «Μηνιγγῖτις τυφοειδική», «Φλεβῖτις κατὰ τὴν πορείαν γρίππης», «Πνευμοθώραξ», «Σκληρώσεις μυελικαί», «Βραχιόνιος μονοπληγία, ἀμυοτροφίαι, προϊοῦσαι μυοπάθειαι» κλπ. Πᾶσαι αἱ ἐργασίαι του αὗται ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Ἀρχεῖα πειραματικῆς ἰατρικῆς καὶ φυσιολογίας». Διετέλεσε συνεργάτης τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς «Θεραπευτικῆς» τοῦ Robin. Ὡς *σημεῖον ἢ γάγγλιον τοῦ Τρουαζιὲ* θεωρεῖται ἡ διόγκωσις τῶν ὑπερκλειδίων ἀριστερῶν ἀδένων, κατὰ τὴν πορείαν καρκίνου τῶν ἐν τῷ κύτει τῆς κοιλίας σπλάγχνων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ στομάχου. Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἀσταθὲς μὲν σύμπτωμα, ἀλλὰ μεγάλης διαγνωστικῆς σημασίας ὁσάκις ὑπάρχει. Ο. Ρ.

τρουβαδοῦρος (ὁ) [*Ἐγκυκλ.*]. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς οἱ πλανόδιοι ἀοιδοὶ ἢ ραψῳδοὶ τοῦ μεσαίωνος. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἀποδίδονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δύο παλαιογαλλικαὶ λέξεις, καταγόμεναι ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης καὶ σημαίνουσαι τὸν αὐτοσχεδιαστὴν ποιητήν, ἀλλ' ἔχουσαι καὶ μικράν τινα διαφοράν. Αἱ λέξεις αὗται εἶναι ἡ troubadour καὶ ἡ trouvère. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ troubadours καὶ trouvères ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι οἱ μὲν πρῶτοι ὡμίλουν τὴν γαλλικὴν langue d'oc καὶ διεσπαρμένοι ὄντες εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν περιήρχοντο ἀπὸ πύργον εἰς πύργον ᾄδοντες τὰ ποιήματά των, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐρωτικοῦ συνήθως περιεχομένου σοννέτα, τραγούδια, εἰδύλλια κτλ., ἐνῷ οἱ trouvères ὡμίλουν τὴν γαλλικὴν langue d' oïl, ἔζων ἐν Βορείῳ Γαλλίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Πικαρδίᾳ καὶ ἐκαλλιέργουν κατὰ προτίμησιν τὴν ἐπικὴν ποίησιν. Οἱ τρουβαδοῦροι ἐν γένει ᾖδον τὰ ᾄσματά των ἐνώπιον συγκεντρώσεων τῶν εὐγενῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ γάμου τινὸς ἢ μεγάλης ἑορτῆς. Σχεδὸν πάντοτε παρηκολουθοῦντο ὑπὸ ἀγυρτῶν καὶ θαυματοποιῶν (jongleurs), οἱ ὁποῖοι συνώδευον τὰ ᾄσματα τοῦ ποιητοῦ παίζοντες τὴν citole (εἶδος τριγώνου λύρας) καὶ τὸ rebec (εἶδος βιολίου) καὶ προσελκύοντες τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν δι' ἐπιδείξεως ἄρκτων, πιθήκων καὶ κυνῶν.

Οἱ trouvères ἐξύμνουν κυρίως τὰ μεγάλα πολεμικὰ κατορθώματα (gesta, γαλλ. geste) τῶν εὐγενῶν, ἦσαν δὲ πολλάκις καὶ οἱ ἴδιοι ἱππόται καὶ μετεῖχον τῶν πολέμων τῶν χρόνων των. Ἡ ζωὴ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, αἱ κατακτήσεις του, αἱ περιπέτειαί του ἐντὸς χωρῶν μακρινῶν καὶ ἐλάχιστα γνωστῶν, ἦσαν καταλληλότατα θέματα διὰ νὰ θέλξουν τὴν φαντασίαν τῶν πολεμικῶν τούτων ποιητῶν. Τὸ ὡραιότερον καὶ τὸ περιφημότερον ἐκ τῶν πολεμικῶν τούτων ᾀσμάτων (Chansons de geste), τὸ «Ἆσμα τοῦ Ρολάνδου» (Chanson de Roland), εἶναι ἐμπνευσμένον ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου τούτου αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως. Τὸ ἔπος τοῦτο συνετέθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' καὶ εἶναι γεγραμμένον εἰς δεκασυλλάβους στίχους. Ἐκ τῶν trouvères οἱ πλέον ἀρέσκοντες ἦσαν οἱ τῆς Βρετάνης μὲ τὰς μικρὰς ἅρπας των. Οἱ trouvères οὗτοι διέδωσαν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸν θρῦλον τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου, ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς Σάξονας τῆς Ἀγγλίας. Αἱ ἐκπληκτικαὶ περιπέτειαι τῶν συντρόφων τοῦ βασιλέως τούτου, τῶν ἱπποτῶν τῆς Στρογγύλης τραπέζης (Chevaliers de la Table Ronde) ἐξυμνήθησαν εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, ἀλλὰ καὶ εἰς πεζὰ ἔργα, τὰ Romans bretons, τὰ ὁποῖα διαφέρουν τῶν Chansons de geste, διότι παραχωροῦν μεγαλυτέραν θέσιν εἰς τὸν ἔρωτα καὶ τὸ θαυμάσιον. Ὁ περιφημότερος ἐκ τῶν παλαιῶν τούτων λαϊκῶν συγγραφέων εἶναι ὁ Chrétien de Troyes. Τρίτη κατηγορία ποιημάτων, ὀφειλομένων εἰς τοὺς trouvères εἶναι ἡ τῶν Romans antiques, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξυμνοῦντο οἱ ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος καὶ κατὰ προτίμησιν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ὁ ἰδεώδης ἱππότης.

Οἱ troubadours, συνοδευόμενοι καὶ οὗτοι ὑπὸ ἀγυρτῶν καὶ θαυματοποιῶν, περιήρχοντο τοὺς πύργους τῆς Νοτίου Γαλλίας ᾄδοντες τὰ ᾄσματά των, τὰ ὁποῖα εἶχον ὀλιγώτερον πολεμικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τὰ ᾄσματα τῶν trouvères τοῦ Βορρᾶ. Ζῶντες οἱ troubadours ὑπὸ τὸν χαρίεντα οὐρανὸν τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, εἰς μίαν χώραν ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένην εἰς ἐπιδρομὰς καὶ προικισμένην ἀπὸ μακροῦ μὲ ἐκλεπτυσμένον πολιτισμόν, ἐξύμνουν κυρίως τὰς ἑορτάς, τὰς ἡδονὰς καὶ τὸν ἔρωτα. Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν troubadours ὑπῆρξαν ὁ Bertrand de Born καὶ ὁ Bernard de Ventadour. Μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τρομοκρατικῆς σταυροφορίας τῶν Albigeois φαίνεται ὅτι ἐνεποτίσθησαν ὑπὸ πολεμικῆς διαθέσεως τὰ ᾄσματα τῶν troubadours, οἱ ὁποῖοι ταχέως ἐσίγησαν πρὸ τῶν φρικαλεοτήτων τοῦ ἐξοντωτικοῦ τούτου πολέμου. Τὴν ἐπίδρασιν τῶν trouba-

Digitized by Google

dours ὑπέστησαν ἐνωρὶς καὶ οἱ trouvères, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ μιμοῦνται οὐ μόνον τὴν κάπως περίπλοκον ποιητικὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἰσάγουν εἰς τὰ ποιήματά των τὸν ἔρωτα. Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐρωτικῶν τούτων trouvères ὑπῆρξαν ὁ Adam de la Halle, ὁ Jean Bodel, ὁ Thibaut de Champagne καὶ ὁ Charles d'Anjou. Οἱ trouvères καὶ οἱ troubadours ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι καλλιεργήσαντες τὴν ἐπικήν, τὴν λυρικὴν καὶ τὴν σατιρικὴν ποίησιν κατὰ τὸν μεσαίωνα. —Ω

Τρουβὶλ (Trouville-sur Mer) /*Γεωγρ.*/. Θαλασσία λουτρόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Καλβαντός, κειμένη ἐπὶ τῆς Μάγχης, εἰς ἀπόστασιν 55 χλμ. ἀπὸ τῆς Κὰν καὶ ἔναντι τῆς Ντωβὶλ. Εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον πολυσυχνάστων λουτροπόλεων τῆς Μάγχης. Κάτ. (1926) 5 869. Χ. Δ.

Τρούεντον, ἢ *Τρουεντῖνος* (Truentum ἢ Castrum Truentinum) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πικηνῶν, κειμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ (νῦν Tronto), ἔνθα κατέληγεν ἡ Via Salaria. Ἡ θέσις αὐτῆς καλεῖται σήμερον La Civita παρὰ τὴν La Colonella. Α. Θ. Σ.

Τρούεντος, ἢ *Τρουεντῖνος* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πικηνῶν, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Φισκέλλου (νῦν Gran Sasso d'Italia) καὶ διερχόμενος παρὰ τὴν πόλιν Ἄσκουλον (νῦν Ascoli) ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος εἰς τὴν ὁμώνυμον πόλιν ἢ Castrum Truentinum, τέρμα τῆς Via Salaria. Εἶναι ὁ σημερινὸς Tronto. Α. Θ. Σ.

τροὺκ ***σύστημα*** (ἀγγλ. truck system). Καλεῖται οὕτω ὁ ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν ἐξαναγκασμὸς τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐργατῶν, ὅπως προμηθεύωνται τὰ τρόφιμα καὶ τὰ ἄλλα ἀντικείμενα, ὧν ἔχουν ἀνάγκην πρὸς διατροφὴν καὶ διατήρησιν, ἐκ τῶν καταστημάτων τὰ ὁποῖα ἔχουν ἱδρύσει ἐπὶ τούτῳ οἱ ἐργοδόται. Τὸ *σύστημα* τοῦτο, καλυπτόμενον ἐνίοτε ὑπὸ τὸ πρόσχημα δῆθεν εὐθηνοτέρων τιμῶν, ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐργατῶν, οὐ μόνον ὡς παραγωγῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς καταναλωτῶν, καὶ ἑπομένως εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ κέρδους, ὅπερ πορίζεται παρὰ τῶν ἐργατῶν ὁ ἐργοδότης, διὸ καὶ καταπολεμεῖται πάντοτε ὑπὸ τῶν ὠργανωμένων ἐργατῶν. Θ. Π.

τροὺκ (τὸ) (truc)· βλ. λ. *τρύκ*.

Τρουκάκι /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Αὐλῶνος (Καραμουσταφᾶ) τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 54.

τρουκάνι (τό)· ἄλλως *τροκάνι* (βλ. λ.).

Τρούλλης /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36°38'40" Β., μῆκ. 25°49'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos and Denusa), 3 μίλ. νοτιοδυτικῶς τοῦ φάρου Ἁγίου Ἠλία. Ἀνατολικῶς αὐτοῦ αὐλὼν Κάτω Κάμπος καὶ ἴχνη ἀρχαῖα. Σ. Ε. Λ.

Τρουλλιὰ /*Γεωγρ.*/· βλ. λ. *Τουρλιά*.

Τροῦλλοι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος. Κάτ. 560, Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

τροῦλλος (ὁ)· θολωτὴ στέγη, ἄλλως *θόλος*, ἰδίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν: «*ὁ τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας*».

— ***Τρούλλου σύνοδος Οἰκουμενική.*** Ἐπειδὴ ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἥτις συνῆλθε τῷ 680 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παγωνάτου, ὡς καὶ ἡ πρὸ αὐτῆς Ε' Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἥτις συνῆλθε τῷ 553 ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', ἠσχολήθησαν μόνον περὶ δογματικὰ ζητήματα, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Β', ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, βλέπων ὅτι ἕνεκα τῶν αἱρετικῶν ταραχῶν ἡ ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία καὶ πειθαρχία εἶχον χαλαρωθῆ, ἀπεφάσισε τῷ 691 νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον Οἰκουμενικὴν πρὸς ἔκδοσιν κανόνων ἀφορόντων τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν καὶ πειθαρχίαν καὶ τὴν ἐπικύρωσιν κανόνων ἐκδοθέντων ὑπὸ προτέρων συνόδων. Ἡ σύνοδος αὕτη, ἐν ᾗ παρῆσαν κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα καὶ Ζωναρᾶν 227 ἐπίσκοποι, κατ' ἄλλους δὲ 240, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, συνελθοῦσα παρόντων καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ πάπα, ἐν οἷς καὶ ὁ Γορτύνης Βασίλειος, ἐν τῇ ὑπὸ θόλον τρούλλου ἄνωθεν κεκαλυμμένῃ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾗ εἶχε συνέλθει καὶ ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ ἐργασθεῖσα ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 691 μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 692 ἐξέδωκεν 102 κανόνας, θεωρηθέντας ὡς συμπλήρωμα τῆς Ε' καὶ ΣΤ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Κατὰ ταῦτα ἡ σύνοδος αὕτη καλεῖται *Πενθέκτη* (consilium qninisextum), ὡς συμπληρώσασα τὴν Ε' καὶ ΣΤ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ *σύνοδος τοῦ τρούλλου*, ὡς συνελθοῦσα ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου, τῇ ἄνωθεν ὑπὸ τρούλλου καλυπτομένῃ.

Ἐνῷ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει περὶ τῶν κανόνων τῆς συνόδου ταύτης, ἀναγνωριζομένης ἀνέκαθεν ὡς Οἰκουμενικῆς, ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα Σεργίου τοῦ Α' ὑπέγραψαν τὰ πρακτικὰ αὐτῆς καὶ οἱ πάπαι Ἀδριανὸς ὁ Α', Ἰωάννης ὁ Η' καὶ Ἰννοκέντιος ὁ Γ', ὡς καὶ ὁ Γρατιανὸς ἐν τῷ δεκρέτῳ αὐτοῦ ἀνεγνώρισαν αὐτούς, ὑπῆρχον ἀνέκαθεν ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ κύρους τῶν κανόνων αὐτῆς, ὡς περιεχόντων καὶ τινας διατάξεις ἐλεγχούσας τὰς καινοτομίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Κ. Ι. Δ.

Τροῦλλος /*Παραλ. Γεωγρ.*/. —1) Βουνὸς τῆς νοτιοδυτικῆς Σίφνου. Τὰ κράσπεδά του σβέννυνται κατὰ τὸν ὅρμον Πλατὺ Γιαλός. —2) Ἡ βορειοανατολικὴ τῆς Αἰγίνης ἄκρα (πλάτ. 37°46'00" Β., μῆκ. 23°34'05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana) καὶ εἰς 4 ναυτ. στάδια νοτίως τῆς νησίου ὀβελοειδὲς φερώνυμον. Σ. Ε. Λ.

τρουλλωτός, *—ή, —όν*· ὁ ὅμοιος πρὸς τροῦλλον, ὁ κατὰ τὸ σχῆμα τρούλλου, ἰδιωματ. *τουρλωτός*.

τρουλλώνω, ἰδιωματ. *τουρλώνω*· κύπτων προβάλλω τὰ ὀπίσθια.

Τροῦλος /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τριλόφου (Ζουμπάτων) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 47. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σευσελῆ*.

Τρουμάϊ (Trumai) /*Ἀνθρωπολ.*/. Ἰθαγενὴς φυλὴ ἐρυθροδέρμων τῆς Βραζιλίας, οἰκοῦσα ἐν τῇ περιοχῇ Χίνγκου τῆς πολιτείας Μάτο Γκρόσσο. Οἱ Τρουμάϊ ἐμελετήθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1884 ὑπὸ τῶν Στένιεν καὶ Ἐχρενράϊχ, εἶναι δὲ μεσοκέφαλοι, μικροῦ ἀναστήματος (μέσον ὕψος 1.59 μ.) καὶ χρώματος σκοτεινοῦ ὑποκιτρίνου καὶ φημίζονται ὡς ἐξαίρετοι κυνηγοί. Χ. Δ.

τρούμπα (ἡ)· δημοτ., ἄλλως *τρόμπα* (βλ. λ.).

τρουμπάρω· δημοτ. ἄλλως *τρομπάρω* (βλ. λ.).

Τρουμπεσκόϊ. Πριγκιπικὴ οἰκογένεια τῆς Ρωσίας, καταγομένη ἐκ Λιθουανίας. Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ μέγας δοὺξ τῆς Λιθουανίας Ὀλβέρντ, πατὴρ τοῦ Ζιζελλών, βασιλέως τῆς Πολωνίας. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης διέπρεψαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Δημήτριος Θεοδώροβιτς,*** *πρίγκιψ*. Ρῶσος στρατηγὸς (1567—1613). Μετέσχε τῆς ἐναντίον τοῦ πρώτου Ψευδοδημητρίου (1606) συνωμοσίας, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκλογὴν ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν τῆς Μόσχας ὡς τσάρου τοῦ πρίγκιπος Λαδισλάου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδου, ὁ Τρουμπεσκόϊ, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συσταθείσης τῷ 1611 ρωσικῆς ἐθνικῆς στρατιᾶς, κατέλαβε τὴν Μόσχαν καὶ ἐγένετο κύριος τοῦ Κρεμλίνου. Κατόπιν συνῆλθεν ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ρωσικῶν πόλεων πρὸς ἐκλογὴν τσάρου, εἷς δ' ἐκ τῶν ὑποψηφίων ἦτο ὁ Τρουμπεσκόϊ, ὅστις ὅμως, παραιτηθεὶς τῆς ἀξιώσεως ταύτης, ἐτάχθη μετὰ τοῦ ἐκλεγέντος Μιχαὴλ Θεοδώροβιτς Ρωμανὼφ (1613).

—2) ***Πέτρος,*** *πρίγκιψ*. Ρῶσος στρατηγὸς (1795—1859). Μετέσχε τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Πολωνίας τῷ 1831 καὶ διετέλεσεν ἀντιπρόεδρος τῆς γερουσίας.

—3) ***Σέργιος Νικολάγιεβιτς,*** *πρίγκιψ*. Ρῶσος στρατιωτικὸς καὶ ἐπαναστάτης (1792—1861). Σπουδάσας εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως, μετέσχε νεανίας τῶν τελευταίων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πολέμων καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας. Ἀναμειχθεὶς κατόπιν εἰς τὴν συνωμοσίαν τῶν Δεκεμβριστῶν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐκραγείσης ἐν Πετρουπόλει ἐπαναστάσεως, τὸν Δεκέμβριον 1825. Συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀλλ' ἡ ποινή του μετετράπη εἰς ἰσόβια δεσμὰ ἐν τοῖς μεταλλουργείοις τῆς Σιβηρίας, ἀπηλλάγη δὲ τῆς ὑπολοίπου ποινῆς μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' (1855). Θ. Β.

Τρουμπὶ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρδιακαύτης τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἤλιδος. Κάτ. (1928) 201.

Τροῦμπιτς (Trumbic), ***Ἄντε***. Σερβοκροάτης πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1863. Δήμαρχος τοῦ Σπαλάτου καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 μέλος τοῦ αὐστριακοῦ κοινοβουλίου. Ἵδρυσε τῷ 1905 τὸ κροατικὸν κόμμα μὲ τάσεις ἀποσχίσεως ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἑνώσεως μετὰ τῆς Σερβίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἐπιδιώκων ἐντονώτερον καὶ εὐρύτερον τοὺς σκοποὺς τούτους, μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ ἐκεῖθεν, μετὰ συνεννόησιν μετ' ἄλλων Σέρβων καὶ Κροατῶν πολιτικῶν, εἰς Ρώμην, ἵνα ἐπιζητήσῃ τὴν ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ὑποστήριξιν τῆς πολιτικῆς του. Ἀποτυχὼν εἰς τοῦτο, ἕνεκα τῆς ἀντισλαυϊκῆς πολιτικῆς τοῦ πρωθυπουργοῦ Σοννίνο καὶ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθούσης συμφωνίας μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Συμμάχων, εἰς βάρος τῶν ἐδαφικῶν ἀξιώσεων τῶν Νοτιοσλαύων, μετέφερε τὸ κέντρον τῆς δράσεώς του εἰς Γαλλίαν καὶ κατόπιν εἰς Ἀγγλίαν, ἱδρύσας τὸν Μάϊον τοῦ 1915 ἐν Λονδίνῳ τὸ Νοτιοσλαυϊκὸν κομιτᾶτον, οὗτινος ἐγένετο πρόεδρος. Τὸ θέρος τοῦ 1915, μεταβὰς εἰς Κέρκυραν, ὅπου εἶχον καταφύγει ἡ σερβικὴ κυβέρνησις καὶ οἱ κορυφαῖοι Νοτιοσλαῦοι πολιτικοί, συνεννοήθη μετ' αὐτῶν καὶ ὑπέγραψε τὴν ἀποκληθεῖσαν «Διακήρυξιν τῆς Κερκύρας», ἀποτελέσασαν τὸν προκαταρκτικὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς ἑνώσεως τῶν νοτιοσλαυϊκῶν ἐθνοτήτων εἰς ἓν κράτος. Γενόμενος τῷ 1918 ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς νέας Σερβίας, μετέβη εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, ὡς πληρεξούσιος διὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ προσκρούσας εἰς τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν κυβερνήσεων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὡς ἐκ τῆς μυστικῆς αὐτῶν συμφωνίας μετὰ τῆς Ἰταλίας, ἠναγκάσθη νὰ διαπραγματευθῇ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν Ἰταλῶν πληρεξουσίων τὰς μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διαφοράς, αἵτινες, μετ' ἐπιπόνους διαπραγματεύσεις, διεκανονίσθησαν τελικῶς διὰ τῆς ἰταλοσερβικῆς συνθήκης τοῦ Ραπάλλο τοῦ 1920. Κατὰ τὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ νέου Συντάγματος τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐμειοψήφησεν ἐν τῇ συνελεύσει, ὑποστηρίξας τὸ ὁμοσπονδιακὸν πολίτευμα. Βραδύτερον συνέπραξε μετὰ τοῦ Ράδιτς ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει. Ἀλλ' ἡ μεταστροφὴ τοῦ τελευταίου τούτου, τῷ 1925, ἀναγνωρίσαντος τὴν μοναρχίαν καὶ συμμετασχόντος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Πάσιτς, ἠνάγκασε τὸν Τροῦμπιτς, συνεχίζοντα τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, νὰ ἱδρύσῃ τὸ ὁμοσπονδιακὸν κροατικὸν χωρικὸν κόμμα. Ἀνακηρυχθείσης τῆς δικτατορίας ἐν Σερβίᾳ, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ράδιτς, ἐτέθη καὶ ὁ Τροῦμπιτς ὑπὸ διωγμόν, ὡς καὶ πάντες οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν χωριστικὴν ἢ τὴν αὐτονομιακὴν πολιτικήν. Θ. Κ.

Τροῦμπλοι (Trumpli) /*Ἀρχ.*/. Λαὸς τῆς Β. Ἰταλίας, κατοικῶν ἐπὶ τῶν Ραιτικῶν Ἄλπεων πρὸς Α. τῆς Σεβίνου λίμνης καὶ ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Μέλλα, τὴν νῦν καλουμένην Val Trompia. Α. Θ. Σ.

τρουνκατουλίνη (ἡ) (Truncatulina d' Orb) /*Παλαιο-ζωολ.*/. Γένος *ροταλιδῶν ὑαλοασβεστολιθικῶν τρηματοφόρων πρωτοζώων*, θεωρούμενον ὑπ' ἄλλων ὡς τροποποίησις τοῦ γένους *πλανορβουλίνη*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζώων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς μαργῶν τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸν Ἀνεμόβραχον Εὐρωστίνης (παρὰ τὸ Δερβένιον). Γ. Κ. Γ.

τρουντόβικοι (οἱ). Ἐκλήθησαν οὕτως ἐν Ρωσίᾳ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης Δούμας (1906), μέλη τινὰ αὐτῆς, τὰ ὁποῖα, χωρὶς ν' ἀποτελοῦν καθαυτὸ πολιτικὸν κόμμα, συνεκρότησαν ὁμάδα (τὴν *τρουντόβαγια γκρούπα*), ἐκπροσωποῦσαν κατὰ γενικὸν τρόπον τὰ συμφέροντα τῆς ἀγροτικῆς μᾶλλον τάξεως. Ἐνῷ οἱ σοσιαλδημοκράται καὶ οἱ σοσιαλεπαναστάται ἀντέδρων ἐπισήμως κατὰ τῶν ἐκλογῶν τῆς Δούμας ταύτης, οἱ τρουντόβικοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Δούμαν ὡς ἀριστερὰ τῶν συνταγματικῶν δημοκρατικῶν (καντὲ) ἢ μᾶλλον ὡς ἀκομμάτιστοι καὶ ἐσχημάτισαν ἰδιαιτέραν ὁμάδα, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ 2 σοσιαλεπαναστατῶν, 10 σοσιαλδημοκρατῶν ἢ σοσιαλδημοκρατιζόντων, 9 τῆς ἀγροτικῆς ἑνώσεως, 7 ἀκομματίστων σοσιαλιστῶν, 1 τοῦ ριζοσπαστικοῦ κόμματος, 2 ἐλευθεροφρόνων, 18 συνταγματικῶν δημοκρατικῶν τῆς ἀριστερᾶς, 8 αὐτονομιστῶν, 21 ἀκομματίστων καὶ 27 ἀνεξαρτήτων. Ἡ ὁμὰς τῶν τρουντοβίκων προσεπάθει νὰ ἑνώσῃ ὅλας τὰς ἐργαζομένας τάξεις: τοὺς ἀγρότας, τοὺς βιομηχανικοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς ἐργαζομένους διανοουμένους, ἐζήτει δὲ τὴν λύσιν τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, τὴν δημοκρατικοποίησιν τῶν ζέμστβος καὶ τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν διὰ τῆς θεσπίσεως ἀμέσου, μυστικῆς, καθολικῆς ψηφοφορίας, τὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως μεταρρύθμισιν τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος διὰ τὴν Δούμαν, τὴν θέσπισιν τοῦ ὑπευθύνου τῶν ὑπουργῶν, τὴν θέσπισιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὀκταώρου, τὴν προστασίαν τῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων κλπ. Λόγῳ τῆς ἄκρως ἑτερογενοῦς κοινωνικῆς συνθέσεώς των καὶ τῆς τάσεως πρὸς συμφιλίωσιν τῶν συμφερόντων διαφόρων τάξεων, οἱ τρουντόβικοι ἐταλαντεύοντο διαρκῶς μεταξὺ τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καὶ τῶν συνταγματικῶν δημοκρατικῶν.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πρώτης Δούμας οἱ τρουντόβικοι συνειργάσθησαν μετὰ τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καὶ ὑπέγραψαν μετ' αὐτῶν πλεῖστα ἐπαναστατικὰ μανιφέστα, ἀπευθυνόμενα πρὸς ὅλον τὸν λαὸν καὶ εἰς τὴν ἀγροτικὴν τάξιν καὶ παρακινοῦντα εἰς προετοιμασίαν δι' ἔνοπλον ἐξέγερσιν. Εἰς τὴν δευτέραν Δούμαν οἱ τρουντόβικοι ἔλαβον 104 ἕδρας, μολονότι τὴν φορὰν ταύτην μετέσχον τῶν ἐκλογῶν τόσον οἱ σοσιαλδημοκράται ὅσον καὶ οἱ σοσιαλεπαναστάται. Ἐκ τῶν τρουντοβίκων τῆς δευτέρας Δούμας ἀπεσπάσθη μία ὁμὰς σοσιαλεπαναστατῶν, ἥτις ἀπετέλει τὴν ἄκραν ἀριστερὰν αὐτῶν, καὶ ἐσχημάτισεν ἰδιαιτέραν φράξιαν ἐντὸς τῆς Δούμας. Ἀπόπειρα τῶν τρουντοβίκων πρὸς δημιουργίαν πολιτικῆς ὀργανώσεως ἔξω τῆς Δούμας δὲν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς δευτέρας Δούμας, ἡ ὁμὰς τῶν τρουντοβίκων κατώρθωσε νὰ συγκαλέσῃ

Digitized by Google

ἓν μόνον συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντὲπροσωπεύθη ὑπὸ 23 ἀντιπροσώπων καὶ ἀπεφάσισε τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν νέον ἐκλογικὸν ἀγῶνα. Ὀλίγον βραδύτερον, συνεπείᾳ τῆς συντριβῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ τῆς προόδου τῆς κοινωνικῆς διαφοροποιήσεως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν (1905), ἡ πολιτικὴ σημασία τῆς ὁμάδος τῶν τρουντοβίκων ἐξεμηδενίσθη σχεδόν. Εἰς τὴν τρίτην Δούμαν ἀντεπροσωπεύθησαν ὑπὸ 14 βουλευτῶν, εἰς δὲ τὴν τετάρτην ὑπὸ 10. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917 ἀρχηγὸς τῶν τρουντοβίκων εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Δούμαν ἦτο ὁ Α. Κερένσκυ. Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1917 οἱ τρουντόβικοι συνεχωνεύθησαν μὲ τὸ μικροαστικὸν ἐθνικιστικὸν κόμμα τῶν λαϊκῶν σοσιαλιστῶν, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πιεσεχόνωφ καὶ τοῦ Τσαϊκόφσκυ ἀντέδρασε κατὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν μπολσεβίκων. θ. π.

-τρουξυλ(λ)ικὰ ὀξέα *['Οργ. Χημ.]*. Δικαρβονικὰ ὀξέα τῆς ἀρωματικῆς σειρᾶ., θεωρούμενα ὡς προϊόντα πολυμερισμοῦ τοῦ κινναμωμικοῦ ὀξέος. Εἶναι τέσσαρα δυνατά, ἀνὰ δύο ὡς cis—trans μορφαὶ τῶν τύπων:

$$\begin{matrix} C_6H_5.CH-CH,COOH & & C_6H_5.CH-CH.COOH \\ |\quad\quad| & \text{καὶ} & |\quad\quad| \\ C_6H_5.CH-CH.COOH & & HOOC\text{-}CH\text{-}CH.\ C_6H_5 \end{matrix}$$

Ἐκ τῶν τεσσάρων ἰσομερῶν μορφῶν (α,β,γ καὶ δ) ἡ α λαμβάνεται κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς ἐπὶ τοῦ κινναμωμικοῦ ὀξέος. Καὶ αἱ τέσσαρες μορφαὶ ἀνευρέθησαν ὡς προϊόντα διασπάσεως τῶν συνοδευόντων τὴν κοκαΐνην ἀλκαλοειδῶν, ὡς τῆς *τρουξυλ(λ)ίνης κ. λ.* σ. γ.

τρουξυλ(λ)ίνη *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $(C_{16}H_{28}NO_4)_2$, ἀπαντῶν ὑπὸ δύο ἰσομερεῖς μορφάς, τὴν α καὶ β, εἰς ἐρυθρόξυλον τὴν κόκαν. σ. γ.

Τρουδγκ-Τιὲν *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Ἀννὰμ (βλ. λ. *Οὐε*).

τρούπα (ἡ)· δημοτ., ἀντὶ *τρῦπα* (βλ. λ.).

Τρουπάκης. Ἐπιφανής, ἀρχαία καὶ ἰσχυρὰ οἰκογένεια τῆς Μάνης, προελθοῦσα ἐκ τοιαύτης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀνηκούσης εἰς τὸν κλάδον τῶν Παλαιολόγων τοῦ Μιστρᾶ. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς σῳζομένης ἐπὶ μαρμάρου, ἐν τῇ παλαιᾷ οἰκογενειακῇ βρύσει τῆς Καρδαμύλης, ἐπιγραφῆς «1734 ἐξόδου Παναγιώτη Τρουπάκη ὁ πατὴρ του Μιχαὴλ Παλαιολόγος καὶ ὁ υἱός του Πέτρος». Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἕνεκα τοῦ ἐπιφανοῦς τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν ἐξαιρετικῶν προσωπικῶν προτερημάτων, κατέλαβε πρωτεύουσαν ἐν Ἀνδρουβίστῃ θέσιν Ἐγένετο πρωτογέρων, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὁποίου ὑπήγετο ἡ ἄσκησις τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Ὁ υἱός του Παναγιώτης ἐπωνομάσθη *Τρουπάκης*, τιμητικῶς, διότι εἰς πολεμικήν τινα περιπέτειαν ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν τῶν ἐχθρῶν, διὰ νὰ σώσῃ δὲ τοὺς στρατιώτας του ἀπέκρουσε μόνος τοὺς ἐχθροὺς καὶ διηυκόλυνε τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἰδικῶν του ὠχυρωμένος εἴς τινα «Τρούπαν», ἐκ τῆς ὁποίας κατόπιν ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐσώθη κολυμβῶν. Ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ἑτέρων δύο υἱῶν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, *Δημητράκη καὶ Τζαννέτου*, καὶ τῶν ἀπογόνων των, ἐδόθησαν διάφορα ὀνόματα εἰς τοὺς κλάδους τῆς οἰκογενείας, *Δημητρακέοι, Τζαννετέοι, Πετρέοι, Πατριαρχέοι κλπ.*

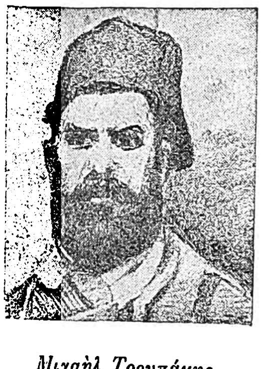

Μιχαὴλ Τρουπάκης (Μιχάλμπεης).

Ὅτε οἱ Ἐνετοὶ κατέλαβον τὴν παράλιον Μάνην, ἀνέδειξαν εἰς τὴν καπετανίαν των Ἀνδρουβίστης τὸν υἱὸν τοῦ Παναγιώτη Τρουπάκη, *Πέτρον*.

Αἱ φιλανθρωπικαὶ καὶ πατριωτικαὶ ἀρεταὶ τῆς οἰκογενείας τὴν συνέδεσαν μετὰ τῶν γενναιοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Πελοποννήσου, αἱ ὁποῖαι εὕρισκον εἰς Καρδαμύλην ἄσυλον ἀπὸ τὰς διώξεις τῶν Τούρκων. Ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Παναγιώτη Τρουπάκη *Μιχαὴλ* ἔγινεν ἡγεμὼν τῆς Μάνης ἀντὶ τοῦ μπέη Κουτήφαρη, παυθέντος ὑπὸ τοῦ Χασὰν πασᾶ. Ὁ Μιχαὴλ Τρουπάκης, γνωστὸς ὡς *Μιχάλμπεης*, ἡγεμόνευσε τῆς Μάνης ἀπὸ τοῦ 1774 μέχρι τοῦ 1782. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Μαυρογένης, ἐλθὼν μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς Μάνην, κατόπιν διαβολῶν, ὅπως ἐξοντώσῃ τὴν οἰκογένειαν τῶν Τρουπάκηδων, ἐκάλεσε τὸν Μιχάλμπεην Τρουπάκην ἀνύποπτον ἐπὶ τοῦ πλοίου εἰς γεῦμα καὶ τὸν ἀπήγαγεν εἰς Μυτιλήνην. Ἐκεῖ τὸν ἀπηγχόνισε καθὼς καὶ τὸν προστρέξαντα πρὸς βοήθειάν του υἱόν του *Πέτρον*, τὸν δὲ ἕτερον υἱόν του *Βενετζᾶνον* ἐνέκλεισεν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔνθα καὶ τὸν ἐθανάτωσαν.

Κατὰ τὸ 1802 ἡ Πύλη ἀπεφάσισε καὶ πάλιν τὴν ἐξόντωσιν τῆς οἰκογενείας, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἀσφαλὲς ἔρεισμα τῶν καταφευγουσῶν ἐκεῖ οἰκογενειῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν Κολοκοτρωναίων. Ἀπεστάλη τότε ὁ Σερεμπὲτ-μπέης μετὰ στόλου ἐκ 12 φρεγατῶν καὶ 3 000 στρατιωτῶν. Τῆς οἰκογενείας προΐστατο τότε ὁ *Παναγιώτης Τρουπάκης Μπουρτζινος*, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τοὺς ὀχυρούς του πύργους, ἔνθα καὶ ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατορθώσας ἐν τέλει νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ δι' ἡρωϊκῆς ἐξόδου.

Οἱ Τρουπάκαι ἔδρασαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, λαβόντες μέρος εἰς πλείστας μάχας, κατὰ τὰς ὁποίας πολλοὶ τούτων ἐφονεύθησαν. Ἀπόγονοι τῶν διαφόρων κλάδων τῆς οἰκογενείας μετῴκησαν εἰς Μεσσηνίαν καὶ Ἀθήνας. Πολλοὶ ἐτράπησαν εἰς τὰς ἐπιστήμας, κατέλαβον δέ τινες τούτων ἀνωτάτας θέσεις εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν στρατόν.

Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι τὰ ἑξῆς:

—***Ἄγγελος τοῦ Πέτρου***. Δικηγόρος, προσωπάρχης τῶν Σ. Ε. Κ., γεννηθεὶς ἐν Καρδαμύλῃ τῷ 1894. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐν Καλάμαις γυμνάσιον, ἔλαβε δὲ τὸ δίπλωμα τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῷ 1922. Προϊστάμενος τοῦ προσωπικοῦ εἰς τοὺς σιδηροδρόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἐπὶ διετίαν πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Λέσχης τῶν Ἑλλήνων σιδηροδρομικῶν καὶ ἐπὶ τετραετίαν διευθυντὴς τῆς συντάξεως τῆς ὑπ' αὐτῆς ἐκδιδομένης «Σιδηροδρομικῆς Ἐπιθεωρήσεως». Συνέγραψε μελέτην «Ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου», ἐξέδωκε δὲ ἐπιστημονικὴν καὶ φιλολογικὴν ἐπετηρίδα μὲ τὸν τίτλον «Σιδηροδρομικὸν Ἡμερολόγιον». Εἰργάσθη διὰ τὴν κωδικοποίησιν τῆς ἀφορώσης τοὺς σιδηροδρόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους νομοθεσίας, ἥτις ἐξεδόθη εἰς ὀγκώδη τόμον τῷ 1929. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

—***Γεώργιος τοῦ Διονυσίου*** (1806—1848). Υἱὸς τοῦ Διονυσίου Τρουπάκη Μουρτζίνου, διατελέσαντος ὑπουργοῦ τῶν Πολεμικῶν ἐπανειλημμένως κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ διακριθέντος εἰς πλείστας μάχας, εἰς ἃς μετέσχεν ὡς στρατηγὸς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Μανιατῶν. Ὁ Γεώργιος Τρουπάκης ἦγε κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἡλικίαν 14 ἐτῶν, παρελήφθη δὲ ὑπὸ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη εἰς Ναύπλιον, ὅστις καὶ τὸν ἐπροστάτευσε, λόγῳ τῆς ἀδελφικῆς φιλίας δι' ἧς συνεδέετο μετὰ τοῦ πατρός του. Λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν δαπανῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ πατήρ του κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, τοῦ ἐκληροδότησε μόνον χρέη, τὰ ὁποῖα ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ἐξοφλῇ ἀναλώμασι καὶ τῶν τελευταίων ὑπολειμμάτων τῆς πατρικῆς του περιουσίας καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπίπλων καὶ κοσμημάτων τῆς οἰκογενείας. Εἰς τοιαύτην διετέλει πενίαν, ὥστε διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ πατρός του ἐδανείσθη 50 γρόσια. Ἐνηλικιωθεὶς κατετάγη εἰς τὴν φάλαγγα ὡς λοχαγός, προσέφερε δὲ ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως εἰς πλείστας ἐπαρχίας λυμαινομένας ὑπὸ ἀτάκτων στοιχείων.

—***Γεώργιος τοῦ Κωνσταντίνου***. Ἰατροδικαστής, γεννηθεὶς ἐν Καρδαμύλῃ τῷ 1878. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον· διετέλεσεν ἐπὶ διετίαν ἰατρὸς τοῦ ὀφθαλμιατρείου τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Κατὰ τὸ 1910 διωρίσθη, ἐπιτυχὼν εἰς τὸν σχετικὸν διαγωνισμόν, ἰατροδικαστὴς εἰς τὴν εἰσαγγελίαν πρωτοδικῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα καὶ ἐξακολουθεῖ ὑπηρετῶν.

—***Διονύσιος Π*** (1792—1830). Υἱὸς τοῦ Παναγιώτη Τρουπάκη Μούρτζινου, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη θανόντα εἰς Καλάμας ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Ἀγῶνος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Καλαμῶν μὲ τὸ σῶμα τῶν Μανιατῶν, οὗτινος ἡγεῖτο ὁ πατήρ του. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Καλαμῶν τὸ σῶμα τοῦτο ἐχωρίσθη εἰς δύο, καὶ τὸ μὲν ἐκ 250 στρατιωτῶν, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Παν. Τρουπάκην Μπουκουβαλέαν, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, τὸ δὲ ἕτερον, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Διονυσίου Τρουπάκη, ἐστάλη πρὸς πολιορκίαν τῶν μεσσηνιακῶν φρουρίων. Ὁ Διονύσιος Τρουπάκης ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας, διέπρεψε δὲ εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, ὅπου εἶχεν ἴδια ταμπούρια παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πυροβολικοῦ. Ὁ μετασχὼν εἰς τὴν μάχην τῆς Βέργας κληρικὸς Ἀνδρέας βεβαιοῖ ὅτι ἡ μάνδρα τῆς Βέργας ἐκτίσθη διαταγῇ καὶ δαπάναις τοῦ Διονυσίου Τρουπάκη, ὁ ὁποῖος καὶ ἐφωδίαζε διὰ τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων τὸν ἐκεῖ συνηγμένον στρατόν. Κατὰ τὴν δοθεῖσαν ἐκεῖ μάχην ἐναντίον τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ, πειραθέντος νὰ εἰσβάλῃ εἰς Μάνην, ὁ Διονύσιος Τρουπάκης ἐπεδείξατο ἀγχίνοιαν καὶ εἶχε λάβει οὐσιαστικὴν πρωτοβουλίαν, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τῶν στρατιωτῶν ἀπέκρουσε τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων, ἐπιχειρήσας ἐπανειλημμένας ἀντεφόδους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824 τοῦ ἀπενεμήθη ὁ βαθμὸς τοῦ στρατηγοῦ λόγῳ τῆς πατριωτικῆς του δράσεως, διωρίσθη δὲ καὶ ὑπουργὸς τῶν πολεμικῶν. Δι' ἐγγράφου δὲ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐξουσιοδοτήθη τῷ 1824, ὡς ὑπουργὸς τῶν πολεμικῶν, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ Ναύπλιον, τοῦ ὁποίου τὸ φρούριον ἠρνεῖτο ὁ φρούραρχος νὰ παραδώσῃ. Τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ γερουσία ἀπετάθη πρὸς αὐτὸν ὡς ἀσκοῦντα ἐπιρροήν, διὰ νὰ καταστείλῃ τὰς ἀταξίας τὰς διαπραττομένας ὑπὸ Σπαρτιατῶν ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1825 ἐκλήθη εἰς Ναύπλιον, ὅπως ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὸ ὑπουργεῖον τῶν πολεμικῶν. Τὸν Μάρτιον 1829, διὰ διατάγματος τοῦ κυβερνήτου, διωρίσθη καὶ πάλιν ὑπουργός. Ἀσθενήσας κατὰ τὸν Φεβρουάριον 1830, ἀπέθανεν εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν. Ἐκ τοῦ εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας σῳζομένου ἀρχείου προκύπτει ἡ ἀδελφική του φιλία πρὸς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν ὁποῖον καὶ ἀφῆκε, διὰ διαθήκης, προστάτην καὶ ἐπίτροπον τοῦ δεκατετραετοῦς τότε υἱοῦ του Γεωργίου, τὸν ὁποῖον ὄντως ὁ Θ. Κολοκοτρώνης παρέλαβε πλησίον του, προστατεύσας αὐτὸν πατρικῶς. Ἅπασα ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία του ἐξεποιήθη πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν οὗτος, λόγῳ τῶν θυσιῶν τὰς ὁποίας ὑπέστη μετ' αὐταπαρνήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἔναντι χρέους του πρὸς τὸν Τζανετάκην Γρηγοράκην παρεδόθησαν εἰς τοῦτον, δύο μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διονυσίου Τρουπάκη, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Γεωργίου καὶ τοῦ ἐξαδέλφου Παναγ. Τρουπάκη Μπουκουβαλέα, ἅπαντα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ του εὑρεθέντα κοσμήματα καὶ πολύτιμα σκεύη. —ρ.

Διονύσιος Τρουπάκης.

—***Νικόλαος***. Ἐγεννήθη ἐν Καρδαμύλῃ τῆς Λακωνίας τῷ 1859, ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐγένετο ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς ὑπηρέτησε παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Στρατιωτικῶν (τμήματα δικαιοσύνης καὶ προσωπικοῦ). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυρίων συντακτῶν τοῦ νόμου περὶ στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, κατὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1894 σύστασιν τοῦ ἀρχηγείου χωροφυλακῆς ἐτοποθετήθη ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ συνταγματάρχου Δημοπούλου. Τῷ 1897 μετέσχε τοῦ εἰς Κρήτην ἐκστρατευτικοῦ σώματος τοῦ Βάσσου, ὡς διοικητὴς τῆς χωροφυλακῆς αὐτοῦ. Τῷ 1906, ἐπικειμένης τῆς συντάξεως τοῦ νόμου, δι' οὗ ἀνετίθετο ἡ ἀστυνομία εἰς τὴν χωροφυλακήν, ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς συντάκτης τοῦ νόμου τούτου. Τῷ 1911 ἀπεσπάσθη παρὰ τῇ ἰταλικῇ ὀργανωτικῇ ἀποστολῇ τῆς χωροφυλακῆς, ὡς εἰδικὸς εἰς τὰ τῆς ἀστυνομίας, περιελθὼν μάλιστα, ἰδίοις ἀναλώμασιν, ἁπάσας τὰς πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης καὶ μελετήσας ἐπὶ τόπου τὰ τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῆς ἀστυνομίας ἑκάστης χώρας. Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, διετέλεσεν ἀνώτερος στρατονόμος τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ἐτοποθετήθη ἀνώτερος διοικητὴς τῆς χωροφυλακῆς Μακεδονίας, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ Μαΐου 1916, ὁπότε, κηρυχθέντος τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ ἀρχιστρατηγείου, ἀπηλάθη ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας. Προαχθεὶς εἰς συνταγματάρχην, ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν ὡς τμηματάρχης τῆς χωροφυλακῆς, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ θέρους 1917, ὁπότε ἀπεστρατεύθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὸν Νοέμβριον 1920 ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν καὶ προήχθη εἰς ὑποστράτηγον, τὸν δὲ Μάρτιον 1921 ἐτοποθετήθη ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1922, ὁπότε ἀπεχώρησε τῇ αἰτήσει του. Ἀπέθανε τῷ 1931. Συνέγραψε: «Μελέτη περὶ βελτιώσεως τῆς χωροφυλακῆς» (1891), «Ὁδηγὸς τοῦ χωροφύλακος» (1891, 3 ἔκδ. 1922), «Ἡ ἀστυνομία παρ' Ἕλλησιν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς» (1904), «Ἡ διοίκησις ἐν τῇ χωροφυλακῇ» (1922) κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ν. Θ. Κ.

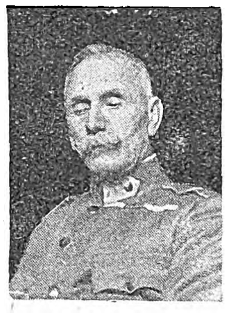

Νικόλαος Τρουπάκης.

Digitized by Google

—***Παναγιώτης ἢ Μούρτζινος***. Τριτότοκος υἱὸς τοῦ Μιχάλμπεη Τρουπάκη (1761—1822). Οὗτος ἀπεκλήθη *Μούρτζινος* ἐκ τοῦ παρωνυμίου τοῦ ἀναδόχου του Μανιάτη, ἀνδρὸς ἐξαιρετικῆς γενναιότητος, ὅστις ἐκαλεῖτο Μοῦργκος (ὑποκοριστικὸν Μούργκινος=μικρὸς μοῦργκος, ἢ Μούρτζινος κατὰ τὴν ὑγρὰν προφορὰν τῶν Μανιατῶν). Ὁ Παναγιώτης Τρουπάκης Μούρτζινος, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1782, ὅτε οὗτοι ἀπηγχόνισαν τὸν ἡγεμονεύοντα τότε τῆς Μάνης πατέρα του Μιχάλμπεην, ἐνεκλείσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Βενετζάνου εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ, τοῦ ἀδελφοῦ του φονευθέντος ἐντὸς τῶν φυλακῶν. Εἰς τὰς φυλακὰς ταύτας ἐγκάθειρκτος ἐβάπτισε τὴν Μπουμπουλῖναν, κόρην τῆς Λασκαρίνας. Ἀποφυλακισθεὶς κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μάνην καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἠρίθμει τότε περὶ τὰ 200 μέλη, ὡς καὶ τὴν καπετανίαν τῆς Ἀνδρουβίστης. Οὗτος, συνεχίζων τὴν παράδοσιν τῆς οἰκογενείας, διεχειρίζετο τὴν ἀρχὴν ἐν μέτρῳ αὐστηρᾶς μὲν δικαιοσύνης κατὰ τῶν κακοποιῶν, φιλανθρωπίας δὲ καὶ εὐμενοῦς συμπαθείας πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ τοὺς ἀδυνάτους. Κατὰ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην (Ἀπομν., σελ. 633—634) «εἶχε τὴν οἰκίαν του ἄσυλον τῶν καταφευγόντων καὶ ξενοδοχεῖον φιλοξενώτατον τοῦ πλείστου λαοῦ τῆς Μάνης καὶ τῆς μεσημβρινῆς Πελοποννήσου. Ἔτρεφε καθ' ἡμέραν 50—100 ἀνθρώπους φιλοξενουμένους, σημαίνοντος κώδωνος ἵνα συναθροισθῶσι καὶ φάγωσι καὶ πίωσι δωρεάν, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑπόληψις τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ἐπιρροή της ἐπὶ τοῦ λαοῦ». Ἔκαμνε τὸν ἰατρὸν καὶ ὅσοι ἠσθένουν εἰς αὐτὸν κατέφευγον καὶ τοὺς ἐθεράπευεν. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εἶχε συνδεθῆ μετ' αὐτοῦ δι' ἀδελφικῆς φιλίας, ἐσώθη δὲ παρ' αὐτοῦ ἰαθεὶς ἐκ βαρείας πληγῆς. Ἐκεῖ εὕρισκε πάντοτε ἄσυλον, ἦτο δὲ «πατρικός του φίλος», κατ' ἰδίαν τοῦ Κολοκοτρώνη ἔκφρασιν. Αἱ μέχρις ὅμως ἐξοντωτικῶν πολέμων ἀντιθέσεις μετὰ τῶν ἄλλων ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν τῆς Μάνης καὶ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τὰ φιλανθρωπικά του αἰσθήματα ἐξησθένησαν οἰκονομικῶς τὸν Παναγιώτην Τρουπάκην. Κατὰ τὸ 1802 ἔγινεν ὁλόκληρος ἐκστρατεία ἐναντίον του, σταλέντος τοῦ Σερεμὲτ πασᾶ μετὰ 12 φρεγατῶν καὶ 3.000 στρατιωτῶν, μὲ ἐντολὴν νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀνυπότακτον οἰκογένειαν. Οἱ πύργοι του ἐκανονιοβολήθησαν, αὐτὸς δὲ μετὰ πολυημέρους μάχας κατώρθωσε νὰ σωθῇ καταφυγὼν εἰς Ζάκυνθον. Μετὰ τετραετῆ παραμονὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐπέστρεψεν εἰς Καρδαμύλην. Ἐν Ζακύνθῳ ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὑπῆρξε δὲ ἐνθουσιῶδες καὶ ἐπίλεκτον μέλος αὐτῆς.

Τῇ ἐπιμονῇ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἥτις ἀπέστειλε κατὰ τὸ 1819 εἰς Καρδαμύλην τὸν Χριστόφορον Περραιβόν, συνδιηλλάχθη μετὰ τῶν λοιπῶν ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν, Γρηγοράκηδων καὶ Μαυρομιχάληδων, ὑπεγράφη δὲ καὶ συμφωνητικὸν τῆς ἑνώσεως τῶν τριῶν οἰκογενειῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ὡρκίσθησαν ὁμόνοιαν. «Ὁ κύριος καὶ καθολικὸς σκοπός μας, γράφει τὸ συμφωνητικόν, δὲν ἀποβλέπει οὔτε γίνεται δι' ἄλλο τι εἰμὴ μόνον διὰ τὴν κοινὴν τῆς πατρίδος μας ὠφέλειαν καὶ διὰ νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι συμφώνως καὶ προθύμως νὰ πράξωμεν τὰ ὅσα προσταχθῶμεν ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους καὶ ἐγκρίτους τοῦ Γένους μας διὰ τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς πατρίδος μας Ἑλλάδος, ὡσὰν ὁποῦ εἴμεθα ὑπόχρεοι καὶ ἐν ταὐτῷ ὡρκωμένοι νὰ χύσωμεν καὶ τὴν ὑστερνὴν ρανίδα τοῦ αἵματός μας, ὁπόταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ». Ὁ ὅρκος οὗτος ὑπῆρξεν ὅρκος Στυγός. Ὅλοι εὑρέθησαν ἕτοιμοι κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μούρτζινου ἐγκαθίδρυσε τὸ στρατηγεῖόν του ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, καταφυγὼν ἐκεῖ τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1821. Ἐκεῖ εἰργάζετο πυρετωδῶς μετὰ τοῦ Μούρτζινου τὴν νύκτα, προετοιμάζων τὸν Ἀγῶνα, ἐνῷ τὴν ἡμέραν ἔπαιζεν «ἀμάδες», διὰ νὰ μὴ δώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους ὑπονοίας. Ὁ Παναγιώτης Τρουπάκης εἶχε τότε ἐξαιρετικὴν δύναμιν, ὅπως ὁ Θ. Κολοκοτρώνης σημειώνει εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του. «Ὁ Μαυρομιχάλης εἶχε τ' ὄνομα Μπέης, ἀλλ' ὁ Μούρτζινος εἶχε τὴν δύναμι στὴν Μάνη». Τὴν 23ην Μαρτίου παρέλαβεν 800 στρατιώτας του καὶ ἐβάδισαν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τῶν Καλαμῶν, ἐνισχυθέντες καὶ ἀπὸ τὸν Πετρόμπεην καὶ ἄλλας οἰκογενείας τῶν Μανιατῶν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Καλαμῶν, μόνος ὁ Μούρτζινος ἀντιληφθεὶς τὴν σημασίαν τῆς προσπαθείας τοῦ Κολοκοτρώνη ὅπως βαδίσῃ εἰς Τρίπολιν, παρέδωσεν εἰς τοῦτον 250 στρατιώτας του, ὁδηγουμένους ἀπὸ τὸν ἐξάδελφόν του Παναγιώτην Τρουπάκην Μπουκουβαλέαν, τοὺς λοιποὺς δὲ ἀπέστειλεν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ του Διονυσίου, πρὸς κατάληψιν τῶν μεσσηνιακῶν φρουρίων.

Οὗτος παρηκολούθησε προσωπικῶς, καίτοι ἀσθενῶν, μέχρι τῆς Σκάλας τῆς Οἰχαλίας, ἔνθα ἐμερίμνησε περὶ τῆς διατροφῆς τοῦ στρατοῦ, ἐπέστρεψε δὲ εἰς Καλάμας, μὴ δυνηθεὶς λόγῳ ἀσθενείας νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐκστρατείαν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1822) ἀπέθανε. Μὲ τοὺς στρατιώτας τούτους, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Τρουπάκηδων, ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωσε

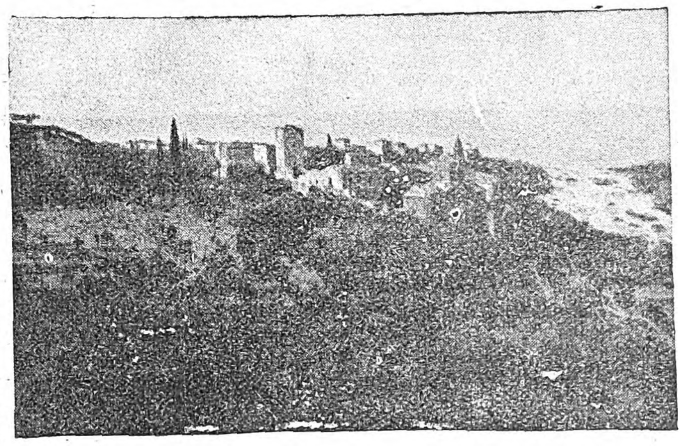

Οἱ πύργοι τοῦ Τρουπάκη Μούρτζινου, ὅπως σῴζονται σήμερον εἰς Καρδαμύλην.

τὴν 28ην Μαρτίου τὴν μάχην τῆς Καρύταινας, κατὰ τὴν ὁποίαν πλεῖστοι ἐκ τούτων ἐφονεύθησαν. «Οἱ Σπαρτιᾶται, γράφει εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του, ἔκαμαν τότε ἕνα πόλεμο, ποῦ ἐμιμήθηκαν τὸν Λεωνίδα». Ἐκεῖ ἐφονεύθη καὶ ὁ γαμβρὸς τοῦ Παναγιώτη Τρουπάκη Πέτρος Φασέας.

—***Παναγιώτης Μπουκουβαλέας*** (1782—1849). Ἐξάδελφος τοῦ Διονυσίου Τρουπάκη Μούρτζινου. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀποσπάσματος τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μούρτζινου, τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Καλαμῶν, ἐβάδισε πρὸς τὴν Καρύταιναν, ἔνθα καὶ ἐπολέμησε κατὰ τῶν Τούρκων. Τὴν 20 Μαρτίου 1822 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Τρουπάκη Μούρτζινου ὑποστράτηγος πάσης Πελοποννήσου, τὴν δὲ 6 Ἰουλίου 1824 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον ἀποφάσει τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἔλαβε μέρος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μούρτζινου εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως ὡς φύλαξ τοῦ κανονιοστασίου. Κατόπιν διετάχθη ὑπὸ τοῦ Μούρ-

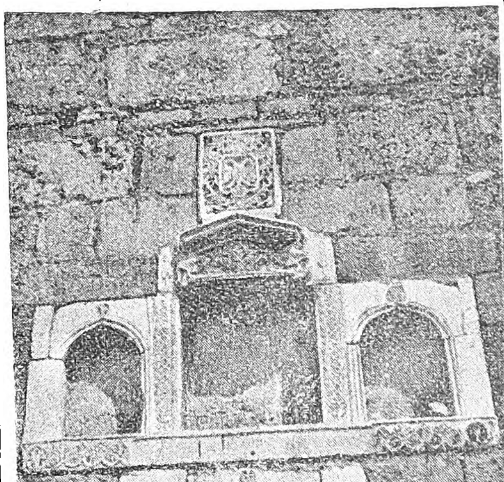

Ἡ ἐν Καρδαμύλῃ ἐκκλησία τῶν Τρουπάκηδων Μούρτζινων μὲ τὸ οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας.

τζινου νὰ μεταβῇ μετὰ τῶν στρατιωτῶν του εἰς Βοιωτίαν, εἶτα εἰς τὰς Παλαιὰς Πάτρας καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ εἰς Μοῦρτον καὶ Φαναράκι ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Μετέσχεν ἐπίσης εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Κορώνης καὶ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Δράμαλη ἐκστρατείαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Διονυσίου Τρουπάκη. Κατὰ τὸ ἔτος 1839 προήχθη εἰς ταγματάρχην τῆς φάλαγγος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταταγῇ μὲ τὸν βαθμὸν ὑπολοχαγοῦ.

Κατὰ Μάρτιον 1831, ἐκτελῶν διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως, ἀπηλευθέρωσε τὶς Κιτριὲς ἀπὸ τὴν τοπικὴν ἐπιρροὴν τῶν κομματαρχῶν, ἐπαινεθεὶς διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην, κατόπιν ἐγγράφου τοῦ Κ. Κανάρη καὶ τοῦ Νικηταρᾶ πρὸς τὴν διοίκησιν.

—*Παναγιώτης* (*Δημητρέας*). Ἐγεννήθη ἐν Καρδαμύλῃ τῷ 1813, ἐκεῖ δὲ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του, ὁπότε ἐτράπη εἰς τὸ ναυτικὸν στάδιον, ὡς ἐμποροπλοίαρχος δὲ ἀπέκτησεν ἀρκετὴν περιουσίαν, ἣν καὶ διέθεσε χάριν τοῦ Ἔθνους. Τῷ 1854, συστήσας ἴδιον ἀνταρτικὸν σῶμα ἐξ 150 ἐπιλέκτων Μανιατῶν, οὓς συνετήρει ἰδίαις δαπάναις, ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν Τούρκων ἐν Καλαμπάκᾳ εἰς διαφόρους μάχας, καθ' ἃς ἐφονεύθησαν 8 ἐκ τοῦ σώματός του, ἐτραυματίσθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος κατ' ἐπανάληψιν. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων, μαθὼν τὴν δρᾶσίν του, τὸν συνεχάρη καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν ἀνώτερον ἀξίωμα, ἀλλ' ὁ Δημητρέας ἠρνήθη, εἰπὼν ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔπραξε τὸ ἔπραξε διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος. Ἄνω τῶν 150.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐδαπάνησε διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Εἰς τὸ τέλος ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1882, ἀφήσας τρεῖς υἱούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μικρότερος *Πέτρος* ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τῆς Ταράτσας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897. —α

τρουπαλάκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κύπειρος ἢ στρογγυλόρριζος*.

Τρούπι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Προκοπίου (Ἀχμέταγα) τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 115.

τρούπικα· ἀκτογρ., βλ. *τρυπητή*.

Τρούπικα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς Μεγαρικῆς ἀκτῆς (πλάτ. 37°56'50'' Β., μῆκ. 23°25'15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Atheus) πρὸ τοῦ ὁμωνύμου τῆς Σαλαμῖνος ὅρμου. Σ. Ε. Λ.

— **Τρούπικα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Παρνασσίδος (πλάτ. 38° 24' 40'' Β., μῆκ. 22° 24' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth), δεξιᾷ τῷ ἀπὸ Ἰτέας πρὸς Γαλαξείδιον πλέοντι. Πρόκεινται δὲ αὐτοῦ νησία Μολυμένος καὶ Σταφίδα. Σ. Ε. Λ.

Τρούπικας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος (πλάτ. 37°58' Β., μῆκ. 23°27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) ἀριστερᾷ τῷ ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος ἐκπλέοντι τὸ στενὸν τῆς Φανερωμένης. Σ. Ε. Λ.

Τροῦσα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σταροχωρίου (Λαλουσίου) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 81.

τρούσσα (ἡ)· θήκη ἐργαλείων: «ἡ τρούσσα τοῦ γιατροῦ» (γαλλ. trousse).

τρουσσὼ (τά)· τὸ σύνολον τῶν ἀσπρορρούχων καὶ ἐν γένει τῶν διὰ τῆς ἐπανειλημμένης πλύσεως καθαριζομένων ἐνδυμάτων καὶ ὀθονῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν προῖκα κόρης, τὰ ἀσπρόρρουχα οἰκοτρόφου κττ. (γαλλ. trousseau).

Τρουσσὼ (Trousseau), ***Ἀρμάνδος***. Γάλλος ἰατρὸς (1801—1867). Τῷ 1826 ἐγένετο ὑφηγητὴς καὶ τῷ 1839 καθηγητὴς τῆς θεραπευτικῆς καὶ φαρμακολογίας ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ Παρισίων. Τῷ 1850 ἀνελάμβανε τὴν διδασκαλίαν τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς ἐν τῷ Hôtel-Dieu, τῷ 1856 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ τῷ 1867 ἀπεσύρθη τῆς διδασκαλίας, γενόμενος ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Παρισίων. Ἀνεμίχθη ἐπίσης εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς τῷ 1848 μέλος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος. Ἰδιοφυὴς παρατηρητής, κεκτημένος ἔξοχον διαγνωστικὴν καὶ θεραπευτικὴν ἱκανότητα καὶ εὐφράδειαν λόγου, ἀπετέλεσε μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας φυσιογνωμίας τοῦ αἰῶνός του. Παρέσχε μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ σπουδῆς τῆς διφθεριτικῆς λαρυγγίτιδος, τῆς ἐφαρμογῆς τῆς τραχειοτομίας, ἣν πρῶτος εἰσηγήθη ἐν Γαλλίᾳ, τῆς παρακεντήσεως τοῦ θώρακος κλ. Τῷ 1834 ἵδρυσε μετὰ τοῦ Henri Gouraud καὶ τοῦ Jacques Lebaudy τὸ περιοδικὸν «Journal des connaissances medico-chirurgicales». Ἐκ τῶν διαφόρων του ἐργασιῶν ἀναφέρομεν τὸ μετὰ τοῦ H. Pidoux συγγραφὲν μνημειῶδες τρίτομον ἔργον θεραπευτικῆς καὶ νοσολογίας «Traité de thérapeutique et de matière médicale» (Παρίσιοι 1836—1839), μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἀγγλικήν, ἱσπανικὴν καὶ ἰταλικήν, τὸ δίτομον ἔργον του «Clinique médicale de l'Hôtel-Dieu de Paris» (1861—1864), ὡς καὶ τὴν περὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ πραγματείαν του, ἐν ᾗ ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀνατομοπαθολογικῶν σχέσεων τῆς νόσου, τῆς ἐντοπίσεως ταύτης εἰς τοὺς βρυννερείους ἐντερικοὺς ἀδένας, περὶ τῆς δυνατότητος τῆς διατρήσεως τοῦ ἐντέρου, κτλ. Ὡς *νόσος τοῦ Τρουσσὼ* θεωρεῖται ἡ γενικὴ γαγ-

Digitized by Google

γλιακὴ ὑπερτροφία ἄνευ βλάβης τοῦ αἵματος, ἣν πρῶτος περιέγραψε τῷ 1858 *Γραμμὴ Τρουσσώ* Ἡ κατὰ τὴν πορείαν τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἢ μηνιγγίτιδος χάραξις ἐλαφρῶς τοῦ δέρματος τῶν πασχόντων διὰ τοῦ ὄνυχος παράγει τελείως λευκὴν γραμμήν, ὀφειλομένην εἰς πάρεσιν τῶν ἀγγειοσυσταλτικῶν, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς γραμμῆς ταύτης ἐμφανίζονται δύο ὑπεραιμικαὶ ταινίαι ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον διατηρούμεναι. Ὡς *σημεῖον τοῦ Τρουσσὼ* θεωρεῖται ἡ ἐπάνοδος τῶν παροξυσμῶν τῆς τετανίας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς συσφίξεως τῶν μελῶν ἢ πιέσεως τῶν ἀγγείων ἢ τῶν νεύρων αὐτῶν (συσπάσεις τῶν δακτύλων κλπ.). *Σημεῖον ἀποφύσεως τοῦ Τρουσσὼ* εἶναι τὸ ἐπώδυνον σημεῖον κατὰ τὰς νευραλγίας τὸ ἑδράζον ἐπὶ τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων τῶν σπονδύλων, κάτωθεν τῶν ὁποίων ἐξέρχεται τὸ πάσχον νεῦρον. Τέλος ἡ *μέθοδος Τρουσσὼ* ἀποβλέπει εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἑλονοσίας διὰ κινίνης, παρεχομένης ἐφάπαξ μετὰ τὸν παροξυσμόν. Ο. Ρ.

τρουστίτης. Ὀρυκτὸν συνώνυμον πρὸς τὸν *τροοστίτην* (βλ λ.).

τρουστοβλαστίδαι (οἱ) (Troostblastidae) [*Παλαιοζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *κανονικὰ βλαστοειδῆ πελματόζῳα* ἐχινόδερμα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *τρουστόκρινος*, ὁ *μεταβλαστὸς* καὶ ὁ *τρικοιλόκρινος*.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαπλάσεων ἀνωτέρας σιλουρίου, δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

τρουστόκρινος (ὁ) (Troostocrinus Shumard) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τρουστοβλαστιδῶν κανονικῶν βλαστοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὸ σχῆμα τοῦ κάλυκος τῶν ζῴων τούτων ἦτο ροπαλοειδές. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ. Γ. Κ. Γ.

Τρούτζι (Truzzi), ***Ἕκτωρ***. Ἰταλὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1855 Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μαιευτικῆς καὶ γυναικολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πάρμας καὶ ἔγραψε πολλὰ σημαντικὰ ἰατρικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Λαπαροϋστερεκτομία» (1891), «Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς νεωτέρας χειρουργικῆς θεραπευτικῆς καὶ περιπτώσεις ὀστεομαλακίας» (1892), «Μαθήματα γυναικολογίας καὶ μαιευτικῆς, 1895—1896, 1896—1897, 1898—1899» (1896, 1897, 1899), κ. ἄ. Μ. Δ. Β

—Τρούτζι, *χειρισμὸς τοῦ* —. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ μαιευτικῇ χειρισμὸς ἀποσκοπῶν ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν βραχιόνων τοῦ ἐμβρύου εἰς τὸ ἐπὶ πύελον σχῆμα. Μ. Ν. Κ.

Τρούτζουλας [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Κάσου (πλάτ. $35^{\circ}21'50''$ Β., μῆκ. $26^{\circ}57'20''$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Casso islands) χερσονησίζον, ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς νοτίας πλευρᾶς προέχον. Σ. Ε. Λ.

Τρουτόβσκι, *Νικόλαος-Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος ζωγράφος (1809—1883). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως καὶ εἶτα εἰς Ρώμην. Εἰκόνισε σκηνὰς τοῦ ρωσικοῦ βίου, ἰδίως λαϊκὰς πανηγύρεις. Θ. Β.

Τρούτουλας [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐκ τῶν Δωδεκανήσων Ἀστυπαλαίας, εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς νήσου.

τροῦφφα (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ὕδνον* (βλ. λ.)· ‖ γλύκισμα σοκολάτας, κληθὲν οὕτω διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ σχήματος πρὸς τὸ ὕδνον: «πάστα τροῦφφα».

—[*Ζαχαροπλαστ.*] Διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς κρέμας τῆς *πάστας τρούφφας* (σοῦ ἀ λὰ κρὲμ) χρειάζονται: 1 ὀκᾶ γάλα, 120 δρμ. ζάχαρη, 5 αὐγὰ καὶ 80 δρμ. ἀλεύρι. Ἐντὸς λεκάνης ρίπτεται ἡ ζάχαρη καὶ τ' αὐγά, χωρὶς τ' ἀσπράδια, λίγο γάλα βρασμένον καὶ γυρίζονται ὁμοῦ· εἶτα τὸ ἀλεύρι βραδέως καὶ γυρίζεται· ἔπειτα τὸ βραστὸ γάλα, ἐνῷ τὸ μῖγμα γυρίζεται διαρκῶς μὲ τὴν σπάτουλαν· τίθεται ἡ ζύμη εἰς σιγανὴν φωτιάν, διαρκῶς γυριζομένη· ὅταν ἀρχίσουν νὰ σχηματίζωνται φυσαλλίδες, κατεβάζεται καὶ ρίπτεται μέσα ἀδιάλυτη σκόνη βανίλλιας. Ἔπειτα τίθενται 150 δρμ νερὸ καὶ 1 ὀκ. ζάχαρη εἰς δυνατὴν φωτιάν· ὅταν ἡ καραμέλα ἀρχίσῃ καὶ βράζῃ, κτυπιοῦνται 24 ἀσπράδια μαρέγκα καὶ ρίπτονται μέσα εἰς τὸ «γκυγιέ», εἰς τὴν βραστὴν καραμέλαν λίγο-λίγο, διαρκῶς δουλευόμενα μὲ τὸ σύρμα. Ἡ σάλτσα διὰ τὸ ἐξωτερικὸν στρῶμα τῆς τρούφφας παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν 100 δρμ. βούτυρο (δι' 60 τροῦφφες) καὶ $1/2$ ὀκ. νερό· μόλις λειώσῃ τὸ βούτυρον εἰς τὸ νερὸ ἐπὶ τῆς φωτιᾶς, ρίπτονται 150 δρμ. ἀλεύρι καὶ τὸ ὅλον ἀνακατεύεται γρήγορα· ἀποσύρεται εἶτα τῆς φωτιᾶς καὶ ἀφήνεται νὰ κρυώσῃ· τότε ρίπτονται ἐντὸς τῆς ψυχρᾶς ζύμης 24 κροκοὶ αὐγῶν, ἀνὰ δύο, δουλεύεται τὸ μεῖγμα συνεχῶς μὲ τὴν σπάτουλαν, ἕως ὅτου ἀπορροφηθοῦν. Τίθεται ἡ σάλτσα εἰς χωνίον πάνινον ἢ χάρτινον ἀδιάβροχον καὶ πιέζεται ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ μέρους Ἐξέρχονται οὕτω ἐκ τῆς μικροτέρας κάτω ὀπῆς, ἐπὶ λαμαρίνας βουτυρωμένης καὶ στεγνωμένης, σβῶλοι ἰσομεγέθεις· ἐπαλείφονται μὲ αὐγὸ διὰ πινέλου καὶ στέλλονται εἰς μέτριον φοῦρνον ἐπὶ 12'—15'. Ἀφοῦ κρυώσουν, χαράσσεται ἐπιτηδείως κάθε τροῦφφα εἰς τὸ μέσον καὶ γεμίζεται μὲ κρέμαν ἀλεύρου καὶ μαρέγκαν, τυλίγεται δὲ εἰς τροῦφφαν σοκολάταν καὶ ἀποκτᾷ το κοκκῶδες περίβλημα.

Τρουχίλιο (Trüjillo ἢ Truxillo) [*Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς ἐπὶ τῆς κατὰ τὸν Ἀτλαντικὸν παραλίας τῆς Ὀνδούρας, κείμενος εἰς $15^{\circ}54'$ Β πλάτους καὶ $86^{\circ}5'$ Δ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Χ. Δ

—Τρουχίλιο (Trujillo) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Περοῦ, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Λαμπαγιέκε. Μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Σαλάβερρυ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ (1927) 30 000 Δεσπόζει μεταλλευτικῆς περιοχῆς πλουσίας εἰς κοιτάσματα χαλκοῦ, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ εἶναι σημαῖνον ἐμπορικὸν κέντρον. Χ. Δ.

—Τρουχίλιο (Trujillo) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, κειμένη 40 χλμ. πρὸς Α. τῆς Κάθερες, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τόθο Κάτ. (1920) 11.476. Ἤκμασε κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ εἶναι πατρὶς τοῦ κατακτητοῦ τοῦ Περοῦ Πιθάρρο. Χ. Δ

τροφάμαξα [*Στρατ.*]. Τροφάμαξα καλεῖται τετράτροχον ὄχημα, ἐπικαλυπτόμενον ἄνωθεν δι' ἀδιαβρόχου ὑφάσματος σχηματίζοντος θόλον κυλινδρικόν, χρησιμεῦον δὲ διὰ μεταφορὰν τροφίμων. Ν Θ. Κ.

τροφαντὸ (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ *σίκυος* (κοιν. *αγγούρι*).

τροφαντός, *—ή, —όν*, ἢ ***τορφαντός***, ἀντὶ *προφαντός*· δημ., ὁ πρωίμως παραγόμενος ‖ θρεμμένος, παχύς, εὔσαρκος, εὔσωμος: «τροφαντὰ στήθη», «τροφαντὸ ἀγγούρι», «τροφαντὸ κορίτσι» (καὶ *θρυφαντός* ἐν Μάνῃ).

—[*Λαογρ.*] Κατὰ τὴν λαϊκὴν συνήθειαν, ἡ γυναῖκα ἡ πρωτοβλέπουσα τροφαντὸν καρπὸν γεύεται αὐτὸν ὡς ἑξῆς: παίρνει τὸν καρπὸν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ κάμπτουσα αὐτὴν ὄπισθεν τοῦ λαιμοῦ προσπαθεῖ νὰ φέρῃ τὸν καρπὸν εἰς τὸ στόμα, στρέφουσα συνάμα τὴν κεφαλὴν δεξιά, ἐνῷ συγχρόνως λέγει: «νιὸς καρπός, καινούργια κάλλη», πιστεύουσα ὅτι οὕτως ἀνανεώνεται ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὡραιότης της (Ἄνδρος κ. ἀ.). Α. Γ.-Γ.

τροφεῖα (τά)· ἡ παρεχομένη ἀμοιβὴ διὰ τὴν τροφήν, τὰ ἔξοδα τῆς τροφῆς: «τροφεῖα καὶ δίδακτρα μαθητοῦ» ‖ ὁ μισθὸς τῆς τροφοῦ.

τροφεύς, *—έως* (ὁ, ἡ)· ὁ τρέφων, ὁ παρέχων τὴν τροφήν.

τροφεὺς (ὁ) (Trofeus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κιχλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰχθύων ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀφρικανικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

τροφὴ (ἡ)· πᾶν ὅ,τι εἰσάγει τις εἰς τὸν στόμαχόν του πρὸς θρέψιν: «τὸ γάλα καὶ τὰ φροῦτα εἶναι ἡ καλυτέρα τροφή», «τροφαὶ ἀνθρώπων, — κτηνῶν» ‖ ἰδιωματ. *θροφή*· ἰδίᾳ ἡ τῶν κτηνῶν.

—[*Χημ.—Ἐγκυκλ.*] Ἡ *τροφὴ* εἶναι μεῖγμα θρεπτικῶν ὑλῶν καὶ τροφίμων μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων εὐφραντικῶν, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ τὸν ὀργανισμὸν εἰς τὴν σύστασίν του ἢ προκαλεῖ κατ' ἐπιθυμητὸν τρόπον μεταβολὴν τῆς συστάσεως αὐτοῦ.

Τρόφιμόν τι μόνον, ἄνευ τῆς συνυπάρξεως τοὐλάχιστον καὶ ἑνὸς ἄλλου τροφίμου, δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τροφή. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἓν καὶ μόνον τρόφιμον ἦτο εἰς θέσιν νὰ συντηρήσῃ τὸ σῶμα ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ἡ τοιαύτη διατροφὴ οὐδόλως θὰ ἦτο κανονική, διότι ἓν ἁπλοῦν τρόφιμον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιέχῃ πάσας τὰς θρεπτικὰς ὕλας εἰς τὰς ἀπαιτουμένας ἀναλογίας, ἀλλὰ θὰ περιέχῃ τινὰς ἐξ αὐτῶν εἰς πολὺ μικρὰ ἢ πολὺ μεγάλα σχετικῶς ποσά.

Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω φαγητόν τι, τὸ ὁποῖον θὰ περιέχῃ εἰς τὰς κανονικὰς ἀναλογίας ὅλας τὰς θρεπτικὰς ὕλας (λεύκωμα, λίπος, ὑδατάνθρακας, ἅλατα καὶ ὕδωρ) καὶ θὰ ἐπαρκῇ τελείως διὰ τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν καταναλισκομένων ὑλῶν δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τροφή, διότι μετὰ τὴν ἐπί τινα χρόνον συνεχῆ αὐτοῦ χρῆσιν θὰ ἀντιμετωπίσωμεν ἄρνησιν τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς λῆψιν τούτου. Τὸ φαγητὸν πρέπει νὰ παρουσιάζῃ ποικιλίας καὶ παρὰ τὰς θρεπτικὰς ὕλας νὰ περιέχῃ καὶ ἄλλας ἀκόμη ὕλας, αἵτινες νὰ καθιστοῦν αὐτὸ εὐχάριστον εἰς τὴν γεῦσιν καὶ νὰ διεγείρουν τὴν ὄρεξιν. Αἱ ὗλαι αὐταὶ εἶναι τὰ διάφορα εὐφραντικά, τὰ ὁποῖα ὡς θρεπτικαὶ ὗλαι δὲν ἔχουν ἀξίαν τινά, ἀλλὰ προκαλοῦν εὐάρεστον αἴσθημα καὶ εὐεργετικὸν ἐρέθισμα ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν νεύρων.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἄλλη τις θρεπτικὴ ὕλη, τὴν ὁποίαν δὲν προσλαμβάνομεν μετὰ τῶν τροφίμων, ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον, ἤτοι διὰ τῆς ἀναπνοῆς Ἡ ὕλη αὐτὴ εἶναι ὁ ἀὴρ ἢ ἀκριβέστερον τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος.

Ἐσχάτως ἀνευρέθησαν τέλος εἰς τὰ τρόφιμα καὶ ἄλλαι ἀκόμη ὗλαι, αἱ *βιταμῖναι*, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχωσι, διὰ νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ὑπὸ τοῦ σώματος χρησιμοποίησις τοῦ λευκώματος, τοῦ λίπους καὶ τῶν ὑδατανθράκων. Σ. Γ.

—[*Κτηνοτροφ.*] Αἱ εἰς τὰ κτήνη παρεχόμεναι τροφαὶ σύγκεινται: ἐξ ἀζωτούχων οὐσιῶν (λευκωματοειδεῖς κτλ.), ἐκ μὴ ἀζωτούχων, ἐξ ἁλάτων (φωσφορικῶν, ἀνθρακικῶν, θειϊκῶν κλπ.), ἐξ ὕδατος. Τὰ συνηθέστερα εἴδη τροφῶν τῶν κατοικιδίων ζῴων εἶναι: χόρτον φυσικῶν καὶ τεχνητῶν λειμώνων· καρποὶ διάφοροι (βρόμη, κριθή, σῖτος, σίκαλις, ἀραβόσιτος)· ρίζαι διάφοροι· βολβοὶ φυτῶν (γεώμηλα, καρόττα, τεῦτλα)· καρποὶ δένδρων (χαρούπια, βάλανοι, κάστανα) ἄχυρα· ὑπολείμματα βιομηχανικὰ (πλακοῦντες λίνου, καννάβεως, βάμβακος σησάμου κτλ.)· πίτυρα· ἄλευρα· ὑπολείμματα ζωϊκῶν προϊόντων.

Ὁ τρόπος χορηγήσεως τῶν τροφῶν ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ζῴου. Θ. Α. Φ.

—τροφαὶ *ἀκάθαρτοι, — καθαραί*. Ἐν κεφαλαίῳ 11 τοῦ Λευϊτικοῦ γίνεται διάκρισις καὶ ἀπαρίθμησις τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζῴων, ὧν ἡ βρῶσις ἀπαγορεύεται τοῖς Ἰουδαίοις (πρβλ. καὶ Δευτ. 14, 7 ἑ.). Τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζῴων ἐτήρουν αὐστηρῶς οἱ Ἰουδαῖοι προτιμῶντες τῆς παραβάσεως τούτων τὰ βασανιστήρια καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον (Μακ Α' 1,62 καὶ 63. Β' 6, 18. 7, 1). Μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἐπετρέπετο ἐνίοτε ἡ παράβασις (Βασιλ. Δ' 6, 25). Καὶ τὸ εἰσκομίζειν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κρέας ἀκαθάρτων ζῴων ἦτο ἀπηγορευμένον (*Ἰωσ.* Ἀρχ. 12 3, 4), πολλοὶ δὲ τῶν ραββίνων ἀπηγόρευον καὶ τὸ τρέφειν ἢ ἐμπορεύεσθαι ἀκάθαρτα ζῷα Αἱ διατάξεις αὗται εἶναι γνωσταὶ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην (Πράξ. 10, 14. 11, 8. Β' Κορ. 6, 17. Ἀποκ. 18, 2). ἥτις ὅμως ἀπηγόρευεν ἰδίᾳ τὰ εἰδωλόθυτα, τὸ αἷμα καὶ τὸ πνικτὸν (Πράξ. 15, 20 καὶ 29. 21, 25, πρβλ. καὶ καν. ἀποστ. 63, τῆς ἐν Γάγγρᾳ 2 καὶ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς 67). Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ὁ Νοουᾶτος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «De cibis judaicis» παρατηρεῖ ὅτι ἡ μωσαϊκὴ διάταξις περὶ ἀκαθάρτων ζῴων δὲν ἰσχύει ὡς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες πρέπει ν' ἀποφεύγωσι μόνον τὴν βρῶσιν τῶν εἰδωλοθύτων. Κ. Ι. Δ.

— τροφαὶ *ἰσοδύναμοι* [*Διαιτ.*]· βλ. λ. ***ἰσοδύναμοι*** τροφαί.

— τροφῆς *ἀπεργία*· βλ. λ. *πείνης ἀπεργία*.

— τροφῆς *δίκη* [*Ἀττικ. Δίκ.*]. Ὁ ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ὑπεχρεοῦτο νὰ παρέχῃ διατροφὴν εἰς τὸν παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπευόμενον ὀρφανόν. Εἰς τὴν τροφὴν δὲ περιελαμβάνοντο πάντα τὰ ἐπιτήδεια, ἤτοι ὁ ὄψος, τὸ ὑπόδημα, τὸ γραφεῖον, ἡ κατοικία καὶ αὐτὰ τὰ ἔξοδα τοῦ κουρείου. Τὸ αὐτὸ δικαίωμα διατροφῆς παρείχετο καὶ εἰς τὴν χήραν καὶ διεζευγμένην, ἐκ τῆς προικὸς αὐτῆς. Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος δὲν παρεῖχε τὴν διατροφήν, ὁ ὀρφανὸς ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ τὴν *δίκην σίτου* ἢ *τροφῆς*, ἐπίσης δὲ τὴν *εἰσαγγελίαν κακώσεως*. Ἐὰν ἡ περιουσία τοῦ ὀρφανοῦ ἦτο ἐπαρκὴς καὶ εἶχεν ἀνάλογα εἰσοδήματα, ὁ ἐπίτροπος ὤφειλε νὰ προσλάβῃ παιδαγωγὸν αὐτοῦ. Ι. Δ. Ζ.

τροφικός, *—ή, —όν*· ὁ τρέφων, ὁ ἐπιτυγχάνων τὴν θρέψιν.

—[*Ἰατρ.*] *Νεῦρα* **καὶ** *κέντρα τροφικὰ* καλοῦνται τὰ νεῦρα, ἅτινα φαίνονται ἐφορεύοντα ἀποκλειστικῶς, πλὴν τῆς ἐκκριτικῆς καὶ ἀγγειοκινητικῆς αὐτῶν λειτουργίας, εἰς τὴν θρέψιν τῶν ἱστῶν. *Τροφικαὶ* δὲ *διαταραχαὶ* καλοῦνται αἱ λειτουργικαὶ ἐκεῖναι διαταραχαὶ ἢ καὶ βλάβαι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς πλημμέλειαν περὶ τὴν θρέψιν. Μ. Ν. Κ.

τρόφιμα (τά)· βλ. *τρόφιμον*.

τρόφιμον. *Τρόφιμα* γενικῶς θεωροῦνται πάντα τὰ μέσα ἐκεῖνα, στερεὰ ἢ ὑγρά, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀπαραίτητος, ἵνα καταστῶσι βρώσιμα, ἡ προκατεργασία τούτων ἢ ἡ ἀνάμειξις καὶ κατεργασία αὐτῶν μετ' ἄλλων ὑλῶν, ἤτοι ὡς τρόφιμα χαρακτηρίζονται τὰ φυσικὰ μείγματα τῶν διαφόρων θρεπτικῶν ὑλῶν, ὡς λ. χ. τὸ γάλα, τὸ κρέας, τὰ ᾠὰ κλπ. Ὡς θρεπτικαὶ ὗλαι δὲ θεωροῦνται οἱ ὗλαι ἐκεῖναι, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ δύνανται νὰ παράσχωσι τὰς διὰ τὴν σύστασιν τοῦ σώματος ἀπαραιτήτους ὕλας ἢ δύνανται τέλος νὰ προφυλάξωσι καὶ μειώσωσι τὴν κατανάλωσιν τῶν ὑλῶν αὐτοῦ.

Αἱ θρεπτικαὶ ὗλαι διακρίνονται εἰς *ὀργανικὰς* καὶ *ἀνοργάνους*. Αἱ ὀργανικαὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς

Digitized by Google

τὰς *ἀζωτούχους καὶ ἐλευθέρας ἀζώτου*. Αἱ ἀζωτοῦχοι εἶναι αἱ *πρωτεϊνικαὶ ὗλαι ἢ λευκώματα*. Αἱ δὲ ἐλεύθεραι ἀζώτου εἶναι οἱ *ὑδατάνθρακες* καὶ τὰ *λίπη*. Ὡς ἀνόργανοι δὲ θρεπτικαὶ ὗλαι θεωροῦνται τὸ *ὕδωρ* καὶ ὡρισμένα *ἀνόργανα ἅλατα* (εἰδικώτερον τὰ χλωρίδια τῶν ἀλκαλίων, τὰ φωσφορικὰ ἅλατα κλπ.). Σ. Γ.

τρόφιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρεφόμενος, ὑπότροφος, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἐν ἱδρύμασι συντηρουμένων: «τρόφιμος οἰκοτροφείου, — πτωχοκομείου κττ»· ‖ *τρόφιμα* (τά)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.), τὰ δι' ὧν τρεφόμεθα, αἱ τροφαί, τὰ ἐπιτήδεια: «προμήθεια —, ἔλλειψις τροφίμων».

Τρόφιμος, *ἅγιος*. Ὄνομα ἁγίων ἀναγραφομένων ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν: —1) Ὁ μετὰ Σαββατίου καὶ Δορυμέδοντος ἐν Συνάδοις τῆς Φρυγίας τῷ 277 ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 19 Σεπτεμβρίου δι' ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. —2) Ὁ ἐκ Στρατονικείας τῆς Καρίας καταγόμενος, ὅστις μετὰ τοῦ φίλου καὶ συμπολίτου αὐτοῦ Θαλοῦ ὑποστὰς τῷ 298 μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Λαοδικείᾳ, πιθανῶς τῇ ἐν Φρυγίᾳ, συνεορτάζεται μετὰ τοῦ συναθλητοῦ τὴν 11 Μαρτίου, —3) Ὁ μετὰ τοῦ *Εὐκαρπίωνος* (βλ. λ.) μαρτυρήσας, συνεορταζόμενος δὲ μετ' αὐτοῦ τὴν 18 Μαρτίου. —4) Ὁ ἐκ τῶν Ο' ἀποστόλων, ἐξ Ἐφέσου καταγόμενος, ἑορταζόμενος τὴν 14 Ἀπριλίου (29 Δεκεμβρίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας) μετὰ τῶν ὡσαύτως ἀποστόλων Ἀριστάρχου καὶ Πούδη δι' ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. —5) Ὁ μετὰ Θεοφίλου ἐν Ρώμῃ καὶ δεκατριῶν ἄλλων Χριστιανῶν κατά τινας μὲν τῷ 302, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 308 ἀποκεφαλισθεὶς καὶ συνεορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 21 (23 ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας) Ἰουλίου. Ἐν τῷ Μαρτυρολογίῳ δὲ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μετὰ Τρύφωνος καὶ Δορυμέδοντος μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 29 Σεπτεμβρίου. —2) Ὁ μετὰ Στεφάνου, Βαρνάβα καὶ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 31 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

τροφοβλάστη (ἡ) *[Ἐμβρ.]*. Ἡ τρίτη καλυπτήριος στιβὰς (τοῦ Rauber) τοῦ ἔξω βλαστικοῦ δέρματος ἐν τῇ ἀρχικῇ καταβολῇ τοῦ κυήματος, ἡ συντελοῦσα μετὰ τῆς λοιπῆς ἐπιπολῆς στιβάδος τοῦ βλαστιδίου εἰς τὴν θρέψιν τοῦ ἀρχεγόνου ἐμβρύου. Ι. Π.

— *[Βοτ.]* Ἡ ἐξωτερικὴ στρωματικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἀρχεφύτου, ἥτις συντελεῖ εἰς τὴν θρέψιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φυτικοῦ ἐμβρύου. Δ. Ν. Π.

τροφοδοσία (ἡ)· προμήθεια, χορήγησις τροφίμων, ἰδίᾳ ἐπὶ στρατοῦ: «ἀνέλαβε τὴν τροφοδοσίαν τοῦ στρατοῦ, — τοῦ στόλου».

— **τροφοδοσία** ***ἐμπολέμων***. Ἡ παρὰ τῶν οὐδετέρων κρατῶν ἐνεργουμένη τροφοδοσία πρὸς τὰ πολεμικὰ τῶν ἐμπολέμων τὰ ἐντὸς τῶν λιμένων τῶν οὐδετέρων ναυλοχοῦντα. Συνίσταται εἰς τὴν παροχὴν τροφῶν καὶ καυσίμου ὕλης, ὑπὸ οἱουσδήποτε ὅρους κυριαρχικῶς, ἀλλὰ πάντως ἀμερολήπτως, ἤθελεν ὁρίσει ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν νομοθεσία. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐπικράτει ἡ ἀντίληψις, ὅτι οἱ οὐδέτεροι οὐδαμῶς παρεβίαζον τὴν οὐδετερότητά των διὰ τοιαύτης τροφοδοσίας μέχρις οὗ ἡ συνδιάσκεψις τῆς Χάγης τοῦ 1907 διὰ τῶν ἄρθρων 19 καὶ 20 τῆς XIII συμβάσεως ἐδέχθη: α') Ὅτι τὰ πολεμικὰ σκάφη τῶν ἐμπολέμων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προμηθεύωνται ζωοτροφίας εἰς τοὺς οὐδετέρους λιμένας καὶ ὅρμους εἰμὴ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐν καιρῷ εἰρήνης κανονικοῦ ποσοῦ τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς. β') Ὅτι τὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων ἐπιτρέπεται νὰ προμηθεύωνται τὴν καύσιμον ὕλην εἰς τοὺς λιμένας τῶν οὐδετέρων, ἀλλὰ εἴτε τόσην μόνον ὅση εἶναι ἀναγκαία εἰς αὐτά, ὅπως πλεύσωσι μέχρι τοῦ ἐγγυτέρου λιμένος τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας, εἴτε τόσην ὅση εἶναι ἀναγκαία πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἑαυτῶν γαιανθρακαποθηκῶν, ἀναλόγως τῶν διατάξεων τῶν ἐσωτερικῶν νόμων. Τὰ δὲ πλοῖα, τὰ ἤδη ἐν λιμένι οὐδετέρῳ προμηθευθέντα καύσιμον ὕλην, δὲν δύνανται ν' ἀνανεώσωσι τὰς προμηθείας των εἰς λιμένα τῆς αὐτῆς ἐπικρατείας ἢ μετὰ τρίμηνον. Γ. Ν. Κ.

τροφοδότης (ὁ)· ὁ δίδων τὰ τρόφιμα, ὁ χορηγητὴς τῶν τροφίμων: «τροφοδότης πλοίου, — φυλακῶν»· ‖ εἰδικὸν ὄργανον ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν μελισσοκόμων πρὸς παροχὴν τροφῆς εἰς τὰς μελίσσας.

— **τροφοδότησις** ***ἀτμολεβήτων***. Ἡ παροχὴ ὕδατος εἰς τοὺς λέβητας πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ δι' ἐξατμίσεως ἢ διαφυγῶν ἐξερχομένου. Τὸ ὕδωρ τῆς τροφοδοτήσεως ὠθεῖται εἰς τὸν λέβητα, διὰ σωληνώσεων, ὑπὸ τῶν τροφοδοτικῶν λεγομένων ἀντλιῶν, αἵτινες ἀναβιβάζουν τὴν πίεσιν τοῦ ὕδατος εἰς τὸ ὕψος περίπου τῆς ἐν τῷ λέβητι κυριαρχούσης πιέσεως. Αἱ τροφοδοτικαὶ ἀντλίαι λαμβάνουν τὴν κίνησίν των εἴτε ἐκ τῆς κυρίας μηχανῆς (ἀτμόπλοια) εἴτε ἐκ βοηθητικῶν τοιούτων (μόνιμοι ἐγκαταστάσεις). Τὸ ὕδωρ τῆς τροφοδοτήσεως, λαμβανόμενον ἐκ τοῦ ἀγωγείου, ὅπου συγκεντροῦνται καὶ ὑγροποιοῦνται οἱ ἐργασθέντες ἀτμοί, ὑφίσταται εἰς νεωτέρας ἐγκαταστάσεις ὁλόκληρον σειρὰν κατεργασιῶν, προτοῦ ἐπανεισέλθῃ εἰς τὸν λέβητα, ἀφορωσῶν τὴν θερμοκρασίαν, τὴν σκληρότητα, τὴν περιεκτικότητά του εἰς ἀέρα κ.τ.λ. Τὸ λόγῳ τῶν διαφυγῶν ἀπαιτούμενον πρόσθετον ὕδωρ, πάντοτε γλυκὺ καὶ μαλακόν, λαμβάνεται συνήθως ἐξ εἰδικῶν δεξαμενῶν, ὑφιστάμενον τὰς αὐτὰς περίπου κατεργασίας. Γ. Θ. Κ.

— **τροφοδότησις** *πληρώματος [Ἐμπ. Δίκ.]*. Ἡ προμήθεια τῶν ἀναγκαίων τροφίμων καὶ τοῦ πρὸς πόσιν ὕδατος μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δοχείων κατὰ λόγον τῆς πιθανῆς διαρκείας τοῦ πλοῦ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιβαινόντων τοῦ πλοίου. Ἡ προμήθεια αὕτη ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυριωτάτων τοῦ πλοιάρχου καθηκόντων, ὀφείλοντος νὰ μεριμνᾷ περὶ τοῦ ἀβλαβοῦς καὶ ὑγιεινοῦ αὐτῶν, κατὰ τὰ ὁριζόμενα ἐν ἄρθρῳ 44 τοῦ περὶ ἀστυνομίας τῆς ναυτιλίας διατάγματος, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ πλοίαρχος ὀφείλει νὰ προνοῇ προσέτι περὶ τῶν ἁπλουστέρων καὶ εὐχρηστοτέρων φαρμάκων. Ἡ προμήθεια τροφίμων ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐφοπλισμοῦ τῶν πλοίων. Τὸ ἄρθρον 320 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ἀπαγορεύει εἰς τὸν πλοίαρχον νὰ προβαίνῃ εἰς ἀγορὰς ἱστίων, σχοινίων καὶ ἄλλων πραγμάτων, ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας τῶν πλοιοκτητῶν ἢ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν, ὅταν εὑρίσκωνται ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Ἐκ τούτου, κατ' ἀντιδιαστολήν, ἕπεται ὅτι προβαίνει, ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας, ὅπου εὑρίσκεται μόνος, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ ἀγορᾶς τροφίμων κλπ. Γ. Ν. Κ.

τροφοδοτῶ (*—έω*)· εἶμαι τροφοδότης, παρέχω τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα.

τροφοίδημα (ἢ *νόσος τοῦ Meige*) *[Δερματολ.]*. Ἡ νευραρθριτικὴ ψευδοελεφαντίασις τοῦ Meige εἶναι σπανιωτάτη πάθησις νευρῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπέστησαν ἀφαίρεσιν ἢ καταστροφὴν τῶν ᾠοθηκῶν. Αὕτη παρουσιάζεται συμμετρικῶς εἰς τὸ λεῖον δέρμα τῶν καρπῶν καὶ τῶν ἀντιβραχιόνων ὑπὸ μορφὴν οἰδήματος, οὐχὶ λίαν σκληροῦ. Ἡ πάθησις προφανῶς ὀφείλεται εἰς ἐνδοκρινικὴν ἀνωμαλίαν τῶν ᾠοθηκῶν Θεραπευτικῶς συνιστᾶται ἡ ἐξ ᾠοθηκῶν ὀποθεραπεία. Κ. Κ. Κ.

τροφονεύρωσις (ἡ). Καλεῖται οὕτω μερική τις ἀτροφία, συνηθέστερον παρατηρουμένη ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ ὀφειλομένη εἰς βλάβην τῶν ἐννευρούντων τὴν μοῖραν ταύτην νεύρων. Συχνάκις παρατηροῦνται διαταραχαὶ τῶν ἱδρωτοποιῶν καὶ σμηγματογόνων ἀδένων, κυρίως ἐπὶ προσωπικῆς ἀτροφίας μετ' ἀναστολῆς τῶν ἐκκρίσεων καὶ πτώσεως τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, μύστακος, γενείου κλπ. Τὰς τροφονευρώσεις ἀκολουθοῦν ἄλγη σφοδρά. Μ. Ν. Β.

τροφόπλασμα (trophoplasme). Οὕτω καλεῖται μέρος τοῦ ὑαλοπλάσματος ἢ τοῦ ἀμόρφου κυτταροπλάσματος, οὗτινος τὸ ἔργον εἶναι καθαρῶς θρεπτικόν. Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Marinesco εἰς τὴν θεμελιώδη ἰνιδικὴν οὐσίαν τοῦ νευρικοῦ κυττάρου. Μ. Ν. Κ.

τροφὸς (ἡ)· ἡ θηλάζουσα βρέφος γυνὴ καὶ ἰδίᾳ ἐκείνη, ἡ ὁποία προσλαμβάνεται ἐπὶ μισθῷ ὅπως θηλάσῃ ξένον βρέφος· κοιν. *παραμάννα*.

—*[Παιδοκ.]* Ἡ τροφὸς συνήθως συγκατοικεῖ μετὰ τῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας θηλάζει τὸ βρέφος· ὑπάρχουν ὅμως καὶ τροφοί, αἱ ὁποῖαι ἀναλαμβάνουν τὴν διατροφὴν καὶ τὴν περιποίησιν τοῦ βρέφους εἰς τὴν ἰδικήν των κατοικίαν. Αἱ πρῶται εἶναι βεβαίως προτιμότεραι, διότι εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τῶν γονέων τοῦ παιδίου. Ἡ ἀνάγκη τῆς τροφοῦ γίνεται ἐνίοτε ἐπιτακτική, ὅταν ἡ μήτηρ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θηλάσῃ τὸ τέκνον της, διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἶναι φυσικώτερον, ἐν ἐλλείψει μητρικοῦ γάλακτος, νὰ προτιμηθῇ τὸ γάλα ἄλλης γυναικὸς ἀπὸ τὸ γάλα ἀγελάδος ἢ ἄλλου τινὸς ζῴου, πρὸ πάντων δὲ ὅταν τὸ βρέφος εἶναι ἀκόμη μικρὸν ἢ ἐμφανίζῃ δυσπεψίαν ἀπέναντι τοῦ ζωϊκοῦ γάλακτος.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς προσλήψεως τροφοῦ δὲν εἶναι τόσον ἁπλοῦν, διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ὑπάρχει ἓν ἄλλο βρέφος, τὸ τῆς τροφοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν τύχην του. Ἡ ἄποψις αὕτη ἀπησχόλησε διαφόρους κοινωνιολόγους καὶ πρώτη ἡ Γαλλία, διὰ τοῦ νόμου τοῦ Roussel, ἀπηγόρευσεν εἰς πᾶσαν γυναῖκα νὰ γίνῃ ἀποκλειστικὴ τροφὸς ἄλλου παιδίου, ἐφ' ὅσον τὸ ἰδικόν της τέκνον δὲν ἔχει συμπληρώσει τὸν 7ον μῆνα. Ὁ νόμος ὅμως οὗτος εἶναι ἄγαν αὐστηρός, διότι οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ νὰ προσλάβῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τροφόν, τῆς ὁποίας τὸ γάλα εἶναι ἑπτὰ μηνῶν, δι' ὃ καὶ πολλάκις καταστρατηγεῖται. Ἐν Ἰταλίᾳ τὸ ἐπάγγελμα τῆς τροφοῦ, ἀπὸ τοῦ 1926, ἐπιτρέπεται μόνον εἰς ἐκείνας τὰς γυναῖκας, τῶν ὁποίων τὸ τέκνον συνεπλήρωσε τὸν 5ον μῆνα. Εὐκολωτέρα εἰς τὴν ἐφαρμογήν της εἶναι ἡ διάταξις τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας, ἥτις ἐπιτρέπει τὸ ἐπάγγελμα τῆς τροφοῦ εἰς τὰς μητέρας ἐκείνας, τῶν ὁποίων τὸ παιδίον συνεπλήρωσε τὴν ἡλικίαν τῶν τριῶν τοὐλάχιστον μηνῶν· ἄλλως τε οἱ τρεῖς πρῶτοι μῆνες εἶναι καὶ οἱ μᾶλλον ἐπικίνδυνοι, ὅταν τὸ βρέφος ὑποβάλλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν τεχνητὴν γαλουχίαν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ τελευταίου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου αἱ τροφοὶ χρησιμοποιοῦνται κάπως ὀλιγώτερον, τὸ μὲν διότι αἱ μητέρες, καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, δὲν ἀποφεύγουν ὅπως ἄλλοτε νὰ θηλάσουν αἱ ἴδιαι τὰ τέκνα των, τὸ δὲ διότι καὶ αἱ ἐπαγγελλόμεναι τὴν τροφὸν εἶναι σχετικῶς ὀλιγώτεραι καὶ συνεπῶς αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν πολλάκις ὑπερβολικαὶ διὰ τὰς σημερινὰς οἰκονομικὰς συνθήκας. Πάντως, ὑπάρχουν βεβαίως περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πρόσληψις τροφοῦ διὰ τὴν γαλουχίαν τοῦ βρέφους ἐπιβάλλεται. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως ταύτας ὀφείλει νὰ προβῇ τις εἰς τὴν ἐκλογὴν τροφοῦ μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐκφραστικωτάτη εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ καθηγητοῦ Marfan: «ὅσον εὔκολος δύναταί τις νὰ εἶναι διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἄδειαν εἴς τινα μητέρα νὰ θηλάσῃ τὸ τέκνον της, τόσον δύσκολος ὀφείλει νὰ εἶναι ὅταν πρόκειται περὶ τροφοῦ». Ἡ τροφὸς ὀφείλει νὰ ὑποστῇ ἐπιμελῆ ἰατρικὴν ἐξέτασιν κατὰ πρῶτον λόγον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑγείαν της καὶ κατὰ δεύτερον ὅσον ἀφορᾷ τὸ γάλα της. Θὰ ἀποκλεισθῇ πᾶσα γυνὴ ἐμφανίζουσα οἱανδήποτε ἐκδήλωσιν φυματιάσεως, ὄχι μόνον τῶν πνευμόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρθρώσεων, τῶν ὀστῶν ἢ τῶν ἀδένων, ὡς καὶ πᾶσα γυνὴ πάσχουσα ἐκ συφίλιδος. Διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς τελευταίας ταύτης νόσου καλὸν εἶναι νὰ γίνεται πάντοτε ἡ ἐξέτασις τοῦ αἵματος τῆς τροφοῦ διὰ τῆς κατὰ Wassermann ἀντιδράσεως. Ἐπίσης δὲν θὰ δεχθῶμεν ὡς τροφὸν γυναῖκα πάσχουσαν ἐκ μολυσματικῶν νοσημάτων ἢ ἐκ νόσων τῆς καρδίας, τῶν νεφρῶν ἢ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἔχομεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἶναι ἀπολύτως ὑγιὴς ἡ γυνή, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐμπιστευθῶμεν ξένον βρέφος διὰ νὰ τραφῇ μὲ τὸ γάλα της, ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν νὰ μὴ προσφέρωμεν εἰς αὐτὴν πρὸς θηλασμὸν βρέφος, εἰς τὸ κληρονομικὸν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει σύφιλις, καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ εἶναι αὐστηρότατος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἡλικίαν της, ἡ τροφὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε πολὺ νέα οὔτε πολὺ ἡλικιωμένη. Ὅταν εἶναι πολὺ νέα, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀδυνατίσῃ, νὰ ὑποστῇ ἐλάττωσιν τοῦ γάλακτός της καὶ νὰ διακόψῃ τὸν θηλασμόν. Συναντῶνται βεβαίως ἐνίοτε καὶ θαυμάσιαι τροφοὶ εἰς ἡλικίαν 18—19 ἐτῶν, ἀλλ' αὗται ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν. Ὅταν πάλιν ἡ τροφὸς εἶναι πολὺ ἡλικιωμένη καὶ ἐξηντλημένη ἀπὸ τοκετοὺς καὶ προηγηθέντας θηλασμούς, θὰ ἔχῃ καὶ ὀργανισμὸν ἐξησθενημένον, δι' ὃ καὶ τὸ γάλα της δὲν θὰ εἶναι ἄφθονον μήτε καλῆς ποιότητος. Ἡ καλυτέρα ἡλικία διὰ τὴν τροφὸν εἶναι μεταξὺ 20 καὶ 30 ἐτῶν· ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται καὶ γυνὴ 30—40 ἐτῶν νὰ εἶναι καλὴ τροφός. Πάντως δέον νὰ προτιμηθῇ ἐκείνη, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸ δεύτερον ἢ καὶ τὸ τρίτον τέκνον της, διότι ἡ θηλάσασα ἤδη ἓν βρέφος ἐπιτυχῶς εἶναι πιθανώτερον νὰ ἔχῃ ἐπίσης καλὰ ἀποτελέσματα καὶ μὲ τὸ ἑπόμενον βρέφος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πρέπει νὰ ἐξετάζεται πάντοτε τὸ τέκνον τῆς τροφοῦ, διότι ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ παιδίου τούτου δύναται νὰ ἔχῃ τις καὶ τὰ ἀσφαλέστερα ἐχέγγυα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιότητα τοῦ γάλακτος καὶ αὐτὴν τὴν ὑγείαν τῆς τροφοῦ. Θὰ ἐξετασθοῦν πρὸς τούτοις οἱ μαστοὶ τῆς τροφοῦ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε πλουσιώτεροι εἰς γάλα οἱ φαινομενικῶς ὀγκωδέστεροι μαστοί, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ διὰ τῆς ψηλαφήσεως μόνον ὁ ὄγκος τοῦ ἀδένος καὶ ὄχι ὁ τοῦ περικαλύπτοντος αὐτὸν λίπους· ἡ καὶ ἐπιπολὴν φλεβικὴ κυκλοφορία εἶναι συνήθως ἔνδειξις ἐπαρκοῦς γαλακτικῆς ἐκκρίσεως. Πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἐπίσης ἐὰν ἡ θηλὴ τῶν μαστῶν εἶναι κανονική, ἂν εἶναι δηλαδὴ ἐπαρκῶς σχηματισμένη, διότι ἡ πολὺ μικρὰ θηλὴ καθιστᾷ δύσκολον τὸν θηλασμόν. Πᾶσα τροφὸς ἐμφανίζουσα ἀπόστημα, ραγάδας ἢ καὶ ἁπλῶς οὐλάς, αἱ ὁποῖαι ἐξουδετεροῦν ἔστω καὶ ἕνα ἐκ τῶν μαστῶν, δέον νὰ ἀπορριφθῇ.

Ἡ τροφὴ τῆς τροφοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπιστεύεταί τις τὸ τέκνον του, δέον νὰ εἶναι ἄφθονος, χωρὶς νὰ εἶναι ὑπερβολική, διότι ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἐλαττωθῇ τὸ γάλα της, ἐὰν αὕτη παχύνῃ ὑπὲρ τὸ δέον. Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ προσφέρῃ τις εἰς αὐτὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄφθονα κρέατα καὶ ἐν γένει ἀζωτούχους οὐσίας, ἐὰν αὕτη δὲν εἶναι συνηθισμένη εἰς αὐτάς· ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ δοθῇ εἰς αὐτὴν ἡ κατεύθυνσις, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τοῦ διαιτᾶσθαι πᾶσα θηλάζουσα γυνὴ (βλ. *θηλασμός*). Σ. ΒΕΡΑΙ

τροφοσφόγγιον *[Ἀνατομ.]*. Συστατικὸν τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ νευρικοῦ κυττάρου, ἀπαρτίζον δίκτυον ἐκ σωληναρίων, ἐμπεριεχόντων ὑγρὸν ὀρῶδες. Ι. Π.

Digitized by Google

τροφοτροπισμὸς (ὁ) */Βοτ./*. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον. καθ' ὃ ζῷά τινα τρέπονται πρὸς τὸ μέρος, ἔνθα ὑπάρχει ἄφθονος τροφὴ πρὸς συντήρησίν των.

Τροφώνιος. Ἥρως τῆς Βοιωτίας ἀποθεωθείς· Ἐγένετο υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ Ἐργίνου ἀδελφὸς τοῦ Ἀγαμήδου καὶ πατὴρ τοῦ Ἀλκάνδρου καὶ τῆς Ἑρκύνης, ἦτο δὲ διάσημος ἀρχιτέκτων, ἀνοικοδομήσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὸν ναὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος καὶ τὸν θησαυρὸν τοῦ Ὑριέως ἐν Ὑρίᾳ ἢ Λεβαδείᾳ Κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ θησαυροῦ τούτου ἄφησαν οἱ εἰρημένοι ἀδελφοὶ κρύπτην τινά, διὰ τῆς ὁποίαν εἰσερχόμενοι ἀφῄρουν τὸν χρυσὸν τοῦ Ὑριέως· οὗτος ὅμως, βλέπων ὅτι τὸ χρυσίον του ἠλαττοῦτο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἔστησε παγίδα, εἰς τὴν ὁποίαν συνελήφθη ὁ Ἀγαμήδης. Ὁ Τροφώνιος τότε, διὰ νὰ μὴ ἀνακαλυφθῇ τίς ἦτο ὁ κλέπτης, ἔκοψε τὴν κεφαλὴν ἀδελφοῦ του, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φόνου ἐσχίσθη ἡ γῆ καὶ τὸν κατέπιε ζῶντα. Εἰς τὸ ὑπόγειον ἐκεῖνο οἴκημα ἔγινεν ἀθάνατος, κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ ἐλατρεύθη καὶ ὡς θεὸς ἐκ τῆς ἑξῆς ἀφορμῆς: Συνέβη ποτὲ ἐν Βοιωτίᾳ μεγάλη ἀνομβρία καὶ οἱ κάτοικοι ἑκάστης βοιωτικῆς πόλεως ἀπέστειλαν θεωροὺς εἰς τοὺς Δελφοὺς διὰ νὰ ἱκετεύσουν τὸν Ἀπόλλωνα περὶ ἀπαλλαγῆς των ἀπὸ τῆς θεομηνίας ταύτης, ἡ δὲ Πυθία ἐχρησμοδότησεν ὅτι τὴν θεραπείαν θὰ εὕρουν παρὰ τοῦ ἐν Λεβαδείᾳ μαντείου τοῦ Τροφωνίου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ θεωροὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀνεύρουν τὸ μαντεῖον, ὁ πρεσβύτερός των Σάων, ἐκ τῆς πόλεως Ἀκραιφνίου, παρηκολούθησε σμῆνος μελισσῶν, τὸ ὁποῖον εἰσῆλθεν εἰς ἓν ἄντρον καὶ ἐκεῖ εὗρε τὸν Τροφώνιον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη τὰ τῆς ἱερουργίας, ἥτις ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τῆς παρ' αὐτοῦ αἰτήσεως χρησμοῦ. Μετὰ τοῦτο, τελέσας τὴν ἱερουργίαν, ἔλαβε τὰς δεούσας συμβουλάς, μὲ τὰς ὁποίας ἐπέτυχον οἱ Βοιωτοὶ τὴν ἐκ τῆς ἀνομβρίας λύτρωσιν τῆς χώρας των. Ἡ ἱερουργια ἐκείνη κατέστη τυπικὴ ἐν τῷ μέλλοντι διὰ πάντα συμβουλευόμενον τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (IX 39 κ. ἑξ.) τὸ μαντεῖον ἔκειτο ἐντὸς τοῦ ἄλσους τοῦ Τροφωνίου, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ ναὸς καὶ ἄγαλμα τούτου, παρεμφερῆ ἔχον τὴν μορφὴν πρὸς τὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔργου τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐθαυμάζετο διὰ τὴν μεγαλοπρέπειάν του, παραβαλλόμενον πρὸς τὸν Ὀλύμπιον Δία τοῦ Φειδίου. Πρὶν ἢ καταβῇ ὁ μαντευόμενος εἰς τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου, ὤφειλε νὰ ὑποστῇ ὡρισμένην δίαιταν, εἰς τακτὰς ἡμέρας, ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγαθοῦ Δαίμονος καὶ τῆς ἀγαθῆς Τύχης καὶ νὰ τελειώσῃ τὰ νενομισμένας θυσίας εἰς τὸν Τροφώνιον καὶ τοὺς παῖδάς του, τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν Κρόνον, τὸν Βασιλέα Δία, τὴν Ἡνιόχην Ἥραν καὶ τὴν Εὐρώπην Δήμητρα, ἥτις καὶ τροφὸς τοῦ Τροφωνίου ἐλέγετο Μετὰ τὴν τέλεσιν τούτων ἐλάμβανε τὴν ἄδειαν τῆς καθόδου κατόπιν διαβεβαιώσεως εἰδικοῦ μάντεως ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἱερείων δεικνύουν ὅτι ἵλεως καὶ εὐμενὴς θὰ τὸν δεχθῇ ὁ Τροφώνιος. Ἐγίνετο δὲ ἡ κάθοδος ὡς ἑξῆς: Ὡδηγεῖτο ὁ μέλλων νὰ καταβῇ εἰς τὸ ἄδυτον ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὴν Ἕρκυναν, ἔνθα δύο παῖδες, Ἑρμαῖ καλούμενοι, τὸν ἔλουον καὶ τὸν ἔχριον. Μετὰ ταῦτα τὸν παρελάμβανον οἱ ἱερεῖς, οἵτινες τὸν ὡδήγουν εἰς τὰς πηγὰς τῆς Λήθης καὶ Μνημοσύνης, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὤφειλε νὰ πίῃ ὀλίγον ὕδωρ διὰ νὰ λησμονήσῃ τὰ παρελθόντα καὶ νὰ διατηρήσῃ ἐν τῇ μνήμῃ ὅσα ἔμελλε νὰ ἴδῃ εἰς τὸ ἄντρον. Κατόπιν, ἀφοῦ ἤθελε προσευχηθῇ εἰς τὸ ξόανον τοῦ Τροφωνίου, εἰσήρχετο ἐντὸς τεχνητοῦ σπηλαίου, ἔχοντος μορφὴν κλιβάνου, κατήρχετο διὰ κλίμακος κινητῆς ἐλαφρᾶς, φορῶν λινοῦν χιτῶνα (ἐζωσμένον μὲ ταινίας), ὑποδεδημένος ἐπιχωρίας κρηπῖδας καὶ κρατῶν ἀνὰ ἕνα πλακοῦντα εἰς ἑκατέραν χεῖρα, εἰς ὀπήν τινα μεταξὺ τοῦ περιφεροῦς οἰκοδομήματος καὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους κειμένην, εὔρους δύο σπιθαμῶν. Εἰς ταύτην εἰσῆγε τοὺς πόδας του καὶ κατόπιν αἰφνιδίως ᾐσθάνετο ὅτι παρεσύρετο ὡς διὰ δίνης εἰς τὸ ἄδυτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προελέγοντο εἰς αὐτὸν τὰ μέλλοντα δι' ὁραμάτων καὶ λόγων ὑπερφυσικῶν. Μετὰ ταῦτα δίνη ἀνέσυρε διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ τοῦτον, ἔχοντα τοὺς πόδας πρὸς τὰ ἄνω ἐντὸς τῆς ὀπῆς, ὅλως ἀναίσθητον. Οὕτως ἔχοντα παρελάμβανον οἱ ἱερεῖς καὶ καθίζοντες εἰς τὸν θρόνον τῆς Μνημοσύνης ὑπεβοήθουν διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων ν' ἀναμνησθῇ ὅ,τι εἶδε καὶ ἤκουσεν ἐν τῷ ἀδύτῳ. Τὰς οὕτως ἐκμαιευομένας ἐντυπώσεις του ἀνέγραφον εἰς πινακίδας, ὡς ἀπάντησιν τοῦ Τροφωνίου, οἱ ἱερεῖς καὶ ἐπεδείκνυον εἰς τοὺς προσκυνητάς. Κατόπιν ὡδηγεῖτο οὗτος ὑπὸ τῶν ἱερέων εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀγαθοῦ Δαίμονος καὶ τῆς ἀγαθῆς Τύχης καὶ παρεδίδετο, πλήρης τρόμου ἀκόμη, ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἀνίκανος νὰ γνωρίσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ ἑαυτόν, εἰς τοὺς οἰκείους του. Καὶ συνήρχετο μὲν βραδύτερον εἰς ἑαυτόν, ἀλλ' ἔχανε τὴν φαιδρότητα καὶ εὐθυμίαν καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ἐκ συμβάντων τοιούτων προήρχετο ἡ παροιμία «ἐκ Τροφωνίου μεμάντευται», λεγομένη ἐπὶ ἀνθρώπων στυγνῶν τὴν ὄψιν καὶ ἀγελάστων. Τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου δὲν μνημονεύεται μὲν ὑπὸ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἦτο ὅμως ἐπιφανὲς κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα. Τὸ συνεβουλεύθησαν καὶ βάρβαροι ἀκόμη, ὡς ὁ Κροῖσος καὶ ὁ Μαρδόνιος. Ὁ Ἀριστομένης διὰ μαντείας τοῦ Τροφωνίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀνεῦρε τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἀσπίδα του καὶ οἱ Θηβαῖοι διὰ μαντείας τούτου ὡδηγήθησαν νὰ στήσουν τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀριστομένους εἰς περίοπτον θέσιν ἐν Λεύκτροις καὶ νὰ καταγάγουν οὕτως τὴν περιφανῆ ἐν αὐτοῖς νίκην των.

Εἰς τὸν περὶ τοῦ Τροφωνίου θρῦλον εἶναι καταφανὴς ἡ ἀπορρόφησις τοπικοῦ ἥρωος ὑπὸ σπουδαιοτέρας θεότητος, Διὸς Βασιλείου ἢ Διὸς Τροφωνίου. Εἶναι ἄρα ὁ Τροφώνιος Ζεὺς Χθόνιος. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ πρὸς ἄλλους θεοὺς συνεχύθη ὁ Τροφώνιος, ἰδίως πρὸς τὸν Καταχθόνιον Ἑρμῆν, ἐλέγετο δὲ καὶ υἱὸς τοῦ Βάκχου ἢ Ἴσχυος καὶ τῆς Περσεφόνης ἢ Κορωνίδος. Πρὸς τιμὴν τοῦ Τροφωνίου ἐτελεῖτο ἐν Λεβαδείᾳ παλαιότερον μὲν ἡ ἑορτὴ τῶν Τροφωνίων, βραδύτερον δὲ (ὅτε ἀπερροφήθη ὑπὸ τοῦ Διός) ἡ ἑορτὴ τῶν Βασιλείων, περιλαμβάνουσα ἀγῶνας γυμνικούς, ἱππικοὺς καὶ μουσικούς. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

τροχάδην· ἐπίρρ. τροπ., μὲ κίνησιν τρέχοντος, δρομαίως, τρέχοντας, τρεχᾶτα (συνήθως ὡς παράγγελμα γυμναστικὸν ἢ στρατιωτικόν)· || ταχέως, γρήγορα, ἐπιτροχάδην: «διάβασέ το τροχάδην».

—*[Γυμναστ.]* Τὸ μῆκος βήματος κατὰ τὸ *τροχάδην* εἶναι 80 ἑκατοστόμετρα, ἡ δὲ ταχύτης τοῦ βηματισμοῦ 170 βήματα κατὰ λεπτόν. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ βηματισμοῦ ὁ ἀσκούμενος φέρει τὰς χεῖρας εἰς τὸ ὕψος τῶν ἰσχίων, ἐχούσας τοὺς δακτύλους κεκλεισμένους καὶ τοὺς ὄνυχας πρὸς τὰ ἔσω, τοὺς ἀγκῶνας πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός. Διὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ παραγγέλματος μάρς φέρει τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐμπρός, συμπτύσσων τὴν κνήμην καὶ ὑψῶν κατά τι τὸ γόνυ, καὶ πατεῖ αὐτὸν μὲ τὸ ἄκρον πρῶτον, εἰς 80 ἑκατοστομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ, ἐκτελεῖ δ' ἀμέσως κατόπιν ὅ,τι εἴρηται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ. Ἐξακολουθεῖ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μεταφέρων τὸ βάρος τοῦ σώματος εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πατῶντα πόδα, καὶ ἀφήνει τοὺς βραχίονας ἐλευθέρως πίπτοντας καὶ σειομένους φυσικῶς. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν τῷ στρατῷ, ἅμα τῷ παραγγέλματι «τροχάδην», δράττουσι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τείνοντες τὸν βραχίονα, τὸν κολεὸν τῆς ξιφολόγχης καὶ φέρουσι τὸ ἄκρον αὐτοῦ πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀφήνουσι δ' αὐτὸν ἅμα τῷ παραγγέλματι ἄλτ. Εἰς ἐπειγούσας περιστάσεις ὁ ρυθμὸς τοῦ βηματισμοῦ τούτου δύναται νὰ φθάσῃ μέχρις 180 βημάτων κατὰ λεπτόν. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ βηματισμοῦ τούτου οἱ ἄνδρες ἀναπνέουσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μόνον διὰ τῆς ῥινός, τηροῦντες τὸ στόμα κεκλεισμένον. Τ. Ι. Κ.

—*[Ἱππ.]* Τὸ παράγγελμα *τροχάδην* χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ γυμναστοῦ κατὰ τὴν εἰς τὴν ἱππασίαν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ἐκγύμνασιν ἢ ἐκπαίδευσιν τῶν νεαρῶν ἵππων καὶ κατὰ τὰς ἀσκήσεις καὶ πορείας τῶν στρατιωτικῶν ἐφίππων μονάδων (ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ) ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ αὐτῶν, διὰ τὴν μετάβασίν των ἀπὸ τοῦ βαδισμοῦ ἢ καλπασμοῦ εἰς τὸν τροχασμόν. Τὸ παράγγελμα τοῦτο διαιρεῖται κατὰ τὴν χρῆσιν εἰς δύο τμήματα (προειδοποιητικὸν καὶ ἐκτελεστικὸν) ὑπὸ τὴν μορφὴν «τροχάσατε» ἢ χρησιμοποιεῖται ὡς ἔχει μετὰ τῆς γαλλικῆς λέξεως «μάρς», σημαινούσης βάδισον, ὡς ἐκτελεστικοῦ μέρους. Σ. Κ. Γ.

τροχάδιον (τό)· ἰδιωματ. *τροχάδι*· ἡ ἐκ κατειργασμένου ἢ ἀκατεργάστου δέρματος καὶ διὰ λωρίων ὑπόδησις τῶν ποιμένων.

τροχάζω· προχωρῶ ἐν τροχασμῷ, τρέχω, ἐπὶ ἵππου.

τροχαϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τροχαῖον, ὁ τοῦ τροχαίου.

— ***τροχαϊκὸν σύστημα*** ἢ ***τετράμετρον*** *[Ἀρχ. Μετρ.]*. Καλεῖται τὸ ἐν πλήρει καὶ ἀπηρτισμένῃ μελῳδίᾳ τέλειον ρυθμικὸν ὅλον, οὗ βάσις εἶναι στίχος, ἀποτελούμενος ἐκ δύο τροχαϊκῶν διποδιῶν (βλ. καὶ λ. *τετράμετρον*). Ε. ΔΙ. Κ.

τροχαιοειδὴς (ἐνν. *πούς*) *[Ἀρχ. Μετρ.]*. Καλεῖται ὁ τροχαῖος πούς, ὁ κατ' ἐπίφασιν ἔχων τὸ σχῆμα τοῦ ἀναπαίστου, ἤτοι ὁ λελυμένος τὴν θέσιν εἰς δύο βραχείας συλλαβάς, διατηρῶν δ' ὅμως τὰ ποδικὰ τοῦ τροχαίου σημεῖα κατὰ τὸ σχῆμα ⏑′⏑— Ε. ΔΙ. Κ.

τροχαιοπαιωνικὰ συστήματα *[Ἀρχ. Μετρ.]*. Καλοῦνται τὰ ἐν πλήρει καὶ ἀπηρτισμένῃ μελῳδίᾳ τέλεια ρυθμικὰ σύνολα, τὰ ἀποτελούμενα ἐκ ποδῶν τροχαίων καὶ παιώνων. Ε. ΔΙ. Κ.

— ***τροχαιοπαιωνικαὶ στροφαὶ*** *[Ἀρχ. Μετρ.]*. Καλοῦνται τὰ ἀντίστοιχα καὶ ἅπαξ ἢ πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενα, ὁμοίας δὲ μετρικῆς κατασκευῆς συστήματα, τὰ ἔχοντα πόδας τροχαίους καὶ παίωνας. Ε. ΔΙ. Κ.

τροχαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς τροχοὺς (τῶν ὀχημάτων), ὁ τῶν τροχῶν: «τροχαῖον ὑλικόν» || «τροχαία κίνησις» ἡ κυκλοφορία τῶν τροχοφόρων ὀχημάτων.

—*[Ἀρχ. Μετρ.] Τροχαῖος* (ἐνν. *πούς*) καλεῖται ὁ δισύλλαβος μετρικὸς πούς, ὁ ἔχων τὴν μὲν πρώτην τῶν συλλαβῶν μακράν, τὴν δὲ δευτέραν βραχεῖαν, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἀποτελεῖ τὴν *θέσιν*, ἡ δὲ δευτέρα τὴν *ἄρσιν*, κατὰ τὸ σχῆμα: —′⏑. Διὰ τῆς τοιαύτης παραθέσεως τῆς μακρᾶς καὶ τῆς βραχείας συλλαβῆς ἀποτελεῖται ἐν τῷ μέτρῳ καὶ τῇ ἐξαγγελίᾳ αὐτοῦ ρυθμὸς ταχὺς καὶ γοργός, δι' ὃ καὶ ὁ τοιοῦτος πούς ἔλαβε τὸ ὄνομα *τροχαῖος*, καθ' ἃ μαρτυρεῖ πλὴν ἄλλων, καὶ ἡ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου ἐπὶ ἐμβατηρίων καὶ ᾀσμάτων γοργῶν.

Εἶναι δ' ὁ τροχαῖος πούς *τρίσημος*, διὰ δὲ τῆς λύσεως τῆς μακρᾶς αὐτοῦ συλλαβῆς εἰς δύο βραχείας ἀποβαίνει *τρίβραχυς* (⏑′⏑⏑) ἢ *χορεῖος*, ὁπότε ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν ἀντίθετον αὐτοῦ πόδα ἴαμβον (⏑—′), λελυμένον (⏑⏑⏑), ὅστις εἶναι καὶ αὐτὸς πούς τρίσημος. Διὰ τοῦ ἐπαναλαμβανομένου τροχαίου ἀποτελοῦνται καὶ μετρικὰ κῶλα, οἷα: ἡ τροχαϊκὴ διποδία, ἡ τροχαϊκὴ τριποδία, ἡ τετραποδία, ἡ πενταποδία καὶ ἡ ἑξαποδία Ἐκ τῶν τροχαϊκῶν μέτρων τὸ μόνον κατὰ στίχον συντιθέμενον εἶναι τὸ καταληκτικὸν τετράμετρον, ὅπερ εὕρηται κατὰ πρῶτον μὲν παρ' Ἀρχιλόχῳ καὶ Σόλωνι ἐν τοῖς λεγομένοις ἰάμβοις, ἔπειτα δ' ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει. Καὶ ἡ μὲν τραγῳδία ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου ἐν τῷ διαλόγῳ κατὰ πρῶτον μὲν ἀποκλειστικῶς, βραδύτερον δ' ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, ὅπερ ὅμως ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ πολὺ ἐπικρατέστερον, ἡ δὲ κωμῳδία ἔχει τοῦτο καὶ ἐν τῇ *παρατάσει* καὶ ἐν μεταβατικοῖς στίχοις πρὸ τῶν ὑπορχημάτων ἢ μετὰ τὸ τέλος αὐτῶν. Συχνὴ ἦτο ἡ χρῆσις τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου καὶ ἐν τῷ σατυρικῷ δράματι. Σύγκειται δὲ τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον ἐκ τεσσάρων τροχαϊκῶν διποδιῶν, διατεταγμένων εἰς δύο ἴσα κῶλα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶναι *ἀκατάληκτον* τὸ δὲ δεύτερον καταληκτικόν, ἅτινα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ διαιρέσεως, τῆς τελευταίας ἐλλειπούσης συλλαβῆς τοῦ στίχου σημειουμένης διὰ λείμματος (Λ) κατὰ τὸ ἑξῆς σχῆμα:

—′⏑—⏑—⏑—⏑ | —′⏑—⏑—⏑⏓Λ.

Ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῶν τροχαϊκῶν καθ' ὅλου μέτρων, ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς προηγεῖται ἡ θέσις, ἡ ἔξαρσις τῆς φωνῆς ἐπέρχεται ἀποτόμως, ἡ δ' ὕφεσις αὐτῆς δὲν διαρκεῖ ἐπὶ μακρόν, ἕνεκα τοῦ μικροῦ μεγέθους τῆς ἄρσεως, ὥστε διὰ τῶν ἀποτόμων καὶ ταχειῶν ἐναλλαγῶν ὁ ρυθμὸς ἀποβαίνει σκιρτητικός, συμφωνῶν πρὸς ζωηρὰς μὲν καὶ ταχείας, ἀλλ' οὐχὶ σφοδρὰς οὐδὲ μεγάλας ὀρχηστικὰς κινήσεις. Ὅθεν ὁ τροχαϊκὸς καθ' ὅλου ρυθμὸς ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ *τροχερὸς* ἢ *τροχαλὸς* καὶ *μαλακώτερος, ἀγενέστερος* καὶ *κορδακικώτερος* τοῦ ἰαμβικοῦ. Ε. ΔΙ. Κ.

— **τροχαία *κίνησις*.** Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοεῖται τόσον ἡ κυκλοφορία τῶν πάσης φύσεως τροχοφόρων ὀχημάτων, ὅσον καὶ ἡ ἐντεταλμένη τὴν ἐπίβλεψιν τῆς κυκλοφορίας αὐτῶν ὑπηρεσία τῆς ἀστυνομίας πόλεων. Ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας τῆς ὑπηρεσίας τροχαίας κινήσεως παρουσιάσθη μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἰδίως εἰς τὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, ὅπου ἡ κυκλοφορία τῶν μεταφορικῶν μέσων εἶναι μεγάλη καὶ συνεχής. Αὕτη ἀναπτυσσομένη μὲ ρυθμὸν ταχύτερον τῆς διαρρυθμίσεως τῆς ρυμοτομίας τῶν πόλεων, ἐδημιούργησε πλεῖστα ὅσα ζητήματα λόγῳ τῶν κινδύνων οὓς συνεπάγεται ἐκ τῶν συγκρούσεων, τῶν δυστυχημάτων τῶν πεζῶν καὶ τῆς τεραστίας οἰκονομικῆς σημασίας ἣν ἐνέχει ἡ ἐξασφάλισις τῆς κυκλοφοριας. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν σκοπῶν τῆς ἀστυνομίας εἶναι καὶ ἡ πρόληψις τῶν δυστυχημάτων, ἀνετέθη εἰς αὐτὴν ἡ ἐν γένει ἐπίβλεψις καὶ ρύθμισις τῆς κυκλοφορίας. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἡ κυκλοφορία ὀχημάτων καὶ πεζῶν εἶναι μεγάλη, μέγα μέρος τῆς ἀστυνομικῆς δυνάμεως διατίθεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Αἱ ἀστυνομίαι τῶν χωρῶν τούτων εἶναι ἐφωδιασμέναι οὐχὶ μόνον διὰ τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ ἀλλὰ καὶ διὰ πλείστων ὅσων τελειοποιημένων μηχανικῶν μέσων. Παρ' ἡμῖν ὁ ὅρος εἰσήχθη τῷ 1919, ὅτε ἐλήφθη ἡ πρώτη μέριμνα ρυθμίσεως τῆς κυκλοφορίας ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῆς τότε ἀγγλικῆς ἀστυνομικῆς ὀργανωτικῆς ἀποστολῆς, τὰ δὲ ληφθέντα τότε μέτρα ἦσαν περιωρισμένα λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν κυκλοφορούντων μεταφορικῶν μέσων, ἱππηλάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἁμαξῶν καὶ ἐλαχίστων αὐτοκινήτων. Τὰ μέτρα ταῦτα ὑπῆρξαν ἡ βάσις διὰ τὴν βραδύτερον ἐξελιχθεῖσαν ἀστυνομικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν, ἥτις συστηματικώτερον ἐλειτούργησε κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἀστυνομίας πόλεων ἐν Πειραιεῖ τῷ 1923 καὶ ὠργανώθη πλήρως κατὰ τὸ 1925, ὅτε ἡ ἀστυνομία

Digitized by Google

πόλεων ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις, ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ κυκλοφορία ὀχημάτων εἶχεν ἐξαιρετικῶς αὐξηθῆ λόγῳ τῆς μεγάλης εἰσαγωγῆς αὐτοκινήτων.

Διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς κυκλοφορίας καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς τάξεως ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀπαιτεῖται ἀστυνομικὸν προσωπικὸν εἰδικευμένον, ἐκλεγόμενον μεταξὺ τῶν ψυχραιμοτέρων καὶ εὐγενεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἀστυνομίας καὶ ἐκπαιδευόμενον πρὸς τοῦτο θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς.

Κυριώτερα καθήκοντα τῆς ὑπηρεσίας τροχαίας κινήσεως εἶναι: 1) Ἡ ἐπίβλεψις τῆς κανονικῆς κυκλοφορίας. 2) Ἡ ἐπίβλεψις τῆς τάξεως ἐν τοῖς σταθμοῖς. 3) Ἡ ρύθμισις τῆς κινήσεως διὰ σημάτων εἰς τὰς διασταυρώσεις τῶν ὁδῶν καὶ ἡ διευκόλυνσις τῆς διελεύσεως τῶν πεζῶν. 4) Ἡ ἄρσις τῶν διαφόρων ἐμποδίων εἰς τὰς ὁδούς. 5) Ὁ ἔλεγχος τῆς ταχύτητος τῶν αὐτοκινήτων διὰ χρονομέτρων εἰς τὰς μεγάλας λεωφόρους καὶ διὰ μοτοσυκλεττῶν. 6) Ἡ λῆψις ἐκτάκτων μέτρων κινήσεως καὶ κυκλοφορίας ὀχημάτων κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ ἐπισήμους τελετὰς καὶ γενικῶς ἡ προσπάθεια ἐξασφαλίσεως καλῆς κυκλοφορίας καὶ περιορισμοῦ τῶν κινδύνων δυστυχημάτων τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν τροχοφόρων.

Τμήματα τροχαίας κινήσεως λειτουργοῦν ἐν Ἀθήναις, Πειραιεῖ, Θεσσαλονίκῃ καὶ Πάτραις. —Ω.

τροχαιωνικὰ *τετράμετρα* *[Ἀρχ. Μετρ.]*. Καλοῦνται μεικτά τινα τροχαϊκὰ τετράμετρα συντεθειμένα καὶ ταῦτα κατὰ στίχον, ὡς τὰ ἀμιγῆ τροχαϊκά. Ε. ΔΙ. Κ.

Τροχάκις, ***Ἐμμανουήλ***. Ποιητὴς καὶ διδάσκαλος, διδάξας τῷ 1775 εἰς τὴν ἐν Σίφνῳ σχολὴν Ἅγιος Τάφος. Ἐποίησε στίχους ἡρωϊκοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Σωφρόνιον. Α. Γ.-Γ.

Τροχαλᾶ, ***Μονή***. Παλαιὰ μονὴ ἐν Ἄθῳ, κληθεῖσα ἐκ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς *Ἰωακεὶμ Τροχαλᾶ*, περὶ οὗ διεσώθη ἔγγραφον συνταχθὲν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1009. Ἀγνοεῖται νῦν ἡ τοποθεσία τῆς Μονῆς. Ἐσώζετο καὶ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Τ. Τ. Ε.

Τροχάλακας *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κούνου, τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου, τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κατ. (1928) 32.

τροχαλία (ἡ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω τροχὸς μὲ πεπλατυσμένην καὶ λείαν στεφάνην, ἢ κυκλικὸς δίσκος περιστρεφόμενος περὶ τὸν ἄξονά του καὶ φέρων περιφερειακῶς αὔλακα, ἐντὸς τῆς ὁποίας δύναται νὰ τοποθετηθῇ σχοινίον ἢ ἄλυσις. Ὁ τροχὸς οὗτος ἢ ὁ δίσκος χρησιμοποιεῖται γενικῶς διὰ τὴν μεταφορὰν δυνάμεως ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα ἢ διὰ τὴν ἀνύψωσιν βάρους εἰς τὰ ἀνυψωτικὰ μηχανήματα. Διὰ τὴν μεταφορὰν δυνάμεως χρησιμοποιοῦνται ἀντιστοίχως δύο τροχαλίαι, ἐξ ὧν ἡ μία εὑρίσκεται στερεωμένη ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἄξονος, ἡ δὲ ἑτέρα ἐπὶ τοῦ ἑτέρου· ἀμφότεραι περιβάλλονται περιφερειακῶς δι' ἀτέρμονος ἱμάντος προκειμένου περὶ τροχαλίας ἐχούσης τὴν μορφὴν τροχοῦ μὲ πεπλατυσμένην στεφάνην ἢ ἀτέρμονος σχοινίου ἢ ἁλύσεως, προκειμένου περὶ τροχαλίας ἐχούσης τὴν μορφὴν δίσκου μὲ περιφερειακὴν αὔ-

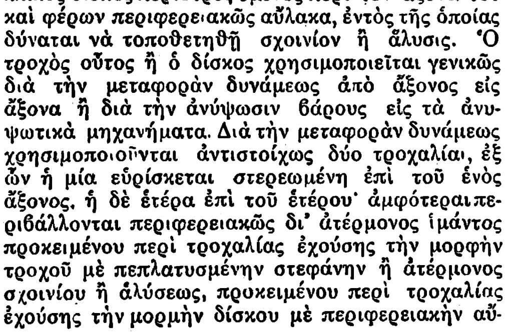

Τροχαλίαι.

(Ἄνω: 1=μετάδοσις κινήσεως ἀπὸ τοῦ ἄξονος α εἰς τὸν ἄξονα β, διὰ τῶν τροχαλιῶν r_1 καὶ r_2 καὶ τοῦ ἱμάντος ρ. 2=σταθερὰ τροχαλία, 3=μεταθετὴ τροχαλία, 4=συνδυασμὸς σταθερᾶς καὶ μεταθετῆς τροχαλίας, Β=ἀνυψούμενον βάρος, Δ=ἀνυψῶσα δύναμις.)

λακα, κατὰ τρόπον ὥστε, ὅταν περιστρέφηται ὁ εἷς ἄξων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι στερεωμένη ἡ μία τροχαλία, νὰ μεταδίδηται ἡ κίνησις καὶ εἰς τὴν ἑτέραν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται στερεωμένη καὶ ἡ ἑτέρα τροχαλία, διὰ τῆς τριβῆς τοῦ ἱμάντος ἢ τοῦ σχοινίου ἐπὶ τῆς στεφάνης τῶν τροχαλιῶν. Εἰς τὰ ἀνυψωτικὰ μηχανήματα γίνεται εὐρυτάτη χρῆσις τῶν τροχαλιῶν διὰ τὴν ἀνύψωσιν βαρῶν κτλ. Ὑπάρχουσι δὲ δύο εἰδῶν τροχαλίαι, αἱ λεγόμεναι *πάγιαι* ἢ *σταθεραί*, καὶ αἱ *μεταθεταὶ* ἢ *ἐλεύθεραι*. Ἐξ αὐτῶν αἱ μὲν πάγιαι περιστρέφονται ἐλευθέρως περὶ τὸν ἄξονά των, ὅστις ἀναρτᾶται ἐξ ὡρισμένου σταθεροῦ σημείου καὶ περιβάλλονται περιφερειακῶς μὲ τὸ σχοινίον, εἰς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ ὁποίου ἀναρτᾶται τὸ πρὸς ἀνύψωσιν βάρος, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἐφαρμόζεται ἡ δύναμις ἀνυψώσεως τοῦ βάρους.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην θεωρητικῶς ἡ δύναμις τῆς ἀνυψώσεως εἶναι ἴση μὲ τὸ ἀνυψούμενον βάρος, καθόσον τὸ ἔργον τῆς δυνάμεως εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἔργον τῆς ἀντιστάσεως τοῦ βάρους, οἱ δὲ διανυόμενοι ὑπ' ἀμφοτέρων δρόμοι εἶναι ἴσοι. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ἡ ἀνυψοῦσα δύναμις δέον νὰ εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τοῦ ἀνυψουμένου βάρους πρὸς ὑπερνίκησιν καὶ τῶν ἀντιστάσεων τριβῆς τοῦ σχοινίου ἐπὶ τῆς αὔλακος τῆς τροχαλίας, τῆς τροχαλίας ἐπὶ τοῦ ἄξονός της κ λ π. Αἱ ἐλεύθεραι ἢ μεταθεταὶ ἐξ ἄλλου τροχαλίαι, περιστρέφονται ἐλευθέρως περὶ τὸν ἄξονά των, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρτᾶται τὸ πρὸς ἀνύψωσιν βάρος, τὸ δὲ σχοινίον ὅπερ περιβάλλει τὴν αὔλακα των διατίθεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ ἓν ἐλεύθερον ἄκρον του νὰ στερεοῦται εἰς ὡρισμένον σταθερὸν σημεῖον, τὸ δ' ἕτερον νὰ δέχεται τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνυψούσης τὸ βάρος δυνάμεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ πρὸς ἀνύψωσιν βάρος διαμοιράζεται εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κλάδους τοῦ σχοινίου καὶ ἑπομένως ἡ πρὸς ἀνύψωσιν δύναμις εἶναι θεωρητικῶς τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνυψουμένου βάρους· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνυψωθῇ τὸ βάρος εἰς ὡρισμένον ὕψος, δέον νὰ ἀνυψωθῇ ὁλόκληρος ἡ τροχαλία κατὰ τὸ ὕψος αὐτό, δηλαδὴ ἀμφότεροι οἱ κλάδοι τοῦ σχοινίου, ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἓν ἄκρον τοῦ σχοινίου εἶναι στερεωμένον σταθερῶς, τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖ ἡ ἀνυψοῦσα δύναμις πρέπει να διατρέξῃ δρόμον διπλάσιον τοῦ ἀνυψουμένου βάρους. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἐξ ἄλλου, τῶν μεταθετῶν τροχαλιῶν, ἡ ἀνυψοῦσα τὸ βάρος δύναμις ἐνεργεῖ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Πλὴν τῶν παγίων καὶ ἐλευθέρων τροχαλιῶν ὑπάρχει καὶ ὁ συνδυασμὸς ἀμφοτέρων, καθ' ὃν τὸ ἐλεύθερον τμῆμα τοῦ σχοινίου τῆς μεταθετῆς τροχαλίας περιβάλλει τὴν σταθερὰν τροχαλίαν, ὥστε ἡ ἀνυψοῦσα δύναμις, ἥτις ἐφαρμόζεται εἰς τὸ ἐλεύθερον ἄκρον τοῦ σχοινίου τῆς σταθερᾶς ταύτης τροχαλίας, νὰ δρᾷ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τοῦθ' ὅπερ εἶναι εὐκολώτερον, ὅταν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ βάρους χρησιμοποιῆται ἡ δύναμις ἐργάτου. Δ. Κ. Α

Τροχαλία *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πατιοπούλου (Συντέκνου) τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτοικοι (1928) 57.

τρόχαλο (τό)· λίθος μικρός, μεγαλύτερος τοῦ χειροπληθοῦς, κροκάλη· || φρ. «ἔφαγε τὰ τρόχαλα» κατέβαλε πολλοὺς κόπους ἢ «ἔφαγε τρόχαλο καὶ χαλινάρι» δηλαδὴ μακρὰν ὁδὸν ἐπορεύθη ἢ πολλάκις ἐπορεύθη.

Τρόχαλο *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Θεσσαλίας (ὕψ. 764 μ.) παρὰ τὸν Εὔρωπον ποταμὸν καὶ δυτικῶς τοῦ Τυρνάβου. Ι. Σ. Σ.

τρόχαλος (ὁ)· ἰδιωματ., σωρὸς λίθων, ἀρχ. *τρόχμαλος*.

τροχαλὸς καὶ *τροχερὸς* (ὁ) (ἐνν. *ρυθμός*) *[Ἀρχ. Μετρ.]*. Καλεῖται ὁ τροχαϊκὸς ρυθμός, ἅτε ὤν, λόγῳ τῆς μετρικῆς αὐτοῦ συστάσεως καὶ τῆς κατὰ ταύτην ἀπαγγελίας, γοργὸς καὶ ταχύς. Ε. ΔΙ. Κ

τροχαλῶς! (κοιν. *ἀρία!*) *[Ναυτ.]*. Ἐπιρρηματικὸν κέλευσμα τοῦ ναυτικοῦ, ἑπόμενον τοῦ τοιούτου πάρες («πάρες τροχαλῶς», κοιν. «λάσκα ἀρία») πρὸς ἤπιαν παρέασιν περιελιγμένου που σχοινίου, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐντείνεται, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται αὐτὴ νὰ κρατηθῇ (φερμάρῃ) ἐν ἀνάγκῃ. Σ. Ε. Λ.

Τροχανλὴ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λακκιὰ* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης.

τροχαντήρ, —ῆρος (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος μὴ ἐπισήμως θεσπισθείς, ἐπιβληθεὶς ὅμως διὰ τῆς χρήσεως, πρὸς ὀνομασίαν τοῦ *τρεχαντηρίου* κατὰ τὴν ἐπίσημον ναυτικὴν γλῶσσαν. Σ. Ε. Λ.

— *[Ἀνατομ.]* *Οἱ τροχαντῆρες* μύες, ἀποφύσεις ὄντες τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ μηριαίου ὀστοῦ, εἶναι δύο, ὁ *μείζων* καὶ ὁ *ἐλάσσων*. Καὶ ὁ μὲν μείζων ὑπέρκειται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αὐχένος τοῦ ὀστοῦ ἐν τῷ ἔξω μέρει αὐτοῦ· τετράπλευρος ὢν ἐμφανίζει ἐπὶ μὲν τῆς ἔσω ἐπιφανείας τὸν *τροχαντήριον βόθρον*, ἐν ᾧ προσφύονται μύες, ἐπὶ δὲ τῆς ἔξω ἐπιφανείας γραμμὴν λοξήν, ἐπὶ τὰ κάτω καὶ πρόσω φερομένην, ἐφ' ἧς προσφύεται ὁ τένων τοῦ μέσου γλουτιαίου μυός· ἀπὸ δὲ τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου χείλους φέρονται λοξῶς ἐπὶ τὰ κάτω καὶ ἔσω δύο τραχεῖαι γραμμαί, ἡ *προσθία* καὶ ἡ *ὀπισθία μεσοτροχαντήριος γραμμή*, δι' ὧν ἀφορίζεται ὁ ἀνατομικὸς αὐχήν. Ὁ δ' ἐλάσσων τροχαντὴρ κεῖται κατωτέρω τοῦ μείζονος καὶ ἐπὶ τὰ ἐντὸς τοῦ ἐπιμήκους ἄξονος τοῦ ὀστοῦ, προέχων πρὸς τὰ ὀπίσω δίκην θηλῆς. Ὀλίγον δὲ κατωτέρω τοῦ ἐλάσσονος τροχαντῆρος ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς τραχείας γραμμῆς εὕρηται μικρὸν ἔπαρμα, ὅπερ ὑπολαμβάνεται ὡς τρίτος τροχαντήρ. Ι, Π.

— *[Ζῳολ.]* *Τροχαντὴρ* καλεῖται ἡ δευτέρα ἄρθρωσις τοῦ ποδὸς τῶν ἐντόμων.

τροχαντήριος *βόθρος* *[Ἀνατομ.]*. Βόθρος ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ μείζονος τροχαντῆρος (τοῦ μηριαίου ὀστοῦ), χρησιμεύων πρὸς πρόσφυσιν μυῶν. Ι. Π.

Τροχάρις *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν Λευκῶν Ὀρέων τῆς Κρήτης ὕψους 2.422 μέτρων. Ε. Γ.

τροχασμὸς (ὁ). Βηματισμὸς τοῦ ἵππου (κοιν. *τρόκ*), καθ' ὃν οὗτος μεταφέρεται πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετακινῶν διαδοχικῶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐναλλὰξ τὰ δύο διαγώνια δίποδα, τῶν ὁποίων οἱ πόδες πατῶσι συγχρόνως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Οὕτω προωθεῖται τὸ σῶμα ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ ἑκάστοτε πατῶντος δίποδος. Ἐκτελεῖται δὲ εἰς δύο χρόνους. Τὸ μῆκος τοῦ βήματος τοῦ τροχασμοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ἀνοίγματος τῶν ποδῶν του. Διαιρεῖται εἰς βραχύν, κανονικὸν καὶ ἐπιμήκη. Ὁ κανονικὸς τροχασμὸς ἔχει μῆκος βήματος 2,40 μ. δι' ἵππον ἀναστήματος 1,60 μ. Τὸ μῆκος τοῦτο φθάνει τὰ 6 μ. ἐπὶ δρομώνων τροχαστῶν. Ὁ τροχασμὸς λέγεται *κανονικός*, ὅταν ὁ ὀπίσθιος ποὺς καλύπτῃ τὸ ἴχνος τὸ ὁποῖον ἐγκαταλείπει ὁ ὁμόπλευρος ἐμπρόσθιος, *βραχύς*, ὅταν ὑπολείπεται αὐτοῦ καὶ *ἐπιμήκης*, ὅταν ὑπερβαίνῃ αὐτό. Καλὸς συνήθης ἵππος ἱππασίας διατρέχει ἐν συνεχεῖ κανονικῷ τροχασμῷ διάστημα ἴσον πρὸς 17—18 χλμ. καὶ πρέπει νὰ δύναται νὰ διατηρῇ ρυθμὸν 14 χλμ. τὴν ὥραν ἐπὶ διάστημα 40 χλμ.

Ὁ τροχασμὸς εἶναι ὁριζόντιος κίνησις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αἰώρησιν τοῦ καλπασμοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἱππέως διαιρεῖται εἰς *ἑδραῖον* καὶ *ἀνακουφιστικόν*. Κατὰ τὸν ἑδραῖον ὁ ἱππεὺς κάθηται ὀρθῶς ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ παρακολουθεῖ τὴν κίνησιν τῆς ράχεως τούτου χρησιμοποιῶν τὴν ἐλαστικότητα τῆς ὀσφύος του. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι κουραστικὸς καὶ διὰ τὸν ἱππέα καὶ διὰ τὸν ἵππον. Κατὰ τὸν ἀνακουφιστικὸν τροχασμὸν ὁ ἱππεὺς κύπτει ὀλίγον τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἐμπρός, σφίγγει τὰ γόνατα καὶ ἀνυψοῦται διαδοχικῶς, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν γονάτων, οὕτως ὥστε νὰ κάθηται καθ' ἣν στιγμὴν πατεῖ τὸ ἕτερον τῶν διαγωνίων διπόδων τοῦ ἵππου. Κατὰ τὰς μακρὰς πορείας ὁ ἱππεὺς ἐναλλάσσει τὸ πλευρὸν τοῦ ἀνακουφιστικοῦ τροχασμοῦ κατ' ἴσα χρονικὰ διαστήματα, πρὸς διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων τοῦ ἵππου.

Ὁ κοινὸς τροχασμὸς δὲν εἶναι φυσικὸς βηματισμὸς τοῦ ἵππου. Ὁ ἀντίστοιχος φυσικὸς βηματισμὸς εἶναι ὁ λεγόμενος *ὑπερήφανος* τροχασμός. Οὗτος ἐκτελεῖται ὅπως καὶ ὁ κοινός, οἱ πόδες ὅμως ἑκάστου διαγωνίου δίποδος ἀνυψοῦνται τόσον, ὥστε τὸ ἀντιβράχιον καὶ τὸ μετατάρσιον νὰ καθίστανται ὁριζόντια, παρατηρεῖται δὲ χρόνος τις στασιμότητος εἰς τὴν θέσιν ταύτην μεταξὺ δύο διαδοχικῶν πατήσεων τῶν διαγωνίων. Σ. Κ. Γ.

τροχεῖον (τό)· ἄλλως *τροχιστήριον* (βλ. λ).

τροχερὸς (ὁ) *[Ἀρχ. Μετρ.]*· βλ. λ. *τροχαλός*.

τροχήλατον (τὸ) ἢ *τροχοφόρον* (κοιν. *βαπόρι μὲ ρόδες*). Ἀτμόπλοιον, ἔχον ὡς προωστῆρα ζεῦγος τροχῶν ἐφηρμοσμένων κατὰ τὰς πλευρὰς περὶ τὸ μέγιστον πλάτος τοῦ σκάφους, κινουμένων συνήθως διὰ τοῦ αὐτοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος καὶ ἀπὸ μηχανῆς παρανευούσης. Τὸ τροχήλατον ὑπῆρξεν ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ ἀτμοπλοίου τοῦ παρασχόντος πραγματικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συγκοινωνιῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ πρῶτα πολεμικὰ ἀτμήλατα σκάφη *τροχήλατοι φρεγάται* ὑπῆρξαν, παρὰ τὰ ἄτοπα τὰ ὁποῖα παρουσίαζεν ὁ προωστὴρ οὗτος, δηλαδὴ τὸ εὔκολον τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ κατὰ τὰς ναυμαχίας καὶ τὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πυροβόλων λόγῳ τοῦ χώρου ὃν ἀφῄρουν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν πυροβολείων οἱ τροχοὶ καὶ τὰ κανθήλιά των. Ἕτερον σπουδαῖον ἐλάττωμα τῶν τροχηλάτων ὡς πρὸς τὰ ἑλικοκίνητα ἦτο ὁ μέγας κύκλος τῆς στροφῆς των ὡς καὶ ἡ δυσκολία τῆς στροφῆς ὑπὸ μικρὰν ταχύτητα, δεδομένου ὅτι τὰ ὕδατα δὲν προβάλλονται ἐπὶ τοῦ πηδαλίου ὡς προβάλλονται ἀπὸ ἕλικος κινουμένης «πρόσω»· τὸ μειονέκτημα ὅμως τοῦτο ἐξέλιπε διὰ τῆς τοποθετήσεως δύο μηχανῶν, μιᾶς δι' ἕκαστον τροχόν, ὁπότε τῆς μὲν κινουμένης «πρόσω» τῆς δ' «ἀνάποδα», τὸ τροχήλατον δύναται νὰ στρέφῃ ἐπὶ τόπου. Τανῦν τὰ τροχήλατα περιωρίσθησαν μεταξὺ τῶν ποταμοπλοίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν ρυμουλκῶν τῶν ναυστάθμων. Σ. Ε. Λ.

τροχιὰ (ἡ)· τὸ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἴχνος τῶν τροχῶν ὀχήματος· || ἡ σιδηρᾶ ράβδος, ἐξέχουσα ἢ κοίλη, ἐφ' ἧς κυλίονται οἱ τροχοὶ σιδηροδρόμου ἢ τροχιοδρόμου, ἄλλως *σιδηροτροχιά*.

— *[Μαθημ.]* Ἔστω Σ ἓν σημεῖον κινούμενον (γενικῶς εἰς τὸν χῶρον)· τὴν γραμμὴν τὴν ὁποίαν διαγράφει τὸ Σ κατὰ τὴν κίνησίν του ὀνομάζομεν *τροχιάν*. Ἐκ τοῦ εἴδους τῆς τροχιᾶς διακρίνομεν,

Digitized by Google

τὰς κινήσεις εἰς εὐθυγράμμους καὶ εἰς καμπυλογράμμους. Αἱ ἐξισώσεις τῆς κινήσεως τοῦ σημείου x=σ(t), y=φ(t), z=f(t) εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν καὶ ὡς ἐξισώσεις τῆς τροχιᾶς, περιέχουσαι τὴν βοηθητικὴν μεταβλητὴν t. Δυνάμεθα ὅμως νὰ εὕρωμεν καὶ τὰς συνήθεις ἐξισώσεις τῆς τροχιᾶς, ἐὰν ἀπαλείψωμεν μεταξὺ τῶν 3 ἐξισώσεων τὸν χρόνον t: Φ (a, y, z)=0, F (x, y, z)=0 Αἱ ἐξισώσεις αὐται ἐπαληθεύονται εἰς ὅλας τὰς θέσεις τοῦ Σ, δηλ. εἰς κάθε σημεῖον τῆς τροχιᾶς του, εἶναι ἑπομένως αἱ 2 ἐξισώσεις τῆς τροχιᾶς. Ἐὰν ἡ κίνησις εἶναι ἐπίπεδος, ἐκ τῆς ἀπαλοιφῆς προκύπτει μία μόνον ἐξίσωσις Φ (x, y)=0

Πλαγιογώνιοι τροχιαὶ σειρᾶς καμπύλων ὀνομάζεται ἑτέρα σειρὰ καμπύλων, ὧν ἑκάστη τέμνει ὅλας τὰς καμπύλας τῆς πρώτης σειρᾶς ὑπὸ γωνίαν σταθερὰν α. Ἐὰν α=90°, τότε ἔχομεν τὰς ὀρθογωνίους τροχιὰς τῆς πρώτης σειρᾶς. Παράδειγμα: ἐὰν Oxy εἶναι ἓν σύστημα ὀρθογωνίων συντεταγμένων ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ε, αἱ ὀρθογώνιοι τροχιαὶ τῶν εὐθειῶν x=σταθερὸν εἶναι αἱ εὐθεῖαι: y=σταθερόν. Π. Θ. Κ.

—*[Φυσ.]* Τροχιὰ καλεῖται ὁ γεωμετρικὸς τόπος τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας λαμβάνει τὸ κινητὸν ἐν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου (βλ. λ. *κίνησις*). Κ. Π.

—*[Ἀστρον.]* Καλεῖται *τροχιὰ* ἡ καμπύλη τὴν ὁποίαν ἐν τῇ κινήσει των διαγράφουσι τὰ οὐράνια σώματα. Ἡ τροχιὰ τῆς Γῆς ὅπως καὶ τῶν Πλανητῶν εἶναι ἔλλειψις, τῆς ὁποίας τὴν ἑτέραν τῶν ἑστιῶν κατέχει ὁ Ἥλιος. Ἐλλειπτικαὶ ἐπίσης ἢ σχεδὸν κυκλικαὶ εἶναι αἱ τροχιαὶ τὰς ὁποίας διαγράφουσιν οἱ δορυφόροι περὶ τοὺς οἰκείους πλανήτας. Αἱ τροχιαὶ τῶν κομητῶν εἶναι τῶν μὲν περιοδικῶν ἐλλειπτικαί, τῶν δὲ μὴ περιοδικῶν παραβολικαὶ ἢ ὑπερβολικαί. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν τροχιῶν τῶν μετεώρων. Τὸ σχῆμα τῆς τροχιᾶς τῶν φυσικῶς διπλῶν ἀστέρων, τῶν φασματοσκοπικῶς διπλῶν, ὡς καὶ τῶν μεταβλητῶν μετ' ἐκλείψεων εἶναι ἐπίσης ἐλλειπτικόν. Σημειωτέον, ἐν τούτοις, ὅτι συνεπείᾳ τῶν παρέλξεων τὰ οὐράνια σώματα ἐκτρέπονται τοῦ μαθηματικοῦ σχήματος τῆς τροχιᾶς των, διαγράφοντα ἐν τῇ πραγματικότητι πολυπλοκωτέραν καμπύλην παρουσιάζουσαν διαφόρους ἀνωμαλίας, ὧν ἡ πρόρρησις μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μαθηματικῶν τύπων τῶν παριστώντων τὸ σχῆμα τῆς τροχιᾶς εἶναι πολλάκις δυσχερεστάτη, ἂν μὴ ἀνέφικτος.

Τὸ σχῆμα τῆς τροχιᾶς τῶν οὐρανίων σωμάτων καθορίζεται τῇ βοηθείᾳ τῶν λεγομένων *στοιχείων* αὐτῆς, ἤτοι τῶν ἀριθμητικῶν ποσοτήτων, αἵτινες ἐπιτρέπουσι τὴν ἐκ τῶν προτέρων εὕρεσιν τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ οἰκεῖον σῶμα καθ' ὡρισμένην τινὰ στιγμήν, ἔν τε τῷ παρελθόντι καὶ τῷ μέλλοντι.

Προκειμένου περὶ τῶν πλανητικῶν τροχιῶν ἢ τῶν περιοδικῶν κομητῶν καὶ τῶν διπλῶν ἀστέρων, αὐται προσδιορίζονται τῇ βοηθείᾳ τῶν *ἑπτὰ ἐλλειπτικῶν στοιχείων* αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: α') Ὁ *μέγας ἡμιάξων α*, ὅστις ὁρίζει

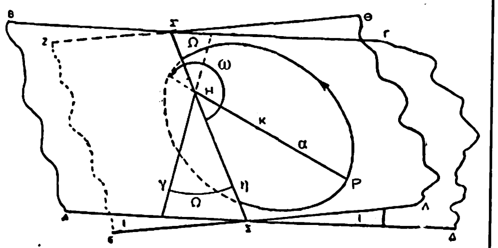

Στοιχεῖα πλανητικῆς τροχιᾶς.

τὸ μέγεθος τῆς τροχιᾶς καὶ ἐκφράζεται συνήθως εἰς ἀστρονομικὰς μονάδας, ἤτοι πολλαπλάσια τῆς ἀποστάσεως τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τῆς Γῆς. β') Ἡ *ἐκκεντρότης ε*, ἥτις ὁρίζει τὸ σχῆμα τῆς τροχιᾶς. γ') Ἡ *κλίσις ί*, ἥτις ὁρίζει τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην μεταξὺ τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ τῆς τροχιᾶς τοῦ σώματος. δ') Τὸ *μῆκος τοῦ ἀνιβιβάζοντος συνδέσμου Ω*, τὸ ὁποῖον ὁρίζει τὴν διεύθυνσιν τῆς τροχιᾶς. ε') Ἡ *γωνιαία ἀπόστασις ω τοῦ ἀναβιβάζοντος συνδέσμου ἀπὸ τοῦ περιηλίου* ἢ τὸ *μῆκος τοῦ περιηλίου* π=Ω+ω, διὰ τῶν ὁποίων ὁρίζεται ἡ διεύθυνσις τοῦ μεγάλου ἄξονος τῆς τροχιᾶς. στ') Ἡ *περίοδος Ρ* ἢ ἡ *μέση ἡμερησία κίνησις* μ=360°/Ρ. ζ') Ἡ *ἐποχὴ Ε*, ἤτοι τὸ *μέσον μῆκος τοῦ περιηλίου* τοῦ σώματος ὁρώμενον ἐκ τοῦ Ἡλίου κατά τινα ὡρισμένην ἡμερομηνίαν ἢ ἄλλως ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία τῆς διαβάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ περιηλίου.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ τούτων στοιχείων τὰ πέντε πρῶτα καθορίζουσι τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα καὶ τὴν θέσιν τῆς τροχιᾶς ὡς ἐλλείψεως ἐν τῷ χώρῳ, ἐχούσης τὸν Ἥλιον εἰς τὴν ἑτέραν τῶν ἑστιῶν, τὰ δὲ δύο τελευταῖα παρέχουσι τὴν θέσιν τοῦ σώματος ἐπὶ τῆς τροχιᾶς ταύτης. Προκειμένου περὶ διπλῶν ἀστέρων, τὸν Ἥλιον ἀντικαθιστᾷ ὁ κύριος ἀστὴρ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν πλανώμενον σῶμα ὁ συνοδός. Ἐν περιπτώσει παραβολικῆς τροχιᾶς ἡ θέσις τοῦ οὐρανίου σώματος δύναται νὰ προσδιορισθῇ διὰ τῶν πέντε *παραβολικῶν στοιχείων*, τὰ ὁποῖα εἶναι: α') ἡ *κλίσις*, β') τὸ *μῆκος τοῦ περιηλίου*, γ') ἡ *περιηλιακὴ ἀπόστασις*, δ') τὸ *μῆκος τοῦ ἀνιβιβάζοντος συνδέσμου* καὶ ε') ἡ *ἐποχὴ τῆς διαβάσεως διὰ τοῦ περιηλίου*. Σ. Π.

—*[Βλητ.]* Τροχιὰ καλεῖται ἡ διαγραφομένη ὑπὸ τοῦ βλήματος, ἀκριβέστερον δὲ ὑπὸ τοῦ κέντρου βάρους αὐτοῦ, καμπύλη. Διὰ βλῆμα παρουσιάζον ἐναντίον τοῦ ἀέρος σταθερὰν καὶ συμμετρικὴν ἐπιφάνειαν, π. χ. σφαιρικὸν τοιοῦτον, ἐπακριβῶς κανονικοῦ σχήματος καὶ ὁμογενές, ἡ τροχιὰ ἐξελίσσεται κατὰ ἐπίπεδον καμπύλην, κειμένην ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου βολῆς καὶ μετὰ ἐντελῶς καθωρισμένων ἰδιοτήτων· διὰ τὰ κυλινδροφοειδῆ ὅμως βλήματα, ἡ καμπύλη αὕτη, ἐξερχομένη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκ τοῦ ἐπιπέδου βολῆς, πρὸς τὸ μέρος τῆς περιστροφῆς τοῦ βλήματος, ἕνεκα τῆς προκαλουμένης παρεκτροπῆς, καθίσταται στρεβλή, οὕτω δὲ ἡ μὲν κορυφαία προβολή, παραμένει πάντοτε ὡς ἡ βλη-

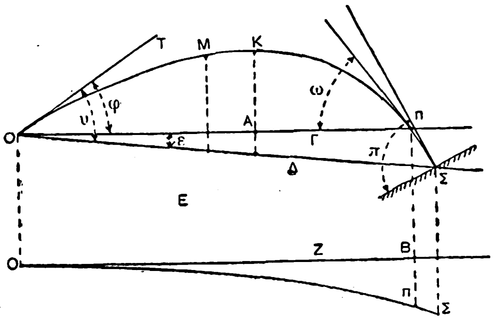

Τροχιὰ κυλινδροωοειδοῦς βλήματος.
[Γ=βάσις τροχιᾶς. Δ=γραμμὴ θέσεως Ε=κορυφαία προβολή. Ζ=γραμμὴ βολῆς.]

τικὴ καμπύλη, ἡ δὲ ὁριζοντία ἀποτελεῖ ἑτέραν καμπύλην, ἐφαπτομένην εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γραμμῆς βολῆς.

Τὰ δι' ὡρισμένην ἀρχικὴν ταχύτητα κύρια στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς, δι' ὧν αὕτη χαρακτηρίζεται καὶ καθορίζεται, εἶναι: ἡ *γωνία προβολῆς* φ, διαφέρουσα τῆς γωνίας βολῆς κατὰ τὴν γωνίαν ἀνυψώσεως, ἡ *γωνία πτώσεως* ω, τὸ *βεληνεκὲς* ΟΠ, τὸ *βέλος* ΑΚ, ἤτοι ἡ μεγίστη τεταγμένη, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν κορυφὴν Κ τῆς τροχιᾶς, ἡ *παρέκκλισις* ΒΠ, πρὸς τούτοις δὲ ἡ ὁλικὴ *διάρκεια τροχιᾶς* καὶ ἡ *μένουσα ταχύτης* εἰς τὸ σημεῖον πτώσεως. Πάντα τὰ στοιχεῖα ταῦτα λογίζονται κατὰ θεμελιώδη ἀρχήν, ὡς πρὸς τὴν ὁριζοντίαν *βάσιν τῆς τροχιᾶς* ΟΠ ἐν τῇ πράξει, ἐν τούτοις, προκειμένου περὶ ζητημάτων τῆς χρήσεως τῶν πυροβόλων ὅπλων, λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τὰ ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὴν *γραμμὴν τῆς θέσεως* ὅμοια στοιχεῖα, πρὸς δέ: ἡ *γωνία ὑψώσεως* υ, ἡ *γωνία ἀφίξεως* π, ἡ *γωνία θέσεως* ε, καὶ ἡ παρέκκλισις εἰς τὸ σημεῖον ἀφίξεως Σ. Διὰ γωνίας βολῆς μέχρις 15°, συνυπολογιζομένης καὶ τῆς γωνίας θέσεως, ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τοῦ *ἀμεταβλήτου τῆς τροχιᾶς*, καθ' ἣν αὕτη θεωρεῖται ὡς μὴ μεταβαλλομένη κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ ὡς ἀποτελοῦσα ἓν ὅλον ἀμετάβλητον μετὰ τῆς βάσεώς της· ἡ ἀρχὴ αὕτη, καθ' ἣν λαμβάνεται ἀδιαφόρως ἡ γωνία ὑψώσεως ἀντὶ τῆς γωνίας βολῆς, οὐδόλως ἐπηρεάζουσα τὴν ἐν τῇ πράξει ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν, διευκολύνει καὶ ἁπλουστεύει μεγάλως τὴν λύσιν τῶν σχετικῶν προβλημάτων βολῆς.

Πειραματικὸς καθορισμὸς τῆς τροχιᾶς διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας μετρήσεως τῶν συντεταγμένων σωμάτων τῆς τροχιᾶς εἶναι ἐκτελέσιμος διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα τῇ βοηθείᾳ κατακορύφων διαφραγμάτων, διατιθεμένων ἀνὰ 100 μ. μέχρι τῆς ἀποστάσεως τῶν 500 μ. περίπου. Διὰ τὰ πυροβόλα καὶ τὰς λοιπὰς περιπτώσεις τῶν πυροβόλων ἐν γένει ὅπλων, τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς ὑπολογίζονται τῇ βοηθείᾳ τῶν τύπων βολῆς, τῶν ἐξαγομένων ἐν τῇ ἐξωτερικῇ βλητικῇ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὐκόλως μετρουμένων ἐν τῇ πράξει στοιχείων, ἤτοι γωνίας βολῆς, γωνίας πτώσεως, ἀρχικῆς καὶ μενουσῶν ταχυτήτων, παρεκκλίσεως καὶ διασπορᾶς. Αἱ τροχιαί, δι' ἕκαστον εἶδος βλήματος καὶ δι' ὡρισμένην ἀρχικὴν ταχύτητα, α ἀνταποκρινόμεναι εἰς διαφόρους γωνίας βολῆς, διακρίνονται διὰ τῆς ἀποστάσεως εἰς βεληνεκὴ ἀνὰ 100 μ. Τὰ σχετικὰ στοιχεῖα ἀναγράφονται εἰς τοὺς δι' ἕκαστον πυροβόλον ὅπλον *πίνακας βολῆς*. Διὰ τῆς σπουδῆς τῆς τροχιᾶς ἀνεπτύχθη ἡ *βλητική*, προήχθη ἡ τελειοποίησις τῶν πυροβόλων ὅπλων καὶ ἐδόθη ἡ ὀρθὴ κατεύθυνσις εἰς τοὺς κανόνας τῆς χρήσεως αὐτῶν. Κ. Δ.

—**τροχιὰ ἀποπλανητική** *[Ἀστρον.]*. Ἡ τροχιά, ἣν φαίνονται διαγράφοντες οἱ ἀπλανεῖς, συνεπείᾳ τοῦ φαινομένου τῆς ἀποπλανήσεως. Σ. Π.

—**τροχιὰ παραβολικὴ** *[Ἀστρον.]* βλ. λ. *κομῆται*.

τροχίασμα (τὸ) *[Ἀστρον.]*. Τὸ σύνολον τῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν, δι' ὧν μεταδίδεται ἡ βαθμιαία κίνησις ἀπὸ τοῦ κινητῆρος ὡρολογίου εἰς τοὺς δείκτας αὐτοῦ. Σ. Π.

τροχίδαι (οἱ) (Trochidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα μαλάκια ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Τὰ μαλάκια ταῦτα φέρουσι κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν των δύο συσταλτὰς προσακτρίδας καὶ μανδύαν ἀμοιροῦντα σίφωνος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *τροχίτης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθώματα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς σιλουρίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

τροχίζω, καὶ *τροχάω*· θήγω, ἀκονίζω εἴτε ἐπὶ ἀκονιστικοῦ τροχοῦ εἴτε ἄλλως: «*τροχίζω τὸ μαχαίρι*, — τὸ ψαλίδι κττ».

τροχιλία (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. 1) *Τοῦ ἀστραγάλου*· εὐμέγεθες ἀρθρικὸν ἔπαρμα τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ἀστραγάλου, ὅπερ συντάσσεται μετὰ τῆς κνήμης· 2) *Τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ*· τὸ ἔσω μέρος τῆς ἀρθρικῆς κυλινδροειδοῦς προβολῆς τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ· ἡ τροχιλία αὕτη φέρει ἐν τῷ μέσῳ κυκλοτερῆ αὔλακα, τὸν *αὐχένα τῆς τροχιλίας*, συντάσσεται δὲ μετὰ τῆς ὠλένης. 3) *Μηριαία*· ἐπιφάνεια περικεχονδρωμένη ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τῶν κονδύλων τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ μηριαίου ὀστοῦ, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τῆς ἐπιγονατίδος καὶ ἐμφανίζουσα αὐχένα καὶ δύο ὀγκώματα πλάγια. Ι. Π.

τροχιλία (ἡ) (Trochilia) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑποτρίχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χλαμυδοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους, μονοκυττάρους ὑδροβίους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα ᾠοειδές, πεπιεσμένον καὶ φέρον ἀνθεκτικὸν μανδύαν. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

τροχιλιακὴ *ἄκανθα [Ἀνατομ.]*. Ἀπόφυσις μικρὰ ἐν τῷ πυθμένι τοῦ τροχιλιακοῦ βόθρου τῆς κογχικῆς μοίρας τοῦ μετωπιαίου ὀστοῦ, εἰς ἣν προσφύεται ὁ ἰνώδης δακτύλιος, δι' οὗ φέρεται ὁ τένων τοῦ ἄνω λοξοῦ μυὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ι. Π.

—**τροχιλιακὸν** *νεῦρον [Ἀνατ.]* βλ. λ. *παθητικὸν νεῦρον*.

—**τροχιλιακὸς** *βόθρος [Ἀνατομ.]*. Βόθρος κείμενος ἐν τῷ ἔσω μέρει τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς κογχικῆς μοίρας τοῦ μετωπιαίου ὀστοῦ, χρησιμεύων πρὸς πρόσφυσιν ἰνώδους δακτυλίου, δι' οὗ φέρεται ὁ τένων τοῦ ἄνω λοξοῦ μυὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ι. Π.

τροχιλίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]*· βλ.λ. *κολυβριΐδαι*.

τροχιλιοειδής, ἡ *ἐφιππιοειδὴς διάρθρωσις [Ἀνατομ.]*. Διάρθρωσις, ἧς αἱ ἀρθρικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν συντασσομένων ὀστῶν ἔχουσι σχῆμα ἐφιππίου καὶ καθ' ἣν τελοῦνται κυρίως κάμψις καὶ ἔκτασις, προσαγωγὴ καὶ ἀπαγωγή, ὡς ἡ διάρθρωσις μεταξὺ τοῦ 1ου μετακαρπίου ὀστοῦ καὶ τοῦ μείζονος πολυγώνου. Ι. Π.

τροχίλιον (τὸ) (Trochilium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ξυλοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους ψυχάς, ἀπαντώσας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων ἐνδιαιτωμένας. Δ. Ν. Π.

Τρόχιλος *[Μυθολ.]*. Ἱεροφάντης, υἱὸς τῆς Καλλιθέας, ἱερείας τῆς Ἥρας ἐν Ἄργει, ὅστις φεύγων κατά τινα παράδοσιν τὴν ἔχθραν τοῦ βασιλέως τοῦ Ἄργους Ἀγήνορος, υἱοῦ τοῦ Τριόπα, ἦλθεν εἰς Ἀττικήν, ὅπου νυμφευθεὶς Ἐλευσινίαν παρθένον ἐγένετο πατὴρ τοῦ Τριπτολέμου καὶ Εὐβουλέως (*Παυσ.* Α, 14, 2). Α. Θ. Ι.

τροχίλος (ὁ)· μικρὸν παρυδάτιον πτηνόν, περὶ οὗ λέγεται ὅτι καθαρίζει τὰς βδέλλας ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ κροκοδείλου (βλ. λ. *κολύβριον*) || τροχίσκος κινούμενος περὶ ἄξονα ἢ σύστημα τοιούτων τροχίσκων, ἑκάστου ἐντὸς ἐλλειψοειδοῦς θήκης, πρὸς ἀνύψωσιν βαρῶν ἢ ἄλλας χρείας, ἄλλως *τροχαλία* κοιν. *καρούλι*, *μακαρᾶς* || ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τῶν ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ οἰκοδομημάτων ἡ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κίονος ἐσοχή, ἡ ἐγγεγλυμμένη μεταξὺ δύο ἐκ τῶν σπειρῶν, αἵτινες προέχουσιν ὑπεράνω καὶ κάτωθεν αὐτῆς ἄλλως *σκοτία*.

— *[Μηχανολ.]* *Τρόχιλος* ἢ *τροχίλος* (κοιν. *μακαρᾶς* ἢ *τάλια*) καλεῖται μεταλλικὸν ἢ ξύλινον στοιχεῖον ἀνυψωτικῶν μηχανημάτων, ἀποτελούμενον ἐκ κυκλικῆς ἢ ἐλλειψοειδοῦς θήκης, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιστρέφεται περὶ ἄξονα ἐστερεωμένον εἰς τὸ κέντρον τῆς θήκης ταύτης κάρυον (κοιν. *καρούλι*) ξύλινον ἢ μεταλλικόν, περὶ τὴν αὔλακα τοῦ ὁποίου ἐλίσσεται σχοινίον, καλώδιον ἢ ἅλυσις διὰ τὴν ἀνύψωσιν βάρους. Ἡ θήκη τοῦ τροχίλου, ὅταν εἶναι μικρά, ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς σώματος, διὰ πλάτη ὅμως μεγαλύτερα τῶν 150—200 χλστ. εἶναι συμβλητικὴ μὲ μίαν ἢ δύο γλυφὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς ἃς ἐναρμόζεται τροπὸς ἐκ σχοινίου ἢ καλωδίου, φέρων πρὸς τὰ ἄνω

Digitized by Google

ψέλλιον ἤ, προκειμένου περὶ μεγάλων τροχίλων, σκελετὸν θήκης μεταλλικὸν μετὰ κόρακος ἢ σιδηρᾶν στεφάνην. Ὁ τρόχιλος εἶναι ἁπλοῦς, διπλοῦς, τριπλοῦς κλπ., ὅταν ἀποτελῆται ἐξ ἑνός, δύο, τριῶν κλπ. καρύων ἐντὸς τῆς αὐτῆς θήκης εὑρισκομένων. Ὅταν ὁ τρόχιλος ἀποτελῆται ἐκ δύο ἢ περισσοτέρων καρύων, ἐμφανίζει τὴν μορφὴν *συσπαστου*, ἀνὰ δύο δὲ σύσπαστα, ἐξ ὧν τὸ ἓν εἶναι ἀμετάθετον καὶ ἀναρτᾶται εἰς ὡρισμένον σημεῖον, τὸ δὲ ἕτερον κινητόν, ἐξ οὗ ἀναρτᾶται τὸ πρὸς ἀνύψωσιν βάρος, ἀποτελοῦν τὸ λεγόμενον *πολύσπαστον*, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀνύψωσιν μεγάλων σχετικῶς βαρῶν. Ἐπίσης διὰ τὴν ἀνύψωσιν μεγάλων βαρῶν χρησιμοποιοῦνται οἱ λεγομενοι *διαφορικοὶ τρόχιλοι*, οἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ δύο, τριῶν ἢ περισσοτέρων καρύων διαφορετικῆς διαμέτρου, ἐστερεωμένων ἐντὸς τῆς αὐτῆς θήκης. Ἀνὰ δύο οἱ διαφορικοὶ τρόχιλοι ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα *διαφορικὰ πολύσπαστα*. Δ. Κ. Α.

τροχιογέφυραι (αἱ) (ponts-rails, viaducs de chemins de fer, railway bridge, Eisenbahnbrücke). Ειδικῶς καλοῦμεν *τροχιογέφυραν* πᾶσαν γέφυραν προωρισμένην νὰ φέρῃ ἀποκλειστικῶς, μίαν ἢ καὶ πλείονας σιδηροδρομικὰς ὁδούς, τοῦτο δὲ καθ' ὅσον ἔχομεν καὶ γεφύρας πολλαπλοῦ προορισμοῦ: ἡ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος τρίτοξος γαλλικὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Elorn, πλησίον τοῦ Plougastel (ἄνοιγμα τόξων 186,4 μ. μὲ βέλος 35.3 μ.), ἔχει δύο ὀρόφους, ἐξ ὧν ὁ μὲν διὰ σιδηροδρομικὴν ὁδόν, ὁ δὲ διὰ συνήθη τοιαύτην· ἡ νέα κρεμαστὴ γέφυρα τῆς New-York, ἐπὶ τοῦ Hudson. ὁλικοῦ μήκους 1 464 μ., μὲ κεντρικὸν ἄνοιγμα 1067.5 μ. καὶ εὖρος καταστρώματος 35,2 μ., ἔχει ἐπίσης δύο ὀρόφους, ἐξ ὧν ὁ μὲν κατώτερος διὰ πολλὰς σιδηροδρομικὰς ὁδούς, ὁ δὲ ἀνώτερος διὰ πολλὰς ὁδοὺς μηχανοκινήτων καὶ ἱππηλάτων ὀχημάτων.

Διακρίνομεν ἐν τῇ κατασκευῇ σιδηροδρόμου τὰς συνήθεις τροχιογεφύρας (περὶ ὧν βλ. λ. *σιδηρόδρομος*, τ. ΚΑ', σ 770 β) καὶ τὰς μεγάλας τοιαύτας, ὧν τὸ εὖρος ὡς τὸ τῶν συνήθων, ἤτοι 4,51 μ. καὶ 8,08 μ. διὰ τὰς γραμμὰς μετὰ μοναδικῆς ἢ διπλῆς κανονικῆς ὁδοῦ.

Αἱ μεγάλαι τροχιογέφυραι ἔχουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέγα ὕψος, διαπερῶμεν δὲ δι' αὐτῶν τὰς κοιλάδας, τὰς φάραγγας κλπ., χρησιμοποιοῦντες βάθρα λιθόδμητα ἢ μεταλλικὰ ἢ καὶ ἄνευ ἐνδιαμέσων στηριγμάτων. Πλὴν ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, μεταχειριζόμεθα τροχιογεφύρας μόνον ὁσάκις πρόκειται αἰσθητὴ μείωσις ἐπιχωμάτων, ἐντεῦθεν δὲ οἰκονομικωτέρα διάβασις. Ἐὰν ἔχωμεν ὕψος ἐπιχώματος ἀνώτερον τῶν 20 ἕως 25 μ., ἡ κατασκευὴ τροχιογεφύρας ἀποτελεῖ συνήθως τὴν οἰκονομικωτέραν λύσιν· τοὐναντίον, κάτω τῶν 15 μ. ὕψους ἐπιχώματος, τὸ ἐπίχωμα οἰκονομικώτερον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει μόνον μετὰ πλήρη συγκριτικὴν μελέτην, ἀπὸ τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως γινομένην, δέον ν' ἀποφασίζωμεν περὶ τῆς ἑκάστοτε προτιμητέας λύσεως, ἡ μελέτη δ' αὕτη δέον νὰ ἐκπονῆται συγχρόνως μετὰ τῆς μελέτης τῆς κατατομῆς: ἡ οἰκονομικωτέρα κατατομὴ μὲ ἐπίχωμα παύει νὰ ᾖ τοιαύτη μὲ τροχιογέφυραν καὶ ἀντιστρόφως. Ἐν τῇ ἑκάστοτε γενησομένῃ συγκριτικῇ μελέτῃ δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν πάντα τὰ δευτερεύοντα ἔργα δι' ἀμφοτέρας τὰς λύσεις, ἡ φύσις καὶ ἡ προέλευσις τῶν ἐκχωμάτων διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐπιχώματος, ἡ ἀντοχὴ τοῦ ὑπεδάφους καὶ τὰ τυχὸν ἀναγκαιοῦντα ἔργα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν αὐτοῦ, ἡ τιμὴ τῶν ἀπαλλοτριωτέων ἐδαφῶν εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ἡ διάρκεια τῶν ἔργων κλπ.· πλεῖστα ἐπιχώματα τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Λαρίσης, σχετικῶς δὲ μικροῦ ὕψους, ἐστοίχισαν πολὺ περισσότερον παρὰ ἂν ἱδρύοντο ἀντ' αὐτῶν τροχιογέφυραι.

Ἡ ὁμοιομορφία δὲν εἶναι ἀναγκαία δι' ὅλον τὸ μῆκος τροχιογεφύρας. Δυνάμεθα κάλλιστα νὰ συνεχίσωμεν μεταλλικὸν τμῆμα τροχιογεφύρας (διά τε τὴν ὑποδομὴν καὶ τὴν ἐπιδομὴν) διὰ λιθοδμήτου τοιούτου, νὰ δεχθῶμεν ἀνοίγματα, ἔστω καὶ τόξων, διάφορα, ἀναλόγως τῆς τοπογραφικῆς καὶ τῆς γεωλογικῆς διαπλάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὑπεδάφους, τῶν κωλυμάτων, ἅτινα δέον νὰ σεβασθῶμεν κλπ.

Τροχιογεφύρας ἱδρύομεν ἐκ λιθοδομῆς, ἐκ χάλυβος καί, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ἐκ σκυροδέματος ἁπλοῦ ἢ ὡπλισμένου. Ποικίλοι ὅροι ἐπεμβαίνουσι διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν συστημάτων τούτων, μεμονωμένως ἢ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν καθ' ἕκαστον μέρος διάταξιν ἱδρυτέας τροχιογεφύρας.

Ἡ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀδιάλειπτος καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἁλματώδης πρόοδος τῆς μεταλλουργίας, τῆς σιμεντοποιίας, τῆς θεωρητικῆς καὶ τῆς πειραματικῆς ἀντοχῆς τῶν ὑλικῶν, ὡς καὶ τὰ μεγαλουργὰ πνεύματα, ὡς πρός τε τὴν τέχνην καὶ τὸ ὡραῖον, πολλῶν τεχνικῶν, ἰδίως δὲ Γάλλων, συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἵδρυσιν τόσων ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος τροχιογεφυρῶν, ὥστε δικαίως νὰ θαυμάζωμεν ὄχι μόνον τοὺς μελετητὰς καὶ τοὺς ἐκτελεστὰς τῶν ἔργων τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τῶν ἐθνῶν, ἅτινα διέθεσαν καὶ διαθέτουσι τὰ ἀναγκαιοῦντα κεφάλαια πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ χρησίμου καὶ τοῦ μνημειώδους συγχρόνως. Ἡ Γαλλία εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν διὰ τῶν ἑκάστοτε διασήμων γεφυροδοποιῶν αὐτῆς, ὧν κορυφαῖοι οἱ J. Résal, P. Sejourné, Freyssinet κλπ., ἡ Ἀγγλία κατὰ δεύτερον λόγον, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι μὲ τὰς κολοσσιαίας κρεμαστὰς γεφύρας αὐτῶν, ἡ Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία κλπ. δικαίως ὑπερηφανεύονται δι' ἔργα, ὡς τὰ προκείμενα. Ἀναλόγως τῶν πόρων, ὡς καὶ τοῦ μήκους τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν αὐτῆς καὶ ἡ Ἑλλὰς κατέχει ἀξιοζήλευτον θέσιν ὡς πρὸς τὰς ἑαυτῆς τροχιογεφύρας, ἐξ ὧν πολλαὶ διαπερῶσι φάραγγας καὶ εἰσὶ πρωτότυποι. Δ. Ε. Π.

τροχιογράφος (ὁ). Ὄργανον τοποθετούμενον ἐντὸς εἰδικῆς θήκης τοῦ κώνου ἐκδιώξεως τῆς τορπίλλης καὶ καταγράφον αὐτομάτως ἐπὶ δύο χαρτίνων ταινιῶν, περιτυλισσομένων δι' ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ ἐπὶ δύο κυλίνδρων, ἀφ' ἑνὸς τὰ βάθη, εἰς ἃ ἔπλευσεν ἡ τορπίλλη, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς διατοιχισμούς, τοὺς ὁποίους ἐξετέλεσε κατὰ τὸν πλοῦν αὐτῆς. Καὶ ἡ μὲν καταγραφὴ τῶν βαθῶν γίνεται διὰ γραφίδος, ἥτις συνδέεται πρὸς ἔμβολον δεχόμενον τὴν πίεσιν τῆς θαλάσσης, ἡ δὲ καταγραφὴ τῶν διατοιχισμῶν γίνεται πάλιν διὰ γραφίδος συνδεδεμένης μετὰ ἐκκρεμοῦς. Κ. Β. Π.

τροχιοδείκτης (ὁ) /*Στρατ. Τεχνολ.*/. Εἰδικὸς καταρτισμὸς διὰ τὰς βολίδας φορητῶν ὅπλων καὶ πολυβόλων, ἐν χρήσει εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν κυρίως τῶν ὀργάνων τῆς ἀεροπορίας, ὅπως καθίσταται ὁρατὴ ἡ τροχιὰ τῶν βλημάτων τούτων. Τὸ αὐτὸ μέσον, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰς ὀβίδας τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων. Κ. Φ. Δ.

τροχιοδρομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τροχιόδρομον, ὁ τοῦ τροχιοδρόμου: «τροχιοδρομικὸν δίκτυον», «ὑπάλληλοι τροχιοδρομικοί».— Ἐπίρρ. ***τροχιοδρομικῶς***.

— /*Νομοθ.* *Τροχιοδρομικοὶ* νοοῦνται οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἐκμεταλλεύσεως τροχιοδρόμων ἀπὸ οἰκονομικῆς, τεχνικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως. Ἡ ἐκμετάλλευσις αὕτη ὑπάγεται εἰς τὴν διηνεκῆ ἐποπτείαν καὶ τὸν ἀδιάλειπτον ἔλεγχον τῆς εἰδικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἐλέγχου τῶν σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων τοῦ ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας. Δυνάμει δὲ τοῦ ἄρθρου 26 τοῦ νόμου ΓΦΜΒ' τοῦ 1910 καὶ τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ νόμου 276 τοῦ 1914 καὶ τῶν διὰ νόμων κεκυρωμένων συμβάσεων τῶν ἐν τῷ κράτει τροχιοδρομικῶν ἑταιριῶν ἠλεκτρικῆς ἕλξεως, ἐξεδόθη τὸ διάταγμα τῆς 10 Δεκεμβρίου 1924 «περὶ προσόντων καὶ δοκιμασίας ὁδηγῶν αὐτοκινήτων ἠλεκτρικῶν ὀχημάτων τροχιοδρόμων καὶ σιδηροδρόμων». Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 11 Μαΐου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος «περὶ ἀπολύσεως τῶν σιδηροδρομικῶν, τροχιοδρομικῶν, ἠλεκτρικῆς ἑταιρείας καὶ ἀεριόφωτος ὑπαλλήλων κλπ.», κυρωθέντος διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1927 καὶ διὰ τοῦ νόμου 3524 τοῦ 1928, ἐπετράπη εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Συγκοινωνίας, ὅπως δι' ἁπλῆς αὐτοῦ διαταγῆς ἀπολύῃ ὑπαλλήλους τροχιοδρομικοὺς κλπ. ἐκ τῶν παρουσιαζόντων τάσεις κομμουνιστικὰς ἢ ἀπεργιακάς, ὅταν πεισθῇ, ὅτι κομμουνίζουσιν ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως ἐξακολουθοῦσι νὰ εἶναι ταραξίαι ἢ ὅτι δὲν ἐξετίμησαν τὴν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς αὐτοὺς ἐπιείκειαν. Εἰδικαὶ διατάξεις ἔχουσι προνοήσει, διὰ τοῦ ἄρθρου μόνου τοῦ νόμου 3528, διὰ τοῦ ὁποίου προσετέθη διάταξις εἰς τὸ ἄρθρ. 19 τοῦ νόμου 281, ὅπως εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα τῶν τροχιοδρομικῶν μὴ ἀνήκωσιν ἐργάται ἢ ὑπάλληλοι ἀπομακρυνθέντες δι' οἱονδήποτε λόγον τῆς ὑπηρεσίας. Γ. Ν. Κ.

τροχιόδρομος /*Μηχανολ.*/. Μέσον μεταφορᾶς ἐπιβατῶν εἰς μικρὰς σχετικῶς ἀποστάσεις, χρησιμοποιούμενον συνήθως ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ εἰς τὰ πλησιέστερα προάστια αὐτῶν. Κινοῦνται ἐπὶ σιδηρῶν τροχιῶν, φερουσῶν κατάλληλον αὔλακα, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυλίεται ἀντίστοιχος προεξοχὴ τοῦ τροχοῦ (κοιν. δόντι). Ἡ βασικὴ αὕτη ἰδιότης τῶν τροχιοδρόμων χαρακτηρίζει καὶ καθορίζει τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὰ λοιπά, παρομοίας φύσεως, μεταφορικὰ μέσα, ὡς λεωφορεῖα, ἠλεκτρικὰ λεωφορεῖα καὶ ἐνδοαστικούς, ὑπογείους ἢ ἐναερίους σιδηροδρόμους. Οἱ τροχιόδρομοι χάνουν καθημερινῶς ἔδαφος εἰς καθαρῶς ἐνδοαστικὰς μεταφορὰς ἀπέναντι τῶν ἄλλων μέσων, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγκαστικῆς ἐπὶ ὡρισμένης τροχιᾶς κινήσεώς των. Τὸ μέλλον αὐτῶν φαίνεται ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὰς προαστιακὰς κυρίως γραμμάς, ὅπου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἔλλειψις μεγάλης κινήσεως καθιστᾷ ὀλιγώτερον αἰσθητὴν τὴν δυσκινησίαν των, ἀφ' ἑτέρου δέ, λόγῳ τῶν σχετικῶς μεγαλυτέρων ἀποστάσεων, ἀναδεικνύονται τὰ μεγάλα πλεονεκτήματά των, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ μικρὰ δαπάνη ἐκμεταλλεύσεως.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐμφανίσεώς των οἱ τροχιόδρομοι ἦσαν ἱπποκίνητοι (*ἱπποσιδηρόδρομοι*)· βραδύτερον ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτον σοβαρὸν βῆμα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ πρὸς κατάκτησιν τῆς συγκοινωνίας. Τὰ τροχιοδρομικὰ ὀχήματα νεωτέρου τύπου εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ πολλῶν ἠλεκτρικῶν κινητήρων δυναμένων νὰ συνδεθοῦν κατὰ διαφόρους τρόπους, πρὸς ἐπίτευξιν διαφόρων βαθμίδων ταχύτητος. Ἡ τροφοδότησίς των γίνεται δι' ἐναερίου ἠλεκτροφόρου σύρματος, ἡ δὲ ἐπιστροφὴ τοῦ ρεύματος λαμβάνει χώραν διὰ τῆς σιδηροτροχιᾶς καταλλήλως παρεσκευασμένης. Τὸ πρὸς κίνησιν τῶν τροχιοδρόμων χρησιμοποιούμενον ρεῦμα εἶναι κατὰ κανόνα συνεχές, τάσεως περὶ τὰ 500 βόλτ. Γ. Θ. Κ.

τρόχισις, *—εως* (ἡ)· ἀκόνισμα, ἄλλως *τρόχισμα* (βλ. λ.)

τροχίσκος (ὁ)· μικρὸς τροχός, οἷον κλίνης, τραπέζης κ.τ.τ., κοιν. *καρούλι*· ‖ κυκλοτερὲς δισκίον φαρμακευτικῆς οὐσίας, κοιν. *παστίλια*.

— /*Φαρμακοτεχν.*/ Καλεῖται *τροχίσκος* φαρμακοτεχνικὴ μορφὴ προοριζομένη διὰ τὴν εὔληπτον χορήγησιν διαφόρων φαρμάκων. Οἱ τροχίσκοι εἶναι μικρὰ στρογγύλα τεμάχια σκευαζόμενα δι' ἀναμείξεως σακχάρου μεθ' ὕδατος πρὸς σχηματισμὸν ζύμης, προσθήκῃ αἰθερίου ἐλαίου, ἐλαφρᾶς θερμάνσεως πρὸς τῆξιν τοῦ μείγματος καὶ εἶτα διὰ μοιρασμοῦ τοῦ τήγματος στάγδην ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ὅτε λαμβάνονται ἐπιπεδόκυρτοι τροχίσκοι. Οἱ τροχίσκοι παρασκευάζονται ἀκόμη διὰ μείξεως τῆς κόνεως τοῦ φαρμάκου μετὰ σακχάρου καὶ ζυμώσεως ἀκολούθως τοῦ μείγματος μὲ τραγακάνθινον κόμμι. Ἡ ζύμη αὕτη τῶν τροχίσκων πλάσσεται καταλλήλως ἐπὶ τραπέζης, ἐπιπάσσεται δι' ἀμύλου καὶ εἶτα κόπτονται ἐξ αὐτῆς οἱ τροχίσκοι διὰ καταλλήλου μικροῦ ὀργάνου. Γ. Κ. Ν.

τρόχισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τροχίζειν, ἡ δι' ἀκονιστικοῦ τροχοῦ λέπτυνσις τοῦ στόματος τεμνόντων ὀργάνων· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *ἀκόνισμα*: «τὸ ξυράφι θέλει τρόχισμα» ‖ καθόλου, ἀκόνισμα· ‖ μεταφ. «τὸ μυαλό του θέλει τρόχισμα», δηλαδὴ ἄσκησιν εἰς ταχεῖαν ἀντίληψιν.

τροχιστήριον (τό)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ τροχιστοῦ, ὅπου γίνεται τὸ τρόχισμα, ἄλλως *τροχεῖον*.

τροχιστὴς (ὁ)· ὁ τροχίζων, ὁ ἔχων ἐπάγγελμα τὸ τρόχισμα.

τροχιστικὰ (τά)· ἡ ἀμοιβὴ τοῦ τροχιστοῦ, τὰ ἔξοδα τοῦ τροχίσματος.

τροχίτης (ὁ) (Trochites) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀφρικανικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

τροχοβλέφαρα (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Κατηγορία πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοφόρων* (βλ. λ. *τροχόζῳα*).

τροχοδενδροειδῆ (τὰ) (Trochodendraceae) /*Βοτ.*/. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα δένδρα καὶ θάμνους μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα ἄνευ παραφύλλων καὶ ἄνθη μονήρη καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι τὸ *τροχόδενδρον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τροχόδενδρον (τὸ) (Trochodendron) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχοδενδροειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Τινὰ τούτων καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον διὰ τὰ ὡραιότατα λευκὰ ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

τροχοδέτης (ὁ). Ἔλασμα, σχοινίον, σύρμα ἢ ἑλκυστήρ, ὅστις μεταφέρει τὴν ἐνέργειαν τοῦ τροχοπεδητοῦ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τῇ βοηθείᾳ ἄλλων μοχλῶν εἰς τὴν *πέδην* (βλ. λ.).

τροχοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ τροχόν, ὁ ἔχων σχῆμα τροχοῦ.

— **τροχοειδεῖς** ***καμπύλαι***. Ἔστω ΑΒΓΔ ἡ ἀρθρωτὸν παραλληλόγραμμον ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου ε, τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ ΑΒ καὶ ΑΔ στρέφονται (ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου) ὁμαλῶς περὶ τὸ Α (τὸ ὁποῖον φανταζόμεθα τελείως ἀκίνητον ἐπὶ τοῦ ε), μὲ γωνιακὰς ταχύτητας ω καὶ Ω· εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ὑποθέτομεν ὅτι αἱ δύο πλευραὶ ΑΒ καὶ ΑΔ πίπτουν ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμιευθείας γ μὲ ἀφετηρίαν τὸ Α. Κατὰ τὴν κίνησιν ἡ ἀπέναντι τῆς Α κορυφὴ Γ γράφει μίαν καμπύλην, ἣν καλοῦμεν *τροχοειδῆ καμπύλην*. Ἐὰν λάβωμεν τὸ Α ὡς ἀρχὴν ὀρθογωνίων συντεταγμένων ἐπὶ τοῦ ε καὶ τὴν ἡμιευθεῖαν γ ὡς θετικὸν ἡμιάξονα τῶν x, αἱ ἐξισώσεις τῆς τροχοειδοῦς, ἐὰν λάβωμεν τὸν χρόνον ὡς παράμετρον, εἶναι:

$$x = (AB)\ \text{συν}\,(wt) + (A\Delta)\ \text{συν}\,(\Omega t)$$
$$y = (AB)\ \text{ημ}\,(wt) + (A\Delta)\ \text{ημ}\,(\Omega t)$$

Μερικαὶ περιπτώσεις τῶν τροχοειδῶν εἶναι αἱ ἐπικυκλοειδεῖς καὶ ὑποκυκλοειδεῖς. Ἂν Ω—ω, ἡ τροχο-

Digitized by Google

ειδὴς καταντᾷ κύκλος μὲ κέντρον τὸ Α καὶ ἀκτῖνα (ΑΒ)+(ΑΔ). Π. Θ. Κ.

— **τροχοειδὴς διάρθρωσις** / *'Ανατομ.*/. Διάρθρωσις, καθ' ἣν ἡ κυρτὴ ἀρθρικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἑνὸς ὀστοῦ ἁρμόζεται εἰς τὴν κοίλην τοῦ ἑτέρου, ἡ δὲ κίνησις γίνεται περὶ τὸν ἐπιμήκη ἄξονα τοῦ κινουμένου ὀστοῦ, οὕτως ὥστε διαγράφεται τόξον κύκλου, ἤτοι στροφή· τοιαύτη ἡ διάρθρωσις τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς κερκίδος καὶ τῆς ὠλένης. Ι. Π.

τροχόζῳα (τὰ) (Rotatoria) /*Ζῳολ.*/. Κατηγορία σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματωδῶν*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους σκώληκας, ὧν τὸ μῆκος δὲν ὑπερβαίνει τὸ τῶν ἐγχυματικῶν πρωτοζῴων, μεθ' ὧν πολλάκις καὶ συγχέονται λόγῳ τοῦ μεγέθους των, τῶν ἀναλόγων τρόπων τῆς ζωῆς των καὶ τῶν κινήσεών των. Τὸ μεσαῖον τμῆμα τοῦ σώματός των προστατεύεται συνήθως ὑπὸ ἀνθεκτικοῦ μανδύου ἐν εἴδει κόγχης. Πρὸς τὰ ὄπισθεν τοῦ σώματος εὑρίσκεται ἡ οὐρὰ τοῦ ζῴου, ἥτις εἶναι λεπτοτάτη, εὐκίνητος καὶ τελευτᾷ συνήθως εἰς λαβιδοειδῆ ἀπόφυσιν, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας τὸ ζῷον δύναται νὰ προσκολληθῇ ἐπὶ ξένων ἀντικειμένων. Τὸ πρόσθιον μέρος καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτου δέρματος, συστέλλεται δὲ καὶ διαστέλλεται κατὰ βούλησιν καὶ τελευτᾷ εἰς δισκοειδῆ ἀπόφυσιν περιβαλλομένην ὑπὸ κινητικῶν βλεφαρίδων, ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν τὰ ζῷα ταῦτα *τροχοβλέφαρα* ἢ *τροχόζῳα*. Ἡ κίνησις τῶν βλεφαρίδων ἐπὶ τῶν ἄκρων τοῦ δίσκου δίδει τὴν ἐντύπωσιν δύο τροχῶν κινουμένων. Τὸ στόμα εἶναι τοποθετημένον ἐπὶ τοῦ βλεφαρωτοῦ δίσκου καὶ ἀπολήγει εἰς μασητικὸν στόμαχον, μεθ' ὃν ἀκολουθεῖ ὁ κυρίως στόμαχος, οὗ συνέχεια εἶναι οἱ δύο πεπτικοὶ ἀδένες καὶ εἶτα τὸ ἔντερον, ὅπερ διανοίγεται εἰς τὴν ἕδραν ἥτις εὑρίσκεται παρὰ τὴν ῥίζαν τῆς οὐρᾶς. Τὰ ἐκκριτικὰ ὄργανα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ νεφρίδια, ἅτινα εἶναι δύο κύστεις κοῖλαι. Ὑπάρχει ἓν μόνον νευρικὸν γάγγλιον τοποθετημένον μετὰ τὸν οἰσοφάγον.

Ἡ ἀναπαραγωγὴ τῶν τροχοζῴων παρουσιάζει ἀξιοπαρατήρητον ἰδιορρυθμίαν. Κατὰ τὸ μεγαλύτερον διάστημα τοῦ ἔτους δὲν ὑπάρχουσι παρὰ θήλεα ζῷα, ἅτινα εἶναι παρθενογενῆ. Ταῦτα ζῶσιν ἐννέα περίπου ἡμέρας, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων γεννῶσι περὶ τὰ 50 ᾠὰ ἕκαστον, ἀναπτυσσόμενα τάχιστα. Ἡ φογονία ἐξακολουθεῖ καθ' ὅλον τὸ θέρος καὶ μόνον κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀναφαίνονται τὰ ἄρρενα τροχόζῳα, ἅτινα εἶναι μικρότατα καὶ ζῶσι δύο ἕως τρεῖς ἡμέρας, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων συνουσιάζονται μετὰ τῶν θηλέων τροχοζῴων. Τὰ ἐκ τῆς τοιαύτης συνουσίας προερχόμενα ᾠὰ εἶναι ἀλλοῖα τῶν ἐκ παρθενογονίας προερχομένων, διότι εἶναι πλέον εὐμεγέθη δὲν ἐκκολάπτονται παρὰ μόνον κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ, τὸ δὲ κέλυφός των εἶναι σκληρόν. Τὰ ᾠὰ ταῦτα καλοῦνται ᾠὰ τοῦ χειμῶνος καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκκολάπτονται ζῷα θήλεα παρθενογενῆ.

Τὰ τροχόζῳα ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰ γλυκέα καὶ τὰ ἁλμυρὰ ὕδατα καί τινα ἐντὸς τῶν ὑγρῶν ἐδαφῶν. Τρέφονται ἐκ μικροτάτων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν οὐσιῶν. Τινὰ εἶναι παράσιτα ἄλλων σκωλήκων. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει περὶ τὰ 500 γένη καὶ εἴδη. Δ. Ν. Π.

τροχόκερας (τὸ) (Trochoceras Zitt.) /*Παλαιοζῳολ.*/ Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τροχοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχίων κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων συνίστατο ἐξ ὀλίγων γύρων, ἀσυνδέτως περιειλιγμένων, ὁτὲ ἀριστεροστρόφων καὶ ὁτὲ δεξιοστρόφων. Τὸ στόμιον ἄνοιγμά των ἦτο ἁπλοῦν, ὁ σίφων κοιλιακός. Αἱ πλευραὶ τοῦ ὀστράκου σπανίως ἦσαν λεῖαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ κεκαλυμμέναι μὲ ἐγκαρσίας πτυχάς.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

τροχοκερατίδαι (οἱ) (Trochoceratidae Zitt.) /*Παλαιοζῳολ.*/. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ναυτιλοειδῶν τετραβραγχίων κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο κοχλιοειδῶς περιειλιγμένον, ἡ δὲ σπεῖρα δὲν εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τὸ *πλεκτόκερας*, τὸ *σπυραδόκερας*, τὸ *τροχόκερας*.

Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

τροχοκεφαλία (ἡ) /*'Ανθρωπολ.*/· βλ. λ. *ὀξυκεφαλία*.

τροχοκύαθος (ὁ) (Trochocyathus) /*Ζῳολ.*/. Γένος κοραλλίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐξακοραλλίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τυρβινολιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κοραλλίων, ἀπαντώντων εἰς τὰς ἀφρικανικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— /*Παλαιοζῳολ.*/ Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς λιασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *τροχοκύαθος elegans* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (Πλας μεσογειακῆς) βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ. Γ. Κ. Γ.

τροχοκυστίτης (ὁ) (Trochocystites Barr.) /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνωμαλοκυστιδῶν καρποειδῶν κυστοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καμβρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἐν Βοημίᾳ. Γ. Κ. Γ.

τροχόλιθοι /*'Οδοντ.*/. Ὀνομάζονται οὕτως οἱ ἐκ σμύριδος μικροὶ λίθοι, τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐπεμβάσεις ἐπὶ τῶν ὀδόντων. Οἱ τροχόλιθοι χρησιμοποιοῦνται εὐρέως κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν κοιλοτήτων τῶν ὀδόντων πρὸς ἔμφραξιν, ὡς καὶ κατὰ τὴν τρόχισιν τῶν ὀδόντων πρὸς ἐφαρμογὴν χρυσῶν στεφανῶν. Ν. Γ. Π.

τροχοπέδη (ἡ) /*Μηχανολ.*/. Διάταξις ἐπιβραδύνσεως τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τροχοῦ τινος, ἐνεργοῦσα ἐπ' αὐτοῦ συνήθως διὰ τριβῆς. Ἐπί τινος κυλινδρικῆς ἐπιφανείας, ὁμοκέντρου πρὸς τὸν τροχὸν καὶ ἀποτελούσης ἓν μηχανικὸν σῶμα μετ' αὐτοῦ, πιέζεται τὸ κύριον σῶμα τῆς πέδης, ἡ δὲ ἐκ τῆς πιεστικῆς δυνάμεως ἀναπτυσσομένη τριβὴ ἐνεργεῖ ἐπιβραδυντικῶς ἐπὶ τοῦ τροχοῦ. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ πιεζομένου ἐπὶ τοῦ τροχοῦ κυρίου σώματος τῆς πέδης, διαιροῦνται αἱ πέδαι εἰς τοιαύτας *διὰ ταινίας* καὶ *πρισματικάς*. Εἰς τὰς πρώτας, ἡ πεδουμένη κυλινδρικὴ ἐπιφάνεια τοῦ τροχοῦ περιβάλλεται διὰ μεταλλικῆς ταινίας, ἥτις μὴ ἐφαπτομένη κανονικῶς τῆς ἐπιφανείας, ἀφήνει ἐλευθέραν τὴν κίνησιν τοῦ τροχοῦ· ἡ πέδησις λαμβάνει χώραν διὰ συνέλξεως τῶν δύο ἐλευθέρων ἄκρων τῆς ταινίας, ὁπότε ἡ τελευταία, περιβάλλουσα σφικτὰ τὴν πεδουμένην ἐπιφάνειαν, προκαλεῖ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ταχύτητος τοῦ τροχοῦ.

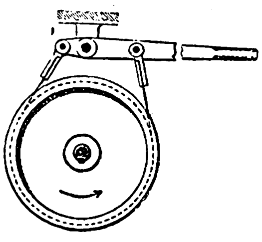

Τύπος τροχοπέδης.

Εἰς τὰς πρισματικὰς πέδας, τὸ πεδοῦν σῶμα εἶναι πρίσμα, φέρον κατάλληλον κυλινδρικὴν παρειάν, καλύπτουσαν ποσοστὸν μόνον τῆς περιφερείας τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας, καὶ πιεζόμενον ἐπ' αὐτῆς εἴτε ἐξωτερικῶς, ἐπὶ τοῦ κυρτοῦ, εἴτε ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ κοίλου τῆς ἐπιφανείας της (*ἐξωτερικὴ* ἢ *ἐσωτερικὴ πέδησις*). Εἴς τινας περιπτώσεις, τὰ πεδοῦντα πρίσματα εἶναι περισσότερα τοῦ ἑνός, διανεμημένα ἐπὶ τῆς περιφερείας τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας καὶ φερόμενα πρὸς πέδησιν ταυτοχρόνως διὰ καταλλήλου μηχανικῆς ἀλληλεξαρτήσεως.

Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς διὰ τὴν πέδησιν χρησιμοποιουμένης δυνάμεως, αἱ τροχοπέδαι διαιροῦνται εἰς χειροκινήτους, ποδοκινήτους (ποδήλατα, αὐτοκίνητα κ.τ.λ.), εἰς διὰ πεπιεσμένου ἀέρος λειτουργούσας τοιαύτας, καὶ τέλος εἰς ἠλεκτρικάς. Αἱ τελευταῖαι χρησιμοποιοῦνται συνήθως ὡς συμπληρωματικαί, εἰς ἠλεκτροκίνητα μόνον ὀχήματα (ἠλεκτρικοὶ σιδηρόδρομοι, τράμ), ἐνῷ ἡ χρῆσις τῶν διὰ πεπιεσμένου ἀέρος εἶναι γενικὴ δι' ὁποσδήποτε μεγαλύτερα ὀχήματα καὶ ταχύτητας κινήσεως. Γ. Θ. Κ.

— /*Στρατ. Τέχν.*/ Καταρτισμὸς τοῦ κιλλίβαντος καὶ ἐν γένει τοῦ ἐφολκαίου τῶν ὀχημάτων τοῦ πυροβολικοῦ, δι' οὗ παρεμποδίζεται ἡ ἐλευθέρα περιστροφὴ τῶν τροχῶν κατὰ τὰς ἐπὶ κατωφερείας πορείας. Κατ' ἀρχὴν ἡ *τροχοπέδη* ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐποχλέως, ἐπιμήκους σιδήρου τεμαχίου, ἐκτεινομένου καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ὀχήματος καὶ φέροντος ἑκατέρωθεν πέδιλα, ἔναντι τῶν ἐπισώτρων τῶν τροχῶν. Ὁ ἐποχλεὺς δύναται νὰ κινῆται παραλλήλως πρὸς ἑαυτὸν διὰ κοχλίου, περιστρεφομένου διὰ στροφάλου οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιθυμητὴ ἐπίσφιγξις τῶν πεδίλων ἐπὶ τῶν ἐπισώτρων τῶν τροχῶν. Ὁ στρόφαλος διατίθεται ὄπισθεν τοῦ ὀχήματος, ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὸς ὁ χειρισμὸς αὐτοῦ δι' ἀνδρὸς παρακολουθοῦντος τὸ ἐν τῇ κατωφερείᾳ ὄχημα.

Εἰς συστήματά τινα παλαιοτέρων πυροβόλων (γερμανικὸν ὑπόδ. 1896), εἰδικῶς διὰ τὴν βολήν, ἐφηρμόσθησαν *τροχοπέδαι βολῆς*, προοδευτικῶς καὶ αὐτομάτως ἐνεργοῦσαι κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν τοῦ κιλλίβαντος. Ἐπίσης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν *τροχοπέδαι τῆς πλήμνης*. Κ. Φ. Δ.

— **τροχοπέδη ἠλεκτρικὴ** /*'Ηλεκτρ.*/· βλ. λ. *ἠλεκτρικὴ πέδη*.

τροχοπέδησις, —εως (ἡ)· ἡ διὰ τῆς τροχοπέδης συγκράτησις τῆς κινήσεως τοῦ τροχοῦ, σταμάτημα διὰ τῆς τροχοπέδης.

τροχοπεδητὴς (ὁ). Σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος ἀνήκων εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν ἁμαξοστοιχιῶν καὶ ἐντεταλμένος τὸν χειρισμὸν τῆς χειροκινήτου τροχοπέδης. Μετὰ τὴν ὁσημέραι ὅμως προϊοῦσαν ἀντικατάστασιν ταύτης διὰ τῆς αὐτομάτου συνεχοῦς τροχοπέδης, τὴν ὁποίαν χειρίζεται ὁ μηχανοδηγός, οἱ εἰδικοὶ τροχοπεδηταὶ καταργοῦνται. Α. Τ.

τροχοπεδιλοδρομία (ἡ)· ὁ διὰ τροχοπεδίλων δρόμος, τρέξιμο μὲ τροχοπέδιλα, κοιν. *πατινάρισμα*.

τροχοπεδιλοδρομῶ (—έω)· τρέχω διὰ τροχοπεδίλων, ἀσκοῦμαι εἰς τὴν τροχοπεδιλοδρομίαν, κοιν. *πατινάρω*.

τροχοπέδιλον (τό)· πέδιλον φέρον τροχούς.

— /*'Εγκυκλ.*/ Τὰ *τροχοπέδιλα* (κοινῶς *πατίνια*) εἶναι καττύματα ξύλινα ἢ μεταλλικά, φέροντα κάτωθεν τρεῖς ἢ τέσσαρας τροχούς, ἄνωθεν δὲ προσαρμοζόμενα εἰς τὸ πέλμα τοῦ ὑποδήματος τοῦ πεδιλοδρόμου διὰ κοχλιῶν ἢ ἱμάντων. Ἐν τῇ μορφῇ των αὐτῇ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς *πεδιλοδρομίας* (βλ. λ.), ἐν δὲ τῇ μορφῇ τοῦ *κυκλοπεδίλου* (ἐπιμήκης ὁριζοντία βάσις μετὰ προσθίου καὶ ὀπισθίου τροχοῦ,

Τροχοπέδιλα.

[1=κοινὸν τροχοπέδιλον, 2=κυκλοπέδιλον.]

ὧν ὁ πρόσθιος στρέφεται διὰ καθέτου τῇ βάσει τιμονίου) παρὰ τῶν παίδων (ἀντὶ ποδηλάτου), στηριζομένων διὰ τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς ἄνω ἄκρας τοῦ τιμονίου καὶ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ κυκλοπεδίλου. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης φέρονται πρὸς τὰ ἐμπρὸς διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἀπωθοῦντος τὸ ἔδαφος. Παρεμφερῆ πρὸς τὰ τροχοπέδιλα εἶναι τὰ *παγοπέδιλα* καὶ τὰ *χιονοπέδιλα* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

τροχοπεδῶ (—άω)· χρησιμοποιῶ τὴν τροχοπέδην, ἀνακόπτω τὴν κίνησιν τῶν τροχῶν διὰ τροχοπέδης.

τρόχος (Meles) /*Ζῳολ.*/. Θηλαστικὸν τῆς τάξεως τῆς *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁρκτων*, κοινῶς καλούμενον *ἀσβός*. Ἔχει μῆκος 0,70 μ. καὶ ὕψος μέχρις 0,25 μ. Ἡ κεφαλή του ἀπολήγει εἰς ὀξὺ ῥύγχος μὲ ὦτα βραχέα καὶ ῥοειδῆ καὶ ὀφθαλμοὺς μικρούς, λάμποντας καὶ λίαν ἐξύπνους. Ὁ λαιμός του εἶναι βραχύς. Ὁ κορμός του πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος εἶναι εὐρὺς καὶ ὀγκώδης, παρουσιάζει ἄχαρι σύνολον καὶ καταλήγει εἰς βραχεῖαν οὐρὰν ἔξωθεν τριχωτήν, ἔσωθεν δὲ λείαν καὶ ἀπεψιλωμένην τριχῶν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει θύλακος πάχους 0,02. Ἐντὸς αὐτοῦ, καλυπτομένου μὲ λεπτοτάτας τρίχας, ὑπάρχουσιν ἀδένες ἐκκρίνοντες ὑπόλευκον δύσοσμον ὑγρόν, συναγόμενον ἐντὸς τοῦ θυλάκου. Τὰ σκέλη του εἶναι βραχέα καὶ λίαν χαμηλά, καλυπτόμενα μὲ μακρὰς ἀγρίας τρίχας, ἀναδεικνυούσας τὰ σκέλη ἀκόμη βραχύτερα. Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν εἶναι ἐφωδιασμένα μὲ ὀξεῖς ὄνυχας. Οἱ ὄνυχες τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν του εἶναι προσφυέστατοι διὰ νὰ ἀνασκάπτωσι. Τὸ τρίχωμά του εἶναι μακρὸν ἀλλὰ λεῖον, ἐνιαχοῦ ἄγριον. Ἑκατέρωθεν τοῦ ῥύγχους καὶ ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν του διήκει μέλαινα ῥάβδωσις, εὐρυνομένη πρὸς τὰ ὦτα καὶ σβήνουσα εἰς τὸν λαιμόν. Ἡ φωνή του, σπανίως ἀκουομένη, ὁμοιάζει πρὸς τὸν γρυλλισμὸν τοῦ χοίρου. Τρέφεται μὲ παντοίας ῥίζας, ὀπώρας, δρῦς, τεῦτλα, σταφυλάς, λαγιδεῖς, κονίκλους, ᾠὰ πτηνῶν, πτηνὰ κτλ., τὰ δὲ σπαρτὰ εἶναι καταστρεπτικώτατος. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ὑπερπαχύνεται, ἐνῷ κατὰ τὸ ἔαρ γίνεται κάτισχνος.

Ὁ τρόχος εὑρίσκεται ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν εὔκρατον τῆς Ἀσίας ζώνην, ἐν Κίνᾳ, διαμένων εἰς τὰ δάση, καὶ δὴ εἰς τὰς παρυφὰς τῶν δασῶν, τὰς γειτνιαζούσας μὲ τοὺς ἀγρούς, διὰ νὰ ἔχῃ πρόχειρον τὴν τροφήν του. Κατοικεῖ εἰς κρύπτας βάθους 1 ἕως $1^1/_2$ μ., ἃς ἐπιστρώνει μὲ βρύα, χόρτα καὶ φύλλα καὶ καθιστᾷ αὐτὰς λίαν ἀναπαυτικάς. Παρὰ τὴν κατοικίαν του ἔχει ἓν εἶδος ἀποχωρητηρίου, διότι εἶναι λίαν καθαρὸν ζῷον. Ἑκάστη κρύπτη ἔχει ἐκτὸς τῆς εἰσόδου καὶ μίαν ἔξοδον, ἀπέχουσαν τῆς εἰσόδου συχνάκις περὶ τὰ 12 μ.

Κατὰ τὸ θέρος, ἐκ φόβου τῶν κυνηγῶν καὶ τῶν ἁρπακτικῶν, ἀποφεύγει τὰς ἡμερινὰς ἐξόδους, ἐξερχόμενος τὴν νύκτα πρὸς λείαν. Τὸν χειμῶνα διάγει κοιμώμενος, περιπίπτων εἰς εἶδος νάρκης ἐν τῇ φωλεᾷ του, περιελισσόμενος ὡς ὁ κύων καὶ **τοποθετῶν τὸ ῥύγχος του ὑπὸ τὴν** οὐρὰν παρὰ τὸν μνημονευθέντα θύλακον. Συντηρεῖται τὸν χει-

Digitized by Google

μῶνα μᾶλλον μὲ τὸ λίπος του, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ θέρος ἀποκτᾷ. Ὅταν τήκωνται αἱ χιόνες ἐξέρχεται τῆς φωλεᾶς του διὰ νὰ πίῃ νερὸν ἢ ν' ἀναζητήσῃ τὴν τροφήν του. Διακρίνεται διὰ τὴν δειλίαν καὶ ὀκνηρίαν του, προτιμᾷ δὲ τὴν μόνωσιν. Γεννᾷ κατ' ἔτος 3—5 νεογνὰ ἐντὸς τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου. Τὰ νεογνὰ ταῦτα, τυφλὰ ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας, τρέφονται μὲ τὸ γάλα τῆς μητρός των ἐπὶ μῆνα, μεθ' ὃν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν της ἀναζητοῦσι τὴν τροφήν των. Μὲ ἐξαιρετικὴν ἐνεργητικότητα ἡ μήτηρ προφυλάσσει τὰ νεογνά της ἀπὸ πάντα κίνδυνον. Ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν τυφλὴν ὑπακοὴν καὶ ἀσκεῖ ἄκραν αὐστηρότητα εἰς τὰς παρεκτροπάς των ἐκτὸς τῆς φωλεᾶς, τιμωροῦσα αὐτὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των εἰς αὐτὴν μὲ δήξεις. Ἐν Κίνᾳ σφάζεται, ὡς οἱ χοῖροι, καὶ τρώγεται πολύ. Τὸ λίπος του

Τρόχος ὁ κοινός.

χρησιμοποιεῖται ὡς βάλσαμον καὶ ἀλοιφὴ πληγῶν ἢ ὡς φωτιστικὴ ὕλη ἢ ὡς μέσον κατὰ τῆς τριχοπτώσεως, αἱ δὲ τρίχες του διὰ κατασκευὴν πινέλλων ζωγραφικῆς. Ἐν Ἑλλάδι οἱ χωρικοὶ θεωροῦσι τὸ κρέας του ὡς φάρμακον κατὰ διαφόρων ζωϊκῶν ἀσθενειῶν, τὸ δὲ δέρμα του πολύτιμον κατὰ τῆς βασκανίας προφυλακτικόν. Τὸ δέρμα του κατεργαζόμενον χρησιμοποιεῖται διὰ κυνηγετικοὺς σάκκους, καλύμματα ποδῶν, ἐπιστρώσεις κιβωτίων, βιβλιοδετήσεις κτλ, ἔχει δὲ τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ διαπερᾶται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ, εἰς τὰς κυνηγετικὰς περιφερείας τῶν δασαρχείων Καλαμπάκας καὶ Τρικκάλων ἐν σμικρῷ ἀριθμῷ, ἐν μείζονι ἢ ἀφθόνῳ ἀριθμῷ εἰς τὰς κυνηγετικὰς περιφερείας τῶν δασαρχείων Γρεβενῶν, Καστορίας, Ἐδέσσης, Καρατζόβης καὶ Κομοτινῆς.

Τὸ κυνήγιον τοῦ τρόχου δὲν ἀσκεῖται παρ' ἡμῖν εἰδικῶς, διότι δὲν κατανοεῖται γενικῶς εἰσέτι ἡ χρησιμότης αὐτοῦ καὶ δὲν εἶναι εὐχερὴς ἡ ἐκμετάλλευσίς του. Εἶναι σποραδικοὶ οἱ κυνηγοὶ αὐτοῦ, ἰδίως οἱ κατεχόμενοι ὑπὸ τῆς προλήψεως ὅτι τὸ δέρμα του εἶναι πολύτιμον προφυλακτικὸν κατὰ τῆς βασκανίας. Ὁ κυνηγὸς δὲν συναντᾷ εὐκόλως τὸν τρόχον, ὄχι μόνον διότι διὰ τὴν πονηρίαν του ἀποφεύγει οὗτος τὸν κυνηγόν, ἀλλὰ καὶ διότι τὸν μὲν χειμῶνα παραμένει ἐν νάρκῃ ἢ ὕπνῳ ἐν τῇ κρύπτῃ του, τὸ δὲ θέρος ἐξέρχεται μόνον νύκτωρ πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς του. Ὁ τρόπος ἑπομένως τοῦ κυνηγίου τοῦ ζῴου τούτου δύναται ν' ἀσκῆται δι' ἐνέδρας πρὸ τῆς φωλεᾶς του, εἴτε κατὰ σεληνοφώτιστον νύκτα, ὅτε ἐξέρχεται πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς του, ἢ κυρίως κατὰ τὸ λυκόφως, ὅτε πρόκειται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτήν. Ὁ κυνηγὸς δύναται νὰ διακρίνῃ τὴν ὕπαρξίν του ἐν τῇ κρύπτῃ ἐκ τῶν ἰχνῶν του πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς αὐτήν. Ἐπειδὴ εἶναι βραχυσκελὴς καὶ τριχωτὸς καὶ σύρεται διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κρύπτην, καταλείπει τὰ ἴχνη του λειαίνων τὴν εἴσοδον καὶ χαράσσων ὡς νὰ κτενίζῃ τὸ ἔδαφός της μὲ τὰς ἀγρίας τρίχας του. Αὐτὸ τοῦτο δύναται νὰ παρατηρήσῃ ὁ κυνηγὸς καὶ εἰς τὰ μονοπάτια, ἐξ ὧν διέρχεται. Δέον νὰ τοποθετηθῇ ὅμως ὁ κυνηγὸς εἰς κατάλληλον καὶ ἀφανῆ πρὸ τῆς κρύπτης θέσιν καὶ ἀντίθετον πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου διεύθυνσιν καὶ νὰ διατελῇ ἐν ἐντατικῇ προσοχῇ καὶ ἑτοιμότητι, διότι ὁ τρόχος εἰς ἱκανὴν πρὸ τῆς κρύπτης του ἀπόστασιν, ὅταν φθάσῃ, τρέχει μὲ ἀστραπιαίαν ταχύτητα διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Βάλλεται μὲ ἰσχυρὰν γόμωσιν φυσιγγίου καὶ μὲ χονδρὰ σκάγια, ἀριθμοῦ 2—5, διότι ἔχων λίαν λιπώδη σάρκα καὶ τρίχωμα πολλαχοῦ ἄγριον, δύναται ν' ἀντιδρᾷ εἰς ἐλαφρὰς γομώσεις τοῦ ὅπλου. Ἕτερος τρόπος τοῦ κυνηγίου τοῦ ἀσβοῦ εἶναι ὁ διὰ διώξεως μετὰ κυνὸς βραχυσκελοῦς, ἰσχυροῦ καὶ καθ' ὅλα καταλλήλου, δυναμένου ὄχι μόνον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν φωλεὰν τοῦ ἀσβοῦ καὶ ἀναγκάσῃ αὐτὸν εἰς ἔξοδον, ἀλλὰ καὶ ἱκανοῦ νὰ καταβάλῃ αὐτὸν ἐν τῇ πάλῃ ἐντὸς τῆς φωλεᾶς, καθ' ἣν ὁ τρόχος οὐχὶ σπανίως ἐξέρχεται νικητής, φονεύων τὸν κύνα. Ἀντὶ τοῦ κυνός, τοῦ ὁποίου δέον ὁ κυνηγὸς ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ φείδηται, σύμφορον εἶναι νὰ κάμῃ χρῆσιν, ὅταν τὸ ἔδαφος εἶναι ἀργιλλῶδες, πυρᾶς, ἣν ἀνάπτει διὰ ξηρῶν θάμνων εἰς τὴν εἴσοδον τῆς κρύπτης, μεριμνῶν ὥστε ὁ καπνὸς νὰ εἰσέρχηται ἐντὸς αὐτῆς, ἢ προτιμότερον θείου, ὃ ἀνάπτει καὶ χειρίζεται καθ' ὅμοιον τρόπον, ὠθῶν τὸν καπνόν του ἐντὸς τῆς φωλεᾶς τοῦ τρόχου. Εἰς τὰς τελευταίας διὰ τοῦ καπνοῦ περιπτώσεις συνετὸν εἶναι νὰ ἔχῃ ὁ κυνηγὸς καὶ σύντροφον, διότι ἄλλως, ἐνῷ ἀσχολεῖται ὁ κυνηγὸς μὲ τὴν πυράν, ὁ τρόχος διαφεύγει ἐκ τῆς ἀντιθέτου ὀπῆς. Ἂν τοιοῦτος λείπῃ, καλὸν εἶναι νὰ τοποθετῇ κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς κρύπτης του κατάλληλον δίκτυον, εἰς ὃ νὰ ἐμπλακῇ ὁ ὁρμητικῶς ἐξορμῶν πρὸς ἔξοδον καὶ σωτηρίαν του ὑπὸ τοῦ καπνοῦ πιεζόμενος τρόχος. Φ. Δ. Γ.

— *[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως εἰς τὴν Μαλάγαν καὶ τὴν Κίναν, ὡς καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

τροχὸς (ὁ)· δίσκος κυκλοτερής, δυνάμενος νὰ στρέφεται περὶ ἄξονα, κοιν. *ρόδα*: «τροχὸς ἁμάξης,—μηχανῆς κ.τ.τ.», «κεραμεικὸς τροχός»· || φρ. «ὁ τροχὸς θέλει λάδωμα», μεταφ. ἐπὶ δωροδοκίας πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ τινος· || «πέμπτος τροχὸς τῆς ἁμάξης» ἐπὶ ἀνθρώπου μηδεμίαν προσφέροντος ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ὅμως ἐμφανιζομένου ὡς δρῶντος· || πᾶν ὅ,τι ἔχει σχῆμα τροχοῦ, οἷον κυκλοτερὴς πλὰξ κηροῦ, κοιν. *τυπαρι*.

— *[Τεχν.]* Καλεῖται *τροχὸς* ἐν τῇ τεχνολογίᾳ πᾶν κυκλικὸν καὶ πεπλατυσμένον σῶμα περιστρεφόμενον περὶ ἄξονα διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου του. Οἱ τροχοὶ χρησιμοποιοῦνται ποικιλοτρόπως διὰ τὴν κίνησιν ὀχήματος, τὴν μετάδοσιν κινήσεως ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα, διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ἐνεργείας ἀτμοῦ ἢ ὕδατος εἰς μηχανικὸν ἔργον, τὴν σύνθλιψιν καρπῶν καὶ εἰς πολυαρίθμους ἄλλας βιομηχανικὰς ἐφαρμογάς. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ τροχὸς ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ χρησιμοποιῆται εὐρύτατα εἰς τὰς τεχνικὰς ἐφαρμογὰς ἐν γένει, ἀναλόγως δὲ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως τῆς χρησιμοποιήσεώς του παρουσιάζει πολλὰς καὶ ποικίλας μορφάς. Οἱ τροχοὶ τῶν ὀχημάτων χρησιμοποιοῦνται πρὸς μετακίνησιν αὐτῶν διὰ τῆς περιστροφῆς των περὶ ἄξονα ἐστερεωμένον ἐπὶ τοῦ πλαισίου τοῦ ὀχήματος καὶ τῆς κυλίσεώς των ἐπὶ τῆς ὁδοῦ. Εἰς τὰ ἱπποκίνητα ὀχήματα ἡ περιστροφὴ τῶν τροχῶν ἀρχίζει ἐλευθέρως, μόλις ὁ ἵππος ἀρχίσῃ νὰ προχωρῇ. Εἰς τὰ μηχανοκίνητα ὀχήματα οἱ τροχοὶ διακρίνονται εἰς κινητηρίους, ὡς εἶναι οἱ ὀπίσθιοι τροχοὶ τῶν αὐτοκινήτων, οἱ τροχοὶ τῶν ἀτμαμαξῶν, ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῶν ὁποίων ἐνεργεῖ ἡ κινητήριος δύναμις, καὶ εἰς τροχοὺς κυλίσεως, οἵτινες περιστρέφονται ἐλευθέρως περὶ τὸν ἄξονά των, μόλις δοθῇ ὤθησις εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ὀχήματος διὰ τῶν κινητηρίων τροχῶν, ὡς εἶναι οἱ ἐμπρόσθιοι τροχοὶ τῶν αὐτοκινήτων, οἵτινες καλοῦνται καὶ διευθύνοντες τροχοί, καθόσον ἐπ' αὐτῶν ἐπενεργεῖ τὸ πηδάλιον τοῦ αὐτοκινήτου, οἱ τροχοὶ τῶν σιδηροδρομικῶν βαγονίων, οἵτινες κυλίονται ἁπλῶς ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν τροχῶν μόλις ταῦτα ἑλκυσθῶσιν ὑπὸ τῆς ἀτμαμάξης κττ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐφαρμογῆς των οἱ τροχοὶ τῶν ὀχημάτων, ἅτινα ἄλλως τε ἦσαν χειροκίνητα ἢ ἱπποκίνητα, κατεσκευάζοντο ὁλόσωμοι ἐκ κυλινδρικοῦ πεπλατυσμένου τμήματος κορμοῦ δένδρου, βραδύτερον δὲ ἐκ μονομεροῦς ἢ διπλοῦ ξυλίνου δίσκου καὶ κατόπιν ἐκ μεταλλικοῦ πλήρους ἢ ἀκτινωτοῦ. Σήμερον οἱ τροχοὶ τῶν ὀχημάτων ἐξειλίχθησαν πολὺ καὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὀχημάτων, ἅτινα ἐξυπηρετοῦν. Οἱ τροχοὶ τῶν αὐτοκινήτων ὀχημάτων, ἅτινα κυκλοφοροῦν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, εἶναι πολὺ διάφοροι τῶν τροχῶν τῶν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων, ἅτινα βαίνουν ἐφ' ὡρισμένης τροχιᾶς, καθόσον οἱ πρῶτοι ἐξ αὐτῶν φέρουν περιφερειακῶς ἐλαστικὸν ἀεροθάλαμον, ἵνα προσαρμόζωνται εὐκόλως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ καταστρώματος, οἱ δὲ δεύτεροι εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου μεταλλικοὶ καὶ περιβάλλονται περιφερειακῶς ὑπὸ χαλυβδίνων κωνικῶν ἐπισώτρων μετὰ χειλώματος ἢ ὀδόντος καταλλήλου πρὸς συγκράτησιν τοῦ τροχοῦ ἐπὶ τῆς σιδηροτροχιᾶς ἐφ' ἧς βαίνει. Τελευταίως δοκιμάζεται καὶ ἡ χρῆσις ἐλαστικῶν ἐπισώτρων καὶ εἰς τοὺς σιδηροδρόμους. Οἱ διὰ τὴν μετάδοσιν κινήσεως ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα χρησιμοποιούμενοι τροχοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταλλικοὶ καὶ στερεοῦνται ἐπὶ τῶν ἀξόνων τούτων ἀντιστοίχως, συνίστανται δὲ καὶ οὗτοι ἐκ τῆς πλήμνης, τῶν βραχιόνων ἢ ἀκτίνων καὶ τῆς περιφερειαακῆς στεφάνης, ἥτις εἶναι ἢ λεία, ὅταν ἡ μετάδοσις γίνεται δι' ἱμάντος, ὁπότε ὁ τροχὸς ἐπικαλεῖται τροχαλία, ἢ ἐφωδιασμένη δι' ὀδόντων κυλινδρικῶν ἢ κωνικῶν. Ἡ μετάδοσις τῆς κινήσεως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γίνεται διὰ συμπλοκῆς τῶν ὀδόντων τοῦ ἑνὸς τροχοῦ μὲ ὀδόντας τοῦ ἑτέρου, κατὰ τρόπον ὥστε διὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ ἑνὸς τροχοῦ νὰ περιστρέφεται συμπαρασυρόμενος καὶ ὁ ἕτερος, καὶ ἑπομένως καὶ ὁ ἄξων ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἐστερεωμένος.

Οἱ τροχοί, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ἐνεργείας ἀτμοῦ ἢ ὕδατος εἰς μηχανικὸν ἔργον, ἐφαρμόζονται γενικῶς εἰς τοὺς στροβίλους, ἤτοι τοὺς ἀτμοστροβίλους καὶ ὑδροστροβίλους, ὅπου ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀτμοῦ ἢ τοῦ ὕδατος ἐπενεργεῖ ἐπὶ πτερυγίων ἢ κωπῶν προσαρμοζομένων εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τροχοῦ, εἰς τὸν ἄξονα τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται τὸ μηχανικὸν ἔργον. Ἐξ ἄλλου διὰ τὴν πρόωσιν τῶν ἀτμοπλοίων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἕλικος ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ λεγόμενοι πτερωτοὶ τροχοὶ προώσεως, ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου. Οὗτοι ἔφερον περιφερειακῶς κώπας προσαρμοζομένους εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀκτίνων των. Οἱ τροχοὶ συνθλίψεως καρπῶν ἀποτελοῦνται ἐκ μεγάλων κυλινδρικῶν λίθων καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰ ἐλαιοτριβεῖα διὰ τὴν σύνθλιψιν τῶν ἐλαιῶν, εἰς τοὺς δια μυλολίθων λειτουργοῦντας ἀλευρομύλους διὰ τὴν σύνθλιψιν τῶν σπόρων τοῦ σίτου κ. τ. λ. Ἐπίσης διὰ τὴν στρῶσιν τῶν σκύρων ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῶν ὁδῶν χρησιμοποιοῦνται οἱ μεγάλοι καὶ βαρεῖς τροχοὶ τῶν ὁδοστρωτήρων. Δ. Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΣ

—*[Στρατ. Τεχν.]* Οἱ γενικῶς χρησιμοποιούμενοι τροχοὶ εἰς τὰ ὀχήματα πυροβολικοῦ εἶναι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ὕλης κατασκευῆς μεικτοὶ μετὰ μεταλλικῆς πλήμνης, ὡς συνενοῦντες ἀντοχήν, ἐλαστικότητα καὶ εὐκολίαν τῶν ἐπισκευῶν. Παλαιότερον μόνον ἐχρησιμοποιήθησαν, δι' ἐλαφρὰ φρουριακὰ πυροβόλα κυρίως, ἐξ ὁλοκλήρου μεταλλικοὶ τροχοί. Ἡ μεταλλικὴ πλήμνη ἐν ἀρχῇ κατεσκευάζετο ἐκ κρατερώματος, νῦν δὲ ἐκ μαλακοῦ χάλυβος, ἐπενδυομένου πρὸς ἐλάττωσιν τῆς τριβῆς καὶ μείωσιν τῶν φθορῶν, διὰ κρατερώματος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χοίνικος. Αἱ ἐκ ξύλου, συνήθως ἐκ νέας δρυός, ἀκτῖνες, κατὰ μὲν τὸ πρὸς τὸ κέντρον ἄκρον αὐτῶν συσφίγγονται μεταξὺ τοῦ κορμοῦ τῆς πλήμνης καὶ τοῦ κινητοῦ δίσκου αὐτῆς διὰ βλήτρων μετὰ περικοχλίου, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἄκρον προσαρμόζονται εἴτε διὰ τόρμου καὶ ἐντομῆς εἴτε διὰ πεδίλων μετὰ λεκανιδίου μετὰ τῶν ἐπίσης ἐκ ξύλου σώτρων.

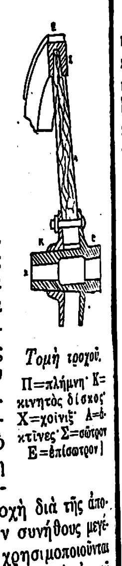

Τομὴ τροχοῦ.

Π=πλήμνη· Κ=κινητὸς δίσκος· Χ=χοῖνιξ· Α=ἀκτῖνες· Σ=σῶτρον· Ε=ἐπίσωτρον]

Τὰ σῶτρα κατεσκευάζοντο ἀρχικῶς μόνον δι' ἐκγλυφῆς εἰς τὸ κυκλικὸν σχῆμα τοῦ ξύλου, ἤδη δὲ διὰ κάμψεως αὐτοῦ, οὕτως ὥσ-
τε νὰ μὴ παραβλάπτηται ἡ ἀντοχὴ διὰ τῆς ἀπο-
τμήσεως τῶν ἰνῶν. Διὰ τροχὸν συνήθους μεγέ-
θους ἑνὸς ἢ καὶ πλέον μέτρου χρησιμοποιοῦνται
ἓξ τεμάχια ἐκ τοῦ πρώτου εἴδους ἢ τρία ἐκ τοῦ
δευτέρου εἴδους κατεργασίας. Ὁ σύνδεσμος τῶν
σώτρων μεταξύ των ἐνισχύεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
διὰ μεταλλικῶν πλακιδίων ἐχόντων συγχρόνως λε-
κανίδιον διὰ τὰς ἀκτῖνας. Τὰ δὲ πέδιλα καὶ τὰ
πλακίδια στερεοῦνται διὰ βλήτρων.

Τὸ περισφίγγον καὶ συγκρατοῦν τὸ σύνολον τοῦ
τροχοῦ ἐπίσωτρον κατασκευάζεται ἐπίσης ἐκ μα-
λακοῦ χάλυβος. Τὸ σύνολον τοῦ τροχοῦ διαμορ-
φοῦται κατὰ κωνικὴν ἐπιφάνειαν, τῶν ἀκτίνων
σχηματιζουσῶν μικρὰν τὴν γωνίαν μετὰ τοῦ ἄξο-
νος, τὸ μὲν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐπισφίγξεως τῶν
σώτρων, τὸ δὲ ὅπως ὁ τροχὸς κέκτηται μεγάλην
ἐλαστικότητα, ἰδίως δὲ ὅπως παρουσιάζῃ μεγάλην
ἀντοχὴν εἰς τὴν πλαγίαν ὤθησιν, ἣν ἐξασκεῖ ἡ
πλήμνη τοῦ χαμηλοτέρου τροχοῦ κατὰ τὴν ἐπ
ἐγκαρσίως κεκλιμένου καταστρώματος ὁδοῦ κίνη-
σιν. Ἵνα δὲ μὴ φέρηται τὸ βάρος τοῦ ὀχήματος
ἐπὶ κενοῦ, κατὰ τὴν γενικωτέραν περίπτωσιν ὁρι-
ζοντίου καταστρώματος ὁδοῦ, δίδεται εἰς τὰς
χνόας τοῦ ἄξονος τοῦ τροχοῦ ἴση κλίσις πρὸς τὰ
κάτω, οὕτως ὥστε ἡ ἑκάστοτε κατωτέρα ἀκτὶς νὰ
ᾖ κατακόρυφος. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς χοί-
νικος εἶναι ἐλαφρῶς κωνική, ἀντιστοίχως πρὸς τὰς
χνόας τοῦ ἄξονος.

Πρὸς ταχεῖαν καὶ εὐχερῆ ἐπανόρθωσιν τῆς ἐκ
τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ξυλίνων μερῶν δυναμένης
νὰ ἐπέλθῃ χαλαρότητος τοῦ τροχοῦ εἰς τὸ σύστημα
αὐτῶν Ντελὸμ (Delhomme), ὡς καὶ εἰς τὴν ἑλλη-
νικὴν σκευὴν Σναΐδερ (Schneider), ἡ πλήμνη εἶ-
ναι καταλλήλως κατηρτισμένη, ὥστε δι' εἰδικῆς
διατάξεως νὰ ἀπωθοῦνται κατὰ βούλησιν κάτωθεν
τῶν ἄκρων τῶν ἀκτίνων καὶ εἰς τὸν μεταξὺ αὐτῶν
ἁρμόν, ἐντὸς τῆς πλήμνης, εἰδικοὶ σφῆνες. Κατὰ
θεμελιώδη κανόνα οἱ τροχοὶ πάντων τῶν ὀχημά-
των ἐν τῇ πυροβολαρχίᾳ εἶναι ἐντελῶς ὅμοιοι, πρὸς
εὔκολον ἀνταλλαγὴν καὶ ἁπλούστευσιν τοῦ ἐφο-
διασμοῦ. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— *['Εγκυκλ.]* Ἐκαλεῖτο *τροχὸς* παλαιὸς τρόπος
βασανιστικῆς θανατώσεως, ἐν χρήσει ἀπὸ τῆς ἀρ-
χαιότητος, διαδοθεὶς δὲ εὐρύτατα κατὰ τὸν μ

Digitized by Google

σαίωνα καὶ διατηρηθεὶς μέχρι τέλους σχεδὸν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ τροχός, ὡς ὄργανον βασανισμοῦ, ἀναφέρεται τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Ἰξίωνος, ὅστις, τολμήσας νὰ ἐπιθυμήσῃ ἐρωτικῶς τὴν Ἥραν, προσεδέθη ἐπὶ πτερωτοῦ τροχοῦ, περιστρεφομένου ἀπαύστως καὶ ταχέως ἐν τῷ αἰθέρι. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ διὰ τοῦ τροχοῦ θανάτωσις ἐφηρμόζετο συνήθως ἐπὶ δολοφόνων, ἐμπρηστῶν, ληστῶν, ἱεροσύλων, προδοτῶν κλπ. Κατ' αὐτὴν ὁ κακοῦργος ἐξετείνετο πρῶτον, μὲ τεταμένα τὰ μέλη, ἐπὶ δύο δοκῶν προσηρμοσμένων χιαστί, ἀφοῦ δὲ ἐδένετο καλῶς ὑφίστατο ἐκ μέρους τοῦ δημίου θλάσιν τῶν μελῶν διὰ βαρείας σιδηρᾶς ῥάβδου. Ἀκολούθως ἐξετίθετο εἰς κοινὴν θέαν ἐπὶ τροχοῦ προσηρμοσμένου ὁριζοντίως ἐφ' ὑψηλῆς δοκοῦ, ἐκεῖ δὲ ἀπέθνησκε βραδέως ἐν μέσῳ φρικωδῶν ἀλγηδόνων. Χ. Δ.

—*[Βυζ. Μουσ.]* *Τροχὸς* καλεῖται ἓν τῶν τριῶν συστημάτων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, περιέχον τέσσαρα διαστήματα, βαίνοντα ἐπὶ τὸ ὀξὺ κατὰ τόνον ἐλάσσονα ($=^{10}/_{9}$), ἐλάχιστον ($^{16}/_{15}$), μείζονα ($=^{9}/_{8}$) καὶ μείζονα ($=^{9}/_{8}$), ἅτινα πολλάκις ἐπαναλαμβάνονται. Οἱ φθόγγοι τοῦ τροχοῦ εἶναι οἱ: πα-βου-γα-δι-κε, ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν τὸ μέλος ὑπερβαίνει τὴν ἔκτασιν ταύτην, ἐπὶ μὲν τὸ ὀξὺ ὁ φθόγγος κε, λαμβανόμενος ὡς πα, γίνεται ὁ βαρύτερος φθόγγος νέου ὁμοίου πενταχόρδου, ἐπὶ δὲ τὸ βαρύ, ὁ φθόγγος πα, λαμβανόμενος ὡς κε, γίνεται ὁ ὀξύτερος φθόγγος νέου ὁμοίου ἐπίσης πενταχόρδου. Αἱ τοιαῦται μεταθέσεις δηλοῦνται διὰ τῶν καταλλήλων φθορικῶν σημείων. Τοῦ συστήματος τούτου ποιεῖται κυρίως χρῆσιν ὁ πρῶτος ἦχος. Ν. Α. Χ.

—**τροχοὶ** ***ὑπερβολοειδεῖς***· βλ. λ. *κοχλιωτοὶ τροχοί*.

—**τροχὸς** ***ἐκκρουστικὸς*** *[Ἀστρον.]*. Ὁ ὀδοντωτὸς τροχὸς ὡρολογίου, τοῦ ὁποίου οἱ ὀδόντες, προσκρούοντες ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τῶν ἀκμῶν τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκκρεμοῦς ἢ τοῦ λικνοτρόχου λικνιζομένης ἀγκύρας, συντηροῦσι τὴν λίκνισιν αὐτῆς καὶ ἐμποδίζουσι τὴν ταχεῖαν στροφὴν τῶν τροχῶν τοῦ τροχιάσματος. Σ. Π.

—**τροχὸς** ***ἠλεκτρικὸς*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἠλεκτρικὸς τροχός*.

—**τροχὸς** ***ὑδραυλικός***· βλ. λ. *ὑδραυλικὸς τροχός*.

τροχὸς (ὁ) (Trochus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *διιτοκαριδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μὲ κόγχην πεπλατυσμένην καὶ κυκλικήν, μὲ ἄνοιγμα σχεδὸν τεραγωνικὸν καὶ κορυφὴν αἰχμηρὰν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τροχὸς ὁ ζιζύφειος* (Trochus Zizyphii), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα ἀμφίβολα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἀσφαλῆ ὅμως λείψανα συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς δεβονίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον.
Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τροχῶν εὑρέθησαν: α') ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς μαιστριχτίου βαθμῖδος τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὰ ὄρη Κοντοδεσπότη τῆς Εὐβοίας· β') ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (δευτέρας μεσογειακῆς) βαθμῖδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ· γ') ἐντὸς τῶν κογχιτῶν ἀσβεστολίθων τῶν λατομείων Πειραιῶς τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ· δ') τῶν εἰδῶν τροχὸς conulus, albidus, exiguus, corallinus, Adansoni, fanulum, millegranus, Fermonii, coniformis ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου· ε') τοῦ εἴδους τροχὸς Laugieri ἐντὸς πλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ λόφου Ἁγίου Ἠλία παρὰ τὰ Καστέλλια τῆς Δυτικῆς Μεσσηνίας· στ') τῶν εἰδῶν τροχὸς patulus, conchylioforus ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου· ζ') τοῦ εἴδους τροχὸς agglutinans ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων τοῦ Ληξουρίου Κεφαλληνίας· η') τῶν εἰδῶν τροχὸς magus ποικιλία producta καὶ τροχὸς zizyphinus ἐντὸς τῶν τεταρτογενῶν ἀποθεμάτων τῶν Στροφάδων νήσων. Γ. Κ. Γ.

τροχοφόρον (τό, ἐνν. *ὄχημα*)· ὄχημα κινούμενον διὰ τροχῶν (ἅμαξα, ποδήλατον, αὐτοκίνητον κλπ.)· «ἡ δρᾶσις τῶν τροχοφόρων», τὰ ὑπὸ τῶν τροχοφόρων προκαλούμενα δυστυχήματα· ‖ «τροχοφόρον ἀτμόπλοιον», τὸ τροχήλατον *ἀτμόπλοιον* (βλ. λ.)

—*[Πυροβολ.]* *Τροχοφόρον* ἐκαλεῖτο τὸ κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (π. χ. παρ' ἡμῖν τὰς τοῦ βραδυβόλου πυροβόλου Κρούπ) ὄχημα τοῦ πυροβολικοῦ, τὸ χρησιμεῦον διὰ τὴν μεταφορὰν ἀνταλλακτικῶν τροχῶν καὶ ἀξόνων. Ν. Θ. Κ.

τροχοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων τροχούς, ὁ διὰ τροχῶν κινούμενος: «τροχοφόρον πλοῖον» ‖ *τροχοφόρον* (τὸ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· ‖ *τροχοφόρα* (τά)· ἑτέρα ὀνομασία τῶν *τροχοζῴων* (βλ. λ.).

τροχῶσα (ἡ) (Trochosa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκοσιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἀράχνας, ἀπαντώσας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

τρυβλίον (τό), καὶ *τρύβλιον*· πινάκιον, πιάτο.

— **τρυβλίον** ***ἱερὸν*** *[Λαογρ.]*· βλ. λ. *γκράλ*.

τρύγημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τρυγᾶν, ἰδίᾳ ἐπὶ σταφυλῶν καὶ μέλιτος: «τ' ἀμπέλι θέλει τρύγημα»· ‖ μεταφ., ἀπομύζησις.

τρυγήσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ποὺ πρέπει νὰ τρυγηθῇ, ὥριμος πρὸς τρυγητόν.

τρύγησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρυγᾶν, τρυγητός.

τρυγητὴς (ὁ)· ὁ τρυγῶν, ὁ ἀποκόπτων, ὁ συγκομίζων τὰς σταφυλάς ‖ ὁ μὴν Σεπτέμβριος διὰ τὸν τρυγητόν, ὁ ὁποῖος γίνεται κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον.

τρυγητὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρυγᾶν, ἡ συγκομιδὴ τῶν σταφυλῶν ἢ τοῦ μέλιτος, τρύγησις, κοιν *τρύγος*· ‖ ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν γίνεται ἡ τρύγησις.

—*[Ἀμπελ.]* *Τρυγητὸς* καλεῖται ἡ συλλογὴ τῶν σταφυλῶν πρὸς παρασκευὴν τοῦ οἴνου ἢ τῆς σταφίδος. Ὁ τρυγητὸς λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως τῶν σταφυλῶν, ἤτοι ὅταν αὗται ἀποκτήσουν τὸ ἀπαιτούμενον σάκχαρον· τοῦτο ἐξακριβοῦται εἴτε διὰ τοῦ γλευκομέτρου εἴτε πρακτικῶς, ὅταν ὁ μίσχος τῆς σταφυλῆς λάβῃ χρῶμα καστανόν, ἡ ἐπιδερμὶς τῆς ῥαγὸς γίνῃ λεπτὴ καὶ διαφανὴς καὶ ἀποκτήσῃ τὸ χαρακτηριστικὸν δι' ἑκάστην ποικιλίαν χρῶμα καὶ ἡ γεῦσις τῆς σταφυλῆς γίνῃ γλυκεῖα. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἐνάρξεως τοῦ τρυγητοῦ καθορίζεται εἴτε ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀμπελουργῶν εἴτε ὑπὸ ειδικῆς ἐπιτροπῆς εἴς τινας περιφερείας, ὅπου καλλιεργοῦνται σταφιδάμπελοι πρὸς παραγωγὴν καλῆς ποιότητος σταφίδος, προωρισμένης δι' ἐξαγωγήν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τῶν τοποθεσιῶν. Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη γίνεται βραδύτερον. Ἐπίσης ποικίλλει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ἀναλόγως τῶν ποικιλιῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν σταφυλῶν προοριζομένων διὰ τὴν οἰνοποίησιν, ὁ τρυγητὸς ἐνεργεῖται ἐφ' ὅσον ἡ σταφυλὴ περιέχει εἰσέτι ὀξέα, ἀπαραίτητα διὰ τὴν παρασκευὴν καλοῦ οἴνου. Ὅταν ὅμως αἱ σταφυλαὶ προορίζωνται διὰ τὴν παρασκευὴν σταφίδος, τότε πρέπει νὰ συλλεγῶσιν ὡριμώτεραι, ὥστε νὰ περιέχωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον σάκχαρον. Ὁ τρυγητὸς γίνεται συνήθως ὑπὸ γυναικῶν εἴτε διὰ τῆς χειρὸς εἴτε διὰ μαχαιριδίου, αἱ δὲ συλλεγόμεναι σταφυλαὶ μεταφέρονται εἰς τὸν ἀμπελῶνα ἐντὸς καλαθίων καὶ ἢ ἁτλώνονται ἐπὶ τόπου εἰς τὰ ἁλώνια πρὸς σταφιδοποίησιν ἢ μεταφέρονται διὰ ζῴων ἢ ἁμαξῶν εἰς τὸ πατητήριον. Κατὰ τὴν μεταφορὰν δέον νὰ καταβάλληται μεγάλη προσοχὴ ἵνα μὴ ὑφίστανται φθοράς. Ε. Τ. Ε.

—*[Μελισσοκ.]* *Τρυγητὸς* καλεῖται ἡ συγκομιδὴ τοῦ μέλιτος ἀπὸ τὰς κυψέλας. Ἡ ἐποχή του συμπίπτει μὲ τὸ κατὰ τόπους καὶ ἔτη τέρμα τῆς ἀνθοφορίας, ἐνεργεῖται δ' ὡς ἑξῆς: Καπνίζεται ἐλαφρῶς ἡ εἴσοδος τῆς κυψέλης καὶ ἀφαιρεῖται ἡ στέγη αὐτῆς, ἐνῷ καπνίζεται ἐνεργητικῶς τὸ ἐσωτερικόν της. Ἀποκολλῶνται κατόπιν τὰ πλαίσια, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται εἰς τὰ κιβώτια μεταφορᾶς καὶ μεταφέρονται εἰς τὸ ἐργαστήριον, ὅπου ἀλληλοδιαδόχως τοποθετοῦνται ἐπὶ τρίποδος. Μὲ εἰδικὴν μάχαιραν, θερμαινομένην, ἀφαιροῦνται τὰ καλύμματα τῶν κελλίων καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, αἱ δὲ κηρῆθραι μετὰ τῶν πλαισίων των τοποθετοῦνται εἰς τὸν μελιτοεξαγωγέα, ὅπου διὰ φυγοκεντρήσεως ἐξάγεται τὸ μέλι, χωρὶς νὰ καταστραφῶσιν αἱ κηρῆθραι. Εἰς ἑκάσκην κυψέλην κατὰ τὸν τρυγητὸν πρέπει νὰ ἀφήνεται ποσότης τις μέλιτος πρὸς διατροφὴν τῶν μελισσῶν (3—4 ὀκ. καὶ ἐνίοτε περισσότερον). Ε. Τ. Ε.

—*[Λαογρ.—Εἰκονογρ.]* Ὁ *τρυγητός*, ἀποτελῶν τὴν μᾶλλον χαρμόσυνον διὰ τὸ ἀμπελουργὸν ὥραν τοῦ ἔτους, ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἀφορμὴ πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων εἰς ὅλους τοὺς γεωργικοὺς λαούς, καὶ προσφιλὲς θέμα διὰ τοὺς καλλιτέχνας καὶ λογοτέχνας ὅλων τῶν ἐποχῶν. Τὸ χαρμόσυνον τοῦ τρυγητοῦ μεταξὺ τῶν παραμεσογείων γεωργικῶν λαῶν ἐπιτείνει καὶ τὸ ὅτι ἐπισμβαίνει οὗτος μετὰ τὸ τέλος τοῦ θερισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιπόνων γεωργικῶν ἐργασιῶν τοῦ θέρους. Ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ ἐποίκιλλε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τοὺς διαφόρους τόπους. Ἐν Ἀφρικῇ ἡ ἐργασία τῆς κοπῆς τῶν σταφυλῶν ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Αὐγούστου, ἐνῷ εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον εὐρωπαϊκὰς χώρας συνέπιπτε μὲ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου, παρατεινόμενος πολλάκις καὶ μέχρι τοῦ δευτέρου δεκαπενθημέρου τοῦ μηνὸς καὶ σπανιώτερον πέραν αὐτοῦ. Ἐν Ῥώμῃ ἐτελεῖτο καὶ ἐπίσημος ἑορτὴ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ τρυγήτοῦ, τὰ καλούμενα Vinalia, τῶν ὁποίων προΐστατο ὁ flamen dialis. Οἱ «τρυγητῆρες» (vindemiatores), ὡς ἐκαλοῦντο οἱ συγκομίζοντες τὰς σταφυλάς, ἀπέκοπτον τοὺς βότρυς διὰ τῶν χειρῶν καὶ σπανίως διὰ μαχαιριδίων, ἐτοποθέτουν δ' αὐτοὺς ἐντὸς μεγάλων κανίστρων, ἅτινα ὠνομάζοντο «κανθήλια» ἢ «σταφυλοβολεῖα» (corbutae). Ζωηρόταται εἶναι αἱ ποικίλαι εἰκονογραφικαὶ παραστάσεις εἰς τὰς ὁποίας ὁ τρυγητὸς εἰκονίζεται πολλάκις διεξαγόμενος ἐν μέσῳ βακχικῶν ἑορτῶν ὑπὸ τοῦ θιάσου τοῦ Διονύσου. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διετηρήθη ἡ συνήθεια τοῦ πανηγυρικοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐνάρξεως τοῦ τρυγητοῦ, προπάντων εἰς τὰς οἰνοπαραγωγοὺς χώρας τῆς Δύσεως. Εἰς τὸ Βεβὲ ἰδίᾳ τῆς Ἑλβετίας ἡ λαμπρότης τῶν ἑορτῶν τοῦ τρυγητοῦ εἶναι τοιαύτη, ὥστε προσελκύει καὶ πολλοὺς ξένους πανηγυριστάς. Ἐπίσης ἐν Ἰταλίᾳ διοργανοῦνται χοροὶ καὶ ποιητικοὶ καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες. Ἐκ τῶν ἀπεικονισάντων σκηνὰς τρυγητοῦ καλλιτεχνῶν τῶν νεωτέρων χρόνων κυριώτεροι εἶναι ὁ Ραφαήλ, ὁ Ἄλμα Ταντέμα, ὁ Φρ. Μπασσάνο, ὁ Κουρμπέ, ὁ Χάφφνερ κλπ. —Ω.

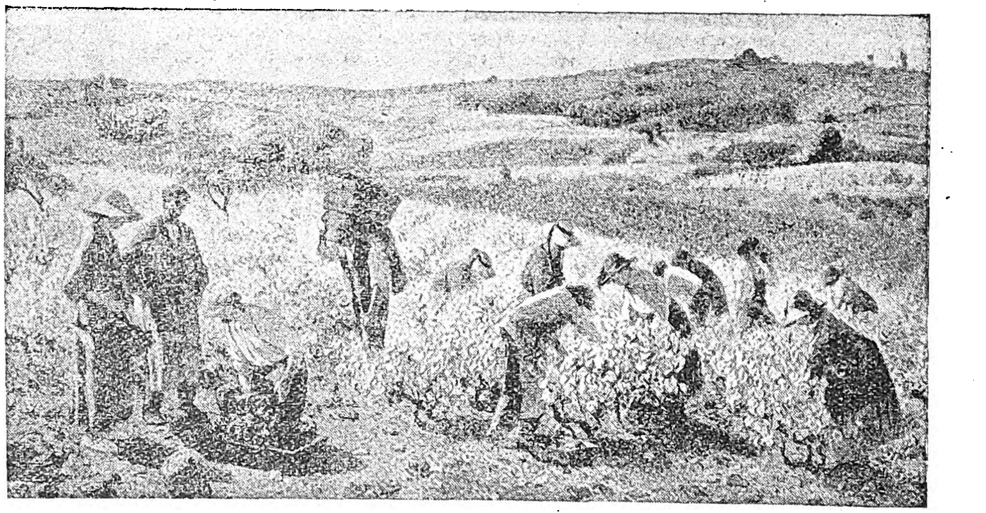

Ἐρρ Μαρτέν: «Ὁ τρύγος».

[Σαλὸν 1927 Παρίσιοι.]

τρυγία (ἡ)· ἀντὶ *τρύξ*, ἡ ὑποστάθμη τοῦ οἴνου.

—*[Ὀργ. Χημ.]* Βλ. *τρυγικὸν ὀξύ*.

—*[Στοματ.]* Βλ. *τρὺξ [Στοματ.]*.

τρυγικός, —*ή,* —*όν*. Ὁ ἀναφερόμενος ἢ σχετιζόμενος πρὸς τὴν τρύγα

—**τρυγικὴ** ***διαλδεΰδη,*** ἢ ***βουτανοδιολοδιάλη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλδεϋδαλκοόλη τοῦ τύπου:

CHO.CH(OH).CH(OH).CHO.

Ἔχει γλυκεῖαν γεῦσιν, ἀνάγει τὸ διάλυμα αὐτῆς τὸ φελίγγειον ὑγρὸν καὶ κατὰ τὴν παραμονὴν πολυμερίζεται πρὸς δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ σῶμα. Σ. Γ.

— **τρυγικὸν** ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου HOOC.CH(OH).CH(OH).COOH, ἤτοι συμμετρικὸν διυδροξυλιωμένον ἠλεκτρικὸν ὀξύ. Ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ μορίῳ αὐτοῦ παρουσίας δύο

Digitized by Google

ὁμοιοειδῶς ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος παρασκευάζεται εἰς τρεῖς μορφάς, ἤτοι:

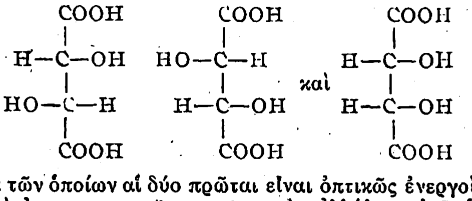

ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο πρῶται εἶναι ὀπτικῶς ἐνεργοὶ καὶ ἐναντιοστερεοϊσομερεῖς πρὸς ἀλλήλας, ἐνῷ ἡ τρίτη εἶναι ἀδρανὴς δι' ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως καὶ διαστερεοϊσομερὴς πρὸς τὰς πρώτας. Δι' ἀναμείξεως εἰς ἰσομοριακὰς ἀναλογίας τῶν δύο ὀπτικῶς ἐνεργῶν μορφῶν παράγεται καὶ τετάρτη μορφή, ἡ ρακεμική, ἥτις εἶναι ἀδρανὴς λόγῳ ἐξωμοριακῆς ἀντισταθμίσεως. Καὶ αἱ τέσσαρες αὗται μορφαὶ εἶναι γνωσταὶ καὶ καλοῦνται αἱ μὲν δύο πρῶται *δεξιοστρόφοι* (ἢ d-) *τρυγικὸν ὀξὺ* καὶ *ἀριστεροστρόφον* (ἢ l-) *τρυγικὸν ὀξύ*, ἡ τρίτη *μεσοτρυγικὸν* ἢ *ἀντιτρυγικὸν ὀξὺ* καὶ ἡ τετάρτη *σταφυλικὸν* ἢ *ρακεμικὸν ὀξύ*. Τὸ σπουδαιότερον ὅλων τῶν τρυγικῶν ὀξέων, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ μόνον, ὅπερ βιομηχανικῶς χρησιμοποιεῖται, εἶναι τὸ δεξιοστρόφον, ἤτοι τὸ d-τρυγικὸν ὀξύ, λέγοντες δὲ καὶ ἁπλῶς *τρυγικὸν ὀξὺ* τοῦτο ἐννοοῦμεν. Τὸ τρυγικὸν ὀξὺ ἦτο γνωστὸν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς *τρυγὸς* (ὀξίνου τρυγικοῦ καλίου), ὡς ἐλεύθερον δὲ τρυγικὸν ὀξὺ ἐμελετήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Scheele τῷ 1769. Ἀπαντᾷ εὐρύτατα διαδεδομένον εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον, εἰς πλείστους καρποὺς καὶ φυλλώματα φυτῶν, ἐν μέρει ἐλεύθερον καὶ ἐν μέρει ἡνωμένον μετ' ἀσβεστίου ἢ καλίου. Ἐπίσης ἀπαντᾷ εἰς τὸ γλεῦκος ἐν μέρει ἐλεύθερον καὶ ἐν μέρει ὡς ὄξινον τρυγικὸν κάλιον. Κατὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ γλεύκους πρὸς οἶνον λόγῳ τῆς σχηματιζομένης ἀλκοόλης καθιζάνεται βαθμηδὸν ἡ τρύξ, ὡς μεῖγμα ἐκ πολλοῦ ὀξίνου τρυγικοῦ καλίου καὶ ὀλίγου τρυγικοῦ ἀσβεστίου.

Τὸ τρυγικὸν ὀξὺ παραλαμβάνεται βιομηχανικῶς ἐκ τῆς τρυγὸς τοῦ οἴνου, διότι δὲν μόνον ἀπαντᾷ ἐν αὐτῷ εἰς μεγίστην σχετικῶς ποσότητα, ἀλλά, λόγῳ τῆς ἀπουσίας ἄλλων ὀργανικῶν ὀξέων, λαμβάνεται ἐκεῖθεν εὐκολώτατα καθαρόν. Πρὸς παραλαβὴν τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος ἡ τρὺξ θερμαίνεται μεθ' ὕδατος, ἐξουδετεροῦται διὰ κρητίδος, προστίθεται χλωριοῦχον ἀσβέστιον καὶ διασπᾶται τὸ διηθηθὲν ἀποχωρισθὲν τρυγικὸν ἀσβέστιον διὰ τῆς ἐπακριβῶς ὑπολογισθείσης ποσότητος θειικοῦ ὀξέος. Τὸ οὕτω λαμβανόμενον διάλυμα τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος ἀποχωρίζεται ἐκ τοῦ συμπαραγομένου γύψου, συμπυκνοῦται πρὸς κρυστάλλωσιν καὶ καθαρίζεται δι' ἐπανειλημμένων ἀνακρυσταλλώσεων. Ἀναλόγως τοῦ μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου βαθμοῦ καθαρότητος, τὰ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐρχόμενα εἴδη διακρίνονται εἰς *ἀκάθαρτον* τρυγικὸν ὀξύ, χρησιμοποιούμενον διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς, καὶ εἰς *καθαρὸν* (acidum tartaricum purum) δι' ἐσωτερικὰς χρήσεις καὶ εἰδικώτερον δι' ἰατρικοὺς σκοπούς. Τὸ διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον σκοπὸν προοριζόμενον πρέπει νὰ εἶναι τελείως ἀπηλλαγμένον τοῦ συνήθως συνοδεύοντος τὸ ἀκάθαρτον προϊὸν θειικοῦ ὀξέος καὶ τοῦ μολύβδου, ὅστις προέρχεται ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων μεταλλικῶν δοχείων τῆς ἐξατμίσεως καὶ κρυσταλλώσεως.

Τὸ τρυγικὸν ὀξὺ κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλους διαφανεῖς κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 170°. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην καὶ ἀδιάλυτον εἰς τὸν αἰθέρα. Κέκτηται ἰσχυρὰν μὲν ἀλλ' εὐχάριστον ὀξίνην γεῦσιν. Εἰς τὸν ἀέρα πρέπει οἱ κρύσταλλοι τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος νὰ διατηροῦνται ξηροὶ καὶ μόνον ὅταν περιέχουν θειικὸν ὀξὺ διυγραίνονται εὐκόλως. Ἀνάγει ἀμμωνιακὸν διάλυμα ἀργύρου, διὰ θερμάνσεως δὲ μεθ' ὕδατος, ἀλκαλιρρυμμάτων ἢ ἀραιῶν ὀξέων ὑφίσταται χωρητικὴν μετατροπήν, σχηματιζομένων σταφυλικοῦ καὶ μεσοτρυγικοῦ ὀξέος.

Τὸ τρυγικὸν ὀξὺ σχηματίζει δύο σειρὰς ἀλάτων, ἤτοι οὐδέτερα καὶ ὄξινα, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια αὐτοῦ δύνανται νὰ δεσμεύσουν ἄτομα μετάλλων σχηματιζομένων συχνάκις συμπλόκων προϊόντων. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἀλάτων τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος εἶναι: Τὸ *οὐδέτερον τρυγικὸν κάλιον* KOOC.[CH(OH)]$_2$.COOK. Τὸ *ὄξινον τρυγικὸν κάλιον* KOOC.[CH(OH)]$_2$.COOH, ἡ κοινῶς *τρὺξ* ἢ *τρυγία* καλουμένη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τῆς ὑποστάθμης τῆς ζυμώσεως τῶν οἴνων. Τὸ *τρυγικὸν καλιονάτριον* KOOC.[CH(OH)]$_2$.COONa+4H_2O ἢ ἅλας τοῦ Seignette, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὸ κατὰ τὸ 1672. Κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλους κρυστάλλους καὶ 10 μέρη τούτου διαλύονται εἰς 17 μέρη ὕδατος θερμοκρασίας 6°. Θερμαινόμενον εἰς 55° σχάζεται εἰς τρυγικὸν κάλιον καὶ τρυγικὸν νάτριον. Ἔχει ἁλατώδη γεῦσιν καὶ ἀποτελεῖ συστατικὸν τοῦ φελιγγείου ὑγροῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνιχνεύεται τὸ σάκχαρον. Ὑπεδείχθη ἐπίσης ὡς διουρητικὸν ἢ καθαρτικόν. Τὸ *τρυγικὸν ἀσβέστιον* $C_4H_4O_6Ca+4H_2O$, λίαν δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ ἅλας. Τὸ *τρυγικὸν καλιοαντιμονύλιον* ἢ *τρὺξ ἐμετικὴ* (**βλ. καὶ** ***ἀντιμόνιον***). **Ἐπίσης σχηματίζει ἁπλᾶ ἢ σύμπλοκα** ἅλατα μετὰ ἀμμωνίου, βηρυλλίου, τιτανίου, κασσιτέρου, θορίου, ζιρκονίου, μολύβδου, οὐρανίου, βολφραμίου, μολυβδαινίου, χαλκοῦ κ. ἄ. Περαιτέρω σχηματίζει ἐστέρας καὶ δὴ εἴτε δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ καρβοξυλικοῦ ὑδρογόνου δι' ἀλκυλίων, εἴτε τοῦ ἀλκοολικοῦ ὑδρογόνου δι' ἀλλων. Ἐπίσης δύναται νὰ σχηματίσῃ καὶ ὀξίνους ἐστέρας, ὡς ὁ *τρυγικὸς μοναιθυλεστὴρ* (βλ. *αἰθυλοτρυγικὸν* ὀξύ). Οἱ ἐστέρες τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος δὲν παρουσιάζουν ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν. Τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος παρεσκευάσθησαν συνθετικῶς καὶ διάφορα ἄλλα ὀργανικὰ παράγωγα, μὴ παρουσιάζοντα πρακτικόν τι ἐνδιαφέρον.

Τὸ τρυγικὸν ὀξὺ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν ἀναψυκτικῶν ποτῶν, εἰς τὴν βαφικήν, τὴν τυποβαφικήν, τὴν φωτογραφικὴν κλπ. Ἡ ἑτέρα ὀπτικῶς ἐνεργὸς μορφὴ αὐτοῦ, τὸ l-τρυγικὸν ὀξύ, δὲν ἀποτελεῖ εἶδος τοῦ ἐμπορίου, λαμβανόμενον διὰ διασπάσεως τοῦ σταφυλικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὰς ἰδίας φυσικὰς καὶ χημικὰς ἰδιότητας τοῦ d-τρυγικοῦ ὀξέος, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι στρέφει τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς πρὸς τὰ ἀριστερά.

Τὸ *σταφυλικὸν ὀξὺ* ἢ *παρατρυγικὸν ὀξὺ* ἢ *ρακεμικὸν ὀξὺ* ἢ r-*τρυγικὸν ὀξὺ* (ac. racemicum) εἶναι ἰσομοριακὸν μεῖγμα δεξιοστρόφου καὶ ἀριστεροστρόφου τρυγικοῦ ὀξέος, παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον τῷ 1822 ὑπὸ τοῦ Kestner ὡς παραπροϊὸν τῆς βιομηχανικῆς παρασκευῆς τοῦ d-τρυγικοῦ ὀξέος καὶ τῷ 1830 ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Berzelius ὡς ἔχον τὴν αὐτὴν σύστασιν (ἰσομερὲς) πρὸς τὸ τρυγικὸν ὀξύ. Εἶναι ὀπτικῶς ἀνενεργόν, λόγῳ ἐξωμοριακῆς ἀντισταθμίσεως, καὶ δύναται νὰ διασπασθῇ διὰ διαφόρων μεθόδων εἰς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ, ἤτοι δεξιοστρόφον καὶ ἀριστεροστρόφον τρυγικὸν ὀξύ.

Τὸ *μεσοτρυγικὸν* ἢ *ἀντιτρυγικὸν ὀξὺ* εἶναι ἀνενεργὸν λόγῳ ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως, δὲν ἔχει δὲ ἑτέραν, πλὴν τῆς θεωρητικῆς, σημασίαν. Σ. Γ.

τρυγοζύμη (ἡ). Συνώνυμον τῆς *βυθοζύμης* (βλ. λ.).

τρυγόνα (ἡ)· θηλ. τοῦ *τρυγόνι*: «τρυγόνα μου πέριφανη, μὴν πὰς μ' ἄλλα πουλιά».

Τρυγόνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πεύκης (Στρούζης) τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 331. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χλητσιάδες*.

τρυγονάκι (τό)· δημοτ. ὑποκορ. τοῦ *τρυγόνι* (βλ. λ.).

τρυγόνι (τό)· δημοτ., τὸ πτηνὸν *τρυγών*· || χαρακτηριστικὸν ἀνθρώπου νωθροῦ τὴν διάνοιαν: «μὰ τρυγόνι εἶσαι καὶ δὲν καταλαβαίνεις;».

τρυγονίδαι (οἱ) (Trygonidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων πλαγιοστόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χονδροπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα εὐμεγέθεις ἰχθῦς, ὧν γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *τρυγὼν* (βλ.λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *τρυγονιδῶν* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς τοῦ καινοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

τρυγονοκράχτης (ὁ) *[Ζῳολ.]* βλ. *τρυγονοσύρτης*.

τρυγονολόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ ἐν Πελοποννήσῳ τοῦ φυτοῦ *ἀστράγαλος ὁ ἀττικός*.

τρυγονοσύρτης (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *ἐρωδιὸς ὁ πελλός*, ὅστις καὶ καλεῖται *τρυγονοκράχτης*.

τρύγος (ὁ)· δημοτ. καὶ *τρύγος* (τό)· ἰδιωματ., τρυγητός: «μπήκαμε 'ς τὸν τρύγο» ἀρχίσαμε τὸν τρυγητόν· || ἐποχὴ καθ' ἣν γίνεται ὁ τρυγητός: «θὰ σὲ πληρώσω 'ς τὸν τρύγο», παροιμ. «θέρος, τρύγος, πόλεμος» ὅτι κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας ἀπαιτεῖται μεγάλη δραστηριότης.

τρυγῶ (—*άω*) συγκομίζω τὰς σταφυλὰς ἀπὸ τοῦ ἀμπελῶνος ἢ τῆς κηρήθρας ἀπὸ τῶν κυψελῶν || ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ἄλλων καρπῶν || ἐκμεταλλεύομαι, ἀπομυζῶ τινα, δαπανῶ ἀλλότρια κέρδη: «τὸν τρυγοῦν τ' ἀδέρφια του».

τρυγὼν (ἡ) (Trygon) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων πλαγιοστόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *τρυγονιδῶν* περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη μεγαλοσώμων ἰχθύων, διακρινομένων ἐκ τοῦ εὐρέος σώματός των, ὅπερ εἶναι δισκοειδές, καὶ τῆς ἐπιμήκους καὶ αἰχμηρᾶς οὐρᾶς των, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἀμυντικὸν ὅπλον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένοι σκελετοὶ τρυγόνων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ ὄρος Bolca τῆς Ἰταλίας. Γ. Κ. Γ.

Τρυγὼν *[Μυθολ.]*. Τροφὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς ὁποίας ὁ τάφος ἐδεικνύετο παρὰ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ. Α. Θ. Σ.

τρυγὼν (ἡ) (Turtur) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *περιστερωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *περιστεριδῶν*, **περιλαμβάνον παρεμφερῆ πρὸς τὰς περιστερὰς πτηνά, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ,** Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ.

Ἡ τρυγών, κοινῶς *τρυγόνι* καὶ *τουρτούρα* ἐκ τῆς φωνῆς της καλουμένη, ἔχει μῆκος 0,30 μ., πλάτος 0,52 μ., μῆκος πτέρυγος 0,18 μ. καὶ οὐρᾶς 0,12 μ. Εἶναι λυγηρὰ τὴν μορφήν. Τὸ ράμφος αὐτῆς εἶναι λεπτόν, εὐθύ, μαλακόν, εἰς τὸ ἄκρον ἐλαφρῶς κυρτόν, εἰς τὴν βάσιν ὀλίγον ἐξωγκωμένον, μὲ μίαν ἐπιδερμίδα περιβαλλόμενον, τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ παρὰ τὸ ἄκρον ἐξημμένον πως. Αἱ ὀπαὶ τῆς ρινὸς κεῖνται μακρὰν ἀλλήλων καὶ καλύπτονται μὲ ἐπίβλημα ἐκ χόνδρου. Ἡ κεφαλή της εἶναι μικρά, ὁ λαιμός της συνεσφιγμένος, βραχὺς καὶ μὲ πρόλοβον (κοινῶς *γκοῦσα, γοῦλα*) ἐφωδιασμένος, ἐν ᾧ ἡ τροφὴ ἁπαλύνεται πρὶν ἢ κατέλθῃ εἰς τὸν στόμαχον. Ἡ οὐρά της εἶναι μακρὰ καὶ περιφερής. Αἱ πτέρυγες εἶναι ὀξύληκτοι, μακραί, μὲ μακρότερον τὸ δεύτερον καὶ τρίτον πτερόν, ἐξικνούμεναι σχεδὸν μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς, ὡς ἐκ τούτου δύναται καὶ ταχέως καὶ δεξιῶς νὰ πετᾷ, πολλάκις μάλιστα καὶ ὡς βέλος φεύγει. Τὰ σκέλη της εἶναι βραχέα, οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν της 3/1. Τὸ πτέρωμά της εἶναι λεῖον ὡς μέταξα, καθαρόν, ὁμαλῶς ἐπικαθήμενον, τὸ χρῶμα τοῦ ἐπὶ τῆς ράχεως πτερώματος σκωριοκαστανόφαιον μὲ κηλῖδας μαύρας εἰς τὸ μέσον τῶν πτεριδίων καὶ καστανοχρόους παρυφάς, ἡ κορυφὴ τῆς κεφαλῆς καὶ ὁ τράχηλος κυανόφαια, τὸ ὑπὸ τὸ ράμφος ἀνοικτὸν στακτερόν. Τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ φέρουσι τέσσαρας μελαίνας καμπύλας ταινίας μὲ παρυφὰς ἀργυροχρόους. Ὁ λαιμός, ὁ πρόλοβος καὶ τὸ ἄνω στῆθος εἶναι οἰνόχροα πρὸς τὸ ἀνοικτὸν θυσσινόχρουν, μὲ ἀπροσδιόριστον χρῶμα μαρμαρυγῶν ἐναλλασσομένων χρωμάτων, τὰ λοιπὰ κάτωθεν μέρη βαθύφαια πρὸς τὸ ὑποκύανον, προχωροῦντα ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ λευκόφαιον, ἡ κοιλία λευκή, τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων πτερίδια τῶν πτερύγων ἔχουσι

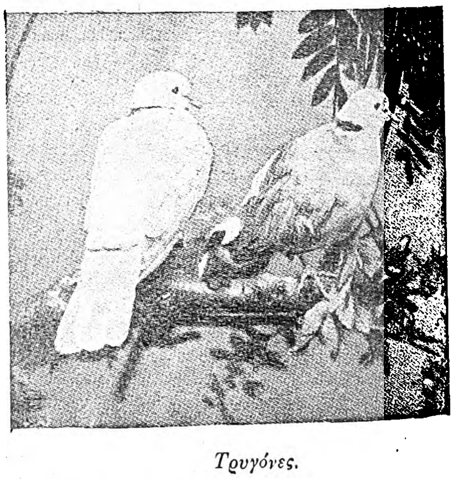

Τρυγόνες.

μαύρας κηλῖδας μὲ σκωριοχρόους παρυφάς, τὸ ὑπὸ τὰς μασχάλας πτέρωμα εἶναι ἀνοικτοῦ φαιοῦ χρώματος ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸ χρῶμα τῶν πλαγίων τοῦ κορμοῦ τοῦ σώματος, τὰ δὲ μακρὰ πτερὰ τῶν πτερύγων ἄνωθεν μὲν εἶναι βαθέα φαιόχροα, κάτωθεν δὲ ἀνοικτοῦ φαιοῦ χρώματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι καστανοκίτρινοι, ἡ περιφέρεια αὐτῶν κυανοερυθρωπή, τὸ ράμφος βαθὺ καστανόν, οἱ πόδες ὕσγινοι πρὸς τὸ ἐρυθρόν, τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν τῆς οὐρᾶς λευκά· τὰ πρῶτα ἑκατέρωθεν τῆς οὐρᾶς πτερά, ἐκτὸς τοῦ λευκοῦ ἄκρου, φέρουσι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ μέλανος μέρους καὶ λευκὴν παρυφήν. Διαχέεται δὲ εἰς τὸ ὅλον τὸ πτέρωμά της γλαυκή τις ἀνταύγεια. Τὰ ποικίλα ταῦτα χρώματα συνδυάζονται μὲ ἐξαιρετικὴν χάριν καὶ ἁρμονίαν. Τὸ ἄρρεν εἶναι ὡραιότερον τοῦ θήλεος. Ἡ φωνή της εἶναι ἓν μονότονον μὲν ἀλλ' εὐχάριστον τουρ-τουρ, ἐκβαλλομένη κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ἰδίως ὥρας, ὅταν ἐπικάθηται εἰς τὰ δένδρα. Ἡ τροφή της συνίσταται ἐκ ποικίλων σποριδίων, ἐξ ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν δημητριακῶν, ἐκ μαραθοσπόρου, σπόρου μηκώνων, κοχλιδίων, κ. ἄ. Μίαν ὥραν πρὸ μεσημβρίας καὶ μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἑσπέρας ἀναζητεῖ τὰς ποτίστρας, ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκονται, ἵνα πίῃ ὕδωρ. Εἶναι πτηνὸν ἐράσμιον εἰς τὰς κινήσεις του, ἁβρὸν εἰς τοὺς ἔρωτάς του, στοργικὸν εἰς τὸν συζυγικὸν του βίον, πεπροικισμένον μὲ καλὴν ὅρασιν καὶ ἀκοήν. Ποιηταὶ καὶ ἐρωτευμένοι ἐξυμνοῦσιν αὐτήν. Κατὰ λαϊκὴν παράδοσιν, ὅταν φονευθῇ ὁ σύντροφός της δὲν πίνει καθαρὸν νερόν, ἀλλ' ἀναταράσσει καὶ θολώνει αὐτὸ πρῶτον, καὶ διαβιοῖ ἐν χηρείᾳ. Ἐξ ἄλλου ὁ ἄρρην χάνων τὴν θήλειαν ἀναζητεῖ ταύτην διὰ τῆς φωνῆς του, καλῶν αὐτὴν ἐκεῖ που, ὅπου ἐξημ(αν)θησαν τὰ ἴχνη της, καὶ ὑπὸ λύπης καταλαμβανόμενος ἐπὶ τῇ μὴ ἀνευρέσει χάνεται καὶ αὐτός, ὡς ὁ λαὸς πιστεύει. Ἐντεῦθεν ὁ λαὸς ἐξαίρει τὴν μεταξὺ καὶ τῶν ἀνθρώπων παραδειγματικὴν συζυγικὴν ἀγάπην διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «ζοῦν σὰν τὰ τρυγονάκια». Αἱ τρυγόνες συντίθενται κατὰ ζεύγη ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου, ἀναλό-

Digitized by Google

γως τοῦ τόπου, εἰς ὃν βορείως καταφεύγουσι. Φωλεοποιοῦσιν εἰς δένδρα. Ἡ φωλεά των εἶναι ἄτεχνος, κατασκευαζομένη ἀπὸ ὀλίγα φρύγανα εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε τοποθετούμενα, ἐξ ὀκνηρίας καὶ κακονοικοκυρωσύνης, ὡς ὁ λαὸς πιστεύει, χαρακτηρίζων τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὸ ἀνοικοκύρευτον τῆς γυναικὸς μὲ τὴν φράσιν «τεμπέλα σὰν τὴν τρυγόνα». Ἡ θήλεια τίκτει ἐν τῇ φωλεᾷ ταύτῃ δύο ᾠά, ὑπὸ εὐνοϊκοὺς δὲ ὅρους νεοσσοποιεῖ πολλάκις τοῦ ἔτους, ὡς ἡ ὁμοειδὴς περιστερά. Οἱ νεοσσοὶ εἶναι γυμνοὶ καὶ τυφλοὶ καὶ σιτίζονται ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ στήθους της προλόβου. Ἐξημεροῦται δὲ ζωγρουμένη, ἀναγνωρίζει τὸν περιποιούμενον αὐτήν, καθισταμένη ἀνθρωπόφιλος, καὶ ἐπιζῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἡ τρυγὼν εἶναι διαδεδομένη εἰς μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, λείπει ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Γερμανίας, εἰς τὴν Σκανδιναυΐαν ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας, τινὲς ἐξικνοῦνται μέχρι τῆς Λαπωνίας, συχνότερον ἀπαντᾷ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην, βορειοδυτικὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικήν. Εἰς τὴν Ἱσπανίαν εὑρίσκεται πολὺ συχνὴ εἴς τινας τόπους, εἰς ἄλλας σπανίως, εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ πολλὰ πλήθη, σπανίως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν, Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Παλαιστίνην. Εἰς τὰς Καναρίους νήσους εὑρίσκεται κατὰ μεγάλα πλήθη.

Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν, δὶς τοῦ ἔτους διερχόμενον ἐξ Ἑλλάδος, ὅταν κατὰ τὸ ἔαρ, μεσοῦντος Ἀπριλίου μέχρι τέλους Μαΐου, ἀνέρχηται ἐκ τῆς Ἀφρικῆς διευθυνομένη εἰς τὰς βορείας χώρας πρὸς φωλεοποίησιν καὶ ᾠοτοκίαν, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους, ὅταν ἐκ τῶν βορείων μερῶν κατέρχηται, ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους αὐτοῦ, εἰς τὰ ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐνδιαιτήματά της πρὸς διαχείμασιν. Κατὰ τὴν ἐαρινὴν διέλευσιν ἀκολουθεῖ ἄλλην διεύθυνσιν ἢ κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρους. Τὸ ἔαρ διέρχονται τὰ πλεῖστα περάματα τῶν τρυγόνων ἐκ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, Πελοποννήσου, Ζακύνθου, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν Στροφάδων νήσων, ὀλίγα δὲ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους συμβαίνει τἀνάπαλιν. Διασκορπίζονται δὲ σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, κατὰ περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα πλήθη, διότι οὕτω συνήθως διαβιοῦσι, κατὰ ζεύγη δὲ μόνον τὴν ἐποχὴν τῆς ᾠοτοκίας καὶ νεοσσοποιίας. Τὴν ἄνοιξιν βόσκουσιν ἐντὸς τῶν ἐσπαρμένων ἀγρῶν μὲ δημητριακοὺς καρπούς, εἰς ἀγροὺς μὲ μήκωνας, μὲ μάραθον, καὶ ὅταν δὲν βόσκωσι κάθηνται εἰς τὰ δένδρα. Τὸ φθινόπωρον ἐρχόμεναι πίπτουσιν εἰς τοὺς πευκῶνας καὶ ἐλαιῶνας, καὶ ὅταν τὰ μέρη εἶναι ἄδενδρα τοπακιάζουν εἰς σχοίνους, θυμάρια κττ., κατὰ προτίμησιν εἰς δροσερὰ μέρη. Ταξιδεύουσι μόνον τὴν νύκτα. Ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἄνοιξιν διερχομένων παραμένουσι ζεύγη τινὰ καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰ πυκνόφυτα μέρη τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Κισσάβου, τῆς Πάρνηθος, τῆς Πεντέλης, τῆς Σταμάτας, ὕπερθεν τοῦ Πικερμίου, εἰς τὸ Τράφι, εἰς τὰ Καλήσια, εἰς τὴν Ταῶ-Πεντέλην καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς τὴν Μακεδονίαν ἰδίᾳ καὶ Θρᾴκην περισσότερα, ἔνθα καὶ φωλεοποιοῦσιν, ᾠοτοκοῦσι καὶ νεοσσοποιοῦσιν. Εἶναι ταῦτα τὰ καχεκτικά, τὰ ἔχοντα βλάβην τινά, τὰ κουρασμένα, τὰ βιαστικὰ εἰς τὴν κατὰ ζεύγη σύνθεσίν των, τὰ μὴ δυνάμενα νὰ παρακολουθήσωσι τὰ ἄλλα εἰς μακρινὰς χώρας. Συναπέρχονται δὲ μετὰ τῶν ἐκ τῶν βορείων μερῶν κατερχομένων κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Αἱ τρυγόνες θηρεύονται ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ κατὰ τὸ θέρος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ζωγρεύονται κατὰ τὴν ἄνοιξιν διὰ τεχνητῶν μέσων, δικτύων κττ., ὡς ἐν Ζακύνθῳ, ὅθεν πολλὰ τρυγόνων περάματα διέρχονται. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν τὸ κυνήγιόν των ἔχει χάριν καὶ τέρψιν οὐχὶ τόσον ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ θηράματος, ὅσον ἐκ τῆς κυκλοφορίας τῶν κυνηγῶν ἀνὰ τὴν ἀναγεννωμένην ἑλληνικὴν φύσιν, διότι αἱ τρυγόνες κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι ἰσχναί, ἔχουσι τραχὺ κρέας καὶ ἧττον εὔγευστον.

Τὸ κυνήγιόν των εἶναι εὐχάριστον, θελκτικὸν καὶ σκόπιμον κατὰ τὸ θέρος, διότι κατ' αὐτὸ εἶναι παχύνται, ἔχουσι κρέας τρυφερὸν καὶ λίαν εὔγευστον, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν ἄσκησιν, ὀξὺν ὀφθαλμόν, ἑτοιμότητα, ὑπολογισμὸν κατὰ τὴν πυροβόλησιν καὶ ἐξαιρετικὴν δεξιότητα, διότι ἄλλοτε μὲν ἐκ πυκνῶν δασῶν ἢ συδένδρων τόπων σηκώνονται, ὅτε ἡ σκόπευσις δυσχεραίνεται ἢ καὶ ὅλως ἀποκλείεται ἐκ τῶν ἐπιπροσθούντων δένδρων, χρησιμοποιουμένων τῶν τυχαίων, μπηχτῶν λεγομένων, πυροβολισμῶν εἰς τὴν γραμμήν της, ἄλλως δὲ φεύγει μὲ ταχύτητα βέλους, ἀπαιτοῦσαν δεξιότητα καὶ ὑπολογισμὸν κατὰ τὴν σκόπευσιν, ὥστε νὰ εὑρεθῇ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν σκαγίων. Πρὶν ἢ διέλθωσιν ἐξ Ἑλλάδος αἱ ἐκ τῶν βορείων μερῶν κατερχόμεναι κατὰ τὸ θέρος τρυγόνες, θηρεύονται αἱ ἐν Ἑλλάδι παραμένουσαι κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ φωλεοποιοῦσαι εἰς τὰ προειρημένα μέρη, καὶ οἱ νεοσσοὶ αὐτῶν (γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ντόπια τρυγόνια* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐκ τῶν βορείων μερῶν κατερχομένας, τὰ *ταξιδιάρικα τρυγόνια* λεγόμενα) εἰς τὰς λάκκας τῶν δασῶν, ὅπου βόσκουν τὴν πρωΐαν, τὰς ποτίστρας ἢ τὰ νερά, ὅπου καταφεύγουσι περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἵνα πίωσιν ὕδωρ. Τὸ κυνήγιον αὐτῶν ὅμως διαρκεῖ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς περιόδου τοῦ κυνηγίου κατ' Αὔγουστον, διότι ἀρχίζουν καὶ αὗται νὰ κινῶνται ἐκ τῶν τόπων τῆς φωλεοποιίας πρὸς ἀποδημίαν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Διεξάγεται δὲ τὸ κυνήγιον αὐτῶν ἢ διὰ διώξεως ἄνευ κυνηγετικοῦ κυνὸς ἢ δι' ἐνέδρας ἢ καὶ διὰ συνδυασμοῦ διώξεως καὶ ἐνέδρας. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἀναζητοῦνται λίαν πρωῒ διὰ διώξεως εἰς τοὺς τόπους τῆς βοσκῆς των, εἰς τοὺς ἐσπαρμένους ἀγροὺς μὲ διάφορα εἴδη σιτηρῶν, εἰς τὰς ἀμπέλους, εἰς ἀγροὺς μὲ μήκωνας, μὲ μάραθα, τῆς ἡμέρας προχωρούσης εἰς τὰ δένδρα τῆς πεδιάδος, τῶν δασῶν καὶ ἐλαιώνων, εἰς τὰ νερά, καὶ ὁσάκις πυροβολοῦνται ὑπὸ πολλῶν κυνηγῶν κυκλοφοροῦσιν εἰς πάσας τὰς διευθύνσεις, ὅτε δύναται ὁ κυνηγός, καταλαμβάνων πρόσφορον θέσιν ἢ εἰς χεῖλος ποταμοῦ, ρεύματος ἢ χαράδρας ἢ ὄπισθεν λόφου, δένδρου ἢ ἐντὸς φυλάκτρας, ἀντὶ τῆς διώξεως νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ἐνέδρας, ἀναμένων ἐκεῖ τὴν διέλευσίν των. Κατὰ τὸ θέρος, μετὰ ἄνεμον βόρειον ἢ ἀνατολικὸν ἢ βροχὴν κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν καὶ νύκτα, ἀναζητοῦνται τὴν μὲν πρωΐαν εἰς τοὺς τόπους τῆς σταθμεύσεώς των, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ αὐτοὶ κατ' ἔτος, καθοριζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν βορείων χωρῶν γραμμὴν τῆς διευθύνσεώς των καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστοὶ εἰς τοὺς κυνηγούς, ἐντὸς τῶν δασῶν ἢ τῶν ἐλαιώνων ἢ καὶ τῶν μεμονωμένων δένδρων τῆς πεδιάδος, ἤ, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι δένδρα, εἰς σχοῖνα, θυμάρια, κ. τ. τ. Μὲ τὴν πρόοδον τῆς πρωΐας καὶ τὴν πύκνωσιν τῶν πυροβολισμῶν ἄρχεται ἡ κυκλοφορία τῶν τρυγόνων κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, ὅτε, ἀντὶ νὰ περιφέρηται ὁ κυνηγός, σύμφορον εἶναι, παραιτῶν τὴν δίωξιν, νὰ ἐνεδρεύῃ που, εἰς κατάλληλον θέσιν κρυπτόμενος. Ἂν δ' ἔχῃ δυνάμεις καὶ ἀντοχὴν καὶ περαιτέρω διάθεσιν κυνηγίου, κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας δύναται ν' ἀναζητῇ αὐτὰς καταφευγούσας χάριν ἀσφαλείας καὶ ἀναπαύσεως καὶ δρόσου εἰς τὰ ὑψώματα, εἰς τοὺς λόφους, εἰς τὰ πετρώδη βουνά, ὅπου ἡ θερινὴ μεσημβρινὴ ζέστη εἶναί πως μετριωτέρα. Αἱ κείμεναι περὶ θήρας διατάξεις ἀπαγορεύουσι ρητῶς τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν τρυγόνων κατὰ τὴν νυκτερινὴν στάθμευσίν των πρὶν ἢ καλῶς ἐξημερώσῃ, τὸ μὲν πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων μεταξὺ τῶν κυνηγῶν, τὸ δὲ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς παραμονῆς των κατὰ τὴν ἡμέραν εἰς τὰς περιφερείας τῆς σταθμεύσεώς των χάριν αὐτῶν τούτων τῶν κυνηγῶν, διότι ἄλλως τὴν νύκτα πυροβολούμεναι αἱ τρυγόνες καὶ πτοούμεναι πολλάκις ἀπέρχονται συνεχίζουσαι τὸ ταξίδιόν των.

Τῶν φονευομένων τρυγόνων δέον, εἰ δυνατόν, ἐγκαίρως νὰ ἐξάγωνται οἱ πρόλοβοι τοῦ στήθους μετὰ τῆς ἐν αὐτοῖς τροφῆς. Τοῦτο γίνεται ὡς ἑξῆς: ἀποπτεροῦται πρῶτον τὸ περὶ αὐτοὺς μέρος· φέρει ὁ κυνηγὸς κατόπιν τὸ ράμφος της εἰς τὸ στόμα του, φυσᾷ διὰ τοῦ οἰσοφάγου καὶ φουσκώνει τὸν πρόλοβον, πιέζει εἶτα διὰ τῶν δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸν λαιμόν της καὶ ἀποκλείει τὴν ἔξοδον τοῦ ἀέρος (τὸ ξεφούσκωμα τοῦ προλόβου)· διὰ τῶν ὀνύχων τῆς δεξιᾶς χειρός του ἀπομακρύνει τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδερμίδα τῆς τρυγόνος καὶ εἶτα διὰ τοῦ δακτύλου του μετὰ προσοχῆς ἀποσπᾷ αὐτὸν μετὰ τῆς περιεχομένης τροφῆς, εἰ δυνατόν, τελείως. Ἡ λῆψις τοῦ μέτρου τούτου εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ἄλλως ἡ φονευομένη τρυγὼν λαμβάνει κακοσμίαν δυσάρεστον εἰς τὴν γεῦσιν (βρωμᾷ). Βάλλεται δὲ ἡ τρυγὼν μὲ κανονικὴν γόμωσιν καὶ ἀριθμὸν σκαγίων 8. Ὑπάρχει δὲ ἡ γνώμη ὅτι ἡ τρυγὼν ἀντέχει εἰς τὰς πληγάς.

Αἱ τρυγόνες τοῦ θέρους ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτὸν ἔδεσμα ἕνεκα τῆς τρυφερότητος καὶ τοῦ εὐγεύστου τοῦ κρέατος καὶ τοῦ πάχους των καὶ μαγειρεύονται κατὰ ποικίλους τρόπους. Συνηθέστερον ψήνονται εἰς τὸν ὀβελὸν ἢ ἐν ἀνάγκῃ καὶ εἰς τὴν ἐσχάραν, ἀφοῦ μετὰ τὸ ἁλάτισμα καὶ πιπέρωμα ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ πάχους των ἐπιπασθῶσι μὲ κονιοποιημένον διπυρίτην πρὸς συγκράτησιν τοῦ λίπους των κατὰ τὴν ἔψησιν, ἡ ὁποία γίνεται εἰς ὁμαλὴν πυράν, μεθ' ὃ τεμαχίζονται καὶ ἀποτίθενται θερμαὶ ἐντὸς σάλτσας, ἀποτελουμένης ἐκ χυμοῦ λεμονίου, ὀριγάνου καὶ ἐλαίου καλῶς ἀναταρασσομένων, ἢ παρατίθενται εἰς δύο τμήματα ταμεῖσαι, ἄνευ σάλτσας, πρὸς βρῶσιν. Ἄλλοι τρόποι μαγειρικῆς, ἐπίσης οὐχὶ ἀσυνήθεις, εἶναι οἱ ἑξῆς: ἢ μαγειρεύονται μὲ νωπὴν τομάταν καὶ ἔλαιον καὶ κατόπιν παρακολουθοῦνται ὑπὸ πιλαφίου ἢ μακαρονάδας, περιχυνομένων μὲ τὴν σάλτσαν τῆς οὕτω μαγειρευθείσης τρυγόνος ἢ καὶ ἄνευ αὐτῶν, ἢ ταμεῖσαι εἰς τμήματα συμμαγειρεύονται ὡς πιλάφιον, ἢ καὶ ἀφοῦ ἁλατισθῶσι καὶ πιπερωθῶσιν ἀποτίθενται ἐντὸς λεκανιδίου, εἰς ὃ προστίθεται χυμὸς λεμονίου, ἔλαιον καὶ ὀρίγανον, καὶ ψήνονται εἰς τὸν κλίβανον. Φ. Δ. Γ.

Τρυγώνης, ***Μακάριος.*** Κρὴς λόγιος μοναχὸς ἐκ Κυδωνίας. Συνέταξε «Προσκυνητάριον τῆς Βασιλικῆς καὶ Σεβασμίας μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας» (Βενετία 1772), ἧς διετέλεσε σκευοφύλαξ. ΕΡ. Μ.

τρύζω· ἐπὶ τῶν τρυγόνων, ἐκβάλλω ὀξεῖαν φωνήν, ἦχον, τρυγμόν, *καθόλου*, ἐπὶ νεοσσῶν, τεττίγων κ. ἄ.

τρύκ, ἢ ***τρούκ,*** ἢ ***τροῦκκο*** (γαλλ. truc, ἰταλ. trucco, ἀγγλ. truck). Λέξις ξενική, χρησιμοποιουμένη γενικῶς πρὸς ὑποδήλωσιν τεχνασμάτων τινῶν, ἰδίως ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ, ἐν τῷ θεάτρῳ, ἐν τοῖς ἱπποδρομίοις, ἐν ταῖς πανηγύρεσιν, ἐν τῇ κινηματογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ φωτογραφίᾳ. Ἡ λέξις ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τὰ τεχνάσματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο οἱ συγγραφεῖς μυθιστορημάτων καὶ θεατρικῶν ἔργων, ἰδίως λαϊκῶν καὶ κατωτέρας ἐν γένει λογοτεχνικῆς ἀξίας, πρὸς πρόκλησιν συγκινήσεως ἢ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἢ πρὸς παράτασιν αὐτῶν. Ἐν τῷ θεάτρῳ εἰδικῶς ἀπεκλήθη *τρὺκ* ἐν γένει ὁ μηχανισμός, τὸ μέσον ἢ ὁ τρόπος, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισις ἢ ἐξαφάνισις ἀντικειμένου ἢ προσώπου τινὸς ἢ σκηνοθεσίας ἀπροόπτως, ἀστραπιαίως καὶ σχεδὸν ὑπερφυσικῶς. Ἐν τῇ κινηματογραφίᾳ καὶ τῇ φωτογραφίᾳ, ἐν αἷς γίνεται ἤδη εὐρυτάτη χρῆσις, καλοῦνται *τρὺκ* τὰ τεχνάσματα ἐκεῖνα, δι' ὧν ἐμφανίζονται ὡς πραγματικαὶ διάφοροι σκηναὶ διὰ τεχνητῶν μέσων παρασκευαζόμεναι, ὡς βροχή, πυρκαϊά, πηδήματα, κολύμβησις, μάχαι, παρελάσεις, ἀποκεφαλισμοί, ἐκρήξεις ἡφαιστείων, κ.τ.τ. Κατ' ἐπέκτασιν ἡ λέξις, προσλαβοῦσα γενικωτέραν σημασίαν, χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς ὑποδήλωσιν πολλῶν ἄλλων τεχνασμάτων, δι' ὧν φενακίζεται ἡ πραγματικότης καὶ ἐμφανίζεται ὡς πραγματικότης τεχνητή τις κατάστασις ἢ παράστασις. Μ. Δ. Β.

Τρὺκ (Truc). Γάλλος ὀφθαλμολόγος χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1857 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1929. Ἀπὸ τοῦ 1891—1926 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς τοῦ Μομπελλιέ. Συνέγραψε μετὰ τοῦ Valud (1896) καὶ Valade, Freuke (1908), «Les nouveaux éléments d'ophthalmologie», μετὰ τοῦ P. Pausier, «L'histoire de l'ophthalmologie à l'école de Montpellier» (1907) κτλ. καὶ ἐδημοσίευσε πλεῖστα ὀφθαλμολογικὰ ἄρθρα. Α. Γ.

τρυλλίζω, ἢ ***τρυλίζω·*** ἐπὶ τῆς φωνῆς τῶν ὀρτύγων.

τρῦμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ δρύπη, ἧς τὸ μεσοκάρπιον καὶ τὸ ἐξωκάρπιον ἀποχωρίζονται τελείως ἐκ τοῦ ἐνδοκαρπίου.

τρυμαλιὰ (ἡ)· ἡ ὀπὴ τῆς βελόνης, ἄλλως *τρύμη*.

Τρυμπάου, ***Μπαίμις*** — (Boehmisch-Truebau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας (βλ. λ. *Μπαίμις*-Τρυμπάου).

τρύξ, —*γὸς* (ἡ)· ἡ ὑποστάθμη, τὸ ἴζημα τοῦ οἴνου, ἄλλως *τρυγία, κοιν. λάσπη*· ‖ τὰ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν οἰνοφόρων βυτίων κρυσταλλικὰ ἀποθέματα.

—*[Στοματ.]* *Τρὺξ* ἢ *τρυγία* (κοιν. *πουρὶ*) καλεῖται ἡ ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐπικαθημένη οὐσία ἡ ὁμοιάζουσα πρὸς λίθον. Ἡ τρυγία δημιουργεῖται ἐκ τοῦ σιέλου καὶ τῶν ὑπολειμμάτων τῶν τροφῶν καὶ ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν ὀδόντων, ἰδίως ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται πλησίον τῶν σιελογόνων ἀδένων. Ἡ τρυγία εἶναι δύο εἰδῶν: ἡ ὑπὲρ τὸν αὐχένα τῶν ὀδόντων σχηματιζομένη, ἔχουσα χρῶμα κεράμου, καὶ ἡ ὑπὸ τὸν αὐχένα καὶ ὑπὸ τὰ οὖλα τοιαύτη, ἔχουσα χρῶμα μελανὸν ἢ μέλαν. Ἡ δευτέρα εἶναι περισσότερον ἐπιβλαβής. Ἡ τρυγία ἐπικαθημένη ἐπὶ τῶν ὀδόντων γίνεται ἀφορμὴ οὐλιτίδων. Ἡ τρυγία ἅπαξ σχηματισθεῖσα ἐν τῷ στόματι δὲν ἀποκολλᾶται διὰ τῶν συνήθων μέσων, προκαλεῖ δὲ αἱμορραγίαν τῶν οὔλων, φλεγμονὴν καὶ εἶτα πυόρροιαν τῶν οὔλων, ἥτις δύναται ν' ἀπολήξῃ εἰς τὴν ἀπώλειαν ὅλων τῶν ὀδόντων. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν πρέπει νὰ λαμβάνωσιν οἱ ἀρθριτικοί, οἱ διαβητικοὶ καὶ οἱ ἐκ λοιμωδῶν νόσων πάσχοντες, καθόσον εἰς αὐτοὺς ἡ τρυγία εἶναι ἀφθονωτέρα, αἱ δὲ συνέπειαι καταστρεπτικώτεραι. Ν. Γ. Π.

—*[Χημ.]* Βλ. λ. *τρυγικὸν ὀξύ*.

—τρὺξ ***ἐμβόραξ,*** ἢ ***τρὺξ βόρακος*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω κοινῶς τὸ *τρυγικοβορικὸν καλιονάτριον* καὶ ἀποτελεῖ λευκήν, ἄμορφον, διαλυτὴν εἰς τὸ ὕδωρ κόνιν, ἔχουσαν ἀντίδρασιν καὶ γεῦσιν ὀξινον. Χορηγεῖται εἰς μικρὰς μὲν δόσεις ὡς διουρητικόν, εἰς μεγαλυτέρας δὲ ὡς καθαρτικόν. Σ. Γ.

—τρὺξ ***ἐμετικὴ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Φαρμακευτικὸν ὄνομα τοῦ *τρυγικοῦ καλιοαντιμονυλίου* (βλ. λ. *ἀντιμόνιον*, τ. Δ', σ. 884α).

τρῦπα (ἡ)· ὀπή, τρούπα: «κοιτάζει ἀπὸ τὴν τρῦπα», παροιμ. «ἔκαμε μιὰ τρῦπα 'ς τὸ νερὸ» ἐπὶ ματαιοπονοῦντος· ‖ σχισμή, ὀπὴ ἐπὶ βράχου ἢ ἐν γένει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, φυσικὴ (λαυραδιὰ) ἢ τεχνητή, περίφραγμα, ὡς φωλεὰ ζῴου ἢ ὡς χῶρος ἔνθα οἱ ποιμένες φυλάττουν τὰ μικρὰ ἐρίφια διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν, ἐξ οὗ: «ἀρνιὰ τῆς τρύπας», τὰ «ἀρνιὰ τοῦ

Digitized by Google

γάλακτος», οἱ τρυπανίτες (βλ. λ. *τρυπανίτης*)· παροιμ. «*ἡ ἀλεποῦ 'ς τὴν τρυπά της δὲ χωροῦσε, κολοκύθια μάζευε*» ἐπὶ ἐπιχειροῦντος ἀνώτερα τῶν δυνάμεών του || τὸ ἀκραῖον ἄνοιγμα τοῦ κόλου ἔντέρου || ὁ φεγγίτης· || κατὰ συνεκδ., οἱ ὀφθαλμοί, οἱ ῥώθωνες, οἱ πόροι τοῦ δέρματος.

Τρῦπα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κυπαρίσσου (Σουλετσίου) τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 187. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρατζόλι*.

—Τρῦπα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Πάρου (πλάτ. 37°00' 15" Β., μήκ. 25°06'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos), ἀντικρύζον τὴν ἄκραν Γλυφὸ τῆς Ἀντιπάρου. Σ. Ε. Λ.

—Τρῦπα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κινδυνωδεστάτη ὕφαλος τοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 37°23'23" Β., μήκ. 24°58' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island), προσκειμένη εἰς τὴν ἀκτὴν Βάρη τῆς Σύρου καὶ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀσπρονησίου. Σ. Ε. Λ.

Τρυπάδα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸς ὅρμος (πλάτ. 37°06' Β., μήκ. 27°30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos to Mandelyah gulf) ἐν τῷ Βαργυλιακῷ κόλπῳ. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομάζεται *Ντουρβαντά*. Σ. Ε. Λ.

τρυπάνη (ἡ), καὶ *τρύπανον* (τό), καὶ δημοτ. *τρυπάνι*· τὸ ὄργανον δι' οὗ ἀνοίγουν τρύπας, ὀπάς, κοιν. *ἀρίδι*, ὄργανον ἰδίᾳ ξυλουργικὸν καὶ σιδηρουργικόν.

τρυπάνι (τό)· δημοτ., *τρυπάνη* (βλ. λ.).

τρυπανίδαι (οἱ) (Trypanidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη μαλακίων, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι τὰ *τρυπανίδιον* καὶ *τρύπανον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—[Παλαιοζῳολ.] Ἀπολιθωμένα ἀμφίβολα λείψανα τῶν γαστεροπόδων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἀσφαλῆ ὅμως λείψανα συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς καὶ τεταρτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

τρυπανίδιον (τὸ) (Trypanidium) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *τρυπανιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσώμων μαλακίων ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς ἰδίως θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

τρυπανίζω· ἀνοίγω ὀπὴν διὰ τῆς τρυπάνης, τρυπῶ.

τρυπάνισμα (τὸ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τρυπανίζειν, τρύπημα.

τρυπανίτης (ὁ)· δημ., νεογέννητον ἐρίφιον, ὡς ἀναπτυσσόμενον ἐντὸς τῆς *τρύπας* (βλ. λ.)· || *Τρυπανίτης* λέγεται ἐν Χίῳ καὶ ὁ *Ἅγιος Ἰωάννης*.

τρύπανον (τό)· ἄλλως *τρυπάνη* (βλ. λ.).

—[Τεχνολ.] Τρύπανον καλεῖται χαλύβδινον ἐργαλεῖον, χρησιμοποιούμενον διὰ τὸ ἄνοιγμα ὀπῶν ἐπὶ μεταλλικῶν, ξυλίνων ἢ λιθίνων σωμάτων. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο εἶναι εἴτε χειροκίνητον εἴτε μηχα-

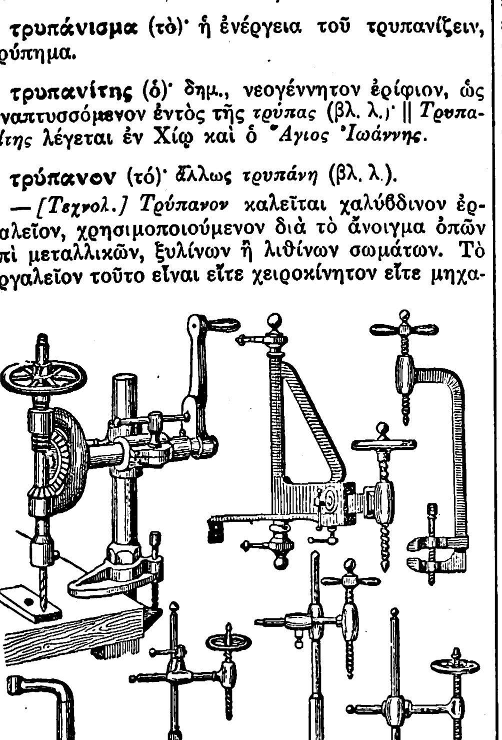

Διάφοροι τύποι τρυπάνων.

νοκίνητον. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ἄνοιγμα τῆς ὀπῆς διενεργεῖται διὰ περιστροφῆς καὶ πιέσεως κυλινδρικοῦ ἑλικοφόρου στελέχους, χαλυβδίνου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὲ μικρὰν κωνικότητα, καταλήγοντος εἰς αἰχμήν, ἐπὶ τοῦ διατρυπουμένου σώματος, ἢ δι' ἀνάλογου μορφῆς κοπίδος. Ὑπάρχουσι διαφόρων εἰδῶν χειροκίνητα τρύπανα, ἅπαντα ὅμως χρησιμοποιοῦνται δι' ἐλαφρὰς διατρήσεις. Ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ διαφόρων εἰδῶν μηχανοκίνητα τρύπανα, μηχανουργικά, ξυλουργικά, μικρᾶς ἢ μεγάλης ταχύτητος κ.τ.τ. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ διάκρισις τῶν λεγομένων *ἐπιπέδων τρυπάνων*, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διάνοιξιν ὀπῶν ἐπὶ μαλακῶν μετάλλων, καὶ τῶν *ἑλικοειδῶν* τοιούτων ἢ *ἀμερικανικῶν*, ἅτινα εἶναι τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει, φέρουν δὲ κυλινδρικὴν κοπίδα μὲ ἑλικοειδῆ αὐλόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέρχονται τὰ ῥινίσματα τῆς ἀνοιγομένης ὀπῆς καὶ ἀπορρίπτονται γύρω αὐτῆς πρὸς ἀποφυγὴν ἐμφράξεώς της. Ἕκαστον τοιοῦτον μηχανοκίνητον τρύπανον εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ πολλῶν κυλινδρικῶν κοπίδων διαφόρου διαμέτρου. Δ. Κ. Α.

—[Χειρουργ.] Ἐν τῇ χειρουργικῇ τὸ *τρύπανον* (*ὀστεοτρύπανον*) χρησιμεύει πρὸς διάτρησιν τῶν ὀστῶν. Διὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου παράγομεν τρῆμα ἐπί τινος ὀστοῦ, π. χ. πρὸς διαβίβασιν μεταλλί-

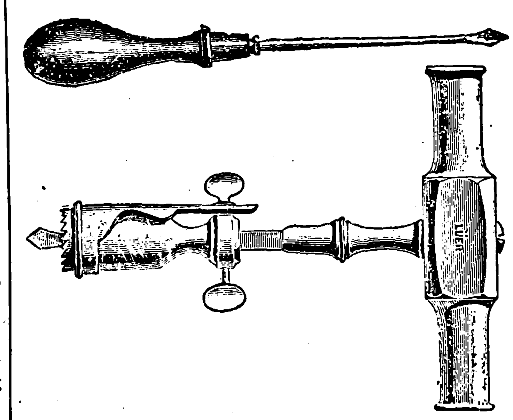

Τρύπανα χειρουργικά.

νου σύρματος, ἵνα ἐκτελέσωμεν ὀστεορραφίαν. Διὰ τοῦ τρυπάνου ἐπίσης ἀνοίγομεν ὀπὴν ἐπὶ τοῦ κρανίου (*ἀνάτρησις*). Τὸ τρύπανον δύναται νὰ εἶναι καὶ ἠλεκτροκίνητον. Δ. Χ. Κ.

—[Βυζαντ.] Ἐκαλεῖτο *τρύπανον* πολιορκητικὴ μηχανὴ τῶν Βυζαντινῶν, χρησιμεύουσα εἰς τὴν διάνοιξιν ὀπῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν προσβαλλομένων πόλεων. Ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς σιδηροῦ μοχλοῦ διαμετρήματος ἑνὸς δακτύλου (0.025 μ.) καὶ μήκους 1.50—2 μέτρων, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ κυρίως κατὰ τὴν προσβολὴν τῶν πλινθίνων τειχῶν. Τὸ μέρος τοῦ τείχους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔδει νὰ ἐνεργήσῃ τὸ τρύπανον, ἐρραντίζετο προηγουμένως δι' ὄξους ἢ οὔρων, μετὰ τὴν διάνοιξιν δὲ τῆς ὀπῆς ἐτίθετο ἐντὸς αὐτῆς χύτρα πλήρης ἀνθράκων καὶ φέρουσα εἰς τὸν πυθμένα αὐτῆς ὀπὴν μετὰ αὐλοῦ, δι' οὗ ἐνεφυσᾶτο ἀὴρ διὰ φυσητῆρος, καὶ οὕτως ἐπετυγχάνετο ὁ θρυμματισμὸς τοῦ τείχους καὶ διηυκολύνετο ἡ κατάρρειψις αὐτοῦ. Ν. ΚΛΕ

τρύπανον (τὸ) (Terebra) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *τρυπανιδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μὲ κόγχην ἐπιμήκη, μικροῦ ἀνοίγματος, στροβιλοειδῆ καὶ ὀξύληκτον. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

τρυπανόσωμα (τὸ) (Trypanosoma) *[Μικροβ.]*. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν *τρυπανοσωμιδῶν*, περιλαμβάνον παράσιτα ἔχοντα ἀτρακτοειδὲς ἢ ἰχθυοειδὲς σχῆμα, μακρὸν μαστίγιον εἰς τὸ πρόσθιον μέρος ἢ εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα, εἰς δὲ τὴν πλευρὰν κυματοειδῆ μεμβράναν.

Ἐὰν χρωματισθῶσι τὰ παράσιτα ταῦτα κατὰ Giemsa, διακρίνονται εἰς μὲν τὸ κέντρον εἷς μέγας ἐρυθρὸς πυρήν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρῆνος καὶ τοῦ ὀπισθίου ἄκρου ἐρυθρὸν κοκκίον, ὁ βλεφαριδοπλάστης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκπορεύεται ἐρυθρὰ γραμμή, τὸ μαστίγιον, ὅπερ προσκολλώμενον εἰς τὸ σῶμα παράγει τὴν κυματοειδῆ μεμβράναν, ἣν ἀφοῦ διατρέξῃ καταλήγει εἰς τὸ ἐρυθρῶς χρωματισμένον ἐλεύθερον μαστίγιον. Τὰ παράσιτα ταῦτα, ἅτινα εἶναι μεγαλύτερα τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος, εἰς τὸ ὁποῖον συνήθως ἀνευρίσκονται, πολλαπλασιάζονται ἐντὸς τοῦ αἵματος διὰ τμήσεως συνήθως εἰς δύο τμήματα, σπανιώτερον δὲ εἰς πλείονα. Ὁ διὰ συντήξεως πολλαπλασιασμὸς τελεῖται εἰς τὸν διάμεσον ξενιστήν, ὅστις εἶναι γλωσσίνη τις, δι' ἧς συνήθως μεταδίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ζῷα.

Πρῶτοι οἱ Novy καὶ Mac Neal ἠδυνήθησαν νὰ καλλιεργήσωσιν εἴδη τινὰ τρυπανοσωμάτων εἰς αἱματοῦχον ἄγαρ τῶν Bezançon καὶ Griffon.

Τὰ τρυπανοσώματα φαίνεται ὅτι παράγουσι τοξίνας, αἵτινες ἐνιέμεναι εἰς τὰ ζῷα προκαλοῦσι τὴν παραγωγὴν ἀντισωμάτων ἐχόντων συγκολλητικὰς ἢ λυτικὰς ἰδιότητας. Ἐκ τῶν τρυπανοσωμάτων, ἅτινα παρασιτοῦσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, τρία εἴδη εἶναι μέχρι σήμερον γνωστά: *Τρυπανόσωμα τὸ γαμβιανὸν* (Trypan. gabiense). Ἀνευρίσκεται εἰς τὸ αἷμα, τὸν ὄγκον τῶν γαγγλίων καὶ τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρὸν τῶν πασχόντων ἐκ τῆς ἀφρικανικῆς ληθαργίας ἢ ἀσθενείας τοῦ ὕπνου. Εἶναι μονόμορφον μὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον, πολύμορφον δὲ εἰς τὰ πειραματόζῳα. Ἔχει μῆκος ἀπὸ 10 ἕως 34 μ. καὶ μεταδίδεται διὰ τῶν μυιῶν τοῦ εἴδους τῶν γλωσσινῶν, τῶν καλουμένων ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν tsétsés.

Τρυπανόσωμα τὸ ῥοδεσιανὸν (Tryp. rhodesiense). Εἰς τὸ αἷμα τῶν πασχόντων εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ γαμβιανόν, ἀποκτᾷ ὅμως εἰδικοὺς χαρακτῆρας εὐθὺς ὡς ἐμβολιασθῇ εἰς πειραματόζῳα. Καὶ τὸ τρυπανόσωμα τοῦτο προκαλεῖ τὴν ἀσθένειαν τοῦ ὕπνου καὶ μεταδίδεται ὑπὸ γλωσσινῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς *γλωσσίνης τῆς δηκτικῆς*, ἥτις μεταδίδει καὶ τὸ βρούκειον.

Τρυπανόσωμα τὸ κρούζειον ἢ *σχιζοτρύπανον* (Tryp. s. Schizotrypanum Cruzi), ὅπερ εἶναι τὸ αἴτιον τῆς ἐν Βραζιλίᾳ ἐνδημούσης νόσου *τρυπανοσωμιάσεως* (βλ. λ.). Τὸ τρυπανόσωμα τοῦτο, ὅπερ ἔχει μῆκος 20 μ. περίπου, εἶναι λίαν εὐπαθές. Τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶναι πεπλατυσμένον, ἡ κυματοειδὴς μεμβράνα δὲν ἔχει πολλὰς πτυχάς, ὁ δὲ βλεφαριδοπλάστης εἶναι ὀγκώδης. Ἀνευρίσκεται εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων καὶ διαφόρων ζῴων. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω τρυπανοσωμάτων, ἅτινα παρετηρήθησαν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχουσι καὶ πλεῖστα ἄλλα εἴδη τρυπανοσωμάτων προκαλοῦντα διαφόρους νόσους εἰς τὰ ζῷα. Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι:

Τρυπανόσωμα τὸ λεβίσειον (Tryp. Lewisii), ἀνευρισκόμενον εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐπιμύων καὶ μεταδιδόμενον ἀπὸ ζῴου εἰς ζῷον διὰ ψύλλων καὶ φθειρῶν.

Τρυπανόσωμα τὸ βρούκειον (Tryp. Brucei) προκαλοῦν τὴν νόσον Nagana τῶν ἵππων, βοῶν καὶ ἄλλων κατοικιδίων καὶ ἀγρίων ζῴων τῆς Ἀφρικῆς καὶ μεταδιδόμενον διὰ τῆς μυίας *γλωσσίνης τῆς δηκτικῆς* (tsétsé).

Τρυπανόσωμα τὸ ἐνβάνσειον (Tryp. Evansi), αἴτιον τῆς νόσου Surra τῶν καμήλων, ἵππων, ἐλεφάντων κτλ. τῶν Ἰνδιῶν, μεταδιδόμενον διὰ μυιῶν (οἴστρων, ὀξυστόμων κτλ.).

Τρυπανόσωμα τὸ ἱπποκτόνον (Tryp. equiperdum), παράγον ἐπὶ τῶν ἵππων τὴν νόσον *δουρίνην* ἢ *νόσον ἐκ συνουσίας*, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἀφρικὴν καί τινα μέρη τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας καὶ ἥτις προκαλεῖ τὸν θάνατον τῶν ζῴων.

Τρυπανόσωμα τὸ ἵππειον (Tryp. equinum), αἴτιον τῆς *νόσου τῶν νώτων* (mal de cadera), καθ' ἣν οἱ προσβαλλόμενοι ἵπποι παρουσιάζουσι κατ' ἀρχὰς μὲν πάρεσιν, εἶτα δὲ παράλυσιν τῶν ὀπισθίων ἄκρων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα εἴδη τρυπανοσωμάτων, ἀνευρισκόμενα εἰς τὸ αἷμα καὶ τὸν πεπτικὸν σωλῆνα διαφόρων σπονδυλωτῶν καὶ ἀσπονδύλων ζῴων καὶ μὴ ὄντα παθογόνα. Ν. Α. Μ.

τρυπανοσωμίασις (ἡ), ἡ *σχιζοτρυπανωσία*, ἡ *νόσος τοῦ Chagas*. Σηψαιμικὴ παρασιτικὴ πάθησις, προσβάλλουσα κυρίως τὰ παιδία καὶ ἐξελισσομένη κατὰ τὴν ἐντοπιστικὴν φάσιν αὐτῆς, ὑπὸ τὸ προσωπεῖον ὀξείας ἢ χρονίας θυρεοειδίτιδος· προκαλεῖται δὲ ὑπὸ εἰδικοῦ παρασίτου, τοῦ σχιζοτρυπάνου Κρούζι (Schizotrypanum Cruzi). Λυμαίνεται δ' ἡ πάθησις αὕτη τὴν ἰσημερινὴν Ἀμερικήν, ἰδίως δὲ τὴν Βραζιλίαν, ἔνθα ἀπὸ πολλοῦ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα opilaçao καὶ cangaury. Τῷ 1909 ὁ Chagas, σπουδάζων τὴν νόσον ταύτην, ἀνεκάλυψε τὸ εἰδικὸν παράσιτον αὐτῆς καὶ περιέγραψε ταύτην κλινικῶς, λαβοῦσαν ὡς ἐκ τούτου τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ παθογόνος παράγων, τὸ σχιζοτρύπανον Cruzi, ἔχει τὴν μορφολογίαν τοῦ τρυπανοσώμου τῆς νόσου τοῦ ὕπνου, ἀλλ' ὁ βλεφαριδοπλάστης εἶναι τελικὸς καὶ εὐμεγέθης. Πλὴν τῆς μορφῆς ταύτης, τῆς ἐν τῷ αἵματι εὑρισκομένης, εἰς τὰ λοιπὰ ὄργανα ἔχει σφαιρικὴν ὄψιν, τὴν προσεγγίζουσαν αὐτὸ πρὸς λαϊσμανίαν. Τὸ παράσιτον τοῦτο δὲν πολλαπλασιάζεται ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀνθρώπου, στοιχεῖα ὅμως τινὰ εἰσδύονται εἰς τὰς μυϊκὰς καὶ καρδιακὰς ἶνας, τὰ νευρογλοιακὰ κύτταρα, τοὺς ἀδένας (θυρεοειδὴς ἀδήν), καὶ ἐκεῖ μεταμορφοῦνται εἰς λαϊσμανίας, αἵτινες πολλαπλασιάζονται διὰ σχιζογονίας. Μετὰ περίοδον τεσσάρων μέχρι πέντε ἡμερῶν αἱ νεαραὶ μορφαὶ ἀνακτῶσι τὴν ὄψιν τοῦ τρυπανοσώματος, διατρυπῶσι δὲ τότε τὰ ὄργανα, ἐν τοῖς ὁποίοις εἶναι ἐγκεκλεισμέναι, καὶ εἰσδύονται ἐν τῷ αἵματι. Αἱ ἐν τῷ αἵματι διαμένουσαι νεαραὶ μορφαὶ εἶναι γενικῶς μικροῦ ἀναστήματος, ἀλλ' ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν τὸ παράσιτον ἀποκτᾷ τὴν τοῦ ἐνηλίκου μορφὴν αὐτοῦ. Τὸ σχιζοτρύπανον Cruzi εἶναι παθογόνον ὡσαύτως καὶ διὰ τὰ ζῷα· εἶναι εὑρίσκεται αὐθόρμητον εἴς τινα μαστοφόρα· εἶναι ἐνοφθαλμίσιμον εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ζῴων, τὸν πίθηκον ἰδίως καὶ τὸν ἰνδόχοιρον. Εἰς τὸ ἐνοφθαλμισθὲν δὲ ζῷον εὑρίσκονται ἀλλοιώσεις ὑπομιμνῄσκουσαι τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον νόσον, ἰδιαιτέρως δὲ τὴν γαγγλιακὴν ὑπερτράφειαν, τὴν κερατίτιδα, κλπ.

Εἰς τὴν Βραζιλίαν τὸ μεταδίδον τὸ παράσιτον ἔντομον εἶναι ἡμίπτερόν τι αἱματοφάγον τῆς οἰκογενείας τῶν ἐρυθροφθάλμων, ἡ *τριάτομος μεγίστη* (Triatoma megista). Εἶναι ἔντομον 3 ἑκατοστομ. μήκους, ὅπερ ζῇ εἰς τὰ κατοικούμενα μέρη καὶ ἐπιδιώκει τὴν γειτνίασιν τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὰ ἤθη εἶναι κατὰ πολὺ ὅμοιον πρὸς τοὺς κορέους, δάκνον μόνον κατὰ τὴν νύκτα τὰ κατακεκλιμένα

Digitized by Google

πρὸς ὕπνον ἄτομα. Τὸ θῆλυ τούτου ἐκκολάπτει τὰ ᾠὰ αὐτοῦ εἰς τὰς ρωγμὰς τοῦ δαπέδου τῶν οἰκιῶν καὶ εἰς τοὺς τοίχους. Τὸ ἔντομον τοῦτο μολύνεται δάκνον τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον. Τὸ τρυπανόσωμα εἰσδύεται εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα τοῦ ἐντόμου καὶ λαμβάνει ἀλληλοδιαδόχως τὴν μορφὴν κριθίδια (crithidia) καὶ τὴν τοῦ μετακυκλικοῦ τρυπανοσώματος (Trypanosoma metacyclique), ἅτινα ἀποβάλλονται διὰ τῶν περιττωμάτων. Ἵνα μολύνῃ τὸν ἄνθρωπον τὸ ἔντομον, δέον αἱ περιττωματικαὶ αὐτοῦ ὗλαι νὰ ρυπάνωσι τὰς ρωγμὰς ἢ ἐντομὰς τοῦ δέρματος ἢ τῶν βλεννογόνων τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δῆγμα τοῦ ἐντόμου εἶναι ἀνίσχυρον νὰ ἐνοφθαλμίσῃ τὴν νόσον, καθότι τὸ παράσιτον δὲν μεταβαίνει εἰς τοὺς σιαλογόνους ἀδένας αὐτοῦ (Brumpt). Καί τινα ἀκάρεα παράσιτα, ὡς ὁ Rhipicephalus sanguines, ὁ Orithodorus moubata, δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡσαύτως ὡς διάμεσοι ξενίζοντες τοῦ τρυπανοσώματος.

Τὸ εἰσδυόμενον ἐν τῷ αἵματι καὶ ζῶν ἐν αὐτῷ παράσιτον μεταβαίνει εἰς τὰ ὄργανα ὅπως ἀναπαραχθῇ ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἐπιφέρει καὶ σηψαιμίαν καὶ ὀργανικὰς νόσους. Τὰ εὐγενῆ κύτταρα πάντων σχεδὸν τῶν παρεγχυμάτων δύνανται νὰ προστατεύσωσι τὸ ἐν ἀναπαραγωγῇ παράσιτον τοῦτο. Αἱ μᾶλλον προσβαλλόμεναι εἶναι αἱ ραβδωταὶ μυϊκαὶ ἶνες καὶ τὰ μυϊκὰ κύτταρα τῆς καρδίας, τὰ νευρογλοιακὰ κύτταρα, τὰ κύτταρα τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, τῆς ᾠοθήκης καὶ τοῦ ἐπινεφριδίου ἀδένος. Εἰς πάντα τὰ ὄργανα ταῦτα εὑρίσκονται ἀλλοιώσεις· ἐπὶ πλέον δὲ ὁ Chagas καὶ ὁ Vianne παρετήρησαν τὴν καθολικὴν γαγγλιακὴν ὑπερτρἀφειαν, τὴν λιπώδη ἐκφύλισιν τοῦ ἥπατος, τὴν μεγαλοσπληνίαν, ἀλλοιώσεις τῶν νεφρῶν, τῆς ὑποφύσεως καὶ τοῦ παρωτιδίου ἀδένος. Εἶναι πιθανὸν ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις τῶν ὀργάνων τούτων εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως, τουτέστιν ὅτι τὰ εὐγενῆ αὐτῶν κύτταρα ξενίζουσι τὴν ἐξελικτικὴν μορφὴν τοῦ παρασίτου.

Συμπτώματα. Ἡ ἐντόπισις αὕτη τοῦ παρασίτου ἐπί τινων ὀργάνων, ἰδιαιτέρως δ' ἐπὶ τῶν ἀδένων ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως, ἐπιβάλλει εἰδικὰς κλινικὰς μορφὰς τῆς νόσου· κατὰ τὸν Chagas διακρίνονται αἱ ἀκόλουθοι μορφαί:

1) *Ὀξεῖα.* Αὕτη ἐξελίσσεται εἰς τὸ παιδίον, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐντὸς 10—30 ἡμερῶν, χαρακτηριζομένη ὑπὸ πυρετοῦ, ἐξοιδήσεως τοῦ προσώπου, ὑπετραφείας θυρεοειδικῆς καὶ ἀδενοπαθειῶν. Ὁ πυρετὸς εἶναι συνεχὴς μετ' ἐλαφρᾶς πρωϊνῆς ὑφέσεως καὶ διατηρεῖται πέριξ τῶν 40°. Ἡ ἐξοίδησις τοῦ προσώπου εἶναι σταθερὰ καὶ πρώϊμος· ἡ ὑπερτράφεια τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος πρώϊμος ὡσαύτως, παρατηρουμένη καὶ εἰς τὰ ὅλως νεαρὰ παιδία. Αἱ ἀδενοπάθειαι ἑδράζονται πρωτίστως εἰς τὴν τραχηλικήν, μασχαλιαίαν καὶ βουβωνικὴν χώραν. Τὸ ἧπαρ καὶ ὁ σπλὴν εἶναι ηὐξημένοι τὸ μέγεθος. Παρατηροῦνται τέλος πολλάκις καὶ σημεῖα ὀξείας μηνιγγοεγκεφαλίτιδος καὶ ὀρώδη ἐξιδρώματα ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων. Ἡ περιφερικὴ ἐξέτασις τοῦ αἵματος, διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐξετάσεως, κατὰ τὴν μορφὴν ταύτην, παρέχει τὴν βεβαίωσιν τῆς παρουσίας τῶν παρασίτων εἰς ἀφθονωτάτην ποσότητα. Ὅταν δ' ἐπέλθῃ ἴασις, τὸ παιδίον διατηρεῖ ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη τῆς μηνιγγοεγκεφαλίτιδος ὑπὸ μορφὴν παραλύσεων καὶ διανοητικῆς καταπτώσεως. Ἡ πρόγνωσις τῆς μορφῆς ταύτης εἶναι ἐξαιρετικῶς βαρεῖα· ὁ θάνατος εἶναι ἡ συνήθης ἔκβασις τῆς νόσου.

2) *Χρονία.* Ἀναλόγως τῆς μερικῆς ἐντοπίσεως τοῦ παρασίτου εἰς τὸ ὄργανον παρατηροῦνται καὶ διάφοροι τύποι τῆς νόσου, οἱ ἑξῆς:

α) Ὁ *ψευδομυξοιδηματώδης, ὁ ἀδδισώνειος* τουτέστι τύπος, ὁ καὶ συχνότερος. Ἀπαντᾷ δ' οὗτος εἰς τὰ κάτω τῶν 15 ἐτῶν παιδία καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ μυξοιδηματώδους διηθήσεως τοῦ καλυπτηρίου συστήματος, κυρίως τοῦ προσώπου (ὄψις σεληνόμορφος) καὶ ὑπὸ χαλκόχρου χροιᾶς τοῦ δέρματος, ἀναλόγου πρὸς τὴν τῆς νόσου τοῦ Ἄδδισον, καὶ ὀφειλομένη εἰς παρασιτικὰς βλάβας τῶν ἐπινεφριδίων ἀδένων. Ὑπάρχει προσέτι καὶ βρογχοκήλη καὶ πολλαπλαῖ ἀδενοπάθειαι καὶ μεγαλοσπληνία. Ἡ ἀρτηριακὴ τάσις εἶναι χαμηλή, ἡ δὲ ταχυκαρδία σταθερά. Ἐνίοτε οἱ παρώτιοι ἀδένες εἶναι ὑπερτραφεῖς. Ὁ πυρετὸς παραμένει μέτριος. Ἀπαντῶσιν ἐνίοτε καὶ ὀφθαλμικαὶ ἐπιπλοκαί, οἷον κερατῖτις.

β) Ὁ *μυξοιδηματώδης,* ὁ καὶ σπανιώτερος, ὅστις εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῆς προηγουμένης συνδρομῆς. Ἡ διήθησις τοῦ δέρματος, ἀντὶ νὰ προεξάρχῃ εἰς τὸ πρόσωπον, εἶναι καθολικευμένη. Ὑπάρχουσι καὶ βλάβαι ὀστεώδεις· συχνὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ ἠλιθιότης (ἠλίθιος βρογχοκηλικὸς καὶ μυξοιδηματώδης).

γ) Ὁ *καρδιακός.* Κατὰ τοῦτον τὸ δεσπόζον σύμπτωμα εἶναι ἡ ἀρρυθμία, ἀποτελουμένη ὑπὸ ἐξωσυστολῶν παρεχουσῶν ρυθμὸν κανονικῶς ἢ ἀνωμάλως ἀκανόνιστον. Αἱ διαταραχαὶ αὗται ἐκδηλοῦνται ἰδίως κατὰ τὴν ἐπὶ τὰ νῶτα κατάκλισιν· ταυτοχρόνως δὲ ὑπάρχει ἐπιβράδυνσις τοῦ σφυγμοῦ, πραγματικὸς διαρκὴς σφυγμὸς (μέχρι 30 σφύξεων κατὰ 1'), ἐξ οὗ παρέχεται ἡ σκέψις περὶ τῆς ἐντοπίσεως τῶν παρασίτων ἐπὶ τοῦ δεματίου τοῦ His. Ὁ καρδιακὸς οὗτος τύπος δυνατὸν νὰ περιπλακῇ ὑπὸ περικαρδίτιδος· ἡ δυσσυστολία ἢ ἡ συγκοπὴ εἶναι ὁ συνήθης τερματισμὸς τούτου. Ἡ μορφὴ εἶναι εἰδικὴ εἰς τοὺς ἐνηλίκους.

δ') Ὁ *νευρικός.* Ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως τοῦ παρασίτου εἰς τὰς διαφόρους μοίρας τοῦ ἐγκεφάλου, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν: παραλύσεις, συσπάσεις καὶ χορείαν. Αἱ διαταραχαὶ αὗται εἶναι γενικῶς ἀμφίπλευροι. Παρετηρήθη ὡσαύτως καὶ ἡμιπληγία, ἀφασία, ἴλιγγοι, παραλήρημα, διάφοροι φρενοβλάβειαι. Τέλος, κατὰ τὴν πορείαν τῆς χρονίας μορφῆς παρατηροῦνται καὶ πυρετικαὶ ἀναρριπίσεις ὀξεῖαι, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς νέαν ἀναμόλυνσιν. Τὸ παράσιτον σπανίζει εἰς τὰς μορφὰς ταύτας. Ἵνα προκαλέσωμεν δὲ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ, δέον νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν κεντροφυγοποίησιν 10 κυβικ. ἑκστμ. αἵματος, ἢ κάλλιον τὴν ραχιαίαν παρακέντησιν, διότι τὸ παράσιτον ὑφίσταται ἐν τῷ ἐγκεφαλονωτιαίῳ ὑγρῷ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς κεντρικῆς μορφῆς, καὶ τέλος τὴν ἐνοφθάλμισιν τοῦ αἵματος εἰς ἰνδικὸν χοιρίδιον.

Θεραπεία. Αὕτη εἶναι ἀπολύτως ἄγνωστος. Πάντα τὰ χρησιμοποιηθέντα φάρμακα ἀπέτυχον· τὰ δὲ ἀποτελεσματικὰ τοιαῦτα ἐπὶ τῶν ἄλλων πρωτοζώων παραμένουσιν ἐνταῦθα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως ἐνεργείας.

Προφύλαξις. Αὕτη συνίσταται ἁπλῶς εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν τριατόμων ἢ εἰς τὴν κατεδάφισιν τῶν παλαιῶν οἰκιῶν καὶ τὴν δι' ἀτμῶν θείου ἢ φορμόλης ἀπολύμανσιν τῶν μεμολυσμένων οἰκημάτων. Προϋπόθεσις ἡ χρησιμοποίησις μυρμήκων τινῶν, οἵτινες εἶναι οἱ φυσικοὶ ἐχθροὶ τῶν τριατόμων. Δέον νὰ σημειωθῇ εἰς τὴν παράδοξον ταύτην νόσον ἡ ἀναλογία τῶν ἐντοπίσεων αὐτῆς πρὸς τὰς ἐντοπίσεις τῆς κληρονομικῆς συφίλιδος ἐπὶ τῶν ἀδένων ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως καὶ τῆς δεσμίδος τοῦ His. Ἡ νόσος αὕτη καλεῖται καὶ *παρασιτικὴ θυρεοειδῖτις.* Ν. Μ. ΚΑΪΡΗΣ

— *[Κτηνιατρ.]* Ἐν τῇ κτηνιατρικῇ ἡ *τρυπανοσωμίασις* ἢ νόσος τοῦ *Ναγάνα* εἶναι νόσημα μολυσματικὸν (εἶδος ἑλονοσίας κακοήθους), τὸ ὁποῖον ἐνδημεῖ εἰς Ἀφρικὴν καὶ προσβάλλει τοὺς ἵππους, τοὺς ὄνους καὶ τοὺς ἡμιόνους, τὰς ἀγελάδας, τοὺς κύνας, τὰς γαλᾶς καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἄγρια θηρία. Παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὰς ἑλώδεις περιφερείας. Ὁ μικροοργανισμὸς τοῦ νοσήματος τούτου εἶναι τὸ τρυπανόσωμα καὶ οὐχί, ὡς ὑποτίθεται, ἡ μυῖα τσὲ-τσὲ (γλωσσίνη ἡ δηκτική). Ἡ μυῖα αὕτη εἶναι ἁπλῶς ὁ φορεὺς τοῦ μικροβίου τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀσθενῶν ζῴων. Ὁ ἄνθρωπος εὐτυχῶς δὲν προσβάλλεται ἐκ τοῦ νοσήματος τούτου.

Ἡ διάρκεια τοῦ νοσήματος ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα ζῷα. Εἰς τὸν κύνα καὶ τὸν μῦν παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ὀξεῖαν, εἰς τὰ μώνυχα (ἵππον, ἡμίονον), τὸν χοῖρον καὶ τὸν κόνικλον ὑπὸ μορφὴν ἧττον ὀξεῖαν, ὑπὸ μορφὴν δὲ χρονίαν εἰς τοὺς βοῦς καὶ τὰς ἀγελάδας, τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας.

Ἡ κλινικὴ μορφὴ εἰς τὰ διάφορα ζῷα εἶναι ὡς ἑξῆς: Ὁ ἵππος προσβαλλόμενος ἐκ τοῦ νοσήματος τούτου παρουσιάζει κατ' ἀρχὰς ἔντονον ὑπερθερμίαν (41°—42°), ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του δακρυόρροιαν καὶ ἐκ τῶν ρωθώνων βλεννόρροιαν. Κατόπιν τούτων ἀναφαίνεται εἰς τὸ κατώτερον μέρος τῆς κοιλίας καὶ πέριξ τῆς πόσθης οἴδημα. Ἡ γενικὴ αὐτοῦ κατάστασις βαίνει ἐπὶ τὰ χείρω. Τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ ἄκρα πρήσκονται· καὶ ἄλλοτε μὲν τὸ οἴδημα λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις, ἄλλοτε δὲ ἐξαφανίζεται ἀποτόμως. Ὁ ἵππος ἐν τούτοις φθίνει καὶ καταντᾷ σκελετώδης, ἡ δὲ κεφαλή του κλίνει πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἐπὶ τέλους ὁ ἵππος πίπτει ἐκτάδην ἐξηντλημένος καὶ θνήσκει. Ὁ βοῦς καὶ ἡ ἀγελὰς παρουσιάζουν τὴν κεραυνοβόλον μορφήν, καθ' ἣν τὸ ἀσθενὲς ζῷον θνήσκει ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος. Κατὰ τὴν χρονίαν μορφὴν τὸ ἀσθενὲς ζῷον διατηρεῖται ἐν τῇ ζωῇ ἐπὶ ἕνα μῆνα ἢ καὶ ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους μῆνας ἐνίοτε. Τὰ συμπτώματα εἶναι τὰ αὐτὰ ὡς ἀνωτέρω διὰ τὸν ἵππον, κυριώτερα δὲ τούτων ὁ ὑψηλὸς πυρετός, ἡ ἀναιμία καὶ ἡ ἀπότομος ἐξάντλησις τοῦ ἀσθενοῦς ζῴου.

Ἡ θεραπεία εἶναι πολὺ δύσκολος. Ὀλίγα μόνον ἐκ τῶν προσβαλλομένων ζῴων διαφεύγουν τὸν θάνατον. Ὡς φάρμακα μεταχειριζόμεθα πολλὰς χημικὰς οὐσίας, ὅπως τὸ βάμμα τοῦ ἰωδίου ἀναμεμιγμένον μετὰ ὕδατος, τὸ ἰωδιοῦχον κάλι, τὸν ὑδράργυρον. Τὸ κλασσικὸν ἐν τούτοις φάρμακον κατὰ τοῦ νοσήματος τούτου εἶναι τὸ ἀρσενικόν.

Παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἀνωτέρω νόσημα εἶναι καὶ ἡ *τρυπανοσωμίασις τοῦ Evansi* (*Σούρρα*), ὀφειλομένη εἰς ὁμώνυμον μικροοργανισμὸν καὶ προσβάλλουσα μόνον τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἡμιόνους. Δ. Π.

τρυπανοσωμίδαι (οἱ) *[Μικροβιολ.].* Οἰκογένεια τῆς τάξεως τῶν μαστιγοφόρων ἢ μαστιγωτῶν, περιλαμβάνουσα τὰ γένη *λεϊσμανία* καὶ *τρυπανόσωμα.* Τὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνήκοντα παράσιτα εἶναι πρωτόζῳα μονοζωϊκὰ καὶ ἔχουσι μαστίγιον εἴτε τελείως ἐλεύθερον εἴτε προσκεκολλημένον εἰς τὸ σῶμα, σχηματιζομένης οὕτω κυματοειδοῦς μεμβράνης. Τὰ εἴδη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι αἱματοπαράσιτα ἢ ἱστοπαράσιτα πολλῶν σπονδυλωτῶν ζῴων, ἀνευρισκόμενα ἐνίοτε καὶ εἰς τὸ κοίλωμα διαφόρων ἀσπονδύλων. Ν.Α.Μ.

τρυπανοῦχος (ὁ)· τὸ ἐξάρτημα τῶν τρυπάνων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στερεοῦται ἡ κοπὶς αὐτῶν.

τρυπαρσαμίδη (ἡ) (Tryparsamide) *[Φαρμακ. Χημ.].* Τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ N-φαινυλογλυκινο-αμινο-παρααρσενικοῦ ὀξέος:

$$C_6H_4\left\langle\begin{array}{ll}AsO_3NaH & (1)\\ NH-CH_2-CO-NH_2 & (4)\end{array}\right.$$

Ἄχρους κόνις διαλυτὴ εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, περιέχουσα 25.32 % πεντασθενοῦς ἀρσενικοῦ. Εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῶν τρυπανοσωμιάσεων. Ἔχει ἰσχυρὰν νευροτρόπον δρᾶσιν, ὠφελεῖ δὲ πολὺ ἐπὶ νευροτρόπου συφίλιδος. Ἡ τρυπαρσαμίδη, ὡς καὶ ἄλλαι ἀρσενικοῦχοι ἑνώσεις, εἶναι ἀκόμη φάρμακον τονωτικὸν καὶ διεγερτικὸν τῆς καθόλου θρέψεως. Ἡ τρυπαρσαμίδη ἐνιεμένη ἀποβάλλεται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν οὔρων. Ἐνίοτε ἡ ἀποβολή της βραδύνει, τότε δὲ τὸ φάρμακον συγκεντρούμενον εἰς τὸν ὀργανισμὸν δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀμβλυωπίαν. Ἡ θεραπεία διὰ τῆς τρυπαρσαμίδης γίνεται ἐν συνδυασμῷ μεθ' ὑδραργύρου. Οὕτω ἐνίενται ἐνδομυϊκῶς 0,05 γρ. σαλικυλικοῦ ὑδραργύρου καὶ ἀκολούθως, μετὰ 3 ἡμέρας, ἐνίενται ἐνδοφλεβίως 3 γρμ. τρυπαρσαμίδης. Ἐπὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ ὕπνου ἐνίενται, εἰς τὸ Βελγικὸν Κονγκό, 2 γρμ. τρυπαρσαμίδης ἡμερησίως. Κ. Γ. Μ.

τρυπαφλαβίνη (ἡ) *[Χημ.]·* βλ. *ἀκριδίνη.*

Τρῦπες *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 245. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μαθιᾶς (Δράγκας) τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 98. —3) Χωρίον τῆς νήσου, ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 194. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τρυπετίδαι (οἱ) (Trypetidae) *[Ζῳολ.].* Ὑποοικογένεια ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν μυιιδῶν, περιλαμβάνουσα μυίας μετρίου μεγέθους. Αἱ προνύμφαι τῶν μυιῶν τούτων ζοῦν ἐντὸς καρπῶν ἢ βλαστῶν καὶ ἔχουν μίαν ἢ περισσοτέρας γενεάς. Εἰς τοὺς τρυπετίδας ὑπάγονται σοβαρώτατοι ἐχθροὶ τῶν καλλιεργειῶν, ὡς ὁ δάκος τῆς ἐλαίας, ἡ κερατῖτις, ἡ μυῖα τῶν κερασίων, τῶν σπαραγγίων κλπ. Ε. Τ. Ε.

Τρύπη *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Σταυρός* (κάτ. 71). Ἀπέχει δίωρον ἀπὸ τῆς Σπάρτης, κεῖται δὲ ἐπὶ γραφικωτάτης τοποθεσίας. Κάτ. 719. Τὸ χωρίον τοῦτο μνημονεύεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ καλεῖται ὑπό τινων *Ἑβραϊκὴ Τρύπη,* διότι εἰς αὐτὸ εἶχον καταφύγει κατὰ τὸν Ι' μ. Χ. αἰῶνα οἱ πλεῖστοι τῆς ἀνθούσης ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ ἑβραϊκῆς παροικίας Ἰουδαῖοι, ἐξωσθέντες τῆς πόλεως τῇ ἀξιώσει τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε. ΚΑΨ.

τρύπημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τρυπῶ,* ἄνοιγμα ὀπῆς· ‖ ἡ ὀπὴ αὐτή: «τρύπημα ἀπὸ παλουκιά».

Τρυπημένη *[Γεωγρ.].* Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμμοχώστου καὶ τῷ διαμερίσματι Μεσαορίας. Κάτ. 440 Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

τρύπησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *τρυπῶ,* ἄνοιγμα ὀπῆς.

Τρυπητά *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλατάνου τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Κάτ. (1928) 23. Ἐνταῦθα τῷ 1830 τὸ ἑλληνικὸν ἱππικὸν περιπεσὸν εἰς ἐνέδραν κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων. ΕΡ. Μ.

τρυπητὴ (ἡ) (ἡ, ἐνν. *βελονιά*)· βελονιά, διὰ τῆς ὁποίας σχηματίζονται μικρὰ τρυπητὰ τετραγωνάκια ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος, τοῦ ὁποίου ἀφαιροῦνται κατὰ διαστήματα ὡρισμένα νήματα.

Τρυπητὴ *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 838, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βάτος, Κλιματοβούνι* καὶ *Λίμνη,* 1.152. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Παρὰ τὸ χωρίον ἀνευρέθη, κατὰ τὸ 1854, ἀρχαῖον ἀμφιθέατρον. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Ζάχας τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 272. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπιτζιμπάρδι.*

Τρυπητὴ *[Γεωγρ.].* Νησὶς προσκειμένη εἰς τὸν ὅρμον Πλακουτὴ τῆς Δωδεκανησιακῆς Λέρου. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

—**Τρυπητή** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῶν Λαυρεωτικῶν προσγείων (πλάτ. 37° 45′ 20″ Β., μῆκ. 24° 09′ 55″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), βορείως τῆς Μακρονήσου ἐσχατιά. Εἰς 5 ναυτ. σιάδια βορειοδυτικῶς αὐτῆς φερώνυμος ὕφαλος ἐπικίνδυνος. —2) Ἀκρωτήριον τοῦ βορείου Αἰγαίου (πλάτ. 39° 27′ Β., μῆκ. 24° 58′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1891: Strati island), νοτία ἐσχατιὰ τῆς νήσου Ἅγιος Εὐστράτιος. —3) Ἀκρωτήριον ἐν τῷ κολπίζοντι τῆς Μήλου λιμένι, δυτικῶς τοῦ ἐπινείου Ἀδάμας. Ἔχει ναυτικὸν φανὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βομβάρδα. —4) Ἀκρωτήριον τῆς Θηρασίας (πλάτ. 36° 25′ Β., μῆκ. 25° 22′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2043: Santorin island), νοτία τῆς νήσου ἐσχατιὰ καὶ ἀριστερᾷ τῷ ἀπὸ ΝΔ. εἰσπλέοντι τὴν καλδέραν τῆς Θήρας. —5) Ἀκρωτήριον τῆς Λέρου (βλ. *Τραχήλι*). —6) Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36° 36′ 20″ Β., μῆκ. 26° 28′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island) μεταξὺ τῶν ὅρμων Σπαθὶ καὶ Μοναχός. —7) Ἀκρωτήριον τῆς Πάτμου (πλάτ. 37° 20′ 10″ Β, μῆκ. 26° 37′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos Arki and Lipso). —8) Ἡ νοτίως τῆς Σφακτηρίας καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ Ναυαρῖνον, διάτρητος ὑπὸ ἀψῖδος, νησίς. —9) Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Κρήτης κατὰ τὴν παράλιον τῆς ἐπαρχίας τῶν Σφακίων (πλάτ. 35° 13′ 30″ Β., μῆκ. 23° 51′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia eastern portion), 2 ½ μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ὅρμου τῆς Σούγιας. —10 Ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης εἰς ἀπόστασιν μίλ. καὶ ἀνατολικῶς τοῦ προηγουμένου, 5 ½ δὲ μίλ. δυτικῶς τῆς Ἁγίας Ρουμέλης. Ἐμφανίζει φαντασμαγορικὸν θέαμα διὰ τῶν 3 ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἀψίδων του. Παρ' αὐτὸ τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Ποικιλασσός. Σ. Ε. Λ.

τρυπητήρ, —ῆρος (ὁ), καὶ *τρυπητήριον* (τὸ) καὶ δημοτ. *τρυπητήρι*· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνοίγομεν τρύπας, ὀπάς· ‖ μικρὸν ἐργαλεῖον πρὸς διάτρησιν τοῦ χαρτίνου καμβᾶ, μήκους 0,06—0,07 μ ἐκ στελέχους σιδηροῦ, πεπλατυσμένου καὶ λεπτοῦ εἰς τὸ ἄκρον, καὶ λαβῆς ξυλίνης, ἐφ' ἧς πιέζων ὁ δεξιὸς λιχανὸς μετὰ τοῦ ἀντίχειρος κόπτει καὶ ἐπεξεργάζεται τὸ διάτρητον καρτονιον.

τρυπητής (ὁ) (Trypetes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους μυίας μὲ σῶμα φοειδὲς ἢ ἐπίμηκες. Αἱ νύμφαι αὐτῶν, ἐνδιαιτώμεναι ἐπὶ διαφόρων μερῶν τῶν φυτῶν, ἐπιφέρουσι πολλάκις μεγάλας καταστροφάς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

τρυπητικός, —ή, —όν· ὁ τρυπῶν, ὁ κατάλληλος διὰ νὰ τρυπᾷ.

τρυπητὸ (τό)· μετάλλινον διάτρητον μαγειρικὸν

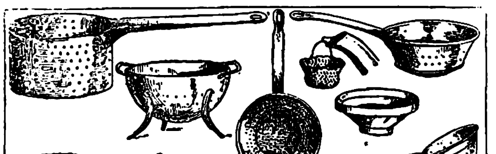

Τύποι τρυπητῶν.

σκεῦος, δι' οὗ ἀποστραγγίζονται τροφαὶ (μακαρόνια, χόρτα, ντομάτα κλπ.).

Τρυπητὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*.—1) Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου (πλάτ. 37° 51′ Β., μῆκ. 21° 07′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Castro Tornese to Venetico), ὀλίγον πρὸς Ν. τοῦ Χελωνάτα. Ἔνδον τοῦ ἀκρωτηρίου πετρελαιοπηγαί. Ἀφετηρία τοῦ πρὸς Ζάκυνθον καὶ Ἰονίους τηλεγραφικοῦ καλῳδίου. —2) Ἀκρωτήριον τοῦ Καρπαθίου πελάγους (πλάτ. 36° 23′ Β., μῆκ. 23° 40′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836 a: Archipelago, southern sheet) νοτιοδυτικὴ ἄκρα τῆς νήσου Ἅγιος Ἰωάννης ἢ Σειρήνα (ἀρχ. Σύρναι). Σ. Ε. Λ.

τρυπητός, —ή, —όν· ὁ τρυπημένος, ὁ γεμᾶτος ἀπὸ τρῦπες· ‖ *τρυπητὸ* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

Τρύπια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Παρνασσίδος (πλάτ. 38°24′40″ Β., μῆκ. 22°24′20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 221: Ports of Galaxidi and Itea) δεξιᾷ τῷ ἀπὸ Γαλαξειδίου πρὸς Ἰτέαν πλέοντι. Πρόκεινται αὐτοῦ νησίδια *Μολυμένος* καὶ *Σταφίδα*. Σ. Ε. Λ.

Τρυπιά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 454, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ροδιά*, 725. Κεῖται παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν ὁδὸν Κορίνθου—Πατρῶν καὶ εἰς τὸ 179ον χλμ. τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πειραιῶς—Πατρῶν. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν πωλήσεως σταφιδοκάρπου.

τρύπιος, —α, —ο· δημοτ., τρυπημένος, ποὺ ἔχει τρῦπα: «τρύπια παπούτσια, — φορέματα», «τρύπιο κοφίνι».

τρυπιοχέρης (ὁ), θηλ. —*χέρα*· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ χέρι εἶναι τρύπιο, ὁ μὴ κρατῶν τὰ χρήματα ἀλλ' ἀφειδῶς δαπανῶν, πολυέξοδος, σπάταλος.

Τρυπιώτικο *ποτάμι [Γεωγρ.]*. Ὁ παραρρέων ἀπὸ Δ. καὶ Ν. τὴν νέαν Σπάρτην παραπόταμος τοῦ Εὐρώτα ὡς ἔχων τὰς πηγάς του πλησίον τοῦ χωρίου Τρύπης. Καλεῖται καὶ *Μαγουλίτσα* ἢ *ποτάμι τῆς Μαγούλας*. Εἶναι ἡ ἀρχαία Τίασα. ΚΑΨ

τρυπογάζι (τό)· εἶδος βελονιᾶς κεντήματος, ἀντικαθιστώσης τὸ ράψιμον καὶ χρησιμοποιουμένης διὰ τὸ καλλιτεχνικώτερον στρίφωμα τοῦ γύρου ἐσωρρούχων, σινδονίων, μανδηλίων κλπ. ἢ διὰ τὴν ἕνωσιν δύο τεμαχίων ὑφάσματος.

τρυποκάρυδο (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *αἰγίθαλος*. Δ. Ν. Π.

τρυπόξυλον (τὸ) (Trypoxylum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κραβρωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *τρυπόξυλον τὸ εὐρωπαϊκὸν* (Trypoxylum europaeum), ὅπερ ἔχει σῶμα στιλπνῶς μελανὸν καὶ ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένον καὶ πτέρυγας μελανὰς κατὰ τὸ ἄκρον των. Ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν ξηρῶν ξύλων καὶ τρέφεται ἐξ ἀραχνῶν. Δ.Ν.Π.

τρυποφράκτης (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *τρωγ οδύτης*. Δ. Ν. Π.

τρυποχανδρίτης (ὁ)· ὁ τρυπῶν χάνδραν· ‖ μεταφ., φιλάργυρος, μικρολόγος.

τρυποχουλιάρα (ἡ)· κουτάλα τρυπητή· ‖ μεταφ., ἀθυρόστομος, σπάταλος.

τρυπτοφάνη (ἡ)· βλ. λ. *θρυπτοφάνη*.

τρυπῶ (—άω)· κάμνω, ἀνοίγω τρῦπα, διατρυπῶ: «τρυπῶ σανίδα, —ἔλασμα»· ‖ ἀμεταβ. «τρύπησαν τὰ παπούτσια μου, —τὰ φορέματά μου»· ‖ παθ. δημοτ *τρυπιέμαι*· ἐπιδέχομαι τρύπημα: «εἶναι σκληρὸ τὸ σανίδι καὶ δὲν τρυπιέται».

τρύπωμα (τό)· τὸ νὰ τρυπώσῃ τις, τὸ νὰ εἰσδύσῃ κάπου· ‖ ἀραιὸν καὶ πρόχειρον ράψιμο ἐνδύματος ὡς διὰ δοκιμήν ‖ εἶδος κλωστῆς λευκῆς εὐτελεστέρας, διὰ τὸ τρύπωμα τῶν ἐνδυμάτων.

τρυπώνω· δημοτ., εἰσάγω εἰς τὴν τρῦπαν, χώνω: «ποῦ τρυπώνεις τὰ πράγματά σου;», «κάπου τὸ 'χει τρυπωμένο καὶ δὲν τὸ βρίσκει»· ‖ ἀμεταβ., εἰσέρχομαι εἰς τὴν τρῦπαν, εἰσδύω, χώνομαι: «ὅπου ἰδῇ τρῦπα τρυπώνει» ‖ καθόλου, εἰσέρχομαί που καὶ κρύπτομαι: «τρύπωσε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι»· ‖ ράπτω ἀραιὰ καὶ προχείρως ὡς διὰ δοκιμήν: «τρύπωσα τὸ φόρεμά μου».

Τρύσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Λυκίᾳ, κειμένη δεξιὰ τῶν Μύρων, οὐ μακρὰν τῆς παραλίας. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀνεκαλύφθη τῷ 1877 παρὰ τὸ χωρίον Γκιολμπασί, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια θαυμασίου ἡρῴου τοῦ Ε π Χ αἰῶνος, ἀνήκοντος εἰς ἰθαγενῆ δυναστείαν. Τὰ ἀνάγλυφα αὐτοῦ, παριστῶντα μυθολογικὰς σκηνὰς κατ' ἀπομίμησιν εἰκόνων ἀπολεσθεισῶν τοῦ Πολυγνώτου, τοῦ Παναίνου καὶ τοῦ Μίκωνος, κοσμοῦσι νῦν τὸ μουσεῖον τῆς Βιέννης. Α. Θ. Σ.

τρυσμὸς (ὁ)· τὸ νὰ τρύζῃ τις, φωνὴ ὀξεῖα, ὁποία ἡ τῶν τρυγόνων.

Τρυσὺ (Truchy), *Ἐρρῖκος*. Γάλλος νομομαθὴς καὶ οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1864 Ἠσχολήθη ἰδίᾳ μὲ τὴν σπουδὴν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραψε διαφόρους πραγματείας. Τῷ 1922 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Χ. Δ.

τρυτάνη (ἡ)· ἡ γλωττὶς τοῦ ζυγοῦ, ἡ δεικνύουσα τὴν ἰσορροπίαν· ‖ συνεκδ., ὁ ζυγός, ἡ ζυγαριά.

Τρύφαινα, *ἁγία*. Χριστιανὴ Ρωμαία, ἣν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ (ισ', 12) μνημονεύει μετὰ τῆς Τρυφώσης, ὡς «κοπιώσας ἐν Κυρίῳ». Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτῆς τὴν 10 Νοεμβρίου. Ἑτέρα *Τρύφαινα*, κόρη τοῦ συγκλητικοῦ Ἀναστασίου καὶ τῆς Σωκρατίας, ἐν Κυζίκῳ κατ' ἄγνωστον χρόνον ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, κατασπαραχθεῖσα ὑπὸ ταύρου ἀγρίου τῇ διαταγῇ τοῦ ἡγεμόνος Καισαρίου, καὶ ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὴν 31 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

τρυφάλεια (ἡ)· ἀρχ., ἐπικὸν ὄνομα τῆς περικεφαλαίας.

τρυφεράδα (ἡ)· δημοτ., τὸ νὰ εἶναι τι τρυφερόν: «ἡ τρυφεράδα τοῦ βλαστοῦ».

τρυφεραίνω· δημοτ., γίνομαι τρυφερός: «ἂν μείνῃ λίγο τὸ σφαχτὸ τρυφεραίνει»· ‖ κάμνω, καθιστῶ τι τρυφερόν.

τρυφερίτσα (ἡ)· δημοτ., οἱονεὶ τρυφερὰ συμπεριφορά, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐρωτική, ἐρωτοτροπία: «βγῆκε 'ς τὴν τρυφερίτσα» ἄρχισε νὰ ἐρωτοτροπῇ.

τρυφερὸ (τό)· κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *σίκυς*.

τρυφερός, —ά, —όν· μαλακός, ἁπαλός, εὔθρυπτος, ψαθυρός, ἀντίθ. *σκληρός*: «τρυφερὸς βλαστός, —καρπός», «τρυφερὸ κρέας,—χόρτο,—φύλλο» ‖ μεταφ. ἁβρός, ἁπαλός, στοργικός· ‖ ἡδονικός, περιπαθής ἐρωτικός: «ἔχει τρυφερὰς σχέσεις».—Ἐπίρρ. *τρυφερῶς* καὶ δημοτ. *τρυφερά*.

τρυφερότης,—ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι τρυφερόν: «ἡ τρυφερότης τοῦ νεαροῦ βλαστοῦ, — τοῦ κρέατος» ‖ ἡ ἁβρά, ἡ ἁπαλὴ συμπεριφορά: «τοῦ ὁμιλεῖ μὲ μητρικὴν τρυφερότητα» ‖ ἐρωτικὴ συμπεριφορά, τρόπος περιπαθής: «ἀφῆστε τὶς τρυφερότητες καὶ κοιτάχτε τὴ δουλειά σας».

τρυφὴ (ἡ)· μαλθακός, ἡδυπαθὴς βίος, ἰδίᾳ περὶ τὴν ἐδωδὴν καὶ τὴν πόσιν.

τρυφηλός,—ή,—όν· ὁ ἐν τρυφῇ ζῶν, ὁ διάγων βίον ἡδυπαθῆ, μαλθακός, ἀντίθ. *σκληραγωγημένος*.

τρυφηλότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τρυφηλοῦ, ἡδυπάθεια, μαλθακότης.

Τρυφιόδωρος· βλ. *Τριφιόδωρος*.

Τρύφος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 642. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον. δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν ἢ «Ἀγροτικὴ Τράπεζα». Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχουν ἰαματικαὶ πηγαὶ θειούχου συστάσεως μὲ θερμοκρασίαν 15°. Καταλλήλως θερμαινόμενα τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν τούτων ἐνδείκνυνται διὰ ἀρθρορευματικὰς παθήσεις, ὡς τὰ διὰ δερματικὰς τοιαύτας. Αἱ λουτρικαὶ ἐγκαταστάσεις εἶναι στοιχειώδεις· αἱ πηγαὶ ἀνήκουν εἰς τὸ δημόσιον. Μ. Ν. Β

τρυφῶ (—άω)· ζῶ βίον τρυφηλόν, ἡδυπαθῆ ἀπολαύω τῶν μέσων τῆς ζωῆς, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν ἐδωδὴν καὶ τὴν πόσιν, ἀντίθ. *πένομαι*: «οἱ τρυφῶντες καὶ οἱ πενόμενοι».

τρύφων (ὁ) (Tryphon) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*, περιλαμβάνον μικρόσωμα ἔντομα διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ λεπτοῦ ἐπιμήκους σώματός των καὶ τῶν ἐπιμήκων νηματοειδῶν κεραιῶν των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

Τρύφων. Ὁ ἐπικληθεὶς *Διόδοτος*, σφετεριστὴς τοῦ θρόνου τῆς Συρίας, ἐπὶ τῆς βασιλείας Δημητρίου Β' τοῦ Νικάτορος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Βάλα, τῷ 146 π. Χ., δολοφονήσας τὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ υἱὸν Ἀντίοχον, μόλις ἐπταετῆ, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς (142—139 π. Χ.). Ἐνικήθη καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Σιδήτου, ἀδελφοῦ τοῦ Δημητρίου. Σῴζονται ἀργυρᾶ νομίσματα αὐτοῦ τοῦ φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος καὶ ἀργυρᾶ τετράδραχμα καὶ δραχμαὶ τοῦ ἀττικοῦ κανόνος. Ἐπίσης καὶ χαλκᾶ μετὰ διαφόρων τύπων. Α. Θ. Σ.

—**Τρύφων.** Σικελὸς βασιλεύς, πρότερον δοῦλος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σάλβιος* (βλ. λ.).

—**Τρύφων.** Ἕλλην γραμματικὸς ἐξ Ἀλεξανδρείας, υἱὸς τοῦ Ἀμμωνίου, ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης Αὐγούστου καὶ Τιβερίου. Ὁ Τρύφων, ἐχόμενος τῶν παραδόσεων τῆς ἀλεξανδρεινιακῆς σχολῆς, ἠσχολήθη μάλιστα περὶ τὸ γλωσσικὸν μέρος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐνδιατρίψας ἰδίᾳ εἰς τὴν μελέτην τῶν τοπικῶν διαλέκτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς καὶ τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι συγγραφεῦσι γλωσσικῶν ἰδιωμάτων. Ἔγραψε: «Πάθη λέξεων», «Τέχνην γραμματικήν», «Περὶ τῶν ποικίλων μεταβολῶν τῶν λέξεων». Τούτων τοῦ μὲν πρώτου διεσώθησαν ἀπανθίσματά τινα, τοῦ δὲ δευτέρου τὸ τέλος. Ἀμφίβολος δ' εἶναι ἡ γνησιότης τοῦ εἰς αὐτὸν διδομένου, ἅτε φέροντος τὸ ὄνομα αὐτοῦ, βιβλίου «Περὶ τρόπων», ὅπερ φαίνεται, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Σουίδα, καταλέγοντος καὶ τοῦτο μεταξὺ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὅτι εἶναι ἐπιτομὴ ὁμωνύμου ἀπολεσθέντος ἔργου τοῦ Τρύφωνος. Παρὰ τοῦ Τρύφωνος παρέλαβον πλεῖστα μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, καὶ δὴ ὁ Ἀθήναιος. Ἀποσπάσματα τῶν ἔργων αὐτοῦ εὕρηνται παρὰ Arthur von Velsen (Berlin 1853) καὶ παρὰ Schwabe (ἐν Fragm Dion. et Paus). Ε. ΔΙ. Κ.

—**Τρύφων.** Λόγιος Ἠπειρώτης ἐκ Μετσόβου, δράσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μπαλά-

Digitized by Google

νου, καὶ ὕστερον ἐν Πάτμῳ, μετέβη εἶτα εἰς τὸ Πατάβιον τῆς Ἰταλίας. ὅπου ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά. Ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Μετσόβῳ. Συνέγραψε «Περὶ ψυχῆς τῶν ζώων» καὶ μετέφρασε τὴν λογικὴν τοῦ Γενουηνσίου. Χ. Ι. Σ

—Τρύφων, *ἅγιος*. Ὄνομα ἁγίων μνημονευομένων ἐν τῷ ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν. —1) Ὁ ἐκ Λαμψάκου τῆς Μυσίας καταγόμενος, ὅστις, ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας, κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, τῷ 249, ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον, ἑορτάζεται τὴν 1ην Φεβρουαρίου (10 Νοεμβρίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας) δι' ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν Κανόνα ἐποίησεν ὁ Θεοφάνης. Ναὸν κάλλιστον ἐπ' ὀνόματι τοῦ μάρτυρος τούτου ἤγειρεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τέσσαρες δ' ἄλλοι ναοὶ κατόπιν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἐκτίσθησαν ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ μονὴ ἐν Χαλκηδόνι, ἐν ᾗ ἐκάρη μοναχὸς ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός. —2) *Τρύφων*, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 19 Ἀπριλίου.

Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ δὲ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναφέρονται καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μετὰ Τροφίμου καὶ Δορυμέδοντος μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 29 Σεπτεμβρίου. —2) Ὁ «εἰς φυτὸν ἰτέας κρεμασθεὶς» ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μάρτυς, ἑορταζόμενος τὴν 19 Δεκεμβρίου.

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δὲ Μαρτυρολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου κατ' ἄγνωστον χρόνον μετὰ δώδεκα ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 3 Ἰουλίου. —2) Ὁ ἐν Ἀφρικῇ μετ' Ἀκυλίνου, Γεμίνου, Εὐγενίου, Μαρκιανοῦ, Κοΐντου καὶ Θεοδότου μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς τῷ 484 ὑπὸ τοῦ ἀρειανοῦ βασιλέως τῶν Βανδάλων Οὐνερίχου καὶ συνεορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 4 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

— Τρύφων, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Στεφάνου τοῦ Β (925—928) οἱ αὐλικοὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον μοναχόν τινα ἐκ Μ. Ἀσίας, Τρύφωνα καλούμενον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παραιτηθῇ εὐθὺς ὡς ἔλθῃ εἰς νόμιμον ἡλικίαν ὁ Θεοφύλακτος, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, ὅστις προωρίζετο ὑπ' αὐτῶν διάδοχος τοῦ Στεφάνου. Ὅτε δ' ὁ Θεοφύλακτος ἐνηλικιώθη, ὁ Τρύφων ἠρνεῖτο νὰ παραιτηθῇ ἄνευ συνοδικῆς ἀποφάσεως, διὰ πανουργίας δὲ Θεοφάνους τοῦ μητροπολίτου Καισαρείας ὁ Τρύφων ἀπεδείχθη ἀγράμματος καὶ οὕτω, καθαιρεθεὶς τῷ 931, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. Ε. Γ. Π.

Τρυφωνία, *ἁγία*. Σύζυγος κατά τινας τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου, κατ' ἄλλους δὲ εὐσεβὴς Χριστιανὴ Ρωμαία. Ἑορτάζεται ὡς ἁγία ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 12 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

Τρυφώνιον */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Κισσάνης τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 265 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Δογαντζῆ*.

Τρύφωνος *μονὴ /Γεωγρ./.* Ἀνδρικὴ μονὴ ὑπαγαμένη εἰς τὴν κοινότητα Νενήτων τῆς νήσου, ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χίου, ἔχουσα τέσσαρας μοναχούς.

«Τρυφῶσα»· ἀρχ., ὄνομα ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς τριήρους (Att. Seew. IV, 7, 2). Σ. Ε. Λ.

τρύχω· κατατρίβω, ταλαιπωρῶ, συνήθ. σύνθετον *κατατρυχω*.

τρυφίνη (ἡ)· βλ. λ. *θρυψίνη*.

Τρωάδιος, *μάρτυς*. Ἐν Νεοκαισαρείᾳ τοῦ Πόντου ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν τῷ 250, ἑορτάζεται ὑπὸ μὲν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὴν 2 Μαρτίου, ὑπὸ δὲ τῆς δυτικῆς τὴν 28 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π

Τρῳὰς */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Οὕτως ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς χερσονήσου τῆς Μ. Ἀσίας ἐκτεινομένη χώρα, ἥτις περιεβάλλετο ὑπὸ τῆς Προποντίδος, τοῦ Ἑλλησπόντου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Ἰδαίου (Ἀδραμυττηνοῦ) κόλπου. Πυρὴν τῆς χώρας ταύτης ἦτο ἡ Ἴδη, τῶν προπόδων τῆς ὁποίας ἀκρότατος εἶναι τὸ πρὸς Β. ἐν τῇ ὄχθῃ τῆς Προποντίδος παρὰ τὴν πόλιν Ζέλειαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Αἰσήπου ἀκρωτήριον καὶ τὸ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Αἰγαίου πρὸς Ν. ἀκρωτήριον Λεκτόν. Παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ Ω 544—546) δὲν ὁρίζονται σαφῶς τὰ ὅρια τῆς χώρας ταύτης, κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους δὲν εἶναι ταῦτα σταθερά, διότι ἄλλοτε μὲν εἶχεν ὅρια πρὸς Α. τὸν Αἴσηπον, ὅστις ρέων ἐκ Ν. πρὸς Β. χύνεται εἰς τὴν Προποντίδα, ἀπέναντι τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου, καὶ τὸν Καΐκον, μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο, ἄλλοτε δέ, ὡς ἐπὶ τῶν Διαδόχων, ὅτε ἦτο τμῆμα τῆς Μυσίας, ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Ἀβύδου μέχρι τοῦ Λεκτοῦ πρὸς Δ., καὶ ἀπὸ τῆς Ἀντάνδρου μέχρι τῆς Ἴδης πρὸς Α. Ἀπὸ τῆς Ἴδης, μητρὸς τῶν θηρῶν κατὰ τὸν Ὅμηρον, καὶ τῶν παραφυάδων της πηγάζουν πολλοὶ ποταμοί, οἵτινες κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὠνομάζοντο *Αἴσηπος* (ἀνατολικὸν ὅριον τῆς χώρας), *Καρησός*, *Γρανικός*, *Ρῆσος*, *Πράκτιος*, *Ροδίος*, ρέων μεταξὺ τῶν πόλεων Ἀβύδου καὶ Δαρδάνου, *Σκάμανδρος*, *Σιμόεις*, *Θύμβριος*, *Σατνιόεις*, χυνόμενος εἰς τὸ Αἰγαῖον, *Εὔηνος*, χυνόμενος εἰς τὸν Ἀδραμυττηνὸν κόλπον, καὶ *Καΐκος* (τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς χώρας πρὸς Ν., ὁσάκις ἐξετείνετο μέχρι τῶν ἐκβολῶν του), πηγάζων ἐκ τοῦ Τήμνου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐλαίας. Ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων τῆς χώρας ὀνομαστότερα ἦσαν τὸ *Σίγειον* (κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Αἰγαίου εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου) καὶ τὸ *Ροίτειον*, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληγον δύο ἐκφύσεις τῆς Ἴδης, περιβάλλουσαι τὸ ἀνώμαλον ἡμικυκλικὸν τρωϊκὸν πεδίον, διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ Σκαμάνδρου καὶ τοῦ Σιμόεντος καὶ ὑποδιαιρούμενον εἰς τὸ *Σκαμάνδριον*, τὸ καὶ πλατύτερον, καὶ τὸ *Σιμοείσιον*.

Χάρτης τῆς Τρῳάδος.

—*[Ἱστορ.]* Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Τροίας (Ἰλίου) κατεδείχθη ὅτι τὸ τρωϊκὸν πεδίον κατῳκεῖτο ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ (3000—2400 π. Χ.), ὅτε εἶχε κτισθῇ ἡ ὑπ' ἀριθ. I Τροία τῶν ἀρχαιολόγων, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου διάδοχός της πόλις (Τροία II) εἶχε φθάσει εἰς μεγίστην ἀκμὴν ἀπὸ τοῦ 2400—1900 π. Χ. περίπου, καὶ ὅτι ἡ ὑπ' ἀριθ. VI τῶν ἀρχαιολόγων Τροία εἶναι τὸ *Ἴλιον* τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, τὸ ὁποῖον κατέστησε περιλάλητον τὴν ὅλην χώραν κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους, διότι πρὸς ἅλωσιν αὐτοῦ ἐγένετο ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος. Ἐβασίλευε τότε ἐν Τροίᾳ ἢ Ἰλίῳ, τῇ πρωτευούσῃ τῆς χώρας, ὁ πλούσιος καὶ εὐδαίμων Πρίαμος, ἐπικυρίαρχος τῶν ἡγεμόνων, πέντε ὑποτελῶν εἰς αὐτὸν βασιλείων, κατὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἅτινα ἦσαν τὰ ἑξῆς: Τὸ τῆς Τροίας, περιλαμβάνον τὸ ὑπὸ τοῦ Σκαμάνδρου καὶ Σιμόεντος διαρρεόμενον τρωϊκὸν πεδίον, τοῦ ὁποίου ἐβασίλευεν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Πριάμου Ἕκτωρ, ἔχων τὴν ἕδραν του εἰς τὴν πόλιν Ἴλιον. Τὸ τῆς Δαρδανίας, ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῶν προπόδων τῆς Ἴδης καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, τοῦ ὁποίου ἦρχεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγχίσου καὶ τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης Αἰνείας, ἔχων τὴν ἕδραν του εἰς τὴν πόλιν Δάρδανον. Τὸ ΒΑ τούτου ἐκτεινόμενον μὲ τὰς πόλεις Ἄβυδον, Περκώτην καὶ Πράκτιον, τοῦ ὁποίου ἦρχεν ὁ Ὑρτακίδης Ἄσιος, κύριος ὢν καὶ πόλεων ἐπὶ τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου. Τὸ ΒΑ. τοῦ προηγουμένου ἐκτεινόμενον τμῆμα τῆς Ἀδραστείας μὲ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, τὴν Πιτύειαν καὶ τὸν δῆμον Ἀπαισοῦ, τοῦ ὁποίου ἦρχον οἱ υἱοὶ τοῦ Μέροπος Ἄδραστος καὶ Ἄμφιος. Καὶ τὸ πρὸς Α τούτου ἐκτεινόμενον περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Αἰσήπου, τοῦ Ταρσίου καὶ τῆς Ἀφνίτιδος λίμνης τμῆμα τῆς τρωϊκῆς Λυκίας μὲ πόλιν τὴν Ζέλειαν, τοῦ ὁποίου ἦρχεν ὁ υἱὸς τοῦ Λυκάονος τοξότης Πάνδαρος. Ἐν τῇ Ἰλιάδι ὅμως γίνεται μνεία καὶ τεσσάρων ἄλλων βασιλέων, βασιλευόντων πόλεων τοῦ τρωϊκοῦ πεδίου, τοῦ Ἠετίωνος, πατρὸς τῆς Ἀνδρομάχης, βασιλέως τῆς ὑπὸ τὸ ὄρος Πλάκον Θήβης, τοῦ Μύνητος, πατρὸς τῆς Βρισηΐδος, ἄρχοντος ἐν Λυρνησῷ, τοῦ Ἄλτου, βασιλεύοντος ἐν τῇ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σατνιόεντος Πηδάσῳ καὶ τοῦ Εὐρυπύλου.

Τὸν *τρωϊκὸν πόλεμον* ἐπηκολούθησεν ἀθρόος ἀποικισμὸς τῶν Αἰολέων, μὲ ὁρμητήριον τὴν Λέσβον, εἰς τὴν Τρῳάδα, ὅπου ἐκτίσθησαν κατὰ πρῶτον αἱ πόλεις Ἄσσος καὶ Ἄντανδρος, αἵτινες ἔγιναν νέα ὁρμητήριά των, καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἑλλησπόντου Σίγειον καὶ Ἀχίλλειον· οἱ Τρῶες ἀπωθήθησαν εἰς τὰ μεσόγεια τῆς χώρας. Οὕτω μέγα μέρος τῆς Τρῳάδος, ἡ ἀπὸ Ἀβύδου πρὸς Β. μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καΐκου παραλία, μὲ ἱκανὴν ἀπὸ τῶν παραλίων ἔκτασιν τῆς ἐνδοχώρας, μετωνομάσθη *Αἰολίς*, ἥτις ἐξετείνετο καὶ νοτιώτερον μέχρι τῆς Κύμης. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνεξάρτητος ἀπομείνασα μεσογειακὴ Τρῳὰς περιῆλθε κατὰ τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα εἰς τοὺς Λυδοὺς ἐπὶ τοῦ βασιλέως Γύγου, ὅτε καὶ αὕτη, ὡς καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ Μ. Ἀσία, ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ἐκ τῆς νοτίου σημερινῆς Ρωσίας Κιμμερίων καὶ Τρηρῶν. Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Κιμμερίων (570 π. Χ.) ἡ Τρῳὰς περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Λυδούς, ἀπὸ δὲ τῶν Λυδῶν περιῆλθεν εἰς τοὺς Πέρσας.

Ἐπὶ τῆς δεσποτείας τῶν Περσῶν δὲν ἀπώλεσε τὴν θρησκευτικὴν σημασίαν του τὸ Ἴλιον (τὸ νέον), ἂν καὶ κατέπεσεν εἰς μικρὰν κώμην (εἰς τοῦτο ἐτέλεσε θυσίαν ἐκστρατεύων κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὁ Ξέρξης), διετήρησε δὲ ταύτην καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε αἱ χῶραι τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ ἰδίως αἱ ἐν αὐτῇ ἑλληνίδες πόλεις, ὁτὲ μὲν ὑπέκυπτον εἰς τοὺς Πέρσας, ὁτὲ δὲ ἀνέκτων τὴν ἐλευθερίαν των (ἐν Ἰλίῳ ἐτέλεσε θυσίαν κατὰ τὸ 411 π. Χ., πρὸ τῆς ναυμαχίας τῆς Ἀβύδου, ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Μίνδαρος). Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἡ Τρῳάς, Αἰολὶς τότε καὶ αὕτη καλουμένη καὶ ἀνήκουσα εἰς τοὺς Πέρσας, ὑπήγετο εἰς τὴν σατραπείαν τῆς Φρυγίας. Ἀκολουθεῖ ἔπειτα καὶ αὕτη τὴν τύχην τῶν ἄλλων ἐν Μ. Ἀσίᾳ χωρῶν κατὰ τὴν εἰς ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως Ἀγησιλάου, ὡς καὶ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, καὶ ἀπὸ τοῦ 334 π. Χ. περιέρχεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἵδρυσε τὸ Κοινὸν τῶν περὶ τὸ Ἴλιον ἐλευθέρων πόλεων ἀπὸ Λαμψάκου πρὸς Β. μέχρι Γαργάρων πρὸς Ν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ Τρῳὰς ἀποτελεῖ τὴν σατραπείαν τῆς Μικρᾶς Φρυγίας ἢ Φρυγίας ἐφ' Ἑλλησπόντου, ἥτις ἐπί τινα ἔτη εἶναι χώρα ἀμφισβητουμένη μεταξὺ Ἀντιγόνου καὶ Λυσιμάχου ὅστις καὶ κατίσχυσε. Κατόπιν περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ρωμαίων. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Τρῳάς. —1) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Νεοπτολέμου καὶ ἀδελφὴ τῆς Ὀλυμπιάδος, μητρὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Νυμφευθεῖσα τὸν θεῖόν της Ἀρρύβαν, ἀδελφὸν τοῦ πατρός της, εἶχε γίνει ἐξ αὐτοῦ μήτηρ τῶν βασιλέων τῶν Μολοσσῶν Ἀλκέτου καὶ Αἰακίδου. —2) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Αἰακίδου (ἐγγόνη τῆς προηγουμένης) καὶ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Μολοσσῶν, διότι αὕτη ἀνῆγε τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν πορθητὴν τῆς Τροίας Νεοπτόλεμον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως. ΚΑΨ.

τρωγάλια (τά), ἢ *τραγήματα*. Τὰ τρωγαλιζόμενα, τὰ προκαλοῦντα ἦχον ξηρὸν κατὰ τὴν μάσησιν. Οὕτω καλοῦνται οἱ ξηροὶ καρποί. π. χ. τὰ ἀμύγδαλα, καρύδια, φουντούκια, κάστανα, οἱ καβουρδιστοί, π. χ. τὰ στραγάλια, κολοκυθόσποροι (πασατέμπος), λεμπλεμπιά, καλαμπόκια σκαστὰ κλπ. Α. Γ.-Γ.

τρωγαλίζω· τρώγω τρωγάλια, ἐπιδόρπια.

Τρωγιλίαι *νησῖδες /Ἀρχ. Γεωγρ./.* Τριὰς νησίδων (Trogiliae insulae) ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Πλινίου (5, 31, 36—135), ὡς προσκείμεναι τῷ ἀκρωτηρίῳ Τρωγίλιον, ὑπὸ τὰ ὀνόματα Rhition Argenon καὶ Sandalion, παρὰ δὲ τῶν σχολιαστῶν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Φίλιον*, *Πείσων* καὶ *Ψιλόν*. Ὁ Στράβων ἀναφέρει ἓν μόνον «τῆς δὲ Τρωγιλίου ἄκρας πρόκειται νησίον ὁμώνυμον» (ΙΔ, 636), ὅπερ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ *Νάρθηξ* (νῦν *Παναγία*), ὁπότε ὁ Πλίνιος θὰ ἐννοῇ τρεῖς νησιζούσας τοῦ ἀκρωτηρίου Καναπίτσα ἀποφύσεις, ὧν ἡ μείζων ὀνομάζεται *Διαπόρι* διὰ τὴν εὐχερῆ πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου διάβασιν. Σ. Ε. Λ.

Τρωγίλιον *ἄκρον /Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ἡ ἐσχατιὰ τῆς κατέναντι τῆς Σάμου χερσονήσου τῆς Μυκάλης, τῆς λεγομένης καὶ *Τρωγυλίας*. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Κάβο Καναπίτσα*. Σ. Ε. Λ.

Τρώγιλος */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ὁ ἕτερος τῶν δύο λιμένων τῆς πόλεως τῶν Συρακουσῶν, κείμενος κατὰ τὸ βόρειον μέρος αὐτῆς πρὸς Β. τῆς Ἀχραδινῆς, ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Λέοντος (νῦν Casa delle Finenze). Τοῦτο κατέλαβον οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν σικελικὴν ἐκστρατείαν τῷ 415 π. Χ. Εἶναι ὁ σύγχρονος Porto Magnisi (πλάτ. 37°09' Β., μῆκ. 15°14' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 182: Syracuse harbour). Α. Θ. Σ.—Σ. Ε. Λ.

Τρωγῖτις *λίμνη /Ἀρχ. Γεωγρ./.* Λίμνη τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Ἰσαυρίᾳ, ἡ σημερινὴ *Σίγκλα-γκιόλ* (Sighla—goel). Α. Θ. Σ.

τρώγλη (ἡ)· ὀπή, κοιλότης, σπηλιά, φωλεὸς ζῴου ‖ μεταφ., εὐτελής, ἀθλία κατοικία.

τρώγλιχθυς (ὁ) (Troglichthys) */Ζῳολ./.* Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμβλυοψι-*

Digitized by Google

δῶν, περιλαμβάνον μικροσώμους ἰχθῦς χαρακτηριζομένους κυρίως ἐκ τῆς παρουσίας ὀδόντων ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῶν παρειῶν, τῶν σιαγόνων καὶ τοῦ οὐρανίσκου. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

τρωγλοδύτης (ὁ)· ὁ εἰσδύων, ὁ εἰσερχόμενος εἰς τρώγλας, ὁ κατοικῶν εἰς τρώγλας, εἰς κοιλώματα τῆς γῆς.

—*[Ἀρχ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τρωγλοδύται* ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς (Διόδωρος, Στράβων, Ἀγαθαρχίδης, Ἀθήναιος) διαφόρους βαρβάρους λαοὺς (οἰκοῦντας ἐν Αἰθιοπίᾳ, Αἰγύπτῳ, Ἔσω Λιβύῃ, Σκυθίᾳ καὶ Καυκάσῳ), ἀσφαλῶς ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν κατοικιῶν των. Οἱ ἐξ αὐτῶν γνωστότεροι, κατέχοντες ἀμφοτέρας τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀραβίου κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) καὶ ἐπεκτεινόμενοι μέχρι Μερόης (*Τρωγλοδύται τοῦ Νείλου*), ἦσαν συγγενεῖς τῶν Ἀραβαιγυπτίων *Ἰχθυοφάγων* (βλ. λ.), ἐταυτίζοντο δὲ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου (Παρεκβ. 180) πρὸς τοὺς *Ἐρεμβοὺ* καὶ *Σαρακηνούς*. Κλέπται καὶ κυνηγοὶ διεβίουν «γυμνῆται καὶ δερματοφόροι καὶ σκυταληφόροι», ἔχοντες σῶμα βαρέως ὡπλισμένον (*Μεγαβαρεῖ.*) διὰ ῥοπάλων «περισιδηρῶν» καὶ ἀσπίδων. Εἶχον τὴν κοινογαμίαν, ἐθανάτουν διὰ στραγγαλισμοῦ τοὺς γέροντας, τοὺς ἀναπήρους καὶ τοὺς βαρυνοσοῦντας, περιετέμνοντο, ἐτρέφοντο διὰ σαυρῶν ὄφεων καὶ μείγματος αἵματος μετὰ γάλακτος καὶ ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των μὲ δεδιπλωμένον τὸ σῶμα ὑπὸ σωρὸν «χειροπληθῶν» λίθων, ὧν ὕπερθεν ἔθετον ὡς σῆμα κέρας αἰγός Οἱ Τρωγλοδύται τῆς Μικρᾶς Σκυθίας, κατοικοῦντες περὶ τὴν Κάλλατιν, τὸν Τομέα καὶ τὸν Ἴστρον, ἦσαν συγγενεῖς τῶν Μυσῶν καὶ Τριβαλλῶν. Οἱ ἐν Καυκάσῳ κατῴκουν ἐγγὺς τοῦ πεδίου Σιράκων ἐν χώρᾳ εὐπορούσῃ ἀλφίτων καὶ ἐγειτνίαζον πρὸς τοὺς Πολυφάγους καὶ Χαμαικοίτους. Ἡ χώρα τῶν Τρωγλοδυτῶν ἐκαλεῖτο *Τρωγλοδῦτις* ἢ *Τρωγλοδυτική*, εἰδικῶς δὲ τῶν ἐν Ἀραβίῳ κόλπῳ ἔβριθε σαρκοφάγων ταύρων, σφιγγῶν, τεραστίων κήπων, καμηλοπαρδάλεων καὶ κυνοκεφάλων. Σήμερον Τρωγλοδύται δύνανται νὰ ὀνομασθοῦν οἱ εἰς σκαπτὰς πόλεις βιοῦντες Βέρβεροι τῆς Μαλτάπας καὶ τῶν Τριπολιτικῶν ὀρέων τῆς Βορ. Ἀφρικῆς. Π. Ν. Π.

τρωγλοδύτης (ὁ) (Troglodytes) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τρωγλοδυτιδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη μικρῶν πτηνῶν, ἀπαντώντων εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: ῥάμφος λεπτόν, πτέρυγες βραχεῖαι, πόδες ὑπὸ λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων κεκαλυμμένοι. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς σκιεροὺς καὶ ὑγροὺς τόπους κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα πλησιάζει εἰς τοὺς κήπους τῶν οἰκιῶν. Ἀρέσκεται νὰ καταστρέφῃ διὰ τοῦ ῥάμφους τοὺς τοίχους καὶ νὰ κρύπτηται ἐντὸς τῶν διανοιγομένων ῥωγμῶν. Τρέφεται ἐκ διαφόρων σκωλήκων καὶ ἐντόμων. Τὸ ᾆσμά του εἶναι μελῳδικώτατον. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἐντὸς τῶν ῥωγμῶν τῶν τοίχων ἢ τῶν κοιλοτήτων τῶν κορμῶν τῶν δένδρων 6—8 ᾠὰ λευκὰ μετά τινων μελανῶν ἢ φαιομελανῶν κηλίδων.

Τρωγλοδύτης.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τρωγλοδύτης ὁ κοινὸς ἢ εὐρωπαϊκὸς* (Troglodytes communis ἢ europaeus). Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 10 ἑκατοστόμετρα. Τὸ ῥάμφος εἶναι μελανόν, ἡ κεφαλὴ φαιοπυρρά, ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρει λεπτὴν φαιομελανὴν γραμμήν, αἱ πτέρυγες εἶναι σκοτεινῶς φαιαὶ καὶ διασχίζονται ὑπὸ μελανῶν γραμμώσεων, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ στῆθος εἶναι φαιοϋπέρυθρον, ἡ κοιλία λευκή, αἱ πλευραὶ λευκόφαιαι καὶ ἡ οὐρὰ φαιοϋπόλευκος. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν εἰς ὀρεινὰ καὶ δασώδη μέρη. Πλησιάζει πολλάκις τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων, ἰδίως κατὰ τὰ μεγάλα ψύχη, ὅτε σπανίζουσι τὰ ἔντομα, ἅτινα ἀποτελοῦσι καὶ τὴν κυριωτέραν των τροφήν. Εἰς μικράν, ἀλλὰ καὶ εἰς μεγάλην ἡλικίαν συλλαμβανόμενος ὁ τρωγλοδύτης ζῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *τρυποφράκτης*. Δ. Ν. Π

— **τρωγλοδύτης** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος πιθήκων, ὁ ἄλλως λεγόμενος *χιμπατζῆς* (βλ. λ.).

τρωγλωδυτίδαι (οἱ) (Troglodytidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη μικροσώμων πτηνῶν πανταχοῦ τῆς γῆς ἀπαντώντων, καὶ ἰδίως ἐν Εὐρώπῃ. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τρωγλοδύτης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Τρωγλοδυτικὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς ΒΑ. Ἀφρικῆς, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Ἀραβίου κόλπου, πρὸς Α. τῆς Αἰγύπτου καὶ πρὸς Β. τῆς Αἰθιοπίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκαλοῦντο *Τρωγλοδύται* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

τρωγλοδυτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τρωγλοδύτην: «τρωγλοδυτικὴ ζωή».

τρωγλοδυτισμός· τὸ νὰ ζῇ τις ὡς τρωγλοδύτης.

τρωγλοδυτῶ (*—έω*)· εἶμαι τρωγλοδύτης, ζῶ ὡς τρωγλοδύτης.

τρωγλόφιλος (ὁ) (Troglophilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λοκουστιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἀκρίδας. Γνωστὰ εἴδη τινά, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Εὐρώπης.

τρωγόδενδρον (τὸ) (Trogodendron) *[Βοτ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κληριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ εὐμεγέθων κανθάρων ἀπαντώντων ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ Δ. Ν. Π

τρωγόδερμα (τὸ) (Trogoderma) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δερμηστιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματός των καὶ τῆς μακρᾶς κεραίας των Ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

τρωγονίδαι (οἱ) (Trogontidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη μικροσώμων ἢ μετριοσώμων πτηνῶν μὲ ῥάμφος βραχὺ στόμα καλυπτόμενον κατὰ τὴν βάσιν ὑπὸ σκληρῶν βραχειῶν τριχῶν, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν μακρὰν καὶ πόδας μετὰ ἰσχυρῶν δακτύλων καταλλήλων πρὸς ἀναρρίχησιν. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν, ἐνδιαιτῶνται εἰς βαθύσκια δάση καὶ τρέφονται ἐκ σκωλήκων. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τρώγων* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τρωγόνοφις (ὁ) (Trogonophis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφισβαινιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, διακρινόμενα ἐκ τοῦ ἀμοιροῦντος ποδῶν σώματός των Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ δέρματός των εἶναι φαιοπράσινος μετὰ μελανῶν καὶ κιτρίνων κηλίδων. Ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς ὑπογείων στοῶν καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

τρωγοπίνω· δημοτ., τρώγω καὶ πίνω.

Τρῶγος *Πομπήϊος* (Trogus Pompeius). Γαλάτης ἱστορικὸς τῶν αὐγουστείων χρόνων, υἱὸς γραμματέως τοῦ Καίσαρος καὶ ἔγγονος εὐγενοῦς ἐκρωμαϊσθέντος ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου κατὰ τὸν Σερτωριανὸν πόλεμον Ἔγραψεν ἀπολεσθὲν σύγγραμμα «De animalibus», μνημονευόμενον παρὰ Πλινίῳ, ὅστις χαρακτηρίζει αὐτὸν «συγγραφέα ἐκ τῶν σοβαρωτέρων» (auctor e severissimis), ἔτι δὲ ἱστορίαν τιτλοφορουμένην «Historiae Philippicae et totius mundi origines et terrae situs» εἰς 44 βιβλία, ἧς τὰ ἓξ πρῶτα ἦσαν ἱστορία τῶν Ἀσσυρίων, Περσῶν καὶ Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Νίνου μέχρι τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, τὸ κύριον μέρος (βιβλία ζ'—μζ') ἱστορία τῶν μακεδονικῶν χρόνων, τὸ μγ' βιβλίον ἐπραγματεύετο τὴν ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τῆς Ῥώμης καὶ τὸ μδ' τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον. Ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας διέσωσεν ὁ *Ἰουστῖνος*. Π. Ν. Π.

τρωγόσιτος (ὁ) (Trogositus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τὰς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη μὲ μελανὸν χρωματισμόν, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Διαιτῶνται καὶ ὑπὸ τοὺς φλοιοὺς τῶν δένδρων ἢ ἐντὸς τῶν σιταποθηκῶν. Δ. Ν. Π.

τρωγουλίδαι (οἱ) (Trogulidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνιδῶν*, περιλαμβάνουσα μικροσώμους ἢ καὶ μετριοσώμους ἀράχνας. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *τρώγουλος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τρώγουλος (ὁ) (Trogulus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τρωγουλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀράχνας ἐνδιαιτωμένας ὑπὸ τοὺς λίθους. Δ. Ν. Π.

τρώγω, ἀόρ. *ἔφαγον* καὶ δημοτ. *ἔφαγα—ἐ)φαγώθηκα*, παθ. μετχ. δημοτ. *φαγωμένος*· λαμβάνω τροφὴν οἱανδήποτε, εἴτε ἐδέσματα εἴτε τραγήματα· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *πίνω*: «τρώγω ὀλίγο ψωμί, «δὲν τρώγει κρέας», «τρώγει πολλὰ ὀπωρικά, — γλυκίσματα» || ἄνευ ἀντικειμένου, γευματίζω, γεύομαι: «τρώγει μια φορὰ τὴν ἡμέρα», «ὅταν τρώγω δὲν ὁμιλῶ», «κάθονται καὶ τρών' καὶ πίνουν», «κάτσε νὰ φάς, κάτσε νὰ πιῇς, κάτσε νὰ τραγουδήσῃς» || παρ' ἀρχαίοις λέγεται ἰδίᾳ ἐπὶ τραγημάτων, ἐπιδορπίων, ὀπωρῶν, ἀντιδιαστέλλεται δὲ πρὸς τὸ *ἐσθίω*, ὅπερ λέγεται ἐπὶ ἐδεσμάτων || θρησκευτικῶς, καταλύω, τρώγω κρέας κττ. ἀντίθ. *νηστεύω*: «ποτὲ δὲν νηστεύει, ὅλες τὶς ἡμέρες τρώει», «τὴν μεγάλην ἑβδομάδα δὲν τρώει οὔτε λάδι» || τραυματίζω διὰ τοῦ στόματος, δάκνω, δάκνων ἀφαιρῶ, φθείρω: «μ' ἔφαγε τὸ σκυλὶ 'ς τὸ πόδι», «ἔφαγε ἡ γάτα τὸ ψωμί», «τὰ ποντίκια ἔφαγαν τὸ τυρί», «ὁ σκῶρος τρώει τὰ ροῦχα» || καθόλου, φθείρω, ἀναλίσκω, δαπανῶ: «ἔφαγε τὴν περιουσία του 'ς τὰ χαρτιά», «πόσα τρῶτε τὸ μῆνα;», «ἔφαγε τὰ νιᾶτά του 'ς τὴν ξενιτειά», «μ' ἔφαγες μὲ τὴ γρίνα σου», «τὸν τρώει ἡ ζήλεια του», «ὅπως πάς, θὰ φάς τὸ κεφάλι σου» θὰ καταστραφῇς || «μ' ἔφαγε ἡ ἔννοια, — ἡ πίκρα» ἐστενοχωρήθηκα, ἀδυνάτισα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, ἀπὸ τὴν πίκρα || καταβάλλω, νικῶ, παρευδοκιμῶ τινα· «τὸν ἔφαγε μὲ τὰ ψέματα», τοὺς ἔφαγε ὅλους 'ς τὸ πάλεμα, — 'ς τὸ δρόμο» || ὑφίσταμαι τιμωρίαν τινά: «ἔφαγε ξύλο», «θὰ σὲ πιάσω καὶ θὰ φάς τῆς χρονιᾶς σου», «ἔφαγε μιὰ δεκαπεντάρα» κατεδικάσθη εἰς δεκαπενθήμερον φυλάκισιν, «ἐφάγαμε ὅλη τὴ βροχὴ 'ς τὸ δρόμο» || φρ. «τρώει τὰ λόγια του» δὲν ὁμιλεῖ καθαρά, ψευδίζει καὶ συνεκδ., δὲν λέγει ἀληθῆ, ψεύδεται, προσπαθεῖ νὰ συγκαλύψῃ τὰ πράγματα: «τρώει τὰ λόγια του καὶ δὲν τὸν πιστεύω» || «ὅταν διαβάζῃ τρώει τὰ μισὰ» δηλαδὴ ἕνεκα κακῆς ἀρθρώσεως || φρ. «μὲ τρώει» ἄλλως «ἔχω φαγούρα», «μὲ τρώει ἡ μύτη μου, — ἡ πλάτη μου κττ.» || παθ. *τρώγομαι*· εἶμαι τοιοῦτος ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ μὲ φάγῃ: «τὸ κρέας εἶναι σκληρὸ καὶ δὲν τρώγεται», «τὰ σταφύλια ἄρχισαν νὰ τρώγωνται» || μεταφ. «δὲν τρώγεσαι» δὲν ὑποφέρεσαι, δὲν εἶσαι ἀνεκτός || ἐπὶ ὡραιότητος: «εἶναι καλὴ ἡ τάδε; — ὁπωσδήποτε τρώγεται» || ἀλληλοπαθῶς: «τρώγονται σὰν τὰ σκυλιά» || διαπληκτίζομαι, φιλονικῶ: «τρώγεται μὲ ὅλον τὸν κόσμο» || παθ. μετοχ. *φαγωμένος*· ὅν τις διὰ τῆς βρώσεως ἀνήλωσε: «εὕρηκε τὸ ψωμί, — τὸ τυρὶ φαγωμένο» || διὰ τῆς βρώσεως ἠλαττωμένος: «εἶναι φαγωμένο ἀπὸ τὰ ποντίκια, — ἀπὸ τὴ γάτα» || καὶ ἐνεργητικῶς, ὁ φαγών: «εἶμαι φαγωμένος» ἔφαγον.

τρώγων (ὁ) (Trogon) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν ἀναρριχητικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τρωγονιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη μετριοσώμων πτηνῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τρώγων ὁ πρασινίζων* (Trogon viridus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, ῥάμφος κωνικὸν καὶ βραχύ, πτέρυγας βραχείας, πόδας ἰσχυροὺς καὶ δακτύλους ὡπλισμένους διὰ γαμψῶν ὀνύχων. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν πτηνῶν τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τοὺς νομοὺς Allier καὶ Isère τῆς Γαλλίας. Γ. Κ. Γ.

Τρῶες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οἱ κάτοικοι τῆς Τρῳάδος, κρᾶμα διαφόρων φύλων, τὰ ὁποῖα εἶχον φθάσει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ Καυκάσου, διὰ δύο ὁδῶν, ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ (Τρῶες, Παίονες, Δάρδανοι, Μύγδονες, Θρᾷκες, Φρύγες, Τρηροί) καὶ ἀπὸ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας (Λέλεγες, Τεῦκροι, Λύκιοι καὶ Κίλικες). Ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν προκύπτει ὅτι οἱ Τρῶες δὲν διέφερον οὐσιωδῶς τῶν ἐναντίον των ἐπελθόντων Ἀχαιῶν, οὔτε κατὰ τὴν ἐθνικὴν σύνθεσιν, οὔτε κατὰ τὴν γλῶσσαν, οὔτε κατὰ τὴν θρησκείαν, οὔτε κατὰ τὸν πολιτισμόν. Ἐκ δὲ τῶν δι' ἀνασκαφῶν ἐλθόντων εἰς φῶς λειψάνων τῶν ἐρειπίων τῆς ἕκτης Τροίας ἔγινε καταφανὴς ἡ ἰσχυρὰ ἐπίδρασις τῆς μυκηναϊκῆς (ἀχαϊκῆς) τέχνης ἐπὶ τῆς τοιχοδομίας τῶν τειχῶν καὶ τῶν ἀνακτόρων τῆς Τροίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς καὶ διακοσμήσεως τῶν πηλίνων ἀγγείων της. ΚΑΥ

Τρωϊανᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 519, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μητακᾶτα* καὶ *Μοντεσαντᾶτα*, 722. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τρωϊκός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Τροίαν, ὁ τῆς Τροίας: «Τρωϊκὸς πόλεμος».

— **Τρωϊκὸς *πόλεμος***. Ὁ πολυθρύλητος μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τρώων δεκαετής, κατὰ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις (1193—1184 π. Χ.) πόλεμος, διεξαχθεὶς περὶ τὴν Τροίαν. Τὸν πόλεμον τοῦτον προεκάλεσε, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους, ἡ μεταξὺ τριῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου, Ἥρας, Ἀθηνᾶς καὶ Ἀφροδίτης, ἔρις ποία τῶν τριῶν τούτων ἦτο ἡ ὡραιοτέρα διὰ νὰ λάβῃ τὸ ῥιφθὲν ὑπὸ τῆς θεᾶς Ἔριδος χρυσοῦν μῆλον, ὡς βραβεῖον καλλιστείων, εἰς τὴν τράπεζαν τῶν ἑστιωμένων θεῶν κατὰ τοὺς γάμους τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, πρὸς ἐκδίκησιν, διότι μόνη αὕτη δὲν εἶχε προσκληθῆ εἰς τὸ γαμήλιον γεῦμα. Ἡ κρίσις ἀνετέθη εἰς τὸν δευτερότοκον τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου υἱὸν

Digitized by Google

Πάριν, ὅστις ἔδωκε τὸ μῆλον εἰς τὴν θεὰν τοῦ κάλλους Ἀφροδίτην, αὕτη δὲ πρὸς ἀμοιβὴν ἐβοήθησε τοῦτον ν' ἀπαγάγῃ ἐκ Σπάρτης, ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως αὐτῆς Μενελάου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφιλοξενεῖτο κατὰ τὸ εἰς Λακεδαίμονα ταξίδιόν του, τὴν ὡραίαν σύζυγόν του Ἑλένην, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπουσίας τούτου εἰς Κρήτην. Ἡ παράβασις αὕτη τοῦ θείου νόμου τῆς ξενίας καὶ ἡ πρὸς τὸν σύζυγον ἐξύβρισις τοῦ Πάριδος προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τούτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνονος κατὰ τοῦ ἅρπαγος, καὶ κατὰ τοῦ πατρικοῦ του οἴκου, ὅτε ὁ Πρίαμος ἠρνήθη, χαριζόμενος εἰς τὸν υἱόν, ν' ἀποδώσῃ τὴν Ἑλένην καὶ τοὺς μετ' αὐτῆς ἁρπαγέντας θησαυροὺς εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλεῖσαν πρεσβείαν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀγανακτήσεώς των ἦτο ἡ ἀπόφασίς των νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῆς Τροίας πρὸς ἐκδίκησιν. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, τοῦ ὁποίου ἀρχιστράτηγος ἐξελέγη ἐν τῷ Ἡραίῳ τοῦ Ἄργους ὁ Ἀγαμέμνων, ὑπεχρεώθησαν νὰ λάβουν μέρος ἅπαντες οἱ ἡγεμόνες τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι βασιλείων, εἴτε ἕνεκα τοῦ δοθέντος πρὸς τὸν πατέρα τῆς Ἑλένης Τυνδάρεων ὅρκου, ὅτε ἦσαν μνηστῆρές της, νὰ παρέχουν τὴν συνδρομήν των εἰς τὸν μέλλοντα σύζυγόν της, ἀδικούμενον ἕνεκα ταύτης, εἴτε διότι ἠναγκάσθησαν νὰ μετάσχουν τῆς ἐκστρατείας ἐξ ἐπιβολῆς τοῦ ἰσχυροτέρου πάντων Ἀγαμέμνονος, ὡς ἐπίστευεν ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης (I, 9). Ὁ ὅλος στρατός, συμποσούμενος εἰς 100 χιλ. (ἢ 135) περίπου ἀνδρῶν καὶ 1.186 πλοῖα, συνῆλθεν εἰς τὴν Αὐλίδα τῆς Βοιωτίας, ἔνθα πρὸ τοῦ ἀπόπλου του, ἔκ τινος οἰωνοῦ, ὁ θεῖος μάντις Κάλχας προεῖπεν ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας θὰ γίνῃ μετὰ δεκαετῆ πολιορκίαν της. Ἀπὸ τῆς Αὐλίδος ἔπλευσαν οἱ Ἀχαιοί, κατὰ τοὺς κυκλικοὺς ποιητάς, ἐξ ἀγνοίας, οὐχὶ κατὰ τῆς Τροίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς Τευθρανίας, ἔνθα ἐβασίλευεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους Τήλεφος, καὶ μετὰ πόλεμον κατὰ τούτου, τὸν ὁποῖον ἐπηκολούθησε συμφιλίωσις, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅθεν ἀπέπλευσαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Τηλέφου κατὰ τῆς Τροίας. Κατὰ τὸν πλοῦν των ἐγκατέλιπον εἰς τὴν Λῆμνον τὸν ὑπὸ ὄφεως δηχθέντα Φιλοκτήτην, κατὰ δὲ τὴν εἰς Τροίαν ἀποβίβασίν των ἀπώλεσαν τὸν πρῶτον εἰς αὐτὴν ἐκπηδήσαντα ἥρωα Πρωτεσίλαον. Ἀφοῦ ἔσυραν τὰ πλοῖά των εἰς τὴν ξηράν, οἱ Ἀχαιοὶ ἐζήτησαν πάλιν, πρὸ πάσης πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, παρὰ τῶν Τρώων τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἑλένης καὶ τῶν ἁρπαγέντων θησαυρῶν διὰ πρεσβείας τῶν ἡρώων Μενελάου καὶ Ὀδυσσέως (Ἰλ. Γ 205), μετ' ἀπόρριψιν δὲ τῆς εἰρηνικῆς προτάσεώς των ἐπεχείρησαν τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Τροίας. Ἀλλὰ καὶ αἱ τρεῖς κατ' αὐτῆς ἔφοδοι ἀπέτυχον, διότι ἡ πόλις περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυροτάτων τειχῶν καὶ ὑπερησπίζετο ὑπὸ γενναίων μαχητῶν, Τρώων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἕκτορος, υἱοῦ τοῦ Πριάμου καὶ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Πάριδος, καὶ συμμάχων των (Λυκίων, Μυσῶν, Πελασγῶν, Κικόνων, Παφλαγόνων, Φρυγῶν, Μαιόνων, Καρῶν, Θρᾳκῶν κ. ἄ.). Μετὰ τὰς ἀποτυχίας ταύτας οἱ Ἀχαιοὶ περιωρίσθησαν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς χώρας καὶ τὴν κατάληψιν τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῆς, ἐκ τῶν ὁποίων δώδεκα παραλίους καὶ ἕνδεκα μεσογείους (τὰς νήσους Λέσβον καὶ Τένεδον, τὰς πόλεις Θήβας, Λυρνησσόν, Πήδασον κ. ἄ.) ἐκυρίευσεν ὁ ἥρως Ἀχιλλεύς, ὁ υἱὸς τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος καὶ ἀνδρειότατος τῶν Ἑλλήνων ἡρώων. Οὕτως ἡ ὀχυρότης τῆς πόλεως καὶ ἡ ἀπασχόλησις πολλοῦ στρατοῦ μὲ τὴν λῃστείαν καὶ καλλιέργειαν τῆς περὶ τὴν Τροίαν καὶ τῆς ἐν τῇ Θρᾳκικῇ χερσονήσῳ γῆς πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸν στρατὸν τροφίμων (*Θουκ.* I 11) παρέτειναν τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἰλίου ἐπὶ δέκα ὅλα ἔτη. Εἰς τὰ ἐπιβραδύναντα τὴν ἅλωσιν ταῦτα ἐμπόδια προσετέθη κατὰ τὸ δέκατον ἔτος καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ ἀρχιστρατήγου Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως ἔρις, ἥτις μετὰ τῶν ἐπακολούθων της (μήνιος τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἀποχῆς του ἀπὸ τῶν μαχῶν) εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς «Ἰλιάδος». Κατὰ τὸ ποίημα τοῦτο ἡ παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀφαίρεσις ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα τῆς ὡραίας αἰχμαλώτου του Βρισηΐδος, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς μήνιος τούτου, προεκάλεσε τὴν παρὰ τοῦ Διὸς ἀξίωσιν τῆς Θέτιδος τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ υἱοῦ της, καὶ ἡ παρὰ τούτου δοθεῖσα ὑπόσχεσις ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ἐξωθήσεως τῶν Ἀχαιῶν, δι' ἀπατηλοῦ ὀνείρου σταλέντος ὑπὸ τοῦ Διὸς πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, εἰς μάχην, τῆς ὁποίας προηγήθη μονομαχία Μενελάου καὶ Πάριδος μὲ τὴν συμφωνίαν ἡ ἔκβασίς της νὰ εἶναι καὶ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου, διὰ τῆς εἰς τὸν νικητὴν ἀποδόσεως τῆς Ἑλένης καὶ τῶν ἁρπαγέντων ἐκ Σπάρτης θησαυρῶν (Γ 245—301). Ἡ ἀθέτησις τῆς συμφωνίας ἐκ μέρους τῶν Τρώων ἔπειτα, ἂν καὶ ἡττήθη ὁ Πάρις, καὶ ὁ δόλιος τραυματισμὸς τοῦ Μενελάου ὑπὸ τοῦ Τρωὸς τοξότου Πανδάρου, ἀρχηγοῦ τῶν Λυκίων Τρώων, προεκάλεσε πεισματώδη μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τρώων μάχην, τῆς ὁποίας μετέσχον καὶ οἱ θεοί, ἡ Ἀθηνᾶ ὑπὲρ τῶν πρώτων καὶ ὁ Ἄρης καὶ ὁ Ἀπόλλων ὑπὲρ τῶν Τρώων. Κατὰ ταύτην διεκρίθη ὁ ἀνδρεῖος Διομήδης, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀργείων, φονεύσας τὸν Πάνδαρον καὶ τραυματίσας τὸν Αἰνείαν, τὸν ἡρωϊκώτερον ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν Τρώων μετὰ τὸν Ἕκτορα, τὴν μητέρα του θεὰν Ἀφροδίτην καὶ τέλος καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν τοῦ πολέμου Ἄρη, τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἡ μάχη ἔληξε μὲ ἄκριτον ἀποβᾶσαν μονομαχίαν τοῦ Αἴαντος, τοῦ ἀνδρειοτέρου μετὰ τὸν Ἀχιλλέα τῶν Ἀχαιῶν ἡρώων, καὶ Ἕκτορος καὶ μὲ διακοπὴν ταύτης πρὸς ἐνταφίασιν τῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων κατὰ τὴν μάχην. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπανελήφθη ἡ μάχη (μὲ ἀποχὴν ἀπὸ ταύτης τῶν θεῶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Διός), ἥτις κατέληξε μᾶλλον ὑπὲρ τῶν Τρώων, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἐτόλμησαν νὰ διανυκτερεύσουν εἰς αὐτὸ τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀλλὰ μετ' ἀνυπομονησίας ἀνέμενον τὴν ἔναρξίν της κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν. Κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς μάχης ταύτης εἰς μάτην πρεσβεία τῶν Ἀχαιῶν ἐκ τοῦ Αἴαντος, τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Φοίνικος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Νέστορος, προσεπάθησε νὰ μεταπείσῃ τὸν Ἀχιλλέα νὰ μετάσχῃ τῆς μάχης κατόπιν τῆς παρεχομένης πρὸς αὐτὸν ἱκανοποιήσεως ἐκ μέρους τοῦ Ἀγαμέμνονος (Ἰλ. I). Μετὰ ἀμοιβαίας κατὰ τὴν νύκτα κατασκοπείας ἐπανελήφθη κατὰ τὴν πρωΐαν ἡ μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτραυματίσθησαν πολλοὶ τῶν ἡρώων Ἀχαιῶν καὶ καταδιωκόμενοι οὗτοι ὑπὸ τῶν Τρώων ἠμύνθησαν μετὰ λύσσης εἰς τὸ χαράκωμά των καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ἀκτῇ πλοίων των, τὰ ὁποῖα ἠπείλει ὁ ἐχθρὸς νὰ πυρπολήσῃ. Ἡ ὑπὲρ τῶν Ἀχαιῶν ὅμως ἀνάμειξις τοῦ Ποσειδῶνος ἀποσοβεῖ τὸν κίνδυνον, ὅστις ἐπανέρχεται μετ' ὀλίγον δεινός, μετὰ τὴν ἐκ τῆς μάχης ἀπομάκρυνσιν τοῦ θεοῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ Διός. Ἐν ᾧ ὁ Ἕκτωρ ἡτοιμάζετο νὰ πυρπολήσῃ τὸ πλοῖον τοῦ Πρωτεσιλάου, ὁ Πάτροκλος ἔπεισε τὸν φίλον του Ἀχιλλέα νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα του καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἀχαιούς. Ἡ ἀνάμειξις τοῦ Πατρόκλου, ἐκληφθέντος ὡς τοῦ Ἀχιλλέως, ἐπέφερε τὸν πανικὸν τῶν Τρώων, ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος θανάσιμος τραυματισμός του μετέστρεψε καὶ πάλιν τὴν τύχην τῆς μάχης. Ὁ φόνος τοῦ Πατρόκλου ἐπανέφερεν εἰς τὴν μάχην τὸν Ἀχιλλέα πρὸς ἐκδίκησιν καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπορρήσεως τῆς μήνιός του ὑπῆρξεν ὁ ὑπ' αὐτοῦ φόνος τοῦ Ἕκτορος, μὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ ἐνταφιασμὸν τοῦ ὁποίου ἐν τῇ Τροίᾳ καὶ τοὺς γοεροὺς θρήνους τῶν γονέων του Πριάμου καὶ Ἑκάβης καὶ τῆς τρυφερᾶς συζύγου του Ἀνδρομάχης λήγει καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς «Ἰλιάδος». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος προσῆλθον ἐπίκουροι τῶν Τρώων αἱ Ἀμαζόνες ὑπὸ τὴν ἡρωΐκὴν Πενθεσίλειαν, φονευθεῖσαν ἐν τῇ μάχῃ καὶ ταύτην ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ὁ υἱὸς τῆς θεᾶς Ἠοῦς Μέμνων, ὅστις ἐφόνευσε μὲν ἐν τῇ μάχῃ τὸν νεαρὸν φίλον τοῦ Ἀχιλλέως Ἀντίλοχον, ἐφονεύθη ὅμως καὶ οὗτος ὑπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' εἶχεν ἐπιστῆ καὶ ἡ ὥρα τοῦ θανάτου τοῦ θεομόρφου ἥρωος, τραυματισθέντος παρὰ τὰς Σκαιὰς πύλας ὑπὸ τοῦ Πάριδος, τοῦ ὁποίου τὸ βέλος διηύθυνεν εἰς τὴν τρωτὴν πτέρναν τοῦ Ἀχιλλέως ὁ Ἀπόλλων. Ὁλόκληρον ἡμέραν διήρκεσεν ὁ περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ ἥρωος ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον κατισχύσαντες οἱ ἥρωες Αἴας καὶ πολυμήχανος Ὀδυσσεὺς ἀπεκόμισαν τὸ πτῶμα εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἔνθα ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τοὺς θρήνους τῆς μητρός του Θέτιδος καὶ τῶν ἀθανάτων ἀδελφῶν της Νηρηΐδων. Τὴν ταφὴν τοῦ ἥρωος ἐπηκολούθησαν ἐπιτάφιοι πρὸς τιμήν του ἀγῶνες καὶ τούτους σφοδρὰ ἔρις μεταξὺ Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως περὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως, δώρων εἰς αὐτὸν τοῦ θεοῦ Ἡφαίστου, ἀπολήξασα εἰς τὴν προτίμησιν, κατ' ἀπόφασιν τῶν Ἀχαιῶν, τοῦ πανούργου Ὀδυσσέως καὶ τὴν μετ' αὐτὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Αἴαντος, μὴ ἀνεχθέντος τὴν πρὸς αὐτὸν ἀδικίαν. Τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς Τροίας ἦτο πλέον ἐγγύς, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὅμως ἡ ἅλωσίς της, κατὰ τὰς βουλὰς τῶν θεῶν, ἔπρεπε νὰ κλαπῇ τὸ Παλλάδιον (εἴδωλον τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς) ἐκ τῆς ἀκροπόλεώς της καὶ νὰ κομισθῇ εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ὁ ἔχων τὸ τόξον τοῦ Ἡρακλέους Φιλοκτήτης ἐκ τῆς ἐρήμου Λήμνου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ οὗτος, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμος ἐκ τῆς νήσου Σκύρου. Τὴν κλοπὴν τοῦ Παλλαδίου, ἐπιτευχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Διομήδους, καὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ Νεοπτολέμου καὶ Φιλοκτήτου εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον, διὰ δόλου τοῦ Ὀδυσσέως κατὰ τὰς ἐπικρατεστέρας τῶν παραδόσεων, ἐπηκολούθησεν ὁ φόνος τοῦ πρωταιτίου τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου Πάριδος ὑπὸ βέλους τοῦ Φιλοκτήτου καὶ ἡ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ὀδυσσέως, τῇ ἐποπτείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς, κατασκευὴ ὑπὸ τοῦ Ἐπειοῦ τοῦ κολοσσιαίου Δουρείου ἵππου, εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ὁποίου ἐκρύβησαν οἱ ἡρωϊκώτεροι τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ἡ προσποιητὴ ἀναχώρησις τῶν Ἀχαιῶν, τῶν ὁποίων ὁ στόλος ἐκρύβη ὄπισθεν τῆς νήσου Τενέδου. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀχαιῶν ὁ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ τρωϊκῇ γῇ δόλιος Σίνων ἔπεισε τοὺς Τρῶας νὰ κρημνίσουν μέρος τῶν τειχῶν τῆς πόλεως διὰ νὰ εἰσαγάγουν τὸν Δούρειον ἵππον, ἐξιλεωτικὸν ἀνάθημα πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν διὰ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ Παλλαδίου, ὡς ἔλεγε, παρὰ τὰς ἀντιθέτους συμβουλὰς τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος Λαοκόωντος. Οἱ Τρῶες ἐνέπεσαν εἰς τὸν δόλον καὶ ἐνῷ ἑώρταζον τὴν νύκτα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεώς των, ὁ Σίνων ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ Δουρείου τοὺς ἥρωας Ἀχαιοὺς καὶ διὰ συμπεφωνημένων πυρσῶν ἐκάλεσεν ἐκ τῆς Τενέδου τὸν ἑλληνικὸν στόλον, τοῦ ὁποίου οἱ ἄνδρες εἰσώρμησαν διὰ τῶν ἀνοιχθεισῶν πυλῶν καὶ ἔγιναν εὐχερῶς κύριοι τῆς πόλεως. Τὴν ἅλωσιν ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ τοῦ Πριάμου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν Τρώων, πλὴν τοῦ Ἀντήνορος καὶ τοῦ σωθέντος διὰ φυγῆς Αἰνείου, πυρπόλησις ἱερῶν, βιασμοὶ παρθένων καὶ αἰχμαλώτισις εὐγενῶν γυναικῶν, τῆς Ἑκάβης, τῆς Ἀνδρομάχης καὶ ἄλλων. Ἡ ἀγρία αὕτη συμπεριφορὰ τῶν νικητῶν προεκάλεσε τὴν ἐναντίον των ὀργὴν τῶν θεῶν· διὰ τοῦτο μόνον οἱ εὐσεβεῖς κατὰ τὴν ἅλωσιν δειχθέντες, Νέστωρ, Νεοπτόλεμος, Φιλοκτήτης, Ἰδομενεὺς καὶ Διομήδης, ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας των ἄνευ ἀπευκταίου τινός, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τινὲς ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα των ἀπωλέσθησαν κατὰ τὸν πλοῦν, ὡς ὁ Αἴας ὁ Λοκρός, ἄλλοι ἐπανῆλθον εἰς αὐτὴν μετὰ πολλὰς περιπετείας, ὡς ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ ἄλλοι ἐπανελθόντες εὗρον ἐν αὐτῇ οἰκτρὸν θάνατον, ὡς ὁ Ἀγαμέμνων. Οὕτως ἔληξεν ἡ πολυθρύλητος αὕτη πανελλήνιος (παναχαϊκὴ) πολεμικὴ ἐπιχείρησις, τὴν ὁποίαν οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐθεώρουν ἀληθινὴν ἱστορίαν, καθορίζοντες καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔγινεν, ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἐθεώρησαν ὡς ἀπήχησιν τῶν μακρῶν ἀγώνων τῶν Ἀχαιοαιολέων κατὰ τῶν συγγενῶν των φυλετικῶς Δαρδάνων κατὰ τὴν κτίσιν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ (τῇ Αἰολίδι) ἀποικιῶν των περὶ τὸ 1050 π. Χ. καὶ οἱ σύγχρονοι ἐκ τῶν πορισμάτων τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Σλῆμαν καὶ ἄλλων τείνουν νὰ δεχθοῦν ὅτι εἶναι ἀπήχησις τῆς προηγηθείσης τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Αἰολέων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξαπλώσεως εἰς αὐτὴν τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ ἡγεμόνας βασιλεῖς πόλεων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν (ἀχαϊκὴν) ἐποχήν. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Τρώϊλος. Υἱὸς τοῦ Ἀλκίνου ἐξ Ἤλιδος, νικήσας ἐν Ὀλυμπίᾳ τὴν 102 Ὀλυμπιάδα (369 π. Χ.) «τελείᾳ τε συνωρίδι καὶ πώλων ἅρματι». Ἀνδριὰς αὐτοῦ, ἔργον τοῦ Λυσίππου, ὑπῆρχεν ἐν Ὀλυμπίᾳ (*Παυσ.* VI, 1, 4). Α. Θ. Σ.

— **Τρωΐλος**. Ὑπομνηματιστὴς ἐκ Σίδης, ἀκμάσας τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε΄ μ. Χ. αἰῶνος. Ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἔσχε μαθητὴν Σωκράτη τὸν σχολαστικόν. Ἔγραψεν ἰσχνὰ «Προλεγόμενα τῆς ῥητορικῆς Ἑρμογένους», χρησιμοποιηθέντα ὡς πρότυπον παρὰ Μαξίμου Πλανούδη, «Λόγους πολιτικοὺς» καὶ «Ἐπιστολῶν βιβλία ζ'». Τὰ σῳζόμενα αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὁ Walz ἐν «Rhetores graeci» (τόμ. VI, σ. 42—54). —Π.

Τρωΐλος. Υἱὸς τοῦ Πριάμου (ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος) καὶ τῆς Ἑκάβης, ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐστραγγαλίσθη. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, διαφυγὼν τὸν διώκοντα αὐτὸν Ἀχιλλέα, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἥρωος, παραβιάσαντος τὸ ἄσυλον τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐτιμωρήθη ὁ Ἀχιλλεύς, φονευθεὶς βραδύτερον, ὡς ἐλέγετο, ὑπὸ τοῦ Πάριδος εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε στραγγαλίσει τὸν Τρωΐλον. ΚΑΨ.

Τρωΐλος, *Ἀνδρέας*. Κρὴς λόγιος, συνθέσας ποίημά τι ὑπὸ τὸν τίτλον «Βασιλεὺς Ροδολῖνος». Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ οὐδὲν σχεδὸν εἶναι γνωστόν. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐτυπώθη ἐν Βενετίᾳ (1647), ἀλλὰ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἀντιτύπων, σήμερον δὲ ἓν μόνον ἀντίτυπον εἶναι γνωστόν, τὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γενναδίου βιβλιοθήκης. ΕΡ. Μ.

— **Τρωΐλος**, ἐπίσκοπος ***Κύπρου***. Κατεῖχε τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς ἐν Κύπρῳ Κωνσταντίας (τῆς σημερινῆς Λευκωσίας) κατὰ τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ Ε΄ αἰῶνος. Ὑπέστη πολλὰς καταδιώξεις ὑπὸ τοῦ κλήρου τῆς Ἀντιοχείας, διότι ἠρνεῖτο νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ πατριάρχου αὐτῶν. Ε.Γ.Π.

τρώκτης (ὁ)· ὁ τρώγων, ὁ μασῶν συνήθως σκληρά, ὁ κατὰ τὴν μάσησιν ποιῶν ἦχον· ‖ ἀδηφάγος, κερδοσκόπος, ἀγύρτης, ἀπατεών.

τρώκτης (ὁ) (Troctes) */Ζῳολ./*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ψυχιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἔχοντα σῶμα ἐπίμηκες καὶ ᾠοειδές. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τρώκτης ὁ διφθεροφάγος* (Troctes pellio), κοινῶς *βιβλιόψειρα*, ὅστις ἔχει σῶμα ἐπιμηκες, πεπλατυσμένον, ἄπτερον καὶ πόδας ἐπιμήκεις. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ καταστρέφουσι τὸν χάρτην καὶ τὰς ἐπενδύσεις τῶν βιβλίων. Δ. Ν. Π.

τρωκτικὰ (τὰ) (Rodentia) */Ζῳολ./*. Ἄθροισμα θηλαστικῶν ζῴων, περιλαμβάνον πολυπληθεῖς οἰκογενείας, γένη καὶ εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς γῆς, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὸ ὀδοντικόν των σύστημα οὐδέποτε παρουσιάζει κυνόδοντας, ἐνῷ φέρουσιν εἰς ἑκάστην σιαγόνα ἀνὰ δύο ἐπιμήκεις κοπτῆρας, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ἀποκό-

Digitized by Google

πτουσι καὶ τὰς σκληροτέρας οὐσίας. Ἡ στεφάνη των φέρει φυματιώδεις ἀποφύσεις εἰς τὰ παμφάγα τρωκτικὰ καὶ σμαλτώδεις λεπιδοειδεῖς ἀποφύσεις εἰς τὰ φυτοφάγα τρωκτικά. Ὁ ἐντερικὸς σωλήν, πλὴν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν μυοξιδῶν, φέρει εὐρὺ ἀπηυθυσμένον ἔντερον. Οἱ ὄρχεις τοῦ ἄρρενος εἶναι ἐξωτερικοὶ ἢ τοποθετημένοι ἐντὸς τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος, τὸ γεννητικὸν ὄργανον τῆς θηλείας εἶναι δίκερων καὶ τὰ δύο ἄκρα του ἐνίοτε παραμένουσι κεχωρισμένα. Οἱ πόδες γενικῶς εἶναι βραχεῖς καὶ ἕκαστος φέρει, συνήθως, τέσσαρας ὀνυχωτοὺς δακτύλους. Οἱ ὄνυχες εἶναι αἰχμηροὶ καὶ ἐνίοτε ὁ μέγας δάκτυλος τοῦ ποδὸς φέρει μέγαν πεπλατυσμένον ὄνυχα εἰς τὰ εἴδη τὰ ἀναρριχώμενα ἐπὶ τῶν δένδρων. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μικρὸς καὶ τὰ ἀποτελοῦντα τοῦτον ἡμισφαίρια λεῖα. Γενικῶς αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τῶν τρωκτικῶν εἶναι περιωρισμέναι. Τὸ μέγεθος των ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Τὸ βάδισμά των εἶναι ἰδιόρρυθμον, λόγῳ τῆς βραχύτητος τῶν ποδῶν. Τὸ τρίχωμά των εἶναι πυκνὸν καὶ ποικίλων διαστάσεων. Τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους βαδίζοντα τρωκτικὰ εἶναι τὰ κοινότερα καὶ τὰ πολυπληθέστερα καὶ χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν ποδῶν των, ὧν ἀμφότερα τὰ ζεύγη ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ μῆκος, ὅπως π. χ. οἱ *μύες* κλπ. Τὰ πηδῶντα τρωκτικὰ ἔχουσι τὸ ὀπίσθιον ζεῦγος τῶν ποδῶν ἐπιμηκέστερον τοῦ προσθίου ζεύγους, ὅπως π. χ. οἱ *λαγωοί*, οἱ *κόνικλοι*, κτλ. Τὰ ἐπὶ δένδρων ἐνδιαιτώμενα τρωκτικά, ἤτοι τὰ ἀναρριχητικά, ἔχουσιν ἐφωδιασμένους τοὺς πόδας των διὰ μεγάλων καὶ κυρτῶν ὀνύχων, ὁ δὲ μέγας δάκτυλος τοῦ ποδός των φέρει πλατὺν ὄνυχα, ὅστις ὑποβοηθεῖ ταῦτα περισσότερον κατὰ τὴν ἀναρρίχησίν των, ὅπως π.χ. οἱ *σκίουροι* κτλ. Τέλος ἐλάχιστα εἴδη ἔχουσιν οὐρὰν συλληπτήριον, ὅπως π. χ. οἱ *μύες οἱ νᾶνοι* κτλ. Τὰ τρωκτικὰ τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μυϊδῶν* ἀποτελοῦσιν ἐξαίρεσιν. Τὰ ἀναρριχητικὰ τρωκτικά, ὅπως οἱ *σκίουροι*, τρέφονται ἐκ φυτῶν, ἀλλὰ καὶ ᾠῶν πτηνῶν καὶ ἐκ μικρῶν πτηνῶν. Γενικῶς τὰ τρωκτικὰ θεωροῦνται ὡς ἐπιζήμια ζῷα, διότι καταστρέφουσι τοὺς σπόρους, τοὺς ἀγρούς, τὰς φυτείας, τοὺς καρπούς, τὰ ᾠὰ τῶν καρπῶν, κ. τ. λ. Εἴδη τινὰ περιπίπτουσιν εἰς τὴν χειμερίαν νάρκην καὶ διέρχονται ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα ἐντὸς τῶν ὑπογείων στοῶν, ἃς ὀρύσσουσιν, ἢ ἐντὸς κοιλοτήτων δένδρων, ἃς ἀποκρύπτουσιν ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν διωκτῶν των καλύπτοντα ταύτας ἐξωτερικῶς διὰ ξηρῶν ἢ χλωρῶν φύλλων. Πάντα γενικῶς τὰ μικροῦ μεγέθους τρωκτικὰ εἶναι πολυτοκώτατα, γεννῶσι δὲ κατὰ κανόνα νεογνὰ τυφλὰ καὶ γυμνὰ τριχῶν. Ἀντιθέτως τὰ μεγαλόσωμα τρωκτικὰ γεννῶσι νεογνὰ μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀραιῶν τριχῶν.

Ἡ γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις τῶν τρωκτικῶν εἶναι μεγίστη. Τὸ ἄθροισμα τῶν τρωκτικῶν εἶναι τὸ πολυπληθέστερον τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, διότι περιλαμβάνει περὶ τὰ 10.000 εἴδη μετὰ πλείστων ποικιλιῶν. Ἡ κατάταξις τῶν τρωκτικῶν, παρὰ τὴν ὁμοιομορφίαν τοῦ σώματός των, ἣν πλεῖστα εἴδη παρουσιάζουσιν, εἶναι δυσχερὴς λόγῳ τῆς ποικιλίας τῶν ἀνατομικῶν αὐτῶν χαρακτήρων, τοῦ τρόπου τῆς διαβιώσεώς των καὶ τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς των.

Πίναξ ἐμφαίνων τὰς ὑποδιαιρέσεις τῶν τρωκτικῶν.

Κατηγορία	*Ὑποταξία*	*Ὁμοιογένεια*	*Γένος*
ΑΠΛΟΔΟΝΤΑ	*Ὑστριχόγναθα*	*Βαθυεργίδαι*	Βαθύεργος
		Ὑστριχίδαι	Ὕστριξ
		Καβιιδαι	Κάβιος
		Ἐρεθιζοντιιδαι	Ἐρεθίζων
		Αὐλακοδίδαι	Αὐλακόδους
		Ἐχινομυΐδαι	Ἐχινόμυς
		Πετρομυΐδαι	Πετρόμυς
	Σκιουρόγναθα	*Κτενοδακτυλίδαι*	Κτενοδάκτυλος
		Ἀνωμαλουρίδαι	Ἀνωμάλουρος
		Πεδετιδαι	Πεδέτης
		Μυοξιδαι	Μυοξὸς
		Διποδιδαι	Δίπους
		Ἀσπαλακίδαι	Ἀσπάλαξ
		Νησομυΐδαι	Νησόμυς
		Κρικετίδαι	Κρικέτος
		Λοφιομυΐδαι	Λοφιόμυς
		Ἑσπερομυΐδαι	Ἑσπερόμυς
		Μυΐδαι	Μῦς
		Ἁπλοδοντίδαι	Ἁπλόδους
		Σκιουρίδαι	Σκίουρος
		Καστορίδαι	Κάστωρ
		Γεωμυΐδαι	Γεώμυς
ΔΙΠΛΟΔΟΝΤΑ	*Λαγωόμορφα*	*Λαγωΐδαι*	Λαγωὸς
		Λαγωμυΐδαι	Λαγόμυς

Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα *τρωκτικῶν*, παρὰ τὴν σμικρότητα καὶ τὸ εὔθραυστον τῶν ὀστῶν των, εἶναι ἀρκετὰ σημαντικά. Ἐν Εὐρώπῃ εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ πολλὰ εἴδη καὶ γένη ἐκ στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου σειρᾶς καὶ τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως, ἰδίᾳ δ' ἐκ τῶν φωσφοριτῶν τοῦ Quercy καὶ τῶν ἀποθεμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως εἰς τὸν νομὸν Allier, τὴν Mainz, Ulm, Sansan, La Grive, St Alban, Steinheim καὶ Ries παρὰ τὴν Nördlingen Εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν λείψανα τρωκτικῶν εἶναι κάπως σπανιώτερα καὶ σχεδὸν μόνον ἐντὸς τῶν ἠωκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Bridger, τῶν ὀλιγοκαινικῶν τοῦ White River καὶ τῶν μειοκαινικῶν τοῦ John Day καὶ Loupfork. Ἐν ἀντιθέσει ἡ Νότιος Ἀμερικὴ παρουσιάζει πλουσίαν ἀπολιθωμένην πανίσκην τρωκτικῶν, ἰδίᾳ εἰς τὸ Santacruzeno τῆς Παταγονίας, καὶ ἐντὸς νεογενῶν καὶ πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Ἀργεντινῆς. Πλούσια εἰς ἀπολιθωμένα λείψανα τρωκτικῶν εἶναι καὶ πολλὰ πλειστοκαινικὰ ἀποθέματα σπηλαίων ἐν Εὐρώπῃ ὡς καὶ ἐν Βορείῳ καὶ Νοτίῳ Ἀμερικῇ.

Γ. Κ. Γ.

τρωκτικός, *—ή, —όν*· ὁ τρώκτης, ὁ λαμβάνων τὴν τροφὴν διὰ τρώξεως, ποῦ ροκανίζει τὴν τροφὴν μὲ τοὺς ὀδόντας του· ‖ *τρωκτικὰ* (τά). ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

τρωκτός, *—ή, —όν*· ὁ τρωγόμενος, ὁ μασώμενος διὰ τρώξεως, μὲ ροκάνισμα· ‖ *τρωκτὰ* (τά)· ὡς οὐσ., καρποί, ὀπῶραι, ἀκρόδρυα, κατὰ Σουΐδαν «τὰ κατακτὰ ἐκ τῶν ὀπωρῶν, οἷον κάρυα καὶ βάλανοι», ἄλλως *τρώξιμα* (βλ. *τρώξιμος*).

Τρωνὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς Φωκίδος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Δαυλίδος (νῦν Δαυλείας), ἔνθα ὑπῆρχεν «ἡρῷον ἥρω ἀρχηγέτου», εἰς τὸν ὁποῖον προσεφέροντο καθ' ἑκάστην θυσίαι (*Παυσ.* Χ,4,10).

Α. Θ. Σ.

Τρὼξ (ὁ) (Trox) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοκερατιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικρῶν κανθάρων ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντώντων.

Δ. Ν. Π.

τρωξαλλὶς (ἡ) (Troxallis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἀκρίδας μὲ σῶμα ἐπίμηκες. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

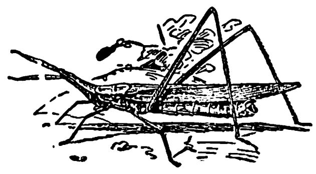

Τρωξαλλίς.

Δ. Ν. Π.

τρώξιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ καρπῶν, ὁ τρωγόμενος ὠμός· ἄλλως *τράγημα* ἢ *τρωγάλιοι.*

τρῶξις, *—εως* (ἡ)· μάσησις σκληρῶν καρπῶν, κατακτῶν ὀπωρῶν, καρύων κττ., κοιν. *ροκάνισμα.*

Τρὼς *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ χώρας, ἥτις ἐπωνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ Τροία ἀπὸ Δαρδανίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Δαρδανίας Ἐριχθονίου, υἱοῦ τοῦ Δαρδάνου καὶ τῆς Ἀστυόχης, θυγατρὸς τοῦ Σιμόεντος (ποταμίου θεοῦ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ). Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Σκαμάνδρου (θεοῦ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ) Καλλιρρόην, ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς μίαν θυγατέρα, τὴν Κλεοπάτραν, καὶ τρεῖς υἱούς, τὸν Ἶλον, πατέρα τοῦ Λαομέδοντος καὶ πάππον τοῦ Πριάμου, τὸν Ἀσσάρακον καὶ τὸν Γανυμήδην, τὸν οἰνοχόον τῶν θεῶν.

ΚΑΨ.

τρῶσις, *—εως* (ἡ)· τραυματισμός.

Τρώτιλον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα σικελικὸν παράκτιον, ἀποικία τῶν ἀπὸ Ὕβλης Μεγαρέων (*Θουκυδ.* ΣΤ, 4. *Πολυαίν.* Ε, ε, 2.).

Σ. Ε. Λ.

τρωτός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ τραυματισθῇ, ἀντίθ. *ἄτρωτος*: «ὁ Ἀχιλλεὺς εἶχε μόνον τὴν πτέρναν τρωτήν»· ‖ καθόλου, ἐπὶ παντὸς ὅ,τι δύναται νὰ προσβληθῇ, νὰ ἐλεγχθῇ, νὰ κατηγορηθῇ, ψεκτός, μεμπτός: «ἔχει καὶ αὐτὸς τὰ τρωτά του».

τρωτότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι τρωτόν, νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τραυματισθῇ τις.

—*[Τακτ.]* *Τρωτότης* καλεῖται τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ποσοστὸν τῶν ἀπωλειῶν, ἃς στράτευμά τι ὑφίσταται ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Διὰ τῆς ἐκφράσεως ἀπώλειαι ἐννοητέοι οἵ τε νεκροὶ καὶ οἱ τραυματίαι, ἤτοι τὸ σύνολον τῶν ὁπωσδήποτε ἐκτὸς μάχης τιθεμένων ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡ τελειοποίησις τοῦ ὁπλισμοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τρωτότητος, αὐξανομένης κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ ὁπλισμοῦ. Ἐκ τῶν διαφόρων ὅμως πολεμικῶν στατιστικῶν προκύπτει ὅτι, ἐνῷ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λείου ὁπλισμοῦ ἡ τρωτότης ἐκυμαίνετο περὶ τὰ 25 %, ἔχουσα ὡς κατώτερον ὅριον τὸ 9 % (Γάλλοι εἰς Ἀούστερλιτζ τῷ 1805) καὶ ὡς ἀνώτερον τὸ 40 % (Ρῶσοι εἰς τὸν Μόσκοβα τῷ 1812), κατὰ τὴν μετέπειτα ἐποχὴν τοῦ αὐλακωτοῦ ὁπλισμοῦ ἡ τρωτότης κατῆλθε περὶ τὰ 10 % κατὰ μέσον ὅρον, ἔχουσα ὡς κατώτερον ὅριον τὸ 4 % (Πρῶσσοι εἰς Σάδοβα τῷ 1866), ὡς ἀνώτερον δὲ τὸ 23 % (Γερμανοὶ εἰς Μὰρς λὰ Τοὺρ τῷ 1870) καὶ 28 % (Τοῦρκοι εἰς Πλεῦναν τῷ 1877). Τέλος βλέπομεν κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον 1904—1905, καθ' ὃν ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ πρώτην φορὰν τὸ ἐπαναληπτικὸν ὅπλον καὶ τὸ ταχυβόλον πυροβόλον, ὅτι ἡ τρωτότης ἀνῆλθε μὲν κατά τι, ἀλλὰ μόνον μέχρι τοῦ 13 % κατὰ μέσον ὅρον, εἶχεν ὅμως ὡς κατώτερον ὅριον τὸ 3 % (Ἰάπωνες εἰς Γιαλού), ὡς ἀνώτερον δὲ τὸ 20 % (Ρῶσοι εἰς Σὰ Χό). Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων προκύπτει ὅτι ἡ τελειοποίησις τοῦ ὁπλισμοῦ δὲν εἶναι ὁ κύριος παράγων ὁ ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς τρωτότητος. Εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ αὐλακωτοῦ ὁπλισμοῦ ἤρχισε γινομένη χρῆσις ἀραιῶν σχηματισμῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, πρὸς δ' ἠλαττώθη κατὰ πολὺ ἡ κατὰ μάζας κροῦσις, συνεπῶς ναὶ μὲν ἡ διαφορὰ τῆς δραστικότητος τοῦ αὐλακωτοῦ ὁπλισμοῦ ἀπέναντι τοῦ λείου ἦτο μεγάλη, ἀλλ' ἡ μετατροπὴ τῶν σχηματισμῶν τὴν ἐξουδετέρωσε πλήρως. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ συγχρόνου ὁπλισμοῦ (ἐπαναληπτικοῦ, ταχυβόλου), ἡ ἐπαύξησις τῆς ἀραιώσεως τῶν σχηματισμῶν καὶ τῆς προκαλύψεως δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν διαφορὰν τῆς δραστικότητος τοῦ συγχρόνου ὁπλισμοῦ ἀπέναντι τοῦ βραδυβόλου, διὸ ἐπῆλθε μικρά τις αὔξησις τῆς τρωτότητος. Ἡ τρωτότης κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους ὑπῆρξε κατὰ μέσον ὅρον ἡ κάτωθι:

Ἐπὶ Μεγάλου Φρειδερίκου	17 %
Ἐπὶ Μεγάλου Ναπολέοντος	15 »
Κριμαϊκὸς 185.	14 »
Αὐστροπρωσσικὸς 1866	8 »
Γαλλογερμανικὸς 1870	10 »
Ρωσοϊαπωνικὸς 1904—1905	13 »
Παγκόσμιος 1914—1918	20 »

Τρωτότης, ἣν ὑφίσταται ἕκαστον ὅπλον. Κατὰ φυσικὸν λόγον τὴν μείζονα τρωτότητα ὑφίσταται τὸ πεζικόν. Καίτοι τὸ ἔφιππον ἱππικὸν εἶναι ὅπλον κατ' ἐξοχὴν τρωτότατον, λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρουσιαζομένης μεγάλης βαλλομένης ἐπιφανείας, ἡ τρωτότης του ἐν τούτοις εἶναι σήμερον πολὺ μικρά, καθόσον σπανιώτατα χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς ὅπλον κρούσεως. Τὸ πυροβολικὸν εἶναι ὅπλον κατ' ἐξοχὴν τρωτὸν ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι τεταγμένον πρὸς πυροβόλησιν· ἀφ' ἧς ὅμως ταχθῇ πρὸς πυροβόλησιν, ἡ τρωτότης του μειοῦται κατὰ πολύ.

Τρωτότης, ἣν ἐπιφέρει ἕκαστον ὅπλον. Τὴν μείζονα τρωτότητα ἐπιφέρει τὸ πεζικόν. Κατὰ πάσας τὰς ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς πυρίτιδος ἐποχὰς μέχρι τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου 1904—1905 συμπεριλαμβανομένης, ἡ διαφορὰ τῆς τρωτότητος τῆς ἐπιφερομένης ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ ἀπέναντι τῆς ἐπιφερομένης ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ ἦτο μεγίστη, φθάσασα κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἐπὶ 100 ἀπωλειῶν τὰς 85 νὰ ἐπιφέρῃ τὸ πεζικὸν καὶ τὰς 15 μόνον τὸ πυροβολικόν.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον ὅμως πόλεμον ἡ ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τρωτότης ηὔξησε καταπληκτικῶς, φθάσασα σχεδὸν τὴν τοῦ πεζικοῦ.

Ποσὸν καταναλισκομένων πυρομαχικῶν. Κατ' ἀρχήν, διὰ νὰ τεθῇ εἷς στρατιώτης ἐκτὸς μάχης, ἀπαιτεῖται ποσὸν πυρομαχικῶν μέγιστον, διότι ἡ θεωρητικὴ τρωτότης ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον 1904—1905 (χρῆσις συγχρόνου ὁπλισμοῦ) κατηναλώθησαν ἐκ μέρους τῶν Ρώσων 155 ἑκατομμύρια φυσίγγια πεζικοῦ, διὰ νὰ θέσωσιν ἐκτὸς μάχης 156 000 Ἰάπωνας, συνεπῶς ἀπητήθησαν 1.000 βολίδες πεζικοῦ διὰ νὰ θέσωσιν ἕνα Ἰάπωνα ἐκτὸς μάχης. Κατὰ τὸν ἴδιον πόλεμον κατηναλώθησαν ἐκ μέρους τῶν Ρώσων 954.000 βλήματα πυροβολικοῦ, ἵνα θέσωσιν ἐκτὸς μάχης 24.000 Ἰάπωνας, συνεπῶς ἀπητήθησαν 38 περίπου βλήματα, ἤτοι περὶ τὰς 7.000 βολίδες καὶ θραύσματα, ἵνα θέσωσιν ἕνα Ἰάπωνα ἐκτὸς μάχης. Ἐκ τῆς τελειοποιήσεως τοῦ ὁπλισμοῦ δὲν ἐπέρχεται ἀναγκαίως καὶ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ποσοῦ τῶν πυρομαχικῶν, ὅπερ ἀπαιτεῖται ἵνα θέσῃ ἕνα ἄνδρα ἐκτὸς μάχης. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν π. χ. πόλεμον τοῦ 1870 κατηναλώθησαν ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν 25 ἑκατομμύρια φυσίγγια πεζικοῦ διὰ νὰ θέσωσιν ἐκτὸς μάχης 140.000 Γάλλους, συνεπῶς ἀπητήθησαν 180 περίπου βολίδες πεζικοῦ διὰ νὰ θέσωσιν ἐκτὸς μάχης ἕνα Γάλλον· ἤτοι διὰ νὰ ἐπέλθῃ τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα ἀπητήθη τῷ 1870 τὸ ⅙ περίπου τῶν φυσιγγίων τῶν ἀπαιτηθέντων τῷ 1904—1905 Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σαὶν Πριβὰ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου 1870 κατηναλώθησαν ἐκ μέρους τῶν Γάλλων 35.000 βλήματα πυροβολικοῦ ἵνα θέσωσιν ἐκτὸς μάχης 1.500 Γερμανούς, συνεπῶς ἀπητήθησαν 22 βλήματα, ἤτοι περὶ τὰς 2 500 βολίδες καὶ θραύσματα, ἵνα θέσωσιν ἕνα Γερμανὸν ἐκτὸς μάχης, ἐνῷ διπλάσιος ἀριθμὸς βλημάτων ἀπητήθη, διὰ τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα, τῷ 1904 — 1905. Συνεπῶς ἀπητήθησαν τῷ μὲν 1904—1905 περὶ τὰ 14 χιλιόγραμμα βολίδων πεζικοῦ ἢ περὶ τὰ 250 χιλιόγραμμα βλημάτων πυροβολικοῦ, ἵνα τεθῇ εἷς στρατιώτης ἐκτὸς μάχης. ἐνῷ τῷ 1870 περὶ τὰ 5 χιλιόγραμμα βολίδων πεζικοῦ ἢ 90 χιλιόγραμμα βλημάτων πυροβολικοῦ. Κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον αἱ ἀναλογίαι αὗται εἶναι πολὺ μείζονες, δηλαδὴ ἀπητήθη πολὺ μείζων ἀριθμὸς φυσιγγίων καὶ βλημάτων ἵνα θέσῃ ἐκτὸς μάχης ἕνα ἀντίπαλον στρατιώτην, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ προκάλυψις ἦτο ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μείζων καὶ ἰσχυροτέρα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ ταχυβολία καὶ τὸ βεληνεκὲς ἦσαν μείζονα, συνεπῶς ἐβάλ-

Digitized by Google

Κυνόμυς ὁ ἀγροδίαιτος.

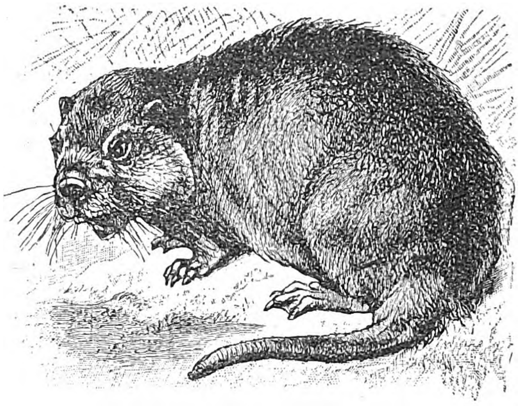
Μυοπόταμος ὁ ὠτόεις.

Σκίουρος ὁ κοινός.

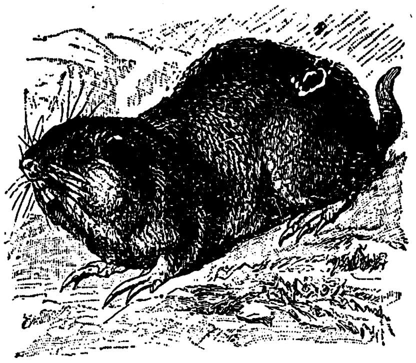
Γεώμυς ὁ μακροδάκυλος.

Μῦς ὁ ἀγροδίαιτος.

Λαγώστομος ὁ τριχοδάκτυλος.

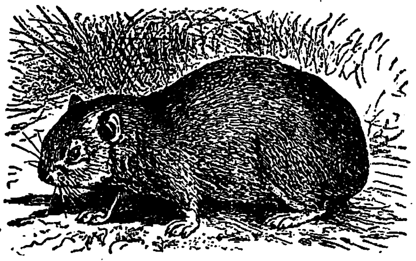
Λαγώμυς τῶν Ἄλπεων.

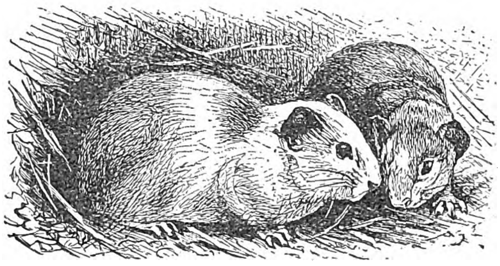
Καβία ἡ χοιροειδής.

Ἀρκτόμυς ὁ μαρμαρώδης.

Μῦς ὁ μεταξότριχος.

Μῦς ὁ λέμμος.

Μυωξὸς ὁ παχύουρος.

Σπερμόφυλος ὁ σφαιροκέφαλος.

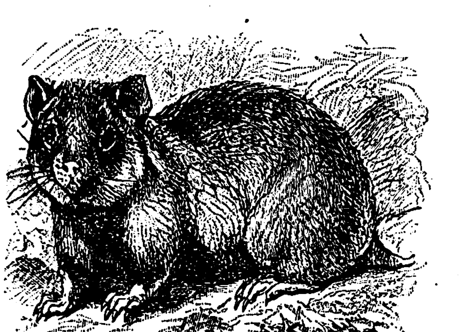
Μῦς ὁ σιτοφάγος.

Ἐριόμυς ὁ φαιός.

Ἀρκτόμυς ὁ κοινός.

Digitized by Google

λοντο ἐπιμηκέστεραι ζῶναι καὶ δὴ διὰ μείζονος ταχυβολίας· ἐξ ἄλλου τὰ αὐτόματα ὅπλα καταναλίσκουσι μέγιστον ἀριθμὸν πυρομαχικῶν, χωρὶς ἡ ἐξ αὐτῶν τρωτότης νὰ εἶναι ἐν τῇ πράξει ἀνάλογος. Ἡ πάντοτε μικρὰ τρωτότης, ἐν σχέσει πρὸς τὰ καταναλισκόμενα πυρομαχικά, κατέρχεται ἐνίοτε κάτω παντὸς ἀνεκτοῦ ὁρίου· συμβαίνει δὲ τοῦτο ὅταν οἱ πεζοὶ ἢ οἱ πυροβοληταὶ κατέχωνται ὑπὸ ὑπερμέτρου συγκινήσεως. Ὡς χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἀναφέρουσι τὰ διάφορα συγγράμματα τὸ γεγονὸς τῶν Σέρβων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Τσάριμπροδ τῷ 1885· «τὸ 7ον σύνταγμα τοῦ σερβικοῦ πεζικοῦ, τεταγμένον ἐπὶ τοποθεσίας τινός, ὑπέστη ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων. Ἤρχισεν ἰσχυρὸν πῦρ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' οὗτος ἐξηκολούθει προχωρῶν. Οἱ Σέρβοι ἐπηύξησαν τ:ν ταχυβολίαν, ἀλλ' οἱ Βούλγαροι προὐχώρουν πάντοτε. Ἐν ἀρχῇ ἔκπληξις, κατόπιν τρόμος ἀκατάσχετος τῶν Σέρβων. Κατηναλώθησαν 200.000 φυσίγγια πεζικοῦ διὰ νὰ θέσωσιν ἐκτὸς μάχης 58 Βουλγάρους. Ἡ τρωτότης κατῆλθεν εἰς 0,03».

Νεκροὶ καὶ τραυματίαι. Κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (τὰς τοῦ βραδυβόλου ὁπλισμοῦ μετὰ μελαίνης πυρίτιδος) ἡ ἀναλογία τῶν νεκρῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν ἐκτὸς μάχης ἀνδρῶν, εἶναι μικροτέρα τῆς ἀναλογίας τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Δι' αὐτό, ἐνῷ τῷ 1870 ὑπῆρχεν ἀναλογία ἑνὸς νεκροῦ πρὸς 6 τραυματίας, τῷ 1904—1905 ὑπῆρχεν ἀναλογία 1 νεκροῦ πρὸς 4 τραυματίας. Ἡ διαφορὰ αὕτη παρουσιάζεται, διότι ἡ μικροῦ διαμετρήματος βολὶς εἶναι μὲν φιλάνθρωπος κατὰ τὰς μεγάλας καὶ τὰς μέσας ἀποστάσεις, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τὰς μικράς· συνεπῶς κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐφόδου ἐπέρχεται, ἰδίως κατὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου, τρωτότης εἰς νεκροὺς μεγάλη. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 ἡ ἀναλογία ἦτο ἑνὸς νεκροῦ πρὸς 2,5 τραυματίας· ὁ δὲ λόγος τῆς ἀναλογίας ταύτης, ἡ ἐκτέλεσις ἐπιθέσεων κατὰ ὠχυρωμένων τοποθεσιῶν καὶ δὴ ἀπὸ ἐγγυτάτων ἀποστάσεων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Τρώων δῆμος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς (βλ. λ. *Ξυπέτη*).

Τσααλῆ [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μικρόβρυση* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσααντάγιεφ, *Πέτρος Ἰάκωβλιτς*. Ρῶσος συγγραφεὺς (1793—1855). Διαμείνας ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἠκολούθησε τὰς ἀρχὰς τῆς φιλολογικῆς μερίδος τῶν Δυτικῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Τηλεσκόπιον» ἐπιστολὰς κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐξωρίσθη. Τὰ ἔργα του ἐξέδωκεν ὁ πρίγκιψ Γκαγκάριν τῷ 1862 ἐν Παρισίοις. Θ. Β.

Τσαβαλέρη [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κοιλάδι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τσαβάρας, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσσηνίας ὑπὸ τὸν Γρηγόριον καὶ Νικήταν Φλέσσαν, λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας Βαλτετσίου, Δερβενίου καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως 1821. Τ. Ε. Ε.

Τσαβδάρ. Βούλγαρος ἐπὶ τουρκοκρατίας λῄσταρχος (χαϊνδούτης - βοεβόδας), δράσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὄρους Ρήλας. Τοὺς κατὰ τῶν τυράννων ἄθλους του περιέσωσεν ἡ λαϊκὴ τῶν Βουλγάρων μοῦσα εἰς τὰ ἐθνικά των ᾄσματα. Κ.-Μ. Α.

Τσαβδὰρ [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ψωμοτόπι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσαβέλλας· βλ. *Τζαβέλλας*.

Τσαγανάντη [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 30 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Τσαγαταΐ. Υἱὸς τοῦ Τσιγκὶζ-Χὰν (βλ. *Δζαγαταΐ*).

τσάγαλο (τό)· δημοτ., τὸ ἄπηκτον ἔτι ἀμύγδαλον.

τσαγγανᾶς (ὁ)· βλ. λ. *ζαγανᾶς*.

Τσαγγάρης. —1) ***Σπῦρος.*** Ὁ ἱδρυτὴς καὶ ὀργανωτὴς τοῦ κεντρικοῦ πρακτορείου τῶν ἐφημερίδων (1852—1931), εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἑλληνικὸς τύπος ὀφείλει ἰδίως τὴν κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν μεγίστην ἀνάπτυξίν του. Ἐλθὼν νεώτατος ε ς Ἀθήνας ἐκ τῆς πατρίδος του Ζατούνης ἠκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐφημεριδοπώλου, εἰς ὃ ἐπεδίδοντο οἱ πλεῖστοι τῶν συμπατριωτῶν του. Τὰ ἀθηναϊκὰ φύλλα στερούμενα τότε ὁπωσδήποτε ὀργανώσεως, ἐπωλοῦντο ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ μόνον, ἐστέλλοντο δὲ ταχυδρομικῶς εἰς τοὺς ὀλίγους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συνδρομητάς των. Ὁ Τσαγγάρης, πνεῦμα ἐπιχειρηματικὸν καὶ ἀνήσυχον, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐργατικότητος, τῆς εὐφυΐας του καὶ τῆς τιμιότητος του ἀπέκτησε τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην, ἐπεδόθη εἰς τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς πωλήσεως τῶν ἐφημερίδων. Μισθώσας πρὸς τοῦτο τὴν ἐργασίαν καὶ ἄλλων συναδέλφων του, ἀνέλαβε τὴν ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην πώλησιν τῶν ἐφημερίδων, τὰς ὁποίας ἐμοίραζεν εἰς τοὺς πωλητάς του, οἵτινες ὡς ἀντιμισθίαν εἶχον δωρεὰν τὴν καθημερινήν των τροφὴν καὶ στέγην. Τὸ προσωπικὸν τοῦ ἰδιορρύθμου τούτου πρακτορείου ἐκοιμᾶτο εἰς κοινὸν δωμάτιον, τὸ ἱστορικὸν «τσαρδὶ» τοῦ Βαρβακείου, ὅπερ τὴν ἡμέραν ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς γραφεῖον. Ἀποκτήσας χάρις εἰς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην ὁ Τσαγγάρης τὰ πρῶτα κεφάλαια, ἀνέλαβε τὴν ἀποκλειστικὴν πώλησιν τοῦ «Παληανθρώπου» τοῦ Βερβέρη, ὅστις εἶχε τότε τὴν πρώτην κυκλοφορίαν, ἐνοικίασε δὲ καὶ εὐπρεπῆ ὁπωσδήποτε γραφεῖα εἰς τὴν ὁδὸν Πραξιτέλους. Τὴν αὐτὴν ἐποχήν, διαγνώσας τὸ δημοσιογραφικὸν δαιμόνιον τοῦ Βλ. Γαβριηλίδου, κατέβαλε τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Μὴ χάνεσαι» (1880, ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῆς «Ἀκροπόλεως» (1883).

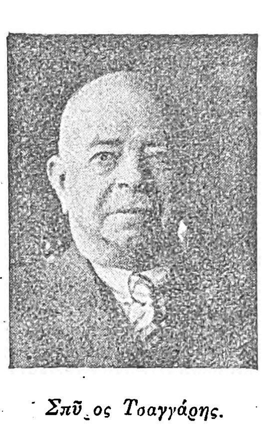

Σπῦ_ος Τσαγγάρης.

Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς τελευταίας ταύτης τὸ Κεντρικὸν Πρακτορεῖον ἔλαβε μορφὴν σοβαρᾶς ἐπιχειρήσεως, ἥτις συνεκέντρωσε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν πώλησιν παντὸς ἡμερησίου ἢ περιοδικοῦ ἐντύπου καὶ ὠργάνωσε πρὸς τοῦτο πυκνότατον δίκτυον ὑποπρακτόρων καὶ ἀνταποκριτῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἑλληνικὰ κέντρα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Χάρις εἰς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην προήχθη ὑλικῶς εἰς μέγιστον βαθμὸν ὁ ἑλληνικὸς τύπος. Εἰς τοῦτο ἐκτὸς τῆς πρακτορειακῆς ὀργανώσεως συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Τσαγγάρης, ἔχων τὴν ἰδιοφυΐαν νὰ διαγιγνώσκῃ τὴν ἀξίαν τῶν προσώπων μεθ' ὧν ἤρχετο εἰς ἐπαφήν, ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως πολλοὺς δημοσιογράφους, καταβαλὼν αὐτὸς τὰ κεφάλαια τῆς ἐκδόσεως πλείστων ἐφημερίδων, αἵτινες ἀπετέλεσαν σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου. Ὁ Τσαγγάρης ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Πολιτείας διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας διὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος, ἐξελέγη δὲ καὶ βουλευτὴς Ἀρκαδίας ἐν τῇ Ἀναθεωρητικῇ Βουλῇ τῷ 1911.

—2) ***Ἰωάννης Σπ.*** Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1896 καὶ ἀπέθανε δολοφονηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1929. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γενόμενος διδάκτωρ τῆς Νομικῆς τῷ 1917. Τῷ 1918 ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ διατριβὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμβολὴ εἰς τὴν δημοσιονομικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως». Ἐργασθεὶς ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας πλησίον τοῦ Σπ. Τσαγγάρη εἰς τὸ «Κεντρικὸν Πρακτορεῖον τῶν Ἐφημερίδων» ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1925 τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τούτου. Χάρις εἰς τὴν δραστηριότητα, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν γνῶσιν προσώπων καὶ πραγμάτων, προήγαγεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν τὸν ὀργανισμὸν αὐτὸν ἐπεκτείνας τὴν δρᾶσιν του καὶ εἰς ἄλλας συγγενεῖς ἐπιχειρήσεις. Ἀποβλέπων εἰς τὴν μονοπώλησιν τῶν πωλουμένων ἐν Ἑλλάδι ξένων ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ἵδρυσε τῷ 1928 τὸ «Πρακτορεῖον Ξένων Ἐφημερίδων καὶ Περιοδικῶν Α. Ε.» ὅπερ, ἔργον καθαρῶς προσωπικόν, διελύθη μετὰ τὸν θάνατόν του, πρὶν ἢ ἀποδώσῃ τοὺς καρπούς του. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Α. Ἑταιρείας Ἐκδόσεων καὶ Γραφικῶν Τεχνῶν «Πυρσός», τῆς ὁποίας καὶ διετέλεσε Διευθύνων Σύμβουλος μέχρι τοῦ θανάτου του. Γ. Α. Κ.

Τσαγγάριον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 309.

Τσαγγαρόπουλον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Γοργομύλου (Μουλιανῶν) τῆς ἐπαρχίας Νικοπόλεως (Πρεβέζης) τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτ. (1928) 217.

Τσαγγαρόπουλος, *Ἀθανάσιος*. Ζακύνθιος ἱερομόναχος, λόγιος κληρικὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1690). Ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσεν ἐν Ἐνετίᾳ τὸ ἀνατυπωθὲν ἐκκλησιαστικὸν ἔργον «Νέος Κλίμακας» τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου τοῦ Κρητός, καθὼς καὶ τὸ «Νέα ἐξήγησις τοῦ ψυχοσώτηρος Ψαλτηρίου» τοῦ ἰδίου συγγραφέως. Α. Γ.-Γ.

τσαγγός, -ή, -ό· δημοτ., ἀντὶ ταγγός (βλ. λ.).

Τσαγγ-Πὸ [*Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τοῦ ἐν Θιβὲτ καὶ Ἰνδίαις ποταμοῦ Βραχμαπούτρα κατὰ τὰς πηγὰς αὐτοῦ.

Τσάγγρη [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ ἀρχαία *Γάγγρα* (βλ. λ.).

Τσαγγρῆς, *Βασίλειος*. Ἀρχιτέκτων μηχανικός, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1883. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ πολυτεχνείῳ Ἀθηνῶν μετέβη πρὸς τελειοποίησιν ἐν Εὐρώπῃ. Διωρίσθη διευθυντὴς τῶν τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ δήμου Ἀθηναίων καὶ ἐξεπόνησε πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια μεγάλων οἰκοδομημάτων.

—**Τσαγγρῆς.** ***Κλεομένης - Γεώργιος.*** Σύγχρονος Ἕλλην συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1889 ἐν Ναυπλίῳ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του ἐν Ἀθήναις, ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἔλαβε δὲ δίπλωμα διδάκτορος αὐτῆς τῷ 1911. Διὰ πρώτην φορὰν ἐνεφανίσθη εἰς τὰ γράμματα ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ «Νουμᾶς», ὅπου ἐδημοσίευσε κριτικὰς μελέτας καὶ λυρικὰ διηγήματα εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἀπὸ τὸν μυστικὸ ναρκισσόκηπο. Ἐλεγεῖο γιὰ μιὰ Φρύνη» (1918, πεζὸν λυρικὸν ποίημα). «Περίπατος στὴ χλόη» (1919, τρία λυρικὰ διηγήματα), «Largo» (1925, διήγημα), «Χαρντᾶς ἢ πῶς δοξολογιέται ἕνα ὑψηλοκόρυφο δέντρο» (1925, διανοητικὸν μυθιστόρημα), «Ἀπὸ τὸν μυστικὸ ναρκισσόκηπο Λύπη ἀρτίστας» (1926, λυρικὸν διήγημα), «Ἀπὸ τὸν μυστικὸ ναρκισσόκηπο Ὁ μπλὲ νάρκισσος» (1926, λυρικὸν διήγημα), «Κυπαρίσσια πρὸς τὴ Σαβοΐα» (1928, λυρικοφιλοσοφικὴ σύνθεσις), «Ὑπεράλπιες χῶρες» 1929, λυρικαὶ περιγραφαί). Θ. Π.

—**Τσαγγρῆς, *Σπυρίδων Γ.*** Ἐγεννήθη ἐν Ξυλοκάστρῳ τῆς Κορινθίας τῷ 1859. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1880) ἐδικηγόρησεν ἐν Ναυπλίῳ καὶ κατόπιν διωρίσθη πρωτοδίκης. Τῷ 1886 μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα εἰσῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν, γενόμενος τῷ 1921 πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀφ' ἧς θέσεως παρῃτήθη τῷ 1922. Τῷ 1901, κληθεὶς ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τοῦ ἐφετείου Κρήτης, παραμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1905, ὁπότε παρῃτήθη. Ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων μελῶν ἐπεξειργάσθη τὸ σχέδιον τῆς καὶ ἤδη ἰσχυούσης ἐν Κρήτῃ πολιτικῆς δικονομίας. Τῷ 1911 διωρίσθη μέλος τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπείας πρὸς σύνταξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστικοῦ κώδικος. Τῷ 1929 ἐξελέγη γερουσιαστὴς Ἀργολιδοκορινθίας. Συνέγραψε πλείστας νομικὰς διατριβὰς καὶ μετέφρασε τὸ «Περὶ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ» τοῦ Windscheid. Μ. Γ. Δ.

Τσάγεζι [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σιόμιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

— **Τσάγεζι** [*Παρ. λ. Γεωγρ.*]. Κατὰ παραφθορὰν τοῦ τουρκικοῦ *τσάη-ἀγζῆ* (=στόμιον ποταμοῦ). Ὀνομασία δύο ἀγκυροβολίων τοῦ Β. Αἰγαίου: —1) Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου (πλάτ. 39° 52' Β., μῆκ. 22°45' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to gulf of Kassandra), 2 μίλ. νοτίως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ, ἔχον φανόν. Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἦτο γνωστὸν ὡς *Φτέρη* (ἀρχ. *Εὐρυμεναί*). —2) Κατὰ τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου (πλάτ 40° 45' Β., μῆκ. 23° 53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasos and Lemmos) κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος. Σ. Ε. Λ.

Τσαγήλ, ἢ ***Τζαγὴλ*** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Κερασοῦντος τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, οἰκούμενον ἄλλοτε ὑπὸ ὀλίγων ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν.

τσαγιέρα (ἡ)· δημοτ., δοχεῖον παρασκευῆς τείου.

τσαγκάδι (τό), καὶ *τσαγκάδα* (ἡ)· δημοτ., πρόβατον ἢ αἲξ παθοῦσα ἔκτρωσιν καὶ γαλακτοφοροῦσα || ἡ ταχέως στερηθεῖσα τοῦ νεογνοῦ της καὶ οὕτω παρέχουσα τὸ γάλα της.

τσάγκαλα-πίστα, ἢ *τάγκαλα-πίστα*. Ὀνομασία τοῦ γνωστοῦ παιγνιδιοῦ *τραμπάλα* (βλ. λ.) μεταξὺ τῶν ἐκ Τουρκίας Ἑλλήνων.

Τσαγκάλιον [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παραπόταμος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Τσαγκὰρ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Γαλιαίνης τῆς ἐπαρχίας Ροδοπόλεως τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 30 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν (1923). Ε. Ι. Χ.

Τσαγκαράδα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1.262. Κεῖται κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Πηλίου εἰς κατάφυτον καὶ γραφικωτάτην θέσιν καὶ διαιρεῖται εἰς πέντε συνοικίας ἀπεχούσας ἀλλήλων 1—3 χιλιόμ., τῶν *Ἁγίων Ταξιαρχῶν*, τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*, τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, τῆς *Ἁγίας Κυριακῆς* καὶ τοῦ *Ἁγίου Στεφάνου*. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν δενδροκομίαν καὶ τὴν σηροτροφίαν. Ἐκ τῶν δωρεῶν τῶν ἐν τῇ ξένῃ, ἰδίως εἰς Αἴγυπτον, ἀποδημούντων κατοίκων τοῦ χωρίου διατηροῦνται σχολεῖα (δύο δημοτικὰ) καὶ ἡ Ἀχελλοπούλειος ἐμπορικὴ

Digitized by Google

σχολή. Ἐξάγει μῆλα, ἄπια, κάστανα, ἔλαιον καὶ κουκούλια, στερεῖται ὅμως ἔτι συγκοινωνίας. Ἀπέχει ἐκ τῶν Μηλεῶν τρεῖς ὥρας. Μελετᾶται ἡ προέκτασις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βόλου-Μηλεῶν. Ι. Σ. Χ.

τσαγκαράδικο (τό)· δημοτ., τὸ ἐργαστήριον τοῦ τσαγκάρη, ὑποδηματοποιεῖον.

τσαγκάρης (ὁ)· δημοτ., ὁ κατασκευαστὴς ὑποδημάτων, ὑποδηματοποιός, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *παπουτσῆς*=σανδαλοποιός.

τσαγκάρικο (τό)· δημοτ., ἄλλως *τσαγκαράδικο*.

τσαγκαροδευτέρα (ἡ)· δημοτ., ἡ Δευτέρα τοῦ τσαγκάρη, διότι παλαιότερον οἱ τσαγκάρηδες ἦγον διπλῆν ἀργίαν, τὴν Κυριακὴν καὶ τὴν Δευτέραν ‖ ἐπὶ τὸ σκωπτικώτερον, πᾶσα ἐργάσιμος ἡμέρα, καθ' ἣν ἀργεῖ τις ἀδικαιολογήτως: «τσαγκαροδευτέρα ἔχετε σήμερα καὶ δὲν πᾶτε στὴ δουλειά;»

Τσαγκαρόλας (Zancarol ἢ Zancaruolo). Βενετικὴ εὐγενὴς οἰκογένεια (βλ. λ. *Ζαγκαρόλας* καὶ *Τζαγκαρόλας*).

τσαγκαροσούβλι (τό)· δημοτ., τὸ σουβλὶ τοῦ τσαγκάρη, τὸ ὁποῖον εἶναι κεκαμμένον.

τσαγκᾶτο (τὸ) (ἐννοεῖται *πρόβατον*)· τὸ ἔχον τὴν οὐρὰν καὶ τοὺς ὀπισθίους πόδας μαύρους (Μυτιλήνη κ. ἀ.).

Τσαγκλὶ /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐυέρια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

—**Τσαγκλὶ** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον παράλιον μικρασιατικὸν εις τοὺς πρόποδας τῆς χερσονησώδους προβολῆς Σαμψοὺν ντάγ, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Καναπίτζα, ἐπέχον δὲ τὴν θέσιν τοῦ θρησκευτικοῦ κέντρου *Πανιώνιον* τῆς Ἰωνικῆς δωδεκαπόλεως. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἀντικρύζον τὴν Σάμον, εἶχεν ὁ διοικητὴς τῆς Νέας Ἐφέσου Ἐλέζογλου συγκεντρώσει, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1821, ἑπτακισχιλίους Τούρκους ὁπλοφόρους, πρὸς διαπόρθμευσίν των δι' ἐννέα φορτηγῶν εἰς τὴν μεγαλόνησον, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀποβατικῶν ἀγημάτων τοῦ ἐκεῖ ναυλοχοῦντος στόλου τοῦ Καρὰ Ἀλῆ, ἐπιφορτισμένου τὴν κατάπνιξιν τῆς Σαμιακῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ ἔγκαιρος ὅμως κατάπλους τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην ἑλληνικοῦ στόλου ἀπεσόβησε τὴν καταστροφήν, τοῦ μὲν Καρὰ Ἀλῆ ἀναγκασθέντος νὰ ἀποπλεύσῃ ἄπρακτος, τῶν δὲ φορτηγῶν καταστραφέντων ἁπάντων. Τὸν σκοπὸν ὁμοίας ἐπαναληφθείσης συγκεντρώσεως ἐματαίωσεν ὁ Γεώργιος Σαχτούρης διὰ τῆς ναυμαχίας τοῦ *Ντὰρ Μπογὰζ* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ

—**Τσαγκόνι** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀλβανίας παρὰ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν Μπίγλιτσα - Κορυτσά.

—/*Στρατ. Ἱστορ.*/ Ἡ στενωπὸς *Τσαγκόνι* σχηματίζεται ὑπὸ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τῆς ὀροσειρᾶς Σοῦχα Γόρα καὶ τῶν βορείων τῆς ὀροσειρᾶς Μόροβα, ἔχει δ' ὑψόμετρον 480 Ἡ στενωπὸς αὕτη εἶναι ὑψίστης σημασίας, καθόσον δι' αὐτῆς διέρχεται ἡ μοναδικὴ ἁμαξιτὸς ὁδός, ἡ συνδέουσα τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Δεβόλη μετὰ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Κορυτσᾶς. Κατὰ τάς, διαρκοῦντος τοῦ 1ου Βαλκανικοῦ πολέμου, ἐπιχειρήσεις τῆς Κορυτσᾶς, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1912, διὰ τῆς στενωποῦ Τσαγκόνι προήλασεν ἡ 6η ἑλληνικὴ μεραρχία, ἐπειδὴ δὲ τὸ τουρκικὸν στράτευμα μετὰ πυροβολικοῦ κατεῖχε τὰ νοτίως τῆς στενωποῦ ὑψώματα (ἄμυνα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν κατὰ τὴν τουρκικὴν ἄποψιν), δι' αὐτὸ διεξήχθη ἀγών, φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀγὼν Τσαγκόνι* 6 Δεκεμβρίου 1912. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον οἱ Τοῦρκοι, μετὰ βολάς τινας τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ, ὑπεχώρησαν, χωρὶς νὰ προβάλωσι μεγάλην ἀντίστασιν, καὶ τοιουτοτρόπως περὶ τὴν 12 περίπου ὥραν οἱ Ἕλληνες ἦσαν κύριοι τῆς στενωποῦ Τσαγκόνι. Οἱ Τοῦρκοι, ὑποχωρήσαντες, ἔταξαν τὸ πυροβολικόν των ἐπὶ ὑψωμάτων παρὰ τὸ χωρίον Πλιάσα (πλησίον τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ) καὶ δι' αὐτοῦ ἀπεπειράθησαν νὰ παρακωλύσωσι τὴν ἔξοδον τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς στενωποῦ, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσωσι, διότι μετ' ὀλίγον ἡ προχώρησις τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Κορυτσᾶν καὶ τοιουτοτρόπως περὶ τὴν 17ην ὥραν ἡ 6η ἑλληνικὴ μεραρχία προὐχώρησεν ὁμαλῶς ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Κορυτσᾶς, διανυκτερεύσασα κατὰ τὴν νύκτα 6—7 Δεκεμβρίου παρὰ τὴν Πλιάσαν. Ν. Θ. Κ

Τσάγκος (Chagos) /*Γεωγρ.*/. Ὁμὰς νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, κειμένων πρὸς νότον τῶν Μαλντιβῶν, μεταξὺ τῶν παραλλήλων 4°44'—7°39' νοτ. πλάτ. καὶ τῶν μεσημβρινῶν 70°55'—72°32' ἀνατ. μήκ. ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Ἀνήκουσιν εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ ὑπάγονται διοικητικῶς εἰς τὴν ἀποικίαν τῆς νήσου τοῦ Μαυρικίου, κατοικοῦνται δὲ ὑπὸ Νέγρων κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιεργητῶν. Τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦ Τσάγκος ἀποτελεῖται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐκ νησίδων καὶ βράχων κοραλλιογενῶν, ἔχει δὲ κυριωτέραν νῆσον τὴν *Τσάγκος* ἢ *Ντιέγκο - Γκάρτσια*, περιμέτρου 60 περίπου χλμ. Κυριώτερα προϊόντα εἶναι τὸ φοινικέλαιον (100.000 περίπου γαλόνια ἐτησίως), οἱ κοκοφοίνικες, τὸ γκουάνο, οἱ ἁλίπαστοι ἰχθύες κλπ. Αἱ νῆσοι Τσάγκος ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, κατελήφθησαν δὲ τῷ 1791 ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ τέλος ἀπὸ τοῦ 1814 περιῆλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Χ. Δ.

τσαγκός, —ή, —ό· βλ. *τσαγγός*.

Τσάγκρες (Chagres) /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς ποταμὸς τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ, ἐν τῇ κεντρῴᾳ Ἀμερικῇ, ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Ἡ κατωτάτη κοιλὰς αὐτοῦ, ἀποφραχθεῖσα διὰ τεραστίου φράγματος, διαρκούσης τῆς κατασκευῆς τῆς μεγάλης διώρυγος τοῦ Παναμᾶ, ἀπετέλεσε τὴν τεχνητὴν λίμνην Γκατούν, εἰς ἣν εἰσέρχονται τὰ διαπλέοντα τὴν διώρυγα πλοῖα, μετὰ τὴν διέλευσίν των διὰ τῶν ὑδροφρακτῶν τοῦ Γκατοὺν (βλ. *Παναμᾶς*). Παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Τσάγκρες εὑρίσκεται ὁμώνυμος λιμήν, ἀπέχων 13 χλμ. πρὸς Δ τοῦ Κολόν. Ὁ λιμὴν οὗτος, ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου τῷ 1502, ἐχρησίμευσεν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὡς κύριος σταθμὸς ἐμπορίου μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ λιμένος τοῦ Παναμᾶ, παρήκμασεν ὅμως μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ζευγνυούσης τὸν ἰσθμὸν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, τῆς ὁποίας τέρμα ἐγένετο ἡ τότε ἱδρυθεῖσα πόλις Κολὸν (1855). Χ. Δ.

τσαγκρουνιὰ (ἡ), καὶ *τσουγκρανιά*, καὶ *γρατσουνιά*· δημοτ., ἀμυχή, οἷον διὰ τῶν ὀνύχων ἢ δι' αἰχμηροῦ ὀργάνου.

τσαγκρουνίζω· δημοτ., κάμνω γρατσουνιά, ἀμυχήν: «μὲ γρατσούνισε μὲ τὰ νύχια του».

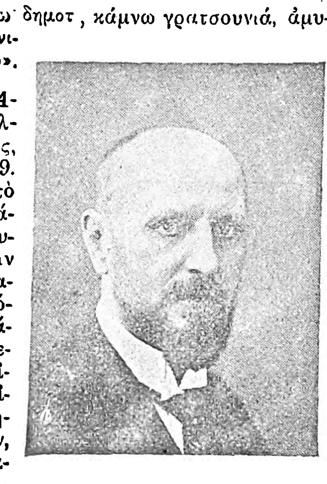

Ἀλέξανδρος Τσαγκώφ.

Τσαγκώφ, *Ἀλέξανδρος*. Βούλγαρος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1879. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον τοῦ Ρουχτσουκίου καὶ κατόπιν νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σόφιας, μεθ' ὃ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου πρὸς εἰδίκευσιν εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας εἰς Γερμανίαν, ὅπου διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Σόμπαρτ. Ἐπανελθὼν τῷ 1910 εἰς Βουλγαρίαν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σόφιας. Τῷ 1922, ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῆς ἐθνικῆς ὁμονοίας, σκοποῦντος τὴν ἀνατροπὴν τῆς κυβερνήσεως Σταμπολίισκι. Τὴν 9 Ἰουνίου 1923, μετὰ τὸ στρατιωτικὸν πραξικόπημα καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ Σταμπολίισκι, ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, κατόπιν δὲ καὶ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, σχηματίσας κυβέρνησιν ἐθνικοῦ συνασπισμοῦ. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1926 τὸν διεδέχθη ἡ κυβέρνησις Λιάπτσεφ, αὐτὸς δὲ ἐγένετο πρόεδρος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Τῷ 1931 ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Τ. Θ.

—**Τσαγκώφ**, *Ντραγάν*. Βούλγαρος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1827. Ἐσπούδασεν ἐν Ὀδησσῷ καὶ Κιέβῳ καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν ὡς βοηθὸς τοῦ πασᾶ τῆς Βάρνης. Εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου χειραφετήσεως καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς Τουρκίας. Ἐπὶ τῆς ρωσικῆς κατοχῆς διωρίσθη διοικητὴς τῆς Βάρνης καὶ μετέσχε τῆς μεγάλης ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Τυρνάβῳ (10 Φεβρουαρίου 1879), ἥτις συνέταξε τὸν συνταγματικὸν τῆς χώρας χάρτην. Τῷ 1880 ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ κατόπιν τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀνασταλέντος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Συντάγματος τῇ 27 Ἀπριλίου 1881, ἐκηρύχθη σφοδρὸς πολέμιος τῆς ὁρισθείσης κυβερνήσεως καὶ ἕνεκα τούτου ἐξετοπίσθη εἰς τὴν Βράτσαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1883, ἀποκατασταθέντος τοῦ Συντάγματος, ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, τῷ δὲ 1886, μετασχὼν στρατιωτικῆς κατὰ τοῦ ἡγεμόνος συνωμοσίας, ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀπέθανε τῷ 1911. Κ.-Μ. Α.

Τσὰδ /*Γεωγρ.*/. Μεγάλη λίμνη τῆς Ἀφρικῆς (βλ. *Τσάντ*).

Τσάδα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου. Κάτ. 750, πάντες Ἕλληνες. Α.Κ.Α.

Τσαδιρλῆ /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Στρύμη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσάθαμ (Chatham) /*Γεωγρ.*/. Πόλις καὶ πολεμικὸς λιμὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Κέντ. Κεῖται ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μέντγουαιη, 55 χλμ. Α. ΝΑ. τοῦ Λονδίνου, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 42.250. Ἀποτελεῖ ὀχυρὸν ναυτικὸν καὶ στρατιωτικὸν κέντρον καὶ ἔχει μεγάλα λιμενικὰ ἔργα, καταλαμβάνοντα ἐπιφάνειαν 515 ἑκταρίων καὶ ἐκτεινόμενα 5 χλμ. κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ. Ἐπίσης ἔχει μεγάλας δεξαμενάς, δυναμένας νὰ περιλάβωσι πολεμικὰ πλοῖα μεγάλου ἐκτοπίσματος, ὡς καὶ ναυπηγεῖα δι' ἐλαφρὰ καταδρομικὰ καὶ ὑποβρύχια, ναυτικὰ νοσοκομεῖα, ἀποθήκας, ἐργοστάσια ἐπισκευῶν κλπ., προστατεύεται δὲ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὑπὸ πολυαρίθμων πυροβολείων καὶ ἄλλων ὀχυρωματικῶν ἔργων. Ἡ ἵδρυσις τοῦ ναυτικοῦ λιμένος τοῦ Τσάθαμ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἐλισάβετ, ὀφείλεται δὲ κυρίως εἰς τὸν περίφημον ναύαρχον Ντραίηκ. Χ. Δ.

—**Τσάθαμ νῆσοι** (Chatham) /*Γεωγρ.*/. Μικρὰ ὁμὰς νήσων τοῦ Ν. Εἰρηνικοῦ, κειμένων εἰς ἀπόστασιν 740 χλμ. ἀπὸ τῆς Νέας Ζηλανδίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται πολιτικῶς. Ἡ θέσις αὐτῶν καθορίζεται ὑπὸ τοῦ παραλλήλου 43° 50' Ν. πλάτους καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ 177° Δ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Ἔχουσι συνολικὴν ἔκτασιν 1.627 τετρ. χλμ., ὧν τὰ 1.265 καταλαμβάνει ἡ μεγαλυτέρα ἐξ αὐτῶν, καλουμένη *Οὐαρεκώρι* ἢ *Τσάθαμ*. Τὸ ἀρχιπέλαγος ἀνεκαλύφθη τῷ 1771 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ὑποπλοιάρχου Μπρόουγκτον, ὅστις ἔδωσεν εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου του. Ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ Μελανησίους, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, ἰδίως φαλαινοθῆραι. Χ. Δ

τσάϊ, γεν. *τσαγιοῦ*· εἶδος ἀρωματικοῦ φυτοῦ ἀπεξηραμμένου καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀφέψημα ὡς ποτόν ‖ προσφορὰ τείου εἰς προσκεκλημένους: «ἔδωσε τσάϊ», «ἐπῆγα 'ς τὸ τσάϊ τοῦ τάδε» ‖ «τσάϊ ἑλληνικό», εἶδος φυτοῦ ὁμοίου πρὸς τὸ ἐλελίφασκον, οὗτινος τὸ ἀφέψημα λαμβάνεται ὡς ποτὸν θερμαντικόν.

τσάϊ. Λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα *παραπόταμος* χρησιμοποιουμένη ὡς δεύτερον συνθετικὸν εἰς τουρκικὰ τοπωνύμια.

Τσάϊ /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Φρυγίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (ἡ *Ἰψὸς* ἢ *Ἶψος* τῶν ἀρχαίων), ἔχουσα περὶ τὰς 4.000 κατοίκων, εὑρισκομένη ΝΑ. τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ περὶ τὰ 35 χλμ. καὶ κειμένη παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ—Ἰκονίου. Ἡ πόλις ἀπέχει τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ περὶ τὰ 2 χλμ. καὶ ἐπικοινωνεῖ μετ' αὐτοῦ δι' ἁμαξιτοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατελήφθη δὶς ὑπ' αὐτοῦ διαρκοῦντος τοῦ ἔτους 1921:

α') Μετὰ τὴν πρώτην κατάληψιν, ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Α' σώματος στρατοῦ, τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ (14 Μαρτίου 1921), ἀπεστάλη ἡ XIII μεραρχία ἐνισχυθεῖσα καὶ διὰ τοῦ 1ου συντάγματος πεζικοῦ τῆς II μεραρχίας μετὰ μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ, πρὸς καταδίωξιν τῆς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τσάϊ—Ἄκ-Σεχὶρ ὑποχωρησάσης τουρκικῆς δυνάμεως, ἀποτελουμένης ἐκ τῆς 57ης μεραρχίας πεζικοῦ καὶ τῆς 4ης ταξιαρχίας ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Φαχρεδὶν πασᾶν. Ἡ XIII μεραρχία τότε, διαιρεθεῖσα εἰς δύο φάλαγγας, ἐκινήθη τῇ 19 Μαρτίου 1921 ἑκατέρωθεν τοῦ Ἀκὰρ ἢ Ντολάϊ τσάϊ ἐξ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ πρὸς Τσάϊ. Καὶ ἡ μὲν δεξιὰ (νοτία) φάλαγξ ἐκ τῶν 5/42 συντάγματος εὐζώνων καὶ 1ου συντάγματος πεζικοῦ μετὰ πυροβολικοῦ, ὑπὸ τὴν προσωπικὴν διοίκησιν τοῦ μεράρχου, ἤχθη ἐκ Ντεπὲρ διὰ Σεϋλὲν—Μιχαὴλ—Ἰσακλὰρ—Κουμραϊλὶ πρὸς Χαμὰμ Ἰλιτζᾶ. Ἡ δὲ ἀριστερὰ φάλαγξ, ἐκ τοῦ 2ου συντάγματος πεζικοῦ μετ' ἀναλόγου πυροβολικοῦ καὶ λοιπῶν σχηματισμῶν, ἐκ Τσουκούρκιοϊ διὰ Μπιγιοὺκ Τσομπὰνλάρ, ὡδηγήθη πρὸς Χαμηδιέ. Ἡ ἐντολὴ τῆς μεραρχίας ἦτο νὰ διαλύσῃ τὰς περὶ τὸ Μπιγιοὺκ Τσομπανλὰρ τουρκικὰς συγκεντρώσεις καὶ νὰ καταδιώξῃ αὐτὰς μέχρι τῆς γραμμῆς Χαμηδιὲ - Χαμὰμ Ἰλιτζᾶ, ἣν ἔδει νὰ μὴ ὑπερβῇ. Ἐπιτυγχάνουσα τοῦ σκοποῦ της τούτου ἡ XIII μεραρχία θὰ ἐτήρει τὰς καταληφθησομένας θέσεις μέχρι νεωτέρας διαταγῆς καὶ θὰ προσεπάθει νὰ ἐπιφέρῃ ὅσον ἔνεστι μείζονας καταστροφὰς εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀνατολικῶς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μπιγιοὺκ Τσομπὰνλάρ. Τὴν ἐνέργειαν τῆς μεραρχίας θὰ συνέτρεχον καὶ τὰ εἰς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ἀεροπλάνα τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, βομβαρδίζοντα τὰς ἀναγνωρισθησομένας τουρκικὰς δυνάμεις. Ἡ XIII μεραρχία προελάσασα προσέκρουσεν εἰς τουρκικὴν ἀντίστασιν ἐγκαθιδρυμένην περὶ τὰ ὑψώματα τοῦ Μιχαὴλ καὶ βορείως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μπιγιοὺκ Τσομπανλάρ, ἀφοῦ πρότερον ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς νοτίας αὐτῆς φάλαγγος ὑπέστη αἰφνιδιαστικὴν τῶν Τούρκων ἐπιβολὴν ΒΔ. τοῦ Μιχαήλ. Μετὰ βραχὺν ἀγῶνα, ἀπειληθείσης ὑπὸ τῆς βορείας (ἀριστερᾶς) φάλαγγος τῆς XIII μεραρχίας, τῆς

Digitized by Google

γραμμῆς ὑποχωρήσεως τῶν Τούρκων, ὑπεχώρησαν οὗτοι ταχέως πρὸς ἀνατολάς, πρὸς Κουμρατλι-Τσάϊ, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῆς ἡμιλαρχίας τῆς XIII μεραρχίας καὶ τῶν ἀκολουθουσῶν ἐπιθετικῶν φαλάγγων αὐτῆς. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 19—20 Μαρτίου 1921 τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ διέταξεν, ἵνα ἡ XIII μεραρχία ἔτι μᾶλλον ἐκτείνῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς πρὸς ἀνατολάς, πρὸς Τσάϊ, καὶ καταστρέψῃ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τσάϊ, μετὰ δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς διετάσσετο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Τῇ 20 Μαρτίου 1921 ἡ XIII μεραρχία προήλασε καὶ κατέλαβε τὸ Τσάϊ, ἀφοῦ ἀπώθησεν εὐχερῶς ἴλας τινὰς τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Οὕτω δ' ὅμως ἐπετύγχανε τελείως τὸ τουρκικὸν σχέδιον, διότι ἀπεμακρύνετο τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ κατὰ γραμμὴν ἀποκλίνουσαν πρὸς τὰ ΝΑ., ἀπασχολούμενον διὰ μικρῶν τουρκικῶν δυνάμεων (57η μεραρχία πεζικοῦ καὶ 4η ταξιαρχία ἱππικοῦ), ἐνῷ αἱ λοιπαὶ τουρκικαὶ δυνάμεις (4η, 8η καὶ 23η μεραρχίαι πεζικοῦ καὶ 1η καὶ 2α μεραρχίαι ἱππικοῦ), κατὰ γραμμὰς ἐσωτερικὰς κινηθεῖσαι, ἤχθησαν ἀπὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ ταχέως πρὸς Ἵν Εὐνοῦ, Κοβαλίτσαν καὶ Ἀβγκίν, ὅπου κυρίως ἐκρίνετο ὁ ἀγών, καὶ ἀντετάχθησαν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν νικηφόρον ἐκ Προύσης προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ Γ΄ σώματος στρατοῦ, μεθ' ὃ δ' ἐπανεστράφησαν πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ, ὅπως ἀποκόψωσι τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ. Ἡ XIII ἑλληνικὴ μεραρχία, συμπληρώσασα τὴν ἐντολήν της, ἐπανῆλθε τῇ 22 Μαρτίου 1921 εἰς Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ.

β΄) Μετὰ τὴν ἐκ δευτέρου κατάληψιν τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας (Ἰούλιος 1921), προκειμένου νὰ ἐξα-

Περιοχὴ μεταξὺ Ἀφιὸν Καρὰ Χισσὰρ καὶ Τσάϊ

σφαλισθῇ ἡ πρὸς τὸν Σαγγάριον μέλλουσα νὰ δράσῃ ἑλληνικὴ στρατιὰ ἀπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἰκονίου, διετάχθη ἡ IV μεραρχία νὰ προελάσῃ ἐκ τῆς περιοχῆς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ πρὸς Τσάϊ —Μπουλαβαντί Διὰ δύο φαλάγγων προχωρήσασα ἡ μεραρχία αὕτη, βορείως καὶ νοτίως τοῦ Ἀκὰρ ἢ Ντολάϊ τσάϊ, ἀφοῦ ἀπώθησε τουρκικάς τινας δυνάμεις, ἀντιταχθείσας αὐτῇ παρὰ τῇ δυτικῇ παρυφῇ τῆς πόλεως Τσάϊ, κατέλαβε τὰς πόλεις Τσάϊ καὶ Μπολαβαντὶ τῇ 8 Αὐγούστου 1921, συλλαβοῦσα αἰχμαλώτους καὶ καταλαβοῦσα διάφορα λάφυρα. Σταθμὸν διοικήσεως ὁρίσασα ἡ μεραρχία τὸ Τσιφλὶκ (δυτικῶς τοῦ Τσάϊ) ἐκαλύφθη τότε: περὶ τὸ Μπουλαβαντὶ (2 τάγματα τοῦ 8ου συντάγματος πεζικοῦ, μία πεδινὴ πυροβολαρχία καὶ οὐλαμὸς ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ), πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ντινέρ, ἤτοι περὶ τὸ Καρατζᾶ Εὔρὲν (1 τάγμα τοῦ 8ου συντάγματος, λόχος σκαπανέων καὶ οὐλαμὸς ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ), καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Τσάϊ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἂκ Σεχὶρ (2 τάγματα τοῦ 11ου συντάγματος πεζικοῦ, πεδινὴ πυροβολαρχία καὶ οὐλαμὸς ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ). Ἓν τάγμα τοῦ 11ου συντάγματος ἐτηρήθη εἰς τὸν σταθμὸν διοικήσεως τῆς μεραρχίας ὡς ἐφεδρεία. Τῇ 8 Αὐγούστου 1921 δύναμις τουρκικῆς περίπου μεραρχίας ἐκ 2.000 ἀνδρῶν ἐνεφανίσθη εἰς τὸ χωρίον Ντισλὶ (βορείως τοῦ Μπουλαβαντὶ) βαδίζουσα πρὸς Μπορντί, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐνοχλήσῃ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς πρὸς Σαγγάριον τότε ὁδευούσης ἑλληνικῆς στρατιᾶς. Ἡ IV μεραρχία ὅμως κατηύθυνε ταχέως δυνάμεις πρὸς τὸ Ρασσᾶ ντὰγ καὶ ἠνάγκασε τὰς δυνάμεις ἐκείνας τῶν Τούρκων νὰ ἐπαναστραφῶσι ταχέως πρὸς Α. τοῦ Μπουλαβαντί, ἤτοι νὰ ὑποχωρήσωσιν αὖθις πρὸς τὴν διεύθυνσιν Ἰκονίου. Τῇ 14 Αὐγούστου 1921 ἡ IV μεραρχία διέθηκε τρία τῶν ταγμάτων της (ἓν ἐξ ἑκάστου συντάγματος), διαταγῇ τοῦ νοτίου συγκροτήματος, ἅτινα ταχέως δι' Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ἤχθησαν πρὸς Σαντουκλῆ καὶ ἐματαίωσαν πρόθεσιν τῆς 6ης τουρκικῆς μεραρχίας, ἥτις ἐκ Ντινὲρ διὰ Σαντουκλῆ ἤγετο πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τουμλοῦ Μπουνάρ, κατὰ τοῦ ἐκεῖ κέντρου ἐφοδιασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς. Τῇ 30 Αὐγούστου 1921, ἅμα τῇ ἕῳ, δύναμις Τούρκων 800 περίπου προσέβαλε τὸ δεξιὸν τοῦ ὑποτομέως Τσάϊ (χωρίον Γκεντίλ), ἐπιχειρήσασα νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον, ἀπωθηθεῖσα δ' ἐγκατέστη ἐπὶ φοειδοῦς λόφου ἔναντι τοῦ χωρίου Γκεντίλ, ὁπόθεν ἐξηκολούθει βάλλουσα. Ἡ IV μεραρχία τότε προσέβαλε κατὰ μέτωπον (ἀπὸ τοῦ Τσάϊ) καὶ κατὰ πλευρὸν ἀπὸ τῶν ἀντηρίδων τοῦ Σουλτὰν ντὰγ τὴν ἐχθρικὴν ἐκείνην δύναμιν καὶ τὴν ἠνάγκασεν εἰς ταχεῖαν ὑποχώρησιν, παρὰ τὴν πείσμονα τῶν Τούρκων ἀντίστασιν Κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην χαρακτηριστικαὶ ὑπῆρξαν ἡ ἐξαιρετικὴ ὁρμὴ καὶ ἡ εὐχέρεια, μεθ' ἧς τὰ τμήματα τῆς IV μεραρχίας ἀνερριχῶντο ἐπὶ τῶν λίαν δυσβάτων κλιτύων τοῦ Σουλτὰν ντάγ, ὁδηγούμενα προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ μεράρχου καὶ τοῦ ἐπιτελάρχου του, χωρὶς νὰ δείξωσιν οὐδεμίαν κόπωσιν ἢ διστακτικότητα πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀναβάσεως καὶ τῆς παρουσίας ὕπερθεν αὐτῶν ἐχθροῦ. Τῇ 4ῃ Σεπτεμβρίου 1921, ἐπικειμένης τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Τσάϊ, διετάχθη ἡ IV μεραρχία ν' ἄρξηται καταστρέφουσα τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ τὰ τεχνικὰ αὐτῆς ἔργα. Κατόπιν πληροφορίας ὅτι δύο τουρκικαὶ μεραρχίαι εἶχον συγκεντρωθῇ εἰς τὴν γραμμὴν Τσιφοὺτ Κασαμπᾶ - Ἰνλὶ - Ἀκαρίμ, ἤτοι εἰς τὸ δυτικὸν πλευρὸν τῆς γραμμῆς συγκοινωνίας τῆς IV μεραρχίας, διετάχθη ἡ εἰρημένη μεραρχία νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν μεταξὺ Μπιγιοὺκ Τσομπανλὰρ καὶ Σιρμενὶὲ (Σουλεμανιὲ) χῶρον, ΝΑ. τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, ἐκ τῆς περὶ τὸ Τσάϊ-Μπουλαβαντὶ λίαν προκεχωρημένης θέσεως αὐτῆς. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10—11 Σεπτεμβρίου 1921 ἡ IV μεραρχία, ἄνευ τινὸς ἐπεισοδίου, συνεκεντρώθη εἰς τὸν ὁρισθέντα αὐτῇ χῶρον. Ἔκτοτε τὸ Τσάϊ ὑπῆρξε σταθμὸς διοικήσεως τῆς Β΄ τουρκικῆς στρατιᾶς καὶ ἄλλων τουρκικῶν μονάδων. Ὁ στρατηγὸς Τρικούπης, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἀνατολικῶς Ἐσκὶ Σεχὶρ—Σεϊντῆ Γαζῆ — περὶ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ (Ὀκτώβριος 1921—Αὔγουστος 1922) εἶχε μελετήσει ἀντεπίθεσιν διὰ Μπορντὶ πρὸς Τσάϊ—Μπουλαβαντὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐνήργουν ἐπίθεσιν κατ' Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀντεπίθεσις δὲν κατωρθώθη νὰ ἐκτελεσθῇ μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ν. ΣΣ

—Τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Δυτικῆς Θράκης, τὸ ὁποῖον ῥέον πρὸς Δ. τοῦ χωρίου Ἀρδανίου (Σαρχανλῆ) ἐκβάλλει εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἕβρου πρὸς Β τῶν Φερῶν, παρὰ τὸ χωρίον Πόρον (πρῴην Καλντὶρ-Κόζ). Α. Θ. Σ.

—Τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας, ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ *Ἀλτὶν-δερὲ* (=Χρυσοφόρος), ἅτε κατάγων ἐνίοτε ψήγματα χρυσοῦ, καὶ ποταμὸς τοῦ *Τσεπελαρίου*, ἐκ τῆς φερωνύμου ἐπὶ τῆς Ροδόπης κωμοπόλεως, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἔχει τὰς πηγάς του Ρέων ἐντὸς γραφικωτάτης τοῦ ὄρους φάραγγος ὁρμητικὸς καὶ μετὰ πολλοῦ πατάγου ἐξέρχεται παρὰ τῷ Στενιμάχῳ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἕβρον περὶ τὰ 16 χλμ. ἀνατολικῶς τῆς Φιλιππουπόλεως. Διὰ τῆς φάραγγος αὐτοῦ ἄγει ἁμαξιτὸς εἰς τὴν Ροδόπην καὶ τὸ Αἰγαῖον. Κ.-Μ. Α.

Τσάϊζι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ὑαμεια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Τσαϊκόφσκυ, *Νικόλαος Βασίλειεβιτς*. Ρῶσος ἐπαναστάτης, χημικὸς τὸ ἐπάγγελμα, γεννηθεὶς τῷ 1850 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1926. Εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν τῷ 1869, ἵδρυσεν ἐν Ρωσίᾳ τὴν πρώτην ἐπαναστατικὴν φοιτητικὴν ὀργάνωσιν, ἧς μετεῖχον ἡ Σοφία Περόφσκαγια, ὁ Ν. Νάθανσον, ὁ Βολχόφσκοϊ, ὁ Σίσκο, ὁ Κροπότκιν, ὁ Κραβτσίνσκυ κ. ἄ. Κεντρικὴ ἰδέα τῆς ὀργανώσεως ταύτης ἦτο ὅτι ὁ καπιταλισμὸς ἐν Ρωσίᾳ ἀποτελεῖ φαινόμενον καταπτώσεως καὶ ὀπισθοδρομήσεως, διότι τείνει νὰ καταργήσῃ τὴν ἀγροτικὴν ρωσικὴν οἰκονομίαν, ἥτις ἔχει ὅλως πρωτότυπον χαρακτῆρα, δυναμένη ν' ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν ῥιζικῆς κοινωνικῆς μεταβολῆς, χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὡριμάνσεως τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἐκ τῆς ὁμάδος ταύτης τοῦ Τσαϊκόφσκυ ἐξῆλθον βραδύτερον τὰ στελέχη τῆς τρομοκρατικῆς ὀργανώσεως «Ναροντνάγια Βόλια» καὶ τοῦ κόμματος τῶν σοσιαλεπαναστατῶν. Ὁ Τσαϊκόφσκυ περὶ τὸ 1890 μετενάστευσεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπου ἐπεχείρησε νὰ ἱδρύσῃ ἀγροτικὴν σοσιαλιστικὴν κοινότητα, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐπέστρεψεν εἰς Εὐρώπην καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ. Ἐπανελθὼν εἰς Ρωσίαν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917, ἐγένετο μετὰ τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς, κατὰ Φεβρουάριον, μέλος τῆς πρώτης ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σοβιὲτ τῶν ἐργατῶν ἀντιπροσώπων τῆς Πετρουπόλεως, καὶ ὡς εἷς τῶν ἡγετῶν τοῦ κόμματος τῶν λαϊκῶν σοσιαλιστῶν ἀντέδρασε κατὰ τῶν μπολσεβίκων καὶ ἐνέπνευσε τὴν συκοφαντικὴν κατὰ τοῦ Ν Λένιν, ὡς ὀργάνου τῶν Γερμανῶν, ἐκστρατείαν. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων διετέλεσεν, ἀπὸ τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1919, κυβερνήτης τοῦ Ἀρχαγγὲλ τῇ ὑποστηρίξει τῶν Ἄγγλων, συνειργάσθη μετὰ τοῦ Κολτσὰκ καὶ τέλος ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Θ. Π.

— Τσαϊκόφσκυ, *Πέτρος-Ἴλιτς*. Διάσημος Ρῶσος μουσουργὸς (1840—1893). Αἱ πρῶται αὐτοῦ μουσικαὶ σπουδαὶ ὑπῆρξαν καθαρῶς ἐρασιτεχνικαί, καθότι προωρίζετο διὰ τὸ στάδιον τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. Ἦτο δὲ ἤδη ἡλικίας 23 ἐτῶν ὅτε, τῇ προτροπῇ τοῦ ποιητοῦ Ἀπουτσίν, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὴν μουσικὴν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀντ. Ρουμπινστάϊν ἱδρυθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ᾠδεῖον τῆς Πετρουπόλεως. Τότε δὲ ἐμορφώθη σοβαρῶς εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον. Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ᾠδείου ἀποφοίτησίν του ὁ Τσαϊκόφσκυ ἔτυχε τοῦ βραβείου ἐπὶ τῇ συνθέσει τῆς «Ὠδῆς εἰς τὴν χαρὰν» τοῦ Σίλλερ, ὡς καὶ διπλώματος «ἐλευθέρου καλλιτέχνου». Τῷ 1866 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Μόσχας, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη. Κατὰ τὴν ἐν Πετρουπόλει διαμονήν του εἶχε συνδεθῇ μετὰ τοῦ Μπαλακίρεφ καὶ τοῦ Ρίμσκυ-Κορσακώφ, ἐν τούτοις οὐδέποτε εἱλκύσθη σοβαρῶς ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἐθνικοῦ «Ὁμίλου τῶν Πέντε», διὸ καὶ ἡ τέχνη του, πλὴν τινων ἐξαιρέσεων, παρέμεινε περισσότερον διεθνὴς καὶ ὀλιγώτερον ρωσική. Τῇ προτροπῇ τοῦ Μπαλακίρεφ ὁ Τσαϊκόφσκυ συνέθεσε τὴν εἰσαγωγὴν διὰ τὸν «Ρωμαῖον καὶ Ἰουλιέτταν», ὀλίγον δὲ βραδύτερον τὸ κωμικὸν μελόδραμα «Βοεβόδας», τὸ ὁποῖον, παρὰ τὴν μεγάλην του ἐπιτυχίαν, κατέστρεψε μεταγενεστέρως ὁ συνθέτης. Ἐπίσης αὐστηρὸς ὑπῆρξεν ὁ Τσαϊκόφσκυ διὰ τὰ μελοδράματά του «Ὀπρίτσνικ» καὶ «Ὁ σιδηρουργὸς Βακούλα». Τῷ 1868 ὁ μουσουργὸς ἐμνηστεύθη ἀοιδόν τινα, ἣν ὅμως δὲν ἐνυμφεύθη, τῷ δὲ 1877 ἐνυμφεύθη νεάνιδά τινα, μεθ' ἧς μόνον ἑβδομάδας τινὰς ἔζησε· φεύγων τὸν θλιβερὸν δεσμόν, ἀνεχώρησεν ἐκ Ρωσίας καὶ περιώδευσε τὴν Ἑλβετίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐν Κλαρὰν τῆς Ἑλβετίας ὁ Τσαϊκόφσκυ ἀπεπεράτωσε τὸ ἐπιτυχέστερον τῶν μελοδραμάτων του «Εὐγένιος Ὀνέγκιν»· ἀντὶ ὅμως νὰ λάβῃ ὡς πρότυπα τὰ μελοδράματα ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ «Ὁμίλου τῶν Πέντε», προετίμησε νὰ γράψῃ ἔργον ρεαλιστικόν. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως θεατρικὴ ἐπιτυχία τοῦ Τσαϊκόφσκυ ὑπῆρξε τὸ μελόδραμα «Ντάμα Πίκα» (1890). Ὁ Ρῶσος μουσουργὸς ἐσημείωσε μεγάλας ἐπιτυχίας καὶ ὡς συμφωνικὸς συνθέτης, ἡ δὲ τελευταία αὐτοῦ συμφωνία, ἡ «Παθητική», παρέμεινεν ἔργον κλασσικόν. Ἡ μουσικὴ τοῦ Τσαϊκόφσκυ εἶναι κρᾶμα γερμανικῆς τεχνοτροπίας καὶ ἰταλικῆς μελῳδικότητος, ἐξ ἧς δὲν ἐλλείπουσι καὶ σλαυϊκὰ στοιχεῖα· ἂν καὶ σύγχρονος τοῦ Βάγνερ, οὐδέποτε ὁ Ρῶσος μουσουργὸς ὑπεδουλώθη τυφλῶς εἰς αὐτόν· τοὐναντίον μάλιστα πλειστάκις ἐμέμφθη ὡς ἀντιδραματικὰς θεωρίας τινὰς τοῦ Γερμανοῦ μουσουργοῦ.

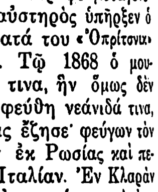
Πέτρ. Τσαϊκόφσκυ.

Ἔργα τοῦ Τσαϊκόφσκυ εἶναι: δι' ὀρχήστραν: 7 συμφωνίαι, ἐξ ὧν ἡ ἕκτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Παθητική» καὶ ἡ ἑβδόμη «Manfred»· 6 σουῗται δι' ὀρχήστραν, ἐξ ὧν ἡ τετάρτη ὑπὸ τὸν τίτλον: «Mozartiana», ἡ πέμπτη «Ἡ Πεντάμορφη στὸ δάσος», ἡ ἕκτη «Καρυοθραύστης»· «Capriccio italien», σερενάτα (δι' ἔγχορδα)· εἰσαγωγαὶ εἰς μι, εἰς φα, «Δανικὴ εἰσαγωγὴ» (1812), «Ἡ καταιγίς», «Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα», «Ἀμλέτος»· φαντασίαι: «Τρικυμία», «Francesca da Rimini»· συμφωνικὸν ποίημα «Fatum»· συμφωνικὴ μπαλλάντα: «Ὁ Βοεβόδας»· «Σλαυϊκὸν ἐμβατήριον», «Ἐμβατήριον τῆς στέψεως», «Ἐμβατήριον τῶν φοιτητῶν τῆς νομικῆς», «Στρατιωτικὸν ἐμβατήριον», «Ἐλεγεῖον» (δι' ἔγχορδα), «Κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστρα», 3 κοντσέρτα, «Φαντασία», «Andante et Finale», «Βιολίον καὶ ὀρχήστρα», «Μελαγχολικὴ σερενάτα», «Valse-scherzo» κοντσέρτο εἰς ρε, «Βιολοντσέλλον καὶ ὀρχήστρα», «Pezzo capriccioso», 3 κουαρτέττα ἐγχόρδων, τρίο εἰς λα ἐλ, σεξτέττο, 3 τεμάχια διὰ βιολίον καὶ κλειδοκύμβαλον «Ρωσικὸν σκέρτσο καὶ Impromtu», «Ἀναμνήσεις τοῦ Χαπσάλ», ρομάντσαι, σονάται εἰς σολ μεῖζ. καὶ εἰς ντο δίεσ. ἐλάσ., «Αἱ ἐποχαὶ» (12 τεμάχια), «Valse scherzo», «Σκηνικὴ μουσική», τὰ μπαλέττα: «Ἡ λίμνη τῶν κύκνων», «Ἡ πεντάμορφη στὸ δάσος» καὶ «Καρυοθραύστης», 10 μελοδράματα: «Ὁ Βοεβόδας», «Νεράϊδα», «Ὁ πρίτσνικ», «Ὁ σιδηρουργὸς Βακούλα» (καὶ ἐν νεωτέρᾳ διασκευῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τσερεβίτσκυ»), «Εὐγένιος Ὀνέγκιν», «Ἡ Παρθένος τῆς Ὀρλεάνης», «Μαζέππα», «Ἡ μάγισσα», «Ντάμα Πίκα», «Ὑολάνδη», μουσικὴ διὰ τὰ δράματα: «Χιονόλευκη», «Ἀμλέτος», «Ὁ ψευδὴς Δημήτριος καὶ ὁ Βασίλειος Σουΐσκι», «Ὁ βοεβόδας»· ρετσιτατίβα καὶ χορῳδίαι διὰ τὸ «Μαῦρο ντόμινο τοῦ Ὠμπέρ», ρετσιτατίβα διὰ τοὺς «Γάμους τοῦ Φίγκαρο» τοῦ Μόζαρτ· «Ἆσμα καὶ ὀρχήστρα», δύο καντάται, «Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα» διὰ ὑψίφωνον, ὀξύφωνον καὶ ὀρχήστραν· πολλαὶ χορῳδίαι ἄνευ συνοδείας, ὡς καὶ μελῳδίαι μετὰ κλειδοκυμβάλου: «Λειτουργία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου» διὰ 4 φωνάς, 9 τεμάχια διὰ μεγάλον χορόν, «Ὕμνος» πρὸς τιμὴν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, «Πραγματεία περὶ ἁρμονίας» καὶ ἄλλα. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Digitized by Google

Τσαϊλᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀνακτορίου τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 300 κατοίκους, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ ἐκαλεῖτο *Καήλα*.

Τσαϊλὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Διπόταμον* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

Τσαϊλλνερ (Zoellner), *Ἐρρῖκος*. Γερμανὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἐμορφώθη μουσικῶς ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Λειψίας, μεθ' ὃ διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως διευθυντὴς πολλῶν ὁμίλων χορῳδίας, καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Κολωνίας, μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, καθηγητὴς τῆς συνθέσεως ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς αὐτῆς πόλεως, διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ φλαμανδικοῦ θεάτρου τῆς Ἀμβέρσης κτλ. Συνέθεσε τὰ μελοδράματα: «Frithjof» (1884), «Οἱ εὔθυμες Κινέζες» (1886), «Φάουστ» (1887), «Matteo Falcone» (1894) «Ἡ ἐπιδρομή» (1895), «Εἰς τὸ Σεδάν» (1895), «Τὸ ξύλινο σπαθὶ» (1897), «Ἡ βουλιαγμένη καμπάνα» (1899), τὰ μεγάλα ἔργα διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν: «Μάχη τῶν Οὔννων», «Λούθηρος», «Κολόμβος», «Ὕμνος τῆς ἀγάπης», «Ὁ Νέος Κόσμος», «Ρέκβιεμ ἡρώων» κλπ· 3 συμφωνίας, μελῳδίας, ἀνδρικὰς χορῳδίας κλπ. Γ. Σ.

—**Τσαϊλλνερ** (Zoellner), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος*** Γερμανὸς μουσουργὸς (1800—1860). Εἰργάσθη κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ διάδοσιν τῆς μουσικῆς δι' ἀνδρικὴν χορῳδίαν. Ἀρχικῶς ἵδρυσεν ἐν Λειψίᾳ μουσικὴν σχολήν, εἶτα δέ, τῷ 1833, τὸν πρῶτον «Ὅμιλον Τσαΐλλνερ» (Zoellner Verein», ὃν ἠκολούθησαν πλῆθος ἄλλων ἀνεξαρτήτων ὁμίλων. Τῷ 1859 ἔκαμεν ἐν Λειψίᾳ μεγαλοπρεπῆ μουσικὴν ἐπίδειξιν, συγκεντρώσας 30 ὁμίλους χορῳδίας. Ὡς συνθέτης ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μέγαν ἀριθμὸν ἀνδρικῶν ἢ μικτῶν χορῳδιῶν, μοτέττα καὶ μελῳδίας. Γ. Σ.

Τσάϊλντ (Childe). —1) ***Ἰωσίας, σὲρ —***. Ἄγγλος οἰκονομολόγος (1630—1699). Ἔμπορος ὢν κατ' ἀρχὰς ἐν Πόρτσμουθ καὶ εἶτα δήμαρχος ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἐγένετο διευθυντὴς καὶ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν, ἣν προήγαγεν εἰς μεγίστην εὐημερίαν. Διὰ τοῦ ἔργου του «Νέα πραγματεία περὶ ἐμπορίου» (1668), ὅπερ ἐπροξένησε ζωηρὰν ἐντύπωσιν καὶ ἤγειρε σφοδρὰν πολεμικὴν ἐκ μέρους τῶν ἀντιφρονούντων, συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ ὑποβιβασμοῦ τοῦ τόκου ἀπὸ 6 εἰς 4%, ὑποστηρίζων ὅτι τὸ ὑψηλὸν ἐπιτόκιον παρημπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν οὐ μόνον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων. Ἐπίσης προέτεινε διάφορα μέτρα διὰ τὴν παροχὴν οἰκονομικῆς ἀρωγῆς καὶ τὴν ἀνεύρεσιν ἐργασίας εἰς τοὺς ἀνέργους καὶ εἰσηγήθη τὴν ἵδρυσιν εἰδικῶν ἐμποροδικείων διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐμπορικῶν διαφορῶν.

2) ***Λυδία Μαρία***. Ἀμερικανὶς λογία καὶ συγγραφεὺς (1802—18·0). Κόρη ἀρτοποιοῦ, ἐνυμφεύθη τῷ 1828 τὸν ἐκ Βοστώνης δικηγόρον Δαβὶδ Τσάϊλντ. Τὰ πρῶτα αὐτῆς ἔργα ὑπῆρξαν δοκίμια καὶ μελέται περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων. Βραδύτερον ἐδημοσίευσε σοβαρώτερα διδακτικὰ βιβλία καὶ μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα τὴν κατέστησαν λίαν δημοφιλῆ. Παραλλήλως, δὲν ἔπαυσε διεξάγουσα σθεναρὸν καὶ ἀκάματον ἀγῶνα ἐναντίον τῆς δουλείας. Τὰ κύρια ἐκ τῶν ἔργων της εἶναι: «Χομπομὸκ» ἰνδικὴ ἱστορία (1824), «Οἱ ἐπαναστάται τῆς ἐπαναστάσεως» (1826), «Ἔκκλησις διὰ τὴν τάξιν τῶν Ἀμερικανῶν τῶν καλουμένων Ἀφρικανῶν» (1831), «Φιλοθέα» (1836), «Ἱστορία περὶ τῆς θέσεως τῶν γυναικῶν» (1845), «Ἡ πρόοδος τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας» (1871).

—3) ***Φραγκῖσκος-Ἰάκωβος***. Ἀμερικανὸς ποιητὴς καὶ λογογράφος (1825—1896). Τῷ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάρβαρντ, τῷ δὲ 1876 τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας. Εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν διὰ τὴν συλλογὴν τῶν παλαιοτέρων δημιουργημάτων τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως καὶ ἐξέδωκε τὸ περίφημον ἔργον: «Αἱ ἀγγλικαὶ καὶ σκωτικαὶ λαϊκαὶ μπαλλάνται» (1884—1898, 5 τόμοι). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πλείστας μελέτας καὶ μονογραφίας ἐπὶ φιλολογικῶν καὶ λαογραφικῶν θεμάτων. Ποιητὴς ὁ ἴδιος, ἐξέδωκε τὴν συλλογὴν «Ποιήματα παραμυθίας καὶ θλίψεως». Θ. Κ.

Τσάϊλντ Χάρολντ (Childe Harold). Ἥρως ποιήματος («Τὸ προσκύνημα τοῦ Τσάϊλντ Χάρολντ») τοῦ λόρδου Βύρωνος. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο, εἰς 4 ᾠδάς, ὁ ποιητὴς ἀφηγεῖται τὰς περιηγήσεις του εἰς διαφόρους χώρας, καὶ δὴ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ ᾠδῇ (1809—1811) εἰς Πορτογαλίαν, Ἱσπανίαν, Ἀλβανίαν, Ἑλλάδα· ἐν τῇ τρίτῃ ᾠδῇ (1816) εἰς Βατερλώ, Ρῆνον, Ἑλβετίαν καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ᾠδῇ (1818) εἰς Ἰταλίαν. Ἡ δημοσίευσις τῶν δύο πρώτων ᾠδῶν τῷ 1812 κατέστησε τὸν Βύρωνα τὸν ἐνδοξότερον ποιητὴν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Λαμαρτῖνος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ τελευταία ᾠδὴ τοῦ Τσάϊλντ Χάρολντ», ἐσυνέχισε τὸ ποίημα τοῦτο, προσωποποιήσας τὸν Βύρωνα εἰς τὸν ἥρωά του καὶ περιγράφων τὴν ἀναχώρησίν του ἐξ Ἰταλίας, τὴν ἄφιξιν εἰς Ἑλλάδα καὶ τὸν θάνατόν του. Θ. Κ.

Τσάϊλος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χαντζουρίου τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 186.

Τσαίμπερλαιν (Chamberlain) βλ.λ. *Τσάμπερλαιν*.

Τσαῖμπερς (Chambers). —1) ***Ἐφραίμ***. Ἄγγλος λεξικογράφος (1680—1740). Τῷ 1728 ἐξέδωκε τὴν «Ἐγκυκλοπαιδείαν ἢ παγκόσμιον λεξικὸν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν», ἔργον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτον ἄξιον λόγου ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν, σχὸν μέχρι τοῦ 1778 ἑπτὰ ἐκδόσεις.

—2) ***Γουλιέλμος σέρ***. Ἄγγλος ἀρχιτέκτων (1726—1796). Ταξιδεύσας τῷ 1742 εἰς Κίναν, ἔλαβε σχεδιάσματα καὶ ἀπεικονίσεις κτηρίων σινικοῦ ῥυθμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ἐπανελθὼν εἰς Λονδῖνον. Προσληφθεὶς ὡς διδάσκαλος σχεδίου τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, τοῦ μετέπειτα βασιλέως Γεωργίου Γ', ἐδημοσίευσε χάριν αὐτοῦ, τῷ 1759, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πραγματεία πολιτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς» ἔργον διδακτικόν, τὸ ὁποῖον, σχὸν ἀλλεπαλλήλους ἐκδόσεις, ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα πολύτιμον βοήθημα διὰ τοὺς σπουδαστάς. Τὸ κλασσικώτερον ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν δημιουργημάτων τοῦ Τσαῖμπερς εἶναι τὸ Σάμερσετ, Χάους, τὸ μέγαρον εἰς ὃ ἐστεγάσθη ἡ Βασιλικὴ ἑταιρεία.

—3) ***Ροβέρτος***. Σκῶτος ἐκδότης καὶ συγγραφεὺς (1802—1871). Ἵδρυσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γουλιέλμου τὸν περίφημον ἐκδοτικὸν οἶκον «Τσαῖμπερς», ὅστις ἀνεπτύχθη χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πρώτων λογοτεχνικῶν ἔργων τοῦ Ροβέρτου, καὶ δὴ τοῦ «Καλειδοσκοπίου» (1821), τῶν «Παραδόσεων τοῦ Ἐδιμβούργου», τῶν «Ρυθμῶν τῆς Σκωτίας» (1826), τῶν βιογραφιῶν τοῦ Οὐῶλτερ Σκώτ, τοῦ Σμόλλετ καὶ τοῦ Μπάρνς. Βραδύτερον ὁ Ροβέρτος Τσαῖμπερς ἔγραψεν: «Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1845», «Ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας» καὶ ἄλλα. Τῷ 1832 ἐξέδωκε τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν καὶ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Ἐφημερὶς τοῦ Ἐδιμβούργου», μετονομασθὲν βραδύτερον «Chamber's Journal» καὶ ἐκδιδόμενον καὶ νῦν εἰσέτι. Θ. Κ.

Τσαῖρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λειβαδάκι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

τσαΐρι (τό)· λιβάδι, λειμὼν (λ. τουρκ.).

Τσαῖρ Καρβὰν *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πολύβλαστον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσαϊρλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βρυότοπος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

Τσαῖρ-Μαχαλὲ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καλαμιὲς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσαῖρ-Ντερὲ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σηλυβρίας τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 534 κατοίκους, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ ἐκαλεῖτο *Λειμῶνα*.

Τσάϊς (Zeiss), ***Κάρολος***. Γερμανὸς μηχανικὸς (1816—1888). Τῷ 1846 ἵδρυσεν ἐν Ἰένᾳ ἐργοστάσιον εἰδῶν ὀπτικῆς, ὅπερ ταχέως ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, ἰδίως διὰ τὴν κατασκευὴν ἐξαιρέτων μικροσκοπίων. Τῷ 1866 ὁ Τσάϊς προσέλαβεν ὡς συνεταῖρόν του τὸν *Ἄμπε*, ὁ ὁποῖος προσέδωσε νέαν ὤθησιν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐργοστασίου καὶ τῷ 1875 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ. Τῷ 1881 τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργοστασίου ἀνέλαβεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Τσάϊς *Ροδρῖγος Τσάϊς*. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Τσάϊς καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ υἱοῦ τούτου ὁ Ἄμπε ὠργάνωσε τῷ 1889 τὸ «Ἵδρυμα Καρόλου Τσάϊς», ἑταιρείαν παραγωγῆς ὀπτικῶν εἰδῶν, ἥτις κατέστη παγκοσμίως γνωστὴ διὰ τὴν τελειότητα τῆς κατασκευῆς, τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν ποιότητα τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν. Ἀπὸ τοῦ 1890 τὸ ἐργοστάσιον Τσάϊς ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ καὶ νέα φωτογραφικὰ εἴδη καὶ μηχανήματα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ *Ρούντολφ*, ἀπὸ δὲ τῷ 1897 ἱδρύθη ἐν αὐτῷ καὶ τμῆμα ὀπτικοαστρονομικῶν ὀργάνων. Ἀπὸ τοῦ 1891 ἡνώθησαν μετὰ τοῦ οἴκου Τσάϊς καὶ τὰ ἐργοστάσια φωτογραφικῶν καὶ ὀπτικῶν εἰδῶν τοῦ Ὄττο Σότ, ἱδρυθέντα τῷ 1884 ἐν Ἰένῃ. Τὸ «Ἵδρυμα Καρόλου Τσάϊς» ἀποτελεῖ ἴδιον νομικὸν πρόσωπον ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας τοῦ κράτους τῆς Βαϊμάρης, τὰ δὲ κέρδη του διατίθενται διὰ τὸ ἐν Ἰένῃ πανεπιστήμιον καὶ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῶν ἐν τῷ ἐργοστασίῳ ἐργαζομένων. Μ. Δ. Β.

Τσαὶς ***Πόρτλαντ*** (Chase Portland), ***Σολομών***. Ἀμερικανὸς πολιτικὸς (1808—1873). Δικηγόρος κατ' ἀρχάς, διεκρίθη ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς σταδιοδρομίας του διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν νόμων τῆς πολιτείας Ὀχάϊο. Ἀλλὰ κυρίως ἐπεβλήθη εἰς τὴν κοινὴν γνώμην διὰ τοὺς ἀγῶνάς του ἐναντίον τῆς δουλείας. Μετασχὼν πασῶν τῶν συνελεύσεων ἐναντίον τῆς δουλείας, ἐξελέγη τῷ 1849 γερουσιαστὴς καὶ τῷ 1855 διοικητὴς τῆς πολιτείας Ὀχάϊο καὶ διὰ δευτέραν φορὰν τῷ 1857. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ κόμματος τῶν ῥεπουμπλικάνων, ἐπεζήτησε δὲ ν' ἀναδειχθῇ ὑποψήφιος πρόεδρος, ἀλλ' ὑπεχώρησε πρὸ τῆς δημοτικότητος τοῦ Λίνκολν, οὗτινος τὴν ὑποψηφιότητα ὑπεστήριξε. Διορισθεὶς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῷ 1861, εἰς ἐποχήν, καθ' ἥν, λόγῳ τοῦ χωριστικοῦ κινήματος τῶν νοτίων, ὑπῆρχεν ἐπείγουσα ἀνάγκη ἀφθόνων χρηματικῶν μέσων, ἐπέτυχε τὴν ἐξεύρεσιν τούτων διὰ φορολογίας καὶ δανείων. Τῷ 1864 διωρίσθη πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς ὁμοσπονδίας. Θ. Κ.

Τσάϊστ (Zeist) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῷ νομῷ Οὐτρέχτης, κειμένη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀνατολικῶς τῆς Οὐτρέχτης, ἧς εἶναι ἐξοχικὸν προάστιον. Κάτ. (1929) 20.053. Θ. Κ.

Τσάϊτμπλομ (Zeitblom), ***Βαρθολομαῖος***. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Οὔλμ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1450 καὶ 1455 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1517. Ἐζωγράφισεν ἁγιογραφίας, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων φυλάσσονται σήμερον ἐν Στουττγάρδῃ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνονται αἱ εἰς φυσικὸν μέγεθος μορφαὶ τῶν ἁγίων Γεωργίου, Φλωριανοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τῆς ἁγίας Μαργαρίτας (ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Στουττγάρδης), μία Παναγία ἐν μέσῳ δύο ἐπισκόπων (ἐθνικὸν μουσεῖον τοῦ Μονάχου), ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Μπίνγκερ παρὰ τὸ Σιγκμαρίνγκεν «Θάνατος τῆς Παναγίας», ἔργον μεγάλης δραματικῆς δυνάμεως, διάφοροι σκηναὶ ἐκ τῶν παθῶν καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, «Ὁ εὐαγγελισμὸς» (μουσεῖον Στουττγάρδης) κλπ. Χ. Δ.

Τσάϊτς (Zeitz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ πρωσσικῇ Σαξονίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λευκοῦ Ἔλστερ, 45 χλμ. Ν.ΝΔ. τῆς Λειψίας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. (1925) 34.589. Εἶναι ἀρχαία σλοβενικὴ πόλις, ὑπῆρξε δὲ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἕδρα ἐπισκοπῆς, τῆς ὁποίας αἱ κτήσεις περιῆλθον εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Σαξονίας ἀπὸ τοῦ 1564. Κατὰ τὴν περίοδον 1653—1718 ὑπῆρξεν ἕδρα τῶν δουκῶν τοῦ Σὰξ-Τσάϊτς, ἀκολούθως δὲ ἡνώθη μὲ τὸ σαξονικὸν στέμμα μέχρι τοῦ 1815, ὅτε περιῆλθεν εἰς τὴν Πρωσσίαν. Χ. Δ.

Τσάϊ-Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νέα* Ἀμισὸς (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

τσάκα (ἡ)· δημοτ., δόκανον, παγίς: «πιάστηκα 'ς τὴν τσάκα».

Τσακαῖοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσοχωρίων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 198.

Τσακαλᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δάφνης (Ἔζιοβας) τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 129.

Τσακάλαλι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ συνοικισμοῦ *Καμάρες* (βλ. λ.) τοῦ δήμου Σπαρτιατῶν.

τσακάλι (τό)· δημοτ., τὸ ζῷον *θώς*.

Τσακάλογλους, *Θεόδωρος*. Ἕλλην μουσικὸς καὶ ἱερωμένος (βλ. λ. *Θωΐδης* Θεόδωρος)

Τσακαλονήσι *[Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ Ἰονίου (πλάτ. 38° 27' 40" Β., μῆκ. 21° 02' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia) ἐν τῇ βορείᾳ ὑποσυστάδι τῆς συστάδος τῶν Ἐχινάδων. Σ. Ε. Λ.

Τσακαλοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 53 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τσακὰλ-τσιφλίκ*.

Τσάκαλος, *Ἀθανάσιος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ. Κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην νῆσον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τότε λοχαγοῦ Ἀντωνίου Μήτσα καὶ ἔπεσε γενναίως μαχόμενος τὴν 19 Ἰουνίου 1867 εἰς τὴν μάχην τοῦ Ὁμαλοῦ τῆς ἐπαρχίας Βιάννου. Ν. ΚΛΣ

Τσακαλῶτος, *Ἀθανάσιος*. Ἰατρὸς-χημικός, υἱὸς τοῦ Εὐστρατίου Τσακαλώτου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1885. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐτελειοποιήθη εἶτα ἐν Βερολίνῳ καὶ Βέρνῃ. Διετέλεσε κατὰ πρῶτον βοηθὸς τοῦ βοτανικοῦ ἐργαστηρίου καὶ εἶτα τοῦ γενικοῦ χημείου. Ὑπηρέτησεν ὑπὲρ τὴν ἑπταετίαν εἰς τὸν στρατόν, λαβὼν μέρος ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν. Ἐν τῷ μεταξὺ (1916—1917) διετέλεσεν ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ εἶτα α' βοηθὸς τοῦ ἐν Βέρνῃ μικροβιολογικοῦ Ἰνστιτούτου (1919). Αἱ μελέται του ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν φαρμακοχημείαν καὶ φαρμακοβοτανικήν. Ἐμελέτησε πεύκην τὴν χαλέπιον καὶ τὴν

Digitized by Google

ἐξ αὐτῆς ῥητίνην, ἀποδείξας ὅτι τὸ ἐκ ταύτης τερεβινθέλαιον συνίσταται ἐκ καθαροῦ δεξιοτρεποῦς κινενίου· εἰργάσθη ἐπὶ τῶν ἀλκαλοειδῶν τῆς ῥίζης τῆς εὐθαλείας, τῶν ὀξαλικῶν ἁλάτων τοῦ ῥήου, τῶν χρωστικῶν οὐσιῶν τῶν κυανῶν καὶ ἐρυθρῶν ἀνθέων, ἤτοι τῶν ἀνθοκυανῶν καὶ ἀνθοκυανιδινῶν, κ. ἄ. Κατὰ τὴν διαμονήν του ἐν Προύσῃ ἐξήτασε τὰς περιφήμους ἰαματικὰς πηγὰς τῆς πόλεως ταύτης. Μετέπειτα ἐδημοσίευσε καὶ «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν τριχοειδῆ χημείαν» (1926). Ὡσαύτως εἰργάσθη ἐπὶ χημειοθεραπευτικῶν ζητημάτων. Αἱ ἐπὶ τῆς δηλητηριώδους ἐπιδράσεως τῶν ἀλκαλοειδῶν τῆς κίνας, τῶν τρυπανοσωμάτων in vitro καὶ in vivo καὶ τῶν γυρίνων ἔρευναι αὐτοῦ, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ γενικὴ τοξικότης καὶ ἡ εἰδικὴ χημειοθεραπευτικὴ δύναμις εἶναι γεγονότα διάφορα, βασιζόμενα εἰς τὴν διάφορον χημικὴν σύστασιν τοῦ δρῶντος μορίου, ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ «Biochemische Zeitschrift» (τ. 169), ἐξήρθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Abderhalden εἰς τὸ «Handbuch der biologischen Arbeitsmethoden» (τ. 8, σ 673). Κατέγινεν ἐπίσης ἐπὶ τῶν βιταμινῶν, δημοσιεύσας (μετὰ τοῦ Κ. Χωρέμη) πραγματείαν περὶ τῶν βιταμινῶν τοῦ γάλακτος τῶν Ἀθηνῶν (1927). Ὁμοίως εἰργάσθη ἐπὶ μικροβιολογικῶν καὶ ὑγιεινολογικῶν ζητημάτων. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του τούτων μνημονευτέαι αἱ ἐπὶ τῆς βιολογίας τῶν παρατυφικῶν βακτηριδίων, τῆς συγγενοῦς ἑλονοσίας, τῆς ἀντιδράσεως Wassermann, τῆς δημοσιας ὑγείας ἐν Σύρῳ, τοῦ ἀντιχολερικοῦ ἐμβολιασμοῦ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, τῆς ἐν Κερκύρᾳ χολερικῆς ἐπιδημίας (1916) καὶ τῆς ὑγιεινῆς τῆς πόλεως ταύτης, τῆς ὑγιεινῆς τῆς πόλεως Καβάλλας, τῆς ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος, κ. ἄ. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γενικωτέρων βιολογικῶν θεμάτων ἐδημοσίευσεν ἐργασίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰωάννης Λαμὰρκ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ» (1909), ἀναδημοσιευθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τυχοῦσα τελευταίως νέας ἐπεξεργασίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σήμερον κρατουσῶν θεωριῶν, καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ λαμαρκισμοῦ» (1931). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

— **Τσακαλῶτος, *Δημήτριος*.** Φυσικὸς καὶ χημικός, καθηγητὴς τῆς φυσικῆς χημείας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, υἱὸς τοῦ Εὐστρατίου Τσακαλώτου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1883 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1919. Διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐτελειοποιήθη ἐν Λειψίᾳ, Ἁϊδελβέργῃ, Γενεύῃ καὶ Λονδίνῳ, διατελέσας καὶ ἔμμισθος βοηθὸς τοῦ ἐν Γενεύῃ καθηγητοῦ τῆς χημείας Φιλ. Guye. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐγένετο (1908) ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου καὶ διωρίσθη ἐπιμελητὴς τοῦ ἐργαστηρίου τῆς ἀνοργάνου χημείας, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ διορισμοῦ του ὡς καθηγητοῦ τῆς χημικῆς τεχνολογίας καὶ εἶτα τῆς φυσικῆς χημείας ἐν τῷ πολυτεχνείῳ, ἱδρύσας καὶ διευθύνας ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἐργαστήριον τῶν αἰθερίων ἐλαίων τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας. Τῷ 1918 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς χημείας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Παρὰ τὰ διδακτικὰ αὐτοῦ συγγράμματα («Ὀργανικὴ χημεία», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν παρασκευὴν ὀργανικῶν ἑνώσεων» «Πίνακες ἀναλυτικῆς χημείας», «Tables numériques et logarithmiques à l'usage des chimistes» κλπ.), ἐδημοσιευσεν, εἰς ξένα ἰδίως περιοδικὰ καὶ πρακτικὰ ἀκαδημιῶν, ὑπὲρ τὰς πεντήκοντα χημικὰς ἐργασίας. Αἱ ἔρευναί του ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν φυσικὴν χημείαν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεθόδων αὐτῆς ἐπὶ ἄλλων κλάδων τῆς χημείας. Εἶναι δὲ αὗται κατὰ πρῶτον αἱ ἐπὶ τοῦ σημείου ζέσεως καὶ τήξεως διαφόρων ὀργανικῶν ἑνώσεων καὶ ὀργανικῶν διαλυμάτων. Ταύτας ἠκολούθησαν αἱ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς τριβῆς καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν καμπύλων πυκνότητος δυαδικῶν συστημάτων ὀργανικῶν ἑνώσεων. Αἱ ἐργασίαι του αὗται ἔτυχον τοῦ βραβείου Vant'Hoff τῆς ὀλλανδικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν (1915). Ἐπίσης ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ ἔρευναι αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, τοῦ τερεβινθελαίου, τῆς ἀσπιρίνης, τῶν αἰθερίων ἐλαίων τῶν ἐν Ἑλλάδι φυομένων ἀρωματικῶν φυτῶν, τῶν ἰωδιοταννικῶν ἑνώσεων κ. ἄ. Τελευταία ἐργασία του εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν μεθόδων χρησιμοποιήσεως τῶν λιγνιτῶν δημοσιευθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐπισυμβάντα αἰφνιδίως ἐν Ζυρίχῃ. Ἅπασαι αἱ πρωτότυποι ἐργασίαι τοῦ Δ. Τσακαλώτου ἔχουσι δημοσιευθῆ τῷ 1931 εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Δημητρίου Ε. Τσακαλώτου, Χημικαὶ μελέται καὶ ἔρευναι» (1904—1919, σελ. 686).

— ***Τσακαλῶτος, Εὐστράτιος*.** Ἐκπαιδευτικὸς ἐξ Ἠπείρου, διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1842—1920). Διηύθυνε (1874—1882) τὰ σχολεῖα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Ταϊγανίου. Διετέλεσε καθηγητὴς καὶ γυμνασιάρχης ἐν Ἀθήναις, διδάξας ἐπὶ τριακονταετίαν ὅλην εἰς τὸ Βαρβάκειον. Ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὴν λατινικὴν φιλολογίαν, σχολιάσας τὸν Τάκιτον, τὸν Κικέρωνα, τὸν Βιργίλιον, τὸν Τίτον Λίβιον, τὸν Ὀβίδιον, τὸν Καίσαρα καὶ ἐκδώσας δύο «λατινικὰ λεξικά», ἅτινα ἠρίθμησαν πολλὰς ἐκδόσεις. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἐσχολίασε τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν Θουκυδίδην.

Τσακάλωφ, *Ἀθανάσιος*. Ἠπειρώτης πατριώτης, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1788. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐκ Τυρνάβου καταγόμενος καὶ τὸν δερματέμπορον ἐν Ἰωαννίνοις μετερχόμενος, ἔδωκεν αὐτῷ λαμπρὰν μόρφωσιν ἐν τοῖς τότε ἀκμάζουσι σχολείοις τῆς πόλεως. Ἔφηβος γενόμενος, προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Μουχτάρ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἵνα τὸν σώσῃ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, εἰς ἣν παιδιόθεν ἐδείκνυεν ἰδιαιτέραν κλίσιν. Ἐν Παρισίοις, συνήντησε τοὺς ἐκεῖ σπουδάζοντας Ἕλληνας, τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ ὀνομασθὲν «Ἑλληνόγλωσσον ξενοδοχεῖον» ὑπὸ τὸν Γρηγόριον Γεωργιάδην Ζαλύκην (Ζαλύκογλουν), σπουδάζοντα δαπάναις τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἰω. Καλλιμάχη καὶ ἐμφορούμενον ἰδεῶν περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Αἱ περὶ τούτου ἰδέαι τῶν ἐκεῖ συγχρόνων νεαρῶν Ἑλλήνων δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐξεκόλαψαν διὰ τοῦ Τσακάλωφ τὴν σύστασιν τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας», ἧς αὐτὸς ἐγένετο ὁ κύριος ἱδρυτής. Παραμείνας ἐν Παρισίοις ὁ Τσακάλωφ ἀπὸ τοῦ 1809 μέχρι τοῦ 1814, ἀπῆλθεν εἰς Βιένν·ην, σκοπῶν ἐκεῖθεν νὰ μεταβῇ εἰς συνάντησιν τῶν γονέων του εἰς Ὀ-

Ἀθανάσιος Τσακάλωφ.

δησσόν. Ἐν Βιέννῃ εὑρίσκετο τότε ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, Ἰωάννης Καποδίστριας μετὰ τοῦ κόμιτος Νέσσελρωδ πρὸς διακανονισμὸν τῶν ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος προκυψάντων πολιτικῶν, καὶ πολεμικῶν ζητημάτων. Ὁ νεαρὸς Τσακάλωφ ἔμπλεως ἐλευθέρων φρονημάτων, εὗρε κατάλληλον στιγμὴν νὰ προσεγγίσῃ τὸν Ἑπτανήσιον διπλωμάτην καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ αὐτῷ τὰς ἰδέας τῶν ἐν Παρισίοις μελῶν τοῦ «Ἑλληνογλώσσου ξενοδοχείου», τὰς ὁποίας ὁ Καποδίστριας ἐνστερνισθείς, ὡς ἱδρυτὴς τῆς «Φιλομούσου ἑταιρείας» τῆς Βιέννης καὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Λυκείου» τῆς Βλαχίας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἐν Πίσῃ διατρίβοντος μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου, παρεκάλεσε τὸν Τσακάλωφ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ὀδησσὸν πρὸς σύμπηξιν παραρτημάτων τῶν δύο ἐκείνων ἐθνικῶν σωματείων, ὑπὲρ ὧν τὰ μέγιστα ἐνδιεφέρετο. Ὁ Τσακάλωφ, ἀναχωρήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1815 εἰς Ὀδησσόν, ἔτυχεν ἐν τοῖς Ἕλλησι θερμῆς ὑποδοχῆς, μεταξὺ δ' αὐτῶν εὗρε δύο θερμοὺς πατριώτας, μικρεμπόρους μὲν ἀλλ' ἐμφορουμένους φιλελευθέρων ἰδεῶν καὶ φλογερᾶς φιλοπατρίας, τὸν ἐξ Ἄρτης *Νικόλαον Σκουφᾶν* καὶ τὸν ἐκ Πάτμου *Ἐμμανουὴλ Ξάνθον*. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες ἀπεφάσισαν τῷ 1816 τὴν σύστασιν τῆς μυστικῆς ἑταιρείας, εἰς ἣν ἔδωκαν τὸ ὄνομα «Φιλικὴ Ἑταιρεία», ἵνα μὴ προσκρούσωσιν εἰς τὴν σύγχρονον ἀπολυταρχικὴν κυβέρνησιν τῆς τε Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας, ὅπου καὶ κυρίως προωρίζετο ἡ δρᾶσίς της, ἵνα δυνηθῇ νὰ κατηχήσῃ τοὺς ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλεύοντας Ἕλληνας (ραγιᾶδες) εἰς τὴν προσδοκωμένην ἀπελευθέρωσιν. Ἐργασθέντες μυστικῶς καὶ τὸ καταστατικὸν τῆς ἑταιρείας παρασκευάσαντες, ἐδημιούργησαν κρυπτογραφικὸν ἀλφάβητον καὶ ἀμέσως διενήργησαν τὴν κατήχησιν μελῶν μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ 1818, ὅτε ἀπεφάσισαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ ἐπαναστατικά των δίκτυα καὶ ἀνὰ τὴν τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα, καὶ δὴ πρωτίστως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου πράγματι ἐπετέλεσαν θαύματα αὐτοθυσίας καὶ πατριωτισμοῦ. Ὁ Τσακάλωφ φέρεται πρῶτος, ἤτοι ΑΒ, ὁ δὲ Σκουφᾶς ΑΓ. καὶ ὁ Ξάνθος ΑΔ. ἐν τοῖς ἱδρυταῖς τῆς «Φιλικῆς Ἑταιρείας». Ἀποκαλυφθέντος τοῦ Νικολάου Γαλάτου ὡς ἐπιρρεποῦς εἰς τὴν προδοσίαν, ὁ Τσακάλωφ παρέλαβεν αὐτὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του καὶ τοὺς ἐφόνευσε καθ' ὁδὸν (1819). Ὅταν ἐγνώσθη τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ Μόρα βαλεσῆ, ὁ Τσακάλωφ κατέφυγεν εἰς Ἰταλίαν διὰ Μάνης, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Ὀδησσόν. Ἐπικειμένης τῆς ἐν ταῖς παραδουναβίοις ἡγεμονίαις ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Τσακάλωφ προσελήφθη ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου (21 Φεβρουαρίου 1821) καὶ ὡς τοιοῦτος μικροῦ δεῖν ἐφονεύετο ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Δραγατσανίου (7 Ἰουνίου). Σωθεὶς ἀπῆλθε, κατόπιν περιπετειῶν, εἰς Πίσαν παρὰ τῷ Ἰγνατίῳ Οὐγγροβλαχίας, τῷ δὲ 1822 κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα καὶ ἔλαβε μέρος ἐν πλείσταις μάχαις. Ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ γενικοῦ φροντιστηρίου. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου (27 Σεπτεμβρίου 1831) παρῃτήθη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἐπαναδιωρίσθη, ἀλλὰ τὸ αὐταρχικὸν πολίτευμα τῆς ἀντιβασιλείας ἠνάγκασεν αὐτόν, ἄνδρα φιλελεύθερον, νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Μόσχαν, ὅπου ἰδιωτεύων ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γήρατι τῷ 1851. Ἡ πατρὶς τιμῶσα τὴν μνήμην του ἵδρυσε προτομὴν αὐτοῦ ἐν Ἰωαννίνοις. Τ. Ε Ε.

Τσακανοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σιδηροχωρίου τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 240 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Κ..ριντζᾶ νιάγ*.

Τσακαρισιάνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σάμης τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 419. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσάκας. Τσάρος τῶν Βουλγάρων (1297—1299) κατὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τατάρων ἐν Βουλγαρίᾳ, υἱὸς τοῦ χὰν τῶν Τατάρων Νογᾶ καὶ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ τσάρου Γεωργίου Τερτέρη Α'. Κατῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν μετὰ στρατοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του πρὸς διεκδίκησιν τοῦ θρόνου τοῦ πενθεροῦ του, ὃν κατέλαβεν ὁ Σμίλετς, καθαιρεθέντος τοῦ Τερτέρη καὶ διαφυγόντος εἰς Βυζάντιον. Ὁ Τσάκας ἀνηγορεύθη τσάρος διὰ τῶν ἐν Τυρνάβῳ βογιάρων καὶ τοῦ Βουλγάρου πατριάρχου Ἰωακείμ, οἵτινες, ὑποκινηθέντες διὰ δώρων ὑπὸ τοῦ Σφετοσλαύου, ἐστασίασαν κατὰ τοῦ Σμίλετς, ὃν ἐκθρονίσαντες ἐφόνευσαν. Μετὰ τριῶν ἐτῶν περίπου βασιλείαν, ὁ Τσάκας καθῃρέθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ δολίου γυναικαδέλφου του Σφετοσλαύου, ὅστις ἀνέλαβε τὸν θρόνον τοῦ πατρός του Τερτέρη καὶ κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν Τατάρων, ἐξοντώσας πάντας τοὺς φιλοφρονοῦντας αὐτοῖς ἐκ τῶν βογιάρων, μὴ φεισθεὶς μηδ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου. Κ.-Μ. Λ.

Τσάκας *Ἀθανάσιος*, *καπετὰν —*. Ἕλλην ὁπλαρχηγὸς (1779—1851). Ἀκολουθήσας τὸ ἁρματολικὸν στάδιον ἐπὶ τουρκοκρατίας, μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν αὐτοῦ, πολεμήσας εἰς πλείστας μάχας, πάντοτε διαπρέπων ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ τόλμῃ. Τρέφων θαυμασμὸν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην, συνεδέθη μετ' αὐτοῦ καί, ὅτε ἀνηγορεύθη οὗτος ἀρχιστράτηγος, τὸν παρηκολούθησεν εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας του. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου, ὅτε ἐφονεύθη ὁ Καραϊσκάκης, κατελήφθη ὑπὸ ἀφάτου θλίψεως καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸν Παρνασσόν, ὅπου διήρχετο βίον κτηνοτρόφου. Ὁ Τσάκας ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τύπων ὁπλαρχηγῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Καίτοι παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ὅστις ἐπεσκέφθη αὐτὸν εἰς τὸ ὀρεινὸν καταφύγιόν του, ὅπως ὑποβάλῃ αἴτησιν πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του εἰς τὴν πατρίδα, ὁ Τσάκας ἠρνήθη, εἰπὼν ὅτι οὐδεμίαν ἀμοιβὴν ἤθελε διὰ τὴν ἁπλῆν ἐκπλήρωσιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος. Οὕτω διήνυσε τὴν ζωήν του ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ ὡς ἁπλοῦς ποιμήν, ἐν μέσῳ τῶν χωρικῶν, οἵτινες ἐλάτρευον αὐτόν. Θ. Β.

Τσακασιᾶνος, *Ἰωάννης*. Ἕλλην ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1854 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1908. Ἦτο τελωνειακὸς ὑπάλληλος καὶ διέτριψε τὸ πλεῖστον ἐν Ζακύνθῳ. Ἡ ποίησίς του ἔχει τοπικὸν χαρακτῆρα καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὰ θέματα. Μαθητὴς τοῦ Λασκαράτου καὶ συνεχιστὴς τῆς σατιρικῆς παραδόσεως ἐν Ζακύνθῳ, μὲ τὸν Δημ. Γουζέλην καὶ Κουτούζην, ἔχει ἁπλότητα, κενολογίαν καὶ σατιρικὴν διάθεσιν πολλάκις εἰλικρινῆ καὶ ἐπιτυχῆ. Ἦτο διευθυντὴς καὶ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ «Ποιητικοῦ Ἀνθῶνος» κατὰ τὸ 1886 καὶ 1887 καὶ ἐξέδωκε «Σπουργῖτες» καὶ «Σπίθες» συλλογὰς σατιρικῶν ποιημάτων, ἐκδοθείσας εἰς τὸν Α' τόμον τῶν «Ἁπάντων» του μετὰ τὸν θάνατόν του (Ἀθῆναι 1926). Γ. Μ. Β.

Digitized by Google

Τσακερλὶ /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκοπιᾶ (Ταμτακλῆ) τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 114.

Τσακήλι /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μετρῶν—Ἐπιβατῶν, κατοικούμενον ἄλλοτε ἀπὸ 160 περίπου ἑλληνικὰς οἰκογενείας, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν ἐγκατασταθεῖσαι εἰς τὴν Μακεδονίαν. Εἶχε δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ *Ἰωάννου Προδρόμου*. Σήμερον τὸ Τσακὴλ κατοικεῖται ἀπὸ 50 περίπου τουρκικὰς οἰκογενείας. Ε. Σ. Σ.

τσακὶ (τό)· κονδυλομάχαιρον τῆς τσέπης.

τσακίζω, καὶ *τσακάω* δημοτ., θραύω, σπάζω, συντρίβω. «τσάκισα τὴ βέργα καὶ τὴν ἔκαμα κομμάτια», «μάννα μου, παραπάτησα καὶ τὸ σταμνί μου τσάκισα» || θλῶ, πτύσσω, συμπτύσσω: «τσάκισα τὸ χαρτὶ 'ςτὰ δύο»· || μεταφ., καταβάλλω, καταπονῶ, κατατρύχω: «τὸν ἐτσάκισε 'ς τὸ ξύλο», «ἄνοιξε μαγαζὶ καὶ τσάκισε τοὺς ἄλλους», «τὸν ἐτσάκισαν τὰ χρόνια, —τὰ δυστυχήματα κττ.»· || ἀμεταβ., καταβάλλομαι, καταπονοῦμαι, καταπίπτω: «τσάκισε τὸ χρύο, — ὁ ἄνεμος», «ἐγήρασε καὶ τσάκισε»· || «ἐτσάκισε ἡ καρδιά μου» ἐλυπήθην, ἤλγησα.

Τσακίρης. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Μεσαρᾶς. Διεκρίθη ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Κουρμούλην εἰς πλείστας μάχας κατὰ τὸν ἐν Κρήτῃ ἀγῶνα τοῦ 1821—1830. Ἦτο ἀδελφοποιτὸς τοῦ Μιχαὴλ Κόρακα, μετὰ τοῦ ὁποίου ἠγωνίσθη καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐπιβαίνοντες οὗτοι μικρῶν πλοιαρίων, προσέβαλλον τὰ τροφοδοτοῦντα τοὺς Τούρκους τῆς Κρήτης εὐρωπαϊκὰ πλοῖα, καὶ ἰδίως τὰ αὐστριακά. Ν. ΚΛΣ

—Τσακίρης, *Ἰωάννης*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Κεφαλάδων. Συμμετέσχεν εἰς τὰς πρώτας ἐν Σφακίοις συσκέψεις διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἶτα διεκρίθη, ὡς ἀρχηγὸς τῶν ὁμοχωρίων του, εἰς πλείστας ἀνὰ τὴν δυτικὴν Κρήτην μάχας. Ἐν τέλει, τῷ 1827, συλληφθεὶς διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, ἀπεκεφαλίσθη. Ν. ΚΛ.

Τσακιρλῆ /Γεωγρ./. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γαλάνι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γαλανὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσακὶρ Μαχαλὲ /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς κοινότητος Μικροῦ Δερείου τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 85.

τσάκισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τσακίζω*, θραῦσις, θλάσις, σπάσιμο· || πτυχή: «τὸ τσάκισμα τοῦ πανταλονιοῦ»· || καταπόνησις, κατάπτωσις· || ὁ ἐπῳδὸς στίχος, κοιν. *γύρισμα*· || μεταφ., *τσακίσματα* (τά)· ἀκκισμοί, προσποιητοὶ μορφασμοί, χειρονομίαι κττ.

—*[Βυζ. Μουσ.]* Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὸ τσάκισμα, γραφόμενον πάντοτε διὰ κοκκίνης μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' ὧν ἐτίθεντο. Τὸ τσάκισμα συνηριθμεῖτο καὶ εἰς τὰς καλουμένας ἄργιας, ὅταν ἐγράφετο διὰ μαύρης μελάνης καὶ εἶχεν ἀξίαν ἡμισείας ἄργιας. Ν. Α. Χ

τσακιστὴ (ἡ)· ναυτ., οὕτω καλοῦσι κοινῶς οἱ ναυτικοὶ τὴν *δηκτὴν* καὶ τὸν *ποδόδεσμον* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

τσακιστός, *—ή, —ό*· δημοτ., τεθραυσμένος, σπασμένος, θλαστός: «τσακιστὲς ἐλιές».

τσακίστρα (ἡ)· δημοτ., γυναῖκα ποῦ κάμνει τσακίσματα, ἀκκίστρια, ἐρωτότροπος.

Τσακκίστρα [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας μὲ 150 κατοίκους, Ἕλληνας Χριστιανούς. Α. Κ. Α.

Τσακλῆ /Γεωγρ./. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Χαλίκι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Τσακμάκης, *Γεώργιος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἠπείρου κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα τοῦ 1821. Συμμετέσχεν εἰς πλείστας ἀνὰ τὴν Ἤπειρον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον μάχας, κατ' Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1825, κατελθὼν εἰς Κρήτην ἐπὶ κεφαλῆς σώματος συμπατριωτῶν του, συμμετέσχεν εἰς πλείστας ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον μάχας, καθ' ἃς διεκρίθη διὰ τὸν ὑπέροχον ἡρωϊσμόν του. Ἔπεσε γενναίως μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Φραγκοκαστέλλου (Σφακίων) τὴν 17 Μαΐου 1827.

τσακμάκι (τό)· χαλύβδινον ἔλασμα πρὸς παραγωγὴν σπινθῆρος διὰ κρούσεως αὐτοῦ ἐπὶ πυρίτου λίθου, συνήθως ὁμοῦ τὸ ἔλασμα καὶ ὁ πυρίτης λίθος: «δῶσ' μου τὸ τσακμάκι σου ν' ἀνάψω», ἄλλως *πυρόβολος*.

Τσακμάκι /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς Γεφύρας (Οὐζοὺν Κιοπροῦ) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 495 κατοίκους.

τσακμακόπετρα (ἡ)· ἡ πέτρα τοῦ τσακμακιοῦ, ὁ πυρίτης λίθος, ὅστις κρουόμενος διὰ χαλυβδίνου ἐλάσματος παράγει σπινθῆρα.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Ἡ *τσακμακόπετρα* ἢ *σιουρναρόπετρα* εἶναι πυρίτης λίθος, ἀποτελῶν μίαν ἀπὸ τὰς κρυπτοκρυσταλλικὰς παραλλαγὰς τοῦ χαλαζίου, παρουσιάζεται δὲ προσμεμειγμένη καὶ μὲ ὀπάλιον, πρὸς τὸν ὁποῖον μεταπίπτει ἐνίοτε. Ἔχει θραυσμὸν κογχώδη, χρῶμα μαῦρον, ἐρυθρὸν ἢ κίτρινον καὶ λάμψιν στεατώδη. Λόγῳ τῆς μεγάλης του σκληρότητος καὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ νὰ θραύεται εἰς ὀξείας ἀκμάς, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ πρωτογενοῦς ἀνθρώπου εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν συνήθων ἐργαλείων καὶ τῶν ἀμυντικῶν ἢ ἐπιθετικῶν του ὅπλων. Διὰ τῆς προστριβῆς του ἐπὶ τοῦ χάλυβος προκαλεῖ τὸν σχηματισμὸν σπινθήρων καὶ τὴν ἀνάφλεξιν εὐφλέκτων ὑλῶν. Χρησιμοποιεῖται σήμερον εἰς τὴν κεραμευτικήν, τὴ ὑαλουργίαν, προσέτι δὲ καὶ ὡς ὑλικὸν ἐξωτερικῆς στιλβώσεως τῶν ἐκ πορσελλάνης καὶ ἄλλων ἀντικειμένων ἀντὶ τοῦ χαλαζίου. Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς σφαιροειδῆ, βολβώδη ἢ πλακώδη συγκρίματα ἐντὸς τῆς κρητίδος τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως, ἢ ὡς ὑλικὸν ἀπολιθώσεως θαλασσίων ζῴων, εἰς τὰς νήσους Rügen καὶ Möen, εἰς Ἰουτλάνδην, τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν καὶ τὸ Βέλγιον, τὴν νότιον Γερμανίαν κ. ἀ. Αἱ εἰς τοὺς σημερινοὺς ἀναπτῆρας χρησιμοποιούμεναι τσακμακόπετραι, εἶναι μεταλλοκράματα ἐκ 30 μερῶν σιδήρου καὶ 70 ἀκαθάρτου δημητρίου.

τσακνοτσούκαλα (τά)· μικροπράγματα τοῦ σπιτιοῦ, παλαιὰ καὶ ἄχρηστα ἀντικείμενα, τὰ *παρτάλια*· || περιφρον., νεαρὸν πρόσωπον ἀναμειγνυόμενον εἰς σοβαρὰς ὑποθέσεις μεγάλων.

Τσακνοχώρι(ον) /Γεωγρ./ Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 292, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Παρόχθιον* (Ζυγκόλιον) καὶ *Φυτόκιον*, 481. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—Τσακνοχώρι(ον) /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς κοινότητος Βαλμάδας τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 192.

Τσάκο, ἢ ***Γκρὰν Τσάκο*** (Chaco, ἢ Gran Chaco) /Γεωγρ./. Ἐκτεταμένη μεσόγειος περιοχὴ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ἀποτελοῦσα προέκτασιν τῶν ἀργεντινῶν Πάμπας καὶ ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Ρίο Σαλάντο πρὸς νότον μέχρι τῶν κρασπέδων τῶν Ἄνδεων πρὸς δυσμὰς καὶ τῶν ποταμῶν Παρανᾶ καὶ Παραγουάη πρὸς ἀνατολάς. Ἀποτελεῖ μέγα ἐπίπεδον λεκανοπέδιον, καλύπτον ἐμβαδὸν 700.000 περίπου τ. χλμ., παρουσιάζον δὲ μικρὰν κλίσιν ἀπὸ ΒΔ, ὅπου τὸ μέσον ὕψος του εἶναι 300 μ. περίπου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, πρὸς τὰ ΝΑ., ὅπου τὸ μέσον ὕψος φθάνει τὰ 80 μ. Περιλαμβανόμενον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς μεταξὺ τῶν παραλλήλων 19° καὶ 30° νοτ. πλάτ., ἔχει κλῖμα τροπικόν, μὲ μακρὰν περίοδον ξηρασίας διαρκούσης τῆς ἐποχῆς τοῦ χειμῶνος. Πάντες οἱ διαρρέοντες τὴν χώραν ποταμοὶ κατέρχονται ἐκ τῶν Ἄνδεων καὶ συγκεντροῦνται εἰς δύο κυρίους βραχίονας, τοὺς Ρίο Μπερμίχο καὶ Ρίο Πιλκομάγιο, ἀμφοτέρους δεξιοὺς παραποτάμους τοῦ Παρανᾶ. Τὰ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ Τσάκο ἀναβλύζοντα πηγαῖα ὕδατα εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἁλμυρά, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται καὶ ἡ μεγάλη δυσχέρεια περὶ τὸν ἀποικισμὸν τῆς χώρας. Ἡ βλάστησις προσομοιάζει πρὸς τὴν τῶν στεππῶν, περιλαμβάνουσα κυρίως ὑψηλὰ ἀγρωστώδη, ὀπουντίας, μιμόζας καὶ φοινικοειδῆ ὕψους μέχρι 20 μέτρων, σχηματίζοντα πυκνὰ δάση περὶ τὰς ὄχθας ἰδίᾳ τοῦ Ρίο Μπερμίχο. Ἐκ τῶν μεγάλων σαρκοφάγων ἀπαντᾷ ὁ ἀμερικανικὸς λέων πούμα, ὁ ἰαγουάριος καὶ εἴδη τινὰ ἀγρίων κυνῶν, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων θηλαστικῶν εὐρύτερον διαδεδομένος εἶναι ὁ δίδελφυς. Ἐκ τῶν πτηνῶν ἀφθονοῦσιν οἱ ψιττακοί, οἱ φασιανοί, ἓν εἶδος στρουθοκαμήλου τοῦ γένους ρέα κτλ.

Τὸ Τσάκο εἶναι ἐκ τῶν ἀραιότερον κατῳκημένων χωρῶν τοῦ κόσμου, ὁ πληθυσμός του δὲ ἀποτελεῖται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐν Ἰνδῶν ἐρυθροδέρμων, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπολιτίστων. Οἱ ἰθαγενεῖς οὗτοι φέρονται γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γκαϋκοῦροι*, ζῶσι δὲ βίον νομαδικόν, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐντὸς τῶν ποταμῶν ἁλιείαν καὶ τὴν θήραν. Ἐθνολογικῶς διακρίνονται εἰς δύο ὁμάδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιλαμβάνει διαφόρους φυλάς, ὠργανωμένας ὑπὸ ἰδίους ἑκάστη ἀρχηγοὺς καὶ διεξαγούσας διαρκεῖς μεταξύ των πολέμους. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν πρώτην ἐκ τῶν ὁμάδων τούτων, τὴν καὶ ὀλιγαριθμοτέραν, καλοῦνται *Λένγκας* καὶ συγγενεύουσι πρὸς τοὺς ἐρυθροδέρμους τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Ἔχουσι τὴν ρῖνα πεπλατυσμένην, τὸ πρόσωπον εὐρύ, τὸ στόμα μέγα, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ τὰ μῆλα τῶν παρειῶν προτεταμένα. Οἱ τῆς δευτέρας ὁμάδος καλοῦνται *Τόμπας* καὶ ἔχουσι τὴν ρῖνα κανονικήν, τοὺς ὀφθαλμοὺς μεγαλυτέρους, τὸ πρόσωπον ὀλιγώτερον εὐρὺ καὶ τὰ μῆλα ὄχι λίαν προτεταμένα. Αἱ μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων καὶ τῶν ἰθαγενῶν σχέσεις εἶναι ἐχθρικαί, τῶν τελευταίων ἀρνουμένων νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τῆς χώρας των ἐπικυριαρχίαν τῶν πρώτων. Ἡ οἰκονομικὴ σπουδαιότης τῆς χώρας, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τεραστίαν αὐτῆς ἔκτασιν, εἶναι μηδαμινή. Αἱ ἐντὸς αὐτῆς ἀποικίαι τῶν λευκῶν εἶναι ὀλίγαι, ἀποτελοῦνται δὲ ἀπὸ κτηνοτροφικοὺς κυρίως συνοικισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκτρέφονται πολυπληθεῖς ἀγέλαι βοοειδῶν. Ἡ γεωργία περιορίζεται μόνον ἐγγὺς τῶν ὄχθων τοῦ Παρανᾶ καὶ τοῦ Παραγουάη, ὅπου καλλιεργοῦνται βάμβαξ, λίνον καὶ σακχαροκάλαμον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διεδόθη κυρίως ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος, ἀπασχολοῦσα τῷ 1926 100.000 κατοίκων. Αἱ ὑπὸ τῶν βαμβακοφυτειῶν καταλαμβανόμεναι ἐκτάσεις ἀνέρχονται (1927) εἰς 70.000 ἐκτάρια.

Τὸ Τσάκο διακρίνεται, ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς γεωγραφίας, εἰς τρεῖς διακεκριμένας περιοχάς, τὸ *Νότιον Τσάκο*, ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σαλάντο καὶ Μπερμέχο, τὸ *Κεντρικὸν Τσάκο*, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μπερμέχο καὶ Πιλκομάγιο, καὶ τὸ *Βόρειον Τσάκο* (Chaco Boreal) πρὸς βορρᾶν τοῦ τελευταίου. Ἐκ τῶν περιοχῶν τούτων αἱ μὲν πρώτη καὶ δευτέρα ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀργεντινήν, ἀποτελοῦσαι τὰς ἐπαρχίας Τσάκο, Σάλτα, Φορμόζα καὶ Σαντιάγκο ντελ Ἐστέρο, ἡ δὲ τελευταία, τὸ Βόρειον Τσάκο, εἰς τὴν Παραγουάην καὶ τὴν Βολιβίαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸ μῆλον τῆς ἔριδος. Τὸ ἀμφισβητούμενον ἔδαφος ἔχει ἐμβαδὸν 328.950 τ. χλμ., ἐκτείνεται δὲ μεταξὺ τῶν συνόρων τῶν δύο κρατῶν, ἅτινα παραμένουσιν ἀκαθόριστα. Τὸ ζήτημα τῆς μεθοριακῆς ταύτης διαφορᾶς διῆλθε τὴν πρώτην αὐτοῦ ὀξεῖαν φάσιν (1894—1898). Ὁ ἀπειληθεὶς πόλεμος ἐματαιώθη κατόπιν ἐπαναστάσεως, ἥτις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραίτησιν τοῦ προέδρου τῆς Παραγουάης Ἐγκουσκίθα. Ἔκτοτε ἐπεκράτησε σχετικὴ ἠρεμία μέχρι τοῦ 1926, ὅτε προεκλήθησαν σοβαραὶ συμπλοκαὶ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ στρατευμάτων τῶν δύο χωρῶν καὶ ἠπειλήθη πόλεμος, ἀποσοβηθεὶς κατόπιν ἐπεμβάσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τῶν ἄλλων νοτιοαμερικανικῶν κρατῶν. Τὸ ζήτημα παρέμεινε καὶ μετὰ ταῦτα ἐκκρεμές, νέα δὲ σύρραξις ἠπειλήθη τῷ 1931, διακοπεισῶν ἔκτοτε τῶν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διπλωματικῶν σχέσεων, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπακολουθήσῃ πόλεμος.

Αἱ περὶ Τσάκο πρῶται πληροφορίαι ἀνάγονται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν, οἵτινες εἶχον ἐπιτύχει κατ' ἀρχὰς νὰ ὑποτάξωσι καὶ τὴν χώραν ταύτην. Βραδύτερον ὅμως ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες παρέμειναν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς χώρας μέχρι τῶν μέσων σχεδὸν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τότε παρετηρήθη μεγάλη κίνησις ἐξερευνητῶν, ἐνθαρρυνομένων ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Ἀργεντινῆς, Παραγουάης καὶ Βολιβίας, αἵτινες προσήρτων τὰς ἑκάστοτε ἐξερευνωμένας ἐκτάσεις.

Τὸ ὄνομα *Τσάκο* δίδεται ἐπίσης εἰς δύο διοικητικὰς ὑποδιαιρέσεις (ἐπαρχίας, μίαν τῆς Ἀργεντινῆς καὶ ἑτέραν τῆς Βολιβίας), ἀποτελούσας τμήματα τοῦ λεκανοπεδίου. Τὸ *Τσάκο* τῆς Ἀργεντινῆς ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Φορμόζα, Σάλτα, Σαντιάγκο ντὲλ Ἐστέρο, Σάντα Φὲ καὶ Κορριέντες καὶ ἔχει ἐμβαδὸν 96.000 τ. χλμ., πληθυσμὸν 50.000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Ρεσιστένθια* (κάτ. 21 322), τὸ δὲ *Τσάκο* τῆς Βολιβίας ἔχει ἔκτασιν 120 626 τ. χλμ., πληθυσμὸν 50.000 καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Κουτίγα* (κάτ. 2 500). Χ. Δ

Τσάκο Κανυὸν (Chaco Canyon, ἢ Chaco Cañon) /Γεωγρ./. Περιοχὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι τοῦ Νέου Μεξικοῦ, ἐκτάσεως 20 000 ἐκταρίων, κηρυχθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1907 ὡς ἀναπαλλοτρίωτος ἐθνικὴ ἔκτασις, λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ πολυαρίθμων οἰκοδομημάτων τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Β. Ἀμερικῆς. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα, ἀνήκοντα εἰς ποικιλωτάτους ρυθμούς, ἀποτελοῦσιν ὁλόκληρον συνοικισμόν. Κυριώτερον κτήριον τῆς περιοχῆς εἶναι τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πουέμπλο Μπονῖτο, ὅπερ ἔχει ἐμβαδὸν 667×315 ποδῶν καὶ ὕψος 48 ποδῶν. Χ. Δ.

Τσακόπουλος, *Ἀθανάσιος* ἢ ***Ἀναγνώστης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Τσιπιανῶν τῆς Μαντινείας, υἱὸς τοῦ ἁρματολοῦ *Δημητρίου Τσακοπούλου*, ὑπαρχηγοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη. Ἠγωνίσθη γενναίως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, μετασχὼν κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐναντίον τῆς Τριπόλεως πολιορκίας καὶ τῶν ἐν Λεβιδίῳ καὶ κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἄργους ἀγώνων ἐναντίον τοῦ Κεχαγιᾶμπέη, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον, τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν καὶ τῶν ἐναντίον τοῦ Δράμαλη μαχῶν εἰς Βασιλικά, Δερβενάκια, Ἄργος κ.λ.π. Κατὰ τὴν περίοδον 1823—1826 ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Δημήτριον Τσόκρην, πολεμήσας ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ὅτε καὶ ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποχιλιάρχου, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ, διακριθεὶς εἰς Ναυαρῖνον, Πολυανήν, Δαβιὰν κ.λ.π. Τῷ 1827 τέλος, διατελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ, ἠγωνίσθη ἀνδρείως εἰς τὰς ἐν Πειραιεῖ

Digitized by Google

συναφθείσας μάχας ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ. Λήξαντος τοῦ Ἀγῶνος ὁ Τσακόπουλος ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τῶν Ταξιαρχῶν. Ἀπέθανε τῷ 1876 ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι. Χ. Δ.

τσακουνοκλάστης (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *στεφανίσκος ὁ πηγανοειδής*.

τσακπαλέκι (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *παθανθές*.

τσακπίνης (ὁ), θηλ. *—να*· δημοτ., πονηρός, κατεργάρης: «εἶναι μιὰ τσακπῖνα ποῦ δὲ γελιέται εὔκολα».

τσακπινιὰ (ἡ)· δημοτ., πονηρία, κατεργαριά.

τσάκρα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *λεοντικὴ καὶ μήκων ἡ ῥοιάς*.

τσακροπιτσύλα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λεοντική*.

Τσάκστε (Tschakste), ***Ἰωάννης***. Λέττων πολιτικός, πρῶτος πρόεδρος τῆς νεοϊδρύτου δημοκρατίας τῆς Λεττονίας (1859—1927). Δικηγόρος, βουλευτὴς ἐκ τῆς Κουρλανδίας εἰς τὴν πρώτην ῥωσικὴν Δούμαν τοῦ 1906, μετέβη τῷ 1916 εἰς Στοκχόλμην, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανῶν εἰς Κουρλανδίαν, καὶ ἤρξατο δρῶν πρὸς δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου κράτους τῶν Λεττονῶν. Τῷ 1917 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῆς Κουρλανδίας, μετὰ δὲ τὴν ἀνακωχήν, τῷ 1918, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς συσταθείσης ἐθνικῆς λαϊκῆς ἐπιτροπῆς καὶ μεταβὰς εἰς Λονδῖνον καὶ Παρισίους ἐπέτυχε τὴν παρὰ τῶν Συμμάχων ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Λεττονίας ὑπὸ πολίτευμα δημοκρατικόν. Τῷ 1920 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς πρώτης συγκληθείσης ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ λεττονικοῦ ἔθνους, καὶ διωρίσθη μετὰ τοῦτο καθηγητὴς τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ῥίγας. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1922 ἐξελέγη ὁμοθύμως ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ὁριστικὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἐπανεξελέγη δὲ τῷ 1925 διὰ θητείαν τριετῆ. Θ. Κ.

Τσακύρογλου, *Γεώργιος*. Ἕλλην ἰατρός, υἱὸς τοῦ *Μιχαήλ*, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1897. Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ σχολῇ ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Λυῶνι πανεπιστημίου, ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1922 Συνέγραψε: «Les carences alimentaires collectives de guerre», «Die Beauchbarkeit der Lochi-Georgische Reaction in der Schoangerschafft», «Τὸ πρόβλημα τοῦ καρκίνου καὶ αἱ νεώτεραι περὶ αὐτοῦ ἔρευναι», «Ἡ διαιτητικὴ θεραπεία τῶν γυναικολογικῶν αἱμορραγιῶν». Α. Κ. Κ.

—Τσακύρογλου, *Μιχαὴλ Γ.* Διακεκριμένος ἰατρὸς καὶ λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ (1854—1920). Τελειόφοιτος τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, μεθ' ὃ συνεπλήρωσε τὰς ἰατρικὰς σπουδὰς ἐν Βιέννῃ καὶ Παρισίοις. Ἐχρημάτισεν ἰατρὸς τοῦ ἐν Σμύρνῃ ἑλληνικοῦ ὡς καὶ τοῦ πολιτικοῦ ὀθωμανικοῦ νοσοκομείου, ὅπου ἵδρυσε καὶ διηύθυνε τὸ ὠτορρινολαρυγγολογικὸν τμῆμα. Εἶναι ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν ἐν Ἀνατολῇ τὴν εἰδικότητα τῆς λαρυγγολογίας καὶ ὠτολογίας καὶ ὁ πρῶτος ἐν Μικρασίᾳ ἐφαρμόσας τὴν τοπικὴν ἀναισθησίαν τοῦ λάρυγγος (1884). Διεκρίθη ἐπίσης ἐν τῇ γενικῇ ἰατρικῇ καὶ ὡς μαιευτήρ. Ἐφιλοπόνησε καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰς πραγματείας ἑλληνιστὶ καὶ εἰς εὐρωπαϊκὰ περιοδικά. Ὑπῆρξεν εἰσηγητὴς εἰς τὰ πανελλήνια ἰατρικὰ συνέδρια, μέλος δὲ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν καὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ γερμανικοῦ κράτους. Ὡς ἔφορος καὶ πρόεδρος τῆς ἐφορείας τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης συνέβαλεν ὄχι ὀλίγον ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Κατέγινεν ἐπίσης καὶ περὶ τὰ φιλολογικά, ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικά Ἔγραψε τὰ «Σμυρναϊκά», ἤτοι ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν περὶ Σμύρνης, ἀποτελοῦσαν ἐξαίρετον μονογραφίαν εἰς τὸ εἶδός της. Ἡ περὶ «Γιουρούκων» ἐθνολογικὴ μελέτη του (1901) μετεφράσθη γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ μετὰ κολακευτικοῦ διὰ τὸν συγγραφέα προλόγου ὑπὸ τοῦ ἐν Βουδαπέστῃ καθηγητοῦ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν Wanbery. Μετέφρασε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀθωμανοῦ λυρικοῦ ποιητοῦ Μπακῆ καὶ τῶν Περσῶν ποιητῶν Φουζουλῆ Σααδῆ καὶ Ὀμὰρ Καγιάμ. Ἔγραψε καὶ ὁ ἴδιος ποιήματα. Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἰατρικῶν του μελετῶν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: «Ἱπποκρατικὰ πρότυπα», μελέτη ἐπαινεθεῖσα ἐν τῷ Συμβουλιδείῳ διαγωνίσματι τοῦ 1904, «Περὶ τῆς ὀσφρήσεως παρ' Ὁμήρῳ», «Ὁ πραγματισμὸς ἐν τῇ Κοροπλαστικῇ τῆς Σμύρνης». Ἄλλαι ἐργασίαι αὐτοῦ εἶναι: «Ἡ ἀνατολικὴ ποίησις καὶ ὁ πινδαρικὸς νόμος», «Smyrna, eine Tradition Kleinasiens», «Ἡ χριστιανικὴ Εἰλείθυια», «Τὰ ζῷα ἐν τῷ μυστικισμῷ τῶν νόσων», «Οἱ ἰατροὶ ὡς παιδαγωγοὶ τοῦ Γένους» Ἰατρικαὶ αὐτοῦ μονογραφίαι: «Ὁ ἐν Μικρασίᾳ ἐξανθηματικὸς τύφος» (1881). «Χρονικὸν τῆς ἐν Σμύρνῃ χολερικῆς ἐπιδημίας» (1893), «Fièvre hémoglobunirique palustre», «Αἰτιολογικαὶ καὶ συμπτωματολογικαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ λοιμώδους ἰκτέρου», «Πολύπους τοῦ λάρυγγος», «Ἐνδολαρυγγικὴ ἐξαίρεσις τῇ χρήσει κοκαΐνης» (1885), «Ὄζαινα λαρυγγική», «Einige Notizen über Kropf in Kleinasien», «Aetiologische Momente der Ohrenkrankheiten», «Zum Morbus Menieri», «Ein Fall von extralaryngealem Polyp», «Ohrenkrankheiten nach Parotitis epidemica». «Βδέλλα ἐν τῇ τραχείᾳ», «Ein Fall von Laryngoplegie (Ictus laryngis)», «Περὶ τῆς ῥιζικῆς ἐγχειρήσεως, ἤτοι τῆς διανοίξεως τῶν μεσαίων ὠτικῶν κοιλοτήτων», «Ein Fall von Lagorrhinos», «Ὠτικαὶ παθήσεις καὶ ἑλονοσία», «Περὶ τοῦ ὠτικοῦ σκοτώματος (νόσος τοῦ Menière)», «La sangsue comme parasite des voies respiratoires» «Statistique biennale de l' hôpital civil ottoman de Smyrne» (Service Otorinologique)». «Σχέσεις τῆς ἑλομιάνσεως πρὸς τὴν κύησιν, τὸν τοκετὸν καὶ τὴν λοχείαν», «Ἡ μαιευτική θεραπεία τῆς ἐκλαμψίας», «Περὶ μικτογενῶν καὶ μικτοφύλων τοκετῶν», «Περὶ τοῦ βάρους τῶν νεογνῶν παρ' ἡμῖν». «Quinine, Grossesse et Accouchement» καὶ ἄλλα. Α. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

τσάκωμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τσακώνω*, σύλληψις: «τσάκωμα τῆς ἀλεποῦς 'ς τὸ δόκανο» || διαπληκτισμός, συμπλοκή, φιλονικία: «κάθε ἡμέρα τσακώματα ἔχομε».

Τσάκωνας, *Κώστας*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ὁ ἐκ Τσακωνιᾶς τῆς Κυνουρίας *Κωνσταντῖνος Παῦλου*. Διαμένων οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1866, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασις, κατῆλθεν ἀμέσως εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐκλεκτῶν πολεμιστῶν καὶ συμμετέσχεν εἰς πλείστας ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον μάχας, καθ' ἃς διεκρίθη διὰ τὸν ὑπέροχον αὐτοῦ ἡρωϊσμὸν μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος (Ἰανουάριος 1869). Ν. ΚΛΣ

— Τσάκωνας, *Σωκράτης*. Ἰατρὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῷ 1885 καὶ ἀκολούθως, πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς, διέτριψεν ἐπὶ διετίαν ἐν Βιέννῃ καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος ἐν Μονάχῳ. Ἐπὶ 45 συναπτὰ ἔτη ὑπηρέτησεν εἰς τὸ θεραπευτήριον «Εὐαγγελισμός», ἐν ἀρχῇ ὡς χειρουργὸς τῆς κλινικῆς καὶ εἶτα, ἐπὶ εἰκοσαετίαν περίπου, ὡς διευθυντὴς τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης γυναικολογικῆς κλινικῆς τοῦ αὐτοῦ θεραπευτηρίου. Τὸν κλάδον τοῦτον προήγαγε μεγάλως διὰ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ὅτε δὲ τῷ 1910 ἱδρύθη ἰδία ἕδρα γυναικολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἐκλήθη ἵνα καταλάβῃ αὐτὴν ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς ταύτης, διδάξας λίαν εὐδοκίμως καὶ δημοσιεύσας εἰς ἑλληνικά, γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ πλείστας πραγματείας, ἀναγομένας εἰς τὸν κλάδον τῆς γυναικολογίας, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: «Ἐγκόλπιον γυναικολογίας» (1894), «Du traitement des fistules vésico-vaginales» (1895), «Ἡ καισαρικὴ τομὴ γυναικολογικῶς ἐξεταζομένη» (1888) «Étude clinique sur la rachicocaïnisation» (1902), «L'infection des voies urinaires pendant la grossesse, l'accouchement et la puerpéralité» (1915), «La palpation abdominale en gynécologie» (1919), «Περὶ μεταμοσχεύσεως τῶν οὐρητήρων παρὰ τῇ γυναικί» (1915), «Ἡ γυνὴ ἐν τῇ δημιουργίᾳ» (1910), «Die intravenöse Allgemeine Athernarkose» (1911) κλπ. Εἶναι ὁ πρῶτος ἐνεργήσας ἐν Ἑλλάδι τὴν συμφυσιοτομίαν καὶ τὴν πυελοτομίαν. Διακρίνεται διὰ τὴν ταχύτητα περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐγχειρήσεων, κατέχων ἅμα καὶ τὸ προσὸν τῆς ἀμφιδεξιοχειρίας. Μ. Ν. Κ.

Τσάκωνες (οἱ). Οἱ κατοικοῦντες τὸ ἐπικαλούμενον *Τσακωνιὰ* (βλ. λ.) τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, τὸ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Πάρνωνος (Μαλεβοῦ) μέχρι τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Οἱ Τσάκωνες, μνημονευόμενοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο (*Τζέκωνες*) τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (I. 694.4) ὡς κατάλληλοι στρατιῶται πρὸς φύλαξιν φρουρίων, εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἐκδωρισθέντων Ἰώνων (*Ἡροδ.* Η'. 73) τῆς ἀρχαίας Κυνουρίας, διὰ τὴν κατοχὴν τῆς ὁποίας ἐπὶ αἰῶνας ἐπολέμησαν κατ' ἀλλήλων Σπαρτιᾶται καὶ Ἀργεῖοι. Οὗτοι, κατοικοῦντες κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους τὰ παράλια κυρίως τῆς χώρας των, ἀπεσύρθησαν, ὅτε ἐλυμαίνοντο τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος οἱ πειραταί, εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη τῆς Κυνουρίας, καὶ ἰδίως τὸ ὀροπέδιον τοῦ Παλαιοχωρίου. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας οἱ Τσάκωνες μετὰ τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου τοῦ Ταινάρου (Μανιατῶν) καὶ τῶν Μιληγγῶν τοῦ Ταϋγέτου ἐθεωροῦντο οἱ μᾶλλον δυσυπότακτοι ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου· διὰ τοῦτο καὶ εἶχεν ἐντολὴν νὰ τοὺς ἐπιτηρῇ, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπιδρομῶν των εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατακτηθείσας χώρας, ὁ βαρῶνος Γεράκη Γουΐδων de Nivelet. Μετὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως ὑπὸ τοῦ Γοδοφρείδου Α' Βιλλαρδουΐνου ἐπέδραμεν οὗτος (1210) εἰς τὴν Τσακωνιὰν καὶ ἀπέσπασε τὴν περὶ ὑποταγῆς ὑπόσχεσιν τῶν κατοίκων της, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἐτήρησαν οὗτοι μετὰ τὴν ἐκ τῆς χώρας των ἀπομάκρυνσίν του. Ὑπετάγησαν ὅμως βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου, εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἅλωσιν τῆς Μονεμβασίας (1249). Κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου πόλεμον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου (1263—1264 —ὅστις ἐπεδίωκε τὴν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐκδίωξιν τῶν Φράγκων—καταλήξαντα εἰς τὴν μεγάλην ἧτταν τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακρυπλαγίῳ, οἱ Τσάκωνες εἶχον ἐνισχύσει, διὰ τῆς ἀθρόας προσελεύσεώς των, καὶ τὸν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον (ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος) καὶ Μιχαὴλ Καντακουζηνὸν πεζικὸν στρατόν του καὶ τὸν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Φιλανθρωπηνὸν στόλον του. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἐν Μακρυπλαγίῳ νίκην του ἐλεηλάτησεν ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος τὴν χώραν των. Τότε φαίνεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, θεωρήσας τοὺς Τσάκωνας ὡς τοὺς μᾶλλον ἐμπειροπολέμους καὶ γενναίους τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου, προσέλαβε πολλοὺς τούτων καὶ ὡς φρουροὺς τῶν ἀνακτόρων του καὶ σωματοφύλακάς του. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα οἱ Τσάκωνες ἦσαν τὸ κυριώτερον στήριγμα τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς κατὰ τῶν Φράγκων ἀγῶνάς του, φαίνεται δὲ ὅτι μεγάλαι ἐκτάσεις καὶ πολλὰ χωρία τῆς χώρας των ἀνῆκον ὡς ἰδιοκτησία εἰς τὸν ἐν Μεσσηνίᾳ ἐγκατεστημένον κλάδον τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ εὐγενοῦς οἴκου τῶν Μελισσηνῶν, ἀφοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος τὸ Λεωνίδιον, ὁ Ἅγιος Πέτρος, τὸ Ἄστρος καὶ ἄλλα χωρία ἐδόθησαν ὡς προὶξ εἰς τὴν συζευχθεῖσαν τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Ἀντώνιον Ἀτζαγιώλην Μαρίαν Μελισσηνήν, θυγατέρα τοῦ Λέοντος καὶ ἀδελφὴν τοῦ πρωτοστράτωρος τοῦ δεσποτάτου Μυστρᾶ Νικηφόρου. Ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ οἱ Τσάκωνες εἶχον ὑποκύψει εἰς τὸν τουρκικὸν ζυγόν, εὑρίσκοντο ὅμως ἐν ποιᾷ τινι εὐημερίᾳ ἐκ τῶν ἑξῆς αἰτίων: Ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων ὡς φρουρῶν καὶ σωματοφυλάκων τῶν ἀνακτόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ ἀπέμειναν εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ μετὰ τὴν ἅλωσίν της, ἐπιδοθέντες δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ βουτύρου, τοῦ ἅλατος καὶ τοῦ μέλιτος ἀπέκτησαν μεγάλα πλούτη. Τῶν εὐπορούντων τούτων Τσακώνων πολλοὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα καὶ ἔκτιζον ναούς, ξενῶνας, ὑδραγωγεῖα, πύργους πρὸς ἀσφάλειαν ἀπὸ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν κλπ. Ὁ Πραστὸς τότε, ὅστις ἦτο τὸ κέντρον τῆς Τσακωνιᾶς, ἦτο ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἀνθούσας οἰκονομικῶς κωμοπόλεις τῆς Πελοποννήσου (ἀποικίαι τούτου ἦσαν τὰ χωρία Τυρός, Μέλανα, Βασκίνα, Παλαιοχώρα, Σοχά). Μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ Πραστοῦ (1826) ὑπὸ τοῦ Ἰμπραὴμ κέντρον τῆς Τσακωνιᾶς ἔγινε τὸ Λεωνίδιον. Γ. ΚΑΦΑΛΗΣ

— *[Γλωσσολ.]* Ἡ διάλεκτος τῶν συγχρόνων Τσακώνων, ἡ ὁποία ὁμιλεῖται εἰς μικρὸν τμῆμα τῆς ἀρχαίας Κυνουρίας, ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου πρὸς Β μέχρι τοῦ Λεωνιδίου πρὸς Ν., διακρίνεται διὰ τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀρχαϊκότητα καὶ ἰδιορρυθμίαν καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ τσακωνικὴ εἶναι ἡ μόνη ἐκ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων, ἡ ὁποία προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῆς ἀττικῆς-κοινῆς, ὅπως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὅλαι αἱ ἄλλαι νεοελληνικαὶ διάλεκτοι, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐξελίξεως ἀρχαίας ἑλληνικῆς διαλέκτου: τῆς λακωνικῆς. Ὁ χαρακτὴρ οὗτος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαλέκτου ἠμφεσβητήθη ὑπό τινων ἐπιστημόνων. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἐκ τῶν ἐρευνητῶν της ἐδέχθησαν τὴν ἐκ τῆς λακωνικῆς καταγωγήν της. Πρῶτος ὁ Villoison ἀνεγνώρισε—κάπως ἀκριβέστερον—τὴν ἐκ τῆς λακωνικῆς καταγωγὴν τῆς τσακωνικῆς. Εἰς τὸν πρόλογον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης τῷ 1788 «Ἰλιάδος» τοῦ Ὁμήρου γράφει πλὴν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Cum plurimis Tzaconibus in Peloponneso et maxime Spartæ et Naupliæ collocutus sum. Et Athenis sex hebdomadum spatio quemdam ex iis conduxi, quo suggerente Tzaconicæ linguæ sive recentis Laconicæ grammaticam et vocabularium a me edendam scripsi. In suis asperrimis et fere iriaccessis montibus multas antiquas voces et formas Doricas cæteris Græcis recentioribus novas et inauditas retinuerunt; verbi gratia dicunt *κακὰ* pro *κακή*, *ἁμέρα* pro *ἡμέρα*, *ἑ ρου*... *βρονιά*, *ὁρμὰ* etc. Dicunt *ψουχὰ* pro *ψυχή*, *γυ*... *ναῖκα* pro *γυναῖκα* et sic similia.... Tzacones dicunt *ἁ*, *τᾶς*, *τᾷ* et *ταυ* pro *τὰν* etc.». Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα κατέληξε καὶ ὁ Deville, ὁ δημοσιεύσας ἐν Παρισίοις τῷ 1866 τὴν πρώτην ἀξίαν λόγου γραμματικὴν τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ὡς «l'héritier de ce dialecte laconien qui se parlait autrefois précisément dans les mêmes localités». Ὁ ἔγκριτος Γερμανὸς γλωσσολόγος A Thumb—μελετητὴς τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς—εἰς τὴν πραγματείαν του «Die Ethnographische Stellung der Zaconen» (δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν Δ' τόμον τοῦ περιοδικοῦ «Indogermanische Forschungen», 1904) ὡμολόγησεν ὅτι «ὁ δωρισμὸς τῆς τσακωνικῆς ἔγινε κοινὸς

Digitized by Google

κτῆμα τῆς ἐπιστήμης», ὁ δ' ἡμέτερος σοφὸς ἐρευνητὴς καὶ ἱδρυτὴς τῆς νεοελληνικῆς γλωσσολογίας Γ. Χατζιδάκις ἐν τόμ. Α' τῶν «Ἀκαδημεικῶν ἀναγνωσμάτων» του (τῆς ἐκδόσεως Μαρασλῆ, σελ. 68, σημ. 1) σημειώνει τὰ ἑξῆς: «Τὴν ἐκ τῆς λακωνικῆς διαλέκτου καταγωγὴν τῆς τσακωνικῆς, ἀποδειχθεῖσαν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Deville καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ κ. Deffner, ἠμφεσβήτησέ τις ἐπ' ἐσχάτων, ἀλλ' ἀδίκως. Ἐπειδὴ πρῶτον αὐτὸ τοῦτο ὅτι οὐχὶ ἕν τι, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς λακωνικῆς, ἤτοι ἡ τροπὴ τοῦ *ϑ* εἰς *σ*, ἡ τοῦ *σ* μεταξὺ φωνηέντων εἰς δασεῖαν καὶ ἐξαφάνισις αὐτῆς ἔπειτα, καὶ ἡ τροπὴ τοῦ τελικοῦ —*ς* εἰς —*ρ* εὑρίσκονται ὁμοίως καὶ ἐν τῇ τσακωνικῇ καὶ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ διαλέκτῳ τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης, ἀποβάλλει πάντα δισταγμόν. Ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι καὶ τὰ ἀνάλογα ὅσα ἐξ ἄλλων ἰδιωμάτων προσήχθησαν δὲν εἶναι ἀληθῶς κατὰ πάντα ὅμοια. Οὕτω λ. χ. τρέπεται ἐν Ἰκάρῳ τὸ *ϑ* εἰς *σ*, οἷον *ρεβίσιν, μάρασον, ἀσσόπετρα*=ἀϑϑόπετρα (=ἀνθόπετρα) κτλ, ἀλλὰ καὶ τἀνάπαλιν τὸ *σ* εἰς *ϑ*: *ἐπίϑημον, Ἰενέϑιον, 'ς τῆς Πίϑϑας* κλπ. (πρβλ. *Κ. Κόντου*, Εἰκοσιπενταετηρίδος σελ. 53). Διὰ τούτων οὐδὲν ἄλλο ἀποδείκνυται ἢ ὅτι ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ ἡ ἄρθρωσις τῶν συμφώνων τελεῖται λίαν ἀσθενῶς ὥστε ἐναλλάσσονται εὐκόλως πάντα ὅσα μεθ' ὁμοίας τινὸς ἀρθρώσεως σχηματίζονται. Ὁμοίως ἐτράπη ἐν Ἄργει καὶ ἐν Κύπρῳ τὸ μεταξὺ φωνηέντων *σ* εἰς δασεῖαν καὶ ἐν Ἠλείᾳ τὸ τελικὸν —. εἰς —*ρ*, ἀλλὰ τὰ λοιπὰ τῆς λακωνικῆς καὶ τσακωνικῆς διαλέκτου χαρακτηριστικὰ δὲν παρατηροῦνται ἐν αὐτοῖς. Δῆλον ἄρα ὅτι ἀπαράβλητα παραβάλλονται».

Ἐκ τῆς λακωνικῆς ἐκληρονόμησεν ἡ διάλεκτος τῶν Τσακώνων, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων φωνητικῶν γνωρισμάτων, καὶ τὰ ἑξῆς: 1) τὸ Α ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ—ἀττικοῦ Η: τὸ *κᾶλι*=κᾶλον (=ξύλον), τὸ *μᾶλι*=τὸ μᾶλον (μῆλον), *ἁ μάτη*=ἡ μήτηρ, ὁ *φαγὸ*=φηγός, *ἁ ἁμέρα*,=ἡ ἡμέρα, *σάμερε* =σήμερον, *ἁ ἀγέ(λ)α*=ἡ ἀγέλη, *ἁ ἀράχνα*=ἡ ἀράχνη, *ἁ ἀστραπὰ*=ἡ ἀστραπὴ κλπ, *ὁ πολίτα*=δωρ. ὁ *πολίτας* (πολίτης), *ὁ ναύτα*=δωρ. *ὁ ναύτας* (ναύτης), *ὁ κρέφτα*=ὁ κλέπτας (κλέπτης) κλπ. 2) τὴν διττὴν προσφορὰν τοῦ Υ ὡς *ου* καὶ ὡς *ιου* (= γερμ. ü): *γουναῖκα*=ἡ γυναῖκα, *τὸ κρέμμου*=κρέμμυον, *ὁ λιούκο*=λύκος, *κολιουμπῶ*=κολυμβῶ κλπ.

Τὴν ἀρχαϊκότητα τῆς διαλέκτου καταδεικνύει πλὴν τούτων καὶ τὸ λεξιλόγιόν της. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ καταστήσουν τὸ πρᾶγμα φανερόν: τὸ *ἄριστε*=τὸ ἄριστον (=τὸ γεῦμα), *ϑύου* (θύω)= σφάζω, *κουβάνε*=κυανοῦς (πρβλ «*κουανᾶ*˙ μέλανα, Λάκωνες», Ἡσύχιος), ὁ *κούε*=ὁ κύων, ὁ *ὄνε*=ὁ ὄνος, *ὁροῦ*= ὁρῶ, *τύφου* = τύπτω, *μόλου* (ὑποτ. ἀορ.)=μόλω (τοῦ: ἔμολον), *ἁ χίμαιρε*=ἡ χίμαρος, χίμαιρα κλ.

Ἡ χωριστὴ ἐξέλιξις, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν—ἤδη ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων—ἡ διάλεκτος τῶν Τσακώνων συνετέλεσεν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἀνωτέρω ῥηθεῖσαν διάσωσιν πολλῶν καὶ χαρακτηριστικωτάτων ἀρχαϊκῶν στοιχείων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν νέων γνωρισμάτων, ἐντελῶς ἰδιορρύθμων, τὰ ὁποῖα ἐπαυξάνουν τὸν ὅλως ἰδιότυπον χαρακτῆρα τῆς τσακωνικῆς καὶ τὴν χωριστὴν θέσιν της ἐν τῷ κύκλῳ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων. Οὕτω λ. χ. τὰ συμφωνικὰ συμπλέγματα *σκ* καὶ *στ*, τραπέντα κατ' ἀφομοίωσιν (ἤδη ἐν τῇ λακωνικῇ) εἰς *κκ* καὶ *ττ* (*ἀσκὸς—ἀκκόυ, ἄνσταϑι—ἄττασι*=ἀνάστηθι κλ.), ἐξειλίχθησαν ἔτι περαιτέρω εἰς *kh, th κ', τ'*: *ἀκ'ό(ρ)*=ἀσκός, (στόμα) *τ'ούμα*, (ἀλεσθῶ) *ἀλετ'οῦ* κλ. Ὁμοίως καὶ τὸ σύμπλεγμα *σπ* ἐξειλίχθη εἰς *ph* ἢ *π'*: *σπείρω—π'είρου, ἑσπέρα—ἑπ'έρα, σπόνδυλος—π'όνδυλε* κλ. (ἐκ παλαιοτέρων *ππείρω, ἑππέρα, ππόνδυλος* κλ.). Τὰ σύμφωνα Π καὶ Τ πρὸ τῶν φθόγγων ι (=ι, ει, η κλ.) καὶ υ (=ου καὶ ιου) ἐτράπησαν εἰς Κ: *ἀγάπη—ἀγάκη, ἀτιμία,—ἀκινία, πεινῶ—κεινοῦ, πίνω—κίνου, πίτυρον—κίτουρε, πυκνὸς — κυκνέ, πύργος—κύργο* κλ., *ἀπ·ίραχτος—ἀκείραχτε, (ὀ)πίσω—κίσου* κλ., *πίστις—κίστι, ἄπιστος—ἄκιστε, τυρὸς—κιουρέ, πλατὺ—πρακιού, (ἐ)τὺ—ἐτιοὺ—ἐκιοὺ* (=ἐσὺ) κλ. Τὸ Λ ἀπεβλήθη ἐν μέσῳ φωνηέντων, τὸ δὲ Ξ ἐτράπη εἰς ΤΣ. διὸ ἀντὶ *μαλάσσω, νά, ϑὰ μαλάξω* οἱ σημερινοὶ Τσάκωνες λέγουν *μάσσου*, (νά, θὰ) *μάτσου* καὶ ἀντὶ *ξηρὸς* λέγουν *τσερὲ* καὶ ἀντὶ *ἐξάδελφος—τσάδερφο* κ.οὕ.κ. Σχετικῶς πρὸς τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι διὰ διαφόρους φωνητικοὺς καὶ συντακτικοὺς λόγους οἱ τύποι τούτων περιωρίσθησαν τόσον πολύ, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ ὀνόματα ἐν τῇ τσακωνικῇ κατέληξαν σχεδὸν εἰς ἀκλισίαν:

Ἑνικὸς ἀριθμὸς	*Πληθυντικὸς ἀριθμὸς*
ἁ ἐλία (=ἡ ἐλαία)	*οἱ ἐλίε* (=ἐλαῖαι)
τᾶρ ἐλία (=τῆς ἐλαίας)	*τοὺρ ἐλιε* (=τῶν ἐλαιῶν καὶ τὰς ἐλαίας)
τὰν ἐλία (=την ἐλαίαν)	
ὁ κρέφτα (=ὁ κλέπτης)	*οἱ κρέφτοι* (=οἱ κλέπται)
τοῦ κρέφτα (=τοῦ κλέπτου)	*τοὺρ κρέφτοι* (=τῶν κλεπτῶν καὶ τοὺς κλέπτας) κλπ. κλπ.
τὸν κρέφτα (=τὸν κλέπτην)	

Μεγίστη εἶναι ἡ ἰδιορρυθμία τῆς τσακωνικῆς εἰς τὰς ἀντωνυμίας. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὰς δεικτικὰς ἀντωνυμίας *ἔντερι—ἔνταϊ—ἔγκι* (=οὗτος—αὕτη—τοῦτο), *ἔτρερι—ἔτραϊ—ἔκηνι* (=ἐκεῖνος—ἐκείνη—ἐκεῖνο), *ἐστᾶπε—ἐστάπα—ἐστάκιου* (=τοιοῦτος—τοιαύτη—τοιοῦτο) κλπ., διὰ νὰ γίνῃ κατάδηλος ἡ διαφορὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαλέκτου ἀπὸ ὅλην τὴν ἄλλην ἑλληνικὴν καὶ τὰς διαλέκτους αὐτῆς. Ἐκ τῶν ποικίλων ἰδιορρυθμιῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ κλίσις τοῦ τσακωνικοῦ ῥήματος, ἀξία σημειώσεως ἡ ἀντικατάστασις τοῦ μονολεκτικοῦ ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ διὰ περιφραστικῶν τοιούτων: *ὁροῦρ ἔνι* (ὁρῶν εἰμι) = ὁρῶ, *ὁροῦρ ἔμα*=ἑώρων κλπ., *γράφουρ ἔνι*=γράφω, *γράφουρ ἔμα*=ἔγραφον κ. οὕ. κ. Περὶ τῶν λοιπῶν παραπέμπομεν εἰς τὰ ἀμέσως κατωτέρω σημειούμενα ἐγχειρίδια τσακωνικῆς γραμματικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Θ. Οἰκονόμου*, Πραγματεία περὶ τῆς λακωνικῆς διαλέκτου (Ἀθῆναι 1846).—*C. Deville*, Étude du dialecte Tzaconien (Paris 1886).—*M. Deffner*, Zakonische Grammatik. I. Lautlehre (Berlin 1881).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Λεξικὸν τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου (Ἀθῆναι 1923) (ἴδ. βιβλιοκρισίαν ἐν «Byz. Zeitschrift» τόμ. 25ῳ. τεῦχ. 3 καὶ 4).—*Μ. Λεκοῦ*, Περὶ Τσακώνων καὶ τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου (Ἀθῆναι 1920).—*M. Schmidt*, Das Zakonische (ἐν «Curtius' Studien» III, 347 κ ἑξ.).—*A. C. Scutt*, The tsaconian dialect (ἐν «Aunual of the British School at Athens» XIX, 133 κ.ἑξ. XX, 18 κ.ἑξ.).—*Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Tsaconische Grammatik (Berlin-Athen 1926, ἐν σελ. 1—3 εὑρίσκει τις πληρεστέραν βιβλιογραφίαν). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τσάκωνες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 337, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἄνω Ροδωνιὲς* (Τουρμανλῆ) καὶ *Κάτω Ροδωνιές*, 550. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Λέγεται ἐπίσης καὶ *Τσάκων Μαχαλᾶ*.

Τσάκωνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 341. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Τσακωνιὰ *[Γεωγρ.]*. Τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Πάρνωνος (Μαλεβοῦ) μέχρι τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ περιλαμβάνον τὰ χωρία καὶ τοὺς συνοικισμοὺς τῶν τέως δήμων *Λιμναίων* (Λεωνίδιον, πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας, Τυρόν, Μέλανα, Βασκίναν κ. λ. π.) καὶ *Βρασιῶν* (Πραστόν, ἀκμαίαν κωμόπολιν ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἅγιον Ἀνδρέαν, Καστάνιτσαν, Σίταννα κ.λ.π.), εἰς τοὺς ὁποίους ὁμιλεῖται ἡ τσακωνικὴ διάλεκτος, περιβαλλόμενον δὲ ὑπὸ τῶν τέως δήμων τῆς Κυνουρίας, Μαριοῦ ἢ Σελινοῦντος, Γλυπίας, Πάρνωνος (Ἅγ. Πέτρος) καὶ Θυρέας (Ἄστρος). Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Κυνουρίας, 30—40 χλμ. μήκους καὶ 20—25 πλάτους, περιλαμβάνει τὰ εὔφορα ὀροπέδια Πραστοῦ και Παλαιοχωρίου καὶ τὴν πεδιάδα Λεωνιδίου καὶ εἶχε κέντρον μέχρι μὲν τοῦ 1826 τὸν Πραστόν, ἕδραν τοῦ ἐπισκόπου Ρέοντος καὶ Πραστοῦ, μετὰ δὲ τὴν πυρπόλησιν τούτου ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ, τὸ Λεωνίδιον, τὸ καὶ νῦν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ Τσακωνιὰ ἦτο πολὺ εὐρυτέρας ἐκτάσεως (τριπλασίας ἢ καὶ τετραπλασίας), περιλαμβάνουσα, φαίνεται, ὄχι μόνον ὁλόκληρον τὴν νῦν ἐπαρχίαν Κυνουρίας (κοινότητας Ἁγίου Πέτρου, Ἄστρους, Ἁγίου Νικολάου Τανίας, Πουλήθρας, Κοσμᾶ, κ. λ. π.), ἀλλὰ καὶ ἐκτάσεις τινὰς τῶν ἐπαρχιῶν Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (Ζάρακα. Πρίνικον, Μπεζάνι) καὶ Λακεδαίμονος (Γεράκη, Τζίτζινα κ. λ. π.) τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἤτοι καὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Πάρνωνος. Αἱ ἐκτάσεις ὅμως αὗται δὲν εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμέναι (βλ. καὶ λ. *Τσάκωνες*). ΚΑΨ.

Τσακώνικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σαγεΐκων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 80.

τσακώνικο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ ποικιλίας τινὸς τοῦ δένδρου *ἀπιδέα ἡ κοινή*.

τσακωνικός,—*ή*,—*όν*˙ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Τσακωνιὰν ἢ τοὺς Τσάκωνας: «τσακωνικὴ διάλεκτος, — γραμματική»˙ || δημοτ. *τσακώνικος*: τσακώνικα κάστανα», «μιλάει τσακώνικα».—Ἐπίρρ **τσακώνικα**.

Τσάκων Μαχαλᾶ *[Γεωγρ.]*˙ βλ. λ. *Τσάκωνες*.

Τσάκων Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Χρύσα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

τσακώνω, *ἀόρ. (ἐ)τσάκωσα—(ἐ)τσακώϑηκα*, παθ. μετχ. *τσακωμένος*˙ πιάνω 'ς τὴν τσάκα, 'ς τὸ δόκανο, συλλαμβάνω: «τσάκωσε ἡ γάτα τὸν ποντικό», «τὸν ἐτσάκωσε ἀπὸ τ' ἀφτί»˙ || παθ. *τσακώνομαι*˙ συμπλέκομαι, διαπληκτίζομαι, φιλονικῶ: «τσακωθήκανε γιὰ τὸ τίποτε», «τσακώνονται 'ς τὸ δρόμο σὰν τὰ παιδιά»˙ || παθ. μετ., ὁ εὑρισκόμενος ἐν διαστάσει ἕνεκα ἔριδος: «εἶναι τσακωμένοι καὶ δὲ μιλιοῦνται», «εἶμαι τσακωμένος μαζί του».

Τσάλα (Zala) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Οὐγγαρίας (βλ. *Ζάλα*).

τσαλαβούτας (ὁ)˙ δημοτ., ὁ ἀπρόσεκτος εἰς τὴν βάδισιν, ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸν πηλὸν καὶ καταπιλούμενος, καθόλου, ἀτάσθαλος περὶ τὸ ἔργον του: «εἶναι ἕνας τσαλαβούτας».

τσαλαβούτημα (τό)˙ δημοτ., τὸ νὰ τσαλαβουτᾷ τις, βάδισις εἰς τὸν πηλὸν καὶ κατασπίλωσις, καθόλου, ἀτάσθαλος ἐνέργεια ἢ ἐργασία: «μὲ τὰ τσαλαβουτήματα προκοπὴ δὲν κάνεις».

τσαλαβουτῶ, καὶ —*άω*˙ δημοτ., βουτῶ, βαδίζω εἰς τὸν βόρβορον: «τσαλαβουτᾷ 'ς τὶς λάσπες»˙ || μεταφ. «τσαλαβουτᾷ 'ς τὶς βρωμοδουλειές»˙ || ταράσσω τὸν βόρβορον.

Τσαλαΐκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Σαλαγὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

τσαλάκωμα (τό)˙ δημοτ., ῥίκνωσις, ζάρωμα, σούφρωμα: «τσαλάκωμα τοῦ φορέματος, — τοῦ πανταλονιοῦ κττ.».

τσαλακώνω˙ δημοτ., κάμνω τι νὰ χάσῃ τὴν κανονικήν του ὑφήν, ῥυτιδῶ, ζαρώνω, σουφρώνω: «τσαλάκωσα τὸ πανταλόνι μου, —τὸ φόρεμά μου», «τσαλακωμένο φόρεμα».

τσαλαπάτημα (τό)˙ δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τσαλαπατῶ, ἡ διὰ τῶν ποδῶν πάτησις, σύνθλιψις˙ || κακοπάθησις τῆς λεχοῦς, τοῦ μικροῦ παιδιοῦ καὶ τῆς νεόνυμφης ἀπὸ «κακὴ ὥρα» κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν.

τσαλαπατῶ, καὶ —*άω*˙ δημοτ., πατῶ μὲ τοὺς πόδας πρὸς τιμωρίαν ἢ φθοράν, ποδοπατῶ: «τὸν ἔβαλε κάτω καὶ τὸν τσαλαπάτησε», «τσαλαπάτησε τὸ καπέλλο, — τὰ ροῦχα».

Τσαλαπερταλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τσαλαπετεινὸς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

τσαλαπετεινός (ὁ)˙ δημοτ., τὸ πτηνὸν ἔποψ, ἄλλως *πετεινάρι, κουτσαλοχτεράκι*.

Τσαλαπετεινὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σατρῶν τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 444. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαλαπερταλῆ*.

Τσαλαπιάνικα *[Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικὴ συνοικία τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου (δυτικῆς Μάνης) Ἀρεοπόλεως, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῶν κατοικούντων ταύτην Τσαλαπιάνων. Ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν πύργων τῆς συνοικίας ταύτης κατὰ τὴν 21ην Ἰουνίου (3ης Ἰουλίου) τοῦ 1826 ἐναντίον τῶν Ἀράβων τοῦ Ἰμπραήμ, ἔσωσε τὴν Ἀρεόπολιν ἀπὸ τούτων, ὅτε ἐπέδραμον κατ' αὐτῆς. ΚΑΨ.

Τσαλαπιάνοι. Ἰσχυρὰ οἰκογένεια τῆς Ἀρεοπόλεως τῆς Μάνης κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἐπισκιασθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλῶν. Κλάδος τῆς οἰκογενείας ταύτης, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα διασῴζεται σήμερον μόνον ὡς ὄνομα τῆς συνοικίας Τσαλαπιάνικα, εἶναι ἡ οἰκογένεια *Κουτσουλιέρηδων*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ πλοίαρχος Κουτσουλιέρης, ὅστις μὲ τὸ πλοῖόν του προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, καὶ τῷ 1822 ἡγούμενος στολίσκου 4 μεταγωγικῶν πλοίων μετεκόμισε τὸ ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην ἐκ Μανιατῶν στράτευμα ἐκ Μεσολογγίου εἰς Φανάρι τῆς Ἠπείρου. ΚΑΨ.

τσαλαπίδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *εὐφόρβιον* τὸ ἀπιοειδὲς (βλ. λ.).

Τσαλαφατῖνος, ***Ἠλίας***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Οἰτύλου τῆς δυτικῆς Μάνης. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῶν Μανιατῶν ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην κατὰ τὴν 23ην Μαρτίου 1821, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Καλαμῶν καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἵδρυσιν τῆς μεσσηνιακῆς γερουσίας. Ὑπῆρξε μὲ τοὺς 38 στρατιώτας του ὁ κύριος ἐμψυχωτὴς τῆς μάχης τοῦ Λεβιδίου (14 Ἀπριλίου 1821), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθησαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐκ τῶν ἐνδόξων νικητῶν τῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου (12—13 Μαΐου 1821), κατὰ τὴν ὁποίαν ἦτο ἀρχηγὸς ἑνὸς τῶν 5 ταμπουρίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἠμύνθησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων πολυαρίθμων Τούρκων. Μετέσχε τῆς πέραν τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ ἐκστρατείας τῶν Πελοποννησίων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκουμένων ἐν τῷ φρουρίῳ Λεβαδείας Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, καὶ ἐγκατέλιπε τελευταῖος τὰ δυσδιάβατα Δερβένια Μεγαρίδος, ὅτε οἱ ἐκστρατεύσαντες εἰς Βοιωτίαν Πελοποννήσιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν, ὡς καὶ τῶν μαχῶν, αἵτινες συνήφθησαν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δράμαλη καὶ περὶ τὸ Ἄργος. Ἐπίσης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων προσδραμόντων κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης πρὸς βοήθειαν τῶν 300 Μανιατῶν, οἵτινες ἀπέκρουσαν τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμπραὴμ εἰς τὸν Πολυτσάραβον τῆς Λακωνίας. ΚΑΨ.

Τσαλδάρης, ***Παναγῆς***. Σύγχρονος Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1868 ἐν Καμαρίῳ τῆς Κορινθίας. Σπουδάσας νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1889, ἀριστεύ-

Digitized by Google

σας καὶ λαβὼν τὸ Ράλλειον βραβεῖον. Εἶτα συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Βερολίνου, τῆς Λειψίας, τῆς Γοττίγγης καὶ τῶν Παρισίων καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα ἐδικηγόρησεν ἐν Ἀθήναις, δημοσιεύσας καὶ νομικάς τινας μελέτας καὶ γνωμοδοτήσεις εἰς εἰδικὰ περιοδικά. Ἤρξατο πολιτευόμενος ἀπὸ τοῦ 1910, ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος Κορινθίας εἰς τὴν ἀναθεωρητικὴν βουλὴν τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ἔκτοτε ἐξακολουθεῖ ἐκλεγόμενος ἀνελλιπῶς βουλευτὴς τῆς ἰδίας περιφερείας. Ἠκολούθησεν ἐν τῇ βουλῇ τὸν Δημήτριον Γούναρην καὶ τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1915 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης κατὰ τὴν πρώτην σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν Γούναρη. Μετὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἐσωτερικὸν διχασμὸν ὑπέστη πολιτικὰς διώξεις, ἐξορισθεὶς ἐπὶ ἓν καὶ πλέον ἔτος εἰς διαφόρους νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐπανειλημμένως φυλακισθείς. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920, καθ' ἃς ἡττήθη τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Δημήτριος Ράλλης, ὁ Π. Τσαλδάρης ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Συγκοινωνίας, εἰσαγαγὼν πλεῖστα νομοσχέδια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ περὶ ἀνοικοδομήσεως τῆς καταστραφείσης ἐκ πυρκαϊᾶς Θεσσαλονίκης, τῶν μονίμων ὁδοστρωμάτων καὶ ὑδραυλικῶν ταμείων. Εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν τὴν 21ην Ἰανουαρίου 1921 κυβέρνησιν Καλογεροπούλου μετέσχεν αὐτῆς, διατηρήσας τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Συγκοινωνίας, εἰς δὲ τὴν κυβέρνησιν Γούναρη τῆς 26ης Μαρτίου 1921 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας. Μετὰ τὸν τυφεκισμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος Δημητρίου Γούναρη ἐξελέγη παρὰ τῶν μελῶν τούτου διευθυντής, εἶτα δὲ ἀρχηγὸς αὐτοῦ. Ἀπέσχε μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος τῶν ἐνεργηθεισῶν τὴν 16 Δεκεμβρίου 1923 βουλευτικῶν ἐκλογῶν, εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας διὰ τὰς καταδιώξεις, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος τῶν στρατηγῶν Λεοναρδοπούλου καὶ Γαργαλίδου. Κατὰ τὴν διενέργειαν τοῦ δημοψηφίσματος τῷ 1924 εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ. Βραδύτερον συνέπραξε μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς δικτατορίας τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου τὴν 26ην Αὐγούστου 1926 καὶ μετέσχεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 4ης Δεκεμβρίου 1926, τὰς ὁποίας ἐνήργησεν ἡ ὑπὸ τὸν Γ. Κονδύλην σχηματισθεῖσα κυβέρνησις. Εἰς τὴν μετὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας σχηματισθεῖσαν ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν ὁ Π. Τσαλδάρης μετέσχεν αὐτῆς ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀπεσύρθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 1927 τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως, ἕνεκα δὲ τούτου παρῃτήθη αὕτη καὶ ἐσχηματίσθη τὴν 17ην Αὐγούστου 1927 ἡ ὑπὸ τὸν Α. Ζαΐμην κυβέρνησις συνασπισμοῦ. Ἡ παραίτησις τοῦ Π. Τσαλδάρη προῆλθεν ἐκ διαφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ κόμματα σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος καὶ ἰδιαιτέρως λόγῳ τοῦ προκύψαντος ζητήματος τῶν καλυμμάτων τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἡ διαφορὰ τῶν ὁποίων ὑπεστήριζεν ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ δημόσιον. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1928, συνέβαλε τὰ μέγιστα, ὡς ἡγέτης τῆς μείζονος ἀντιπολιτεύσεως, διὰ τῆς ἐν γένει στάσεώς του εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1932 ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου ὁ σχηματισμὸς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Π. Τσαλδάρην, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 25ης Σεπτεμβρίου 1932, καθ' ἃς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἐμειοψήφησεν, ὁ Π. Τσαλδάρης, προβὰς εἰς ἐπίσημον δήλωσιν περὶ ἀναγνωρίσεως ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, διὰ τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διετήρει ἐπιφυλάξεις, καὶ ἐπιτυχὼν οὕτω τὴν διάλυσιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἱδρυθῆ πρὸ τῶν ἐκλογῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δημοκρατίας ἀπὸ ἐνδεχομένου μετεκλογικοῦ κινδύνου καὶ ἐξασφαλίσας τὴν ἀνοχὴν τῶν ἄλλων παλαιοδημοκρατικῶν κληθέντων κομμάτων, ἐσχημάτισε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1932 κυβέρνησιν συνασπισμοῦ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Ριζοσπαστικοῦ κόμματος Γ. Κονδύλη, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος τῶν Ἐλευθεροφρόνων Ἰ. Μεταξᾶ καὶ τοῦ Ἀ. Χατζηκυριάκου, παραμείνας ὁ ἴδιος ἄνευ χαρτοφυλακίου. Ἀλλ' ὁ βίος τῆς κυβερνήσεως ταύτης ὑπῆρξε βραχύς, καθότι ὁ Ἐλ. Βενιζέλος ἀνέτρεψεν αὐτὴν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1933, τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν ἄλλων παλαιοδημοκρατικῶν κομμάτων, ἅτινα ἦραν τὴν πρὸς τὴν κυβέρνησιν Τσαλδάρη ἀνοχήν των. Κατὰ τὰς ἐκλογάς, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὴν 5ην Μαρτίου 1933, τὸ Λαϊκὸν κόμμα, συνεργασθὲν μετὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ριζοσπαστικοῦ κόμματος καὶ τοῦ τῶν Ἐλευθεροφρόνων, ἦλθε πλειοψηφοῦν. Τὸ ἐκραγὲν ὅμως τὴν νύκτα τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην Μαρτίου κίνημα τοῦ στρατηγοῦ Πλαστήρα παρημπόδισε τὴν ἄμεσον ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Π. Τσαλδάρη, ὡς ἐκπροσώπου τῆς λαϊκῆς πλειοψηφίας, μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Ἐλ. Βενιζέλου. Συνεπείᾳ τοῦ κινήματος τούτου ὁ Π. Τσαλδάρης, ἀσθενῶν, ἐτέθη ὑπὸ κράτησιν ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος Ν. Πλαστήρα ἡ τῇ συγκαταθέσει τοῦ Π. Τσαλδάρη σχηματισθεῖσα τὴν ἑσπέραν τῆς 6ης Μαρτίου μεταβατικὴ προσωρινὴ κυβέρνησις τῶν ἀντιστρατήγων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ν. Ὀθωναῖον παρέδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, ὁ ὁποῖος ἐσχημάτισε τὴν 10ην Μαρτίου 1933 ἐκ δευτέρου ὑπὸ τὴν προεδρείαν του κυβέρνησιν συνασπισμοῦ μετὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ριζοσπαστικοῦ κόμματος καὶ τοῦ κόμματος τῶν Ἐλευθεροφρόνων, παραμείνας καὶ πάλιν ὁ ἴδιος ἄνευ χαρτοφυλακίου. Ὁ Π. Τσαλδάρης θεωρεῖται ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων πολιτικῶν νομομαθῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, χαίρων φήμην πολιτικοῦ μετριοπαθοῦς, φιλονόμου καὶ ἐχομένου στερρῶς τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν καὶ ἐλευθεριῶν καὶ συμβαλὼν πολλάκις εἰς τὸ νὰ ἀμβλυνθοῦν αἱ ἐπανειλημμένως δημιουργηθεῖσαι ὀξύτητες κατὰ τοὺς κομματικοὺς ἀγῶνας τῆς συγχρόνου πολιτικῆς ζωῆς τῆς Ἑλλάδος.

Παναγῆς Τσαλδάρης.

Θ. Β.

Τσάλη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Πουλαντζὰκ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πατλαμᾶ, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 150 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1923. Εἶχεν ἐκκλησίαν καὶ σχολήν.

Ε. Ι. Χ.

Τσαλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μακρότοπος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τσαλῆ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ Ἀν. Θρᾴκῃ (νομὸς Ἀδριανουπόλεως) χωρίου *Παλιοῦρι* (βλ. λ.).

Τσαλῆ Μαχαλὲ *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μυρσινιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νυμφόπετρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσαλῆ Μουρὰτ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Ἄκανθος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τσαλημπῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σμιγάδι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

τσαλὶ (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *φρυγάνου* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

Τσαλὶκ Μαχαλᾶ *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δενδρωτὸ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μικροκώμη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσάλικας *[Γεωγρ.]*. Πευκόφυτος κορυφὴ τῶν ὀρέων τῆς χερσονήσου Σοφικοῦ καὶ ἄνωθεν τοῦ χωρίου τούτου, ὕψους 785 μ. Ἀποτελεῖ ἀρχαῖον φρούριον.

Ι. Σ. Σ.

Τσαλκὰρ *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα λιμνῶν τῆς Ἀσίας (βλ. *Τσελκάρ*).

Τσάλκιοϊ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Φρυγίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, βορείως τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ Τουμλοῦ Μπουνὰρ - Κιουταχείας.

Παρ' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλῆ Βεράν, δυτικώτερον αὐτοῦ, συνήφθη τῇ 17 Αὐγούστου 1922 μάχη μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ (Α΄ καὶ Β΄ Σ. Σ.) καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (1ης στρατιᾶς ἐκ τῶν 1ου, 2ου καὶ 4ου σωμάτων στρατοῦ καὶ τοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ ἱππικοῦ) ὑπὸ τὸν Κεμὰλ πασᾶν, ἥτις ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἑλλήνων (Μάϊος 1919 — Σεπτεμβρίου 1922), καὶ ἣν οἱ Τοῦρκοι ἀποκαλοῦσι «μάχην τοῦ ἀρχιστρατήγου». Μετὰ τὰς περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ μάχας (13 καὶ 14 Αὐγούστου 1922) ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὑποχρεωθεὶς νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς δυσμάς, ἐπεζήτησε διὰ Χαμούρκιοϊ ν' ἀχθῇ πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, κινούμενοι ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἔφραξαν εἰς αὐτὸν τὴν ὁδὸν περὶ τὸ Σελκὶ Σεράϊ Τσιφλὶκ μετὰ μάχην (16 Αὐγούστου 1922) περὶ τὸ Χαμούρκιοϊ. Ἀποτυχούσης τῆς τοιαύτης προσπαθείας, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπεδίωξε νὰ ἀχθῇ εἰς Τουμλοῦ Μπουνάρ, ὅπου εἶχον ἀποσυρθῆ ἤδη αἱ ἐξ ἰδίας των πρωτοβουλίας ἀποχωρισθεῖσαι ἀπ' αὐτοῦ I, VII μεραρχίαι, τὸ μεῖζον μέρος τῆς IV μεραρχίας καὶ μικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας, δι' ἄλλης βορειοτέρας ὁδοῦ, διὰ τῆς διὰ Τσάλκιοϊ - Ἀλῆ Βερὰν ὁδηγούσης εἰς Τουμλοῦ Μπουνάρ. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 16 - 17 Αὐγούστου 1922 διετάχθη ἵνα αἱ μεραρχίαι ἀπὸ Χαμούρκιοϊ ἀποχωρήσωσι πρὸς Τσάλκιοϊ, ἐν περιπτώσει δὲ συναντήσεως μετὰ τοῦ ἐχθροῦ νὰ ἐπιτεθῶσι πρὸς διάσπασιν τῆς γραμμῆς αὐτοῦ. Τάξις πορείας: XIII μεραρχία, φάλαγξ σχηματισμῶν, V μεραρχία, XII μεραρχία, τελευταία IX μεραρχία, ὑπόλοιπον IV μεραρχίας, αἵτινες θὰ ἀπεσύροντο καὶ τελευταῖαι ἐκ τῆς γραμμῆς τῆς μάχης, μετὰ τὴν διαρροὴν τῶν προηγουμένων. Ἡ κίνησις ἤρξατο τῇ 22 ὥρᾳ τῆς 16 Αὐγούστου 1922, προηγουμένης τῆς XII μεραρχίας, ἥτις μετὰ πορείαν 4 χλμ. περίπου προσέκρουσεν εἰς ἐχθρικὴν ἀντίστασιν, ἀναγκασθεῖσα ν' ἀνακόψῃ πρὸς στιγμὴν τὴν πορείαν αὐτῆς πρὸς ἀπώθησιν τοῦ ἐχθροῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ἡμίσειαν ὥραν περίπου μετὰ τὴν ἐκκίνησιν ἐρρίφθησαν πυροβολισμοί, οἵτινες ἐπί τινα χρόνον ἐπέφερον ἀταξίαν. Περὶ τὴν 6ην ὥραν τῆς 17 Αὐγούστου 1922 κατέφθασεν εἰς τὸ χωρίον Τσάλκιοϊ τὸ στρατηγεῖον τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ καὶ διηυθύνθη πρὸς χῶρον περὶ τὰ 2 χλμ. ΝΔ. τοῦ Τσάλκιοϊ κείμενον, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ τὰ πρῶτα ἀφιχθέντα τμήματα τῆς XII μεραρχίας, ἅτινα ἀπέστειλαν πρὸς τὰ νοτίως κείμενα περὶ τὸ Κιουτσοὺκ Ἀρσανλὰρ ὑψώματα περιπόλους, βληθείσας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τὰ ἀφικνούμενα ἐκ τῆς νυκτερινῆς κοπιώδους πορείας τμήματα καὶ τῶν λοιπῶν μεραρχιῶν ἐν πλήρει ἀναμίξει καὶ ἀταξίᾳ διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ ν' ἀνασυνταχθῶσι πρὸ πάσης ἐνεργείας. Ἀλλ' ἐνῷ ἀνασυνετάσσοντο, ἐβλήθησαν διὰ πυρὸς πυροβολικοῦ τῶν Τούρκων ἀπὸ τῶν νοτίως τοῦ Ἀρσανλὰρ ὑψωμάτων, ὅπερ ἐπέτεινε τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀταξίαν. Διετάχθη τότε τὸ πυροβολικὸν νὰ βάλῃ ἀντιτασσόμενον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ βολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ διηυθύνθη κατά τε τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τμημάτων τινῶν ἱππικοῦ τῶν Τούρκων, προερχομένων ἐξ Ἀρσανλάρ, ἃ διεσκόρπισε. Μετὰ τὴν ἀνασύνταξιν τῶν τμημάτων διεπιστώθη ὅτι κατὰ τὴν νύκτα εἶχον διαρρεύσει πρὸς δυσμὰς διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἄμπια ντερὲ καὶ τοῦ Μουρὰτ τσάϊ (βορείως τοῦ Μουρὰτ ντάγ) ἡ V μεραρχία (πλὴν δύο ταγμάτων της) καὶ ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν μεραρχιῶν δύναμις ἐν συνόλῳ ὑπὲρ τὰς 25.000 ἀνδρῶν, μὴ ὑποχειρίων εἰς τοὺς ἡγήτορας αὐτῶν. Τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ τῇ 8ῃ ὥρᾳ περίπου διέταξεν, ὅπως ἡ IX μεραρχία καταλάβῃ τὰ ὑψώματα νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἄσκιοϊ, ἡ XIII μεραρχία τὰ ὑψώματα νοτιοδυτικῶς τοῦ Τσάλκιοϊ καὶ τέλος ἡ IV καὶ XII μεραρχίαι νὰ ταχθῶσιν ὀπίσω τούτων ἐν ἐφεδρείᾳ. Οἱ σχηματισμοὶ τῶν σωμάτων στρατοῦ καὶ στρατιᾶς ἐν βαθείᾳ γραμμῇ ὀπίσω τῶν μεραρχιῶν. Ἀλλ' ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ XIII μεραρχία εἶχεν ἤδη καταλάβει τὴν δι' αὐτὴν ὁρισθεῖσαν θέσιν της, καὶ πρὶν ἢ αἱ λοιπαὶ μεραρχίαι ταχθῶσιν ὅπου διετάχθησαν, τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ, μεταβαλὸν γνώμην, διέταξε νὰ συνεχισθῇ ἡ ὑποχώρησις πρὸς Μπανὰζ διὰ τῆς ὁδοῦ Τσάλκιοϊ—Ντουνλὶ—Μπανάζ, τῆς μόνης πιθανῶς ἀπομενούσης ἐλευθέρας καὶ ἥτις ἐπέτρεπε τὴν διέλευσιν πεδινοῦ πυροβολικοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐξεδόθη τὴν 11 ὥρ. 30΄ ἡ ἀκόλουθος διαταγή: Αἱ μεραρχίαι θὰ συνεχίσουν τὴν πρὸς Δ. κίνησίν των μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Μπανὰζ διὰ τῆς μοναδικῆς πιθανῶς ὑπαρχούσης ἐλευθέρας ὁδοῦ Τσάλκιοϊ — Ντουνλὶ — Μπανάζ. Ἐπὶ κεφαλῆς ἡ XII μεραρχία, εἶτα τὸ τμῆμα τῆς IV, οἱ σχηματισμοί, τὰ τμήματα τῆς IX καὶ τέλος ἡ XIII μεραρχία. Τὰ δύο, ἠλαττωμένης δυνάμεως, τάγματα τῆς V μεραρχίας θὰ ἐσχημάτιζον κινητὰς φάλαγγας πλαγιοφυλακῶν ἑκατέρωθεν τῶν σχηματισμῶν. Αἱ πεδιναὶ μοῖραι πυροβολικοῦ θὰ ἐνετάσσοντο κατανεμόμεναι εἰς τὰς μεραρχίας. Ὥρα ἐκκινήσεως εἶχεν ὁρισθῆ ἡ 13η. Ἀλλὰ

Digitized by Google

περὶ τὴν 14ην ὥραν, ἐνῷ ἡ XII μεραρχία ἐξήρχετο τῆς κατειλημμένης τοποθεσίας, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὴν καθωρισμένην ὁδόν, ἐδέχθη πυρὰ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ ἀπὸ βορρᾶ. Ἀμέσως κατόπιν ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ἤρξατο βάλλον ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ συγχρόνως τμήματα τουρκικοῦ πεζικοῦ ἔβαινον πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἀνατολικῶς τῆς τοποθεσίας ὑψωμάτων, ἃ κατεῖχεν ἡ XIII μεραρχία. Κατόπιν τούτου ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἀμφιταλαντευθεὶς ἐπὶ 8 ὥρας μεταξὺ τοῦ ἂν πρέπῃ νὰ μείνῃ ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀναγκάζεται νὰ δεχθῇ τὴν μάχην. Τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ διέταξε τότε πάλιν: ἡ XIII μεραρχία ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀπ' ἀνατολῶν ἐχθρικὰς δυνάμεις, ἡ XII μεραρχία νὰ στρέψῃ μέτωπον πρὸς βορρᾶν. Ἡ IX μεραρχία νὰ ταχθῇ ὀπίσω τοῦ δεξιοῦ τῆς XIII μεραρχίας, ὅπως ἐνδεχομένως τὴν ἐνισχύσῃ. Τμήματά τινα τῆς V μεραρχίας διετέθησαν πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ ἀριστεροῦ τῆς XII μεραρχίας πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀλῆ Βεράν, ἄλλα δὲ τοιαῦτα, ὡς καὶ ἡ μικρὰ δύναμις τῆς IV μεραρχίας, ἐτηρήθησαν ὡς ἐφεδρεία. Ὁ ἀγὼν ἤρξατο μετὰ μεγίστης σφοδρότητος. Τὸ τουρκικὸν πυροβολικόν, βάλλον ἀπὸ βορρᾶ, ἀπ' ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ νότου, προὐξένει μεγίστην φθορὰν ἰδίᾳ εἰς τοὺς ὄπισθεν τῆς γραμμῆς μάχης ἐν βαθείᾳ τάξει σχηματισμοὺς τῶν σωμάτων στρατοῦ καὶ τῆς στρατιᾶς. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας (5/42 σύνταγμα εὐζώνων, μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ), ἡ VII μεραρχία, ἡ I μεραρχία καὶ ἡ μείζων δύναμις τῆς IV μεραρχίας (ἀνασυγκροτηθεῖσα εἰς 5 τάγματα), εὑρίσκοντο τεταγμέναι ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τουκλοῦ Τεπὲ—Τσορούμ ντὰγ—ὑψώματα Α Ὀτουρὰκ—Χασὰν Ντεντὲ Τεπὲ μὲ μέτωπον πρὸς ἀνατολὰς (περαιτέρω δὲ δυτικώτερον ἡ II μεραρχία καὶ ἡ μεραρχία ἱππικοῦ), ἀπρακτοῦσαι ἔναντι τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῆς 1ης στρατιᾶς τῶν Τούρκων (Νουρεντὶν πασσᾶς) (βλ. καὶ λ. *Τουμλοῦ Μπουνάρ*). Περὶ τὴν 16ην ὥραν τῆς 17 Αὐγούστου 1922 τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ ἐξέδωκε διαταγήν, καθ' ἣν αἱ μεραρχίαι ἔδει νὰ καταβάλωσι πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως κρατηθῶσιν ἐπὶ τῶν θέσεών των μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους, ὁπότε ἔδει ν' ἀποχωρήσωσι, κατευθυνόμεναι πρὸς Μπανὰζ διὰ Ντουνλὶ μὲ τὴν ὁρισθεῖσαν πρότερον τάξιν (XII μεραρχία, σχηματισμοί, τμήματα IX, XIII μεραρχία). Περὶ τὴν 18 30΄ ὥραν ἤρχισαν τμήματά τινα νὰ ἀποσύρωνται ἐν ἀταξίᾳ, ἐνῷ τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν προὐξένει τρομερὰς ἀπωλείας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς τοποθεσίας, προκαλοῦσας ἀταξίαν καὶ κατάπτωσιν τοῦ ἠθικοῦ. Περὶ λύχνων ἀφὰς ἀταξία καὶ σύγχυσις ἐπῆλθον εἰς τὸ δεξιὸν τῆς XII μεραρχίας καὶ πυροβολισμοὶ ἄσκοποι ἐπηκολούθησαν ἐπιτείνοντες τὸν πανικόν. Ἡ σήμανσις τοῦ σαλπίσματος «προσοχή», διαταγῇ τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ, ἦτο ἀνίκανος νὰ ἐπιφέρῃ τὴν τάξιν. Ἐπελθόντος τοῦ σκότους καὶ ἀραιωθέντος ὁπωσδήποτε ἑκατέρωθεν τοῦ πυρός, ἀποκατεστάθη σχετικὴ ἠρεμία. Περὶ τὴν αὐτὴν ὅμως ὥραν ἐκλονίσθη τὸ ἠθικὸν τῶν τμημάτων τῆς IX μεραρχίας, ὑποχωρησάντων ὁμοίως ἐν πλήρει ἀταξίᾳ. Παρέμενεν οὕτω μαχομένη μέχρι τῆς 20ῆς ὥρας ἡ XIII μεραρχία. Οἱ Τοῦρκοι ἐξετέλεσαν λυσσώδεις κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεις, ἁπάσας ἀποκρουσθείσας. Τῇ 20ῇ ὥρᾳ ὑπεχώρησε τελευταία καὶ ἡ XIII μεραρχία. Τὰ ἐν ἀταξίᾳ ὑποχωρήσαντα τμήματα τῶν μεραρχιῶν διέρρεον ἐξακολουθητικῶς πρὸς δυσμὰς ὡς ἑξῆς, πρὸς κατευθύνσεις, αἵτινες ἔμειναν παραδόξως ἐλεύθεραι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ: Ἡ XII μεραρχία μετὰ τῶν μικρῶν τμημάτων τῆς IV, δι' ὁδεύσεως ἀγούσης διὰ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Μουρὰτ ντὰγ συμφώνως καὶ τῇ διαταγῇ τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ· καὶ ἡ μὲν XII μεραρχία στραφεῖσα μετ' οὐ πολὺ πρὸς νότον, πρὸς Ὀτουράκ, καὶ εἶτα παλινδρομήσασα πρὸς Β., ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, παρὰ τὸ Ὀγιουντζάκ· τὰ δὲ τμήματα τῆς IV, ὁδηγηθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπιτελάρχου τῆς μεραρχίας ταύτης, ἤχθησαν ἀσφαλῶς εἰς Οὐσάκ. Ἡ IX μεραρχία μετὰ τῶν σχηματισμῶν, διὰ τοῦ Ἄμπια ντερὲ — Μουρὰτ τσάϊ (βορείως τοῦ Μουρὰτ ντὰγ) ἀχθεῖσα, διηυθύνθη ὀπίσω τῆς προηγηθείσης V μεραρχίας πρὸς Χὰν — Τ α κ μ ά κ. Ἡ XIII μεραρχία μετὰ τῶν στρατηγείων τῶν Α΄ καὶ Β΄ σωμάτων στρατοῦ, διὰ τῶν κοιλάδων Ἄμπια ντερὲ καὶ Μουρὰτ τσάϊ βαδίσασα κατ' ἀ ρ χ ά ς, ἐστράφη κατόπιν πρὸς νότον καὶ μετὰ βραδύτητας καὶ ἀσκόπους παλινδρομήσεις ἐ π ε ζήτησε ν' ἀχθῇ εἰς Μπανάζ, αἰχμαλωτισθεῖσα παρὰ τὸ Καρατζᾶ Χισὰρ ὑπὸ τῆς V μεραρχίας Καυκάσου. Ἅπαντες οἱ πεδινοὶ σχηματισμοί, τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν καὶ τὰ αὐτοκίνητα ἐγκατελείφθησαν τῷ ἐχθρῷ. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπῆρξαν μέγισται. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται τὴν τοποθεσίαν τοῦ Τσάλκιοϊ — Ἀλῆ Βερὰν ἀπεκάλεσαν παραστατικώτατα «κ ο ι λάδα τοῦ θανάτου» (βλ. κ α ὶ λ. *Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία*). Διαρκούσης τῆς μεγάλης ταύτης μάχης (17 Αὐγούστου 1922) π ε ρ ὶ τὸ Τσάλκιοϊ — Ἀλῆ Βεράν, αἱ μεραρχίαι VII, I καὶ II, τὸ μεῖζον μέρος τῆς IV μεραρχίας καὶ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας, παρέμενον τεταγμέναι ἀπὸ Χασὰν Ντεντὲ Τεπὲ διὰ τῶν αὐχένων Ὀτουρὰκ — Τσορούμ ντὰγ μέχρι Τουκλοῦ Τεπὲ καὶ νοτιοδυτικώτερον, μὲ μέτωπον πρὸς ἀνατολάς, ἀδρανοῦσαι καὶ θεώμεναι τοῦ ἀγῶνος ἁπλῶς.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

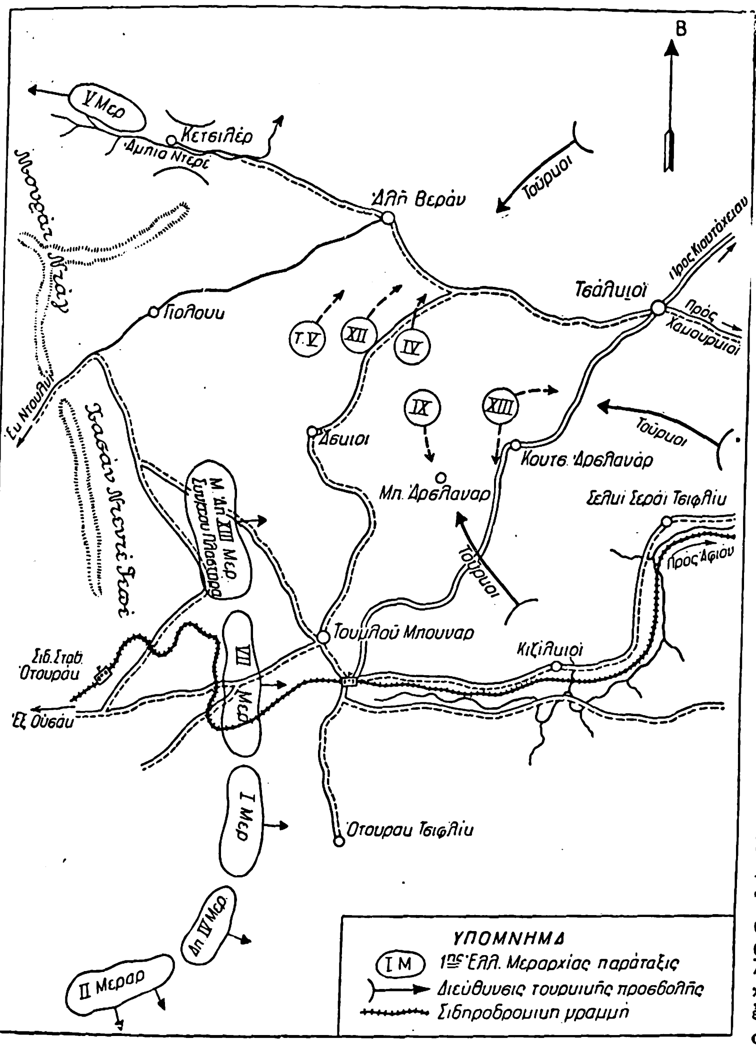

Μάχη Τσάλκιοϊ ἢ Ἀλῆ Βερὰν (17 Αὐγούστου 1922).

Τσάλμερς (Chalmers). —1) ***Ἀλέξανδρος***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1759—1834). Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὸν περιοδικὸν τύπον, ἀναδειχθεὶς ταχέως διαπρεπὴς πολιτικὸς συγγραφεὺς καὶ λογοτέχνης. Ἔγραψε: «Συνέχεια τῆς ἱστορίας τῆς Ἀγγλίας» (1793), «Γλωσσάριον τοῦ Σαίξπηρ» καὶ τὸ «Γενικὸν βιογραφικὸν λεξικόν», εἰς τὸ ὁποῖον ἔγραψε τὰ πλεῖστα ἄρθρα.

—2) ***Θωμᾶς***. Σκῶτος θεολόγος καὶ οἰκονομολόγος (1780—1847). Θεολόγος τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ ἐφημέριος ἐν Κίλμενυ, ἐγένετο γνωστὸς διὰ δύο σημαντικῶν ἔργων, ἑνὸς οἰκονομολογικοῦ, περὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν πόρων τῆς Ἀγγλίας (1808), καὶ ἑνὸς θρησκευτικοῦ, περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας (1813). Καθηγητὴς τῆς ἠθικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1843 τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου, ἵδρυσε τῷ 1843 τὴν λεγομένην ἐλευθέραν ἢ πρεσβυτεριανὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σκωτίας. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐκδοθέντα τῷ 1886 εἰς 34 τόμους. Ἐκ τούτων σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Χρῆσις καὶ κατάχρησις λογοτεχνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν χαρισμάτων» (1827), «Πραγματεία πολιτικῆς οἰκονομίας» (1832), «Ἡ ἀστικὴ καὶ χριστιανικὴ οἰκονομία τῶν μεγάλων πόλεων» (1821).

Θ. Κ.

Τσὰλ - ντὰγ *(Γεωγρ.)*. Ὄρος τῆς Γαλατίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου, βραχῶδες κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἀπότομον, ὕψους 1 140 μ., οὗτινος ἡ κορυφογραμμὴ διήκει ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, συνδεόμενον δὲ ἀνατολικώτερον μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς Ἀρντὶζ ντάγ—Καλὲ Γκρότο καὶ ἀποτελοῦν τὸν κεντρικὸν ὀρεινὸν κόμβον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποσπῶνται πᾶσαι αἱ ὑπάρχουσαι ὀρειναὶ διακλαδώσεις τοῦ ὑψιπέδου νοτίως τῆς Ἀγκύρας, τοῦ κειμένου μεταξὺ τοῦ Ἐγκουρὲ σοῦ (ποταμοῦ τῆς Ἀγκύρας) πρὸς βορρᾶν, τοῦ Γκεοὺκ (Ἰλιτζᾶ ἢ Κατραντζῆ) τσάϊ πρὸς νότον, τοῦ Σαγγαρίου πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ Ἅλυος (Κιζὶλ Ὑρμὰκ) πρὸς ἀνατολάς. Ἐπὶ τῆς ὀρεινῆς γραμμῆς τοῦ Τσὰλ - ντὰγ οἱ Τοῦρκοι, κατ' Αὔγουστον 1921, ὠργάνωσαν τὴν δευτέραν αὐτῶν γραμμὴν ἀντιστάσεως κατὰ τὴν ἐξ Ἐσκὶ Σεχὶρ πρὸς Ἄγκυραν προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ τῆς γραμμῆς ταύτης (Μπασρίκιοϊ— Κορσακλὶ — Σαρὶ Χαλὶλ — Σιβρὶ — Τσὰλ ντὰγ—Ἀρντὶζ ντάγ—Καραχοτζᾶ—Μπιγιοὺκ Τσαλίκ) ἠμύνθησαν οἱ Τοῦρκοι σθεναρώτατα, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς πρώτης αὐτῶν ἀμυντικῆς τοποθεσίας (Γόρδιον—Γιλντὶζ ντάγ — Σαμπάντζα — Ταμποὺρ Ὀγλοῦ—Καλὲ Γκρότο) τῆς κειμένης ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου καὶ ἀμέσως βορείως τοῦ Γκεοὺκ (Ἰλιντζᾶ ἢ Κατραντζῆ) τσάϊ. Κατὰ τοῦ τμήματος τοῦ μετώπου τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ Τσὰλ-ντὰγ εἶχον στραφῆ αἱ X καὶ II ἑλληνικαὶ μεραρχίαι. Οἱ ἀγῶνες τῶν μεραρχιῶν τούτων ἐγένοντο ὡς ἀκολούθως. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ ὀχυροῦ τῆς Σαμπάντζας, κατόπιν ἡρωϊκῶν προσπαθειῶν τῶν III καὶ X μεραρχιῶν τοῦ Γ΄ σώματος στρατοῦ, περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 16 Αὐγούστου 1921, διετάχθη διὰ τὴν 17 Αὐγούστου 1921 νὰ προχωρήσωσιν ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Σαμπάντζας αἱ μεραρχίαι πρὸς καταδίωξιν τοῦ ὑποχωρήσαντος ἐχθροῦ. Ἡ III μεραρχία ἔδει νὰ προχωρήσῃ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Σαρὶ Χαλὶλ—Κορσακλῆ, ἡ δὲ X μεραρχία πρὸς τὸ Τσὰλ-ντάγ, μὲ τὸ δεξιόν της πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους 1140. Δεξιὰ (ἀνατολικῶς) τῆς X μεραρχίας εὑρίσκετο ἡ II μεραρχία, ἀνήκουσα εἰς τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ καὶ ἥτις τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τῆς 16 Αὐγούστου 1921 εἶχε διανυκτερεύσει κατέχουσα τὰ ὑψώματα νοτίως Ἐβλὶ Φακιλί. Ἡ στρατιὰ Μ. Ἀσίας, ἔχουσα τὸν σταθμὸν διοικήσεως εἰς Ἰνλὰρ Κατραντζῆ, διέταξε κατὰ τὴν νύκτα τῆς 16 Αὐγούστου 1921, ὅπως τὸ Γ΄ σῶμα στρατοῦ, κατὰ τὴν 17 Αὐγούστου 1921, ἐκκαθαρίζον τὴν περὶ τὸ Γιλδὶζ ντάγ περιοχήν, προαχθῇ πρὸς τὰ βορειοανατολικά, ἐνῷ τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ θὰ παρέμενεν εἰς τὰς θέσεις του, ὀργανοῦν αὐτὰς ἀμυντικῶς καὶ προπαρασκευάζον διὰ τὴν 18 Αὐγούστου ἐπίθεσιν πρὸς Ἀρντὶζ ντάγ, τὸ δὲ Β΄ σῶμα στρατοῦ θὰ προῆγε κατά τι τὸ ἀριστερόν του μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ δεξιοῦ τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ, τῶν λοιπῶν μεραρχιῶν του παραμενουσῶν ἐν ἀκινησίᾳ. Ἡ X μεραρχία ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 17 Αὐγούστου προήλασε, συμφώνως διαταγῇ τοῦ Γ΄ σώματος στρατοῦ, μὲ τὸ δεξιόν της (28ον σύνταγμα πεζικοῦ καὶ μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ) πρὸς Τσὰλ-ντὰγ (1140 μ.)—Γκερίμ, καὶ μὲ τὸ ἀριστερόν της (30ὸν σύνταγμα πεζικοῦ καὶ μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ) πρὸς Σιβρὶ — Μπαμπᾶ Ἐγιούπ, ἐνῷ τὸ 27ον σύνταγμα πεζικοῦ ἔκειτο ὀπίσω ὡς ἐφεδρεία, ἡ δὲ μοῖρα πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἐβάδιζεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀρχηγοῦ πυροβολικοῦ τῆς μεραρχίας. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡ στρατιὰ (ὥρα 10 τῆς 17 Αὐγούστου) διέταξεν ὅπως προελάσωσιν ἀμέσως αἱ μεραρχίαι τῶν τριῶν σωμάτων στρατοῦ καὶ ἀναλάβωσι τὴν καταδίωξιν τοῦ φεύγοντος τουρκικοῦ στρατοῦ, ὡς ἑξῆς: Τὸ Γ΄ σῶμα στρατοῦ ἀπὸ Σιβρὶ μέχρι καὶ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ Τσὰλ-ντὰγ (1140) καὶ μὲ διεύθυνσιν πρὸς Μπαμπᾶ Ἐγιούπ. Τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ Τσὰλ-ντὰγ (1140) μέχρι τοῦ Ἀρντὶζ ντὰγ καὶ μὲ διεύθυνσιν πρὸς Ντερέκιοϊ. Τὸ Β΄ σῶμα στρατοῦ πρὸς γενικὴν κατεύθυνσιν Τσουλοὺκ—Καρὰ Γκεδίκ. Ἡ X μεραρχία προελαύνουσα ἀπὸ πρωΐας τῆς 17 Αὐγούστου, ὡς προεξετέθη, ἐμάχετο ἐναντίον τῶν ὀπισθοφυλακῶν τῶν ὑποχωρουσῶν τουρκικῶν μεραρχιῶν, ἃς ἀπώθει, ἀλλ' ἠνωχλεῖτο πλευρικῶς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν Τούρκων ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Σαρὶ Χαλὶλ καὶ τῶν τοιούτων νοτιοανατολικῶς τοῦ Κορσακλῆ, ἅτε τῆς III μεραρχίας ἐκκινησάσης οὐχὶ ἀπὸ τῆς 5 πρωϊνῆς, ὡς τὸ Γ΄ σῶμα στρατοῦ εἶχεν ὁρίσει, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 13ης ὥρας καὶ κατόπιν προσωπικῆς παρεμβάσεως τοῦ διοικητοῦ τοῦ σώματος στρατοῦ τούτου καὶ τοῦ ἐπιτελάρχου του. Ἐπειδὴ παρετηρήθησαν μετὰ ἀναγνώρισιν τοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ Γ΄ σώματος στρατοῦ συγκεντρώσεις μεγάλαι τουρκικοῦ στρατοῦ ἔναντι τοῦ 28ου συντάγματος πεζικοῦ, ἡ X μεραρχία ἐνίσχυσε τὴν δεξιάν της φάλαγγα

Digitized by Google

κατόπιν προφορικῆς διαταγῆς τοῦ Γ′ σώματος στρατοῦ, διαβιβασθείσης διὰ τοῦ ἐπιτελάρχου του διὰ τῆς μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἣν διέθετε, μετέφερε δὲ καὶ τὸ ἐν ἐφεδρείᾳ τηρούμενον 27ον σύνταγμα πεζικοῦ της ὀπίσω τῆς δεξιᾶς της πτέρυγος. Οὕτω περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 17 Αὐγούστου 1921 ἡ μὲν δεξιὰ φάλαγξ (28ον σύνταγμα πεζικοῦ τῆς Χ μεραρχίας) ἀνερριχᾶτο ἀπὸ Καρὰ Μεχιμλὶ πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Τσάλ-ντὰγ 1140, ἡ δὲ ἀριστερὰ τοιαύτη (30ον σύνταγμα πεζικοῦ) ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων βορείως τοῦ Σιβρὶ ἔβαλλε διὰ τοῦ πυροβολικοῦ της ὑποχωροῦσαν τουρκικὴν φάλαγγα ἀπὸ Κορσακλῆ διὰ Καμιστζὶκ πρὸς ἀνατολάς. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Α′ σῶμα στρατοῦ ὤθησε πρὸς Ἐσκὶ Τσαλὶς τὴν ἡμιλαρχίαν τῆς ΙΙ μεραρχίας πρὸς ἀναγνώρισιν, ἥτις παρέσχε τὴν πληροφορίαν ὅτι κατείχοντο τὰ βορείως τοῦ Σοχουτζαλι ὑψώματα ὑπὸ τμημάτων τουρκικῶν ὀπισθοφυλακῶν. Τέλος περὶ τὴν 15.35′ ὥραν τῆς 17 Αὐγούστου 1921 ἐκινήθησαν καὶ δυνάμεις τῆς ΙΙ μεραρχίας πρὸς βορρᾶν ὡς ἑξῆς: Τὸ μὲν 34ον σύνταγμα πεζικοῦ πρὸς τὸν αὐχένα Ἀρντὶζ ντὰγ—Τσὰλ ντάγ, τὸ δὲ 7ον σύνταγμα πεζικοῦ μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ ἀριστερὰ πρὸς Σογουντζαλί, ἐνῷ τὸ 1ον σύνταγμα πεζικοῦ ἔδει νὰ παρακολουθῇ τὸ 34ον τοιοῦτον εἰς ἀπόστασιν 1 χλμ Ἀλλὰ περὶ τὴν 18.40′ ὥραν τῆς 17 Αὐγούστου τὸ Α′ σῶμα στρατοῦ, κατόπιν πληροφορίας παρασχεθείσης ὑπὸ ἀεροπλάνου ἀναγνωρίσεως, ἀνέστειλε τὴν ἐπίθεσιν τῶν μεραρχιῶν αὐτοῦ, διατάξαν ἵνα αἱ μεραρχίαι παραμείνωσιν ὅπου εὑρίσκοντο, διότι ἡ πληροφορία ἔφερεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον ἰσχυρῶς τὸ Ἀρντίζ. Ἡ Χ ὅμως μεραρχία, ἀνήκουσα εἰς τὸ Γ′ σῶμα στρατοῦ, ἐξηκολούθει προελαύνουσα πρὸς τὴν κορυφὴν 1140 τοῦ Τσὰλ ντάγ, ἣν καὶ καταλαμβάνει κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας κατόπιν ἐντάσεως τῶν προσπαθειῶν τοῦ 28ου συντάγματος πεζικοῦ. Κατὰ τὴν νύκτα οἱ Τοῦρκοι, ἀντιληφθέντες τὴν διστακτικότητα τῶν κινήσεων τοῦ Α′ σώματος στρατοῦ, ἐξετέλεσαν λυσσαλέας ἀντεπιθέσεις κατὰ τοῦ 28ου συντάγματος πεζικοῦ, ὅπερ, ἐνισχυθὲν καὶ διὰ τάγματος τοῦ 27ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ διὰ τοῦ πυρὸς μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἠδυνήθη νὰ τηρήσῃ τὰς κτηθεισας θέσεις, ἀποκροῦσαν πάσας τὰς ἀλλεπαλλήλους ἀντεπιθέσεις τῶν Τούρκων Τὸ Γ′ σῶμα στρατοῦ εἶχεν ἀναφέρει τότε εἰς τὴν στρατιὰν Μ. Ἀσίας, ὅπως διαταχθῇ ἵνα ἡ ΙΙ μεραρχία ὠθηθῇ ἐπὶ τὰ πρόσω μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ μετώπου τῆς Χ μεραρχίας, ἧς τὸ δεξιὸν πλευρὸν εἶναι ἤδη ἐκτεθειμένον. Αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην (17 Αὐγούστου 1921) ἀπώλειαι τῆς Χ μεραρχίας ὑπῆρξαν σημαντικαί: ἐκτὸς μάχης 102 (ὧν νεκροὶ 2 ἀξιωματικοὶ καὶ 14 ὁπλῖται). Διὰ τὴν 18 Αὐγούστου 1921 ἡ στρατιὰ Μ. Ἀσίας διατάσσει ἵνα συνεχισθῇ ἀπὸ τῆς πρωΐας ἡ ἐπίθεσις καὶ παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι οἱ ἐν ὑποχωρήσει Τοῦρκοι ἐμάχοντο δι' ἰσχυρῶν ὀπισθοφυλακῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς: Ἀρντὶζ—ὑψώματα Καρὰ Χόντζα—ὑψώματα Τσουλουκ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διαρροῆς τοῦ ὄγκου τῶν δυνάμεών των. Αἱ μεραρχίαι ἔδει νὰ προωθηθῶσι μέχρι τῆς γραμμῆς: ὑψώματα Γιαγμουρλοῦ—ὑψώματα βορειοανατολικῶς Σαμουτλῆ—ὑψώματα Καγιάμπασι (Γ′ σῶμα στρατοῦ)—ὑψώματα Ὀσμανιτζὲ—ὑψώματα νοτιοανατολικῶς Σαριγκιὸλ—ὑψώματα νοτιοδυτικῶς Τέμκιοϊ (Α′ σῶμα στρατοῦ)—ὑψώματα βορειοανατολικῶς Καρὰ Χόντζα—ὑψώματα βορειοανατολικῶς Κουγουκλοῦ—ὑψώματα Κουζελτζὲ Καλέκιοϊ (Β′ σῶμα στρατοῦ). Ἡ Χ μεραρχία, ἐξορμήσασα τὴν 6.30′, ἔχουσα διατεταγμένα τὰ συντάγματα αὐτῆς ὡς καὶ κατὰ τὴν προτεραίαν, ἠναγκάσθη ν' ἀντιμετωπίσῃ σφοδρὰς ἀντεπιθέσεις τῶν Τούρκων, ἐπιδιωκόντων τὴν ἀνακατάληψιν τῶν δυτικῶν κορυφῶν τοῦ Τσὰλ ντάγ Ἀλλ' αἱ τοιαῦται τουρκικαὶ προσπάθειαι ἀποτυγχάνουσι, τὰ δὲ συντάγματα τῆς Χ μεραρχίας ἠδυνήθησαν ν' ἀναλάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν καὶ νὰ προαχθῶσι βορειότερον τοῦ αὐχένος τοῦ Σιβρὶ καὶ τῶν δυτικῶν κορυφῶν τοῦ Τσὰλ ντάγ, κατόπιν ἡρωϊκῆς ἐφόδου τῶν 28ου καὶ 27ου συνταγμάτων πεζικοῦ περὶ τὴν 18ην ὥραν. Δὲν ἐπεκτείνεται ὅμως ἡ προέλασις τῶν συνταγμάτων τούτων τῆς Χ μεραρχίας πολὺ πρὸς βορρᾶν, ὅπως μὴ αὕτη ἐκτεθῇ εἰς πλευρικὰ πυρὰ τοῦ ἀντιπάλου, τῆς κακῆς ταύτης συνθήκης γεννηθείσης ἐκ τῆς μὴ ἐπαρκοῦς προελάσεως τῆς ΙΙ μεραρχίας, ἀνατολικώτερον τεταγμένης. Τὸ δὲ 30ὸν σύνταγμα πεζικοῦ τῆς Χ μεραρχίας προήλασεν ἐπίσης πρὸς βορρᾶν, ἀλλ' αἱ κινήσεις του δυσχεραίνονται ἕνεκα προσβολῆς τοῦ ἀριστεροῦ του πλευροῦ ὑπὸ τῶν πυρῶν τουρκικοῦ πυροβολικοῦ, ὡς ἐκ τῆς μὴ ἱκανῆς προελάσεως πρὸς βορρᾶν τῆς ΙΙΙ μεραρχίας, δυτικώτερον παραλλήλως χωρούσης. Μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τῆς 17—18 Αὐγούστου 1921 οἱ Τοῦρκοι ἐξετέλεσαν ἀλλεπαλλήλους ἐπιθετικὰς ἐπιστροφάς, αἵτινες ὅμως δὲν ἴσχυσαν νὸ ἐκδιώξωσι τὰ τμήματα τῆς Χ μεραρχίας ἀπὸ τῶν θέσεων, ἃς ἐκυρίευσαν ἐπί τε τοῦ Τσὰλ ντὰγ καὶ βορείως τοῦ Σιβρί. Ἡ Χ μεραρχία κατὰ τὴν 18 Αὐγούστου 1921 ἀπώλεσεν ὡ ἐκτὸς μάχης 172 (ὧν νεκροὶ 4 ἀξιωματικοὶ καὶ 25 ὁπλῖται). Ἡ ΙΙ μεραρχία ἐκινήθη ἀπὸ τῆς 6.30′ ὥρας πρωΐας πρὸς τὸν αὐχένα Τσὰλ ντὰγ—Ἀρντὶζ ντάγ, διὰ μικτοῦ ἀποσπάσματος ἐκ τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ δύο πυρβολαρχιῶν (μιᾶς πεδινῆς καὶ μιᾶς ὀρειβατικῆς), ὅπερ ὅμως ἀπόσπασμα καθηλώθη πρὸ τοῦ εἰρημένου αὐχένος, ἀφοῦ ἀπώθησε προτεταγμένα μικρὰ τουρκικὰ τμήματα Περὶ τὴν 19 ὥραν, κατόπιν ἀναφορᾶς τοῦ Γ′ σώματος στρατοῦ πρὸς τὴν στρατιὰν ὅτι ἡ ΙΙ μεραρχία εὑρίσκεται πολὺ ὀπίσω καὶ δεξιὰ τοῦ μετώπου τῆς Χ μεραρχίας, πλευροκοπουμένης ἀπ' ἀνατολῶν, τὸ Α′ σῶμα στρατοῦ ἀπέστειλε μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 7ου συντάγματος πεζικοῦ, ἑνὸς τάγματος τοῦ 1ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ πρὸς τὸν βορείως τοῦ Σογουντζαλὶ αὐχένα τοῦ Τσὰλ ντάγ, ὅπως διευκολύνῃ ἐκεῖθεν τὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου μαχομένην καὶ πιεζομένην ἰσχυρότατα Χ μεραρχίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τμήματα τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ προχωρήσαντα ἤχθησαν εἰς ἀπόστασιν 600 μ. ἀπὸ τῆς κορυφῆς 1140 τοῦ Τσὰλ ντάγ, ἐνῷ τὸ λοιπὸν μεικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ συντάγματος τούτου ἐπραγματοποίησε μικράν τινα προχώρησιν πρὸς τὸν αὐχένα μεταξὺ Τσὰλ ντὰγ—Ἀρντὶζ ντάγ. Οὕτως ἡ ΙΙ μεραρχία μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 18 Αὐγούστου δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκτοπίσῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος αὐχένος οὐδὲ νὰ ἀχθῇ μέχρι τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Τσὰλ ντάγ, τὸ δὲ δεξιὸν πλευρὸν τῆς Χ μεραρχίας ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἐκτεθειμένον. Διὰ τὴν 19 Αὐγούστου 1921 ἡ στρατιὰ Μ. Ἀσίας διέταξεν ἐξακολούθησιν τῆς ἐπιθέσεως. Τὸ Γ′ σῶμα στρατοῦ, κατόπιν ἀναφορᾶς τῆς Χ μεραρχίας ὅτι ἐκ τῆς ἀναμείξεως τῶν μονάδων της, τῶν σοβαρῶν ἀπωλειῶν της καὶ τοῦ ὅτι ἔμεινεν ἐν ἐγρηγόρσει καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιθέσεων τῶν Τούρκων δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνεχίσῃ ἐπιθετικὸν ἀγῶνα, ἐνέκρινεν ὅπως ἡ Χ μεραρχία ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ταχεῖαν ἀνασυγκρότησιν τῶν μονάδων της, ἐνισχύσῃ δὲ ἐν ταὐτῷ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ της τὴν ἐπίθεσιν τῆς ΙΙ μεραρχίας. Ἡ ΙΙ μεραρχία, ἐπαναλαβοῦσα τὰς προσπαθείας της, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀχθῇ μέχρι τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Τσὰλ ντὰγ οὐδὲ νὰ καταλάβῃ τὸν αὐχένα Τσὰλ ντὰγ—Ἀρντὶζ ντάγ. Τὴν 20 Αὐγούστου 1921 ἡ Χ μεραρχία, ἐνισχυθεῖσα ἀπὸ τῆς νυκτὸς ὑπὸ τοῦ Γ′ σώματος στρατοῦ διὰ τῆς μοίρας μακροῦ βαρέος πυροβολικοῦ τῶν 120 χιλιοστῶν, ἐπετέθη ἔχουσα τὸ 28ον σύνταγμα πεζικοῦ δεξιὰ καὶ τὸ 27ον τοιοῦτον ἀριστερά, ὀπίσω δὲ ἐν ἐφεδρείᾳ τὸ 30ὸν σύνταγμα πεζικοῦ, δι' ἡρωϊκῶν δὲ προσπαθειῶν ἐκτοπίζει τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῶν θέσεων αὐτῶν καὶ προχωρεῖ κατὰ 5 χλμ βορείως τοῦ δυτικοῦ αὐχένος τοῦ Τσὰλ ντάγ, μέχρι τῶν ἐγγὺς καὶ νοτίως τοῦ Καμιστζὶκ ἐδαφικῶν πτυχῶν, καλυφθεῖσα ἀριστερὰ διὰ τάγματος ἐκ τῆς ἐφεδρείας της καὶ στρέψασα τὸ πυροβολικόν της πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος τῆς ΙΙ μεραρχίας. Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως ἡ Χ μεραρχία, μὴ ἐπιτευχθείσης τῆς τελείας ἐκκαθαρίσεως ὑπὸ τῆς ΙΙ μεραρχίας τοῦ Τσὰλ ντὰγ ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀμυνομένων τουρκικῶν τμημάτων, εὑρέθη εἰς τὴν ἀναπότρεπτον ἀνάγκην νὰ συμπτύξῃ τὰς μονάδας της ἐπὶ τῶν θέσεων, ἀφ' ὧν ἐξώρμησε κατὰ τὴν πρωΐαν, ὑπολογίσασα ὀρθῶς τοὺς κινδύνους, οὓς ἐδημιούργει δι' αὐτὴν ἡ ἐνσφήνωσις αὐτῆς μεμονωμένης ἐντὸς τῆς τουρκικῆς παρατάξεως. Α ἀπώλειαι τῆς μεραρχίας κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὑπῆρξαν: ἐκτὸς μάχης ἐν συνόλῳ 119 (ὧν νεκροὶ 1 ἀξιωματικὸς καὶ 7 ὁπλῖται). Ἡ ΙΙ μεραρχία κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην (19 Αὐγούστου), ἐνισχυθεῖσα διὰ δύο πεδινῶν πυρβολαρχιῶν καὶ ἀκόμη ἐξασφαλισθεῖσα κατὰ τὸ δεξιόν της πλευρὸν ὑπὸ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς ΧΙΙ μεραρχίας, ἐνεργήσαντος πρὸς τὸν αὐχένα μεταξὺ Ἀρντὶζ ντὰγ καὶ Τσὰλ ντάγ, κατώρθωσε διὰ συγκεντρώσεως τῶν προσπαθειῶν της νὰ ἀχθῇ μέχρι τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Τσὰλ ντὰγ καὶ νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸ ἀνατολικῶς τῆς κορυφῆς 1140 τμῆμα αὐτοῦ, ἐγκαταστήσασα προφυλακάς. Κατὰ τὸν πολυήμερον ἀγῶνα ἐπὶ τοῦ Τσὰλ ντὰγ οἱ Τοῦρκοι ἀντέταξαν εἰς τὰς Χ καὶ ΙΙ ἑλληνικὰς μεραρχίας τὰς 8ην, 15ην, 24ην καὶ 61ην μεραρχίας αὐτῶν, ὧν αἱ ἀπώλειαι εἰς ἄνδρας ὑπῆρξαν κατ' ἐξοχὴν βαρεῖαι. Τὴν 21 Αὐγούστου 1921 αἱ Χ καὶ ΙΙ μεραρχίαι ἀνεπαύθησαν. Ἔκτοτε ἡ ΙΙ μεραρχία οὐδαμῶς ἐκινήθη περαιτέρω ἐκ τῶν θέσεων αὐτῆς. Ἡ Χ μεραρχία ὅμως, ὡς καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ τοιαῦται τοῦ Γ′ σώματος στρατοῦ (ΙΙΙ, VII, μεικτὸν ἀπόσπασμα ΧΙ καὶ ἡ ΙΧ, δι' ἧς τὸ σῶμα στρατοῦ τοῦτο εἶχεν ἐνισχυθῇ), προήλασαν πολὺ βορειότερον καὶ διεξήγαγον τὰς γιγαντομαχίας ἐκείνας περὶ τὸ Πολιτλὶ-Μπάϊμπουρτ-Καμιστζὶκ-Ὀσμανιέ. Ἡ Χ μεραρχία ὑπέφερε τότε πολὺ ἐκ τῆς ἀδρανείας ἐκείνης τῆς ΙΙ μεραρχίας, πλαγιοβαλλομένου τοῦ δεξιοῦ της πλευροῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ ἀγῶνες τῆς ἡρωϊκῆς Χ μεραρχίας περὶ τὸν «Μαῦρον βράχον» τοῦ Καμιστζὶκ καὶ τὰς «Κοκκίνας Περιβολὰς» τῶν Τούρκων, ὡς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν τότε αὗται ἀπεκλήθησαν, ὑπῆρξαν σκληρότατοι καὶ πεισματωδέστατοι. Ἡ περιοχὴ τοῦ Τσὰλ ντὰγ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῆς ΙΙ μεραρχίας τὴν νύκτα τῆς 29 πρὸς τὴν 30 Αὐγούστου 1921, ὑποχωρησάσης πρὸς τὰ ὑψώματα Δ τοῦ Σαρὶ Χαλίλ, συμφώνως διαταγῇ τῆς στρατιᾶς Μ. Ἀσίας, καὶ ἀφοῦ πρῶτον οἱ Τοῦρκοι τὴν 28 Αὐγούστου 1921 ἐξετόπισαν αὐτήν, καίπερ ἐνισχυθεῖσαν καὶ διὰ τοῦ 46ου συντάγματος πεζικοῦ μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ τῆς ΧΙΙ μεραρχίας, ἀπὸ τῶν βορείως τῆς κορυφῆς 1140 προκεχωρημένων θέσεων αὐτῆς. Ἂν ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Γ′ σώματος στρατοῦ κατεβάλλετο τότε καὶ ὑπὸ τοῦ Α′ σώματος στρατοῦ προσπάθεια καὶ ἐπιθετικὴ ὁρμὴ κατὰ τὸ τρίτον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου 1921, πιθανώτατα δὲν θὰ ἀπέρρεε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νὰ ἐξαναγκασθῇ ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ νὰ ἐπαναστραφῇ πρὸς δυσμάς, ὑποχωροῦσα πρὸς τὰς ἀρχικὰς θέσεις ἐξορμήσεως αὐτῆς, ἤτοι πρὸς τὰ ὑψίπεδα Ἐσκὶ Σεχὶρ—Σεϊντῆ Γαζῆ.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Περιοχὴ τοῦ Τσὰλ-ντὰγ (16—30 Αὐγούστου 1921).

— **Τσὰλ-ντὰγ** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τοῦ Πόντου ἐν τῷ νομῷ Τραπεζοῦντος (ὕψος 1 966 μ.).

Τσαλτζιλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φιλώτας* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

τσαμαδὸ (τό)· ἰδιωματ., κύων ἄγριος, ἐπιθετικός || μεταφ. «σκυλὶ τσαμαδό», ἐπὶ ἀνθρώπων, οἵτινες ἐμμένουσιν ἀνενδότως εἰς τὴν γνώμην των.

Α. Θ. Α.

Τσαμαδός, ***Ἀναστάσιος***. Ἐγεννήθη ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1774. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη, ὡς οἱ συμπολῖταί του, εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν καὶ τῷ 1819 κατεσκεύασεν ἐν Βενετίᾳ τὸν πάρωνα «Ἄρην», ἐκ τῶν ὡραιοτέρων σκαφῶν τῆς νήσου, ἔχοντα μῆκος 103 ποδῶν καὶ ταχύτητα 10 μιλίων ἐν οὐριοπλοΐᾳ, χωρητικότητος δὲ 345 τόννων. Διὰ τοῦ ξυλίνου τούτου σκάφους ἐμπορευόμενος ὁ ἴδιος ἐκτήσατο μεγάλην περιουσίαν καὶ ἐγένετο ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ὕδρας Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ «Ἄρης» μετεβλήθη εἰς πολεμικὸν σκάφος, ἐξοπλισθεὶς δὲ διὰ 16 πυροβόλων τῶν 12 καὶ 9 λιτρῶν καὶ πληρώματος 82 ἀνδρῶν, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, μὲ ναύαρχον τὸν Τσαμαδὸν ὑπὸ τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην. Τῇ 22 Ἀπριλίου 1821 ὁ «Ἄρης» κατηυθύνθη εἰς Τῆνον μετὰ τοῦ ἄλλου ἑλληνικοῦ στόλου, μεθ' οὗ τῇ 26 ἐβύθισε τουρκικὸν πλοῖον καὶ πρὸ τῆς Χίου συνέλαβεν ἕτερον. Τῇ 18ῃ Ἰουλίου ὁ στόλος ἔκαυσεν ἐν Τσαγλῇ, ἀντικρὺ τῆς Σάμου, 8 τουρκικὰ φορτηγά, τῇ δὲ 12ῃ, μεταξὺ Κῶ καὶ Ἁλικαρνασσοῦ, ἐναυμάχησε κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Τοῦρκον ναύαρχον Καρᾶ Ἀλῆ στόλου, ἀλλ' ἀπώλεσεν ἓν πυρπολικόν. Ὁ Τσαμαδὸς ἀπὸ τῆς 19 Μαρτίου 1825 εὑρίσκετο ἐν Πύλῳ χάριν τῆς ἀμύνης τοῦ φρουρίου Νεοκάστρου, ὑπὸ τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ πολιορκουμένου, καὶ χάριν μεταφορᾶς πολεμεφοδίων εἰς Πάτρας. Βλέπων ὅμως τὸν κίνδυνον τοῦ Νεοκάστρου παρέμεινεν αὐτόθι πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ, ἐν ᾧ μόνον 500 ἄνδρες ὑπῆρχον, 10.000 δ' ἦσαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ἀπεβίβασεν ἄνδρας καὶ ὑλικὸν πολέμου καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς πολιορκουμένους, πρὸς οὓς ἔφθασε καὶ ἐπικουρία ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην καὶ Μακρυγιάννην καὶ τῇ 26 Ἀπριλίου, τοῦ Ἰμπραὴμ ἀποβιβασθέντος ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας, συνήφθη ναυμαχία, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 350 ἄνδρες, ὁ Ἰταλὸς κόμις Σάντα Ρόζα, ὁ ὑπουργὸς Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Σαχίνης, ὁ Σαχτούρης καὶ ὁ Τσαμαδός. Τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν τὰ μὲν 4 κατώρθωσαν νὰ σωθῶσιν, ἀλλ' ὁ «Ἄρης» ἐκινδύνευσε καταπυροβολούμενος, ἐσώθη ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐπιβάντος αὐτοῦ πλοιάρχου Νικολάου Βότση μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν εἰς ἄνδρας καὶ εἰς ἐξαρτήματα αὐτοῦ Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι τῷ 1831, ἠγοράσθη ὁ «Ἄρης» ὑπὸ τοῦ δημοσίου καὶ μετωνομάσθη «Ἀθηνᾶ» καὶ ἐπισκευασθεὶς ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς ἐκπαιδευτικοὺς πλόας Βραδύτερον, τῷ 1879, τιμῆς ἕνεκεν μετωνομάσθη πάλιν «Ἄρης» καὶ ὥρμει ἐν Πόρῳ, χρησιμεύων ὡς διδασκαλεῖον τῆς ἱστιοπλοΐας παρὰ τὸ προγυμναστήριον. Τῷ 1921 τὸ ἔνδοξον σκάφος, παροπλισθέν, ἐβυθίσθη ἐν τῷ δυτικῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος παρὰ τὴν νησῖδα Κυράν.

Τ. Ε. Ε.

Digitized by Google

— **Τσαμαδός, *Νικόλαος*.** Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1839, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1884—1889 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς πολεμικῆς τέχνης παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων, μεθ' ὃ διηύθυνε τὸ τότε τμῆμα τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. Ἐπολιτεύετο ἐκλεγεὶς ἐπανειλημμένως βουλευτὴς Ὕδρας, διετέλεσε δ' ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν. Ἀπέθανε τῷ 1910. Συνέγραψε «Τακτική» (1888). Ν. Θ. Κ.

Τσαμαδὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος ἐν τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ (διεθν. ὀνομ.: Tsamados Shoal: πλάτ. 39° 11′ 05″ Β, μῆκ. 23° 06′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo). Ἔχουσα βόλισμα 2 ¼ ὀργυιῶν, εὑρίσκεται εἰς τρία ναυτικὰ στάδια βορειοανατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀλέξης, βορείας ἐσχατιᾶς τῆς νήσου Παλαιὰ Τρίκερα. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου τῆς «Παράλου» πλωτάρχου Σταύρου Τσαμαδοῦ καὶ ἀνηγγέλθη διεθνῶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν τὴν (π. ἡ) 22 Σεπτεμβρίου 1882. Σ. Ε. Λ.

τσαμαδούρα (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *σημαντῆρος* (βλ. λ.).

Τσὰμ Ἀντὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Πευκόφυτόν ποτε νησίον τῆς συστάδος τῶν Κορσιῶν (πλάτ. 37° 36′ Β., μῆκ. 26° 34′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ 1537 Furni island) ἤδη ψιλὸν ἀπὸ πυρκαϊᾶς, ἀνατολικῶς τοῦ βορείου κορμοῦ τῆς νήσου Φοῦρνοι. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομάζεται *Ἅγιο. Μηνᾶς* —2) Νησὶς μικρὰ ἀναδύουσα ἐν τῇ λίμνῃ Ἐγεριτίρ τοῦ νομοῦ Ἰκονίου (διοίκησις Χαμὴτ Ἀβάτ). Σ. Ε. Λ

τσαμαντάλι (τό)· δημ. ναυτ., τὸ σειράδιον, ἰδίᾳ τῶν μετὰ νεύρων σειρῶν. Σ. Ε. Λ.

Τσαμάντουροι. Ὄνομα ἐπιφανοῦς βυζαντινῆς οἰκογενείας, δρασάσης ἰδίως ἐν Νικαίᾳ, ἔνθα κατέφυγε μετὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτῆς βασιλέως Θεοδώρου Α' Λασκάρεως τῷ 1204, ἤτοι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τῆς Δ' σταυροφορίας. Ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νικαίας οἱ Τσαμάντουροι κατέστησαν πανίσχυροι, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Θεοδώρου Β' Λασκάρεως (Αὔγουστος 1258) ἐφιλοδόξησαν, ὡς συγγενεῖς, νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Ἰωάννου Δ' Λασκάρεως καὶ ἀντέδρασαν κατὰ τοῦ διορισθέντος ἐπιτρόπου Μουζάλωνος, καθὼς καὶ κατὰ τῶν φιλοδόξων σχεδίων τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, δι' ὃ καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος, ἅμ' ὡς ἐφόνευσε τὸν Μουζάλωνα καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ θρόνου, κατεδίωξεν ἀμειλίκτως τοὺς Τσαμάντουρους. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἐφυλακίσθη ἐν Προύσῃ, ἔνθα καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε (1258), ἔκτοτε δ' οὐδεὶς ἐγένετο πλέον λόγος περὶ τοῦ οἴκου τούτου. Ν. ΚΛΣ

Τσαμαντᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.165. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει ἱστορικὴ μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

— **Τσαμαντᾶς** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος ἐν Ἠπείρῳ. χωρίζον τὴν λεκάνην τοῦ Δρίνου ἀπὸ τὴν τοῦ Θυάμιδος ποταμοῦ.

Τσαμαντουριανὰ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μεσελέρων τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 26.

Τσαμαρελᾶτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τουλιάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 42.

Τσαμάσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.174 Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἤδη μετωνομάσθη *Ἄναβρα*.

Τσάμερεν *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πεῦκα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσάμηδες (οἱ). Οὕτω καλοῦνται οἱ κάτοικοι τῆς *Τσαμουριᾶς*. Ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματός των εἶναι ἄγνωστος ἀκόμη. Τινὲς ἐτυμολογοῦν τοῦτο ἐκ τοῦ Ἰσάμ, οἱονεὶ Ἰσάμηδες, τοῦ πρώτου ἐκ Λεσκοβικίου Ἠπειρώτου ἀρνησιθρήσκου, ἄλλοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ Θυάμιδος, τοῦ διαρρέοντος τὴν Τσαμουριάν, καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Πουκεβίλ, ἀπὸ τοὺς Σάμεις, ἀρχαῖον ἠπειρωτο-ιλλυρικὸν λαόν. Οἱ Τσάμηδες ἀποτελοῦν ἐν Ἠπείρῳ ἴδιον τύπον. Εἶναι ὡραῖοι ἄνδρες, εὐκίνητοι, πονηροί, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἐκδικητικοὶ καὶ πρὸ παντὸς ἀνειλικρινεῖς καὶ ἄπιστοι. Τὰ δύο τρίτα καὶ πλέον τῶν Τσάμηδων τῆς Ἠπείρου εἶναι Χριστιανοὶ Ἕλληνες, τὸ δὲ ὑπόλοιπον Μουσουλμᾶνοι ἀλβανόφωνοι μὲ ἀλβανικὸν ἐθνικὸν φρόνημα. Ἐκ τῶν πόλεων καὶ τῶν περιοχῶν τὰς ὁποίας κατοικοῦν διαιροῦνται εἰς *Μαργαριτιώτας, Παργινούς, Φιλιατιώτας, Φαναρησιους, Μπαμπουροχωρίτας, Παρακαλαμήσιους, Κονισπολίτας* (ἐν Ἀλβανίᾳ) καὶ *Παραμυθιώτας*, εἰς οὓς περιλαμβάνονται οἱ κατοικοῦντες τὴν Παραμυθιάν, τὴν Ἐπάνω καὶ Κάτω Σκάλαν τῆς Παραμυθιᾶς καὶ τὰ Σκάπετα. Ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα τῶν Τσάμηδων διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων Ἀλβανῶν εἰς τὴν προφορὰν ἰδίως Ὁμοίως καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἔχει ἀνεξήγητον διαφορὰν ἀπὸ τὸ βόρειον ἰδίωμα τὴν μὴ συγκοπὴν τῶν φωνηέντων καὶ τὴν μὴ τροπὴν τοῦ ο εἰς ου καὶ ε ἢ αι εἰς ι. Κατ' ἐξαίρεσιν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἠπειρώτας, οἱ Τσάμηδες κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν μεταναστεύουν. Χ. Ι. Σ.

τσάμι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *πεύκη ἡ χαλέπειος*.

τσάμικος, —η, —ο· δημοτ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Τσάμηδες, ὁ τῶν Τσάμηδων: «τσάμικος χορός», ἄλλως *ἀρβανίτικος*· ‖ φρ. «μᾶς ἔγινες τσάμικος ταμπάκος» μᾶς ἐνοχλεῖς πολύ, μᾶς ἐφορτώθηκες.

— **τσάμικος, ἢ *κλέφτικος*** *[Ἐγκυκλ.]*. Πανελλήνιος καὶ λίαν διαδεδομένος μεικτὸς κύκλιος χορός, χορευόμενος εἰς ὅλας τὰς πανηγύρεις, γάμους καὶ διασκεδάσεις Εἶναι χορὸς «λεβέντικος», ἐνθουσιώδης, ἀναδεικνύων τὸ παράστημα καὶ τὴν χάριν τοῦ χορευτοῦ, οὗτινος τὸ θέαμα εἶναι γοητευτικώτατον ὅταν φορῇ φουστανέλλαν Χορεύεται εἰς χρόνον 7/8 καὶ κυρίως τῇ συνοδείᾳ τῶν δημωδῶν ᾀσμάτων «Ἕνας ἀϊτὸς ...», «Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριὰ...» κλ. Τὰ βήματα τοῦ χοροῦ εἶναι 12 καὶ κατ' ἄλλους 16, ἀναλόγως τοῦ μουσικοῦ τεμαχίου, ἐκ τῶν ὁποίων 8 πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ 4 πρὸς τὰ ἀριστερά, εἰς δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὀκτὼ πρὸς τὰ δεξιά, τέσσαρα πρὸς τ ἀριστερὰ καὶ πάλιν τέσσαρα προς τὰ δεξιά. Ἐνίοτε ὅμως ὁ χορὸς καθίσταται ἀνιαρός, ὅταν ὁ προεξάρχων κάνῃ πολλὲς φιγοῦρες, ὁπότε ὁ δεύτερος δέον νὰ εἶναι λίαν ἰσχυρὸς μυϊκῶς, ὥστε νὰ τὸν συγκρατῇ εἰς τὰς διαφόρους ἐπιδείξεις. Αἱ φιγοῦραι τοῦ προεξάρχοντος συνίστανται εἰς ὑψηλὰ πηδήματα, πτώσεις ὑπτίως, κτυπήματα τῶν πτερνῶν καὶ τοῦ σιλαχίου διὰ τῶν χειρῶν κλ. Ε. Γ. ΚΑΛΗΜΙΚΕΡΑΚΙΣ

Τσαμὶ-Μαχαλὲ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σερρῶν χωρίου *Κουβούκλιον* (βλ. λ.).

Τσὰμ Λιμὰν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖος φυσικὸς λιμενίσκος τῆς νοτίας πλευρᾶς (πλάτ. 40°52′10″ Β., μῆκ. 29°05′15″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2286: Princes island) τῆς νήσου Χεϊμπελῆ Ἀντὰ (Χάλκης) τῶν Πριγκιπονήσων τῆς Προποντίδος. Σ. Ε. Λ

Τσάμλιτζα *[Γεωγρ.]*. Ὕψωμα ὑπερκείμενον τῶν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου προαστίων Βεηλέρβεη καὶ Κουζγουντζούκ, ὕψους 235 μ. Ἡ ἀπ' αὐτοῦ θέα πρὸς τὸν Βόσπορον καὶ Προποντίδα εἶναι θαυμασία. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ὑπάρχει πηγὴ διαυγεστάτου καὶ ἐλαφροτάτου ὕδατος, προοριζομένου ἄλλοτε ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν σουλτᾶνον. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ὑπῆρχεν εἰς τὴν κορυφὴν μοναστήριον καὶ λωβοκομεῖον. Ν. Μ.

Τσάμο (Chamo) *[Γεωγρ.]*. Κινεζικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Κίνᾳ ἐρήμου *Γόβης* (βλ. λ.).

Τσαμουριὰ *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ περιφέρεια τῆς Ἠπείρου ἡ περιλαμβάνουσα τὰς ἐπαρχίας Παραμυθίας, Φιλιατῶν, Πάργας καὶ Μαργαριτίου, ὡς καί τινα χωρία τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου, ἐξικνουμένη παραλίως μὲν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχέροντος μέχρι τοῦ Βουθρωτοῦ, μεσογείως δὲ μέχρι τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τῆς Ὀλύτσικας (Τομάρου). Κέντρον τῆς Τσαμουριᾶς εἶναι ἡ Παραμυθιά, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὸ Φιλιάτι, ἡ Πάργα καὶ τὸ Μαργαρίτιον. Ἡ Τσαμουριὰ εἶναι ἡ πλέον εὔφορος περιφέρεια τῆς Ἠπείρου λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ πεδιάδων τῆς Παραμυθίας καὶ ἰδίως τοῦ Φαναρίου, ὅπου καλλιεργεῖται εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ἡ ὄρυζα. Σπουδαία εἶναι ἐπίσης ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἐλαίου ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν Φιλιατῶν ὡς καὶ τῶν ἑσπεριδοειδῶν εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὰ πέριξ χωρία. Ἡ Τσαμουριὰ κατοικεῖται ὑπὸ 70 χιλ. περίπου κατοίκων, καλουμένων Τσάμηδων, ἐξ ὧν 20 χιλ. περίπου εἶναι Μουσουλμᾶνοι ἀλβανόφωνοι. Ἄλλοτε ἡ Τσαμουριά, ἐπὶ τουρκοκρατίας, διῳκεῖτο κατὰ τὸ φεουδαρχικὸν σχεδὸν σύστημα, ὁλόκληρος δὲ ἦτο χωρισμένη εἰς δύο φατρίας, τῶν *Ντεμάτων* καὶ *Σεϊκάτων*, ἀλληλομαχομένας διαρκῶς. Ἡ σπουδαιοτέρα φεουδαρχικὴ οἰκογένεια ἡ ἀσκοῦσα ἀνέκαθεν τοπαρχικὰ δικαιώματα, ἦτο ἡ τῶν *Προνιάτων* τῆς Παραμυθιᾶς, ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἡ μάστιξ τῆς Τσαμουριᾶς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ οἱ Σουλιῶται κατεῖχον ὅλον τὸ νότιον μέρος τῆς Τσαμουριᾶς καὶ ἰδίως τὴν πεδιάδα Φαναρίου, εὑρίσκοντο δὲ εἰς συνεχεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Προνιάτες καὶ τοὺς λοιποὺς ἀγᾶδες τῆς Τσαμουριᾶς, ὁ δὲ Ἀλῆ πασᾶς, θέλων νὰ συγκεντρώσῃ ὁ ἴδιος πᾶσαν ἐξουσίαν, ἐκτύπησε τοὺς μπέηδες καὶ ἀγᾶδες καὶ τοπάρχας. Ἡ Τσαμουριὰ τοπογραφικῶς, ἠθογραφικῶς καὶ λαογραφικῶς ἀποτελεῖ ἐπαρχίαν ἰδιαιτέραν ἐν Ἠπείρῳ, διὰ τοῦτο καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀνέκαθεν ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν ἐπισκοπήν, ἕδραν ἔχουσαν τὴν Παραμυθιάν. Παλαιότατα ἡ Τσαμουριὰ ἐκκλησιαστικῶς ἀπήρτιζε τρεῖς χωριστὰς ἐπισκοπάς: *Εὐροίας, Φωτικῆς* καὶ *Βουθρωτοῦ*, ἑνωθείσας ἀργότερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν *Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέης*, ἐκτὸς δώδεκα χωρίων τῶν Φιλιατῶν ἀποτελεσάντων τὴν ἐξαρχίαν *Γηρομερίου*. Ἐσχάτως ἀπετέλεσε δύο μητροπόλεις, τὴν *Παραμυθιᾶς* καὶ τὴν *Φιλιατῶν* καὶ *Γηρομερίου*, ἑνωθείσας τῷ 1932 εἰς μίαν, τὴν τῆς *Παραμυθιᾶς, Πάργας* καὶ *Φιλιατῶν*. Χ. Ι. Σ.

Τσαμοὺρ-νταλιὰν *[Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Μαιάνδρου ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Τσαμοχώρια *[Γεωγρ.]*. Καλεῖται περιοχὴ ἐν τῷ νομῷ Πρεβέζης τῆς Ἠπείρου, περιλαμβάνουσα τὰ χωρία: *Σιντικλιά, Μέγα Δένδρον, Λυγιά, Καστροσυκιά, Φτίνα, Τσερκούβιανα, Κούτσυρο, Ἄνω καὶ Κάτω Βλάντον, Μπουτάρι, Ζαραβίνα, Κουκλιό, Τοπόλα, Λοῦτσα*, κείμενα βορείως τῆς πόλεως Πρεβέζης καὶ ΒΔ. τοῦ ὄρους Ζαλόγγου. Ἐκλήθησαν οὕτω τὰ χωρία ταῦτα, διότι ἦσαν ἐξ ἁρπαγῆς τσιφλίκια Τσάμηδων τῆς Παραμυθιᾶς, τῶν Φιλιατῶν καὶ τοῦ Μαργαριτίου. Χ. Ι. Σ.

Τσαμπὰζ-Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σχοινιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

τσαμπάκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ναρκισσος*.

Τσάμπαλ (Chambal) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ κράτει τοῦ Ἰνδὸρ τῶν κεντρικῶν ἐπαρχιῶν, πηγάζων ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τῶν ὀρέων Βίντγιας, ρέων μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Β, δεχόμενος τοὺς παραποτάμους *Τσαμπίλα, Πιρια, Σίπρ, Τσότα-Καλι* κ. ἄ. καὶ συμβάλλων μετὰ ροῦν 940 χλμ. εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τζούμνα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Τζαγκαμανπούρ. Χ. Δ.

τσαμπάλια (τά)· ἰδιωμ., κουδούνια σχήματος τριγωνικοῦ, κρεμάμενα εἰς τὸν λαιμὸν αἰγῶν καὶ προβάτων.

τσαμπάνι (τό)· στριφτὸν κορδόνιον, χρησιμοποιούμενον ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων ἐνδυμάτων διὰ νὰ δένωνται περὶ τὴν ὀσφὺν αἱ δύο πλευραὶ τοῦ ἀντεριοῦ κλπ.

τσαμπέκο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἐκλιπὼν τύπος ἱστιοφόρου πλοίου, ἐξωπλισμένου, πρὸς πόλεμον ἢ πρὸς πειρατείαν, διὰ 6—22 πυροβόλων, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ σκάφους ὅπερ ἦτο χαμηλόπρωρον καὶ ὑψίπρυμνον, τοποθετουμένων ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ προβαλλόντων διὰ μέσου θυρίδων τοῦ δρυφάκτου. Ὁμοιάζον πως πρὸς τὰ *μίστικα*, ἔφερεν ἀρτέμονα, δύο μεγάλα λατίνια καὶ τρίτον μικρότερον ἐπέχον ἐπιδρομίσκου θέσιν· ἔφερε δυσαναλόγως πολυάριθμον, λόγῳ τοῦ προορισμοῦ του, πλήρωμα, δι' ὃ καὶ ἀνέπτυσσε μεγάλην ταχύτητα ἐλαυνόμενον, ὡς ἀρχαία λιβυρνίς, διὰ πολλῶν κωπῶν ἐν γαλήνῃ. Ὑπὸ τῶν ξένων ὠνομάζετο zambecco, εἰς δὲ τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος ἀπαντᾷ καὶ ὡς *τσαμπέκα*, κακῶς συγχεόμενον πρὸς τὸ *σεμπέκι* (chebec) ὑπό τινων ἱστοριοδιφῶν. Σ. Ε. Λ.

Τσάμπερλαιν (Chamberlain, προφ. *Τσαίμπερλιν*), ***Ἀλέξανδρος-Φραγκῖσκος***. Καναδὸς ἐθνολόγος καὶ ἀνθρωπολόγος (1865—1914). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διασημοτέρων ἀνθρωπολόγων τῆς ἐποχῆς του, διακριθεὶς ἐπίσης καὶ ὡς παιδαγωγὸς καὶ κοινωνιολόγος. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Τορόντο, ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τῆς «Journal of American Folk-Lore» καὶ συνειργάσθη εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, καθὼς καὶ εἰς τὴν «New International Encyclopaedia», εἰς τὴν «Encyclopaedia of Education» τοῦ Monroe, εἰς τὴν «Encyclopaedia Americana», εἰς τὴν «Encyclopaedia of religion and ethics» κτλ. Ἔγραψεν: «Ἡ γλῶσσα τῶν Ἰνδῶν τοῦ Μισσισσάγκα» (1892), «Τὸ παιδίον, μελέτη ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου» (1900), «Ποιήματα» (1904), «Ἡ συμβολὴ τῶν Νέγρων εἰς τὸν πολιτισμὸν» (1911), «Νέαι θρησκεῖαι μεταξὺ τῶν Ἀμερικανῶν Ἰνδῶν» (1913), «Ἐνδιαφέρουσαι τινες φάσεις τῆς διασταυρώσεως τῶν φυλῶν κατ' ἄτομα καὶ ὁμάδας» (1913) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

—**Τσάμπερλαιν** (Chamberlain), ***Ἀρθοῦρος-Ἑρρῖκος***. Ἀμερικανὸς παιδαγωγὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1870. Ἐσπούδασεν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Σουηδίᾳ καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς καὶ συνεργάτης πλείστων ἐφημερίδων. Ἔγραψε: «Δοκίμιον παιδαγωγικῆς χειροτεχνίας» εἰς 2 τόμους (1901—1905), «Βιβλιογραφία τῶν ἐγχειριδίων περὶ τέχνης» (1902—1911), «Οἱ ὅροι καὶ αἱ τάσεις τῆς τεχνικῆς ἀγωγῆς ἐν Γερμανίᾳ» (1908) καὶ ἐδημοσίευσε τὰς δημοσιογραφικάς του ἀνταποκρίσεις εἰς διαφόρους τόμους ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Βόρειος Ἀμερική» (1911), «Εὐρώπη» (1912), «Ἀσία» (1913), «Νότιος Ἀμερική, Ἀφρική» (1914), «Αὐστραλία καὶ Ἰσλανδία» (1915) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Digitized by Google

—Τσάμπερλαιν (Chamberlain), ***Ἀρθοῦρος-Νέβιλ*** Ἄγγλος πολιτικός, νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν, ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου του, γεννηθεὶς τῷ 1869. Ἐσπούδασεν ἐν Βιρμιγχάμῃ οἰκονομικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐπιστήμας, προοριζόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ πατρός του διὰ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον ἀπεστάλη κατ' ἀρχὰς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰς Μπαχάμας νήσους, ὅπως διευθύνῃ τὸ ἐκεῖ ὑποκατάστημα τῶν ἐργασιῶν του. Ἐπιστρέψας βραδύτερον εἰς τὴν γενέτειράν του Βιρμιγχάμην, ἐπεδόθη μετ' ἐπιτυχίας εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ κατόπιν ἐγένετο βιομήχανος. Ἀναμειχθεὶς ἀργότερον εἰς τὴν πολιτικήν, ἐξελέγη τῷ 1911 δημοτικὸς σύμβουλος καὶ τῷ 1915 ἐγένετο δήμαρχος Βιρμιγχάμης. Ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύθη ἡ πρότυπος εἰς τὸ εἶδός της Δημοτικὴ Τράπεζα, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας προέβη εἰς τὴν ἀνέγερσιν πλήθους ἐργατικῶν κατοικιῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὁ τότε πρωθυπουργὸς Λόϋδ Τζώρτζ διώρισεν αὐτὸν διευθυντὴν τῆς ἐργασίας. Τῷ 1918 ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς καὶ ἀπὸ τοῦ 1922 μέχρι τοῦ 1923 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ταχυδρομείων καὶ τῷ 1923 ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς, συμβαλὼν εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀφθόνων ὑγιεινῶν ἐργατικῶν κατοικιῶν. Τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Μπάλντουϊν, μετὰ δὲ τὸν σχηματισμὸν τοῦ δευτέρου ὑπουργείου Μπάλντουϊν, τῷ 1924, ἐγένετο καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ διεκρίθη διὰ τὰ δραστήρια καὶ ἀποτελεσματικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβε πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνεγέρσεως τῶν ἐπὶ τῆς προηγουμένης ὑπουργίας του ἀποφασισθεισῶν ὑγιεινῶν λαϊκῶν κατοικιῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων ἰδίως εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ μεταλλεῖα. Ἐπίσης ἔλαβε πλεῖστα μέτρα ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τάξεων, τῶν ὀρφανῶν τοῦ πολέμου, τῶν χηρῶν καὶ ἐσυστηματοποίησε τὰ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κριθέντα ὡς ἀναγκαῖα διάφορα μέτρα κρατικῆς προνοίας καὶ δημοσίας ἀντιλήψεως. Τῷ 1931 ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ ἐθνικοῦ συνασπισμοῦ ὑπὸ τὸν Μακντόναλντ, τῷ δὲ 1932 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ διεκρίθη διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ληφθέντα μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐκραγείσης κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ μεγάλης οἰκονομικῆς κρίσεως. Μ. Δ. Β.

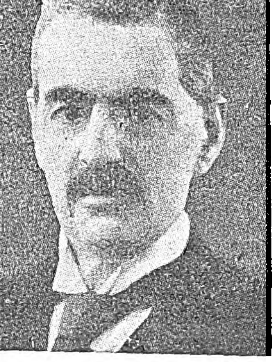

Νέβιλ Τσάμπερλαιν.

—Τσάμπερλαιν (Chamberlain), ***Βασίλειος-Χώλ.*** Ἄγγλος φιλόλογος καὶ ἀνατολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἰαπωνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Τόκιο. Ἐδημοσίευσεν: «Ἡ κλασσικὴ ἰαπωνικὴ ποίησις» (1880), «Ἡ ἰαπωνικὴ γλῶσσα καὶ μυθολογία» (1887), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἰαπωνικῶν συγγραμμάτων» (1908), «Ἡ ἰαπωνικὴ ποίησις» (1910) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

—Τσάμπερλαιν (Chamberlayne), ***Γουλιέλμος.*** Ἄγγλος ποιητὴς (1619—1689). Ἐχρημάτισεν ἰατρὸς ἐν Σαφτέσμπερυ καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὰς τάξεις τῶν βασιλοφρόνων, γράψας πολλὰ ποιήματα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ἔπος «Φαρονέντα» (1659) Ἔγραψεν ἐπίσης τὴν τραγικοκωμῳδίαν «Ἡ νίκη τῆς ἀγάπης» (1658), παιχθεῖσαν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸ βασιλικὸν θέατρον τοῦ Λονδίνου τῷ 1673. Μ. Δ. Β.

—Τσάμπερλαιν (Chamberlain), ***Ἰωσήφ.*** Ἄγγλος πολιτικὸς (1836—1914). Ἐσπούδασεν ἐν Λονδίνῳ καὶ εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐργοστάσιον ὑποδηματοποιίας τοῦ πατρός του, ὁ ὁποῖος μετὰ διετίαν ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὴν Βιρμιγχάμην, ὡς ἀντιπρόσωπόν του ἐν τῷ ἐργοστασίῳ σιδηρῶν μηχανημάτων τοῦ Νέττλεφελντ, τοῦ ὁποίου ἦτο συνεταῖρος. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς νέων ἐφευρέσεων καὶ νέων μεθόδων προσελκύσεως πελατῶν, ὁ Τσάμπερλαιν κατώρθωσε ταχέως νὰ ἀναπτύξῃ μεγάλως τὰς ἐργασίας τῆς ἐπιχειρήσεώς του, νὰ ὑποσκελίσῃ τοὺς συναγωνιστάς του καὶ νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην περιουσίαν, ἥτις τῷ ἐπέτρεψε τῷ 1874 ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ν' ἀφοσιωθῇ ὁλοκληρωτικῶς εἰς τὴν πολιτικήν Ὁ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀναμειγνύεται εἰς τὴν πολιτικὴν ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του ἐν Βιρμιγχάμῃ, ὅπου τῷ 1868 ἐγένετο ἓν τῶν σημαντικωτέρων μελῶν τοῦ «Συνδέσμου τῶν φιλελευθέρων τῆς Βιρμιγχάμης», ἐξελέγη μέλος τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς (1869) καὶ δήμαρχος (1874). Ὡς δήμαρχος Βιρμιγχάμης ὁ Τσάμπερλαιν διεκρίθη διὰ τὴν ἄκρως προοδευτικὴν πολιτικήν του, κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς πλήρους ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων, ὅσον ἀφορᾷ τὰς θρησκευτικάς των πεποιθήσεις, τὴν ἐκπαίδευσίν των καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας των. Διὰ τὰς ἄκρως προοδευτικὰς καὶ φιλελευθέρας ἰδέας του ἐθεωρεῖτο ὡς κεκηρυγμένος ὑπὲρ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἕνεκα δὲ τούτου, ὅτε τῷ 1874 κατῆλθεν εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς, ὡς ὑποψήφιος βουλευτὴς τῶν φιλελευθέρων, ἀπέτυχε, καταψηφισθεὶς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐργατῶν, τοὺς ὁποίους πολλαχῶς εἶχεν εὐεργετήσει ὡς δήμαρχος καὶ ὡς βιομήχανος. Ἀφοσιωθεὶς κατόπιν τῆς ἀποτυχίας ταύτης εἰς τὰ καθήκοντά του ὡς δημάρχου τῆς Βιρμιγχάμης, κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν νὰ ἐξωραΐσῃ ταύτην καὶ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς μελλοντικῆς βιομηχανικῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων της. Κατελθὼν ἐκ νέου εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1876, ἐξελέγη βουλευτὴς διὰ πρώτην φορὰν καὶ ἔκτοτε ἐξηκολούθησεν ἐκλεγόμενος μέχρι τοῦ θανάτου του ἀνελλιπῶς. Ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων διεκρίθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν ρητορικήν του δεινότητα καὶ τὴν πολυμάθειάν του καὶ ἀπέβη ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἄκρως προοδευτικῆς ὁμάδος τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Τῷ 1880 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Γλάδστωνος ὡς ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ ἐγένετο λίαν γνωστὸς ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὴν ἐπιρροήν, ἣν ἤσκησεν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρὸς λῆψιν αὐστηρῶν μέτρων ἐν Αἰγύπτῳ, μετὰ τὰς σφαγὰς τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ 1882. Παραιτηθεὶς μετὰ τοῦ Γλάδστωνος τὸν Ἰούνιον τοῦ 1885, ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς τὴν νέαν ὑπὸ τούτου σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1886. Τὸν Μάρτιον ὅμως τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἠναγκάσθη νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του συνεπείᾳ διαφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Γλάδστωνα εἰς τὸ ζήτημα τῆς αὐτονομίας τῆς Ἰρλανδίας. Ὁ Τσάμπερλαιν, παρὰ τὰς ἄκρως φιλελευθέρας ἰδέας του, ἦτο κεκηρυγμένος ἀνέκαθεν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ἑνώσεως τῆς Ἰρλανδίας μετὰ τοῦ λοιποῦ Ἀγγλικοῦ βασιλείου καὶ εἶχεν ἀποβῆ ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ὁ ἀρχηγὸς τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδος ἐν τῷ κόμματι τῶν φιλελευθέρων, ἥτις ὑπεστήριζε τὴν ἑνωτικὴν ταύτην πολιτικὴν καὶ εἶχεν ἀποκληθῆ *ἑνωτικὸν κόμμα*. Ὁ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν, μετὰ τὴν παραίτησίν του ἐκ τοῦ ὑπουργικοῦ ἀξιώματος, ἀπεχώρησε τελείως ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν Γλάδστωνα φιλελευθέρου κόμματος καὶ προσεχώρησε μετὰ τοῦ «ἑνωτικοῦ κόμματός» του εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Σώλσμπερυ συντηρητικὸν κόμμα, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισε ν' ἀποκαλῆται καὶ *κόμμα τῶν ἑνωτικῶν*. Ἀρνηθεὶς ἐπανειλημμένας προσφορὰς τοῦ λόρδου Σώλσμπερυ, ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ προεδρευομένην κυβέρνησιν, ἐδέχθη τέλος τῷ 1895 τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν. Ἡ δρᾶσίς του ἐν τῷ ὑπουργείῳ τούτῳ ἀποτελεῖ τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ πολιτικοῦ του βίου. Ἐπ' αὐτοῦ ἀνυψώθη μεγάλως τὸ γόητρον τῆς Ἀγγλίας, καθότι εἰς τὰ ἀποικιακὰ ζητήματα ἠκολούθησε πολιτικὴν ἄκρως ἐθνικιστικὴν καὶ στάσιν ἔντονον ἔναντι τῶν ξένων Δυνάμεων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Τσάμπερλαιν συνέδεσε τὸ ὄνομά του πρὸς δύο κυρίως ζητήματα, ἅτινα συνεκίνησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὴν διεθνῆ κοινὴν γνώμην: Τὸ ζήτημα τῆς Φασόδας καὶ τὸ ζήτημα τῶν Μπόερς. Εἰς τὸ πρῶτον ἠπείλησε τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἐπέτυχε πλήρη ἱκανοποίησιν τῆς Ἀγγλίας διὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Φασόδας ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα τὴν εἶχον καταλάβει ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν περιπλοκῶν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδάν. Εἰς τὸ δεύτερον ἐπέδειξε τοιαύτην ἐπιμονήν, ὥστε ἐξέπληξεν ὄχι μόνον τὴν διεθνῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀγγλικὴν κοινὴν γνώμην, διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Νοτιοαφρικανῶν, παρὰ τὰς σοβαρωτάτας ἀπωλείας τὰς ὁποίας ὑφίσταντο τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα. Ἐκ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ συνεπείᾳ συγχαρητηρίου τηλεγραφήματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποστείλει ὁ τότε αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος Β' πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας τοῦ Τράνσβααλ Κροῦγερ διὰ τὰς πρώτας νίκας τοῦ μποερικοῦ στρατοῦ, ἠπειλήθη ἡ κήρυξις πολέμου μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας, ἣν ἀπεσόβησεν ἡ φιλειρηνικὴ στάσις τοῦ πρωθυπουργοῦ Σώλσμπερυ, ἀντιταχθέντος εἰς τὰς φιλοπολέμους προθέσεις τοῦ Τσάμπερλαιν. Διὰ τὴν ἔναντι τῶν Μπόερς στάσιν του ὁ Τσάμπερλαιν ὑπέστη σφοδρὰν ἐπίθεσιν καὶ ἐτέθη ὑπὸ κατηγορίαν ἐκ μέρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως τῶν φιλελευθέρων ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ἀλλ' ἡ συσταθεῖσα ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ δὲν κατώρθωσε, συνεπείᾳ τῆς ἀντιδράσεώς του, νὰ προχωρήσῃ ἀπροσκόπτως εἰς τὸ ἔργον της. Ἡ πολιτική του ἔναντι τῶν Μπόερς ἀπεξένωσεν αὐτὸν καὶ τὴν Ἀγγλίαν πολλῶν συμπαθειῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλ' ἐνίσχυσε μεγάλως τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν τῶν συντηρητικῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν, ὁ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν ἔθεσεν ὡς βάσιν τοῦ προγράμματός του τὴν στενὴν ἕνωσιν τῶν ἀποικιῶν μεταξύ των καὶ μετὰ τῆς μητροπόλεως, καθιερώσας πρῶτος αὐτὸς τὰς ἀνὰ πενταετίαν ἔκτοτε ἐπαναλαμβανομένας διασκέψεις τῶν πρωθυπουργῶν τῶν βρεττανικῶν ἀποικιῶν εἰς τὸ Λονδῖνον. Ἡ πρώτη τοιαύτη διάσκεψις συνῆλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του τῷ 1897, ἡ δὲ δευτέρα τῷ 1902. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1903 ἐπεσκέφθη τὰς νεωστὶ κατακτηθείσας νοτιοαφρικανικὰς ἀποικίας καὶ ἔλαβε δραστήρια μέτρα διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσίν των. Ἐπίσης ἐπεσκέφθη τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Αὐστραλίαν, τὰς ὁποίας ὠργάνωσεν εἰς αὐτοκυβερνήτους πολιτείας, συνδεομένας ὅμως πολλαπλῶς μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ἄγγλος πολιτικός, ὁ ὁποῖος συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς συμπήξεως εἴδους αὐτοκρατορικῆς ὁμοσπονδίας ἢ κοινωνίας τῶν ἐθνῶν μεταξὺ τῶν βρεττανικῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς μητροπόλεως καὶ εἰργάσθη ἀόκνως διὰ τὴν πραγματοποίησίν της. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τοῦ δεσμοῦ μεταξὺ τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς μητροπόλεως κατήρτισεν ἰδιαίτερον πρόγραμμα τελωνειακῆς πολιτικῆς προτιμήσεως μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν ξένων ἐμπορευμάτων, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε νὰ ἐπιβάλῃ. Τόσον ὅμως τὸ φιλελεύθερον κόμμα, ὅσον καὶ τὸ συντηρητικόν, ἦσαν κεκηρυγμένα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, τὸ δὲ ἐξαγγελθὲν πρόγραμμά του ὑπὲρ τοῦ προστατευτικοῦ δασμολογίου προεκάλεσε πολλὰς ἐξεγέρσεις καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τότε πρόεδρος τῆς συντηρητικῆς κυβερνήσεως λόρδος Μπάλφουρ δὲν υἱοθέτησε τὸ πρόγραμμά του, ὁ Τσάμπερλαιν παρῃτήθη τῷ 1905 καὶ ἤρχισε πολιτικὴν περιοδείαν ἀνὰ τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἐξεφώνησε πολλοὺς λόγους πρὸς ἐξήγησιν τοῦ προγράμματός του καὶ προπαρασκευὴν τῶν ψηφοφόρων κατὰ τὰς ἐπικειμένας ἐκλογάς. Προσβληθεὶς ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ ἐξ ὑπερκοπώσεως καὶ ἐξ ἀρθρίτιδος, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν περιοδείαν του καὶ ν' ἀποσυρθῇ ἔκτοτε τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς, εἰς ἣν εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ διαπρέπουν καὶ νὰ τὸν ἀντικαθιστοῦν οἱ δύο υἱοί του *Ἰωσὴφ Ὥστεν Τσάμπερλαιν* καὶ *Ἀρθοῦρος Νέβιλ Τσάμπερλαιν*. Τῷ 1895 ἐξεδόθη τόμος τῶν κυριωτέρων «Λόγων» του, τῷ δὲ 1897 ἕτερος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον «Λόγοι ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς». Μ. Δ. Β.

—Τσάμπερλαιν (Chamberlain), *σὲρ* ***Ἰωσὴφ-Ὥστεν.*** Ἄγγλος πολιτικός, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸν προώρισεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς διάδοχόν του ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐφρόντισε περὶ τῆς καταλλήλου ἐκπαιδεύσεώς του εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Καντοβριγίας, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου, κατόπιν δὲ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ἰδιαίτερον γραμματέα του. Ὁ Ὥστεν Τσάμπερλαιν ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς τῷ 1892 καὶ διεκρίθη εὐθὺς ἀμέσως ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων διὰ τὴν ρητορικήν του δεινότητα καὶ ἰδίως διὰ τὰς ἀγορεύσεις του ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ Γλάδστωνος περὶ αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἰρλανδίας, συμβαλὼν τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ ἀποσυρθῇ τὸ νομοσχέδιον ἐκεῖνο, μετὰ ἐνενήκοντα ἡμερῶν συνεχεῖς συζητήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπρωτοστάτει ὁ πατήρ του. Τῷ 1895, μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὑπὸ τοῦ πατρός του τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν, ὁ Ὥστεν Τσάμπερλαιν διωρίσθη ὑφυπουργὸς τῶν Ναυτικῶν (πολιτικὸς λόρδος τοῦ Ναυαρχείου), διατελέσας τοιοῦτος ἐπὶ πενταετίαν. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1900 ὁ πρωθυπουργὸς λόρδος Σώλσμπερυ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ὑφυπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Σώλσμπερυ, ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν ὑπουργὸς τῶν Ταχυδρομείων ἐν τῷ ὑπουργείῳ Μπάλφουρ καὶ τῷ 1903 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἐπὶ τοῦ προστατευτικοῦ δασμολογίου γνώμας τοῦ πατρός του, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς μητροπόλεως. Ἡ ἐπελθοῦσα διαφωνία ἐν τῷ ὑπουργείῳ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ προστατευτικοῦ δασμολογίου ὡδήγησε τῷ 1905 εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ πατρός του καὶ εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1906, καθ' ἃς οἱ συντηρητικοὶ ἑνωτικοὶ ἐπέτυχον 158 ἕδρας ἔναντι 512 τῶν φιλελευθέρων. Ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει ὁ Ὥστεν Τσάμπερλαιν, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν λόγῳ ὑγείας τοῦ πατρός του ἐκ τῆς πολιτικῆς, ἀνεδείχθη ταχέως εἷς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς καὶ διεκρίθη διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ δασμολογίου ἀγορεύσεις του, διεξαγαγὼν ἀληθεῖς κοινοβουλευτικὰς μονομαχίας μετὰ τῶν πρωθυπουργῶν Κάμπελ-Μπάννερμαν τῷ 1906, τοῦ Ἄσκουϊθ τῷ 1907 καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ τῷ 1909, ὁπότε ὑπεχρέωσε τοῦτον, μετὰ τεσσαρακονθήμερον συζήτησιν, καθ' ἣν ἀντέκρουσεν ἄρθρον πρὸς ἄρθρον τὸν ἐπικληθέντα τότε περίφημον «λαϊκὸν προϋπολογισμόν», νὰ ἀποσύρῃ τὰ οἰκονομικά του το-

Digitized by Google

μοσχέδια. Τῷ 1911, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ λόρδου Μπάλφουρ ἐκ τῆς ἀρχηγίας τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν ὑπεδείχθη ὡς ἀντικαταστάτης του. Ἐπειδὴ ὅμως μερίς τοῦ κόμματος εἶχε κηρυχθῇ ὑπὲρ τοῦ Οὐώλτερ Λόνγκ, οἱ δύο ὑποψήφιοι, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διασπάσεως τοῦ κόμματος, συνεφώνησαν ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μπόναρ Λῶ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον μετέσχε τῆς ὑπὸ τὸν Ἄσκουϊθ κυβερνήσεως συνασπισμοῦ τῷ 1915 ὡς ὑφυπουργὸς τῶν Ἰνδιῶν. Μετὰ τὴν πρώτην ὅμως ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῆς Μεσοποταμίας καὶ τὰς σφοδρὰς ἐπικρίσεις, αἵτινες ἐπηκολούθησαν διὰ τὴν ἀνεπαρκῆ ὀργάνωσίν της, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ καταρτίσῃ εἰδικὴν ἀνακριτικὴν ἐπιτροπήν, ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν παρῃτήθη (1917). Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1918 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Λόϋδ Τζῶρτζ «ἐθνικὴν κυβέρνησιν συνασπισμοῦ» ὡς ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Μπόναρ Λῶ, προήδρευσε τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου τῶν Συμμάχων καὶ διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλον κατὰ τὸ 1919 ἐν Παρισίοις, εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, ὅσον ἀφορᾷ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα. Ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατώρθωσε ν' ἀναδιοργανώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας καὶ ν' ἀποσοβήσῃ τὴν πληθωρικὴν κυκλοφορίαν τοῦ χαρτονομίσματος μετὰ τὸν πόλεμον. Τῷ 1921, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Μπόναρ Λῶ, διὰ λόγους ὑγείας, ἐκ τῆς ἀρχηγίας τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν, ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν ἐξελέγη ὑπὸ τῆς διοικούσης ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος ὡς λήντερ αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ἐθεωρεῖτο δὲ βέβαιον ὅτι θὰ ἐξελέγετο καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συνέλευσιν αὐτοῦ, καθότι κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκλογῆς του τῷ 1911, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα πολιτικὴ φυσιογνωμία τῶν συντηρητικῶν, μηδενὸς ἄλλου ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ κόμματός του ἐμφανισθέντος ὅπως διεκδικήσῃ σοβαρῶς τὴν ἀρχηγίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτόν, μετασχὼν τῆς ὑπὸ τὸν Λόϋδ Τζῶρτζ ἐθνικῆς κυβερνήσεως συνασπισμοῦ, εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ προβῇ εἰς πολλὰς θυσίας ἐκ τοῦ προγράμματος τῶν συντηρητικῶν, κατὰ δὲ τὴν ἐπελθοῦσαν τῷ 1921 λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἰρλανδίας ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως καὶ τῆς συνεννοήσεως μὲ τοὺς ἐπαναστάτας, ἐνῷ συγχρόνως εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως τῆς συνεργασίας τῶν δύο μεγάλων κομμάτων τῆς χώρας, τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν φιλελευθέρων, καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ σχηματισμοῦ κυβερνήσεως τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, ἐξελθόντος ἐπικινδύνως ἰσχυροῦ κατὰ τὰς μετὰ τὸν πόλεμον ἐκλογάς, οἱ ἀδιάλλακτοι τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος ἐτάχθησαν ἐναντίον τῆς ἐκλογῆς του ὡς ἀρχηγοῦ. Κατόπιν τούτου, πρὸς ἀποφυγὴν καὶ πάλιν τοῦ σχίσματος εἰς τὰς τάξεις τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, ἐξελέγη ἀρχηγὸς αὐτοῦ ὁ Μπάλντουϊν. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1924, ἀρθεισῶν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν διαφωνιῶν μεταξὺ τῶν δύο διαφωνούσων μερίδων τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Μπάλντουϊν σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀντιπρόεδρος αὐτῆς. Ἡ ἀνάληψις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐσημείωσε νέον σταθμὸν εἰς τὴν πολιτικήν του σταδιοδρομίαν.

Ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν ἐγένετο γνωστὸς καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον διὰ τὰς προσπαθείας του πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ φιλειρηνικοῦ πνεύματος καὶ διὰ τὸν σημαντικὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισε κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συμφώνου ἀσφαλείας τοῦ Λοκάρνο (16 Ὀκτωβρίου 1925). Διὰ τὴν φιλειρηνικήν του ταύτην πολιτικὴν ἀπενεμήθη εἰς αὐτόν, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Ἀμερικανὸν στρατηγὸν Ντώς, τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς εἰρήνης τῷ 1925. Ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν συνέβαλεν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἄνύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, λαμβάνων μέρος πάντοτε αὐτοπροσώπως εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ συμβουλίου καὶ τῶν συνελεύσεων αὐτῆς καὶ ἐπιτυχών, τῷ 1926, τὴν εἴσοδον εἰς αὐτὴν καὶ τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1927 ἐν Κίνᾳ ἐτήρησεν ἔντονον μὲν στάσιν ἔναντι τῶν ἀναρχικῶν ἀποπειρῶν καὶ ἀπέστειλε στρατεύματα καὶ στόλον εἰς τὴν Σαγκάην, ἀλλ' ἐδείχθη ἀφ' ἑτέρου ὑποχωρητικὸς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐθνικοφρόνων Κινέζων, εὑρίσκων αὐτὰς λίαν δεδικαιολογημένας. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν διέκοψε τὰς σχέσεις τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ ἐξεδίωξε τὴν ἐμπορικὴν σοβιετικὴν ἀποστολὴν ἐκ Λονδίνου, ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ὅτι αὕτη διεξῆγε μπολσεβικικὴν προπαγάνδαν. Ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν ἐπεδίωξεν ἐπίσης τὴν σύναψιν στενοτέρων δεσμῶν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἐπανειλημμένως συναντηθεὶς πρὸς τοῦτο μετὰ τοῦ Μουσολίνι, καὶ πρὸς τὴν Γαλλίαν, μεθ' ἧς ἔκλεισε συμφωνίαν, διὰ τῆς ὁποίας καθωρίζετο τὸ ναυτικὸν πρόγραμμα τῶν δύο χωρῶν. Ἀσθενήσας τῷ 1928, ἐπεχείρησε μακρὸν ἀναρρωτικὸν ταξίδιον διὰ τοῦ Παναμᾶ εἰς τὴν Καλιφορνίαν καὶ τὸν Καναδᾶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἡ μετὰ τῆς Γαλλίας ναυτικὴ συμφωνία του ἐπεκρίθη σφοδρότατα, ἰδίᾳ ἐν Ἀμερικῇ, καὶ διὰ τοῦτο ἐγκατελείφθη κατόπιν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Μπάλντουϊν, τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐργατικῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν οἰκονομικὴν κρίσιν, μεθ' ἣν ἐσχηματίσθη ἡ ὑπὸ τὸν Μακντόναλντ κυβέρνησις τοῦ ἐθνικοῦ συνασπισμοῦ, τῷ 1931, ὁ Ὤστεν Τσάμπερλαιν ἐγένετο πρῶτος λόρδος τοῦ ναυαρχείου. Ἐξελέγη ἐπίσης τῷ 1933 πρόεδρος τοῦ συνδέσμου τῶν Ἄγγλων ὁμολογιούχων ἑλληνικῶν δανείων καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν διακανονισμὸν τῆς πληρωμῆς αὐτῶν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, αἵτινες ἐπηκολούθησαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος κήρυξιν τοῦ ἐξωτερικοῦ χρεοστασίου, τῷ 1932. Μ. Δ. Β.

— **Τσάμπερλαιν** (Chamberlain), ***Χιοῦστον - Στήουαρτ*** Γερμανὸς συγγραφεύς, ἀγγλικῆς καταγωγῆς (1855—1926). Ἦτο υἱὸς Ἄγγλου ναυάρχου καὶ μητρὸς Γερμανίδος καὶ εἶχε λάβει ὡς δευτέραν σύζυγόν του τὴν θυγατέρα τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ. Τῷ 1879, ἐγκατασταθεὶς ἐν Γενεύῃ, ἐσπούδασεν ἐκεῖ φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τῷ 1885 ἐν Δρέσδῃ μουσικήν, φιλοσοφίαν καὶ αἰσθητικήν. Ὑπῆρξε θαυμαστὴς τοῦ Βάγνερ καὶ μετὰ μακρὰ ταξίδια εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἐγκατεστάθη τῷ 1908 ἐν Μπαϋρώϋτ, ὅπου ἔγραψε πλείστας κριτικὰς περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ, ἐν αἷς «Περὶ τοῦ δράματος τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ» (1892), «Βιογραφία τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ» (1896), κ. ἄ. Ἔγραψεν ἐπίσης μελέτας περὶ «Ἐμμανουὴλ Καντίου» (1905), περὶ «Γκαῖτε» (1912), «Αὐτοβιογραφίαν» 1910) κ. ἄ. Τὸ κυριώτερον ὅμως ἐκ τῶν ἔργων του, ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν διάσημον, ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ βάσεις τοῦ ΙΘ αἰῶνος» εἰς δύο τόμους (1890—1891, 14η ἔκδοσις 1922), ὅπερ μετεφράσθη εἰς πλείστας γλώσσας. Ἐν αὐτῷ, ἐπεκτείνων τὰς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ Γκομπινώ, ὁ Τσάμπερλαιν ἐπεχείρησεν εὐρεῖαν κριτικὴν ἀνάλυσιν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ὁ ἀρχαῖος ἀριανὸς κόσμος, κατ' αὐτόν, διεφθάρη ἐκ τῆς ἐπεισδύσεως μὴ ἀριανῶν φύλων, ἀνενεώθη διὰ τῶν γερμανικῶν εἰσβολῶν, αἵτινες ἐνέχυσαν εἰς τὰς διεφθαρμένας φυλὰς αἷμα καθαρόν, ἰδέας ὑψηλὰς καί, κυρίως, τὴν ἠθικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Ἡ ἔξαρσις αὕτη τῆς ἀριανῆς φυλῆς, ὡς παραμενάσης καθαρᾶς καὶ ἁγνῆς μόνον ἐν τῷ γερμανικῷ κλάδῳ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται, κατὰ τὸν Τσάμπερλαιν, ὅλα τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ αὐτὴ ἡ Ἀναγέννησις καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν ὅλαι αἱ μεγάλαι φυσιογνωμίαι τῆς ἱστορίας, ὡς ὁ Δάντης καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος καὶ ἰδίως ὁ Χριστός, ἀπετέλεσεν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἄλλης ἀξίας τοῦ ἔργου, διὰ τὸν παγγερμανισμὸν ἓν τῶν ἰσχυροτέρων του ἐπιχειρημάτων καὶ μία τῶν πλέον αὐθαιρέτων δικαιώσεων τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς του. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐχρησίμευσε κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς ἰσχυρότατον ὅπλον τῆς γερμανικῆς προπαγάνδας, προεκάλεσε δὲ σφοδροτάτην πολεμικὴν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπεστήριξε τὴν θετὴν πατρίδα του καὶ ἐπολιτογραφήθη Γερμανὸς τῷ 1916. Μ. Δ. Β.

Τσάμπερλεν (Chamberlen ἢ Chamberlayne). Οἰκογένεια Ἄγγλων ἰατρῶν γαλλικῆς προελεύσεως, ἐγκατεστημένων ἐν Ἀγγλίᾳ, οἵτινες ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐκράτησαν μυστικὴν τὴν ἐφεύρεσίν των τοῦ ἐμβρυουλκοῦ. Κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι:

—1) ***Οὐΐλλιαμ.*** Φέρεται ὡς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Ἀνήκων εἰς τοὺς Οὐγενότους, κατέφυγε τῷ 1569, ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν διωγμῶν, μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Σούθαμπτον καὶ ἀπέθανεν αὐτόθι τῷ 1590.

—2) ***Πέτρος.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ *Οὐΐλλιαμ*, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις. Ἔζησεν ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ ἐν Σούθαμπτον καὶ ἐν Λονδίνῳ (1588—1596) καὶ διετέλεσε μέλος τῆς λονδινίου ἑταιρείας «Barber Surgeon's Company» (1598). Ἀπέθανε τῷ 1631. Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ἐμβρυουλκοῦ.

—3) ***Πέτρος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, μαιευτήρ, γεννηθεὶς ἐν Σούθαμπτον (1572—1626). Διετέλεσε μέλος τῆς «Ἑταιρείας κουρέων-χειρουργῶν».

—4) ***Πέτρος.*** Ἔγγονος τοῦ *Οὐΐλλιαμ*, ἰατρομαιευτήρ, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1601. Ἀπέκτησεν εὐρωπαϊκὴν φήμην καὶ ἔγραψε πλείστας ἐκκεντρικὰς συγγραφάς. Τῷ 1666 ἔλαβε δίπλωμα εὐρεσιτεχνίας διὰ τὸ νέον σχέδιόν του «Proposal for propelling ships and carriages by wind» καὶ ὀλίγον βραδύτερον προνόμιον διὰ τὸ σχέδιόν του τὸ ἀφορῶν τελειοποιημένην μέθοδον τοῦ γράφειν καὶ ἐκτυποῦν τὴν ἀγγλικήν. Ἀπέθανε τῷ 1683.

—5) ***Οὖγος.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1630. Τῷ 1670 μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐπρότεινε τὴν πώλησιν τοῦ οἰκογενειακοῦ μυστικοῦ, τοῦ ἐμβρυουλκοῦ των, ἀλλ' ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν. Μετέφρασεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὸ διάσημον μαιευτικὸν σύγγραμμα τοῦ Mauriceau (1672), προτάξας πρόλογον, ἐν ᾧ ἐποιεῖτο μνείαν περὶ τοῦ μυστικοῦ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ. Ἔγραψε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Practice of midwifery» καὶ τῷ 1683 ἐξέδωκεν ἰατρικὸν ἐγχειρίδιον «Manuale medicum: or a small treatise of the art of physick in general and of vomits κλπ.», ἐν ᾧ πάσας τὰς νόσους ἐθεράπευε διὰ φλεβοτομιῶν, ἐφιδρωτικῶν, καθαρτικῶν καὶ ἐμετικῶν, καὶ ὅπερ κατεδιώχθη ἐκ μέρους τοῦ χειρουργικοῦ κολλεγίου τοῦ Λονδίνου, ζητήσαντος ἅμα παρ' αὐτοῦ ἐπιμόνως καὶ τὴν προσέλευσίν του εἰς νενομισμένας ἐξετάσεις διὰ τὴν ἀπόκτησιν διπλώματος καὶ ἀδείας ἐξασκήσεως. Τῷ 1694 ἐδημοσίευσεν ἔργον ὑγιεινῆς, δι' οὗ οὗτος ἐδείκνυε τὰ μέσα πρὸς καταστολὴν τῆς μεγάλης ἐν Λονδίνῳ θνησιμότητος. Τῷ 1690 ἐκ τῆς μεγάλης ἣν ἐκτήσατο περιουσίας ἵδρυσε τράπεζαν τυχοδιωκτικήν, ἥτις κατέρρευσε. Τῷ 1702 ἐξέδωκε συγγραφὴν «Union of England and Scotland», ὑπεραμυνομένην ὑπὲρ τῆς διοικητικῆς καὶ κοινοβουλευτικῆς ἑνώσεως τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας, ἥτις ἀργότερον καὶ ἐπετελέσθη. Ἐγκατέλειψε τὴν Ἀγγλίαν διωκόμενος ἐπὶ τυχοδιωκτισμῷ καὶ μετέβη εἰς Ἄμστερνταμ, ἔνθα ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ ἐπί τινα ἔτη. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸν Roden van Roonhuysen, εἰς ὃν ἀντὶ χρηματικοῦ ποσοῦ ἀπεκάλυψε μέρος τῆς οἰκογενειακῆς ἐφευρέσεως, ἐπιδείξας τὸν μοχλὸν τοῦ ἐμβρυουλκοῦ. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Παῦλος* (1635—1717) κατελέγετο ἐν τῇ ἰατρικῇ μεταξὺ τῶν ἀληθῶς ἀγυρτῶν, διαφημίζων ἐπινόησίν του, ἐπίδεσμον τοῦ λαιμοῦ, δι' οὗ προϋλαμβάνοντο αἱ δύσκολοι ὀδοντοφυΐαι καὶ αἱ δυστοκίαι. Τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ ὁ ἄλλος ἀδελφός του ἰατρὸς *Ἰωάννης*, ὅστις ἀπέθανε τῷ 1700, ἐγνώριζον τὸ μυστικὸν τοῦ ἐμβρυουλκοῦ καὶ ἐχρησιμοποίουν τοῦτο εἰς τοὺς τοκετούς. Ο. Ρ.

Τσάμπερλιν (Chamberlin, *προφ. Τσαίμπερλιν*), ***Θωμᾶς.*** Ἀμερικανὸς γεωλόγος (1843—1928). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γεωλογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐϊσκόνσιν καὶ τοῦ Σικάγου, πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Σικάγου, διευθυντὴς τῆς γεωλογικῆς ὑπηρεσίας τῆς πολιτείας τοῦ Ἰλλινόϊς, πρόεδρος τῆς ἀμερικανικῆς ἑταιρείας διὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν, κτλ. Τῷ 1894 συνώδευσε τὸν Πῆρυ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐξερεύνησιν τῆς Γροιλανδίας καὶ τοῦ Πόλου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1902 μέχρι τοῦ 1909 εἰργάσθη ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ Καρνέγκι. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Γεωλογία τῆς Οὐϊσκόνσιν» (1879—1882), «Γενικὴ πραγματεία περὶ γεωλογίας» εἰς τρεῖς τόμους, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ρ. Σώλσμπερυ (1906, «Ἡ γένεσις τῆς γῆς» (1916), «Αἱ δύο ἡλιακαὶ οἰκογένειαι, τὰ τέκνα τοῦ ἡλίου» (1928) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Τσάμπερν, ἢ ***Σαβέρν*** (γερμ. Zabern, γαλλ Saverne) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν Ἀλσατίᾳ, πρωτεύουσα ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κάτω Ρήνου, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ζὸρν καὶ τῆς διώρυγος Μάρνη-Ρήνου. Εἶναι ἀμπελουργικὸν κέντρον καὶ ἔχει μεγάλα λατομεῖα καὶ ἐργοστάσια κιγκαλλερίας, ὑάλου καὶ ὀπτικῶν εἰδῶν. Κάτ. 7.377. Χ. Δ.

τσαμπί (τό)· δημοτ., ἡ σταφυλὴ ὁλόκληρος ὡς φυσικῶς ἔχει, *βότρυς* (βλ. λ.): «τὸ κλῆμα ἔχει πολλὰ τσαμπιά», «ἄγουρο—, γινωμένο τσαμπί» || κλαδίσκος τῆς σταφυλῆς, ἐπιφυλλίς, ἄλλως *περιφυλλίδα*: «ἕνα τσαμπὶ σταφύλι».

Τσαμπί *[Γεωγρ.]*. Ἀγροικία τῆς κοινότητος Ἁγίου Ἀντωνίου τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου, τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 43. Ε. Γ.

Τσάμπλαιν (Champlain) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς, εἰσδύουσα διὰ τοῦ βορείου ἄκρου αὐτῆς εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ Καναδᾶ, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1608 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Σαμπλαίν. Κεῖται μεταξὺ τῶν πολιτειῶν Βέρμοντ καὶ Ν. Ὑόρκης, ἔχει ἐμβαδὸν 1 982 τετρ. χλμ., μῆκος 177 χλμ., ἀνώτερον πλάτος 24 χλμ. καὶ βάθος μέχρι 180 μ. Ἔχει πυκνὴν ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν, συνδέεται δὲ διὰ διωρύγων μετὰ τῶν ποταμῶν Χούδσωνος καὶ Ἁγίου Λαυρεντίου. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς ἀνεξαρτησίας ἔλαβον χώραν ἐν τῇ λίμνῃ πολλαὶ μάχαι μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Ἀμερικανῶν. Θ. Κ.

Τσαμπλάκ, *Γρηγόριος.* Ρῶσος μητροπολίτης Κιέβου (βλ. λ. *Ζαμπλὰκ Γρηγόριος*).

Τσαμπόρτσε (Zaborze) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ Ἄνω Σιλεσίᾳ. Κάτ. 29.198. Ἀπὸ τοῦ 1927 συνεχωνεύθη μετὰ τῆς ἐγγὺς κειμένης πόλεως *Χίντεμπουργκ*. Θ. Κ.

Digitized by Google

τσαμπουδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κώνιον τὸ στικτόν*.

τσαμπουκαλίδικα (τά). Καλοῦμεν οὕτω τὸ μυστικὸν ἢ συνθηματικὸν ἰδίωμα τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος κακούργων. Τὰ τσαμπουκαλίδικα εἶναι ἀκόμη ἀμελέτητα· οὔτε ἐργασίαν τινά, οὔτε καὶ ἁπλοῦν γλωσσάριον ἔχομεν, ἀναφερόμενον εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἰδίωμα. Διὸ οὔτε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν χαρακτῆρά του, οὔτε τὴν θέσιν αὐτοῦ μεταξὺ τῶν λοιπῶν συνθηματικῶν ἰδιωμάτων γνωρίζομεν. —Ω.

τσαμπούνα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *κοτυληδὼν* καὶ *κώνειον*.

τσαμπούνα (ἡ) (ἰταλ. zampugna ἢ zampogna). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἀσκαύλου*. Γ. Σ.

τσαμπουνάω, καὶ *—ίζω*· δημοτ., παίζω τὴν τσαμπούνα, θορυβῶ, φωνάζω διαρκῶς, κλαίω: «ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ τσαμπουνάει» || φλυαρῶ, μυρολογῶ: «τί τσαμπουνᾷς αὐτοῦ;»

τσαμπούνημα (τό), καὶ *—ισμα*, δημοτ., τὸ παίξιμο τῆς τσαμπούνας, βοὴ συνεχής, κλαυθμηρισμός· || φλυαρία, μωρολογία: «τί τσαμπουνήματα εἶν' αὐτὰ ποὺ λές».

τσαμπουνίζω· δημοτ., ἄλλως *τσαμπουνάω* (βλ. λ.).

τσάμπουρο (τό)· δημοτ., τῆς σταφυλῆς ὁ σκελετός, ὡς ἔχει μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ραγῶν: «ἐσύ 'σαι τὸ σταφύλι κ' ἐγὼ τὸ τσάμπουρο».

Τσὰμ-Τεπὲ *[Γεωγρ.]*. Ὕψωμα τραπεζοειδὲς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σεϊντῆ-σοῦ (Παρθενίου ποταμοῦ) καὶ εἰς ἀπόστασιν περὶ τὰ 5 χλμ. ΝΔ. τοῦ Σεϊντῆ Γαζῆ. Ἀποτελεῖ τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς παραλλήλως καὶ ἀνατολικώτερον τοῦ Τουρκμὲν ντὰγ κειμένης ὀροσειρᾶς Σουλτὰν ντὰγ—Τσὶλ Τζιχὰν ντὰγ—Ἀχμὲτ Τιρὰν Μπαμπᾶ Τεπέ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Τῇ 7ῃ Ἰουλίου 1921 ἐπὶ τοῦ ὑψώματος *Τσὰμ Τεπὲ* συνῆψεν αἱματηροτάτην μάχην ἡ ἑλληνικὴ XIII μεραρχία κατὰ τῶν Τούρκων, ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις. Ἀποτελοῦσα αὕτη τὴν ἄκραν δεξιὰν πτέρυγα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας, προελαυνούσης τότε ἀπὸ τοῦ χώρου τῆς Κιουταχείας πρὸς τὰ ΒΑ. (πρὸς Ἐσκὶ Σεχίρ), ἀνεχώρησεν ἀπὸ τοῦ Ἄκ Ὀλοὺκ διευθυνομένη πρὸς Σεϊντῆ Γαζῆ· τὴν ἑσπέραν τῆς 6 Ἰουλίου 1921 εἶχε φθάσει εἰς Ἂκ Ἴν, ἐνῷ ἡ ἐμπροσθοφυλακή της (ἡμιλαρχία, 3ον σύνταγμα πεζικοῦ καὶ μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ) ἀπώθησε τουρκικά τινα τμήματα παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς στενωποῦ (ΒΑ. τοῦ Ἄκ Ἴν), ἅτινα ἀπεσύρθησαν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Τσὰμ Τεπὲ κυρίαν τοποθεσίαν ἀντιστάσεως τῶν Τούρκων. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς XIII μεραρχίας, ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ διοικητοῦ της, ἀντισυνταγματάρχου Ἀβράμπου, περὶ τὴν 17ην ὥραν τῆς 6 Ἰουλίου 1921, ἀνέπτυξεν ἐν πρώτῃ γραμμῇ δύο τῶν ταγμάτων της (τὸ III/3 δεξιὰ καὶ τὸ 1/3 ἀριστερά), τηρήσασα ὀπίσω ὡς ἐφεδρείαν τὸ II/3, προὐχώρησε καὶ ἔλαβε πλήρη ἐπαφὴν μετὰ τῶν κατεχόντων τὸ Τσὰμ Τεπὲ Τούρκων, ὧν ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς ἀντεπίθεσιν ἰσχυράν. Ἐπελθόντος τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς ὁ ἀγὼν κατέπαυσε. Κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς 7ης Ἰουλίου 1921 οἱ Τοῦρκοι (8η μεραρχία) ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τοῦ III ἰδίως τάγματος τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ, τὸ ὁποῖον, καίτοι σχεδὸν πανταχόθεν εἶχε κυκλωθῆ, ἀνθίστατο ἐρρωμένως. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀνασυνταχθέντων ταχέως τῶν τμημάτων καὶ ἐπελθούσης τῆς ἡμέρας, οἱ Τοῦρκοι ὑφίσταντο ἀντεπίθεσιν διὰ τῆς λόγχης τῶν I καὶ III ταγμάτων τοῦ 3ου συντάγματος καὶ ὁρμητικὴν ὡσαύτως παρέμβασιν τοῦ II τάγματος τῆς ἐφεδρείας καὶ ἀναγκάζονται εἰς ταχεῖαν ὑποχώρησιν πρὸς ἀνατολάς, ἐγκαταλιπόντες τὸ Τσὰμ-Τεπέ. Ἡ ἐκμετάλλευσις ὅμως τῆς ἐπιτυχίας δὲν ἐγένετο, λόγῳ: α) τῆς πυκνῆς ὁμίχλης κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης· β) τῶν ἀπωλειῶν τοῦ 3ου συντάγματος (480 ἐκτὸς μάχης), μὴ δυνηθέντος νὰ κινηθῇ πέραν τοῦ Τσὰμ-Τεπέ· γ) τῆς βραδύτητος τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων, μὴ φθάσαντος εἰς τὸ ποθούμενον ὕψος δεξιά, ὡς εἶχε τοῦτο διαταχθῇ ὑπὸ τῆς XIII μεραρχίας· καὶ δ) τῆς βραδύτητος, μεθ' ἧς ὁμοίως εἶχεν ἀπὸ πρωΐας κινηθῆ ἐπὶ τὰ πρόσω τὸ 2ον σύνταγμα πεζικοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ὑποχωρήσαντες ἐκεῖθεν ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τοῦ Κιζὶλ-ντὰγ (1050) ΒΔ. τοῦ Σεϊντῆ-Γαζῆ, ὅπου τὴν ἐπομένην (8 Ἰουλίου 1921) πάλιν ἀντέστησαν εἰς τὴν προέλασιν τῆς V ἑλληνικῆς μεραρχίας, προελαυνούσης παραλλήλως τῇ XIII μεραρχίᾳ, βορειότερον, ἤτοι δι' Οὒς-Σεράϊ—Κιζὶλ-ντάγ. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

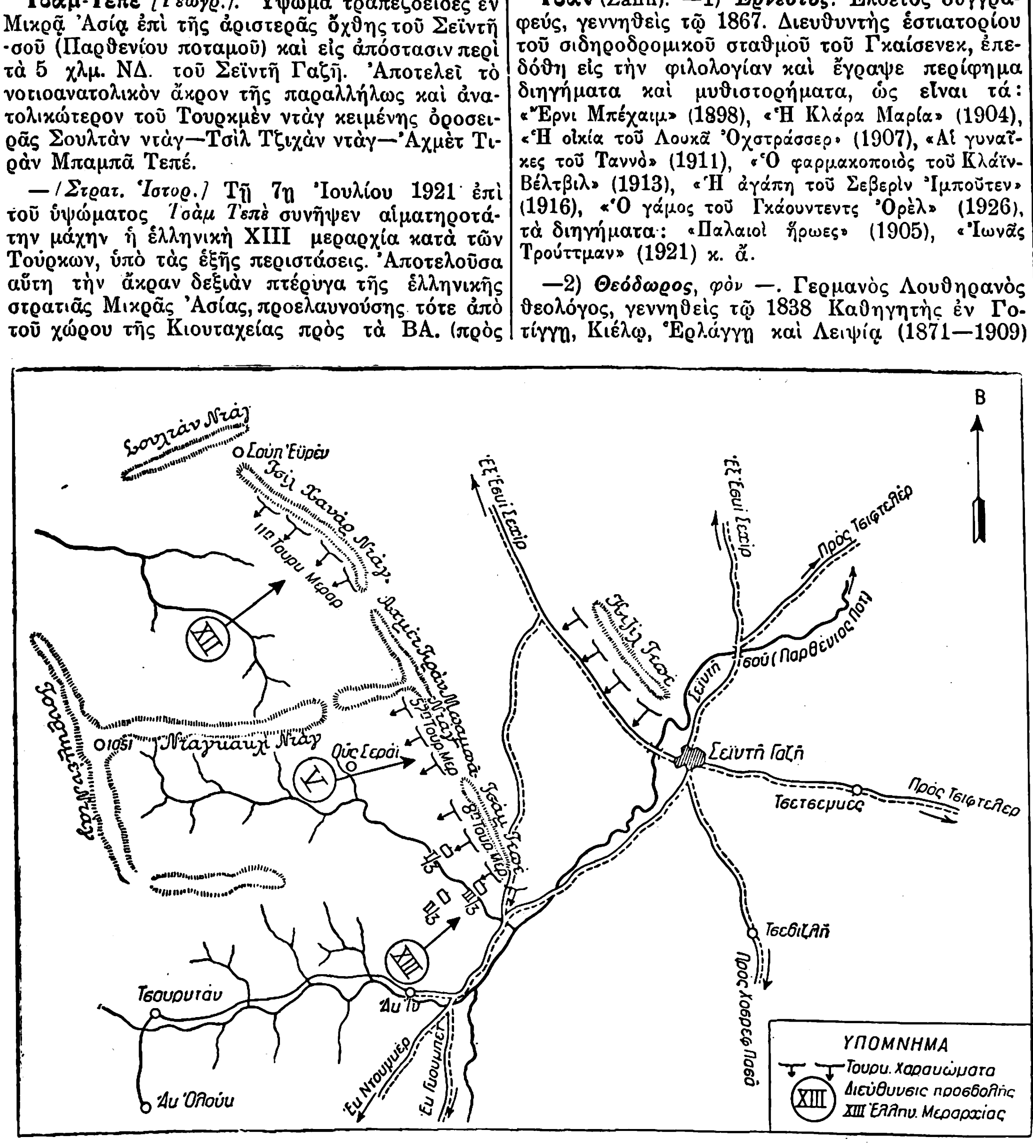

Μάχη περὶ τὸ Τσὰμ-Τεπὲ (6 καὶ 7 Ἰουλίου 1921).

Τσὰν (Zahn). —1) ***Ἐρνέστος***. Ἑλβετὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1867. Διευθυντὴς ἑστιατορίου τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Γκαίσενεκ, ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἔγραψε περίφημα διηγήματα καὶ μυθιστορήματα, ὡς εἶναι τά: «Ἔρνι Μπέχαιμ» (1898), «Ἡ Κλάρα Μαρία» (1904), «Ἡ οἰκία τοῦ Λουκᾶ Ὀχστράσσερ» (1907), «Αἱ γυναῖκες τοῦ Ταννὸ» (1911), «Ὁ φαρμακοποιὸς τοῦ Κλάϊν-Βέλτβιλ» (1913), «Ἡ ἀγάπη τοῦ Σεβερὶν Ἰμποῦτεν» (1916), «Ὁ γάμος τοῦ Γκάουντεντς Ὀρὲλ» (1926), τὰ διηγήματα: «Παλαιοὶ ἥρωες» (1905), «Ἰωνᾶς Τρούττμαν» (1921) κ. ἄ.

—2) ***Θεόδωρος***, *φὸν* —. Γερμανὸς Λουθηρανὸς θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1838 Καθηγητὴς ἐν Γοτίγγῃ, Κιέλῳ, Ἐρλάγγῃ καὶ Λειψίᾳ (1871—1909) καὶ κύριος ἐν Γερμανίᾳ ἐκπρόσωπος τῆς συντηρητικῆς ἑρμηνείας τῆς Βίβλου, ἔγραψεν: «Ὁ Μάρκελλος τῆς Ἀγκύρας» (1867), «Ὁ Ἰγνάτιος τῆς Ἀντιοχείας» (1873, «Ἔρευναι περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης» (1881 — 1928, εἰς 8 τ.), «Ἱστορία τοῦ κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης» (1888), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην» (1897), «Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ» (1928). Ἀπὸ τοῦ 1913 ἐκδίδει τὸ θρησκευτικὸν περιοδικὸν «Σχόλια εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην», ἐν τῷ ὁποίῳ ἔγραψε πολλὰ ἀξιόλογα ἄρθρα. Θ. Κ.

Τσάνα (Tana) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἀφρικῆς (βλ. λ. *Τάνα*).

Τσαναγῆ-Δεβὲ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βρύσεως τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 348 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Λεβητήκιον*.

τσανάκα (ἡ)· δημοτ., μεγάλο τσανάκι, πηλίνη λοπὰς χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἄλλως *γαβάθα*: «ἔφαγε μιὰ τσανάκα σοῦπα».

τσανάκι (τό)· δημοτ., μικρὰ πηλίνη λοπάς, χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἄλλως *γαβάθι*· || μεταφ ἐπὶ ἀνθρώπου ἀνηθίκου ἢ ὁπωσδήποτε κακῆς διαγωγῆς: «εἶναι ἕνα τσανάκι ποῦ ἀπ' ὅπου κι' ἂν τὸ πιάσῃς λερώνεσαι» || κοινὴ ὀνομασία (ἄλλως *πονος τῶν Σπετσῶν*, *ἁπλοπίνακο*) ἐν Ὕδρᾳ τῆς νόσου *λεϊσμανίασις* (βλ. λ.).

Τσανάκια *[Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸς ὅρμος καὶ χωρίον (πλάτ 38° 45′ Β., μῆκ. 26° 51′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1902: Gulf of Chandarli) τοῦ Ἐλαϊτικοῦ κόλπου πλησίον εἰς τὶς Νέες Φῶκες. Σ. Ε. Λ

Τσανακιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαργαριτῶν τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης. Κάτ. (1928) 95 Ἡ ὀνομασία ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως τσανὰκ (=ἀγγεῖον), διότι ἐν τῇ κοινότητι ἀσκεῖται ἡ ἀγγειοπλαστική. Ε. Γ.

Τσανὰκ-καλὲ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ στενοῦ καὶ εἰδικῶς τῆς πόλεως τῶν *Δαρδανελλίων*. Τὸ ὄνομα ἐδόθη καὶ εἰς τὸν ὁμώνυμον νομόν.

— **Τσανὰκ Καλὲ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐπιστεφόμενον ὑπὸ φρουρίου τετραγωνικοῦ, ἀφ' οὗ λαμβάνει τὸ ὄνομά της καὶ ἡ πόλις (εὐρωπαϊστὶ *Δαρδανέλλια*), ἀντικρύζον δὲ τὸ Κιλὶντ Μπὰχρ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς. Ἔχει φάρον. Ἐν τῷ φρουρίῳ, οὗ τὸ νότιον παραλούει τοῦ Ροδίου ὁ ροῦς, ὑπῆρχε μέχρις ἐσχάτων ὅλμος ὀρειχάλκινος, βάλλων πελώριον βλῆμα λίθινον διαμέτρου 25 δακτύλων· ἐχρονολογεῖτο δ' οὗτος ἀπὸ τοῦ 1470, καθ' ὃ Μωάμεθ ὁ Β′ ἀνήγειρε τὰ ἐπὶ τῶν δύο ἠπείρων προμνησθέντα φρούρια. Σ. Ε. Λ

Τσανακλῆς, ***Νέστωρ***. Ἕλλην βιομήχανος καὶ φιλάνθρωπος, γεννηθεὶς ἐν Κομοτινῇ τῷ 1841 καὶ ἀποθανὼν εἰς βαθὺ γῆρας ἐν Καΐρῳ τῷ 1932. Μικρὸν μετὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάϊρον καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν σιγαρέττων, τότε μόλις δημιουργουμένων. Τάχιστα τὰ σιγαρέττα του κατέστησαν παγκοσμίου φήμης καὶ ἀπέφεραν εἰς αὐτὸν σημαντικὰ πλούτη. Ἵδρυσε μέγα ἐργοστάσιον σιγαρέττων ἐν Σούμπρᾳ τοῦ Καΐρου καὶ κατόπιν ἐν Φραγκφούρτῃ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐπεδόθη εἰς γεωργικὰς ἐργασίας, ἰδίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, κατὰ τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου, μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη προήδρευσε τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Καΐρου, τῆς ὁποίας ἔκτισεν, ἰδίαις δαπάναις, τὸν ἐν Μπουλὰκ τοῦ Καΐρου ναὸν τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, διακριθεὶς διὰ τὰς πολλὰς εὐεργεσίας του εἰς τὴν ἑλληνικὴν παροικίαν καὶ διὰ τὰς γενναιοδωρίας του εἰς τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας. Γ. Λ. Λ.

Τσανὰκ Λιμὰν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος μικρασιατικός, κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῶν Γκιοβάτων, ἐλάσσονος κόλπου ἐν τῷ τῆς Κῶ (πλάτ. 36° 57′ Β., μῆκ. 28° 14′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulf of Kos, Doris and Symi). Σῴζεται δ' ἐν μέρει λιθόκτιστος ρωμαϊκὴ ὁδὸς ἄγουσα διὰ μέσου τοῦ δάσους τοῦ πρὸς τὸν μυχὸν εἰς τὸν ἀντίπυγόν του λιμένα Φῶσκον (νῦν Μαρμαρίσι. Σ. Ε. Λ.

τσανακογλείφτης (ὁ)· δημοτ., ποῦ γλείφει τὰ τσανάκια, παράσιτος, εὐτελής, κόλαξ.

Τσανακτσί, ἢ ***Τσανακτζὶ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλατίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κείμενον ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου, συνδεόμενον δι' ἁμαξιτῶν μετὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Πολατλὶ καὶ (μέσῳ τοῦ Καβουτζῆ Κιουπροῦ) μετὰ τοῦ Σιβρὶ Χισάρ Ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου ἀμυντικῆς τοποθεσίας, ἣν οἱ Τοῦρκοι εἶχον ὀργανώσει, ὅπως ἀντιταχθῶσι κατὰ τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως, κατ' Αὔγουστον 1921, ἐκ τοῦ ὑψιπέδου Ἐσκὶ Σεχὶρ—Σεϊντῆ Γαζῆ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ τουρκικὸν τέμενος τοῦ χωρίου τούτου ὑπῆρξεν ὁ σταθμὸς διοικήσεως τοῦ Γ′ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου 1921, ἐκεῖθεν δὲ τὸ σῶμα στρατοῦ τοῦτο διηύθυνε τὴν ἐνέργειαν τῶν III, VII, IX καὶ X μεραρχιῶν καὶ μικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς XI μεραρχίας, αἵτινες ἀντεμετώπισαν ἐπιτυχῶς (27—30 Αὐγούστου 1921) τὴν ἀντεπίθεσιν 14 μεραρχιῶν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπεζήτουν τότε ν' ἀνατρέψωσι τὸ Γ′ σῶμα στρατοῦ ἐκεῖθεν καί, ἀφοῦ καταλάβωσι τὰς ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου πηχθείσας γεφύρας εἰς Καβουντζῆ, Τεκέ, Καρὰ Ἐλιὰς καὶ Μπεϋλίκ, ἐκτρέψωσι πρὸς νότον, πρὸς τὸ Τζιχὰν Μπεϊλί, τὴν ἑλληνικὴν στρατιάν, ἐμποδίζοντες τὴν ἀρξαμένην ἤδη ὑποχώρησιν

Digitized by Google

αὐτῆς πρὸς δυσμὰς διὰ τῶν Α' καὶ Β' σωμάτων στρατοῦ. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Τσανακτσὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ραιδεστοῦ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 323 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Κεραμεικός*.

Τσαναρλῆς *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ποταμοῦ *Ἐνιπέως* (βλ. λ.).

Τσὰνγκ Κάϊ Σὲκ (Chang ἢ Chiang Kai Shek καὶ Chiang Chung Cheng). Κινέζος στρατηγὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1886. Προσεχώρησεν εἰς τὸ κυριαρχοῦν δημοκρατικὸν κόμμα καὶ τῷ 1920 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διεύθυνσις τῆς ἐν Βαμπόα στρατιωτικῆς ἀκαδημίας, ἣν ὠργάνωσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Βοροντίν, ἀνεπισήμου πράκτορος τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας ἐν Κίνᾳ. Ὅτε βραδύτερον, ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ Βοροντίν, ὁ στρατηγὸς Σοὺν Γιὰτ Σὲν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Κουομιτάνγκ ἐπεβλήθησαν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Καντῶνος, οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ἀκαδημίας κατετάχθησαν εἰς τὸν κομμουνιστικὸν στρατόν, τὴν ἀρχηγίαν δὲ τούτου ἀνέλαβεν ὁ Τσάνγκ, ἔχων παρ' αὐτῷ, ὡς ἀνεπίσημον ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου, τὸν Ρῶσον στρατηγὸν Γκάλεν. Ἐνίκησεν εὐχερῶς τὸν ἀντίπαλον στρατὸν τῶν βορείων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τσὲν Τσιοὺνγκ καὶ μετέφερε τὴν ἕδραν αὐτοῦ εἰς Νανκίν. Τῷ 1927, ἐπαναστατήσας κατὰ τῆς αὐξούσης κυριαρχίας τῶν σοβιέτ, ἐπεχείρησεν ἀντικομμουνιστικὴν ἐκστρατίαν διὰ μέσου τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς νοτίου Κίνας καὶ ἐκκαθαρίσας τὸ ἔδαφος ἀπὸ τῶν Ρώσων πρακτόρων ἐσχημάτισεν ἐθνικὴν κυβέρνησιν, τὴν λεγομένην τοῦ Νανκίν. Τῷ 1928, ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ του, κατετρόπωσε τοὺς βορείους καὶ κατέλαβε τὸ Πεκῖνον. Τὴν 10ην Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους ἐξελέγη πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως. Θ. Κ.

Τσὰνγκ-Τσὸ-Λὶν (Chang-Tso-Lin). Κινέζος στρατηγὸς (1873—1928). Στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς ἐν Μαντζουρίᾳ, ἀνεξάρτητος κυρίαρχος ἀπὸ τοῦ 1916, ἀνεμείχθη τῷ 1923 εἰς τὸν ἐμφύλιον ἐν Κίνᾳ πόλεμον καὶ καταλαβὼν ἐκυβέρνα τὴν Βόρειον Κίναν μέχρι τοῦ 1927, ὅτε ἔφθασαν ἕως ἐκεῖ, προελαύνοντα, τὰ νότια στρατεύματα. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Πεκίνου (Ἰούνιος 1928) ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Μαντζουρίαν, ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπ' ἀγνώστων. Θ. Κ.

Τσὰνγκ-Τσοὺν (Chang-Tsoun) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας, ἐν τῇ κινεζομαντζουριανῇ ἐπαρχίᾳ Κιρίν, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Α. Κίνας καὶ Ν. Μαντζουρίας. Κάτ. 80.000. Ἔχει βιομηχανίαν ἐριουργίας καὶ παραγωγὴν πετρελαίου. Θ. Κ.

Τσανδραγούπτα (Chandragupta). Ἰνδὸς ἡγεμὼν (βλ. λ. *Σανδράκοττος*).

Τσανεαμπάλες (οἱ) (Chaneabales). Φυλὴ Ἰνδῶν ἐρυθροδέρμων Μάγια, κατοικοῦσα ἐν τῇ πολιτείᾳ Χιάπας τοῦ Μεξικοῦ, ἐκ 10.000 ἀτόμων περίπου. Θ. Κ.

Τσανιαρθίλιο (Chañarcillo) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Χιλῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοπιαπό. Κάτ. 3.219. Παρ' αὐτὸ ἀνεκαλύφθη τῷ 1832 ἓν τῶν μεγίστων ἀργυρωρυχείων τοῦ κόσμου, ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ὁποίου συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν τῆς Χιλῆς κατὰ τὰ ἔτη 1840—1860. Μ.Δ.Β.

Τσάνιτς. Αὐστριακὸς χαρτογράφος, ἀποσταλεὶς εἰς Ἑλλάδα μετ' ἄλλων χαρτογράφων τῶν ἓξ μεγάλων Δυνάμεων πρὸς καθορισμὸν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, τῶν ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποφασισθέντων τῇ 24 Μαΐου 1881. Τ. Ε. Ε.

Τσάνκα *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἀσίας ἐν Μαντζουρίᾳ (βλ. λ. *Χάνκα*).

Τσὰν-Κὶα-Κοῦ (Chang-Kia-Kow) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας (βλ. λ. *Κάλγκαν*).

Τσάνκιρι, ἢ *Κιάνιρι* *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου νομοῦ (βλ. *Γάγγραι*). Κάτ. (1927) 8.847. Ἡ ὁμώνυμος ὑποδιοίκησις ἔχει 73.583 κατ., ὁ δὲ ὅλος νομὸς περιλαμβάνων καὶ τὰς ὑποδιοικήσεις Ἰλγάζ καὶ Τσερκές, 156 588 κατ. Ν. Μ.

Τσὰν κοτζὰ τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ *Γρανικοῦ* (βλ. λ.).

Τσανλὶ-Μαναστὶρ (=δικαιοῦχος κώδωνος). Οὕτως ἐπωνομάσθη ἡ ἱστορικὴ Μονὴ Ἀρκαδίου κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης (1669), ἐπειδὴ ὁ πορθητὴς πασᾶς (Κυπριολῆ), τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ τουρκομαθοῦς ἱεροδιακόνου τῆς μονῆς Νεοφύτου Πατελάρου, πεμφθέντος εἰς Τυμπάκι, ὅπου ὁ πασᾶς ἦτο ἐστρατοπεδευμένος, ὡς ἀντιπροσώπου αὐτῆς, ἔδωκε τὸ δικαίωμα κρούσεως κώδωνος κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας, ἀπαγορευμένης πανταχοῦ τῆς Κρήτης, καὶ ἠσφάλισε τὸ προνόμιον διὰ φρουρᾶς ἐν τῷ ἐλησίον χωρίῳ Ἀμνάτῳ. Ε. Γ.

Τσάννινγκ (Channing), *Γουλιέλμος-Ἔλλερυ*. Ἀμερικανὸς κληρικός, ἱεροκήρυξ καὶ συγγραφεὺς (1780—1842). Τὰ ἔργα του, θρησκευτικὰ καὶ φιλοσοφικά, ἐξεδόθησαν τῷ 1841, εἰς πέντε τόμους, εἰς 6ον δὲ τόμον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ τελεία ζωή», ἐκλογὴ ἐκ τῶν κηρυγμάτων του. Θ. Κ.

Τσὰν-Ντερὲ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Θρᾴκης, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Τσεπελάρσκα Πλάνινα συμβάλλει εἰς τὸν Ἄρδαν μετὰ ροῦν 30 περίπου χλμ. Α. Θ. Σ.

Τσάνοι (οἱ). Ὀρεινὴ φυλὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. *Ζάννοι*).

Τσάνσελλορ (Chancellor), *Ριχάρδος*. Ἄγγλος θαλασσοπόρος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1556. Ἀποπλεύσας τῷ 1553 εἰς ἀναζήτησιν θαλασσίας ὁδοῦ πρὸς τὰ βορειοανατολικά, κατώρθωσεν, ἐνῷ οἱ σύντροφοί του ἐξώκειλαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Λαπωνίας, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνεξερεύνητον Λευκὴν Θάλασσαν καὶ νὰ προσεγγίσῃ εἴς τινα ὅρμον, ὅπου τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου (μετέπειτα λιμὴν Ἀρχαγγέλου). Εἰς νέον πλοῦν ὑπέγραψεν ἐμπορικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ρωσίας ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον ἐπνίγη παρὰ τὴν Σκωτίαν. Θ. Κ.

Τσάντ, ἢ *Τσάδ* (Chad, ἢ Tchad, ἀραβ. *Μπάχρ-ἐς-Σαλάμ*) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη λίμνη τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς, κειμένη ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Σουδάν, μεταξὺ τῶν παραλλήλων 12° 50' καὶ 14° 10' βορ. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 13° καὶ 15° ἀνατ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Κεῖται ἐντὸς εὐρέος κλειστοῦ λεκανοπεδίου, τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα στεροῦνται ἐκροῆς πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἔκτασίς της ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 27 000 τ. χλμ., δὲν εἶναι ὅμως σταθερά, ποικίλλουσα ἀπὸ 11.000 τετρ. χλμ., εἰς ἃ περιορίζεται κατὰ τὰς περιόδους τῆς ξηρασίας, μέχρι 50.000 τ. χλμ., εἰς τὰ ὁποῖα φθάνει κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν πλημμυρῶν. Ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων της εὑρίσκεται 240 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, τὸ βάθος δ' αὐτῶν σπανίως ὑπερβαίνει τὰ 4 μ. Λόγῳ τοῦ ἐλαχίστου βάθους των αἱ παρόχθιοι περιοχαὶ τῆς λίμνης εἶναι κατάφυτοι εἰς μεγάλην ἔκτασιν, καλυπτόμεναι ὑπὸ καλαμώνων, λωτῶν, παπύρων καὶ ἄλλων ὑδροχαρῶν φυτῶν. Αἱ κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν βροχῶν πλημμυρίζουσαι ἐκτάσεις ἀποξηραίνονται ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὰς περιόδους τῆς ἀνομβρίας. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης παρουσιάζουν βαθμιαίαν μετατόπισιν ἐξ Α. πρὸς Δ., εἰς τὰς ἀποξηραινομένας δὲ ἀνατολικὰς περιοχὰς (Μποντελέ, Ἐγκάϊ καὶ Μπάχρ-ἐλ-Γκαζάλ) ἀναδύονται πολυάριθμοι κατάφυτοι νησῖδες, ἀποτελοῦσαι τὰ διακεκριμένα συμπλέγματα *Κάρκα* καὶ *Μπουντούμας*, ἕκαστον τῶν ὁποίων οἰκεῖται ὑπὸ 15.000—20 000 κατοίκων, κατὰ τὸ πλεῖστον λῃστῶν καὶ πειρατῶν. Κυριώτερος ἐκ τῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὴν Τσὰντ ποταμῶν εἶναι ὁ *Σαρί*, ὅστις ἐκχύνει ἐντὸς αὐτῆς κατὰ 1'' 2000 περίπου κυβικὰ μέτρα ὕδατος, τριπλασιαζόμενα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πλημμυρῶν.

Ἡ Τσὰντ ἔχει γλυκέα ὕδατα. Τὸ μικρὸν βάθος της καθιστᾷ αὐτὴν ἀκατάλληλον διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν, παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ οἰκονομική της σημασία εἶναι σοβαρωτάτη λόγῳ τῆς εὐφορίας τῶν πέριξ χωρῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Μπορνοῦ καὶ τοῦ Μπαγκιρμί. Ἐξ ἄλλου, λόγῳ τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως, ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ὁδῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ τῆς Μεσογείου, τῆς Γουϊνέας τοῦ Κόνγκο καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου, ἡ Τσὰντ ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος πεδίον ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, αἵτινες κατὰ τὴν μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου περίοδον εἶχον διαμοιρασθῆ τὴν κατοχὴν τῶν ὀχθῶν της. Σήμερον ἡ λίμνη ἀνήκει κατὰ μὲν τὸ βόρειον, ἀνατολικὸν καὶ νοτιοανατολικὸν τμῆμα εἰς τὴν Γαλλίαν, κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν καὶ νοτιοδυτικὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ λίμνη Τσὰντ ἦτο πιθανῶς γνωστὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὸν Πτολεμαῖον, ἀναφέρεται δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων γεωγράφων τοῦ μεσαίωνος. Κατὰ τοὺς νεωτέρους ὅμως χρόνους ἀνεκαλύφθη καὶ ἐξηρευνήθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων μόνον κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Πρῶτοι ἐπισκεφθέντες αὐτὴν ἦσαν οἱ Κλαίππερτον καὶ Ντένχαμ (1823), οἵτινες καὶ τὴν ὠνόμασαν *Βατερλώ*. Κυριώτεροι τῶν μετ' αὐτοὺς ἐξερευνητῶν εἶναι οἱ Ὄβεργουσγκ (1851), ὁ Νάχτιγκαλ (1871—1872), ὁ Μοντεΐγ (1892 κ. ἄ. Χ. Δ.

τσάντα (ἡ)· δημοτ., μικρὸν σακκίδιον διαφόρων σχημάτων καὶ χρήσεων, οἷον: «τσάντα κυρίας, — μαθητοῦ, — κυνηγοῦ».

—*[Κυνηγ.]* Βλ. λ. *πήρα*.

Τσάντα, ἢ *Τζετὼ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης πρὸς δυσμὰς τῆς Σηλυβρίας. Ὑπήγετο διοικητικῶς εἰς τὴν Σηλυβρίαν καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας. Οἱ κάτοικοι, ἀνερχόμενοι εἰς 3.000 περίπου, ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, ἐγκατεστάθησαν δὲ εἰς τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν. Εἰς τὴν Τσάνταν (τουρκ.=σάκκοι) θὰ ἔπρεπεν ἴσως ν' ἀναζητηθῇ τὸ φρούριον τῶν βυζαντινῶν *Σάκκοι*, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὡς κείμενον ἐγγὺς τῆς Σηλυβρίας (Ἱστ. βιβλ. Αον). Ε. Σ. Σ.

Τσάντα (Chanda) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν τῇ γενικῇ διοικήσει τῶν Κεντρικῶν Ἐπαρχιῶν. Ἡ πόλις κεῖται παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἐραΐ καὶ Ουάρντα. Ἦτο παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς δυναστείας τῶν Γκόντ, ἐγνώρισε δὲ τότε περίοδον μεγάλης ἀκμῆς, τὴν ὁποίαν μαρτυροῦσι καὶ τὰ μέχρι σήμερον σῳζόμενα ἀρχιτεκτονικὰ αὐτῆς μνημεῖα. Κυριώτερον αὐτῶν εἶναι τὸ τεῖχος, ὕψους 16 ποδῶν καὶ μήκους 5 1/2 μιλίων. Σήμερον ἡ Τσάντα εἶναι σημαῖνον κέντρον ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας βάμβακος, μετάξης, ἐμβάδων καὶ χαλκίνων ἀντικειμένων, ἀριθμεῖ δὲ πληθυσμὸν 19.866 κατοίκων, ὧν τὰ 5/6 Ἰνδοί. Ἡ ἐπαρχία εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς διοικήσεως, ἔχουσα ἔκτασιν 23.280 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 66.000 κατοίκων. Ἔχει εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας ἐκτεταμένας καλλιεργείας βάμβακος καὶ σίτου, ὀρύζης δὲ καὶ ἀραβοσίτου κατὰ τὸ νότιον. Χ. Δ.

Τσανταρλῆ *[Γεωγρ.]*. Παράλιος κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπαγομένη εἰς τὸν καζᾶν Περγάμου τοῦ νομοῦ Σμύρνης. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου (Ἐλαϊτικοῦ) καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Πιτάνης, ἐπὶ μικρᾶς χερσονήσου χωριζούσης δύο τοξοειδεῖς ὅρμους. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν κατῳκεῖτο ὑπὸ 2.000 περίπου κατοίκων, τὸ πλεῖστον Ἑλλήνων, ἀσκούντων τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἁλιείαν, εἶχε δὲ καὶ ἁλυκάς, ἐν αἷς παρήγετο σημαντικὴ ποσότης ἅλατος. Καίτοι ὁ λιμὴν τοῦ Τσανταρλῆ ἦτο ὁ καλύτερος τῆς κάτω κοιλάδος τοῦ Καΐκου, ἐν τούτοις σημαντικώτερος ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως ἦτο ὁ βαθειότερον αὐτοῦ κείμενος λιμὴν τοῦ Δικελῆ, ὅστις ἦτο καὶ τὸ ἐπίνειον τῆς Περγάμου.

— **Τσανταρλῆ κόλπος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸς κόλπος, ὁ Ἐλαϊτικὸς κόλπος τῶν ἀρχαίων. Ἐν αὐτῷ φερώνυμα ὅρμος καὶ πόλις (πλάτ. 38°56' Β., μῆκ. 26°57' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1902: Gulf of Chandarli), ἥτις εἶναι ἡ Πιτάνη τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐκβολὴ τοῦ Μπακὴρ-τσάϊ, τοῦ Καΐκου τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Τσαντὲ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Σάκκοι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

Τσάντερ (Zander), *Ἰωνᾶς-Γουσταῦος-Γουλιέλμος*. Σουηδὸς ἰατρογυμναστής, γεννηθεὶς τῷ 1835. Πρὸς πρόληψιν καὶ θεραπείαν τῶν σκολιώσεων καὶ λοιπῶν παθήσεων τῆς σπονδυλικῆς στήλης, εἰσήγαγε τὴν γυμναστικήν, πρὸς τελειοτέραν ἄσκησιν τῆς ὁποίας ἐπενόησε σειρὰν μηχανημάτων ἐκ μοχλῶν ἀρθρουμένων διαφοροτρόπως κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας, καὶ κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων προσέθηκεν ἀντίρροπα βάρη, εἰς διαφόρους ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ ὑπομοχλίου ἀποστάσεις, κατάλληλα δι' ὡρισμένα μυϊκὸν σύνολον ὡς καὶ πᾶσαν ἄρθρωσιν. Κατὰ τὰς διὰ τῶν μηχανημάτων τούτων ἀσκήσεις ἡ πρὸς κατανίκησιν ἀντίστασις τοῦ ἀσθενοῦς εἶναι ἀνάλογος μὲ τὸ μῆκος τοῦ βραχίονος τοῦ μοχλοῦ, αἱ δὲ ἀναλισκόμεναι δυνάμεις δύνανται καὶ μαθηματικῶς νὰ ὑπολογισθῶσιν. Αἱ σκευαὶ αὗται ἔτυχον βραβείων εἰς τὰς διεθνεῖς ἐκθέσεις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, πρὸς ἐφαρμογὴν δὲ τῆς μηχανοθεραπευτικῆς γυμναστικῆς του ταύτης μεθόδου ἵδρυσε καὶ διηύθυνεν ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1865 ἰατρομηχανικὸν ἰνστιτοῦτον, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἱδρυθὲν ἐν τῷ κόσμῳ, χρησιμεῦσαν ὡς πρότυπον διὰ τὰ μετέπειτα ὅμοια ἱδρύματα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Ἀπὸ τοῦ 1880 διατελεῖ ὑφηγητὴς τῆς ἰατρικῆς γυμναστικῆς ἐν τῷ Καρολινείῳ ἰνστιτούτῳ. Ἔγραψε: «Medico-mekaniska institutet i Stockholm» (1871), «Svar pä Nägra ord' tillbelysning af fragan om de dvenne olika gymnastik metoderna, den manuella och den mekaniska» (1872). «The mechanico-therapeutic institution in Stockholm» (1876), «De mekaniska gymnastikens apparelj och dess användande» (1886). Ο. Ρ.

Τσαντερναγκόρ, ἢ *Τσανταρναγκὰρ* (Chandernagore ἢ Chandarnagar) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἐν ταῖς Ἰνδίαις γαλλικῶν ἀποικιακῶν ἐγκαταστάσεων, κειμένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Χοῦγκλι, 23 χλμ. πρὸ τῆς Καλκούττας. Ἔχει ἔκτασιν 9,6 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1931) 27.393 κατοίκων, ἀποτελούμενον κατὰ τὰ 9/10 ἐξ ἰθαγενῶν Ἰνδῶν. Τὸ Τσαντερναγκὸρ παρεχωρήθη τῷ 1688 ὑπὸ τοῦ Ἀουραγκζὲμπ εἰς τὴν γαλλικὴν ἑταιρείαν τῶν Ἰνδιῶν, ἥτις ἵδρυσεν αὐτόθι ἀπὸ τοῦ 1676 ἐμπορικὸν σταθμόν. Τῷ 1757 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες κατηδάφισαν τὰς ὀχυρώσεις της, τῷ 1763 ὅμως ἀπεδόθη ἐκ νέου εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀνακαταληφθεῖσα βραδύτερον ἀπεδόθη ἐκ νέου εἰς τοὺς Γάλλους διὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος συνομολογηθεισῶν συνθηκῶν, παραμένει δ' ἔκτοτε γαλλική. Ἡ πόλις εἶ-

Digitized by Google

ναι κέντρον σημαντικοῦ ἐμπορίου καὶ ἔχει κλωστήρια ἰούτας. Χ. Δ.

Τσάντερτον (Chadderton) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Λανκασάϊρ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄϊρκ πρὸς Δ. τῆς πόλεως Ὄλνταμ, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ προάστιον. Εἶναι κέντρον ὑφαντουργικῶν καὶ χημικῶν βιομηχανιῶν. Κάτ. (1921) 28.721. Χ. Δ.

Τσαντηράκης, ***Φραγκιᾶς.*** Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1800 εἰς τὸ Κάτω Χωριὸ τῆς Ἱεραπέτρας. Μετέσχε τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τῷ 1828 ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας του. Ἀπέθανε τῷ 1877. Ν. ΚΛΣ

τσαντίλα (ἡ)· δημοτ., ὕφασμα μάλλινον ἀραιὰ ὑφασμένον εἰς σχῆμα σάκκου πρὸς ἀποστράγγισιν τοῦ τυροῦ: «τυρὶ τῆς τσαντίλας» νωπὸς τυρὸς μήπω ἀλατισθείς· || συνεκδ., πᾶν ἀραιόν, ἀραιῶς ὑφασμένον ὕφασμα (βλ. λ. *ἠθμός*).

τσαντίρι (τό)· δημοτ., σκηνή, ἄλλως *τέντα*: «γύφτικα τσαντίρια».

Τσάντλερ (Chandler), ***Κάρολος.*** Ἀμερικανὸς ἀστρονόμος (1846—1913). Εἰργάσθη ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Harvard College, ὅπου κατέγινεν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων καὶ τὴν μελέτην τῆς μεταβολῆς τῶν γεωγραφικῶν πλατῶν. Συνέγραψε πολυαρίθμους πραγματείας ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων, δημοσιευθείσας εἰς τὴν «Astronomical Journal», ἧς διηύθυνε τὴν ἔκδοσιν ἀπὸ τοῦ 1909. Εἰς τὸν Τσάντλερ ὀφείλονται προσέτι τρεῖς κατάλογοι μεταβλητῶν ἀστέρων, ἡ ἀναγνώρισις τῆς ταυτότητος τοῦ κομήτου τοῦ 1889 d πρὸς τὸν κατὰ τὸ 1770 ἐμφανισθέντα κομήτην τοῦ Laxell, ἡ ἀνεύρεσις τοῦ μικροῦ πλανήτου Ἔρωτος, νέος προσδιορισμὸς τῆς σταθερᾶς τῆς ἀποπλανήσεως, ἡ ἐπινόησις διαφόρων εἰδικῶν ἀστρονομικῶν ὀργάνων, ὡς τὸ πλωτὸν ἐφ' ὑδραργύρου ζενιθιακὸν τηλεσκόπιον, τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν μεταβολῶν τῶν γεωγραφικῶν πλατῶν, κ. ἄ. Σ. Π.

— **Τσάντλερ** (Chandler), ***Ριχάρδος.*** Ἄγγλος ἀρχαιολόγος (1738—1810). Ἀσχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Elegia Graeca» τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν Ἀλκαίου, Θεόγνιδος, Σιμωνίδου, Σαπφοῦς, Τυρταίου κ. ἄ. μετ' ἐμβριθῶν σημειώσεων· ταχέως ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, εἰς ἣν ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του, συγγράψας πλεῖστα ἀρχαιολογικὰ ἔργα καὶ περιηγηθεὶς πολλοὺς ἀρχαίους τόπους. Ἐκ τῶν πρώτων του ἔργων εἶναι τὸ «Marmora Oxoniensia», ἤτοι πλήρης περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἀρχαίων τοῦ μουσείου τῆς Ὀξφόρδης, τῶν γνωστῶν ὡς μαρμάρων τοῦ Arundel. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἔργον τοῦ Chandler εἶναι ἡ κατόπιν ἐντολῆς τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀρχαιοφίλου ἑταιρείας τῶν Dilettanti περιήγησίς του καὶ ἐξερεύνησις τῶν ἀρχαιοτήτων Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος. Ἀναλαβὼν τὴν ἐντολὴν ταύτην τῷ 1764 καὶ ἔχων ὡς βοηθοὺς τὴν ἀρχιτέκτονα N. Revett καὶ τὸν ζωγράφον W. Pars, ὁ Chandler περιώδευσε τὴν Σμύρνην, τὴν Ἔφεσον, τὴν Πριήνην, τὰς Σάρδεις, τὴν Τρῳάδα καὶ πολλοὺς ἀρχαιολογικοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν δ' ἐπιστρέψας εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1766 προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν περιφήμων αὐτοῦ ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων: «Ionian Antiquities», πολύτιμον τετράτομον σύγγραμμα μὲ κείμενον τοῦ Chandler καὶ σχεδιογραφήματα τοῦ Revett, ἐκδοθὲν ἐν Λονδίνῳ, «Inscriptiones Antiquae in Asia minore et Graecia presertim Athenis collectae», ἐκδοθὲν ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1774, «Travels in Asia Minor», δίτομον ἐκδοθὲν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1775, «Travels in Greece» (Ὀξφόρδη τῷ 1776), «History of Ilium or Troy». Β. Δ. Θ.

Τσάντος (Chandos), ***Ἰωάννης.*** Ἄγγλος πολεμιστὴς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀποκτήσας μεγάλην φήμην διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὰ πολεμικά του κατορθώματα κατὰ τὸν Ἑκατονταετῆ πόλεμον τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Πουατιὲ τῷ 1356, ὅπου ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Μαύρου πρίγκιπος. Διετέλεσεν ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, διοικητὴς τῆς Ἀκουϊτανίας (1362) καὶ τοῦ Πουατοῦ (1369) καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐπικινδυνωδεστέρων ἀντιπάλων τοῦ Ντὺ Γκεσλέν. Πληγωθεὶς κατὰ τὴν μάχην τῆς γεφύρας τοῦ Λυσσάκ, τὴν 31 Δεκεμβρίου 1369, ἀπέθανε τὴν ἑπομένην ἐν Σιβῶ. Τὰ κατορθώματά του ἔχουν ἐξυμνηθῆ ὑπὸ πολλῶν λαϊκῶν ἀγγλικῶν τραγουδιῶν, καθὼς καὶ ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Μ. Δ. Β.

Τσὰν-Τσὰν (Chan Chan) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τοῦ Περοῦ, ἠρειπωμένη νῦν, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Λὰ Λιμπερτάντ, 3 χλμ. πρὸς Β. τοῦ Τρουχίλλιο καὶ 480 περίπου πρὸς Β. τῆς πρωτευούσης Λίμας. Ἀνάγεται εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ἴνκας ἐποχήν, ἦτο δὲ πρωτεύουσα τοῦ ἰσχυροῦ ἰθαγενοῦς κράτους τῶν Τσίμου καὶ κέντρον ἀκμαίου πολιτισμοῦ. Ἀποτελεῖται ἐξ ὁμάδος περιτετειχισμένων συνοικισμῶν, κειμένων ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ περιβαλλομένων ὑπὸ ἑνιαίου μεγάλου τείχους ὕψους 30—40 ποδῶν. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σῳζομένων οἰκιῶν ὑπολογίζεται ὅτι ὁ πληθυσμός της κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς ἀνήρχετο εἰς 250 000 περίπου κατοίκων, ἦτο δηλαδὴ ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀρχαίων πόλεων ὁλοκλήρου τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν σῳζομένων οἰκοδομῶν διακρίνονται διάφορα ἀνάκτορα καὶ ναοὶ ᾠκοδομημένοι κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ πλίνθων. Ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ μεγάλου βασιλικοῦ ἀνακτόρου σῳζομένων ἀναγλύφων καὶ νωπογραφιῶν καὶ τῶν διαφόρων οἰκιακῶν ἀντικειμένων, κοσμημάτων καὶ ὑφασμάτων, ἅτινα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν τάφων, συνάγεται ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Τσὰν-Τσὰν εὑρίσκοντο εἰς λίαν ἀνεπτυγμένον ἐπίπεδον πολιτισμοῦ. Χ. Δ.

Τσανύϊ (Csanyi), ***Λαδίσλαος.*** Εἷς τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς οὐγγρικῆς ἀνεξαρτησίας (1790—1849). Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ὠργανώθη πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ, αἱ κύριαι δὲ συνεννοήσεις τῶν ἐπαναστατῶν ἐγίνοντο ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς καὶ παλαιὸς ἀξιωματικός, ἐπρωτοστάτησε καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς εἰς τὸν ἀγῶνα, μετὰ δὲ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κινήματος καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας (1849) ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Δημοσίων Ἔργων εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Κοσσοὺθ κυβέρνησιν. Κατὰ τὴν φυγὴν τῆς κυβερνήσεως, μετά τινας μῆνας, ἀπεχώρησε τελευταῖος, μετὰ δὲ τὴν ἧτταν τοῦ Βιλάγκος (13 Αὐγούστου 1849) παρεδόθη εἰς τοὺς Ῥώσους, οἵτινες ἐξέδωκαν αὐτὸν εἰς τοὺς Αὐστριακούς, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Θ. Κ.

Τσάο Σιὲν *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία κινεζικὴ ὀνομασία τῆς *Κορέας* (βλ. λ.).

τσαουλιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *βερικοκκέα*. Δ. Ν. Π.

Τσάουμπουα (Tsaubua) *[Γεωγρ.]*. Κρατίδια τῶν Ἰνδιῶν (βλ λ. *Σάν, κράτη τῶν —*).

Τσάουνερ (Zauner), ***Φραγκίσκος.*** Αὐστριακὸς γλύπτης (1746—1822). Κύριος ἐκπρόσωπος τοῦ κλασσικισμοῦ ἐν Αὐστρίᾳ, διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης τῷ 1805. Γνωστότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: ὁ ὀρειχάλκινος ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Ἰωσὴφ Β' ἐν Βιέννῃ, ὁ τάφος τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου, ἐν τῷ παρακκλησίῳ τῆς αὐλῆς, καὶ προτομὴ τοῦ Φραγκίσκου Β' ἐν τῷ ἐν Βιέννῃ ἱστορικῷ μουσείῳ τέχνης. Θ. Κ.

Τσάουν(ο) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σιβηρίας, πηγάζων ἀπὸ τῶν Στανοβοείων ὀρέων καὶ ἐκβάλλων εἰς ὁμώνυμον αὐτοῦ κόλπον τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ. Ἔχει μῆκος 200 χλμ. καὶ ἀποτελεῖ τὰ ὅρια τῆς σοβιετικῆς διοικήσεως τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ τῆς δημοκρατίας τῆς Γιακουτίας. Π. Ν. Π.

—**Τσάουν(ο)** *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, δεχόμενος τὰ ὕδατα ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ὁρίζεται ὑπὸ τῶν ἀκρωτηρίων Τσελ άγκσκυϊ (Α.) καὶ Λιόλεραν (ΔΝΔ), ἔχων ἄνοιγμα 125 χλμ. καὶ βάθος 170 καὶ ἀποτελῶν τὸ πρὸς ΝΔ ὅριον τῆς χερσονήσου Τσουκότσκ. Π. Ν. Π.

Τσαοὺς Ἀγυζὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ποσείδιον*.

Τσαουσάκος, ***Παρασκευᾶς.*** Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Βαχλίας (βλ. λ. *Βαχλιώτης* Παρασκευᾶς).

Τσαουσανλῆ ***Τσάϊ*** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ποταμοῦ *Ρυνδάκου* (βλ.λ.).

τσαούσης (ὁ). Λέξις τουρκική, ἥτις σημαίνει ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς κοσμεῖται διὰ λοφίου.

Τσαούσηδες ἐκαλοῦντο ἄλλοτε ἀξιωματικοί, ὑπασπισταὶ ἢ καὶ κλητῆρες τελοῦντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου ἢ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου (αὐτοκρατορικοῦ διβανίου). Οἱ τοῦ σουλτάνου, καὶ πρὸ πάντων ὁ *ἀρχιτσαούσης* (*τσαοὺς-μπασῆ*), ἦσαν πρόσωπα σπουδαῖα, χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ὡς ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι πρὸς ἡγεμόνας. Ὁ τσαοὺς-μπασῆς μάλιστα εἶχε καὶ δικαστικὰ καθήκοντα. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καὶ σήμερον ἔτι, *τσαοῦσαι* ἔμειναν μόνον οἱ ἐν τῷ στρατῷ ὑπαξιωματικοί, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τὸν λοχίαν.

Ἐμίρ-τσαουσσοῦ εἶναι ὁ παρὰ τοῖς σωματάρχαις λοχίας διαγγελεύς.

Τσαούσης λέγεται ἐνίοτε καὶ ὁ ἀρχιεργάτης. Λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ τσαοῦσαι εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας μεγάλην ἰσχύν, ἡ λέξις *τσαούσης* κατήντησε νὰ σημαίνῃ παρ' ἡμῖν ἄνθρωπος αὐθαίρετος. Ν. Μ.

Τσαούσης, ***Ἰάκωβος.*** Κρὴς ἁγιογράφος, ἀκμάσας τῷ 1588—1590 ἐν Ζακύνθῳ, γνωστὸς ἐκ διαφόρων ἐγγράφων σῳζομένων ἐν τῷ ἱστορικῷ ἀρχειοφυλακείῳ τῆς Ζακύνθου. ΕΡ. Μ.

τσαούσι (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος*. Δ. Ν. Π.

Τσαούσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Ἰωάννου τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 73. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἁγίαν Κυριακήν*.

τσαούσιοι (οἱ)· βλ. *τζαούσιοι*.

Τσαούς-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Σάρτη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

Τσαουσλῆ *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μεσιανὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κυανῆ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

—**Τσαουσλῆ** *[Γεωγρ.]*. —1) Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Ἀετὸς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

—2) ***Μέγα — καὶ Μικρὸν —.*** Τουρκικὴ ὀνομασία τῶν ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίων Μεγάλης καὶ Μικρᾶς *Πολυβοίας* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

Τσαοὺς μοναστήρ. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην μονῆς τῶν *Βλατάδων* (βλ. λ.).

Τσαουστζῆ-γκιὸλ *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. λ. *Ἴλγιν*).

Τσαοὺς Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Φρυγίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, μεταξὺ Κιουταχείας καὶ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Διὰ τῶν παρ' αὐτὸ ὑψωμάτων διήρχετο ἡ ὠχυρωμένη ἀμυντικὴ τοποθεσία τῶν Τούρκων περὶ τὴν Κιουτάχειαν κατὰ τὸ 1921.

Τὰ συγκροτήματα τῶν ἔργων περὶ τὸ Τσαοὺς Τσιφλὶκ (τριπλαῖ καὶ τετραπλαῖ σειραὶ χαρακωμάτων) ὡς καὶ περὶ τὸ Καρὰ Μπουγιοὺ ἢ Ρουκλοῦ ντάγ, ἀπετέλουν τὰ ὀχυρά, τὰ συνιστῶντα τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ φρουρίου ἢ ὠχυρωμένου τουρκικοῦ στρατοπέδου τῆς Κιουταχείας, ἣν πτέρυγα προσέβαλε, κατ' Ἰούλιον 1921, ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Τὸ ἑλληνικὸν Β' σῶμα στρατοῦ (V καὶ XIII μεραρχίαι), ἐξορμῆσαν ἀπὸ τοῦ χώρου παρὰ τὸ Τουμλοῦ Μπουνάρ, διηυθύνθη πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ μὲ τὴν V μεραρχίαν δεξιὰ καὶ τὴν XIII ἀριστερά, καλυπτομένην ἔτι δυτικώτερον διὰ μεικτοῦ ἀποσπάσματος (ἐκ τοῦ 2ου συντάγματος πεζικοῦ, δύο μοιρῶν ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς ἡμιλαρχίας). Τὸ Β' σῶμα στρατοῦ θ' ἀπετέλει τὸν κινούμενον στροφέα τοῦ νοτίου τμήματος τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς, ὅπερ θὰ ἐξετέλει περιστροφὴν ἐπ' ἀριστερὰ (ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν) μὲ σκοπὸν τὴν κύκλωσιν τῆς ὠχυρωμένης τουρκικῆς τοποθεσίας τῆς *Κιουταχείας* (βλ. λ.) ἀπ' ἀνατολῶν. Ἡ V μεραρχία εἶχεν ἄξονα τῆς ζώνης ἐνεργείας αὐτῆς τὴν ἁμαξιτόν: Τουμλοῦ Μπουνὰρ—Τσάλκιοϊ—Ἀλτουντάς. Ἡ XIII μεραρχία (πλὴν τοῦ πλευρικοῦ ἀποσπάσματος αὐτῆς) τὴν καρροποίητον ὁδὸν Τουμλοῦ Μπουνάρ—Ἀγάτκιοϊ πρὸς Καϊνάκ. Τὸ πλευρικὸν μεικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ συνταγματάρχου Δέδε προήλασε διὰ τῆς ἡμιονικῆς ὁδοῦ Γιουλοὺκ πρὸς Κιζὶλ ντάγ. Συμπληρωματικὰ μέσα εἶχον διατεθῆ: ὑπὸ τὰς διαταγὰς μὲν τῆς V μεραρχίας τὸ σύνταγμα βαρέος πυροβολικοῦ καὶ μία μοῖρα τοῦ Β συντάγματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς δὲ τῆς XIII μεραρχίας μία μοῖρα τοῦ Β συντάγματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ καὶ μία μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ τῆς V μεραρχίας.

Τῇ 29 Ἰουνίου 1921 προελάσαν τὸ Β' σῶμα στρατοῦ ἀπώθησε προκαλυπτικὰ τμήματα τῆς 2ας τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἅτινα μετὰ πυροβολικοῦ εἶχον ἀντιταχθῆ εἰς τὴν προχώρησιν τῶν μεραρχιῶν V καὶ XIII, πρῶτον μὲν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἀρσανλάρ, εἶτα δὲ ἀπὸ τῆς νοτίας παρυφῆς τοῦ Τσάλκιοϊ καὶ τέλος ἀπὸ τῶν βορείων τοῦ Τσάλκιοϊ ὑψωμάτων.

Διὰ τὴν 30 Ἰουνίου 1921 ἡ στρατιὰ Μικρᾶς Ἀσίας εἶχε διατάξει, ἵνα τὸ Β' σῶμα στρατοῦ, ἀφῆνον μεικτὸν ἀπόσπασμα πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀριστεροῦ του, ἐπιτεθῇ πρὸς κατάληψιν τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου Ἐλμανλῆ ντάγ μέχρι τῆς ἀνατολικῶς αὐτοῦ διερχομένης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἐνῷ συγχρόνως τὸ Α' σῶμα στρατοῦ ἀνατολικώτερον θὰ ὑπεστήριζε τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Β' σώματος στρατοῦ, ἐπιτιθέμενον πρὸς κατάληψιν τοῦ Καρὰ Μπουγιοὺ ντάγ, προωθοῦν τὴν II αὐτοῦ μεραρχίαν ἐκ Βαϊρὰμ Τζαζὶ εἰς Ἂκ Ἐϋρὲν καὶ ἐκεῖθεν διὰ Τσεκὲς—Σαριτζὲ Ἐϋρὲν πρὸς Ἐρίκλάρ. Τὸ Β' σῶμα στρατοῦ πρὸς τοῦτο διέταξεν, ἵνα: α) Τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ συνταγματάρχου Δέδε καταλάβῃ τὸ Ἄμπια ντάγ πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τοῦ Β' σώματος στρατοῦ. β) Ἡ XIII μεραρχία διὰ τῆς ὑπολοίπου δυνάμεως αὐτῆς ἀχθῇ μὲ ἄξονα προσβολῆς τὴν ἁμαξιτόν: Τσάλκιοϊ—Ἀλτουντὰς πρὸς Ἀϊκερικτζῆ καὶ γ) Ἡ V μεραρχία ἐπιτεθῇ μὲ ἄξονα προσβολῆς: Ὀσμάνκιοϊ—Ἐλμανλῆ ντάγ. Ἐπὶ πλέον δὲ τὸ Β' σῶμα στρατοῦ παρέσχε καὶ ἄλλας τινὰς ὁδηγίας σχετικῶς μὲ τὴν διάθεσιν τῶν ἐφεδρειῶν τῶν μεραρχιῶν. Ὥρα

Digitized by Google

ἐκκινήσεως πρὸς ἐπίθεσιν ὡρίσθη διὰ τὴν XIII μεραρχίαν ἡ 13η ὥρα καὶ διὰ τὴν V τοιαύτην ἡ 11η τῆς 30ῆς Ἰουνίου, ἤτοι μετὰ τὸ πέρας τῆς προπαρασκευαστικῆς πορείας μέχρι τῆς γενικῆς γραμμῆς ἐξορμήσεως Κούρντκιοϊ-Ὀσμάνκιοϊ. Ἡ V μεραρχία, προελάσασα διὰ δύο φαλάγγων, προσέβαλε τὰ περὶ τὸν αὐχένα τοῦ Καδῆ Μουσὰλ ἐπὶ τοῦ Ἐλμανλῆ ντὰγ ἐγκατεστημένα ἐν ἀμύνῃ τμήματα τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ, ἀπώθησεν αὐτὰ μετὰ ἀγῶνα καὶ ἐγκατεστάθη ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τοῦ Ἐλμανλῆ, καλυφθεῖσα διὰ προφυλακῶν. Οὕτως ἐπετεύχθη ὑπὸ τῆς μεραρχίας ταύτης ὁ διὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὁρισθεὶς ἀντικειμενικὸς σκοπός, ἀλλὰ δὲν κατέστη ἐκ τοῦ ἐπελθόντος σκότους τῆς νυκτὸς ἐφικτὴ ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου, ἥτις θὰ συνετελεῖτο τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης 1ης Ἰουλίου. Ἡ XIII μεραρχία, προχωρήσασα ὁμοίως καὶ διαβᾶσα τὸν Πουρσάκ, ἀπώθησε προηγμένα τουρκικὰ τμήματα ἐγκατεστημένα βορείως τοῦ Ἀλτουντὰς καὶ ἐγκατεστάθη νοτίως τοῦ Ἄκ-τσὰλ ντάγ, καλυφθεῖσα διὰ προφυλακῶν, ἐνῷ τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ συνταγματάρχου Δέδε ἐγκατεστάθη ὁμοίως ἐπὶ τοῦ Ἄμπια ντάγ.

Διὰ τὴν 1ην Ἰουλίου 1921 τὸ Β′ σῶμα στρατοῦ διέταξε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ προέλασις. Ἡ μὲν V μεραρχία διὰ Τσαοὺς Τσιφλὶκ ἔδει νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Γενίκιοϊ· ἡ δὲ XIII τοιαύτη διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ πρὸς Κιουτάχειαν, ἐνῷ τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα Δέδε ἔδει νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ θέσει του μὲ τὴν ἰδίαν ἀποστολὴν τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τοῦ Β′ σώματος στρατοῦ. Ἡ V μεραρχία, ἐκκαθαρίσασα τὸ Ἐλμανλῆ ντάγ, προέβη διὰ δύο φαλάγγων αὖθις καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν (ὥρα 19.30′) ἐγκατεστάθη, διανυκτερεύσασα μεταξὺ Κιὸρς καὶ Ἐλμανλῆ ντάγ. Ἡ δὲ XIII μεραρχία ὁμοίως μικρὰν ἐπραγματοποίησε κίνησιν, προσεγγίσασα πρὸς τὰς ὠργανωμένας ἀμυντικῶς τουρκικὰς θέσεις τοῦ Ἄκ-τσὰλ ντάγ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν (30 Ἰουνίου), ὡς καὶ μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 1ης Ἰουλίου 1921, σφοδρότατον καὶ σκληρότατον διεξῆγεν ἀγῶνα ἡ I ἑλληνικὴ μεραρχία ἐπὶ τοῦ Καρὰ-Μπουγιουκλοῦ ντὰγ (νοτιοανατολικώτερον τῆς V μεραρχίας) πρὸς τὴν 12ην τουρκικὴν ὁμάδα μεραρχιῶν, ἀποτελουμένην κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἐκ τῆς 57ης μεραρχίας πεζικοῦ καὶ τῆς 5ης ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἐνισχυθεῖσαν δ᾽ εἶτα καὶ διὰ τῶν 7ης καὶ 8ης μεραρχιῶν πεζικοῦ. Οὕτω κατὰ τὴν 30 Ἰουνίου 1921 ἡ II μεραρχία (δεξιὰ τῆς I) καὶ αἱ V καὶ XIII τοιαῦται (ἀριστερὰ τῆς I) δὲν εἶχον ἀγῶνα· κατὰ δὲ τὴν 1ην Ἰουλίου 1921 αἱ I καὶ II μεραρχίαι καταβάλλουσι μέχρι τῆς μεσημβρίας τοὺς Τούρκους εἰς Καρὰ-Μπουγιοῦ ντάγ, ἐνῷ ἡ μὲν V μεραρχία ἐκινήθη, μετὰ μεσημβρίαν, ἄνευ ἀγῶνος καὶ ἀφίκετο νοτίως τοῦ Κιλιτζᾶ Ὀρέν, ἡ δὲ XIII ἐπέπεσεν ἐπὶ ἀναπεπταμένου ἐδάφους εἰς πυρὰ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ, σταματήσασα. Οἱ ἀγῶνες ἄρα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἦσαν μεμονωμένοι, μὴ συντετονισμένοι καὶ συνηρμονισμένοι.

Διὰ τὴν 2αν Ἰουλίου 1921 τὸ Β′ σῶμα στρατοῦ διέταξεν, ἵνα ἡ μὲν V μεραρχία προελάσῃ ἀπὸ τῆς 6ης ὥρας πρὸς τὸ Τσαοὺς Τσιφλὶκ-Γενίκιοϊ μὲ σκοπὸν τὴν ἀπειλὴν τῶν νώτων τῶν ἀμυνομένων πρὸ τῆς XIII μεραρχίας ἐπὶ τοῦ Ἄκ Τσὰλ ντὰγ τουρκικῶν δυνάμεων, ἡ δὲ XIII μεραρχία ἐπιτεθῇ ἐρρωμένως ἀπὸ τῆς 6.30′ ὥρας κατὰ τῶν ἔναντι αὐτῆς ὀχυρῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἄκ-τσὰλ ντάγ. Ἡ V μεραρχία κατηύθυνε τὸ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ πυρὸς μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ὅπως προσβάλῃ τὰ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων (Γιουμροῦ τσὰλ καὶ Τσατὰλ Τεπέ) ἑκατέρωθεν τοῦ Τσαοὺς Τσιφλὶκ ἐχθρικὰ χαρακώματα. Ἐπὶ τοῦ Κιζὶλ ντὰγ ἀφῆκε τάγμα τοῦ 43ου συντάγματος πεζικοῦ ὡς σταθερὰν πλαγιοφυλακήν, ἐνῷ ὀπίσω τοῦ 33ου συντάγματος πεζικοῦ ἐτήρησε τὸ 44ον σύνταγμα πεζικοῦ, κλιμακωμένον μὲ δύο μὲν τάγματα αὐτοῦ προωθημένα 1½ χλμ. βορείως τοῦ χωρίου Κιὸρς καὶ μὲ ἓν τάγμα του νοτίως τοῦ Ἰσμεντζίκ, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, πρὸς κάλυψιν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τοῦ ἐπιτιθεμένου 33ου συντάγματος πεζικοῦ. Συγχρόνως δὲ βορειοδυτικῶς τοῦ Κιὸρς προώθησε καὶ τὸ 43ον σύνταγμα πεζικοῦ (δύο τάγματα). Τῆς τοποθεσίας ἠμύνετο ἡ 4η τουρκικὴ μεραρχία ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ τῶν Τούρκων, τεταγμένου ἐπὶ τοῦ Ἄκ Τσάλ, εἰς τὸν τομέα τῆς 5ης τουρκικῆς μεραρχίας, καὶ ὅπερ ὁ διοικητὴς τῆς 4ης τουρκικῆς ὁμάδος μεραρχιῶν εἶχε διαθέσει κατὰ τῆς V μεραρχίας, τῆς προσβαλλούσης τὸ Τσαοὺς Τσιφλίκ. Οἱ Τοῦρκοι ἔβαλλον κατὰ τῶν φαλάγγων τῆς V ἑλληνικῆς μεραρχίας διὰ πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἀπὸ τῶν βορειοδυτικῶς τοῦ Τσαοὺς Τσιφλὶκ ὑψωμάτων καὶ διὰ βαρέος τοιούτου ἀπὸ τοῦ Ἄκ Τσάλ. Τὴν 8.15′ ὥραν τῆς 2 Ἰουλίου τὸ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ, ἀναπτυχθὲν ἤδη καὶ σφοδρότατα βαλλόμενον ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ, ἐδέχθη καὶ πυρὰ πεζικοῦ ἐκ τοῦ ὑψώματος Γιουμροῦ τσάλ. Μετὰ μεγάλης ὁρμῆς ἐπιτεθὲν τὸ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ, ὑποστηριχθὲν καὶ ὑπὸ δύο μοιρῶν ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ ὕψωμα Γιουμροῦ τσὰλ περὶ τὴν 9.30′ ὥραν μετὰ σφοδροτάτην μάχην, περὶ δὲ τὴν 10ην ὥραν κατέλαβε καὶ τὸ βορείως τοῦ Τσαοὺς Τσιφλὶκ ὕψωμα Τσατὰλ-Τεπέ, καὶ εἶτα προήλαυνε πρὸς Ἀγκελάρ.

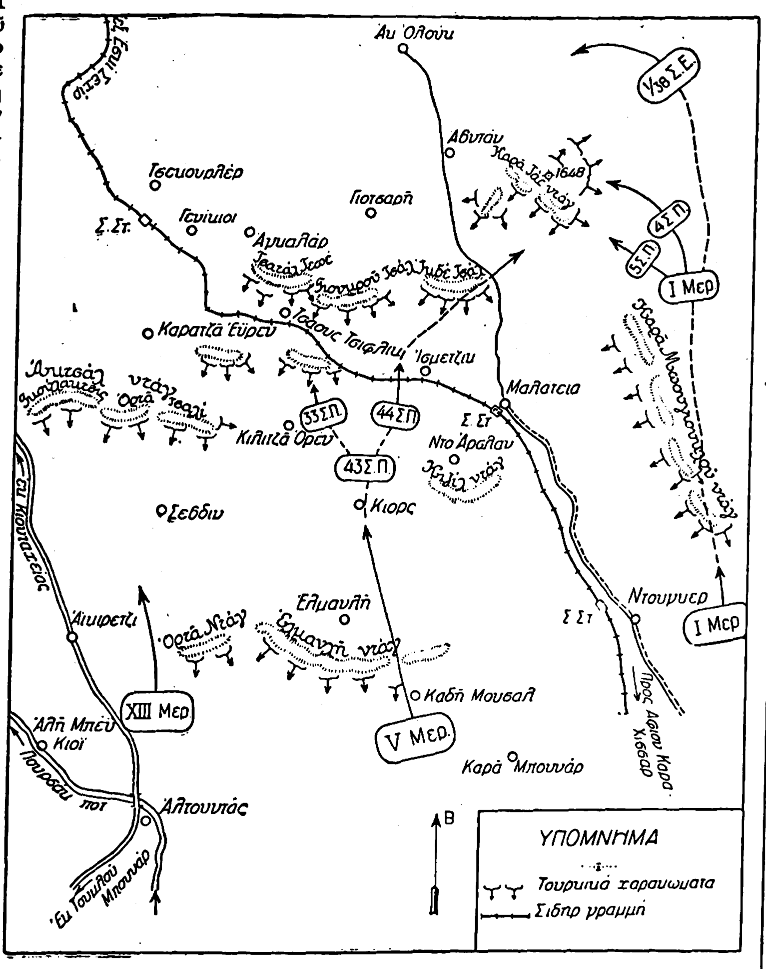

Μάχη Τσαοὺς-Τσιφλὶκ (2—3 Ἰουλίου 1921).

Ἡ ἀμυνομένη τουρκικὴ μεραρχία ἀνετράπη, ὑποστᾶσα μεγάλας ἀπωλείας, φονευθέντος τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς Νιαζὶμ βέη καὶ συλληφθέντος αἰχμαλώτου τοῦ ἐπιτελάρχου αὐτῆς ταγματάρχου Σερεφεδὶν βέη.

Τὸ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ ἠνωχλεῖτο ἀπὸ τῆς 9ης ἤδη ὥρας κατὰ τὸ δεξιὸν αὐτοῦ ἀπὸ πυρῶν τῶν ἐπὶ τοῦ Ἰκδὲ τσὰλ τουρκικῶν χαρακωμάτων, ἅτινα εἶχε προσβάλει τὸ εἰς Ἰσμεντζὶκ προωθημένον τάγμα τοῦ 44ου συντάγματος πεζικοῦ. Τὴν 10.20′ ὥραν ἡ V μεραρχία διέταξε τὸ μὲν 44ον σύνταγμα πεζικοῦ αὐτῆς προελαῦνον νὰ ἐπιτεθῇ πρὸς κατάληψιν τοῦ ὑψώματος Καρατὰς ντὰγ (Νουσοὺχ τσὰλ 1799), τὸ δὲ 33ον σύνταγμα πεζικοῦ νὰ σταματήσῃ μέχρι τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς καταστάσεως εἰς τὸ δεξιόν του, καὶ τέλος τὸ 43ον σύνταγμα πεζικοῦ νὰ προωθήσῃ ἓν μὲν τάγμα του ὀπίσω τοῦ 44ου συντάγματος πεζικοῦ, ἄλλο δὲ τάγμα μετὰ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας ν᾽ ἀχθῇ εἰς τὸ διάστημα μεταξὺ 33ου καὶ 44ου συνταγμάτων πεζικοῦ καὶ τέλος τρίτον τάγμα του μετὰ ἑτέρας ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας νὰ παραμείνῃ εἰς Κιὸρς διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῆς μεραρχίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ 4η τουρκικὴ μεραρχία ἀνασυνταχθεῖσα ἤρξατο ἐπιθετικῆς ἐπιστροφῆς πρὸς ἐπανάκτησιν τῶν ὑπὸ τοῦ 33ου συντάγματος πεζικοῦ ἁλωθεισῶν θέσεών της, ἀπεκρούετο ὅμως ἐπιτυχῶς ὑπ᾽ αὐτοῦ, ἐνῷ τὰ ἐπὶ τοῦ Καρὰ-Τὰς ντὰγ τμήματα προσεπάθουν, δι᾽ ἀποφασιστικῆς καθηλώσεως, νὰ συγκρατηθῶσιν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀφίξεως ἐνισχύσεων, ἀποκρούοντα τὴν ὁρμητικὴν προέλασιν τοῦ 44ου ἑλληνικοῦ συντάγματος πεζικοῦ. Ἀπὸ τῆς 13ης ὥρας ἤρξαντο καταφθάνοντα τὰ πρῶτα τμήματα τῶν 7ης καὶ 3ης μεραρχιῶν Καυκάσου, αἵτινες προσωρινῶς ἀπετέλεσαν ἑνιαίαν ὁμάδα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ τῆς 3ης μεραρχίας συνταγματάρχου Νουρῆ βέη. Καὶ ἡ μὲν 3η μεραρχία τῶν Τούρκων ἔμεινε πρὸς ἄμυναν τῶν χαρακωμάτων τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ, ἡ δὲ 7η τοιαύτη ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν τῆς 4ης μεραρχίας, ἐπιτεθεῖσα ἐκ Γιοτσαρῆ κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τοῦ 33ου συντάγματος πεζικοῦ τῶν Ἑλλήνων. Οὕτως ἀπὸ τῆς 14ης ὥρας τῆς 2 Ἰουλίου 1921 ἡ θέσις τῆς V ἑλληνικῆς μεραρχίας ἀπέβη κρίσιμος. Τὰ εἰς Ἀγκαλὰρ καὶ εἰς ὑψώματα δυτικῶς τοῦ Γιοτσαρῆ προωθημένα τμήματα τοῦ 33ου συντάγματος πεζικοῦ, ἀνακληθέντα ὑπὸ τοῦ συντάγματος αὐτῶν, διεξάγουσι πεισματώδη καὶ σκληρὸν ἀγῶνα. Τὸ III τάγμα τοῦ 44ου συντάγματος πεζικοῦ, ἀχθὲν ἐπὶ τὰ πρόσω ὁρμητικώτατα, συναντᾷ πεισματώδη ἄμυναν εἰς ἀπόστασιν 70—80 μέτρων ἀπὸ τουρκικῆς περιβολῆς εὑρισκομένης πρὸ τοῦ δυτικοῦ ὑψώματος τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ. Τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν βάλλει σφοδρότατα κατὰ τῆς V μεραρχίας ἀπὸ τῶν νοτιοανατολικῶν τοῦ Καρὰ-Τὰς-ντάγ, ἀπὸ τῶν βορείως τοῦ Τσαοὺς Τσιφλὶκ ὑψωμάτων, καὶ ἀκόμη ἀπὸ τοῦ Ἄκ-Τσὰλ ντάγ, μὴ ἀπασχολούμενον ὑπὸ τῆς ἀδρανούσης XIII ἑλληνικῆς μεραρχίας. Ἀλλ᾽ ἀκόμη τὸ μέτωπον τῶν Τούρκων περὶ τὸ Τσαοὺς Τσιφλὶκ ἔτι μᾶλλον ἐνισχύετο ὑπὸ τοῦ Ἰσμὲτ πασᾶ, ἀπὸ πρωΐας τῆς 2 Ἰουλίου διατάξαντος, ἵνα ἡ 23η μεραρχία, μεταφερομένη σιδηροδρομικῶς ἐξ Ἐσκὶ Σεχὶρ εἰς Τσεκουρλέρ, ἐνισχύσῃ τὴν 4ην ὁμάδα μεραρχιῶν. Ὡσαύτως ἐκ τοῦ μετώπου δυτικῶς τῆς Κιουταχείας διετάχθησαν τὸ τάγμα φρουρᾶς τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας καὶ τὸ 19ον σύνταγμα ἱππικοῦ καὶ κατηυθύνθησαν ἐσπευσμένως εἰς Τσεκουρλὲρ ὁμοίως εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κεμαλεδὶν Σαμῆ βέη. Οὕτω τῇ 15ῃ ὥρᾳ τῆς 2 Ἰουλίου ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει σφοδρός, ἐνταχθείσης ἐν τῇ γραμμῇ μάχης ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς δυνάμεως τοῦ 44ου συντάγματος πεζικοῦ, οὐδὲ κατὰ βῆμα δυναμένου νὰ προχωρήσῃ, καὶ τοῦ 33ου συντάγματος πεζικοῦ, καταβάλλοντος ἀπεγνωσμένας προσπαθείας νὰ συγκρατήσῃ τὰς κτηθείσας ὑπ᾽ αὐτοῦ θέσεις καὶ ἀποκρούοντος ἀλλεπαλλήλους ὁρμητικὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ Α′ ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ, εἰς ὃ εἶχεν ὑπαχθῆ καὶ ἡ XII μεραρχία (πρίγκιψ Ἀνδρέας), ἀνεφάνη προχωροῦν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν ἐν ἐδαφικῇ ζώνῃ κειμένῃ ἀνατολικώτερον τῆς V μεραρχίας, ἤτοι ἐκτεινομένῃ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Ντουγκὲρ—Μαλάτεια—Ἄκ Ὀλοὺκ συμπεριλαμβανομένης καὶ ἀνατολικῶς αὐτῆς, μὲ κυρίαν προσπάθειαν πρὸς Κιζὶλ Σιβρί, ἵνα ἀποκόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων πρὸς Σεϊντῆ Γαζῆ. Τὸ σῶμα στρατοῦ τοῦτο (I, II καὶ XII μεραρχίαι), ἐκδιώξαν μετὰ σφοδρὰν μάχην τοὺς Τούρκους (12ην ὁμάδα μεραρχιῶν) ἐκ τῆς ὠχυρωμένης τοποθεσίας τοῦ Καρὰ Μπουγιουκλοῦ ντὰγ περὶ τὴν 11ην ὥραν τῆς 1ης Ἰουλίου 1921, δὲν κατεδίωξε τότε τούτους, ἀλλ᾽ ἐστάθμευσεν: ἡ μὲν II μεραρχία εἰς Τσερκὲς κιοϊ, ἡ δὲ I ἐπὶ τοῦ Καρὰ-Μπουγιουκλοῦ ντάγ. Ἡ 12η τουρκικὴ ὁμὰς μεραρχιῶν ὑποχωροῦσα ἔφθασεν εἰς Ἐσκὶζ Ὀλοὺκ—Κιρκᾶ—Γιὰγ Μπασάν, ὅπου ἀνασυνταχθεῖσα ἐνισχύθη διὰ τῆς 2ας τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ καὶ τῆς 3ης μεραρχίας Καυκάσου. Κατὰ τὴν 2αν Ἰουλίου ἡ μὲν XII ἑλληνικὴ μεραρχία κινηθεῖσα πρὸς βορρᾶν ἀπὸ Μπελτζμίζα ἔφθασεν εἰς τὴν βορείαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ τοῦ Γιεγιὲρ τσάϊ, ὅπου καὶ ἐστάθμευσεν, ἐνῷ συγχρόνως μεικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 14ου συντάγματος πεζικοῦ μετὰ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ διὰ Κουμπὲτ ἤχθησαν πρὸ τοῦ Γιὰγ Μπασάν, ὅπου καὶ ἐστάθμευσαν· ἡ δὲ II μεραρχία κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐκ Τσερκές-κιοϊ ἤχθη εἰς Ἐρικλί. Τὴν 13ην ὥραν ἔφθασε τέλος καὶ ἡ I μεραρχία διὰ δύο φαλάγγων εἰς Ἀϊρατζὶ γκεντίκ. Μετὰ ἀναγνώρισιν καὶ κατόπιν πληροφοριῶν, ἃς ἡ V μεραρχία ἀπέστειλε, περὶ τῆς ὑφισταμένης πρὸ τοῦ μετώπου αὐτῆς καταστάσεως, ἡ I μεραρχία ἀπεφάσισε νὰ ἐπεμβῇ εἰς τὸν σκληρότατον ἀγῶνα, ὃν μετὰ τόσου ἡρωϊσμοῦ διεξῆγεν ἡ V μεραρχία, ἐπιτιθεμένη κατὰ τοῦ ὑψώματος Καρὰ-Τὰς ντάγ, ὅπως βοηθήσῃ τὴν μεραρχίαν ταύτην. Πρὸς τοῦτο τῇ 15ῃ ὥρᾳ ἐξέδωκε διαταγήν, καθ᾽ ἣν τὸ μὲν 4ον σύνταγμα πεζικοῦ αὐτῆς μετὰ μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς πυροβολαρχίας Σκόντα τῶν 105 θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ· τὸ δὲ 5ον σύνταγμα πεζικοῦ (μεῖον τάγματος) μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς δυτικωτέρας κορυφῆς τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ· τέλος τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ θὰ ἐνήργει δι᾽ εὐρέος ἑλιγμοῦ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τῶν νώτων τῶν Τούρκων, οἵτινες ἠμύνοντο ἐπὶ τῶν εἰρημένων ὑψωμάτων. Περὶ τὴν 15.30′ ὥραν ἐξώρμησαν τὰ εἰρημένα συντάγματα πεζικοῦ τῆς I μεραρχίας κατὰ τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ.

Digitized by Google

Τὸ 4ον σύνταγμα πεζικοῦ, μετὰ τὴν προσπέλασίν του τῇ ἐχθρικῇ τοποθεσίᾳ, ἀνέπτυξε δύο τάγματα ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ ἓν τοιοῦτον ἐν δευτέρᾳ καὶ ἤχθη πρὸς ἐπίθεσιν μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ὑψηλὴν κορυφήν. Ἐξετόπισε τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων προκεχωρημένων χαρακωμάτων τῆς ἀμυντικῆς των ὀργανώσεως καὶ προσέκρουσεν εἰς ἰσχυρὸν χαράκωμα ὑπερασπιζόμενον πεισμόνως ὑπὸ ἰσχυρῶν δυνάμεων τῶν Τούρκων καὶ πολλῶν πολυβόλων μὲ ἀρίστην πλαγιοφύλαξιν. Δι' ὁρμητικῆς ἐπιθέσεως, κατόπιν ἐπιτυχοῦς προπαρασκευῆς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ, κατελήφθη τὸ χαράκωμα ἐκεῖνο, ἐκβληθέντων διὰ τῆς λόγχης τῶν Τούρκων, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν τελευταίαν των περιβολὴν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς, πρὸ τῆς ὁποίας ὑπῆρχε καὶ σειρὰ συρματοπλέγματος. Τῇ 19.30' ὥρᾳ, μετὰ προπαρασκευὴν διὰ συγκεντρώσεως σφοδροῦ πυρὸς πυροβολικοῦ, ἐγένετο ἐξόρμησις ὑπὸ τῶν τμημάτων τοῦ 4ου συντάγματος πεζικοῦ. Τρεῖς ἡρωϊκαὶ ἔφοδοι ἐξετελέσθησαν κατὰ τοῦ ὀχυροῦ ἐκείνου, προσκρούσασαι εἰς τὰ συρματοπλέγματα καὶ ἀποκρουσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ θεριστικοῦ πυρὸς τῶν Τούρκων. Τὸ 4ον σύνταγμα πεζικοῦ, ὑφιστάμενον καταιγισμὸν πυρῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατεχόντων δεσποζούσας θέσεις, ὑπεχρεώθη νὰ παραμένῃ εἰς τὰς θέσεις του ἐκείνας κατὰ τὴν νύκτα. Τὸ 5ον σύνταγμα πεζικοῦ, διαθέσαν ἓν τάγμα του ὡς γενικὴν ἐφεδρείαν τῆς I μεραρχίας, ἐξεκίνησε μὲ τὸ ἓν τάγμα ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ τὸ ἕτερον τοιοῦτον ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ. Περὶ τὴν 17ην ὥραν συνδεθὲν μετὰ τοῦ 44ου συντάγματος πεζικοῦ τῆς V μεραρχίας ἐπετέθη κατὰ τῆς δυτικῆς κορυφῆς τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ. Ἀπὸ κοινοῦ τὰ συντάγματα ταῦτα ἐκέρδαινον συνεχῶς ἔδαφος καὶ παρὰ τὴν πείσμονα τῶν Τούρκων ἀντίστασιν καὶ τὴν σφοδρότητα τῶν πυρῶν αὐτῶν κατέλαβον τὴν δεσπόζουσαν περιβολὴν τοῦ Κορμιζὶ Τεπὲ καὶ προὐχώρησαν ἔτι περαιτέρω. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς 22ας ὥρας περίπου τῆς 2ας Ἰουλίου τὸ 5ον σύνταγμα πεζικοῦ καὶ ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῆς V μεραρχίας (44ον σύνταγμα πεζικοῦ) εὑρέθησαν πρὸ ὁρμητικῶν ἀντεπιθέσεων τῶν Τούρκων, αἵτινες ἀναγκάζουσι τὰ ἑλληνικὰ τμήματα ν' ἀποσυρθῶσιν ἀπὸ τῶν προκεχωρημένων θέσεων αὐτῶν, καταιγιστικῶς βαλλόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἰς ὄπισθεν λόφον. Εἴς τινα ὅμως τῶν τουρκικῶν λυσσαλέων ἐκείνων ἐφόδων τὰ πολυβόλα τοῦ 5ου συντάγματος πεζικοῦ, νομίσαντα ὅτι βάλλουσι κατὰ φιλίων τμημάτων, διότι οἱ Τοῦρκοι πρὸς ἐξαπάτησιν ἐφώναζον ἑλληνιστί: «μὴ βάλλετε, ἡμεῖς εἴμεθα», διέκοψαν αἰφνιδίως τὸ πῦρ των. Οἱ Τοῦρκοι ἐφορμήσαντες συνανεμείχθησαν μετὰ τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων. Ἀληθὴς ἐπηκολούθησε τότε γιγαντομαχία ἐπὶ τῶν πολυβόλων, περὶ τὰ ὁποῖα ἔπεσον γενναίως οἱ ὀλιγάριθμοι ἀνδρεῖοι ὑπερασπισταὶ αὐτῶν, ἅτινα ἓξ τὸν ἀριθμὸν περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Οἱ ὑπόλοιποι ἄνδρες, λογχίζοντες καὶ λογχιζόμενοι, ἠναγκάσθησαν τελικῶς ν' ἀποσυρθῶσιν ἐπὶ τῆς περιβολῆς τοῦ Κιρμιζὶ Τεπὲ περὶ τὴν 2αν πρωϊνὴν ὥραν τῆς 3 Ἰουλίου 1921. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐξηκολούθησαν αἱ ὁρμητικώταται ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, ἀποκρουόμεναι συνεχῶς μέχρι τῆς πρωΐας, ἥτις εὗρε τὰ ἑλληνικὰ τμήματα τῶν 5ου καὶ 44ου συνταγμάτων πεζικοῦ κατέχοντα τὸ Κιρμιζὶ Τεπέ.

Τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων τέλος τῆς I μεραρχίας, προελάσαν δι' εὐρέος ἑλιγμοῦ, ἐκαθάρισε τὸ μεταξὺ Νταλμὰρ—Ἐρικλὶ καὶ Καρὰ-Τὰς ἔδαφος καὶ ἀπὸ τῆς 19ης ὥρας ὡδήγησε τὰ τάγματά του (δύο ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ ἓν τοιοῦτον ἐν δευτέρᾳ) ἔναντι τοῦ ἀντικειμενικοῦ του σκοποῦ, τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ. Καίτοι ἐπῆλθεν ἡ νύξ, ἡ ἐπίθεσις ἐξηκολούθησε μετ' ἀπαραμίλλου ὁρμῆς. Τὸ φῶς τῆς σελήνης διηυκόλυνε τὴν προχώρησιν. Μετὰ πολύωρον ἐπίμονον καὶ σκληρὰν διὰ τῆς λόγχης πάλην οἱ εὔζωνοι ἐπέτυχον νὰ ἐκδιώξωσιν ἐκ τοῦ ἐπιμάχου λόφου τοὺς Τούρκους, ἀποσυρθέντας εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν τῶν χαρακωμάτων αὐτῶν. Ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι διὰ χειροβομβίδων καὶ πυρὸς ὅπλων καὶ πολυβόλων καθιστῶσι προβληματικὴν τὴν παραμονὴν τῶν ἐπιτιθεμένων ἐν τῇ μειονεκτικῇ θέσει, ἣν ἐκράτουν. Τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων τότε ἐνεργεῖ ἀπεγνωσμένην διὰ τῆς λόγχης ἔφοδον καὶ κατόπιν ἡρωϊκῆς πάλης, καθ' ἣν τετράκις ἀντεπετέθησαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπέτυχε περὶ τὴν 1ην ὥραν τῆς 3ης Ἰουλίου τὴν ὁλοσχερῆ ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ λόφου τοῦ κειμένου βορειοανατολικῶς τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς καὶ τὴν ἐγκατάστασίν του ἐπ' αὐτοῦ, ἔνθα ἤρξατο ὀργανούμενον ἀμυντικῶς. Ἐκεῖθεν τὸ σύνταγμα εὐζώνων τοῦ συνταγματάρχου Κουμουνδούρου συνεδέθη μὲ τὸ 4ον πεζικὸν ἀριστερά, ὅπερ ἐξηκολούθει ἐπιτιθέμενον πρὸς ἅλωσιν τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς, ὡς προείρηται. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 2ας Ἰουλίου 1921 ἡ XIII μεραρχία, κατόπιν ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐπιτελάρχου της καὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐπίθεσις τῆς μεραρχίας ταύτης κατὰ μέτωπον θὰ ἐστοίχιζε μεγάλας ἀπωλείας, διότι αἱ φύσει ὀχυραὶ θέσεις ἦσαν ἄριστα κατηρτισμέναι ἀμυντικῶς, τὸ δὲ πρὸ αὐτῶν ἔδαφος ἦτο ἐντελῶς ἀποκεκαλυμμένον, παρέμεινεν ἀδρανοῦσα καὶ ἀναμένουσα τὴν ἐγκατάλειψιν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν θέσεων τούτων διὰ τῆς προελάσεως τῆς V μεραρχίας. Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 2ας Ἰουλίου, κατόπιν τῆς δυσκόλου θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ V μεραρχία, τὸ Β' σῶμα στρατοῦ διέταξε τὴν XIII μεραρχίαν νὰ ἐπιτεθῇ ἀμέσως κατὰ τοῦ Ἂκ-Τσὰλ ντάγ. Κατόπιν τούτου τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικόν, προελάσαν ἀνενόχλητον εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλτουντάς, ἔβαλε κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀπήντησαν ἀραιῶς. Ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ διέκοψε πᾶσαν ἐνέργειαν τῆς XIII μεραρχίας. Ἡ τουρκικὴ διοίκησις τοῦ δυτικοῦ μετώπου (Ἰσμὲτ πασᾶς) ἐν ἀναφορᾷ του κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην πρὸς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (στρατάρχην Φεβζῆ πασᾶν) ἐξέθηκε τὰς ἀντιλήψεις της ὡς πρὸς τὰς πιθανὰς προθέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἔκρινεν αὕτη ἐκ τῆς ἀγωνιώδους παρακολουθήσεως τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀγῶνος εἰς Καρὰ-Τὰς ντάγ ὅτι ἦτο πιθανὴ ἐνέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἂκ Τσὰλ ντάγ διὰ νυκτερινῆς ἐφόδου, ὅτι κατὰ Καρὰ Τὰς ντάγ ἐνεργοῦσι τρεῖς ἑλληνικαὶ μεραρχίαι καὶ ὅτι ἔναντι τῆς 12ης ὁμάδος μεραρχιῶν τῶν Τούρκων ὑπῆρχον δύο ἔτι ἑλληνικαὶ μεραρχίαι. Ὑπέθετεν ἀκόμη ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ ἐστρέφετο κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς 4ης ὁμάδος μεραρχιῶν ἐπὶ τοῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ, μεθ' ὃ θὰ προήλαυνεν οὗτος ἀκωλύτως πρὸς Ἐσκὶ Σεχίρ. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἀνέφερεν ὅτι ἐνίσχυσε τὴν 4ην ὁμάδα μεραρχιῶν διὰ δύο συνταγμάτων τῆς 3ης ὁμάδος (ἑνὸς ἐκ τῆς 24ης μεραρχίας καὶ ἑνὸς ἐκ τῆς 41ης τοιαύτης) καὶ ὅτι συνεκέντρου εἰς Δορύλαιον τὴν 11ην μεραρχίαν, ἣν ἀπέσυρεν ἐκ τῆς 1ης ὁμάδος μεραρχιῶν (ἐξ Ἲν Εὐνοῦ), προοριζομένην πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς 12ης ὁμάδος μεραρχιῶν, ἵνα συγκρατήσῃ τὸ δεξιὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ὁ Φεβζῆ πασᾶς, ἔχων ἀσφαλεστέρας πληροφορίας, ἀπήντησεν ὅτι ἔναντι τῆς 12ης ὁμάδος μεραρχιῶν οἱ Ἕλληνες ἐνεργοῦσι διὰ μιᾶς μεραρχίας (τῆς XII) καὶ ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἐνῷ ἁπάσας τὰς λοιπὰς δυνάμεις των συνεκέντρωσαν κατὰ τῆς 4ης ὁμάδος μεραρχιῶν (XIII, V, I, II) καὶ ἑπομένως τῆς ὁμάδος μεραρχιῶν ταύτης ἐπεβάλλετο ἡ ἐνίσχυσις δι' ὅλων τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐξοικονομηθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ καὶ δι' ἀποσπάσεως δυνάμεων ἐκ τῆς 12ης ὁμάδος μεραρχιῶν.

Κατὰ τὴν 3 Ἰουλίου 1921 τὸ Α' σῶμα στρατοῦ, κατόπιν διαταγῆς τῆς στρατιᾶς διὰ μὲν τῶν XII καὶ II μεραρχιῶν αὐτοῦ προὐχώρησε πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς γραμμῆς Σουντοὺκ Εὐνοῦ—Γκιουλοῦ Ντερὲ—Τσουρντάν, διὰ δὲ τῆς I μεραρχίας του ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ὀχυροῦ Καρὰ-Τὰς ντάγ. Ἡ I μεραρχία, μὴ τυχοῦσα τῆς συνδρομῆς τῆς II μεραρχίας, ἣν εἶχε ζητήσει, ἀπέσυρεν ἐκ τοῦ δεξιοῦ της δύο τάγματα τοῦ 1/38 συντάγματος εὐζώνων καὶ μοῖραν ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ καὶ δι' αὐτῶν ἐνίσχυσε τὸ 4 σύνταγμα πεζικοῦ, ὃν λίαν ἐκτεθειμένον καὶ ἀναγκασθὲν νὰ ἀποσυρθῇ κατὰ 200 μ. περίπου πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐνῷ μὲ τὴν ὑπόλοιπον διαθέσιμον δύναμιν αὐτῆς (1 λόχον καὶ 1 πολυβολαρχίαν) ἐνίσχυσε τὸ 5ον σύνταγμα πεζικοῦ. Εἶχεν ἀποφασίσει ἡ μεραρχία αὕτη νὰ ἐπανάρξηται ἐπιτιθεμένη ἀπὸ τῆς 12ης ὥρας. Ἡ V μεραρχία ἐξ ἄλλου ἐνισχύθη κατὰ τὴν νύκτα διὰ τάγματος τῆς XIII μεραρχίας καὶ διὰ μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ. Περὶ τὴν 5 καὶ 45' ὥραν οἱ Τοῦρκοι ἐξετέλεσαν σφοδροτάτην ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ 33ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ ἀριστερὰ τεταγμένου τάγματος τοῦ 44ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ ἠνάγκασαν αὐτὰ νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐπ' ὀλίγον. Ἀλλὰ συγκεντρωθέντα τὰ τμήματα ταῦτα ἐνήργησαν πρωτοφανοῦς ὁρμῆς ἀντεπίθεσιν κατὰ τῶν Τούρκων. Συνήφθη τότε ἐκεῖ ἀληθὴς γιγαντομαχία διὰ τῆς λόγχης καὶ τῶν χειροβομβίδων. Κατόπιν πάλης ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν αἱ ἑλληνικαὶ δυνάμεις ὑπερίσχυσαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους εἰς ὑποχώρησιν, περὶ τὴν 7 ὥραν, ἄτακτον. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, λόγῳ τῆς προχωρήσεως πρὸς βορρᾶν τῶν II καὶ XII μεραρχιῶν καὶ τῶν ἀποτυχουσῶν προσπαθειῶν των πρὸς ἀνατροπὴν τῶν I καὶ V μεραρχιῶν, ἤρχισαν ἤδη ἀπὸ τῆς 10 ὥρας νὰ ὑποχωρῶσι πρὸς βορρᾶν. Οὕτως ἡ μελετωμένη ἐπίθεσις τῶν μεραρχιῶν τοῦ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἡ V μεραρχία, καταπεπονημένη, διὰ περιπόλων μόνον ἀναγνωρίσεως καὶ ἐπαφῆς παρηκολούθησε τὸν ὑποχωροῦντα ἐχθρόν, ἡ δὲ I μεραρχία διὰ τοῦ 1/38 συντάγματος εὐζώνων αὐτῆς, ὅπερ προελάσαν ἀκωλύτως ἐστάθμευσε τῇ 20 ὥρᾳ εἰς Ἂκ Ὀλοὺκ καλυφθέν. Ἡ XIII μεραρχία καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 3 Ἰουλίου δὲν ἐνήργησέ τι· τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν κατεσίγησε τὸ ταχθὲν πρὸς πυροβόλησιν πεδινὸν πυροβολικὸν τῆς μεραρχίας ταύτης. Τὸ ἐν πρώτῃ γραμμῇ 5/42 σύνταγμα εὐζώνων οὐδὲν ἐνήργησε. Τὸ Β' σῶμα στρατοῦ ἐπεμβὰν διέταξε καὶ ἐσχηματίσθη μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Δέδεν, ὅπως ἐνεργήσῃ δι' ἑλιγμοῦ κατὰ τὴν νύκτα πρὸς Καρατζᾶ Εὐρὲν καὶ πλευροκοπήσῃ ἐκεῖθεν τὸ Ἂκ-Τσὰλ ντάγ. Ἀλλ' ἡ κίνησις δὲν ἐξετελέσθη, ὑποχωρησάντων τῶν Τούρκων. Διὰ τὴν 4 Ἰουλίου 1921 διετάχθη ὑπὸ τῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας καταδίωξις μὲ κατεύθυνσιν βορειοδυτικῶς τῆς Κιουταχείας. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, νομίζοντες ὅτι καταδίωξις θὰ ἐνηργεῖτο πρὸς τὰ βορειοανατολικά, ἵνα ἀποκοπῇ ἡ ὑποχώρησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς ἀνατολάς, ἀπεφάσισαν τὴν ἐσπευσμένην σύμπτυξιν αὐτῶν ἐκ τῆς περιοχῆς Κιουταχείας εἰς τὴν περιοχὴν Δορυλαίου ἢ Ἐσκὶ Σεχὶρ—Σεϊντῆ Γαζῆ. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ἡ διαφυγὴ τῶν Τούρκων. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (Α' καὶ Β' σῶμα στρατοῦ) ἔπληξε τὸ κενὸν διὰ τῆς κατευθύνσεως τῶν κινήσεών του ἐκείνης. Κατὰ τὸν διήμερον σκληρότατον ἀγῶνα ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ἂκ-Τσὰλ ντὰγ—Τσαοὺς Τσιφλὶκ—Καρὰ-Τὰς ντὰγ—Καρὰ-Μπουγιουκλοῦ ντὰγ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (Α' καὶ Β' σῶμα στρατοῦ) ἔσχε τὰς ἑξῆς ἀπωλείας. Ἐκτὸς μάχης: ἀξιωματικοὶ 93 (ὧν 28 νεκροί), ὁπλῖται 2.374 (ὧν οἱ 396 νεκροὶ καὶ οἱ 136 ἀγνοούμενοι, οἱ δὲ λοιποὶ τραυματίαι).

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

τσάπα (ἡ)· δημοτ., μεγάλο πλατὺ τσαπί, εἶδος σκαπάνης χρησιμοποιουμένης συνήθως διὰ τοὺς κήπους.

Τσαπαέφσκ */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Μέσου Βόλγα. Κάτ. (1926) 13.530. Κεῖται ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου Σύσραν—Σαμάρας καὶ ἔχει χημικὴν βιομηχανίαν. Π. Ν. Π.

Τσαπάλα (Chapala) */Γεωγρ./*. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν λιμνῶν τοῦ Μεξικοῦ, ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Χαλίσκο εἰς 20° 16' Β. πλάτους καὶ 103° 2' Δ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Ἔχει σχῆμα ἐλλείψεως, μῆκος 79 χλμ. καὶ μέγιστον πλάτος 28, καταλαμβάνει δὲ ἔκτασιν 1.650 τ. χλμ. Τὸ μέγιστον βάθος της φθάνει τὰ 33 μ., τὸ δὲ μέσον κυμαίνεται μεταξὺ 7 καὶ 9. Περιβάλλεται πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων, παρὰ τὰς ὄχθας της δὲ κεῖται ὁμώνυμος πολίχνη (κάτ. 3.142). Χ. Δ.

Τσάπαλος, *Αἰμίλιος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Θεσσαλίας, ἀρχηγὸς ἐθελοντικοῦ σώματος κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν 1866—1869. Διεκρίθη κατὰ τὴν παρὰ τὴν μονὴν Σαββαθιανῶν μάχην ἐναντίον τῶν Τούρκων (Δεκέμβριος 1866), καθ' ἣν ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν. ΕΡ. Μ.

τσαπατσούλης, *—α, —ικο*· δημοτ., ἀκατάστατος, ἀτάσθαλος: «εἶναι τσαπατσούλης 'ς τὶς δουλειές του» ‖ ὁ ἀναμειγνυόμενος εἰς ὑποθέσεις ὑπόπτους: «εἶναι λίγο τσαπατσούλης, τοῦ ἀρέσουν οἱ γυναικοδουλειές».

τσαπατσουλιὰ (ἡ)· δημοτ., πρᾶξις, ἐνέργεια ἀτάσθαλος ἢ καὶ ἀπρεπής.

Τσάπεκ (Capek), ***Ἰωσήφ*.** Βοημὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1888. Ὑπῆρξεν ἐργάτης ἅμα καὶ καλλιτέχνης, πρωτοπόρος τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων ἐν τῇ τέχνῃ. Διευθύνει τὰς καλλιτεχνικὰς ἐπιθεωρήσεις τῆς Πράγας: «Umelecky Mesicnik» καὶ «Volné Smery». Ἐκ τῶν ἔργων του ἐξέχουν: «Τὸ ἐργοστάσιον» (1912), «Ὁ ναύτης» (1917), «Ὁ Κλόουν» 1918), «Οἱ δυὸ φίλοι» (1924), κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Τσάπεκ** (Capek), ***Κάρολος*.** Βοημὸς δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ διηγηματογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1890. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Πράγας, Βερολίνου καὶ Παρισίων, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἠσχολήθη μὲ τὴν γαλλικὴν ποίησιν καὶ τὴν ἀγγλοαμερικανικὴν φιλοσοφίαν, μετὰ δὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς Τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας ἐγένετο ὁ ἐμψυχωτὴς τοῦ θεάτρου τῆς Πράγας. Ἔγραψε: τὰς εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας μεταφρασθείσας σατίρας «R. U. R.» (=οἱ ρομπότ, 1920), ἐν ᾧ καθάπτεται λίαν πρωτοτύπως τῶν μηχανικῶν τάσεων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, «Ἡ ζωὴ τῶν ἐντόμων» (1921) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωσήφ, καὶ «Ἡ ὑπόθεσις Μακροπούλου» (1922), ἐν ἀμφοτέροις σατιρίζων τὸν σύγχρονον κοινωνικὸν βίον. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Θλιβερὲς ἱστορίες», αἱ περίφημοι νοβέλλαι «Τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ἀπολύτου» (1923) καὶ «Κρακατίτ» (1924), αἱ χαριτωμέναι ἐπιφυλλίδες «Γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀγγλία (1925), — τὴν Ἰταλία (1926) καὶ — τὴν Ἱσπανία» (1930), ἡ μελέτη «Πραγματισμὸς ἢ Φιλοσοφία τοῦ πρακτικοῦ βίου» (1917) καὶ «Ἀνθολογία» (1920) Γάλλων ποιητῶν. Π. Ν. Π.

Τσαπέκος, *Ἀδάμ*. Διδάσκαλος ἐκ Μετσόβου, μαθητὴς τοῦ Δημητρίου Βαρδάκα, διδάξας ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ἐν Μελενίκῳ, πιθανώτατα ἀπὸ τοῦ 1770—1810. Ἐδίδαξεν ἐπίσης ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Μετσόβου. Α. Γ.-Γ.

τσαπέλλα (ἡ)· δημοτ., ὁρμαθὸς ξηρῶν σύκων· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *σταυρὸς* (ἢ εἰς σχῆμα σταυροῦ ἐντὸς κύκλου συσκευή).

τσάπες (αἱ)· ναυτ., αἱ ὑπὸ τὰς κανονοθυρίδας τῶν ξυλίνων πλοίων παχύτεραι τῶν λοιπῶν ἐπηγκενίδες· οἱονεὶ *ζωστῆρες*. Σ. Ε. Λ.

τσαπὶ (τό)· δημοτ., σκαπάνη μονόχηλος, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *τσάπα* καὶ *δικέλλι*.

Digitized by Google

τσαπίζω· βυθίζω τὸ τσαπὶ εἰς τὴν γῆν, σκάπτω μὲ τὸ τσαπὶ ἢ τὴν τσάπα.

τσάπισμα (τό)· βύθισις τοῦ τσαπιοῦ εἰς τὴν γῆν, σκάψιμο μὲ τὸ τσαπί.

Τσάπκα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μακεδονίας (βλ. λ. *Τιτάριον*).

Τσαπλανέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 317. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Λυγιὲς* καὶ *Παλιόκαστρον*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Τσάπλιν (Chaplin), ***Κάρολος***. Ἄγγλος ἠθοποιὸς τοῦ κινηματογράφου, γεννηθεὶς τῷ 1889 ἐν Λονδίνῳ καὶ γενόμενος γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὑποκοριστικὸν ἀγγλικὸν ὄνομά του *Τσάρλι* καὶ τὸ γαλλικὸν *Σαρλώ*. Ἦτο υἱὸς ἑνὸς ἀοιδοῦ καὶ μιᾶς χορευτρίας, ἀπὸ μικρᾶς δὲ ἡλικίας ἤρχισε νὰ παίζῃ εἰς τὰ καφωδεῖα καὶ εἰς τὰ ἱπποδρόμια μικροὺς ρόλους, προσληφθεὶς δὲ κατόπιν εἰς τὸν περίφημον θίασον θωντβὶλ τοῦ Κάρνο ἐν Λονδίνῳ, διεκρίθη εἰς τοὺς ρόλους τῶν «γκρούμ» διαφόρων ἔργων εἰλημμένων ἐκ τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Κόναν Ντόϋλ. Τῷ 1910 μετέβη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπου ὑποδυθεὶς τὸν ρόλον πρωταγωνιστοῦ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ θιάσου Κάρνο παιχθείσῃ κωμῳδίᾳ «Μιὰ νύχτα σ' ἕνα ἀγγλικὸ καφεσαντάν», προεκάλεσε τὴν προσοχὴν τοῦ διευθυντοῦ κινηματογραφικῶν ἐπιχειρήσεων Ἰωσὴφ Σένκ, ὁ ὁποῖος προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν κινηματογραφικὴν ἑταιρείαν «Κέϋστον» τοῦ Χόλλυγουντ τῆς Καλιφορνίας. Τὸ πρῶτόν του κινηματογραφικὸν ἔργον ἐπαίχθη τῷ 1913 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μὰκ Σέννετ καὶ ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν. Κατ' αὐτὸ ἐνεφανίσθη μὲ τὴν συνήθη ἐκκεντρικήν του ἐνδυμασίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔκτοτε ἐγένετο παγκοσμίως γνωστὸς καὶ κατήγαγεν ἀληθεῖς καὶ συνεχεῖς θριάμβους, δημιουργήσας περίφημον τύπον ἀλήτου, ἀγνοοῦντος τοὺς κοινωνικοὺς τύπους καὶ μὴ καταβαλλομένου ὑπὸ τῆς μοίρας. Τῷ 1918 ἵδρυσεν ἴδιον θίασον καὶ κινηματογραφικὴν ἑταιρείαν καὶ παρήγαγε σειρὰν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀνέδειξαν αὐτὸν τὸν διασημότερον κωμικὸν ἠθοποιὸν τοῦ κινηματογράφου. Πολλὰ τῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθη, ἐσκηνοθέτησεν, ἄλλα δὲ καὶ συνέγραψεν αὐτὸς ὁ ἴδιος. Τινὰ τούτων ἔχουν σοβαρὰν ὑπόθεσιν, ὡς εἶναι: «Ἡ κοινὴ γνώμη» καὶ «Ἡ γυναῖκα τοῦ Παρισιοῦ», εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἐμφανίζεται ὁ ἴδιος. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων εἰς τὰ ὁποῖα ἔπαιξεν εἶναι: «Σκυλήσια ζωή» (1918), «Τὸ ἀλητόπαιδο» μετὰ τοῦ Τζάκι Κούγκαν (1921), «Ὁ χρυσοθήρας» ἢ «Ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ» (1925), «Τὸ ἱπποδρόμιον» (1926) κ. ἄ. Τῷ 1921, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐγένετο θριαμβευτικῶς δεκτὸς ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις. Αἱ αὐταὶ ἐκδηλώσεις θαυμασμοῦ ἐπανελήφθησαν καὶ κατὰ τὸ 1931, ὅτε ἦλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου παρηκολούθησεν ἐν Λονδίνῳ, Παρισίοις, Βερολίνῳ, Ρώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ τὰς παραστάσεις τοῦ τελευταίου ἔργου του «Τὰ φῶτα τῆς πόλεως». Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ ἠχητικοῦ καὶ τοῦ ὁμιλοῦντος κινηματογράφου τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀπεσύρθησαν σχεδὸν τελείως ἀπὸ τῆς ὀθόνης τῶν κινηματοθεάτρων. Μ. Δ. Β.

Τσάρλι Τσάπλιν καὶ Μέρνα Κέννεντυ.

Τσάπμαν ὕφαλος (Chapman rock) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπικίνδυνος ὕφαλος μεταξὺ Πάρου καὶ Νάξου, νοτίως τοῦ ὅρμου Προκόπης καὶ δυτικῶς τῶν *Ἀμαρίδων* (πλάτ. 37°03 Β μῆκ 25°20 Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos), ἐφ' ἧς ἐνανάγησε τὸ ἐπιβατηγὸν ἀτμόπλοιον «Καλυψώ». Ὁ πράσινος τομεὺς τοῦ φάρου *Κράτζι* ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς, νοτίως ταύτης, πρὸς τὸ ἀγκυροβόλιον. Σ. Ε. Λ.

Τσάπμαν (Chapman), ***Γεώργιος***. Ἄγγλος θεατρικὸς συγγραφεὺς (1559—1634). Τὸ πρῶτόν του ἔργον φέρει δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων τὸν τίτλον «Σκιὰ νυκτὸς» (1594) Ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ τέλος τοῦ ὑπὸ τοῦ Μάρλω συντεθέντος ποιήματος «Ἡρὼ καὶ Λέανδρος», ὡς καὶ πλεῖστα θεατρικὰ ἔργα, ἐξ ὧν ἄριστα: «Ὅλοι τρελλοὶ» (1605), «Μπούσσυ ντ' Ἀμπόϊτ» (1613, «Καῖσαρ καὶ Πομπήϊος» κλπ. Ἀλλ' ἡ μεγάλη δημοτικότης αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν, καὶ ἴσως ὁ ἄριστος, μεταφραστὴς τῆς «Ἰλιάδος» καὶ τῆς «Ὀδυσσείας» τοῦ Ὁμήρου. Θ. Κ.

Τσάπμαν Κὰττ (Chapman Catt) ***Γκάρρι Λαίην***. Πρωτοπόρος Ἀμερικανὶς φεμινίστρια, γεννηθεῖσα τῷ 1858 ἐν Τσάρλες Σίτυ. Ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν προσληφθεῖσα εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Ἰόβας, ὡς βοηθὸς βιβλιοθηκάριος, ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ λέσχην φεμινιστικῶν συζητήσεων. Εἰκοσαέτις ἦτο καθηγήτρια ἀνωτέρας σχολῆς καὶ διευθύντρια δημοσίας τοιαύτης. Τῷ 1884, συζευχθεῖσα τὸν Λέο Τσάπμαν, ἔγινε συνεργάτριά του εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένην ἐφημερίδα· μετὰ διετίαν, χηρεύσασα, διωργάνωσε πρακτορεῖον ἐφημερίδων. Ἀπὸ τοῦ 1890 ἐξεδηλώθη ἔνθερμος φεμινίστρια, ἀρχίσασα τὴν δρᾶσίν της ἀπὸ τῆς Ἰόβας τὸ αὐτὸ ἔτος συνεζεύχθη τὸν Γεώργιον Γούλλιαμ Κὰττ καὶ ἵδρυσε τὸν «Σύνδεσμον διὰ τὴν ψῆφον τῶν γυναικῶν»· τῷ 1892 ἀνέπτυξε τὰς ἀπόψεις της εἰς ἐπιτροπὴν τῆς γερουσίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐμποιήσασα ζωηροτάτην ἐντύπωσιν· τῷ 1895 παρουσιάσθη εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Ἀτλάντας (Γεωργία), καταπλήξασα μὲ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὸ ἀκαταγώνιστον τῶν ἐπιχειρημάτων της· τὸ ἴδιον ἔτος ἵδρυσε τὴν γυναικείαν ὁμοσπονδίαν «Ἐθνικὸς Ἀμερικανικὸς σύνδεσμος ὑπὲρ τῆς γυναικείας ψήφου» καὶ ἐπεδόθη εἰς τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1900, ὡς πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς προπαγάνδας ψήφου, ἐπεσκέφθη 20 κράτη, ἔκαμε 51 διαλέξεις καὶ ἀπέστειλε 10.000 ἐπιστολάς, ἐξελέγη δὲ πρόεδρος τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἀμερικανικοῦ συνδέσμου ὑπὲρ τῆς γυναικείας ψήφου». Τῷ 1902 ἵδρυσε τὴν «Διεθνῆ Ἕνωσιν» διὰ τὰ ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα τῆς γυναικός, χάριν τῆς ὁποίας παρῃτήθη ἀπὸ τοῦ 1904—1915 τοῦ Ἀμερικανικοῦ συνδέσμου. Τῷ 1913—1915 ἐνέτεινε τὴν δρᾶσίν της ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἐπεσκέφθη ὅλας τὰς πολιτείας καὶ ἐξέδωκε τὴν μόνην τότε πολιτικὴν φεμινιστικὴν ἐφημερίδα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν «Γούμεν Τσίτιζεν» (Women Citizen). Διὰ τῶν ἐνεργειῶν της ἐπετεύχθη τῷ 1919 ἡ ψήφισις προσθήκης εἰς τὸ ὁμοσπονδιακὸν Σύνταγμα ὑπὲρ τῆς γυναικείας ψήφου. Τῷ 1924, παραιτηθεῖσα τῆς «Διεθνοῦς Ἑνώσεως», ἀνεκηρύχθη ἐπίτιμος αὐτῆς πρόεδρος, ἀποκλειστικῶς ἀφοσιωθεῖσα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς Κ. Τ. Ε. Τῷ 1925 διωργάνωσε τὴν α' διάσκεψιν τῶν Ἀμερικανίδων πρὸς κατάργησιν τοῦ πολέμου, καθ' ἣν προήδρευσεν αὐτῆς. Νοῦς ἰσχυρός, αἴσθημα θερμόν, αἰσθητήριον πολιτικῆς προσαρμογῆς τῇ ἐξησφάλισαν ἀσυναγώνιστον ὑπεροχήν. Φέρει τὰ ὀνόματα καὶ τῶν δύο ἀποθανόντων συζύγων της. Α. Γ.-Γ.

Τσαπόγα *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μαλλωτὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.— 2) Χωρίον τῆς κοινότητος Προστοβίτσης τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 112.

Τσαπογκῖροι (οἱ). Τουγγουσικὴ φυλὴ τῆς Σιβηρίας, καταγομένη ἐκ Μαντζουρίας καὶ κατοικοῦσα μεταξὺ τῶν ποταμῶν Κάτω καὶ Μέσου Τουγγούσκα. Π. Ν. Π.

Τσαπουλτεπὲκ (Chapultepec) *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὸς βραχώδης λόφος τοῦ Μεξικοῦ, κείμενος 3 χλμ. ΝΔ τῆς πόλεως τοῦ Μεξικοῦ. Κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς περίοδον ἠγείρετο ἐπ' αὐτοῦ ἀνάκτορον, χρησιμεῦον ὡς τόπος διαμονῆς τῶν βασιλέων τῶν Ἀζτέκων. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ λόφου ἀνάκτορον τῶν Ἱσπανῶν ἀντιβασιλέων τοῦ Μεξικοῦ, ὅπερ, μεταρρυθμισθὲν καὶ συμπληρωθὲν τῷ 1860 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, μετεβλήθη μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ εἰς στρατιωτικὴν σχολήν, σήμερον δὲ χρησιμεύει ὡς διαμονητήριος οἶκος τοῦ προέδρου τῆς Μεξικανικῆς δημοκρατίας. Διαρκοῦντος τοῦ μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Μεξικοῦ πολέμου συνήφθη διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Τσαπουλτεπὲκ κρατερὰ μάχη (8 Σεπτεμβρίου 1847), καθ' ἣν ἐνίκησαν οἱ Βορειοαμερικανοί. Χ. Δ.

τσαπουρνιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *προύμνη ἡ ἀκανθώδης*. Δ. Ν. Π.

Τσαπουρνιὰ *[Γεωγρ.]*.—1 Χωρίον τῆς κοινότητος Γουβᾶ τῆς ἐπαρχίας Ἱστιαίας (Ξηροχωρίου) τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 230.

—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τρικοκκιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

—3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 199. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Φαρμάκι*. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τσαπράζι (τὸ) (τουρκ. *τσαπρὰζ*=διασταυρωτός). Τὰ τσαπράζια εἶναι κοσμήματα τοπικῶν ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν τῶν ἀνδρῶν: τῆς καλῆς κρητικῆς φορεσιᾶς, τῆς σουλιώτικης καὶ τῶν πολεμικῶν ἐν γένει περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, συνήθως ἀργυρᾶ καὶ σπανιώτερον ἐπίχρυσα συμπλέγματα πολλῶν ἀλυσίδων μὲ καλλιτεχνικὰς σμαλτοδέσεις, μικροὺς δικεφάλους ἀετούς, φυλαχτὰ καὶ θυσάνους, ἀπὸ τῆς μιᾶς ὠμοπλάτης πρὸς τὴν ἄλλην φερόμενα καὶ διασταυρούμενα ἐπὶ τοῦ στήθους, ἀποτελοῦντα ἔνδειξιν λεβεντιᾶς, πλούτου καὶ ἡρωϊκῆς καταγωγῆς.

Τσαπράνι, *Ἄνω—* καὶ *Κάτω—* *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τῶν χωρίων Ἄνω καὶ Κάτω *Κεραμίδι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

τσαπώνι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀκανθολείμων*.

τσάρα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *κίχλη*.

Τσάρα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φωτάδα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

τσαρὰ (ἡ) (ἰδιωμ., ἀντὶ *τσυρά*)· παραφθορὰ τοῦ κυρά, κυρία, ἄλλως *τσάτσα καὶ τασά*· ‖ μάμμη· ‖ οὐράνιον τόξον (Λέσβος).

Τσαρακλιμάνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 252. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσαρακοβίστα *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Ἠπείρου, περιλαμβάνουσα τὰ χωρία Κρυφοβόν, Ραβένια, Πεστά, Πλέσιαν, Βαλτσιώραν, Σκλίβανην, Μούλες, Λαγάτοραν, Μπάρτζην, Βαρλαάμ, Μποράτσαν, Τέροβον, Ραψαίους, Βοδίβισταν, Μανολιάσσαν, Κοσμηρᾶν, Κωστάνιανην, Ἐλευθεροχώριον, Μπουρέλισαν, Πλέσιαν (Τσαρακοβίστης), Δραμισιούς, Τσαρκοβίσταν, Ἀλποχώριον, Μελιγγούς, Θεριακήσιον, Κοπάνους, Μελίχοβον, Ζόρισταν, Μουσοτίτσαν, Κουκλέσιον, Βαριάδες, Τόσκεσι, Λίπαν, Τσαρίτσανα, Γρατσανά, Μπαουσιούς, Ἔλιζναν, Μουκοβίναν, Ἄρδοσην, Δραγοβίτσιον, Μπεστιά, Σειστρούνιον, Ρωμανόν, Ἀλποχώριον Μπότσαρη, Παλαιοχώριον Μπότσαρη, Σεριζιανά, Ρουσιάτσα, Δερβίζιανα καὶ Γεωργάνου. Ἐκ τῶν χωρίων τούτων τὰ ἓξ πρῶτα τὰ ὑπάγουν πολλοὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Κατσανοχωρίων. Τὰ κείμενα εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τῆς Ὀλύτσικας ἀποτελοῦν τὴν κυρίως *Τσαρακοβίσταν*, τὰ δὲ ἐπὶ τῶν δυτικῶν καὶ νοτίως αὐτῶν τὴν *Λάκκαν τοῦ Συλλίου*. Τὰ χωρία Σειστρούνι, Ἄρδοση, Μπεστιά, Μουκοβίνα καὶ Δραγοβίτσιον καλοῦνται ὁμοῦ καὶ *Κοπάκια*.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἡ Τσαρακοβίστα ὑπήγετο εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ Σουλίου, καλουμένη Παρασούλι. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο *ἐνορία Σειστρουνίου* ἐκ τῆς ἐξεχούσης τότε κώμης Σειστρουνίου, ὅπου καὶ σήμερον σῴζεται βυζαντινὸς ναός. Πότε καὶ διατί μετωνομάσθη Τσαρακοβίστα ἀγνοεῖται. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ταύτης, λόγῳ τοῦ ἀγόνου τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς μὴ ἀποδημίας, εἶναι πτωχοί. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Τσαραπιανὴ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γλυκοκερασιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τσαραπλανὰ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βασιλικὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Τσάρας, Πάνος. Πατὴρ τοῦ ἁρματολοῦ *Νίκου Τσάρα* (βλ. λ. *Νικοτσάρας*), ἁρματολὸς καὶ αὐτός, ἀπ' ἁρματολῶν καταγόμενος. Ἐγεννήθη ἔν τινι τῶν περὶ τὸν Ὄλυμπον μακεδονικῶν χωρίων μεσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐνωρὶς ἐπιδοθεὶς εἰς τὰ ὅπλα, διεκρίθη καὶ διωρίσθη ναζίρης τῶν Δερβενίων (στενῶν) τοῦ Ὀλύμπου. Καταδιωκόμενος ὅμως ὑπὸ τοῦ πασᾶ Θεσσαλονίκης, κατέλιπε τὴν Ἐλασσόνα καὶ ἐγένετο κλέφτης, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Παπαθύμιου Βλαχάβα, ἐπαναστατήσαντος περὶ τὰ Τρίκκαλα τῷ 1807. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰ ἐν Σκιάθῳ συμβούλια τοῦ Σταθᾶ καὶ ἔδρασε διὰ τοῦ στόλου εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, καταδιωχθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἐξεπατρίσθη, καταλιπὼν διάδοχον τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγώνων του τὸν υἱὸν Νικοτσάραν. Τ. Ε. Ε.

τσαρβούλια (τά), καὶ *τσερβούλια* (τά)· εἶδος τσαρουχῶν τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν (Χαλκιδική, Τραπεζοῦς κ. ἄ.).

Τσαρδὰκ *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ *Ἀνανα* τῶν ἀρχαίων. Κεῖται νοτίως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀϊδινίου—Ντινὲρ καὶ ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Τσαρδάκ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα καὶ ὅπου σιδηροδρο-

Digitized by Google

μικὸς σταθμός. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *'Ατσῆ-τοὺζ-γκιόλ*. Κεῖται εἰς ὕψος 800 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἔχει ὕδατα ἁλατοῦχα καὶ στερεῖται ἰχθύων. Αἱ ὄχθαι της πλημμυρίζουν κατὰ τὸν χειμῶνα, μεταβαλλόμεναι εἰς ἑλώδεις ἐκτάσεις κατὰ τὸ θέρος.

— **Τσαρδάκ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον (*Τσαρδὰκ μπ υρνοῦ*), ἀγκυροβόλιον (*Τσαρδὰκ Λιμάν*), πεδιὰς εὐφορωτάτη (*Τσαρδὰκ ὀβασσί*) καὶ λιμνοθάλασσα (*Τσαρδὰκ γκιόλ*) τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐγγὺς τοῦ πρὸς τὴν Προποντίδα στομίου καὶ βορειοανατολικῶς τῆς Λαμψάκου. Ἐπίσης χωρίον φερώνυμον (1 300 κατ.).

—2) Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου (πλάτ. 44°05′ Β, μῆκ. 39°03′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch), ὅπερ οἱ Ρῶσοι ὠνόμαζον Kadòsh Εἶναι ἡ *Τορετικὴ ἄκρα* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ

τσαρδάκα (ἡ)· δημοτ., καλύβη ἐκ κλάδων, καθόλου, σκιὰς ἐκ κλάδων, μεγάλο *τσαρδάκι* (βλ. λ.).

τσαρδάκι (τὸ) (τουρκ. *τσαρντάκ*). Ξύλινον παράπηγμα, συνήθως ἐκ κλάδων δένδρου, ἀχυροσκεπές, χρησιμεῦον ὡς σκοπιὰ τοῦ ἀγροφύλακος ἐντὸς ἀμπελώνων κ.ἄ.· ‖ κατάλυμα προβάτων, μάνδρα, στάβλος· ‖ κατάλυμα στρατιωτικόν, κατασκήνωσις ‖ εἶδος δώματος ἐπὶ τῆς στέγης οἰκίας ἢ ἐν κήπῳ πρὸς στέγνωσιν ἐνδυμάτων, σκιάς, ἐξώστης· ‖ στεγνωτήριον σιτηρῶν· ‖ πρόχειρον ἐξοχικὸν καφενεῖον, ἐστεγασμένον ἄνωθεν διὰ κλάδων, καλάμων, ἀχύρου (βλ καὶ *τσαρδάκα*).

Τσαρδὰκ Κουζοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀρτισκοῦ (Ἐλευθερῶν) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 128 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Καψάλα*.

τσαρδελούδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πελαργόνιον τὸ ρυπαῖνον*.

τσαρέβιτς (ὁ). Λέξις ρωσική, σημαίνουσα τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ αὐτοκράτορος. Συνήθως ἀπεδίδετο ὁ τίτλος οὗτος εἰς τὸν διάδοχον τοῦ ρωσικοῦ θρόνου. Θ. Β.

τσαρέβνα (ἡ). Λέξις ρωσική, σημαίνουσα τὴν σύζυγον τοῦ διαδόχου τοῦ ρωσικοῦ θρόνου. Θ. Β

Τσάρεβο Σέλο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μπρεγκαλνίτσα καὶ παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Τσοῦκα Γκόλεκ. Ι. Σ. Σ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ περιοχὴ τοῦ *Τσάρεβο Σέλο* εἶναι σημαντικὴ ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, καθ' ὃ ἐπικρατοῦσα τῆς κοιλάδος τοῦ μέσου Μπρεγκαλνίτσα, συνεπῶς ἁπασῶν τῶν ὁδεύσεων, τῶν τε πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Στρυμόνος (διὰ Πετσόβου ἢ διὰ Χασὰν πασᾶ), καθὼς καὶ τῶν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ (διὰ πεδιάδος Κότσανα—Ἰστίπ). Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον τὸ Τσάρεβο Σέλο κατελήφθη τὸν Ὀκτώβριον 1912 ὑπὸ τμήματος τῆς πρὸς Θεσσαλονίκην προελαυνούσης 7ης βουλγαρικῆς μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Θεοδωρώφ, καὶ ἔκτοτε παρέμεινεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Βουλγάρων μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ δευτέρου Βαλκανικοῦ πολέμου, ὁπότε παρεχωρήθη εἰς τὴν Σερβίαν.

Κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον 1913 (Ἑλληνοσερβοβουλγαρικὸν) διεξήχθησαν σφοδροὶ ἀγῶνες περὶ τὸ Τσάρεβο Σέλο, καθόσον πρὸς αὐτὸ συνέκλινον ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰουνίου 1913 αἱ προσπάθειαι τοῦ τε δεξιοῦ τῶν Σερβων (3ης στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Γιάγκοβιτς) καὶ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Ἑλλήνων (τμήματος στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Δαμιανοῦ), ἐχόντων ὡς σημεῖον συναντήσεως τὴν περιοχὴν τοῦ Τσάρεβο Σέλο· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὗται ἀπέτυχον ἐξ ὁλοκλήρου, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς σθεναρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Βουλγάρων (4ης στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Ντικώφ), ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς χλιαρᾶς ἐνεργείας τῶν Σέρβων.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, εὐθὺς ὡς οἱ Βούλγαροι ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῶν κεντρικῶν συμμάχων, κατέλαβον τὴν περιοχὴν τοῦ Τσάρεβο Σέλο, τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1915, ἣν καὶ ἐκράτησαν μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου, ὁπότε ἐξεδιώχθησαν ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ σερβικοῦ ἱππικοῦ. Ν. Θ. Κ

Τσαρεβοκοκσαΐσκ *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τῶν Τσερεμίσσων, νῦν καλουμένη *Ὑοσκὰρ-Ὀλᾶ*.

Τσαρεσώβα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἠπείρου, παραπόταμος τοῦ *Ἀώου* (βλ. λ.).

Τσαριγκρὰδ (Tsarigrad) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Τὸ κύριον στόμα τοῦ ποταμοῦ Δνειστέρου (πλάτ. 46° 05′ Β., μῆκ. 30° 29′ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 2231: Cape Caliakra to Sebastopol). Ἔχει φάρους καὶ σωστικὸν σταθμόν. —2) Ὁ ἐν τῇ στομαλίμνῃ τοῦ ποταμοῦ ἐμπορικὸς προλιμήν, Σ. Ε. Λ.

τσαρίδα (ἡ). Ἡ καλύβη τοῦ ἀμπελοφύλακος (βλ. λ. *βεργασιό*).

Τσαρικλί, ἢ ***Τσαριχλὶ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ περιοχῇ Φερτεκίου (Φερτὲκ) τοῦ νομοῦ Νίγδης. Οἱ κάτοικοί του ἦσαν Ἕλληνες προσφυγόντες μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν εἰς Ἑλλάδα. Ν. Μ

τσαρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τσάρον, ὁ τοῦ τσάρου: «*τσαρικὰ ἀνάκτορα*»· ‖ ὁ ἀνήκων, ὁ ἀσπαζόμενος τὸν τσαρισμὸν ὡς πολιτικὸν δόγμα.

Τσάριμπροντ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νισαύα, 57 χλμ. ΒΔ τῆς Σοφιας, παρὰ τὰ σερβο-βουλγαρικὰ σύνορα. Κάτ. 4.200. Ἔχει ταπητουργίαν καὶ πριονιστήρια Τ. Β.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ περιοχὴ τοῦ Τσάριμπροντ εἶναι σημαντική, ὡς εὑρισκομένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἐξόδου τῆς στενωποῦ Τσάριμπροδ—Ντραγομὰν (στενωποῦ Ζεζέβικα), ἀποτελούσης τὴν κυρίαν ἀρτηρίαν τὴν ἐπικοινωνοῦσαν τὴν πεδιάδα τῆς Σόφιας μετὰ τοῦ Πιρότ. Κατὰ τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1885 τὸ Τσάριμπροδ κατελήφθη εὐθὺς ἀμέσως ὑπὸ τῶν Σέρβων τὴν 14ην Νοεμβρίου (πρώτην ἡμέραν ἐνάρξεως ἐπιχειρήσεων), τῶν Βουλγάρων ἀντιταξάντων μικρὰν μόνον ἄμυναν κατὰ μῆκος τῆς μεθορίου. Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Σέρβων εἰς τὴν μάχην τῆς Σλίβνιτσας, ἐπεζήτησαν οἱ Βούλγαροι ν' ἀπωθήσωσιν αὐτοὺς πέραν (δυτικῶς) καὶ τῆς μεθορίου· ἐπῆλθε τότε ἀγὼν μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς προκεχωρημένης σερβικῆς τοποθεσίας, φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Τσάριμπροντ* (24 Νοεμβρίου 1885). Κατὰ ταύτην ἓν σερβικὸν σύνταγμα πεζικοῦ μετά τινων πυροβόλων εἶχε ταχθῆ ἐπὶ καταλλήλων θέσεων ὀλίγον δυτικώτερον τοῦ Τσάριμπροντ, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Βούλγαροι (δύο συντάγματα πεζικοῦ) νὰ τοὺς ἐκτοπίσωσι. Τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ μὲν Σέρβοι δὲν ἀπωθήθησαν ἐκ τῶν θέσεών των, οἱ Βούλγαροι ὅμως κατέλαβον τὸ Τσάριμπροντ. Ν. Θ. Κ.

τσαρῖνα (ἡ) (ρωσ. *τσαρίτσα*). Λέξις ρωσική, σημαίνουσα τὴν σύζυγον τῶν τσάρων τῆς Ρωσίας ἢ τὴν βασιλεύουσαν αὐτοκράτειραν. Θ. Β.

τσαρισμὸς (ὁ) Ρωσικὴ λέξις, σημαίνουσα τὴν αὐταρχικὴν ἐξουσίαν κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν περίοδον τῆς Ρωσίας. Θ. Β.

Τσάριστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγιάσματος (Λατορίστης) τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 98. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἅγιον Θεόδωρον*.

Τσαρίτσαινη (ἢ ***Τσαριτσάνη*** καὶ ***Τσαρίτσαινα***) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 3.011. Κεῖται 4 χλμ. ΝΑ. τῆς Ἐλασσόνος, κατὰ τοὺς πρόποδας τῶν νοτιοδυτικῶν προβούνων τοῦ Ὀλύμπου καὶ εἰς γραφικὴν καὶ εὔφορον τοποθεσίαν. Τὸ σλαυϊκὸν ὄνομά της, σημαῖνον βασιλικὴ ἢ βασιλέως πόλις, δηλοῖ ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ ἡγεμόνος τινὸς τῶν Βουλγάρων, πιθανῶς κατὰ τὸν Θ′ ἢ Ι′ αἰῶνα. Οἱ Σλαῦοι κάτοικοί της ἀποδιωχθέντες, ἄγνωστον πότε, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ἀμιγοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν βαμβακοκαλλιέργειαν καὶ τὴν βαφὴν ἐρυθρῶν νημάτων εὐημέρησεν, ὁ δ' ἀριθμὸς αὐτοῦ ἔφθανε τὰς 7 000. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἤρχισεν ἡ κωμόπολις νὰ ἐκπίπτῃ λόγῳ τῶν λεηλασιῶν τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις πᾶν μέσον μετῆλθεν ὅπως καταστήσῃ ταύτην τσιφλίκιόν του. Τέλος δὲ φρικτὴ ἐπιδημία πανώλους, τῷ 1813, μετέβαλε τὴν πολυάνθρωπον Τσαρίτσαινην εἰς μικρὸν χωρίον, ὅπερ ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Τῇ 6 Ὀκτωβρίου 1912 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἔχει ἡμιγυμνάσιον καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα, ἐξάγει δὲ καπνόν, δημητριακοὺς καρπούς, κουκούλια, οἶνον καὶ κτηνοτροφικά. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου φέροντος τὸν τίτλον Ἐλασσόνος, ἐν αὐτῇ δ' ἐγεννήθη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων. Μίαν ὥραν ὑπὲρ τὴν κωμόπολιν κεῖται τὸ μοναστήριον *Βαλέτσικον*, τέταρτον δὲ τῆς ὥρας ΝΑ. τὸ τοῦ *Ἁγίου Ἀθανασίου*. Ι. Σ. Σ

Τσαρίτσιν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας (βλ. λ. *Στάλινγκραντ*).

τσάρκα (ἡ)· δημοτ., ἐπιδρομὴ πρὸς ἁρπαγὴν λείας ‖ περίπατος, βόλτα· ‖ καθόλου, ἀναζήτησις περιπετειῶν.

τσάρκα (Tcharka). Μέτρον χωρητικότητος τῆς Ρωσίας, ἰσοδύναμον πρὸς 0,1238 λίτρα ἢ 0,218 πίντ. Ι. Α. Β.

Τσαρκατζῆ ***Ἀλῆς***. Πασᾶς τοῦ Βιδδινίου μετὰ τὸν διάσημον Πασβάνογλου, τὸν φίλον τοῦ πρωτομάρτυρος Ρήγα. Ἐκραγείσης τῆς ἐν Σερβίᾳ ἐπαναστάσεως τῷ 1811, ἀπεστάλη ἐκεῖ πρὸς καταστολὴν αὐτῆς. Τοιαύτην δ' ἐπεδείξατο ὠμότητα, ὥστε μέχρι σήμερον ἀναφέρεται τὸ ὄνομά του. Κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἀπεστάλη εἰς Εὔβοιαν μετ' ἀτάκτων, ἀλλ' οὐδὲν ἐπιτυχὼν ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ. Ὑποπεσὼν δ' εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β′ ἐστραγγαλίσθη ὑπὸ ἐπίτηδες ἀποσταλέντος ἐμπίστου Τούρκου. Τ. Ε. Ε.

Τσαρκοβίστα *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δωδώνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐκκλησιοχώριον* Κουρέντων (βλ λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

τσάρκος (ὁ)· δημοτ, περίφραγμα, μάνδρα, ἔνθα ἀποκλείονται ἀμνοὶ ἢ ἐρίφια, ἵνα μὴ θηλάσωσι τὰς μητέρας των.

τσαρλατᾶνος (ὁ)· ἀγύρτης, ἀπατεών, λογοκόπος, ψευδολόγος (Ἰταλ. ciarlatano).

Τσαρλεστάουν (Charlestown) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ΒΔ. προάστιον τοῦ Μάντσεστερ, κειμένη ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀίργουελ. Ἐν αὐτῷ κεῖται τὸ μέγα ἱπποδρόμιον τοῦ Μάντσεστερ. Κάτ. 11.630. Χ. Δ.

— **Τσαρλεστάουν** (Charlestown) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Μασσαχουσέττης, ἡνωμένη ἀπὸ τοῦ 1874 μετὰ τῆς πόλεως τῆς Βοστώνης. Χ. Δ.

Τσάρλεστον (Charleston) *[Γεωγρ.]*. Ἡ πολυανθρωποτέρα πόλις τῆς βορειοαμερικανικῆς πολιτείας τῆς Νοτίου Καρολίνας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κομιτείας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐπὶ γλώσσης γῆς χωριζούσης τὰς κοίτας τῶν ποταμῶν Ἄσλεϋ καὶ Κοῦπερ. Ἀπέχει 160 χλμ. ΝΑ. τῆς Κολούμπιας, πρωτευουσης τῆς πολιτείας, καὶ εἶναι σπουδαιότατος κόμβος σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν. Κάτ. (1927) 75.000, ὧν τὰ 47 % Νέγροι. Ἔχει μέγαν πολεμικὸν λιμένα καὶ ἀερολιμένα, κειμένους κατὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Κοῦπερ, ὁ δὲ ἐμπορικὸς λιμήν της εἶναι ἐκ τῶν ἀκμαιοτέρων τῶν νοτίων πολιτειῶν τῆς ὁμοσπονδίας. Τὰ καταπλεύσαντα εἰς αὐτὸν τῷ 1926 πλοῖα ἦσαν χωρητικότητος 3.246.174 τόννων. Τὸ Τσάρλεστον εἶναι τὸ κυριώτερον τῶν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις κέντρον ἐμπορίου τοῦ βάμβακος, ἐξάγει δ' ἐπίσης μεγάλας ποσότητας ἀλεύρων, ξυλείας κλπ. Ἡ ἀξία τῶν ἐτησίως ἐξαγομένων διὰ τοῦ λιμένος του προϊόντων ἀνέρχεται εἰς λίρας στερλίνας 3.500.000. Ἡ πόλις εἶναι ἐξ ἄλλου σημαῖνον ἐκπαιδευτικὸν κέντρον, ἔχουσα κρατικὴν στρατιωτικὴν ἀκαδημίαν καὶ ἀνώτατον κολλέγιον (Charleston college). Κατὰ τὴν περίοδον 1789—1861 ἦτο ἡ κυριωτέρα οἰκονομικὴ μητρόπολις τῶν νοτίων πολιτειῶν καὶ κέντρον τῶν μεγαλυτέρων βαμβακοπαραγωγῶν καὶ γαιοκτημόνων τῆς χώρας, παρήκμασεν ὅμως μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐμφυλίων πολέμων τοῦ χωρισμοῦ, ὅτε κατεστράφη σχεδὸν ἐκ θεμελίων ὑπὸ τῶν ὁμοσπονδιακῶν στρατευμάτων. Ἀνακύψασα ταχέως ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἀπέκτησε τὴν προτέραν αὐτῆς ἀκμὴν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος.

— **Τσάρλεστον** (Charleston) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τῆς Δυτικῆς Βιργινίας καὶ ἕδρα τῆς κομιτείας Κανάουα, κειμένη κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Κανάουα καὶ Ἔλκ. Κάτ. (1927) 58.090. Ἔχει ὀρυχεῖα γαιανθράκων καὶ ὀρυκτελαίου, ἐξάγει δὲ γαιάνθρακας, ξυλείαν καὶ ἅλας. Χ. Δ.

τσάρλεστον (τὸ) (charleston). Χορὸς τῶν κατοίκων μικρᾶς τινος νησῖδος τῆς Νοτίου Καρολίνας, ἐξ ἧς καὶ διεδόθη. Ἐπικρατήσας εἰς τὴν πόλιν Τσάρλεστον τῆς αὐτῆς πολιτείας, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπ' αὐτῆς καὶ κατέστη ὁ δημοφιλέστερος χορὸς τῶν Νέγρων. Ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅπου κατ' ἀρχὰς μὲν ἐχορεύετο ὑπὸ τῶν Νέγρων καὶ τῶν χρωματιστῶν ἀνθρώπων τοῦ Χάρλεμ, ἐπεκράτησε δ' ὁριστικῶς διὰ τῆς ὀπερέτας Kunnin Wild. Κατόπιν μετεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1925 ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις εἰς τὴν «Revue nègre» τοῦ θεάτρου τῶν Ἠλυσίων πεδίων, σχὼν μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ἐκτοπίσας ἐπί τι χρονικὸν διάστημα καὶ αὐτὸ τὸ φὸξ-τρότ. Ἐν Ἑλλάδι ἐνεφανίσθη τῷ 1926. Χορεύεται εἰς χρόνον $^2/_4$ ὑπὸ ζεύγους χορευτῶν, τὰ δὲ βήματά του χαρακτηρίζονται ὑπὸ στρεβλώσεως τῶν ποδῶν, προερχομένης ἐκ τοῦ ἀνοίγματος τῶν πτερνῶν κατὰ τὸ βάδισμα καὶ ἐλαφρᾶς κάμψεως τῶν γονάτων πρὸς τὰ ἐντός. Λόγῳ τῶν στρεβλώσεων τούτων καὶ τῶν τρομωδῶν κινήσεων τοῦ σώματος ἐχαρακτηρίσθη ὡς λίαν ἀνθυγιεινός, προεκάλει δὲ παραμορφώσεις τῶν ποδῶν, πτώσεις τοῦ στομάχου, κήλην κλπ. Ἐπεκράτησεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα.

Ποικιλία τοῦ χοροῦ τούτου εἶναι τὸ ἐξ ἱστορίας *τσάρ εστον*, χορευόμενον ὑπὸ ἑνὸς ἢ καὶ ἐκ δύο, ἀπεχόντων ἀλλήλων, χορευτῶν καὶ εἶναι λίαν θεα-

Digitized by Google

ματικόν, εἰς αὐτὸ δὲ ἀνεδείχθησαν διάφοροι ἠθοποιοί, ἐν οἷς καὶ ἡ Ζοζεφὶν Μπαΐκερ. Κατὰ γενόμενον ἐν Ἀμερικῇ διαγωνισμὸν ἐβραβεύθη ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας Ἕλλην χοροδιδάσκαλος Γ. Μῶρος.

Ε. Γ. ΚΑΛΗΜΙΚΕΡΑΚΙ

Τσαρνιέκι (Czarniecki), ***Στέφανος***. Διάσημος Πολωνὸς στρατηγὸς (1599—1664) Διακριθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως Σμόλενσκ, ἐγένετο συνταγματάρχης τῷ 1644 καὶ ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους πολέμους κατὰ τῶν Κοζάκων, τῶν Τατάρων καὶ τῶν Σουηδῶν. Ἀλλὰ τῷ 1655 δὲν ἠδυνήθη νὰ τηρήσῃ τὴν ἄμυναν ἐν Κρακοβίᾳ κατὰ τῶν Σουηδῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐθριάμβευσεν εἰς τὰς μάχας Κοζιένιτς, Οὐράρκα, Βαρσοβίας, τῷ δὲ 1658 προήλασε μέχρι τῆς Δανίας, κυριεύσας καὶ τὴν νῆσον Ἄλσεν. Ἐπανελθὼν εἰς Πολωνίαν ἔτυχε μεγάλων τιμῶν καὶ κατόπιν νέων νικηφόρων ἀγώνων κατὰ τῶν Κοζάκων ὠνομάσθη στρατάρχης. Θ. Κ.

Τσάρνκε (Zarncke), ***Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Ἀϊδελβέργης, Στρασβούργου καὶ Λειψίας καὶ ἐγένετο βιβλιοφύλαξ τοῦ πανεπιστημίου (1882), διευθυντὴς τῆς νομισματικῆς συλλογῆς (1899), βιβλιοθηκάριος (1900) καὶ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης (1902) ἐν Λειψίᾳ καὶ διευθυντὴς τῆς «Φιλολογικῆς Ἐπιθεωρήσεως». Ἔγραψε: «Συμβολαὶ εἰς τὸ περὶ τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τοῦ Ἰουλίου Πολυδεύκους» (1885), «Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ λατινικοῦ πεζοῦ λόγου» (1888), «Αἱ πλάναι τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Ὁμήρου» (1914), «Περὶ γενέσεως τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων». Π. Ν. Π.

— **Τσάρνκε** (Zarncke), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος (1826—1891) Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γερμανικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας καὶ ἵδρυσε τὴν ἀπὸ τοῦ 1850 ἐκδιδομένην «Φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν». Ἐξέδωκε τὸ «Καράβι τῶν τρελλῶν» τοῦ Μπράντ, τὰ «Νιμπελοῦγκεν» καὶ ἄλλα μεσαιωνικὰ κείμενα, συνέγραψε δὲ πλείστας μελέτας περὶ τῆς ἱστορίας τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, τῆς ἑρμηνείας τῶν Νιμπελοῦγκεν, τοῦ Γκαῖτε κ. ἄ. Λ. Κ.

Τσαρντακλῆ /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σκιαδα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

τσάρντας (οὑγγρ. *τσάρντα*=καπηλεῖον). Ἐθνικὸς οὑγγρικὸς χορός, ἀποτελούμενος ἐξ εἰσαγωγῆς καλουμένης lassu καὶ βραδείας ἀγωγῆς, χαρακτῆρος ὲ μελαγχολικοῦ καὶ παθητικοῦ, εἰς ἣν ἕπεται τὸ αθαυτὸ *τσάρντας*, ἢ *φρίς*, ἢ *φρίσκα* (fris, friska), ἰς διμερῆ χρόνον καὶ γοργοτάτην ἀγωγήν. Τὸ σάρντας χορεύεται ὑπὸ ἀπεριορίστου ἀριθμοῦ ευγῶν, ἅτινα πολλάκις αὐτοσχεδιάζουσιν ἴδια βήατα, ἐντὸς τοῦ ρυθμοῦ πάντοτε. Γ. Σ.

τσάρος (ὁ) (ρωσ. *τσάρ*). Λέξις σλαυϊκή, σημαίνουσα ἰδίως τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας. Τὸν ίτλον τοῦτον οἱ πρῶτοι Ρῶσοι χρονογράφοι ἀπέιδον εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουόλεως, ἥτις ἀπεκαλεῖτο ὑπ' αὐτῶν *Τσάριγκραντ*, τοι πόλις βασιλεύουσα. Ρῶσοί τινες ἱστορικοὶ ρονοῦσιν ὅτι ἡ λέξις *τσάρ* σημαίνει καῖσαρ. Τὸν τλον τοῦτον προσέλαβε κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ὁ γεμὼν τῶν Βουλγάρων Συμεών, ὅστις, ἐκπαιδευεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεδίωκε τοῦτον. Κατὰ ἔτος 1347 ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Στέφανος ουσάν. ἀποβλέπων εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Βυζανου καὶ εὑρίσκων ἀνεπαρκῆ εἰς τὴν φιλοδοξίαν υ τὸν τίτλον τοῦ *κράλ* (=βασιλεύς), προσέλαβε ν τοῦ τσάρου τῆς Ρωμυλίας, ἑνώσας ταυτοχρόος τὴν πολιτικὴν μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουας. Οἱ Ρῶσοι μεγάλοι ἡγεμόνες τῆς Μόσχας ερον ἁπλῶς τὸν τίτλον *βελίκιι-κνιάζ* (=μέγας μών). Ὅτε, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου, ἦλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μόσχας ὁ Ἰβὰν Γ', ιτις ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Θωμᾶ Παιολόγου Σοφίαν, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ τσάρου ισῶν τῶν Ρωσιῶν, ἔκτοτε δ' ἔφερον τὸν τίτλον ῦτον πάντες οἱ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντες. Ὁ έγας Πέτρος, τῷ 1721, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ αὐκράτορος (imperator), οὐχ ἧττον ὅμως εἰς τὰς ισήμους προκηρύξεις καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐν αὐτοκρατόρων ἐφέροντο ἀμφότεροι οἱ τίτλοι τοι, ἀλλ' ὁ ρωσικὸς λαὸς μόνον τὸν τοῦ τσάυ ἀπένειμεν εἰς τὸν μονάρχην του. Μετὰ τὴν τάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας (1917) ἐξέλιπεν ὁ λος οὗτος ἐν Ρωσίᾳ, φέρει δὲ αὐτὸν ὁ βασιος τῆς Βουλγαρίας. Θ. Β.

τσαρούλι (τό)· ναυτ., καρυλλιωτὸν ἔντροχον, λως *μπαστέκα*.

τσαρουχάδικο (τό)· δημοτ., τὸ ἐργαστήριον τοῦ ιρουχᾶ.

τσαρουχᾶς (ὁ)· δημοτ., ὁ κατασκευαστὴς τσαχίων.

τσαρούχι (τὸ) (τουρκ. *τσαρούκ* καὶ *τσαρούχ*). Τὸ κὸν ὑπόδημα τῶν ποιμένων καὶ ἀγροτῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐλαφρόν, ἄνετον εἰς τὸ βάδισμα, βοηθεῖ τὴν πορείαν ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους. Τὰ τσαρούχια γίνονται εἰς κοινὸν τύπον, ὁμοιόμορφα, μεγαλύτερα ἢ μικρότερα· ἀγοράζονται συνήθως ἀπὸ τὰ τσαρουχάδικα τῶν πόλεων, μερικαὶ τῶν ὁποίων ἔχουν μεγάλην παραγωγήν, ὡς εἶναι τὰ Ἰωάννινα, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Βέρροια, αἱ Σέρραι, ἡ Λάρισα. Κατασκευάζονται ἁπλᾶ, τῆς ἐργασίας καὶ πολυτελῆ, πάντοτε χωρὶς τακούνι. Τὰ πρῶτα ἀπὸ δέρμα ἐγχωρίου ἐπεξεργασίας ἢ καὶ ἀκατέργαστον χοίρου (*γουρουνοτσαρούχα*) ἢ βοός, φέρουν συνήθως λωριὰ (*λαγάρι*) διὰ τὴν στερέωσίν των ἐπὶ τοῦ ποδὸς καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ 4 τεμάχια: τὸν *πατο* ἢ *πατωσιὰ* ἢ *σιόλα*, τὰ δύο πλάγια καὶ τὸ *πρόσωπον* ἢ *μύτι*, ὅπερ ἀπολήγει ἄλλοτε εἰς γυμνὴν μύτην, ἀναγυρισμένην πρὸς τὰ ἄνω καὶ σχηματιζομένην ἀπὸ τὸ διπλωμένον ἄκρον τοῦ δέρματος, καὶ ἄλλοτε εἰς μύτην ἀφανῆ ὑπὸ τὴν μεγάλην μαύρην μαλλίνην φούνταν, ἥτις τὴν στολίζει. Τὸ πολυτελῆ (*γιορτινὰ* καὶ *γαμουλιάτικα*) γίνονται εἰς χρῶμα συνήθως κόκκινον δι' ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἀπὸ δέρμα κατειργασμένον (τελατίνι), μὲ τὸν μαῦρον θύσανον καὶ διάκοσμον ἀπὸ «ριζοβελονιὲς» καὶ «γαζιὰ» ἀπὸ χρωματιστοὺς σπάγκους ἢ μετάξια καὶ σειρὰς ἀπὸ «πούλιες»· τὰ παιδικὰ γίνονται εἰς διάφορα χρώματα Ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τσαρούχια ἐργατικὰ κατασκευάζονται καὶ ἀπὸ λάστιχα αὐτοκινήτων, ὡς εὐθηνότερα Ἐπίσης τὰ πολυτελέστερα γίνονται ἀπὸ λευκὸν δέρμα αἰγός, μὲ φούνταν ἀπὸ μέταξαν. Α. Γ.-Γ.

Τσαρούχι /*Γεωγρ.*/. Νησίον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου (πλάτ. 38°18'30'' Β. μῆκ. 22°36'40'' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ.: 1600: Gulf of Corinth), ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλεύσαντι τὸν κόλπον τῶν Ἄσπρων Σπιτιῶν. Σ. Ε. Λ.

Τσαρούχλι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 255 Δυτικῶς τοῦ χωρίου, ἐπί τινος βουνοῦ, ὀνομαζομένου *Κάστρα*, σῴζονται ἐρείπια φραγκικοῦ φρουρίου, ἀνατολικῶς δέ, εἰς θέσιν *Μητρόπολις*, εὑρίσκονται ἴχνη ἀρχαίου συνοικισμοῦ, ἴσως τῶν Λυκούντων. Α. Ι. Ο.

Τσαρσαμπᾶς /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἡ ἀρχαία *Θεμίσκυρα* τῆς χώρας τῶν Ἀμαζόνων, ἕδρα διοικήσεως ἐν τῷ νομῷ Σαμψοῦντος (Σαμσούν), εἰς ἀπόστασιν 40 χλμ νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως Σαμψοῦντος, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γεσίλ-Ἰρμὰκ (Ἴριδος), τοῦ ὁποίου αἱ ἐκβολαὶ ἀπέχουν 20 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως. Τὸ πέριξ ἔδαφος εἶναι γονιμώτατον, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὑπάρχουν ἐγκατεσπαρμένα ἐκεῖ πολλὰ μικρὰ χωρία. Εἰς τὴν πόλιν γίνεται κατὰ πᾶσαν Τετάρτην ἑβδομαδιαία ἀγορά, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως (τουρκ. *τσαρσαμπᾶ* =Τετάρτη). Κάτ. (1927) 6.165. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν ὑπῆρχον καὶ ὑπὲρ τοὺς 1.000 Ἕλληνες, ἔχοντες σχολὴν καὶ ναόν, καί τινες Ἀρμένιοι. Ν. Μ.

—**Τσαρσαμπᾶς** /*Γεωγρ.*/. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ κυρίως Πόλει, ἄνωθεν τοῦ Φαναρίου Ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἐκεῖ γίνεται ἀνὰ πᾶσαν Τετάρτην ἑβδομαδιαία λαϊκὴ ἀγορά.

τσαρσάφι (τὸ) (τουρκ. *τσαρσάφ*=σινδόνη)· φόρεμα ἐξωτερικὸν τῶν ἡλικιωμένων ὀθωμανίδων.

τσαρσί (τό)· ἀγορά, τόπος ὅπου ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν ἐμπορεύματα: «πᾶμε 'ς τὸ τσαρσὶ νὰ ψωνίσωμε παννί» (λ. τουρκ.).

Τσάρσκα /*Γεωγρ.*/. Παραπόταμος τοῦ Ἀξιοῦ κατὰ τὰς πηγὰς αὐτοῦ, διερχόμενος διὰ τῆς πολίχνης Καλκανδελέν. Ι. Σ. Σ.

Τσάρσκογε Σέλο (Tsarskoye Selo) /*Γεωγρ.*/. Ὄνομα διδόμενον μέχρι τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως εἰς πόλιν τῆς Ρωσίας, κειμένην 24 χλμ. πρὸς νότον τοῦ Λένινγκραντ (Πετρουπόλεως), μετονομασθεῖσαν δὲ νῦν εἰς *Ντγιέτσκογε Σέλο* (Dyetskoye Selo) Κάτ. (1926) 19 284. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐπὶ τῆς θέσεως παλαιοῦ φινλανδικοῦ χωρίου καὶ ἐχρησίμευσεν ἔκτοτε, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος, ὡς ὁ κυριώτερος τόπος διαμονῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας καὶ τῆς αὐλῆς, κοσμηθεῖσα διὰ θαυμασίων ἀνακτόρων καὶ ἐπαύλεων. Ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πόλις τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, εἰς ἣν ἐφηρμόσθη ὁ δι' ἠλεκτρισμοῦ φωτισμὸς (1887) καὶ κέκτηται τὸ ἀρτιώτερον καθ' ὅλην τὴν Ρωσίαν σύστημα ὑδρεύσεως καὶ τὰ τελειότερα ἐξυγιαντικὰ μέσα τῆς πολεοδομικῆς. Ἔχει μέγα αὐτοκρατορικὸν πάρκον ἐκτάσεως 1 680 ἑκταρίων, καλούμενον νῦν πάρκον τοῦ Ντγιέτσκογε Σέλο, καὶ κοσμεῖται ὑπὸ θαυμασίων κτηρίων, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: τὸ παλαιὸν ἀνάκτορον, ἓν τῶν πλουσιωτέρων ὁλοκλήρου τῆς γῆς, κτισθὲν τῷ 1724 ἐπὶ σχεδίων τοῦ Ραστρέλλι, χρησιμεῦον δὲ νῦν ὡς σχολεῖον, τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀλεξάνδρου, κτισθὲν τῷ 1792—1796 ἐπὶ σχεδίων τοῦ Γκουαρένγκι, τὸ εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ πάρκου Φεντερόβσκυ Γκορόντοκ, παλαιοῦ ρωσικοῦ ρυθμοῦ, κτισθὲν ὑπὸ τῆς τσαρικῆς οἰκογενείας τῷ 1914—1917 ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Πρεστσκίνσκυ, χρησιμεῦον δὲ νῦν ὡς γεωπονικὸν ἰνστιτοῦτον, ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, κτισθεὶς τῷ 1840, καὶ πλῆθος ἄλλων μικροτέρων ἀνακτόρων διαφόρων πριγκίπων καὶ εὐπατριδῶν, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων μετετράπησαν νῦν εἰς μουσεῖα, σχολάς, νοσοκομεῖα καὶ σανατόρια διὰ παιδία, τῆς πόλεως μεταπραπείσης εἰς παιδικὴν ἀποικίαν, ὡς ἄλλωστε δηλοῖ καὶ τὸ νέον αὐτῆς ὄνομα (*Ντγιέτσκογε Σέλο*= χωρίον παιδίων). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως τὸ Τσάρσκογε Σέλο ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος φυλακίσεως τῆς τσαρικῆς οἰκογενείας ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1917, ὅτε διετάχθη ἡ μεταφορὰ αὐτῆς εἰς Τομπόλσκ. Χ. Δ.

Τσάρ-σοῦ /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. λ. *Ὀβᾶ-τσάϊ*).

Τσαρτζούϊ, ἢ ***Νόβγι Τσαρτζούϊ*** (Tschardschuj ἢ Nowyi Tschardschuj) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Σοβιετικῆς ὁμοσπονδίας ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τοῦ Τουρκμενιστάν, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀμοὺ Ντάρια καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τάσκεντ—Κρασνοβόντσκ, ἔχουσα καλὸν ποτάμιον λιμένα καὶ ὑφαντουργικάς, ναυπηγικὰς καὶ πλινθοποιητικὰς βιομηχανίας. Κάτ. (1926) 14.150. Κατὰ τὴν περίοδον 1924—1927 ἐκαλεῖτο *Λεννὶσκ-Τουρκμένσκι*. Δ. Χ.

Τσαρτορύσκι (Czartoryski). Μέγας πριγκιπικὸς οἶκος τῆς Πολωνίας, καταγόμενος ἐκ τοῦ Λιθουανοῦ πρίγκιπος *Κορυγκιέλλο*, ἀποθανόντος τῷ 1390, ὀνομασθεὶς δὲ οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς σπουδαιοτέρας ἰδιοκτησίας του Τσαρτορύσκι, ἐν Βολωνίᾳ. Κυριώτερα μέλη αὐτῆς:

—1) ***Φρειδερῖκος-Μιχαήλ***. Πολιτικὸς (1696—1775). Ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν τῶν Πονιατόβσκι, Σαπτέχα καὶ Ράτζιβιλ, εἰργάσθη διὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας τοῦ Στανισλάου Λετσίνσκυ, ἀλλ' ἀπέτυχε (1733). Γενόμενος ἀντιπρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, ἠκολούθησε πολιτικὴν στενῆς συμπράξεως μετὰ τῆς Ρωσίας, οὕτω δὲ ἐτέθη καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του εἰς ὀξὺν ἀνταγωνισμὸν μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Ποτόκι, ἥτις ἀντεπροσώπευε τὸ ἀντιρρωσικὸν ἐθνικὸν κόμμα, καὶ κατέφυγεν εἰς βίαια κατ' αὐτῆς μέτρα. Τελικῶς διὰ τῆς πολιτικῆς του ἐπέτυχε τὴν ἐκλογὴν ὡς βασιλέως τοῦ Στανισλάου Πονιατόβσκι, τυφλοῦ ὀργάνου τῆς Αἰκατερίνης Β' τῆς Ρωσίας.

—2) ***Ἀδὰμ-Καζίμιρος***. Πρόεδρος τῆς Διαίτης (1731—1823). Τῇ ὑποστηρίξει τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἐγένετο πρόεδρος τῆς Διαίτης, ἥτις τῷ 1763 ἐξέλεξε βασιλέα τὸν Στανίσλαον Πονιατόβσκι, πρῶτον αὐτοῦ ἐξάδελφον. Ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὴν μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας φιλίαν. Τῷ 1812 συνετέλεσεν εἰς τὴν σύναψιν τῆς συμμαχίας Πολωνίας καὶ Γαλλίας. Φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν περιφημοτέρων λογίων καὶ ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἐξετιμᾶτο διὰ τὸ φιλολογικὸν αὐτοῦ τάλαντον, συνειργάσθη μετὰ τόσης γενναιοδωρίας διὰ τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν ἐν τῇ χώρᾳ του, ὥστε ὠνομάσθη ὁ Μαικήνας τῆς Πολωνίας. Ἐκ τῶν λογοτεχνικῶν του ἔργων ἀξιόλογον θεωρεῖται τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἠθικοὶ κανόνες διὰ τὴν σχολὴν τῶν ἱπποτῶν».

—3) ***Ἀδὰμ-Γεώργιος***. Πολιτικός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1770—1861). Μετὰ σπουδὰς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ἐπανελθὼν εἰς Πολωνίαν, εἰς τεταραγμένην περίοδον, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολωνίας, συναγωνιστὴς μετὰ τοῦ Κοσιοῦσκο. Μετὰ τὴν διανομὴν τῆς Πολωνίας, τῷ 1795, ὡδηγήθη εἰς τὴν Ρωσίαν ὡς ὅμηρος, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου Ἐκεῖ συνδεθεὶς στενῶς μετὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἀλεξάνδρου, διωρίσθη, εὐνοίᾳ αὐτοῦ, πρεσβευτὴς εἰς τὸ Τουρῖνον, καὶ βραδύτερον, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἐγένετο αὐτοκράτωρ, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἡ γενικὴ ἐπιθεώρησις τῶν σχολείων τῆς Λιθουανίας καὶ τῆς Λευκῆς Ρωσίας. Ἐνεργείαις αὐτοῦ ὑπεγράφη τῷ 1804 ἡ συνθήκη Αὐστρίας καὶ Ρωσίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ τῷ 1805 ἡ ἀμυντικὴ καὶ ἐπιθετικὴ συμμαχία Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας. Θερμὸς πατριώτης, διαπνεόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του, ἤλπισεν εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τοῦ τσάρου, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν αὐτονομίαν τῆς Πολωνίας, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας. Ὅπως δὲ κατανικήσῃ τὴν ἐχθρότητα πρὸς τὸ σχέδιον τοῦτο τῶν χωρῶν, ἐξ ὧν ἔμελλον νὰ ἀποσπασθῶσι τὰ ἐδάφη πρὸς δημιουργίαν τοῦ πολωνικοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ Δάντσιχ μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Βιστούλα, προέτεινε, διὰ τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑπομνήματος, πλούσια ἐδαφικὰ ἀντισταθμίσματα, δι' ἀληθοῦς ἀναστατώσεως τοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης, εἰς βάρος τῆς Τουρκίας ἰδίᾳ. Οὕτω, κατὰ τὸ ὑπόμνημα, ἡ

Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία θὰ προσήρτων πάσας τὰς γερμανικὰς χώρας, ἡ Αὐστρία θὰ ἐλάμβανε προσέτι τὴν Βοσνίαν, τὴν Βλαχίαν, καὶ τὴν Ραγούζαν, ἡ Ρωσία τὰ Δαρδανέλλια, τὴν Προποντίδα, τὸν Βόσπορον μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν Κέρκυραν, τῶν λοιπῶν Ἰονίων νήσων προσκυρουμένων εἰς τὸ Μαυροβούνιον. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον προσέκρουσεν εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐματαιώθη. Ἀπογοητευθεὶς ἐκ τοῦ ναυαγίου τούτου ὁ Τσαρτορύσκι παρῃτήθη τῶν ἀξιωμάτων αὐτοῦ τῷ 1807. Οὐχ ἧττον ἐξηκολούθησεν ἀπολαύων τῆς εὐνοίας τοῦ τσάρου, ὅστις τῷ 1815 διώρισεν αὐτὸν γερουσιαστὴν παλατῖνον τῆς Πολωνίας. Τῷ 1831, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως· ἀλλὰ δὲν διετήρησε τὴν προεδρίαν ἐπὶ μακρόν, προτιμήσας, ὅτε αἱ τύχαι τοῦ ἀγῶνος μετεστράφησαν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ παραιτηθῇ καὶ καταταχθῇ εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἁπλοῦς ἐθελοντὴς στρατιώτης, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Ραμορῖνο. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, χορηγήσας ἀμνηστίαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ἐξῄρεσεν αὐτῆς τὸν Τσαρτορύσκι, οὗτινος συγχρόνως ἐδημεύθη ἡ περιουσία. Ἠδυνήθη οὐχ ἧττον ὁ Τσαρτορύσκι νὰ ἐξέλθῃ ἐγκαίρως τοῦ ρωσικοῦ ἐδάφους καὶ κατέφυγεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐγκατεστάθη μονίμως, θεωρούμενος ὡς ὁ ἠθικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐν διασπορᾷ καὶ διωγμῷ Πολωνῶν πατριωτῶν. Ἔγραψε: «Μελέται περὶ τῆς διπλωματίας» (1857) καὶ «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδοθέντα τῷ 1887.

— 4) ***Κωνσταντῖνος***. Στρατηγὸς (1773—1860). Ὑπηρέτησεν εἰς τοὺς στρατοὺς τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, διεκρίθη δὲ εἰς Σμόλενσκ καὶ Μόσκοβαν. Τῷ 1816 ἐκλήθη εἰς Πετρούπολιν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Α', ὅστις ἀνέθεσεν αὐτῷ ἀνωτάτην στρατιωτικὴν διοίκησιν.

—5) ***Γεώργιος***. Πολιτικὸς (1828—1912). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐγκατασταθεὶς ἐν Αὐστρίᾳ, ἔνθα ἐξελέγη κατ' ἐπανάληψιν βουλευτὴς καὶ διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου ἀρχηγὸς τοῦ κληρικοῦ πολωνικοῦ κόμματος ἐν τῇ αὐστριακῇ βουλῇ. Θ. Κ

τσάρτ-ροὺμ *[Ναυτ.]*. Ὅρος ἀγγλικὸς (chart-room), καταστὰς διεθνὴς καὶ σημαίνων τὸν εἰς τὴν γέφυραν τῶν πλοίων θαλαμίσκον, ἐν ᾧ φυλάσσονται οἱ χάρται καὶ λύονται τὰ προβλήματα τῆς ἐξ ἀναμετρήσεως ναυτιλίας, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν ἐκτελούμενον πλοῦν. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει σηματοθέσιον ναυτικῶν σημάτων, βιβλιοθήκη πλωτικῶν βιβλίων, ἐνίοτε δὲ δεύτερον οἰακοστρόφιον, πηξὶς καὶ τηλέγραφος καὶ τηλέφωνον πρὸς τὸ μηχανοστάσιον. Σ. Ε. Λ

Τσαοτσίτσα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καλοχωρίου (Δρoβολίστας) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 56.

Τσαρχὰλ *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Κιργιζίας (βλ. *Τσελκάρ*).

Τσάσι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 381, τῆς δὲ κοινότητο. εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Πανηγυρίστρα* (Ἀλαΐμπεη) καὶ *Φιλήσιον*, 768. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Περιστέρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

τσάσκα, (ἡ) καὶ **σάσκα** (ἀραβ. thaça, γαλλ. tasse)· κύπελλον, μετὰ ἢ ἄνευ λαβῆς, φλυτζάνι· || τὸ περιεχόμενον τῆς τσάσκας: «ἤπια μιὰ τσάσκα γάλα».

Τσασλάου (Czaslau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν Βοημίᾳ, κειμένη 75 χλμ. πρὸς ἀνατολὰς τῆς Πράγας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἔχει ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ περίφημον μνημεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Οὐσσιτῶν Ἰωάννου Ζίσκα. Κάτ. 10.000, κατὰ τὸ πλεῖστον Τσέχοι καθολικοί. Χ. Δ

Τσατὰκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πολυγέφυρον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τσαταλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πλατανούλια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

Τσατάλια *[Γεωγρ.]*. Φυσικὸς λιμὴν τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς τοῦ κόλπου τῆς Δωρίδος, κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ἀκτὴν τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου Τριοπίας (πλάτ. 36° 43 40″ Β., μῆκ. 27° 43′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulf of Kos, Doris and Symi), ἀντικρύζων νοτιοδυτικῶς τὴν νῆσον Σύμην, οὗ πρόκειται νησίον *Πλατύ*. Πιθανῶς ἡ ἐν τῷ Βουβασσίῳ κόλπῳ πόλις *Βουβασσός*, μᾶλλον δὲ ἡ *Ἄκανθος* τῆς Κνιδίας. Σ. Ε. Λ.

—**Τσατάλια *κόλπος*** *[Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων κόλπος τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου, διανοιγόμενος κατὰ τὸν ἰσθμὸν τὸν ἑνοῦντα τὴν καθ' αὑτὸ χερσόνησον τῆς Δωρίδος πρὸς τὴν Τριοπίαν ἢ Κνιδίαν, λαμβάνων τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ χωρίου καὶ λιμένος *Τσατάλια* (βλ. λ.). Εἶναι ὁ *Βουβάσσιος κόλπος* τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου (645, 7). Πρὸ τοῦ κόλπου τούτου, εἰς ὃν ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχεν ἐπιτύχει νὰ παρασύρῃ τὸν τουρκοαιγυπτιακόν, ἤρχισεν ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα. Σ. Ε. Λ.

Τσατὰλ-μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας (πλάτ. 40° 42′ Β., μῆκ. 29° 23′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 497: Gulf of Ismid), πλησίον τῆς λουτροπόλεως Γιάλοβα. Σ. Ε. Λ.

Τσαταλνέγια *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν χωρίον τῆς χερσονήσου τοῦ Τσεσμέ, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Τσεσμὲ τοῦ νομοῦ Σμύρνης.

τσάταλο (τό)· δημοτ., ράβδος μικρά· || ραβδισμός, μαστίγωσις: «ἔπεσε τσάταλο», «ἔφαγε τσάταλο» ἐδάρη, καὶ συνεκδ. ἤκουσεν ἐπιπλήξεις, ὀνειδισμούς, ὕβρεις κλπ.

Τσατὰλ-Τεπὲ *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομασία τῆς *Ἀρκαδιουπόλεως* (βλ. λ.).

Τσατάλτζα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Α. Θρᾴκης, εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. δυτικῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ 2 χλμ. νοτίως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Κωνσταντινουπόλεως — Βιέννης. Ἠρίθμει 4.000 κατ., ἐξ ὧν πολλοὶ Ἕλληνες ὑπαχθέντες εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν καὶ ἦτο ἕδρα ὁμωνύμου διοικήσεως, νῦν ὑποδιοικήσεως, καὶ τοῦ μητροπολίτου Μετρῶν-Ἀθύρων. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι Τσατάλτζας κατέφυγον εἰς τὸ Τοψίν, μετονομασθὲν Γέφυρα, τῆς Μακεδονίας, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθησαν. Οἱ Μετρηνοὶ διέσωσαν δύο ἀρχαίους κώδικας τῆς ἐκκλησίας των, ἐξ ὧν ὁ εἷς τοῦ 1585—1712. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο *Μέτραι* (βλ. λ.), εἶναι δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ *Ἐπισκοπεῖα* (*Πασπάτη*, «Τὰ θρᾳκικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου», τόμ. ΙΒ., σελ 37), τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Προκόπιος ὡς κώμην τετειχισμένην. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, ἁγιάσματα *Παναγίας τῆς Ρεματοκρατόρισσας*, *Ἁγίου Γεωργίου* καὶ τὸ κρυφαγίασμα τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*. Τὴν Δευτέραν τοῦ Θωμᾶ ἐγίνοντο ἀγῶνες ἱππικοὶ καὶ πάλης. Σχολεῖα εἶχον παρθεναγωγεῖον καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ Φωτάκειον ἀστικὴν σχολήν, ἱδρυθεῖσαν ἐκ δωρεᾶς τοῦ Μετρηνοῦ εὐεργέτου Φωτάκη Ἀναστασιάδου. Αὕτη ἀπὸ τοῦ 1913 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ γραφεῖα δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον δύο τζαμιά, ἀρρεναγωγεῖον ρουστιὲ καὶ παρθεναγωγεῖον.

Τὰ ὀχυρώματα τῆς Τσατάλτζας, μήκους 35 χλμ., ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν Προποντίδα, ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ Μ. Τσεκμετζὲ καὶ λήγουν εἰς τὸ Καρὰ-μπουρνοῦ ἐπὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης, παρὰ τὴν λίμνην τῶν Δέρκων. Τὰ σπουδαιότερα τῶν φρουρίων εἶναι: *Τσεκμετζὲ τάπια*, *Τουζλὰκ τάπια*, *Ἀχμὲτ-πασᾶ*, *Μπεκὴρ-πασᾶ*, *Ἀσὴμ-πασᾶ*, *Ἀϊβατλῆ*, *Ἀρντιε* καὶ *Καρὰ-μπουρνοῦ*.

— **Τσατάλτζας *διοίκησις*** (*σαντζάκιον*) *[Γεωγρ.]*. Ὑφίστατο πρὸ τοῦ 1924 καὶ περιελαμβάνετο μεταξὺ τῶν νομαρχιῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τῆς Προποντίδος ἀφ' ἑτέρου, μὲ ἕδραν κατ' ἀρχὰς τὸν Μεγάλον Τσεκμετζὲ καὶ ἀργότερα τὴν *Τσατάλτζαν*. Τῷ 1870 ἀπεσπάσθησαν αὐτῆς ὁ ναχιὲς Πύργου καὶ ἡ ὑποδιοίκησις τοῦ Μικροῦ Τσεκμετζέ, ἅτινα ὑπήχθησαν εἰς τὴν νομαρχίαν Κωνσταντινουπόλεως. Ἔκτοτε, μέχρι τοῦ 1924, ἦτο ἀνεξάρτητον μουτεσαριφλίκι, ἐξαρτώμενον ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ διῃρεῖτο εἰς τρεῖς ὑποδιοικήσεις (καζάδες), τῆς *Τσατάλτσας*, *Σηλυβρίας*, *Μεγάλου Τσεκμετζέ*, καὶ εἰς τὸ μουδουρλίκι τῶν *Δέρκων*. Περιελάμβανεν 95 χωρία μὲ πολυάριθμα τσιφλίκια.

Ἡ διοίκησις Τσατάλτζας εἶχε (1907) πληθυσμὸν 97.072, ἐξ ὧν 59.304 Ἕλληνες, 17.028 Τοῦρκοι, 8.058 βουλγαρόφωνοι πατριαρχικοί, 1.753 Ἑβραῖοι καὶ 929 Ἀρμένιοι.

Ἀπὸ τοῦ 1924 ἡ διοίκησις Τσατάλτζας ὑπεβιβάσθη εἰς ὑποδιοίκησιν καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν νομαρχίαν Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ἣν ὑπήχθησαν καὶ αἱ ὑποβιβασθεῖσαι εἰς μουδουρλίκια ὑποδιοικήσεις Σηλυβρίας καὶ Μεγάλου Τσεκμετζέ.

Ὄρη ὑπὸ τὴν κυριολεξίαν τῆς λέξεως δὲν ὑπάρχουν. Ὁ *Μεγάλος* ***Καρὰ-τεπές***, παρὰ τὴν Στράντζαν, ἔχει ὕψος 484 μ., τὸ *Κοὺς-καγιά*, πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Τσιφλίκιοϊ, 370 μ. καὶ ὁ *Μικρὸς Καρὰ-τεπές*, πρὸς τὴν Τσατάλτζαν, 327 μ. Τὸ ἄλλο ἔδαφος, ὅπου δὲν ἔχει πεδιάδας, σχηματίζει λοφοσειρὰς καὶ χαμηλοὺς λόφους κεκαλυμμένους ὑπὸ δασῶν πρὸς τὴν Μαύρην θάλασσαν, γυμνοὺς πρὸς τὴν Προποντίδα. Λίμνας ἔχει τὴν λίμνην τῶν *Δέρκων* (βλ. λ.), τὴν τοῦ *Μεγάλου Τσεκμετζὲ* ἀβαθῆ, μὲ ὑφάλμυρα ὕδατα, συγκοινωνοῦσαν μὲ τὴν θάλασσαν εἰς πολλὰ σημεῖα διὰ στενῆς λωρίδος γῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει μακρὰ λιθόκτιστος γέφυρα, ἔχουσα εἴκοσιν ἐννέα τόξα, κτισθεῖσα ἐπὶ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Α'.

Οἱ ποταμοὶ εἶναι μικροί. Ὁ *Καρὰ-σοῦ* (*Μέλας* ἢ *Ἀθύρας*) πηγάζει ἀπὸ τὰς νοτίας ὑπωρείας τοῦ Μικροῦ Αἵμου, δέχεται κατὰ τὸν ροῦν του διάφορα ποτάμια καὶ ρυάκια, ὡς τὸν *Καρὰ-μπ ιπᾶ* καὶ *Καιηριζῆ-ντερέ*, καὶ χύνεται εἰς τὴν ὁμώνυμον λίμνην. Ὁ ***Κανλῆ-ντερὲς*** ἢ *ποταμὸς τῆς Στράντζας* πηγάζει ἀπὸ τὰς βορειοανατολικὰς πλευρὰς τοῦ Μικροῦ Αἵμου, δέχεται τὰ νερὰ τοῦ *Κοὺς-καγιά* καὶ χύνεται εἰς τὴν λίμνην τῶν Δέρκων.

Πρὸς τὰ δυτικὰ δὲν παρατηρεῖται ἡ τραχύτης τοῦ θρᾳκικοῦ χειμῶνος. Ἰδίως εἰς τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος τὸ κλῖμα εἶναι ἠπιώτερον καὶ γλυκύτερον, τὸ δ' ἔδαφος, γονιμώτερον καὶ εὔφορον, παράγει τὰ πρωϊμώτερα καὶ ἐκλεκτότερα προϊόντα τῆς Θρᾴκης. Ἐκ τῶν δημητριακῶν ἐγίνετο ἐξαγωγὴ εἰς τὴν Εὐρώπην βρόμης, λιναροσπόρου καὶ κουκιῶν. Ἡ κτηνοτροφία, ἡ τυροκομία, ἡ οἰνοποιία καὶ οἰνοπνευματοποιία ἦσαν ἀνεπτυγμέναι. Οἱ τρυφεροὶ ἀμνοὶ τῆς περιφερείας ἐπροτιμῶντο εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ εὔγευστα γιαούρτια τῆς Σηλυβρίας μετεφέροντο καθ' ἑκάστην μὲ εἰδικὰ πλοιάρια ἐκεῖ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Ἰουλίου. Ἐπίσης ἐκεῖ κατηναλίσκοντο καὶ τὰ ὀνομαστὰ γιαπουντζάκια, εἶδος σταφυλῆς, ὡς καὶ οἱ πέπονες καὶ ὑδροπέπονες, οἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα τῆς Ραιδεστοῦ, λαχανικὰ καὶ πουλερικά. Ἤδη, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἑλλήνων, ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς περιωρίσθη καὶ τὸ ἐμπόριον ἐξέλιπεν.

— *[Ἱστορ.]* Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἑλληνικωτάτης Θρᾴκης, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς του, ἐχρησίμευεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὡς ἡ κυριωτέρα γέφυρα ὅλων τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν τῆς Ἀσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην, κείμενον δὲ πρὸ τῶν θυρῶν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ὑφίστατο πάντοτε ὅλα τὰ δεινὰ τῶν ἐχθρικῶν εἰσβολῶν.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Σταυροφόρων, αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες καὶ αἱ ἄγριαι καὶ ἐπίμονοι κατακτήσεις τῶν Τούρκων συνεπλήρωσαν τὴν φοβερὰν καταστροφήν. Ἡ Τσατάλτζα κατελήφθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α' τῷ 1371, οἱ πύργοι ὅμως τοῦ Οἰκονομείου καὶ Ἐπιβατῶν καὶ ἡ Σηλυβρία ἔπεσαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ πλεῖστοι κάτοικοι ἐξωλοθρεύθησαν, οἱ δ' ἐπιζήσαντες ὑφίσταντο ἐπὶ αἰῶνας τὰ πάνδεινα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἡ θέσις των ἤρχισε βελτιουμένη ἀπὸ τοῦ 1774, ὅτε ἡ Ρωσία, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ, ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ.

Ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Β' (1876—1909) οἱ Ἕλληνες ἀνέπνευσαν. Συνέζων εἰρηνικῶς μετὰ τῶν Τούρκων, ἀπέκτησαν καλὰ ἀγροτικὰ κτήματα καὶ ἀνήγειραν λαμπρὰ σχολεῖα. Ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς εἰς τοὺς Ἐπιβάτας ἐλειτούργει τὸ Ἀρχιγένειον παρθεναγωγεῖον καὶ ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1890 τὸ Ἐλένειον γυμνάσιον ἀρρένων. Χάρις εἰς τὰ δρακόντεια μέτρα τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, οἱ Ἕλληνες ἀνενοχλήτως ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, καὶ ὁλόκληρος ἡ περιφέρεια τῆς διοικήσεως ἔλαβε τὴν ἑλληνικήν της ὄψιν. Εἰς δύο περιόδους, 1908 καὶ 1914, ἔστειλεν Ἕλληνα βουλευτὴν εἰς τὴν τουρκικὴν βουλήν.

Εἰς τὴν διοίκησιν *Τσατάλτζας* (*Μετρῶν*) περιελαμβάνοντο αἱ μητροπόλεις: α) Μετρῶν καὶ Ἀθύρων· β) Σηλυβρίας· γ) τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐπαρχίας Δέρκων· δ) τμῆμα τῆς μητροπόλεως Τυρολόης καὶ Σιρεντζίου καὶ τρία χωρία τῆς ἐπαρχίας Ἡρακλείας: Τσανδώ, Καλαβρὴ καὶ Κιοστεμὴρ.

Μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἐν Τουρκίᾳ, τῷ 1908, ἤρχισαν αἱ πιέσεις καὶ ἡ συστηματικὴ ἐξόντωσις παντὸς ἑλληνικοῦ διὰ κεκαλυμμένων μέσων, ἅτινα προσέλαβον ἀπὸ τοῦ 1914 τὴν μορφὴν φανερῶν διωγμῶν.

Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912 ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ πλεῖστον τῆς διοικήσεως Τσατάλτζας, ἐπροξένησε δὲ τεραστίας ζημίας εἰς τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων τῆς διοικήσεως. Οἱ ὁμαδικοὶ διωγμοὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς διοικήσεως ἤρχισαν τῷ 1914. Οἱ κάτοικοι πολλῶν χωρίων ἐξετοπίσθησαν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας, ἀφοῦ πρότερον ἀπεγυμνώθησαν. Ἡ ὑποδιοίκησις Σηλυβρίας ἐπληρώθη ἀπὸ μετατοπισθέντας, ἰδίως γυναικόπαιδα (διότι οἱ ἄνδρες εἶχον ἐπιστρατευθῆ), ἐκ τῶν χωρίων τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐξ ἄλλων βορειοτέρων τῆς Θρᾴκης. Διαρκοῦντος τοῦ μεγάλου πολέμου 1914—1918 ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων τῆς διοικήσεως κατήντησεν εἰς ἄκρον ἐπισφαλής.

Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, τῷ 1920, παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς διοικήσεως Τσατάλτζας ἡ ὑποδιοίκησις Σηλυβρίας καὶ ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως Μεγάλου Τσεκμετζὲ τὰ χωρία Ἐξάστερον, Αἰγιαλοί, Οἰκονομειὸ καὶ Δημοκράνεια. Ἡ περιοχὴ αὕτη κατελήφθη τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν νομαρχίαν Ραιδεστοῦ. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1922, κατὰ τὸ πρωτόκολλον τῆς συνδιασκέψεως τῶν Μουδανιῶν, ὑπεχρεώθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ ἀποσυρθῇ πέραν τοῦ Ἕβρου μέχρι τῆς 15 Ὀκτωβρίου, ἀπόσπασμα δὲ διασυμμαχικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὴν ὑποδιοίκησιν Σηλυβρίας. Οἱ κάτοικοι τοῦ τμήματος αὐτοῦ, διὰ ν' ἀποφύγουν καὶ

Digitized by Google

πάλιν τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, ἐγκατέλειψαν πανοικεὶ τὰς ἑστίας των καὶ κατέφυγον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, πρὶν ἔτι ἀποχωρήσῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

Διὰ τῆς συμβάσεως περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν (1923) καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες κάτοικοι τῆς διοικήσεως Τσατάλτζας, ὡς καὶ οἱ ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναπομείναντες (ἐκτὸς τῶν κατοίκων τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ Μακροχωρίου), ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1924 μετεφέρθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν. ε. Σ. Σ.

—/*Στρατ. Ἱστορ.*/ Ἡ τοποθεσία τῆς *Τσατάλτζας* διήκει ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Προποντίδος, ἐπὶ μήκους 30 περίπου χιλιομέτρων, στηριζομένη πρὸς βορρᾶν μὲν ἐπὶ τῆς λίμνης Δέρκων, νοτίως δ' ἐπὶ τῆς λίμνης Μπουγιοὺκ Τσεκμετζέ. Ἡ κυρία ἀμυντικὴ γραμμὴ τῆς Τσατάλτζας εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τῶν ὑψωμάτων τῶν κειμένων ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τῆς λίμνης Μπουγιοὺκ Τσεκμετζέ, τῶν ποταμίων Καρασοῦ καὶ Κατάρτσι, μεθ' ὃ βορειότερον τοῦ ποταμίου Κουρὲλ δερὲ τῆς λίμνης Δέρκων. Ἡ κοιλὰς αὕτη κατακλύζεται πρὸς τὸ νότιον αὐτῆς μέρος ὑπὸ ἑλῶν, ἐλάχιστον δ' αὐτῆς μέρος παραμένει βατὸν εἰς τρόπον ὥστε πρὸ τοῦ μετώπου τῆς κυρίας ταύτης ἀμυντικῆς γραμμῆς ὑπάρχουσι κωλύματα ἀνυπέρβλητα, μὴ παρέχοντα, δυνατὸν εἰπεῖν, εἰμὴ ἐλαχίστας ἐλευθέρας διαβάσεις. Τὰ ἀνατολικῶς τῆς ἐν λόγῳ κοιλάδος ὑψώματα, τὰ διήκοντα διὰ Ντελήζουνους—Κουροὺ Καβὰκ—Ἀκμπουνὰρ—Μαχμοὺτ πασᾶ—Ἀχμὲτ πασᾶ-Γκιαοὺρ Μπαγίρ, ἐφ' ὧν εἶναι ἐγκατεστημένη ἡ κυρία ἀμυντικὴ γραμμή, ἔχουσιν ὕψος ἀπὸ 150 ἕως 200 περίπου μέτρα, δεσπόζουσι δ' ἀπολύτως ἅπαντος τοῦ δυτικῶς τῆς κοιλάδος χώρου.

Ἡ τοποθεσία τῆς Τσατάλτζας, ἅτε εὑρισκομένη εἰς 40 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συγχρόνως φράσσουσα τελείως ἁπάσας τὰς πρὸς Κωνσταντινούπολιν ὁδεύσεις, εἶναι ἡ καλυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα διὰ στρατηγικὴν προκάλυψιν τῆς πόλεως ταύτης, ἀποτελοῦσα μάλιστα τὸ προπύργιον αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς Τσατάλτζας εἶχεν ἐγκατασταθῆ κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1877 ἡ τρίτη καὶ τελευταία ἀμυντικὴ γραμμὴ τῶν Τούρκων, μὴ χρησιμοποιηθεῖσα ὅμως τότε, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ πρώτη ἀνακωχὴ συνήφθη ἐν Ἀδριανουπόλει. Τὰ ὀχυρὰ τοῦ 1877 ἦσαν πλημμελῶς διατεταγμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ δὲ πάντων κύριον ἦσαν ὑψιδάπεδα, συνεπῶς τελείως ἄχρηστα διὰ τὰς κατόπιν ἐποχάς. Ὁ ἐν ἔτει 1882 μετακληθεὶς εἰς Τουρκίαν γνωστὸς ὀχυρωτικὸς Μπριαλμόν, διὰ τὴν μόνιμον ὀχύρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προέτεινε τὴν ὀχύρωσιν τῆς Τσατάλτζας, μολαταῦτα ἐλάχιστα μόνον ἐκ τῶν ὑποδειχθέντων ὀχυρῶν κατεσκευάσθησαν, ἅτινα ὅμως, μείναντα ἔκτοτε ἀσυντήρητα, ὁλονὲν κατέρρεον, ὑποστάντα μάλιστα τὴν τελειωτικὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τοῦ Σεφκὲτ πασᾶ, τοῦ εἰσβαλόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1909, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Νεοτούρκων. Τοιουτοτρόπως, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου τοῦ 1912, ἡ Τσατάλτζα εὑρέθη ἀνοχύρωτος καὶ δὴ ἄνευ πυροβόλων, καθόσον τὰ πλεῖστα τῶν ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης εἶχον μεταφερθῆ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἅτε τῶν Νεοτούρκων τοῦ 1909 οὐδέποτε φανταζομένων ὅτι θὰ ἡττῶντο, καὶ συνεπῶς θὰ παρίστατο ἀνάγκη ἀμύνης ἐπὶ τῆς Τσατάλτζας. Ἅμα ὅμως, περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου 1912, κατεφάνη ἄμεσος ἡ ἀπειλὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπελήφθησαν ἐσπευσμένως οἱ Τοῦρκοι τῆς ἀμυντικῆς παρασκευῆς τῆς τοποθεσίας τῆς Τσατάλτζας, χρησιμοποιήσαντες τὰ παλαιὰ ὀχυρὰ τοῦ 1877 ὡς προκεχωρημένα σημεῖα ἢ ὡς παρατηρητήρια καὶ κατασκευάσαντες νέα ὀχυρὰ μὲ σκέπαστρα καὶ συρματοπλέγματα, ἅτινα ὥπλισαν μὲ ἀρκετὰ φρουριακὰ πυροβόλα μεταφερθέντα ἐκ Δαρδανελλίων. Ἡ ὀχύρωσις ἐξηκολούθησεν ὁλονὲν τελειοποιουμένη, φθάσασα νὰ ἔχῃ τὰ ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινόμενα ὀχυρά.

Ἀφ' ἧς οἱ Βούλγαροι δὲν κατώρθωσαν νὰ καταδιώξωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ τοὺς ἐκμηδενίσωσι, συνεπῶς οἱ τελευταῖοι ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς Τσατάλτζαν, ἡ κατάστασις ἤρχισε μεταβαλλομένη ὑπὲρ αὐτῶν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς συνεκεντρώθη εἰς Τσατάλτζαν καὶ ἐντὸς μιᾶς μόνον ἑβδομάδος ἀναδιωργανώθη ἐπὶ νέων βάσεων, τῇ συνδρομῇ ἀρκετοῦ στρατοῦ μεταφερθέντος ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Συρίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τσατάλτζαν. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ναζὴμ πασᾶς ἀνέλαβε τὴν ἄμεσον ἀρχιστρατηγίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τοῦ Ἀβδουλὰχ πασᾶ ἀποσυρθέντος ὁριστικῶς ἐκ τοῦ στρατοῦ τούτου. Σώματά τινα, ἀτελῶς ὠργανωμένα, διελύθησαν καὶ συνεκροτήθησαν τὰ κάτωθι σώματα: 1ον ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ Ἰαβὲρ πασᾶν, 2ον ὑπὸ τὸν Χαμδὴ πασᾶν, 3ον ὑπὸ τὸν Μαχμοὺτ Μουχτὰρ πασᾶν, 1ον μικτὸν ὑπὸ τὸν Ἀχμὲτ Ἀμποὺκ πασᾶν, 2ον μικτὸν ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν πασᾶν, 3ον μικτὸν ὑπὸ τὸν Ἰζὲτ Φουὰδ πασᾶν (τὰ τελευταῖα ταῦτα σώματα ἐκλήθησαν μικτά, διότι συνεκροτήθησαν ἐκ μεραρχιῶν διαφόρων στρατιωτικῶν περιοχῶν, ἦσαν ὅμως ἀτελῶς ὠργανωμένα, ἅτε στερούμενα πυροβολικοῦ)· τὸ σύνολον 100 000 ἄνδρες καὶ 300 πυροβόλα. Ὁ τουρκικὸς οὗτος στρατὸς ἐτάχθη εἰς τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένας θέσεις.

Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Καραγὰτς δερεσὶ παραμονῆς του, ἤτοι ἀπὸ 20 ἕως 25 Ὀκτωβρίου, μετεσχηματίσθη, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀνωτάτας αὐτοῦ μονάδας, μεταφερθεισῶν μονάδων τινῶν ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, καθόσον περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου ἔφθασεν ἡ παραχωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Σέρβων 2α σερβικὴ στρατιά. Τοιουτοτρόπως ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς συνεκροτήθη ἐκ τῆς 1ης στρατιᾶς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κοβάτσεφ καὶ ἐκ τῆς 3ης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ράτκο Δημήτριεφ, ἐν συνόλῳ 150.000 ἄνδρες καὶ περὶ τὰ 500 πυροβόλα.

Ἡ προέλασις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἤρχισε τὴν 25ην Ὀκτωβρίου. Τὴν 28ην προσεπέρασε τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος, τὴν δὲ 3ην Νοεμβρίου (π. ἡ.) ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς εὑρίσκετο πρὸ τῆς τοποθεσίας τῆς Τσατάλτζας εἰς τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένας θέσεις.

Ὅταν τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα ἔφθασαν πρὸ τῆς Τσατάλτζας, ἐπῆλθε πρὸς στιγμὴν δισταγμὸς παρὰ τῷ βουλγαρικῷ ἀρχιστρατηγείῳ περὶ τοῦ ἂν ἔπρεπε ν' ἀναληφθῇ ἐπίθεσις κατὰ τοιαύτης ὀχυρᾶς τοποθεσίας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν ἀναμενομένων μεγάλων ἀπωλειῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅτι, καὶ ἂν ἐπετύγχανον, ἡ Κωνσταντινούπολις οὐδέποτε θὰ ἐπεδικάζετο τοῖς Βουλγάροις. Ἀπορριφθείσης τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰτηθείσης τὴν 2αν Νοεμβρίου 1912 (π. ἡ.) ἀνακωχῆς, διεξήχθησαν ἀπὸ τῆς 4ης Νοεμβρίου 1912 μέχρι τοῦ τέλους Μαρτίου 1913, σποραδικῶς ὅμως καὶ κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα, ἀγῶνες φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπιχειρήσεις Τσατάλτζας* 1912—1913. Δεδομένου ὅτι ὑπερκέρασις τῶν τουρκικῶν πλευρῶν ἀπεκλείετο ἐξ ὁλοκλήρου, τὸ βουλγαρικὸν σχέδιον συνωψίζετο εἰς τὴν μετωπικὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἐπιζήτησιν διαρρήξεως τοῦ τουρκικοῦ μετώπου πρὸς δύο συγχρόνως κατευθύνσεις· ὑπὸ μὲν τῆς 3ης στρατιᾶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Λαζάρκιοϊ—Κουροὺ Καβάκ, ὑπὸ δὲ τῆς 1ης πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Τσατάλτζα—Μαχμουδιέ. Τὴν πρωΐαν τῆς 4ης Νοεμβρίου 1912 ἅπαν τὸ βουλγαρικὸν πυροβολικὸν ἤρχισε βάλλον κατὰ τοῦ τουρκικοῦ μετώπου, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη ὅ,τι ἐπεζητεῖτο ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἀρχιστρατηγείου, καθόσον τὸ βουλγαρικὸν πυροβολικόν, καίτοι πολυαριθμότερον, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ τὴν ὑπεροχὴν ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἡ ἀπὸ τῆς 9ης ὥρας ἀρξαμένη προχώρησις τοῦ βουλγαρικοῦ πεζικοῦ ἐγένετο πολὺ δυσκόλως. Ναὶ μὲν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι τὸ Λαζάρκιοϊ, οὐχ ἧττον ὅμως ἡ περαιτέρω προχώρησίς των κατέστη ἀδύνατος. Μεγάλη κατεβλήθη προσπάθεια ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ὑψωμάτων Γιὰς Ὀγιράν, καθόσον ἐπεκράτησε παρ' αὐτοῖς ἡ ἰδέα ὅτι διὰ τῆς καταλήψεως τῶν ὑψωμάτων τούτων καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν τάξεως βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ πλευρικὴ προσβολὴ ἁπάσης τῆς τουρκικῆς τοποθεσίας, συνεπῶς ἡ κατάρρευσις αὐτῆς· ἀλλ' ἅπασαι αἱ βουλγαρικαὶ προσπάθειαι ἀπέτυχον. Νοτιώτερον, ἡ 1η βουλγαρικὴ στρατιὰ προσέκρουσε πρὸ μειζόνων δυσκολιῶν, διό, καίτοι κατὰ τὴν νύκτα 3—4 Νοεμβρίου κατώρθωσε καὶ προὐχώρησε πρὸς τὴν κοιλάδα, μολαταῦτα αἱ κατὰ τὴν 4ην Νοεμβρίου προσπάθειαί της πρὸς περαιτέρω προχώρησιν ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἰκτρὰν ἀποτυχίαν ὑπέστη ἡ 1η βουλγαρικὴ μεραρχία, ἡ ἐπιζητήσασα νὰ προχωρήσῃ πρὸς Μπακέσκιοι, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐβλήθη δραστικῶς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ 1ου τουρκικοῦ σώματος καὶ ὑπὸ τῶν πυροβόλων τῶν τουρκικῶν πλοίων «Μεσουδιὲ» καὶ «Βαρβαρόσσα», πλευρισάντων παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Τσεκμετζέ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ πεζικόν της ἐχώθη μέχρις ὀσφύος ἐντὸς τῶν τελμάτων. Συνεπῶς ὁ ἀγὼν τῆς 4ης Νοεμβρίου δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς θρίαμβος τῶν τουρκικῶν ὅπλων. Τὸ τουρκικὸν ἀρχιστρατηγεῖον, ἐνθαρρυνθὲν ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς 4ης Νοεμβρίου, διέταξεν ὅπως κατὰ τὴν 5ην Νοεμβρίου ἐκτελεσθῇ σοβαρὰ ἀντεπίθεσις κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ βουλγαρικοῦ πλευροῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὑπερκεράσεως τῶν Βουλγάρων καὶ ἀπωθήσεως αὐτῶν διὰ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Κατάρτσι πρὸς τὸν Καρασοὺ καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Τσατάλτζαν. Τὴν πρωΐαν ὅμως τῆς 5ης Νοεμβρίου, εὐθὺς ὡς ἐξώρμησεν ἡ τουρκικὴ ἀντεπίθεσις, ὑπὸ τὴν ἄμεσον μάλιστα διοίκησιν τοῦ Μαχμοὺτ Μουχτάρ, εὑρέθη ὅλως ἀπροόπτως πρὸ βουλγαρικοῦ στρατεύματος, κατορθώσαντος νὰ προχωρήσῃ, διαρκούσης τῆς νυκτὸς 4—5 Νοεμβρίου, μέχρι 500 περίπου μέτρων ἀπὸ τῶν τουρκικῶν γραμμῶν, χωρὶς οὐδόλως νὰ γίνῃ ἀντιληπτόν. Τὸ τοιοῦτον προῆλθε, κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ στρατηγοῦ Ἰζὲτ Φουὰτ πασᾶ (Paroles de Vaincu, 1913), διότι αἱ τουρκικαὶ προφυλακαὶ ἐκοιμῶντο, ὥστε ἐντὸς τοῦ πρώτου καταληφθέντος κατὰ τὴν νύκτα ταύτην τουρκικοῦ ὀρύγματος ἐφονεύθησαν τέσσαρες Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐγχειριδίου, χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ εἷς στρατιώτης νὰ προειδοποιήσῃ περὶ τῆς βουλγαρικῆς ταύτης προχωρήσεως. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ὑποβοηθούσης καὶ τῆς ὁμίχλης, ἦτο τὸ νὰ καταληφθοῦν ὑπὸ πανικοῦ οἱ Τοῦρκοι καὶ νὰ ἀρχίσωσι φεύγοντες προτροπάδην. Κατὰ τὴν 6ην Νοεμβρίου ὁ ἑκατέρωθεν ἀγὼν ἤρξατο χαλαρούμενος, διότι ἤδη καὶ οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν ὀργανούμενοι καὶ ἐγκαθιστάμενοι ἀμυντικῶς ἐπὶ τῶν θέσεών των. Κατὰ τὸν τριήμερον ἀγῶνα 4, 5, 6 Νοεμβρίου ἀπώλεσαν οἱ Βούλγαροι περὶ τοὺς 12.000 περίπου ἄνδρας ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός, ἀνεξαρτήτως τῶν μεγίστων ἀπωλειῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς χολέρας καὶ τῆς δυσεντερίας, ὑφ' ὧν ἀπὸ ἡμερῶν ἐθερίζετο ὁ βουλγαρικὸς στρατός. Ἀπὸ τῆς 7 Νοεμβρίου ἤρχισαν οἱ Βούλγαροι ὑποχωροῦντες, διὸ οἱ κατὰ τὰς 7 καὶ 8 Νοεμβρίου ἀγῶνες ἦσαν ἀγῶνες βουλγαρικῶν ὀπισθοφυλακῶν προκαλυπτουσῶν τὴν ὑποχώρησιν. Ὁ Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν καὶ ὠργανώθησαν ἀμυντικῶς ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν δυτικῶς τῆς κοιλά-

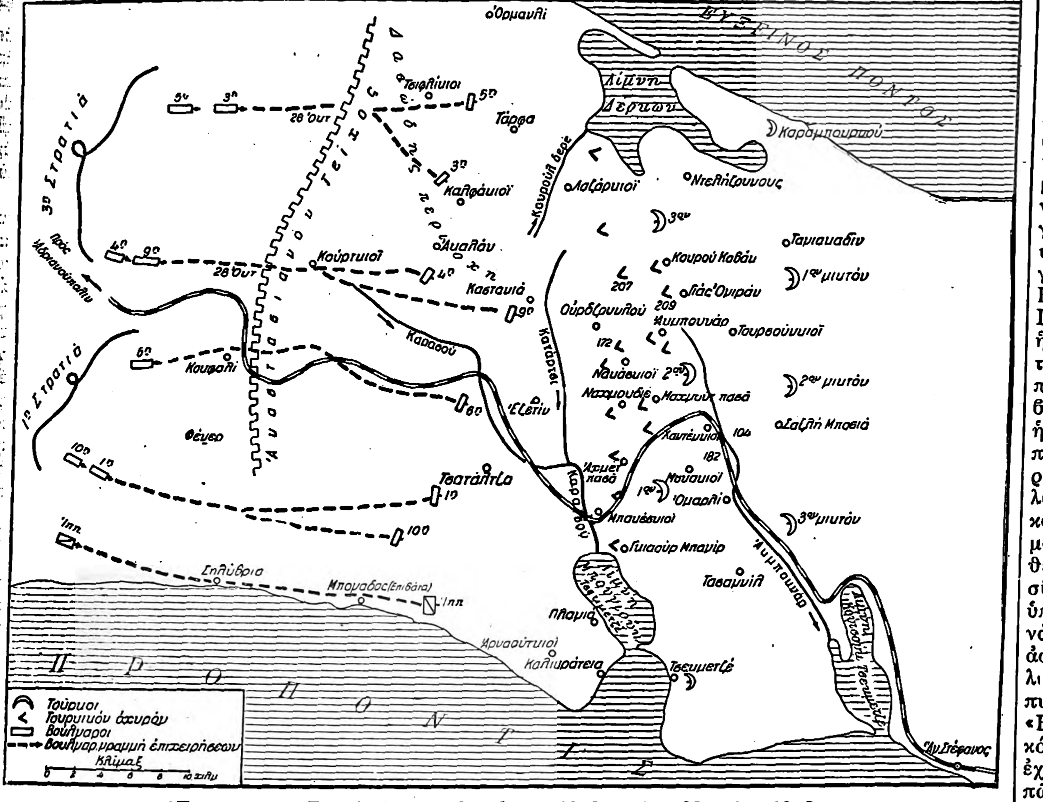

Ἐπιχειρήσεις Τσατάλτζας 4 Νοεμβρίου 1912—τέλος Μαρτίου 1913.

Digitized by Google

δος κειμένων: ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ὀρμανλὶ—Τσιφλίκιοϊ—Καλφάκιοϊ — Τσατάλτζα —Ἀρναούτκιοϊ, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 5 ἕως 7 χλμ. ἀπὸ τῆς τουρκικῆς τοποθεσίας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἀνακωχῆς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς βουλγαρικῆς γραμμῆς ἐγκατεστάθη παρὰ τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος.

Κατὰ τήν, μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τῆς 20 Νοεμβρίου (π. ἡ.) 1912, ἐπανάληψιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, τὴν 21 Ἰανουαρίου 1913, ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς Τσατάλτζας ἦτο ὁ Ἀχμὲτ Ἰζὲτ πασᾶς τέως γενικὸς ἐπιτελάρχης τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀντικαταστήσας τὸν φονευθέντα Ναζὴμ πασᾶν. Ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει νέα κατάστασις μετὰ τὰ γεγονότα τῆς 10 Ἰανουαρίου 1913 ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ἀναλαβόντας τὴν ἀρχὴν ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, διὸ ἡ νέα ὑπὸ τὸν Μαχμοὺτ Σεφκὲτ πασᾶν κυβέρνησις διέταξε τὸν ἀρχιστράτηγον ν' ἀναλάβῃ ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν Βουλγάρων, αἵτινες, καὶ ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὦσι σοβαρᾶς φύσεως, πάντως νὰ προσδίδωσι τὴν ἐντύπωσιν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Πρὸ τῆς ἀναλήψεως οἱασδήποτε δράσεως, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐπιθετικαὶ ἀναγνωρίσεις πρός τε τὰς βουλγαρικὰς γραμμὰς τῆς Τσατάλτζας, καθὼς καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Καλλιπόλεως, ἐξ ὧν ἀναγνωρίσεων προέκυψεν ὅτι εἰς τὰς βουλγαρικὰς γραμμὰς τῆς Τσατάλτζας ἐπεκράτει σχετικὴ ἠρεμία, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ὅμως τῆς Καλλιπόλεως ἐφαίνοντο προπαρασκευαὶ καὶ κινήσεις βουλγαρικαί, διὸ τὸ τουρκικὸν ἀρχιστρατηγεῖον διέταξεν ἐπίθεσιν πρὸς Καλλίπολιν. Ἐπῆλθον τότε εἰς Καλλίπολιν ἀγῶνες, φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπιχειρήσεις χερσονήσου *Καλλιπόλεως* (βλ.λ.) καὶ μάχη τοῦ *Μπουλαῒρ* (βλ. λ.) (26 καὶ 27 Ἰανουαρίου 1913). Καθ' ὃν χρόνον διεξήγοντο αἱ ἀνωτέρω ἐπιχειρήσεις πρὸς Καλλίπολιν, συγχρόνως ἀνελήφθησαν τουρκικαὶ ἐπιχειρήσεις εἰς Τσατάλτζαν. Τὴν 26ην Ἰανουαρίου ἐξεπέμφθησαν τουρκικαὶ ἐπιθέσεις πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, ἀλλ' ἅπασαι ἀνεκόπησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Τὴν 27ην Ἰανουαρίου ἐγένετο ἀπόπειρα τουρκικῆς ἀποβάσεως εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου αἰγιαλὸν Πόδημα, ἀλλ' ἀπέτυχε. Καθ' ὅλον τὸν Φεβρουάριον 1913 ἐπεκράτησε τοιαύτη κακοκαιρία, ὥστε πᾶσα ἐπιχείρησις καθίστατο ἀδύνατος. Τὴν 5ην Μαρτίου ἐπετέθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ μετὰ ἀγῶνας διεξαχθέντας τὴν 5ην καὶ τὴν 6ην Μαρτίου, ἀπώθησαν τὰ προκεχωρημένα βουλγαρικὰ στρατεύματα, ὁπότε κατώρθωσαν νὰ φθάσωσι μέχρι τῆς γραμμῆς Ὀρμανλὶ — Καλφάκιοϊ — Ἀκαλάν, νοτιώτερον δ' εἰς Μπογάδος. Ἀλλὰ εἰς βουλγαρικὴν ἀντεπίθεσιν ἐκτελεσθεῖσαν τὰς 11ην καὶ 12ην Μαρτίου, δὲν κατώρθωσαν νὰ συγκρατηθῶσιν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν νεοκαταληφθείσας θέσεις, διὸ ὑπεχώρησαν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς θέσεις ἐξορμήσεως τῆς 5ης Μαρτίου. Τελευταῖαι διεξαχθεῖσαι ἐν Τσατάλτζᾳ ἐπιχειρήσεις ἦσαν αἱ κατὰ τὰς 15 καὶ 16 Μαρτίου ἐκτελεσθεῖσαι βουλγαρικαὶ ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ τουρκικοῦ μετώπου, τοῦ ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Τσατάλτζας ἐγκατεστημένου, ἀποτυχοῦσαι ὅμως πλήρως. Κατὰ τὴν 11ην καὶ τὴν 16ην Μαρτίου 1913 ἐξετελέσθησαν ἐναέριοι ἀναγνωρίσεις δι' ἀεροπλάνων ὑπὸ Τούρκων ἀξιωματικῶν ἄνωθεν τῶν βουλγαρικῶν γραμμῶν τῆς Τσατάλτζας (σπουδαῖον γεγονὸς διὰ τὴν τότε ἐποχήν), δώσασαι μάλιστα ἱκανοποιητικὰς πληροφορίας, ἰδίως ἡ τῆς 16ης Μαρτίου, ἡ πληροφορήσασα τὸ τουρκικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ὅτι ὁ κύριος ὄγκος τῶν Βουλγάρων εὑρίσκετο περὶ τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος.

Ἡ μονομερὴς μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας ἀνακωχὴ τῆς 31ης Μαρτίου 1913 (π. ἡ.) ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Τσατάλτζας.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— Τσατάλτζα */Γεωγρ./.* Προτέρα ὀνομασία τῆς κωμοπόλεως *Χωριστὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τσάταμ (Chatham)· βλ *Τσάθαμ.*

Τσάτετς (Zatec ἢ Saaz) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας (βλ *Ζάαιζ*).

τσατίζω· ἰδιωματ., πειράζω ἐρωτικῶς· || καθόλου, πειράζω δι' ὑπαινιγμῶν.

τσάτισμα (τό), καὶ *τσάντισμα*· ἰδιωματ., πείραγμα καὶ δὴ ἐρωτικόν.

Τσατμᾶ */Γεωγρ./.* Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Σκαπάνη* (βλ. λ.).

Τσατμᾶς */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 559. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τσάτσα (ἡ)· δημοτ., προσηγορία τῆς μάμμης καὶ τῆς θείας: «πηγαίνω 'ς τὴν τσάτσα μου».

τσατσάρα (ἡ)· δημοτ., κτένι ἀραιὸν διὰ τὸ ξέπλεγμα τῆς κόμης, ἄλλως *διαλυστήρα, τσουγκράνα.*

Τσατσάρλα */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς Πάτμου (πλάτ. 37° 23′ 00″ Β., μῆκ. 26° 35′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Arki and Lipso islands), βορεία τῆς νήσου ἐσχατιά.

Σ. Ε. Λ.

Τσάτσος, *Θεμιστοκλῆς Δ.* Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1906. Τῷ 1922 ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μετὰ διετίαν μετεγράφη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῷ 1927. Τῷ 1929 ἐξελέγη ὑφηγητὴς τοῦ διοικητικοῦ δικαίου τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Συνέγραψε: «Der Begriff des Eigentumsrechtes» (1927), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ πολιτειακὸν δίκαιον» (1928), «Ἡ συνταγματικὴ προστασία τῶν ἀτομικῶν περιουσιακῶν δικαιωμάτων» (1928), «Τὰ μεθοδολογικὰ προβλήματα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου» (1931), «Φιλοσοφικῶν ἐλέγχων ἔλεγχοι» (1931), «De scriptis et scriptoribus anonymis» (1931), «Περὶ βουλῆς, περὶ βουλευτῶν, περὶ γερουσίας, περὶ δημοτικῶν ὑπαλλήλων, περὶ ἐκλογῶν, περὶ κοινοβουλευτισμοῦ, περὶ κυβερνήσεως» (ἀνατυπώσεις ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τῆς Διοικήσεως), «Τὰ σύγχρονα πνευματικὰ ρεύματα εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δημοσίου δικαίου» (1932), «Ἄρθρα περὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως (εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως»). Λιθόγραφα: «Μαθήματα διοικητικοῦ καὶ ὑπαλληλικοῦ δικαίου» ὡς καὶ διάφορα ἄρθρα εἰς τὴν «Ἐργασίαν» καὶ τὸ «Ἀρχεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν» καὶ τὸ «Ἀρχεῖον Φιλοσοφίας» καὶ κριτικὰ σημειώματα. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

— Τσάτσος, *Κωνσταντῖνος Δ.* Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 18 Ἰουνίου 1899. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, λαβὼν τὸ πτυχίον τῆς νομικῆς τὸν Ἰούνιον 1918. Τῷ 1920 διωρίσθη δικηγόρος. Ἐτελειοποίησεν τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις καὶ Ἀϊδελβέργῃ, εἰδικευθεὶς εἰς τὸν κλάδον τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου. Τῷ 1929 μετὰ τοῦ Ι. Θεοδωρακοπούλου ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸν «Ἀρχεῖον Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν». Τῷ 1930 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν μὲ τὴν διατριβὴν «Φιλοσοφία καὶ Ἐπιστήμη τοῦ Δικαίου» (1930), τὸν δὲ Σεπτέμβριον τοῦ 1932 ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς αὐτοτελοῦς ἕδρας τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου καὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου. Ἐδημοσίευσε: «Τὸ πρόβλημα τῆς ἑρμηνείας τοῦ δικαίου» (1932), «Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου ἐν τῷ συγχρόνῳ πολιτισμῷ» (1933). Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἦβος Δελφὸς* ἐδημοσίευσε δύο τόμους ποιημάτων «Ἡ τριλογία τῆς ψυχῆς μου» (1923), «Ποιήματα» (1924), καὶ δύο δράματα: «Οἱ δύο κόσμοι» καὶ «Γύρω ἀπὸ μία διαθήκη» (1924). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Μ. Γ. Δ

Τσαττανούγκα (Chattanooga) */Γεωγρ./.* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Χάμιλτον ἐν τῇ πολιτείᾳ Τέννεσση, κειμένη ἐπὶ τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Τέννεσση, 240 χλμ. ΝΑ. τῆς Νάσβιλ. Κάτ. 61 875. Ἔχει πανεπιστήμιον, μουσεῖον, νομικὸν κολλέγιον, βιβλιοθήκην καὶ μέγα ἐθνικὸν νεκροταφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχουσι ταφῆ 13.000 περίπου στρατιῶται φονευθέντες κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν, ξυλείας, σιδήρου καὶ γαιάνθρακος καὶ ἔχει βαμβακουργικάς, σιδηρουργικάς, χαλυβουργικάς, μηχανουργικὰς καὶ ἄλλας βιομηχανίας. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὁ στρατηγὸς Γκρὰντ ἐνίκησε παρὰ τὴν Τσαττανούγκα τὸν στρατὸν τῶν Νοτίων, κατόπιν τριημέρου σφοδρᾶς μάχης (22—25 Νοεμβρίου 1863).

Χ. Δ.

Τσάττερτον (Chatterton), ***Θωμᾶς.*** Ἄγγλος ποιητὴς (1752—1770). Υἱὸς πτωχοῦ διδασκάλου, διεκρίθη διὰ τὴν πρόωρον διανοητικήν του ἀνάπτυξιν, γράψας, μεταξὺ τῆς ἡλικίας τῶν 10 καὶ 18 ἐτῶν, ὁπότε ηὐτοκτόνησεν, ἀξιόλογα ποιήματα, ἅτινα κατέστησαν αὐτὸν διάσημον μετὰ τὸν θάνατόν του. Τὰ περισσότερα τῶν ἔργων του ἐνεφάνισεν ὡς ἔργα παλαιῶν ποιητῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τοὺς ὁποίους κατώρθωνε ν' ἀπομιμῆται ἐπιτυχῶς. Εἰς τὸ φιλολογικὸν τοῦτο τέχνασμα ἠναγκάσθη νὰ προβῇ, διότι οἱ ἐκδόται, ἕνεκα τῆς ἡλικίας του, δὲν ἤθελον νὰ δώσουν προσοχὴν εἰς τὰ πρῶτα ἐμφανισθέντα ἔργα του καὶ διότι εἶχεν ἑλκυσθῆ ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Μάκφερσον, ὁ ὁποῖος διὰ παρομοίων φιλολογικῶν τεχνασμάτων εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην περιουσίαν καὶ φήμην. Εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν ἔγραψε τὸ διαλογικὸν ποίημα «Ἔλινωρ καὶ Γιούγκα», ὅπερ ἐνεφάνισεν ὡς ἔργον παλαιοῦ ποιητοῦ ἀνακαλυφθὲν εἰς λησμονημένα χειρόγραφα. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς καλῆς ὑποδοχῆς, ἥτις ἐγένετο εἰς τὸ δῆθεν παλαιὸν τοῦτο ποίημα, ἔγραψε καὶ διάφορα ἄλλα τοιαῦτα, ἅτινα ἀπέδιδεν εἰς καλόγηρόν τινα τοῦ Δ' αἰῶνος ὀνόματι Θωμᾶν Ρώλν. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Ἡ τραγῳδία τῆς Ἔλλας», «Ἡ ἀποκεφάλισις τοῦ σὲρ Καρόλου Μπωντίν», «Ὠδὴ εἰς τὴν Ἔλλαν», «Ἡ μάχη τοῦ Ἄστιγξ», «Τὸ ἱπποδρόμιον», «Ἐκλογαί», κ. ἄ. Τὰ ἔργα ταῦτα, γεγραμμένα εἰς ἀρχαΐζουσαν γλῶσσαν καὶ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ὕφους τοῦ Τσῶσερ καὶ τοῦ Πέρσυ, ἐκρίθησαν καὶ ὑπὸ εἰδικῶν ἀκόμη ὡς ἔργα παλαιοῦ καὶ ἀγνώστου ποιητοῦ. Εἰργάσθη ἐπί τι χρονικὸν διάστημα εἰς δικηγορικὸν γραφεῖον τῆς Μπρίστολ, ὅπου ἔγραψε τὰ περισσότερα τῶν ποιημάτων του κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του. Ἀναγκασθεὶς ὅμως κατόπιν, ἕνεκα τῆς αὐστηρότητος τοῦ προϊσταμένου του, ὁ ὁποῖος ἔσχιζε τὰ χειρόγραφά του, νὰ φύγῃ ἐκ τοῦ δικηγορικοῦ γραφείου, κατέφυγεν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου εἰργάσθη ὡς συνεργάτης ἐφημερίδων. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἀπελπισίας, ὡς στερηθεὶς ἐπὶ τριήμερον καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου, ηὐτοκτόνησε λαβὼν δηλητήριον. Εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ αὐτοκτονήσῃ συνέβαλε καὶ ἡ προσβολὴ τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθη ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς ἑνὸς χειρογράφου του περὶ «Χαρακτῶν καὶ ζωγράφων τῆς Μπρίστολ», ὅπερ εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸν μανιώδη συλλογέα παλαιῶν χειρογράφων σὲρ Ὁράτιον Οὐῶλπολ, ὁ ὁποῖος μετὰ ἐπισταμένην μελέτην εἰδικοῦ ἀνεκάλυψε τὸν δόλον. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ κριτικοὶ καὶ οἱ Ἄγγλοι συγγραφεῖς ἀνεγνώρισαν τὸ τάλαντόν του καὶ ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν μεγαλυτέρων Ἄγγλων ποιητῶν, μετὰ τὸν Σαίξπηρ. Ὁ Μπράϊτον, ὁ Βύρων, ὁ Κῆτς, ὁ Μούρ, ὁ Σκὼτ καὶ ἄλλοι ἀφιέρωσαν ποιήματα εἰς αὐτὸν καὶ ἐνθουσιώδεις κριτικὰς διὰ τὸ ἔργον του, ὁ δὲ Γάλλος ποιητὴς Ἀλφρέδος ντὲ Βινὺ ἔγραψεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς βιογραφίας του τὴν τραγῳδίαν «Τσάττερτον», ἥτις τὸν κατέστησε λίαν συμπαθῆ καὶ δημοφιλῆ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον ὑπάρχει μεγάλη συλλογὴ ἔργων καὶ χειρογράφων του. Τὰ «Ἅπαντά» του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1803 ἐν Λονδίνῳ εἰς 3 τόμους, ἐπανεκδοθέντα ἔκτοτε ἐπανειλημμένως.

Μ. Δ. Β.

Τσαφαρίνας */Γεωγρ./*· βλ λ. *Ζαφαρίν.*

τσάφαρο (τό)· βλ. λ. *λέρι.*

Τσαφφάνι, ἢ ***Τσοφφάνυ*** (Zaffani ἢ Zoffany). Γερμανὸς ζωγράφος (1733—1810). Παρέμεινε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του ἐν Ἀγγλίᾳ. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς πινακοθήκης τῆς Φλωρεντίας», «Οἱ μαθηταὶ τῆς ἀκαδημίας τοῦ σχεδίου ἐπὶ τὸ ἔργον», ὅπου εἰκονίζονται ἔξοχοι καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς, «Ἀλεκτρυονομαχία», «Κυνήγιον τίγρεως», «Οἰκογενειακὴ συγκέντρωσις».

Θ. Κ.

Τσὰχ (Zach), ***Φραγκῖσκος - Ξαβέριος,*** *βαρῶνος φὸν —.* Οὖγγρος ἀστρονόμος (1754—1832). Ἀρχικῶς ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, ἡ ἐμφάνισις ὅμως ἑνὸς κομήτου καὶ ἡ παρατήρησις τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης ἀφύπνισαν τὸν ζῆλόν του πρὸς τὴν ἀστρονομίαν. Προσληφθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τοῦ Γκότα, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Seeberg ἱδρυθέντος ὑπ' αὐτοῦ ἀστεροσκοπείου, ἣν διετήρησεν ἀπὸ τοῦ 1787—1806. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἃς ἐδημοσίευσε, κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Tabulae motuum Solis novae et correctae» (1792—1804) καὶ «Tabulae speciales aberrationis et nutationis» (1806—1807), εἰς δύο τόμους. Ἀπὸ τοῦ 1800 ἐξέδωκεν εἰς 28 τόμους ἀστρονομικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Monatliche Correspondenz zur Beförderung der Erd und Himmelskunde». Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐξηκολούθησε νὰ ἐκδίδεται μέχρι τοῦ 1813, μετὰ πενταετῆ δὲ διακοπὴν ἐπανέλαβε τὴν ἔκδοσίν του, ἥτις ἐξηκολούθησεν εἰς 15 τόμους μέχρι τοῦ 1825 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Correspondance astronomique, géographique etc.». Ἀπὸ τοῦ 1796 ὁ Τσὰχ ἐχρημάτισε διευθυντὴς καὶ ἑτέρου περιοδικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Allgemeinen Geographischen Ephemeriden».

Ὁ Τσὰχ ἐπεσκέφθη τὴν Μασσαλίαν, τὴν Γένουαν καὶ τοὺς Παρισίους, μετὰ δὲ τοῦ Ἰταλοῦ ἀστρονόμου Oriani ἐμέτρησε τὸ μῆκος τόξου μεσημβρινοῦ μεταξὺ Μιλάνου καὶ Γενούης.

Σ. Π.

τσάχαλο (τό)· μικρὸν ἀχύριον, κάρφος οἱονδήποτε: «μπῆκε 'ς τὸ μάτι μου ἕνα τσάχαλο».

Τσαχαρίαι (Zachariae), ***Ἐρρῖκος - Ἀλβέρτος.*** Γερμανὸς νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς (1806—1875). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1835 καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν Γοττίγγῃ, τῷ δὲ 1848 διωρίσθη πληρεξούσιος τοῦ στέμματος τοῦ Ἀννοβέρου ἐν τῇ γερμανικῇ διαίτῃ καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ πρώτου σχεδίου Συντάγματος τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀκολούθως ἐξελέγη μέλος τῆς γερμανικῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, διωρίσθη ἀπὸ τοῦ 1863 σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ μετέσχε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ συνεδρίου τῆς Φραγκφούρτης. Τῷ 1867 ἐξελέγη μέλος τῆς πρώτης διαίτης τῆς βορειογερμανικῆς ὁμοσπονδίας καὶ ἰσόβιον μέλος τῆς ἄνω βουλῆς τῆς Πρωσσίας. Ὡς νομομαθὴς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς ἐποχῆς του, ἠσχολήθη δὲ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ποινικὴν δικονομίαν, γράψας: «Ἐγχειρίδιον ποινικῆς δικονομίας», τὸ κυριώτερον ἐκ τῶν συγγραμμάτων του (1861—1868), «Ἡ ἀναδρομικὴ δύναμις τῶν νέων ποινικῶν νόμων» (1834), «Ἀξιώματα τῆς κοινῆς γερμανικῆς ποινικῆς δικονομίας» (1837), «Τὸ δημόσιον καὶ ὁμοσπονδιακὸν γερμανικὸν δίκαιον» (1841—1845), «Οἱ συνταγματικοὶ νόμοι τῆς συγχρόνου Γερμανίας» (1855), κλ.

Digitized by Google

— **Τσαχαρίαι** (Zachariae), ***Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ποιητὴς (1726—1777), γνωστὸς κυρίως διότι ἀνεζωογόνησε λογοτεχνικὸν εἶδος, νεκρωθὲν σχεδὸν ἐν Γερμανίᾳ, τὴν κωμικὴν ἐποποιίαν. Τὸ πρῶτον ἔργον του, τὸ καὶ ἐπιτυχέστερον, ὑπῆρξεν «Ὁ φανφαρόνος», ἐν τῷ ὁποίῳ συνέκρινε κατὰ τρόπον εὔθυμον τὴν μᾶλλον ἀγροῖκον ζωὴν τῶν φοιτητῶν τῆς Ἰένας πρὸς τοὺς λεπτοὺς τρόπους τῶν φοιτητῶν τῆς Λειψίας. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Φαέθων», «Τὸ ρινόμακτρον», «Αἱ τέσσαρες βαθμῖδες τῆς ἡλικίας τῆς γυναικός». Μετέφρασεν ἐμμέτρως τὸν «Ἀπολεσθέντα Παράδεισον» τοῦ Μίλτωνος. Θ. Κ.

— **Τσαχαρίαι** *φὸν Λίγκενταλ* (Zachariae von Lingenthal). —1) ***Κάρολος-Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀϊδελβέργῃ τῷ 1842. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Λειψίᾳ, Ἀϊδελβέργῃ καὶ Βερολίνῳ, ὅπου καὶ ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ βυζαντινολόγου F. A Biener. Τῷ 1834 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, τῷ 1836 ἐγένετο ὑφηγητὴς καὶ τῷ 1842 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης. Τῷ 1845 παρῃτήθη τῆς θέσεώς του. Διετέλεσεν ἔκτοτε ἐπανειλημμένως ἀντιπρόσωπος εἰς τοπικὰ γερμανικὰ κοινοβούλια. Διαρκουσῶν τῶν σπουδῶν του ἐταξίδευσε δὶς εἰς Ἑλλάδα, Ἀνατολὴν καὶ ἀλλαχοῦ. Μετὰ τὸ δεύτερόν του εἰς Ἑλλάδα ταξίδιον, τῷ 1879—1880, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου καὶ τῶν πηγῶν του, δικαίως ἐπονομασθεὶς ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐπιστήμης τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ δικαίου. Διετέλεσε μέλος πλείστων ἀκαδημιῶν καὶ ἰνστιτούτων. Ἀπέθανεν ἐν Grosskmehlen τῷ 1894. Τὸ ἔργον τοῦ Τσαχαρίαι συνίσταται εἰς τὴν δημοσίευσιν ἐξ ἀνεκδότων χειρογράφων τῶν πηγῶν τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου καὶ τὴν ἱστορικὴν καὶ συστηματικὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Κυριώτερά του ἔργα εἶναι: «Historiae iuris Graecoromani delineatio, cum Appendice ineditorum» (1839), «Justiniani Novellae» (1881), «Geschichte des griechisch-römischen Rechts» (3 ἔκδ. 1892, μετάφρ. ἐν «Θέμιδι» *Σγούτα*, τόμ. 1). Κυριώδη σημασίαν εἶχεν ἡ ἔκδοσις τῶν πηγῶν τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου εἰς ἑπτὰ τόμους (1856—1884) ὑπὸ τὸν τίτλον «Jus Graecoromanum», τῶν ὁποίων συμπληρωθεῖσα ἀναδημοσίευσις ἐπερατώθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1931 ὑπὸ Ἰωάννου καὶ Παναγιώτου Ζέπου εἰς ὀκτὼ τόμους (βλ. καὶ λ. *Βασιλικά*).

—2) ***Κάρολος-Σαλομών***. Νομομαθὴς δημοσιολόγος (1769—1843), πατὴρ τοῦ προηγουμένου. Τῷ 1842 τοῦ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος *φὸν Λίγκενταλ*, ὡς ἐπιβράβευσις τῶν ἐπιστημονικῶν του προσπαθειῶν. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Βιττεμβέργῃ (1797), Λειψίᾳ (1798) καὶ Ἀϊδελβέργῃ ἀπὸ τοῦ 1807. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἑνότης πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας» (1797), τεσσαράκοντα βιβλία περὶ κράτους (7 τόμ. 1839—1843), «Ἐγχειρίδιον τοῦ γαλλικοῦ ἀστικοῦ κώδικος» (1808, εἰς 2 τόμ., καὶ τῷ 1894—1895 εἰς 4 τόμ., ὡς 8η ἔκδ. ὑπὸ *Crome*). Ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἑρμηνείαν τοῦ γαλλικοῦ ἀστικοῦ κώδικος, μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν γαλλικήν. Π. Ι. Ζ.

Τσάχερ (Zacher), ***Ἰούλιος***. Γερμανὸς φιλόλογος (1816—1887). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Χάλλης καὶ Καινιξσβέργης. Ἔγραψεν: «Αἱ γερμανικαὶ συλλογαὶ παροιμιῶν» (1852), «Τὸ γοτθικὸν ἀλφάβητον τοῦ Οὐλφίλα καὶ ἡ ρουνικὴ γραφή» (1855, ἐξέδωκε τὸ «Alexadri Magni iter ad Paradisum» (1859) καὶ τὸν ψευδο-Καλλισθένη (1867), μετὰ δὲ τοῦ Höpfner ἀπὸ τοῦ 1868 ἐξέδιδε τὴν «Zeitschrift für deutsche Philologie». Π. Ν. Π.

Τσαχιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κλεψιμίων τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 89. Ε. Γ.

Τσβάϊγκ (Zweig), ***Στέφανος***. Αὐστριακὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1881. Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ Παρισίοις, εἰς δὲ τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον μὲ τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Ἀσημένιες χορδὲς» (1901) καὶ «Τὰ πρώϊμα στεφάνια» (1906), αἵτινες μαρτυροῦσι τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν, ἣν ἤσκησεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ Βεράρεν. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε μεταφράσεις καὶ παραφράσεις τοῦ Μποντελαίρ, τοῦ Βερλαὶν καὶ τοῦ Βεράρεν. Μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ὡς πεζογράφος, τὰ δὲ ἀφηγηματικὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται: «Ὁ ἔρως τῆς Ἐρίκας Ἔβαλντ», «Τὸ περαστικόν», «Ἄμοκ», «Σύγχυσις τῶν αἰσθημάτων», «Τὰ μάτια τοῦ αἰωνίου ἀδελφοῦ», «Ἐπιστολὴ μιᾶς ἀγνώστου». Ἐπίσης συνέθεσε τὴν βιβλικὴν τραγῳδίαν «Ἰερεμίας» καὶ διεσκεύασε τὴν περίφημον τραγῳδίαν τοῦ Μπὲν Τζόνσον «Βολπόνε», διδαχθεῖσαν καὶ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Τέλος ἔγραψε πολλὰ ἀξιόλογα δοκίμια, κατατάσσοντα τοῦτον μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων αἰσθητικῶν τῆς ἐποχῆς μας: «Βεράρεν», «Τρεῖς διδάσκαλοι: Ντίκενς, Μπαλζάκ, Ντοστογιέφσκυ», «Ρομαὶν Ρολλάν, ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον του», «Ὁ ἀγὼν μὲ τὸν δαίμονα: Χαίλντερλιν, Κλάϊστ, Νίτσε», «Τρεῖς ποιηταὶ τῆς ζωῆς των: Καζανόβας, Στένταλ, Τολστόϊ», «Ἰωσὴφ Φουσσέ, εἰκὼν πολιτικοῦ ἀνδρὸς» καὶ τὴν μοναδικὴν βιογραφίαν τῆς «Μαρσελὶν Ντεμπὸρντ-Βαλμόρ». Λ. Κ.

Τσβαϊμπρύκκεν, ἢ ***Δύο Γέφυραι*** (γερμ. Zweibrücken, λατιν Bipontinum) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ βαυαρικῷ Παλατινάτῳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σβάρτσμπαχ καὶ τῆς ἀπὸ Γκερμερχάϊμ εἰς Σάαρμπρύκκεν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. (1925) 15.783. Διετέλεσεν ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου γερμανικοῦ δουκάτου καὶ ὑπῆρξε περίφημος κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα διὰ τὴν ἐκτρεφομένην ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς ἐκλεκτὴν ἱππικὴν γενεάν, ὡς καὶ διὰ τὰς αὐτόθι γενομένας περιφήμους ἐκδόσεις Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κλασσικῶν συγγραφέων, αἵτινες εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «βιποντῖναι ἐκδόσεις» (ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως). Τὸ δουκᾶτον τοῦ Τσβάϊμπρύκκεν ἢ τῶν *Δύο Γεφυρῶν* ἦτο κατὰ τὸν μεσαίωνα κομιτεία, προήχθη δὲ εἰς δουκᾶτον τῷ 1410 καὶ ὑπήχθη ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα. Τῷ 1768 κατελάμβανεν ἐπιφάνειαν 1 982 τ. χλμ. καὶ εἶχε πληθυσμὸν 60 000 κατοίκων, προσθέτως δὲ ὑπήγοντο εἰς αὐτὸ καὶ διάφοροι κτήσεις ἐν Ἀλσατίᾳ συνολικῆς ἐκτάσεως 495 τ. χλμ. καὶ πληθυσμοῦ 36.000 κατοίκων. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λουνεβίλλης τὸ δουκᾶτον ὑπήχθη εἰς τὴν Γαλλίαν, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος κατενεμήθη (1814) μεταξὺ τῆς Βαυαρίας (κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος), τοῦ Ὀλδενβούργου καὶ τῆς Πρωσσίας. Ὁ παλαιότερος οἶκος τῶν κομίτων τῶν Δύο Γεφυρῶν κατήγετο ἀπὸ τοῦ Ἐρρίκου Α', υἱοῦ τοῦ κόμιτος τοῦ Σάαρμπρουκ Σίμωνος Α' (ἀποθανόντος τῷ 1180), ἐσβέσθη δὲ τῷ 1393 διὰ τοῦ θανάτου τοῦ τελευταίου ἐκπροσώπου αὐτοῦ, κόμιτος Ἐβεράδου. Ἀκολούθως ἡγεμόνευσε τῆς κομιτείας ὁ Παλατῖνος κόμις Ροβέρτος, ἔκτοτε δὲ αἱ Δύο Γέφυραι παρέμειναν ὑπὸ τὸν οἶκον τοῦ Παλατινάτου, ἐφ' οὗ προήχθησαν καὶ εἰς δουκᾶτον. Τῷ 1654 εἷς τῶν δουκῶν τῶν Δύο Γεφυρῶν ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος Ι'. Χ. Δ.

Τσβετάγιεβα, ***Μαρῖνα***. Ρωσὶς ποιήτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1892. Ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον τῷ 1912 διὰ τῆς ποιητικῆς συλλογῆς της «Μαγικὸς φανός». Τὸ μέτρον ὅμως τῆς ἰδιοφυΐας της κατεδείχθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν (1917) καὶ μετ' αὐτήν, ὅτε κατέφυγεν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἡ Τσβετάγιεβα ἐμπνέεται ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως καὶ μεταχειρίζεται τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως τὰς ποιητικὰς συλλογάς: «Τὰ βέρστια», «Ὁ χωρισμός», «Μετὰ τὴν Ρωσίαν» κ. ἄ. Θ. Β.

Τσβίγγλιος (Zwingli), ***Οὐλχίρος***· βλ. *Ζβίγγλιος*.

Τσβίγιτς (Cvijic)· βλ. *Σβίγιτς*.

Τσβίκκαου (Zwickau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Σαξονίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τσβικκάουερ Μοῦλντε, 65 χλμ. πρὸς Ν. τῆς Λειψίας. Κάτ. (1925) 80.358. Εἶναι κόμβος σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν καὶ σημαῖνον βιομηχανικὸν κέντρον, ὀφεῖλον τὴν ἀνάπτυξίν του εἰς τὴν ἐγγὺς κειμένην πλουσίαν γαιανθρακοφόρον περιοχήν. Ἔχει χυτήρια, μεταλλουργεῖα, μηχανουργεῖα, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, ὑαλουργεῖα, χαρτοποιεῖα κ.λ.π. Τὸ Τσβίκκαου εἶναι παλαιότατος σλαυϊκὸς συνοικισμός, μνημονευόμενος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὡς ἐμπορικὸν κέντρον. Ἀπὸ τοῦ 1348 περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Βέττιν, ἦτο δὲ πατρὶς τοῦ ἀναβαπτιστοῦ Θωμᾶ Μοῦντζερ καὶ ὑπῆρξε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα κέντρον τῆς αἱρέσεως τῶν Ἀναβαπτιστῶν. Ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ ἀκμὴ τῆς πόλεως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1823, ὅτε ἤρχισεν ἡ συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐγγὺς ὀρυχείων γαιανθράκων. Χ. Δ.

Τσβίντινεκ ***φὸν Ζύντενχορστ*** (Zwiedineck von Suedenhorst).

— 1) ***Χάνς***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1845—1906). Καθηγητὴς ἐν Γκρόες ἀπὸ τοῦ 1885, ἔγραψεν: «Χὰνς Οὔλριχ, πρίγκιψ τοῦ Ἔγκενμπεργκ» (1880), «Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑνετίας κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον» (1882—1885) «Γερμανικὴ ἱστορία κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἱδρύσεως τοῦ πρωσσικοῦ βασιλείου» (1890—1894), «Ὁ ἀρχιδοὺξ Ἰωάννης τῆς Αὐστρίας, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1809», «Γερμανικὴ ἱστορία ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς παλαιᾶς μέχρι τῆς ἱδρύσεως τῆς νέας αὐτοκρατορίας» (1895—1905, εἰς 3 τ.), «Ἡ Βενετία ὡς παγκόσμιος δύναμις καὶ διεθνὴς πόλις» (1899), «Μαρία Θηρεσία» (1905). Ἐξέδιδεν ἐπίσης τὸ περιοδικὸν «Ἐπιθεώρησις γενικῆς ἱστορίας» (1884—1886) καὶ ἀπὸ τοῦ 1886 τὴν «Βιβλιοθήκην γερμανικῆς ἱστορίας».

— 2) ***Ὄθων***. Γερμανὸς οἰκονομολόγος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1871. Καθηγητὴς τῶν πανεπιστημίων τῆς Καρλσρούης, τοῦ Μπρεσλάου καὶ ἀπὸ τοῦ 1921 τοῦ Μονάχου, ἔγραψεν: «Ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ θεωρία περὶ μισθῶν» (1900), «Ἡ προστασία τῶν ἐργατῶν καὶ ἡ ἀσφάλισις» (1905 καὶ 1912), «Σοσιαλιστικὴ πολιτική» (1911), «Βία ἢ οἰκονομικοὶ νόμοι;». Θ. Κ.

Τσβίντσερ (Zwintscher), ***Ὀσκάρ***. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1870. Εἰργάσθη ἐν Λειψίᾳ, Δρέσδῃ, Μάϊσσεν κ.λ.π., ἀπὸ δὲ τοῦ 1903 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Δρέσδης Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Μία κοιλὰς» (τιμηθὲν διὰ χρυσοῦ βραβείου κατὰ τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τῆς Δρέσδης τοῦ 1897), «Σεληνοφώτιστος νύξ», «Μελῳδία» καὶ διάφοροι προσωπογραφίαι, ἰδίᾳ νεαρῶν γυναικῶν. Χ. Δ.

Τσβιρινοβίκ (Zvirinovik) *[Γεωγρ.]*. Δαλματικὴ νῆσος (βλ. λ. *Ζβιρινοβίκ*).

Τσβόρνικ */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας (βλ. λ. *Ζβόρνικ*).

Τσβρούτζ (Zwrouz) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας (βλ. λ. *Ζβρούτζ*).

Τσγκιὲρτζ (Zgierz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. *Ζγκιέρτζ*).

Τσέβα (Ceva), ***Θωμᾶς***. Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ μαθηματικὸς ἐκ Μιλάνου (1648—1736). Ἦτο μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν ἰησουϊτῶν, ἐγένετο δὲ γνωστὸς ὡς μαθηματικὸς διὰ τοῦ ἔργου του «Opuscula mathematica» (1699), ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει ὄργανον κατάλληλον διὰ τὴν μηχανικὴν διχοτόμησιν πάσης γωνίας. Ἔγραψεν ἐξ ἄλλου ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Le memorie d' alcune virtù del signor conte Francesco deLemene, con alcune reflessioni sulle sue poesie» (Μιλᾶνον 1706) καὶ διάφορα ποιήματα, λατινιστὶ καὶ ἰταλιστί, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τά: «Philosophia novantiqua» καὶ «Puer Jesus». Χ. Δ.

— **Τσέβα** (Ceva), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς μαθηματικὸς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Περὶ τῆς βιογραφίας του ἐλάχιστα εἶναι γνωστά, ἱκανῆς ὅμως ἐκτιμήσεως τυγχάνουσι τὰ σῳζόμενα μαθηματικὰ αὐτοῦ συγγράμματα, ὧν κυριώτερα τά: «De lineis rectis se invicem secantibus constructio statica» (1678), «Opuscula Mathematica» (1682), «Geometria motus, in qua de motu tam simplici quam composito traduntur quae ad motum aquarum explicandum utilia sunt» (1692), «Hydrostatica» (1728). Χ. Δ.

Τσεβακίντσκι, ***Δημήτριος Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος ἀρχιτέκτων (1722—1788) σπουδάσας ἐν Ρώμῃ. Ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐν Πετρουπόλει μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως καὶ κυκλουμένη ὑπὸ ἑξήκοντα ὀκτὼ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, θεωρουμένη δὲ ὡς ἓν τῶν ὡραιοτέρων μνημείων τῆς ἄλλοτε ρωσικῆς πρωτευούσης. Θ. Β

Τσεβαπλῆ */Γεωγρ./*. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λαχανᾶ συνοικισμοῦ *Λαοδικηνὸν* (βλ. λ.).

τσεβδίζω· βλ. *τσευδίζω καὶ ψευδίζω*.

τσέβδισμα (τό)· βλ. *τσεύδισμα καὶ ψεύδισμα*.

τσεβδισμὸς (ὁ)· ἄλλως *τσέβδισμα* (βλ. λ.).

τσεβδός, *—ή, —ό*· βλ. *τσευδὸς καὶ ψευδός*.

Τσεβελιάσα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νεοχώρι(ον)* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Τσεβιζλὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, νοτίως τοῦ Σεϊντῆ Γαζῆ, ἐπὶ εὐρέος ὑπερέχοντος ὀροπεδίου.

— */Στρατ. Ἱστορ./* Διὰ τοῦ ὀροπεδίου ἐφ' οὗ τὸ *Τσεβιζλὶ* διήρχετο ἡ μετωπικὴ γραμμὴ τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1921 μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1922, διαρκούσης τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ ὀροπέδιον τοῦτο ἀπετέλει ἰσχυρὸν κέντρον ἀντιστάσεως, ὀργανωθὲν καὶ κατεχόμενον ὑπὸ τῆς ἀνεξαρτήτου μεραρχίας. Τῇ 1 Νοεμβρίου 1921 οἱ Τοῦρκοι αἰφνιδίως, περὶ τὴν χαραυγήν, ὑπὸ κάλυψιν πυκνῆς ὁμίχλης, ἐπιπεσόντες κατέλαβον ἓν σημεῖον στηρίγματος τοῦ ὀχυροῦ τούτου καὶ πολλὰ λάφυρα, ἐκδιώξαντες τὸν κατέχοντα αὐτὸ λόχον πεζικοῦ. Ἀλλ' εὐθὺς κατόπιν, ἐκτελεσθείσης ἀντεπιθέσεως, ἐξετοπίσθησαν ἐκεῖθεν καὶ ἀνεκτήθη τὸ σημεῖον στηρίγματος ὑπὸ τμημάτων τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ. Τὸ ὅλον μέτωπον τοῦ Γ' σώματος περὶ τὸ Σεϊντῆ Γαζῆ (δεξιὰ πτέρυξ) ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν κέντρων ἀντιστάσεως Ἂκ Ἴν, Ἰκὶ Κογιοῦ, Τσεβιζλί, Τσετσεγκές. Μαλιάμπασι Τεπέ, Ντοὺζ Τεπέ. Κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ κέντρου ἀντιστάσεως Τσεβιζλὶ καὶ κατὰ τοῦ ὀχυροῦ Τσετσεγκές, κατεχομένων διαδοχικῶς ὑπὸ τμημάτων τῆς ἀνεξαρτήτου μεραρχίας κατὰ πρῶτον, εἶτα δὲ (διατεθείσης εἰς τὸ νότιον συγκρότημα τῆς ἀνεξαρτήτου μεραρχίας) ὑπὸ τοιούτων τῆς Χ μεραρχίας, ἐξετέλεσαν οἱ Τοῦρκοι δευτερευούσας προσπαθείας ἀπὸ τῆς 13 μέχρι τῆς 17 Αὐγούστου 1922, συγχρονίσαντες τὸν ἀγῶνα ἐπιδείξεως κατὰ τὰ σημεῖα ταῦτα πρὸς τὴν κυρίαν αὐτῶν προσβολὴν ἐναντίον τοῦ νοτίου σκέλους τῆς περὶ τὸ Ἀφιὸν

Digitized by Google

Καρὰ Χισὰρ προεχούσης γωνίας τοῦ μετώπου. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν ἐνταῦθα μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν, οὐδὲν τακτικὸν κέρδος ἀποκτήσαντες. Τέλος, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17—18 Αὐγούστου 1922, ἀρξαμένης τῆς πρὸς Προῦσαν συμπτύξεως τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, κατόπιν διαταγῆς τῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐξεκενώθη τὸ κέντρον ἀντιστάσεως Τσεβιζλί, ὡς καὶ ἅπαν τὸ περὶ τὸ Σεϊνὴ Γαζῆ μέτωπον, ὃ τότε τελευταίως κατεῖχεν ἡ Χ μεραρχία. Ν. ΣΣ

Τσεβράκις. Οἰκογένεια ἁρματολῶν ἐκ Κρήτης (βλ. λ. *Τζεβράκις*).

τσεβρὲς (ὁ), καὶ *τσοβρές*. Λέξις τουρκική, σημαίνουσα μανδήλιον τετράγωνον ἢ ἐπίμηκες, μετὰ ἢ ἄνευ διακόσμου, χρησιμοποιούμενον ὡς κεφαλόδεσμος ἢ διὰ νὰ περιτυλίσσουν ἐσώρρουχα πρὸς φύλαξιν. Οἱ πολυτελέστεροι τετράγωνοι τσεβρέδες ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν «λουτρικῶν». Ἡ κεντητὴ διακόσμησις αὐτῶν, ἰδίως ὅταν προορίζωνται διὰ τὴν κεφαλήν, ἀπετέλεσεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ καθ' ὅλην τὴν Βαλκανικήν, τέχνην λεπτὴν ὡς πρὸς τὴν καλαισθησίαν τῶν σχεδίων, τοὺς χρωματισμοὺς καὶ τὴν τεχνικήν. Κεντῶνται καὶ σήμερον μὲ μέταξαν καὶ χρυσόνημα, μὲ βελονιὰν σταυρωτήν.

Τσεγάνι, καὶ *Τσέγανη* /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρνίσσης (Ὀστρόβου) τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 1.024 Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, μετωνομάσθη δὲ εἰς *Ἅγιον Ἀθανάσιον*.

τσεγγέλι (τό)· δημοτ., ἄλλως *τσιγγέλι* (βλ. λ.).

Τσεγγέλκιοϊ /*Γεωγρ.*/. Προάστιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἔχον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον. Ἑλληνιστὶ ἐγράφετο ἐνίοτε *Ἀγκυρογώριον* Κατὰ τὸν ἐν αὐτῷ γεννηθέντα δημοσιογράφον Σταῦρον Βουτυρᾶν ἡ λέξις εἶναι παραφθορὰ τοῦ βυζαντινοῦ *Τὰ Συγκέλλου*.

Τσεγγερλῆ /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀρκαδιουπόλεως τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 338 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ἀγχίστριον*.

— 2) Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀρτισκοῦ (Ἐλευθερῶν) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 179 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ἀγγελή*.

— **Τσεγγερλῆ** /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τσιγγέλι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσεγκὶς - χάν. Μογγόλος ἡγεμὼν (βλ. *Δζιγκὶζ-χάν*).

Τσεγκλέντ (Czegled) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Οὑγγαρίας, ἐν τῇ κομητείᾳ Πέστης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βουδαπέστη—Τσεγκεντίν. Κάτ. 36.929. Ἔχει σημαντικὴν παραγωγὴν δημητριακῶν, οἴνου καὶ ὀπωρῶν, ἐπίσης δὲ πλουσίαν χοιροτροφίαν Τῷ 1849 ἐνίκησαν παρ' αὐτὴν τοὺς Αὐστριακοὺς οἱ Οὗγγροι ὑπὸ τὸν Περτσέλ. Θ. Κ

Τσεεμπροῦγκε (Zeebrugge) /*Γεωγρ.*/. Λιμὴν ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ (βλ. *Ζεεμπροῦγκε*).

Τσεζαλπῖνο (Cesalpino), ***Ἀνδρέας***. Ἰταλὸς βοτανικὸς (βλ. *Καισαλπῖνο*).

Τσέζαρι, ἢ ***Τσεζάτι*** (Cesari, *Καίσαρης*, ἢ Cesati, *Καισάτης*), ***Ἀλέξανδρος***, ἐπιλεγόμενος «Il greco» ἢ «Il Grechetto». Χαράκτης μεταλλίων καὶ πολυτίμων λίθων, ἀκμάσας ἐν Ἰταλίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Κύπρῳ ἐξ οἰκογενείας ἑλκούσης τὴν καταγωγὴν ἐκ Μιλάνου, ὑπέγραφε δὲ τὰ ἔργα του διὰ τῆς ἑλληνικῆς ὑπογραφῆς «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΠΟΙΕΙ». Θεωρεῖται ἐκ τῶν διασημοτέρων λιθογλύφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ δὲ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἐχαρακτήρισε τὸ ὑπ' αὐτοῦ φιλοτεχνηθὲν μετάλλιον τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Γ' ὡς ἀληθὲς ἀριστούργημα Μεγάλως ἐκτιμᾶται ἐπίσης μία καμέα (ἐπὶ σαρδώνυχος) τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Β, διάφοροι δ' ἄλλαι γλυφαὶ μορφῶν ἡγεμόνων, καρδιναλίων καὶ μελῶν τῆς οἰκογενείας Φαρνέζε καὶ μία καμέα τοῦ Φωκίωνος δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἄριστα ἐκ τῶν ἀναλόγων ἔργων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bonnani*, Numismata summorum Pontificum, templi Vaticani fabricam indicantia .. (Ρώμη 1696). —*Armand*, Les Médailleurs italiens.—*Bertolotti*, Artisti lombardi. — *E. Müntz*, L'Atelier monétaire de Rome (Παρίσιοι, 1884). Χ. Δ.

— **Τσέζαρι** (Cesari), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ λογοτέχνης ἐκ Βερώνης (1760 — 1828) Εἰργάσθη διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς συγχρόνου τοῦ ἰταλικῆς φιλολογίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν κλασσικῶν προτύπων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ κατεπολέμησε πᾶσαν ἐπίδρασιν προερχομένην ἐκ τῆς νεωτέρας ξενικῆς λογοτεχνίας. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του προέβη εἰς διαφόρους κριτικὰς ἐκδόσεις τῶν κυριωτέρων ἔργων τῶν κλασσικῶν συγγραφέων καὶ ἀνετύπωσε τὸ περίφημον «Vocabolario della Crusca» (Βερώνη 1806—1809, τόμ 7), ἐπίσης δὲ συνέγραψε διάφορα ἔργα («Alcune novelle», «Bellezze della commedia di Dante, dia loghi» κλπ.), τὰ ὁποῖα ὅμως, λόγῳ τῆς σχολαστικότητός του καὶ κουραστικῆς φρασιολογίας των, δὲν ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Χ. Δ.

—**Τσέζαρι** (Cesari), ***Ἰωσήφ***, ἐπιλεγόμενος *Il Cavaliere d'Arpino*, ἢ *Il Giuseppino*. Ἰταλὸς ζωγράφος (1560—1640). Ἐμαθήτευσεν ἐν Ρώμῃ παρὰ τῷ Μπονκάλλι, εἰργάσθη δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μέγαν ἀριθμὸν νωπογραφικῶν ἔργων, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ μάχη τοῦ Τυλλίου Ὀστιλίου ἐναντίον τῶν Οὐηΐων» (Καπιτώλιον), «Ἡ γέννησις τοῦ Ρωμύλου» (Καπιτώλιον), «Ἡ ἀνάληψις» (Ἅγιος Ἰωάννης Λατερανοῦ), «Ἡ ἁρπαγὴ τῶν Σαβίνων», «Ὁ Ρωμύλος χαράσσων τὰ τείχη τῆς Ρώμης», «Ὁ Νουμᾶς ἐμπιστευόμενος εἰς τὰς ἑστιάδας τὴν φύλαξιν τοῦ ἱεροῦ πυρός», «Ἡ μάχη τῶν Ὁρατίων» κ ἄ Ἐπίσης εἰργάσθη διαφόρους πίνακας φυλασσομένους νῦν εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Λούβρου («Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ἐκδιωκόμενοι ἀπὸ τοῦ παραδείσου», «Ἄρτεμις καὶ Ἀκταίων»), τοῦ Λουδίνου («Τρίτων καὶ νύμφη») τῆς Βιέννης («Περσεὺς καὶ Ἀνδρομέδα»), τῆς Νεαπόλεως («Ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἐλαιῶνι», «Ἡ Μαγδαληνή», «Ἡ Σαμαρεῖτις» κλπ. Τὰ ἔργα του χαρακτηρίζει μεγάλη ἐπιτήδευσις καὶ ἐξεζητημένη καὶ πομπώδης διακόσμησις, βλάπτουσα τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῶν ἀξίαν. Χ. Δ

Τσεζαρίνι (Cesarini), ***Ἰουλιανός***. Ἰταλὸς καρδινάλιος καὶ διπλωμάτης (1389—1444). Κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξε τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης, κερδίσας δὲ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πάπα Μαρτίνου Ε', διωρίσθη τῷ 1426 ὑπ' αὐτοῦ καρδινάλιος. Ἀκολούθως ἐπεφορτίσθη μὲ διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολὰς καὶ διεκρίθη ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Οὑσσιτῶν ἐκστρατείαν καὶ ὡς μέλος τῶν συνόδων τῆς βασιλείας καὶ τῆς Φλωρεντίας. Ὅτε τῷ 1444 ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας καὶ Οὑγγαρίας Βλαδίσλαος Γ' ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ συνωμολόγησε συνθήκην εἰρήνης μετὰ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Γ', ὁ Τσεζαρίνι συνεβούλευσε τὸν Βλαδίσλαον, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὁποίου ἤδρευεν ὡς λεγάτος τοῦ πάπα, νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων πόλεμον, δικαιολογῶν τὴν καταπάτησιν τῆς συνθήκης ἐκ τοῦ ὅτι ὁ πρὸς ἀλλοπίστους διδόμενος ὅρκος οὐδεμίαν δέσμευσιν συνεπιφέρει. Ἀποτέλεσμα τῶν συμβουλῶν τοῦ Τσεζαρίνι ὑπῆρξεν ἡ συντριπτικὴ ἧττα τῶν Χριστιανῶν ἐν Βάρνῃ, καθ' ἣν ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Βλαδισλαου. Χ. Δ.

Τσέζαρο (Cesaro), ***Ἐρνέστος*** Ἰταλὸς μαθηματικὸς ἐκ Νεαπόλεως (1859—1906) Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Λυγκέων Ἔγραψε: «Excursions arithmétiques à l'infini» (1885), «Forme poliedriche regolari e semiregolari in tutti gli spazi» 1887), «Corso di analisi algebrica con introduzione al calcolo infinitesimale» (1894), «Introduzione alla Teoria matematica della elasticità» (1894), «Lezioni di geometria intrinseca» (1896), «Elementi di calcolo infinitesimale. con numerose applicazioni geometriche» 1897) κ. ἄ Χ. Δ.

Τσέζαρο καμπύλη Καλεῖται οὕτω ἡ καμπύλη, τῆς ὁποίας ἡ καμπυλότης καὶ ἡ στρέψις συνδέονται μὲ μίαν ἐξίσωσιν δευτεροβάθμιον ὡς πρὸς αὐτάς, μὲ σταθεροὺς συντελεστάς, τῆς ὁποίας ὁ σταθερὸς ὅρος εἶναι 0, δηλαδὴ διὰ τὰς καμπύλας αὐτὰς ἔχομεν:

$$\frac{A}{P^2} + \frac{B}{P.R} + \frac{\Gamma}{R^2} + \frac{\Delta}{P} + \frac{E}{R} = 0 \quad (1)$$

Αἱ ἐν λόγῳ καμπύλαι προκύπτουν γεωμετρικῶς ἀπὸ τὸ ἑξῆς πρόβλημα: «Ποῖαι εὐθεῖαι στερεῶς συνδεδεμέναι μὲ τὸ πρωτεῦον τρίεδρον μιᾶς καμπύλης παράγουν, ὅταν τοῦτο κινῆται ἐπὶ τῆς καμπύλης, ἀναπτυκτὴν ἐπιφάνειαν;» Γενικῶς τοιαῦται εὐθεῖαι εἶναι μόνον ἡ ἐφαπτομένη τῆς καμπύλης καὶ αἱ παράλληλοι αὐτῆς, αἱ κείμεναι ἐπὶ τοῦ εὐθειοποιοῦντος ἐπιπέδου. Ὅταν ὅμως ἡ καμπύλη εἶναι καμπύλη τοῦ Τσέζαρο, ὑπάρχουν ἄλλαι 4 ἀκόμη τοιαῦται εὐθεῖαι· εἶναι δ' αὗται παράλληλοι πρὸς τὰς τομὰς ἑνὸς κώνου δευτέρου βαθμοῦ ὑπὸ 2 ἐπιπέδων διὰ τῆς πρωτευούσης καθέτου. Μερικὴ περίπτωσις τῶν καμπύλων τοῦ Τσέζαρο εἶναι ὅταν ἡ (1) εἶναι 1ου βαθμοῦ, δηλαδὴ ὅταν ἡ καμπύλη εἶναι καμπύλη τοῦ Bertrand τότε αἱ εὐθεῖαι μὲ τὴν ἀνωτέρω ἰδιότητα ἀποτελοῦν τὴν μίαν σειρὰν τῶν γενετειρῶν 2 ὑπερβολικῶν παραβολοειδῶν. Ἄλλη μερικὴ περίπτωσις εἶναι ὅταν ἡ (1) εἶναι τῆς μορφῆς:

$$\alpha\left(\frac{1}{P^2} + \frac{1}{R^2}\right) - \frac{1}{P} = 0$$

αὗται εἶναι αἱ καμπύλαι τοῦ Mannheim. Π. Θ. Κ.

Τσεζαρόττι (Cesarotti), ***Μελχιόρ*** Ἰταλὸς φιλόλογος ἐκ Παδούης (1730 -1808). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν, νομικήν, θεολογίαν καὶ φιλολογίαν, διωρίσθη δὲ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς καὶ εἶτα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἑβραϊκῆς γλώσσης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης Ἐποίησε κυρίως μεταφράσεις κλασσικῶν ἔργων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ γαλλικῆς φιλολογίας καὶ ἔγραψε διάφορα ἄλλα ἔργα. τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Sagio sulla filosofia delle lingue», «Poesie di Ossian», «Iliade in versi», «Iliade in prosa», «Satire di Giuvenale», «Corso di litteratura greca», «Versione di tre tragedie di Voltaire» κ.λπ. Χ. Δ.

Τσέζελντεν (Cheselden). ***Οὐΐλλιαμ***. Ἄγγλος χειρουργὸς (1688—1752). Ἐσπούδασεν ἀνατομικὴν ὑπὸ τὸν William Cooper καὶ τῷ 1713 ἐδημοσίευσε τὴν «Ἀνατομικὴν τοῦ ἀνθρώπου». Χειρουργὸς τῶν λονδινίων νοσοκομείων Ἁγίου Θωμᾶ καὶ Ἁγίου Γεωργίου, κατέστη κυρίως γνωστὸς ἐκ τῆς μεθόδου του τῆς διὰ *πλαγίας κυστεοτομίας* ἐγχειρήσεως τοῦ λίθου, ἣν πρῶτος τῷ 1727 ἐξετέλεσε. Τὰ μέγιστα ἐπίσης συνέβαλεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὀφθαλμολογικῆς χειρουργικῆς διὰ τῶν ἐγχειρήσεών του τῆς *ἰριδεκτομῆς*, ἣν περιέγραψε τῷ 1728, ὡς καὶ διὰ τὴν θεραπείαν μορφῶν τινων τυφλώσεως διὰ τῆς δημιουργίας τεχνητῆς κόρης. Ο. Ρ.

Τσεζένα (Cesena) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Αἰμιλίᾳ, 19 χλμ. ΝΑ. τῆς πόλεως Φόρλι, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς Κάτ. τῆς πόλεως 15.943, τοῦ δήμου 53.962. Εἶναι ἐκτισμένη παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἀπεννίνων, ἐπιστέφεται δὲ ὑπὸ μεσαιωνικῆς ἀκροπόλεως καλουμένης *Ρόκκα*. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων κτηρίων της κυριώτερον εἶναι ἡ βιβλιοθήκη, ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ἀνεγερθεῖσα δαπάναις τοῦ Δομινίκου Μαλατέστα, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Ματθαίου Νούτι (1452). Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο Caesena καὶ ἦτο σταθμὸς τῆς Αἰμιλίας ὁδοῦ καὶ φρούριον, διαδραματίσαν σπουδαῖον ρόλον κατὰ τοὺς μεταξὺ τοῦ Θευδερίχου καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Ναρσῆ ἀγῶνας. Χ. Δ.

Τσεζὴλ Λιμὴν /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Μικρασιατικὸς λιμὴν (πλάτ. 36°07' Β, μῆκ. 27°25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos Strait to Mandelyah gulf), κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς χερσονήσου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Ἴσως ὁ *Καρυάνδων Πάνορμος*. Σ.Ε.Λ.

Τσέζι (Cesi), *πρίγκιψ* ***Φρειδερῖκος***, *δοὺξ τῆς* ***Ἀκουα-Σπάρτα***. Ἰταλὸς φυσικὸς (1585—1630). Ἵδρυσε τῷ 1603 ἐν Ρώμῃ τὴν περίφημον Ἀκαδημίαν τῶν Λυγκέων, τὴν ὁποίαν ἐπροίκισε διὰ πλουσίας βιβλιοθήκης, βοτανικοῦ κήπου καὶ ἐργαστηρίου φυσικῆς ἱστορίας. Ἐξ ἄλλου ἠσχολήθη μὲ τὸ κοσμογραφικὸν σύστημα τοῦ Κοπερνίκου καὶ ὑπῆρξεν ἔνθερμος ὑπερασπιστὴς τῶν θεωριῶν τοῦ Γαλιλαίου. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του κυριωτέρα εἶναι ἡ προσπάθεια κατασκευῆς παραβολικῶν φακῶν ἐξ ὑάλου. Ἔγραψεν ἐξ ἄλλου καὶ διαφόρους ἐπιστημονικὰς πραγματείας, ὧν κυριώτεραι αἱ ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Apiarium» (1625), «De Cœlo» (1630), «Philosophicarum tabularum pars I». Χ. Δ.

Τσεΐντζέ, *Νικόλαος*. Γερμανὸς σοσιαλδημοκράτης γεννηθεὶς τῷ 1864. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἐργατικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γεωργίας, μέλος τῆς κεντρικῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς, ἀρχισυντάκτης τοῦ κεντρικοῦ του ὀργάνου, βουλευτὴς τῆς Τιφλίδος καὶ ἡγέτης τῆς μενσεβικικῆς ὁμάδος εἰς τὴν τρίτην καὶ τὴν τετάρτην Δούμαν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς φεβρουαριανῆς ἐπαναστάσεως (1917), ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ σοβιὲτ τῆς Πετρουπόλεως καὶ βραδύτερον πρόεδρος τῆς πανρωσικῆς κεντρικῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῶν σοβιέτ Μετὰ τὴν ὀκτωβριανὴν ἐπανάστασιν ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ Σὲμ (κοινοβουλίου) τῆς Ὑπερκαυκασίας, ὅπερ συνῆλθεν ἐν Τιφλίδι. Ὅταν, κατὰ Μάϊον τοῦ 1918, ἡ Γεωργία ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος δημοκρατία, ὁ Τσεΐντζέ ἐξελέγη πρόεδρος τῆς βουλῆς, κατόπιν δ' ἀπεστάλη (1919) ἐπὶ κεφαλῆς τῆς γεωργιανῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων καὶ ἐν Γεωργίᾳ (Μάρτιος 1921) κατέφυγεν εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ηὐτοκτόνησε τῷ 1926. Θ. Π.

τσὲκ (τό)· τραπεζιτικὴ ἐπιταγή, ἀγγλικὸν cheque, ὃ ἐκ τοῦ παλαιογαλλικοῦ cheque.

—/*Ἐγκυκλ.*/ Βλ. λ. *ἐπιταγὴ τραπεζιτική*.

Τσὲκ /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χαρσόρα, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 15 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ε. Ι. Ι.

Τσέκα /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σάμης τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 39.

Digitized by Google

Τσεκά. Ἰδιότυπος ὀργάνωσις ἀμύνης τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος, ἱδρυθεῖσα ἐν Ρωσίᾳ τὴν 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1917, μετὰ τὴν ὀκτωβριανὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἀναλογοῦσα πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Κοινῆς σωτηρίας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως (1793). Τὸ ὄνομα *Τσεκά* ἀποτελεῖ ἀκροστιχιδικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ τίτλου: «Ἔκτακτος Πανρωσικὴ Ἐπιτροπή». Κατὰ τὸ σχετικὸν διάταγμα τοῦ συμβουλίου τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ, ἡ «Ἔκτακτος πανρωσικὴ ἐπιτροπὴ παρὰ τῷ συμβουλίῳ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ διὰ τὴν πάλην κατὰ τῆς ἀντεπαναστάσεως καὶ τοῦ σαμποτάζ», σκοπὸν ἔχει τὴν δίωξιν καὶ τὴν συντριβὴν ὅλων τῶν ἀντεπαναστατικῶν καὶ σαμποταριστικῶν ἀποπειρῶν καὶ ἐνεργειῶν, ἐξ οἱωνδήποτε προσώπων καὶ ἂν προέρχωνται, τὴν προσαγωγὴν τῶν ἐνόχων ἐνώπιον τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου καὶ τὴν ὑπόδειξιν τῶν καταλληλοτέρων μέτρων διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ καθεστῶτος. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πανισχύρου ταύτης ὀργανώσεως, ἥτις μετὰ τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ ἐσταθεροποίησε τὸ νέον καθεστὼς διὰ τῆς κεραυνοβόλου δραστηριότητός της, ἐτέθη ὁ *Φ. Τζερζίνσκυ*. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ μετὰ τὴν λῆξιν αὐτοῦ ἡ Τσεκὰ προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὸ μπολσεβικικὸν καθεστώς, ὀργανώσασα μετὰ μεθοδικότητος τὴν ἐρυθρὰν τρομοκρατίαν, εἰς ἀπάντησιν τῆς λευκῆς τρομοκρατίας, ἣν ἤσκουν τὰ ἀντεπαναστατικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τῶν τσαρικῶν μέχρι τῶν σοσιαλεπαναστατῶν. Τῷ 1926 ἡ Τσεκὰ μετωνομάσθη *Γκεπεού* (Ο G.P.Ou συντομογρ.=Γενικὴ Πολιτικὴ Διεύθυνσις τοῦ Κράτους). Ἡ Γκεπεοὺ καταδιώκει τοὺς κατασκόπους, τοὺς συνωμότας, τοὺς τρομοκράτας, τοὺς ληστάς, τοὺς κερδοσκόπους κλπ. Θ. Π.

Τσεκερντεκλῆ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἄβαντος τῆς ἐπαρχίας Ἀλεξανδρουπόλεως τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 271. Μετωνομάσθη εἰς *Ἀμφιτρίτην*.

Τσέκερς (Chequers) /*Γεωγρ.*/. Ἐπίσημος θερινὴ διαμονὴ τοῦ ἑκάστοτε πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας, δωρηθεῖσα πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν τῷ 1917 ὑπὸ τοῦ λόρδου καὶ τῆς λαίδης Λῆ Φαιάρχαμ, μετ' ἀναλόγων πόρων, ἵνα ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν συντηρῆται τὸ κτῆμα. Εἶναι ἐκτεταμένη ἰδιοκτησία, μετὰ θαυμασίας ἐπαύλεως, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπούκινχαμ, εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. βορειοδυτικῶς τοῦ Λονδίνου. Θ. Κ.

Τσεκέττι (Cecchetti), *Μ. Ἄννα*. Ἰταλὶς ποιήτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1836, χήρα τοῦ Βαρθολομαίου Τσεκέττι, ἱστορικοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἀρχειοφυλακείου Βενετίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Angelo Giustiniani e l'albero della libertà», «Miramare».

τσεκὶ (λέξις τουρκική ἐκ τοῦ *τσεκμέκ*=τραβῶ). Τουρκικὴ μονὰς βάρους, ἴση πρὸς 4 καντάρια (176 ὀκάδες), ἐν χρήσει κυρίως διὰ καυσόξυλα, πέτρας κτλ.

Τσὲ-Κιάνγκ (Che-Kiang) /*Γεωγρ.*/. Γενικὴ διοίκησις τῆς Κίνας, ὁριζομένη πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Κιάγκ Σού, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἀνβάϊ καὶ Κιάνγκ-Σὶ καὶ πρὸς νότον καὶ νοτιοδυτικῶς ὑπὸ τοῦ Φοὺ-Κιέν, βρεχομένη δὲ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Σινικῆς θαλάσσης. Εἶναι ἡ μικροτέρα κατ' ἔκτασιν ἐξ ὅλων τῶν γενικῶν διοικήσεων τῆς Κίνας, ἀλλὰ καὶ ἡ πυκνότερον κατῳκημένη, ἀριθμοῦσα πληθυσμὸν 24.200 000 κατοίκων ἐπὶ ἐκτάσεως 94 459 τ. χλμ. Πρωτεύουσα *Χάνγκ-τσόου*. Διαχωρίζεται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς Νὰν σάν, διατεμνούσης αὐτὴν μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ πρὸς ΒΑ, εἰς δύο διακεκριμένας γεωγραφικὰς περιοχάς, ὧν ἡ μὲν νοτία εἶναι βουνώδης καὶ ἔχει κλῖμα ἡμιτροπικόν, ἡ δὲ βορεία πεδινὴ καὶ μὲ κλῖμα μᾶλλον εὔκρατον. Εἰς τὴν διοίκησιν ὑπάγεται καὶ τὸ παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ ἠπειρωτικοῦ αὐτῆς τμήματος ἀρχιπέλαγος Τσουζάν. Ἡ Τσὲ Κιάγκ εἶναι χώρα καθαρῶς γεωργική, παράγουσα μεγάλας ποσότητας ὀρύζης, τεΐου καὶ βάμβακος, ἔχει δὲ καὶ ἀκμαίαν σηροτροφίαν, ἁλιείαν καὶ δασοκομίαν. Ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης Χάνγκ-τσόου, ἀριθμούσης 350.000 κατοίκων, ἔχει καὶ ἄλλα πολυάνθρωπα κέντρα, ἐν οἷς ἡ Νίνγκ-Πὸ (κάτ. 270 000), ἡ Σάο-Σίνγκ (500.000), ἡ Χοὺ-Τσόου (κ. 100.000), ἡ Οὐὲν-Τσόου (κ. 80.000) κ. ἄ. Χ. Δ.

τσεχίνιον (τὸ) (zecchino). Παλαιὸν χρυσοῦν βενετικὸν νόμισμα. Τελευτῶντος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἰσοδυναμεῖ πρὸς λί ας 2, 84, τῷ 1529 πρὸς 7, 10, τῷ 1643 πρὸς 16, τῷ 1672—1673 πρὸς 25, τῷ 1722 πρὸς 36 καὶ τῷ 1755 πρὸς 48. Τῷ 1752 τὸ τσεχίνιον ἰσοδυναμεῖ μὲ 3 γρόσια (120 παράδες ἢ 360 ἄσπρα) τῷ δὲ 1809 εἶχεν ἀξίαν 12 φράγκων καὶ 80%. Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1828 διατάγματος τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος ἡ τιμὴ τοῦ τσεχινίου, τὸ ὁποῖον τότε ἐλέγετο *βενετικον φλωρίον*, ἐκανονίζετο ἐν Ἑλλάδι πρὸς γρόσια 33 καὶ παράδες 20. Ἡ ἀξία σήμερον τοῦ τσεχινίου ἀντιστοιχεῖ πρὸς 22 χρυσᾶ φράγκα. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Τσεκῖνο (Cecchino). Ἰταλὸς φιλέλλην, κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1821, ὅπου κατετάγη ἐν τῷ σώματι τῶν φιλελλήνων. Τραυματισθεὶς εἰς τὴν ἐν Πέτᾳ μάχην καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀποχωρήσῃ, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ ἐφονεύθη. Τ. Ε. Ε.

Τσεκίριον /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀετολόφου (Δέσιανης) τῆς ἐπαρχίας Ἀγιᾶς τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 13.

Τσεκκάνο (Ceccano) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φροζινόνε. Ἔχει σταθμὸν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ρώμης—Νεαπόλεως, κατέχει δὲ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Fabrateria vetus. Κάτοικοι 9.970. Χ. Δ.

Τσέκκι (Cecchi), *Ἀντώνιος*. Ἰταλὸς περιηγητὴς καὶ ναυτικὸς (1849—1896). Τῷ 1877, μετασχὼν τῆς εἰς Χόαν τῆς Ἀβησσυνίας ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς τοῦ κόμιτος Ἀντινόρι, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μετὰ τοῦ Κιαρίνι μέχρι τῆς λίμνης Βικτωρίας. Τῷ 1885 ἡγήθη ἀποστολῆς εἰς Ζανζιβάρην, κατώρθωσε δὲ νὰ συνομολογήσῃ διαφόρους ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ τοῦ σουλτάνου τῆς χώρας καὶ νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν ἀκτὴν τῶν Σουαχελὶ καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τζούμπα. Ἀπέθανε δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Σομαλὶ ἐγγὺς τοῦ Μαγκαντόζο. Ἔγραψε: «Da Zeila alla frontiered el Cafa» (1886) καὶ «L' Abissinia settentrionale» 1887). Χ. Δ.

— **Τσέκκι** Cecchi), *Ἰωάννης-Μαρία*. Ἰταλὸς δραματικὸς ποιητὴς ἐκ Φλωρεντίας (1518—1587). Ἐσπούδασε νομικήν, ἠσχολήθη ὅμως κυρίως μὲ τὸ θέατρον καὶ ὑπῆρξε πολυγραφώτατος, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν 85 σῳζομένων ἔργων του, ἐξ ὧν 25 κωμῳδίαι καὶ 60 τραγῳδίαι. Ἐξ αὐτῶν διακρίνονται ἰδίᾳ αἱ κωμῳδίαι του, ὧν ἄλλαι μὲν ἀποτελοῦσι μίμησιν τοῦ Πλαύτου καὶ τοῦ Τερεντίου, ἄλλαι δὲ ἔχουσιν ἐμπνευσθῆ ἐκ τοῦ λαϊκοῦ θεάτρου. Ἐκ τῶν ἐκτυπωθέντων ἔργων του γνωστότερα εἶναι τὰ ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Commedie in prosa» καὶ «Commedie in versi». Χ. Δ.

Τσεκλῆ /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μονοπήγαδον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Τσεκλίστα /*Γεωγρ.*/. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σκοπιά* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

—2). Χωρίον τοῦ νομοῦ Ἄρτης (βλ. λ. *Σεκλίστα*).

Τσεκμεζὲ /*Γεωγρ.*/. Δύο ὅρμοι τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Ἁγίου Στεφάνου. Ὁ δυτικώτερος καὶ μείζων ὀνομάζεται *Μπουγιοὺκ Τσεκμεζὲ* (πλάτ. 40°58'½ Β., μήκ. 28°34'½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2401: San Stephano to Erekli), εἶναι δὲ ὁ *Ἀθύρας* τῶν ἀρχαίων. Ὁ δὲ μικρότερος *Κιουτσοὺκ Τσεκμεζέ*, καὶ εἶναι ὁ *Βαθυνίας*. Εἰς τὸ βάθος ἑκατέρου τῶν ὅρμων τούτων κεῖται ὁμώνυμον χωρίον:

— **1) Μπουγιοὺκ Τσεκμεζέ.** Εἶναι τὸ μέγα *Ζεῦγμα* πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ *Ἀθύρα* (βλ. λ.). Κάτ. 3.000. Κεῖται ἐπὶ τῆς θρακικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ὅπου Σουλεϊμὰν ὁ μέγας κατεσκεύασε τὴν σῳζομένην μεγάλην λιθίνην γέφυραν, ἀποπερατωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Σελὶμ Β'. Παρὰ τὸ χωρίον ἡ γεωργικὴ σχολὴ (ζιραὰτ μεκτεπί). Ἔχει γεωργίαν καὶ ὀνομαστὴν πτηνοτροφίαν ὡς καὶ ὑφαντικὴν καὶ γυναικείαν οἰκοτεχνίαν.

— **2) Κιουτσοὺκ Τσεκμεζέ.** Προάστιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀρχαιότερον ἐκαλεῖτο *Μύρμηξ* καὶ εἶτα *Ρήγιον* (βλ. λ.), ὠνομάσθη δὲ *Μικρὸν Ζεῦγμα*, διὰ τὴν λιθίνην γέφυραν τὴν κατασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ εἰσέχοντος κόλπου, κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀθύρα. Μέχρι τοῦ 1922 κατῳκεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων. Αἱ γυναῖκες ἠσχολοῦντο εἰς τὴν κατασκευὴν τριχάπτων (κροσέ).

Τσέκοβα /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νέας Ζίχνης (Ζηλιαχόβης) τῆς ἐπαρχίας Ζίχνης τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 50.

Τσέκολης (Cecoli), *Ραφαήλ* βλ. λ. *Τζέκολης Ραφαήλ*.

«Τσεκούρα». Σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν Λευκάδι, ἱδρυθεῖσα τῷ 1884.

—**«Τσεκούρα** τοῦ *Βελόνη*» (ἡ). Σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1924 εἰς 8ον σχῆμα ὑπὸ Ἀθ. Βελόνη.

τσεκούρι (τό)· δημοτ., πέλεκυς, ἄλλως *μπαλτᾶς*.

Τσεκούρι /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βουβοποτάμου (Νεμίτσης) τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτ. (1928) 48.

τσεκουριὰ (ἡ)· δημοτ., κτύπημα μὲ τὸ τσεκούρι, πλῆγμα διὰ πελέκεως: «μὲ μιὰ τσεκουριὰ ἔκοψε τὸ κλαδί».

τσεκουρώνω· κτυπῶ μὲ τὸ τσεκούρι, κόπτω διὰ **πελέκεως**· || συνήθως· μεταφ., κτυπῶ ἰσχυρῶς, τιμωρῶ αὐστηρῶς, οἷον ἐν δικαστηρίῳ, ἐπὶ μαθητοῦ, ἀπορρίπτω.

Τσέκρι, ἢ **Τσέκρα** /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ συνοικισμοῦ *Παραλίμνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Τσὲλ (Zell), *Οὔλριχος*. Γερμανὸς ἐκδότης (1430—1507). Τῷ 1464 ἵδρυσε τὴν πρώτην ἐν Κολωνίᾳ τυπογραφίαν, περίφημον διὰ τὰς ἐπιμελεῖς ἐκδόσεις της, ἰδίως θεολογικῶν ἔργων. Ἐκ τῶν ἐκδόσεών του σπουδαία εἶναι ἡ δίτομος λατινικὴ Βίβλος (1470). Π. Ν. Π.

Τσελάδας (Celada), *Λαυρέντιος-Νικόλαος*. Ἱσπανὸς δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν ἐφημερίδων «El Nuovo Figaro» καὶ «High Life» (1892) τῆς Μαδρίτης καὶ τὸ περιοδικὸν «Redencion». Λ. Χ. Ζ.

Τσελακόβσκυ (Celakovsky ἢ Czelakowski), *Γιαρομίρ*. Τσέχος ἱστορικὸς τοῦ δικαίου (1846—1914). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1883 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ τσεχικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας καὶ ἔγραψε «Γενικὴν ἱστορίαν τοῦ τσεχικοῦ δικαίου». Χ. Δ.

— **Τσελακόβσκυ** (Celakovsky ἢ Czelakovski), *Λαδίσλαος*. Τσέχος βοτανικὸς (1834—1902). Τῷ 1871 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Πράγας καὶ τῷ 1882 ἐν τῷ τσεχικῷ πανεπιστημίῳ. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν μελέτην τῆς χλωρίδος καὶ τῆς πανίσκης τῆς Βοημίας καὶ ἔγραψε: «Prodromus der Flora von Böhmen» (Πράγα 1867—1881), «Zur Kritik der Ansichten vor der Fruchtschuppe der Abietineen» (1882), «Die Gymnospermen» (1890), «Phylogen. Entwickelungsang der Blüte» (1896—1900). Χ. Δ.

— **Τσελακόβσκυ** (Celakovsky, ἢ Czelakowski), *Φραγκῖσκος-Λαδίσλαος*. Τσέχος ποιητὴς καὶ φιλόλογος (1799—1852). Ἐμελέτησε τὴν δημώδη ποίησιν τῶν Σλαύων καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς σλαυϊκῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μπρεσλάου. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Smisené básne» (ποικίλα ποιήματα) συλλογὴ δημωδῶν ποιημάτων, ἡ συλλογὴ «Mudrostovi národu Slovanskéko u prislovich» Ἡ λαϊκὴ φιλοσοφία τοῦ σλαυϊκοῦ λαοῦ εἰς παροιμίας) καὶ ἰδίᾳ τὰ δύο ἄριστα ἔργα: «Ohlas pisni ruskich» (Ἠχὼ τῶν ρωσικῶν τραγουδιῶν), «Ohlas pisni ceskych» (Ἠχὼ τῶν τσεχικῶν τραγουδιῶν)». Χ. Δ.

Τσελάνο (Celano) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀκουΐλα τῶν Ἀβρουζίων. Κάτ. 9 910.

—**Τσελάνο**, ἢ **Φουτσίνο λίμνη** (Lago de Celano ἢ Fucino) /*Γεωγρ.*/. Λίμνη τῆς Ἰταλίας, ἀποξηρανθεῖσα κατὰ τὴν περίοδον 1862—1875. Ἔκειτο παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, πιθανῶς ἐπὶ κρατῆρος ἐσβεσμένου ἡφαιστείου, καὶ ἐφημίζετο διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐν αὐτῇ ἰχθύων καὶ τὰς γραφικὰς ὄχθας της. Χ. Δ.

Τσελάνο Celano), *Θωμᾶς ντὲ —*. Ἰταλὸς μοναχὸς ἐκ τῆς πόλεως Τσελάνο, διακριθεὶς ὡς ποιητὴς καὶ μουσικός. Ἀπέθανε πιθανῶς περὶ τὸ 1255, θεωρεῖται δὲ ὡς συνθέτης τοῦ περιφήμου ἐκκλησιαστικοῦ ὕμνου τῶν Λατίνων «Dies irae, dies illa». Χ. Δ.

Τσελαντνίν, *Ἀγριππῖνα Ὀβελιένσκαγια, πριγκίπισσα —*. Διάσημος Ρωσὶς (1502—1551), διαδραματίσασα σημαντικώτατον πρόσωπον ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας τῆς τσαρίνας Ἑλένης. Ἐκπαιδευθεῖσα ὑπὸ Ἑλλήνων διδασκάλων, προσελήφθη, διὰ τὴν ἐξαίρετον παιδείαν της, ὡς κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλίσσης, ταχέως δ' ἐγένετο ἐκ τῶν κυριωτέρων συμβούλων αὐτῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἑλένης, συλληφθεῖσα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Τελεπνὲβ καὶ ἐξορισθεῖσα εἰς Καργκοπόλ, ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποστῇ τὴν κουρὰν καὶ νὰ διέλθῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς της εἰς μοναστήριον, ἔνθα ἔγραψεν «Ἀπομνημονεύματα», δίδοντα ζωηρὰν τὴν εἰκόνα τῆς τότε καταστάσεως τῆς Ρωσίας. Θ. Β.

Τσελιαμπίνσκ /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς σοβιετικῆς ὁμοσπονδίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Οὐραλίων. Κεῖται κατὰ τὸν παράλληλον 55° 8' Β. πλάτους καὶ τὸν μεσημβρινὸν 61° 35 Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουιτς, συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Σβέρτλοφσκ (τέως Αἰκατερίνμπουργκ) καὶ εἶναι σημαίνον κέντρον ἐμπορίου γαιανθράκων καὶ σίτου. Κάτ. (1926) 59 203. Ἱδρύθη τῷ 1658, κατὰ δὲ τοὺς ἐναντίον τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως πολέμους τοῦ 1917 ὑπῆρξεν ἐπ' ἀρκετὸν ἕδρα τῆς τσεχοσλοβακικῆς λεγεῶνος. Ἡ ὁμώνυμος διοικητικὴ περιφέρεια ἔχει ἔκτασιν 27.680 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1926) 496.072 κατοίκων, καλύπτεται δὲ ὑπὸ ἐκτεταμένων δασῶν καὶ λιμνῶν. Ἔχει ἐξ ἄλλου ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν καὶ μεγάλα κοιτάσματα γαιανθράκων. Χ. Δ.

Digitized by Google

Τσελγιοῦσκιν (Cheliuskin) */Γεωγρ./*. Ἡ βορειοτάτη ἐσχατιὰ τῆς Ἀσιατικῆς ἠπείρου, καλουμένη ἄλλως καὶ *Σεβέρο* ἢ *Βορειοανατολικὸν Ἀκρωτήριον*. Κεῖται ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τῆς ἐν τῷ Βορείῳ Παγωμένῳ ὠκεανῷ χερσονήσου Ταϊμὺρ καὶ ἔχει πλάτος 50 μιλίων καὶ μῆκος 100, ἐξικνεῖται δὲ μέχρι τοῦ παραλλήλου 77°.41 Β. πλάτους. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπό τινος Ρώσου ἐξερευνητοῦ Τσελγιοῦσκιν, ἀποθανόντος αὐτόθι τῷ 1742. Χ. Δ.

Τσελεβίνια */Παραλ. Γεωγρ./*. Ζεῦγος ἀκατοικήτων νησίδων τοῦ Μυρτῴου πελάγους, προσκειμένων τῷ ἀκρωτηρίῳ *Σκύλλαιον* τῆς Ἀργολίδος (Τροιζηνίας) καὶ χωριζομένων διὰ στενοῦ πόρου (Kelevini Pass: πλάτ. 37° 26′ 10″ Β., μῆκ. 23° 22′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) πλοΐμου. Σ. Ε. Λ.

Τσελεμεντὲς *Νικόλαος τοῦ Κωνσταντίνου*. Ἕλλην διδάσκαλος τῆς μαγειρικῆς καὶ ζαχαροπλαστικῆς, καταγόμενος ἐκ Σίφνου καὶ γεννηθεὶς ἐν Κηφισιᾷ τῷ 1878. Μετὰ τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Ἀθήναις διετέλεσεν ὑπάλληλος συμβολαιογραφείου, ἀλλ᾽ αἰσθανόμενος κλίσιν πρὸς τὴν μαγειρικήν, ἐπάγγελμα τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ θείου του, ἠσχολεῖτο κατὰ τὰς διαθεσίμους αὐτοῦ ὥρας εἰς τὰ καταστήματά των. Μεταβὰς εἰς Βιέννην παρέμεινεν ἐπὶ ἔτος σπουδάζων τὴν μαγειρικήν, ἐπιστρέψας δὲ εἰργάσθη εἰς διαφόρους πρεσβείας καὶ τῷ 1919 διηύθυνε τὸ ξενοδοχεῖον «Ἑρμῆς». Τῷ 1920 μετέβη εἰς Ἀμερικήν, ὅπου ἐργαζόμενος ἠκολούθει καὶ ἀνώτερα μαθήματα μαγειρικῆς, ζαχαροπλαστικῆς καὶ διαιτολογίας μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως, ἐπανερχόμενος εἰς Ἑλλάδα, ἱδρύσῃ σχολὴν μαγειρικῆς. Ἐπιστρέψας τῷ 1932 εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵδρυσε μικρὰν σχολὴν μαγειρικῆς καὶ ζαχαροπλαστικῆς, ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀνωτέρας σχολῆς πρὸς καταρτισμὸν τελείων τεχνητῶν μαγείρων. Ἐξέδωκε τὸν «Ὁδηγὸν τῆς μαγειρικῆς καὶ ζαχαροπλαστικῆς», μεταδίδει δὲ τὰς γνώσεις του διὰ δημοσιευμάτων εἰς διαφόρους ἐφημερίδας.

Τσελεμπῆ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀρχοντικὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσελεμπῆ *Ἀλῆ πασᾶς* βλ. *Ἀλῆ* πασᾶς, Τσελεμπῆ

—**Τσελεμπῆ *Κιατὶπ (Ἐλ-Χὰζ Μουσταφᾶ Ἰμπν-Ἀμπνταλλάχ)***. Τοῦρκος γεωγράφος (βλ. *Κιατὶπ*).

τσελεμπῆς (ὁ) (τουρκ. *τσελεμπί*). Τίτλος διδόμενος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους εἰς τοὺς σουλτανόπαιδας. Ὡς *τσελεμπῆ* δὲ εἶναι εἰδικῶς γνωστὸς ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Α′ (1413—1421). Μέχρι τῆς καταργήσεως τῶν τεκκέδων ἐν τῇ Τουρκίᾳ (1925) τσελεμπῆς ἐλέγετο ὁ ἀνώτερος ἀρχηγὸς τοῦ δερβισικοῦ τάγματος τῶν Μεβλεβήδων, ἑδρεύων ἐν Ἰκονίῳ καὶ ἔχων τὸ προνόμιον νὰ ζωννύῃ τὸν σουλτᾶνον μὲ τὸ ξίφος κατὰ τὴν ἀνάρρησίν του. Ν. Μ.

Τσελεμπιλὲρ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀρχοντικὸ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσελεντάνο (Celentano), ***Βερνάρδος***. Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Νεαπόλεως, γεννηθεὶς τῷ 1835. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Λουδοβίκῳ Στάμπιλε καὶ ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, θεωρεῖται δὲ μετὰ τοῦ Μορέλλι καὶ τοῦ Παλίτζι εἷς τῶν αναμορφωτῶν τῆς συγχρόνου ἰταλικῆς τέχνης. Κυριώτερα ἔργα του θεωροῦνται τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος Ξαβιέρος ἐν Ἰαπωνίᾳ», «Τὸ συμβούλιον τῶν θεῶν», «Ἡ νεότης τοῦ Δάντου», «Ἡ κατοικία τοῦ Τορκουάτου Τάσσου ἐν Μπιζάτσια». Χ. Δ.

Τσελεντᾶτα */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φισκάρδου τῆς ἐπαρχίας Σάμης τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 178.

Τσελεπάκης, *Κωνσταντῖνος Ἰωάν.* Κρὴς ὁπλαρχηγὸς (1840—1868). Μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, ἐφονεύθη μαχόμενος κατὰ τοῦ Μεχμὲτ-πασᾶ εἰς τὴν παρὰ τὸ χωρίον Καρίνες μάχην. Ν. ΚΛΣ

Τσελεπᾶκον */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 277. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἄνω Δαβιά, Κάτω Δαβιὰ* καὶ *Μαντέϊκα*. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσελέπης, *Ἰωάννης*. Λόγιος ἐκ Χίου (καλούμενος καὶ *Τζελεπης* ἢ *Τζελεπῆ*.) τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ πατρίδι του καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς. Προέβη εἰς θεώρησιν καὶ διόρθωσιν τοῦ «Συντακτικοῦ» Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ (1802). Α. Γ.-Γ.

—**Τσελέπης, ἢ *Τζελέπης, Νικόλαος***. Ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει (1823—1906). Τὸ στάδιόν του ἤρχισεν ὡς «ἰχναρτζῆς» (ναυπηγὸς) εἰς τὴν Βραΐλαν καὶ τὰ Σοῦμλα. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του, ὅστις ἦτο «μερεμετζῆς» δηλαδὴ ἐπισκευαστὴς τῶν ἀνακτόρων Κωνσταντινουπόλεως, ἐγνώρισε τὸν Χαμίτ, τότε διάδοχον, ὁ ὁποῖος, γενόμενος σουλτᾶνος, τὸν διώρισεν ἰδιαίτερον ἀρχιτέκτονα τῆς ἐμπιστοσύνης του. Αὐτοδίδακτος καὶ μελετηρός, ὁ Νικ. Τσελέπης, ἀγνοῶν ξένας γλώσσας, ἐπλήρωνε μεταφραστὰς καὶ οὕτως ἐμελέτα γαλλικά, ἰταλικὰ καὶ γερμανικὰ συγγράμματα ἀρχαίας καὶ βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶχε τὸν τίτλον «μιραλάϊ» καὶ ἐπαρασημοφορήθη τρίς. Ἔκτισεν ἄπειρα ἀρχιτεκτονικὰ κτήρια, κιόσκια, ντουλμπέδες, στρατῶνας, ἀλλὰ τῷ ἀπηγορεύετο πᾶσα ἐξωτερικὴ ἐργασία· ἐξαιρετικῶς τῷ ἐπετράπη καὶ ἔκτισε τὸν ὡραῖον ναὸν τῶν Ἐπιβατῶν Θράκης. Τὸ ὄνομά του *Νικολῆ Κάλφας* κατέστη σχεδὸν θρυλικόν, συνεπείᾳ καὶ τῶν ἑξῆς κατορθωμάτων του: ἐστήριξεν εἰς τὸν ἀέρα ὁλόκληρον κτήριον τοῦ Ντολμᾶ Μπαξέ, διὰ νὰ ἀλλάξῃ τὴν βάσιν καὶ τὰ θεμέλιά του, ὅταν εἶχον σαπίσει· ὡσαύτως μετετόπισεν ὁλόκληρον κιόσκιον εἰς ἀνωφέρειαν τοῦ Γιλδίζ, ἐπειδὴ εἰς τὴν θέσιν του ὁ Χαμὶτ ἤθελε νὰ κτίσῃ ἄλλο τι. Ἦτο δημοφιλέστατος καὶ ἀπέλαυε σεβασμοῦ μεγάλου εἰς τὸ Γιλδίζ, διὰ τῆς ἐπιρροῆς του δὲ ἐβοήθησε καὶ ἐπροστάτευσε πολυτρόπως τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνας. Α. Γ.-Γ.

τσελεπῆς (ὁ)· βλ. λ. *τσελεμπῆς*.

Τσελεπῆς, *Ἰωάννης*. Λόγιος τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του καὶ εἶτα ἐν Πάτμῳ. Ἐπιστρέψας εἰς Χίον διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον διδάσκαλος εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ σχολὴν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων καὶ κατόπιν ἀπῆλθε, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, εἰς Πίζαν, ὅπου καὶ παρέμεινεν ἐπὶ δεκαπενταετίαν συντηρούμενος ὑπὸ τῆς ἐν Λιβόρνῳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Τῷ 1799 ἐπιστρέψας εἰς Χίον, διωρίσθη διδάσκαλος τῶν φυσικομαθηματικῶν. Τὴν θέσιν ταύτην κατεῖχε μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς Χίου (1822), ὁπότε ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετέφρασε τὴν «Ἀστρονομίαν» τοῦ Καΐλλου εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὰ μαθηματικὰ συγγράμματα τοῦ ἐν Πίζῃ καθηγητοῦ του Depaolo καὶ τὸ ἔργον τοῦ Γάλλου Francoeur «Cours complet des mathématiques pures». Ἐκ τῶν μεταφράσεων τούτων οὐδεμία διεσώθη. ΕΡ. Μ.

Τσελεπλῆ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀγέλη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσελὲρ-Γκιοκῆ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σελερον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

τσελέστα (ἡ) (ἰταλ. celesta). Μουσικὸν ὄργανον ἐπινοηθὲν τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Αὐγούστου Μυστέλ. Εἶναι εἶδος μικροῦ ὀρθίου κλειδοκυμβάλου, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ ἠχεῖα ἀποτελοῦνται ἐκ χαλυβδίνης πλακὸς φερούσης εἰς τὰ δύο ἄκρα μικρὸν τεμάχιον χαλκοῦ κεκολλημένον εἰς τὴν πλάκα. Ο ἦχοι τῆς τσελέστας εἶναι διαυγέστατοι, κρυστάλλινοι καὶ λίαν εὐδιάκριτοι. Αἱ πλάκες κρούονται διὰ πλήκτρων, ἐνῷ ὁ ἦχος αὐτῶν δύναται ν᾽ ἀποπνιγῇ διὰ πνιγέων λειτουργούντων διὰ ποδοπλήκτρου ὡς

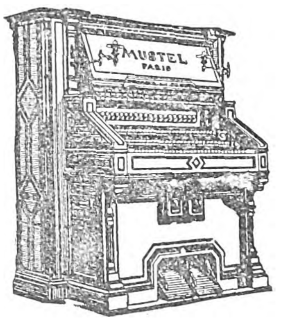

Τσελέστα.

οἱ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἡ τσελέστα ἔχει ἔκτασιν τεσσσάρων ἢ καὶ πέντε ὀγδόων (ἀπὸ τοῦ ντο^1 μέχρι τοῦ ντο^6, οἱ ἦχοι ὅμως οὗτοι ἀντιστοιχοῦσι μίαν ὀγδόην ἐπὶ τὸ ὀξύτερον. Ἡ τσελέστα ἀντικατέστησε τὸ ὑπὸ τοῦ Μυστὲλ ὡσαύτως ἐπινοηθὲν *τυπόφωνον*. Γ. Σ.

τσελεστῖνο (τὸ) (celestino). Εἶδος κλειδοκυμβάλου μετὰ τόξου, ἐφευρεθὲν περὶ τὸ 1784 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ τεχνίτου Βάλκερ. Γ. Σ.

τσέλιγγας (ὁ)· δημοτ., ἀρχιποιμήν, ἰδίᾳ ἐπὶ βλαχοποιμένων.

τσελιγγᾶτον (τό). Κλασσικὴ συντροφικὴ καὶ ἑταιρικὴ μορφὴ οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ὑφ᾽ ἣν διεξάγεται ἔκπαλαι ἐν Ἑλλάδ. καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς βαλκανικαῖς χώραις ἡ κατ᾽ εἰδικὸν ἐπάγγελμα ἀσκουμένη ἐκμετάλλευσις τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας, κατὰ τὸ πλεῖστον προβατοτροφίας, ἥτις, ὡς οὖσα οὐχὶ μόνιμος, ἀκολουθεῖ τὴν φυσικὴν ποώδη βλάστησιν, μετατοπιζομένη κατὰ ἐποχὰς καὶ προσαρμοζομένη εἰς τὰς γεωοικονομικὰς συνθήκας, ὑφ᾽ ἃς ἡ χρησιμοποίησις τῆς αὐτοφυοῦς βοσκῆς εἶναι οἰκονομικῶς ἐπωφελής.

Ἡ προσαρμογὴ εἰς τὰς γεωοικονομικὰς συνθήκας προκαθορίζει ἐν μεγάλῳ μέτρῳ τὴν ἀκολουθητέαν νομαδικὴν πορείαν τοῦ τσελιγγάτου καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὴν κατάτμησιν ἢ ἀνασυγκρότησιν αὐτοῦ, φθάνοντος συχνὰ τὸν ἀριθμὸν πέντε, ἑπτά, δέκα καὶ δώδεκα χιλιάδων προβάτων. Αἱ στεναὶ λωρίδες τῆς ἀδριατικῆς παραθαλασσίας πεδινῆς περιοχῆς, αἱ περὶ τὸν Ἀμβρακικὸν ὑπήνεμοι καὶ καθαρῶς μεσογειακοῦ κλίματος περιοχαὶ Πρεβέζης καὶ Ἄρτης, ἡ χαμηλὴ γῆ τοῦ Ἀσπροποτάμου ἡ διήκουσα δι᾽ ὅλης τῆς Ἀκαρνανίας μέχρι τῆς θαλάσσης, αἱ ἀνοικταὶ ἐκτάσεις τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ αἱ προσθάλασσοι περιοχαὶ τῆς Κορινθίας, τῆς Ἀττικῆς, τῆς Φθιώτιδος, τοῦ Ἀξιοῦ, τοῦ Στρυμόνος, τοῦ Νέστου καὶ τοῦ Ἕβρου μέχρι τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ, ὅλαι αἱ περιοχαὶ αὗται ἀπετέλεσαν ἔκπαλαι ἄριστα καὶ ἀσφαλέστατα διὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας νομευτικὰ καταφύγια διὰ τὴν νομαδικὴν κτηνοτροφίαν, κανονικῶς κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἀνακάμπτουσαν καὶ συμπτυσσομένην πρὸς τὰς ὑψηλὰς καὶ μεγάλας βοσκησίμους παρειὰς τῶν βουνωδῶν καὶ ἀλπικῶν περιοχῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας ἀπὸ τῆς Κυλλήνης μέχρι τῶν πινδικῶν ὀρέων καὶ τῆς Ροδόπης.

Ἡ οἰκονομικὴ βάσις τῆς ὀργανώσεως τοῦ τσελιγγάτου ἔγκειται εἰς ἕνα πρωτόγονον, πλὴν πρακτικώτατον, συνεταιρισμὸν μεταξὺ διαφόρων μεμονωμένων, μικροτέρων, ὑπὸ ἕνα ἀρχιτσέλιγγαν συσπειρουμένων, κτηνοτρόφων, οἱ ὁποῖοι, καλούμενοι «σμίχτες» εἰσφέρουν εἰς τὸν συνεταιρισμὸν διὰ τὴν περίοδον τῆς συμπράξεως καὶ τὸ ποίμνιόν του ἕκαστος ὡς κεφάλαιον καὶ τὴν προσωπικήν του ἐργασίαν· τὸ σύστημα τοῦτο, διὰ τῆς μειώσεως τῶν γενικῶν ἐξόδων, τοῦ καταμερισμοῦ καὶ τῆς εἰδικεύσεως τῆς ἐργασίας, προσπορίζει μείζονα, κατὰ τὸ δυνατόν, κέρδη, ἐξ ἄλλου δὲ καλύπτει τοὺς συνεταίρους, οἵτινες δυσκολεύονται νὰ ἐνοικιάζωσι βοσκὰς καὶ νὰ πωλῶσι τὰ προϊόντα των χωριστὰ ἕκαστος καί, ἐπὶ πλέον, παρουσιάζει τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι, στηριζόμενον εἰς τὴν προσωπικὴν δραστηριότητα τῶν ἰδίων μελῶν τῆς ὁμάδος, αὐτοπροσώπως ἐργαζομένων, ὑπὸ ἑνιαῖον εἶδος ζωῆς καὶ μὲ συνείδησιν ἐπαγγελματικήν, ἐξασφαλίζει τὸ βασικώτατον στοιχεῖον τῆς ἀπεριορίστου ὑπερεργασίας ὅλων τῶν συντρόφων σμιχτῶν, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς ὅρους, ὑφ᾽ οὓς τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐξασφαλίζεται καὶ ἐν τῇ συντροφικῶς ἐπίσης ὠργανωμένῃ ἐμπορικῇ μας ναυτιλίᾳ, ἐν ᾗ οἱ πλοιοκτῆται ἐργάζονται ἐπίσης οἱ ἴδιοι προσωπικῶς ἐπὶ τῶν σκαφῶν καὶ ὡς πλοίαρχοι καὶ εἰς τὰς δευτερευούσας ὑπηρεσίας. Πρακτικῶς ἡ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τοῦ τσελιγγάτου εἶναι ρυθμισμένη ὡς ἑξῆς:

Ὁ μεγαλύτερος συνήθως ποιμὴν καὶ ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος, ὁ τσέλιγγας, μεριμνᾷ διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ὁμάδος καὶ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν βοσκῶν, ἃς καὶ ἐνοικιάζει καὶ κατανέμει εἶτα εἰς ἑκάστην, ἀναλόγως τῆς ποιότητος καὶ τῆς ἀποδόσεώς της, τὰς διαφόρους κατηγορίας τῶν κτηνῶν, τῶν γαλακτοφόρων δηλαδὴ ἢ μή, τῶν διὰ πάχυνσιν ἢ δι᾽ ἀναπαραγωγὴν προοριζομένων, κατανέμει δὲ ἀκόμη καὶ τὰς ἐργασίας εἰς ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν σμιχτῶν· ὁ τσέλιγγας πληρώνει τὸ ἐνοίκιον τῆς βοσκῆς, κανονίζει δὲ καὶ μισθόν, ὡς ἀμοιβήν, δι᾽ ἕκαστον βοσκόν, τὰ φυλακτικὰ ἢ «ρόγαν»· πληρώνει ἐπίσης τοὺς φόρους καὶ τὰς ἀγροζημίας καὶ διαχειρίζεται τὰ διάφορα ζητήματα τῆς ὁμάδος ἀπέναντι τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς βοσκῆς, τοῦ δημοσίου καὶ παντὸς τρίτου, κάμνει πάντα τὰ ἀναγκαῖα κοινὰ ἔξοδα καὶ ἐπὶ πλέον ἀνοίγει πίστωσιν δι᾽ ὅ,τι χρειάζεται πρὸς διατροφὴν ἑκάστου σμίχτου καὶ τῆς οἰκογενείας του, συχνὰ δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του, μισθώνων διδάσκαλον παρὰ τῇ ὁμάδι, ἐπίσης δὲ παρέχων τὰ ἀναγκαῖα εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα, ἀσκῶν ρόλον κεντρικοῦ τραπεζίτου καὶ παντοπώλου ἐν τῇ ὁμάδι· εἰς αὐτὰ τὰ ἔξοδα, ἅτινα προκαταβάλλει δι᾽ ἕκαστον σμίχτην, προσθέτει τέλος, κατ᾽ ἀναλογίαν ἐπὶ τῆς δαπάνης διὰ ἐνοίκιον βοσκῆς κλπ. ἑκάστου προβάτου, τὸ ποσὸν μὲ τὸ ὁποῖον ἐπιβαρύνεται τὸ ποίμνιον τοῦ σμίχτου· οὗτος δέ, ἀφαιρῶν πάντα ταῦτα εἰς τὸ τέλος ἑκάστης περιόδου ἀπὸ τὴν γενικὴν πρόσοδον ἐκ πωλήσεως γάλακτος, ἐρίων, ἀμνῶν κλπ., τὰ ὁποῖα πωλοῦνται ἀπὸ κοινοῦ, ἀποδίδει εἰς τοὺς σμίχτες του ὡς καλὸς διαχειριστὴς ὅ,τι ἀναλογεῖ ἑκάστῳ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ποιμνίου του καὶ τῆς ἐργασίας του. Οἱ λογαριασμοὶ αὐτοὶ καθορίζονται ἐν γενικῇ συνελεύσει τῶν μελῶν τοῦ τσελιγγάτου.

Ὁ κοινωνικὸς χαρακτὴρ—τὸ καὶ κύριον συνάμα ἔρεισμα—τῆς ὀργανώσεως τοῦ τσελιγγάτου ἔγκειται εἰς τὸ εἰλικρινὲς συντροφικὸν πνεῦμα, εἰς τὸ προμνησθὲν κοινὸν καὶ ὄντως ὁμοιόμορφον λιτότατον εἶδος ζωῆς δι᾽ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς ὁμάδος καὶ εἰς τὴν ἑδραίαν ἐπαγγελματικὴν συνείδησιν τῶν νομάδων κτηνοτρόφων, οἵτινες ἀσκοῦν τὴν εἰδικευομένην αὐτὴν προβατοτροφίαν ὄχι κυρίως ὡς ἐπιχείρησιν ἐπικερδῆ, ἀλλ᾽ ὡς προβεβουλευμένον προορισμὸν καὶ ὡς κλῆρον δραστηριότητος μὲ ἀπόλυτον ζηλοτυπίαν προτιμωμένης ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· «ἡμεῖς, λέγουν, εἴμεθα ἄνθρωποι τοῦ ρουμανιοῦ καὶ τέτοιοι θὰ μείνωμεν». Ἡ τόσον ζηλότυπος αὕτη ἀφοσίωσις περὶ τὸ ἐπάγγελμα, βάσις ἄλλως τε ὅλων τῶν δημιουργιῶν, ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀναλλοίωτον ἐπιβίωσιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ συντροφικοῦ τσελιγγάτου ὡς συστήματος ζωῆς διὰ μέσου τῶν πολλῶν κοινωνικῶν μεταλλαγῶν τῶν τελευταίων αἰώνων.

Digitized by Google

Χαρακτηριστικὸν κοινωνικὸν στοιχεῖον τῆς ὀργανώσεως τοῦ τσελιγγάτου εἶναι τὸ ὅτι τοῦτο ἐχρησίμευσε καὶ ὡς μήτρα διαπλάσεως καὶ ἀναδείξεως ἰσχυρῶν ἡγετικῶν ἀνδρῶν, ἐπιλεγομένων καὶ ἀσκουμένων ἐν τῇ ἀγρύπνῳ ἡγεσίᾳ, ἣν ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς μετακινήσεως, τῆς ἀντιμετωπίσεως πλείστων ὅσων ζητημάτων ἀπὸ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ποιμνίου ἕως τὴν διαχείρισιν λεπτοτάτων ὑποθέσεων μὲ τὰς ἑκασταχοῦ δημοσίας ἀρχάς, τὰς συχνὰ ἐναλλασσομένας ἐν τῇ διαδρομῇ ἀπὸ τοῦ Ἀδρία εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὸ Αἰγαῖον, διὰ μέσου χωρῶν ποικιλωτάτων καὶ διαφορωτάτων ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ἐμπειρία δὲ ἄμεσος καὶ σοβαρωτάτη, κτηθεῖσα ἐν τῇ ἡγεσίᾳ ταύτῃ, ἀπέδωσεν ἐκ τῶν τσελιγγάτων καὶ ἐκ τῶν δημογραφικῶν περισσευμάτων αὐτῶν κατὰ πρῶτον μὲν ὅλον τὸ σύστημα καὶ ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ὀργανώσεως τῶν κατὰ ξηρὰν ἐν τῇ Βαλκανικῇ μεταφορῶν πρὸς τῆς ἐποχῆς τῶν σιδηροδρόμων (τὰ δὲ προβατοφόρα τσελιγγᾶτα ἐνήργουν καὶ ἐκτροφὴν μεγάλην ζῴων μεταφορᾶς, κυρίως ἡμιόνων, ἐν ἀναλογίᾳ ὀκτακοσίων καὶ χιλίων ἡμιόνων ἐπὶ δέκα ἕως δέκα πέντε χιλιάδων προβάτων). Ἔπειτα ἡ ἰδία ἐμπειρία αὕτη ἀπετέλεσε τὴν βάσιν διὰ τὴν ἀνάδειξιν καὶ ἱκανωτάτων ἐμπόρων, καθόσον οἱ ἐνεργοῦντες τὰς μεταφοράς, π. χ. ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου εἰς τὴν Μέσην Εὐρώπην, ἔλαβον κατὰ μικρὸν εἰς χεῖράς των καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόριον ἐν ταῖς γραμμαῖς ταύταις (ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ἡ προεπαναστατικὴ ναυτιλία μας εἰς τὰς γραμμὰς ἀπὸ Εὐξείνου μέχρις Ἀμερικῆς)· ἐκ τῆς ἰδίας ἐμπειρίας, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ ὀργάνωσις τῶν μεταφορῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου, προέκυψε καὶ ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν κοινοτικῶν κέντρων ἐκ τῆς μέσης Βαλκανικῆς (ἀπὸ Ἰωαννίνων καὶ Μετσόβου μέχρι Κοζάνης καὶ Μοναστηρίου) πρὸς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως Μεσευρώπην· ὁμοίως τέλος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀλληλουχίαν, ἐκ τῆς ὀργανώσεως τοῦ τσελιγγάτου προῆλθον καὶ μεγάλοι στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί· ἀπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου μέχρι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὰ τσελιγγᾶτα ἀπετέλουν κέντρα ἐπιστρατεύσεως καὶ φυτώρια ἡγετικῶν πολεμικῶν ἀνδρῶν.

Ἀπὸ φυλετικῆς ἀπόψεως ἐν τῇ Βαλκανικῇ διακρίνομεν τὰ τσελιγγᾶτα τῶν Σαρακατσάνων νομάδων, τῶν Κουτσοβλάχων νομάδων καὶ τῶν Ἀρβανιτοβλάχων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπεκλείετο καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιγαμία. Ἐκ δὲ τῶν ἰδιομόρφων τούτων δημογραφικῶν κυψελῶν τῶν τσελιγγάτων προῆλθε, βάσει ὡρισμένου τρόπου οἰκονομικῆς προσαρμογῆς, καὶ ὁ ἐποικισμὸς μονίμων καὶ δὴ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον γεωργικῶν οἰκισμῶν, ἀποσπωμένων ἐκ τῶν τσελιγγάτων καὶ προστιθεμένων μονίμως εἴτε εἰς τὰς χειμερινὰς εἴτε εἰς τὰς ὀρεινὰς βάσεις διαμονῆς.

Λόγῳ τῆς ἀπαλλοτριώσεως καὶ τῆς στενεύσεως τῶν χειμερινῶν βοσκῶν ἡ ὀργάνωσις τοῦ νομαδικοῦ τσελιγγάτου διέρχεται κρίσιν, ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως τῆς ὁποίας θέλει μεταπλασθῇ καὶ ἡ μορφὴ αὕτη οἰκονομικῆς, παραγωγικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Καραβίδα* «Ἀγροτικὰ» (ἐν κεφ. 1, σ. 35 κ. ἑφ.).

Κ. Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Τσέλιε *Μεσσάπικα* (Ceglie Messapica) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μπρίντιζι. Κάτ. 17.505. Κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς πόλεως Caelia ἢ Caelium, τῆς ὁποίας διασῴζονται τμήματα τοῦ τείχους καὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, ἤκμασε δὲ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τὴν Ἀναγέννησιν, ὡς μαρτυροῦσι διάφορα σῳζόμενα ἀρχιτεκτονήματα τῆς ἐποχῆς ταύτης. Χ. Δ.

Τσελὶκ *μπουρνοῦ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Σιγαζὶκ (πλάτ. 38°10′ Β., μῆκ. 26°48′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1878: Sighazik harbour). Ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ μικρὸς αὐλών, εἰς οὗ τὸν μυχὸν τῆς ἀρχαίας Τέω τὰ ἐρείπια. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομάζεται κάβο Τσοῦνι.

Σ. Ε. Λ.

τσελίκι (τό), ***τσιλίκι*** καὶ ***τσελίκα*** (ἡ)· δημοτ., χάλυψ· || συνεκδ. ἐπὶ ὑγιοῦς: «εἶναι—, ἔγινε τσελίκι» || μικρὸν ραβδίον ἐν φερωνύμῳ παιδιᾷ (βλ. κατωτ.).

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *τσελίκι* ἢ ἄλλως *τσελίκα* ἢ *τσιλίκι* ἢ *ισυλίκι* ἢ *ξυλίκι* ἢ *τσαλικι* ἢ *τσυλίκα* ἢ *ντάλια* ἢ *σκλέντζα* ἢ *ντελιμὰς* ἢ *Τηλέμαχος* εἶναι νεοελληνικὴ παιδιά, παιζομένη ὑπὸ δύο ἢ πλειόνων ἀτόμων, κεχωρισμένων πάντως εἰς δύο ὁμάδας. Οἱ παῖκται χρησιμοποιοῦν ἀτρακτοειδὲς ξυλάριον (*τσελίκι*, *τσυλίκι*, *τσυλικόξυλο*, *νταλιόνι*, *νταλιόξυλο*, *σκλέντζι*), ὅπερ τιθέμενον κατὰ γῆς πλήττεται διὰ ράβδου (*τσυλίκα*, *σκλέντζα*, *σκόπι*, *βέργα*, *τσαμάκα*, *τσουμάκα*) καὶ ἀναπηδᾷ οὕτω πρὸς τὴν ἀντίπαλον ὁμάδα, ἱσταμένην εἰς ἀπόστασιν 8—10 μέτρων περίπου. Ἄν τις τῶν ἀντιπάλων συλλάβῃ εἰς τὸν ἀέρα τὸ οὕτω ἐκσφενδονηθὲν ξυλάριον, κερδίζει καὶ ὑποχρεοῖ τὸν ρίψαντα ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ συναδέλφου του· ἄλλως λαμβάνει ἐκ τοῦ ἐδάφους τὸ ξυλάριον καὶ τὸ ρίπτει πρὸς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ἀπεστάλη· καὶ ἂν μὲν πέσῃ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου ἐλάσσονα τῆς τσυλίκας, κερδίζει, ἂν δ' εἰς μείζονα χάνει καὶ τὸ παιγνίδιον συνεχίζεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὅταν πάντες οἱ παῖκται τῆς ὁμάδος, ἥτις χειρίζεται τὸ τσυλίκι καὶ τὴν τσυλίκα, χάσουν κατὰ σειράν, παραχωροῦν τὴν θέσιν των εἰς τὴν ἀντίπαλον ὁμάδα. Τὸ ξυλάριον, πρὶν ἢ ἐκσφενδονηθῇ, δύναται νὰ τοποθετηθῇ καὶ εἰς τὰ χείλη ᾠοειδοῦς λακκίσκου ἢ ἐπὶ δύο λίθων, εἰς ὧν τὸ μέσον διευθύνεται τὸ ἄκρον τῆς ράβδου καὶ δίδει βιαίαν τὴν ὤθησιν, ἐνῷ οἱ ἔναντι παῖκται ἀναμένουν μὲ ὑψωμένας τὰς χεῖρας. Ἡ παιδιὰ ἐμφανίζει διαφόρους εἰς τὰ διάφορα μέρη παραλλαγάς, ἐξ ὧν καὶ ἡ ποικιλία τῶν ὀνομασιῶν αὐτῆς.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Τσέλιος, *Δῆμος*. Στρατηγὸς τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γεροδῆμος* ἢ *Δημοτσέλιος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ διέπρεψεν εἰς τοὺς ἁρματολικοὺς ἀγῶνας. Διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα καὶ εἰς τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, προαχθεὶς τότε εἰς ἀντιστράτηγον. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὁ Τσέλιος κατέλαβε τὸ Λεσσίνι καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ Ξηρομέρου, προχωρήσας μέχρι τοῦ Μύτικα. Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν πρὸς τὸ Τσέλιον, καθὼς καὶ ὁ Τσώρτς, μεθ' οὗ συνέπραξεν εἰς τὰ 1828 πρὸς πλήρη ἀνάκτησιν τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ Ὄθωνος ὁ Τσέλιος ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὰς ταραχὰς τοῦ 1836 καὶ διεγράφη ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φάλαγγος. Ὁ τάφος τοῦ Δήμου Τσέλιου εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἡρῷον Μεσολογγίου, ὄπισθεν τοῦ τάφου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τὰ δὲ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου του, κατασκευασθέντος δαπάναις τῆς ἐγγόνης αὐτοῦ Εὐδοξίας Κουμουτσοπούλου, ἐγένετο τῷ 1930. Χ. Γ. Ε.

Τσελκάρ, ἢ ***Τσαλκὰρ*** *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πολλῶν λιμνῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, ὧν κύριαι: ἡ *Τσελκὰρ-Ντενγκὶς* (ἢ *Ἀκ-Ζακάλ*) ἐν τῷ σοβιετικῷ Καζακστάν, δεχομένη τὰ ὕδατα τοῦ Ἰργκὶς ποταμοῦ καὶ ἔχουσα ἔκτασιν 2.076 τετρ. χλμ., καὶ ἡ *Τσελκὰρ* (ἢ *Τσαρχάλ*) τοῦ πρῴην ρωσικοῦ κυβερνείου Οὐράλσκ, ἁλμυρὰ καὶ ἰχθυοβριθής, ἐκρέουσα διὰ τοῦ Σολγιάνκα εἰς τὸν Οὐράλην ποταμὸν καὶ ἔχουσα μῆκος 50 χλμ., πλάτος 17 χλμ. καὶ βάθος 7 μ. Π. Ν. Π.

— **Τσελκὰρ** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Καζακστὰν ἐν τῷ πρῴην κυβερνείῳ Ἀκτιουμπίνσκ. Κάτ. (1930) 13 511. Κεῖται ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου Ὀρεμβούργου—Σαμάρας καὶ ἔχει φυτείας καουτσοὺκ καὶ σπουδαῖα κοιτάσματα γαιανθράκων. Π. Ν. Π.

Τσὲλλ (Zell), ***Ματθαῖος.*** Γερμανὸς λουθηρανὸς θεολόγος, ἐκ τῶν πρώτων ἀποστόλων τῆς Μεταρρυθμίσεως (1477—1548). Καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Φρίμπουργκ, καὶ τῷ 1517 πρύτανις αὐτοῦ, ἐκλήθη τῷ 1518 ὡς ἱεροκήρυξ ἐν τῷ ναῷ Ἁγίου Λαυρεντίου τοῦ Στρασβούργου καὶ ἀσπασθεὶς τὸν λουθηρανισμὸν ἐγένετο ἐκ τῶν διαθερμοτέρων ἀποστόλων τῆς νέας θρησκείας. Θ. Κ.

Τσέλλε (Celle) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀννοβέρου τῆς Πρωσσίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἄλλερ, 37 χλμ. βορειοανατολικῶς τοῦ Ἀννοβέρου. Κάτ. (1925) 25.467. Ἔχει ἐργοστάσια μπισκότων, ὀμβρελλῶν, σακχάρεως, χάρτου, δερμάτων κλπ. Ἱδρύθη τῷ 1292, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΔ αἰῶνος μέχρι τοῦ 1705 ὑπῆρξεν ἕδρα τῶν δουκῶν τοῦ Λύνεμπουργκ-Τσέλλε, νεωτέρου κλάδου τοῦ οἴκου τῆς Βρουνσβίκης. Τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον σῴζεται μέχρι σήμερον, ἀποτελεῖ δὲ πρότυπον τῆς παλαιᾶς γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Χ. Δ.

Τσέλλερ (Zeller), ***Ἐδουάρδος.*** Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1908. Προοριζόμενος ὑπὸ τῶν γονέων του διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, εἰσήχθη εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Μάουλμπρον, κατόπιν δ' ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Τυβίγγης, ὅπου ἔσχεν ὡς καθηγητὰς τὸν Bauer καὶ τὸν Strauss, καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ᾐσθάνετο κλίσιν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κληρικοῦ, ἀπεφάσισε νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ θέσιν καθηγητοῦ. Τῷ 1840 ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης, συνεπείᾳ ὅμως τῆς ἀντιδράσεως τῶν συντηρητικῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπωπτεύοντο τὰς ἐγελειανιζούσας ἀπόψεις του, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς θέσεώς του. Τῷ 1847 προσεκλήθη εἰς Βέρνην καὶ διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς θεολογίας. Ἡ διδασκαλία του ἤγειρεν ἐμπαθῆ κατ' αὐτοῦ πολεμικὴν καὶ κατέστησε δημοφιλὲς τὸ ὄνομά του. Δύο ἔτη κατόπιν τῷ προσεφέρθη ἡ ἕδρα τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου, τὴν ὁποίαν ἐκράτησε μέχρι τοῦ 1862, ὅτε ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ μαθήματος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἀϊδελβέργης. Ἀφοῦ ἐδίδαξεν ἐνταῦθα ἐπὶ δεκαετίαν, προσελήφθη τέλος τῷ 1872 ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Ὁ Τσέλλερ ἐδίδαξεν ἐν συνόλῳ ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ θανάτου του ἔζησεν ἐν Στουτγάρδῃ. Κατὰ τὴν νεότητά του ἵδρυσεν ἐν Τυβίγγῃ τὰ «Theologische Jahrbücher» καὶ βραδύτερον τὸ «Archiv für Geschichte der Philosophie» (1877), περιοδικὸν παγκοσμίου φήμης, εἰς τὸ ὁποῖον συνειργάσθησαν οἱ κορυφαῖοι ἐκ τῶν εἰδικῶν ὅλων τῶν χωρῶν. Φανατικὸς ἐγελειανὸς κατ' ἀρχάς, ἐγένετο σὺν τῷ χρόνῳ ἐκλεκτικώτερος καὶ μετριοπαθέστερος. Προσεπάθησε νὰ συμπληρώσῃ τὸν ἐγελειανισμὸν μὲ δόσιν τινὰ ρεαλισμοῦ καὶ ἐξετίμησε τὸν καντιανισμόν, θεωρήσας αὐτὸν ὡς τὸ καλύτερον ἀντίδοτον κατὰ τῶν ὑπερβολῶν τῆς ἀνοήτου μεταφυσικῆς. Αὐτὸς πρῶτος τῷ 1862 ἔρριψε τὸ περίφημον σύνθημα: «ὀπίσω πρὸς τὸν Κάντιον!» (zurück auf Kant!), ὅπερ ἐχρησιμοποίησαν κατόπιν κατὰ κόρον οἱ προπαγανδισταὶ τοῦ γερμανικοῦ νεοκαντιανισμοῦ. Εἰς τὰ τελευταῖά του ἔργα ὁ Τσέλλερ παραδέχεται ἕνα ρεαλισμὸν μεμετρημένον καὶ ἐμπειριοκρατικόν, ἀναγνωρίζων εἰς τὴν μεταφυσικὴν δικαιώματα ὑπάρξεως μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει ἀποτελεῖ αὕτη ἐμπειρικοϋποθετικὴν γνῶσιν περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτίων. Πολὺ σημαντικωτέρα εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Τσέλλερ ὡς ἱστορικοῦ τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Τσέλλερ εἶναι εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἱστορικῶν τῆς φιλοσοφίας, ἤσκησε δὲ μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον αὐτοῦ: «Die Philosophie der Griechen» (Τυβίγγη 1844—1852, δ′ ἔκδ. 1904—1909, ζ′ ἔκδ. 1920—1923), μεταφρασθὲν εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ E. Boutroux (1877—1884) καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τῶν Costellae καὶ Muirhead (1897), εἶναι ἡ πρώτη ἀξιόλογος ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, γεγραμμένη μὲ κριτικὸν πνεῦμα καὶ κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῶν ἱστοριῶν τοῦ Meiners, τοῦ Krug καὶ τοῦ Brandis, οἱ ὁποῖοι εἶχον προηγηθῆ τοῦ Τσέλλερ ἐν Γερμανίᾳ. Ἀφιερωθεὶς κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, συνέγραψε καὶ πλείστας μονογραφίας περὶ αὐτῆς, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι: «Ueber der griechische und christlische Ethic» (1850), «De Hermodoro Ephesio et de Hermodoro platonico» (Μαρβοῦργον 1859), «Der platonische Staat in seiner Bedeutung für die Folgezeit» (1865), «Ueber die Anachronismen in den platonischen Gesprächen» (Βερονῖνον 1873), «Aristoteles und Philolaus» (1875), «Ueber griechischen Vergänger Darwins» (Βερολῖνον 1878), «Ueber die Lehre des Aristoteles von der Ewigkeit der Welt» (Βερολῖνον 1878), «Ueber die Lehre des Aristoteles von der Ewigkeit des Geistes» (1882), «Ueber d Beruhrüng des Jungeren Cynismus mit dem Christenthums» (1889), «Grundriss der Geschichte der griechischen Philosophie» (1883, ιϐ′ ἔκδ Λειψία 1920) κλπ. Πλὴν τῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐργασιῶν του ὁ Τσέλλερ ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλας ἀναφερομένας εἰς τὴν γερμανικὴν φιλοσοφίαν, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι: «F. D. Schleiermacher» (1865), «Friedrich der Grosse als Philosoph» (1866), «Strauss und Renan» (1866), «Geschichte der deutschen Philosophie seit Leibnitz» (Μόναχον 1872, ϐ′ ἔκδ. 1875), «D. F. Strauss» (1874), «Ueber das kantische Moralprinzip» (1879), «Zur Erinnerung an F. Vischer» (1888) κλπ. Ἐκ τῶν θεολογικῶν τέλος ἔργων τοῦ Τσέλλερ σπουδαιότερα εἶναι: «Das theologische System Zwinglis» (Τυβίγγη 1853), «Die Apostelgeschichte nan ihrem Inhalt und Ursprung» (Στουτγάρδη 1854), «Staat und Kirche» (Λειψία 1873), «Geschichte der christlichen Kirche» (Στουτγάρδη 1874) κλπ. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθη τὸ «Grundriss der Geschichte der griechischen Philosophie» ὑπὸ Μ. Εὐαγγελίδου μὲ τὸν τίτλον: «Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας» (Ἀθῆναι 1886), ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δ' ἐξεδόθη μὲ τὸν γενικὸν τίτλον: «Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας», ὡς πρῶτον μέρος, ἡ «Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων» (Ἀθῆναι 1904) μὲ βάσιν τὸ μέγα ἔργον τοῦ Τσέλλερ «Die Philosophie der Griechen» [Πρβλ. *P. Rotta*: E. Zeller e la storia de llafilosofia (1909)]. Θ. Π.

Ἐδουάρδος Τσέλλερ.

— **Τσέλλερ** (Zeller), ***Κάρολος.*** Αὐστριακὸς μουσουργός, διακριθεὶς κυρίως εἰς τὸ ἐλαφρὸν θέατρον (1842—1898). Διετέλεσεν αὐλικὸς σύμβουλος παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας ἐν Βιέννῃ καὶ ἀπέκτησε φήμην τινὰ διὰ τῶν ὀπερεττῶν: «Der Vogelhändler καὶ «Der Obersteiger». Γ. Σ.

— **Τσέλλερ** (Zeller), ***Χριστιανὸς-Ἑρρῖκος.*** Γερμανὸς παιδαγωγὸς (1779—1860). Θιασώτης καὶ ἀπόστολος τῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν τοῦ Πεσταλότσι, μέγας δὲ φιλάνθρωπος, ἵδρυσεν ἐν Μπόϋγκεν τῷ 1820 σχολεῖον μετ' ἀσύλου δι' ἄπορα απι-

Digitized by Google

δία. Ἔγραψε: «Διδάγματα πείρας διὰ δημοδιδασκάλους» (1827), «Ψυχικὴ διδασκαλία, γραπτῶς καὶ ἐκ πείρας» (1846). Ἀπὸ τοῦ 1829 ἐξέδιδε τὴν μηνιαίαν παιδαγωγικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Μπόϋγκεν. θ. κ.

Τσέλλερζε, ἢ ***Οὔντερζε*** (Zellersee ἢ Untersee) [*Γεωγρ.*]. Τμῆμα τῆς μεγάλης λίμνης *Κωνσταντίας* ἢ *Μπόντενζε*, μεταξὺ Ἑλβετίας καὶ τῆς Βάδης (Γερμανία), μήκους 18 χλμ. περίπου, ἑνούμενον διὰ διώρυγος μετὰ τοῦ Ρήνου. Ἐν αὐτῇ ἡ νησὶς Ραϊχενάου. θ. κ.

Τσελλίνι (Cellini), ***Μπενβενοῦτο.*** Διάσημος Ἰταλὸς γλύπτης, χρυσοχόος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Φλωρεντίᾳ (1500—1571). Ἦτο υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Τσελλίνι*, κατασκευαστοῦ μουσικῶν ὀργάνων καὶ ἀρχιτέκτονος. Ὁ νεαρὸς Μπενβενοῦτο ἐδιδάχθη κατ' ἀρχὰς τὸν πλαγίαυλον παρὰ τοῦ πατρός του, ἐνωρὶς ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν μουσικὴν καὶ ἤρχισε μαθητεύων πλησίον διαφόρων ἐπισήμων χρυσοχόων τῆς Φλωρεντίας, καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ ντὶ Σάντρο. Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν ὁ Τσελλίνι ἐγκατέλειψε τὴν γενέτειράν του καὶ ἤρχισε περιερχόμενος διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ διάγων βίον περιπετειώδη καὶ πολυτάραχον. Ἐπεσκέφθη τότε τὴν Πίζαν, τὴν Σιένναν, τὴν Βολωνίαν, τὴν Ρώμην καὶ διάφορα ἄλλα κέντρα, ἐργαζόμενος ὡς χρυσοχόος, μελετῶν τὰς ἀρχαιότητος, μετέχων ποικίλων θορυβωδῶν ἑορτῶν καὶ δημιουργῶν ἐρωτικὰ σκάνδαλα καὶ ἄλλα ἐπεισόδια. Τὴν πολυτάραχον ταύτην περίοδον τῆς ζωῆς του ἀφηγεῖται μετὰ θαυμαστῆς ζωηρότητος εἰς τὴν περίφημον αὐτοβιογραφίαν του, ἥτις ἀποτελεῖ συνάμα καὶ σπουδαιοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1521 ἐπανῆλθεν εἰς Φλωρεντίαν, ἀφοῦ δὲ εἰργάσθη ἐπί τι διάστημα παρὰ τῷ Φραγκίσκῳ Σαλιμπένε, ἵδρυσεν ἴδιον χρυσοχοϊκὸν ἐργαστήριον. Ἐρίσας ὅμως, δι' ἀσήμαντον ἀφορμήν, μετὰ τῶν γειτόνων του, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ ἐκ νέου καὶ ἔφυγεν εἰς Ρώμην, ὅπου, ἀποκτήσας διαφόρους ἐπιφανεῖς γνωριμίας, εἶδεν αὐξάνουσαν διαρκῶς τὴν φήμην του ὡς ἱκανοῦ χρυσοχόου. Ἐμελέτησε τότε τὴν τέχνην τῆς δαμασκηνουργίας καὶ κατώρθωσεν, ἀπομιμούμενος τὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ φιλοτεχνήσῃ θαυμάσια κομψοτεχνήματα τοῦ εἴδους τούτου. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ρώμης τῷ 1527 ὑπὸ τοῦ κοντοστάβλου τῶν Βουρβώνων, προσέφερε, κατὰ τὰ γραφόμενά του, σημαντικὰς ὑπηρεσίας, ὡς ὑπερασπιστὴς τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου, δεχθεὶς διὰ τὸν ἐπιδειχθέντα ἡρωϊσμόν του τὰς εὐχαριστίας τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Ζ'. Τῷ 1528 ὁ Τσελλίνι ἦλθεν ἐκ νέου εἰς Φλωρεντίαν κεκτημένος ἤδη πανιταλικὴν φήμην. Κατεσκεύασε τότε μεταξὺ ἄλλων καὶ περίφημον κόσμημα, παριστάνον χρυσοῦν Ἄτλαντα, βαστάζοντα μικρὰν κρυσταλλίνην σφαῖραν, ἐφ' ἧς εἰκονίζοντο τὰ σύμβολα τοῦ ζῳδιακοῦ. Τὸ κομψοτέχνημα τοῦτο ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ δὲν διεσώθησαν, ἐγένοντο ὅμως γνωστὰ ἐκ περιγραφῶν. Ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ πάπας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Φλωρεντίας, ὁ καλλιτέχνης ἔφυγεν εἰς Ρώμην, ὅπου τῷ 1529 ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος Ζ' χαράκτης τῶν παπικῶν νομισμάτων. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο διετήρησε καὶ ἐπὶ τοῦ Παύλου Γ', παραλλήλως δὲ εἰργάζετο καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ποικίλων ἄλλων κομψοτεχνημάτων διὰ τὰ ἐπιφανέστερα μέλη τῆς ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας. Ὁ ἀνήσυχος ὅμως καὶ φιλύποπτος χαρακτήρ του τὸν ὤθησεν εἰς τὸν φόνον τοῦ ὁμοτέχνου του Πομπηΐου ντὲ Καπιτανέϊς (1534) Ἠναγκάσθη τότε νὰ φύγῃ ἐκ Ρώμης, μετὰ βραχεῖαν δὲ παραμονὴν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ δουκὸς Ἀλεξάνδρου τῶν Μεδίκων ἐπανέρχεται εἰς τὸ Βατικανόν, ὅπου τὸν συναντῶμεν κατὰ τὴν αὐτόθι μετάβασιν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Κουΐντου, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερεν ἐξ ὀνόματος τοῦ πάπα θαυμάσιον χρυσόδετον βιβλίον, ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου παρίστατο, ἀνάγλυφος καὶ κατακόσμητος ἐκ πολυτίμων λίθων, ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο, μὴ σῳζόμενον σήμερον, ἀναφέρεται συχνὰ ὡς ἓν τῶν θαυμάτων τῆς βιβλιοδετικῆς τέχνης. Τῷ 1537 ὁ Τσελλίνι μετέβη εἰς Γαλλίαν, ἵνα προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν βασιλέα Φραγκῖσκον Α', μὴ τυχὼν ὅμως εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρώμην. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ αὐτόθι πολυάριθμοι ἐχθροί του, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπουσίας του, κατηγόρησαν αὐτὸν ὅτι εἶχεν ἐξαπατήσει τὸν πάπαν Κλήμεντα Ζ καὶ εἶχε κλέψει, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1527, μέρος τοῦ χρυσοῦ τοῦ Βατικανοῦ. Συλληφθεὶς τότε, παρέμεινεν ἔγκλειστος ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ἐντὸς τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του μετέβη, διὰ δευτέραν φοράν, εἰς Παρισίους, ἀκολουθούμενος καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων καλλιτεχνῶν ὡς βοηθῶν, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν χρησιμοποίησίν του ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως (1540), ὅστις τῷ ἐχορήγησεν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 700 σκούδων καὶ τὸν ὠνόμασε Γάλλον ὑπήκοον ὑπὸ τὸ ὄνομα Bienvenu Celin. Ἐν Γαλλίᾳ ἀπεπεράτωσε τὴν περίφημον χρυσῆν ἁλατοδόχην του, ἓν τῶν ὀλίγων διασωθέντων χρυσοχοϊκῶν ἔργων του, ἥτις φυλάσσεται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βιέννης. Ἐπ' αὐτῆς εἰκονίζονται μικρὰ ἀγάλματα τοῦ Ὠκεανοῦ (ὑπὸ μορφὴν ὡρίμου ἀνδρὸς) καὶ τῆς Γῆς (ὑπὸ μορφὴν ὡραίας γυναικὸς) καθημένων κατέναντι ἀλλήλων ἐν μέσῳ ποικίλων συμβολικῶν παραστάσεων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ζωῆς του ὁ καλλιτέχνης ἤρχισεν ἀσχολούμενος καὶ μὲ τὴν γλυπτικήν, ἐκ τῶν πρώτων δὲ σχετικῶν ἔργων του εἶναι τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ

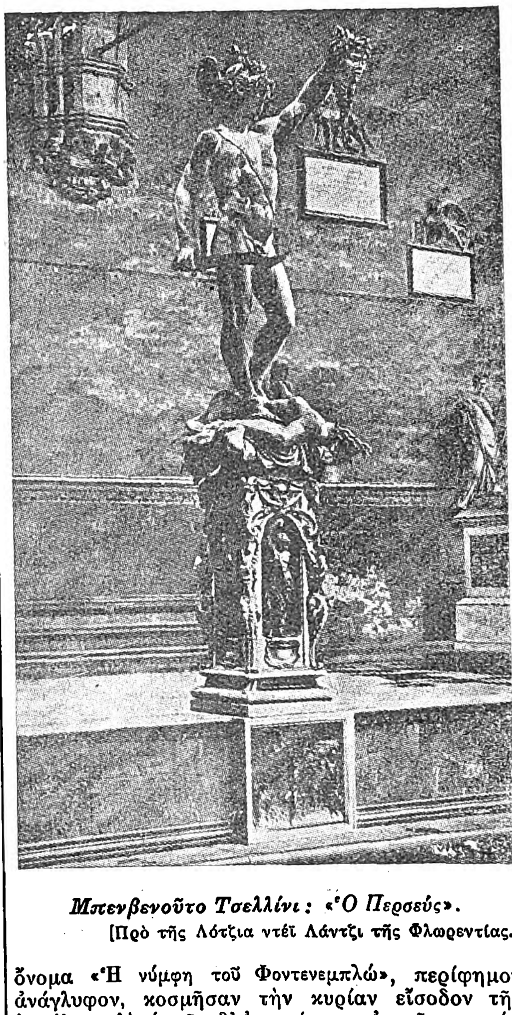

Μπενβενοῦτο Τσελλίνι: «Ὁ Περσεύς».
[Πρὸ τῆς Λότζια ντέϊ Λάντζι τῆς Φλωρεντίας.

ὄνομα «Ἡ νύμφη τοῦ Φοντενεμπλῶ», περίφημον ἀνάγλυφον, κοσμῆσαν τὴν κυρίαν εἴσοδον τῆς ἐπαύλεως Ἀνέ, νῦν δ' ἀποκείμενον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου. Ὁ Τσελλίνι ἀνέλαβεν ἐπίσης τὴν κατασκευὴν 12 ἀργυρῶν ἀγαλμάτων (μὲ τὰς μορφὰς τῶν 6 θεῶν καὶ τῶν 6 θεαινῶν τοῦ Ὀλύμπου), ἅτινα θὰ ἐχρησίμευον ὡς κηροπήγια, δὲν ἀπεπεράτωσεν ὅμως παρὰ μόνον τρία, τὸν «Δία» (εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὴν μορφὴν τοῦ βασιλέως), τὸν «Ἄρην» καὶ τὸν «Ἥφαιστον». Τῷ 1545 ὁ καλλιτέχνης, δυσαρεστηθεὶς λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως ὡρισμένων αὐλικῶν ἐναντίον του, κατέλιπεν αἰφνιδίως τοὺς Παρισίους καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του,

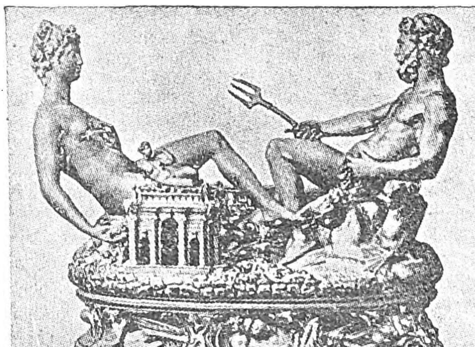

Μπενβενοῦτο Τσελλίνι: Ἡ χρυσῆ ἁλατιέρα.
(Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βιέννης.)

ἐργαζόμενος κυρίως διὰ λογαριασμὸν τῶν Μεδίκων. Τότε εἰργάσθη καὶ τὸν περίφημον «Περσέα» του, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἀρίστων γλυπτικῶν ἔργων τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο εὑρίσκεται ἱδρυμένον ὑπὸ τὰς ἁψῖδας τῆς Λότζια, ἐγγὺς τοῦ Παλάτσο Βέκκιο. Ἓν τῶν τελευταίων διασωθέντων ἔργων τοῦ καλλιτέχνου εἶναι μία μαρμαρίνη «Σταύρωσις», ἀποκειμένη νῦν ἐν τῷ Ἐσκουριάλ.

Τὸ γλυπτικὸν καὶ χρυσοχοϊκὸν ἔργον τοῦ Τσελλίνι κατατάσσει αὐτὸν εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγαλυτέρων καλλιτεχνῶν τῆς τελευταίας περιόδου τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὰ γλυπτά του διακρίνει μεγάλη κομψότης καὶ ἐπιτήδευσις. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ πλήρεις χάριτος ἐπιμήκεις διακοσμητικαὶ μορφαί του, τῶν ὁποίων κλασσικὸν παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ περίφημος νύμφη τοῦ Φοντενεμπλώ. Ὡς συγγραφεὺς ὁ Τσελλίνι ἐγένετο κυρίως γνωστὸς διὰ τῶν περιφήμων «Ἀπομνημονευμάτων» του, ἅτινα ἤρχισε συντάσσων ἀπὸ τοῦ 1558. Τὸ ἔργον τοῦτο παρέμεινεν ἡμιτελές, διότι ἡ ἀφήγησις σταματᾷ μέχρι τοῦ 1562. Ὁ Μπενβενοῦτο ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ καλὸς ποιητής, συνθέσας κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του διάφορα ἐπιτυχῆ σοννέττα, καὶ θεωρητικὸς τῆς τέχνης, γράψας δύο ἐνδιαφερούσας πραγματείας («Trattati») ἐπὶ τῆς χρυσοχοϊκῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς. Κυριώτεραι ἐκδόσεις τῶν μὲν «Ἀπομνημονευμάτων» εἶναι ἡ τῆς Φλωρεντίας εἰς 3 τόμους (1829), τῶν δὲ καλλιτεχνικῶν πραγματειῶν του ἡ γενομένη ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1857 ὑπὸ τὸν τίτλον «I Trattati dell' Oreficeria et della scultura» (βλ. *Th. Harlor* «Benvenuto Cellini», Παρίσιοι 1924). χ. δ.

Τσέλμσφορντ (Chelmsford) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ἔσσεξ, κειμένη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Τσέλμερ, εἰς ἀπόστασιν 48 χλμ. βορειοανατολικῶς τοῦ Λονδίνου, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Διεξάγει ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων, ἠλεκτρικῶν εἰδῶν, αὐτοκινήτων κλπ. καὶ ἔχει βυρσοδεψεῖα, ἀλευρομύλους κ. ἄ. Κάτ. 18.000. χ. δ.

Τσέλμσφορντ (Chelmsford), ***Φρειδερῖκος-Τζὼν-Νάπιερ Τέσιγκερ.*** Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1868. Υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ λόρδου *Φρειδερίκου Αὐγούστου Τσέλμσφορντ*, κατέλαβε τὰ ὕψιστα διπλωματικὰ ἀξιώματα, διατελέσας διοικητὴς τῆς Κουϊνσλάνδης ἐν Αὐστραλίᾳ (1905—1909), τῆς Νέας Νοτίου Οὐαλλίας (1909—1913), καὶ ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν (1916—1921). Ἔργον αὐτοῦ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ Μονταγκιοῦ, ὑπῆρξαν αἱ εἰσαχθεῖσαι ἐν Ἰνδίαις μεταρρυθμίσεις, ἐπὶ σκοπῷ εὐρυτέρας διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως, αἵτινες ἐπροκάλεσαν τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἰνδῶν ὑπὸ τὸν Γκάντι καὶ τὰς σοβαρὰς ταραχὰς ἐν Γκουζερὰτ καὶ Πεντζὰμπ (1919), καταστα-λείσας οὐχ ἧττον ταχέως. Τῷ 1924 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐργατικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Μακντόναλδ ὡς πρῶτος λόρδος τοῦ Ναυαρχείου. Τῷ 1921 ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ὑποκόμιτος. θ. κ.

Τσέλον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀσινίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 186.

Τσελόρια (Celoria), ***Ἰωάννης.*** Ἰταλὸς ἀστρονόμος, γεννηθεὶς τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920. Ἀσκῶν κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μηχανικοῦ, διωρίσθη ἀπὸ τοῦ 1900 διευθυντὴς τοῦ ἐν Μιλάνῳ ἀστεροσκοπείου Brera. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του κυριώτεραι εἶναι: «Πραγματεία περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκλείψεων» (1881), ὁ κατὰ τὸ 1901 δημοσιευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ «Κατάλογος ἀπλανῶν» κτλ. Ὁ Τσελόρια κατέγινε προσέτι εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν τροχιῶν πολλῶν κομητῶν, ἀστεροειδῶν καὶ διπλῶν ἀστέρων, ὡς καὶ εἰς ἐρεύνας ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν ἀπλανῶν ἐν τῷ διαστήματι καὶ τῆς συστάσεως τοῦ Γαλαξίου.

Ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν γεωδαισίαν, προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἰταλικὴν βασιλικὴν γεωδαιτικὴν ἐπιτροπήν, τῆς ὁποίας ἐχρημάτισε μέλος καὶ πρόεδρος, ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη ἐδίδαξε τὴν γεωδαισίαν ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ τοῦ Μιλάνου. Ὢν ἐπιδέξιος χειριστὴς τοῦ λόγου καὶ τοῦ καλάμου, διεκρίθη καὶ ὡς ἐκλαϊκευτὴς τῆς ἐπιστήμης, ἀπὸ δὲ τῆς 4ης Ἀπριλίου 1909 ἐξελέγη γερουσιαστής. σ. π.

Τσέλση (Chelsea) [*Γεωγρ.*]. Δυτικὸν προάστιον τοῦ Λονδίνου, κείμενον κατὰ μῆκος τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Ταμέσεως. Κάτ. (1921) 63.697. Ἀποτελεῖ πολυσύχναστον διαμονητήριον οἰκισμὸν καὶ κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡραίων ἐπαύλεων. Ἔχει ἐξ ἄλλου μέγα ὁμώνυμον νοσοκομεῖον τῶν ἀναπήρων στρατιωτῶν, ἱδρυθὲν ἐπὶ Καρόλου Β', διάφορα ἄλλα παιδικὰ νοσοκομεῖα καὶ εἰδικὸν χαρκινολογικὸν τοιοῦτον, πολυτεχνεῖον κλπ. χ. δ.

—**Τσέλση** Chelsea) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ κομιτείᾳ Σῶφφολκ τῆς Μασσαχουσέττης, ἀποτελοῦσα προάστιον τῆς Βοστώνης, ἀφ' ἧς διαχωρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Μάϋστικ. Ἔχει μεγάλα στρατιωτικὰ καὶ ναυτικὰ νοσοκομεῖα καὶ βιομηχανίας ὑποδημάτων, καουτσούκ, ἠλεκτρικῶν εἰδῶν κλπ. Κάτ. 43.184. κ. δ.

Τσέλτενχαμ (Cheltenham) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Γκλῶστερ, εἰς ἀπόστασιν 11 χλμ. βορειοανατολικῶς τοῦ Γκλῶστερ, μετὰ σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κάτ. (1922) 48.020. Χάρις εἰς τὸ θαυμάσιον κλῖμα καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἰαματικὰς πηγὰς κατὰ τῆς παχυσαρκίας καὶ τῶν ἐντερικῶν νοσημάτων, ἡ πόλις εἶναι περίφημον ἀριστοκρατικὸν κέντρον παραθερισμοῦ. θ. κ.

Digitized by Google

Τσέλτερ (Zelter), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1757—1832). Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Φάς, ὃν καὶ διεδέχθη ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ περιφήμου «Ὁμίλου ᾄσματος», ὅστις βραδύτερον μετωνομάσθη εἰς «Ἀκαδημίαν ᾄσματος». Τῷ 1808 ὁ Τσέλτερ ἵδρυσεν «Ὅμιλον ἀνδρικῆς χορῳδίας», δι' ὃν καὶ ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ ἄνθησις τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου κλάδου τῆς μουσικῆς, ὡς καὶ ἡ ἅμιλλα τῶν συνθετῶν πρὸς δημιουργίαν ἔργων καθαρῶς δι' ἀνδρικὴν χορῳδίαν. Εἰς τὸν Τσέλτερ ὀφείλεται ὡσαύτως καὶ ἡ κατὰ τὸ 1819 ἵδρυσις τοῦ περιφήμου «Βασιλικοῦ ἰνστιτούτου ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς». Ἀπὸ τοῦ 1796 μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ Τσέλτερ διετέλεσεν ἐν στενῇ φιλίᾳ μετὰ τοῦ Γκαίτε, οὗτινος ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, ὁ μουσικὸς σύμβουλος· μέγα μάλιστα μέρος τῶν συνθέσεων τοῦ μουσουργοῦ ἔχει γραφῇ ἐπὶ στίχων τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ἐνδιαφέρουσα ἀλληλογραφία ἐξεδόθη εἰς 6 τόμους μεταξὺ 1833—1834. Ὁ Τσέλτερ συνέθεσε πολλὰ μελοδράματα, καντάτας, χορῳδίας καὶ μελῳδίας λίαν δημοφιλεῖς, συνέγραψε τὴν «Biographie von K. F. Ch Fasch» 1801) κλπ. Ἡ δευτέρα σύζυγός του *Ἰουλιανὴ Πόππιτς* ἦτο διακεκριμένη ἀοιδός.
Γ. Σ.

Τσέλτες (Celtes), ***Κονράδος***. Γερμανὸς ἀνθρωπιστὴς (βλ. *Κέλτης*).

Τσελτίκι, *Μεγάλο* καὶ *Μικρὸ* — *[Γεωγρ.]*. Ἀγροκήπια (τσιφλίκια) τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σηλυβρίας, ἀπέχοντα αὐτῆς περὶ τὰ 10 χλμ. πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνήκοντα εἰς τὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδίναν. Ἐπίτροπος αὐτῶν ἦτο δερβίσης τοῦ τάγματος τῶν μεβλεβήδων.
Ε. Σ. Σ.

Τσεμαλῆ-*μπουρνοῦ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον μικρασιατικὸν (πλάτ. 38° 47' Β., μῆκ. 26° 49' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1902: Gulf of Chandarli) τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Ἐλαϊτικοῦ κόλπου, σχηματίζον πρὸς ἀνατολάς του τὸν λιμένα Νέες Φώκιες.
Σ. Ε. Λ.

Τσεμοῦλπο, ἢ ***Τζίνσεν*** (Chemulpo, ἰαπων. Jinsen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Κορέας, 40 χλμ. ΝΔ. τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Σεούλ, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 41 700. Ἦτο ἁπλοῦν χωρίον ἁλιέων μέχρι τοῦ 1883 ὅτε ἠνοίχθη εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον, σήμερον δὲ ἔχει καταστῇ ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ πόλις τῆς Κορέας κεκτημένη καὶ ἀρτιώτατον λιμένα μὲ νεώτατα λιμενικὰ ἔργα (1911—1918). Ἐξάγει ὄρυζαν, σῖτον, κυάμους, δέρματα, χάρτην κλπ. καὶ εἰσάγει πετρέλαιον, μέταλλα, ἐριοῦχα. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου ἡ πόλις ἐγένετο θέατρον τῶν πρώτων μεταξὺ Ρώσων καὶ Ἰαπώνων ἐπιχειρήσεων (8 Φεβρουαρίου 1904).
Χ. Δ.

Τσέμπε (Czebe), ***Ἰούλιος***. Οὖγγρος βυζαντινολόγος καὶ φιλόλογος (1887—1930). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Βουδαπέστῃ, Μονάχῳ καὶ Βερολίνῳ. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του διέτριψεν ἐφ' ἱκανὸν ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐξέμαθε τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν λειτουργικὴν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐδημοσίευσε: «Σχόλια εἰς Διογένην Λαέρτιον καὶ Ἀλκίφρονα» («Philologus», τόμ. 75), «Ἡ ἐνεστῶσα θέσις τοῦ περὶ ὕμνων συστήματος» («Nyugat» Βουδαπέστης, τόμ. 15), «Ἡ μονῳδία τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ ἐπὶ τῇ κατακρημνίσει τῆς Ἁγίας Σοφίας» (1917), «Ἡ ἀρχαιοτάτη οὐγγρικὴ διάλεκτος καὶ ἡ ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ λειτουργικὴ» (1915), «Ὁ ἀττικὸς σύλλογος εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλκίφρονος» (1909), «Ὁ τεχνικὸς τύπος τῶν ἐπαναστρεφόντων ζευγῶν.... παρὰ Ἀχιλλεῖ Τατίῳ» (1915).
Γ. Μ. Β.

τσεμπέλια (τά). Ποικιλία ἑλληνικοῦ *καπνοῦ* (βλ. λ., τ. ΙΓ', σ. 755 γ).

τσεμπέρι (τό), καὶ ***τσιμπέρι*** δημοτ., κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν γυναικῶν, χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς πόλεις συνήθως τὴν νύκτα, εἰς δὲ τὰ χωρία καὶ τὴν ἡμέραν ἀντὶ πίλου (βλ. λ. *φακιόλι*).

Τσεμπερούλα *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ, ὁ ἀρχαῖος *Διάγων* (βλ. λ.).

Τσεμποκσάρυ (Czeboksary) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σοβιετικῆς Ὁμοσπονδίας, πρωτεύουσα τῆς αὐτονόμου δημοκρατίας τῶν Τσουβάσων, κειμένη κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Βόλγα, 122 χλμ. ΒΔ τοῦ Καζάν. Κάτ. (1931) 12 246. Εἶναι σπουδαιότατος ποτάμιος λιμὴν τοῦ Βόλγα καὶ ἔχει διυλιστήρια μάλθης.
Χ. Δ.

Τσέν, *Εὐγένιος* (*Γιουγιὲν Τσὲν Τσιουνγκ-Μίνγκ*). Κινέζος διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1878. Εἰργάσθη ὡς δικηγόρος εἰς Ἀντίλλας καὶ Δυτικὰς Ἰνδίας ὑπὸ τὸ ἀρχικόν του ὄνομα *Εὐγένιος* Bernard Acham, ἐπεσκέφθη τὴν Ἰρλανδίαν, ἔνθα ἐνεθουσιάσθη ἐκ τοῦ αὐτόθι ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος, μετέβη εἰς Γαλλίαν καὶ τέλος εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, ὡς μέλος τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος Κουόμινταγκ καὶ στενὸς φίλος τοῦ ἀρχηγοῦ τῇ ἐπαναστατικῆς κινήσεως Σοὺν-Γιὰτ-Σέν. Ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τὰς τοπικὰς κυβερνήσεις τῆς Καντῶνος (1922) καὶ τοῦ Βουχὰν (1926—1927. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀντεπαναστατῶν τοῦ Νανκὶν ἀπεμακρύνθη τῶν δημοσίων πραγμάτων.
Π. Ν. Π.

Τσένα (Cena), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς ποιητής, κριτικὸς καὶ μυθιστοριογράφος (1870—1917). Ἐπηγγέλλετο κατ' ἀρχὰς τὸν τυπογράφον, διῆλθε δὲ τὴν νεότητά του ἐν μέσῳ στερήσεων. Τὸ πρῶτον ἔργον του, δημοσιευθὲν τῷ 1897, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μητρός του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Alla madre», προεκάλεσε τὴν γενικὴν προσοχὴν διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὸ βαθὺ αἴσθημά του. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Letteratura del risorgimento in Piemonte» (1898), «In umbra» καὶ «Homo» συλλογαὶ ποιημάτων, «Gli Ammonitori», διήγημα (1903).
Χ. Δ.

Τσενὰμπ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν, παραπόταμος τοῦ Ἰνδοῦ (βλ. λ. *Ἀκεσίνης*).

τσὲνγκ (tcheng ἢ cheng). Πνευστὸν κινεζικὸν ὄργανον, δυνάμενον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, δεχόμενον τὸν ἀέρα ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ἐκτελεστοῦ. Χρέη ἀεροθαλάμου ἐν τῷ ὀργάνῳ τούτῳ ἐκτελεῖ μεγάλη κοίλη κολοκύνθη, δεχομένη τὸν ἀέρα διά τινος σωλῆνος σχήματος S· εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κολοκύνθης εἶναι προσηρμοσμένη σειρὰ 12 ἕως 24 αὐλῶν παλαιότερον ὑπῆρχον τσὲνγκ ἀριθμοῦντα καὶ 36 αὐλούς. Εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν αὐλῶν ὑπάρχει ὀρθογώνιος ὀπή, φέρουσα ἐλευθέραν γλωττίδα ἐκ χαλκοῦ· φαίνεται μάλιστα ὅτι ἡ γλωττὶς αὕτη εἶναι ἀκριβῶς δημιούργημα τῶν Κινέζων καὶ ὅτι ἐκ τούτων μετεδόθη εἰς τὴν Δύσιν. Τὰ σημερινὰ τσένγκ, ὧν τὸ σχῆμα ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ τῆς «τσαγ έρας», ἔχουσιν ἀντικαταστήσει τὴν κολοκύνθην διὰ ξυλίνου ἀεροθαλάμου, ἡ δὲ κλῖμαξ αὐτῶν, ἥτις ἐποίκιλλε κατὰ καιρούς, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον: σι^{2}, ντο ♯^{3}, ρε ♯, μι, φα ♯, σολ ♯, λα, σι, ντο ♯^{4}, ρε ♯, μι, ἢ μι^{3}, φα ♯, σολ ♯, λα, σι, ντο ♯^{4}, ρε ♯, μι, φα ♯, σολ ♯, λα, σι. Τὸ τσὲνγκ εἶναι ἐκ τῶν προγόνων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου καὶ τοῦ ἁρμονίου.
Γ. Σ.

Τσενγκέλογλου, *Ταχὶρ* *πασᾶς*. Ἀρχιναύαρχος τῆς Τουρκίας (βλ. *Ταχὶρ πασᾶς*).

Τσὲνγκ-Τοὺ (Cheng-Tu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς γενικῆς διοικήσεως Σὲ-Τσουάν, κειμένη ἐν τῷ μέσῳ εὐφορωτάτης πεδιάδος, 280 χλμ. ΒΔ. τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Τσοὺνγκ-Κίνγκ. Κάτ. 800.000. Περιβάλλεται ὑπὸ ὑψηλοῦ τετραγώνου τείχους ἐξ ὀγκολίθων, περιμέτρου 20 χλμ., παραρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Μινγκ-Κιάνγκ, παραποτάμου τοῦ Γιάνγκ-Τσὲ-Κιάνγκ. Εἶναι ἀκμαῖον ἐμπορικὸν κέντρον καὶ ἔχει σημαίνουσαν βιομηχανίαν μεταξουργίας, κοσμεῖται δὲ ὑπὸ πολλῶν βουδιστικῶν μοναστηρίων καὶ ναῶν πλουσίων εἰς ἔργα σινικῆς τέχνης.
Χ. Δ.

τσένερη (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σοδαία* (βλ. λ.).

Τσενῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Χαριουπόλεως τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 414 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Καινή*.

Τσενιζὰρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ τουρκοαλβανικὴ ὀνομασία τῆς πρὸ τοῦ λιμένος Πόρτο Χέλι τῆς Ἑρμιονίδος νησῖδος *Χηνίτσα*.
Σ. Ε. Λ.

Τσενίζιο, *Μόντε* (Monte Cenisio) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος καὶ διάβασις τῶν Δ. Ἄλπεων (βλ. λ. *Κενίσιον ὄρος*).

Τσενκέλι, *Ἀκάκιος*. Γεωργιανὸς σοσιαλδημοκράτης, γεννηθεὶς τῷ 1874. Τῷ 1895 ἐγένετο μέλος τοῦ ἐργατικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γεωργίας. Ἀπὸ τοῦ 1904 μέχρι τοῦ 1910 διετέλεσεν ἐξόριστος. Τῷ 1910 ἐφυλακίσθη καὶ ἐξωρίσθη ἐκ νέου ἐκ Γεωργίας. Ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1917 διετέλεσε μέλος τῆς Δούμας καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς (μενσεβικικῆς) ὁμάδος αὐτῆς παρὰ τῷ γραφείῳ τῆς Β' σοσιαλιστικῆς διεθνοῦς ἐν Βρυξέλλαις. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1917, μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος, ἐγένετο μέλος τῆς ἐκτάκτου ὑπερκαυκασιανῆς ἐπιτροπῆς. Τῷ 1918, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ὁμοσπονδιακῆς ὑπερκαυκασιανῆς δημοκρατίας, ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς ὁμοσπονδιακῆς δημοκρατίας καὶ τῆς δημοκρατίας τῆς Γεωργίας. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων καὶ ἐν Γεωργίᾳ κατέφυγεν εἰς Παρισίους.
Θ. Π.

Τσένκερ (Zenker), ***Φρειδερῖκος-Ἀλβέρτος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1825—1898). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γενικῆς παθολογίας καὶ ἀνατομοπαθολογίας ἐν τῇ χειρουργικῇ Ἀκαδημίᾳ Δρέσδης καὶ ἀπὸ τοῦ 1862 καθηγητὴς ἐν Ἐρλάγγῃ. Ἔγραψε περὶ ἀνατομοπαθολογίας τῶν πνευμόνων (1862) νόσων τοῦ οἰσοφάγου (1867), τριχινιάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀνατομοπαθολογίας τῆς ὀξείας κιτρίνης ἀτροφίας τοῦ ἥπατος κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1865 ὁμοῦ μετὰ τοῦ Liemssen διετέλει συντάκτης τῶν «Ἀρχείων ἰατρικῆς κλινικῆς». Ἡ *ἐκφύλισις τοῦ Τσένκερ* ἀποτελεῖ μορφολογικήν, φυσιολογικὴν καὶ ἱστοχημικὴν ἀλλοίωσιν τῆς μυϊκῆς ἰνός, ἧς ἕνεκεν ἀπόλλυνται αἱ ραβδώσεις τῆς ἰνός, ἡ δὲ οὐσία αὐτῆς διανεμομένη ἀκανονίστως ἀποβαίνει ὑαλίνη, συμπαγὴς καὶ διαθλαστική, ἐξ οὗ ἡ ἐν λόγῳ ἐκφύλισις ἐκλήθη καὶ *ὑαλώδης ἐκφύλισις*. Ἡ μετάπλασις αὕτη τῆς ἰνὸς κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι φύσεως τοξικοτροφικῆς.
Ο. Ρ.

Τσεννίνι (Cennini), ***Τσεννῖνο***. Φλωρεντινὸς ζωγράφος (1360—1440). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀντζιόλο Γκάντι, μεθ' οὗ συνειργάσθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν νωπογραφιῶν ἐπὶ ἁγιογραφικῶν θεμάτων. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνονται αἱ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Βολτέρρας σκηναὶ ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ. Ἔγραψεν ἐξ ἄλλου ὀνομαστὸν ἔργον περὶ ζωγραφικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Trattato della Pittura», σημειῶσαν διαφόρους ἐκδόσεις, μεταφρασθὲν δὲ καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν κυριωτέραν συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς τεχνικῆς τῆς ζωγραφικῆς σχολῆς τοῦ ΤζιότTO.
Χ. Δ.

Τσὲν-Ντοῦ-Σιοῦ. Κινέζος κομμουνιστής, ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ κινεζικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Ἐγεννήθη τῷ 1879 ἐν Χουανὶγκ Ἀνβεΐ, ἐσπούδασε δὲ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς λεγομένης «φιλολογικῆς ἐπαναστάσεως» ἐν Κίνᾳ καὶ διετέλεσε κοσμήτωρ τῆς φιλολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Πεκίνου. Τῷ 1924 ἐγένετο μέλος τοῦ μεγάλου κινεζικοῦ κόμματος «Κουμινγκτάνγκ». Ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ κόμματος τούτου ὁ Τσὲν-Ντοῦ-Σιοῦ ὑπεστήριξε σαφῶς κομμουνιστικὰς ἀπόψεις, τῷ δὲ 1925 ἀπεστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Κινέζων κομμουνιστῶν παρὰ τῇ Γ' Διεθνεῖ. Τῷ 1926 ἵδρυσε μετὰ τοῦ Λὸ-Τὰ-Χάο καὶ τοῦ Τὰκ-Πὶν-Σιὰν τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα τῆς Κίνας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς κινεζικῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως ἐτάχθη μὲ τὰς ἀπόψεις τοῦ Τρότσκυ καὶ διεγράφη τοῦ κόμματος. Ὡς ἀντιπολιτευόμενος πλέον, εἰργάσθη ἐφεξῆς διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἀντιλήψεών του. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς βορείας κυβερνήσεως τῆς Κίνας, συνελήφθη καὶ τῷ 1933 κατεδικάσθη εἰς δεκατριετῆ φυλάκισιν διὰ τὴν ἐπαναστατικήν του δρᾶσιν.
Θ. Π.

Τσεντάνα (Tjendana) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν νήσων τῆς Σόνδης (βλ. λ. *Σούμπα*).

τσεντέζιμο (τὸ) (centesimo). Ὑποδιαίρεσις, τὸ 1/100, τῆς λιρέττας, νομισματικῆς μονάδος τῆς Ἰταλίας. Ἰσοδυναμεῖ ἐν ἰσοτιμίᾳ ἀρτίου πρὸς 0.04 δρχ. καὶ κυκλοφορεῖ εἰς νικέλινα νομίσματα τῶν 50, 20 σεντ.
Ι. Α. Β.

Τσεντερελῆς, *Καρὰ Χαλίλ*, καλούμενος καὶ *Χαϊρεντὶν πασᾶς*. Σύγγαμβρος τοῦ Ἐντὲπ Ἀλῆ, πενθεροῦ τοῦ σουλτάνου Ὀρχὰν καὶ στρατοδίκης (καζασκέρης) βεζύρης ἐπὶ τοῦ σουλτάνου τούτου, ἀπὸ τοῦ 1368 μέχρι τοῦ 1386. Εἶναι ὁ κυριώτερος ἱδρυτὴς τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων. Ὁ υἱός του *Ἀλῆ πασᾶς* ἐβεζύρευσεν ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζίτ, ἀποθανὼν τῷ 1411.

Ὁ υἱὸς τούτου *Ἰμπραχὶμ πασᾶς* ἐβεζύρευσεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη, ἐπὶ Μεχμὲτ τοῦ Α' καὶ Μουρὰτ τοῦ Β'. Ἀπέθανε τῷ 1428 ἢ 1430.

Τέταρτος βεζύρης ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως βεζύρης Μωάμεθ τοῦ Β', ὅστις τὸν ὑπωπτεύετο ὡς διατελοῦντα εἰς συνεννόησιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον καὶ ἐθανάτωσεν αὐτὸν εἴκοσιν ἡμέρας μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453). Οἱ περὶ τὸν σουλτᾶνον ὠνόμαζον αὐτὸν «Γκιαοὺρ ὀρταγὶ» (=σύντροφον τῶν Γκιαούρηδων).
Ν. Μ.

Τσεντερμπάουμ, *Ἰούλιος Ὀσσίποβιτς*. Ρῶσος πολιτικός, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μάρτωφ* Λέων (βλ. λ.).

Τσὲν-τὲ-Φού, ἢ ***Τζεχὸλ*** (Chen-te-Fu, ἀγγλ. Jehol, ἀποδοθὲν ἐσφαλμένως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὡς *Ἰεχώλ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βορείου Κίνας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου γενικῆς διοικήσεως, κειμένης παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μαντζουρίας. Ἡ πόλις ἀπέχει 225 χλμ. βορειοανατολικῶς τοῦ Πεκίνου καὶ εἶναι σημαῖνον κέντρον ἐμπορίου καὶ σταθμὸς τῶν μετὰ τῆς Μαντζουρίας συναλλαγῶν. Κατὰ τὴν γενομένην τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1933 προέλασιν τῶν Ἰαπώνων ἐκ Μαντζουρίας ἐναντίον τῆς Κίνας, συνήφθησαν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Τζεχὸλ μεγάλαι μάχαι, καθ' ἃς οἱ Κινέζοι ἐξηναγκάσθησαν εἰς ὑποχώρησιν, ἡ δὲ πόλις καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία αὐτῆς περιῆλθον εἰς τοὺς Ἰάπωνας. Κάτοικοι 50.000 περίπου. Ἡ γενικὴ διοίκησις τοῦ Τζεχὸλ καταλαμβάνει ἔκτασιν 186 472 τ. χλμ. καὶ ἀριθμεῖ πληθυσμὸν (1926) 4 517 661 κατοίκων.
Χ. Δ.

Digitized by Google

Τσεντζάτο (Cenzato), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς δημοσιογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μιλάνῳ τῷ 1885. Διετέλεσε συντάκτης τῆς «Perseveranza» καὶ εἶτα τῆς «Gazzetta di Venezia», τῷ δὲ 1918 ἐγένετο διευθυντὴς τῆς «Arena» καὶ ἀπὸ τοῦ 1922 συντάκτης τῆς «Corriere della sera». Διεκρίθη ὡς συγγραφεὺς πλείστων κωμῳδιῶν, ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος» (1913), «Μυστικὴ σύζυγος» (1914), «Τὸ σεληνόφως» (1918), «Βενετία μου» (1920), «Ἡ ἐρωτευμένη σύζυγος» (1924), «Ἡ πυγμὴ» (1930) κλπ. Χ. Δ.

τσέντζερης (ὁ) καὶ ***τέντζερης***· δημοτ., ἡ χαλκὴ χύτρα τῆς μαγειρικῆς: «γανωμένος —, ἀγάνωτος τέντζερης»· || φρ. «κύλισε ὁ τσέντζερης καὶ βρῆκε τὸ καπάκι» ἐπὶ ἀνθρώπου συμφωνοῦντος πρὸς ἕτερον διὰ τὴν ταυτότητα τῶν ἠθῶν, φρονημάτων κλπ.

Τσέντημχ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δωδεκανησιακὸν ἀκρωτήριον (πλάτ. 37°00′45″ Β., μῆκ. 26°35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalymnos). Ἐπίσημον διὰ τοὺς παραπλέοντας καὶ ἀποτελοῦν τὴν δυτικὴν τῆς *Τελένδου* ἄκραν, εἶναι ἡ *Κέλερις* τῶν ἀρχαίων ἄκρα. Σ. Ε. Λ.

Τσέντλιτς (Zedlitz), ***Ἰωσὴφ-Χριστιανός***, *βαρῶνος φὸν—*. Αὐστριακὸς ποιητὴς (1790—1862). Διετέλεσεν ἀξιωματικός, εἶτα δὲ διπλωμάτης εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μέττερνιχ. Ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του καὶ εἶναι ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν γερμανογλώσσων ποιητῶν, ὅστις ὕψωσε φωνὴν ὑπὲρ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Ἔγραψε τὰς ποιητικὰς συλλογάς: «Νεκρικοὶ στέφανοι», «Ποιήματα» (ἐν οἷς καὶ ἡ περίφημος καταστᾶσα μπαλάντα του «Νυκτερινὴ ἐπιθεώρησις»), «Ἡ δεσποσύνη τοῦ δάσους» κ.ἄ. Ἐπίσης συνέθεσε πλείστας τραγῳδίας, αἵτινες σήμερον ἐλησμονήθησαν τελείως. Ἐπίσης ἐξεπόνησεν ἀξιόλογον μετάφρασιν τοῦ «Τσάϊλντ Χάρολδ» τοῦ Βύρωνος. Λ. Κ.

Τσεντούμπα, ἢ ***Μὰν-Ἄουνγκ*** (Cheduba, ἢ Man-Aung) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν Βιρμανίᾳ, κειμένη κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης, εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀρακάν, μεταξὺ τῶν παραλλήλων 18°40′ καὶ 18°56′ βορ. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 93°31′ καὶ 93°50′ ἀνατ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Ἔχει ἐμβαδὸν 550 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 30 000 κατ. καὶ εἶναι εὔφορος εἰς ὄρυζαν, καπνόν, σιτηρὰ καὶ βάμβακα. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν τῷ 1824, ἀποτελεῖ δὲ ὁμώνυμον ἐπαρχίαν τῆς διοικήσεως Ἀρακάν. Χ. Δ.

Τσεντούριπε (Centuripe) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ. Εἶναι ἀρχαιοτάτη ἑλληνικὴ πόλις, καλουμένη *Κεντόριπα*, ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὡς μία τῶν μεγαλυτέρων καὶ πλουσιωτέρων πόλεων τῆς Σικελίας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐδῃώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β′ καὶ τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυϊκοῦ. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ διενεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν ἦλθον εἰς φῶς σημαντικὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, ἰδίᾳ δὲ ἑλληνικαὶ τερρακότται. Κατ. 13 883. Χ. Δ.

Τσεντοφάντι (Centofanti), ***Σίλβεστρος***. Ἰταλὸς ποιητής, κριτικὸς καὶ φιλόσοφος (1794—1880) Διεκρίθη κυρίως ὡς κριτικὸς τοῦ Δάντου, δημοσιεύσας σειρὰν μαθημάτων ἐπὶ τῆς «Θείας Κωμῳδίας», ἅτινα κατέστησαν αὐτὸν διάσημον καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Ἔγραψεν ἐπίσης τὰ ἔργα: «Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ Βίκτωρος Ἀλφιέρι», «Δοκίμιον περὶ Πυθαγόρου», «Ἱστορία τῶν συστημάτων τῆς φιλοσοφίας», «Ὁ πλατωνισμὸς ἐν Ἰταλίᾳ», «Δοκίμιον περὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας», «Συλλογὴ μεταφράσεων Ἑλλήνων ποιητῶν» μετὰ κριτικοῦ προλόγου, «Ποιητικὴ ζωὴ» καὶ τὴν τραγῳδίαν «Οἰδίπους τύραννος». Παρὰ τὰς φιλελευθέρας του ἀρχάς, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων εἰς τὸν πάπαν, τῷ δὲ 1869 διετέλεσε μέλος τῆς τριανδρίας τῶν ἀντεπαναστατῶν κατὰ τοῦ ἑνωτικοῦ κινήματος τῆς Ἰταλίας. Μ. Δ. Β.

Τσεντράλνο - Τσερνοζιόμναγια *[Γεωγρ.]*. Διοίκησις τῆς Ρωσίας (βλ. *Τσερνοζιόμναγια*).

Τσέντσι (Cenci). Ὄνομα ρωμαϊκῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη παρέμειναν ἱστορικὰ λόγῳ τῶν ἀκατονομάστων ἐγκλημάτων καὶ τῆς ἀνηθικότητός των. Κατὰ τὸν Ι′ αἰῶνα μ. Χ. ἐπιφανέστεροι ἐκπρόσωποι τῆς οἰκογενείας ὑπῆρξαν: 1) Ὁ πάπας *Ἰωάννης ὁ Ι′* (βλ. λ.), ἁπλοῦς μοναχὸς στρατιωτικοῦ μοναχικοῦ τάγματος, ἀνυψωθεὶς εἰς τὸν παπικὸν θρόνον χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς συζύγου τοῦ συγκλητικοῦ Θεοφυλάκτου, Θεοδώρας. Ἐδολοφονήθη ἐνεργείαις τῆς περιφήμου ἑταίρας Μοροζίας· καὶ 2) Ὁ περίφημος πατρίκιος *Κρεσκέντιος*, ὅστις προσέβαλε δύο Γερμανοὺς αὐτοκράτορας, τοὺς Ὄθωνα Β′ καὶ Ὄθωνα Γ′, ἀνύψωσεν εἰς τὸν θρόνον δύο ἀντιπάπας, τοὺς Βονιφάτιον Ζ′ καὶ Ἰωάννην ΙΣΤ′, καὶ ἐθανάτωσε δύο πάπας, τοὺς Βενέδικτον ΣΤ′ καὶ Ἰωάννην ΙΔ′.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα ἓν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, θησαυροφύλαξ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ε′, ἐπωφελούμενον τῆς ἐπισήμου θέσεώς του, κατώρθωσε δι' οὐχὶ ἐντίμων μέσων νὰ ἀποκτήσῃ τεραστίαν περιουσίαν. Τούτου ὁ υἱὸς *Φραγκῖσκος* ὑπῆρξεν ἥρως πρωτοφανῶν κακουργημάτων. Διῆγε βίον ἀκόλαστον, γινόμενος καθ' ἑκάστην ἥρως βιασμῶν, φόνων, ἱεροσυλιῶν καὶ ποικίλων ἄλλων σκανδάλων, κατώρθωνεν ὅμως πάντοτε νὰ σῴζεται χάρις εἰς τὸν πλοῦτόν του. Εἶχε νυμφευθῆ δίς, ἀπέκτησε δὲ τέκνα πέντε τὸν ἀριθμόν, μόνον ἐκ τοῦ πρώτου γάμου, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶχον κληρονομήσει τὸν ἐγκληματικὸν χαρακτῆρα τοῦ πατρός των. Δύο μάλιστα ἐκ τῶν υἱῶν του, ἐπιδιδόμενοι, παρὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κοινωνικήν των θέσιν, εἰς τὴν λῃστείαν, ἐφονεύθησαν κατά τινα συμπλοκήν. Ὁ πάπας προβλέπων ἐγγὺς τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Φραγκῖσκος Τσέντσι θὰ κατεστρέφετο οἰκονομικῶς, διέταξεν αὐτὸν νὰ προικίσῃ τὴν θυγατέρα του *Βεατρίκην*, τὸ τραγικώτερον μέλος τῆς οἰκογενείας, ἡ περὶ τῆς ὁποίας παράδοσις ἀπετέλεσε προσφιλὲς θέμα τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλολογίας. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, ὁ ἔκδοτος πατήρ, ἐκμανεὶς ἐναντίον τῆς παπικῆς διαταγῆς, ἐνέκλεισεν εἰς ἐκδίκησιν τὴν Βεατρίκην καὶ τὴν δευτέραν σύζυγόν του Λουκρητίαν Πετρόνι εἰς τὸν ἐγγὺς τῆς Ρώμης ἰδιόκτητον πύργον του τῆς Ρόκκα Πετρέλλα καὶ ὑπέβαλε τὴν ἀτυχῆ νεάνιδα εἰς τὰς ἀπανθρωποτέρας τῶν βασάνων καὶ τῶν ἐξευτελισμῶν, ἐν τέλει δὲ καὶ τὴν ἐβίασε καὶ ἐξηκολούθησεν εἶτα ἐπὶ μακρὸν νὰ διατηρῇ, ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῆς τῆς συζύγου του, τὰς μετὰ τῆς θυγατρός του παρανόμους σχέσεις. Ἡ Βεατρίκη, μὴ δυναμένη νὰ ὑποφέρῃ τὸν ἐξευτελισμόν, ὠργάνωσεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς μητρυιᾶς της Λουκρητίας καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της Ἰακώβου, τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός της, ἣν καὶ ἐξετέλεσαν δύο οἰκογενειακοὶ φίλοι. Ὁ πάπας, ἀποφασίσας νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ ἐγκλήματα τῆς οἰκογενείας, εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὴν Βεατρίκην, τὴν Λουκρητίαν, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν μικρότερον ἀδελφὸν Βερναρδῖνον, οἵτινες καὶ κατεδικάσθησαν εἰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ θάνατον, πλὴν τοῦ Βερναρδίνου, ὅστις ἔτυχε χάριτος, λόγῳ τῆς νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας. Ἡ περιουσία τῶν Τσέντσι ἐπωλήθη ἀντὶ ἐξευτελιστικῆς τιμῆς εἰς τοὺς Μποργκέζε.

Ἐκ τῶν πολλῶν λογοτεχνικῶν ἔργων, ἅτινα ἐνέπνευσεν ἡ ἀνωτέρω περὶ τῶν Τσέντσι παράδοσις, ὅλως ἐξέχουσαν κατέχει θέσιν ἡ τραγῳδία τοῦ Σέλλεϋ «Cenci», ἓν τῶν ἀρίστων δημιουργημάτων τοῦ μεγάλου Ἄγγλου δραματικοῦ. Ἐν αὐτῇ ἡ Βεατρίκη εἶναι ἡ ἰσχυρᾶς θελήσεως ὑπεράνθρωπος γυνή, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ πατροκτονία δὲν ἀποτελεῖ ἔγκλημα, ἀλλ' ἐπιταγὴν τῆς τιμωροῦ θείας δικαιοσύνης. Γνωστότατα ἐξ ἄλλου εἶναι: τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πέντε Σκηναί» ποίημα τοῦ Λάντορ, ἡ πεντάπρακτος τραγῳδία «Βεατρίκη Τσέντσι» τοῦ ντὲ Κυστὶν καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος μυθιστόρημα τοῦ Γκουερράτσι. Ἡ περὶ τῶν Τσέντσι ὅμως παράδοσις φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἀληθής, πολλοὶ δὲ ἱστορικοὶ ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ Βεατρίκη δὲν ὑπῆρξε τὸ τιμωρὸν θῦμα τῆς πατρικῆς κτηνωδίας, ἀλλ' ἔκδοτος καὶ ἐγκληματικὸς χαρακτήρ, φονεύσασα τὸν πατέρα της διότι τὴν εἶχε περιορίσει τιμωρῶν τὸν σκανδαλώδη βίον της. Ὑποστηρίζεται ἐξ ἄλλου ὅτι εἰς τὴν θανατικὴν καταδίκην τῆς Βεατρίκης καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας της συνετέλεσε καὶ ἡ φιλοχρηματία τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Η′, ὅστις ἐπωφθαλμία τὴν περιουσίαν τῶν Τσέντσι διὰ λογαριασμὸν τῶν συγγενῶν του Μποργκέζε. Τὸ κάλλος καὶ τὰ παθήματα τῆς Βεατρίκης ὑπῆρξαν προσφιλὲς εἰς τοὺς καλλιτέχνας εἰκονογραφικὸν θέμα, περίφημος δὲ εἶναι ἡ ἐν τῷ Παλάτσο Μπερμπερίνι (τῆς Ρώμης) φυλασσομένη προσωπογραφία αὐτῆς, ἔργον τοῦ Γκουΐντο Ρένι, ὡς καὶ εἷς πίναξ τοῦ Πὼλ Ντελαρός, εἰκονίζων τὴν Βεατρίκην βαδίζουσαν πρὸς τὸ μαρτύριον. Χ. Δ.

Τσεντσοὺ (Sched-schu) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰαπωνίας, ἡ ἄλλως καλουμένη *Κουέλπαρτ* (βλ.λ.).

Τσέου, ἢ ***Τσού***. Ὄνομα ἐπιφανοῦς ἀρχαίας δυναστείας τῆς Κίνας, ἥτις ἦρξεν ἀπὸ τοῦ 1122 μέχρι τοῦ 249 π. Χ. Ἀρχηγέτης της ὑπῆρξεν ὁ *Γουὲν Γουάγκ*, ἡγεμὼν τοῦ μικροῦ κινεζικοῦ κρατιδίου Τσέου. Τούτου ὁ υἱὸς *Γιοὺ Γιάνγκ* ἐγένετο ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας, ἀνατρέψας τὸν αὐτοκράτορα Τσοὺ Χσίν, τελευταῖον ἐκπρόσωπον τῆς δυναστείας τῶν Σχάγκ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τῶν Τσέου ἐπεξετάθησαν σημαντικῶς τὰ ὅρια τοῦ κράτους μέχρι τῆς θαλάσσης (πρὸς Α.) καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Γιάνγκ-Τσὲ-Κιάνγκ (πρὸς Ν.), προήχθη μεγάλως ὁ κινεζικὸς πολιτισμὸς καὶ ἤνθησαν τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, τότε δὲ ἤκμασε καὶ ὁ Κομφούκιος. Ἀπὸ τοῦ Ζ′ ὅμως αἰῶνος π. Χ. ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος ἤρχισε νὰ διαφεύγῃ τῶν χειρῶν του, συγκεντρουμένη εἰς χεῖρας τῶν ὑποτελῶν κατὰ τόπους ἡγεμόνων, πρὸς βλάβην τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους καὶ τῆς κεντρικῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας. Παρετηρήθη τότε ζωηρὰ κίνησις ὑπὲρ τοῦ συγκεντρωτισμοῦ καὶ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς ἐν καταπτώσει αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ἧς ἐπωφεληθεὶς ὁ ἡγεμὼν τοῦ ὑποτελοῦς κράτους τῶν Τσίν, Σιχ-Χουάγκ-Τί, ἐξεθρόνισε τοὺς Τσέου καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς νέας αὐτοκρατορικῆς δυναστείας, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Μίνγκ. Χ. Δ.

τσεπάκι τό)· δημοτ., μικρὰ τσέπη ἐν ἐνδύματι: «τσεπάκι γιὰ τὰ σπίρτα».

Τσέπελ (Sepel) *[Γεωγρ.]*. Ποταμία νῆσος τοῦ Δουνάβεως ἐν Οὐγγαρίᾳ, κειμένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ, μικρὸν πρὸς Ν. τῆς Βουδαπέστης. Ἔχει μῆκος 47 χλμ. καὶ πλάτος 4—8, καταλαμβάνει δὲ ἐμβαδὸν 257 τ. χλμ. καὶ ἀριθμεῖ πληθυσμὸν 36 000 κατοίκων (Μαγυάρων, Γερμανῶν καὶ Σέρβων). Αἱ χθαμαλαὶ ἀκταί της προστατεύονται δι' ἀντιπλημμυρικῶν ἔργων, τὸ δ' ἔδαφος εἶναι ἀρκούντως γόνιμον. Κυριώτερος συνοικισμὸς τῆς νήσου εἶναι τὸ *Ράτσκεβε*, ὅπου ὑπάρχει ὡραῖος πύργος τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ Τσέπελ ἦτο πυκνότερον κατῳκημένη καὶ εἰς μείζονα τῆς σημερινῆς ἄνθησιν. Χ. Δ.

Τσεπέλοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ζαγορίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 254. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤδρευον αὐτόθι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Ζαγορίου, ἡ δὲ κοινότης, λόγῳ τῆς ἀποδημίας τῶν κατοίκων της, εὑρίσκετο εἰς ἀκμήν. Ἐν Τσεπελόβῳ ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ ποιητοῦ Βηλαρᾶ. Παρ' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ βυζαντινὴ μονὴ τοῦ *Ρογκοβοῦ*. Χ. Ι. Ι.

Τσεπελτζὲς *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δήμητρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσεπὲλ-Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ποταμιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσέπενα *[Γεωγρ.]*. Ὡραία καὶ γόνιμος κοιλὰς μεταξὺ ὑψηλῶν δασωδῶν ὀρέων ἐπὶ τῆς Ροδόπης, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἐλὶ-δερέ, παραποτάμου τοῦ Ἕβρου, καὶ περιέχουσα 7 κώμας. Ἔχει ὑγιεινὸν κλῖμα καὶ πολλὰς θερμὰς μεταλλικὰς πηγὰς καὶ εἶναι ἐξαίρετον θέρετρον συχναζόμενον πολύ.

Κατὰ τὸν ΙΓ′ καὶ ΙΔ′ αἰῶνα τὸ φρούριον τῆς *Τσεπένης* μετὰ τοῦ Στενιμάχου ἀνῆκον εἰς τὴν βυζαντινὴν ἐπαρχίαν τῆς Ροδόπης. Τῷ 1344, κατὰ τὸν Καντακουζηνόν, παρεδόθη μετὰ 8 ἄλλων καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἰσχυρᾶς φρουρᾶς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης, μητρὸς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, εἰς τὸν τσάρον Ἰωάννην Ἀλέξανδρον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως οὗτος ὡς σύμμαχος βοηθήσῃ τὴν Ἄνναν ἐναντίον τοῦ στρατηγοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα ἐν Διδυμοτείχῳ. Κ.-Μ. Α.

Τσεπετάκης, ***Ἐμμανουήλ***. Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς τῷ 1835. Διεκρίθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869. Ν. ΚΑΣ

τσέπη (ἡ)· δημοτ., θυλάκιον ἐνδύματος: «τσέπη σακκακιοῦ, — πανταλονιοῦ».

Τσεπνῆδες (οἱ), ἢ ***Τσετμῆδες***. Νομαδικὴ φυλὴ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τύπου μογγολικοῦ. Σήμερον εἶναι ἐγκατεστημένη μονίμως κατὰ τὸ πλεῖστον παρὰ τὸ Μπαλήκεσιρ. Ν. Μ.

Τσεπνί, ἢ ***Τσεπὶν*** *[Γεωγρ.—Στρατ. Ἱστορ.]*. —1) Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, βορείως τοῦ Ἴν Εὐνοῦ καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Μπὸζ Ἐγιούκ. Τὰ παρ' αὐτῷ ὑψώματα ὠργανώθησαν ἀμυντικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπετέλουν μετὰ τοῦ ὑψώματος τῆς Κοβαλίτσης, δυτικώτερον, καὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἀβγκίν, βορειότερον, τοὺς κυρίους πυρῆνας ἀντιστάσεως, ἐφ' ὧν ἠρείδετο κατὰ Μάρτιον 1921 ἡ ἀμυντικὴ τοποθεσία τῶν Τούρκων, ἀντιταχθέντων κατὰ τῆς πρὸς Ἐσκὶρ Σεχὶρ προελάσεως τοῦ Γ′ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ. Τὸ συγκρότημα τῶν ἀμυντικῶν ἔργων τοῦ Τσεπνὶ κατέλαβεν ἐπιτεθεῖσα ἡ Χ ἑλληνικὴ μεραρχία τὴν 17 Μαρτίου 1921. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, ἐπιτεθέντες τῇ 18 Μαρτίου κατὰ τοῦ προηγουμένου 28ου συντάγματος πεζικοῦ αὐτῆς, ἐνισχυμένου καὶ διὰ τάγματος τοῦ 30οῦ συντάγματος πεζικοῦ, ὑπεχρέωσαν αὐτὸ νὰ ὑποχωρήσῃ ταχέως ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὰ ὀπίσω, ὁπότε καὶ ἡ ὅλη Χ μεραρχία ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ πρὸς τὰ ὑψώματα τοῦ Καρὰ Μπαγκὶρ (δυτικῶς τοῦ Ἀβγκίν). Ἀλλὰ τότε καὶ ἡ ΙΙΙ μεραρχία, αὐτοβούλως, ὑπεχώρησεν ἐξ Ἀβγκὶν εἰς Γενίκιοϊ (ἀνατολικῶς τοῦ Μπιλετζίκ), ἀπειλουμένου τοῦ δεξιοῦ της πλευροῦ. Οὕτω τὸ Γ′ σῶμα στρατοῦ ἠναγκάσθη, κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας, νὰ διατάξῃ ὑποχώρησιν τῶν ΙΙΙ, VII καὶ Χ μεραρχιῶν καὶ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ ἀπὸ τοῦ μετώπου Κοβαλίτσης—Τσεπνὶ—Ἀβγκὶν πρὸς τὰς ἀνατολικῶς τῆς Προύσης ἀρχικὰς θέσεις ἐξορμήσεως αὐτῶν.

—2) Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, νοτίως τῶν Μουδανιῶν, ὁρισθὲν ὡς σταθμὸς διοικήσεως τῆς XI μεραρχίας ὑπὸ τοῦ Γ′ σώματος

Digitized by Google

στρατοῦ, τὴν 29 Αὐγούστου 1922, κατὰ τὴν ἐκ Προύσης πρὸς Πάνορμον ὑποχώρησιν αὐτοῦ, ὅπου ὅμως ἡ μεραρχία αὕτη δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ, περιορισθεῖσα συνεπτυγμένη περὶ τὸ χωρίον Ἀχμέτκιοϊ Οὕτως ἐσχηματίσθη ἐν τῷ μετώπῳ κενὸν μεταξὺ III καὶ XI μεραρχιῶν (Ντερέκιοϊ—Ἀχμέτκιοϊ), δι' οὗ εἰσέδυσαν τμήματα τουρκικοῦ ἱππικοῦ, διαταράξαντα τὴν ὁμαλότητα τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ καὶ ὁπωσδήποτε συντελέσαντα εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς XI μεραρχίας κατὰ τὴν ἑπομένην (30 Αὐγούστου 1922). Ν. ΣΣ

Τσέπου *μονὴ [Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὑψηλῆς Πέτρας μονή.*

Τσέππελιν (Zeppelin)· βλ. λ. *Ζέππελιν.*

τσεπριασμένος, *—η, —ο*· ἰδιωμ., ὁ σαπισμένος, κυρίως ἐπὶ τῶν πορτοκαλίων, τὰ ὁποῖα φέρουν στίγματα μαῦρα (*τσεπράδες*).

τσεπώνω· θέτω, εἰσάγω εἰς τὴν τσέπην ὡς διὰ νὰ κρύψω (λέγεται πεπαισμένως): «ὅ,τι βρίσκει τὸ τσεπώνει».

Τσὲρ (Cer ἢ Tser) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν τῷ ΒΔ. τμήματι τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, ὑψούμενον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δρίνα, δεξιοῦ παραποτάμου τοῦ Σαύου. Ἐκτείνεται ἐπὶ μήκους 20 χλμ. περίπου, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., φθάνει δὲ εἰς ὕψος 706 μ. Κατὰ τὰς νοτίας ὑπωρείας αὐτῆς ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Τσὲρ φθάνει μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ Γιαντάρ, παραποτάμου τοῦ Δρίνα. Χ. Δ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, αἱ αὐστριακαὶ στρατιαὶ 5η τοῦ στρατηγοῦ Φρὰνκ καὶ 6η τοῦ στρατηγοῦ Ποτιορέκ, προσεπέρασαν τὴν 12ην Αὐγούστου 1914 (νέον ἡμ.) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Δρίνα, καθ' ὃν χρόνον τμῆμά τι τῆς 2ας αὐστριακῆς στρατιᾶς προσεπέρα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σαύου, ἵνα τοιουτοτρόπως εἰσβάλωσιν ἐντὸς τῆς Σερβίας. Οἱ Σέρβοι, οἱ ἕως τότε συγκεντρωμένοι εἰς τὴν ἀνατολικῶς τοῦ Βάλιεβο—Λαζάρεβατς περιοχήν, προὐχώρησαν δι' ἐσπευσμένων πορειῶν πρὸς βορειοδυσμὰς καὶ ἐτάχθησαν ἐπὶ τοῦ Τσέρ, ἀντιληφθέντες ὅτι ἡ κυρία αὐστριακὴ ἐπίθεσις θὰ ἐξεπέμπετο ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Δρίνα, δηλαδὴ ἐκ δυσμῶν, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς τοῦ Σαύου (ἐκ βορρᾶ), ὡς πεπλανημένως ἐφρόνουν. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 12—15 Αὐγούστου οἱ Αὐστριακοὶ προχωρήσαντες εὑρέθησαν τὴν ἑσπέραν τῆς 15ης Αὐγούστου ἐν ἐπαφῇ κατὰ μῆκος τοῦ μετώπου Σαμπὰτς—Τεκερὶς—Κρούπανιε πρὸς τὰς σερβικὰς στρατιάς, ἐξ ὧν ἡ 3η τοῦ στρατηγοῦ Γιοῦριτς εἶχεν ἐντολὴν νὰ καλύπτῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Γιαντάρ, ἡ 2α τοῦ στρατηγοῦ Στεφάνοβιτς νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν πρὸς τὴν κοιλάδα Γιαντὰρ προελαυνόντων Αὐστριακῶν, καὶ ἡ μεραρχία ἱππικοῦ νὰ χρησιμεύῃ ὡς σύνδεσμος τῆς 2ας στρατιᾶς μετὰ τῶν βορειότερον τεταγμένων μονάδων. Διεξήχθησαν τότε ἀγῶνες, φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Τσὲρ* (16—20 Αὐγούστου 1914), ἥτις ἀποτελεῖ μέρος τῆς *1ης μάχης τοῦ Δρίνα*. Ἡ μάχη τοῦ Τσὲρ ἀποκαλεῖται ὑπό τινων *μάχη τοῦ Γιαντὰρ* καὶ ὑπ' ἄλλων *μάχη τοῦ Τσὲρ καὶ τοῦ Γιανταρ*.

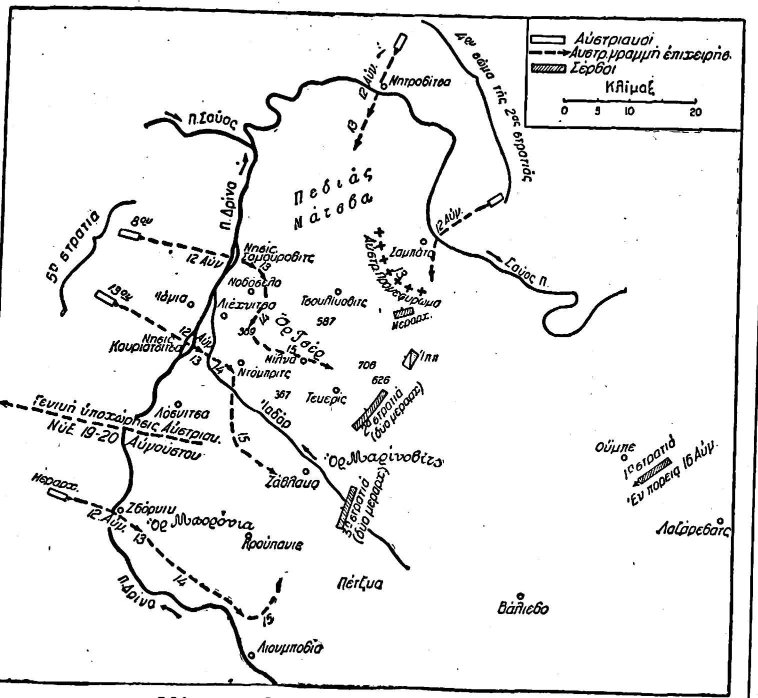

Μάχη τοῦ Τσὲρ 16—20 Αὐγούστου 1914.

16 Αὐγούστου. Κατὰ τὴν νύκτα 15—16 Αὐγούστου αὐστριακαί τινες ἐμπροσθοφυλακαί, ἰδίως τοῦ 8ου σώματος, ἀπωθήθησαν ὑπὸ τῶν προκεχωρημένων σερβικῶν μονάδων. Τὴν πρωΐαν τῆς 16ης Αὐγούστου ἡ 5η αὐστριακὴ στρατιά, ἀφοῦ ἐξετέλεσε πολύωρον βομβαρδισμὸν διὰ πυροβολικοῦ ἐναντίον τῶν σερβικῶν θέσεων, ἐξώρμησε περὶ τὴν 11ην ὥραν πρὸς ἐπίθεσιν, μὲ κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὰς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Γιαντὰρ σερβικὰς μονάδας. Ἀλλὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην συνεκράτησαν τὰ στρατεύματα τῆς 3ης σερβικῆς στρατιᾶς, μόνον δ' εἰς τὸ ἀριστερόν των, παρὰ τὸ Κρούπανιε, ἀπωθήθησαν οἱ Σέρβοι περὶ τὴν ἑσπέραν, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Ὁ διοικητὴς τῆς 3ης σερβικῆς στρατιᾶς, εὑρεθεὶς μὲ τὸ ἀριστερόν του ἐν ὑπερκεράσει, ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν πρὸς τὴν τοποθεσίαν Ζάβλακα ὑποχώρησιν ὁλοκλήρου τῆς στρατιᾶς, ἐκτελεσθεῖσαν τὴν νύκτα 16—17 Αὐγούστου. Ἡ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Τεκερὶς αὐστριακὴ ἐπίθεσις εἶχεν ἐν ἀρχῇ ἐπιτυχίας τινάς, ἀλλὰ τελικῶς ἀπέτυχεν, ἀπωθηθέντων τῶν Αὐστριακῶν. Ἡ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν σερβικὴ μεραρχία, ἀποπειραθεῖσα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ αὐστριακοῦ προγεφυρώματος, ἀπωθήθη. Ἡ σερβικὴ ὅμως μεραρχία ἱππικοῦ κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ ἀρκετά, σχεδὸν μέχρι τοῦ μικροῦ ποταμίου παρὰ τὸ χωρίον Τσουλίκοβιτς Τὴν ἑσπέραν τῆς 16ης Αὐγούστου ὁ Σέρβος ἀρχιστράτηγος, διάδοχος Ἀλέξανδρος, διέταξε τὴν 1ην στρατιὰν ὅπως ἀνακόψῃ τὴν πρὸς Βάλιεβο πορείαν, καὶ διὰ μιᾶς μεραρχίας, κατευθυνομένης εἰς Πέτζκα, ἐνισχύσῃ τὴν 3ην στρατιάν, μετὰ τῶν δύο δ' ἑτέρων μεραρχιῶν νὰ παραμείνῃ εἰς Οὔμπε ὡς γενικὴ ἐφεδρεία· ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Φρὰνκ διέταξεν ὅπως ἀπὸ τῆς ἑπομένης, 17 Αὐγούστου, ἐξακολουθήσῃ σθεναρὰ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Σέρβων, πρὸς τὴν μεταξὺ Κρούπανιε—Ζάβλακα περιοχήν.

17 Αὐγούστου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οὐδὲν τὸ ὁριστικὸν ἐπετεύχθη ἑκατέρωθεν, καθόσον οἱ μὲν Αὐστριακοὶ οὐδόλως προήγαγον τὴν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Σέρβων ὑπερκέρασιν, ἀρκεσθέντες μόνον εἰς ἀγῶνα κατατριβῆς (usure) καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, οἱ δὲ Σέρβοι (2α στρατιά), προχωρήσαντες ἐν ἀρχῇ μέχρι τοῦ ὑψώματος Τρογιὰν (626), ἀπωθήθησαν μετ' ὀλίγον. Τοιουτοτρόπως ἐξησφαλίσθη τὸ ἀριστερὸν σερβικὸν πλευρόν, μολονότι οὐδὲν τὸ ὁριστικὸν ἐξησφαλίσθη, διὸ ὁ Σέρβος ἀρχιστράτηγος ἀπεφάσισεν ὅπως ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἐπιτύχῃ ὁριστικὴν λύσιν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Τσέρ.

18 Αὐγούστου. Οἱ Αὐστριακοὶ κατέλαβον τὸ ὄρος Μαριάνοβιτς, εἰσδύσαντες ἀρκετὰ ἐντὸς τῶν σερβικῶν γραμμῶν, ἀλλ' ἀπωθήθησαν εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν (Κρούπανιε). Ἡ 2α σερβικὴ στρατιὰ ἐπετέθη σθεναρῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Τσέρ, ἀλλ' ἰσχυρὰ θύελλα ἐξηνάγκασεν αὐτὴν νὰ ἀνακόψῃ τὴν περαιτέρω προχώρησιν, χωρὶς νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς ὁρισθέντας ἀντικειμενικοὺς σκοπούς. Τὸ 4ον αὐστριακὸν σῶμα ἀπώθησε τὴν πρὸ αὐτοῦ σερβικὴν μεραρχίαν, ἐξαναγκασθεῖσαν εἰς ὑποχώρησιν, συμπαρασύρασαν καὶ τὴν σερβικὴν μεραρχίαν ἱππικοῦ.

19 Αὐγούστου. Ἡ 3η σερβικὴ στρατιὰ ἀπέκρουσεν ὁριστικῶς πᾶσαν προσπάθειαν τῶν Αὐστριακῶν πρὸς ὑπερκέρασιν τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Σέρβων. Ἡ 2α σερβικὴ στρατιὰ ἀπώθησεν ἁπάσας τὰς πρὸ αὐτῆς αὐστριακὰς δυνάμεις, καταλαβοῦσα τὸ ὕψωμα Γκλάβα (367) καὶ ἐξαναγκάσασα τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς ἄτακτον ὑποχώρησιν, μεθ' ὃ κατεδίωξεν αὐτοὺς κατὰ μῆκος τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Τσέρ. Ὁ ἀγὼν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπέκλινεν ὁριστικῶς ὑπὲρ τῶν Σέρβων, ὁ δὲ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Φράνκ, ἰδὼν τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιθέσεως τοῦ 13ου σώματος κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Σέρβων καὶ τὴν ἄτακτον ὑποχώρησιν τοῦ 8ου σώματος, διέταξε γενικὴν ὑποχώρησιν τῆς 5ης αὐστριακῆς στρατιᾶς πρὸς τὴν ἀριστερὰν (δυτικὴν) ὄχθην τοῦ Δρίνα. Ὁ Σέρβος ἀρχιστράτηγος διέταξεν ὅπως ἀπὸ τῆς ἑπομένης καταδιωχθῶσιν οἱ Αὐστριακοὶ καὶ ἀπωθηθῶσιν ἐξ ὅλης τῆς κοιλάδος τοῦ Γιαντὰρ καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Τσέρ.

20 Αὐγούστου. Ἀπὸ τῆς νυκτὸς 19—20 ἤρχισεν ἡ 5η αὐστριακὴ στρατιὰ τὴν πρὸς τὸν Δρίνα ὑποχώρησίν της. Κατὰ τὴν 20ὴν κατέλαβον οἱ Σέρβοι ἅπασαν τὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Δρίνα περιοχήν. Ν. Θ. Κ.

Τσεραγάν. Σουλτανικὸν ἀνάκτορον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ Βεσικτὰς καὶ Ὀρτάκιοϊ, κτισθὲν εἰς τὴν θέσιν παλαιοτέρου παρακτίου σουλτανικοῦ μεγάρου ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, ὅστις ὅμως, ἐκθρονισθεὶς (1876), δὲν ἐπρόφθασε νὰ κατοικήσῃ ἐν αὐτῷ. Ἐχρησίμευσεν ὡς φυλακὴ διὰ τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ τὸν Ε' ἐκθρονισθέντα τῷ 1876. Μετὰ τὴν νεοτουρκικὴν μεταπολίτευσιν ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῷ (1909) ἡ βουλὴ καὶ ἡ γερουσία, ἀλλὰ μετά τινας μῆνας τὸ ὡραῖον μέγαρον κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Ν. Μ.

Τσέραζο (capo Ceraso) *[Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Σαρδηνίας (πλάτ. 40° 55' Β., μῆκος 9°39' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 163: Cape Ferro to Cape Brandinchi) κατὰ τὰ ἀνατολικὰ πρόσγεια τοῦ λιμένος Terranova. Σ. Ε. Λ.

Τσεραμιὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Ἰωάννου τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 104. Λέγεται ἐπίσης καὶ *Συνάμπεη.*

Τσεραπλῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαυροπλαγιᾶς (Καρὰ Μαμουτλῆ), τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 58. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἀγγελόκαστρον.*

Τσεράσκο (Cherasco) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Κούνεο, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τανάρο, 58 χλμ. ΝΑ. τοῦ Τουρίνου, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Διεξάγει ἐμπόριον οἴνου καὶ σιτηρῶν καὶ ἔχει μεταξουργικὰς βιομηχανίας. Ὑπῆρξεν ὀχυρὰ πόλις τοῦ μεσαίωνος καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων, ὑπεγράφησαν δ' ἐν αὐτῇ δύο συνθῆκαι μεταξὺ Γαλλίας καὶ Σαβοΐας, τῷ 1631 καὶ τῷ 1796. Αἱ ὀχυρώσεις τῆς πόλεως κατηδαφίσθησαν τῷ 1810. Κάτ. 9.312. Χ. Δ.

Τσερβάκις. Οἰκογένεια ἀρματολῶν ἐκ Κρήτης (βλ λ. *Τζεβράκις*).

Τσερβάρι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐλαφότοπος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

τσερβέλλο (τό)· δημ., ὁ νοῦς, τὸ μυαλό, τὸ κεφάλι: «δὲν κόβει τὸ τσερβέλλο του» (ἐκ τοῦ ἰταλ. cervellor=ἐγκέφαλος).

Τσερβὲν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λευκορρωσίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἡγουμένκα. Κάτ. (1930) 11.305. Π. Ν. Π.

Τσερβέτρι, καὶ ***Τσερβετέρι*** (Cervetri καὶ Cerveteri) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καῖρε.*

Τσερβίνο (Cervino) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη κορυφὴ τῶν Ἄλπεων (βλ. *Μάττερχορν*).

Τσερβίστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀχλαδοχωρίου (Κρουσόβου), τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 547.

τσέρβονετς (τό). Χρυσῆ νομισματικὴ μονὰς τῆς Ρωσίας, περιέχουσα 7,742343 γρ. καθαροῦ χρυσοῦ, οὕτως ὥστε 129,167 τσέρβονετς=1 χιλιογρ. καθαροῦ χρυσοῦ. Θεωρητικὴ ἰσοτιμία: 1 τσέρβονετς = 396,503 δρ., 1 $ = 0,194337 τσέρβονετς Τ. Κ.

τσέργα (ἡ). Εἶδος κλινοσκεπάσματος (βλ. λ. *βελέντζα*).

Τσέργιαννη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 179. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν συνολικῶς 353 κατοίκους, ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μπραβάρι* καὶ *Ξεροβούνι.* Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἡ Τσέργιαννη, συγκαταλεγομένη μεταξὺ τῶν *Γραμμενοχωρίων* (βλ. λ.), ἤκμασε μετ' αὐτῶν.

Τσέργιες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 238. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν 514 κατοίκους, ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀγροσυκιά, Ἀρκουδοσουβάλα, Κερασιὰ* καὶ *Κοτσίκια.* Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δασικὸν συνεταιρισμόν.

τσέργο (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σόργον.*

τσεργοθήκη (ἡ)· ἰδιωμ., θήκη διὰ τσέργες, τὸ μέρος ὅπου τίθενται ἐπάλληλα τὰ ροῦχα τοῦ ὕπνου, ὁ γιοῦκος.

Τσερεβάνιν. Ψευδώνυμον τοῦ μενσεβίκου συγγραφέως *Φ. Α. Λίπκιν*, γεννηθέντος τῷ 1868. Ὁ Τσερεβάνιν ἀνεμείχθη ἐνωρὶς εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῆς Ρωσίας καὶ τῷ 1900 ἐξωρίσθη ἐκ Μόσχας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βιάτκα διὰ τὴν σοσιαλδημοκρατικὴν προπαγάνδαν, ἣν ἐνήργει. Τῷ 1904 ἐδημοσίευσε τὴν μελέτην «Τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώ-

Digitized by Google

σεως». Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 ἐτάχθη ε ς τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῆς μενσεβικικῆς ὁμάδος. Τῷ 1907 ἐξέδωκε τὸ βιβλίον «Τὸ προλεταριᾶτον καὶ ἡ ρωσικὴ ἐπανάστασις», ἐν τῷ ὁποίῳ διετύπωσε τὴν περίφημον θεωρίαν τοῦ λικβινταρισμοῦ Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1905 δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Τὸ προλεταριᾶτον ἀνέλαβε τὴν ἐπίθεσιν χωρὶς ν' ἀκούσῃ τοὺς ἡγέτας του, ἡ δὲ αὐθόρμητος αὕτη κίνησις (ἡ ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἐπιβολὴ τοῦ ὀκταώρου, ἡ ἔνοπλος ἐξέγερσις τοῦ Ὀκτωβρίου κτλ.) ὑπῆρξεν ὀλεθρία δ' αὐτό, διότι ἐφόβισε τοὺς φιλελευθέρους καὶ τοὺς ἠμπόδισε νὰ σταθεροποιήσουν τὸ Σύνταγμα. Ὁ Τσερεβάνιν συνειργάσθη εἰς ὅλα τὰ δημοσιεύματα τῶν λικβινταριστῶν, ἐξελέγη δὲ ἀντιπρόσωπος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος διὰ τὰ συνέδρια τῆς Στοκχόλμης καὶ τοῦ Λονδίνου, μετὰ δὲ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Αὐγούστου μέλος τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν μενσεβίκων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Τῷ 1917 ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τῆς «Ραμποτσάγια Γκαζέτα», κεντρικοῦ ὀργάνου τῶν μενσεβίκων. Μετὰ τὸ ἑνωτικὸν μενσεβικικὸν συνέδριον τοῦ Αὐγούστου 1917 ἐξελέγη μέλος τῆς κεντρικῆς μενσεβικικῆς ἐπιτροπῆς. Ὡς συγγραφεὺς ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸ ψευδώνυμον *Νεζντάνωφ*. θ. π.

Τσερεγούνι */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βρυσούλα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας

Τσερέζιο (Ceresio) */Γεωγρ./*. Λίμνη τῶν Ἄλπεων (βλ. λ. *Λουγκάνο*).

τσερέκι (τὸ) */Ναυτ./*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *τεταρτορρομβίου* (βλ. λ.).

Τσερεμίσαι (οἱ). Ἀρχαία ρωσικὴ φυλή, οἰκοῦσα σήμερον τὴν σοβιετικὴν δημοκρατίαν Μάρι, περιλαμβάνουσαν τὸ νότιον τμῆμα τοῦ ἄλλοτε κυβερνείου τῆς Βιάτκας καὶ κειμένην πρὸς βορρᾶν τοῦ Βόλγα. Ἡ φυλὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν φιννοουγγρικὴν ὁμάδα τῶν οὐραλοαλταϊκῶν λαῶν. Ἐκτὸς τῶν Τσερεμίσαι τούτων πολλαὶ ἄλλαι χιλιάδες οἰκοῦσι κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Βόλγα μέχρι τοῦ Ὀρενμπουργκ. Ἡ θρησκεία των εἶναι μεῖγμα Χριστιανισμοῦ, Σαμανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμοῦ, ἡ δὲ γλῶσσά των ἀνήκει εἰς τὴν οὐραλοαλταϊκὴν ὁμογλωσσίαν. Κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας κατῴκουν οὗτοι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δόν, ἀλλὰ περὶ τὸ 377 μ. Χ. οἱ Οὖννοι διῆλθον τὴν νοτιοανατολικὴν Ρωσίαν ἐπιφέροντες ἀπεριγράπτους καταστροφάς. Οἱ Τσερεμίσαι κατέφυγον τότε εἰς τὴν νῦν οἰκουμένην παρ' αὐτῶν χώραν, ἀναπτύξαντες μικρὰν ἀνεξάρτητον πολιτείαν, βραδύτερον ὅμως ὑπετάγησαν εἰς τὸ μογγολικὸν βασίλειον τοῦ Καζάν. Τῷ 1552 ὁ τσάρος τῆς Μόσχας Ἰβὰν ὁ Τρομερὸς ἐκστρατεύσας κατέλυσε τὸ βασίλειον τοῦτο, οἱ δὲ πέντε φιννικοὶ λαοί, ἐν οἷς καὶ αἱ Τσερεμίσαι, μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν ὑπετάχθησαν εἰς τὴν Μόσχαν. Ὁ Ἰβὰν ἀπέστειλεν ἱεραποστόλους, οἵτινες προσείλκυσαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν. Μετέσχον τῶν διαφόρων ἐπαναστάσεων ἐν Ρωσίᾳ, ἔπαθον δὲ φοβερὰς καταστροφὰς κατὰ τὴν ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ἐπανάστασιν τοῦ Πουγάτσεφ. Μετέσχον ἐπίσης εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 συνέπηξαν τὴν ἀνεξάρτητον πολιτείαν Μάρι. θ. β.

Τσέρεμος (Czeremos) */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Α. Εὐρώπης, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Προύθου, πηγάζων ἐκ τῶν Καρπαθίων καὶ συμβάλλων παρὰ τὸ Τσέρνοβιτς μετὰ ροῦν 175 χλμ. Χωρίζει τὴν Γαλικίαν ἀπὸ τῆς Βουκοβίνας καὶ χρησιμεύει κατὰ τὸν κάτω ροῦν αὐτοῦ ὡς σύνορον μεταξὺ Πολωνίας καὶ Ρουμανίας. χ. δ.

Τσερεμποτάνι (Cerebotani), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς φυσικὸς (1847—1928). Διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Βαυαρίαν καὶ ἠσχολήθη μὲ πολυαρίθμους ἐφευρέσεις σχετικὰς μὲ τὴν τηλεγραφίαν καὶ τὰ τηλεμετρικὰ ὄργανα. Ἐπενόησε τὸ *τηλειοπόμετρον*, γεωδαιτικὸν ὄργανον διὰ τὴν μέτρησιν ἀποστάσεων, τὸν *τηλεαυτόγραφον*, διὰ τὴν μεταβίβασιν ἐξ ἀποστάσεως τηλεγραφικῶς σχεδίων καὶ αὐτογράφων, καὶ διάφορα ὄργανα τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας καὶ τοῦ αὐτομάτου τηλεφώνου. χ. δ.

Τσερέμχοβο */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς Σιβηρίας ἐπὶ τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου. Κάτ. (1930) 14.106. Εἶναι κέντρον τοῦ ὀνομαστοῦ ὁμωνύμου μεταλλοφόρου καὶ γαιανθρακοφόρου λεκανοπεδίου. π. ν. π.

Τσερένι */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ συνοικισμοῦ *Τημένιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσερεπάνοβο */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ διοικήσει τῆς δυτικῆς Σιβηρίας. Κάτ. (1930) 12 809. Κεῖται ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου Νοβοσιμπίρσκ-Σεμιπαλατίνσκ καὶ ἔχει ἀλευρομύλους καὶ κεραμεικήν. π. ν. π.

Τσερεπάνωφ, *Νικηφόρος Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος ἱστορικὸς (1762—1823). Σπουδάσας ἐν Ρωσίᾳ συνεπλήρωσεν εἶτα τὰς σπουδάς του εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ἀνεδέχθη τὴν ἕδραν τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον Μόσχας καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικὰ ἔργα, ἐν οἷς: τὴν «Ἱστορίαν τῶν Ψευδοδημητρίων», τὸν «Βίον τῆς τσαρίνας Σοφίας Παλαιολόγου», τὴν «Κατάκτησιν τῆς Σιβηρίας» κτλ. θ. β.

Τσερέπλιανη */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος (Ζίχνης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 972. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Τσερέπνιν (Tcherepnin), ***Ἀλέξανδρος***. Ρῶσος συνθέτης καὶ πιανίστας, υἱὸς τοῦ *Νικολάϊ Τσερέπνιν*, γεννηθεὶς τῷ 1899. Διεκρίθη κυρίως ὡς ἐκτελεστὴς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Συνέθεσε μεταξὺ ἄλλων: τὸ μπαλέττον «Αἱ τοιχογραφίαι τῆς Ἀγιάντα», ἐκτελεσθὲν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῆς Παύλοβας τῷ 1923, κονσέρτα, σονάτας, κουαρτέτα κτλ. μ. δ. β.

— **Τσερέπνιν** (Tcherepnin), ***Νικολάϊ***. Ρῶσος συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1873. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικά, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1895 ἀφιερώθη εἰς τὴν μουσικήν, μαθητεύσας παρὰ τῷ Ριμσκυ-Κορσακώφ. Τῷ 1901 διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τῶν συναυλιῶν Μπελαέγιεφ ἐν Πετρουπόλει, ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 μέχρι τοῦ 1914 διηύθυνε τὴν ὀρχήστραν τῶν συναυλιῶν Ντιαγκιλεφ ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ. Τῷ 1914 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1921 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ᾠδείου Τιφλίδος καὶ κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους. Τὰ γνωστότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὰ μπαλέττα: «Τὸ περίπτερον τοῦ Ἀρμίδου», «Νάρκισσος» καὶ «Ρωσικὸς μῦθος», γραφεὶς ἰδιαιτέρως διὰ τὴν Ρωσίδα χορεύτριαν Παύλοβα καὶ ἐκτελεσθεὶς κατὰ πρῶτον ὑπ' αὐτῆς. Τῷ 1925 ἔγραψε τὴν «Ρομάντσαν τῆς μούμιας». Ἔγραψεν ἐπίσης τὰς συνθέσεις «Νάρκισσος καὶ Ἠχώ» καὶ τὸ συμφωνικὸν ποίημα «Ὁ μαγεμένος κῆπος», δύο ὀρατόρια, κουαρτέτα κτλ. μ. δ. β.

Τσερέποβετς */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Λένινγκραντ. Κάτ. (1926) 21.783. Εἶναι σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λένινγκραντ — Βολόγκντα μετὰ ποταμολιμένος ἐπὶ τοῦ Σεκσνά, μουσείου καὶ τεχνικῆς σχολῆς. Ἔχει μεταλλουργίαν, βυρσοδεψίαν, οἰνοπνευματοποιίαν, πριονιστήρια καὶ διεξάγει διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον. Ἐγγὺς τῆς πόλεως ἡ Μονὴ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. π. ν. π.

—**Τσερέποβετς** */Γεωγρ./*. Ρωσικὸν κυβερνεῖον συσταθὲν τῷ 1918 ἐκ τμημάτων τοῦ κυβερνείου Νοβγορόδ. Ἔκτασις 62.837 τ. χλμ., κάτ. (1926) 734 988. Ἔχει μεταξουργίαν καὶ ἐξάγει ξυλείαν. Ἀπὸ τοῦ 1928 ἀποτελεῖ μέρος τῆς διοικήσεως Λένινγκραντ. π. ν. π.

Τσερέσνιτσα */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πολυκέρασον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Τσερέσοβον */Γεωγρ./*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κλειστῶν (Κολιοῦς) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 54. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Θησαυρόν*.

—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παγονέρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τσερετέλλι, *Ἡρακλῆς*. Γεωργιανὸς σοσιαλιστής, γεννηθεὶς ἐν Κουταΐς τῷ 1882. Τῷ 1902 προσεχώρησεν εἰς τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα, τῷ δὲ 1907 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Κουταΐς εἰς τὴν δευτέραν Δούμαν, ἐν ᾗ ὑπῆρξεν ἡγέτης τῆς μενσεβικικῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδος. Τῷ 1908 μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Δούμας ταύτης κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα διὰ τὴν δρᾶσίν του ὡς βουλευτοῦ καὶ ἀπεστάλη εἰς Σιβηρίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς φεβρουαριανῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917. Ἐπανελθὼν εἰς Πετρούπολιν μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ τσαρισμοῦ, ἐγένετο ἡγέτης τοῦ μενσεβικικοῦ κόμματος, ὑπεστήριξε δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς συνεργασίας μετὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ πολέμου μέχρι τέλους, προτιθέμενος νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἐν Ρωσίᾳ λαϊκὴν δημοκρατίαν. Ὑπῆρξε μέλος τῆς πανρωσικῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῶν σοβιὲτ καὶ τῆς πρώτης κυβερνήσεως συνασπισμοῦ (Μάϊος 1917), ἐξεδήλωσε δὲ ἔντονον ἐχθρότητα κατὰ τῶν μπολσεβίκων, τοὺς ὁποίους κατήγγειλεν ὡς διαρκῶς συνωμοτοῦντας, συνιστῶν τὸν βίαιον ἀφοπλισμόν των. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων, κατέφυγεν εἰς τὴν Γεωργίαν γενόμενος πρωτεργάτης τοῦ χωριστικοῦ κινήματος τοῦ Καυκάσου. Κατὰ τὴν περίοδον 1918—1921 διετέλεσε μέλος τοῦ κοινοβουλίου καὶ κατόπιν τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως τῆς Γεωργίας. Μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων καὶ ἐν Γεωργίᾳ κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. θ. π.

Τσερέττι (Ceretti), ***Πέτρος***. Ἰταλὸς φιλόσοφος τῆς ἐγελειανῆς σχολῆς (1823—1884). Ἔζησεν ἀφανὴς ἐν τῇ πατρίδι του Ἴντρα τοῦ Πεδεμοντίου, ἔγραψε δὲ διάφορα ἔργα, ἐν οἷς καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Pasaelogicae Specimen», τὰ ὁποῖα τάσσουσιν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων φιλοσόφων τῆς ἐγελειανῆς σχολῆς. Διακρίνει τὴν γνῶσιν εἰς ἐσωλογίαν, ἐξωλογίαν καὶ συναυτολογίαν. Δίτομον κριτικὴν μελέτην τοῦ συστήματός του ἔγραψεν ὁ Πασκουὰλ ντ' Ἐρκόλε ὑπὸ τὸν τίτλον «Il Saggio di Panlogica ovvero l' enciclopedia filosofica dell' hegeliano P. Ceretti» (1911). χ. δ.

Τσέρι */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας μὲ 570 κατοίκους Ἕλληνας Χριστιανούς. Α. Κ. Λ.

— **Τσέρι** */Γεωγρ./*. Νῆσος τοῦ Ἀρκτικοῦ ὠκεανοῦ (βλ. λ. ***Μπέερεν***).

Τσέρια */Γεωγρ./*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Μελιτίνης (Ζιλίνης) τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 87. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς ***Ἁγίαν Μαρίναν***.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 252. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 631 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία Ζαχαριὰ (Λιμπόχοβον), ***Ἰατρεῖκα, Κοτσιμαρεῖκα, Κοψολαιμεῖκα*** καὶ *Λεπινι*. Ἔχει ταχυδρομικόν, τηλεφωνικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσέριγ. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας (βλ. λ. *Τελέριγος*).

Τσεριμπασῆ-κιοΐ */Γεωγρ./*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Σαριβάση* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

τσερὶ-μπασῆ; (ὁ). Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βοϊνὰκ ἢ Βοϊνίκων, ἱπποκόμων τῶν σουλτάνων τῆς Τουρκίας (βλ. λ. *βοϊβόδαι* καὶ *Βοϊνάκ*).

Τσέριμπον (Cheribon) */Γεωγρ./*. Ἁρμοστεία ἐν τῇ ἀποικίᾳ τῶν Ἀν. Ὀλλανδικῶν Ἰνδιῶν, κατὰ τὴν βορείαν ἀκτὴν τῆς νήσου Ἰάβας, ἐμβαδοῦ 5 606 τ. χλ. καὶ κατ. (1922) 1.711.778. Τὸ ἔδαφος, ὀρεινὸν κατὰ τὸ νότιον τμῆμα, ὅπου καὶ τὸ ἡφαίστειον Τσεριμάϊ (ὕψους 3.077 μ.), πεδινὸν κατὰ τὸ βόρειον τμῆμα, πλῆρες ἑλῶν, παράγει καφέν, σάκχαριν καὶ σακχαροκάλαμον. Πρωτεύουσα ἡ ὁμώνυμος πόλις *Τσέριμπον*, κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ *Τσέριμπον* ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Ἰάβας, καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπαταβία—Σουραμπάγια. Κάτ. (1926) 32 551. θ. κ.

Τσεριvιόλα (Cerignola) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Φότζια τῆς Ἀπουλίας, κειμένη 42 χλμ ΝΑ τῆς πόλεως Φότζια, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτοικοι 36 017. Εἶναι σημαῖνον κέντρον ἐμπορίου γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἐρίων. Τῷ 1503 οἱ Ἱσπανοὶ ὑπὸ τὸν Γονσάλον τῆς Κορδούης ἐνίκησαν παρ' αὐτὴν τοὺς Γάλλους ὑπὸ τὸν δοῦκα τοῦ Νεμούρ, διὰ τῆς νίκης δὲ ταύτης τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ὑπήχθη ὑπὸ τὴν ἱσπανικὴν κυριαρχίαν. Τῷ 1731 ἡ πόλις κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ σεισμοῦ. χ. δ.

Τσερίτσιανα */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 30. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσερκάσκι. Ἀρχαία ρωσικὴ οἰκογένεια ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς Ρωσίας, ἀνήκουσα εἰς τοὺς βογιάρους τῆς Μόσχας καὶ φέρουσα τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν ταραχῶν (1605—1613), ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ τσάρου Ψευδοδημητρίου, ὅτε ἡ Ρωσία περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Πολωνίαν, οἱ πρίγκιπες Τσερκάσκι ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος των καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ αὐτῶν ὁ *Ἰβὰν Ἀλεξέγιεβιτς Τσερκάσκι* ὁδηγῶν τὸν στρατὸν τῆς Μόσχας κατέλαβε τὸ Σμόλενσκ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡς τσάρου τοῦ Μιχαὴλ Ρωμανώφ, ἥτις ἐσημείωσε τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Ἕτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης μετέσχον τοῦ φιλελευθέρου κινήματος κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης Ἰβάνοβνας (1730), τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν ἐφυλακίσθησαν. Κατὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας καὶ μόλις μετὰ δεκαετίαν ἠλευθερώθησαν, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ Ἐλισάβετ Πετρόβσκα (1740). θ. β.

—**Τσερκάσκι, *Βλαδίμηρος-Ἀλεξάνδροβιτς***, πρίγκιψ. Ρῶσος πολιτικὸς (1824—1878). Μετὰ τοῦ Σαμάριν καὶ τοῦ Μιλιοῦτιν παρεσκεύασε τὸ σχέδιον τῶν οὐκαζίων, ὅπερ ὑπῆρξεν εὐνοϊκώτατον εἰς τοὺς δουλοπαροίκους 1859. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πολωνίᾳ (1863), ὁ πρίγκιψ Τσερκάσκι μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ ἀγροτικοῦ καθεστῶτος τῆς Πολωνίας. θ. β.

Τσερκάσσυ */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας. Κάτ. (1926) 38 511. Ἔχει ποταμολιμένα ἐπὶ τοῦ Δνειπέρου, σακχαροδιϋλιστήρια, καπνοβιομηχανίας καὶ πριονιστήρια. π. ν. π.

Digitized by Google

Τσερκέζ-κιοΐ *Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀνακτορίου τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 1.879 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Κουπέριον*.

— **Τσερκέζ - κιοΐ** *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἅγιοι Θεόδωροι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρίνης χωρίου *Λιμνοχώρι(ον)* (βλ. λ.).

Τσερκὲζ Μαχαλᾶ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τράγιλος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσερκὲζ-Μουσελὴμ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Χαριουπόλεως τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 1.489 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Μυργίσκη*.

Τσερκέζοι (οἱ)· βλ. λ. *Κιρκάσιοι*.

Τσερκές. Καλεῖται ἡ δυναστεία τῶν Τούρκων *Γαλαμαν*, ἥτις ἐδυνάστευσεν ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ 1382 μέχρι τοῦ 1517, ὅτε ἡ Αἴγυπτος κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν.

Τσερκεστὰν *[Γεωγρ.]*. Ἡ *Κιρκασία* (βλ. λ.).

τσέρκι (τό)· δημοτ., στεφάνι βαρελίου, καθόλου, περίζωμα πρὸς στερέωσιν ἢ συγκράτησιν, οἷον κιβωτίου.

τσέρκια (τὰ) (δημ.). Στεφάναι ἐκ ξύλου, συγκρατοῦσαι τὸ πρόσθιον λῶμα ἐπιδρόμου ἢ ἡμιολίου ἐπὶ τοῦ παραστηλίου (κοιν. ἀρμπορέτου) ἢ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς στήλης (κοιν. κολόμπας). Ἐπίσης τὰ ἰσχυρὰ σιδηρᾶ τείχη, τὰ ὁποῖα συγκρατοῦν τὰ διάφορα τεμάχια τῆς στήλης τοῦ ἱστοῦ καὶ τὰ ἔμβολά της, ὅταν δὲν ἀποτελῆται αὕτη λόγῳ τοῦ μεγέθους της ἐξ ἑνιαίου ξύλου, ἀλλ' ἐκ διαφόρων συμβλητῶν τεμαχίων. Σ. Ε. Λ.

Τσερκιτσὲν *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου Συκίδια (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τσερκόβιανη *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κλησοχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μικρὴ Σάντα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσερκοβοφτελιὰ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φιελιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Τσερκουότζι (Cerquozzi), ***Μιχαὴλ - Ἄγγελος***. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης ἐκ Ρώμης (1602—1660). Ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς ζωγράφος μαχῶν, ἀποκαλούμενος διὰ τοῦτο «Μιχαηλάγγελος τῶν μαχῶν». Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ κριτικὴ ἐξετίμησε μεγάλως διαφόρους χιουμουριστικὰς συνθέσεις του λαϊκῶν σκηνῶν, ἐν αἷς: «Ἡ ἀγορὰ τῆς Νεαπόλεως», «Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Μαζανιέλλο», «Ἰταλικὴ προσωπιδοφορία», «Οἱ ζωοκλέπται», «Ἰταλοὶ χωρικοὶ» κλπ. Ἐζωγράφησεν ἐπίσης σκηνὰς ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης («Ἡ πώλησις τοῦ Ἰωσὴφ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του». «Ὁ Ἰωσὴφ ἑρμηνεύων τὰ ὄνειρα τοῦ Φαραὼ» κλπ.), ὡς καὶ θαυμασίας συνθέσεις ἀνθέων καὶ καρπῶν. Χ. Δ.

Τσερκόφσκι, ***Τσάγκο - Μπακάλωφ***. Βούλγαρος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Μπέλα - Τσέρκβα (1859—1926). Ἐσπούδασε παιδαγωγικά, διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη διδάσκαλος καὶ ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐγένετο ὁ πρῶτος ἀγροτικὸς ὑπουργός. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἐνεφανίσθη μὲ μικρὰ ἀγροτικὰ ποιήματα καὶ διηγήματα εἰκονίζοντα τύπους τοῦ βουλγαρικοῦ χωρίου. Ἐξέδωκε πολλὰς συλλογὰς ποιημάτων καὶ διηγημάτων, τὸ δρᾶμα «Ὑπὸ τὸν οὐρανόν μας» καὶ τὸ μυθιστόρημα «Εἰς τὰς πτυχὰς τῆς καρδίας». Ὡσαύτως ἔγραψε πολλὰ παιδικὰ ποιήματα δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ εἰς τὴν συλλογήν του «Παιδικὴ λαλιά». Τ. Β.

Τσέρμακ (Czermak), ***Ἰωάννης - Νέπομυκ***. Βοηθὸς φυσιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ ψυχιάτρου *Ἰωσὴφ Τσέρμακ* (1828—1873). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας ἐν Γκρὰτς (1855), Κρακάου (1856), Πέστῃ (1858), Ἰένᾳ 1865) καὶ τέλος ἐν Λειψίᾳ 1870—1873). Ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Λειψίας. Ἠσχολήθη ἐπὶ τῆς φυσιολογίας τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἐπὶ τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου καὶ ἰδίως ἐπὶ λαρυγγολογικῶν θεμάτων, χρησιμοποιήσας τὸ λαρυγγοσκόπιον ὡς ἐξεταστικὸν ὄργανον. Ο. Ρ.

Τσέρματτ (Zermatt) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ πολίχνη τῆς Ἑλβετίας καὶ σημαῖνον ἀλπινιστικὸν κέντρον. Κεῖται ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βαλαισίας καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μάττερχορν, οἰκεῖται δὲ ὑπὸ γερμανοφώνων κατοίκων. Χ. Δ.

Τσερμὲν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 831. Ἡ κοινότης, ἔχουσα συνολικῶς 2.547 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Δίκαια* (Καδῆ - κιοΐ), *Πύλη* καὶ *Φτελιά*. Ἔχει τέσσαρα δημοτικὰ σχολεῖα, ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον χωρίον, ὑποτελωνεῖον ἐν τῇ ἕδρᾳ καὶ τελωνεῖον ἐν Δικαίοις, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν εἰς τὸ χωρίον Πύλη. Κεῖται εἰς τὸ 176ον χιλιόμετρον τοῦ ἀπὸ Ἀλεξανδρουπόλεως πρὸς Σβίλεγκραντ σιδηροδρόμου, οὗτινος σταθμὸς ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ χωρίον Δίκαια παρὰ τὸ 166ον χιλιόμετρον. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ὀρμένιον*.

—**Τσερμὲν** (***Τσερνόμεν***) *[Γεωγρ.]*. Πεδιὰς τῆς Θράκης, οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡ *Τζερνομιάνον* κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ὅπου οἱ Σέρβοι ἐπιτεθέντες αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν Τούρκων τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1371, ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Α. Θ. Σ.

Τσερμενάτι (Cermenati), ***Μάριος***. Ἰταλὸς φυσικὸς (1868—1924). Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν μελέτην τῆς γεωλογίας, διετέλεσε δὲ καθηγητὴς καὶ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ρώμης καὶ πρόεδρος τῆς ἰταλικῆς γεωλογικῆς ἑταιρείας καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ὀργανώσεων τῆς πατρίδος του. Ὑπῆρξε θαυμαστὴς τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι καὶ ἵδρυσε διὰ τὴν σπουδὴν καὶ ἔκδοσιν τοῦ ἔργου του τὸ «Instituto de Institutos Vincianos», ὅπερ διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔγραψε: «Vita de Antonio Stoppani» (1898), «I nostri monti» 1890), «Bellezze naturali dei dintorni di Lecco» 1892), «L'alpinismo e la scuola» (1898), «Un viaggio nei monti Urali» (1900), «La geologia paleontologica» 1889—1890), «Conoscenze naturalistiche dei popoli antichi, Civiltà Assiro-Babilonese ed Egizinana» (1906), «La Storia delle scienze» (1903), «La geologia di Aristotele, Strabone ed Ovidio» (1890), «Il genio italico di Leonardo» (1915) κλπ. Χ. Δ.

τσερμιγίτης (ὁ) (Tschermigit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν στυπτηριῶν, ἡ στυπτηρία δι' ἀμμωνίου $(NH_4)_2SO_4 \cdot Al_2(SO_4)_3 \cdot 24H_2O$. Ἐμφανίζεται εἰς φύλλα μὲ ἰνώδη ἕως ραβδοπαγῆ ἱστόν, σκληρότητα 2—2½, εἰδικὸν βάρος 1,7 καὶ χρῶμα τεφρόλευκον ἢ εἶναι ἄχρους. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Tschermig τῆς Βοημίας, εἰς τὴν Αἴτναν κ. ἀ. Γ. Β.

Τσὲρμπστ (Zerbst) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Ἀνχάλτ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νοῦτε καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ντεσσάου—Μαγδεμβούργου. Κάτ. (1925) 19.229. Ἔχει βιομηχανίαν μηχανῶν, μεταλλίνων εἰδῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων, θερμομέτρων, τροχῶν καὶ χημικῶν προϊόντων. Εἶναι γνωστὴ διὰ τὴν παραγωγὴν ἀρίστης ποιότητος ζύθου. Θ. Κ.

Τσερμσάϊντ (Chermside), ***Οὐμβέρτος-Κάρολος***. Ἄγγλος στρατιωτικὸς (1850—1904). Τῷ 1895 ἀπεστάλη εἰς Κρήτην ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς. Τῷ 1902 διωρίσθη κυβερνήτης τῆς ἐν Αὐστραλίᾳ ἀγγλικῆς ἀποικίας Κουΐνσλαντ. ΕΡ. Μ.

Τσέρνα (Cserna) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ρουμανίας, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως, εἰς ὃν συμβάλλει παρὰ τὰς Σιδηρᾶς Πύλας. Μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐχρησίμευε, κατὰ τὸν κατώτατον αὐτοῦ ροῦν, ὡς σύνορον μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρουμανίας. Χ. Δ.

—**Τσέρνα** *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀξιοῦ (βλ. λ.).

Τσερναβόντα (Cernavoda) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας ἐν Δοβρουτσᾷ, κειμένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως. Παρ' αὐτήν, ἡ περίφημος γέφυρα, ἥτις ζευγνύει τὸν ποταμόν, ἔχοντα αὐτόθι πλάτος 16 χλμ. (συνυπολογιζομένων καὶ τῶν ὑποκειμένων εἰς πλημμύρας χθαμαλῶν παροχθίων γαιῶν καὶ τῶν ποταμίων νησίδων). Ἡ κατασκευὴ τῆς γεφύρας διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1890 μέχρι τοῦ 1895. Κάτ. 5 950. Χ. Δ.

Τσέρνα Γόρα (Czerna gora) *[Γεωγρ.]*. Σλαυϊκὴ ὀνομασία τοῦ *Μαυροβουνίου* (βλ. λ.).

Τσερναΐκ (Cernaia, ἢ Tchernaia) *[Γεωγρ.]*. Χειμαρρώδης ποταμὸς τῆς Κριμαίας, ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Σεβαστουπόλεως μετὰ ροῦν 43 χλμ. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον οἱ σύμμαχοι Γάλλοι, Ἄγγλοι καὶ Πεδεμόντιοι ἐνίκησαν (16 Αὐγούστου 1855) τοὺς Ρώσους παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ καὶ περὶ τὴν θέσιν *Τρακτὶρ* (βλ. λ.). Χ. Σ.

Τσερνάϊφ, ***Μιχαὴλ Γρηγόροβιτς***. Ρῶσος στρατηγὸς (1829—1892). Διεκρίθη κατὰ τὸν διεξαχθέντα πρὸς κατάληψιν τοῦ χανάτου Κοκὰν ἀγῶνα. Προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Τουρκεστὰν καὶ κατέπνιξε τὴν ἐν αὐτῷ ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἑταιρείαν τῶν Σλαυοφίλων, ὅτε δέ, ἐπιδεινωθείσης τῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν, ἐξερράγη ἐπανάστασις εἰς τὰς ἐπαρχίας Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης καὶ ἐπηκολούθησε τοιαύτη ἐν Βουλγαρίᾳ, ὁ Τσερνάϊεφ ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν. Αἱ διαπραχθεῖσαι ὑπὸ τῶν Βαζιβουζούκων σφαγαὶ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξήγειρον ἐν Ρωσίᾳ τὰς συμπαθείας πρὸς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Μαυροβουνίους καὶ ὤθησαν τούτους τῷ 1876 εἰς ἀπροκάλυπτον πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ ἐτέθη ὁ Τσερνάϊεφ, ὅστις θελήσας νὰ εἰσβάλῃ εἰς Βουλγαρίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ τὴν τουρκικὴν ἀντίστασιν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ σερβικὰ σύνορα. Ὀχυρωθεὶς παρὰ τὴν πόλιν Ἀλεξινάζ, ἀντέστη ἡρωϊκῶς ἐπὶ τρίμηνον κατὰ τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου Ἀβδοὺλ Κερὶμ ἄγοντος στρατὸν 200 000 ἀνδρῶν, κατὰ τὴν διεξαχθεῖσαν δὲ μάχην τοῦ Τζουνὶς (19—21 Ὀκτωβρίου 1876), ἀπώλεσε πάντας σχεδὸν τοὺς Ρώσους ἐθελοντάς. Θ. Β.

Τσερνὰκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Θερμιῶν (Ἰλιτζὲ) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 54. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Στροφές*.

Τσερναλὰκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀντιγόνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσερναούτσι *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας (βλ. λ. *Τσέρνοβιτς*).

Τσέρνα-Ρέκα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κάρπη*.

Τσερνέσι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐλατοχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Τσερνέσοβον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γαρέφη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Τσέρνι (Czerny), ***Βικέντιος φὸν —***. Βοηθὸς χειρουργὸς γεννηθεὶς τῷ 1842. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Φρειβούργῳ (1871), ἅτε ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἐν Ἀϊδελβέργῃ (1877) καὶ τῷ 1894 ἐν Βιέννῃ. Ἔγραψε πλεῖστα ἐπὶ τῆς ἐγχειρητικῆς (Στουτγάρδη 1875), τῆς ἐξαιρέσεως τοῦ λάρυγγος, οἰσοφάγου, νεφρῶν κλπ. Ο. Ρ.

Τσέρνι Βρὰχ *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ τοῦ ὄρους *Βίτος* τῆς Βουλγαρίας (ὑψόμ. 2.286). Ι. Σ. Σ.

Τσερνίγκοφ (οὐκραν. *Τσερνίγκιφ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντεσνά. Κάτ. (1926) 35.234. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Νιέσιν, ἔχει καθεδρικὸν ναὸν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, μουσεῖον (ἱδρυθ. 1925), ραδιοσταθμόν, ποταμολιμένα, οἰνοπνευματοποιίαν, ὑποδηματοποιίαν, ἀλευρομύλους καὶ πριονιστήρια καὶ εἶναι ἕδρα ἐπαρχίας μὲ 97 870 κατοίκους. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα μετὰ τὸ Κίεβον πόλις τῆς Οὐκρανίας, εἶτα δὲ πρωτεύουσα πριγκιπάτου, κατεχομένου διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν Λιθουανῶν, Πολωνῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1648 ὑπὸ τῶν Ρώσων. Περὶ αὐτὴν ὁ Ντενίκιν ἐνήργησε σπουδαίας στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917. Π. Ν. Π.

—**Τσερνίγκοφ** *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον τῆς Οὐκρανίας, κατέχον τὴν βορειοανατολικὴν αὐτῆς ἄκραν. Ἔκτασις 32.281 τ. χλμ. Κάτ. (1926) 1 915.000. Πρωτεύουσα *Τσερνίγκοφ*. Μετὰ τὴν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ 1925, ἐτεμαχίσθη εἰς μικροτέρας ἐπαρχίας. Π. Ν. Π.

Τσερνιεζώφ, ***Γρηγόριος***. Ρῶσος ζωγράφος (1801—1865) διακριθεὶς εἰς τὴν προσωπογραφίαν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων του τάσσονται αἱ εἰκόνες τοῦ Ἀλεξάνδρου Ποῦσκιν, τοῦ Σουκόβσκι, τοῦ Λερμοντὼφ καὶ τοῦ Κριλώφ, ἀνηρτημέναι εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Πετρουπόλεως. Θ. Β.

Τσερνὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λοφίσκου (Καρὰ Ὀμερλῆ) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 97. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἀρετήν*.

τσερνίκι (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἱστιοφόρον ἐν χρήσει εἰς τὰς Κυκλάδας, ἰδίως ὅμως παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐν Προποντίδι καὶ Εὐξείνῳ. Ὀξύπρυμνον καὶ μονόστηλον, φέρει μεγάλην σακκολαίφην, ἧς ἡ κεραία ἔχει μῆκος ἴσον πρὸς τὸ τοῦ πλοίου, ἀκάτιον, οὗ ἡ κεραία εἶναι ἰσομήκης πρὸς τὸ πλάτος τοῦ πλοίου, δολώνιον καὶ φωσώνιον, οὗ ἡ κεραία εἶναι τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ ἀκατίου. Ἐκτὸς τοῦ μόνου του ὀρθίου ἱστοῦ ἔχει προβολον μήκους ὅσον τὰ τρία ὄγδοα τοῦ μήκους τοῦ τσερνικίου, ἀφ' οὗ ἐκπετάννυνται ἀρτεμονὶς καὶ ἀρτέμων. Εἶναι ἐξαιρετικῶς εὔπλουν σκάφος καὶ κατὰ τὰς πλαγιοδρομίας ἀκόμη, ὅτε προφυλάσσεται ἀπὸ τοῦ πρὸς τὰς πλευρὰς κύματος διὰ παραρρυμάτων. Σ. Ε. Λ.

Τσερνίλο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἐλασσόνος τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι (1928) 67. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *Ἁγιονέρι*.

Τσέρνιν (Czernin), ***Ὀττοκάρ, κόμις —***. Αὐστριακὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1872. Ἀπὸ τοῦ 1903 μέλος τῆς διαίτης τῆς Βοημίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1912

Digitized by Google

ἰσόβιον μέλος τῆς Βουλῆς τῶν εὐγενῶν τῆς Αὐστρουγγαρίας, διωρίσθη τῷ 1913 πρεσβευτὴς ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ τὴν Ρουμανίαν ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. Τῷ 1916 διεδέχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν βαρῶνον Μπούριαν παραιτηθέντα. Ἀντιλαμβανόμενος, ὅτι εἶχον ἐκλίπει αἱ ἐλπίδες νίκης διὰ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας, εἰσηγήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον καὶ ἐμμέσως εἰς τὴν γερμανικὴν κυβέρνησιν τὴν γνώμην ὅπως ἐπιζητηθῇ ἡ σύναψις εἰρήνης διὰ παραχωρήσεως εἰς τὴν Γαλλίαν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, ἔναντι τῆς προσαρτήσεως παρὰ τῆς Γερμανίας τῆς ρωσικῆς Πολωνίας καὶ τῆς Γαλικίας. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστρίας ὑπέγραψε τὴν μετὰ τῶν Ρώσων εἰρήνην τοῦ Μπρεστ-Λιτόβσκι, ὡς καὶ τὴν συνθήκην μετὰ τῆς Οὐκρανίας (1917). Ἔγραψεν: «Ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου» (1920) καὶ «Τὸ ἀφρικανικὸν ἡμερολόγιόν μου» (1927). θ. κ.

τσέρνιντοι (οἱ) (Cernidi). Σῶμα ἐπιλέκτων πολιτοφυλάκων ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπὶ Βενετοκρατίας, διοικουμένων ὑπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἐξελέγοντο ἐκ πολιτῶν ἀγόντων ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν 20 ἐτῶν, οἵτινες ὑπηρέτουν μέχρι τοῦ 65 ἔτους τῆς ἡλικίας των. λ. χ. ζ.

Τσερνισέβσκι, ***Νικόλαος Γαβριήλοβιτς***. Διάσημος Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Σαρατὼφ (1828—1889). Υἱὸς καθηγητοῦ καὶ πρωθιερέως, πολυμαθοῦς καὶ γνωρίζοντος ἄριστα τὰς κλασσικὰς γλώσσας, ἐξεπαιδεύθη ἀρτίως παρ' αὐτοῦ, ὅτε δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱεροσπουδαστήριον ἠδύνατο νὰ μεταφράζῃ εὐχερῶς τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς. Ἐξέμαθεν ἐπίσης τὴν ἀραβικὴν ἑβραϊκήν, γαλλικήν, ἀγγλικήν, πολωνικὴν καὶ γερμανικήν. Ἐγγραφεὶς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως, κατεγίνετο ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνατολικῶν καὶ σλαυϊκῶν γλωσσῶν. Περατώσας τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδάς του ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλολογίαν, ἀμέσως δὲ κατέλαβεν ὑπέροχον θέσιν καὶ ἀπὸ τοῦ 1858 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ κριτικοῦ τμήματος εἰς τὸν «Σύγχρονον». Ἤρξατο δημοσιεύων τὰς «Μελέτας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γκόγκολ», τὸν «Λέσιγκ καὶ τὴν ἐποχήν του», τὴν «Κριτικὴν τῶν φιλοσοφικῶν προλήψεων κατὰ τῆς κοινοκτημοσύνης», «Τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία» καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Στούαρτ Μὶλ «Βάσεις τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας». Συνέγραψεν ἐπίσης πλείστας ἱστορικὰς μελέτας, ἐν αἷς τὴν «Κομματικὴν πάλην ἐν Γαλλίᾳ», πρὸς δὲ τὰ συγγράμματα «Ἡ ἀνθρωπολογικὴ ἀρχὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ» καὶ «Περὶ τῶν ἀφορμῶν τῆς παρακμῆς τῆς Ρώμης».

Τῷ 1864 ἐδημοσιεύθη τὸ σύγγραμμά του «Ἐπιστολαὶ ἄνευ διευθύνσεως», ὅπερ εἶχε χαρακτῆρα ἐπαναστατικόν, διὸ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια καταναγκαστικὰ ἔργα ἐν τοῖς ὀρυχείοις τῆς Σιβηρίας, ἀλλ' αἱ μηδενιστικαὶ αὐτοῦ ἀρχαὶ διετυπώθησαν κυρίως εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Τί ποιητέον;», ὅπερ συνέγραψε καθ' ὃν χρόνον διετέλει προφυλακισμένος εἰς τὸ φρούριον Πέτρο-Παύλοβσκ. Δι' αὐτοῦ κηρύσσει τὴν χειραφέτησιν τῆς γυναικὸς καὶ τὸν ἐλεύθερον γάμον. Καίτοι ἐστερημένον τοῦτο ποιητικῆς πνοῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἑνότητος, ἐχρησίμευσεν ὡς εὐαγγέλιον τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐνεκολπώθη ἡ ρωσικὴ νεολαία. Τὸ βιβλίον κατεσχέθη, ἀλλ' ἐπὶ ἔτη μυριάδες χειρογράφων αὐτοῦ ἐκυκλοφόρουν καθ' ὅλην τὴν Ρωσίαν. Εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦτο λαλοῦσιν ὅλαι αἱ πεποιθήσεις καὶ αἱ μᾶλλον ἐνδόμυχοι σκέψεις του, αἵτινες εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἀπήχησις τῶν ὑλιστικῶν καὶ πεσιμιστικῶν θεωριῶν τοῦ Φόϋερμπαχ, τοῦ Μποῦχνερ, τοῦ Σοπενάουερ. Οἱ ἥρωες τοῦ Τσερνισέβσκι εὗρον πλῆθος ὀπαδῶν, γενικῶς δὲ τὸ μυθιστόρημα τοῦτο μετέβαλεν ἐντελῶς παρὰ τῇ νέᾳ γενεᾷ τὰς συνηθείας μεταξὺ συζύγων. Διὰ τὰς θεωρίας του ταύτας, ὁ Τσερνισέβσκι μετὰ τοῦ Χέρτσεν καὶ τοῦ Μπακούνιν ἐκλήθη πατὴρ τοῦ μηδενισμοῦ. Κυρίως εἰπεῖν ὅμως ὁ Τσερνισέβσκι εἶναι ὁ μέγας προπαγανδιστὴς τῆς ψυχικῆς ταύτης καταστάσεως τῆς προελθούσης ἐν Ρωσίᾳ ἐκ τῶν ἀντιθέσεων τῆς ἐθνικῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ πραγματισμοῦ καὶ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας ἐν τῇ διαθέσει τοῦ ἀτόμου. Τὸ βιβλίον τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ φιλολογικὴ καὶ πολιτικὴ διαθήκη τοῦ ἐξορισθέντος συγγραφέως. Παρέμεινεν οὗτος ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εἰς τὰ ὀρυχεῖα, ἐπὶ δέκα τρία δὲ ἔτη ἐν αὐστηρᾷ ἀπομονώσει εἰς ἕνα τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων σταθμῶν, γειτνιάζοντα πρὸς τὸν βόρειον πόλον. Τῷ 1883 κατὰ τὴν στέψιν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Γ' τοῦ ἀπεδόθη ἡ ἐλευθερία, δὲν ἠδύνατο ὅμως οὗτος νὰ ἐπαναρχίσῃ τὸ στάδιόν του· ἐκ τῶν κακοπαθειῶν εἶχε γηράσει, ἡ δὲ ὑγεία του ἦτο κατεστραμμένη. Ἐν τούτοις ἀνέλαβε τὴν μετάφρασιν τῆς δεκαπεντατόμου «Παγκοσμίου ἱστορίας» τοῦ Βέμπερ, τῆς ὁποίας μετέφρασε τοὺς δώδεκα τόμους. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδημοσίευσε καὶ πλείστας πρωτοτύπους ἐπιστημονικὰς πραγματείας, ἐν αἷς: «Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως», «Ἡ πρόλευσις τῆς θεωρίας περὶ τῆς εὐεργεσίας ὑπὲρ τῶν βιοπαλαιστῶν», καὶ τὸ ποίημα «Ὕμνος πρὸς τὴν κόρην τοῦ οὐρανοῦ».

Πολυμαθέστερον συγγραφέα δὲν ἐπαρουσίασε μέχρι τοῦδε ἡ ρωσικὴ ἐπιστήμη καὶ φιλοσοφία. Ὁ Τσερνισέβσκι ἐγένετο πρὸς τούτοις εἰσηγητὴς νέων αἰσθητικῶν θεωριῶν καὶ κατάρριψε τὰς περὶ καλοῦ πεπαλαιωμένας τοιαύτας, καταλήξας εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ καλὸν ἐν τῇ τέχνῃ ὀφείλει νὰ ὑποχωρῇ πρὸ τοῦ καλοῦ ἐν τῇ ζωῇ. Ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῆς κατὰ τὴν γνώμην του εἶναι ἡ ἀναπαράστασις τῆς πραγματικότητος, οὐχὶ ὅμως ὅπως ὑπερβῇ αὐτήν. Ὁ σύνδεσμος τῆς τέχνης μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν πρώτην ἐξυπερητικοῦ σκοποῦ τῶν ἐπιστημονικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ δημοσιολογικῶν ἐρευνῶν, προσείλκυσε τοὺς νεωτέρους συγγραφεῖς καὶ διήνοιξε τὴν ὁδὸν εἰς τὸν μέγαν κριτικὸν Ντομπρολιούμπωφ. Ἡ ἐπελθοῦσα δὲ θυελλώδης ἐποχὴ τῆς δημιουργίας ποικίλων ζητημάτων ἐμεγάλυνε τὴν κριτικὴν τοῦ Τσερνισέβσκι καὶ κατέστη αὕτη παγκοσμίως γνωστή. θ. β.

Τσερνίτσα [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀρτεμισία* (βλ. λ). τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Τσερνιτσέφ. Ρῶσος ψευδοτσάρος. Καταγόμενος ἐκ πτωχοτάτης οἰκογενείας, διετέλεσε κατ' ἀρχὰς στρατιώτης τοῦ συντάγματος τοῦ Ὀρλώφ. Ἐκμεταλλευόμενος τὴν καταπληκτικήν του ὁμοιότητα μὲ τὸν φονευθέντα αὐτοκράτορα Πέτρον Γ', διέδωσεν ὅτι ἦτο ὁ σύζυγος τῆς Αἰκατερίνης οὗτινος ὁ θάνατος ψευδῶς δῆθεν ἀνηγγέλθη. Ἐπωφελούμενος δὲ τῆς δυσαρεσκείας τοῦ κλήρου καὶ τῶν χωρικῶν διὰ τὰ ἀντικληρικὰ μέτρα τῆς Αἰκατερίνης, συνήθροισε πλείστους ὀπαδοὺς καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Μόσχας, ὅτε συνταγματάρχης τις ἡγούμενος ὀλιγαρίθμου ἀποσπάσματος εἰσῆλθε εἰς τὴν κατοικίαν του καὶ τὸν ἐφόνευσε. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ ὀπαδοί του διελύθησαν, τὸ παράδειγμά του ὅμως ἐμιμήθη μετ' ὀλίγον ὁ ψευδο-Πέτρος Πουγκατσέφ. β. γ. μ.

—**Τσερνιτσέφ**, ***Ἀλέξανδρος***, *πρίγκιψ* —. Ρῶσος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης (1779—1857). Σπουδάσας εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως, προήχθη εἰς συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ. Τῷ 1811 ἐστάλη ὑπὸ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως εἰς Γαλλίαν, ὡς ἐπιτετραμμένος, μὲ μυστικὴν ἀποστολὴν καὶ ἐπέτυχε νὰ λάβῃ σπουδαίας πληροφορίας περὶ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τῆς Γαλλίας. Ἀνακαλυφθεὶς ὅτι ἦτο κατάσκοπος, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ. Τῷ 1812 διοικῶν σῶμα ἱππικοῦ, διέσπασε τὴν ὀπισθοφυλακὴν τῶν Γάλλων καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας ἠλευθέρωσε τὸν στρατηγὸν Βιντζινζερόντ. Γενόμενος εἶτα ἀρχηγὸς στρατιωτικοῦ σώματος, ἠνώχλει διαρκῶς τὸν ὑποχωροῦντα στρατὸν τοῦ Ναπολέοντος. Τῷ 1813 ἐξεδίωξε τὸν Ὠζερὼ ἐκ Βερολίνου, διαλύσας δὲ τοὺς Βεστφαλιανοὺς εἰς Ἄλμερσταντ κατέλαβε τὸ Κάσσελ καὶ κυριεύσας τὸ Σασσὶν ἔσωσε τὸν Πρῶσσον στρατηγὸν Μπλοῦχερ. Συνώδευσεν εἶτα τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Α' εἰς τὰς συνδιασκέψεις τῆς Βιέννης, τοῦ Αἲξ καὶ τῆς Βερώνης. Τῷ 1825 κατέβαλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Δεκεμβριστῶν, τῷ δὲ 1828 ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, διοργανώσας ἐπὶ νέων βάσεων τὸν ρωσικὸν στρατόν. Τῷ 1841 τοῦ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ πρίγκιπος καὶ διωρίσθη πρόεδρος τῆς γερουσίας, τῷ δὲ 1848 πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεσύρθη τῷ 1852 καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Καστελλαμάρε, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Συνέγραψε διάφορα φιλολογικὰ ἔργα ἐκδοθέντα γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1892 ὑπὸ τὸν τίτλον «Oeuvres choisies». θ. β.

—**Τσερνιτσέφ**, ***Γρηγόριος-Ζαχάροβιτς***, *κόμις* —. Ρῶσος στρατηγὸς (1672—1745). Οἰκεῖος τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ὑπῆρξεν εἷς τῶν διαπρεπεστέρων στρατηγῶν του καὶ μετέσχεν ὅλων τῶν μαχῶν, ἃς διεξήγαγεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκυρίευσε τὸ Ἑλσινγκφορς τῷ 1710, ἐνίκησε τοὺς Σουηδοὺς εἰς τὴν λίμνην Πελκὰν τῷ 1714 καὶ ἐγένετο διοικητὴς τῆς Λιβονίας καὶ ἀρχιστράτηγος τῷ 1730, λαβὼν ταυτοχρόνως τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος. Νυμφευθεὶς τὴν εὐνοουμένην τοῦ Μεγάλου Πέτρου κόμισσαν Ἄνναν Ρίνσκι ἀπέκτησε πολλοὺς υἱούς, καταλαβόντας μεγάλα ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ. θ. β.

—**Τσερνιτσέφ**, ***Ζαχαρίας-Γρήγοροβιτς***, *κόμις* —. Ρῶσος στρατηγὸς (1722—1784). Ἐπολέμησε καθ' ὅλον τὸν ἑπταετῆ πόλεμον, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ζορντόρφ, εἶτα δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατάρχου Σολτικὼφ κατετρόπωσε τοὺς Πρώσσους εἰς Πάλτσιγκ καὶ Κούνερσντορφ, τῷ δὲ 1760 κατέλαβε τὸ Βερολῖνον, ὅπου ὁ στρατός του διήρπασε τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους. θ. β.

—**Τσερνιτσέφ**, ***Ζαχαρίας Νικολάγιεβιτς***, *κόμις* —. Ρῶσος στρατιωτικὸς καὶ ἐπαναστάτης (1799—1861). Ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἀνεμείχθη εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Δεκεμβριστῶν τοῦ 1825 καὶ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια δεσμά. θ. β.

—**Τσερνιτσέφ**, ***Ἰβὰν Γρηγόροβιτς***, *κόμις* —. Ρῶσος ναυτικὸς (1730—1797). Σπουδάσας ἐν Ὀλλανδίᾳ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικὸν ἐπὶ αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ καὶ ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ἐξώπλισε τὸν ὑπὸ τὸν Ὀρλὼφ κατελθόντα τῷ 1771 εἰς τὴν Μεσόγειον ρωσικὸν στόλον, διὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Τσερνιτσὲφ συνεκρότησε τὴν ναυμαχίαν τοῦ Σβένσκα-Σοὺντ κατὰ τῶν Σουηδῶν, καθ' ἣν ἡττήθη, ἀλλ' εἰς δευτέραν ναυμαχίαν περὶ τὰ αὐτὰ παράλια κατέστρεψεν ἐντελῶς τὸν στόλον τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας. θ. β.

Τσερνοβίτι [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παλαιοκερασιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Τσέρνοβιτς, ἢ ***Τσερναούτι*** (Czernowitz ἢ Cernauti) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ρουμανίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Βουκοβίνας, τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ἀξιολογώτερον κέντρον. Κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Προύθου, κατέχουσα θέσιν δεσπόζουσαν τῶν μεταξὺ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Εὐξείνου συγκοινωνιῶν. Περιβάλλεται ὑπὸ εὐφόρου χώρας καὶ εἶναι σπουδαιότατον κέντρον ἐμπορίου σιτηρῶν, ξυλείας, ἐρίου, βοοειδῶν καὶ οἰνοπνευμάτων. Κάτ. (1924) 115 000, ἐξ ὧν 40 % Ρουμᾶνοι, 20 % Γερμανοί, 15 % Ρουθῆνοι, 15 % Πολωνοί, 5 % Ἑβραῖοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἀτσίγγανοι, Ἀρμένιοι κ. ἄ. Ἡ πόλις εἶναι ἕδρα ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκόπου καὶ ἔχει πανεπιστήμιον, ἀριθμοῦν (1928) 43 καθηγητὰς καὶ 1.036 σπουδαστάς. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο, ἱδρυθὲν τῷ 1875 ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ὑπῆρξε μέχρι τοῦ 1918 τὸ σημαντικώτερον κέντρον τῆς γερμανικῆς παιδείας ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τῆς δυαδικῆς μοναρχίας. Ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως ὅμως τοῦ Τσέρνοβιτς εἰς τὴν Ρουμανίαν ἡ διδασκαλία γίνεται εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν.

Κυριώτερα κτήρια ἔχει τὸ μέγαρον τῆς ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκοπῆς, τὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ναὸν τῶν Ὀρθοδόξων, ᾠκοδομημένον κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἐν Πετρουπόλει περιφήμου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰσαάκ, τὸν ρωμανογοτθικοῦ ρυθμοῦ ναὸν τῶν Ἀρμενίων καὶ τὴν μαυριτανικοῦ ρυθμοῦ συναγωγήν.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ Τσέρνοβιτς ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ὅτε τῷ 1775 περιῆλθεν εἰς τὴν Αὐστρίαν μεθ' ὁλοκλήρου τῆς Βουκοβίνας, ἦτο ἀκόμη μικρὸν χωρίον, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ὅμως μακρὰν περίοδον εἰρήνης, προήχθη ταχέως, χάρις εἰς τὴν ἐπίκαιρον αὐτοῦ θέσιν καὶ τοὺς προστρέξαντας εἰς αὐτὸ Αὐστριακοὺς ἀποίκους, κατέστη ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς Βουκοβίνας. Τὸ Τσέρνοβιτς ἀπέκτησεν ὅλως ἰδιάζουσαν θέσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ, λόγῳ τῆς ἐπιτευχθείσης αὐτόθι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1823 συναντήσεως τῶν αὐτοκρατόρων Ρωσίας καὶ Αὐστρίας, καθ' ἣν συνεζητήθησαν ζητήματα, ἀφορῶντα τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, τὸ καθεστὼς τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν καὶ ἄλλαι διαφοραὶ ἀφορῶσαι τὰς ρωσοτουρκικὰς σχέσεις. Κατὰ τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις, ὁ τσάρος ἐπείσθη νὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ σχετίζων τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα μετὰ τῶν ἄλλων ρωσοτουρκικῶν διαφορῶν, εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται καὶ ἡ ἐπὶ μακρὸν παρατηρηθεῖσα ἔκτοτε δυσμενὴς στάσις τῆς Ρωσίας πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐκ τῆς διασκέψεως ταύτης προῆλθε τὸ εὐχάριστον ἀποτέλεσμα ὅτι δι' αὐτῆς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα κατέστη πανευρωπαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀπὸ τότε δὲ ἤρχισεν ἡ κίνησις, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν τερματίσασαν τὸν Ἀγῶνα ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων. χ. δ.

Τσερνογιώργι. Σλαυϊκὴ ὀνομασία τοῦ *Καραγεώργη* (βλ. λ.) ἀρχηγοῦ τῆς δυναστείας τῶν Καραγεώργεβιτς.

τσερνόζιεμ (Tshernos[j]em) /*Ἐδαφολ.*/. Κυρίως ξηρὰ ἐδάφη πλούσια εἰς χοῦμον, γεννώμενα εἰς τὰς ξηρὰς καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἡμιξήρους περιοχάς, ὅπου ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ πλῆθος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων ἐπιτρέπει ἄφθονον αὔξησιν φυτείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ξηρασία κατὰ τὴν θερμὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους καὶ ὁ βαρὺς χειμὼν παρακωλύουν τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Τὰ ἐδάφη τσερνόζιεμ καλοῦνται καὶ *μέλαιναι γαῖαι*, ἀνήκουν δ' εἰς τὰ στεππικὰ ἐδάφη. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Οὐκρανίαν, τὰς βορείους κεντρικὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, Νοτίους Ἰνδίας (ὑπὸ τὸ ὄνομα Regur). γ. κ. γ.

Τσερνοζιόμναγια (πλήρως *Τσεντράλνο-Τσερνοζιόμναγια Ὀμπλάσι* = κεντρικὸν διαμέρισμα τῆς μαύρης γῆς) /*Γεωγρ.*/. Μεγάλη ρωσικὴ διοίκησις, συσταθεῖσα τῷ 1928 ἐκ τῶν κυβερνείων Βορονέζ, Κούρσκ, Ταμπὼφ καὶ Ὀρλὼφ καὶ ὁριζομένη ὑπὸ τῶν διοικήσεων Δυτικῆς Μόσχας, Μέσου Βόλγα, Κάτω Βόλγα, Βορείου Καυκάσου καὶ ὑπὸ τῆς Οὐκρανίας. Κατέχει τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τῆς ἐσωτερικῆς ρωσικῆς δημοκρατίας καὶ ἔχει ἔκτασιν 192.400 τ. χλμ. μὲ (1931) 11 872.900 κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὸ *Βορονέζ*. Διαιρεῖται εἰς 156 ἐπαρχίας, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῇ ἐδάφους (βλ. *τσερνόζιεμ*). π. κ. π.

Digitized by Google

τσερνόκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ δένδρου *δρῦς ἡ ἄμισχος*.

Τσερνολίστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 328. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Μαυρόκαμπον*.

Τσερνομάζωφ, Μύρων. Πράκτωρ τῆς μυστικῆς τσαρικῆς ἀστυνομίας, γεννηθεὶς τῷ 1882. Κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ ἐντὸς τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ μάλιστα τῆς μπολσεβικικῆς του ὁμάδος, ἐργασθεὶς μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1913 καὶ εἰς τοὺς κομματικοὺς σχηματισμοὺς καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «Πράβντας». Καταστὰς ὕποπτος ἀπεμακρύνθη πάσης δράσεως καὶ διεγράφη τοῦ κόμματος. Ἡ ἰδιότης του ὡς πράκτορος καὶ αἱ συνέπειαι τῆς κατασκοπευτικῆς του δράσεως ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὴν φεβρουαριανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917, ὅτε τὰ ἀρχεῖα τῆς ἀστυνομίας περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν. Θ. Π.

Τσερνομόρε (=*Μαύρη θάλασσα*) *[Γεωγρ.]*. Ρωσική, καὶ παρὰ ξένοις ἐνίοτε ἐν χρήσει, ὀνομασία τοῦ *Εὐξείνου Πόντου* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Τσερνούσκι (Cernuschi), *Ἐρρῖκος*. Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος (1821—1896). Κατὰ τὴν νεότητά του διεκρίθη διὰ τὸν θερμὸν πατριωτισμόν του, ἔπαιξε δὲ πρωτεύοντα ῥόλον κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς αὐστριακῆς κυριαρχίας ἐξέγερσιν ἐν Μιλάνῳ τοῦ 1848 καὶ κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ ἐπανάστασιν τοῦ 1859. Συλληφθεὶς τότε παρέμεινεν ἐγκάθειρκτος ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἔφυγεν εἰς Παρισίους καὶ διέπρεψεν αὐτόθι ὡς ἀνώτερος τραπεζιτικός, γενόμενος διευθυντὴς τῆς τραπέζης τῶν Παρισίων. Ἀποκτήσας τὴν γαλλικὴν ὑπηκοότητα ἀπὸ τοῦ 1871, ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς Ἄπω Ἀνατολήν, καθ' ὃ συνέλεξε διάφορα ἔργα τέχνης. Διεκρίθη ὡσαύτως ὡς συγγραφεύς, δημοσιεύσας τὰ ἔργα: «Réponse d' une accusation portée par M. de Cavour» (Παρίσιοι, 1861), «Mécanique de l' échange» (1865), «Contre le billet de banque, déposition et notes» (1866), «Illusions des sociétés coopératives» (1866) καὶ διαφόρους πραγματείας ὑπὲρ τοῦ διμεταλλισμοῦ ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Or et argent» (1874), «La monnaie bimétallique» (1866) κλπ. Χ. Δ.

Τσέρνυ (Czerny), *Κάρολος*. Αὐστριακὸς δεξιοτέχνης καὶ παιδαγωγὸς τοῦ κλειδοκυμβάλου, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βιέννῃ (1791—1857). Ἤρχισε διδάσκων ἀπὸ ἡλικίας δέκα τεσσάρων ἐτῶν, δεκαπενταετὴς δὲ ἦτο ἤδη περιζήτητος ὡς διδάσκαλος. Ὁ Τσέρνυ διετέλεσεν ἐπὶ τριετίαν μαθητὴς τοῦ Μπετόβεν, διεκρίθη δὲ καὶ ὡς συνθέτης λεπτῆς καὶ κομψῆς μουσικῆς δωματίου, ἐκκλησιαστικῆς, πιανιστικῆς κλπ. Μεταξὺ τῶν διασημοτέρων μαθητῶν του ἀναφέρονται ὁ Λίστ, ὁ Κούλλακ, ὁ Γίαελλ κλπ. Ὁ Τσέρνυ συνέθεσε περὶ τὰ 1000 μικρὰ καὶ μεγάλα ἔργα· ἐκ τούτων ὅμως ἐξαιρετικὴν καὶ ἀμείωτον σπουδαιότητα ἔχουσιν ἀκόμη σήμερον τὰ διδακτικά του ἔργα διὰ κλειδοκύμβαλον, ἐξ ὧν τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει ἐν τοῖς ὠδείοις εἶναι τὰ ἑξῆς: «160 achttaktige Uebungen» (op. 821), «Vorschule der Fingerfertigkeit» (ἔργ. 636), «Schule der Gelaufigkeit» (ἔργ. 299), «Schule der Fingerfertigkeit» (ἔργ. 740), «40 tagliche Studiem» (ἔργ. 337), «Schule der Virtuosen» (ἔργ. 365), «Schule der linken Hand» (ἔργ. 399), «Schule des Legato und Staccato» (ἔργ. 335), «Schule der Verzierungen» (ἔργ 355), «Complete theoretical and practical Pianoforte school» περιλαμβάνουσα τὰ ἔργα: 299, 300, 335, 355, 399, 400 καὶ 500. Γ. Σ.

Τσέρνωφ, Βίκτωρ Μιχαήλοβιτς. Ρῶσος ἐπαναστάτης συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἀνεμείχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του τῷ 1893 ὡς μέλος τοῦ κόμματος τῶν ναρόντνικων. Συνειργάσθη εἰς τὸ μηνιαῖον θεωρητικὸν ὄργανον τοῦ κόμματος τούτου: «Ρούσκοϊε Μπογκάτστβα» (= Ρωσικὸς πλοῦτος), ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ ὁποίου ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ δὲν ἰσχύει ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Τὰς ἀπόψεις ταύτας τοῦ Τσέρνωφ ἀνεσκεύασεν ὁ Ν. Λένιν εἰς τὸ ἔργον του: «Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα καὶ οἱ κριτικοὶ τοῦ Μάρξ». Τῷ 1899 μετεναστεύσας εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπόθεν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σοσιαλεπαναστατικοῦ κόμματος, γενόμενος ἔκτοτε ὁ ἀδιαφιλονίκητος πολιτικὸς καὶ θεωρητικός του ἡγέτης, διαρκὲς μέλος τῆς κεντρικῆς του ἐπιτροπῆς καὶ ἀρχισυντάκτης τοῦ κεντρικοῦ του ὀργάνου «Ρεβολουτσιονάϊα Ρόσια» (= Ἐπαναστατικὴ Ρωσία). Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐτήρησε στάσιν ἀμφιρρέπουσαν μεταξὺ τοῦ διεθνισμοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Μετασχὼν τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Τσίμμερβαλντ, ἀπέσχε κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ μανιφέστου. Μετὰ τὴν φεβρουαριανὴν ἐπανάστασιν (1917) ἐπέστρεψεν εἰς Ρωσίαν καὶ ἐγένετο ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, τῆς συνεχίσεως τοῦ πολέμου μέχρι τέλους μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων καὶ τῆς συνεργασίας μὲ τὴν ἀστικὴν τάξιν. Κατὰ τὸ πρῶτον ὑπουργεῖον συνασπισμοῦ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως Κερένσκυ ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας, ἀλλ' ἀνέβαλε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ σοσιαλεπαναστατικοῦ κόμματος, ἀντιδράσας κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν χωρικῶν αὐθορμήτου ἀπαλλοτριώσεως τῶν γαιῶν τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων. Μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Ἰουλίου 1917 παρῃτήθη, τὸν δὲ Ἰανουάριον τοῦ 1918 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, ἥτις διελύθη ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων. Ἀπὸ τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀκτωβρίου 1917 καὶ ἐφεξῆς κατεπολέμησε λυσσωδῶς τὴν σοβιετικὴν ἐξουσίαν. Μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς κατὰ τῶν μπολσεβίκων ἐξεγέρσεως τῶν Τσεχοσλοβάκων καὶ τῶν σοσιαλεπαναστατῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Βόλγα (1918), προήδρευσε τοῦ ἐν Οὔφᾳ συγκληθέντος συνεδρίου τῶν μελῶν τῆς διαλυθείσης συντακτικῆς συνελεύσεως καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν προσωρινὴν ἐπικράτησιν ἐν τῇ δυτικῇ Σιβηρίᾳ τοῦ Κολτσάκ, ὅστις τέλος τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἀπήλασεν ἐκ Σιβηρίας. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1921 μετέσχε τοῦ ἐν Παρισίοις συνεδρίου τῶν μελῶν τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, ὅπερ ἐξέλεξεν ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ σοσιαλεπαναστατῶν καὶ συνταγματικῶν δημοκρατικῶν (καντέ) καὶ τέλος ὑπεκίνησε δραστηρίως τὴν ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων καταπνιγεῖσαν ἐξέγερσιν τῆς Κρονστάνδης.

Ὁ Τσέρνωφ ὑπῆρξεν ἐκλεκτὸς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ καιροσκόπος ἐν τῇ πολιτικῇ, ἀπόστολος ἐν Ρωσίᾳ τοῦ ἀγγλικοῦ μικροαστικοῦ σοσιαλισμοῦ. Αἱ θεωρητικαί του ἀντιλήψεις καὶ ἡ πρακτική του δρᾶσις ἔχουν ἄμεσον ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν ἀνομοιογένειαν τῆς συνθέσεως τοῦ κόμματος τῶν σοσιαλεπαναστατῶν, οὗ ἡγεῖται ἀπὸ τοῦ 1900. Προσεπάθησε νὰ δώσῃ φιλοσοφικήν τινα βάσιν εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν κοινωνιολογίαν τοῦ διδασκάλου του Ν. Μιχαηλόφσκυ, ἡ ὁποία θεωρεῖ τὴν ἐξέλιξιν ὡς ἔργον τῶν ἀτόμων τῶν πεπροικισμένων μὲ κριτικὴν σκέψιν, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον εἰσήγαγεν εἰς αὐτὴν ἐμπειριοκριτικιστικά, νεοκαντιανικὰ καὶ θετικιστικὰ στοιχεῖα. Ἐνῷ πολλάκις ἐρωτοτροπεῖ πρὸς τὰς οἰκονομικὰς θεωρίας τοῦ Κ. Μάρξ, καταπολεμεῖ ταυτοχρόνως μετὰ βιαιότητος τὸν ἱστορικὸν ὑλισμὸν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς πάλης τῶν τάξεων. Τὰ φιλοσοφικά του ἄρθρα ἐξεδόθησαν ἐν συλλογῇ ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον: «Φιλοσοφικαὶ καὶ κοινωνιολογικαὶ μελέται» (ρωσ., Μόσχα 1907). Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του αἱ περισσότεραι ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῆς τρεχούσης πολιτικῆς. Θ. Π.

Τσεροβᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 328. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσέροβον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κλειδί* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Τσεροκῆ (οἱ) (Cherokees). Φυλὴ Ἰνδῶν ἐρυθροδέρμων, συγγενὴς πρὸς τοὺς Ἰροκῆ, κατοικοῦσα εἰς τὰ ὄρη Ἀλλεγκάνις ἐν τῇ Βορ. Ἀμερικῇ, ἔχουσα παλαιότερον ἴδιον πολιτισμόν. Διασῴζονται ἤδη μόλις 20 000 ἄτομα ἐκ τῆς φυλῆς, ζῶντα ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀκλαχόμας. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν σχεδὸν ἐλησμονήθη. Θ. Κ.

τσερότο (τό), καὶ **τσιρότο** δημοτ., ἔμπλαστρον κεχηρωμένον (ἰταλ. cerotto, ὃ ἐκ τοῦ λατ. cera=κηρός), κηρωτόν.

Τσερούλης (Cerulli). Ὄνομα εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Ἑπτανήσου, ἐκ τῶν ἀποτελουσῶν ἐν Κερκύρᾳ τὸ μέγα τῆς νήσου συμβούλιον, ἐγγραφεῖσα εἰς τὴν Χρυσόβιβλον μεταξὺ τῶν εὐγενῶν τῷ 1791.

Τσερούλης, Χαράλαμπος. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1879, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς ὑπηρέτησεν εἰς τὴν χαρτογραφικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ. Μετέσχε τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912—1913, ὡς διοικητὴς λόχου, μεθ' ὃ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Βορείου Ἠπείρου τῷ 1914. Μετὰ τοὺς πολέμους προήχθη εἰς ταγματάρχην, τῷ δὲ 1916 προσεχώρησεν εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀνέλαβε τότε τὴν διοίκησιν συντάγματος πεζικοῦ παρὰ τῇ μεραρχίᾳ Σερρῶν, μεθ' οὗ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκρὰ καὶ εἰς ἄλλας ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικὰς ἐπιχειρήσεις. Τῷ 1918, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ἐτοποθετήθη ὡς ἀρχηγὸς πεζικοῦ τῆς 3ης μεραρχίας ἀρχικῶς, τῆς 1ης κατόπιν, μεθ' ἧς ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην τὸν Μάϊον 1919. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1919 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς 1ης μεραρχίας, προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα Νοέμβριος 1920—Αὔγουστος 1922 παρέμεινεν ἐκτὸς τοῦ στρατεύματος. Ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνέργειαν μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς τοῦ 4ου σώματος στρατοῦ παρὰ τῷ στρατῷ τοῦ Ἕβρου. Τῷ 1926 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, προαχθεὶς συγχρόνως εἰς ἀντιστράτηγον, μεθ' ὃ ἀπεστρατεύθη. Ἀπέθανε τῷ 1929. Ν. Θ. Κ.

Τσερούττι (Cerutti), *Ἰωσὴφ-Ἀντώνιος-Ἰωακείμ*. Γάλλος συγγραφεὺς ἰταλικῆς καταγωγῆς (1738—1792). Εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὸ Ἰησουϊτικὸν κολλέγιον τῆς Λυῶνος, διὰ τῆς συγγραφῆς του δὲ «Apologie de l'institut et de la doctrine des jésuites» (1762) ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐδημοσίευσε διαφόρους πολιτικὰς μελέτας καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων φίλων τοῦ Μιραμπώ, ὃν πολλάκις ἐβοήθησεν εἰς τὴν *σύνταξιν τῶν περιφήμων* ἀγορεύσεών του. Χ. Δ.

Τσερπίστα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τερπνὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

τσέρρυ μπράντυ (τὸ) (Cherry Brandy). Πλούσιον εἰς ἀλκοόλην ἡδύποτον, παρασκευαζόμενον ἐκ κερασίων καὶ διαφόρων ὑδροκυανιούχων σπερμάτων. Ἔχει ἔντονον ὀσμὴν πικραμυγδάλων καὶ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ κὶρς (κερασόρρακον). Σ Γ.

Τσερτόζα (Certoza). Ὄνομα μονῶν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἰδίως δὲ τοῦ τάγματος τῶν Καρθουσιανῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ἱδρυμένων κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς μονῆς τῆς Μεγάλης Σαρτρὲζ (Grande-Chartreuse), κτισθείσης παρὰ τὴν Γρενόβλην τῷ 1086 ὑπὸ τοῦ ἁγίου Μπρούνο. Αἱ μοναὶ αὗται διαφέρουν τῶν ἄλλων, καθότι εἶναι ἐκτισμέναι ἐπὶ μεμονωμένων τοποθεσιῶν καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ συνεχόμενα, ἀλλ' ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων κτήρια, μετὰ κήπων, ναοῦ καὶ κοιμητηρίου, περιβεβλημένα ὑπὸ τείχους. Ἡ ἀρχὴ αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τὰς «λαύρας» τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ τσερτόζαι ἐπολλαπλασιάσθησαν ταχέως ἀπὸ τοῦ τέλος τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εἰς τὰς διαφόρους χριστιανικὰς χώρας τῆς δύσεως καὶ κατέστησαν πλουσιώταται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἡγουμένους των νὰ μεταβάλουν τὰς Ἐκκλησίας των, τοὺς βωμούς των, τὰς βιβλιοθήκας των καὶ τὰς μεγάλας αἰθούσας των ἐν γένει εἰς ἀληθῆ μουσεῖα θρησκευτικῆς τέχνης. Περιφημοτέρα πασῶν ὑπῆρξεν ἡ τῆς Παβίας, εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης, ἱδρυθεῖσα τῷ 1396. Ἐκ τῶν ἄλλων διακρίνονται ἡ τῆς Βὰλ ντ' Ἔμα, παρὰ τὴν Φλωρεντίαν, ἡ τοῦ Σὰν Μαρτῖνο, παρὰ τὸν πύργον τοῦ Σάντ' Ἔλμο τῆς Νεαπόλεως, αἱ τῶν Χερὲς καὶ Μπούργκος τῆς Ἱσπανίας καὶ ἡ κατεδαφισθεῖσα τῶν Παρισίων, ἡ ὁποία ἔκειτο ὅπου νῦν ὁ κῆπος τοῦ Λουξεμβούργου. Μ. Δ. Β.

Τσέρτομλυκ (Chertomlyk) *[Προϊστορ.]*. Εἷς τῶν σημαντικωτέρων προϊστορικῶν σκυθικῶν τύμβων (*Κουργκάν*) τῆς Ν. Ρωσίας. Τὸ Σερτομλὺκ κεῖται παρὰ τὴν Νικόπολιν τοῦ Δνειπέρου, ὁ δὲ τύμβος ἔχει περίμετρον 340 μ. καὶ 19 ὕψος, καλύπτεται ὑπὸ πλακῶν καὶ ἐγκλείει κολοσσιαῖον κύριον τάφον βαθέως ὑπὸ τὸ ἔδαφος φθάνοντα μετὰ πλαγίων κρυπτῶν, διαδρόμων καὶ τάφων ἵππων. Περιεῖχε σπουδαιότατα ἀντικείμενα ἀργυρᾶ ἑλληνιστικῆς τέχνης, χρυσᾶ (περίφημος ἀμφορεὺς) καὶ χαλκᾶ, ἅτινα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ι. Γ. Κ.

τσερτσεβὲς (ὁ) ἰδιωματ., ὁ οὐδὸς τῆς θύρας, τοῦ παραθύρου.

Τσερτσέν, ἢ Τιερτιὲν (Tchertchen, ἢ Tiertien) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ὄασις τοῦ Ἀνατολικοῦ ἢ Σινικοῦ Τουρκεστὰν (Σινκιάνγκ), κειμένη εἰς 38°8'9" Β πλάτους καὶ 85°30'22" Α. μήκους Γκρήνουϊτς. Παραβρέχεται ὑπὸ ὁμωνύμου ποταμοῦ (*Τσερτσὲν Νιαριά*), οὗτινος τὰ ὕδατα χάνονται ἐν τῇ περιοχῇ τῆς λίμνης Καρὰ Μπουρὰν καὶ εἶναι σπουδαιότατος ἐμπορικὸς σταθμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας. Χ. Δ.

τσερφελέκι (τὸ) *[Βοτ.]* βλ. *τακπελέκι*.

Τσεσαπήκ (Chesapeake) *[Γεωγρ.]*. Βαθὺς καὶ στενὸς κόλπος κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, μεταξὺ τῆς χερσονήσου τῆς Ντηλαβάρης καὶ τῶν πολιτειῶν Βιργινίας καὶ Μαριλάνδης. Ἔχει μῆκος 320 χλμ. καὶ πλάτος 10—55, ἐσχηματίσθη δὲ ἐκ τῶν ὑπογείων ρευμάτων καὶ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Τζαίημς, Πότομακ, Σασκεχουάννα κ. ἄ. Εἶναι πλωτὸς εἰς μεγάλα πλοῖα, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουν θαυμάσιοι ἀσφαλεῖς λιμένες, ὡς τῆς Βαλτιμόρης, Βάσιγκτον, Νιούπορτ καὶ Νόρφοκ. Διὰ διωρύγων ἑνοῦται ὁ κόλπος μετὰ τοῦ κόλπου τῆς Ντηλαβάρης καὶ διαφόρων γειτονικῶν ποταμῶν. Ἐν αὐτῷ λειτουργεῖ τὸ μέγιστον ὀστρεοτροφεῖον τοῦ κόσμου. Θ. Κ.

τσεσαρέβιτς (ὁ). Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ μέγας δοὺξ διάδοχος τῆς Ρωσίας, *τσεσαρέβνα* δὲ ἡ σύζυγος αὐτοῦ. Θ. Β.

Digitized by Google

Τσέσιρ (Cheshire) *[Γεωγρ.]*. Ἀγγλικὴ κομιτεία (βλ. λ. *Τσέστερ*).

Τσέσκαγια Γκουμπὰ *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, μεταξὺ τῆς χερσονήσου Κανὶν καὶ τῆς ἀκτῆς Τιμάν, κλειόμενος ὑπὸ τῆς νήσου Κολγκούγιεφ. Ἔχει ἄνοιγμα 103 χλμ. καὶ ἐπιφάνειαν 11.143 τ. χλμ., συχνάζεται δὲ ἀραιῶς ὑπὸ ἁλιέων καὶ κυνηγῶν. Π. Ν. Π.

Τσέσκε Μπουντέζοβιτς (Ceske Budejovice) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Βοημίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. (1930) 43.886. Χ. Δ.

Τσέσκυ Κροῦμλοφ (Cesky Krumlof, γερμαν. Krumau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν τῇ νοτίῳ Βοημίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μολντάου. Κάτ. 8.589. Ἔχει βιβλιοθήκην, πινακοθήκην, παλαιὸν θερινὸν ἀνάκτορον καὶ βιομηχανίαν χαρτοποιίας καὶ ὑφαντουργίας. Ἐγγὺς αὐτῆς ὑπάρχουν ὀρυχεῖα γραφίτου λίθου. Θ. Κ.

Τσεσμὲ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου (βλ. λ. *Κρήνη*). Περὶ τῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Τσεσμὲ ἐπιχειρήσεων κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν βλ. λ. *Ἐρυθραία*.

—**Τσεσμὲ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Φυσικὸς λιμήν, σχηματιζόμενος κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου τῶν Ἀλατσάτων, ἀντικρύζων ΒΔ. τὸν λιμένα καὶ τὴν πόλιν τῆς Χίου (πλάτ. 38° 19′ 30″ Β, μῆκ. 26° 19′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna). Ναυτικὸς φανὸς λευκοῦ σταθεροῦ δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι, εἰς δὲ τὸν Α. ΝΑ. μυχόν του φερώνυμος κωμόπολις. Σ. Ε. Λ.

—**Τσεσμὲ** ***ναυμαχία***. Ναυτικὴ σύρραξις, λαβοῦσα χώραν τὴν 7 Ἰουλίου 1770 μεταξὺ ρωσικοῦ καὶ τουρκικοῦ στόλου, καθ' ἥν, διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ δευτέρου, ἀνήβησεν ἡ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τρὸμπ καὶ τοῦ Ρώϋτερ λησμονημένη χρησιμότης τοῦ πυρπολικοῦ ὡς καταστρεπτικοῦ ὅπλου. Διωκόμενος ὁ καπουδὰν πασᾶς Χοζαμεδδὶν ὑπὸ 10 πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ 5 φρεγατῶν ρωσικῶν, διῃρημένων εἰς τρεῖς μοίρας ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Σπυριδὼφ καὶ τοὺς ὑποναυάρχους Ἀλέξιον Ὀρλὼφ καὶ Ἔλφινστον, κατέφυγεν μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν μοίρας εἰς τὸν κολπίζοντα ὅρμον τοῦ Τσεσμέ, ὅπου ἀποβὰς ὁ Τοῦρκος ναύαρχος Χοζαμεδδὶν αὐτοπροσώπως ἐπέβλεπε τὴν βεβιασμένην ἀνέγερσιν αὐτοσχεδίων ἐπακτίων πυροβολείων. Ἡ ρωσικὴ ναυαρχίς, οὖσα πρωτόπλους, ἐπέβαλεν εὐθὺ κατὰ τῆς τουρκικῆς, ἀλλ' ἐκτεθεῖσα εἰς τὸ πῦρ ὁλοκλήρου τῆς τουρκικῆς μοίρας ἔσχεν ἑκατοντάδα ἀνδρῶν ἐκτὸς μάχης, πρὶν ἀκόμη προφθάσῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ πυροβολικόν· ἐκπίπτουσα δὲ εὑρέθη ἀκουσίως πλευρισμένη εἰς τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα, ἧς ὁ «κυβερνήτης τῆς σημαίας» Ἀλγερῖνος, ὡς φέρεται, Χασὰν Τζεζαϊρλῆ διέταξε τὴν τόσον εὐνοοῦσαν τοὺς Τούρκους πεζομαχίαν, αὐτὸς οὗτος ἡγηθεὶς τῆς ἐμβολῆς. Ἀγρία σφαγὴ ἐτελεῖτο εἰς τὰ καταστρώματα τῶν ναυαρχίδων, τῶν ἄλλων πλοίων μὴ συμμετεχόντων παρὰ διὰ τῆς μέσῳ λέμβου ἀποστολῆς «ἐπικουριῶν ἐμβολῆς» εἰς τὰς συμπεπλεγμένας ναυαρχίδας των. Σφοδρὰ πυρκαϊά, προκληθεῖσα ἐκ στυππείων τῶν ὅπλων, δι' ὧν ἀπὸ τῶν θωρακίων ἔβαλλον οἱ Ρῶσοι, ἐξερράγη ἐπὶ τῆς ρωσικῆς ναυαρχίδος, μεταδοθεῖσα καὶ εἰς τὴν τουρκικήν· παρὰ τοῦτο ὅμως ὁ Σπυριδὼφ καὶ ὁ συνεπιβαίνων στρατηγὸς Φεοδὼρ Ὀρλὼφ δὲν ἐγκατέλιπον τὸ πλοῖόν των, παρὰ μόνον ὅταν αἱ μεγάλαι κεραῖαί του ἔπιπτον εἰς συντρίμματα, ὅπως καὶ ὁ Χασὰν ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, διασωθεὶς πληγωμένος εἰς τὴν ἀκτὴν διὰ λέμβου, μόνον ὅταν διεπίστωσε τὴν προσέγγισιν τοῦ πυρὸς εἰς τὴν πυριταποθήκην τῆς ναυαρχίδος. Μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἔκρηξιν τῶν δύο ναυαρχίδων, πολεμικὸν συμβούλιον τῶν Ρώσων κυβερνητῶν κατέληξεν εἰς τὸν αὐτοσχεδιασμὸν τριῶν πλοίων εἰς πυρπολικά, ἅτινα ἐπανδρωθέντα δι' Ἑλλήνων καὶ Δαλματῶν, ὑπὸ κυβερνήτας δύο Ἄγγλους καὶ ἕνα Ρῶσον, διωλίσθησαν τὸ μεσονύκτιον τῆς 7ης πρὸς τὴν 8ην, καλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ καπνοῦ αἰφνιδιαστικῶν ὁμοβροντιῶν ὁλοκλήρου τοῦ στόλου, μεταξὺ τῶν πλοίων τῆς τουρκικῆς μοίρας, τὰ ὁποῖα, ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἀνετινάχθησαν ἅπαντα. Ἡ καταστροφὴ αὕτη, γνωσθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Σμύρνην, προὐκάλεσε σφαγὰς τῶν ραγιάδων, ἀλλὰ καὶ ἐγέννησεν εἰς μὲν τοὺς Τούρκους τὸν τρόμον τῶν πυρπολικῶν, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας τὴν δίψαν καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐκδικήσεως. Ἡ ἡρωϊκὴ πάντως ἀντίστασις τοῦ Χασὰν ἀντημείφθη διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀπονομῆς τοῦ τίτλου τοῦ «γαζῆ» καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπεριορίστου εὐνοίας τοῦ σουλτάνου καὶ ἀγάπης τῶν συμπατριωτῶν του. Σ. Ε. Λ.

Τσεσμὲ Καβὰκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀναταλικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Χάβακα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

Τσεσμὲ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Βρυσοχώριον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τσεσμὲ Κολοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀρκαδιουπόλεως τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 290 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Κολλίνα*.

Τσεσμελῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νεράϊδα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσεσμελῆς, ***Νικόλαος***. Ἕλλην συνταγματάρχης τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ (βλ. λ. *Παπάζογλου Νικόλαος*).

Τσεσμὲ Λίτζα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Λίτζα Τσεσμέ*.

Τσεσμὲ Μχαλὲ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κοκκινοχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσεσμὲ μπογὰζ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ Χίου καὶ μικρασιατικῆς ἀκτῆς διέκπλους, ὁ παρὰ ξένοις Khios strait. Τὸ νότιον στόμιόν του, μεταξὺ Ἀσπροκάβου καὶ Ἁγίας Ἑρμιόνης τῆς Χίου, ἔχει εὖρος 4,5 μιλ., εἰς τὸ μέσον του δὲ τὴν νησῖδα *Πάσπαργο*· τὸ δὲ βόρειον διχάζεται, διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν Οἰνουσῶν, εἰς τὸν δίαυλον Ἐγρὶ Λιμὰν πρὸς Α. καὶ τὸ στενὸν Σπαλματόρι πρὸς Δ. Τὸ δεύτερον ἐφωτίσθη τῷ 1933 διὰ δύο φάρων Ἄγκα ἐπὶ τῶν νησίδων του Στρόβιλο καὶ Κίο ἱδρυθέντων. Σ. Ε. Λ.

τσεσμὲς (ὁ)· (λ. τουρκ.) κρήνη.

Τσεσμετζὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βρυσούλα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσέσνολα (Cesnola), ***Λουδοβῖκος Πάλμα, κόμις —***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος (1832—1904). Ἐνήργησεν ἐπιτυχεῖς ἀνασκαφὰς εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς μεγαλονήσου καὶ ἰδίως ἐν Κουρίῳ, ἔνθα ἀπεκάλυψε πολλοῦ λόγου ἄξια κειμήλια ἀρχαίου ναοῦ, ἀποκείμενα νῦν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ μουσείῳ τῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ ὁποίου ἐγένετο διευθυντὴς τῷ 1877. Ἔγραψε πολλὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας ἰταλιστὶ καὶ ἀγγλιστί, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι: «Scoperta del Tempio de Venere à Golgos» (1870), «La ultime scoperte nell' isola di Cipro» (1876), «Cyprus, its ancient cities, tombs and temples, with maps and illustrations» (1877), «A descriptive atlas of the Cesnola collection of Cypriote antiquities in the Metropolitan Museum of art» (1903). Β. Δ. Θ.

Τσέσνυ (Chesney), ***Φραγκῖσκος Ρῶντον***. Ἄγγλος στρατηγὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1789—1872). Ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, κατὰ δὲ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἐπολέμησεν ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν. Ἀποκτήσας ἕνεκα τούτου τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἔλαβε παρ' αὐτῆς τὴν ἄδειαν νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου, τῷ δὲ 1830 ἐγένετο γνωστὸς διὰ τοῦ ὑπομνήματός του περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς κατασκευῆς τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, τὸ ὁποῖον κατόπιν ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λεσσέψ. Τῷ 1831 ἐξηρεύνησε καὶ πάλιν τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου κατ' ἐντολὴν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ εἰσηγήθη σχέδιον συγκοινωνίας μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰνδιῶν ἀπὸ ξηρᾶς διὰ μέσου τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου. Τῷ 1835 ἐξετέλεσε νέον τολμηρὸν ἐξερευνητικὸν ταξίδιον κατὰ μῆκος τοῦ Εὐφράτου καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ποταμὸς οὗτος ἦτο δυνατὸν νὰ καταστῇ πλωτὸς εἰς ἀτμόπλοια, διαπλεύσας αὐτὸν ἐπὶ πλοίου ἀπὸ Ἀνὰχ μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Τῷ 1843 διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς εἰς τὸ Χονγκόνγκ, καθότι διὰ λόγους πολιτικοὺς δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τῶν σχεδίων του. Τῷ 1856 προέτεινε τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου, ἀπελθὼν ἐν νέου εἰς τὴν Ἀραβίαν, ὅπου προέβη εἰς νέας μελέτας, τὰς ὁποίας ἐπανέλαβε τῷ 1862, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων του. Ἔγραψεν: «Ἱστορία τῆς ρωσοτουρκικῆς ἐκστρατείας τοῦ 1828—1829», «Ἱστορία τῶν πυροβόλων ὅπλων» (1850), «Ἐξερεύνησις τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος» (1850), «Ἱστορία τῆς ἐκστρατείας τοῦ Εὐφράτου» (1868) κ.ἄ. Μ. Δ. Β.

Τσέστερ (Chester) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κομιτείας, κειμένη κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ντῆ, 30 χλμ. πρὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπέχουσα 26 χλμ ΝΑ. τῆς πόλεως Λίβερπουλ. Κάτ. 40 802. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ μᾶλλον ἰδιοτύπων πόλεων τῆς Ἀγγλίας, συγκεντροῦσα λόγῳ τοῦ τουριστικοῦ της ἐνδιαφέροντος, πλῆθος περιηγητῶν καὶ ἐπιστημόνων. Ἡ παλαιὰ πόλις περιβάλλεται ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους περιμέτρου 2 μιλίων καὶ κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν παλαιοτάτων κτηρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι ἓν ἀνάκτορον κτισθὲν ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ, ὁ καθεδρικὸς ναός, οὗτινος ἡ ἀνέγερσις ἤρχισε τὸν ΙΒ′ αἰῶνα, διάφοροι ἄλλοι γοτθικοῦ ρυθμοῦ ναοὶ τοῦ ΙΑ′ καὶ ΙΒ′ αἰῶνος κλπ. Ἡ πόλις ἔχει μουσεῖον (Grosvenor museum), σχολὴν καλῶν τεχνῶν, τὴν ἀνωτέραν σχολὴν King's scool καὶ διαφόρους ἄλλας σχολὰς καὶ λύκεια. Τὸν ποταμὸν ζευγνύουσι δύο μεγάλαι γέφυραι, ὧν ἡ μὲν μία στηρίζεται ἐπὶ ἑνὸς μόνου μεγάλου τόξου μήκους 70 μ., ἡ δ' ἑτέρα εἶναι ἑπτάτοξος, ἀνεγερθεῖσα κατὰ τὴν ἀγγλοσαξονικὴν περίοδον. Πρὸς Δ τοῦ Τσέστερ ὑπάρχει περίφημον καθ' ὅλην τὴν Ἀγγλίαν πεδίον ἱπποδρομιῶν. Κυριώτεραι βιομηχανίαι τῆς πόλεως εἶναι τῶν χημικῶν προϊόντων, τοῦ χυτοσιδήρου, τοῦ μολύβδου, τοῦ σάπωνος καὶ τοῦ καπνοῦ. Ὁ λιμήν, ἂν καὶ μικρὸς καὶ προσιτὸς μόνον εἰς μικροῦ βυθίσματος πλοῖα, ἔχει οὐχ ἧττον ζωηρὰν ναυτιλιακὴν κίνησιν.

Τὸ Τσέστερ ὑφίστατο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ρωμαιοκρατίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Deva, ἦτο δὲ πρωτεύουσα τοῦ λαοῦ τῶν Κορναβίων. Κυριώτερα λείψανα τῆς περιόδου ταύτης τῆς πόλεως εἶναι εἷς βωμὸς φέρων ἑλληνικὴν ἐπιγραφήν, καὶ διάφορα ἐρείπια θερμῶν, ὡς καὶ ἄλλων κτηρίων. Μέχρι τοῦ Γ′ μ.Χ. αἰῶνος ἦτο σταθμὸς τῆς XX ρωμαϊκῆς λεγεῶνος Valeria Victrix, μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρωμαίων κατελήφθη διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν Βρετανῶν, τῶν Σαξόνων καὶ τέλος ὑπὸ τῶν Δανῶν. Ἀπὸ τοῦ Ι′ αἰῶνος ἄρχεται νέα περίοδος ἀκμῆς διὰ τὸ Τσέστερ, ὁ δὲ Γουλιέλμος ὁ Κατακτητὴς κατέστησεν αὐτὸ ἕδραν αὐτοδιοικήτου κομιτείας, ἑνωθείσης μετὰ τοῦ στέμματος τῷ 1237. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐπὶ Κρόμβελ, ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἓν τῶν κυριωτέρων ἐρεισμάτων τῶν βασιλοφρόνων, συνήφθη δὲ τότε πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς μεγάλη μάχη, καθ' ἣν ἡττήθη ὁ βασιλεὺς Κάρολος Α′ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ κοινοβουλίου (1645).

Ἡ κομιτεία τοῦ Τσέστερ (ἀγγλ. Cheshire, πρφ. *Τσέσιρ*) κεῖται ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι τῆς Ἀγγλίας, βορειοανατολικῶς τῆς Οὐαλλίας, καταλαμβάνει ἔκτασιν 2 605 τ. χλμ. καὶ ἀριθμεῖ πληθυσμὸν (1921) 1 025 423 κατοίκων, ἔχει δὲ ἔδαφος γόνιμον καὶ ἀκμάζοντα βιομηχανικὰ κέντρα. Χ. Δ.

—**Τσέστερ** (Chester) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ κομιτείᾳ Ντελάγουερ τῆς Πενσυλβανίας, 22,5 χλμ Δ.ΝΔ. τῆς Φιλαδελφείας. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ πολλὰς βιομηχανίας, ἰδίᾳ δὲ βάμβακος καὶ ἐρίου. Κάτ. 50 000. Χ. Δ.

—**Τσέστερ** ***συλλογὴ*** (Chester). Ἡ σπουδαιοτέρα συλλογὴ «θαυμάτων», «μυστηρίων» καὶ «ἀλληγοριῶν» τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας, περιλαμβάνουσα τεσσαράκοντα δύο τοιαῦτα, χρονολογούμενα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ μεσαίωνος. Μ. Δ. Β.

«Τσέστερ» (Chester). Εὔδρομον τοῦ βρεταννικοῦ ναυτικοῦ, ἐκτοπίσματος 5.235 τόννων καὶ ταχύτητος 25 κόμβων, ὡπλισμένον διὰ δέκα τηλεβόλων τῶν 5.5 ἰντσῶν. Εἶχε παραγγελθῆ εἰς Ἀγγλίαν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐπρόκειτο δὲ νὰ ἀποτελέσῃ μονάδα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λάμπρος Κατσώνης». Ἐκραγέντος ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατέσχεν αὐτὸ τῷ 1915. Ἀπεπερατώθη τὸν Μάϊον τοῦ 1916 καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἰουτλάνδης. Χ. Δ.

τσέστερ (τὸ) (Chester). Εἶδος σκληροῦ τυροῦ, παρασκευαζομένου κυρίως εἰς τὴν ἀγγλικὴν κομιτείαν τοῦ Τσέστερ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Σήμερον ἀποτελεῖ μᾶλλον εἶδος σκληροῦ τυροῦ παρασκευαζομένου εἰς διαφόρους, πλὴν τῆς Ἀγγλίας, χώρας, ὡς λ. χ. εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, τὴν Σουηδίαν, τὸν Καναδᾶν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Παράγεται ἐκ γάλακτος ἀγελάδος. Σ. Γ.

Τσέστερ (Chester), ***Ἄλαν-Ἄρθουρ***. Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (βλ. *Ἄρθουρ*).

Τσέστερ-λὴ-Στρὴτ (Chester-le-Street) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ντῶραμ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐὴρ Ε καὶ κέντρον πλουσίας εἰς γαιανθρακωρυχεῖα καὶ σιδηρομεταλλεῖα περιοχῆς. Κάτ. 14 712. Χ. Δ.

Τσέστερτον (Chesterton) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Καῖμπριτζ, βορειοανατολικὸν προάστιον τῆς πόλεως Καῖμπριτζ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καὶμ καὶ ἔχει ναυπηγεῖα λέμβων καὶ ἐργοστάσια πλίνθων. Κάτ. 11.330. Χ. Δ.

Τσέστερτον (Chesterton), ***Γιλβέρτος-Κεῖθ***. Ἄγγλος δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1874. Διετέλεσε συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος «Ἡμερήσια Νέα» τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Εἰκονογραφημένα νέα τοῦ Λονδίνου» καὶ ἔγραψε μυθιστορήματα πλήρη εὐθύμου πνεύματος. Ἔγραψεν ἐπίσης λυρικὰ ποιήματα, δράματα καὶ κωμῳδίας, καθὼς καὶ βιογραφίας Ἄγγλων συγγραφέων καί τινα ἔργα πολιτικοῦ καὶ κοινωνιολογικοῦ περιεχομένου, ἐν οἷς ἐκθέτει τὰς συντηρητικὰς ἰδέας του. Θεωρεῖται ἐκ τῶν καλυτέρων καὶ τῶν δημοφιλεστέρων συγχρόνων Ἄγγλων συγγραφέων. Ἡ λεπτὴ ἀλλὰ λίαν δηκτικὴ εἰρωνεία του, τὸ εὐτράπελον ὕφος του, ὅπερ πολλάκις φθάνει μέχρι παραδοξολογίας, ἡ μεγάλη του παρατηρητικότης καὶ αἱ εἰς τὰ ἔργα του ἐκτιθέμεναι πικραὶ ἀλήθειαι περὶ τοῦ σημερινοῦ πολιτ-

Digitized by Google

σμοῦ, ἀποτελοῦν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τεχνοτροπίας του, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἡ φήμη του λίαν ἐνωρὶς ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος του. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ μαῦρος ἱππότης» (1900)), «Ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ἦτο Πέμπτη» (1908), «Ἡ σφαῖρα καὶ ὁ σταυρὸς» (1910), «Ἡ μπαλλάντα τοῦ λευκοῦ ἵππου» ἐπικὴ κωμῳδία «Μαγικὴ» φανταστικὸν δρᾶμα (1913), «Τὰ ἐγκλήματα τῆς Ἀγγλίας» (1915), «Ἡ πρόληψις τοῦ διαζυγίου» (1920), «Ἡ Νέα Ἱερουσαλὴμ» (1920), «Ὁ αἰώνιος ἄνθρωπος» (1925), «Ἡ ἀπιστία τοῦ πάτερ Μπράουν» (1926), «Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Δὸν Κιχώτου» (1927), κ. ἄ. Ἔγραψε τὰς βιογραφίας τῶν Ρ. Μπράουνιγκ, Ντίκενς, Μπέρναρντ Σῶ, κ. ἄ. Τῷ 1915 ἐξέδωκε τόμον λυρικῶν «Ποιημάτων». Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἡ βικτωριανὴ ἐποχὴ ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ» (1913) «Ἐντυπώσεις ἐξ Ἰρλανδίας» (1919), «Τί εἶδα εἰς τὴν Ἀμερικὴν» (1922), κλπ. Μ. Δ. Β.

Τσέστερφιλντ ***νῆσοι*** */Γεωγρ./*. Γαλλικὸν νησιωτικὸν σύμπλεγμα τοῦ Εἰρηνικοῦ, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἀποικίαν τῆς Νέας Καληδονίας, ἧς ἀπέχει 500 μίλια νοτιοδυτικῶς. Ἀποτελεῖται ἐξ ὁμάδος κοραλλιογενῶν νησίδων, ἀνηκουσῶν εἰς τὴν κοραλλιογενῆ ζώνην τῆς Αὐστραλίας καὶ περιεχουσῶν κοιτάσματα γουάνο. Χ. Δ.

— **Τσέστερφιλντ** (Chesterfield) */Γεωγρ./*. Βιομηχανικὴ πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ντέρμπυ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρόθερ. Ἔχει περίφημον καθεδρικὸν ναὸν γοτθικοῦ ῥυθμοῦ, ἐπιστεφόμενον ὑπὸ πύργου ὕψους 75 μ. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἔχει ἐργοστάσια μηχανουργίας, μεταξουργίας, βαμβακουργίας, ἁλιευτικῶν εἰδῶν, χυτήρια κ. λ. π. Ἐξ ἄλλου εἶναι κέντρον πλουσίας εἰς γαιανθρακωρυχεῖα, σιδηρομεταλλεῖα καὶ μολυβδωρυχεῖα περιοχῆς. Κάτ. (1922) 63 380. Χ. Δ.

Τσέστερφιλντ (Chesterfield), ***Φίλιππος Ντόρμερ Στάνχωπ, κόμις τοῦ —***. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1694—1773). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτζ, κατόπιν δὲ διετέλεσε βουλευτὴς καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του εἰσῆλθεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων. ὅπου διεκρίθη διὰ τὰς φιλελευθέρας ἰδέας του, κατορθώσας νὰ καταργήσῃ τὴν λογοκρισίαν ἐπὶ τῶν δραματικῶν ἔργων. Διωρίσθη κατόπιν πρεσβευτὴς ἐν Χάγῃ, ἔνθα διεπραγματεύθη τῷ 1731 τὴν δευτέραν συνθήκην τῆς Βιέννης, βραδύτερον δὲ ὠνομάσθη ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῷ 1748 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Παραιτηθεὶς διὰ λόγους ὑγείας, ἀφιερώθη ἔκτοτε εἰς τὴν λογοτεχνίαν, γράψας διάφορα ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Τὸ κυριώτερον ὅμως τῶν ἔργων του, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλει τὴν λογοτεχνικήν του φήμην, εἶναι αἱ «Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν υἱόν του», αἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν σαφήνειαν τοῦ ὕφους, τὰς πνευματώδεις σκέψεις καὶ τὴν βαθεῖαν παρατηρητικότητα καὶ γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐξεδόθησαν τῷ 1774 εἰς 2 τόμους. Βραδύτερον ἐξεδόθη καὶ ἕτερος τόμος «Ἐπιστολῶν πρὸς τὸν βαπτιστικόν του». Μ. Δ. Β.

Τσέστι (Cesti), ***Μᾶρκος - Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς μουσουργὸς (1620—1669). Πιθανῶς μαθητὴς τοῦ Καρίσσιμι, ἐφήρμοσεν εἰς τὸ θέατρον τὸ παρὰ τοῦ διδασκάλου του τελειοποιηθὲν ρετσιτατίβο τῆς καντάτας. Ὁ Τσέστι διετέλεσεν ὀξύφωνος τοῦ παπικοῦ παρεκκλησίου τῆς Ρώμης καὶ μουσικὸς ὑποδιευθυντὴς τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης (1666—1669). Ἐκ τῶν μελοδραμάτων τοῦ Τσέστι τὸ «Χρυσοῦν μῆλον» ἢ «Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος» (Il Pomo d'oro), παιχθὲν ἐν Βιέννῃ τῷ 1667, εἶναι ἐκ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων καὶ πολυτελεστέρων ἔργων τοῦ λυρικοῦ θεάτρου. Συνέθεσεν ὡσαύτως τὰ μελοδράματα: «Orontea» (1649), «Cesare amante» (1651), «La magnanimità d' Alessandro» (1662), «La Dori» 1663), «Il principe generoso» (1665), «Nettuno e Flora festigianti» (1666), «Le disgrazie d' amore» (1667), «La schiava fortunata ἢ Semiramide» (1667), «Argia» (1669), ὧν τὰ πλεῖστα ἀπωλέσθησαν. Γ. Σ.

Τσεστόχοβα (Czestochowa, γερμαν. Tschenstochau) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ Κίλτσε, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κάττοβιτς—Βαρσοβίας. Κάτ. (1921) 80 473, ἐξ ὧν 22 663 Ἰουδαῖοι. Παρὰ τὴν πόλιν κεῖται ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας ἡ μονὴ τῶν Παυλιανῶν, ἱδρυθεῖσα τῷ 1382, ἥτις σήμερον εἶναι τόπος πυκνοῦ προσκυνήματος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τῆς καλουμένης κοινῶς «Μαύρης μητρὸς τοῦ Θεοῦ». Ἀπὸ τοῦ 1884 ἀνεπτύχθη ἐν τῇ πόλει περίφημος βιομηχανία ὑφαντουργίας (εἰδῶν ἐξ ἰνδικῆς καννάβεως καὶ βάμβακος) καὶ ἐριουργίας, μηχανουργίας, εἰδῶν ἐκ τσιμέντου καὶ χυτοσιδήρου. Θ. Κ.

Τσέσωντ (Cheshunt) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Χέρτφορντ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λῆ, 22 χλμ. πρὸς Β. τοῦ Λονδίνου, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἐν αὐτῇ σῴζονται αἱ οἰκίαι, εἰς τὰς ὁποίας διέμειναν ὁ Ριχάρδος Κρόμβελ καὶ ὁ Ἰάκωβος Α'. Κάτ. 12.954. Χ. Δ.

Τσέται (οἱ). Ὠνομάζοντο οὕτως οἱ Τοῦρκοι ἀντάρται, οἵτινες εἶχον συγκροτήσει ἐθελοντικὰ σώματα κατὰ τὴν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἐκστρατείαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1919—1922), δι' ὧν ἡ κεμαλικὴ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἠδυνήθη τὸ πρῶτον προχείρως ν' ἀντιταχθῇ κατ' αὐτοῦ. Ἐνήργουν οὗτοι δι' αἰφνιδιαστικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τῶν προφυλακῶν καὶ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, συνιστῶντες, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν κατὰ τόπους παραγόντων, ἔφιππα ἢ πεζὰ τμήματα. Μεταξὺ τῶν χειρίστων στοιχείων τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ στρατολογούμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον, διέπραττον συχνάκις στυγερὰ ἐγκλήματα εἰς τὰς ἐξαίφνης προσβαλλομένας καὶ καταλαμβανομένας ὑπ' αὐτῶν πόλεις τῆς ἑλληνικῆς ζώνης ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Τοιαῦται ὠμότητες διεπράχθησαν ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀϊδινίῳ, Ναζλί, Περγάμῳ, Μαινεμένῃ, Νικαίᾳ, Λεύκαις καὶ Μπίλετσικ. Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν συγκατελέγοντο ὁ Κιρκάσιος Ἐτὲμ βέης, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ρεσὶτ βέης, ὁ Μπεχλιβὰν καὶ ἄλλοι, ἔχοντες ὡς ὁρμητήρια τὸ ὑψίπεδον τοῦ Σιμάβ, τὸ Μπὸζ ντὰγ (Τμῶλον), τὸν Δράκοντα, τὴν νοτίως τοῦ Μαιάνδρου ἰταλοκρατουμένην τότε χώραν, τὸν Ὄλυμπον τῆς Μυσίας (Ἀδρανὸς-Ντούμανιτς) κ. ἄ. Ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν ἦτο θαυμασία, ἐκινοῦντο δὲ εἰς δρᾶσιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Τούρκων ἀξιωματικῶν, ἀντιληπτόρων τῶν ἰδεῶν τῆς ἀνωτέρας τουρκικῆς διοικήσεως, εἰς ἣν παρεῖχον πληροφορίας πλήρεις περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀνασυγκροτηθέντος ὅμως βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τοῦ τακτικοῦ κεμαλικοῦ στρατοῦ, τὰ σώματα τῶν Τσετῶν ἐμειοῦντο μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1922, ὁπότε ταῦτα διελύθησαν ἢ προσέλαβον καθαρῶς στρατιωτικὸν χαρακτῆρα, ἀφομοιωθέντα πρὸς τὸν στρατόν. Ν. ΣΣ

Τσετάτεα ***Ἄλμπα*** (Cetatea Alba) */Γεωγρ./*. Ρουμανικὸν ὄνομα τῆς ἐν Βεσσαραβίᾳ πόλεως *Ἄκκερμαν* (βλ. λ.).

τσετβερίκ. Ρωσικὴ μονὰς μετρήσεως δημητριακῶν καρπῶν, ἴση πρὸς 26,237 λίτρας. Διαιρεῖται εἰς 8 *γκαρνίτσι*.

τσέτβερτ. —1) Ρωσικὴ μονὰς μετρήσεως δημητριακῶν, ἴση πρὸς 209 901 λίτρας. Διαιρεῖται εἰς 2 *ὀσμίνι*. —2) Ρωσικὴ ἀγροτικὴ μονὰς μετρήσεως ἐπιφανειῶν, ἴση πρὸς 5,46 στρέμματα.

Τσετερόκι */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου *Μεσοποταμιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Τσέτινα (Cetina) */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Δαλματίας, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Ντινάρα τῶν Δειναρικῶν Ἄλπεων καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 115 χλμ. εἰς τὸ Ἀδριατικὸν παρὰ τὴν Ἀλμίσσα. Χ. Δ.

Τσέτκιν (Zetkin), ***Κλάρα***. Γερμανὶς ἐπαναστάτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1857 ἐν Σαξονίᾳ καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1933 ἐν τῷ σανατορίῳ τοῦ Ἀρχαγγέλσκοϊε τῆς Μόσχας. Κατήγετο ἀπὸ οἰκογένειαν Σαξόνων διδασκάλων, εἰς ἡλικίαν δὲ 12 ἐτῶν ἐστάλη εἰς Λειψίαν, ὅπως φοιτήσῃ εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον τῆς περιφήμου φεμινιστρίας Αὐγούστας Σμίθ. Ἐν Λειψίᾳ ἐσχετίσθη μὲ τοὺς κύκλους τῶν Ρώσων ἐπαναστατῶν πολιτικῶν φυγάδων, ἐν οἷς καὶ ὁ Ὄσσιπ Τσέτκιν, τὸν ὁποῖον συνεζεύχθη. Ὅταν ὁ σύζυγός της ἀπηλάθη ἐκ Γερμανίας ὡς ἀνεπιθύμητος, ἡ Τσέτκιν τὸν ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς εἰς Ἑλβετίαν καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ὅπου μέχρι τοῦ 1899, ἔτους καθ' ὃ ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της ἐξ ἀνιάτου νοσήματος, ἠναγκάσθη νὰ ἐργασθῇ ὡς οἰκοδιδάσκαλος καὶ μεταφράστρια, πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ ἄρτου τοῦ ἀσθενοῦς συζύγου καὶ τῶν δύο τέκνων της. Τῷ 1889 ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν, καὶ ἐνῷ ἀκόμη ἴσχυεν ὁ περίφημος κατὰ τῶν σοσιαλιστῶν νόμος τοῦ Βίσμαρκ, ἐγένετο μέλος τοῦ παρανόμου σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ τῷ 1892 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Gleichheit» (= Ἰσότης), σοσιαλδημοκρατικῆς ἐφημερίδος διὰ τὰς γυναῖκας. Ὡς διευθύντρια τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἀνέπτυξε τεραστίαν δραστηριότητα μεταξὺ τῶν γυναικῶν διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ συνδικαλιστικήν των ὀργάνωσιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Τὴν διεύθυνσιν τῆς «Gleichheit» διετήρησε μέχρι τοῦ 1916, ὁπότε ἡ ὑπὲρ τοῦ πολέμου ταχθεῖσα διοίκησις τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τὴν ἔπαυσε τῆς θέσεώς της. Ἡ Τσέτκιν καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐτάχθη ἐναντίον τοῦ προϊόντος ὀππορτουνισμοῦ τοῦ κόμματος, τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο τὴν συνέδεσε στενῶς μὲ τὴν Ρόζαν Λούξεμπουργκ. Τῷ 1907, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ν. Λένιν, κατεπολέμησε τὰς ὀππορτουνιστικὰς τάσεις τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Στουτγάρδης. Μόλις ἐκηρύχθη ὁ Παγκόσμιος πόλεμος, ἐτάχθη ἀναφανδὸν ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἐναντίον τῆς πλειοψηφίας τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, ὅπερ υἱοθέτησε τὸ σύνθημα τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου. Τῷ 1915 συνεκάλεσε τὴν γυναικείαν συνδιάσκεψιν τῆς Βέρνης, ἡ κυκλοφορία τοῦ ἀντιπολεμικοῦ μανιφέστου τῆς ὁποίας τῆς ἐστοίχισε πολύμηνον φυλάκισιν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1915, ἐνῷ ἐμαίνετο ὁ πόλεμος, ἐξέδωκε μετὰ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ καὶ τοῦ Φ. Μέρινγκ τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ θεωρητικοῦ περιοδικοῦ «International» (=Διεθνής). Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τῶν γεγονότων τὴν ὤθησε μετ' ὀλίγον πρὸς τὴν ὁμάδα τοῦ «Σπαρτάκου», καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, πρὸς αὐτό. Μετὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Γ' Διεθνοῦς ἐστάλη ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἰς τὸ συνέδριον τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος ἐν Τούρ, ὅπου κατώρθωσε νὰ κερδήσῃ τὴν πλειοψηφίαν τῶν ἀντιπροσώπων μὲ τὸ μέρος τοῦ κομμουνισμοῦ. Τῷ 1921, κατὰ τὸ τρίτον συνέδριον τῆς Γ' Διεθνοῦς, ἐξελέγη μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ προεδρείου αὐτῆς καὶ βραδύτερον μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς βοηθείας. Ἀπὸ τοῦ 1921 καὶ ἐντεῦθεν ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτὴς τοῦ Ράϊχσταγ, τὸν Αὔγουστον δὲ τοῦ 1932 προήδρευσεν αὐτοῦ ὡς ἡ γηραιοτέρα τῶν ἀντιπροσώπων. Ἡ Τσέτκιν ἔγραψε πλεῖστα ἄρθρα καὶ προπαγανδιστικὰς μελέτας, διεκρίθη δὲ διὰ τὴν ἐπαναστατικότητά της καὶ τὴν μεγάλην ρητορικήν της δεινότητα. Θ. Π.

Τσετοσὰν */Γεωγρ./*. Πολυκόρυφον ὄρος τοῦ ΝΑ. Θιβέτ, ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῶν ὀρέων Τάνγκλα καὶ Τατσιενλοὺ καὶ σχηματίζον πολλὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς ὕψους μέχρις 8 000 μ. Χ. Δ.

τσέτουλα (ἡ)· δημοτ., χάραγμα δι' ἐγκοπῆς ὡς σημεῖον, ὡς μονάς: «τράβα τσέτουλες» σημείωνε γραμμές || εἰρωνικῶς ἐπὶ τῶν ἀστοιχειώτων: «μὲ τὴν τσέτουλα τἄμαθε τὰ γράμματα».

— */Ἐγκυκλ./* Ἡ *τσέτουλα* εἶναι ξύλον, συνήθως εὐθὺς κλάδος μήκους 0,30—0,35 μ., ἐφ' ἧς οἱ μικροπιστωταὶ χαράσσουν ὁμοιοειδῆ καὶ ἰσόποσα χρέη (τὸ ἡμερήσιον γάλα, ἄρτον κλπ.), ἀποσπῶντες ἀπὸ τοῦ ξύλου τριγωνικὰς ἐγκοπὰς διὰ μαχαιρίου. Ἡ τσέτουλα κρατεῖται ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου· κατὰ τὴν ἐξόφλησιν, ἂν τὸ ξύλον εἶναι χονδρόν, ἀποξύνεται ἡ χαραχθεῖσα πλευρά· ἄλλως ὁ προμηθευτὴς κομίζει νέαν.

τσὲ-τσὲ (tsé-tsé) */Ζῳολ./*. Ὀνομασία λαϊκὴ κοινῆς τινος ἀφρικανικῆς μυίας, ἀνηκούσης εἰς τὸ γένος τῶν *γλωσσινῶν*. Ἐκ τοῦ ἐντόμου τούτου ἀναπτύσσεται καὶ ἡ ὁμώνυμος *νόσος τσέ-τσε*, ἥτις εἶναι τρυπανοσωμίασις, διαδεδομένη σήμερον καθ' ἅπασαν τὴν κεντρῴαν Ἀφρικήν, ἔνθα προσβάλλει αὕτη κυρίως τοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ ἕτερα κατοικίδια ζῷα· μεταδίδεται δὲ παρὰ τῆς ἀφρικανικῆς ταύτης μυίας. Συνήθως ὁ ἄνθρωπος δὲν προσβάλλεται ἐκ ταύτης. Μ. Ν. Κ.

Τσετσενία (ρωσ. *Τσέτσνιγια*) */Γεωγρ./*. Αὐτόνομος καυκασιανὴ διοίκησις τῆς Ἐσωτερικῆς Ρωσικῆς δημοκρατίας, συσταθεῖσα τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1922 καὶ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ διαμερίσματος τοῦ Βορείου Καυκάσου. Κατέχει τὸ πρὸς Δ τοῦ Νταγκεστὰν καὶ πρὸς Ν. τοῦ Τέρεκ τμῆμα τῶν βορείων κλιτύων τοῦ Καυκάσου καὶ ἔχει ἔκτασιν 10.800 τετρ. χλμ. (1931), 460 000 κατ. (94 % Τσετσένοι, 3 % Ρῶσοι) καὶ πρωτεύουσαν τὴν αὐτόνομον πόλιν *Γκρόζνυ* (κάτ. 70 896). Παράγει ἀραβόσιτον καὶ ἔχει σημαντικὴν κτηνοτροφίαν. Π. Ν. Π.

Τσετσέν(τσ)οι (οἱ). Βορειοκαυκασιανὸς λαός, πρεσβεύων τὸν Μωαμεθανισμὸν (σουνῖται). Ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρώσους τῷ 1818, ἐστασίασαν τῷ 1848 (ἐκ τῶν διώξεων ὁμαδικῶς ἐκπατρισθέντες τῷ 1864 εἰς Μικρὰν Ἀσίαν), ἐκ νέου δὲ ὑπετάγησαν τῷ 1877. Π. Ν. Π.

Τσέτσης, ***Ἰωάννης Δ.*** Ἐγεννήθη ἐν Ζίτσῃ τῆς Ἠπείρου τῷ 1843, διετέλεσε δὲ καθηγητὴς εἰς πολλὰ ἑλληνικὰ γυμνάσια. Ἐγκύψας εὐδοκίμως εἰς τὰ τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐδημοσίευσεν ἱκανὰς πραγματείας ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» καὶ τῷ «Παρνασσῷ», ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέχει ἡ περὶ τῶν μουσικῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἄρνῃ τῆς Ἄνδρου μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς ἐπικεκλημένης Ἁγίας, δημοσιευθεῖσα («Παρνασσός» τόμ. ΙΒ', σ. 134—149). Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1900. Δ. Π. Π.

Τσέτσικας, ***Ἰωάννης***. Ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ καὶ κατόπιν ἤσκησεν ἐπὶ μακρὸν τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Βιέννῃ καὶ Βουκουρεστίῳ. Τῷ 1911 ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Ἀθήναις, ὅπου μετερχόμενος εὐδοκίμως τὸ ἰατρὸν ἀπέκτησε πλείστους θαυμαστὰς καὶ φίλους ὡς ἐκ τοῦ εἰλικρινοῦς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς προσηνείας αὐτοῦ. Ἀνὴρ πολυμαθέστατος καὶ πολύγλωσσος, συνέγραψε πλείστας ἐπιστημονικὰς πραγματείας εἰς ἑλληνικὰ καὶ ξένα ἰατρικὰ περιοδικά. Ἦτο μέλος πολλῶν ἰατρικῶν σωματείων, εἰς ἃ ἔκαμε περισπουδάστους ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις. Αἱ εὐ-

Digitized by Google

ρύταται ὄντως γνώσεις αὐτοῦ ἐπεξετείνοντο καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα ζητήματα καὶ θέματα ἐκτὸς τῆς ιατρικῆς, περὶ ὧν συνεζήτει μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν κριτικότητος καὶ ἐμβριθείας, κατέχων ἄριστα καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1919, εἰς ἡλικίαν 68 ἐτῶν. Κυριώτεραι τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ εἶναι: «Sur les affections syphilitiques du coeur» (Rev. de méd. 1904), «Über die Neurotische Komponente der Neuropathien» (Wien. m W. 1910), «Beitrag zur Pathologie des Sympathicus» (αὐτ. 1912), «Contribution à l'étude de l'hérédité pathologique» (Rev de méd 1912), «Einfluss der Nephritis auf die Zeugung» (Wien. Kl. Woch. 1914) «Διαγνωστικὴ τῶν νόσων τῶν κατὰ τὴν κοιλίαν ὀργάνων» («Ἀρχ. Ἰατρικῆς»). Μ. Ν. Κ.

τσευδίζω δημοτ., εἶμαι τσευδός, ἄλλως *ψευδίζω* βλ. λ.).

τσεύδισμα (τό)· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ τσευδοῦ, ἄλλως *ψεύδισμα* (βλ. λ.).

τσευδός, *—ή, —όν*· ὁ μὴ ἔχων καλὴν ἄρθρωσιν, τραυλός. ψελλός, ἄλλως *ψευδὸς* (βλ. λ.).

Τσέϋν (Cheyne), ***Θωμᾶς-Κέλλυ.*** Ἄγγλος θεολόγος (1841—1915). Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἑρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τῆς «Βρεττανικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» εἰς τὰ θεολογικὰ ἄρθρα, ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Σώτερλαντ-Μπλὰκ ἐξέδωσε τὴν «Βιβλικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν» Ἔργα του ε ναι: «Αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἡσαΐα» (1880—1884 εἰς 2 τ), «Ἰὼβ καὶ Σολομὼν» (1887), «Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν» (1888), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ ιβλίον τοῦ Ἡσαΐα» (1895), «Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τῶν Ἰουδαίων μετὰ τὴν ἐξορίαν» (1898), «Βιβλικὴ κριτικὴ» (1904). «Τὰ προβλήματα τῆς Βίβλου καὶ τὸ νέον ὑλικὸν διὰ τὴν λύσιν των» (1907) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Τσέϋν-Στὼκς (Cheyne-Stokes) ***ἀναπνοὴ*** *[Ἰατρικ.]*· βλ. λ. ***ἄπνοια.***

Τσεφαλοὺ (Cefalu, λατ. Cephaloedium) *[Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Παλέρμου τῆς Σικελίας, κειμένη 67 χλμ. πρὸς Α τῆς πόλεως Παλέρμου, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 10.799. Ἐξάγει ἔλαιον, οἶνον καὶ μάρμαρα, χρησιμεύει δὲ ὡς κέντρον ἁλιείας σαρδελλῶν. Χ. Δ

—Τσεφαλοὺ (Cefalù) *[Γεωγρ.]* Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Σικελίας (πλάτ 38° 02′ Β., μῆκ. 14° 02′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 170: Cefalu to Mazzara καὶ 188: Catania to Cefalù), σχηματίζον χερσονησώδη προβολὴν μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Fiumara di Polina (ἀρχ Μόναλος) κα Fiumara grande (ἀρχ Ἱμέρας). Ἔχε μέγαν φάρον καὶ θυννοσκοπεῖον. Εἶναι τὸ *Κεφαλοίδιον ἄκρον* τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Διοδώρου, ἡ *Κεφαλοιδὶς* ἢ *Κεφαλώδης ἄκρα* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ

Τσεφλιτζὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου ***Ἀμπελούδια*** (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Χ. Δ

Τσεφού, ἢ ***Τσὶ-Φοὺ*** (Chefoo ἢ Chi-Fu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Κίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σαντούνγκ. Κεῖται ἐν τῷ κόλπῳ Τσὶ-Λὶ τῆς Κιτρίνης θαλάσσης, 160 χλμ. ΒΑ. τοῦ Κιάο-Τσόου, διεξάγει δὲ ἐμπόριον μετάξης, κυάμων, καρύων κλπ. Ἔχει ναοὺς διαμαρτυρομένων καὶ καθολικῶν Κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον ἡ πόλις διεδραμάτισε σημαντικὸν ρόλον. Κάτ. 54.500 Χ. Δ.

Τσέφρε *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐπὶ τῆς μεταξὺ Κερασοῦντος καὶ Τριπόλεως ἀκτῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀποτελοῦν τὸ δυτικὸν ἄκρον ὁμωνύμου ὁρμίσκου. Ταυτίζεται πρὸς τὸ *Ζεφύριον* τῶν ἀρχαίων.

Τσεφτιλίκι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Μελισσῶνας* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 38.

Τσὲχ (Cech), ***Σβατοπλόκ.*** Τσέχος ποιητὴς (1846—1908). Ἐδημοσίευσεν ἀρχικῶς λυρικὰ ποιήματα καὶ μπαλλάντας, βραδύτερον δὲ τοὺς «Ἀδαμίτας» (1873), θαυμάσιον ἔπος ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Οὐσσιτῶν, καὶ ἄλλας λυρικὰς καὶ ἐπικὰς ποιήσεις, ἐν αἷς: «Μία χειμωνιάτικη νύκτα» (1879), «Σλάβια» (1884), «Τραγούδια ἑνὸς σκλάβου» (1879). Ε ς τὰ πεζογραφήματά του («Τὸ ψαλτήριον τοῦ Ἰωάν. Μπούριαν», 1894, κ.ἄ.) περιγράφει μετὰ χάριτος καὶ δυνάμεως τὴν ζωὴν τοῦ τσεχικοῦ λαοῦ. Τὰ ποιήματά του, ἐξαίρετα ὑπὸ ἔποψιν μορφῆς, διαπνέονται ὑπὸ πανσλαυϊστικῶν ἰδεῶν. Θ. Κ.

Τσεχάνης, ***Κωνσταντῖνος***· βλ. *Τζεχάνης.*

τσεχικός, *—ή, —ον*· ὁ τῶν Τσέχων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Τσέχους: «τσεχικὴ γλῶσσα, —φιλολογία».

Τσέχοι (οἱ) (Czech Cech). Ὄνομα τῶν κατοίκων τῆς Βοημίας, ἥτις εἰς τὴν ἐγχώριον αὐτῆς γλῶσσαν καλεῖται *Τσέ υ* (περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν βλ. λ. *Βοημία*).

— *Φυσικ.-Ἀνθρωπολ.* Οἱ *Τσέχοι* εἶναι ἐκ τῶν ὁμάδων τῆς ὅλης ἐθνολογικῆς ὀντότητος τῶν *Τσεχοσλοβάκων*, ἀποτελούντων μετὰ τῶν *Πολωνῶν* τοὺς *Δυτικοὺς Σλαύους*. Οἱ Τσεχοσλοβάκοι, ὁ πλέον προκεχωρημένος σλαβικὸς κόσμος πρὸς δυσμάς, καὶ ἑπομένως εἰς μείζονα βαθμὸν μεμειγμένος μετὰ γερμανικοῦ καὶ οὐγγρικοῦ αἵματος, διαφέρουν σημαντικῶς τῶν ἀνατολικωτάτων σλαυικῶν ὁμάδων. Οἱ Τσέχοι, προελθόντες, ὅπως γενικῶς τὸ σύνολον τῶν Τσεχοσλοβάκων, ἐκ τῆς τελικῆς συγχωνεύσεως διαφόρων παλαιοτέρων σλαυικῶν φύλων, ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ Α' ἤδη αἰῶνος νὰ ἀποθῶσι τοὺς Θρᾷκας, Γαλάτας καὶ Γερμανοὺς ἀπὸ τὰς χώρας εἰς ἃς εὑρίσκονται, δηλαδὴ κυρίως τὴν Βοημίαν καὶ Μοραβίαν, ὅπου παρὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γερμανῶν (ΙΓ' αἰῶν) διετήρησαν σχετικὴν καθαρότητα. Ἔχομεν ὅμως καὶ προκεχωρημένα ὑπολείμματα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκγερμανισθέντα, ἐπὶ γερμανικοῦ ἐδάφους.

Γενικῶς οἱ Τσέχοι ἐμφανίζουν βραχυκεφαλίαν (κεφ. δείκτης 80—86), κατὰ κανόνα δὲ μεγάλην κρανιακὴν χωρητικότητα. Ἡ βραχυκεφαλία φαίνεται ὅτι εἶναι δευτερογενής, ἀντικαταστήσασα παλαιοτέραν δολιχοκεφαλίαν, συνοδευομένην ὑπὸ χαμαιμετωπίας καὶ πλατυϊνίας (παλαιοὶ σκελετοί). Ἀνάστημα μέσον (1.66 = 1.69 μ.) Οἱ Τσέχοι ἐμφανίζουν 20—23% μόνον ξανθὴν συνδρομήν, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ μεικτὴν ἢ ὀρφνὴν συνδρομήν, ἐνίοτε δὲ βαθέος τόνου ὀρφνὸν δέρμα, μέλαιναι τρίχες, ὀρφνὴ ἶρις). Ὅπως καὶ εἰς τοὺς Σλαύους καθόλου, εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς Τσέχους μεῖξιν διαφόρων φυλετικῶν τύπων εὐρωπαϊκῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἀσιατικῶν. Οἱ Βοημοὶ εἶναι Σλαῦοι πάντως (ὅπως καὶ οἱ ὀλιγώτερον καθαροὶ Σλοβάκοι τῶν βορείων τῆς Οὐγγαρίας). Ὁ βασικός των ἀνθρωπολογικὸς τύπος ἐνθυμίζει τὸν ἐκ τῶν μεγάλων φυλετικῶν διαιρέσεων τῆς Εὐρώπης *διναρικὸν* τύπον καὶ τοὺς δευτερεύοντας κλάδους των (ὀλιγώτερον ἔκσημα, ἡ βραχυκεφαλία, ἡ ὀρφνὴ συνδρομή, τὸ ἀνάστημα) Μεγάλην ὅμως εὑρίσκομεν μεῖξιν καὶ μετὰ τοῦ βορείου τύπου. Οἱ Βοημοὶ τῶν νοτιοδυτικῶν ὀρεινῶν χωρῶν διατηροῦν μείζονα καθαρότητα τοῦ παλαιοῦ τύπου. Οἱ Τσέχοι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν μὲ τὰς νομαδικὰς τσιγγανικὰς ὁμάδας, ἃς ὁ λαὸς ὀνομάζει συνήθως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν *μποεμικάς*. Ι. Γ. Κ.

Τσεχοσλοβακία (Ceskoslovenská Republiká, γαλλ Tchécoslovaquie, ἀγγλ. Czechoslovakia, ἰταλ. Cecoslovacchia, γερμ Tschechoslovakei ἢ Cechoslovakische Republik) Δημοκρατία τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἱδρυθεῖσα μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914—1918 καὶ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τμημάτων τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἤτοι ἐκ τῆς *Βοημίας* (βλ. λ.), ἐκ τῆς *Μουυβίας* (βλ. λ.), ἐκ τῆς *Σλοβακίας* (βλ. λ), ἐκ τῆς αὐτονόμου καταστάσης *Ὑποκαρπαθικῆς Ρωσίας* (*Ρουθινίας*), ἐκ μέρους τῆς *Αὐστριακῆς Σιλεσίας* (βλ. λ.), ἐκ μέρους τῆς *Κάτω Αὐστρίας* (βλ. λ.), καθὼς καὶ ἐκ μικροῦ μέρους τῆς Γερμανικῆς Ἄνω Σιλεσίας (τοῦ Χουλτσὶν ἢ Χλοτσίν).

Ἡ Τσεχοσλοβακία ἀνεκηρύχθη εἰς ἀνεξάρτητον κράτος μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας ὑπὸ τοῦ «Ἐθνικοῦ Τσεχοσλοβακικοῦ συμβουλίου» συνελθόντος ἐν Πράγᾳ τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1918. Κεῖται μεταξὺ 47°44 καὶ 51°3 Β πλάτους καὶ 12°5′ καὶ 24°39′ Α. μήκους καὶ ὁρίζεται πρὸς Β καὶ ΒΑ. ὑπὸ της Γερμανίας καὶ τῆς Πολωνίας, πρὸς Α. καὶ ΝΑ ὑπὸ τῆς Πολωνίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Γερμανίας. Τὸ ἐπίσημον ὄνομα αὐτῆς εἶναι Τσεχοσλοβακικὴ δημοκρατία (Ceskoslovenská Republiká), ἀνεγνωρίσθη δὲ διεθνῶς διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης τῶν Βερσαλλιῶν, δι' ἧς καθωρίσθησαν τὰ πρὸς τὴν Γερμανίαν σύνορα (28 Ἰουνίου 1919), τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, δι' ἧς καθωρίσθησαν τὰ πρὸς τὴν Αὐστρίαν σύνορα καὶ τὸ καθεστὼς τῆς Ὑποκαρπαθικῆς Ρωσίας (10 Σεπτεμβρίου 1919), καὶ τοῦ Τριανόν, δι' ἧς καθωρίσθησαν τὰ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν σύνορα (4 Ἰουνίου 1920), καθὼς καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς πρεσβευτικῆς διασκέψεως τῶν Παρισίων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Τέτσεν, δι' ἧς καθωρίσθησαν τὰ πρὸς τὴν Πολωνίαν σύνορα (18 Ἰουλίου 1920) καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διὰ τὸν ὁριστικὸν διακανονισμὸν τῶν συνόρων πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν (23 Ἀπριλίου 1923). Ἡ Τσεχοσλοβακία ἔχει ἔκτασιν 140.394 τ. χλμ καὶ 14.726.158 κατ. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν μεσογείων κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τῆς θαλάσσης, τοῦ πλησιεστέρου λιμένος (τῆς Τεργέστης) ἀπέχοντος περὶ τὰ 350 χλμ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, μὲ μῆκος 950 χλμ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ πλάτος μέγιστον μὲν ἐν τῇ Βοημίᾳ περὶ τὰ 280 χλμ., ἐλάχιστον δὲ ἐν τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ περὶ τὰ 50 χλμ. καὶ περίμετρον συνόρων περὶ τὰ 3.800 χλμ. Μετὰ τῆς θαλάσσης ἐπικοινωνεῖ διὰ τῶν πλωτῶν ποταμῶν Δουνάβεως, Ἔλβα καὶ Ὄντερ, ὧν ὁ ροῦς ἔχει διεθνοποιηθῇ. Ἐπιπροσθέτως ἔχουν ἀναγνωρισθῇ εἰς αὐτὴν εἰδικὰ προνόμια εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Ἀμβούργου, τοῦ Στεττίνου καὶ τῆς Τεργέστης.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] *Ὀρογραφία.* Ἡ Τσεχοσλοβακία καλύπτεται ὑπὸ ὑψιπέδου μετρίου ὕψους καὶ περιβάλλεται σχεδὸν πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς δύο ὁμάδας, εἰς τὸ *Βοημικὸν ὀροπέδιον* καὶ εἰς τὰ *Καρπάθια*. Τὸ *Βοημικὸν ὀροπέδιον* καταλαμβάνει τὸ ΒΔ. καὶ ΝΔ. τμῆμα τῆς Βοημίας καὶ περιλαμβάνει τὸν *Βοημικὸν δρυμὸν* καὶ τὴν *Σουμάβα*, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν *Ιαβὸρ* (ὕψους 1.458 μ.) πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ τὰ *Μεταλλικὰ ὄρη*, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν *Κλίνοβιτς* (ὕψους 1.244 μ.) καὶ τὰ *ὄρη τῶν Σουδητῶν* μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὰ *ὄρη τῶν Γιγάντων* (ὕψους 1.603 μ.) πρὸς τὰ ΒΔ. Τὰ *Καρπάθια* καταλαμβάνουν τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς χώρας. Ἄρχονται ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως, παρὰ τὴν Βρατισλάβαν, ὅπου σχηματίζονται τὰ *Μικρὰ Καρπάθια* καὶ τὰ *Λευκὰ Καρπάθια*, ἅτινα διασχίζουν τὴν Τσεχοσλοβακίαν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. σχεδὸν εἰς τὸ μέσον καὶ σχηματίζουν τὰ ὅρια μεταξὺ Μοραβίας καὶ Σλοβακίας καὶ συνεχίζονται διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Βεσκιδῶν, ἥτις καταλήγει εἰς τὰ Πολωνικὰ Καρπάθια. Ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Βεσκιδῶν διασχίζονται ἐν τῇ Σλοβακίᾳ τὰ ὄρη *Ὑψηλὰ Τάτρα* καὶ *Χαμηλὰ Τάτρα*, ἅτινα εἶναι τὰ ὑψηλότερα τῆς Τσεχοσλοβακίας, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Ικέλλαχ* (ὕψους 2.663 μ.)

Ὑδρογραφία. Κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι ὁ *Ἔλβας* καὶ ὁ *Ὄντερ*, οἵτινες ἀνήκουν εἰς αὐτὴν κατὰ τὸν ἄνω αὐτῶν ροῦν, καὶ ὁ *Δούναβις*, σχηματίζων τὸ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν δυτικὸν τμῆμα τῶν συνόρων, μετὰ τῶν πολλῶν παραποτάμων των, δι' ὧν τὰ ὕδατα τῶν ὀρέων τῆς χώρας χύνονται πρὸς τὴν Βόρειον θάλασσαν, πρὸς τὴν Βαλτικὴν καὶ πρὸς τὸν Εὔξεινον. Ὁ σημαντικώτερος παραπόταμος τοῦ Ἔλβα ἐν τῇ χώρᾳ εἶναι ὁ *Μολδαύας* (*Βλτάβα*), ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Βοημίας, διαρρέων αὐτὴν ἀπὸ Ν. πρὸς Β. Λίμνας ἔχει ἐλαχίστας μικρὰς ἐπὶ τῶν ὀρέων Σουμάβα καὶ Τάτρα. Αἱ μεγαλύτεραι τούτων εἶναι ἡ *Μέλαινα* ἐπὶ τοῦ Σουμάβα εἰς ὕψος 1.008 μ., ἔχουσα ἐπιφάνειαν 0.18 χλμ. καὶ βάθος 40 μ., καὶ αἱ *Στρμπα* εἰς ὕψος 1.350 μ. καὶ *Μεγάλη Χίντς* εἰς ὕψος 1.965 μ. ἐπὶ τῶν Τάτρα

Χλωρίς Ἡ χλωρὶς τῆς Τσεχοσλοβακίας παρουσιάζει μεγάλας διαφορὰς καὶ ποικιλίας ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὀφειλομένας εἰς τὴν σημαντικὴν διαφορὰν τοῦ ὕψους τοῦ ἐδάφους κατὰ τὰ διάφορα τμήματα τῆς χώρας, εἰς τὰς μεγάλας γεωλογικὰς ποικιλίας καὶ διαφορὰς αὐτῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν διαφόρων περιοχῶν. Οὕτως ἡ χλωρὶς τοῦ βορείου τμήματος τῆς Βοημίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Βαλτικῆς, παρουσιάζει μεγάλας ἀναλογίας πρὸς τὴν τῆς Σαξονίας καὶ τῆς Βαυαρίας, ἐνῷ ἡ τοῦ νοτίου καὶ δυτικοῦ τμήματος αὐτῆς ὁμοιάζει πρὸς τὴν αὐστριακὴν τῶν Ἄλπεων. Ἡ χλωρὶς τῶν ἀνατολικῶν τμημάτων παρέχει ὁμοιότητας πρὸς τὴν τῆς νοτίου Πολωνίας καὶ ΝΔ Ρωσίας. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς χώρας εἶναι ἡ ἀφθονία καὶ ἡ πυκνότης τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὸ ⅓ αὐτῆς καὶ φθάνουν μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων. Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι πλουσ ωτάτη εἰς κωνοφόρα, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὰ 85,96% τῆς δασικῆς ἐπιφανείας τῆς Βοημίας, τὰ 61,01% τῆς Μοραβίας, τὰ 30,35% τῆς Σλοβακίας καὶ τὰ 22,33% τῆς Ὑποκαρπαθικῆς Ρωσίας. Ἡ δρῦς ἀφθονεῖ ἰδίως ἐν Σλοβακίᾳ, ὅπου καλύπτει τὰ 15,40% τῆς δασικῆς ἐπιφανείας.

Πανίς. Ἡ πανὶς τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, μὲ τινα στοιχεῖα εἰλημμένα ἐκ τῆς πανίδος τῆς Σιβηρίας, τῶν ἀτλαντικῶν χωρῶν, τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου, τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Πόντου. Εἰς τὰ δυσπρόσιτα δάση τῆς Σλοβακίας καὶ τῆς Ὑποκαρπαθικῆς Ρωσίας διατηροῦνται εἰσέτι ἄγριά τινα θηρία, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἄρκτος, ὁ λύγξ, ὁ αἴλουρος. Ἐπίσης ὑπάρχουν ὀλίγαι τινὲς ἔλαφοι καὶ κάστορες. Τὰ κατοικίδια ἀφθονοῦν, ἰδίως δὲ οἱ χοῖροι, οἱ βόες, οἱ ἵπποι, τὰ πρόβατα κτλ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν τῶν ἑρπετῶν εἶναι μικρός, οἱ δὲ ἰχθύες τῶν ποταμῶν ὁλονὲν ἐλαττοῦνται λόγῳ τῆς ἐντατικῆς ναυσιπλοΐας.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα εἶναι εὔκρατον, μεταξὺ τοῦ ὠκεανίου τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ὁ χειμὼν εἶναι αἰσθητότερος ἢ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἀλλ' ἀπέχει τῆς δριμύτητος τοῦ τῆς Ρωσίας. Τὸ θέρος εἶναι θερμόν, χωρὶς ὅμως ἡ θερμοκρασία κατ' αὐτὸ νὰ φθάνῃ εἰς τὰ ὕψη τῆς τῶν πεδιάδων τῆς Οὐγγαρίας. Τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς χώρας ἔχει μέσην ἐτησίαν θερμοκρασίαν 8°. Εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ὀρέων τῆς Βοημίας καὶ τῶν Καρπαθίων ἡ μέση θερμοκρασία κατέρχεται εἰς τοὺς 5°. Ἐν Βοημίᾳ ἡ μέση κατωτάτη θερμοκρασία εἶναι 2°5, ἡ δὲ ἀνωτάτη 18°, ἐν Μοραβίᾳ 2°5 καὶ 20°, ἐν Σλοβακίᾳ 4°,5 καὶ 19°,5 καὶ ἐν τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ 2°,5 καὶ 20°5. Αἱ βροχαὶ δὲν εἶναι ἄφθο-

Digitized by Google

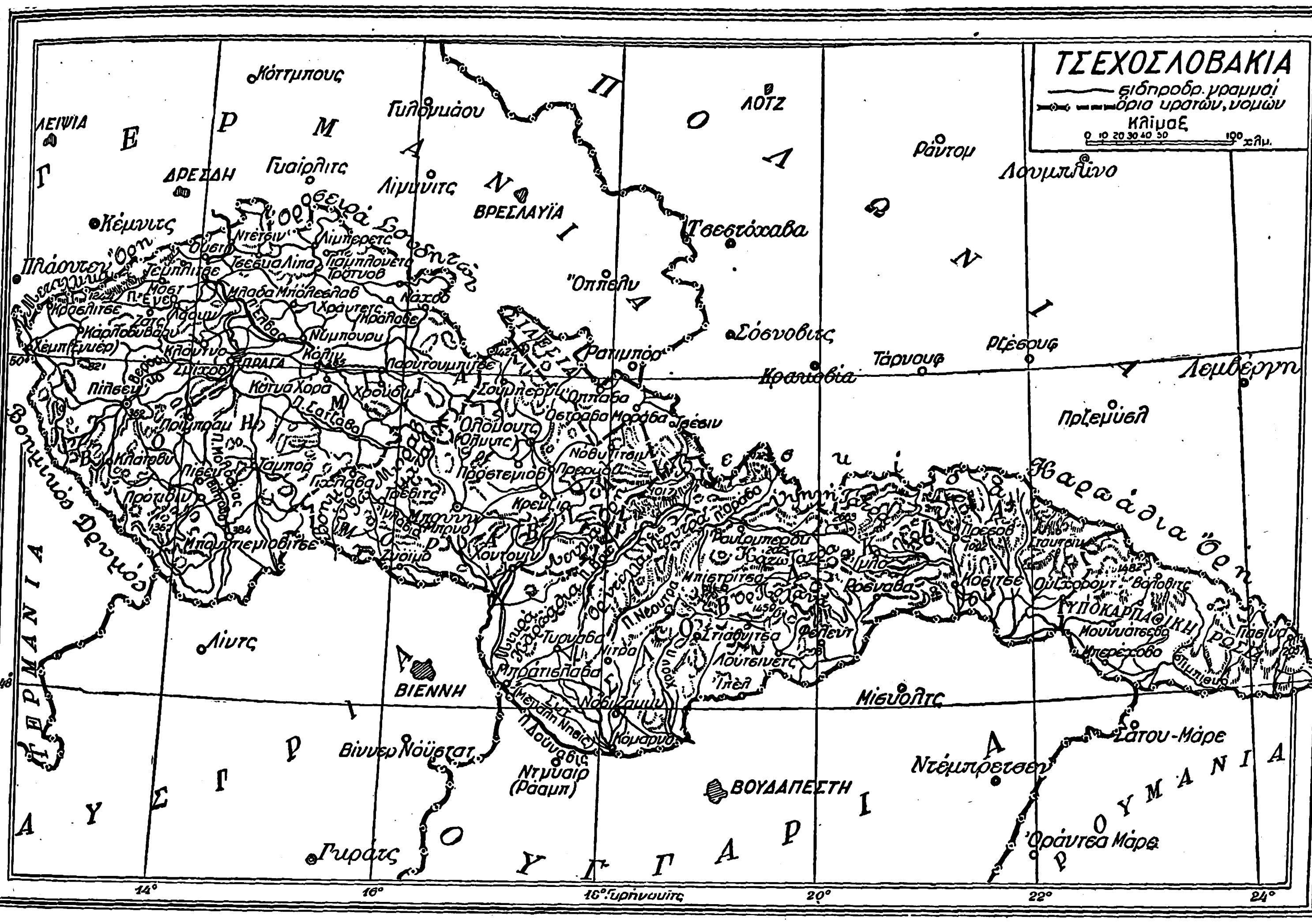

νοι (400—600 χλστ. ἐτησίως), ἀλλὰ πίπτουν κατὰ κανονικὰ διαστήματα, ἰδίως κατὰ τὸ θέρος.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τμημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς διαφόρους οἰκονομικὰς καὶ διοικητικὰς περιοχάς, ἡ Τσεχοσλοβακία δὲν παρουσιάζει μεγάλην οἰκονομικὴν ἑνότητα, ἡ δὲ ἐν γένει οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν διαφόρων αὐτῆς χωρῶν ἐμφανίζει μεγάλας ἀνισότητας. Ἐν τῷ συνόλῳ ὅμως αὐτῆς ἡ Τσεχοσλοβακία θεωρεῖται ἐκ τῶν μᾶλλον προηγμένων οἰκονομικῶς χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου παραγωγικόν, ἐπιτρέπον τὴν ἐντατικὴν γεωργίαν εἰς τὰς εὐφορωτέρας ζώνας, τὴν κτηνοτροφίαν εἰς τὰς μετρίως εὐφόρους καὶ τὴν σημαντικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν καὶ τοῦ ὑπεδάφους εἰς τὰς λοιπάς. Τὸ σύνολον τοῦ παραγωγικοῦ ἐδάφους καταλαμβάνει τὰ 95 % τὸ δὲ καλλιεργήσιμον τὰ 42,69 %.

Γεωργία. Ἡ γεωργία εἶναι μεγάλως ἀνεπτυγμένη, ἀσχολουμένων εἰς αὐτὴν τῶν 40 % τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Τσεχοσλοβακίας. Ἡ παραγωγὴ ὅμως τῶν σιτηρῶν δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς κατανολώσεως. Ἐξ ἄλλου καλλιεργοῦνται πολλὰ ἄλλα φυτά, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς πρῶται ὕλαι εἰς γεωργικάς τινας βιομηχανίας καὶ ὧν ἐνεργεῖται ἐντατικὸν ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Ἡ παραγωγὴ ποικίλλει, ἀναλόγως τῶν περιφερειῶν, οὖσα ἐντατικωτέρα εἰς τὰς δυτικὰς περιφερείας, καὶ ἰδίως εἰς τὸ κέντρον τῆς Βοημίας, τὴν Μοραβίαν καὶ τὴν νότιον Σλοβακίαν, καὶ μικροτέρα εἰς τὰς ἀνατολικὰς περιφερείας, τὴν λοιπὴν Σλοβακίαν καὶ τὴν Ὑποκαρπαθικὴν Ρωσίαν. Ἐκ τοῦ κατωτέρω παρατιθεμένου πίνακος ἐμφαίνεται ἡ ὁλικὴ καλλιεργήσιμος ἐπιφάνεια τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ ἐδάφους, τὰ διάφορα εἴδη αὐτοῦ καὶ ἡ ἀναλογία ἑκάστου τῶν εἰδῶν τούτων εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς χώρας.

Εἶδος τοῦ ἐδάφους	*Ἑκτάρια*	*Σύνολον ἐπὶ τοῖς 100*	*Βοημία ἐπὶ τοῖς 100*	*Μοραβία ἐπὶ τοῖς 100*	*Σιλεσία ἐπὶ τοῖς 100*	*Σλοβακία ἐπὶ τοῖς 100*	*Ὑποκαρπαθικὴ Ρωσία ἐπὶ τοῖς 100*
Ἔδαφος καλλιεργήσιμον..	5.991.718	42,69	47,82	52,54	46,50	38,71	18,09
Λειμῶνες..............	1.372.126	9,78	10,80	7,55	6,89	8,94	13,78
Πάρκα καὶ κῆποι.	163.448	1,17	1,26	1,29	1,44	1,05	0,92
Ἀμπελῶνες..............	16 998	0.12	0,01	0,20	—	0,18	0,25
Βοσκαί................	1 151.701	8,20	4,66	5,37	4,90	11,91	14,65
Δάση	4.647.821	33,11	30,17	28,74	34,91	34,04	48,72
Λίμναι................	74 554	0,53	0,94	0,45	0,46	0,21	0,26
Ἐδάφη ἐφ' ὧν ἔχουν ἀνεγερθῆ οἰκοδομαὶ ἢ ἀκαλλιέργητα.............	617.801	4,40	4,34	3,86	4,90	4,95	3,33
Σύνολον.........	14 036.357	100	100	100	100	100	100

Ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ καλλιεργοῦνται ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ λυκίσκος, τὰ τεῦτλα, τὰ γεώμηλα, ἡ ἄμπελος, πολλὰ λαχανικὰ καὶ καρποφόρα δένδρα, παράγοντα ἰδίως μῆλα, ἀχλάδια, κεράσια, βερύκοκκα, ροδάκινα καὶ κάρυα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ τάχιστα ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, ἰδίως ἐν Σλοβακίᾳ. Ἡ γεωργία ἐνισχύθη μεγάλως ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς δημοκρατίας, διὰ τῆς ἐπελθούσης ριζικῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἐξ ἧς ἐπεξετάθη ἡ μικρὰ γαιοκτησία, ἰδίως ἡ τσεχική, εἰς βάρος τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων, ἰδίᾳ τῶν Γερμανῶν καὶ Οὔγγρων. Νόμος ψηφισθεὶς τῷ 1919 παρέσχεν εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαλλοτριώσεως κτημάτων ὑπερβαινόντων εἰς ἔκτασιν τὰ 150 ἑκτάρια καλλιεργησίμου γῆς ἢ τὰ 250 ἑκτάρια γῆς ἄλλης κατηγορίας. Κατόπιν τοῦ νόμου τούτου διενεμήθησαν 926.817 ἑκτάρια, ὧν τὰ 52 % ἐδόθησαν εἰς μικροὺς γεωργοὺς καὶ τὰ 25 % εἰς ἀκτήμονας χωρικούς.

Δασικὸς πλοῦτος. Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι πλουσιωτάτη καὶ εἰς δάση, τὰ ὁποῖα καταλαμβάνουν τὸ ἓν τρίτον τῆς ἐπιφανείας τῆς χώρας. Τὰ περισσότερα δάση ὑπάρχουν ἐν τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ, καλύπτοντα τὰ 50 % τοῦ ἐδάφους, τὰ δὲ ὀλιγώτερα εἰς τὴν Μοραβίαν, καλύπτοντα τὰ 28 % τοῦ ἐδάφους αὐτῆς. Τὰ κωνοφόρα ἐκτείνονται ἐπὶ ἐπιφανείας 23.300 τ. χλμ, τὰ δὲ πλατύφυλλα ἐπὶ 12.700 τ. χλμ. Τὰ ὑπόλοιπα δάση εἶναι μικτά. Ἐκ τῶν κωνοφόρων ὑπερτεροῦν τὰ δάση τῶν πευκῶν, ἐκ δὲ τῶν πλατυφύλλων τὰ τῆς δρυὸς καὶ τῆς φηγοῦ. Κατὰ τὸ 1930 ἡ παραγωγὴ ξυλείας ἀνῆλθεν εἰς 15 ἑκατομύρια κυβικὰ μέτρα.

Κτηνοτροφία. Ἡ κτηνοτροφία ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀλλὰ ταχέως μετ' αὐτὸν ἀνέλαβε καὶ ὑπερέβη τὴν προτέραν της θέσιν. Ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος ἐμφαίνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν διαφόρων κτηνῶν κατὰ χώρας καὶ εἴδη, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1930:

Χῶραι	*Ἵπποι*	*Βόες*	*Πρόβατα*	*Αἶγες*	*Χοῖροι*
Βοημία........................	279.079	2 406 115	87 063	706.391	1.096 138
Μοραβία........................	147.240	861.372	20.733	359 530	620 494
Σιλεσία........................	29.438	183.967	2.019	80 352	114 027
Σλοβακία........................	246 439	1 035.768	633.940	78.391	638 853
Ὑποκαρπαθικὴ Ρωσία............	38 006	204.098	117.343	20.037	69 689
Σύνολον..................	740 202	4 691.320	861.128	1.244.701	2 539 201

Οἱ βόες ἀφθονοῦν ἰδίως ἐν Σλοβακίᾳ καὶ τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ. Ἐν Βοημίᾳ εἶναι τὰ μέγιστα ἀνεπτυγμένη ἡ ὀρνιθοτροφία καὶ ἡ κονικλοτροφία (749 346 κόνικλοι καὶ 9.660.470 ὄρνιθες) Εἰς ὁλόκληρον τὴν δημοκρατίαν ὑπάρχουν περὶ τὸ 1.500 000 κόνικλοι καὶ περὶ τὰ 17.000 000 ὄρνιθες. Μεγάλως εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ μελισσοτροφία, μὲ παραγωγὴν κυμαινομένην περὶ τὸ 1.500.000 χιλιογράμμων μέλιτος καὶ 600 000 χιλιογράμμων κηροῦ. Εἰς τὰς μικρὰς βοημικὰς λίμνας εἶναι ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ ἰχθυοτροφία.

Βιομηχανία. Ἡ Τσεχοσλοβακία, καὶ ἰδίως τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμῆμα, καταλέγεται μεταξὺ τῶν βιομηχανικωτέρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Τὴν βιομηχανικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν ὀφείλει εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν γαιανθράκων καὶ τῆς ξυλείας, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς προμηθείας γεωργικῶν μηχανῶν, ὑφασμάτων κτλ., εἰς πλησιόχωρον λίαν πυκνοκατῳκημένην περιοχήν, εἰς τὴν κεντρικὴν αὐτῆς γεωγραφικὴν θέσιν, εὐνοοῦσαν τὰς ἀνταλλαγάς, καθὼς καὶ εἰς τὴν ὕπαρξιν ἀφθόνων τεχνιτῶν εἰδικευθέντων ἐκ παραδόσεως ἐπὶ μακρὰς σειρὰς ἐτῶν ἐργασίας εἰς τὰς διαφόρους βιομηχανίας. Εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας συνέβαλεν ἐπίσης καὶ ἡ μεγάλη εὐκολία τῆς μεταφορᾶς τῶν πρώτων ὑλῶν διὰ τῶν ποταμίων ὁδῶν τοῦ Ἔλβα καὶ τοῦ Ὄντερ καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως πλησίον αὐτῆς εὐρυτάτης ἀγορᾶς καταναλώσεως, ὅπου

Digitized by Google

ἡ βιομηχανία ἦτο ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη, ὡς ἦτο ἡ Αὐστρουγγρικὴ μοναρχία. Πράγματι ἐντὸς τῶν χωρῶν, αἵτινες ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Αὐστροουγγαρίαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Τσεχοσλοβακίαν, περιελήφθησαν τὰ 56,8 % τῆς αὐστριακῆς βιομηχανίας, καὶ εἰδικώτερον τὰ 92 % τῆς αὐστροουγγρικῆς βιομηχανίας τῆς ζαχάρεως, τὰ 57 % τοῦ ζύθου, τὰ 75 % τῶν χημικῶν βιομηχανιῶν, τὰ 60 % τῆς μεταλλουργίας, ὁλόκληρος ἡ βιομηχανία πορσελλάνης, τὰ 92 % τῆς βιομηχανίας ὑέλου, τὰ 75 % τῆς ὑποδηματοποιίας, τὰ 65 % τῆς χαρτοποιίας τὰ 75 % τῆς βιομηχανίας βαμβακερῶν καὶ τὰ 80 % μαλλίνων ὑφασμάτων.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος εἰς τὰ ὀρεινὰ ἰδίως τμήματα τῶν συνόρων, ἐπεκταθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ καὶ εἰς τὰ κεντρικὰ καὶ πεδινὰ τμήματα, ἐνῷ εἰς τὴν Σλοβακίαν καὶ τὴν Ὑποκαρπαθικὴν Ρωσίαν μόλις κατὰ τὰ ἔτη 1890—1900 εἶχεν ἀρχίσει ποιά τις βιομηχανικὴ κίνησις, ἐνισχυθεῖσα δι᾽ ἐπιχορηγήσεων τοῦ κράτους, χωρὶς ἐν τούτοις αὕτη νὰ ὑπερβῇ τὴν γεωργίαν, ἥτις ἐξηκολούθησε νὰ κατέχῃ ἐν ταῖς χώραις ταύταις τὴν πρωτεύουσαν θέσιν. Ἐν Βοημίᾳ καὶ Σιλεσίᾳ ἡ βιομηχανία ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν γεωργίαν. Τὰ σημαντικώτερα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Βοημίας εἶναι τοῦ Λίμπερετς, ὅπου ἀπασχολοῦνται εἰς τὰς βιομηχανίας τὰ 53 % τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ Χέμπ (48 % τοῦ πληθυσμοῦ), τοῦ Τέσιν (60 %). Αἱ πόλεις Ὄστραβα, Κλάντνο καὶ Ἂς ἀπασχολοῦν τὰ 60—70 % τοῦ πληθυσμοῦ των εἰς τὰς βιομηχανίας, αἱ δὲ πόλεις Πρόστεγιοβ, Γιάμπλονετς, Οὔστι, Κέρνοβ, Μοστ καὶ Πίλσεν τὰ 50—60 %. Αἱ μεγάλαι βιομηχανίαι ἀσκοῦνται κυρίως ἀπὸ ἀνωνύμους ἑταιρείας (1305 μὲ κεφάλαια 8 δισεκατομμύρια κορωνῶν, ἐξαρτωμένας ἢ ἐπιχορηγουμένας ἀπὸ τὰς μεγάλας τραπέζας. Παρὰ τὰς μεγάλας βιομηχανίας ἀκμάζουν ἐπίσης καὶ αἱ μικραὶ βιομηχανίαι τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν χειρωνακτῶν καὶ αἱ οἰκιακαὶ καλούμεναι τοιαῦται. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1930 τὰ ὑπάρχοντα ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ἐργοστάσια ἀνήρχοντο εἰς 17 034. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς δημοκρατίας ἡ βιομηχανία τῆς Τσεχοσλοβακίας ἀπώλεσε τὰ $^{2}/_{3}$ τῶν ἀγορῶν καταναλώσεώς της, καθότι αἱ παλαιαὶ αὐτῆς ἐσωτερικαὶ ἀγοραὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐξωτερικὰς τοιαύτας, ἀποκλεισθείσας ὑπὸ τῶν τελωνειακῶν τειχῶν.

Εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν παλαιῶν ἀγορῶν καταναλώσεως συνέβαλε καὶ τὸ γεγονὸς τῆς δημιουργίας εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας νέων βιομηχανιῶν, χάριν τῆς χειραφετήσεώς των ἀπὸ τῆς νέας δημοκρατίας. Αἱ κυριώτεραι ὁμάδες βιομηχανιῶν τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι ἡ μεταλλουργία καὶ ἡ κατασκευὴ μηχανῶν, ἡ ὑφαντουργία καὶ αἱ γεωργικαὶ βιομηχανίαι. Ἡ τσεχοσλοβακικὴ βιομηχανία στηρίζεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν ὀρυκτὸν καὶ μεταλλευτικὸν αὐτῆς πλοῦτον, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἄφθονον παραγωγὴν σιδήρου, γραφίτου, γαιανθράκων, ὀρυκτελαίων, χαλκοῦ, κασσιτέρου κτλ. Ἡ ὑφαντουργία περιλαμβάνει ἐργοστάσια κατεργασίας βάμβακος καὶ ἐρίου, παράγοντα ὑφάσματα, τάπητας, φέσια, πιλήματα κτλ. Κατὰ τὸ 1930 ἡ ὑφαντουργία ἀπησχόλει 277.500 ἐργάτας εἰς 1.530 ἐργοστάσια καὶ κατεῖχε τὴν ἕκτην θέσιν ἐν Εὐρώπῃ, ἐρχομένη μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, Ρωσίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν. Τὴν δευτέραν θέσιν εἰς ἀριθμὸν ἐργατῶν καὶ μεγάλων ἐργοστασίων, ἀλλὰ τὴν πρώτην ὅσον ἀφορᾷ τὰ χρησιμοποιούμενα κεφάλαια ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, κατέχει ἡ μεταλλουργικὴ βιομηχανία. Προέχει ἡ κατεργασία ἀκατεργάστου σιδήρου, ἧς ἡ Τσεχοσλοβακία κατέχει τὴν ἐνάτην θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Τῷ 1930 31 ὑψικάμινοι παρήγαγον 1 569 000 τόννους ἀκατεργάστου σιδήρου καὶ 1.973 000 τόννους χάλυβος. Εἰς τὴν πρώτην θέσιν κατεργασίας τοῦ σιδήρου εὑρίσκονται τὰ ἐργοστάσια Σκόντα τοῦ Πίλσεν (μὲ κεφάλαια ἐν μέρει γαλλικά, ἐν συνεταιρισμῷ μετὰ τῶν γαλλικῶν ἐργοστασίων Κρεζώ), ἀπασχολοῦντα 22 000 ἐργατῶν καὶ κατασκευάζοντα τηλεβόλα, ἀτμομηχανάς, βαγόνια, κινητῆρας, αὐτοκίνητα, γεωργικὰς μηχανὰς κτλ. Ἐν συνόλῳ ἡ μεταλλουργία περιελάμβανε τῷ 1930 1.340 ἐργοστάσια μὲ 207.900 ἐργάτας. Ἀκολουθεῖ ἡ βιομηχανία ἡ κατεργαζομένη τὰ γεωργικὰ προϊόντα, ἥτις εἶναι σημαντικωτάτη, καθότι ἡ Τσεχοσλοβακία ἔρχεται ἐν τῇ παραγωγῇ ζαχάρεως ἐκ τεύτλων εὐθὺς μετὰ τὴν Γερμανίαν, παρέχουσα τὸ $^{1}/_{8}$ περίπου τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς, κατέχει τὴν πέμπτην θέσιν ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ ζύθου καὶ τὴν ἕκτην θέσιν ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ οἰνοπνεύματος. Τὰ ἐργοστάσια ζαχάρεως ἀνέρχονται εἰς 163, ἐξ ὧν 101 ἐν Βοημίᾳ καὶ 46 ἐν Μοραβίᾳ, παράγοντα ζάχαριν ἐξαιρετικῆς ποιότητος. Κατὰ τὸ 1930 ἡ Τσεχοσλοβακία παρήγαγε 12 500 000 κιντάλια ζαχάρεως, ὧν τὰ 8 000.000 ἐξήχθησαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ ζῦθος κατασκευάζεται κυρίως ἐν Βοημίᾳ (ἰδίως ἐν Πίλσεν καὶ Πράγᾳ, ὅπου ὑπάρχουν 385 ἐργοστάσια) καὶ ἐν Μοραβίᾳ (55 ἐργοστάσια). Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐν Σιλεσίᾳ καὶ Σλοβακίᾳ ἀνὰ 15 ἐργοστάσια ζυθοποιίας. Ἀκμάζει ἐπίσης ἡ βιομηχανία σοκολάτας, τυροῦ καὶ ἀλιπάστων κρεάτων, ὧν ὀνομαστὰ εἶναι τὰ χοιρομήρια τῆς Πράγας. Περίφημος εἶναι ἡ βιομηχανία τῆς ὑέλου, ἀκμάζουσα ἐν τῇ βορείῳ Βοημίᾳ καὶ τῇ βορείῳ Μοραβίᾳ, καθὼς καὶ ἡ βιομηχανία πορσελλάνης, ἰδίως ἐν Κάρλοβυ Βάρυ, Τέπλιτσε καὶ ἀλλαχοῦ, μὲ 68 ἐργοστάσια καὶ 17.000 ἐργάτας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ δέρματος, διὰ τῆς δημιουργίας μεγάλων ἐργοστασίων κατασκευῆς ὑποδημάτων, εἰδῶν ταξιδίου, χειροκτίων κτλ. Ἡ βιομηχανία χημικῶν προϊόντων παράγει σόδαν, ποτάσσαν, σάπωνας, τεχνητὰ λίπη, πυρεῖα κτλ. Ἡ βιομηχανία ξυλείας περιλαμβάνει 3 000 πριονιστήρια καὶ ὀνομαστὰ ἐργοστάσια ἐπίπλων ἐν Μοραβίᾳ καὶ Σλοβακίᾳ. Σημαντικὴ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ βιομηχανία χάρτου ἐν Βοημίᾳ καὶ τῇ βορείῳ Μοραβίᾳ, ὅπου παράγονται ἐτησίως 1.800 000 κιντάλια χάρτου, καθὼς καὶ ἡ βιομηχανία μουσικῶν ὀργάνων, κλειδοκυμβάλων κτλ. Τὰ πλεῖστα τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐξάγονται εἰς τὸ ἐξωτερικόν, συναγωνιζόμενα εἰς ποιότητα τὰ καλύτερα τοῦ εἴδους των.

Ἐμπόριον. Ἡ εὐνοϊκὴ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ πυκνὸν δίκτυον συγκοινωνιῶν κατέστησαν αὐτήν, μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, μίαν τῶν ἐμπορικωτέρων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Παρὰ τὴν δύσκολον θέσιν, εἰς ἣν εὑρέθη ἡ χώρα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνεξαρτησίας της, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶχε νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν νέων κέντρων διαθέσεως τῶν προϊόντων της, τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν κατέστη δυνατὸν ν᾽ ἀποβῇ τάχιστα λίαν εὐμενὲς δι᾽ αὐτήν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος (τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγραφομένων ποσῶν ὑπολογιζομένων εἰς ἑκατομμύρια τσεχοσλοβακικῶν κορωνῶν)

	1926	*1927*	*1928*	*1929*	*1930*	*1931*
Εἰσαγ.	15.276.7	17.961.6	19 20[illegible].9	19 987.8	15.711.5	11.800.5
Ἐξαγ.	17.85[illegible].6	20.135 4	21.22[illegible].2	20.498.9	17.473 7	13.149.1

Κατὰ τὸ 1931 τὰ κυριώτερα εἴδη εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἦσαν, εἰς χιλιάδας τσεχοσλοβακικῶν κορωνῶν:

Εἰσαγωγὴ

Βάμβαξ καὶ βαμβακερὰ	1066.4	Μεταλλεύματα	526.1
Ἔρια καὶ ἐριοῦχα	47.7	Μέταλλα κοινὰ καὶ	
Σιτηρά, ἄλευρα	10 2.9	κατειργασμένα	380.7
Μέταξα, μεταξωτὰ	538.8	Μηχανήματα	410.7
Κτήνη	22[illegible]7	Σίδηρος	371 3
Ὀπῶραι λαχανικὰ	553 4	Λίπη	341.8
Κτηνοτρ. προϊόντα	481.9	Λίνον, κάνναβ., ἰούτη	194.1

Ἐξαγωγὴ

Βαμβακερὰ	1578,3	Μεταξωτὰ	574,6
Σίδηρος καὶ κατειργασμένος σίδηρος	1328,6	Ἐνδύματα	438,0
		Λινὰ κ.τ.λ.	421,6
Μάλλινα	1139,2	Ξυλεία	307,9
Ὑαλικὰ	974,1	Μηχανήματα	355,3
Δερμάτινα εἴδη	1227,0	Χάρτης	396 9
Ζάχαρις	542,3	Μέταλλα καὶ μετάλλινα εἴδη	308 8
Γαιάνθρακες	642 9		
Σιτηρὰ	425,0	Πορσελλάνης εἴδη	320,3

Αἱ κυριώτεραι χῶραι, μετὰ τῶν ὁποίων διεξάγει σημαντικὸν εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον, εἶναι αἱ ἑξῆς (τὰ ἀντίστοιχα ποσὰ ὑπελογίσθησαν εἰς χιλιάδας τσεχοσλοβακικῶν κορωνῶν):

Χῶραι	*Εἰσαγωγὴ*	*Ἐξαγωγὴ*
Γερμανία	3.300.463	2.040 214
Αὐστρία	851 491	1.795.449
Ἀμβοῦργον	1.145 953	451.585
Νοτιοσλαυΐα	384.701	832.213
Μεγ. Βρεττανία	433.617	1.355.955
Οὐγγαρία	134.308	289.346
Πολωνία	619 115	379 075
Ἡν. Πολιτεῖαι	483 600	804 687
Ρουμανία	566 590	34[illegible].679
Γαλλία	45[illegible].872	460.664
Ἑλβετία	354.389	466.578
Ἰταλία	312.227	337.565
Ὁλλανδία	235.901	423 948
Βρέμη	345.202	1 191
Βρετ. Ἰνδίαι	206.936	133 550
Βέλγιον	176.390	224.365

Τὸ ἐμπόριον τῆς Τσεχοσλοβακίας διευκολύνεται καὶ ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐμποροπανηγύρεων, αἵτινες λαμβάνουν χώραν εἰς τὰς κυριωτέρας βιομηχανικὰς πόλεις, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πράγαν, τὴν Λίμπερετς, τὴν Μπέρνο καὶ τὴν Βρατισλάβα. Ἐκ τούτων ἡ ἐμποροπανήγυρις τῆς Πράγας εἶναι λίαν ὀνομαστή, ἡ δὲ ἀρχὴ αὐτῆς ἀνάγεται εἰς τὸν μεσαίωνα.

Ορυκτὸς πλοῦτος. Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ ἀπόψεως μεταλλευτικοῦ πλούτου. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι πλουσιώτατον εἰς κοιτάσματα παντὸς εἴδους μεταλλευμάτων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι οἱ γαιάνθρακες, ὁ λιγνίτης, ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος, τὸ πετρέλαιον, ὁ γραφίτης, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός, ὁ κασσίτερος, ὁ ὑδράργυρος, τὸ κοβάλτιον, τὸ νικέλιον, πολύτιμοι λίθοι (ὀπάζια καὶ ρουβίνια), κ.τ.λ. Τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ εὑρίσκοντο εἰς τὰ περίχωρα τῆς Πράγας. Τὰ σημαντικώτερα κοιτάσματα γαιανθράκων ἐν τῇ χώρᾳ εἶναι τὰ τῶν περιοχῶν τῆς Ὄστραβα καὶ Κάρβιννα ἐν Σιλεσίᾳ, ὅπου ὑπάρχουν 37 μεταλλεῖα, καταλαμβάνοντα ἔκτασιν 1.010 τ. χλμ. καὶ ἀπασχολοῦντα 38 894 ἐργάτας, ἐξ ὧν ἐξάγονται ἐτησίως 108 ἑκατομμύρια κινταλίων γαιανθράκων. Ὁ λιγνίτης ἐξάγεται εἰς πλείστας περιοχάς, αἱ σημαντικώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τῶν Μόστ, Χόμουτοβ, Τέπλιτσε καὶ Φάλκνοβ-Λόκετ τῆς Βοημίας. Τὰ κυριώτερα κοιτάσματα σιδήρου εὑρίσκονται πρὸς Δ. τῆς Πράγας, ἐν τῇ ἀνατολικῇ Σλοβακίᾳ καὶ εἰς τὰ Μεταλλικὰ ὄρη, εἰς μικροτέρας δὲ ποσότητας ἐν τῇ βορείῳ Μοραβίᾳ καὶ ἐν τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ. Ὁ χαλκὸς ἀφθονεῖ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Σλοβακίᾳ, τὸ μαγνήσιον ἐν τῇ ἀνατολικῇ Βοημίᾳ καὶ ἐν Σλοβακίᾳ. Ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ὑπάρχουν καὶ πλεῖσται σημαντικώταται θερμοπηγαί, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων αἱ τοῦ Κάρλοβυ Μάρυ, τοῦ Φράντ Λάσνε καὶ τοῦ Μάριανσκε Λάσνε ἐν Βοημίᾳ, ἀπολαύουσαι παγκοσμίου φήμης, καθὼς καὶ αἱ τῆς Σλοβακίας καὶ αἱ ἐπὶ τῶν Καρπαθίων.

Συγκοινωνίαι. Ἡ Τσεχοσλοβακία ἔχει ἓν τῶν πυκνοτέρων συγκοινωνιακῶν δικτύων τῆς Εὐρώπης. Αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ αὐτῆς τῷ 1931 ἀνήρχοντο εἰς 13 849 χλμ., ἐξ ὧν 6.807 ἐν Βοημίᾳ, 2 204 ἐν Μοραβίᾳ, 605 ἐν Σιλεσίᾳ, 3 854 ἐν Σλοβακίᾳ. Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων σιδηροδρομικῶν κόμβων τῆς Εὐρώπης εἶναι ἡ Πράγα, τὰ δὲ μετ᾽ αὐτὴν σπουδαῖα σιδηροδρομικὰ κέντρα εἶναι τὸ Πίλσεν ἐν Βοημίᾳ, τὸ Μπέρνο, τὸ Ὄλομουτς καὶ τὸ Πρέροβ ἐν Μοραβίᾳ, ἡ Βρατισλάβα καὶ ἡ Κόσιτσε ἐν Σλοβακίᾳ. Τὸ ὁδικὸν δίκτυον περιλαμβάνει 60 342 χλμ., ὧν τὰ 2.729 διατρέχονται ὑπ᾽ αὐτοκινήτων. Αἱ διὰ τῶν ποταμῶν συγκοινωνίαι ἔχουν μῆκος 498 χλμ. καταλλήλων διὰ τὴν ἀτμήρη ναυτιλίαν, 397 χλμ. διὰ μεταφορὰς διὰ λέμβων καὶ 2 456 χλμ. διὰ μεταφορὰς διὰ σχεδιῶν. Ὁ σημαντικώτερος λιμὴν ἐπὶ τοῦ Ἔλβα εἶναι ἡ Οὔστι, ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ἡ Βρατισλάβα καὶ ἐπὶ τοῦ Ὄντερ ἡ Ὄστραβα. Ἡ Τσεχοσλοβακία διαθέτει καὶ ἓν ἐμπορικὸν πλοῖον ἐν Ἀμβούργῳ τόννων 5.375, κατασκευασθὲν τῷ 1920 ὡς τὸ πρῶτον πλοῖον σχεδιαζομένου μεγάλου ἐμπορικοῦ στόλου. Τὰ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως τσεχοσλοβακικὰ πλοῖα ἀνέρχονται εἰς 126 καὶ εἶναι τόννων συνολικῶν 70 861, τὰ ἐπὶ τοῦ Ὄντερ εἰς 96, τόννων 35 700, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Ἔλβα εἰς 314, τόννων 161.042. Λίαν πυκνὸν ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ ἀεροπορικὸν δίκτυον τῆς χώρας μὲ κέντρον τὴν Πράγαν, εὑρισκομένην εἰς ἐναέριον ἐπικοινωνίαν μὲ ὅλα τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ ἀεροπορικὰ κέντρα καὶ μὲ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἐναέριον συγκοινωνίαν διεξάγουν νῦν ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ τρεῖς ἑταιρεῖαι: ἡ κρατικὴ τσεχοσλοβακικὴ ἀεροπορικὴ ἑταιρεία, ἥτις ἐκμεταλλεύεται τὰς γραμμὰς Πράγας—Μπέρνο—Βρατισλάβα καὶ Πράγας—Μάριανσκα—Λάσνε· ἡ Διεθνὴς ἑταιρεία ἐναερίου ναυσιπλοΐας (γαλλική), ἥτις ἐκμεταλλεύεται τὰς γραμμὰς Πράγας—Νυρεμβέργης, Πράγας—Βιέννης καὶ Πράγας—Βαρσοβίας· καὶ ἡ Λούφτ-Χάνσα (γερμανική), ἥτις ἐκμεταλλεύεται τὰς γραμμὰς Βερολίνου — Πράγας — Βιέννης, Πράγας — Μονάχου καὶ Πράγας Βρεσλαβίας. Τῷ 1931 ὑπῆρχον ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ 3 749 ταχυδρομικὰ γραφεῖα, 3.983 τηλεγραφικά, 132 198 χλμ. τηλεγραφικῶν γραμμῶν, 2 533 τηλεφωνικὰ γραφεῖα, 153 242 τηλέφωνα καὶ 807.120 χλμ. τηλεφωνικῶν γραμμῶν.

— [ΠΟΛ. ΓΕΩΓΡ.] ***Κάτοικοι***. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς 1 Δεκεμβρίου 1930 οἱ κάτοικοι τῆς Τσεχοσλοβακίας ἀνήρχοντο κατὰ χώρας, ἐν μὲν τῇ Βοημίᾳ εἰς 7 106 766, ἐν τῇ Σλοβακίᾳ εἰς 3 330 885, ἐν τῇ Μοραβίᾳ εἰς 2.825 137, ἐν τῇ Σιλεσίᾳ εἰς 738 020 καὶ ἐν τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ εἰς 725.350. Ἐκ τούτων τὰ 65,5 % εἶναι Τσεχοσλοβάκοι, τὰ 23,4 % Γερμανοί, τὰ 5.6 % Οὖγγροι, τὰ 3,5 Ρῶσοι, τὸ 1,4 % Ἑβραῖοι, τὸ 0,6 % Πολωνοὶ καὶ 264 679 ξένοι. Ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων τὰ 39,6 % ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὰ 33,8 % εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὰ 10,7 % εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς μεταφοράς, τὰ 10,4 % εἰς ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα καὶ οἰκιακὰς ἐργασίας καὶ τὰ 5,5 % εἰς κρατικὰς ἢ δημοτικὰς ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὸ στράτευμα.

Μετανάστευσις. Οἱ Τσεχοσλοβάκοι μετανάσται εἶναι πολυάριθμοι, ἐγκατεσπαρμένοι καθ᾽ ἅπαντα τὸν κόσμον, ἰδίως ὅμως ἐν Ἀμερικῇ καὶ εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1914 ὑπολογίζεται ὅτι μετενάστευον κατ᾽ ἔτος περὶ τοὺς 25 000 Τσεχοσλοβάκοι. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας ἡ μετανάστευσις ηὔξησε, φθάσασα τὰς 48 834 κατὰ τὸ 1920 διὰ μόνας τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῶν μεταναστῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην, οἱ Τσεχοσλοβάκοι ἐτράπησαν πρὸς τὸν Καναδᾶν, τὴν Ἀργεντινήν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὸ Βέλγιον. Τοὐναντίον ὅμως πολλοὶ ἐκ τῶν Τσέχων καὶ Σλοβάκων, οἵτινες κατῴκουν περὶ τὸ 1918 εἰς τὴν Βουδαπέστην, τὴν Βιέννην καὶ εἰς ἄλλας οὐγγρικὰς πόλεις, καθὼς εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαβιούντων Τσεχοσλοβάκων ὑπολογίζεται εἰς 2 136 500, ἐξ ὧν 858 520 εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἰδίως εἰς τὰς πολιτείας Μίτσιγκαν, Οὐϊσκόνσιν, Τέξας, Νέας Ὑόρκης καὶ Πενσυλβανίας.

Digitized by Google

Θρησκεύματα. Κατὰ τὸ τσεχοσλοβακικὸν Σύνταγμα ὑπάρχει πλήρης ἐλευθερία συνειδήσεως καὶ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Διὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ ἐθνολογικοὺς δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ χώρᾳ θρησκευτικὴ ὁμοιογένεια. Ἡ πλειονότης τῶν Τσεχοσλοβάκων εἶναι ρωμαιοκαθολικοί. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ εἰσήχθη ὑπὸ τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, οἵτινες ἵδρυσαν καὶ τὴν πρώτην ἐν τῇ χώρᾳ ἐπισκοπήν. Κατὰ τὸ 1928 οἱ καθολικοὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπετέλεσαν ἰδίαν νέαν τσεχοσλοβακικὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ ἕνα πατριάρχην διαμένοντα ἐν Πράγᾳ καὶ 4 ἐπισκόπους. Ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος ἐμφαίνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων κατὰ θρησκεύματα καὶ ἡ ἀναλογία ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ:

Ρωμαιοκαθολικοὶ	10.384.833	76,3 %
Προτεστάνται	990.319	7,3 »
Ἄθεοι	724.507	5,3 »
Ἑλληνοκαθολικοὶ καὶ Ἀρμένιοι	535.543	3,9 »
Προσχωρήσαντες εἰς τὴν νέαν τσεχοσλοβακικὴν Ἐκκλησίαν	525.333	3,9 »
Ἰσραηλῖται	354.342	2,6 »
Ὀρθόδοξοι	73.097	0,5 »
Παλαιοκαθολικοὶ	20 255	0,2 »
Διάφοροι	4.942	—

Οἱ Ἰσραηλῖται καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ἀφθονοῦν ἰδίως ἐν τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ, οἱ καθολικοὶ ἐν τῇ Βοημίᾳ, τῇ Μοραβίᾳ, τῇ Σιλεσίᾳ καὶ τῇ Σλοβακίᾳ καὶ οἱ προτεστάνται ἐν τῇ Σλοβακίᾳ καὶ τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ. Κατὰ ἐθνικότητας οἱ Γερμανοὶ εἶναι κατὰ τὰ 93,4 % καθολικοὶ καὶ 3,9 % προτεστάνται, οἱ Τσεχοσλοβάκοι κατὰ τὰ 77,2 % καθολικοί, 8 % ἄθεοι καὶ 6,7 % προτεστάνται, οἱ Οὔγγροι κατὰ τὰ 63,8 καθολικοί, 28,8 % προτεστάνται καὶ 3,9 Ἰσραηλῖται· οἱ Ρουθῆνοι κατὰ τὰ 83,8 ἑλληνοκαθολικοί, 1,4 % ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ 13,5 ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Πολωνοὶ κατὰ τὰ 63,4 % καθολικοὶ καὶ 35,5 % προτεστάνται.

Σημαία, θυρεός. Ἡ σημαία καὶ ὁ θυρεὸς τῆς Τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας καθωρίσθησαν διὰ νόμου τῷ 1920. Ἡ σημαία περιλαμβάνει δύο ὁριζοντίους ζώνας, τὴν ἄνω λευκὴν καὶ τὴν κάτω ἐρυθράν, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεντίθεται κυανοῦν ἰσοσκελὲς τρίγωνον ἔχον τὴν βάσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν στύν. Ὁ θυρεὸς ἀποτελεῖται ἐκ τῶν παλαιῶν ἐμβλημάτων τῶν χωρῶν, αἵτινες σήμερον ἀποτελοῦν τὴν Τσεχοσλοβακίαν, συνδεδυασμένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πεδίου, ἤτοι ἐκ τῶν θυρεῶν τῆς Βοημίας, τῆς Σλοβακίας, τῆς Ὑποκαρπαθικῆς Ρωσίας, τῆς Μοραβίας καὶ τῆς Σιλεσίας, εἰς οὓς προστίθενται καὶ οἱ θυρεοὶ τοῦ Τέτσιν, τῆς Ὄπαβα καὶ τοῦ Ράτιμπορ. Τῷ 1922 ἱδρύθη τὸ παράσημον τοῦ τάγματος τοῦ Λευκοῦ Λέοντος, προωρισμένον μόνον διὰ τοὺς ξένους. Ὡς ἐθνικὸς ὕμνος καθιερώθη τὸ δημοφιλὲς πατριωτικὸν ᾆσμα τοῦ ποιητοῦ Τύλ, ποιηθὲν τῷ 1834 καὶ μελοποιηθὲν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ τοῦ Φ Σκρούπ, ἀρχόμενον δὲ διὰ τοῦ στίχου «Κντὲ ντόμοβ μούγ;» (Ποῦ εἶναι τὸ σπίτι μου;).

Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι συνταγματικὴ δημοκρατία, διεπομένη ὑπὸ Συντάγματος ψηφισθέντος τὴν 29 Φεβρουαρίου 1920 ὑπὸ τῆς πρώτης τσεχοσλοβακικῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Πράγᾳ. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ἐθνοσυνέλευσις ἀποτελουμένη ἀπὸ βουλὴν καὶ γερουσίαν. Ἡ βουλὴ περιλαμβάνει 300 μέλη ἐκλεγόμενα δι' ἓξ ἔτη διὰ γενικῆς, ἀμέσου καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας, κατὰ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα. Πάντες οἱ πολῖται, οἱ ἄγοντες ἡλικίαν ἄνω τοῦ 21ου ἔτους, ἀδιακρίτως φύλου, ἔχουν δικαίωμα ψήφου, εἶναι δὲ καὶ ἐκλέξιμοι ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 30 ἐτῶν. Ἡ γερουσία περιλαμβάνει 150 μέλη ἐκλεγόμενα δι' 8 ἔτη. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν γερουσιαστῶν ἔχουν δικαίωμα ψήφου πάντες οἱ πολῖται ἀδιακρίτως φύλου, ο ἄγοντες τὸ 26ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, εἶναι δὲ ἐκλέξιμοι οἱ ἄγοντες τὸ 45ον ἔτος. Πάντες οἱ ψηφιζόμενοι νόμοι τίθενται ὑπὸ τὴν κρίσιν εἰδικοῦ συμβουλίου ἐπικρατείας, ὅπερ ἔργον ἔχει νὰ ἐλέγχῃ τὴν συνταγματικότητα ἢ μὴ αὐτῶν καὶ ν' ἀκυρώνῃ τοὺς ἀντιτιθεμένους πρὸς τὸ Σύνταγμα. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐκλέγεται δι' 7 ἔτη ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως διὰ πλειοψηφίας τῶν 3/5 αὐτῆς καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι ἡλικίας οὐχὶ κατωτέρας τῶν 35 ἐτῶν, δύναται δὲ νὰ ἐπανεκλεγῇ δὶς κατὰ συνέχειαν, διὰ τρίτην ὅμως ἐπανεκλογὴν ἀπαιτεῖται ὅπως μεσολαβήσῃ χρονικὸν διάστημα μιᾶς ἑπταετίας. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ἀποτελούμενον ἀπὸ 15 ὑπουργούς.

Διοίκησις. Ἡ Τσεχοσλοβακία χωρίζεται εἰς πέντε σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινομένας χώρας: εἰς τὴν *Βοημίαν* (βλ. λ.), ἐκτεινομένην καθ' ὅλον τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ κράτους, ἔχουσαν ἔκτασιν 52.064 τ. χλμ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν Πράγαν· εἰς τὴν *Μοραβίαν* (βλ. λ.), καταλαμβάνουσαν τὸ κεντρικὸν τμῆμα τῆς χώρας, ἔχουσαν ἔκτασιν 22 315 τ. χλμ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Μπ(έ)ρνο*· εἰς τὴν *Σιλεσίαν* (βλ. λ. *Σιλεσία* Τσεχοσλοβακική), κειμένην πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Μοραβίας, ἔχουσαν ἔκτασιν 4.423 τ. χλμ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν Ὄπαβα (γερμ. *Τροππ(ου)*)· εἰς τὴν *Σλοβακίαν* (βλ. λ.), ἐκτεινομένην πρὸς Α. τῆς Μοραβίας, ἔχουσαν ἔκτασιν 48.936 τ. χλμ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Μπρατισλάβα* (γερμ. *Πρεσβοῦργον*) καὶ εἰς τὴν *Ὑποκαρπαθικὴν Ρωσίαν* (βλ. λ. *Ρουθηνία, Ρουθῆνοι*), κειμένην πρὸς Α. τῆς Σλοβακίας, καταλαμβάνουσαν τὸ ἀνατολικώτατον τμῆμα τῆς χώρας καὶ ἔχουσαν πρωτεύουσαν τὴν *Οὐζχορόντ* (*Οὔνγκβαρ*). Ἡ Ὑποκαρπαθικὴ Ρωσία, καλουμένη τσεχοσλοβακιστὶ *Ποντικαρπάτσκα Ρούς* καὶ *Ρουσίνσκι* (Podkarpatská Rus καὶ Rusinski), ἀπολαμβάνει εἰδικῆς αὐτονομίας, παραχωρηθείσης εἰς αὐτὴν διὰ διατάγματος τὴν 26 Ἀπριλίου 1920, καὶ διοικεῖται ἐπὶ τῇ βάσει ἰδιαιτέρου καταστατικοῦ χάρτου, μὲ ἰδίαν δίαιταν, ἔχουσαν ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, τῆς γλώσσης καὶ τῆς τοπικῆς διοικήσεως. Κυβερνᾶται ὑπὸ διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Πράγας ὑπὸ ἀναλόγου πρὸς τὸν πληθυσμόν της ἀριθμοῦ βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν. Ἡ Βοημία, ἡ Μοραβία μετὰ τῆς Σιλεσίας καὶ ἡ Σλοβακία ἀποτελοῦν τρεῖς νομούς, διοικουμένους ὑπὸ νομαρχῶν καὶ νομαρχιακῶν συμβουλίων καὶ ἀπολαμβάνοντας πλήρους αὐτοδιοικήσεως, κατ' εὐρὺ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα. Οἱ νομοὶ οὗτοι ὑποδιαιροῦνται εἰς ἐπαρχίας (ἀνερχομένας εἰς 81 καθ' ἅπαν τὸ κράτος), εἰς δήμους καὶ εἰς δύο αὐτοδιοικουμένας πόλεις. Πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας εἶναι ἡ Πράγα, κυριώτεραι δὲ πόλεις αἱ Πίλσεν, περίφημος διὰ τὸν ζῦθόν της, Κάρλοβυ Β.ιρυ (Λουτρόπολις Κάρλσμπαντ). Μόραβσκα Ὄστραβα, Ὄλομουτς, Κοσίτσε, Οὔστι, Λίμπρετς Γιάμπλονετς, Τσέσκε Μπούντεγιόβιτσε, Χόμουτοβ, Πρόστεγιοβ, Τέπλιτσε, Σάνοβ, κ ἄ.

Δημόσια οἰκονομικά. Συμφώνως πρὸς τὰς ἱδρυτικὰς αὐτῆς συνθήκας, ἡ Τσεχοσλοβακικὴ δημοκρατία ἀνέλαβε μέγα μέρος τοῦ δημοσίου χρέους τῆς διαλυθείσης Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τῶν χωρῶν, αἵτινες τὴν ἀπετέλεσαν. Κατὰ τὸ 1932 τὸ δημόσιον χρέος τῆς Τσεχοσλοβακίας ἀνήρχετο εἰς 37.550,5 ἑκατομμύρια τσεχοσλοβακικῶν κορωνῶν, ἐξ ὧν τὰ 8349,7 ἑκατομμύρια ἀναλογοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χρέος. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ἀνεξαρτήτου βίου τῆς δημοκρατίας, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους ἔκλειε μὲ ἔλλειμμα, λόγῳ τῶν ἀπαιτηθέντων ἐξόδων διὰ τὴν διοικητικὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τῆς παραλύσεως τῶν ἐργασιῶν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου. Κατόπιν ὅμως τῶν καταβληθεισῶν ὑπὸ τῶν κυβερνώντων συντονωτάτων μέτρων οἰκονομικῆς περισυλλογῆς, οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ κράτους ἤρχισαν νὰ κλείουν μὲ περισσεύματα, ἐξασφαλίζοντα τελείαν οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν. Ἐκ τοῦ κατωτέρω παρατιθεμένου πίνακος ἐμφαίνονται τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῶν τελευταίων ἀπὸ τοῦ 1925 ἓξ ἐτῶν, εἰς ἑκατομμύρια τσεχοσλοβακικῶν κορωνῶν:

Ἔτη	*Ἔξοδα*	*Ἔσοδα*	*Ἔτη*	*Ἔξοδα*	*Ἔσοδα*
1925	9.573,5	9 301,3	1628	9 536,07	9.562,2
1926	9 710	10 085 7	1929	9.534 4	9 570
1927	9.703,5	9.724,9	1930	9.366.9	9 4 9,5

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1932 ἀνέγραφε τὰ κατωτέρω ποσὰ εἰς ἑκατομμύρια κορωνῶν:

	Ἔσοδα	*Ἔξοδα*
Πρόεδρος δημοκρατίας καὶ γραμματεία αὐτοῦ	2.611	18.8‑7
Νομοθετικὰ σώματα	204	43.204
Πρωθυπουργὸς καὶ γραφεῖον πρωθυπουργοῦ	69.626	50.390
Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν	14.080	155 483
Ἐθνικὴ ἄμυνα	13 214	1.309 500
Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν	19.502	697.604
» Δικαιοσύνης	13.828	323 145
» Ἑνοποιήσεως	—	2 248
Διοικητικὸν συμβούλιον	64	6.825
Ὑπουργεῖον Παιδείας	28.541	1.014 199
» Γεωργίας	13.773	321.300
Γραφεῖον ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως	23 021	23 021
Ὑπουργεῖον Ἐμπορίου	11.883	44 280
» Δημοσίων ἔργων	151.497	763 491
» Ταχυδρομείων	13 449	13.46
» Σιδηροδρόμων	24.298	24.298
» Κοινωνικῆς προνοίας	17 045	872.753
» Ἐπισιτισμοῦ	65	14.531
» Ὑγιεινῆς	36.183	149.865
» Συντάξεων	100.041	881 123
» Οἰκονομικῶν	8.819.821	2.672.625
Γενικὸν Λογιστήριον	—	6.868
Ἐν ὅλῳ	9.323.376	9.318.709

Νόμισμα. Νομισματικὴ μονὰς εἶναι ἡ τσεχοσλοβακικὴ κορώνα (Koruna, Kč), ὑποδιαιρουμένη εἰς 100 χέλλερ καὶ σταθεροποιηθεῖσα τὴν 27 Νοεμβρίου 1929 εἰς 44,58 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου καθαροῦ χρυσοῦ. Ὁ νόμος περὶ σταθεροποιήσεως προβλέπει τὴν κοπὴν χρυσῶν νομισμάτων τῶν 100 κορ., ἐπονομασθέντων χρίβνα (πληθ. χρίβνι) περιεκτικότητος καθαροῦ χρυσοῦ 4,458 γρ., ἅτινα ὅμως δὲν ἐτέθησαν εἰσέτι εἰς κυκλοφορίαν. Ἁπλῶς κυκλοφοροῦν χρυσᾶ «ἐμπορικὰ νομίσματα», ὀνομαζόμενα «δουκᾶτα», βάρους 3,490.896 γραμ., τίτλου 986 16/1000, ἅτινα ὅμως δὲν ἀποτελοῦν νόμιμον χρῆμα. Ἐπίσης κυκλοφοροῦν ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν 5 καὶ 10 κορωνῶν καὶ κέρματα ἐκ νίκελ τῶν 5 κορωνῶν καὶ ἐκ χαλκοῦ τῆς 1 κορώνας. Τὰ κυκλοφοροῦντα τραπεζογραμμάτια εἶναι τῶν 5.000, τῶν 1.000, τῶν 500, τῶν 100, τῶν 50 καὶ τῶν 20 κορωνῶν. Προνόμιον ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων ἔχει ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Τσεχοσλοβακίας (Narodni Banku Ceskoslovenska), μὲ ἀρχικὸν κεφάλαιον 12 ἑκατομμ. δολλαρίων, μετατραπὲν δυνάμει τοῦ περὶ σταθεροποιήσεως νόμου εἰς 405 ἑκατομμ. κορώνας (33,75 κορ.=1 δολλ.), ἱδρυθεῖσα τῷ 1926.

Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις. Ὁ τσεχοσλοβακικὸς στρατὸς ἐδημιουργήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἀπετελέσθη ἐκ τῶν λεγεώνων τῶν Τσέχων, αἵτινες ἐσχηματίσθησαν εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως ἀπὸ τοὺς Τσεχοσλοβάκους αἰχμαλώτους, οἱ ὁποῖοι εἶχον συλληφθῆ ἢ εἶχον παραδοθῆ οἰκειοθελῶς, ἀποδράσαντες ἀπὸ τὰ διάφορα μέτωπα. Αἱ λεγεῶνες αὗται ἀπετέλεσαν ἐν Ἰταλίᾳ ἰδικὴν μεραρχίαν, τεθεῖσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰταλοῦ στρατηγοῦ Γκρατσιάνι, ἥτις ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἰταλῶν μέχρι τῆς ἀνακωχῆς καὶ μετεφέρθη κατόπιν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1919, εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν. Ἄλλαι λεγεῶνες ἐσχηματίσθησαν ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ, αἵτινες, ἀφοῦ ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Γάλλων, μετεφέρθησαν εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν τῷ 1919. Αἱ ἐν Ρωσίᾳ εὑρισκόμεναι τσεχοσλοβακικαὶ λεγεῶνες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των κατὰ τὸ 1920. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν λεγεώνων τούτων ἀπετέλεσαν τὰ στελέχη τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἤδη ἐν εἰρήνῃ ἀποτελεῖται, κατὰ μὲν τὴν περίοδον ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου μέχρι 31 Μαρτίου ἀπὸ 140.000 ἄνδρας, κατὰ δὲ τὴν περίοδον ἀπὸ 1 Ἀπριλίου μέχρι 30 Σεπτεμβρίου ἀπὸ 100 000 ἄνδρας. Ἡ ἐνεργὸς στρατιωτικὴ θητεία εἶναι ἀπὸ τοῦ 1926 18μηνος ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 20οῦ ἔτους καὶ περιλαμβάνει δύο σειρὰς ἐφεδρειῶν, ὧν ἡ μὲν πρώτη φθάνει μέχρι τοῦ 40οῦ ἔτους, ἡ δὲ δευτέρα μέχρι τοῦ 50οῦ. Ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι στρατεύσιμοι πάντες ἀπὸ τοῦ 17ου μέχρι τοῦ 60οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ὁ στρατὸς διαιρεῖται εἰς 4 σώματα, περιλαμβάνοντα 12 μεραρχίας πεζικοῦ, 3 ταξιαρχίας ἱππικοῦ, 12 εἰδικὰ σώματα πεδινοῦ πυροβολικοῦ, 2 σώματα βαρέος πυροβολικοῦ, 2 σώματα ὀρεινοῦ πυροβολικοῦ, 1 τάγμα ἁρμάτων, 5 συντάγματα μηχανικοῦ, 4 τάγματα τηλεγραφητῶν, 3 τάγματα αὐτοκινητιστῶν 5 συντάγματα ἀεροπορίας κτλ. Τὸ πυροβολικὸν ἔχει 216 ἐλαφρὰς καὶ 110 βαρείας πυροβολαρχίας. Ἐν καιρῷ εἰρήνης οἱ ἀξιωματικοὶ ἀνέρχονται εἰς 10 221. Ἡ ἀεροπορία περιλαμβάνει 6 482 ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας. Διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν λειτουργοῦν ἐπιτελικὴ σχολή, στρατιωτικὴ ἀκαδημία, σχολεῖα πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν εἰς ἕκαστον ὅπλον, σχολὴ πεζικοῦ, ἱππικοῦ, πυροβολικοῦ, ἀεροπορικὴ σχολὴ κτλ. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐργοστάσια ἀεροπλάνων, κινητήρων καὶ πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ἐπαρκοῦντα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἀεροπορίας καὶ προμηθεύοντα συγχρόνως εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων ἠπείρων.

Δικαιοσύνη. Ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ὑπὸ τῶν ἑξῆς ἀνωτάτων δικαστηρίων: ἑνὸς ἀνωτάτου δικαστηρίου καλουμένου συνταγματικοῦ, ἐλέγχοντος τὴν συνταγματικότητα τῶν ψηφιζομένων νόμων, ἑνὸς ἀνωτάτου δικαστηρίου διοικητικῆς δικαιοσύνης, ἀποφασίζοντος περὶ τῆς νομιμότητος τῶν μέτρων καὶ ἀποφάσεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, τοῦ εἰδικοῦ ἐκλογοδικείου, τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου ποινικῶν ὑποθέσεων καὶ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ κράτους, δικάζοντος τὰ κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῆς δημοκρατίας ἐγκλήματα. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ κοινὰ δικαστήρια ποινικῶν καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων, εἰρηνοδικεῖα, πρωτοδικεῖα καὶ ἐφετεῖα, ἑδρεύοντα εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν κοινοτήτων, τῶν δήμων, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν νομῶν. Οἱ δικασταὶ ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ εἶναι ἰσόβιοι, οἱ δὲ διορισμοί, αἱ μεταθέσεις, προαγωγαὶ κτλ. αὐτῶν γίνονται ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικοῦ ὀργανισμοῦ, μὴ ἐπιτρέποντος τὴν κυβερνητικὴν ἐπέμβασιν.

Ἐκπαίδευσις. Οἱ κάτοικοι τῆς Τσεχοσλοβακίας θεωροῦνται ἐκ τῶν μᾶλλον μεμορφωμένων τῆς Εὐρώπης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐκπαιδευτηρίων καὶ παντὸς εἴδους στοιχειωδῶν καὶ ἀνωτέρων σχολῶν, αἵτινες εἶχον ἱδρυθῆ πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς αὐστροουγγρικῆς κυριαρχίας καὶ ηὐξήθησαν μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς δημοκρατίας. Οἱ ἄνω τῶν 6 ἐτῶν ἀναλφάβητοι ἀνέρχονται μόλις εἰς 2,44 % ἐν Βοημίᾳ, 3,14 % ἐν Μοραβίᾳ καὶ 3,68 ἐν Σιλεσίᾳ. Ἡ ἀναλογία ὅμως αὕτη αὐξάνει εἰς 15 % ἐν Σλοβακίᾳ καὶ εἰς 50 % ἐν τῇ Ὑποκαρπαθικῇ Ρωσίᾳ, ὅπου ἐπὶ τῆς αὐστροουγγρικῆς κατοχῆς εἶχε παραμεληθῆ ἡ ἐκπαίδευσις. Ἕνεκα τούτου μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς δημοκρατίας ἀνηγέρθησαν ἐκεῖ ὑπὲρ τὰ 3 000 νέα σχολεῖα. Ὁ ἀναλφαβητισμὸς μεταξὺ τῶν Γερμανῶν τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι 2.89 %, μεταξὺ τῶν Τσεχοσλοβάκων 5,65, μεταξὺ τῶν Πολωνῶν 6,31, μεταξὺ τῶν Οὔγγρων 10,9, μεταξὺ τῶν

Digitized by Google

Ἑβραίων 19,9 % καὶ μεταξὺ τῶν Ρουθήνων 61,1. Ἤδη ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ἀπὸ ἡλικίας 6 μέχρι 14 ἐτῶν. Διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν 14 680 σχολεῖα, ἐν οἷς φοιτοῦν 1.630.629 μαθηταί, κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1931, διὰ δὲ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν 1.818 σχολαὶ μὲ 208 683 μαθητάς. Εἰς τὰ κλασσικὰ γυμνάσια τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διδάσκεται πλὴν τῆς λατινικῆς καὶ ἡ ἀρχαία ἑλληνική, ἡ ὁποία εἰς τὰ πρακτικὰ λύκεια ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἢ ἀγγλικῆς. Ἐκ τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τὰ 9.922 εἶναι τσεχοσλοβακικά, τὰ 3 295 γερμανικά, τὰ 803 μαγυαρικά, τὰ 490 ρουθηνικά, τὰ 88 πολωνικά, τὰ 3 ρουμανικά, τὰ 3 ἑβραϊκὰ καὶ τὰ 76 κοινά, ἐκ δὲ τῶν σχολῶν τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως αἱ 1.338 εἶναι τσεχοσλοβακικαί, αἱ 433 γερμανικαί, αἱ 14 μαγυαρικαί, αἱ 3 ρουθηνικαί, αἱ 10 πολωνικαὶ καὶ αἱ 20 κοιναί. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἔχει δοθῆ εἰς τὰς πρακτικὰς σπουδὰς διὰ τῆς ἱδρύσεως πολλῶν ἐμπορικῶν ἀκαδημιῶν καὶ ἐμπορικῶν σχολῶν, ἀνερχομένων εἰς 177, γεωργικῶν σχολῶν, ἀνερχομένων εἰς 53 μὲ 60 πειραματικοὺς σταθμούς, δασικῶν σχολῶν, βιομηχανικῶν σχολῶν, ἐπαγγελματικῶν σχολῶν κτλ. Ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ὑπάρχουν 3 τσεχοσλοβακικὰ πανεπιστήμια, ἓν γερμανικόν, 25 ἱερατικαὶ σχολαί, ἀκαδημίαι Καλῶν τεχνῶν, ᾠδεῖα, πολλὰ μουσεῖα, θέατρα, ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα ἐν γένει, βιβλιοθῆκαι κτλ. Ὁ σχηματισμὸς βιβλιοθηκῶν ἔχει ἐπιβληθῆ διὰ νόμου εἰς ἁπάσας τὰς κοινότητας, αἵτινες ἔχουν ἤδη ἱδρύσει ὑπὲρ τὰς 10 000 τοιαύτας, μὲ ἀριθμὸν βιβλίων ἄνω τῶν 1 000.

Τύπος. Ὁ τύπος ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ εἶναι εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένος καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν σοβαρωτέρων καὶ ἐκ τῶν καλύτερον ὠργανωμένων τῆς Εὐρώπης. Ἡ πρώτη ἐφημερὶς ἐκυκλοφόρησεν ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ τῷ 1515 καὶ ἦτο ἁπλοῦν φύλλον πληροφοριῶν ἀτάκτως ἐκδιδόμενον. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἐνεφανίσθη ἡ πρώτη καθημερινὴ ἐφημερίς. Ὁ Τριακονταετὴς ὅμως πόλεμος ἀνέκοψε πᾶσαν πνευματικὴν ἐξέλιξιν ἐν τῇ χώρᾳ. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν αἱ «Εἰδήσεις τῆς Πράγας» (Prazské Noviny), αἵτινες τῷ 1848 μετεβλήθησαν εἰς ἐπίσημον ἐφημερίδα καὶ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας μετωνομάσθησαν «Ἡ Τσεχοσλοβακικὴ δημοκρατία» (Ceskoslovenská Republiká), ἀριθμοῦσα ἤδη τὸ 252ον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς της. Κατὰ τὴν σημειωθεῖσαν τῷ 1848 ἐθνικιστικὴν κίνησιν τῶν Τσέχων ἐξεδόθησαν πολλαὶ ἐφημερίδες, αἵτινες συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον τοῦ τόπου καὶ εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας φρονήματος τῶν κατοίκων. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι «Αἱ Ἐθνικαὶ Εἰδήσεις» (Narodny Noviny) καὶ «Ὁ Σλαῦος» (Slovan) τοῦ περιφήμου Τσέχου δημοσιογράφου Καρόλου Χάβλιτσεκ. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας τῷ 1918, τόσον ὁ καθημερινὸς ὅσον καὶ ὁ περιοδικὸς τύπος ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ηὐξήθη μεγάλως καὶ ἀπετέλεσε δύο ἰσχυροτάτους ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐν τῇ χώρᾳ ὀργανισμούς, τὸ «Συνδικᾶτον τοῦ καθημερινοῦ τσεχοσλοβακικοῦ τύπου» καὶ τὴν «Ἑταιρείαν τῶν Τσεχοσλοβάκων δημοσιογράφων» εἰς οὓς ὑπάγονται αἱ τοπικαὶ σχετικαὶ ὀργανώσεις. Κατὰ τὸ 1932 ὑπῆρχον ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ 3 539 ἐφημερίδες, ἐξ ὧν 1.856 τσεχικαί, 653 σλοβακικαί, 792 γερμανικαί, 68 μαγυαρικαὶ καὶ 30 ρουθηνικαί. Ἐκ τούτων 152 εἶναι καθημεριναί, ἐξ ὧν 29 ἐν Πράγᾳ, 5 ἐν Πίλσεν, 13 ἐν Μπρνό, 7 ἐν Ὀλομουτς, 11 ἐν Μοράβσκα Ὄστραβα, 12 ἐν Βρατισλάβα, 6 ἐν Κόσιτσε κτλ. Ἐπίσης κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεδίδοντο ἐν τῇ χώρᾳ 1.008 περιοδικά, ἐξ ὧν 513 τσεχικὰ καὶ σλοβακικά, 317 γερμανικὰ καὶ 89 μαγυαρικά. Ἡ κυριωτέρα ἐφημερὶς πληροφοριῶν διὰ τοὺς ξένους, ἐκδιδομένη δαπάναις τοῦ κράτους, εἶναι «Ὁ Τύπος τῆς Πράγας» (Prager Presse). Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐκδίδεται γαλλιστὶ ἡ ἑβδομαδιαία «Κεντρικὴ Εὐρώπη» (Europe Centrale) καὶ ἀγγλιστὶ «Ὁ Παρατηρητής» (The Observer).

Ἀθλητισμός. Τὰ Σοκόλ. Ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένος ὁ ἀθλητισμός, δημιουργηθεὶς κυρίως περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὸ τὴν Αὐστροουγγρικὴν μοναρχίαν διὰ λόγους πατριωτικούς, πρὸς κάλυψιν τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν ὀργανώσεων τῶν Τσέχων, καὶ ἐξελιχθεὶς εἰς πρώτης τάξεως στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις ἔδρασε μεγάλως κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας. Ὁ ἀθλητισμὸς οὗτος συνεκεντρώθη εἰς τὰ περίφημα *Σοκόλ* (βλ. λ.), τὰ ὁποῖα, ὑφιστάμενα μέχρι σήμερον, ἀποτελοῦν σημαντικωτάτην ὀργάνωσιν διευκολύνουσαν τεραστίως τὴν στρατιωτικὴν προπαιδείαν.

Τουρισμός. Λόγῳ τῶν ἀφθόνων φυσικῶν καλλονῶν, τῶν πολλῶν καὶ σημαντικῶν ἰαματικῶν πηγῶν καὶ τῆς θαυμασίας ὀργανώσεως αὐτοῦ, ὁ τουρισμὸς ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ εἶναι εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένος. Ὑπάρχουν ἐπίσης πλεῖστα ἱστορικὰ μνημεῖα, πύργοι, φρούρια, ἅτινα προσελκύουν πολλοὺς ἐπισκέπτας. Ἰδιαίτερον μέσον προσελκύσεως τῶν ξένων ἀποτελοῦν αἱ θαυμάσιαι βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις, θεωρούμεναι ἐκ τῶν τελειοτέρων τοῦ κόσμου. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων κέντρων τουρισμοῦ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας Πράγα καὶ αἱ εἰς τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς Βοημίας εὑρισκόμεναι παγκοσμίου φήμης λουτροπόλεις Κάρλοβυ Βάρυ (Κάρλσμπαντ), Μάριανσκε Λάζνε (Μάριενμπαντ), Φράντισκοβυ Λάζνε (Φράντσεσμπαντ), Γιάχυμοβ, Τέπλιτσε καὶ τὰ ὡραῖα τοπία τῶν Μεταλλικῶν ὀρέων (Κροῦσνε Χόρυ). Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Βοημίας, καλούμενον «Τσεχικὸς παράδεισος», εἶναι παγκοσμίως γνωστὸν διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῶν ὀρέων τῆς Γιγάντων, ἅτινα συχνάζονται ὑπὸ πολλῶν περιηγητῶν χειμῶνός τε καὶ θέρους. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ ὑπάρχει καὶ τὸ κέντρον τῆς περιφήμου βιομηχανίας τῶν ὑέλων τῆς Βοημίας, ἑλκύον πλείστους ἐπισκέπτας. Ἓν τῶν κυριωτέρων ἐπίσης κέντρων τοῦ τουρισμοῦ τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶναι καὶ ἡ πόλις τοῦ Πίλσεν μὲ τὰ περίφημα ζυθοποιεῖά της καὶ τὰ τεράστια ἐργοστάσια Σκόντα. Εἰς τὸ κέντρον τῆς Μοραβίας ὑπάρχουν τὰ περίφημα σπήλαια σταλακτιτῶν τοῦ Κρὰλ καὶ ὁ περίεργος φυσικὸς ὑπόγειος λαβύρινθος Μακόχα. Τὸ ὄρος Ὑψηλὴ Τάτρα ἐν Σλοβακίᾳ ἀποτελεῖ τὰς Ἄλπεις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἀπὸ ἀπόψεως τουριστικῆς, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀξιοθεάτων τοπίων του, τὰς μικρὰς λίμνας του, τοὺς παγετῶνάς του καὶ τὰς θαυμασίας ἀναβάσεις του.

— [ΕΘΝΟΛ.] Οἱ κάτοικοι τῆς Τσεχοσλοβακίας καλοῦνται κοινῶς διὰ τοῦ νέου ὅρου Τσεχοσλοβάκοι, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον πρὸς ὑποδήλωσιν τῶν δύο συγγενῶν σλαυϊκῶν φυλῶν τῶν *Τσέχων* καὶ τῶν *Σλοβάκων*, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νέου κράτους. Οἱ Τσέχοι ἀποτελοῦν ἰδίαν ἐθνότητα ἀνήκουσαν εἰς τὴν δυτικὴν ὁμάδα τῶν Σλαύων, εἰς ἣν ἀνήκουν καὶ οἱ Λουσατοί, οἱ Πολωνοὶ καὶ οἱ Σλοβάκοι. Οἱ Τσέχοι κατοικοῦν τὴν Βοημίαν καὶ τὴν Μοραβίαν, εἰδικώτερον δὲ οἱ μὲν κάτοικοι τῆς Βοημίας καλοῦνται *Βοημοί*, οἱ δὲ τῆς Μοραβίας *Μοραβοί*. Οἱ *Σλοβάκοι* (βλ. λ.), ἀποτελοῦντες κατ' ἀρχὰς πιθανῶς κοινὴν μετὰ τῶν Τσέχων φυλήν, ἐχωρίσθησαν ἀπ' αὐτῶν περὶ τὸν Γ' αἰῶνα δι' ἱστορικοὺς λόγους.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ κυρίως ἱστορία τῆς Τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Περὶ τῆς ἱστορίας τῶν προηγουμένων ἐποχῶν τῶν ἐπὶ μέρους χωρῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν Τσεχοσλοβακίαν, βλ. λ. *Μαρκομάννοι* καὶ *Κουάδοι*, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προϊστορίαν καὶ τὴν πρὸ τῆς σλαυϊκῆς μεταναστεύσεως περίοδον, διὰ δὲ τὴν περίοδον τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ τοῦ ἔτους 1918 βλ. λ. *Βοημία, Αὐστρία, Μοραβία, Οὐγγαρία, Σλοβάκοι, Σιλεσία.*

Ἡ ἵδρυσις τῆς τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν κατάρρευσιν τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας καὶ εἰς τὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐνταθεῖσαν κίνησιν τῶν Τσέχων, Μοραβῶν καὶ Σλοβάκων πατριωτῶν ὑπὲρ τῆς ἀποσείσεως τοῦ αὐστροουγγρικοῦ ζυγοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθησαν αἱ δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ὅπως διαλύσουν τὴν Αὐστροουγγαρίαν καὶ δημιουργήσουν νέον φιλικῶς πρὸς αὐτοὺς διακείμενον κράτος εἰς τὰ νῶτα τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς φραγμὸς κατὰ τῆς ρωσικῆς καθόδου εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ δυτικὴν Εὐρώπην. Ἡ πρώτη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου κίνησις ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐσημειώθη κατὰ τὸ συνέδριον τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Αὐστροουγγαρίας εὑρισκομένων ἐθνικῶν μειονοτήτων, ὅπερ συνῆλθεν ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τῆς 9 μέχρι τῆς 12 Ἀπριλίου 1918, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ Τσέχοι ἐξεδήλωσαν ἐπισήμως τὰς συμπαθείας των πρὸς τὰ κράτη τῆς Συνεννοήσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ἱδρύθη ἐν Πράγᾳ μία ἐθνικὴ τσεχοσλοβακικὴ ἐπιτροπή, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ ἐσχηματίσθησαν αἱ τσεχοσλοβακικαὶ λεγεῶνες ἐκ τῶν Τσέχων αἰχμαλώτων τῶν συλληφθέντων ὑπὸ τῶν Συμμάχων καὶ τὴν 9 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν ὡς σύμμαχον τὸ τσεχοσλοβακικὸν ἔθνος, τὰς τσεχοσλοβακικὰς λεγεῶνας ὡς στρατὸν συμμαχικὸν καὶ τὴν ἐθνικὴν τσεχοσλοβακικὴν ἐπιτροπὴν ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς μελλούσης τσεχοσλοβακικῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην προσεχώρησαν ἀμέσως αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γαλλία. Τὴν 14 Ὀκτωβρίου ὁ Ἐδουάρδος Μπένες ἐγνωστοποίησεν εἰς τὰ κράτη τῆς Συνεννοήσεως τὸν σχηματισμὸν ἐν Παρισίοις προσωρινῆς τσεχοσλοβακικῆς κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας οὗτος εἶχεν ἐκλεγῆ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὴν 28 Ὀκτωβρίου ἡ ἐθνικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Πράγας, ἀναλαβοῦσα εἰς τὰς χεῖράς της τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, χωρὶς νὰ συναντήσῃ σοβαρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν, ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Τσεχοσλοβακίας.

Τῇ 30 Ὀκτωβρίου τὸ ἐθνικὸν σλοβακικὸν συμβούλιον ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς τσεχοσλοβακικῆς ἑνότητος, καταπνίξαν τὴν ἀντίδρασιν, ἣν προσεπάθουν νὰ δημιουργήσουν οἱ Οὖγγροι ὑπὲρ χωριστικοῦ κινήματος τῶν Σλοβάκων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ προσωρινὴ τσεχοσλοβακικὴ κυβέρνησις τῶν Παρισίων καὶ ἡ ἐθνικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Πράγας ἦλθον εἰς συνεννόησιν διὰ τὸν τύπον τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ συνέταξαν τὸ προσωρινὸν Σύνταγμα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου συνῆλθεν ἐν Πράγᾳ τὴν 14 Νοεμβρίου 1918 ἡ πρώτη τσεχοσλοβακικὴ ἐθνοσυνέλευσις, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ 256 μελῶν, ἐξ ὧν 44 Σλοβάκοι. Οἱ Γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι ἠρνήθησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ταύτην. Ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἀνεκήρυξε πρόεδρον τῆς δημοκρατίας παμψηφεὶ τὸν Μάζαρυκ. Κατόπιν τούτου ἐσχηματίσθη ἡ πρώτη ὁριστικὴ τσεχοσλοβακικὴ κυβέρνησις μὲ τὸν Κράμαρ ὡς πρωθυπουργόν, τὸν Μπένες ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὸν Στέφανικ ὡς ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν. Ὁ Κράμαρ καὶ ὁ Μπένες ἀντεπροσώπευσαν τὴν Τσεχοσλοβακίαν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἐν Παρισίοις καὶ ὑπῆρξαν οἱ συντάκται τῶν ἀφορωσῶν ταύτην ἄρθρων τῶν διαφόρων συνθηκῶν, ἐπιτυχόντες εὐνοϊκωτάτους ὅρους διὰ τὴν χώραν των. Ἡ κυβέρνησις Κράμαρ παρέμεινεν ὀκτὼ μόνον μῆνας εἰς τὴν ἀρχὴν (14 Νοεμβρίου 1918 — 7 Ἰουλίου 1919), καθ' οὓς εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταστείλῃ τὸ χωριστικὸν κίνημα τῶν Γερμανῶν τῆς Βοημίας καὶ Μοραβίας, οἵτινες ἐξεδήλωσαν ἐπιθυμίαν νὰ ἑνωθοῦν μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ κατόπιν προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν ἐν Σλοβακίᾳ, ὅπου οἱ Μαγυάροι δὲν ἔπαυον νὰ δημιουργοῦν κινήματα ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Οὐγγαρίας. Κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῆς κομμουνιστικῆς κυβερνήσεως τοῦ Μπέλα Κοὺν ἐν Οὐγγαρίᾳ, οὐγγρικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς τὴν Σλοβακίαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπωθήθησαν ὑπὸ τῶν Τσέχων. Ἡ κυβέρνησις Κράμαρ ἐπραγματοποίησεν ἐπίσης καὶ τὴν ριζικὴν ἀγροτικὴν μεταρρύθμισιν, δι' ἧς διενεμήθησαν εἰς τοὺς ἀκτήμονας καὶ τοὺς μικροὺς καλλιεργητὰς τὰ μεγάλα κτήματα τῶν Γερμανῶν καὶ Μαγυάρων γαιοκτημόνων.

Μετὰ τὰς δημαρχιακὰς ἐκλογὰς τῆς 15 Ἰουνίου 1919, αἵτινες ἀπέβησαν δυσμενεῖς διὰ τὴν κυβέρνησιν, αὕτη παρῃτήθη τὴν 8 Ἰουλίου, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας Μάζαρυκ ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν σοσιαλιστὴν Τούζαρ, ὁ ὁποῖος ἐσχημάτισε κυβέρνησιν κατὰ πλειοψηφίαν σοσιαλιστικήν, διατηρήσας τὸν Μπένες εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ Τούζαρ παρέμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ 8 Ἰουλίου 1919 μέχρι τῆς 25 Μαΐου 1920, ἐπιτυχὼν τὴν ψήφισιν ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ ὁριστικοῦ Συντάγματος τῆς χώρας (29 Φεβρουαρίου 1920), ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐγένοντο αἱ πρῶται ἐκλογαὶ διὰ τὴν βουλὴν καὶ τὴν γερουσίαν τὴν 18 καὶ 25 Ἰουνίου. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας τὰ διάφορα τσεχοσλοβακικὰ κόμματα ἐπέτυχον 199 ἕδρα (ἐπὶ 281) ἐν τῇ βουλῇ καὶ 102 (ἐπὶ 142) ἐν τῇ γερουσίᾳ. ἐνῷ οἱ Γερμανοὶ ἔσχον 72 καὶ 37 ἕδρας, οἱ δὲ Οὖγγροι 10 καὶ 3. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς ὁ Τούζαρ ἀνεσχημάτισε τὴν κυβέρνησίν του, ἡ δὲ ἐθνοσυνέλευσις ἐξέλεξε καὶ πάλιν ὡς πρόεδρον τῆς δημοκρατίας τὸν Μάζαρυκ διὰ ψήφων 284 ἐπὶ 411. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Τσεχοσλοβακία, ἐπωφελουμένη τῶν δυσχερειῶν τῆς Πολωνίας ἐκ τῆς εἰσβολῆς εἰς τὸ ἔδαφός της τῶν μπολσεβίκων τῆς Ρωσίας, ἐπέτυχε τὴν παραχώρησιν τοῦ διαμερίσματος τοῦ Τέσεν καὶ τὴν εὐνοϊκὴν ἐν γένει δι' αὐτὴν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων πρὸς τὴν Πολωνίαν, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γαλλίας, ἐπιτευχθεῖσαν κατόπιν σημαντικῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνταλλαγμάτων. Κατόπιν τούτου ἡ γαλλικὴ ἐπιρροὴ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ζητημάτων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ μετεβλήθη εἰς ἀληθῆ κηδεμονίαν. Ἡ ἰταλικὴ στρατιωτικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πιτσιόνε, ἥτις εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοργάνωσιν τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Μαΐου 1919, ἀντικατεστάθη ὑπὸ γαλλικῆς ὑπὸ τὸν Γάλλον στρατηγὸν Πελλέ. Βραδύτερον ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μίττελχάουζερ διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ στρατοῦ. Τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1920 ὁ Τούζαρ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ συνεπείᾳ σχίσματος, ὅπερ ἐδημιουργήθη ἐν τῷ σοσιαλιστικῷ κόμματι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπεχώρησαν οἱ κομμουνισταί. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀδυναμίας τῶν κομμάτων ὅπως σχηματίσωσι κυβέρνησιν, ἐσχηματίσθη ὑπηρεσιακὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Τσέρνυ, ὁ ὁποῖος διετήρησε τὸν Μπένες εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Μπένες ἤρχισε τὰς διπλωματικάς του ἐνεργείας πρὸς ἵδρυσιν τῆς «Μικρᾶς Ἀντάντ» ἤτοι τῆς συμμαχίας μεταξὺ Τσεχοσλοβακίας, Νοτιοσλαυΐας καὶ Ρουμανίας. Τὴν 14 Αὐγούστου 1920 ὁ Μπένες ὑπέγραψεν ἐν Βελιγραδίῳ μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Νοτιοσλαυΐας τὴν πρώτην μεταξὺ Τσεχοσλοβακίας καὶ Νοτιοσλαυΐας ἀμυντικὴν συνθήκην, εἰς ἣν εἶχε προστεθῆ καὶ μυ-

Digitized by Google

στική στρατιωτική τοιαύτη, ἀποσκοποῦσα τὴν παρεμπόδισιν τῆς παλινορθώσεως τῶν Ἀψβούργων ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὑγγαρίᾳ. Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις ὁ Μπένες κατώρθωσε νὰ ὑπογράψῃ ἐν Βουκουρεστίῳ παρομοίαν συνθήκην καὶ μετὰ τῆς Ρουμανίας τὴν 21 Ἀπριλίου 1921. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῶν κομμουνιστικῶν ταραχῶν ἡ ὑπηρεσιακὴ κυβέρνησις Τσέρνυ παρῃτήθη καὶ ἐσχηματίσθη τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1921 κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Μπένες, εἰς ἣν μετέσχον ὅλα τὰ μεγάλα τσεχοσλοβακικὰ κόμματα. Ἡ κυβέρνησις Μπένες συνέβαλεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας, εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς τάξεως, εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν καὶ εἰς τὴν λύσιν τῶν ἐργατικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἐκλόνιζον τὴν βιομηχανίαν διὰ τῶν συχνῶν ἀπεργιῶν. Ἀπὸ ἐξωτερικῆς δὲ ἀπόψεως ἔσχε σημαντικὰς ἐπιτυχίας διὰ τῆς προσεγγίσεως πρὸς τὴν Πολωνίαν, αἱ μετὰ τῆς ὁποίας σχέσεις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἦσαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐχὶ φιλικαί, ἐξ αἰτίας τοῦ ζητήματος τοῦ Τέσεν καὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν συνόρων. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1921 ὑπεγράφη μεταξὺ Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας ἀμυντικὴ συνθήκη, καθὼς καὶ μυστικὴ δήλωσις, δι' ἧς ἡ Πολωνία προσεχώρει εἰς τὴν ἀντιαψβουργικὴν πολιτικὴν τῆς «Μικρᾶς Ἀντάντ». Ἡ κυβέρνησις Μπένες παρέμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, παραιτηθεῖσα τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1922, ὁπότε ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Σβέχλα, ἀρχηγὸν τοῦ ἀγροτικοῦ κόμματος, ὁ ὁποῖος διετήρησεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Μπένες. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπῆλθεν ἔτι στενοτέρα προσέγγισις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Τσεχοσλοβακίας, διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἐν Παρισίοις μεταξὺ Μπένες καὶ Πουανκαρὲ τὴν 25 Ἰανουαρίου 1924 ἀμυντικῆς καὶ ἐπιθετικῆς συνθήκης, δι' ἧς τὰ συμβαλλόμενα κράτη ἐτάσσοντο ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Αὐστρίας, ὑπὲρ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων ἀπὸ τῶν θρόνων τῆς Αὐστρίας ἢ Οὑγγαρίας, καθὼς καὶ ὑπὲρ τῆς παρεμποδίσεως τῆς παλινορθώσεως τῶν Χοεντζόλλερν ἐν Γερμανίᾳ. Τὴν 5 Ἰουλίου 1924 ὑπεγράφη ἐν Ρώμῃ μεταξὺ τοῦ Μυσσολίνι καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τσεχοσλοβακίας Κύμπαλ παρομοία συνθήκη, ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ καθεστῶτος τοῦ δημιουργηθέντος διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ καὶ τοῦ Τριανόν. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1925 ἡ κυβέρνησις Σβέχλα ἀνεσχηματίσθη, ἀλλὰ τὴν 17 Μαρτίου 1926 ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ συνεπείᾳ ἐπιθέσεων τῶν σοσιαλιστῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ προστατευτικοῦ δασμολογίου. Ἐπηκολούθησε νέα ὑπηρεσιακὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Τσέρνυ, τῇ συμμετοχῇ τοῦ Μπένες, ἡ ὁποία μετά τινας μῆνας ἀντικατεστάθη ὑπὸ νέας κυβερνήσεως Σβέχλα, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος διὰ πρώτην φορὰν καὶ δύο Γερμανοί. Ἡ συμφιλίωσις τῶν Γερμανῶν τῆς Τσεχοσλοβακίας μετὰ τῶν Τσεχοσλοβάκων ἐπῆλθεν ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ συμφώνου τοῦ Λοκάρνο τοῦ Ὀκτωβρίου 1925, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπογράψει καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία. Τὴν 27 Μαΐου 1927, λήξάσης τῆς θητείας του, ὁ Μάζαρυκ ἐπανεξελέγη πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διὰ ψήφων 274 ἐπὶ 432, ψηφισθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1929 ὁ Σβέχλα, παραιτηθεὶς διὰ λόγους ὑγείας, ἀντικατεστάθη εἰς τὴν πρωθυπουργίαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης Οὔντερτσαλ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1929 ἀνεσχημάτισε τὴν κυβέρνησίν του. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ἐπραγματοποιήθη ἡ σταθεροποίησις τοῦ τσεχοσλοβακικοῦ νομίσματος καὶ ἐλήφθησαν σοβαρὰ μέτρα οἰκονομιῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως, ἥτις ἔσχε σημαντικὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς βιομηχανίας τῆς Τσεχοσλοβακίας, καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου της. Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη ἡ Τσεχοσλοβακία, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν τῆς «Μικρᾶς Ἀντάντ» ἐξηκολούθησε τὴν πολιτικὴν τῆς διατηρήσεως ἐν Εὐρώπῃ τοῦ καθεστῶτος τῶν ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου συνθηκῶν, ἀντετάχθη εἰς τὴν παλινόρθωσιν τῶν Ἀψβούργων ἐν Οὑγγαρίᾳ καὶ εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Αὐστρίας μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν δημιουργίαν στενοτέρων δεσμῶν μεταξὺ τῶν συμμάχων της Νοτιοσλαυΐας καὶ Ρουμανίας, διὰ τῆς ἐναρμονίσεως τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεώς των καὶ τῆς μεγαλυτέρας οἰκονομικῆς ἐπαφῆς καὶ συνεργασίας. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1932 ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Ι. Μάλυπετρ, διατηρήσας καὶ οὗτος τὸν Μπένες ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, τὴν 29 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1933 ἡ Τσεχοσλοβακία, ἀπὸ κοινοῦ καὶ πάλιν μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν τῆς Μικρᾶς Ἀντάντ, ἀντέδρασε κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ πρωθυπουργοῦ Μουσσολίνι προταθείσης «Συμμαχίας τῶν Τεσσάρων», ἐπιτυχοῦσα σημαντικὴν τροποποίησιν τῶν σκοπῶν της, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν, καὶ συνεργασθεῖσα πρὸς τοῦτο στερρῶς μετὰ τῆς Γαλλίας.

Μ. Δ. ΒΑΤΑΛΑΣ

—[ΓΛΩΣΣ.] Οἱ *Τσέχοι* ἢ *Βοημοὶ* καὶ οἱ *Σλοβάκοι*—οἱ δύο σλαυϊκοὶ λαοὶ οἱ συναποτελέσαντες μετ' ἰσχυρᾶς γερμανικῆς μειονότητος τὸν πληθυσμὸν τοῦ νεοϊδρύτου τσεχοσλοβακικοῦ κράτους—ὁμιλοῦν δύο διαφόρους γλώσσας, ἀποτελούσας μετὰ τῆς *πολωνικῆς*, τῆς *οὐραβικῆς* (ἢ ἄλλως *βενδικῆς* καλουμένης) καὶ τῆς ἐκλιπούσης *πολαβικῆς* τὴν δυτικὴν ὁμάδα τῶν σλαυϊκῶν γλωσσῶν. Καὶ ἡ μὲν τσεχικὴ ὁμιλεῖται ἐν Βοημίᾳ ὑπὸ ἑπτὰ περίπου ἑκατομμυρίων, ἡ δὲ σλοβακικὴ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ χώρᾳ ὑπὸ δύο καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίων κατοίκων (κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1921). Ἡ σλοβακικὴ παρουσιάζει μεγάλην κατὰ τόπους διαλεκτικὴν ποικιλίαν, ἐνῷ ἡ τσεχικὴ ἐμφανίζεται σχετικῶς πανταχοῦ ὁμοιόμορφος, καὶ τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὴν μεγάλην ἐπὶ τὴν γλῶσσαν ἑνοποιὸν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησε καὶ ἐξασκεῖ ἡ ἐν Πράγᾳ ὁμιλουμένη καὶ ἕνεκα τῆς ἐν Βοημίᾳ κεντρικῆς θέσεως τῆς ῥηθείσης πόλεως καὶ ἕνεκα τῆς μεγάλης σπουδαιότητός της ὡς διοικητικοῦ, ἐπιστημονικοῦ, καλλιτεχνικοῦ καὶ ἐν γένει ἐκπολιτιστικοῦ κέντρου τῶν Τσέχων. Ἡ γραπτὴ χρησιμοποίησις τῆς τσεχικῆς ἔγινε πολὺ ἐνωρίτερον ἢ τῆς σλοβακικῆς. Τὰ διασωθέντα παλαιότερα τσεχικὰ κείμενα—θρησκευτικοῦ καὶ ποιητικοῦ περιεχομένου—ἐγράφησαν κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΔ' μ. Χ. αἰῶνα, ὅπως λ. χ. ἡ εἰς τὴν τσεχικὴν μετάφρασις (ὑπὸ ἀνωνύμου ποιητοῦ) τῆς «Ἀλεξανδρηΐδος» τοῦ W. Châtillon κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μ. Χ, και τὸ ἐν λαμπρῷ πεζῷ λόγῳ διήγημα «Tkadleçek» (περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος). Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ τσεχικὴ λογοτεχνία καὶ γλῶσσα ἀνῆλθον εἰς μέγα σημεῖον ἀκμῆς καὶ ἀνθήσεως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ξένων λογοτεχνιῶν καὶ γλωσσῶν—ἰδίως τῆς γερμανικῆς, γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς, ἐκ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν εἰς τὴν τσεχικὴν διάφορα λογοτεχνικὰ ἔργα ἐκ τῶν καλλίστων καὶ ὀνομαστοτέρων—, ἡ δὲ τσεχικὴ γραφομένη κατέστη οὕτως ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐξαίρετον ὄργανον λογοτεχνικῆς δημιουργίας. Ἀλλ' εἰς τὴν τελειοτέραν καὶ ἐντεχνοτέραν διαμόρφωσίν της ἔφθασεν ἡ γραπτὴ γλῶσσα τῶν Τσέχων κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Κατόπιν ἤρχισε—διὰ λόγους πολιτικοὺς καὶ ἱστορικοὺς—νὰ ἐξαπλώνηται παρὰ τοῖς Τσεχοσλοβάκοις ἡ γερμανικὴ γλῶσσα, ἥτις, καταστᾶσα ἡ γλῶσσα τῆς λογιωτέρας καὶ εὐγενεστέρας κοινωνικῆς τάξεως, περιώρισε τὴν ἐθνικὴν τῶν Τσέχων γλῶσσαν καὶ ὑπεβίβασεν αὐτὴν εἰς ἀγροῖκον ἰδίωμα εἰς τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα τοῦ βοημικοῦ λαοῦ (1620—1774). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος φιλοπάτριδες Τσεχοσλοβάκοι λόγιοι καὶ συγγραφεῖς ἤρχισαν νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν καθολικὴν χρῆσιν καὶ νὰ καλλιεργοῦν μὲ στοργὴν καὶ μὲ ζῆλον τὴν μητρικήν των γλῶσσαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἡ τῷ 1775 λατινιστὶ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Pelcl «Dissertatio apologetica linguae slovenicae», ἥτις ἀνεζωπύρησε τὴν πρὸς τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν τῶν Τσεχοσλοβάκων. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Pelcl—διορισθέντα ὀλίγον κατόπιν, τῷ 1793, καθηγητὴν τῆς τσεχοσλοβακικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας ἐν Πράγᾳ—ἔδρασεν ὑπὲρ τῆς πατρίου γλώσσης ὁ πολὺς Ἰωσὴφ *Dobrovsky* (1753—1829), ὅστις ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης της. Ἀποτέλεσμα τῶν φιλοπατρίδων και φιλοτίμων τούτων προσπαθειῶν ὑπῆρξεν ἡ ἐκ νέου ἄνθησις τῆς τσεχικῆς λογοτεχνίας και γραπτῆς γλώσσης (κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μ. Χ.). Ποιηταὶ καὶ λογοτέχναι ἔγκριτοι, οἷοι: ὁ *Kollar* (1793—1852), ὁ *Hanka* (1791—1861), ὁ *Celakovsky* (1799—1852), ὁ *Kamaryt* (1797—1833), ὁ *Vacek* (1806—1869), ὁ *Holly* (1785—1849), ὁ *Marek* (1803—1853), ὁ *Erben* (1811—1870), ὁ *Kubek* (1805—1854), ὁ *Stefanek* (1783—1844), ὁ *Klicpera* (1792—1859), ὁ *Tyl* 1808—1856), ὁ Φερδινάνδος *Micovek* (1826—1862) καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐκαλλιέργησαν τὰ μέγιστα τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν καὶ ἀνύψωσαν αὐτὰς εἰς ἐπίζηλον βαθμὸν ἀκμῆς καὶ προόδου. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ ἱστορία τῆς γραπτῆς γλώσσης τῶν Σλοβάκων. Οὗτοι—καίπερ ἀποχωρισθέντες πολιτικῶς ἀπὸ τῶν Τσέχων ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μ. Χ αἰῶνος καὶ συνδεθέντες πρὸς τοὺς Οὔγγρους—διετέλεσαν παρὰ ταῦτα εἰς στενὴν πάντοτε πνευματικὴν καὶ λογοτεχνικὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Τσέχους, οὕτω δὲ μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐχρησιμοποίουν καὶ οὗτοι τὴν γραφομένην τσεχικήν. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος οἱ Σλοβάκοι—ὑποκινούμενοι καὶ ἐνθαρρυνόμενοι δι' εὐνοήτους πολιτικοὺς λόγους ὑπὸ τῶν Οὔγγρων—ἤρχισαν νὰ γράφουν εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσάν των, ἥτις οὕτω κατέστη οὐχὶ μόνον ὁμιλουμένη, οἵα ἦτο μέχρι τότε, ἀλλὰ καὶ γραφομένη γλῶσσα.

Ἡ ἱστορία τῆς τσεχικῆς διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας περιόδους: 1) τὴν τῆς ἀρχαιοτέρας, καὶ 2) τὴν τῆς νεωτέρας τσεχικῆς. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἡ τσεχικὴ εἶχε μεγαλύτερον πλοῦτον τύπων, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἱκανοὶ ἐκ τούτων περιέπεσαν εἰς ἀχρηστίαν, οὕτω δ' ἡ σύγχρονος γλῶσσα τῶν Βοημῶν εἶναι κατὰ τὴν μορφολογίαν πτωχοτέρα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἁπλουστέρα τῆς προηγουμένης. Ἄλλη μεγάλη διαφορὰ τούτων παρατηρεῖται εἰς τὸ λεξιλόγιον: ἐνῷ ὁ λεξιλογικὸς θησαυρὸς τῆς ἀρχαιοτέρας βοημικῆς ἦτο ἀνάμεικτος μὲ πλεῖστα ξένα (ἰδίως γερμανικὰ) στοιχεια. ἐκ τοῦ νεοτσεχικοῦ λεξιλογίου ἀπεβλήθησαν πλεισται ξέναι, καὶ δὴ γερμανικαί, λέξεις, ἀντικατασταθεῖσαι ὑπὸ γνησίων τσεχικῶν. Ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐνισχυθέντος ἐθνικοῦ φρονήματος ἐκτσεχισμῷ τοῦ λεξιλογίου των δὲν ἐφείσθησαν οἱ Βοημοὶ οὐδ' αὐτῶν τῶν κοινοτάτων, καὶ δὴ πανευρωπαϊκῶν λέξεων. Ἀρκεῖ νὰ φέρω ἓν χαρακτηριστικὸν παράδειγμα: καὶ αὐτὴν τὴν διεθνῆ λέξιν τὴν δηλωτικὴν τοῦ θεάτρου (γαλλ. théâtre, γερμ. Theater, τσεχ. teatr κ.λ.π.) ἀντεκατέστησαν διὰ τῆς τσεχικῆς λέξεως divadlo καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ ἐκ τῆς γερμανικῆς γλώσσης χειραφέτησις τῆς βοημικῆς ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν γραφὴν αὐτῆς τῷ 1830 ἐγκατελείφθη τὸ γερμανικὸν ἀλφάβητον καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ λατινικοῦ, τροποποιηθέντος καταλλήλως καὶ προσαρμοσθέντος πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς τσεχικῆς φωνητικῆς ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς *Ἰωάννου Οὔσου* (Jan Hus), ὅστις κατέστη οὕτως ὁ πατὴρ καὶ ἱδρυτὴς τῆς συγχρόνου τσεχικῆς ὀρθογραφίας, ὅπως ἀνεδείχθη καὶ ὁ κύριος δημιουργὸς τῆς τσεχικῆς πεζογραφίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ πρώτη ἀξία λόγου τσεχικὴ Γραμματικὴ εἶναι ἡ τοῦ *Dobrovsky*, Lehrgebäude der böhmischen Sprache, (Prag 1809, β' ἔκδ. 1819). Νεώτεραι Γραμματικαὶ ἄξιαι λόγου εἶναι ἡ τοῦ *Tomiceh* 4η ἔκδ ἐν Πράγᾳ 1865), ἡ τοῦ *Mazarik* (6η ἔκδ. ἐν Πράγᾳ 1902), ἡ τοῦ *Κ. Kunz* (7η ἔκδ. ἐν Βιέννῃ 1906) κλπ. Ἀξιόλογος ἱστορικὴ Γραμματικὴ τῆς τσεχικῆς εἶναι ἡ τοῦ *J. Gebauer*, Historicka mluvnice jazyka çeskeko, (I—III, Prag 1894—1898). Συγκριτικὴ Γραμματικὴ τῆς στεχικῆς και σλοβακικῆς ἀξία συστάσεως εἶναι ἡ τοῦ *M. Hattala*. Srovnavaci mluvnice jazyka çeskeko a slovenskeko, Prag 1857). Τῆς ἀρχαιοτέρας τσεχικῆς Γραμματικὴν ἐξέδωκαν ὁ *Safarik* (ἐν Πράγᾳ 1845, εἰς γερμ. μετάφρασιν ὑπὸ Jordan 18 7, β' ἔκδ. 1867) καὶ *J. Jereçek* ἐν Πράγᾳ 1870). Περὶ τῆς γεωγραφικῆς ἐκτάσεως τῆς τσεχοσλοβακικῆς ἰδ. *Kiepert*, Völkern und Sprachkarte von Osterreich und den untern Donauländern, (Berlin 1869) καὶ τοῦ *J. Zemmlich*, Spachgrenze und Deutschtum in Böhmen, (Braunschweig 1902). Εὔχρηστα λεξικὰ τσεχογερμανικὰ καὶ γερμανοτσεχικὰ εἶναι τὰ τοῦ *Sterringer* (β' ἔκδ. 1905) καὶ τὸ τοῦ *Schulz—Vorovka* (ε ἔκδ. 189).

Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟ

—[ΛΟΓΟΤΕΧΝ.] Περὶ τῆς λογοτεχνίας τῆς χώρας πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας βλ. λ. *Βοημία* [Γράμματα καὶ Τέχναι]. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας, ἡ τσεχοσλοβακικὴ λογοτεχνία ἀνεπτύχθη ἐλευθέρως καὶ ἠδυνήθη νὰ παρουσιάσῃ τὰ πρῶτα πλούσια δείγματα τῆς ἄνευ πλέον περιορισμῶν καὶ λονοκριτικῶν χαλινῶν αὐθορμήτου καὶ πηγαίας παραγωγικότητός της. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος ἐσημείωσε νέον σημαντικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τσεχικῆς λογοτεχνίας. Τῷ 1917, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βουλῆς ἐν Βιέννῃ, οἱ Τσέχοι συγγραφεῖς συνέταξαν καὶ ὑπέγραψαν, ἀπευθύναντες αὐτὴν εὐθαρσῶς πρὸς τοὺς βουλευτάς, ἔντονον προκήρυξιν ὑπὲρ τῶν δικαίων καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας των, ἥτις ἀπετέλεσε τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου, ἡ ὁποία ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους των. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων μεταπολεμικῶν Τσέχων συγγραφέων εἶναι ὁ *Ἀλ. Ἰράσεκ* καὶ ὁ ποιητὴς καὶ δραματουργὸς *Ἰαροσλὰβ Κβάπιλ*, καθὼς καὶ ὁ δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς *Βίκτωρ Ντύκ*. Ἰδιαίτερον φιλολογικὸν κλάδον, ὁ ὁποῖος ἐκαλλιεργήθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, ἀπετέλεσεν ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ἡ πολεμικὴ λογοτεχνία. Διάφοροι στρατιῶται ποιηταὶ περιέγραψαν μὲ τὰ δυνατώτερα χρώματα τὴν τραγικὴν θέσιν τῶν Τσέχων, οἵτινες εἶχον περιληφθῆ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων στρατευμάτων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Μεταξὺ τούτων ἐξέχει ὁ *Πέτρος Κρίτσκα*. Συγχρόνως ἐδημιουργήθη καὶ ἡ λογοτεχνία τῶν Τσεχοσλοβάκων, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτουν εἰς τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ λεγεῶνας, ἰδίως, δὲ εἰς τὰς ἐν Ρωσίᾳ, αἵτινες ὑπέφερον τὰ πάνδεινα. Κατ' ἀρχὰς ἡ «λογοτεχνία τῶν λεγεώνων», ὡς ἀπεκλήθη τὸ εἶδος τοῦτο τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων, περιελάμβανε μόνον ποιήματα. Βραδύτερον ἐγράφησαν ἐπ' αὐτῆς καὶ δράματα καὶ μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα ἔσχον μεγίστην διάδοσιν καὶ κατέστησαν δημοφιλέστατα. Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς λογοτεχνίας ταύτης εἶναι ὁ *Ρυδόλφος Μέντεκ*, ὁ ὁποῖος ἔγραψε ποιήματα, δράματα καὶ μυθιστορήματα. Λίαν ἐπιτυχῆ μυθιστορήματα ἔγραψεν ἐπίσης καὶ ὁ *Κόπτα*. Μετὰ τὸ 1918 ἀνεφάνησαν ἐπίσης καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὰ μεταπολεμικὰ προβλήματα καὶ διηρμήνευσαν τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδεολογίας, αἵτινες συνεκλόνησαν τὰς μεγάλας μάζας. Ὁ *Κάρολος Τσάπεκ* κατέστη συγγραφεὺς διεθνοῦς φήμης, τὰ δὲ δράματά του, τὰ διηγήματά του, τὰ μυθιστορήματά του καὶ αἱ ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις του μετεφράσθησαν εἰς πλείστας ξένας γλώσσας. Μεταξὺ τῶν μυθιστοριογράφων, οἵτινες ἀναγινώσκονται περισσότερον σήμερον ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ εἶναι ὁ *Ἰαροσλὰβ Ντούρυχ*, ἐκ δὲ τῶν ποιητῶν ὁ *Βίτεσλαβ Νεσβαλ*. Ὁ μεγαλύτερος Σλοβάκος μυθιστοριογράφος τῶν τελευταίων ἐτῶν ὑπῆρξεν ὁ *Μαρτῖνος Κούκουτσιν*, περιγράψας μετὰ θαυμαστῆς τέχνης τὴν φύσιν τῆς Σλοβακίας καὶ τὸν σλοβακικὸν λαόν, εἰς ἔργα μαρτυροῦντα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ῥωσικοῦ ψυχολογικοῦ ῥεαλισμοῦ.

Digitized by Google

—[ΤΕΧΝΑΙ] Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς δημοκρατίας αἱ καλαὶ τέχναι ἔσχον μεγίστην ἀνάπτυξιν ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, τόσον ἡ ζωγραφική, ὅσον ἡ γλυπτική, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ αἱ βιομηχανικαὶ καὶ λαϊκαὶ καλούμεναι τέχναι. Πρὸς κατανόησιν τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς προόδου τῆς ζωγραφικῆς ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τοῦ 1922 μέχρι τοῦ 1924 ἔλαβον χώραν μόνον ἐν Πράγᾳ 209 ἐκθέσεις ἔργων ζωγραφικῆς, εἰς τὰς ὁποίας ἐξετέθησαν 21.438 πίνακες. Κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκθέσεων καὶ τῶν πινάκων ηὐξήθη ἔτι περισσότερον. Ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ὑπάρχουν τρεῖς μεγάλοι καλλιτεχνικοὶ σύλλογοι, οἱ ὁποῖοι πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ζωγραφικῆς καὶ πρὸς διάδοσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος παρὰ τῷ λαῷ διοργανώνουν συχνοτάτας καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις μὲ ἔργα τῶν καλυτέρων συγχρόνων καὶ παλαιῶν Τσεχοσλοβάκων ζωγράφων, καθὼς καὶ εἰδικὰς ἐκθέσεις ξένων διασήμων καλλιτεχνῶν. Τῷ 1927 διωργανώθησαν ἐκθέσεις Γάλλων ζωγράφων τοῦ ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνος, τῷ 1930 ἔκθεσις ἔργων τοῦ Ἱσπανοῦ Γκόγια. Οἱ σύλλογοι οὗτοι ἐκλέγουν ἐπίσης καὶ ἀποστέλλουν τὰ καλύτερα ἔργα τῶν Τσεχοσλοβάκων ζωγράφων εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἐτησίας διεθνεῖς ἐκθέσεις τῶν Παρισίων, τῆς Βενετίας, τῆς Δρέσδης, τοῦ Μονάχου, τῆς Μαδρίτης, τοῦ Βερολίνου κ.λ.π. Μεταξὺ τῶν ὀνομαστοτέρων συγχρόνων Τσεχοσλοβάκων ζωγράφων εἶναι ὁ κυβιστὴς *Σ. Φίλλα*, ὁ *Β. Σπάλα*, ὁ *Ι. Τσάπεκ*, ὁ *Κρεμλίτσκα*, ὁ *Β. Ράμπας*, ὁ *Μπράζντα*, κ. ἄ.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ Τσεχοσλοβάκοι διεκρίθησαν καὶ εἰς τὴν γλυπτικήν. Οἱ ἀποθανόντες πρόωρος Τσεχοσλοβάκοι γλύπται *Στούρζα*, *Μύσλμπεκ* καὶ *Ι κούτιρφρεουντ* χαίρουν πανευρωπαϊκῆς φήμης. Ὁ *Ι κούτιρφρεουντ* ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μπουρντέλ. Ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων σήμερον Τσέχων γλυπτῶν εἶναι ὁ μυστικοπαθὴς *Μπίλεκ*. Ὁ *Σπάνιελ*, διαδεχθεὶς τὸν Στούρζα ὡς διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν κλασσικῶν τεχνῶν τῆς Πράγας, θεωρεῖται ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Τσέχων γλυπτῶν. Ὁ *Λαδίσλαος Σαλουν* εἶναι γνωστὸς διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον τοῦ Ἰωάννου Οὔσσου ἐν Πράγᾳ, ὁ δὲ *Κάρολος Νιβοραχ* εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ μεγάλου μνημείου εἰς μνήμην τῶν ἀποθανόντων ἐν πολέμῳ, ἐν τῷ νεκροταφείῳ «Πὲρ Λασαίζ» τῶν Παρισίων.

Ἰδιαιτέραν ἀνάπτυξιν ἔλαβε, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ νέου κράτους, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἕνεκα τῆς ἐμφανισθείσης ἀνάγκης ὅπως ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ καὶ αἱ κυριώτεραι πόλεις προικισθοῦν μὲ ἀνάλογα κτήρια εὐπροσώπου ἐμφανίσεως διὰ τὴν στέγασιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἐπίσης ἡ παντοειδὴς ἀνάπτυξις τῆς χώρας ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκτελέσεως πλείστων δημοσίων ἔργων, καθὼς καὶ ἰδιωτικῶν, τραπεζῶν, ἑταιρειῶν, διαφόρων ἱδρυμάτων, κτλ., ὡς ἐπίσης καὶ ὁλοκλήρων νέων συνοικιῶν συνεπείᾳ τοῦ ἐπεκταθέντος μεταπολεμικῶς ρεύματος τῆς ἀστυφιλίας. Μεταξὺ τῶν κτισθέντων νέων κτηρίων εἶναι τὰ ὑπουργεῖα, αἱ μεγάλαι σχολαί, τὰ ἐπιστημονικὰ ἰνστιτοῦτα, τὰ ἱδρύματα ὑγιεινῆς κτλ., ὡς εἶναι τὸ νέον πανεπιστήμιον τῆς Πράγας ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος *Κότερα*, θεωρουμένου ὡς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς νεωτέρας τσεχικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀποθανόντος τῷ 1923, ἡ φιλολογικὴ σχολὴ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος *Σάκαρ*, ἡ ἐθνικὴ βιβλιοθήκη ὑπὸ τοῦ *Ρόιτ*, τὸ μέγαρον τῶν ἐκθέσεων ὑπὸ τῶν *Τὺλ* καὶ *Φυχς*, κ.ἄ. Μεταξὺ τῶν ἰδιωτικῶν κτηρίων ἐξέχουν τὰ τοῦ οἴκου Σκόντα ὑπὸ τοῦ *Γιανακ* καὶ πλεῖστα κτήρια ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν οἴκων καὶ τραπεζῶν, ὀφειλόμενα κυρίως εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας *Κρέγκαρ* καὶ *Κύζελα*, κ. ἄ. Πάντες οὗτοι οἱ ἀρχιτέκτονες ἔχουν χειραφετηθῆ πλήρως ἀπὸ τὴν παλαιὰν τεχνοτροπίαν, δημιουργήσαντες νέους συνθέτους ρυθμούς, ὑπενθυμίζοντας ἐν πολλοῖς τὰ πρότυπά των, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐμφανίζωνται ὡς ἁπλαῖ ἀπομιμήσεις των. Ἡ νεωτέρα τσεχοσλοβακικὴ ἀρχιτεκτονικὴ διακρίνεται διὰ τὴν ἁπλότητα τοῦ σχεδίου καὶ τὴν λεπτότητα τῶν ἐξωτερικῶν διακοσμήσεων. Εἰς πολλὰ κτήρια αἱ προσόψεις ἔχουν διακοσμηθῆ κατὰ κόρον καὶ φόρτον μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ οἰκοδομήματος. Ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν ἐνεφάνισεν ἡ τσεχοσλοβακικὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἰς τὴν κατασκευὴν ἐργατικῶν οἰκιῶν καὶ συνοικιῶν, ὅπου ἐπικρατοῦν τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν περιφήμων κηπουπόλεων, ἰδίως πέριξ τῆς Πράγας καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων τῆς χώρας. Οἱ Τσέχοι ἀρχιτέκτονες ἀνεδείχθησαν ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου κατεσκεύασαν πολλὰ κτήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τσεχοσλοβακικὴ πρεσβεία τῆς Βαρσοβίας ὑπὸ τοῦ *Μαχον*, καὶ τὰ περίπτερα τῆς Τσεχοσλοβακίας εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς Βενετίας ὑπὸ τοῦ *Νόροτνι*, τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων τῷ 1925 ὑπὸ τοῦ *Γκότσαρ* καὶ τοῦ Μιλάνου ὑπὸ τοῦ *Ρόσκοτ*.

Αἱ *βιομηχανικαὶ* λεγόμεναι τέχναι ἀκμάζουν ἰδιαιτέρως ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας της. Ἡ βιομηχανία τοῦ κρυστάλλου ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος συνηγωνίζετο τὴν τῆς Βενετίας καὶ ἐκυριάρχει τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου διὰ τὴν καθαριότητα τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν καὶ τὴν θαυμασίαν διακόσμησιν τῶν προϊόντων της, δι' ἁπλῶν σχεδίων κατ' ἀρχὰς καὶ διὰ θαυμασίων χρωμάτων βραδύτερον. Ἡ βιομηχανία αὕτη ἐδημιούργησεν εἰδικὴν τέχνην διακοσμητικῆς καὶ ζωγραφικῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ σήμερον μίαν τῶν κυριωτέρων πηγῶν πλούτου τῆς Τσεχοσλοβακίας. Παρ' αὐτὴν ἀκμάζει ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ καὶ ἡ τέχνη τῆς ἀγγειοπλαστικῆς. Τὰ ἐκ πορσελλάνης εἴδη τοῦ *Χόλιτς* καὶ τῶν *Χάμπαιν* ἀπολαύουν παγκοσμίας φήμης. Ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ὑπάρχουν ἤδη 150 ἐργοστάσια κατασκευῆς καλλιτεχνημάτων ἐκ κρυστάλλου καὶ 116 ἐργοστάσια εἰδῶν ἀγγειοπλαστικῆς. Μεγάλην ἀνάπτυξιν παρουσιάζουν καὶ αἱ γραφικαὶ τέχναι, ἡ ξυλογλυπτική, ἡ κατασκευὴ καλλιτεχνικῶν ἐπίπλων καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη, ἰδίως ἡ κατασκευὴ λαϊκῶν ἐνδυμασιῶν καὶ κεντημάτων. Μ. Δ. Β.

—[ΜΟΥΣ.] Λείψανα τῆς παλαιοτέρας μουσικῆς τῶν Τσέχων, πρὶν δηλαδὴ οὗτοι ἀσπασθῶσι τὸν Χριστιανισμόν, οὐδόλως σῴζονται, ἂν καὶ ὑπάρχουσι λόγοι νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ὡρισμένα ᾄσματα τῶν ἐπαιτῶν καὶ πλανοδίων μουσικῶν εἶναι πανάρχαια. Τοὐναντίον, χάρις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διεσώθησαν παλαιότατά τινα χριστιανικὰ μέλη τῶν Τσέχων, ἐξ ὧν συγκεκριμένως ἐν «Κύριε ἐλέησον» (Hospodine pomiluí ny) συνετέθη κατὰ τὴν παράδοσιν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Πράγας Ἀδαλβέρτου, ἀποθανόντος περὶ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος. Τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἶναι καὶ ὁ περίφημος ὕμνος πρὸς τὸν Ἅγιον Βεγκέσλαον, τὸν ἡγεμόνα τῆς Βοημίας «Svaty Vaslave». Τὰ ὄργανα, καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, πρωΐμως ἐγένοντο ἀποδεκτὰ εἰς τὸ δόγμα τῶν Τσέχων ἵνα ἐν τούτοις ἐξοστρακισθῶσι βραδύτερον παραλλήλως μετὰ τῆς λατινικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν Οὑσσιτῶν, οἵτινες ἐπέβαλον τὴν τσεχικὴν γλῶσσαν εἰς τοὺς ναούς. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καλλιεργεῖται ἐν τούτοις καὶ ἡ κοσμική, τόσον διὰ τῶν ῥαψῳδῶν ἢ τῶν μιννεζαϊνγκερ, οἵτινες περιέρχονται τὴν Βοημίαν καὶ τὴν Μοραβίαν, ὅσον καὶ διὰ τῶν λαϊκῶν χορῶν ἢ τῆς ἐπισήμου μουσικῆς τῶν αὐλῶν. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς τσεχικῆς τεχνικῆς μουσικῆς συνέτεινε πολὺ καὶ ἡ ἐν ταῖς ἡγεμονικαῖς αὐλαῖς τῆς Τσεχοσλοβακίας παρουσία πολλῶν ξένων, ἰδίᾳ δὲ Φλαμανδῶν μουσικῶν, οἷοι οἱ Φίλιππος ντὲ Μόντ, Ἰακ. Ρενιάρ, Ἰάκ. Μπούους κλπ. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἡ Τσεχοσλοβακία ἔχει ἤδη νὰ ἐπιδείξῃ ἐθνικοὺς μουσουργοὺς ὡς οἱ: Χριστόφορος Ντεμάντιους, Ἀνδρ. Χάμμερσμιτ, Ἰω. Ζελένκα, κ.λ.π. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ Πράγα ἔχει καταστῆ πρώτης τάξεως μουσικὸν κέντρον χάρις εἰς τὴν ἐν αὐτῇ ἐπιβολὴν τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος, δι' οὗ καλλιεργεῖται ἡ πρὸς τὸ νέον τοῦτο μουσικὸν εἶδος ἀγάπη τῶν Τσέχων. Παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλοῖς ἐμφανίζονται καὶ οἱ πρῶτοι ἐθνικοὶ μελοδραματικοὶ μουσουργοί, οἷοι οἱ: Γκάσμαν, Κότσελουχ καὶ Μύσλιβετσεκ. Ταυτοχρόνως ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τούς: Τσερνοχόρσκυ, Σλίνγκ, Σέγκερτ καὶ ἰδίᾳ τὸν Φρ. Μπρίζι. Δεῖγμα τῆς ἀναμφισβητήτου μουσικῆς διαισθήσεως τῶν Τσέχων εἶναι ὅτι εἰς Πράγαν ἐθριάμβευσαν τὰ μελοδράματα τοῦ Μόζαρτ «Γάμος τοῦ Φίγκαρο» καὶ «Δὸν Ζουάν», καθ' ἣν στιγμὴν ἀπετύγχανον ἐν Βιέννῃ, ἡ δὲ ἐπίδρασις τοῦ Μόζαρτ ἐπὶ τῆς τσεχικῆς μουσικῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς τοῦ θεάτρου ὑπῆρξε λίαν σημαντική. Τσέχος εἶναι ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰω. Στάμιτς (βλ. λ.), ὁ ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς τῆς Μόνχαϊμ καὶ θεμελιωτὴς τῆς συγχρόνου συμφωνικῆς τέχνης, καὶ ὁ συνεργάτης του Φρ. Χ. Ρίχτερ, ἐνῷ ὁ Ἰω. Λαδίσλαος Ντοῦσσεκ (1761—1812) θεωρεῖται ἐκ τῶν πρώτων παιδαγωγῶν τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ συνθετῶν διὰ τὸ ὄργανον τοῦτο. Τσεχικὴ εἶναι καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Μπέντα, ἐξ ὧν ὁ Γεώργιος εἶναι καὶ ὁ ἐπινοήσας τὸ «μελόδραμα» ὑπὸ τὴν σημασίαν, ἣν δίδουσιν εἰς αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ (δηλαδὴ τὴν «μουσικὴν σκηνῆς», ὑπόκρουσιν κ.λ.π.). Πλειὰς διακεκριμένων μουσικῶν ὑφίσταται ἀκόμη ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, ὧν ὅμως τὸ ὕφος παρουσιάζει διεθνεῖς μᾶλλον τάσεις· οἱ μᾶλλον γνωστοὶ ἐκ τούτων εἶναι οἱ: Γιέλινεκ, Γκύροβετς, Γκάσμαν, Ραΐχα (ἢ Ρεϊσὰ ὡς ἐξεγαλλίσθη) κ. λ. π. Τῷ 1811 ἐδόθη νέα ὤθησις εἰς τὴν μουσικὴν διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ᾠδείου τῆς Πράγας, ὅπερ διηύθυναν διακεκριμένοι μουσικοὶ ὡς οἱ: Φρ. Διον. Βέμπερ, Ἰω. Βιτάσσεκ, Ἰωσ. Κρέϊσι, Ἰω. Φρ. Κίττλ, ἐνῷ ἀπόφοιτοι αὐτοῦ εἶναι οἱ διεθνοῦς φήμης καλλιτέχναι: Ἰω. Καλιβόντα, Φρ. Γκλαίζερ, Ἰωσ. Λαμπίτσκυ, Ἀδ. Κρίμαλυ, Ἰωσ. Σλαβίκ, Ραϋμ. Ντράϊσοκ, Φ. Λάουμπ, Φρ. Ὀντρίτσεκ, Ὄττοκαρ Σέβτσικ, Ἰω. Κούμπελικ, Κότσιαν, Δαυῒδ Πόππερ κ. ἄ. Διάσημοι ὡσαύτως Τσέχοι ἢ Μοραβοὶ καλλιτέχναι εἶναι οἱ: Τομασέκ, Ἀλ. Ντράϋσοκ, Ἰούλ. Σούλχοφ, Ἰωσ. Ντεσσάουερ, Ἐδ. Χανσλικ (ὁ διάσημος μουσικολόγος καὶ αἰσθητικός), Σέχτερ, Ρύμπα, Σκράουπ, Νερούντα, Ἔρμπεν (ὅστις καὶ ἐξέδωκε τῷ 1842—1845 τρεῖς τόμους δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς πατρίδος του) κ.τ.λ. Ἀλλ' ὁ πραγματικὸς θεμελιωτὴς τῆς ἐθνικῆς τσεχικῆς μουσικῆς σχολῆς θεωρεῖται ὁ Σμέτανα, ὅστις διὰ τοῦ μελοδραματικοῦ του ἀριστουργήματος «Ἡ πουλημένη μνηστή» ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν τέχνην τῆς πατρίδος του. Πρόδρομος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Κάρολος Σέμπορ, ὅστις τῷ 1865 ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Πράγᾳ τὸ πρῶτον πρωτότυπον τσεχικὸν μελόδραμα. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Σμέτανα ἐβάδισαν οἱ: Γουλ. Μπλόντεκ, Κάρ. Μπέντλ, Ἰωσ. Ροσκόσνυ καὶ ἰδίᾳ οἱ Ἀντ. Ντβόρακ καὶ Ζδένκο Φίμπιχ, ὧν αἱ ἐπιτυχίαι ὑπερέβησαν τὰ ὅρια τῆς πατρίδος των. Ὁ ἐν Βιέννῃ δράσας Γουστ. Μάλερ ἦτο Βοημὸς καὶ μᾶλλον διεθνῶν τάσεων, ἐνῷ ἐθνικισταὶ θεωροῦνται οἱ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν γενόμενοι γνωστοὶ Τσέχοι μουσουργοί, Κάαν-Ἀλμπεστ, Ἰωσ. Φαΐρστερ, Κοβάροβιτς, Κάρ. Βάϊς, Β. Νόβακ, Ἰωσ. Σούκ, Ὀ. Νέντμπαλ, Τσελάνσκυ, Ὄστρεϊλ, Πρόχοπ, Πίχα Πίσκατσεκ κ. ἄ. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Τσεχοσλοβάκοι· βλ. λ. *Τσεχοσλοβακία* [Ἐθνολ.]

Τσεχούλης, *Γεράσιμος*. Λόγιος Ἰωαννίτης, ζήσας εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τῶν διδαξάντων εἰς τὰ πρωτοϊδρυθέντα ἐν Ἰωαννίνοις σχολεῖα. Ἀπέθανε τῷ 1546. Χ. Ι. Σ.

—**Τσεχούλης**, *Μακάριος*. Λόγιος Ἰωαννίτης, ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τῶν διδαξάντων εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Δεσποτῶν ἱδρυθεῖσαν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἰωαννίνων πρώτην σχολήν. Ἀπέθανε τῷ 1525. Χ. Ι. Σ.

Τσὲ-Χσί. Περίφημος αὐτοκράτειρα τῆς Κίνας, γεννηθεῖσα τῷ 1834 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1908. Πεπροικισμένη δι' ἐξαιρετικοῦ κάλλους ἠγοράσθη εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ὑπό τινος μανδαρίνου, ὅστις τὴν ἐδώρησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Στιὲν-Φενγκ, χάρις δὲ εἰς τὴν ἔκτακτον εὐφυΐαν της κατώρθωσεν ἐνωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν καὶ αὐτῆς τῆς νομίμου αὐτοκρατείρας Τσὶ-Ἂν καὶ νὰ καταστῇ τὸ ἰσχυρότερον πρόσωπον τῆς αὐλῆς. Τῷ 1861 ἀποθανόντος τοῦ αὐτοκράτορος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Τοὺνγκ-Τσί, ἀνήλικος υἱὸς τῆς Τσὲ-Χσί, ἥτις ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν ὁμοῦ μετὰ τῆς γηραιᾶς αὐτοκρατείρας Τσὶ-Ἄν. Τῷ 1875 ἀπέθανεν ὁ Τοὺνγκ-Τσί, ἡ Τσὲ-Χσὶ ὅμως κατώρθωσε νὰ δοθῇ καὶ πάλιν ὁ θρόνος εἰς ἀνήλικον, τὸν Κοὺνγκ-Σού, αὐτὴ δὲ διετήρησε, μετὰ τῆς Τσὶν Ἂν τὴν ἀντιβασιλείαν μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος. Ἐπέδειξε τότε ἔκτακτον διοικητικὴν ἱκανότητα, μολονότι οὐδέποτε ἐφρόντισε νὰ τηρῇ τὰ προσχήματα τόσον εἰς τὰς διοικητικὰς αὐτῆς ἐνεργείας ὅσον καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικόν της βίον, ὅστις ὑπῆρξε πολλάκις σκανδαλώδης. Ἕνα μάλιστα τῶν εὐνοουμένων της τὸν Σὶν-Χοὺνγκ-Τσάνγκ, ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου συμβούλου τῆς αὐτοκρατορίας. Τῷ 1895 ἐνηλικιώθη ὁ Κουὰνγκ-Σοὺ καὶ κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν, ἡ Τσὲ-Χσὶ ὅμως δὲν ἐβράδυνεν ἐπωφελουμένη τῆς δυσαρεσκείας, ἣν προεκάλεσαν μεταξὺ τῶν συντηρητικῶν κινέζων, αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ νέου αὐτοκράτορος, νὰ καταστῇ καὶ πάλιν ἡ πραγματικὴ ρυθμίστρια τῶν τυχῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Προσβληθεῖσα ὑπὸ παραλύσεως τῷ 1907 ὑπέκυψε τὸ ἑπόμενον ἔτος. Διὰ τὴν ἔκτακτον διοικητικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐλευθεριάζουσαν ζωήν της, ἡ Τσὲ-Χσὶ ἐπωνομάσθη «Αἰκατερίνη Β' τῆς Ἀνατολῆς». Χ. Δ.

Τσέχωφ, *Ἀντώνιος Παύλοβιτς*. Ρῶσος διηγηματογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1860—1904). Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο *Τσεχοτιν*, τὸ δὲ *Τσέχωφ* εἶναι φιλολογικὸν ψευδώνυμον. Ἐγεννήθη ἐν Ταϊγανίῳ, ὅπου ὁ πατήρ του ὑπηρέτει ὡς ὑπάλληλος εἰς ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν οἶκον. Διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὸ λύκειον τῆς πόλεως ταύτης, ἐπεράτωσε τὰς ἐπιστημονικάς του σπουδὰς εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Μόσχας τῷ 1884, οὐδέποτε ὅμως ἐπηγγέλθη τὸν ἰατρόν. Ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν του χρόνων ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1879 ἤρξατο γράφων εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Μόσχας «Τέττιξ» καὶ «Ἐγερτήριον» εἰκόνας τῆς συγχρόνου ζωῆς καὶ διηγήματα διακρινόμενα διὰ τὸ εὔθυμον πνεῦμα καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν χάριν τοῦ ὕφους των. Βραδύτερον συνειργάσθη εἰς τὰς ἐφη-

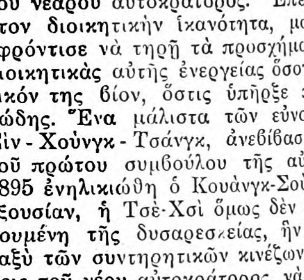

Ἀντώνιος Τσέχωφ.

Digitized by Google

μερίδας τῆς ρωσικῆς πρωτευούσης, τὸν «Νέον Χρόνον» καὶ τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Πετρουπόλεως». αἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς αἱ σπουδαιότεραι τῆς Ρωσίας. Τὰ διηγήματα τοῦ Τσέχωφ δὲν ἐβράδυνον νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ ὄνομά του κατέστη πασίγνωστον, ὅταν ἐδημοσιεύθησαν ταῦτα εἰς ἰδιαιτέρας ἐκδόσεις, τῷ 1887, ὑπὸ τοὺς τίτλους «Εὔθυμα διηγήματα» καὶ «Εἰς τὸ λυκόφως», καὶ τῷ 1890 ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ σκυθρωποὶ ἄνθρωποι». Ἀλλ' ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ Τσέχωφ ἐξεδηλώθη εις ὅλην της τὴν ἔντασιν ὅτε ἤρξατο δημοσιεύων εἰς τὰς φιλολογικὰς ἐπιθεωρήσεις ἐκτενῆ ἔργα μεγαλυτέρας καλλιτεχνικῆς ἀξίας. οἷα ἦσαν: «Ἡ στέππα», «Ἡ φωτιά», «Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6 μέγαρον», «Αἱ σημειώσεις ἀγνώστου», ἅτινα, ἐκδοθέντα ἰδιαιτέρως, ἔσχον εὐρυτάτην διάδοσιν, μεταφρασθέντα δὲ εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας προσεπόρισαν εἰς τὸν συγγραφέα διεθνῆ φήμην.

Εἰς τὰ ἔργα τοῦ Τσέχωφ, ὅπως καὶ τῶν πλείστων λογοτεχνῶν τῆς περιόδου ταύτης, κατοπτρίζεται ἡ ἀπαισιοδοξία καὶ ἡ ἀπογοήτευσις, ἃς προεκάλεσεν ἡ κακὴ λύσις του ζητήματος τῆς δουλοπαροικίας, ἥτις, ἐνῷ δὲν εὐηργέτησε τοὺς ἀπελευθερωθέντας χωρικούς, κατεβαράθρωσεν οἰκονομικῶς καὶ τοὺς ἄρχοντας, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα παρέμειναν ἀκαλλιέργητα· ἡ ἐνσκήψασα δὲ πενία ἤγαγε πολλοὺς τούτων εἰς αὐτοκτονίαν. Ἐκ τῆς λιμωττούσης ἀριστοκρατίας προῆλθε νέα τις γενεὰ ἀτροφικὴ καὶ μικρόψυχος, ὡσεὶ φέρουσα τὰς ἁμαρτίας τῶν παλαιῶν γαιοδεσποτῶν. Ἐξεδηλώθη τότε ἐξασθένησις τοῦ κοινωνικοῦ ἐνστίκτου καὶ ἐξέλιπον αἱ εὐγενεῖς ὁρμαὶ καὶ πνευματικαὶ ἀνατάσεις, ἐπηκολούθησε ἀμλέτιός τις ἀπαισιοδοξία, μοιραία συνέπεια ὅλων τῶν ἀντιδραστικῶν καὶ ζοφερῶν ἐποχῶν, ἥτις ἐξεδηλοῦτο εἰς τὰ ἄμορφα καλλιτεχνικῶς ἔργα τῶν φιλολόγων τῆς ἕκτης καὶ τῆς ἑβδόμης δεκαετίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ὀγδόην ὅμως δεκαετίαν ἀνεφάνη νέα λογοτεχνικὴ σχολή, πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν τῆς ὁποίας, ὡς ὁ Νοβοντβόρσκι, ὁ Γκάρσιν, ὁ Ἰσίνσκι, ὁ Ἀλμπώφ, ὁ Κορολιέγκο, ἑλκύονται μετὰ πάθους πρὸς τὴν καλλονὴν προσώπων, τὴν χαρμονὴν σχημάτων καὶ τὴν λεπτολόγον τῶν ἔργων των ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν. Τοιοῦτοι πρὸ πάντων συγγραφεῖς ὑπῆρξαν ὁ Κορολιέγκο καὶ ὁ Τσέχωφ.

Ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τοῦ τελευταίου ἐξεδηλώθη ἡ ἀξιοθαύμαστος παρατηρητικότης καὶ ἡ ἀνυπέρβλητος τέχνη τοῦ εἰκονίζειν λακωνικῶς καὶ ἀναγλυφικῶς τοὺς διαφόρους τύπους τῆς ἐποχῆς. Τὸ ὅλον ἔργον του διαπνέει τραγική τις εὐθυμολογία καὶ ἐλαφρὰ θλῖψις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπότοκοι τῆς ἐν γένει κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἀτομικῆς του τοιαύτης διότι ἔκτοτε ὑπέβοσκεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀσθένεια, ἥτις ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του τὸν ἔφερεν εἰς τὸν τάφον. Σκιά τις ἐπικάθηται καὶ εἰς τὰς ὡραιοτέρας σελίδας τῶν διηγημάτων του, οἱ δὲ ἥρωές των εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι ἀπολέσαντες τὴν πίστιν εἰς τὸν ἑαυτόν των καὶ τὸν πλησίον των· πάντες οὗτοι εἶναι νευροπαθεῖς, ἠθικῶς πάσχοντες, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ λεπτὴ καὶ λεπτομερὴς αὐτῶν ἀνάλυσις προσλαμβάνει πολλάκις ψυχιατρικὸν χαρακτῆρα. Συχνάκις ἡ τοιαύτη ψυχοπάθεια λαμβάνει εὐρυτέρας διαστάσεις· οὕτως εἰς τὸ διήγημα «Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6 μέγαρον», ὄχι μόνον οἱ ἥρωες αὐτοῦ εἶναι ψυχοπαθεῖς, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν διαδραματίζεται ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ, φαίνονται προσβεβλημένοι ἐκ νευρασθενειῶν. «Τοῦτο, λέγει εἷς τῶν βιογράφων του, δὲν εἶναι ἐλάττωμα τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Τσέχωφ, ἀλλὰ χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῆς ἐποχῆς, οὐδόλως δὲ παρημπόδισε τοῦτον νὰ καταστῇ προσφιλέστατος τοῦ κοινοῦ συγγραφεὺς καὶ νὰ καταλάβῃ μίαν τῶν πρώτων θέσεων εἰς τὴν ρωσικὴν λογοτεχνίαν».

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Τσέχωφ κατέλιπε τὸ διήγημα καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸ θέατρον. Τὰ πρῶτα μονόπρακτα δράματά του: «Ὁ γάμος», «Ἡ ἀρκούδα» κτλ, ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν ἀναβιβασθέντα εἰς τὰ ρωσικὰ θέατρα. Μεγάλην ὅμως θεατρικὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ὅτε εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν θέατρον τῆς Μόσχας ἀνεβιβάσθησαν «Ὁ «Ἰβάνωφ», «Ὁ γλάρος», «Ὁ θεῖος Βάνιας», «Αἱ τρεῖς ἀδελφαί» καὶ «Ὁ βυσσινόκηπος», γραφέντα ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1904. Καὶ εἰς τὰ δράματα αὐτοῦ ὁ Τσέχωφ ἀπεικονίζει τὴν σύγχρονον ζωὴν μὲ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τοὺς τύπους, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ἡ ταραχώδης πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ ἀναβίωσις τῆς τέχνης εἰς τὰ ἔργα τοῦ Τσέχωφ εἶναι στενῶς συνυφασμένη πρὸς τὴν ὕφεσιν τῆς κρατούσης ἀπαισιοδοξίας καὶ τὴν ἀνατολὴν καλυτέρου μέλλοντος Εἴς τινα μάλιστα τῶν θεατρικῶν του ἔργων φαίνεται ὑποφώσκουσα ἡ ἐπελθοῦσα ἐν Ρωσίᾳ μεταβολὴ τοῦ 1917. Ἀλλ' ὁ Τσέχωφ κατεβάλλετο ἤδη ὑπὸ τῆς νόσου. Ἐνῷ δ' ἐζήτει τὴν ἀνάκτησιν τῶν σωματικῶν του δυνάμεων εἰς τὴν Γιάλταν τῆς Κριμαίας, συνδεθεὶς αὐτόθι μετὰ τῆς ἠθοποιοῦ Ὄλγας Κνίπερ, ἐνυμφεύθη αὐτήν. Τὴν 17 Ἰανουαρίου 1904, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γενεθλίων του, ἐδόθη εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν θέατρον πανηγυρικὴ παράστασις τοῦ «Βυσσινοκήπου», καθ' ἣν παραστὰς ἀπεθεώθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Τὸν Ἰούλιον ὅμως τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ περιώνυμος συγγραφεύς, ὁ δημιουργήσας νέαν λογοτεχνικὴν σχολήν, ἀπεβίωσεν εἰς τὸν Μέλανα Δρυμὸν τῆς Γερμανίας. Θ. Β.

τσῆ· ἄρθρον ἀντὶ *τσὶ* (βλ. λ.).

Τσιληγιάννης, *Θεόδωρος*. Ἕλλην λόγιος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ αἰῶνος, σπουδάσας ἐν Πίζῃ καὶ μετασχὼν μετὰ τῶν ἄλλων ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων σπουδαστῶν εἰς τὴν διαμαρτυρίαν («Λόγιος Ἑρμῆς» 1818, σ. 23) κατὰ τοῦ Κοδρικᾶ, καταχρασθέντος τῆς ὑπογραφῆς των ἐν τῇ κατὰ τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν γλωσσικῶν ἰδεῶν του «Ἀπολογίᾳ τῶν ἐν Πίζῃ Ἑλλήνων». Γ. Μ. Β.

τσήνερη (ἡ) [*Βοτ.*]· βλ. *τσένερη*.

τσηραβλὸ (τό)· ἰδιωμ., ἐπὶ προβάτου ἔχοντος κέρατα.

τσηρῶτον (τό)· ἀντὶ *τσερότο* (βλ. λ.).

Τσιάγια, *Ντέλλα* — (Della Ciaja)· βλ. λ. *Ντέλλα* Τσιάγια.

Τσιάδος [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμμοχώστου μὲ 520 κατ., Μωαμεθανούς. Α. Κ. Α

τσιακαβικὴ (çakavci) *διάλεκτος* Μία ἐκ τῶν κυριωτέρων διαλέκτων τῆς σερβοκροατικῆς γλώσσης, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας *ça* (=τί;) πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῆς ἄλλης (τῆς καὶ σπουδαιοτέρας καὶ γεωγραφικῶς μᾶλλον ἐξηπλωμένης) διαλέκτου τῶν Σερβοκροατῶν, ἥτις ἐκ τῆς ἀντιστοίχου ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας *sto* (=τί;) ἐκλήθη «στοκαβική» διάλεκτος. Ἡ τσιακαβικὴ ὁμιλεῖται εἰς τὴν Ἰστρίαν, εἰς τὴν βόρειον Δαλματίαν (μέχρι τοῦ Σπαλάτου περίπου) καὶ εἰς τὰς παρακειμένας νήσους ἀπὸ τῆς Veglia (Krk) μέχρι τῆς Lagosta (Lastovo) καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν *ἐκαβικὴν* καὶ τὴν *ἰκαβικὴν* διάλεκτον, ἐξ ὧν ἡ μὲν δευτέρα λαλεῖται εἰς τὰς νήσους Brazza, Lesina, Curzola, Lissa καὶ εἰς τὰς ἀπέναντι τῆς Ζάρας κειμένας νήσους, ἔτι δὲ εἰς τμῆμά τι τῆς δαλματικῆς παραλίας, τὸ ὁποῖον δὲν καθωρίσθη ἀκόμη ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν Σέρβων διαλεκτολόγων, ἡ δὲ ἐκαβικὴ διάλεκτος ὁμιλεῖται εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς χώρας, εἰς ἣν λαλεῖται ἡ τσιακαβικὴ διάλεκτος, ἐξαιρουμένων τῶν νήσων Pago, Arbe, Veglia καὶ τῆς παραλίας τῆς μεταξὺ τοῦ Φιοῦμε καὶ τοῦ Zengg, εἰς τὰς ὁποίας ὁμιλεῖται διάλεκτός τις ἀποτελοῦσα κρᾶμα τῆς ἐκαβικῆς καὶ ἰκαβικῆς διαλέκτου. Περὶ τῶν διαφορῶν τῆς τσιακαβικῆς ἀπὸ τὴν στοκαβικὴν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὰς ὑπαγομένων διαλέκτων πρὸς ἀλλήλας βλ. *σερβοκροατικὴ* διάλεκτος, ἰδίως δὲ τὴν ἐξαίρετον σερβοκροατικὴν γραμματικὴν τοῦ ἐπιφανοῦς σλαυολόγου A. Leskien («Grammatik der Serbokroatischen Sprache. I Lautlehre, Stammbildung, Formenlehre», Heidelberg 1914). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τσιακιρτζῆ [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πυρόλιθος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσιακούσι [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γεωργικὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Τσιαλῆ-κιοΐ [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Παλιοῦρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τσιαλῆ Μουρὰτ [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Ἄκανθος* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τσιαλῆ Ντερὲ [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Βατόρρευμα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τσιάλντι (Cialdi), *Ἀλέξανδρος*. Ἰταλὸς μηχανικός, ναυτικὸς καὶ φυσικὸς (1807—1882). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ναυτικῇ σχολῇ τῆς Γενούης καὶ ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὸν στόλον τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸν παπικόν, τοῦ ὁποίου ἐγένετο καὶ ἀρχηγός Ἐπεχείρησε πλείστους ἐξερευνητικοὺς πλόας, ἀναπλεύσας τὸν Νεῖλον μέχρι τοῦ πρώτου καταρράκτου, διὰ τριῶν ἱστιοφόρων, καὶ ταξιδεύσας ἀπὸ Ρώμης εἰς Λονδῖνον διὰ μέσου τῶν ποταμῶν καὶ τῶν διωρύγων τῆς Γαλλίας. Διετέλεσε μέλος καὶ πρόεδρος τῆς ἀκαδημίας τῶν Λυγκέων, ἠσχολήθη δὲ κυρίως μὲ τὴν μελέτην τῶν κινήσεων τῶν κυμάτων καὶ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀμμοχώσεως τῶν λιμένων, ἥτις κατ' αὐτὸν ὀφείλεται εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν ἐπικρατούντων ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ λιμένος ἀνέμων καὶ ὄχι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν παραλίων ρευμάτων. Ἔγραψε τεσσαράκοντα περίπου μελέτας καὶ πραγματείας, ὑδρογραφικάς, μηχανολογικὰς καὶ φυσικάς, ὧν κυριώτεραι: «Relation de deux voyages exécutés en 1840, 1841 καὶ 1842» (Παρίσιοι 1843), «Illuminazione e segnalamento dei littorali e dei porti» (Ρώμη, 1877). Χ. Δ.

Τσιαλντίνι (Cialdini), *Ἐρρῖκος, δοὺξ ντὲ Γκαέτα*. Ἰταλὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1811—1884). Ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς Ἰησουΐταις, ἀποβληθεὶς ὅμως ὑπ' αὐτῶν κατετάχθη εἰς τὸν ἐθνικὸν στρατὸν κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγάλης ἐξεγέρσεως τοῦ 1831. Μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τοῦ Ἀγκῶνος ἔφυγεν εἰς Παρισίους, ὅπως συνεχίσῃ τὰς σπουδάς του, ἀλλὰ καὶ πάλιν διέκοψεν αὐτάς, καταταχθεὶς τῷ 1833 εἰς τὰς ξένας λεγεῶνας, αἵτινες ἐξεστράτευσαν εἰς Πορτογαλίαν διὰ νὰ καταπολεμήσωσι τὴν ἀπολυταρχίαν τοῦ δὸν Μιγκουέλ. Ἐκ τῆς Πορτογαλίας μετέβη εἰς Ἱσπανίαν, ὅπου ἐπολέμησε τοὺς καρλιστάς, προαχθεὶς εἰς ἀνώτερον ἀξιωματικόν, τῷ δὲ 1848 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν συντάγματος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Πεδεμοντίου. Μετέσχεν ἀκολούθως τῆς ἐκστρατείας τῆς Κριμαίας, ὡς διοικητὴς μονάδος στρατοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του διέπρεψε κατὰ τὴν μάχην τοῦ Παλέστρο (31 Μαΐου 1859), προαχθεὶς εἰς στρατηγόν. Κατενίκησε τὸ ἑπόμενον ἔτος τὰ παπικὰ στρατεύματα εἰς Καστελφιντάρντο καὶ κατέλαβεν, ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἐναντίον τῆς Νεαπόλεως ἀποσταλέντων στρατευμάτων, τὴν Γαέταν καὶ τὴν Μεσσήνην (1861), συμβαλὼν μεγάλως εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἰταλικῆς ἑνότητος. Διετέλεσεν ἀκολούθως μέλος τοῦ κοινοβουλίου, ἀρχηγὸς τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866 καὶ τέλος πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους (1876). Χ. Δ.

Τσιαμπασλὰρ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Μισαλὰρ ἢ Μουσαλὰρ τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 394.

Τσιαμπερλάνι (Ciamberlani), *Ἀλβέρτος*. Σύγχρονος Ἰταλὸς ζωγράφος, ἐγκατεστημένος ἐν Βελγίῳ. Εἶναι ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἐν Βρυξέλλαις καλλιτεχνικῆς ἑταιρείας «Pour l'art». Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Οἱ ἁλιεῖς», «Ἡ ἤρεμη ζωή», «Ἐλεγεία», «Ἡ γῆ», «Βουκολικὸν» κλπ. Χ. Π.

Τσιάμπι (Ciampi), *Ἰγνάτιος*. Ἰταλὸς λογοτέχνης καὶ ἱστορικὸς (1824—1880). Ἦτο διακεκριμένος δικηγόρος, ἀφιερώθη ὅμως εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς νεωτέρας ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης. Ἔγραψεν ὑπὲρ ἑκατὸν διάφορα ἔργα, ποιήματα, κωμῳδίας, μύθους, λογοτεχνικὰς κριτικάς, ἱστορικὰς μελέτας, ὧν κυριώτεραι: «Imitazione delle poesie russe di A. Pouchkine» (1855), «Senena» διήγημα 1857), «Poesie varie» (1857), «Nueve poesie» (1861) κλπ. Χ. Δ.

—**Τσιάμπι** (Ciampi), *Λαυρέντιος-Βικέντιος*. Ἰταλὸς μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Πλακεντίᾳ τῷ 1719 Νεώτατος ἦρε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν διὰ τῶν μελοδραμάτων «L'Arcadia in Brenta» καὶ «Bertoldo in Corte»· τὸ δεύτερον μάλιστα ἐξ αὐτῶν, παιχθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1753, ἐχρησίμευσε, μεταξὺ ἄλλων, ὡς πρότυπον πρὸς δημιουργίαν τοῦ γαλλικοῦ μελοδράματος. Ὁ Φαβὰρ ἔγραψεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μουσικῆς τὸ λιμπρέττο τῆς «Ninette à la cour», ἐνῷ ὁ Χίλλερ ἐμιμεῖτο τὸν Ἰταλὸν μουσουργὸν διὰ τῆς γερμανικῆς μουσικῆς κωμῳδίας «Lottchen am Hofe». Ὁ Τσιάμπι ἔγραψεν 26 περίπου μελοδράματα, κονσέρτα, σονάτας, θρησκευτικὴν μουσικὴν κλπ.

— **Τσιάμπι** (Ciampi), *Σεβαστιανός*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1769—1847). Ἦτο καθηγητὴς ἐν Πίζῃ, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἐκπατρισθῇ τῷ 1818 καὶ παρέμεινεν ἐν Βαρσοβίᾳ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, διδάσκων ἐν τῷ αὐτόθι πανεπιστημίῳ. Συνέγραψε σπουδαῖον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Bibliografia critica delle antiche reciproche corrispondenze dell' Italia colla Russia, Polonia etc.» (Φλωρεντία 1834—1843, εἰς 3 τόμους). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης διαφόρους ἐνδιαφερούσας μελέτας ἐπὶ τῆς γλώσσης, τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ἰταλικῆς τέχνης. Χ. Δ.

—**Τσιάμπι** (Ciampi), *Φραγκῖσκος*. Ἰταλὸς μουσουργὸς καὶ βιολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1704. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μελοδραμάτων αὐτοῦ ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Βενετίᾳ μεταξὺ 1729—1762. Πλὴν τῶν σκηνικῶν ἔργων του, παρέμεινε γνωστὴ μία Λειτουργία καὶ ἓν «Miserere» δι' ὀκτὼ φωνάς. Γ. Σ.

Τσιαμπίνι (Ciampini), *Ἰωάννης-Ἰουστῖνος*. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος καὶ συγγραφεὺς (1633—1698). Ἐσπούδασε νομικήν, ἠσχολήθη ὅμως μὲ ἀρχαιολογικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βατικανοῦ. Ἵδρυσε τῷ 1671 ἀκαδημίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τῷ 1679 ἑτέραν τοιαύτην, διὰ τὴν μελέτην τῶν ἐπιστημῶν, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης τῆς Σουηδίας Χριστίνας. Ὑπῆρξεν βιβλιόφιλος καὶ συλλέκτης μεταλλίων καὶ ἀγαλμάτων. Τὸν οἶκόν του εἶχε καταστήσει ἐντευκτήριον τῶν ἐπιφανεστέρων συγχρόνων του ἐπιστημόνων τῆς Ρώμης Ἔγραψε διάφορα ἔργα, σχετικὰ μὲ τὴν χριστιανικὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν, ὧν κυριώτερα: «Examen libri pontificalis» (Ρώμη 1688), «De Sacris Ædificiis a Constantino Magno Constructis» (Ρώμη 1693), «Vetera Monu-

Digitized by Google

menta» (Ρώμη 1690—1699). Συνέβαλεν ἐπίσης μεγάλως εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν, διὰ τῆς περιγραφῆς πλείστων ἀρχαίων μνημείων, μάλιστα δὲ μωσαϊκῶν τῆς Ρώμης, κατεστραμμένων σήμερον. Χ. Δ.

Τσιάμπολι (Ciampoli), *Ἰωάννης - Βαπτιστής*. Ἰταλὸς ποιητὴς ἐκ Φλωρεντίας (1589—1643). Τυχὼν τῆς ὑποστηρίξεως ἐπιφανῶν προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς του, κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΕ΄ καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Οὐρβανοῦ Η΄, μεθ' οὗ μάλιστα συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας. Καταληφθεὶς ὅμως ὑπὸ ματαιοδόξου ὑπερηφανείας διὰ τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ τάλαντον, ἐνόμισεν ἑαυτὸν ὡς τὸν μεγαλύτερον ποιητὴν τοῦ κόσμου, ἰσάξιον τοῦ Δάντου καὶ κατὰ πολὺ ὑπέρτερον τοῦ Τάσσου, τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Πετράρχη· τοῦτο δὲ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἀπολέσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ πάπα, ὅστις τὸν ἐξώρισε. Τὰ ἔργα τοῦ Τσιάμπολι ἔχουσιν ἐκδοθῆ εἰς δύο τόμους, ὧν ὁ μὲν εἷς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Rime» (Ρώμη 1648), περιλαμβάνει τὰ ἔμμετρα, ὁ δ' ἕτερος αἱ «Prose» Ρώμη, 1667), τὰ πεζά. Τὰ ποιήματά του μαρτυροῦσιν ἀληθὲς λυρικὸν τάλαντον, δὲν εἶναι ὅμως ἀπηλλαγμένα ἐπιτηδεύσεως, ἥτις ἄλλως τε χαρακτηρίζει γενικῶς τὴν λογοτεχνίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Χ. Δ.

Τσιάμς (Tsiams. Tchiams, ἢ Chiams) /*Ἐθνογρ.*/. Λαὸς τῆς Ἰνδοκίνας, ἀνήκων πιθανῶς εἰς τὴν ἰνδονησιακὴν φυλήν. Κατοικεῖ κυρίως ἐν τῇ περιοχῇ Μπὶν-Τουάν, ἀπαντᾷ ὅμως καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ Ἀννάμ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀνατολικῷ Καμπότζ, τῷ Σιὰμ καὶ τῇ Κοχιγκίνᾳ. Ἀνέρχονται περίπου εἰς 120—140 000, ἀποκαλοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν Ἀναμιτῶν *Χόϊ* (=βάρβαροι). Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐδέσποζον ὁλοκλήρου τῆς Κάτω Κοχιγκίνας, ἀπὸ τῆς Σαϊγὼν μέχρι τῆς Καομπάνγκ, ἀπωθηθέντες ὅμω. ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν Ἀνναμιτῶν καὶ ἄλλων κατακτητῶν ἀπεσύρθησαν τέλος ἐν Μπὶν-Τουάν. Μέγα μέρος τῶν Τσιὰμς ἔχει νῦν προσηλυτισθῆ εἰς τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν Χ. Δ.

Τσιὰν (Cian), ***Βίκτωρ***. Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ κριτικός, καθηγητὴς τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίζης, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν κυριώτερα: «Un episodio della censura in Italia nel secolo XVI» 1887), «Saggio di canti popolari lugodoresi» (1890). «Luci ed ombre nel Rinascimento» (1894), «Italia e Espagna nel secolo XVII» (1896), «Ricordi di storia letteraria siciliana in mss. veneti» (1898) κλπ. Χ. Δ.

Τσιάνο (Ciano), ***Κώνστας κόμις ντὶ Κορτελλάτζο***. Σύγχρονος Ἰταλὸς ναυτικὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1876. Μετέσχε τοῦ Λυβικοῦ πολέμου καὶ εἶτα τοῦ Παγκοσμίου, καθ' ὃν ὡς κυβερνήτης πολεμικοῦ διέπρεψεν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον παρητήθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, συνδεθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Μουσσολίνι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ ὀπαδῶν καὶ ἠσχολήθη μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ φασισμοῦ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Τῷ 1924 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ταχυδρομείων. Χ. Δ.

Τσιαντὴρ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Αἴνου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ὑπαγομένη ἤδη εἰς τὸν νομὸν Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 248 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ἅγιος Ἀθανάσιος*.

Τσιακούς - κιοϊ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 532. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 1833 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Βέργη, Βύας, Μεγάλη Δοξιπάρα, Μικρὰ Δοξιπάρα* καὶ *Χελιδών*. Ἤδη μετωνομάσθη *Ζώνη* τό τε χωρίον καὶ ἡ κοινότης, ἥτις ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, τρία ἑλληνικὰ δημοτικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ χωρία Ζώνη, Μεγάλη Δοξιπάρα καὶ Μικρὰ Δοξιπάρα, τρία τουρκικὰ σχολεῖα εἰς τὰ χωρία Βέργη, Βύας καὶ Χελιδὼν καὶ τρεῖς γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

Τσιαπάλαμος, *Σταῦρος Ἰωάνν.* Προεστὼς τῶν Ἰωαννίνων (1740—1822). Πατὴρ τοῦ *Γεωργίου Σταύρου*, ἱδρυτοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξεν εἷς τῶν πλουσίων ἐμπόρων τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη διετέλεσε προεστὼς τῆς πόλεως ταύτης, κατορθώσας ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ νὰ διασώσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν πολλῶν Ἑλλήνων. Θ. Β.

Τσιάπαρης, *Γιουσούφ* βλ. λ. *Γιουσούφ Τσιάπαρης*.

Τσιάπας (Chiapas) /*Γεωγρ.*/. Μία τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ αὐτοῦ τμήματι, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ παρὰ τὰ σύνορα τῆς Γουατεμάλας. Ἔχει ἔκτασιν 74.415 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1930) 521.318 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Τούχλα-Γκουτιέρρεθ* (κάτ. 12.583). Καλύπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος ὑπὸ δασῶν καὶ διασχίζεται κατὰ τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα ὑπὸ τῆς Σιέρρα Μάντρε, σχηματιζούσης εὐφορώτατον ὑψίπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συγκεντροῦται τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πολιτείας.

Κυριώτερα προϊόντα εἶναι ξυλεία, καφές, κτηνοτροφικὰ εἴδη, καουτσοὺκ κλπ. Χ. Δ.

Τσιαρδὰκ - μπουρνοῦ /*Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον, ὕφαλος καὶ ἀγκυροβόλιον τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 40° 23' Β, μῆκ. 26° 43' Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 2429: The Dardanelles) μεταξὺ Λαμψάκου καὶ στομίου τῆς Καλλιπόλεως. Σ. Ε. Λ.

Τσιαρέσι /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λειβαδάκι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσιάρνη /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φτεριᾶς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσιάρντι (Ciardi), ***Γουλιέλμος*** Ἰταλὸς ζωγράφος (1842—1917). Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν τεχνῶν τῆς Βενετίας, διέπρεψε δὲ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Βενετίας, ὧν κυριώτεραι αι: «Κανὰλ Γκράντε», «Τὸ παραθαλάσσιον τελωνεῖον τῆς Βενετίας», «Ἕνα πρωὶ στὴ Βενετία», «Διῶρυξ τῆς Τζιουντέκκα» κλπ. Ἄλλα ἐπίσης σημαντικὰ ἔργα του εἶναι τά: «Κάπρι», «Τὰ λουτρὰ τοῦ Τιβερίου ἐν Κάπρι», «Ἡ κοιλὰς τῶν μύλων ἐν Σορέντο» κ. ἄ. Ὁ υἱός του *Μπέππε* (γεννηθεὶς τῷ 1875) ὑπῆρξεν ἐπίσης ἱκανὸς ζωγράφος, διακριθεὶς κυρίως ὡς τοπιογράφος. Ἡ θυγάτηρ του *Ἔμμα* (γεννηθεῖσα τῷ 1879) ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοπίων τῆς Βενετίας. Χ. Δ.

Τσιάσκα (Ciasca), ***Αὐγουστῖνος***. Ἰταλὸς καρδινάλιος καὶ διακεκριμένος ἀνατολιστής (1835—1902). Διετέλεσεν ἔφορος τῶν ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ, ἐπίσημος μεταφραστὴς τῆς ἀραβικῆς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ καὶ καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν τῇ ἱερατικῇ σχολῇ τῆς Ρώμης, ἔγραψε δέ: «Examen critico-apologeticum super Constitutionem Dogmaticam de Fide Catolica editam in Sessione tertia ss. Oecumenici Concilii Vaticani» (Ρώμη 1872, «I Papiri Copti del Museo Borgiano della S. C. de Propaganda Fide, tradotti e commentati» Ρώμη 1881), «Sacrorum Bibliorum Fragmenta Copto-Sahidica Musei Borgiani» (Ρώμη 1885) κ. ἄ. Χ. Δ.

Τσιατμᾶ /*Γεωγρ.*/. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σκαπάνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ.

Τσιατοῦρι /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς σοβιετικῆς Γεωργίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κβιρίλα, συνδεομένη διὰ διακλαδώσεως μετὰ τῶν σιδηροδρόμων Νοβορωσίσκη — Τιφλὶς — Βακοὺ καὶ Νοβορωσίσκη — Πότι—Βατούμ. Ἔχει τὰ μεγαλύτερα ἐν τῷ κόσμῳ κοιτάσματα μαγγανίου (ἔκτασις 120 τετρ. χλμ., ἀπόθεμα 150 ἑκατομμ. τόννων), ἡ ἐξαγωγὴ ἀνέρχεται εἰς ἄνω τοῦ ἡμίσεος τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ἔχει ἐπίνειον τὸ Πότι ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, εἰς 160 χλμ. ἀπ' αὐτῆς, καὶ κατ. (1926) 4.431. Π. Ν. Π.

Τσιαχμάτι /*Γεωγρ.*/. Δύο χωρία τῆς κοινότητος Φαρσάλων τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Ἐξ αὐτῶν τὸ *Ἄνω Τσιαχμάτι*, μετονομασθὲν ἤδη εἰς *Ἀνωχῶρι*, ἔχει 230 κατοίκους (1928), τὸ δὲ *Κάτω Τσιαχμάτι*, μετονομασθὲν εἰς *Κατωχῶρι*, ἔχει 238 κατοίκους.

Τσίβα /*Γεωγρ.*/. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τζίβα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

τσιβάδα· δημοτ., ἡ *διατείνουσα* (βλ. λ.) τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων. Σ. Ε. Λ.

τσιβαδιέρα (civadiera) /*Ναυτ.*/. Δύο ἱστία τετράγωνα τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ αἰῶνος ὑποκαθίστων τοὺς ἀρτέμονας. Ἐξεπεταννύοντο ἀπὸ στηλιδίου ὀρθοῦ ἐπὶ τοῦ στηλοκράνου τοῦ προβόλου· καὶ τὸ μὲν ἀνώτερον ἐποδοῦτο εἰς τὸν διατείνουσαν, τὸ δὲ κατώτερον ἠρτᾶτο ἀπὸ ταύτης, ποδούμενον εἰς τὰς παρειὰς παρὰ τοὺς ὀφθαλμούς. Σ. Ε. Λ.

Τσιβανόπουλος, *Δημοσθένης*. Διαπρεπὴς Ἕλλην δικαστικός, γεννηθεὶς εἰς Βαμβακοῦ τῆς Λακωνίας (1838—1921). Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του (1857) εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, διωρίσθη δικηγόρος ἐν Σπάρτῃ, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ἀντεισαγγελεὺς ἐν Τριπόλει. Διῆλθεν ἁπάσας τὰς βαθμῖδας τῆς δικαστικῆς ἱεραρχίας, μετὰ τριακονταετῆ δὲ καὶ πλέον δικαστικὸν βίον διωρίσθη εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου (1892), ἀποχωρήσας τῷ 1911. Ἔνθερμος λάτρης τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν, διεκρίθη ὡς πρόεδρος, ἐπὶ δεκαπενταετίαν, τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Μέγα μέρος τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης του ἐδωρήσατο εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἐν δὲ τῇ διαθήκῃ του ὥρισεν ὅπως τὰ ὑπολειπόμενα βιβλία αὐτοῦ περιέλθωσιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν πρὸς πλουτισμὸν τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς νομικῆς, θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς σχολῆς. Ἐπίσης κατέλιπε κληροδότημα πρὸς ἀνέγερσιν πανεπιστημιακοῦ νοσοκομείου. Ὁ Τσιβανόπουλος εἶναι μία ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων δικαστικῶν φυσιογνωμιῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Πεπροικισμένος διὰ πνεύματος δεξιοῦ, ταχείας ἀντιλήψεως, κρίσεως ἀσφαλοῦς καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως ἐπεδόθη εἰς μελέτας ἐνδελεχεῖς, αἵτινες, προαγόμεναι δι' ἀσυνήθους γλωσσομαθείας καὶ βοηθούμεναι ὑπὸ ἀπεράντου μνήμης, συνεπήγαγον ἀσύγκριτον πολυμάθειαν, ἐκτεινομένην καὶ πέραν τοῦ νομικοῦ κύκλου, ἐπὶ παντοίων κλάδων τοῦ ἐπιστητοῦ. Ὡς εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐνεκαίνισε τὸ σύστημα τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀγορεύσεων τοῦ εἰσαγγελέως εἰς νομικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, οὕτω δὲ περιεσώθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ εἰσαγγελικὴ αὐτοῦ δρᾶσις· ἰδιαίτερος τόμος ἐδημοσιεύθη χωριστά, περιλαμβάνων τὰς γνωμοδοτήσεις αὐτοῦ ἐπὶ ζητημάτων τεθειμένων ὑπὸ δημοσίων ἀρχῶν. Αἱ ἀγορεύσεις καὶ γνωμοδοτήσεις αὐτοῦ, ἐπέχουσαι μᾶλλον θέσιν πραγματειῶν, θεωροῦνται αὐθεντικαὶ λόγῳ τοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ κύρους τοῦ ἀνδρός, λύουσαι ἀρτίως ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως τὰ ζητήματα ἐφ' ὧν ἐξηνέχθησαν. Αἱ σπουδαιότεραι τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς: «Περὶ τοῦ ἀθεμίτου τόκου», «Περὶ ἀναγκαστικῆς ἀποχωρήσεως τῶν ἰσοβίων δικαστῶν», «Περὶ κοινωνικῆς εὐθύνης τῶν ἰατρῶν διὰ τὰ σφάλματα αὐτῶν», «Περὶ ὑποχρεωτικῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως», «Περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως», «Περὶ τῆ ἀσυλίας τῶν βουλευτῶν», «Περὶ διαταράξεως τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους», «Περὶ ἑρμηνείας τοῦ ἀρχαιολογικοῦ νόμου», «Περὶ τῆς παραβιάσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου», «Περὶ προστασίας τῆς βιομηχανίας», «Περὶ τῶν διὰ τοῦ τύπου διαπραττομένων ἀδικημάτων» κλπ. Ἐπίσης συνέβαλε διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ δικαστικοῦ κλάδου. Μ. Γ. Δ.

— **Τσιβανόπουλος, *Σωκράτης***. Ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Ἁγίῳ Ἰωάννῃ τῆς Κυνουρίας (1836—1896. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἐν Μάλτᾳ ἀγγλικοῦ γυμνασίου, ὅθεν ἐκλήθη εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ μετέσχε τῆς συντάξεως τοῦ «Βρεττανικοῦ Ἀστέρος». Ἐπανελθὼν ἐν Ἑλλάδι διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν τῷ 1871, προήχθη εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῷ 1875 καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1881, ὅτε παραιτηθεὶς ἐξελέγη βουλευτὴς Κυνουρίας. Ἐξέδωσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἱστορία τῶν Σινῶν, Ἰνδῶν καὶ Αἰγυπτίων», «Ἱστορία τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων μέχρι τέλους τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου καὶ ἐκτενεστέρα ἱστορία τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους», «Παγκόσμιος ἱστορία πρὸς χρῆσιν τοῦ λαοῦ», «Ἱστορία τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν ἐθνῶν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» (πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων), «Ἑλληνικὴ ἱστορία κατὰ βιογραφικὴν μέθοδον», «Σκηνογραφία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» Μετέφρασεν ἐπίσης ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τὴν «Πολιτικὴν φιλοσοφίαν» τοῦ λόρδου Μπρούχαμ καὶ τὸ «Λεξικὸν τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων» τοῦ Σμίθ. Μ. Γ. Δ.

Τσιβαρᾶς /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλυβῶν τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 249. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Δι' αὐτοῦ διέρχεται ἡ δημοσία ὁδὸς ἡ συνδέουσα τὰ Χανιὰ πρὸς τὸν Βάμον καὶ τὴν Γεωργιούπολιν. Ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου θέσεώς του, τὸ χωρίον ὑπῆρξε θέατρον πολλῶν συγκρούσεων πρὸς τοὺς Τούρκους κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 συνεκροτήθη φονικὴ μάχη, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον πρὸς τὸν κόλπον τῆς Σούδας φυγήν, ἐγκαταλιπόντες 36 νεκροὺς καὶ πλεῖστα λάφυρα, ὅπλα καὶ πολεμεφόδια. Κατὰ τὸν Μάϊον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ 1822 συνεκροτήθησαν ὡσαύτως ἐνταῦθα μάχαι. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 κατείχετο σχεδὸν διαρκῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ Τσιβαρᾶς. Τῷ 1878 κατὰ Ἰούνιον (11, 12) συνεκροτήθη πολύνεκρος φονικὴ μάχη, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν ἡττηθέντες πρὸς τὴν Σούδαν, ὁπόθεν ἐθεῶντο τὴν μάχην οἱ ἐν τῷ κόλπῳ ναυλοχοῦντες Ἄγγλοι θαυμάζοντες τοὺς ἐπαναστάτας. Ε. Γ.

Τσίβερι /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Βοιωτίας πρὸς δυσμὰς τῆς Παλιοβούνας, ἀνῆκον εἰς τὸ συγκρότημα τοῦ Ἑλικῶνος (ὕψ. 1 565) καὶ καταπῖπτον ἀποτόμως εἰς τὸν Κορινθιακόν. Ι. Σ. Σ.

Τσιβέττα (Civetta) /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῶν Ἄλπεων τοῦ Τυρόλου, ἐν τῷ νομῷ Μπελλοῦνο τῆς Ἰταλίας, ἔχον ὕψος 3 220 μέτρων. Χ. Δ.

τσιβὶ (τό)· δημοτ., ξυλοκάρφι, γόμφος ξύλινος.

Τσιβιδῆς, *Ἀριστοτέλης*. Ἕλλην ἰατρὸς ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1885—1930). Διετέλεσε βοηθὸς τῆς κλινικῆς ἰατρικῆς τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» (1906—1909), μεθ' ὃ μετέβη εἰς Βερολῖνον καὶ εἰργάσθη εἰς τὸ ἰνστιτοῦτον Κώχ, ὡς καὶ εἰς διαφόρους κλινικὰς καὶ νοσοκομεῖα ὑπὸ τοὺς καθηγητὰς Wassermann καὶ Jochmann· τοῦ τελευταίου τούτου ὑπῆρξε καὶ βοηθὸς ἐν τῷ τμήματι μολυσματικῶν νόσων τοῦ

Digitized by Google

νοσοκομείου Virchow. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἄφιξίν του ἀνέλαβε καθήκοντα ἐπιμελητοῦ τῆς παθολογικῆς κλινικῆς Εὐαγγελισμοῦ, εἶτα δέ, μετὰ ἐπιτυχῆ διαγωνισμόν, διωρίσθη ἐπιμελητής τῆς γενικῆς πειραματικῆς παθολογίας διδάξας ἐπὶ δεκαετίαν. Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, διετέλεσε διευθυντὴς ταύτης. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους διετέλεσεν ἔφεδρος ὑπίατρος (1912—1913), εἶτα σύμβουλος ὑγιειονομικὸς τοῦ Γ σώματος στρατοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ 1915—1916), σύμβουλος παθολόγος τοῦ Β′ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου Θεσσαλονικης καὶ τοῦ νοσοκομείου ἀξιωματικῶν (1918—1919, σύμβουλος ἰατρὸς τῆς στρατιᾶς καὶ τέλος ὑποδιευθυντὴς καὶ προϊστάμενος τοῦ παθολογικοῦ τμήματος τοῦ ἐν Ἀθήναις Β′ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου μὲ τὸν βαθμὸν ἐπιάτρου Ἔγραψε διαφόρους πραγματείας γερμανιστί, δημοσιευθείσας εἰς ἐπιστημονικὰ γερμανικὰ περιοδικά, ἑλληνιστὶ δέ: «Ἡ θεραπευτικὴ ἑρμηνεία τῶν ἐμβολίων ἐπὶ τῶν λοιμωδῶν νόσων καὶ ἰδίᾳ τοῦ τύφου», (Ἀθ 1224, «Περὶ τῶν ἐκκριτικῶν σχέσεων παγκρέατος καὶ ἐπινεφριδίων» (1915) κλπ Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» Ο. Ρ.

τσιβιέρα (ἡ)˙ δημοτ., φορεῖον ξύλινον πρὸς μεταφορὰν τραυματιῶν ἢ οἱωνδήποτε πραγμάτων (γαλλ civière).

Τσιβιλέττι (Civiletti), ***Μπενῖτο***. Ἰταλὸς γλύπτης ἐκ Παλέρμου (1846—1903). Ἐμαθήτευσεν ἐν Ρώμῃ παρὰ τῷ Ντελιζι καὶ εἶτα παρὰ τῷ Ντυπρὲ ἐν Φλωρεντίᾳ, διεκρίθη δὲ ἰδίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν προτομῶν, ἀνδριάντων καὶ συμπλεγμάτων, ὧν κυριώτερα: «Ἡ τελευταία ὥρα τοῦ Μεσολογγίου», «Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ» καὶ διάφοροι προτομαὶ τοῦ Ρενάν, τοῦ Παλικάο, τοῦ Βίκο κλπ. Χ. Δ.

Τσιβιταβέκκια (Civitavecchia) */Γεωγρ./*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Ρώμης. Κεῖται βορειοδυτικῶς τῆς Ρώμης, ἧς ἀπέχει 80 χλμ σιδηροδρομικῶς Κάτ. 19 569. Κατέχει τὴν θέσιν της ἀρχαίας ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως Centum Cellae, ἱδρυθεισης ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, ὅστις εἶχε κατασκευάσει αὐτόθι καὶ καλὸν τεχνητὸν λιμένα. Τον ΙΖ′ αἰῶνα ἐπροστατεύθη ὑπὸ φρουρίου, τοῦ ὁποίου τὰ σχέδια εἶχεν ἐκπονήσει ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ἐπίσης δὲ ἐπὶ πάπα Ἀλεξάνδρου Ζ′ κατεσκευάσθη αὐτόθι καὶ ναύσταθμος ἐπὶ σχεδίων τοῦ Μπερνίνι. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Τσιβιταβέκκια ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος λιμὴν τοῦ παπικοῦ κράτους, ἐξακολουθεῖ δ᾿ ἔκτοτε μέχρι σήμερον νὰ εἶναι ἐπίνειον τῆς Ρώμης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς καταπλευσάντων σκαφῶν ἀνῆλθε (1926) εἰς 2.285, ὁλικῆς χωρητικότητος 2.041.637 τόννων, ἡ δὲ ποσότης τῶν εἰσαχθέντων ἐμπορευμάτων εἰς 789.921 τόννους. Εἰσάγονται κυρίως γαιάνθρακες καὶ σιτηρὰ καὶ ἐξάγεται ἅλας, παραγόμενον εἰς τὰς ἐγγὺς μεγάλας ἁλυκὰς τοῦ Πόρτο Κλεμεντῖνο. Βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ, κεῖνται θερμοπηγαὶ γνωσταὶ καὶ παρ᾿ ἀρχαίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα Aquae Tauri. Κυριωτέρα βιομηχανία τῆς Τσιβιταβέκκια εἶναι ἡ τοῦ τσιμέντου. Χ. Δ.

Τσίβιτα Καστελλάνα (Civita Castellana) */Γεωγραφ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Βιτέρμπο, ἀπέχουσα 70 χλμ. ἀπὸ τῆς Ρώμης, μεθ᾿ ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς καὶ δι᾿ ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου. Κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς πόλεως Falezii καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ὡραίου καθεδρικοῦ ναοῦ καὶ ἀνακτόρου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου ΣΤ′. Προστατεύεται ὑπὸ παλαιοῦ φρουρίου τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος. Τὴν 4 Δεκεμβρίου 1798 οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν αὐτόθι τὸν στρατὸν τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως. Κάτ. 5.922. Χ. Δ.

Τσιβιτάλι (Civitali) ***Ματθαῖος***. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων καὶ γλύπτης τῆς Ἀναγεννήσεως, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Λούκκᾳ (1436—1501). Ἐμαθήτευσεν ἐν Φλωρεντίᾳ πλησίον τῶν διαπρεπεστέρων καλλιτεχνῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται ἡ ἀνέγερσις τῶν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι ἐπιτυμβίων μνημείων τοῦ Πέτρου Νοτσέτο καὶ τοῦ Δομινίκου Μπερτίνι, τοῦ βωμοῦ καὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Ρηγούλου καὶ πολλῶν ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν καὶ γλυπτικῶν μνημείων. Ἔλαβεν ἐπίσης ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν ὀχυρώσεων τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος. Ἄξιον ἐπίσης ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ θαυμάσιον παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Γενούης Ὁ Τσιβιτάλι δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τελευταῖος ἐν τῇ γλυπτικῇ ἐκπρόσωπος τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν αὐστηρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἁπλότητα τῶν γλυπτικῶν ἔργων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκτιμῶνται ἰδιαιτέρως δύο ἄγγελοι κοσμοῦντες τὸν βωμὸν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Λούκκας, ἓν ἄγαλμα τῆς «Πίστεως», ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ τῆς Φλωρεντίας, ἡ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς γενετείρας του «Madonna della Tossa» καὶ διάφοροι Χριστοὶ φυλασσόμενοι εἰς τὰ μουσεῖα Λούκκας καὶ Φλωρεντίας). Ὁ Τσιβιτάλι κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τυπογραφιας, διότι κατώρθωσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαρθολομαίου, νὰ ἱδρύσῃ ἐν τῇ πατρίδι του τυπογραφεῖον δώδεκα μόλις ἔτη μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐφευρέσεως ταύτης. Ὑπὸ τὸ ὄνομά του ὡς τυπογράφου ἐγένοντο γνωστοὶ δύο τόμοι, δυσεύρετοι σήμερον. ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς περιλαμβάνει τοὺς «Θριάμβους» τοῦ Πετράρχη (1477). ὁ δ᾿ ἕτερος τοὺς «Ἐπικηδείους λόγους» τοῦ Τζιοβάννι Μπαρτολομέο Καρμινάτι Μπρεστσιάνο (1478). Χ Δ.

Τσιβιτέλλα ντὲλ Τρόντο (Civitella del Tronto) */Γεωγρ./*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Τεράμο, 17 χλμ. πρὸς Β. τῆς πόλεως Τεράμο. Τῷ 1053 ὁ ἀρχηγὸς τῶν Νορμανδῶν Ροβέρτος Γυϊσκάρδος ἐνίκησεν αὐτόθι τὰ στρατεύματα τοῦ πάπα Λέοντος Θ′, μεθ᾿ ὧν συνεμάχουν καὶ στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Γ′ καὶ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν πάπαν Κάτ. 9 237 Χ. Δ

Τσιβλὸς */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας ἐν τῷ τέως δήμῳ Κράθιδος Ἔκειτο ἐγγὺς καὶ ἀριστερᾷ τοῦ ποταμοῦ Κράθιδος, κατεστράφη ὅμως ἐκ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους τῷ 1913 μετὰ τοῦ χωρίου Συλίβαινα, εἰς τὴν κοινότητα τοῦ ὁποίου ὑπήγετο. Ἔκτοτε οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου μετῴκησαν εἰς Τραγανὸ τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν καὶ ἀλλαχοῦ. Α. Ι. Ο.

Τσιβλοῦ *λίμναι* */Γεωγρ./*. Δύο λίμναι σχηματισθεῖσαι τῷ 1913, μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκ καθιζήσεως τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων Συλίβαινα καὶ Τσιβλός Ἡ γένεσίς των ὀφείλεται εἰς ἀπόφραξιν τοῦ ποταμοῦ Κράθιδος καὶ τοῦ Τσιβλεΐκου χειμάρρου. Ἐκ τῶν λιμνῶν ἡ μὲν μία εἶναι μεμονωμένη, ἡ δὲ ἄλλη ἔχει σχηματισθῆ εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, διὸ καὶ διαρκῶς ἐλαττοῦται εἰς ἔκτασιν καὶ βάθος λόγῳ τῶν προσχώσεων. Α. Ι. Ο.

Τσιβρῆ Καγιὰ */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Τυρολόης τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 335 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Κάψα*.

Τσιβρὶλ */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Φρυγίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κειμένη ἐν τῇ κάτω κοιλάδι τοῦ Κουροῦ Ντερὲ (Γλαύκου), παραποτάμου τοῦ Μαιάνδρου, καὶ περὶ τὰ 10 χλμ. δυτικῶς τῶν ἑλῶν τοῦ Ἰσικλῆ. Ἀποτελεῖ τὸ τέρμα διακλαδώσεως (μήκους 31 χλμ.) τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης—Ἀϊδινίου—Ντινὲρ—Ἐγκερντίρ, ἥτις διακλάδωσις ἀποσπᾶται ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Σουντλέτζ. Περὶ τὸ Τσιβρίλ, διαρκούσης τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1919—1922), συνήφθησαν διάφοροι μάχαι:

Α′) Κατὰ Δεκέμβριον 1920, προκειμένου τὸ ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ Σμύρνης νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀπὸ Προύσης πρὸς Ἴν Εὐνοῦ ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν, ἡ στρατιὰ Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως ἀπαγορεύσῃ νὰ μεταφέρωσιν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τῆς περιοχῆς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ δυνάμεις εἰς τὸ βόρειον μέτωπον, περὶ τὸ Ἐσκὶ Σεχὶρ—Ἴν Εὐνοῦ, ἔναντι τοῦ μετώπου τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης, διέταξεν ἵνα καὶ τὸ Α′ Σῶμα Στρατοῦ ὁμοίως ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν. Καὶ δύο μὲν μεικτὰ ἀποσπάσματα τῆς ΙΙ μεραρχίας αὐτοῦ ἐξ Οὐσὰκ ἔδει νὰ κινηθῶσιν ἐπὶ μικροῦ βάθους, μέχρι Μπανάζ, ἓν δὲ τοιοῦτον τῆς Ι μεραρχίας νὰ κινηθῇ ἐκ Γκιουμπὲκ πρὸς Σιβασλί, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου εἶχε σημειωθῆ συγκέντωσις 2.000 περίπου Τούρκων τσετῶν. Τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα τῆς Ι μεραρχίας (2 τάγματα τοῦ 4 συντάγματος πεζικοῦ καὶ 1 τάγμα τοῦ 3 συντάγατος πεζικοῦ καὶ μοίρας ὀρειβ. πυροβολικοῦ) ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Γ Ζήραν, ἐξορμῆσαν τῇ 24 Δεκεμβρίου ἐξ Ἀφγάν, ἀπώθησε τμήματα τῆς 23 τουρκικῆς μεραρχίας καὶ ἀφοῦ κατέλαβε τὴν γραμμὴν Σιβασλί—Μπουργκάζ ἐστράφη πρὸς νότον καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 26 Δεκεμβρίου κατέλαβε τὸ Τσιβρίλ, ἐγκαταστῆσαν περὶ αὐτὸ προφυλακάς. Τῇ 1 Ἰανουαρίου 1921 αἱ προφυλακαὶ τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος Ζήρα (παρὰ τὸ χωρίον Ἰντζκιοϊ), προσβληθεῖσαι ὑπὸ Τούρκων ἀνταρτῶν μετὰ πυροβολικοῦ, ἀπέκρουσαν τὴν προσβολήν. Τῇ 3 Ἰανουαρίου 1921 τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα, κατόπιν διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας. ἀπεσύρθη συμπαραλαβὸν καὶ 200 Ἕλληνας κατοίκους τῆς πόλεως, ἀρνηθέντας νὰ παραμείνωσιν εἰς τὰς ἑστίας των.

Β′) Τὴν 18 Μαρτίου 1921 ἡ Ι ἑλληνικὴ μεραρχία, ὅπως καλύψῃ ἀπὸ νότου τὴν ζώνην ἐπιχειρήσεων τοῦ Α Σώματος Στρατοῦ, προελάσαντος ἐξ Οὐσὰκ πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, διετάχθη καὶ προυχώρησεν ἐκ τῆς περιοχῆς Γκιουμπὲκ πρὸς Τσιβρίλ. Διελθοῦσα τὸν Μπανὰζ τσάϊ ἡ μεραρχία μεταξὺ Ἀλφακλὰρ καὶ Γιαγιαλάρ, ἐνῷ συγχρόνως ἐκαλύπτετο εἰς Χάσκιοϊ διὰ τάγματος τοῦ 4ου συντάγματος πεζικοῦ, προυχώρησε καὶ κατέλαβε τὸ Σιβασλὶ καὶ τὸ Μπουργκάζ, ἀπωθήσασα τμήματα τῶν 175ου καὶ 135ου τουρκικῶν συνταγμάτων πεζικοῦ καὶ λόχους τουρκικῆς πολιτοφυλακῆς, μεθ ὧν συνῆψε μάχην εἰς τὸν αὐχένα 997, βορείως τοῦ Τσιβρίλ, ὃ καὶ κατέλαβε τῇ 19 Μαρτίου 1921, τῶν Τούρκων ὑποχωρησάντων. Ἡ μεραρχία συνέλαβε Τούρκους αἰχμαλώτους διὰ τῆς ἡμιλαρχίας αὐτῆς, ἐνεργησάσης καταδίωξιν, κατέλαβε δὲ καὶ πολλὰ λάφυρα καὶ ἐπεξέτεινε διὰ τοῦ 4ου συντάγματος πεζικοῦ αὐτῆς τὴν ζώνην προκαλύψεως ἀπὸ Γκιουνεΐ—πρὸς ἀνατολὰς κατὰ μῆκος τοῦ Μαιάνδρου—μέχρι Ἰσικλῆ. Οἱ Τοῦρκοι τῇ 28 Μαρτίου 1921 προσέβαλον διὰ δυνάμεως περίπου 150 ἀνδρῶν μεθ᾿ ἑνὸς πυροβόλου τὴν φρουρὰν τῆς ἐπὶ τοῦ Μαιάνδρου «ρωμαϊκῆς γεφύρας» (Ν. τοῦ Τσιβρίλ), ἀποκρουσθέντες. Ὁμοίως τῇ 29 Μαρτίου 1921 οἱ Τοῦρκοι προσέβαλον τὸ τμῆμα προφυλακῶν τοῦ Ἰσικλῆ διὰ τμήματος τοῦ 135ου συντάγματος πεζικοῦ αὐτῶν, ἀποκρουσθέντες μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν. Τῇ 21 Μαΐου 1921 ἡ Ι μεραρχία, ἡ κατέχουσα τὸ Τσιβρίλ, ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ΙΧ μεραρχίας, ἥτις κατέλαβε τὸ περὶ τὸ Τσιβρὶλ τμῆμα τῆς μετωπικῆς γραμμῆς διὰ τοῦ 26ου συντάγματος πεζικοῦ αὐτῆς, ἀναλαβόντος τὴν βελτίωσιν τῶν ὑπαρχόντων ἤδη ἀμυντικῶν ἔργων. Τῇ 26 Ἰουνίου 1921 οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ περὶ τὸ Ἰσικλῆ συγκροτήματος ἑλληνικῶν χαρακωμάτων μετὰ δὲ μάχην διαρκέσασαν μέχρι τῆς μεσημβρίας

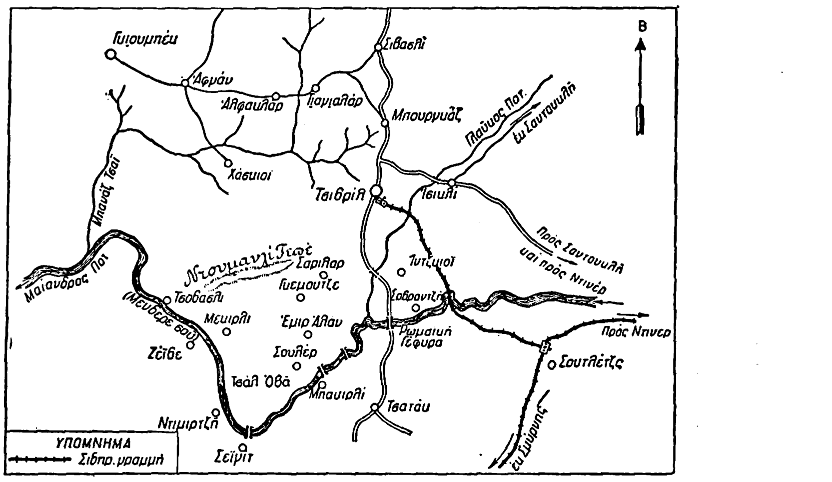

Περιοχὴ Τσιβρίλ.

τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὑπεχώρησαν, ἀφοῦ ὑπέστησαν πολλὰς ἀπωλείας. Αἱ κατὰ τοῦ Ἰσικλῆ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐπανελήφθησαν πλειστάκις, οὐδὲν ὅμως σχοῦσαι θετικὸν ἀποτέλεσμα Τῇ 25 Ἰουλίου 1921, προκειμένου ἡ ΙΧ μεραρχία νὰ συγκεντρωθῇ εἰς Ἰντζὲ Καρὰ Χισὰρ (Α. τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ), ὅπως μετάσχῃ τῆς πρὸς Σαγγάριον—Ἄγκυραν μεγάλης ἐπιχειρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὸ περὶ τὸ Τσιβρὶλ μέτωπον κατελήφθη ὑπὸ λόχων τινῶν τοῦ 49ου συντάγματος πεζικοῦ. Κατ᾿ Αὔγουστον 1921 ὁ τομεὺς τοῦ Τσιβρὶλ κατείχετο ὑπὸ τάγματος τοῦ 49ου συντάγματος πεζικοῦ, τάγματος τοῦ 1ου συντάγματος μετόπισθεν καὶ ὑπὸ οὐλαμοῦ τῆς ἀνεξαρτήτου ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας. Ἀλλ᾿ ἀποτυχούσης (18—23 Σεπτεμβρίου 1921) τῆς κατὰ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων, ἐδέησεν εἰς τὸν τομέα Τσιβρὶλ νὰ ἀποσταλῇ ἡ ΙΙ μεραρχία, διότι πληροφορίαι ἔφερον ὅτι περὶ τὸ Σαντουκλῆ—Ντινὲρ—Ντενιζλῆ συνεκεντροῦντο ἰσχυραὶ τουρκικαὶ δυνάμεις, σκοποῦσαι νὰ μεταφέρωσι κατὰ τοῦ τομέως τούτου τὴν προσβολήν των. Ἡ ΙΙ μεραρχία οὕτως ἐκινήθη, τῇ 1η Ὀκτωβρίου 1921, ἀπὸ τοῦ χώρου νοτίως τοῦ Μπὰλ Μαχμούτ, ὅπου εὑρίσκετο, εἰς Γενιτζὲ (Α. τοῦ Μπανάζ) καὶ ἐκεῖθεν προώθησε μεικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 1ου συντάγματος πεζικοῦ μετὰ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ εἰς Τσιβρίλ, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ μονάδων (49ου συντάγματος πεζικοῦ, 1ου συντάγματος μετόπισθεν, τῆς Ι ἀνεξαρτήτου μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ, μιᾶς πυροβολαρχίας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ τῆς IV μεραρχίας, τῆς ἀνεξαρτήτου ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας καὶ τῆς ΙΧ ἐφοδιοπομπῆς), ὑπαχθεισῶν ὑπὸ τὴν ΙΙ μεραρχίαν. Οὕτως ἐντὸς τοῦ Ὀκτωβρίου 1921 κατωρθώθη, μετὰ διαφόρους ἑκατέρωθεν τοῦ Μαιάνδρου συμπλοκάς, νὰ ἐκκαθαρισθῇ τελείως ἡ περιοχὴ Τσιβρίλ, ἀποκρουσθεισῶν διαφόρων ἐπιθέσεων, ἃς οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν (εἰς γέφυραν Μπακιρλῆ, μεταξὺ Ἰσικλῆ-Σαβράντζας,

Digitized by Google

εἰς «ρωμαϊκὴν γέφυραν», εἰς Τσὰλ 'Οβᾶ, εἰς γέφυραν Σεϊγίτ).

Περὶ τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς 9 Νοεμβρίου 1921 τουρκικὰ τμήματα, διελθόντα διὰ πόρου τὸν Μαίανδρον παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Σεϊγίτ, ἀπώθησαν τὰ ἐν προκαλύψει ἐλαφρὰ τμήματα τοῦ τομέως Τσιβρὶλ καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῶν ἀμέσως βορείως τοῦ Σεϊγὶτ ὑψωμάτων, ἃ ἐσπευσμένως ἤρξαντο νὰ ὀργανῶσιν ἀμυντικῶς. 'Ενισχυθέντες δὲ μετὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι προήλασαν, ἀνακαταλαβόντες τὸ Τσὰλ 'Οβᾶ, μέχρι τῆς γραμμῆς Ζεϊβὲ—'Εμὶρ 'Αλὰν καὶ ἀπωθήσαντες τὰ ἑλληνικὰ τμήματα, ἅτινα βορειότερον ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῆς γραμμῆς: Τσοβασλῆ—4 χλμ. νοτίως Μπεκιρλῆ—Μπουμπρουτζὲ—ὑψώματα νοτίως Γκεμουτζὲ—Σαριλάρ. 'Η II μεραρχία τότε, εἰς ἣν ὑπήχθησαν καὶ ἡ εἰς Γκιουμπὲκ σταθμεύουσα ταξιαρχία ἱππικοῦ, ὡς καὶ τὸ εἰς Οὐσὰκ ἔμπεδον τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ ἔλαβε τὰ ἑξῆς μέτρα, κατόπιν ὁδηγιῶν τοῦ Α' σώματος στρατοῦ: 1) Περὶ τὸ Γκιουμπὲκ διέταξε νὰ συγκεντρωθῶσιν ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ καὶ τὸ ἔμπεδον τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ, ὥστε ν' ἀποκρουσθῇ ἐκεῖθεν ἐνδεχομένη ἐπιχείρησις τῶν Τουρκων, ὅπως διακόψωσι τὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν εἰς 'Ενδανλάρ. 2) 'Ενίσχυσε τὸν τομέα Τσιβρὶλ διὰ τοῦ 7ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ διὰ πυροβολικοῦ καὶ 3) Μετέφερε τὸν σταθμὸν διοικήσεως αὐτῆς νοτιώτερον, ἵνα παρακολουθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τῇ 14ῃ Νοεμβρίου 1921, ἀναληφθείσης ἐπιθέσεως διὰ 2 ταγμάτων τοῦ 7ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ 1 τοιούτου τοῦ 1ου συντάγματος πεζικοῦ μετὰ πυροβολικοῦ, ἐξεδιώχθησαν τὰ τουρκικὰ τμήματα ἀπὸ τοῦ Τσὰλ 'Οβᾶ, ὑποχωρήσαντα διὰ τῆς γεφύρας Σεϊγὶτ πρὸς νότον τοῦ Μαιάνδρου. Τὰ ἑλληνικὰ τμήματα δὲν ἐκρίθη σκόπιμον νὰ καταλάβωσι τὴν γέφυραν ταύτην, ἀλλ' ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Σουλάρ, ἅτινα καὶ ἐδέσποζον τοῦ ὀρεινοῦ προγεφυρώματος τοῦ Σεϊγίτ, ἐκτεθειμένου εἰς τὰ πλευρικὰ πυρὰ ἐκ Τσατὰκ καὶ ἐκ Ντεμιρτζῆ. Αἱ συνολικαὶ ἀπώλειαι τῆς II μεραρχίας κατὰ τὰς ἐπὶ τοῦ Τσὰλ 'Οβᾶ ἐπιχειρήσεις ἦσαν 64 ἄνδρες ἐκτὸς μάχης (ὧν 3 ἀξιωματικοί). Κατὰ Δεκέμβριον 1921 ναυτικὸν σμῆνος ἀεροπλάνων ἐγκατεστάθη εἰς Τσιβρίλ, εἰς τὴν διάθεσιν τῆς II μεραρχίας, διενηργοῦντο δ' ἑκατέρωθεν ἐπιδρομαὶ καὶ ἀναγνωρίσεις. Γ') Περὶ τὰ μέσα 'Απριλίου 1922 ἡ II μεραρχία δι' ἀποσπάσματος αὐτῆς (ἐκ 2 ταγμάτων τοῦ 7ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ) κατέλαβε τὸ μέτωπον ἀπὸ 'Αχάτκιοϊ μέχρις 'Ακὰρ ντάγ, ἐνῷ ὁ ὑποτομεὺς Σιβασλῆ κατελήφθη ὑπὸ 2 ταγμάτων τοῦ 56ου συντάγματος πεζικοῦ. Τῇ 17ῃ Μαΐου 1921 τὸν 56ον σύνταγμα πεζικοῦ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ 54ου συντάγματος πεζικοῦ, συγκεντρωθὲν εἰς Οὐσάκ, ὅπου μετηνέχθη καὶ ὁ σταθμὸς διοικήσεως τῆς II μεραρχίας. Τὴν 8ην Αὐγούστου 1922 ἐσχηματίσθη μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τάγματος τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας, ὅπερ διηυθύνθη πρὸς Μπουλαντάν, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ τμημάτων, κατόπιν τῆς ἐπιτυχούσης ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων, διελθόντων τὸν Μαίανδρον καὶ καταλαβόντων τὴν γέφυραν καὶ τὸ χωρίον 'Ορτάντζα. 'Εκδηλωθείσης τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ νοτίου σκέλους τῆς προεχούσης γωνίας τοῦ μετώπου περὶ τὸ 'Αφιὸν Καρὰ Χισάρ, ἡ II μεραρχία, καίτοι κατεῖχε πλευρικὴν θέσιν (Τσιβρὶλ-Σιβασλῆ) σχετικῶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν γραμμῶν προσβολῆς τῶν Τούρκων (ἀπὸ Σαντουκλῆ πρὸς Μπὰλ Μαχμούτ), δὲν ἐκινήθη πρὸς ἀνατολάς, ἀλλὰ μετὰ τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως (13—14 Αὐγούστου 1922) συνεπτύχθη πρὸς βορρᾶν τῆς ἣν κατεῖχε θέσεως, ἤτοι ἐπὶ τῆς γραμμῆς: ΒΑ. Τσοβασλῆ—Ντουμανλῆ Τεπὲ—Μπανὰζ τσάϊ (μέτωπον πρὸς ἀνατολὰς) κατὰ τὴν νύκτα 18 Αὐγούστου 1922, ἐκκενώσασα τὸ Τσιβρίλ.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τσιγάλας· βλ. *Τζιγάλας*.

Τσιγαρᾶς. 'Αρχοντικὴ οἰκογένεια τῶν 'Ιωαννίνων, ἧς ἐγένοντο γνωστοὶ δύο ἀδελφοί: —1) *Στέφανος*. 'Ηπειρώτης λόγιος, υἱὸς τοῦ *Κωνσταντίνου Τσιγαρᾶ*. 'Εσπούδασεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν λύκειον Ρώμης. 'Επίγραμμά του ἐξ ὀκτὼ διστίχων σῴζεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τῆς 'Εγκυκλοπαιδικῆς βάσεως» τοῦ 'Αγγέλου Βλάχου (Βενετία 1637)

—2) *Ζῶτος*. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, ζήσας ἐν Μολδαυΐᾳ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. 'Εχρημάτισε σπαθάριος καὶ κατόπιν βεστιάριος παρὰ τῷ ἡγεμόνι τῆς Μολδαυΐας Πέτρῳ Μιχνέτῳ. Οὗτος ἐκτιμήσας τὰς πολλὰς ἀρετάς του, δι' ἃς καὶ ὑπ' ἄλλων ἐπαινεῖται, ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του Μαρίαν. Τῷ 1591, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ πενθεροῦ του, ἀπεσύρθη εἰς Βενετίαν καὶ ἐγένετο πρόκριτος τῆς ἑλληνικῆς ἐκεῖ κοινότητος. 'Εδημοσίευσε δαπάναις ἰδίαις, ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ 'Ηπειρώτου Ν. Σαιροῦ, τὸ «Βιβλίον ἱστορικόν», ἤτοι τὴν χρονογραφίαν τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐλῇ ζήσαντος Δωροθέου Μονεμβασίας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1631, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὁποίου ἔθεσε καὶ ὡραιοτάτην χαλκογραφίαν του. Γ. Μ. Β.—Χ. Ι. Σ.

— **Τσιγαρᾶ**, ***Κωνσταντῖνος***. 'Ανὴρ λόγιος, διακριθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μετέφρασε τὴν «Ἱστορίαν Καρόλου τοῦ ιβ βασιλέως τῆς Σουηδίας» εἰς τὴν καθωμιλημένην ἑλληνικὴν (ἐν Βενετίᾳ 1806). Α. Γ.-Γ.

— **Τσιγαρᾶς**, ***Νικόλαος***. 'Ιατρὸς ἐξ 'Ιωαννίνων, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀσχοληθεὶς ἐκτὸς τῆς ἰατρικῆς καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν. Ἔγραψε διαφόρους πραγματείας δημοσιευθείσας εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικὰ καὶ τὰ «'Ηπειρωτικὰ» ('Αθῆναι 1885). Χ. Ι. Σ.

τσιγαρέτο (τό)· ἄλλως *σιγαρέτο* (βλ. λ.).

τσιγαρίζω· δημοτ., καπνίζω σιγάρον (πεπαισμένως).

—**τσιγαρίζω**· δημοτ., μαγειρικῶς, περικαίω τὸ κρέας ἢ λαχανικά, ἄλλως *καβουρδίζω, κοκκινίζω*: τσιγαρίζω κρέας, — κρεμμύδι, κττ.» || παθ. μεταφ. *τσιγαρίζομαι*· βασανίζομαι διαρκῶς, ταλαιπωροῦμαι, ζῶ βίον δύσκολον.

τσιγάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τσιγαρίζω, καβούρδισμα, κοκκίνισμα: «τὸ κρέας —, τὸ κρεμμύδι θέλει τσιγάρισμα» || ἡ πρὸ τοῦ μαγειρεύματος προετοιμασία τοῦ κρέατος, τῶν κρομμύων κλπ.

—/*Μαγειρ.*/ Τὸ *τσιγάρισμα* γίνεται ὡς ἑξῆς: Τὸ περιέχον τὸ κρέας πλυμένον χάλκινον μαγειρικὸν σκεῦος (τεντσερὲς) θέτομεν ἐπὶ σιγανῆς φωτιᾶς διὰ νὰ χύσῃ τὰ ἅλατά του, ἀνακατεύομεν δὲ μίαν-δύο φοράς. 'Αφοῦ ἀπορροφηθῇ ὁ ἐκ τοῦ κρέατος χυμός, ρίπτομεν τὸ βούτυρον καὶ κοκκινίζομεν εἰς δυνατὴν φωτιάν. Τὰ κρεμμύδια ἐπίσης, ὅπως καὶ τὰ χόρτα τὰ γιαχνιστά, σιγοκαβουρδίζονται πρῶτα μόνα των, μὲ τὸν ἀχνόν των, εἰς χαμηλὴν φωτιάν, ἔπειτα μὲ ἐλάχιστον νερὸν εἰς μικρὰς δόσεις καὶ τέλος ρίπτεται τὸ λάδι ἢ τὸ βούτυρον. 'Ο τρόπος αὐτὸς εἶναι ἡ βάσις τῆς τουρκικῆς μαγειρικῆς καὶ δίδει ἐξαιρετικὴν γεῦσιν εἰς τὸ φαγητόν. Σβύνονται ἀμέσως μὲ κρασὶ ἀρετσίνωτον ἢ χυμὸν ντομάτας.

τσιγαριστός,—*ή*,—*ό*. ὁ ὑποστὰς *τσιγάρισμα*, καβουρντιστός.

τσιγάρο (τό)· βλ. *σιγάρον*.

Τσιγάροβον /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἄνυδρος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

τσιγαροθήκη (ἡ)· βλ. *σιγαροθήκη*.

Τσιγγανᾶδες /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νέα Ἰωνιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Τσιγγανὲ Δερβέν, ἢ ***Τσιγγανὲ Μπαΐρ*** /*Γεωγραφ.*/. Στενωπὸς τῆς κοιλάδος τοῦ 'Αξιοῦ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, νοτίως τῆς Δοϊράνης, ἔχουσα μῆκος 12 χλμ. περίπου καὶ πλάτος ½—1½ χλμ. Ἔχει βραχώδεις πλευράς, ὑψηλοτέρας κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, διέρχεται δὲ δι' αὐτῆς κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Σκοπίων. Κατὰ τὸ μέχρι τοῦ 1918 σχηματισθὲν ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικὸν μέτωπον, τὸ Τσιγγανὲ Δερβὲν ἀπετέλει σπουδαιότατον τομέα αὐτοῦ. ἐφυλάσσετο δὲ ὑπὸ δύο γαλλικῶν μεραρχιῶν. 'Η σημασία του ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἐπροστάτευε τὰς πρὸς νότον αὐτοῦ κειμένας σιδηροδρομικὰς γραμμάς, δι' ὧν ἐφωδιάζετο τὸ μεταξὺ Σκρᾶ καὶ Δοϊράνης μέτωπον. —Ω.

τσιγγᾶνος (ὁ), θηλ. *τσιγγάνα*· ἀντὶ *ἀτσίγγανος* (βλ. λ.).

Τσιγγέλης, ***καπετὰν*—**. 'Αγωνιστὴς ἐκ Ρούμελης (βλ. λ. *Κατσούγιας* 'Αθανάσιος).

τσιγγέλι (τό)· καὶ *τσεγγέλι*· δημοτ., σιδηροῦν ἄγκιστρον πρὸς ἀνάρτησιν ἰδίᾳ κρέατος ἢ σφαγίου, ἁρπάγη, ἄλλως *ἀγκίνι*: «τὸ ἀρνὶ 'ς τὸ τσιγγέλι κρέμεται» || σκεῦος σιδηροῦν μὲ πολλὰς ἁρπάγας πρὸς ἀνέλκυσιν ἀντλήματος ἀπὸ φρέατος || μεταφ. «τὰ λόγια του μὲ τὸ τσιγγέλι τοῦ τὰ βγάζεις» ἐπὶ ἀνθρώπου εἴτε βραδυγλώσσου εἴτε μετὰ δυσκολίας καὶ ἐξαναγκασμοῦ ὁμολογοῦντός τι.

Τσιγγέλι /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1240 'Η κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 1922 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἄνω Καρυδιᾶς* (Χότζιοβον), *Δαμάσκηνον* (Τσίνκα), *Κάτω Καρυδιᾶς* (Βράνκοβον) καὶ *Κρισοχώρι* (Λέχοβον). Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ἤδη μετωνομάσθη *Ἀγκιστρον*.

— 2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κυπρίνου τῆς ἐπαρχίας 'Ορεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἔβρου. Κάτ. (1928) 141. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *Τσεγγελῆ*.

—**Τσιγγέλι**, ἢ ***Ἄγγιστρον*** /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς 'Ανατολικῆς Μακεδονίας, προέκτασις τοῦ 'Ορβήλου, κατὰ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα. Εἰς τὰ δυτικὰ αὐτοῦ ἀντερείσματα εἶναι τὸ ὀχυρὸν *Καλδι* (Ροῦπελ). Ι. Σ. Σ.

Τσιγγέλια /*Παραλ. Γεωγρ.*/. 'Ο νοτιοδυτικὸς μυχὸς τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τῆς Θεσσαλικῆς Σούρπης (πλάτ 39°10' Β., μῆκ. 22°52' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channel). Ἔχει προβλῆτα, ἀφ' ἧς ἁμαξιτὸς πρὸς 'Αλμυρὸν (7 χλμ ΒΔ.) ὁδός. Σ. Ε. Λ.

Τσιγγενὲ Μερασὶ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς 'Ανατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς Γεφύρας τοῦ νομοῦ 'Αδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 610 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Μοιρασιά*.

τσιγγενὲς (ὁ)· ἰδιωματ., *τσιγγούνης* (βλ. λ.).

Τσίγγου ***μονὴ*** /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς Κοινότητος Κρυονερίου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 36.

τσιγγουνεύομαι· δημοτ., φέρομαι ὡς τσιγγούνης, φιλαργυρεύομαι, φειδωλεύομαι πέρα τοῦ δέοντος: «τσιγγουνεύεται 'ς τὸ κάθε τι».

τσιγγούνης (ὁ), θηλ. —*α*· δημοτ., φιλάργυρος, γλίσχρος: «εἶναι ἕνας τσιγγούνης ποῦ τοῦ ἀγγέλου δὲ δίνει νερό».

τσιγγουνιὰ (ἡ)· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ τσιγγούνη, φιλαργυρία, γλισχρότης: «ἡ τσιγγουνιά του δὲν ἔχει ὅρια».

τσιγγούνικος, —*ή*, —*ό*· δημοτ., ὁ γινόμενος μὲ τσιγγουνιά: «τσιγγούνικος μισθός», «τσιγγούνικο φαΐ». — 'Επίρρ. ***τσιγγούνικα***· μὲ τσιγγουνιά: «ζῇ τσιγγούνικα».

Τσιγκανόκαστρο /*Παραλ. Γεωγρ.*/. 'Επίσημον τῆς Σύρου ἀκρωτήριον (πλάτ. 37°23'30'' Β., μῆκ. 24°51'40'' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island) σχηματίζον μετὰ τοῦ *Βελοστάσι* τὸν κόλπον τῆς *Δελαγράτσιας*, οὗ εἶναι βορειοδυτικὸν κέρας. Νοτιοδυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιὰ σημειοῦται εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην πεπλανημένως Cape Asikono, ὑπὸ τὴν ὀρθὴν του δὲ ὀνομασίαν εἰς τὸν χάρτην τοῦ Κοτσοβίλλη. Σ. Ε. Λ.

Τσίγκενχαλς (Ziegenhals) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ἄνω Σιλεσίᾳ, πολυσύχναστος κλιματοθεραπευτικὸς σταθμός. Κάτ. (1925) 9220. Χ. Δ.

Τσιγκὶζ-χάν. Μογγόλος ἡγεμὼν (βλ. *Δζιγκὶζ-χάν*).

Τσιγκίριν /*Γεωγρ.*/. Κώμη τῆς Οὐκρανίας ἐν τῷ τέως διαμερίσματι Σεβτσένκο. Κάτ. (1926) 7900. 'Ιδρύθη τὸν ΙΣΤ αἰῶνα καὶ κατέστη ἐπὶ Μπογκντὰν-Χλεμιίτσκυ πρωτεύουσα τῆς Οὐκρανίας. διεκδικηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρώσων, Πολωνῶν καὶ Τούρκων κατὰ τὴν ὀνομαστὴν *ἐκστρατείαν τοῦ Τσιγκίριν*, καθ' ἣν (1661—1678) ἐπολιορκήθη ἐξάκις. Π. Ν. Π.

Τσιγκιρλῆ /*Γεωγρ.*/. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν 'Ανατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Χαλκάνθη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως.

τσίγκλα (ἡ) δημ., σιδηροῦς πῆχυς μετὰ ἢ ἄνευ ὀδόντων, ἐργαλεῖον τῆς οἰκιακῆς ὑφαντικῆς. 'Η τσίγκλα συγκρατεῖ τὴν οὔγιαν τοῦ ὑφαινομένου πανίου ὅπως μὴ καταστρέφηται τὸ κτένι, κανονίζουσα ἅμα τὴν σταύρωσιν τῶν νημάτων.

Τσίγκλα, ***Νόβαγια*** — /*Γεωγρ.*/ βλ. λ. *Νόβαγια Τσίγκλα*.

Τσίγκλερ (Ziegler), ***Θεοβάλδος***. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγός, γεννηθεὶς τῷ 1846 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1918. Τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν ἔλαβεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Χέρρενμπερ καὶ ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Στουττγάρδης, κατόπιν δ' ἐσπούδασεν ἐν τῷ θεολογικῷ σεμιναρίῳ τῆς Τυβίγγης. Τῷ 1871 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Βίντερτουρ, τῷ δὲ 1882 ὑποδιευθυντὴς τοῦ γυμνασίου τοῦ Στρασβούργου. Τῷ 1886 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Στρασβούργου, τοῦ ὁποίου διετέλεσε καὶ πρύτανις τῷ 1900. Τῷ 1908 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Στρασβούργου. Ἔγραψε πολυάριθμα, φιλοσοφικά, ἱστορικά, παιδαγωγικὰ κτλ. ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Lehrbuch der Logik» (1876, β' ἐκδ. 1881), «Grundlinien eines Systems der Ethik» (1890, μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν 1892 καὶ ρωσικὴν 1895), «Die soziale Frage» (1891, στ' ἐκδ. 1893). «Religion und Religionen» (1893), «Individualismus und Sozialismus» (1899), «Ueber die Entstehung der alexandrinischen Philosophie» (1882), «Thomas Morus und seine Schrift von der Insel Utopia» (1889), «Zwei ethische Systeme der Gegenwart» (1900), «F. Nietzsche» (1899), «Die geistigen und sozialen Srömungen des neunzehnten Jahrhunderts» (1899, δ' ἐκδ. 1911,

Digitized by Google

ἐκδ. 1921, καὶ μετάφρασις εἰς ρωσικὴν 1903, ὁλλανδικὴν 1912), «Geschichte der Ethik» (1881), «Die Fragen der Schulreform» (1891), «Universität und Universitäts-Studien» (1913). «Kriegspädagogik und Zukunftspädagogik» (1915), «Geschichte der Pädagogik» (1895) κτλ. Θ. Π.

τσιγκλιτάρα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *δρυοκολάπτης*.

τσιγκλῶ, καὶ **—άω**· δημοτ., πειράζω, ἐρεθίζω εἴτε διὰ κέντρου εἴτε διὰ λόγων: «*μὴν τσιγκλᾶς τὸ γαϊδοῦρι γιατὶ κλωτσᾶ*», «*τσιγκλάει τὰ παιδιά*».

τσιγκογραφία (ἡ). Μέθοδος κατασκευῆς *κλισέ* (βλ. λ.), βασιζομένη εἰς τὴν χρησιμοποίησιν λεπτῶν πλακῶν ψευδαργύρου (κοιν. *τσίγκου*), ἀντὶ τῶν ἐκ χαλκοῦ ἢ χάλυβος τοιούτων, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ χαρακτικῇ. Ἀναναλυφθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἔμπεραρ τῷ 1804 καὶ τελειοποιηθεῖσα τῷ 1845 ὑπὸ Γκλὺν—Ἄππελ, συνεδυάσθη σὺν τῷ χρόνῳ μετὰ τῆς φωτογραφίας, ἀποτελέσασα οὕτω τὴν *φωτοτσιγκογραφίαν* (βλ. λ.), ἥτις ἀντικατέστησε πᾶσαν ἄλλην μέθοδον ἐκτυπώσεως εἰκόνων ἐν τῇ κυρίως τυπογραφίᾳ.

τσιγκένερο (τό). Οὕτω καλεῖται τὸ ἐκ θειικοῦ ψευδαργύρου κοινότατον κολλύριον.

Τσιγκόριν, ***Μιχαὴλ - Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος σκακιστὴς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ κόσμου (1850—1908). Ἡ μεγαλυτέρα τῶν συναντήσεών του εἶναι ἡ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1899, καθ' ἣν διεμοιράσθη μετὰ τοῦ Weiss τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον βραβεῖον. Π. Ν. Π.

τσίγκος (ὁ)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ψευδαργύρου* (βλ. λ.).

Τσιγκρίκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Πολυγύρου τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 31.

τσιγκροπούλια (τά) *[Χειροτεχν.]*. Σχέδιον κεντήματος, ἀποτελούμενον ἀπὸ ἔποπας (τσαλαπετεινούς). Κεντᾶται μὲ τὴν μετρητὴν βελονιὰν ἢ μὲ χαμβάν, μὲ σταυροβελονιάν, καὶ εἶναι συνηθέστατον στόλισμα ἐμφανὲς εἰς τὸν ποδόγυρον τῶν πολυτελῶν ὑποκαμίσων τῆς φορεσιᾶς τῶν γυναικῶν τοῦ Τρίκερι.

Τσιγοῦντα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μεγάλη Στέρνα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσιδεμλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μεταμόρφωσις* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσίδη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσίτα, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 120 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν (1923). Εἶχε τρεῖς ἐκκλησίας καὶ δύο σχολάς. Ε. Ι. Χ.

Τσίεν (Ziehen), ***Θεόδωρος***. Γερμανὸς φιλόσοφος, φυσιοδίφης καὶ ψυχίατρος, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Βυρτσβούργου καὶ τοῦ Βερολίνου, ἀνηγορεύθη δὲ διδάκτωρ τῷ 1885. Τῷ 1892 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης, μετὰ ὀκταετίαν δὲ τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ διευθυντὴς ἐν τῇ ψυχιατρικῇ κλινικῇ τῆς Οὐτρέχτης. Κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Χάλλης (1903) καὶ τοῦ Βερολίνου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1917 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης. Ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Monatsschrift für Psychologie und Neurologie», ἐδημοσίευσε δὲ πλεῖστα ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Psychiatrie» (δ' ἐκδ. 1911), «Psychotherapie» (1898), «Handbuch d. Anatomie d. Zentralnervensystem» (1899—1926), «Psychophysiologische Erkenntnistheorie» (1907), «Leitfaden der physiologischen Psychologie» (1911), «Ueber die allgemeinen Beziehungen zwischen Gehirn und Seelenleben» (1912), «Erkenntnis theorie auf psycho-physiologischer und physikalischer Grundlage» (1913), «Zum Gegenwärtigen Stand der Erkenntnistheorie» (1914), «Grundlagen der Psychologie» (1915), «Lehrbuch der Logik auf positivistischer Grundlage» (1920), «Vorlesungen über Aestethik» (1923), «Grundlagen der Naturphilosophie» (1922) κλπ. Ὁ Τσίεν, ἐκλεκτικὸς ἰδεαλιστής, εἶναι σήμερον εἷς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἐκπροσώπων τῆς ἐμπειροκρατίας καὶ τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας. Ἡ περὶ τῆς γνώσεως θεωρία του, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει ὡς ἰδεαλιστικήν, παμψυχιστικήν, αἰσθησιοκρατικήν, ἐμμονοκρατικήν, θετικιστικὴν καὶ σκεπτικιστικὴν ταυτοχρόνως, στηρίζεται ἐπὶ τῶν «γιγνομένων» καὶ τῶν «δεδομένων», τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ συμπλέγματα αἰσθημάτων, ἀλλ' αἰσθημάτων οὔτε ψυχικῶν, οὔτε φυσικῶν. Ὁ Τσίεν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς ἐκ τῶν συγχρόνων ἐκπροσώπων τοῦ γνωσιολογικοῦ σολιψισμοῦ. Θ. Π.

— **Τσίεν** (Ziehen), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1871. Ἔγραψε: «Leges graecorum sacrae» (1906), «Βίσμαρκ» (1925), «Τὰ μυστήρια τῆς Ἀνδανίας» (1927), κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Τσιεχανὼφ (Ciechanow) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοεβοδάτῳ Βαρσοβίας, κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μλάβα—Βαρσοβίας. Ἔχει ἐργοστάσια οἰνοπνεύματος καὶ ξύλου Κάτ. 15 000. Χ. Δ

Τσίζε (Ziese), ***Κάρολος***. Γερμανὸς μηχανικὸς (1848—1917). Γαμβρὸς τοῦ Φερδινάνδου *Σιχάου* (βλ. λ.), ἐφευρέτου καὶ κατασκευαστοῦ τῶν πρώτων τορπιλλοβόλων, ἀνέλαβε, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (1896), τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντων μεγάλων ναυπηγείων. Θ. Κ.

Τσίκα *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ τῶν *Κεραυνίων* ὀρέων, ὕψους 2.050 μ. Ι. Σ. Σ.

τσικάκι (τό). Νεοελληνικὴ παιδιά, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Χίῳ, λεγομένη δ' ἄλλως καὶ *τσιῦκος* ἐν Παξοῖς ἢ *σιουμπιοτό* ἐν Αἰτωλίᾳ. Κατὰ ταύτην δύο ἢ πλείονες παῖδες τοποθετοῦσιν εἴς τι σημεῖον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸ λιλάδι ἢ τὸ γουλὶ ἢ τὸν στοῦμπο, ἤτοι λίθον ὁμαλὸν ἢ χάλικα, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶτα ρίπτουν ἕκαστος ἐξ ἀποστάσεως 3—4 μέτρων νόμισμά τι, ὅπερ ἐσυνηθίζετο ἄλλοτε χαλκοῦν. Τὸ τοιοῦτον γίνεται, ἵνα κανονισθῇ ἡ σειρὰ τῶν παικτῶν. Ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ νόμισμα ἐπλησίασε πλειότερον πρὸς τὸν χάλικα, θεωρεῖται πρῶτος καὶ λαμβάνει αὐτὸς πάντα τὰ νομίσματα, τοποθετῶν ταῦτα τὸ ἓν ὑπεράνω τοῦ ἄλλου οὕτως, ὥστε νὰ ἔχωσι πάντα πρὸς τὰ ἄνω τὴν αὐτὴν ὄψιν, λ. χ. τὴν ὄψιν «γράμματα». Μετὰ τοῦτο, λαμβάνων τὸν χάλικα, πλήττει ἄνωθεν δι' αὐτοῦ τὴν στήλην τῶν νομισμάτων, κερδίζων ἐξ αὐτῶν ὅσα ἤθελε διὰ τῆς κρούσεως ἀνατρέψει. Τὸ τοιοῦτον συνεχίζει καὶ ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν μὴ ἀνατραπέντων νομισμάτων καὶ παραδίδει τὴν σειρὰν του εἰς τὸν δεύτερον παίκτην τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἤθελεν ἀποτύχει εἰς τὴν προσπάθειάν του. Ὁ δεύτερος καὶ οἱ λοιποὶ συνεχίζουν ὁμοίως τὸ παιγνίδιον, μέχρις οὗ ἀνατραποῦν πάντα τὰ νομίσματα τὰ σκορπισθέντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἀντὶ νομισμάτων, εἴς τινα μέρη, ὡς ἐν Μεσολογγίῳ, χρησιμοποιοῦσι μετάλλινα κομβία, τὰ λεγόμενα καραβάνες. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

Τσικαλαριά *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 608. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἠρίθμει 335 Ἕλληνας κατοίκους καὶ 170 Μουσουλμάνους (1881). Κείμενον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς πεδιάδος τῶν Χανίων καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν περιβαλλόντων ταύτην ὑψωμάτων, ἐγένετο πλειστάκις τὸ πεδίον αἱματηρῶν μαχῶν, ἀπὸ τῆς πρώτης ἐσοδολῆς τῶν Τούρκων εἰς Κρήτην (1645) μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς ἀποτινάξεως τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὑπάρχει σπήλαιον μὲ σταλακτίτας. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κοξαρές τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 7. Τῷ 1881 κατῳκεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Μουσουλμάνων καὶ εἶχε 57 κατοίκους. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Κουκουναρᾶς τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτοικοι (1928) 45. Ν. ΚΛ.

Τσικαλαριὸ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χαλκίου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 124.

Τσίκεσα (Chickesha) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀκλαχόμᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐάσιτα. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου βάμβακος καὶ σιτηρῶν. Κάτ. 15.000. Χ. Δ

Τσικλάγιο (Chiclayo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περουβίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Λαμπαγιέκ, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Εἰρηνικοῦ. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου ὀρύζης καὶ ἔχει ἐργοστάσια σάπωνος, ἀγγειοπλαστικῆς, δερμάτων καὶ ζύθου. Κάτ. 13 000. Χ. Δ

Τσικλάνα ντὲ λὰ Φροντέρα (Chiclana de la Frontera) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ Κάδικος, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λίριο, 20 χλμ. ΝΑ τῆς πόλεως Κάδιξ, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Διεξάγει ἐμπόριον οἴνου καὶ ὀσπρίων. Κάτ. 11.496. Χ. Δ.

τσικλαρίδα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *σεισοπυγίς*. Δ. Ν. Π

Τσίκλοβα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Καστανιές*.

Τσίκλοπι (Ciclopi) *[Γεωγρ.]*. Τετρὰς νησίδων βραχωδῶν ἀπὸ λάβας, προσκειμένων τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τῆς Σικελίας (πλάτ. 37°35' Β., μήκ. 15° 11' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 188: Catania to Cefalù), μεταξὺ Ἄτσι Ρεάλε καὶ Ἄτσι Καστέλλο. Σ. Ε. Λ.

τσίκνα (ἡ)· δημοτ. δυσάρεστος ὀσμὴ ἐκ καύσεως, οἷον φαγητοῦ ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς ὑγροῦ, ὑφάσματος μαλλίνου ἰδίᾳ || καθόλου, ἡ ὀσμὴ ψηνομένου κρέατος, ἰχθύος κ.τ.τ. ἡ κνῖσα (ἐκ τοῦ *κνῖσα* κατὰ ἀμοιβαίαν μετάθεσιν τῶν συμφωνικῶν φθόγγων *σίκνα* καὶ κατὰ τσιτακισμὸν *τσίκνα*).

τσικνιᾶς (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἐρωδιοῦ* (βλ. λ.).

Τσικνιᾶς *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ (ὑψομ. 2340 ποδ.=720 μέτρα περίπου) τοῦ ὄρους τῆς Τήνου *Γύρα* ἢ *Τσικνιᾶς* (ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Delos φέρεται ὡς mount Schionia) καὶ τῆς ὅλης νήσου, κατὰ τὴν πρὸς τὴν ἀντικρύζουσαν τὴν Μύκονον ΝΑ. αὐτῆς πλευράν. Συγκεντρώνει τὴν ἄνοιξιν «τζορνάδες» τρυγόνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐτησιῶν καὶ τῶν χειμερινῶν ἀπὸ Β ἐπιφορῶν, ὁ ἄνεμος καταχύνεται ἀπὸ τῶν κλιτύων του ἐξαιρετικῶς σφοδρὸς καὶ ριπαῖος, δι' ὃ καὶ τὸ *κανάλι τοῦ Τσικνιᾶ* εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσάρεστον εἰς τοὺς θέλοντας νὰ τὸ διαπλεύσουν ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, προγνωστικὸν τῶν ὁποίων εἶναι ἡ συσσώρευσις νεφυδρίων ἐπὶ τῶν πρὸς τὸ πέλαγος κλιτύων τοῦ ὄρους ὑπὸ τὴν κορυφήν του. Σ. Ε. Λ.

— **Τσικνιᾶ κανάλι** *[Γεωγρ.]*. Τὸ μεταξὺ Τήνου καὶ Μυκόνου ἀμφίγειον (διέκπλους), ἔχον πλάτος 4 ½ μιλ. Καίτοι δυσπροσπέλαστον κατὰ τὰς ἀπὸ Β. ἐπιφοράς, πάντως διαπλέεται εὐκολώτερον ἤ, ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας, ὁ διέκπλους τοῦ Καφηρέως. Ὁ ὅρμος Ἀκρωτήρι τῆς Τήνου χρησιμεύει πάντως ὡς ἄριστον ἀγκυροβόλιον ἀναμονῆς τῶν ἀδυνατούντων νὰ ἀναπλεύσουν τὸ κανάλι τοῦ Τσικνιᾶ ἱστιοφόρων. Σ. Ε. Λ.

τσικνίδα (ἡ) *[Βοτ.]* βλ. *τσουκνίδα*.

Τσικνίδα *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα βουνοῦ τοῦ ὄρους Ταϋγέτου παρὰ τὴν Ἀράχωβαν (Οἰτύλου). Ι. Σ. Σ.

τσικνίζω· δημοτ., ἀναδίδω ὀσμὴν τσίκνας, κνίσης, περικαίομαι: «*τσίκνισε τὸ φαΐ μας καὶ δὲν τρώγεται*» || φρ. «*κάτι μοῦ τσίκνισε*» κάποιαν ὀσμὴν κνίσης αἰσθάνομαι || μεταβ. κάμνω ὥστε νὰ πάθῃ κάψιν τὸ φαγητόν: «*πρόσεξε μὴ μᾶς τσικνίσης τὸ φαΐ*» || φρ. «*τὰ ἐτσικνίσαμε*» δυσηρεστήθημεν ἀμοιβαίως.

τσίκνισμα (τό)· δημοτ., τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τσικνίζω* (βλ. λ.).

τσικνισμένος, —η, —ο· δημοτ., ἐπὶ φαγητοῦ, τὸ παθὸν τσίκνισμα: «*τσικνισμένο φαΐ δὲν τρώγεται*».

Τσικνοπέφτη (ἡ)· ἡ Πέμπτη τῆς ἑβδομάδος τῶν Ἀπόκρεω, τῆς κρεατινῆς (βλ. λ. *Ἀπόκρεως*).

τσικνωμένος, —η, —ο· δημοτ., *τσικνισμένος* (βλ. λ.).

τσικνώνω· ἄλλως *τσικνίζω* (βλ. λ.)· || περιχέω φαγητόν, ζυμαρικόν, πιλάφι κλπ. μὲ σάλτσαν, ζεματῶ.

Τσικολῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Σουρμένων τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 130 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς Ρωσίαν. Εἶχεν ἐκκλησίαν καὶ μίαν σχολὴν μὲ 145 μαθητάς. Ε. Ι. Χ.

Τσικόνια (Cicogna), ***Ἐμμανουὴλ - Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς σοφὸς ἐκ Βενετίας (1789—1868). Μανιώδης συλλέκτης παλαιῶν βιβλίων, χειρογράφων, ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων παλαιῶν γραπτῶν μνημείων, προσέφερε μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς Βενετίας, δημοσιεύσας τὴν περίφημον συλλογὴν «Inscrizioni Veneziane raccolte ed illustrate» (1824—1843. εἰς 5 τ.). Ἐπίσης ἔγραψε «Saggio di bibliografia Veneziana» (1847), «Il Triplice Maritaggio» (1839) καὶ «Il Tresoro scoperto» (1848). Χ. Δ.

Τσικονιάρα, ἢ ***Κικονιάρα*** (Cicognara), ***Λεοπόλδος***, *κόμης* —. Διαπρεπὴς Ἰταλὸς κριτικὸς τῆς τέχνης καὶ πολιτικὸς (1767—1834). Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς ἐν Ρώμῃ παρὰ τῷ ζωγράφῳ Κόρδι, ἐγκατέλειψεν ὅμως τὰς καλὰς τέχνας εὐθὺς ὡς ἱδρύθη ἡ Τσιζαλπίνη δημοκρατία καὶ ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικήν. Ἐκλεγεὶς τῷ 1798 μέλος τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως τοῦ Μιλάνου, ἀπεστάλη τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς Τουρῖνον μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ. Τῷ 1801 ἀντεπολιτεύθη τὸν Ναπολέοντα, ὅστις διὰ νὰ κερδήσῃ τὴν φιλίαν του ὠνόμασεν αὐτὸν σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας. Μετ' ὀλίγον ὅμως συνελήφθη κατὰ διαταγήν του, ὡς ἀρχηγὸς ἐπαναστατικῆς κινήσεως, ἐξωρίσθη εἰς Κῶμον καὶ εἶτα εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου ἐπεδόθη ἐκ νέου εἰς τὴν ζωγραφικήν, μαθητεύσας παρὰ τῷ τοπιογράφῳ Χάκερτ. Τῷ 1805 ἀπεχώρησεν ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς καὶ ἠσχολήθη ἐκτοτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν κριτικήν. Χάρις εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Del Bello» (Φλωρεντία 1808), ἔργον του, ἀπέκτησε ταχέως μεγάλην φήμην, ἐξε-

Digitized by Google

λέγη δὲ τῷ 1809 πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Καλῶν τεχνῶν τῆς Βενετίας. Ἔγραψε τρίτομον «Ἱστορίαν τῆς γλυπτικῆς» («Storia della scultura» Βενετία 1813—1818), συνειργάσθη εἰς τὴν περίφημον εἰκονογραφημένην συγγραφὴν περὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων τῆς Βενετίας («Le fabbriche più cospicue di Venezia», 1815—1820) καὶ συνέταξε κατάλογον τῆς πλουσίας καλλιτεχνικῆς βιβλιοθήκης του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Catalogo ragionato dei libri d'arte e d'antichità» (Πίζα 1821), ὅστις ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀρτίαν βιβλιογραφίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν. Κατήρτισεν ἐπίσης πλουσίαν συλλογὴν χαλκογραφιῶν ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Le Premier Siècle de la calcographie» (Βενετία 1837) κατάλογον χαλκογραφιῶν, ὅστις καὶ σήμερον ἔτι θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀρίστων μνημείων τῆς ἱστορίας τῆς χαρακτικῆς. Χ. Δ.

Τσικόπη (Chicopee) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Μασσαχουσέττης, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κοννέκτικατ. Ἔχει ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν ποδηλάτων, αὐτοκινήτων, ἀντικειμένων ἐκ βρόνζου, βάμβακος, ὅπλων κλπ. Κάτ. 25 401. Χ. Δ.

Τσικοῦγκο *Γκάβα* *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰαπωνίας ὁ μέγιστος τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Κιούσιου, μήκους 369 χλμ. Χ. Δ.

τσικουδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πιστακία ἢ παλαιστίνιος*. Δ. Ν. Π.

τσικουδιὰ (ἡ)· βλ. *τσίπουρο*.

Τσικοὺρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μάνδρα* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης.

Τσικοὺρ Βερὲν *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βυρίνη* (βλ. λ.), τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσικοὺρ Κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Βαθυχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τσικοὺρ Μάνδρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Ροδόπης (βλ. λ. *Μάνδρα*).

τσικρίκι (τό)· δημοτ., ἐργαλεῖον δι' οὗ νήθουσιν ἔρια, τὸ *ροδάνιον* (βλ. λ.).

Τσικρὶκ-σοῦ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Τουρκίας, παραπόταμος τοῦ Γεσὶλ-Ἰρμὰκ (Ἴριδος) ἢ μᾶλλον εἷς τῶν δύο κυρίων αὐτοῦ βραχιόνων, πηγάζων ἐκ τῶν πρὸς Δ. κλάδων τοῦ Ἀκ-ντάγ. Ν. Μ.

Τσικρικτσῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Χαριουπόλεως τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 307 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Κρήσιον*.

Τσικριτσῆς, *Δημήτριος*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς (1839—1897). Ἔλαβε μέρος εἰς πάσας τὰς μάχας τῆς ἐπαναστάσεως 1866—1869, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1878, 1889 καὶ 1895—1897. ΕΡ. Μ.

Τσίκυ (Csiky), *Γρηγόριος*. Οὔγγρος δραματικὸς συγγραφεὺς (1842—1891). Ἐσπούδασε τὴν θεολογίαν ἐν Πέστῃ καὶ Βιέννῃ καὶ κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱερατικῆς σχολῆς τοῦ Τέμεσβαρ. Ἔγραψε τὰ ἔργα: «Ὁ ἀκατάσχετος», «Σπάρτακος», «Προλεταριᾶτον», «Σαπουνόφουσκες», «Δύο ἀγάπες», «Ἀθαλία», «Ὁ δειλὸς» κ. ἄ., τυχὼν τῶν βραβείων Τέλεκυ καὶ Καρατσόνυι τῆς οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας. Ἐπίσης ἔγραψε νοβέλλας («Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἄτλαντος», 1890) καὶ μετέφρασε τὸν Σοφοκλέα καὶ Πλάτωνα. Π. Ν. Π.

Τσικῶγκο (Chicago) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Σικάγον*.

τσίλα (ἡ)· δημοτ., τὸ τίλημα τῶν πτηνῶν.

Τσ λαρτς (Czyhlarz), *Κάρολος φὸν* —. Ἐπιφανὴς Αὐστριακὸς νομοδιδάσκαλος, γεννηθεὶς τῷ 1833. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐν Πράγᾳ καὶ κατόπιν ἐν Βιέννῃ. Συνέγραψε: «Περὶ προικὸς» (1870), «Περὶ τῶν τρόπων κτήσεως τῆς κυριότητος», «Ἱστορία καὶ εἰσηγήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου» κ. ἄ. Κ. Μ. Ρ.

τσιλάω· δημοτ., ἐπὶ τῶν πτηνῶν, ἀποπατῶ, ἀρχ. *τιλάω*.

Τσιλδὴκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Τιλάτη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως.

Τσιλέα (Cilea), *Φραγκῖσκος*. Ἰταλὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1866. Ἐμορφώθη μουσικῶς ἐν τῷ ὠδείῳ τῆς Νεαπόλεως, μαθητὴς δὲ ἔτι ὢν ἀνεβίβασε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τὸ πρῶτον αὐτοῦ μελόδραμα «Gina» (1889). Ἐπηκολούθησε τὸ μελόδραμα «Tilda» (Φλωρεντία 1892), ἀπὸ δὲ τοῦ μελοδράματος «Ἀρλεζιάνα» (Μιλᾶνον 1897), κατὰ τὸ δρᾶμα τοῦ Ντωντέ, ἡ φήμη τοῦ δραματικοῦ συνθέτου ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς πατρίδος του. Ὁ Τσιλέα κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν ἐν Ἰταλίᾳ, τὸ δὲ μελόδραμά του «Adrienne Lecouvreur» (1902) ἐπαίχθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν μεγαλυτέρων λυρικῶν θεάτρων τοῦ κόσμου. Ἔγραψεν ὡσαύτως τὸ μελόδραμα «Gloria» (1907), μίαν σονάταν διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ βιολοντσέλλον, κ. ἄ. Γ. Σ

Τσιλέτσιτο, ἢ *Βίλια Ἀρχεντίνα* (Chilecito ἢ Villa Argentina) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς ἐν τῷ νομῷ Λὰ Ριόχα, κειμένη 64 χλμ. ΝΑ. τοῦ Θέρρο Νέγκρο, ἐν μέσῳ πλουσίας εἰς χρυσωρυχεῖα, ἀργυρωρυχεῖα καὶ χαλκωρυχεῖα περιοχῆς. Εἶναι σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου οἴνου. Κάτ. 4.020. Χ. Δ.

τσιληπούρδημα (τό)· βλ. λ. *σιληπορδία*.

τσιληπουρδῶ, καὶ *—άω*· βλ. λ. *σιληπορδῶ*.

Τσὶ-Λὶ (Chi-hli) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Πὲ-Τσὶ-Λί*.

Τσιλιὰν (Chillan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Χιλῆς, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Νουμπλέ. Εἶναι σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου κτηνῶν καὶ σιτηρῶν. Κάτ. 34.269. Χ. Δ.

Τσιλίβδικας *[Γεωγρ.]*. Ὑψηλὴ κορυφὴ (ὑπὲρ τὰ 1.000 μ.) τῶν δυτικῶν ὀρέων τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου Κρήτης, ἐξάρτημα τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Λευκῶν Ὀρέων Κρυονερίτου. Ε. Γ.

Τσιλιβῆς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γαϊτανίου τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ζακύνθου. Κάτ. (1928) 153.

Τσιλιβίγκος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία ἀκρωτηρίου. καὶ ὑφόρμου τοῦ περικλειστοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος (πλάτ. 38°01'20'' Β., μῆκ. 23°29'25'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens κατὰ τὴν ΒΔ. ἀκτὴν καὶ ἀκρώρειαν τοῦ βουνοῦ *Τρικέρατο*. Σ. Ε. Λ.

τσιλιβήθρα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *σεισοπυγίς*.

Τσιλιγιαννέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσάριστας τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 151.

Τσιλιγκίρωφ, *Στυλιὰν* Βούλγαρος λογοτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1881. Ἔγραψε ποιήματα παιδικά, λυρικὰ καὶ μυθιστορήματα. Τ. Β.

τσιλίκι (τό)· δημοτ., εἶδος παιδιᾶς τῶν μικρῶν παίδων, καθ' ἣν ξυλάριον σπιθαμιαῖον, ὀξὺ κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα, κατακείμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πλήσσεται διὰ μακροτέρου, πηχυαίου, ξύλου, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἀνυψωθῇ κατά τι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους· ἔπειτα διὰ δευτέρου κτυπήματος βάλλεται ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον.

τσίλικος, —η, —ο· ἰδιωματ. ἐπὶ νομισμάτων, νεόκοπον, στιλπνόν.

τσιλικρωτὰ (τὰ) *[Λαογρ.]*. Ἰδιωματικὴ ἐν Μάνῃ ὀνομασία τῶν *καλλικαντζάρων* (βλ. λ.)

Τσιλιμιδάτα *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν συνοικισμῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ χωρίον *Βαλεριάνου* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας.

Τσιλιπακὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Σερίφου, ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ, σχηματιζόμενος ἐν τῇ νοτίᾳ ἄκρᾳ τῆς χερσονήσου, καθ' ἣν ΝΑ. ἀπολήγει ἡ νῆσος (πλάτ. 37° 07' Β., μῆκ. 24° 33' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Serpho island) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἄμυνο καὶ Κάβος τοῦ Νεροῦ. Σ. Ε. Λ.

τσιλιφάκι (τό). Λεπτὸν ἑλικοειδὲς σχῆμα εἰς τὴν διὰ σειρητίων κεντητικήν.

Τσίλλερ (Ziller), *Ἐρνέστος*. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων (1837—1893). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τῆς Δρέσδης καὶ ἔτυχε τοῦ ἀργυροῦ μεταλλίου (1858). Διατελῶν σχεδιαστὴς εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ σπουδαστήριον τοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν, ὅστις ἐξεπόνησε τὸ σχέδιον τοῦ κτηρίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὑπεδείχθη παρ' αὐτοῦ ὅπως ἐποπτεύσῃ εἰς τὴν ἐφαρμογήν του. Κατελθὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1861, ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς αὐτὰς καὶ ἐπεστάτησε κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἀκαδημίας, γενόμενος δ' Ἕλλην πολίτης διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πολυτεχνείου Ἀθηνῶν (1872), διετέλεσε δ' ἐπί τινα χρόνον καὶ διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων. Ἀνήγειρε πλεῖστα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἱδρύματα ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὡς τὸ δημοτικὸν θέατρον Ἀθηνῶν, τὰ μέγαρα Στεφάνου Ψύχα (τὸ κατόπιν ἀνάκτορον τοῦ πρίγκιπος Νικολάου) καὶ Σχλῆμαν (ὅπου νῦν τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας), κατὰ δὲ τὸ 1876 πολυαρίθμους κομψὰς οἰκίας εἰς τὴν ἔρημον τότε ἀρ στερὰν ἀκτὴν τῆς Μουνυχίας. Ὁ Τσίλλερ ἀνέσκαψε τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον καὶ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, συνέγραψε δὲ πλείστας ἀρχαιολογικὰς μελέτας, ἐν αἷς: «Περὶ τῶν ἀρχικῶν καμπύλων τοῦ Παρθενῶνος», «Περὶ τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου καὶ τῶν ἀρχαίων ὑδραγωγείων». Θ. Θ.

—**Τσίλλερ** (Ziller), *Τουίσκον*. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγός, ὀπαδὸς τοῦ Ἑρβάρτου. Ἀπὸ τοῦ 1863 διετέλεσεν ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, ὁπότε διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ ἰδίᾳ τῶν ἔργων του «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν γενικὴν παιδαγωγικὴν» (1856 καὶ «Ἡ κυβέρνησις τῶν παίδων» (1857) διήγειρε μέγα ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἑρβαρτιανῆς παιδαγωγικῆς. Τῷ 1868 ἵδρυσε μετὰ φίλων καὶ μαθητῶν του τὴν «Ἕνωσιν ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς», ἀπὸ δὲ τοῦ 1865—1868 ἐξέδιδε μετὰ τοῦ Μπέλλαουφ τὰ «Μηνιαῖα φύλλα διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν παιδαγωγικήν», τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 1868 μετωνομάσθησαν «Χρονικὰ τῆς Ἑνώσεως διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν παιδαγωγικήν». Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1860—1865 ἐξέδιδε μετὰ τοῦ Ἄλλιν φιλοσοφικὸν περιοδικόν. Ὁ τρόπος δι' οὗ ὁ Τσίλλερ συνεπλήρωσε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἑρβάρτου ἤγειρεν ἐναντίον του μεγίστην ἐκ μέρους ἄλλων, διακεκριμένων ἐπίσης ἑρβαρτιανῶν (Στόϊ Στρύμπελ, Σάλλβυρκ), πολεμικήν, ὡς ἀπομακρυνθέντος τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ μεγάλου των διδασκάλου. Εἰς τὸν Τσίλλερ ὀφείλεται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἡ τελειωτικὴ συμπλήρωσις τῶν περιφήμων εἰδολογικῶν σταδίων (πέντε τὸν ἀριθμόν), καθ' ἃ ὀφείλει, κατὰ τὴν ἑρβαρτιανὴν διδακτικήν, νὰ διεξάγηται ἡ πορεία ἑκάστου διδασκομένου μαθήματος. Ἔγραψε: «Θεμελίωσις τῆς θεωρίας περὶ παιδαγωγούσης διδασκαλίας» (1865), «Μαθήματα γενικῆς παιδαγωγικῆς» (1876), «Γενικὴ φιλοσοφαὶ ἠθικὴ» (1880). Ι. Ι.

Τσίλλικοθ (Chillicothe) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Ρὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀχάϊο. Ἔχει βιομηχανίας μηχανουργικάς, χάρτου, ὑποδημάτων, σιγάρων καὶ ἁμαξῶν. Κάτ. 14.508. Χ. Δ.

Τσίλντερς (Childers), *Οὖγος Κῶλλινγκ Ἠρτλεϋ*. Ἄγγλος πολιτικὸς (1827—1896). Μεταβὰς εἰς Αὐστραλίαν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του, κατέλαβεν αὐτόθι διαφόρους δημοσίας θέσεις καὶ ἐν τέλει ἐγένετο μέλος τῆς κυβερνήσεως τῆς πολιτείας τῆς Βικτωρίας (1851—1857). Ἀκολούθως ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν ὡς διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος, ἀναμειχθεὶς δὲ εἰς τὴν πολιτικήν, ὡς ὀπαδὸς τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, διετέλεσε διαδοχικῶς λόρδος τοῦ ναυαρχείου (1864), ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν (1865) καὶ πρῶτος λόρδος τοῦ ναυαρχείου (1868—1871). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων ἀνάληψιν ἐκ νέου τῆς ἐξουσίας ἀνέλαβε τὰ χαρτοφυλάκια τῶν Στρατιωτικῶν (1880—1882), τῶν Οἰκονομικῶν (1885) καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν (1886). Ἐδημοσίευσε διαφόρους ἐνδιαφερούσας μελέτας περὶ σιδηροδρόμων, ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐλευθέρας συναλλαγῆς. Χ. Δ.

Τσιλοβόγκ. Θεὰ τῆς πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ λατρείας ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τὴν θεὰν τῶν ἀριθμῶν. Τὰ διασωθέντα ξόανα αὐτῆς παριστάνουσι γυναῖκα μετὰ σελήνης, σημαινούσης, ὡς φαίνεται, τὸν σεληνιακὸν μῆνα πρώτην βάσιν τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ χρόνου. Θ. Θ.

Τσιλοὲ (Chiloé) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Εἰρηνικοῦ, ἐγγύτατα τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ὑπαγομένη εἰς τὴν Χιλήν. Ἡ νῆσος ἀποτελεῖ γεωγραφικῶς συνέχειαν τῶν παρακτίων χιλιανῶν ὀρέων, ἔχει μῆκος 183 χλμ. καὶ μέγιστον πλάτος 67, καταλαμβάνει δὲ ἔκτασιν 8 570 τ. χλμ. Ἔχει ὑψηλὰς καὶ ἀποκρήμνους ἀκτάς, οἱ δὲ μεγαλύτεροι βουνοί της ὑψοῦνται μέχρις 800 μ. περίπου. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν δασῶν καὶ ὀργώσης τροπικῆς βλαστήσεως, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας εὐνοεῖ ἀφ' ἑνὸς τὸ γλυκὺ κλῖμα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ μεγάλη ὑγρασία ὀφειλομένη εἰς τὰς ἀφθόνως πιπτούσας βροχάς. Ὁ πληθυσμός, ἀνερχόμενος εἰς 100.000 περίπου, ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ Ἀραουκανῶν μιγάδων, ἐκχριστιανισθέντων ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Κυριωτέρα πόλις εἶναι ἡ *Ἀνκούντ*. Ἡ Τσιλοέ, καλουμένη πρότερον *Τσιλιχουέ*, ἀνεκαλύφθη τῷ 155?. Ὁ ὁμώνυμος νομὸς ἔχει ἔκτασιν 32.988 τ. χλμ. πληθυσμὸν (1930) 183.499 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Πουέρτο Μὸντ* (κάτ. 16.150). Χ. Δ.

Τσὶλ Χανὰρ ντὰγ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ νοτίως τοῦ Ἐσκὶ Σεχίρ, ἀποτελοῦν νοτίαν προέκτασιν τοῦ Σουλτὰν ντάγ. Ἐπὶ νοτιώτερον αὐτοῦ προεκτείνεται ἡ ὀροσειρὰ Ἀχμὲτ Τιρὰν Μπαμπᾶ Τεπὲ—Τσὰμ Τεπὲ μέχρι τοῦ Σεϊντῆ σοῦ (Παρθενίου) ΝΔ τοῦ Σεϊντῆ Γαζῆ. Ἡ βουνοσειρὰ αὕτη, ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἐκτεινομένη, εἶναι παράλληλος σχεδὸν τῇ ὀροσειρᾷ τοῦ Τουρκμὲν ντὰγ (2 051 μ.), κειμένη δυτικώτερον αὐτῆς, μεθ' ἧς συνδέεται διὰ τοῦ ἀντερείσματος Νταγκακλῆ ντὰγ (Β. τοῦ Οὖς Σεράϊ).

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ὅτε ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ μὲ τὰ τρία σώματα στρατοῦ αὐτῆς Γ', Α' καὶ Β', ἐν συμπαρατάξει (ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον), προήλαυ

Digitized by Google

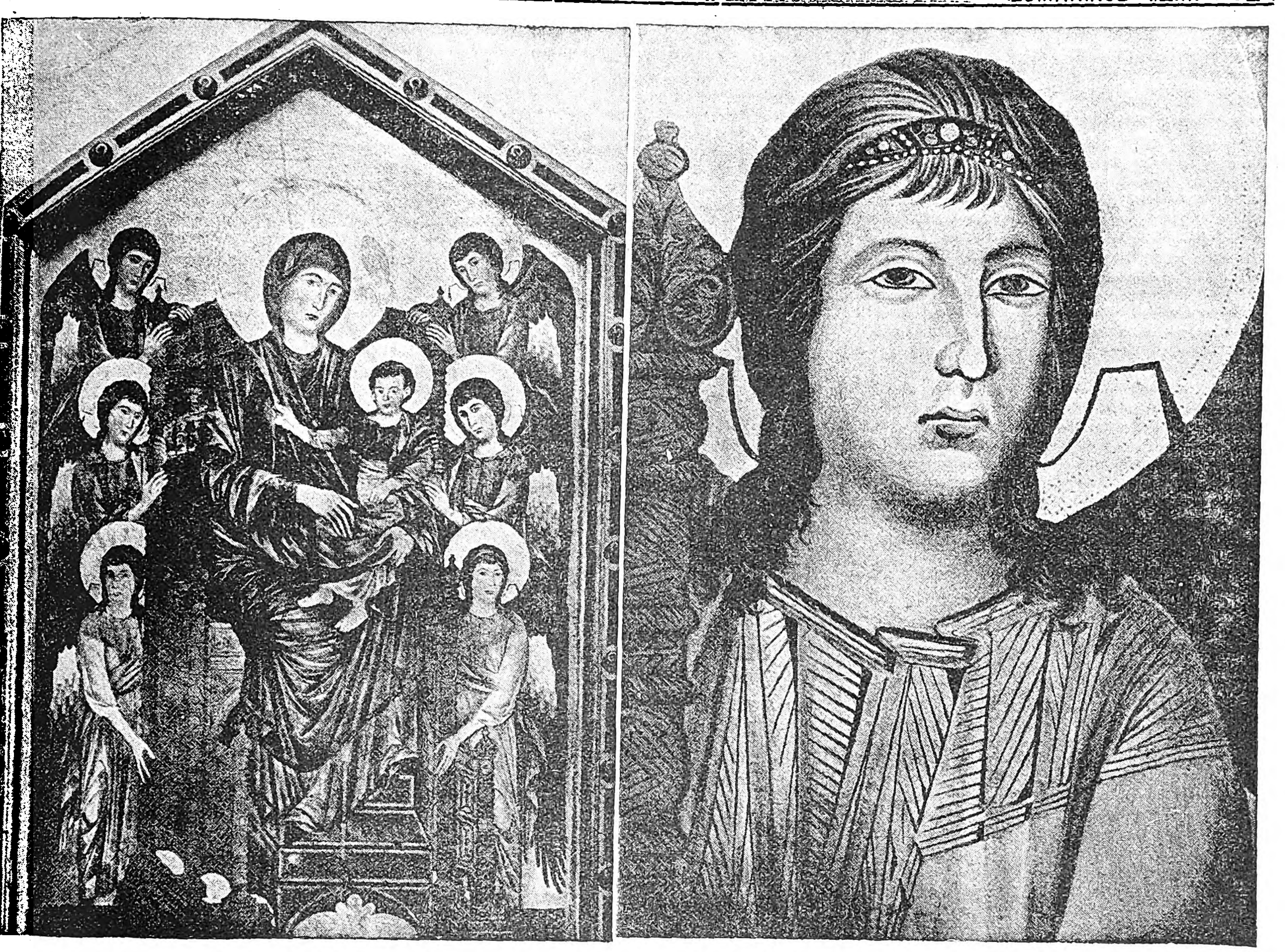

'Ιωάννου Τσιμαμπουὲ : 1) *Ἡ Παρθένος καθημένη ἐπὶ θρόνου.* [Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.] 2) *Κεφαλὴ ἀγγέλου.* [Τμῆμα τοῦ ἐν Λούβρῳ πίνακος].

νεν ἀπὸ τῆς περιοχῆς Κιουταχείας πρὸς τὸ ὑψίπεδον Ἐσκὶ Σεχὶρ—Σεϊντῆ Γαζῆ, ἡ XII μεραρχία (βασιλόπαις Ἀνδρέας), τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ Α' σώματος στρατοῦ ἀποτελοῦσα καὶ κινουμένη βορειότερον τῆς V μεραρχίας καὶ παραλλήλως αὐτῇ, ὑπερβᾶσα τὸ Τουρκμὲν ντὰγ καὶ ἐπιχειρήσασα νὰ ὑπερβῇ καὶ τὴν βουνοσειρὰν τοῦ *Τσὶλ Χανὰρ ντάγ*, προσέκρουσεν εἰς ἀντίστασιν τμημάτων τῆς 11ης τουρκικῆς μεραρχίας, συνδεόντων τὴν 23ην μεραρχίαν τῶν Τούρκων, ἐνεργοῦσαν βορειότερον, μετὰ τῶν 8ης καὶ 57ης τοιούτων, κατεχουσῶν τὰ ὑψώματα τοῦ Ἀχμὲτ Τιρὰν Μπαμπᾶ Τεπὲ (ἀνατολικῶς τοῦ Οὒς Σεράϊ), ἐφ' ὧν τροσέκρουσεν ἡ V μεραρχία, καὶ ἔτι νοτιώτερον τὰ ὑψώματα τοῦ Τσὰμ Τεπέ, καθ' ὧν ἐπετέθη ἡ XIII ἑλληνικὴ μεραρχία (ἀμφότεραι τοῦ Β' σώματος στρατοῦ). Ἡ XII ἑλληνικὴ μεραρχία, ἐπιτεθεῖσα ἐξετόπισε ταχέως τὰ τμήματα ἐκεῖνα τῆς 11ης τουρκικῆς μεραρχίας καὶ ὑπερβᾶσα τὸ Τσὶλ Χανὰρ ντὰγ συνετέλεσε σπουδαίως, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ν' ἀποσυρθῶσι πρὸς ἀνατολὰς τόσον ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς V μεραρχίας, νοτιώτερον, ὅσον καὶ ἀπὸ τοῦ μετώπου τῶν I καὶ X μεραρχιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ βορειότερον, λόγῳ τῆς εἰσδύσεώς της εἰς τὰ πλευρὰ καὶ εἰς τὰ νῶτα τῆς διασπασθείσης ἀριστερᾶς πτέρυγος τῶν Τούρκων.

N. K. Σ.

τσίλωμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἅλμυρις*.

Τσιμα *ντὰ Κονελιάνο* (Cima da Conegliano), *Ἰωάννης Βαπτιστής*. Ἰταλὸς γλύπτης τῆς Ἀναγεννήσεως (1460—1517). Ἐμαθήτευσε πιθανῶς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Μπελλίνι, παλαιότερον δὲ γνωστὸν ἔργον του εἶναι ἡ διακόσμησις τοῦ βωμοῦ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Κονελιάνο, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1495. Ὡς κυριωτέρα ὅμως δημιουργία τοῦ καλλιτέχνου θεωρεῖται ὁ ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Βενετίας πίναξ «Ὁ ἅγιος Θωμᾶς θέτων τὸν δάκτυλον εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων τῶν τραυμάτων τοῦ Ἰησοῦ». Μεγάλως ἐπίσης ἐκτιμῶνται τὰ τοπία, δι' ὧν κοσμεῖ τὸ βάθος τῶν πινάκων του, ληημμένα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς πατρίδος του.

X. Δ

Τσιμαλτενάνγκο (Chimaltenango) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς κεντροαμερικανικῆς δημοκρατίας τῆς Γουατεμάλας, ἐκτεινόμενος παρὰ τὴν λίμνην Ἀτιλιάν. Ἔχει ἐμβαδὸν 2 020 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1921) 88 030. Εἶναι χώρα γεωργική.

X. Δ.

Τσιμαμπουὲ (Cimabué), *Ἰωάννης*. Διάσημος Φλωρεντῖνος ζωγράφος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος (1240—1302). Ἀνήκων εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν, ἠσχολήθη, ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐμαθήτευσε πλησίον Βυζαντινῶν μωσαϊκογράφων, οἵτινες εἶχον κληθῆ ὑπὸ τῶν Φλωρεντίνων πρὸς διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Σάντα Μαρία Νοβέλλα. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς Ἀναγεννήσεως Βαζάρι, ὁ Τσιμαμπουὲ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ἰταλὸς καλλιτέχνης, ὅστις μετερρύθμισε τὴν μέχρι τότε ἐπικρατοῦσαν αὐστηρὰν βυζαντινὴν παράδοσιν, εἰσαγαγὼν ἐν τῇ τέχνῃ τὴν ἁπλῆν καὶ φυσικὴν ἀναπαράσταλιν τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τοῦ Τσιμαμπουὲ ἡ ἁγιογραφία ἔπαυσε νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν πνευματικὴν μόνον μόρφωσιν τῶν πιστῶν, ἤρχισε δὲ νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ διὰ τὴν αἰσθητικὴν αὐτῶν ἱκανοποίησιν. Ἡ ἐπιτυχία τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης κατεδείχθη εὐθὺς ἀμέσως, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ κατωτέρω περιστατικοῦ. Ὅτε ὁ Τσιμαμπουὲ ἀπεπεράτωσε τὴν κολοσσιαίαν σύνθεσίν του, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Madona des Ruccelai», ὁ Κάρολος Α' ὁ Ἀνδηγαυϊκὸς μετέβη μεθ' ὅλης τῆς ἀκολουθίας του ἵνα θαυμάσῃ αὐτὴν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ζωγράφου, ἀκολούθως δὲ τὸ ἔργον μετεκομίσθη ἐν λιτανείᾳ μέχρι τοῦ ναοῦ τῆς Σάντα Μαρία Νοβέλλα, δι' ὃν προωρίζετο. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, παρὰ τὰς δεδικαιολογημένας ἐλλείψεις του, διαφαίνεται ἡ προσπάθεια ἀποδόσεως τῆς ἐκφράσεως, ἣν ἐπραγματοποίησε βραδύτερον ὁ διάσημος Τζιόττο, μαθητὴς τοῦ Τσιμαμπουέ, διανοίξας οὕτω ὁριστικῶς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰταλίας. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω πίνακος, ἀποδίδεται ἐπίσης εἰς αὐτὸν πλῆθος ἄλλων ἁγιογραφιῶν, ὧν αὐθεντικώτεραι θεωροῦνται : μία Παναγία τῆς Ἀκαδημίας Καλῶν τεχνῶν τῆς Φλωρεντίας, ὑπερέχουσα ὡς πρὸς τὴν ἐκφραστικότητα τῆς «Madona des Ruccelai», ἑτέρα Παναγία, φυλασσομένη ἐν τῷ Λούβρῳ, καὶ διάφοροι τοιχογραφίαι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀσσίζης, ὅπου βραδύτερον εἶχεν ἐργασθῆ καὶ ὁ Τζιόττο, καὶ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Πίζας.

X. Δ.

Τσιμάνδρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λήμνου τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 718. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Τσιμάρα (Zimara), ***Μᾶρκος***. Ἰταλὸς ἰατροφιλόσοφος ἐξ Ὀτράντου (1460—1532). Ἐδίδαξεν ἐν Παδούῃ φιλοσοφίαν καὶ κατέλιπε διαφόρους συγγραφάς : «Tabulae et dilucidationes indicta Aristotelis et Averroïs recognita et expurgata» (Βενετία 1564 εἰς 2 τόμ.) «Antrum magico-medicum» (Φραγκφούρτη 1625) κ. ἄ.

O. P.

Τσιμαρόζα (Cimarosa), ***Δομήνικος***. Διάσημος Ἰταλὸς μουσουργὸς (1749—1801). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Ὠδείῳ τῆς Νεαπόλεως, ἔνθα τῷ 1772 ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς τὸ πρῶτον αὐτοῦ μελόδραμα «Le stravaganze del conte», ἔκτοτε δὲ συνέθετε διάφορα σκηνικὰ ἔργα διὰ τὰ λυρικὰ θέατρα τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βενετίας. Ἐκ τῶν μελοδραμάτων τῆς περιόδου ταύτης τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα εἶναι : «La finta Parisiana» «L'Italiana in Londra» καὶ «I Due baroni». Τῷ 1789 ἐδέχθη πρότασιν ὅπως διαδεχθῇ τὸν Παεζιέλλο, ὡς μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως· μετὰ τριετῆ ἐν Ρωσίᾳ διαμονὴν ὁ Τσιμαρόζα ἀνεχώρησε δι' Ἰταλίαν, κατὰ τὴν διέλευσίν του ὅμως ἐκ Βιέννης παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ ἔγραψε τὸ ἀριστούργημά του «Ὁ κρύφιος γάμος» (Il Matrimonio segreto). Τὸ ἔργον τοῦτο, παιχθὲν ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μόζαρτ καὶ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ ἐκυριάρχει ἔτι ἐν τῇ αὐστριακῇ πρωτευούσῃ, ἐγένετο δεκτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἔγραψε κατόπιν μεγάλον ἀριθμὸν μελοδραμάτων διὰ τὴν Ἰταλίαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγίστην ἐπιτυχίαν εἶχε τὸ «Astuzie feminili» (1794). Ὁ Τσιμαρόζα ἔγραψεν 75 ἐν ὅλῳ μελοδράματα, ὡσαύτως δὲ πολλὰς λειτουργίας, 2 ρέκβιεμ, 5 ὀρατόρια, ἐν οἷς : «Ἰουδίθ», «Ὁ θρίαμβος τῆς θρησκείας», 10 δραματικὰς καντάτας καὶ 105 τεμάχια δι' ᾆσμα. Τῷ 1798, ἀναμειχθεὶς εἰς τὰς πολιτικὰς ταραχὰς τῆς Νεαπόλεως, ἐφυλακίσθη καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον· τυχὼν χάριτος ἀνεχώρησε διὰ Βενετίαν, ἵνα ἐκεῖθεν μεταβῇ εἰς Ρωσίαν. Ἀσθενήσας ὅμως ἐν Βενετίᾳ ἀπέθανε δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Καρολίνας. Ὁ Τσιμαρόζα διεκρίθη διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν δροσερότητα τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν ἀβίαστον ἔμπνευσίν του· δύναται δὲ γενικῶς νὰ θεωρηθῇ, μετὰ τοῦ Παε-

Digitized by Google

ζιέλλο, ὡς εἷς τῶν προδρόμων τοῦ Ροσσίνι καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντιπροσωπευτικῶν μουσουργῶν τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως περὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος. Γ. Σ.

Τσιμενλῆ *(Γεωγρ.)*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πρασινάδα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσιμὲν ντερὲ *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 296 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Σημένιον*.

τσιμεντάρισμα (τό)· δημοτ., ἡ διὰ τσιμέντου ἐπίστρωσις ἢ ἐπιδιόρθωσις.

τσιμεντάρω· δημοτ. ἐπιστρώνω, ἐπιδιορθῶ διὰ τσιμέντου: «τσιμεντάρω τὴ σχισμή, — τὴ ραγάδα».

τσιμεντοκονία (ἡ), ἢ *σιμεντοκονία*. Τὸ σιμέντον παρέχει εὐκόλως λίαν ἰσχυρὰ κονιάματα, ἐν οἷς τὸ καλούμενον κοινῶς *τσιμεντοκονία*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος 1 μέρους σιμέντου πρὸς 3 ἄμμου, παρασκευάζονται δὲ καὶ μείγματα ἔτι πλουσιώτερα (1 μέρος σιμέντου πρὸς 1 ἄμμου), ἀλλ' αὐτὰ δύνανται νὰ παρουσιάσωσι ρωγμὰς καὶ ἡ ἐπὶ πλέον ἀντοχὴ εἶναι ἐλαχίστη. Ἡ πλουσία εἰς σιμέντον σιμεντοκονία εἶναι ἀδιαπέραστος εἰς τὸ ὕδωρ, ἐνῷ τὰ συνήθη σιμεντοκονιάματα καὶ σκυροκονιάματα εἶναι διαπερατά, δι' ὃ χρησιμοποιεῖται αὕτη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐχερῶς πρὸς δημιουργίαν στεγανῶν ἐπιφανειῶν δι' ἐπιχρίσεων, ἐπενδύσεων λειῶν ἢ τραχειῶν κτλ. Τὸ χρῶμα τῆς συνήθους σιμεντοκονίας εἶναι τεφρῶδες καὶ οὐχὶ πολὺ ὡραῖον. Εἶναι ὅμως δυνατὸν διὰ χρήσεως χρωστικῶν οὐσιῶν καὶ λευκοῦ ἢ μὴ σιμέντου νὰ ἐπιτευχθῶσι διάφοροι ἀποχρώσεις πολὺ καλύτεραι (βλ. λ. *κονίαμα*). Ἐπίσης γίνονται προσθῆκαι διαφόρων οὐσιῶν πρὸς τελειοτέραν ἀδιαβροχοποίησιν αὐτῆς ἢ καὶ διακόσμησιν ὡς πυριτικοῦ νατρίου ἢ καλίου (ὑδρυάλου) ἢ καὶ φθοριοπυριτιούχων ἀλάτων μαγνησίας, ψευδαργύρου, ἀργιλλίου κτλ. Θ. Χ.

τσιμεντόλιθος (ὁ), ἢ *σιμεντόλιθος*. Εἶδος τεχνητῶν λίθων μεγέθους συνήθους γωνιολίθου ἢ καὶ διπλασίου μεγάλης ὀπτοπλίνθου, κατασκευαζομένων ἐκ σκυροκονιάματος μετὰ σιμέντου ἢ ὑδραυλικῆς ἀσβέστου, ἢ ἀσβέστου καὶ ὀλίγου σιμέντου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλουσίου· ἐνίοτε εἶναι ὡπλισμένοι διὰ σιδήρου. Οἱ μεγάλοι τεχνητοὶ λίθοι τῶν λιμενικῶν ἔργων δὲν καλοῦνται σιμεντόλιθοι, ἀλλὰ ὀγκόλιθοι τεχνητοί.

Οἱ τεχνητοὶ λίθοι περιέχουσι συνήθως διάκενα δι' οἰκονομίαν ὑλικοῦ καὶ ἐλαφρότητα. Ἐνίοτε ἀποτελοῦσιν ἐν κατόψει ὀρθὴν γωνίαν καὶ συμπλέκονται ἐπίσης κατ' ὀρθὴν γωνίαν οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζωνται διάκενα. Κατὰ τὸν Barberot τεχνητοὶ λίθοι χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοῦ 1850.

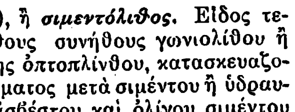

Τσιμεντόλιθος μετὰ διακένων καὶ ἐξωτερικῆς ὄψεως μιμουμένης λίθον πελεκητόν.

Ὁ Γάλλος François Coignet εἶχε χρησιμοποιήσει μονολιθικὰς κατασκευὰς ἐκ σκυροκονιάματος πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν λιθοδομῶν ἢ ὀπτοπλινθοδομῶν εἰς τοίχους κλπ., ἔκτοτε δὲ κατεσκευάσθησαν

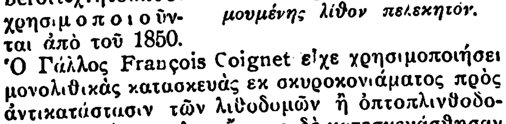

Κάτοψις τοίχου ἐκ τσιμεντολίθων ἐν εἴδει γωνίας ὀρθῆς συνηρμολογημένων.

οἱ ὡς ἄνω μικρότεροι τεχνητοὶ λίθοι. Ἐπίσης κατασκευάζονται οὕτω καὶ τεμάχια ἄλλων σχημάτων, ὡς κέραμοι στεγάσεως, τεμάχια ἐν εἴδει διπλάκων, ἤτοι σανίδων (συνήθως μεθ' ὁπλισμοῦ) δι' ἐπενδύσεις π. χ. ὑπογείων ἔργων μεταλλείων, ὡς ἐν Λαυρείῳ εἴς τινας στοὰς κλ. Τὸ νότιον τμῆμα τῆς ἐν Μαραθῶνι σήραγγος ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς εἶναι ἐπενδεδυμένον διὰ τοιούτων τεχνητῶν διπλάκων. Θ. Χ.

τσιμέντον (τό), ἢ *σιμέντον* (γαλλ. ciment, ἀγγλ. cement, γερμ. Zement, ἰταλ. cemento). Εἶδος *ὑδραυλικῆς* κονίας (βλ. λ.), καλούμενον ἄλλως καὶ *ὑδραυλικὸν σιμέντον* (ciment hydraulique), *κονία*, *λιθόκολλα*. Ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ caementum, ὅπερ, ἐτυμολογούμενον ἀπὸ τοῦ caedere, ἐδήλου προφανῶς συγκρότημα ἐκ λατυπῶν, κεράμων, πλίνθων κλπ. συνδεδεμένων διά τινος συνδετικῆς οὐσίας καὶ κατόπιν, αὐτὴν τὴν συνδετικὴν οὐσίαν. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *σιμέντον* περιλαμβάνονται πλεῖσται ὑδραυλικαὶ κονίαι αὐτοτελεῖς, ἤτοι μὴ προερχόμεναι ἐξ ἀναμείξεως ἐπὶ τόπου διὰ χρησιμοποιήσεως ἀσβέστου καὶ οὐσίας ὑδραυλικῆς (ὡς ἡ πουζολάνη ἢ ποτιολάνη κλπ, ἢ τὰ ἐν αὐτῇ παρόμοια), ὁπότε ἔχομεν *ὑδραυλικὸν κονίαμα* (βλ. *ρωμαϊκὴ κονία*). Ὑπάρχουσι πᾶσαι αἱ μεταβάσεις ἀπὸ τῆς συνήθους παχείας ἢ ἰσχνῆς ἀσβέστου μὴ ὑδραυλικῆς μέχρι τοῦ καθ' ἑαυτὸ σιμέντου, ὅπερ ὁ Vicat ἐκάλει ὅριον ἀσβέστου (chaux limit) (βλ. *ὑδραυλικὴ ἄσβεστος*). Ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τὰ σιμέντα διακρίνονται εἰς *φυσικὰ* καὶ *τεχνητά*, καθόσον ταῦτα παρασκευάζονται ἐκ πετρωμάτων ὡς ἔχουσιν ἢ ἐξ ἀναμείξεως ἄλλων πετρωμάτων. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον πήξεως διακρίνομεν σιμέντα *ταχείας* ἢ *βραδείας πήξεως*. Ὡς πρὸς τὸ εἶδος διακρίνομεν ταῦτα εἰς σιμέντα *Πόρτλανδ*, σιμέντα *ἐκ βώλων* (δηλαδὴ βώλων ὑδραυλικῆς ἀσβέστου, ciments de grappiers), σιμέντα *ὑψικαμίνου*, σιμέντα *Πόρτλανδ ἐκ σκωριῶν*, σιμέντα *ἐκ μεταλλεύματος σιδήρου*, σιμέντα *ποτιολανικὰ* (ἢ *πουζολανικά*), σιμέντα *ἀργιλλικὰ* ἢ *τετηκότα* (ciment alumineux ἢ fondu). Ὡς πρὸς τὴν ἀντοχὴν τέλος διακρίνομεν αὐτὰ εἰς σιμέντα *ἀνωτέρας ἀντοχῆς* ἢ *ὑπερσιμέντα* (γαλλ. superciments γερμ. hochwertige Zemente) καὶ *συνήθη σιμέντα*.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος, τῷ 1756, ὁ Ἄγγλος John Smeaton ἀντελήφθη ἐκ τῶν πρώτων τὴν σημασίαν τῆς ἀναμείξεως ἀργίλλου, ἤτοι πυριτικοῦ ἀργιλλίου, μετὰ τοῦ ἀσβεστολίθου εἰς τὰς ὑδραυλικὰς ἀσβέστους. Τῷ 1796 ὁ Ἄγγλος John Parker ἐφεῦρε τὸ κληθὲν ὑπ' αὐτοῦ «ρωμαϊκὸν σιμέντον» (ciment romain) διὰ «τῆς ἀναγωγῆς εἰς κόνιν ἐνίων λίθων κεκαυμένων ἢ ἀργιλλωδῶν προϊόντων καλουμένων κονδύλων ἀργίλλου». Τὸ σιμέντον τοῦτο, ὡς περιεγράφετο, «πήγνυται εἰς 10 ἕως 20 λεπτὰ εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τοῦ ὕδατος». Αἱ πρῶται ὗλαι τοῦ ρωμαϊκοῦ σιμέντου ἐψήνοντο ἐγγὺς τῆς θερμοκρασίας καθ' ἣν ὑαλοποιοῦνται, ἐν ᾧ κατὰ τὴν κατασκευὴν ὑδραυλικῆς ἀσβέστου αἱ πρῶται ὗλαι θερμαίνονται εἰς θερμοκρασίαν πολὺ ταπεινοτέραν, μόλις ἐξαρκοῦσαν διὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατὰ τὴν ἔψησιν τῆς ὑδραυλικῆς ἀσβέστου ἀπερρίπτοντο τὰ σχεδὸν ὑαλοποιημένα ἢ ὑπερεψημένα μέρη, ἅτινα δὲν ἐσβέννυντο διὰ προσθήκης ὕδατος, καλούμενα ἐν Γαλλίᾳ grappiers (βῶλοι). Παρετηρήθη τότε ἐν Βουλώνῃ τῇ Παραθαλασσίᾳ τῆς Γαλλίας, ὅτι τοιοῦτοι βῶλοι παρέχουσι λειοτριβούμενοι ταχύπηκτον ἢ βραδύπηκτον κονίαν. Ὁ Γάλλος Vicat κατὰ τὰ ἔτη 1812—1818 ἐξετέλεσε τὰ διάσημα συστηματικὰ πειράματα αὐτοῦ καὶ προσδιώρισε τὴν σύστασιν τῶν ὑλῶν, αἵτινες εἶναι κατάλληλοι διὰ παραγωγὴν παχείας ἀσβέστου, ὑδραυλικῆς ἀσβέστου καὶ σιμέντων διὰ τῆς ἀναμείξεως διαφόρων ἀργίλλων καὶ ἐσβεσμένης ἀσβέστου εἰς διαφόρους ἀναλογίας καὶ ἐψήσεως τοῦ μείγματος. Ἡ ἐπιτυχία τῶν πειραμάτων τούτων ἤγαγεν εἰς τὴν ἔρευναν τεχνητῶν μειγμάτων ἀργίλλου καὶ ἀσβεστούχων πετρωμάτων καὶ τῷ 1822 ὁ μὲν Frost ἐφεῦρε τὸ «βρεττανικὸν σιμέντον», ὁ δὲ Joseph Apsdin, κτίστης καμίνων ἐκ Leeds, ἔλαβε προνόμιον τῷ 1824 διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ κληθέντος ὑπ' αὐτοῦ «σιμέντου Portland» διὰ στενῆς ἀναμείξεως ἀσβεστολίθου καὶ ἀργιλλούχου οὐσίας, ἐψήσεως καὶ λειοτριβήσεως αὐτῆς εἰς λεπτοτάτην κόνιν, ἥτις διαβρεχομένη δι' ὕδατος μετεβάλλετο μετά τινα χρόνον εἰς σκληρὰν μᾶζαν εὐκόλως κατεργαζομένην διὰ τῆς σμίλης καὶ ὁμοιάζουσαν καθ' ὅλα πρὸς τὸν γνωστὸν οἰκοδομικὸν λίθον τῆς Πορτλάνδης ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα. Ἡ παραγωγὴ τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ ἀνεπτύχθη ταχέως, ὅτε ὁ Isaac Charles Johnson τῷ 1844 ἔδειξεν εἰς Swanscombe τῆς Ἀγγλίας τὴν σημασίαν τῆς ἐψήσεως μέχρι τῆς θερμοκρασίας τῆς ἐνάρξεως τῆς τήξεως (παραγωγὴ τῶν κληθέντων clinker) καὶ ἐπέτυχε πολὺ ἀνώτερα ἀποτελέσματα καὶ ἀφοῦ διὰ τῶν μελετῶν τοῦ H. Le Chatelier (1887 καὶ τοῦ Michaelis προσδιωρίσθη ἡ χημικὴ σύνθεσις τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ἐκ τεχνητοῦ μείγματος, διὰ τῆς χρήσεως καὶ πρώτων ὑλῶν πλέον διαφόρων. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ τεχνητὰ σιμέντα Πόρτλανδ κατεσκευάσθησαν ἀπὸ τοῦ 1846 ὑπὸ τῶν Dupont καὶ Demarle εἰς Boulogne-sur-Mer. Ἐν Γερμανίᾳ ἱδρύετο εἰς Στεττῖνον τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον ὑπὸ τοῦ Bleibtreu τῷ 1852 καὶ ἐν Ρωσίᾳ εἰς Polev τῷ 1857. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Coplay τῷ 1873.

Παραλλήλως ἐν Γαλλίᾳ ἀνεπτύσσετο κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος ἡ κατασκευὴ σιμέντου διὰ τῆς ἀλέσεως τῶν ὑπολειμμάτων βώλων grappiers) τῆς σβέσεως τῆς ὑδραυλικῆς ἀσβέστου ἰδίως εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ἰζέρης παρὰ τὴν Γρενόβλην καὶ παρὰ τὸν Ροδανὸν εἰς Teil ἡ κατασκευὴ σιμέντων (κληθέντων ciments de grappiers), σιμέντων ταχείας πήξεως ἢ βραδείας πήξεως, ὡς τὸ σήμερον εἰσέτι κατασκευαζόμενον λευκὸν σιμέντον τῶν περιφήμων ἐργοστασίων de Lafarge et du Teil, κατάλληλον διὰ χρήσεις ὅπου ἀπαιτεῖται λευκὸν σιμέντον (π. χ. διὰ τὴν κατασκευὴν μωσαϊκῶν πλακῶν) καὶ τὸ ταχύπηκτον σιμέντον τῆς Γρενόβλης, τοῦ Vassy κτλ., ὅμοια πρὸς τὰ ταχύπηκτα «ρωμαϊκὰ σιμέντα». Τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν παρασκευαζόμενα *βραδύπηκτα ρωμαϊκὰ σιμέντα* εἶναι ἐπίσης ὁμοίας κατασκευῆς πρὸς τὰ σιμέντα ἐκ βώλων (grappiers). Τὰ σιμέντα ταῦτα περιέχουσι μεγάλην ἀναλογίαν (30%) ἀργίλλου (SiO_2 καὶ Al_2O_3) ὡς πρὸς τὴν ἄσβεστον 50% καὶ ὡς πάντα τὰ πτωχὰ εἰς ἄσβεστον σιμέντα εἶναι ταχείας πήξεως συνήθως. Τὰ σιμέντα ταῦτα ἔχουσι περιωρισμένην σημασίαν ἀπέναντι τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ, τὸ ὁποῖον συνήθως εἶναι τεχνητὸν καὶ πάντοτε βραδείας πήξεως, κατέλαβε δὲ τὴν πρώτην θέσιν, ὡς καὶ ἀπέναντι τῶν ἀντικαταστατῶν αὐτοῦ σιμέντων Πόρλανδ ὑψικαμίνων καὶ σιμέντων σκωριῶν ὑψικαμίνων ὡς καὶ τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ ἐκ μεταλλεύματος σιδήρου.

Ἰδοὺ πῶς ὁ Γάλλος καθηγητὴς H. Mesnager χαρακτηρίζει τὰς προόδους τῶν ὑδραυλικῶν κονιῶν σήμερον. Ἡ παχεῖα (κοινὴ ἄσβεστος καὶ ἡ ὑδραυλικὴ ἄσβεστος ἦτο ἄλλοτε τὸ συνδετικὸν στοιχεῖον τῶν κονιαμάτων τῶν δομῶν καὶ τὸ σιμέντον ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον δι' ἐξαιρετικὰ ἔργα. Ἤδη τὸ σιμέντον ὁλονὲν ἀντικαθιστᾷ τὴν ὑδραυλικὴν ἄσβεστον καὶ πολλάκις τὴν κοινὴν τοιαύτην. Ἡ κατασκευὴ τοῦ σιμέντου σήμερον γίνεται εἰς τρόπον ὥστε ἡ πῆξις αὐτοῦ νὰ ἀρχίζῃ μόνον μετὰ 1 ½ ὥραν ἀπὸ τῆς ἀναμείξεως· οὕτω δύναται νὰ μεταφέρηται εὐχερῶς εἰς τὸ ἐργοτάξιον καὶ νὰ χρησιμοποιῆται ἄνευ δυσκολίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πήξεως ἐπιτυγχάνεται ταχεῖα σκλήρυνσις αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὸ κονίαμα ἢ τὸ σκυρόδεμα νὰ ἔχῃ ἀντοχήν, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἐπετυγχάνετο μετὰ πάροδον πολλῶν μηνῶν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ σιμέντα ἀνωτέρας ἀντοχῆς ἢ ὑπερσίμεντα, δι' ὧν ἡ ἐργασία ἐκτελεῖται ταχύτερον καὶ ἐπέρχεται οἰκονομία ξυλοτύπων.

Τὰ σιμέντα Πόρτλανδ ἐπέτρεπον ἀντοχὴν τῶν κονιαμάτων ἢ τῶν σκυροδεμάτων αὔξουσαν κατὰ πρόοδον περίπου γεωμετρικὴν ἐντὸς 7, 28, 84 καὶ 365 ἡμερῶν. Τὰ σημερινὰ ὑπερσιμέντα, καὶ πλεῖστα συνήθη σιμέντα, παρέχουσι σκυροδέματα ἔχοντα εἰς τρεῖς ἡμέρας τὴν ἀντοχὴν ἣν εἶχον ἄλλοτε μετὰ 3 μῆνας. Αἱ τελικαὶ ἀντιστάσεις ὅμως δὲν ηὐξήθησαν κατ' ἀναλογίαν. Ἐπιτυγχάνονται εἰς μίαν ἑβδομάδα τὸ πενταπλάσιον, καὶ εἰς τρεῖς μῆνας τὸ ἡμιπενταπλάσιον, τῶν ἀντιστάσεων, αἵτινες ἐπετυγχάνοντο πρὸ τριακονταετίας, ἤτοι 400 χιλιόγραμμα κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον εἰς τρεῖς μῆνας διὰ σκυρόδεμα περιέχον 300 χγρ. κατὰ κυβικὸν μέτρον. Ἡ ἐπιτευχθεῖσα πρόοδος εἶναι σημαντική.

Τὰ ἀργιλλικὰ σιμέντα, ἐφευρεθέντα ὑπὸ τοῦ Γάλλου Bied τῷ 1908, συμφώνως πρὸς ἰδέαν τοῦ Fremy καὶ τοῦ Vicat, εἶναι τὸ μὲν πρακτικῶς ἀπολύτως ἀπρόσβλητα ὑπὸ τοῦ θαλασσίου ὕδατος καὶ τῶν θειικῶν ἀλάτων, ἔχουσι δ' ἔτι ἀνωτέρας ἀντιστάσεις, ἤτοι 500 χλγρ. κατὰ τετραγ. ἑκατμ. εἰς 28 ἡμέρας. Ἡ ἀντίστασις οὕτω ἐτετραπλασιάσθη ἐντὸς πεντήκοντα ἐτῶν.

Μεγάλαι ἔρευναι γίνονται πρὸς ἀναζήτησιν νέων τύπων σιμέντων μὲ ἄσβεστον καὶ ποτιολάνην. Τὸ ἀπὸ μακροῦ χρησιμοποιούμενον σιμέντον σκωρίας ὑψικαμίνου τελειοποιεῖται διὰ ρυθμίσεως τῆς συνθέσεως αὐτοῦ, ὥστε νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ, καὶ δι' ἐψήσεως. Εἴς τινα ἐργοστάσια τὸ μεῖγμα τῶν λεπτῶς λειοτριβημένων ὑλικῶν γίνεται ἐν ξηρῷ ἐντὸς ἀναμεικτῆρος δι' ἀέρος. Οὕτω ἐπιτυγχάνεται κόνις τελείως ὁμοιογενής, ἥτις μετὰ ὄπτησιν καὶ νέαν λειοτρίβησιν παρέχει σιμέντον.

Τέλος γίνονται μελέται, αἵτινες δὲν κατέληξαν εἰσέτι εἰς ὁριστικὰ ἀποτελέσματα, πρὸς ἐπίτευξιν διὰ σημαντικῶν προσθηκῶν γύψου, σιμέντων ταχείας σκληρύνσεως, τιμῆς κατωτέρας τοῦ ἀργιλλικοῦ σιμέντου καὶ τῶν ὑπερσιμέντων, ἀντεχόντων καλῶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰ θειικὰ ὕδατα.

Ἰδιότητες. Σύνθεσις, πῆξις καὶ σκλήρυνσις τῶν σιμέντων. Τὰ σιμέντα εἶναι προϊόντα ἀναμείξεως ἀργίλλου καὶ ἀσβεστολίθου (ἢ μαργῶν ἄμμου, τράσση, ποτιολάνης, θηραϊκῆς γῆς), ἅτινα κονιοποιοῦνται ἐὰν εἶναι ἀνάγκη καὶ ἐψήνονται καὶ τὰ ὁποῖα κατόπιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστῶσι σβέσιν ἀφ' ἑαυτῶν ὡς συμβαίνει διὰ τὴν παχεῖαν, τὴν ἰσχνὴν καὶ τὴν ὑδραυλικὴν ἄσβεστον, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποστῶσι λειοτρίβησιν ἵνα καταστῶσιν ὑδραυλικά. Κατὰ τὸν Vicat εἰς τὰ σιμέντα πᾶσα ἡ ἄσβεστος CaO εἶναι χημικῶς ἡνωμένη μετὰ τοῦ πυριτικοῦ ἀνυδρίτου (πυριτιοξειδίου) SiO_2 καὶ τοῦ ἀργιλλιοξειδίου Al_2O_3.

Τὰ προϊόντα τῆς ἐψήσεως εἰς μὲν τὰ σιμέντα τὰ λαμβανόμενα ἐξ ὑπολειμμάτων ἐψήσεως ὑδραυλικῆς ἀσβέστου, μὴ σβεννυμένων δι' ὕδατος, εἶναι οἱ βῶλοι (grappiers) καὶ εἰς τὰ σιμέντα Πόρτλανδ τὰ κλίνκερ (clinker, ἀγγλικὴ λέξις σημαίνουσα σκωρίαν ἡμιτετηγμένην ἢ ἡμιυαλοποιημένην).

Ἡ σύνθεσις τῶν κλίνκερ καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς λαμβανομένης κόνεως ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον μεγάλων ἐρευνῶν διὰ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως καὶ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως.

Ἡ χημικὴ σύνθεσις τῶν σιμέντων, λαμβανομένων ὡς ἓν ὅλον, ἀνευρίσκεται εὐκόλως. Οὕτω τὸ σιμέντον Πόρτλανδ (ὡς δεικνύεται ἐν τῷ τριγωνικῷ διαγράμματι τοῦ Feret εἰς ἄρθρον κονίαμα) σύγκειται ἐξ 1 μέρους πυριτιοξειδίου καὶ ἀργιλλιοξειδίου ($SiO_2+Al_2O_3$) πρὸς 1,7 ἀσβέστου CaO.

Digitized by Google

τὸ SiO_2 καὶ Al_2O_3 συνυπολογίζεται καὶ τὸ ὑπάρχον ὀξείδιον τοῦ σιδήρου Fe_2O_3. Εἰς ἑκατοστὰ τὸ σιμέντον Πόρτλανδ περιέχει 60 ἕως 65 % ἀσβέστου, 18 ἕως 24 % πυριτιοξειδίου, 5 ἕως 10 % ἀργιλλιοξειδίου, 1 ἕως 4 % ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, ὀλίγην μόνον μαγνησίαν MgO (0,5 ἕως 2%), θειικὰς ἑνώσεις μετρουμένας ὡς SO_3 (0,5 ἕως 3 %),

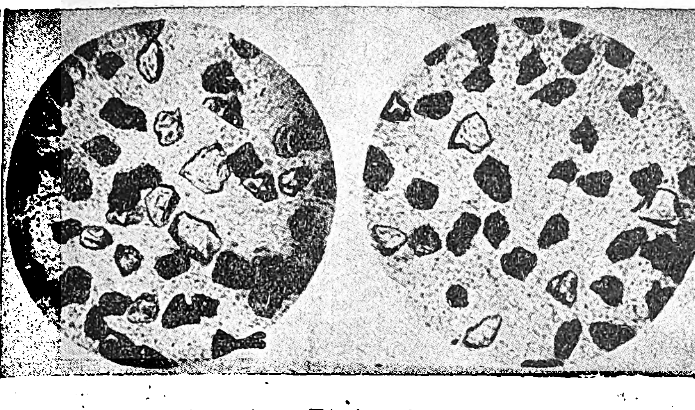

1) *Μικροφωτογραφία σιμέντου Πόρτλανδ ἐκ σκωριῶν.* 2) *Μικροφωτογραφια σιμέντου ὑψικαμίνων.*

ὕδωρ 1 ἕως 3%. Τὸ SiO_2, τὸ Al_2O_3 καὶ τὸ Fe_2O_3 εἶναι οἱ καλούμενοι κατὰ τὸν H. Le Chatelier ὑδραυλικοὶ παράγοντες καὶ ὁ λόγος:

$$CaO : (SiO_2 + Al_2O_3 + Fe_2O_3)$$

εἶναι ὁ ὑδραυλικὸς δείκτης, ὅστις ὀφείλει νὰ τηρῆται ἄνω τοῦ 1,7 καὶ συνήθως κυμαίνεται περὶ αὐτό. Τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ εἶναι μέγα, ἴσον πρὸς 3,1 ἕως 3,3 μετὰ τὴν πύρωσιν (εἰδικὸν βάρος τῶν κλίνκερ), κατόπιν εἰς τὸν ἀέρα ἀπορροφεῖ ὑγρασίαν καὶ ἀνθρακικὸν ἀνυδρίτην καὶ τὸ εἰδικὸν βάρος κατέρχεται εἰς 2,9. Τὸ σιμέντον, ἤτοι ἡ καθ' ἑαυτὸ κόνις, ἔχει εἰς σωροὺς μὴ πεπιεσμένον εἰδικὸν βάρος 1,16, καλῶς πεπιεσμένον δὲ 1,9. Ἐν τῇ πράξει ὑπολογίζεται 1,2 ἕως 1,6. Ἔχει χρῶμα τεφροκαστανόχρουν.

Τὰ σώματα, ἐξ ὧν τὸ σιμέντον συνίσταται, εἶναι κυρίως τὰ πυριτικὰ τριασβέστιον, διασβέστιον καὶ μονοασβέστιον $SiO_2 3CaO$, $SiO_2 2CaO$, $SiO^2 CaO$ καὶ τὰ ἀργιλλικὰ ἀσβέστια Al_2O_3 (μετ' ὀλίγου σιδηρώδους ἀσβεστίου). Ἐκ τούτων τὸ παρέχον προϊόντα ἔχοντα τὴν ἰσχυροτέραν συνοχὴν κατὰ τὴν πῆξιν εἶναι τὸ πυριτικὸν τριασβέστιον, ὅπερ ἐπιδιώκεται νὰ παραχθῇ δι' ἀνυψώσεως κατὰ τὸ δυνατὸν τῆς ἀναλογίας εἰς ἄσβεστον τοῦ μείγματος. Πρέπει ὅμως νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ὕπαρξις ἐλευθέρας ἀσβέστου εἰς τὸ ἕτοιμον πρὸς χρῆσιν σιμέντον, διότι αὕτη προσλαμβάνουσα ὕδωρ, προκαλεῖ διόγκωσιν καὶ ρωγμὰς δι' ὧν ἐπέρχεται ἡ καταστροφὴ τοῦ κονιάματος. Ἡ παραγωγὴ τῶν διαφόρων τούτων συστατικῶν εἰς τὴν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν τῆς ἐψήσεως καὶ κατὰ τὴν μετέπειτα ψῦξιν παρίσταται διὰ τοῦ ἀναφερθέντος γνωστοῦ στερεοῦ διαγράμματος τῆς τήξεως τῶν μειγμάτων τῶν τριῶν σωμάτων Si_1O_2, Al_2O_3 CaO, ὅπερ συναντᾶται εἰς τοσαύτας τῆς ὀρυκτῆς χημείας κατεργασίας (σκωρίαι, ὑψικάμινοι, κεραμευτικὴ κτλ.). Σχηματίζονται εὐτηκτικὰ μείγματα καὶ οὕτω διὰ τὰς ἀναλογίας τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ εἰς 1335° ἔχομεν εὐτηκτικὴν συγκειμένην ἐκ τῶν τριῶν συστατικῶν $SiO_2 2CaO$, $SiO_2 5CaO$, $3Al_2O_3 5CaO$ καὶ

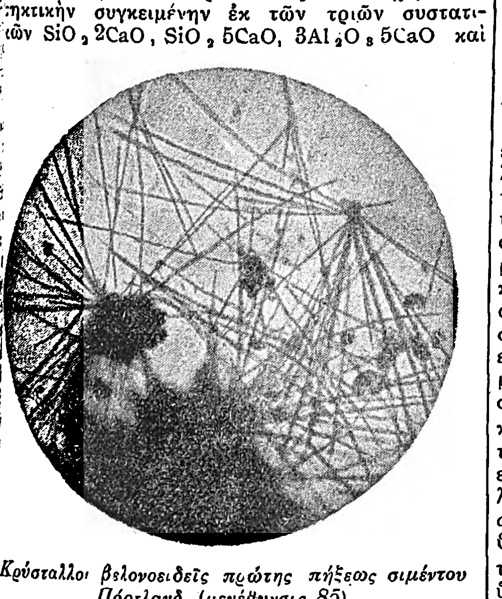

Κρύσταλλοι βελονοειδεῖς πρώτης πήξεως σιμέντου Πόρτλανδ (μεγέθυνσις 85).

$l_2O_3 3CaO$. Ἐξ αὐτῆς παράγονται τὰ ἑξῆς σώματα $SiO_2 3CaO$, $SiO_2 2CaO$, $Al_2O_3 3CaO$ καὶ CaO. Εἰς τὴν θερμοκρασιαν ταύτην τὰ $SiO_2 2CaO$ καὶ ἡ ἄσβεστος CaO ἑνοῦνται καὶ αὐξάνει ἡ ἀναλογία τῆς $SiO_2 3CaO$ ὅταν κατέρχεται ἡ θερμοκρασία. Διὰ νὰ παραχθῇ λοιπὸν τὸ πυριτικὸν τριασβέστιον $SiO_2 3CaO$, ὅπερ εἶναι τόσον χρήσιμον, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ φθάσωμεν μέχρι θερμοκρασίας τήξεως τῶν ἄνω ὑλικῶν CaO, SiO_2, Al_2O_3 ὑπὸ τὴν δοθεῖσαν ἀναλογίαν, ἥτις ὑπερβαίνει τοὺς 1650°. Τότε τὸ κλίνκερ περιέχει περίπου 45 % $SiO_2 3CaO$, 35 % $SiO_2 2CaO$ καὶ 20 % $Al_2O_3 3CaO$ καὶ μόνον ἂν ἡ ἔψησις δὲν γίνῃ καλῶς ἔχομεν ἄσβεστον ἐλευθέραν CaO καὶ μείζονα ποσότητα $3Al_2O_3 5CaO$, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει πάντοτε. Ἡ παρουσία ὀλίγου ὀξειδίου τοῦ σιδήρου καὶ μαγνησίας καταβιβάζει ὀλίγον τὴν θερμοκρασίαν ἐψήσεως τοῦ κλίνκερ εἰς 1425°. Ὁ σίδηρος ὑπάρχει φαίνεται ὑπὸ τὴν μορφὴν $4CaO.(Fe,Al_2)O_3$. Ἐν τούτοις ὑπάρχει ἀκόμη πολὺ σκότος εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῶν συστατικῶν τούτων παρὰ τὰς μεγάλας ἐρεύνας τῶν H. Le Chatelier, Michaelis, τῶν Γερμανῶν W. Dyckerof, Tremmel, τῶν Ἀμερικανῶν Rankin καὶ White καὶ τοῦ Jänecke (1926 — 1927) ὡς καὶ τοῦ Σκανδιναυοῦ Törnebohm (1897) κτλ.

Τέλος ἐπιζητεῖται ἡ γραφικὴ παράστασις τοῦ τετραμεροῦς συστήματος $CaO—SiO_2—Al_2O_3—Fe_2O_3$ ὑπὸ τῶν Spindel (1927) καὶ Kühl.

Τὰ στοιχεῖα τὰ ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν μικρογραφικὴν ἐξέτασιν τῶν κλίνκερ ἔλαβον παρὰ τοῦ Törnebohm διάφορα πεποιημένα ὀνόματα (alite, belite, celite, felite), χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀπόλυτος συμφωνία ἐπὶ τῆς συστάσεως αὐτῶν. Οὕτω κατὰ τὸν H. Le Chatelier τὸ κυριώτερον συστατικόν, ἡ *alite*, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ $SiO_2 3CaO$, ἐνῷ τινὲς θεωροῦσιν αὐτὸ ὡς στερεὸν διάλυμα

$$SiO_2 3CaO + Al_2O_3 3CaO.$$

Ἡ belite εἶναι στερεὸν διάλυμα ἀργιλλικοῦ τριασβεστίου εἰς πυριτικὸν διασβέτιον ἢ κατὰ τὸν H. Le Chatelier ἁπλῶς πυριτικὸν διασβέστιον, ἡ δὲ celite ὁμοίως εἶναι τὸ $2CaO. Fe_2O_3$ καὶ ἡ felite εἶναι ἄμορφος ὑαλώδης μᾶζα περιέχουσα σίδηρον, ἀποτελοῦσα στερεὸν διάλυμα.

Ἀλίτης κλίνκερ σιμέντου Πόρτλανδ (μεγέθυνσις 100..

Ἡ μελέτη τῆς πήξεως καὶ σκληρύνσεως διὰ ὑδατώσεως τῆς κόνεως τῶν κλίνκερ εἶναι ἀκόμη δυσκολωτέρα. Τὰ συστατικὰ τοῦ κλίνκερ διακρίνονται εὐκρινῶς διὰ τοῦ μικροσκοπίου, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἐνυδατωθέντος σιμέντου εἶναι δυσδιάκριτα, καθόσον εἰς αὐτὰ τὰ κεχωρισμένα συστατικὰ ἔχουσι πολὺ μικροτέραν σημασίαν τῶν πυκνῶν, ἀμόρφων καὶ ὁμοιογενῶν ἀπὸ ἀπόψεως μικρογραφικῆς συστατικῶν. Διὸ καὶ ἄμεσος χημικὸς προσδιορισμὸς αὐτῶν δὲν κατωρθώθη εἰσέτι, ἀλλ' ἐγένοντο κεχωρισμένως ἐπὶ τῶν συστατικῶν τοῦ κλίνκερ καὶ τῶν προϊόντων ὑδατώσεως αὐτῶν. Ἐπὶ πλέον ἐγένοντο παρατηρήσεις ἐπὶ μικρογραφικῶν ἐλασμάτων. Κατὰ ταῦτα ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ ὕδατος εἶναι ἡ ὑδρόλυσις τῶν συστατικῶν. Κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν παράγονται, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῶν χημικῶν ἰσορροπιῶν, ἅλατα ἔνυδρα πλέον σταθερὰ καὶ ὀλιγώτερον βασικὰ καὶ ἐκλύεται ἔνυδρος ἄσβεστος $Ca(OH)_2$ καὶ θερμότης ὡς ἐκτίθεται λεπτομερέστερον εἰς τὸ ἄρθρον *κονίαμα*. Ὅταν ἡ περιεκτικότης εἰς ἔνυδρον ἄσβεστον φθάσῃ ὡρισμένην ἀναλογίαν, τὸ παραγόμενον ὑδροαργιλλικὸν τριασβέστιον καθίσταται σταθερὸν καὶ σχηματίζεται εἰς βάρος πάντων τῶν ἀργιλλικῶν ἁλάτων τοῦ σιμέντου. Τὰ πυριτικὰ ἔνυδρα ἅλατα δὲν εἶναι εἰσέτι σταθερὰ καὶ καθίστανται σταθερὰ ὅταν ἐπέλθῃ κόρος τοῦ ὕδατος εἰς ἔνυδρον ἄσβεστον. Τὰ πυριτικὰ ἅλατα ἐξακολουθοῦσι νὰ παρέχωσιν ἄσβεστον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐναποτίθενται στερεοὶ κρύσταλλοι ἐνύδρου ἀσβέστου. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ μὲ τὰ σιδηροῦχα ἅλατα. Ἡ δρᾶσις ὅμως δὲν ἐξακολουθεῖ μέχρις ἐπιτεύξεως ἰσορροπίας μεταξὺ πάντων τῶν συστατικῶν τούτων, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως σημαντικῶν ποσοτήτων κλίνκερ μὴ ὑδατωθέντων εἰς πᾶν πεπηγμένον καὶ στερεοποιημένον σιμέντον καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐλευθέρας ἐνύδρου ἀσβέστου $Ca(OH)_2$ εἰς ταῦτα. Οὕτω καθορίζεται ὁ βαθμὸς μέχρι τοῦ ὁποίου παύει ἡ ὑδάτωσις.

Ἡ ὑδάτωσις παύει διὰ τῆς πηκτώδους μορφῆς, ἣν λαμβάνουν τὰ παραγόμενα συστατικὰ καὶ δὴ τὰ ἀργιλλικὰ καὶ μικροκρυσταλλικὰ ἢ ἄμορφα πυριτικὰ ἅλατα. Οὕτω τὸ ἔνυδρον σιμέντον περιέχει ποσότητα ἐνύδρων κόκκων κλίνκερ ἐκ πυριτικοῦ διασβεστίου καὶ τριασβεστίου καὶ σιδηρούχων ἁλάτων. Τὰ ὑδροαργιλλικὰ ἅλατα εἶναι σχεδὸν ἐντελῶς ὑδατωμένα ὑπὸ μορφὴν κρυσταλλικήν, ἡ ἔνυδρος ἄσβεστος εἶναι ὑπὸ μορφὴν ἑξαγωνικῶν κρυστάλλων μεγέθους μέχρις 1 χλστμ. καὶ τὸ ὑπόλοι-

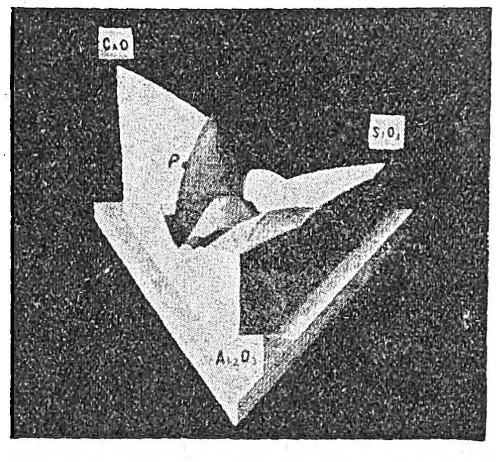

Πρῖσμα παριστῶν τὴν τῆξιν συστημάτων ἐν ἰσορροπίᾳ τριμερῶν ἀσβέστου, ὀξυπυριτίου καὶ ὀξυαργιλλίου.

πον εἶναι ἄμορφος πυκνὴ μᾶζα ἢ πιθανώτερον λεπτοκρυσταλλικὴ μᾶζα ὑδροπυριτικῶν ἁλάτων μετ' ὀλίγου ὀξειδίου τοῦ σιδήρου. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται πῶς λεπτοτέρα λειοτρίβησις αὐξάνει τὴν συνοχὴν τοῦ σιμέντου.

Ἡ προστιθεμένη γύψος κατὰ τὴν ἄλεσιν τῶν κλίνκερ ἐπιβραδύνει τὴν πῆξιν, ἴσως διὰ τῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς κροκιδώσεως (floculation) τῶν κολλοειδῶν διαλυμάτων, ἅτινα παράγονται, ἢ ἴσως διότι παράγονται θειοαργιλλικὰ ἅλατα ἀντὶ τῶν ὑδροαργιλλικῶν. Ἐγεννήθησαν μακραὶ συζητήσεις, μὴ τερματισθεῖσαι εἰσέτι, ἐὰν ἡ πηκτώδης μᾶζα εἶναι ἄμορφος ἢ μικροκρυσταλλική. Ἡ ἄνω ἐκτεθεῖσα ἀνάλυσις ἐξηγεῖ πάντως τὴν ἔναρξιν τῆς πήξεως καὶ τὴν μετέπειτα ἐπὶ μακρὸν προϊοῦσαν σκλήρυνσιν καὶ μεταξὺ ἄλλων τὴν σημασίαν τῆς λεπτότητος τῶν κόκκων. Ἐν περιλήψει, ἡ πῆξις ὀφείλεται ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν κρυστάλλωσιν τῶν ἀργιλλικῶν ἁλάτων καὶ ἡ σκλήρυνσις εἰς τὴν προϊοῦσαν ἀπόθεσιν τῶν πυριτικῶν ἁλάτων. Αἱ μελέται τῆς συνθέσεως καὶ τῆς πήξεως τῶν σιμέντων ἔσχον πλεῖστα πρακτικὰ ἀποτελέσματα ὄχι μόνον, ὡς εἴπομεν, διὰ τὴν κανονικὴν παραγωγὴν τῶν σιμέντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ποιότητος καὶ διὰ τὴν ἀντοχὴν αὐτῶν εἰς τὰς χημικὰς ἐπιδράσεις. Οὕτω εὑρέθησαν τὰ ἐκ τῆς μαγνησίας προερχόμενα ἐλαττώματα καὶ οἱ λόγοι τῆς καταστροφῆς τῶν σιμέντων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰ θειικὰ ὕδατα (βλ. *κονίαμα*), ἥτις ἀποφεύγεται διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὸ σκυροκονίαμα τράσση, θηραϊκῆς γῆς ἢ ἄλλης ποτιολάνης. Ἐπίσης διὰ τῶν μελετῶν τούτων ἀνεκαλύφθησαν τὰ σιμέντα ἀνωτέρας ἀντοχῆς καὶ τὰ ἀργιλλικά, ἐβελτιώθη δὲ ἡ ποιότης τῶν σιμέντων σκωριῶν κτλ. Τὰ σιμέντα ἀνωτέρας ἀντοχῆς ὀφείλουσι τὰς ἰδιότητας αὐτῶν εἰς καλυτέραν ἄλεσιν τῶν πρώτων ὑλῶν, καλυτέραν παρακολούθησιν

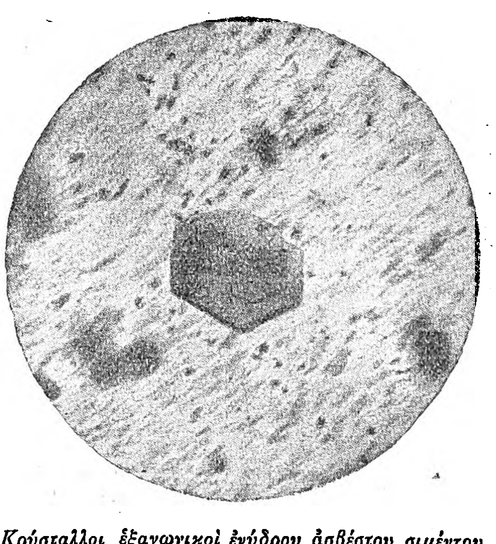

Κρύσταλλοι ἑξαγωνικοὶ ἐνύδρου ἀσβέστου σιμέντου Πόρτλανδ (μεγέθυνσις 85).

τῆς συνθέσεως καὶ ἰδίως τῆς καταλλήλου ἐψήσεως, καὶ λεπτοκοκκοτέραν ἄλεσιν τῶν κλίνκερ, καὶ προσθήκης εἰς τὸ πρὸς ἔψησιν μεῖγμα ὀλίγου ὀξειδίου τοῦ σιδήρου ὑπὸ μορφὴν πυριτικῶν σκωριῶν (½ %), τὸ ὁποῖον διευκολύνει τὴν ἔναρξιν τήξεως τοῦ κλίνκερ (γερμ. Schmelzerreger, δηλαδὴ διεγέρτης τήξεως).

Digitized by Google

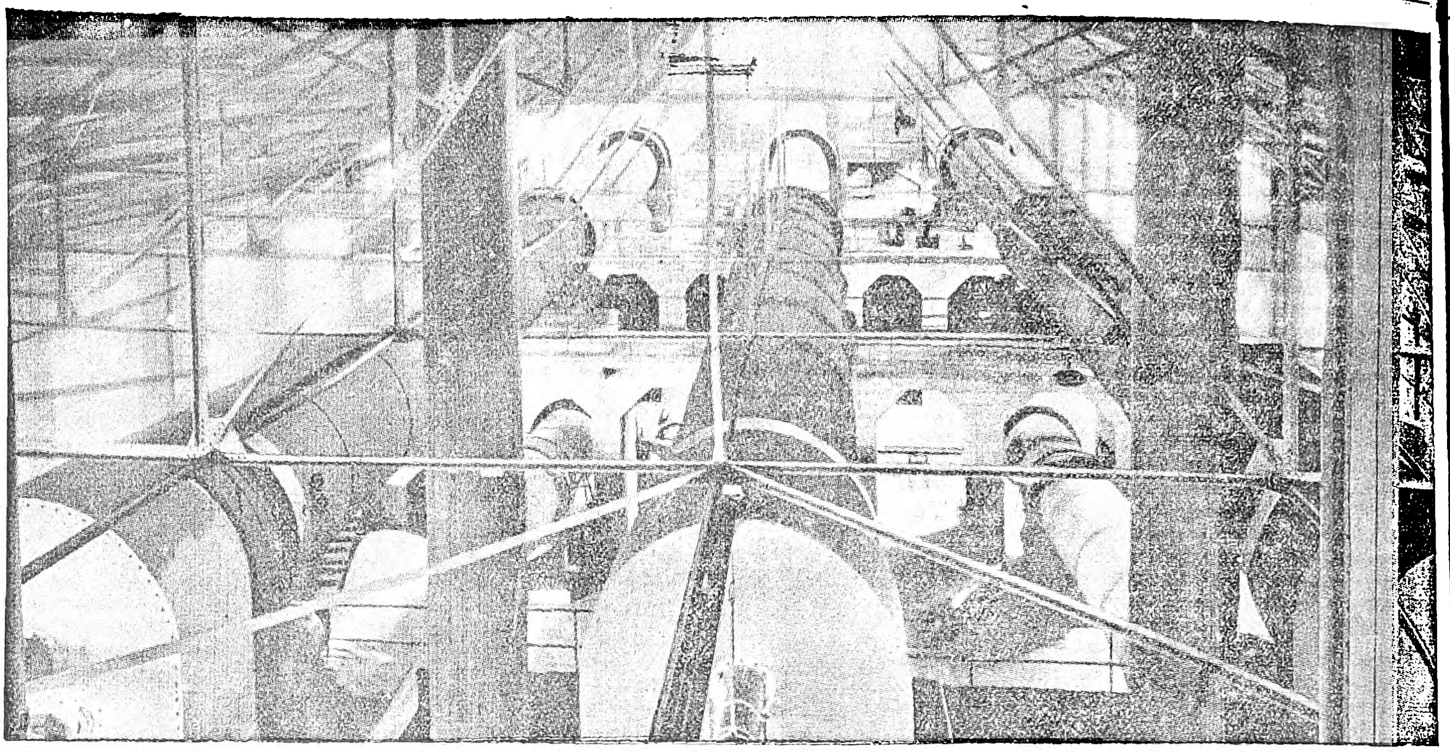

Ἐσωτερικὸν ἐγκαταστάσεως 3 περιστροφικῶν καμίνων καὶ ψυκτήρων κλίνκερ.

Εἴδη σιμέντων. Κατὰ τὸν H. Le Chatelier τὰ φυσικὰ σιμέντα, ἤτοι τὰ προερχόμενα ἐξ ἐψήσεως πετρωμάτων ἄνευ ἀναμειξεως ἄλλων καὶ διαφέροντα τῆς ὑδραυλικῆς ἀσβέστου διότι εἶναι πτωχότερα αὐτῆς εἰς ἄσβεστον, διακρίνονται κυρίως εἰς:

1) *Σιμέντα ταχείας πήξεως.* Τοιοῦτον εἶναι τὸ σιμέντον τοῦ Vassy ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὸ ρωμαϊκὸν σιμέντον τῶν Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν (καλούμενον ἐνίοτε σιμέντον Πάρκερ, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου αὐτοῦ). Παράγονται διὰ τῆς ἐψήσεως ἀσβεστολίθου λίαν ἀργιλλικοῦ (μάργης) εἰς θερμοκρασίαν μόλις ἀρκοῦσαν πρὸς διάσπασιν τῆς ἀσβέστου (950°), ἧς ἐπακολουθεῖ λειοτρίβησις. Παρουσιάζουσι ταχεῖαν πῆξιν καὶ σκλήρυνσιν πολὺ βραδεῖαν, βραδυτέραν κατὰ πολὺ τῆς τῶν σιμέντων Πόρτλανδ, ἀπὸ τῶν ὁποίων διακρίνονται διότι περιέχουσιν ὀλιγωτέραν τούτων ἄσβεστον καὶ περισσότερον θειικὸν ὀξύ.

2) *Σιμέντα βραδείας πήξεως.* Ταῦτα ἐψήνονται εἰς θερμοκρασίαν ἴσην πρὸς τὴν τῶν σιμέντων Πόρτλανδ, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ προέρχονται ἐξ ἀργιλλούχων ἀσβεστολίθων φυσικῶν, ὧν ἡ σύνθεσις δὲν δύναται νὰ εἶναι ποτὲ ὁμοιογενής, ὡς ἡ τῶν τεχνητῶν μειγμάτων, εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ παρουσία ἐλευθέρας ἀσβέστου, ὁ χρόνος πήξεως καὶ ἡ σύνθεσις αὐτῶν ποικίλλει ἀπὸ τῆς τῶν ταχείας πήξεως μέχρι τῶν καθ᾽ ἑαυτὸ Πόρτλανδ. Παράγονται περίπου ὡς ταῦτα. Εἰς ταῦτα ἀνάγονται καὶ τὰ ρωμαϊκὰ σιμέντα βραδείας πήξεως τῶν Γερμανῶν.

Σιμέντα ἐκ βώλων (ciment de grappiers). Προερχόμενα ἐκ λειοτριβήσεως, ὡς εἴπομεν, τῶν μὴ σβεννυμένων βώλων κατὰ τὴν παρασκευὴν ὑδραυλικῆς ἀσβέστου, περιέχουσι τέσσαρας διαφόρους οὐσίας, ὧν δύο εἶναι ἀδρανεῖς, ἤτοι ἄσβεστος μὴ ἐψημένη καὶ πλινθίνη παραχθεῖσαι ἐξ ἐπιδράσεως τῶν πυριτιούχων παρειῶν τῶν καμίνων, καὶ δύο ἄλλαι λίαν ὑδραυλικαί, ἤτοι ἐσβεσμένη ὑδραυλικὴ ἄσβεστος καὶ σιμέντον βραδείας πήξεως. Ὅταν τοῦτο ἐπικρατῇ, ἡ ποιότης τοῦ προϊόντος εἶναι καλή. Περιέχουσι καὶ αὐτὰ περισσοτέρας ἔτι τῶν προηγουμένων ἀναλογίας ἐλευθέρας ἀσβέστου, ἕνεκα δὲ τῆς ποικιλίας τῶν πρώτων ὑλῶν ἡ σύνθεσις αὐτῶν ποικίλλει· συνήθως προτιμῶνται ἀσβεστόλιθοι περιέχοντες σημαντικὴν ποσότητα ὀξυαργιλλίου. Τὸ σιμέντον τοῦτο περιέχει τελικῶς μεῖγμα πυριτικοῦ τριασβεστίου (SiO_2, 3 CaO) μετὰ ἀδρανῶν ὑλῶν.

Τὰ ἄνω εἴδη σιμέντων δὲν ἔχουσι πλέον μεγάλην σημασίαν. Ἀντιθέτως ἔχουσι μεγίστην σημασίαν τὰ τεχνητὰ σιμέντα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται:

1) Τὰ *σιμέντα Πόρτλανδ*, τεχνητὰ βραδείας πήξεως, καὶ αἱ παραλλαγαὶ αὐτῶν, σιμέντα Πόρτλανδ ἀνωτέρας ποιότητος, σιμέντα Πόρτλανδ ὑψικαμίνων.

2) Τὰ *ποτιολανικὰ σιμέντα* καὶ τὰ ἐκ σκωριῶν ὑψικαμίνων δι᾽ ἀναμείξεως.

3) Τὰ *ἀργιλλικὰ σιμέντα*, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἰδίαν τάξιν.

Σιμέντα Πόρτλανδ. Τὰ ἐργοστάσια σιμέντων, ἅτινα σήμερον παράγουσιν ἄνω τῶν 100 τόννων ἡμερησίως, περιλαμβάνουσι λατομεῖα πρὸς ἐξόρυξιν πρώτων ὑλῶν, μεταφορὰν καὶ ἐναποθήκευσιν αὐτῶν, ὡς καὶ γαιάνθρακας διὰ τὴν θέρμανσιν τῶν καμίνων, ἐγκαταστάσεις θραύσεως, ἀναμείξεως καὶ λειοτριβήσεως τῶν πρώτων ὑλῶν, καμίνευσιν αὐτῶν ἐντὸς διαφόρου τύπου καμίνων, διαθρυμματισμὸν καὶ ἄλεσιν τῶν καμινευθεισῶν ὑλῶν, ἐναποθήκευσιν καὶ συσκευασίαν εἰς σάκκους ἢ βαρέλλια, χημεῖον καὶ ἐργαστήριον δοκιμῶν πρὸς παρακολούθησιν τῶν ὑλῶν κατὰ τὰ διάφορα αὐτῶν στάδια μετατροπῆς. Τὰ σιμεντοποιεῖα ἱδρύονται συνήθως ἐγγὺς τῶν λατομείων, ἐξ ὧν δύναται νὰ ληφθῇ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀπαιτουμένων πρώτων ὑλῶν, ἤτοι κρητῖδος ἢ ἀσβεστολίθου, ἀργίλλου, μάργης κλπ.

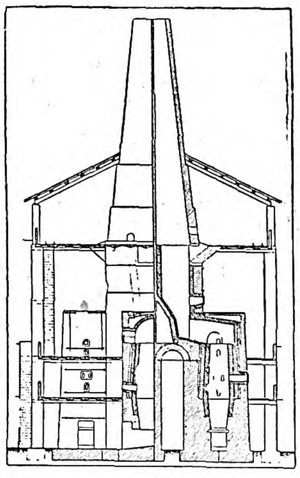

Κάμινος φρεατοειδὴς Dietzsch.

Τὰ λατομεῖα εἶναι σήμερον ὠργανωμένα μὲ μεθόδους νεωτεριστικῆς μηχανικῆς ἀνορύξεως τῶν ὑπονόμων, ὅταν τὸ πέτρωμα εἶναι σκληρόν, διὰ μηχανικῶν ἐκσκαφέων καὶ πτύων, μεταφορέων κλπ.· π. χ. ἐν Πειραιεῖ ὑπάρχει ἐναέριος συρματοσχοίνινος μεταφορεὺς διὰ τὸ ἐργοστάσιον τῆς γενικῆς ἑταιρείας τσιμέντων «Ἡρακλέους». Ἡ θραῦσις, ἀνάμειξις καὶ λειοτρίβησις γίνονται ἐντὸς μεγάλων θραυστήρων διὰ σιαγόνων καὶ κατόπιν διὰ τριβέων διὰ σφαιρῶν καὶ κυλινδρικῶν τριβέων, διὰ σφαιρῶν (tube mills, broyeurs à boulets), ὅπου γίνεται καὶ ἡ ἀνάμειξις ἐν ξηρῷ ἢ ἐν ὑγρῷ διὰ προσθήκης ὕδατος.

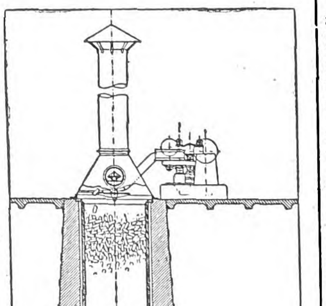

Κάμινος φρεατοειδὴς Thiel.

Ἡ ἔψησις ἐγίνετο ἄλλοτε εἰς φρεατοειδεῖς καμίνους, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς συνήθους ἀσβεστικαμίνου. Αἱ φρεατοειδεῖς κάμινοι ἦσαν ποικιλωτάτων σχημάτων, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνηθειῶν, τῆς φύσεως τῶν χρησιμοποιουμένων πετρωμάτων κτλ. Δι᾽ αὐτῶν παράγονται ἔτι αἱ ὑδραυλικαὶ ἄσβεστοι. Ἐπεκράτουν κατακόρυφοι κάμινοι ἐν εἴδει βαρελλίων ἢ ἐν εἴδει ἀνεστραμμένου κώνου καὶ ἦσαν ἀσυνεχοῦς ἐνεργείας, ὡς αἱ παρ᾽ ἡμῖν τῆς καλουμένης ἀσβέστου καμινίου. Τελειοποίησιν ἀπετέλεσαν αἱ συνεχεῖς κάμινοι Dietzsch, ὅπου ἐπιτυγχάνεται καλυτέρα χρησιμοποίησις τῆς θερμότητος καὶ αἱ κάμινοι Stein, Schneider, Thiel. Προσετέθη εἰς αὐτὰς ἡ προσφύσησις ἀέρος ἀντὶ τοῦ τεχνητοῦ ἑλκυσμοῦ κτλ. Οἱ λίθοι ἐφορτώνοντο εἰς τεμάχια καὶ ὅταν ἐγενικεύθη ἡ λειοτρίβησις τὸ μεῖγμα ἐφορτώνετο ὑπὸ μορφὴν προχείρων πλινθίδων κατασκευαζομένων δι᾽ ἀναμείξεως τῶν ἀλευροποιημένων πετρωμάτων μετ᾽ ὀλίγου ὕδατος. Ὁ πολτὸς ἐναποτίθεται καὶ ξηραίνεται, τὸ στρῶμα ἀποσπᾶται εἰς τεμάχια ἀκανονίστων σχημάτων.

Αἱ πρῶται φρεατοκάμινοι κατηνάλισκον καύσιμον ὕλην (κὼκ) ἴσην πρὸς τὰ 70—80 % τοῦ βάρους τοῦ κλίνκερ. Ἀλλὰ διὰ συνδυασμοῦ χρησιμοποιήσεως τῶν καυσαερίων πρὸς ξήρανσιν τῶν πλινθίδων, ὡς εἰς τὴν κάμινον Dietzsch κτλ., παρουσιάζουσι σήμερον μεγάλην οἰκονομίαν καυσίμου ὕλης, ἤτοι 20—30 % τοῦ βάρους τοῦ κλίνκερ. Ἡ δὲ θερμοκρασία ἐψήσεως ἀπὸ 800° ἕως 900°, οἵα ἦτο διὰ παχεῖαν ἄσβεστον καὶ ὑδραυλικὰς ἀσβέστους, εἶναι διὰ τὰς σημερινὰς καμίνους σιμέντου Πόρτλανδ 1400°. Ἡ παραγωγὴ κατὰ κάμινον ἥτις ἦτο 10 ἕως 14 τόννων ἡμερησίως δύναται νὰ φθάσῃ τοὺς 80 ἕως 100 τόννους εἰς τὰς μεγάλας σημερινὰς φρεατοειδεῖς καμίνους. Ἡ ἔψησις εἰς αὐτὰς δύναται νὰ εἶναι τοὐλάχιστον διὰ τὰ σχετικῶς εὔτηκτα σιμέντα ἐξ ἴσου καλὴ ὅσον καὶ διὰ τῶν περιστροφικῶν καμίνων καὶ νὰ παράγωνται δι᾽ αὐτῶν ἐξαίρετα σιμέντα, ὡς καὶ ὑψηλῆς ἀντοχῆς.

Ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης ἡ δακτυλιοειδὴς κάμινος Hoffman (βλ. *καμινος*) ἀρίστης θερμικῆς ἀποδόσεως.

Ἡ περιστροφικὴ κάμινος, ἐφευρεθεῖσα τῷ 1885 ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τοῦ Frederick Ransome, ἀποτελεῖ τὸ τελειότερον σήμερον γνωστὸν σύστημα καμίνου. Ὁ Thomas Russel Crampton εἶχεν ἀπὸ τοῦ 1877 λάβει προνόμια διὰ περιστροφικὴν κάμινον. Ἡ κάμινος αὕτη ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ F. W. S. Stokes τῷ 1888, τῷ 1895 καὶ 1896 ὑπὸ τῶν E. H. Hurry καὶ H. J. Seaman, καὶ τοῦ Forrek ἐν Γερμανίᾳ. Αἱ σημεριναὶ περιστροφικαὶ κάμινοι (Ransome, Poysius, Unax, κλπ.) ἀποτελοῦσι τὴν τυπικὴν κάμινον τῶν σημερινῶν σιμεντοποιείων. Αἱ περιστροφικαὶ κάμινοι ἐνθυμίζουσι τὰ καβουρδιστήρια, ἔνθα φρύγεται ὁ καφὲς παρ᾽ ἡμῖν, εἶναι μεγάλου μήκους, 60 ἕως 120 καὶ πλέον μέτρων καὶ εἶναι ἐλαφρῶς κεκλιμέναι. Ἔχουσι διάμετρον 2,20 ἕως 4 μ. καὶ εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ πάχέος σιδηροῦ ἐλάσματος ἐπενδεδυμένου ἐσωτερικῶς διὰ πυριμάχων ὑλῶν. Φέρεται διὰ καταλλήλων κωνικῶν σώτρων ἐπὶ στροφέων, ἤτοι μικρῶν τροχῶν κωνικῶν, ὥστε νὰ παρακωλύηται ἡ ὀλίσθησις ἡ προερχομένη ἐκ τῆς κλίσεως τῆς καμίνου. Τὰ σῶτρα εἶναι προσηρμοσμένα εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνεται ἐλευθέρως ἡ μεγάλη σχετικῶς διαστολὴ τῆς καμίνου. Εἰς τὸ ἀνώτερον ἄκρον τροφοδοτεῖται τὸ μεῖγμα ὑπὸ μορφὴν ξηρὰν ἢ ὑγρὰν διὰ καταλλήλου ἁρμοῦ καὶ ἐκεῖθεν ἀπάγονται τὰ θερμὰ ἀέρια τῆς καύσεως εἰς θαλάμους, ἔνθα ἐναποτίθεται τὸ μέγιστον μέρος τῆς παρασυρομένης ὑπ᾽ αὐτῶν κόνεως. Πέραν αὐτῶν ὑπάρχουσι λέβητες θερμαινόμενοι διὰ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως, ἅτινα κατόπιν ἐξέρχονται εἰς τὴν καπνοδόχον. Εἰς τὸ ἐπ.

Digitized by Google

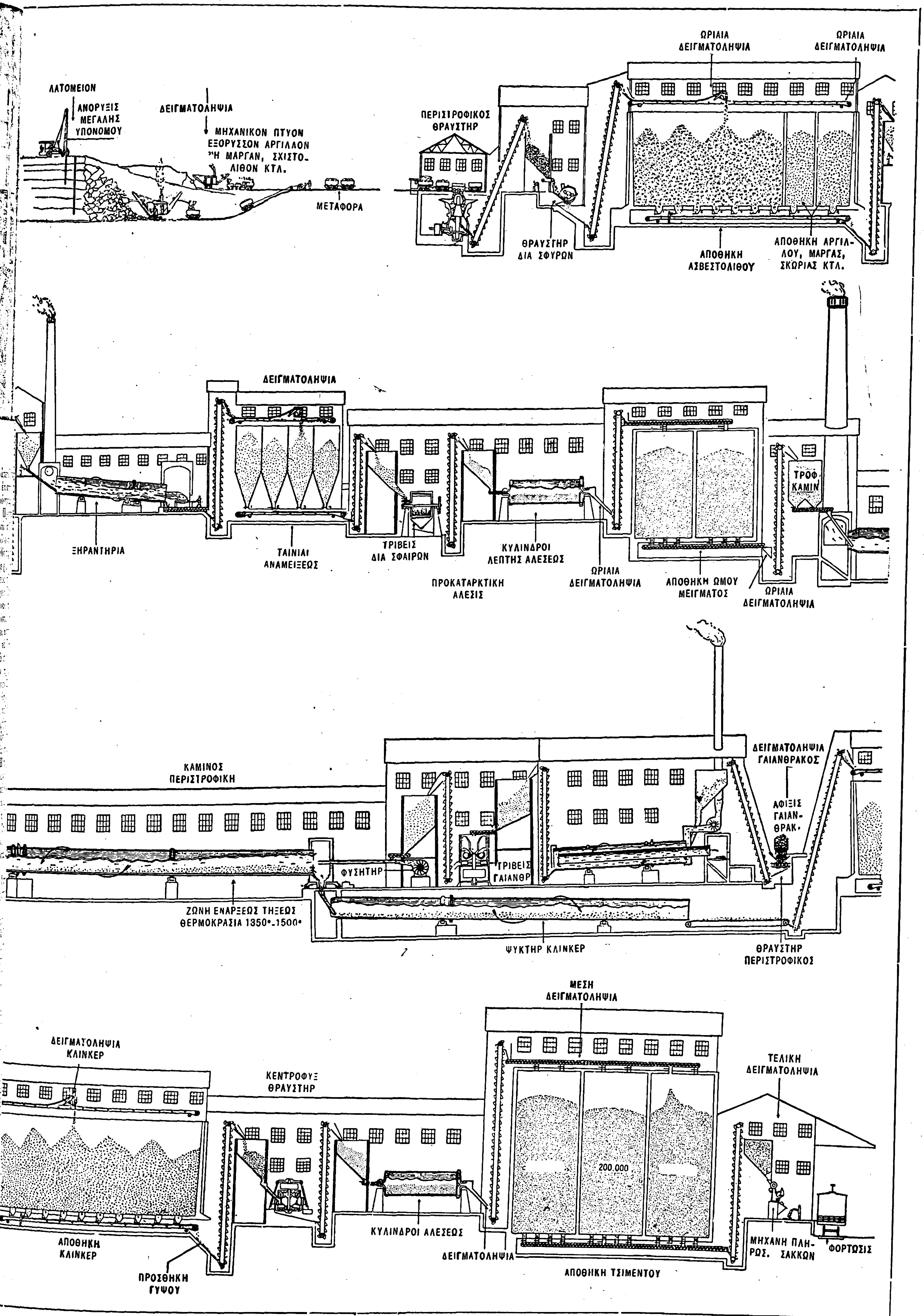

Διαγραμματική παράστασις κατασκευής σιμέντου διά περιστροφικής καμίνου.

Digitized by Google

 ΤΣΙΜΕΝΤΟΝ

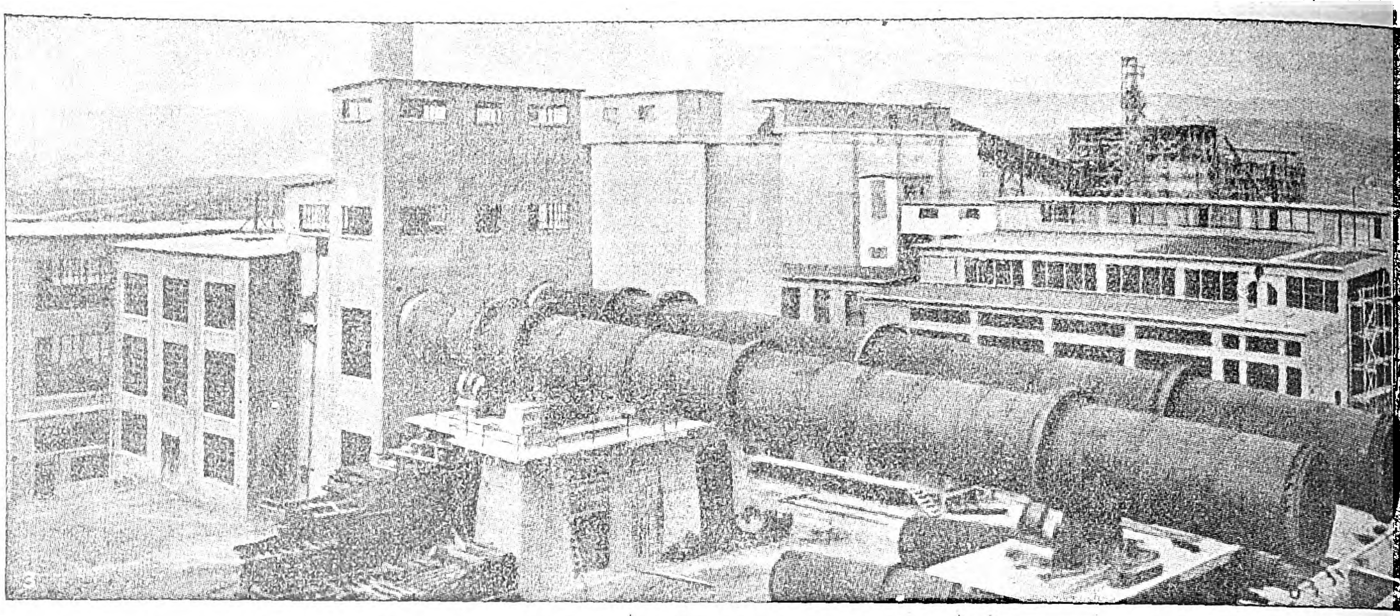

Ἄποψις δύο περιστροφικῶν καμίνων κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν μετὰ τῶν ψυκτήρων ὑπ᾽ αὐτάς. Ἐλλείπουν εἰσέτι τὰ κτήρια καὶ οἱ φλογεῖς κονιοποιημένου ἄνθρακος Plate IV.

ρον ἄκρον ὑπάρχει ὁ φλογεύς, δι᾽ οὗ θερμαίνεται ἡ κάμινος. Χρησιμοποιεῖται κονιοποιημένος ἄνθραξ (βλ. *κονιοποίησις*), ὅστις παράγεται διὰ παρακειμένων καταλλήλων συσκευῶν ἢ ἐνίοτε ὑπολείμματα πετρελαίου (βαρεῖα νάφθα ἢ μαζούτ), φυσικὸν ἀέριον, ἀέριον ἀεριογόνων.

Ἡ κάμινος περιστρέφεται βραδέως καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ὗλαι προχωροῦσι βαθμιαίως, θερμαινόμεναι μεθοδικῶς. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος μέχρι θερμοκρασίας 850° ἐπέρχεται ἡ διάσπασις τοῦ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται εἶτα μέχρι 1400°, ὁπότε γίνεται ἔναρξις τήξεως καὶ συσσωμάτωσις εἰς κλίνκερ, στρογγύλους βώλους μεγέθους πυγμῆς. Κάτωθεν τοῦ στομίου, ἔνθα ὁ φλογεύς, ὑπάρχει κύλινδρος περιστρεφόμενος, κεκλιμένος ἀντιθέτως, εἰς ὃν πίπτουσι τὰ ἑψημένα κλίνκερ καὶ δι᾽ οὗ διέρχεται ἀντιθέτως τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος τῆς καύσεως, ὅστις θερμαίνεται ψύχων αὐτά. Ἡ κατανάλωσις ἄνθρακος τῶν καμίνων τούτων εἶναι περὶ τὸ 25 ἕως 30 % τοῦ βάρους τοῦ παραγομένου κλίνκερ. Τὰ οὕτω παραγόμενα κλίνκερ εὑρίσκονται εἰς σταθερὰν κατάστασιν καὶ δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ὡς ἔχουσιν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ὕπαιθρον ἄνευ ἀλλοιώσεως· πρὸς ἐλάττωσιν ὅμως τῆς ἀκινητοποιήσεως κεφαλαίων ἀντιπροσωπευόντων τὴν ἀξίαν αὐτῶν, ταῦτα ἀλέθονται ἀμέσως. Πρὸς τοῦτο μεταφέρονται εἰσέτι θερμὰ διὰ μεταφορέως καὶ πολλάκις ψύχονται διὰ ροῆς ὀλίγου ὕδατος. Ἡ ἀπότομος αὕτη ψῦξις σταθεροποιεῖ τὸ πυριτικὸν διασβέστιον. Τὸ κλίνκερ κονιοποιεῖται λειοτριβούμενον εἰς σωληνωτοὺς τριβεῖς ἐνσφαίρους μὲ πολλοὺς θαλάμους (tube-mills), ὁμοίους πρὸς τοὺς τοῦ ὠμοῦ μείγματος, κατὰ τὴν ἄλεσιν προστίθεται μικρὰ ποσότης (1 ½ %) γύψου, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἐπιβραδυντικὴ τῆς πήξεως. Ἀναλόγως τῆς ποιότητος λειοτριβεῖται τελειότερον τὸ κλίνκερ· οὕτω τὸ σύνηθες σιμέντον δὲν πρέπει νὰ ἀφήνῃ ὑπόλειμμα πλέον τῶν 12 % ἐπὶ κοσκίνου τῶν 4 900 βροχίδων κατὰ τετρ. ἑκατοστομ. Τὸ ὑπερσιμέντον ταχείας σκληρύνσεως πρέπει νὰ μὴ ἀφήνῃ πλέον τῶν 15 % ἐπὶ κοσκίνου τῶν 10.000 βροχίδων κατὰ τετρ. ἑκστμ. καὶ οὐδὲν ὑπόλειμμα ἐπὶ κοσκίνου τῶν 4.900 βροχίδων. Τὸ ἀλεσθὲν σιμέντον μεταφέρεται εἰς τὰς ἀποθήκας σιμέντου (silos), ὁπόθεν διὰ χοανῶν τοποθετεῖται εἰς σάκκους ἐξ ἰούτης ἢ ἐκ χάρτου, ἐνισχυμένου δι᾽ ὑφάσματος, ἢ ἐκ πενταπλοῦ στρώματος χάρτου εἰδικοῦ, καταστάντος ἀνθεκτικωτέρου διὰ τῆς ἐνεργείας σόδας, ἢ καὶ εἰς ξύλινα βαρέλλια. Ἡ τοποθέτησις ἐντὸς σάκκων γίνεται συνήθως δι᾽ αὐτομάτων συσκευῶν μετὰ ζυγῶν, αἵτινες ἀφήνουσι νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς αὐτῶν τὸ ἀκριβῶς καθορισθὲν ποσὸν σιμέντου (π. χ. 50 χλγρ.). Χρησιμοποιεῖται ἀπορροφητὴρ ἀέρος διὰ τὴν πλήρωσιν μικροῦ ἐνδιαμέσου θαλάμου διὰ σιμέντου, χωρητικότητος ἴσης πρὸς τὸ καθορισθὲν ποσόν. Κατόπιν οἱ σάκκοι κλείονται καὶ συσσωρεύονται τῇ βοηθείᾳ μικρῶν ταινιῶν μεταφορᾶς ἢ ἄλλως..

Εἰς τὰ νεώτερα ἐργοστάσια ξηρᾶς ἀλέσεως καὶ ἀναμίξεως κατάλληλοι ἀπορροφητῆρες ἀφαιροῦσι τὴν ἄλλως εἰς μεγάλας ποσότητας ἐκφεύγουσαν τῶν μηχανῶν κόνιν.

Αἱ περιστροφικαὶ κάμινοι ἐξασφαλίζουσιν ἐξαίρετον ἕψησιν καὶ παρέχουσι σχεδὸν πᾶσαν τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα ἀτμοῦ διὰ τῶν λεβήτων, οἵτινες θερμαίνονται διὰ τῶν ἀερίων τῆς καμίνου πρὸς παραγωγὴν τῆς ἀπαιτουμένης ἐνεργείας διὰ τὴν κίνησιν τῶν τριβέων καὶ τὰς μεταφοράς, ἀνερχομένης δι᾽ ἐργοστάσιον παραγωγῆς 150 τόννων σιμέντου ἡμερησίως εἰς πλέον τῶν χιλίων ἵππων. Ὑπάρχει δὲ ἀτμολέβης θερμαινόμενος δι᾽ ἀνθράκων διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς συμπληρωματικῆς ποσότητος ἐπὶ πλέον ἀτμοῦ.

Τὰ σημερινὰ σιμεντοποιεῖα ἔχουσι διάταξιν τοιαύτην καὶ χρῆσιν μεταφορέων καὶ ἀνυψωτικῶν μηχανημάτων τῶν ὑλῶν, ὥστε ἐπέρχεται ἀρτία ἐξοικονόμησις ἐργατικῶν χειρῶν.

Ἐργαστήρια χημικῆς ἀναλύσεως καὶ μηχανικῶν καὶ φυσικῶν δοκιμασιῶν ἐλέγχουσι συνεχῶς τὴν κατασκευὴν καὶ ἐξασφαλίζουσιν ὁμοιογενῆ ποιότητα εἰς τὰ παραγόμενα σιμέντα.

Ἀργιλλικὰ σιμέντα ἢ σιμέντα τετηκότα (ciment alumineux, fondus). Ἱστορικὸν βλέπε ἀνωτέρω Ταῦτα παρασκευάζονται διὰ συντήξεως εἰς 1300°—1400° ἀσβέστου ἢ ἀσβεστολίθου καὶ βωξίτου (ἐνύδρου ἀργιλλιοξειδίου) εἰς κάμινον φρεατοειδῆ μεθ᾽ ὑδατίνου ἐπενδύτου (water-jacket) ἢ εἰς ἠλεκτρικὴν κάμινον (ἢ καὶ εἰς προσφλογυβόλον κάμινον θερμαινομένην διὰ κόνεως ἄνθρακος ἢ καὶ διὰ περιστροφικῆς καμίνου). Εἶναι δυνατὸν νὰ παρασκευασθῶσι καὶ δι᾽ ἡμιτήξεως ὡς τὰ κλίνκερ ἢ καὶ ἁπλῆς φρύξεως εἰς 1000° μείγματος λεπτῆς κόνεως ἀσβέστου καὶ βωξίτου. Δύνανται νὰ περιέχωσιν ἀρκετὸν πυριτιοξείδιον (οὐχὶ πλέον τῶν 10 %). Περιέχουσι συνήθως: 4 ἕως 8 % SiO_2, 1 ἕως 2 TiO_2, 38 ἕως 43 % Al_2O_3, 2 ἕως 12 % Fe_2O_3, 4 ἕως 9 % FeO καὶ 36 ἕως 43 % CaO· περιέχουσι διάφορα ἀργιλλικὰ ἀσβέστια καὶ ὀλίγον πυριτικὸν διασβέστιον. Ἡ πῆξις αὐτῶν ὀφείλεται εἰς ὅμοια φαινόμενα πρὸς τὰ τῶν συνήθων σιμέντων, ἤτοι κρυστάλλωσις ὑπερκεκορεσμένης διαλύσεως διαλυτῶν ἁλάτων ὑδρολυθέντων· ἡ σκλήρυνσις προέρχεται ἐκ τῆς μεγεθύνσεως καὶ ἐμπλοκῆς τῶν παραγομένων κρυστάλλων διαφόρων ἀργιλλικῶν ἐνύδρων ἀσβεστίων ἑξαγώνων καὶ ὀλίγων πυριτικῶν ἐνύδρων ἀσβεστίων. Ἐλευθέρα ἔνυδρος ἄσβεστος δὲν παράγεται ἀλλ᾽ ἐλευθεροῦται πηκτῶδες ἀργιλλιοξείδιον $Al_2(OH)_3$. Ἐκλύεται θερμότης κατὰ τὴν ὑδάτωσιν. Ἡ πῆξις εἶναι βραδεῖα ἀρχίζουσα μετὰ δύο 2 ὥρας καὶ πλέον καὶ λήγουσα συνήθως μίαν ὥραν κατόπιν. Ἡ προσθήκη ἀσβέστου ἐλευθέρας εἰς τὸ ὕδωρ τῆς πήξεως προκαλεῖ ταχυτάτην πῆξιν, ἄμεσον δὲ δι᾽ ἀναλογίαν ἀσβέστου 10 %. Ἡ σκλήρυνσις αὐτῶν εἶναι ταχυτάτη ἐντὸς τῶν πρώτων 24 ὡρῶν, κατόπιν αὐξάνει βραδέως, ὑπερβαίνει δὲ τὰ τῶν καλυτέρων ὑπερσιμέντων. Ἀντέχουσιν ἄριστα εἰς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ καὶ τὰ θειικὰ ὕδατα.

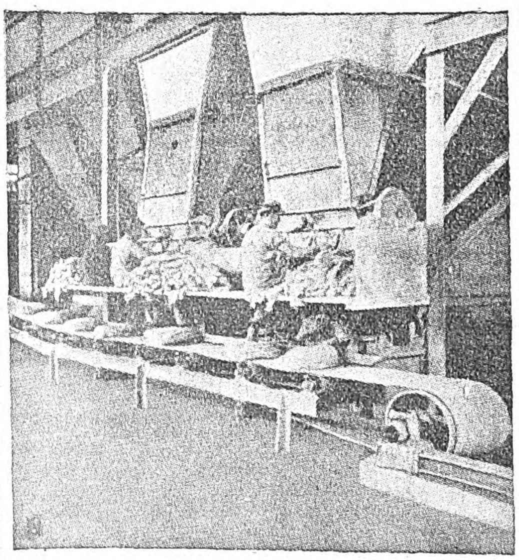

Μηχανικὴ πλήρωσις σάκκων.

Εἰς τὴν Γερμανίαν, πτωχὴν εἰς βωξίτας, ἡ τοιαύτη κατασκευὴ ἀνεπτύχθη βραδύτερον, παρήχθη δὲ δι᾽ ἠλεκτρικῶν καμίνων, ἀπὸ τοῦ 1925, τὸ κληθὲν Alca σιμέντον (ἐκ τῶν χημικῶν συμβόλων Al, Ca). Ἐπεζητήθη δὲ ἡ ἐπίτευξις παρομοίων ἀποτελεσμάτων διὰ τῶν σιμέντων Πόρτλανδ ὑψηλῆς ἀντοχῆς.

Σιμέντα ἐκ σκωριῶν ὑψικαμίνου καὶ ποτιολανικά. Ἡ σκωρία ὑψικαμίνων καὶ ἄλλων τινῶν καμίνων μεταλλουργικῶν ἀποτελεῖ μετὰ τῆς ἀσβέστου ἢ μετὰ κλίνκερ σιμέντου Πόρτλανδ διαφόρους τύπους σιμέντων.

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν σκωριῶν ὑψικαμίνου, αἵτινες καταλαμβάνουν χώρους ἐκτεταμένους πλησίον τῶν ὑψικαμίνων, ἐπεζητήθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑδραυλικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν. Πράγματι, ἐὰν ἡ σκωρία ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει, ὡς ἐξέρχεται ἐκ τῆς ὑψικαμίνου, ριφθῇ ἀποτόμως ἐντὸς ρεύματος ὕδατος, μεταβάλλεται εἰς ἄμμον ὑαλώδη (κοκκοποιημένη σκωρία), ἥτις ἔχει ἐξαιρέτους ὑδραυλικὰς ἰδιότητας ὡς ἡ ποτιολάνη. Ἐὰν ἡ ἄμμος αὕτη ἀλεθῇ λεπτῶς καὶ ἀναμειχθῇ ἐντὸς τῶν τριβέων μετὰ κόνεως ἀσβέστου ἐσβεσμένης, παράγεται μεῖγμα, ἔνθα ἡ σκωρία δύναται νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς ἀσβέστου καὶ νὰ ὑδατωθῇ αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν καὶ νὰ ἐμφανίσῃ τὰ φαινόμενα πήξεως καὶ στερεοποιήσεως τῶν σιμέντων. Οὕτω παράγεται συνήθως τὸ σιμέντον σκωριῶν σιδήρου (ciment de laitier ordinaire) ταχύπηκτον καὶ ὅμοιον πρὸς τὸ σιμέντον τῆς Ποτιόλης παρὰ τὴν Νεάπολιν καὶ τοῦ Vassy ἐν Γαλλίᾳ ταχυπήκτου. Ἐφευρέθη ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τοῦ 1861. Ἡ σκωρία πρέπει νὰ εἶναι βασικῶς ἀσβεστοῦχος καὶ ὄχι πολὺ πυριτική. Ἡ περιέχουσα κατὰ τὸν Prost

43 % CaO, 31 SiO_2, καὶ 26 Al_2O_3 (ἢ 50, 27, 23)

εἶναι κατάλληλος. Ἡ ἀναλογία τῆς προστιθεμένης ἐσβεσμένης ἀσβέστου $Ca(OH)_2$ εἶναι ἀπὸ 25 ἕως 30 %. Παράγεται εἰς πλείστας χώρας καὶ εἶναι προϊὸν ὑποδεέστερον τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ, ὅμοιον πρὸς τὰ γερμανικὰ «ρωμαϊκὰ σιμέντα». Ἀνώτερον προϊὸν παράγεται δι᾽ ἀναμείξεως κοκκοποιηθεισῶν σκωριῶν μετὰ κλίνκερ σιμέντου Πόρτλανδ. Τὸ καλούμενον ἐν Γερμανίᾳ σιμέντον *ὑψικαμίνου* (Hochofenzement) παράγεται δι᾽ ἀναμείξεως κοκκοποιημένης ὑαλώδους σκωρίας μὲ μικρὰν ἀναλογίαν, 15 ἕως 30 %, κλίνκερ σιμέντου Πόρτλανδ. Τὸ κλίνκερ τοῦτο παράγεται ἐπίσης ἐπὶ τόπου ἐξ ἑψήσεως εἰς περιστροφικὴν κάμινον μείγματος σκωρίας καὶ ἀσβεστολίθου καταλλήλως λειοτριβηθέντος. Εἰς τὸ σιμέντον τοῦτο τὸ κλίνκερ φαίνεται ὅτι χρησιμεύει διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πήξεως καὶ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν ἀσβεστούχων ἑνώσεων, αἵτινες ἀναγκαιοῦσι διὰ τὴν πῆξιν τῆς σκωρίας καὶ ὅτι ἡ σκωρία ἐξακολουθεῖ νὰ πήγνυται αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν κατόπιν, ἡ σκλήρυνσις αὐτοῦ εἶναι βραδεῖα. Τὸ *βραδύπηκτον σιμέντον Πόρτλανδ ὑψικαμίνου ἢ σκωριῶν* (ciment Portland de laities à prise lente, Eisenportlandzement) παρασκευάζεται διὰ χρησιμοποιήσεως τῆς σκωρίας τῇ προσθήκῃ ἀσβεστολίθου, ὡς γίνεται εἰς τὸ σύνηθες σιμέντον Πόρτλανδ.

Digitized by Google

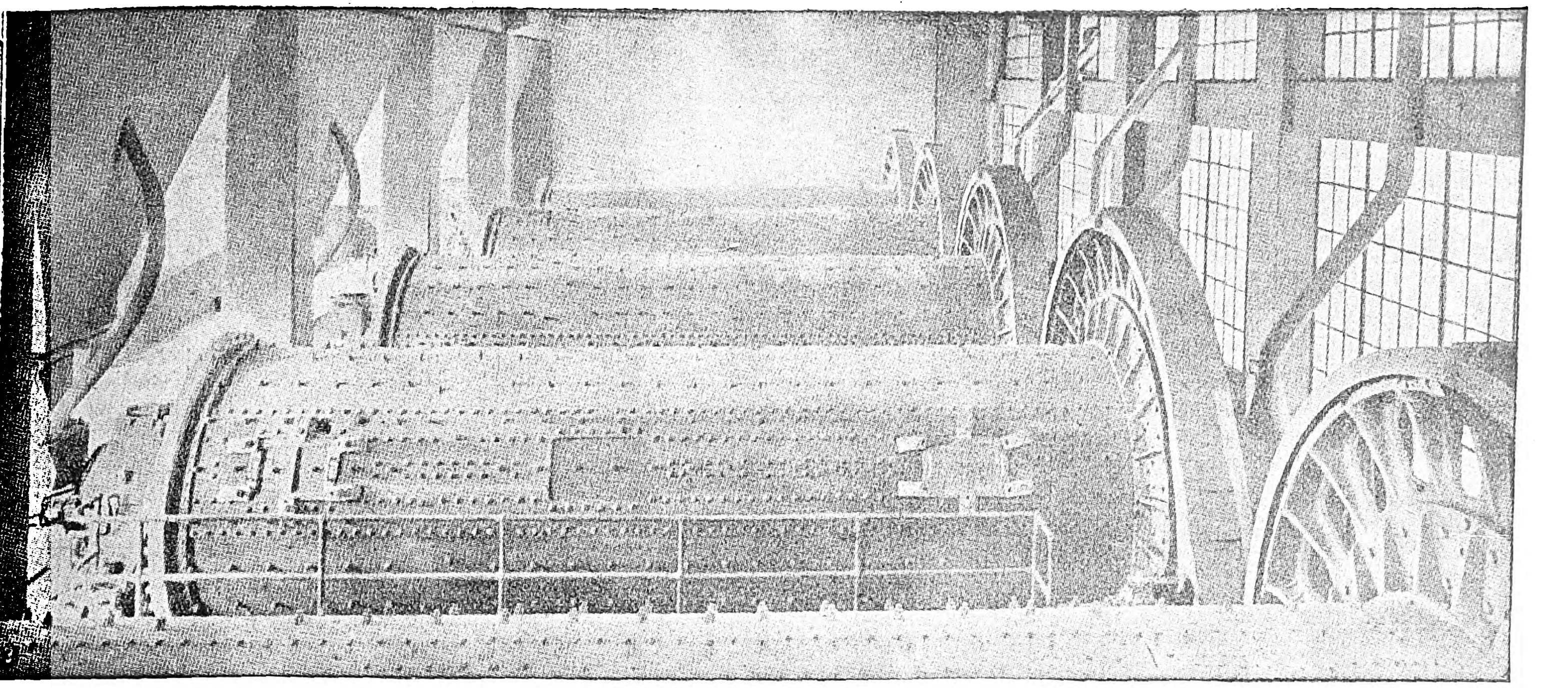

Ἐξωτερικὴ ὄψις κυλινδρικῶν τριβέων διὰ σφαιρῶν (tube mill).

Εἰς τὸ σιμέντον τοῦτο γίνεται συνήθως ἐν Γερμανίᾳ ..προσθήκη εἰς τὰ κλίνκερ, κατὰ τὴν ἄλεσιν, 30 % ..σκωρίας κοκκοποιημένης, ὡς καθ' ὅμοιον τρόπον ..ταρ' ἡμῖν γίνεται προσθήκη θηραϊκῆς γῆς. Διὸ ..ὸ τρίτον τοῦτο προϊὸν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ..όμοιον πρὸς τὸ δεύτερον, ἀλλὰ μὲ ἀναλογίας 30 % ..σκωριῶν καὶ 70 % κλίνκερ, ἤτοι ἀντιθέτους. Τὸ ..ελευταῖον τοῦτο σιμέντον ἔχει δείκτην ὑδραυλικότητος ἴσον πρὸς τὸ τοῦ σιμέντου Πόρτλανδ καὶ ..εωρεῖται ὡς ἰσοδύναμον πρὸς αὐτὸ εἰς τὰς συγγραφὰς ὑποχρεώσεων καὶ τὰ καθιερωμένα πρότυπα. Μικροσκοπικῶς τὰ δύο τελευταῖα σιμέντα ..ιακρίνονται σαφῶς ὑπὸ πεπολωμένον φῶς.

Τὰ δύο πρῶτα, ὡς πτωχὰ εἰς ἄσβεστον, ἀνθίστανται καλῶς εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑδάτων τῶν ..υρφωδῶν ἑλῶν καὶ τῆς θαλάσσης ὡς καὶ τῶν θειούχων καπνῶν. Τὸ σιμέντον, γνωστὸν ἐν Γερμανίᾳ ..ς Erzzement (σιμέντον μεταλλεύματος) εἶναι σιμέντον Πόρτλανδ, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ὀξυαργίλλιον ..l_2O_3 ἀντικαθίσταται ἐντελῶς ὑπὸ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου Fe_2O_3, ἔχει ἀρίστην ἀντίστασιν εἰς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ. Κατασκευάζεται παρὰ τὸ Ἀμβοῦργον.

Τὰ *ποτιολανικὰ* (ἢ *πουζολανικὰ*) *σιμέντα* (ciments pouzolaniques), ἅτινα δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ σιμέντα περιέχοντα εἰς τὰς πρώτας ..λας ποτιολάνην, τράσσην, θηραϊκὴν γῆν κτλ.· ἢ προσθήκην τοιούτων οὐσιῶν κατὰ τὴν ἄλεσιν τῶν κλίνκερ, ὡς γίνεται παρ' ἡμῖν (ὁπότε τὰ σιμέντα ταῦτα δύνανται νὰ κληθῶσι σιμέντα Πόρτλανδ τεχνητὰ ποτιολανικὰ) εἶναι σιμέντα ἐνθυμίζοντα τὰ ..κ σκωριῶν ὑψικαμίνων, παραγόμενα δι' ἀναμείξεως ἀσβέστου μετὰ ποτιολάνης τινός. Σημειωτέον ..τι αἱ ποτιολάναι εἶναι φυσικαὶ σκωρίαι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τῶν ὑψικαμίνων. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἡ ποτιολάνη ἀντικαθιστᾷ καὶ τὴν ἄμμον εἰς τὸ κονίαμα. Τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν κονίαμα εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ *ρωμαϊκὸν* (βλ. λ.) κονίαμα.

Ἡ προσθήκη ποτιολανῶν εἰς τὰ σιμέντα, ἥτις ὡς εἴπομεν μελετᾶται εἰσέτι καὶ ἔχει ἐξαίρετα ἀποτελέσματα ὑπὸ ἔποψιν ἀδιαβροχοποιήσεως καὶ ἀντιστάσεως εἰς τὴν θάλασσαν, εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων. Ἐνδιαφέρει δὲ ἰδιαιτέρως τὴν Ἑλλάδα λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἐν αὐτῇ ἐξαιρέτων γαιῶν, ὡς θηραϊκὴ γῆ, οἱ κερατοφῦραι κτλ.

Σιμέντα διάφορα. Ἐκτὸς τῶν ἄνω, πλεῖσται λιθόκολλαι φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα σιμέντον. Καὶ ..ὑτὸ τὸ κονίαμα ἐκ καθαρᾶς συνήθους γύψου ὀνομάζεται πολλάκις κονίαμα Παρισίων (plâtre de Paris). Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται γύψος τελείως ..φυδατωμένη δι' ἑψήσεως εἰς 500°, ἡ ὁποία πήγνυται ἐπίσης διὰ προσλήψεως ὕδατος, ἀλλὰ πολὺ βραδύτερον. Ἐν Ἀγγλίᾳ γίνεται ἕψησις τῆς γύψου εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἅλατος $2CaSO_4,H_2O$, τὰ τεμάχια βρέχονται διὰ διαλύματος στυπτηρίας ἢ θειικοῦ ἀργιλλίου, κατόπιν ἑψήνονται ἐκ νέου εἰς 500°. Δύναται ἀντὶ στυπτηρίας νὰ γίνῃ χρῆσις καὶ ἄλλων ἁλάτων, ὡς βόρακος, τρυγίας, ἀνθρακικοῦ καλίου κτλ. Μετὰ ..λεσιν τῶν ἑψηθέντων τεμαχίων παράγεται ἡ κο..α Keene's, Parian, Keating κτλ. Τὰ ἴχνη τῶν προσμειγνυομένων ἁλάτων εἶναι ἐλάχιστα, ἀλλ' ἔχουσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πήξεως τῆς κονίας. Ἡ τοιαύτη γύψος παρέχει λίαν διακοσμητικὰς ἐπιφανείας ὡραίου λευκοῦ χρώματος καὶ χύνεται εἰς ..μαγεῖα ἔχοντα ἀρίστας ἀκμὰς καὶ γραμμὰς λόγῳ ..ῆς διαστολῆς κατὰ τὴν πῆξιν, λειαίνονται δὲ ..ριστα. Ἐννοεῖται ὅτι πάντα τὰ γύψινα κονιάματα εἶναι κατάλληλα μόνον δι' ἐσωτερικὰ οἰκιῶν, διότι προσβάλλονται καὶ διαλύονται ὑπὸ τοῦ ὕδατος.

Ἡ προσθήκη 5 ἕως 10 % γύψου εἰς τὴν ἄσβεστον αὐξάνει τὴν σκληρότητα τῶν ἐξ ἀσβέστου κονιαμάτων κατὰ 50 % ἕως 100 %. Διὸ γίνεται μεγάλη χρῆσις τοῦ μείγματος τούτου ὑπὸ τῶν κονιαστῶν, καὶ παρ' ἡμῖν, διὰ τὰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς ἐπιχρίσεις καὶ ἀναγλύφους ἐργασίας.

Ὀξυχλωριοῦχοι κονίαι ἢ σιμέντον Sorel. Ὁ Sorel τῷ 1853 ἀνεκάλυψεν ὅτι χλωριοῦχος ψευδάργυρος ἐν ἀναμείξει μετ' ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου παρέχει σκληροτάτην κονίαν. Κατόπιν εὗρεν ὅτι τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα μεταλλοξείδια καὶ τὰ ἀντίστοιχα χλωριοῦχα ἅλατα. Παράγεται ὀξυχλωριοῦχον ἅλας. Τὸ σημαντικώτερον εἶναι τὸ σιμέντον Sorel, τὸ ὀξυχλωριοῦχον μαγνήσιον. Τοῦτο ἔχει μεγίστην συνδετικὴν ἰσχύν, χρησιμοποιεῖται δὲ διὰ ποικιλωτάτας χρήσεις, ὡς τὴν σύμπηξιν τοῦ καρβορουνδίου πρὸς κατασκευὴν τεχνητῶν σκληροτάτων μυλοπετρῶν, ἀκονῶν διὰ τὰ μηχανουργεῖα, ὡς καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν καλουμένων *ξυλολίθων*, ἤτοι ἐπενδύσεων δαπέδων ἐκ πριονιδίων ξύλου συνδεδεμένων διὰ τοιαύτης κονίας, παραγουσῶν μονολιθικὴν ἐπιφάνειαν ἔχουσαν ἀρκετὴν ἐλαστικότητα. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης πρὸς κατασκευὴν τεχνητῶν μαρμάρων καὶ διακοσμητικῶν λίθων, χυνόμενον δὲ ἐπὶ πλακὸς ὑαλίνης, πρὸ τῆς ὁποίας ἐμποδίζεται νὰ προσκοληθῇ διὰ λεπτοῦ στρώματος κηροῦ, παράγεται λίαν στιλπνὴ ἐπιφάνεια. Αἱ κονίαι Sorel κατασκευάζονται ἐκ μαγνησίας πεφρυγμένης ἀρκετὰ νωπῆς καὶ λειοτριβημένης, ἥτις ἀναμιγνύεται μετὰ πολλαπλοῦ ὄγκου τῆς προστιθεμένης οὐσίας, ὡς καρβορουνδίου ἢ πριονιδίων ξύλου, ἄμμου κτλ., καὶ διαβρέχεται διὰ διαλύματος χλωριούχου μαγνησίου πυκνότητος 25° ἕως 35° βαθμῶν Baumé, καὶ ἀναμειγνύεται καλῶς. Ἡ οὕτω παραγομένη πλαστικὴ μᾶζα χύνεται εἰς τύπους ἢ ἐπὶ τοῦ δαπέδου κτλ. Ἡ ταχύτης τῆς πήξεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς νωπότητος τῆς μαγνησίας καὶ τῆς πυκνότητος τοῦ διαλύματος χλωριούχου μαγνησίου καὶ προσαρμόζεται καταλλήλως εἰς ἑκάστην περίπτωσιν.

Ἄλλαι συγκολλητικαὶ κονίαι. Πολλὰ μείγματα ὀρυκτῶν, φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν οὐσιῶν χρησιμοποιοῦνται πρὸς σχηματισμὸν ἑνώσεων, ἐπισκευὴν τεθραυσμένων ἀντικειμένων κεραμευτικῆς κτλ. Οὕτω ἰσχυρὰ συγκολλητικὴ κονία δι' ἀλάβαστρον καὶ μάρμαρον παράγεται δι' ἀναμείξεως 12 μερῶν σιμέντου Πόρτλανδ, 8 λεπτῆς ἄμμου καὶ 1 γῆς διατόμων τῇ προσθήκῃ πυριτικοῦ νατρίου (ὑδρυάλου)· παράγεται παχὺ φύραμα πηγνυόμενον ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας. Ἡ τυρίνη ἔν τινι διαλύτῃ, συνήθως ἀλκαλίῳ, εἶναι ἡ βάσις πλείστων κολλῶν ἐν ψυχρῷ ἀδιαβρόχων. Διὰ μάρμαρα, λίθους, κεραμεικὰ εἴδη παράγεται οὕτω ἀδιάλυτος εἰς ὕδωρ κόλλα διὰ τυροῦ ἀποβουτυρωμένου, βεβρασμένου εἰς ὕδωρ μέχρις ἰξώδους πηκτῆς, ὅστις κατόπιν πλύνεται διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ ἀναμειγνύεται μετ' ἐσβεσμένης ἀσβέστου. Τὸ μεῖγμα θερμαίνεται ἵνα χρησιμοποιηθῇ. Ὁμοίως καὶ τυρόπηγμα νωπὸν καὶ ξηρὸν μεθ' ἑνὸς δεκάτου τοῦ βάρους του ἐσβεσμένης ἀσβέστου καὶ καμφορᾶς. Ἄλλαι συγκολλητικαὶ οὐσίαι διὰ εἴδη ἐκ πορσελλάνης ἢ φαϊεντίας κατασκευάζονται ἐξ 7 μερῶν ρητίνης, 1 κηροῦ καὶ ὀλίγης γύψου· ὅσον λεπτότερον στρῶμα τῆς κόλλας ταύτης ἐφαρμοσθῇ, τόσον εἶναι ἰσχυροτέρα ἡ συνοχή. Ὁμοίως ἐσβεσμένη ἄσβεστος μετὰ λευκώματος ᾠῶν, σκληροῦ βαλσάμου τοῦ Καναδᾶ καὶ παχὺ βερενίκιον κοπὰλ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν· τὰ τεμάχια πρέπει νὰ θερμανθῶσι πρὸ τῆς χρήσεως. Διὰ μικρὰ ἀντικείμενα διάλυμα γομαλάκκας (κόμμεως τοῦ λακκείου) ἐντὸς οἰνοπνεύματος εἶναι ἄριστον συνδετικόν. Ἡ κόλλα τῶν ναυτικῶν εἶναι διάλυμα κόμμεως λακκείου, κόμμεως ἐλαστικοῦ ἢ ἀσφάλτου ἐντὸς βενζίνης ἢ νάφθης. Διὰ ξύλα ἐκτεθειμένα εἰς ὑγρασίας, ὡς ἀποθῆκαι ὕδατος, χρησιμοποιεῖται μεῖγμα 4 μερῶν λινελαίου βεβρασμένου μετὰ λιθαργύρου καὶ 8 τετηκυίας ἰχθυοκόλλας. Ἐπίσης ἰσχυρὰ συνδετικὰ κατασκευάζονται διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν διὰ ζελατίνης μαλακυνθείσης ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος καὶ διαλυομένης ἐν θερμῷ ἐντὸς λινελαίου, ἢ μὲ μεῖγμα ἰχθυοκόλλας καὶ 1/4 τοῦ βάρους αὐτῆς τερεβενθίνης ἢ μὲ μεῖγμα ἰχθυοκόλλας καὶ ὀλίγου διχρωμικοῦ καλίου. Σιμέντον διὰ πλήρωσιν ρωγμῶν ξύλου ἐπίπλων κατασκευάζεται ἐκ 4 μερῶν κηροῦ μελισσῶν, 1 ἐρυθροῦ χρώματος (σιδήρου) καὶ ὀλίγης κιτρίνης ὤχρας διὰ τὴν ἐπίτευξιν καταλλήλου ἀποχρώσεως. Τὸ σιμέντον τῶν μαχαιροποιῶν διὰ τὴν συγκόλλησιν τῶν ἐλασμάτων μαχαιρῶν ἐντὸς τῆς λαβῆς παρασκευάζεται ἐξ ἴσων μερῶν κόνεως ὀπτοπλίνθων καὶ ρητίνης συντετηγμένων, ἢ 4 μερῶν ρητίνης, 1 κηροῦ μελισσῶν καὶ 1 κόνεως ὀπτοπλίνθων. Διὰ τὰς φιάλας οἴνου πρὸς ἀεροστεγῆ κάλυψιν τοῦ πώματος χρησιμοποιεῖται μεῖγμα πίσης, κόνεως ὀπτοπλίνθων καὶ ρητίνης. Πρὸς συγκόλλησιν ράβδων σιδήρου ἐντὸς λίθων, ἐνίοτε χύνεται θεῖον τετηγμένον, ἢ θεῖον τετηγμένον μετὰ κόνεως ὀπτοπλίνθων. Διὰ τὰς ἑνώσεις σωλήνων χρησιμοποιεῖται μεῖγμα ρινισμάτων σιδήρου, θείου καὶ ἀμμωνιακοῦ ἅλατος. Τὸ *ἰαπωνικὸν σιμέντον* διὰ συγκόλλησιν ἐπιφανειῶν ἐκ χάρτου κατασκευάζεται ἐκ μείγματος ἀλεύρου ὀρύζης μεθ' ὕδατος, ὅπερ βράζεται.

Τὸ σιμέντον ἢ ἡ κόλλα τῶν ἀδαμαντοκολλητῶν ἢ λιθοκολλητῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἰχθυοκόλλας μετὰ στόκου καὶ κόμμεως ἀμμωνιούχου, διαλελυμένων ἐντὸς οἰνοπνεύματος. Οἱ χρυσοχόοι καὶ ἀργυροχόοι χρησιμοποιοῦν ἐπίσης κόλλαν ἐκ πίσσης καὶ ρητίνης, καθισταμένης παχυτέρας δι' ὀλίγου στέατος καὶ κόνεως ὀπτοπλίνθων. Προσωρινὴ κόλλα διὰ τὴν ἐργασίαν ἐπὶ τοῦ τόρνου πρὸς τόρνευσιν ἢ λείανσιν κοσμημάτων κατασκευάζεται ἐκ 40 μερῶν ρητίνης, 40 μερῶν κιμωλίας καὶ 1/4 κηροῦ.

Χρῆσις τῶν σιμέντων. Τὸ σιμέντον Πόρτλανδ, ὡς καὶ αἱ ἐκ σκωριῶν ὑψικαμίνων παραλλαγαί, χρησιμοποιεῖται τὰ μέγιστα εἰς τὰ δομικὰ ἔργα, ἰδίως εἰς σκυροκονίαμα, σκυρόδεμα σιδηροπαγὲς καὶ μή, εἰς κονίαμα πρὸς σύνδεσιν λίθων, πλίνθων κτλ. Εἰς πάντα τὰ μεγάλα ἔργα: οἰκοδομήματα, λιμένας, ἀποθήκας, δεξαμενάς, πλοῖα, ἀποβάθρας, μώλους, κυματοθραύστας, βάθρα γεφυρῶν, γεφύρας, σήραγγας, ὁδοστρώματα, ὑδαταποθήκας, διώρυγας, ὑδραυλικὰ ἔργα, τὸ σκυρόδεμα περιέχει 1 μέρος σιμέντου πρὸς 5 ἕως 10 μέρη ἄμμου καὶ σκύρων (π. χ. 1 σιμέντου, 2 ἄμμου, 4 σκύρων ἢ 3 ἄμμου, 6 σκύρων κτλ.) καὶ εἶναι λίαν εὔχρηστον, λαμβάνον οἱονδήποτε σχῆμα διὰ καταλλήλων τύπων. Τὸ σκυρόδεμα χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ μικρὰ ἀντικείμενα, ὡς στύλους τηλεγράφου, στύλους διαφόρους, στρωτῆρας σιδηροδρόμων, περιφράγματα ἰδιοκτησιῶν, μνημεῖα, κεράμους (σιμεντοκεράμους), πλίνθους (σιμεντοπλίν-

Digitized by Google

θους), τεχνητοὺς πλίνθους, μωσαϊκὰς πλάκας, σωλῆνας κλτ., χρησιμοποιεῖται διὰ κατασκευὴν διακοσμήσεων, γλυπτικῶν ἔργων κτλ. Διὰ καταλλήλων δὲ προσμείξεων ἐπιτυγχάνονται ἐπιχρίσματα στερεώτατα; ἀντικαθιστῶντα διακοσμητικὰς ἐπενδύσεις διὰ φυσικῶν λίθων. Ἡ εὐκολία δι' ἧς χύνεται εἰς τύπους ἐπιτρέπει τὴν ἐπανάληψιν ὁμοίων τεμαχίων, ἅτινα, ἐκ λίθου κατασκευαζόμενα, θὰ ἀπῄτουν ἑκάστοτε νέαν λάξευσιν.

Παραγωγὴ σιμέντων. Ἡ ζήτησις σιμέντου ἀνεπτύχθη κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἕνεκα τῆς ἐκτελέσεως, εἰς κλίμακα διαρκῶς αὔξουσαν, μεγάλων τεχνικῶν ἔργων, ὡς σιδηροδρόμων, λιμένων, ὁδῶν, οἰκοδομημάτων, ἐργοστασίων κτλ. Ἡ αὔξησις τῆς παραγωγῆς μέχρι τῆς ἀπὸ τοῦ 1929 κρίσεως ἦτο μεγάλη ἐν Ἀμερικῇ. Ἡ παραγωγὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ηὐξήθη κατὰ 84 % ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1928.

Ἡ ἐτησία παγκοσμία παραγωγή, αὐξηθεῖσα μεγάλως σήμερον, ὑπερβαίνει τὰ 70 ἑκατομμύρια τόννων. Ἡ Ἀμερικὴ παράγει 32 ἕως 34 ἑκατομ., ἡ Εὐρώπη 28 ἕως 30, ἡ Ἀσία 5 ἕως 6, ἡ Αὐστραλία 1 ἕως 2 καὶ ἡ Ἀφρικὴ 1. Ἐν Εὐρώπῃ πρώτη ἔρχεται ἡ Γερμανία, παράγουσα 7 ἑκατομ. τόννων ἐτησίως, κατόπιν ἔρχονται ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, παράγουσαι ἑκάστη 5 ἑκατομ. τόννων, ἡ Ἰταλία ἥτις παράγει 4 ἑκατομ., καὶ τὸ Βέλγιον ὅπερ παράγει 3 ἑκατομ. τόννων.

Ἐν Ἑλλάδι τὸ σιμέντον διεδόθη ἀρκούντως, ἀπὸ τριακονταετίας δὲ παράγονται αὔξουσαι ποσότητες αὐτοῦ, τῆς παραγωγῆς εἰσαχθείσης ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Ἀ. Χατζηκυριάκου. Τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον ἱδρύθη τῷ 1902 ὑπὸ τῶν Ἀ. Χατζηκυριάκου καὶ Α. Ζαχαρίου ἐν Ἐλευσῖνι, ἀνῆκον σήμερον εἰς τὴν ἑταιρείαν *«Τιτὰν»* μὲ καμίνους κατακορύφους Schneider, εἰς ἃς προσετέθη κατόπιν καὶ περιστροφικὴ κάμινος. Κατόπιν ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Ζαμάνου, Σταματιάδου καὶ ἄλλων καὶ εἶτα τοῦ Α. Χατζηκυριάκου τὸ ἐν Πειραιεῖ ἐργοστάσιον τῆς Γενικῆς Ἑταιρείας Σιμέντων *«Ἡρακλῆς»*, ἔχον σήμερον δύο περιστροφικοὺς κλιβάνους. Τῷ 1925 ἱδρύθη τὸ ἐργοστάσιον ἐν Βόλῳ *«Ὄλυμπος»*, ἤδη κτῆσις τῆς ἄνω Γενικῆς Ἑταιρείας Σιμέντων, τῷ 1929 ἱδρύθη τέταρτον ἐργοστάσιον, τὸ τῆς Ἑταιρείας Σιμέντων Πόρτλανδ Χαλκίδος, ἅπαντα μὲ περιστροφικὰς καμίνους μεγάλης παραγωγῆς 120 ἕως 150 τόννων ἡμερησίως καὶ τελείως νεωτεριστικὰς ἐγκαταστάσεις.

Ὡς πρῶται ὗλαι χρησιμοποιοῦνται ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀσβεστόλιθος καὶ ἡ θηραϊκὴ γῆ, ἢ μάργαι καὶ ἀργιλλώδεις ἀσβεστόλιθοι. Πολλάκις μετὰ τὴν ἔψησιν κατὰ τὴν λειοτρίβησιν τῶν κλίνκερ προστίθεται θηραϊκὴ γῆ ὠμὴ εἰς ἀναλογίαν 10 %, ἥτις χωρὶς νὰ μεταβάλῃ οὐσιωδῶς τὴν μηχανικὴν ἀντοχήν, παρέχει εἰς αὐτὰ ἐξαιρέτους ἰδιότητας ἀνθεκτικότητος (βλ. πειράματα ἐνεργηθέντα ὑπὸ τοῦ τεχνικοῦ ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος εἰς βιβλιογραφίαν). Εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ 1900 ἐλαχίστη κατανάλωσις σιμέντου ἐγίνετο καὶ μᾶλλον δι' ἐπισκευάς, πλὴν τῆς βιομηχανίας μωσαϊκῶν πλακῶν, ἥτις εἰσῆγε λευκὰ φυσικὰ σιμέντα Lafarge et du Teil.

Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἐλευσῖνος διεδόθη, ἰδίως ὑπὸ τῶν μηχανικῶν Ἠλία Ἀγγελοπούλου, Γ. Βρυζάκη, Π. Καπερώνη, Σ Ἀγαπητοῦ, Α. Ζαχαρίου, ἡ χρῆσις τοῦ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος καὶ τὰ σιμέντα ἔτυχον εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ἐκτελεστῶν ἔργων ὡς προϊὸν ἐγχώριον προσαρμοζόμενον πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς χώρας, διότι δημιουργεῖ μονολιθικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἱκανοποιοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς εὐγραμμίας, ἣν παρέχει ἡ χρῆσις τοῦ λαξευτοῦ λίθου καὶ τοῦ μαρμάρου εἰς χώραν ὅπου τὸ ξύλον καλῆς ποιότητος καὶ ὁ σίδηρος σπανίζουν. Τῷ 1902 εἰσήχθησαν 2.143 τόννοι καὶ ἔκτοτε ἡ εἰσαγωγὴ μέχρι τοῦ 1913 κατῆλθε, λόγῳ τῆς ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς τῶν ἐγχωρίων σιμέντων· καθιερώθη ἐπὶ πλέον καὶ προστατευτικὸς δασμὸς 20 μεταλλικῶν δραχμῶν. Ἀπὸ τοῦ 1923 ὅμως παρεσχέθη ἀτέλεια εἰς δημόσια καί τινα ἰδιωτικὰ ἔργα (συνοικισμοὶ προσφύγων, οἰκοδομικοὶ συνεταιρισμοί, νέα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια) καὶ οὕτω σημειοῦται σημαντικὴ αὔξησις τῆς εἰσαγωγῆς ξένων σιμέντων. Εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν σιμέντων εἰς πλείστας χώρας ἀσκεῖται τελωνειακὴ προστασία καὶ συγχρόνως παρέχονται ἀμοιβαὶ εἰς τὴν ἐξαγωγήν, ἐξ οὗ προκύπτει διὰ τὰ εἰσαγόμενα παρ' ἡμῖν ἀτελῶς σιμέντα χαμηλὴ τιμή. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ σιμέντα τιμῶνται σήμερον ἀπὸ 900 ἕως 1100 δραχμὰς κατὰ τόννον.

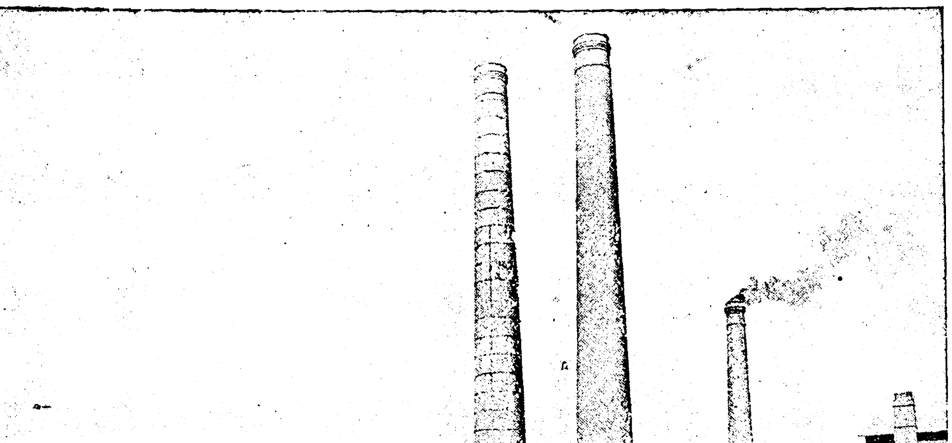

Τὰ ἐργοστάσια τσιμέντων τῆς ἑταιρείας «Ἡρακλῆς» ἐν Πειραιεῖ.

Ὁ κάτωθι πίναξ παρέχει τὴν παραγωγὴν καὶ εἰσαγωγὴν σιμέντων ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἐξαγωγή, ἥτις διενεργεῖται εἰς Αἴγυπτον καὶ ἄλλας τινὰς πλησίον χώρας, δὲν ἦτο σημαντική, ὥστε δὲν ἀλλοιώνει τοὺς ἀριθμοὺς τῆς ὁλικῆς καταναλώσεως ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὸ 1933 ὅμως, λόγῳ τῆς πτώσεως τῆς δραχμῆς καὶ τῆς παραμονῆς τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς ἀξίας, ηὐξήθη ἡ ἐξαγωγή, ὑπολογιζομένη εἰς 30.000 τόννους διὰ τὸ 1933.

	Παραγωγή. Τόνοι.	*Εἰσαγωγή. Τόννοι*	*Ὁλικὴ κατανάλωσις. Τόννοι.*
1921	28.200	—	—
1922	37 400	—	—
1923	35 300	9.500	44.800
1 24	55.900	2 500	80 900
1925	56 200	70 000	126 200
1926	83.700	43.700	127.400
1927	110.500	43 100	153.600
1928	144 300	70 700	215 000
1929	152 000	75 000	227 000
1930	174.100	64.600	238.000
1931	196 850	42.550	239.400
1932	197 180	26.000	223.180

Ἡ μεγάλη εἰσαγωγὴ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμειώθη, διότι περιωρίσθησάν τινα ἐκ τῶν μεγάλων δημοσίων ἔργων (ὁδοποιίας, παραγωγικὰ ἔργα ἀποξηράνσεως Ἀξιοῦ καὶ Στρυμόνος) καὶ διότι κατωρθώθη νὰ προτιμηθῶσι τὰ ἑλληνικὰ σιμέντα εἴς τινα ἔργα ὅπου εἰσήγοντο τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀτελῆ. Σημειωτέον ὅτι παρὰ τὴν πτῶσιν τῆς δραχμῆς, ἐπειδὴ τὰ ξένα σιμέντα λόγῳ τῆς μεγάλης κρίσεως ὑπέστησαν πτῶσιν τιμῆς μεγίστην, ἡ θέσις αὐτῶν εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῆς ἐποχῆς τῆς σταθεροποιήσεως τῆς δραχμῆς.

Ἀντοχὴ τῶν σιμέντων. Κατόπιν μεγάλων ἐρευνῶν τῶν Feret, Le Chatelier, Michaelis καὶ ἄλλων ἐμελετήθη ὁ τρόπος τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀντοχῆς καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν σιμέντων, ὡς ἐξετέθη συντόμως εἰς τὴν λέξιν κονίαμα. Ἡ ἀντοχὴ τῶν σιμέντων κανονίζεται εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὑπὸ κανονισμῶν ἐκπονουμένων ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν χρησιμοποιητῶν καὶ τῶν παραγωγῶν. Ἐν Ἑλλάδι ἀκολουθοῦνται οἱ γαλλικοί, ἑλβετικοὶ καὶ γερμανικοὶ ἰδίως κανονισμοί. Οὕτω, κατὰ τοὺς σήμερον ἰσχύοντας ἑλβετικοὺς κανονισμούς, κονίαμα 1 μέρους σιμέντου πρὸς 3 κανονικῆς, λεγομένης, ἄμμου πρέπει νὰ ἔχῃ ἀντοχὴν καθ' ἕλξιν μετὰ 7 ἡμέρας 20 χιλιογράμμων κατὰ τετρ. ἑκατοστόμετρον, μετὰ 28 δὲ ἡμέρας 28 χλγρ., κατὰ πίεσιν δὲ ἐντὸς 7 ἡμερῶν μὲν 230 χλγρ., κατὰ ἑκσμ. τετρ. καὶ μετὰ 28 ἡμ. 325 χλγρ. Κατὰ τοὺς γερμανικοὺς κανονισμοὺς τοῦ 1932 οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι 18 καὶ 30 χλγρ. καθ' ἕλξιν, κατὰ πίεσιν δὲ 180 ἐντὸς 7 ἡμερῶν καὶ 275 χλγρ. μετὰ 28 ἡμέρας, μιᾶς ἡμέρας ἐν ὑγρῷ ἀέρι καὶ 27 ἐντὸς ὕδατος (ὑγρὰ διαμονὴ) καὶ 350 χλγρ. μετὰ διαμονὴν μιᾶς ἡμέρας ἐν τῷ ἀέρι, 6 ἡμερῶν ὑπὸ ὕδωρ καὶ 21 ἡμερῶν ἐν ὑγρῷ ἀέρι (συνδεδυασμένη διαμονή).

Τὰ ἑλληνικὰ σιμέντα, ἅτινα, ὡς ἄλλως τε καὶ τὰ τότε ξένα σιμέντα, εἶχον πρὸ τριακονταετίας ἀντοχὴν κατὰ πίεσιν μετὰ 7 ἡμέρας 160 χγρ. καὶ μετὰ 28 ἡμέρας 220 χγρ. (ὁπότε οἱ κανονισμοὶ ἦσαν δι' 28 ἡμέρας 160 χγρ)., εἶχον περὶ τὸ 1910—1917 ἀντοχὴν 300 χγρ. μετὰ 28 ἡμέρας. Σήμερον ἔχουν τὰ κοινὰ ἑλληνικὰ σιμέντα μετὰ 3 μὲν ἡμέρας 240 ἕως 300 χγρ., μετὰ 7 ἡμέρας 300 ἕως 400 χγρ. καὶ μετὰ 28 ἡμέρας 400 ἕως 500 χγρ. (ἐν ὑγρᾷ διαμονῇ) καὶ 450 ἕως 550 ἐν συνδεδυασμένῃ διαμονῇ. Τὰ δὲ ἀνωτέρας ἀντοχῆς εἰς 3 ἡμέρας μὲν 350 χγρ., μετὰ 7 ἡμέρας 410 χγρ. καὶ μετὰ 28 ἡμέρας 520 ἐν ὑγρᾷ διαμονῇ καὶ 575 ἐν συνδεδυασμένῃ διαμονῇ. Ὑπάρχει δὲ ἑλληνικὸν σιμέντον ταχίστης ἀναπτύξεως ἀντοχῆς, ὅπερ παρέχει μετὰ 24 ὥρας 366 χγρ., μετὰ 48 ὥρας 471 καὶ μετὰ 7 ἡμέρας 688 χγρ. Αἱ ἄνω ἀντοχαὶ νοοῦνται διὰ κονίαμα 1 μέρους σιμέντου πρὸς 3 ἄμμου κανονικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Molinari Ettore,* Trattato de Chimica generale καὶ γαλλικὴ μετάφρασις Traité de Chimie générale et industrielle 5 τόμοι Μιλᾶνον καὶ Παρίσιοι 1920—1926 κεφ. περὶ σιμέντων.

Boero J., Chaux hydrauliques et Ciments, 2α ἐκδ. Παρίσιοι 1925. — *Salvetal H.*, Produits hydrauliques, céramiques verres, Παρίσιοι 1920 — *Leduc E.*, Chaux et Ciments, 3η ἐκδ. Παρίσιοι 1925.— *Blanc B. C.*, Le Ciment Portland, Παρίσιοι 1927.— *Candlot E.*, Ciments et chaux hydrauliques, Παρίσιοι 3η ἐκδ. 1906. — *Meade R W.*, Portland Cement, Easton (La), U. SA.), 1926.— *Nanke C.*, Portland zement fabrikation, Λειψία 1922.— *H. Le Chatelier*, Recherches experimentales sur la constitution des Mortiers hydrauliques, Παρίσιοι.— *Bonnami*, H. Fabrication et contrôle des chaux hydrauliques et Ciments, Παρίσιοι 1888 —*Feret R.*, Notes sur diverses experiences concernant les ciments, Παρίσιοι 1890, 1891.— *Michaelis H.*, Résistance des matésiaux hydrauliques à la mer, Βρυξέλλαι 1896.— *J. Bied*, Recherches industrielles sur les chaux, ciments et mortiers, Παρίσιοι 1926. — *Grün R.*, Der Zement, Βερολῖνον 1927. — *Blount B.*, Cement, Λονδῖνον 1930.— *Κυριακοῦ Ν. Κ.* (Kyriakou N. C.), Aperçu de la fabrication du super-ciment, 50 σελ., Παρίσιοι 1928 (ἔνθα καὶ περιγραφὴ ἐργοστασίου σιμέντων Χαλκίδος.— *Σάσσος Ι.*, Περὶ Τσιμέντων, ἐν Ἀρχιμήδει ἔτος Κ', 1919.— *Tsountas C.*, Guide Pratique du Chimiste dans l' industrie du Ciment, 2α ἐκδ. Παρίσιοι 1929 — Deutsche Normen, Portlandzement, Eisen portlandzement Hochofenzement, DIN 1164, ἐκδ. 1932.

«Τὸ ἐν Ἑλλάδι Σιμέντα καὶ ἡ Θηραϊκὴ Γῆ», δοκιμαὶ τῶν ἑλληνικῶν δομησίμων ὑλῶν ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου, Ἀθῆναι 1932.

Εἰδικαὶ βιβλιογραφίαι: *Wecke F.*, Handbuch der Zement literatur, Σαρλόττενβουργ 1927. — Spackma Some Writers on Lime and Cement, Καῖμπριντζ 1929.— Περιοδικά: Zement, Σαρλόττενβουργ — Tonindustriezeitung, Βερολῖνον—Cement aud Cement Manufacture, Λονδῖνον Le Cement, Παρίσιοι — Il cemento, Μιλᾶνον—Rock Products, Σικᾶγον—Concrete Σικᾶγον — L' industria italiana del cemento, Ρώμη. — Ἐκδόσεις τῆς Portland Association Fellowship, National Bureau of Standard, Βασιγκτών.— Atti der Congresso du Chimica applicatea, Τουρῖνον 1902—Congrès de Zurich 1932 de l' Assoccation Intern de Resistance des Matériaux, Ζυρίχη 1933. βλ. καὶ κονίαμα.

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΙΣ

Τσιμερᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, ἐπὶ τοῦ ποταμίου Μούζενα-δερεσί, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 250 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν (1923). Εἶχε τρεῖς ἐκκλησίας καὶ δύο σχολάς. Ε. Ι. Χ.

Τσιμηνάκης, *Κ.* Ἕλλην νευρολόγος - φρενολόγος ἰατρὸς ἐκ Κοζάνης τῆς Μακεδονίας, γεννηθεὶς τῷ 1875. Διδάκτωρ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου (1897), μετέβη εἰς Βιέννην καὶ Παρισίους πρὸς εἰδικὰς σπουδὰς τῶν κλάδων του (1898—1903), διατελέσας βοηθὸς τοῦ καθηγητοῦ Nothnegel ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ κλινικῇ Βιέννης (1899—1900) καὶ ἀπὸ τοῦ 1901—1902 βοηθὸς τοῦ νευρολογικοῦ τμήματος τῆς πρώτης πανεπιστημιακῆς παθολογικῆς κλινικῆς Βιέννης. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις προσελήφθη ἐπιμελητὴς τῆς πανεπιστημιακῆς κλινικῆς τοῦ Αἰγινητείου νοσοκομείου, διδάξας κατὰ τὸ διετὲς διάστημα τῆς ἐπιμελητείας του εἰς τοὺς φοιτητὰς μαθήματα νευρολογίας καὶ ψυχιατρικῆς. Ἐπίσης ἐπὶ διετίαν περίπου διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ νευρολογικοῦ τμήματος τῆς ἀστυ-

Digitized by Google

λινικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ νοσοκομείου, διδάξας αὐτόθι ευρολογικὰ κλινικὰ μαθήματα.

Τῷ 1905 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς νευρολογίας καὶ ρρενολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ καὶ ἀπὸ οῦ 1907 μέχρι σήμερον διατελεῖ σύμβουλος καὶ ιευθυντὴς ἰατρὸς νευρολογικῶν καὶ φρενολογιῶν κλινικῶν ἐν Ἀθήναις. Κυριώτεραι ἐκ τῶν πιστημονικῶν τούτου ἐργασιῶν εἶναι: «Zur Kenntniss der reinen Hypertrophie des gehirnes», «Arbeiten aus dem neurologischen Institute aus ler Wiener Universität», «Zur pathologischen Histologie der Plexus chorioides», «Ἡ πίεσις τῶν αρωτίδων ἐν τῇ ἐπιληψίᾳ καὶ ὑστερίᾳ», (Ἰατρ. Ἑταιρ. Ἀθηνῶν 1914), «Recherches expérimentales sur l'Herpés par G Blanc, C. Tsiminakis et J. Caminopetros» (Archiv. de l'Inst. Pasteur Hellenique 1923, «Θεραπευτικαὶ προσπάθειαι ἐπὶ τῆς ἐπιδημικῆς ἐγκεφαλίτιδος». (Ἰατρ Ἑταιρ Ἀθηνῶν 1923), (Zur Frage der Narkolepsie», (Wien. Klin. Wochschr No 37), «Περιπτώσεις ἐπιληψίας μετὰ ἐπιδημικὴν ἐγκεφαλίτιδα» (Wien. Klin. Wochchr. No 25, 1926) κλπ.

Ο. Ρ.

τσιμιὰ (ἡ) καὶ ***τσιμ(ι)νιὰ*** (ἰδιωμ. παραφθορὰ τοῦ γαλλικοῦ cheminée)· ἑστία, *τζάκι* (βλ. λ.) ὁμοῦ καὶ καπνοδόχος.

Α. Γ.-Γ.

Τσιμικάλης, *Εὐθύμιος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἀγρινίῳ τῷ 1879, ἀπόφοιτος τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς ἐτελειοποίησε τὰς σπουδάς του εἰς Γαλλίαν. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ μετέσχε τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912—1913, ὡς διοικητὴς λόχου καὶ τάγματος, τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Σαρανταπόρου Μετὰ τοὺς πολέμους προήχθη εἰς ταγματάρχην, τῷ δὲ 1916 προσεχώρησεν εἰς τὸ ἐθνικὸν κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀνέλαβε τότε τὴν διοίκησιν συντάγματος πεζικοῦ παρὰ τῇ μεραρχίᾳ Ἀρχιπελάγους, μεθ' οὗ συμμετέσχεν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικῶν ἐπιχειρήσεων, λαβὼν μέρος καὶ εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκρᾶ, εἰς ἣν ἔδρασε θαυμασίως Τὸ τέλος τοῦ 1918, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ἐτοποθετήθη φρούραρχος Ἀθηνῶν, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1920, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς μεραρχίας Κρήτης, προαχθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς ὑποστράτηγον. Ἀπὸ τοῦ 1921 μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1922 παρέμεινεν εἰς διαθεσιμότητα. Ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνέργειαν, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, ἐτοποθετήθη διοικητὴς μεραρχίας καὶ εἶτα σώματος στρατοῦ παρὰ τῷ στρατῷ τοῦ Ἕβρου. Τῷ 1926 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ μετ' ὀλίγον ἐτέθη ἐκ νέου εἰς διαθεσιμότητα. Τῷ 1928 ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ βραδύτερον ἐτοποθετήθη ὡς ἐπιθεωρητὴς τῆς ης ἐπιθεωρήσεως στρατοῦ καὶ συγχρόνως ὡς μέλος τοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ συμβουλίου, εἰς ἃς θέσεις ὑπηρετεῖ μέχρι σήμερον (1933).

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

τσιμινιέρα (ἡ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *καπνοδόχος*.

Τσίμινο (Cimino), ***Μόντε—*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κίμινιον ὄρος*.

τσιμιομαντήλα (ἡ), ἢ *τσιμώπανο* (τό)· ἰδιωμ., κάλυμμα (μεσάλι) τῆς *τσιμιᾶς* (βλ. λ.). Ὑφαντὴ πεσέτα, μαντήλα κεντητὴ ἢ χρωματιστὴ (Κάλυμνος, Ρόδος). Καλεῖται καὶ *τσιμιομέσαλο* καὶ *φουόπανο, καπ(ακο)τέλι*. Κατ' ἀρχὰς ἐκρεμᾶτο μὲ θηλιὲς ἐμπρὸς εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς τσιμιᾶς, διὰ νὰ μὴ σκορπίζεται εἰς τὸ δωμάτιον ὁ καπνός. Βραδύτερον ἀπέβη μέρος τοῦ διακόσμου τοῦ δωματίου καὶ κατήντησε κεντητὴ πετσέτα τῆς ἐπιδείξεως.

Α. Γ.-Γ.

τσιμιόπανο (τό)· βλ. *τσιμιομαντήλα*.

τσιμισίρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πύξος*.

Τσίμισκα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δ. Ἀρμενίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σωφηνῆς, ἀριστερὰ τοῦ Εὐφράτου, ὀνομαζομένη *Χοσόμιχον* ἢ ὀρθότερον *Χοσαχοι* ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ νῦν χωρίον Tschimisch-Gesek.

Α. Θ. Σ.

Τσιμισκῆς, *Ἰωάννης Α'*. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Ἰωάννης Α'* ὁ Τζιμισκῆς).

Τσιμκὲντ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σοβιετικῆς ὁμοσπονδίας ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῶν Κοζάκων, πρωτεύουσα τῆς περιφερείας Σὺρ-Ντάρια. Κεῖται ἐπὶ ἑνὸς τῶν παραποτάμων τοῦ Σὺρ Ντάρια, 112 χλμ. πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Τάσκεντ, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς, καὶ κατέχει σπουδαιοτάτην θέσιν ἐπὶ τῶν ὁδῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ Μποχάρας, Σαμαρκάνδης, Φεργκάνας καὶ Τάσκεντ. Ἔχει ἐργοστάσια σάπωνος, βαμβακουργικά, καπνοῦ, ἀλεύρων κλπ. Κάτ. (1926) 21.708.

Χ. Δ.

Τσίμμερ (Zimmer), ***Γουλιέλμος*.** Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1853. Ἠσχολήθη κυρίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ τῆς Θουριγγίας καὶ χιουμοριστικῶν συνθέσεων, διετέλεσε δὲ ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1885 καθηγητὴς τῆς σχολῆς Καλῶν τεχνῶν τῆς Βαϊμάρης. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ταξίδι μὲ ἕλκυθρο», «Ἡ νεότης εἶναι τρέλλα», «Προπαρασκευὴ ἁλιείας ἐν Μαϊνχγκουτ», «Τὸ καλοκαίρι» κλπ.

Χ. Δ.

— **Τσίμμερ** (Zimmer). ***Ἑρρῖκος*.** Γερμανὸς γλωσσολόγος (1851—1910). Διετέλεσεν ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Γκράϊφσβαλντ καὶ ἀπὸ τοῦ 1900 καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ἔγραψε δέ: «Altindisches Leben. Die Kultur der vedischen Arier» (Βερολῖνον 1879), «Keltische Studien» (Βερολῖνον, 1881—1884), «Nennius vindicatus» (Βερολῖνον 1893), «Texte und Untersuchungen zur patristischen Literatur» (Βερολῖνον 1911).

Χ. Δ.

— **Τσίμμερ** (Zimmer), ***Πατρίκιος-Μπενῖτο*.** Γερμανὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος (1752—1820). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Ἐλλβάνγκεν, θεολογίαν δὲ καὶ νομικὴν ἐν Ντίλλινγκεν. Τῷ 1783 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει, τῷ 1799 ἐδίδαξε δογματικὴν θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἴνγκολσταττ καὶ τέλος ἐν Λάντσχουτ. Ἀνεμείχθη ἐπίσης εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς μέλος τῆς βαυαρικῆς βουλῆς, καὶ διετέλεσε πρόεδρος τῆς νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς. Αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι του συμφωνοῦν μᾶλλον πρὸς τὰς τοῦ Σέλλιγγ. Ἔγραψε: «Dissertatio de vera et completa potestate ecclesiastica, illiusque subjecto» (Ντίλλινγκεν 1784), «Theologiae christianae systema, sectio prima» (Ντίλλινγκεν 1787), «Veritas Christianae Religionis seu Theologia Christiana dogmatica, sectio I et II» (1789—1890), «Theologiae christianae specialis et theoreticae quatuor partes» (1802—1806), «Philosophische Untersuchung über der Allgemeinen verfall des menschlichen Geschlechts» (1809), «Untersuchung ünder den Begriff und die gesetze der geschichte» (Μόναχον 1817) κ. ἄ.

Χ. Δ.

— **Τσίμμερ** (Zimmer), ***Φρειδερῖκος*.** Γερμανὸς συγγραφεὺς (1855—1919). Διετέλεσεν ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Καινιξβέργῃ ἀπὸ τοῦ 1884 διευθυντὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς τοῦ Χέρμπορν ἀπὸ τοῦ 1891 καὶ τέλος διευθυντὴς τῆς σχολῆς «Diakonieverein» (1898—1906). Ἔγραψε: «Fichtes Religionsphilosophie» (1878) Studien über das beutsche Volkslied» (1881), «Concordatiae suppl omnium vocum N. T.» (1882) Kindermusikschule» (1882), «Römerbrief» (1887), Der grundlegung der praktischen Theologie» (1894), «Grundriss der Philosophie» (1902). «Die zimmerschen Tochterheime» (1907), «Leitfaden der Bürgerkunde» (1911).

Χ. Δ.

Τσίμμερβαλντ (Zimmerwald). *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βέρνης κείμενον 8 χλμ. πρὸς νότον τῆς πόλεως Βέρνης καὶ χρησιμεῦον ὡς τόπος θερινῆς διαμονῆς. Εἶναι κυρίως γνωστὸν ἐκ τῆς συνελθούσης αὐτόθι τὸν Σεπτέμβριον 1915 φερωνύμου συνδιασκέψεως (βλ. κατωτ.). Κατ. 729.

Χ. Δ.

— **Τσίμμερβαλντ *συνδιάσκεψις*** *[Ἱστορ.]*. Ἐν *Τσίμμερβαλντ* συνῆλθε τῷ 1915, πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἰταλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, διεθνὴς σοσιαλιστικὴ συνδιάσκεψις, ἥτις ἀπὸ τῆς 9 μέχρι τῆς 12 Σεπτεμβρίου συνεζήτησε τὴν ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς σοσιαλισμοῦ τηρητέαν στάσιν ἀπέναντι τοῦ πολέμου. Εἰς τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην μετέσχον ἀντιπρόσωποι τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Νορβηγίας, τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Ἑλβετίας, καθὼς καὶ ἀντιπρόσωποι διαφόρων διεθνιστικῶν ὁμάδων καὶ μειοψηφιῶν. Κατὰ τὴν ἀντιπολεμικὴν ταύτην συνδιάσκεψιν ἐπεκράτησαν τὰ κεντριστικὰ στοιχεῖα, ταχθέντα κατὰ τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου καὶ ὑπὲρ μιᾶς ἀμέσου εἰρήνης, ἄνευ προσαρτήσεων ἢ παραχωρήσεων, στηριζομένης ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῶν μειονοτήτων πρὸς αὐτοδιάθεσιν (βλ. καὶ λ. *Διεθνὴς* καὶ *Κίνταλ*).

Θ. Π.

Τσίμμερερ (Zimmerer), ***Ἑρρῖκος*.** Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἔγραψε: «Declamatio in Catilinam» (1888), «Ὁδοιπορικὸν τῆς Κερκύρας» (β' ἔκδ 1911), «Διπλωματικὰ ταξίδια εἰς Ἀμάσειαν τῷ 1555» (1898), «Συρία καὶ Μικρασία» (1899), «Ἱστορία τῆς Τουρκίας καὶ Ἀρμενίας» (ἐν τῇ «Παγκοσμίῳ Ἱστορίᾳ» τοῦ Helmot, β ἔκδ. 1911), «Ὁ γερμανικὸς ἐποικισμὸς τῆς Μικρασίας» (1906), «Βαγδάτη, καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῆς Χετζάζης» (1907), «Ἀβυσίνη ρωμαϊκὸν φρούριον τοῦ Δουνάβεως» (1919), κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰς «Διπλωματικὰς Ἐπιστολὰς ἐκ Τουρκίας» τοῦ φὸν Μποῦσμεκ (1903).

Π. Ν. Π.

Τσίμμερμαν (Zimmerman). Γερμανὸς ἐξ Ἀμβούργου φιλέλλην, κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1821. Καταταγεὶς εἰς τὸν λόχον τῶν φιλελλήνων μετέσχεν ἐνεργῶς πλείστων μαχῶν, καὶ ἰδίως ἐν Χαϊδαρίῳ (6 Αὐγούστου 1826) καὶ ἐν Κωλιάδι Ἄκρᾳ, ὅπου καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τῆς 15 Μαΐου 1827.

Τ. Ε. Ε.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ἀθανάσιος*.** Γερμανὸς ἱστορικὸς (1839—1911). Ἰησουίτης, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θεολογίας, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ τάγματος τῷ 1870 εἰς Ἀγγλίαν, τῷ 1875 εἰς Ἰρλανδίαν καὶ τῷ 1884 ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ κολλέγιον Βάλκενμπουργκ ἐν Ὁλλανδίᾳ ὅπου παρέμεινε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του. Συνειργάσθη εἰς πλεῖστα ἱστορικὰ καὶ θρησκευτικὰ περιοδικά, ἔγραψε δέ: «Τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» (1889), «Μαρία ἡ Καθολική» (1890), «Ἑρρῖκος Β' ὁ Ἅγιος» (1899), «Ἀλφρέδος ὁ Μέγας» (1898), «Ὁ ἅγιος Κάμιλλος» (1897). «Δανιὴλ Οὐῶννελ ὁ ἐλευθερωτὴς καὶ ἡ πολιτικὴ ἀξία του διὰ τὴν Ἰρλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν» (1909)

Θ. Κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ἀλφρέδος*.** Γερμανὸς διπλωμάτης καὶ ἀποικιολόγος (1859—1925). Διετέλεσε διπλωματικὸς ὑπάλληλος ἐν τῷ τμήματι τῶν Ἀποικιῶν, σύμβουλος πρεσβείας τῷ 1899 καὶ οἰκονομικὸς σύμβουλος διὰ ζητήματα ἀποικιακὰ ἐν τῇ πρεσβείᾳ τοῦ Λονδίνου (1901—1903). Ἔγραψεν: «Ἀκμὴ καὶ παρακμὴ τῆς λινοϋφαντουργίας ἐν Σιλεσίᾳ» (1885), «Ἱστορία τῆς γερμανοπρωσσικῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς» (1892). «Ἱστορικαὶ ἀποικιακαὶ μελέται» (1894), «Ἡ γερμανικὴ ἀποικιακὴ νομοθεσία 1893—1900» (1898—1901), «Κοσμοπολιτικά», «Ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τοῦ γερμανικοῦ κράτους ἀπὸ τῆς εἰρήνης τῆς Φραγκφούρτης μέχρι σήμερον» (1901), «Ἀποικιακὴ πολιτική» (1905).

Θ. Κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ἀρθοῦρος*.** Γερμανὸς δικηγόρος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1864 Διετέλεσε πρόξενος ἐν Κίνᾳ μέχρι τοῦ 1901, ὅτε ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῷ ἐμπορικῷ τμήματι καὶ τῷ 1910 ὡς διευθυντὴς τοῦ πολιτικοῦ τμήματος. Ἐχρημάτισεν ἀπὸ τοῦ 1911—1916 ὑφυπουργὸς καὶ ἀπὸ τοῦ 1916—1917 ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

Θ. Κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Αὔγουστος-Ἀλβέρτος*.** Γερμανὸς ζωγράφος (1808—1888). Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βιέννης, διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν τοπιογραφίαν. Κυριώτεροι αὐτοῦ πίνακες εἶναι: «Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Μωϋσέως» (ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου), «Βραχότοπος μετὰ Κενταύρων» (ἐν τῇ Ν. Πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου), «Ἡ λίμνη τοῦ Κόμερ» (ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Ἀννοβέρου). Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Βρέμης, τῆς Λειψίας, τῆς Πράγας, τῆς Στουτγάρδης.

Θ. Κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Βαλδεμάρ*.** Γερμανὸς κοινωνιολόγος καὶ οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1876. Διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1919 τὸ περιοδικὸν «Κοινωνικὴ πρακτική». Τῷ 1920 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀμβούργου. Ἔγραψεν: «Ἡ κοινωνικὴ θέσις τῶν σιδηροδρόμων ἐν Πρωσσίᾳ» (1902), «Δικαιοσύνη» (1903), «Ἀμβοῦργον καὶ Καναδᾶς» (1904), «Πρόληψις ἀπεργίας» (1905), «Ἐργασία καὶ στόλος» (1906), «Ἐπαγγελματικὴ ζωὴ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ» (1906) «Ἡ σύμβασις ἐργασίας» (1903), «Ἡ πτῶσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἡμερομισθίων καὶ ἡ ἀνόρθωσίς των» (1919), «Ἐργατικὰ μεταπολεμικὰ ζητήματα» (1925), «Ἡ ἐργαζομένη νεότης ἐν Γερμανίᾳ» (1926). Ἐπίσης ἐδημοσίευσε διαφόρους μονογραφίας ναυτικοῦ δικαίου.

Θ. Κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Γουλιέλμος*.** Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1807 ἐν Στουττγάρδῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1888 ἐν Μεργκεντάϊμ. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς Στουττγάρδης καὶ κατόπιν ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης ὑπὸ τὸν Φ Στράους. Τῷ 1840 διωρίσθη πάστωρ ἐν Οὔραχ, τῷ δὲ 1847 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γερμανικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ τῆς Στουττγάρδης. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1848 ἐξελέγη μέλος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τῆς Φραγκφούρτης, ταχθεὶς εἰς τὴν ἄκραν ἀριστεράν, ὀλίγον δὲ κατόπιν (1850) ἐπαύθη τῆς θέσεώς του λόγῳ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαρτίου. Τῷ 1854 ἀνέκτησε τὴν θέσιν τοῦ πάστορος, διορισθεὶς ἐν Ζάμπεργκαου. Ὁ Τσίμμερμαν ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι: «Geschichte des grossen Bauernkriegs» (Στουττγάρδη 1841, β' ἔκδ. 1856, γ' ἔκδ 1891: «Ἱστορία τοῦ μεγάλου πολέμου τῶν χωρικῶν»), «Geschichte der Hohenstaufen» (Στουττγάρδη 1838, γ'. ἔκδ. 1865: «Ἱστορία τῶν Χόχενστάουφεν»), «Εἰκονογραφημένη ἱστορία τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ», «Γενικὴ ἱστορία τῆς ποιήσεως», «Ποιήματα» (Στουττγάρδη 1832, γ' ἔκδ. 1854) κλπ. Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Τσίμμερμαν, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε μεγίστην φήμην, εἶναι ἡ «Ἱστορία τοῦ μεγάλου πολέμου τῶν χωρικῶν». Τὸ ἔργον τοῦτο, στηριζόμενον ἐπὶ ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν ἀρχείων τῆς Στουττγάρδης, ἀποτελεῖ τὴν ὡραιοτέραν, πληρεστέραν καὶ ἀντικειμενικωτέραν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων τοῦ πολέμου τούτου, ἐχρησίμευσε δὲ καὶ ὡς βάσις εἰς τὸν Φ. Ἔνγκελς διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς περιφήμου μελέτης του «Ὁ πόλεμος τῶν χωρικῶν ἐν Γερμανίᾳ» (1850).

Θ. Π.

Digitized by Google

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Γουσταῦος***. Ἑλβετὸς φιλόλογος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἔγραψεν: «Ἔφεσος» (1874). «Ἐγχειρίδιον τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ» (1876), «Ἀγγλογερμανικὸν ἀναγνωστικὸν ἀλληλογραφίας» (1888), «Θησαυρὸς ἀνεκδότων» (1890), «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γερμανοαμερικανικῆς λογοτεχνίας» (1893), «400 ἐτῶν ἀμερικανικὴ ἱστορία» (1893), «Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις 1789—1799» (1897), «Βίσμαρκ» (1899). θ. κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmerman), ***Ἐβεράρδος-Αὔγουστος-Γουλιέλμος φόν—***. Γερμανὸς γεωγράφος καὶ φυσιοδίφης (1743—1815). Τῷ 1766 διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὸ Καρολίνειον τῆς Βρουνσβίκης. Ἐταξίδευσεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ ἄλλας χώρας χάριν μελετῶν καὶ ἔγραψε: «Γεωγραφικὴ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου καὶ πάντων τῶν τετραπόδων» (1783, 2 τ)., «Ἡ ἐλαστικότης καὶ τὸ συμπιεστὸν τοῦ ὕδατος» (1779), «Ἡ Γαλλία ἀπὸ τοῦ Φραγκίσκου Α΄ μέχρι τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ΄» (1800), «Γεωγραφικὸν ἢ ταξιδιωτικὸν ἡμερολόγιον» (1813), «Ἡ γῆ καὶ οἱ κάτοικοί της, κατὰ τὰς τελευταίας ἀνακαλύψεις». θ. κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ἑρμάννος***. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1845. Ὑπῆρξεν ὁ σχεδιαστὴς καὶ ἐκτελεστὴς τοῦ μεγάλου θόλου τοῦ γερμανικοῦ βουλευτηρίου ἐν Βερολίνῳ, ἀλλ' ἐγένετο γνωστὸς περισσότερον ἐκ τῶν ἐργασιῶν του διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν γερμανικῶν πηδαλιουχουμένων, διότι οὗτος καὶ ὁ Μύλλερ-Μπρεσλάου ὑπῆρξαν οἱ τεχνικοὶ σύμβουλοι τοῦ κόμιτος Τσέππελιν, οἱ ἐκπονοῦντες τὰ σχέδια καὶ ἐποπτεύοντες κατὰ τὴν ναυπήγησιν τῶν ἀεροπλοίων. θ. κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmerman), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1852—1901). Ἐξαίρετα εἶναι ἰδίως τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ ἔργα, ὡς: «Χριστὸς παρηγορητὴς» (ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Λειψίας), «Ἡ δέησις τοῦ ποιμένος» (ἐν Ν. πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου). Ἐπίσης περίφημος εἶναι ὁ ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Δρέσδης πίναξ «Μάθημα μουσικῆς». θ. κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ἰωάννης-Γεώργιος***. Ἐπιφανὴς Ἑλβετὸς ἰατρὸς καὶ συγγραφεὺς (1728 — 1794). Ἐσπούδασεν ἐν Γοτίγγῃ, Leyden καὶ Παρισίοις, κατόπιν δέ, ἐγκαταστὰς ἐν Βέρνῃ, ἔγραψε τὸ τετράτομον ἔργον «Περὶ τῆς μονήρους ζωῆς», ὡς καὶ τὸ τρίτομον ἔργον «Περὶ τῆς ἰατρικῆς πείρας». Κατέστη γνωστότατος λόγῳ τῶν σχέσεών του καὶ τῆς μακρᾶς ἀλληλογραφίας του μετὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β΄, ὡς καὶ λόγῳ τῆς φιλίας του μετὰ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, παρ' οὗ καὶ ἐκλήθη κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του πρὸς παροχὴν ἰατρικῆς βοηθείας (23 Ἰουνίου 1786). Περὶ τῆς ἐπισκέψεώς του ταύτης καὶ τῆς διαμονῆς του ἐν Πότσδαμ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσθενείας τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Τσίμμερμαν ἔγραψε τὰ ἔργα: «Über Friedrich d. Gr und meine huterredunger mit ihm kurz vor seinem Tode» (1788), «Fragmente über Friedrich d. Gr. κλπ.» (1790) εἰς τρεῖς τόμους. Ἐγένετο μέλος τῆς ἀκαδημίας Πετρουπόλεως, Βερολίνου. Γοτίγγης καὶ Μονάχου. Ο. Ρ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Κλήμης φὸν —***. Γερμανὸς ζωγράφος (1788—1869). Διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἄουγκσμπουργκ καὶ κατόπιν τῆς τοῦ Μονάχου, διεκρίθη ὡς προσωπογράφος. Ἔργα του εἶναι: «Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Α΄» (ἐν τῇ πινακοθήκῃ Σλάϊσχαϊμ), «Ὁ Τσιμαμποῦε εὑρίσκει τὸν Τζιόττο», ἐν τῇ νέᾳ πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου «Ἡ κατάκτησις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων» κ. ἄ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Μάξ***. Γερμανὸς τεχνοκρίτης (1861 — 1919). Καθηγητὴς ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τοῦ Βερολίνου, διευθυντὴς τοῦ μουσείου τοῦ Σαρλόττενμπουργ, ἔγραψε: «Τὸ ταξίδιον τῆς θείας Εὐλαλίας εἰς Ρώμην» (1895), «Γενικὴ ἱστορία τῆς τέχνης» (1897—1902, εἰς 3 τ.), «Ἡ πλαστικὴ ἐν τῇ Ἄνω Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν Μεσαίωνα» 1897), «Ὁ Τζιόττο καὶ ἡ ἰταλικὴ τέχνη κατὰ τὸν Μεσαίωνα» (1897), «Σικελία» (1904, εἰς 2 τ.), «Ὁ Βίνκελμανν καὶ ὁ κλασσικισμὸς» (1919). θ. κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Πέτρος-Ἰωσὴφ-Γουλιέλμος***. Γάλλος κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ παιδαγωγός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1785—1853). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου ἐν τῷ ᾠδείῳ τῶν Παρισίων. Μαθηταί του ὑπῆρξαν ὁ Τομά, ὁ Λακόμπ, ὁ Μαρμοντὲλ κ. ἄ. Ὁ Τσίμμερμαν ἐγένετο γνωστὸς καὶ ὡς συνθέτης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔργων διὰ κλειδοκύμβαλον, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτίστην θέσιν κατέχει τὸ μέγα παιδαγωγικόν του βιβλίον «Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ κλειδοκυμβαλιστοῦ» (εἰς 3 μέρη), εἶτα δὲ σπουδαί, κοντσέρτα, μία σονάτα, φαντασίαι, παραλλαγαὶ κλπ. Εἰς τὸ θέατρον ὁ Τσίμμερμαν ἔδωκε τὸ κωμικὸν μελόδραμα «Ἡ ἀπαγωγὴ» (1830), ἐνῷ ἄλλο μελόδραμα αὐτοῦ «Ναυσικᾶ» οὐδέποτε ἐξετελέσθη. Γ. Σ.

—**Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ραϊνάρδος-Σεβαστιανός***. Γερμανὸς ζωγράφος (1815—1893). Ἐποίησεν ἰδιορρύθμους πίνακας, ἐξ ὧν περιφημότεροι: «Αἴθουσα θρόνου», (ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Βρέμης) «Ἐρωτικὴ ἐπιστολὴ» (1859, ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Καρλσρούης) Ἔγραψεν «Ἀναμνήσεις ἑνὸς παλαιοῦ ζωγράφου» (1884).

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ριχάρδος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1820—1870). Ἐζωγράφησε κυρίως τοπία καὶ σκηνὰς ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ὡς: «Ναυάγιον» (ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Δρέσδης), «Συγκομιδὴ γεωμήλων» (ἐν τῇ Νέᾳ Πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου) «Ἀπριλιάτικον τοπίον». θ. κ.

— **Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Ροβέρτος-Ἀρθοῦρος-Θεόδωρος***. Αὐστριακὸς φιλόσοφος καὶ αἰσθητικὸς (1824—1898). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Πράγᾳ καὶ Βιέννῃ. Τῷ 1847 ἐγένετο βοηθὸς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, τῷ 1850 ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Olmütz καὶ τῷ 1852 προσελήφθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκπροσώπων καὶ ὑπερμάχων τῆς ἑρβαρτιανῆς σχολῆς, ἐτόνισε δὲ ἰδιαιτέρως τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἑρβάρτου ἐν συσχετισμῷ μετὰ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Λεϊβνιτίου. Ἔγραψε πλεῖστα φιλοσοφικὰ καὶ αἰσθητικὰ ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Leibnitz's Monadologie» (1847), «Herbart's theorie der wirklichen Geschehens» (1847), «Leibnitz und Herbart» (1849), «Ueber einige logische Fehler der spinozistischen Ethik» (1850—1851), «Philosophische Propädeutik» (1852, γ΄ ἔκδ. 1867), «Ueber Leibnitz's Konzeptualismus» (1854), «Leibnitz und Lessing» (1855), «Ueber des Tragische und die Tragödie» (1856), «Geschichte der Aeshetik als philosophische Wissenschaft» (1858), «Schiller als Denker» (1859), «Allgemeine Aesthetik als Formwissenschaft» (1865), «Schelling's Philosophie der Kunst» (1875), «Kant und die positive Philosophie» (1874), «Die Perioden im Herbarts philosophische Geistergang» (1876), «Studien und Kritiken zur Philosophie und Aesthetik» (1870), «Kant und Comte in ihrem Verhältnis zur Metaphysik» (1885) κλπ. θ. π.

—**Τσίμμερμαν** (Zimmermann), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἀρχειοφύλαξ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Δρέσδης, ἠσχολήθη εἰς ἐρεύνας ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ἀρχείοις διαφόρων πόλεων καὶ ἐδημοσίευσεν: «Ἡ ἔκδοσις ἀνεκδότων ἐγγράφων» (1884), «Αὐθεντικὰ χειρόγραφα» (1884), «Περὶ τῆς μεταναστεύσεως εἰς Τρανσυλβανίαν» (1892), «Ἀρχεῖα καὶ ἀρχαιότητες (1910), «Οἱ Μαγυάροι καὶ οἱ Σάξονες» (1912), «Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Τρανσυλβανίας» (1892—1902), «Αἱ χειρόγραφοι πηγαὶ» (1914) θ. κ.

Τσίμμερν (Zimmern), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς ἀνατολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ. Βερολίνῳ, Ἐρλάγγῃ καὶ Στρασβούργῳ καὶ κατόπιν ἐγένετο βοηθὸς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Στρασβούργου (1887), ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Καινιξβέργης (1889) καὶ καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης (1890) καὶ Λειψίας (1894) ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς ἀσσυριολογίας, εἶτα δὲ (1899) καὶ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ἀπὸ τοῦ 1900 διευθύνει τὸ «Σημιτικὸν Ἰνστιτοῦτον» καὶ τὸ «Ἰνστιτοῦτον τῶν Ἀνατολικῶν Ἐρευνῶν» τῆς Λειψίας καὶ εἶναι μέλος τῆς Σαξονικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἔγραψε: «Βαβυλωνιακοὶ ψαλμοὶ» (1895), «Συμβολὴ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς βαβυλωνιακῆς θρησκείας» (1896—1901), «Συγκριτικὴ γραμματικὴ τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν» (1898), «Βαβυλωνιακοὶ ὕμνοι καὶ προσευχαὶ» (1905—1911), κ. ἄ. Ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Βίνκλερ: «Αἱ σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαὶ καὶ ἡ Ἁγία Γραφὴ» καὶ ἀπὸ τοῦ 1904 ἐκδίδει μετὰ τοῦ Φίσερ τὰς «Leipziges Semitischer Studien». Π. Ν. Π.

Τσίμοβα (Tsimova) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν εἰς τοὺς ξενικοὺς χάρτας φέρεται τὸ ἐπίνειον *Λιμένι* τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Μάνης. Σ. Ε. Λ.

Τσίμ-ὀβασῆ *[Γεωγρ.]*. Κοιλὰς μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἕρμου καὶ τοῦ ὄρους Πάγου, παρὰ τὴν Σμύρνην. Ν. Μ.

Τσιμόνε (Monte Cimone) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο ὀρέων τῆς Ἰταλίας, ὧν τὸ μὲν κεῖται ἐν τῷ νομῷ Μοδένης καὶ σχηματίζει τὴν ὑψίστην κορυφὴν τῶν Βορείων Ἀπεννίνων (2.126 μ.), τὸ δὲ ἐν τῷ νομῷ Οὔντινε καὶ ἀνήκει εἰς τὰς Ἰουλιανὰς Ἄλπεις (2.380 μ.). Χ. Δ.

τσιμουδιὰ (ἡ)· δημοτ., ἐλαχίστη, ἀσθενεστάτη φωνή: «τσιμουδιὰ μὴ βγάλῃς» νὰ τηρήσῃς ἄκραν σιγήν, «τσιμουδιὰ δὲν ἔβγαλε» τίποτε δὲν ἀπήντησε· || *τσιμουδιά!* σιωπή! ἐπὶ προσταγῆς.

τσιμούχα (ἡ)· δημοτ., ἡ παρυφὴ τῶν ἐριούχων ὑφασμάτων, ἡ οὔγια.

τσιμούχα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ εὐσπογγίου (βλ. λ.).

Τσίμπαρθ (Ziebarth), ***Ἐρικ***. Γερμανὸς ἑλληνιστὴς καὶ ἀρχαιολόγος, καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀμβούργου καὶ διευθυντὴς τοῦ αὐτόθι σεμιναρίου. Συμπληρώσας τὰς ἀρχαιολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν τῷ γερμανικῷ Ἰνστιτούτῳ Ἀθηνῶν τῷ 1897, ἐπεσκέφθη κατόπιν πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς ἀποικίας. Εἶναι ἐκδότης τῶν ἐν Ἀμβούργῳ περιοδικῶν «Ἑλλάς», «Hellas-Jahrbuch» ὀργάνου τοῦ ἑλληνογερμανικοῦ συνδέσμου. Ἀπὸ τοῦ 1924 ἐπισκέπτεται συχνὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐδημοσίευσεν: «Aus dem griechischen Schulwesen» (1914), ἐν ᾧ ἔργῳ περισυνέλεξε καὶ ἡρμήνευσεν ἐπιγραφὰς τῆς Τέω, Μιλήτου, Ἁλικαρνασσοῦ, Πριήνης καὶ ἄλλων πόλεων περὶ παιδείας καὶ σχολείων, «Das griechische Vereinswesen» (1896), «Aus Natur und Geisteinvelt, Culturbilder aus griechischen Städten», «De Jurejurando in juro Graeco» (1892), «Eine inschriften Handschrift der Hamburgs Stadt Bibliothek», «Kohler-Ziebarth, Standrecht von Gortyn» (1929), «Beiträge zur griechische des Seeraubs und Seehandels in alt. Griechenland» καὶ εἶναι συνεργάτης ἐν τῷ «Reallexicon der Classischen Altertums» μετὰ τοῦ Geffcken καὶ B. A. Müller. Γ. Γ.

τσιμπαριὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀσφόδελος*.

Τσιμπάτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μπαρδικώστα τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 77.

τσίμπημα (τό)· δημοτ., ἡ διὰ τῶν δακτύλων, ἰδίᾳ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου, σύνθλιψις πτυχῆς τοῦ δέρματος, ἄλλως *τσιμπιά*: «μὲ ἐξύπνησε μὲ τὰ τσιμπήματα»· || νύξις, νυγμός, κέντημα: «τσίμπημα κοριοῦ, — ψύλλου, — κουνουπιοῦ».

τσιμπιὰ (ἡ)· δημοτ., ἄλλως *τσίμπημα* (βλ. λ.).

τσιμπίδα (ἡ)· δημοτ., λαβίς, πυρολαβίς, πυράγρα, ἄλλως *μασα* ἢ *μασιά*· || μικρὰ σιδηρᾶ λαβὶς πρὸς ἀπόσπασιν τριχῶν· || «τσιμπίδα δὲν τὸν πιάνει» ἐπὶ τῶν ρυπαρῶν, ἐπὶ τῶν ἠθικῶς ἐφθαρμένων· || «μὲ τὴν τσιμπίδα πᾶς» προσπαθεῖς νὰ εὕρῃς αἰτίαν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *θερμαστρίς*.

τσιμπιδάκι (τό)· ἄλλως *τσιμπίδι* (βλ. λ.).

Τσιμπιδᾶρος. Ἐπώνυμον μιᾶς τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Μάνῃ οἰκογενειῶν, ἥτις εἶχε τοὺς πύργους της εἰς τὸ παρὰ τὸ Οἴτυλον χωρίον Καρέα. Ταύτης μέλη εἶναι:

— 1) ***Γεώργιος***. Μετέσχε τῶν διαφόρων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐκστρατειῶν τῶν Μανιατῶν καὶ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Πολυτσαράβου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ὁπλαρχηγῶν τῆς Μάνης, οἵτινες ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν ἀγωνιζομένων, ἡγούμενος 50 ἐνόπλων ἀνδρῶν.

— 2) ***Δημήτριος***. Ἔγγονος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1848. Μετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, καθ' ὃν διεκρίθη ἐπὶ κεφαλῆς ἀνεξαρτήτου τάγματος. Ἀπέθανε συνταγματάρχης τῷ 1925.

— 3) ***Βασίλειος***. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπιλοχίας ὢν τοῦ πεζικοῦ, ἐφονεύθη ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ ὑπὸ τὸν καπετὰν Γέρμαν (Τσιτάκοι) ἀνταρτικοῦ σώματος εἰς Λόσνιτσαν τῆς Μακεδονίας τὴν 16ην Ἰουλίου 1906.

— 4) ***Παναγιώτης*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, δικηγόρος, δημοσιογράφος καὶ πολιτευτής. Κατὰ τὸ 1918—1920 διηύθυνε τὴν ἐφημερίδα «Βαλκανικὸς Ταχυδρόμος», τῆς ὁποίας ἦτο καὶ ἰδιοκτήτης. Τῷ 1924 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ πολιτικοῦ γραφείου τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως Γ. Καφαντάρη καὶ κατὰ τὸ 1928—1932 τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν φιλελευθέρων Ἐλ. Βενιζέλου. Τὴν 25ην Σεπτεμβρίου 1932 ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀθηνῶν.

— 5) ***Γεώργιος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης, γνωστὸς ἰδίως μὲ τὰ ψευδώνυμα *Γκρέκο* καὶ *Γ. Φιέγη*. Ἐχρημάτισεν ἐκ τῶν συντακτῶν τοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Νουμᾶς», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε κριτικὰ λογοτεχνικὰ ἄρθρα καὶ ποιήματα. Κ.Α.

τσιμπίδι (τό)· μικρὰ τσιμπίδα, λαβὶς οἱαδήποτε, οἷον τῶν τυπογράφων, τῶν ὡρολογοποιῶν, τοῦ ἰατροῦ κ.τ.τ.

τσιμπιδολόγος (ὁ)· τριχολαβίς· || τεταμένον μετάξινον νῆμα, διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἀποτρίχωσις· || μεταφ. ὁ λωποδυτῶν.

τσιμπινάδα (ἡ) (πληθ. *τσιμπινάδες*)· ἰδιωμ., ἡ ἐφηλίς.

Τσίμπκας, ἢ ***Μουύσκας*** (Chibchas, ἢ Muyscas) *[Ἐθνολογ.]*. Ἰθαγενὴς λαὸς ἐρυθροδέρμων τῆς Ν. Ἀμερικῆς, οἰκῶν τὸ ὑπὸ τῶν Ἄνδεων καλυπτό

Digitized by Google

μενον τμῆμα τῶν πολιτειῶν τῆς Κουντιναμάρκα καὶ Μπογιάκα τῆς Κολομβίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἱσπανικῆς κατακτήσεως ἦσαν ἐξ ἴσου προηγμένοι εἰς πολιτισμὸν μὲ τοὺς Ἴνκας τοῦ Περοῦ, εὑρίσκοντο ὅμως εἰς δεινὴν ἀναρχίαν, δι' ὃ καὶ ὑπετάγησαν εὐχερῶς ὑπὸ τοῦ Κεζάντα (1536) Ἀνήρχοντο τότε εἰς 1.000 000 περίπου καὶ εἶχον κυριωτέρας πόλεις τὴν *Τούνχαν* καὶ τὴν *Φουνθα.* Μετὰ τὴν ὑποταγήν των ἐξηγέρθησαν ἐπανειλημμένως ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν, βαθμηδὸν δὲ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς Εὐρωπαίους ἀποίκους. Χ. Δ.

τσίμπλα (ἡ)· δημοτ., ἡ λήμη τῶν ὀφθαλμῶν: «κρέμονται οἱ τσίμπλες ἀπὸ τὰ μάτια του»· || μεταφ., ἡ καύτρα τοῦ λύχνου: «εἶναι τὸ λάδι ἄσχημο καὶ κάμνει ὁ λύχνος τσίμπλες»· || ὁ κατὰ τὴν βάσιν τῆς κληματίδος ἀμπέλου ὀφθαλμός: «ὅταν κλαδεύουν, ἀφήνουν δυὸ μάτια καὶ τὴ τσίμπλα».

τσίμπλης (ὁ)· δημοτ. *τσιμπλιάρης* (βλ. λ.).

τσιμπλιάζω, ἀόρ. *ἐ)τσίμπλιασα*, παθ. μετχ. *τσιμπλιασμένος*· δημοτ., κάμνω τσίμπλες, λημῶ: «τσιμπλιάζουν τὰ μάτια μου».

τσιμπλιάρης (ὁ), *—άρα, —άρικο*· δημοτ., ποῦ κάμνουν τὰ μάτια του τσίμπλες, ὁ λημῶν.

τσιμπλιάρικος, *—η, —ο*· δημοτ., *τσιμπλιάρης* (βλ. λ.).

τσίμπλιασμα(τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τσιμπλιάζω*, ἔκκρισις λήμης: «τὸ τσίμπλιασμα τοῦ ματιοῦ».

τσιμπλομάτης (ὁ), θηλ. *—άτα*· δημοτ., ποῦ ἔχει τσιμπλιάρικα μάτια, ὁ λημῶν, ἄλλως *τσιμπλιάρης*, *τσίμπλης*.

τσιμπλοῦ ἡ)· δημοτ. θηλ. τοῦ *τσίμπλης*, ἄλλως *τσιμπλιάρα*, ἡ λημῶσα γυνή: «μιὰ γριὰ τσιμπλοῦ».

Τσιμπλοχώραφα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βελωτῶν τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 12.

τσιμπολόγημα (τό)· δημοτ., ἐπανειλημμένον τσίμπημα· || μεταφ., ἡ κατὰ μικρὰ ποσὰ λῆψις χρημάτων ἢ ἄλλων τινῶν.

τσιμπολογῶ, καὶ *—άω*· δημοτ., τσιμπῶ ἐπανειλημμένως· || μεταφ., λαμβάνω ἐπανειλημμένως μικρὰ ποσά, οἱονεὶ κρυφίως ἢ ἐκτάκτως: «τσιμπαλογάει τρεῖς μισθούς».

Τσιμποράθο (Cimborazo) *[Γεωγρ.]*. Μέγα ἐσβεσμένον ἡφαίστειον τῶν Ἄνδεων ἐν τῇ ὀροσειρᾷ Κίτο τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ, κείμενον εἰς 1°47' Ν. πλάτους καὶ ὑψούμενον μέχρις 6.310 μ. Καλύπτεται ἀπὸ ὕψους 4 800 μ. καὶ ἄνω ὑπὸ αἰωνίων χιόνων, λόγῳ δὲ τῆς ἐπιβλητικῆς αὐτοῦ ὄψεως ἐθεωρεῖτο ἐπὶ μακρὸν ὡς ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν Ἄνδεων, ἴσως δὲ καὶ ὁλοκλήρου τῆς γῆς. Ἐξηρευνήθη διαδοχικῶς ὑπὸ τοῦ Λὰ Κονταμὶν (1745), τοῦ Οὐμβόλδου (1802), τοῦ Μπουσσινγκὼ καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Στύμπελ, ὅστις τῷ 1872 ἔφθασε μέχρι τῆς κορυφῆς του. Φερώνυμος αὐτοῦ εἶναι μία τῶν ἐπαρχιῶν τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἥτις ἔχει ἔκτασιν 7.743 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1931) 210 000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Ριομπάμπα* (κάτ. 30.000). Χ. Δ.

τσίμπος (ὁ)· μεγάλη τσιμπιά, δυνατὸ τσίμπημα: «τοῦ 'δωσα ἕνα τσίμπο ποῦ ἔσκουξε».

τσιμπούκι (τό)· δημοτ., καπνοσῦριγξ μετὰ ἑστίας: «ἄφησα τὸ τσιγάρο κι' ἄρχισα τὸ τσιμπούκι»· || ναυτ., τὰ *ἐπιστήλια* τῶν ὀρθίων ἱστῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *καπνοσῦριγξ*.

Τσιμπουκλῆ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν προάστιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Ἄνω Βοσπόρου, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ *τσιμποὺκ* (=ράβδος), διότι ἐκεῖ ἐτιμωρήθη, δι' ὀκτὼ ῥαβδισμῶν, ὁ διάδοχος Σελὶμ (ὁ κατόπιν Σελὶμ Α') κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός του Βαγιαζὶτ Β'. Κεῖται ἐπὶ θέσεως μαγευτικωτάτης. Ν. Μ.

Τσιμποὺκ-σοῦ *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Τουρκίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Σαγγαρίου, παρὰ τὴν Ἄγκυραν. Ν. Μ.

Τσιμπουράκης, ***Ἀλέξιος***. Λόγιος Αἰτωλὸς τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' καὶ ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Παλαμαίᾳ σχολῇ τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐχρημάτισεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διδάσκαλος ἐν Πάτραις, Καλαβρύτοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔλαβε τὰ ὅπλα καὶ ἐπολέμησεν εἰς διαφόρους μάχας. Ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς πατρίδος του κατὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνοσυνέλευσιν (20—31 Δεκεμβρίου) καὶ μέλος τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπῆς. Ἀπέθανε τῷ 1826. Τ. Ε. Ε

τσιμπούρι (τό)· δημοτ. παράσιτον τοῦ δέρματος τῶν κυνῶν, τῶν προβάτων καὶ ἄλλων ζῴων· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου ἀναποσπάστως καὶ ἐνοχλητικῶς προσκειμένου: «μοῦ 'γινε τσιμπούρι».

—*[Ζῳολ.]* Βλ. λ. *ἰξώδους*.

τσιμπούσι (τό)· δημοτ., συμπόσιον, εὐωχία.

Τσιμπράριο (Cibrario), ***Λουδοβῖκος, κόμις***—. Ἰταλὸς ἱστορικός, δημοσιολόγος καὶ πολιτικὸς ἐκ Τουρίνου (1802—1870). Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ὑπηρέτησεν ὡς δημόσιος ὑπάλληλος, ἀσχολούμενος συγχρόνως καὶ μὲ διαφόρους ἱστορικὰς μελέτας, σχετικὰς ἰδίᾳ μὲ τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Σαβοΐας. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ ἡγεμόνος Καρόλου-Ἀλβέρτου, τοῦ ὁποίου κατέστη εἷς τῶν μᾶλλον φιλελευθέρων συμβούλων. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου, συνώδευσεν αὐτὸν ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Μετὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἐπάνοδόν του διετέλεσε πολλάκις ὑπουργὸς τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β' ὑπὸ τὸν Καβούρ. Παραιτηθεὶς τῷ 1856, προήδρευσε τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς ἐν Τουρίνῳ συνελθούσης διεθνοῦς τηλεγραφικῆς διασκέψεως καὶ ἐγένετο τῷ 1860 σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας. Τὰ ἔργα του εἶναι ποικίλου περιεχομένου, μαρτυροῦντα εὐρυτάτην μόρφωσιν, διακρίνονται δὲ μεταξὺ αὐτῶν τά: «Dell'Economia politica nel Medio Evo» (1839), «Storia della Momarchia di Savoia» (1840), «Artiglierie dal 1300 a 1700» (1846), «Storia di Torino» (1847), «Studii storici» (1851) κλπ. Χ. Δ.

Τσιμπρίκα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ζερμούδα, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 17 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ε. Ι. Χ.

Τσίμπριτσα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως ἐν Βουλγαρίᾳ, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Σιρόκα καὶ σχεδὸν ξηραινόμενος κατὰ τὸ θέρος. Ἐκβάλλει περὶ τὰ 20 χλμ. ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Λόμ.

τσιμπῶ, καὶ *—άω*· δημοτ., συνθλίβω διὰ τῶν δακτύλων, ἰδίᾳ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου, πτυχὴν δέρματος: «τὸν ἐτσίμπησα νὰ ξυπνήσῃ»· || νύσσω, κεντῶ: «μ' ἐτσίμπησε ἕνας κορέος»· || ἐπὶ τῶν πτηνῶν, λαμβάνω διὰ τοῦ ῥάμφους: «τὰ πουλλιὰ τσιμποῦν τὰ σταφύλια»· || ἐπὶ τῶν ἰχθύων: «τσιμποῦνε τὸ δόλωμα»· || λαμβάνω ὀλίγην τροφήν: «πρὶν φύγωμε νὰ τσιμπήσωμε κάτι»· || μεταφ., λαμβάνω μικρὸν ποσόν: «κάτι θὰ τσιμπήσωμε ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλειά».

Τσίμσσεν (Ziemssen), ***Οὖγος-Γουλιέλμος, φὸν***—. Διαπρεπὴς Γερμανὸς ἰατρὸς (1829—1896). Μαθητὴς καὶ βοηθὸς τοῦ Virchow καὶ Niemeyer, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1854 διὰ τῆς διατριβῆς: «Ἱστορία καὶ φιλολογία τῆς νοσοκομειακῆς γαγγραίνης». Τῷ 1862 ἐδημοσίευσε μονογραφίαν «Περὶ πλευρίτιδος καὶ πνευμονίας τῆς παιδικῆς ἡλικίας» καὶ κατόπιν: «Περὶ ἱλαρᾶς καὶ τῶν ἐπιπλοκῶν αὐτῆς», «Ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐν τῇ ἰατρικῇ» κ. ἄ. Τῷ 1863 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς ἐν Ἐρλάγγῃ καὶ τῷ 1874 ἐν Μονάχῳ. Τῷ 1866 ἵδρυσε μετὰ τοῦ A. Zenker τὰ «Γερμανικὰ ἀρχεῖα τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς» καὶ ἀπὸ τοῦ 1875—1885 ἔφερεν εἰς πέρας τὸ δεκαεπτάτομον ἔργον του «Εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτική». Ἐξέδωκεν ὡσαύτως: «Γενικὴ θεραπευτική» (εἰς 4 τ.), «Ὑγιεινή», «Δερματολογία» καὶ ἐδημοσίευσε πολυαρίθμους ἐργασίας ἐπὶ διαφόρων θεμάτων τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας. Ο. Ρ.

τσὶν (ρωσ.=*τάξις*). Οὕτως ἐκαλοῦντο αἱ παρὰ Πέτρου τοῦ Μεγάλου δημιουργηθεῖσαι 14 βαθμίδες τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἱεραρχίας (διατηρηθεῖσαι μέχρι τοῦ 1917). Ἐκ τῆς λέξεως ταύτης ἐκαλοῦντο *τσινόβνικ* οἱ ὑπάλληλοι ἐν γένει. Π. Ν. Π.

Τσίν. Αὐτοκρατορικὴ δυναστεία τῆς Κίνας, διαδεχθεῖσα τὴν τῶν Τσέου καὶ βασιλεύσασα ἀπὸ τοῦ 246 μέχρι τοῦ 207 π. Χ. Πρῶτος αὐτοκράτωρ αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ *Σὶχ Χουὰγκ Τί*, ἡγεμὼν τοῦ μικροῦ ὑποτελοῦς κράτους Τσὶν κειμένου κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς χώρας. Ὁ Σὶχ Χουὰγκ Τὶ ὑπῆρξε μεγαλεπήβολος ἡγεμών, ἐφαρμόσας ἑνιαῖον σύστημα νόμων, μέτρων καὶ σταθμῶν καθ' ὅλην τὴν χώραν, εὐρύνας τὰ ὅρια τοῦ κράτους καὶ ἱδρύσας τὸ περίφημον μέγα σινικὸν τεῖχος. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως (210 π. Χ.) τὸ ἔργον του κατέρρευσε, λόγῳ τῆς μετριότητος τοῦ διαδόχου του, δοφονηθέντος μετὰ τριετίαν ὑπὸ στασιαστῶν. Ἐπηκολούθησε περίοδος πενταετῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ ἀναρχίας, ἥτις ἔληξε τῷ 202 διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Λιοὺ Πάγκ, ἀρχηγοῦ τῆς δυναστείας τῶν Χὰν (βλ. καὶ λ. *Κίνα*, τ. ΙΔ', σ. 399α' καὶ ἑπ.). Χ. Δ.

τσίνα (ἡ) δημοτ., ὀργή, ἐρεθισμός.

Τσινὰμπ (Chenab) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν Κασμὶρ καὶ Παντζάμπ, πηγάζων ἐκ τῶν Ἰμαλαΐων διὰ δύο βραχιόνων, ἑνουμένων παρὰ τὸ Τοῦντι, καὶ σχηματίζων διὰ τῆς μετὰ τοῦ Σάτλετς συμβολῆς του τὸν *Πανισνατ* ἕνα τῶν κυριωτέρων παραποτάμων τοῦ Ἰνδοῦ. Ἔχει μῆκος 1210 χλμ. καὶ εἶναι κατὰ μέγα μέρος πλωτός. Ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀρχομένη διῶρυξ Lower Chenab Canal εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀρδευτικῶν ἔργων τοῦ κόσμου. Χ. Δ.

Τσιναντέκοι (οἱ) (Tschinanteken) *[Ἐθνογρ.]*. Φυλὴ τοῦ Μεξικοῦ (βλ. λ. *Ἰνέζοι*).

Τσὶ-νὰν-φοὺ (Chi-nan-fu) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς γενικῆς διοικήσεως Σαντούνγκ, κειμένη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ (Χοὰγκ-Χὸ καὶ συνδεομένη σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Κιάο-Τσόου. Ἔχει πανεπιστήμιον. Εἶναι σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον καὶ ἔχει βιομηχανίας μετάξης καὶ ὑάλου. Κάτ. 100.000. Χ. Δ.

Τσινὰρ *[Γεωγρ.]*. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λεύκη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

Τσιναρλῆ Μπουρνοῦ *[Παρολ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ (βλ. λ. *Δερμὲν μπουρνοῦ*).

Τσίνα-τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Σημερινὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Καρίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας ποταμοῦ *Μαρσύα* (βλ. λ.).

Τσινάφορον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κορυφῆς τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 543. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Τὸ *Τσινάφορον* ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ *Ρουμλουκίου* (βλ. λ.).

τσιναχτὴς (ὁ). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἑλειογενοῦς πυρετοῦ.

τσινάω· βλ. *τσινῶ*.

Τσινγκαρέλλι (Zingarelli), ***Νικόλαος-Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς μουσουργὸς τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως (1752—1837). Μαθητὴς ἔτι ὢν ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Νεαπόλεως, συνέθεσε τὰ μελοδράματα «I quattro pazzi» (1768) καὶ «Montezuma». Τῷ 1785 ἐγνώρισε τὴν πρώτην μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐν Μιλάνῳ διὰ τοῦ μελοδράματος «Alsinda», ἔκτοτε δὲ ἔγραψε κατὰ παραγγελίαν πλεῖστα ἔτι λυρικὰ ἔργα διὰ τὰ μεγαλύτερα θέατρα τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1790 ὁ Τσινγκαρέλλι ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Παρισίοις τὸ μελόδραμα «Ἀντιγόνη», εἶτα δέ, διορισθεὶς μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Μιλάνου καὶ τοῦ Ἁγ. Πέτρου τῆς Ρώμης, ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Τῷ 1813 ὠνομάσθη διευθυντὴς τοῦ βασιλικοῦ μουσικοῦ κολλεγίου τῆς Νεαπόλεως, τῷ δὲ 1816 διάδοχος τοῦ Πατζιέλλο ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ. Ὁ Τσινγκαρέλλι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν γονιμωτέρων Ἰταλῶν μουσουργῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὸ δὲ κωμικόν του μελόδραμα «La Secchia rapita» (1793), μετὰ τῆς «Νίνας τρελλῆς γιὰ ἔρωτα» τοῦ Πατζιέλλο καὶ τοῦ «Κρυφίου γάμου» τοῦ Τσιμαρόζα, θεωρεῖται ὡς σταθμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κωμικοῦ μελοδράματος τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀπὸ τὰς ζωηροτέρας ἐκλάμψεις τῆς μουσικῆς ἰδιοφυΐας κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ροσσίνι. Πλὴν τῶν 34 αὐτοῦ μελοδραμάτων, ὁ Τσινγκαρέλλι συνέθεσε 20 δραματικὰς καντάτας, 5 ὀρατόρια, 156 λειτουργίας, 4 ρέκβιεμ, 21 credo, πολλὰ Te Deum, 73 Magnificat, 28 Stabat Marer, ἄπειρα μοτέττα κλπ. Γ. Σ.

Τσινγκλεπὰτ (Chingleput) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν τῇ προεδρίᾳ τοῦ Μαντράς, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 58 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Μαντράς. Ἦτο σημαίνουσα ὀχυρὰ θέσις τῶν Ἰνδιῶν, καταληφθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1751, περιῆλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τοὺς Ἄγγλους. Κάτ. 11.626, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἰνδοί. Χ. Δ.

Τσίνγκολι (Cingoli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη 22 χλμ. πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς πόλεως Ματσεράτα Εἶναι ἡ ἀρχαία Cingulum, ἤκμαζε δὲ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς. Διεξάγει ἐμπόριον ἐλαίου καὶ εἶναι σημαῖνον σηροτροφικὸν κέντρον. Κάτ. 13.744 μετὰ τῶν προαστίων. Χ. Δ.

«**Τσὶνγκ-Πάο**». Παλαιὰ ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς Κίνας, ἡ ἀρχαιοτέρα τοῦ κόσμου, ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος. Χ. Δ.

Τσινγκτάο, ἢ ***Τσινγκτάου*** (Tsingtao ἢ Tsingtau) *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς Κίνας ἐν τῷ κόλπῳ Κιάο-τσόου, κείμενος κατὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς χερσονήσου Σαντούνγκ. Εἶχε καταληφθῆ τῷ 1897 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας δὲ διαπραγματεύσεις ἡ κινεζικὴ κυβέρνησις ἐξηναγκάσθη νὰ μισθώσῃ τὸν λιμένα εἰς τὴν γερμανικὴν μετὰ περιοχῆς ἐκτάσεως 300 τ. χλμ. Ἡ χώρα αὕτη ἀπετέλεσε τὴν γερμανικὴν ἀποικίαν τοῦ *Κιά-τσόου*, ἥτις ἀπέβη τάχιστα σπουδαιότατος σταθμὸς τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ. Ἡ ἐν τῷ λιμένι ὁμώνυμος πόλις (κάτ. 45.000) ὠχυρώθη καὶ ἐπροικίσθη δι' ἐκπαιδευτικῶν καὶ γεωργικῶν ἱδρυμάτων, ἀπέβη δὲ σταθμὸς τοῦ εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ Εἰρηνικοῦ γερμανικοῦ πολεμικοῦ στόλου. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Ἰαπωνία ἐξήτησε διὰ τελεσιγράφου ἀπὸ τὴν

Digitized by Google

Γερμανίαν τὴν ἄνευ ὅρων ἐκκένωσιν τοῦ λιμένος τοῦ Τσίνγκ τάο (15 Αὐγούστου 1914), μὴ τυχοῦσα δὲ ἀπαντήσεως, ἐξέπεμψεν ἐναντίον τῶν γερμανικῶν ἐγκαταστάσεων μοῖραν τεθωρακισμένων πολεμικῶν, ἥτις ἀπέκλεισε τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου Οἱ Γερμανοί, ἀνερχόμενοι εἰς 5000 περίπου, διωργάνωσαν ἀμυντικῶς τὰς περὶ τὴν πόλιν θέσεις καὶ ἀπέκρουσαν ἐπιτυχῶς τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἀντιπάλων μέχρι τῆς 7 Νοεμβρίου, κατορθώσαντες μάλιστα νὰ βυθίσωσι καὶ τὸ ἰαπωνικὸν εὔδρομον «Τακασία» καὶ νὰ ἀχρηστεύσωσι τὸ συμπράττον μετὰ τῶν Ἰαπώνων βρεττανικὸν θωρηκτὸν «Θρίαμβος». Αἱ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας ἀπώλειαι τῶν μὲν Ἀγγλοϊαπώνων ἀνῆλθον εἰς 4000 ἄνδρας, τῶν δὲ Γερμανῶν εἰς 170 νεκροὺς καὶ 600 τραυματίας. Οἱ Ἰάπωνες καταλαβόντες τὸν λιμένα διετήρησαν αὐτὸν μέχρι τοῦ 1922, ὅτε τὸν ἀπέδωκαν εἰς τὴν Κίναν. Χ. Δ.

Τσινζέϊ *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰαπωνίας (βλ. λ *Κιοὺ-Σιού*).

Τσινιάνι (Cignani), ***Κάρολος***. Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Βολωνίας (1628—1719). Ἦτο γόνος εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἐμαθήτευσε δὲ παρὰ τῷ Ἀλμπάνι, ἀποκτήσας ταχέως μεγάλην φήμην καὶ ἐπιτυχὼν νὰ θεωρῆται ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὡς εἷς τῶν ἀρίστων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ ἔργον του ἐκρίθη αὐστηρότερον, ἤδη δὲ τάσσεται ἁπλῶς μεταξὺ τῶν καλῶν καλλιτεχνῶν τῆς περιόδου τῆς παρακμῆς τῆς Ἀναγεννήσεως. Οἱ πλεῖστοι τῶν πινάκων του ἀπόκεινται νῦν εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ἐκ τῶν νωπογραφικῶν του συνθέσεων κυριώτεραι εἶναι διάφοροι ἐρωτικαὶ σκηναί, κοσμοῦσαι ἓν περίπτερον ἐγειρόμενον ἐντὸς κήπου τῶν περιχώρων τῆς Βολωνίας καὶ ἡ ἐν τῷ θόλῳ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Φόρλι κολοσσιαία τοιχογραφία τῆς «Ἀναλήψεως τῆς Θεοτόκου». Ἐκ τῶν πινάκων του γνωστότεροι εἶναι οἱ: «Ἀφροδίτη καὶ Ἀγχίσης» (Βερολῖνον), «Ἡ Ἀνάληψις», «Ἡ Μαγδαληνὴ» καὶ «Ὁ Ζεὺς γαλουχούμενος ὑπὸ τῆς αἰγὸς Ἀμαλθείας» (ἐν Μονάχῳ), «Ὁ Ἰωσὴφ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Πετεφρῆ» (Δρέσδη, «Ὁ Ἄδωνις» (Τουρῖνον), «Ἡ Παρθένος ἐν τῷ μέσῳ πολλῶν ἁγίων» (Βολωνία) κ.λ.π. Χ. Δ

τσινιάρης (ὁ), θηλ. *—άρα*, οὐδ *—άρικο*· δημοτ., ἐπὶ ὑποζυγίου καὶ ἀνθρώπου, εὐερέθιστος, ὀργίλος: «εἶναι τσινιάρα, μὲ κανέναν δὲ μονοιάζει», «τσινιάρικο γαϊδοῦρι».

Τσινιλὶ-Κιὸσκ (περίπτερον μὲ διακόσμησιν τσινιῶν). Κτήριον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς ἐπενδεδυμένον δι' ἐσμαλτωμένων πολυχρώμων πλακῶν κοιν. *τσινιά*), ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία του. Εἶναι τὸ πρῶτον κτήριον, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρε Μωάμεθ ὁ Β' ὁ Πορθητής, δέκα ἐννέα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀποπεράτωσίς του χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 887 τῆς Ἐγείρας, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1472 μ. Χ., ὅπως ἀναγιγνώσκεται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς προσόψεως περσικὴν ἐπιγραφήν.

Ἀρχικῶς τὸ κτήριον προωρίζετο δι' ἐνδιαίτημα τέρψεως καὶ ἀναψυχῆς, ἀπετέλει δὲ παράρτημα

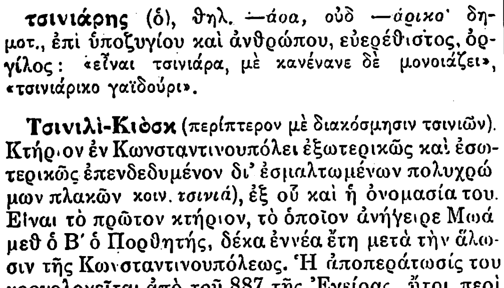

Κάτοψις Τσινιλὶ-Κιόσκ.

τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων. Φαίνεται ὅμως ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πορθητοῦ τὸ περίπτερον παρημελήθη ἀπὸ τοὺς μετέπειτα σουλτάνους, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ ὡς τόπος προφυλακίσεως μεγάλων βεζυρῶν καὶ διαφόρων μεγιστάνων. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, Μουρὰτ ὁ Γ' ἀνεκαίνισε τὸ περίπτερον, προσθέσας ἐντὸς τῆς νοτιοδυτικῆς αἰθούσης ὡραιοτάτην κρήνην, ἥτις διατηρεῖται μέχρι σήμερον εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουρὰτ τοῦ Γ' (1595) μέχρι τοῦ 1874 τὸ περίπτερον ἔμενε πιθανῶς κενόν, ὅτε παρεχωρήθη, δυνάμει αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἐν τῷ περιπτέρῳ τούτῳ στεγάζονται νῦν αἱ συλλογαὶ ἀρχαίας μουσουλμανικῆς τέχνης.

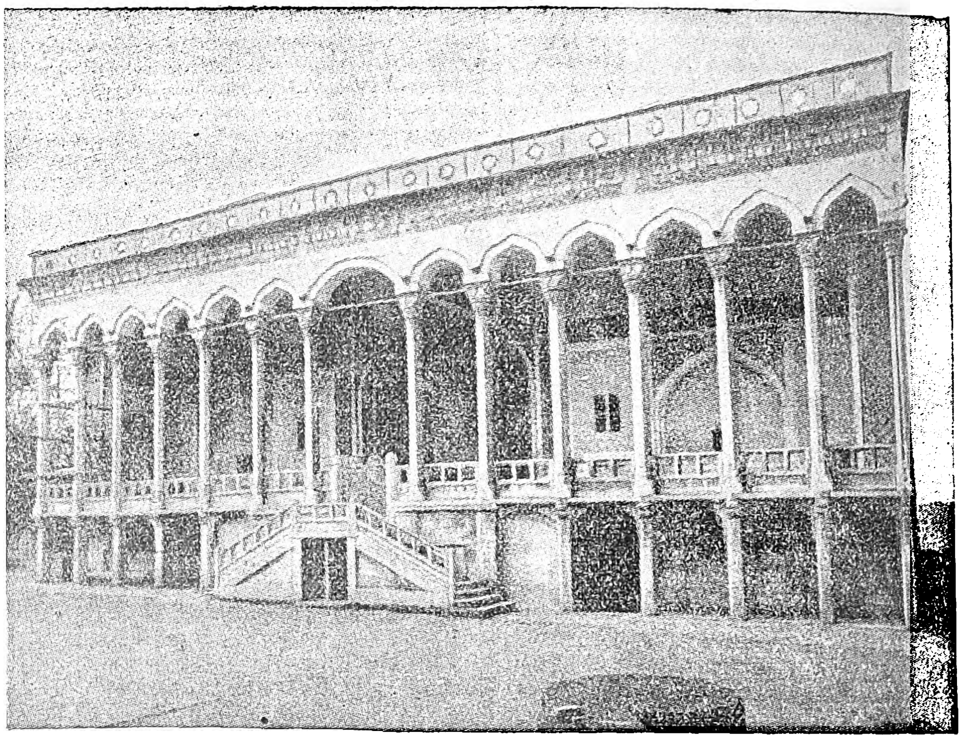

Πρόσοψις τοῦ Τσινιλὶ-Κιόσκ.

Τὸ κτήριον εἶναι ὀγκώδης καὶ στερεὰ οἰκοδομή, σχεδὸν τετράγωνος (34×32 μ.), ἐγείρεται ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ πρώτου λόφου, ἀπαρτίζεται δὲ ἐκ τῆς ὑποδομῆς (κατασκευασθείσης διὰ τεχνικὴν ἀνάγκην λόγῳ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους) καὶ ἐκ τῆς κυρίως οἰκοδομῆς, ἐστραμμένης πρὸς τὰ βορειοανατολικά. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιπτέρου εἶναι κανονικώτατα διῃρημένον διὰ σταυροῦ εἰς τέσσαρα διαμερίσματα, κατὰ τὸν βυζαντινὸν ρυθμόν. Αἱ δύο πλάγιαι πλευραὶ τοῦ σταυροῦ ἀπολήγουν εἰς δύο τεράστια κιγκλιδωτὰ παράθυρα, αἱ δὲ κάθετοι εἰς τὴν εἴσοδον καὶ μίαν θολωτὴν ἐξέδραν, σχήματος ἡμιοκταγώνου, προεξέχουσαν τοῦ κτηρίου κατὰ 7 μ Τὸ ὅλον κτήριον καλύπτεται ὑπὸ θολωτῶν τόξων καὶ εἰς τὸ κέντρον ὑψοῦται ὁ τροῦλλος. Πρὸ τῆς εἰσόδου ἐκτείνεται, ἐφ' ὅλου τοῦ μήκους τοῦ κτηρίου. θολωτὴ στοὰ ὑποβασταζομένη ὑπὸ 14 μαρμαρίνων κιόνων. Τὸ πρὸ τῆς στοᾶς μαρμάρινον ἀνάβαθρον μὲ διπλῆν κλίμακα προσετέθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀρχικῶς ἀνήρχοντο εἰς τὸ περίπτερον ἐκ τῆς ὑποδομῆς διὰ δύο πλαγίων κλιμάκων. Ὁ ἐξωτερικὸς ρυθμὸς καὶ ἡ διακόσμησις εἶναι ἐντελῶς περσικῆς τέχνης. Ἐπὶ τῆς προσόψεως ὑπάρχουν τρεῖς γωνιώδεις ἀψῖδες, ὑπὸ τὴν μεσαίαν δὲ καὶ μεγαλυτέραν ὑπάρχει ἡ θύρα τῆς εἰσόδου. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀψῖδος εἶναι ὅλον κεκαλυμμένον μὲ κεραμουργικὴν ἐπένδυσιν. Τὸ σχέδιον τῆς ἐπενδύσεως δὲν εἶναι ζωγραφημένον ἐπὶ τῶν πλακῶν. ἀλλὰ σύγκειται ἐκ μικρῶν ψηφιδωτῶν προσηρμοσμένων ἐν εἴδει μωσαϊκοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιπτέρου ἦτο ἐπενδεδυμένον διὰ πλακῶν μὲ χρυσοῦν διάκοσμον. Μία αἴθουσα διατηρεῖ ἀκόμη εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ τοίχου ἀκεραίαν τὴν ἐπένδυσιν. Τέλος τὸ περίπτερον περιεβάλλετο εἰς τὸ ἄνω μέρος ὑπὸ ξυλίνου προστεγάσματος, μὴ σωζομένου. Θ. Κ. ΜΑΚΡΙΔΗΣ

τσίνισμα (τό)· δημοτ., ἐρεθισμός, δυσανασχέτησις· || ἐπὶ ὑποζυγίου, λάκτισμα, ἀγρίεμα.

Τσινκάϊζεν (Zinkeisen), ***Ἰωάννης-Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1803—1863). Ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν Λειψίᾳ (1831), καὶ διετέλεσε (1840—1851) ἀρχισυντάκτης τῆς «Πρωσσικῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως». Εἶναι γνωστὸς ἐκ δύο ἐργασιῶν του: «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» (Α', Γ' καὶ Δ' τόμος 1832—1840) καὶ «Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Εὐρώπῃ» (7 τόμοι, 1840—1863).

Τσὶν-Κιὰνγκ (Chin-Kiang) *[Γεωγρ.]*. Ἀνοικτὸς εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ποτάμιος λιμὴν καὶ πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς γενικῆς διοικήσεως Κιὰνγκ-Σού. Κάτ. (1926) 153 613. Κεῖται εἰς 32° 11' Β. πλάτους καὶ 119° 24' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κυανοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης αὐτοκρατορικῆς διώρυγος Πεκίνου—Χανγκτσόου καὶ ἀπέχει 265 χλμ. ἀπὸ τῆς Σανγκάης καὶ 70 ἀπὸ τοῦ Νανκίν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Τάϊπίνγκ ἡ πόλις ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς, ἀναλαβοῦσα ὅμως ταχέως ἠνοίχθη εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ 1861, κατέστη δὲ ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Κίνας, ἐξάγουσα κυρίως σιτηρὰ καὶ εἰσάγουσα βάμβακα, μηχανάς, σάπωνα κλπ Χ. Δ.

τσινκουετσέντο (ἰταλ. cinquecento=πεντακόσια). Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἰταλικῆς τέχνης καὶ φιλολογίας ἡ ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι τοῦ 1599 περίοδος, δηλαδὴ ὁ ΙΣΤ' αἰών, καὶ ἡ προσιδιάζουσα αὐτῇ τεχνοτροπία. Ἐκλήθη οὕτω ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκατοντάδων τῆς ἀνωτέρω χρονολογίας, ὡς ἐκλήθη quatrocento ὁ ΙΕ' αἰὼν κλπ. Χ. Δ.

Τσιννάμπο (Chinnampo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κορέας, κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κορέας. Ἔχει θαυμάσιον ἀγκυροβόλιον καὶ εἶναι ὁ κυριώτερος τῆς χώρας λιμὴν ἐξαγωγῆς ὀρύζης. Κατά τε τὸν Σινοϊαπωνικὸν πόλεμον (1894) καὶ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν (1904) ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων ὡς σημεῖον ἀποβάσεως. Κάτ. (1929) 35 000. Χ Δ.

Τσίνο ντὰ Πιστόϊα (Cino da Pistoia, λατιν. Cinus ἢ Cynus). Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ νομοδιδάσκαλος, γεννηθεὶς ἐν Πιστόϊᾳ περὶ τὸ 1270 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1337. Ἦτο γόνος τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Σινιμπάλντι, ἠσχολήθη δὲ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ζωῆς του μὲ τὴν ποίησιν καὶ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Δάντου, ὅστις μεγάλως ἐξετίμα τὸ ποιητικόν του τάλαντον. Ἔγραψε κυρίως ἐρωτικὰ ποιήματα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ὑμνοῦσι τὸν ἔρωτά του πρὸς τὴν νεαρὰν κόρην Σελβάτζια Βερτζιολέσι, ἥτις ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ὅ,τι ἡ Βεατρίκη διὰ τὸν Δάντην. Ἀναμιχθεὶς εἰς τοὺς μεταξὺ Γιβελλίνων καὶ Γουέλφων πολιτικοὺς ἀγῶνας, συνετάχθη μετὰ τῶν πρώτων καὶ διωρίσθη δικαστικὸς πάρεδρος ἐν τῇ πατρίδι του. Ὅτε ὅμως, τῷ 1306, οἱ Γουέλφοι κατώρθωσαν νὰ ὑπερισχύσωσιν, ὁ Τσίνο ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ. Τῷ 1310 διωρίσθη ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Ζ' ἐν τῇ συγκλήτῳ τῆς Ρώμης, ἀπὸ τοῦ 1313 ὅμως, ἐπικρατησάντων ὁριστικῶς τῶν Γουέλφων, ἀπεσύρθη τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἀφωσιώθη εἰς νομικὰς μελέτας καὶ ἐδίδαξε διαδοχικῶς ἀστικὸν δίκαιον ἐν Τρεβίζο (1318—1321), Σιέννῃ (1321—1326), Περουγίᾳ (1326—1334) καὶ πιθανῶς ἐν Φλωρεντίᾳ (1334—1336). Ἀποθανὼν ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, οἵτινες ἔκοψαν εἰς μνήμην του καὶ ειδικὸν μετάλλιον. Ὡς ποιητὴς ὁ Τσίνο ἀπέλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως, αὐτὸς δὲ ὁ Δάντης ἐν τῷ ἔργῳ του «Vulgari Eloquio» ἐξυμνεῖ αὐτὸν ὡς τὸν ποιητὴν τοῦ ἔρωτος. Ὡς νομοδιδάσκαλος προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀστικοῦ δικαίου διὰ τῶν δύο περιφήμων συγγραφῶν του «Lectura in Digertum Vetus» (ἐκδόσεις 1527, 1547, 1578) καὶ «Lectura in Codicem Iustiniani» (ἐκδόσεις 1483, 1493, 1517, 1547, 1578). Μαθητὴν ἔσχε τὸν διάσημον νομοδιδάσκαλον τῆς Ἀναγεννήσεως Βάρτολην. Χ. Δ.

Digitized by Google

τσινόπλακα (ἡ)· δημοτ., εἶδος παγίδος πρὸς σύλληψιν μικρῶν πτηνῶν, πλὰξ κεκλιμένη καὶ ὑπὸ κάτω αὐτῆς βοθρίδιον, ὅπου τὸ δόλωμα· μὲ τὸ τσίμπημα τοῦ δολώματος πίπτει ἡ πλὰξ καὶ συλλαμβάνεται τὸ πτηνόν.

τσίνουρο (τό)· συνήθ. πληθ. *τσίνουρα* (τά)· αἱ βλεφαρίδες, αἱ τρίχες τῶν βλεφάρων, ἄλλως *ματοτσίνουρα*.

Τσινρὲγκ - Τσιμπάϊ (Dzhibai Tchinreg) *[Ἰνδ. Θρησκ.]*· βλ. *Δζιμπάϊ* - Τσινρέγκ.

Τσίντο (Cinto) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Κορσικῆς, ὑψίστη κορυφὴ τῆς νήσου, κειμένη κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς ὀροσειρᾶς Πάλια Ὄρμπα ἢ Βαλιόρμπα καὶ φθάνουσα μέχρις ὕψους 2.707μ. Χ. Δ

Τσίντος, *Γεώργιος* Ἕλλην ἠθοποιός, ἐκ τῶν μαθητῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ Παντελῆ Σούτσα, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις (1840—1908). Εὐδοκιμήσας εἰς τοὺς λαϊκοὺς τύπους τῶν ἔργων τοῦ παλαιοῦ γαλλικοῦ δραματολογίου (τῶν λεγομένων melodrames), εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸν θίασον τοῦ Εὐαγγέλου Παντοπούλου, συμπαθὴς εἰς τοὺς χαρακτηριστικοὺς ῥόλους τῶν ἑλληνικῶν κωμειδυλλίων. Περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ἐχρημάτισε θυρωρὸς εἰς τὸ ὑπερῷον τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου. Π. Α Κ.

Τσιντούλωφ *(Ντόμπρι Πέτρωφ)*. Βούλγαρος ποιητὴς ἐκ Σλίβεν (1822—1886). Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν πόλεων Σλίβεν, Τυρνόβου καὶ Βουκουρεστίου, ἐφοιτησεν ἔπειτα εἰς τὸ ῥωσικὸν γυμνάσιον τῆς Ὀδησσοῦ καὶ ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν τῆς αὐτῆς πόλεως. Ἀπὸ τοῦ 1850—1874 διετέλεσε διδάσκαλος, μεθ' ὃ ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας. Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ποιητῶν τῆς Βουλγαρίας, οἵτινες ἔθεσαν τὴν ποίησιν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν τῶν Βουλγάρων, τινὰ δὲ τῶν ποιημάτων του εἶχον καταστῆ λαϊκὰ εἰς τὴν ἐποχήν του. Τ. Β.

Τσιντσχροι (οἱ) *[Ἐθνολ.]*. Σλαυϊκὴ ὀνομασία τῶν ἐν Ἑλλάδι *Κουτσοβλάχων* (βλ. λ. *Ἀρωμοῦνοι*).

Τσίντσεντορφ (Zinzendorf), ***Νικόλαος-Δουδοβῖκος φόν —***. Ἐγεννήθη τῷ 1700 ἐν Δρέσδῃ καὶ ἀνετράφη ἐν τῷ πνεύματι τοῦ εὐσεβισμοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν, ἐγγραφεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιττεμβέργης (1716) πρὸς σπουδήν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν οἰκείων του, τῆς νομικῆς, μετέβη ἔπειτα (1719) εἰς Ὁλλανδίαν καὶ Παρισίους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, ὁπόθεν ἐπανελθὼν διωρίσθη δικαστικὸς σύμβουλος ἐν Δρέσδῃ. Κατὰ τὸ 1722 Μοραβοί τινες, μὴ δυνάμενοι, ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων, νὰ μείνωσιν ἐν τῇ πατρίδι των, ἐγκατεστάθησαν τῇ ἀδείᾳ αὐτοῦ ἐν τῷ παρὰ τὸ Τσίταου τῆς Σαξονίας κτήματί του. Οὗτοι κατ' ὀλίγον διὰ τῆς προσελεύσεως καὶ ἄλλων αὐξηθέντες ἵδρυσαν ἰδίαν πολίχνην, ἣν ἐκάλεσαν *Χέρρνχουτ* (Hernhut), ἐξ ἧς ἔλαβον τὸ ὄνομα *Χερρνχούτιοι* (βλ. λ.). Μετ' ὀλίγον ὅμως ἠγέρθησαν θρησκευτικαὶ ἔριδες μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν διαμαρτυρομένων. Ὁ Τσίντσεντορφ, φρονῶν ὅτι ἡ ἀληθὴς μακαριότης ἔγκειται ἐν τῇ προσωπικῇ μετὰ τοῦ Κυρίου κοινωνίᾳ, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας ἀγάπης, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἱδρύσῃ ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα, ἐν ᾗ τὰ μέλη τῶν διαφόρων εὐαγγελικῶν ὁμολογιῶν, ἀσχέτως τῶν μεταξύ των θρησκευτικῶν διαφορῶν, θὰ ἡνοῦντο διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν λυτρωτὴν καὶ τῆς ἐμβαθύνσεως εἰς τὸ ἀπολυτρωτικὸν αὐτοῦ ἔργον. Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου παρῃτήθη τῆς δημοσίας αὐτοῦ θέσεως (1727) καὶ ἵδρυσε τὴν κοινότητα τῶν ἀδελφῶν, ἧς ἐγένετο ἱερεὺς καὶ ἔπειτα (1737) ἐπίσκοπος. Ἡ ἐξέγερσις ὅμως τῶν διαμαρτυρομένων κατὰ τῆς κοινότητος ταύτης καὶ ἡ διαμαρτυρία τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, συνήργησαν ὥστε νὰ ἐξορισθῇ ὁ Τσίντσεντορφ (1736). Ἐπὶ δέκα ἔτη, μέχρι τοῦ 1747, μείνας μακρὰν τῆς Σαξονίας ἵδρυσε κοινότητας τῶν ἀδελφῶν ἐν Ὁλλανδίᾳ, Ἀγγλίᾳ Ἰρλανδίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Τέλος, ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του, ἐξηκολούθησεν ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν του, μέχρι τοῦ θανάτου του (1760). Ὁ Τσίντσεντορφ ἔγραψεν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν μικρὰ καὶ μεγάλα συγγράμματα, περιέχοντα ἀπολογίας τῶν ἰδεῶν του, λόγους, χριστιανικοκοινωνικὰς ἰδέας καὶ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, ὧν ἡ ἀξία δὲν εἶναι μεγάλη. Ἡ ἀξία τοῦ Τσίτσεντορφ ἔγκειται ἰδίᾳ ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν αἱ κατὰ τὰς ὁμολογίας διαιρέσεις καὶ ἐχθρότητες τῶν Ἐκκλησιῶν ἦσαν μεγάλαι, ἔρριψε τὴν ἰδέαν τῆς ἑνώσεως αὐτῶν, ἣν ὑπεστήριξε διὰ τοῦ λόγου καὶ τῶν συγγραμμάτων του καὶ ἐπραγμάτωσε διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς κοινότητος τῶν ἀδελφῶν· καὶ ὅτι μετὰ τοῦ Ράγκε εἶναι ὁ κύριος ἱδρυτὴς τῆς εὐαγγελικῆς ἱεραποστολῆς εἰς τοὺς ἐθνικούς. Κ. Ι. Δ.

—**Τσίντσεντορφ** (Zinzendorf), ***Νικόλαος - Δουδοβῖκος***. Αὐστριακὸς πολιτικὸς (βλ. *Ζίνζεντορφ*).

τσιντσίλλα (ἡ) (Chinchilla) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγυστομιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα παρεμφερῆ πρὸς τοὺς κονίκλους καὶ ἀπαντῶντα ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *τσιντσίλλα ἡ μάκρουρος* (Chinchilla longicauda), ἥτις φθάνει εἰς μῆκος 30 περίπου ἑκατοσμ. καὶ ἔχει κεφαλὴν εὐμεγέθη, ἀπολήγουσαν εἰς λεπτὸν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον ῥύγχος, ὦτα μετρίως μεγάλα καὶ ἠνωρθωμένα, σῶμα βραχὺ καὶ εὐρώστους πόδας μετρίως ὑψηλοὺς καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Ὁ χρωματισμός της εἶναι τεφρὸς κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς ὀρεινὰ μέρη τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

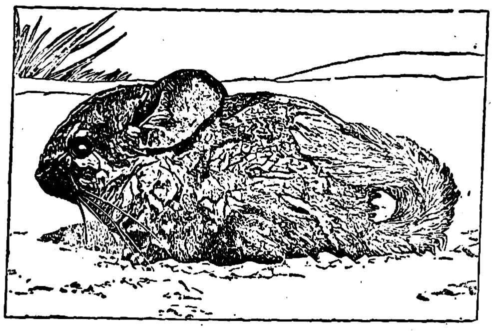

Τσιντσίλα ἡ μάκρουρος.

Τσιντσιρέλλος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸς ὅρμος ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν (Καράμπουρνα) ἀμφίπυγος (πλάτ. 38°31'30" Β., μῆκ. 26°23'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1.645: Island of Khios and gulf of Smyrna) πρὸς τὸν λιμένα Ἐγρῆ λιμάν. Σ. Ε. Λ.

Τσὶν - Τσουὰν - Τσιοὺν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας (βλ. λ. *Σοὺ Τσόου*).

Τσὶν Χὶλλς (Chin Hills) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ χώρα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι τῆς γενικῆς διοικήσεως τῆς Βιρμανίας. Καταλαμβάνει ἐμβαδὸν 20 000 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 119.556. Χ. Δ

τσινῶ, καὶ ***τσινάω***, ἢ ***τσουνάω***· δημοτ., ἰδίᾳ ἐπὶ ὑποζυγίων. ἐρεθίζομαι, ἀγριεύω, γίνομαι ἀτίθασος: «τσίνησε τ' ἄλογο, — τὸ γαϊδούρι»· || συνεκδ. καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, δυσανασχετῶ: «μὲ τὸ παραμικρὸ τσινάει»· || μεταβ., κάμνω τινὰ νὰ ἐρεθισθῇ, ἄλλως *τσιγκλῶ*: παροιμ. «ὅποιος τσινάει τὸ γάϊδαρο, θ' ἀκούσῃ τὶς πορδές του» (ἀγνώστου ἐτύμου· τινὲς γράφουν *τσηνῶ* ὡς ἐκ τοῦ *ἐξήνιος*=ξεχαλινωμένος)

Τσιομλὲκ Ἂκ Μπουνὰρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Δρογγυλίου τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 641 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Νεροφωλιά*

Τσιομλὲκ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Χυτράδες* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τσιομπανλῆ *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βοσκοχῶρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ποιμενικὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσιόνε (Cione), ***Ἀνδρέας ντὶ —***. Ἰταλὸς καλλιτέχνης (βλ. λ. *Ὀρκάνια* Ἀνδρέας).

Τσιόπ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μικρᾶς Γεφύρας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 1031 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Γεωργιούπολις*.

Τσιότιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 1474. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Τσιοτούλιον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παναγίτσα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Τσιουάουα (Chihuahua) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ὁμοσπονδων πολιτειῶν τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη μεσογείως ἐν τῷ βορείῳ αὐτοῦ τμήματι καὶ ὁριζομένη πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (Νέον Μεξικὸν καὶ Τεξάς), πρὸς Α. ὑπὸ τῆς πολιτείας Κοαουΐλα, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ντουράνγκο καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Σιναλόα καὶ τῆς Σονόρα. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα κατ' ἔκτασιν πολιτεία τῆς ὁμοσπονδίας ἔχουσα ἐμβαδὸν 245 612 τ. χλμ., ἀλλ' εἶναι ἀραιῶς κατῳκημένη, ἀριθμοῦσα πληθυσμὸν 1930) 491 893 κατοίκων. Πρωτεύουσα *Τσιουάουα*. Τὸ ἔδαφος τῆς πολιτείας καλύπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ μέρος ὑφ' ὁμωνύμου αὐτῇ εὐρέος ὑψιπέδου, μέσου ὕψους 1.400 μ., καὶ διασχίζεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς Σιέρρα Μάντρε. Κυριώτερος ποταμὸς εἶναι ὁ Ρίο Κόντσος, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ρίο Γκράντε, λίμναι δὲ αἱ Γκούθμαν, Σάντα Μαρία, Πάτος κ. ἄ. Τὸ κλῖμα εἶναι εὔκρατον καὶ ἰδιαιτέρως εὐνοϊκὸν διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν ἐν τῇ χώρᾳ πλουτολογικὴν πηγήν. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουσι μεταλλεῖα ἀργύρου, χρυσοῦ, χαλκοῦ, μολύβδου καὶ κασσιτέρου ἐν ἐκμεταλλεύσει. Αἱ συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται ὑπὸ τριῶν κυρίων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ διαφόρων διακλαδώσεων αὐτῶν πρὸς τὰ μεταλλευτικὰ διαμερίσματα. Ἄλλα σημαντικὰ κέντρα τῆς πολιτείας εἶναι ἡ Ἐλ Παρράλ, ἡ Θιουντὰντ Χουάρεθ καὶ ἡ Καμάργκο. Χ. Δ.

—**Τσιουάουα** (Chihuahua) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας τῆς Μεξικανικῆς ὁμοσπονδιας. Ἔχει ὡραῖον ναὸν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ἓν τῶν ἀρίστων μνημείων τῆς μεξικανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἰησουϊτικὸν κολλέγιον καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, δεσπόζει δὲ περιοχῆς πλουσίας εἰς μεταλλεῖα, εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὁποίων ἀπασχολεῖται μέγα μέρος τῶν κατοίκων της. Εἶναι ἐξ ἄλλου κόμβος σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν καὶ κέντρον βιομηχανίας ἐρίων. Ἱδρύθη τῷ 1703, ἀναπτυχθεῖσα δὲ ταχέως, χάριν εἰς τὰ αὐτόθι μεταλλεῖα, ἐχρησίμευσε τῷ 1864 ὡς προσωρινὴ πρωτεύουσα τοῦ προέδρου τοῦ Μεξικοῦ Χουάρεθ. Κάτ. (1930) 43 680. Χ. Δ.

Τσιουβενλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βιζύης τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 400 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Γυβένη*.

Τσιούγκουρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γάβρου (Γαυρόβου) τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 148.

Τσιούκα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Ρεθίου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 79.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 588. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

τσιουκανίζω· δημοτ., κτυπῶ μὲ τὸ τσιουκάνι, τὸ σφυρί· σφυροκοπῶ.

Τσιοὺ - Κουὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας (βλ. λ. *Σοὺ* - Τσόου).

Τσιουκοὺρ Ἀμπὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ισράκι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τσιούργιακας *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φιλιππαίων τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 40. Ἤδη μετωνομάσθη *Ἀετιά*.

Τσιούρτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Τρικκάλων (βλ. λ. *Τσούρτζα*).

Τσιουστὰν Ἀντὰ *[Γεωγρ.]*. Ἡ μείζων τῆς ἐν τῷ Σμυρναϊκῷ κόλπῳ συστάδος τῶν Ἐγγλεζονησίων νῆσος, ἡ *Μακρονήσι* τῶν Ἑλλήνων. Σ.Ε.Λ.

Τσιούστη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φωλεὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

Τσιουστιλίκοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 767. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἀναγέννησιν*.

Τσιούτι (Ciuti), ***Πῖος***. Σύγχρονος Ἰταλὸς φραγκισκανὸς μοναχός, ποιητὴς καὶ φιλόλογος, συντάκτης τῆς ἐπιθεωρήσεως «Nuova Rassgna delli letteratute moderne» τῆς Φλωρεντίας. Ἔγραψε: «Per la marine della Grecia» (1904), «Ricordi» (1903), «Santa Rosalia dei Sinibaldi» κ. ἄ. Χ. Δ.

Τσιοῦτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δρέσνης τῆς ἐπαρχίας Πραβίου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 190.

τσιούτσικος, *—η*, *—ο*· ἰδιωμ., λίαν μικρός, ἢ μικρούτσικος.

τσίπα (ἡ), καὶ ***τσέπα***· δημοτ., λεπτὸς ὑμὴν περικαλύπτων τι· || λεπτὸς ἐπίπαγος, οἷον τοῦ γάλακτος κττ.· || μεταφ., αἰδώς, ἐντροπή: «δὲν ἔχει τσίπα ἀπάνω του» πρβλ. *ξετσίπωτος*.

Τσίπα *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου Νέον *Οἴτυλον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λακωνίας.

— **Τσίπα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ταϋγέτου (πλάτ. 36°40'25" Β., μῆκ. 22°23'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ.

Digitized by Google

1685: Venetico to Spezzia), ἐπίνειον τοῦ χωρίου *Νέον Οἴτυλον*. Σ. Ε. Λ.

τσιπάδα (ἡ)· ναυτ., ἡ *συνπόπλεκτος* ἄγκυρα: «ἡ ἄγκυρα ἔρχεται τσιπάδα» μὲ τὴν ἄλυσίν της περιπεπλεγμένην εἰς τὸ στύπος. Σ. Ε. Λ.

Τσιπελὶ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μισχος* τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσιπέλλι, *Ἐγνάτιος-Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Ἰταλὸς σοφὸς (βλ. λ. *Ἐγνάτιος* Ἰωάννης Βαπτιστὴς Τσιπέλλι).

Τσιπιανὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ἠλείας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 443. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νεσιάνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσιπίδος *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μάρπησσα* (βλ. λ.) τῆς νήσου Πάρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων.

— **Τσιπίδος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς (Μαρπήσσης) τῆς Πάρου (πλάτ. 37° 04′ 30″ Β., μῆκ. 25° 16′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands) βορείως τοῦ ὅρμου Μάρμαρα, ἀναπεπταμένος πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀντικρύζων τὸν ὅρμον Ἅγιος Προκόπης τῆς Νάξου. Σ. Ε. Λ.

Τσιπισλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κλαδερὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Τσὶπ-Νάβολοκ *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ρωσίας ἐν τῷ Βορείῳ Παγωμένῳ ὠκεανῷ, ἐγγὺς τῆς μουρμανικῆς ἀκτῆς καὶ τῶν φινλανδικῶν συνόρων. Ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1930 λειτουργεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ἐργοστασίων παραγωγῆς ἰωδίου ἐκ θαλασσίων φυκῶν (ἐτησία παραγωγὴ 3 τόννοι). Π. Ν. Π.

Τσίπολιος *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τουθόα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσιπόλλα (Cipolla), ***Κάρολος** κόμις* —. Ἰταλὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1854, καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, σχετικὰ ἰδίᾳ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας, ὧν κυριώτερα: «Fonti per la storia della regione veneta al tempo della dominazione veneta» (1880), «Storia delle Signorie italiane dal 1313 al 1530» (1881), «Una congiura contro la republica di Venezia negli anni 1522—1529» (1889), «Per la storia d'Italia e dei suoi conquistatori nel medio evo piu antico» (1895), «Compedio della storia politica di Verona» (1899) κτλ. Χ. Δ.

τσιπούνι (τό), ἢ ***ζουπούνι***. Μικρὸς γυναικεῖος ἐπενδύτης ἀπὸ ὕφασμα μάλλινον, μὲ ὑπένδυσιν γουναρικοῦ, συνήθης εἰς τὴν ἀγροτικὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τινας νήσους. Κεντᾶται συνήθως μὲ σειρήτια ἢ γαϊτάνια μάλλινα ἢ μεταξωτὰ εἰς τὸν ὀρθὸν γιακᾶν, ὡς καὶ εἰς ὅλον τὸν περίγυρον' ‖ τὸ δεύτερον βρεφικὸν μικρὸν ὑποκάμισον, ἐκ βατίστας συνήθως ‖ μικρὸς ἀνδρικὸς ἐπενδύτης τῶν ἀγροτῶν τῆς Β. Ἑλλάδος, σταυρωτός, λεγόμενος καὶ *μιντάνι* ἢ *μεντενὲς* ἢ *μεϊντάνι* ἢ *κοντόσι*, φερόμενον ὑπὸ τὸ γιλέκο. Α. Γ.-Γ.

τσιποῦρα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *χρύσοφρυς ἢ χρυσόχρους*.

Τσίπουρας, *Νικόλαος*. Ὑποστράτηγος, γεννηθεὶς ἐν Πλατάνῳ τῆς Ναυπακτίας τῷ 1880. Καταταχθεὶς τῷ 1901 εἰς τὸν στρατόν, συμμετέσχεν εἰς τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα 1905—1908 ἐπὶ κεφαλῆς ἀνταρτικοῦ σώματος εἰς τὴν περιφέρειαν Ναούσης—Βοδενῶν, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ δὲ αὐτοῦ δρᾶσιν προήχθη εἰς ἀξιωματικὸν τοῦ πεζικοῦ τῷ 1908. Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, τραυματισθεὶς εἰς τὰ περὶ τὰ Ἰωάννινα μάχας (τῷ 1913). Τῷ 1914 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς περιφερείας Λεσκοβικίου—Κολωνίας, τῷ δὲ 1917, ταγματάρχης ὤν, συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκρᾶ καὶ προήχθη ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ εἰς ἀντισυνταγματάρχην.

Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Μ. Ἀσίας ὡς διοικητὴς τοῦ 53ου συντάγματος πεζικοῦ μέχρι τέλους τοῦ πολέμου (1922). Ἔκτοτε διετέλεσεν, ὡς συνταγματάρχης, μέραρχος καὶ διοικητὴς φρουρίου μέχρι τοῦ 1929, ὅτε ἀπεστρατεύθη τῇ αἰτήσει του, προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον. Ν. ΚΛΣ

—**Τσίπουρας, *Παΐσιος***. Ἐγεννήθη ἐν Παραμυθίᾳ καὶ ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Σπυρίδωνα Τριανταφύλλου. Διεδέχθη τῷ 1660 εἰς τὴν Δ' σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων (ἱδρυθεῖσαν τῷ 1675) τὸν Βησσαρίωνα Μακρῆν, ὡς διευθυντὴς καὶ διδάσκαλος αὐτῆς Παραιτηθεὶς τῷ 1681 μετέβη καὶ ἐδίδαξεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Παραμυθίας μέχρι τοῦ 1690, ἰσάξιος τοῦ Βησσαρίωνος θεωρούμενος. Α. Γ.-Γ.

τσίπουρον (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ *στεμφυλοπνεύματος* ‖ ἄλλως *τσικουδιά*· εἰς τὸν πληθ. *τσίπουρα*, τὰ στέμφυλα. Σ. Γ.

Τσιππέβα (Chippewa) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Οὐΐσκονσιν, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Μισσισσιπῆ, εἰς ὃν συμβάλλει μετὰ ροῦν 380 χλμ. Χ. Δ.

Τσιππέβα Φώλλς (Chippewa Falls) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι τῆς πολιτείας Οὐΐσκονσιν. Κάτ. 10.000. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσιππέβα, ἡ πτῶσις τῶν ὑδάτων τοῦ ὁποίου χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Εἶναι σημαῖνον βιομηχανικὸν κέντρον. Χ. Δ.

Τσιπριάνι, ἢ ***Κιπριάνι***, ἢ ***Κυπριάνης*** (Cipriani), ***Ἀμίλκας***. Ἰταλὸς ἐπαναστάτης καὶ φιλέλλην, γεννηθεὶς ἐν Ἄντζιο τῷ 1844 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1918. Καταταχθεὶς τῷ 1859 εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν πόλεμον, ἐλιποτάκτησε τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ ἦλθεν εἰς Νότιον Ἰταλίαν, ταχθεὶς ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Γαριβάλδη. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀσπρομόντε (1862), καθ' ἣν τὰ στρατεύματα τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ ἐτραυμάτισαν καὶ συνέλαβον τὸν Γαριβάλδην, ὁ Τσιπριάνι κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον, κατώρθωσεν ὅμως νὰ διαφύγῃ ἐξ Ἰταλίας καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας. Δὲν παρέμεινεν ὅμως οὐδ' αὐτόθι ἐπὶ μακρόν, διότι, ἀναμειχθεὶς εἰς τοὺς πολυταράχους πολιτικοὺς ἀγῶνας τῆς μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος περιόδου, ἐξηναγκάσθη εἰς ἀναχώρησιν. Κατέφυγε τότε εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κρήτην, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, συνδεθεὶς δὲ αὐτόθι μετὰ τοῦ Φρουρᾶνς ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς Παρισίους (1868). Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 διεκρίθη πολεμῶν εἰς τὰ διὰ τὴν ἄμυναν τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης συγκροτηθέντα τάγματα καὶ ἐπρωτοστάτησε μετὰ τὴν γαλλικὴν ἧτταν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κομμούνας (1871). Συλληφθεὶς ἐν Σατόν, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐξεγέρσεως, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἡ ποινή του ὅμως ἐμετριάσθη εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα ἐν Νουμέᾳ. Τυχὼν χάριτος τῷ 1879, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἤρχισε συνεργαζόμενος εἰς τὴν ἐφημερίδα «Citoyen», πρωτοστατῶν συγχρόνως εἰς τὴν ἐν Γαλλίᾳ σοσιαλιστικὴν κίνησιν. Τῷ 1880 συνελήφθη ἐκ νέου κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντιστάσει κατὰ τῆς ἀστυνομίας καὶ κατεδικάσθη εἰς μηνιαίαν φυλάκισιν καὶ ἀπέλασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους. Ἦλθε τότε εἰς Γενεύην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρώμην, προκειμένου νὰ μετάσχῃ τοῦ μέλλοντος νὰ συνέλθῃ αὐτόθι σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου (1881). Ἐπωφεληθεὶς μικρᾶς ἀναβολῆς τῶν ἐργασιῶν τούτου, ἐπεχείρησεν ἐκδρομὴν εἰς Ρίμινι πρὸς συνάντησιν τῆς οἰκογενείας του. Ἐνῷ ὅμως ἀπεβιβάζετο τοῦ σιδηροδρομικοῦ ὀχήματος συνελήφθη, κατηγορούμενος ὡς συνωμοτῶν ἐναντίον τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους, καὶ κατεδικάσθη εἰς δεκαετῆ καταναγκαστικὰ ἔργα. Ἡ καταδίκη προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν πολυαρίθμων φίλων του, οἵτινες εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας ἐξέλεξαν αὐτὸν βουλευτὴν ἐν Ραβέννῃ καὶ Φόρλι συγχρόνως. Ἡ ἐκλογὴ ἠκυρώθη τότε, ἐπαναληφθεῖσα ὅμως καὶ διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φορὰν ἀπέληξε καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ Τσιπριάνι. Τῷ 1887 ἐξελέγη καὶ διὰ τετάρτην φορὰν βουλευτὴς Ραβέννης, χωρὶς ὅμως νὰ καταλάβῃ τὴν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ θέσιν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀμνηστευθεὶς ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, συνεργαζόμενος εἰς διάφορα σοσιαλιστικὰ φύλλα. Ὅτε τῷ 1897 ἐξερράγη ὁ Ελληνοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Τσιπριάνι ἔσπευσεν εἰς Ἑλλάδα ἐπὶ κεφαλῆς σώματος Γαριβαλδινῶν ἐθελοντῶν καὶ ἐπολέμησε γενναίως τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Δομοκοῦ. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ θανάτου τὴν σοσιαλιστικὴν δρᾶσίν του, διατρίβων κυρίως εἰς Παρισίους. Τῷ 1913 καὶ τῷ 1914 ἐξελέγη καὶ πάλιν βουλευτὴς ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του, ἀρνηθεὶς ὅμως νὰ ὁμόσῃ ὅρκον εἰς τὴν δυναστείαν παρῃτήθη ἀμέσως. Χ. Δ.

—**Τσιπριάνι** (Cipriani), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης ἐκ Φλωρεντίας (1727—1785). Ὑπῆρξε διαπρεπὴς σχεδιαστὴς καὶ ἐπιδέξιος χειριστὴς τοῦ χρωστῆρος, εἰργάσθη δὲ κυρίως ἀπὸ τοῦ 1775 ἐν Λονδίνῳ, ἀπολαύων μεγάλης ἐκτιμήσεως. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου, τῆς ὁποίας τὰ διπλώματα ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων του, καὶ κατέλιπε μέγαν ἀριθμὸν κομψῶν ζωγραφικῶν συνθέσεων καὶ πλῆθος χαλκογραφιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀντέγραψε κυρίως ἔργα τῶν Μπενβενούτο Τσελλίνι, Γκαμπιάνι, Βὰν Ντάϋκ κλπ. Χ. Δ.

— **Τσιπριάνι** (Cipriani), ***Λεονέττο***. Ἰταλὸς πατριώτης ἐκ Γοσκάνης (1812—1888). Ἐταξίδευσεν ἀπὸ ἡλικίας 16 ἐτῶν εἰς Ἀφρικὴν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων πολιορκίαν τοῦ Ἀλγερίου. Τῷ 1848 ἐπολέμησε γενναίως ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν ὡς ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Τοσκάνης, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Πεδεμοντίου, διαπρέψας ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σφορτζέσκα. Μετὰ τὴν ἧτταν ὅμως τῆς Νοβάρας, παρῃτήθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ καὶ ἔφυγεν εἰς Καλιφορνίαν, ὅπου ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν. Ἐπιστρέψας τῷ 1855 εἰς Εὐρώπην, μετέσχε τῆς διὰ τοῦ πλοίου «Βασίλισσα Ὀρτενσία» ἀποστολῆς εἰς τὰς βορείους θαλάσσας καὶ διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν προσέγγισιν μεταξὺ Ναπολέοντος Γ' καὶ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1859 ἐπολέμησεν εἰς τὰς τάξεις τῶν γαλλοσαρδικῶν στρατευμάτων καὶ διετέλεσεν ἐπί τινας μῆνας γενικὸς διοικητὴς τῆς Ρωμανίας, ἀκολούθως δὲ μετέβη καὶ πάλιν εἰς Ἀμερικήν, παραμείνας αὐτόθι μέχρι τοῦ θανάτου του. Χ. Δ.

Τσίπφερ Νόϋντορφ (Zipfer Neudorf) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας (βλ. *Νόβι Βές*).

Τσὶρ *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Δὸν ἐν μέσῃ Ρωσίᾳ. Πηγάζει ἐκ τοῦ βορείου Καυκάσου καὶ ἐκβάλλει ἐν τῷ κυβερνείῳ Στάλινγκραντ. Μῆκος 357 χλμ., ὧν πλωτὰ 42. Παραπόταμοι: Κριούσα, Τσουϊκάν, Κουρτλάκι, Μπερεζόβαγια. Π. Ν. Π.

τσιράκι (τό)· δημοτ., μαθητής, ὀπαδός, ἀκόλουθος· τὸ παράδειγμά τινος, οἱονεὶ δημιούργημά τινος: «εἶναι τσιράκι τοῦ τάδε» ‖ κάλφας, μάστορης, τελειοποιημένος ἔν τινι ἔργῳ: «εἶναι —, ἔγινε τσιράκι» (ἐκ τοῦ τουρκ. *τσιράκ*=ὑπηρέτης) ‖ ἰδιωμ. *τσιράκι* καὶ *τσουράκι*, ἡ ἀρσενικὴ κόπτσα τῶν ἀναρτητῶν κοσμημάτων, κεφαλῆς καὶ κεφαλοδέσμου (Χαλκιδικὴ κλπ.).

Τσιράκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 255. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 434 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ἐκκλησιὰ* (Βιβίστη). Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἅγιον Κοσμᾶν*.

Τσιραλοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἀτταλείας, καλούμενος καὶ *Γενοβέζ* (βλ. λ. καὶ χάρτην τοῦ κόλπου *Ἀτταλείας* ἐν λέξει).

Τσίρας, ἢ ***Τσιρόπουλος Γεώργιος Β.*** Ἕλλην πατριώτης, γεννηθεὶς ἐν Ἐλατοχωρίῳ τῆς Ἠπείρου καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1922. Μεταναστεύσας παιδιόθεν εἰς Ρουμανίαν, ἐγκατεστάθη ἐν Πλοεστίῳ, ὅπου διὰ τῆς ἐργατικότητός του καὶ τῆς τιμιότητός του ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν καὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς ἑλληνικῆς παροικίας, ἣς συνετήρει ἰδίαις δαπάναις τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας, τῷ 1906, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς συνεταιριστικῆς καλλιεργείας κτημάτων καὶ μετ' ἄλλων προσφύγων ἐκ Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας συνέστησε τὸν πρῶτον συνεταιρισμὸν τοῦ κτήματος Κεχριὲς τῆς Εὐβοίας καὶ πρῶτος οὗτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν καλλιέργειαν, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν μέχρι τότε ξυλίνων ἀρότρων, τὰ σιδηρᾶ ἄροτρα καὶ τὰ λοιπὰ μηχανικὰ μέσα τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιεργείας. Β. Γ. Τ.

Τσίρερ (Ziehrer), ***Κάρολος-Μιχαήλ***. Αὐστριακὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1843. Διετέλεσε στρατιωτικὸς μουσικός, διευθυντὴς ὀρχήστρας καὶ μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τῆς Ρουμανίας. Ὁ Τσίρερ ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἐλαφρὸν μουσικήν· ἐκ τῶν 22 ὀπερεττῶν του εἶχον μεγάλην ἐπιτυχίαν: «Τὸ τρελλοχόριτσο» (1908), «Οἱ τυχοδιῶκται» (1900), ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἐγένοντο κυρίως γνωστοὶ οἱ χοροί του, ὑπερεξακόσιοι τὸν ἀριθμόν. Γ. Σ.

Τσιρῖγο *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ καὶ παρὰ ξένοις ἀσήμαντος ὀνομασία τῶν *Κυθήρων*, κατὰ τὸ ἑνετικὸν Cerigo. Σ. Ε. Λ.

Τσιριγόττο *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ καὶ παρὰ ξένοις ὀνομασία τῶν *Ἀντικυθήρων*, κατὰ τὸ ἑνετικὸν Cerigotto. Παρὰ τοῖς ναυτικοῖς μας εἶναι γνωστοτέρα ἡ νῆσος ὡς *Λειοί*. Σ. Ε. Λ.

Τσιριγώτης, *Ζαχαρίας*. Κρὴς ἱερεὺς καὶ ἀγωνιστής, καλούμενος καὶ *Πρακτικίδης Ζαχαρίας* (βλ. λ.).

—**Τσιριγώτης, *Κωνσταντῖνος*** βλ. λ. *Πρωΐος Κωνσταντῖνος*.

—**Τσιριγώτης, *Περικλῆς Μαρῖνος***. Ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1860 καὶ ἀποθανὼν ἐν Καΐρῳ τῷ 1923. Ἐσπούδασεν ἐν Νεαπόλει καὶ Ρώμῃ. Ἐδίδαξε τὴν ζωγραφικὴν ἐν Κερκύρᾳ καὶ κατόπιν ἐν Καΐρῳ. Ἔργα του κοσμοῦσι τοὺς διαφόρους ναοὺς τῆς Αἰγύπτου καὶ διαφόρους εὐρωπαϊκὰς πινακοθήκας, ἄλλα δὲ ἀπόκεινται ἐν τῷ δημαρχείῳ Κερκύρας καὶ ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου «Καποδίστριας». Π. Β. Σ.

τσιρίζω· ἀντὶ *τσυρίζω* (βλ. λ.).

Τσιρίκι (Chiriqui) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη λιμνοθάλασσα τῆς κεντρῴας Ἀμερικῆς, κειμένη παρὰ τὰς

Digitized by Google

βορείας ἀκτὰς τῆς δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ. Ἔχει μῆκος 150 χλμ. καὶ πλάτος 60—80, συγκοινωνεῖ δὲ μετὰ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης διὰ τριῶν πόρων, τῆς *Μπόκα ντελ Ντράγκο*, τῆς *Μπόκα ντὲλ Τορο* καὶ τῆς *Μπόκα ντὲλ Τίγκρε*. Ἔχει βάθος ἐπιτρέπον τὸν ἐντὸς αὐτῆς πλοῦν καὶ μεγάλων πλοίων, εἶναι δὲ ἐγκατεσπαρμένη διὰ νησίδων. Τὸ ὄνομα *Τσιρίκι* φέρουσιν ἐπίσης εἷς ποταμός, ἓν ἀρχιπέλαγος, ἓν ἡφαίστειον καὶ εἷς νομὸς τοῦ Παναμᾶ, ἐκτάσεως 12.186 τ. χλμ. καὶ πληθυσμοῦ (1930) 76.918 κατοίκων. Χ. Δ.

Τσίρικοφ, *Εὐγένιος Νικολάγιεβιτς*. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἔγραψε διηγήματα ἀπὸ τὸν βίον τῶν Ρώσων λογίων: «Οἱ ἀνάπηροι», «Ὁ διωγμένος», θεατρικὰ ἔργα: «Πρὸς τὴν δόξαν» (1902), «Στὸ ὀπίσθιο κτήριο» (1903), «Οἱ Ἰουδαῖοι» (1904), κ. ἄ. Ἀπὸ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως ζῇ ἐν Παρισίοις. Π. Ν. Π.

Τσιρίλοβον */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λιθιᾶς (Κομανιτσόβου) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 140.

τσιριμόνια (ἡ)· δημοτ., φιλοφροσύνη, εὐγενικὴ συμπεριφορά, ὑποκλίσεις κττ.: «*μοῦ κάμνει πολλὲς τσιριμόνιες*».

Τσιρίμπασι */Γεωγρ./*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κακουραίων τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ (1928) 31. Μετωνομάσθη εἰς *Ἀγριλίδι*.

—**Τσιρίμπασι** */Γεωγρ./*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Βολερὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσιριμπάς-κιοϊ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πρωιᾶτον* (βλ λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσιριμπὶρ (οἱ)· βλ. λ. *Ἰστρορρουμᾶνοι*.

Τσιριμῶκος, *Ἰωάννης Δ*. Πολιτευτὴς καὶ δικηγόρος, γεννηθεὶς ἐν Λαμίᾳ τῷ 1867. Τῷ 1899 ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς Φθιωτιδοφωκίδος. Τῷ 1911 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς, ἐξελέγη δ' ἐκ νέου τοιοῦτος τῆς ἐπακολουθησάσης βουλῆς κατὰ Μάϊον τοῦ 1912. Μετά τινας ἡμέρας διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, διατηρήσας τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦτο μέχρι Φεβρουαρίου τοῦ 1915. Τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διωρίσθη καὶ πάλιν. Μετέσχεν ἐνεργῶς τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, διορισθεὶς ἐπὶ βαθμῷ ὑπουργοῦ ἀντιπρόσωπος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, διατηρήσας τὸ χαρτοφυλάκιον μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920. Τῷ 1924 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος μεγάλης ἐπιτροπῆς. Τῷ 1925 τῷ ἀνετέθη τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἀλλὰ μετὰ τρίμηνον παρῃτήθη. Τῷ 1928 ἐξελέγη αὖθις πρόεδρος τῆς βουλῆς, ἐπανεξελέγη δὲ καὶ κατὰ τὴν ἑπομένην σύνοδον. Τῷ 1932 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀνήκει εἰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἀπὸ τοῦ 1910, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν. Μ. Γ. Δ

—**Τσιριμῶκος, *Μᾶρκος*.** Σύγχρονος Ἕλλην ποιητής, λόγιος καὶ μεταφραστής. Ἐγεννήθη τῷ 1872 ἐν Λαμίᾳ, ἐγκατασταθεὶς δὲ μετ' οὐ πολὺ ἐν Ἀθήναις ἐπεράτωσεν αὐτόθι τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς. Εἰσαχθεὶς ἀκολούθως εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν Δοκίμων, ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν ἀξιωματικὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Ὡ. τοιοῦτος παρέμεινε μέχρι τοῦ 1914, ταξιδεύσας εἰς Εὐρώπην καὶ εἰς λιμένας τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἑξῆς διετέλεσε διοικητικὸς ὑπάλληλος, νομάρχης Κερκύρας κατ' ἀρχάς, γενικὸς διοικητὴς Χίου ἔπειτα καὶ ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι σήμερον διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος καὶ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου βιβλιοθηκῶν. Γνώστης τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν, ἀσχοληθεὶς δὲ καὶ εἰς ἐλευθέρας φιλοσοφικὰς μελέτας, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ συλλόγου «Ἐθνικὴ Γλῶσσα» (1904), βραδύτερον δὲ καὶ τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου» (1910). Εἰς τὰ γράμματα ἐνεφανίσθη διὰ ποιήσεων ὑπὸ ψευδώνυμα ἀπὸ τῆς «Ποικίλης Στοᾶς» τοῦ Ἀρσένη 1894) καὶ τῶν ἐφημερίδων «Σκρίπ», «Ἄστυ», «Ἀκρόπολις», «Νέα Ἑλλάς». Φιλολογικὴν ἐργασίαν ἐδημοσίευσε περαιτέρω, ἀπὸ τοῦ 1898 κ. ἑ., εἰς τὰ ἀθηναϊκὰ περιοδικὰ «Τέχνη», «Παναθήναια» (ψευδώνυμον *Σιὲρ Ρυμᾶς*), «Νέα Ἑστία», «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις», «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», «Περιοδικὸν τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» (ὅπου συνειργάσθη δι' ἄρθρων καὶ περιλήψεων ἐπὶ εὐρωπαϊκῶν μελετῶν), εἰς τὰ ἀλεξανδρινὰ «Νέα Ζωὴ» καὶ «Γράμματα», εἰς τὸν «Φιλότεχνον» τοῦ Βόλου, κοινωνικὴν δὲ καὶ ἐκπαιδευτικὴν ἐργασίαν εἰς τὰ ἀθηναϊκὰ «Νουμᾶς», «Κριτική», «Δελτίον Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου», «Μηνιαῖον Παράρτημα τῶν Ἀθηνῶν» κ. ἄ. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ τακτικὸς ἐπὶ τῶν ναυτικῶν συνεργάτης τῆς «Ἀκροπόλεως» καὶ τῶν ἑκάστοτε ἰδικῶν περιοδικῶν. Βιβλία ἐξέδωκε τὰ κάτωθι: α') Περιεχομένου κοινωνικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ: «Τὰ παλιὰ καὶ τὰ καινούργια» (1904), «Λοξοὶ στρατοκόποι» (1909), «Ἂν εἴχαμε τὴν παιδεία ἐλεύθερη» 1912), «Ἱστορία τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου» (1927). β' Περιεχομένου ποιητικοῦ: «Δεκατρία σοννέττα (1914, γραφέντα τὴν αὐτὴν ἐποχήν), «Ἐκ βαθέων» (1927), «Ὧρες τοῦ δειλινοῦ» (1930), «Σοννέττα» (1931), «Δεκάστιχα καὶ βιλανέλλες» (1933), ἐπίσης δὲ καὶ «Ξένα ποιήματα» ἔνθα ὁλόκληρος ἡ σειρὰ τῶν «Ὀρφικῶν ὕμνων» τοῦ Λεκὸντ ντὲ Λὶλ καὶ μεταφράσεις ἐξ ἔργων τοῦ Σέλλεϋ, Γκαῖτε, Χάϊνε κλπ. γ') Ὡς διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ἐξέδωκε μελέτας περὶ πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης, πανεπιστημιακοῦ ἀναγνωστηρίου, βιβλιοφιλία καὶ καλλιτεχνῶν ἐκδοτῶν κλπ.

Ὡς ποιητὴς εἶναι ὑπὸ ἔποψιν μορφῆς παρνασσικός, καθὸ καὶ συστηματικώτερον παντὸς ἄλλου καλλιεργήσας παρ' ἡμῖν ἐκ τῆς στιχουργίας τῆς καλουμένης «σταθερᾶς μορφῆς» (à forme fixe) τὸ δαντικὸν τρίστιχον (terra rima), τὸ σοννέττον, τὸ rondeau, τὸ δεκάστιχον (dizain) τὴν ballade (προβηγκιανὴν καὶ ὄχι ἀγγλοσαξονικήν), τὴν vilanelle κλπ. Ἀπὸ τοῦ ἐπικρατοῦντος κατ' ἀρχὰς παρ' αὐτῷ δεκαπεντασυλλάβου, συγγενοῦς κατὰ τὴν ἁδρομέρειαν τῆς ὑφῆς πρὸς τὸν ἀνάλογον τοῦ Γρυπάρη, ἐστιχούργησε βραδύτερον ἐπὶ ἐνδεκασυλλάβου καὶ περαιτέρω ἐπὶ ποικιλίας ἀσυνήθους συλλαβικῆς, ἀλλὰ καὶ ποικιλίας καὶ μέτρων καὶ ρυθμῶν. Ἡ ποιητικὴ καὶ ἡ ρητορικὴ ἐνάργεια παρουσιάζονται παρ' αὐτῷ ἀνεπτυγμέναι κατὰ τὴν κλασσικὴν ποιητικὴν (μεταφοραί, μετωνυμίαι, ἀντιθέσεις, παρήχησις κλπ.). Τὴν γλῶσσαν ἐχειρίσθη κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ἑκάστοτε περιεχομένου. Εἶναι δὲ τὸ περιεχόμενον τοῦτο ἀείποτε λυρικόν, χαρακτηριζόμενον ἄλλως καὶ ὑπὸ ἐντόνου κατά τε τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν ἔκφρασιν ὑποκειμενισμοῦ, ὑπαγόμενον δὲ εἰς τὸν τύπον τῆς ἐλεγείας. Ἀντὶ τῆς φυσιολατρείας, ἠλαττωμένης παρ' αὐτῷ, ἐπεχούσης δὲ θέσιν ἐπεισοδίου ἢ συμβόλου, ἐπικρατέστερος παρουσιάζεται ὁ ἰδεαλισμός, συνήθως ὅμως —καθὸ λυρικὸς ἰδεαλισμὸς—καθίσταται οὗτος ἀνήσυχος, σκεπτικός, ἄπιστος καὶ ἀπαισιόδοξος. Ἡ πρὸς τὸν καθαρὸν λυρισμὸν προϊοῦσα ἀναγωγὴ τῶν θεμάτων, ἐν ταὐτῷ πρὸς ἀντίστοιχον τάσιν γλώσσης καὶ στιχουργίας, παρέχει ἐνίοτε τὸ φαινόμενον παρεκκλίσεων ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀπαισιοδοξίας. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τσιριντάνης, *Πωλιός*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ τοῦ χωρίου Μπρόσγιαλος τῶν Σφακίων. Διεκρίθη ὡς ἀρχηγὸς τῶν ὁμοχωρίων του κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν τοῦ 1821—1830 Ν. ΚΛΣ

τσιρίσι (τό)· καὶ ***τσερίσι***.

— */Ἐγκυκλ./* Εἶδος ἀμύλου λαμβανόμενον ἐκ τῶν κονδύλων ἀσφοδέλου τοῦ μικροκάρπου καὶ ἄλλων εἰδῶν τοῦ ἀσφοδέλου καὶ χρησιμοποιούμενον πρὸς παρασκευὴν τῆς κόλλας τῶν ὑποδηματοποιῶν. Προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Τραπεζοῦντος. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται τσιρίσι καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀμύλου παραγομένη κόλλα τῶν ὑποδηματοποιῶν. Σ. Γ.

Τσίρκελ (Zirkel), ***Φερδινάνδος*** Γερμανὸς ὀρυκτολόγος καὶ γεωλόγος (1838—1912). Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του περιηγήθη μετὰ τοῦ Preyer τὰς νήσους Farör καὶ τὴν Ἰσλανδίαν, τὰ δ' ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ἔργον «Ταξίδιον εἰς Ἰσλανδίαν». Ἀπὸ τοῦ 1862 ἐπεδόθη εἰς τὴν μικροσκοπικὴν ἔρευναν τῶν ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων, εἰς ἣν καὶ διεκρίθη. Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν πανεπιστημίων Λεμβέργης, Κιέλου καὶ Λειψίας. Περιηγήθη τὴν Γαλλίαν, τὰ Πυρηναῖα, τὴν Σκωτίαν, τὴν Ἰταλίαν, Βόρειον Ἀμερικήν, Κεϋλάνην καὶ Ἰνδίας. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ συστηματοποίησις τῆς μικροσκοπικῆς ἐρεύνης τῶν ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων, δι' ἧς κατέστη ὁ κυριώτερος παράγων τῆς προόδου τῆς μικροσκοπικῆς πετρογραφίας. Ἐδημοσίευσε πλῆθος πραγματειῶν καὶ τὰ ἔργα: «Ἐγχειρίδιον πετρογραφίας» (1866), «Ἔρευναι ἐπὶ τῆς μικροσκοπικῆς συνθέσεως καὶ τοῦ ἱστοῦ τῶν βασαλτικῶν πετρωμάτων» (1870), «Μικροσκοπικὴ σύστασις τῶν μεταλλευμάτων καὶ πετρωμάτων» (1873). Γ. Κ. Γ.

Τσίρκνιτς, ἢ ***Τσέρκνιτσα*** (γερμ. Zirknitz, σλοβεν Cerknica) */Γεωγρ./*. Μικρὰ πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Καρνιόλῃ καὶ ὁμώνυμος παρ' αὐτὴν λίμνη, ἐκτάσεως 28—80 τ. χλμ. καὶ βάθους 8 μ. περίπου. Ἡ λίμνη αὕτη, γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὑπὸ τὸ ὄνομα Lacus Lugens, ἦτο ὀνομαστὴ διὰ τὰς πολυαρίθμους ἐν τῷ βυθῷ της σχισμάς, δι' ὧν ἀπορροφοῦνται τὰ ὕδατά της μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε συμβαίνει συχνά, εἰς ἐποχὰς μεγάλης ἀνομβρίας, νὰ ἀποξηραίνηται ὁλόκληρος ἡ λεκάνη αὐτῆς. Χ. Δ.

Τσιρκὸν */Γεωγρ./*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος. ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσίτα, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 15 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ε. Ι. Χ

τσῖρκος (ὁ), ἢ ***τσῖρκο(ν)*** (τό), ἢ ***ἱπποδρόμιον*** (τὸ) (λατιν., ἀγγλ. καὶ γερμαν. circus, γαλλ. cirque καὶ hippodrome, ἰταλ. circo) */Ἐγκυκλ./*. Εἶδος συγχρόνου λαϊκοῦ θεάματος, ὅπερ ἀποτελεῖ συνέχειαν, τρόπον τινά, τῶν θεαμάτων τοῦ ἀρχαίου ἱπποδρόμου τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν. Συνίσταται κυρίως εἰς ἐπιδείξεις γεγυμνασμένων ἵππων, ἀκροβατῶν καὶ ἄλλων ἐξημερωμένων ἢ ἀγρίων ζῴων, συνοδευομένας ἀπὸ παραστάσεις μίμων (παλιάτσων, κλόουν) ἢ ταχυδακτυλουργῶν καὶ ποικίλα ἄλλα συναφῆ διασκεδαστικὰ θεάματα. Τσῖρκος ὀνομάζεται ἐξ ἄλλου καὶ τὸ θέατρον ἢ ὁ εἰδικῶς διεσκευασμένος χῶρος, ἐν τῷ ὁποίῳ δίδονται αἱ ἀνωτέρω παραστάσεις, ὡς καὶ ὁ ἐκτελῶν αὐτὰς θίασος Τὰ θεάματα τοῦ σημερινοῦ τσίρκου παρουσιάζουσι πολλὰς ἀναλογίας πρὸς τὰ τοῦ βυζαντινοῦ ἱπποδρόμου, ὅπου, κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν ἱπποδρομιῶν (ἁρματοδρομιῶν) διαλείμματα, ἐτελοῦντο τὰ καλούμενα «ἐπεισόδια», ἐπιδείξεις δηλαδὴ περιέργων ἐξωτικῶν θηρίων, ἀκροβατῶν καὶ θαυματοποιῶν. Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα θεάματα ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ ἐξηκολούθησαν μέχρι τέλους τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, διακοπέντα μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204), ἐν δὲ τῇ Δύσει μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, διετηρήθησαν δὲ κατὰ τὸν μεσαίωνα μόνον ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου ἐξειλίχθησαν εἰς τὰς σημερινὰς ταυρομαχίας. Τὰ νεώτερα θεάματα τοῦ τσίρκου ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1767 ἐν Παρισίοις ὑπὸ μορφὴν ἱππικῶν ἐπιδείξεων, τὰς ὁποίας ἐξετέλει ἐπιδέξιός τις Ἄγγλος ἱππεύς, ὀνόματι Beates. Παρόμοιαι παραστάσεις ἐδόθησαν καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1782, ὅτε ἐνεφανίσθη ὁ Ἄγγλος ἐπίσης γυμναστὴς ἵππων Astley, πρῶτος εἰσαγαγὼν εἰς τὸ θέαμα, ἐκτὸς τῶν ἱππικῶν ἐπιδείξεων, καὶ ἀκροβασίας, παλιάτσους, φάρσας καὶ ἄλλας ποικιλίας. Ἀπὸ τοῦ 1788 ὁ Ἄστλεϋ συνεταιρίσθη μετά τινος Ἰταλοῦ ὀνόματι Φρανκόνι, ὅστις τῷ 1808 ἵδρυσε νέον τσῖρκον, ἀναβιβάσας διὰ πρώτην φοράν, ἐκτὸς τῶν παλαιῶν θεαμάτων, καὶ εἶδος παντομίμας, κληθείσης *μιμόδραμα*. Τῷ 1827 οἱ υἱοὶ τοῦ Φρανκόνι ἵδρυσαν ἐν Παρισίοις τὸ ἀποκληθὲν «Ὀλυμπιακὸν τσῖρκον» (Cirque Olympique), εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη καὶ νέον θεατρικὸν εἶδος τοῦ τσίρκου, τὸ στρατιωτικὸν μιμόδραμα, μεγαλοπρεπὲς θέαμα ἀποτελοῦν ἀπομίμησιν μαχῶν, τῶν ὁποίων μετεῖχεν ὁλόκληρον πλῆθος πεζῶν καὶ ἐφίππων ἠθοποιῶν, ψευδομαχοῦν ἐν μέσῳ δαιμονιώδους θορύβου σαλπίγγων, τυμπάνων καὶ πυροβολισμῶν. Ἀπὸ τῶν Παρισίων τὰ θεάματα τοῦ τσίρκου διεδόθησαν βαθμηδὸν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς Ἀμερικήν, ὅπου τὸ εἶδος τοῦτο ἀπέκτησεν ἰδιότυπον ὅλως χαρακτῆρα, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ τοῦ περιφήμου διὰ τὴν διαφημιστικήν του δεινότητα θεατρικοῦ ἐπιχειρηματίου Φ. Μπάρνουμ, ὅστις συνεδύασε τὰ θεάματα τοῦ τσίρκου μὲ πανοράματα καὶ ἐκθέσεις ἀξιοπεριέργων καὶ τερατωδῶν θεαμάτων. Οὕτως εἰσήχθησαν βαθμηδὸν εἰς τὰ ἱπποδρόμια τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ γεγυμνασμένα ζῷα, οἱ ἀκροβάται καὶ ἄλλοι ἀθληταὶ καὶ διεμορφώθη ὁ μέχρι σήμερον γνωστὸς τύπος τῶν παλιάτσων (κλόουν). Κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔτη τὰ θεάματα τῶν τσίρκων εὑρίσκοντο ἐν σχετικῇ παρακμῇ, μετὰ τὸν πόλεμον ὅμως ἐκέρδησαν καὶ πάλιν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ διεθνοῦς κοινοῦ καὶ ἔσχον νέαν εὐρεῖαν διάδοσιν. Ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῶν μορφὴν αἱ παραστάσεις τῶν τσίρκων δίδονται εἴτε ἐντὸς μονίμων, εἰδικῶς διεσκευασμένων θεάτρων, εἴτε εἰς προχείρως ἱδρυόμενα τοιαῦτα, ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον. Τὰ τσῖρκα περιλαμβάνουσι γενικῶς εὐρύχωρον κυκλοτεροῦς σχήματος στίβον, περὶ τὸν ὁποῖον εἶναι ἱδρυμένα, κύκλῳ, τὰ ἑδώλια τῶν θεατῶν. Ἡ εἴσοδος ἐντὸς τοῦ στίβου γίνεται διὰ δύο εἰσόδων, ἀνοιγομένων εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ, κατέναντι ἀλλήλων. Τὰ συνηθέστερα θεάματα τοῦ προγράμματος ἑνὸς τσίρκου εἶναι: α') Ἐπιδείξεις γεγυμνασμένων ἵππων, τὸ παλαιότερον ἀγώνισμα τοῦ τσίρκου, ἐξακολουθοῦν νὰ θεωρῆται καὶ σήμερον ἓν τῶν σπουδαιοτέρων. Τὰ ἄλογα ἐπιδεικνύονται κεκοσμημένα διὰ πτερῶν καὶ θυσάνων, ἐκτελοῦσι δέ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γυμναστοῦ των (ὅστις εἶναι πολλάκις γυνή), ρυθμικὰς ἀσκήσεις, ἵστανται ἢ χορεύουσι, στηριζόμενα εἰς τοὺς ὀπισθίους των μόνον πόδας, ὑπερπηδῶσιν ἐμπόδια, βαδίζουσι φέροντα ἐπὶ τῆς ράχεως ἕνα ἢ πλείονας ὀρθίους ἀκροβάτας, ἐκτελοῦντας ποικίλα γυμνάσματα. Οἱ χρησιμοποιούμενοι ἵπποι εἶναι ἢ συνήθεις ἢ μικρόσωμοι (πόνεϋ). β') Αἱ ἀκροβασίαι, δυσχερέστεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ γινόμεναι ἐπὶ τοῦ τραπεζίου, εἴδους ἐλαφρᾶς αἰώρας (κούνιας), ἀνηρτημένης ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ θεάτρου, ἐφ' ἧς ἐκτελοῦνται αἰωρήσεις, «τοῦμπες» (οἱ περίφημοι κύκλοι τοῦ θανάτου, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀκροβατικῶν δημιουργιῶν). Ἐξ ἴσου διαδεδομέναι εἶναι ποικίλαι ἰσορροπήσεις, ἐκτελούμεναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, αἱ ἀναρριχήσεις ἐπὶ κοντοῦ, αἱ ἀνθρώπιναι πυραμίδες, τὰ ἐπικίνδυνα πηδήματα (salti mortali), χοροὶ ἐπὶ τεταμένου λεπτοῦ σχοινίου, ποδηλατικαὶ ἀκροβασίαι, πολλαπλαῖ κυβιστήσεις καὶ ἄλλαι ποικίλαι ἀσκήσεις εὐκαμψίας καὶ ἐπιδεξιότητος, οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν ὁποίων ἀποκαλοῦνται διὰ τὴν εὐκινησίαν των «λα-

Digitized by Google

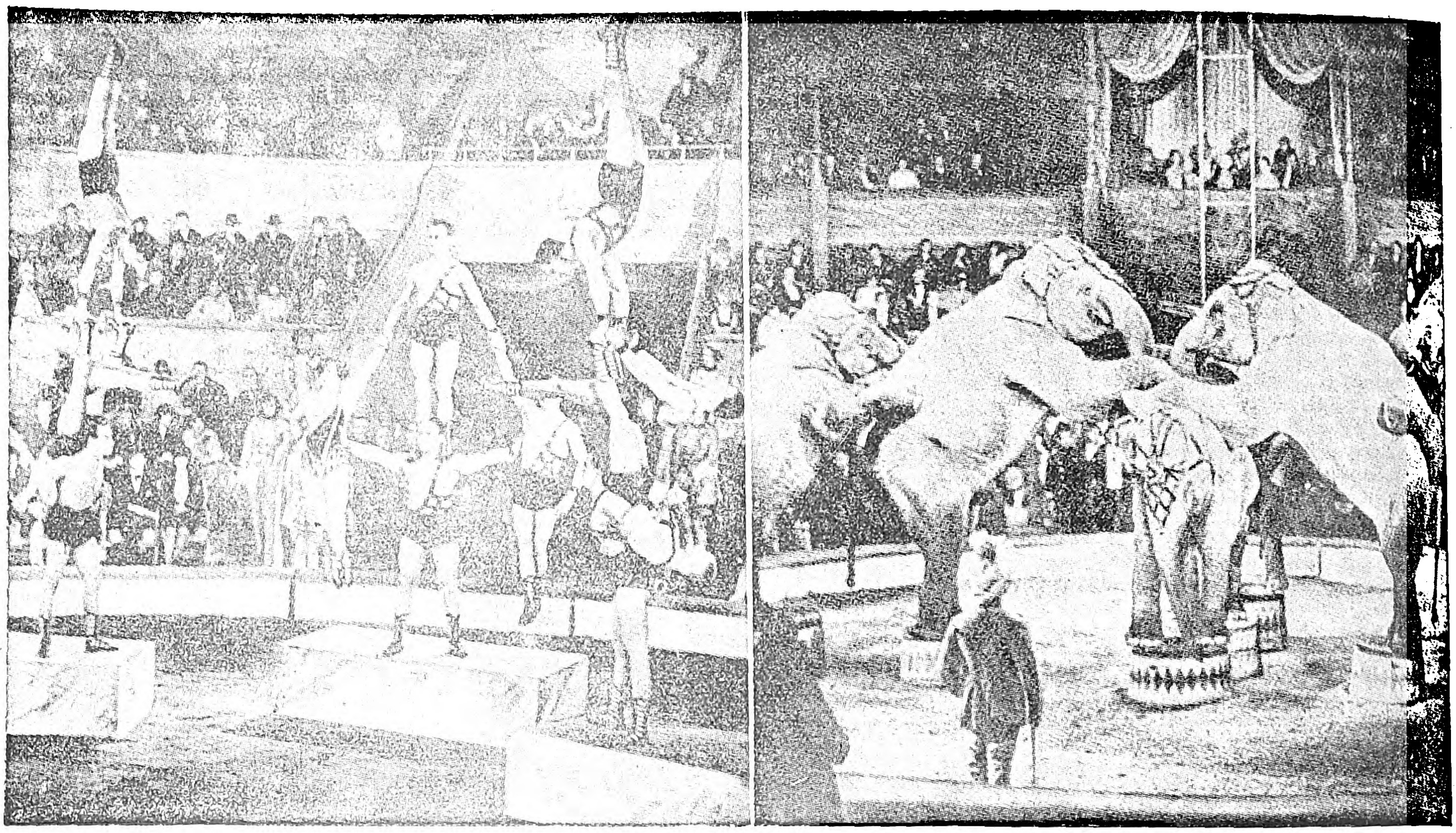

Σκηναὶ τσίρκων.

στιχένιοι ἄνθρωποι». Ἐπιδέξιοι ἀκροβάται εἶναι ἐξ ἄλλου καὶ οἱ παλιάτσοι, τῶν ὁποίων ὁ κύριος ρόλος συνίσταται εἰς τὸ νὰ παραμένωσιν ἐντὸς τοῦ στίβου κατὰ τὸ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν σκηνῶν διάστημα, τέρποντες τοὺς θεατὰς διὰ γελοίων μορφασμῶν, ποικίλων σκωμμάτων, κυβιστήσεων κλπ. γ') Ἕτερον σπουδαιότατον μέρος τοῦ προγράμματος ἀποτελοῦσι τὰ γεγυμνασμένα ζῷα (κύνες, γαλαῖ, πίθηκοι, ἐλέφαντες, κάμηλοι, ἄρκτοι κλπ.). Ἐνίοτε γίνονται καὶ παραστάσεις ἐντὸς ὕδατος, μετασκευαζομένου πρὸς τοῦτο τοῦ στίβου εἰς μεγάλην δεξαμενήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπιδεικνύονται φῶκαι κολυμβῶσαι ὁμοῦ μετ' ἀνθρώπων (γυναικῶν), κροκόδειλοι καὶ ἄλλα ἐξωτικὰ ὑδρόβια ζῷα, καὶ ἐκτελοῦνται ἀκροβατικὰ γυμνάσματα (ἰσορροπήσεις ἐπὶ μονοξύλων κλπ.). δ') Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς παραστάσεως περιλαμβάνει ἐπίδειξιν ἀγρίων σαρκοφάγων ζῴων, λεόντων, τίγρεων καὶ πανθήρων, πρὸς τοῦτο δὲ ὁ στίβος περιφράσσεται δι' ὑψηλοῦ σιδηροῦ κιγκλιδώματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὡς ἐν κλωβῷ, ἐκτίθενται τὰ θηρία.

Τὰ θεάματα τοῦ τσίρκου προσομοιάζουσι πολὺ πρὸς τὰ τῶν θεάτρων ποικιλιῶν (βαριετέ, μουζὶκ χώλ), ἡ διαφορά των ὅμως, συμφώνως πρὸς ὁρισμὸν δοθέντα ὑπὸ μεγάλου θεατρώνου τοῦ εἴδους τούτου, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ μὲν τσίρκον ἀποτελεῖ εἶδος ἀθλητικοῦ στίβου, ὅπου ἐπιδεικνύεται ἡ ἀληθὴς φυσικὴ δύναμις καὶ ἐπιδεξιότης τοῦ καλλιτέχνου, ἐνῷ εἰς τὰ θέατρα τῶν βαριετὲ καὶ τὰ μουζὶκ χὼλ πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὸ θέαμα παίζει τὸ θαυμάσιον καὶ τὸ σκηνοθετημένον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ πρωτοστατοῦσιν εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα οἱ θαυματοποιοί.

Λόγῳ τῶν μεγάλων ἐξόδων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ μία ἐπιχείρησις τσίρκου, καὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς διαρκοῦς συντηρήσεως αὐτῆς οὐ μόνον εἰς μετρίου πληθυσμοῦ ἀλλὰ καὶ εἰς μεγάλα κέντρα, πλεῖστοι ἐκ τῶν θιάσων τοῦ εἴδους τούτου, οἱ καὶ μεγαλύτεροι, εἶναι πλανόδιοι, μόνιμα δὲ εἰδικὰ θέατρα-τσίρκα ὑπάρχουσι μόνον εἰς τὰς πολὺ μεγάλας πόλεις, ὡς π.χ. τὸ «Cirque d'hiver» καὶ τὸ «Μεντράνο» ἐν Παρισίοις, τὸ «Hippodrome» ἐν Λονδίνῳ, τὸ «Zirkus Busch» ἐν Βερολίνῳ, τὸ «Zirkus Renz» ἐν Ἀμβούργῳ κ. ἄ. ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, Ἄμστερνταμ κλπ. Οἱ μεγάλοι πλανόδιοι θίασοι ἀποτελοῦσι τεραστίους καὶ ἄριστα συγκεκροτημένους ὀργανισμούς, μέχρι τοιούτου βαθμοῦ αὐτάρκεις, ὥστε νὰ ἔχωσιν ἴδιον τμῆμα διαφημήσεως, περιλαμβάνον καὶ τυπογραφικὰς ἀκόμη ἐγκαταστάσεις, ἴδια μέσα συγκοινωνίας (αὐτοκίνητα καὶ σιδηροδρομικὰ ὀχήματα, ζευγνυόμενα εἰς τοὺς κατὰ τόπους σιδηροδρομικοὺς συρμούς), προμηθείας διὰ τὰ ζῷα, ὑλικὸν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν μὴ μονίμων τσίρκων, ἐγκαταστάσεις ἠλεκτροφωτισμοῦ κλπ. Τὰ μὴ μόνιμα τσίρκα στεγάζονται κάτωθεν τεραστίας κωνικῆς σκηνῆς προχείρως ἀνεγειρομένης ἐπὶ εὐρέος ἐπιπέδου χώρου (πλατείας, οἰκοπέδου κλπ.), τὰ μεγαλύτερα δ' ἐξ αὐτῶν δύνανται νὰ περιλάβωσι πολλὰς ἐνίοτε χιλιάδας θεατῶν. Τὰ μεγάλα διεθνοῦς φήμης ἱπποδρόμια (Χάγκεμπεγκ, Ἀμὰρ κλπ.) διαμοιράζονται εἰς δύο ἢ πλείονας θιάσους, προκειμένου νὰ ἐπισκεφθῶσι πόλεις μικροῦ πληθυσμοῦ, ὅπου αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῶν παραστάσεων δὲν δύνανται νὰ καλύψωσι τὰς δαπάνας ὁλοκλήρου τοῦ θιάσου. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων διεθνοῦς φήμης τσίρκων, ὑπάρχουσι καὶ μικρότερα τοιαῦτα, ἐν Ἀμερικῇ ἰδίᾳ, ἐπισκεπτόμενα τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις καὶ συχνάζοντα ἰδίᾳ εἰς τόπους ἐκθέσεων καὶ ἐμποροπανηγύρεων, ὅπου εἶναι συγκεντρωμένος πολὺς κόσμος. Ἐκτὸς τῶν παραστάσεων, τὰ τσίρκα, ὅπου σταθμεύουσιν, ἀποτελοῦσι καὶ προχείρους ζῳολογικοὺς κήπους, τοὺς ὁποίους ἐπισκέπτεται τὸ κοινὸν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, διὰ νὰ ἴδῃ τὰ ἄγρια θηρία. Χ. Δ.

τσίρλα (ἡ), καὶ ***τσέρλα*** δημοτ., τὸ ὑδαρὲς ἀπόχώρημα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ διαρροϊκὴ κόπρος.

τσιρλαμπίδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *εὐφόρβιον*.

τσιρλονέρι (τό), καὶ ***τσερλονέρι*** δημοτ., ἁλυπηγὴ τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ προκαλεῖ κάθαρσιν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος. Τοιαῦται πηγαὶ εἶναι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Τσιρλονέρι *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν καὶ πρὸ τριακονταετίας ἀκόμη ἦτο γνωστὴ ἡ μήπω συνοικισθεῖσα τότε *Φρεατὺς* τοῦ Πειραιῶς, ἀπό τινων ἐκεῖ φρεάτων, ὧν τὸ ὕδωρ εἶχε καθαρτικὰς ἰδιότητας. Σ. Ε. Λ.

Τσιρμὲν Καραγὰτς *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φτελιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσιρνόκος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητ. Ἀργυροῦ Πηγαδίου (Γκερτοβοῦ) τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 45.

Τσιρνχάουζεν (Tschirnhausen), ***Ἔρενφρηντ-Βάλτερ***, *κόμις* —. Γερμανὸς φυσικὸς καὶ γεωμέτρης (1651—1708). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν μαθηματικῶν σπουδῶν του ἐν Λουγδούνῳ, κατετάχθη ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν ὁλλανδικὸν στρατόν, διαρκοῦντος τοῦ ἐναντίον τῆς Γαλλίας πολέμου (1672—1673), ἀκολούθως δὲ ἐπεσκέφθη τὰς κυριωτέρας χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐγκατασταθεὶς τέλος ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι του Κισλινγκσβάλντε, παρὰ τὸ Γκαῖρλιτς, ἀφωσιώθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τελειοποίησιν τῶν φακῶν καὶ τῶν κατόπτρων, τῷ δὲ 1682 παρουσίασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων τοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα caustiques de Tschirnhausen γνωστοὺς καυστικοὺς φακούς. Ἀκολούθως ἵδρυσεν ἐν Σαξονίᾳ τρία μεγάλα χυτήρια ὑάλου καὶ ἐν Σιλεσίᾳ ἐργοστάσιον ὀπτικῶν ὀργάνων ἐξ ὑάλου, ἐν τῷ ὁποίῳ κατεσκευάσθη μέγας ἀμφίκυρτος φακὸς διαμέτρου ἑνὸς ποδὸς καὶ ἑστίας 32 ποδῶν. Ἠσχολήθη ἐπίσης ἐπιτυχῶς μὲ τὴν προαγωγὴν τῆς βιομηχανίας τῆς πορσελλάνης καὶ μὲ τὰ μαθηματικά, δημοσιεύσας εἰς τὰ ἀνάλεκτα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων καὶ τὸ «Acta eruditorum» ἐνδιαφερούσας μελέτας περὶ τῆς μορφῆς τῶν κατόπτρων, τοῦ προβλήματος τῶν ἐφαπτομένων, τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου κλπ. Τέλος ἔγραψε καὶ φιλοσοφικὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Medicina mentis» (Ἄμστερνταμ 1687), ἥτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐτύγχανε μεγάλης ἐκτιμήσεως. Χ. Δ.

Τσίροβα *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα βουνοῦ τοῦ ὄρους Ταϋγέτου παρὰ τὴν Ἀράχωβαν (Οἰτύλου). Ι. Σ. Σ.

τσιροβάκας (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *συλβία ἡ τεφρά*.

Τσιροβακονήσι *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς *Στρογγύλης* τῶν Λιχάδων, πιθανῶς ἀπὸ εἴδους πτηνοῦ ἐκ τῶν πολλῶν, ἅτινα βιοῦσιν ἐν τῇ νήσῳ. Σ. Ε. Λ.

Τσιρογιάννης, ***Βλάσιος***. Ἀξιωματικός, γεννηθεὶς ἐν Καρβασαρᾷ τῷ 1872. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Μετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897 καὶ τῶν Βαλκανικῶν τοῦ 1912—1913. Κατὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1918 διῴκησε τὸ 5ον σύνταγμα πεζικοῦ τῆς 1ης μεραρχίας. Κατὰ τὰς μικρασιατικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ θέρους 1921 διῴκησε τὸ μεικτὸν ἀπόσπασμα Κιουταχείας καὶ εἶτα ἐγένετο ἀρχηγὸς πεζικοῦ τῆς 9ης μεραρχίας, μεθ' ὃ ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα. Ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνέργειαν μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον, ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς τῆς 3ης μεραρχίας παρὰ τῷ στρατῷ τοῦ Ἕβρου. Κατὰ τὸ ἀντεπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Ὀκτωβρίου 1923 διετέλει διοικητὴς τῆς 2ας μεραρχίας Ἀθηνῶν. Τῷ 1926 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ ἐτοποθετήθη διοικητὴς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ 3ου σώματος στρατοῦ, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῷ 1928. Ν. Θ. Κ.

Τσιρονήσι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία πέντε νησίων τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς: 1) Ἐν τῷ κόλπῳ τῆς *Ἰασσοῦ*. 2) Ἐν τῷ *κόλπῳ τῆς Μάκρης*, καλούμενον τουρκιστὶ *Καζήλ*. 3) Κατὰ τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ *κόλπου τῆς Κῶ*, ΝΑ. τῆς Ἁλικαρνασσοῦ (τουρκ. *Ὀρὰκ ἀντά*). 4) Νοτίως τῆς Ρόδου καὶ 7 μίλια Α.ΝΑ. τοῦ φάρου Πρασονήσι, τὸ ἄλλως *Χῆνα* καλούμενον. 5) Τὸ πρὸ τοῦ *Βασιλικοῦ* (ἐλάσσονος ἐν τῷ Βαργυλιακῷ) κόλπου, τὸ ἄλλως *Κατσίκι*. Σ. Ε. Λ.

Τσιροπινᾶ σκάλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία ἀποβάθρας τῆς Ἑρμουπόλεως, οὐχὶ ἐν τῷ λιμένι ἀλλὰ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀντικρύζουσα τὰ *Βαπόρια* καὶ τὸν διέκπλουν τοῦ *Τσικνιᾶ*. Σ. Ε. Λ.

Τσιροπινιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς νήσου *Ἁγνούσας* (πλάτ. 38° 31′ 50″ Β., μῆκος 26° 17′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna) τῆς συστάδος τῶν *Οἰνουσσῶν* τῆς Χίου. Σ. Ε. Λ.

τσιροπινιᾶς (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *πελαργὸς ὁ λευκός*.

Τσιρόπουλος, ἢ ***Τσόγκας Ἰωάννης***. Ἕλλην πατριώτης, ἀνεψιὸς τοῦ *Γεωργίου Β. Τσιροπούλου* (βλ.

Digitized by Google

Τσ ρος) Διετέλεσε πρόεδρος τῆς κοινότητος Φλαμπουραρίου τοῦ Ζαγορίου Ἰωαννίνων καὶ διεκρίθη διὰ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, δολοφονηθεὶς ἐν τέλει τῷ 1902 ὑπὸ ρουμανίζοντος Τούρκου χωροφύλακος. Β. Γ. Τ.

τσίρος (ὁ)· τὸ εἶδος *σκόμβρος ὁ γνήσιος* ταριχευμένον, παρασκευαζόμενον δι' ἀποξηράνσεως καὶ ἀποβαῖνον λίαν ἰσχνόν· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου ἰσχνοῦ: «ἔγινε τσίρος ἀπὸ τὴν ἀχάμνια».

τσιρότο (τό), ἢ ***τσερότο***. Εἶδος ἐμπλάστρου ἀνῆκον εἰς τὰ κυρίως ἔμπλαστρα, τὰ καλούμενα καὶ μολυβδικὰ ἔμπλαστρα (emplastra plumbea). Τὸ ἔμπλαστρον τοῦτο ἔχει ὡς βάσιν τὸν μολυβδοῦχον σάπωνα. Κ. Γ. Μ.

Τσιροὺμ (Çorum) */Γεωγρ./*. Πόλις καὶ νομὸς τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (βλ. λ. *Τσορούμ*)

Τσιρούσινον */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μικρόκαστρον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τσιρπὰν */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Βουλγαρίας ἐν τῷ νομῷ Στάρα-Ζαγόρας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Φιλιππουπόλεως—Πύργου. Κάτ. 11.000 Κεῖται πλησίον τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου ἐμπορίου *Πίξου*, ὅπερ συνῳκίσθη παρὰ τῇ ἀπὸ Βερόης εἰς Φιλιππούπολιν ἀγούσῃ στρατιωτικῇ ρωμαϊκῇ ὁδῷ τῷ 202 μ. Χ., ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου. Ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ ἀνευρέθησαν διάφοροι ἐπιγραφαὶ τῶν ρωμαϊκῶν ἰδίως χρόνων. Κ.-Μ. Α.

Τσιρσέο, ***Μόντε*** — (Monte Circeo) */Γεωγρ./*. Ἰταλικὴ ὀνομασία τῆς χερσονήσου *Αἰαίης* (βλ. λ.).

Τσὶρχ (Tschirch), ***Ἀλέξανδρος - Γουλιέλμου***. Γερμανὸς φαρμακογνώστης, γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἰατρικὴν καὶ τῷ 1890 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φαρμακογνωσίας φαρμακευτικῆς χημείας καὶ τοξικολογίας. Τῷ 1891 ἵδρυσε τὸ φαρμακευτικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Βέρνης. Διετέλεσε μέλος πολλῶν ἐπιστημονικῶν ὀργανώσεων καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλβετίαν εἰς διεθνῆ συνέδρια. Ὁ Τσὶρχ εἶναι ὁ μεγαλύτερος σύγχρονος φαρμακογνώστης, συνέγραψε δὲ πλεῖστα συγγράμματα καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας. Τὸ κυριώτερον τῶν συγγραμμάτων του εἶναι ἡ ὀγκώδης «Φαρμακογνωσία» (1908—1924) Ἐκτὸς ταύτης ἐδημοσίευσε μετὰ τοῦ Oesterh «Ἀνατομικὸν ἄτλαντα τῆς φαρμακογνωσίας καὶ βρωματοχημείας» (1893). Ἕτερον ὀγκῶδες ἔργον του εἶναι τὸ «Περὶ ρητινῶν» (1906). Αἱ ἐργασίαι τοῦ Τσὶρχ καὶ τῶν μαθητῶν του ἔδωκαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν φυτοχημείαν καὶ προήγαγον σημαντικῶς τὰς γνώσεις τῆς φαρμακογνωσίας εἰς πάντας τοὺς κλάδους αὐτῆς. Κ. Γ. Μ.

τσιρῶτον (τό)· βλ. *τσιρότο*.

τσίσια (τά), καὶ ***τσούσια***· ἐκ τῆς βρεφικῆς γλώσσης, τὰ οὖρα καὶ ἡ οὔρησις: «ἔκανε τὰ τσίσια του».

Τσισίμα (=Χίλιαι νῆσοι) */Γεωγρ./*. Ἰαπωνικὴ ὀνομασία τῆς συστάδος *Κουρίλαι* (βλ. λ.), νήσων τῆς Ἰαπωνίας.

Τσίσκα (Ziska), ***Ἰωάννης***. Ἥρως τῆς Βοημίας (βλ. *Ζίσκα*).

Τσισκαβίτσα */Γεωγρ./*. Ὄρος τῆς Νοτιοσλαυΐας (ὕψ. 1211 μ.), ὑψούμενον πρὸς δυσμὰς τοῦ Κοσσυφοπεδίου καὶ πρὸς νότον τῆς Μιτροβίτσης. Ι. Σ. Σ.

Τσισκάκης, ***Φραγκιᾶς***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Τσισκιανά, γεννηθεὶς τῷ 1792. Νεώτατος ἀπεδήμησεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἔνθα ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον. Τῷ 1821, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, συνεκέντρωσεν ἰδίαις δαπάναις ἀριθμόν τινα Κρητῶν, ἔδραμεν εἰς Σάμον καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων (Ἰούλιος 1821), τραυματισθεὶς σοβαρῶς εἰς τὸν πόδα. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐπὶ κεφαλῆς σώματος Κρητῶν συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐναντίον τοῦ Δράμαλη ἐπιχειρήσεις, καθ' ἃς καὶ ἐτραυματίσθη διὰ σπάθης εἰς τὸν βραχίονα. Φθίνοντος τοῦ 1822 κατῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ ἀναγορευθεὶς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας του διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1824, ὅτε, κατασταλείσης προσωρινῶς τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν στρατῶν τῆς Αἰγύπτου, ἀπῆλθεν εἰς Κάσον ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ σώματος Κρητῶν καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς νήσου ταύτης (Ἰούνιος 1824). μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲ αὐτῆς ἀπῆλθεν εἰς Ψαρὰ καὶ εἶτα εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐναντίον τοῦ Ἰμπραῒμ πασᾶ ἐπιχειρήσεις (μάχαι Νεοκάστρου, Μύλων κτλ.). Ἐκεῖθεν διεπεραιώθη εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τραυματίσθη εἴς τινα περὶ τὸ Μεσολόγγιον μάχην Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1825 κατῆλθε πάλιν εἰς Κρήτην, ἔνθα ἠγωνίσθη μέχρι τέλους τῆς ἐκεῖ ἐπαναστάσεως (1830), ὅτε ἀπῆλθε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Πάρον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ναύπλιον, ἔνθα ἀπεβίωσε πενέστατος περὶ τὸ 1855. Ν. ΚΛΣ

Τσισκιανὰ */Γεωγρ./*. Ὄνομα δύο χωρίων τῆς Κρήτης: —1) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Ἀπανωχωρίου. Κάτ. (1928) 76. —2) Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ καὶ νομῷ, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Βοθιανῶν. Κάτ. (1928) 159. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀνομάζεται καὶ *Καματευά*. ΕΡ. Μ.

Τσίσλχωρστ (Chislehurst) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Κέντ, ἀπέχουσα 18 χλμ. νοτιοανατολικῶς τοῦ Λονδίνου. Εἶναι πολυσύχναστος τόπος ἀναψυχῆς τῶν κατοίκων τοῦ Λονδίνου, ἐφιλοξένησε δὲ μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας Ναπολέοντα Γ', ἀποθανόντα αὐτόθι τῷ 1873. Κάτ. 8.981. Χ. Δ.

Τσίσμαν (Zhishman), ***Ἰωσήφ***. Διαπρεπὴς Αὐστριακὸς νομοδιδάσκαλος, γεννηθεὶς τῷ 1820. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Συνέγραψε κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τὸ δίκαιον τοῦ γάμου (1862—1863), περὶ πατριαρχικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν συνόδων καὶ περὶ τῶν ἐπισκοπικῶν ἀξιωμάτων (1867) καὶ τὸ κτητορικὸν δίκαιον (1888). Τὸ περὶ δικαίου τοῦ γάμου σύγγραμμα τοῦ Τσίσμαν μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικήν, πλουτισθὲν διὰ πολλῶν προσθηκῶν, ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Μελετίου Ἀποστολοπούλου (1912) Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Τσίσουλ (Chishull), ***Ἐδμόνδος***. Ἄγγλος φιλόλογος, θεολόγος καὶ περιηγητής. Τῷ 1698 περιηγήθη τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἀνατολήν. διέμεινε δ' ἐν Σμύρνῃ ἐπὶ τετραετίαν ὡς ἐφημέριος. Τῷ 1747 ἐδημοσιευσεν ἐν Λονδίνῳ τὸ ἔργον «Travels in Turkey». Δ. Π. Π.

Τσιστόπολι */Γεωγρ./*. Πόλις τοῦ σοβιετικοῦ Ταταριστάν, 119 χλμ. νοτιοανατολικῶς τοῦ Καζάν. Κάτ. (1926) 17.511. Εἶναι ἡ πλουσιωτέρα μετὰ τὸ Καζὰν πόλις τῆς δημοκρατίας, ἔχουσα ποταμολιμένα ἐπὶ τοῦ Κάμα, μεταλλεῖα, πριονιστήρια, μύλους καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν. Ἱδρύθη ὑπὸ φυγάδων δούλων. Π. Ν. Π.

τσίτα (ἡ)· δημοτ., μικρὸς διχαλωτὸς στῦλος, διὰ τοῦ ὁποίου στυλώνουν τοὺς σταφυλοφόρους κλάδους τῶν ἀμπέλων· || ξύλινος πῆχυς κατὰ μῆκος τῆς ἑνώσεως τῶν σανίδων τῆς ὀροφῆς || διακοσμητική, ἐπίρραπτος ἐξ ὑφάσματος, κεντήματος ἢ σειρητίου, ταινία ποδογύρου· ἄλλως *φάσα, χρυσολούρι, τρέσσα*· || ἰδιωματ. καρφοβελόνη || παρακελευσματικὸν ἀντὶ τοῦ «σώπα!», «σούτ!», «μιλιὰ μὴ βγάλῃς!».

τσίτα· ἐπίρρ. δημοτ., τεταμένως, πυκνῶς: «εἴμεθα τσίτα τσίτα, μόλις χωροῦμε», «τὴν ἔκαμε τσίτα τὴν κοιλιά του» τὴν ἐτέντωσε, ἔφαγε πολύ.

Τσίτα */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ραιδεστοῦ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 100 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τσὶτ-τσιφλίκ*.

— **Τσίτα** */Γεωγρ./*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Συρμένων τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 300 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν (1923). Εἶχε δύο ἐκκλησίας καὶ μίαν σχολὴν μὲ 310 μαθητάς. Ε. Ι. Χ.

— **Τσίτα** */Γεωγρ./*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσίτα, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 75 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν (1923). Εἶχε μίαν ἐκκλησίαν καὶ ἓν σχολεῖον. Ε. Ι. Χ.

Τσίτα (Zita). Αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστροουγγαρίας (βλ. *Ζίτα*).

Τσιτὰ */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ διοικήσει Ἀνατολικῆς Σιβηρίας. Κάτ. (1926) 61.526, ὧν πολλοὶ Βουριᾶται Μογγόλοι. Ἔχει τὸν ἐνδότατον ποταμολιμένα τοῦ ποταμοπλοϊκοῦ δικτύου τοῦ Ἀμοὺρ (ἐπὶ τοῦ Ἰνγκόντα ποταμοῦ) καὶ σταθμὸν τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου. Ἔχει ἐπίσης μουσεῖον τῆς ρωσικῆς γεωγραφικῆς ἑταιρείας, θέατρον, κήπους κ. ἄ. Ἄλλοτε διενηργεῖτο εὐρύτατον λαθρεμπόριον μεταξὺ τῆς Τσιτὰ καὶ τῆς Μογγολίας καὶ Μαντζουρίας· νῦν ἡ πόλις ἔχει σιδηροχυτήρια, ξυλουργίαν, ἐμπόριον σιτηρῶν, χημικὴν βιομηχανίαν, σηροτροφίαν, καπνοβιομηχανίαν κ. ἄ. Ἐν αὐτῇ τῷ 1825 συνεκεντρώθησαν οἱ Δεκεμβρισταὶ ἐπαναστάται· τῷ 1920—1922 ἀπέβη πρωτεύουσα τῆς διαλυθείσης εἶτα σοβιετικῆς δημοκρατίας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, εἶτα δὲ πρωτεύουσα τῆς Ὑπερβαϊκαλίας (τῆς ἀνασχηματισθείσης εἰς Βουριατομογγολικὴν δημοκρατίαν) Εἰς ἀπόστασιν 7 χλμ. ἀπ' αὐτῆς κεῖται ὁ κλιματοθεραπευτικὸς σταθμὸς Οὐγκντάν. Π. Ν. Π.

τσιτακισμὸς (ὁ)· γραμματ., ἡ ἀπαγγελία οἱουδήποτε συμφωνικοῦ φθογγου ὡς τσ. Ὁ *τσιτακισμὸς* παρατηρεῖται ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων· ἡ τροπὴ τῆς ρηματικῆς καταλήξεως *—τι* τοῦ γ' ἑνικοῦ προσώπου (ἐσ—τι) εἰς —σι (φη—σί, τίθη—σι, ἵστη—σι κλπ.), ὁμοίως ἡ τροπὴ τῆς συλλαβῆς *—τι—* εἰς *—σι—* (πλούτιος—πλούσιος, δημότιος—δησόσιος, κυνηγέτιον—κυνηγέσιον, ἀφθαρτία—ἀφθαρσία κλπ.) προῆλθεν ἐκ τῆς ἀπαγγελίας τοῦ *τ* ὡς *τσ*, χωρήσαντος περαιτέρω εἰς ἁπλοῦν *σ*· ἐπίσης διὰ τοῦ τσιτακισμοῦ λέγεται γαλλιστὶ nation (—si—on) ἐκ τοῦ λατινικοῦ natio.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ μεγίστην ἔκτασιν ἔχει ὁ τσιτακισμὸς τοῦ *κ* (*γκ* καὶ *γγ*) πρὸ τοῦ e καὶ i, οἷον: καιρὸς—τσαιρός, κερί—τσερί, κελλί—τσελλί, κίτρο—τσίτρο, κοιλιὰ—τσοιλιά, κύριος—τσύριος, ἄγγελος—ἄντζελος, εὐαγγέλιον—βαντζέλιο. ἄγκυρα—ἄντζυρα, ἀνάγκη—ἀνάντζη κλπ. Ὁ τοιοῦτος τσιτακισμὸς παρατηρεῖται εἰς τὴν νότιον Εὔβοιαν, εἰς τὴν Σκῦρον, εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς πολλὰς ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν μεσογειακὴν Πελοπόννησον, εἰς πολλὰ μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ.

Καὶ ἄλλων συμφωνικῶν φθόγγων τσιτακισμὸν παρατηροῦμεν ὑπὸ μορφὴν ἀτομικήν, εἰς μεμονωμένας δηλαδὴ λέξεις, μολονότι εἰς ἄλλας, ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας, δὲν παρατηρεῖται, οἷοι: τζίτζυφο, μυτζήθρα (τοῦ φθόγγου *ζ*), σκαντζόχοιρος, κατσαρίδα (κανθαρίς), κατσόπρινος (τοῦ φθόγγου *ϑ*), τσεκούρι (securis). τσέργα (serica), κότσυφος (κόσσυφος), Βάτσινα (Βάτινα), κληματσίδα (κληματίς), τσιλῶ (τιλῶ), τσαγγὸς (ταγγός), τσιληπουρδῶ (σιληπορδῶ) κ. ἄ. Πάντα ταῦτα δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ κοινὰ ἢ τοὐλάχιστον συνήθη· ἀλλὰ παρὰ ταῦτα εἶναι καὶ πλεῖστα ἄλλα, ὅλως ἰδιωματικά, οἷον: ἀλάτσι (ἁλάτι), κατσὶ (κατὶ—γάτος), κότσινας (κότινος), ματζὶ (μαζί), τσοχὸς (ζοχὸς) κλπ. (περὶ τοῦ φθόγγου *τσ* (*τζ*) ἀξιόλογον πραγματείαν ἔγραψεν ὁ Ἀθ. Μπούτουρας ἐν περιοδικῷ «Ἀγωγή» (1917), τόμ. 1,353 κ. ἑ.) Β. Φ.

Τσιτακλῆ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μελισσοκομειό* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

Τσιτάλια */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 465. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσιτέλα */Γεωγρ./*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τσιτάλια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσίτελμαν (Zitelmann), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς νομομαθὴς (1852—1923). Καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης ἀπὸ τοῦ 1884, ἔπειτα ἐν Γκαίτινγκεν, Ροστὸκ καὶ Χάλλῃ, ἔγραψε: «Πλάνη καὶ δικαιοπραξία» (1879), «Αἱ δικαιοπραξίαι ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος» (1890), «Διεθνὲς ἰδιωτικὸν δίκαιον» (1903, τ. 2), «Τὸ δίκαιον κατὰ τὸν γερμανικὸν ἀστικὸν κώδικα», «Ἡ ἀστικὴ εὐθύνη τοῦ ἰατροῦ» (1908). Ἔγραψε καὶ ποιήματα, ὡς «Momento vivere» (1894). Θ. Κ.

—**Τσίτελμαν** (Zitelmann), ***Κονράδος***. Γερμανὸς συγγραφεύς, γράψας ὑπὸ ὄνομα Κονράδος *Τέλμαν* (βλ. λ.).

Τσίτεν (Zieten καὶ Ziethen), ***Ἰωάννης***, *φὸν—*. Πρῶσσος στρατηγὸς (1699—1786). Ἵδρυσε καὶ ὠργάνωσε τὸ ἐλαφρὸν πρωσσικὸν ἱππικόν. Ἦτο ἐκ τῶν εὐνοουμένων τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου καὶ διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας. Θ. Κ.

τσίτερ (τὸ) (Zither). Σύγχρονον ἔγχορδον ὄργανον. Ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιπέδου ἠχείου, ἐφ' οὗ εὑρίσκονται τεταμέναι 31 μέχρι 42 χορδαί. Ἐκ τούτων πέντε χορδισμέναι κατὰ τὸ λεγόμενον χόρδισμα τοῦ

Μονάχου: 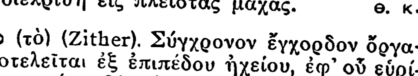

εὑρίσκονται τεταμέναι ἐπάνω εἰς λαβὴν μετὰ γλώσσης εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὀργάνου καὶ φερούσης 29 χωρίσματα κατὰ χρωματικὴν τάξιν. Αἱ ὑπόλοιποι χορδαὶ δὲν ἐκτείνονται ἐπὶ λαβῆς καὶ παράγουσι συνεπῶς ἀνὰ ἕνα φθόγγον ἑκάστη. Εἶναι χορδισμέναι ἀνὰ πέμπτας καὶ τετάρτας καὶ καλοῦνται χορδαὶ συνοδείας. Αἱ χορδαὶ τοῦ τσίτερ κρούονται διὰ πλήκτρου, ὁ δὲ παραγόμενος ἦχος εἶναι λίαν αἰσθηματικός. Πλὴν τοῦ βασικοῦ τύπου τοῦ τσίτερ, ὑφίσταται καὶ βαθύτερον ὄργανον τῆς οἰκογενείας, ὀνόματι *ἐλεγειακὸν τσίτερ*, ἐπίσης δὲ εἶδός τι *τσίτερ μετὰ τόξου* (Streichzither). Τὸ τελευταῖον ἔχει σχῆμα καρδίας καὶ φέρει 4 χορδάς, παραγούσας ἦχον διὰ τόξου ἢ καὶ διὰ τοῦ συνήθους πλήκτρου τοῦ τσίτερ. Ἀποτελεῖ πλήρη οἰκογένειαν ἐκ τσίτερ ὑψιφώνου, μέσου καὶ βαρέος. Γ. Σ.

τσίτι (τό). Ὕφασμα βαμβακερόν, μὲ διάκοσμον ἔγχρωμον. Παλαιότερον ἐφέρετο ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπασμᾶς*. Τοῦ ὑφάσματος τούτου τὸ λεπτότερον εἶδος καλεῖται *τρίλι* καὶ χονδρότερον δὲ εἶναι ὁ *ἀλατζᾶς* καὶ ἡ *κλάρα*.

Τὸ *τσιτι* εἶναι ὕφασμα ἁπλῆς ὑφάνσεως, εὐρυτάτης δὲ χρήσεως. Ἄλλοτε προήρχετο κυρίως ἐξ Ἀνατολῆς· ἤδη ἡ εὐρωπαϊκὴ καὶ ἀμερικανικὴ

Digitized by Google

..ομηχανία παράγει ἀπείρους ποικιλίας ἀπὸ τοῦ *μπ.ιζὲν* καὶ τῆς *μπατίσιας* μέχρι τοῦ *κρετόν*, ἐπίσης τὰ *πικὲ* καὶ τὰ βαμβακερὰ *φουλάρια*. Α. Γ.-Γ.

Τσίτ-κιοῖ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Σύτη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

τσιτολοῖμα (τό), ἢ *τσίτωμα*· ἰδιωμ., οὕτω ἐκαλεῖτο ἐν Μεσολογγίῳ ὑπὸ τῶν ἁλιέων ἡ τοποθέτησις λεπτῶν καλαμίων εἰς τὰ καλαμωτὰ πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν τῶν καλάμων, τῶν δημιουργουμένων κατὰ τὴν ἀνὰ δύο πλοκὴν αὐτῶν διὰ φλοιοῦ. Νῦν ἡ πλοκὴ τῶν καλάμων γίνεται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἀφήνωνται κενά. Χ. Γ. Ε.

Τσιτράλ (Chitral) *[Γεωγρ.]*. Ὑποτελὲς κράτος τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ διοικήσει τῶν παρὰ τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα ἐπαρχιῶν. Ἔχει ἔκτασιν 11.250 τ. χλμ., πληθυσμὸν 75 000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πολίχνην (κάτ. 2 500). Περιλαμβάνει τρεῖς κυρίως εὐφόρους κοιλάδας τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἰνδοῦ-Κούς, εἰς τὰς ὁποίας καλλιεργεῖται ἀραβόσιτος, ὄρυζα κλπ. Τῷ 1895 ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς πρωτευούσης τοῦ Τσιτράλ 543 Βρεττανοὶ ὑπὸ τὸν σὲρ Γεώργιον Ρόμπερτσον ἐπολιορκήθησαν ἐπὶ 6 ἑβδομάδας ὑπὸ πολυαρίθμων ἰθαγενῶν, ἀπελευθερωθέντες τέλος ὑπὸ μεγάλου βρεττανικοῦ ἀποσπάσματος. Χ. Δ.

Τσὶτς (Zietz), *Λουΐνή*. Γερμανὶς σοσιαλίστρια (1865—1922). Τῷ 1892 ἐγένετο μέλος τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, ταχέως δὲ διεκρίθη διὰ τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν συγγραφικήν της ἱκανότητα. Ἔγραψε πολυαρίθμους μονογραφίας περὶ τῶν συνθηκῶν ζωῆς τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ περὶ τῶν προβλημάτων τῆς κοινωνικῆς ὑγιεινῆς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ πολέμου ἀπεχώρησε τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἀνεξαρτήτου σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Τῷ 1920 ἐξελέγη μέλος τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως καὶ τοῦ Ράϊχσταγ. Θ. Π.

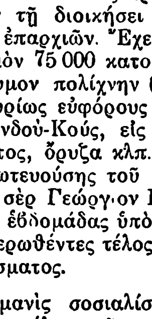

Τσίτσα.

τσίτσα (ἡ)· δημοτ., ξύλινον φορητὸν δοχεῖον οἴνου, κυκλοτερές, πεπλατυσμένον, χρησιμοποιούμενον ἀντὶ φιάλης, ἄλλως *τσότρα* ἢ *πλόσκα* ‖ εἶδος κοφίνου.

Τσιτσάγκωφ, *Βασιλέβιτς Ἰακόβλεβιτς*. Ρῶσος ναύαρχος (1726—1809). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ, διεκρίθη δὲ κατ' ἀρχὰς ὡς ἐξερευνητὴς τῶν πολικῶν θαλασσῶν, φθάσας τῷ 1765 μέχρι τῆς 80° μοίρας βορείου πλάτους καὶ τῷ 1766 μέχρι τῆς 80°21'. Βραδύτερον, ἡγούμενος τοῦ ρωσικοῦ στόλου κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Σουηδῶν πόλεμον, ἐνίκησεν ἐν Αἴλαντ (1789), Ρεβὰλ (2 Μαΐου 1790) καὶ Βίμποργκ (27 Μαΐου 1790).

— **Τσιτσάγκωφ**, *Παῦλος Βασιλείεβιτς*. Ρῶσος ναύαρχος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1762—1849). Τῷ 1809 προήχθη εἰς ναύαρχον, τῷ δὲ 1812 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν Μολδαυΐᾳ ρωσικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ὡδήγησεν εἰς Βολυνίαν διὰ νὰ προσβάλῃ τὰ πλευρὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ἀποτυχὼν ὅμως νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ναπολέοντα ἀπὸ τοῦ νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν Μπερεζίνα, κατηγορήθη ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ ἐπαύθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. Ἔφυγε τότε εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου παρέμεινεν ἔκτοτε, γενόμενος Ἄγγλος ὑπήκοος. Ἔγραψε: «Rerteat of Napoleon» (Λονδῖνον 1817) καὶ «Ἀπομνημονεύματα» (Παρίσιοι 1862). Χ. Δ.

Τσιτσεκλῆς, *Παντελῆς*. Δικηγόρος καὶ πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Σύρῳ (1864—1929). Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, παραιτηθεὶς μετά τινα χρόνον διὰ νὰ δικηγορήσῃ. Συνέγραψε πλείστας νομικὰς πραγματείας καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ τὸν Κώδικα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῇ κυβερνήσει Α. Μιχαλακοπούλου (1924—1925). Μ. Γ. Δ.

Τσιτσὲκ-ντάγ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Κὶρ-σεχὶρ τῆς Καππαδοκίας.

Τσιτσέλης, *Ἠλίας*. Λαογράφος καὶ ἱστοριοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1850 ἐν Πλατυμπόρῳ τῆς Κεφαλληνίας, ἐξ οἰκογενείας ἰταλικῆς καταγωγῆς, μεταναστευσάσης κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κεφαλληνίαν. Σπουδάσας νομικὰ καὶ φιλολογίαν ἐν Ἀθήναις, ἐπεδόθη κατόπιν εἰς τὴν συλλογὴν ἱστορικῆς καὶ γλωσσικῆς ὕλης, ἀφορώσης ἰδίως εἰς τὴν Κεφαλληνίαν· συλλέξας περὶ τὰς 4 χιλιάδας παροιμιῶν, ἐδωρήσατο ταύτας εἰς τὸν Νικόλαον Πολίτην. Συνεργάτης πολλῶν περιοδικῶν, ἀνταποκριτὴς διαφόρων ἐφημερίδων, ἔγραψε καὶ ποιήσεις μελοποιηθείσας ὑπὸ τῶν μουσουργῶν Λαυράγκα καὶ Κωστῆ. Ἐξέδωκε: «Γλωσσάριον τῆς νήσου Κεφαλληνίας» (1877) καὶ «Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα» (τόμ. α', Ἀθῆναι 1904, τοῦ β' τόμου μείναντος ἀνεκδότου). Ἀπέθανε μετὰ τὸ 1920. Λ. Χ. Ζ.

Τσιτσελίκης, *Κωνσταντῖνος*. Δικηγόρος, πολιτικὸς καὶ λογογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1882 ἐν Κοζάνῃ. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐν Ἀθήναις, Κωνσταντινουπόλει, Βιέννῃ καὶ Λειψίᾳ καὶ διετέλεσε πληρεξούσιος κατὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1920 — 1922. Ἔγραψε διάφορα ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας ἑλληνιστὶ καὶ τουρκιστί. Σπουδαιότεραι ἐκ τῶν νομικῶν μελετῶν του εἶναι: «Ἡ σύγκρουσις τῶν δικαίων ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον» καὶ «Αἱ ἀνώμαλοι δικαιοπραξίαι ἐπὶ ἀκινήτων ἐν ταῖς Ν. Χώραις». Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης: «Μακεδονικὲς εἰκόνες» (1923) καὶ «Ἕνα ξερρίζωμα» (1924), ὡς καὶ πολλὰ διηγήματα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Τσίτσεν-Ἰτζὰ (Chichen-Itza) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς πολιτείας τοῦ Γιουκατάν, κειμένη εἰς 20°30' Β πλάτους καὶ 88°30' Δ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, 34 χλμ. πρὸς δυσμὰς τοῦ Βαλλαδολίδου. Ὑπῆρξε μέχρι τοῦ 1420 πρωτεύουσα τοῦ ἰθαγενοῦς λαοῦ τῶν Ἰτζά, ὅστις συνεκρότει ἓν τῶν 18 ἡμιανεξαρτήτων κρατῶν τῆς ὁμοφυλίας τῶν Μάγια, καταλέγεται δὲ μεταξὺ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων προκολομβιανῶν πόλεων τῆς Ἀμερικῆς. Διατηρεῖ εἰσέτι πολυάριθμα ἐρείπια οἰκημάτων, ᾠκοδομημένων ἐπὶ τεχνητῶν πυραμίδων ἢ ἀνδήρων καὶ διακεκοσμημένων διὰ θαυμασίων τοιχογραφιῶν. Μεταξὺ τῶν κτηρίων τῆς Τσίτσεν-Ἰτζὰ λαμπρότερα εἶναι: ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καστίλιο* γνωστὸς μέγας ναός, ἐκτισμένος ἐπὶ ἀνδήρου ὕψους 100 ποδῶν, ὁ ναὸς τῶν Ἰαγουάρων, ὁ ναὸς τῶν τραπεζῶν κλπ. Χ. Δ.

Τσιτσέριν, *Γρηγόριος Βασιλείεβιτς*. Σύγχρονος Ρῶσος διπλωμάτης. Ἐπὶ τσαρικοῦ καθεστῶτος, ὡς τιτλοῦχος σύμβουλος τοῦ κράτους, διετέλεσεν ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὅμως τοῦ 1905, ἀσπασθεὶς τὰς ἐπαναστατικὰς ἀντιλήψεις, ἀπελύθη τῆς θέσεώς του. Τῷ 1907, ἐξόριστος ὤν, ἔδρασεν ἐν Βερολίνῳ μεταξὺ τῆς ρωσικῆς παροικίας ὡς προπαγανδιστής. Τῷ 1908 συνελήφθη ἐν Σαρλόττενμπουργκ καὶ ἀπηλάθη ἐκ Πρωσσίας. Καταφυγὼν εἰς Ἑλβετίαν καὶ ζήσας ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Γενεύῃ, μετέβη εἶτα εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ὡς μπολσεβίκος. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἐπέστρεψε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918 καὶ διεδέχθη τὸν Τρότσκυ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἣν ἐκράτησε μέχρι τοῦ 1930. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν περινουστέρων διπλωματῶν τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας. Θ. Π.

— **Τσιτσέριν**, *Νικόλαος Ἀλεξέγιεβιτς*. Ρῶσος ἱστορικὸς (1804—1876). Ἔγραψε πλείστας ἱστορικὰς πραγματείας, καὶ εἰς τρεῖς τόμους τὴν ἱστορίαν τοῦ ρωσικοῦ δικαίου. Θ. Β.

τσιτσερόνε (ὁ) (ἰταλ. cicerone). Ὄνομα διδόμενον διεθνῶς εἰς εἰδικῶς κατηρτισμένους ὁδηγούς, ἀναλαμβάνοντας δὲ νὰ ἐπεξηγῶσιν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τῶν μουσείων, πινακοθηκῶν, ἀρχαιολογικῶν τόπων κλπ. τὰ μνημεῖα καὶ ἀξιοθέατα. Ἐκλήθησαν *τσιτσερόνε* ἀπὸ τοῦ περιφήμου διὰ τὴν εὐγλωττίαν Ρωμαίου ρήτορος Cicero (Κικέρωνος), πρὸς τὸν ὁποῖον προσομοιάζουται παικτικῶς διὰ τὴν περιγραφικήν των εὐχέρειαν. Χ. Δ.

Τσιτσερουάκκιο (Ciceruacchio), *Ἄγγελος-Μπρουνέττι*, *ἐπιλεγόμενος*—. Ἰταλὸς δημαγωγὸς τῆς ἰταλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Ἦτο ἁπλοῦς κάπηλος, ἐστερημένος μορφώσεως, πεπροικισμένος ὅμως δι' ἐκτάκτων χαρισμάτων εὐγλωττίας, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην ἐπιρροὴν παρὰ τῷ ρωμαϊκῷ ὄχλῳ. Ἐγένετο ἐκ τῶν πρώτων γνωστὸς τῷ 1846 κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου ἄνοδον Πίου τοῦ Θ', πρωτοστατήσας εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τοῦ νέου πάπα, ὅστις εἶχε τότε ἐπιδείξει φιλελεύθερα αἰσθήματα. Μετὰ διετίαν ὅμως, δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν ἐναντίον τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν μεταβολὴν τῆς πολιτικῆς τοῦ Βατικανοῦ, συνετάχθη μετὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος τοῦ Ματζίνι καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ὁποίας (1849) ἔφυγεν ἐκ Ρώμης συνοδεύων τὸν Γαριβάλδην. Χ. Δ.

Τσίτσεστερ (Chichester) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομητείᾳ Σῶσσεξ, κειμένη ἐντὸς εὐφόρου πεδιάδος. Περιβάλλεται ἀπὸ ἀρχαῖον τεῖχος περιφερείας $1\frac{1}{2}$ μιλίου καὶ ἔχει ὡραῖον καθεδρικὸν ναὸν (τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μετὰ πέντε ναρθήκων), ἐπισκοπικὸν μέγαρον καὶ πολλὰ ἄλλα παλαιὰ κτήρια. Τρία χλμ. νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως κεῖται ὁ λιμὴν *Τσίτσεστερ Χάρμπωρ*, μεθ' οὗ συνδέεται διὰ διώρυγος. Κάτ. 12.591. Χ. Δ.

τσίτσης (ὁ)· οὕτω καλεῖται εἰς τινα μέρη τῆς Μακεδονίας ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς τοῦ γαμβροῦ· ἄλλως *μπέης*.

Τσίτσιγκας *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σταυροδρόμι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

τσιτσίδι (τό)· δημοτ., λέγεται ἐπιρρηματικῶς: «παρουσιάστηκε τσιτσίδι» ἄνευ οὐδενὸς ἐνδύματος, γυμνός.

τσίτσιδος,—η,—ο· δημοτ., ὁλόγυμνος, ἄνευ οὐδενὸς ἐνδύματος: «κοιμᾶται τσίτσιδος».

Τσιτσικὰρ (Tsitsikar) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Μαντζουρίας, πρωτεύουσα τῆς γενικῆς διοικήσεως Χελουνγκιάνγκ, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Νόννι, ὅστις ἀπ' αὐτῆς καθίσταται πλωτός. Εἶναι ἓν τῶν σημαντικωτέρων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Β. Μαντζουρίας, ἀριθμεῖ δὲ πληθυσμὸν 85 000 κατοίκων, ὧν οἱ ἡμίσεις Κινέζοι. Χ. Δ.

τσίτσικας (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *τέττιγος* (βλ. λ.).

τσιτσιμπίρα (ἡ) *[Χημ. Τροφ.]*· βλ. λ. ζιγγιβέρεως ζῦθος.

Τσιτσιρίδης, *Εὐάγγελος*. Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς τῷ 1887. Ἠγωνίσθη ὡς ἀρχηγὸς ἀνταρτικοῦ σώματος ἐν Μακεδονίᾳ (1906—1908) καὶ εἶτα κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους πάλιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ. Ἐπίσης συμμετέσχε τῆς κατὰ τῆς Χίου ἐκστρατείας καὶ τῆς ἐν Σάμῳ ἐπαναστάσεως. ΕΡ. Μ.

τσιτσουρίζω· δημοτ., ἄλλως *τσυρίζω* (βλ. λ.).

τσιτσούρισμα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ τσιτσουρίζῃ ὁ ἦχος ὀξὺς ὁποῖος τοῦ ψηνομένου κρέατος.

τσιτσουριστός,—ή,—ό· ποῦ τσιτσουρίζει.

Τσιτσώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας (βλ. λ. *Τζιτζώρι*).

Τσιττὰ Βέκκια, ἢ *Τσιττὰ Νοτάμπιλε* (Citta Vecchia, ἢ Citta Notabibe) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Μάλτας, παλαιὰ (μέχρι τοῦ 1570) πρωτεύουσα τῆς νήσου, κειμένη 12 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Βαλλέττας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κατέχει τὴν θέσιν παναρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως· σῴζονται δ' ἐν αὐτῇ ἐκτεταμένα ἐρείπια ὑπογείων στοῶν, αἵτινες ἀνάγονται εἰς τὴν πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀποικίσεως χρόνους, ὅτε ἡ νῆσος κατῳκεῖτο ὑπὸ τῶν Φοινίκων. Εἶναι ἕδρα ἀρχαιοτάτης ἐπισκοπῆς, τῆς ὁποίας πρῶτος ἐπίσκοπος ὑπῆρξε κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων XXVIII, 7) ἀναφερόμενος Πόπλιος. Κατ' ἄλλην ἐπίσης παράδοσιν, εἰς τὸ ὑπὸ τὸν καθεδρικὸν ναὸν σπήλαιον ἐκρύβη ἐπὶ τρίμηνον ὁ ἀπόστολος Πέτρος. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατοχὴν τῆς νήσου ἡ Τσιττὰ Βέκκια ἔφθασεν εἰς μέγα σημεῖον ἀκμῆς, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ὅμως τῆς Βαλλέττας ἡ πόλις παρήκμασε, μὴ ἀναλαβοῦσα ἔκτοτε. Κάτ. 9.014. Ι. Ι.

Τσίτταγκονγκ (Chittagong) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ποτάμιος λιμὴν τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν Βεγγάλῃ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καρναφούλι, 19 χλμ. πρὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ, καὶ εἶναι τὸ τέρμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀσσάμ-Βεγγάλης. Ἐξάγει ὄρυζαν, ἰούταν, τεῖον καὶ δέρματα. ἀριθμεῖ δὲ πληθυσμὸν 28 766 κατοίκων, ὧν οἱ ἡμίσεις Μουσουλμᾶνοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἰνδοί.

Τσιτταντέλλα (Cittadella) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Παδούης, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπρεντέλλα. Κάτ. 11.332. Χ. Δ.

Τσιττὰ ντὶ Καστέλλο (Citta di Castello) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Περουγίας τῆς Ουμβρίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως. Κάτ. 30 018 μετὰ τῶν προαστείων. Κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Tifernum Tiberinum. Ἔχει ὡραῖον καθεδρικὸν ναόν, ἱδρυμένον ἐπὶ σχεδίων τοῦ Μπραμάντε. Χ. Δ.

Τσιττάου (Zittau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξονίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μαντάου. Κάτ. 38.353. Ἔχει ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, βιβλιοθήκην καὶ βιομηχανίαν ὑφαντουργίας, μηχανῶν, χημικῶν προϊόντων καὶ κλωστοποιίας. Θ. Κ.

Τσίττελ (Zittel), *Κάρολος-Ἀλφρέδος φὸν*. Γερμανὸς παλαιοντολόγος-γεωλόγος (1839—1904). Ἐσπούδασεν ἐν Ἀϊδελβέργῃ, Παρισίοις καὶ Βιέννῃ. Τῷ 1863 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ὀρυκτολογίας, γεωγνωσίας καὶ παλαιοντολογίας εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν τῆς Καρλσρούης. Τῷ 1866 ἀνέλαβε τὴν καθηγητὴν τῆς παλαιοντολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου καὶ ἐπιμελητὴς τοῦ παλαιοντολογικοῦ μουσείου τοῦ κράτους. Ἐν Μονάχῳ ἐδίδαξε καὶ ἔδρασεν ἐπὶ 37 ἔτη καθ' ὅλα ἐκλεγείς, λόγῳ τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἔπειτα καὶ πρόεδρος καὶ γενικὸς ἐπιμελητὴς τῶν ἐπιστημ...

Digitized by Google

μονικῶν συλλογῶν τῆς Βαυαρίας. Διὰ τῶν ἐργασιῶν του ἡ παλαιοντολογία ἀνήχθη εἰς αὐτοτελῆ ἐπιστήμην. Τὸ μέγιστον τῶν ἔργων του εἶναι τὸ «Ἐγχειρίδιον παλαιοντολογίας» (1876—1893), ἔργον μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς παλαιοντολογίας. Ἐπιτομὴ τοῦ ἔργου τούτου εἶναι τὸ ἐπανειλημμένως ἐκδοθὲν «Grundzüge der Palaeontologie». Ἀπὸ τοῦ 1885 ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Palaeontographica». Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἀξιολόγους γεωλογικὰς μελέτας περὶ τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου, τῶν Ἄλπεων κλπ. Μεγίστης σημασίας ὑπῆρξε καὶ τὸ ἔργον του «Ἱστορία τῆς γεωλογίας καὶ παλαιοντολογίας μέχρι τέλους τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος» (1889) Διὰ τῶν φροντίδων του ἡ παλαιοντολογικὴ συλλογὴ τοῦ Μονάχου κατέστη μία τῶν μεγίστων καὶ πλουσιωτάτων τῆς Εὐρώπης. Γ. Κ. Γ.

Τσὶτ-τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Θράκῃ χωρίου *Τσίτα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

τσίτωμα (τό)· δημοτ., τέντωμα, ἔντασις, διάτασις: «τὸ τσίτωμα τῶν μαστῶν» δηλαδὴ ἐκ τοῦ πολλοῦ γάλακτος, «τσίτωμα τῆς κοιλιᾶς ἐκ τοῦ πολλοῦ φαγητοῦ» || ἔντασις, ἐπιμονή, ἔπειξις: «τσίτωμα 'ς τὴ δουλειά».

τσιτώνω· δημοτ., τεντώνω, ἐντείνω: «τὴν ἐτσίτωσε (τὴν κοιλιά του)» ἔφαγε καλῶς, «τσιτωμένο σακκὶ» πολὺ γεμᾶτο, τεντωμένο· || κάμνω τινὰ νὰ βιασθῇ, νὰ ἐντείνῃ τὰς προσπαθείας του: «τὸν ἐτσίτωσε 'ς τὴ δουλειά».

τσιτωτός, —ή, —ό· δημοτ., τσιτωμένος, τεντωτός, ἐντεταμένος: «φορεῖ τὰ ροῦχά του τσιτωτά».

τσίφ, ἢ *σίφ* (ἀγγλ. cif ἢ c. i. f. ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῶν λέξεων Cost=τίμημα, Insurance=ἀσφάλεια, freight=ναῦλος, γαλλιστὶ caf: Coût=τίμημα, assurance=ἀσφάλεια, fret=ναῦλος). Ὅρος ἐμπορικὸς προσδιορίζων εἶδος ἀγοραπωλησίας, καθ' ἣν τὸ πωλούμενον ἐμπόρευμα πρόκειται ν' ἀποσταλῇ ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἀπὸ ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον (π. χ. τσίφ Πειραιᾶ ἐκ Νέας —Ὑόρκης) καὶ ἔχων τὴν ἔννοιαν ὅτι εἰς τὸ συνομολογηθὲν τίμημα συμπεριλαμβάνεται ἡ δαπάνη ἀσφαλίσεως τοῦ ἐμπορεύματος κατὰ παντὸς κινδύνου καὶ ὁ ναῦλος, ἅτινα καταβάλλει ὁ πωλητής, συνυπολογίζων ταῦτα εἰς τὸ συμφωνηθὲν τίμημα Καὶ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ἡ ἀσφάλισις περιλαμβάνει πάντας τοὺς θαλασσίους κινδύνους ἀπωλείας, γενικῆς ἢ μερικῆς ἀβαρίας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου, πλὴν τῶν θαλασσίων, καὶ τοὺς ἐκ τοῦ πολέμου κινδύνους. Εἰς τὴν περίπτωσιν καθαρᾶς ἀγοραπωλησίας τσίφ ἡ παράδοσις τῶν ἐμπορευμάτων πρὸς τὸν ἀγοραστὴν θεωρεῖται συνήθως συντελουμένη ἅμα τῇ φορτώσει αὐτῶν, ὁπότε τὰ φορτωτικὰ ἔγγραφα ἐκδίδονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγοραστοῦ. Ἔκτοτε ὁ μὲν πωλητὴς δικαιοῦται νὰ εἰσπράξῃ τὸ συμπεφωνημένον συνολικὸν τίμημα, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται ἡ ἀξία τοῦ ἐμπορεύματος, ἡ δαπάνη τῆς ἀσφαλίσεως καὶ ὁ ναῦλος, μὴ εὐθυνόμενος πλέον διὰ τοὺς κινδύνους ἀπωλείας, γενικῆς ἢ μερικῆς ἀβαρίας, ὁ δὲ ἀγοραστὴς καθίσταται κύριος ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς φορτώσεως καλυπτόμενος ἔναντι παντὸς κινδύνου διὰ τῆς συνομολογηθείσης ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ ἀσφαλείας. Ἐν τούτοις ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς νομολογίας ὅτι δύνανται οἱ συμβαλλόμενοι νὰ μὴ τηρήσωσιν ἀπαρεγκλίτως τὴν ὡς ἄνω ἔννοιαν τοῦ ὅρου, κυρίως δὲ ὡς πρὸς τὴν εἰς τὸν ἀγοραστὴν μετάθεσιν τῶν κινδύνων ἅμα τῇ φορτώσει, τοῦθ' ὅπερ ἰδίᾳ γίνεται ὅταν ἡ πληρωμὴ τοῦ συμφωνηθέντος συνολικοῦ τιμήματος συνομολογῆται ἔναντι παραδόσεως τῶν φορτωτικῶν ἐγγράφων· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ παράδοσις τοῦ ἐμπορεύματος συντελεῖται οὐχὶ πλέον ἅμα τῇ φορτώσει, ἀλλ' ἅμα τῇ παραλαβῇ τῶν φορτωτικῶν ἐγγράφων, οἱ δὲ κίνδυνοι τοῦ ταξιδίου κ.τ.λ. ἀφορῶσι τὸν πωλητήν. Ι. Α. Β

Τσιφέϊκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καινουρίου τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928 76.

Τσιφλῆ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Φυλὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Τσιφλάρι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Συφιάδες* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λειβαδίου τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 224.

Τσιφλικάκι *[Γεωγρ.]*. —1) Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ εἰς τὸν δῆμον Σουφλίου ἀνήκοντος συνοικισμοῦ *Κτῆμα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

—2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δομοκοῦ τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 31.

— **Τσιφλικάκι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς Γεφύρας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἠρίθμει 495 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τσιφλίκ-κιοϊ*.

τσιφλίκι (τό)· δημοτ., μέγα ἀγρόκτημα καλλιεργούμενον δι' ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν, ἢ καὶ χωρίον ὅλον μετὰ τῆς περιοχῆς του ἀνῆκον εἰς ἕνα τινὰ ἰδιοκτήτην· || μεταφ. ἐπὶ ὑπηρεσίας τὴν ὁποίαν διαχειρίζεταί τις αὐθαιρέτως καὶ κατὰ τὸ ἴδιον συμφέρον, οἷον ἐπὶ δημάρχου, νομάρχου ἢ ἄλλου ὑπαλλήλου.

— *[Ἐγκυκλ.]* *Τσιφλίκια* ἐλέγοντο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, τὰ μεγάλα ἰδιόκτητα χωρία, τὰ ἐπὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς καλούμενα *ζευγηλατεῖα*, ἤτοι κτήματα συνιστάμενα ἐξ οἰκοδομῶν, κτηνῶν, ὑποζυγίων καὶ ἄλλων ἰδιοκτησιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ὑποχρεωτικῶς προσκεκολλημένοι εἰς αὐτὰ ἀγρόται-καλλιεργηταί. Οἱ Τοῦρκοι, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν παντελῆ κατάκτησιν τῶν χωρῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, διετήρησαν σχεδὸν εἰς τὴν ὕπαιθρον τὰς ὑφισταμένας καὶ πρότερον φεουδαρχικὰς σχέσεις.

Οἱ δουλοπάροικοι, οἱ κοινῶς καλούμενοι εἰς τὴν νότιον Βαλκανικὴν *κολλῆγοι* ἢ *κολληγάδες*, ἀπετέλουν τοὺς κυρίως ἀγρότας καλλιεργητὰς τῶν πεδινῶν ἰδίως περιοχῶν. Ὅπως δὲ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν, οἱ δεσμευμένοι εἰς τὴν γενέθλιον γῆν ἀγρόται παρέμενον ἐφ' ὅρου ζωῆς καλλιεργηταὶ ταύτης, κληροδοτοῦντες τὴν τοιαύτην κατάστασίν των καὶ εἰς τὰ τέκνα των, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὰ ἰδιόκτητα χωρία (τσιφλίκια) ὑπῆρχον τοιούτου εἴδους καλλιεργηταί. Κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε σύστημα, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν καλλιεργητῶν τούτων, οἵτινες ἐπὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς ἐκαλοῦντο *ζευγῖται* (διότι ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν μὲ ζεῦγος βοῶν ἀροτήρων ἢ μὲ ζεῦγος ἀρότρων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ὑπ' αὐτῶν καλλιεργουμένη ἔκτασις μετὰ τῶν ἀναγκαίων οἰκιῶν, οἰκίσκων, ἀποθηκῶν κλπ. ἐκαλεῖτο *ζευγάριον*), εὑρίσκετο ὁ φροντιστὴς ἢ ἐπίτροπος τοῦ ἀγροῦ ἢ καὶ οἰκονόμος (τουρκ. *σούμπασης*). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας οἱ ζευγῖται ἐκαλοῦντο *τσιφτῆδες*, λέξις σημαίνουσα ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον τῆς λέξεως ζευγῖται, διότι τουρκιστὶ *τσιφτ* σημαίνει ζευγάριον, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία *τσιφλίκια* τῶν ἰδιοκτήτων μεγάλων χωρίων. Ὅπως καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, οἱ ζευγῖται δὲν ἀπετέλουν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας ὁμοιόμορφον γεωργικὴν τάξιν Σημαντικὴ διαφοροποίησις σὺν τῷ χρόνῳ συνετελέσθη, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐσχηματίσθησαν μερικαὶ κατηγορίαι τῶν εἰς τὰ τσιφλίκια ἐργαζομένων ἀγροτῶν καλλιεργητῶν. Κατ' ἀρχὴν οἱ ζευγῖται ἐμίσθωνον τὴν ἐργασίαν ἄλλων πτωχῶν ἀγροτῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ἐχρησιμοποίουν ὡς ὑπηρέτας των κατὰ τὴν σποράν, θερισμὸν κλπ. Οἱ μισθωτοὶ οὗτοι γεωργοϋπηρέται τουρκιστὶ ἐκαλοῦντο *κουλοκτζῆδες*. Ἐπίσης εἰς τὰ τσιφλίκια ὑπῆρχε καὶ ἄλλο βοηθητικὸν προσωπικόν, οἱ *παρακεντέδες*, δηλαδὴ οἱ διαμένοντες εἰς τὰ τσιφλίκια ἐπὶ ἐνοικίῳ καὶ μετερχόμενοι κατ' ἀρέσκειαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀγωγιάτου, ἀγροφύλακος κλπ. Εἰς τὸν ἰδιοκτήτην (τσιφλικοῦχον ἢ τσιφλικᾶν) καὶ εἰς τὸν ἐπίτροπον ἢ ἐπιστάτην (σούμπασην) οἱ κολλῆγοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν ὡρισμένον ποσὸν γεννημάτων ἐκ τῆς ἐσοδείας, συμφώνως μὲ τὰ εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν κρατοῦντα ἔθιμα ἢ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν συμφωνίαν Ἐπ πλέον ὅμως ἦσαν ὑποχρεωμένοι οἱ καλλιεργηταὶ τῶν τσιφλικίων νὰ δίδουν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην των διάφορα εἴδη καὶ δῶρα, ἤτοι γάλα, αὐγά, πουλερικά, καὶ νὰ παρέχουν ἐπίσης ἀμισθεὶ καὶ διαφόρους ὑπηρεσίας (θεσμὸς ἀγγαρείας), ἤτοι τὸ παλάμισμα (=ἐπάλειψις τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν τοῦ ἰδιοκτήτου μὲ λάσπην), τὸ ἄσπρισμα καὶ τὸ καθάρισμα τῆς οἰκίας (κονάκι), εἰς ἣν διέμενε τὸ ἀφεντικὸν ἢ ὁ σούμπασης. Εἰς τὰς ἀνωτέρω παροχὰς δέον νὰ συγκαταλεχθῶσι καὶ τὰ εἴδη τροφίμων (*πολογούρι, τραχανᾶς*) καὶ ἡ δωρεὰν μεταφορὰ οἰκοδομησίμου ὑλικοῦ τοῦ ἰδιοκτήτου. Ὁ τσιφλικοῦχος ἢ καὶ ὁ ἐπιστάτης εἶχε καὶ ἀστυνομικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν γεωργῶν. Ἐφυλάκιζε τοὺς τυχὸν πταίστας, τοὺς ἀπροθύμους εἰς τὴν ἐργασίαν κ.λ.π. καὶ ἀκόμη ἐπέβαλλε καὶ τὴν ποινὴν τοῦ ῥαβδισμοῦ. Ὁ τουρκικὸς ὅμως φεουδαρχισμὸς ἦτο ἐλαφρότερος τοῦ δυτικοῦ. Διὰ τοῦ περὶ γαιῶν νόμου τοῦ 1856 εἰσήχθησαν νέοι θεσμοὶ καὶ ἀντιλήψεις περὶ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ ἄρθρον 130 τοῦ ἀνωτέρω νόμου ὥριζε ῥητῶς: «Δὲν δύνανται νὰ δοθῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς ἓν ἄτομον καὶ νὰ μετασχηματισθῶσιν εἰς ζευγηλατεῖον (τσιφλίκιον) αἱ γαῖαι χωρίου τινός, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ὑπάρχουσι». Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ἐτέθησαν περιορισμοὶ εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τῶν διαφόρων πασάδων, οἱ ὁποῖοι μετέβαλλον, χάριν πλουτισμοῦ, ὁλόκληρα χωρία εἰς τσιφλίκια. Παρὰ τοὺς τεθέντας ὅμως περιορισμοὺς ἡ τσιφλικιακὴ ἰδιοκτησία τῆς γῆς ἀπετέλει τὰ τρία τέταρτα τῆς ὅλης ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας. Ὅτε ἐγένετο ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας (1881) εἰς τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον, ὁλόκληρος ἡ πεδιὰς αὐτῆς εὑρίσκετο κεχωρισμένη εἰς τσιφλίκια. Ἔκτοτε ἐγένοντο μεγάλαι ἐξεγέρσεις τῶν ὑποδουλωμένων Θεσσαλῶν ἀγροτῶν διὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν τσιφλικίων καὶ ἐδημιουργήθη τὸ *ἀγροτικὸν ζήτημα* (βλ. λ.). Γ. ΚΟΡΔΑΤΟΣ

Τσιφλίκι *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ραχούλι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

—2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἱστιαίας (Ξηροχωρίου) τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 92.

—3) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τρίτα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

—4) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βροχιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

— **Τσιφλίκι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἐλούντας τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου. Κάτ. (1928) 36. ΕΡ. Μ.

Τσιφλὶκ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. —1) Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Τσιφλικάκι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

—2) Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Βερωνὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

— **Τσιφλὶκ-κιοΐ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ, εἰς τὴν δασώδη περιφέρειαν τοῦ ὄρους Κούσκαγια. Ὑπήγετο διοικητικῶς εἰς τὰς Μέτρας καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Δέρκων. Εἶχε 1200 κατοίκους, πάντας Ἕλληνας, καταγινομένους εἰς τὴν ἀνθρακοποιίαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Συνετήρουν πλήρη δημοτικὴν σχολήν, ἰδιαίτερον παρθεναγωγεῖον καὶ ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ. Τῷ 1923 ὑπήχθησαν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν καὶ ἐγκατεστάθησαν 10 χλμ. ἀνατολικῶς τῶν Γιαννιτσῶν, συστήσαντες ἐκεῖ νέον χωρίον, τὴν *Νέαν Πέλλαν*, παρὰ τὰ λεγόμενα λουτρὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Σήμερον κατοικεῖται ἀπὸ ὀλίγας μουσουλμανικὰς οἰκογενείας. Ε. Σ. Σ.

Τσιφλὶκ Μαχαλὲ *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λαγκαδοχώρι* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Κιλκίς.

—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λαγόνη* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς.

—3) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μεσόχωρον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Τσιφλικόπουλον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σταυρακίου τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 43.

τσιφλικοῦχος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τσιφλίκι, ὁ ἰδιοκτήτης μεγάλου ἀγροκτήματος.

Τσιφλιτσὶκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Στρυμονοχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσὶ-Φοὺ (ἢ *Γιὲν-Τάϊ, Γιὰνγκ-Τάϊ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σὰν-Τούνγκ. Κάτ. (1928) 94 700 (ὧν 1000 Εὐρωπαῖοι καὶ Ἀμερικανοὶ καὶ 400 Ἰάπωνες). Κεῖται ἐν τῇ νοτίᾳ εἰσόδῳ τοῦ κόλπου Πετσιλὶ ἔναντι τοῦ Πὸρτ Ἀρθοὺρ καὶ εἶναι ὁ κυριώτερος μεταναστευτικὸς λιμὴν πρὸς Σιβηρίαν καὶ Μαντζουρίαν (ἐτησία κίνησις: 100 000 μετανάσται). Ἐπικοινωνεῖ διὰ διακλαδώσεως μετὰ τῶν σιδηροδρόμων Πεκίνου—Σαγγάης καὶ Πεκίνου—Καντῶνος καὶ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν μεταξωτῶν τοῦ τύπου τυσσόρ. Κατελήφθη τῷ 1860 ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῷ 1861 ἐγένετο ἐλεύθερος λιμὴν καὶ τῷ 1876 (3 Σεπτεμβρίου) ὑπεγράφη αὐτόθι ἡ σύμβασις Ἀγγλίας καὶ Κίνας. Εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν κοσμικὸν κέντρον τῶν ξένων, ὀνομαζόμενον *Τρουβὶλ τῆς Κίνας*. Π. Ν. Π.

τσιφούτης (ὁ)· δημοτ., Ἑβραῖος, εἰρωνικῶς ἢ εὐτελεστικῶς· || συνεκδ. συμφεροντολόγος, φιλάργυρος.

τσιφούτια (τὰ) *[Ναυτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν *ἀτλάντων* (βλ. λ.).

τσιφουτιὰ (ἡ)· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ τσιφούτη, μικροπρεπής, εὐτελὴς συμφεροντολογία, ὑπερβολικὴ φιλαργυρία.

τσιφούτικος, —η, —ο· δημοτ., ὁ ἁρμόζων εἰς τσιφούτην, εἰς εὐτελῆ συμφεροντολόγον.

Τσιφοὺτ Καλὲ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κριμαίας (βλ. *Δζιφοὺτ Καλέ*).

Τσιφοὺτ Κασαμπᾶ *[Γεωγρ.—Ἱστορ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, περὶ τὰ 30 χλμ. νοτίως τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ Καμελὰρ ντάγ, τουρκικὰ τμήματα τακτικοῦ στρατοῦ καὶ ὁμάδες ἀνταρτῶν συνεκεντροῦντο κατ' Ἰούλιον 1921 καὶ ἕνεκα τούτου διάφορα ἑλληνικὰ ἀποσπάσματα περιέτρεχον τὴν ὅλην περιοχὴν (Ἰούλιος—Σεπτέμβριος 1921) πρὸς διάλυσιν αὐτῶν. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, εἰς τὸ Τσιφοὺτ Κασαμπᾶ ἐγκατε-

Digitized by Google

στάθησαν τουρκικὰ τμήματα. Ἐπικειμένης τῆς μεγάλης τουρκικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ νοτίου σκέλους τῆς προεχούσης γωνίας τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, εἰς τὴν περιοχὴν βορείως τοῦ Τσιφοὺτ Κασαμπᾶ συνεκεντρώθη τὸ 4ον σῶμα στρατοῦ τῶν Τούρκων (5η, 11η καὶ 12η τουρκικαὶ μεραρχίαι) τῆς ὑπὸ τὸν Νουρεντὶν πασᾶν 1ης τουρκικῆς στρατιᾶς, ὅπερ μετὰ τῆς τηρούσης τὴν προκάλυψιν καὶ συνάμα τὴν ἐπαφὴν 14ης μεραρχίας ἐπετέθη κατὰ τῆς IV ἑλληνικῆς μεραρχίας (ὑποστράτηγος Δημαρᾶ) τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ (13 καὶ 14 Αὐγούστου 1922). Τὸ 1ον τουρκικὸν σῶμα στρατοῦ τῆς τουρκικῆς ταύτης στρατιᾶς (ἐκ τῶν 15ης, 23ης καὶ 57ης τουρκικῶν μεραρχιῶν), συγκεντρωθὲν βορείως τοῦ Σαντουκλῆ (δυτικώτερον), ἐπετέθη κατὰ τοῦ μετώπου τῆς Ιης ἑλληνικῆς μεραρχίας (ὑποστράτηγος Φράγκου), ἐνῷ τὸ 2ον τοιοῦτον (3η, 4η καὶ 7η μεραρχίαι) ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ εἶχε συγκεντρωθῆ ὀπίσω καὶ μεταξὺ τῶν εἰρημένων ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ δύο σωμάτων στρατοῦ, εἰς τὰ ὑψώματα τῶν καλουμένων «Δυσβάτων λόφων». Ν. Κ. Σ.

Τσιφοὺτ Καστέλλι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου Κρήτης (βλ. λ. *Καστέλλι*, Τσιφοὺτ —).

Τσιφοὺτ Μπουργὰζ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν χωρίου *Δρύπες* (βλ. λ. *Δρυπεία*).

Τσίφρα (Cifra), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς μουσουργὸς (1575—1638). Υπῆρξε μαθητὴς τοῦ Παλεστρίνα καὶ τοῦ Ναν̃ινο καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν διασημοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς σχολῆς τῆς Ρώμης. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του ἐξεδόθησαν: 2 βιβλία λειτουργιῶν διὰ 4—6 φωνάς, 7 βιβλία μοτέττων διὰ 2—4 φωνάς, μοτέττα διὰ 2—8 φωνάς, ψαλμοί, μαδριγάλια, κ. ἄ. Γ. Σ.

Τσιφτελὲρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Μπὲλ Πουνὰρ ντάγ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 35 χλμ. περίπου ἀνατολικῶς τοῦ Σεϊντῆ Γαζῆ καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης ἁμαξιτοῦ, ἥτις ἀπὸ Σεϊντῆ Γαζῆ ἄγει διὰ Σιβρὶ Χισὰρ (Ἰουστινιανουπόλεως) πρὸς Ἄγκυραν.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Διαρκούσης τῆς πρὸς Σαγγάριον — Ἄγκυραν προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὸ *Τσιφτελὲρ* κατελήφθη τῇ 1 Αὐγούστου 1921 ὑπὸ τῆς XIII ἑλληνικῆς μεραρχίας. Ὅτε πάλιν ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ Μικρᾶς Ἀσίας ἀπεχώρει ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου πρὸς τὰς ἀρχικάς της θέσεις ἐξορμήσεως, ἰσχυρὰ τουρκικὴ δύναμις ἐκ τῶν μεραρχιῶν πεζικοῦ 1ης, 23ης, 41ης καί τινος ἄλλης προηγουμένης μεραρχίας ἱππικοῦ, καταλαβοῦσα τὸ Τσιφτελὲρ ἐπεζήτησε τῇ 5ῃ Σεπτεμβρίου 1921 νὰ βαδίσῃ ἐκεῖθεν πρὸς Ὀρτᾶ Τεπὲ—Ἀλπίκιοϊ, ὅπως ἀποκόψῃ τὰς συγκοινωνίας καὶ τὴν πρὸς δυσμὰς ὑποχώρησιν τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη προσπάθεια τῶν Τούρκων, ἐγκαίρως ἐξ ἀεροπορικῆς ἀναγνωρίσεως γενομένη ἀντιληπτή, ἐξουδετερώθη, πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἀνεξαρτήτου ἑλληνικῆς μεραρχίας, ἥτις ἐξ Ἐσκὶ Σεχὶρ ταχέως ἤχθη εἰς Σεϊντῆ Γαζῆ, παρὰ τὸ ὁποῖον, ἀντιμετωπίσασα εἰς μάχην ἐκ συναντήσεως τὴν τουρκικὴν ἐκείνην ἐπιδρομήν, ἀπώθησεν αὐτήν, εἶτα δὲ καὶ διὰ τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ (I, II, IX καὶ X μεραρχιῶν καὶ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ), ὅπερ ἐκ Σιβρὶ Χισὰρ πρὸς Καμιὰζ βαδίσαν (πρὸς Δ.), ἠπείλησε τὴν εἰσδύσασαν τουρκικὴν ἐκείνην δύναμιν διὰ κυκλώσεως ἀπ' ἀνατολῶν. Ἠναγκάσθησαν τότε οἱ Τοῦρκοι νὰ συμπτυχθῶσι ταχέως πρὸς Τσιφτελέρ. Ἡ I ἑλληνικὴ μεραρχία, ἀφικομένη τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1921 ἐπὶ τῶν νοτίων ἀντερεισμάτων (τῶν πρὸς τὸ πεδίον τοῦ Τσιφτελὲρ) τοῦ Τσερκὲζ-Τσὰλ τεπέ, παρέμεινεν ἐκεῖ, ὡς σταθερὰ πλαγιοφυλακὴ πρὸς νότον, πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων τοῦ Τσιφτελέρ, μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς νέας ἀμυντικῆς γραμμῆς του, ἀνατολικῶς τοῦ Ἐσκὶ Σεχὶρ—Σεϊντῆ Γαζῆ, ἀποσυρθεῖσα δ' ἐκεῖθεν τὴν ἑσπέραν τῆς 9 Σεπτεμβρίου 1921 συνεκεντρώθη διὰ τοῦ Χαμιδιὲ εἰς Καρὰ Τοκάτ. Οἱ Τοῦρκοι, ἀποτυχόντες κατὰ τὰς προσπαθείας των ἐκείνας πρὸς τὰ μετόπισθεν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἔστρεψαν τὴν ἐπίθεσίν των κατὰ τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, καθ' οὗ κατηύθυναν μεγάλας δυνάμεις, συνάψαντες δ' ἐκεῖ μεγάλην μάχην (ἀπὸ 18 μέχρις 23 Σεπτεμβρίου 1921) πρῶτον μὲν κατὰ τῆς IV ἑλληνικῆς μεραρχίας, εἶτα δὲ καὶ καθ' ὁλοκλήρου τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ (I, II καὶ XII μεραρχιῶν) καὶ τοῦ Β΄ τοιούτου (V καὶ XIII μεραρχιῶν), ἀπεκρούσθησαν ἡττηθέντες. Ἀπὸ τοῦ Τσιφτελὲρ ἐξώρμησαν τουρκικαὶ δυνάμεις καὶ ἐξετέλεσαν δευτερευούσας ἐπιθέσεις κατὰ τῶν κέντρων ἀντιστάσεως Τσιτσεγκὲς καὶ Τσεβιζλὶ παρὰ τὸ Σεϊντῆ Γαζῆ (13—16 Αὐγούστου 1922), ἀποκρουσθείσας ὑπὸ τῆς ἀνεξαρτήτου καὶ τῆς X μεραρχίας τοῦ Γ΄ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ. Ν. ΣΣ

τσίφτες *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται κοινῶς οὕτω δύο εἴδη πτηνῶν, τὸ ὑπὸ τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα φερόμενον Milvus regalis, ὁ κατ' Ἀριστοτέλη *ἰκτῖνος* καὶ ἄλλως κοινῶς *γεράκι* καλούμενον, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἁρπακτικῶν, τὴν οἰκογένειαν τῶν ἱερακιδῶν καὶ τὸ γένος τῶν ἱεράκων, καὶ τὸ ὑπὸ τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα Emberiza miliaria φερόμενον, κοινῶς ἄλλως λεγόμενον εἰς τὰς Κυκλάδας *χονδρομύτα* ἢ *χονδρομύτη*, καὶ παρὰ τὸν Παρνασσὸν *σιταρήθρα τοῦ κάμπου*, γνωστὸν ἐν Ἀττικῇ μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα *τσίφτης*, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ᾠδικῶν, τὴν ὑποτάξιν τῶν κωνορραμφῶν, τὴν οἰκογένειαν τῶν στρουθωδῶν καὶ τὸ γένος τῶν χονδρομυτῶν (Emberiza). Τὸ δεύτερον τοῦτο εἶδος τῶν τσιφτῶν, καταλεγόμενον εἰς τὰ ἀποδημητικά, ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ παραμένει καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, διαιτᾶται κατὰ πλήθη καὶ κάθηται συνήθως εἰς τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων καὶ φρακτῶν. προσομοιάζει πρὸς τὸν κοινῶς λεγόμενον *στουργίτην* καὶ εἶναι κατὰ τὸ μέγεθος σχεδὸν ἢ κατά τι μικρότερον κίχλης, διωκόμενον ὑπὸ πολλῶν κυνηγῶν καὶ διὰ τὸ εὔγευστον τοῦ κρέατός του καὶ διότι κατὰ πλήθη, μικρὰ ἢ μεγάλα, εὑρισκόμενον παρέχει τὴν εὐκολίαν διὰ μιᾶς βολῆς ὁ κυνηγὸς νὰ φονεύῃ καθιστὰ πλείονα τοῦ ἑνός Βάλλεται μὲ συνήθη γόμωσιν καὶ ἀριθμὸν σκαγίων 9—10. Μαγειρεύεται δὲ καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ κίχλη. Φ. Δ. Γ.

Τσιχάτσεφ (Tchihatchef), ***Πέτρος*** Ρῶσος γεωλόγος, φυσικὸς καὶ γεωγράφος (1812—1890). Εἰσελθὼν εἰς τὸ ρωσικὸν διπλωματικὸν σῶμα ἐστάλη εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἤρχισε δὲ ἀσχολούμενος τὸ πρῶτον εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ἀλταΐων καὶ εἶτα ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἔγραψεν: «Ἐπιστημονικὸν ταξίδιον εἰς τὰ Ἀλτάϊα καὶ τὰς πέριξ χώρας» (Παρίσιοι 1846), «Ἡ Μικρὰ Ἀσία», φυσική, στατιστικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ περιγραφὴ (1852—1869 εἰς 8 τόμ.), «Ἱσπανία, Ἀλγερία καὶ Τυνησία» 1880) κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Τσιχάτσεφ**, ***Πλάτων***. Ρῶσος περιηγητὴς (1796—1861). Περιῆλθεν ἀπὸ τοῦ 1838—1840 τὴν Κίναν, βραδύτερον δ' ἐξέδραμεν εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, ὅπου διέτριψε τέσσαρα ἔτη Ἐδημοσίευσε τὰς «Ὁδοιπορικὰς ἀναμνήσεις» του, αἱ ὁποῖαι κατέχουν σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν ρωσικὴν λογοτεχνίαν, ἕνεκα τῆς γραφικότητος τῶν περιγραφῶν καὶ τῆς πληθύος τῶν γεωγραφικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν παρατηρήσεων. Θ. Β.

Τσίχεν (Ziehen)· βλ. λ. *Τσίεν*.

τσίχλα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *κίχλη*.

Τσιχλέϊκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Λετρίνων τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 79.

Τσιχλῆ-Μπαμπᾶ *[Παραλ. Γεωγρ.]* Νησίον τῆς ΝΔ. Πελοποννήσου (Πυλίας), συνεχίζον πρὸς νότον τὴν Σφακτηρίαν καὶ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον κέρας τοῦ κολπίζοντος λιμένος τοῦ Ναυαρίνου. Ἐπ' αὐτοῦ (πλάτ 36°54'18" Β., μῆκ. 21°40'46" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 221: Navarin bay), σημειουμένου εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην ὡς Pylos islet, φάρος συνθέτου σκαρδαμύσσοντος φωτὸς 15 μιλ. Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὀνομάζεται *Τρυπητὴ* διὰ τὴν ἁψῖδα τὴν διαπερῶσαν αὐτήν. Σ. Ε. Λ.

Τσίχλης, ***Ἀναγνώστης***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς καὶ πολιτευτὴς (1826—1912). Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1858, τοῦ 1866—1869, καθ' ἣν ἐτραυματίσθη, τοῦ 1878 καὶ τοῦ 1895—1896. Διετέλεσε κατόπιν μέλος τῆς κρητικῆς βουλῆς. Ν. ΚΛΣ

τσιχλογέρακο (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ἱέραξ ὁ νῖσος*.

Τσιχλοπήγαδο *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλατυβόλας τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 43. Ε. Γ.

Τσιχοβᾶ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βαθειὰ Λάκκα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λακωνίας.

Τσιχόριους (Cichorius), ***Κονράδος***. Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν Λειψίᾳ (1895), Βρεσλαυΐᾳ (1900) καὶ Βόννῃ (1916) καὶ ἐξετέλεσε μακρὰς ἐπιστημονικὰς περιηγήσεις εἰς Κεντρῴαν Εὐρώπην, Βαλκάνια, Ἑλλάδα καὶ Μικρὰν Ἀσίαν. Ἔγραψε: «De fastis consularibus antiquissimis» (1886), «Ρώμη καὶ Μυτιλήνη» (1888), «Ρωμαϊκαὶ μελέται» (1922) κ.ἄ. Ἐξέδωκε: «Τὰ γλυπτὰ τῆς Τραϊανείου στήλης» (1896—1900, 4 τόμ. μετὰ ἱστορικῆς ἐπεξεργασίας), «Τὰ ρωμαϊκὰ μνημεῖα ἐν Δοβρουτσᾷ» (1904) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

τσίχρος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ἀραβόσιτος*.

Τσνάϊμ (Znaim) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ζνάϊμ*.

Τσοβίστα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δαφνωτὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πρεβέζης.

Τσόγγαρα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς Γεφύρας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 100 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Μένθη*.

—2) Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Σαγγάριον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Τσόγκας, ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς τοῦ 1821, γεννηθεὶς ἐν Βυνιτσῃ. Μετέσχε μετὰ τοῦ Δήμου Τσέλιου καὶ τοῦ Γιαννάκη Ράγκου τῶν μαχῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου. Χ. Γ. Ε.

τσογλάνι (τό). Παραφθορὰ τοῦ τουρκ. *ἴτς-ογλάν* (ἐκ τοῦ *ἴτ.*=ἔνδον καὶ *ογλάν*=ἀγόρι) Οὕτως ἐκαλοῦντο ἀρχικῶς οἱ Ἑλληνόπαιδες καὶ ἐν γένει οἱ Χριστιανόπαιδες καλῶν οἰκογενειῶν, οἱ προσελκυόμενοι διὰ τὴν ἀνακτορικὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων σουλτάνων, ἐνῷ οἱ διὰ τὸν στρατὸν τῶν γενιτσάρων στρατολογούμενοι ἐκαλοῦντο *ἀτζεμὶ ὀγλαν*. Οἱ ἔφηβοι οὗτοι μετεῖχον καὶ τῶν διασκεδάσεων τῶν σουλτάνων. Ἡ πρόσληψις ἴτς-ογλάν, ἀρχίσασα ἐπὶ Βαγιαζὶτ τοῦ Α΄ (1389—1402), ἔλαβε κατόπιν μεγάλας διαστάσεις, συντελέσασα εἰς τὴν ἠθικὴν ἔκλυσιν καὶ διαφθορὰν τῆς τουρκικῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς τουρκικῆς κοινωνίας. Καὶ πόλεμοι ἀκόμη ἐπεχειρήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων σουλτάνων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πυκνώσεως τῶν ἀνακτορικῶν ἴτς-ογλὰν διὰ νεοσυλλέκτων ἐκ χριστιανικῶν χωρῶν. Οἱ οὕτως εἰς τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα συγκεντρούμενοι ἔφηβοι ἀνήρχοντο εἰς ὕψιστα ἀξιώματα, τοῦτο δὲ συνέτεινεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν κατάπτωσιν καὶ παρακμὴν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐκ τοῦ *ἴτς-ογλὰν* ἐσχηματίσθη τὸ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐν χρήσει *τσογλάνι*. Ν. Μ.

Τσοέγκα (Zoëga), ***Γεώργιος***. Δανὸς ἀρχαιολόγος (1755—1809). Ἀνέλαβε τὴν ταξινόμησιν τῆς νομισματικῆς συλλογῆς τῆς Κοπεγχάγης καὶ ἐξετέλεσε νομισματολογικὰς ἀποστολὰς εἰς Βιέννην (1782) καὶ Ρώμην (1783), ἔνθα ἐγκατεστάθη. Διετέλεσε γενικὸς πρόξενος τῆς Δανίας παρὰ τῇ παπικῇ πολιτείᾳ (1798) καὶ μέλος τῆς ἐν Κοπεγχάγῃ Βασιλικῆς Ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν. Ἔγραψε λατινιστί: «Αἰγυπτιακὰ αὐτοκρατορικὰ νομίσματα» (1787), «Κατάλογος κοπτικῶν χειρογράφων» (1805), πραγματείας ἀφορώσας τὸ εἰς Βελέτρι Βοργιανὸν μουσεῖον καὶ «Ἡ καταγωγὴ καὶ χρῆσις τῶν ὀβελίσκων» (1797), ἰταλιστὶ δὲ «Ἀρχαῖα ρωμαϊκὰ ἀνάγλυφα» (1808). Ὁ Βέλκερ ἐδημοσίευσε «Μελέτας» (1817) καὶ «Ἐπιστολάς» του (1819). Π. Ν. Π.

Τσοΐλο (Zoilo), ***Ἀννίβας***. Ἰταλὸς μουσουργὸς τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Διετέλεσε μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ τῆς Ρώμης μεταξὺ 1561—1570 καὶ ἐγένετο διάσημος κυρίως διότι εἰς αὐτὸν μετὰ τοῦ Παλεστρίνα ἀνετέθη παρὰ τῆς συνόδου τοῦ Τριδέντου ἡ ἀναθεώρησις τῶν βιβλίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ὁ Τσοΐλο συνέθεσε πολλὰς λειτουργίας, ἓν δωδεκάφωνον «Salve Regina», μαδριγάλια κ.λ.π. Γ. Σ.

Τσόϊς (Zeuss). Ἐπιφανὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος καὶ εἰδικῶς κελτολόγος (1806—1856). Ἐδημοσίευσεν οὐχὶ μόνον γλωσσικάς, ἀλλὰ καὶ ἀξιολόγους ἐθνολογικὰς ἐργασίας, ὡς λ.χ. «Die Deutschen und ihre Nachbarstämme» (1837) καὶ «Die Herkunft der Bayern von den Markomannen» (1839). Τὸ κυριώτερον ἐκ τῶν γλωσσικῶν ἔργων του εἶναι ἡ κελτικὴ γραμματική του (1853), ἔργον θεμελιῶδες, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τῷ 1871 ἐπιμελείᾳ τοῦ H. Ebel ὑπὸ τὸν τίτλον «Grammatica celtica e monumentis vetustis tam Hibernicae linguae quam Britannicarum dialectorum Cambricae, Cornicae Aremoricae comparatis Gallicae priscae reliquiis I. Berolini». Διὰ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Τσόϊς ἀνεδείχθη ὁ πατὴρ καὶ ἱδρυτὴς τῆς κελτικῆς γλωσσολογίας. Τὸ ἔργον τοῦτο, καίπερ ἤδη ἀπηρχαιωμένον, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι βοήθημα ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν τῶν κελτικῶν γλωσσῶν. Γ. Π. Α.

Τσοκαλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Περιστέρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

— **Τσοκαλῆ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Περιστάσεως τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 282 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Σίκαλις*.

τσοκάνι (τό)· βλ. λ. *βροντάρι* καὶ *γαλαροκόδουνα*.

Τσοκανλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ποιμενικὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσόκανος, ***Κωνσταντῖνος***. Φιλόμουσος Ἕλλην ἔμπορος ἐν Ρουμανίᾳ. Παρεπιδημῶν ἐν Ἀθήναις ἵδρυσε τῷ 1855 διαγώνισμα μὲ ἔπαθλον δισχιλίων δραχμῶν διὰ τὴν βράβευσιν ἀρίστου συγγράμματος

Digitized by Google

ος φιλολογικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ ἐπὶ θέματος ὁριομένου ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Προεκηύχθη τῷ 1856 μὲ θέμα: «Ἱστορία τῆς νεωτέρας λληνικῆς γλώσσης», ἐβραβεύθη δὲ τῷ 1860 ἡ μόνη ποβληθεῖσα πραγματεία ὑπὸ Δημ. Μαυροφρύδου. ῆς δευτέραν προκήρυξιν μὲ θέμα «Περὶ τῶν θρηκευτικῶν, ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐριπίου, τῶν ἐξαγομένων ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ» οὐδεία πραγματεία ὑπεβλήθη, φαίνεται δὲ τὸ διαγώισμα καταργηθὲν αὐτομάτως, ἅτε τοῦ ἱδρυτοῦ ἡ καταθέσαντος μόνιμον χρηματικὸν κεφάλαιον ιὰ τὴν συνέχισιν αὐτοῦ.

τσόκαρο (τό)˙ δημοτ., ξύλινον ὑπόδημα, χρησιοποιούμενον ὑπὸ τῶν πλυντριῶν διὰ νὰ μὴ παοῦν εἰς τὰ νερά, ἄλλως *κουύπεζα*˙ || συνεκδ ἐπὶ εὐελοῦς γυναικός: «φόρεσαν καὶ τὰ τσόκαρα καπέλλο».

Τσόκαρο *[Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς παρὰ τὴν δυικὴν ἀκτὴν τῆς Λευκάδος, βορείως τοῦ κάβο Δουάτο. Γνωστοτέρα ὡς *Σέσουλα* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Τσόκκε (Zschokke), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς λαϊὸς συγγραφεὺς (1771—1848). Ἔγραψε πλεῖστα ιηγήματα καὶ μυθιστορήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ πειβόητον ληστρικὸν τοιοῦτον «Ἀβαιλλῖνος» (1793), ὁ ὁποῖον, δραματοποιηθέν, ἐσημείωσε τὴν αὐτὴν πιτυχίαν καὶ ὡς θεατρικὸν ἔργον. Διαπρύσιος κήυξ τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν, κατέστη εἷς τῶν ημοφιλεστέρων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Τὰ ηγήματά του περιελήφθησαν εἰς δέκα τόμους πὸ τὸν τίτλον «Ὧραι τῆς εὐλαβείας». Ἐπίσης γραψε: «Τὸ χωριὸ τῶν χρυσικῶν», «Τὸ ἀλκοολικὸ ηλητήριο», «Ὁ σκλάβος τῆς γαλέρας», «Βερενίκη», Ὁ πεθαμένος μουσαφίρης» κ. ἄ., κατὰ τὸ πλεῖστον ησμονηθέντα σήμερον. Λ. Κ

Τσόκκι (Zocchi), ***Ἀρνάλδος***. Ἰταλὸς γλύπτης, εννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1863. Ἐμαθήτευσε λησίον τοῦ πατρός του, ὅστις ἦτο ἐπίσης ἱκανὸς λύπτης, ἀπέκτησε δὲ ταχέως μεγάλην φήμην, διαριθεὶς ἰδίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν μνημείων (ἐπιυμβίων καὶ ἀναμνηστικῶν). Κυριώτερα τῶν ἔρων του εἶναι: τὸ μνημεῖον τοῦ ζωγράφου Πιὲρ τελλὰ Φραντσέσκα (βραβευθὲν εἰς τὴν διεθνῆ ἔκεσιν τῆς Ρώμης τοῦ 1886), τὸ μνημεῖον τοῦ μηανικοῦ Α. Μπρίσσε, τὸ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς ώμης μνημεῖον τῆς Αἰμίλιας Μπάϋ, τὸ ἄγαλμα οῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῆς Παδούης, τὸ μνημεῖον οῦ φιλανθρώπου Μπόσκι, τὸ ἀναμνηστικὸν μνηεῖον τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Ἀλταμούρα τῷ 1799, ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Ἰωσὴφ Γαριβάλδη ἐν Βοωνίᾳ, τὸ ἐν Ροντσοὺ τοῦ Δουνάβεως μνημεῖον ῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας, ὁ ἐν Σόφιᾳ ἔφιπος ἀνδριὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου Β΄ κλπ. Χ. Δ

—**Τσόκκι** (Zocchi), ***Γαετᾶνος*** Ἰταλὸς ἰησουΐτης, ήτωρ καὶ δημοσιολόγος (1846—1912). Ἐσπούασε θεολογίαν, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε κατ᾽ ἀρχὰς ς τὸ ἰησουϊτικὸν κολλέγιον τοῦ Μπλουά. Ἐπιτρέψας ἀπὸ τοῦ 1877 εἰς Ἰταλίαν, διέμεινεν ἔκοτε αὐτόθι διαπρέψας ὡς ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ αὶ ὡς συντάκτης τῶν ἐπιθεωρήσεων «Civilità Cattolica» καὶ «La Difesa». Μεταξὺ τῶν πολυαρίμων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «La libertà insegnamento», «Lo spirito cattolico nella cultura del giovane clero» κλπ. Χ. Δ.

—**Τσόκκι** (Zocchi), ***Καῖσαρ***. Ἰταλὸς γλύπτης 851—1922). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γλυπτικῆς τῇ βασιλικῇ Ἀλβερτινῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Τουίνου καὶ διεκρίθη κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν ναμνηστικῶν καὶ ἐπιτυμβίων μνημείων, κυριώερα τῶν ὁποίων εἶναι: τῶν μαρτύρων τῆς ἰταικῆς ἀνεξαρτησίας ἐν Ραβέννῃ, τοῦ Δάντου ἐν ρέντῳ, τοῦ Γαριβάλδη ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Νεαόλει, τοῦ στρατηγοῦ Μανφρέδου Φάντι ἐν Κάσπι λπ. Χ. Δ.

Τσόκκολ (Zockoll), ***Γεώργιος***. Σύγχρονος Γερινὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1885. Ἐγκατασταεὶς εἰς Ἱσπανίαν ἐμελέτησε καὶ ἀπεικόνισε μετὰ εγάλης ἐπιτυχίας σκηνὰς ἐκ τῆς ζωῆς καὶ λαϊοὺς τύπους, χωρικῶν ἰδίᾳ καὶ Ἀτσιγγάνων. Κυιώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ γέρος μὲ τὸ γάρο», «Γέρων χωρικός», «Χωρικοὶ στὴν ταβέρνα», έρων ζωγράφος», «Ἀτσιγγανίδες», «Γέρων ζητιᾶνος», Νεαρὸς Ἀτσίγγανος» κλπ. Χ. Δ.

Τσόκκο-Ρόζα (Zocco-Rosa), ***Ἀντώνιος***. Ἰταις νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1860 Ἐδίδαξε κατ᾽ ἀρὶς ἱστορίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεστημίῳ τῆς Κατάνης, ἀκολούθως δὲ ἀνέλαβε τὴν εὔθυνσιν τοῦ ἰνστιτούτου τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. πῆρξε πολυγραφώτατος συγγραφεύς, δημοσιεύις μέγαν ἀριθμὸν πραγματειῶν, σχετικῶν κατὰ πλεῖστον μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου, ὧν κυώτεραι: «L' età preistorica ed il periodo teogico-metafisico del diritto penale a Roma» (1889), rincipi d'una preistoria del diritto come prodeutica alla preistoria del diritto Romano» 885), «La forma primigenia del diritto penale mano» (1888), «Dei nuovi studi fattisi in Gernia, in Francia ed in Italia intorno a compilatori ed alle fonti delle Instituzioni di Giustiniano» (1891) κ. ἄ. Χ. Δ.

Τσοκονάϋ (Csokonái), ***Μιχαήλ***. Οὖγγρος ποιητὴς (1773—1805). Ἔγραψε κωμῳδίας, σατίρας, ποιήματα ἠθικὰ καὶ φιλολογικά, καὶ ᾠδὰς βουκολικάς, πρωτοτύπους καὶ κατὰ μίμησιν τῶν κλασσικῶν ποιητῶν. Τὰ ἔργα του ὑπῆρξαν δημοφιλῆ, ἀλλ᾽ ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ποιητοῦ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι προώθησε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λογοτεχνίας εἰς μαγυαρικὴν γλῶσσαν καὶ ὅτι ἐξελαΐκευσε τὴν οὐγγρικὴν φιλολογίαν. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τῷ 1813 και τελευταίως τῷ 1924 εἰς 3 τόμους. Ἡ γενέθλιος πόλις τοῦ ποιητοῦ Ντεμπρετσὶν ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν ἀνδριάντα τῷ 1871. Θ. Κ.

Τσοκόπουλος, ***Γεώργιος Β*** Δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις (1871—1923) Ἤρχισε τὸ δημοσιογραφικόν του στάδιον εἰς τὴν «Παλιγγενεσίαν», συνειργάσθη δὲ ὡς χρονογράφος ἢ ἀρθρογράφος εἰς διαφόρους ἐφημερίδας («Ἀστραπή», «Ν. Ἄστυ», «Ν. Ἡμέρα», «Ἀθῆναι», «Καιροὶ» καὶ «Ἑστία»). Ἐχρημάτισεν ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Ν Ἄστυ» ἐπὶ δωδεκαετίαν, διευθυντὴς δὲ τῶν ἐφημερίδων «Ὁμόνοια» Ἀλεξανδρείας (1893—1895, «Καιροὶ» (1915—1917) καὶ «Ἑστίας» (1920—1922). Ὡς χρονογράφος ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰ ψευδώνυμα *Φάλσταφ*, *Φιλέας Φόγγ* καὶ *Plπ.* Συνειργάσθη ἐπίσης εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἑταιρείας τῶν θεατρικῶν συγγραφέων, ἧς ἐχρημάτισε καὶ πρόεδρος, τῆς ἑταιρείας ἑλληνικοῦ θεάτρου (1918) καὶ τῆς ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, ἧς ἐχρημάτισε καὶ ἀντιπρόεδρος. Εἶχε τιμηθῆ διὰ τοῦ ἀργυροῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος.

Θεατρικὰ ἔργα τοῦ Τσοκοπούλου εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ ὁδὸς Διπύλου» (κωμειδύλλιον διδαχθὲν τῷ 1893), «Εἰς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας» (δρᾶμα διδαχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βασιλικοῦ θεάτρου τῷ 1902 καὶ ἐκδοθὲν τῷ 1903), «Τὸ παιδί» (δρᾶμα διδαχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βασιλικοῦ θεάτρου τῷ 1904), «Ἡ βασίλισσα Σαξᾶ» (δρᾶμα διδαχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Συντάγματος τῷ 1907 καὶ ἐκδοθὲν τῷ 1908), «Ἡ Θεοδώρα» δρᾶμα διδαχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βασιλικοῦ θεάτρου τῷ 1908 καὶ ἐκδοθὲν τῷ 1909), «Ἡ ἀτμοσφαῖρα» (δρᾶμα διδαχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Κοτοπούλη τῷ 1910), «Παλιὲς ἀγάπες» (δρᾶμα διδαχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Κυβέλης τῷ 1911), «Ἡ δασκάλα τοῦ χωριοῦ» (δρᾶμα διδαχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Κοτοπούλη τῷ 1912), «Ὁ βασιλεὺς τῆς ρέγκας» (κωμῳδία διδαχθεῖσα τῷ 1914 καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1917), «Ἱππόλυτος Στεφανηφόρος» (διασκευὴ τῆς τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου διδαχθεῖσα τῷ 1915), «Ὁ ἄγνωστος» (δρᾶμα διδαχθὲν τῷ 1915), «Τὸ κάστρο τῆς Ὡρηᾶς» (μεσαιωνικὴ παράδοσις διδαχθεῖσα τῷ 1916), «Ξανθὲς μελαχροινὲς» (δρᾶμα διδαχθὲν τῷ 1918 καὶ ἐκδοθὲν τῷ 1916), «Τὸ κελεποῦρι» (κωμῳδία ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σ. Μελᾶ, διδαχθεισα τῷ 1918), «Τὸ ἐρωτικὸ καράβι» (κωμῳδία ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Π. Δημητρακοπούλου, διδαχθεῖσα τῷ 1921). Ἐπίσης τὰ μὴ διδαχθέντα: «Τὸ τζάκι» δρᾶμα, «Τσάϊ μπρίτζ» κωμῳδία, «Ἡ κυρία Λὼτ» δρᾶμα, «Ἡ ἀφίλητη» μεσαιωνικὸν παραμύθι, «Ἑλένη» ὁμηρικὸν δρᾶμα.

Συνέγραψεν ἐπίσης μετὰ τοῦ Π. Δημητρακοπούλου τὴν θεατρικὴν ἐπιθεώρησιν «Ἐδῶ κι᾽ ἐκεῖ», διδαχθεῖσαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Συντάγματος (1905), μετὰ τοῦ ἰδίου δὲ καὶ τοῦ Χ. Ἀννίνου τὴν θεατρικὴν ἐπιθεώρησιν «Παναθήναια» (1907—1923). Συνέγραψεν ἐπίσης τὸ κείμενον τῶν μελοδραμάτων τοῦ Θ. Σακελλαρίδη «Περουζὲ» καὶ «Στοιχειωμένο γεφύρι», μετὰ τοῦ Δεληκατερίνη δὲ τὸ κείμενον τῆς ὀπερέττας τοῦ Σ. Σαμάρα «Πόλεμος ἐν πολέμῳ», καὶ μετέφρασε τὰς τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου «Ἄλκηστις» καὶ «Ἀνδρομάχη», ἐκδοθείσας τῷ 1910.

Διηγήματα τοῦ Τσοκοπούλου εἶναι: «Ὁ Δασκαλοπετράκης» (δημοσιευθὲν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἄστυ» 1893—1894). Τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὸ Ἡμερολόγιον Σκόκου: «Γοργὴ τραγῳδία» (1910), «Ἄννα Κομνηνὴ» (1911), «Ὁ πειρασμὸς» (1912). Τὰ δημοσιευθέντα μετὰ τοῦ μυθιστορήματος «Ἡ θεατρίνα» (1912): «Ὁ εἰρηνοδίκης», «Ὁ Λάζαρος». Τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑλληνικὴ ἐπιθεώρησις»: «Ὁ πύργος τοῦ Καταλάνου» (Ἰούνιος 1924), «Ἆ! εἶναι ὡραία ἡ ζωή!» (Ἰούνιος 1926). Τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὸ περιοδικὸν «Εἰκονογραφημένη Εὔα»: «Περασμένα—ξεχασμένα» (Μάρτιος 1923). Τὰ ἀνέκδοτα: «Ἡ Παναγία ἡ γιάτρισσα», «Ὁ γάμος τῶν κρίνων», «Τὸ διαμάντι τῆς Γολκόνδας», Τὸ τραγούδι τοῦ κύκνου», «Οἱ Ντόναν Ντού», «Ὁ κουκοσκιάχτης», «Τὸ μυστήριο τῆς ζωῆς τοῦ Μανουὴλ τοῦ Φωκᾶ». Μυθιστορήματα δέ: «Ψυχὴ» (1909), «Θεατρίνα» (ἐκδοθὲν τῷ 1912 καὶ περιλαμβάνον καὶ 4 διηγήματα: «Πειρασμός», «Γοργὴ τραγῳδία» «Ὁ εἰρηνοδίκης», «Ὁ Λάζαρος»). Ἐπίσης τὰ παιδικὰ μυθιστορήματα: «Λέων Καρύκης» (1923), «Ἥρως τοῦ Αἰγαίου» (1924). Αἱ βυζαντιναὶ μονογραφίαι: «Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου» (1920), «Ὁ ἰδιωτικὸς καὶ κοσμικὸς βίος τῶν γυναικῶν τοῦ Βυζαντίου», «Ἡ πόλις τῶν θησαυρῶν», «Εὐδοκία Διγενῆ Ἀκρίτα», «Ἡ βυζαντινὴ ἀστυνομία», «Στέφανος Σαχλίκης», «Θεοφανώ». Αἱ πολεμικαὶ ἐντυπώσεις: «Ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν» (1913) καὶ «Ὁ Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος» (1914). Καὶ τὰ ἱστορικά: «Ἱστορία τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης» (1900), «Ἡ ἅλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς» (1914), «Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου» (1914), «Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία» (1904), «Κωνσταντῖνος ΙΒ΄» (1916), «Χ. Τρικούπης» (1896), «Θ. Κολοκοτρώνης» (1904), «Α. Μιαούλης» (1904), «Γ. Καραϊσκάκης» (1904), «Ρ. Φεραῖος» (1904). —Ω

Τσόκος, ἢ ***Τζόκος***. Ἰσχυρὸς βοηλᾶς (βογιάρος) ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κρούμου τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ διαδόχου Ὠμουρτὰγ (814—831). Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ τελευταίου ὡς στρατηγὸς-διοικητὴς προφανῶς ἔν τινι περιοχῇ τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τότε κατειλημμένων χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπέτεινεν ἀγριώτερον τὸν ὑπὸ τοῦ προκατόχου του ἀρξάμενον κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμόν. Κ. Μ. Α.

Τσοκοὺρ Χισὰρ *[Γεωγρ.]*˙ βλ. λ. *Τσουκοὺρ Χισάρ*.

Τσολάκογλους, ἢ ***Τζιολακόγλου Δημήτριος Κωνστ.*** Κατήγετο ἐκ Ρεντίνης τῶν Ἀγράφων, ὑπῆρξε δὲ ἄρχων τοῦ διαμερίσματος τούτου τῆς Θεσσαλίας διαπρεπέστατος, ἀκμάσας ἀπὸ τοῦ 1780 μέχρι τοῦ 1817. Ὑπῆρξεν ἑταῖρος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ εἷς τῶν ἰσχυροτέρων κοτζαμπάσηδων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἐκρατήθη εἰς Ἰωάννινα ὡς ὅμηρος ἀπὸ τοῦ 1817 μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁπότε, ἐπιζητήσας νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρεντίναν, ἀπηγχονίσθη (κατ᾽ ἄλλους ἐδηλητηριάσθη) ὑπὸ τοῦ Χουρσὶτ πασᾶ ἐν Λαρίσῃ τῇ 8 Ἰουλίου 1822, ὡς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος*, λίαν εὐπαίδευτος ἀνήρ, ὁ Γκαβοστέργιος ἢ Λογοθέτης ἐκ Φουρνᾶ τῆς Εὐρυτανίας, ὁ Ζαχαράκης ἐκ Ρεντίνης καὶ ἄλλοι Θεσσαλοὶ προὔχοντες, ὁμοίως μεμυημένοι εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ὁ πατήρ του ὑπῆρξεν ὁμοίως ἄρχων τῶν Ἀγράφων κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα. Ὁ Τσολάκογλους εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Ρεντίνῃ (1794), ἔτι δὲ καὶ ὁ χορηγὸς διὰ τὴν λειτουργίαν ἐν Ρεντίνῃ λαμπρᾶς ἑλληνικῆς σχολῆς. Τὰ ἐρείπια τῶν πύργων του ἐν Ρεντίνῃ ἐσῴζοντο μέχρι του 1925. Ν. Κ. Σ.

Τσολακόπουλος, ***Χρῆστος***. Συνταγματάρχης, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1868. Καταταχθεὶς νεώτατος εἰς τὸν στρατόν, εἰσήχθη εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον τῶν ὑπαξιωματικῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθε τῷ 1899 ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ. Μαθητὴς ὢν τοῦ σχολείου τούτου συμμετέσχεν εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Τῷ 1905 συμμετέσχεν, ἐπὶ κεφαλῆς σώματός τινος ἀνταρτῶν, εἰς τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα, καθ᾽ ὃν καὶ ἐτραυματίσθη. Ἔλαβεν ὡσαύτως μέρος εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1912—1913, καθ᾽ ὃν ἐτραυματίσθη εἰς τὰς πρὸ τῶν Ἰωαννίνων μάχας. Ὁμοίως εἰς τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον 1913 καὶ τέλος εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1917—1920). Ἀποστρατευθεὶς ἔκτοτε τῇ αἰτήσει του, ὡς συνταγματάρχης, ἀπέθανε τῷ 1923 ἐν Ναυπλίῳ, Ἡ κυβέρνησις, ἐκτιμῶσα τὰς ὑπηρεσίας του, προήγαγεν αὐτόν, ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου του, εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Ν ΚΛΣ

τσόλι (τό), καὶ ***τσούλι***˙ δημοτ., εὐτελὲς ἐπίστρωμα: «στρῶσέ του ἕνα τσόλι νὰ κοιμηθῇ», «σκούπισε τὰ πόδια σου 'ς τὸ τσούλι», «σκέπασε τ᾽ ἄλογο μὲ κάνα τσόλι».

τσολιᾶς (ὁ)˙ δημοτ., ὁ ἐνδεδυμένος μὲ τσόλι, ὁ φορῶν εὐτελῆ ἐνδύματα˙ || προσηγορία τοῦ εὐζώνου στρατιώτου, παλαιότερον μὲν εὐτελιστικῶς, ἐπειδὴ οἱ εὔζωνοι συνήθως ἦσαν ὀρεσίβιοι, εὐτελῶς ἐνδεδυμένοι, ἔπειτα δέ, ἀπὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὑπερηφάνως καὶ ἀνδροπρεπῶς.

Τσολλφεράϊν (Zollverein = τελωνειακὴ ἕνωσις). Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου χαρακτηρίζεται κατ᾽ ἐξοχὴν ἡ γερμανικὴ τελωνειακὴ ἕνωσις, ἥτις, ἄλλως, εἶναι καὶ ἡ πρώτη τελείου τύπου τελωνειακὴ ἕνωσις. Ἐθεσπίσθη, κατὰ πρῶτον, διὰ τοῦ πρωσσικοῦ νόμου τοῦ Μαΐου τοῦ 1818, ὅστις κατήργησε τὰ μεταξὺ τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν ὁμόρων καὶ ἄλλων γερμανικῶν κρατῶν τελωνειακὰ σύνορα, ἐπιτρέψας ἐλευθέραν τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἐξαγωγήν, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος, πραγματοποιηθέντα διὰ τῆς ὑπογραφῆς συμβάσεων, μέχρι τοῦ 1836, μετὰ πάντων τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν. Τῷ 1854 ἡ ἕνωσις αὕτη ἐπεξετάθη, διὰ μερικῆς συμμετοχῆς τῆς Αὐστρίας, μέχρι τοῦ Πρωσσοαυστριακοῦ πολέμου τοῦ 1866. Μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ἡ γερμανικὴ τελωνειακὴ ἕνωσις ἐξέλιπεν αὐτομάτως διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας (βλ καὶ λ. *τελωνειακὴ* ἕνωσις). Θ. Κ.

Τσόλμαν Ἰντὲλ *[Γεωγρ.]*˙ βλ. λ. *Κάμα*.

Τσολοτὸγ-Κουργκὰν (Zolotoj-Kurgan = Ὁ χρυσοῦς τύμβος). Εἷς τῶν σημαντικωτέρων ἐκ τῶν

Digitized by Google

τυμβοειδῶν τάφων ἀρχαιοτέρας σκυθικῆς ἐποχῆς τῆς Κριμαίας (ΣΤ'—Ε' αἰῶνος π. Χ.) μετὰ τριῶν ὀκλαζόντων παλαιοτέρων σκελετῶν καὶ ἑνὸς σκυθικοῦ, μετὰ σιδηρῶν ὅπλων, ὀρειχαλκίνων καὶ χρυσῶν κτερισμάτων, δεικνυόντων μεγάλην ἑλληνικὴν ἐπιρροήν. Ὅμοιοι οἱ *Κουργκὰν Τσουρόβκα.* Ι. Γ. Κ.

Τσολούλα (Cholula) *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὴ πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Πουέμπλα, κειμένη 10 χλμ βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Πουέμπλα. Ἐν αὐτῇ σῴζεται ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐν Ἀμερικῇ πυραμίδων, ἥτις καταλαμβάνει ἐμβαδὸν 11 ἑκταρίων καὶ ἔχει ὕψος 54 μ., εἶναι δὲ κόλουρος, φέρουσα ἄλλοτε ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀρχαίους ναοὺς νῦν δὲ μίαν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν τῆς Παρθένου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ πυραμὶς τῆς Τσολούλα ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Χελούα διὰ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὡς καταφύγιον ἐν περιπτώσει νέου κατακλυσμοῦ. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ πόλις ὑπῆρξε πρωτεύουσα ἰθαγενοῦς κράτους διοικουμένου θεοκρατικῶς καὶ τόπος προσκυνήματος, εἰς τὸν ὁποῖον συνέρρεον πολυάριθμοι ἐπισκέπται ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ Μεξικοῦ, προσφέροντες πλούσια δῶρα. Ἠρίθμει τότε 365 ναούς, 400 πύργους καὶ 20.000 οἰκιῶν, ἦτο δὲ θαυμασίως ρυμοτομημένη καὶ διεξῆγε ζωηρὸν ἐμπόριον. Δῃωθεῖσα τῷ 1519 ὑπὸ τοῦ Κορτὲς δὲν κατώρθωσεν ἔκτοτε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν παλαιὰν ἀκμήν της, ὁ δὲ σημερινὸς πληθυσμός της ἀνέρχεται εἰς 6 500 κατοίκους. Χ. Δ.

Τσόμα (Csoma), *Ἀλέξανδρος*. Οὖγγρος ἐξερευνητὴς καὶ γλωσσολόγος (1798—1842). Μετὰ σπουδὰς ἰατρικῆς, ἀνεχώρησεν εἰς Ἀσίαν, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀνεύρῃ τὸ κέντρον τῆς ἐξορμήσεως τοῦ μαγυαρικοῦ ἔθνους. Ἐπεχείρησε μακρὰς καὶ ριψοκινδύνους ἐξερευνήσεις, κατορθώσας τῷ 1812 νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Θιβέτ, ὅπου ἐνεκλείσθη ἐπὶ ἔτη εἰς τὰ βουδδικὰ μοναστήρια καὶ ἐμελέτησε κατὰ βάθος τὴν θιβετικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν. Ἔγραψε: λεξικὸν καὶ γραμματικὴν τῆς θιβετικῆς γλώσσης, εἰς δὲ τὸ περιοδικὸν τῆς Καλκούτας «Ἀσιατικαὶ ἔρευναι» ἐδημοσίευσε πολυτίμους ἀναλύσεις καὶ πραγματείας περὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων τοῦ Θιβέτ. Θ. Κ.

Τσομακλῆδες (οἱ) ἢ *Τσομανταγλῆδες* καὶ *Τσουμακλῆδες*. Μικρασιατικὴ φυλὴ κατοικοῦσα παρὰ τὸ Τσομὰκ-ντάγ, παρὰ τὰ Μύλασα τῆς Καρίας. Καυχῶνται ὅτι κατάγονται ἐξ Ἑλλήνων, τὰ δὲ χωρία, ἅτινα κατοικοῦν, ὀνομάζονται *Γιουνάν-κιοΐ* (= Ἑλληνοχώρια).

Τσομὰκ-ντὰγ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Τουρκίας ἐν τῇ Καρίᾳ (Μούγλα), ὁ ἀρχαῖος *Κριός*, ἔκφυσις τοῦ Λάτμου.

Τσομάκωφ, *Στογιάν*. Βούλγαρος πατριώτης διακριθεὶς κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας τῆς πατρίδος του καὶ συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀφύπνισιν τῶν Βουλγάρων (1817—1893). Ἐγεννήθη εἰς Κοπριβστιτσαν, ἐσπούδασεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Φιλιππουπόλεως, διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Καΐρη ἐν Ἄνδρῳ καὶ ἐφοίτησεν εἰς γυμνάσιόν τι τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων ἔσχον βαθεῖαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν. Ἐσπούδασε κατόπιν ἰατρικὴν εἰς τὴν Πίζαν, τὴν Φλωρεντίαν καὶ τοὺς Παρισίους, μεθ' ὃ ἐγκατεστάθη ὡς ἰατρὸς ἐν Φιλιππουπόλει. Ἐνταῦθα κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐπανῆλθεν εἰς Φιλιππούπολιν (1878), ὅπου καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τ. Β.

Τσομλέκιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Λέσβου (βλ. *Τσουκαλοχώρι*).

Τσομλεκτσῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Διπόταμον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσόμπα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μοναστήρι(ον)* Νέον (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

τσομπάνης, ***τσομπανοπούλα*** κτλ.· βλ. *τσοπάνης, τσοπανοπούλα* κτλ.

Τσομπανιάν, *Ἀρσάγκ*. Εἷς τῶν διαπρεπεστέρων συγχρόνων ἐκπροσώπων τῆς ἀρμενικῆς διανοήσεως καὶ φιλολογίας, ποιητής, κριτικὸς καὶ δημοσιογράφος. Ἐγεννήθη τῷ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐσπούδασε δ' ἐν τῇ αὐτόθι κεντρικῇ ἀρμενικῇ σχολῇ τοῦ Γαλατᾶ. Ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ διετέλεσε, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του, καθηγητὴς τῆς ἀρμενικῆς φιλολογίας μέχρι τοῦ 1895, ὁπότε, φεύγων τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει σφαγὰς τῶν Ἀρμενίων ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς Παρισίους, ἔνθα καὶ διαμένει μέχρι σήμερον, ἐκδίδων τὸ φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν περιοδικὸν «Ἀνναχὶτ» (= Ἄρτεμις). Εἰς τὰ ἀρμενικὰ γράμματα ἐνεφανίσθη ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας, ἐξέδωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ περιοδικὸν «Ντζαγκὶκ» (= Ἄνθος) καὶ συνειργάσθη εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἀρμενικὰ φιλολογικὰ ὄργανα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Φαντάζιο». Ἀλλ' ἡ σημαντικωτέρα περίοδος τῆς ἐργασίας του ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐν Παρισίοις ἐγκαταστάσεώς του. Ἡ καταγωγή του, ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἀξία κατέστησαν τὸν Τσομπανιὰν λίαν προσφιλῆ εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα, κατὰ τρόπον ὑπενθυμίζοντα τὸν τοῦ ἡμετέρου Ζὰν Μωρεάς. Ὑπῆρξε συνεργάτης εἰς πλεῖστα γαλλικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ἔγραψε δὲ καὶ πλεῖστα ἔργα εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην γνωστὴν τὴν ἀρμενικὴν ἱστορίαν, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς αὐτόχρημα τραγικὰς τύχας τῆς χώρας του. Ἐκ τῶν ἔργων του σημειοῦμεν τὰ ἀκόλουθα: Ποιήματα: «Πρωϊνὲς φωνὲς» (καὶ γαλλιστὶ Voix de l'aurore), «Ποιήματα» (Κωνσταντινούπολις), «Angoisse», «Dans la nuit», «Sur la colline», «Ὁ ροδὼν τῆς Ἀρμενίας» (Παρίσιοι). Μυθιστορήματα: «Ἡ ἔντυπος δόξα». Μελέται καὶ μεταφράσεις: «Αἱ σφαγαὶ τῆς Ἀρμενίας» (1896, μὲ πρόλογον τοῦ *Γ. Κλιμανσώ*), «Ἀρμενία, ἡ ἱστορία της, ἡ φιλολογία της, ἡ δρᾶσις της ἐν Ἀνατολῇ» (1897, μὲ πρόλογον τοῦ *Ἀνατὸλ Φρανς*), «Ζεϋτοὺν» (Ἀρμενικὴ πόλις, 1897 μὲ πρόλογον τοῦ *Βικτ. Μπεράρ*), «Ἀρμενικὰ ποιήματα, παλαιὰ καὶ σύγχρονα» (1902, μὲ πρόλογον *Γαβρ. Μυύριὒ*), «Δημώδη ἀρμενικὰ ποιήματα» (μὲ πρόλογον τοῦ *Π. Ἀδάμ*, βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, 1903), «Ναγὰς Ὀβλατάν», «Ναχαμπὲτ Κουτσάκ», «Οἱ Ἀρμένιοι τροβαδοῦροι» (1906), «Φυσιογνωμίαι» (1929) καὶ ἄλλα. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ θεατρικὰ ἔργα. Ὡσαύτως ὁ Τσομπανιὰν ὑπῆρξε σημαντικώτατος μεταφραστής, εἴτε ἀρμενικῶν ἔργων, πεζῶν καὶ ἐμμέτρων, εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἴτε ἀντιστρόφως γαλλικῶν, ἐν οἷς καὶ ὅλης τῆς σειρᾶς τοῦ Ζὰν Μωρεάς, εἰς τὴν ἀρμενικήν, γενόμενος ἐκ τῶν κυριωτέρων διερμηνέων τοῦ γαλλικοῦ συμβολισμοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς πατρίδος του, οἱ νεαρώτεροι ποιηταὶ τῆς ὁποίας ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς ταύτης σχολῆς καταφανῆ καὶ ἀνεξαιρέτως. Εἶναι ἱππότης τοῦ γαλλικοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ Τσομπανιὰν εἶναι λυρικὸν καὶ εἰδικώτερον ρωμαντικόν. Διαπνεόμενος ὑπὸ δυνάμεως, εὐαίσθητος καὶ γραφικός, ὁ ποιητὴς ἐμφανίζει καὶ πρωτοτυπίαν κατὰ πολὺ ἀνωτέραν πλείστων συγχρόνων αὐτοῦ Ἀρμενίων ρωμαντικῶν ποιητῶν, οἵτινες ὑπερβολικώτερον ὑπέστησαν τὰς ἐκ τῆς ρωμαντικῆς γαλλικῆς φιλολογίας ἐπιδράσεις. Οὐχ ἧττον καὶ αὐτὸς οὗτος, δυνάμενος νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τοὺς εἰς τὴν Δύσιν ἀποδήμους ἄλλων ἐθνῶν, οἷοι ὁ ἡμέτερος Μωρεὰς καὶ ὁ Ρῶσος Τουργκένιεφ, καθὸ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀποστὰς καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ φυλετικῶν περιπετειῶν τῆς Ἀρμενίας, ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν ἀνατολίτιδα Δύσιν, καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν καθαυτὸ Ἀνατολήν, καὶ δὴ τὴν Ἀρμενίαν, τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας, φιλοπόλεμον ἢ φιλόμυθον, ἐξηγριωμένην καὶ μισαλλόδοξον, ἡρμήνευσαν οἱ παλαιότεροι Ἀρμένιοι ἐπικοὶ ἢ οἱ νεώτεροι ἐθνικοὶ λυρικοὶ αὐτῆς ποιηταί, ὡς ὁ Καμὰρ Κατιμπα, ὁ Ἀχαρονιὰν καὶ ἰδίᾳ ὁ σφαγεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων Βαρουζάν. Ὁ ἐθνικὸς πατριωτισμὸς τοῦ Τσομπανιὰν παρουσιάζεται μεγαλοπρεπὴς μέν, ἀλλ' ἤρεμος, ὀραματικὸς καὶ ρωμαντικός, ἐνῷ ἐξ ἄλλου τὸ ἔργον αὐτοῦ φέρει ἀνεπτυγμένα ψυχολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ συναισθήματα ἐπίκτητα καὶ δευτερογενῆ. Ἡ τοιαύτη ὅμως μορφὴ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ κατέστησε τὸν Τσομπανιὰν καὶ προσιτὸν καὶ ἀγαπητὸν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου πολλὰ ἐκ τῶν ποιημάτων του μετεφράσθησαν κατὰ καιροὺς εἰς πεζόν, ἐκ τῶν γαλλικῶν μεταφράσεων αὐτοῦ τούτου τοῦ ποιητοῦ ἢ ἑτέρων. Ἐπίσης πολλὰ τῶν ποιημάτων του ἐτονίσθησαν ὑπὸ τῶν H. Moreau-Febure καὶ Ottorino Respighi.

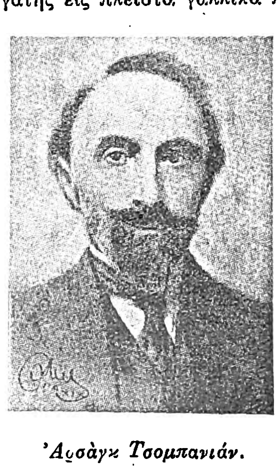

Ἀρσὰγκ Τσομπανιάν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Astour Navarian*, «Anthologie des Poëtes Arméniens».

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τσομπάνκιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κατ. (1928) 565. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 1.687 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἀτάρνη, Αὔρα, Δίκελα, Μεσημβρία, Μέστη, Μουσάκιον, Πέραμα* καὶ *Πλάκα*. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Μετωνομάσθη εἰς *Συκαράγην*.

Τσομπανλὰρ-τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὁ ἀρχαῖος *Εὔαρχος* (βλ. λ.).

Τσομπανλῆ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Διαλεκτοῦ (Ἀβραμηλίου) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 319. Μετωνομάσθη εἰς *Ἀβραμηλιάν*.

—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βοσκοχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Τσομπὰν-μαχαλὲ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ποίμνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσομπὰν Μπουνὰρ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀν. Θράκῃ χωρίου *Στάνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

τσομπᾶνος (ὁ), ἢ ***τσοπᾶνος***· βλ. λ. *βοσκός*.

Τσόμπελτιτς (Zobeltitz). —1) *Χὰνς φὸν* —. Γερμανὸς μυθιστοριογράφος (1853—1918). Διετέλεσεν ἀξιωματικός, εἶτα δέ, παραιτηθεὶς τοῦ στρατεύματος, ἀφωσιώθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ πρῶτα μυθιστορήματά του ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Χὰνς φὸν Σπίλμπεργκ*. Ἔγραψεν: «Ὁ πρῶτος ἔρως τῆς πριγκιπίσσης» (1891), «Ἡ αἰωνία μνηστὴ» (1894), «Τάλμα» (1898), «Ἕνας σπουδαῖος ἄνθρωπος» (1900), «Ἡ θεία ἀπὸ τὴν Σπάρτην» (1901), «Ἐργασία» (1904), «Τὸ μυθιστόρημα τῆς δεσποινίδος τοῦ ἀσύλου» (1907), «Ὁ ἅγιος Σεβαστιανὸς» (1908), «Ἀπὸ τὸ Μὰρκ» (1910), «Τὸ τριπλὸ ἄστρο» (1913), «Νίκη» (1914) κ. ἄ. Ἐπίσης ἔγραψεν ἀξιόλογον αὐτοβιογραφίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁδὸς Λιχτενφέλντερ».

—2) ***Φεντὸρ*** *φὸν* —. Γερμανὸς συγγραφεύς, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἔγραψε μυθιστορήματα, ἐν οἷς περιγράφει κατὰ προτίμησιν τὰ ἤθη καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀριστοκρατικῶν κύκλων τῆς Γερμανίας: «Ὁ χιτὼν τοῦ Νέσσου» (1886), «Οἱ ραδιοῦργοι» (1888), «Οἱ Ἰωαννῖται» (1894), «Τὸ δολοφονημένο δάσος» (1898), «Καλύτερα ἀφέντης παρὰ δοῦλος» (1900), «Τρία κορίτσια στὸν ἐργαλειὸ» (1912), «Τὸ νοικοκυριὸ στὴν ξενητειὰ» (1917), «Οἱ ἐκθρονισμένοι» (1923) κ. ἄ. Ἐπίσης ἔγραψε δράματα («Ἡ κρίσις τοῦ κόσμου» (1894), «Οἱ τύραννοι τῆς εὐτυχίας» (1897), «Τὰμ-τὰμ» (1899) κ. ἄ.). Ἀπὸ τοῦ 1897 εἶναι πρόεδρος τοῦ συλλόγου τῶν βιβλιοφίλων. Λ. Κ.

Τσονάρο (Zonaro), ***Φαῦστος***. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν ἀπεικόνισιν λαϊκῶν τύπων καὶ χαρακτηριστικῶν σκηνῶν ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Ἰταλίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Βενετίας. Ἀπὸ τοῦ 1891, ἐγκατασταθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξετέλεσε σειρὰν ὅλην περιφήμων συνθέσεων, μὲ θέματα εἰλημμένα ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Ἀνατολῆς, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἀπέκτησε παγκόσμιον φήμην καὶ ἔτυχε τῆς προστασίας τοῦ σουλτάνου, ὀνομασθεὶς ζωγράφος τῆς αὐλῆς. Ἐκ τῶν πρώτων (τῶν ἰταλικῶν) ἔργων του κυριώτερα θεωροῦνται: «Αἱ μοδιστροῦλες», «Οἱ παληοὶ φίλοι», «Λαϊκὴ ἑορτή», «Ρόδα καὶ ἀγκάθια», «Ἄνθος τοῦ ἀγροῦ» κλπ., ἐκ δὲ τῶν ζωγραφηθέντων ἐν Τουρκίᾳ τά: «Νεαρὸς σκλάβος», «Κεφαλὴ ἰμάμη», «Ἐσωτερικὸ τζαμιοῦ», «Στὴ γέφυρα», «Τὸ τζαμὶ τῆς Βαλιδὲ-σουλτάνας», «Μπαϊράμ», «Ἡ ἐπίθεσις», «Γιανγκὶν βάρ», τὸ τρίπτυχον «Τὸ χαμάμ», «Νεαρὰ Κιρκασιανή», «Ἀνατολικὴ ἁρμονία», «Ἡ δαλίσκη» κλπ. Τὰ τρία τελευταῖα εἶναι κρητιδογραφίαι, εἰς τὰς ὁποίας ὁ καλλιτέχνης ἐσημείωσεν ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν. Χ. Δ.

Τσόνγκραντ (Csongràd) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῇ ὁμωνύμῳ κομιτείᾳ, κειμένη παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Τεισία καὶ Καίρανς. Εἶναι σημαῖνον κέντρον ἐμπορίου σιτηρῶν καὶ ἔχει ἀλευροβιομηχανίαν. Κάτ. (1920) 25.890. Ἡ ὁμώνυμος κομιτεία ἐκτείνεται ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Τεισία, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Νοτιοσλαυΐας, εἶναι δὲ ἐξ ὁλοκλήρου πεδινή. Ἔκτασις 1885 τ. χλμ., κάτ. (1920) 142 350, κατὰ τὸ πλεῖστον Οὖγγροι, γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι. Πρωτεύουσα Σέντες. Χ. Δ.

τσόνι (τό)· δημοτ., τὸ πτηνὸν σπίνος.

Τσόνια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις τῆς ΒΑ ἐσχατιᾶς τῆς Λέσβου, ἔχουσα ΒΔ. κέρας τὸ ἀκρωτήριον Φέρος καὶ ΝΑ. τὸ Τομάρι. Ἐν αὐτῇ ἀναπεπταμένοι πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ἀδραμυττίου, οἱ ὅρμοι *Γενὴ-λιμάν, Πεγιες, Φεράσια* καὶ *Τσόνια* καὶ νησὶς *Μονόπετρο* ἢ *Βουρδούλακας*. Σ. Ε. Λ.

Τσόνος (Chonos) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τῆς Χιλῆς, κείμενον κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Παταγονίας, πρὸς Β. τῆς χερσονήσου Ταϊτάο καὶ πρὸς Ν. τῆς νήσου Τσιλοέ. Ἀποτελεῖται ἐκ 45 κυρίων νήσων καὶ ὑπερχιλίων μικροτέρων, καταλαμβάνει δὲ συνολικὴν ἔκτασιν 12 000 τ. χλμ. Εἶναι ὀρειναὶ καὶ βραχώδεις, καλυπτόμεναι ὑπὸ πλουσίας βλαστήσεως. Ἡ ὑψίστη κορυφή των (1660 μ.) κεῖται ἐπὶ τῆς νήσου *Μαιταλένα*, μεγαλυτέρας τοῦ συμπλέγματος. Ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἰθαγενῶν Ἰνδῶν, οἵτινες εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεξάρτητοι. Δια-

Digitized by Google

ητικῶς τὸ ἀρχιπέλαγος Τσόνος ὑπάγεται εἰς τὸν ομὸν Τσιλοέ. Χ. Δ.

τσόντα (ἡ)· δημοτ., τὸ πρόσθετον τοῦ ἐνδύμα-ος, ὅταν εἶναι ἀβγατιστό, τεμάχιον ὑφάσματος ιυρραπτόμενον μετ' ἄλλου πρὸς ἀπάρτισιν ὅλου, ιβγάτισμα.

τσοντάρω· δημοτ., προσθέτω τσόνταν, ἀπαρτίζω ιὲ τσόνταν, συρράπτω ἀβγάτισμα, ἀβγατίζω.

Τσόντεκ (Zondek), ***Βερνάρδος***. Γερμανὸς γυναι-αλόγος, γεννηθεὶς τῷ 1891. Ἀπὸ τοῦ 1926 δια-ελεῖ καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερο-ίνου. Ἀνεῦρε τὴν ἀλληλοεξάρτησιν τῆς ἐσωτε-ικῆς ἐκκρίσεως τῆς *ὑποφύσεως* καὶ *ᾠοθήκης*, ἐκ ῆς γνώσεως δὲ ταύτης προέκυψεν, ἐν συνεργασίᾳ ιετὰ τοῦ Ascheim, ἡ διαγνωστικὴ αὐτοῦ μέθοδος ῆς ἐγκυμοσύνης διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν οὔρων ῆς ἐγκύου. Ἐπίσης εἰσηγήθη εἶδος *βαθυθερμο-ιέτρου* πρὸς καταμέτρησιν τῆς θερμοκρασίας τῶν σω ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ο. Ρ.

— **Τσόντεκ** (Zondek), ***Ἕρμανν***. Γερμανὸς βιολό-ος, γεννηθεὶς τῷ 1887. Ἀπὸ τοῦ 1926 διατελεῖ αθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου καὶ ι εὐθυντὴς τοῦ αὐτόθι πολιτικοῦ νοσοκομείου. Ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφερούσας ἐργασίας ἐπὶ τῆς *ναλλαγῆς τῆς ὕλης*, τῶν *νόσων τῆς καρδίας καὶ τῶν εφρῶν*, τῆς *ἀδδισωνείου νόσου*, τοῦ *προβ ισεδο-ίειου* κλπ., ἀλλὰ κυρίως κατέστη γνωστὸς διὰ τὰς ρεύνας του ἐπὶ τῶν *ἔσω ἐκκρίσεων*. Ο. Ρ.

Τσοντίλας. Προσωνύμιον τοῦ *Ἀναστασίου Μο-αστηριώτου*, διδάξαντος ἐν τῇ σχολῇ τῆς Πάργας αὶ συνεργασθέντος μετὰ τοῦ Χριστοφόρου Περ-αιβοῦ κατὰ τὴν α΄ δεκαπενταετίαν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος.

Τσόντος. Ὄνομα κρητικῆς οἰκογενείας ἐξ Ἀ-κύφου τῶν Σφακίων, καταγομένης ἐκ τῆς ἱστο-ικῆς οἰκογενείας τῶν *Πατέρων* ἢ *Μαυροπατερων*, λάδου τῆς βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν *Σκορδυ-ῶν*. Κυριώτερα μέλη αὐτῆς ὑπῆρξαν:

—1) ***Μανοῦσος***. Ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 769. Ἦτο υἱὸς τοῦ *Πώλου* ἢ *Πώλακα Μαυροπατέ-ου*, πεσόντος κατὰ τὴν εἰς Κρούσια μάχην τῷ 770. Παραμείνας ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ ὀρφανὸς πα-ρός, προσέλαβε, κατὰ τὴν κρητικὴν συνήθειαν, τὸ πώνυμον τῆς μητρός του (οἰκογενείας Τσόντου ξ Ἀραδένης) καὶ οὕτως ἐγένετο ὁ γενάρχης τῆς ξ Ἀσκύφου οἰκογενείας τῶν Τσόντων. Ὁ Μα-οῦσος διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του κατὰ τὸν γῶνα 1821—1830, τῷ δὲ 1833, συλληφθεὶς διὰ όλου ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Κρήτης Μου-ταφᾶ πασᾶ, ἀπηγχονίσθη ἐν Ἀσκύφῳ.

—2) ***Λάμπης***, ἢ ***Τσοντολάμπης***. Υἱὸς τοῦ προ-γουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1825. Μετέσχεν ὡς πλαρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως 1866—1869, ἧς πῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ὑποκινητῶν.

—3) ***Γεώργιος***, ἢ ***καπετὰν Βάρδας***. Ὑποστρά-ηγός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Σφα-ίοις τῷ 1871. Εἰσαχθεὶς τῷ 1888 εἰς τὸ στρατιω-ικὸν σχολεῖον Εὐελπίδων, ἐξῆλθε τῷ 1893 ἀνθυ-ολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Συμμετέσχε τῆς ρητικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1896 καὶ τῷ 1897 ῆς εἰς Κρήτην ἐκστρατείας τοῦ συνταγματάρχου . Βάσσου. Κατὰ τὸν μακεδονικὸν Ἀγῶνα διετέ-εσεν ἀρχηγὸς ἀνταρτικοῦ σώματος εἰς τὴν περι-έρειαν Μοναστηρίου ἀπὸ τοῦ 1904 μέχρι τοῦ 907. Συμμετέσχεν ὡσαύτως τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ ολέμου (1912—1913) ὡς ὑπασπιστὴς τῆς I με-αρχίας καὶ εἶτα ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου ῆς III μεραρχίας. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἑλληνο-ουλγαρικοῦ πολέμου (ἔαρ 1913), ἀποσταλεὶς ἐπὶ εφαλῆς τμήματος στρατοῦ καὶ ἀνταρτικῶν σω-άτων εἰς τὰς περιφερείας Κιλκίς, Σερρῶν καὶ ράμας, ἐξεδίωξε τὰς μαστιζούσας αὐτὰς βουλγα-ικὰς συμμορίας. Τῷ 1914, ταγματάρχης ὤν, συμ-ετέσχε τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος, ὡς ἀρ-ηγὸς τῆς περιφερείας Κορυτσᾶς, καὶ ἀφοῦ κατέ-αβε τὴν πόλιν ταύτην διωρίσθη στρατιωτικὸς αὶ πολιτικὸς διοικητὴς αὐτῆς μέχρι τοῦ Ὀκτω-ρίου 1914, ὅτε παρέδωσε τὴν πόλιν εἰς τὸν τα-ικὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Ἀπομακρυνθεὶς τῷ 917 τοῦ στρατεύματος, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνερ-ὸν ὑπηρεσίαν τῷ 1920 μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συν-αγματάρχου. Διετέλεσε διοικητὴς τοῦ στρατιωτι-οῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ εἶτα φρούραρχος Ἀ-ηνῶν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1922, ὅτε, καταδιω-θεὶς ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐφυλακίσθη καὶ ἀπε-ρατεύθη. Τῷ 1926 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον. ολιτευθεὶς ἔκτοτε ἐν Μακεδονίᾳ, ἐξελέγη δὶς ουλευτὴς τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος, τὸν μὲν Σεπτέμ-ριον 1932 ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης, τὸν δὲ Μάρ-ιον 1933 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καστορίας.

—4) ***Μανοῦσος***. Ὁπλαρχηγός, συμμετασχὼν εἰς ρητικὴν ἐπανάστασιν 1896—1897.

—5) ***Μιχαὴλ***. Ὁπλαρχηγός, ἀδελφὸς τοῦ προ-ουμένου. Συμμετέσχε τῆς Κρητικῆς ἐπαναστά-εως 1896—1897, τοῦ μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ οῦ 1904 μέχρι τοῦ 1907, τῆς ἐκστρατείας τῆς ίου (1912) καὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ Ἀγῶνος (1914). Ν. ΚΛΖ

Τσόπακας */Γεωγρ./*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότη-τος Δρυάλου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 91.

Τσοπαλάδες */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λυγαριὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

τσοπάνα (ἡ)· θηλ. τοῦ *τσοπάνης*, γυνὴ ἢ κόρη βοσκός.

τσοπανάκος (ὁ)· παῖς βοσκός, τσοπανόπουλο.

Τσοπανάκος. Ὄνομα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐγένετο κυρίως γνωστὸς ὁ ἐκ Δημητσάνης ποιητὴς τοῦ ἀγῶνος *Παναγιώτης Κάλλας* (1789—1825). Ἐφοί-τησεν ἐν τῇ περιφήμῳ σχολῇ τῆς ἰδιαιτέρας αὐ-τοῦ πατρίδος, λόγῳ ὅμως τῆς ἀσθενικῆς του κρά-σεως ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του ἀπὸ τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Ἀνδρωθεὶς παρέμεινε κυφὸς καὶ εἰς ἄκρον βραχύ-σωμος, ὢν δὲ ἀνίκανος πρὸς ἐργασίαν, διήρχετο τὰς ἡμέρας του ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Δημητσάνης σατιρίζων τοὺς συμπολίτας του δι' εὐφυῶν στίχων. Εὐθὺ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔσπευσε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν μαχητῶν καὶ διὰ φλογερῶν πατριωτικῶν ποιημάτων καὶ ὕμνων πρὸς τοὺς ἀνδραγαθοῦντας, ἐξῆπτε τὸ πολεμι-

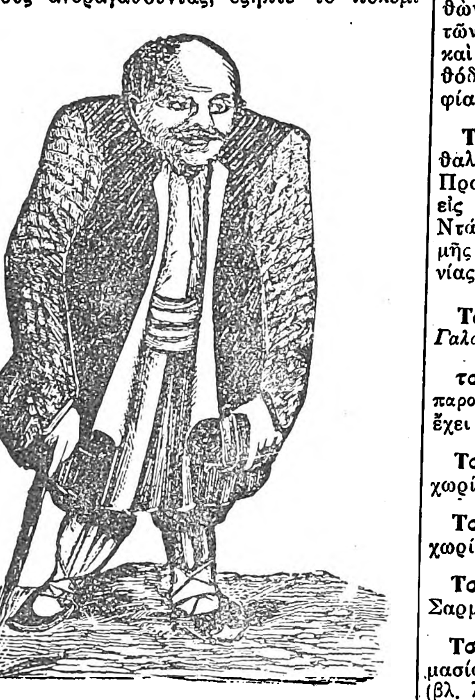

Τσοπανάκος.

κὸν αὐτῶν φρόνημα, οὐκ ὀλίγας προσφέρων διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα. Ἰδιαιτέρως ἠγάπα καὶ ἐθαύμαζεν, ἐξ ὅλων τῶν ὁπλαρχηγῶν, τὸν Νικηταρᾶν, τοῦ ὁποίου τὴν σπά-θην ἐχαρακτήριζεν ὡς τὴν τουρκοφόνον «ἑλ-ληνικὴν ρομφαίαν», ἐτίμα δὲ ἐπίσης τὸν Κολοκο-τρώνην καὶ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους ἀρχη-γούς, ὡς καὶ τοὺς νησιώτας ναυτικούς, ψάλλων ἰδιαιτέρως τοὺς κατὰ θάλασσαν θριάμβους, τὴν ἀνδρείαν τοῦ Κανάρη καὶ τὴν στρατηγικότητα τοῦ Μιαούλη. Αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες 1824 μεγάλως ἐλύπησαν τὸν Τσοπανάκον, ὅστις, στερηθεὶς τῆς προστασίας τῶν ὑποστηρικτῶν αὐτοῦ Νικηταρᾶ καὶ Κολοκοτρώνη, ἐδοκίμασε διαφόρους στερή-σεις. Ἀποθανὼν τῷ 1825 ἐτάφη ἐν Δημητσάνῃ. Τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἀγῶνα ποιήματά του ἐξεδό-θησαν τὸ πρῶτον τῷ 1838 ὑπὸ Παπαδοπούλου καὶ εἶτα ἐκ δευτέρου τῷ 1878. Ἐξ ἀντιθέτου οἱ σατιρικοί του στίχοι ἀπωλέσθησαν, σῴζεται δὲ μόνον ἓν τετράστιχον, ὅπερ συνέθεσεν ὁ Τσοπανά-κος, ὅτε ὁ Νικηταρᾶς τῷ ἐδώρησεν, ἀπὸ τὰ λά-φυρα μιᾶς μάχης, κολοβὸν ἵππον, διὰ νὰ περιτρέχῃ ἔφιππος τὰ στρατόπεδα. Ἡ γλῶσσα τοῦ Τσοπανά-κου περιλαμβάνει ἀνάμεικτα στοιχεῖα τῆς καθα-ρευούσης καὶ τῆς δημοτικῆς, ὁ δὲ στίχος παρου-σιάζει πολλάκις ἀτελείας περὶ τὴν ὁμοιοκαταλη-ξίαν καὶ μετρικὰς ἀνωμαλίας. Τὸ περιεχόμενον ὅμως, ἐμπνευσμένον ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων ἐπεισο-δίων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, προεκάλει τὸν θαυ-μασμὸν καὶ ἐξῆπτε τὸν πατριωτισμὸν τῶν μαχη-τῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Χ. Δ.

τσοπάνης (ὁ), κοιν. ***τσοπᾶνος***, θηλ. *—ισσα*· δημοτ., ὁ βοσκὸς ἰδίᾳ προβάτων ἢ αἰγῶν, ποιμήν ‖ πληθ. *τσοπανηδες* καὶ *τσοπαναραῖοι*: «κατεβαίνουν οἱ τσοπαναραῖοι 'ς τὰ χειμαδιά».

Τσοπανλάδες */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος χωρίου *Λυ-γαριὰ* (βλ. λ.).

τσοπανοπούλα (ἡ)· γυνή, κόρη βοσκός, ποιμε-νίς· ‖ ἡ θυγάτηρ τοῦ τσοπάνη, βοσκοπούλα.

τσοπανόπουλο (τό)· παῖς βοσκός, ποιμενίσκος. ‖ ὁ υἱὸς τοῦ τσοπάνη.

τσοπᾶνος (ὁ)· ἄλλως *τσοπάνης* (βλ. λ.).

τσοπανόσκυλο (τό), καὶ *—σκύλος*· ὁ σκύλος τῶν τσοπαναραίων, τῶν ποιμένων, ποιμενικὸς κύων, ἄλλως *μαντρόσκυλο*.

Τσόπελι */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἐλάσσων λιμνοθά-λασσα καὶ ἰχθυοτροφεῖον τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ (πλάτ. 39° 02' 30" Β., μῆκ. 20° 46' 30" Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρ. 10: «Ἀμβρακικὸς κόλ-πος») κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ στομίου τοῦ Λούρου. Σ. Ε. Λ.

τσόπελος (ὁ)· δημοτ. συνήθ. πληθυντικῶς· προση-γορία ὑπὸ τῶν βλαχοποιμένων τῶν ἐχόντων μόνι-μον κατοικίαν καὶ ἀσχολουμένων ἰδίᾳ εἰς τὴν γεωρ-γίαν: «ἦρθαν οἱ τσοπέλοι 'ς τὸ μαντρὶ ν' ἀγοράσουν τυρί».

Τσοποτός, ***Δημήτριος***. Ἐγεννήθη ἐν Πορτα-ριᾷ τῷ 1860. Ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐν Ἀθήναις τῷ 1877 καὶ κατόπιν ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν πρὸς σπουδὴν τῶν φυσικῶν καὶ γεωρ-γικῶν ἐπιστημῶν, ἃς ἀποπερατώσας ἐξησκήθη πρακτικῶς ἐν Σιλεσίᾳ καὶ Βάδεν. Τῷ 1882 κατελ-θὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεδόθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν μεγάλων ἐν Θεσσαλίᾳ τσιφλικίων Νεμπεγλὲρ καὶ Λέσανης, ὅπου ἐφήρμοσε νέας γεωπονικὰς με-θόδους. Ἔγραψε πλείστας γεωπονικὰς μονογρα-φίας ἀπὸ τοῦ 1884—1933. Τ. Ε. Ε.

Τσόπποτ (Zoppot) */Γεωγρ./*. Πολυσύχναστος θαλασσία λουτρόπολις καὶ λιμὴν τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας, ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Ἀνήκει εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς ἐλευθέρας πόλεως τοῦ Ντάντσιχ, κεῖται δὲ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμ-μῆς Ντάντσιχ—Λάουενμπουργκ καὶ ἔχει βιομηχα-νίας ξύλου, καπνοῦ, ζύθου κλπ. Κάτ. (1929) 30.835. Χ. Δ.

Τσὸρ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γαλάτεια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

τσορβᾶς (ὁ)· δημοτ., σούπα, ὑδαρὲς φαγητόν: παροιμ. «ὁ σεβντᾶς δὲν εἶναι τσορβᾶς» ὅτι ὁ ἔρως ἔχει περιπετείας.

Τσορβάσιον */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Περδικόβρυση* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσορέκ-κιοϊ */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καστανέαι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσορίχα (Tsoricha) */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Σαρματίας, ὁ *Θέσσυρις* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων.

Τσόρλου, ἢ ***Τσορλοῦ*** */Γεωγρ./*. Τουρκικὴ ὀνο-μασία τῆς ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ πόλεως *Τυρολόης* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

Τσὸρν (Zorn), ***Ἀνδρέας - Λεονάρδος***. Διάση-μος Σουηδὸς ζωγράφος, γλύπτης καὶ χαράκτης (1860—1920). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Στοκχόλμης, ἀποκτήσας δὲ ταχέως φήμην ἱκανοῦ καὶ πρωτοτύπου καλλιτέχνου, περιώδευσε τὰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν Ἀμερικήν, ὅπου ἐπροσωπογράφησε τοὺς πλείστους τῶν Ἀ-μερικανῶν βαθυπλούτων. Ὁ Τσὸρν εἶναι ἱμπρεσ-σιονιστὴς ἐν τῇ εὐρείᾳ τοῦ ὅρου σημασίᾳ, δια-κρίνεται δὲ διὰ τὸν τολμηρὸν φωτισμὸν τῶν ἔργων του. Ἐκ τῶν ζωγραφικῶν πινάκων του οἱ πλεῖ-στοι εἶναι τοπία τῆς Δαλεκαρλίας καὶ σκηναὶ ἐκ τῆς Παρισινῆς ζωῆς («Τὸ ὄμνιμπους», «Τὸ βάλς», «Ἡ μπυραρία», «Τὸ πότισμα τοῦ ἀλόγου» κλπ.). Πολυάριθμοι ἐξ ἄλλου εἶναι αἱ προσωπογραφίαι του μελῶν τῆς σουηδικῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἐπιφανῶν προσωπικοτήτων καὶ γυναικῶν, ἐξ ὧν διακρίνεται ἰδιαιτέρως ἓν πορτραῖτον τοῦ Ρενὰν (δι' ἀκουαφόρτε). Ὡς γλύπτης ὁ Τσὸρν εἰργάσθη μικρὸν ἀριθμὸν ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δια-κρίνεται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γουσταύου Βάζα. Χ. Δ.

—**Τσὸρν** (Zorn), ***Φίλιππος***. Γερμανὸς νομοδιδά-σκαλος (1850—1928). Καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπι-στημίοις Βέρνης, Καίνιγκσμπεργ καὶ Βόννης, ἀντιπρόσωπος τῆς Γερμανίας εἰς τὰς συνδιασκέ-ψεις τῆς εἰρήνης ἐν Χάγῃ (1899 καὶ 1907), ἔγρα-ψε: «Κράτος καὶ Ἐκκλησία ἐν Ἑλβετίᾳ» (1878), «Τὸ δημόσιον δίκαιον τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας» (1883), «Τὸ διεθνὲς ἔργον τῶν διασκέψεων τῆς Χάγης», «Ἡ Γερμανία καὶ αἱ διασκέψεις τῆς Χάγης» (1920), «Ἀπὸ τὴν γερμανικὴν πανεπιστημιακὴν ζωήν». Θ. Κ.

Τσόρνεβιτς (Zschornevitz) */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Γερμανίας ἐν Σαξονίᾳ παρὰ τὴν πόλιν Μπίτ-τερφελντ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπουργκκέμνιτς — Ὀρχνίενμπαουμ. Κάτ. 2.852. Εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ παμμεγίστου στα-θμοῦ παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, δυνάμεως 600.000 ἵππων, τροφοδοτουμένου διὰ καυσίμου ὕλης ἐκ τοῦ λιγνιτωρυχείου τοῦ ἐγγὺς χωρίου Γκόλπα. Ἐκ τοῦ σταθμοῦ τούτου, ἱδρυθέντος τῷ 1915 καὶ τελοῦντος ὑπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ κράτους, διοχετεύεται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα εἰς Βε-

Digitized by Google

ρολῖνον, Βρανδεμβοῦργον, Λειψίαν, Μαγδεμβοῦργον, Λάουτα, καὶ Τράττεντορφ. θ. κ.

Τσόρνοβον */Γεωγρ./.* Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φυτιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσόρντορφ (Zorndorf) */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Γερμανίας ἐν Βρανδεμβούργῳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κιούστριν—Ζόλντιν Κάτ. 957. Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς παρ' αὐτὸ νίκης τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου κατὰ τῶν Ρώσων (25 Αὐγούστου 1758). θ. κ.

Τσορούμ, ἢ ***Τσιρούμ*** (Çorum) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου καζᾶ καὶ νομοῦ. Κάτ. (1931) 19 664. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σαμψοῦντος εἰς Ἰκόνιον ἁμαξιτοῦ καὶ εἶναι σημαντικὸν κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου. Εἶναι περιτετειχισμένη ὑπὸ τείχους, πλησίον δ' αὐτῆς, πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, σῴζονται καὶ ἐρείπια φρουρίου ἀνεγερθέντος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουράτ, ὅστις φέρεται καὶ ὡς ἱδρυτὴς τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου τούτου σῴζονται καὶ θραύσματα κιόνων καὶ ἐπιγραφῶν μεταφερθέντα ἐξ Ὑσγάτης.

—**Τσορούμ** (Çorum) */Γεωγρ./.* Νέος μεσόγειος νομὸς τῆς Τουρκίας, ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ, σχηματισθεὶς ἐξ ἀποσπάσεως ἐπαρχιῶν ἐξ ἄλλων νομῶν. Κεῖται βορειοανατολικῶς τοῦ νομοῦ 'Αγκύρας καὶ νοτίως τῶν νομῶν Κασταμονῆς καὶ Σινώπης. Ἔχει ἔκτασιν 11.240 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 247.926 κατοίκων, κατανεμημένων εἰς 6 καζάδες ἀριθμοῦντας συνολικῶς 732 πόλεις καὶ χωρία. Πρωτεύουσα ἡ πόλις *Τσορούμ*. Οἱ ἀποτελοῦντες τὸν νομὸν καζάδες εἶναι *Τσορούμ*, τοῦ πρώην νομοῦ 'Αγκύρας, *'Ισκιλίπ*, τοῦ πρώην νομοῦ Κασταμονῆς, *Μετζίτοζου*, τοῦ πρώην νομοῦ Σεβαστείας, *'Οσμαντζίκ*, τοῦ πρώην νομοῦ Σεβαστείας, *Συγκουρλοῦ*, τοῦ πρώην νομοῦ 'Αγκύρας καὶ *Χουσεϊναμπάτ*. Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ εἶναι γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι. Κύριον προϊὸν εἶναι ὁ σῖτος (75.872 ἐκτάρια, 42.903 τόννοι), τὰ λαχανικὰ (1.515 τόννοι), τὰ βιομηχανικὰ φυτὰ (ὄπιον, κάνναβις, ἄμπελος 1.539 τόννοι) Αἱ δασικαὶ ἐκτάσεις τοῦ νομοῦ καλύπτουσιν 178 000 ἐκτάρια, εἰς δὲ τοὺς λειμῶνας του βόσκουσι 597 700 ζῷα (156.350 πρόβατα, 272 500 αἶγες, 20.920 βούβαλοι, 115.708 βόες καὶ ἀγελάδες, 295 κάμηλοι, 80 58 ἵπποι, 480 ἡμίονοι, 23 048 ὄνοι). Ὁ νομὸς ἐπίσης ἔχει καὶ μεταλλεῖα σιδήρου, χαλκοῦ καὶ μολύβδου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ 'Οσμαντζίκ, ὅπου ἔκειτο καὶ ἡ ἀρχαία *Πιμώλισα*.

—**Τσορούμ** (Çorum), */Γεωγρ./.* Εἷς τῶν ἓξ καζάδων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν ὁμώνυμον νομόν. Ἔχει ἔκτασιν 3 055 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 60 869 κατοίκων, κατανεμημένων εἰς 174 πόλεις καὶ χωρία. Πρωτεύουσα ἡ πόλις *Τσορούμ*.

Τσορὸχ σοῦ */Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς 'Αρμενίας, ὁ ἀρχαῖος *Βόας* (βλ λ.).

Τσορωτὰ */Γεωγρ./.* —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λευκάσιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ 'Αχαΐας.
—2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καρνάσιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Τσορωτάμπεης, *Γεώργιος*. Κατὰ τὴν παράδοσιν, οὗτος εὗρε τῷ 1512 εἰς θέσιν *Τροῦπα* τοῦ χωρίου Κόκκοβα τῶν Καλαβρύτων μέγαν θησαυρὸν ἐξ ἀρχαίων νομισμάτων, ὃν ἐδώρησεν εἰς τὸν τότε σουλτᾶνον Σελὴμ τὸν Α', ὅστις παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν καὶ τὸν τίτλον τοῦ μπέη, ἂν καὶ ἦτο Ἕλλην. Ὁ Τσορωτάμπεης κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν τοῦ Σελὴμ ἐβοήθησεν αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸς χριστιανικοῦ σώματος, ἐπροστάτευσε δὲ καὶ τοὺς Ἕλληνας μοναχοὺς τῆς μονῆς Σινᾶ, ἐπιτυχὼν δι' αὐτοὺς τὴν ἔκδοσιν εἰδικοῦ φιρμανίου, ὡς καὶ τινας μονὰς τοῦ 'Αγίου Ὄρους Εἰς φιρμάνιον τοῦ 1517 ὀνομάζεται «ἔμπιστος θεράπων καὶ Σιπαχῆς τοῦ Μορηᾶ καὶ σημαιοφόρος τῆς 'Ελλάδος Γεώργιος». Ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθη καὶ τὸ χωρίον *Τσορωτά*. Α. Ι. Ο

Τσὸ-Σὲν */Γεωγρ./* βλ. λ. *Κορέα*.

Τσοτάκος, *Νικόλαος*. 'Ανθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ ἐκ Γέρμας τῆς Δυτικῆς Μάνης (ἐπαρχίας Οἰτύλου), φονευθεὶς τῇ 16 Ἰουλίου 1906 ὡς ἀρχηγὸς (*Καπετὰν Γέρμας*) ἀνταρτικοῦ σώματος κατὰ τὸν μεταξὺ 'Ελλήνων καὶ Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνα (1904—1908) εἰς τὸ χωρίον τοῦ νομοῦ Φλωρίνης Λόσνιτσαν, ἥτις εἰς μνήμην του μετωνομάσθη *Γέρμας*. ΚΑΨ.

Τσότζας, ἢ ***Στότζας*.** Βυζαντινὸς στρατιωτικός. Ὑπηρετῶν ὡς δορυφόρος τοῦ στρατηγοῦ Μαρτίνου, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου, τῷ 534. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βορείου 'Αφρικῆς καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βελισσαρίου, ὁ Τσότζας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν στάσιν τῆς φρουρᾶς Καρχηδόνος καὶ ἀνακηρυχθεὶς ἀρχηγὸς τῶν στασιαστῶν ἐδῄου πᾶσαν τὴν χώραν. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκ Σικελίας δραμόντος Βελισσαρίου, ὑπεχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἔνθα συνεκέντρωσεν ἰσχυρὰς δυνάμεις (ἐκ λιποτακτῶν, ἰθαγενῶν καὶ Βανδάλων) καὶ μετ' οὐ πολύ, ἐπωφελούμενος τῆς εἰς 'Ιταλίαν ἀναχωρήσεως τοῦ Βελισσαρίου, ἐπανέλαβε τὰς ἐπιδρομάς του καὶ ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Ἐν τέλει, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ παρὰ τοῖς Μαυριτανοῖς. Νυμφευθεὶς ἐκεῖ τὴν θυγατέρα φυλάρχου τινός, κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ νέα στρατεύματα καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς δῃώσεις του, ἀλλὰ προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκστρατεύσαντος ἐναντίον του στρατηγοῦ Ἰωάννου, ἐτραυματίσθη σοβαρῶς εἴς τινα μάχην καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανε (537). Ν. ΚΛΣ

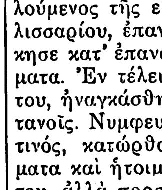

Τσότρα.

τσότρα (ἡ). Δοχεῖον ξύλινον ἐπίμηκες, ἀνάλογον πρὸς τὸ στρατιωτικὸν ὑδροδοχεῖον, εἰς σχῆμα φιάλης πεπλατυσμένης, κατάλληλον διὰ μεταφορὰν καὶ πόσιν οἴνου ἢ ὕδατος. Εἶναι σκεῦος ἀπαραίτητον εἰς τὰς ποιμενικὰς καὶ ἀγροτικὰς οἰκογενείας, ἀναπληροῦν κατὰ τοὺς γάμους καὶ τὰς πανηγύρεις τὰ ποτήρια καὶ τὸ δοχεῖον ὕδατος συγχρόνως, καὶ φέρεται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Τὸ στόμιόν του κλείει μὲ πῶμα ξύλινον ἀναρτᾶται διὰ λωρίδος δερματίνης ἢ ἁλύσεως.

Τσοτσάδικα */Γεωγρ./.* Εἷς τῶν συνοικισμῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ χωρίον Ἅγιος Νικόλαος ('Αχούρια) τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Τσοτύλιον */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου ('Ανασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 852. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 1.266 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Λουκόμιον*, *Νέα Σπάρτη* (*Βοδωρινα*) καὶ *Ροκαστρον*. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμὸν ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ἐπίσης ἐν τῷ χωρίῳ ὑπάρχει καὶ ὑποκατάστημα τῆς Τραπέζης 'Αθηνῶν. Εἰς τὸ Τσοτύλιον ἤκμασεν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἑλληνικὸν γυμνάσιον συντηρούμενον ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μακεδονικῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος.

Τσοῦ (Tsu) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μίε τῆς νήσου Χονσού. Εἶναι σημαίνων ἐμπορικὸς λιμὴν ἐν τῷ κόλπῳ Ἴσε, ἀπέχει δὲ 80 χλμ. Δ.ΒΔ. τῆς πόλεως Κιότο, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἔχει βιομηχανίας πορσελάνης, ὑφαντουργικάς, ὀμβρελλῶν κ.λ.π. καὶ κοσμεῖται ὑπὸ πολυαρίθμων ναῶν, ὧν ἄριστος ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κό-νὸ-'Αμίντα*. Κάτ 47 000.

— **Τσοῦ** */Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς σοβιετικῆς Κεντρικῆς 'Ασίας, διαχωρίζων τὴν στέππην τῆς Πεί-νης (Πὲκ-Πὰκ-Νταλὰ) ἀπὸ τοῦ καθαυτὸ ρωσικοῦ Τουρκεστάν. Ἔχει μῆκος 1070 χλμ., πλάτος μέχρι 40 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 300 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Τοκμάκ. Πηγάζει ἐν Κιργιζίᾳ διὰ δύο βραχιόνων ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ Τιὲν-Σὰν (λεκανοπέδιον Ἰσσὺκ-Κοὺλ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κοσκαρ*, διασχίζει τὴν Καζακίαν (Καζακστάν) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην Σαουμὰλ-Κούλ. Εἶναι ἰχθυοβριθὴς καὶ πήγνυται ἀπὸ Δεκεμβρίου μέχρι Φεβρουαρίου. Τὰ αὐτόθι μεγάλα ἀρδευτικὰ ἔργα ἐγονιμοποίησαν μέχρι τοῦδε (1933) 2.160 000 στρέμματα γαιῶν τῆς Καζακίας.

Ἡ κοιλάς του, μία τῶν ἀρτηριῶν τῆς ἀπὸ Κίνας εἰς Εὐρώπην συγκοινωνίας, βρίθει τύμβων τοῦ σκυθοσαρματικοῦ πολιτισμοῦ (μεταξὺ πόλεων Τοκμὰκ καὶ Φρούνζε). Ἐν αὐτῇ συνεστήθη τὸν ΣΤ —Η' αἰῶνα τὸ νομαδικὸν κράτος τῶν Οὐγκούζων Τούρκων καὶ τὸν ΙΑ'—ΙΓ' αἰῶνα ἡ ἡμινομαδικὴ αὐτοκρατορία τῶν Καραχανιδῶν. Π. Ν. Π.

τσουβάλι (τό)· δημοτ., σάκκος εὐμεγέθης, ἰδίᾳ καννάβινος, πρὸς ἐναπόθεσιν προϊόντων ἢ ἐμπορευμάτων: «ἕνα τσουβάλι σιτάρι, — ἀλεύρι, — ζάχαρι, — κάρβουνα», παροιμ. «ὁ ἄντρας νὰ κουβαλῇ μὲ τὸ τσουβάλι κι ἡ γυναῖκα νὰ τραβᾷ μὲ τὸ κουτάλι» ὅτι ὁσονδήποτε πολλὰ καὶ ἂν εἰσκομίζῃ εἰς τὸν οἶκον ὁ ἀνήρ, ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ δαπανᾷ μετὰ φειδοῦς.

Τσουβάλ 'Ισκελὲ Σοῦ */Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐν Βιθυνίᾳ, ὁ *'Ελαῖος* (βλ λ.) τῶν ἀρχαίων.

τσουβαλιάζω· δημοτ., βάλλω εἰς τὸ τσουβάλι, εἰσάγω ἐντὸς σάκκου πρὸς μεταφοράν: «τσουβαλιάζω τὰ ἄχυρα, — τὰ κάρβουνα κττ.»· μεταφ. ἀπατῶ, πείθω δολίως.

Τσουβάντσοι (οἱ). Ὁ πλέον πρωτόγονος λαὸς τῆς παλαιοασιατικῆς ὁμοφυλίας, κατοικῶν τὴν Καμτσιάτκαν καὶ ἀριθμῶν νῦν μόλις 400 ψυχάς. Εἶναι κυνηγοί, ἁλιεῖς ἢ κτηνοτρόφοι ρέννων, πρεσβεύοντες τὸν σαμανισμὸν καὶ διαρκῶς ἐκρωσιζόμενοι ἢ ἀπορροφούμενοι ὑπὸ τῶν Γιουκαγίρων. Π. Ν. Π.

Τσουβασία (συντετμ. *A. Ts. S. S. R.*) */Γεωγρ./* Δευτεροβάθμιος δημοκρατία τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, μέλος τῆς ἐσωτερικῆς ρωσικῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῷ μέσῳ Βόλγᾳ καὶ ὁριζομένη ὑπὸ τῶν διοικήσεων Νιζεγκορὸντ (Δ.) καὶ Μέσου Βόλγα (Ν.) καὶ τῶν δημοκρατιῶν Τατάρων (Α.) καὶ Τσερεμισῶν (Β.) Ἔχει ἔκτασιν 18.309 τετρ. χλμ., διαιρουμένην εἰς 18 ἐπαρχίας, κατοίκους (1931) 917 100 (75 % Τσουβάσοι, 20 % Ρῶσοι, 5 % Μόρδβοι, Τάταροι καὶ Τσερεμῖσαι), πρωτεύουσαν τὸ *Τσεμποκσάρκ* (8.831 κάτ.) καὶ κυρίαν πόλιν τὸ *'Αλατὺρ* (22.437 κάτ.). Τὴν δημοκρατίαν ἀποτελεῖ κυρίως ἡ λοφώδης δεξιὰ ὄχθη τοῦ Βόλγα κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Σουρὰ συμβολήν του. Ἔχει κλῖμα ἠπειρωτικόν, ἐκμεταλλευσίμους γαίας 16.393.600 στρέμμ. (51 % ἀγροί, 40 % δάση), καλλιεργουμένους ἀγροὺς 5.157.000 στρέμμ. (82 % δημητριακά), πλουσίαν κτηνοτροφίαν, ξυλουργίαν καὶ ἐλαιουργίαν. Κυρία ἀρτηρία ὁ σιδηρόδρομος Μόσχας—Καζάν.

Ἡ δημοκρατία συνεστήθη τὴν 21ην 'Απριλίου 1925 ἐκ τοῦ ὁμωνύμου αὐτονόμου ἐδάφους (συσταθέντος τὴν 24ην Ἰουνίου 1920 ἐκ τῶν κυβερνείων Καζὰν καὶ Οὐλιάνωφ). Τῷ 1929 προσεκολλήθη διοικητικῶς εἰς τὴν διοίκησιν Νιζεγορόδ. Π. Ν. Π.

Τσουβάσ(οι). Μέγας φιννοταταρικὸς λαὸς τῆς Οὐραλοαλταϊκῆς ὁμοφυλίας, πιθανῶς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Βο(υ)λγάρων. Κατοικεῖ ἐν Ρωσίᾳ τὰς δημοκρατίας Τσουβασίαν, Ταταριστὰν καὶ Μπασκιρίαν καὶ τὰς διοικήσεις Μέσου Βόλγα καὶ Δυτικῆς Σιβηρίας. 'Αριθμεῖ 1.050.000 καλλιεργητὰς καὶ μελισσοτρόφους, πρεσβεύοντας τὸν Χριστιανισμὸν μετὰ ψυχολατρικῶν καταλοίπων (σαμανισταί). Αὐτοκαλοῦνται *Χιρντιάλ* καὶ εἶναι μικρόσωμοι, ἰσχυροὶ καὶ εὐφυεῖς. 'Απὸ Τσουβάσων κατάγονται ὁ ἱστορικὸς Μιχαήλωφ καὶ ὁ παιδαγωγὸς 'Ιακώβλεφ. Π. Ν. Π.

τσοῦγα (ἡ) (Tsuga) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωνοφόρων*, περιλαμβάνον δένδρα ἀειθαλῆ τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Αμερικῆς. Ἐκ τῶν ὀλίγων εἰδῶν τοῦ γένους, ὧν τινα εἶναι δασικὰ καὶ ἄλλα κοσμητικά, ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ τσοῦγα ἡ *σιεβόλδειος* (Tsuga sieboldii), ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας. Δ. Ν. Π.

τσούγγρισμα, —*ατος* (τό)· προστριβή, σύγκρουσις· || ἔρις, διάστασις.

Τσοὺγκ (Zug) */Γεωγρ./.* Καντόνιον τῆς Ἑλβετίας, κείμενον μεταξὺ τῶν καντονίων Ζυρίχης, Λουκέρνης, 'Αργοβίας καὶ Σβίτς. Ἔχει ἔκτασιν 240 τ. χλμ, πληθυσμὸν (1930) 34.395 κατοίκων, κατὰ τὸ πλεῖστον γερμανοφώνων καθολικῶν, καὶ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Εἶναι ὀρεινὸν κατὰ τὸ νοτιοανατολικὸν αὐτοῦ τμῆμα, περιλαμβάνον κορυφὰς ὕψους μέχρι 1666 μ., πεδινὸν δὲ πρὸς τὰ βορειοδυτικά, ὅπου καλλιεργοῦνται σιτηρά, ὀπωροφόρα καὶ λαχανικά. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης δάση καστανεῶν καὶ ἐκτεταμένοι ἀμπελῶνες. Ἐν τῷ καντονίῳ ὑπάρχει καὶ ὁμώνυμος λίμνη. Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν μᾶλλον προηγμέναι εἶναι ἡ μεταξουργία, ἡ χαρτοποιία, ἡ βυρσοδεψία καὶ ἡ χορτοπλεκτική. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ρωμαιοκρατίας ἡ χώρα κατῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Tugeni, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα περιῆλθε διαδοχικῶς εἰς τοὺς κόμιτας τοῦ Λέντζμπουργκ, τοῦ Κύμπουργκ καὶ τοὺς 'Αψβούργους τῆς Αὐστρίας, οἵτινες ἐχρησιμοποίησαν αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν ὡς βάσιν τῶν ἐναντίον τοῦ συνασπισμοῦ τῶν Βαλντστέττεν ἐπιχειρήσεων. Τῷ 1352 κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ συνασπισμοῦ, ἔκτοτε δὲ ἀπετέλεσε μέλος τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας. Συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ τοῦ 1814 ἰσχῦον Σύνταγμα, ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη ἔκτοτε, τὸ καντόνιον διοικεῖται ὑπὸ σ...ρετῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως (kantonsrat) ἐκ 79 μελῶν καὶ ἑπταμελοῦς ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου (Regierungsrat). Χ. Σ.

— **Τσοὺγκ** (Zug) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἑλβετίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου καντονίου, κειμένη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης τοῦ Τσοὺγκ. Περιβάλλεται ὑπὸ ὀπωροκήπων καὶ διεξάγει ἐμπόριον κτηνῶν, οἴνου, νωπῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν κλπ. Κάτ. (1931) 11.080. Χ. Σ.

— **Τσοὺγκ *λίμνη*** (Zug) */Γεωγρ./.* Μία τῶν λιμνῶν τῆς Ἑλβετίας, περιλαμβανομένη κατὰ μὲν τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα ἐν τῷ ὁμωνύμῳ καντονίῳ, κατὰ δὲ τὸ νότιον ἐν τῷ τοῦ Σβίτς. Ὁ μέγας αὐτῆς ἄξων ἔχει μῆκος 18 χλμ. Τὸ πλάτος της ποικίλλει περὶ τὰ 4.500 μ., τὸ βάθος φθάνει τὰ 200 μ, ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων της κεῖται εἰς ὕψος 434 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Λόρτζε. Χ. Σ.

Τσουγκάνια */Γεωγρ./.* Ὄρος τῆς 'Αργολικῆς χερσονήσου (ὕψ. 640 μ.), κατὰ τὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν Ναυπλίας καὶ Τροιζηνίας. Ι. Σ. Σ.

Digitized by Google

Τσουγκάρου στενὸν (Tsugaru Strait) *[Γεωγρ.]*. Πορθμὸς τῆς Ἰαπωνίας, χωρίζων τὰς νήσους Χονσοῦ καὶ Χοκκάϊντο καὶ συνδέων τὴν Ἰαπωνικὴν θάλασσαν μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἔχει μῆκος 280 χλμ. καὶ μέγιστον πλάτος 56 χλμ. Κ. Δ.

Τσουγκούγιεφ (οὐκρ. *Τσουγκούγιεφ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐν τῷ πρώην κυβερνείῳ Χαρκόβου. Κάτ. (1926) 14.412. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ντόνετς καὶ τοῦ σιδηροδρόμου Χαρκόβου—Βαλασὼφ καὶ εἶναι ἕδρα ἐπαρχίας μὲ 32.504 κατ. Ἐν αὐτῇ κεῖται μέγα πεδίον θερινῶν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων μετὰ στρατιωτικῆς σχολῆς. Π. Ν. Π.

Τσούγκουρον *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τσιούγκουρον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

τσουγκράνα (ἡ)· ἰδιωματ., μεγάλο κτένι διὰ τὸ ξεμπέρδεμα τῆς κόμης, ἄλλως *διαλύστήρα, τσατσάρα*· || ἐργαλεῖον κηπουρικὸν καὶ γεωργικόν, συνιστάμενον ἐκ μακρᾶς λαβῆς ξυλίνης ἢ σιδηρᾶς, φερούσης εἰς τὸ ἄκρον ξυλίνην ἢ σιδηρᾶν ὁριζοντίαν βάσιν μὲ ὀδόντας μακροὺς καὶ κυρτούς, δι' ὧν ἀποσπῶνται καὶ ἀποκομίζονται χόρτα, ἄχυρα, λίθοι, ἰσοπεδοῦται τὸ ἔδαφος κλπ. || ξύλινος πῆχυς μὲ ὀπάς, ὁμοιάζων μὲ κτένι, δι' οὗ ξεμπερδεύεται τὸ νῆμα, ἄλλως *γναλ(ι)στήρα*· || ξηρὰ κολοκύνθη (νεροκολοκύθα), ἄλλως *γκρατζούνα*.

τσουγκρανίζω, καὶ *τσαγκρουνίζω*, καὶ *γρατσουνίζω*· ἀμύσσω διὰ τῶν ὀνύχων, σχίζω τὴν ἐπιδερμίδα.

τσουγκρανιά (ἡ), καὶ *τσαγκρουνιά*, καὶ *γρατσουνιά*· ἀμυχὴ διὰ τῶν ὀνύχων, σχίσιμο τῆς ἐπιδερμίδος.

τσουγκράνισμα (τό)· καὶ *τσαγκρούνισμα* καὶ *γρατσούνισμα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τσουγκρανίζω.

Τσουγκριάδες *[Γεωγρ.]*. Δύο νησῖδες πρὸ τοῦ ὅρμου τῆς Σκιάθου.

τσουγκρίζω, καὶ *τσυγκρίζω*· δημοτ., συγκρούω: «τσουγκρίσαμε τ' αὐγά, — τὰ ποτήρια» || μεταφ. «τὰ τσουγκρίσαμε» ἤλθομεν εἰς διάστασιν, ἐμαλώσαμεν.

τσούγκρισμα (τό)· δημοτ., σύγκρουσις, κτύπημα ἀμοιβαῖον: «τσούγκρισμα τῶν αὐγῶν, — τῶν ποτηριῶν» || διάστασις, ἔρις, μάλωμα.

Τσούγκσπιτσε (Zugspitze) *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς Γερμανίας, ἀνήκουσα εἰς τὸ σύμπλεγμα Βεττερστάϊν (Ἄνω Βαυαρία) καὶ κειμένη ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Αὐστρίαν (Τυρόλον) συνόρων. Ἔχει ὕψος 2.968 μ. καὶ ἔχει τὰς περισσοτέρας εὐκολίας διὰ τοὺς ὀρειβάτας ἐξ ὅλων τῶν ὀρέων τῆς Γερμανίας. Ἔχει ἐπίσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς μετεωρολογικὸν σταθμὸν καὶ καταφύγιον (*Μύνχερχαους*). Ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς πλευρᾶς ὑπάρχει ὀρειβατικὸς σταθμὸς (*Μπέργκοτέλ*, ὕψος 2.804 μ.), τέρμα ἐναερίου γραμμῆς σιδηροδρόμου (μῆκος 2.900 μ., κλίσις μέση 53 μεγίστη 90) οὗ ἡ ἀφετηρία (εἰς ὕψος 1.225 μ.) συνδέεται μετὰ τῆς πόλεως Ἔρβαλντ, ἔτι δὲ ὑπόγειος κλῖμαξ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν κορυφὴν καὶ ὑπόγειος σήραγξ πρὸς τὴν γερμανικὴν πλευράν. Ὁ ἐπ' αὐτῆς σταθμὸς *Σνέφερνχάους* (ὕψος 2650 μ.) συνδέεται δι' ἐναερίου γραμμῆς μετὰ τῆς κορυφῆς, μετὰ δὲ τῆς πρὸς τὰ ΒΑ. πόλεως Γκάρμις—Παρτενκίρχεν (ὕψος 708 μ.) διὰ τοῦ τελειοτέρου ἐν τῷ κόσμῳ ὀδοντωτοῦ σιδηροδρόμου (μῆκ. 19 χλμ. ὧν τὰ 5 ὑπόγεια). Αἱ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς σταθμοὺς ξενοδοχειακαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι αἱ τελειότεραι τῶν εἰς ἀνάλογα ὕψη. Π. Ν. Π.

Τσουδερός. Οἰκογένεια ἐκ Κρήτης, καταγομένη ἀπὸ τοῦ *Ἐμμ. Καλλέργη* (1735), τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Καλλεργῶν, τοῦ καὶ πρώτου λαβόντος τὸ ἐπίθετον τοῦ Τσουδεροῦ, κατὰ τὴν ἐφηβικήν του ἡλικίαν, συνεπείᾳ τυχαίας ἀναφλέξεως (τσουδίσματος) τῆς κόμης του, ὅτε ἐμαθήτευεν ἐν τῇ μονῇ Πρέβελι. Πατὴρ τοῦ Ἐμμανουὴλ Καλλέργη Τσουδεροῦ ἦτο ὁ Γεωργιλᾶς Καλλέργης, πάππος του δὲ ὁ ἄρχων Ἰωάννης Καλλέργης (1750). Τῆς οἰκογενείας αὐτῆς γνωστοὶ ἐγένοντο οἱ ἑξῆς:

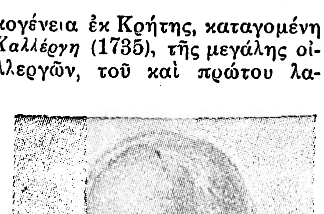

Γεώργιος Τσουδερός.

— 1) *Γεώργιος* (1768—1859). Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὠνομάσθη ἀλληλοδιαδόχως ἑκατόνταρχος, πεντακοσίαρχος (1822), χιλίαρχος (1825) καὶ στρατάρχης τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (1828). Κατόπιν ἐξελέγη μέλος τοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ συμβουλίου τῆς Κρήτης (1830). Μετὰ τὸ πέρας τῆς Ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅπου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, διωρίσθη συνταγματάρχης τῆς βασιλικῆς φάλαγγος (1838). Συμμετέσχεν ἐπίσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1841. Ἀπεβίωσεν ἐν Μεσσήνῃ εἰς βαθὺ γῆρας τῷ 1859. Ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἔχει ἀναρτηθῇ ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ μουσείῳ εἰς τὸ πάνθεον τῶν ἀγωνιστῶν.

—2) *Μελχισεδὲκ* (1770—1822). Ἡγούμενος τῆς μονῆς Πρέβελι (1817), ἐξ οὗ καὶ κοινῶς ἀπεκαλεῖτο *Τσουδερογούμενος*. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μετὰ δὲ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε', γενομένης πιθανῶς ἐκ τῆς πατριαρχικῆς ἀλληλογραφίας γνωστῆς τῆς συμμετοχῆς τοῦ Τσουδερογουμένου εἰς τὴν Ἑταιρείαν διετάχθη ὑπὸ τοῦ ἐν Κρήτῃ διοικητοῦ Μεχμὲτ-πασᾶ ἡ σύλληψις καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς αὐτοῦ. Διαφυγὼν τὴν σύλληψιν, ἐγένετο ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ καὶ πρῶτος ἀνύψωσε τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν εἰς τὸ Κούρκουλον τοῦ Ροδακίνου κατὰ τὴν 23 Μαΐου τοῦ 1821. Ἐκεῖθεν ὥδευσε μετὰ διακοσίων ἐνόπλων εἰς Ἀσκύφου Σφακίων (25 Μαΐου), ὅπου μετ' ἄλλων ἐπιφανῶν Κρητῶν ἀρχηγῶν, ἐν γενικῇ συνελεύσει, ἀπεφάσισαν τὸν σχηματισμὸν τριῶν στρατοπέδων καὶ ὠργάνωσαν ἐπιτυχῶς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Τούρκων, εἰς τὴν Κάνδανον τοῦ Σελίνου, εἰς τὴν Μαλάξαν τῆς Κυδωνίας καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης. Ὁ ἴδιος ἡγήθη τῆς τρίτης ἐκστρατείας καὶ ἔλαβε μέρος νικηφόρως εἰς διαφόρους μάχας ἀρχηγεύων τῶν Λαμπαίων (εἰς Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Καημένον, εἰς τὸ Σπήλι κ. ἄ.). Ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὸ Πολεμάρχι τῆς Κισσάμου τῇ 1 Ἀπριλίου 1822.

Μελχισεδὲκ Τσουδερός.

Μιχαὴλ Τσουδερός.

—3) *Μιχαὴλ Ἰωάννου* (1817-1887). Ἔγγονος τοῦ Γεωργίου Τσουδεροῦ, γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου, πρόεδρος τῆς γενικῆς τῶν Κρητῶν συνελεύσεως καὶ μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869.

4) *Ἰωάννης Α.* (1851—1908). Υἱὸς τοῦ Ἀναγνώστου Γ. Τσουδεροῦ, ταγματάρχου τῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δ. Καλλέργην ἑλληνικῆς βασιλικῆς φάλαγγος, καὶ ἔγγονος τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσουδεροῦ. Διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν (1874), διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ δευτέρου Μυστικοῦ Ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου (1875) τοῦ ὀργανώσαντος τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, πληρεξούσιος τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης παρὰ τῇ ἐπαναστατικῇ τῶν Κρητῶν συνελεύσει (1878), γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου (1878) καὶ βουλευτὴς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας (1879), βουλευτὴς καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς τῶν Κρητῶν (1895), γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897 καὶ πληρεξούσιος αὐτῆς παρὰ τῇ τότε ἐπαναστατικῇ συνελεύσει, μέλος τῆς συντακτικῆς τῶν Κρητῶν συνελεύσεως (1899), σύμβουλος ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐσωτερικῶν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας (1901—1904), βουλευτὴς Κρήτης (1905) κλπ.

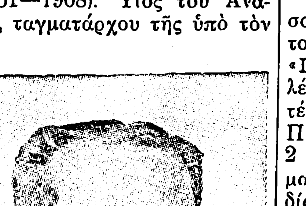

Ἰωάννης Τσουδερός.

— 5) *Ἐμμανουὴλ Ι.* Υἱὸς τοῦ Ι. Α. Τσουδεροῦ, γεννηθεὶς ἐν Ρεθύμνῳ τῆς Κρήτης τῷ 1882. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν (1903) καὶ βραδύτερον οἰκονομικὰς ἐπιστήμας ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ (1916—1918). Διετέλεσε βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κρητῶν (1906—1912), ἀντιπρόεδρος τῆς συνελεύσεως τῶν Κρητῶν καὶ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς ἐν Ἀθήναις (1911—1912), ἐπίτροπος τῆς δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τῶν δημοσίων ἔργων τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς Κρήτης (Μάρτιος 1912), μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου (1915, 1920, 1923), τεχνικὸς σύμβουλος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας παρὰ τῷ συνεδρίῳ τῆς εἰρήνης ἐν Παρισίοις (1918), ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν Παρισίοις διεθνῆ διάσκεψιν περὶ διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας (1919) καὶ εἰς τὸ ἐν Βορδῷ διεθνὲς συνέδριον διὰ τὸν σιδηρόδρομον Ἀτλαντικοῦ—Μαύρης Θαλάσσης (1919), ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς βουλῆς εἰς τὴν διακοινοβουλευτικὴν συνδιάσκεψιν τοῦ ἐμπορίου (Conférence Interparlementaire du Commerce) ἐν Λονδίνῳ (1918), Βρυξέλλαις (1919) καὶ Παρισίοις (1919), ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Βουδαπέστῃ εἰδικὴν διασυμμαχικὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἐπανορθώσεων (1919—1920), οἰκονομικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν Οὐγγαρίαν, Αὐστρίαν, Τσεχοσλοβακίαν (1920), μέλος τῆς ἐν Βιέννῃ ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων (1920—1921), ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας ἐπὶ κυβερνήσεως Βενιζέλου (Ἰανουάριος 1924), ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐπὶ κυβερνήσεων Καφαντάρη, Παπαναστασίου καὶ Σοφούλη (1924—1925), ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ε' γενικὴν συνέλευσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (Σεπτέμβριος 1924), ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῶν ὑπουργῶν τῶν Οἰκονομικῶν τῶν συμμάχων κρατῶν ἐν Παρισίοις διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν ἐπανορθώσεων τοῦ πολέμου (Ἰανουάριος 1925), ὑποδιοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (Ἰούνιος 1925), ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς μετὰ τῆς Ἀγγλίας διαπραγματεύσεις διὰ τὰ πολεμικὰ χρέη (1924—1925) καὶ εἰς τὰς μετὰ τῆς Γαλλίας κατόπιν (1926—1927), ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ἐν Γενεύῃ καὶ Λονδίνῳ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἵδρυσιν τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν συνομολόγησιν τοῦ τριμεροῦς δανείου (1927—1928), ὑποδιοικητὴς τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (Ἀπρίλιος 1928), διοικητὴς τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἐδημοσίευσε: «Τὸ Κρητικὸν πολίτευμα τοῦ 1896» (1903), «Le relevement Economique de la Grèce» (Παρίσιοι 1920), «La nouvelle Hongrie et son avenir» (1920), «Ἡ ἀποζημίωσις τῶν ἀνταλλαξίμων» (Ἀθῆναι 1927), «L'indemnisation des Refugiés Grecs», «La Banque de Grèce» (R. E. P. Paris 1928) κ. ἄ. ΜΑΡ. ΔΡΑΝΔΑΚΗ

τσουδίζω· δημοτ., περικαίω, ἄλλως *καψαλίζω, τσουρουφλίζω*: «τσούδισα τὰ μαλλιά μου 'στὴ λάμπα».

τσούδισμα (τό)· δημοτ., περίκαυσις, ἄλλως *καψάλισμα, τσουρούφλισμα*.

Τσουέλλι (Zuelli), *Γουλιέλμος*. Ἰταλὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1859. Τῷ 1883—1884 ἔτυχε τοῦ βραβείου Σουτζόνιο διὰ τοῦ μελοδράματος «La Fata del Nord» (Μιλᾶνον 1884) καὶ τοῦ μπαλέτου «Il Profeta di Korasan». Ὁ Τσουέλλι διετέλεσεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη διευθυντὴς τοῦ ᾠδείου τοῦ Παλέρμου, πλὴν δὲ τῶν μελοδραμάτων συνέθεσε 2 συμφωνίας, συμφωνικὰ ποιήματα, μουσικὴν δωματίου, τετράφωνον φυγὴν (βραβευθεῖσαν), χορῳδίας κτλ. Γ. Σ.

τσουένι (τό)· βλ. λ. *σαπωναρίας ῥίζα*.

τσούζω, ἀόρ. *ἔτσουξα*· δημοτ., προξενῶ πόνον ὁποῖον τὸ ἔγκαυμα: «τὸ ἰώδιον τσούζει» || μεταφ. κάμνω τινὰ νὰ αἰσθανθῇ ἠθικὸν ἄλγος: «αὐτὴ ἡ βρισιὰ τὸν ἔτσουξε» || φρ. «τὸ τσούζει» ἐννοεῖται τὸ *κρασί*: «κάθε βράδυ τὸ τσούζουν».

Τσούκα *[Γεωγρ.]*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πατιοπούλου (Συντέκνου) τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 46.

— 2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λιοδώρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

— 3) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Γήλοφος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

— 4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοι-

Digitized by Google

νότητος. Κάτ. (1928) 903. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 1087 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Βίτω η*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— 5) Χωρίον τῆς κοινότητος Νεστορίου (Νεστραμίου) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 152.

— 6) *Τσούκας μεταλλεῖα.* Συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Μαρτίνου τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 68.

— **Τσούκα** /*Γεωγρ.*/. —1) Πρόβουνος τοῦ ὄρους Ἑλικῶνος, ὕψους 800 μ., παρὰ τὴν Δομβραίναν. —2) Κορυφὴ τοῦ ὄρους Ἄθω, ΝΑ. τῶν Καρυῶν.

— **Τσούκα** /*Γεωγρ.*/. Νησὶς καὶ στενὸν (πλάτ 37°00 Β., μήκ. 27°15′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kappari and Kos channels) τῆς κατέναντι τῆς Καλύμνου μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

τσουκάλα (ἡ), καὶ *τσικάλα*· δημοτ., μεγάλη πηλίνη χύτρα.

Τσουκαλᾶ *Ἀσπαις* /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36°47′20″ Β., μήκ. 25°46′30″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos and Denusa), 1 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Πάλος ἢ Καλοτάρι. Σ. Ε. Λ.

Τσουκαλάδες /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κεῖται εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, ἔχει (1928) 721 κατοίκους καὶ εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τσουκαλάδικο (τό), καὶ *τσικαλάδικο*· δημοτ., τὸ ἐργαστήριον τοῦ τσουκαλᾶ, ἀγγειοπλαστεῖον.

τσουκαλᾶς (ὁ), καὶ *τσικαλᾶς*· δημοτ., ὁ κατασκευαστὴς τσουκαλιῶν καὶ ἄλλων πηλίνων ἀγγείων, ἀγγειοπλάστης: «παροιμ. «ὁ τσουκαλᾶς ὅπου θέλει κολλάει τὸ χέρι».

Τσουκαλᾶς, ***Γεώργιος***. Θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Φιλιππουπόλει τῆς Βουλγαρίας τῷ 1878. Ἀπόφοιτος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας (1828), διετέλεσε σχολάρχης ἐν Ναυπάκτῳ, ἐν Φιλιππουπόλει (1832—1835) καὶ ἐν Σηλύμνῳ (1835—1838). Ὑπῆρξε δεινὸς πρόμαχος τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνας. Συνέγραψε: «Γραμματικὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1833), «Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως» (ἐν Βιέννῃ 1851), «Ἡ βουλγαροσλαυϊκὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρία αὐτῆς» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1859), «Περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα» (1845), «Περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν πρόκειται νὰ μεταβληθῇ ἡ Φιλιππούπολις εἰς Πλόβδωφ» (Ἀθῆναι 1860) καὶ ἐδημοσίευσε πλῆθος διατριβῶν εἰς ἐφημερίδας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Κ.-Μ. Α.

—**Τσουκαλᾶς**, ***Διονύσιος***. Λόγιος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἦτο εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς φιλολογίας. Μετῆλθε τὸν διδάσκαλον καὶ ἐγένετο Φιλικός. Συνέθεσεν ᾠδὰς καὶ τραγῳδίας, μετέφρασε τὸν «Ξέρξην» τοῦ Μεταστασίου καὶ ἐδημοσίευσε: «Πρᾶξις θεατρική», ἣν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ι. Καποδίστριαν, καὶ «Παράπονον θλιβερόν» (Κορφοὶ 1825). Λ. Χ. Ζ

—**Τσουκαλᾶς**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1878 καὶ ἐσπούδασε τὰ νομικά. Τῷ 1900 διωρίσθη δικηγόρος, μετὰ διετίαν δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, προαχθεὶς τῷ 1907 εἰς εἰσαγγελέα πρωτοδικῶν. Τῷ 1911 παρῃτήθη ὅπως δικηγορήσῃ. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε δίτομον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ δρκωτὰ δικαστήρια». Εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεμείχθη τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Σεπτεμβρίου 1932, ὅτε καὶ ἐξελέγη βουλευτής, ἐπανεκλεγεὶς κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 5 Μαρτίου 1933. Μ. Γ. Δ.

Τσουκαλέϊκα /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 504. Κεῖται εἰς τὸ 13 χιλιόμετρον τῆς ἀπὸ Πατρῶν πρὸς Καλάμας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἔνθα καὶ σταθμός, καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Πατρῶν πρὸς Κάτω Ἀχαΐαν ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Κύρια προϊόντα τὰ τῆς ἀμπέλου.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 401. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

τσουκάλι (τό) καὶ *τσικάλι*· δημοτ., χύτρα πηλίνη ἢ καὶ ἐκ μετάλλου.

τσουκαλιά (ἡ)· τὸ περιεχόμενον ἑνὸς τσουκαλιοῦ: «μιὰ τσουκαλιὰ φαΐ».

Τσουκαλιά /*Γεωγρ.*/. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἡλιοκάστρου (Καρακασίου) τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 29.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 218. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 306 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Μουνταϊτσικα*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τσουκαλιό /*Γεωγρ.*/. Μεγάλη λιμνοθάλασσα καὶ ἰχθυοτροφεῖον τῆς ἠπειρωτικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀμβρακικοῦ (πλάτ. 39° 04′ Β., μήκ. 20° 50′ Ἀν., χάρτ. ὑδρ. ἑλλ. 10: «Ἀμβρακικὸς κόλπος»), ἀνατολικῶς τῆς κοίτης τοῦ Λούρου, δυτικῶς τοῦ ἰχθυοτροφείου τῆς Λογαροῦς, ἀφ' οὗ χωρίζεται διὰ τῆς πρὸς Φιλιππιάδα καὶ Ἄρταν ὁδοῦ, νοτίως τοῦ ἰχθυοτροφείου τῆς Ροϊδιᾶς, πρὸς ὃ συγκοινωνεῖ διὰ «κόμματος». Τὸ πρὸς τὸν Ἀμβρακικὸν προσχωματικὸν βέλος του, διακοπτόμενον ὑπὸ 8 «κομμάτων» ἐπικοινωνίας, ἐκτείνεται ἀπὸ ἐκβολῶν Λούρου μέχρι τοῦ φρουρίου τῆς Σαλαώρας. Σ. Ε. Λ.

Τσουκαλοχώρι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 515 Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 604 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Κερασιῶνας (Δυότισια)* Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικόν, τηλεφωνικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *Σκαλοχώρι*.

— **Τσ(ου)καλοχώρι**, ἐπισήμως *Σκαλοχώρι*, καὶ τουρ. *Τζομλέκιοϊ* /*Γεωγρ.*/. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ Λέσβου Κάτ. (1928) 1.614, ὧν (1930) 105 κληρουχικαὶ προσφυγικαὶ οἰκογένειαι. Κεῖται ἐπὶ τοῦ 58ου χλμ. τῆς ὁδοῦ Μυτιλήνης - Καλλονῆς - Σιγρίου, ἐγγὺς τοῦ ἐπινείου *Καλοιμένας* (Τσαμοὺρ - Λιμάν), ἔνθα γενουατικὰ ἐρείπια. Ἔχει κτηνοτροφίαν, δύο τυροκομεῖα, παράγει ἔλαιον καὶ βαλανίδια καὶ εἶναι ἕδρα Τ.Τ.Τ γραφείου, δύο δημοτικῶν σχολείων, ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ καὶ γεωργικοῦ πιστωτικοῦ συνεταιρισμοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς εἶχε περὶ τὰς 270 τουρκικὰς οἰκογενείας. Π. Ν. Π.

Τσουκαναρλοῦ, *Ξέρα τοῦ* — /*Παραλ. Γεωγρ.*/ βλ. λ. Ξέρα τοῦ Τσουκαναρλοῦ.

τσουκάνι (τό)· δημοτ., σφῦρα, κόπανος, ἐν γένει τὸ δι' οὗ τύπτουσι || ρόπτρον, πλῆκτρον τοῦ κώδωνος || ὁ κώδων τῶν βοσκημάτων, συνήθως ὁ πεπλατυσμένος, πρβ. *τροκάνι* || ὑποτυπώδης ἀλωνιστικὴ μηχανή, δι' ἧς, συρομένης ὑπὸ τοῦ ὑποζυγίου, τεμαχίζεται ἡ καλάμη (ἐκ τοῦ ἀρχ. *τυκάνη*)

τσουκανίζω· δημοτ., κτυπῶ, κρούω || θραύω, τρίβω: «τσουκανίζω πιπέρι» || ἐπὶ βοσκημάτων καὶ ἄλλων ζῴων, εὐνουχίζω || ἀλωνίζω μὲ τὸ τσουκάνι || κωδωνίζω.

τσουκάνισμα (τό)· δημοτ., κτύπημα, κροῦσις || κωδώνισμα || ἀλωνισμός || εὐνουχισμός.

Τσούκας *μονή*. Μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς *Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου*, κειμένη πλησίον τοῦ χωρίου Ἑλληνικόν, κτισθεῖσα κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐπὶ βράχου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου, εἰς βάθος χιλίων μέτρων, χαίνει φάραγξ, δι' ἧς διέρχεται ὁ ποταμὸς Ἄραχθος. Ἡ ἵδρυσις τῆς μονῆς ταύτης, εἰς ἣν ἀποδίδονται θαυματουργοὶ ἰδιότητες, περιβάλλεται μὲ παράδοσιν ἐπιχώριον. Ἄλλοτε ἡ μονὴ αὐτὴ ἤκμαζε, νῦν ὅμως στερηθεῖσα τῶν κτημάτων της εὑρίσκεται ἐν παρακμῇ Χ. Ι. Σ.

Τσοῦκερ (Zucker), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1881. Ἐ εργάσθη ὡς βοηθὸς (1904—1905) καὶ εἶτα διευθυντὴς (1907—1910) τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γερμανικῶν ἀνασκαφῶν, ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας ἐν Μονάχῳ (1911—1917) καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Μονάχου (1917) Τυβίγγης 1918) καὶ Ἰένας (1918). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ παπυρολογίαν, δημοσιεύσας τὰς μελέτας του εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ συγγράμματα. Π. Ν. Π.

Τσούκερκαντλ (Zuckerkandl), ***Αἰμίλιος***. Αὐστριακὸς ἀνατόμος γεννηθεὶς εἰς Raab τῆς Οὐγγαρίας (1849—1910). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν Γκρὰτς (1882), ὡς καὶ τῆς περιγραφικῆς καὶ τοπογραφικῆς τοιαύτης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Τῷ 1890 ἐξελέγη πρύτανις. Προήγαγε τὰς γνώσεις τῆς ἀνατομικῆς διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐξαιρετικῆς ἀξίας ἔργων, ὧν κυριώτερα: «Περὶ νέου τινὸς ἀδένος τῆς ὑπερυοειδοῦς χώρας» (1879), «Περὶ τοῦ κέντρου τῆς ὀσφρήσεως» (1887, «Φυσιολογικὴ καὶ παθολογικὴ ἀνατομικὴ τῶν ρινικῶν κοιλοτήτων» (Βιέννη 1882, δίτομος) κλπ. Ἐπίσης συνειργάσθη εἰς συγγράμματα ὀδοντιατρικῆς καὶ ὠτολογίας διὰ τὴν μικροσκοπικὴν ἀνατομικὴν τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος καὶ τοῦ ἀκουστικοῦ ὀργάνου. Ο. Ρ

Τσουκισάκα (Chuquisaca) /*Γεωγρ.*/. —1) Νομὸς τῆς Βολιβίας, ἐκτεινόμενος μεταξὺ τῶν Ἄνδεων καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Παραγουάη καὶ περιλαμβάνων τμῆμα τῆς ἐκτεταμένης περιοχῆς τοῦ Τσάκο Ἔχει ἔκτασιν 94.125 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1929) 327.929 κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν Σοῦκρε (κάτ. 33.893). Ἀρδεύεται κυρίως ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πιλκομάγιο, εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεξερεύνητος ἐν τῷ ἀνατολικῷ αὐτοῦ τμήματι. Ἔχει ἀμπελῶνας καὶ πετρελαιοπηγάς.

—2) Παλαιότερον ὄνομα τῆς ἐν Βολιβίᾳ πόλεως *Σοῦκρε* (βλ. λ.), πρωτευούσης τοῦ νομοῦ Τσουκισάκα. Χ. Δ

Τσουκκάντε (Zuccante), *Ἰωσήφ*. Σύγχρονος Ἰταλὸς ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μιλάνου καὶ γραμματεὺς τοῦ τμήματος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἱστορικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν τῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Μιλάνου. Εἶναι ὀπαδὸς τῆς ἐκλεκτικῆς φιλοσοφίας, ἔγραψε δὲ πλεῖστα ἔργα, ὧν κυριώτερα: «Saggi filosofici» (Τουρῖνον 1892), «Morale ed Empirismo» (Τουρῖνον 1895), «La storia della filosofia e i rapporti suoi colla storia della coltura e della civilta» (1896), «Del metodo di filosofare di Socrate» (1881), «Isocrate e Platone» (1912), «Aristotele nella storia delle coltura» (Μιλᾶνον 1915), «Aristotele e la Morale» (1926) κ ἄ. Ι. Δ

Τσουκκαρέλλι, ἢ ***Τσουκκερέλλι*** (Zuccarelli, ἢ Zuccherelli), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1702—1788). Ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν πινάκων καὶ διακοσμητικῶν τοπίων, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Ἀπὸ τοῦ 1765 ἐγκατεστάθη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἔτυχε μεγάλης ὑποστηρίξεως καὶ τὰ κυριώτερα ἔργα του ἀντεγράφησαν ὑπὸ τῶν διασημοτέρων συγχρόνων του χαρακτῶν. Γνωστότεραι ἐκ τῶν καλλιτεχνικῶν συνθέσεών του εἶναι «Τοπῖον μὲ ποιμένας καὶ ζῷα», «Καταρράκτης καὶ ἁλιεῖς», «Τὰ τέκνα τοῦ κόμιτος Φρ. Μαρία Τάσσιο», «Ἡ προσκύνησις τῶν μάγων», «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης κηρύσσων παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου», «Κλασσικὸν τοπῖον μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀκταίονος», «Οἱ καταρράκται τοῦ Τίβολι» κλπ Χ. Δ

Τσούκκαρι (Zuccari), ***Ἄννα-Ράντιους***—. Ἰταλὶς συγγραφεύς, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Νέαιρα* (βλ. λ)

Τσουκκαρίνι (Zuccarini), *Ἰωσὴφ - Γεράρδος*. Γερμανὸς βοτανικὸς (1798—1848). Καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, ἔγραψε: «Χαρακτηριστικὰ τῶν γερμανικῶν ξυλοφύτων ἐν τῇ ἀφύλλῳ καταστάσει» (1829—1831), «Χλωρὶς τῆς περὶ τὸ Μόναχον περιοχῆς». Ἐπίσης ἐπεξειργάσθη τὸ ἔργον τοῦ Ζίμπολντ «Ἰαπωνικὴ χλωρίς». Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Σπρέγκελ *τσουκκαρινία* ἓν εἶδος ἀνθοφύτου.

Τούτου ἀδελφὸς ἦτο ὁ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἐν Ἀθήναις τὸν ἰατρὸν μετερχόμενος Τσουκκαρίνι, ὅστις συλλέγων βοτάνας κατὰ τοὺς κρημνοὺς τοῦ Παλαμηδίου ἐν Ναυπλίῳ χάριν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, κρημνισθεὶς ἐφονεύθη. Θ. Κ.—Τ. Ε. Ε

Τσούκκαρο, ἢ ***Τσούκκερο*** (Zuccaro, ἢ Zucchero), ***Θαδδαῖος***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1529—1566). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Πομπηΐῳ ντὲ Φάνο καὶ τῷ Ἰακώβῳ ντὲ Φαέντσα καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Ῥώμῃ εἰργάσθη μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ἅτινα χαρακτηρίζει εὐχερὴς ἀλλὰ καὶ μονότονος σύνθεσις. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν θεωροῦνται: σειρὰ νωπογραφιῶν ἐν τῷ παρὰ τῷ Βιτέρμπε πύργῳ Καπαρόλα, μία «Ἄρτεμις» (ἐν τῇ Βασιλικῇ πινακοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας), αἱ ἐν Γλασκώβῃ ζωγραφίαι τῆς «Ἁγίας Αἰκατερίνης» καὶ τοῦ προστάτου τῆς Ἱσπανίας «Ἁγίου Ἰάγου», εἰς «Χριστὸς θνήσκων» τῆς ἐν Ῥώμῃ πινακοθήκης Μποργκέζε κ. ἄ. Χ. Δ

— **Τσούκκαρο**, ἢ ***Τσούκκερο*** (Zuccaro, ἢ Zucchero), ***Φρειδερῖκος*** Ἰταλὸς ζωγράφος, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ *Θαδδαίου*, ὅστις ἐχρησίμευσε καὶ ὡς διδάσκαλός του (1542—1609). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ἐν Ῥώμῃ, ἀκολούθως δὲ ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου ἐφιλοτέχνησε μίαν κολοσσιαίαν σύνθεσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑωσφόρος» καὶ ἄλλα μορφὰς ὕψους 50 ποδῶν πρὸς διακόσμησιν τοῦ τρούλλου τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς πόλεως. Ἀκολούθως μετέβη εἰς Ῥώμην, ὁπόθεν ὅμως, δημιουργήσας πολλοὺς ἐχθρούς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Ἐζωγράφησε τότε πρὸς ἐκδίκησιν πίνακα ὑπὸ τὸν τίτλον «Συκοφαντία», εἰς τὸν ὁποῖον εἰκονίζει τοὺς κατηγόρους του μὲ ὦτα ὄνου. Κατόπιν διαφόρων ταξιδίων ἀνὰ τὴν Φλάνδραν, τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ὅπου ἐδικαιώθη ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τέλος μετέβη εἰς Ἱσπανίαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Β', ὅστις περιέβαλεν αὐτὸν διὰ μεγάλων τιμῶν. Τὰ ἔργα του εἶναι κατὰ τὸ

Digitized by Google

πλεῖστον ἁγιογραφίαι («Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου», «Ἡ Ἀνάληψις τῆς Παναγίας», «Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ», «Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», «Ἡ προσκύνησις τῶν μάγων» κλπ.) καὶ προσωπογραφίαι ἡγεμόνων καὶ διαφόρων συγχρόνων του ἐπιφανῶν προσωπικοτήτων. Χ. Δ.

Τσοῦκκι (Zucchi), *Ἀντώνιος*. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης ἐκ Βενετίας (1726—1795). Συνειργάσθη μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ροβέρτου Ἄνταμ, τὸν ὁποῖον συνώδευσεν εἰς Ἀγγλίαν, διακοσμήσας αὐτόθι δι' ἐλαιογραφιῶν καὶ νωπογραφιῶν διάφορα μέγαρα καὶ ἐπαύλεις τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας. Μεγάλης φήμης ἀπολαύουσιν οἱ μυθολογικοὶ πίνακές του καὶ διάφοροι ἀπεικονίσεις ἀρχαίων ἐρειπίων τῆς Ἰταλίας, ἔργα φυλασσόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μπάκιγχαμ, ἐν Λώτον Χάους καὶ εἰς ἄλλας ἀγγλικὰς πινακοθήκας. Ἦτο σύζυγος τῆς περιφήμου Ἑλβετίδος ζωγράφου Ἀγγελικῆς *Κάουφφμαν* (βλ. λ.). Χ. Δ.

—**Τσοῦκκι** (Zucchi), *Ἰάκωβος*. Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Φλωρεντίας (1541—1604). Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν παρὰ τῷ Βασσάρι, τυχὼν δὲ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ καρδιναλίου Φερδινάνδου τῶν Μεδίκων, κατώρθωσε ταχέως νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην φήμην παρὰ τῇ ρωμαϊκῇ ἀριστοκρατίᾳ. Εἰργάσθη ἐν Ρώμῃ, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ μαθητοῦ του *Φραγκίσκου*, ἐφιλοτέχνησε δὲ κυρίως μεγάλας νωπογραφικὰς συνθέσεις ἐπὶ ἁγιογραφικῶν θεμάτων. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος», «Ὁ ἀποκεφαλισμὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου», «Ἡ γέννησις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου», «Ἔρως καὶ ψυχὴ» κλπ. Χ. Δ.

Τσούκκολι (Zuccoli), *Λουκιανός*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1868—1929). Ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, ἡ δὲ ἐν τῷ στρατεύματι ζωή του ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὸ περίφημον σατιρικὸν διήγημα του «Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται» (Μιλᾶνον 1902), ὅπερ μετεφράσθη καὶ εἰς διαφόρους ξένας γλώσσας. Ἵδρυσε κατ' ἀρχὰς καὶ διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «La Provincia di Modena» (1893—1900), ἀκολούθως δὲ ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Φ. Μακόλα τὴν διεύθυνσιν τῆς «La Gazetta di Venezia» (1903—1912) καὶ διετέλεσε συνεργάτης τῆς «Corriere della Sera» καὶ τῆς ἐπιθεωρήσεως «Lettura», ἀποκτήσας μεγάλην φήμην παρὰ τῷ ἰταλικῷ λαῷ. Διακρίνεται διὰ τὸν νατουραλισμὸν καὶ τὸν ρεαλισμὸν του Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ὁ θάνατος τοῦ Ὀρφέως» (1894), «Roberta» (1896), «Ἡ εἰρωνικὴ ζωὴ» (1906), «Ὁ ἔρως τοῦ Λορεντάνα» (1908), «Κυρίες καὶ παιδιὰ» (1910), «Ἄνοιξις» (1912), «Τὸ σκάνδαλον τῶν Βαχχῶν» (1928) κλπ. Ἓν τῶν ἀρίστων διηγημάτων του, παιδικῆς ψυχολογίας, εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Le cose più grandi di lui» (1922). Χ. Δ.

τσουκλάδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄλυπον*.

τσουκλάδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *γλοβουλαρίας* (βλ. λ.).

τσουκλαδίτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄκανθος*.

Τσουκμάγιερ (Zuckmayer). *Κάρολος*. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1896. Ἔγραψε θεατρικὰ ἔργα, διακρινόμενα διὰ τὴν ὡραίαν πλοκὴν καὶ τὸν ζωηρὸν διάλογον, τῶν ὁποίων ἄριστα θεωροῦνται: «Τὸ χαρούμενο ἀμπέλι» 1925) «Ὁ λῃστάρχος Σίντερχάννες» (1927), «Κατερίνα Κνὶ» (1929), ἅτινα ἔγραψεν εἰς τὴν ἰδιωματικὴν διάλεκτον τῆς Ἔσσης. Ἐποίησεν ὡσαύτως καὶ ἐξαίρετα ποιήματα. Θ. Κ.

τσοῦκνα (ἡ)· Ἰδιωματ., εἶδος μαλλίνου ὑφάσματος, ἄλλως *σαγιάκι*.

τσουκνιᾶς (ὁ). Πτηνὸν τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου, τρεφόμενον ἐξ ἰχθύων. Τὸ κρέας του μαγειρεύεται στιφάδο. Ἀποδημεῖ τοὺς μῆνας Μάϊον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ Μεσολογγίου. Χ. Γ. Ε.

τσουκνίδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κνίδη*.

—«**Τσουκνίδα**». Ἔμμετρος σατιρικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀμαλιάδι τῷ 1924.

Τσουκνίδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βαλανιδορράχου τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτ. (1928) 105.

τσουκόπανα (τά)· Ἰδιωματ., τὰ πανιὰ διὰ τῶν ὁποίων πιάνουν τὰ τσουκάλια καὶ τὰ ἀποσύρουν ἐκ τῆς πυρᾶς. Α. Γ.-Γ.

Τσουκότσκ, ἡ *Τσούκτσων γῆ* *[Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοανατολικὴ ἄκρα τῆς Ἀσίας, ἀποτελοῦσα χερσόνησον καὶ χωριζομένη τῆς ἠπείρου διὰ τῶν κόλπων Τσάουνο (Βόρειος Παγωμένος ὠκεανὸς) καὶ Ανανύρ (Βερίγγειος θάλασσα). Ἔχει ἔκτασιν 19.000 τ. χλμ. καὶ ἀπολήγει εἰς τὰ ἀκρωτήρια Ἀνατολικὸν ΒΔ) καὶ Τσουκότσκιυ (ΝΑ.), ἀποτελεῖ δὲ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ, δι' οὗ χωρίζεται ἡ Ἀσία τῆς Ἀμερικῆς. Κατοικεῖται ὑπὸ τῶν Τσούκτσων καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν διοίκησιν Ἄπω Ἀνατολῆς τῆς Ἐσωτερικῆς Ρωσικῆς δημοκρατίας. Π. Ν. Π.

Τσουκοὺρ Ὀβὰ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία πεδιάδος παρὰ τὰ Ἄδανα, τὸ ἀρχαῖον *Ἀλήϊον Πεδίον* (βλ. λ.).

Τσουκοὺρ Χισὰρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ΒΔ. τοῦ Ἐσκὶ Σεχίρ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χαϊδὰρ Πασᾶ—Ἐσκὶ Σεχὶρ καὶ ἐπὶ στενωποῦ, δι' ἧς διέρχεται ὁ Σαρὶ-σοὺ (Ἕρμος), παραπόταμος τοῦ Πουρσάκ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατ' Αὔγουστον 1922 τὸ ἑλληνικὸν Γ' σῶμα στρατοῦ, ὑποχωροῦν κατόπιν διαταγῆς τῆς στρατιᾶς ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Σεϊντὶ Γαζῆ καὶ Ἐσκὶ Σεχὶρ ἀμυντικῶν του θέσεων, εἶχε καταλάβει τὴν στενωπὸν τοῦ *Τσουκοὺρ Χισὰρ* διὰ τῆς ΙΙΙ αὐτοῦ μεραρχίας, ἐνῷ νοτιώτερον ἦτο τεταγμένη ἡ Χ μεραρχία αὐτοῦ μέχρι τοῦ Καλὰ Τεπέ. Οἱ Τοῦρκοι παρακολουθήσαντες ἐπετέθησαν τὴν 20 Αὐγούστου κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῆς ΙΙΙ μεραρχίας, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ 2/39 συντάγματος εὐζώνων τῆς μεραρχίας ταύτης καὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς Χ μεραρχίας. Ἡ νίκη τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ ἐν Τσουκοὺρ Χισὰρ εἶναι ἡ πρώτη, ἣν τοῦτο κατήγαγε κατὰ τῶν Τούρκων, διαρκούσης τῆς ὑποχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς Ἀνατολικὴν Θρᾴκην κατ' Αὔγουστον 1922. Ν. ΕΣ

Τσοὺ-Κουσὶ *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰαπωνίας (βλ. λ. *Κιοὺ Σιού*).

τσουκτερός, *—ή, —ό*· βλ. λ. *τσουχτερός*.

Τσοῦκτσοι (οἱ). Μογγολοειδὴς παλαιοασιατικὸς λαός, κατοικῶν τὰς τούνδρας τῆς χερσονήσου *Τσουκότσκ* καὶ αὐτοκαλούμενος *Ὀράβελ-τ* (=λαός). Διακρίνονται εἰς τοὺς κυρίως Τσούκτσους, ἁλιεῖς τῶν ἀκτῶν τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ ἀπὸ Βεριγγείου πορθμοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδικίρκα καὶ ρεννοτρόφους ὀλίγον ἐνδότερον τῶν ἀκτῶν, καὶ τοὺς *Ἀνκαλὶ* ἢ *Πούν-Ἰτ* τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Εἶναι ἡμιάγριοι χριστιανοψυχολάτραι (σαμανισταί), ἀσκοῦντες τὴν πολυγαμίαν, τὸν λεβιρατικὸν γάμον καὶ καίοντες τοὺς νεκρούς. Ὁμιλοῦν τὴν καμτσαδαλικὴν διάλεκτον τῆς κοριακικῆς γλώσσης καὶ ἐμπορεύονται δορὰς μετὰ τῶν Σιβηρῶν. Ἀμιγεῖς Τσοῦκτσαι εἶναι νῦν μόλις 9 000 ψυχαί. Π. Ν. Π.

Τσουλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μελία* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

τσούλι (τό)· ἄλλως *τσόλι* (βλ. λ.).

τσουλίτσα (ἡ)· θύσανος μικρός, φουντάκι.

Τσούλκωφ, *Δανιήλ*. Χάτμαν τῶν Κοζάκων τοῦ Τιούμεν (1540—1629). Οὗτος ἐπὶ κεφαλῆς πεντακοσίων Κοζάκων, εἰσβαλὼν εἰς τὴν Σιβηρίαν, κατέλαβε τὸ Τομπόλσκ καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τομπόλ, λόγῳ ὅμως τῶν πλημμυρῶν ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν καὶ ἵδρυσε τὴν σημερινὴν πόλιν Τομπόλσκ. Θ. Β.

Τσουλοῦ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸς ὅρμος καὶ χωρίον (πλάτ. 37° 14' Β., μήκ. 27° 38' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos Strait to gulf of Mandelyah) ἐν τῷ Ἰασσικῷ κόλπῳ. Εἶναι ἡ *Πασσαλα πηγὴ* τοῦ Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης (291). Σ. Ε. Λ.

τσουλούφι (τό)· δημοτ., βόστρυχος, ἴουλος τῆς κόμης: «τῆς ἔβγαλε ἕνα τσουλούφι μαλλιά».

Τσουλούφι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Πάτμου (πλάτ 37° 23' Β., μήκ. 27° 33' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574 Patmos Arki and Lipso), Β ΒΔ. τῆς νήσου ἐσχατιά. Σ. Ε. Λ.

Τσουμαΐλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τζουμαϊλή*.

Τσουμᾶ Μαχαλᾶ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παρχάρι* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Τσουμάνσκι, *Ἀλέξιος Νικολάγιεβιτς*. Ρῶσος ποιητὴς (1801—1860). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν σημαντικωτέρων μιμητῶν τοῦ Πούσκιν καὶ ἐκ τῶν συντελεσάντων εἰς τὴν κατίσχυσιν τοῦ ρωσικοῦ ἐθνικοῦ στοιχείου ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Θ. Β.

— **Τσουμάνσκι**, *Πέτρος Δημήτριεβιτς*. Ρῶσος ποιητὴς (1801—1860). Μιμητὴς τοῦ Πούσκιν, ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, διεκρίθη δὲ ἰδίως διὰ τοὺς χαριεστάτους ἐμμέτρους μύθους του. Θ. Β.

τσουμεβίτης (ὁ) (Tsumebit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλα, βασικὸν τοῦ μολύβδου καὶ τοῦ χαλκοῦ:

$(Pb, Cu)\ [(Pb, Cu)\ OH]_4\ [PO_4]_3 \cdot 6\ H_2O$.

Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς μικροὺς πινακοειδεῖς κρυστάλλους καὶ ἔχει σκληρότητα 3, εἰδικὸν βάρος 6.133 καὶ χρῶμα σμαραγδοπράσινον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεταλλεῖα Tsubneb τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς. Γ. Β.

Τσουμέρκα, ἢ *Τζουμέρκα* *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἠπείρου ἐν τῷ νομῷ Ἄρτης, διακλάδωσις τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πίνδου, μεθ' οὗ συνέχεται διὰ τοῦ ἄνωθεν τῶν Μελισσουργῶν κειμένου αὐχένος *Ἀφτὶ* (ὑψ. 1.877 μ.). Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλοῦντο *ὄρη τῶν Ἀθαμάνων* ἢ *Ἀθαμανικὰ* ὄρη ἐκ τῆς πέριξ αὐτῶν κειμένης ἠπειρωτικῆς χώρας Ἀθαμανίας. Τὰ Τσουμέρκα εἶναι ἐντελῶς ἄδενδρα, πτωχὰ εἰς πηγὰς εἰς τὰς κορυφάς των καὶ ἀπόκρημνα, ἰδίως πρὸς τὸ βόρειον μέρος, ἄνωθεν τῶν Πραμάντων καὶ Ἀγνάντων. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι τὸ *Καταφύδι* (2.392), τὸ *Γεραιοβούνι* (2.216), ἡ *Μπαρτζάκα* (2.390), τὸ *Ἀγκάθι* (2.392), ἡ *Πλιακούζα* (2.081), ἡ *Στρογγούλα* (2.106) καὶ ἡ *Ροΐστα* (2.020). Τὰ Τσουμέρκα, ὡς καὶ τὰ παρακείμενα Ἄγραφα, ἦσαν ἐπὶ τουρκοκρατίας προσφιλῆ ἐνδιαιτήματα τῶν κλεφτῶν καὶ ἁρματολῶν. Ἄνοδος εἰς αὐτὰ εὐκολώτερον δύναται νὰ γίνῃ ἐκ τῶν Ἀγνάντων ἢ τοῦ Βουργαρελίου. Χ. Ι. Σ.

— **Τσουμέρκα** *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Ἠπείρου ἐν τῷ νομῷ Ἄρτης, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῶν ὑπερκειμένων αὐτῆς ὁμωνύμων ὀρέων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο *Ἀθαμανία*. Περιλαμβάνουν τὰ χωρία *Πράμαντα*, *Μελισσουργούς*, *Σκλοῦπον* (*Ἀμπελοχώριον*), *Κυσοβίστα* (*Κιστάδες*), *Ἄγναντα*, *Ραφταναίους*, *Σχωρέτσανα* (*Καταρράκτης*), *Λιπιανά*, *Σιρός*, *Κουκουλίστα* (*Κουκούλια*), *Γρετσίστα* (*Γραικικόν*), *Ράμια*, *Ρωμανόν*, *Χόσπεψιν* καὶ *Βουργαρέλιον*. Οἱ κάτοικοί των, ζωηροὶ καὶ εὐφυεῖς, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαστόροι, ἔχοντες καὶ ἰδιαιτέραν συνθηματικὴν γλῶσσαν, τὰ *κουδαρίτικα* ἢ *μαστόρικα*. Συνθηματικὴν ἐπίσης ἰδιαιτέραν γλῶσσαν ἔχουν καὶ οἱ ράπται τῶν Σχωρετσάνων, *μπουκουραλίκα* καλουμένην. Χ. Ι. Σ.

— «**Τσουμέρκα**». Μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ «Πατριωτικοῦ Συνδέσμου Πραμάντων», ἱδρυθὲν τῷ 1925 ἐν Ἰωαννίνοις.

Τσοῦμος *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πυργούσι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας.

Τσουμπάτυ (Zubaty), *Ἰωσήφ*· βλ. *Ζουμπάτυ*.

τσουμπὲς (ὁ)· βλ. λ. *τζουμπές*.

τσουμπετσὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *συκῆ* ἢ *συκομορέα*.

Τσουμπίνσκι, *Παῦλος Πλοτεύοβιτς*. Διάσημος Ρῶσος ἐθνογράφος (1839—1884). Ἐξορισθεὶς ἕνεκα τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν του εἰς τὸ Ἀρχάγγελον, ἠσχολήθη μὲ ἐθνογραφικὰς καὶ στατιστικὰς μελέτας. Ἐλευθερωθεὶς τῷ 1869, ἀπεστάλη εἰς τὴν Δυτικοανατολικὴν Ρωσίαν δι' ἐθνογραφικὰς ἐρεύνας, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν κατόπιν εἰς 7 τόμους ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωσικῆς ἑταιρείας. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Πέτρος* ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων εἰς τὴν οὐκρανικὴν διάλεκτον. Θ. Β.

Τσουμπλέκιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Λέσβου (βλ. *Τσουκαλοχώρι*).

Τσουμπλεκτσῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λαΐνᾶς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

Τσουμποὺκ τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ποταμοῦ *Ἐγκιουρουν-σοῦ* (βλ. λ.), κατὰ τὸν παρὰ τὴν Ἄγκυραν ροῦν αὐτοῦ.

Τσοῦμπους (Zumbusch), *Γάσπαρος φὸν* —. Γερμανὸς γλύπτης (1830—1915). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Χάλμπινγκ ἐν Μονάχῳ, πρῶτον δὲ σημαντικὸν ἔργον, ἐξασφαλίσαν εἰς αὐτὸν μεγάλην φήμην, ὑπῆρξε ἡ προτομὴ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Β'. Βραδύτερον ἐπέτυχεν ἐν διαγωνισμῷ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μνημείου τοῦ βασιλέως Μαξιμιλιανοῦ καὶ κατόπιν εἰργάσθη ἀνελλιπῶς μνημεῖα, ἀνδριάντας καὶ προτομάς. Ἀπὸ τοῦ 1873 διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι σειρὰ μαρμαρίνων ἀγαλμάτων τῶν ἡρώων τῶν βαγνερείων μελοδραμάτων, τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ κόμητος Ρούμφορντ (ἐν Βιέννῃ), ἡ σαρκοφάγος τοῦ πρίγκιπος Αὐγούστου τῆς Πρωσσίας (ἐν Βερολίνῳ), τὸ φέρετρον τῆς βαρώνης Φράουενχόφερ, τὸ μνημεῖον τῶν ἡρώων τοῦ Ἀουγκσμπουργκ, τὸ μνημεῖον τοῦ Μπετόβεν, τὸ μνημεῖον τῆς Μαρίας Θηρεσίας, τὸ ἄγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Α', αἱ προτομαὶ τῶν Ριχ. Βάγνερ, τοῦ Λίστ, τοῦ Μόλτκε, τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ κ. ἄ. Χ. Δ.

—**Τσοῦμπους** (Zumbusch), *Λουδοβῖκος φὸν* —. Γερμανὸς ζωγράφος (1861—1927), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπεσκέφθη διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐν αἷς καὶ τὴν Ἑλλάδα. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ὁ ἀναζητῶν θησαυρόν», «Ἡ μάγισσα», «Ὁ ζητιάνος», «Παιδίον παῖζον τὴν σφαῖραν», «Ἡ Σουζάνα ἐν τῷ λουτρῷ», «Ἡ κηπουρός», «Ἡ Ἰωάννα». Χ. Δ.

Digitized by Google

Τσούμπουσχ (Zumbusch), *Γάσπαρ - Κλεμάν*. Αὐστριακὸς γλύπτης (βλ. *Ζουμπούσχ*).

Τσουμποὺτ (Chubut) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἐν Ἀργεντινῇ, πηγάζων ἐκ τῶν Ἄνδεων, διαρρέων τὴν κεντρικὴν Παταγονίαν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν τῷ κόλπῳ Ἐνγκάνο μετὰ ροῦν 800 χλμ. Εἶναι κατὰ μέγα μέρος πλωτός, δέχεται δὲ κυριωτέρους παραποτάμους τοὺς *Σίγκερ* καὶ *Τσίκο*.

—Τσουμποὺτ (Chubut) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας. Ἔχει ἔκτασιν 241.966 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1928) 30 000 περίπου καὶ πρωτεύουσαν τὸν λιμένα *Ραυσον*. Εἶναι περιοχὴ πλουσία, μὲ μεγάλα κτηνοτροφικὰ ἀγροκτήματα, χρυσωρυχεῖα, ἁλατωρυχεῖα κλπ. Χ. Δ.

Τσούμστεεγκ (Zumsteeg), *Ἰωάννης-Ροδόλφος*. Γερμανὸς βιολοντσελλιστὴς καὶ συνθέτης (1760—1802). Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἀσχοληθέντων μὲ τὴν σύνθεσιν τῆς μουσικῆς μπαλλάντας. Αἱ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο συνθέσεις του «Ritter Toggenburg» καὶ «Leonore» ἐχάραξαν τὴν ὁδόν, ἣν ἠκολούθησαν μετ' ὀλίγον ὁ Λαῖβε καὶ ὁ Σοῦμπερτ. Ὁ Τσούμστεεγκ εἶχε συνδεθῆ διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Σίλλερ, διὰ τοὺς «Λῃστὰς» τοῦ ὁποίου ἔγραψε καὶ σκηνικὴν μουσικήν. Συνέθεσεν ὡσαύτως τὰ μελοδράματα: «Das tatarische Gesetz» (1780), «Schuss von Gäusewiz» (1781), «Armida» (1785), «Tamira» (1788), «Ἱππόλυτος καὶ Ἀρικία» (1782), «Elbodokai», «Zalaor», σκηνικὴν μουσικὴν διὰ τὰ δράματα: «Lanassa», «Ἀμλέτος», «Μάκβεθ», ἓν κοντσέρτο διὰ βιολοντσέλλον, καντάτας κλπ. Γ. Σ.

τσουναμὶ *[Ὑδρογραφ.]*. Ὅρος διεθνής, ἐξ ἰαπωνικῆς λέξεως, χαρακτηρίζων τὰ μεγάλα θαλάσσια κύματα τοῦ βυθοῦ, τὰ ὁποῖα, ἀπότοκα σεισμικῶν δονήσεων, κατακλύζοντα τὰ παράλια, προξενοῦσι τὰς τραγικωτέρας τῶν καταστροφῶν. Τὸ τοιοῦτο φαινόμενον περιγράφει καὶ ὁ Στράβων (ΙΣΤ' 758), ὀρθότατα ἀποδίδων αὐτὸ «σπασμῷ τινι ὀξεῖ καὶ ἁπλῷ περιπιπτούσης τῆς γῆς καὶ εἰς ἑκάτερον μεταβαλλομένης ἅπαξ, ὥστε τὸ μὲν μετεωρισθὲν αὐτῆς μέρος ἐπαγαγεῖν τὴν θάλατταν, τὸ δὲ συνιζῆσαν δέξασθαι». Καίτοι δὲ τονίζει ὅτι αὐτὸ ἦτο «παράδοξον πάθος τῶν πάνυ σπανίων», συχνότερόν πως ἐκδηλούμενον περὶ τὸ Κάσσιον τῆς Αἰγύπτου, ἱστορεῖ ἐν λεπτομερείᾳ τραγικὴν τοιαύτην καταστροφήν, ἐπισυμβᾶσαν εἰς τὸν μεταξὺ Τύρου καὶ Πτολεμαΐδος αἰγιαλὸν τῆς Φοινίκης. Σ. Ε. Λ.

Τσοὺνγκ-Κὶνγκ (Chung-King) *[Γεωγρ.]*. Ἐλεύθερος εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ποτάμιος λιμὴν τῆς Κίνας, ἐν τῇ γενικῇ διοικήσει Σὲ-τσουάν, κείμενος κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Κιὰ-Λίνγκ-Χὸ καὶ Γιὰνγκ-Τσὲ-Κιάνγκ, εἰς 29° 31' Β. πλάτους καὶ 106° 50' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Κάτ. (1928) 624.000. Εἶναι τὸ κυριώτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς διοικήσεως Σὲ-τσουὰν καὶ κλεὶς τῶν συγκοινωνιῶν τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Γιὰγκ-Τσὲ-Κιάνγκ, ἐξάγει δὲ κυρίως ξυλείαν, μέταξαν καὶ δέρματα. Χ. Δ.

Τσοῦνι *[Γεωγρ.]*. Νησίον Δωδεκανησιακὸν στενόμακρον, 2 μίλ. ΝΑ. τῶν Λειψῶν (πλάτ. 37° 15' 20'' Β., μῆκ. 26° 50' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos Arki and Lipso islands). Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὀνομάζεται καὶ *Καλαπόδι*. Σ. Ε. Λ.

—Τσοῦνι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κοκκινόρραχη*.

τσουνὶ (τό)· ἰδιωματ., μίσχος, κοτσάνι φύλλου ἢ καρποῦ.

Τσουνούκας, ***Βασίλειος***. Ἀνώτερος γενικὸς ἀρχίατρος, ἐπιθεωρητὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1871 ἐν Πάτραις. Τὰς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ἰατρικὰς σπουδὰς αὐτοῦ συνεπλήρωσεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ἐπιδοθεὶς ἰδίᾳ περὶ τὴν χειρουργικήν. Ἐν τῷ στρατῷ κατετάχθη τῷ 1899 ὡς ἀνθυπίατρος, μετέσχε δὲ εἰς τοὺς πολέμους Ἑλληνοτουρκικὸν καὶ Ἑλληνοβουλγαρικὸν (1912—1913) ὡς ἰατρὸς διευθυντὴς τοῦ ἀρχιατρείου τῆς 4ης μεραρχίας, προαχθεὶς εἰς ἐπίατρον. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὡς ἀρχίατρος, διηύθυνε τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ στρατιᾶς καὶ τῷ 1918, ἀνατεθείσης αὐτῷ τῆς ἀρχηγίας τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἀπῆλθεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἔνθα ἵδρυσε νοσοκομεῖα καὶ ἰατρεῖα, ἐν οἷς ἔτυχον ἰατρικῆς περιθάλψεως περὶ τὰς 400 χιλιάδας παντοῖοι ἄποροι. Κατὰ τὸν Μικρασιατικὸν πόλεμον διηύθυνε τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ καὶ εἶτα τὴν τοῦ Α'. Μετὰ τὴν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἐπάνοδον ἐτάχθη διευθυντὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1928, ὅτε προήχθη εἰς ἀνώτερον γενικὸν ἀρχίατρον, διατελεῖ ἐπιθεωρητὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Τσοὺντ (οἱ). Φιννικὸς λαὸς τῆς Ρωσίας, κατοικῶν ἐν Ἐσθονίᾳ καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς λίμνης Λαδόγας. Ὁ λαὸς οὗτος μετ' ἄλλων λαῶν, ἐχόντων τὴν αὐτὴν καταγωγήν, συνεχωνεύθη μετὰ τῶν Ρώσων. Ὁ Τάκιτος ἀναφέρει ὅτι ἔτρωγον μόνον χόρτα, ἐνεδύοντο δέρματα ζῴων καὶ κατῴκουν εἰς καλαμοπλέκτους καλύβας. Ὁ Ρῶσος χρονογράφος Νέστωρ λέγει, τοὐναντίον, ὅτι οὔτε τόσον βάναυσοι ἦσαν, οὔτε τοσοῦτον ἄγριοι, ὅσον παριστᾷ αὐτοὺς ὁ Τάκιτος, «ἐπειδὴ ὄχι μόνον μονίμους κατοικίας εἶχον, ἀλλὰ καὶ πόλεις». Οἱ Τσοὺντ ἦσαν οἱ πρῶτοι προσκαλέσαντες τοὺς Βαράγγους, ὅπως βασιλεύσωσιν αὐτῶν. Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα μετεῖχον οὗτοι τῆς σωματοφυλακῆς τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Θ. Β.

τσούντα (ἡ)· ναυτ., κοινὴ ὀνομασία τῆς *τερθρίας ὑπέρας* τῶν ἐπιδρόμων καὶ τῶν ἡμιολίων.

τσουντάρισμα (τό)· ναυτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τσουντάρω*.

τσουντάρω· ναυτ., συνάγω ἢ ἕλκω τὴν τερθρίαν ὑπέραν πρὸς ὄρθωσιν, κατὰ τὸ δοκοῦν, τοῦ τέρθρου.

Τσούντας, ***Χρῆστος***. Ἕλλην ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Στενημάχῳ τῆς Θρᾴκης τῷ 1857. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του καὶ ἐν Φιλιππουπόλει, ἐπεράτωσε δὲ τὸ γυμνάσιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Πανεπιστημιακὰς σπουδὰς ἔκαμεν ἐν Γερμανίᾳ, ὁπόθεν ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὰ Ζαρίφεια διδασκαλεῖα τῆς Φιλιππουπόλεως. Τῷ 1883 διωρίσθη ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων. Τῷ 1901, ἐκλεγεὶς καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἐδίδαξεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ἀποχωρήσας ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1925, ἐκλήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς πολιτείας χάριν ἐνισχύσεως τοῦ νεοσυστάτου πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐδίδαξεν ἐν αὐτῷ ἐπί τινας μῆνας τοῦ 1927. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐφορείας του (1883—1901), ἐκτὸς πολλῶν πραγματειῶν, ἀναφερομένων εἰς ἐπιγραφὰς καὶ ἀγγεῖα, δημοσιευθεισῶν εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα» καὶ ἀλλαχοῦ, ἐνήργησεν ὁ Τσούντας μὲ παραδειγματικὴν ἀκρίβειαν καὶ μέθοδον σπουδαιοτάτας ἀνασκαφὰς εἰς τὰς Μυκήνας, τὴν Λακωνικήν, τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἵνα παραλίπωμεν ἄλλας μικροτέρας του ἐρεύνας εἰς τὴν Ἐρέτριαν καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς τὰς Μυκήνας ἐσαφηνίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ καλύτερον τὰ τοῦ ἀνακτόρου καὶ τῶν μεγάλων θολοειδῶν τάφων, ἐξηρευνήθη μέγα μέρος τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἀπεκαλύφθησαν πολυάριθμοι θαλαμωτοὶ τάφοι μὲ πλούσια εὑρήματα. Εἰς τὸ Βαφειό, 2 ὥρας νοτίως τῆς Σπάρτης, ἐξηρεύνησε τὸν περίφημον τάφον, ὅπου, ἐκτὸς ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων, εὗρε τὰ γνωστὰ δύο ἀριστουργηματικὰ ποτήρια. Πλησίον ἀνέσκαψε τότε (1889) τὸ σπουδαῖον ἱερὸν τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος. Τὰ πορίσματα τῶν μυκηναϊκῶν ἐρευνῶν του ἀνέπτυξεν ὁ Τσούντας, ἐκτὸς μικροτέρων πραγματειῶν, εἰς τὸ ὑποδειγματικὸν βιβλίον «Μυκῆναι καὶ μυκηναϊκὸς πολιτισμός», ἐκδοθὲν τῷ 1892. Τοῦ βιβλίου ἔγινε βραδύτερον (1897) πλουσιωτέρα εἰς εἰκόνας καὶ παρατηρήσεις ἔκδοσις ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ J. Mannat ὑπὸ τὸν τίτλον «Tsuntas-Mannat, The Mycenaean age». Εἰς τὰς Κυκλάδας, ἰδίᾳ τὴν Σῦρον, Σίφνον, Ἀμοργὸν καὶ Νάξον, ἀπεκάλυψε πλῆθος τάφων ἀναφερομένων εἰς τὴν Γ' καὶ Β' χιλιετηρίδα π. Χ. καὶ ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κυκλαδικά», εἰς δύο μεγάλας πραγματείας τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος», μέγα πλῆθος ἐξηκριβωμένων παρατηρήσεων περὶ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς, τοῦ σχήματος τῶν τάφων καὶ τῶν ἀγγείων. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐξηρεύνησε πολυαρίθμους μικροὺς νεολιθικοὺς συνοικισμοὺς (μαγοῦλες), καὶ ἰδίᾳ τὰς παρὰ τὸν Βόλον δύο ἀκροπόλεις, τοῦ Δημηνίου καὶ Σέσκλου. Τὸ ἐντεῦθεν πλούσιον ὑλικὸν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ἔργον «Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Δημηνίου καὶ Σέσκλου», ἐκδοθὲν τῷ 1908. Ἐξετάζονται ἐν αὐτῷ, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, τὰ τείχη, τὰ οἰκήματα (τύπος τοῦ μεγάρου), οἱ τάφοι καὶ τὰ ἀγγεῖα τῆς νεολιθικῆς καὶ τῆς κατόπιν πρώτης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ. Γενικῶς τὸ ἐξερευνητικὸν ἔργον τοῦ Τσούντα ἐκτείνεται πρὸ πάντων εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν, ἀλλ' εἶναι ὡς πρὸς ταύτην θεμελιῶδες καὶ ἐξαίρετον. Ὄχι ὀλιγώτερον σημαντικὴ εἶναι ἡ μακρὰ διδακτικὴ δρᾶσίς του. Μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν διαύγειαν εἰς τὴν σκέψιν, τὴν πλήρη περιεχομένου διδασκαλίαν καὶ τὸ ἀπέριττον ὕφος τοῦ λόγου του, συνεκέντρωνεν ἀδιαλείπτως τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν του, οἵτινες δὲν περιωρίζοντο μόνον μεταξὺ τῶν φοιτητῶν. Ὡς καρπὸς δὲ ὥριμος τῆς μακρᾶς αὐτῆς διδακτικῆς πείρας ἐμφανίζεται τὸ τελευταῖον αὐτοῦ σημαντικὸν βιβλίον: «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης» (ἐν Ἀθήναις 1928), διακρινόμενον διὰ τὴν σοφὴν κατάταξιν τοῦ ὑλικοῦ, τὴν ἐν γένει οἰκονομίαν, τὰς φωτεινὰς γνώμας περὶ πολλῶν ζητημάτων καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἀφανάτιστον πνεῦμα. Ὄχι μικρὸν κέρδος ἀποτελοῦν οἱ ἐλλείποντες εἰς τὴν γλῶσσάν μας καὶ πρώτην φορὰν εἰσαγόμενοι πολυάριθμοι ἐπιτυχεῖς τεχνικοὶ ὅροι (π. χ. *στάσιμον* καὶ *ἄνετον σκέλος*). Πόσον δὲ ὡραῖα γνωρίζει νὰ γράφῃ ὁ Τσούντας καὶ διὰ τὸν πολὺν κόσμον ἔδειξε τὸ μικρὸν λαϊκὸν βιβλίον του «Ἡ Ἀκρόπολις», ἐκδοθὲν τῷ 1900 εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». Κ. Α. Ρ.

Τσοϋντερζέε (Zuyderzee) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Ὁλλανδίας (βλ. *Ζοϋντερζέε*).

Τσοὺντς (Zunz), ***Λεοπόλδος***. Γερμανὸς Ἰσραηλίτης ἰουδαϊστὴς (1794—1839). Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἐν Βερολίνῳ ἰσραηλιτικῆς ἱερατικῆς σχολῆς. Βαθὺς μελετητής, θεωρεῖται ὡς ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἰουδαϊσμοῦ, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ «Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἰουδαϊσμοῦ». Ἔγραψεν: «Ἡ συναγωγικὴ ποίησις τοῦ μεσαίωνος» (1855), «Τὰ δόγματα τῆς λειτουργίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς», «Φιλολογικὴ ἱστορία τῆς ποιήσεως ἐν ταῖς συναγωγαῖς» (1865). Θ. Κ.

Τσοῦντσκος ***Ὄζερο*** *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὴ ὀνομασία τῆς λίμνης *Παΐπους* (βλ. λ.).

Τσουξάνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀγιᾶς ἢ Ἀγυιᾶς τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 201. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τσούξιμο, —*ατος* (τό)· δημοτ., καυστικὸν ἄλγος, πόνος ὡς ἀπὸ ἔγκαυμα.

τσούπα (ἡ)· ἰδιωματ., κόρη, θυγάτηρ, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *παιδί*: «ἔχω δυὸ παιδιὰ καὶ μιὰ τσούπα» δηλαδὴ δύο ἄρρενα τέκνα καὶ ἓν θῆλυ.

Τσουπανόη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Γαλιαίνης τῆς ἐπαρχίας Ροδοπόλεως τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 45 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Εἶχεν ἐκκλησίαν καὶ σχολήν. Ε. Ι. Λ.

τσουπὶ (τό)· ἰδιωματ., μικρὴ τσούπα, κορασίς: «εἶναι τσουπὶ καὶ δὲ νογάει» ‖ χονδρόμαλλον ἐγχώριον ὕφασμα, ἀνάλογον πρὸς τὸ τσουβάλι, χρησιμοποιούμενον διὰ τὸ στίψιμον τοῦ λαδιοῦ ‖ εἶδος σταφυλῆς.

τσούπρα (ἡ)· ἄλλως *τσούπα* (βλ. λ.).

τσουπρᾶς (ὁ)· ἰδιωματ., ἀντὶ *τσιπουρᾶς*· ὁ τσιπουρίτης, ὁ στεμφυλίτης οἶνος.

τσουράκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄλυπον*.

Τσουρχναῖοι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ὀρθ βούνι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

τσουράπι (τὸ) (τουρκ. *τσοράπ*)· κοντὲς μάλλινες κάλτσες, χονδροπλεγμένες, ἐν χρήσει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρὰ τοῖς ἀγρόταις.

τσουραποβελόνα (ἡ)· βλ. λ. *καλτσοβελόνα*.

Τσοῦρβα, καὶ ***Τσουρβᾶς*** *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ καὶ λησμονημένη ὀνομασία τοῦ ἀνατολικωτάτου τῆς Ὕδρας ἀκρωτηρίου (βλ. λ. *Ζούρβα*). Σ. Ε. Λ.

Τσουρβατζῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀρήνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Τσουργκκλαντοὺ (Tchurgalantou) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς σοσιαλιστικῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τῆς Μογγολίας, ἡ πρότερον *Κόμπντο* (βλ. λ.).

Τσουρέδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Κηρύκου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 125.

τσουρέκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *γιβουλαρίας* (βλ. λ.).

τσουρέκι (τὸ) (τουρκ. *τσουρέκ*=ζυμωτόν). Ἄρτος πασχαλινὸς εἰδικῆς συνθέσεως καὶ κατασκευῆς κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ χριστόψωμο τῶν Χριστουγένων καὶ τὴν πίττα τῆς Πρωτοχρονιᾶς.

—*[Ζαχαρ.]* Διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τσουρεκιοῦ χρειάζονται: 1 ὀκ. ἀλεύρι, 12 δρμ. μαγιὰ μπύρας, 60 δρμ. γάλα, 40—60 δρμ. ζάχαρι, 110—120 δρμ. βούτυρο, 8 αὐγά, 1 κουταλιὰ γλυκοῦ σόδα, 2 πρέζες ἁλάτι, 5 δρμ. μαστίχα καὶ 5 γλυκάνισον. Καθαρίζεται ἀφ' ἑσπέρας καὶ κοπανίζεται ἡ μαστίχα καὶ κοσκινίζεται τὸ ἀλεύρι. Ἀναλύεται σὲ μιὰ φοῦχτα ἀλεύρι ἡ μαγιὰ μὲ λίγο γάλα βρασμένον καὶ χλιαρόν, σκεπάζεται μὲ μάλλινον ὕφασμα καὶ ἀφήνεται εἰς χλιαρὸν μέρος, ἕως ὅτου φουσκώσῃ. Τὴν 11 ὥραν τῆς νυκτὸς τίθεται εἰς τὴν σκάφην τοῦ ζυμώματος τὸ ἀλεύρι καὶ ἀνοίγεται εἰς τὸ μέσον λάκκος· βράζεται τὸ γλυκάνισον εἰς 250 δρμ. νερό, σουρώνεται ἀπὸ τουλπάνι, διαλύονται ἐντὸς αὐτοῦ ἡ σόδα καὶ τὸ ἁλάτι, λυώνεται τὸ βούτυρο καὶ χλιαίνεται τὸ γάλα. Ρίπτονται τότε κατὰ σειρὰν εἰς τὸν λάκκον τοῦ ἀλεύρου καὶ ἀνακατώνονται ἡ μαγιά, τὰ 7 αὐγά, τὸ βούτυρον, τὸ μισὸ γάλα, ἡ μαστίχα, τὸ μισὸ νερὸ ἀπὸ τὸ ἀνασονιοῦ καὶ ἀφοῦ ἀνακατωθοῦν καλά, ζυμώνονται, ἐνῷ βαθμηδὸν ὁ ζυμώνων βρέχει τὰ χέρια του μὲ νερὸ ἀνασονιοῦ· εἰς τὸ τέλος ρίπτεται ἡ ζάχαρι καὶ

ζυμώνεται δυνατὰ ἐπὶ 15΄. Ὅταν ἡ ζύμη γίνῃ μετρίως σφικτή, χαράσσεται ἐπ' αὐτῆς μὲ τὸ πλάγιο τοῦ χεριοῦ αὐλάκι σταυρωτό, κοκκιζεται μὲ ἀλεύρι καὶ καλύπτεται μὲ πετσέτα καθαρή, ἐπάνω δὲ ἀπ' αὐτὴν ρίπτεται μάλλινον σκέπασμα. Τὴν 7ην πρωϊνὴν ξαναζυμώνεται ἕως 10΄ καὶ πλάθονται τὰ τσουρέκια κατὰ τὸ ἐπιθυμητὸν σχῆμα καὶ μέγεθος. Περισσοτέρα ζάχαρι ἐμποδίζει τὸ φούσκωμα. Τὰ πολίτικα τσουρέκια ἔχουσι 30 δράμια ζάχαρι. Ἀφήνονται ἐπὶ ἐλαφρῶς βουτυρωμένου χάρτου εἰς ταψὶ ἐπὶ 1 ὥραν σχεδόν, διὰ ν' ἀνέβουν, ἐπαλείφονται μὲ αὐγὸ κτυπημένον, κοκκίζονται μὲ χονδρὴν ζάχαρι καὶ ἀμυγδαλόψιχα καὶ φουρνίζονται εἰς μέτριον φοῦρνον.

Τσουρίλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 227. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 282 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὸν συνοικισμὸν Βρυσοπούλου. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Τσουρλαῖοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λέκας τῆς νήσου, ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 104.

τσούρμα (ἡ), καὶ ***τσοῦρμο***· δημοτ., σύνολον σκευῶν καὶ ἐπίπλων: «ποῦ νὰ βολευτῇ ὅλο αὐτὸ τὸ τσοῦρμο»· ‖ ὁμὰς παιδίων: «τὸ τσοῦρμο τῆς γειτονιᾶς» (ἰταλ ciurma)· ‖ τὸ πλήρωμα ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἀπέμεινε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν γαλερῶν, καθ' ἣν ciurma ἢ ciurmo ἐσήμαινε τὸ *ἐρετικὸν* αὐτῶν συλλήβδην.

Τσουρμακλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἅγιοι Ἀνάργυροι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

τσουρμάρισμα (τό)· ναυτ., ἡ πρᾶξις τοῦ *τσουρμάρω*, ἡ ναυτολόγησις τοῦ πληρώματος πλοίου τινός. Σ. Ε. Λ

τσουρμάρω· δημοτ., καταρτίζω πλήρωμα τοῦ πλοίου μου, ναυτολογῶ· ‖ ἀμεταβ., ναυτολογοῦμαι, προσλαμβάνομαι ὡς ναύτης εἴς τι πλοῖον. Σ Ε. Λ.

Τσουρνάτα *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ὄρους τῶν Ἀγράφων *Ντελιδίμι* (ὑψομ. 2.104), ἀναφερομένη εἰς τοὺς παλαιοὺς χάρτας. Ι. Σ. Σ.

Τσουρόβκα (Zurovka) *[Γεωγρ.]*. Σπουδαῖος σκυθικὸς σταθμὸς ἐκ πολλῶν τύμβων, μετὰ τάφων ἐκ ξύλου, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν οἰκιῶν. Ἀνευρέθησαν ἄφθονα κτερίσματα, σιδηρᾶ, χρυσᾶ κ. τ. λ. Ι. Γ. Κ.

τσουρομαδῶ, καὶ ***—άω***· ἰδιωματ., τίλλω τὰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου: «τσουρουδιέται», ἄλλως τραβᾷ τὰ μαλλιά του.

Τσουρούγκα (Tsuruga) *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς Ἰαπωνίας, ἐν τῷ κόλπῳ Βακάσα τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου Χονσού. Ἔχει ναυπηγεῖα, ἐξάγει γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, τελεῖ δὲ εἰς ἄμεσον ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ Βλαδιβοστόκ. Κάτ. 18.000. Χ. Δ.

τσουροῦδες (οἱ)· ἰδιωματ., οἱ πατέρες, οἱ πρόγονοι.

Τσουροὺκ Σοὺ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ *Λύκος* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων.

Τσουρουκτσόγλου, *Σταῦρος*. Ὑγιεινολόγος καὶ μικροβιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1897. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῆς Βέρνης, ὅπου καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ (1921) μὲ τὴν διατριβὴν «Zur Methodik der bakteriologischen Diphterie diagnose», κατόπιν δὲ εἰδικεύθη ἐν Μονάχῳ Τῷ 1927 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης διὰ τῆς διατριβῆς «Experimentelle untersuchungen über Vaccine und Herpes». Ἔκτοτε διδάσκει τακτικῶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τούτῳ, ἀναπληρῶν ἐνίοτε εἰς τὸ μάθημα τῆς ὑγιεινῆς τὸν καθηγητὴν του Soberheim, οὗτινος καὶ διατελεῖ ἀπὸ τοῦ 1928 πρῶτος ἐπιμελητὴς εἰς τὸ τμῆμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἀντεπροσώπευσε τῷ 1925 τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἐν τῷ διεθνεῖ συνεδρίῳ Γενεύης διὰ τὴν προστασίαν τῆς βρεφικῆς καὶ παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῷ 1927 ἐν τῷ αὐτόθι συνελθόντι διεθνεῖ συνεδρίῳ τῶν πληθυσμῶν. Ἐδημοσίευσε περὶ τὰς 46 ἐργασίας, ἐν αἷς: «Beitrag zur Frage der autigenen Wirkung der Bakterienlipoide», Zum Problem der leichter Pockenformen (Alastrim κλπ», «Saprophytische spirochäten», «Die Biologischen Problenre der Rassenhygiene» (1925), «Περὶ εὐγονίας» (1925), «Uber eine erbliche Missbildung des Kleinen Fingers (Klinodactylie)». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ο. Ρ.

Τσουροὺν *ἀγᾶς*. Πλούσιος καὶ ἰσχυρότατος Τουρκοκρὴς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἔσωσε πολλοὺς Χριστιανούς, ἕνεκα δὲ τῆς διαγωγῆς του ταύτης διεβλήθη καὶ συλληφθεὶς δολίως ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς προδότης. ΕΡ. Μ.

Τσουρουνιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τοπολίων, τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 72. ΕΡ. Μ.

τσουρουφλίζω, *ἀόρ. —φλισα, παθ.* μετχ. *τσουρουφλισμένος*· δημοτ., περικαίω, περιφλέγω, καψαλίζω: «τσουρούφλισε τὰ γένεια του, — τὰ μαλλιά του».

τσουρούφλισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τσουρουφλίζω, περίκαυσις, καψάλισμα.

Τσοῦρτζα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 57.

Τσούρχλιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 785. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 1.227 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ἐλεύθερον* (*Κουτσικιότι*). Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικόν, τηλεγραφικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Μετωνομάσθη εἰς *Ἅγιον Γεώργιον*.

Τσουσάν, ἢ ***Τσοὺ-Σὰν*** (Chusan) *[Γεωγρ.]*. Νησιωτικὸν ἀρχιπέλαγος τῶν παραλίων τῆς Κίνας, ὑπαγόμενον εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν Τσὲ-Κιάνγκ, ἀποτελούμενον δὲ ἐξ ἑκατοντάδος νήσων καὶ νησίδων, οἰκουμένων ὑπὸ 400 000 περίπου κατοίκων. Αἱ νῆσοι Τσουσὰν ἀποτελοῦσι γεωγραφικῶς προέκτασιν τῆς ὀροσειρᾶς Ταγ-οὺ-λίνγκ, εἶναι δὲ παρατεταγμέναι κατὰ μῆκος τοῦ νοτίου εἴσπλου τοῦ ποταμοκόλπου Χὰνγκ-τσόου, τὸν ὁποῖον σχηματίζουσιν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Κυανοῦ ποταμοῦ. Πρωτεύουσα τοῦ ἀρχιπελάγους εἶναι ἡ *Γίνγκ-χάϊ* (κάτ. 30.000). Περίφημον εἶναι τὸ ἐπὶ μιᾶς τῶν νήσων τοῦ συμπλέγματος ἱερὸν ὄρος τῶν βουδιστῶν *Πουτοσαν*, τοῦ ὁποίου αἱ μοναὶ περιλαμβάνουσι 2 000 μοναχῶν. Χ. Δ.

Τσουσίμα (Tsushima) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰαπωνίας, κειμένη εἰς 34°20΄ Β. πλάτους καὶ 129° 20΄ Α. μήκους Γκρήνουϊτς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πορθμοῦ τῆς Κορέας, ὅστις συνδέει τὴν Ἰαπωνικὴν θάλασσαν μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Σινικῆς θαλάσσης. Εἶναι ἐπιμήκους σχήματος, ἔχουσα τὸν μέγαν αὐτῆς ἄξονα (μήκους 65 χλμ.) μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο τμημάτων, χωριζομένων διὰ στενοῦ διέκπλου. Καταλαμβάνει συνολικὴν ἔκτασιν 697 τ. χλμ., ἀριθμεῖ 42.000 κατοίκους καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Ἰζουχάρα*. Λόγῳ τῆς εὐνοϊκῆς αὐτῆς θέσεως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Κορεάτου πορθμοῦ, ἐχρησίμευεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὡς σταθμὸς τῶν πλοίων, ἅτινα ἔπλεον ἀπὸ Κορέας εἰς Ἰαπωνίαν. Χ. Δ.

—Τσουσίμα *στενὸν* (Tsushima Strait) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διδόμενον εἰς τὸν ΝΑ. (μεταξὺ τῆς νήσου Τσουσίμα καὶ τῶν Χόντο καὶ Κιουσιοὺ) διέκπλουν τοῦ πορθμοῦ τῆς Κορέας. Ὁ πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ διέκπλους (μεταξὺ τῆς νήσου Τσουσίμα καὶ τῆς Κορέας) καλεῖται συνήθως *στενὸν Τσόζεν* (Chosen Strait) Ἐνίοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα στενὸν τοῦ Τσουσίμα φέρεται καὶ ὁλόκληρος ὁ Κορεάτης πορθμός. Χ. Δ

— *[Ναυτ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ *Ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου* ἡ ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ κατάστασις τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἐπέβαλλε τὴν ἀποστολὴν ἐνισχύσεων εἰς αὐτὸν τὸ ταχύτερον, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης καὶ διακόψῃ τὰς ἐκ τῆς Ἰαπωνίας μεταφορὰς στρατευμάτων καὶ πολεμεφοδίων. Πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν Πὸρτ-Ἀρθοὺρ ρωσικοῦ στόλου, τοῦ ὁποίου τὰ βλαβέντα, κατὰ τὸν αἰφνιδιασμὸν τῆς 8 Φεβρουαρίου 1904, πλοῖα εἶχον ἐπισκευασθῇ, δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ Βαλτικῇ ἀποπερατωμένα καινουργῆ σκάφη, ἵνα ἀποσταλῶσι, καὶ οὕτως ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐνισχύσεων ἐπεβραδύνθη Ἡ ἀρχηγία τῶν ἐνισχύσεων, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸν κληθέντα 2ον στόλον τοῦ Εἰρηνικοῦ, ἀνετέθη εἰς τὸν ἀντιναύαρχον Ροζεστβένσκυ, ὅστις καὶ γενναῖος καὶ ἱκανὸς ἦτο, ἐθεωρεῖτο δὲ εἷς τῶν μᾶλλον μεμορφωμένων Ρώσων ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ. Ἡ εἰς τὸν Ροζεστβένσκυ ἀνατεθεῖσα ἀποστολὴ ἦτο βαρυτάτη, σχεδὸν ὑπεράνθρωπος, διότι οὗτος οὐδεμίαν διέθετε βάσιν ἐπὶ διανυθησομένου διαστήματος πλέον τῶν 12.000 μιλίων· ἐπὶ πλέον θὰ ἤρχετο διαρκῶς εἰς προστριβὰς πρὸς τοὺς οὐδετέρους, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀνθρακεύῃ καὶ ἀνεφοδιάζηται ἐν μέσῳ ὠκεανῷ, μακρὰν τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης τῶν οὐδετέρων κλπ. Τὰ ἐμπόδια, ἅτινα ἔμελλε νὰ συναντήσῃ ὁ στόλος οὗτος, ἦσαν τοσαῦτα, ὥστε παρὰ πολλοῖς ὑπῆρχεν ἡ πεποίθησις ὅτι δὲν θὰ ἀπέπλεε διὰ τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, ἀλλ' ἁπλῶς ὁ ἐξοπλισμός του ἐγίνετο ἵνα ἐμβάλῃ εἰς ἀνησυχίαν τὴν Ἰαπωνίαν. Τέλος, ἀποπερατωθείσης τῆς κατασκευῆς τῶν νέων μονάδων καὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν παλαιῶν, ὁ 2ος στόλος τοῦ Εἰρηνικοῦ ἀπέπλευσεν ἐκ Libau τῇ 13 Ὀκτωβρίου 1904, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Ροζεστβένσκυ. Συνέκειτο ἐξ ἑπτὰ θωρηκτῶν: «Kniaz Souvaroff» (ναυαρχὶς Ροζεστβένσκυ), «Imperator Alexander III», «Borodino», «Orel», «Osliabia» (ναυαρχὶς ὑποναυάρχου Folkersam, «Sissoi Veliki», «Navarin», δύο παλαιῶν τεθωρακισμένων εὐδρόμων: «Amiral Nakhimoff» καὶ «Dimitri Douskoï», τεσσάρων ἐλαφρῶν εὐδρόμων: «Aurora», «Svietlana», «Jemchug» καὶ «Almaz», ἑπτὰ ἀντιτορπιλλικῶν καὶ 9 μεταγωγικῶν ἢ βοηθητικῶν. Ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις εἶχε συνάψει συμβόλαιον μετὰ τῆς γερμανικῆς ἑταιρείας Hambourg-Amerika, ἥτις ἀνέλαβε τὸν εἰς γαιάνθρακας ἀνεφοδιασμὸν τῶν ρωσικῶν πλοίων κατὰ τὸν πλοῦν. Ὁ κατὰ τοῦ ἐν Πὸρτ Ἀρθοὺρ ρωσικοῦ στόλου αἰφνιδιασμὸς ἔσχε τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Ρώσων, ὥστε εἰς κάθε μικρὸν πλοῖον, ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα, ἔβλεπον ἰαπωνικὸν τορπιλλικόν· οὕτως ὁ ἐκπλεύσας 2ος στόλος τοῦ Εἰρηνικοῦ πλειστάκις ἐβομβάρδισε κατὰ τὴν νύκτα ἐν τῇ Βαλτικῇ καὶ τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ μικρὰ ἁλιευτικὰ ἢ ἱστιοφόρα, τὴν δὲ νύκτα τῆς 21 πρὸς τὴν 22 Ὀκτωβρίου, διερχόμενος διὰ μέσου στολίσκου ἁλιευτικῶν, ἁλιευόντων ἐν Ντόγκερ-Μπάνκ, λόγῳ τῆς ὁμίχλης ἐξέλαβε πάλιν ταῦτα ὡς ἰαπωνικὰ τορπιλλοβόλα καὶ ἤρξατο σφοδροῦ πυρὸς κατ' αὐτῶν, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ἓν τούτων ἐβυθίσθη, πέντε ἄλλα ὑπέστησαν σοβαρὰς ζημίας, 2 Ἄγγλοι ἁλιεῖς ἐφονεύθησαν καὶ 6 ἐπληγώθησαν. Ὁ διαδοθεὶς εἰς τὸν στόλον πανικὸς ἦτο τοσοῦτος, ὥστε τὰ ρωσικὰ πλοῖα ἔβαλλον κατ' ἀλλήλων, τὸ δὲ εὔδρομον «Aurora» ἐβλήθη πεντάκις, πληγωθέντος θανασίμως τοῦ ἱερέως τοῦ σκάφους. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο παρ' ὀλίγον νὰ ἔχῃ σοβαρὰς διεθνεῖς συνεπείας, ἐλύθη ὅμως συμβιβαστικῶς ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, συνελθούσης ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γάλλου ἀντιναυάρχου Fournier, ἥτις κατεδίκασε τὴν Ρωσίαν εἰς πληρωμὴν 65.000 λιρῶν στερλινῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν θυμάτων. Ὁ στόλος, διελθὼν τὴν Μάγχην, κατέπλευσεν εἰς Vigo, ἔνθα ἠνθράκευσε· ἐκεῖθεν ἀποπλεύσας κατέπλευσεν εἰς Ταγγέρην, ἔνθα, μετὰ τὴν ἀνθράκευσιν, τὰ μὲν 5 καινουργῆ θωρηκτὰ καὶ τὰ τεθωρακισμένα εὔδρομα ἀπέπλευσαν διὰ τὸν περίπλουν τῆς Ἀφρικῆς, τὰ δὲ δύο παλαιὰ θωρηκτά, τὰ ἐλαφρὰ εὔδρομα καὶ τὰ τορπιλλικὰ εἰσέπλευσαν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἵνα διέλθωσι διὰ τοῦ Σουέζ. Ἡ περιπλέουσα τὴν Ἀφρικὴν μοῖρα, ἀφοῦ ἠνθράκευσεν ἔξωθι τοῦ Dakar, Libreville, Mossamedes καὶ Angra, κατέπλευσεν εἰς Nossi-Bé τῆς Μαδαγασκάρης, ἔνθα τὴν 9 Ἰανουαρίου 1905 ἡνώθη μετὰ τῆς διὰ τῆς Μεσογείου πλευσάσης μοίρας. Ὁμὰς ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἐλαφρῶν εὐδρόμων «Oleg» καὶ «Izumrud», 5 ἀντιτορπιλλικῶν καὶ 3 βοηθητικῶν εὐδρόμων, ἀπέπλευσε τῇ 15 Νοεμβρίου ἐκ Libau ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ πλοιάρχου Dobrotvorsky καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ στόλου ἐν Μαδαγασκάρῃ τῇ 14 Φεβρουαρίου, πλὴν 3 ἀντιτορπιλλικῶν, ἅτινα ἕνεκεν ἀβαριῶν ἔμειναν εἰς τὴν Μεσόγειον.

Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ὁ Ροζεστβένσκυ ἔμαθε τὴν πτῶσιν τοῦ Πὸρτ-Ἀρθοὺρ καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1ου στόλου τοῦ Εἰρηνικοῦ (γενομένην τὴν 2αν Ἰανουαρίου 1905). Ἡ καταστροφὴ αὕτη μετέβαλε πλήρως τὴν κατάστασιν τοῦ Ροζεστβένσκυ, βαίνοντος εἰς βεβαίαν ἧτταν, ἐὰν ἔπλεεν εἰς Ἄπω Ἀνατολὴν καὶ ἀντεμετώπιζεν ὁλόκληρον τὸν ἰαπωνικὸν στόλον. Κατανοοῦσα τὸ ἐκτάκτως δυσχερὲς τῆς ἀποστολῆς τοῦ 2ου στόλου τοῦ Εἰρηνικοῦ ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν ναύαρχον, τονίζουσα ὅτι ἡ ὑπ' αὐτὸν ναυτικὴ δύναμις ἔδει νὰ ἐκτελέσῃ ὑψίστης σπουδαιότητος ἀποστολήν, συνισταμένην εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης καὶ τὴν διακοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν τῶν ἰαπωνικῶν στρατευμάτων τῆς Μαντζουρίας, ἐὰν δ' ἔκρινε τὴν ὑπ' αὐτὸν δύναμιν ἀνεπαρκῆ, θὰ τῷ ἀπέστελλε πάντα τὰ διαθέσιμα εἰσέτι πλοῖα. Εἰς ταῦτα ὁ Ροζεστβένσκυ ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶχε πιθανότητα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης, ὅτι ἡ ἀποστολὴ ἐνισχύσεων ἐκ πλοίων παλαιῶν, ὡς τὰ ἀπομείναντα εἰς Βαλτικήν, θὰ ἦτο ἐμπόδιον καὶ οὐχὶ βοήθεια δι' αὐτόν, ὅτι ἡ μακρὰ εἰς Μαδαγασκάρην παραμονὴ εἶχεν ὀλεθρίως ἐπιδράσει καὶ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν πληρωμάτων καὶ ἐπὶ τῆς ὑγείας των, καὶ τέλος ὅτι, τῆς ὑγείας του κλονισθείσης, ηὔχετο νὰ ἀντικατασταθῇ ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ στόλου. Παρὰ ταῦτα ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν συνέχισιν τῆς ἐκστρατείας καὶ τὴν ἀποστολὴν πρὸς αὐτὸν καὶ τῆς 3ης μοίρας ὑπὸ τὸν ναύαρχον Nébogatoff, συγκροτηθείσης ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ παλαιῶν πλοίων: τοῦ θωρηκτοῦ «Nicolas I», τοῦ τεθωρακισμένου εὐδρόμου «Vladimir Monomakh» καὶ τῶν παλαιῶν μικρῶν ἀκταιωρῶν «Géneral Amiral Apraxine», «Amiral Seniavine», «Amiral Oushakoff» καὶ 7 βοηθητικῶν πλοίων. Ἡ 3η αὕτη μοῖρα ἀπέπλευσεν ἐκ Libau τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1905 μὲ τὴν διαταγὴν ὅπως διὰ τοῦ Σουὲζ καταπλεύσῃ εἰς Μαδαγασκάρην καὶ ταχθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ροζεστβένσκυ. Οὗτος πάλιν ἀπέπλευσεν ἐκ Nossi-Bé τὴν 16 Μαρτίου, χωρὶς νὰ περιμένῃ τὸν Nébogatoff καὶ χωρὶς νὰ τὸν

Digitized by Google

πληροφορήσῃ περὶ τῶν προθέσεών του, διότι δὲν ἤθελε ν' αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων του διὰ παλαιῶν, ἅτινα θὰ ἐπηύξανον τὰς δυσχερείας ἐν περιπτώσει ναυμαχίας· ἤλπιζεν ἄλλωστε ὅτι, πρὶν φθάσῃ ἡ 3η μοῖρα εἰς Σουέζ, λογικώτεραι σκέψεις θὰ ἦγον τὴν κυβέρνησιν εἰς ἀνάκλησίν της.

Διέπλευσεν ὅθεν ὁ Ροζεστβένσκυ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, ἀνθρακεύων ἐν τῷ ἀνοικτῷ πελάγει, κατόπιν τὸν πορθμὸν τῆς Μαλάκκας, διῆλθε πρὸ τῆς Σιγγαπούρης τρεῖς ἑβδομάδας μετὰ τὴν εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα περιπολίαν τοῦ Ἰάπωνος ἀντιναυάρχου Dewa καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Kamranh, ἔνθα διαταχθεὶς ἀνέμενε τὴν ὑπὸ τὸν Nébogatoff 3ην μοῖραν, μεθ' ἧς συνηνώθη τῇ 9ῃ Μαΐου. Τῇ 14ῃ Μαΐου ἀπέπλευσε μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ στόλου πρὸς Β. (αἱ τρεῖς μοῖραι περιελάμβανον ὑπερπεντήκοντα πλοῖα). Τῇ 20ῃ Μαΐου διῆλθε βορείως τῶν Φιλιππίνων. Τῇ 22 Μαΐου ἀπέσπασε τὰ βοηθητικὰ εὔδρομα «Kouban» καὶ «Terek», ὅπως περιπλεύσωσι τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἰαπωνίας, ἵνα παρασύρωσι πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸν ἰαπωνικὸν στόλον. Τὴν 23ην Μαΐου ὁ στόλος ἠνθράκευσε διὰ τελευταίαν φοράν, δοθείσης διαταγῆς ὅπως ἕκαστον πλοῖον παραλάβῃ ποσὸν γαιανθράκων τοσοῦτον, ὥστε, κανονιζομένης τῆς καταναλώσεως, νὰ ἔχῃ τὸν κανονικὸν φόρτον περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 26ης Μαΐου, ἡμερομηνίαν καθ' ἣν ὑπελόγιζεν ὁ Ροζεστβένσκυ ὅτι θὰ συνηντᾶτο ἐνδεχομένως μετὰ τοῦ ἰαπωνικοῦ στόλου. Ὁ ὑποναύαρχος Folkersam, οὗ ἡ ὑγεία σοβαρῶς εἶχε κλονισθῆ, ἀπέθανε κατὰ τὸ διάστημα τῆς τελευταίας ταύτης ἀνθρακεύσεως, ὁ δὲ θάνατός του, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ροζεστβένσκυ, ἐτηρήθη μυστικός, τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Osliabia» διαταχθέντος νὰ τηρήσῃ τὸ σῆμα τοῦ ὑποναυάρχου ἐπηρμένον καὶ νὰ διοικῇ ἀντ' αὐτοῦ Τῇ 25 Μαΐου. ὅτε ὁ στόλος εὑρίσκετο ἔναντι τῶν νήσων Saddle, ὁ Ροζεστβένσκυ ἔλαβε τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ πορθμοῦ τῆς Κορέας, δηλαδὴ μεταξὺ τῶν νήσων Τσουσίμα καὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἰαπωνίας, καὶ νὰ πλεύσῃ πρὸς Βλαδιβοστόκ. Ἐκανόνισε τὴν ταχύτητά του εἰς τρόπον ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὡς ἄνω πορθμὸν τὴν μεσημβρίαν τῆς 27ης Μαΐου, μὴ θέλων νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν νύκτα ἐκ φόβου τορπιλλικῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἰαπώνων.

Οἱ Ἰάπωνες, ἐξ ἄλλου, ἀφ' ἧς δὲν ἦτο πλέον ἀναγκαία ἡ παρουσία τοῦ στόλου τῶν εἰς Πὸρτ-Ἀρθοὺρ, ἀνεκάλεσαν τοῦτον εἰς Ἰαπωνίαν πρὸς καθαρισμὸν καὶ ἐπισκευήν. Τῇ 25 Δεκεμβρίου 1904 ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἰαπωνικοῦ στόλου ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς βάσεώς του, τῶν νήσων Elliôt, μεθ' ὅλων τῶν ὑπ' αὐτὸν δυνάμεων, διὰ τοὺς ἐν Ἰαπωνίᾳ ναυστάθμους, πλὴν 7 εὐδρόμων, 3 βοηθητικῶν εὐδρόμων, 5 ἀντιτορπιλλικῶν, μιᾶς μοίρας τορπιλλοβόλων καὶ 9 ἐξωπλισμένων ἐμπορικῶν, ἅτινα κατέλιπεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντιναυάρχου Kataoka εἰς τὴν ὡς ἄνω βάσιν, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ στρατοῦ. Ἐπίσης δύο παλαιὰ εὔδρομα καὶ ὁ 4ος τορπιλλικὸς στολίσκος, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποναυάρχου Shimamura, ἀπεστάλησαν, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰανουαρίου, εἰς συνεχῆ περιπολίαν εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Tsugaru, πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ εἴσπλου ἢ ἔκπλου παντὸς πλοίου εἰς Βλαδιβοστόκ. Ὁλόκληρος ὁ ὑπόλοιπος ἰαπωνικὸς στόλος πυρετωδῶς ἤρξατο τῶν ἐπισκευῶν καὶ τοῦ καθαρισμοῦ του, ὅπως τὸ ταχύτερον εἶναι ἕτοιμος νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Κορέας, ὅπου, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ γενικοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου, ἔδει νὰ συγκεντρωθῶσι πᾶσαι αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις, ἐν ἀναμονῇ τοῦ διάπλου τοῦ ἐκ Ρωσίας ἐρχομένου στόλου τοῦ Ροζεστβένσκυ. Τὸ ἰαπωνικὸν ἐπιτελεῖον, διὰ νὰ ἔχῃ πληροφορίας ἐὰν οἱ Ρῶσοι παρεσκεύαζον μυστικῶς ναυτικὴν βάσιν εἰς ἔρημόν τινα ἀκτὴν τῆς Κίνας, ἀπέστειλε δύο βοηθητικὰ εὔδρομα μέχρι Σιγκαπούρης, Βαταβίας καὶ Cambodge, ἕτερον δὲ ἐλαφρὸν εὔδρομον πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Κίνας καὶ ἐπίσκεψιν τῆς Luçon. Τέλος ἀπέστειλε τὸν ἀντιναύαρχον Dewa, μετὰ δύο ἐλαφρῶν εὐδρόμων καὶ τινων βοηθητικῶν τοιούτων, καὶ ἐξερεύνησιν ἐκ νέου τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς Κίνας, τὴν Hainan καὶ τὴν ἀναμιτικὴν ἀκτὴν καὶ ἐπισκεφθῆ τὰς ἀκτὰς Kamranh καὶ Van Fông Ὁ Dewa, ἀποπλεύσας τὴν 27 Φεβρουαρίου, ἐξετέλεσε τὴν ὡς ἄνω ἔρευναν, ὡς ἐπισκευήσῃ ἐκεῖθεν, ὡς ἐλέχθη, ὁ ρωσικὸς στόλος. Ο Ἰάπωνες ἐγκατέστησαν τὴν κυριωτέραν βάσιν εἰς Masampo, εἰς τὸ νοτιώτερον ἄκρον τῆς Κορέας, εἰς τὸ βάθος εὐρυτάτου κόλπου. Ἐκεῖ, περατώσας πάσας τὰς ἐπισκευάς του, κατέπλευσε μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου ὁ Τόγγο τῇ 21 Φεβρουαρίου καὶ ἤρξατο ἀσκῶν πυρετωδῶς τὸν στόλον του, ὥστε μετ' οὐ πολὺ τὰ ἤδη ἐμπειροπόλεμα πληρώματά του ἀπέκτησαν ἔκτακτον ἱκανότητα περί τε τοὺς χειρισμοὺς καὶ τὴν ἐκ μεγάλων ἀποστάσεων βολήν.

Τῇ 25 Μαΐου ὁ Ροζεστβένσκυ ἔπλευσε πρὸς Β., ὅπως διέλθῃ διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ πορθμοῦ τῆς Κορέας· ἄνεμος ἔπνεεν ἰσχυρός, ἡ δὲ κατάστασις τῆς θαλάσσης ἦτο τρικυμιώδης· ἡ ταχύτης πλοῦ ἦτο 5—8 κόμβων. Τὴν νύκτα τῆς 26 πρὸς 27 Μαΐου ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦτο ὁμιχλώδης καὶ ἡ ὁρατότης δὲν ὑπερέβαινε τὰ 3 500 μέτρα, ἀλλὰ τὰ ρωσικὰ πλοῖα εἶχον ἀνημμένα τὰ πλοϊκά των φῶτα. Ὁ στόλος ἔπλεε τεταγμένος εἰς δύο στήλας: τὴν δεξιάν, ὑπὸ τὸν Ροζεστβένσκυ, ἣν ἀπετέλουν τὰ 5 νέα θωρηκτὰ («Souvaroff», «Alexander III», «Borodino», «Orel», «Osliabia»), τὰ δύο παλαιὰ θωρηκτὰ («Sisoï-Veliki» καὶ «Navarine») καὶ τὸ τεθωρακισμένον εὔδρομον «Admiral Nakhiwoff»· καὶ τὴν ἀριστεράν, ὑπὸ τὸν Nébogatof, ἣν ἀπετέλουν τὸ παλαιὸν θωρηκτὸν «Impérator Nicolaï», αἱ τρεῖς ἀκταιωροί, δύο ἐλαφρὰ εὔδρομα («Oleg» καὶ «Aurora») καὶ δύο τεθωρακισμένα εὔδρομα («Dimitri Douskoï» καὶ «Vladimir Monomakh»). Μεταξὺ τῶν δύο στηλῶν καὶ πρύμνηθεν ἔπλεον τὰ 7 βοηθητικά. Τὸ εὔδρομον «Sviettana» καὶ τὰ ἀνιχνευτικὰ εὔδρομα «Jemtchoung», «Izoumround» καὶ «Almaz» ἔπλεον πρὸς τὸ ἰσχίον τῶν στηλῶν, τὰ δὲ ἀντιτορπιλλικὰ πλησίον τῶν θωρηκτῶν. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην πυκνὰ ραδιογραφήματα ἐφανέρωνον τὴν ἐγγὺς ὕπαρξιν περιπολούντων ἰαπωνικῶν. Τὴν 2αν ὥραν 45 λ. τῆς πρωΐας τῆς 27 Μαΐου (ὥρα ἰαπωνική) τὸ ἰαπωνικὸν βοηθητικὸν εὔδρομον «Shinano Maru» (κυβερνήτης Namkawa), περιπολοῦν περὶ τὰ 40 μίλια δυτικῶς τῶν νήσων Goto, παρετήρησε φῶτα διευθυνόμενα πρὸς ΒΑ., πλεῦσαν δὲ πρὸς αὐτὰ κατώρθωσε, παρ' ὅλην τὴν ὁμίχλην, περὶ τὴν 4ην ὥραν 45 λ., νὰ διακρίνῃ τὸν ρωσικὸν στόλον καὶ νὰ τηλεγραφήσῃ πρὸς τὸν Τόγγο: «Ὁ ἐχθρὸς εἰς τὸ τετράγωνον 203» (χάριν ἀσφαλείας καὶ ταχύτητος περὶ τὴν συνεννόησιν οἱ Ἰάπωνες εἶχον διαιρέσει τὸν χάρτην εἰς πολυάριθμα τετράγωνα). Τὸ ραδιογράφημα ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Τόγγο τὴν 5ην ὥραν 5 λ., ὅστις πάραυτα διέταξεν ἄπαρσιν ὁλοκλήρου τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἐν μέσῳ ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ, ὃν διήγειρε τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημά του πρὸς τὸ Τόκιο: «Πρὸ ὀλίγου ἐπληροφορήθην ὅτι ὁ ἐχθρικὸς στόλος εἶναι ἐν ὄψει. Ὁ στόλος μας ἀποπλέει διὰ νὰ τὸν προσβάλῃ καὶ καταστρέψῃ». Τὴν 6ην ὥραν 34 λ. ὁ ὅλος κληρος ὁ ἰαπωνικὸς στόλος εἶχεν ἐκπλεύσει Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ραδιογραφήματα τῶν περιπολούντων εὐδρόμων ἀνήγγελλον εἰς τὸν Τόγγο τὸν σχηματισμὸν τοῦ ρωσικοῦ στόλου. Ὅταν ὁ Τόγγο, περιπλέων ἀπὸ Β. τὴν Τσουσίμαν, ἔφθασεν εἰς τὸν πορθμόν, ἐλαφρὰ ὁμίχλη περιώριζε τὴν ὁρατότητα εἰς 5 περίπου μίλια· ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἀπὸ Λ. Ζ., δυνάμεως 4—5, ἡ δὲ θαλασσοταραχὴ ἦτο τοιαύτη, ὥστε τὰ τορπιλλοβόλα διετάχθησαν νὰ προφυλαχθῶσι κάτωθι τῶν ἀκτῶν τῆς Τσουσίμα. Τὸ σχέδιον τοῦ Τόγγο ἦτο νὰ προσβάλῃ διὰ τῶν θωρηκτῶν του τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐχθροῦ, καθ' ὃν χρόνον τὰ εὔδρομα θὰ προσέβαλλον τὴν οὐρὰν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν νύκτα τὰ τορπιλλικὰ θὰ συνεπλήρουν τὴν νίκην. Ἡ διαφορὰ τοῦ ὑλικοῦ τῶν συμπλακέντων στόλων δὲν ἦτο σημαντική, καθόσον ἀπὸ ἀπόψεως θωρηκτῶν οἱ Ρῶσοι ὑπερεῖχον κατά τι (5 ρωσικὰ—4 ἰαπωνικά), ἔτι δὲ μᾶλλον ἀπὸ ἀπόψεως βαρέος πυροβολικοῦ (41 βαρέα πυροβόλα ρωσικὰ—17 ἰαπωνικά), ἡ ταχύτης ἦτο 15—16 κόμβοι τῶν Ἰαπώνων καὶ 10—11 τῶν Ρώσων· ἡ διαφορὰ ὅμως τοῦ προσωπικοῦ ἦτο τεραστία, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ οἱ Ἰάπωνες ἠδύναντο νὰ βάλωσι βάρος μετάλλου τριπλάσιον τοῦ τῶν Ρώσων, λόγῳ τῆς ἀπείρως καλυτέρας ἐξασκήσεως καὶ τῆς μεγαλυτέρας πείρας τῶν πυροβολητῶν Ἐπὶ πλέον δὲ ἡ τρικυμία προσέδιδε σημαντικὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς τόσῳ ἐξησκημένους Ἰάπωνας ναύτας καὶ πυροβολητάς. Οἱ Ἰάπωνες ὑπερεῖχον καταπληκτικῶς εἰς τορπιλλικὰ σκάφη, διαθέτοντες 21 ἀντιτορπιλλικὰ καὶ 44 τορπιλλοβόλα ἔναντι 9 ρωσικῶν ἀντιτορπιλλικῶν.

Οἱ δύο στόλοι ἔπλεον πρὸς συνάντησιν ἀλλήλων. Ὁ Ρυζεστβένσκυ ἔταξε τὸ στόλον του εἰς δύο στήλας ἐν γραμμῇ παραγωγῆς, τὴν δεξιὰν ἐκ τῶν 4 θωρηκτῶν καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐξ 8 θωρηκτῶν καὶ τεθωρακισμένων εὐδρόμων, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν «Osliabia»· ηὔξησε δὲ τὴν ταχύτητα τῶν 4 θωρηκτῶν του εἰς 11 κόμβους, ὅπως τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν 8 ἐπιπλεόντων. Ὁ Τόγγο, μὲ ταχύτητα 14 κόμβων, ἔπλεε μὲ τὰ 12 θωρηκτὰ καὶ θωρηκτὰ εὔδρομα πλεῦσιν ἀντίθετον πρὸς τὴν τῶν Ρώσων· τὴν 13 ὥρ 40' ἤλλαξε πλεῦσιν, λαβὼν τοιαύτην κάθετον ὡς πρὸς τὴν τῶν Ρώσων καὶ ἀριστερὰ τούτων, καὶ τὴν 13 ὥρ. 45' ὕψωσε τὸ ἀκόλουθον σῆμα: «Ἡ τύχη τῆς αὐτοκρατορίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς μάχης ταύτης. Ἕκαστος ἂς ἐκτελέσῃ τὸ καθῆκόν του».

Τὴν 14 ὥρ. 8' ἡ ρωσικὴ ναυαρχὶς «Suvaroff» ἤρξατο τοῦ πυρὸς ἀπὸ ἀποστάσεως 6 300 μ. καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ὁ λοιπὸς στόλος, οἱ δὲ Ἰάπωνες ἀπήντησαν τῇ 14 ὥρ. 10' ἀπὸ ἀποστάσεως 6 000 μ. Τὸ ἰαπωνικὸν πῦρ συνεκεντροῦτο ἐπὶ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς ρωσικῶν πλοίων «Souvaroff» καὶ «Osliabia», εἰς τὰ ὁποῖα ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου προὐξένησε σοβαρωτάτας ζημίας (σχ. 1). Ἐξακολουθῶν ὁ Τόγγο τὴν πορείαν του, μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα, ἐτήρησε τὰς ὑπ' αὐτὸν 1ην καὶ

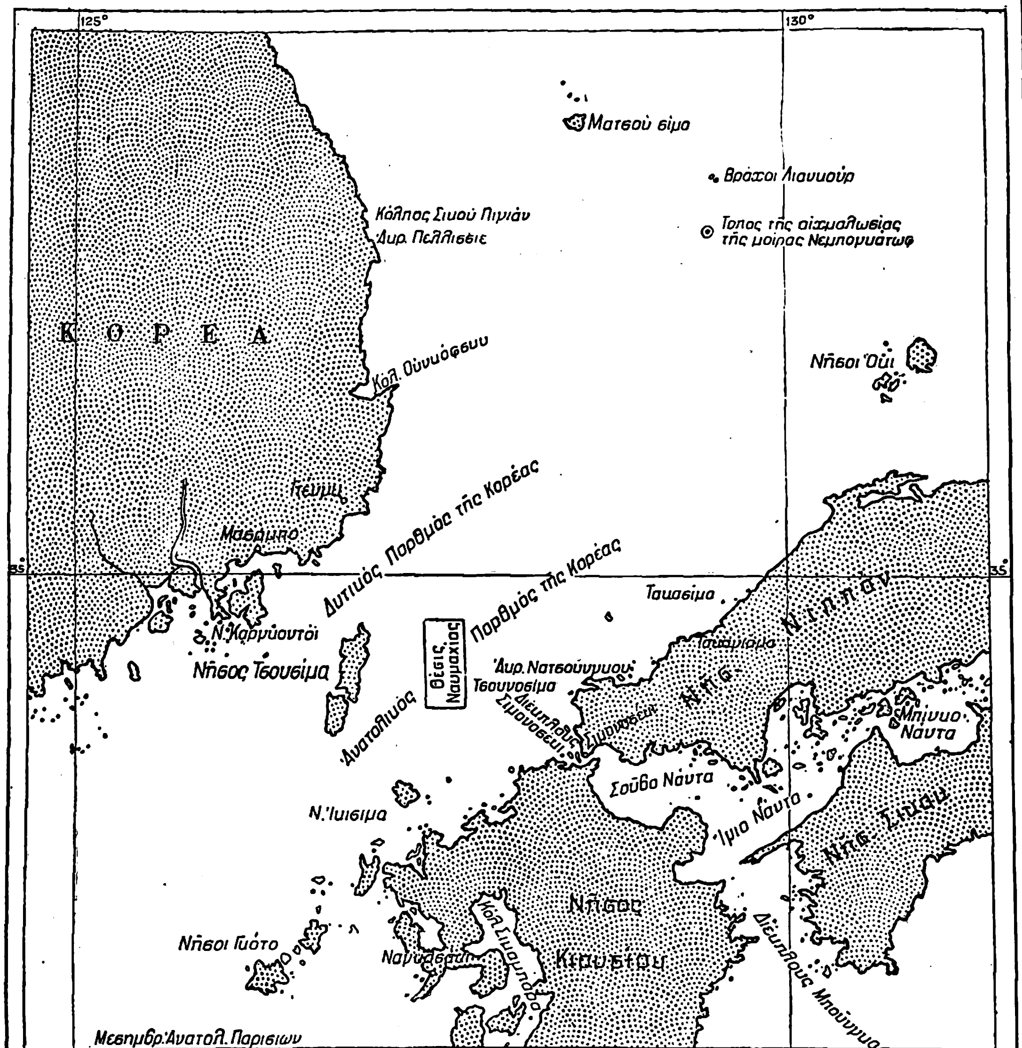

Χάρτης τῶν στενῶν τῆς Τσουσίμα.

Digitized by Google

3ην μοίρας παραλλήλως πρὸς τὸν ρωσικὸν στόλον καὶ διὰ ταχέος πυρὸς ἐνέσπειρε τὴν σύγχυσιν. Ἐπωφελούμενος δὲ τῆς ὑπερτέρας του ταχύτητος, προσεπάθει νὰ ὑπερκεράσῃ τὴν ρωσικὴν παράταξιν· τοῦθ' ὅπερ, ἵνα ἀποφύγωσιν οἱ Ρῶσοι,

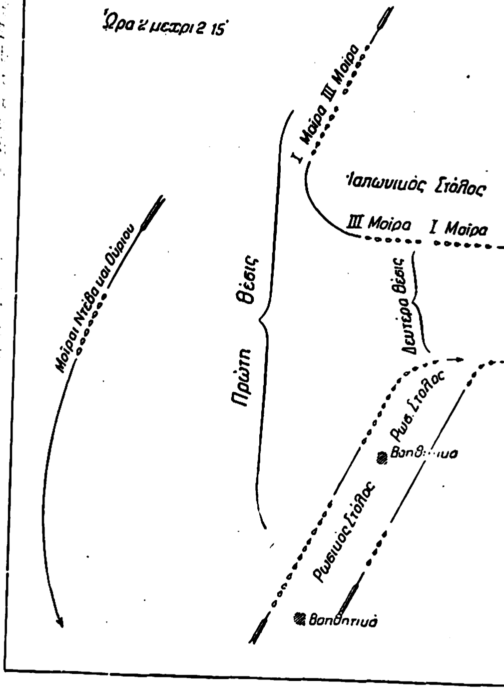

Σχ. 1.

ἔστρεφον κατ' ὀλίγον δεξιά, ὥστε αἱ δύο ἀντίπαλοι παρατάξεις διέγραφον συγκεντρωτικοὺς κύκλους, ἡ δ' ἀπόστασίς των ἐκυμαίνετο μεταξὺ 3—4.000 μ. Τὰ ἐπὶ κεφαλῆς ρωσικὰ πλοῖα ὑπέφερον πολὺ ἐκ τοῦ ἰαπωνικοῦ πυρός, τρία δὲ τέ-

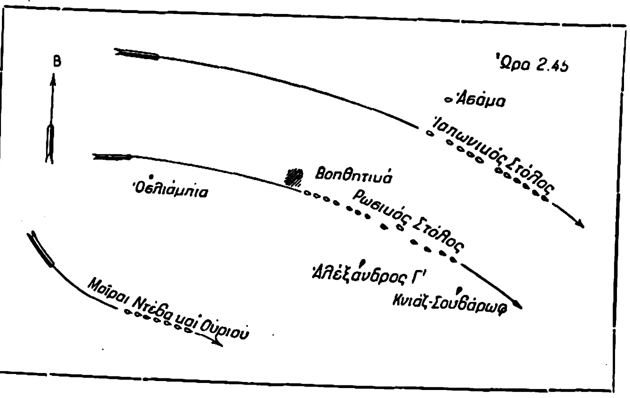

Σχ. 2.

ταρτα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης τὰ ρωσικὰ θωρηκτὰ «Alexander III» καὶ «Souvaroff» ἐξῆλθον τῆς γραμμῆς φλεγόμενα (σχ. 2.), ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ρώσων ἀπομείναντος τοῦ θωρηκτοῦ «Borodino». Ἀλλὰ καὶ τὰ ἰαπωνικὰ «Kasuga» καὶ

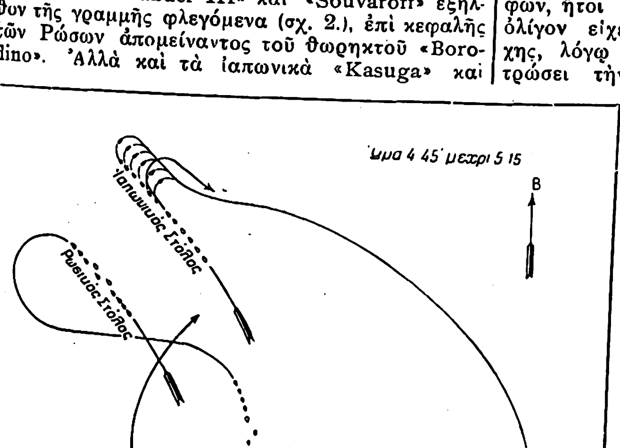

Σχ. 4.

«Asama» εἶχον ὑποστῆ πολλὰς ζημίας, κατώρθωσαν ὅμως νὰ τηρήσωσι τὰς θέσεις των. Περὶ τὴν 3ην ὥραν αἱ δύο ἀντίπαλοι παρατάξεις ἀπεῖχον πρὸς ΕΝ, ὅτε ἡ ὁμίχλη ἐπελθοῦσα ἐκάλυψε τὸ πεδίον τῆς μάχης, παύσαντος τοῦ πυρὸς ἑκατέρωθεν. Ἐπωφελούμενον τῆς ὁμίχλης τὸ «Borodino» ἔστρεψεν ἀποτόμως δεξιά, συμπαρασῦρον ὁλόκληρον τὴν ρωσικὴν παράταξιν μέχρι πορείας Β. Κατά τινα ὅμως στιγμὴν διαλύσεως προσκαίρως τῆς ὁμίχλης, ἀντελήφθη ὁ Τόγγο τὸν χειρισμὸν τῶν Ρώσων καὶ ἀνέστρεψεν ἀθρόως καὶ αὐτὸς τὴν παράταξίν του, τάξας αὐτὴν παραλλήλως πάλιν πρὸς τὸν ἐχθρὸν (σχ. 3).

Ἤδη ἡ νίκη εἶχε κλίνει ὑπὲρ τῶν Ἰαπώνων, ὁ δὲ Ροζεστβένσκυ εἶχε πληγωθῆ σοβαρῶς. Ὀλίγον μετὰ τὴν 15ην ὥραν τὸ θωρηκτὸν «Osliabia», δεινῶς βληθέν, ἐβυθίσθη. Περὶ τὴν 15 ὥρ. 40' ὁμὰς ἰαπωνικῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἐπετέθη, ὅπως τορπιλλίσῃ τὸ «Souvaroff», ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Ἀπὸ τῆς 15ης ὥρας μέχρι τῆς 16 ὥρ. 45' ἡ μάχη ἔπαυεν ἐκ διαλειμμάτων λόγῳ τῆς ὁμίχλης, οἱ δὲ Ρῶσοι προσεπάθησαν ἐκ νέου νὰ διαφύγωσι διὰ τῆς ὁμίχλης· ἀλλ' ὁ Τόγγο, διαιρέσας τὰς δυνάμεις του, μετὰ τῆς 1ης μὲν μοίρας ἐδίωκεν αὐτοπροσώπως τοὺς Ρώσους πρὸς Β, μετὰ τῆς 3ης δὲ μοίρας ἔστειλε τὸν Καμιμούρα πρὸς Δ. (σχ. 4). Περὶ τὴν 18ην ὥραν ὁ Τόγγο, πλέων πρὸς Β. συνήντησε τὰ πρὸς Μ ἀτάκτως φεύγοντα ρωσικὰ καὶ κατήρξατο πάλιν σφοδροῦ πυρὸς (σχ. 5.), διαρκέσαντος μέχρι τῆς νυκτός. Τὸ θωρηκτὸν «Alexander III» ἐβυθίσθη περὶ τὴν 18 ὥ. 30· ὁμοίως περὶ τὴν 19ην ὥραν τὸ «Borodino» καὶ περὶ τὴν αὐτὴν ὥραν τὸ «Souvaroff», τορπιλλισθὲν διὰ δευτέραν φοράν. Ἀπὸ τῆς 16ης ὥρας ὁ Ροζεστβένσκυ μετεφέρθη πληγωμένος ἐπὶ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Bouinyi». Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐλαττωθείσης τῆς θαλασσοταραχῆς, ἐξῆλθον τὰ ἰαπωνικὰ τορπιλλικά, τῶν μεγάλων σκαφῶν παραχωρησάντων αὐτοῖς τὴν θέσιν. Τὸ ἀνιχνευτικὸν «Tatsuta» μετέδωκεν εἰς ὁλόκληρον τὸν στόλον τὸ στίγμα συναντήσεως τῆς ἐπαύριον παρὰ τὴν νῆσον Matsushima. Ἐνῷ οὕτω διεξήχθη ἡ μεταξὺ τῶν θωρηκτῶν μάχη, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἰαπωνικῶν εὐδρόμων ἀντιναύαρχος Dewa, ἔχων ὑπ' αὐτὸν καὶ τὸν ὑποναύαρχον Uriu, ἐτέθη καθέτως πρὸς τὴν οὐρὰν τῆς ρωσικῆς παρατάξεως, ἔνθα ἦσαν τὰ βοηθητικὰ σκάφη καὶ τὰ εὔδρομα, καὶ διὰ πυκνοῦ πυρὸς ἐνέσπειρε τὸν πανικόν, βυθίσας τὰ πλεῖστα τῶν βοηθητικῶν. Περὶ 16 ὥρ. 30' κατέφθασεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ ἡ ἐκ παλαιῶν εὐδρόμων καὶ ἀκταιωρῶν μοῖρα τοῦ ἀντιναυάρχου Kataoka, ἥτις καὶ ἠνάγκασε τὰ ρωσικὰ εὔδρομα ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Enquist ν' ἀπομακρυνθῶσι πρὸς Ν., καίτοι ὑπερέχοντα κατὰ πολὺ εἰς τὸ πυροβολικόν, οὕτω δὲ ἄφησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἰαπώνων τὰ βοηθητικά.

Κατὰ τὴν νύκτα 21 ἀντιτορπιλλικὰ καὶ 11 τορπιλλικὰ ἰαπωνικὰ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ὑπολειφθέντων ρωσικῶν σκαφῶν, ἤτοι τῆς ὑπὸ τὸν Nébogatoff μοίρας ἥτις ὀλίγον εἶχεν ὑποφέρει ἐκ τῆς ἡμερινῆς μάχης, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ Ἰάπωνες εἶχον συγκεντρώσει τὴν προσοχήν των ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ρωσικοῦ στόλου. Οὕτως ἐτορπιλλίσθησαν τὰ «Admiral Nadkimoff», «Sissoi Veliki», «Navarine» καὶ «Vladimir Monomakh».

Τὴν πρωΐαν τῆς 28 Μαΐου ὁ ἰαπωνικὸς στόλος συνεκεντρώθη περὶ τὴν νῆσον Matsushima, ὅπου, πληροφορηθεὶς περὶ τῆς παρουσίας ρωσικῶν πλοίων ἐγγὺς τῶν σκοπέλων Liancourt, ἔσπευσε πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἔνθα, συναντήσας 5 πλοῖα ὑπὸ τὸν Nébogatoff, ἤρξατο βάλλων κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων βολῶν ὁ Nébogatoff ὑπέστειλε τὴν σημαίαν του καὶ ἐσήμανεν ὅτι παραδίδεται. Οὕτω παρεδόθησαν καὶ τὰ σκάφη ταῦτα, πλὴν τοῦ ἐλαφροῦ εὐδρόμου «Izoumroud», ὅπερ διέφυγε πρὸς ἀνατολάς· ὡσαύτως εἶχε διαφύγει καὶ τὸ ταχὺ εὔδρομον «Almaz», ὅπερ φθάσαν εἰς Βλαδιβοστὸκ τὴν 29 τοῦ Μαΐου ἀνήγγειλε τὴν ἧτταν. Ἐπίσης τὴν 4 Ἰουνίου τὰ ὑπὸ τὸν Enquist εὔδρομα «Oleg», «Aurora» καὶ «Jemtchong» κατέπλευσαν εἰς Μανίλλαν, ἔνθα καὶ ἀφωπλίσθησαν. Τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Buinji», ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε μεταφερθῆ ὁ πληγωθεὶς Ροζεστβένσκυ, παθὸν βλάβην εἰς τὴν μηχανὴν ἐβυθίσθη ὑπὸ τοῦ πληρώματός του, ὁ δὲ ναύαρχος μετεφέρθη ἐπὶ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Biedovy», ὅπερ τὸ ἀπόγευμα τῆς 28ης συνελήφθη ὑπὸ ἰαπωνικοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ, αἰχμαλωτισθέντος καὶ τοῦ ναυάρχου.

Οὕτως ἀπέληξεν ἡ παρὰ τὴν Τσουσίμαν ναυμαχία, καθ' ἣν 27 ρωσικὰ σκάφη ἐβυθίσθησαν ἢ ᾐχμαλωτίσθησαν, ἐνῷ τῶν Ἰαπώνων μόνον 3 τορ-

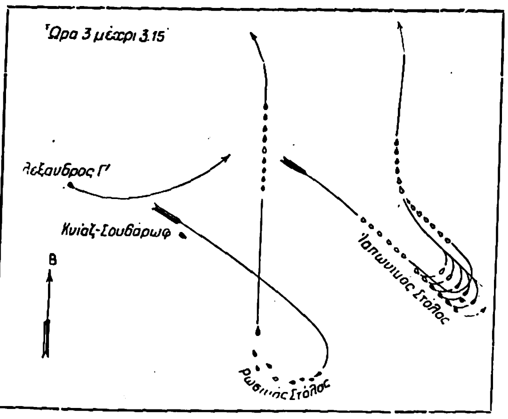

Σχ. 3.

πιλλοβόλα ἐβυθίσθησαν, 8 δὲ ὑπέστησαν ἀβαρίας. Αἱ εἰς ἄνδρας ἀπώλειαι ἦσαν διὰ μὲν τοὺς Ἰάπωνας 117 νεκροὶ καὶ 583 τραυματίαι, διὰ δὲ τοὺς Ρώσους 4.830 νεκροί, 5 917 αἰχμάλωτοι καὶ 1.862 εἰς οὐδετέρους λιμένας ἀποκλεισθέντες.

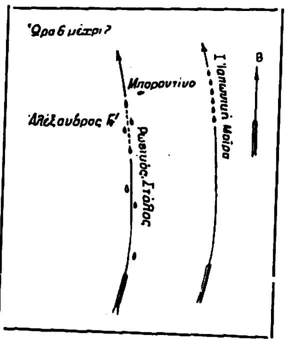

Σχ. 5.

Ἡ περιφανὴς αὕτη νίκη τῶν Ἰαπώνων ὀφείλεται ἀναντιρρήτως εἰς τὴν τελείαν ὀργάνωσιν καὶ ἐκπαίδευσιν τοῦ στόλου των καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἱκανότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου ναυάρχου Τόγγο. Οὐχ ἧττον καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ὑλικοῦ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν πλήρη καταστροφὴν τοῦ ρωσικοῦ στόλου, χωρὶς οὐδὲν μέγα πλοῖον τῶν Ἰαπώνων νὰ τεθῇ ἐκτὸς μάχης. Γ. Ν. Ν.

Τσουσσόβαγια /Γεωγρ./. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Καμὰ ἐν Ρωσίᾳ, πηγάζων ἐκ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῶν Οὐραλίων ὀρέων καὶ ἐκβάλλων ἐγγὺς τοῦ Πέρμ. Ἔχει μῆκος 777 χλμ. (ὧν πλωτὰ τὰ 392), ὑδατολεκάνην 46.165 τετρ. χλμ. καὶ κυρίους παραποτάμους, δεξιοὺς τὸν Κόγιβα (181 χλμ.) καὶ Οὔσγιβα (245 χλμ.) καὶ ἀριστερὸν τὸν Σύλβα (575). Εἶναι ἐλεύθερος πάγων ἐπὶ 196 ἡμέρας ἐτησίως. Τὸ ὁμώνυμον τοῦ ποταμοῦ λεκανοπέδιον εἶναι πλούσιον εἰς πετρελαιοπηγάς. Π. Ν. Π.

Τσοὺστ, ἢ **Τοὺζ** /Γεωγρ./. Πόλις τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τῶν Οὐσβέκων ἐν τῷ πρώην διαμερίσματι τῆς Χοκάνδης. Κάτ. (1926) 14 367. Εἶναι κόμβος τοῦ σιδηροδρόμου Χοκάνδης—Ναμανγκὰν καὶ ἕδρα ὁμωνύμου ἐπαρχίας (67.675 κάτ.), ἔχουσα μεταλλεῖα, ἁλατωρυχεῖα καὶ βαμβακουργίαν. Ἄλλοτε ἦτο πρωτεύουσα τοῦ κυβερνείου τῆς Φεργκάνας. Π. Ν. Π.

Τσουταῖοι /Γεωγρ./. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νέων Στύρων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 44.

Τσούτπχεν (Zutphen) /Γεωγρ./. Πόλις τῆς Ὀλλανδίας, κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Πέρκελ εἰς τὸν Ὕζελ. Κάτ. (1929) 19 659. Ἔχει ξυλουργικὴν βιομηχανίαν καὶ διεξάγει ἐμπόριον ξυλείας καὶ ζῴων. Θ. Κ.

Τσοῦτσορ (Czuczor), *Γρηγόριος*. Οὖγγρος ποιητής (1800—1866). Θεολόγος, μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν βενεδικτίνων, καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ κολλεγίῳ Ράαμπ, ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἐγένετο ἐπιφανής, κυρίως ἐκ τῶν ποιήσεων αὐτοῦ, ἰδίᾳ τῶν ἐπικῶν, ὧν ἀρίστη ἡ τοῦ ἥρωος Ἰωάννου Οὐνυάδη. Τὰ λυρικὰ αὐτοῦ ποιήματα κατέστησαν ἄκρως δημοφιλῆ, ἀλλά τινα ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν ὑπερμέτρως ἐλευθέρια, διὸ καὶ ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τοῦ τάγματος τῶν βενεδικτίνων νὰ καταλίπῃ τὴν κοσμικὴν αὐτοῦ θέσιν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μονήν. Ἐκεῖ ἤρχισε, τῷ 1844, συντάσσων τὸ λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας, ὅπερ διέκοψε τῷ 1848, ἵνα συμμετάσχῃ ἐνεργῶς εἰς τὴν ἐκραγεῖσαν οὐγγρικὴν ἐπανάστασιν. Τότε ἔγραψε καὶ τὸ περίφημον πατριωτικὸν θούριον «Ἐγερτήριον» (τὴν οὐγγρικὴν «Μασσαλιῶτιδα», ὡς ἐκλήθη). Διὰ τὸ θούριον τοῦτο, θεωρηθὲν ὡς στασιαστικόν, ἐδιώχθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ κατεδικάσθη εἰς διετῆ φυλάκισιν (1849—1851). Μετὰ τὴν ἐκτι-

Digitized by Google

σιν τῆς ποινῆς ἀπεπεράτωσε τὴν σύνταξιν τοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Ἔγραψεν ἐπίσης μύθους «Ἡ ζωὴ τοῦ Βάσιγκτον» καὶ ἐδημοσίευσε μεταφράσεις τῶν κλασσικῶν Λατίνων συγγραφέων εἰς τὴν μαγυαρικήν. Τὰ ποιήματά του ἐξεδόθησαν τῷ 1858 ἐν Βουδαπέστῃ εἰς 3 τόμους. Θ. Κ.

τσουτσουκαμούσι (τὸ) *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἰαπωνικὸς πυρετός*

Τσουτσοῦ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κηκίδιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἕβρου.

τσουτσουλᾶνος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *κορυδαλλὸς ὁ λοφιοφόρος* (βλ. λ.).

Τσούτσουλας, ἢ *Τσουτσοῦλα* *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Θάσου (πλάτ. 40°38′20′ Β., μῆκ. 24°44′00′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), οὗ ἡ κορυφὴ (ὕψομ. 808 μ.), ἀποτελοῦσα καὶ τριγωνομετρικὸν σημεῖον, ἀντικρύζει Α.ΒΑ. τὴν νησῖδα Κινύρα ἢ Κυνάρα. Ἐπικαθήμενα εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτύν του νέφη ἀποτελοῦν προγνωστικὸν ἐπιπνοῆς ἑλλησποντίου (ἀνατολικοῦ) ἀνέμου. Σ. Ε. Λ.

τσουτσούλης (ὁ)· ἰδιωμ. ἀνόητος, κουτός.

Τσούτσουρας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Κρήτης (βλ. *Τζούτζουρο*). Σ. Ε. Λ.

Τσουφλάρι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σοφιάδες* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Τσουφροῦ τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ δυτικῇ Φρυγίᾳ, παραπόταμος τοῦ Μαιάνδρου. Ἔχει ὀλίγον ὕδωρ καὶ ξηραίνεται κατὰ τὸ θέρος. Εἶναι ὁ *Γλαῦκος* τῶν ἀρχαίων.

Τσουχατζιὰν (Tchouhadzian), ***Τιγράν***. Ἀρμένιος μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1837 καὶ ἀποθανὼν ἐν Σμύρνῃ τῷ 1898. Ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κιβὸρκ Τσουχατζιάν, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισεν ὡρολογοποιὸς τοῦ σουλτάνου Μετζήτ, εὐθὺς δὲ ἀπὸ τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας ἔδειξε μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν μουσικήν. Τῷ 1861 ἀπεστάλη εἰς τὸ Μιλᾶνον πρὸς τελειοποίησιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτων μουσικῶν του σπουδῶν, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν γενέτειραν, τῷ 1864, ἐπαίχθησαν ἐν τῷ «Ἀνατολικῷ θεάτρῳ» τοῦ Μαλακιὰν τὰ πρῶτά του μουσικὰ ἔργα (ἐμβατήρια, φαντασίαι κτλ.) σχόντα μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μεγάλων του μουσικῶν ἔργων εἶναι τὸ μελόδραμα «Ἀρσὰκ Β΄» (Ἀρσάκης) ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ *Τ. Τερζιάν*. Διὰ πολιτικοὺς ὅμως λόγους ὁ τίτλος τοῦ ἔργου τούτου μετεβλήθη εἰς «Ὀλυμπίαν». Κατὰ τὸ 1872—1873 ὁ Τσουχατζιὰν συνέθεσε τὴν πρώτην του ὀπερέτταν «Ἀριφὶν Χιλεσί» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ Ἀλμπερέττο, ἣν κατώρθωσε ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ σκηνῆς μετὰ πολλῶν μηνῶν σύντονον προπαρασκευὴν τῶν Ἀρμενίων μουσικῶν καὶ ἠθοποιῶν, οἵτινες ἐστεροῦντο τῆς ἀπαιτουμένης πείρας, ἐπειδὴ διὰ πρώτην φορὰν ἐπαίζετο ἐν Τουρκίᾳ ὀπερέττα ἀπὸ ἰθαγενῆ θίασον.

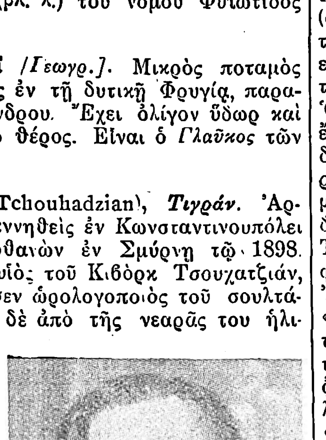

Τιγρὰν Τσουχατζιάν.

Ἡ πρώτη του αὕτη ὀπερέττα εἶχε μεγίστην ἐπιτυχίαν. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ὤθησε τὸν Ε. Μελικιὰν ὅπως ἐνθαρρύνῃ τὸν μουσουργὸν καὶ προτείνῃ εἰς αὐτὸν τὴν σύνθεσιν τριῶν ὀπερεττῶν ἐτησίως ὑπὸ λίαν εὐνοϊκοὺς ὅρους: 25 λίρας μηνιαίως καὶ ἀπὸ 250—300 λίρας ὡς συγγραφικὰ δικαιώματα. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ὁ Τσουχατζιὰν συνέθεσε τὴν δευτέραν του ὀπερέτταν «Κεσὲ-Κεχυά», ἡ ὁποία, παρὰ τὴν εὐνοϊκὴν κριτικὴν τῶν εἰδικῶν, θεωρεῖται κατωτέρα τῆς «Ἀρὶφ» καὶ ἰδίως τοῦ «Λεμπλεμπιτζῆ», ὁ ὁποῖος ἀπηθανάτισε τὸ ὄνομά του. Ὁ «Λεμπλεμπιτζῆ-Χὸρ-Χὸρ-Ἀγᾶς» ἐγράφη ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ *Τ. Ναλιὰν* εἰς διάστημα τριῶν ἢ τεσσάρων μόνον μηνῶν τῷ 1875 καὶ παρεστάθη διὰ πρώτην φορὰν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1876 εἰς τὸ «Γαλλικὸν θέατρον» τοῦ Πέραν μετὰ θαυμασίων σκηνοθεσιῶν καὶ ἐνδυμασιῶν. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ὀπερέττας ταύτης ὑπῆρξε καταπληκτική. Ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος τὰ κυριώτερα τῶν τραγουδιῶν τῆς ὀπερέττας κατέστησαν δημοφιλέστατα. Μεταξὺ τούτων εἶναι τά: «Τσὲκ-Καΐκτσῆ» (Τράβα βαρκάρη) «Μπὶζ κιὸρ-όγλοῦ-Γιαβρουσοῦ-ἰς» «Εἴμαστε τὰ παιδιὰ τοῦ Κιὸρ-Ὀγλοῦ»), «Μπαχὰρ Γκελντί» (Ἦλθεν ἡ ἄνοιξις») κ. ἄ., ἅτινα ᾔδοντο πανταχοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου παρεστάθη ἐπανειλημμένως ὁ «Λεμπλεμπιτζῆς» ὑπὸ ἐπὶ τούτῳ συσταθέντων θιάσων. Τὸ κυριαρχοῦν ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χαμιτικὸν καθεστὼς ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἐν Τουρκίᾳ δρᾶσιν τοῦ Τσουχατζιάν, ὁ ὁποῖος τῷ 1891, πραγματοποιῶν παλαιὸν ὄνειρόν του, μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεχείρησε νὰ παραστήσῃ τὸ κωμικὸν μελόδραμά του, «Ζεμιρὲ» ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ *Δ. Καλεμτζιάν*, ὅπερ εἶχε παρασταθῆ εἰς τὸ γαλλικὸν θέατρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Παρὰ τὴν θερμὴν ὅμως ὑποστήριξιν πολλῶν Γάλλων μουσουργῶν, ὅπως ὁ Ἀλντέ, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε τὸν Τσουχατζιὰν νὰ παραστήσῃ τὴν «Ὀλυμπίαν» (Ἀρσάκην Β΄) του καὶ νὰ παίξῃ τὴν «Ἀνατολικὴν φαντασίαν» του, καὶ παρὰ τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὁποῖον προεκάλεσεν εἰς τὸ γαλλικὸν κοινόν, ὁ Ἀρμένιος μουσουργὸς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ. Πολλοὶ μουσικοὶ κριτικοί, οἵτινες ἐγνώρισαν τὰ ἔργα τοῦ Τσουχατζιὰν ἐν Γαλλίᾳ, ἐχαιρέτησαν αὐτὸν διὰ τοῦ τίτλου τοῦ «Ὄφφενμπαχ τῆς Τουρκίας». Διὰ νὰ ἐπιβληθοῦν ὅμως τὰ ἔργα του ἐν Παρισίοις ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ παίζωνται ἐπὶ ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπῄτει τεραστίας χρηματικὰς θυσίας. Ἡ ῥωσικὴ μουσικὴ — παρὰ τὴν ὑποστήριξίν της ὑπὸ μιᾶς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας—ἐχρειάσθη μακρὰς χρονικὰς περιόδους διὰ νὰ κατακτήσῃ τοὺς Παρισίους καὶ τὸν κόσμον. Ὁ Τσουχατζιάν, παραμείνας ἐν Παρισίοις ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὰ πολιτικὰ γεγονότα (αἱ μεγάλαι σφαγαὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἡ χαμιτικὴ τρομοκρατία) τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ καταφύγῃ εἰς εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου ἀπέθανε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1898 ἀπογοητευμένος καὶ παρεγνωρισμένος. Ὁ πλήρης κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Τσουχατζιὰν ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἀρσάκης Β΄» ἢ «Ὀλυμπία» μελόδραμα, «Ἀριφὶν Χιλεσί» ὀπερέττα, «Κεσὲ Κεχιὰ» ὀπερέττα, «Λεμπλεμπιτζῆ Χὸρ-Χὸρ Ἀγᾶς» ὀπερέττα, «Ζεμινὲ» κωμικὸν μελόδραμα, «Ἀλεξινὰζ» μουσικὸν δρᾶμα ποιηθὲν ἐπὶ θέματος ληφθέντος ἐκ τοῦ Τουρκοσερβικοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Τούρκου συγγραφέως Ναζὶμ μπέη, τὰ ἀρμενικὰ τραγούδια, «Ὤ! Ἴντς Ἀνούς», «Μαΐρ-Ἀράξ», «Χαιρετισμὸς τῆς Κριμιάν», «Κοχαρὶκ» κλπ., «Λάουρα», ἐπὶ γαλλικῶν στίχων τοῦ Β. Οὐγκώ, «Θυμήσου», ἐπὶ γαλλικῶν στίχων τοῦ Μυσσέ, πολυάριθμα ἀρμενικὰ θρησκευτικὰ ᾄσματα, τὰ μουσικὰ τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον: «Αἰωνία κίνησις», «Καταρράκτης τοῦ Κοὺζ», «Ἰλλιουζιὸν» βάλς, «Μετὰ τὴν Γκαβότ», «Ἐμβατήριον Χαμηδιέ», «Περσικὸν ἐμβατήριον», δύο ἀνατολικὰς φαντασίας, τὴν «Ἀνατολικὴν λύραν», «Ρομάντσα» κτλ.

Πρὸ ἡμίσεος αἰῶνος δὲν ὑφίστατο ἐν Τουρκίᾳ μουσικὴ τοῦ θεάτρου. Ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῶν Τούρκων τότε δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀνάπτυξίν της. Ἐν τούτοις ὁ Τσουχατζιὰν ἠδυνήθη νὰ ὑπερνικήσῃ πάσας τὰς δυσκολίας. Καὶ ἀπέβη ὁ πρόδρομος, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ ἐνσαρκωτής, τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς κατ' οὐσίαν διεμόρφωσε, θέσας καὶ τὰς βάσεις τῆς μελλοντικῆς της ἐξελίξεως. Ὁ Τσουχατζιὰν ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς μουσικῆς σχολῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἔλειψαν οὔτε θὰ λείψουν εἰς τὸ μέλλον μαθηταὶ ἀκολουθοῦντες τὴν φωτεινὴν τροχιάν του. Μὲ τὴν πάροδον δὲ τῶν ἐτῶν καὶ τὴν συνεχῆ προσέγγισιν τῆς νέας Τουρκίας πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Δύσεως, τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀρμενίου μουσουργοῦ καταλαμβάνει ὁλονὲν τὴν ἐμπρέπουσαν εἰς αὐτὸ θέσιν, ἡ δὲ ἀξία του καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἔκδηλος. Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πάντα τὰ ἔργα τοῦ Τσουχατζιὰν εἶναι δημιουργήματα Ἀρμενίων, ἀπὸ τοῦ συνθέτου μέχρι τῶν λιμπρεττιστῶν, τῶν ὀργανοπαικτῶν καὶ τῶν ἠθοποιῶν, μὲ μόνον μίαν ἐξαίρεσιν ἐν τῷ «Ἀλεξινάζ», τοῦ ὁποίου τὸ λιμπρέττον ὀφείλεται εἰς τὴν γραφίδα τοῦ Ναζὶμ μπέη. —Ω.

Τσούχλαρης. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869, ἐξ Ἀκρωτηρίου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς κυριωτέρας μάχας τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, φονευθεὶς τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1868 κατά τινα παρὰ τὴν θέσιν Καλονύχι συμπλοκὴν μεταξὺ Κρητῶν κατὰ ἀποσπάσματος τουρκικοῦ στρατοῦ. ΕΡ. Μ.

τσουχτερός, *—ή*, *—ό*· δημοτ., αὐτὸς ποῦ τσούζει, καυστικός, δριμύς, διαπεραστικός: «τσουχτερὸ κρύο»· || μεταφ. «τσουχτερὰ λόγια» λόγοι λίαν ἐπιτιμητικοί, δάκνοντες.—Ἐπιρρ. ***τσουχτερά***.

τσούχτρα (ἡ)· δημοτ., μικρὸν ἔντομον, τὸ ὁποῖον νύσσει καυστικῶς· || τὸ ζῳόφυτον *ἀκαλήφη*· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, πειρακτικός, δηκτικός, σαρκαστής.

τσόχα (ἡ)· εἶδος ἐριούχου ὑφάσματος μονοχρόου: «μαύρη —, κόκκινη —, πράσινη τσόχα».

Τσοχαλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παρθένι(ον)* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Τσὸ-Χὰν (Cho-Han) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τουράν*.

τσοχαντάρης. Ἀξίωμα ἐν τῇ αὐλῇ τῶν παλαιῶν Τούρκων ἡγεμόνων, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ τοῦ *βεστάρχου* ἢ *πρωτοβεστιάρη* τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων. Ν. ΚΛΣ

Τσόχας, ***Ἀναστάσιος***. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1840 καὶ ἀπέθανε τῷ 1904. Ἐχρημάτισε δημοτικὸς πάρεδρος (1874—1879) καὶ δημοτικὸς σύμβουλος Ἀθηναίων ἀπὸ τοῦ 1879 συνεχῶς μέχρι τοῦ 1899. Ἐκ τῶν μεγάλων ὑποστηρικτῶν τοῦ θεάτρου, ἵδρυσε (1880) καὶ τὸ παρὰ τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς θέατρον «Ὀλύμπια» (βλ. λ. *Ἀθῆναι*, τ. Β΄, σ. 260 β΄).

Τσόχας, ***Γεώργιος***. Υἱὸς τοῦ *Ἀναστασίου*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1883. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τελειοποιήσας τὰς σπουδάς του εἰς τὰ πανεπιστήμια Παρισίων καὶ Σιέννης. Ἐχρημάτισε δημοτικὸς πάρεδρος Ἀθηναίων ἀπὸ τοῦ 1913—1916 καὶ δήμαρχος Ἀθηναίων ἀπὸ τοῦ 1916—1917 καὶ ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1922. Ἀντικατέστησε τὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ φωταερίου δημοτικὸν φωτισμὸν διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ. Ἐξελέγη δὶς βουλευτὴς Ἀθηνῶν, τῷ 1932 καὶ τῷ 1933, καὶ ἐστάλη ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Γ Βαλκανικὸν Συνέδριον ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1932.

— **Τσόχας**, ***Θεοχάρης***. Ἰατρός, ἀδελφὸς τοῦ *Γεωργίου*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1871. Ἐχρημάτισε δημοτικὸς σύμβουλος Ἀθηναίων ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι τοῦ 1913.

Τσοχατζηλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ὑφανταὶ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Τσοχατζιὰν ***Τιγράν***· βλ. *Τσουχατζιάν*.

Τσοχατζόπουλος, ***Μιχαήλ***. Λέσβιος ἐμπορευόμενος ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1821, ὅτε καὶ ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ Πελοποννησίου Δ. Πελοπίδη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὁποίας συνεισέφερε 200 ρούβλια. Π. Ν. Π.

τσόχινος, *—η*, *—ο*· δημοτ., ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ τσόχα: «τσόχινο πανταλόνι».

τσόχος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σόγχος* (βλ. λ.).

Τσρίνυ (Zrinyi). Οὐγγρικὴ οἰκογένεια (βλ. *Ζρίνυ*).

Τσύγκελ (Zügel), ***Βίλλυ***. Γερμανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἦτο υἱὸς τοῦ *Ἐρρίκου Τσύγκελ*, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς τὴν ζωγραφικήν. Βαθὺς γνώστης τῆς ἀνατομίας τῶν ζῴων, εἰργάσθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων ἵππων, λεόντων, ταύρων, τίγρεων κλπ., τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἀπόκεινται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου καὶ τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου. Χ. Δ.

—**Τσύγκελ** (Zügel), ***Ἐρρῖκος*** Γερμανὸς ζωγράφος ἐκ Βυρτεμβέργης, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Γερμανῶν ζωγράφων ζῴων. Κυριώτεροι ἐκ τῶν πινάκων του θεωροῦνται οἱ: «Ζεῦγος βοῶν», «Ποίμνιον ὑπὸ τὴν καταιγίδα», «Ποίμνιον εἰς τὴν βοσκήν», «Διαφυγὼν ταῦρος», «Πρόβατα ὑπὸ δένδρον», «Ἄνοιξις», «Φθινόπωρον», «Ὄνος παρὰ τὸν ποταμὸν» κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1895 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου. Χ. Δ.

τσουγκρίζω· ἄλλως *τσουγκρίζω* (βλ. λ.).

Τσουγκύρυν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας (βλ. *Τσιγκίριν*).

τσυκλὶ (τό), καὶ *τσουκλί*· δημοτ., δέσμη νήματος, κυκλί, πρβλ. *κούκλα*.

τσυλίκι (τό)· δημοτ., εἶδος παιδιᾶς, *τσιλίκι* (βλ. λ.).

τσυμπούσι (τό)· ἀντὶ *τσιμπούσι* (βλ. λ.).

τσυμπραγὰ (τά). Οὕτω καλοῦνται ἰδιωματικῶς ἐν Κρήτῃ τὰ δίδυμα. ΕΡ. Μ.

τσύπος (ὁ) *[Ναυτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *σπίπους* (βλ. λ.).

τσυρίζω, καὶ ***τσιτσυρίζω***· δημοτ., ἐκβάλλω ἦχον ὀξύν: «τσιτσυρίζει τὸ κρέας 'ς τὴ φωτιά» || «τσίτσυριξε ἀπὸ τοὺς πόνους» (ἐκ τοῦ *συρίζω* κατὰ τσιτακισμὸν τοῦ σ).

Τσύχλαρς (Czyhlarz), ***Κάρολος***, ἱππότης τοῦ —. Βοηθὸς νομοδιδάσκαλος (1833—1914) Καθηγητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐν Πράγᾳ καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1892—1905. ἔγραψε: «Οἱ τρόποι κτήσεως κυριότητος κατὰ τὸν τίτλον τῶν πανδεκτῶν de acquirendo rerum dominio» (1887), «Ἐγχειρίδιον τῶν εἰσηγήσεων» (1924, 18η ἔκδ.),

Digitized by Google

«Κτῆσις τῆς κυριότητος διὰ προσαυξήσεως». Ἡ τελευταία αὕτη πραγματεία ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐκδοθὲν πανηγυρικὸν τεῦχος ἐπὶ τῇ ἑβδομηκονταετηρίδι τοῦ περιφήμου ρωμαϊστοῦ Ἰωσὴφ Οὔγγκερ (1898). Θ. Κ.

Τσχακκΐα, *Μίχα*. Ρῶσος ἐπαναστάτης γεννηθεὶς τῷ 1865. Εἶναι εἷς ἐκ τῶν παλαιοτέρων σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας, ἀναμιχθεὶς εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἀπὸ τοῦ 1883. Ἔδρασε κυρίως ἐν Καυκάσῳ καὶ Οὐκρανίᾳ, κατεδιώχθη δὲ ἐπανειλημμένως. Ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος διὰ τὸ τρίτον καὶ διὰ τὸ πέμπτον (Λονδῖνον 1907) συνέδριον τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀναγκασθεὶς νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1917, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Ρωσίαν μετὰ τοῦ Λένιν μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Καυκάσου. Κατὰ τὸ 1919—1920 ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Γεωργιανῶν μενσεβίκων, μετὰ δὲ τὴν ὁλοσχερῆ ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων ἐγένετο πρόεδρος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῶν σοβιὲτ τῆς Ὑπερκαυκασίας. Θ. Π.

Τσχινβάλι */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ὑπερκαυκασίας, πρωτεύουσα τῆς αὐτονόμου Νοτίου Ὀσσετίας (ἔκτασις 3.920 τετρ. χλμ., κάτ. 87.747) καὶ ὁμωνύμου ἐπαρχίας (48.977 κατ.). Κάτ. (1926) 5.809. Π. Ν. Π.

Τσώκρης, *Δημήτριος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἄργει τῷ 1796 καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ σχολῇ τῆς πατρίδος του. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 μετέσχεν ἐν τοῖς πρώτοις ὡς ὁπλαρχηγός, μετὰ δὲ τὴν ἐν Δερβενακίοις νίκην, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1822, διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου καὶ χιλίαρχος. Διαπρέψας μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Παλαμηδίου εἰς διαφόρους μάχας (Κορτέσι 29 Νοεμβρίου 1822, Ἄργος κατὰ Νοέμβριον 1823 καὶ Δαλαμανάραν 8 Μαΐου 1824 συμπολεμῶν μετὰ τῶν ἀντικυβερνητικῶν κατὰ τοῦ κυβερνητικοῦ Χατζηχρήστου) προήχθη εἰς στρατηγόν. Ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐπολιτεύετο ἐν Ἄργει. Τῷ 1847 ἀπενεμήθη αὐτῷ ὁ βαθμὸς στρατηγοῦ τῆς φάλαγγος, ὁ δὲ βασιλεὺς Γεώργιος τῷ 1864 προσέλαβεν αὐτὸν ὑπασπιστήν. Ἀπέθανε τῷ 1875. Τ. Ε. Ε.

Τσώρτς (Church), *Ριχάρδος*. Ἄγγλος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1785. Καταταχθεὶς νεαρὸς εἰς τὸν στρατὸν ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ναπολεοντείους πολέμους μέχρι τοῦ 1809, ὅτε μετέσχε τοῦ ὑπὸ

Ριχάρδος Τσώρτς.
(Ἐλαιογραφία ἀποκειμένη ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.)

τὸν στρατηγὸν Ὄσβαλδ στρατοῦ πρὸς κατάληψιν τῆς Ζακύνθου. Ἐνταῦθα σχετισθεὶς πρὸς φυγάδας Ἕλληνας ἐν οἷς καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἐσκέφθη νὰ ἱδρύσῃ ἑλληνικὰ τάγματα ἐκ Σουλιωτῶν καὶ Παργίων καὶ ἐπέτυχε τὴν ἄδειαν τῆς κυβερνήσεώς του. Τῷ 1814 καταληφθεισῶν τῶν νήσων ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, τὰ τάγματα ἐκεῖνα, παραστάσει τῆς Τουρκίας, διελύθησαν, ὁ δὲ Τσώρτς δυσαρεστηθεὶς ἀπεχώρησεν εἰς Νεάπολιν. Ἐνταῦθα ἀναγνωρισθείσης τῆς στρατιωτικῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀξίας προήχθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν Φερδινάνδου εἰς ἀντιστράτηγον. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1827, βασιλεύοντος ἤδη Φραγκίσκου τοῦ Α΄ ἀπὸ τοῦ 1825. Παλαίμαχος στρατιώτης παρηκολούθει μετ' εὐμενείας τὰς τύχας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος κατὰ τῶν Τούρκων. Συγκινηθεὶς δ' ἐκ τῆς μακρᾶς τοῦ Μεσολογγίου πολιορκίας καὶ τῆς αὐτοθυσίας τῆς τε φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον τῆς 10 Ἀπριλίου 1826 ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1827, ἵνα παράσχῃ τὰς ὑπηρεσίας του. Ἀπεβιβάσθη εἰς Ἑρμιόνην (26 Φεβρουαρίου), ὅπου εὑρίσκετο ὁ φιλέλλην Κυμοδὸρ Χάμιλτων καὶ εὐχαρίστως δεκτὸς γενόμενος συνετέλεσεν εἰς τὴν τῶν ὁπλαρχηγῶν ὁμόνοιαν καὶ συνδιαλλαγὴν τῶν κομμάτων, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἐν Τροιζῆνι ἐθνικὴ συνέλευσις (19 Μαρτίου 1927) τῷ μὲν Χάμιλτων ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην, τὸν δὲ Τσὼρς διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῶν κατὰ γῆν δυνάμεων καὶ μετὰ τοῦ ναυάρχου Κόχραν ἐστάλη πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Καραϊσκάκη εἰς Κερατσίνι καὶ Φάληρον. Λόγῳ ἀντιθέσεων ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ παράσχῃ τὴν ἐνεργὸν συμβολὴν πρὸς ἄρσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπὶ κυβερνήτου Καποδιστρίου ἀπεστάλη εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα κατὰ Δεκέμβριον, τῇ δὲ 15 ἐκυρίευσε τὴν Βόνιτζαν, ἧς τὸ φρούριον παρεδόθη τῇ 5 Μαρτίου 1829. Κυριεύσας δὲ τῇ 8 Μαΐου τὸ Αἰτωλικὸν καὶ τὸ Μεσολόγγιον ἀπήλλαξε τὴν χώραν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ Καποδιστρίου ὡς ἀγγλοφρων παρηγκωνίσθη, ἀλλ' ἐπὶ Ὄθωνος τῷ 1835 διωρίσθη σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ τῷ 1844 γερουσιαστὴς καὶ ἐπὶ Γεωργίου Α΄ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Μαρτίου 1873 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ πρώτῳ νεκροταφείῳ. Μνημεῖον δὲ μετὰ τῆς ἐπὶ κίονος προτομῆς κοσμεῖ τὸν τάφον αὐτοῦ δεξιὰ παρὰ τὸ μνημεῖον Κοραῆ. Τ. Ε. Ε.

Τσῶρτσιλ, ἢ *Μισσινίππι* (Churchill, ἢ Missinnippi) */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης Λὰ Λός, καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 1700 χλμ. εἰς τὸν Οὐδσώνειον κόλπον, παρὰ τὸ Φὸρτ Τσῶρτσιλ. Λόγῳ τῶν πολυαρίθμων ρευμάτων του εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν. Κυριώτερος παραπόταμός του εἶναι ὁ Ρέϊντηρ. Χ. Δ.

Τσῶρτσιλ (Churchill), *Κάρολος*. Ἄγγλος ποιητὴς (1731—1764). Ἦτο υἱὸς ἀγγλικανοῦ πάστωρος καὶ ἐγένετο καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχὰς ἱερεύς, ἀλλὰ ταχέως ἀπέβαλε τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα καὶ ἑνωθεὶς μετὰ μιᾶς ἐκ τῶν θορυβωδεστέρων ὁμάδων νέων καλλιτεχνῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του, ἤρχισε νὰ γράφῃ ποιήματα καὶ ἰδίως σατίρας, αἵτινες κατέστησαν αὐτὸν δημοφιλέστατον. Αἱ σάτιραι τοῦ Τσῶρτσιλ διακρίνονται διὰ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν μεγάλην δεικτικότητά του. Τὸ γνωστότερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὸ «The Rosciad» (1761). Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του εἶναι: «The Apology» (1761), «The Ghost», εἰς τέσσαρα βιβλία (1762—1763), «The Farewell» (1764), «The Anther» (1763), «The Conference» (1763), «The Prophecy of Famine» (1763). Τὰ ἅπαντά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα» ἐξεδόθησαν τῷ 1763—1765. Τῷ 1804 ἐγένετο νέα ἔκδοσις τῶν ἔργων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικὰ ἔργα» εἰς 2 τόμους, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τὴν νεωτέραν ἔκδοσιν τῷ 1892 εἰς 2 τόμους. Μ. Δ. Β.

— **Τσῶρτσιλ (Churchill), *Οὐΐνστον - Λεονάρδος - Σπένσερ*.** Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1874. Εἶναι πρωτότοκος υἱὸς τοῦ λόρδου *Ρανδόλφου Τσῶρτσιλ* καὶ ἐσπούδασεν ἐν Χάρρω καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ Σάντχωρστ, καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἀξιωματικὸς τῷ 1895. Τῷ 1897—1898 ἔλαβε μέρος εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μάλακαντ καὶ τοῦ Τίραχ ἐν Ἰνδίαις καὶ τῷ 1898 τοῦ Σουδάν, ὅπου μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Ὀμντουρμαν. Αἱ δύο αὗται ἐκστρατεῖαι παρέσχον εἰς αὐτὸν τὸ θέμα δύο ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του βιβλίων, τῆς «Ἱστορίας τοῦ στρατοπέδου τῆς Μάλακαντ» (1898) καὶ τοῦ «Πολέμου τοῦ Σουδὰν» (1899). Ἐν τῷ νοτιοαφρικανικῷ πολέμῳ (1899—1902) ἔλαβε κατ' ἀρχὰς μέρος ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Μπόερς, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ κατόπιν ἐγένετο ἀνταποκριτὴς τῆς ἐφημερίδος «Μόρνινγκ Πόστ», ἐκδόσας τῷ 1900 εἰς ἰδιαίτερον τόμον τὰς ἐντυπώσεις του ἐξ Ἀφρικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπὸ Λονδίνου εἰς Λαΐδυσμιθ διὰ Πραιτωρίας». Ἀναμειχθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς τῷ 1900 ὡς συντηρητικός, διακριθεὶς ἐν τῇ βουλῇ διὰ τὴν βαθύτητα τῶν γνώσεών του, ἥτις ἐκάλυπτε ποιάν τινα δυσχέρειαν, ἣν ᾐσθάνετο ὅταν ἠναγκάζετο νὰ ὁμιλῇ ἄνευ χειρογράφου. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἀκολουθήσει τὰς πολιτικὰς κατευθύνσεις τοῦ πατρός του, τοῦ ὁποίου ἐξέδωσε καὶ θαυμασίαν βιογραφίαν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιογραφία τοῦ Λόρδου Ρανδόλφου Τσῶρτσιλ» (1906). Ὅταν ὅμως ὁ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν ἐπεζήτησε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πολιτικήν του τῆς τελωνειακῆς μεταρρυθμίσεως, ὁ Τσῶρτσιλ, κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, κατεπολέμησε τοῦτον καὶ ἐτήρησε πολιτικὴν τελείως ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ συντηρητικὸν κόμμα. Βραδύτερον προσεχώρησεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, μετὰ τὰς ἐκλογὰς δὲ τοῦ 1906, διωρίσθη ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν ἐν τῇ ὑπὸ τὸν Κάμπελ-Μπάννερμαν κυβερνήσει τῶν φιλελευθέρων. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τῆς αὐτοδιοικήσεως τοῦ Τράνσβααλ καὶ τῆς Ὀράγγης καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Νοτιοαφρικανικῆς ἑνώσεως. Τῷ 1908 ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἔλαβε πλεῖστα μέτρα διευκολύνοντα τὴν ἀνάπτυξίν του καὶ διοργανοῦντα ἐπὶ τῇ βάσει συγχρονισμένων κοινωνικῶν ἀντιλήψεων τοὺς ὅρους τῆς ἐργασίας, τὰς ἀποδοχὰς καὶ τὰς συντάξεις τῶν ἐν αὐτῷ ἐργαζομένων. Τῷ 1910 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, διακριθεὶς ὡς εἷς τῶν δραστηριωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων Ἄγγλων πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς του, χάρις εἰς τὰ φιλελεύθερα μέν, ἀλλὰ μετ' ἀποφασιστικότητος καὶ αὐστηρότητος ἐπιβληθέντα μέτρα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως κατὰ τὴν ἔκρηξιν διαφόρων ἀπεργιῶν καὶ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἀντιδράσεως εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ Ἰρλανδικὸν ζήτημα. Ἤδη ὁ Τσῶρτσιλ εἶχεν ἀποβῆ εἷς τῶν κυριωτέρων παραγόντων τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ὅταν δὲ κατὰ τὸ 1911, συνεπείᾳ τοῦ ζητήματος τοῦ Ἀγαδίρ, ἠπειλήθη ἡ ἔκρηξις πολέμου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἀσκουῒθ ἔκρινεν ὅτι οὗτος ἦτο ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν ταχυτέραν καὶ καλυτέραν ὀργάνωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν. Ὁ Τσῶρτσιλ, πεπεισμένος περὶ τοῦ ἀναποφεύκτου τοῦ Παγκοσμίου πολέμου κατέβαλε συντόνους προσπαθείας διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὥστε κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τῷ 1914, ὁ ἀγγλικὸς στόλος εὑρέθη ἐν πλήρει πολεμικῇ προπαρασκευῇ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὁ Τσῶρτσιλ διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ πρωτοβουλία τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἄγγλων ναυτῶν εἰς τὴν Ἀμβέρσαν καὶ τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ὁποίων ὑπέστη σφοδροτάτας ἐπιθέσεις, αἵτινες ἐκλόνισαν πρὸς στιγμὴν τὸ κῦρός του, παρὰ τὰς προβληθείσας ὑπ' αὐτοῦ δικαιολογίας ὅτι αἱ ὑπ' αὐτοῦ σχεδιασθεῖσαι ἐκεῖναι ἐκστρατεῖαι ἀπέτυχον διότι οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ δὲν ἠθέλησαν ἢ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποστείλουν ἐγκαίρως ἐπαρκεῖς στρατιωτικὰς δυνάμεις. Ἡ παραίτησίς του, τὸν Μάϊον τοῦ 1915, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων, συνεπήγαγε κατόπιν καὶ τὴν παραίτησιν ὁλοκλήρου τῆς φιλελευθέρας κυβερνήσεως. Ἐν τῇ διαδεχθείσῃ ταύτην κυβερνήσει τοῦ ἐθνικοῦ συνασπισμοῦ ὁ Τσῶρτσιλ ἔλαβε μέρος ὡς ὑπουργὸς τοῦ δουκάτου τοῦ Λανκάστερ. Παραιτηθεὶς ὅμως μετά τινας μῆνας, ἐξεφώνησεν ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων βαρυσήμαντον λόγον, διὰ τοῦ ὁποίου προσεπάθησε ν' ἀποσείσῃ τὰς εὐθύνας τῆς ἀποτυχίας καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀποφασισθεῖσαν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων. Κατόπιν μετέβη εἰς τὸ γαλλικὸν μέτωπον, ὅπου ὑπηρέτησεν ὡς ἀντισυνταγματάρχης τῶν Σκώτων κυνηγῶν (1916). Τῷ 1917 ὅμως ὁ τότε πρωθυπουργὸς Λόϋδ Τζὼρτζ ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Πολεμεφοδίων, τῷ δὲ 1918 τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῆς Ἀεροπορίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως περιῆλθεν εἰς ἀντίθεσιν γνωμῶν πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν Λόϋδ Τζώρτζ, ὁ ὁποῖος εἶχε κηρυχθῆ ἀντίθετος πρὸς τὰς ἐκστρατείας κατὰ τῶν μπολσεβίκων τῆς Ρωσίας τὰς ὁποίας ηὐνόει ὁ Τσῶρτσιλ. Ἕνεκα τούτου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ τῷ 1921 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν, ἡττηθεὶς ὅμως κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1922, παρέμεινεν ἰδιωτεύων μέχρι τοῦ 1924, γράψας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ἔργου του «Ἡ παγκόσμιος κρίσις». Ἀναγκασθεὶς νὰ ἀπομακρυνθῇ καὶ ἀπὸ τοὺς φιλελευθέρους, λόγῳ τῶν διαφωνιῶν του πρὸς τὸν Λόϋδ Τζώρτζ, ἐπεχείρησεν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἱδρύσῃ νέον «κόμμα τοῦ κέντρου» διὰ τῆς προσλήψεως στοιχείων ἐκ τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν φιλελευθέρων, μὲ πρόγραμμα ἀντισοσιαλιστικόν. Τὸν Σεπτέμβριον ὅμως τοῦ 1924 ἐπανῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν καὶ ἐπανεκλεγεὶς βουλευτής, κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας ἐκλογάς, προσελήφθη ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Μπάλντουϊν. Ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν διεκρίθη διὰ τὴν ἀναδιορ-

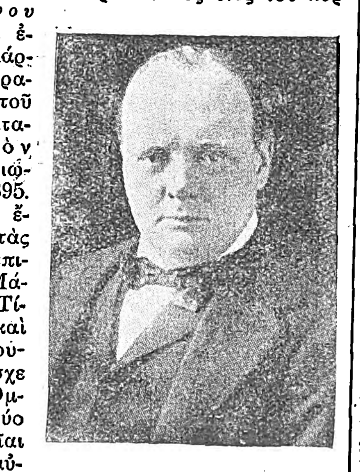

Οὐΐνστον Τσῶρτσιλ.

Digitized by Google

γάνωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας, τὴν ἐπαναφορὰν τῆς χρυσῆς βάσεως καὶ τὴν ἐπίτευξιν οἰκονομιῶν, δι' ὧν κατώρθωσε νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἀγγλικοῦ νομίσματος. Ἐπίσης συνῆψεν ἰδιαιτέρας συμφωνίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων κρατῶν διὰ τὰ πολεμικὰ χρέη καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν νέον διακανονισμὸν τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1929 ἐπανεξελέγη βουλευτής, ἀλλ' ἡττηθείσης τῆς συντηρητικῆς κυβερνήσεως περιῆλθεν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, τῆς ὁποίας ἀπέβη εἷς τῶν κυριωτέρων παραγόντων διὰ τὰς ζωηροτάτας ἐπιθέσεις του κατὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν ἐργατικῶν. Ὁ Οὐΐνστον Τσῶρτσιλ διεκρίθη καὶ ὡς δημοσιογράφος καὶ ὡς συγγραφεύς, γράψας πλεῖστα ἄρθρα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἅτινα διὰ τῶν εἰδικῶν διεθνῶν πρακτορείων τύπου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς κυριωτέρας ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ὅλου τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ διάφορα βιβλία, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι, πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων: «Σαβρόλα» πολιτικὸν μυθιστόρημα (1900), «Ἡ πορεία τοῦ Γιὰν Χάμιλτον» (1900), «Τὸ ταξίδι μου εἰς Ἀφρικὴν» (1908), «Ὁ φιλελευθερισμὸς καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα», «Ἡ παγκόσμιος κρίσις» (1923—1929, εἰς 4 τόμ.), «Αὐτοβιογραφία» (1930) κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Τσῶρτσιλ** (Churchill), *λόρδος* ***Ρανδόλφος-Ἑρρῖκος-Σπένσερ***. Ἄγγλος πολιτικὸς (1849—1895). Ἦτο τριτότοκος υἱὸς τοῦ 7ου δουκὸς τοῦ Μάλμπορου καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης νομικὰ καὶ ἱστορίαν. Ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς τῷ 1874, ὡς συντηρητικός, ἐπανεκλεγεὶς δὲ τῷ 1880 ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν ἄκρων συντηρητικῶν ἰδεῶν καὶ μετά τινων φίλων του ἐσχημάτισεν ἐντὸς τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος ὁμάδα ἀδιαλλάκτων, ἀποκληθεῖσαν «τὸ τέταρτον κόμμα». Ὁ Τσῶρτσιλ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγένετο γνωστότατος διὰ τὰς σφοδροτάτας ἐπιθέσεις του κατὰ τῆς φιλελευθέρας κυβερνήσεως τοῦ Γλάδστωνος, ἰδίως εἰς τὸ ζήτημα τῆς Ἰρλανδίας, καὶ κατώρθωσε πολλάκις νὰ παρεμποδίσῃ τὴν νομοθετικὴν ἐργασίαν τῆς κυβερνήσεως χάρις εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀσκηθεῖσαν κατὰ τρόπον ἐπιτυχέστατον κοινοβουλευτικὴν κωλυσιεργίαν, ἥτις δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι καθιερώθη ἔκτοτε συστηματικῶς καὶ εἰσήχθη καὶ εἰς τὰ ἄλλα κοινοβούλια, ὡς ἓν τῶν ἰσχυροτέρων ἀντιπολιτευτικῶν ὅπλων. Βραδύτερον μετεπήδησεν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν μᾶλλον προοδευτικῶν συντηρητικῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν του τούτων ἐπεχείρησεν εὐρεῖαν ὀργάνωσιν τῆς ὁμάδος του, διὰ τῆς ἱδρύσεως εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀγγλίας πολυαρίθμων λεσχῶν καὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ πρόγραμμά του εὐρυτάτων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Γλάδστωνος, τῷ 1885, καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ λόρδου Σώλσμπερυ, ὁ Τσῶρτσιλ διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἰνδιῶν. Παρέμεινεν ὅμως εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον συνῆψε τὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς Ρωσίας διὰ τὰ σύνορα τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ προέβη εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Βιρμανίας. Παραιτηθεὶς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1886, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν, μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1886, ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Σώλσμπερυ καὶ ὡς λῆντερ τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Διαφωνήσας ὅμως πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως, παρῃτήθη καὶ πάλιν τὴν 20 Δεκεμβρίου 1886. Ἔκτοτε παρέμεινεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, τηρῶν πάντοτε σχετικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἐπεχείρησε κατόπιν μακρὸν ταξίδιον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν, δημοσιεύσας τὰς ἐντυπώσεις του εἰς τὸ ἔργον του «Ἄνθρωποι, μεταλλεῖα καὶ ζῶα τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς». Τῷ 1889 ἐδημοσιεύθησαν εἰς 2 τόμους οἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκφωνηθέντες «Λόγοι» του. Μ. Δ. Β.

Τσῶσερ (Chaucer), ***Τζέφφρυ***. Μέγας Ἄγγλος ποιητής, ἐπικαλούμενος «πατὴρ τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως», γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ περὶ τὸ 1340 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ντώννινγκτον τῷ 1400. Αἱ αὐθεντικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ βίου του εἶναι ἐλάχισται. Ἦτο υἱὸς εὐπόρου οἰνεμπόρου, αἱ σημαντικαὶ δὲ θέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε καταλάβει, καὶ αἱ σπουδαῖαι ἀποστολαί, αἵτινες εἶχον ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν βραδύτερον, ἐνισχύουν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἔτυχε λίαν ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς καὶ ἀνωτέρων σπουδῶν. Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ὑπηρέτησεν ὡς θεράπων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρίγκιπος Λιονὲλ δουκὸς τῆς Κλαρεντίας, μέχρι τοῦ 1359, ὁπότε κατετάχθη εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἐδουάρδου Γ' εἰς τὴν Γαλλίαν. Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Γάλλων παρὰ τοὺς Ρημοὺς (Reims), ἀπηλευθερώθη κατόπιν διὰ λύτρων καὶ ἐπέστρεψε τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐλῆς τοῦ δουκὸς τοῦ Λανκάστερ. Τῷ 1367 ἐνυμφεύθη τὴν Φιλίππαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀδελφὴ Αἰκατερίνη Σβάϋφορντ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου συζύγου της, ἐγένετο παιδαγωγός, ἐρωμένη καὶ κατόπιν σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Γκὰντ δουκὸς τοῦ Λανκάστερ, τετάρτου υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου Γ'. Ὁ γάμος οὗτος καὶ τὸ ποιητικόν του τάλαντον, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ διαλάμπῃ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, κατέστησαν αὐτὸν ἕνα τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐδουάρδου Γ', ὁ ὁποῖος ἐπεδείκνυε τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιάν του διὰ ποικίλων παροχῶν καὶ διὰ τῆς προσλήψεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν του, ὡς θαλαμηπόλου. Τῷ 1369 ὑπηρέτησεν ἐκ νέου εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Γκάντ, δοῦκα τοῦ Λανκάστερ, ἐν Γαλλίᾳ, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὸ Λονδῖνον ἀνέλαβεν, ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1370 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1378, διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολάς. Διορισθεὶς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν εἶχον ἀνατεθῆ αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Γενούης διὰ τὴν ἐκλογὴν ἑνὸς λιμένος ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου θὰ παρεχωροῦντο εἰδικὰ προνόμια εἰς τὰ γενουηνσιακὰ προϊόντα καὶ διὰ τοὺς Γενουηνσίους ἐμπόρους, μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1373. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Πίζαν καὶ τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου διεπραγματεύθη «μυστικὰς ὑποθέσεις τοῦ βασιλέως», αἵτινες δὲν ἦσαν ἄλλαι εἰμὴ συνεννοήσεις διὰ τὴν σύναψιν προσωπικοῦ δανείου τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοὺς Φλωρεντινοὺς τραπεζίτας. Τὸ ταξίδιον τοῦτο ὑπῆρξεν εἷς τῶν σημαντικωτέρων σταθμῶν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἄγγλου ποιητοῦ. Κατ' αὐτὸ ἐγνώρισε πληρέστερον τὰ ἔργα τοῦ Δάντου καὶ ᾐσθάνθη βαθύτερον τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἰταλοῦ ποιητοῦ, καθὼς καὶ τὰ ἔργα τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Βοκκακίου, τοὺς ὁποίους πιθανῶς καὶ ἐγνώρισε προσωπικῶς. Τὰ ἔργα ταῦτα ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἥτις διαφαίνεται εἰς τὰ ἐπακολουθήσαντα συγγράμματά του. Τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ποιητικά του ἔργα μαρτυροῦν τὴν γαλλικὴν ἐπίδρασιν. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔργων του τῆς περιόδου ταύτης τῆς γαλλικῆς ἐπιδράσεως εἶναι μία μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τοῦ περιφήμου «Μυθιστορήματος τοῦ ρόδου». Πρόκειται περὶ περιλήψεως μᾶλλον τοῦ γαλλικοῦ ἔργου, τοῦ ὁποίου τοὺς 22 000 στίχους περιώρισεν εἰς 7 699, προσθέσας πολλαχοῦ πλείστας θαυμασίας περιγραφάς, εἰκόνας καὶ παρομοιώσεις. Τὸ ἔργον του τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἔγραψε κατὰ τὸ 1367. Ἕτερον ἔργον του, μαρτυροῦν τὴν γαλλικὴν ἐπίδρασιν, εἶναι «Τὸ βιβλίον τῆς δουκίσσης», γραφὲν τῷ 1369 εἰς μνήμην τῆς πρώτης συζύγου τοῦ προστάτου του Ἰωάννου Γκὰντ δουκὸς τοῦ Λανκάστερ καὶ πρὸς παρηγορίαν αὐτοῦ. Εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ποιήματός του τούτου εἶχεν ὡς πρότυπα μίαν ἐλεγείαν τοῦ Γάλλου ποιητοῦ Μασώ, τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου καὶ μέρη τινὰ τοῦ «Μυθιστορήματος τοῦ ρόδου». Τὸ ταξίδιόν του εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ἀληθὴς ἀποκάλυψις, καθότι ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ νὰ ἐμπνευσθῇ ἐκ τῆς τέχνης τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως, ἥτις κατόπιν εἰσήχθη δι' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγγλικὴν λογοτεχνίαν. Πράγματι κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Τσῶσερ συνέθεσε τὸν «Θρῦλον τῆς ἁγίας Καικιλίας», ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ὁποίου μιμεῖται τὸν ὕμνον τοῦ Δάντου πρὸς τὴν Θεομήτορα. Ἕτερον ἔργον του, μαρτυροῦν τὴν ἰταλικὴν ἐπίδρασιν καὶ θεωρούμενον ἓν τῶν σημαντικωτέρων τοῦ ποιητοῦ, εἶναι τὸ «Τρωΐλος καὶ Χρυσηΐς», ἐμπνευσθὲν ἐκ τοῦ «Ἐρωτοπλήκτου» («Filostrato») τοῦ Βοκκακίου, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἐλευθέραν παράφρασιν, κατὰ πολὺ ὅμως ἀνωτέραν τοῦ προτύπου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἰδίως δὲ ὡς πρὸς τὴν διάπλασιν τῶν χαρακτήρων, οἵτινες παρὰ τῷ Ἄγγλῳ ποιητῇ εἶναι ἠθικώτεροι, εὐγενέστεροι καὶ μετὰ μεγαλυτέρας δυνάμεως διαγεγραμμένοι, καθὼς καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὡραιότητα τῶν περιγραφῶν, αἵτινες εἶναι μοναδικαὶ εἰς τὸ εἶδός των καὶ ἀφθάστου τελειότητος. Τὸ ποίημα τοῦτο, ἔχον ἔκτασιν σχεδὸν ὁμοίαν πρὸς τὴν «Αἰνειάδα» τοῦ Βιργιλίου, διαφέρει ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Βοκκακίου καὶ διὰ τὸ ἄφθονον καὶ χαρακτηριστικὸν χιοῦμορ, ὅπερ τὸ διαπνέει καὶ μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Ἄγγλος ποιητὴς διηγεῖται τὴν παθητικὴν ἐρωτικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰταλοῦ συναδέλφου του. Ἰταλικῆς ἐπιδράσεως ἔργον εἶναι καὶ τὸ «Κοινοβούλιον τῶν πτηνῶν», ποίημα ἐπιθαλάμιον, γραφὲν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ νεαροῦ βασιλέως Ριχάρδου Β' μετὰ τῆς Ἄννης τῆς Βοημίας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας (1382). Πρόκειται περὶ ἀλληγορικῆς συνελεύσεως τῶν πτηνῶν διὰ νὰ κρίνουν τὰς ἀξιώσεις τριῶν ἀντιζήλων ἀετῶν, οἵτινες διεκδικοῦν τὴν κατοχὴν ἑνὸς ὡραίου θηλυκοῦ ἀετοῦ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μετέφρασε καί τινα φιλοσοφικὰ ἔργα, ὡς εἶναι τὸ «Consolatio philosophiae» τοῦ Boecio. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεύς, ἀνταμείβων τὰς πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας του, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν διάφορα προνόμια καὶ τὸν διώρισεν εἰς διαφόρους θέσεις, πρὸς αὔξησιν τῶν ἀπολαυῶν του. Μεταξὺ τῶν θέσεων τούτων ἦσαν ἡ τοῦ τελωνειακοῦ ἐλεγκτοῦ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Λονδίνου (1374), τοῦ ἐπιτηρητοῦ τῶν γαιῶν τοῦ στέμματος, ἥτις ἀπέφερεν εἰς αὐτὸν πρόσοδον 1000 λιρῶν (1376) καὶ ἡ τοῦ ἐλεγκτοῦ τοῦ δασμοῦ τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου ἀποστελλομένων ἐμπορευμάτων (1383). Μεταξὺ δὲ τῶν αὐλικῶν παροχῶν, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν, ἦτο καὶ ἡ ἀποστελλομένη ἀπὸ τὸν οἰνοχόον τοῦ βασιλέως καθ' ἡμέραν πλήρης οἴνου ὑδρία καὶ ἡ ἐτησία σύνταξις ἐξ 100 λιρῶν, τὴν ὁποίαν ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ὁ δοὺξ τοῦ Λανκάστερ. Συγχρόνως ἀπεστέλλετο καὶ εἰς ἄλλας διπλωματικὰς ἀποστολάς, ὡς εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1377 μετάβασίς του εἰς Φλάνδραν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γαλλίαν, πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης μετὰ τοῦ Καρόλου Ε', καὶ τῷ 1378 εἰς Λομβαρδίαν, μετὰ τοῦ Ἰωάννου Μπέρκελεϋ, ὅπως προσκαλέσῃ τὸν Βαρνάβαν Βισκόντι καὶ τὸν κοντοτιέρε Τζιοβάννι Ἀκοῦτο εἰς βοήθειαν τῶν Ἄγγλων κατὰ τὸν πόλεμον αὐτῶν ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Αἱ συνεχεῖς καὶ πολλαπλαῖ αὗται ἀπασχολήσεις του εἰς διαφόρους ἀποστολὰς καὶ ὑπηρεσίας, ἀπέσπων αὐτὸν ἀπὸ τὰς μελέτας του καὶ παρημπόδιζον πολλάκις τὸ συγγραφικόν του ἔργον, ἕνεκα δὲ τούτου ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ τὸ ἀλληγορικὸν ποίημα «Ὁ οἶκος τῆς φήμης», ἀπευθυνόμενον πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκφράζει ἐμμέσως σχετικὸν παράπονον (1383—1384). Τὸ ποίημα τοῦτο, ἐμπνευσμένον ἐκ τῶν «Μεταμορφώσεων» τοῦ Ὀβιδίου καὶ ἐκ τῆς «Θείας Κωμῳδίας» τοῦ Δάντου, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ ὅπως ἐκτελῇ τὰς ὑπηρεσίας του δι' ἀντικαταστάτου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε δι' αὐτὸν ἀπαρχὴν νέας περιόδου εἰς τὸ συγγραφικόν του ἔργον. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εὗρε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν νὰ συγγράψῃ ἀνενόχλητος νέα μεγάλα ποιήματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἐκ τῶν καλυτέρων δημιουργημάτων του, ἀλλ' ἅτινα δυστυχῶς ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν λίαν ἀτελῆ. Μεταξὺ τούτων εἶναι «Ὁ θρῦλος τῶν καλῶν ἢ ἐνδόξων γυναικῶν». Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ μίμησιν τῶν «Ἡρωΐδων» τοῦ Ὀβιδίου, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τύπον καὶ τὴν μορφὴν τῶν θρύλων τῶν ἁγίων. Ἡ Διδώ, ἡ Κλεοπάτρα καὶ ἡ Μήδεια χαρακτηρίζονται ἐν αὐτῷ ὡς μάρτυρες τῆς ἀγάπης, ἡ δὲ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἔρως ὡς ἅγιοι. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπρόκειτο νὰ περιλάβῃ 19 ἡρωΐδας, ἀλλὰ παρέμεινεν ἡμιτελὲς μὲ μόνον 9 τοιαύτας. Εἶναι ἓν τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ ποιητοῦ καὶ ἐξ ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα παρουσιάζεται περισσότερον κύριος τῆς ποιητικῆς ἐκείνης ἀγγλικῆς γλώσσης, ἥτις ὑπῆρξεν ἰδικόν του δημιούργημα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνέγραψε καὶ τὰ περίφημα «Διηγήματα τοῦ Κάντερμπερυ», ἅτινα θεωροῦνται ὡς τὸ ἀριστουργηματικώτερον ἐκ τῶν ἔργων του. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Τσῶσερ εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ ὅλον αὐτοῦ τὸ ἀνυπέρβλητον περιγραφικόν του τάλαντον καὶ τὴν δημιουργικήν του μεγαλοφυΐαν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν «τὰ πρόσωπά του ἀποτελοῦν ὑπάρξεις, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἀναγνώστου ἀληθεῖς, ζῶσαι, κινούμεναι, δρῶσαι, ὁμιλοῦσαι καὶ αἰσθανόμεναι μὲ τόσην φυσικότητα, ὅσην μόνον τὰ πρόσωπα τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ καὶ τοῦ Μολιέρου ἠδυνήθησαν βραδύτερον νὰ παρουσιάσουν».

Θέμα τοῦ ποιήματος τούτου εἶναι τὸ προσκύνημα τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ Μπέκκετ εἰς τὸ Κάντερμπερυ. Ὁ ποιητὴς φαντάζεται ἑαυτὸν καταλύοντα τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Τάμπαρντ, ὅπου ἔχουν συγκεντρωθῆ περὶ τὰ τριάκοντα ἄλλα πρόσωπα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, διαφόρου κοινωνικῆς θέσεως καὶ ἰδιοσυγκρασίας. Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ καραβάνιον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των τὴν ἑπομένην, συμφωνοῦν μεταξύ των ὅπως ἕκαστος προσκυνητής, διὰ νὰ μὴ γίνῃ αἰσθητὸν τὸ μῆκος τοῦ ταξιδίου, ὅπερ πρόκειται νὰ διαρκέσῃ μίαν ἡμέραν διὰ τὴν μετάβασιν καὶ μίαν ἡμέραν διὰ τὴν ἐπάνοδον, διηγηθῇ εἰς ἐπήκοον ὅλων δύο διηγήματα κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ ἄλλα δύο κατὰ τὴν δευτέραν. Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ ποιητοῦ περιελάμβανε 128 διηγήματα. Ὁ Τσῶσερ ὅμως δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ εἰμὴ μόνον τὰ 25, τὰ ὁποῖα ὅμως μετὰ τοῦ προλόγου, τῶν παραγράφων καὶ τῶν ἐνδιαμέσων σκηνῶν, καθιστοῦν τὸ ἔργον σημαντικῶν διαστάσεων. Εἶναι γεγραμμένον ὁλόκληρον εἰς στίχους, ἐξαιρέσει δύο διηγημάτων. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ ποιητὴς περιγράφει τοὺς διαφόρους προσκυνητάς, οἵτινες ἀνήκουν εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἀπὸ τοῦ ἱππότου μέχρι τοῦ καλογήρου, τοῦ ἐμπόρου, τοῦ ὑπαλλήλου, τοῦ φοιτητοῦ, τοῦ δικαστοῦ, τοῦ πλουσίου γαιοκτήμονος, τοῦ ἐπαγγελματίου, τοῦ ἰατροῦ, τοῦ ἱερέως, τοῦ ἡγουμένου, τοῦ ἀστοῦ κ.τ.λ. καὶ ἐμφανίζει πλήρη καὶ πιστὴν τὴν εἰκόνα τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, μετὰ παρατηρητικότητος καὶ μὲ χιοῦμορ, ὅπερ δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ὑπερβῇ οὐδ' αὐτὸς ὁ Σαίξπηρ κατόπιν. Τὰ διηγήματα, ἅτινα διηγοῦνται οἱ διάφοροι προσκυνηταί, εἶναι ποικιλωτάτου χαρακτῆρος καὶ περιεχομένου, ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῆς μορφώσεως τοῦ διηγουμένου ταῦτα, πρᾶγμα ὅπερ τὰ καθιστᾷ κατὰ πολὺ ἀνώτερα τῶν τοῦ «Δεκαημέρου» τοῦ Βοκκακίου, τῶν ὁποίων οἱ ὑποτιθέμενοι ἀφηγηταὶ ἀνήκουν πάντες εἰς τὴν αὐτὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ τὰ διηγοῦνται κατὰ τὸν αὐτὸν πανομοιότυπον τρόπον, ὅστις προσδίδει εἰς αὐτὰ ποιάν τινα μονοτονίαν. **Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Τσῶσερ δὲν ἠναγκάσθη νὰ**

Digitized by Google

μιουργήσῃ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φαντασίας τὰ διηγήματά του, καθότι παρέλαβε σχεδὸν πάντα ἀπὸ διαφόρους πηγάς, ἐκλέξας αὐτὰ μεταξὺ τῶν καλυτέρων τῆς λαϊκῆς ἢ καὶ φιλολογικῆς παραγωγῆς τῆς γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς λογοτεχνίας, ὡς εἶναι τὰ περίφημα γαλλικὰ «Falli‹ux», ἡ ὀνομαστὴ συλλογὴ τῶν «Gesta Romanorum», ἡ ἱστορία τῆς «Griselda» τοῦ Πετράρχου, ἡ «Θησεΐς» τοῦ Βοκκακίου, κ.τ.λ. Τὰ διηγήματά του ταῦτα εἶναι ἄλλα μὲν σατιρικὰ καὶ χιουμοριστικά, ἄλλα δὲ λίαν παθητικὰ καὶ δραματικώτατα. Τὰ «Διηγήματα τοῦ Κάντερμπερυ» θεωροῦνται μοναδικὰ εἰς τὴν ἀγγλικὴν λογοτεχνίαν, κατέχοντα πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὸ εἶδός των καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παγκοσμίῳ λογοτεχνίᾳ. Ὁ Τσῶσερ εἶχε προσχωρήσει ἐνωρὶς καὶ εἰς τὴν μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἕνεκα δὲ τούτου τὰ ἔργα του, καὶ ἰδίως τὰ «Διηγήματα τοῦ Κάντερμπερυ», γέμουν σαρκαστικῶν ἀποστροφῶν κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐπώλουν τὰ συγχωροχάρτια, ἐνῷ ἐξαίρει τὴν δρᾶσιν τῶν μεταρρυθμιστῶν. Λόγῳ ὅμως τῶν πολιτικῶν γεγονότων, εἰς τὰ ὁποῖα περιεπλάκη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον του τοῦτο, ὡς τὸ εἶχεν ἀρχικῶς σχεδιάσει. Τῷ 1386 εἶχεν ἐκλεγῆ βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας Κὲντ ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Ἡ ἀνάμιξίς του αὕτη εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῶν πολλῶν ἀτυχημάτων του, τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν, καθότι συνεπείᾳ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν ἀπώλεσε τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχε καὶ τὰς συντάξεις του, καίτοι δὲ κατόπιν ἠδυνήθη ν' ἀνακτήσῃ μέρος αὐτῶν, ὑπέστη ἀργότερον νέα καὶ μεγαλύτερα ἀτυχήματα. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλέως Ριχάρδου Β΄ καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ δουκὸς Ἰωάννου Γκάντ, περιῆλθεν ὑπὸ δυσμένειαν καὶ ὑπέστη καταδιώξεις. Τῷ 1389 ἐγένετο γραμματεὺς εἰς τὰ ἔργα τοῦ Οὐεστμίνστερ καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν ἔργων τοῦ Πύργου τοῦ Λονδίνου. Ὅταν δὲ τῷ 1399 ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς τοῦ δουκὸς Ἰωάννου ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρρῖκος Δ΄, ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν σύνταξιν 20 λιρῶν. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Τσῶσερ ἠγόρασε μίαν οἰκίαν παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Οὐεστμίνστερ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ ἐπόμενον ἔτος, ταφεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς ταύτης, ἥτις ἔκτοτε ἀπέβη τὸ πάνθεον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Τσῶσερ ἀποκαλεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων κριτικῶν «Ὁ Δάντης τῆς Ἀγγλίας», καίτοι χωρίζουν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Ἰταλὸν ποιητὴν βαθεῖαι διαφοραί, αἵτινες γίνονται καταφανέστεραι εἰς τὰ σημεῖα ὅπου οὗτος μιμεῖται τὸν μέγαν Φλωρεντινόν, ὡς εἶναι ἡ μεταποίησις τῆς ἱστορίας τοῦ Οὐγολίνου εἰς τὸ διήγημα τοῦ μοναχοῦ («Διηγήματα τοῦ Κάντερμπερυ»), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Τσῶσερ ἀφαιρεῖ τὸ ἔνδυμα τῆς ὑπερφυσικῆς φρίκης καὶ περιβάλλει αὐτὴν μὲ τόνους πραγματικῆς καὶ ἀνθρωπίνης παθητικότητος. Διότι διὰ τοῦ Τσῶσερ ὁ κόσμος τῶν αἰσθήσεων δὲν ἀποτελεῖ ἁπλοῦν σύμβολον τοῦ ἀοράτου κόσμου, ἀλλ' ἓν σύμπαν ὡραῖον καὶ ἀξιαγάπητον αὐτὸ καθ' ἑαυτό, οὐδόλως μειωθὲν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι γήϊνον καὶ πεπτωκὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ γνωρίζει ν' ἀπολαμβάνῃ τὸν γήϊνον κόσμον μετὰ πλήρους γαλήνης, μὴ διαταρασσόμενος ἀπὸ τὰς ἀνησυχίας τῆς μεταθανατίου ζωῆς. Ἡ ὁμοιότης τοῦ Τσῶσερ πρὸς τὸν Δάντην ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἔργου του, ὅπερ ἀποτελεῖ εὐρυτάτην καὶ δραματικωτάτην σύνθεσιν τῆς ἀνθρωπίνης κωμῳδίας, καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἐν Ἀγγλίᾳ διέπλασε καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀγγλικὴν ποιητικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν παρημέλουν καὶ περιεφρόνουν οἱ σύγχρονοί του, προτιμῶντες τὴν λατινικὴν καὶ τὴν γαλλικήν. Ἐπίσης ὁ Τσῶσερ ἐδημιούργησε σχεδὸν ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν τεχνικὴν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ στίχου, λαξεύσας ἀπαραμίλλους δεκασυλλάβους στίχους, οἵτινες βραδύτερον ἀπέβησαν τὸ κυριώτερον ὄργανον τῶν σπουδαιοτέρων Ἄγγλων ποιητῶν. Διὰ τοῦ Τσῶσερ ἡ ἀγγλικὴ λογοτεχνία κατέλαβε μίαν τῶν πρώτων θέσεων μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν λογοτεχνιῶν, θεωρεῖται δὲ κατὰ χρόνον ὁ πρῶτος μέγας ποιητὴς τῆς Ἀγγλίας καὶ κατ' ἀξίαν εἷς μεταξὺ τῶν πρώτων ἐξ ὅλων τῶν ποιητῶν τῆς ἀγγλοσαξονικῆς φυλῆς, τιθέμενος ὑπὸ πολλῶν εὐθὺς μετὰ τὸν Σαίξπηρ. Τὰ ἔργα τοῦ Τσῶσερ ἐξεδόθησαν πλειστάκις. Αἱ πληρέστεραι τούτων εἶναι αἱ τῶν ἐτῶν 1532, 1561, 1598 καὶ 1602. Ἐκ τῶν πρώτων κριτικῶν ἐκδόσεων τοῦ Τσῶσερ εἶναι ἡ τοῦ Θωμᾶ Tyrwhitt, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε τὰ «Διηγήματα τοῦ Κάντερμπερυ», συνοδεύσας αὐτὰ διὰ γλωσσαρίου καὶ σημειώσεων περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ (1775—1778). Ἀπὸ τοῦ 1860 ἡ μελέτη καὶ ἡ διάδοσις τοῦ ἔργου τοῦ Τσῶσερ προσέλαβε μεγίστας διαστάσεις καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον, τῷ δὲ 1866 ἱδρύθη ἐν Λονδίνῳ καὶ ἰδιαίτερον ἵδρυμα διὰ τὴν μελέτην, τὴν ἔρευναν, τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου Ἄγγλου ποιητοῦ, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Chaucer Society», τὸ ὁποῖον προέβη εἰς πολλὰς ἐκδόσεις πλήρεις, λαϊκάς, μετὰ κριτικῶν καὶ ἐπεξηγηματικῶν σχολίων, ἐπιτομὰς κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cf. Godwin*, «Life of Chancer» (1803).—*H. Taine*, «Histoire de la littérature anglaise».—*G. L. Kittredge*, «Chaucer and his Poetry» (1915).—*Root*, «The Poetry of Chaucer» (1922).

Μ. Δ. ΒΑΤΑΛΑΣ

τσώφλι (τό), ἡ **τσώφλιο**· δημοτ., ἐξώφλοιον, τὸ κέλυφος τοῦ ᾠοῦ, τοῦ καρύου, τοῦ ἀμυγδάλου κ. τ. τ.

Τύανα (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Καππαδοκίας, ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Ταύρου καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν Κιλικίων Πυλῶν, ἐν εὐφορωτάτῃ χώρᾳ. Κατά τινα παράδοσιν ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Σεμιράμιδος, κατ' ἄλλην δὲ ὠνομάσθη *Θόανα* ἀπὸ τοῦ Θόαντος, βασιλέως τῶν Ταύρων, καταδιώκοντος τὸν Πυλάδην καὶ Ὀρέστην καὶ ἀποθανόντος ἐκεῖ κατόπιν νόσου (Ἀρρ., Περ. Εὐξ. Πόντ. 7). Ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Κύρ. Ἀναβ. Α. 2, 20) καλεῖται *Δάνα* «πόλις οἰκουμένη μεγάλη καὶ εὐδαίμων», εἰς τὴν ὁποίαν ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας Κῦρος ὁ νεώτερος τῷ 401 π. Χ. κατὰ τὴν δι' αὐτῆς διάβασίν του. Ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου πληροφορούμεθα ὅτι συνῳκίσθη ἐκ νέου ὑπὸ Ἑλλήνων τῷ 174 π. Χ. ἐπὶ Ἀριαράθους Ε΄ βασιλέως τῆς χώρας.

Ἦτο ὀχυρωτάτη καὶ σπουδαιοτάτη ἀπὸ ἐμπορικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, δεσπόζουσα τῆς εἰς Ταρσὸν ἀγούσης ὁδοῦ, καὶ εἶχε περίφημον ναὸν τοῦ Ἀμασβαίου ἢ Ὁρκείου Διός, ἀπὸ τῆς παρ' αὐτὴν ὁμωνύμου λίμνης. Διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς Τυανίτιδος, μιᾶς τῶν 10 ἐπαρχιῶν τῆς ὑπὸ τὸν Ἀρχέλαον Καππαδοκίας, ἐπὶ δὲ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία. Ὁ πολίτης *Τυανεύς*.

Προσαρτηθεῖσα εἰς τὸ βασίλειον τῆς Παλμύρας, εἰς τοὺς μεταξὺ Ζηνοβίας καὶ Ρωμαίων πολέμους, ἀνεκτήθη μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ Αὐρηλιανοῦ τῷ 272 μ. Χ. Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 8 πόλεων καὶ μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας Καππαδοκίας Β΄, ὑπὸ ἡγεμόνα, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα μητροπόλεως, ἔχουσα ὑπ' αὐτὴν 4 μητροπόλεις. Κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν τῷ 708, ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν μέχρι τοῦ 838, ὁπότε κατελήφθη ὑπὸ τοῦ καλίφου Ἀλ-Μοτασέμ. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ περιφήμου θεοσόφου Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, ἐνταῦθα δὲ ἀπέθανε δολοφονηθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ Τάκιτος τῷ 276 μ. Χ.

Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ ἢ ἄνευ εἰκόνων καὶ αὐτοκρατορικὰ ἀποικιακὰ τῆς Δόμνης καὶ Καρακάλλα. Σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς (ὑδραγωγεῖον κτλ.) σῴζονται εἰς τὸ νῦν τουρκικὸν χωρίον *Κιλισὲ-Χισάρ*. Α. Θ. Σ.

— **Τύανα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ νομῷ Ἰκονίου, κείμενον πρὸς νότον τῆς Νίγδης ἐν θαυμασίᾳ τοποθεσίᾳ. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται *Τένσγι* καὶ *Δένσῖ*, ὑπὸ δὲ τῶν πέριξ ἑλληνοφώνων ἐκαλεῖτο *Δάνακα*. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἠρίθμει 300 περίπου οἰκογενείας καθαρῶς ἑλληνικάς, εἶχε δὲ δύο ναούς, τὸν καθεδρικὸν ἐπ' ὀνόματι τῶν *Ἁγίων Στεφάνου καὶ Μηνᾶ* καὶ τὸν τοῦ *Ἁγίου Θεοδώρου*, μίαν μονὴν τοῦ *Τιμίου Προδρόμου*, φυλάττουσαν λείψανα πέντε ἁγίων, ἄλλους εὐκτηρίους οἴκους, λουτρῶνα καὶ πλήρη ἀστικὴν σχολήν. Τὰ Τύανα εἶχον ἀτέλειαν φόρων καὶ δασμῶν, ὡς ἀμοιβὴν τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ Ἰωάννου Χουδαβερδόγλου, ὅστις ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ Δ΄, ἡγούμενος σώματος Ἑλλήνων Χριστιανῶν σπαχήδων, συνέβαλε τῇ 25 Δεκεμβρίου 1638 εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Βαγδάτης. Οἱ Τυανεῖς ἐμπορεύοντο συστηματικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀμισῷ, Ἀλεξανδρείᾳ, Δρέσδῃ, Ὀδησσῷ, Μαγχεστρίᾳ, τηροῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει κεντρικὴν ἐφορείαν, συντηροῦσαν λαμπρῶς τὰς σχολάς, τοὺς ναοὺς καὶ ἐν γένει τὴν κοινότητά των. Ἀπὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1924 οἱ Τυανεῖς κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶχε συνοικισθῆ πρὸ τεσσάρων αἰώνων εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Ταύρου, εἰς τρίωρον ἀπόστασιν τῆς νοτίως αὐτοῦ κειμένης ἀρχαίας πόλεως *Τύανα*, ἣν οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶχον ἐξαναγκασθῆ νὰ ἐγκαταλείψουν φεύγοντες τὰς πιέσεις τῶν Τούρκων. Π. Κ.

Τυανῖτις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τὴν πόλιν Τύανα εὐφορωτάτη χώρα τῆς νοτιοδυτικῆς Καππαδοκίας, ἀποτελοῦσα μίαν τῶν δέκα στρατηγιῶν ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Α. Θ. Σ.

τυβερκουλίνη (ἡ) (Tuberculinum), ἢ ***τουμπερκουλίνη***, ἢ ***φυματίνη***. Προϊὸν εἰδικῶς παρασκευαζόμενον ἐκ βακτηρίων φυματιάσεως, χρησιμεῦον δὲ πρὸς διαγνωστικοὺς καὶ θεραπευτικοὺς σκοποὺς (βλ. *φυματίνη*). Κ. Γ. Μ.

Τυβίγγη (Tuebingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βυρτεμβέργῃ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νέκκαρ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ρόϊτλιγκεν—Χόρμπ. Κάτ. (1925) 20.266. Ἔχει πολλοὺς ἀρχαίους ναοὺς καὶ παλαιὰ κτήρια, ὡς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος, μετὰ κενοταφίων τῶν δουκῶν τῆς Βυρτεμβέργης, ἀνάκτορον τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, μετὰ πολυτίμων συλλογῶν, παλαιὸν δημαρχεῖον, πολλὰ μνημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν πύργον τοῦ Βίσμαρκ, πανεπιστήμιον, ἱδρυθὲν τῷ 1477, μετὰ βιβλιοθήκης ἐξ 750 000 τόμων, ἀρχαιολογικὸν ἰνστιτοῦτον, συλλογὰς φυσικῆς ἱστορίας, παλαιοντολογίας καὶ ἱστορίας τέχνης, βοτανικὸν κῆπον, ἱερατικὴν σχολὴν μετὰ βιβλιοθήκης ἐκ 30 000 τόμων καὶ βιομηχανίαν ἀκμαίαν, ἰδίᾳ χαρτοποιίας, μηχανῶν, χειρουργικῶν ἐργαλείων, εἰδῶν πλεκτικῆς καὶ τσιμεντολίθων. Ἡ πόλις, ἀναφερομένη ἀπὸ τοῦ 1078 καὶ διατελέσασα ἕδρα τῶν δουκῶν τοῦ Παλατινάτου ἐν Σουηβίᾳ, περιῆλθεν εἰς τὴν Βυρτεμβέργην τῷ 1342. Κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορίαν της κατελήφθη δὶς ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῷ 1647 καὶ 1688. Θ. Κ.

—**Τυβίγγης** ***θεολόγοι***. Οὕτω καλοῦνται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ οἱ διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι τῆς Τυβίγγης, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἰδίᾳ οἱ καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης Ἰάκωβος Ἀνδρέου καὶ Μαρτῖνος Κρούσιος καὶ ὁ διδάκτωρ τῆς θεολογίας Λουκᾶ. Ὀσάνδερ, οἵτινες, φρονοῦντες ὅτι ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἕνωσις τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἀνατολικῆς ἦτο δυνατή, προσεπάθησαν νὰ πραγματώσωσιν αὐτὴν διὰ γραμμάτων ἀποσταλέντων πρὸς τὸν τότε πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν τὸν Β΄. Οὕτω ἐπῆλθεν ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν θεολόγων τῆς Τυβίγγης καὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου, ἥτις διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ 1576—1581 δὲν ἐπέτυχε μέν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τοῦ σκοπουμένου, συνείργησεν ὅμως εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διαφορῶν. Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1584 ἐν Βυρτεμβέργῃ. Κ. Ι. Δ.

—**Τυβίγγης** ***σχολή***. Ἡ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης τῷ ἱδρυθέντι ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἐμσερχαρδ τῇ ἐγκρίσει τοῦ πάπα (1477) καὶ τοῦ αὐτοκράτορος (1434) καθολικὴ θεολογικὴ σχολὴ μετετράπη εἰς διαμαρτυρομένην, ὅτε ὁ δοὺξ Οὔλριχ εἰσήγαγεν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ τὴν διαμαρτύρησιν (1534). Κατὰ τὸ 1817 ὅμως ἡ διὰ τοὺς καθολικοὺς ἱδρυθεῖσα τῷ 1812 θεολογικὴ σχολὴ ἐν Ἐλλβάνγκεν μετηνέχθη εἰς Τυβίγγην, προσαρτηθεῖσα εἰς τὸ πανεπιστήμιον αὐτῆς, ὅπερ οὕτω ἔχει ἔκτοτε δύο θεολογικὰς σχολάς, διαμαρτυρομένην καὶ καθολικήν.

Ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Τυβίγγης, τῇ διακρινομένῃ διὰ τὰς συντηρητικὰς αὐτῆς ἀρχάς, τὴν τήρησιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ κύρους τῶν συμβολικῶν βιβλίων, εἰσήχθη κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ἐλευθεριωτέρα τις τάσις, ἧς ἀντιπρόσωποι ἦσαν ὁ Πφάφφ καὶ ἰδίᾳ ὁ Στόρρ, ὁ κατ' ἐξοχὴν βιβλικὸς θεολόγος. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ σύνολον τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ὡς αὕτη περιέχεται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, καταληπτῶς ἑρμηνευομένη, ἀποτελεῖ τὸν Χριστιανισμόν, ἐν τῷ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἤθους συστήματι τοῦ ὁποίου οὐδὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ὅπερ δὲν ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ὁμάδος συγγραφέων. Τὴν τάσιν ταύτην ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι, οὕτω δ' ἀπετελέσθη τυβιγγιανή τις σχολή, ἥτις καλεῖται ἀρχαιοτέρα τυβιγγιανὴ σχολή, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς νεωτέρας τοιαύτης, τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου Χριστιανοῦ Μπάουρ, τῆς καλουμένης κριτικῆς σχολῆς καὶ διατελούσης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σλαϊερμάχερ καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἑγέλου. Κ. Ι. Δ.

Τυγιὲν-Κουὰν (Tuyen-Kuan) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας ἐν Τογγίνῳ. Ἄλλοτε ἦτο σημαντικὸς ποταμολιμὴν καὶ φρούριον, περὶ τὸ ὁποῖον ἐγένοντο (1885) οἱ ἀγῶνες τῶν Κινέζων ἐπαναστατῶν. Π. Ν. Π.

τυγχάνω, ἀόρ. *ἔτυχον*· λαμβάνω, ἀπολαμβάνω, ἀξιοῦμαί τινος: «τυγχάνω συγγνώμης, —ἐπιεικείας, —τοῦ πρώτου βαθμοῦ, —βραβείου, —ὑποδοχῆς κ.τ.τ.»· ‖ ἀντὶ τοῦ *τυγχάνω ὤν*, εἶμαι: «τυγχάνει φίλος, —ἐχθρός, — πλούσιος, — εὐγενὴς κ.τ.τ.»· ‖ συνήθως ἀπροσώπως μετὰ τοῦ ὑπαρκτικοῦ ρήματος ἢ καὶ ἄλλου, ὁπότε ἐπικρατεῖ ἡ ἔννοια τοῦ *κατὰ τύχην*: «τυγχάνει νὰ εἶναι πλούσιος κ.τ.τ.», «αὐτὴν τὴν ὥραν τυγχάνει νὰ ἀπουσιάζῃ, — νὰ κοιμᾶται κ.τ.τ.», καὶ δημοτ. «τυχαίνει καμμιὰ φορὰ νὰ μὴν ἔρχεται, — νὰ μὴν ἔρχωνται»· ‖ φρ. «ὅ,τι τύχῃ», ἀρχ. «ὅ,τι ἂν τύχῃ», ὁ,τιδήποτε: «παίρνει —, ζητεῖ ὅ,τι τύχῃ», καὶ «ὅπως τύχῃ»· «ζῇ —, περνᾷ ὅπως τύχῃ», καὶ «ὅ,τι μοῦ τύχῃ», «ὅ,τι μοῦ τύχῃ, τὸ δέχομαι», «θὰ πάρετε ὅ,τι σᾶς τύχῃ», «ὅποιος τύχῃ νὰ 'ρθῇ, καλῶς νά 'ρθῃ», «ὅσοι τύχουν, θὰ τοὺς δεχθοῦμε», καὶ καθ' ὁριστικήν: «ἐπῆρα ὅ,τι ἔτυχε» ἢ «— ὅ,τι μοῦ ἔτυχε», «ὅσοι ἔτυχαν 'ς τὴ μοιρασά, ἐπῆραν»· ‖ μετχ. ἀορ. «ὁ τυχὼν» ὁ προστυχών, οἱοσδήποτε: «ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον εἰς τὸν τυχόντα», «γίνεται θῦμα τοῦ τυχόντος ἀγύρτου», «τὸν ἐκμεταλλεύονται οἱ τυχόντες»· ‖ τὸ οὐδ. τῆς μετχ. «τυχὸν» ἐπιρρηματικῶς, κατὰ τύχην, ἴσως: «ἂν τυχὸν ἔρθῃ», «ὅταν τυχὸν τὸν ἰδῶ», «πρόσεξε μὴ τυχὸν κάμνῃς λάθος;».

Τύδερτα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Τυρρηνικὴ παράλιος, τὸ ἐθνικὸν *Τυδερτῖνος* (*Στεφ. Βυζ.*, 640, 14). Ταυτότης αὐτῆς ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Τυδεὺς [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Οἰνέως, βασιλέως τῆς Καλυδῶνος, καὶ τῆς Ἀλθαίας, ἢ Γόργης, ἢ Περιβοίας. Φονεύσας ἀκουσίως ἐν κυνηγίῳ τὸν θεῖόν του Ἀλκάθοον, ἢ τοὺς υἱοὺς τοῦ Μέλανος, ἐπιβουλευθέντας τὸν πατέρα του, ἢ τὸν ἴδιον ἀδελφόν του Ὠλενίαν, κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἄδραστον, τοῦ ὁποίου ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα Δηϊπύλην καὶ ἐγέννησε τὸν Διομήδην.

Συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Ἀδράστου ἐπὶ Θήβας, διεκρίθη ἐπ' ἀνδρείᾳ, φονεύσας μόνος του, ὡς λέγεται, 50 Θηβαίους ὁπλίτας ἐνεδρεύοντας, πλὴν τοῦ Μαίονος, υἱοῦ τοῦ Αἵμονος. Τέλος ἐπληγώθη θανασίμως ὑπὸ τοῦ Θηβαίου Μελανίππου, υἱοῦ τοῦ Ἀστακοῦ, καὶ ἀπέθανεν ὁπότε «ἡμιθνῆτος αὐτοῦ κειμένου παρὰ Διὸς αἰτησαμένη Ἀθηνᾶ φάρμακον ἤνεγκε, δι' οὗ ποιεῖν ἔμελλεν ἀθάνατον αὐτόν». Ἀλλ' ὁ Ἀμφιάραος, ὅστις τὸν ἐμίσει, ἀντιληφθεὶς τοῦτο, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Μελανίππου καὶ τὴν ἐκόμισε πρὸς αὐτόν. Τόση ὅμως ἦτο ἡ σκληρότης του, ὥστε διαρρήξας αὐτὴν κατέφαγε τὸν ἐγκέφαλον. Ἡ Ἀθηνᾶ φρικιάσασα τότε ἐμίσησεν αὐτὸν καὶ μετανοήσασα δὲν τὸν κατέστησεν ἀθάνατον (*Ἀπολλοδ.* Α', 8, 5. Γ' 6, 8). Τὸ πτῶμά του ἐνεταφιάσθη ὑπὸ τοῦ Αἵμονος, ὁ δὲ τάφος του ἐδεικνύετο εἰς Θήβας παρὰ τὸν τάφον τοῦ Μελανίππου (*Παυσ.* IX, 18, 2). Α. Θ. Σ.

Τυδὼρ (Tydor). Ἀγγλικὸς βασιλικὸς οἶκος, ἐξ οὗ προῆλθον πέντε βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας (1485—1603). Γενάρχης αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Ὄουεν Τυδώρ*, ὅστις ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν σημαντικωτέρων εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Οὐαλλίας. Οὗτος ἀπετέλει μέλος τῆς αὐλῆς τοῦ Ἐρρίκου Ε' καὶ Ἐρρίκου ΣΤ', συλληφθεὶς δὲ ἐν Μορτιμερς Κρὸς τῷ 1461 ἀπεκεφαλίσθη ἐν Χέρεφορντ. Ἦτο ἐραστὴς τῆς Αἰκατερίνης τῆς Γαλλίας, χήρας τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου Ε', μετὰ τῆς ὁποίας εἶχε συνάψει μυστικὸν γάμον τῷ 1429. Τῷ 1438, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς, ἐφυλακίσθη ἐν Νιούγκαιητ, ὁπόθεν ὅμως κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ. Ἐκ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς: τὸν *Ἐδμόνδον* (1430—1456), ὀνομασθέντα κόμιτα τοῦ Ριτσμοντ τῷ 1453, τὸν *Ἰάσπερον* (1431—1495), ὀνομασθέντα κόμιτα τοῦ Πέμπροκ (1453) καὶ δοῦκα τοῦ Μπέντφορντ (1485), καὶ τὸν *Ὄουεν*. Ὁ πρῶτος τούτων ἐνυμφεύθη τὴν Μαργαρίταν, μονογενῆ θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Μπωφόρ, κόμιτος τοῦ Σόμερσετ, ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰωάννου Γκάουντ, δουκὸς τῆς Λανκάστρης. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη ὁ *Ἐρρῖκος*, κόμις τοῦ Ρίτσμοντ, ὁ ὁποῖος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐρρῖκος Ζ'* (1485). Οὗτος, νυμφευθεὶς τὴν Ἰσαβέλλαν τῆς Ὑόρκης, θυγατέρα τοῦ Ἐδουάρδου Δ', συνήνωσεν ἐν ἑαυτῷ τὰ δικαιώματα τῶν δύο οἴκων τῆς Λανκάστρης καὶ τῆς Ὑόρκης καὶ ἀπέθανε τῷ 1509. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Ἐρρῖκος Η'*, φανατικὸς καθολικὸς κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1531 γενόμενος διαμαρτυρόμενος καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐνυμφεύθη τῷ 1509 τὴν Αἰκατερίνην τῆς Ἀραγωνίας, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας καὶ χήραν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρθούρου, ἀποθανόντος τῷ 1502. Μετὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ γάμου του τούτου, τῷ 1533, ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν Μπολένα, ἀποκεφαλισθεῖσαν τῷ 1536, καὶ κατόπιν, τῷ 1536, τὴν Ἰωάνναν Σέϋμουρ, ἥτις ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἐδουάρδου ΣΤ', γενομένου βασιλέως τῆς Ἀγγλίας τῷ 1547.

Ὁ *Ἐρρῖκος Η'* ἐνυμφεύθη καὶ διὰ τετάρτην φορὰν τῷ 1540 τὴν Ἄνναν ντὲ Κλέβ, ἣν ἐξεδίωξε μετά τινας μῆνας διὰ νὰ νυμφευθῇ τὴν Αἰκατερίνην Χόουαρντ, ἥτις ἀπεκεφαλίσθη τῷ 1542, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Πάρ, χήρας τῶν Μπόρω καὶ Λετιμιὲρ καὶ ἥτις εἶχε νυμφευθῇ διὰ τετάρτην φορὰν τὸν Θωμᾶν Σέϋμουρ. Τὸν βασιλέα Ἐδουάρδον ΣΤ', ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος ἄρρην βασιλεὺς ἐκ τοῦ οἴκου τούτου, ἀποθανόντα ἄτεκνον τῷ 1553, διεδέχθη ἡ ἑτεροθαλὴς ἀδελφή του (ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Ἐρρίκου Η' μετὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας) *Μαρία*, ταύτην δὲ ἀποθανοῦσαν τῷ 1558, ἐπίσης ἄτεκνον, διεδέχθη ἡ ἑτεροθαλὴς ἀδελφή της (ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ Ἐρρίκου Η' μετὰ τῆς Ἄννης Μπολένα) *Ἰσαβέλλα*, ἡ ὁποία, ἀποθανοῦσα τῷ 1603, ἀνεκήρυξε διάδοχόν της τὸν *Ἰάκωβον ΣΤ'* βασιλέα τῆς Σκωτίας, υἱὸν τῆς Μαρίας Στιούαρτ καὶ ἀπόγονον τῆς Μαργαρίτας, ἀδελφῆς τοῦ Ἐρρίκου Η'. Ἡ ἑτέρα ἀδελφὴ τοῦ Ἐρρίκου Η' *Μαρία*, χήρα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΒ', ἐνυμφεύθη τὸν Κάρολον Μπραντουά, δοῦκα τοῦ Σῶφφοκ. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη ἡ Φραγκίσκη Μπραντόν, ἥτις ἐνυμφεύθη τὸν Ἐρρῖκον Γκραίκ, μαρκήσιον τοῦ Ντῶρσοτ καὶ δοῦκα τοῦ Σῶφφοκ, γεννήτορα τῆς ἀτυχοῦς Ἰωάννας Γκραίκ, συζύγου τοῦ Γκίλφορντ Ντώντλυ, τετάρτου υἱοῦ τοῦ δουκὸς τοῦ Νορθούμπερλαν, ἥτις ἀνεκηρύχθη βασίλισσα κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου ΣΤ'. Αὕτη συλληφθεῖσα μετά τινας ἡμέρας ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐπίσης ἀνακηρυχθέντος βασιλέως Ἰακώβου ΣΤ' ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Στιούαρτ, ἐνεκλείσθη τῷ 1553 εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Πύργου τοῦ Λονδίνου καὶ ἀπεκεφαλίσθη κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος μετὰ τοῦ συζύγου της. Διὰ τοῦ θανάτου ταύτης ἐσβέσθη ὁ βασιλικὸς οἶκος τῶν Τυδώρ, ἀνελθόντος ἔκτοτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ οἴκου τῶν Στιούαρτ. Μ. Δ. Β.

τυδωρικὸς ***ρυθμός***. Ἐκλήθη οὕτως ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ ταῖς διακοσμητικαῖς τέχναις ὁ ἐπικρατήσας ρυθμὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ οἴκου τῶν *Τυδὼρ* ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὁ ρυθμὸς οὗτος ἀποτελεῖ τροποποίησιν τοῦ ἀγγλικοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, μὲ χαρακτηριστικὰ μεγάλα ὀρθογώνια παράθυρα καὶ διὰ ξυλίνων διακοσμήσεων ἐπένδυσιν καὶ τῶν τεσσάρων τοίχων τῶν δωματίων. Μ. Δ. Β.

Τυῆνις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις Κόλχων ἀπὸ Τυήνιδος ποταμοῦ. Τὸ ἐθνικὸν *Τυηνίτης* (*Στεφ. Βυζ.*, 640, 1, 6). Ταυτότης αὐτῆς ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Τυιγιὲ (Thuillier), ***Ἀντώνιος-Βικέντιος***. Γάλλος βενεδικτῖνος μοναχὸς καὶ φιλόλογος (1685—1736). Μετέφρασε τὸν Πολύβιον (1727—1730, τόμ. 6) καὶ τὸ «Κατὰ Κέλσου» τοῦ Ὠριγένους (ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ La Rue). Π. Ν. Π.

Τυϊλερὶ (Tuileries). Ἀνάκτορον ἐν Παρισίοις (βλ. *Κεραμεικός*).

τυκάνη (ἡ)· μεσαιων., μηχανὴ ἁλωνίσματος, νεωτ. *τσουκάνι* (βλ. λ.).

τύκος (ὁ) (κοιν. *τσουκάνα* ἢ *τσουκάνι*). Καλεῖται τοιουτοτρόπως ἡ σιδηρᾶ σφῦρα ἡ χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν λατόμων καὶ τῶν λιθοξόων διὰ τὴν ἀπόστασιν ἢ τὴν κατεργασίαν τῶν λίθων εἰς τὰ λατομεῖα, τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰ διάφορα ἄλλα τοιαύτης φύσεως τεχνικὰ ἔργα. Ἡ κεφαλὴ τῆς σφύρας ταύτης παρουσιάζει διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως τῆς χρησιμοποιήσεώς της, ἤτοι εἶναι τετράγωνος, πυραμιδοειδής, ἁπλῆ ἢ δικέφαλος, μὲ ὀδοντωτὴν ἀκωκὴν κλπ.

Τὺλ (Tulle, λατιν. Tutela) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Κορρέζ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κορρέζ, 93 χλμ. ΝΝΑ. τῆς Λιμόζ, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. (1926) 10 520. Εἶναι σημαῖνον ἱπποτρόφον κέντρον καὶ ἔχει βιομηχανίας πυροβόλων ὅπλων, ὑφαντήρια, σιδηρουργεῖα κλπ. Χ. Δ.

Τυλὰν (Tulasne) ***Λουδοβῖκος-Ρενέ***. Γάλλος βοτανικὸς (1815—1885). Τῷ 1842 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ μουσεῖον τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῶν Παρισίων. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν σπουδαιότερα θεωροῦνται τὰ ἑξῆς: «Selecta fungorum carpologia» (1861—1865), «Etudes d' embriologie végétale» (1849), «Histoire anatomique et physiologique des lichens» (1852) κλπ. Δ. Ν. Π.

τύλεγχος (ὁ) (Tylenchus) [*Ζῳολ.*]. Γένος σκωλήκων νηματωδῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματελμίνθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐγχελυιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν γῆν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τύλεγχος ὁ ἀναβάτης* (Tylenchus scantens), ὅστις ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων φυτικῶν οὐσιῶν. Δ. Ν. Π.

τυλέδρανον (τὸ) [*Ζῳολ.*]. Τὸ σκληρὸν τμῆμα τῶν γλουτῶν πλείστων εἰδῶν πιθήκων, ὅπερ εἶναι γυμνὸν τριχῶν καὶ ἔχει χρῶμα ζωηρῶς σαρκόχρουν. Δ. Ν. Π.

τυλεῖον (τό). Καλεῖται ἐν τῇ ἱπποσκευῇ τὸ ἐν εἴδει διπλοῦ μαξιλαρίου ὑπόστρωμα, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται εἰς τὴν κατωτέραν ἐπιφανείαν τοῦ ἐφιππίου ἢ σάγματος, ὅπως ἀποσβύνῃ τὰς ἀποτόμους ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἵππου ἢ φορτηγοῦ ζῴου κρούσεις τοῦ ἱππέως ἢ φόρτου. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἐφίππια, τὰ ὁποῖα φέρονται μεθ' ὑποσάγματος, ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕφασμα χονδρὸν καὶ εἶναι πεπληρωμένον μὲ τρίχας ἵππου ἢ ἄχυρα. Εἰς δὲ τὰ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς ράχεως ἐπιτιθέμενα ἐφίππια περιπάτου ἀποτελεῖται ἀπὸ δέρμα βοὸς καὶ εἶναι πεπληρωμένον μὲ τρίχας ἵππου. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀπαιτεῖται καθαριότης μεγάλη, τόσον πρὸς συντήρησιν τοῦ δέρματος, ὅσον καὶ πρὸς ἀποφυγὴν πληγῶν ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἵππου ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ ἱδρῶτος σκληρυνομένου δερματίνου ἐπικαλύμματος τοῦ τυλείου. Εἰς μὲν τὰ ἐφίππια ἀποτελεῖ ἓν σῶμα μετ' αὐτῶν, εἰς δὲ τὰ σάγματα ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια εἶναι σκυτίνη καὶ προσαρμόζεται διὰ προσδέσεως ἐπὶ τῆς ἀστράβης τῇ βοηθείᾳ σκυτίνων ἱμάντων. Συνήθως ἐξέχει πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ περιεδρίου ἢ τῆς ἀστράβης, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ἐπιφανείαν ἐπαφῆς, ἐφ' ἧς νὰ διανέμηται ἐξ ἴσου τὸ βάρος τοῦ ἱππέως ἢ ἡ πίεσις τοῦ φόρτου. Σ. Κ. Γ.

Τύλερ (Tyler)· βλ. *Ταῦλερ*.

τύλη (ἡ)· τὸ ὑπόστρωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φέρεταί τι, οἷον τὸ ἐπὶ τῆς ράχεως ἢ τοῦ ὤμου τῶν ἀχθοφόρων ἐπιτιθέμενον, ἵνα ἀκοπώτερον βαστάζουν τὸ βάρος || τὸ ὑπόστρωμα τοῦ σάγματος ἢ τῆς σέλλας, κοιν. *στρῶμα*.

Τύλη, ἡ ***Θύλη*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τοῦ ἐν Θρᾴκῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος ἱδρυθέντος βασιλείου ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ Βρέννου ἐπιδραμόντων τὴν Ἑλλάδα γαλατικῶν στιφῶν. Εἶχεν ὁμώνυμον πρωτεύουσαν, ἄγνωστόν που κειμένην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρέννου καὶ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γαλατῶν ἐκ Δελφῶν, ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ὁ Κομοντόριος, κατώρθωσε, κατόπιν μεγάλων ἀπωλειῶν, νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς διὰ μέσου τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης, ὅπου συνενωθεὶς μετ' ἄλλων ἀπὸ βορρᾶ κατερχομένων γαλατικῶν στιφῶν ἵδρυσε τῷ 273 π. Χ. τὸ βασίλειον τῆς Τύλης ἢ Θύλης, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοσοῦτον ἐπεξετάθη διὰ τῶν κατακτήσεών του, ὥστε κατέστησε φόρου ὑποτελῆ καὶ αὐτὴν τὴν ἰσχυρὰν πόλιν τοῦ Βυζαντίου. Μετὰ διάρκειαν 60 περίπου ἐτῶν κατελύθη ἐπὶ τοῦ τελευταίου αὐτῶν βασιλέως Καυάρου ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Θρᾳκῶν. Α. Θ. Σ.

Τυλητὸν [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καρπητανῶν μεταξὺ Μαντούης καὶ Κομπλούτου (*Πτολεμ.* Β, στ, 57). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Τολέδο*. Σ. Ε. Λ.

τυλιγάδι (τό)· δημοτ., ὄργανον ταλασιουργικόν, δι' οὗ συλλέγουσι τὸ νῆμα ἀπὸ τὰς ἀτράκτους εἰς δέσμας, ἀναπηνιστήριον.

— **τυλιγάδι** (τὸ) [*Ζῳολ.*]. Σκώληξ παράσιτος τῶν ἐλαιῶν, ὁ *πυρηνοτρήτης*.

τυλιγαδιάζω, ἀόρ. *ἐτυλιγάδιασα*, παθ. μετχ. *τυλιγαδιασμένος*· μαζεύω τὸ νῆμα ἀπὸ τὰ ἀδράχτια εἰς τὸ τυλιγάδι, ἀναπηνίζω τὸ νῆμα.

τυλιγάδιασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τυλιγαδιάζω.

τύλιγμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τυλίσσω, εἴλησις: «τύλιγμα τοῦ νήματος, — τοῦ μίτου» ἢ εἰς πηνίον ἢ ἀγαθίδα ἀποκατάστασις: «τύλιγμα τοῦ ὑφάσματος» || περιτύλιγμα: «τύλιγμα τοῦ παιδιοῦ», «θέλει τύλιγμα σὲ χαρτί, — σὲ πανί».

— **τύλιγμα** ***μαγνητικὸν*** [*Φυσ.*]· βλ. λ. *μαγνητίσεως πεδίον*.

τυλίγω· δημοτ., ἀντὶ *τυλίσσω* (βλ. λ.).

τυλικτὴς (ὁ)· ὁ τυλίσσων, ὁ περιτυλίσσων.

τυλικτός, *—ή, —όν*· ὁ τυλιγμένος ἢ ὁ τυλισσόμενος: «τυλικτὸν ἱστίον».

τύλιξις, *—εως* (ἡ)· τύλιγμα, ἀναπήνισις || περιτύλιξις, περικάλυψις.

Τύλις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. *Τύλη*.

Τύλισ(σ)ος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία κρητικὴ πόλις. Ἔκειτο παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην ἑνὸς τῶν βραχιόνων τοῦ Ποθορέως, ὅπου τὸ σημερινὸν χωρίον *Τύλισος* τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου. Ἡ ὕπαρξις τῆς πόλεως ταύτης εἶναι γνωστὴ ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων νομισμάτων της, ἅτινα παριστῶσιν εἰς μὲν τὴν ὀπισθίαν ὄψιν γυναῖκα φοροῦσαν στέμμα δι' ἀνθέων κεκοσμημένον, εἰς δὲ τὴν ὀπισθίαν ἄνδρα γυμνὸν καὶ ὄρθιον, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ χειρὶ φέροντα κεφαλὴν αἰγάγρου, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τόξον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΥΛΙΣΙΩΝ. Αἱ παράλιοι πόλεις Ἀπολλωνία καὶ Κυταῖον ἐχρημάτευσαν εἰς αὐτὴν ὡς ἐπίνεια. Ἀπὸ τοῦ 1909—1915 ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῆς θέσεως, ἔνθα ἔκειτο ἡ Τύλισος, ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων Κρήτης Ἰωσὴφ Χατζιδάκις, ἀνακαλύψας τρεῖς μεγάλας ὑστερομινωϊκὰς οἰκίας καὶ πλῆρες σύστημα ὑδρεύσεως μετὰ ἐξαιρετικῆς εἰς μέγεθος δεξαμενῆς, πίθους, ἀγγεῖα, χαλκοῦς λέβητας, χαλκᾶ ἀγαλμάτια, πινακίδας μὲ πρωτομινωϊκὰ γράμματα, τοιχογραφίας καὶ ἄλλα. ΕΡ. Ν.

—**Τύλισ(σ)ος**, ***Ἄνω— καὶ Κάτω—*** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.139. Εἰς τὴν κοινότητα (κάτ. 1.985) ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Γάζι*, *Καβροχῶρι*, *Κεραμοῦτσι*, *Μ...* καὶ *Σκαφιδαρᾶ*. ΕΡ. Ν.

τυλίσσω, δημοτ. *τυλίγω*, ἀόρ. *ἐτύλιξα—ἐτυλίχθην*, παθ. μετχ. δημοτ. *τυλιγμένος*· συνάγω τι διὰ περιστροφῆς περὶ ἑαυτό, περιελίσσω, ἀναπηνίζω: «τυλίσσω τὸ νῆμα, — τὸ ὕφασμα» || περιτυλίσσω, περικαλύπτω: «τύλιξέ το 'ς ἕνα χαρτί» || δημ., ἐξαπατῶ, καταπείθω διὰ δόλου: «τὸν ἐτύλιξαν τὸν δυστυχῆ».

Τυλληριὰ [*Γεωγρ.*]. Ὀρεινὴ περιοχὴ τῆς Κύπρου, κειμένη εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας καὶ τὸ ἀνατολικὸν τῆς ἐπαρχίας Πάφου. Περιλαμβάνει δεκαεννέα χωρία, ἐν οἷς *Πύργον*, *Πηαίνια*, *Γαληνὴν* καὶ *Πῶμον*. Α. Κ. Α.

Τυλλία, ἁγία. Θυγάτηρ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Lyon ἁγίου Εὐχερίου καὶ τῆς ἁγίας Γάλλης. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 489 καὶ ὡς ἁγία ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 5 Ὀκτωβρίου. Ε. Π.

Digitized by Google

Τυλλιανάκης. Ὄνομα κρητικῆς οἰκογενείας: —1) *Νικόλαος*, ἢ ***Παπιτσας***. Κρὴς ἀγωνιστής, ὅστις διέθεσε τὴν μεγάλην του περιουσίαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἐν Κρήτῃ ἀγῶνας. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαυρογένους (1858), ὡς ὁπλαρχηγός, εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς Πεδιάδος καὶ πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐξ ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Κατόπιν ἐπολέμησεν ἐν Λασιθίῳ κατὰ τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878.

—2) ***Ἐμμανουήλ***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπηρετῶν ὡς λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ἀθήναις, κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Κρήτην κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ὡς ἀρχηγὸς ἐθελοντικοῦ σώματος, ὅπου διωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς τῶν Κρητῶν συνελεύσεως φρούραρχος τῶν ἐξ ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος τῇ 21 Μαΐου 1867.

—3) ***Δαυΐδ*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Διεκρίθη ὡς χιλίαρχος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866.

—4) ***Χαρίτων***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Πεντακοσίαρχος κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1866 καὶ 1878.

—5) ***Ἀπόστολος***. Νεώτερος ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων. Διετέλεσε πρόεδρος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ ἔτος 1878.

—6) ***Παῦλος***. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Νικολάου. Μετέσχε τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1866, 1878 καὶ 1896—1897, εἰς ἃς διεκρίθη.

—7) ***Ἰωάννης***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1852—1916). Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1878 ὡς ὁπλαρχηγὸς καὶ τοῦ 1897 ὡς ἀρχηγὸς ἐθελοντικοῦ σώματος. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος. † Ρ. Τ.

Τυλλιανὸν (Tullianum). Τὸ κατ' ἐξοχὴν δεσμωτήριον τῆς ἀρχαίας Ρώμης, κοινῶς καλούμενον καὶ carcer Mamertina, ἱδρυθὲν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἄγγου Μαρκίου. Διασώζεται μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἀρκτικῇ γωνίᾳ τοῦ Φόρου, ὑπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωσὴφ ντεῖ Φελενιάμι. Εἶναι ἵδρυμα τῆς πρωϊμωτάτης ἐτρουσκικῆς ἐποχῆς, ἀρχικῶς χρησιμοποιηθὲν ὡς ὑδαταποθήκη τῆς πόλεως ἢ

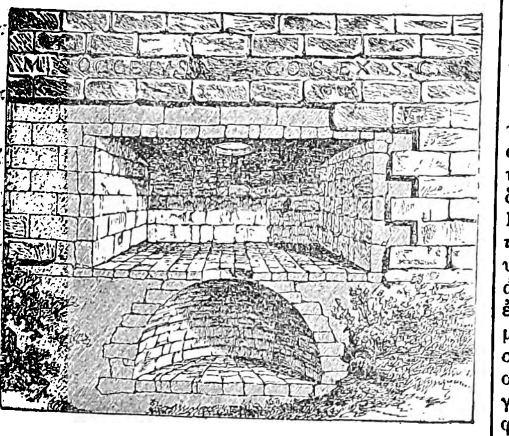

Τυλλιανόν.
[Ἡ πρὸς τὸν Φόρον πλευρὰ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς M. COCCEIVS COS. EX. S. C.]

ιασιλικὸς τάφος. Σύγκειται ἐκ τετραπλεύρου αἰθούσης καὶ σκοτεινοῦ ὑπογείου θόλου (robur) διαμέτρου 7 μ. Ἐν τῷ ὑπογείῳ ἐστραγγαλίζοντο (ὡς οἱ συνωμόται τοῦ Κατιλίνα) ἢ ἀπέθνησκον τῆς πείνης οἱ εὐγενεῖς κατάδικοι, ἀπαγορευομένης τῆς δημοσίᾳ ἐκτελέσεώς των. Ἐπιδιορθωθὲν ἐχρησιμοποιήθη μέχρι τοῦ Δ' μ Χ αἰῶνος ὡς δεσμωτήριον, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν παράδοσιν, διῆλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας του ὁ ἀπόστολος Πέτρος· πρὸς τιμὴν δὲ αὐτοῦ μετετράπη εἰς ναΐδιον (San Pietro in Carcere) ὑπὸ τοῦ πάπα Σιλβέστρου Α'. Π. Ν. Π

τυλμαρίνη (ἡ) (Tyratol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀνθρακικὴ θυμόλη:

$$\left(\begin{matrix} CH_3 \\ C_3H_7 \end{matrix}\right\rangle C_6H_3-O\Big)_2CO.$$

Μᾶζα κιτρίνη, σιροπιώδης, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτὴ εἰς τὸ οἰνόπνευμα, αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη κατὰ τῶν ἑλμίνθων καὶ ταινιῶν δι' ἐνήλικας καὶ διὰ παιδία. Κ Γ. Μ

τυλόποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυρηκαστικῶν*, περιλαμβάνουσα μεγάλα ζῷα, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ τύλου, ὃν φέρουσιν εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ πέλματός των. Εἰς τὰ τυλόποδα ὑπάγονται ἡ *κάμηλος* καὶ ἡ *αὐχενία*. Δ. Ν. Π.

τυλόπουν (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται τὸ ζῷον, ὅπερ φέρει κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ πέλματος τοῦ ποδός του ὀγκῶδες τύλωμα. Δ. Ν. Π

τύλος (ὁ)· σκλήρωμα, ὑπερκεράτωσις τοῦ δέρματος ἕνεκα συνεχοῦς πιέσεως, κοιν. *κάλος, ρόζος*· || πᾶν ὅ,τι δίκην τύλου ἐξέχει, οἷον ἡ κεφαλὴ ἥλου ἢ κοχλίου, ὄζος ῥάβδου κττ.· || ναυτ., ξύλινον ἢ σιδηροῦν κατασκεύασμα (κοιν. *τάκος*), χρησιμεῦον διὰ τὴν πρόσδεσιν τῶν καλῳδίων. Σφηνοῦται ἢ στερεοῦται διὰ γόμφων ἢ κοχλιῶν εἴτε εἰς τὸ κατάστρωμα εἴτε εἰς τὸν τοῖχον τοῦ πλοίου, κάποτε δὲ προσδένεται διὰ περιδέσμων εἰς τὴν ἐξαρτίαν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὀνομάζονται καὶ *τύλοι ἐπιτόνων*. Σ. Ε. Λ.

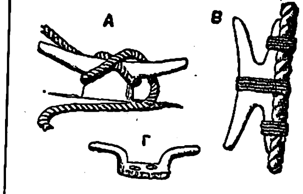

Τύλος.
[Α=καταστρώματος, Β=ἐπιτόνου, Γ=χάλκινος κοχλιωτός.]

—*[Ἰατρ.]* Βλ. λ. *τύλωσις*.

—*[Βοτ.]* Καλεῖται *τύλος* ἡ μεμβρᾶνα, ἥτις παρεντίθεται μεταξὺ τῶν τοιχωμάτων τῶν ἠθμοειδῶν σωλήνων τοῦ φυτοῦ. Δ. Ν. Π.

—*[Ἱππολ.]* Καλεῖται *τύλος* πᾶν πρῖσμα ἢ ἐξόγκωμα σαρκός, ὅπερ προέρχεται συνεπείᾳ μεγαλυτέρας πιέσεως τοῦ μέρους, ἐφ' οὗ ἐπιτίθεται ἡ σαγή. Ὁ τύλος παρουσιάζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ὄνυχος τοῦ ἵππου καὶ ἐπιφέρει βλάβην τῶν σαρκωδῶν τμημάτων τῆς πελματικῆς ἐπιφανείας τῆς ὁπλῆς, προερχομένων ἐξ ἐξωτερικῶν πλήξεων ἢ πιέσεων. Δ. Ν. Π.

Τύλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς ἀραβικῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Περσικοῦ κόλπου (*Πτολεμ.* ΣΤ,ζ, 47). Κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΣΤ,766) *Τύρος*, ὑπῆρξε μητρόπολις τῆς κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Φοινίκης φερωνύμου ἀποικίας. Ἦτο περιώνυμος διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν μαργαριτοφόρων ὀστρέων. Εἶναι ἡ σύγχρονος Samak. Σ. Ε. Λ.

—**Τύλος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Τύλη*.

τυλοτομὴ (ἡ) (Tulotoma Haldem) *[Παλαιοζῳολ.]*. Μία τῶν μορφῶν τοῦ *παλουδίνου*, χαρακτηριζομένη ἐκ τῶν γωνιωδῶν γύρων τοῦ ὀστράκου. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν μορφῶν τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Ἑλλάδος (Παληόκαστρον Αἰγιαλείας, κ ἄ.). Γ. Κ. Γ.

τυλοφθόρα *φάρμακα [Φαρμ.]*· βλ. λ. *ἐκτυλωτικόν*.

τυλύνη (ἡ). Οὐσία ἀγνώστου συνθέσεως, ἀπαντῶσα κυρίως ὡς συστατικὸν τῆς μεμβράνης τῶν φυτικῶν κυττάρων. Διαλύεται ἐν τῷ διαλύματι τοῦ διττανθρακικοῦ νατρίου καὶ ἐν τῷ ψυχρῷ διαλύματι τοῦ καυστικοῦ καλίου 1%. Ὑπὸ τοῦ Hanstein ἡ οὐσία αὕτη ὠνομάσθη *κάλλωσις* ἢ *τύλωσις*. Χρώννυται διὰ τοῦ ἐνιωδίου χλωριούχου ψευδαργύρου ὀρφνέρυθρος· διὰ τοῦ κυανοῦ τῆς ἀνιλίνης κυανῆ καὶ διὰ τῆς κοραλλίνης λαμπρῶς ἐρυθρά. Κατὰ τὸν Wilhelm, ἡ τυλύνη, κατατεθειμένη ἐπὶ τῶν ἠθμωδῶν πλακῶν φυτῶν τινων, χρησιμεύει πρὸς ῥύθμισιν τοῦ εὔρους τῶν πόρων αὐτῶν ἢ καὶ τελείαν ἀπόφραξίν των, ὡς τοῦτο γίνεται κατὰ τὴν χειμερινὴν διακοπὴν τῆς κυκλοφορίας τῶν φυτῶν. Κ. Α. Τ.

τυλῶ (*—όω*)· *καθιστῶ τι τυλῶδες*, ὅμοιον πρὸς τύλον (βλ. καὶ *τυλώνω*).

τυλώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τύλον: «τυλῶδες ἐξόγκωμα».

—**τυλῶδες** *μόριον* ἢ *σῶμα [Ἀνατομ.]*. Ὁ παχύτατος τῶν συνδέσμων, δι' ὧν συνδέονται πρὸς ἄλληλα τὰ δύο ἡμισφαίρια τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκτεινόμενος ὁριζοντίως εἰς τὸ βάθος τῆς ἐπιμήκους αὐτοῦ σχισμῆς, καλούμενος δὲ συνήθως *μεσολόβιον*. Ι. Π

τύλωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τυλοῦν, σκλήρωμα, ἐπιφάνεια τετυλωμένη.

τυλώνω· δημοτ., πληρῶ τι τελείως, μέχρις ἐντάσεως τοῦ δοχείου· || φρ. «τὴν ἐτύλωσε», ἐνν. τὴν κοιλίαν, ἔφαγε καλῶς, «ἐτυλώθηκα καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ φάω ἄλλο τίποτε».

τύλωσις, *—εως* (ἡ)· τὸ τυλοῦν, σκλήρυνσις: «τύλωσις τοῦ δακτύλου».

—*[Δερματολ.]* Ἡ *τύλωσις* εἶναι περιγεγραμμένη, ὑπὸ μορφὴν φακοῦ, πάχυνσις τῆς κερατίνης στιβάδος τῆς ἐπιδερμίδος, ἥτις προέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἀρρώστου. Αὕτη ἀναφαίνεται εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὅπου τὸ δέρμα ὑφίσταται συνεχῆ πίεσιν, καὶ δὴ ὑπεράνω τῶν προεξοχῶν τῶν ὀστῶν. Ἐνίοτε καὶ ἄνευ εἰδικῆς τινος αἰτίας αἱ παλάμαι καὶ τὰ πέλματα καλύπτονται ὑπὸ παχειῶν κερατίνων πλακῶν μὲ βαθείας καὶ λίαν ἐπωδύνους ῥαγάδας (ὑπερκεράτωσις τῶν παλαμῶν). Ὁ τύλος, κοινῶς *κάλος*, εἶναι ἐπίσης τοπικὴ ὑπερκεράτωσις τοῦ δέρματος τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν, ὀφειλομένη εἰς κακῶς ἐφαρμόζοντα ὑποδήματα. Τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ κάλου εἰσχωρεῖ εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ δέρματος καὶ σχηματίζει συνήθως μικρὸν βλεννογόνον θύλακον. Διαγνωστικῶς ἡ τύλωσις προκαλεῖ ἐνίοτε δυσκολίας, διότι καὶ ἡ σύφιλις, ὁ ἐρυθρὸς λειχήν, ἡ ψωρίασις κλπ. σχηματίζουσιν ὁμοίας ὑπερκερατώσεις. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν τοπικῶν λουτρῶν καὶ κερατολυτικῶν φαρμάκων. Κ. Κ. Κ.

—*[Ὀφθαλμ.]* Καλεῖται *τύλωσις* ἡ προκεχωρημένη μορφὴ τῆς βλεφαραδενίτιδος, καθ' ἣν τὰ θυλάκια τῶν βλεφαρίδων ἀτροφοῦν, ὁ περιβάλλων αὐτὰ συνεκτικὸς ἱστὸς ὑπερτροφεῖ, ὅλον δὲ τὸ ἐλεύθερον βλεφαρικὸν χεῖλος, ἐστερημένον πλέον τριχῶν (=μαδάρωσις), παχύνεται καὶ σκληρύνεται διὰ τοῦ ἐκ τῶν προηγηθεισῶν ἐξελκώσεων σχηματισθέντος οὐλώδους ἱστοῦ, λαμβάνοντος μορφὴν σκληρᾶς χορδῆς. Β. Α.

— ***τύλωσις γλωσσικὴ*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *λευκοπλακία*.

Τύμανδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Φρυγίας μεταξὺ Σωζοπόλεως καὶ Φιλομηλίου, πρωτεύουσα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῆς ἐξ 26 πόλεων ἐπαρχίας Πισιδίας. Σ. Ε. Λ.

Τυμβιὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Δουμπιά*.

τύμβος (ὁ)· σωρὸς χώματος ὑπεράνω ταφέντος νεκροῦ, τάφος.

—*[Ἀρχ.]* *Τύμβος* ἐκαλεῖτο ὁ τόπος, ἔνθα, θαπτομένου τινὸς νεκροῦ, συνεσωρεύετο ὑπεράνω τοῦ τάφου λοφοειδὲς ὕψωμα (tumulus). Ὅθεν ὁ τύμβος ἐν γένει ἦτο τάφος, καὶ δὴ ἐπίσημος, οἷος λ. χ. ὁ τῶν Μαραθωνομάχων, φέρων ἐπ' αὐτοῦ *σῆμα*, ἤτοι λίθον ἢ πλάκα ἢ στήλην ἐπιτύμβιον. Ἤδη ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ἐκράτει τὸ ἔθος τοῦ σωρεύειν ἐπὶ τάφων ἀξιόλογον ὄγκον χώματος, δι' οὗ ἐσχηματίζετο τύμβος, ἤτοι μικρὸς λοφίσκος. Τοιοῦτοι τύμβοι τεχνητοί, ὧν πλεῖστοι διεσώθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, καλοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ *τοῦμπες, κουρμοῦλες, μαγοῦλες, γομαράδες* κλπ. Τούτων ἄλλοι μὲν κρύπτουσιν ὑπὸ τὸ χῶμα κτιστοὺς θολωτοὺς τάφους, οἷοι οἱ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων, ἕτεροι δέ, ὡς οἱ τῶν μακεδονικῶν, μικροὶ καὶ κωνικοί, τάφους καμαρωτούς. Πλὴν δ' ὅμως τῶν τύμβων (τάφων), λοφοειδεῖς τοιοῦτοι μεγάλοι καὶ πλατεῖς τύμβοι τῶν προϊστορικῶν χρόνων καλύπτουσι συνοικισμοὺς ὅλους τῆς νεολιθικῆς καὶ τῆς χαλκῆς περιόδου, οἷοι οἱ ἀνακαλυφθέντες ἐν Μακεδονίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ε. ΔΙ. Κ.

Τύμβρης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Δινδύμου (νῦν Μουρὰτ-νταγ) καὶ διαρρέων τὴν Ἐπίκτητον Φρυγίαν καὶ τὴν χώραν τῶν Τολιστοβωγίων ἐν Γαλατίᾳ συμβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σαγγαρίου. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Πουρσὰκ* (Pursak). Α. Θ Σ.

Τυμβριὰς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. λ. *Τιμβριάς*).

τυμβωρυχία (ἡ)· ἡ ἀνόρυξις τάφου πρὸς σύλησιν αὐτοῦ.

—*[Καν. Δίκ.]* 1) *Τυμβωρυχία* εἶναι κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον τὸ ἀνοίγειν τοὺς τάφους καὶ συλᾶν τὰ μετὰ τῶν νεκρῶν συνθαπτόμενα, τὸ μετακινεῖν τὰ ὀστᾶ, ὡς καὶ τὸ ἀφαιρεῖν λίθους, ἀποκαλυπτομένου τοῦ τεθαμμένου σώματος. Ἡ τυμβωρυχία τιμωρεῖται: 1) Κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον δι' ἐπιτιμίου δέκα ἐτῶν, κατὰ τὸν ἑξηκοστὸν ἕκτον κανόνα Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, ἐννέα δὲ κατὰ τὸν ἕβδομον κανόνα Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, καθ' ὃν ἡ πρὸς κατασκευὴν ἔργου ἀφαίρεσις λίθων ἐκ τοῦ τάφου, ἄνευ ἀποκαλύψεως τοῦ κεκρυμμένου σώματος, ἤτοι ἄνευ παραβιάσεως τῆς ὀφειλομένης πρὸς τὸν τεθνεῶτα τιμῆς, δὲν εἶναι μὲν ἐπαινετή, ἀλλὰ καὶ δὲν τιμωρεῖται. Εἰς ἐπιτίμιον δ' ἑνὸς ἔτους ὑποβάλλεται ὁ τυμβωρύχος κατὰ τὸ κανονικὸν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ. 2) Κατὰ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον οἱ ἀπὸ τάφων ἀφαιροῦντες λίθους, ἢ κίονας ἢ μάρμαρα ἢ οἱανδήποτε ἄλλην ὕλην τιμωροῦνται δι' εἴκοσι λιτρῶν χρυσίου, καταβαλλομένων εἰς τὸν δημόσιον θησαυρόν, οἱ δὲ τυμβωρυχοῦντες καὶ γυμνοῦντες τὰ τῶν τετελευτηκότων σώματα, ἂν μὲν μεθ' ὅπλων, κεφαλικῶς τιμωροῦνται, ἂν δ' ἄνευ ὅπλων, μέχρι μετάλλου, οἱ τοὺς νεκροὺς δ' ἐν τοῖς τάφοις ἐκδύοντες χειροκοποῦνται, οἱ δὲ τὰ λείψανα ἢ τὰ ὀστᾶ μετακινήσαντες, εὐτελεῖς μὲν ὄντες ἄκρως τιμωροῦνται, ἔντιμοι δ' εἰς νῆσον περιορίζονται, οἱ δ' ἄλλως περὶ μνημεῖον πλημμελήσαντες ἐξορίζονται ἢ εἰς μέταλλον καταδικάζονται. 3) Κατὰ τὸ ἄρθρον 645 τοῦ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ νόμου τιμωρεῖται διὰ κρατήσεως τὸ πολὺ ἓξ ἑβδομάδων ἢ προστίμου δραχμῶν εἴκοσι μέχρι τριακοσίων ὁ πτώματα ὑφαιρῶν, κακοποιῶν, ἤτοι ἀκρωτηριάζων ἢ ἄλλως καταχρώμενος αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ ἄνευ δικαιώματος ἀνορύττων τάφους χωρὶς νὰ διαπράξῃ κλοπήν, διότι ἄλλως τιμωρεῖται ὡς ἔνοχος τοιαύτης κατὰ τὰ ἄρθρα 373 καὶ ἑπόμενα τοῦ ποινικοῦ νόμου. 4) Ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ μὲν τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον ἡ τυμβωρυχία ἐτιμωρεῖτο ὡς εἶδος

Digitized by Google

τοῦ sacrilegium locale, νῦν ὅμως, κατὰ τὸν κανόνα 2328 τοῦ κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου, οἱ τυμβωρύχοι τιμωροῦνται διὰ τῆς ποινῆς τῆς προσωπικῆς ἀπαγορεύσεως (interdictum), καθιστάμενοι ipso facto ἄτιμοι (infames),κληρικοὶ δ' ὄντες ἀποβάλλονται τὸ λειτούργημα αὐτῶν (βλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 1907, σ. 363 καὶ ἑπ.). Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

τυμβωρύχος (ὁ, ἡ)· ὁ ὀρύσσων τύμβον, ὁ ἀνασκάπτων τάφον πρὸς σύλησιν αὐτοῦ.

τυμβωρυχῶ (*-έω*)· εἶμαι τυμβωρύχος, ὀρύσσω, ἀνασκάπτω τάφον πρὸς σύλησιν αὐτοῦ· || συνεκδ., διαβάλλω τὴν μνήμην ἀποθανόντος.

Τύμη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου (βλ. λ. *Τίμη*).

Τύμηνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀγνώστου ταυτότητος πόλις τῆς Λυκίας, ἀναφερομένη ἐν τοῖς Λυκιακοῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς εὑρηται παρὰ Στεφάνῳ (640,24), διασώσαντι καὶ τῆς ὀνομασίας τὴν παράδοσιν Κατὰ ταύτην τράγος, *Τύμηνα* ὀνομαζόμενος, ὅταν ἔφευγεν ἀπὸ τὸ αἰπόλιον ἐπανήρχετο βεβρεγμένον ἔχων τὸν πώγωνα· τοῦτον παρακολουθήσαντες ἀνεκάλυψαν τὴν πηγὴν ἔν τινι λόχμῃ καὶ ταύτην καὶ τὸν τόπον ὁμοίως ὠνόμασαν. Τὸ ἐθνικὸν *Τυμηνεύ*. Σ. Ε. Λ.

Τύμμελ (Thümmel), ***Μαυρίκιος - Αὔγουστος φόν***—. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1738—1817). Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ, ἀκολούθως δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τῆς Σαξονίας-Κοβούργου, οὗτινος δ ετέλεσε μυστικοσύμβουλος καὶ ὑπουργός. Συνέγραψε, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἐπικολυρικῶν ποιήσεων τοῦ Βεϊλαντ, τὸ ἀφηγηματικὸν ποίημα «Βιλελμίνη ἢ ὁ γάμος ἑνὸς σχολαστικοῦ» (1764), ὅπερ, καίτοι στερεῖται καὶ τῆς ἐλαχίστης ποιητικῆς ἀξίας, ἐν τούτοις ἀνεγνώσθη ἀπλήστως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διὰ νὰ λησμονηθῇ βραδύτερον τελείως. Περισσοτέρου λόγου ἄξιον τυγχάνει τὸ ἔργον του «Ὁδοιπορία εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας» (1791—1805). Πλήρης ἔκδοσις τῶν «Ἁπάντων» του ἐγένετο τῷ 1856 (8 τόμοι). Λ. Κ.

Τύμνης. —1) Σκύθης εὐγενής, ἐπίτροπος τοῦ Ἀριαπείθους, βασιλέως τῶν Σκυθῶν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' π. Χ αἰῶνος.

—2) Πατὴρ τοῦ Ἱστιαίου, ἡγεμόνος τῶν Τερμέρων τῆς Καρίας, ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους. Α. Θ. Σ

—Τύμνης Ἐπιγραμματοποιός, τοῦ ὁποίου σῴζονται ἑπτὰ ἐπιγράμματα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ. Ἐπιγράμματά τινα αὐτοῦ περιέλαβεν εἰς τὸν «Στέφανον» αὐτοῦ ὁ ἐπιγραμματοποιὸς Μελέαγρος. Α. Θ. Σ

Τύμπα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δικορηφίου τῆς περιφερείας τέως δήμου Ἄρτης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 123.

Τυμπάκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1 855. Ἔχει τετρατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον, γραφεῖον Τ.Τ.Τ., ἀγρονομεῖον καὶ σταθμὸν χωροφυλακῆς. Παράγει ἔλαιον καὶ δημητριακά. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπῆρχε τζαμίον καὶ ὀχυρὸς στρατιωτικὸς πύργος, κατεδαφισθεὶς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκει καὶ ὁ παράλιος ἐμπορικὸς συνοικισμὸς (56 κατ.) *Κόκκινος Πύργος*, ὀνομασθεὶς ἐκ φρουριακοῦ βυζαντινοῦ κατὰ τῶν πειρατῶν πύργου, ὅπου ὑπῆρχεν ἐκκλησία *Παναγία-Πυργιώτισσα*, ὅθεν τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας. Ἐνταῦθα ἀπολήγει ἡ ἐξ Ἡρακλείου μεγάλη ὁδός.

Ὡς ἐκ τῆς προσφόρου τοποθεσίας του, τὸ Τυμπάκι ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς μόνιμον στρατόπεδον καὶ ὁρμητήριον κατὰ τῆς δυτικῆς Κρήτης καὶ πλεῖσται μάχαι περὶ αὐτὸ συνεκροτήθησαν. Τῷ 1822 ἐνικήθησαν ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Κουρμούληδων καὶ ἐξεδιώχθησαν εἰς Ἡράκλειον οἱ ὑπὸ τὸν Ἀγριολίδην καὶ Μουσταφᾶν Καψάλην Τοῦρκοι. Τῷ 1833 κατελήφθη ἐκ νέου καὶ ἐπυρπολήθη. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 κατείχετο διαρκῶς. Ἐντεῦθεν ὡρμῶντο κατὰ τὰς ἐπιδρομάς των πρὸς δυσμὰς οἱ πασάδες Ὀμέρ, Ἀδὶλ καὶ Σερὶφ. Τῇ 28 Ἰουνίου, 22 Ἰουλίου καὶ 18 Αὐγούστου τοῦ 1868 συνεκροτήθησαν ἐνταῦθα σφοδραὶ καὶ πολύνεκροι μάχαι. Ε. Γ.

τυμπανιαῖος, —α, —ον· ὁ τυμπανοειδής, ὁ τεταμένος ὡς τύμπανον: «τυμπανιαῖον πτῶμα» φουσκωμένο, πρησμένο.

τυμπανίζω· κρούω τὸ τύμπανον· || δημοτ., *τουμπανιζω*· δέρω, κτυπῶ φοβερὰ σὰν τύμπανον, ξυλοκοπῶ: «θὰ σὲ πιάσω καὶ θὰ σὲ τουμπανίσω».

τυμπανικός, —ή, —όν· ὁ πάσχων τυμπανίαν, ὕδρωπα, ὑδρωπικός || ὁ ἠχῶν ὡς τύμπανον: «τυμπανικὸς ἦχος» ἐπὶ τῆς δι' ἐπικρούσεως ἐξετάσεως ἀσθενοῦς· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ τύπανον, ὁ τοῦ τυμπάνου: «τυμπανικὴ μεμβράνα,—ἀρτηρία», δηλαδὴ τοῦ ὠτός.

—τυμπανικὴ ἄκανθα *['Ανατομ.]*. Δύο μικραὶ ἀποφύσεις, εἰς ἃς ἀπολήγει πρὸς τὰ ἄνω ἡ τυμπανικὴ αὔλαξ, ἡ *μείζων τυμπανικὴ ἄκανθα* ἔμπροσθεν, καὶ ἡ *ἐλάσσων τυμπανικὴ ἄκανθα* ὄπισθεν, αἵτινες προέχουσαι ἐπὶ τοῦ ἄνω τοιχώματος τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου δίκην ἀφανῶν φυμάτων ἀφορίζουσι τὴν *τυμπανικὴν ἐντομήν*. Ι. Π.

—τυμπανικὴ ἀκρολοφία *['Ανατομ.]*. Ἐπιμήκης ἀκρολοφία, διατρέχουσα τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν τοῦ τυμπανικοῦ ὀστοῦ (τοῦ κροταφικοῦ) εἰς δύο μοίρας, τὴν πρόσθιαν καὶ τὴν ὀπισθίαν, καὶ περιβάλλουσα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἐλυτροειδῶς τὴν βάσιν τῆς βελονοειδοῦς (στυλοειδοῦς) ἀποφύσεως. Ι. Π.

—τυμπανικὴ αὔλαξ *['Ανατομ.]*. Κυκλοτερὴς αὔλαξ ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου, εἰς ἣν προσφύεται ὁ ὑμὴν τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτός. Ι. Π.

— τυμπανικὴ (ἢ *ριβίνειος*) ***ἐντομή*** *['Ανατομ.]*. Ἐντομὴ ἐπὶ τοῦ ἄνω τοιχώματος τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν δύο τυμπανικῶν ἀκανθῶν καὶ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν χαλωμένην χαλαρὰν μοῖραν τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος (τοῦ ὠτός). Ι. Π.

— τυμπανικὸν ἄντρον, ἢ μαστοειδὲς *['Ανατομ.]*. Μία ἐκ τῶν ἀεροφόρων κοιλοτήτων ἢ κυψελῶν τοῦ μαστοειδοῦς μέρους τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, ἡ *μείζων*, κειμένη ὄπισθεν τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου (τοῦ ὠτός), μεθ' οὗ συγκοινωνεῖ. Ι. Π.

— τυμπανικὸν (ἢ *ἰακωβσώνειον*) ***νεῦρον*** *['Ανατομ.]*. Τοῦτο, ἐκφυόμενον ἐκ τοῦ λιθοειδοῦς γαγγλίου (=τοῦ Andersck) τοῦ γλωσσοφαρυγγικοῦ νεύρου, εἰσδύεται ἀμέσως διὰ τοῦ κάτω στομίου τοῦ τυμπανικοῦ σωληναρίου εἰς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτὸς καὶ εἶτα ἀναδύεται διὰ τοῦ ἄνω στομίου αὐτοῦ εἰς τὴν πρόσθιαν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ καὶ ἀναστομούμενον μετὰ τοῦ προσωπικοῦ νεύρου μεταβαίνει εἰς τὸ ἔλασσον ἐπιπολῆς νεῦρον. Ἐπὶ τοῦ ἔσω τοιχώματος τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου ἀποσχίζει 5—6 κλωνία, ὧν τὸ σύνολον καλεῖται *τυμπανικὸν πλέγμα*. Ι. Π.

— τυμπανικὸν ὀστοῦν *['Ανατομ.]*. Ἓν ἐκ τῶν 4 μερῶν, τῶν ἀποτελούντων τὸ κροταφικὸν ὀστοῦν· αὐλακοειδὲς ὄν, περιβάλλει τὸν ἔξω ἀκουστικὸν πόρον ἐκ τῶν κάτω, πρόσω καὶ ὀπίσω. Σημειωτέα εἶναι: 1) ἡ *λιθοτυμπανικὴ* ἢ *γλασήρειος σχισμή*, διότι δι' αὐτῆς ἐξέρχεται ἐκ τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου ἡ χορδὴ τοῦ τυμπάνου (κλάδος τοῦ προσωπικοῦ νεύρου) καὶ διότι περιέχει τὴν πρόσθιαν ἀπόφυσιν τῆς σφύρας καὶ τὸν σύνδεσμον ταύτης 2) ἡ *τυμπανικὴ ἄκανθα*· 3) ἡ *τυμπανικὴ ἀκρολοφία*· 4) ἡ *τυμπανικὴ αὔλαξ*· καὶ 5) τὸ *τυμπανικὸν ἄντρον*, περὶ ὧν βλ. λ. Ι. Π.

— τυμπανικὸν σωληνάριον τοῦ Ἰάκωβσον (Jacobson) *['Ανατομ.]*. Σωληνάριον ἀνῆκον εἰς τὸ κροταφικὸν ὀστοῦν, ἔχον τὸ μὲν ἄνω στόμιον ἐπὶ τῆς προσθίας ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς, τὸ δὲ κάτω ἐπὶ τῆς ὀπισθίας κάτω ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐν τῷ λιθοειδεῖ βοθρίῳ. Κατ' ἀρχὰς πορεύεται παραλλήλως πρὸς τὸν ἐπιμήκη ἄξονα τῆς πυραμίδος (τοῦ κροταφικοῦ), εἶτα δὲ μεταβαίνει εἰς αὔλακα, φερόμενον καθέτως ἐπὶ τοῦ ἔσω τοιχώματος τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου, μεθ' ὅ, διατρυπῶν τὸ ἔδαφος τούτου, ἐκβάλλει εἰς τὸ λιθοειδὲς βοθρίον. Διὰ τοῦ σωληναρίου τούτου διέρχεται τὸ τυμπανικὸν ἢ ἰακωβσώνειον νεῦρον (κλάδος τοῦ πνευμονογαστρικοῦ νεύρου). Ι. Π.

— τυμπανικὸς ἦχος. Οὕτω νοεῖται εἰδική τις ἠχητικότης ἐλαφρᾶς ἀπηχήσεως, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουσι φυσιολογικῶς χῶραί τινες τοῦ σώματος, ὅταν ἐπικρούωμεν ταύτας (τὸ ἀριστερὸν λ. χ. ὑποχόνδριον, ὅταν τὸ ἔντερον εἶναι διατεταμένον ὑπὸ ἀερίων). Ἡ ἠχητικότης αὕτη τοῦ τυμπανικοῦ ἤχου ἀπαντᾷ ἐνίοτε καὶ εἰς τὸν θώρακα, ὁπότε ἐκσημαίνει τὴν ἔκχυσιν ἀερίου ἐντὸς τοῦ ὑπεζωκότος (πνευματοθώραξ). Μ. Ν. Κ.

— τυμπανικὸς κόλπος *['Ανατομ.]*. Κοίλωμα βαθὺ ὄπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἔσω τοιχώματος τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτός, μεταξὺ τῆς φοειδοῦς καὶ τῆς στρογγύλης θυρίδος, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν λήκυθον τοῦ ὀπισθίου ἡμικυκλίου σωλῆνος. Ι. Π.

— τυμπανικὸς ὑμὴν *['Ανατομ.]*. Ὑμὴν σχεδὸν κυκλοτερής, ἀποφράσσων τὸν πυθμένα τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου καὶ χωρίζων τοῦτον ἀπὸ τοῦ μέσου ὠτὸς (= τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου) (βλ. *οὖ*.) Ι. Π.

τυμπανισμὸς (ὁ)· ἡ κροῦσις τοῦ τυμπάνου, τυμπανοκρουσία || τὸ διὰ ῥάβδου «τύπτειν, ξυλοκόπημα, πρβ. *ἀποτυμπανισμός*· || ὁ τυμπανικὸς ἦχος, ὁ ἀποδιδόμενος κατὰ τὴν δι' ἐπικρούσεως ἐξέτασιν ἀσθενοῦς || μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας, φούσκωμα

— *['Ιατρ.]* *Τυμπανισμὸς* (tympanisme) καλεῖται διόγκωσις τῆς κοιλίας προερχομένη ἐξ ἀφθόνου συσσωρεύσεως ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν τῇ περιτοναϊκῇ κοιλότητι. Διὰ τῆς ἐπικρούσεως ἀναδίδεται ἦχος χαρακτηριστικός, ὡς κατὰ τὴν κροῦσιν τυμπάνου, καλούμενος *τυμπανικὸς ἦχος*. Παρατηρεῖται δ' οὗτος εἰς τινας παθήσεις τῶν ἐντέρων (ἔμφραξις, τυφοειδὴς πυρετὸς κλπ.), εἰς λοιμώξεις τινάς, εἰς ἀνάπτυξιν σηπτικῶν ἀερίων, εἰς πτωματικὴν κατάστασιν ἀποσυνθέσεως κλπ. Ὁ τυμπανισμὸς ὀφείλεται εἰς τὴν τάσιν τῶν τοιχωμάτων τμήματός τινος τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος καὶ εἰς τὴν σύμμυσιν τῶν στομίων αὐτοῦ. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἠχητικότητος, ἐὰν δηλαδὴ ὁ ἦχος εἶναι ὀξύς, ἀμφορικός, βαρὺς ἢ σπηλαιώδης, δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν κλινικῶς τὴν κατάστασιν τῆς τάσεως τοῦ στομάχου καὶ τοῦ ἐντέρου. Διὰ δὲ τῆς ἐπικρούσεως ἐκφαίνεται ἀμέσως ἢ ἀπ' εὐθείας ὁ καταμερισμὸς τῶν κοιλιακῶν ἐμβαδῶν εἰς διαφόρους ζώνας διαφορετικῆς ἠχητικότητος, ἤτοι: εἰς ζώνην γαστρικήν, εἰς ζώνην τυφλικήν, εἰς ζώνην ὑπομφάλιον, ἐξαιρέσει τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ: τὸ φυσιολογικὸν ἀβάκιον τοῦ Sigaud. Ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει ἡ γαστρικὴ ἠχητικότης δεσπόζει τῆς τυφλικῆς ἠχητικότητος, ἥτις ὑπερβαίνει καὶ αὐτὴ τὴν ἠχητικότητα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου. Ὅταν δ' ἡ ζωτικότης τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος ἐλαττοῦται, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τῆς ἐξασθενήσεως, ἡ τυφλικὴ ἠχητικότης κατισχύει τῆς τοῦ στομάχου· ἡ ἀπήχησις τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου ὑπερβαίνει τὴν τοῦ τυφλοῦ καὶ τὴν τοῦ στομάχου ἀβάκιον ἀντίστροφον. Κατὰ τὴν πεπτικὴν ἀδράνειαν ὁ θεμελιώδης ἦχος εἶναι σκοτεινὸς καὶ βαρύς· ἡ λειτουργικὴ φάσις σημειοῦται ὑπὸ ἠχητικότητος ἐξησθενημένης, προσεγγιζούσης τῇ ἀμβλύτητι. Εἰς δὲ τὴν πεπτικὴν κατάπτωσιν, τὴν τελικὴν μορφὴν τῆς ἀδυναμικῆς ἐξασθενήσεως, ἡ κοιλία ἔχει ἀπήχησιν ὁμοιομόρφως χαμηλὴν ἢ βαρεῖαν, ὁπότε πᾶν ἴχνος τοῦ ἀβακίου ἐξαφανίζεται. Μ. Ν. Κ.

τυμπανιστὴς (ὁ)· ὁ κρούων τὸ τύμπανον, ὁ διὰ τοῦ τυμπάνου ῥυθμίζων τὸ βῆμα τῶν στρατιωτῶν.

— *[Στρατ.]* *Τυμπανιστὴς* καλεῖται ὁ στρατιώτης ὁ χρησιμεύων διὰ τὴν κροῦσιν τοῦ τυμπάνου. Ἡ χρῆσις τυμπάνου εἰς τὸν στρατὸν χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν πολὺ ἀρχαίων ἐποχῶν, εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ὅμως στρατοὺς εἰσήχθη περὶ τὸν ΙΕ' αἰῶνα (ἐν Γαλλίᾳ). Μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ ἔργον τοῦ τυμπανιστοῦ ἦτο σπουδαιότατον κατὰ τὴν μαχητικὴν ἐνέργειαν, ὅλως δ' ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἔφοδον, καθόσον αὕτη ἐξετελεῖτο ὑπὸ τὴν διαρκῆ τυμπανοκρουσίαν καὶ ἤχησιν σαλπίσματος. Κατὰ τὰς μάχας τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος, εἰς ἃς συμμετεῖχεν ὁ τακτικὸς στρατός, τὸ τύμπανον ἐνεθουσίαζε καὶ παρώρμα τούς τε τακτικοὺς καὶ τοὺς ἀτάκτους. Ἀπὸ τῆς μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον 1870 ἐποχῆς, οἱ τυμπανισταὶ ἤρχισαν χάνοντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν μαχητικὴν αὐτῶν σπουδαιότητα, καὶ σήμερον οὐδεμίαν ἀπολύτως τοιαύτην ἔχουσιν, ἀλλ' ἀσχολοῦνται κατὰ τὰς μάχας εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ συνδέσμου καὶ τοῦ γραμματιοφορέως. Ν. Θ. Κ.

τυμπανῖτις, —ιδος (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ ὑπερβολικὴ διάτασις τῆς κοιλίας ἡ προερχομένη ἐξ ἐντερικῶν ἀερίων ἢ ἐξ ἀερίων ἀναδιδομένων ἐν τῷ περιτοναίῳ εἰς τινας περιπτώσεις περιτονίτιδος. Ὡσαύτως *τυμπανῖτις* καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τῆς αἰθούσης τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτός, κατὰ τὴν μέσην ὠτίτιδα. Μ. Ν. Κ.

— *[Κτηνιατρ.]* Ἡ *τυμπανῖτις* εἶναι νοσηρὸν σύμπτωμα ἐντερικῆς προελεύσεως, συνιστάμενον εἰς τὸν σχηματισμόν, τὴν συσσώρευσιν καὶ συγκράτησιν ἐντὸς τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος ἀερίων προκαλούντων διόγκωσιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αἰσθητήν, τῆς κοιλίας. Ἡ τυμπανῖτις συναντᾶται συχνὰ ἐπὶ τῶν βοειδῶν, σπανιώτερον δὲ ἐπὶ τοῦ ἵππου, προκαλεῖται δὲ συνεπείᾳ ζυμώσεων μικροβιακῶν ἐπὶ τροφῶν πλουσίων εἰς ὑδατάνθρακας. Δὲ καὶ παρατηρεῖται συνηθέστερον μετὰ βρῶσιν χλωρῶν βλαστῶν, φυτῶν πλουσίων εἰς ὑδατάνθρακας, ὡς εἶναι τὸ τριφύλλιον, ἡ μηδικὴ πόα κλπ. Τὰ σχηματιζόμενα ἐκ τῶν ζυμώσεων τούτων ἀέρια: ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὑδρόθειον, μεθάνιον, συσσωρευόμενα ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων τμημάτων τοῦ στομάχου (ἐπὶ τῶν βοῶν) καὶ τῶν παχέων ἐντέρων (ἐπὶ τοῦ ἵππου) παρακωλύουσι τὴν περισταλτικότητα τῶν ὀργάνων τούτων, πιέζουσι διὰ τοῦ διαφράγματος τοὺς πνεύμονας, προκαλοῦσι τοξικὰς ἀπορροφήσεις, ἐν ἑνὶ δὲ λόγῳ ἐπιφέρουσι σοβαρὰς νοσηρὰς καταστάσεις τοῦ πεπτικοῦ συστήματος (κωλικὰς) καὶ δηλητηριάσεις, συνεπαγομένας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν θάνατον. Θ. Λ.

τυμπανοκρουσία (ἡ)· κροῦσις τοῦ τυμπάνου· μεταφ., πρόκλησις θορύβου, διαφήμισις θορυβώδης.

τυμπανοκρούστης (ὁ)· ὁ κρούων τὸ τύμπανον.

τύμπανον (τό), κοιν. *τούμπανο*· μουσικὸν ὄργανον (βλ. κατωτ.), ἄλλως νταούλι, πρβ. καὶ τύμπανον, «ἐμπρός! κροτεῖ τὸ τύμπανον», «ὅταν κροτήσῃ τὸ τύμπανον», «οὔτε μὲ τὰ τούμπανα δὲν ξυπνάει», «ὁ κόσμος τό 'χει τούμπανο κι' ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι», ὅτι πρᾶγμα πάγκοινον ἡμεῖς θεωροῦμεν αὐτὸ

Digitized by Google

…τικόν· || τροχὸς ἁμάξης μονόξυλος, ἄνευ ἀκτίνων· || ἀρχιτεκτ., ἡ ἐντὸς τοῦ ἀετώματος τριγωνικὴ ἐπιφάνεια, καὶ καθόλου ἡ ἐντὸς ὑπερθύρου ἐπιφάνεια οἱουδήποτε σχήματος, κοιν. *ταμπλᾶ* · || τὸ δι' οὗ …ύπτομεν ξύλον, ῥάβδος, πλῆκτρον· || τυπογρ. τὸ …μῆμα τοῦ κυλίνδρου πιέσεως τῶν πιεστηρίων, ὅπερ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν τυπογραφικὴν πλάκα (κοιν. *καζάνι*).

—*[Μουσ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τύμπανον νοοῦνται συλλογικῶς πλεῖσται ποικιλίαι παναρχαίου κρουστοῦ ὀργάνου, ἐμφανιζομένου παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς λαοῖς. Ἡ ἀρχὴ τῆς κατασκευῆς τοῦ τυμπάνου παραμένει ἡ αὐτὴ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς, ἐφ' ὅσον τὸ ὄργανον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ κυλίνδρου ἢ στεφάνης, ἐφ' ἧς εἶναι τεταμένον δέρμα τυπτόμενον διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ πλήκτρου. Τὰ ἀρχαιότερα δείγματα τυμπάνων, τὰ μέχρις ἡμῶν περιελθόντα, εἶναι τὰ τῶν Αἰγυπτίων. Αἱ ἀπεικονίσεις τῶν ὀργάνων τούτων παρουσιάζουσι τὸ τύμπανον ὑπὸ μορφὴν μικροῦ βαρελίου φέροντος δέρμα εἰς ἀμφότερα τὰ στόμια. Ο Αἰγύπτιοι ἔχουσιν ὡσαύτως νὰ ἐπιδείξωσι μεγάλην ποικιλίαν βασκικῶν τυμπάνων εις διάφορα σχήματα.

Τύμπανον ὀρχήστρας.

Ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἔδωκαν εἰς τὰ τύμπανα οἱ Ἑβραῖοι. Τὸ ὄργανον τοῦτο, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν …όφ, πλειστάκις μνημονεύεται εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῶν βιβλία. Εὐρεῖαν χρῆσιν τυμπάνων ἔκαμον καὶ οἱ Ἀσσύριοι (ὄργανα: *λιλισσού, μπαλαγκού*), οἱ Σύροι καὶ οἱ Φρῦγες, οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Διονύσου, κατὰ τοὺς χοροὺς τῶν Κορυβάντων κλπ., οἱ Πέρσαι, οἱ Ρωμαῖοι, ὧν οἱ χοροὶ συνωδεύοντο πάντοτε διὰ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων, οἱ Κινέζοι, οἵτινες παρουσιάζουσι μεγάλην ποικιλίαν τυμπάνων, κλπ. Ἐκ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἰνδικῶν τυμπάνων τὸ περιφημότερον εἶναι τὸ μέγα τύμπανον *ναγκαρὰ* ἢ *νάκκαρα*. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπόγονος τοῦ βεδικοῦ *τουνιουμπὶ* καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἡμισφαιρικοῦ ἠχείου ἐκ μετάλλου ἢ καὶ ἐκ πηλοῦ, αἱ δὲ μεμβρᾶναί του κρούονται διὰ δύο μικρῶν κεκαμμένων ῥαβδίων. Ἐκ τοῦ ὀργάνου τούτου προῆλθον τὰ μεσαιωνικὰ *νάκαρα*, τὰ γνωστὰ ὡσαύτως παρὰ τοῖς Ρωμαίοις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς. Τὰ τύμπανα ἦσαν γνωστὰ ὡσαύτως εἰς τὴν Μαλαισίαν, εἰς τοὺς κατοίκους …άσης τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Ἀμερικῆς (κυρίως τῆς Περουβίας), παρὰ τοῖς Ἄραψι, καὶ γενικῶς καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς τοῖς εὑρισκομένοις εἰς τὴν κατωτάτην βαθμῖδα τοῦ πολιτισμοῦ.

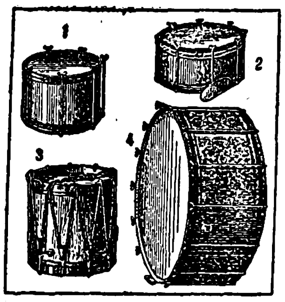

Τύμπανα.

1 καὶ 2=στρατιωτικά· 3=μέσον· 4=μέγα.]

Ἡ οἰκογένεια τῶν τυμπάνων περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς βασικὰ ὄργανα: 1) Τὰ *τύμπανα* τῆς ὀρχήστρας 2) Το *στρατιωτικὸν τύμπανον*. 3) Τὸ *μέσον τύμπανον*. 4) Τὸ *μέγα τύμπανον*. 5) Τὸ *τυμπάνιον* ἢ *τυμπανίδιον*. 6) Τὸ *βασκικὸν τύμπανον* (κοιν. *ντέφι*).

Σημαντικώτερα ἐκ τῶν ἄνω ὀργάνων εἶναι τὰ *τύμπανα τῆς ὀρχήστρας*. Λέγομεν τύμπανα, διότι ἐμφανίζονται τὸ ὀλιγώτερον ἀνὰ ἓν ζεῦγος. Τὰ τύμπανα τῆς ὀρχήστρας ἔχουσι τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λοιπὰ ὄργανα τῆς οἰκογενείας, δύνανται νὰ παραγάγωσι συγκεκριμένους ἤχους. Τὸ τύμπανον τῆς ὀρχήστρας χρησιμοποιεῖ ὡς ἠχεῖον εἶδός τι ἡμισφαιρικοῦ λέβητος ἐκ χαλκοῦ, ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τεταμένον δέρμα ἐπεξειργασμένον. Ἀφ' ἑτέρου κοχλίαι εὑρισκόμενοι εἰς τὰ χείλη τοῦ στομίου ῥυθμίζουσι τὴν τάσιν τοῦ δέρματος, καθισταμένης οὕτω δυνατῆς τῆς ὑψώσεως ἢ τῆς βαρύνσεως τοῦ ἤχου. Ἡ κροῦσις τῶν τυμπάνων ἐπιτυγχάνεται δι' εἰδικῶν ῥάβδων, ἀποτελουμένων ἐκ λεπτῶν μίσχων φερόντων εἰς τὸ ἓν ἄκρον σφαιρικὴν κεφαλὴν ἐπενδεδυμένην εἴτε διὰ πολλῶν στρωμάτων δέρματος διὰ τὸ φόρτε, εἴτε διὰ λεπτοῦ σπόγγου διὰ τὰ ἤρεμα μέρη, εἴτε καὶ ἐκ πιλήματος. Εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τοῦ χαλκίνου ἠχείου εὑρίσκεται ὀπή τις, ἥτις ἐν τούτοις ἤρχισεν ἐσχάτως ἐγκαταλειπομένη. Ἡ κλασσικὴ ὀρχήστρα περιελάμβανε κατὰ κανόνα δύο τύμπανα· ἐκ τούτων τὸ μεγαλύτερον δύναται νὰ ἀποδώσῃ χρωματικῶς τοὺς φθόγγους

τοὺς περιλαμβανομένους μεταξὺ 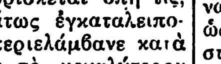

τὸ δὲ μικρότερον τοὺς μεταξὺ 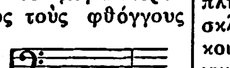

φθόγγους. Σήμερον ὅμως, κατὰ κανόνα, ἡ ὀρχήστρα χρησιμοποιεῖ τρία τύμπανα, μὲ τὴν ἑξῆς ἔκτασιν (μετὰ τῶν ἐνδιαμέσων χρωματικῶν φθόγγων):

Μέγα τύμπανον 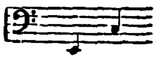

Μέσον τύμπανον 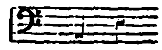

Μικρὸν τύμπανον 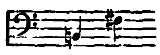

Ἐσχάτως ἤρχισαν κατασκευαζόμενα τύμπανα καὶ εἰς τέσσαρα μεγέθη, δυνάμενα νὰ ἀποδώσωσι

τὴν χρωματικὴν κλίμακα: 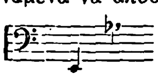

Πλὴν τοῦ συστήματος τῶν τυμπάνων ὧν τὸ χόρδισμα ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν κοχλιῶν, ἐπενοήθησαν καὶ τὰ *χρωματικὰ* ἢ *μηχανικὰ* λεγόμενα τύμπανα, ὧν τὸ χόρδισμα γίνεται διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων εὑρισκομένων ἐντὸς τοῦ ἠχείου καὶ προκαλούντων τὴν τάσιν τοῦ δέρματος χάρι εἰς μηχανισμόν τινα τιθέμενον εἰς κίνησιν διὰ τῶν ποδῶν

Παλαιότερον οἱ συνθέται ἐχρησιμοποίουν τὰ τύμπανα ἵνα ἀποδώσωσι μόνον τὴν τονικὴν καὶ τὴν δεσπόζουσαν τοῦ τόνου. Ἐσημείουν δὲ μόνον τοὺς φθόγγους ντο—σολ, ὑποδεικνύοντες εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τεμαχίου τὸν τόνον, εἰς ὃν ὤφειλον νὰ χορδισθοῦν τὰ τύμπανα Ἀφ' ἧς ὅμως διὰ τῶν τυμπάνων ἤρχισαν ἀποδιδόμενοι καὶ ἄλλοι φθόγγοι, πλὴν τῆς τονικῆς καὶ τῆς δεσποζούσης, οἱ συνθέται ἤρχισαν γράφοντες τοὺς φθόγγους εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ὀξύτητα. Ἡ συμβολὴ τῶν τυμπάνων εἰς τὴν ὀρχήστραν ὑπῆρξε μεγίστη, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Μπετόβεν καὶ ἐντεῦθεν, οἱ δὲ συνθέται οἱ ἐπιζητοῦντες γραφικὰς τάσεις εὗρον σπουδαῖον χρῶμα ὀρχήστρας εἰς τὰ ὄργανα ταῦτα (παράδειγμα: ἡ «Ποιμενικὴ συμφωνία» τοῦ Μπετόβεν, ἡ «Φανταστικὴ συμφωνία» τοῦ Μπερλιὸζ κ. λ. π.). Ὁ Μπερλιὸζ μετεχειρίσθη 8 ζεύγη τυμπάνων, ἵνα, ἐν συνδυασμῷ τῶν ἄλλων χαλκίνων ὀργάνων, ἐκφράσῃ τὴν φρίκην τῆς τελευταίας κρίσεως εἰς τὸ «Ρεκβιέμ» του.

Τὸ *στρατιωτικὸν τύμπανον* ἀποτελεῖται ἐκ χαλκίνου κυλίνδρου ἢ μᾶλλον στεφάνης ἐστερεωμένης ἐσωτερικῶς διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων ἵνα ἀντέχῃ εἰς τὴν πίεσιν. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις στρατιωτικὰ τύμπανα ὧν ὁ κύλινδρος εἶναι ἐκ ξύλου. Περὶ τὸν κύλινδρον ὑπάρχουσι δύο ξύλινοι δακτύλιοι, ὡσαύτως δὲ καὶ κοχλίαι, ῥυθμίζοντες τὴν τάσιν τῶν ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς δερμάτων ἐκ μόσχου. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δερμάτων τούτων εὑρίσκεται τεταμένη χορδὴ ἐξ ἐντέρου, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ διδῃ λαμπρότητα εἰς τὸν ἦχον τοῦ τυμπάνου· ἄνευ τῆς χορδῆς ὁ ἦχος θὰ παρέμενε σκοτεινός, βραχὺς καὶ ὑπόκωφος. Ἐπὶ τοῦ ἄλλου δέρματος ὁ τυμπανιστὴς κρούει τὸ ὄργανον διὰ δύο ξυλίνων πλήκτρων. Τὰ πλῆκτρα τοῦ τυμπάνου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐβένου, φέρουσι δὲ εἰς τὸ κάτω ἄκρον κεφαλὴν σχήματος καρποῦ ἐλαίας, ἐνῷ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον ἐπένδυσιν ἐκ μετάλλου, ἥτις ὅμως δὲν εἶναι καὶ ἀπαραίτητος. Τὸ δέρμα τὸ φέρον τὴν χορδὴν ὀφείλει νὰ εἶναι λεπτότερον τοῦ δέρματος ἐφ' οὗ γίνεται ἡ κροῦσις. Τὸ στρατιωτικὸν τύμπανον δὲν ἔχει καθωρισμένον ἦχον, εἶναι δὲ καθαρῶς ῥυθμικὸν ὄργανον· διὸ γράφεται μὲν ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου, καίτοι θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρκεσθῇ εἰς μίαν καὶ μό-

νην γραμμήν: 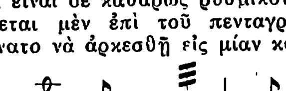

Τὸ τρέμολο ἢ οἱ τρίλλοι τοῦ στρατιωτικοῦ τυμπάνου σημειοῦνται:

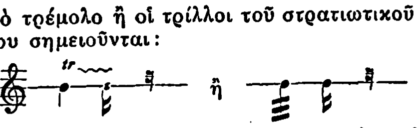 κ.λπ.

Τὸ στρατιωτικὸν τύμπανον εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τοῦ στρατοῦ, ὁ ἀπαραίτητος συνοδὸς τῶν σαλπίγγων, ὁ ῥυθμιστὴς τοῦ βήματος τῶν στρατιωτῶν. Διὸ οἱ τυμπανισταὶ ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν ὁμάδα ἐν τῷ στρατῷ, ἧς προΐσταται ὁ ἀρχιτυμπανιστής.

Τὸ *μέσον τύμπανον* εἶναι τύπος τυμπάνου ἐνδιάμεσος μεταξὺ μεγάλου τυμπάνου καὶ στρατιωτικοῦ τυμπάνου. Ὁ ἦχός του εἶναι βαθύτερος καὶ σκοτεινότερος τοῦ ἤχου τοῦ στρατιωτικοῦ τυμπάνου.

Τὸ *μέγα τύμπανον* εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ὀργάνων τῆς οἰκογενείας. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν αὐτῶν ὡς τὸ στρατιωτικὸν τύμπανον τμημάτων, ἀλλὰ στερεῖται χορδῆς. Κρούεται διὰ μεγάλου ξυλίνου πλήκτρου, φέροντος κεφαλὴν ἐπενδεδυμένην διὰ σκληροῦ δέρματος. Τὸ πλῆκτρον τοῦτο εἶναι ὁ κοινῶς λεγόμενος *κόπανος*. Τὸ μέγα τύμπανον ἦτο γνωστότατον ἀρχαιόθεν εἰς διάφορα μεγέθη· σήμερον εἶναι ἐκ τῶν πρωτευόντων ὀργάνων τῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν, ἀπαραίτητον κατὰ τὰς παρελάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ μουσικὸς ἐξαρτᾷ αὐτὸ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου διὰ δερματίνης ταινίας. Εἴθισται ὡσαύτως νὰ προσαρμόζηται ἐπὶ τοῦ μεγάλου τυμπάνου ἓν ἐκ τῶν χαλκίνων κυμβάλων, ὁπότε ὁ μουσικὸς διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς κρούει τὸ ἀνωτέρω κύμβαλον διὰ τοῦ δευτέρου, ἐνῷ ταυτοχρόνως κρούει τὸ τύμπανον διὰ τοῦ κοπάνου. Τὸ μέγα τύμπανον ὡς καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εὐρεῖαν θέσιν εἰς συνθέσεις ὡσαύτως δι' ὀρχήστραν.

Τὸ *τυμπάνιον* ἢ *τυμπανίδιον* εἶναι εἶδος μακροστένου τυμπάνου ἐν χρήσει ἐν Προβηγκίᾳ. Φέρει δέρματα εἰς ἀμφότερα τὰ στόμια καὶ κρούεται δι' ἑνὸς μόνον πλήκτρου, διὸ παράγει ῥυθμικοὺς μόνον κτύπους, μὴ δυνάμενον νὰ ἀποδώσῃ τρέμολο ἢ ῥολλισμούς. Τὸ τυμπάνιον εἶναι παναρχαιον ὄργανον, σχετίζεται δὲ μὲ τὸ *ἀτταμπὰλ* τῶν Μαύρων. Εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἐθνικῶν ὀργάνων τῆς χώρας τῶν Βάσκων καὶ τῆς Προβηγκίας, ἔνθα οἱ μουσικοὶ κρούουσιν αὐτὸ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς παίζουσιν ἓν εἶδος πρωτογόνου αὐλοῦ. Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Tamburin, tamburino ὑπονοοῦσι τὸ βασκικὸν τύμπανον, μολονότι τὸ ὄργανον τοῦτο οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ γαλλικὸν tambourin. Τὸ γαλλικὸν τοῦτο ὄνομα χρησιμεύει ὡσαύτως μέχρι σήμερον ὡς τίτλος μουσικῶν τινων τεμαχίων, ἀναπολούντων τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν χορῶν τῆς Προβηγκίας, τῶν συνοδευομένων διὰ τυμπανίων καὶ αὐλῶν (τὰ «tambourins» τοῦ Ραμὼ κτλ.).

Τὸ *βασκικὸν τύμπανον* (κοινῶς *ντέφι*) εἶναι εἶδος μικροῦ τυμπάνου, ἀποτελουμένου ἐκ ξυλίνης στεφάνης, ἐφ' ἧς εἶναι τεταμένον ἓν μόνον δέρμα καὶ φερούσης μικρὰ χάλκινα κύμβαλα (κρόταλα). Ὁ ἐκτελεστὴς κρατεῖ αὐτὸ διὰ τῆς μιᾶς χειρός, σείων δὲ θέτει εἰς κίνησιν τὰ κρόταλα, ἐνῷ διὰ τῆς ἑτέρας κρούει τὴν μεμβράνην. Τὸ βασκικὸν ὄργανον εἶναι παναρχαιον· χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀτσιγγάνων, οἵτινες ἀποκαλοῦσιν αὐτὸ *παντέρο*. Γ. Σ.

— *[Ἀρχιτ.—Δομ.]* Καλεῖται *τύμπανον*: 1) Τὸ τριγωνικὸν τμῆμα τοῦ *ἀετώματος* (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς ὁριζοντίας καὶ τῶν κεκλιμένων κορωνίδων αὐτοῦ. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς προόψεως τοῦ τυμπάνου διετηρεῖτο πολλάκις λεία, ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοσμήσεως, συνήθως ὅμως διεκοσμεῖτο δι' ἀναγλύφων ἢ ἐχαράσσοντο ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφαί. Κατ' ἐπέκτασιν τῶν ἀνωτέρω καλεῖται *τύμπανον* (κοιν. *ταμπλᾶς* ἢ *καθρέφτης*) καὶ ἡ τριγωνικὴ ἢ καὶ ἄλλου σχήματος ἐπιφάνεια ἡ προσομοιάζουσα πρὸς τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος, ἡ διαμορφουμένη πρὸς διακόσμησιν τῶν προόψεων ἐνίων οἰκιῶν καὶ κτηρίων, ὑπὲρ τὰ ἀνώφλια τῶν ἀνοιγμάτων αὐτῶν. Ἐνίοτε χαρακτηρίζεται διὰ τῆς λέξεως *τύμπανον* καὶ ὁλόκληρον τὸ ἀέτωμα.

2) Ὁ κυλινδρικὸς ἢ πολυγωνικὸς κατακόρυφος τοῖχος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἑδράζεται τροῦλλος ἢ παρεμφερὴς θόλος. Ἐπὶ τοῦ τοίχου τούτου, ὁ ὁποῖος ἐξαίρει τὸ θόλον, κατασκευάζονται συνήθως παράθυρα χάριν τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου. Ἡ στέψις τοῦ τυμπάνου διακοσμεῖται ὑπὸ κορωνίδος συνήθως, τῆς ὁποίας ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια συναρμόζεται καταλλήλως πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θόλου.

3) Ὁ μικρὸς τοῖχος ἀντιστηρίξεως, ὁ ὁποῖος κατασκευάζεται ὑπὲρ τοὺς θόλους τῶν διαφόρων θολωτῶν λιθίνων ὀχετῶν καὶ γεφυρῶν, εἰς ἕκαστον τῶν μετώπων (εἰς τὰς προόψεις) αὐτῶν, πρὸς συγκράτησιν τῶν ὑλικῶν τῆς ἐπιχώσεώς των Τὰ τύμπανα ταῦτα ἐπιστέφονται συνήθως διὰ κορωνίδος, καλουμένης καὶ *πλίνθου*, ἡ ὁποία διαμορφοῦται ἀρχιτεκτονικῶς ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς σημασίας τοῦ γεφυρίου, καὶ φθάνουσιν ἢ ὄχι μέχρι τῆς στάθμης τοῦ καταστρώματος.

4) Ὁ ἐντὸς τῶν πλαισίων καὶ ἐκγλύφων ἐν γένει κορωνίδων ἐπίπεδος ἢ καμπύλος πίναξ (κοιν. *ταμπλᾶς* ἢ *καθρέφτης* καὶ ἐνίοτε *πεθαμένος*) διαφόρων κουφωμάτων, ἐπίπλων καὶ τοιούτων κατασκευασμάτων. Α. Α. Κ.

— *[Πυροβολ.]* *Τύμπανον*, σκοπευτικοῦ ὀργάνου ἢ μηχανήματος πυροβόλου καλεῖται ὁ ἐντὸς τούτου δίσκος, ὁ κατὰ τὴν περιφέρειαν πεπλατυσμένος, εἰς ἣν εἶναι κεχαραγμένα, μετὰ τῶν παραπλεύρως τούτων ἀριθμῶν, αἱ διαιρέσεις τῶν ἀποστάσεων ἢ τῶν γωνιῶν βολῆς εἰς χιλιοστὰ πυροβολικοῦ.

Τύμπανον παρεκτροπῶν σκοπευτικῆς διόπτρας πυροβόλου, πυροβολαρχιακῆς διόπτρας καὶ γωνιομετρικῆς πυξίδος καλεῖται περιφέρεια, ἐπὶ τοῦ ὀργάνου φερομένη, βεβαθμονομημένη συνεχῶς ἢ κατὰ ἡμιπεριφέρειαν, ἧς ἑκάστη διαίρεσις ἀντιστοιχεῖ εἰς ἑκατὸν χιλιοστὰ (πυροβολικοῦ) τοῦ ἄβακος τοῦ αὐτοῦ ὀργάνου. Διὰ τοῦ τυμπάνου καὶ τοῦ ἄβακος, προκειμένου περὶ σκοπευτικῆς διόπτρας, κανονίζεται ἡ παρεκτροπὴ τοῦ πυροβόλου, ἤτοι ἡ γωνία, ἣν σχηματίζει τὸ σκοπευτικὸν ἐπίπεδον μὲ τὸ ἐπίπεδον βολῆς (σκόπευσις πυροβόλου). Γ. Α. ΚΝ.

—*[Φάροι]* Καλεῖται *τύμπανον* τὸ ἐπισημότερον μέρος τοῦ *ὀπτικοῦ* παντὸς καταδιοπτρικοῦ μηχανήματος φάρου, τὸ ἐκπέμπον τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας μόνον διὰ διαθλάσεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄνωθέν του μέρος (τὴν *κυψέλην*) καὶ τὸ κάτω-

Digitized by Google

θέν του (τὴν *γάστραν*), ἅτινα ἐκπέμπουν ἀκτῖνας ὑποστάσας διάθλασίν τε καὶ ὁλικὴν ἀνάκλασιν Τὰ περιορίζοντα τὸ τύμπανον χείλη ὑποτείνουν γωνίαν ἕως 36° ὡς πρὸς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον. Σ. Ε. Λ.

—**τύμπανον** (γαλλ. tympanon, γερμ. Hackbrett, Cimbal, ἰταλ. cembalo, ἀγγλ. dulcimer) /*Μουσικ.*/. Ἔγχορδον ὄργανον τοῦ μεσαίωνος, ἀποτελούμενον ἐξ ἐπιπέδου ἠχείου σχήματος τραπεζίου, φέροντος τεταμένας χορδὰς ἐκ χάλυβος, αἵτινες ἐκρούοντο διὰ δύο μικρῶν πλήκτρων (σφυρίων), τὰ ὁποῖα ὁ ἐκτελεστὴς ἐκράτει ἀνὰ ἓν εἰς ἑκάστην χεῖρα. Τὸ ὄργανον τοῦτο τελειοποιηθὲν ἀπετέλεσε τὸ σημερινὸν ἀτσιγγανικὸν *κύμβαλον* ἢ *τύμπανον* (κοιν. *σαντοῦρι*). Τὸ τύμπανον εἶναι προφανῶς γερμανικῆς καταγωγῆς, καθότι οἱ Ἰταλοὶ ἀπεκάλουν αὐτὸ salterio tedesco (=γερμανικὸν ψαλτήριον) καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς τῶν προγόνων τοῦ κλειδοκυμβάλου. Γ. Σ.

— **«Τύμπανον».** Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1855 εἰς σχῆμα 4ον.

—**τύμπανον** *βασκικόν*· βλ. λ. *τύμπανον* καὶ *ντέφι*.

—**τύμπανον** *ὠτὸς* /*Ἀνατομ.*/. Ἡ ὄπισθεν τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος κοιλότης τοῦ μέσου ὠτός, ἥτις διελαύνεται ἐγκαρσίως ὑπὸ τῆς ἁλύσεως τῶν ἀκουστικῶν ὀσταρίων καὶ συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν φάρυγγα διὰ τῆς ἀκουστικῆς ἢ εὐσταχιανῆς σάλπιγγος (βλ. *οὖς*). Ι. Π.

Τύμπανον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Τοξοτῶν τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 580.

τυμπανοτομία (ἡ). Τομὴ ἢ παρακέντησις τοῦ ὑμένος τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτός. Ἐγχείρησις ἐνεργουμένη ἐπὶ τοῦ ὑμένος τοῦ τυμπάνου ἐπὶ παθήσεών τινων τοῦ μέσου ὠτός, καὶ ἰδίως πρὸς ἐλευθέραν ἔξοδον τοῦ πύου, ἐπὶ ὀξείας ὠτίτιδος. Μ. Μ.

Τυμπίνγκεν (Tübingen) /*Γεωγρ.*/ βλ. λ. *Τυβίγγη*.

Τύμπου /*Γεωγρ.*/. Κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Κάτ. 830 Ἕλληνες Χριστιανοί. Α. Κ. Α.

Τυμφαία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ χώρα τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου ἡ κειμένη παρὰ τὸ ὄρος Τύμφη, ἡ ὁμοροῦσα πρὸς τὴν Παραυαίαν ἢ Παρωραίαν, τὸ σημερινὸν Ζαγόριον. Ἡ Τυμφαία περιελάμβανε τὰ μέρη τοῦ σημερινοῦ βορείου Ζαγορίου, ἤτοι τὰ Βλαχοζάγορα καλούμενα, ὡς καὶ τὰ μέρη τὰ κείμενα περὶ τὰ ἀρχαῖα ὄρη Λάκμωνα καὶ Λύγκον, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν σημερινὸν κυρίως Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ τὰ ὁμοροῦντα πρὸς αὐτὸν ὄρη, ὅπου αἱ πηγαὶ τοῦ Πηνειοῦ, τὰ ὁποῖα κατῴκουν οἱ Τυμφαῖοι, οἱ Αἴθικες, καὶ οἱ Τάλαρες, ἔθνη ἀρχαῖα ἠπειρωτικά, ἐξαπλούμενα μέχρι τῆς Θεσσαλίας πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς Ἀθαμανίας νοτιοανατολικῶς. Πόλεις ταύτης ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Ζ' 9) τὸ *Αἰγίνιον*, τοποθετούμενον ὑπὸ τοῦ Κίπερτ παρὰ τὴν Καλαμπάκαν, ὑπὸ δὲ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἡ *Τράμπυα* καὶ τὰ *Βούνειμα*, ὅλως ἀστηρίκτως. Χ. Ι. Σ.

Τυμφαῖοι (οἱ). Ἔθνος τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου κατοικοῦν τὴν χώραν *Τυμφαίαν* (βλ. λ.), ὑπαγόμενον μετὰ τῶν Αἰθίκων, Ταλάρων, Παραυαίων καὶ Ἀτιντάνων εἰς τοὺς Μολοσσοὺς καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Μακεδόνας. Ὁ Ἡσύχιος γράφων περὶ τῶν Τυμφαίων λέγει: «Τυμφαῖον ἄθεον ἔθνος». Χ. Ι. Σ.

Τυμφαίων, *τέως δῆμος* — /*Γεωγρ.*/. Εἷς τῶν ἑπτὰ δήμων, οἵτινες ἀπήρτιζον, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως μὲ πληθυσμὸν 4.500 περίπου κατοίκων καὶ περιελάμβανε, πλὴν τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ Κυνισκοῦ, 17 ἄλλα χωρία, τά: Ἀσπροκκλησιά, Κερασιὰ Σίνου, Κριτσοτάδες, Γερακάρι, Κατσαοῦνι, Λογγᾶ, Μανδραβέλι, Μαυρέλιον, Ἀχελινάδα, Τσιούκα, Φλαμπουρέσιον, Καλύβια Χασάν, Τραχανιώτη, Ἐπάνω Μπούρσανη, Ἰάκωβον, Κάτω Μπούρσανη καὶ Παλιοσκοτίνα.

Τύμφη /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Ἠπείρου κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ζαγορίου, κοινῶς καλούμενον *Γκαμήλα* ἢ γενικώτερον *Βουνὰ τοῦ Παπίγγου*. Ὁ Στράβων ἀναφέρει ταύτην (βιβλ. Ζ', κεφ. 6) ὡς ὄρος τῆς *Παραυαίας* ἢ *Παρωραίας* τοῦ σημερινοῦ Ζαγορίου. Ὁ ὄγκος τῆς Τύμφης, ἄδενδρος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀπόκρημνος εἰς τὰς προσβάσεις του, ἰδίως τὰς βορείας καὶ νοτιοδυτικάς, ὑψοῦται μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἀώου καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Βοϊδομάτη καὶ εἶναι τὸ καλύτερον θέρετρον τῶν νομάδων κτηνοτρόφων τῆς Ἠπείρου. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι: ἡ *Γκαμήλα* (ὑψ. 2.479), ἡ *Γκούρα* (ὑψ. 2.461) καὶ ἡ *Ἀστράκα* (ὑψ 2.435), μετὰ ταύτας δὲ ἔρχονται ὁ *Ἄβαλος*, ἡ *Ραδόβολη*, ὁ *Πλόσκος*, ὁ *Λαγαρῆς*, ὁ *Ἀϊλιᾶς* καὶ ἄλλαι. Ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων των ὑπάρχουν λίμναι γραφικώταται, *Δρακόλιμναι* καλούμεναι, συνδυασθεῖσαι ὑπὸ τῶν διαθεριζόντων ποιμένων μὲ ὡραίους θρύλους καὶ παραδόσεις. Ἡ μεγαλυτέρα τούτων, *Ρίζινα* καλουμένη, ἀπέχει τετράωρον τοῦ χωρίου Βραδέτον. Αἱ νοτιοδυτικαὶ ὑπώρειαι τῆς Τύμφης ἀπολήγουν εἰς τὸ περιώνυμον ἀπότομον χάσμα τοῦ *Βίκου*. Ἐπὶ τῆς Τύμφης ὑπάρχουν ἀγέλαι δορκάδων καὶ ἀγρίων αἰγῶν. Ἡ ἀνάβασις εἰς τὰς κορυφάς της γίνεται εὐκολώτερον διὰ τοῦ Βραδέτου μετὰ ἑπτάωρον πορείαν. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Τυμφρηστός, ἢ *Τυφρηστὸς* (κοιν. *Βελούχι*) /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς ἀρχαίας Δολοπίας καὶ τῆς σημερινῆς Εὐρυτανίας, ὑψούμενον ἀποτόμως καὶ πυραμιδοειδῶς βορειοανατολικῶς τοῦ Καρπενησίου (ὑψ. 2 315 μ.) καὶ ἀνῆκον εἰς τὰς ἑλληνιδας ὀροσειράς Συνίσταται ἐξ ἀσβεστολίθων, κρητιδικῶν σχιστολίθων καὶ ψαμμίτου, ὑψοῦται δ' ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς, ἡ ὁποία σχηματίζει τὸν ὑδροκρίτην τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῆς χαμηλοτέρας αὐτοῦ κορυφῆς, *Μαυριλλιώτικο βουνὸ* καλουμένης, ἀναβρύουν αἱ πρῶται πηγαὶ τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ. Ὁ Τυμφρηστὸς ἔχει ὡραῖα δάση καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ὀρέων τῆς Ἑλλάδος. Ι. Σ. Σ.

— **Τυμφρηστοῦ,** *τέως δῆμος* — /*Γεωγρ.*/. Εἷς τῶν δέκα δήμων, οἵτινες ἀπήρτιζον πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, εἶχε πληθυσμὸν 5.922 κατοίκων, πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Μαυρίλλον καὶ 14 ἄλλα σημαντικὰ χωρία, τά: Ἅγιος Γεώργιος, Ζημιανή, Ζιώψη (νῦν Ἀσπρόκαμπος), Κανάλια, Λευκάς, Μεγάλη Κάψη, Μερκάδα, Μεσαία Κάψη, Νεοχώριον Τυμφρηστοῦ, Παλαιόκαστρον, Πέρα Κάψη, Περίλεφτον ἢ Περίβλεπτον, Πιτσιωτὰ καὶ Πουγκάκια.

Τυμφρηστός. Τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Δημ. Παπαδοπούλου*, Ἕλληνος διηγηματογράφου καὶ μυθιστοριογράφου. Γεννηθεὶς τῷ 1870 ἐν Φραγκίστᾳ Εὐρυτανίας, ἐξεπαιδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ λυκείῳ Χατζηχρίστου, μεθ' ὃ, ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, ἐφοίτησεν εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου, λαβὼν τὸ πτυχίον αὐτῆς. Ἀκολούθως ἤσκησεν ἐπὶ βραχὺ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁπόθεν ἀπελαθεὶς δι' ἐθνικοὺς λόγους (1912) ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτοποθετήθη παρὰ τῆς κυβερνήσεως ὡς βοηθὸς παρὰ τῷ νομικῷ συμβούλῳ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Βραδύτερον διωρίσθη νομικὸς σύμβουλος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1930). Εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἐνεφανίσθη λίαν ἐνωρὶς διὰ ποιήσεων ἀπὸ τῶν στηλῶν φιλολογικῶν ἐφημερίδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως («Ταχυδρόμος» κλπ.), βραδύτερον δὲ καὶ τῶν Ἀθηνῶν («Ἀστραπὴ» τοῦ Κ. Γιολδάση, ὅπου ἐδημοσιεύθη ἡ «Ὡραία τοῦ Πέραν»). Συνεργάσθη ἐπίσης μᾶλλον ἀραιῶς καὶ εἰς λογοτεχνικὰ περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν («Βωμὸς» κλπ.). Διετέλεσε πρόεδρος τοῦ «Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως» κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του. Ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: 1) Ποιήματα: «Τραγούδια τῆς ἀγάπης» (1905), «Πολεμικὰ τραγούδια» (1913), «Τὰ τραγούδια τοῦ βασιλιᾶ» (1915), «Δειλινά». 2) Διηγήματα: «Ἀγάπη καὶ πόλεμος» (1915), «Διηγήματα χωριοῦ, — πόλης» (1920). 3) «Ἔμμετρα καὶ πεζὰ» (1910 ἐν Κωνσταντινουπόλει). 4) Μυθιστορήματα: «Ἄρρωστες ψυχὲς» (1914), «Ἡ ὡραία τοῦ Πέραν» (α' ἔκδ. 1920, β' ἔκδ. 1922, γ' ἔκδ. 1923, δ' ἔκδ. 1925 ε' ἔκδ. 1928), «Ἡ γόησσα τῶν Ἀθηνῶν», «Ἡ μικρούλα» (1923), «Ἄρρωστες ψυχές». «Ἡ προσφυγοπούλα», «Στὰ δίχτυα τοῦ ἔρωτα», «Ἀνθρωπιστής» (1930). 5) Δρᾶμα: «Ἡ χειραφετημένη κακούργα» (1914). 6) Κριτικαὶ μελέται: «Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς καὶ τὸ ἔργον του» (διάλεξις, 1917), «Ὡραία ζωὴ» (1928). Τὰ ἔργα του εἶναι ρωμαντικά, πρωτεύει δὲ εἰς αὐτὰ ὁ πλατωνικὸς ἔρως. Τινὰ τούτων ὑπῆρξαν λίαν δημοφιλῆ. Τ. ΑΓΡΑΣ

Τύμωλος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ ὄρους *Τμῶλος* (*Στέφ. Βυζ.*, 641, 16). Σ. Ε. Λ.

Τυνδάρεως. Μυθικὸς ἥρως καὶ βασιλεὺς τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ ὁποίου παρεδόθησαν διάφοροι παραδόσεις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μυθογράφων καὶ ποιητῶν. Οὕτως ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Περιήρους, υἱοῦ τοῦ Αἰόλου (κατ' ἄλλην παράδοσιν υἱοῦ τοῦ Κυνόρτα καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀμύκλα) καὶ τῆς Γοργοφόνης, θυγατρὸς τοῦ Ἀργείου ἥρωος Περσέως, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀφαρέως, τοῦ Λευκίππου καὶ τοῦ πατρὸς τῆς συζύγου τοῦ Ὀδυσσέως Πηνελόπης Ἰκαρίου (κατ' ἄλλην παράδοσιν καὶ τοῦ Ἱπποκόωντος). Ὡσαύτως ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Οἰβάλου, βασιλέως τῆς Σπάρτης, υἱοῦ τοῦ Περιήρους, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κυνόρτα καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀμύκλα καὶ τῆς Ναϊάδος νύμφης Βατείας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἱπποκόωντος καὶ Ἰκαρίου (οὐχὶ δὲ καὶ τῶν προμνησθέντων ἄλλων ἡρώων). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἐβασίλευσεν ὁ Τυνδάρεως, ὡς πρωτότοκος ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ἐξεθρόνισεν ὅμως τοῦτον ὁ ἀδελφός του Ἱπποκόων μετὰ τῶν δώδεκα υἱῶν του. Ἐκθρονισθεὶς ὁ Τυνδάρεως κατέφυγε μετὰ τοῦ ἐκδιωχθέντος ἐπίσης ἐκ Σπάρτης Ἰκαρίου εἰς Αἰτωλίαν, ἔνθα ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς χώρας ταύτης Θεστίου Λήδαν, εἰς ἀμοιβὴν διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν πρὸς τὸν Θέστιον βοήθειαν κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν γειτονικῶν χωρῶν πόλεμόν του. Κατὰ τὰς παρὰ Παυσανίᾳ (ΙΙΙ, 1, 4) παραδόσεις κατέφυγεν εἰς Πελλάναν ἢ Μεσσηνίαν.

Τὸν Τυνδάρεων ἐπανήγαγεν εἰς τὸν ἐν Σπάρτῃ θρόνον του ὁ Ἡρακλῆς, φονεύσας τὸν Ἱπποκόωντα καὶ τοὺς 12 υἱούς του. Ἐκ τῆς Λήδας ὁ Τυνδάρεως ἔγινε πατὴρ τοῦ Κάστορος καὶ τοῦ Πολυδεύκους, οἵτινες ἐλέγοντο καὶ υἱοὶ τοῦ Διὸς (Διόσκουροι) καὶ τῆς Λήδας, ἢ ὁ μὲν Πολυδεύκης τοῦ Διός, ὁ δὲ Κάστωρ τοῦ Τυνδάρεω, τῆς Λήδας συνελθούσης κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα μετ' ἀμφοτέρων, τῆς Ἑλένης, ἥτις ὅμως ἐλέγετο θυγάτηρ τοῦ Διός· γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ᾠοῦ, τὸ ὁποῖον ἐγέννησεν ἡ Λήδα συνελθοῦσα μετὰ τοῦ Διός, μεταμορφωθέντος εἰς κύκνον, τῆς Κλυταιμήστρας, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ Ἀγαμέμνων, τῆς Τιμάνδρας, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ ἥρως τῆς Τεγέας Ἔχεμος, καὶ τῆς Φιλονόης, τὴν ὁποίαν κατέστησεν ἀθάνατον ἡ θεὰ Ἄρτεμις. Τὸν Τυνδάρεων ἀποθανόντα διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Σπάρτης ὁ γαμβρός του Μενέλαος, σύζυγος τῆς ὡραίας Ἑλένης. Ὑπῆρχε καὶ παράδοσις (*Ἀπολλ.* ΙΙΙ, 10, 3) ὅτι τὸν Τυνδάρεων εἶχε καταστήσει ἀθάνατον διὰ τοῦ ἐκ τῶν φλεβῶν τῆς Γοργόνος Μεδούσης χυθέντος αἵματος ὁ θεὸς Ἀσκληπιός.

Ἡ κοινότης τῆς πατρότητος τῶν τέκνων τοῦ Τυνδάρεω μετὰ τοῦ Διός, ὡς καὶ αἱ περὶ Λήδας, Διοσκούρων καὶ Ἑλένης μυθικαὶ παραδόσεις, μαρτυροῦν ὅτι ὁ Τυνδάρεως ἦτο προδωρικὴ ἐν Λακωνίᾳ θεότης τῶν Ἀχαιῶν, ἥτις ταυτισθεῖσα μετὰ τοῦ Διὸς κατέστη ἐπίθετον τούτου (Ζεὺς Τυνδάρεως) καὶ βραδύτερον μετέπεσεν εἰς δευτερεῦον ἡρωικὸν πρόσωπον, συνεπικουρεῖ δὲ εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην καὶ ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Τυνδάρεω εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος ἀγωνιζομένου πρὸς τὸν γίγαντα Εὔρετον (*Παυσ.* ΙΙΙ, 18, 11). Εἰς τὸν Τυνδάρεων ἀπέδιδεν ἡ παράδοσις καὶ τὴν θεμελίωσιν τοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ ναοῦ τῆς πολιούχου, τῆς καὶ χαλκιοίκου καλουμένης, Ἀθηνᾶς.

Τὸν Τυνδάρεων εἶχον ἀπεικονίσει μετὰ τῶν τέκνων του ὁ μὲν γλύπτης Ἀγοράκριτος ὁ Πάριος εἰς τὸ βάθρον τοῦ ἀγάλματος τῆς Θέμιδος ἐν Ραμνοῦντι τῆς Ἀττικῆς καὶ ὁ ἀγγειογράφος Κλιτίας εἰς τὸν περίφημον κρατῆρα (ἀγγεῖον τοῦ François) τοῦ Ἐργοτίμου. Ἡ διαδοχὴ τοῦ Τυνδάρεω ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του Μενελάου εἶναι ἀπήχησις τῆς διαδοχῆς τῆς ἀρχαιοτάτης δυναστείας τῆς χώρας, τῆς αἰολικῆς, ὥς τινες τὴν ὀνομάζουν, ἢ λελεγικῆς, ὑπὸ ξένης, τῆς τῶν Ἀχαιῶν (Πελοπιδῶν). Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Τυνδαρίδαι (οἱ). Οἱ υἱοὶ τοῦ Τυνδάρεω Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, καὶ *Τυνδαρίδης* (ἐν τῷ ἑνικῷ) μόνον ὁ Πολυδεύκης εἰς τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου. Οἱ Τυνδαρίδαι ἐθεωροῦντο αἰολικὸν φῦλον ἢ γένος Λελέγων.

Τυνδάριοι *σκόπελοι* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Σύστασις νησίδων τοῦ Αἰγυπτίου πελάγους μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Αἰνησισφύρας καὶ Δρεπάνου, κατὰ μὲν τὸν Στράβωνα (ΙΖ, 799) τεσσάρων, κατὰ δὲ τὸν Πτολεμαῖον (Δ, ε, 75) τριῶν. Εἶναι οἱ σκόπελοι Ishaila rocks and anchorage (χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh). Σ. Ε. Λ.

Τυνδαρὶς /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς νήσου Σικελίας, εἰς τὰ βόρεια παράλια αὐτῆς κειμένη, παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον, πρὸς δυσμὰς τῶν Μυλῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 38 χιλιομέτρων τῆς Μεσσήνης. Ἐκτίσθη κατὰ τὸ 395 π. Χ. ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς αὐτὴν τῶν ἐξορισθέντων ἐκ τῆς πατρίδος των, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, Μεσσηνίων, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της (οἱ Μεσσήνιοι ἰσχυρίζοντο ὅτι οἱ Διόσκουροι ἢ Τυνδαρίδαι ἦσαν μᾶλλον ἥρωες τῆς Μεσσηνίας ἢ τῆς Λακωνίας). Ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῆς στρατηγικῆς θέσεώς της, ἡ κατοχή της εἶχε μεγάλην σημασίαν κατὰ τοὺς διαφόρους ἐν τῇ Σικελίᾳ πολέμους. Κατὰ τὸ 270 π. Χ. διὰ τῆς καταλήψεως ταύτης καὶ τοῦ Ταυρομενίου κατώρθωσεν ὁ Ἱέρων τὴν συντριβὴν τῶν Μαμερτίνων. Παρ' αὐτὴν συνήφθη κατὰ τὸ 257 π. Χ. σφοδρὰ ναυμαχία μεταξὺ Καρχηδονίων καὶ ρωμαίων, ἥτις ὅμως ἀπέβη ἄνευ ὁριστικῆς νίκης τῶν μὲν ἢ τῶν δέ. Διὰ τῆς κατοχῆς ταύτης καὶ τῶν ἄλλων παραλίων πόλεων τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Σικελίας εἶχε κατισχύσει ἐν ἀρχῇ ὁ Σέξτιος Πομπήϊος εἰς τοὺς κατὰ τοῦ Ὀκταβίου πολέμους του. Ὡς ρωμαϊκὴ ἀποικία (Colonia Augusta), ἡ Τυνδαρὶς εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμήν, βραδύτερον ὅμως ἐγκατελείφθη καὶ κατέρρευσε καὶ σήμερον μόνον ἐρείπια ἄξια λόγου τῆς ἀρχαίας πόλεως διασῴζονται. Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν καὶ νομίσματα ἱκανὰ τὸν ἀριθμόν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἀρχαιότερα (395—345 π. Χ.) φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν Τυνδαρὶς καὶ κεφαλὴν Ἑλένης, τὰ δὲ νεώτερα διαφόρους παραστάσεις, μ-

Digitized by Google

μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπικρατοῦν αἱ κεφαλαὶ Ἀπόλλωνος, Περσεφόνης, Ἀθηνᾶς, Ποσειδῶνος, Διὸς ἔμπροσθεν καὶ αἱ εἰκόνες ἢ τὰ σύμβολα τῶν Διοσκούρων ὄπισθεν. Ἐκ τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς Τυνδαρίδος ἐφημίζετο τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπαχθὲν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἀπεδόθη εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ Σκηπίωνος. Νῦν καλεῖται Santa Maria del Tindaro. ΚΑΨ

— **Τυνδαρίς** *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Σικελίας μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἑλικῶνος (νῦν Oliveri) καὶ τοῦ Τιμήθου (νῦν Patti), δυτικῶς δὲ τοῦ Φαλακρίου ἄκρου καὶ τῆς πόλεως Μύλαι. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Capo Tindaro καὶ λιμὴν Porto Madonna di Tindaro (πλάτ. 38° 08′ Β., μηκ. 15° 03′ Ἀν., χάρτ. Ἀγγλ. 188 : Catania to Cefalù). Σ. Ε. Λ.

Τυνδαρίων. —1) Τύραννος τῆς ἐν Σικελίᾳ ἑλληνικῆς ἀποικίας Ταυρομενίου, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου πρὸς βοήθειαν τῶν Ταραντίνων. Οὗτος κατὰ τὸ 278 π. Χ., ὅτε οἱ Ἕλληνες τῆς Σικελίας, φοβούμενοι τὴν ὑποδούλωσίν των ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, ἐπωφεληθέντων τῆς ἀναρχίας καὶ ἀκαταστασίας, ἥτις ἐπεκράτησεν ἐν τῇ νήσῳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαθοκλέους, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Πύρρου, πρῶτος ἤνοιξεν εἰς τὸν στόλον τοῦ βασιλέως ἐκείνου τὸν λιμένα τῆς πόλεώς του, ὅτε κατέπλευσεν οὗτος ἐκ Λοκρῶν τῆς Ἰταλίας εἰς τὰ ὕδατα τῆς Σικελίας καὶ παρέσχε τὰς πρώτας εἰς αὐτὸν στρατιωτικὰς ἐπικουρίας. Οὕτως ἠδυνήθη ὁ Πύρρος μὲ τὰς χορηγηθείσας ὑπὸ τοῦ Τυνδαρίωνος στρατιωτικὰς ἐνισχύσεις εὐχερῶς νὰ προελάσῃ πρὸς νότον καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Κατάνης, ἔνθα μετ' ἀγαλλιάσεως ἔγινε δεκτός, κατ' ἀρχάς, καὶ τῶν Συρακουσῶν ἔπειτα.

—2) Ἐπιφανὴς Συρακούσιος, ὅστις κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος διὰ διανομῆς χρημάτων εἰς τὸν ὄχλον τῶν Συρακουσῶν ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ τύραννος αὐτῶν, προκαλέσας οὕτω τὴν εἰς τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ πεταλισμοῦ, ὅστις ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις ὀστρακισμόν. ΚΑΨ.

Τύνδις *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. —1) Πόλις παράλιος τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς (Λιμυρικῆς), βορείως τῆς Ψουζυρίδος (*Πτολεμ.* Ζ, α, 8). —2) Ποταμὸς ἐκβάλλων ἐν τῷ Γαγγητικῷ κόλπῳ (αὐτόθ. ΣΤ, α, 17), ταυτιζόμενος δὲ πρὸς τὸν σύγχρονον Brachmini. Ρ. Ε. Λ.

Τυνησία, ἡ *Τύνις*, κοιν. *Τούνεζι* (γαλλ. Tunisie, ἰταλ. καὶ ἀγγλ. Tunisia, ἀραβ. *Ἰφρικιγιέ*). Παραμεσόγειος χώρα τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἀποτελοῦσα γαλλικὸν προτεκτοράτον. Συνορεύει πρὸς Δ μετὰ τῆς Ἀλγερίας, πρὸς Ν. μετὰ τῆς Σαχάρας καὶ πρὸς ΝΑ. μετὰ τῆς ἰταλικῆς Λιβύης, βρέχεται δὲ πρὸς Β. καὶ Α ὑπὸ τῆς Μεσογείου. Καταλαμβάνει ἔκτασιν 125.130 τ. χλμ. καὶ ἀριθμεῖ πληθυσμὸν (1931) 2.410 692 κατοίκων. Πρωτεύουσα *Τύνις*.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ *Τυνησία* ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 30° καὶ 37° 20′ (ἀκρωτήριον Ρὰς Ἐνγκέλα) Β πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 7°35 καὶ 11° 40 Α μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, εἶναι δὲ ὀρεινὴ κατὰ τὸ βορειότατον αὐτῆς τμῆμα, καλυπτομένη ὑπὸ τῶν τελευταίων πρὸς Α. προεκτάσεων τοῦ ὀρεινοῦ συστήματος τοῦ Ἄτλαντος, στεππώδης ἐν τῷ κέντρῳ καὶ ἔρημος πρὸς Ν., περιλαμβάνουσα τμῆμα τῶν σαχαρικῶν ἐρήμων, ἐκτάσεως 46 000 τ. χλμ.

Ἀκτογραφία. Τὰ παράλια τῆς Τυνησίας εἶναι λίαν ἐκτεταμένα, ἔχοντα ἀνάπτυγμα 1.100 περίπου χλμ., προεκτείνονται δὲ ἐν σχήματι γωνίας πρὸς τὰ βορειοανατολικά, σχηματίζοντα τὸ χερσονησίζον ἀκρωτήριον *Μπόν*, ὅπερ προσεγγίζον τὰ παράλια τῆς Σικελίας, μέχρις ἀποστάσεως 140 χλμ., διαιρεῖ τὴν Μεσόγειον εἰς δύο τμήματα (ἀνατολικὸν καὶ δυτικόν). Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου οἱ ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Μπὸν πολυάριθμοι καὶ ἀσφαλεῖς τυνησιακοὶ λιμένες ἔχουσι μεγάλην ἀπὸ ναυτικῆς ἀπόψεως σημασίαν. δυνάμενοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁρμητήρια δεσπόζοντα τῶν μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Μεσογείου συγκοινωνιῶν. Τὸ πρὸς Β. τμῆμα τῶν παραλίων τῆς Τυνησίας μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπὸν καὶ τῆς μεθορίου τῆς Ἀλγερίας), ἀναπτύγματος 350 χλμ., παρουσιάζει τὰς ἑξῆς διακυμάνσεις κατὰ τὸν ἐκ Δ. πρὸς Α. παράπλουν: Ἀκρωτήριον *Γκαλίν*, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἀνοίγεται ὁ λιμὴν *Ταμπάρκα*, προστατευόμενος ὑπὸ μικρᾶς νησῖδος. Ἀνατολικώτερον τούτου ἀπαντῶσιν αἱ βραχώδεις ἀκταὶ τῆς χώρας τοῦ *Μογκόντ*, σχηματιζούσης κυριώτερα ἀκρωτήρια τὸ *Σέγκρ* καὶ τὸ *Σερράτ*. Ἔναντι τοῦ τελευταίου τούτου ἀκρωτηρίου ἀναδύονται αἱ νῆσοι *Γκαλίτ*, *Κανὶ* καὶ *Γκαλιτόν*, πρὸς Α. δ' αὐτοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. κεῖνται ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς αἱ νησῖδες *Φρατέλι* (ἀρχ. Neptuni arae). Ἀκολουθοῦσι κατόπιν τὰ ἀκρωτήρια *Ρὰς-ἐλ Κοράν*, *Ρὰς Ἐνγκέλα* (βορειοτάτη ἐσχατιὰ τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου) καὶ *Λευκὸν* (*Ρὰς-ἐλ-Ἀμπιόντ*, ἀρχ. Candidum promontorium), κλεῖον πρὸς Δ. τὸν κόλπον τῆς Μπιζέρτης, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἀνοίγεται ἡ ὁμώνυμος λιμνοθάλασσα. Πρὸς Α. τοῦ κόλπου χωρεῖ τὸ ἀκρωτήριον *Ρὰς Ζεμπίντ*, ἔναντι τοῦ ὁποίου ἀναδύονται αἱ νησῖδες *Κύνες* (Cani). Ἀκολουθεῖ τὸ ἀκρωτήριον *Σίντι-Ἀλῆ-ἐλ-Μέκκι*, κλεῖον πρὸς Δ. τὸν κόλπον τῆς Τύνιδος, ἐν συνεχείᾳ δ' αὐτοῦ ἀναδύεται ἡ νῆσος *Πιλὰν* (*Ἐλ-Καμμάλα*). Ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Τύνιδος ὑπάρχουσιν ἡ ὁμώνυμος πόλις καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Καρχηδόνος. Τὸν κόλπον κλείει τέλος ἐξ Α. τὸ μνημονευθὲν χερσονησίζον ἀκρωτήριον Μπὸν (ἀρχ. Promontorium Mercurii), ἔχον παρ' αὐτῷ τὰς νησῖδας *Ζέμπρα* καὶ *Ζεμπρέττα*. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνατολικὴ παραλία τῆς Τυνησίας, μήκους 750 χλμ., μέχρι τῶν συνόρων τῆς Τριπολίτιδος, ἔχουσα τὰς ἑξῆς κυριωτέρας διακυμάνσεις ἀπὸ Β. πρὸς Ν.: κόλπος *Κελίμπια* (ἀρχ. Clypea), λιμνοθάλασσα *Κούρμπα* (ἀρχ. Curubis), ἀκρωτήριον *Ρὰς Μαμούρα*, ἀναπεπταμένος κόλπος τοῦ *Χαμμαμέτ*, ἔχων χθαμαλὰς ἀμμώδεις ἀκτάς, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἀνοίγονται διάφοροι λίμναι καὶ λιμνοθάλασσαι. Περαιτέρω σχηματίζεται ἡ χερσόνησος *Μοναστὶρ* (ἀρχ. Ruspina), ἔχουσα κατέναντι τὰς νησῖδας *Κουριάτ* καὶ *Δάμτα*. Νοτιώτερον σχηματίζεται τὸ ἀκρωτήριον *Ἀφρίκα*, ἐφ' οὗ ἡ πόλις *Μεχντία* ἢ *Μεχεντία*, παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ ἀραβικοῦ κράτους τῶν Φατιμιτῶν. Ἀπὸ τοῦ ἀκολουθοῦντος ἀκρωτηρίου *Ρὰς Καπουντία* ἡ παραλία καθίσταται ἔρημος καὶ εἰς ἄκρον χθαμαλή, παρουσιάζουσα μέχρι τῆς πόλεως Σφὰξ τόσον ἐκτεταμένα ἀβαθῆ, ὥστε εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ ἀπὸ τῆς παραλιακῆς γραμμῆς τὰ βάθη εἶναι μικρότερα τῶν 10μ. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὑποβρυχίου τούτου ὑψιπέδου ἔναντι τῆς Σφὰξ ἀναδύεται τὸ σύμπλεγμα τῶν νήσων *Κερκίνα* (ἀρχ. Cercina), μετ' αὐτὰς δὲ ἀνοίγεται ὁ ἡμικυκλικοῦ σχήματος ἀβαθὴς κόλπος τοῦ *Γκάμπες* (*Μικρὰ Σύρτις*). ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ πλημμυρὶς φθάνει μέχρις ὕψους 3 μ. Λόγῳ τῶν ἐκτεταμένων ἀβαθῶν της ἡ Μικρὰ Σύρτις εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν, εἰς πολλὰ δὲ σημεῖα δύναταί τις νὰ προχωρήσῃ ἐντὸς τοῦ ὕδατος μέχρις ἀποστάσεως 10 χλμ. Πρὸς Α. ὁ κόλπος κλείεται ὑπὸ τῆς νήσου τῶν *Λωτοφάγων* (νῦν *Τζέρμπα*), νησιωτικῆς ἐκτάσεως 640 τ. χλμ., κειμένης ἐγγύτατα τῆς ἠπειρωτικῆς παραλίας, μεθ' ἧς σχηματίζει τὸν ἐν εἴδει λιμνοθαλάσσης μικρὸν κόλπον *Μπου-Γκράρα*. Ἀπώτερον αὐτῆς (πρὸς Α.) ἀνοίγονται αἱ λιμνοθάλασσαι *Σέμπκα-ἐλ-Μελὰχ* καὶ *Μπαχιρὲτ-ἐλ-Μπιμπάν*, φθάνουσαι μέχρι τῆς μεθορίου τῆς ἰταλικῆς Τριπολίτιδος.

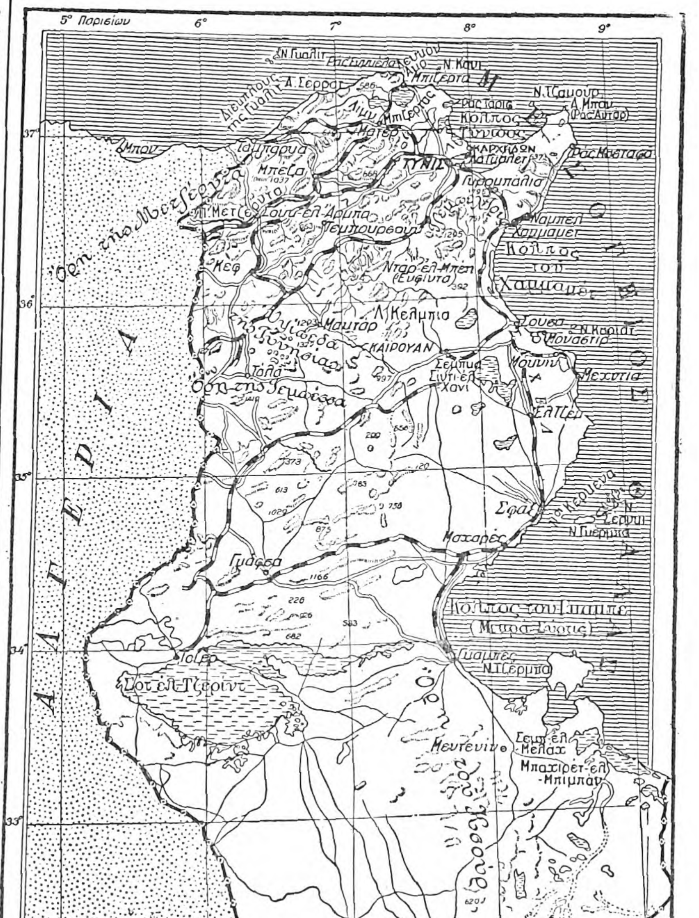

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Ἐκ τῶν τριῶν γεωγραφικῶν περιοχῶν τῆς Τυνησίας, ἡ βορειοτέρα ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν βορείων παραλίων μέχρις ἰδεατῆς γραμμῆς, διηκούσης ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπὸν μέχρι τῆς Κασσερίν, διερχομένης δὲ ἀπὸ τῶν ὀροστοιχιῶν Κεσσέρα καὶ Σάμπι. Καλύπτεται ὑπὸ τῶν ἀνατολικωτάτων προεκτάσεων τοῦ Σαχαρικοῦ Ἄτλαντος, αἵτινες σχηματίζουσι μικρὰς ὀροστοιχίας, ἐχούσας γενικὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ τῶν ΝΔ. πρὸς τὰ ΒΑ. Αἱ ὀροσειραὶ τῆς Τυνησίας εἶναι μετρίου ὕψους, μὴ ὑπερβαίνουσαι τὰ 1600 μ., διαιροῦνται δὲ ὑπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ *Μετζέρντα* εἰς δύο ἀνίσου μεγέθους ὁμάδας. Κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ: *Κρουμιριὲ* (ὑψίστη κορυφὴ *Τζεμπὲλ Γκόρρα* (1.150 μ.), *Ζαγκουὰν* (1.295 μ.), *Τζουκὰρ* (1.171 μ.), *Μπαργκοὺ* (1.380 μ.), *Σέρτζ* (1.375 μ.), *Κεσσέρα* (1.168 μ.), ἀπαρχὴ τοῦ μεγάλου ὑψιπέδου τῆς κεντρῴας Ἀλγερίας, ὅπερ ἐκτείνεται ἐπὶ τῶν περιοχῶν *Οὐλὲντ Ἀοὺν* καὶ *Οὐλὲντ Ἀγιάρ*, ἔχει μέσον ὕψος 800—900 μ. καὶ ὑψίστην κορυφὴν 1.318 μ. (παρὰ τὸ *Κὲφ Γκζαΐ*). Πρὸς Ν. τὸ ὑψίπεδον περιορίζεται ὑπὸ τῶν ὀρέων *Τζεμπὲλ Μπαρμπεροὺ* (1.224 μ.) καὶ *Τζεμπὲλ Μουέλλα*, περαιτέρω δὲ ὑψοῦνται τὰ ὄρη *Οὺμ-Νιελλέλ* (1.305 μ.) καὶ αἱ κορυφαὶ τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς *Ταλα*, εἰς τὸ ΝΑ. ἄκρον τῶν ὁποίων σχηματίζεται τὸ ὄρος *Σάμπι* (1.590 μ.), ὑψίστη τῆς χώρας κορυφή. Πρὸς Δ. τοῦ Σάμπι ὑψοῦται τὸ *Τζεμπὲλ Νουμπα* (1.260 μ.), περίφημον διὰ τὴν πυραμιδοειδῆ κορυφήν του, ἥτις σχηματίζει ὑπέροχον φυσικὸν φρούριον Νοτιοανατολικῶς τῶν ὀρέων τῆς Κεσσέρα καὶ τῆς Ταλα ἄρχεται ἡ κεντρῴα Τυνησία, φθάνουσα πρὸς Α. μέχρι τῶν ἁλμυρῶν λιμνῶν τοῦ *Καϊρουὰν* καὶ τῆς ὄπισθεν αὐτῶν παραλίας τοῦ *Σάχελ*. Εἶναι χώρα στεππώδης, σχηματίζουσα ἐνιαχοῦ μικρὰ ὑψώματα, λοφοσειρὰς καὶ βουνούς. Πρὸς Δ καὶ πρὸς Ν ἡ στέππη αὐτὴ περικλείεται ὑπὸ ὀροσειρῶν, ὑψουμένων μέχρι 1 000 μ. περίπου, ὧν κυριώτεραι αἱ: *Σερρογκια* (1 290 μ), *Τζεμπὲλ Ζιλμα* (700 μ) καὶ αἱ κατὰ μῆκος τῆς βορείου ὄχθης τῶν λιμνῶν ἐκτεινόμεναι ὀροστοιχίαι, αἵτινες φέρονται συνήθως ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *Σερμπ*, σχηματίζουσι δὲ κυριωτέρας κορυφάς: τὸ *Τζεμπὲλ Μπέρντα* (1.050 μ.), τὸ *Ταμφαουΐ*, τὸ *Οὺμ-ἐλ-Ὀγκὲλ* κτλ.

Ἡ σαχαρικὴ ἢ νότιος περιοχὴ τῆς Τυνησίας ἄρχεται κατ' ἄλλους μὲν γεωγράφους ἀπὸ τῶν πρὸς Ν. τῶν ὀρέων Σέρμπ μεγάλων λιμνῶν, αἵτινες εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σότ*, κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ τῆς πρὸς Ν. τῶν σὸτ ὀροσειρᾶς *Γεμπαγκα* ἢ *Μπαχίρ*. Τὰ σὸτ ἀποτελοῦσιν εὐρεῖαν λιμναίαν λεκάνην, ἐκτεινομένην ἀπὸ τῶν συνόρων τῆς Ἀλγερίας μέχρι τῆς θαλάσσης (ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ λωρίδος ξηρᾶς, πλάτους 20 περίπου χλμ.), διακρινομένην δὲ εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν ἀνατολικὸν καλεῖται *Σὸτ-ἐλ-Ρετζέτζ*, τὸ δὲ δυτικόν, τὸ καὶ μεγαλύτερον, *Σὸτ-ἐλ-Τζερίντ*. Ἔχουσιν ἐν τῷ συνόλῳ των μῆκος 200 χλμ. καὶ μέγιστον πλάτος 75, στάθμην δὲ τῶν ὑδάτων ὑψηλοτέραν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης κατὰ 15—20 μ. Ἡ τυνησιακὴ Σαχάρα διακρίνεται εἰς δύο διακεκριμένας περιοχάς. ὧν ἡ μὲν ἀνατολικὴ περιλαμβάνει τὰ ὑψίπεδα *Ματμάτα* καὶ *Οὐργκάμα*, σχηματιζόμενα ὑπὸ τῶν ὀρέων τοῦ *Κσούρ*, ἡ δὲ δυτικὴ εὐρεῖαν πεδινὴν ἔκτασιν, κεκλιμένην πρὸς τὴν πλευρὰν τῶν σότ. Τὸ ὑψίπεδον τῆς Ματμάτα, μέσου ὕψους 600 μ. περίπου, κατοικεῖται ὑπὸ Τρωγλοδυτῶν, οἵτινες ἔχουσι τὰς κατοικίας αὐτῶν λελαξευμένας ἐπὶ τῶν βράχων. Τὰ πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς Σαχάρας σύνορα τῆς Τυνησίας εἶναι ἐντελῶς συμβατικά.

Ὑδρογραφία. Ἐκ τῶν τριῶν γεωγραφικῶν περιοχῶν τῆς Τυνησίας, ἡ μόνη, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουσι συνεχῶς ῥέοντες ποταμοί, εἶναι ἡ βόρειος. Ἐν τῷ κεντρικῷ στεππώδει τμήματι οἱ ποταμοὶ εἶναι χειμαρρώδεις, εἰς δὲ τὴν ἔρημον τὸ ὕδωρ ἀνευρίσκεται μόνον εἰς ὑπογείους πηγάς. Αἱ βροχαὶ πίπτουσι κανονικῶς κατὰ μῆκος τῶν βορείων ἀκτῶν,

Digitized by Google

καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Κρουμερίας, ὅπου τὰ ὕδατα φθάνουσι τὰ 1754 χιλιοστόμετρα ἐτησίως, ἐλαττοῦνται μεσογειότερον (ἐτησία πτῶσις ὑδάτων 500—650 χιλιοστ.), σπανίζουσιν ἐν τῇ μέσῃ Τύνιδι (250—450 χιλιοστ. ἐν Σφάξ, Καϊρουάν, Σούσοις κλπ.) καὶ καθίστανται ἔτι σπανιώτεραι ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Κυριώτερος ποταμὸς τοῦ βορείου τμήματος τῆς χώρας εἶναι ὁ *Μετζέρντα* (ἀρχ. Bagralas), πηγάζων ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀλγερίας· καὶ ἐκβάλλων ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Τύνιδος. Ἔχει εὐφορωτάτην εὐρεῖαν κοιλάδα, συγκεντροῖ δὲ τὸ πλεῖστον τῶν ὑδάτων τῆς ὀρεινῆς Τυνησίας, μὲ κυριωτέρους παραποτάμους τούς: *Οὐὲντ Μελλέγκ, Οὐὲντ Τέσσα* καὶ *Σίλιαν*. Σημαντικὸς ἐξ ἄλλου ποταμὸς τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς εἶναι ὁ *Μελιὰν* ἢ *Μιλιάν*, ἐκβάλλων ἐπίσης εἰς τὸν κόλπον τῆς Τύνιδος. Εἰς τὴν κεντρῴαν Τυνησίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῶν ὀλίγων βροχῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς διαπερατότητος τοῦ ἐδάφους, δὲν ὑπάρχουσι διαρκεῖς ῥοαὶ ὑδάτων. Κυριωτέρα ὑδατίνη λεκάνη τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ τοῦ *Οὐὲντ Ζερούντ*, διασχίζοντος κατὰ τὸν κάτω ῥοῦν αὐτοῦ τὴν πεδιάδα τοῦ Καϊρουάν, τὴν ὁποίαν κατακαλύπτει κατὰ τὴν περίοδον τῶν πλημμυρῶν. Ὁ Οὐὲντ Ζερούντ δὲν φθάνει μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην *Κελμπία*, ἥτις κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον καλύπτει ἐμβαδὸν 13 000 ἑκταρίων καὶ ἔχει βάθος 3,5 μ., ἐκχυλίζει δὲ μόνον κατὰ περιόδους 10 ἢ 15 ἐτῶν, ἐκχύνουσα τὰ πλεονάζοντα ὕδατά της εἰς τὴν θάλασσαν διὰ στομίου καλουμένου *Οὐὲντ Μενφές*. Νοτιώτερον τῆς Κελμπία σχηματίζεται ἑτέρα ἀβαθὴς λίμνη, ἡ *Σίντι-ἐλ-Χάνι*, ἐκτάσεως 500 τ. χλμ. Τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν ποταμίων τῆς Κεντρῴας Τυνησίας δὲν φθάνουσι μέχρι τῆς θαλάσσης, διασκορπιζομένων τῶν ὑδάτων αὐτῶν εἰς τὰς βαθυτέρας λεκάνας τῆς στέππης. Ἐκ τῶν σαχαρικῶν ποταμῶν κυριώτερος εἶναι ὁ *Οὐὲντ Μελάχ*, ἐρχόμενος ἐκ τῆς Ἀλγερίας καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ *Σὸτ-ἐλ-Τζερίντ*.

Κλίμα. Ἐν Τυνησίᾳ διακρίνονται τέσσαρες κλιματολογικαὶ ζῶναι, αἱ ἑξῆς: α') ἡ παραθαλασσία, ὅπου ἡ θερμὴ ἐποχὴ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου (μέση ἐτησία θερμοκρασία +18°K., ἀνωτάτη ἐν Γκαμπὲς +48°,5, κατωτάτη ἐν Τύνιδι 0°,5)· β') ἡ ὀρεινὴ (μέση θερμοκρασία +15°, ἀνωτάτη ἐν Κὲφ +44°, κατωτάτη —6°,9)· γ') ἡ τῶν στεππῶν (μέση θερμοκρασία +19°)· καὶ δ') ἡ τῆς ἐρήμου (μέση θερμοκρασία +21°, ἀνωτάτη +49, κατωτάτη —4°). Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι εἶναι ὁ ἀπὸ Ν (καλούμενος *Λεμπεὶς*) καὶ ὁ ἀπὸ ΝΑ (*Γκέμπλι*), ἀμφότεροι εἰς ἄκρον θερμοὶ καὶ ἀποπνικτικοί. Ἐξ ἄλλου, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως Τύνιδος πνέουσι κατὰ μὲν τὸ θέρος βορειοανατολικοί, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἐποχὰς βορειοδυτικοί, ἀσκοῦντες, λόγῳ τῆς δροσερότητός των, εὐεργετικὴν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπίδρασιν.

Χλωρὶς καὶ πανίς. Ἐκ τῶν δασικῶν φυτῶν τῆς Τυνησίας συνηθέστερα εἶναι διάφορα εἴδη δρυῶν, ἡ πεύκη τοῦ Χαλεπίου, ἡ ἄρκευθος καὶ ἡ κόμαρος, ἐπίσης δὲ ἡ κερωνεία καὶ ἡ ἀγριελαία, αἵτινες φύονται εἰς τὰς παρυφὰς τῶν πεδιάδων. Ἐκ τῶν θάμνων συνήθεις εἶναι οἱ ἀκανθοφόροι (ἰδίᾳ εἰς τὰς στέππας), ἀπαντῶσι δ' ὡσαύτως ἡ δάφνη, ἡ ἀγρία πιστάκη, ἡ κράταιγος, ἡ ζίζυφος κλπ. Ἀπὸ ὕψους 300 μ. μέχρις 700 ὑπὲρ τὴν θάλασσαν φύεται τὸ ἄλφα. Ἐκ τῶν μεγάλων σαρκοφάγων ὁ λέων δὲν ἀπαντᾷ πλέον σήμερον, σπανίζει δὲ καὶ ὁ πάνθηρ· ἀφθονοῦσιν ὅμως αἱ ὕαιναι, αἱ ἀλώπεκες, οἱ θῶες, αἱ ἐνυδρίδες εἰς τὰς παραλιμνίους περιοχάς, ἡ μαγκούστα, ἓν εἶδος ἀγρίας γαλῆς κλπ. Ἀνὰ τὰς στέππας καὶ τὴν ἔρημον ἀπαντῶσι διάφορα τρωκτικά, ἰδίᾳ δὲ ὁ αἰγυπτιακὸς λαγωός. Μεγάλα θηλαστικὰ εἶναι ὁ βούβαλος, ἡ ἔλαφος, ὁ ἀγριόχοιρος καὶ ἡ δορκάς, ἐκ δὲ τῶν ὄφεων συνηθέστεροι εἶναι ἡ νάγια καὶ διάφορα εἴδη ἰοβόλων ἐχιδνῶν.

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ *Τυνησία* εἶναι κυρίως χώρα γεωργική, ἔχει δ' ὡσαύτως προηγμένην σπογγαλιείαν καὶ πλούσια μεταλλεῖα.

Γεωργία. Κυριώτεραι καλλιέργειαι τῆς Τυνησίας εἶναι αἱ τῶν δημητριακῶν, τῆς ἐλαίας, τῶν φοινίκων, τῶν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ τῆς ἀμπέλου. Αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις ἀνέρχονται εἰς 2.859 000 ἑκτάρια, ὧν τὰ 1.371.000 καταλαμβάνουσι τὰ σιτηρά, κατανεμόμενα κατ' εἶδος ὡς ἑξῆς: μαλακὸς σῖτος 540 000 ἑκτάρια, ἐτησία παραγωγὴ 1.800 000 στατῆρες· κριθὴ 450 000 ἑκτάρια, 1.500 000 στατῆρες· σκληρὸς σῖτος 51.000 ἑκτάρια, 400.000 στατῆρες· βρώμη 54.000 ἑκτάρια, 395 000 στατῆρες· ἀραβόσιτος καὶ σόργον 17.000 ἑκτάρια, 58.000 στατῆρες. Οἱ ἐλαιῶνες ἀριθμοῦσι 15 000 000 ἐλαιόδενδρα, ἅτινα ἀποδίδουσιν ἐτησίως 300 000 στατῆρας ἐλαίου κατὰ μέσον ὅρον. Κυριώτεραι ἐλαιοπαραγωγοὶ περιοχαὶ εἶναι τοῦ ἀκρωτηρίου Μπόν, τοῦ Σφὰξ καὶ τῶν Σούσων. Τὰ τυνησιακὰ ἔλαια, λόγῳ τῆς καλῆς κατεργασίας των, ἀπέκτησαν κατὰ τὰ τελευταῖα μετὰ τὸν Πάγκόσμιον πόλεμον ἔτη μεγάλην φήμην. Οἱ ἀμπελῶνες, καταλαμβάνοντες πλείονα τῶν 20.000 ἑκταρίων, ἀποδίδουσιν ἐτησίως 700 000 στατῆρας οἴνου. Ἡ μεγαλυτέρα ποσότης οἴνου παράγεται ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Γκρομπάλια καὶ ἐν Σοὺκ-ἐλ-Ἄρμπα. Τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, καὶ ἰδίᾳ τὰ ἑσπεριδοειδῆ, εἶναι πολυάριθμα, μόνοι δὲ οἱ πορτοκαλεῶνες ἀριθμοῦσιν 68 000 δένδρα. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ ὀπωρῶν ποικίλλει ἑκάστοτε, ἀναλόγως τῆς καλῆς ἢ κακῆς συγκομιδῆς, μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε, ἐνῷ τῷ 1917 παρήχθησαν 150 000 μόνον στατήρων, τῷ 1920 ἀνῆλθον εἰς 450 000. Οἱ ὀπωρόκηποι ἀφθονοῦσι κυρίως ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ ἀκρωτηρίου Μπὸν καὶ εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως Τύνιδος. Τὰ εἰς τὰς ὀάσεις φυόμενα φοινικόδενδρα ὑπολογίζονται εἰς 1.200 000. Τέλος, τὸ φυτὸν ἄλφα ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυριωτέρων γεωργικῶν προϊόντων τῆς χώρας, φυόμενον ἐν τῇ κεντρικῇ Τυνησίᾳ ἐπὶ ἐπιφανείας 1.500.000 ἑκταρίων. Ποσὸν 500 000 στατήρων ἄλφα, ἀξίας 4 000 000 φράγκων, ἐξάγεται ἐτησίως εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάρτου. Τὰ δάση καλύπτουσιν ἐπιφάνειαν 1 000 000 ἑκταρίων, μὲ κυριώτερον δένδρον δρῦν τὴν φελλοφόρον, ἀποδίδουσαν ἐτησίως 35 000 στατῆρας φελλοῦ.

Κτηνοτροφία. Τὰ ἐν Τυνησίᾳ ἐκτρεφόμενα ἐξημερωμένα ζῷα εἶναι: 72 000 ἵπποι, 31.500 ἡμίονοι, 120 000 κάμηλοι, 2.000 000 πρόβατα, 1.000 000 αἶγες, 390 000 βοοειδῆ, 14 000 χοῖροι καὶ 123.000 ὄνοι. Τὸ ἔριον χρησιμοποιεῖται ἐπιτοπίως εἰς τὰς ἰθαγενεῖς βιομηχανίας ταπήτων καὶ ἐνδυμάτων, ἐπίσης δὲ καὶ αἱ δοραί, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν παρασκευὴν μαροκινῶν δερμάτων.

Προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους. Ἡ Τυνησία κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου ἐν τῇ παραγωγῇ φωσφάτου, ἐξάγουσα ἐτησίως 2 500 000 τόννων, ἐπὶ παγκοσμίου συνόλου 8.000 000 τόννων. Τὰ κοιτάσματα τοῦ προϊόντος τούτου εἶναι συγκεντρωμένα ἰδίᾳ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Γκάφσα (ΒΔ. τῶν σότ.) καὶ βορείως τῆς Τάλα, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ γίνεται διὰ τῶν λιμένων τοῦ Σφάξ, τῆς Τύνιδος καὶ τῶν Σούσων. Κυριώτερα μεταλλεύματα εἶναι τοῦ μολύβδου (40 000 τόννοι ἐτησίως) καὶ τοῦ ψευδαργύρου (20 000 τόν.), ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ μαγγανίου, ὡς καὶ ὀρυχεῖα λιγνίτου ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπόν. Τὰς ἁλυκὰς ἐκμεταλλεύεται ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ κράτος, διαθέτον τὸ προϊὸν διὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διάφοροι ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἐξάγουσι τὸ παραγόμενον ἅλας, ἀνερχόμενον εἰς 300.000 τόννων ἐτησίως.

Ἁλιεία καὶ βιομηχανία. Ἡ ἁλιεία τῆς Τυνησίας ἀπασχολεῖ 5 000 ἁλιεῖς κοραλλίων καὶ σπόγγων, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ ὑπερέβη τῷ 1922 τοὺς 2.000 στατῆρας. Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν αἱ βυρσοδεψεῖαι (συγκεντρωμέναι κυρίως ἐν Καϊρουάν), ἡ κατεργασία τοῦ ἐρίου, ἡ ἐξαγωγὴ αἰθερίων ἀρωματικῶν ἐλαίων ἐξ ἀνθέων πορτοκαλέας, ἰάσμου, γερανίου, ῥόδων κλπ., καὶ τέλος αἱ ταπητουργικαὶ (συγκεντρωμέναι ἐν Καϊρουὰν καὶ ἀπασχολοῦσαι 400 οἰκογενείας, αἵτινες διαθέτουσι περὶ τοὺς 1 000 ἱστούς).

Συγκοινωνίαι. Αἱ χερσαῖαι συγκοινωνίαι τῆς χώρας ἐξυπηρετοῦνται ὑπὸ ἁμαξιτῶν ὁδῶν μήκους 5 180 χλμ. καὶ ὑπὸ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μήκους (1931) 2.052 χλμ., εὑρίσκονται δὲ ἐν σχεδίῳ καὶ ὑπὸ κατασκευὴν 2 400 χλμ. νέων σιδηροτροχιῶν. Ἐλειτούργουν ἐπίσης (1931) 543 ταχυδρομικὰ γραφεῖα καὶ 280 τηλεγραφικά, καὶ ἦσαν ἐν ἐκμεταλλεύσει 11 067 χλμ. τηλεγραφικῶν συρμάτων, 18 770 χλμ. τηλεφωνικῶν (13 000 τηλέφωνα) καὶ 3 παράκτιοι ῥαδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοί. Αἱ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται μέσῳ τῶν τεσσάρων κυριωτέρων λιμένων τῆς χώρας, τῆς *Μπιζέρτας* (ἐτησία ναυτιλιακὴ κίνησις 250 000 τόνοι), τῆς *Τύνιδος* (1.700 000 τόννοι), τοῦ *Σφὰξ* (1 300.000 τόννοι) καὶ τῶν *Σούσων* (390 000 τόννοι).

Ἐμπόριον. Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς Τυνησίας ἐσημείωσεν ἁλματώδη πρόοδον μετὰ τὸ 1890, ὅτε ἡ μὲν εἰσαγωγὴ ἀνήρχετο εἰς 48.000,000 φράγκων, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ εἰς 51 000.000. Τῷ 1910 οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶχον διπλασιασθῆ, τῷ δὲ 1925 αἱ μὲν εἰσαγωγαὶ ἔφθασαν τὸ δισεκατομμύριον, αἱ δὲ ἐξαγωγαὶ τὰ 850 ἑκατομμύρια. Εἰδικώτερον τὴν νεωτέραν κίνησιν τῆς περιόδου 1927—1931 δίδει ὁ κατωτέρω πίναξ, εἰς χιλιάδας φράγκων:

	1927	1928	1929	1930	1931
Εἰσαγωγὴ	1.771.629	1.680 175	1.984.455	2.107 455	1.872.524
Ἐξαγωγὴ	1.026.675	1.233.352	1.408.403	1.127.233	835.872

Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν πελατῶν καὶ τῶν προμηθευτῶν τῆς χώρας κατέχει ἡ Γαλλία, καλύπτουσα τὰ 65 % τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὰ 45 % τῶν ἐξαγωγῶν, ἀκολουθοῦσι δὲ ἡ Ἀλγερία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἀγγλία κλπ., ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῷ κατωτέρῳ πίνακι τοῦ 1930, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται τὰ ποσὰ εἰς χιλιάδας γαλλικῶν φράγκων:

	Εἰσαγωγὴ	*Ἐξαγωγὴ*
Γαλλία	1 136 986	528 803
Ἀλγερία	187 638	87 389
Ἰταλία	85.669	70 648
Ἀγγλία	88 883	56.092
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	59.628	4.919
Βέλγιον	28.657	10.897
Ὀλλανδία	9.304	16 720
Τριπολῖτις	8.895	20.756
Μάλτα	1 988	11.819
Αἴγυπτος	2 967	1.643
Κίνα	32.541	—

Τὰ ἐξαχθέντα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1930) προϊόντα κατανέμονται ἀπὸ ἀπόψεως ἀξίας ὡς ἑξῆς, εἰς χιλιάδας γαλλικῶν φράγκων:

Σιτηρά, ἄλευρα	356.381
Ἔλαιον, ἐλαῖαι	62.036
Μέταλλα	65.577
Ἄλλα ὀρυκτὰ	108 328
Κτηνοτροφικὰ	18.527
Ζῶντα ζῷα	19 167
Ὀπῶραι	20.541
Ἰχθύες	10.142
Χημικὰ προϊόντα	4.814

Τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα εἶναι ὑφάσματα (ἰδίᾳ βαμβακερά), βιομηχανικὰ εἴδη, μηχαναί, ἐργαλεῖα, μετάλλινα εἴδη, ζάκχαρις, γαιάνθρακες κτλ.

Νόμισμα. Τὸ ἰσχῦον ἐν Τυνησίᾳ νόμισμα εἶναι τὸ γαλλικὸν φράγκον, ἐπίσης δὲ μέτρα καὶ σταθμὰ εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ τὰ ἐν Γαλλίᾳ (τοῦ δεκαδικοῦ δηλαδὴ συστήματος).

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] ***Κάτοικοι***. Ἐκ τῶν 2.410 692 κατοίκων τῆς Τυνησίας, 2.159.151 εἶναι ἰθαγενεῖς, 56.242 Ἑβραῖοι καὶ 195 293 Εὐρωπαῖοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἰταλοὶ (91 178) καὶ Γάλλοι (91.427), ὡς καὶ ἀρκετοὶ Μαλτέζοι (4 500 περίπου). Ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, εἶναι ὅμως ἐθνολογικῶς πολυσυνθετώτατος, προελθὼν ἐξ ἐπιμειξίας τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Β. Ἀφρικῆς (Λιβύων, Γετούλων, Νουμιδῶν, Καρχηδονίων καὶ τῶν ἀποίκων Λατίνων) μετὰ τῶν νεωτέρων κατακτητῶν (Βανδήλων, Ἀράβων, Μαυριτανῶν τῆς Ἱσπανίας, Τούρκων κλπ.). Ἐπικρατοῦσα σήμερον γλῶσσα εἶναι ἡ ἀραβική, εἰς πολλὰς ὅμως φυλὰς ὁμιλεῖται καὶ ἡ βερβερική. Γενικῶς ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας, τοὺς κυρίως *Ἄραβας*, οἵτινες εἶναι κατὰ μέγα μέρος νομάδες ἢ ἡμινομάδες, καὶ τοὺς *Βερβέρους*, οἰκοῦντας εἰς μονίμους οἰκισμούς. Ὁ βερβερικὸς τύπος ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ ὑψίπεδα τῆς Ματμάτα, οἱ ἐκπρόσωποι δ' αὐτοῦ ἔχουσιν ἰσχυρὸν μυϊκὸν σύστημα, πρόσωπον εὐρὺ καὶ κόμην συχνὰ ξανθὴν ἢ πυρράν. Οἱ Ἄραβες, ἀπαντῶντες ἀναμέμεικτοι εἰς Οὐλὲντ Γιακοὺμπ καὶ Νεφζάουα, εἶναι ὑψηλόσωμοι, μὲ ἐπίμηκες πρόσωπον, ῥῖνα γρυπὴν καὶ ὀφθαλμοὺς ἀμυγδαλωτούς. Ἐξ αὐτῶν οἱ οἰκοῦντες τὰς ὀάσεις τῶν ἐρήμων, εἰς τὸ νοτιώτατον τμῆμα τῆς χώρας, παρουσιάζουσι μεγάλην συγγένειαν πρὸς τοὺς Νέγρους, λόγῳ τῆς μετ' αὐτῶν ἐπιμειξίας. Οἱ Μαυριτανοὶ τῆς Ἱσπανίας οἰκοῦσι κυρίως τὰς πόλεις, ἀσχολούμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον. Αἱ κυριώτεραι ἰθαγενεῖς φυλαὶ εἶναι: τῶν *Κρουμίρων* (8 000 περίπου, οἰκοῦντες τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς χώρας), τῶν *Ἀμντοὺν* (6 000, οἰκοῦντες πρὸς Ν. τῶν Κρουμίρων), τῶν *Ρέκμπα* καὶ *Οὐσιέιτα* (10 000 ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ Μετζέρντα), τῶν *Τζεντουυπα* (9.000, γείτονες τῶν προηγουμένων), τῶν *Νέφζα* (9.000, γείτονες πρὸς Α. τῶν Κρουμίρων), τῶν *Μογκοντ* (7.000, ἐν τῇ βορείῳ παραλίᾳ), τῶν *Οὐνίφα* (25 000, οἰκοῦντες κατὰ μῆκος τῶν μετὰ τῆς Ἀλγερίας συνόρων), τῶν *Οὐλὲντ-Ἀγιάρ* (18 000) καὶ *Οὐλὲντ-Ἀούν* (7 000, οἵτινες ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου, τῶν *Φρασίσι* 22 000, πρὸς Ν. τῆς περιοχῆς Τάλα), τῶν *Ματζέρ* (20 000, ἀνατολικοὶ γείτονες τῶν προηγουμένων), τῶν *Χαμαμα, Ριὰχ* καὶ *Ζλάς*, οἵτινες οἰκοῦσι τὴν στεππώδη χώραν τῆς κεντρῴας Τυνησίας, τῶν *Μεχέννα*, *Μετελλιτ* (20.000, περὶ τὸ Σφάξ), τῶν *Μεζέννα* πρὸς Ν. τῶν προηγουμένων), τῶν *Ματμάτα* (10 000), οἵτινες ζῶσιν ὡς τρωγλοδύται ἐν τῷ σαχαρικῷ ὑψιπέδῳ) καὶ τῶν *Οὐργκάμμα* (γειτόνων τῶν τρωγλοδυτῶν).

Πολίτευμα. Ἡ Τυνησία ἀποτελεῖ γαλλικὸν προτεκτοράτον, δυνάμει τῆς ἀπὸ τῆς 12 Μαΐου 1881 συνθήκης τοῦ Κάσρ-ἐλ-Σαΐντ, ὡς συνεπληρώθη διὰ τῆς συμβάσεως τῆς 8 Ἰουνίου τοῦ ἑπομένου ἔτους. Τὸν τίτλον τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς χώρας φέρει ὁ «βέης τῆς Τύνιδος», ὅστις εἶναι κληρονομικὸς ἡγεμὼν ψιλῷ ὀνόματι, ἐστερημένος πάσης πολιτικῆς ἐξουσίας. Ὁ κατ' οὐσίαν ἀνώτερος ἄρχων τοῦ προτεκτοράτου εἶναι ὁ Γάλλος ὕπατος ἁρμοστής, ὅστις εἶναι ἐν ταὐτῷ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Τυνησίᾳ στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ ὅλων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, μόνιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς ἀποικίας καὶ διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ βέῃ. Παρ' αὐτῷ λειτουργεῖ «Μέγα συμβούλιον», ἀποτελούμενον ἐκ δύο σωμάτων (ἑνὸς γαλλικοῦ ἐκ 52 μελῶν, ὧν τὰ 22 ἐκλέγονται ὑπὸ διαφόρων ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων καὶ τὰ 30 δι' ἀμέσου γενικῆς ψηφοφορίας, καὶ ἑνὸς ἰθαγενοῦς ἐκ 32 μελῶν, ἐκλεγομένων δι' ἐμμέσου ψηφοφορίας). Τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τοῦ προτεκτοράτου συγκροτοῦσιν οἱ ὑπουργοί, οἱ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι καὶ 3 ἀντιπρόσωποι τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων σωμάτων. Ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς τελεῖ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶναι δὲ περιβεβλημένος μὲ εὐρυτάτας

τορικὴν σχεδὸν ἐξουσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς χώρας.

Διοίκησις. Δημόσια οἰκονομικά. Ἡ τοπικὴ διοίκησις εἶναι ἀνατεθειμένη ἐν Τυνησίᾳ εἰς ἰθαγενεῖς τοπικοὺς ἄρχοντας, καλουμένους *καΐντ*, οἵτινες τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Γάλλων ἐλεγκτῶν. Αἱ μεγάλαι πόλεις εἶναι ὠργανωμέναι εἰς δήμους διοικουμένους ὑπὸ ἀρχόντων ἰθαγενῶν καὶ Εὐρωπαίων. Ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ γαλλικῶν δικαστηρίων, διὰ τοὺς ἰθαγενεῖς ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύῃ τὸ σύστημα τῶν Μουσουλμάνων ἱεροδικαστῶν (καδήδων). Διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν λειτουργοῦσιν 150 περίπου σχολεῖα, διὰ δὲ τὴν μέσην 4 (ἐν Τύνιδι, Μπιζέρτᾳ, Σούσοις καὶ Σφάξ). Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν μία ἀγροτικὴ σχολὴ καὶ ἐν τῇ πόλει τῆς Τύνιδος διάφορα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ προτεκτοράτου ἀνέρχεται εἰς 600 περίπου ἑκατομμύρια φράγκα, εἰσπραττόμενα κυρίως ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ τῶν κρατικῶν μονοπωλίων. Ὁ κατωτέρω πίναξ δίδει ἀναλυτικῶς τὰ μεγάλα κονδύλια τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1931, εἰς φράγκα:

Ἔσοδα		*Δαπάναι*	
Ἄμεσοι φόροι	82 963.000	Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν	238.694.000
Ἔμμεσοι φόροι	275.146.000	Ταχυδρομεῖα, τηλεγραφεῖα	43.304.000
Μονοπώλια καὶ κρατ. καὶ ἐπιχειρήσεις	218.158 000	Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν	65.294.000
Σύνολον	578.267 000	Ὑπουργεῖον Γεωργίας	45.338.000
		Ἐκπαίδευσις	68.859.000
		Στρατός	4.129 000
		Δημόσια ἔργα	99 071 000
		Δικαιοσύνη	11.498.000
		Ἀπρόβλεπτα	2.000
		Σύνολον	578.267.000

Τὸ δημόσιον χρέος τοῦ κράτους ἀνήρχετο τῷ 1931 εἰς 560 ἑκατομμύρια γαλλικὰ φράγκα.

Ὁ στρατὸς τῆς Τυνησίας ἀποτελεῖται ἐκ τῆς τιμητικῆς φρουρᾶς τοῦ βέη (1 τάγμα πεζικοῦ, 1 ἴλη ἱππικοῦ, 3 πυροβολαρχίαι) καὶ ἐκ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς (6 τάγματα ζουάβων, 6 τάγματα ἀκροβολιστῶν, 2 τάγματα ἐλαφροῦ πεζικοῦ, 5 λόχοι Ἀφρικανῶν κυνηγῶν, 2 λόχοι σπαχήδων, 3 μοῖραι πυροβολικοῦ, 3 λόχοι σκαπανέων καὶ 1 μοῖρα πυροβολικοῦ).

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ χώρα, ἣν καταλαμβάνει ἡ σημερινὴ *Τυνησία*, ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μία τῶν κυριωτέρων κοιτίδων τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Φοινίκων, οἵτινες ἀπῴκισαν τὰ παράλιά της ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ἱδρύσαντες αὐτόθι (ἐν τῷ σημερινῷ κόλπῳ τῆς Τύνιδος) τὴν πόλιν *Καρχηδόνα*. Καταστραφείσης τῆς Καρχηδόνος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (τῷ 146 π. Χ.), ἡ περιοχὴ αὐτῆς ἀπετέλεσε κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τὴν ρωμαϊκὴν ἀποικίαν *Ἀφρικήν*, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας ἐγνώρισε μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμήν, ἀποβᾶσα ὁ σιτοβολὼν τῆς Ρώμης. Διῃρέθη τότε εἰς δύο τμήματα, τὴν *Ζευγιτανὴν* (πρὸς Β.) καὶ τὴν *Βυζακηνὴν* (πρὸς Ν.) καὶ ἔσχε κυριωτέρας πόλεις τάς: Zaritus (νῦν *Μπιζερία*), Sicca Veneria (νῦν *Κέφ*), *Ζαμαν*, Hadrumetum (νῦν *Σοῦσα*) κλπ. Οἱ πόλεμοι ὅμως τῶν Γορδιανῶν (238 μ. Χ.), αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Μαυριτανῶν ἐπὶ Βαλερίου, αἱ ἐν Καρχηδόνι ἐκσπάσασαι ἐξεγέρσεις τοῦ 293 καὶ 303—311, καὶ ἄλλαι ἐν συνεχείᾳ ἀνωμαλίαι παρεσκεύασαν τὴν εἰσβολὴν τῶν Βανδήλων, τῶν ὁποίων ἡ κατοχὴ διήρκεσεν ἐπὶ 100 σχεδὸν ἔτη (439—534).

Οἱ Βανδῆλοι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου, ὅστις ἀποκατέστησε τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν ἀποικίαν τῆς Ἀφρικῆς, προσαρτήσας εἰς αὐτὴν καὶ τὴν Μαυριτανίαν. Μετὰ ἕνα αἰῶνα βυζαντινῆς κυριαρχίας ἡ Τυνησία ἤρχισε προσβαλλομένη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες, ἐμφανισθέντες τὸ πρῶτον τῷ 648 ὑπὸ τὸν Ἀμπνταλλάχ, ἐπανῆλθον ἀπὸ τοῦ 662 ὑπὸ τὸν Μωαβίαν καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Μπιζέρτας. Ἔκτοτε, συνεχῶς μαχόμενοι, κατώρθωσαν τῷ 698 νὰ ὁλοκληρώσωσι τὴν κατοχὴν τῆς χώρας διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Καρχηδόνος. Ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα ἡ Τυνησία διῳκήθη ὑπὸ ἐμιρῶν, ἀπὸ τοῦ 800 ὅμως ἱδρύθη αὐτόθι ἡ δυναστεία τῶν Ἀγλαβιτῶν, ἥτις ἐκήρυξε τὴν χώραν ἀνεξάρτητον, ἀναγνωρίζουσα μόνον τὴν ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν χαλιφῶν τῆς Βαγδάτης. Ἡ δυναστεία αὕτη διεξήγαγε συνεχεῖς πολέμους, ἐκ τῶν 11 δὲ ἡγεμονευσάντων μελῶν της τὰ πλεῖστα ἀπέθανον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Τοὺς Ἀγλαβίτας διεδέχθησαν οἱ Φατιμῖται (909), οἵτινες ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ χαλίφου καὶ ἐπεξέτειναν τὸ κράτος των καθ' ὅλην τὴν παραμεσόγειον Ἀφρικήν. Ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας ὑπῆρξεν ὁ Ὀμπεῖντ Ἀλλάχ, ὅστις ἔκτισε τῷ 916 νέαν πρωτεύουσαν, τὴν *Μεχντία*, ἀντὶ τῆς παλαιᾶς τοιαύτης *Καϊρουάν*.

Τῷ 972, μεταφερθείσης τῆς ἕδρας τῶν Φατιμιτῶν εἰς Αἴγυπτον, ἡ διοίκησις τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ἀνετέθη εἰς τὴν βερβερικῆς καταγωγῆς οἰκογένειαν τῶν Ζιρίντ. Ὅτε ὅμως, τῷ 1045, οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους, 200 000 Ἄραβες τῆς Αἰγύπτου ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν καὶ κατώρθωσαν ἐντὸς ἑξαετίας νὰ ἀπωθήσωσι τοὺς Βερβέρους πρὸς τὰ ὄρη καὶ νὰ γίνωσι κύριοι τῶν πλουσιωτέρων τμημάτων τῆς χώρας, ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης Μεχντιά, τὴν ὁποίαν διετήρησαν οἱ Ζιρίντ. Ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης ἀραβικῆς εἰσβολῆς χρονολογεῖται ἡ μέχρι σήμερον ὑφισταμένη ἐθνολογικὴ σύνθεσις τῆς Τύνιδος, δεδομένου ὅτι αἱ πρῶται ἀραβικαὶ κατακτήσεις εἶχον μόνον πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, οὐχὶ δὲ καὶ ἀποικιστικόν. Τῷ 1148 οἱ Νορμανδοὶ τῆς Σικελίας κατέλαβον τὴν Μεχντιά, ἐκδιώξαντες ἐξ αὐτῆς τὸν τελευταῖον Ζιρίντ, ὀνόματι Ἐλ-Χασάν, ὅστις ἐκάλεσε τότε εἰς βοήθειάν του τὸν ἐπιφανῆ Ἀλμοάδην σουλτᾶνον Ἀμπντ-ἐλ-Μουμέν, τῷ δὲ 1160 ὁλόκληρος ἡ *Ἰφρικιὲ* (ἀραβικὸν ὄνομα τῆς Τυνησίας, προελθὸν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἀρχαίου Ἀφρική), συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Μεχντιά, περιῆλθεν ἐκ νέου εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων, προσαρτηθεῖσα εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀλμοαδῶν. Τῷ 1236 ὁ Ἀμποὺ Ζακάνα, υἱὸς τοῦ παλαιοῦ διοικητοῦ τῆς χώρας Ἀμποὺ-Μωχάμμετ-ἐλ-Χάφς, κατώρθωσε νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος καὶ ἀπέβη ἱδρυτὴς νέας τυνησιακῆς δυναστείας, τῆς τῶν Χαφσιδῶν, ἥτις ἦρξε μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Υἱὸς τοῦ Ἀμποὺ Ζακάνα καὶ δεύτερος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας ἦτο ὁ Ἀμπνταλλὰχ-ἐλ-Μοστανσὲρ-Μπιλλάχ, ὅστις κατώρθωσε νὰ καταπολεμήσῃ τὴν σταυροφορίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἁγίου Λουδοβίκου (1270). Ὁ τελευταῖος τῶν Χαφσιδῶν, ὀνόματι Μουλάϊ Χασάν, ἐκδιωχθεὶς ἐκ τῆς χώρας του ὑπὸ τοῦ περιφήμου καταδρομέως Χαϊρεντὶν Βαρβαρόσσα, ὅστις κατέκτησε τὴν Τύνιδα διὰ λογαριασμὸν τοῦ σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέφυγε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Κάρολον Κουῖντον, ζητῶν τὴν συνδρομήν του. Καὶ ἐπανῆλθε μὲν τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον (1535), ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀνετράπη ἐκ νέου ὁριστικῶς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1573 ἡ τουρκικὴ κυριαρχία ἐπεξετάθη ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς χώρας καὶ ἡ διοίκησις αὐτῆς ἀνετέθη εἰς πασᾶν, ἀποστελλόμενον ὑπὸ τῆς Πύλης. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως στρατιωτικὴ ἐπανάστασις μετεβίβασε τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἰς αἱρετὸν ἄρχοντα, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῶν γενιτσάρων τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς καὶ φέροντα τὸν τίτλον *δέης*. Ἡ ἰσχὺς τῶν δέηδων διήρκεσε μέχρι τοῦ 1705, ὅτε ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία περιῆλθεν εἰς τοὺς *βέηδες*, κληρονομικοὺς ἄρχοντας, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἀνατεθειμένη κατ' ἀρχὰς ἡ διοίκησις τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων.

Ὁ τελευταῖος δέης Ἰμπραΐμ (1702—1705) εἶχε κατορθώσει νὰ συγκεντρώσῃ ἐν τῷ προσώπῳ του καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βέη, ὅτε ὅμως μετ' ὀλίγον συνελήφθη οὗτος ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων, ἐξελέγη ἡγεμὼν ὁ δραστήριος Χουσεῒν μπὲν Ἀλῆ, υἱὸς Κρητὸς ἐξωμότου, ὅστις, λαβὼν τὸν τίτλον «βέη», ἀπέβη ὁ ἀρχηγὸς τῆς μέχρι σήμερον ἡγεμονευούσης ἐν Τύνιδι δυναστείας. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τουρκοκρατίας οἱ ἀσφαλεῖς τυνησιακοὶ λιμένες κατέστησαν ὁρμητήρια ἰσχυρῶν πειρατικῶν στόλων, οἵτινες διωργανοῦντο ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν τῶν βέηδων καὶ κατέστησαν ἡ μάστιξ ὁλοκλήρου τῆς Μεσογείου, μέχρι τοῦ 1819, ὅτε αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, διὰ συλλογικῆς διακοινώσεώς των, ἐπέτυχον τὴν κατάργησιν τῆς πειρατείας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ βέης Μωχάμμετ ἐλ-Σάντοκ διὰ τῆς κακῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς του ἐπὶ τοσοῦτον κατεχρέωσε τὴν χώραν, ὥστε ἐξηναγκάσθη νὰ δεχθῇ διεθνῆ οἰκονομικὸν ἔλεγχον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Γαλλία, ἥτις εἶχεν ἤδη καταλάβει τὴν Ἀλγερίαν καὶ ἐποφθαλμία τὴν Τυνησίαν, φυσικὴν αὐτῆς συνέχειαν πρὸς Α., ἐπωφελουμένη τῆς καταλήψεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς κακῆς διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας τοῦ βέη, εἰσέβαλεν, ἀρχομένου τοῦ 1881, εἰς Κρουμιρίαν καὶ τὴν 12 Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπέτυχε τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης, δι' ἧς ἡ Τύνις καθίστατο γαλλικὸν προτεκτορᾶτον. Ἡ γαλλικὴ διοίκησις διεταράχθη ἰδίᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὅτε διάφορα ἰθαγενῆ φῦλα ἐπήνεγκον σημαντικὴν φθορὰν εἰς τοὺς ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς χώρας στρατιωτικοὺς σταθμούς. Ἐπίσης κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη παρετηρήθη ζωηρὰ κίνησις διὰ τὴν ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον μεταρρύθμισιν τοῦ πολιτεύματος, ἥτις ὅμως οὐδεμίαν ἀπήχησιν ἔσχε παρὰ τῇ γαλλικῇ κυβερνήσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gaston Loth*, La Tunisie et l'oeuvre du protectorat Français (1907).— *Rodd-Balek*, La Tunisie après la guerre (1922) Rapport....sur la situation de la Tunisie (ἐτήσια ἔκδοσις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας).

Χ. Δ.

Τυνιάνωφ, *Ἰούριος*. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1892. Ἀνήκει εἰς τὴν νεωτέραν ρωσικὴν φιλολογικὴν σχολήν, σχηματισθεῖσαν περὶ τὸ 1920 καὶ ἐπιδράσασαν μεγάλως ἐπὶ τῶν νεωτέρων ρεαλιστῶν συγγραφέων. Ὁ Τυνιάνωφ ἠσχολήθη μὲ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ παρελθόντος. Εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Κούχλια» ὁ ἥρως του Κουσελυπάρκερ εἶναι εἷς τῶν Δεκεμβριστῶν (ἐπαναστατῶν τοῦ 1825), ποιητὴς καὶ φίλος τοῦ Γκριμπαγιέντωφ, τοῦ Ρυλιέγιεφ καὶ ἰδίως τοῦ Πούσκιν, μεθ' οὗ ὑπῆρξε συμμαθητὴς εἰς τὸ λύκειον τοῦ Τσάρσκογιε-Σέλο. Τὸν ἐπαναστάτην τοῦτον ἀπηθανάτισεν ὁ Τυνιάνωφ περιγράψας τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐλάτρευσεν ὁλόκληρος ἡ Ρωσία. Ἕτερα ἔργα τοῦ Τυνιάνωφ φέρουσι τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα καὶ ἀναπαριστοῦν διαφόρους δραματικὰς περιόδους τῆς ρωσικῆς ἱστορίας.

Θ. Β.

Τύνις, ἢ *Τύνης [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ὀχυρὰ τῆς ἐν Ἀφρικῇ *Ζευγιτανίας*, ἄριστον ἔχουσα λιμένα, εἰς 100 στάδια ΝΔ. τῆς Καρχηδόνος, κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Κατάδα (*Στραβ.* ΙΖ, 834. *Tac.* Hist. 4.55,79). Οὐδὲν ἴχνος διεσώθη τοῦ λιμένος, μεταβληθέντος λόγῳ προσχώσεων εἰς λίμνην. Εἶναι ἡ σύγχρονος πόλις *Τύνις*.

Σ. Ε. Λ.

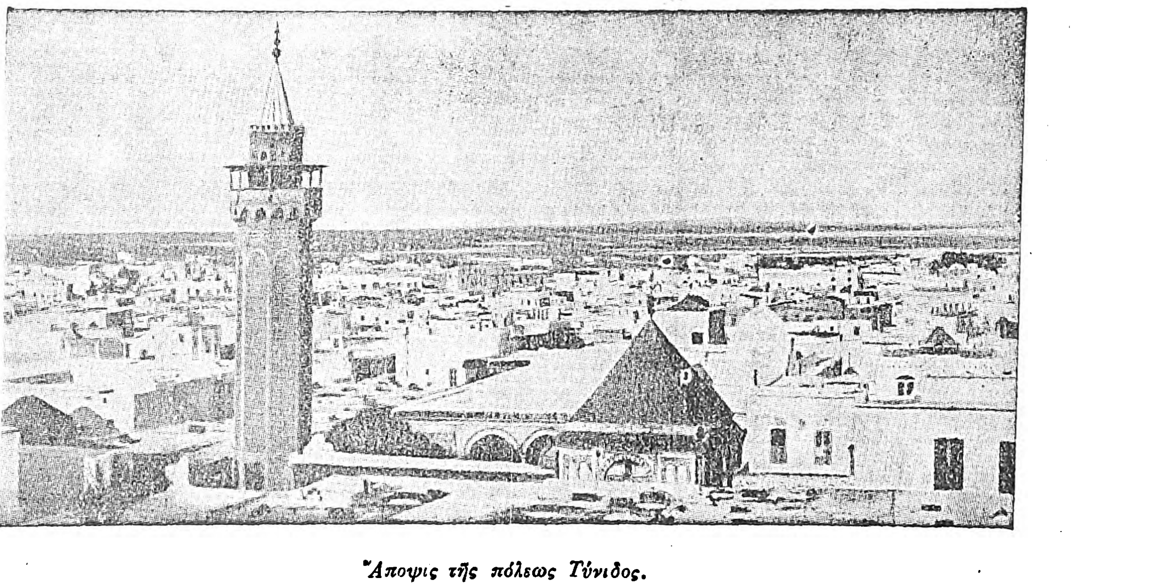

Ἄποψις τῆς πόλεως Τύνιδος.

Τύνις (γαλλ. Tunis, λατιν. Tunes, Thunes, κοιν. *Τούνεζι*) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ γαλλικοῦ προτεκτοράτου τῆς Τύνιδος ἢ Τυνησίας. Κεῖται εἰς 36°48' Β. πλάτους καὶ 10°12' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, ἐπὶ βουνώδους ἰσθμοῦ χωρίζοντος τὰς λιμνοθαλάσσας Σέμπκα Σειζούμι καὶ Μπαχίρα (ἢ λίμνην τῆς Τύνιδος), ἥτις συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς θαλάσσης (κόλπος τῆς Τύνιδος) διὰ τοῦ στενοῦ διαύλου τῆς Λὰ Γκουλέτ. Κάτ. 185 996, ἐξ ὧν 82.729 Μουσουλμᾶνοι, 24 131 Ἑβραῖοι καὶ 79 136 Εὐρωπαῖοι (27 922 Γάλλοι, 44.076 Ἰταλοί, 4.994 Μαλτέζοι καὶ 2.144 διαφόρων ἄλλων ἐθνικοτήτων, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ Ἕλληνες). Μετὰ τῶν προαστίων ὁ πληθυσμὸς τῆς Τύνιδος ἀνέρχεται εἰς 118.000 ἰθαγενεῖς καὶ 86.000 Εὐρωπαίους. Ἡ Τύνις ἀποτελεῖται ἐκ δύο διακεκριμένων τμημάτων, τῆς ἀραβικῆς πόλεως καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ἡ πρώτη εἶναι ἐκτισμένη εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἰσθμοῦ καὶ περὶ τὸ ὕψωμα *Κάσμπα*, προστατεύεται δὲ ἀπὸ βορρᾶ, νότου καὶ δυσμῶν ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους μετὰ πύργων καὶ προμαχώνων. Αἱ ὁδοί της, ἀνερχόμεναι εἰς 1.300, εἶναι στεναὶ καὶ σκολιαί, σχηματίζουσαι ἀληθῆ λαβύρινθον, ἐπιστεγάζονται δὲ πολλαχοῦ διὰ θόλων καὶ στοῶν στηριζομένων ἐπὶ κιόνων τῶν ἐρειπίων τῆς Καρχηδόνος. Πρὸς Β. καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς κυρίως ἀραβικῆς πόλεως, ἥτις καλεῖται *Μεντίνα*, κεῖται τὸ προάστιον *Μπὰμπ-ἐς-Συυῖκα*, οἰκούμενον κυρίως ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, πρὸς Ν. δὲ τὸ *Μπὰμπ-ἐντ-Τζεζίρα*. Ἡ εὐρωπαϊκὴ πόλις ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ἀραβικῶν συνοικιῶν καὶ τῶν ὀχθῶν τῆς

Digitized by Google

λιμνοθαλάσσης τῆς Τύνιδος, λέγεται δὲ κοινῶς *Μαρὶν* ἡ φραγκικὴ συνοικία. Διασχίζεται ἐν τῷ κέντρῳ ὑπὸ εὐρείας λεωφόρου, ἐφ' ἧς ἐγείρεται τὸ μέγαρον τῆς ἁρμοστείας, ἡ χριστιανικὴ μητρόπολις καὶ τὰ κάλλιστα ἐκ τῶν νεωτέρων κτηρίων τῆς πόλεως. Ἡ ἀραβικὴ πόλις παρουσιάζει ἱκανὸν ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως ἐνδιαφέρον, κοσμουμένη ὑπὸ τοῦ πλουσίως διακεκοσμημένου μεγάρου τοῦ βέη (*Νιὰρ-ἐλ-Μπέη*), ἱδρυθέντος τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τοῦ τεμένους τῆς Ἐλαίας (*Τζαμὰ-ἐρ-Ζιτούνα*), ὅπερ ἐκτίσθη τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὑποβαστάζεται δὲ ὑπὸ 150 κιόνων τῶν ἐρειπίων τῆς Καρχηδόνος καὶ χρησιμεύει ὡς ἱερατικὴ σχολή, τοῦ τεμένους *Σιντὶ-μπὲν-Ἀχρούς* μὲ μέγαν ὀκταγωνικοῦ σχήματος μιναρέν, τοῦ ἀνακτόρου *Χαϊρεντίν*, ἐν τῷ ὁποίῳ στεγάζονται τὰ δικαστήρια κλπ. Γραφικωτάτη ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ ἀγορὰ (*σούκ*), ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι παρατεταγμένα πολυάριθμα μικρότατα καταστήματα, ἀποτελοῦντα μικρὰς ὁμάδας, ἀναλόγως τῶν εἰς αὐτὰ πωλουμένων ἐμπορευμάτων (σαγματοπωλεῖα, ἀρωματοπωλεῖα, ραφεῖα, ὁπλοπωλεῖα κλπ.). Ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ λόφου τῆς *Κάσμα* ὑψοῦται ἡ παλαιὰ ἀκρόπολις, χρησιμεύουσα νῦν ὡς στρατών. Ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τὰ στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Κουΐντου εἶχον ἀνεύρει τῷ 1535, 20.000 Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἀπηλευθέρωσαν. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως εἶναι εὐρὺς καὶ ἄριστα διερρυθμισμένος, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ κυρίως λιμένος καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Τύνιδος προλιμένος τῆς *Λὰ Γκουλὲτ* (ἰταλ. Goletta), ἥτις ἀριθμεῖ 9.260 κατοίκους. Ὁ συνδέων τὸν προλιμένα μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιούτου δίαυλος ἔχει μῆκος 8 χλμ., βάθος 6,5 μ. καὶ πλάτος 30. Τὰ καταπλέοντα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς λιμένας πλοῖα ἀνέρχονται ἐτησίως εἰς 3.985, ὁλικῆς χωρητικότητος 3.589.000 τόννων, δι' ὧν μεταφέρονται ἐτησίως ἐμπορεύματα κατὰ μέσον ὅρον 1.700.000 τόννων περίπου καὶ ἐπιβάται 110.000. Κυριώτερα ἐργοστάσια τῆς πόλεως εἶναι: παγοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, καπνεργοστάσια, πλινθοποιεῖα, ἀλευρόμυλοι, μεταξουργεῖα, ἀρωματοποιεῖα. Ἡ Τύνις εἶναι ἀρχαία πόλις ὅσον καὶ ἡ γειτονικὴ Καρχηδών, ἥτις ἀπέχει 15 χλμ ΒΑ. αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κατελήφθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν κατὰ τῆς Ἀφρικῆς στρατευσάντων ἐχθρῶν τῶν Καρχηδονίων, καὶ δὴ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος (146 π. Χ.), ἡ Τύνις, ὡς ἐκ τῆς εὐνοϊκῆς αὐτῆς θέσεως, προήχθη ταχέως, ἔφθασε δὲ εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως. Τῷ 1236 οἱ Χαφσίδαι κατέστησαν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των καὶ ἀπέκρουσαν ἐπιτυχῶς τὸν πολιορκήσαντα τὴν πόλιν Ἅγιον Λουδοβῖκον, βασιλέα τῆς Γαλλίας (1270). Τῷ 1535 κατέλαβε τὴν Τύνιδα ὁ Κάρολος Κουΐντος καὶ τῷ 1572 ὁ δὸν Ζουὰν ὁ Αὐστριακός, ἀμφότεροι ὅμως μόνον ὀλίγους μῆνας διετήρησαν αὐτήν. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους κατελήφθη τῷ 1689 ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων, καὶ τέλος τῷ 1881 ὑπὸ τῶν Γάλλων. Χ. Δ.

—**Τύνις** *[Γεωγρ.]*. Χώρα ἐν Ἀφρικῇ, ἀποτελοῦσα Γαλλικὸν προτεκτορᾶτον (βλ. λ. *Τυνησία*).

Τύννα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Καταονίᾳ τῆς Καππαδοκίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε, 6, 22) 72 μίλια ΒΔ. τῆς Ποδυανδοῦ, ἡ αὐτὴ μὲ τὰ *Τύανα* (βλ. λ.) τοῦ ἰδίου. Α. Θ. Σ.

Τύννεν (Thünnen), *Ἰωάννης-Ἑρρῖκος*. Γερμανὸς οἰκονομολόγος (1783—1850). Ἐσπούδασεν ἐν Γοτίγγῃ καὶ κατόπιν ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ὅρων τῆς τοπικῆς κατανομῆς τῶν γεωργικῶν καλλιεργειῶν περὶ δεδομένην ἀγορὰν καταναλώσεως. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης λαμβανομένη χώρα δὲν ἐπικοινωνεῖ μετ' ἄλλων γεωργικῶν περιφερειῶν, καὶ ὅτι τὴν μοναδικὴν ἀγορὰν καταναλώσεως ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χώρας κειμένη μεγάλη πόλις, καταδεικνύει ὁ Τύννεν ποίαν θέσιν θὰ καταλάβῃ ἕκαστον σύστημα καλλιεργείας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἐξόδων καὶ λοιπῶν συνθηκῶν τῆς μεταφορᾶς τῶν προϊόντων ἐν σχέσει πρὸς τὴν κεντρικὴν ἀγορὰν τῆς καταναλώσεως. Ἡ ὅλη χώρα διαιρεῖται κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην εἰς ἀλλεπαλλήλους περιφερειακὰς ζώνας, ἐν ἑκάστῃ τῶν ὁποίων διενεργοῦνται ἐν ἴσῃ ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀποστάσει ὁμοειδεῖς καλλιέργειαι. Ἡ προκειμένη θεωρία τοῦ Τύννεν ἀποτελεῖ τὴν πρώτην προσπάθειαν ἐρεύνης τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς ἐνεργεῖται ἡ τοπικὴ κατανομὴ τῶν ἑδρῶν τῆς παραγωγῆς (Standorte) ἐν δεδομένῃ χώρᾳ. Ἰδίαν θεωρίαν ἐξέθεσεν ὁ Τύννεν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐργατικὸν μισθόν. Τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τῶν ἐργατῶν ἐξευρίσκει διὰ τοῦ τύπου $\sqrt{a.\,p.}$, ἔνθα τὸ a παριστᾷ τὸ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἐργατῶν σύνολον ἀγαθῶν καὶ p τὴν ἀξίαν ἢ τὸ πλῆθος τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας. Ἔγραψε: «Der isolierte Staatin Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie». Μερικὴν ἐφαρμογὴν τῶν γεωργοοικονομικῶν θεωριῶν του ἐπεδίωξεν ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τοῦ κτήματος Teltow ἐν Μεκλεμβούργῳ. Α. Α. Τ.

Τύννιχος. Ἀρχαῖος ἐκ Χαλκίδος ποιητὴς παιάνων, τῶν μετ' ὀρχηθμοῦ ᾀδομένων πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τῇ ὑπ' αὐτοῦ καταπαύσει λοιμωδῶν νόσων. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως ἐτελειοποιήθη ἐν Κρήτῃ καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς Δελφούς, Σπάρτην καὶ ἀλλαχοῦ. Ε. ΔΙ. Κ.

Τύνταλ, ἢ ***Τίνταλ*** (Tyndale ἢ Tindale), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος θεολόγος μεταρρυθμιστής, γεννηθεὶς μεταξὺ τοῦ 1490 καὶ 1495 καὶ στραγγαλισθεὶς τῷ 1536. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῆς Κανταβρυγίας, ὅπου ἔσχεν ὡς διδάσκαλον τὸν Ἔρασμον. Εὑρισκόμενος εἰς τὴν κομιτείαν τοῦ Γκλῶστερ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διαμαρτυρίας τοῦ Λουθήρου ἐν Βιττεμβέργῃ, προσεχώρησεν ἀμέσως εἰς τὸν προτεσταντισμόν, ἕνεκα δὲ τούτου κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν καὶ ἠναγκάσθη τῷ 1524 νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐγνώρισε τὸν Λούθηρον καὶ συνεδέθη μετ' αὐτοῦ. Κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἀμβοῦργον, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ μετάφρασις αὕτη, ἐκδοθεῖσα τῷ 1525—1526, ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν καὶ διεδόθη εὐρύτατα, παρὰ τὴν σφοδρὰν ἐπίκρισιν τοῦ Θωμᾶ Μώρου, συμβαλοῦσα μεγάλως εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἡ ἀγγλικὴ ὅμως κυβέρνησις εἶχε κηρυχθῆ τότε κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν καὶ εἶχεν ἀπαιτήσει ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν, ὅπου εἶχε καταφύγει ἐν τέλει ὁ Τύνταλ, τὴν ἔκδοσίν του. Προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου του Ἑρρίκου Φίλιπς, συνελήφθη τὸν Μάϊον τοῦ 1535 καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς κρατικὰς ὀλλανδικὰς φυλακὰς τοῦ Βιλβόρντε. Μετὰ ἓν ἔτος μεταφερθεὶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ καταδικασθεὶς ὡς αἱρετικὸς εἰς θάνατον, ἐστραγγαλίσθη καὶ ἐκάη. Τὰ «Ἅπαντα» τοῦ Τύνταλ ἐδημοσιεύθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν τοῦ Φὶρθ καὶ τοῦ Μπάρνες τῷ 1573 καὶ μόνον μετὰ τῶν τοῦ Φὶρθ τῷ 1831. Ἡ καλυτέρα ἐξ ὅλων τῶν ἐκδόσεων τῶν ἔργων του εἶναι ἡ τῆς Ὀξφόρδης εἰς τρεῖς τόμους (1848—1850). Ὁ Τύνταλ μετέφρασε μόνον τὴν Καινὴν Διαθήκην, τὴν Πεντάτευχον (1530) καὶ τὸν Ἰωνᾶν (1531). Ἡ μετάφρασις τῆς Βίβλου, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν ἔτι καὶ νῦν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔχει γίνει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοῦ Τύνταλ, ἥτις, καθιερώσασα διὰ πρώτην φορὰν τὴν κοινὴν γλῶσσαν καὶ ἀπορρίπτουσα πολλοὺς λατινισμούς, τοὺς ὁποίους εἶχον παραδεχθῆ ὁ Οὐΐκλιφ καὶ ὁ Τσῶσερ, παρέμεινεν ἁπλῆ καὶ λαϊκὴ εἰς τὸ λεξιλόγιόν της, παρὰ τοὺς ἀπαραιτήτους νεολογισμούς, οὓς μεταχειρίζεται. Ἡ μετάφρασις αὕτη τοῦ Τύνταλ, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μεταρρυθμιστῶν, εἶχε καταστῆ ἡ μόνη ἐπίσημος, ἡ δὲ χρῆσις αὐτῆς εἰς τὰς λειτουργίας εἶχεν ἐπιβληθῆ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος. Μ. Δ. Β.

—**Τύνταλ** (Tyndall), ***Ἰωάννης***. Διαπρεπὴς Ἄγγλος φυσικὸς ἐξ Ἰρλανδίας (1820—1893). Τῷ 1847 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ κολλεγίῳ Κουήνσγουντ τοῦ Χάμψερ καὶ ἀπὸ τοῦ 1853 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἐν τῷ βασιλικῷ ἰνστιτούτῳ τοῦ Λονδίνου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδαξεν ἐπὶ 34 ἔτη. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆγε κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς μικροῦ ἐργαστηρίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπὶ τοῦ παγῶνος Ἄλετοχ καὶ εἰς ὕψος 2.500 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1852 μέλος τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ περιφήμου «X Club», ἐννεαμελοῦς μυστικῆς ἑταιρείας ἐπιστημόνων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξεπροσωποῦντο ἅπασαι αἱ ἐπιστῆμαι. Ὁ Τύνταλ ἀπέλαυσε ζῶν παγκοσμίου φήμης, ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ἱκανότητά του πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του ἐκτιμῶνται ἰδιαιτέρως διάφοροι παρατηρήσεις: ἐπὶ τοῦ διαμαγνητισμοῦ, ὃν πρῶτος ἐξήγησε κατὰ τρόπον εὐλογοφανῆ, ἐπὶ τῶν ἠλεκτροοπτικῶν ἰδιοτήτων τῶν κρυστάλλων καὶ ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν παγετώνων. Ἀφ' ἑτέρου αἱ βακτηριολογικαὶ μελέται του, αἵτινες προεκάλεσαν τότε τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν, εἶναι ἁπλῆ ἐπιβεβαίωσις τῶν γνωμῶν τοῦ Παστὲρ καὶ τοῦ Λίστερ. Κυριώτερον ἔργον του θεωρεῖται τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Head, a mode of motion» (1863), ἐν τῷ ὁποίῳ μετὰ πρωτοφανοῦς σαφηνείας ἐκθέτει τὴν τόσον νέαν τότε μηχανικὴν θεωρίαν τῆς θερμότητος. Ἐπίσης ἔγραψε «The Glaciers of the Alps» (1860), «The Sound» (1867), «The light» (1869), «Lectures on electricity» (1871), διαφόρους φυσικὰς καὶ γεωλογικὰς μελέτας ἐν τῷ «Philosophical Transactions» καὶ τῷ «Philosophical Magazine» καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιομνημόνευτος εἶναι ὁ λόγος του ὁ ἐκφωνηθεὶς τῷ 1874 ἐν Μπελφάστ, κατὰ τὸ συνέδριον τῆς Βρεττανικῆς Ἑταιρείας, ἧς ἦτο πρόεδρος. Ἀποτελεῖ κριτικὴν ἱστορίαν τοῦ ὑλισμοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἐν αὐτῷ δὲ ὁ Τύνταλ ἀναφαίνεται καὶ ἀξιόλογος φιλοσοφικὴ διάνοια. Χ. Δ.

τυνταλισμός (ὁ). Τρόπος ἀποστειρώσεως, ἐφαρμοσθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Τύνταλ καὶ συνιστάμενος εἰς τὴν ἐπὶ τριήμερον καὶ ἡμίσειαν ὥραν καθ' ἑκάστην θέρμανσιν ἐν ἀτμοκλιβάνῳ ἢ ὑδατολούτρῳ τῶν οὐσιῶν τῶν καταστρεφομένων ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς θερμότητος. Διὰ τῆς ἀποστειρώσεως ταύτης, ἥτις ὀνομάζεται καὶ *διακεκομμένη ἀποστείρωσις* καὶ ἥτις ἐφαρμόζεται ἰδίᾳ εἰς τὰ εὐαίσθητα θρεπτικὰ ὑποστρώματα τὰ χρησιμεύοντα πρὸς καλλιέργειαν τῶν μικροβίων, κατορθοῦται τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν νὰ καταστραφῇ ἡ βλαστικὴ μορφὴ τῶν μικροβίων, τὴν δευτέραν τὰ μικρόβια, ἅτινα ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν εἰκοσιτετράωρον ἐκ τῶν σπόρων, καὶ τὴν τρίτην τὰ μικρόβια, ἅτινα παρήχθησαν ἐκ τῶν ἀπομεινάντων σπόρων. Ἡ θερμοκρασία, εἰς ἣν ὑποβάλλονται αἱ πρὸς τυνταλισμὸν οὐσίαι, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν εὐαισθησίαν τῶν οὐσιῶν. Ἐὰν αἱ οὐσίαι δὲν ἀνέχωνται θερμοκρασίαν μεγαλυτέραν τῶν 58 βαθμῶν, ἡ ἀποστείρωσις ἐπαναλαμβάνεται ἐπὶ 6 συνεχεῖς ἡμέρας. Τὰ οὕτως ἀποστειρωθέντα ὑποστρώματα δὲν χρησιμοποιοῦνται, ἐὰν δὲν ἐκτεθῶσι προηγουμένως ἐπὶ 24-48 ὥρας ἐν ἐπωαστικῷ κλιβάνῳ 37° καὶ ἐὰν δὲν ἐλεγχθῇ οὕτως ἡ τελεία αὐτῶν ἀποστείρωσις. Ν. Α. Μ.

Τυντενοὶ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἄγνωστος τῆς Μακεδονίας, πιθανῶς παρὰ τὰς Ἴχνας τῆς Βοττιαίας. Ταύτης σῴζονται ἀργυροῖ στατῆρες τοῦ ἔτους 480 π. Χ. μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΥΝΤΕΝΟΙ, παριστῶντες ἄνδρα συγκρατοῦντα ἀνορθούμενον ἵππον. Α. Θ. Σ.

τυπάζω· κατασκευάζω, σχηματίζω τύπους, καλούπια πρὸς χύσιν ρευστοῦ μετάλλου ἢ πρὸς κατασκευὴν πλίνθων· || εἰσάγω εἰς τοὺς τύπους, *καλουπιάζω*.

Τυπαῖον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χαμηλὸν ἀλλ' ἀπότομον ὄρος κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ καὶ ἀντικρὺ τῆς Πίσης, ἐν τῇ Τριφυλίᾳ. Κατά τινα ἀρχαῖον, ἀλλὰ μὴ ἐφαρμοσθέντα, θεσμόν, ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ κρημνίζωνται πρὸς τιμωρίαν αἱ γυναῖκες αἱ τολμήσασαι νὰ παραστῶσι κρυφίως ἢ φανερῶς εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἀπηγορευμένον. Ι. Σ. Σ.

Τυπαλδᾶτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χαυδάτων τῆς ἐπαρχίας Πάλης τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 138.

Τυπάλδος. Ἐπίθετον εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Κεφαλληνίας, καταγομένης ἐκ παλαιᾶς οἰκογενείας τῆς Ρώμης, ἥτις εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, προερχομένη ἐκ Γερμανίας. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται εἰς παλαιὰ ἔγγραφα τῆς Ρώμης ὑπὸ διαφόρους τύπους: Theobald, Teobaldi, Tebaldi, Tibaldi, ἐξελιχθὲν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς *Τυπάλδος*. Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα οἱ Tebaldi τῆς Ρώμης κατεῖχον πολλὰ φέουδα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ καστέλλια τοῦ Ριάνο. Βραδύτερον πολλὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης διεκρίθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Μεταξὺ τούτων εἶναι ὁ Tebaldo Tebaldi, ὁ ὁποῖος τῷ 1411, κατὰ τὸν πόλεμον μεταξὺ τῆς Σιέννης καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Λαδισλάου, ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ νεαπολιτανικοῦ ἱππικοῦ καὶ ἐπωνομάσθη «ὁ ἀνδρεῖος» διὰ τὴν γενναιότητα, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς τὰς μάχας. Τῷ 1404 ὁ κόμης *Κολέλλας Τυπάλδος* ἀπεστάλη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Λαδισλάου μὲ πληρεξουσιότητα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευθείσης τότε ἐκεῖ τάξεως. Φαίνεται ὅτι ὁ Κολέλλας Τυπάλδος ἦτο ὁ ἴδιος μὲ τὸν *Κόλα Τυπάλδον*, ὁ ὁποῖος ἦτο διοικητὴς τῆς περιφερείας τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου ἐν Ρώμῃ τῷ 1392 καὶ υἱὸς τοῦ *Μάρκου Τυπάλδου*, διατελέσαντος ἀνωτέρου ἀξιωματούχου ἐν Ρώμῃ τῷ 1408. Ὁ Κολέλλας Τυπάλδος παραμείνας ἐπὶ πολὺ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐγκατασταθεὶς κατόπιν ἐν τῇ νήσῳ ἐγένετο ὁ γενάρχης τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ οἰκογενείας τῶν Τυπάλδων, ἡ ὁποία ἀπέβη μία τῶν πολυμελεστέρων τῆς νήσου καὶ διῃρέθη ταχέως εἰς πολυαρίθμους κλάδους, ὧν τὰ μέλη κατέλαβον ἀνώτατα πολιτικὰ ἀξιώματα, διεδραμάτισαν σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας καὶ διεκρίθησαν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα. Οἱ Τυπάλδοι ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν εὐγενῶν τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὁπότε ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συμβούλια τῶν εὐγενῶν, περιλαμβανόμενοι ἔκτοτε εἰς ἁπάσας τὰς χρυσᾶς βίβλους. Οἱ κλάδοι, εἰς τοὺς ὁποίους διῃρέθησαν οἱ Τυπάλδοι, εἶναι οἱ ἑξῆς: *Κιάτιοι, Ἰακωβᾶτοι, Πρεϊεντερῆδες, Γασπαραῖοι, Μπαστελᾶτοι, Τζαννᾶτοι, Πουλῖνοι, Κοζάκηδες, Μπαζιότηδες, Ἀλφονσᾶτοι, Κωνσταντακᾶτοι, Φορέστηδες, Χαριτᾶτοι, Βρετταῖοι, Δημητρᾶτοι, Ξυδιᾶ, Σκαφίδα, Μπασσιᾶ, Λασκαρᾶτοι, Μεκουλιᾶροι, Ἀμιᾶτοι, Δρακᾶτοι, Ντοττορᾶτοι, Καπελλέττοι, Ποζέτοι* καὶ *Μπρόντσα*. Πολλὰ τῶν παρεπωνύμων τούτων τῶν διαφόρων κλάδων τῶν Τυπάλδων ἀπέμειναν τὰ κύρια ἢ τὰ μόνα ἐπίθετα (περὶ τῶν διακριθέντων μελῶν τῶν οἰκογενειῶν, ἅτινα φέρουν ὡς ἐπικρατέστερον τὸ ὄνομα τοῦ κλάδου των, βλ. καὶ τὰς οἰκείας λ.). Τὰ διακριθέντα μέλη τῶν ἄλλων κλάδων εἶναι τὰ ἑξῆς:

Digitized by Google

'Αλφονσᾶτοι. Οὗτοι κατάγονται ἐκ τοῦ *'Αλφόν-σου* (1625—1681), τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ *Γεώργιος* εἶχε λάβει ὡς προῖκα τὸ φέουδον τοῦ 'Αριάνο:

—1) *Κωνσταντῖνος* (1764—1829). Οὗτος διετέλεσε μέγας χάτμανος, ἤτοι ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Βλαχίας.

—2) *'Ιωάννης*, γεννηθεὶς τῷ 1760. 'Εσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν 'Ιταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ καὶ ἀπέβη εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἰατρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποκτήσας μεγάλην φήμην καὶ ἰσχῶν μεγάλην ἐπιρροὴν μεταξὺ τῶν 'Οθωμανῶν μεγιστάνων τῆς αὐλῆς τοῦ σουλτάνου Σελήμ. Τῷ 1804 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἐν Βιέννῃ. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μ. Σούτζου ὡς ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, οὗτος προσέλαβεν αὐτὸν ὡς μέγαν ποστέλνικον, ἤτοι ὑπουργὸν τῶν 'Εξωτερικῶν, τῆς ἡγεμονίας καὶ τὸν διώρισε συγχρόνως καϊμακάμην (τίτλος ἰσοδυναμῶν τότε ἐκεῖ πρὸς τὸν τοῦ ἀνθηγεμόνος) τῆς Μικρᾶς Βλαχίας, μὲ ἕδραν τὴν Κραϊόβαν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς 'Επαναστάσεως τοῦ 1821 ἐν Βλαχίᾳ ὑπὸ τοῦ 'Αλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἠναγκάσθη, ὡς συνοήσας αὐτήν, νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ αὐστριακὸν ἔδαφος, ὁπόθεν μετέβη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, ἐν Ληξουρίῳ.

—3) *'Ιωάννης* (1818—1895). 'Εσπούδασε νομικὰ ἐν 'Ιταλίᾳ, ὁπόθεν ἐπανελθὼν ἐνυμφεύθη μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Κώστα Μπότσαρη. Προσληφθεὶς ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Κωλέττη, λέγεται ὅτι συνέταξε τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἀπειλητικὴν διακοίνωσιν τῆς 'Αγγλίας διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ Πατσίφικο. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854 ἐν 'Ηπείρῳ, ὑπῆρξεν ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ στρατηγοῦ Τζαβέλλα καὶ ἔλαβε μετ' αὐτοῦ μέρος εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Πέτας. Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ἐγένετο πρωτοδίκης καὶ πρόεδρος πρωτοδικῶν 'Αθηνῶν. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος παρῃτήθη τῷ 1862 καὶ ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν 'Αργοστολίῳ. Τῷ 1867 ἐπανῆλθεν εἰς τὰς 'Αθήνας καὶ τῷ 1869 διωρίσθη ἀντεισαγγελεὺς τοῦ 'Αρείου Πάγου καὶ τῷ 1872 εἰσαγγελεύς. Βραδύτερον διωρίσθη νομικὸς σύμβουλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ κατόπιν καθηγητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ δικαίου εἰς τὴν σχολὴν τῶν ναυτικῶν Δοκίμων τοῦ Πειραιῶς καὶ τέλος νομικὸς σύμβουλος τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης. Ἦτο μέλος πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἀφῆκε πολλὰ συγγράμματα, νομικὰ καὶ ἱστορικά

—4) *'Ιωάννης* (1851—1908). 'Εσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν καὶ τῷ 1870 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ. Τῷ 1885 διωρίσθη ὑποδιευθυντὴς τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου 'Αθηνῶν καὶ κατόπιν διευθυντὴς τῆς γενικῆς ὑγειονομικῆς ἀποθήκης τοῦ στρατοῦ, καθηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῇ σχολῇ ἐφέδρων ἀξιωματικῶν καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ καὶ ἰδιαίτερος ἰατρὸς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 εἶχε προσκολληθῆ εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ καὶ διηύθυνε τὴν ἰατρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὸν πόλεμον διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τῆς διαγωγῆς τῶν ἀξιωματικῶν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ κατόπιν διευθυντὴς τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου τῆς Κερκύρας. Μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὑπὸ τοῦ τότε διαδόχου Κωνσταντίνου τῆς γενικῆς ἀρχηγίας τοῦ στρατοῦ, ὁ Τυπάλδος προσεκολλήθη εἰς τὸ ἐπιτελεῖόν του ὡς διευθυντὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ. Προαχθεὶς εἰς γενικὸν ἀρχίατρον, διωρίσθη κατόπιν διευθυντὴς τοῦ δευτέρου στρατιωτικοῦ νοσοκομείου 'Αθηνῶν καὶ πρόεδρος τῆς ἀνωτάτης ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ στρατοῦ. Διεκρίνετο διὰ τὴν εὐρεῖαν ἐπιστημονικήν του μόρφωσιν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν καὶ συνεργατῶν τῆς «'Ιατρικῆς ἐφημερίδος τοῦ στρατοῦ» (1890—1897), ἐν ᾗ ἐδημοσίευσε πολλὰς ἐπιστημονικὰς πραγματείας καὶ κλινικὰς παρατηρήσεις, συνέγραψε πραγματείαν περὶ τῆς ἐν ἐκστρατείᾳ ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῷ 1896 ἐξέδωσε τὸ ὀγκῶδες τρίτομον σύγγραμμα «Θεραπευτικὴ τῶν ἐσωτερικῶν νοσημάτων».

—5) *Κωνσταντῖνος*. 'Αξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ καὶ πολιτικός, υἱὸς τοῦ ἀρχιάτρου 'Ιωάννου Τυπάλδου (ὑπ' ἀριθ. 3). 'Εξελέγη πολλάκις βουλευτής, τῷ δὲ 1922 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Στράτου.

Καπελέτοι: —1) *'Ιωάννης, ἢ Τζουάννε* (1805—1868). 'Εσπούδασε νομικὰ ἐν Παδούῃ καὶ Πίζᾳ, ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1826 καὶ κατόπιν ἐν Παρισίοις ὅπου ἐτελειοποιήθη εἰδικῶς εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας. 'Εν Παρισίοις συνεδέθη μετὰ τοῦ 'Ιωάννου Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος, γενόμενος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, διώρισεν αὐτὸν νομάρχην Λακωνίας. Εἰσελθὼν κατόπιν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρεοπαγίτου. Τῷ 1841 ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, συνεπείᾳ διαφωνίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν διὰ τὰ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου ληφθέντα ὑπ' αὐτῆς μέτρα, καὶ ἤρχισε δικηγορῶν ἐν Πάτραις. Μετὰ τὴν ἐκραγεῖσαν τῷ 1848 ἐπανάστασιν ἐν 'Αθήναις, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Ὄθων ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα, προσεφέρθη εἰς τὸν Τυπάλδον θέσις ἀρεοπαγίτου καὶ συγχρόνως καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, ὅπου τῷ 1848 μετέσχε τοῦ κινήματος τῶν χωρικῶν καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς 200 χωρικῶν ἐβάδισε τὴν 14 Σεπτεμβρίου κατὰ τοῦ Ληξουρίου. Συλληφθεὶς ὅμως κατόπιν, κατεδικάσθη εἰς 13 μηνῶν φυλάκισιν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀνεχώρησε δι' 'Αθήνας. Τῷ 1850 ἐξελέγη βουλευτὴς Κεφαλληνίας ἐν τῇ 'Ιονίῳ βουλῇ, ἐν ᾗ διεκρίθη διὰ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὰς φιλελευθέρας ἰδέας του. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν συνεδρίασιν τῆς 'Ιονίου βουλῆς τῆς 30 Νοεμβρίου 1850 κατέθεσε τὴν περίφημον πρότασιν τῆς ἑνώσεως τῶν 'Ιονίων νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν κατέφυγεν εἰς τὰς 'Αθήνας, ὅπου ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, βραδύτερον δὲ μετέβη καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

'Εκλεγεὶς ἐκ νέου βουλευτὴς εἰς τὴν 'Ιόνιον βουλὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1856, μετέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ὑπεστήριξεν ἐκ νέου τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐπαναλαβὼν τὰς ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως προτάσεις του καὶ μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1863. Μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐξελέγη μέλος τῆς ἐν 'Αθήναις συντακτικῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῷ 1864. 'Αποτυχὼν κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1865 ἀνεχώρησεν εἰς 'Αλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἐγκατεστάθη ὡς δικηγόρος, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, διορισθεὶς ἐφέτης, ἐπανῆλθεν εἰς 'Αθήνας, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του.

—2) *Παναγῆς* (1849—1905). 'Αξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ λόγιος. Διετέλεσε ταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου. Μετέφρασεν ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς πολλὰ στρατιωτικὰ συγγράμματα ἐν οἷς: «Ἡ τακτικὴ τῶν τριῶν στρατιῶν» τοῦ συνταγματάρχου Περίνι, «Ὁ βίος τοῦ στρατηγοῦ Βούρβαχη» τοῦ Ντὲ Μπωβουάρ, καθὼς καὶ ὑπερεβδομήκοντα θεατρικὰ ἔργα.

Μπαστιᾶδες (*Μπαστιᾶ*): *'Αθανάσιος ἢ Θᾶνος* (1868—1924). 'Εσπούδασε νομικὰ καὶ ἐξελέγετο βουλευτὴς Κεφαλληνίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ βουλῇ ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1920, διατελέσας καὶ ὑπουργὸς τῆς 'Εθνικῆς Οἰκονομίας.

Ξυδιᾶδες (*Ξυδιᾶς*): —1) *'Αναστάσιος* (1809—1865). 'Εσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων νομομαθῶν, πολιτικῶν καὶ ῥητόρων τῆς 'Ιονίου πολιτείας, ἐκλεγεὶς δὶς βουλευτὴς εἰς τὴν 'Ιόνιον βουλήν. 'Απὸ τοῦ 1849 μέχρι τοῦ 1863 διετέλεσε γενικὸς εἰσαγγελεὺς τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς δικαιοσύνης. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τοῦ ἀστικοῦ, ποινικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ κώδικος καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν φυλακῶν.

—2) *Διονύσιος*, γεννηθεὶς τῷ 1849. 'Εσπούδασεν ἐν Κερκύρᾳ καὶ τῷ 1869 ἐγκατεστάθη ἐν Τεργέστῃ, ὅπου μετ' ὀλίγον ἵδρυσε τὸν ἐμπορικὸν οἶκον «Ξυδιᾶ καὶ Σία», ὁ ὁποῖος ἐγένετο λίαν εὐφήμως γνωστὸς καθ' ἅπασαν τὴν Αὐστρίαν, 'Ιταλίαν καὶ 'Ανατολήν. Διετέλεσε μέλος τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου τῆς Τεργέστης, μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς «Ἑταιρείας γενικῶν ἀσφαλειῶν καὶ τῆς «'Αδριατικῆς ἑταιρείας», πρόεδρος τῆς «Γενικῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας τῆς Τεργέστης», τῆς «Ἑταιρείας ἐμπορίας σακχάρεως καὶ καφὲ» κ.λ. Μ. Δ. Β.

—3) *Μακάριος* (κατὰ κόσμον *Μιχαήλ*). Λόγιος κληρικὸς τοῦ ΙΗ'—ΙΘ' αἰῶνος. 'Εν Ληξουρίῳ γεννηθεὶς τῷ 1745, μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐπί τινα ἔτη μονάσας ἐν τῇ μονῇ τῆς Λαύρας ἀπῆλθεν εἰς Ζάκυνθον τῷ 1770, ἔνθα ἐφημέρευε. Προσληφθεὶς τῷ 1797 ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τοῦ 'Αμστελοδάμου ὡς ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος, διέμενεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, κατὰ τὸ γῆρας δ' αὐτοῦ, ἐπανερχόμενος εἰς Κεφαλληνίαν, ἐπνίγη κατὰ τὸν πλοῦν. Φίλος τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Κ. Οἰκονόμου, ἐποίησε πολλὰ ἡρωϊκὰ ᾄσματα κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ὡς καὶ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια εἰς ἅγιον Μακάριον καὶ ἅγιον Νικόλαον, πλήρη δὲ ἀκολουθίαν εἰς τὸν ἅγιον Παντελεήμονα. Ε. Γ. Π.

—4) *Νικόλαος* (1828—1905). 'Εσπούδασε ζωγραφικὴν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Καλῶν τεχνῶν τῆς Βενετίας, ὅπου ἔσχεν ὡς διδάσκαλον τὸν ζωγράφον Λιπαρίνι. Εἰργάσθη ἐν Βενετίᾳ, Φλωρεντίᾳ καὶ Ρώμῃ καὶ ἐξέθεσε μετ' ἐπιτυχίας διάφορα ἔργα εἰς τὸ Σαλὸν τῶν Παρισίων καὶ εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ Μονάχου καὶ τῶν 'Αθηνῶν. Μ. Δ. Β

Παυλῆδες: *Γεώργιος*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1740 καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1802. 'Εσπούδασε νομικὰ ἐν 'Ιταλίᾳ καὶ τῷ 1786 ἐξελέγη πολιτικὸς διοικητὴς τῆς Κεφαλληνίας. 'Επὶ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς ἐχρημάτισε πρόεδρος τοῦ κακουργιοδικείου. Τῷ 1800 διωρίσθη μέλος τῆς ἀνωτάτης ἐπιτροπῆς ἀσφαλείας Κεφαλληνίας τῇ γενικῇ ἀπαιτήσει τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ κόμματος τῶν 'Αννίνων, οἵτινες τὴν 2 'Ιουνίου 1800 εἶχον πυρπολήσει τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀστυνομίας 'Αγγέλου Τυπάλδου-'Ιακωβάτου. Ὁ Γεώργιος Τυπάλδος-Παυλῆς ἦτο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ πολιτικοῦ κόμματος τῶν Μεταξάδων καὶ ἐβοήθησε τὸν 'Ανδρέαν καὶ Καίσαρα Μεταξᾶν κατὰ τὴν ἐξέγερσίν των κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἔληξε διὰ τῆς μάχης τοῦ Κακολᾶτο, τὸν 'Ιούνιον τοῦ 1801. Τὴν 4 Αὐγούστου 1801 ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν τοῦ Ληξουρίου μετὰ βραχὺν ἀγῶνα. Μετ' ὀλίγον ὅμως συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν τὴν 28 Μαρτίου 1802. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἀπεστάλη εἰς Παξοὺς ὡς διοικητὴς τῆς νήσου τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1802. Μ. Δ. Β.

Ποβερέτοι: —1) *Χαραλάμπης*, ἱεροκῆρυξ καὶ διδάσκαλος. 'Εν Ληξουρίῳ γεννηθεὶς τῷ 1762, ἐξέμαθε τὰς κλασσικὰς γλώσσας καὶ τὴν ἰταλικὴν καὶ ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Ὑπηρετήσας ὡς δημόσιος διδάσκαλος καὶ ὡς ἱεροκῆρυξ ἐν Κεφαλληνίᾳ, Λευκάδι, Κερκύρᾳ, Ναυπάκτῳ καὶ Πελοποννήσῳ, ἠξιοῦτο μεγάλου σεβασμοῦ διὰ τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν του, τὴν ἁγνὴν φιλοπατρίαν, τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπην καὶ τὴν διδακτικωτάτην εὐγλωττίαν του. Εἶχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ ἱεροκηρύκων, ὡς τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη, 'Αντωνίου Μαρτελάου καὶ ἄλλων. Ἁπλοῦς ἱερεὺς ὤν, ἀπεποιήθη τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου Κεφαλληνίας 'Ιωαννικίου τῷ 1817 προσενεχθέντα αὐτῷ θρόνον τοῦτον ὁμοθυμῳ γνώμῃ λαοῦ, κλήρου καὶ ἀρχῶν, εἰπὼν ὅτι διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς διδασκαλίας ἠδύνατο νὰ φανῇ ὠφελιμώτερος εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὴν 'Εκκλησίαν. 'Αποθανὼν δ' ἐν Ληξουρίῳ τῷ 1836 κατέλιπεν ἀνέκδοτα πλεῖστα ἔργα, ἤτοι ὁμιλίας, λόγους, ἐγκώμια, ἑρμηνείας εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν περικοπῶν κλπ.

—2) *Ζήσιμος*. Θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1839. 'Εσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς τῶν ἱερῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις Χίου, Λευκάδος, 'Αγρινίου, Ληξουρίου καὶ 'Αθηνῶν. Χειροτονηθεὶς ἱερεύς, ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῆς 'Αμερικῆς ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1907, ὅτε, ἐπανελθὼν εἰς 'Αθήνας, ἀπέθανεν. 'Εξέδωκε: «Σχέδιον συνωμοσίας κατὰ τῆς ἁμαρτίας» (Κεφαλληνία 1866), «Ἡ ἠθικὴ τῶν ἰησουϊτῶν» (μετάφρασις, 'Αθήνησι 1881), «Ἡ δίκη τῶν πιθήκων» (ἐν Σύρῳ 1881 καὶ ἐν Λευκάδι 1889), «A correspondence of a Greek theologian to an american to be called christian catholic church «Zion» μεθ' ἑλληνικῆς μεταφράσεως ('Αθῆναι 1902) κ. ἄ. Ε. Γ. Π.

Πρετεντέρηδες (*Πρετεντέρης*): —1) *Αἰμίλιος-'Αυσδαῖος* (1798—1878). 'Εσπούδασε νομικὰ ἐν Παδούῃ καὶ τῷ 1825 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τοῦ ναυτικοῦ δικαίου ἐν τῇ αὐστριακῇ ναυτικῇ σχολῇ τῆς Βενετίας. Ὑπῆρξε πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βενετίας, μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἀπεσύρθη εἰς τὸ Μουράνο, παρὰ τὴν Βενετίαν, ὅπου ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἱστορίαν. Μετέφρασεν ἐκ τῆς γερμανικῆς εἰς τὴν ἰταλικὴν τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας» τοῦ Schoell εἰς 21 τόμους καὶ τὴν Θ' «Μοῦσαν» τοῦ Ἡροδότου καὶ διηύθυνε τὴν δημοσίευσιν τῶν «Βιογραφιῶν τῶν ἐξεχόντων 'Ιταλῶν ἐπιστημόνων καὶ λογοτεχνῶν» εἰς 10 τόμους, ἐν οἷς ἔγραψεν ὁ ἴδιος πολυάριθμα ἄρθρα. Ἔγραψεν ἐπίσης «Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος» εἰς τρεῖς τόμους, βιογραφίαν τοῦ Α. Μουστοξύδη καὶ μέγαν ἀριθμὸν μελετῶν καὶ φυλλαδίων. Ὁ Καποδίστριας ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκπόνησιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν πρώτων σχολείων τοῦ κράτους. Μ. Δ. Β.

—2) *'Ιούλιος*. Δικαστικὸς καὶ ποιητὴς τῆς σολωμικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς τῷ 1814 ἐν Ληξουρίῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1883. Ἡ μήτηρ του, κόμισσα *Θηρεσία Ριγκέτη*, κατήγετο ἐκ Βερώνης τῆς 'Ιταλίας καὶ ἦτο ποιήτρια. Μαθὼν τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ πατρίδι του, μετέβη τῷ 1836 μετὰ τῆς μητρός του εἰς τὴν Βερώνην, εἰς τὸ λύκειον τῆς ὁποίας ἐφοίτησεν. 'Επανελθὼν εἰς τὰς 'Ιονίους νήσους, ἤκουσε μαθήματα ἐν Κερκύρᾳ. Εἶτα, ἐπιστρέψας εἰς 'Ιταλίαν, ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Παδούης, τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Πίζης, ὅπου καὶ ἔλαβε δίπλωμα νομικῆς. 'Απὸ τοῦ 1839 μέχρι τῆς ἑνώσεως τῆς 'Επτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπηρέτησεν ὡς δικαστὴς εἰς Κεφαλληνίαν, Κέρκυραν καὶ Ζάκυνθον. Ὁ Τυπάλδος πλὴν τῆς Θέμιδος ἐθεράπευσε καὶ τὰς Μούσας. Ἔγραψε στίχους, τοὺς ὁποίους ἐτύπωσεν εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ αὐτοτελῶς. Δεκατέσσαρα ποιήματά του μετὰ σημειώσεων ἐπεξηγηματικῶν, ἐξέδωκε τῷ 1856 ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάφορα ποιήματα» καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν φίλον καὶ διδάσκαλόν του Δ. Σολωμόν· μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τὴν «'Ελευθερωμένην Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τουρκ. Τάσσου, μέρος τῆς ὁποίας ἐδημοσίευσε ζῶν· ἐξεφώνησε καὶ ἐτύπωσεν ἐπιμνημόσυνον λόγον εἰς τὸν Διονύσιον Σολωμὸν (Ζάκυνθος 1857) καὶ ἔγραψε μικρὰν περὶ γλώσσης πραγματείαν, εἰς ἣν ἀνέπτυξε τὰς ἀπόψεις του. Μετὰ θάνατον ἐξε-

Digitized by Google

δόθησαν καί τινα τῶν ἀνεκδότων του ποιημάτων. Ὡς νομικὸς ἐδημοσίευσεν ὁ Τυπάλδος μελέτας ἰταλιστὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς «Νομοθεσίας καὶ Νομικῆς» (Κέρκυρα 1845—1846) καὶ ποινικὴν στατιστικὴν τῶν Ἰονίων, ὡς πολιτευόμενος δὲ ὑπεστήριξε τὴν ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις κυριαρχίαν τῶν Ἄγγλων· μετὰ τὴν ἕνωσιν ὅμως ἠκολούθησε τὸ κοινὸν ἐθνικὸν ἰδεῶδες.

Ἡ ποίησις τοῦ Τυπάλδου δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς λυρικὴν καὶ ἐπικολυρικήν. Τὰ καθαρῶς λυρικὰ ποιήματα, εἰς ἃ τὸν ὡδήγησεν ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ἰσχύος τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ θανάτου ἐν τῷ κόσμῳ («Τὸ παιδάκι κι' ὁ Χάρος»), καὶ αὐτὴ του ἡ ἐρωτικὴ περιπέτεια («Φυγὴ») εἶναι γεννήματα τῆς ρωμαντικῆς περιόδου· ἀλλὰ διὰ τὸ ἁπλοῦν τῆς φράσεως καὶ τὸ βαθὺ τῆς συγκινήσεως ἔνια τούτων, μελοποιηθέντα ὑπὸ Ζακυνθίων μουσουργῶν (Καρέρ, Δομενεγίνη), κατήντησαν λαϊκὰ τραγούδια, ᾀδόμενα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὅτε ἐλησμονήθη ὁ δημιουργός των («Ξύπνα, γλυκειά μου ἀγάπη», «Μόλις ἔφεγγε τἀστέρι» κλπ.). Τὰ ἄλλα ἔχουν θέματα γεγονότα καὶ πρόσωπα ἱστορικὰ ἢ σύγχρονα Ἡ Χάμκω, ὡς τὴν παρέστησεν ὁ Πουκεβὶλ καὶ ἡ σύγχρονός του χρονογραφία, ἡ αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μὲ τὴν θρυλικὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων, τὸ μαρτύριον τοῦ Ρήγα, ὁ θάνατος τοῦ Μ. Μπόσαρη («Ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ τὸ φάντασμα»), ὁ ἀπαγχονισμὸς Γρηγορίου τοῦ Ε', εἶναι προσφιλῆ θέματα, ἅτινα ὁ Τυπάλδος χειρίζεται μὲ σολωμικὴν ἁβρότητα. Ἀργότερον τὸν συγκινεῖ ἡ ἕνωσις τῶν νέων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν μὲ τὴν Ἑλλάδα (1881) καὶ γράφει ᾠδήν, ἐν ᾗ ἀναπτύσσονται αἱ περὶ ἑνότητος τοῦ ἔθνους θεωρίαι τοῦ Μαντσίνι, εἰσαγόμεναι καθαραὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδεολογίαν: «Ἓν αἷμα, μία πίστις, μία γλῶσσα, μία ψυχὴ τὴ φυλήν μας ἑνώνει».

Ὁ Τυπάλδος εἰς τὴν γλῶσσάν του δὲν ἐχρειάσθη νὰ καινοτομήσῃ. Ἠκολούθησε τὰς ἀρχὰς τοῦ σολωμικοῦ «Διαλόγου» ἐμπράκτως, ἀλλ' ἡ γλῶσσά του, καίτοι πτωχοτέρα τῆς τοῦ διδασκάλου, εἶναι περισσότερον ἑνιαία καὶ ἀμέτοχος ἰδιωματισμῶν. Θαυμαστὴς τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ Φωριέλ, ὁ Μανοῦσος καὶ ὁ Ζαμπέλιος εἶχον συλλέξει, μεταφράζει τὰς περὶ αὐτῶν ἐνθουσιώδεις κρίσεις τοῦ Θωμαζαίου καὶ μιμεῖται τὰ κλέφτικα τραγούδια («Ἡ καταδίκη τοῦ κλέφτη») ὄχι μόνον γλωσσικῶς καὶ μετρικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν. Ὁ δεκαπεντασύλλαβός του ὁ δημοτικὸς ἐναλλάσσεται μὲ τροχαίους ἔχοντας πρότυπον τοὺς τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου, μὲ ἑνδεκασυλλάβους ὀκταστίχων καὶ μὲ ἰάμβους γοργούς. Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ.

—3) *Χαράλαμπος*. Ἐπιφανέστατος Ἕλλην ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς κλινικῆς, γεννηθεὶς τῷ 1821 ἐν Ληξουρίῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1885. Ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, εἶτα δ' ἐνεγράφη ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος μετέβη εἰς Παρισίους (1841), ὅπου ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς ἐν τῇ ἐκεῖσε ἰατρικῇ σχολῇ, ἧς ἐγένετο διδάκτωρ (1846). Ἐπανελθὼν διωρίσθη τῷ 1851 καθηγητὴς τῆς παθολογίας ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, διακριθεὶς ἰδίᾳ διὰ τὰς κλινικὰς αὐτοῦ παραδόσεις. Πρὸς τῇ γενικῇ καὶ ἰδικῇ παθολογίᾳ, ἐδίδασκεν ἐπὶ τούτοις παθολογικὴν ἀνατομικὴν καὶ ὑγιεινήν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συνέγραψε πολλοῦ λόγου ἀξίας πραγματείας περὶ τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἐνσκηψάσης χολέρας τῷ 1855 (Κέρκυρα 1855, σελ. 54) καὶ περὶ τῶν ἐπικρατησάντων κατὰ τὸ 1862—1863 νοσημάτων· ἐν τῷ α' μέρει τῆς τελευταίας πραγματείας ἐπραγματεύετο περὶ ὀστρακιᾶς (Κέρκυρα 1863). Ὅτε τῷ 1864, μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου, κατηργήθη ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία, μετετέθη ὡς καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς κλινικῆς καὶ εἰδικῆς νοσολογίας εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, διορισθεὶς ἅμα ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'. Εἶναι ὁ πρῶτος διδάξας κλινικὰ μαθήματα ἐν εὐρυτέρᾳ κλίμακι. Διετέλεσε κοσμήτωρ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς κατὰ τὸ ἔτος 1864, πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις ἰατρικῆς ἑταιρείας (1865—1866, 1868), ἔγραψε πλείστας ἐργασίας ἐπιστημονικὰς ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας κλινικὰς παρατηρήσεις λίαν ἐνδιαφερούσας. Κύρια αὐτοῦ θέματα ὑπῆρξαν αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι καὶ ἡ πελλάγρα. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐργασιῶν αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὴν περὶ ἐξανθηματικοῦ τύφου ὑπὸ τὸν τίτλον «Du typhus observé à Athènes» (Ath 1883), τὴν περὶ ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος («Ἡ ἐν ἔτει 1869 ἐνσκήψασα ἐν Ἑλλάδι ἐγκεφαλονωτιαία μηνιγγίτις», 1883), τὴν περὶ πελλάγρας («Essai sur la pellagre observée à Corfu» (Ath 1866) καὶ «Πελλαγροειδῆ φαινόμενα εἰς οἰνοπότην», Ἀσκληπ. Η', σελ. 97), τὴν περὶ ἐπιδημίας τυφοειδοῦς πυρετοῦ («Γαληνὸς» ΣΤ', σελ. 273) καὶ τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Συνεχεῖς πυρετοὶ» (ἐν «Γαληνῷ» 1881, ἀρ. 48—51). ΑΡ. Π. Κ.

<u>*Στελᾶτοι Κιάπλια*</u>: —1) *Πέτρος* (1766—1825). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ναυτικῇ σχολῇ τῆς Βενετίας καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, διακριθεὶς εἰς διαφόρους ναυμαχίας καὶ ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰ ἀφρικανικὰ παράλια καὶ τὴν Σικελίαν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἐναντίον τῶν πειρατικῶν στόλων τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τύνιδος ἀγῶνας. Μεταξὺ ἄλλων κατορθωμάτων ἐπέτυχε τῷ 1794 νὰ πυρπολήσῃ τὸν ἐχθρικὸν στόλον ἐντὸς τοῦ ὁρμητηρίου του τῆς Τύνιδος. Τῷ 1798 διωρίσθη ὑποδιευθυντὴς τοῦ ναυστάθμου τῆς Βενετίας καὶ τῷ 1800 λιμενάρχης αὐτῆς. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Αὐστρίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1818 μέχρι τοῦ 1820 διετέλεσε πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Βενετίας.

—2) *Παῦλος* (1772—1824). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικὰ ἐν Παδούῃ, ἀλλὰ κατόπιν κατετάγη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, φθάσας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ πλοιάρχου. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ναυτικὸν τῆς Αὐστρίας, ἧς ἡ κυβέρνησις ἐπεκύρωσε τοὺς τίτλους τῆς εὐγενείας του τῷ 1821.

<u>*Τζαννᾶτοι*</u>: —1) *Μελέτιος* (ἢ κατὰ κόσμον *Ματθαῖος*, 1648—1713). Ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλολογίαν ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν Παδούῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1671 μέχρι τοῦ 1684 διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ ἑλληνικῷ λυκείῳ τῆς Βενετίας. Τῷ 1677, ἀσπασθεὶς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ κατόπιν ἱερεὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Μελέτιος, τὴν δὲ 28 Μαρτίου 1685 ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος τῆς Φιλαδελφείας, παραμένων ἐν Βενετίᾳ. Τῷ 1712 ὅμως καθῃρέθη, κατηγορηθεὶς ὡς καθολικίζων, καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ζῇ ἐν Βενετίᾳ μέχρι τοῦ θανάτου του.

—2) *Γρίτης* (ἢ, κατὰ κόσμον, *Ἀνδρέας-Ἰωάννης* καὶ *Ἀνδρεϊωάννης*, 1670—1764). Ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλολογίαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κολλεγίῳ τῶν Ἑλληνοκαθολικῶν τῆς Ρώμης, δαπάναις τοῦ θείου αὐτοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας Μελετίου, κατόπιν δέ, τὸ πάτριον δόγμα ἀρνηθείς, ἐγένετο καθολικὸς ἱερεύς. Εἰσῆλθεν εἶτα εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ διέπρεψεν ὡς ἱεροκήρυξ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἑλληνοκαθολικῶν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Ρώμῃ. Τῇ προστασίᾳ τῶν καρδιναλίων Μπαντοέρα καὶ Σογκο πάντι διωρίσθη καθηγητὴς τῆς δογματικῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ κολλεγίῳ τῶν Ἑλληνοκαθολικῶν τῆς Ρώμης. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα θεολογικά, καὶ ἰδίως δογματικά, τῷ δὲ 1752—1757 ἐξέδωκεν «Ὁδηγὸν τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας ἤτοι περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ περὶ ἀζύμων», εἰς τρεῖς τόμους.

Φορέστηδες (*Φορέστης*): —1) *Σπυρίδων*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1752 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1822. Περιελθὼν εἰς ῥῆξιν διὰ κληρονομικοὺς λόγους μετὰ τοῦ θείου του Γερασίμου Κωνσταντάτου-Τυπάλδου, ἐγκατέλειψε τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὴν ἐκεῖ χρυσῆν βίβλον εὐγενείας. Διετέλεσε κατόπιν πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Κερκύρᾳ, μετὰ δὲ τὴν ἀνακήρυξιν τῶν Ἰονίων νήσων εἰς ἀνεξάρτητον πολιτείαν διωρίσθη ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας καὶ κατόπιν πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Κερκύρᾳ. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ ναυάρχου Νέλσωνος ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τοῦ Ἀβουκὶρ κατὰ τῶν Γάλλων, ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου ἀνέθεσεν εἰς τὸν Σπυρίδωνα Τυπάλδον νὰ ἐπιδώσῃ εἰς τὸν Ἄγγλον ναύαρχον τιμητικὴν σπάθην καὶ συγχαρητήριον ψήφισμα. Τῷ 1807, προβλέπων τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας ἐκ Κερκύρας εἰς τὴν Μάλταν. Τῷ 1809 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ εἰργάσθη ἐκεῖ κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς.

—2) *Παναγῆς* (1829—1905). Ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ ἰατρικήν, ἀλλὰ διεκρίθη κυρίως καὶ ἐγένετο γνωστὸς ὡς λόγιος. Διετέλεσε γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Βενετίᾳ, ὅπου ἔζη καὶ κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων ἔργων, ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως, ἰδίως εἰς μεταφράσεις, γράψας καὶ πολλὰς πρωτοτύπους μελέτας. Μεταξὺ τῶν μεταφράσεών του καταλέγεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ἰταλικὴν τὸ «Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τὴν βενετικὴν κυριαρχίαν» τοῦ Ἑρμ. Λούντζη, ἔργον, ὅπερ συνεπλήρωσε κατόπιν ἐρευνῶν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Ἐπίσης μετέφρασε τοῦ Λένορμαν «Ἡ ἕνωσις τῶν Ἰονίων νήσων πρὸς τὸ Ἰταλικὸν βασίλειον», τὸ ὁποῖον ἐπίσης συνεπλήρωσε.

—3) *Τιμόθεος* (1814—1877). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διεκρίθη ὡς διαπρεπὴς νομομαθὴς καὶ πολιτικός. Κατ' ἀρχὰς ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, κατόπιν δέ, εἰσελθὼν εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον, ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἰονίου κράτους. Βραδύτερον, ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτὴς ἐν τῇ βουλῇ τῶν Ἰονίων νήσων, μετὰ δὲ τὴν ἕνωσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ βουλῇ. Τῷ 1866 ὑπηρέτησεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Β. Ρούφου.

<u>*Χαριτᾶτοι*</u>: —1) *Βικέντιος*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1658. Ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ἑνετικῷ στρατῷ καὶ διεκρίθη κατὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τῷ 1716 ὑπερήσπισε τὰς ἀκτὰς τῆς Κεφαλληνίας κατὰ τῆς ἀποβάσεως, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπιχειρήσει οἱ Τοῦρκοι διὰ τοῦ στόλου των, καὶ προήχθη εἰς συνταγματάρχην. Ἐσχημάτισε κατόπιν τάγμα ἐκ 300 ἐθελοντῶν, τοὺς ὁποίους ἐξώπλισεν ἐξ ἰδίων του καὶ μετέβη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Κέρκυραν πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς κατὰ τῶν πολιορκούντων Τούρκων. Διὰ τὰς ἐξαιρετικάς ὑπηρεσίας του ἐπαρασημοφορήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

—2) *Κωνσταντῖνος*, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1660 ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ἑνετικὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ διεκρίθη κατὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων, τόσον εἰς τὴν ξηράν, ὅσον καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Τῷ 1684 ἔλαβε μέρος ἐπὶ κεφαλῆς λόχου ἐξ 80 ἀνδρῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λευκάδος ὑπὸ τὸν Μοροζίνι, ὁ ὁποῖος ὠνόμασεν αὐτὸν ἱππότην τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὴν χρυσῆν ἅλυσιν καὶ δίπλωμα τιμῆς διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας του. Διεκρίθη ἐπίσης εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ τὸ Ξηρόμερον καὶ κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ ἐπαναστάτου Λιμπεράκη καὶ προήχθη διὰ τοῦτο εἰς ταγματάρχην. Τῷ 1713, μετὰ τὴν ἐκ νέου κήρυξιν τοῦ πολέμου, ἐστρατολόγησεν ὁλόκληρον σύνταγμα ἐθελοντῶν, τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν. Ὑπηρέτησεν ἐπίσης ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ Ἀνδρέα Μέμο, βαΐλου τῆς Βενετίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἀπεστέλλετο συχνάκις εἰς μυστικὰς ἀποστολάς.

—3) *Τιμόθεος*, ἀποθανὼν τῷ 1718. Ἀπὸ τοῦ 1684 διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Εἶναι κυρίως γνωστὸς ἐκ τῆς στρατολογίας πάντων τῶν ἱερέων τοῦ κλίματός του, τῶν δυναμένων νὰ φέρουν ὅπλα, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἑνετοῦ ἀρχιστρατήγου Μοροζίνι, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὴν Λευκάδα, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων.

— 4) *Δημήτριος* (1791—1872). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Παδούῃ καὶ Παρισίοις καὶ ἔδρασεν ὡς χειρουργὸς ἐν Κεφαλληνίᾳ, Ἀλεξανδρείᾳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Μυκόνῳ. Ἔγραψεν ἐπίσης ὡραιότατα λυρικὰ καὶ σατιρικὰ ποιήματα ἰταλιστί. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, εὑρισκόμενος ἐν Παρισίοις, ἀνεχώρησεν ἀμέσως εἰς Κεφαλληνίαν, ὅπου καταρτίσας σῶμα ἐξ 100 ἀνδρῶν δι' ἰδίων του ἐξόδων, διεπεραιώθη εἰς Πελοπόννησον καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ μαχομένου ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὑπηρέτησεν εἰς τὴν Τρίπολιν, τὸ Μεσολόγγιον, τὰ Πάτρας, τὴν Κόρινθον, τὴν Κάρυστον, τὰ Τρίκορφα καὶ τὸ Βραχῶρι ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς καὶ κατόπιν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Ὑψηλάντου ἀρχίατρος τῆς στρατιᾶς του μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψῃ, ἐκ φόβου συλλήψεως ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν διὰ τὰς λίαν φιλελευθέρας καὶ πατριωτικὰς ἰδέας του. Κατ' ἀρχὰς μετέβη εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ὠνομάσθη ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ ἀντιβασιλέως, καὶ κατόπιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ὀδησσόν, Βραΐλαν, ὅπου ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Βραδύτερον ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

—5) *Ἄγγελος* (1870—1914). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διετέλεσε δικαστὴς ἐν τῷ προξενικῷ δικαστηρίῳ τῆς Σμύρνης, γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος καὶ κατόπιν γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἠπείρου. Μ. Δ. Δ.

Τυπανέαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ἀρχαίας Τριφυλίας (ἠλειακῆς), ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ὀρεινοῦ τμήματος (τῆς νῦν Σμέρνας) αὐτῆς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῶν σημερινῶν χωρίων Μουνδρίτσα, Γκρέκα καὶ Μάζι. Τῆς πόλεως ταύτης γίνεται μνεία ἰδίως κατὰ τὸν Συμμαχικὸν (220—217 π. Χ.) λεγόμενον πόλεμον, μεταξὺ Αἰτωλῶν, Ἠλείων καὶ Λακεδαιμονίων ἀφ' ἑνός, καὶ Ἀχαιῶν, Μακεδόνων καὶ τῶν συμμάχων των ἀφ' ἑτέρου, ὅτε ὁ Αἰτωλὸς Φυλλίδας, ὅστις εἶχε δράμει πρὸς βοήθειαν τῆς ἀπειλουμένης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου Τριφυλίας μετὰ 1.000 Ἠλείων, 500 μισθοφόρων καὶ ἄλλων συμμάχων, ἐγκατέλιπε ταύτην, ἀφοῦ τὴν ἐλεηλάτησε, μόλις προσήγγισεν ὁ Φίλιππος (219 π. Χ.), φυγὼν εἰς Λέπρεον. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐγκαταλείψεως ταύτης ἦτο ἡ ὑπὸ τῶν κατοίκων της (*Τυπανεατῶν*) παράδοσις εἰς τὸν ἐντὸς 6 ἡμερῶν γενόμενον κύριον τῆς ὅλης Τριφυλίας Φίλιππον.

Τυπάρηνος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς νήσου *Σπέτσαι* (βλ. λ.).

τυπάρι (τό)· δημοτ., τεμάχιον κηροῦ ἔχον τὸ τύπον, τὸ σχῆμα τοῦ εἰς ὃ ἐχύθη ἀγγείου, ὡς προφέρεται ὑπὸ τῶν παραγωγῶν || σφραγίς, δι' ἧς ἀποτυποῦσι σχήματα ἢ γράμματα, ὁποῖα ἡ τῶν προσφορῶν εἰς τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, σφραγιστήριον.

τυπάς, *—άδος* (ἡ)· τὸ δι' οὗ τύπτομεν, βαρεῖα σφῦρα, καλόσφυρα.

— [Τεχνολ.] Καλεῖται τυπὰς ἡ ἐκ μαλακοῦ μετάλλου, ξύλου ἢ πεπιεσμένου δέρματος σφῦρα τῶν συναρμοστῶν (μονταδόρων), ἡ χρησιμοποιουμένη

Digitized by Google

κατὰ τὴν σύνθεσ ν ἢ ἀποσύνθεσιν μηχανημάτων Ἡ κεφαλὴ τῆς τυπάδος πρέπει νὰ εἶναι ἐξ ὑλικοῦ οὐχὶ λίαν σκληροῦ, ἵνα κατὰ τὰς διαφόρους κρούσεις ἐπὶ τῶν τεμαχίων τῶν μηχανημάτων μὴ προξενοῦνται ἐπ' αὐτῶν φθοραὶ ἢ ἀμυχαί. *Τυπὰ* ἐπίσης καλεῖται τὸ ἐκ βαρέος κυλινδροειδοῦς ξυλίνου τεμαχίου ἢ πεπλατυσμένου κυκλικοῦ σιδηροῦ πέλματος ἐργαλεῖον τῶν ὁδοποιῶν, τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν σκύρων καὶ χωμάτων τῆς ὁδοῦ, ἰδίως κατὰ τὰς ἐπισκευὰς μικρῶν τμημάτων, ὁπότε δὲν γίνεται χρῆσις ὁδοστρωτῆρος.

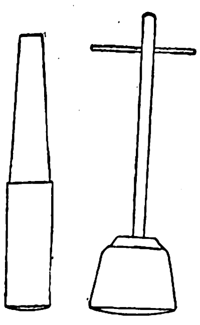

Τυπάς.

Δ. Κ. Δ.

τυπικάρης (ὁ). Ὁ προϊστάμενος τοῦ τυπικοῦ. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὁ καλόγηρος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι εἰδικῶς ἀνατεθειμένη ἡ φροντὶς περὶ τῆς πιστῆς ἐκτελέσεως τοῦ τυπικοῦ.

τυπικὸν (τὸ) */Γραμματ./*. Καλεῖται *τυπικὸν* ἢ *τυπολογικὸν* τὸ μέρος τῆς γραμματικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ τῶν «τύπων» τῶν λέξεων, ἤτοι περὶ τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων (οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων), τῶν ἀντωνυμιῶν, τῶν ἀριθμητικῶν καὶ τῶν ῥημάτων. Πρὸς τὸ τυπικὸν μέρος τῆς γραμματικῆς (τὸ ἄλλως καὶ *μορφολογικὸν* ἢ ἁπλῶς *μορφολογία* καλούμενον) ἀντιδιαστέλλονται τὸ *φθογγολογικόν*, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν φθόγγων γλώσσης τινὸς καὶ τῶν νόμων, οἵτινες διέπουν τὰς ἀλλοιώσεις καὶ τὰ ποικίλα καθόλου φωνητικὰ φαινόμενα, καὶ τὸ *ἐτυμολογικόν*, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συνθέσεως.

Γ. Π. Α.

— */Ἐκκλ./* *Τυπικὸν* καλεῖται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ὁ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῶν μονῶν. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὸν κανονισμὸν τοῦτον συνέτασσεν ὁ ἱδρυτὴς καὶ κτίτωρ τῆς μονῆς, καλεῖται οὗτος καὶ *κτιτορικὸν τυπικόν*. Τοιοῦτον δὲ τυπικὸν ἠδύνατο μὲν νὰ ἔχῃ ἴδιον πᾶσα μονή, ἐπειδὴ δὲ σπουδαιόταται πασῶν τῶν μονῶν ἐθεωροῦντο ἡ τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν Παλαιστίνῃ, ἡ τοῦ Σινᾶ, ἡ τοῦ Στουδίου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἡ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, συνήθως κατὰ τὰ κτιτορικὰ τυπικὰ τούτων συνετάσσοντο τὰ τῶν ἄλλων μονῶν καὶ αἱ οὐσιώδεις διατάξεις τῶν τυπικῶν τούτων εὕρισκον θέσιν ἐν τοῖς τυπικοῖς τῶν ἄλλων μονῶν. Ἐπειδὴ δὲ σπουδαιότατον κεφάλαιον τῶν κτιτορικῶν τυπικῶν ἦτο τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς προσευχὰς τῶν μοναχῶν καὶ ἐν γένει εἰς τὰ τῆς λατρείας καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη κατ' ἐξοχὴν *τυπικὸν* τὸ λειτουργικὸν ἐκεῖνο βιβλίον, τὸ περιέχον τὴν τυπικὴν διάταξιν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, ἤτοι τὸ καθορίζον πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὰς διαφόρους ἱεροπραξίας, οὐ μόνον ἐν ταῖς μοναῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐνοριακοῖς ναοῖς.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν τυπικῶν εἶναι: 1) Τὸ τῶν Ἱεροσολύμων, ἐν ἔτει 661 συνταχθὲν ὑπὸ Σάββα τοῦ Ἡγιασμένου διὰ τὰ ἐν Παλαιστίνῃ μοναστήρια 2) Τὸ τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου ταύτης Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου ἐν ἔτει 789. 3) Τὸ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴν τῆς Λαύρας, ἐν ἔτει 970. 4) Τὸ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Νέου (ἀποθανόντος τῷ 955), τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Λάτρου παρὰ τὴν Μίλητον ἱδρυθὲν μοναστήριον. 5) Τὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ, τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος (ἔτ. 972) 6) Τὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος (ἔτ 1045). 7) Τὸ τοῦ μοναστηρίου τῆς Θεοτόκου τῆς Εὐεργέτιδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνταχθὲν βραχὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ Παύλου, ἐν ἔτει 1054. παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τιμοθέου. 8) Τὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου, τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθὲν τῷ 1077 μοναστήριον. 9) Τὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου, τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ ἐν Πετριτσίῳ τῆς Βουλγαρίας μοναστήριον. ἐν ἔτει 1083 10) Τὸ τοῦ μοναστηρίου τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης ἐν Στρωμνίτσῃ. συνταχθὲν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1085—1106 ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Μανουήλ, τοῦ μετέπειτα ἐπισκόπου Τιβεριουπόλεως. 11) Τὸ τοῦ ἁγίου Χριστοδούλου, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (1091). 12) Τὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης, περὶ τὸ ἔτος 1118 13) Τὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν ἔτει 1136 14) Τὸ τῆς ἐν Ἀρείᾳ παρὰ τὸ Ναύπλιον μονῆς τῆς Θεοτόκου, τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ Λέοντος τοῦ ἐπισκόπου Ναυπλίου καὶ Ἄργους ἐν ἔτει 1143. 15) Τὸ τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας παρὰ τὴν Αἶνον, ἱδρυθείσης ἐν ἔτει 1152 παρὰ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, τριτοτόκου υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Α'. 16) Τὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, τοῦ ἱδρυθέντος τῷ 1159 παρ' Ἀθανασίου τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ. 17) Τὸ τοῦ ἐν Καλαβρίᾳ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Κασούλων παρὰ τοῦ ἡγουμένου Νικολάου τῷ 1160. 18) Τὸ τοῦ ἐν Βιθυνίᾳ μοναστηρίου τοῦ Ἡλίου βωμῶν, ἤτοι τῶν Ἐλεγμῶν, παρὰ Νικηφόρου τοῦ Μυστικοῦ τῷ 1162. 19) Τὸ τῆς ἐν Μεσσήνῃ μονῆς τοῦ Σωτῆρος περὶ τὸ ἔτος 1175, παρὰ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ, πρώτου ἀρχιμανδρίτου 20) Τὸ τοῦ ἁγίου Σάββα, ἀρχιεπισκόπου Σερβίας, διὰ τὸ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναστήριον τῶν Καρυῶν περὶ τὸ ἔτος 1195. 21) Τὸ τοῦ Νεοφύτου, τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ ἐν Κύπρῳ μοναστήριον τῆς Ἐγκλείστρας περὶ τὸ ἔτος 1205. 22) Τὸ τῆς ἐν Κύπρῳ μονῆς τοῦ Μαχαιρᾶ, ἱδρυθείσης παρὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Νείλου ἐν ἔτει 1210. 23) Τὸ τοῦ ἐν Βιθυνίᾳ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ἱδρυθέντος παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐν ἔτει 1280 24) Τὸ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῶν Κελλιβάρων ἐπὶ τοῦ ὄρους Λάτρου, παρὰ τὴν Μίλητον, ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐν ἔτει 1282 25) Τὸ τῆς μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Σωτῆρος Χριστοῦ, παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης Λασκαρίνης τῆς Παλαιολογίνας, λήγοντος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. 26) Τὸ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Μενοικέως παρὰ τὰς Σέρρας, ἱδρυθείσης παρὰ Ἰωακεὶμ τοῦ μητροπολίτου Ζιχνῶν ἐν ἔτει 1324. 27) Τὸ τοῦ Νείλου Δαμιλᾶ, ἀφορῶν εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ μονὴν τῆς Βαϊωνίας (1400). 28) Τὸ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Βεβαίας Ἐλπίδος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων καὶ 29) τοῦ Λιβός, ὡσαύτως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων

Ἀρχαιότατον λειτουργικὸν τυπικὸν εἶναι τὸ ἱεροσολυμιτικόν, ὅπερ εἰσήχθη ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, *τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα* καλούμενον, ὡς αὐστηρότερον ἐν τῇ περιωνύμῳ λαύρᾳ τοῦ μεγάλου τούτου ἀναχωρητοῦ ἐφαρμοζόμενον. Δεύτερον τυπικὸν εἶναι τὸ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου, ὅπερ παρέλαβον καὶ αἱ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἑλληνικαὶ μοναί, εἰσήχθη δὲ καὶ εἰς Ρωσίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Τρίτον δὲ τυπικὸν εἶναι τὸ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ εἶναι αὐτὸ τὸ ἱεροσολυμιτικὸν μεθ' ἱκανῶν διασκευῶν καὶ βελτιώσεων. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν τριῶν τούτων τυπικῶν καὶ τῆς παραδόσεως συνετάχθη τὸ νῦν ἰσχῦον *Τυπικὸν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας*, ἐφαρμοζόμενον ἐν ἁπάσῃ τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκτὸς τῶν μεγάλων μοναστηρίων, ἐν οἷς ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ ἁγίου Σάββα.

Ε. Γ. Π.—Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— **τυπικὸν *Πακουριανοῦ*** βλ. λ. *Πακουριανοῦ τυπικόν*.

τυπικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τύπους, εἰς ὡρισμένην μορφὴν ἢ συνήθειαν: «μοῦ ἔκαμε μίαν τυπικὴν ἐπίσκεψιν», «ἡ ἀπάντησις ἦτο τυπική» || ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐξωτερικὴν μορφήν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *οὐσιαστικός*: «ἡ τυπικὴ ἄποψις τοῦ ζητήματος», «ἡ συμμετοχή του εἶναι μόνον τυπική, δὲν ἐπεμβαίνει εἰς τὴν οὐσίαν» || ὁ μὴ παραβαίνων τοὺς τύπους, ὁ προσηλωμένος εἰς τοὺς τύπους: «εἶναι τόσον πολὺ τυπικός, ὥστε παραβλέπει τὴν οὐσίαν».—Ἐπίρρ. **τυπικῶς**.

— */Βιολ./* Ὁ ὅρος *τυπικὸς* ἐν τῇ βιολογίᾳ λέγεται περὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ τύπου τῆς φυσιογνωμίας, ὅστις ἀνευρίσκεται εἰς τὸ ἄτομον μετὰ τελείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμοιότητος (λ. χ. τὰ τυπικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μαύρης φυλῆς). Παθολογικῶς δὲ νοεῖται ἡ κατάστασις τῆς νόσου ἢ τοῦ νοσοῦντος ἡ ὑποδυομένη τύπον σαφῆ, ἔντονον, χαρακτηριστικόν. Ἱστολογικῶς δὲ λέγεται ἐπὶ νεοπλασιῶν, ὡς λ. χ. «ὄγκος τυπικὸς» ἢ «ἐπιθηλίωμα τυπικόν», δηλαδὴ ὄγκος τοῦ ὁποίου ἡ ἱστολογικὴ ὑφὴ ὑπομιμνῄσκει τὴν ὑφὴν τοῦ ἱστοῦ δαπάναις τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται ὁ ὄγκος.

Μ. Ν. Κ.

— **τυπικὰ ἀδικήματα** */Ποιν. Δικ./*· βλ. *ἀδίκημα*.

— **τυπικὰ στάδια** ἢ ***εἰδολογικά***. Τὰ πέντε στάδια, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν παλαιοτέραν διδακτικήν, ἔπρεπε νὰ διατρέξῃ ἡ διδασκαλία, διὰ νὰ διδάξῃ μίαν μεθοδικὴν ἑνότητα. Τὰ στάδια ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: α) Ἡ *προπαρασκευή*. Κατ' αὐτὴν ὁ διδάσκαλος, δι' ἐπὶ τούτῳ ἐρωτημάτων, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν ὅλας τὰς ἐκ τῆς προηγουμένης πείρας παραστάσεις αὐτῶν, τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ διδαχθησόμενον, διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατανόησιν τοῦ διδαχθησομένου νέου. β) Ἡ *προσφορά*. Κατ' αὐτὴν διδάσκεται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ νέον. Ἡ διδασκαλία δύναται νὰ λάβῃ διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ μαθήματος, ἢ τὴν ἐρωτηματικὴν ἢ τὴν λεκτικὴν ἢ ἄλλην τινὰ μορφήν. γ) Ἡ *σύνδεσις* ἢ *σύγκρισις*. Κατ' αὐτήν, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ κατὰ τὸ στάδιον τῆς διδασκαλίας πρόσκτησιν τοῦ νέου, συγκρίνεται καὶ συνδέεται τὸ νέον τοῦτο μὲ τὰ ἐκ προηγουμένων μαθημάτων σχετικά. Ἡ σύγκρισις καὶ ἡ σύνδεσις αὕτη γίνεται διὰ καταλλήλων ἐρωτημάτων τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητάς. δ) Ἡ *σύλληψις* ἢ *σύστημα*. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ἐξάγεται, διὰ συνεργασίας διδασκάλου καὶ μαθητῶν, ἐκ πολλῶν ὁμοίων περιπτώσεων ὁ κανὼν ἢ ὁ νόμος καὶ ἐκ πολλῶν ὁμοίων παραστάσεων τὸ γενικόν, ἡ ἔννοια Κατ' αὐτὸ συστηματοποιοῦνται γενικῶς αἱ γνώσεις τοῦ μαθητοῦ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον διατεταγμένον σύστημα ἐννοιῶν. ε) *Ἐφαρμογή*. Κατ' αὐτὴν ἐφαρμόζουν οἱ μαθηταὶ τὰς ἐν τοῖς ἀνωτέρω σταδίοις κτηθείσας γνώσεις, ἐκτελοῦντες ἐντολὰς τοῦ διδασκάλου, ὡς π. χ. εὑρίσκουν παραδείγματα, ἐν οἷς ἐφαρμόζεται ἐξαχθεὶς κανών, γράφουν σχετικὴν πρὸς τὰς κτηθείσας γνώσεις ἔκθεσιν, ἰχνογραφοῦν ἀπὸ μνήμης χάρτην κ. ἄ τ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κονράδου*. «Ψυχολογία», μετάφρ. *Ζαγγογιάννη*.—*Χ. Σκαλισιάνου*, «Σύγχρονος γενικὴ διδακτική».

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

τυπικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τυπικοῦ, ἡ συμφωνία πρὸς τοὺς τύπους.

τυπίς, —*ίδος* (ἡ)· εἶδος σφύρας, ἄλλως *τυπάς*· || καθόλου, τὸ δι' οὗ τύπτομεν.

τυποβαφὴ (ἡ). Καλεῖται ἡ διὰ χρωστικῶν ὑλῶν ἀποτύπωσις τύπου τινὸς ἐπὶ ὑφασμάτων. Ἡ τυποβαφὴ ἐπιτελεῖται διὰ χρωστικῶν ὑλῶν καὶ καταλλήλων προστυμμάτων, τὰ ὁποῖα ἑνούμενα μετὰ τῶν χρωμάτων εἰς πηκτωματώδη ἀδιάλυτα ἰζήματα κατακάθηνται στερεοποιούμενα ἐπὶ τῶν σχετικῶν ὑφασμάτων Κύρια συστατικὰ τῶν τοιούτων προστυμμάτων εἶναι ἑνώσεις τοῦ σιδήρου, τοῦ ἀργιλλίου καὶ ἡ ταννίνη Ὡς χρωστικαὶ ὗλαι ἐν τῇ τυποβαφικῇ χρησιμοποιοῦνται διάφοροι τοιαῦται, κυρίως ὅμως διὰ τὰ ἐκ ζωϊκῶν ἰνῶν ὑφάσματα εὐρυτέραν χρῆσιν ἔχουν αἱ ὀξίναι χρωστικαὶ τῆς ὁμάδος τοῦ τριφαινυλομεθανίου, τὸ ἰνδικόν, αἱ συνθετικαὶ χρωστικαὶ τῆς ὁμάδος τῆς ρεσορκίνης κλπ., διὰ δὲ τὰ ἐκ φυτικῶν ἰνῶν ὑφάσματα αἱ διάφοροι χρωστικαὶ τῆς ἀλιζαρίνης, αἱ ἀζῖναι κ. ἄ.

Ἡ χρωστικὴ ὕλη προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος ὑπὸ τὴν μορφὴν λάκκας, ἀφοῦ προηγουμένως πυκνὸν διάλυμα αὐτῆς ἀναμειχθῇ μετὰ τοῦ σχετικοῦ προστύμματος καὶ κολλητικοῦ τινος μέσου, ὡς ἀραβικοῦ κόμμεως, δεξτρίνης κλπ. Μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν, ἐπιτελουμένην διὰ καταλλήλων μηχανικῶν μέσων, τὸ ὕφασμα ὑποβάλλεται εἰς σχετικὴν μηχανικὴν κατεργασίαν πρὸς καλυτέραν στερέωσιν τοῦ χρώματος.

Σ. Γ.

τυπογραφεῖον (τό)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ τυπογράφου, τὸ περιλαμβάνον τὰ ὄργανα καὶ τὰ μέσα δι' ὧν γίνεται ἡ ἐκτύπωσις βιβλίων, ἐφημερίδων κτλ.

— **τυπογραφεῖον, *Ἐθνικὸν* —.** 1) *Τυπογραφία τῆς Διοικήσεως καὶ Τυπογραφία τῆς Κυβερνήσεως*. Ὠνομάσθη «Τυπογραφία τῆς Διοικήσεως» τὸ πρῶτον δημόσιον κατάστημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας, εὐθὺς ἅμα τῇ κηρύξει τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐγκατέστησεν ἐν Ἄργει ἐπίσημον τυπογραφίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τυπώσεως τῶν πρὸς δημοσιότητα ἀπαραιτήτων πράξεων τῶν δημοσίων ἀρχῶν, τῆς ἐπισήμου Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, τῶν πρὸς διδασκαλίαν ἐν τοῖς σχολείοις ἀναγκαίων βιβλίων καὶ διαφόρων ἄλλων συγγραφῶν καὶ μεταφράσεων διδασκάλων καὶ ἰδιωτῶν. Μὴ ὑπαρχόντων ἰδιωτικῶν τυπογραφείων, τὰ διδακτικὰ καὶ ἄλλα βιβλία κατ' ἀνάγκην ἐξετυποῦντο εἰς τὴν τυπογραφίαν τῆς διοικήσεως. Κατὰ δὲ τὰ πρακτικὰ τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς πρώτης περιόδου τῆς συνελεύσεως τῆς 9 Φεβρουαρίου 1832, τοῦτο ἐνέκρινεν ὅπως δοθῇ διαταγὴ εἰς τοὺς ἐν Κορίνθῳ γερουσιαστάς, ἵνα, διερχόμενοι ἐξ Ἄργους, καταβάλωσι πᾶσαν προσπάθειαν ἵνα ἡ τυπογραφία τῆς διοικήσεως μεταφερθῇ εἰς τὴν ἕδραν αὐτῆς, ἐν Κορίνθῳ, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ διοίκησις ἀπὸ τὴν τυπογραφίαν. Βραδύτερον ὁ ἐν Παρισίοις φιλέλλην ἐκδότης Διδότος ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πιεστήριον καὶ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ἐν Ὕδρᾳ διὰ τὴν τυπογραφίαν τῆς διοικήσεως, συνεστάθη δὲ ἐν Ναυπλίῳ, ὅπου ἡ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως, ἡ τυπογραφία τῆς διοικήσεως. Κατὰ τὴν 27 Ἰουλίου 1825 ἡ ἐπιστασία τῆς τυπογραφίας τῆς διοικήσεως ἐδόθη εἰς τὸν Παῦλον Πατρίκιον Οὗτος, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, εἶχεν ἐκμάθει τὴν τυπογραφίαν ἐν Βιέννῃ ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξυπηρετήσῃ αὐτὴν καὶ ἀφοῦ συμμετέσχεν ὡς ἱερολοχίτης ἐν Δραγατσανίῳ, κατόπιν κατῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ Ναύπλιον, ὅπου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς τυπογραφίας τῆς διοικήσεως, ὑπῆρξε δὲ ὁ πρῶτος ὀργανωτὴς τῆς δημοσίας τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τῆς ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου 1825 πράξεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος, ἡ διεύθυνσις τῆς τυπογραφίας τῆς διοικήσεως ἀνετέθη εἰς τὸν Θεόκλητον Φαρμακίδην· περιελάμβανε δὲ ἡ τυπογραφία αὕτη τρία πιεστήρια μετὰ τῶν λοιπῶν στοιχείων. Διὰ τῆς ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1827 πράξεως τῆς κυβερνήσεως, κατακεχωρισμένης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 48 τῆς 22 Ἰου-

Digitized by Google

νίου 1827 φύλλον τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος, ὡρίσθη ὅπως ὁ Γεώργιος Χρυσίδης, ὅστις διωρίσθη ἐφημεριδογράφος τῆς κυβερνήσεως, ἔχῃ ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν του τὴν «Τυπογραφίαν τῆς Κυβερνήσεως», συγκειμένην ἀπὸ τρία πιεστήρια μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ κυβερνήτης Καποδίστριας συνέστησεν ἐν Αἰγίνῃ τυπογραφίαν, ἑλληνικὴν καὶ γαλλικήν, παρήγγειλεν εἰς Παρισίους στοιχεῖα καὶ πιεστήρια πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου καὶ ἐξέδωκε τὸ ἀπὸ 2 (14) Μαρτίου 1831 διάταγμα περὶ κανονισμοῦ τῶν τυπογραφιῶν τῆς κυβερνήσεως, ἀποτελούμενον ἐξ ἄρθρων 12. Ἐν Αἰγίνῃ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς κυβερνήσεως ἐξέμαθε τὴν τυπογραφίαν ὁ μετέπειτα ἐν Ἀθήναις ἐκδότης Ἀνδρέας Κορομηλᾶς.

2) Ἡ *Ἐθνικὴ τυπογραφία*, ὡς ὠνομάσθη κατόπιν ἡ τυπογραφία τῆς κυβερνήσεως, ὀργανωθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 17 Μαΐου 1832 ὑπ' ἀριθ. 20 ὀργανικοῦ νομοθετήματος, καταχεχωρισμένου ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 26 τῆς 24 Μαΐου 1832 φύλλῳ τῆς Ἐθνικῆς Ἐφημερίδος, τότε ἐπισήμου ὀργάνου τῆς κυβερνήσεως, ἐλειτούργει ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ναυπλίῳ, κατανεμημένη εἰς δύο μέρη καὶ διατελοῦσα ὑπὸ διαφόρους ἐπιστάτας· ἀλλὰ τῆς καθέδρας τῆς κυβερνήσεως οὔσης ἐν Ναυπλίῳ, ἡ λειτουργία τῶν δύο τυπογραφείων ἀπέβαινε δαπανηρὰ καὶ «ἐπέφερεν ἀντὶ κέρδους ζημίαν», ὡς φέρεται εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ ὡς ἄνω νομοθετήματος. Τὸ ἐν Αἰγίνῃ τμῆμα τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας, ἂν καὶ ἦτο τὸ μεγαλύτερον, εἶχε περιέλθει εἰς ἀπραξίαν, διότι ἐν Ναυπλίῳ, ὅπου καὶ ἡ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως καὶ οἱ ἐκδόται ἰδιαιτέρων πονημάτων, ἐκτυπουμένων ἐν τῇ τυπογραφίᾳ, ἡ ἐργασία ἦτο περισσοτέρα. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος, «ὀφείλουσα νὰ διατάξῃ καὶ τὰ περὶ τοῦ καταστήματος τούτου ἐπὶ τὸ κανονικώτερον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς καὶ μόνου ἀξίου διευθυντοῦ καὶ πληροφορουμένη ὅτι ὁ κύριος Ἀποστολίδης, ὅστις διηύθυνε τὸ κατάστημα τοῦτο τέσσαρα ἤδη ἔτη κατὰ συνέχειαν, ἔχει τὰς ἀπαιτουμένας εἰς τὸ ἐπάγγελμά του γνώσεις καθὸ σπουδάσας τὴν τυπογραφικὴν τέχνην ἱκανὰ ἔτη ὑπὸ τὸν διάσημον τυπογράφον τῶν Παρισίων Κύριον Κ. Διδότον», ὡς φέρεται εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ προμνησθέντος διατάγματος, διώρισε δι' αὐτοῦ γενικὸν διευθυντὴν τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας τὸν Γ. Ἀποστολίδην, ὅστις διετάχθη νὰ παραλάβῃ ἀπὸ τὸν ἐπιστάτην τῆς ἐν Ναυπλίῳ ἐθνικῆς τυπογραφίας τὸ ὑλικόν, πιεστήρια κλπ. Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ διέταξε προσέτι, ὅπως τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας μετακομισθῇ εἰς τὸ Ναύπλιον, νὰ παραμείνωσι δὲ εἰς Αἴγιναν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα πιεστήρια διὰ τὴν τύπωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν χρησίμων διὰ τὰ ἐκεῖ διδακτήρια καὶ τῶν πονημάτων τῶν ἐκεῖ διδασκάλων, προσδιώρισε τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας εἰς 27, ἐξ ὧν οἱ ἑπτὰ ἔδει νὰ παραμείνωσιν εἰς Αἴγιναν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν ἑνὸς ὑποδιευθυντοῦ, ταχθέντος ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας. Ὁ μισθὸς τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ καθωρίσθη εἰς διακοσίους φοίνικας, ὁ δὲ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ ἤθελε κανονισθῇ ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος ἐλήφθη πρόνοια ὅπως ἡ ἕως τότε λειτουργοῦσα ἐν τῇ χώρᾳ γαλλικὴ τυπογραφία ἀποτελέσῃ μέρος τῆς ἐθνικῆς τυπογραφίας, ὑπὸ τὸν Λέοντα Μπαδῖνον, πρῶτον τῆς ἐν Αἰγίνῃ τυπογραφίας ἐπιστάτην τῆς ἐκδόσεως τῆς γαλλικῆς ἐφημερίδος. Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 24 Μαΐου 1832 ἑτέρου διατάγματος, καταχεχωρισμένου εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 12 τῆς 28 Μαΐου 1832 φύλλον τῆς Ἐθνικῆς Ἐφημερίδος ἐκανονίσθησαν τὰ καθήκοντα τοῦ ἐκδότου τῆς γαλλικῆς ἐφημερίδος καὶ ὡρίσθη ὁ μισθός του εἰς 156 φοίνικας μηνιαίως. Ἡ ἐθνικὴ τυπογραφία ὑπήχθη εἰς τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείας, πρὸς ἣν ὁ γενικὸς διευθυντὴς ἔδει ν' ἀποτείνηται προκειμένου περὶ τοῦ καταστήματος ἐν γένει. Ὁ δὲ γενικὸς διευθυντὴς ἐνήργει οἰκείᾳ βουλήσει δι' ὅ,τι ἀφεώρα τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ προσωπικόν.

Εἰς τὴν ἐθνικὴν τυπογραφίαν ἐξετυποῦντο καὶ ἰδιωτικὰ συγγράμματα, τῶν ὁποίων οἱ ἐκδόται ὤφειλον νὰ καταβάλλωσι τὸ ἀντίτιμον τῆς ἐκτυπώσεως, ἀλλὰ διάφοροι ἐκδώσαντες εἰς τὰ ἐθνικὰ πιεστήρια συγγράμματα καὶ μεταφράσεις ἰδίως «ἢ δὲν ἐπλήρωσαν τίποτε μέχρι τοῦδε, ἢ ὀφείλουσιν ἱκανά», ὡς φέρεται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 57 τῆς 1 Ἰουλίου 1832 διάταγμα· διὰ τοῦτο ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος διέταξεν ὅπως ὁ γενικὸς διευθυντὴς προσκαλέσῃ πάντας τοὺς ὀφειλέτας, ἵνα πληρώσωσιν, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας, παρέχοντες πρὸς τοῦτο χρεωστικὰς ὁμολογίας διὰ τὰ παρ' αὐτῶν τυπωθέντα ἐν τῇ ἐθνικῇ τυπογραφίᾳ, ἐκτὸς τῶν τυπωθέντων διὰ λογαριασμὸν τῆς κυβερνήσεως, εἰς δὲ τὸ μέλλον ἐνεργῇ **προκαταρκτικῶς συμφωνίας μετὰ τῶν συγγραφέων, ἵνα οὗτοι ὑποχρεώνωνται** εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν **ἐν τῇ ἐθνικῇ τυπογραφίᾳ** τυπουμένων συγγραμμά**των καὶ ὅπως καθ' ἕκαστον μῆνα** ὑποβάλλῃ πρὸς **τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν** καὶ τῆς Δημοσίας **Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείαν κατάστασιν**, δηλοῦσαν **τὰ ἐν τοῖς πιεστηρίοις εὑρισκόμενα** συγγράμματα, τὰς γενομένας πληρωμάς, ἐπιχειρήσεις καὶ συμφωνίας.

3) *Βασιλικὸν τυπογραφεῖον*. Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ πρῶτον ὀργανικὸν νομοθέτημα περὶ τυπογραφίας τῆς Ἐπικρατείας ἦτο τὸ διάταγμα τῆς 10/22 Δεκεμβρίου 1833 «Περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Βασιλικοῦ Τυπογραφείου», δημοσιευθὲν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 42 τῆς 25 Δεκεμβρίου 1833 φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐξ 24 ἄρθρων συγκείμενον. Ἡ ἐθνικὴ τυπογραφία ὠνομάσθη «Βασιλικὸν Τυπογραφεῖον», ὑπήχθη δὲ εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείας, ὡς ἐκαλοῦντο τότε τὰ ὑπουργεῖα. Διηυθύνετο δὲ παρ' ἑνὸς ὑπουργικοῦ συμβούλου, ὡς ὠνομάζοντο τότε οἱ βραδύτερον ὀνομασθέντες «τμηματάρχαι», ἡ ὑπουργικοῦ γραμματέως, διοριζομένου παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ. Ἡ βασιλικὴ τυπογραφία διηρέθη διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου εἰς δύο τμήματα, τὸ τῶν δημοσίων καὶ τὸ τῶν ἰδιωτικῶν ἔργων, καὶ ἑκάστου τῶν τμημάτων προΐστατο εἷς καλούμενος «ἐπὶ τῶν ἔργων». Τὸ τυπογραφεῖον μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1834 ἐλειτούργει ἐν Ναυπλίῳ, ὅπου καὶ ἡ ἕδρα τῆς κυβερνήσεως, μετεφέρθη δὲ εἰς Ἀθήνας ἕνεκα τῆς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μεταθέσεως τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Ἀθήνας.

4) *Βασιλικὴ τυπογραφία καὶ λιθογραφία* ὠνομάσθη τὸ τυπογραφεῖον διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 17/29 Μαΐου 1835 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῆς βασιλικῆς τυπογραφίας καὶ λιθογραφίας», δημοσιευθέντος μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐγκατάστασιν τῆς τυπογραφίας. Διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου αἱ ἕως τότε κεχωρισμέναι τυπογραφίαι τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀμφότεραι αἱ λιθογραφίαι, ἥ τε παρὰ τῇ ἀντιβασιλείᾳ καὶ ἡ παρὰ τῇ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματείᾳ, συνηνώθησαν ὑπὸ ἰδιαίτερον ἔφορον, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ ἀνωτάτη διεύθυνσις καὶ ἡ φροντὶς περὶ συντηρήσεως καὶ ἐκτελέσεως τῶν ἀφορώντων τὸ κατάστημα ὁρισμῶν. Ἡ ἐποπτεία ἀφέθη εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείαν. Κατηργήθη ἡ εἰς δύο τμήματα διαίρεσις τῆς τυπογραφίας καὶ ὡρίσθη εἷς διευθυντὴς τῆς τυπογραφίας καὶ ἕτερος τῆς λιθογραφίας. Εἰς δὲ τὸν ἔφορον ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς τῶν ἀγγελιῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑπαλλήλων, ὁ μὲν Γ. Ἀποστολίδης διωρίσθη ἐπὶ τῶν δημοσίων ἔργων, ὁ δὲ Π. Πατρίκιος ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθουν νὰ ἐκτυπῶνται εἰς τὴν τυπογραφίαν ἐπὶ καταβολῇ τιμήματος.

Τὸ βασιλικὸν τυπογραφεῖον ἐγκαθιδρύθη εἰς δημόσιον κτήριον, ἐπὶ τούτῳ ἀνεγερθέν, κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου, ὑφιστάμενον δὲ καὶ σήμερον, ἀλλὰ μετερρυθμισμένον καὶ χρησιμεῦον ὡς κατάστημα τοῦ πρωτοδικείου Ἀθηνῶν. Τὸ κτήριον τοῦτο ἀνηγέρθη τῷ 1835 καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσίν του ἀνεγράφη ἐν τοῖς ἐξόδοις τοῦ 1835 πίστωσις δρχ. 40 339 25 Ἐφ. Κυβ. παλ. ἐκδ. 91 τῆς 31 Δεκεμβρίου 1835). Τὸ κτήριον τοῦτο, κατ' ἀρχὰς διώροφον, ἐχρησίμευε καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ ἄνω ὀρόφῳ κατοικίαν τοῦ διευθυντοῦ. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1854, ὁπότε διευθυντὴς τοῦ τυπογραφείου ἦτο ὁ Ἰωάννης Καρβούνης, συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ, ἀπετεφρώθη ἐκ πυρκαϊᾶς ὁ ἄνω ὄροφος τοῦ κτηρίου καὶ ἔκτοτε τοῦτο παρέμεινε μονόροφον, μέχρις οὗ, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν ἔτει 1931 μεταρρύθμισίν του, προσετέθη ἐκ νέου δεύτερος ὄροφος διὰ τὴν ὡς πρωτοδικείου χρησιμοποίησίν του. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νέου ὀργανισμοῦ τῆς βασιλικῆς τυπογραφίας καὶ λιθογραφίας ἐπηκολούθησε τὸ ἀπὸ 17/29 Μαΐου 1835 διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου διωρίσθη διευθυντὴς μὲν τῆς βασιλικῆς τυπογραφίας ὁ Β. Ἀποστολίδης, ταμίας δὲ καὶ οἰκονόμος τοῦ καταστήματος καὶ οἰκονόμος τοῦ ὑλικοῦ ὁ Π. Πατρίκιος, ἔφορος δὲ ὁ ἕως τότε ἐκπληρῶν χρέη ὑπουργικοῦ γραμματέως παρὰ τῇ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Γραμματείᾳ Α. Μ. Ἀνσέλμος, διευθυντὴς δὲ τῆς βασιλικῆς λιθογραφίας ὁ Α. Φόρστερ, ὑπουργικὸς γραμματεὺς παρὰ τῇ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γραμματείᾳ.

Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 10/22 Νοεμβρίου 1836 ἡ βασιλικὴ τυπογραφία καὶ λιθογραφία ὑπήχθη ἤδη πάλιν ἀπὸ τῆς 1/13 Ἰανουαρίου 1837 εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Βασιλικῆς Γραμματείας, «ἀφοῦ ἡ βασιλικὴ τυπογραφία καὶ λιθογραφία ἀνάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δημοσίων καταστημάτων τῶν ἀποδιδόντων προσόδους». Οὕτως ἐπεκράτησεν ἡ ἄποψις ὅτι προέχει ὁ οἰκονομικός, καὶ οὐχὶ ὁ πνευματικός, χαρακτὴρ τοῦ καθιδρύματος τούτου. Ἐξεδόθη δὲ καὶ ἕτερον σχετικὸν περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ διάταγμα τῆς 26 Αὐγούστου (7 Σεπτεμβρίου) 1838 (Ἐφ. Κυβ. 36 τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1838).

Κατὰ τὸ διάταγμα τοῦτο ἐξηκολούθει ἐν τῷ τυπογραφείῳ ἡ τύπωσις συγγραμμάτων, «τὰ ὁποῖα σκοπεῖ νὰ ἐκδώσῃ ἡ κυβέρνησις καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκδοθῶσιν ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν καταστημάτων τόσον ἐντελῆ καὶ εὔθηνα». Κατὰ συνέπειαν τοῦ νέου ὀργανισμοῦ διωρίσθη, διὰ διατάγματος τῆς 26 Αὐγούστου 1839, διευθυντὴς ὁ Α. Ἀνσέλμος, λιθογράφος ὁ Φόρστερ, οἰκονόμος καὶ γραμματεὺς ὁ Θεοχάρης Ἐλευθερίου, ἐργοστασιάρχης τῆς τυπογραφίας ὁ Α. Νικολαΐδης καὶ τῆς λιθογραφίας ὁ Α. Χοῦβερ. Ἀλλὰ διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 3/15 Ἰουνίου 1834 (Ἐφ. Κυβ. 20 τῆς 28 Ἰουνίου 1843) ὡρίσθη, ὅπως ἡ διεύθυνσις ἀνατίθεται εἰς ἀνώτερον ὑπάλληλον, προσδιοριζόμενον ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείας «ἄνευ ἐπιμισθίου».

5) *Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον καὶ Λιθογραφεῖον*. Καταλυθείσης τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος, κατὰ τὸ 1862, ἀνετέθη πᾶν ὅ,τι ἀνεμίμνησκεν αὐτήν, καὶ ὁ τότε οἰκονόμος τοῦ τυπογραφείου Ἰωάννης Πατρίκιος, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου Π. Πατρικίου, διερχόμενος νύκτα τινὰ ἔξωθεν τοῦ τυπογραφείου καὶ παρατηρήσας ὅτι ἐδυσφόρουν πολλοὶ διαβάται βλέποντες ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Βασιλικοῦ Τυπογραφείου, ἐξήλειψε τὸν τίτλον τοῦτον καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ «Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου», βραδύτερον δέ, διὰ τοῦ νόμου ΑΧΚΘ' τῆς 29 Δεκεμβρίου 1887 «Περὶ προσωπικοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου καὶ Λιθογραφείου» (Ἐφ. Κυβ. 1 τῆς 2 Ἰανουαρίου 1888), ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως διὰ νόμου ὁ τίτλος οὗτος. Νεώτεροι δὲ νόμοι ἐπηκολούθησαν ὁ ΑΠΙΘ' τῆς 16 Μαρτίου 1891 «Περὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου καὶ Λιθογραφείου», ὁ ΒΡΞΓ' τῆς 16 Φεβρουαρίου 1893 «Περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου», διὰ τοῦ ὁποίου τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἕως τότε ὑπήγετο εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ὑπήχθη ἐκ νέου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ ὁ τροποποιήσας αὐτὸν νόμος ΒΣΟ' τῆς 21 Ἰουνίου 1895.

Ἡ πάροδος μακροῦ χρόνου, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὁποίου αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι καὶ αἱ ἀνάγκαι αὐτῶν μεγάλως ἀνεπτύχθησαν, ἡ ἔλλειψις μονιμότητος τοῦ προσωπικοῦ, ὑφισταμένου τὴν ἐπήρειαν τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν, ἡ παλαιότης τοῦ κτηρίου καὶ τῶν ἐγκαταστάσεων εἶχον περιαγάγει τὸ τυπογραφεῖον εἰς ἀνεπάρκειαν νὰ ἐκτελῇ πάσας τὰς ἐργασίας αὐτῶν, εἰ καὶ εἶχεν ἤδη παύσει ἀπὸ πολλοῦ ἡ ἐν τῷ τυπογραφείῳ ἐκτύπωσις ἰδιωτικῶν συγγραμμάτων. Ὡς ἐκ τούτου ἐξεδόθη τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 12 Μαρτίου 1899 «Περὶ κανονισμοῦ τῶν πρὸς ἐργολαβίαν ἐργασιῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου μεθοδεύσεων» (Ἐφημ. Κυβ. 53 τῆς 13 Μαρτίου 1893), πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς δι' ἰδιωτικῶν τυπογραφείων ἐκτυπώσεως ἐργασιῶν τινων, ἰδίως τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς βουλῆς, διὰ τὰς ὁποίας ἦσαν ἀνεπαρκῆ τὸ προσωπικὸν καὶ τὰ μέσα τοῦ τυπογραφείου.

6) *Ἀναδιοργάνωσις τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου*. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου εἶχε καταστῇ ἐπιτακτικὴ καὶ κατὰ τὴν Β' σύνοδον τῆς ΙΕ' βουλευτικῆς περιόδου οἱ τότε ὑπουργοί: τῶν Ἐσωτερικῶν Γ. Θεοτόκης (πρωθυπουργός) καὶ τῶν Οἰκονομικῶν Α Ν Σιμόπουλος εἰσηγήθησαν τὸν νόμον ΒΨΜΓ' τῆς 11 Φεβρουαρίου 1901 (Ἐφ. Κυβ. 25 τῆς 13 Φεβρουαρίου 1901), διὰ τοῦ ὁποίου προεβλέπετο ἡ ἀνέγερσις νέου κτηρίου τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, ὅπερ ἀνοικοδομηθέν, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου τοῦ μηχανικοῦ τῶν δημοσίων ἔργων Κ. Βελλίνη, παρεδόθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1905 ἕτοιμον πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν αὐτῷ τοῦ τυπογραφείου καὶ λιθογραφείου. Κατ' Ἰανουάριον δὲ τοῦ 1906 συνεστήθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Γ. Ν. Κοφινᾶ, τμηματάρχου τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, Ἰω. Πατρικίου, διευθυντοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Σφραγιστηρίου, Περ. Ναούμ, διευθύνοντος τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, Ἀλ. Ζαγκορόγλου, ἐργοστασιάρχου τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου καὶ Ν. Καργαδούρη, ἰδιοκτήτου ἰδιωτικοῦ τυπογραφείου, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ μελέτη τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπικειμένην μεταφορὰν του εἰς τὸ νέον κτήριον, καὶ ὁ τρόπος τῆς μεταφορᾶς ἄνευ διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, τὸ ὑπουργεῖον προέβη εἰς τὴν προμήθειαν νέων πιεστηρίων καὶ στοιχείων, λινοτυπικῶν μηχανῶν, ὑλικῶν κλπ., εἰς τρόπον ὥστε συντελεσθείσης τῆς μεταφορᾶς ταχέως, τὸ τυπογραφεῖον καὶ λιθογραφεῖον κατωρθώθη νὰ ἀνταποκρίνεται τελείως εἰς τὴν ἀποστολήν του. Συγχρόνως, διὰ τοῦ νόμου ΓΡΔ' τῆς 17 Ἰουνίου 1905, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου Γ. Ν. Κοφινᾶ, εἰσήχθη ἡ μονιμότης τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου καὶ ὁ κατόπιν δοκιμασίας διορισμὸς ἢ προαγωγὴ καὶ ἡ πειθαρχικὴ δικαιοδοσία τοῦ ἐργοστασιάρχου, συνεστήθη δὲ καὶ «ταμειευτήριον τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ», τὸ ὁποῖον βραδύτερον συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου τῶν Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων. Διὰ δὲ τοῦ νόμου ΓΤΠΖ' τοῦ 1909, συνταχθέντος ἐπίσης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τμηματάρχου, ἐλήφθησαν καὶ ἄλλα μέτρα τελειοτέρας ὀργανώσεως.

7) *Ἐπέκτασις καὶ λοιπαὶ μεταρρυθμίσεις*. Μετὰ δὲ διὰ τοῦ τελευταίου τούτου νόμου εἰσαχθέντων μέτρων ὑπῆρξεν ἡ πρόνοια περὶ ἀγορᾶς συνεχομένου οἰκοπέδου πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κτηρίου τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, ἥτις καὶ συνετελέσθη

Digitized by Google

κατὰ τὸ ἔτος 1928, ἀνεγερθείσης νέας πτέρυγος αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ ἐπεκτάσει δὲ ταύτῃ τὸ τυπογραφεῖον ἐπλουτίσθη διὰ νέων ταχυπιεστηρίων καὶ λοιπῶν μηχανημάτων, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, παρ' ὅλην τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τεραστίαν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Λειτουργοῦσι δὲ νῦν ἐν τῷ τυπογραφείῳ τρεῖς μονοτυπικαὶ μηχαναί, στερεοτυπεῖον καὶ μηχανουργεῖον. Τὸ λιθογραφεῖον δὲν λειτουργεῖ, καταργηθὲν ἀπὸ τοῦ 1925 καὶ παραδοθὲν εἰς τὴν χαρτογραφικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ, παρ' ᾗ λειτουργεῖ λιθογραφεῖον. Ἐντὸς δὲ τοῦ κτηρίου ὑπάρχει ἴδιον διαμέρισμα, ἔνθα ἡ κατοικία τοῦ διευθυντοῦ Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἐπέκτασιν καὶ τὸν πλουτισμὸν τοῦ τυπογραφείου, ἡ ἐκτύπωσις τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας καὶ ἄλλαι τινὲς τυπογραφικαὶ ἐργασίαι τοῦ δημοσίου γίνονται δι' ἰδιωτικῶν τυπογραφείων. Νεώτεροι νόμοι ἐπρονόησαν περὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, συμπεριληφθέντες εἰς τὸ ἐν ἔτει 1929 ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τεῦχος: «Ἰσχύουσαι ὀργανικαὶ διατάξεις ἀφορῶσαι εἰς τὸ προσωπικὸν τοῦ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν».

Εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου ὑπάγεται καὶ τὸ *Ἐθνικὸν Σφραγιστήριον*.

(*Γ. Ν. Κοφινᾶ* «Τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, ἡ Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ Ἐθνικὸν Σφραγιστήριον. ἤτοι ἱστορία καὶ νομοθεσία αὐτῶν 1906).

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

τυπογραφία (ἡ)· τὸ ἔργον, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τυπογράφου || καθόλου, ἡ βιομηχανία τῆς ἐκτυπώσεως βιβλίων κττ.: «ἡ τυπογραφία ἐν Ἑλλάδι», «ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ *τυπογραφία* ἀποτελεῖ ἕνα τῶν κυριωτέρων κλάδων τῶν Γραφικῶν Τεχνῶν. Καὶ ἐν στενῇ μὲν σημασίᾳ ὁ ὅρος *τυπογραφία* σημαίνει τὴν τέχνην τῆς ἐξ ἑνὸς ἀρχικοῦ τύπου ἐκδόσεως καὶ τοῦ μηχανικοῦ πολλαπλασιασμοῦ βιβλίων καὶ γραπτῶν πάσης φύσεως, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως κινητῶν χαρακτήρων (στοιχείων), εἰδικῶν μελανῶν καὶ μηχανικῶν πιεστηρίων. Ἐν γενικωτέρᾳ ὅμως σημασίᾳ, ὁ ὅρος σημαίνει τὴν διὰ παντὸς τρόπου τύπωσιν καὶ ἀναπαραγωγὴν ἐντύπων διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πιεστηρίου καὶ τυπογραφικῆς μελάνης. Ἡ τελευταία αὕτη σημασία τοῦ ὅρου *τυπογραφία* ἐπεκράτησεν ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἐν πολλοῖς ἡ τυπογραφικὴ τέχνη συνδυάζεται στενώτατα ἐν τῇ πράξει πρὸς τὰς τελευταίας ἀνακαλύψεις, αἵτινες ἐκφεύγουν τῆς προταχθείσης περιορισμένης σημασίας τοῦ ὅρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ ἐν λόγῳ ἀνακαλύψεις (*βαθυτυπία κλπ.*), μὴ ταξινομηθεῖσαι εἰσέτι εἰς ἰδίαν τάξιν, βασίζονται κυρίως ἐπὶ τῶν μηχανικῶν δεδομένων τῆς καθόλου τυπογραφίας.

Εἰς τὰς γραφικὰς τέχνας γενικῶς διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν προτύπων γραπτῶν τρεῖς κυρίως μέθοδοι χρησιμοποιοῦνται: 1) Ἡ τῆς *ὑψιτυπίας*, καθ' ἣν τὰ πρὸς ἐκτύπωσιν σημεῖα τῆς τυπογραφικῆς πλακὸς εὑρίσκονται ἔκτυπα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ μελανούμενα ἀποτυποῦνται ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἐνῷ, ἀντιθέτως, τὰ σημεῖα τὰ μὴ προοριζόμενα πρὸς ἐκτύπωσιν, εἶναι ἐσκαμμένα εἰς βάθος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐγγίζονται ὑπὸ τοῦ μελανωτικοῦ κυλίνδρου: 2) Ἡ τῆς *ἐπιπεδοτυπίας*, καθ' ἣν τὰ πρὸς ἐκτύπωσιν σημεῖα εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας πρὸς τὰ μὴ προοριζόμενα πρὸς ἐκτύπωσιν. 3) Ἡ τῆς *βαθυτυπίας*, καθ' ἣν τὰ πρὸς ἐκτύπωσιν σημεῖα εἶναι ἐσκαμμένα εἰς βάθος ἐπὶ τῆς τυπογραφικῆς πλακός, ἐνῷ τὰ μὴ προοριζόμενα πρὸς ἐκτύπωσιν κεῖνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

Ἐφ' ὅσον τὸν ὅρον *τυπογραφία* λαμβάνομεν ὑπὸ τὴν στενήν του ἔννοιαν, ἐννοοῦμεν ἀποκλειστικῶς τὴν μέθοδον τῆς *ὑψιτυπίας*. Ὅταν ὅμως ἐπεκτείνωμεν τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀναπαραγωγὴν πάσης φύσεως ἐντύπων διὰ τυπογραφικῶν, ἢ παρεμφερῶν πρὸς ταῦτα πιεστηρίων, εἰς τὸν ὅρον *τυπογραφία* δέον νὰ περιληφθῶσι καὶ αἱ διὰ βαθυτυπικῶν καὶ πιεστηρίων ὄφφσετ μέθοδοι ἐκτυπώσεως.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Παρὰ τὴν πληθώραν τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τυπογραφίας, δὲν κατωρθώθη ἀκόμη νὰ χυθῇ πλῆρες φῶς οὔτε ἐπὶ τῶν πραγματικῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐδημιουργήθη ἡ θαυμαστὴ αὕτη ἐφεύρεσις, οὔτε ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται αὕτη ἀδιαφιλονεικήτως. Μέχρι τινὸς ὁ Γουτεμβέργιος συνεκέντρωνε τὰς περισσοτέρας πιθανότητας πρὸς διεκδίκησιν τῆς τιμῆς τῆς ἐφευρέσεως ταύτης, ἀλλὰ μεταγενεστέρως, αἱ νεώτεραι ἔρευναι τῶν ἱστοριοδιφῶν ἐκλόνισαν τὴν περὶ τούτου κρατοῦσαν ἀντίληψιν. Μεταξὺ ἄλλων ἀπεδείχθη ὅτι εἷς σοφὸς ἀρχειοφύλαξ τῆς Μαγεντίας, ὁ Μπόντμαν, κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀμελείᾳ, διότι δὲν ἀνεῦρεν οὐδὲν νεώτερον ἔγγραφον μαρτυροῦν τὴν ὑπὸ τοῦ Γουτεμβεργίου ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας, ἠναγκάσθη νὰ κατασκευάσῃ ἄλλα πλαστὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ πολὺ εἶχον ἐξαπατήσει πολλοὺς ἐκ τῶν ἐρευνητῶν Παραπλήσιαι παραποιήσεις τῆς ἱστορίας ἀπεδείχθησαν ἤδη πλεῖσται ὅσαι, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται σήμερον δυσχερεστάτη ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀληθείας καὶ νὰ ἐξηγῆται ἡ ἀξίωσις τὴν ὁποίαν προβάλλουν, συνεπείᾳ τῆς διαπιστουμένης ἀβεβαιότητος, ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε πόλεις, ὅπως θεωρηθῇ ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ὡς ἡ κοιτὶς τῆς νέας ἐφευρέσεως Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι διὰ τῆς λέξεως τυπογραφία νοεῖται ἐνταῦθα ἡ τέχνη τῆς ἀναπαραγωγῆς οἱουδήποτε κειμένου εἰς ἀριθμόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μέγαν ἀντιτύπων, τῇ βοηθείᾳ κινητῶν στοιχείων, πιεστηρίου καὶ εἰδικῆς μελάνης. Συνεπῶς ὡς ἐφευρέτης τῆς τυπογραφίας πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἔσχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ κινητὰ στοιχεῖα καὶ ἐπενόησε τὸ πιεστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου κατώρθωσε νὰ ἐκτυπώσῃ τὸ διὰ τῶν κινητῶν τούτων στοιχείων συντεθὲν κείμενον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀναπαραγωγὴ κειμένων ἦτο γνωστὴ ἐν Κίνᾳ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν δὲ ταύτην ἐχρησιμοποίουν λιθίνας καὶ βραδύτερον (ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ αἰῶνος) ξυλίνας πλάκας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐχαράσσοντο τὰ γράμματα τοῦ κειμέ-

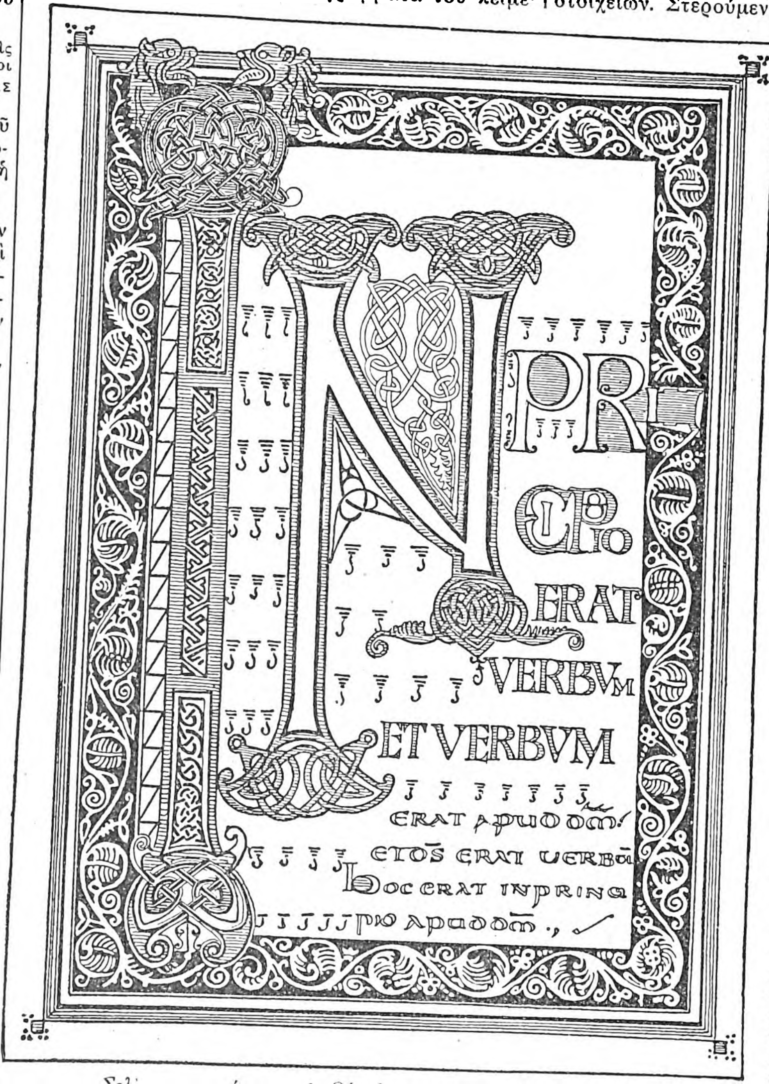

Σελὶς χειρογράφου τοῦ Θ' αἰῶνος (Καρολίγγειος ἐποχή).

νου. Ὁ πρῶτος ἐπινοήσας τὴν κατασκευὴν κινητῶν στοιχείων εἶναι ὁ Κινέζος σιδηρουργὸς Πὶ-Τσένγκ τῷ 1041, ἡ ἐφεύρεσίς του ὅμως δὲν ἐγενικεύθη ἐν Κίνᾳ, ἴσως ἕνεκα τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν γραμμάτων τοῦ κινεζικοῦ ἀλφαβήτου. Εἶναι ἄγνωστον ἐὰν ἡ ἐφεύρεσις αὕτη διεδόθη κατόπιν εἰς ἄλλας χώρας καὶ οἱ ἐν Εὐρώπῃ ἐμφανισθέντες κατόπιν ἐφευρέται ἐμιμήθησαν ἢ ὑπέκλεψαν ἁπλῶς ταύτην. Ἕνεκα τούτου αἱ ἀναζητήσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἐφευρέτου τῆς διὰ κινητῶν στοιχείων τυπογραφίας ἐν Εὐρώπῃ ἐστράφησαν ἀνέκαθεν πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεκεντρώθησαν πᾶσαι αἱ μαρτυρίαι, τὰς ὁποίας ἀφῆκαν οἱ σύγχρονοι ἢ πρόσωπα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλου κύρους· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐμελετήθησαν τὰ πρῶτα δείγματα τῆς παραγωγῆς τῆς νέας τέχνης, πρὸς καθορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τῆς δημιουργίας των καὶ ἐξακρίβωσιν τοῦ συγγραφέως των καὶ τοῦ κατασκευαστοῦ των. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς δευτέρας ταύτης ὁδοῦ τῶν ἐρευνῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ταχέα καὶ σαφῆ. Διότι οἱ πρῶτοι τυπογράφοι εἰργάζοντο κρυφίως καὶ κατὰ τρόπον ἐντελῶς μυστικὸν καὶ μυστηριώδη Ἐπειδὴ δέ, ἐξ ἄλλου, προσεπάθουν νὰ προσδίδουν εἰς τοὺς ἐκτυπουμένους τόμους τὴν ἐμφάνισιν χειρογράφων, ἅτινα ἐπωλοῦντο εἰς μεγαλυτέρας τιμάς, ἐφρόντιζον νὰ μὴ περιέχουν τὰ βιβλία των καμμίαν πληροφορίαν περὶ τοῦ ἐκδότου των ἢ περὶ τῆς ἡμερομηνίας καὶ τοῦ τόπου ὅπου ἐξετελέσθη ἡ ἐργασία. Δύναται οὕτω νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀνηθίκου πράξεως, ἑνὸς λαθρεμπορίου καὶ μιᾶς προσπαθείας πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ κοινοῦ καὶ πλαστογραφίαν τῶν κειμένων. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐφευρέσεως ταύτης, ἡ ὁποία ἔσχεν ὡς ἀφορμὴν τῆς δημιουργίας της τόσον ταπεινὰ καὶ ἀνήθικα ἐλατήρια, ἀλλ' ἡ ὁποία συνέβαλε τόσον μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἔκαμε κατόπιν νὰ λησμονηθῇ τελείως ἡ ταπεινὴ καταγωγή της καὶ προεκάλεσε τὸν συναγωνισμὸν διαφόρων πόλεων καὶ ἀτόμων πρὸς διεκδίκησιν τῶν πρωτείων. Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τῶν ἐτῶν αἱ πλεῖσται τῶν ἀξιώσεων τούτων κατέπεσαν, ἡ δὲ διεκδίκησις τῶν πρωτείων περιωρίσθη νῦν κυρίως μεταξὺ τῆς Μαγεντίας καὶ τοῦ Χάρλεμ, ἤτοι μεταξὺ τοῦ Γερμανοῦ *Ἰωάννου Γουτεμβεργίου* καὶ τοῦ Ὀλλανδοῦ *Λαυρεντίου Κόστερ*.

Αἱ ὑπάρχουσαι πληροφορίαι περὶ τοῦ Γουτεμβεργίου ἀναφέρουν ὅτι οὗτος ἐφεῦρε πρῶτος τὴν μεταλλικὴν μήτραν, διὰ τῆς ὁποίας καθίστατο εὐχερὴς ἡ κατασκευὴ τυπογραφικῶν στοιχείων. Στερούμενος ὅμως τῶν ἀναγκαίων κεφαλαίων, ἠναγκάσθη νὰ συνεταιρισθῇ μὲ διαφόρους κεφαλαιούχους, πρὸς τοὺς ὁποίους βραδύτερον περιῆλθεν εἰς δικαστικοὺς ἀγῶνας. Ὁ φάκελος τῆς δίκης ταύτης, φυλασσόμενος νῦν ἐν Στρασβούργῳ, ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον ἔγγραφον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Γουτεμβεργίου. Πολλὰ ὅμως σημεῖα τοῦ φακέλου τούτου δὲν εἶναι ἐντελῶς σαφῆ, τῆς ἀσαφείας ταύτης ἀποδιδομένης ὑπὸ πολλῶν εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ Γουτεμβεργίου ὅπως μὴ ἀποκαλύψῃ τὴν ἐφεύρεσίν του εἰς τὸ πολὺ κοινόν. Ἄλλοι συμπεραίνουν ὅτι ἡ ἀναφερομένη ἐν τῇ δίκῃ μυστικὴ ἐφεύρεσις δὲν εἶναι ἡ τυπογραφία, ἀλλ' ἡ κατασκευὴ κατόπτρων.

Αἱ ἀφορῶσαι πηγαὶ περὶ τοῦ Κόστερ δὲν εἶναι ἐξ ἴσου αὐθεντικαὶ ὅσον αἱ περὶ τοῦ Ἰωάννου Γουτεμβεργίου. Κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ πληροφορίας, ὁ Κόστερ εὑρισκόμενος ἐν Χάρλεμ καὶ περιπατῶν συνηθέστατα εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν δάσος, διεσκέδαζε κατασκευάζων ἐκ τοῦ φλοιοῦ ὀξυᾶς διάφορα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου ἀρνητικῶς. Τὰ ξύλινα ταῦτα γράμματα ἐπήλειφε κατόπιν διὰ μελάνης καὶ ἐπίεζεν ἀνὰ ἓν ἐπὶ φύλλου χάρτου, σχηματίζων λέξεις καὶ δίστιχα, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν καὶ χαρὰν τῶν μικρῶν ἀνεψιῶν του. Τοῦτο ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν τῶν κινητῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς παρενέθετεν ἐντὸς τῶν κεχαραγμένων πλακῶν τῆς παλαιᾶς τυπογραφίας. Βραδύτερον ἐτύπωσε καὶ βιβλία ὁλόκληρα δι' αὐτῶν, εἶτα δὲ ἀντικατέστησε τὰ ξύλινα στοιχεῖα διὰ μολυβδίνων καὶ μεταγενεστέρως διὰ στοιχείων ἐκ κασσιτέρου. Περὶ τὸ 1441 εἷς τῶν βοηθῶν του, ὀνόματι Ἰωάννης Φούστ, κατώρθωσε νὰ κλέψῃ τὸ μυστικὸν καὶ διάφορα στοιχεῖα καὶ ἐργαλεῖα ἐκ τοῦ τυπογραφείου του καὶ καταφυγὼν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, τὴν Κολωνίαν καὶ τὴν Μαγεντίαν, ἵδρυσεν ἕτερον τυπογραφεῖον, ὅπου ἐξετύπωσε πολλὰ βιβλία. Αἱ πληροφορίαι αὗται, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Κόστερ ἐφεῦρε πρὸ τοῦ Γουτεμβεργίου τὰ κινητὰ στοιχεῖα, ἐγένοντο γνωσταὶ μόλις 128 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, πρᾶγμα ὅπερ τὰς καθιστᾷ οὐχὶ τελείως ἀξιοπίστους, παρὰ τὴν πληθώραν τῶν μαρτυριῶν καὶ τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἐφρόντισε κατόπιν νὰ περισυλλέξῃ ἡ ὀλλανδικὴ κυβέρνησις, φιλοδοξοῦσα νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας ὀφείλεται εἰς Ὀλλανδόν, πραγματοποιηθεῖσα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1426 καὶ 1440.

Ἐξ ἄλλου τῷ 1890 ἀνευρέθησαν ἐν Ἀβινιόν, εἰς τὰ ἀρχεῖα συμβολαιογράφων τινῶν, διάφορα συμβόλαια ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ χρυσοχόος Προκόπιος Βαλντφόγκελ, ἐκ Πράγας, ἐγκατασταθεὶς εἰς Ἀβινιὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ

Digitized by Google

1444, ἐδίδαξεν εἰς τὸν Ἰουδαῖον Δαυῒδ ντὲ Καντερούς «τὴν τέχνην τῆς τεχνητῆς γραφῆς». Ὁ Ἰουδαῖος οὗτος προετίθετο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν νέαν τέχνην εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἐκλαΐκευσιν τῶν ἱερῶν ἰουδαϊκῶν βιβλίων. ἐλλείψει ὅμως ἐπαρκῶν κεφαλαίων ἡ ἐπιχείρησις δὲν προώδευσε, καθότι μετὰ τὸ 1446 εἰς οὐδὲν ἔγγραφον ἀναφέρεται πλέον. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχουν ἐξηκριβωμέναι πληροφορίαι περὶ τῶν τίτλων τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα πιθανῶς θὰ ἐξετυπώθησαν ὑπὸ τοῦ Βαλντφόγκελ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔρευναν τῶν πρώτων ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐξῆλθον ἐκ τῶν πρώτων τυπογραφείων, πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ πρώτου ἐφευρέτου καὶ τῆς πόλεως εἰς τὴν ὁποίαν ἱδρύθη τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον, αὕτη δὲν κατώρθωσε νὰ ὁδηγήσῃ εἰς σαφέστερα καὶ ὁριστικώτερα συμπεράσματα ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν μαρτυριῶν τῶν συγχρόνων. Τὸ ἔργον, ὅπερ ἐτυπώθη μὲ κινητοὺς χαρακτῆρας καὶ ὅπερ, κατὰ τοὺς διασημοτέρους βιβλιογράφους, παρουσιάζει τὰ μᾶλλον ἔκδηλα χαρακτηριστικὰ τῆς ἀπωτέρας ἀρχαιότητος, εἶναι τὸ «Speculum humanae salvationis». Τοῦ ἔργου τούτου εἶναι γνωσταὶ τέσσαρες ἐκδόσεις, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἐξῆλθον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τυπογραφείου. Αἱ δύο εἶναι εἰς γλῶσσαν λατινικήν, αἱ δὲ δύο ἄλλαι εἰς ὀλλανδικὴν καὶ κοσμοῦνται διὰ ξυλογραφιῶν Οὐδεὶς σήμερον ἀμφισβητεῖ πλέον ὅτι τὸ κείμενον τοῦ βιβλίου τούτου ἐτυπώθη διὰ κινητῶν χαρακτήρων. Μόνον αἱ εἴκοσι σελίδες τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀντιτύπων τούτων ἔχουν τυπωθῆ διὰ ξυλίνων πλακῶν. Τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου εἶναι ἀνοπισθόγραφα, ἤτοι εἶναι τυπωμένα ἐκ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς. Πρόκειται προφανῶς περὶ ἐκδόσεων, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ξυλογραφίας εἰς τὴν τυπογραφίαν, ὅπως ἐννοεῖται αὕτη σήμερον. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιστεύετο ὅτι τὰ χρησιμοποιηθέντα στοιχεῖα ἦσαν ξύλινα Βραδύτερον ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι διὰ τῶν ξυλίνων χαρακτήρων δὲν θὰ καθίστατο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐκτύπωσις. Αἱ ἀτέλειαι, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν, μαρτυροῦν ὅτι τὰ στοιχεῖα τοῦ βιβλίου τούτου δὲν ἐχύθησαν κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Γουτεμβεργίου καὶ τῶν συνεργατῶν του. Ἡ χύσις ἐγένετο κατὰ ἐντελῶς πρωτόγονον τρόπον, ἐντὸς τῆς ἄμμου, τῇ βοηθείᾳ προτύπων χαραχθέντων ἐπὶ ξύλου. Πρόκειται συνεπῶς περὶ βιβλίου, ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν τῶν πρώτων δειγμάτων τῆς τυπογραφίας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο σῳζόμενα ἀντίτυπα εἶναι εἰς ὀλλανδικὴν γλῶσσαν, τοῦτο ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῶν ὑποστηριζόντων ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς τυπογραφίας πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν. Πράγματι πολλαὶ κριτικαὶ ἀποδίδουν τὸ «Speculum» εἰς τὸν Κόστερ. Εἴτε ὅμως ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κόστερ εἴτε ἄλλου, ἐν Χάρλεμ ἢ ἐν ἄλλῃ τινὶ πόλει τῆς Ὀλλανδίας, πολλοὶ κριτικοὶ συμφωνοῦν ὅτι ἡ ἐκτύπωσις τοῦ ἔργου τούτου εἶναι προγενεστέρα πάσης παραγωγῆς τῶν τυπογραφείων τῆς Μαγεντίας.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἔρευναι, πηγαὶ καὶ πληροφορίαι ἀποδεικνύουν ὅτι τίποτε δὲν εἶναι μετὰ πάσης βεβαιότητος ἐξηκριβωμένον περὶ τοῦ ἐφευρέτου τῆς τυπογραφίας. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατος ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀληθείας. Διότι ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ ἐφεύρεσις αὕτη δὲν ἀνήκει «οὔτε εἰς ἔτος, οὔτε εἰς ἕνα λαόν». Εἶχε καταστῆ ἀληθὴς ἀνάγκη, συνεπείᾳ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ Ἕνεκα δὲ τούτου εἶχεν ἀποβῆ, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. τὸ ἀντικείμενον πλείστων ἀναζητήσεων ὑπὸ πολλῶν συγχρόνως ἐνδιαφερομένων, εἰς πολλὰς συγχρόνους πόλεις διαφόρων χωρῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρῆται ἐκπληκτικὸν τὸ γεγονὸς ὅτι ἀναφαίνεται αὕτη, εἰς ἡμερομηνίας ἐλάχιστα ἀπεχούσας ἀλλήλων, τόσον ἐν Ὀλλανδίᾳ, ὅσον καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου καὶ ἐν Ἀβινιόν. Καὶ πιθανῶς οὐδέποτε θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ λεχθῇ μετὰ θετικότητος καὶ ἀκριβείας εἰς ποῖον ἐκ τῶν τριῶν κρατῶν, Ὀλλανδίας, Γερμανίας καὶ Γαλλίας, ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τῆς ἐφευρέσεως ἢ τί μέρος ταύτης ἀναλογεῖ εἰς ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διαπιστωθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε δεδομένων εἶναι, ὅτι αἱ πρῶται δοκιμαὶ τῆς τυπογραφίας ἐγένοντο ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ ὅτι τὰ πρῶτα σῳζόμενα τυπογραφικὰ δοκίμια εἶναι ὀλλανδικῆς προελεύσεως. Εἴτε ὅμως διότι τὰ χρησιμοποιηθέντα τεχνικὰ μέσα ἦσαν ἀνεπαρκῆ, εἴτε διότι αἱ μέθοδοι τῆς χαράξεως καὶ τῆς χύσεως τῶν κινητῶν στοιχείων ἦσαν ἀτελεῖς, ἡ ἐπικηδεῖσα «σχολὴ τοῦ Χάρλεμ» παρήγαγε καὶ ἀφῆκεν ἔργα ἐντελῶς πρωτογόνου τέχνης. Συνεπῶς, καίτοι ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ τιμὴ τῆς γεννήσεως τοῦ ἐφευρέτου τῶν κινητῶν χαρακτήρων ἀνήκει εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ἀποδίδεται ὅμως εἰς τὸν Γουτεμβέργιον ἡ δόξα τῆς ἐφευρέσεως τῆς μεταλλικῆς μήτρας καὶ τοῦ πιεστηρίου καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν τεχνικῶν μέσων ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο προηγουμένως. Αὐτός, πράγματι, θεωρεῖται ὁ ἀνακαλύψας «τὸ ἀληθὲς πρακτικὸν μυστικόν, ὅπερ ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον εἶχε καταστῆ ἀντικείμενον εὐρυτάτης ἀναζητήσεως». Ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ αἴτια τῶν τόσον πολυαρίθμων καὶ σοβαρῶν μαρτυριῶν, αἵτινες ἔχουν δημιουργηθῆ ἔκτοτε ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐὰν ἡ τυπογραφία δὲν τοῦ ὤφειλε μέγα μέρος τῆς ὑπάρξεώς της. Ἕνεκα τούτου θεωρεῖται ὁ Γουτεμβέργιος, ἂν ὄχι ὁ πρῶτος, τοὐλάχιστον ὁ πραγματικὸς ἐφευρέτης τῆς τυπογραφίας. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι τὰ ἀρχαιότερα τυπογραφικὰ ἔργα δὲν ἀναφέρουν οὔτε ἡμερομηνίαν, οὔτε τόπον ἐκτυπώσεως, οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ τυπογράφου. Οὔτε ὑπάρχει ἀκριβὴς κατάλογος τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατὸν μετά τινος βεβαιότητος ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὸν Κόστερ ἢ εἰς τυπογραφεῖα τῆς Ὀλλανδίας ἀφ' ἑνός, εἰς τὸν Γουτεμβέργιον, ἢ εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῆς Μαγεντίας ἀφ' ἑτέρου. Παρὰ ταῦτα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὡς ὀλλανδικῆς προελεύσεως, ὄχι μόνον τὰ τέσσαρα ἀντίτυπα τοῦ «Speculum humanae Salvationis», περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἔργα: 1) Donatus, «De Octo Partibus orationis», ἐκδόσεις φέρουσαι τοὺς ἀριθμοὺς 7, 8, 9, 10 καὶ 12 ἐν τῷ «Καταλόγῳ τῶν περγαμηνῶν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ βασιλέως» τοῦ Van Praet, τόμ. IV (1822), σελ. 6—9· 2) Cato, «Disticha de moribus»· 3) Alexander Gallus, «Doctrinale puerorum»· 4) L. Valla, «Facecie morales»· 5) F. Petrarcha, «De Casibus virorum illustrium ac faceciis tractatus»· 6. «Horarium ἢ Abecedarium», ἀνευρεθὲν τῷ 1751 ὑπὸ Enschedé.

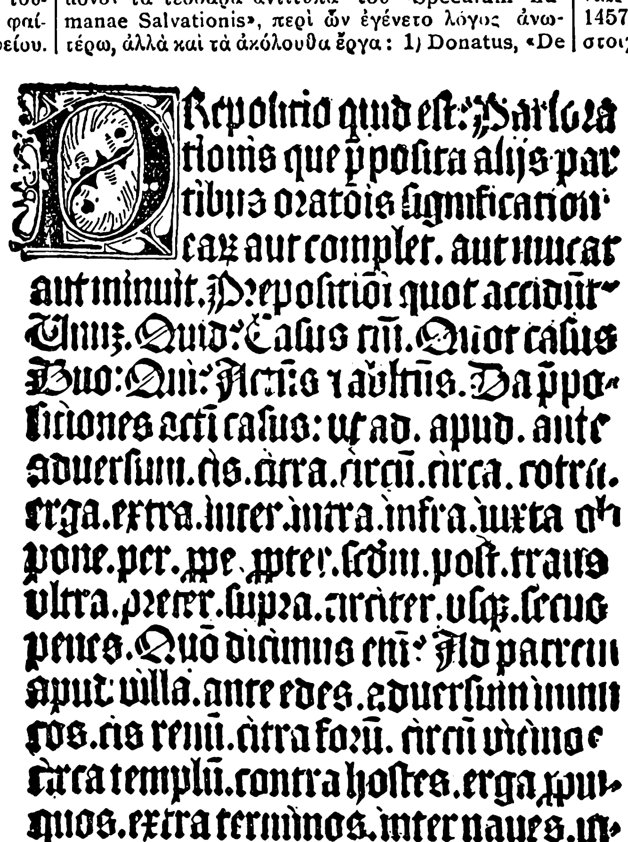
Prepositio quid est? Pars ora-
tionis que p posita aliis par
tibus oratois significatiō-
ē eaꝝ aut complet. aut mutat
aut minuit. Prepositiōi quot accidūt?
Unū. Quid? Casus tm̄. Quot casus?
Duo: Qui? Acc̄s t abl̄tis. Da p po-
sitiones acc̄i casus: ut ad. apud. ante
aduersum. cis. citra. circū. circa. cotra.
erga. extra. inter. intra. infra. iuxta ob
pone. per. pe. pter. scdm. post. trans
ultra. preter. supra. circiter. usqꝫ. secus
penes. Quō dicimus enī? Ad patrem
apud villā. ante edes. aduersum inimi-
cos. cis renū. citra forū. circū vicinos
circa templū. contra hostes. erga pinn-
quos. extra terminos. inter naues. in-
tra menia. infra tectū. iuxta macellum
ob augurīū. pone tribunal. p parietem
pe fenestrā. pter disciplinā scdm fo

Ξυλογραφικὰ στοιχεῖα: Γοτθικὰ γωνιώδη ἐκ σελίδος τοῦ «Donatus» φυλασσομένου εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων.

Τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται εἰς τὸν Γουτεμβέργιον, μετὰ τὸν συνεταιρισμὸν αὐτοῦ μὲ τὸν Φοὺστ, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ Βίβλος, ἡ καλουμένη «Βίβλος τῶν 42 γραμμῶν» ἢ «Βίβλος τοῦ Μαζαρίνου». Ἡ ἔκδοσις αὕτη ὠνομάσθη οὕτω διότι τὸ πρῶτον ἀντίτυπον, ὅπερ προεκάλεσε τὴν προσοχὴν τῶν βιβλιογράφων, ὑπῆρξε τὸ κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου καὶ εὑρισκόμενον νῦν εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μαζαρίνου Ἡ Βίβλος αὕτη, εἶναι ἐξηκριβωμένον μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἐξετυπώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1456, διότι οἱ δύο τόμοι, τοὺς ὁποίους κατέχει ἡ ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων, φέρουν εἰς τὸ τέλος σημείωσιν εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ βεβαιοῦται ὅτι διεκοσμήθησαν διὰ χρωμάτων καὶ ἐβιβλιοδετήθησαν ὑπό τινος Ἐρρίκου Κρέμερ, ὁ μὲν πρῶτος τόμος τὴν 24 Αὐγούστου, ὁ δὲ δεύτερος τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδὲν ἄλλο τυπογραφεῖον ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ τόσον μεγάλης σημασίας ἔργον. Σημειωτέον ὅτι τῷ 1454 ἐν Μαγεντίᾳ ὑπῆρχεν ἤδη καὶ δεύτερον τυπογραφεῖον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς διαφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει ἡ ἐξέτασις τῶν διαφόρων ἐκδόσεων τῶν «Lettres d'indulgences» τῶν ἐτῶν 1454 καὶ 1455. Μετὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἐκδόσεως τῆς Βίβλου ὑπὸ τοῦ Γουτεμβεργίου κατέστη εὐχερὴς ἡ ἀναζήτησις τῶν ἄλλων ἐκδόσεων τοῦ ἰδίου τυπογραφείου, καθότι ἐθεωρήθησαν ὡς τοιαῦται πᾶσαι αἱ ἐκτυπωθεῖσαι διὰ στοιχείων ὁμοίων πρὸς τὰ τῆς Βίβλου τῶν 42 γραμμῶν. Τοιαῦται ἐκδόσεις εἶναι πολλοὶ Donatus καὶ δύο τῶν «Indulgentiae». Αἱ «Indulgentiae» αὗται εἶναι τὰ πρῶτα κείμενα τὰ ὁποῖα ἐτυπώθησαν μεθ' ἡμερομηνίας. Ὑπὸ τοῦ Α. Μπερνὰρ ἀποδίδεται προσέτι εἰς τὸν Γουτεμβέργιον καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ «Ψαλτηρίου» τῷ 1457, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ παρουσιάζουν μεγάλας ὁμοιότητας πρὸς τὰ τῆς Βίβλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Σαίφφερ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδόθη κατ' ἀρχάς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του τὸν ἀπαιτούμενον καιρόν, κατὰ τὸ διαρρεῦσαν διάστημα τῶν 18 μηνῶν, μεταξὺ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως τῆς 6 Νοεμβρίου 1455, δι' ἧς παρέλαβεν ὑπὸ τὴν κυριότητά του τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Γουτεμβεργίου, καὶ τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου (15 Αὐγούστου 1457), νὰ χαράξῃ καὶ νὰ χύσῃ τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ κατόπιν εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου. Πλὴν τῶν ἐκδόσεων τούτων, ἀποδίδονται εἰς τὸν Γουτεμβέργιον καὶ ἄλλαι τινές, ἀλλ' οὐχὶ μετ' ἴσων πιθανοτήτων. Αἱ ἐκδόσεις αὗται ἀνήκουν εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ζωῆς του. Εἶναι δὲ πράγματι γνωστὸν ὅτι ἡ δυσμενὴς ἔκβασις δι' αὐτὸν τῆς δίκης τοῦ 1455 δὲν ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἐκδοτικήν του δραστηριότητα καὶ ὅτι καὶ μετ' αὐτὴν ἐξηκολούθησε νὰ καταγίνεται εἰς τυπωτικὰς ἐργασίας. Οὕτω βιβλιογράφοι τινὲς ἀποδίδουν εἰς τὸν Γουτεμβέργιον καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Tractatus de celebratione missarum», ἓν Καλενδάριον τοῦ 1460 καὶ τὸ «Speculum sacerdotum» τοῦ Hermann de Saldis. Τὸ «Catholicon» τοῦ Ἰωάννου τῆς Γενούης, δημοσιευθὲν ἐν Μαγεντίᾳ τῷ 1460 καὶ ἀποδιδόμενον ἐπίσης εἰς τὸν Γουτεμβέργιον, ἐξηκριβώθη νῦν ὅτι ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Bechtermuntze ἐν Eltvil. Τὰ στοιχεῖα, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι τυπωμένον τὸ «Catholicon» τοῦτο, εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ «Vocabularium ex quo» ὅπερ ἐξετυπώθη ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Bechtermuntze, τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου καὶ τοῦ συνεταίρου των Wiegand Spyess ἐν Eltvil τῷ 1467. Εἰς τὸν Bechtermuntze τοῦτον πρέπει συνεπῶς ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ «Summa de articulis fidei» τοῦ ἁγίου Θωμᾶ καὶ τοῦ «Tractatus rationis et conscientiae» τοῦ Ματθαίου τῆς Κρακοβίας, τὰ ὁποῖα ἔχουν τυπωθῆ διὰ στοιχείων ὁμοίων πρὸς τὰ τοῦ «Catholicon» καὶ τὰ ὁποῖα ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Γουτεμβέργιον. Ἐπίσης αἱ νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε ἀποδιδομένη εἰς τὸν Γουτεμβέργιον Βίβλος τῶν 36 γραμμῶν, ἡ καλουμένη καὶ Βίβλος τοῦ Schelhorn, ἐκ τοῦ σοφοῦ ὁ ὁποῖος πρῶτος τὴν περιέγραψεν, ἐτυπώθη ὑπὸ τοῦ A. Pfister, καθότι τὰ στοιχεῖα αὐτῆς εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ βιβλίου τῆς συλλογῆς γερμανικῶν μύθων «Liber similitudinis» καὶ τοῦ «Βιβλίου τῶν τεσσάρων ἱστοριῶν» (Ἰωσήφ, Δανιήλ, Ἐσθὴρ καὶ Ἰουδείθ), ἅτινα ἐξετυπώθησαν γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ A. Pfister ἐν Μπάμπεργκ, τὸ μὲν πρῶτον τῷ 1461, τὸ δὲ δεύτερον τῷ 1462. Ἡ Βίβλος τῶν 36 γραμμῶν πιστεύεται ὅτι ἐξετυπώθη περὶ τὸ 1460. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν τῷ ἀντιτύπῳ ὅπερ διατηρεῖται ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ὑπάρχει χειρόγραφος σημείωσις φέρουσα τὴν χρονολογίαν 1461, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ἀνευρέσεως ἑνὸς φύλλου ταύτης χρησιμοποιηθέντος ὡς περικαλύμματος τοῦ βιβλίου ἐξόδων τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ τοῦ Μπάμπεργκ, ὅπερ φέρει ἡμερομηνίαν ἐνάρξεως 21 Μαρτίου 1460.

Διάδοσις τῆς τυπογραφίας ἐν Εὐρώπῃ. Παρὰ τὴν τηρηθεῖσαν αὐστηρὰν μυστικότητα ὑπὸ τῶν πρώτων ἐφευρετῶν, ἡ τυπογραφία διεδόθη τάχιστα καὶ κατὰ τρόπον ἐκπληκτικὸν εἰς ἁπάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, αἵτινες κατεκλύσθησαν, ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, ὑπὸ μεγίστου πλήθους ἐκδόσεων. Εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῶν μᾶλλον προηγμένων κρατῶν ἱδρύθησαν πλεῖστα τυπογραφεῖα, τὰ ὁποῖα συνηγωνίζοντο διὰ τὴν τελειοτέραν καὶ τὴν καλλιτεχνικωτέραν ἐκτύπωσιν τῶν διαφόρων ἔργων. Οὕτω δὲ ἡ τυπογραφία ἐξειλίχθη ταχέως καὶ ἐξηκολούθησεν ὁλονὲν βελτιουμένη καὶ τελειοποιουμένη, ἐπιτελέσασα μεγίστας προόδους. Πρὸς πληρεστέραν παρακολούθησιν τῆς προόδου ταύτης, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐκτίθεται κατωτέρω ἡ ἱστορία τῆς τυπογραφίας κατὰ χώρας καὶ κυριωτέρας πόλεις αὐτῶν.

Γερμανία. Μαγεντία. Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ Γουτεμβεργίου, μετὰ τὴν δίκην

Digitized by Google

τοῦ 1455, ὁ χρηματοδότης καὶ συνεταῖρός του Φοὺστ, παραλαβὼν ὑπὸ τὴν κυριότητά του πάντα τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὸ ὑλικὸν τοῦ τυπογραφείου τοῦ Γουτεμβεργίου, μετέφερε ταῦτα εἰς τὴν οἰκίαν του ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Ὑποδηματοποιῶν, καλουμένην Zum Humbreicht. Ἐκεῖ συνηταιρίσθη μὲ τὸν Σαῖφφερ, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ νέου τυπογραφείου. Φαίνεται ὅτι ὁ Φοὺστ οὐδόλως συνέβαλε, προσωπικῶς αὐτός, εἰς τὴν πρόοδον τῆς τυπογραφίας, παρὰ τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐκφράζουν διάφοροι συγγραφεῖς εἰς τὰ ἔργα των, διὰ λόγους συμφέροντος. Ὁ ρόλος αὐτοῦ ἐν τῇ τυπογραφίᾳ φαίνεται ὅτι ἦτο ἁπλῶς ρόλος χρηματοδότου καὶ τραπεζίτου τῆς ἐπιχειρήσεως. Τοὐναντίον ὁ Σαῖφφερ κατεγίνετο διαρκῶς εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς νέας τέχνης. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐπινόησις τῶν διαστίχων, ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐρυθρογράφων τίτλων καὶ κεφαλαίων καὶ τῶν σημειώσεων τοῦ περιθωρίου. Ὁ Σαῖφφερ ἐδημοσίευσεν ἐπίσης κατάλογον τῶν ἐκδόσεών του, κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Φοὺστ καὶ κατόπιν μετὰ τοῦ Κορράδου Φοὺστ, ὁ ὁποῖος εἶναι μακρότατος. Ἐκ τῶν ἐκδοθέντων ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἐν αὐτῷ, μνημονεύονται ἐνταῦθα τὰ μέχρι τοῦ 1470 ἐκδοθέντα, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἐν ἔτει 1457: «Ψαλτήριον», λατινιστί. Εἶναι τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ ἐτυπώθη μεθ' ἡμερομηνίας. Τὰ μεγάλα ἀρχικὰ γράμματα ἐτυπώθησαν ἔγχρωμα, διὰ ξυλίνων στοιχείων, εἶναι δὲ ἄλλα μὲν αὐτῶν ἐρυθρὰ μετὰ κυανῶν διακοσμήσεων, ἄλλα δὲ κυανᾶ μετ' ἐρυθρῶν διακοσμήσεων. 2) Ἐν ἔτει 1459: «Ψαλτήριον», λατινιστί, δευτέρα ἔκδοσις. 3) Ἐν ἔτει 1459: G. Durand, «Rationale divinorum officiarumn». 4) Ἐν ἔτει 1460: Κλήμεντος Ε' «Constitutiones». Τὸ κείμενον πλαισιοῦται ὑπὸ τῶν σχολίων τοῦ Jean André. Εἶναι τὸ πρῶτον δεῖγμα τῆς τοιαύτης τοποθετήσεως τῶν σχολίων, ἡ ὁποία ἔσχε κατόπιν μεγίστην διάδοσιν. Ὁ Σαῖφφερ ἀνετύπωσε πολλάκις τὸ κείμενον τοῦτο. 5) Ἐν ἔτει 1462: «Βίβλος», λατινιστί. Εἶναι ἡ πρώτη μετὰ χρονολογίας ἔκδοσις τῆς Βίβλου. 6) Ἐν ἔτει 1462: πέντε φυλλάδια (ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Γ', ἐπιστολαὶ καὶ συλλογαὶ διαταγμάτων τοῦ πάπα Πίου Β') ἐναντίον τοῦ Diether de Isemburg, ἀρχιεπισκόπου τῆς Μαγεντίας, ὑπὲρ τοῦ Ἀδόλφου τοῦ Νασσάου καὶ προκήρυξις, γερμανιστί, τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐναντίον τοῦ ἀνταπαιτητοῦ του. Αἱ ταραχαί, αἵτινες προεκλήθησαν ἐκ τῆς διενέξεως ταύτης, προεκάλεσαν τὴν διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν τοῦ τυπογραφείου τοῦ Σαῖφφερ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐκπατρισθοῦν πολλοὶ ἐκ τῶν τυπογράφων ἐργατῶν, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης, ὅπου ἤρχισαν ἐργαζόμενοι διὰ λογαριασμόν των. 7) Ἐν ἔτει 1464 ἢ 1465: «Προκήρυξις» τοῦ πάπα Πίου Β' κατὰ τῶν Τούρκων, φέρουσα χρονολογίαν 1463. 8) Ἐν ἔτει 1465: Κικέρωνος, «De Officiis». Δευτέρα ἔκδοσις ἐν ἔτει 1466. Εἶναι ὁ πρῶτος Λατῖνος κλασσικὸς συγγραφεύς, τοῦ ὁποίου ἐτυπώθη ἔργον διὰ τῆς νέας τυπογραφικῆς ἐφευρέσεως. Εἶναι ἐπίσης τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον φέρει κανονικὰ διάστιχα καὶ ἴσως ἐπίσης τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχουν τυπωθῆ καὶ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἡ ἀμφιβολία περὶ τῆς προτεραιότητος τῆς ἐκτυπώσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ τυπογράφοι οἱ ἐγκατεστημένοι ἐν Σουμπιάκο τῆς Ἰταλίας ἐδημοσίευσαν κατὰ τὸ ἴδιον ἐκεῖνο ἔτος τὸν Λακτάντιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται πολλὰ ἀποσπάσματα ἑλληνικά, τυπωμένα μὲ κινητὰ στοιχεῖα. 9) Ἐν ἔτει 1465: Βονιφατίου Η', «Liber sextus Decretalium». 10) Ἐν ἔτει 1466: «Grammatica rithmica». Δευτέρα ἔκδοσις ἐν ἔτει 1468 11 Περὶ τὸ 1466: Ἁγίου Αὐγουστίνου, «Liber de arte predicandi». 12) Ἐν ἔτει 1467: Ἁγίου Θωμᾶ, «Secunda secundae» Εἶναι ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου, ἥτις φέρει ἡμερομηνίαν 13) Ἐν ἔτει 1468: Ἰουστινιανοῦ, «Institutiones». 14) Ἐν ἔτει 1469: Ἁγίου Θωμᾶ, «Expositio libri quarti Sententiarum». Ἀντίτυπα πάντων σχεδὸν τῶν ἀνωτέρω ἔργων εὑρίσκονται ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων τυπογράφων, οἵτινες εἰργάσθησαν ἐν Μαγεντίᾳ ἢ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς καὶ ἵδρυσαν σημαντικὰ τυπογραφεῖα, ἐκδώσαντες διάφορα ἔργα, εἶναι καὶ οἱ: Ἐρρῖκος Κέφφερ, Ἰωάννης Νουμάϊστερ, Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος Μάϋντεμπαχ καὶ Ἰωάννης Πέτερσχαϊμ.

Ἔλτβιλ, Μπάμπεργκ καὶ Μάριενταλ. Περὶ τοῦ Ἔλτβιλ καὶ τοῦ Μπάμπεργκ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ὅπου ἐξετέθη ἡ ἱστορία τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Catholicon» τῷ 1460 καὶ τῆς Βίβλου τῶν 36 γραμμῶν. Οἱ μοναχοὶ τῆς «Κοινῆς ζωῆς» ἵδρυσαν τυπογραφεῖον, κατὰ τὸ ἔτος 1468, ἐν τῇ μονῇ τῶν τοῦ Μάριενταλ. Τὸ πρῶτον ἔργον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἐξεδόθη ἐκ τοῦ τυπογραφείου τούτου, εἶναι τό: «Copia indulgentiarum de institutione festi Presentationis beatae Mariae per dominum Adolphum, archiepiscopum Moguntinum, concessarum». Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν φέρει ὄνομα τυπογράφου, οὔτε ἡμερομηνίαν, οὔτε τόπον ἐκδόσεως.

Στρασβοῦργον. Τὸ «Γερμανικὸν Χρονικόν», τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Σπέκλιν, ἀναφέρει, κατά τινα, ἐσφαλμένην προφανῶς, μαρτυρίαν, ὅτι ὁ Ἰωάννης Μέντελιν, ὁ πρῶτος τυπογράφος τοῦ Στρασβούργου, ἀνεκάλυψε πρῶτος αὐτὸς τὴν τυπογραφίαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῷ 1440, ἀλλ' ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς καρποὺς τῆς μεγαλοφυΐας του, διότι τὸ μυστικὸν τῆς ἐφευρέσεώς του ἐκλάπη ὑφ' ἑνὸς τῶν ὑπηρετῶν του, καλουμένου Gansfleisch, ἤτοι ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Γουτεμβεργίου. Δὲν ὑπάρχουν ἐξηκριβωμέναι πληροφορίαι περὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Μέντελιν. Ἐκεῖνο ὅπερ φαίνεται πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἐξέμαθε τὴν νέαν τέχνην ἐν Μαγεντίᾳ καὶ ὅτι μετέβη καὶ ἐγκατεστάθη ἀμέσως εἰς τὸ Στρασβοῦργον, ὅπου ἵδρυσε τυπογραφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ, ἐὰν πιστευθῇ ἡ μαρτυρία τοῦ «Χρονικοῦ» τοῦ Philippe de Lignamine, ἐτύπωνε 300 φύλλα ἡμερησίως ἤδη ἀπὸ τοῦ 1458: Ἐξ ἄλλου, εἶναι ἐξηκριβωμένον ὅτι τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Μέντελιν εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀκμῇ δράσεως κατὰ τὸ 1466 Πολλὰ ἀντίτυπα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης Βίβλου, εἰς γλῶσσαν γερμανικήν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ χονδρὸν βιβλίον ἰν-φόλιο, ἐξ 812 σελίδων διστήλου κειμένου, φέρουν χειρογράφους σημειώσεις μὲ τὴν ἀνωτέρω ἡμερομηνίαν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀναμφιβόλως ὁ Μέντελιν ἐξέδωσε καὶ τὴν Βίβλον του εἰς λατινικὴν γλῶσσαν.

Ἐξέδωσε κατόπιν τὸ «Secunda sucundae» τοῦ ἁγίου Θωμᾶ (πρὸ τοῦ 1467), τὸ «Casibus conscientiae» τοῦ φραγκισκανοῦ Ἀστεζὰν (πρὸ τοῦ 1470), τὰς «Ἐπιστολὰς» τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου (πρὸ τοῦ 1469), τὴν «Cité de Dieu» τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου (πρὸ τοῦ 1469), καὶ ἰδίως τὴν συλλογὴν τῶν «Specula» τοῦ Vincent de Beauvais (πρὸ τοῦ 1473) κτλ. Ὁ κατάλογος τῶν ἐκδόσεών του, τὸν ὁποῖον παραθέτει ὁ Panzer ἐν τοῖς «Annales typographici» (τόμ. Α' (1793), σελ. 67—76), εἶναι ἀτελής, καίτοι εἶναι ἀρκετὰ μακρός. Ἕτερος τυπογράφος ἐν Στρασβούργῳ ὑπῆρξεν ὁ Ἐρρῖκος Eggestein, Eckstein ἢ Ecsgestein, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν τῇ πόλει κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, καθ' ἣν εἶχεν ἱδρύσει ἐν αὐτῇ τὸ τυπογραφεῖον του ὁ Μέντελιν. Ὑπάρχουν μάλιστα οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ Ἐγκεσταϊν καὶ ὁ Μέντελιν εἰργάζοντο συνεταιρικῶς. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσα Βίβλος τῶν 45 γραμμῶν εἶναι προγενεστέρα τοῦ 1468. Εἰς τὸν Ἐγκεσταϊν τοῦτον ὀφείλεται καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ ἐτυπώθη ἐν Στρασβούργῳ, μεθ' ἡμερομηνίας, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ «Decretum Gratiani» εἰς δύο τόμους ἰν-φόλιο, ἐκδοθὲν τῷ 1471. Τὸ τυπογραφεῖον ὅμως τοῦ Ἐγκεσταϊν δὲν ηὐδοκίμησεν ὅπως τὸ τοῦ Μέντελιν.

Κολωνία. Ἡ τυπογραφία εἰσήχθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπὸ τοῦ Ulric Zell, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκμάθει τὴν νέαν τέχνην ἐν Μαγεντίᾳ. Ὁ Τσὲλ οὗτος κατ' ἀρχὰς ἐμιμήθη τὰ στοιχεῖα καὶ ἠκολούθησε τὰς τυπογραφικὰς μεθόδους τοῦ Σαῖφφερ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἄγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εἶχεν ἐργασθῆ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ τελευταίου τούτου μᾶλλον παρὰ εἰς τὸ τοῦ Γουτεμβεργίου. Τὰ παλαιότερα ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα ἔργα δὲν φέρουν ἡμερομηνίαν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀνάγονται εἰς τὸ ἔτος 1463 ἢ 1464. Τὸ πρῶτον χρονολογημένον βιβλίον του ἐξεδόθη τῷ 1466 ὑπὸ τὸν ἑξῆς τίτλον: «Joannis Chrisostomi super psalmo quinquagesimo liber primus». Ὁ τυπογράφος οὗτος εἶχε τὴν τύχην ν' ἀποβῇ ὁ ἐκδότης τοῦ δουκὸς Βουργουνδίας, Φιλίππου τοῦ Ἀγαθοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκτύπωσιν τῆς «Recueil des histoires de Troye», τὴν ὁποίαν εἶχε συγγράψει ὁ ἐφημέριος τοῦ παρεκκλησίου του Ραοὺλ Λεφέβρ. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἐξεδόθη τῷ 1466 ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1467. Εἶναι τὸ πρῶτον ἐκτυπωθὲν βιβλίον γαλλιστί. Μετεφράσθη ἀμέσως ἀγγλιστὶ καὶ ἐξετυπώθη κατὰ τὸ 1474, μὲ τὰ ἴδια στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον εἰδικῶς χυθῆ ὑπὸ τοῦ Τσέλ, διὰ τὴν πρώτην του γαλλικὴν ἔκδοσιν. Οὕτω δὲ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ τυπωθῇ διὰ κινητῶν στοιχείων τὸ πρῶτον γαλλικὸν βιβλίον, ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ ἀφορμὴ νὰ τυπωθῇ κατὰ τὴν νέαν ἐφεύρεσιν καὶ τὸ πρῶτον ἀγγλικὸν βιβλίον Ὁ Τσὲλ ἔσχε ταχέως ἐν Κολωνίᾳ πολλοὺς μιμητὰς καὶ συναγωνιστάς. Ὁ ὀνομαστότερος μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Arnold Ther Hoernen, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἱδρύσει τυπογραφεῖον κατὰ τὸ 1470 καὶ εἶχεν ἐκτυπώσει κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δύο ἐκδόσεις τοῦ «Sermo ad populum predicabilis in festo Presentationis beatissime Marie», τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον γνωστὸν χρονολογημένον βιβλίον του. Ἕτερος τυπογράφος ἐν Κολωνίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Koelhoff ἐκ Λυβέκκης, ὁ ὁποῖος ἐξετύπωσε, κατὰ τὸ 1472, τὸ «Preceptorium divinae legis» τοῦ Ἰωάννου Νύντερ ἢ Νίντερ. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι τὸ ἀρχαιότερον μετὰ βεβαίας χρονολογίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν καὶ ὑπογραφαί. Ὁ Koelhoff ἐξέδωσεν ἐπίσης καὶ τὸ «Χρονικὸν τῆς Κολωνίας τοῦ 1479». Ἄλλοι τυπογράφοι ἐν Κολωνίᾳ, οἵτινες ἐξετύπωσαν βιβλία ἤδη ἀπὸ τοῦ 1470, ὑπῆρξαν οἱ Petrus de Olpe καὶ Ἰωάννης Veldener, ἡ ἐπιτυχία ὅμως τῶν τυπογραφείων των ὑπῆρξε κατὰ πολὺ μικροτέρα τῆς τῶν προηγουμένων.

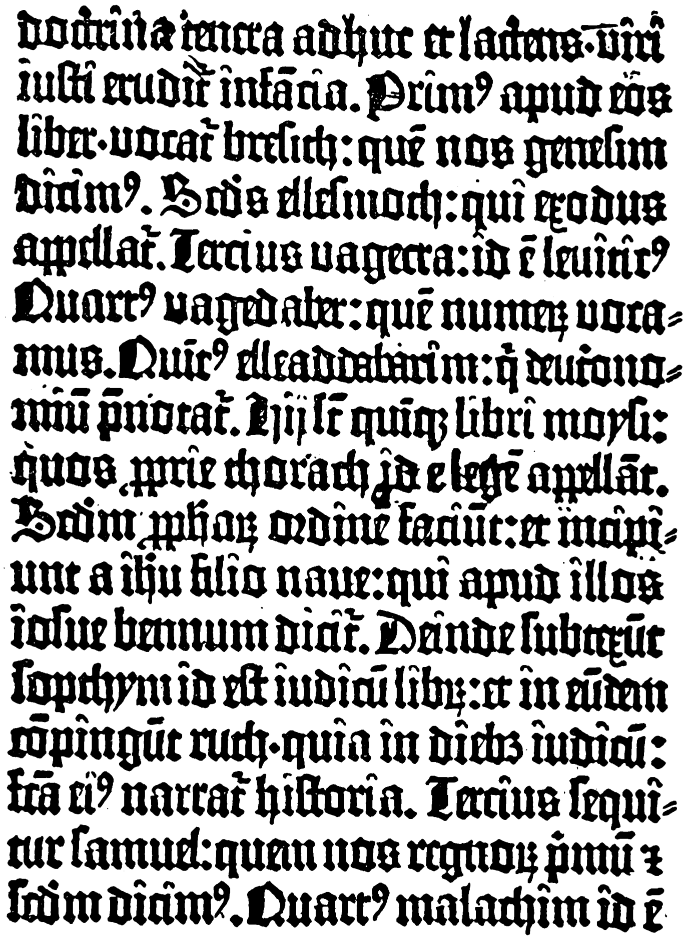
doctrina tenera adhuc et lactans viri
iusti erudit infantia. Prim⁹ apud eos
liber vocat breshith: quē nos genesim
dicim⁹. Scds elesmoth: qui exodus
appellat. Tercius vagetra: id ē leuitic⁹
Quart⁹ vagedaber: quē numeri voca-
mus. Quit⁹ elleaddabarim: q deutrono-
miū pnotat. Hij sūt quinq libri moysi:
quos pprie thorath id e legē appellāt.
Scdm pphetaꝝ ordinē faciūt: et incipi-
unt a ihesu filio naue: qui apud illos
iosue bennum dicit. Deinde subtexūt
sophtym id est iudicū libꝫ: et in eūdem
cōpingūt ruth: quia in dieb; iudicū
facta ei⁹ narrat historia. Tercius sequi-
tur samuel: quem nos regnoꝝ pmū et
scdm dicim⁹. Quart⁹ malachim id ē

Τμῆμα σελίδο: ἐκ τῆς «Βίβλου Μαζαρίνου τῶν 42 γραμμῶν» (φυσικὸν μέγεθος ὀφθαλμοῦ τῶν στοιχείων), προερχομένης ἐκ τοῦ πρώτου τυπογραφείου τῷ 1456.

Νυρεμβέργη. Ὁ Ἐρρῖκος Κέφφερ (Keffer, Kefer ἢ Keppfer), ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται ὡς μάρτυς κατὰ τὴν δίκην τῆς Μαγεντίας μεταξὺ Γουτεμβεργίου καὶ Φοὺστ τῷ 1455, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τυπογράφος τῆς πόλεως ταύτης, ἐγκατασταθεὶς ἐν αὐτῇ τῷ 1469, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γουτεμβεργίου. Δὲν κατωρθώθη ὅμως, παρὰ τὰς γενομένας ἐρεύνας, ν' ἀνευρεθῇ οὐδὲν ἐκ τῶν πρώτων του ἔργων. Εἶχε συνεταιρισθῆ μετὰ τοῦ Ἰωάννου Sensenschmidt (ἢ Taillandier) καὶ ἐξέδωκε μετ' αὐτοῦ τῷ 1470, τὸ «Comestorium vitiorum» τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Ρέτς, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ ἐξετυπώθη μεθ' ἡμερομηνίας ἐν Νυρεμβέργῃ. Τὸ ὄνομα τοῦ Κέφφερ ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1473, ἐν τῇ «Pantheologia» τοῦ Ρενιέρου τῆς Πίζης. Ὁ Ἀντώνιος Koburger ἢ Koberger, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Νυρεμβέργῃ, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν Κέφφερ, εἶναι ὁ ὀνομαστότερος τῶν τυπογράφων τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ὁ Josse Bade ἀποκαλεῖ αὐτὸν «πρίγκιπα τῶν τυπογράφων καὶ βιβλιοπωλῶν» ἐν ἐπιστολῇ, τὴν ὁποίαν τοῦ ἀπηύθυνε τῷ 1499. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤκμασεν ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ ὁ τυπογράφος Φρειδερῖκος Creusner ἢ Kreussner καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Κορράδος Zeninger, Johannes Regiomontanus, καλούμενος ἐπίσης καὶ Johan Müller de Monteregio (Kœnigsberg), ὁ Πέτρος Wagner, ὁ Γεώργιος Stuchs de Sultzbach, ὁ Gaspar Hochfeder καὶ τέλος ὁ μέγας Ἀλβέρτος Ντύρερ.

Ἄουξμπουργκ. Ἡ τυπογραφία εἰσήχθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπὸ τοῦ Gunther Zainer ἢ Zeyner de Reutlingen, ὁ ὁποῖος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶχεν ἐργασθῆ ἐν Μαγεντίᾳ ἐν τῷ τυπογραφείῳ τῶν Φοὺστ καὶ Σαῖφφερ. Τὸ πρῶτόν του βιβλίον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1468. Εἶναι μικρὸς τόμος

Digitized by Google

ἰν-φόλιο, περιλαμβάνων τὸς «Meditationes vitae Christi» τοῦ ἁγίου Μποναβεντούρα. Βιβλιογράφοι τινὲς διατείνονται ὅτι πρῶτος τυπογράφος ἐν Ἄουξμπουργκ ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Bamler, εἰς τὸν ὁποῖον πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ λατινικὴ Βίβλος τοῦ 1466, εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομά του μετὰ τῆς ἀνωτέρω ἡμερομηνίας, ἐν ἀντιτύπῳ φυλασσομένῳ ἐν Βόλφεν μπύττελ, ἀλλὰ πρόκειται περὶ πλάνης. Ἡ Βίβλος αὕτη ἐτυπώθη ὑπὸ τοῦ Ἔγκεσταϊν ἐν Στρασβούργῳ, ὁ δὲ Bamler ἔθεσε τὸ ὄνομά του ὑπ' αὐτὴν διότι εἶχε προβῇ εἰς τὴν διακόσμησιν αὐτῆς διὰ χρωμάτων. Εἰς τὸν Zainer ὀφείλεται ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἐν Γερμανίᾳ τῶν στρογγύλων στοιχείων, τῶν καλουμένων ρωμαϊκῶν, τὰ ὁποῖα οὗτος ἐχρησιμοποίησε διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1472, ἐν τῇ ἐκδόσει του τῶν «Etymologiae» τοῦ Ἰσιδώρου τῆς Σεβίλλης. Ἡ τυπογραφία προώδευσε ταχέως ἐν Ἄουξμπουργκ. Μέχρι τοῦ 1500 εἶχον ἱδρυθῆ ἐν αὐτῷ ὑπὲρ τὰ 23 τυπογραφεῖα. Εἶναι ἡ πόλις ἡ ὁποία παρήγαγε, κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα τὰ περισσότερα εἰκονογραφημένα βιβλία μὲ εἰκόνας ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν καὶ τὰ περισσότερα γερμανιστὶ γεγραμμένα βιβλία. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐξεδόθη ἐπίσης τῷ 1507, ὑπὸ τοῦ Ehrard Oglin, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Melopoiae seu Harmoniae genera per Petrum-Trinitonium», ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν τὰ ἀρχαιότερα δοκίμια μουσικῶν τυπογραφικῶν σημείων, εἰς κινητὰ στοιχεῖα, ἐξ ὅσων κατεσκευάσθησαν ἐν Γερμανίᾳ.

Σπίρε. Τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ ἐξεδόθη μεθ' ἡμερομηνίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, εἶναι ἓν σχόλιον εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν: «Postilla scholastica super Apocalypsim» τῷ 1471. Δὲν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ τυπογράφου, ἀλλ' ἀποδίδεται μετὰ πολλῆς πιθανότητος εἰς τὸν Πέτρον Drach. Ὁ Α. Μπερνὰρ φρονεῖ ὅτι ἡ Σπίρε ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πόλεων ἐκείνων ἐν ταῖς ὁποίαις ἐγκατεστάθησαν οἱ πρῶτοι τυπογράφοι καὶ ἵδρυσαν τὰ πρῶτα τυπογραφεῖα. Τὰ ἐκτυπωθέντα ὅμως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρὸ τοῦ 1471 ἔργα ἀπωλέσθησαν.

Μποῦργκντορφ (Ἀννόβερον). Πρῶτα βιβλια: «Tractatus de apparitionibus animarum» τοῦ Ἰακώβου Cluse (1475) καὶ «Legenda S. Wolfgangi, episcopi Ratisponensis» (1475). Ὁ Gaullieur ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ τόπος τῆς ἐκτυπώσεως τῶν δύο τούτων βιβλίων εἶναι ἡ Μποῦργκντορφ τῆς Ἑλβετίας.

Ἔρφουρτ. Πρῶτον βιβλίον: «Lectionarium de tempore» (1479). Πρῶτος γνωστὸς τυπογράφος Παῦλος Wider Hornbach.

Ἔσσλινγκ. Ἡ τυπογραφία ἐνεφανίσθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λίαν ἐνωρίς. Ὁ πρῶτος ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθεὶς τυπογράφος εἶναι ὁ Κορράδος Fyner Gerhuszen ἢ Goarshausen. Τὸ πρῶτον χρονολογημένον βιβλίον του εἶναι τοῦ 1472· Ἁγίου Θωμᾶ, «Summae theologicae secundae partis par ssecunda», τὸ δὲ πρῶτον βιβλίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔθεσε τὸ ὄνομά του εἶναι τοῦ 1474: Ἁγίου Θωμᾶ «Postilla in Iob».

Ἄϊχστατ (Eichstaedt τῆς Βαυαρίας). Τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ ἱδρυθὲν τυπογραφεῖον εἶναι προγενέστερον τοῦ 1475. Τὸ πρῶτον ἐκτυπωθὲν ἐν αὐτῷ βιβλίον ὑπὸ τοῦ πρώτου τυπογράφου τῆς πόλεως Μιχαὴλ Reyser φαίνεται ὅτι εἶναι το «Defenserium Mariae genetris Castissimae».

Φρειβοῦργον Ὁ Κορράδος Kachelosen, φυγὼν ἐκ Λειψίας κατὰ τὴν ἐμφανισθεῖσαν ἐκεῖ ἐπιδημίαν τῆς πανώλους, κατέφυγεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου ἵδρυσε τυπογραφεῖον καὶ ἐξετύπωσε τῷ 1495 μίαν «Missale Misniense». Ἡ ἐγκατάστασίς του ὅμως ἐν Φρειβούργῳ ὑπῆρξεν ἐντελῶς προσωρινή.

Φρείσινγκεν. Ὁ Ἰωάννης Sensenschmidt φαίνεται ὅτι ἐξετύπωσε τῷ 1487 ἐν αὐτῷ τὴν «Missale Frisingense». Τὸ πρῶτον βιβλίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης εἶναι τοῦ Ἰωάννου Σαϊφφερ, «Compendiosa materia pro Juvenum informatione» (1495).

Φριτσοῦργον Πρῶτον βιβλίον: «Perlustratio S. Bonaventurae in primum librum sententiarum», ἐκτυπωθὲν ὑπὸ Kilianus Pescator τῷ 1493.

Χαγκενάου (Ἀλσατιας) Πρῶτον βιβλίον: Johannes Garlandia, «Cornutus», ἐκτυπωθὲν ὑπὸ Ἐρρίκου Gran τῷ 1488

Ἀμβοῦργον Πρῶτα βιβλία: Laudes beate Mariae virginis», ἐκτυπωθὲν ὑπὸ Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ Borchard (1491) καὶ «Sermones de laudibus Sanctorum» τοῦ Roberti Caraccioli de Licio (1491).

Ἀϊδελβέργη. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας, ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος τυπογράφου: Hugo de Prato Florido, «Sermones de Sanctis» (1486).

Ἴνγκολστατ. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας, ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος τυπογράφου: Paulus Lescherius, «Rhetorica» (1487). Ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἰωάννην Kacheloffen, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ ὄνομα ἀναγράφεται μόνον ἐπὶ μιᾶς ἐκδόσεως τοῦ 1499.

Λειψία. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας, ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου: Johannes de Nannis, «Glosa super Apocalipsim» (1481). Ἀποδίδεται εἰς τὸν Marc Brandt ἢ Brandis.

Λυβέκκη. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: «Rundimentum noviciorum» (1475), ἐκτυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ Brandis de Schass.

Λούναμπουργκ. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: Thomas a Kempis, «De imitatione Christi» (1493), ἐκτυπωθὲν ὑπὸ Ἰωάννου Luce.

Μαγδεμβοῦργον. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: «Liber de quaestionibus Orosii» (1473), ἐκτυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ Brandis, ὁ ὁποῖος ἐγκατεστάθη κατόπιν ἐν Λυβέκκῃ.

Μέτς. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: «Ammoniciones ad spiritualem vitam utiles» (1482).

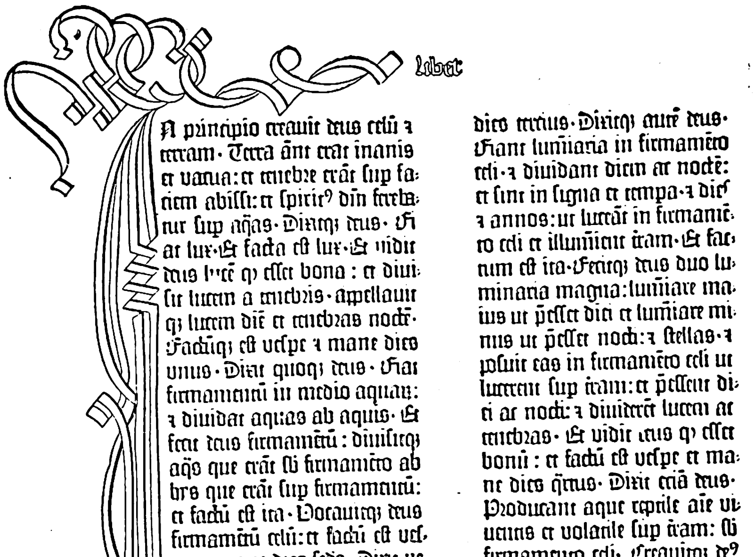
Liber
In principio creavit deus celum et
terram. Terra autem erat inanis
et vacua: et tenebre erant sup fa-
ciem abissi: et spiritus dni ferebatur
sup aquas. Dixitq3 deus. Fi-
at lux. Et facta est lux. Et vidit
deus lucem q esset bona: et divi-
sit lucem a tenebris. appellavit-
q3 lucem diem et tenebras noctem.
Factumq3 est vespere et mane dies
unus. Dixit quoq3 deus. Fiat
firmamentum in medio aquarum:
et dividat aquas ab aquis. Et
fecit deus firmamentum: divisitq3
aquas que erant sub firmamento ab
hiis que erant sup firmamentum:
et factum est ita. Vocavitq3 deus
firmamentum celum: et factum est ves-
pere et mane dies secundus. Dixit ve-
ro deus. Congregentur aque q sub
celo sunt in locum unum et appare-
at arida. Et factum est ita. Et vo-
cavit deus aridam terram: congrega-
tionesq3 aquarum appellavit ma-
ria. Et vidit deus q esset bonum.
et ait. Germinet terra herbam vi-
rentem et facientem semen: et lignum
pomiferum faciens fructum iuxta ge-
nus suum: cuius semen in semetip-
so sit sup terram. Et factum est ita.
Et protulit terra herbam virentem et
facientem semen iuxta genus su-
um: lignumq3 faciens fructum et ha-
bens unumquodq3 sementem secundum spe-
ciem suam. Et vidit deus q esset
bonum: et factum est vespere et mane
dies tercius. Dixit autem deus.
Fiant luminaria in firmamento
celi. et dividant diem ac noctem:
et sint in signa et tempora et dies
et annos: ut luceant in firmamen-
to celi et illuminent terram. Et fac-
tum est ita. Fecitq3 deus duo lu-
minaria magna: luminare ma-
ius ut preesset diei et luminare mi-
nus ut preesset nocti: et stellas. et
posuit eas in firmamento celi ut
lucerent sup terram: et preessent di-
ei ac nocti: et dividerent lucem ac
tenebras. Et vidit deus q esset
bonum: et factum est vespere et ma-
ne dies quartus. Dixit etiam deus.
Producant aque reptile anime vi-
ventis et volatile sup terram: sub
firmamento celi. Creavitq3 deus
cete grandia. et omnem animam
viventem atq3 motabilem quam pro-
duxerant aque in species suas:
et omne volatile secundum genus su-
um. Et vidit deus q esset bonum.
benedixitq3 eis dicens. Crescite et
multiplicamini. et replete aquas
maris: avesq3 multiplicentur su-
per terram. Et factum est vespere et mane
dies quintus. Dixit quoq3 deus.
Producat terra animam viventem
in genere suo: iumenta et reptili-
a. et bestias terre secundum species su-
as. Factumq3 est ita. Et fecit deus bes-
tias terre iuxta species suas: iumen-
ta et omne reptile terre in gene-
re suo. Et vidit deus q esset bo-

53.

Τυπογραφεῖον Γουτεμβεργίου.—1458. Πανομοιότυπον, ἐν σμικρύνσει, σελίδος τῆς «Βίβλου τῆς Μαγεντίας» (ἔκδοσις τῶν 36 γραμμῶν ἄνευ ἡμερομηνίας, καὶ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου), τυπωθείσης ὑπὸ τοῦ Γουτεμβεργίου, μὲ στοιχεῖα χαραχθέντα, καὶ χυθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

εἶναι τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς «Μιμήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἐκτυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κολίνι καὶ τοῦ Γεράρδου ντὲ Βιλνέβ.

Μόναχον. Πρῶτος τυπογράφος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀναφέρεται ὁ Ἰωάννης Schopsser, ἀλλὰ τὰ πρῶτά του ἔργα δὲν φέρουν ἡμερομηνίαν. Ἐκεῖνο ὅπερ φαίνεται ὡς τὸ ἀρχαιότερον εἶναι τό: «Quadragesimale divi concionatoris» τοῦ Pauli Wann, πιθανῆς χρονολογίας τοῦ 1498.

Μύνστερ (Βεστφαλίας). Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: Rodolphus Langius (ἐκ Langhen). «Carmina et alia opera» (1486), ἐκτυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐκ Λίμπουργκ.

Ὄφφενμπουργκ (δουκᾶτον τῆς Βάδης). Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας, ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου: «Quadragesimale» τοῦ Roberti [Carracioli] de Licio (1496)

Ὄππενχαϊμ, (Ἔσση-Δαρμστάτη). Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας, ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου: Wigandus Wirt, «Dialogus apologeticus adversus Trithemium de Conceptione Virginis Mariae» (1494).

Πασσάου. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου: «Missale Pataviense» (1481). Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ οἱ τυπογράφοι Κορράδος Strahel καὶ Βενέδικτος Mayr.

Πφορτσχάϊμ. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: Johannes Altenstaig, «Vocabularius» (1500), ἐκτυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Ἀνσέλμου τῆς Βάδης.

Ρατισβόνη. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: «Liber missalis secundum breviarium chori ecclesiae Ratisponensis» (1485), ἐκτυπωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Sensenschmidt καὶ Ἰωάννου Bechenband τῆς Μαγεντίας.

Ραουτλίνγκεν. Πρῶτα βιβλία μεθ' ἡμερομηνίας: Nicolaus de Ausmo, «Summa Pisani» (1482), «Breviarium Constantiense» (1482) καὶ «Caroli Viruli Epistolae» (1482). Καὶ τὰ τρία ἐξετυπώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Otmar.

Ρόστοκ. Οἱ μοναχοὶ τῆς «Κοινῆς ζωῆς» ἐγκατέστησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τυπογραφεῖον ἀπὸ τοῦ 1475, τὸ δὲ πρῶτον ὑπ' αὐτῶν ἐκδοθὲν βιβλίον ὑπῆρξε τὸ «De Divinis Institutionibus» τοῦ Λακταντίου.

Σλέσβιχ. Ὁ Στέφανος Ἄρντες ἐξετύπωσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1486 τὴν «Missale Sleswicense».

Τρέβη. Πρῶτον βλιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας, ἀλλ' ἄνευ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου: «Speculum sacerdotum» (1481).

Τυβίγγη. Τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ τῷ 1498 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Otmar, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Ραουτλίγκεν.

Οὔλμ. Δὲν εἶναι καθωρισμένη ἡ χρονολογία τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ πρώτου τυπογραφείου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὁ πρῶτος τυπογράφος αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ Λουδοβῖκος Hohenwang ἐκ τοῦ Ἔλσινγκεν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδονται πολλαὶ γερμανικαὶ ἐκδόσεις τῆς «Ars Moriendi». Τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ φέρει τὸ ὄνομά του, εἶναι τοῦ 1477: «Summa Hostiensis dicta». Ὀλίγον μετ' αὐτὸν ἐγκατέστησε τυπογραφεῖον ἐν Οὔλμ καὶ ὁ Ἰωάννης Zayner. Καὶ οἱ δύο οὗτοι ἐξέμαθον τὴν τυπογραφικὴν τέχνην ἐν Στρασβούργῳ.

Βύρτσμπουργκ. Πρῶτον βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας: «Breviarium diocesis Herbipolensis» (1479) Ὁ πρῶτος τυπογράφος τῆς πόλεως ταύτης Γεώργιος Reyser φαίνεται ὅτι εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν αὐτῇ τῷ 1475, ἀναφέρεται δὲ ὡς πρῶτόν του ἔργον ἓν «Psalterium Davidis» ἄνευ ἡμερομηνίας καὶ ἄνευ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου.

Τσίνια (μοναστήριον τῆς —). Ἐν αὐτῇ ἐξετυπώθη τῷ 1492 τὸ ἀκόλουθον βιβλίον: H. Nitzschewitz, «Novum beatae Mariae psalterium».

Ἑλβετια: Βασιλεία. Ὁ πρῶτος τυπογράφος τῆς πόλεως ταύτης Berthold Rot de Hanau ἢ ἁπλῶς Berthold de Hanau ὑπῆρξεν εἷς τῶν μαρτύρων τοῦ Γουτεμβεργίου κατὰ τὴν δίκην τοῦ 1455. Δὲν εἶναι γνωστὸν κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἐγκατεστάθη ἐν Βασιλείᾳ. Ὑποτίθεται ὅτι ἐγκατέλειψε τὴν Μαγεντίαν τῷ 1462, ὅπως πολλοὶ ἄλλοι τῶν συναδέλφων του, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου Τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται ἐπὶ ἑνὸς μόνον βιβλίου, τοῦ «Repertorium vocabulorum exquisitoruum» τοῦ Κορράδου ντὲ Mure. Φαίνεται ὅτι εἶχε συνεταιρισθῆ μετὰ τοῦ Βερνάρδου Richel, ἀστοῦ τῆς Βασιλείας, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθησε κατόπιν τὰς ἐργασίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος τυπογραφείου Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν περίπου εἶχον ἱδρύσει τυπογραφεῖα ἐν Βασιλείᾳ καὶ οἱ Μιχαὴλ Wensler καὶ Ἰωάννης Amerbach. Ὁ τελευταῖος οὗτος κατέστη διάσημος τυπογράφος, τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα ἔργα ἔσχον μεγίστην διάδοσιν. Τὸν διεδέχθησαν οἱ τρεῖς υἱοί του, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν καλὴν φήμην τοῦ πατρικοῦ τυπογραφείου. Παρὰ τῷ Amerbach τούτῳ ἔμαθε τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης του ὁ Ἰωάννης Froben, ὁ προστάτης καὶ φίλος τοῦ Ἐράσμου, τοῦ Οἰκολαμπαδίου καὶ τοῦ Χόλμπαϊν, ὁ ὁποῖος ἀπεκλήθη «Princeqs Typographiae Basiliensis».

Μύνστερ Ἀργοβίας. Ἡ μικρὰ αὕτη πόλις, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη πέριξ τοῦ μοναστηρίου Beromunster, κατέστη μία τῶν διασημοτέρων εἰς τὰ τυπογραφικὰ χρονικά. Εἷς τῶν μοναχῶν τοῦ μοναστηρίου, ὑπογραφόμενος Helyas Heile ἢ Helyas Louffen ἢ Lauffen, ἐτύπωσεν ἐν αὐτῇ τῷ 1470 τὸν περίφημον Mamotrectus τοῦ Ἰωάννου Marchesini. Καίτοι ἐν τῷ ἔργῳ ἀναφέρεται μόνον τὸ ὄνομά

Digitized by Google

του, ἐν τούτοις θεωρεῖται ὅτι οὗτος δὲν ὑπῆρξεν ὁ τυπογράφος τῆς μονῆς, ἀλλ' ἁπλῶς ὁ διευθυντὴς τῶν ἐκδόσεων. Μεταξὺ τῶν ἐργατῶν τυπογράφων, τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποίησεν, ἀναφέρεται καὶ ὁ Πέτρος Krantz, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν εἷς τῶν μαρτύρων ἐν τῇ δίκῃ τοῦ 1455 Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι οἱ πρῶτοι τυπογράφοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν ἐν Παρισίοις, προῆλθον ἐκ τῶν τυπογραφείων τῆς μονῆς ταύτης.

Γενεύη. Ὁ Ἀδὰμ Steinschaber ἐκ τῆς Schweinfurth, εἶναι ὁ πρῶτος τυπογράφος τῆς πόλεως ταύτης. Τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἐν τῷ τυπογραφείῳ του, φέρουν τὴν χρονολογίαν 1478 καὶ εἶναι πάντα εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν: 1) τὸ «Livre des Saints anges»· 2) τὸ «Romant de Mélusine»· 3) τὸ «Livre de Sapience» καὶ 4) τὸ «Roman de Fierabras».

Λωζάννη Τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ ἐξετυπώθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἦτο μία «Missel» πρὸς χρῆσιν τῆς ἐπισκοπῆς. Φέρει τὴν χρονολογίαν 1498 καὶ ὀφείλεται εἰς τὸν Ἰωάννην Belot ἐκ Ρουένης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἐργασθῆ καὶ ἐν Γενεύῃ κατὰ τὸ 1497

Προμαντοὺ (καντόνιον τοῦ Βῶ). Εἷς τυπογράφος, ὁ Λουδοβῖκος Cruse, ἐπικαλούμενος Guerbin ἢ Garbin, μετέφερε προσωρινῶς μέρος τῶν μηχανημάτων του ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ ἐτύπωσε πολλὰς ἐκδόσεις τοῦ «Doctrinal de Sapience» τοῦ Guy de Roye Ἡ παλαιοτέρα τῶν ἐκδόσεων τούτων εἶναι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1482.

Ἰταλία. Σουμπιάκο καὶ Ρώμη. Ἡ τιμὴ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ πρώτου τυπογραφείου ἐν Ἰταλίᾳ ἀνήκει εἰς τοὺς Βενεδεκτίνους μοναχοὺς τοῦ Σουμπιάκο. Δύο ἐργάται τυπογράφοι ἐκ Μαγεντίας, ὁ Κορράδος Σβάϋνχαϊμ (Sweynheym) καὶ ὁ Ἀρνόλδος Πάνναρτς (Pannartz), οἵτινες εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1462, προσκληθέντες ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τοῦ Σουμπιάκο μετέβησαν ἐκεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1464. Ἐξετύπωσαν κατὰ πρῶτον ἕνα «Donatus», τοῦ ὁποίου ὅμως οὐδὲν ἀντίτυπον διεσώθη, καίτοι ταῦτα ἦσαν ἱκανὰ τὸν ἀριθμόν, ἀνερχόμενα εἰς 300. Ἐξέδωσαν κατόπιν τὸ «De divinis institutionibns» τοῦ Λακταντίου (29 Ὀκτωβρίου 1465, τὸ «De Oratore» τοῦ Κικέρωνος καὶ τὴν «Cité de Dieu» τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1466 ὅμως ἐγκατέλειψαν ἐσπευσμένως τὸ μοναστήριον τοῦτο καὶ μετέβησαν ὅπως ἐγκατασταθοῦν ἐν Ρώμῃ, in domo Petri de Maximo. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Aleria Ἰωάννης Ἀνδρέας ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν νέαν τέχνην καὶ δὲν ἀπηξίωσε νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀρχιεργάτην αὐτῶν καὶ διορθωτὴν τοῦ τυπογραφείου των, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξεδόθησαν τὴν 12 Ἰουνίου 1467 αἱ «Ἐπιστολαὶ» τοῦ Κικέρωνος. Εἶναι τὸ πρῶτον βιβλίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔθεσαν τὸ ὄνομά των. Αἱ ἐπιτυχίαι των ὅμως δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολύ, διότι μετ' ὀλίγον ἱδρύθησαν ἐν Ρώμῃ καὶ ἄλλα τυπογραφεῖα, τῶν ὁποίων ὁ συναγωνισμὸς τοὺς κατέστρεψε. Παρὰ ταῦτα μέχρι τοῦ 1472 εἶχον κατορθώσει νὰ ἐκτυπώσουν, συμφώνως πρὸς τὸν κατάλογον τοῦ βιβλιοπωλείου των τὸν ὁποῖον ἐξέδωσαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιτύπων, τὸ τεράστιον ποσὸν τῶν 12.475 τόμων σχήματος ἰν-φόλιο ἢ εἰς 4ον. Οἱ πάπαι Παῦλος Β΄ καὶ Σίξτος Δ΄ σχεδὸν τοὺς ἠγνόησαν. Κατὰ τὸ αὐτὸ μάλιστα ἔτος τῆς ἀφίξεώς των εἰς Ρώμην, ἕτερος ξένος τυπογράφος, ὁ Ulric Hahn (Udalrichus Gallus, γαλλιστὶ Ulrich Le Coq), εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν αὐτῇ, προστατευθεὶς ὑπὸ τοῦ περιφήμου καρδιναλίου Ἰωάννου Τορκουεμάδα (Giovanni Torquemada ἢ Johannes de Turrecremata) καὶ ἐξέδωσεν ὡς πρῶτόν του ἔργον τὰς «Meditationes» τοῦ προστάτου του, τὴν 31 Δεκεμβρίου 1467. Οὗτος ἔσχεν ὡς διορθωτήν του τὸν Γ. Α Καμπάνο, ἐπίσκοπον τοῦ Τεράμο. Μετὰ τὰ δύο πρῶτα ταῦτα τυπογραφεῖα ἱδρύθησαν ἐν Ρώμῃ καὶ ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ Γεωργίου Laver, προστατευομένου ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Καράφφα, καὶ τοῦ Lignamine, τοῦ ἐκδότου τοῦ περιφήμου «Ποντιφικοῦ Χρονικοῦ», τοῦ Ἀδὰμ Rot, τοῦ Λεονάνδρου Pflug τῆς Σαξονίας (1472), τοῦ Γεωργίου Saschel ἐκ Reichenhal (1474), τοῦ Planck ἐκ Passau, τοῦ Martin ἐξ Ἀμστελλοδάμου, τοῦ Οὔγωνος Gengenbach καὶ τοῦ Eucharius Franck ἢ Silber ἐκ Βύρτσμπουργκ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ἐκδοθὲν δι' αἰθιοπικῶν στοιχείων (1513).

Βενετία. Ὁ Ἰωάννης ἐκ Σπίρε ἐγκατεστάθη ἐν Βενετίᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1469. Εἶχεν ἤδη ἐκδώσει δύο ἔργα, τὰς «Ἐπιστολὰς» τοῦ Κικέρωνος καὶ τὴν «Φυσικὴν ἱστορίαν» τοῦ Πλινίου, ὅτε ἡ γερουσία τῆς Βενετίας παρεχώρησεν εἰς αὐτόν, τῇ αἰτήσει του, τὴν 18 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου, τὸ προνόμιον τῆς τυπογραφίας διὰ 5 ἔτη. Ὁ θάνατος ὅμως ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ προνομίου τούτου. Εἶχεν ἀρχίσει τὴν ἐκτύπωσιν τῆς «Cité de Dieu» τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν φέρῃ εἰς πέρας ὁ ἴδιος. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη κατόπιν τῷ 1470 φροντίδι τοῦ ἀδελφοῦ του Vindelin, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ ἄξιος διάδοχός του καὶ ὁ ἱκανὸς συνεχιστὴς τῶν ἔργων του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου ἐκ Σπίρε τὸ προνόμιον αὐτοῦ ἤρθη, οὕτω δὲ κατέστη δυνατὸν νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐν Βενετίᾳ καὶ ἄλλοι συναγωνισταὶ τυπογράφοι. Κατὰ τὸ αὐτὸ μάλιστα ἔτος τοῦ θανάτου του ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ πόλει δύο ἄλλοι τυπογράφοι, οἵτινες βραδύτερον κατέστησαν διάσημοι: ὁ Νικόλαος Jenson καὶ ὁ Χριστόφορος Valdarfer ἐκ Ρατισβόννης. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ τυπογραφία ἀνεπτύχθη τόσον μεγάλως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὥστε κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀναφέρονται ὅτι ἐλειτούργουν ὑπὲρ τὰ διακόσια τυπογραφεῖα, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν λαθραίως ἐργαζομένων ἐν αὐτῇ Κατὰ τὸ 1500 ἐλειτούργουν εἰσέτι περὶ τὰ πεντήκοντα. Ἡ πληθώρα αὕτη τῶν τυπογραφείων προεκάλει τὸν συναγωνισμὸν καὶ τὴν μεγάλην τελειοποίησιν τῶν μηχανικῶν μέσων καὶ τῶν ἐκδόσεων. Ἕνεκα δὲ τούτου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ ἐκδόσεις τῆς Βενετίας ἐθεωροῦντο μεταξὺ τῶν τελειοτέρων καὶ καλλιτεχνικωτέρων καὶ εἶχον καταστῆ περιζήτητοι εἰς πάσας τὰς χώρας, χρησιμοποιούμεναι εὐρύτατα εἰς τὰ πανεπιστήμια, τὰς βιβλιοθήκας καὶ τοὺς ναούς. Ὁ Ἰωάννης ἐκ Κολωνίας ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐν Βενετίᾳ μετεχειρίσθη τῷ 1474 ὑπογραφὰς εἰς τὰ «Σχόλια ἐπὶ τοῦ Κώδικος» τοῦ Baldo degli Ubaldi καὶ εἰς τὰ «Σχόλια ἐπὶ τοῦ Μαρτιάλι» τοῦ Calderini. Ὁ Ὀκταβιανὸς Petrucci ἐπέτυχε παρὰ τῆς γερουσίας τὴν 25 Μαΐου 1498 τὸ προνόμιον τῆς ἀποκλειστικῆς ἐκτυπώσεως τῶν μουσικῶν σημείων διὰ κινητῶν καὶ χυτῶν στοιχείων. Μεταξὺ τῶν τυπογράφων, οἵτινες εἰργάζοντο ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀναφέρεται ὁ Κλήμης τῆς Παδούης, ὁ πρῶτος, ὡς λέγεται, Ἰταλός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκμάθει τὴν τυπογραφικὴν τέχνην, ὁ Λεονάρδος Achates, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἐγκατεστάθη ἐν Βικεντίᾳ, ὁ Φρὰνκ Remer, ὁ Γαβριὴλ Petri ἐκ Τρεβίζο, ὁ Γάλλος Ἰάκωβος Le Rouge (Jacobus Rubens ἢ Giacomo de Rossi), ὁ Ἐράρδος Ratdolt ἐξ Ἄουξμπουργκ, ὁ Γεράρδος ἐκ Φλάνδρας, ὁ Luc Antonio Giunta, ὁ ὁποῖος ἐγκατεστάθη κατόπιν ἐν Μιλάνῳ, ὁ Ἰωάννης Βαπτιστὴς ἐκ Sessa, ὁ Aldus Pius Romanus, ὁ Κρὴς Ζαχαρίας Caliergi (Καλλέργης), κτλ.

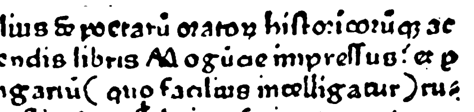

Τυπογραφεῖον Φοῦστ καὶ Σαῖφφερ.—1457. Δεῖγμα στοιχείων τοῦ «Ψαλτηρίου» τῶν Φοῦστ καὶ Σαῖφφερ ἐκ τοῦ «Opusculum Magni Basilij ad Juvenes».

Λούκκα. Ἐξ ἱστορικῶν ἐγγράφων τῆς πόλεως εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως προσεκάλεσαν ἐπανειλημμένως τῷ 1470 καὶ 1472 τὸν Κλήμεντα τῆς Παδούης, ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν Βενετίαν καὶ ἐγκατασταθῇ ἐν Λούκκᾳ, ἱδρύων ἐκεῖ τυπογραφεῖον, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν ἄλλαι πληροφορίαι ἀποδεικνύουσαι ὅτι οὗτος ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν. Τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ ἐτυπώθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ «Πλούταρχος» τοῦ Βαρθολομαίου ντὶ Τσιβιτάλε (1477). Τῷ 1490 ἵδρυσαν ἐν Λούκκᾳ τυπογραφεῖα ὁ Ἐρρῖκος ἐκ Κολωνίας καὶ ὁ Ἐρρῖκος ἐκ Χάρλεμ.

Φολίνιο. Ἡ τυπογραφία εἰσήχθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1469 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Numeister, ἑνὸς ἐκ τῶν ἐργατῶν τοῦ Γουτεμβεργίου, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εἶχε παραμείνει εἰς τὴν Μαγεντίαν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διδασκάλου του. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ βιβλίον, φέρον τὴν ἡμερομηνίαν 1470, εἶναι τοῦ Λεονάρδου Ἀρετίνου «De bello italico adversus Gothos». Δύο ἔτη βραδύτερον, τῷ 1472, ἐξετύπωσε καὶ τὴν «Θείαν Κωμῳδίαν» τοῦ Δάντου, ἥτις εἶναι ἡ πρώτη κυκλοφορήσασα τυπογραφικὴ ἔκδοσις.

Μιλᾶνον. Αἱ ἀρχαὶ τῆς τυπογραφίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἶναι λίαν σκοτειναί. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ νέα τέχνη εἰσήχθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ χάρις εἰς τὸν Φίλιππον Λαβάνια, ὁ ὁποῖος, προσκαλέσας ἐκ Πάρμας τὸν τυπογράφον Ἀντώνιον Τσαρόττο, κατέβαλε τὰ ἔξοδα τῆς ἱδρύσεως τοῦ πρώτου τυπογραφείου. Τὸ παλαιότερον βιβλίον, ὅπερ ἐξετυπώθη ἐν τῷ τυπογραφείῳ τούτῳ δὲν φέρει τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ οὐδεμία ἐγείρεται ἀμφιβολία. Εἶναι τὸ «Liber de verborum significatione» τοῦ Pombeius Festus, φέρον χρονολογίαν 3 Αὐγούστου 1471. Ὁ Λαβάνια προσεκάλεσεν ὀλίγον βραδύτερον ἐν τῇ γενετείρᾳ του καὶ δεύτερον τυπογράφον, τὸν Χριστόφορον Valdarfer, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἐκδώσει διάφορα βιβλία ἐν Βενετίᾳ. Τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ οὗτος ἐδημοσίευσεν ἐν Μιλάνῳ, τῷ 1474, ὑπῆρξεν ἡ πραγματεία τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου «Liber de oficiis». Μεταξὺ τῶν τυπογράφων, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν κατόπιν ἐν Μιλάνῳ, ἀναφέρονται ὁ Ἰωάννης Wurster ἐκ Campidonia, ὁ Λεονάρδος Pachel ἐξ Ἴνγκολσταντ, ὁ Οὐλερῖχος Scinzenzeler, ὁ Μπονῖνο καὶ Ἀντώνιος ντὲ Honate, ὁ Δομίνικος ντὲ Vespolate, ὁ Ἰάκωβος ντὲ Μαρλιάνο κλπ. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Διονύσιος ντὲ Paravesino, ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχε τυπογραφεῖον ἐν Κόμῳ, ἐξέδωσε τῷ 1476 τὴν «Ἑλληνικὴν γραμματικὴν» τοῦ Λασκάρεως, ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ ἐτυπώθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Βολωνία. Τὴν τυπογραφίαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰσήγαγεν ὁ ἐκ Βολωνίας καταγόμενος Βαλτάσαρ Azzaguidi. Τὸ πρῶτόν του βιβλίον περιλαμβάνει τὰ «Ἅπαντα» τοῦ Ὀβιδίου καὶ φέρει χρονολογίαν 1471.

Φλωρεντία. Ὁ πρῶτος τυπογράφος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρξεν εἷς χρυσοχόος, καλούμενος Βερνάρδος Τσεννίνι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν διεδίδετο ἡ τυπογραφία εἰς τὴν Ἰταλίαν, οὗτος εἰργάζετο εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν θυρῶν τοῦ Βαπτιστηρίου μετὰ τοῦ Λαυρεντίου Γκιμπέρτι. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς νέας τέχνης ἐνεθουσίασαν αὐτὸν μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ ἐκμάθῃ ταύτην διὰ παντὸς τρόπου Μόνος χωρίς τυπογραφικὰς γνώσεις, χωρὶς ὁδηγὸν καὶ ἄλλον βοηθόν, εἰμὴ μόνον τοὺς δύο υἱούς του, κατώρθωσε νὰ ἐπινοήσῃ τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χρησιμοποιουμένας μεθόδους καὶ ὠθούμενος ἐκ τοῦ ἐφευρετικοῦ πνεύματος, μὲ τὸ ὁποῖον ἦσαν προικισμένοι πάντες σχεδὸν οἱ Φλωρεντῖνοι καλλιτέχναι, κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ κινητὰ στοιχεῖα καὶ πιεστήριον καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἀπὸ τοῦ 1471 μέχρι τοῦ 1472 τὰ «Σχόλια» τοῦ Servius ἐπὶ τοῦ Βιργιλίου εἰς 1 τόμον ἰν-φόλιο. Τοῦ τυπογράφου τούτου δὲν εἶναι γνωστὸν ἄλλο ἔργον. Ὁ δεύτερος τυπογράφος τῆς Φλωρεντίας ὑπῆρξεν ὁ Johannes Petri de Mogontia, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ «Philocolo» τοῦ Βοκκακίου τὴν 12 Νοεμβρίου 1472. Μεταξὺ τῶν τυπογράφων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν βραδύτερον ἐν Φλωρεντίᾳ, οἱ ὀνομαστότεροι εἶναι ὁ Νικόλαος, υἱὸς τοῦ Λαυρεντίου ἐκ Βρεσλαυΐας, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε τὸ «Monte Santo di Dio» τοῦ Ἀντωνίου ντὲ Σιέννα (1477), οἱ ἀδελφοὶ Nerli, οἵτινες ἐξετύπωσαν διὰ πρώτην φορὰν τὰ ἔργα τοῦ Ὁμήρου καὶ τέλος ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Λουκᾶς Ἀντώνιος Τζιόντα, γενάρχαι τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν τυπογράφων, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομά των.

Νεάπολις. Ἡ τυπογραφία ἐν Νεαπόλει εἰσήχθη ὑπὸ ἑνὸς ἱερέως ἐκ Στρασβούργου, καλουμένου Σίξτου Riessinger. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ βιβλίον ἐξεδόθη τῷ 1471: Bartolus de Sakofferato, «Lectura super Codice». Τῷ 1472 ἵδρυσε τυπογραφεῖον ἐν Νεαπόλει καὶ ὁ Ἀρνάλδος ἐκ Βρυξελλῶν, τῷ δὲ 1475 ὁ Βερτόλδος Rying ἐκ Στρασβούργου καὶ ὁ περίφημος Ματθίας ντ' Ὄλμουτς (Mathias Moravus).

Ἄλλαι πόλεις. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἰταλίας εἶχον ἤδη ἱδρυθῆ πλεῖστα τυπογραφεῖα: εἰς τὴν Ἀκουΐλα τῷ 1482 ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ Rotwill, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἐκ Βενετίας· εἰς τὸ Ἄσκολι τῷ 1477 ὑπὸ τοῦ Golielmo de Linis, de Alamania· εἰς τὴν Βρεσκίαν τῷ 1472 ὑπὸ ἀγνώστου τυπογράφου· εἰς τὸ Μπάρκο τῷ 1497 ὑπὸ τοῦ R. Gerson, υἱοῦ τοῦ Ἑβραίου Μωϋσέως ντὲ Soncino, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ἑβραῖος τυπογράφος ἐν Ἰταλίᾳ· εἰς τὸ Κάλι τῷ 1475 ὑπὸ τοῦ Robertus de Fano καὶ τοῦ Bernardinus de Bergamo· εἰς τὴν Καρμανιόλα τῷ 1497 ὑπὸ περιοδεύοντος τυπογράφου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν εἶναι γνωστόν· εἰς τὸ Καζὰλ Ματζιόρε τῷ 1485 ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου Ἰωσὴφ καὶ Μωϋσέως ντὲ Soncino· εἰς τὸ Καζὰλ τῷ 1481 ὑπὸ τοῦ Gulielmus de Canepa Nova· εἰς τὸ Τσιβιντάλε ντὲλ Φρίουλι τῷ 1480 ὑπὸ τοῦ Γεράρδου τοῦ Φλαμανδοῦ, καλουμένου ἐπίσης Gerardus de Lysa ἢ Lysae· εἰς τὸ Κῶμον τῷ 1474 ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου de Orcho καὶ Διονυσίου ντὲ Paravesino· εἰς τὴν Κοζέντσαν τῆς Καλαβρίας τῷ 1478 ὑπὸ τοῦ Octavianus Salomonius de Manfridonia· εἰς τὴν Κρεμῶναν τῷ 1472 ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ντὲ Paravesino καὶ Στεφάνου de Merlinis de Lencho· εἰς τὴν Φερράραν τῷ 1471 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Ἀνδρέα Beaufort, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει Andreas Gallicus, Andreas Belforti ἢ Andras de Francia· εἰς τὸ Φορλὶ τῷ 1495 ὑπὸ τῶν Παύλου «Guarinus de Garinis», Ἰωάννου Ἰακώβου de Benedictis καὶ τοῦ Hieronymus Madesanus Parmensis· εἰς τὴν Γαέταν τῷ 1487 ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα Fritag, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐγκατασταθῆ κατόπιν εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸ 1491· εἰς τὴν Γένουαν τῷ 1474 ὑπὸ τοῦ Ματθία ντ' Ὄλμουτς, ὁ ὁποῖος κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Νεάπολιν· εἰς τὴν Μάντουαν τῷ 1472, πιθανῶς δὲ καὶ τῷ 1470, χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πατρικίου Πέτρου Ἀδὰμ ντὲ Μικαέλις, ὑπὸ δύο Γερμανῶν ἐργατῶν, καλουμένων Γεωργίου καὶ Παύλου καὶ καταγομένων ἐκ Putzbach· εἰς τὴν Μεσσήνην τῷ 1473 ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Alding, καλουμένου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν «maestro Rigo»· εἰς τὴν Μόδεναν τῷ 1475 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Ἰωάν-

Digitized by Google

του Wurster ἐκ Kempten· εἰς τὸ Νόβι τῷ 1483 ὑπὸ τοῦ Νικολάου Shirardengo· εἰς τὴν Παδούην τῷ 1472 ὑπὸ τοῦ Βαρθολομαίου Valdezochio καὶ τοῦ συνεταίρου του Martinus de Septem Arboribus· εἰς τὸ Παλέρμον τῷ 1477 ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα ντὲ Worms· εἰς τὴν Πάρμην τῷ 1472 ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα Portilia· εἰς τὴν Παβίαν τῷ 1471 ὑπὸ ἀγνώστου τυπογράφου· εἰς τὴν Περουγίαν περὶ τὸ 1475 ὑπὸ ἀγνώστου τυπογράφου· εἰς τὴν Πίζαν τῷ 1482, χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πιζανοῦ Βαρθολομαίου ντὲ Sancto Concordio, ὑπὸ τῶν Ser Lorenzo καὶ Ser Agnolo· εἰς τὴν Πλακεντίαν τῷ 1470 ὑπὸ τοῦ Johannes Petrus de Ferratis· εἰς τὸ Ρέτζιο τῷ 1480 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Bottoni ἢ ντὲ Bruschis· εἰς τὴν Σαβόναν τῷ 1474 ὑπὸ τοῦ κληρικοῦ Αὐγουστίνου Bono Giovane· εἰς τὴν Σιένναν τῷ 1484 ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου τῆς Κολωνίας· εἰς τὸ Τρεβίζο τῷ 1471 ὑπὸ τοῦ Γεράρδου ἐκ Φλάνδρας, ὁ ὁποῖος εἶχε κατ' ἀρχὰς ἐργασθῇ ἐν Βενετίᾳ· εἰς τὸ Τουρῖνον τῷ 1474 ὑπὸ τοῦ Hans Glim· εἰς τὸ Οὔρμπῖνο τῷ 1484 ὑπὸ ἀγνώστου· εἰς τὴν Βερώνην τῷ 1472 ὑπὸ ἀστοῦ τινος τῆς πόλεως καλουμένου Ἰωάννου· καὶ εἰς τὸ Βιτέρμπο τῷ 1488 ὑπὸ ἀγνώστου τυπογράφου.

Γαλλία: Παρίσιοι. Δὲν κατέστη εἰσέτι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἐπακριβῶς ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Παρίσιοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα τὸ σημαντικώτερον πνευματικὸν κέντρον τῆς Εὐρώπης, δὲν ἐξελέγησαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας, ὡς τόπος ἐγκαταστάσεως ἑνὸς ἢ περισσοτέρων τυπογραφείων. Οὔτε εἷς ἐκ τῶν ἐργατῶν οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν Μαγεντίαν, κατὰ τὰς περιφήμους ταραχὰς τοῦ 1462, διηυθύνθη πρὸς τὴν πόλιν ταύτην. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀποφυγὴ αὐτῶν ὅπως ἐγκατασταθοῦν εἰς Παρισίους ὀφείλεται εἰς τὸν φόβον τὸν ὁποῖον εἶχον ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συναγωνισθοῦν τοὺς πολυαρίθμους ἀντιγραφεῖς καὶ βιβλιοπώλας τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης. Οἱ συνεχίσαντες ἐν τούτοις τὰς ἐργασίας τοῦ Γουτεμβεργίου εἶχον φροντίσει λίαν ἐνωρὶς νὰ πωλοῦν καὶ εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὰ προϊόντα τῶν τυπογραφείων των. Ὁ Φοὺστ εἶχε κομίσει αὐτὸς ὁ ἴδιος τῷ 1463 τὴν ἔκδοσιν τῆς Βίβλου, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκτυπώσει κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, καὶ ἐπώλησεν ἀριθμόν τινα ἀντιτύπων, ἀλλὰ ἡ δημιουργηθεῖσα κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις τῆς κοινῆς γνώμης ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐσπευσμένως τοὺς Παρισίους. Ἐλέχθη μάλιστα ὅτι εἶχεν ἀχθῆ καὶ εἰς δίκην, ἀλλ' οὐδεμία ἀπόδειξις περὶ τῆς διαδόσεως ταύτης ἀνευρέθη εἰς τὰ δικαστικὰ χρονικὰ τῆς πόλεως. Ὁ Φοὺστ ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους τῷ 1466, διὰ νὰ πωλήσῃ τὴν ἔκδοσίν του τοῦ «De Officiis» τοῦ Κικέρωνος, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὁ Σαίφφερ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά του καὶ ἐταξίδευσεν εἰς Παρισίους τῷ 1468 διὰ νὰ πωλήσῃ τὴν ἔκδοσίν του τῆς «Summae» τοῦ ἁγίου Θωμᾶ. Καίτοι δὲ διὰ τῶν ταξιδίων τούτων καὶ διὰ τῆς πωλήσεως ἱκανῶν ἀντιτύπων τῶν νέων τυπογραφικῶν ἐκδόσεων ἡ ἐφεύρεσις εἶχεν ἤδη καταστῆ γνωστὴ καὶ ἐν Παρισίοις, ἐν τούτοις οὐδεὶς ἐσκέφθη νὰ ἱδρύσῃ εὐθὺς ἀμέσως τυπογραφεῖον καὶ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, διὰ νὰ ἐκμεταλλευθῇ εὐρέως τὴν νέαν τέχνην. Οὕτως ἡ ἵδρυσις τοῦ πρώτου τυπογραφείου εἰς Παρισίους ἐπραγματοποιήθη πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας καὶ ἀφοῦ πλέον αὕτη εἶχεν ἤδη ἐξαπλωθῆ εἰς πλείστας ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἱδρυταὶ τοῦ πρώτου ἐν Παρισίοις τυπογραφείου ὑπῆρξαν δύο καθηγηταὶ τῆς Σορβόννης, ξενικῆς καὶ οἱ δύο καταγωγῆς, ὁ Ἰωάννης Heynlin καὶ ὁ Γουλιέλμος Fichet. Ὁ Ἰωάννης Heynlin εἶχε γεννηθῆ ἐν Stein, παρὰ τὴν Κωνσταντίαν, ἕνεκα δὲ τούτου εἶναι γνωστὸς καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος Stein, ὅπερ μετεβλήθη εἰς τὸ λατινικὸν Lapidens καὶ τὸ γαλλικὸν La Pierre. Ὁ Heynlin φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἔσχε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως τυπογραφείου ἐν Παρισίοις, κατόπιν δὲ συνεννοήσεως καὶ μετὰ τοῦ Fichet μετεκάλεσαν ἐκ Μύνστερ τῆς Ἑλβετίας τρεῖς Γερμανοὺς ἐργάτας τυπογράφους, τὸν Οὐλρῖχον Gering (Guerinch ἢ Guernich), τὸν Μιχαὴλ Friburger καὶ τὸν Μαρτῖνον Crantz ἢ Krantz, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησαν ἐντὸς τοῦ κτιρίου τῆς Σορβόννης, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1469 ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1470. Ὁ Οὐλρῖχος Gering κατήγετο ἐκ Μύνστερ, ὁ δὲ Μιχαὴλ Friburger ἐκ Κόλμαρ. Ὁ Μαρτῖνος Crantz ὑποτίθεται ὅτι κατάγεται καὶ οὗτος ἐκ Μύνστερ, ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν ὑπάρχουν ἀποδείξεις. Τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐξετύπωσαν ἐν Παρισίοις οὗτοι εἶναι συλλογὴ ἐπιστολῶν τοῦ Γασπαρίνου τῆς Περγάμου: «Gasparini [Barzizzii] Pergamensis epistolae» (1470), τὸ δεύτερον εἷς «Σαλούστιος» (1470—1471), τὸ τρίτον οἱ «Orationes» τοῦ Βησσαρίωνος (1471) καὶ τὸ τέταρτον ἡ «Ρητορικὴ» τοῦ Γ. Fichet (1471). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐξετύπωσαν ἀπὸ τοῦ 1470 μέχρι τοῦ 1472, ἀνέρχεται εἰς 30, κατὰ τὸν πίνακα, τὸν ὁποῖον κατήρτισεν ὁ J. M. Philippe. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1472 ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1473 ἐγκατέλειψαν τὴν Σορβόννην καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ ὁδῷ Ἁγίου Ἰακώβου. Δύο ἐκ τῶν μαθητευομένων των, Πέτρος Kaysere (Petrus Caesaris) καὶ Ἰωάννης Stoll, ἵδρυσαν, κατὰ τὸ ἴδιον τοῦτο ἔτος καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὁδῷ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ὑπὸ τὸ ἔμβλημα τοῦ Souflet-Vert (in intersignio follis viridis) νέον τυπογραφεῖον, ὅπερ συνηγωνίζετο μεγάλως τὸ πρῶτον. Ἐξ ἄλλου ὁ Σαίφφερ ἐξηκολούθει νὰ ἀποστέλλῃ εἰς Παρισίους τὰ προϊόντα τοῦ τυπογραφείου του. Ὄχι δὲ μόνον οὗτος ἐπώλει τὰς ἰδικάς του ἐκδόσεις, ἀλλ' ἐχρησίμευε καὶ ὡς μεσάζων διὰ τὴν πώλησιν τῶν ἐκδόσεων πολλῶν ἄλλων γερμανικῶν τυπογραφείων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐν Παρισίοις ἀντιπρόσωπον καλούμενον Ἑρμᾶνον ντὲ Stattboen ἢ ντὲ Stattern. Ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτὸς ἀπέθανε τῷ 1474, κατὰ τὸ ἰσχῦον δὲ τότε δίκαιον, ἐπειδὴ ἦτο ξένος ὑπήκοος, τὰ ὑπάρχοντά του κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν. Ὁ Σαίφφερ τότε διεμαρτυρήθη, αἱ δὲ γαλλικαὶ ἀρχαὶ ἐδέχθησαν τὰς διαμαρτυρίας του μετ' εὐμενείας καὶ τὴν 21 Ἀπριλίου 1475 παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἀποζημίωσιν 2.425 σκούδων. Ὁ Οὐλρῖχος Gering καὶ οἱ σύντροφοί του, κατόπιν τοῦ παθήματος τοῦ Ἑρμάνου Stattboen, ἐπεζήτησαν καὶ ἐπέτυχον, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1475, τὴν γαλλικὴν ἰθαγένειαν. Ὁ συνεταιρισμὸς τῶν τριῶν ὅμως δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ὁ Μιχαὴλ Friburger καὶ ὁ Μαρτῖνος Crantz ἀπεσύρθησαν κατὰ τὸ 1478 καὶ ἐπέστρεψαν πιθανῶς εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀπέμεινε δὲ μόνον ὁ Οὐλρῖχος Gering, ὁ ὁποῖος τῷ 1479 συνεταιρίσθη μὲ τὸν Παρισινὸν βιβλιοπώλην Γουλιέλμον Maynyal. Τῷ 1483 ἐγκατεστάθη ἐν τῇ ὁδῷ τῆς Σορβόννης ὑπὸ τὸ ἔμβλημα κλάδου βαΐου (ad buxum) καὶ προσέλαβε νέον σύντροφον, τὸν Βερτόλδον Rembolt ἐκ Στρασβούργου. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν πρώτων τούτων τυπογραφείων, ἡ τυπογραφία ἔσχε ταχίστην καὶ καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν ἐν Παρισίοις κατὰ τὰ 25 τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων τυπογράφων, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τυπογραφεῖα, εἶναι ὁ Pasquier Bonhomme, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε τῷ 1477 τὰ «Μεγάλα Χρονικὰ τῆς Γαλλίας», τὸ πρῶτον γαλλικὸν βιβλίον ὅπερ ἐξετυπώθη ἐν Παρισίοις μεθ' ἡμερομηνίας· ὁ Ἀντώνιος Vérard, ὁ ἀποκληθεὶς «ὁ ἐξοχώτερος Γάλλος τυπογράφος, ὁ ἐκδότης τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ἱπποτικῶν μυθιστορημάτων»· ὁ Γοδεφρεΐδος ντὲ Marnet, ὁ Guy Marchand, ὁ Φραγκῖσκος Regnault καὶ τέλος ὁ Φίλιππος Pigouchet, ὁ ὁποῖος ἐξετύπωσε κατὰ παραγγελίαν τοῦ Simon Vostre θαυμασίας τέχνης «Βιβλία τῶν Ὡρῶν».

Λυών. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς τυπογραφίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀφείλεται εἰς τὸν Βαρθελεμὺ Buyer, ὁ ὁποῖος ἐκάλεσε τὸν Γουλιέλμον Leroy ἐκ Λιέγης, ἐγκατέστησεν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του καὶ τοῦ ἔκαμε τὰ ἔξοδα τῶν πρώτων του ἐργασιῶν. Τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ τυπογραφείου τούτου φέρει τὴν ἡμερομηνίαν 7 Σεπτεμβρίου 1473 καὶ περιέχει πολλὰ δοκίμια τοῦ Ἰννοκεντίου Γ' ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον: «Compendium breve quinque libros». Ὁ Γουλιέλμος Leroy ἔσχε ταχέως πολλοὺς συναγωνιστάς, διότι κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν Λυῶνι περὶ τὰ πεντήκοντα τυπογραφεῖα. Πάντες οἱ τυπογράφοι οὗτοι προήρχοντο ἐκ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βενετίας. Οἱ γνωστότεροι τούτων εἶναι ὁ Μαρτῖνος Husz, ὁ ἐκδότης τοῦ «Miroir de la rédemption humaine» (1478), ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς γαλλικῆς ἀποδόσεως τοῦ «Speculum humanae salvationis» καὶ πιθανῶς ἐπίσης τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ εἶχε διακοσμηθῆ διὰ ξυλογραφιῶν καὶ εἶχεν ἐκτυπωθῆ ἐν Γαλλίᾳ· ὁ Ματθίας Husz, ἀδελφὸς ἢ στενὸς συγγενὴς τοῦ προηγουμένου· ὁ Ἰωάννης Du Pré, ὁ Ἰωάννης Trechsel καὶ οἱ υἱοί του Μέλχιορ καὶ Γάσπαρος, ὁ Ἰωάννης Fabri, ὁ Ἰωάννης ντὲ Vingle, ὁ Γουλιέλμος Balsarin, ὁ Ἰωάννης Numeister, ὁ Ἰάκωβος Maillet καὶ τέλος ὁ Michelet Topie de Pymont, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε τὸ «Voyage de Breydenbach» τῷ 1488.

Τουλούζη. Τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ ἐτυπώθη μεθ' ἡμερομηνίας ἐν Τουλούζῃ, δὲν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ τυπογράφου, εἶναι τοῦ Andreas Barbatia τὸ «Repetitio Solemnis rubrice de fide instrumentorum». Ὁ πρῶτος τυπογράφος τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα φέρεται ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τῆς Τουλούζης εἶναι ὁ Ἰωάννης Parix, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε τῷ 1479 τὴν πραγματείαν «De Clericis Concubinariis» τοῦ Ἰωάννου Ἀλφόνσου τοῦ Μπενεβέντο. Συνεταιρίσθη ὀλίγον βραδύτερον μετὰ τοῦ Στεφάνου Clébat καὶ ἐτύπωσε μετ' αὐτοῦ πολλὰ βιβλία ἱσπανιστί. Μετ' αὐτὸν ἵδρυσαν τυπογραφεῖα ὁ Γερμανὸς Ἑρρῖκος Mayer, ὁ ὁποῖος ἐτύπωσε τῷ 1488 τὴν πρώτην γαλλικὴν μετάφρασιν τῆς «Μιμήσεως», ὁ Ἰωάννης ντὲ Guerlins ἢ Gherlinc, ὁ Ἰωάννης Grandjean, ὁ Γουλιέλμος ντὲ Boys, ὁ J. Damoysel, ὁ Νικόλαος Vieillard, ὁ Ἀντώνιος André, πολλὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Coloniez κ. ἄ.

Ἄλλαι πόλεις. Τὰ πρῶτα τυπογραφεῖα καὶ τὰ πρῶτα ἔργα τὰ ὁποῖα ἐτυπώθησαν ἐν αὐτοῖς εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς: ἐν Πουατιὲ τὴν 14 Αὐγούστου 1479 ἐτυπώθη τὸ «Breviarium historiale» ὑπὸ ἀγνώστου τυπογράφου. Οἱ πρῶτοι τυπογράφοι τῆς πόλεως ταύτης, ὧν εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα, εἶναι οἱ Ἰωάννης Bouyer καὶ Πέτρος Bellescullée. Ἐν Τρουὰ ἐτυπώθη τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1483 τὸ «Breviarium secundum usum ecclesiae trecensis» ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Ἰωάννου Le Rouge. Ἐν Σαμπερὺ τὴν 6 Ἰουλίου 1484 ἐτυπώθη τὸ «Exposition des évangiles» ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Ἀντωνίου Neyret. Ἐν Ρουένῃ τὸν Μάϊον τοῦ 1487 ἐτυπώθησαν τὰ «Chroniques de Normandie» ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Le Talleur. Ἐν Μπεζανσὸν τῷ 1487 ἐτυπώθη τὸ «Regimen sanitatis» τοῦ Ἀρνόλδου ντὲ Βιλλανόβα, ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Πέτρου Metlinger. Ἐν Γρενόβλῃ τὴν 29 Ἀπριλίου 1490 ἐτυπώθησαν αἱ «Decisiones parlamenti Delphinalis» τοῦ Guido Papa ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Foreti. Ἐν Ὀρλεάνῃ τὴν 31 Μαρτίου 1491 ἐτυπώθη τὸ «Manipulus curatorum» τοῦ Guide Montrocher ὑπὸ τοῦ Ματθαίου Vivian. Ἐν Ἀγγουλέμῃ τὴν 17 Μαΐου 1491 ἐτυπώθησαν οἱ «Auctores octo» ὑπὸ τῶν Πέτρου Alain καὶ Ἀνδρέα Cauvin. Ἐν Ντιζὸν τὴν 4 Ἰουλίου 1491 ἐτυπώθη ἡ «Collectio privilegiorum ordinis Cisterciencis ὑπὸ τοῦ Πέτρου Metlinger. Ἐν Κλυνὺ τῷ 1492 ἐτυπώθη τὸ «Breviarium Cluniacense» ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Wensler ἐκ Βασιλείας. Ἐν Νάντῃ τὴν 15 Ἀπριλίου 1493 ἐτυπώθησαν αἱ «Les Lunettes des princes» ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Larcher. Ἐν Σαλὸν-σὺρ-Μὰρν τὴν 24 Ἰουλίου 1493 ἐτυπώθη τὸ «Diurnale ad usum ecclesiae Catalaunensis» ὑπὸ τοῦ Ἀρνόλδου Bocquillon. Ἐν Τοὺρ τὴν 10 Φεβρουαρίου 1494 ἐτυπώθη τὸ «Breviarium ad usum ecclesiae Turonensis» ὑπὸ τοῦ Σίμωνος Pourcelet. Ἐν Λιμόζῃ τὴν 21 Ἰανουαρίου 1495 ἐτυπώθη τὸ «Breviarium ad usum ecclesiae Lemovicensis» ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Berton. Ἐν Ἀβινιὸν τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1497 ἐτυπώθησαν τοῦ Λουκιανοῦ «Palinurus», «Scipio romanus» κτλ. ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Du Pré. Ἐν Περπινιὰν τῷ 1500 ἐτυπώθη τὸ «Breviarium secundum consuetudinem Elnensis ecclesiae» ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Rosembach ἐξ Ἀϊδελβέργης. Ἐν Βαλανσιὲν τῷ 1500 ἐτυπώθη ὑπὸ τοῦ Jean de Liège ἡ «Très désiré et proutifitable Naissance de très illustre enfant Charles d'Autriche».

Μεγάλη Βρεττανία. Λονδῖνον. Ἡ τυπογραφία εἰσήχθη ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Κάξτον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ συγγραφεὺς μιᾶς μεταφράσεως εἰς τὴν ἀγγλικὴν τῆς «Recueil des histoires de Troye» τοῦ Ραοὺλ Λεφέβρ, τυπωθείσης ἐν Κολωνίᾳ περὶ τὸ 1474. Ἡ μετάφρασις αὕτη ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἀγγλικὸν βιβλίον, ὅπερ ἐτυπώθη ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ Κάξτον φαίνεται ὅτι εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1474 καὶ ὅτι εἶχεν ἐγκατασταθῆ κατ' ἀρχὰς ἐντὸς κτηρίου τινὸς ἐξαρτωμένου ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ Οὐεστμίνστερ καὶ οὐχὶ ἐντὸς τῆς κυρίας πόλεως τοῦ Λονδίνου. Τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ ἐτύπωσε φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Propositio clarissimi oratoris magistri Johannis Russell. Τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐτυπώθη ἐντὸς τῆς κυρίας πόλεως τοῦ Λονδίνου ὀφείλεται εἰς τὸν Τζὼν Letton καὶ εἶναι αἱ «Questiones super XII libros metaphysicae» τοῦ Ἀντωνίου André. Ὁ τυπογράφος οὗτος φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν Γερμανῶν ἐργατῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Κάξτον. Τὰ ἔξοδα τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ πρώτου τούτου βιβλίου κατέβαλεν ὁ Γουλιέλμος ντὲ Malines ἢ Macklyn. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Κάξτον ἐκληρονόμησε κατόπιν ὁ Wynken ἢ Wynandus de Worde, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1501 ἢ 1502, ὁπότε ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Οὐεστμίνστερ καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τῇ πόλει τοῦ Λονδίνου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἐξέδωσεν, ὑπερβαίνει τὰ 400, ἕνεκα δὲ τούτου θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν μεγαλυτέρων τυπογράφων τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τυπογραφίας. Μετ' αὐτὸν ἵδρυσαν τυπογραφεῖα ἐν Λονδίνῳ οἱ Ριχάρδος Pinon ἢ Pynson, Ἰουλιανὸς Notary, Γουλιέλμος Faques, Ἑρρῖκος Pepwell κ. ἄ. Ὁ Ριχάρδος Pinon κατήγετο ἐκ Ρουένης τῆς Γαλλίας καὶ εἶναι ὁ εἰσαγαγὼν τὰ «ὄρθια» λεγόμενα στοιχεῖα ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἄλλαι πόλεις. Ἡ τυπογραφία δὲν διεδόθη ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μετὰ τῆς ὁποίας εἶχε διαδοθῆ εἰς τὰς χώρας τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἐκτὸς τοῦ Λονδίνου, εἰς δύο μόνον ἄλλας ἀγγλικὰς πόλεις, τὴν Ὀξφόρδην καὶ τὴν Σαὶντ-Ἄλμπανς, εἶχον ἱδρυθῆ τυπογραφεῖα πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐν Ὀξφόρδῃ εἰσήχθη τῷ 1479 ὑπὸ Γερμανοῦ τινος ἐκ Κολωνίας καλουμένου Thierry (Teudoricus ἢ Teodericus) Rood, ὁ ὁποῖος εἶχε συνεταιρισθῆ μετὰ κατοίκου τινὸς τῆς πόλεως καλουμένου Θωμᾶ Hund. Τὰ πρῶτα βιβλία τὰ ὁποῖα ἐτυπώθησαν ἐν τῷ τυπογραφείῳ τούτῳ ὑπῆρξαν: «Τὰ Ἠθικὰ» τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἡ πραγματεία «De Peccato originali» τοῦ Ζὶλ ντὲ Ρόμ. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Σαὶντ-Ἄλμπανς ἱδρύθη τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ δύο μοναχῶν, καθότι τὰ δύο πρῶτα ἔργα τὰ ὁποῖα ἐτύπωσαν φέρουν ὡς ἔτος ἐκδόσεως τῷ 1480, εἶναι δὲ ταῦτα ἡ «Rhetorica nova» τοῦ Laurentius Guil-

Digitized by Google

lelmus de Saona καὶ τὸ «Liber modorum Significandi» τοῦ Sigandus Albertus. Τὰ ἄλλα πνευματικὰ κέντρα τῆς Ἀγγλίας ἐπέδειξαν πολὺ ὀλιγωτέραν σπουδὴν ὅπως ἐκμεταλλευθοῦν τὴν νέαν ἐφεύρεσιν. Ἡ τυπογραφία εἰς τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἐγκατεστάθη μόλις κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Πράγματι ἐν Καντάβρυγίᾳ εἰσήχθη τῷ 1521 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Siberch, ἐν Κάντερμπερυ περὶ τῷ 1540 ὑπὸ τοῦ Τζὼν Mitchell, ἐν Δουβλίνῳ τῆς Ἰρλανδίας τῷ 1551 ὑπὸ τοῦ Χέμφρυ Powell, ἐν Ἐδιμβούργῳ τῆς Σκωτίας τῷ 1507 ὑπὸ τοῦ Οὐώλτερ Chepmann καὶ τοῦ Ἀνδρέα Myllar καὶ ἐν Ὑόρκῃ ὑπὸ τοῦ Οὔγγου Goes ἢ Van der Goes, βελγικῆς καταγωγῆς, τῷ 1509.

Ἱσπανία καὶ Πορτογαλία. Βαλεντία. Ἡ πόλις αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐν τῇ ὁποίᾳ ἱδρύθη τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον. Τὰ πρῶτα ἔργα τὰ ὁποῖα ἐτυπώθησαν ἐν αὐτῇ δὲν φέρουν ὄνομα τυπογράφου. Εἶναι δὲ ταῦτα ἐν πρώτοις ἓν «Certamen poetich en l'ohor de la Concecio», ὅπερ φαίνεται ὅτι θὰ ἐξεδόθη τῷ 1474 καὶ κατόπιν ἓν «Comprehensorium» καὶ εἷς Σαλούστιος, μὲ χρονολογίαν 1475. Τὰ βιβλία ταῦτα ἀποδίδονται εἰς τοὺς Lambert Palmart ἢ Palomar, γερμανικῆς καταγωγῆς, εἰς τὸν Φίλιππον Vizlant d' Isny καὶ εἰς τὸν Ἀλφόνσον Φερνάντεθ τῆς Κορδούης, οἵτινες εἶχον δημοσιεύσει τῷ 1478 μίαν Βίβλον εἰς λιμουζινὴν διάλεκτον. Οἱ ἄλλοι τυπογράφοι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: «Lope de Rocca, Jaime de Vila, Pedro Hagembach, Leonardo Hutum, Nicolas Spindeler κ.τ.λ.

Βαρκελώνη. Ἡ τυπογραφία ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰσήχθη περὶ τὸ 1478, οἱ δὲ δύο πρῶτοι τυπογράφοι, οἵτινες ἵδρυσαν ἐν αὐτῇ τυπογραφεῖον ὑπῆρξαν οἱ Νικόλαος Spindeler, γερμανικῆς καταγωγῆς, καὶ ὁ ἐκ Σαβοΐας Πέτρος Bru ἢ Bruno. Οὗτοι ἐδημοσίευσαν τῷ 1478 τὰς δύο πραγματείας τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ περὶ «Ἠθικῆς» καὶ τὴν «Πολιτείαν» τοῦ Ἀριστοτέλους. Μετά τινα χρόνον διέλυσαν τὸν συνεταιρισμόν των, ὁ δὲ Bru συνεταιρίσθη τῷ 1481 μὲ ἕνα Ἱσπανὸν καλούμενον Pedro Posa, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἀπὸ τοῦ 1482 ἤρχισε νὰ ἐργάζηται μόνος. Μετ' αὐτοὺς ἵδρυσαν τυπογραφεῖα οἱ Pedro Miguel ἢ Pere Miguel Condam, Juan de Resembach καὶ Diego de Gumiel. Οἱ δύο τελευταῖοι ἐγκατέλειψαν κατόπιν τὴν Βαρκελώνην καὶ ἐγκατεστάθησαν, ὁ πρῶτος ἐν Ταρραγκόνᾳ τῷ 1499 καὶ ἐν Περπινιὰν τῷ 1500, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Βαλλαδολίδῳ τῷ 1502 καὶ ἐν Βαλεντίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1513 καὶ 1515.

Σαραγόσσα. Ὡς πρῶτον βιβλίον ἐκτυπωθὲν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ θεωρεῖται τὸ «Manipulus curatorum» τοῦ Guy de Montrocher, δημοσιευθὲν ὑπὸ χρονολογίαν 1475 ὑπὸ Φλαμανδοῦ τινος τυπογράφου καλουμένου Ματθαίου. Τοῦ τυπογράφου τούτου δὲν ὑπάρχουν γνωστὰ ἄλλα βιβλία. Μετ' αὐτὸν ἐγκατεστάθη ἐν Σαραγόσσῃ ὁ Παῦλος Hurus ἐκ Κωνσταντίας, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε τὸ 1485, συλλογὴν τῶν «Ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων» καὶ τῶν «Εὐαγγελίων» πορτογαλιστί. Τῷ 1500 ἐγκατεστάθησαν ἐπίσης ἐν τῇ πόλει καὶ τρεῖς ἄλλοι Γερμανοὶ τυπογράφοι, οἱ Γεώργιος Coci, Λεονάρδος Butz καὶ Lupo Appentegger.

Σεβίλλη Οἱ πρῶτοι τυπογράφοι τῆς πόλεως ταύτης ὑπῆρξαν οἱ Ἱσπανοὶ Ἀντώνιος Martinez, Βαρθολομαῖος Segura καὶ Ἀλφόνσος del Puerto. Ἀποδίδεται εἰς αὐτούς, καίτοι δὲν ἀναγράφονται ἐπ' αὐτῆς τὰ ὀνόματά των, μία ἔκδοσις τῆς «Sacramentale» τοῦ Κλήμεντος Sanchez de Vercial, πιθανῶς τοῦ 1475. Τῷ 1477 ἀνετύπωσαν τὸ ἔργον τοῦτο θέσαντες τὴν φορὰν ταύτην καὶ τὰ ὀνόματά των. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσαν τὸ «Manuale» τοῦ Ἀλφόνσου Dias de Montalvo. Μετ' ὀλίγον ὅμως διέλυσαν τὸν συνεταιρισμὸν των καὶ εἰργάσθησαν κεχωρισμένως. Τούτους συνηγωνίσθησαν κατόπιν, ἱδρύσαντες νέα τυπογραφεῖα οἱ: Paulus de Colonia, Joh Pegniezer ἐκ Νυρεμβέργης, Θωμᾶς Glockner, Magnus de Herbst, Meynard Ungut, Stanislaus Polono, Πέτρος Brun, Ἰωάννης Gentil, Ἰάκωβος de Villagusa κ. ἄ.

Ἄλλαι πόλεις. Εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἡ τυπογραφία εἰσήχθη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐν Μπράγκᾳ τῷ 1494 ὑπὸ τοῦ γερμανικῆς καταγωγῆς Ἰωάννου Gherling· ἐν Μπούργκος τῷ 1485 ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ ἐκ Βασιλείας· ἐν Γρενάδᾳ κατὰ τὸ 1490—1491, ἐπὶ ἀραβικῆς κατοχῆς, ὑπὸ ἀγνώστου τυπογράφου καὶ τῷ 1496, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν Ἱσπανῶν, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Meynard Ungut καὶ Ἰωάννου τῆς Νυρεμβέργης· ἐν Λερίντᾳ τῷ 1479 ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Palares· ἐν Λισσαβῶνι τῷ 1485 ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου τυπογράφου ἀγνώστου ἐπωνύμου· ἐν Μουρκίᾳ τῷ 1487 ὑπὸ τοῦ Lope de la Roca· ἐν Παμπελούνᾳ τῷ 1495 ὑπὸ τοῦ Ἀρνάλδου Guilhen Brocar· ἐν Σαλαμάνκᾳ τῷ 1480 ὑπὸ τοῦ Ἀρνάλδου Guilhen Brocar καὶ τοῦ υἱοῦ του· ἐν Τολέδῳ τῷ 1486, χάρις εἰς τὸν καρδινάλιον Χιμένεθ, ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Vasquez (Vasquii)· ἐν Βαλλαδολίδῳ τῷ 1492 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ντὲ Froncourt. Ἐν τῇ πόλει τῆς Μαδρίτης ἡ τυπογραφία ἐβράδυνε πολὺ νὰ εἰσαχθῇ, καθότι τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενον τυπογραφεῖον χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τοῦ 1560.

Κάτω Χῶραι. Ἀλόστ. Τὸ πρῶτον ὀλλανδικὸν τυπογραφεῖον ἱδρύθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τὸ δὲ πρῶτον ἐκδοθὲν ἐν αὐτῷ βιβλίον φέρει τὸν τίτλον «Speculum Conversionis peccatorum» καὶ ἡμερομηνίαν 1473, ἄνευ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐτυπώθη καὶ τὸ «Libellus de duobus amantibus» τοῦ Eneas Silvius Piccolomini, ἄνευ ἐπίσης τοῦ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου. Φαίνεται ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα ἐτύπωσεν ὁ Thierry Martens, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειψε κατόπιν τὴν πόλιν ταύτην τῷ 1476 καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἀμβέρσαν καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Λουβαίν.

Οὐτρέχτη. Πρῶτοι τυπογράφοι τῆς πόλεως ταύτης ὑπῆρξαν οἱ: Νικόλαος Katelaer καὶ Γεράρδος ντὲ Leempt. Τὰ περισσότερα τῶν ἀποδιδομένων εἰς

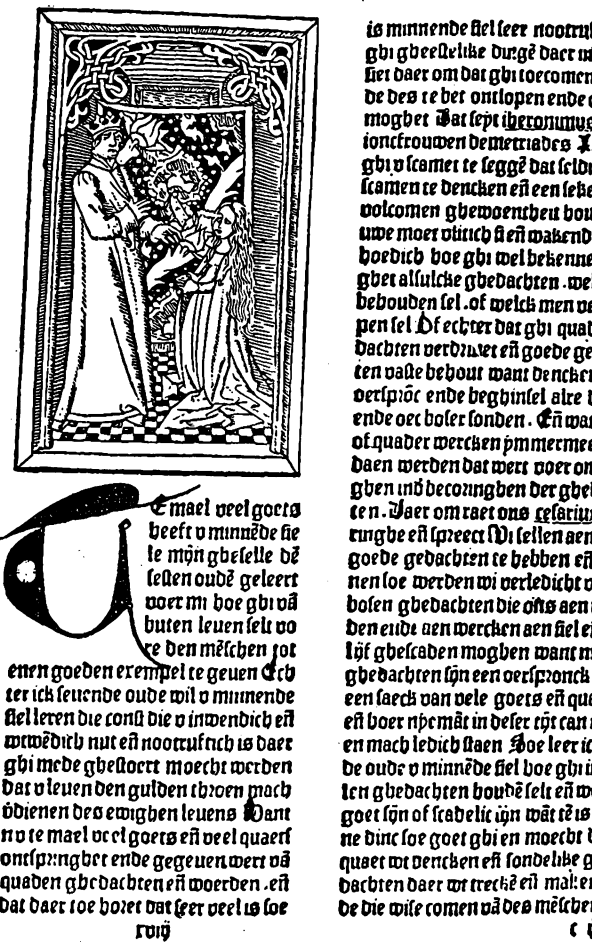

Ema el veel goets heeft v minnēde siele myn ghesellē dē sesten oudē geleert voer mi hoe ghi vā buten leuen selt vore den mēschen tot enen goeden exempel te geuen Echter ick seuende oude wil v minnende siel leren die const die v inwendich eñ witwēdich nut eñ noottruftich is daer ghi mede ghesiert moecht werden dat v leuen den gulden throen mach vdienen des ewighen leuens Want nv te mael veel goets eñ veel quaets ontspringhet ende gegeuen wert vā quaden ghedachten eñ woerden . eñ dat daer toe horet dat seer veel is soe

rviij

is minnende siel seer noottruftich dz ghi gheestelike dingē daer in wel besiet daer om dat ghi toecomende scade des te bet ontlopen ende onnutte mogheit Dat seyt iheronimus totter ioncfrouwen demetriades Also wat ghi v scamet te seggē dat seldi v oeck scamen te dencken eñ een sekere eñ volcomen ghewoentheit houdē dat uwe moet vlitich si eñ wakende eñ hoedich hoe ghi wel bekennen moghet alsulcke ghedachten . welc men behouden sel . of welck men verwerpen sel Of echter dat ghi quade ghedachten verdriuet eñ goede gedachten vaste behout want dencken is eē oerspronc ende beghinsel alre daden ende oec boser sonden . Eñ wat goeds of quader wercken ymmermeer ghedaen werden dat wert voer ontfanghen ind becoringhen der ghedachten . Daer om raet ons cesarius waringhe eñ spreect Wi sellen aenuaen goede gedachten te hebben eñ te minnen soe werden wi verledicht vandē bosen ghedachten die ofts aen woerden einde aen wercken aen siel eñ aen lijf ghescaden moghen want nv dye ghedachten sijn een oerspronck ende een saeck van vele goets eñ quacts eñ hoer nyemāt in deser tijt can noch en mach ledich staen Hoe leer ic leuēde oude v minnēde siel hoe ghi in allen ghedachten houdē selt eñ wel: v goet sijn of scadelic sijn wāt tē is ghene dinc soe goet ghi en moecht daer quaet wt dencken eñ sondelike ghedachten daer wt trecke eñ mal:en ende die wise comen vā des mēschen ō-

c ij

Ἡ τυπογραφία ἐν Ὀλλανδίᾳ.—1484. Σελὶς ἐν σμικρογραφίᾳ τοῦ «De Boec des Gulden Throens», τυπωθεῖσα ἐν Χάρλεμ.

αὐτοὺς ἔργων δὲν φέρουν τὰ ὀνόματά των, πολλὰ δὲ τούτων δὲν ἀναγράφουν, οὔτε τὸν τόπον τῆς ἐκδόσεως, οὔτε χρονολογίαν. Ἡ πρώτη ἐμφανιζομένη εἰς αὐτὰ ἡμερομηνία εἶναι τὸ ἔτος 1473. Ὁ συνεταιρισμὸς τῶν δύο τούτων τυπογράφων δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, διαλυθεὶς πιθανῶς τῷ 1474

Λουβαίν. Τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἐν αὐτῇ ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐκ Βεστφαλίας ἢ Ἰωάννου ντὲ Paterborn, ὁ ὁποῖος εἶχε προσκληθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως. Κατ' ἀρχὰς ἐγκατέστησε τὸ τυπογραφεῖόν του ἐντὸς τῶν κτηρίων τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν αὐτῷ, τῷ 1474, τὸ πρῶτον βιβλίον του «Liber moralium commodorum» τοῦ Petrus de Crescentiis Κατόπιν μετέφερε τὸ τυπογραφεῖόν του εἰς τὴν πόλιν καὶ προσέλαβε συνεταίρους καὶ μαθητευομένους. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1476 ἐγκατέστησεν ἕτερον τυπογραφεῖον ἐν τῇ πόλει ὁ Ἰωάννης Veldener, ὁ ὁποῖος ἤρχισε νὰ τὸν συναγωνίζηται. Ὁ συναγωνισμὸς ὅμως οὗτος δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, διότι ὁ Veldener ἀνεχώρησε τῷ 1477 ἐκ Λουβαὶν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Οὐτρέχτην. Ἄλλοι τυπογράφοι κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐν Λουβαὶν ὑπῆρξαν οἱ Gilles Van der Heerstraten, Λουδοβῖκος de Ravescot καὶ Κορράδος de Paderborn.

Μπρύζ. Ὁ πρῶτος καὶ μόνος τυπογράφος, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἐγκατεστάθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὑπῆρξεν ὁ περίφημος Colard Mansion, δημοσιεύσας τὸ πρῶτόν του βιβλίον «Le Jardin de dévotion» τῷ 1475. Ἐν αὐτῷ ἀναφέρει ὅτι εἶναι τὸ πρῶτόν του βιβλίον, ἀλλὰ δὲν ἀναγράφει τὴν ἡμερομηνίαν. Τὸ πρῶτόν του βιβλίον μεθ' ἡμερομηνίας εἶναι τὸ «Du dechiet des nobles hommes et cleres femmes» τοῦ Βοκκακίου, ἐκδοθὲν τῷ 1476 Ὁ Mansion ὑπῆρξε προστατευόμενος τοῦ Λουδοβίκου τῆς Μπρύζ, ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων βιβλιοφίλων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ὁ Κάξτον εἶχε παραμείνει ἐπὶ πολὺ ἐν Μπρύζ, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει εἶχεν ἀρχίσει τὴν μετάφρασιν τοῦ «Histoires de Troye» τοῦ Ραοὺλ Lefebvre.

Ἀμβέρσα. Ἡ πόλις αὐτὴ διεκδικεῖ πρὸς τὴν Ἀλὸστ καὶ τὴν Λουβαὶν τὴν τιμὴν τῆς πρώτης πόλεως τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγκατεστάθη τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον. Τὰ ὑπὲρ αὐτῆς ὅμως ἐπιχειρήματα δὲν φαίνονται πειστικά. Ὁ πρῶτος τῆς τυπογράφος φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Thierry Martens, ὁ ὁποῖος ἐτύπωσεν ἐν αὐτῇ τῷ 1476 τὰ ἑξῆς δύο βιβλία: «Summa experimantorum sive thesaurus pauperum» καὶ τοῦ Rodulphi Agricole «Opuscula». Τῷ 1480 ἵδρυσεν ἐν Ἀμβέρσῃ τυπογραφεῖον καὶ ὁ Mathiis Van der Goes.

Ἄλλαι πόλεις. Εἰς τὰς Βρυξέλλας ἡ τυπογραφία εἰσήχθη κατὰ τὸ 1472 ὑπὸ τῶν καλογήρων τῆς «Κοινῆς ζωῆς», οἵτινες ἐξέδωσαν ὡς πρῶτον αὐτῶν βιβλίον τὸ «Gnotosolitos sive speculum conscientiae» τοῦ Ἀρνάλδου Geilhovans· ἐν Μπουὰ λὲ-Ντὺκ τῷ 1484 ὑπὸ τοῦ Γεράρδου ντὲ Leempt· ἐν Κούλεμβουργκ τῷ 1483 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Veldener, τοῦ περιφήμου τυπογράφου τῆς Λουβαὶν καὶ τῆς Οὐτρέχτης· ἐν Ντέλφτ τῷ 1477 ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Jacobszoen Van der Meer καὶ τοῦ Μαυρικίου Yemantszoe· ἐν Γάνδῃ τῷ 1480 ὑπὸ τοῦ Arnoldus Caesaris· ἐν Χάρλεμ τῷ 1483 πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Bellaert· ἐν Λέϋντ τῷ 1483 ὑπὸ Heynricus Heynrici· ἐν Νιμέγῃ τῷ 1479 ὑπὸ ἀγνώστου· ἐν Τσβόλλε τῷ 1479 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ντὲ Vollenhoe Peter Van Os.

Οὐγγαρία, Βοημία καὶ Αὐστρία. Εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἡ τυπογραφία ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βοημίας, χάρις εἰς τὸν μέγαν αὐτῆς βασιλέα Ματθίαν Κορβῖνον, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὴν τυπογραφικὴν τέχνην ἐν Βούδᾳ τῷ 1473 διὰ τοῦ τυπογράφου Ἀνδρέα Hess, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει πιθανῶς ἐκ Πάρμας. Τὰ ὑπὲρ τῆς Βοημίας ἐπιχειρήματα δὲν εἶναι ἰσχυρά. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς Πράγᾳ, ὀνομαστῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκ τοῦ παλαιοῦ πανεπιστημίου της, τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἱδρύθη τῷ 1478, καίτοι ἱστορικοί τινες ἀναφέρουν ὡς ἔτος ἱδρύσεως τὸ 1468. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἱδρύθη τυπογραφεῖον καὶ εἰς τὴν ἀντίπαλον αὐτῆς πόλιν, τὴν Πίλσεν. Ἄλλαι πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν τυπογραφεῖα πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, εἶναι ἡ Μπρὺν κατὰ τὸ 1486, ἡ Κούτεμπεργκ τῷ 1489, ἡ Ὄλμουτς τῷ 1500 καὶ ἡ Βιέννη τῷ 1482.

Πολωνία. Ἐν Κρακοβίᾳ, ἡ ὁποία τότε ἦτο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου καὶ ἔνδοξος διὰ τὸ πανεπιστήμιόν της, ἡ τυπογραφία εἰσήχθη κατὰ τὸ 1474 ὑπὸ τοῦ περιφήμου τυπογράφου τοῦ Ἄουξμπουργκ Günter Zainer. Ἐν Βίλνᾳ, πρωτευούσῃ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Λιθουανίας, ἡ τυπογραφία εἰσήχθη τῷ 1517, ἐν δὲ τῇ Βαρσοβίᾳ τῷ 1578. Ἐν τῇ μικρᾷ πόλει Πίντσοβ (ἐν τῷ παλατινάτῳ τῆς Κρακοβίας), ἡ ὁποία εἶχεν ἐπονομασθῆ «Αἱ Ἀθῆναι τῆς Σαρματίας», χάρις εἰς τὴν ἀκμάζουσαν σχολὴν καὶ τὴν ἀκαδημίαν της, τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἱδρύθη τῷ 1559. Ὁ πρίγκηψ Νικόλαος Ρατζιβίλ, εἷς τῶν πλουσιωτάτων αὐλικῶν τῆς Βίλνας, ἵδρυσε δι' ἐξόδων του, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἐν τῇ πόλει Brzesc τῆς Λιθουανίας τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ τῷ 1563 ἐξετυπώθη ἡ περίφημος πολωνικὴ Βίβλος, τῆς ὁποίας ἡ μετάφρασις εἶχε γίνει ὑπὸ ἐπιτροπῆς σοφῶν ἐργαζομένων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ πρίγκιπος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἐποχὴν εἶχεν ἱδρυθῆ ἕτερον τυπογραφεῖον ἐν τῇ πόλει Nieswiez τοῦ ἀρχαίου παλατινάτου τοῦ Νόβογκροντ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξεδόθη τῷ 1562 μία «Κατήχησις» εἰς ρουθηνικὴν γλῶσσαν.

Δανία, Σουηδία, Νορβηγία. Ἡ τυπογραφία εἰσήχθη εἰς τὰς χώρας ταύτας λίαν ἐνωρίς. Ἐν Ὀντενσεε τῆς Φιονίας τῷ 1482 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Snell· ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1483 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Snell, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Ὀντεσεε· εἰς τὴν μονὴν τοῦ Wadsten τῷ 1495 ὑπὸ τυπογράφων προελθόντων πιθανῶς ἐκ Λυβέκκης καὶ τέλος ἐν Οὐψάλοις τῷ 1510 ὑπὸ τοῦ Paul ἢ Pawel Grijs, χάρις εἰς τὰς φροντίδας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου Oernefot Ulphonis). Ἡ Νορβηγία ὑπελείφθη μεγάλως. Τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἱδρύθη ἐν Χριστιανίᾳ μόλις κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Πρῶτος Νορβηγὸς τυπογράφος ὑπῆρξεν ὁ Tyge Nielsson, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτόν του βιβλίον τῷ 1644. Ὑπετίθετο κατ' ἀρχὰς ὅτι ἡ τυπογραφία εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὸ Trondhjem τῷ 1530, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐκδοθὲν «Breviarium Nidarosiense», ὅπερ ἐπὶ πολὺ

Digitized by Google

ἀπεδίδετο εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐξηκριβώθη ὅτι ἐτυπώθη ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ τυπογράφου Ι. Mathiasson ἐν Holun, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰσλανδίας.

Ρωσία. Ὁ τσάρος Ἰβὰν Δ' Βασιλίεβιτς, ὁ ἐπικαλούμενος Τρομερός, διέταξε, τῷ 1553, νὰ ἱδρυθῇ ἐν τῇ πρωτευούσῃ του Μόσχᾳ τὸ πρῶτον ρωσικὸν τυπογραφεῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διακόνου Ἰβὰν Φεντόρωφ καὶ τοῦ Πέτρου Mstislavzov Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο ἤρχισε τὰς ἐργασίας του μόλις τὴν 19 Ἀπριλίου 1563, τὸ δὲ πρῶτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐξετυπώθη ἐν αὐτῷ, ἐτελείωσε τὴν 1 Μαρτίου 1564. Φέρει τὸν τίτλον «Ἀποστόλ» καὶ περιέχει τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου κ.τ.λ., ρωσιστί. Τοῦ βιβλίου τούτου σῴζεται ἓν μόνον ἀντίτυπον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετρουπόλεως.

Ἑλλὰς καὶ Τουρκία. Κατὰ τὸν Τοντερίνι, τὸ πρῶτον βιβλίον ὅπερ ἐτυπώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει φαίνεται ὅτι εἶναι ἓν «Ἑβραϊκὸν λεξικόν», ἐκδοθὲν τῷ 1488, τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν ἀνευρέθη εἰσέτι οὐδὲν ἀντίτυπον. Μετὰ δύο ἔτη, τῷ 1490, ἐδημοσιεύθη ἡ «Ἱστορία τοῦ λαοῦ τοῦ Κυρίου» τοῦ R. Joseph ben Gorion. Δεύτερον ἑβραϊκὸν τυπογραφεῖον ἱδρύθη ἐν τῇ πόλει τῷ 1597 (βλ. λ. *Ἑλλὰς* [Τυπογραφία]).

Συνεπείᾳ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ἡ τυπογραφία εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὰ λειτουργικά, τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ τὰ φιλολογικὰ βιβλία, ὧν εἶχον ἀνάγκην μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐτυπώνοντο ἐν Βενετίᾳ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Νικολάου Γλυκῆ, ἐν Βιέννῃ ἢ καὶ ἐν Παρισίοις. Τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον, ὅπερ ἱδρύθη ἐν Ἑλλάδι, εἶναι τὸ ἐγκατασταθὲν ἐν Χίῳ διὰ τοῦ τυπογραφικοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ εἶχεν ἀποσταλῇ ἐκ Παρισίων ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου—Φιρμίνου Διδότου (Ambroise—Firmin Didot) Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τούτου ἐξεδόθη τῷ 1821 ἡ «Ἑλληνικὴ γραμματική», εἰς δημώδη γλῶσσαν, τοῦ καθηγητοῦ Βάμβα. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1822. Τὸ τυπογραφεῖον τὸ ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος Δόμβρας εἶχεν ἐγκαταστήσει, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἐν Κυδωνίαις, μετὰ παραμονὴν δύο ἐτῶν ἐν Παρισίοις, ἐν τῷ οἴκῳ Didot, εἶχεν ὑποστῇ τὴν αὐτὴν τύχην τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ προηγουμένου ἔτους. Τῷ 1822 ὁ Ambroise—Firmin Didot ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νέον τυπογραφικὸν ὑλικόν. Εἶχεν ἐπιθυμήσει νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸ νέον τυπογραφεῖον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας του ταύτης. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο ἐγκατεστάθη ἐν Ὕδρᾳ, ὅπου ἐτυπώθη τῷ 1824 ἡ ἐφημερὶς «Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου». Κατόπιν μετεφέρθη εἰς τὸ Ναύπλιον. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1824 ἡ ἐπιτροπὴ τῶν φιλελλήνων τοῦ Λονδίνου ἀπέστειλε νέα τυπογραφεῖα εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ τὰς Ἀθήνας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 27 Μαΐου 1827, κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἐπανιδρύθη δὲ τῷ 1834 ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέα Κορομηλᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκμάθει παρὰ τῷ Didot τὴν νέαν τυπογραφικὴν τέχνην.

Διάδοσις τῆς τυπογραφίας ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης. *Μεξικὸν καὶ Νότιος Ἀμερική.* Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς τυπογραφίας εἰς τὸ Μεξικὸν ἀποδίδεται γενικῶς εἰς τὸν ἀντιβασιλέα αὐτοῦ Ἀντώνιον ντὲ Mendoza, κατ' ἄλλους μὲν τῷ 1537, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 1532 Τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν βιβλίον ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Ἰωάννου Pablos, εἶναι ἡ «Οὐράνιος κλῖμαξ» τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὴν ἱσπανικὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ντὲ Malema, ἄνευ ὅμως βεβαίας χρονολογίας. Τὸ μεθ' ἡμερομηνίας ἀσφαλοῦς ἀρχαιότερον βιβλίον, ἐξ ὅσων ἐτυπώθησαν εἰς τὸ Μεξικόν, εἶναι τὸ «Manual de adultos», φέρον τὴν χρονολογίαν 1540. Τῷ 1541 ἐτυπώθη ἡ «Relacion del espantable terremoto... de Guatimala» καὶ τῷ 1544 ἡ «Doctrina christiana» τοῦ Πέτρου ντὲ Cordova Πάντα τὰ ἔργα ταῦτα ἐτυπώθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ δὸν Χουὰν Cumarraga, ἐπισκόπου τοῦ Μεξικοῦ, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Χουὰν Cromberger. Τὸ Μεξικὸν εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἀμερικῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰσήχθη ἡ τυπογραφία. Ἡ Λίμα φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα. Ἡ τυπογραφία εἰσήχθη ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Ricardo, ὁ ὁποῖος ἐτύπωσε τῷ 1585 τὴν «Catecismo y exposicion de la doctrina cristiana». Κατόπιν ἡ τυπογραφία ἐξηπλώθη, ἀλλὰ λίαν βραδέως, καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἱσπανικὰς ἀποικίας, καθὼς καὶ εἰς τὰς πορτογαλικὰς καὶ τὰς γαλλικὰς τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ εἰσήχθη κατὰ τὸ 1747 ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Ἀντωνίου Ἰσιδώρου da Fonseca, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη τυπογραφεῖον ἐν Λισσαβῶνι· ἐν Κόρδοβα τοῦ Τουκουμὲν κατὰ τὸ 1766, ἐν Μπουένος Ἄϋρες τῷ 1781, ἐν Μοντεβιδέῳ τῷ 1807 ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Γουλιέλμου Scolloy ἢ ὑπὸ ἐργατῶν ἐκ Μπουένος Ἄϋρες, ἐν Σαντιάγῳ τῆς Χιλῆς κατὰ τὸ 1813, χάρις εἰς τὰς φροντίδας τοῦ Carrera, ὁ ὁποῖος ἐκάλεσεν ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐργάτας τυπογράφους καὶ μετέφερεν ἐκεῖθεν τὸ ἀναγκαῖον τυπογραφικὸν ὑλικόν, καὶ τέλος ἐν Σὰν Λουΐθ ντὲ Μαρανιὰν τῷ 1821.

Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι. Ἡ τιμὴ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τυπογραφίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀνήκει εἰς τὸν πάστορα Ἰωσὴφ Glover. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του ὁ πάστωρ οὗτος μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, ἠγόρασε τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν καὶ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἕνα ἐργάτην τυπογράφον, καλούμενον Στέφανον Daye, ἀλλ' ἀπέθανε κατὰ τὸ ταξίδιον τῆς ἐπιστροφῆς. Ἡ σύζυγός του, παραλαβοῦσα τὸ μεταφερθὲν τυπογραφικὸν ὑλικόν, ἐγκατέστησεν αὐτὸ εἰς τὸ Καΐμπριτζ τῆς Μασσαχουσέττης, ὅπου ἵδρυσε τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον. Τὰ πρῶτα ἐκδοθέντα ἐν αὐτῷ ἔργα ὑπῆρξαν τά: «The Freemans Oath» (1639), ἓν «Almanach» καὶ ἓν βιβλίον «Ψαλμῶν». Βραδύτερον τὸ τυπογραφεῖον μετεφέρθη εἰς τὴν Βοστώνην, ἡ δὲ διεύθυνσις αὐτοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Σαμουὴλ Green Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βαρθελεμὺ Green ἵδρυσε τῷ 1704 τὴν πρώτην ἀμερικανικὴν ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «The Boston News Letter». Μετ' ὀλίγον ἱδρύθησαν ἐν Βοστώνῃ καὶ ἄλλα τυπογραφεῖα. Τῷ 1717 ἵδρυσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τυπογραφεῖον καὶ ὁ Ἰάκωβος Φραγκλῖνος, ἐν αὐτῷ δὲ ἐξέμαθε κατόπιν τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης καὶ ὁ Βενιαμὶν Φραγκλῖνος, ὁ ὁποῖος τῷ 1728 ἵδρυσεν ἐν Φιλαδελφείᾳ ἰδικόν του τυπογραφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσίευσε τὸν περίφημον «Richard Saunders». Ἐν Βαλτιμόρῃ τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Νικολάου Hasselbauhg καὶ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1693 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Bradford. Τῷ 1726 ὁ Τζὼν Peter ἵδρυσεν ἕτερον τυπογραφεῖον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ὅπου τῷ 1733 ἐξέδωσε τὴν «The New York Weekly journal».

Ἰνδίαι. Τὰ πρῶτα τυπογραφεῖα ἐν Ἰνδίαις ἱδρύθησαν ὑπὸ Πορτογάλων ἰησουϊτῶν ἐν Γκόᾳ τῷ 1563 καὶ ἐν Τρανκεμπὰρ τῷ 1569. Ἐν Κολόμπο, ἐπὶ τῆς νήσου Κεϋλάνης, τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἱδρύθη τῷ 1737.

Συρία - Περσία. Τὰ πρῶτα τυπογραφεῖα ἐν Δαμασκῷ ἱδρύθησαν τῷ 1605, ἐν Χαλεπίῳ τῷ 1706 καὶ ἐν Βηρυττῷ τῷ 1751. Εἷς Ἄγγλος ὀνόματι Burgess ἵδρυσεν ἐν Τεχεράνῃ τῷ 1851 τυπογραφεῖον, ὅπου ἐξέδιδεν ἐφημερίδα.

Κίνα - Ἰαπωνία. Οἱ πρῶτοι ἱεραπόστολοι, οἵτινες ἵδρυσαν τυπογραφεῖον ἐν Κίνᾳ, μετεχειρίζοντο κατ' ἀρχὰς τὴν ξυλογραφικὴν μέθοδον, ἥτις ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Σίναις. Βραδύτερον ὅμως εἰσήγαγον τὴν τελευταίαν εὐρωπαϊκὴν μέθοδον τῶν κινητῶν χαρακτήρων καὶ τῷ 1603 ἐδημοσίευσαν ἐν Πεκίνῳ τὸ ἔργον «Coelestis doctrinae vera ratio». Αἱ πρῶται δοκιμαὶ τῆς νέας τυπογραφικῆς μεθόδου ἐγένοντο ἐν Μακάο, ὅπου τῷ 1590 ἐτυπώθη λατινιστὶ ἡ διήγησις μιᾶς ἀποστολῆς ἐξ Ἰαπωνίας εἰς Ρώμην. Τῷ 1610 ὁ ἰησουΐτης Νικόλαος Trigaut ἐτύπωσεν ἐν Ναγκὶν ἓν «Κινεζικὸν λεξικὸν» εἰς 3 τόμους, τῷ δὲ 1661 ἐξεδόθη ἐν τῇ νήσῳ Φορμόζᾳ μετάφρασις εἰς τὴν μαλαισιακὴν γλῶσσαν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ τοῦ ἀποστόλου Ματθαίου. Ἀπὸ τοῦ 1662 τὰ κινητὰ στοιχεῖα ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐν Κίνᾳ εὐρύτερον, διότι ὁ αὐτοκράτωρ Κὰγκ-Χὶ διέταξε τὴν ἐπὶ χαλκοῦ χάραξιν 250 000 τοιούτων. Δυστυχῶς ὅμως τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐπὶ πολύ, διότι μετεβλήθησαν κατόπιν εἰς χάλκινα νομίσματα. Ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ κινητὰ στοιχεῖα εἶχον ἀρχίσει ν' ἀντικαθιστοῦν τὰς ξυλίνας ἢ χαλκᾶς πλάκας. Ἐπίσης ἐν Ἰαπωνίᾳ ἡ διὰ κινητῶν στοιχείων τυπογραφία εἰσήχθη ὑπὸ τῶν ἱεραποστόλων, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς εἰσαγωγῆς της εἰς τὴν Κίναν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐλειτούργουν ἐν Ἀμακούζᾳ καὶ ἐν Ναγκασάκι σημαντικὰ τυπογραφεῖα.

Ὠκεανία Τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἐν τῇ νήσῳ Ταϊτὶ ἱδρύθη τῷ 1818 ὑπὸ Ἄγγλων ἱεραποστόλων καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως Πομαρέ. Εἰς τὰς νήσους Χαβάϊ τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἱδρύθη τῷ 1822.

Αἴγυπτος. Ἡ τυπογραφία εἰσήχθη εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1798—1799. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐγκαταστήσει ἓν τυπογραφεῖον ἐν Καΐρῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετύπωσε τὰς προκηρύξεις του εἰς ἀραβικὴν καὶ εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν. Κατόπιν ἐγκατέστησε καὶ δύο ἄλλα, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Γκίζᾳ.

Ἐν γένει ἡ διάδοσις τῆς τυπογραφίας ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης παρηκολούθησε κατὰ πόδας τὰς κατακτήσεις τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ ἀπετέλεσεν ἓν τῶν σημαντικωτέρων μέσων πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς τὴν πορείαν τοῦ ὁποίου αὕτη συμβαδίζει πανταχοῦ καὶ πάντοτε, εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ

Ἀναλόγως τῆς μορφῆς τοῦ ἐντύπου, ὅπερ πρόκειται νὰ ἐκτυπωθῇ, ἡ τυπογραφία περιλαμβάνει τέσσαρας ἰδίως κατηγορίας ἐργασιῶν: τὰ συγγράμματα, ἤτοι τὴν ἐκτύπωσιν βιβλίων καὶ μικρᾶς κυκλοφορίας περιοδικῶν· τὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας (traveaux de ville)· τὴν ἐκτύπωσιν ἐφημερίδων· καὶ τὰ προγράμματα τῶν τοίχων (affiches).

Ἡ ἐργασία, ἥτις καταβάλλεται ὅπως ἓν ἔντυπον παρασκευασθῇ, διακρίνεται εἰς δύο στάδια: τὴν *στοιχειοθεσίαν* καὶ τὴν *ἐκτύπωσιν*. Πολλάκις ὅμως, κατὰ κανόνα δὲ προκειμένου περὶ ἐκτυπώσεως εἰς κυλινδρικὰ πιεστήρια, μεταξὺ τῶν δύο τούτων σταδίων μεσολαβεῖ καὶ τρίτον, ἡ *στερεοτυπία*.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ. Καλεῖται οὕτω ἡ τοποθέτησις τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ λοιποῦ στοιχειοθετικοῦ ὑλικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ταῦτα τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις τοῦ ἐν ὄψει τοῦ στοιχειοθέτου χειρογράφου. Ἡ στοιχειοθεσία γίνεται εἴτε διὰ τῆς χειρός, εἴτε μηχανικῶς. Κατὰ τὴν πρώτην χρησιμοποιοῦνται τὰ κινητὰ *τυπογραφικὰ στοιχεῖα*, κατὰ τὴν δευτέραν αἱ *στοιχειοχυτικαὶ μηχαναί*. Οἱ διὰ τῆς χειρὸς ἢ τῆς στοιχειοθετικῆς μηχανῆς συντιθέμενοι στίχοι, τιθέμενοι οἱ μὲν ὑπὸ τοὺς δέ, ἀποτελοῦσι τὴν πρὸς ἐκτύπωσιν *τυπογραφικὴν σελίδα*. Πολλαὶ τῶν σελίδων τούτων—ἐνίοτε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ σελὶς μόνη—ἀποτελοῦν τὴν *τυπογραφικὴν πλάκα* ἢ *φόρμαν*, ἥτις τίθεται ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου πρὸς ἐκτύπωσιν.

Τυπογραφικὰ μέτρα. Τὰ ἐν τῇ τυπογραφίᾳ χρησιμοποιούμενα μέτρα εἶναι ὅλως διάφορα πρὸς τὰ κοινὰ τοιαῦτα. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης ταύτης, τὰ ὑπὸ τῶν διαφόρων στοιχειοχυτῶν κατασκευαζόμενα στοιχεῖα δὲν εἶχον σταθερὰ μέτρα. Σὺν τῇ ἀναπτύξει καὶ τῇ ἐξαπλώσει ὅμως τῆς νέας τέχνης, εἰς τὰ στοιχεῖα ἐδίδοντο, πρὸς διάκρισιν τοῦ μεγέθους των, διάφορα ὀνόματα, λαμβανόμενα συνήθως ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ ἔργου εἰς τὸ ὁποῖον τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθησαν. Οὕτω, π. χ. *τσίτσερο* (Cicero), ὠνομάσθησαν πάντα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα εἶχον τὸ πλάτος τῶν στοιχείων τῶν χρησιμοποιηθέντων εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ Κικέρωνος· Saint-Augustin, τὰ στοιχεῖα τὰ ἔχοντα σῶμα ὅμοιον πρὸς τὰ στοιχεῖα τὰ χρησιμοποιηθέντα τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου κλπ. Πρῶτος ὁ *Πέτρος-Σιμὸν Φουρνιὲ* (1712—1768) ἐπεχείρησε νὰ συστηματοποιήσῃ τὰ τυπογραφικὰ μέτρα λαβὼν ὡς βάσιν τὸ *τσίτσερο*, ὅπερ διῄρεσεν εἰς δώδεκα *στιγμάς*. Ἀργότερον ὁ *Φραγκῖσκος-Ἀμβρόσιος Ντιντὸ* (1730—1804) ἐτροποποίησε τὸ σύστημα τοῦ Φουρνιὲ καὶ καθώρισε τὸ σύστημα ὅπερ διατηρεῖται μέχρι σήμερον ἐν ἰσχύει. Κατ' αὐτὸ βάσις τοῦ τυπογραφικοῦ μετρικοῦ συστήματος εἶναι ἡ *στιγμή*, ἥτις καθορισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ντιντὸ ὡς ἴση πρὸς τὸ $^1/_6$ τῆς γραμμῆς τοῦ παλαιοῦ γαλλικοῦ βασιλικοῦ ποδός, ἀντιστοιχεῖ σήμερον πρὸς 0,00376 τοῦ μέτρου. Δώδεκα τοιαῦται στιγμαὶ ἀποτελοῦν τὸ *τετράγωνον*, ἰσοδυναμοῦν πρὸς 0,04512 τοῦ μέτρου.

Στοιχειοθετικὸν ὑλικόν. Τὸ χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ στοιχειοθεσίᾳ ὑλικὸν δύναται νὰ διακριθῇ εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα 2) τὰς γραμμὰς καὶ κοσμήματα· 3) τὸ λευκὸν ὑλικόν.

Τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, χυνόμενα εἰς εἰδικὰ *στοιχειοχυτήρια*, κατασκευάζονται ἐκ μείγματος μολύβδου, ἀντιμονίου καὶ ψευδαργύρου, ἀναλογίας ἄλλοτε ἄλλης, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς σκληρότητος,

Αἱ μῆτραι τῶν στοιχείων.

[1=Τὸ ἐπὶ χάλυβος χαραχθὲν πρωτότυπον. 2=Ἀνεπιτυχὴς μήτρα. 3=Ἀρβὴς μήτρα. 4=Ἡμιτελὲς στοιχεῖον. 5=Τελειωμένον στοιχεῖον.]

ἣν ὁ στοιχειοχύτης ἐπιδιώκει νὰ προσδώσῃ εἰς τὸ στοιχεῖον, ἢ ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτοῦ. Τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα ἔχουσι σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου ραβδίου, ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν κεφαλὴν ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἔγγλυφος ὁ τύπος τοῦ γράμματος. Ἡ ἀπόστασις τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ στοιχείου, ἥτις καλεῖται *ὕψος* τοῦ στοιχείου, εἶναι ἴση πρὸς 62,5 στιγμάς, ἤτοι πρὸς 23,566 χλστμ. Ἕκαστον στοιχεῖον διακρίνεται εἰς τὸν *ὀφθαλμὸν* καὶ τὸ *σῶμα*. Ὀφθαλμὸς καλεῖται τὸ ἔγγλυφον τμῆμα αὐτοῦ, ἤτοι τὸ γράμμα ἢ ἀριθμὸς ἢ κόσμημα. Σῶμα καλεῖται τὸ ὑπόλοιπον παραλληλεπίπεδον τμῆμα τοῦ στοιχείου, αἱ διαστάσεις τοῦ ὁποίου ποικίλλουν ἀπὸ 3—96 στιγμῶν Ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ ἐτῶν ἔχει ἐπικρατήσει τὸ *ἄρτιον* σύστημα μετρήσεως, τὰ δὲ κατασκευαζόμενα στοιχεῖα ἀκολουθοῦν τὴν κλίμακα τῶν 6, 8, 10, 12, 16, 20, 24 κ. ο. κ. στιγμῶν. Τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα διακρίνονται εἰς *πεζά*, *κεφαλαῖα* καὶ *πεζοκεφαλαῖα*. Τὰ πεζὰ στοιχεῖα, χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν στοιχειοθεσίαν κειμένων,

Digitized by Google

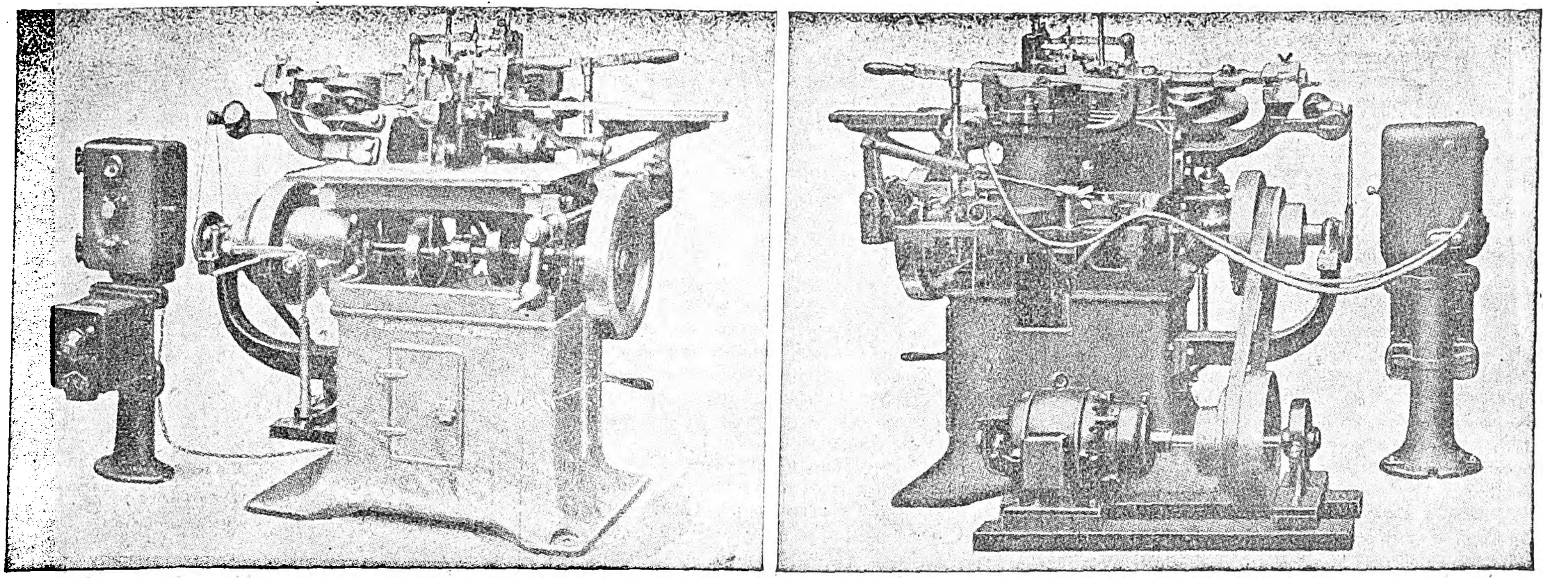

Τύποι στοιχειοχυτικῶν μηχανῶν τῶν ἐν Βερολίνῳ ἐργοστασίων Küstermann & Co.

χύνονται εἰς κλίμακα 6, 8, 10, 12 καὶ 16 στιγμῶν. Τὰ κεφαλαῖα καὶ τὰ πεζοκεφαλαῖα, χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν στοιχειοθέτησιν τῶν τίτλων, ἀκολουθοῦν κλίμακα ἀπὸ 6—96 στιγμῶν. Διὰ τὴν ἐκτύπωσιν προγραμμάτων χρησιμοποιοῦνται μεγάλα ξύλινα στοιχεῖα, κατασκευαζόμενα εἰς κλίμακα ἀρχομένην πέραν τῶν 96 στιγμῶν, ἤτοι τῶν 8 τετραγώνων. Ἐν τούτοις, εἰδικῶς διὰ τὰ προγράμματα, κατασκευάζονται καὶ ξύλινα στοιχεῖα μεγέθους 48—96 στιγμῶν ἢ καὶ μικρότερα.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀναπτύξεως τῆς τυπογραφίας, κατασκευασταὶ στοιχείων ἦσαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ τυπογράφοι, ἐργαζόμενοι μετ' ἄκρας μυστικότητος καὶ οὐδὲν ἀποκαλύπτοντες περὶ τῶν μεθόδων καὶ τῶν τεχνικῶν μέσων, ἅτινα ἐχρησιμοποίουν διὰ τὴν χάραξιν τῆς μήτρας καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀναπαραγωγὴν τῶν στοιχείων. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ κατασκευὴ τῶν στοιχείων ἤρχισε ν' ἀποχωρίζηται τῆς κυρίως τυπογραφίας καὶ ν' ἀποτελῇ ἰδιαίτερον ὅλως κλάδον. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀναφέρονται *προμηθευταὶ* τυπογραφικοῦ ὑλικοῦ, οἵτινες μάλιστα ἐνίοτε ἐνοικίαζον τοῦτο. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα κατεσκευάζοντο διὰ χειροκινήτου ἐργαλείου, ἀργότερον ὅμως διάφοροι ἐφευρέται ἐπέφερον σπουδαίας τελειοποιήσεις εἰς τὴν νέαν τέχνην, οὕτως ὥστε ἡ ἐκ τῆς ἀρχικῆς μήτρας ἀναπαραγωγὴ κατέστη εὐχερεστέρα καὶ πλέον ἀποδοτική. Ἐπὶ πλέον ἡ στοιχειοχυτικὴ τέχνη, διαδοθεῖσα εἰς εὐρύτερον κύκλον, ἔπαυσε περιβαλλομένη ὑπὸ τῆς πρώτης μυστικότητος καὶ ἐξειλίχθη εἰς ἀληθῆ καλλιτεχνίαν, ἥτις προσείλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον μεγάλων καλλιτεχνῶν. Μεταξὺ τῶν πρώτων χαρακτῶν τυπογραφικῶν στοιχείων ἀναφέρονται ὁ Πέτρος Σαΐφφερ, ὁ Νικόλαος Ζανσόν, ὁ ὁποῖος ἐχάραξε τὰ καλούμενα romain ἥτις λέξις παρέμεινε σὺν τῷ χρόνῳ ὡς ὀνομασία τῶν «ὀρθίων» στοιχείων, καὶ ὁ Φραγκῖσκος ντὰ Μπολώνια, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἀπομιμήσεως τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πετράρχη, ἐδημιούργησε τὰ καλούμενα στοιχεῖα italique, ἥτις λέξις παρέμεινε κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ «romain» ὡς δηλωτικὴ τῶν «πλαγίων» ἢ ἄλλως «κυρτῶν» στοιχείων. Ἀκολουθοῦν κατόπιν οἱ Le Bé, Sanlecque, Elzévier, Plantin, Granjon, Moreau, Λουδοβῖκος Luce, χαράκτης τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ τὸ ἔργον «Essai d' une nouvelle typographie ornée de vignettes, fleurons, trophées, filets, cadres et cartels inventés, dessinés et gravés pour l'Imprimerie royale», μὲ 100 σελίδας καὶ πίνακας, ὅπερ ἤρχισε νὰ συντάσσῃ τῷ 1740, ἐτελείωσε τῷ 1770 καὶ ἐξέδωσε τῷ 1771, ὁ Fournier ὁ νεώτερος, ὁ δημιουργὸς τῶν διακεκοσμημένων γραμμάτων, ἡ οἰκογένεια τῶν Didot, ὁ Jacquemin, ὁ Legrand, ὁ Derriey. οἱ Hénaffes, οἱ ἀδελφοὶ Aubert, οἱ Parmentier κ. ἄ.

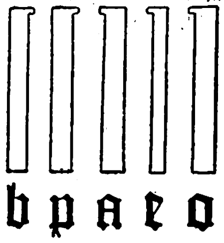

Σχηματικὴ παράστασις τοῦ πάχους τῶν λατινικῶν στοιχείων b, p, a, e καὶ o.

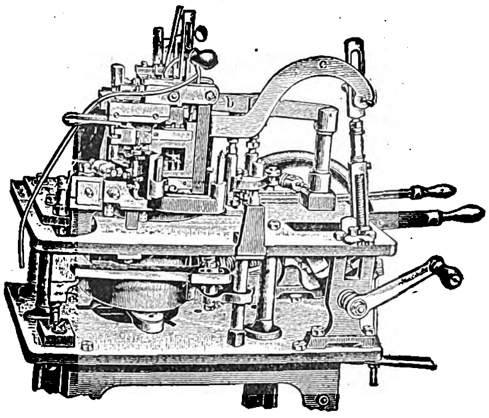

Τύπος ἁπλῆς στοιχειοχυτικῆς μηχανῆς.

Ἡ κατασκευὴ ἑνὸς τυπογραφικοῦ στοιχείου περιλαμβάνει τρεῖς διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων φάσεις: 1) τὴν χάραξιν· 2) τὴν δημιουργίαν τῆς μήτρας· 3) τὸ χύσιμον ἢ τὴν στοιχειοχυσίαν. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ', αἰῶνος, ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων εἶχε παραμείνει σχεδὸν ὁ αὐτὸς μὲ τὸν χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τῶν πρώτων ἐφευρετῶν τῶν κινητῶν στοιχείων, ἤτοι ὁ διὰ χειροκινήτων ἐργαλείων. Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐφευρέθησαν αἱ στοιχειοχυτικαὶ μηχαναί, αἵτινες κατασκευάζουν στοιχεῖα ἕτοιμα διὰ τυπογραφεῖον, εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα. Αἱ στοιχειοχυτικαὶ αὗται μηχαναὶ φέρουν μήτρας, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι κεχαραγμένοι οἱ τύποι τῶν γραμμάτων. Οἱ τύποι τῶν γραμμάτων σχεδιάζονται πρῶτον ἀπὸ εἰδικοὺς σχεδιαστάς, τῶν ὁποίων τὰ σχέδια μεγεθύνονται καὶ διορθώνονται, κατόπιν δὲ σμικρύνονται ἀναλόγως τοῦ ὀφθαλμοῦ (πλάτους) τοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ. Εἰς τὴν χάραξιν τῶν γραμμάτων χρησιμοποιοῦνται ἤδη, πλὴν τῆς διὰ τῆς χειρὸς μεθόδου, καὶ ἄλλαι τινὲς μέθοδοι, ὡς εἶναι ἡ γαλβανοπλαστική, ἡ φωτογραφία, ἡ μηχανικὴ χάραξις διὰ τοῦ παντογράφου. ἡ χάραξις ἐπὶ μολύβδου, κ.τ.λ. Οἱ τύποι τῶν γραμμάτων εἶναι ποικιλώτατοι, ἡ ποικιλία δὲ αὐτῶν ὁλονὲν αὐξάνει, καθότι οἱ χαράκται καὶ οἱ κατασκευασταὶ τῶν στοιχείων προσθέτουν διαρκῶς νέους τοιούτους. Οἱ τύποι οὗτοι φέρουν διάφορα ὀνόματα πρὸς διάκρισιν ἀπ' ἀλλήλων, τὰ συνηθέστερα τῶν ὁποίων εἶναι: ἁπλᾶ, ἐλζεβίρ, κυρτά, παχέα, ἡμιπαχέα, ἀρχαϊκά, λειψία. κ. τ. λ. Αἱ μῆτραι τῶν στοιχειοχυτικῶν μηχανῶν χαράσσονται ἤδη διὰ μηχανικῶν παντογράφων καὶ ἀποτελοῦν χυτήρια μετὰ κωνικῶν ὀπῶν, διὰ τῶν ὁποίων χύνεται τὸ ἐν ρευστῇ καταστάσει εὑρισκόμενον μέταλλον, ὅπερ εἶναι μεῖγμα μολύβδου, ἀντιμονίου καὶ ψευδαργύρου. Τὸ χειροκίνητον χυτήριον δύναται νὰ κατασκευάζῃ περὶ τὰς 3 000 στοιχεῖα ἡμερησίως, ἅτινα ὅμως μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ τύχουν εἰδικῆς ἐπεξεργασίας, ἐνῷ ἡ αὐτόματος στοιχειοχυτικὴ μηχανὴ δύναται νὰ κατασκευάζῃ περὶ τὰς 70.000 στοιχείων ἡμερησίως, ἑτοίμων νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὸ τυπογραφεῖον. Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν λινοτυπικῶν καὶ ἰδίως τῶν μονοτυπικῶν μηχανῶν, αἵτινες κατασκευάζουν διαρκῶς νέα στοιχεῖα, δι' ὧν γίνεται ἡ στοιχειοθεσία, ἡ κατασκευὴ στοιχείων διὰ τῶν στοιχειοχυτικῶν μηχανῶν περιωρίσθη κατὰ πολύ, τὰ δὲ εἰδικὰ ἐργοστάσια τυπογραφικῶν στοιχείων περιορίζονται εἰς τὴν χάραξιν καὶ τὴν κατασκευὴν μητρῶν διὰ τὰς λινοτυπικὰς καὶ μονοτυπικὰς μηχανάς.

Στοιχειοχυτήρια λειτουργοῦν νῦν καὶ ἐν Ἑλλάδι, τροφοδοτοῦντα κυρίως τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰς βιβλιεκδοτικὰς ἐπιχειρήσεις, καθὼς καὶ τὰ μικρὰ τυπογραφεῖα καὶ ἐν γένει τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκείνας, αἵτινες δὲν ἐχρησιμοποίησαν τὰς λινοτυπικὰς καὶ μονοτυπικὰς μηχανάς.

Γραμμαὶ καὶ κοσμήματα. Αἱ χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν στοιχειοθεσίαν γραμμαὶ κατασκευάζονται, συνήθως χάριν μεγαλυτέρας στερεότητος, ἐξ ὀρειχάλκου, δύνανται ὅμως νὰ κατασκευασθῶσι καὶ ἐκ συνήθους μετάλλου στοιχείων. Τὰ κοσμήματα, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἔχει ἀναπτυχθῇ μεγάλη ἅμιλλα μεταξὺ τῶν στοιχειοχυτηρίων, κατασκευάζονται διὰ μήτρας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ στοιχεῖα, ἢ διὰ γαλβανοπλαστικῆς, ὅταν τὸ σῶμα των ὑπερβαίνει τὰ 4 τετράγωνα.

<table>
<tr><td colspan="2">Α</td><td colspan="2">Β</td><td colspan="2">Γ</td><td colspan="2">Δ</td><td>ώ</td><td>ὼ</td><td>ῶ</td><td>ὠ</td><td>ὡ</td><td>ὤ</td><td>ὥ</td><td>ὢ</td><td>ὣ</td><td>ὦ</td><td>ὧ</td><td>ϊ</td><td>ΐ</td><td>ῒ</td><td>ϋ</td><td>ΰ</td><td>ῢ</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ε</td><td colspan="2">Ζ</td><td colspan="2">Η</td><td colspan="2">Θ</td><td>ύ</td><td>ὺ</td><td>ῦ</td><td>ὐ</td><td>ὑ</td><td>ὔ</td><td>ὕ</td><td>ὒ</td><td>ὓ</td><td>ὖ</td><td>ὗ</td><td>ᾤ</td><td>ᾢ</td><td>ᾣ</td><td>ᾦ</td><td>ᾧ</td><td>ῼ</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ι</td><td colspan="2">Κ</td><td colspan="2">Λ</td><td colspan="2">Μ</td><td>ό</td><td>ὸ</td><td></td><td>ὀ</td><td>ὁ</td><td>ὄ</td><td>ὅ</td><td>ὂ</td><td>ὃ</td><td>†</td><td>§</td><td>ᾔ</td><td>ᾒ</td><td>ᾓ</td><td>ᾖ</td><td>ᾗ</td><td>ῌ</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ν</td><td colspan="2">Ξ</td><td colspan="2">Ο</td><td colspan="2">Π</td><td>ί</td><td>ὶ</td><td>ῖ</td><td>ἰ</td><td>ἱ</td><td>ἴ</td><td>ἵ</td><td>ἲ</td><td>ἳ</td><td>ἶ</td><td>ἷ</td><td>ᾄ</td><td>ᾂ</td><td>ᾃ</td><td>ᾆ</td><td>ᾅ</td><td>ᾼ</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ρ</td><td colspan="2">Σ</td><td colspan="2">Τ</td><td colspan="2">Υ</td><td>ή</td><td>ὴ</td><td>ῆ</td><td>ἠ</td><td>ἡ</td><td>ἤ</td><td>ἥ</td><td>ἢ</td><td>ἣ</td><td>ἦ</td><td>ἧ</td><td>ῴ</td><td>ῲ</td><td>ῷ</td><td>ᾠ</td><td>ᾡ</td><td>ᾤ</td></tr>
<tr><td colspan="2">Φ</td><td colspan="2">Χ</td><td colspan="2">Ψ</td><td colspan="2">Ω</td><td>έ</td><td>ὲ</td><td>*</td><td>ἐ</td><td>ἑ</td><td>ἔ</td><td>ἕ</td><td>ἒ</td><td>ἓ</td><td>ῤ</td><td>ῥ</td><td>ῄ</td><td>ῂ</td><td>ῇ</td><td>ᾐ</td><td>ᾑ</td><td>ᾔ</td></tr>
<tr><td>´</td><td>`</td><td>᾿</td><td>῾</td><td>῎</td><td>῞</td><td>῍</td><td>῝</td><td>ά</td><td>ὰ</td><td>ᾶ</td><td>ἀ</td><td>ἁ</td><td>ἄ</td><td>ἅ</td><td>ἂ</td><td>ἃ</td><td>ἆ</td><td>ἇ</td><td>ᾴ</td><td>ᾲ</td><td>ᾷ</td><td>ᾀ</td><td>ᾁ</td><td>ᾄ</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>»</td><td>:</td><td>!</td><td>;</td><td>]</td><td>)</td><td>’</td><td>-</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td></tr>
<tr><td rowspan="2">β</td><td rowspan="2">ϐ</td><td rowspan="2">γ</td><td rowspan="2">δ</td><td colspan="2" rowspan="2">ε</td><td colspan="2" rowspan="2">η</td><td colspan="2" rowspan="2">σ</td><td rowspan="2">ς</td><td rowspan="2">ϑ</td><td rowspan="2">φ</td><td rowspan="2">χ</td><td>9</td><td>10</td></tr>
<tr><td>—</td><td>=</td></tr>
<tr><td rowspan="2">κ</td><td rowspan="2">λ</td><td colspan="2" rowspan="2">μ</td><td colspan="2" rowspan="2">ν</td><td colspan="2" rowspan="2">ι</td><td colspan="2" rowspan="2">ο</td><td colspan="2" rowspan="2">π</td><td rowspan="2">ω</td><td>Διασ. 1 στ.</td><td>ᾳ</td><td>ῃ ῳ</td></tr>
<tr><td>Διάσ 2 στ</td><td>Διασ 3 στ.</td><td>Τετράγ</td></tr>
<tr><td>ψ</td><td>ς</td><td colspan="2" rowspan="2">υ</td><td colspan="2" rowspan="2">τ</td><td colspan="2" rowspan="2">Διαστήμ. 4 στιγμῶν</td><td colspan="2" rowspan="2">α</td><td colspan="2" rowspan="2">ϱ</td><td rowspan="2">;</td><td rowspan="2">·</td><td colspan="2" rowspan="2">Χονδρὰ Διαστήμ.</td></tr>
<tr><td>ξ</td><td>ζ</td></tr>
</table>

Τύπος ἑλληνικῆς στοιχειοθήκης.

Digitized by Google

Λευκὸν ὑλικόν. Καλεῖται οὕτω τὸ ὑλικὸν τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὸ μέρος τῆς τυπογραφικῆς πλακός, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μὴ ἐκτυπωθῇ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον κατασκευάζεται εἰς ὕψος μικρότερον τοῦ στοιχείου, διακρίνεται δὲ εἰς *διαστήματα*, *διάστιχα* καὶ *μέταλλα*. Τὰ διαστήματα χρησιμεύουν διὰ τὰ μεταξὺ τῶν λέξεων διάκενα καὶ ἀκολουθοῦσι τὸ μέγεθος τοῦ στοιχείου. Τὰ *διάστιχα* χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἀραίωσιν τῶν στίχων καὶ κατασκευάζονται εἰς πάχος μιᾶς μέχρι 5 στιγμῶν. Τὰ *μέταλλα* χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν μεγάλων κενῶν τῆς σελίδος, κατασκευάζονται δὲ ὡς πρὸς τὸ πάχος εἰς σύστημα 6, 12, 18, 24 στιγμῶν καὶ ἐκεῖθεν εἰς σύστημα 3, 4, 5, 6, 8 κ.οὕ.κ. τετραγώνων. Πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλυτέρας ἀκριβείας καὶ ἀντοχῆς τὰ μέταλλα κατασκευάζονται ἐκ σιδήρου.

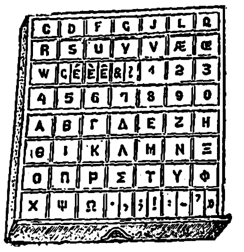

Στοιχειοθήκη ἑλληνογαλλικῶν κεφαλαίων στοιχείων.

Τεχνικὴ τῆς στοιχειοθεσίας. Τὰ πεζὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα τοποθετοῦνται εἰς εἰδικὰς θήκας, τὰς καλουμένας *στοιχειοθήκας*, οὐχὶ κατ' ἀλφαβητικήν, ἀλλὰ κατὰ σειρὰν χρησιμοποιήσεως, ὡς δεικνύει ἡ παρατιθεμένη εἰκών. Ἀντιθέτως τὰ κεφαλαῖα στοιχεῖα τοποθετοῦνται κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν. Εἰς εἰδικὰς ἐπίσης θήκας τοποθετοῦνται αἱ γραμμαί, τὰ κοσμήματα καὶ τὸ λευκὸν ὑλικόν.

Ὁ στοιχειοθέτης, ἱστάμενος ὄρθιος πρὸ τοῦ ἰκρίου (*στριπόδου*), ἐφ' οὗ εἶναι ἐπικλινῶς τοποθετημένη ἡ στοιχειοθήκη, λαμβάνει διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὰ γράμματα, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς σύνθεσιν τῆς λέξεως, καὶ τοποθετεῖ αὐτὰ ἐντὸς τοῦ *συνθετηρίου*, ὅπερ κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Τὸ πλάτος τοῦ συνθετηρίου κανονίζεται ἐκ τῶν προτέρων ἀναλόγως τοῦ πλάτους τῶν στίχων τοῦ κειμένου, ὥστε πάντες οἱ στίχοι νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ μέγεθος. Ὅταν τὸ συνθετήριον πληρωθῇ διὰ στίχων, ἐναποθέτει τούτους εἰς τὸν εἰδικὸν «σελιδοθέτην ἀδειάσματος». Ἐκ τῶν οὕτω συντιθεμένων στίχων, κατασκευάζονται αἱ *στῆλαι* (ἢ *τεμάχια*), ἐκ τῶν ὁποίων λαμβάνεται πρόχειρον δοκίμιον πρὸς διόρθωσιν τῶν τυχὸν τυπογραφικῶν λαθῶν. Μετὰ τὴν διόρθωσιν τῶν τεμαχίων, ἀκολουθεῖ ἡ *σελιδοποίησις* διὰ τῆς προσθήκης τῶν ἀναγκαιούντων ἑκάστοτε διαστίχων καὶ μετάλλων Ἐκ τῶν κατασκευαζομένων οὕτω *τυπογραφικῶν σελίδων* λαμβάνεται ἐπὶ χειροκινήτου συνήθως πιεστηρίου, νέον δοκίμιον, μετὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ ὁποίου αἱ σελίδες μεταφέρονται εἴτε εἰς τὴν στερεοτυπίαν πρὸς στερεοτύπωσιν, εἴτε ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ πιεστήριον πρὸς ἐκτύπωσιν.

Ἡ μηχανικὴ στοιχειοθεσία. Λογοτυπία. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐγένοντο πολλαὶ προσπάθειαι πρὸς ἐξεύρεσιν τρόπου ἐπιταχύνσεως τῆς στοιχειοθεσίας διὰ τῆς χειρός. Αἱ προσπάθειαι αὗται ὡδήγησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῆς κατασκευῆς, συνηνωμένων εἰς ἓν τεμάχιον, τῶν συνηθέστερον χρησιμοποιουμένων συλλαβῶν ἢ καταλήξεων λέξεων, ὡς εἶναι εἰς τὴν γαλλικὴν αἱ: rent, re, de, des, le, les, on, ou κτλ., καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν αἱ: ἀνα, κατα, δια, ὑπερ, πολύ, εως, πουλος, ιδης, τερος, τατος, ος, αι, ει κλπ. Ἡ πρώτη δοκιμὴ τῆς ἐφευρέσεως ταύτης, ἥτις ἐπωνομάσθη *λογοτυπία*, ὀφείλεται εἰς τὸν Barletti de Saint-Paul. Οὗτος τῷ 1775 ἐπώλησεν ἀντὶ 20.000 φράγκων τὴν ἐφεύρεσίν του ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἐκ Στρασβούργου Hoffmann ἐπέφερε τελειοποιήσεις τινὰς τῷ 1777. Ἐκ τῆς Γαλλίας ἡ *λογοτυπία* διεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ «Daily Universal Register» (τοῦ μετονομασθέντος κατόπιν «Times»). Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τοῦ τρόπου τούτου τῆς στοιχειοθεσίας δὲν ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά, ἡ δὲ ἐφεύρεσις δὲν ἔσχε μεγάλην διάδοσιν. Ἀλλ' ἡ ἰδέα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη, ἐξηκολούθησε ν' ἀπασχολῇ ἐπ' ἀρκετὸν τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ ὡδήγησεν εἰς τὴν παρεμφερῆ ἐφεύρεσιν τοῦ «πολυαματισμοῦ» («polyamatisme») ὑπὸ τοῦ Μαρκελλίνου Legrand, ὁ ὁποῖος τῷ 1844 ἐπεχείρησε νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῇ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, ἀλλ' ἀπέτυχε. Κατόπιν καὶ τῆς ἀποτυχίας ταύτης ὁ διὰ τῶν ἐφευρέσεων τούτων τρόπος τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς στοιχειοθεσίας ἐγκατελείφθη τελείως.

Αἱ πρῶται στοιχειοθετικαὶ μηχαναί. Μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ἡ προσπάθεια πρὸς κατασκευὴν μηχανῶν, διὰ τῶν ὁποίων νὰ γίνεται ἡ στοιχειοθεσία ταχύτερον, οἰκονομικώτερον καὶ ἀνετώτερον. Αἱ μηχαναὶ αὗται ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς μιμήσεως ὑπὸ τῆς μηχανῆς τῶν κινήσεων τῶν χειρῶν τοῦ στοιχειοθέτου κατὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελουμένης στοιχειοθεσίας. Τὴν πρώτην τοιαύτην μηχανὴν κατεσκεύασεν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1815 ὁ Βενιαμὶν Foster. Ἡ μηχανὴ ὅμως αὕτη δὲν κατωρθώθη νὰ παράσχῃ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Παρομοίας, ἀλλ' ἀτυχεῖς ἐπίσης προσπαθείας, κατέβαλον, διὰ τῆς κατασκευῆς ἀναλόγων μηχανῶν, ὁ Ballanche ἐν Λυῶνι τῷ 1835, ὁ Bidet τῷ 1837 μὲ τὸν «τυπογράφον συνθέτην» του καὶ κατόπιν ὁ Ναπολέων Chaix τῷ 1844 μὲ τὴν συνθετικήν του μηχανήν. Μόνον κατὰ τὸ 1844 ἐν Λίλλῃ οἱ Young καὶ Delcambre κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσουν μηχανήν, ἥτις ἀπέδωσε λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα καὶ τίθεται ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἐφευρέσεων, αἵτινες ἐδημιούργησαν τὴν *μηχανικὴν στοιχειοθεσίαν*. Ὁ Delcambre ἐγκατεστάθη κατόπιν εἰς Παρισίους, τὸ πρῶτον δὲ τυπωθὲν ἔργον διὰ τῆς στοιχειοθετικῆς μηχανῆς εἶναι τὸ «Paris chez soi». Τὸ μηχάνημα τοῦ Delcambre εἶχε σχῆμα ὀργάνου καὶ ἐκινεῖτο διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὑποποδίου. Τῷ 1845 ὁ Γκωμπὲρ κατεσκεύασε νέον μηχάνημα, ὅπερ ὠνόμασε gérautype, τῷ δὲ 1849 ὁ Leblond ἐφεῦρε τὴν «Balistotype», διὰ τῆς ὁποίας πλὴν τῆς συνθέσεως τῶν στοιχείων ἦτο δυνατὸν νὰ γίνωνται καὶ διορθώσεις. Ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1874 διάφοροι κατασκευασταὶ ἐξακολουθοῦν νὰ τελειοποιοῦν τὰς στοιχειοθετικὰς μηχανάς, δίδοντες εἰς αὐτὰς διάφορα ὀνόματα, ὡς εἶναι ἡ «Pianotype» τοῦ Lefas, ἡ «Composeuse» τοῦ Gobert, ἡ ἀγγλικὴ «Mackie», ἡ ἠλεκτρικὴ μηχανὴ τοῦ Singerland, ἡ τοῦ Γουλιέλμου Smith κτλ. Τῷ 1875 κατεσκευάσθη ἡ στοιχειοθετικὴ μηχανὴ «Kastenbein», ἡ ὁποία ἐγκατεστάθη κατὰ πρῶτον ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ πρακτορείῳ Havas. Ἡ μηχανὴ αὕτη κατέχει τὸ σπάνιον ρεκὸρ νὰ εὑρίσκεται ἐν λειτουργίᾳ μέχρι σήμερον, μετὰ τὴν πάροδον ὑπὲρ πεντήκοντα ἐτῶν. Κατὰ τὰ ἔτη 1876 καὶ 1877 κατεσκευάσθησαν ἡ ἠλεκτρικὴ μηχανὴ τοῦ Augus. Logan et Cie, τρεῖς ἄλλοι τύποι μηχανῶν τῶν Heinemann, Muller καὶ Hattersley, ἑτέρα τοῦ Eiselé ἐν Στουτγάρδῃ καὶ ἄλλη ὑπὸ τοῦ Roch ἐν Βιέννῃ. Κατόπιν κατεσκευάσθησαν αἱ μηχαναὶ «Brown» τῆς Βοστώνης, «Brackelsberg» ἐν Παρισίοις τῷ 1883 καὶ Pereira καὶ Albizu ἐν Μαδρίτῃ. Τῷ 1889 ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον ἡ μηχανὴ «Lagermann», ἥτις ἐστηρίζετο ἐπὶ μιᾶς περιέργου ἀρχῆς, καθότι ἡ σύνθεσις, τὴν ὁποίαν ἐξετέλει, συνίστατο εἰς τὸ νὰ λαμβάνωνται τὰ στοιχεῖα διὰ τῆς χειρὸς ἐκ τῆς κοινῆς «κάσας» καὶ νὰ ρίπτωνται τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἐντὸς χοάνης, ὅπου διά τινος μηχανισμοῦ ἐτοποθετοῦντο εἰς τὴν γραμμὴν καθέτως ἐντὸς ἑνὸς συνθετηρίου. Εἷς κωδωνίσκος ἐσημείωνε τὸ τέλος τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ τοῦ σελιδοθέτου. Εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τοῦ 1889 ἐν Παρισίοις ἐξετέθη κατὰ πρῶτον ἡ μηχανὴ Thorne ἐν τῷ περιπτέρῳ τοῦ Ἔδισσον, χρησιμοποιηθεῖσα διὰ πρώτην φορὰν ἐν Παρισίοις τῷ 1895 ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος «Siècle». Τῷ 1895, ὁ Σικελὸς δομινικανὸς

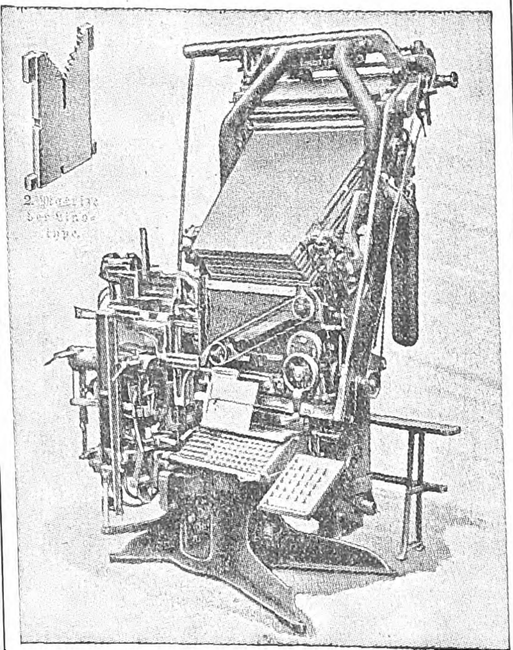

Λινοτυπικὴ μηχανή.

μοναχὸς Calendoli κατεσκεύασε νέαν φερώνυμον μηχανήν, τῷ δὲ 1899 ὁ ἀββᾶς Burg ἐξ Ἀλσατίας ἐφεῦρε νέον σύστημα μηχανῆς, ἥτις ὅμως δὲν ἔσχε μεγάλην διάδοσιν. Ἐπίσης καὶ ἡ κατὰ τὸ 1910 ἐμφανισθεῖσα μηχανὴ «Pantotype» δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ. Διότι πᾶσαι αἱ μηχαναὶ αὗται ἀπέφερον μηδαμινὰ σχετικῶς ἀποτελέσματα, τὰ δὲ ἔξοδα τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς συντηρήσεώς των ὑπερέβαινον κατὰ πολὺ τὸ κέρδος ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων των.

Ἡ λινοτυπία. Ἡ ἐφεύρεσις τῶν λινοτυπικῶν μηχανῶν ἐσημείωσε νέον σταθμὸν εἰς τὴν στοιχειοθεσίαν καὶ ἐφάνη πρὸς στιγμὴν λύουσα τὸ πρόβλημα τῆς ταχύτητος καὶ τῆς οἰκονομίας. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἐπετεύχθη τῷ 1884 ἐν Βαλτιμόρῃ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Μέργκενταλερ, ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τὰς πρώτας λινοτυπικὰς μηχανάς, αἵτινες, καίτοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν λίαν ἀτελεῖς, ἐν τούτοις διεδόθησαν ταχέως καὶ ἐτέθησαν εὐρύτατα ἐν χρήσει, ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων πλεονεκτημάτων των. Αἱ λινοτυπικαὶ μηχαναὶ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κατασκευῆς συμπαγῶν μεταλλικῶν στίχων. Ἀντὶ στοιχείων, ἡ λινοτυπικὴ μηχανὴ φέρει εἰδικὰς δι' ἕκαστον στοιχεῖον μήτρας καὶ ἀντίστοιχα πλῆκτρα, διατεταγμένα ἐπὶ πίνακος, ἀναλόγου πρὸς τὸν τῶν γραφομηχανῶν. Διὰ τῆς πιέσεως τῶν πλήκτρων αἱ μῆτραι καταπίπτουν ἐκ τῆς θήκης, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶναι διατεταγμέναι καὶ παρατάσσον-

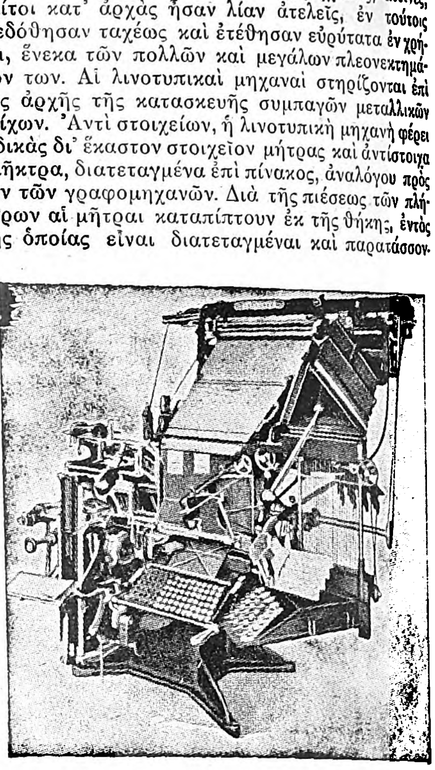

Μηχανὴ τύπου Intertype.

ται αὐτομάτως ἡ μία πλησίον εἰς τὴν ἄλλην ἐντὸς ὑπερκειμένου εἰς τὸν πίνακα τῶν πλήκτρων συνθετηρίου, ὅπου σχηματίζουν ὁλόκληρον στίχον. Μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐκ μητρῶν τῶν στοιχείων στίχου ἐξαποστέλλεται, διὰ τῆς πιέσεως εἰδικοῦ μοχλοῦ, κατάλληλον μολυβδόκραμα, ὅπερ εὑρίσκεται τετηγμένον ἐντὸς προσηρτημένης εἰς τὴν λινοτυπικὴν μηχανὴν εἰδικῆς συσκευῆς. Τὸ μολυβδόκραμα τοῦτο, χυνόμενον ἐντὸς τῶν μητρῶν τοῦ στίχου, σχηματίζει τὸν συμπαγῆ στίχον, μὲ ἔκτυπα τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸν στοιχεῖα. Ὁ οὕτω κατασκευασθεὶς συμπαγὴς ἐκ μολυβδοκράματος στίχος μεταφέρεται κατόπιν αὐτομάτως εἰς τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ πίνακος τῶν πλήκτρων εὑρισκόμενον συνθετήριον, ἐνῷ αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι μῆτραι ἀναβιβάζονται δι' εἰδικοῦ μηχανήματος καὶ ταξινομοῦνται καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς θήκης των. Τὸ ὄνομα *λινοτύπης*, *λινοτυπικὴ* μηχανὴ προέρχεται ἐκ τῶν ἀγγλικῶν λέξεων «line of types» (ἤτοι γραμμὴ τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων), αἵτινες συνηνώθησαν εἰς «linotype».

Αἱ λινοτυπικαὶ μηχαναὶ ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ πρῶτον εἰς τὰς ἐφημερίδας τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ «New-York-Tribune», εἰσήχθησαν δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1890. Κατ' ἀρχὰς εἶχον ἱδρυθῆ ἐν Ἀμερικῇ τέσσαρες ἑταιρεῖαι, αἵτινες παρήγαγον τὰς πρώτας λινοτυπικὰς μηχανάς. Σήμερον ἡ κατασκευὴ αὐτῶν γίνεται ὑπὸ μιᾶς μόνης ἑταιρείας, ἥτις διαθέτει δύο ἐργοστάσια, ἓν εἰς τὸ Μάντσεστερ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἕτερον εἰς τὸ Μπροῦκλιν τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ ὑπὸ τῶν δύο τούτων ἐργοστασίων κατασκευαζόμεναι λινοτυπικαὶ μηχαναὶ διαφέρουν ἀπ' ἀλλήλων εἰς πολλὰ σημεῖα. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Μάντσεστερ, προμηθεῦον συνήθως τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς, παράγει λινοτυπικὰς μηχανάς, αἵτινες κατασκευάζουν στοιχεῖα μὲ μεγαλύτερον βάθος ὀφθαλμοῦ, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται κατὰ προτίμησιν ἐν Εὐρώπῃ. Αἱ λινοτυπικαὶ αὗται μηχαναὶ ὁλονὲν τελειοποιοῦνται καὶ τείνουν νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν διὰ χειρὸς στοιχειοθεσίαν εἰς πλείστας περιπτώσεις. Κατ' ἀρχὰς ἔφερον μίαν μόνον στοιχειοθήκην, μὲ ἓν μόνον εἶδος στοιχείων, οὕτω δὲ δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ παρένθεσις ἐντὸς τῶν γραμμῶν ἄλλου εἴδους στοιχείων. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως κατωρθώθη νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀλλαγὴ τῆς στοιχειοθήκης καὶ ἡ προσθήκη ἄλλης τοιαύτης μὲ μήτρας στοιχείων ἄλλου εἴδους. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη τῆς στοιχειοθήκης ἀπῄτει ἐν ἀρχῇ τὴν χρησιμοποίησιν δύο ἐργατῶν. Βραδύτερον ὅμως ἡ ἀλλαγὴ ἡπλουστεύθη καὶ κατέστη δυνατὸν νὰ γίνεται αὐτομάτως. Ἐπίσης κατέστη δυνατὸν νὰ προστίθενται εἰς τὴν μηχανὴν καὶ δύο, τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρες στοιχειοθῆκαι («μαγκαζίνι») μὲ διάφορα εἴδη στοιχείων.

Ὁ τυπογράφος. Μία ἐκ τῶν σοβαρωτέρων τελειοποιήσεων τῆς λινοτυπικῆς μηχανῆς εἶναι ὁ *τυπογράφος* (typograph), ὁ ὁποῖος ἐφευρέθη ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τοῦ Τζὼν Rogers καὶ ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Bright, εἰσαχθεὶς εἰς τὴν Βιέννην τῷ 1897 καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1905. Κατ' ἀπομίμησιν τῆς λινοτυπικῆς μηχανῆς, ὁ *τυπογράφος* κατασκευάζει συμπαγεῖς μεταλλικοὺς στίχους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ παρεντίθενται κατὰ βούλησιν δύο εἰδῶν στοιχεῖα, ὄρθια καὶ

Digitized by Google

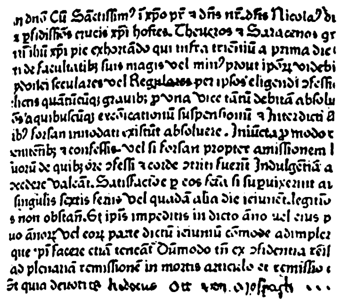

Τὰ χρησιμοποιηθέντα στοιχεῖα διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ πρώτου τυπογραφικοῦ μνημείου.

A B C D E F G H I
K L M N O P Q R S
T V X Y Z
a b c d e f g h i k l m n
o p q r s t u x y z
x ct ſ ſt

Τὰ ὑπὸ τοῦ N. Jenson (1470) κατασκευασθέντα ὄρθια στοιχεῖα (romain).

A B C D E F G H I J K
L M N O P Q R S T U
V X Y Z
a b c d e f g h i j k l m
n o p q r s t u v x y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

A B C D E F G H I J K
L M N O P Q R S T U
V X Y Z
a b c d e f g h i j k l m
o p q r s t u v x y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Γαλλικὴ ποικιλία τῶν στοιχείων Ντιντό

A B C D E F G H I J K L
M N O P Q R S T U V X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v x y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

A B C D E F G H I J K L
M N O P Q R S T U V X
a b c d e f g h i j k l m
n o p q r s t u v x y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Ὁ τύπος τῶν ἀρχαϊκῶν χαρακτήρων.

A B C D E F G
H I K L M N O
P Q R S T V X
Y Z Æ Œ
a b c d e f g h i k
l m n o p q r s t
v x y z é à æ œ
& ct ff ſſ ſſ fl ſt ſb
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

A B C D E F G
H J K L M N O
P Q R S T V X
Y Z Æ Œ V
a b c d e f g h i k
l m n o p q r s t
v x y z é à & ct
ß ſp ij ſt ll tt as is us
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Τὰ ὑπὸ τοῦ Γκαραμὸν (1540) σχεδιασθέντα καὶ χαραχθέντα ὄρθια καὶ πλάγια στοιχεῖα.

A B C D E F G H
I J K L M N O P Q
R S T U V X Y Z
a b c d e f g h i j
k l m n o p q r s
t u v x y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R
S T U V X Y Z
a b c d e f g h i j k l
m n o p q r s t u v x
y z œ w
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Ἀγγλικὴ ποικιλία τῶν στοιχείων Ντιντό.

A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n o
p q r s t u v x y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Ὁ τύπος τῶν κληθέντων Ἰταλικῶν χαρακτήρων.

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R
S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l
m n o p q r s t u v w
x y z & ct ſl ſt ſb
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R
S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l
m n o p q r s t u v w
x y z & ct ſt ſb ll tt
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Ὄρθιοι καὶ πλάγιοι χαρακτῆρες τοῦ Γκρανζὰν (1693).

A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v x y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Ὁ τύπος τῶν καλουμένων Αἰγυπτιακῶν χαρακτήρων.

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R
S T U V X Y Z
a b c e f g h i j k l
m n o p q r s t u v x
y z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

A B C D E F G H
I J K L M N O P
Q R S T U V W
X Y Z
a b c d e f g h i j k
l m n o p q r s t u v
w x y z

Τὰ ὄρθια καὶ πλάγια στοιχεῖα τοῦ Ντιντὸ (1757).

QUESTION
Etrangères
LE SPEAKER
Meetings 937
GRANDES
La Féodale

Ὁ τύπος τῶν στοιχείων τοῦ Θεοδώρου ντὲ Βίν.

NOTE 89
E G H I
L'INDUSTRIE
LÉON ATHOS
MÉTIERS

Ὁ τύπος τῶν μνημειωδῶν καὶ μοναστικῶν χαρακτήρων.

Οἱ βασικοὶ τύποι τῶν χρησιμοποιηθέντων ἐν τῇ Δύσει τυπογραφικῶν χαρακτήρων.

Digitized by Google

πλάγια. Πρὸς τοῦτο ἡ ἐκ μητρῶν στοιχειοθήκη φέρει δι' ἕκαστον στοιχεῖον δύο εἰδῶν μήτρας, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ἐντὸς τῆς αὐτῆς γραμμῆς κατὰ βούλησιν.

Τόσον ὅμως ἡ *λινοτυπικὴ μηχανή*, ὅσον καὶ ὁ *τυπογράφος*, παρουσιάζουν τὸ μέγα μειονέκτημα τῆς δυσχερείας τῶν διορθώσεων, διότι δι' ἓν μόνον λάθος εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἐξ ἀρχῆς ὁλόκληρος ἡ γραμμή, γεγονὸς ὅπερ ἐπιφέρει μεγάλην βραδύτητα.

Ἡ μονοτυπία. Τὰς ἐλλείψεις τῆς λινοτυπικῆς μηχανῆς συνεπλήρωσε κατόπιν ἡ *μονοτυπικὴ* μηχανή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν τελειοποίησιν τῆς τυπογραφίας. Ἡ μονοτυπικὴ μηχανὴ κατασκευάζει οὐχὶ συμπαγεῖς μεταλλικοὺς στίχους, ἀλλὰ στοιχεῖα μεμονωμένα. Ἐφευρέθη τῷ 1887 ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Tolbert Lanston καὶ ἤρχισε χρησιμοποιουμένη εὐρέως ἀπὸ τοῦ 1892. Ἐν Γαλλίᾳ ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1900 καὶ ἤρχισε χρησιμοποιουμένη μόλις ἀπὸ τοῦ 1904. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε δοκιμασθῆ εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῆς ἐφημερίδος «Χρόνος» τῶν Παρισίων μία μηχανὴ ὁμοίου τύπου; καλουμένη «Meray-Rosar», προκαλέσασα τὴν γενικὴν προσοχήν. Ἡ μονοτυπικὴ μηχανὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συσκευὰς χωριστάς: τοῦ δακτυλοθεσίου (clavier) καὶ τοῦ χυτηρίου. Διὰ τοῦ δακτυλοθεσίου γίνεται κατὰ πρῶτον ἡ ἀποτύπωσις τοῦ κειμένου, διὰ δὲ τοῦ χυτηρίου ἐπιτυγχάνεται κατόπιν τὸ χύσιμον τῶν στοιχείων. Τὸ δακτυλοθέσιον εἶναι συσκευὴ φέρουσα πλαίσιον πλήκτρων μὲ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ὅπως εἰς τὰς γραφομηχανάς. Ὄπισθεν καὶ πρὸς τὰ ἄνω τῶν πλήκτρων ὑπάρχει μηχάνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσεται ταινία χάρτου πλάτους περίπου 10 ἑκατοστῶν, ὁμοιάζουσα πρὸς τὰ μουσικὰ τεμάχια τῆς πιανόλας. Διὰ τοῦ κτυπήματος τοῦ δακτύλου τοῦ τυπογράφου ἐπὶ ἑνὸς ὡρισμένου γράμματος, τὸ πλῆκτρον σχηματίζει ὀπὴν εἰς ὡρισμένην θέσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ὅταν τὸ πηνίον πληρωθῇ ὀπῶν, τότε ἡ ταινία μεταφέρεται εἰς τὴν ἑτέραν συσκευήν, τὸ χυτήριον, ὅπου ὑπάρχουν αἱ μῆτραι τῶν στοιχείων καὶ τὸ ἀναλελυμένον μέταλλον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν στοιχείων. Αἱ μῆτραι αὗται εὑρίσκονται ἐντὸς πλαισίου, ὅπερ, εἰς τὰ νεώτατα μηχανήματα, φέρει 225 μήτρας, δυναμένας νὰ ἀναπαραγάγουν 225 στοιχεῖα διαφόρων ὀφθαλμῶν. Ἡ διὰ τῆς πρώτης συσκευῆς, τοῦ δακτυλοθεσίου, ἑτοιμασθεῖσα ταινία μὲ τὰς ὀπὰς τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ πλαισίου τῶν μητρῶν, ὅπου ὑπάρχουν σειραὶ ἀπορροφητικῶν ὀπῶν, αἵτινες ἀντιστοιχοῦν εἰς ἑκάστην μήτραν. Ὅταν διέλθῃ ἡ ὀπὴ τοῦ χάρτου πρὸ τῆς ὀπῆς τῆς ἀντιστοίχου μήτρας, ἐνεργεῖται, διὰ συμπεπιεσμένου ἀέρος, ἀπορρόφησις, ἥτις προκαλεῖ τὴν μετακίνησιν τῆς ἀντιστοίχου μήτρας. Ἡ μετακινουμένη αὕτη μήτρα τοποθετεῖται κάτωθι τοῦ χυτηρίου, ὅπου λαμβάνει χώραν αὐτομάτως τὸ χύσιμον τοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον δι' εἰδικοῦ μηχανισμοῦ μεταφέρεται εἰς τὸ συνθετήριον τῆς συσκευῆς καὶ προστίθεται εἰς τὴν σειράν. Διὰ τῆς μονοτυπικῆς μηχανῆς, ἐπειδὴ τὰ στοιχεῖα εἶναι κεχωρισμένα, αἱ διορθώσεις γίνονται εὐκόλως.

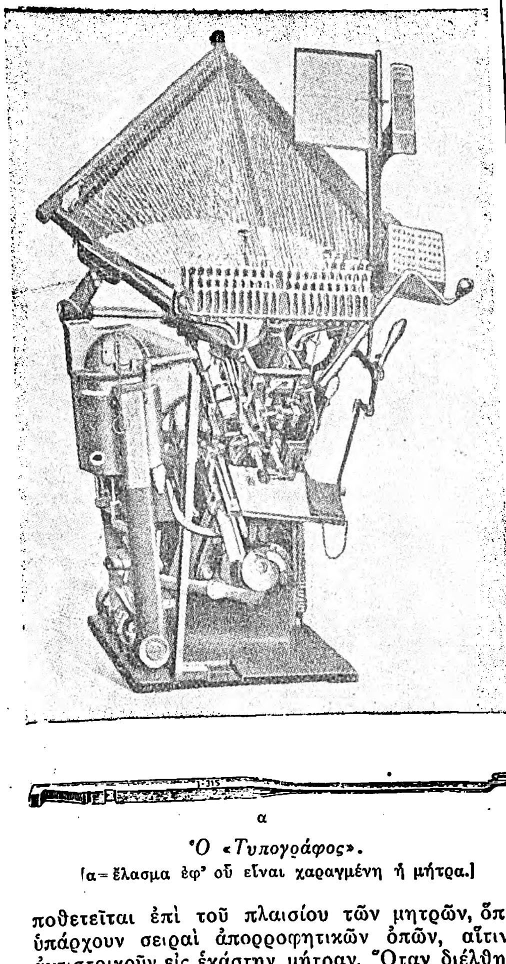

α

Ὁ «*Τυπογράφος*».
[α=ἔλασμα ἐφ' οὗ εἶναι χαραγμένη ἡ μήτρα.]

Τῷ 1908 ὁ ἐκ Νανσὺ Γάλλος ἐφευρέτης Schimmel ἐφεῦρε νέαν μηχανήν, τὴν Rototype, κατασκευασθεῖσαν εἰς τὰ ἐργοστάσια Alauzet. Δι' αὐτῆς κατεσκευάζοντο γραμμαὶ συμπαγεῖς, μὲ διαφόρων εἰδῶν στοιχεῖα. Κατόπιν, τῷ 1912 καὶ 1914 ἡ μηχανὴ αὕτη ἐτροποποιήθη, εἰς τρόπον ὥστε. ἀντὶ συμπαγῶν γραμμῶν, νὰ δύναται νὰ κατασκευάζῃ μεμονωμένα στοιχεῖα. Ἡ τελειοποίησις αὐτῆς ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ κατασκευάζῃ τὰ μεμονωμένα στοιχεῖα δι' ἑνὸς μόνον κινήματος τοῦ πλήκτρου, ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τῆς διατρήτου ταινίας. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς τυπογραφίας, ἥτις ἔλαβε χώραν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1906, ἐξετέθη ἡ μηχανὴ «Stringertype», δυναμένη νὰ κατασκευάζῃ κινητὰ κεχωρισμένα στοιχεῖα δι' ἑνὸς μόνου κτυπήματος τοῦ πλήκτρου.

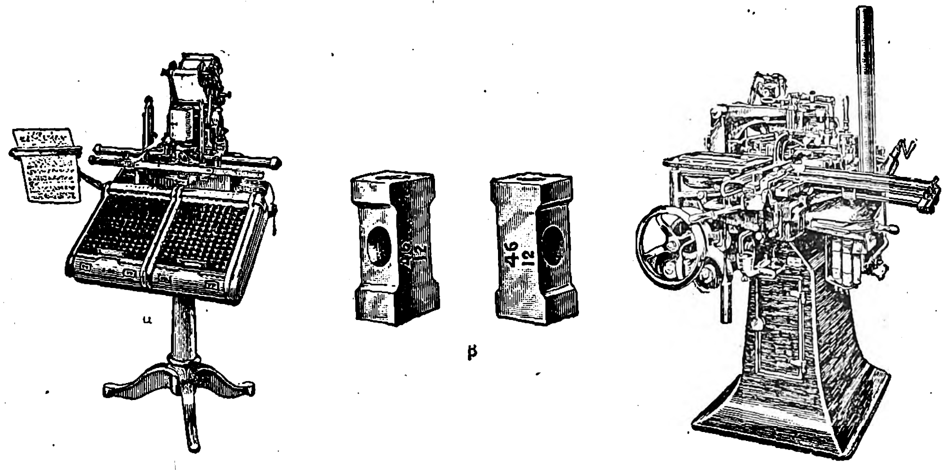

Μονοτυπικὴ μηχανὴ (α=κλαβιὲ στοιχειοθέτου, β=μήτρα).

Αἱ μηχαναὶ τῆς στοιχειοθεσίας ὁλονὲν τελειοποιοῦνται καὶ χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα, ἰδίως εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῶν ἐφημερίδων καὶ εἰς τὰς τυπογραφικὰς ἐργασίας συνεχοῦς κειμένου ἐν γένει, τείνουσαι νὰ ἀντικαταστήσουν σχεδὸν ἐν παντὶ τὴν διὰ χειρὸς στοιχειοθεσίαν.

Η ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΑ. Ἡ ἰδέα τῆς στερεοτυπίας, ἤτοι τῆς ἀποτυπώσεως τυπογραφικῶν στοιχείων ἢ ἐν γένει ὑλικοῦ τυπώσεως ἐπί τινος οὐσίας πρὸς ἐπίτευξιν μήτρας καὶ ἡ κατασκευὴ ἐκ ταύτης ἄλλης, στερεᾶς πλέον ἐκτύπου πλακός, χρησιμοποιουμένης διὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἢ ἀνατύπωσιν, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1700, ὅτε ὁ Walleyre κατώρθωσε νὰ ἐκτυπώσῃ διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ ἡμερολόγιον ἑνὸς βιβλίου τῶν «Ὡρῶν». Οὗτος ἐχρησιμοποίησεν ἄργιλλον διὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀποτυπώσεως τῆς μήτρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας κατόπιν ἔχυσε χαλκόν. Ὁ Γουλιέλμος God, χρυσοχόος ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἐπανέλαβε τῷ 1725 τὸ πείραμα, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως γύψου, κατὰ τὴν ἔκδοσίν του τοῦ Σαλλουστίου. Ἡ διὰ τοῦ γύψου ὅμως λῆψις τῶν ἐκμαγείων τῶν στοιχείων παρουσίαζε τοσαύτας δυσχερείας, ὥστε ἡ μέθοδος αὕτη ἐγκατελείφθη ταχέως. Ἀπὸ τοῦ 1740 ἡ διὰ τῆς γύψου μέθοδος ἐπανελήφθη, τελειοποιηθεῖσα κατόπιν ὑπὸ τοῦ Hoffmann, τυπογράφου ἐν Σχλέστατ, καὶ ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ πιεστηρίων Στάνχοπ. Τῷ 1796 ὁ Firmin Didot κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ κατάλληλον μεταλλικὸν μεῖγμα διὰ τοῦ ὁποίου κατεσκεύασε στρεότυπα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνετύπωσε τοὺς λογαριθμικοὺς πίνακας τοῦ Collet, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς παρεισφρήσεως λαθῶν διὰ τῆς ἐκ νέου στοιχειοθεσίας. Κατόπιν ἐτελειοποίησε τὸ πρῶτον ἐκεῖνο μεῖγμα, διὰ νέου μείγματος ἀποτελεσθέντος ἐκ χαλκοῦ, μολύβδου καὶ κασσιτέρου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπέτυχε στερεότυπα, δι' ὧν ἀνετύπωσε τὸν Βιργίλιον τῆς συλλογῆς τοῦ Λούβρου. Βραδύτερον τὰ μείγματα τῶν στερεοτύπων ὑπέστησαν καὶ ἄλλας τελειοποιήσεις καὶ τροποποιήσεις, μέχρις ὅτου τῷ 1829 ὁ Κλαύδιος Genoux ἐφεῦρε τὴν χαρτίνην μᾶζαν, ἡ χρῆσις τῆς ὁποίας, ἐγενικεύθη ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἡ ὁποία μέ τινας ἀλλαγὰς εἰς τὴν σύνθεσίν της, χρησιμοποιεῖται ἔτι καὶ σήμερον διὰ τὴν λῆψιν τῶν ἐκτύπων τῆς στερεοτυπίας. Ἡ εἰδικὴ αὕτη χαρτίνη μᾶζα στοιχίζει ἐλάχιστα, μετὰ δὲ τὴν μετατροπὴν αὐτῆς εἰς μήτραν δύναται νὰ διαφυλαχθῇ εὐκόλως καὶ ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα, χωρὶς συγχρόνως νὰ καταλαμβάνῃ καὶ μεγάλον χῶρον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε μὲ τὴν γύψον καὶ τὰ ἄλλα μεταλλικὰ μείγματα.

Ἡ κατασκευὴ τῆς χαρτίνης μήτρας ἐπιτυγχάνεται ὡς ἑξῆς: Ἡ χαρτίνη μᾶζα, ἥτις ἔχει μορφὴν χαρτονίου, κόπτεται ἐκ τῶν προτέρων εἰς σχῆμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς «φόρμας», τῆς ὁποίας πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ ἀποτύπωσις, καὶ τίθεται, ἐπί τινας ὥρας πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως ἐντὸς ὑγροῦ περιβάλλοντος, διὰ νὰ μαλακώσῃ. Μετὰ τὴν σύνθεσιν τῶν στοιχείων καὶ τὸν σχηματισμὸν τῆς σελίδος, αὕτη τίθεται ἐντὸς σιδηροῦ ὀρθογωνίου πλαισίου καὶ σφίγγεται στερεῶς ἐπὶ ἐπιπέδου πλακός. Ἐπὶ τῆς οὕτω σχηματισθείσης «φόρμας» τοποθετεῖται τὸ χαρτόνιον, ἐντελῶς μαλακὸν καὶ βεβρεγμένον, καὶ κτυπᾶται διὰ σκληρᾶς ψήκτρας ἢ πιέζεται μηχανικῶς ἐν εἰδικῷ πιεστηρίῳ, ἐν ᾧ καὶ παραμένει ὑπὸ ὡρισμένην θερμοκρασίαν, μέχρις οὗ ἡ μήτρα ἀποξηρανθῇ καὶ γίνῃ ἐπ' αὐτῆς πλήρης ἡ ἀποτύπωσις τῆς φόρμας. Μετὰ τοῦτο ἀποσύρεται ἡ «φόρμα» ἀπὸ τῆς συσκευῆς καὶ ἀποσπᾶται τὸ χαρτόνιον ἀπὸ τῶν στοιχείων. Τὸ οὕτως ἀποσπασθὲν χαρτόνιον εἶναι σκληρότατον καὶ ἀποτελεῖ τὴν στερεοτυπικὴν μήτραν, καθότι φέρει ἔγγλυφα ἐν αὐτῷ πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς σελίδος. Ἀπὸ τὴν μήτραν ταύτην λαμβάνεται κατόπιν ἡ ἔκτυπος πλάξ, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου, ἀντὶ τῆς ἐκ στοιχείων «φόρμας». Ἡ λῆψις τῆς ἐκτύπου ταύτης πλακὸς γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἐντὸς χυτηρίου, ὅπερ πρὸς τὰ ἄνω φέρει ὀπὴν καὶ τοῦ ὁποίου τὸ κενὸν ἔχει ἐπακριβῶς τὸ ὕψος τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων, τοποθετεῖται ἡ ἐκ χαρτονίου παρασκευασθεῖσα μήτρα. Παρὰ τὸ χυτήριον ὑπάρχει κλίβανος παρασκευάζων τετηγμένον μέταλλον, τοῦ ὁποίου τὸ μεῖγμα εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων. Ἐκ τοῦ κλιβάνου τούτου μεταφέρεται καὶ χύνεται ἐντὸς τοῦ χυτηρίου, διὰ τῆς πρὸς τὰ ἄνω ὀπῆς του, τὸ τετηγμένον μέταλλον, δι' εἰδικοῦ δοχείου, τοῦ ὁποίου ἡ περιεκτικότης εἶναι ἴση πρὸς τὴν τοῦ χυτηρίου. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων δευτερολέπτων τὸ μέταλλον πήγνυται, τὸ δὲ χυτήριον ἀνοιγόμενον ἐπιτρέπει τὴν ἀπόσπασιν τῆς οὕτω κατασκευασθείσης μεταλλίνης πλακός, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἔκτυπον τῆς μήτρας. Ἡ πλὰξ αὕτη, προτοῦ τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου, ὑφίσταται κατάλληλον ἐπεξεργασίαν. Ἐὰν ἡ πλὰξ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἐπίπεδον πιεστήριον, τότε ἡ λῆψις αὐτῆς γίνεται ἐντὸς ἐπιπέδου χυτηρίου· ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς περιστροφικὸν πιεστήριον, τότε ἡ λῆψις αὐτῆς γίνεται ἐντὸς ἡμικυλινδρικοῦ χυτηρίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ πλὰξ ἐξέρχεται ἔχουσα ἡμικυλινδρικὸν σχῆμα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παρασκευὴ τῆς στερεοτύπου τυπογραφικῆς πλακός, ἰδίως εἰς τὰς μεγάλας τυπογραφικὰς ἐγκαταστάσεις, γίνεται δι' αὐτομάτων μηχανημάτων ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος.

Ἡ στερεοτυπία, ὡς ἐξειλίχθη κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἀπέβη ἓν τῶν σπουδαιοτάτων μέσων προόδου τῆς τυπογραφίας, καθότι ἐπιτρέπει ν' ἀποφεύγῃ τις τὴν ἐκ νέου στοιχειοθεσίαν, ὅταν πρόκειται σελὶς ἀμετάβλητος νὰ ἐπανατυπωθῇ βραδύτερον καὶ δὲν εἶναι δυνατή, εὔκολος καὶ συμφέρουσα ἡ συντήρησις τῆς ἀρχικῆς πλακὸς ἐκ στοιχείων μεμονωμένων ἢ ἐκ γραμμῶν τῆς λινοτυπίας καὶ διότι ὑποκαθιστᾷ τὰ στοιχεῖα καὶ προφυλάσσει οὕτω αὐτὰ ἀπὸ φθοράν. Ἐπίσης ἡ στερεοτυπία εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὰ περιστροφικὰ πιεστήρια, καθότι μόνον δι' αὐτῆς καθίσταται δυνατὸν νὰ δοθῇ εἰς τὴν χρησιμοποιουμένην εἰς αὐτὰ φόρμαν ἢ πλάκα τῆς σελίδος σχῆμα ἡμικυλινδρικόν.

ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ. Αἱ μορφωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ στοιχειοθέτου τυπογραφικαὶ σελίδες, ἢ αἱ στερεοτυπωθεῖσαι, τοιαῦται, τοποθετοῦνται ἐντὸς τοῦ σιδηροῦ πλαισίου τοῦ πιεστηρίου καθ' ὡρισμένην τάξιν. Μεταξὺ τῶν σελίδων τοποθετοῦνται ἀνάλογα, κατὰ τὸ περιθώριον ὅπερ δέον νὰ ἀφεθῇ εἰς τὸ ἔντυπον ἢ εἰς τὸ βιβλίον, μέταλλα, κατόπιν δὲ ἡ φόρμα σφίγγεται διὰ συσφιγκτήρων. Πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως γίνονται αἱ τελευταῖαι διορθώσεις τῶν ὑπολειφθέντων τυχὸν τυπογραφικῶν λαθῶν εἰς ἀντικατάστασιν τῶν ἐφθαρμένων στοιχείων, παρασκευάζεται δι' ἐπικολλήσεως ἢ ἐξαιρέσεως λεπτῶν φύλλων χάρτου τὸ τύμπανον τοῦ κυλίνδρου ἐκτυπώσεως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πίεσις νὰ εἶναι ὁμοιόμορφος εἰς ὅλας τὰς φόρμας. Προκειμένου περὶ

Digitized by Google

ἐκτυπώσεως σελίδων βιβλίου—τυπογραφικοῦ φύλλου ἐκ 4, 8, 16 ἢ 32 σελίδων—ἡ τοποθέτησις τῶν σελίδων γίνεται κατὰ τρόπον, ὥστε αἱ σελίδες νὰ συμπέσωσι μετὰ τὸ δίπλωμα τοῦ φύλλου κατὰ σειρὰν ἀναγνώσεως. Προκειμένου π. χ. περὶ ἐκτυπώσεως τυπογραφικοῦ φύλλου ἐκ 16 σελίδων, αἱ τυπογραφικαὶ σελίδες τοποθετοῦνται κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν:

1	8
16	9
13	12
4	5

7	2
10	15
11	14
6	3

Εἰς τὰ κυλινδρικὰ πιεστήρια χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς στερεοτυπωμένη κυλινδρικὴ πλὰξ ἐφαρμόζουσα ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου ἐκτυπώσεως. Τὰ τυπογραφικὰ πιεστήρια ὑπέστησαν κατὰ τὴν τε-

Πρωτόγονος τύπος πιεστηρίου χρησιμοποιούμενος κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας.

ευταίαν εἰκοσαετίαν κολοσσιαίαν ἐξέλιξιν, σήμερον δὲ δύνανται νὰ ἀποδώσωσι πολυτελεστάτας ονοχρώμους ἢ πολυχρώμους ἐργασίας.

Τυπογραφικὰ πιεστήρια. Τὰ διὰ τὴν τυπογραφίαν χρησιμοποιούμενα πιεστήρια εἶναι τεσσάρων δῶν: χειροπιεστήρια, κάθετα, ἐπίπεδα καὶ περιστροφικά.

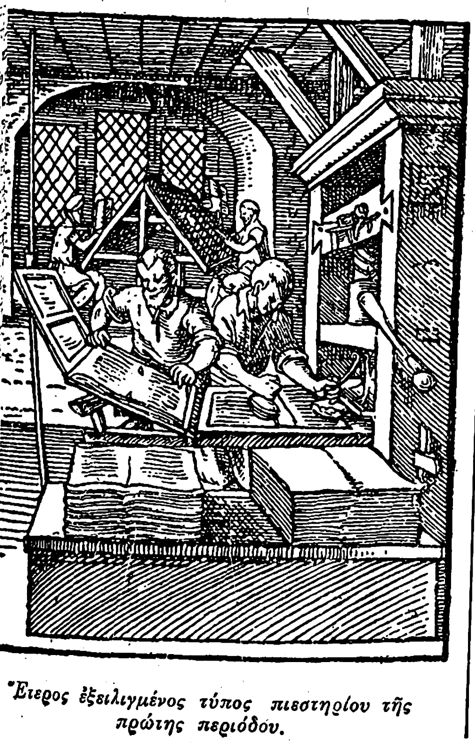

Ἕτερος ἐξειλιγμένος τύπος πιεστηρίου τῆς πρώτης περιόδου.

Τὰ πρῶτα πιεστήρια, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησαν ὁ Γουτεμβέργιος καὶ οἱ ἄλλοι πρῶτοι ἐφευρέται τῆς τυπογραφίας διὰ κινητῶν στοιχείων, ἦσαν χειροκίνητα. Τὸ πιεστήριον τοῦ Γουτεμβεργίου, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος μετὰ δυσκολίας

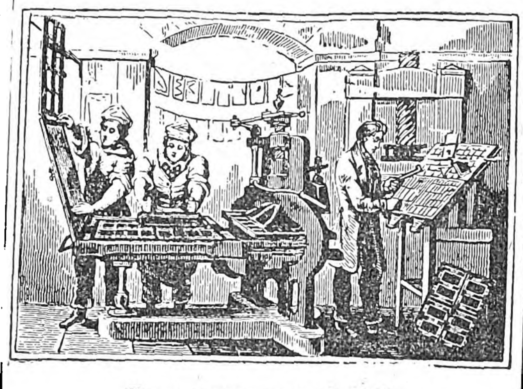

Τυπογραφεῖον περὶ τὸ 1830.

κατώρθωσε νὰ τυπώσῃ ἓν βιβλίον ἐντὸς τριῶν ἐτῶν, εἶχε μεγάλας ὁμοιότητας πρὸς τὸ χειροπιεστήριον τῶν ἐλαιοτριβείων καὶ πρὸς τὸ ἀπ᾽ αἰώνων χρησιμοποιούμενον χειροκίνητον πιεστήριον πρὸς σύνθλιψιν τῶν σταφυλῶν. Τὸ πιεστήριον ὅμως ἐκεῖνο ἦτο ἁπλούστερον καὶ μικρότερον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἐργασθῇ εἷς

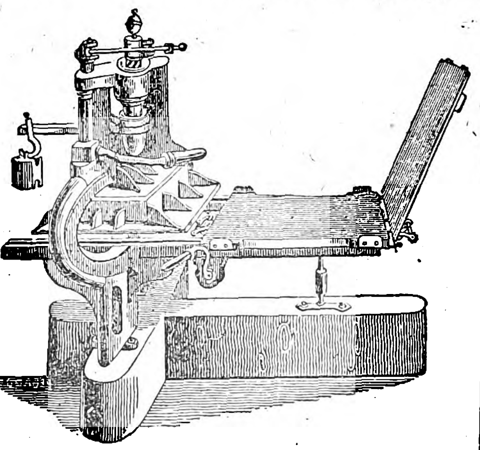

Πιεστήριον ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ λόρδου Stanhope (1810).

μόνον ἐργάτης. Παρὰ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας παρουσίαζε, καὶ τὴν βραδύτητα τῆς ἐκτυπώσεως, τὸ πιεστήριον τοῦτο δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ τελειοποιηθῇ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἡ μόνη δὲ τελειοποίησις, ἥτις ἐπηνέχθη εἰς αὐτὸ μετὰ τρεῖς αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας, ὑπῆρξεν ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἀκινήτου μαρμάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτοποθετεῖτο ἡ «φόρμα» διὰ πλακὸς ἐκ χυτοσιδήρου, τοποθετουμένης ἐπὶ κινητῆς συσκευῆς, ἥτις μετέφερε τὴν μελανωμένην «φόρμαν» ὑπὸ τὸ πιεστήριον καὶ τὴν ἀπέσυρε μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ φύλλου. Τὰ πρωτόγονα ταῦτα πιεστήρια ἦσαν ἐν χρήσει, μὲ ἐλαχίστας μεταβολάς, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ὁπότε ἐφευρέθησαν τὰ ἀποκληθέντα, ἄγνωστον διατί, «ὀλλανδικὰ πιεστήρια». Καὶ τὰ ὀλλανδικὰ ταῦτα πιεστήρια, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, ἦσαν κατεσκευασμένα ἐκ ξύλου, ἀλλ᾽ ἦσαν ὀλιγώτερον ὀγκώδη καὶ στερεώτερα τῶν παλαιῶν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐνεφανίσθησαν τὰ πιεστήρια, δι᾽ ὧν ἐπετυγχάνετο ἡ ἐκτύπωσις μὲ ἕνα μόνον «τράβηγμα» («presse à un coup»), τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη κατὰ πρῶτον ὁ Γάλλος τυπογράφος Πέτρος Didot ὁ πρεσβύτερος, κατόπιν δὲ τὸ πιεστήριον Ζενὰρ («presse à la Génard»), ὀνομασθὲν οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ κατασκευαστοῦ του, ὁ ὁποῖος τὸ εἶχε κατασκευάσει διὰ τὸ ἐθνικὸν τυπογραφεῖον τῆς Γαλλίας. Τῷ 1810 ἐφευρέθη ἐν Λονδίνῳ τὸ πιεστήριον Στάνωπ (Stanhope), ὅπερ εἰσήχθη εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ 1818. Τὸ πιεστήριον τοῦτο ἔσχεν εὐρεῖαν διάδοσιν καθ᾽ ὅλον τὸν κόσμον, χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ σήμερον ἔτι, εἰς πολλὰς περιστάσεις, τροποποιημένον καὶ τελειοποιημένον εἰς πολλὰς λεπτομερείας του. Εἶναι ὁλόκληρον ἐκ χυτοσιδήρου καὶ διαφέρει ἀπὸ τὸ ξύλινον μόνον ὡς πρὸς τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ πίεσις. Τῷ 1820 εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀμερικῆς τὸ πιεστήριον Clymer, ἀποκληθὲν «ἀμερικανικὸν» ἢ «κολομβιανόν», κατασκευασθὲν ἐπὶ τῇ βάσει νέου συστήματος καὶ δυνάμενον νὰ ἐκτυπώσῃ σελίδας καὶ χάρτην πολὺ μεγαλυτέρου σχήματος ἀπὸ τὸ πιεστήριον Στάνωπ. Τὰ νέα ταῦτα πιεστήρια ἀντικατέστησαν ταχέως τὰ παλαιὰ ξύ-

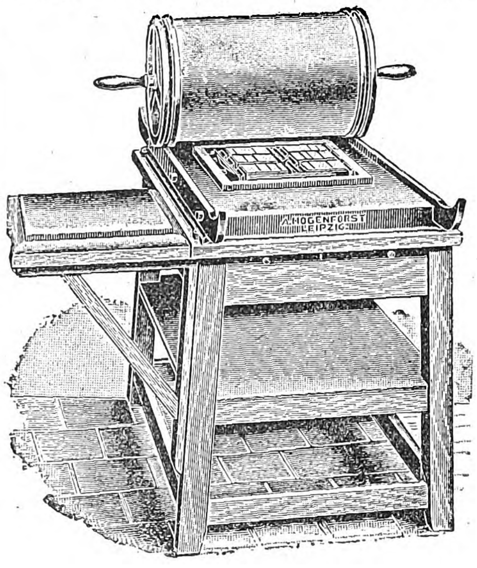

Πρόχειρον χειροκίνητον πιεστήριον ἐκτυπώσεως δοκιμίων.

λινα εἰς τὰς πλείστας τῶν μεγαλοπόλεων. Κατ᾽ ἀρχὰς ἡ μελάνη ἐπηλείφετο ἐπὶ τῶν στοιχείων διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως σφαιρῶν ἢ «ταμπὸν» ἐξ ἐρίου, κεκαλυμμένων ὑπὸ δέρματος. Τῷ 1817 ὅμως αἱ σφαῖραι αὗται ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ κυλίνδρων, ἐφευρεθέντων ὑπὸ τοῦ Γκανάλ. Οἱ κύλινδροι οὗτοι ἦσαν ἐξ ὕλης ἐλαστικῆς, ἀποτελουμένης ἐκ κόλλας πηκτοειδοῦς καὶ μελάσσης. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη τῶν μαλλίνων σφαιρῶν ἢ ταμπὸν ὑπὸ τῶν κυλίνδρων ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη διὰ τὴν τυπογραφίαν, ἀποτελέσασα ἕνα τῶν σημαντικωτέρων ἐκ τῶν εἰσαχθέντων εἰς αὐτὴν νεωτερισμῶν καὶ συντελέσασα τὰ μέγιστα εἰς τὴν τελειοποίησιν καὶ τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐκτυπώσεως. Οἱ κύλινδροι οὗτοι κατέστησαν εὐκολωτέραν τὴν μελάνωσιν τῶν

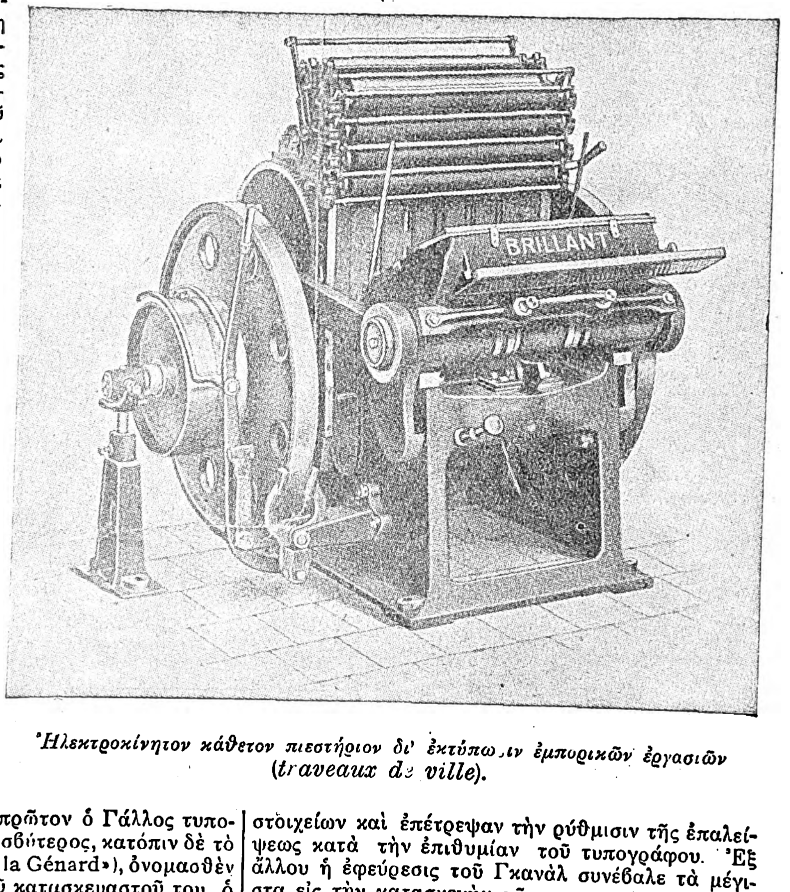

Ἠλεκτροκίνητον κάθετον πιεστήριον δι᾽ ἐκτύπωσιν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν (traveaux de ville).

στοιχείων καὶ ἐπέτρεψαν τὴν ρύθμισιν τῆς ἐπαλείψεως κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ τυπογράφου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Γκανὰλ συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν μηχανικῶν τυπογραφείων καὶ ἐπέτρεψε τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν τυπογραφικὴν βιομηχανίαν.

Digitized by Google

Ἐπειδὴ διὰ τῆς τυπογραφίας καθίστατο εὐκολωτέρα ἡ διάδοσις διαφόρων νέων συγγραμμάτων καὶ νέων ἰδεῶν, ἰδίᾳ ἐπαναστατικῶν καὶ ἀνατρεπτικῶν, διὰ τὰς ἐκτυπώσεις καὶ διαδόσεις προκηρύξεων καὶ φυλλαδίων ἐπαναστατικῶν καὶ καθαπτομένων τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῶν διαφόρων καθεστώτων, εἰς τὰς πλείστας χώρας τοῦ κόσμου αἱ ἀρχαὶ εἶχον φροντίσει νὰ θέσουν μεγάλους περιορισμοὺς εἰς τὴν τυπογραφίαν. Οὕτω δὲ τὸ τυπογραφικὸν ἐπάγγελμα δὲν ἦτο πάντοτε ἐντελῶς ἐλεύθερον, οἱ δὲ ὑπάρχοντες ἐκ τῶν νόμων περιορισμοὶ καὶ τὰ διάφορα προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεχωροῦντο ἑκάστοτε εἰς εὐνοουμένους καὶ φίλους τῶν διαφόρων καθεστώτων, παρημπόδιζον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὴν ἐξέλιξιν, τὴν πρόοδον καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν μηχανικῶν μέσων τῆς τυπογραφίας. Αἱ ἀπολυταρχικαὶ ἰδίως κυβερνήσεις ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταδιώκουν τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν τυπογραφείων καὶ δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἵδρυσιν τούτων παρὰ μόνον εἰς ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης των, τοὺς ὁποίους εἶχον ὑπὸ τὸν διαρκῆ ἔλεγχόν των. Διὰ τοῦτο ἡ τυπογραφία ἐξειλίχθη καὶ προώδευσε κυρίως εἰς τὰ φιλελεύθερα κράτη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπικρατήσεως τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Οὕτως ἡ διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1870 κατάργησις ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐθνικῆς Σωτηρίας τῆς Γαλλίας τῶν προνομίων καὶ τῶν εἰδικῶν ἀδειῶν, τὰς ὁποίας εἶχον διάφοροι τυπογράφοι, καὶ ἡ παραχωρηθεῖσα πλήρης ἐλευθερία εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ τυπογραφικοῦ ἐπαγγέλματος, ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ, ἀπετέλεσεν ἕνα τῶν σημαντικωτάτων σταθμῶν εἰς τὴν πρόοδον τῆς τυπογραφικῆς τέχνης καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς τυπογραφίας. Διότι ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος ἐδημιουργήθησαν πλεῖστα νέα τυπογραφεῖα. Τὰ περισσότερα τούτων περιωρίζοντο ἰδίως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μικρῶν ἐργασιῶν, ὡς εἶναι ἡ ἐκτύπωσις ἐπισκεπτηρίων, ἐπικεφαλίδων ἐπιστολῶν, ἀγγελτηρίων γάμων, τιμολογίων, ἐγκυκλίων, τιμοκαταλόγων κτλ. Τὰ μικρὰ ὅμως αὐτὰ τυπογραφεῖα ἐχρειάζοντο εὐθηνὰ πιεστήρια, καταλαμβάνοντα μικρὸν χῶρον καὶ δυνάμενα νὰ χρησιμοποιοῦνται ὑφ' ἑνὸς μόνον ἐργάτου, μὴ ἔχοντος εἰδικὰς γνώσεις τελείου τυπογράφου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐλύθη ταχέως διὰ τῆς κατασκευῆς πολυαρίθμων μικρῶν πιεστηρίων ποδοκινήτων ἢ χειροκινήτων διαφόρων συστημάτων. Τὰ μικρὰ ταῦτα πιεστήρια διακρίνονται εἰς χειροπιεστήρια καὶ κάθετα. Τὰ πρῶτα εἶναι κατ' αὐθεῖαν ἀπόγονοι τῶν πρώτων ἐν τῇ τυπογραφίᾳ χρησιμοποιηθέντων πιεστηρίων. Ὁ μηχανισμός των ἁπλούστατος, βασίζεται εἰς τὴν τοποθέτησιν τῆς τυπογραφικῆς φόρμας ἐπὶ στερεᾶς ἀκινήτου πλακός, ἐφ' ἧς ἐπιτίθεται ἑτέρα πλὰξ πιέσεως, κατευθυνομένη διὰ τῆς χειρὸς μέσῳ ἑνὸς μοχλοῦ. Ὁ μηχανισμὸς τῶν καθέτων πιεστηρίων εἶναι περισσότερον πολύπλοκος. Ἡ πρὸς ἐκτύπωσιν φόρμα, στερεουμένη διὰ συσφιγκτήρων ἐντὸς εἰδικοῦ πλαισίου, τοποθετεῖται καθέτως ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου. Τὸ μελάνωμα τῆς φόρμας γίνεται διὰ συστήματος μελανωτικῶν κυλίνδρων οἵτινες παραλαμβάνουσι τὴν μελάνην ἐκ τοῦ μελανείου, εἴτε μέσῳ ἑνὸς μεγάλου κεντρικοῦ κυλίνδρου, εἴτε ἀπὸ στρογγύλης πλακός. Ὁ πρὸς ἐκτύπωσιν χάρτης τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τῆς πλακὸς πιέσεως, ἥτις, ἐπίπεδος καὶ κινητή, φέρεται μηχανικῶς διὰ συστήματος μοχλῶν πρὸς τὴν τυπογραφικὴν φόρμαν, ἐφ' ἧς ἀσκεῖ κάθετον πίεσιν. Διὰ τῶν ἐν χρήσει σήμερον καθέτων πιεστηρίων κατορθοῦται ἡ ἐκτύπωσις ἐκτάκτως καλλιτεχνικῶν ἐργασιῶν, ἔτι δὲ καὶ πολυχρώμων εἰκόνων. Ἐπὶ τῶν καθέτων πιεστηρίων προσαρμόζονται πᾶσαι αἱ τελευταῖαι ἐπινοήσεις τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, ἤτοι αὐτόματος χαρτοθέτης, ἀριθμητικαὶ μηχαναὶ κτλ.

Τὰ πρῶτα ἐπίπεδα μηχανικὰ πιεστήρια κατεσκευάσθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1790 ὑπὸ τοῦ W. Nicholson, ἐκδότου τῆς «Φιλοσοφικῆς ἐφημερίδος». Εἰς τὰ πιεστήρια ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὁ κύλινδρος τῆς μελάνης παρέμενεν ἀκίνητος, ἐνῷ ἡ «φόρμα» ἐκινεῖτο κάτωθεν αὐτοῦ. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἐπεταχύνετο μεγάλως τὸ «τράβηγμα». Βραδύτερον τὰ σχέδια τοῦ Νίκολσον ἠγοράσθησαν ὑπὸ δύο Γερμανῶν, τοῦ Koenig, ὡρολογοποιοῦ ἐκ Λειψίας, καὶ τοῦ μαθητοῦ του Bauer, ἐγκατεστημένων ἐν Λονδίνῳ. Οὗτοι κατεσκεύασαν μηχανικὸν πιεστήριον κινούμενον δι' ἀτμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐτύπωνε 1.200 φύλλα χάρτου καθ' ὥραν. Τὸ πιεστήριον τοῦτο κατεσκευάσθη διὰ λογαριασμὸν καὶ δι' ἐξόδων τοῦ τυπογράφου T. Bensley καὶ τοῦ ἐκδότου τῶν «Times» Taylor, τῷ 1814. Τὰ μηχανικὰ πιεστήρια σὺν τῷ χρόνῳ ἐτελειοποιήθησαν μεγάλως. Μία τῶν πρώτων τελειοποιήσεων ὑπῆρξε καὶ ἡ κατασκευὴ πιεστηρίων ὀπισθοτυπώσεως, ἤτοι πιεστηρίων τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ τυπώνουν φύλλα χάρτου καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτῶν πλευρὰς συγχρόνως. Τὰ πρῶτα πιεστήρια ὀπισθοτυπώσεως ἠδύναντο νὰ τυπώνουν 800—1000 φύλλα καθ' ὥραν καὶ ἐκαλοῦντο ἐπίσης μεικτά, καθότι ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ διὰ τὴν ἐκτύπωσιν φύλλων ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς των. Τὰ πιεστήρια τὰ τυπώνοντα μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ φύλλου ἦσαν ταχύτερα, ἀκριβέστερα καὶ ἐτύπωνον καθαρώτερα. Τὰ πιεστήρια ὀπισθοτυπώσεως ἀποτελοῦν συνένωσιν δύο πιεστηρίων ἁπλῆς ἐκτυπώσεως, ἐφευρέθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Rousselet καὶ ἐτελειοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Normand καὶ κατόπιν ὑπὸ πολλῶν ἄλλων κατασκευαστῶν, οἵτινες διὰ τῶν τροποποιήσεών των ἐδημιούργησαν διάφορα συστήματα, ὅσα εἶναι σχεδὸν καὶ τὰ ἐργοστάσια τῆς κατασκευῆς των. Οἱ κυριώτεροι κατασκευασταὶ πιεστηρίων ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον καὶ διάφορα προνόμια εὑρεσιτεχνίας, διὰ τὰς διαφόρους τελειοποιήσεις, τὰς ὁποίας ἐπέφερον εἰς τὰς μηχανάς των, ἦσαν ὁ Alauzet καὶ ὁ Marinoni, ὧν οἱ οἶκοι ὑφίστανται μέχρι σήμερον καὶ εἶναι παγκοσμίου φήμης. Ὁ σήμερον ἐν χρήσει ἁπλούστερος τύπος ἐπιπέδων πιεστηρίων εἶναι ὁ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ διαγράμματι. Ἡ πρὸς ἐκτύπωσιν τυπογραφικὴ φόρμα τοποθετεῖται, ἐσφιγμένη διὰ συσφιγκτήρων ἐντὸς ὀρθογωνίου σιδηροῦ πλαισίου, τοποθετεῖται ἐπὶ σιδηρᾶς πλακὸς (Δ) φερομένης παλινδρομικῶς κατὰ τὴν διεύθυνσιν Δ-Ε καὶ κάτωθεν τοῦ κυλίνδρου ἐκτυπώσεως (Β), περιστρεφομένου ἐπίσης παλινδρομικῶς περὶ ἄξονα ἰσχυρῶς στερεούμενον εἰς τὰ πλάγια τμήματα τοῦ πιεστηρίου. Ὁ χάρτης τοποθετούμενος ἐπὶ τοῦ χαρτοθέτου (Α) διολισθένει, εἶτα διὰ χειρὸς εἰδικοῦ ἐργάτου, εἴτε μηχανικῶς, ἐπὶ ἐπικλινοῦς ξυλίνης πλακὸς καὶ φέρεται πρὸς τὸν κύλινδρον ἐκτυπώσεως, ὅστις παρασύρων αὐτὸν κατὰ τὴν στροφήν του, τὸν πιέζει ἐπὶ τῆς τυπογραφικῆς πλακὸς τροφοδοτημένης ἤδη διὰ μελάνης χάρις εἰς εἰδικὸν σύστημα μελανείου καὶ μελανωτικῶν κυλίνδρων (Γ). Μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν ὁ χάρτης φέρεται διὰ συστήματος λεπτῶν νημάτων πρὸς τὸ σημεῖον Ε, ἔνθα καὶ ἐναποτίθεται. Μετὰ τῶν ἐπιπέδων πιεστηρίων δύναται νὰ συνδυασθοῦν πλεῖσται ὅσαι ἄλλαι ἐργασίαι, ὡς τὸ μηχανικὸν δίπλωμα, ἡ μηχανικὴ ἀρίθμησις δι' εἰδικοῦ συστήματος ἀριθμητήρων κλπ. Τελειοποιήσεις τοῦ βασικοῦ τούτου ἐπιπέδου πιεστηρίου εἶναι ἐν χρήσει πλεῖσται ὅσαι. Μία τῶν κυριωτέρων παραλλαγῶν αὐτοῦ εἶναι τὰ διπλόστροφα πιεστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ κύλινδρος ἐκτυπώσεως δὲν στρέφεται παλινδρομικῶς ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε φοράν. Καὶ ὅταν μὲν ἡ φόρμα φέρεται πρὸς ἐκτύπωσιν ὁ ἐν λόγῳ κύλινδρος ἐφάπτεται αὐτῆς ὅπως ἀσκήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην πίεσιν πρὸς ἀποτύπωσιν τῆς πλακὸς ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὅταν δὲ ἡ φόρμα φέρεται παλινδρομικῶς, ὁ κύλινδρος ἀνυψοῦται διὰ εἰδικοῦ συστήματος μοχλῶν, ὥστε νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν φόρμαν. Ἑτέρα ἐπινόησις εἶναι ἡ τῶν διχρωμιῶν πιεστηρίων, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐκτύπωσις δύο συγχρόνως χρωμάτων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντιτύπου.

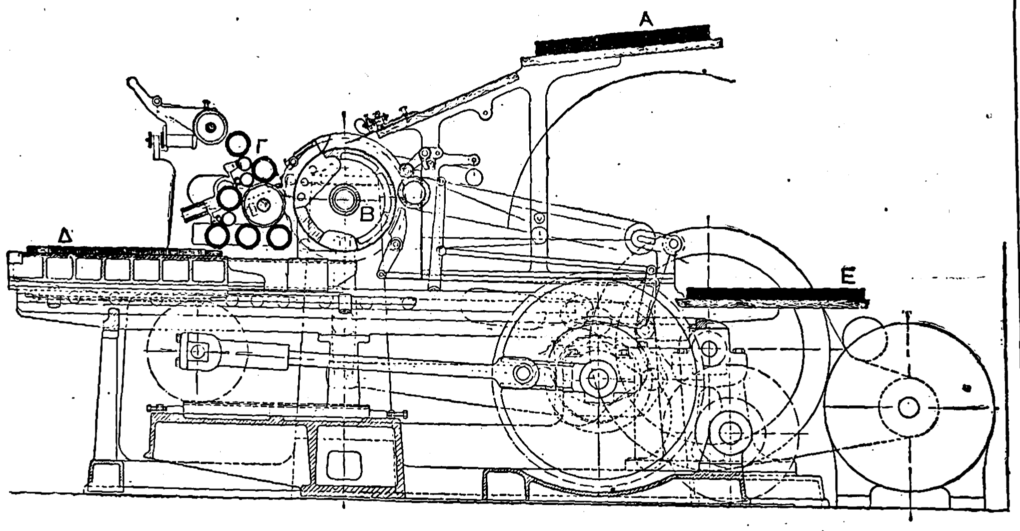

Σχηματικὴ παράστασις τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐπιπέδου πιεστηρίου.
[Α=Χαρτοθέτης. Β=Κύλινδρος ἐκτυπώσεως. Γ=Κύλινδροι μελανώματος. Δ=Φόρμα. Ε=Ἐναπόθεσις ἐκτυπωθέντος χάρτου.]

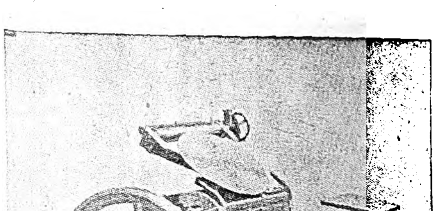
Ποδοκίνητον κάθετον πιεστήριον δι' ἔντυπα μικροῦ σχήματος.

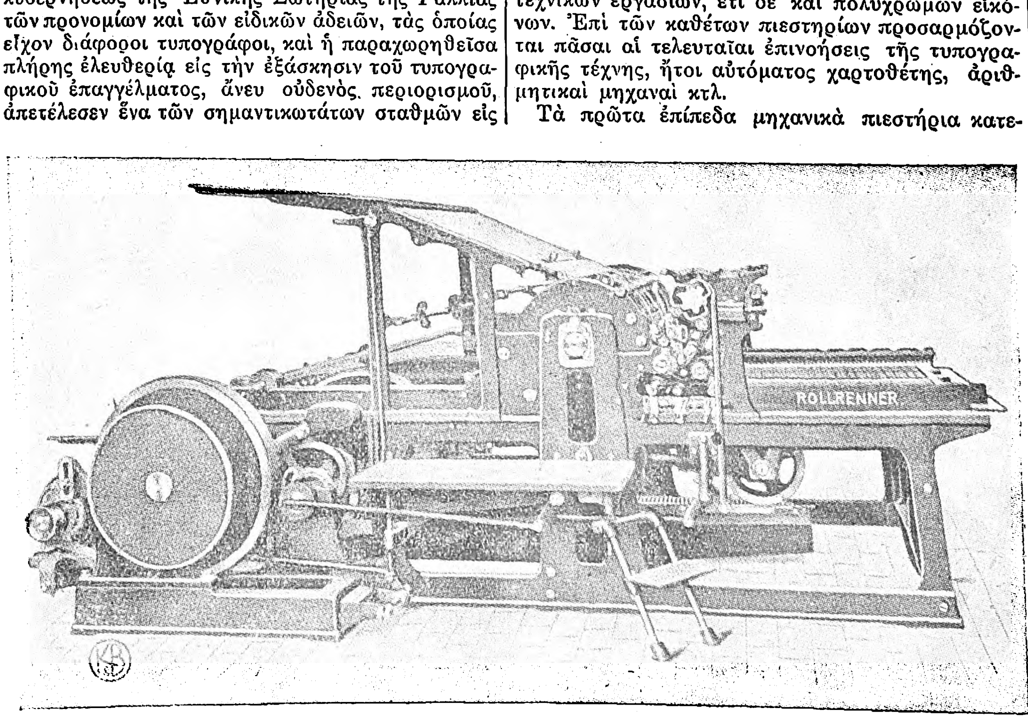

Συνήθης τύπος ἐπιπέδου πιεστηρίου, ἄνευ αὐτομάτου χαρτοθέτου (ἐργοστάσια Konig καὶ Bauer, Würzburg).

Digitized by Google

Ἐκ τῶν διαφόρων τελειοποιήσεων τῶν ἐφαρμοσθεισῶν ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων πιεστηρίων εἶναι ἡ τοῦ αὐτομάτου χαρτοθέτου, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον κατέστη δυνατὴ ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς ἐν τῇ τοποθετήσει τοῦ χάρτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μεγαλυτέρα ἐν τῇ ἐκτυπώσει ἀκρίβεια. Ὁ συνηθέστερος τύπος αὐτομάτου χαρτοθέτου βασίζεται εἰς τὴν προσαρμογὴν ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ πιεστηρίου ἰδίου συστήματος ἀεραντλίας. Εἰδικοὶ σωλῆνες, ἀπορροφοῦντες καὶ ἐκφυσῶντες κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ πιεστηρίου ἀέρα, καταλήγουσιν εἰς ἀπομυζητῆρας, οἵτινες παρασύρουσι μεθ' ἑαυτῶν τὸν χάρτην, ὅταν ἀπορροφῆται ὁ ἀήρ, καὶ ἐναποθέτουσιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἐπικλινοῦς πλακός, ὅταν ὁ ἀὴρ ἐκφυσᾶται.

Τῷ 1822 ὁ Ἄγγλος Φίλιππος Taylor ἔσχε πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς κατασκευῆς «κυλινδρικῶν» πιεστηρίων, δυναμένων νὰ τυπώνουν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τοῦ χάρτου, οὐχὶ μόνον συγχρόνως, ἀλλὰ καὶ δι' ἑνὸς μόνον χειρισμοῦ. Τὰ πιεστήρια ταῦτα ἐτελειοποιήθησαν βραδύτερον καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν κυρίως εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐφημερίδων, διὰ τὴν ἐπιτυγχανομένην δι' αὐτῶν μεγάλην ταχύτητα τῆς ἐκτυπώσεως. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεώς των ἀπετελοῦντο ἀπὸ δύο, ἀπὸ τρεῖς, ἢ ἀπὸ τέσσαρας κυλίνδρους, ἐφ' ὧν ἀπετίθετο ἡμικυλινδρικὴ στερεοτυπωμένη πλάξ. Τὰ πιεστήρια ὅμως ταῦτα εἶχον τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶναι λίαν ὀγκώδη, καθότι τὸ μῆκος αὐτῶν ἔφθανε τὰ 5,50 μ., τὸ πλάτος τὰ 2,20 μ., τὸ δὲ βάρος τὰ 5.000 χιλιόγραμμα. Τὰ κυλινδρικὰ πιεστήρια ἀντικατέστησαν ἀμέσως, εἰς ὅλας τὰς μεγαλοπόλεις, πάντα τὰ ἄλλα, διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν μεγάλων ἐφημερίδων. Μετὰ πάροδον ὅμως 20 μόλις ἐτῶν καὶ τὰ πιεστήρια ταῦτα ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκῆ. Τῷ 1866 ἡ ἐν Παρισίοις ἐκδοθεῖσα καθημερινὴ ἐφημερὶς «Petit Journal», ἡ ὁποία εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐκδόσεώς της εἶχε «τράβηγμα» 100.000 φύλλων, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προμηθευθῇ μηχάνημα δυνάμενον νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν τεραστίαν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κυκλοφορίαν της.

Πρὸς τοῦτο ἀνέθεσεν εἰς διαφόρους κατασκευαστὰς τὴν κατασκευὴν εἰδικοῦ μηχανήματος, οὗτοι δὲ κατεσκεύασαν τὰ πρῶτα μεγάλα «περιστροφικὰ» πιεστήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρώτων τοιούτων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη κατασκευάσει ἐν Ἀμερικῇ ὁ Hoe τῷ 1862. Τῷ 1867 ὁ Μαρινόνι κατεσκεύασε περιστροφικὸν πιεστήριον μὲ 6 κυλίνδρους, δυνάμενον νὰ τυπώσῃ 36.000 ἐφημερίδας καθ' ὥραν. Τῷ 1872 ὁ αὐτὸς Μαρινόνι κατεσκεύασε διὰ λογαριασμὸν τοῦ τυπογραφείου Curret τὸ πρῶτον περιστροφικὸν πιεστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐχρησιμοποιεῖτο συνεχὴς χάρτης ἀπὸ κυλίνδρου. Τὸ πιεστήριον τοῦτο κατελάμβανε μικρὸν σχετικῶς χῶρον, ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ ἐργάζωνται τρεῖς μόνον ἐργάται καὶ ἔφερεν αὐτόματον ἀριθμητῆρα τῶν τυπωνομένων φύλλων. Δι' αὐτοῦ ἐτυπώθη κατὰ πρῶτον ἡ ἐφημερὶς «La Liberté». Βραδύτερον ὁ αὐτὸς Μαρινόνι κατεσκεύασε καὶ περιστροφικὰ πιεστήρια φέροντα καὶ διπλωτικὸν μηχάνημα, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἐφημερίδες νὰ ἐξέρχωνται αὐτῶν ὄχι μόνον τυπωμέναι ἀπὸ πάσας αὐτῶν τὰς πλευρὰς καὶ εἰς δεσμίδας τῶν 5, 10, 15 κ.τ.λ. ἀντιτύπων, ἀλλὰ καὶ διπλωμέναι. Σήμερον τὰ περιστροφικὰ πιεστήρια ἀποτελοῦνται ἐκ συστήματος ὅλου πιεστηρίων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιτύπων, ὃν θέλομεν νὰ ἐπιτύχωμεν.

Ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν τυπογραφίαν μελάνη εἶναι εἰδικῆς κατασκευῆς, ἡ ποιότης δὲ ταύτης συμβάλλει μεγάλως εἰς τὴν καλὴν ἢ κακὴν ἐκτύπωσιν. Κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν τυπογραφίαν ἓν χρῶμα μόνον μελάνης, συνήθως καὶ γενικῶς τὸ μέλαν. Βραδύτερον εἰσήχθησαν καὶ τὰ ἄλλα χρώματα, μόνα, ἢ σύνθετα, ἐκ τούτου δὲ ἐδημιουργήθη νέα ὅλως καὶ πολυπλοκωτάτη τέχνη, ἡ χρωμοτυπογραφία. Χάρις εἰς τελειοποίησιν τῆς τέχνης ταύτης καὶ τῆς τυπογραφίας ἐν γένει, κατέστη δυνατὸν νὰ τυπώνωνται καὶ νὰ ἀναπαριστάνωνται τελειότατα, ἔργα ζωγραφικῆς ἐλάχιστα ἀπέχοντα τῶν πρωτοτύπων εἰς τὴν διάταξιν τῶν χρωμάτων. Κατ' ἀρχὰς τὰ χρώματα ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον εἰς τὰ κοσμήματα τῶν σελίδων, εἰς τὰ κεφαλαῖα γράμματα τῶν παραγράφων καὶ εἰς τοὺς τίτλους, ὄσαν δὲ ἁπλᾶ, τὸ δὲ φύλλον τοῦ χάρτου ἐτυπώνετο ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου τόσας φοράς, ὅσα καὶ τὰ χρώματα, ἅτινα ἐτίθεντο ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον τύπωμα καὶ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ πρώτου. Διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν πιεστηρίων κατέστη δυνατὸν νὰ τυπώνωνται περισσότερα τοῦ ἑνὸς χρώματα ὁμοῦ. Αἱ χρησιμοποιούμεναι ἐν τῇ τυπογραφίᾳ εἰκόνες κατασκευάζονται ἐπὶ φύλλου τσίγκου (ἴδ. λ. *τσιγκογραφία*), ὅπερ καρφώνεται ἐπὶ ξυλίνης βάσεως, ἥτις μετὰ τοῦ τσίγκου ἔχει συνολικῶς τὸ ὕψος τῶν στοιχείων. Αἱ οὕτω τσιγκογραφηθεῖσαι εἰκόνες παρεντίθενται εἰς τὰς σελίδας ἢ εἰς στήλας τοῦ κειμένου, ἢ ἀποτελοῦν ὁλοσέλιδα. Εἰς τὰ περιστροφικὰ πιεστήρια ὁ τσίγκος τῆς τσιγκογραφηθείσης εἰκόνος καρφώνεται ἢ ἐπικολλᾶται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ στερεοτύπου.

Τὰ τυπογραφικὰ πιεστήρια καὶ μηχανήματα ἔχουν ὑποστῇ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους με-

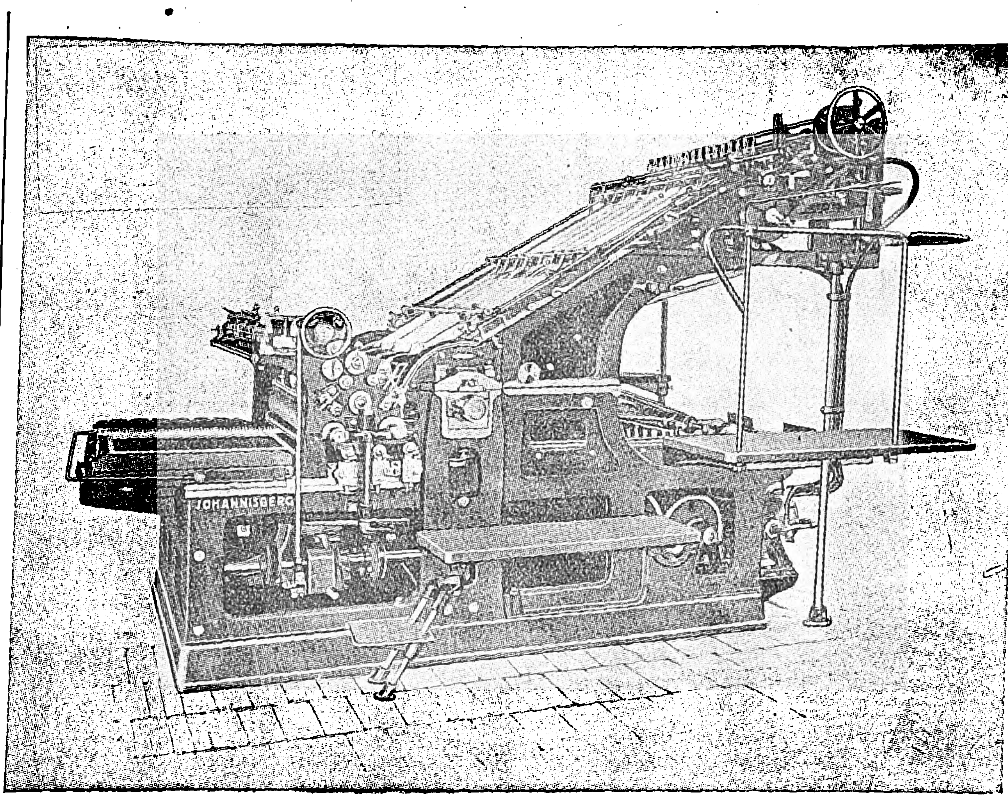

Ἐπίπεδον πιεστήριον κατασκευῆς τῶν ἐργοστασίων «Johannisberg», μετ' αὐτομάτου χαρτοθέτου τύπου «Vorwärts».

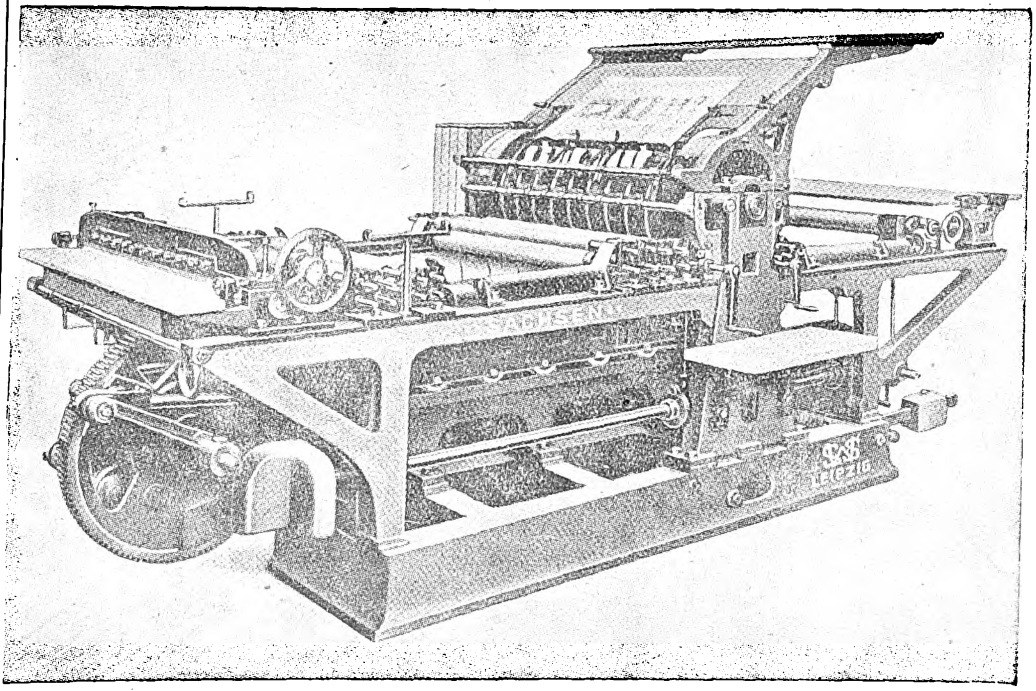

Ἐπίπεδον πιεστήριον τύπου «S.c senn» τῶν ἐργοστασίων Leipziger Schellpressenfabrik.

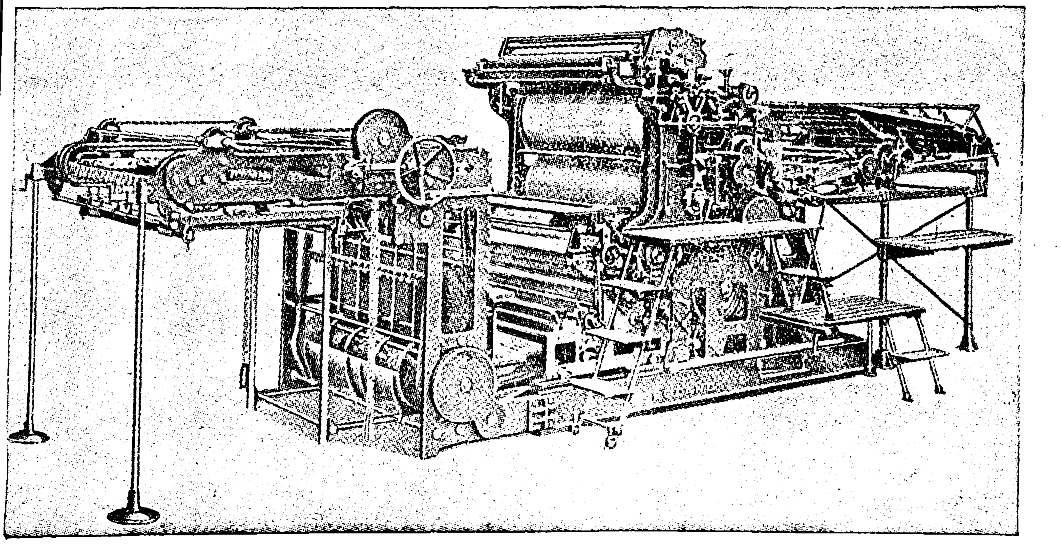

Διχρωμικὸν πιεστήριον τύπου «Rollard» τῶν γερμανικῶν ἐργοστασίων Faber καὶ Scleicher.

Digitized by Google

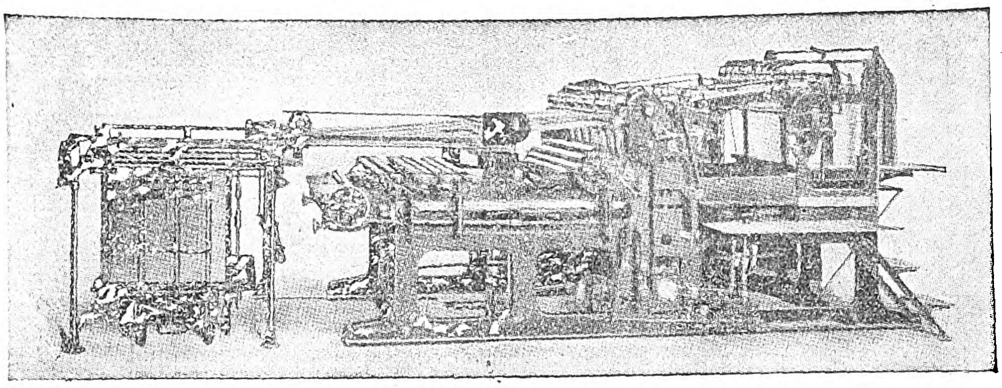

Διπλόστροφον πιεστήριον τύπου «Windsbraut» τῶν ἐν Λειψίᾳ ἐργοστασίων Scherter & Giesecke

Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν πιεστηρίων τοῦ τύπου τούτου, πλὴν τοῦ ὅτι ὁ κύλινδρος ἐκτυπώσεως στρέφεται κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε φοράν, εἶναι καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς διπλοῦν σύστημα μελανωτικῶν κυλίνδρων. Τὸ κυρίως μελανωτικὸν δὲν εὑρίσκεται παρὰ τὸν κύλινδρον ἐκτυπώσεως, ἀλλὰ εἰς τὸ ἄκρον (ἀριστερὰ ἐν τῇ εἰκόνι) τοῦ πιεστηρίου, ἔνθα οἱ κύλινδροι κατὰ σειρὰν τεταγμένοι τρίβουν τὴν ἐκ τοῦ μελανείου παραληφθεῖσαν μελάνην ἐπὶ σιδηρᾶς πλακός. Τὴν οὕτω τριβεῖσαν μελάνην ἐπιστρώνουσιν ἐπὶ τῆς τυπογραφικῆς πλακὸς ἄλλοι κύλινδροι εὑρισκόμενοι παρὰ τὸν κεντρικὸν κύλινδρον ἐκτυπώσεως.

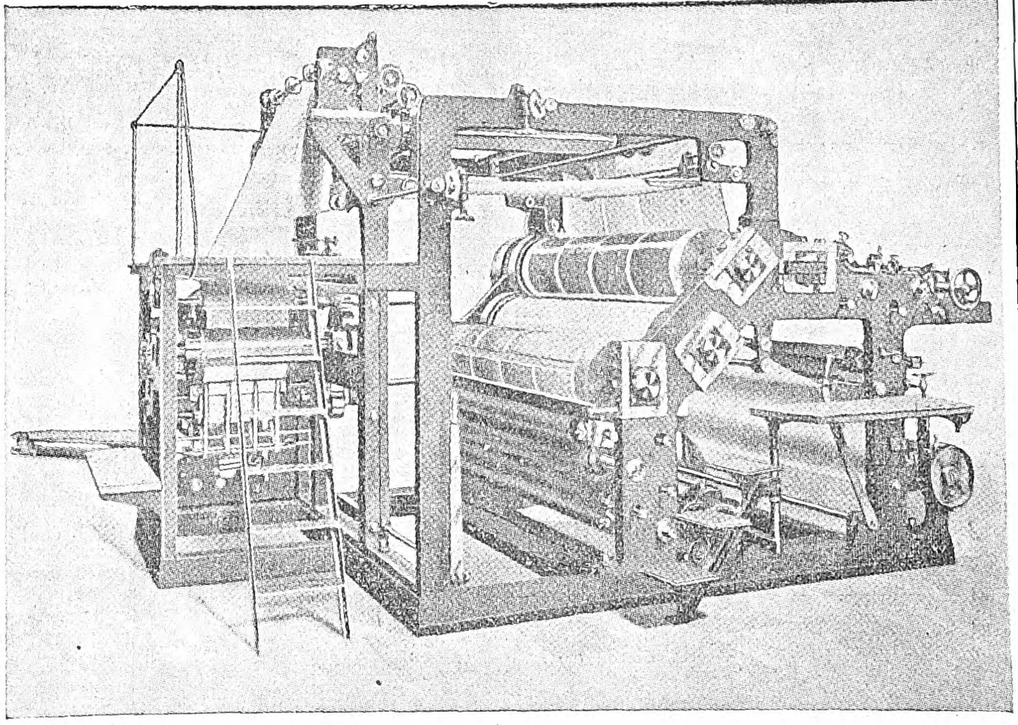

Ἁπλοῦς τύπος κυλινδρικοῦ πιεστηρίου τῶν ἐργοστασίων König & Bauer ἐκτυποῦντος 16 σελίδας ἐφημερίδος.

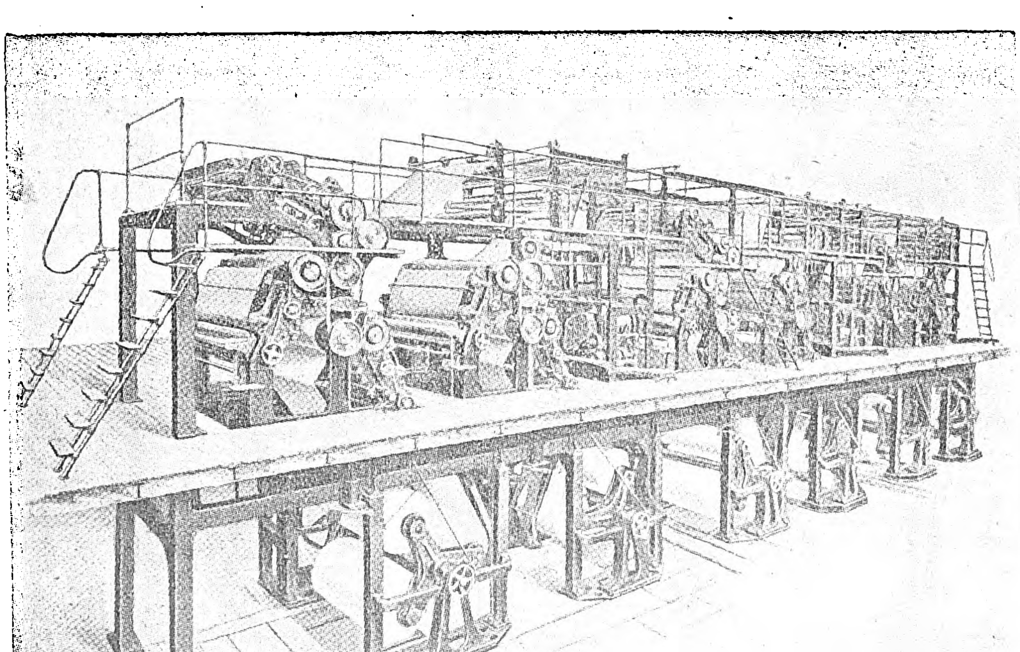

Σύνθετον κυλινδρικὸν πιεστήριον, ἐκτυποῦν συγχρόνως 6 ρόλους χάρτου.

γίστην ἐξέλιξιν, ἡ δὲ τυπογραφία ἐν γένει ἔχει ἐπιτελέσει τεραστίας προόδους. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἔχουν ἤδη κατασκευασθῆ περιστροφικὰ πιεστήρια εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτυποῦνται καὶ βιβλία ἐξερχόμενα ἀπὸ τὰς μηχανὰς βιβλοδετημένα καὶ ἕτοιμα πρὸς πώλησιν.

Τὰ ὄφφσετ. Τῷ 1905 ἐπενοήθησαν ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τὰ πιεστήρια ὄφφσετ, ἅτινα ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ τὸν διάμεσον τύπον μεταξὺ λιθογραφικῶν καὶ τυπογραφικῶν πιεστηρίων. Ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς τὰ ὄφφσετ διεδόθησαν κατόπιν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀμερικανικὰς χώρας, τελειοποιηθέντα, κυρίως ἀπὸ τοῦ 1903, μεγάλως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τυχαίαν παρατήρησιν ἑνὸς ἐργάτου λιθογραφίας, ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ εἰς τὰ λιθογραφικὰ πιεστήρια τὴν τσιγκογραφίαν. Βάσις τῶν ὄφφσετ εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τῆς λιθίνης πλακὸς διὰ πλακὸς ἐκ ψευδαργύρου ἢ ἀλουμινίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν χρησιμοποίησιν πάσης ποιότητος χάρτου, ἐνῷ εἰς τὴν λιθογραφίαν ὁ χάρτης εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι εἰδικῆς ποιότητος, καλῶς ἐπεξειργασμένος καὶ λείας ἐπιφανείας. Ἡ ἐκτύπωσις ὅμως διὰ πιεστηρίου ὄφφσετ παρέχει ἀντίτυπα μὴ ἐμφανίζοντα τὴν λάμψιν τῶν χρωμάτων τῶν διὰ λιθογραφικῶν πιεστηρίων παρεχομένων ἀντιτύπων, ἕνεκα δὲ τούτου τὰ λιθογραφικὰ πιεστήρια ἐξακολουθοῦν εἰσέτι νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς λεπτὰς χαρακτικὰς ἐργασίας, ὡς εἶναι τὰ γραμματόσημα, τὰ χαρτονομίσματα κτλ.

Ὁ πρῶτος κατασκευασθεὶς τύπος τοῦ πιεστηρίου ὄφφσετ ἐτύπωνεν ἐπὶ πλακῶν 74×110 καὶ 84×113 ἑκτσμ., δύο συγχρόνως χρώματα, μὲ ταχύτητα 1.100 ἀντιτύπων καθ' ὥραν, δυναμένην νὰ φθάσῃ τὰ 1.600 ἀντίτυπα. Τὸ πρῶτον τοῦτο πιεστήριον ἠδύνατο νὰ κινῆται μὲ μηχανὴν δυνάμεως 5—6 ἵππων.

Κυρίως εἰπεῖν ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐκτυπώσεως εἰς πιεστήρια ὄφφσετ εἶναι συνδυασμὸς λιθογραφικοῦ πιεστηρίου καὶ τσιγκογραφίας. Ἡ μεταφορὰ τῆς πρὸς ἐκτύπωσιν εἰκόνος ἢ καὶ κειμένου γίνεται εἰς τὸ μεταφορεῖον ἐπὶ λεπτοτάτου φύλλου τσίγκου, ὅστις κατόπιν προσαρμόζεται ἐπὶ εἰδικοῦ κυλίνδρου τοῦ πιεστηρίου ὄφφσετ. Ἡ ἐκτύπωσις ὅμως ἐν τῷ πιεστηρίῳ δὲν γίνεται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ τσίγκου, ἀλλὰ διὰ τῆς μεσολαβήσεως ἑτέρου κυλίνδρου, τῶν αὐτῶν διαστάσεων πρὸς τὸν κύλινδρον, ἐφ' οὗ ἐφαρμόζεται ἡ ἐκ τσίγκου πλάξ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐφηρμοσμένον στρῶμα ἐκ καουτσούκ. Ἡ εἰκὼν ἀποτυποῦται αὐτομάτως ἐπὶ τοῦ ἐκ καουτσοὺκ κυλίνδρου, ἐκ τούτου δὲ εἰς τὸν χάρτην. Χάρις ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐλαστικότητα τοῦ καουτσοὺκ καθίσταται ἐφικτὴ ἡ θαυμασία εἰς ἀπόδοσιν ἐκτύπωσις ἐπὶ χάρτου οὐχὶ λείας ἐπιφανείας.

Διὰ τῶν πιεστηρίων ὄφφσετ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκτύπωσις καὶ ὑπὲρ τὰς 10.000 ἀντιτύπων, ἐνῷ αἱ λιθογραφικαὶ πλάκες μόλις ἀντέχουν, διὰ καλὴν ἐκτύπωσιν 800—1.000 ἀντιτύπων.

Κατόπιν τῶν τελευταίων τελειοποιήσεων τῶν πιεστηρίων ὄφφσετ κατέστη δυνατὸν νὰ γίνωνται δι' αὐτῶν καὶ λεπτόταται ἐργασίαι, ὅμοιαι πρὸς τὰς τῶν λιθογραφικῶν πιεστηρίων. Οὕτως ἐν Αὐστρίᾳ κατωρθώθη ἡ ἐκτύπωσις καὶ χαρτονομισμάτων ἀκόμη διὰ πιεστηρίων ὄφφσετ (Βιέννῃ), τὸ δὲ στρατιωτικὸν γεωγραφικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς αὐτῆς πόλεως ἐξετύπωσε δι' αὐτῶν θαυμασίους στρατιωτικοὺς χάρτας. Ἤδη τὰ μεγαλύτερα ξένα ἀμερικανικὰ περιοδικὰ χρησιμοποιοῦν πιεστήρια ὄφφσετ διὰ τὴν ἐκτύπωσιν εἰκόνων ζωγραφικῆς, ἰδίως δὲ παστὲλ καὶ ὑδατογραφιῶν, μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας καὶ φυσικότητος. Ἐπίσης ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, διὰ τῶν πιεστηρίων ὄφφσετ ἤρχισαν νὰ ἐκτελοῦνται ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας καλλιτεχνικαὶ ἐργασίαι μὲ ὁλονὲν βελτιούμενα ἀποτελέσματα, ἀναλόγως τῶν ἐπιτυγχανομένων ἑκάστοτε τελειοποιήσεων, τὰς ὁποίας συνεχῶς ἐπιφέρουν οἱ κατασκευασταὶ εἰς τὰ πιεστήρια ταῦτα.

Ἡ βαθυτυπία. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἀπεδόθη ἑλληνιστὶ ὁ νεώτερος καὶ τελειότατος τρόπος ἐκτυπώσεως, ὁ ὁποῖος ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ὠνομάσθη γαλλιστὶ μὲν «Rotogravure» ἢ «Photogravure rotative» ἢ «Héliogravure rotative» ἢ ἁπλῶς «Hélio», γερματιστὶ δὲ «Tiefdruck». Ἐν τῇ βαθυτυπίᾳ τὸ τμῆμα τῆς ἐπιφανείας, ὅπερ ἐκτυποῦται καί, συνεπῶς, δέχεται τὴν μελάνην εὑρίσκεται ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ τῆς τυπογραφικῆς πλακός, ὁ δὲ χάρτης πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ τυπωτικοῦ κυλίνδρου ἀναζητεῖ τὴν μελάνην εἰς τὸ βάθος τῶν ἐγχαράξεων, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν χαλκογραφίαν καὶ τὴν χαρακτικήν.

Ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ βαθυτυπία εἶναι ἡ ἔγγλυφος χαρακτική, γνωστοτάτη ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Κινέζους. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐφαρμόσας ἐπὶ τῶν πιεστηρίων ἐκτυπώσεως ὁ Κάρολος Κλὶκ (Karl Klic) ἐφεῦρε τῷ 189[illegible] τὴν βαθυτυπίαν, ἡ ὁποία, τελειοποιηθεῖσα βραδύτερον, προσέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1910 μεγίστην ἀνάπτυξιν.

Digitized by Google

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, τὸ τμῆμα τῆς ἐπιφανείας ἥτις ἐκτυπώνει εἶναι κοῖλον, εὑρισκόμενον εἰς βάθος ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς ὅλης ἐπιφανείας, ἢ ἀκριβέστερον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κλισέ, εἴτε αὕτη εἶναι ἐπίπεδος εἴτε κυλινδρική. Τὸ κοῖλον τοῦτο ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ διαβρώσεως ὑπὸ ὀξέος, εἴτε δι' ἠλεκτρικῆς προπαρασκευῆς ἢ καὶ μὲ τὰ παλαιότερα μέσα τῆς χαρακτικῆς: τὴν γλυφίδα, τὸν χρυσωτῆρα, τὴν βελόνην κ. τ. λ. Οιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ τρόπος δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται τὸ κοῖλον, ἡ ἐκτύπωσις ἐν βαθυτυπίᾳ γίνεται, γενικῶς, ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ μεταλλικοῦ ἐπιπέδου ἀπολύτως λείου καὶ ἄνευ ρυτιδώσεων χαράσσονται κάθετοι καὶ ὁριζόντιαι γραμμαὶ ἀποτελοῦσαι εἶδος δικτυωτοῦ (ράστερ). Ἀναλόγως τῆς δυνάμεως μὲ τὴν ὁποίαν ἡ γλυφὶς ἢ ἡ βελόνη ἐχάραξε τὰς γραμμάς, ἢ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἔντασιν ἢ τὴν διάρκειαν τῆς χημικῆς διαβρώσεως, τὸ βάθος τῶν γραμμῶν θὰ εἶναι ἀλλοῦ μεγαλύτερον καὶ ἀλλοῦ μικρότερον. Τὰ οὕτω σχηματισθέντα κοῖλα, πληρούμενα διὰ διαφόρων τρόπων μελάνης, συγκρατοῦν ἐξ αὐτῆς ἀλλοῦ περισσοτέραν καὶ ἀλλοῦ ὀλιγωτέραν, ἀναλόγως τοῦ βάθους καὶ τῆς εὐρύτητός των. Ἡ πλεονάζουσα μελάνη, δηλαδὴ ἡ ἐναπομείνασα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μεταλλικοῦ ἐπιπέδου, ἀποσύρεται σπογγιζομένη εἴτε διὰ τῆς χειρὸς τῇ βοηθείᾳ ὑφάσματος, εἴτε μηχανικῶς δι' αὐτομάτου «σαρώθρου». Μετὰ τὸν καθαρισμόν, διὰ τοῦ τρόπου τούτου, τῆς μεταλλικῆς ἐπιφανείας ἀπὸ τῆς μελάνης, αὕτη ἀπομένει μόνον ἐντὸς τῶν κοίλων τῶν γραμμῶν καὶ εἰς ποσότητα ἀνάλογον πρὸς τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος αὐτῶν. Ἐὰν κατόπιν πιεσθῇ ἓν φύλλον μαλακοῦ χάρτου ἐπὶ τῆς μεταλλικῆς ἐπιφανείας, ὁ χάρτης οὗτος θὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τῶν κοίλων τῶν γραμμῶν καὶ θὰ ἀπορροφήσῃ τὴν ἐντὸς αὐτῶν ἐναποτεθειμένην μελάνην. Οὕτω τὸ σχέδιον τὸ παριστάμενον διὰ τῶν γραμμῶν τούτων θὰ μεταφερθῇ ἐπὶ τοῦ χάρτου μὲ γραμμὰς διαφόρου βαθύτητος χρωματισμοῦ, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τῆς ἀπορροφηθείσης μελάνης εἰς τὰ διάφορα μέρη αὐτῶν. Ἡ διάφορος ποσότης τῆς μελάνης, ἥτις ἀπορροφεῖται ἢ ἐπικάθεται οὕτω ἐπὶ τοῦ χάρτου, διὰ τῆς πιέσεως τοῦ τυπωτικοῦ κυλίνδρου προσδίδει εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ σχεδίου ποικιλίαν τόνων, οἵτινες ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον πλεονέκτημα τῆς βαθυτυπίας. Οἱ τόνοι οὗτοι τοῦ σχεδίου, τὰς ὁποίας κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται νὰ φθάσουν ἡ τυπογραφία καὶ ἡ λιθογραφία, καθίσταται δυνατὸν νὰ ἐπιτυγχάνωνται διὰ τῆς μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας πυκνότητος τῆς μελάνης καὶ διὰ τῆς μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας βαθμιαίας ἐπεκτάσεώς της. Εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἐπιτυχίαν τῆς βαθυτυπίας συμβάλλει τὰ μέγιστα ἡ ποιότης τῆς μελονης, τὸ εἶδος τοῦ σπογγίσματος καὶ ἡ ποιότης τοῦ χάρτου. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς βαθυτυπίας ἐπὶ τῆς λιθογραφίας καὶ τῆς τυπογραφίας ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῷ ἐν τῇ βαθυτυπίᾳ ἡ πυκνότης καὶ ἡ ἔκτασις τῆς μελάνης δύνανται νὰ διαφέρουν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σχεδίου, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ καὶ τῇ λιθογραφίᾳ ἡ διανομὴ τῆς μελάνης εἶναι πάντοτε ἰσομερής, γινομένη διὰ μελανωτήρων διανεμόντων πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ποσότητα μελάνης. Ἕνεκα τούτων μόνον ἡ βαθυτυπία ἐπιτρέπει τὴν πιστὴν ἀναπαράστασιν ὅλων τῶν ἀποχρώσεων καὶ ὅλων τῶν λεπτοτήτων τῶν χρωματισμῶν καὶ φωτοσκιάσεων τοῦ πρωτοτύπου.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ πιεστήρια τῆς βαθυτυπίας ἐτελειοποιήθησαν μεγάλως, δυνάμενα νὰ ἀναπαραγάγουν 230 000 ἀντίτυπα χωρὶς ὁ ἐγγεγλυμμένος κύλινδρος νὰ πάθῃ ἀλλοίωσίν τινα. Μεταξὺ τῶν πλεονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τὰ πιεστήρια ταῦτα καὶ ἡ βαθυτυπία, εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλαὶ ἐκδοτικαὶ καὶ διαφημιστικαὶ ἐργασίαι, αἵτινες μέχρι τοῦδε ἐγίνοντο συνήθως διὰ τῶν κοινῶν τυπογραφικῶν πιεστηρίων, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθοῦν νῦν βαθυτυπικῶς εὐκολώτερον, οἰκονομικώτερον καὶ τελειότερον. Πράγματι, ἐνῷ εἰς μίαν σελίδα περιέχουσαν κείμενον καὶ εἰκόνας εἶναι ἀνάγκη εἰς τὴν ἁπλῆν τυπογραφίαν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ συντεθῇ τὸ κείμενον ὑπὸ ἐργατῶν τυπογράφων ἢ ὑπὸ στοιχειοθετικῆς μηχανῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ χαραχθῇ καὶ νὰ κλισαρισθῇ ἡ εἰκών, ἡ ὁποία κατόπιν νὰ τοποθετηθῇ καταλλήλως εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τὰ στοιχεῖα, εἰς τὴν βαθυτυπίαν ἡ ἐκτύπωσις εἶναι ἁπλουστάτη, διότι κείμενον καὶ εἰκόνες δύνανται νὰ ἐγχαραχθοῦν συγχρόνως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κυλίνδρου. Ἕτερον πλεονέκτημα τῆς βαθυτυπίας εἶναι ὅτι αἱ χρησιμοποιούμεναι δι' αὐτὴν μελάναι εἶναι κατὰ πολὺ εὐθηνότεραι τῶν τῆς ἁπλῆς τυπογραφίας καὶ λιθογραφίας. Ἐπίσης ὁ χρησιμοποιούμενος χάρτης εἰς τὴν βαθυτυπίαν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρας ποιότητος, χωρὶς τοῦτο νὰ παραβλάπτῃ τὸ ἐπιτυγχανόμενον ἀποτέλεσμα. Ἤδη ἡ βαθυτυπία ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται μεγάλως, χρησιμοποιουμένη τόσον εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ ἐκδοτικὰς ἐργασίας, ὅσον καὶ εἰς τὸν καθημερινὸν καὶ περιοδικὸν τύπον, μὲ μηχανήματα δυνάμενα νὰ ἐκτυπώσουν πολλὰ χρώματα, ἀντικαθιστῶσα, σχεδὸν ἐν παντί, ὅλας τὰς ἄλλας γνωστὰς μέχρι τοῦδε μεθόδους ἐκτυπώσεως.

Γ. Α. Κ.

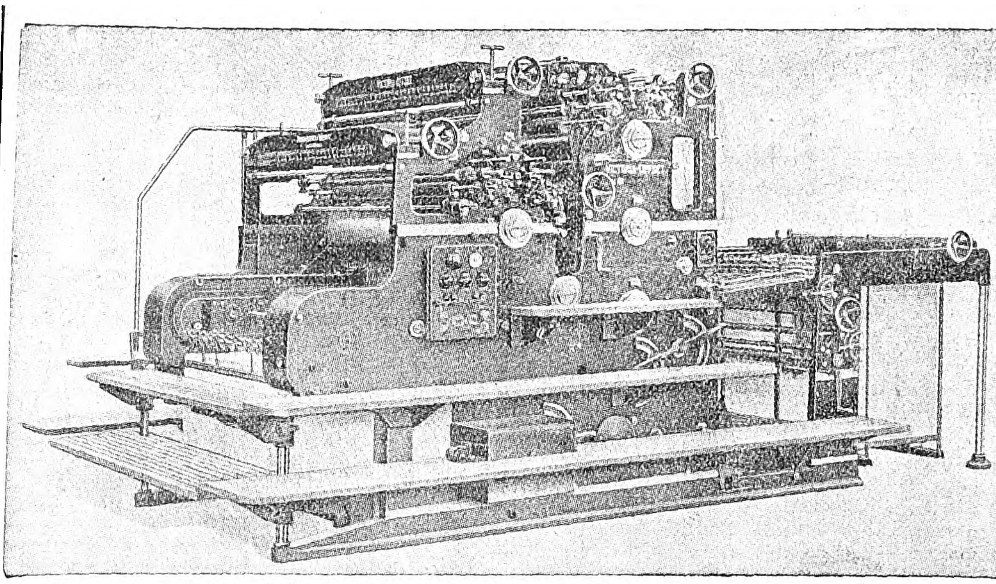

Πιεστήριον ὄφφσετ τύπου «Victoria» τῶν ἐν Heidenau ἐργοστασίων Rockstroh-Werke.

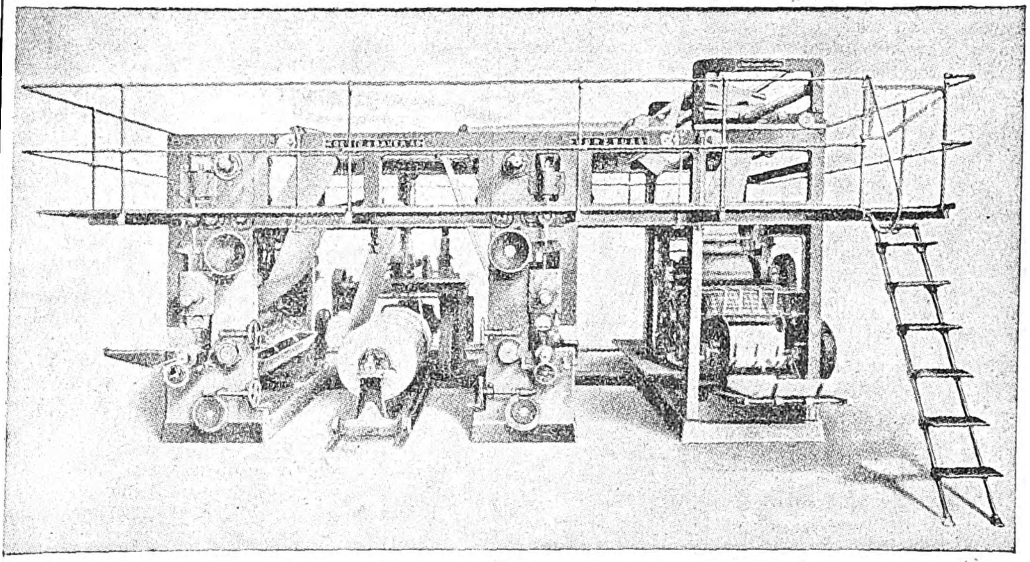

Κυλινδρικὸν βαθυτυπικὸν πιεστήριον τῶν ἐργοστασίων König & Bauer.

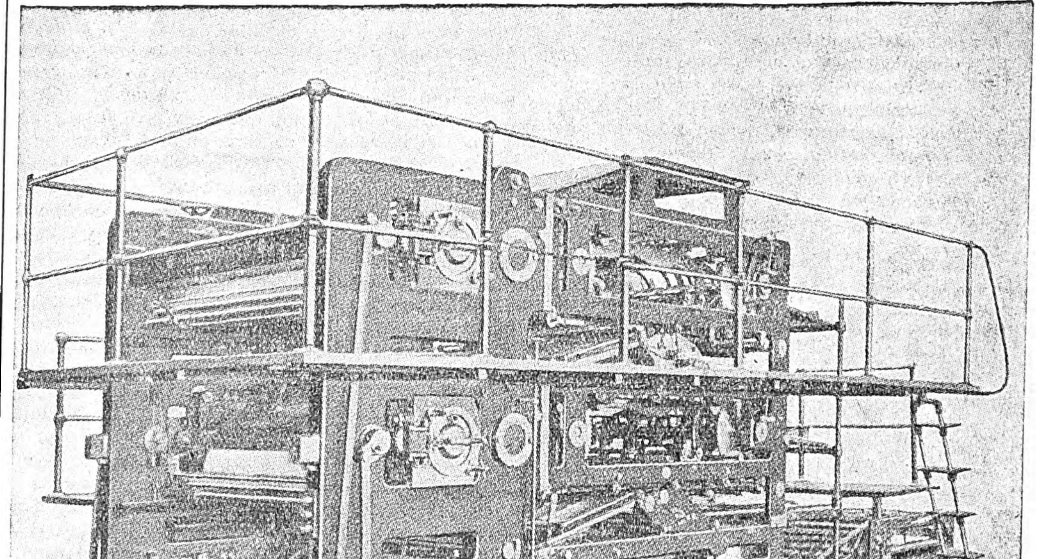

Τριχρωμικὸν βαθυτυπικὸν πιεστήριον τῶν ἐργοστασίων Johannisberg.

Digitized by Google

τυπογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τυπογραφίαν, ὁ τῆς τυπογραφίας: «τυπογραφικὴ μελάνη», «τυπογραφικὰ λάθη».—Ἐπίρρ. **τυπογραφικῶς**.

τυπογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπαγγελλόμενος τὴν τέχνην τῆς ἐκτυπώσεως βιβλίων, ἐφημερίδων κττ.

τυπογραφῶ (*—έω*)· εἶμαι τυπογράφος· || καθόλου, ἐκτυπῶ, τυπώνω.

τυποθήρια (τὰ) (Typotheria Zitt.) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ζώων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *νοτουγκουλάτων* θηλαστικῶν.

Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν φυτοφάγα πελματοβάμονα ἢ δακτυλοβάμονα, μὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τετραδάκτυλα ἐμπρόσθια καὶ ὀπίσθια ἄκρα. Εἶχον κατὰ κανόνα τελείαν ὀδοντοστοιχίαν ὀδοντικοῦ τύπου $\frac{3.1.4.3}{3.1.4.3}$ ἐν κλειστῇ σειρᾷ. Οἱ σπόνδυλοι ἦσαν 15 ραχιαῖοι, 7 ὀσφυακοὶ καὶ 5 τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, τοὐλάχιστον εἰς τὰ τυποθήρια τῶν μειοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Σαντακρούζ. Ἡ οὐρὰ ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺ μακρά. Γενικῶς ὁ σκελετὸς τῶν τυποθηρίων παρουσιάζει τὸν ἀρχέγονον τύπον τῶν κρεοφάγων ζῴων μὲ πολυαρίθμους ἐξειδικεύσεις, ἰδ.αζούσας εἰς τὰ τρωκτικά. Εἰς τὴν ὑποτάξιν ταύτην ἀνήκουσιν αἱ οἰκογένειαι τῶν *νωτοπιθηκιδῶν, τῶν ἰντεραθηριιδῶν, τῶν ἠγητοθηριιδῶν, τῶν τυποθηριιδῶν*, τῶν *ἀρχαιοπιθηκιδῶν* καὶ τῶν *ἀρχαιοϋρακιδῶν*.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς καὶ τῆς πλειστοκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Νότιον Ἀμ.ρικήν. Γ. Κ. Γ.

τυποκλοπία (ἡ)· λαθραία ἐκτύπωσις ἀλλοτρίου συγγράμματος ἢ τμήματος αὐτοῦ μικροῦ ἢ μεγάλου.

τυποκλόπος (ὁ, ἡ)· ὁ διὰ τοῦ τύπου, διὰ τῆς ἐκτυπώσεως κλέπτων, ὁ σφετεριστὴς ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἀλλοτρίου συγγράμματος, ἐκτυπῶν αὐτὸ ὡς ἴδιον.

τυποκλοπῶ (*—έω*)· εἶμαι τυποκλόπο;, διαπράττω τυποκλοπίαν.

τυποκρατία, ἢ *εἰδοκρατία* (ἡ) (formalismus) *[Ἐγκυκλ.*. Γενικῶς καλεῖται οὕτω ἡ ὑπερεκτίμησις τῆς ἀξίας τοῦ τύπου, τοῦ εἴδους, τῆς μορφῆς ἔναντι τῆς οὐσίας, ἡ σχολαστικὴ προσήλωσις εἰς τοὺς τύπους, ἡ παραγνώρισις τῆς οὐσίας ἔν τε τῷ πρακτικῷ βίῳ καὶ ταῖς ἐπιστήμαις. Εἰδικώτερον ἐν ταῖς ἐπιστήμαις: ἡ δοξασία, καθ' ἣν τὴν βάσιν τῆς προόδου αὐτῶν καὶ τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὸ εἶδος, ἡ καλλιέργεια τοῦ ὁποίου εἶναι προϋπόθεσις πάσης ἐργασίας. Ἐφαρμοζομένη ἡ δοξασία αὕτη ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους ἄγει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς νοήσεως εἰς τὴν ἔρευναν τῶν εἰδῶν τῆς νοήσεως καθ' ἑαυτά, ἀσχέτως τῆς ὕλης τῆς νοήσεως, ἤτοι εἰς τὴν λεγομένην *τυπικὴν λογικὴν*· ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἄγει εἰς τὴν μονομέρειαν τῆς *εἰδοκρατικῆ; αἰσθητικῆς σχολῆς*, καθ' ἣν σκοπὸς τοῦ καλλιτέχνου (γλύπτου, ζωγράφου, ποιητοῦ, πεζογράφου) εἶναι ἡ καλλιέργεια τοῦ εἴδους, τῆς μορφῆς, διότι μόνον τοῦτο εἶναι τὸ γεννῶν τὴν αἰσθητικὴν συγκίνησιν, ἐνῷ ἡ ὕλη, ἡ ὑπόθεσις τοῦ καλλιτεχνήματος, εἶναι ἀδιάφορος· ἐν τῇ *ἠθικῇ*, τέλος, ἄγει εἰς τὸν καταλογισμὸν τῶν πράξεων οὐχὶ ἀναλόγως τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, ἀλλ' ἀναλόγως τῶν ἐνδομύχων προθέσεων, αἵτινες τὰς ὑπηγόρευσαν, ὅπως παρὰ Καντίῳ —Ω

τυπολάτρης (ὁ), θηλ *—ις, —ιδος*· ὁ λάτρης τῶν τύπων, ὁ πέραν τοῦ δέοντος προσηλωμένος εἰς τοὺς τύπους.

τυπολογία (ἡ)· ἡ καθιέρωσις καὶ ἀποδοχὴ κοινωνικῶν τύπων, ἄλλως *ἐθιμοτυπία* ἢ *ἐθιμοταξία*. —*[Φι.οσ.]* Ἤδη ἐνωρὶς προσέσχεν ἡ ἔρευνα εἰς τὰς διαφορὰς τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἀνθρώπων, αἵτινες διακρίνουν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Οὕτω καθώρισαν *τύπους* ἡ ἀνθρωπολογία καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ φθίνοντος ἐθνικοῦ κόσμου, ἡ φιλοσοφία τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ἰδεοκρατικὴ καὶ ρομαντικὴ κίνησις ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπανελήφθησαν συστηματικώτερον αἱ ἀπόπειραι πρὸς διακρίβωσιν ὁμοιοτήτων καὶ ἀναλογιῶν ἐν τῇ ὑφῇ καὶ τῇ ἐξελίξει τοῦ ψυχικοῦ βίου, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως τῶν ἀτόμων, τῶν φυλῶν, ἐθνῶν καὶ λαῶν, ἐν τῇ τεχνικῇ, τῇ οἰκονομίᾳ, τῷ δικαίῳ κ.τ.λ. Αἱ ἀπόπειραι αὗται ἀποτελοῦν συνέχισιν τῆς γραμμῆς, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν ἡ ἰδεοκρατικὴ παράδοσις τῶν χρόνων τοῦ Καντίου, Χοῦμβολδ, Σλαϊερμάχερ, Ἑγέλου, καὶ ἡ ὁποία διεκόπη ὑπὸ τῆς θετικοκρατίας τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ τελευταία αὕτη προσπαθεῖ νὰ συγκροτήσῃ τοὺς ἀνθρωπίνους τύπους τῇ βοηθείᾳ τῆς ἐννοίας τοῦ φυσικοῦ νόμου, στρέφεται ἡ ἰδεοκρατικὴ ροπὴ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Dilthey, ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν γνωσιολογικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐννοίας τοῦ τύπου καὶ τὴν ψυχολογικὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ. Ἡ ἀξία τῆς ἐννοίας τοῦ τύπου κέκτηται δι' αὐτὴν εὑρετικὸν χαρακτῆρα, ἡ δὲ τυπολογία χρησιμοποιεῖται ὅπως διεισδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς τὰ δημιουργήματα αὐτῆς καὶ εἰς τὰς ὄπισθεν αὐτῶν δρώσας ἱστορικὰς προσωπικότητας. Οὕτω ἡ τυπολογία συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορικῆς ἑρμηνείας. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης προήγαγε μεγάλως αὐτὴν ὁ μνημονευθεὶς Dilthey, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σλαϊερμάχερ, ἀφορμηθεὶς ἀπὸ τῆς ψυχῆς ὡς ἑνιαίου ὀργανικοῦ ὅλου ἀξιολογικῶν ροπῶν. Φιλοσοφικῶς προήγαγε τὸ πρόβλημα ὁ Spranger, ἀπὸ δὲ καθαρῶς ψυχολογικῆς ἐπόψεως ὁ Krueger. Ἡ νεωτέρα αὕτη ἔρευνα στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον στοιχεῖα τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ οἱ παράγοντες αὐτοῦ δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν ὀρθῶς μόνον ἐκ τοῦ ὅλου ψυχικοῦ βίου, ὅστις τὸ μὲν εἶναι ἑνιαῖος, τὸ δὲ χωρεῖ περαιτέρω τοῦ ἀτόμου δίκην κύκλου περικλείοντος αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ. Φέρει λοιπὸν ἡ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν στηριζομένη ψυχολογία αὕτη τελολογικὸν χαρακτῆρα καὶ τελεῖ εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιοτέραν ψυχολογίαν τῶν στοιχείων, ἐξαρτωμένην, ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν μεθόδων καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τὰ πορίσματα τῆς τοιαύτης ἐρεύνης πρόκεινται λαμπρὰ καὶ ἄφθονα κατὰ τὸ παρόν, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς τύπους τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τοὺς τύπους τῆς κοσμοθεωρίας. Ὡς πρὸς τοὺς πολιτισμοὺς τυπολογίαν αὐτῶν ἐπεχείρησεν ὁ Spengler

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Wach*, Die Typologie Trendelenburgs und ihr Einfluss auf Dilthey (1926).—*Dilthey*, Ἔργα, (τόμ. 5, 7, 8, ἀπὸ 1924 ἑξ.).— *Spranger*, Lebensformen, (7 ἔκδ. 1930) —*Jaspers*, Psychologie ter Welt auschanungen 3 ἔκδ 1925). - *Utitz*, Charakterologie (1925).—*Scholz*, Religionsphilosophie (2 ἔκδ. 1922). Ν. Ι. Λ.

τυπολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τυπολογίαν, ὁ τῆς τυπολογίας.

τυπομανής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐμμανῶς ἐπιδιώκων τὴν ἐμφάνισιν ἔργων του διὰ τοῦ τύπου, ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἐμφανίζεται ὡς λογογράφος.

τυπομανία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τυπομανοῦς.

τυπόπλασμα (τό)· μεῖγμα πλαστικόν, δι' οὗ κατασκευάζονται οἱ τύποι, τὰ καλούπια, πρὸς χύσιν τετηγμένων μετάλλων.

τυποποίησις, *—εως* (ἡ). Ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν εἶναι ἡ ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς πρὸς εἰδίκευσιν εἰς τὴν παραγωγὴν ὡρισμένων τύπων. Ἡ τυποποίησις ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν περιλαμβάνει: 1) τὴν *ἐξειδίκευσιν* (Spezialisierung), 2) τὴν *τυποποίησιν* ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν, καὶ 3) τὴν *ἑνοποίησιν* ἢ ἄλλως καλουμένην *προτυποποίησιν*.

Ἡ τυποποίησις ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν normalisation τῶν Γάλλων καὶ standardisation τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν. Ἡ δὲ τυποποίησις ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν ἢ *ἁπλοποίησις* ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν typisierung ἢ typung τῶν Γερμανῶν καὶ τὴν simplification τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν καὶ τῶν Γάλλων. Ἡ δὲ ἑνοποίησις ἢ προτυποποίησις εἰς τὴν normalisierung ἢ normung τῶν Γερμανῶν, τὴν καθ' ἑαυτὸ standardization τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν, τὴν standardisation normalisation ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν καὶ unification τῶν Γάλλων, τὴν unificazione. normalisazione τῶν Ἰταλῶν.

Ἡ *τυποποίησις* ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν ἢ ἁπλοποίησις συνίσταται κατὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς εἰς τὴν τέχνην τοῦ καθιστᾶν ἁπλοῦν ἢ ἁπλούστερον ἢ ὀλιγώτερον δύσκολον τὰ εἴδη τῶν ἀντικειμένων ἢ τὰς μεθόδους. Προτυποποίησις δὲ ἢ ἑνοποίησις εἶναι ἡ τέχνη ἢ τὸ μέσον προσαρμογῆς εἰς μέτρα, μεγέθη, ποσότητας, ποιότητας ἢ ἀξίας ρυθμιζόμενα ὑπὸ νόμου, γενικῶς παραδεδεγμένου ἐθίμου ἢ συναινέσεως.

Αἱ ἐνέργειαι τοῦ παραγωγοῦ, ὅστις περιορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν τύπων καὶ τῶν μεγεθῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων εἰδῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀνάγονται εἰς τὴν τυποποίησιν ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν ἢ ἁπλοποίησιν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁμὰς παραγωγῶν ὡρισμένων εἰδῶν συμφωνήσωσι νὰ συγκεντρώσουν τὴν παραγωγὴν καὶ τὰς πωλήσεις αὐτῶν εἰς ὡρισμένην ὁμάδα εἰδῶν κοινῶν, μὲ ὡρισμένας διαστάσεις καὶ ποιότητα δι' ἕκαστον τούτων, ἡ ἁπλοποίησις γίνεται μὲν ὑπὸ εὐρυτέραν κλίμακα, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ κατ' ἀνάγκην προτυποποίησιν. Τότε μόνον ὑπάρχει προτυποποίησις ἢ ἑνοποίησις, ὅταν μεσολαβήσωσι μελέται καὶ ἐνέργειαι ἐκ μέρους τῶν παραγωγῶν, τῶν ἁρμοδίων συνδέσμων, τῶν χρησιμοποιητῶν, τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν δημοσίων ἀρχῶν, ἐκδηλούμεναι μέσῳ ὀργανισμοῦ προτυποποιήσεως (ἐπιτροπῶν).

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ μέθοδος εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμέναι μὲ ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας ταύτας. Ἐν τούτοις, ἡ ἁπλοποίησις στηρίζεται ἰδίως ἐπὶ τῆς πρακτικῆς, ὡς αὕτη ἀσκεῖται ἐν τοῖς ἐργοστασίοις. Πᾶς παραγωγὸς κανονίζων τὰ παραγόμενα εἴδη εἰς ὡρισμένους τύπους ἐνεργεῖ τυποποίησιν ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν.

Ἡ προτυποποίησις δὲ διὰ τῆς τυποποιήσεως ἄγει εἰς τὴν ἐξειδίκευσιν τῶν παραγωγῶν, τὴν παραγωγὴν ἐν σειρᾷ καὶ τὴν πληθοπαραγωγήν, εἰς ἃς προβαίνουσιν οἱ παραγωγοὶ ὅταν κρίνουσι τοῦτο συμφέρον.

Κατὰ ταῦτα οἱ ἐπὶ μέρους μὲν παραγωγοὶ καταρτίζουσι τύπους (types, typen), αἱ δὲ ἐνέργειαι τῶν ὀργανισμῶν προτυποποιήσεως παράγουσι *κανονικοὺς τύπους* ἢ *πρότυπα* (normes, normen, Standards Ἡ λέξις Standard ἐνέχει καὶ τὴν ἔννοιαν ὄχι μόνον τοῦ κανόνος ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀρίστου). Εἰς τὴν Ἀμερικήν, καίτοι ἡ διάκρισις αὕτη γίνεται σαφῶς, πολλάκις ὁ περιορισμὸς καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν τύπων γίνεται τῇ μεσολαβήσει τῶν ὀργανισμῶν προτυποποιήσεως, ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω. Αἱ ἐνέργειαι αὗται προῆλθον ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκονομίας ἐν γένει (τῶν παραγωγῶν, τῶν ἐμπόρων καὶ χρησιμοποιητῶν), αἵτινες ἤγαγον εἰς κοινὴν συμφωνίαν, ἵνα προσδιορισθῶσι πρότυπα, ἤτοι ἔννοιαι, χαρακτηρισμοί, γνωρίσματα, τύποι, εἴδη, διαστάσεις, ὗλαι, μέθοδοι ἐλέγχου, κανόνες ἑνιαῖοι, κανόνες ἐκτελέσεως, τρόποι καὶ ὅροι παραδόσεως, μέθοδοι κατασκευῆς, κανονισμοὶ κατασκευῆς, ἐκμεταλλεύσεως, διαχειρίσεως καὶ διοικήσεως, κανονισμοὶ ἀσφαλείας κττ.

Ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *προτύπωσις* διὰ τὰς πράξεις, δι' ὧν ἀνευρίσκονται καὶ προσδιορίζονται τὰ πρότυπα, ὡς καὶ τὰ τῆς διδασκαλίας, διαδόσεως καὶ προπαγάνδας αὐτῶν. Εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ τύποι καὶ τὰ πρότυπα εἶναι ἔννοιαι γενικώτεραι τῆς ἐννοίας τῆς παραγωγῆς ἐν σειρᾷ καὶ πληθοπαραγωγῆς.

Ἡ ἔννοια τοῦ προτυποποιεῖν εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ συνυφασμένη μετὰ παντὸς ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Διακρίνεται δὲ εἰς: 1) ἀσυνείδητον, 2) ἑκουσίαν, συνειδητὴν καὶ ἐσκεμμένην, καὶ 3) συστηματικὴν καὶ γενικὴν ἐπιζήτησιν καὶ δημιουργίαν κανόνων καὶ τύπων. Αἱ δύο πρῶται κατηγορίαι ἐμφανίζονται εἰς πάντας τοὺς πολιτισμούς. Ὁ θεσμὸς τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν παρουσιάζει τὸ ἀρχαιότερον παράδειγμα ἐσκεμμένων προτύπων. Ἐπίσης ἀρχαιοτάτη ἔννοια, πηγάσασα ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς πράξεως, εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν διαφόρων κανόνων καὶ γνωμόνων (λατ. norma), ὡς οἱ αἰσθητικοὶ κανόνες τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διασωθέντες διὰ τοῦ Βιτρουβίου. Εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον πολλάκις ἐκυριάρχησε μεγάλη προτυποποίησις, συνειδητὴ καὶ μή. Ὁ αἰγυπτιακός, ὁ ἀσσυριακός, ὁ μινωϊκὸς πολιτισμός, παρέχουσι πλεῖστα δείγματα αὐτῆς. Κατὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ἡ προτυποποίησις ἦτο τόσον διαδεδομένη, ὥστε ἁπανταχοῦ αὐτοῦ ἐπεκράτει πληθὺς ὁμοιοτύπων σκευῶν, ἐργαλείων, ἐνδυμάτων, τεχνουργημάτων, κοσμημάτων. Ἡ προτυποποίησις ἐπεξετάθη ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἔδαφος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, ἐκτοπίζουσα πᾶσαν ἐλευθέραν δημιουργίαν εἰς αὐτό.

Ὁ βυζαντινὸς κόσμος καὶ ὁ μεσαίων ἐφήρμοσαν καὶ αὐτοὶ τύπους καὶ κανόνας κατὰ τρόπον περιορίζοντα τὴν σκέψιν καὶ τὰς τεχνικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις. Κατὰ δὲ τὴν Ἀναγέννησιν νέα πρότυπα ἐνεφανίσθησαν, φέροντα τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ταῦτα, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐπιστήμης, τῆς μαθηματικῆς καὶ τῆς πειραματικῆς, εὗρον τὴν πληρεστέραν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Τὴν μακρὰν περίοδον τοιαύτης προτυποποιήσεως διαδέχεται ἡ σύγχρογος κίνησις, καθ' ἣν ἐπεκτείνονται αἱ ἐπιστημονικαὶ βάσεις αὐτῆς. Καὶ κατὰ πρῶτον ἐμφανίζονται σχετικῶς μεμονωμέναι ἐνέργειαι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ ἵδρυσις τοῦ μετρικοῦ συστήματος τῷ 1790—1795, ἡ τῷ 1846 γενομένη ἔναρξις διεθνοῦς συνεννοήσεως ἐπὶ τοῦ εὔρους τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τῶν μέσων ζεύξεως καὶ τροχοπεδήσεως τῶν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων, ἡ ὑπὸ τοῦ Sir John Withworth ἐπινοηθεῖσα κλῖμαξ βημάτων καὶ διαστάσεων τῶν κοχλιῶν, ὁ τῷ 1869 γενόμενος καθορισμὸς ἐν Γερμανίᾳ τῶν διαστάσεων τῶν μορφῶν τοῦ ἐλατοῦ σιδήρου (προερχομένου ἐξ ἐλάστρων), ἡ δημιουργία τοῦ συστήματος μονάδων C.G S. (ἑκατοστομέτρου, γραμμαρίου, δευτερολέπτου) καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπορρεουσῶν ἠλεκτρικῶν μονάδων τῷ 1881, καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐν ἑκάστη χώρᾳ ἢ διεθνεῖς ἐνέργειαι καθορισμοῦ διαστάσεων ἀντικειμένων, ποιοτήτων, χαρακτηρισμῶν, ἀποτελοῦν τὸ προοίμιον τῆς σήμερον ἐντόνως διεξαγομένης προτυπώσεως. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος προτείνεται καὶ πραγματοποιεῖται ἡ ἰδέα τῆς συστηματικῆς προτυποποιήσεως. Ὀργανισμὸς συστηματικῆς προτυποποιήσεως πρῶτος εἶναι ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ ἱδρυθεὶς τῷ 1901 ὑπὸ τὸν τίτλον «British Eugineering Standard Association» καὶ περιλαμβάνων 500 ἐπιτροπὰς καὶ ὑποεπιτροπάς, συνεργαζόμενος δὲ μετὰ τεχνικῶν καὶ ἐμπορικῶν συνεργατῶν καὶ παρουσιάζων ὀγκῶδες ἔργον. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ, αἱ ἐπιτακτικαὶ ἀνάγκαι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἤγαγον τῷ 1917 εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνώσεων μεταξὺ σωματείων, ἀπαρτισθέντων ἐκ τῶν

Digitized by Google

χανικῶν καὶ ἄλλων σωματείων, ἐχόντων σκοπὸν τὴν συστηματικὴν καὶ συντονισμένην προτυποποίησιν Οὕτως ἱδρύθη τὸ «American Euginee-ring Standard Commitee», ὅπερ διεδέχθη, λόγῳ ἐπεκτάσεως τοῦ πεδίου δράσεως αὐτοῦ, τῷ 1928, τὸ «American Standard Association», σωματεῖον, εἰς ὃ μετέχουσι 37 σύνδεσμοι καὶ 6 ὑπουργεῖα. Οὕτως ἐσυστηματοποιήθη ἡ δρᾶσις πλέον τῶν 100 ὀργανώσεων, αἵτινες πρὸ τοῦ 1917 ἐδημιούργουν ἐν Ἀμερικῇ τεχνικὰ πρότυπα, ἄνευ ὅμως συστηματικῆς συνεργασίας καὶ κοινολογήσεως τῶν κεκτημένων στοιχείων. Ἐν Γερμανίᾳ δρύθη ὁμοίως σωματεῖον τῷ 1917, τὸ «Deutscher Industrie Normen ausschuss», τὸ ὁποῖον ἐξέδιδε τὰ πρότυπα ὑπὸ τὴν πασίγνωστον καταστᾶσαν ὀνομασίαν «DIN» (= Deutsche Industrie Normen), τῷ δὲ 1926, ὡς καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ἐπεξετάθη ἡ δρᾶσις τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης καὶ μετωνομάσθη τὸ σωματεῖον ἁπλῶς εἰς «Deutsche Normen ausschuss», τὰ δὲ φύλλα προτύπων ἐξακολουθοῦν νὰ φέρωσι τὰ στοιχεῖα DIN Τὸ σωματεῖον τοῦτο ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν τεχνικῶν συλλόγων καὶ ὁμοίων ὀργανώσεων καὶ ὑποστηρίζεται ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ τοῦ Reichs Kuratorium für Wirtschaftlichkeit. Ἔχει ἐκδώσει ἤδη, μέχρι τοῦ 1932, 4.800 φύλλα προτύπων ἐπὶ ποικιλωτάτων θεμάτων.

Ἐν Γαλλίᾳ ἱδρύθη τῷ 1918 ἡ «Commission Permanente de Standardisation» παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Ἐμπορίου, δράσασα μέχρι τοῦ 1924 καὶ μετατραπεῖσα ἤδη εἰς «Comité Supérieur de normalisation», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπηρτίσθη ὑπὸ δημοσίων ἀρχῶν καὶ σωματείων ἡ «Association Française de Normalisation», ἧς τὰ φύλλα προτύπων, ἐγκρινόμενα ὑπὸ τῆς ἄνω ἐπιτροπῆς, φέρουσι τὰ ἀρχικὰ «AFNOR». Ταῦτα εἶναι πολὺ ὀλιγώτερα, μέχρι τοῦδε, τῶν γερμανικῶν, ἀμερικανικῶν καὶ ἀγγλικῶν. Ἐν Ἰταλίᾳ ἱδρύθη τὸ σωματεῖον «Ente Nazionale per l'Unificazione de l'Industria» (UNI) ἐν Μιλάνῳ. Ἐν Αὐστρίᾳ ἱδρύθη τὸ «Oesterreichischer Normenausschuss für Industrie und Gewerbe» (OENIG), ἐκδίδον φύλλα «OENORM». Αἱ κυριώτεραι χῶραι τῆς Εὐρώπης, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Ἕνωσις Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν, διὰ τοῦ «U. SSR Standards Committee International Standardisation Bureau», ἡ Ἰαπωνία, ὁ Καναδᾶς κτλ., ἵδρυσαν ὄργανα προτυποποιήσεως. Τὰ διάφορα κράτη συνέδραμον τὴν προτυποποίησιν δι' ἱδρύσεως ἐπιτροπῶν, ὑπηρεσιῶν καὶ παροχῆς ἐπιχορηγήσεων. Σοβαρωτάτην τοιαύτην συμβολὴν παρέχουν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἰδίως διὰ τοῦ «Bureau of Standards» (ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν), ἀποτελοῦντος μεγάλον ὀργανισμὸν ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικόν, ἓν τῶν τμημάτων τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ «Division of Simplified Practice».

Τῷ 1928 ἱδρύθη διεθνὴς ὀργανισμός, ἡ «International Federation of the national Standard Zing Associations» (ISA), ἑδρεύουσα ἐν Ζυρίχῃ, ἥτις ἔχει ὡς σκοπὸν τὸν συντονισμὸν τῶν ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν συμφωνίας ἐπὶ τῶν κατὰ χώρας ἐκδιδομένων προτύπων, εἰς ζητήματα ἑνοποιήσεως τῶν διαστάσεων τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν χαρακτηρισμῶν ποιότητος αὐτῶν. Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος μελετᾷ τὴν προτύπωσιν τῶν μεγεθῶν τοῦ χάρτου, τὴν τῶν ἀνοχῶν τῶν τεμαχίων τῶν μηχανῶν καὶ συσκευῶν, ἐξετάζει δὲ τὴν παραδοχὴν τῶν προτύπων ἀριθμῶν. Ἡ ISA ἀσχολεῖται καὶ μὲ ζητήματα ἁπλοποιήσεως.

Ἐν Ἑλλάδι, τῷ 1932, τὸ «Τεχνικὸν ἐπιμελητήριον τῆς Ἑλλάδος» ἵδρυσεν «Ἐπιτροπὴν προτυποποιήσεως» (τῇ συμφώνῳ γνωματεύσει τῆς παρ' αὐτῷ λειτουργούσης «Ἐπιτροπῆς ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας»), ἥτις καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως καταστῇ ὄργανον ἐθνικῆς προτυποποιήσεως καὶ μέλος τῆς ISA, ἧς μετέχει ἐκ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν μόνον ἡ Ρουμανία. Μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισεν ἐκ διαφύρων πηγῶν νὰ προτείνεται ἡ εἰσαγωγὴ προτύπων· καὶ εἴς τινας μὲν περιπτώσεις ἐγένετο χρῆσις τοιούτων πολλάκις γερμανικῆς προελεύσεως (ὡς τῶν κανονισμῶν τοῦ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος εἰς πλείστας κατασκευάς, τῶν κανονισμῶν τῆς ἑνώσεως τῶν Γερμανῶν ἠλεκτολόγων, καὶ τῶν ἀγγλικῶν). Ὡς χώρα εἰσάγουσα πλεῖστα εἴδη κατειργασμένα καὶ πρώτας ὕλας ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, εἶναι δύσκολον διὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν νὰ θεσπίσῃ ἡ Ἑλλὰς πρότυπα. Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ συνιστᾷ διὰ τὰ εἰσαγόμενα εἴδη τὴν προτίμησιν εἰδῶν καὶ ὑλῶν συμφώνων πρὸς τὰ πρότυπα τὰ καθιερωμένα εἰς τὰς χώρας προελεύσεως αὐτῶν. Ἀπομένουσι δὲ πρὸς προτυποποίησιν πλεῖστα εἴδη ἐγχωρίου παραγωγῆς, γενικὰ πρότυπα, κανόνες κατεργασίας ἢ κατασκευῆς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὰ οἰκοδομήσιμα ὑλικὰ (πλίνθοι, κέραμοι, σιμέντα, ἄσβεστος, κονιάματα, θύραι, παράθυρα, δάπεδα κτλ.), πρότυπα σκευῶν, ἀγροτικῶν ἐργαλείων κτλ. Ἐπίσης ἔδαφος εὐρὺ προτυποποιήσεως εἶναι ἡ ρύθμισις τῶν ποιοτήτων, τῆς συσκευασίας κτλ τῶν παραγομένων καὶ ἐξαγομένων εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἢ μὴ γεωργικῶν προϊόντων. Τοιαύτη βάσις ἐσημειώθη ἤδη ἀπό τινος παρ' ἡμῖν. Πᾶσαι αἱ ἐπιτροπαὶ προτυποποιήσεως λειτουργοῦσι καθ' ὅμοιον τρόπον. Ἡ παρακίνησις πρὸς μελέτην προτύπου τινὸς προέρχεται ἐκ τῶν παραγωγῶν, ἐμπόρων ἢ χρησιμοποιητῶν ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιτροπῆς, ἐκ κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐπιστημόνων κτλ. Ἡ ἐπιτροπὴ προτυποποιήσεως συνιστᾷ εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἐπεξεργασίας προσχεδίου προτύπου ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἄνω ἀναφερομένων ὀργανώσεων. Τὸ οὕτω καταρτιζόμενον πρῶτον προσχέδιον ἀνακοινοῦται εἰς ἐπιτροπὴν ἐλέγχου, λειτουργοῦσαν παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ προτυποποιήσεως, ἥτις συγκρίνει αὐτὸ πρὸς ὑπάρχοντα ἐγχώρια καὶ ἀλλοδαπὰ πρότυπα, ἐξετάζει αὐτὸ καὶ τὸ δημοσιεύει, μετὰ συνεννόησιν ἐν ἀνάγκῃ μετὰ τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐπεξεργασίας, ὡς προσχέδιον, ἵνα ὑποστῇ τὸν δημόσιον ἔλεγχον. Μετὰ συζήτησιν

Υποδειγματικὸς τρόπο καταρτίσεως φυλλου προτύπων.

[Πρότυπον Α.Σ.Ο.Ε.Ε.]

καὶ ἐξέτασιν ὑπὸ τῶν ἄνω ἐπιτροπῶν ἐργασίας καὶ ἐλέγχου δημοσιεύεται ἐν ἀνάγκῃ δεύτερον προσχέδιον, καὶ οὕτω καθεξῆς Ὅταν οὕτως ἐπέλθῃ ἐπαρκὴς συμφωνία, γίνεται ἡ ὁριστικὴ διατύπωσις καὶ δημοσίευσις τοῦ φύλλου προτυποποιήσεως ὑπὸ κατάλληλον ἀριθμόν Ὁ χαρακτὴρ τοῦ προτύπου εἶναι πάντοτε συμβουλευτικὸς καὶ ἀποτελεῖ μόνον ἔνδειξιν. Ἐν τούτοις πολλάκις αἱ κρατικαὶ ὑπηρεσίαι διὰ τὰ ἀφορῶντα αὐτοῖς ἔργα καὶ προμηθείας, ὡς καὶ δι' ἔργα ὑπαγόμενα εἰς μέτρα δημοσίας τάξεως, ὡς π. χ. διὰ κανονισμοὺς κατασκευῶν ἐκ σιδήρου, σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος, καθιστῶσιν αὐτὰ κανονισμοὺς τοῦ κράτους διὰ διαταγμάτων ἢ νόμων.

Τὰ πρότυπα διαλαμβάνουσιν εἴτε γενικὰ θέματα κοινὰ (γενικὰ πρότυπα), ὡς αἱ διαστάσεις καὶ τὰ εἴδη τῶν κοχλιῶν, αἱ ἀνοχαὶ τῶν τεμαχίων μηχα-

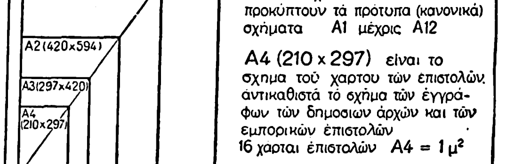

Βάσις τῆς προτυποποιήσεως σχημάτων χάρτου.

[Πρότυπον Α.Σ.Ο.Ε.Ε.]

νῶν, τὰ ἀφορῶντα τὴν ποιότητα καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ χάρτου δι' ἔγγραφα καὶ ἐπιστολάς, τὸν τύπον τῶν ἐμπορικῶν ἐπιστολῶν, τὸν τύπον τῶν σχεδιων, τὰ χρησιμοποιούμενα σύμβολα ἢ εἰδικὰ (τεχνικὰ) πρότυπα μηχανήματα καὶ ἀντικείμενα σιδηροδρομικῆς, ἠλεκτρικά, αὐτοκινήτων, χημικὰ εἴδη, τὰς διαστάσεις τῶν μερῶν τῶν ἀγροτικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν, τὰ ἐργαλεῖα, μαγειρικὰ καὶ οἰκιακὰ σκεύη, τρόφιμα, καρποί, κτλ.

Ἡ προτυποποίησις, οὕτω ἐννοουμένη, περιλαμβάνει ζητήματα: 1) Καθ' ἑαυτὸ τυποποιήσεως (ἁπλοποιήσεως), ἤτοι περιορισμοὺς τῶν τύπων τῶν ἀντικειμένων τρεχούσης φύσεως καὶ ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι μέγας εἰς εἴδη ἀναγκαῖα καὶ ἀρκοῦντα, συνήθως ἄνευ ἀλλαγῆς τῶν ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων τῶν ἐργοστασίων. 2) Ἰδίως ζητήματα ἑνοποιήσεως, ἤτοι: α) προσδιορισμὸν θεμελιωδῶν τινων διαστάσεων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀλληλεναλλαγῆς τῶν στοιχείων συνόλου τινός· β) προσδιορισμὸν ὀνομασιῶν καὶ συμβόλων ἀναφερομένων εἰς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν (μονάδες, ὁρισμοί, ὀνοματολόγια, λεξιλόγια κ.λπ.)· γ) προσδιορισμὸν χαρακτηρισμῶν (specification), ἤτοι καταρτισμὸν *προτύπων ποιότητος* (ταῦτα εἶναι π. χ. αἱ γνωσταὶ συγγραφαὶ ὑποχρεώσεων τῶν διαφόρων δημοσίων καὶ ἄλλων μεγάλων ὑπηρεσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται ταξινομήσεις τῶν ἀντικειμένων, δοκιμασίαι, ἀναλύσεις, μέθοδοι ἐλέγχου, κανόνες παραδόσεως καὶ παραλαβῆς καί, ἐὰν εἶναι ἀνάγκη, προσδιορισμὸς τοῦ τρόπου συσκευασίας καὶ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ σημάτων).

Τὰ παραδείγματα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τυποποιήσεως καὶ προτυποποιήσεως εἶναι πολλὰ καὶ αἱ ἐπελθοῦσαι οἰκονομίαι σημαντικώταται πρὸς ὄφελος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Οὕτω ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὁ ἀριθμὸς τῶν τύπων ὀπτοπλίνθων περιωρίσθη ἀπὸ 34 εἰς 1, τῶν κοίλων κεράμων ἀπὸ 36 εἰς 19, τῶν κλινοσκεπασμάτων ἀπὸ 78 εἰς 12, τῶν δοχείων γάλακτος ἀπὸ 49 εἰς 9, τῶν καλυμμάτων δοχείων γάλακτος ἀπὸ 29 εἰς 1. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χρωμάτων πίλων ἐκ πιλήματος ἀπὸ 1000 εἰς 9 τῶν ἀνδρικῶν, τῶν γυναικείων καὶ παιδικῶν εἰς 12 Τῶν ἀρότρων τὰ μεγέθη καὶ οἱ τύποι περιωρίσθησαν ἀπὸ 312 εἰς 76. Ἐπροτυποποιήθησαν τὰ μεγέθη καὶ χρώματα τῶν ὑποδημάτων.

Εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν διαστάσεων τοῦ χάρτου DIN (Dinformat) ἐπῆλθεν οἰκονομία 2 ἑκατομ. μάρκων εἰς τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμόν. Ὁμοίως ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ρωσίᾳ ὑπολογίζεται ἡ ἐξ αὐτοῦ οἰκονομία εἰς 8 ἕως 10 ἑκατομ. ρουβλίων ἐτησίως. Ἡ «Union Trust Company» τοῦ Σικάγου ἐξοικονόμησε διὰ τῆς προτυποποιήσεως 20 ἑκατομμύρια δολλάρια ἐτησίως Γερμανικὸν ἐργοστάσιον μηχανισμῶν μεταδόσεως κινήσεως περιώρισε τὰ ἀποθέματα αὐτοῦ κατὰ 35 % διὰ τῆς προτυποποιήσεως. Ἡ παραγωγὴ ἀσβεστοπυριτιούχων πλίνθων ηὐξήθη ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ 500 ἑκατομμύρια τεμαχίων τῷ 1926 εἰς 1 δισεκατομμύριον τῷ 1927, διότι ἰδίως ἐβεβαιώθη ἡ καλὴ ποιότης αὐτῶν διὰ τοῦ φύλλου προτύπων DIN 106. Ἡ ἐν Γερμανίᾳ προτυποποίησις παραθύρων καὶ θυρῶν ἐπέτρεψε τὴν ὀρθολογιστικὴν κατασκευὴν αὐτῶν καὶ ἐπέφερε μείωσιν τῶν δαπανῶν κατὰ 30 %. Ὁμοίως ἐν Γερμανίᾳ διὰ τῆς προτυποποιήσεως διαφόρων μερῶν τῶν οἰκοδομῶν ἐπῆλθε μείωσις τῶν δαπανῶν οἰκοδομῆς κατὰ 15 % Τὸ «Bureau of Standards» ἀναφέρει δέκα περιπτώσεις περιορισμοῦ τῶν τύπων, ἐξ οὗ προέκυψαν οἰκονομίαι 289 ἑκατομμυρίων δολλαρίων ἐτησίως. Εἰς τοὺς γερμανικοὺς σιδηροδρόμους ὁ μέσος χρόνος ἐπισκευῆς τῶν ἁτμαμαξῶν ἠλαττώθη εἰς 20 μόνον ἡμέρας ἀπὸ 110, αἵτινες ἀπῃτοῦντο πρὸ τῆς προτυποποιήσεως. Παράδειγμα ἐξαιρετικῆς ἐξειδικεύσεως καὶ τυποποιήσεως, μετὰ προτυποποιήσεως ἢ τυποποιήσεως τῶν τεμαχίων καὶ μεθόδων κατασκευῆς καὶ συναρμολογήσεως αὐτῶν καὶ ἐν γένει ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς, ἀποτελεῖ τὸ αὐτοκίνητον Φὸρδ καὶ τὰ ἐργοστάσια κατασκευῆς αὐτοῦ. Ὁ Φὸρδ κατασκευάζει ἕνα μόνον τύπον αὐτοκινήτων, ὁ ἴδιος δ' ἀναφέρει ὅτι ἡ περίφημος καταστᾶσα ἐπιτυχία αὐτοῦ ἐξηρτήθη τὰ μέγιστα ἐκ τῆς ἐξευρέσεως τύπου ἑνιαίου αὐτοκινήτου εὐχρήστου, ἰσχυροῦ, ἐλαφροῦ, ἐξ ἀρίστων μετάλλων, εὐκόλως ἐπισκευαζομένου καὶ συντηρουμένου, λόγῳ τῆς τυποποιήσεως πάντων τῶν τεμαχίων, καὶ ἰδίως λίαν ὀλιγοδαπάνου. Κατὰ τὸν Φὸρδ ἡ ὕπαρξις ἁπλοῦ καὶ ὀλιγοδαπάνου τύπου αὐτοκινήτου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης μεγάλης ἐκλαϊκεύσεως αὐτοῦ (1914—1925) προπαρεσκεύασε τὸ κοινὸν εἰς τὴν ἐξοικείωσιν πρὸς τὸ αὐτοκίνητον ἐν γένει καὶ τὸν χειρισμόν του, καταστὰν οὕτω ἱκανὸν νὰ ἐκτιμᾷ καὶ χειρίζηται πολυτελέστερα καὶ πολυπλοκωτέρους τύπους. Ἔχομεν οὕτω παράδειγμα τυποποιήσεως, καθ' ἣν τύπος ἀντικειμένου διαδίδεται λόγῳ τῆς ἁπλότητός του καὶ τῆς μικρᾶς τιμῆς, καὶ ἣν διαδέχεται διαμόρφωσις τῶν διαθέσεων τοῦ κοινοῦ πρὸς ἄλλους τύπους πολυπλοκωτέρους. Ἄλλοτε πάλιν ἐπανέρχονται αἱ διαθέσεις τοῦ κοινοῦ πρὸς ἁπλοποίησιν τῶν τύπων, ἀκολουθοῦσαι κατὰ τὴν διαδοχὴν ἁπλῶν καὶ πολυπλόκων μορφῶν γενικὸν νόμον. Αἱ διαστάσεις τοῦ χάρτου, ὡς καὶ ἡ ποιότης (ἀντοχὴ μηχανικὴ καὶ χρονική, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ), ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον προτυποποιήσεως ἐν Γερμανίᾳ, ἧς τὰ πρότυπα ἐγένοντο δεκτὰ παρὰ πλείστων ἄλλων χωρῶν (πλὴν τῶν ἐχουσῶν τὰ ἀγγλικὰ μέτρα καὶ σταθμά). Οὕτως ἐτέθη ὡς ἀρχή, κατὰ τὸ Dinbuch 1, ὅτι κατὰ τὴν διαδοχικὴν ἀναδίπλωσιν εἰς τὸ ἥμισυ ἑκάστου φύλλου νὰ παραμένῃ τοῦτο ὅμοιον πρὸς ἑαυτό. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ἐὰν ὁ λόγος τοῦ μήκους πρὸς τὸ πλάτος τῶν φύλλων εἶναι $\sqrt{2}$, ὡς εἶχε προτείνει ἤδη ἡ γαλλικὴ ἐθνικὴ σύνοδος (1793—1795) διὰ τὸν ἔτι ἐν χρήσει γαλλικὸν σφραγιστὸν χάρτην. Ἐλήφθη δὲ ὡς βάσις διὰ τὸ φύλλον ἐπιφάνεια ἑνὸς μέτρου τετραγωνικοῦ Οὕτω προῆλθε τὸ σχῆμα A0 841×1189 χιλιοστμ. καὶ δι' ἀναδιπλώσεως τὸ A1 594×841, A2 420×594, A3 297×420, A4 210×297, ὅπερ εἶναι τὸ σύνηθες ἐν Γερμανίᾳ ἐγγράφων δημοσίων, ἐπιστολῶν ἐμπορικῶν καὶ τεχνικῶν περιοδικῶν, A5 148×210, ὅπερ ἰσχύει ἤδη διεθνῶς ὡς μέγεθος τῶν ταχυδρομικῶν δελταρίων κ ἑξ. μέχρις A12. Ἐκ παραλλήλου ἐπενοήθησαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἀναδιπλώσεως τὰ μεγέθη B, C,

Digitized by Google

D μὲ ἀρχικὰ φύλλα 1000×1414, 917×1297, 771×1090 μὲ δείκτας 0. Τὰ ἀναδιπλωμένα φέρουσι δείκτας 1, 2, 3, 4, 5....12, κατάλληλα διὰ φακέλλους, τυπογραφικὰς ἐργασίας καὶ διαφόρους ἄλλας χρήσεις. Διετηρήθη μόνον κατ᾽ ἐξαίρεσιν ἡ διάστασις τοῦ διεθνοῦς βιβλιογραφικοῦ δελτίου 75×125 χλστμ.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐκλογῆς ἐν γένει σειρᾶς τύπων γεννᾷ τὸ ἐρώτημα ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ σειρὰ μεγεθῶν ἀντικειμένων, μηχανῶν κτλ., ἔχουσα λογικὴν βάσιν ἀνταποκρινομένην εἰς τὰ πράγματα. Αἱ ἔρευναι τοῦ συνταγματάρχου Ch. Renard, γνωστοῦ διὰ τὰς ἐργασίας του ἐν τῇ ἀεροπλοΐᾳ, ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὴν ἐπινόησιν σειρᾶς κανονικῶν ἀριθμῶν (nombres normains, normungszahlen) ἢ προτιμητέων, ὡς καλοῦσιν αὐτοὺς οἱ Ἀμερικανοί, ἀριθμῶν (preferred numbers), συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους, λαμβανομένους ὡς λόγους, νὰ κατασκευάζωνται οἱ διάφοροι τύποι ἀντικειμένων, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας. Παρετηρήθη ὅτι τὰ μεγέθη τῶν ὁμοίων πραγμάτων πρέπει νὰ μεταβάλλωνται συμφώνως πρὸς γεωμετρικὴν πρόοδον, διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει σημασίαν διὰ τὸν ἄνθρωπον δὲν εἶναι ἡ ἀριθμητικὴ διαφορὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν διαστάσεων, ἀλλὰ ἡ ἀναλογία διαφορᾶς, ἤτοι ὁ λόγος τῆς διαφορᾶς διαστάσεως πρὸς τὴν ὑπ᾽ ὄψιν διάστασιν. Πράγματι τοῦτο φαίνεται συνέπεια γενικωτάτου νόμου τῆς φύσεως, τοῦ νόμου τοῦ Fechner, καθ᾽ ὃν ἡ αἴσθησις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν λογάριθμον τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιδράσεως. Ὡς βάσις τῆς σειρᾶς προετάθησαν ἡ 5η, ἡ 10η, ἡ 20ὴ καὶ ἡ 40ὴ ρίζα τοῦ 10. Περιλαμβάνονται δὲ καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ 10, ἤτοι 1, 10, 100, 1000..., Ἡ σειρὰ τοῦ Renard μὲ βάσιν $^{10}\sqrt{10} = 1,259$ κατὰ προσέγγισιν, ἐπαναλαμβάνεται ἀνὰ 10 μὲ μετακίνησιν τῆς ὑποδιαστολῆς. Ἐπειδὴ δὲ $^{10}\sqrt{10}$ ἰσοῦται πρὸς $^{3}\sqrt{2}$ μὲ προσέγγισιν $^{1}/_{1000}$, ἡ σειρὰ τοῦ Renard περιλαμβάνει μὲ μεγάλην προσέγγισιν καὶ πρόοδον γεωμετρικὴν μὲ βάσιν τὸ 2 (ὡς ἡ ἄνω σειρὰ ἀναδιπλώσεως τοῦ χάρτου ὡς πρὸς τὸ ἐμβαδόν), οἱ ὅροι αὐτῆς διπλασιάζονται ἀνὰ 3. Οἱ ἀριθμοὶ οἱ προκύπτοντες στρογγυλεύονται καὶ οὕτω προκύπτει ἡ σειρὰ μὲ βάσιν τὴν πέμπτην ρίζαν τοῦ 10: 1,0 1,6 2,5 4 6 10· μὲ δεκάτην ρίζαν 1 1,2 2 2 5 3,15 (ἢ 3) 4 5 6,3 (ἢ 6) 8.0 10· κατόπιν ἡ εἰκοστὴ ρίζα, ἐὰν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ 10, δίδει 10, 11,2 12,5 14 16 18 20 22 4 25 28 31,5 35,5 40 45 50 56 63 (ἢ 64) 71 80 90 100 κτλ. Ὑπάρχουσι διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν στρογγύλωσιν, δι᾽ ἣν ἤδη ἡ ISA ἀσχολεῖται. Γίνεται χρῆσις τῶν ἀριθμῶν τούτων εἰς πολλὰς περιπτώσεις, συμπίπτουσι δὲ π. χ. κατὰ μεγάλην προσέγγισιν πρὸς τὰ μεγέθη σωλήνων, διαμέτρων κοχλιῶν διδομένων συνήθως εἰς κλάσματα ἀγγλικοῦ δακτύλου $^{1}/_{64}$″, $^{1}/_{32}$″, $^{1}/_{16}$″, $^{1}/_{8}$″, $^{1}/_{4}$″, $^{1}/_{2}$″, 1″, 2″, 4″. Ἡ προτυποποίησις εἶναι γενικωτάτης ἐφαρμογῆς, ἐξασφαλίζουσα καλὴν ποιότητα, καλῶς διαγεγραμμένην εἰς τὴν μεγάλην καὶ μικρὰν παραγωγήν. Ἡ προτυποποίησις διευκολύνει τὰς συναλλαγὰς καὶ καθιστᾷ αὐτὰς πλέον εἰλικρινεῖς. Ἵνα δὲ προϊὸν καταστῇ ὥριμον πρὸς προτυποποίησιν ἢ ἁπλῶς τυποποίησιν, πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς στάδιον προόδου ἀρκετῆς, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ποιά τις ἠρεμία εἰς τὴν ἐξέλιξίν του.

Κατὰ τῆς προτυποποιήσεως ὅμως ἐκφέρονται καὶ πολλαὶ ἀντιρρήσεις: 1) Οὕτω ἡ προτυποποίησις δὲν συνεπάγεται καὶ γενικὴν ὁμοιοποίησιν τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου, ὡς λογικοῦ ὄντος, περιορίζει δὲ καὶ τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ. Ἡ τυποποίησις, καὶ ἰδίως ἡ ἐξειδίκευσις, αὐτοματοποιεῖ τοὺς ἐργάτας, ἀλλ᾽ ἀπεδείχθη ὅτι: α) ἐπειδὴ ἠμείφθησαν χάρις εἰς αὐτὴν καλύτερον, ἐβελτιώθησαν οἱ ὑλικοὶ ὅροι τῆς ἐργασίας αὐτῶν· β) ὑπάρχει ἔδαφος διὰ τοὺς ἱκανωτέρους ἐργάτας, τοὺς ἀποκρούοντας τὴν μονοτονίαν, νὰ ἐξευρίσκωσιν ἐντὸς τῶν προτυποποιημένων ἐργοταξίων θέσεις, ἀπαιτούσας ἀνώτερα διανοητικὰ καὶ σωματικὰ προσόντα· καὶ γ) πλεῖστοι ἐργάται εἶναι ἱκανοποιημένοι μὲ τὴν αὐτοματοποιημένην μονότονον ἐργασίαν, ἀρκεῖ νὰ ἀμείβωνται ἐπαρκῶς καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται ἡ ἐργασία των, κατὰ ρυθμὸν καὶ ποιόν, πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν αὐτῶν. 2) Ἡ προτυποποίησις, κατά τινας, ἐπιβραδύνει τὴν πρόοδον· τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ παρανόησιν τῶν ἀρχῶν αὐτῆς. Ἐμποδίζει μὲν τὴν παραδοχὴν νέου τινὸς μέτρου ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου καὶ μὴ παρουσιάζοντος σημαντικὴν πρόοδον, ὅταν ὅμως διαπιστοῦται πρόοδος, εἰσάγεται αὕτη εἰς τὰ πρότυπα· ἄλλως τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν ἀλλαγὴν τρόπου κατασκευῆς, ἥτις διὰ πᾶν ἐργοστάσιον δυνατὸν νὰ προκαλῇ ἐνδοιασμοὺς λόγῳ τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν. Ἐν τούτοις τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν στερεῖται σημασίας καὶ πρέπει νὰ λαμβάνωνται διαρκῶς ὑπ᾽ ὄψιν αἱ συνέπειαι ὑπερβολικῆς προσδέσεως εἰς πρότυπα παλαιωθέντα. 3) Ἕτερον ἐπιχείρημα κατ᾽ αὐτῆς εἶναι ὅτι καταστρέφει τὸ μυστικὸν τῆς ἐργασίας, ἐφ᾽ ὅσον μέθοδος καὶ προϊόντα ὑπάγονται εἰς κανόνας γνωστοὺς εἰς πάντας· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπεφεύγετο καὶ ἄλλοτε διὰ τῶν μετακινήσεων τοῦ προσωπικοῦ ἀπὸ ἐπιχειρήσεως εἰς ἄλλην. Ἄλλως τε σήμερον οὐδεμία σχεδὸν βιομηχανία στηρίζεται εἰς μυστικότητα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας καὶ κατευθύνσεως τῆς οἰκονομίας, ἀντιθέτως, ἄγει εἰς ἀνταλλαγὴν πληροφοριῶν καὶ εἰς κοινὰς ἐνεργείας τῶν παραγωγῶν. 4) Ἐπίσης προβάλλεται ἡ ἀντίρρησις ὅτι ἡ προτυποποίησις καταστρέφει τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν εἰς τὰς διακοσμητικὰς τέχνας, διεξαγομένας ὑπὸ ἐργατῶν ἐχόντων καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν καὶ δημιουργικότητα, ὡς συμβαίνει εἴς τινα κέντρα τῆς Γαλλίας, Ἰταλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας κτλ. Εἰς ἄλλα ἄρθρα, ὡς τὸ τοῦ διακοσμητικοῦ *σιδήρου* (βλ. λ.), ἐξετέθη πῶς ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προτυποποιήσεως ἐπῆλθεν ἀναγέννησις τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Ἄλλως τε ἡ προτυποποίησις ἐπιδιώκουσα ἤδη ἐργασίαν ἀκριβείας καὶ ποιότητος, ἐθίζει τὸ κοινὸν εἰς αὐτὰς καὶ καθιστᾷ αὐτὸ πλέον εὐαίσθητον εἰς εὐγενεστέραν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν. Διὰ δὲ τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς, ἣν ἐπέφερεν ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις ἥτις περιλαμβάνει τὴν τυποποίησιν ἐν γένει, ὡς παρατηρεῖ ὁ H. Dubreuil, ηὔξησεν ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον ἀγοράζει περισσότερα κομψοτεχνήματα καὶ ἔργα τέχνης. 5) Ἄλλο ἐπιχείρημα κατὰ τῆς τυποποιήσεως καὶ προτυποποιήσεως εἶναι ὅτι περιορίζει τὴν πρωτοβουλίαν ἐν γένει. 6) Τὸ ὅτι περιορίζει τὰς ἀγορὰς εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβές, διότι διευκολύνεται μὲν ἡ πώλησις, ἡ ἐναποθήκευσις καὶ ἡ μεταφορά, ἀλλ᾽ εἶναι δυνατὴ καὶ ὑπὸ ἄλλων παραγωγή.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΧΑΡΤΟΥ

Ἀρχαί.

1. Ἕκαστον σχῆμα ἐκ τῆς αὐτῆς σειρᾶς προκύπτει διὰ τῆς ἀναδιπλώσεως τοῦ προηγουμένου ἢ τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ ἑπομένου.
2. Τὰ σχήματα εἶναι μεταξύ των γεωμετρικῶς ὅμοια· ἡ σχέσις τῶν πλευρῶν εἶναι $1 : \sqrt{2}$.
3. Τὰ σχήματα βασίζονται ἐπὶ τοῦ μετρικοῦ συστήματος· τὸ δὲ ἀρχικὸν σχῆμα A0 ἔχει ἐπιφάνειαν 1μ².

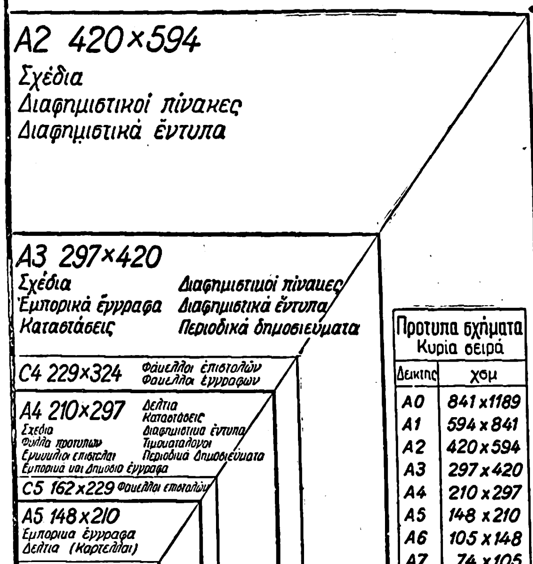

Φάκελλοι Δείκτης	χσμ.	Περιεχόμενον ἀναδιπλωθὲν εἰς Δείκτης	χσμ.
C7	81×114	A7	74×105
C6	114×162	A6	105×148
C5	162×229	A5	148×210
C4	229×324	A4	210×297
C4/2	114×324	A4/2	105×297
B6	125×176	C6	114×162
B4	250×353	C4	229×324
B4 2	136×353	C4/2	114×324

C6 ἀντικαθιστᾷ τὸν φάκελλον τοῦ ¼ & ½

Πρότυπα σχήματα Κυρία σειρά — Δείκτης	χσμ
A0	841×1189
A1	594×841
A2	420×594
A3	297×420
A4	210×297
A5	148×210
A6	105×148
A7	74×105
A8	52×74
A9	37×52
A10	26×37
A11	18×26
A12	13×18
A13	9×13

Σχέδια — Ἀκατέργαστον σχῆμα (ἄκοπον) Ἐλάχισται διαστάσεις	Ἕτοιμον σχῆμα (κομμένον)	Ἀπόστασις περιθωρίου ἀπὸ τοῦ κειμένου
880×1230	A0	10
625×880	A1	10
450×625	A2	10
330×450	A3	10
240×330	A4	5
165×240	A5	5
120×165	A6	5

(Πρότυπον τῆς Α.Σ.Ο.Ε.Ε.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bücher*, «Normung, Typisierung und Spegialisierung» (ἐν Zeitschrift his Staatswissenschaften, vol. LXXVI, 1921).—*Fovrgeaud A.*, «La Rationalisation, Etats Unis Allemagne» (Παρίσιοι 1929).—*Garbotz G.*, Vereinheitlichung der Industrie» (Μόναχον 1920).—*Hudson*, M. Ray, ἄρθρον Simplification and Standardization ἐν Alford's L. P. Management's Handbook, Νέα Ὑόρκη 1924.—Sientific Management in American Industry, ἔκδοσις τῆς Taylor Society, Νέα Ὑόρκη 1929.—Δημοσιεύματα τῶν διαφόρων κατὰ χώρα: ἐπιτροπῶν προτυποποιήσεως, ἤτοι φύλλα προτύπων τῆς American Standards Association καὶ ἐτησία ἐπετηρὶς τῆς κινήσεως Standard Yearbook, Βάσσιγκτων, περιοδικὰ τοῦ Bureau of Standards: Journal of Research, Commercial Standards monthly, Technical news Bulletin. Γερμανικά, ἐκτὸς τῶν φύλλων DIN, καὶ τὰ Dintaschenbücher ὑπ᾽ ἀριθ. 1 ἕως 17 περιλαμβάνοντα εἰς ἥμισυ σχῆμα (A5) πάντα τὰ φύλλα συγκεντρωμένα κατὰ θέματα ἐπανεκδιδόμενα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Κατάλογος τῶν DIN, Dinverzeichnis, Berolinon κατ᾽ ἔτος. Ἐπίσης τὰ Dinbücher ὑπ᾽ ἀριθ. 1, 2 3, 4, 8, 11 περιέχουσι τὰς θεωρητικὰς βάσεις τῆς ἐκλογῆς ὡρισμένων κατηγοριῶν προτύπων. Τὰ προσχέδια καὶ ὁριστικὰ σχέδια γερμανικῶν προτύπων δημοσιεύονται εἰς τεχνικὰ περιοδικὰ καὶ τὰς DIN—Mitteillungen. Ἐν Ἰταλίᾳ δημοσιεύονται εἰς τὸ περιοδικὸν Organisazione Scientifice del lavoro, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Enios. Τὰ αὐστριακὰ εἰς τὴν Sparwirtschaft. Τὰ ἀγγλικὰ ἐκδίδονται εἰς ἐκδόσεις τῆς British Standards Association (βλ. καὶ *ὀρθολογιστικὴ* ὀργάνωσις καὶ *συναρμολόγησις*).

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

τυποποιία (ἡ)· κατασκευὴ τύπων, καλουπίων, πρὸς ἀναπαραγωγὴν ὁμοιωμάτων πρωτοτύπου τινός.

τυποποιὸς (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κατασκευαστὴς τύπων, καλουπίων, πρὸς ἀναπαραγωγὴν ὁμοιωμάτων.

τύπος (ὁ)· ἀρχ., τὸ τύπτειν, κτύπημα ‖ τὸ ἐκ τοῦ κτυπήματος ἴχνος, ἀποτύπωμα ὁποῖον τὸ ἐπὶ τῶν νομισμάτων, εἰκών, σχῆμα, μορφή ‖ καθόλου, ἴχνος: «ὁ τύπος τῆς οὐλῆς» (ἀρχ.), «ἐὰν μὴ βάλω μου τὴν χεῖρα εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων» (Ἰωάν. 20,25) ‖ ἡ μορφή, ὑφ᾽ ἣν ἐμφανίζεταί τι: «ὁ τύπος ὅλος τοῦ σώματος» καὶ «τοῦ προσώπου ὁ τύπος» (Ἀριστοτέλ.) ‖ τὸ πρότυπον, τὸ ὑπόδειγμα, ὁ ὑπογραμμός: «τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ» (πρὸς Τιμ. Γ΄,4,15) ‖ ἡ κανονικὴ καὶ παραδεδεγμένη μορφή: «τύπος συναλλαγματικῆς, — ἐπιταγῆς, — συμβολαίου κττ.» ‖ «τύπος λατρείας, — παραστάσεως», «κοινωνικοὶ τύποι» αἱ ἐξωτερικαὶ μορφαί, τὰς ὁποίας τηρεῖ τις, «ἄνθρωπος τῶν τύπων» ‖ καθόλου, ἡ ἐξωτερικὴ μορφή, κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν οὐσίαν, πρὸς τὸ περιεχόμενον: «οἱ τύποι εἶναι φύλακες τῆς οὐσίας» ‖ κατὰ γαλλισμόν, ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος, ἰδίᾳ εὐτελεστικῶς: «αὐτὸς εἶναι τύπος» ‖ μαθηματικῶς, παράστασις ἀλγεβρική, χημική, φυσικὴ κττ.: «τύπος πρωτοβαθμίου ἐξισώσεως», «ὁ τύπος τοῦ ὕδατος, — τοῦ ἀέρος κττ.» ‖ περιληπτικῶς, ἡ δημοσιογραφία, αἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικά: «ἀνέγραψε περὶ τούτου ὁ τύπος», «ὁ περιορισμὸς τοῦ τύπου» ‖ μαθημάτ., ἀλγεβρικὴ παράστασις ἐκφράζουσα τὴν μεταξὺ διαφόρων ποσοτήτων σχέσιν καὶ χρησιμοποιουμένη πρακτικῶς πρὸς λύσιν διαφόρων προβλημάτων.

—[*Ἐγκυκλ.*] *Τύπος*, ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν τῆς λέξεως ἐκδοχήν, εἶναι πάντα τὰ ἔντυπα: ἐφημερίδες, περιοδικὰ καὶ βιβλία παντὸς εἴδους. Ἀλλὰ καὶ ἡ τυπογραφία ἐν ταὐτῷ. Ἄλλωστε παλαιότερον, ἀντὶ τῆς λέξεως *τύπος*, μετεχειρίζοντο τὴν λέξιν *τυπογραφία*, σημαίνουσαν ὄχι μόνον τὸ πιεστήριον καὶ τὸ τυπογραφεῖον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐφημερίδας. Εἰδικώτερον, τύπος εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν, ὄχι τὸ ἀριθμητικὸν μόνον ἄθροισμα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ συνθετικὴ των ἑνότης. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τύπου περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐργάται αὐτοῦ, οἱ *δημοσιογράφοι* (βλ. λ.) ἰδίως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξουσία, ἣν οὗτοι ἀσκοῦν ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ διὰ τῶν *ἐφημερίδων* (βλ. λ.). Ἡ ἐξουσία αὕτη, ὀνομασθεῖσα ὑπὸ πολλῶν τετάρτη ἐξουσία ἐν τῷ κράτει, ἀσκεῖται κυριαρχικῶς, εἰς μερικὰς δὲ κοινωνίας καὶ κατά τινας ἐποχὰς τυραννικῶς.

Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ τύπου εἰς τὰς νεωτέρας πολιτείας, καὶ γενικῶς ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ ἐξηγοῦνται, ἂν δὲν δικαιολογοῦνται, τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ἔργου, ὅπερ ἐπιτελεῖ, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἥτις εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀγώνων πρὸς κατάκτησιν τῶν λαϊκῶν λεγομένων ἐλευθεριῶν. Πράγματι ἡ σταδιοδρομία τοῦ τύπου, ὡς ἐξουσίας ἢ δυνάμεως ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ ΙΖ αἰῶνος, ὅτε ἤρχισε καὶ τὸ φιλελεύθερον κίνημα, ἐν Ἀγγλίᾳ πρῶτον, εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην ἔπειτα, ἡ δὲ ἐπιρροή του βαίνει αὐξανομένη παραλλήλως πρὸς τὴν βαθμιαίαν διαμόρφωσιν τῶν λαοκρατικῶν πολιτευμάτων καὶ παντοδύναμος σχεδὸν ἀπέβη ὁ τύπος ἀφότου ἐπεβλήθη ἀδιαφιλονικήτως ἡ ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ κατωχυρώθησαν αἱ λαϊκαὶ λεγόμεναι ἐλευθερίαι. Εἰς τοὺς μακροὺς δὲ καὶ σκληροὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων, ὁ τύπος ἐπολέμησεν εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς καὶ ἡ συμβολή του ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη, μέχρι τοῦ νὰ θεωρῆται οὗτος ὁ ἐπικρατέστερος

Digitized by Google

παράγων τῆς λαϊκῆς χειραφετήσεως. Ἐξ ἀντιθέτου. πᾶς προσωρινὸς ἢ διαρκὴς περιορισμὸς τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν, ὡς εἰς τὰ σημερινὰ δικτατορικὰ πολιτεύματα, συνεπάγεται, ἢ μᾶλλον προϋποθέτει, δέσμευσιν τοῦ τύπου καὶ μείωσιν τῆς ἐπιρροῆς του.

Τὴν δύναμιν, ἣν διὰ τῶν ἀγώνων του ὑπὲρ τῆς λαϊκῆς χειραφετήσεως ἀπέκτησεν ὁ τύπος καὶ διατηρεῖ διὰ τοῦ ρόλου τὸν ὁποῖον παίζει ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ, ἀποβὰς σὺν τῷ χρόνῳ ὄργανον κατὰ τοὺς μέν, ἐκπρόσωπος καὶ χειραγωγὸς κατὰ τοὺς δέ, δημιουργὸς αὐτόχρημα κατ' ἄλλους τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις, κατ' ἐλεύθερον καὶ μὴ ἐπιστημονικὸν βεβαίως, ἀλλὰ παραστατικώτατον ὁρισμόν, εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ συνείδησις τῶν λαῶν.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ G. Tarde, ὁ δημιουργὸς τῆς κοινῆς γνώμης, ὡς σήμερον τὴν ἐννοοῦμεν, εἶναι ὁ τύπος. Πρὶν ὑπάρξῃ τύπος, ὑπῆρχον λαοὶ καὶ μᾶζαι, τάξεις, φατρίαι, σχολαί, ἀλλὰ κοινὴ γνώμη δὲν ὑπῆρχεν. Ὁμοιογενὲς κοινὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἐκτὸς τῶν ἀκροατῶν ἑνὸς μεγάλου ἀνδρός, τῶν ἀμέσως πρὸς διαφόρους ἐμψυχωτὰς προσκειμένων, τῶν ὑφισταμένων τὴν προσωπικὴν ἐπιβολὴν ἢ ἐπιρροήν του. Τὸ κοινὸν ἐκεῖνο ὅμως παρέμενεν οὐ μόνον ὁμοιογενὲς ἀλλὰ καὶ συμπαγές, ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ ἐμψυχωτής του, διέρρεε δὲ μετὰ τὴν ἔκλειψιν αὐτοῦ, ἤ, ἂν εὑρίσκοντο συνεχισταί του ἄξιοι ὁπωσδήποτε νὰ τὸ διατηρήσωσιν ἐπὶ μακρὸν σχετικῶς χρόνον, ἀτελιθοῦτο, οὕτως εἰπεῖν, ἀποτελοῦν ἀναχρονισμόν. Κοινὴ γνώμη δὲν ἦτο δυνατὸν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ τύπου νὰ ὑπάρξῃ, εἰμὴ ἐκεῖ ὅπου ἦτο δυνατὴ ἡ στενὴ καὶ διαρκὴς ἐπικοινωνία ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ. Οἱ ῥήτορες ἐπέδρων ἐπὶ τοῦ πλήθους μέχρι τοῦ βεληνεκοῦς τῆς φωνῆς των καὶ ἐφ' ὅσον διήρκει ἡ ἠχὼ τῶν λόγων των. Οἱ συγγραφεῖς ἤσκουν ἐπίδρασιν εἰς ὅσους μόνον ἀνεγίνωσκον τὰ συγγράμματά των· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν δὲν ἐγίνετο ὑπὸ πολλῶν ταυτοχρόνως, κοινὴ γνώμη δὲν ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἑνότης χρόνου, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ συγγραφεῖς, μὲ τὰ γενικὰ καὶ τὰ ἀφηρημένα συνήθως ἀσχολούμενοι, δὲν παρεῖχον ἐνδιαφέρον ἐπικαιρότητος εἰς τὸ πλῆθος τὸ φύσει καὶ ἐξ ἀνάγκης τυρβάζον περὶ τὰ καθέκαστα, τὰ συγκεκριμένα γεγονότα καὶ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Τοῦ πλήθους κατὰ τὸν Gustave Le Bon κυριαρχεῖ τὸ ἀσυνείδητον· κατέχεται ὑπὸ ὁρμῶν καὶ τάσεων ἀσυνειδήτων, συνέχεται ὑπὸ συναισθημάτων ἀμόρφων, ἐν παθητικῇ καταστάσει τελούντων, στατικῶν, οὕτως εἰπεῖν, ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν ἔχον ἀντίληψιν τῶν κοινωνικῶν του συμφερόντων, γινόμενον ἕρμαιον τῆς πρώτης ἐνστικτικῆς του ἐκρήξεως. Ὁ τύπος παρεμβαίνων καθιστᾷ συνειδητὰς τὰς τάσεις, δίδει καθωρισμένην μορφὴν εἰς τὰ συναισθήματα, ἐξαπολύει τὰ στατικὰ στοιχεῖα, ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτου διαμορφώνει κοινωνικὴν συνείδησιν, δημιουργεῖ ἐκ τῆς μάζης κοινόν, ἐκ τοῦ ὄχλου κοινὴν γνώμην· δίδει τὴν ἐπίγνωσιν τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων, μεταδίδει παλμὸν εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ, εὑρίσκει ἔκφρασιν διὰ πᾶσαν ἀπόχρωσιν· ἑνώνει διὰ τοῦ δικτύου του ἐν χώρῳ καὶ συνεχίζει ἐν χρόνῳ τὰς ἐκφάνσεις τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως, τὰς ἠλεκτρίζει, τὰς συντονίζει· καθημερινῶς ἐφευρίσκων, δημιουργεῖ νέας μορφάς, τὰς στρογγυλεύει, τὰς λειαίνει, τὰς διατηρεῖ ζωντανὰς μὲ τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἐπίκαιρον ἐνδιαφέρον τῆς πραγματικότητος· μεταμφιέζει τὰ πάθη καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ κοινοῦ εἰς θεωρίας καὶ ἰδέας, ἐξιδανικεύει, πνευματικοποιεῖ τὸ ὑλικὸν περιεχόμενον τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως.

Ἓν εἶδος κοινῆς γνώμης ὑπῆρχε βεβαίως εἰς πᾶσαν, καὶ πρωτόγονον ἀκόμη, κοινωνίαν καὶ πάντοτε ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας, ὑπὸ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Εἰς τὰ δημοκρατικὰ μάλιστα ἄστεα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος τὸ δημόσιον φρόνημα ἦτο παράγων κυριαρχικὸς καὶ τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας γενικώτερον. Οἱ ῥήτορες δὲ καὶ οἱ σοφισταὶ ἦσαν οἱ ὁδηγοὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Ἀλλ', ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ κοινὴ γνώμη ἦτο τότε κάτι τὸ ἀσυνεχὲς ἐν τῷ χρόνῳ καὶ περιωρισμένον ἐν χώρῳ, δὲν εἶχε διάρκειαν καὶ συνάρτησιν καὶ ἐστερεῖτο ἐκτάσεως. Δὲν ὑπῆρχε, κυρίως εἰπεῖν, ἑνιαία κοινὴ γνώμη, συνολικὸν δημόσιον φρόνημα, ἀλλὰ κοιναὶ γνῶμαι ἐπὶ μέρους πολλαί, διαμορφούμεναι μεταξὺ τοῦ ἀκροατηρίου τῶν διαφόρων ῥητόρων καὶ τῶν ὀπαδῶν τῶν σοφιστῶν, ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ, ἐντὸς ἀκτῖνος, εἰς ἣν ἔφθανεν ἡ φωνὴ τῶν ὁμιλούντων, καὶ ἐξανεμιζόμεναι μόλις ἔσβυνεν ἡ ἠχὼ τῶν λόγων τοῦ ῥήτορος ἢ τοῦ σοφιστοῦ. Ἐὰν δὲ εἰς τὰς μικρὰς δημοκρατικὰς πόλεις ἤρκει ὁ προφορικὸς λόγος διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς κοινῆς γνώμης, εἰς τὰ μεγαλύτερα κράτη τρόπος διαμορφώσεως ἑνιαίας κοινῆς γνώμης δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ λόγος, διότι τὰ κράτη ἐκεῖνα, κυβερνώμενα μοναρχικῶς ἢ ὀλιγαρχικῶς, κατ' οὐσίαν, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶχον δημοκρατικὴν τὴν μορφήν, δὲν ἀνεγνώριζον εἰς τὴν κοινὴν γνώμην βαρύνουσαν ἀνάμιξιν εἰς τὰ τῆς διακυβερνήσεως τῶν κοινῶν. Καὶ εἰς τὰς πολιτείας ὅμως ἐκείνας ἡ ἀνθρωπίνη ἀνάγκη τῆς κοινωνικότητος ἐξεδηλοῦτο αἰσθητή, εἰς ἐξακρίβωσιν δὲ αὐτῆς ἀπέβλεπον καὶ δελτία τινὰ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων καὶ τὰ acta diurna τῶν Ρωμαίων (περὶ ὧν ἴδε καὶ ἄρθρον *ἐφημερίς*), τὰ ὁποῖα ἦσαν, τρόπον τινά, οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν ἐφημερίδων, ἁπλᾶ δηλαδὴ μέσα πνευματικῆς ἐπικοινωνίας καὶ στοιχειώδη εἰδησεολογικὰ ὄργανα. Ἀνάλογοι ἦσαν καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι κατὰ καιρούς, διαρκοῦντος τοῦ μεσαίωνος, εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης Relationes, ἔντυπα εἰδησεολογικά, εἶδος προεφημερίδων, μὴ δυνάμενα νὰ θεωρηθοῦν ὄργανα τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις ἄλλως τε δὲν ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην ὀργάνου, ἀφοῦ δὲν ἀπετέλει παράγοντα ὑπολογίσιμον ἐν τῇ πολιτείᾳ. Οἱ λαοὶ ἐτέλουν, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ κηδεμονίαν τῶν προνομιούχων ἀτόμων ἢ τάξεων, αἵτινες, ὡς κηδεμόνες, ἐφρόντιζον βεβαίως περὶ τῆς εὐημερίας των, ἐκολάκευον ἀκόμη τὰ αἰσθήματά των, ἠνείχοντο πολλάκις τὰς ἰδιοτροπίας των, κατεχρῶντο ὅμως ἐνίοτε τῆς κηδεμονικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' οὐδέποτε ἐζήτουν τὴν γνώμην τῶν λαῶν ἐπὶ τῆς διακυβερνήσεως τῶν τυχῶν των, ὅπως οἱ κηδεμόνες ἀνηλίκων δὲν ἐρωτοῦν τὴν γνώμην των ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας των καὶ τῆς ἀνατροφῆς των. Κοινὴ γνώμη, ὡς τὴν ἐννοοῦμεν σήμερον, διαμεμορφωμένη εἰς λαϊκὴν συνείδησιν, εἰς ἐνεργητικὸν παράγοντα τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς, δὲν ὑπῆρχεν, ἡ δὲ ὑπάρχουσα ὑποτυπώδης κοινὴ γνώμη δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν. Τὸ κίνημα τῆς λαϊκῆς χειραφετήσεως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα παρομοιάζεται οὕτω πρὸς ἐνηλικίωσιν αὐτῶν· ἤρχιζε νὰ ὡριμάζῃ παρ' αὐτοῖς ἡ ἀξίωσις ὅπως κυριαρχήσωσι τῶν τυχῶν των, ἠξίουν πολιτικήν, πνευματικήν, κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν. Δὲν τὴν ἀπέκτησαν ἀμέσως οὔτε ἄνευ ἀγώνων. Ἡ ἀφυπνιζομένη λαϊκὴ συνείδησις ἐχρειάζετο ἓν ὅπλον διὰ τὴν κατάκτησιν καὶ κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθερίας της καὶ ἓν ὄργανον ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας της, εἶχεν ἀνάγκην ἑνὸς ὁδηγοῦ τοῦ ἀγῶνός της καὶ ἑνὸς φύλακος τῶν ἐλευθεριῶν της. Ὁ τύπος ἐτέθη τότε εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς. Καὶ κατά τινα γραφικὴν παρομοίωσιν τοῦ Σοφ. Καρύδη, ὁ τύπος εἶναι ὁ μανδρόσκυλος τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν. Ἡ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν συμπέσασα ἀνάπτυξις τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ ἡ πραγματοποίησις τῶν τεχνικῶν ἐφευρέσεων ἐξησφάλισαν εἰς τὸν τύπον τὰ μέσα τῆς πληρεστέρας ὁσημέραι καὶ ἀρτιωτέρας ἐκδόσεως καὶ τῆς ταχίστης χρονικῶς καὶ εὐρυτάτης χωρικῶς κυκλοφορίας— ὅρους ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ τυχόντος αὐτῷ ρόλου, τῆς καθοδηγήσεως τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

Ἀλλ' οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνῃ τις εἰς τὴν ὑπό τινων προσβαλλομένην θεωρίαν τοῦ Tarde διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν τυραννικὴν ἐπιβολὴν τοῦ τύπου. Καὶ ἂν δὲν εἶναι οὗτος ὁ ἀποκλειστικὸς δημιουργὸς τῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν κοινῆς γνώμης, ὁ ἐξασφαλίζων αὐτῇ συνάρτησιν ἐν τῇ χρονικῇ διαρκείᾳ καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἐκτάσεώς της ἐν χώρῳ, πάντως παραμένει ὁ τύπος ὁδηγὸς καὶ ἐκπρόσωπος τῆς κοινῆς γνώμης, αὐτόκλητος ἴσως καὶ ἀμφισβητουμένῳ τίτλῳ, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἰσχυρὸς μέχρι τυραννικότητος.

Ὁ ἀναγνώστης μιᾶς ἐφημερίδος βλέπει, ὡς ἐν κατόπτρῳ, ἐν αὐτῇ, τὰς ἰδίας του γνώμας, ἰδέας καὶ αἰσθήματα, τὰ βλέπει δὲ ἐκφραζόμενα καὶ ὑποστηριζόμενα καλύτερον, ζωηρότερον, ἀποτελεσματικώτερον ἀφ' ὅσον θὰ ἠδύνατο ὁ ἴδιος νὰ τὰ ἐκφράσῃ καὶ νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ, εἰς τοῦτο δὲ εὑρίσκει ἱκανοποίησιν, ἀποκομίζων τὴν πεποίθησιν ὅτι τὰ αἰσθήματά του καὶ αἱ ἰδέαι του τυγχάνουν τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας, διότι εἰς τὸν δημοσιογράφον δὲν βλέπει ἁπλῶς τὸ α ἢ β ἄτομον, ἀλλὰ τὸν ἐκπρόσωπον τῆς κοινῆς γνώμης, τὸν διερμηνευτὴν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων αὐτῆς. Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς κοινῆς γνώμης ὁ τύπος καὶ ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἀσκεῖ ἔλεγχον ἐπὶ πάσης ἐξουσίας πολιτειακῆς καὶ ἐπὶ πάσης κοινωνικῆς ἀξίας, τὸ δικαίωμα δὲ τοῦτο, πλαισιούμενον ὑπὸ τῶν νόμων, κατασφαλίζεται διὰ συνταγματικῶν διατάξεων εἰς ὅλα τὰ νεώτερα λαοκρατικὰ πολιτεύματα. Ἐν τῇ ἐνασκήσει δὲ τοῦ δικαιώματός του τούτου, ὁ τύπος ὑψοῦται εἰς δύναμιν φοβεράν: δημιουργεῖ ρεύματα ἰδεῶν, ἐπιβάλλει καὶ ἐξουθενώνει προσωπικότητας, διαμορφώνει καταστάσεις, προκαλεῖ γεγονότα, ὑψώνει βωμοὺς καὶ κρημνίζει εἴδωλα, ἢ καὶ ἀντιστρόφως, διαμορφώνει καὶ καταλύει ὑπολήψεις, συσσωρεύει καὶ ἐξανεμίζει περιουσίας, παρασκευάζει καὶ ἐξαπολύει λαϊκὰ κινήματα μετὰ καταπληκτικῆς εὐκολίας, ἀλλὰ καὶ ἐλαφρότητος ἐνίοτε. Ἡ ἐλευθερία ἐλέγχου, εἰς ὅσας μάλιστα περιπτώσεις ἐξικνεῖται αὕτη μέχρις ἀσυδοσίας, ἠμφεσβητήθη θεωρητικῶς εἰς τὸν τύπον, πρακτικῶς ὅμως δὲν ἐπετεύχθη τελεσφόρος περιστολὴ αὐτοῦ, εἰμὴ διὰ μέτρων θιγόντων καὶ τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τῆς ὁποίας ἀναγκαῖον συνακόλουθον ἀποτελεῖ ὁ τύπος.

Ἀλλ' ἐν τούτῳ δὲν ἐξαντλεῖται τὸ ἔργον τοῦ τύπου, ὅπερ εἶναι πολυσχιδὲς καὶ εὐρύτατον ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ: ἐξυπηρετεῖ τὸ αἴσθημα τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀνάγκη, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται πᾶς ἐν κοινωνίᾳ ζῶν ἄνθρωπος, ὅπως πληροφορῆται περὶ τῶν συνανθρώπων του, περὶ τῶν πράξεων, τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν, καὶ πληροφορῇ αὐτοὺς περὶ τῶν ἰδίων αἰσθημάτων καὶ σκέψεων, εἶναι παρ' ἄλλοις ἐντονωτέρα, παρ' ἄλλοις ἀσθενεστέρα, ἀλλὰ γενική. Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ἡ κοινωνικότης ἐκφυλίζεται πολλάκις εἰς ματαιόσχολον πολυπραγμοσύνην δὲν δικαιολογεῖ παραγνώρισιν τῆς σημασίας της. Τὸ αἴσθημα τοῦτο, ἐξυπηρετούμενον καὶ καλλιεργούμενον, ἀλλὰ μὴ δημιουργηθὲν ὑπὸ τοῦ τύπου, προϋπῆρξεν αὐτοῦ, ἱκανοποιεῖτο δὲ τότε διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου, διὰ τῶν ἐπιστολῶν κ. ἄ., εἰς περιωρισμένην πάντως κλίμακα. Εἰς τὰς ἀρχαίας δημοκρατίας οἱ πολῖται ἀντήλλασσον τὰς σκέψεις των εἰς τὴν ἀγοράν. Σήμερον ἡ διάδοσις τοῦ τύπου ἔχει συσφίξει τοὺς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων δεσμούς· μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων μιᾶς τάξεως, μιᾶς κοινωνίας, μιᾶς πόλεως, μιᾶς ἐπαρχίας, ἑνὸς κράτους, μιᾶς ἠπείρου, μεταξὺ τῶν κατοίκων ὅλων τῆς γῆς, ὁ τύπος ἔχει ἁπλώσει δίκτυον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, ἠθικῆς ἀλληλεγγύης, ὑλικῆς συναρτήσεως· συμπονοῦμεν τὴν δυστυχίαν τῶν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κόσμου συνανθρώπων μας, ἀγαλλόμεθα διὰ τὴν εὐτυχίαν των, ζηλεύομεν τὰς ἐπιτυχίας των, ἁμιλλώμεθα εἰς τὴν πρόοδον, συμμεριζόμεθα τὰς πνευματικάς των κατακτήσεις, ἀπολαύομεν τὴν ἠθικήν των τελειοποίησιν, ὠφελούμεθα ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν των ἐπιτεύξεων, παραδειγματιζόμεθα ἀπὸ τὰς ὑλικὰς περιπετείας των, ἐν ὀλίγοις αἰσθανόμεθα ἑαυτοὺς ἀλληλεγγύους μὲ ὅλον τὸν κόσμον. Βεβαίως καὶ ἄνευ τύπου ἡ τοιαύτη ἐπικοινωνία δὲν θὰ ἦτο ὅλως ἀδύνατος, ἀλλὰ θὰ παρίστατο δυσχερὴς καὶ δὲν θὰ ἦτο οὔτε ταχεῖα οὔτε καθολική.

Διὰ τῆς τοιαύτης ἐξυπηρετήσεως τῆς κοινωνικότητος, ὁ τύπος ἀποβαίνει καὶ παράγων τῆς προόδου σημαντικώτατος, οἰστρηλατῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ καθιστῶν αὐτὴν ἀφ' ἑτέρου κοινὸν κτῆμα καὶ ἀποκαθιστῶν τὴν δυνατὴν ἰσότητα. Ἐπίσης παρέχει ὁ τύπος εἰς ὅλους ὅσας στοιχειώδεις γνώσεις καὶ κρίσεις χρειάζονται διὰ νὰ κινηθῇ κάθε ἄνθρωπος μέσα εἰς μίαν σύγχρονον κοινωνίαν. Ὁ ἔλεγχος τῶν κοινωνικῶν ἀξιῶν, ὅπως εἶναι συγκεκροτημέναι αἱ σύγχρονοι κοινωνίαι, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀπαραιτήτου εἰς πᾶσαν ὠργανωμένην ὁμάδα ἱεραρχίας ἀξιῶν, θὰ ἦτο ἀδύνατος ἄνευ τοῦ τύπου. Ἐπιτελεῖ ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου ρόλον ἀνάλογον μὲ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐπιτελεῖ τὸ χρῆμα, τὸ ψιλὸν μάλιστα χρῆμα. Θέτει εἰς κυκλοφορίαν τὰ πνευματικὰ κεφάλαια τῆς ἀνθρωπότητος· εἶναι μέσον πνευματικῆς κυκλοφορίας εὐρυτάτης, ρευστοποιεῖ τὰς ἰδέας, καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν ὑπὸ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ἀνθρώπων πρόσκτησίν των καὶ τὴν καθολικωτέραν συζήτησιν αὐτῶν καὶ ἐπιταχύνει τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξίν των. Ἂν δὲ πολλάκις παρίσταται ὡς ὀξύνων τὰ πάθη καὶ ὁδηγῶν εἰς συγκρούσεις, ὅμως κατὰ κανόνα βοηθεῖ τὴν ἄρσιν παρεξηγήσεων μεταξὺ ὁμάδων καὶ τάξεων, τὴν κατάλυσιν προκαταλήψεων καὶ παρέχει ἀσφαλιστικὴν δικλεῖδα εἰς τὴν ἔκσπασιν τῶν παθῶν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἐπιταχύνει τὴν λύσιν διαφορῶν, αἵτινες διαιωνιζόμεναι θὰ ἀνέκοπτον ἢ θὰ ἐπεβράδυνον τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν.

Παρ' ὅλας δὲ τὰς ἐναντίον αὐτοῦ προκαταλήψεις, ὁ τύπος ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀλήθειαν. Εἶναι ἡ ἱστορία ἐν κινήσει, ὡς ἐλέχθη. Γράφονται βεβαίως πολλαὶ ψευδολογίαι εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ του ὁ τύπος καὶ ἐν τῇ χρονικῇ συνεχείᾳ του ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας. Λέγει συχνάκις περισσότερα, ὀλιγώτερα ὅμως ποτέ, τῆς ἀληθείας. Πάντοτε δὲ καὶ οἱασδήποτε ἰδέας ὑποστηρίζων ὁ τύπος, ἐργάτης ἐλευθερίας ἀπομένει, εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ εἰμὴ ἐν ἐλευθερίᾳ. Ἐν τούτῳ ἄλλως τε ἔγκειται καὶ ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος· πολλάκις ἡ ἄσκησις τῆς ἐλευθερίας ἄγει εἰς ἀναρχικὴν ἀσυδοσίαν, ἐκ τούτου δὲ καὶ αἱ μεγαλύτεραι ζημίαι, ὧν πρόξενος γίνεται ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ προορισμοῦ του. Μυρία εἶναι τὰ κακά, τῶν ὁποίων ἀποβαίνει πρόξενος ἡ ἐλευθεροτυπία, κατὰ τὸν Stuart Mill, ἀλλὰ πάντα τὰ κακὰ ταῦτα ἀθροιζόμενα δὲν ἰσοφαρίζουν ἓν ἄλλο κακόν: τὴν φίμωσίν του.

Ἑκάστη τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσφέρει ὁ τύπος, ἔχει καὶ τὸ ἀνάστροφον αὐτῆς, ὠθουμένη εἰς κατάχρησιν ἢ ὑπερβολήν. Οὕτως ἐν τῇ ἐκπροσωπήσει τῆς κοινῆς γνώμης παραποιεῖ αὐτήν, ἢ ἀπὸ ὁδηγοῦ ἀποβαίνει ἁπλοῦν ἐνεργούμενον, ἢ διὰ τεχνητοῦ θορύβου κρατεῖ αὐτὴν ἐν διαρκεῖ ἀνησυχίᾳ, ἵνα ἐκμεταλλεύηται τὸ ἐνδιαφέρον της, ὅπερ ἐξάπτει μέχρι νοσηρότητος. Ἐν τῷ ἐλέγχῳ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ἀξιῶν ἐκτρέπεται εἰς δολοφόνον σκανδαλοθηρίαν, κρημνίζων βωμοὺς ἀντὶ τῶν εἰδώλων καὶ ὑψῶν τὰ εἴδωλα εἰς τὴν θέσιν τῶν βωμῶν, παρεχόμενος πρόχειρον βῆμα εἰς πᾶσαν μοχθηρίαν ἢ ἀνοησίαν. Ὁ τοιοῦτος ἐκτραχιασμὸς τοῦ τύπου καλεῖται συνήθως *κιτρινισμός*, *κίτρινος τύπος*, ἐκ τοῦ κιτρίνου χρώματος χάρτου, ἐφ' οὗ ἐξεδόθησαν ἐν Ἀμερικῇ τὸ πρῶτον αἱ ἐφημερίδες, τὰς ὁποίας ἔχει ὡς πρότυπα ὁ δημαγωγι-

Digitized by Google

κὸς τύπος, ὁ διὰ τῆς ὑπερβολῆς, τοῦ θορύβου καὶ τῆς σκανδαλοθηρίας ὑποδαυλίζων τὰ λαϊκὰ πάθη, ὁ χάριν τῆς κυκλοφορίας ἢ ἄλλων ἰδιοτελῶν σκοπῶν ρίπτων βορὰν τῆς κοινῆς περιεργείας, τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἐντέχνως ἐξαπτομένης δυσπιστίας ὀνόματα, ὑπολήψεις, ἰδέας, θεσμοὺς καὶ πρόσωπα. Ἀκόμη καὶ ἐν τῷ ρόλῳ του τῆς εὐρυτάτης διαδόσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς καθολικεύσεως τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἐν γένει προόδων, προσβάλλεται ὡς ἀπεργαζόμενος τὸν θρίαμβον τῆς ἀναρμοδιότητος, ὡς ταπεινῶν τὴν διανοητικὴν στάθμην και διαδίδων τὴν ἡμιμάθειαν, ὡς ἐκφυλίζων τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἰδεῶν καὶ ἀντι ἐπαϊούσης συζητήσεως ὀργανῶν ὀχλαγωγικὰς διαδηλώσεις, ρίπτων δὲ τὰ ἅγια τοῖς κυσίν.

Ἡ μέχρι τοῦδε σταδιοδρομία τοῦ τύπου παρέχει βάσιν εἰς ὅλας τὰς ἐναντίον αὐτοῦ μομφάς, ὅπως δικαιολογεῖ καὶ ὅλα τὰ ἐγκώμια Εἶναι μία δύναμις, ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ, ἀγαθοποιὸς καὶ κακοποιός, κατὰ τὴν περίστασιν καὶ τοὺς διαχειριστάς της, ἀλλὰ καὶ ἀναλόγως τοῦ ποιοῦ τῆς κοινωνίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ δρᾷ. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς σχέσεως αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ εἶναι δύσκολος προκειμένου περὶ τοῦ τύπου καὶ τοῦ κοινοῦ του, ἐν δεδομένῃ ἐποχῇ καὶ κοινωνίᾳ τὸ μόνον βέβαιον προκύπτον εἶναι ἡ ἀμοιβαιότης τῆς ἐπιδράσεως. Ὅσων δὲ καταλογίζονται εἰς τὸν τύπον τρωτῶν, ἄλλων μὲν ἡ αἰτία ἔγκειται εἰς τὴν φύσιν πάσης ἐξουσίας ὑποκειμένης εἰς καταχρήσεις, ἄλλα δὲ πρέπει νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὸ παθητικὸν τῆς μορφῆς ἐκείνης πολιτείας καὶ κοινωνίας, τῆς λαοκρατίας, τῆς ὁποίας ὁ τύπος εἶναι ἀπαραίτητον συνακόλουθον. Ὁ Μέγας Ναπολέων, πολέμιος δεινὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ ὀξὺς ἐπικριτὴς τῶν ἐλαττωμάτων, ἔφθασεν ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ εἰς τὸ συμπέρασμα. «Ὁ τύπος εἶναι ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν δύναταί τις ν' ἀποφανθῇ ἂν εἶναι καλὰ ἢ κακά εἶναι ἓν γεγονός, μὲ τὸ ὁποῖον ὀφείλει κανεὶς ὁπωσδήποτε νὰ λογαριασθῇ». Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

—/*Νομ.*/ I. *Ἔννοια*. 1) Τὸ κυριώτατον ὄργανον ἀσκήσεως τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος (ΣΤ', 119) τοῦ πολίτου νὰ ἐκφράζῃ ἐλευθέρως «τοὺς στοχασμούς του», τὰς ἰδέας δηλαδὴ καὶ σκέψεις αὐτοῦ, δι' ὧν διατυπώνει κρίσεις καὶ διαμαρτυρίας δι' ὡρισμένας πράξεις τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἢ ἐξωτερικεύει τὰς περὶ τῶν ὅρων καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ τε κρατικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἐν γένει βίου ἀντιλήψεις του, εἶναι ὁ *τύπος*. Ὁ τύπος κηρύσσεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 10 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, 14 τοῦ 1864, 16 τοῦ 1927) *ἐλεύθερος*, ἀπαγορευομένης τῆς λογοκρισίας καὶ παντὸς προληπτικοῦ μέτρου (ΙΣΓ', 203α). Ὡς προληπτικὰ μέτρα θεωροῦνται καὶ ἡ ἀπαίτησις προσόντων ἢ ἐγγυήσεως, ἡ προηγουμένη ἄδεια τῆς ἀρχῆς πρὸς ἔκδοσιν ἐφημερίδος κλπ.

2) Τὸν ὁρισμὸν τοῦ τύπου δίδει ὁ νεαρὸς νόμος 5060 τῆς 30 Ἰουνίου 1931: «Περὶ τύπου, προσβολῶν τῆς τιμῆς ἐν γένει καὶ ἄλλων σχετικῶν ἀδικημάτων» ἐν ἄρθρῳ 1 § 2 αὐτοῦ, δι' οὗ χαρακτηρίζεται ὡς *τύπος* «πᾶν προϊὸν προερχόμενον ἐκ τυπογραφίας ἢ οἱουδήποτε ἄλλου μηχανικοῦ ἢ χημικοῦ μέσου χρησίμου πρὸς πολλαπλασιασμὸν ἢ διάδοσιν χειρογράφων, εἰκόνων, παραστάσεων μετὰ ἢ ἄνευ σημειώσεων, ἢ μουσικῶν ἔργων μετὰ κειμένου ἢ ἐπεξηγήσεων ἢ φωνογραφικῶν πλακῶν». Ὁ κινηματογράφος, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην (*Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Σύστημα Συνταγμ. Δικαίου», τόμ. Γ', ἔκδ. δ', σελ. 114—115), δὲν εἶναι τύπος, ἀλλὰ θεατρικὴ παράστασις, μὴ ἀπολαύουσα τῆς ἀνωτέρω συνταγματικῆς προστασίας. Ἐν τούτοις τὸ διάταγμα τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας 1927, ἐπιτρέπον κατ' ἐξαίρεσιν, διὰ τοὺς κινηματογράφους τὴν λῆψιν προληπτικῶν μέτρων πρὸς προστασίαν τῆς νεότητος, ἀποδέχεται τὴν γνώμην ὅτι καὶ ὁ κινηματογράφος εἶναι τύπος· δὲν ἐφαρμόζονται ὅμως ἐπ' αὐτοῦ αἱ διατάξεις τοῦ νεαροῦ περὶ τύπου νόμου 5060, ρητῶς ἐξαιροῦντος αὐτῶν τὸν κινηματογράφον, ἀλλ' αἱ τοῦ εἰδικοῦ νόμου 4767 τῆς 24 Μαΐου 1930 «Περὶ κινηματογράφων», δι' οὗ, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Συντάγματος, ἐλήφθησαν διάφορα προληπτικὰ μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς νεότητος.

3) Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου περιλαμβάνει καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀνωτέρω προϊόντων, ἅτινα χαρακτηρίζονται ὡς *τύπος* (ὡς π. χ. τῆς τυπογραφίας, τῆς λιθογραφίας κλπ.), ὡς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πωλήσεως καὶ ἐν γένει διαδόσεως αὐτῶν.

4) Ἡ ἀνωτέρω «ἐλευθερία τοῦ τύπου» δὲν εἶναι ἀπεριόριστος καὶ δὲν δικαιολογεῖ πλήρως τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ τύπου ὡς «τετάρτης ἐξουσίας τοῦ κράτους». Τὸ Σύνταγμα θέτει ρητῶς ὡς ὅριον τῆς ἐλευθερίας ταύτης «τὴν τήρησιν τῶν νόμων τοῦ κράτους» γενικῶς, ἤτοι οὐ μόνον τῶν ποινικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ρυθμιζόντων τὴν ἄσκησιν τῆς συνταγματικῆς ἐλευθερίας ταύτης, οἵτινες, ἐφ' ὅσον δὲν καθιεροῦσι προληπτικὰ μέτρα, οὐδαμῶς εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀντιβαίνοντες εἰς τὸ Σύνταγμα. Τοιοῦτοι νόμοι εἶναι οἱ ρυθμίζοντες τὴν λεγομένην «ἀστυνομίαν τοῦ τύπου» (Ε', 950γ), τουτέστιν οἱ ἐπιβάλλοντες ὡρισμένας ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς διευθυντὰς ἢ ἐκδότας ἐφημερίδων ἢ περιοδικῶν, μὴ ἐνέχουσας ὅμως τὴν ἔννοιαν προληπτικοῦ μέτρου, ἔτι δὲ οἱ ἀπαγορεύοντες δημοσιεύματα, δι' ὧν εἴτε προσβάλλεται τὸ κοινὸν περὶ ἠθικῆς αἴσθημα καὶ φθείρονται τὰ ἤθη ἢ θάλπεται ἡ τάσις πρὸς τὸ ἔγκλημα, εἴτε παρακωλύεται ἡ κανονικὴ καὶ ὀρθὴ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης (διὰ δημοσιεύσεως ὡρισμένων δικαστικῶν ἐγγράφων καὶ κρίσεων ἢ φημῶν καὶ ἀνευθύνων πληροφοριῶν περὶ ἐνεργουμένης ἀνακρίσεως καὶ τῶν δραστῶν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ διὰ τῆς ἐντεῦθεν προερχομένης προκαταλήψεως τοῦ δικαστοῦ ἢ τοῦ κοινοῦ, θερμαινομένου καὶ ἐπηρεάζοντος ὑποσυνειδήτως τοῦτον).

II. *Δημοσίευσις*. Ἡ ἁπλῆ σύνταξις ἢ κατασκευὴ οἱουδήποτε προϊόντος τοῦ τύπου, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν περιέρχεται εἰς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ, δὲν ἐνδιαφέρει τὸν νόμον· ἡ *δημοσίευσις* αὐτοῦ, ἡ ἐξωτερικεύουσα καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς φανερὰς καθιστῶσα τὰς ἰδέας, λαμβάνεται συνεπῶς ὑπ' ὄψιν, ὡς μόνη δυναμένη νὰ ἐπιφέρῃ ἀποτελέσματα, ἐφ' ὧν ὁ νομοθέτης ὀφείλει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν του. Ἕνεκα τῆς κρισίμου ταύτης σημασίας, ἣν ἔχει ἡ *δημοσίευσις* τοῦ ἀποτελοῦντος τύπον προϊόντος, ὁ νόμος 5060, ἐν ἄρθρῳ 2 § 1, καθορίζει ρητῶς τὴν ἔννοιαν ταύτης, θεωρῶν ὡς δημοσίευσιν: α') *τὴν διανομὴν* ἢ πώλησιν ἀντιτύπων τοῦ ἐντύπου· «ἔντυπον» εἶναι πᾶν προϊὸν χαρακτηριζόμενον κατὰ τ' ἀνωτέρω (I, 2) ὡς τύπος· ἥ τε διανομὴ καὶ ἡ πώλησις δέον νὰ γίνωνται εἰς εὐρὺν σχετικῶς κύκλον προσώπων, δημοσίᾳ ἢ μή, φανερῶς ἢ κρυφίως, ἡ δὲ πώλησις (ἔστω καὶ ἑνὸς ἀντιτύπου) πρέπει προσέτι νὰ γίνηται πρὸς κερδοσκοπίαν παρ' ἐμπόρου ἢ καὶ παρὰ τοῦ συγγραφέως· β') τὴν *τοιχοκόλλησιν* ἢ τὴν *ἔκθεσιν* τοῦ ἐντύπου εἰς δημόσιον μέρος ἢ ἐν δημοσίᾳ συναθροίσει ἢ εἰς μέρος «προσιτὸν εἰς τὸ κοινόν»· τοιοῦτο μέρος εἶναι ἐκεῖνο, εἰς ὃ δύναται μὲν νὰ προσέλθῃ οἱοσδήποτε, ἀλλ' εἰς ὡρισμένον χρόνον ἢ ὑπὸ ὅρους τιθεμένους ὑπὸ τοῦ ἀσκοῦντος δικαίωμά τι ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου (π. χ. εἰς ναούς, δημόσια γραφεῖα, τόπους στρατιωτικῶν ἀσκήσεων, ἰδιωτικὴν αἴθουσαν προωρισμένην διὰ δημόσιον θέαμα κλπ.), ἐνῷ «δημόσιον μέρος» εἶναι τὸ εἰς ὃ δύναται νὰ προσέλθῃ πᾶς ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς φωνογραφικῆς πλακός, ἥτις, ὡς εἴρηται, ἀποτελεῖ ἐπίσης *τύπον*, ὡς «ἔκθεσιν» πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ φωνογράφου ἐκτέλεσιν. Δὲν ἀποτελεῖ *δημοσίευσιν* ἡ εἰς ἐπήκοον πολλῶν ἀνάγνωσις τοῦ ἐντύπου.

III. ***Ἀστυνομία τοῦ τύπου***. Ὁ νόμος 5060, ἐν ἄρθροις 4—9 καὶ 31—39, περιέχει τὰς ἑξῆς ἀστυνομικὰς τοῦ τύπου διατάξεις (βλ. ἀνωτ.): 1) Ἀναγραφὴ ὀνομάτων τυπογράφου, διευθυντοῦ καὶ ἐκδότου. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 4, πᾶν ἔντυπον, δημοσιευόμενον κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 (βλ. ἀνωτ. II), πρέπει νὰ περιέχῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ τυπογράφου, ἐπὶ χρηματικῇ ποινῇ κατ' αὐτοῦ δρχ. 5000—10.000· ἐν ὑποτροπῇ δέ, ἀλλ' ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς προηγουμένης καταδίκης, δύναται (κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ) εἰς τὴν χρηματικὴν ποινὴν νὰ προστεθῇ καὶ φυλάκισις μέχρι δύο μηνῶν· ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις λογίζεται ἡ ἐν γνώσει δήλωσις ψευδοῦς ὀνόματος. Ὡς τυπογράφος θεωρεῖται ὁ «κάτοχος» τοῦ τυπογραφείου, ὁ ἐκμεταλλευόμενος δηλαδὴ αὐτὸ ἐν ἰδίῳ ὀνόματι, ἢ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐμπεπιστευμένος τὴ διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου, οὐχὶ δ' οἱ ἐργάται αὐτοῦ. Ἐξαιροῦνται τῆς ἀνωτέρω ἐπιταγῆς τοῦ ἄρθρου 4: α') τὰ ἔντυπα, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς τὴν ἄσκησιν ἐπαγγέλματος ἢ ἐμπορίου καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ οἰκογενειακοῦ ἢ πολιτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ βίου, οἷον ἀγγελίαι, τιμολόγια, ἐμπορικαὶ ἐγκύκλιοι, ἐπισκεπτήρια κλπ. καὶ β') τὰ ἐκλογικὰ ἢ πολιτικὰ δελτία ἢ διαγγέλματα, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον φέρουσι γνησίαν τὴν ὑπογραφὴν ἑνὸς τῶν ὑποψηφίων. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθ. 5 τοῦ νόμου 5060 τὸ ὄνομα κλπ. τοῦ τυπογράφου πρέπει ν' ἀναγράφηται καὶ ἐν τῷ *περιοδικῷ τύπῳ* ὡς τοιοῦτον τύπον θεωρεῖ ὁ νόμος τὴν *ἐφημερίδα* καὶ τὸ *περιοδικόν*, τὸ ἔντυπον δηλαδὴ ὅπερ ἐκδίδεται κατὰ μῆνα ἢ καὶ κατὰ βραχύτερα ἢ μακρότερα διαστήματα, ἔστω καὶ μὴ τακτικά· τὸ περιοδικὸν διακρίνεται τοῦ βιβλίου, κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι δὲν πραγματεύεται ὡρισμένον θέμα, ἀλλὰ περιλαμβάνει παντοειδῆ ὕλην. Ἡ ἐφημερὶς καὶ τὸ περιοδικὸν πρέπει νὰ φέρωσιν, ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ τυπογράφου, τὸ ὄνομα προσέτι καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ἐκδότου ἢ τοῦ διευθυντοῦ· *διευθυντὴν* θεωρεῖ ὁ νόμος (ἄρθρ. 6 § 4) τὸν διευθύνοντα τὴν σύνταξιν, τὸν ἀρχισυντάκτην δηλαδὴ ἢ διευθυντὴν τῆς ὕλης, *ἐκδότην* δὲ τὸν διευθύνοντα τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἐκδόσεως ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς ἀπόψεως. Ἡ παράλειψις τῆς ἀναγραφῆς τῶν ὀνομάτων κλπ. τοῦ διευθυντοῦ καὶ τοῦ ἐκδότου συνεπάγει κατὰ τοῦ *τυπογράφου* χρηματικὴν ποινὴν 100—5000 δραχμῶν· ἂν ἐν γνώσει ἀναγραφῇ ψευδὲς ὄνομα, ἐπιβάλλεται εἰς τὸν τυπογράφον φυλάκισις μέχρι δύο ἑβδομάδων καὶ χρηματικὴ ποινὴ μέχρι 10000 δραχμῶν. Ἀναγραφὴν ἄλλων ὀνομάτων ἐν τῇ ἐφημερίδι ἢ τῷ περιοδικῷ, τῶν συγγραφέων π. χ. τῶν καθ' ἕκαστον ἄρθρων, δὲν ἐπιβάλλει ὁ νόμος, ἀναγνωρίζων οὕτω τὴν «ἀρχὴν τῆς ἀνωνυμίας», ἧς ἄνευ δὲν θὰ ἦτο πλήρης ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου. Κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως ὁ νεώτερος νόμος 5633 τῆς 31 Αὐγούστου 1932 ὑποχρεοῖ, ἐπὶ ποινῇ φυλακίσεως τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν καὶ χρηματικῇ 20000 δραχμῶν, τὸν διευθυντὴν ἢ ἐκδότην ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσιεύθη ἄρθρον ἢ ἀνακοινώσεις ἢ γνῶμαι ἀποδιδόμεναι εἰς στρατιωτικὸν τῆς ξηρᾶς ἢ τῆς θαλάσσης ἢ τῆς ἀεροπορίας ἐν ἐνεργείᾳ, νὰ κατονομάσῃ τὸν στρατιωτικόν, ἐὰν κληθῇ ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως καὶ ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς τοιαύτης προσκλήσεως· ἂν δὲ τὸ δημοσίευμα προέρχηται ἐκ στρατιωτικοῦ ἐν ἀποστρατείᾳ, ἡ ὑποχρέωσις περιορίζεται εἰς τὴν ἐν τῇ ἐφημερίδι ἢ τῷ περιοδικῷ δήλωσιν ὅτι ὁ γράφων ἢ ἀνακοινῶν στρατιωτικὸς εἶναι ἀπόστρατος· ἡ ψευδὴς τοιαύτη δήλωσις, ὡς καὶ ἡ ψευδὴς ἀπόδοσις τῶν δημοσιευθέντων εἰς στρατιωτικὸν ἐν ἐνεργείᾳ ἢ ἀποστρατείᾳ, τιμωρεῖται διὰ τῆς αὐτῆς ποινῆς.

2) *Διεύθυνσις καὶ ἔκδοσις ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ.*

Τὸ Σύνταγμα, ἐν ἄρθρῳ 16, ἐπιτρέπει τὴν ἔκδοσιν ἐφημερίδος «εἰς μόνον πολίτας Ἕλληνας»· ἡ ὀρθὴ ἔννοια τούτου εἶναι ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔκδοσις ἐφημερίδος εἰς ἀλλοδαποὺς ὑπηκόους, καὶ οὐχὶ ὅτι, ἵνα ἐκδώσῃ τις ἐφημερίδα, πρέπει μόνον νὰ εἶναι Ἕλλην καὶ ὅτι συνεπῶς οὐδὲν ἄλλο προσὸν δύναται ν' ἀπαιτηθῇ διὰ νόμου. Ὅθεν, ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν συνταγματικὴν ταύτην διάταξιν, ὁ νόμος 5060, ἐν ἄρθρῳ 6, ὁρίζει ὡς προσόντα τοῦ διευθυντοῦ καὶ τοῦ ἐκδότου ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ «τὴν ἐνηλικότητα» καὶ τὴν «μὴ στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως». Ὁ ἄνευ τῶν προσόντων τούτων ἐκδίδων ἢ διευθύνων ἐφημερίδα ἢ περιοδικὸν τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς 1.000—30.000 δραχμῶν, ἀπαγορευομένης συγχρόνως διὰ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τῆς περαιτέρω ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος· ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν εἶναι μέτρον προληπτικόν, ἀντικείμενον εἰς τὸ Σύνταγμα, ἀλλ' ἀναγκαία συνέπεια τῆς μὴ ἐπιτρεπομένης, εἰς τὸν στερούμενον τῶν ἀνωτέρω προσόντων, ἐκδόσεως ἐφημερίδος. Διὰ τοὺς ἁπλοῦς συντάκτας τῆς ἐφημερίδος ἢ τοῦ περιοδικοῦ ὁ νόμος οὐδὲν θέτει προσόν.

3) *Πώλησις, διανομὴ καὶ ἐκφώνησις ἐντύπων.*

Αἱ πράξεις αὗται, περιεχόμεναι ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ τύπου (βλ. ἀνωτέρω I, ἀριθ. 3), ὅταν ἐνεργῶνται εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς δημοσίους τόπους, κηρύσσονται ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 7 τοῦ νόμου 5060 ἀπολύτως ἐλεύθεραι. Κατ' ἐξαίρεσιν ἀπαγορεύεται, ἐπὶ ποινῇ προστίμου 100—1000 δραχμῶν, ἡ ἐκφώνησις: α') τίτλων αἰσχρῶν ἢ ἐξυβριστικῶν ἢ δυσφημιστικῶν ἑνὸς ἢ πλειόνων προσώπων β') εἰδήσεων μὴ ἀναγραφομένων ἐν τῷ ἐντύπῳ· καὶ γ') εἰδήσεων, ἀναγραφομένων μέν, ἀλλ' ἐκφωνουμένων κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ διαταράξῃ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν. Οἱαδήποτε τῶν τριῶν τούτων περιπτώσεων συνιστᾷ τὴν παράβασιν, ἥτις συντελεῖται διὰ τῆς ἐκφωνήσεως· ἂν ἐκ ταύτης ἐπράχθη συγχρόνως δυσφήμησις ἢ ἐξύβρισις ἢ διατάραξις τῆς κοινῆς ἡσυχίας, ἐφαρμοσθήσονται αἱ περὶ συρροῆς διατάξεις τῶν ἄρθρ. 109 καὶ 110 ποινικοῦ νόμου.

4) *Δικαίωμα ἐπανορθώσεως καὶ ἀπαντήσεως.*

Τὰ ἄρθρα 8 καὶ 9 τοῦ νόμου 5060 ἀναγνωρίζουσιν: α') τὸ δικαίωμα τῆς ἐπανορθώσεως ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου (καὶ ὑπηρέτου, ὡς καὶ παντὸς δημοτικοῦ ἢ ἐκκλησιαστικοῦ ὑπαλλήλου, κατ' ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῶν ἄρθρων 489 καὶ 493 ποινικοῦ νόμου) καὶ τοῦ προϊσταμένου τῆς ὑπηρεσίας, εἰς ἣν ἀνήκει οὗτος, καὶ ὑπὲρ πάσης δημοσίας ἀρχῆς· καὶ β') τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαντήσεως ὑπὲρ παντὸς ἰδιώτου. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπανορθώσεως ἀνακύπτει εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἀνακριβοῦς δημοσιεύσεως, ἀναγομένης ὁπωσδήποτε εἰς τὰς πράξεις τῶν καθηκόντων τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου (ἢ τῆς δημοσίας ἀρχῆς), ἀδιαφόρως ἂν ἐκ τῆς δημοσιεύσεως θίγηται οὗτος ἢ οὔ· ὅταν τὸ δημοσίευμα θίγῃ καὶ προσωπικῶς τὸν δημόσιον ὑπάλληλον, ἔχει οὗτος «ἐπιπροσθέτως» καὶ τὸ εἰς τὸν ἰδιώτην παρεχόμενον δικαίωμα τῆς ἀπαντήσεως.

Τὸ δικαίωμα τῆς *ἀπαντήσεως* εἶναι εὐρύτερον τῆς ἐπανορθώσεως, διότι δίδεται ὑπὸ τοῦ νόμου εἴτε πρὸς ἐπανόρθωσιν ἀνακριβῶν δημοσιεύσεων εἴτε πρὸς ἄμυναν κατὰ δημοσιευμάτων θιγόντων τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδιώτου ἢ τινος τῶν οἰκείων του (συζύγου, ἀνηλίκων τέκνων κλπ.), ἔστω καὶ κατὰ τρόπον μὴ ἀξιόποινον· ὅθεν ἁπλῆ δημοσίευσις εἰδήσεως ἀληθοῦς, μὴ θιγούσης δὲ τὸν εἰς ὃν ἀφορᾷ ἰδιώτην, δὲν παρέχει αὐτῷ τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαντήσεως. Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπαντήσεως ἐπιτρέπεται ἐντὸς ὡρισμένης ὑπὸ τοῦ νόμου προθεσμίας (ἑνὸς μηνός, ἤ, ἂν ὁ δικαιοῦχος διατρίβῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, τριῶν μηνῶν) ἀπὸ τοῦ δημοσιεύματος· ἂν ὁ δικαιούμενος εἰς ἀπάντησιν ἀποβιώσῃ πρὸ τῆς παρόδου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ ἀπάντησις δύναται νὰ γίνῃ ὑπό τινος τῶν κατιόντων ἢ ἀνιόντων ἢ ἀδελφῶν

ἢ συζύγου αὐτοῦ· ἢ ὑπό τινος ἐκ τούτων ἄσκησις τοῦ δικαιώματος αἴρει (μετὰ τὴν δημοσίευσιν, βεβαίως, τῆς ἀπαντήσεως) τὸ δικαίωμα ὡς πρὸς τοὺς λοιποὺς ἄρθρ. 9 § 2 τοῦ νόμου 5060)· ἂν ὅμως ὁ δικαιοῦχος ἀποβιώσῃ μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας, τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαντήσεως ἀποσβέννυται.

Τό τε δικαίωμα τῆς ἐπανορθώσεως καὶ τὸ τῆς ἀπαντήσεως ἀσκεῖται ἀδιαφόρως ἂν τὸ εἰς ὃ ἀφορᾷ αὕτη δημοσίευμα προέρχηται ἐκ τῆς διευθύνσεως ἢ συντάξεως τῆς ἐφημερίδος ἢ τοῦ περιοδικοῦ ἢ ἐκ μέρους τρίτου προσώπου οἱουδήποτε, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ πρόσωπον τοῦτο εἶναι ἡ προϊσταμένη τοῦ δικαιούχου δημοσίου ὑπαλλήλου ἀρχή, διότι ὁ νόμος οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν (Α. Π. 1 τοῦ 1928).

Ὁ νόμος περιορίζει τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπανορθώσεως ἢ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸ ἁπλοῦν τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἀνασκευαζομένου δημοσιεύματος, ἀλλὰ παρέχει. εἴς τε τὸν δικαιοῦχον δημόσιον ὑπάλληλον ἢ ἰδιώτην καὶ εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς ἐφημερίδος, τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσωσιν, ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς παραλαβῆς τῆς ἐπανορθώσεως ἢ τῆς ἀπαντήσεως, παρὰ τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πρωτοδικῶν, ἤ, ὅπου δὲν ἑδρεύει εἰσαγγελεύς, παρὰ τοῦ εἰρηνοδίκου, τὴν μείωσιν ἢ τὴν αὔξησιν τῆς ἐκτάσεως. Καὶ ἡ μὲν μείωσις δύναται νὰ διαταχθῇ «ἀπεριορίστως», ἡ δ' αὔξησις μόνον μέχρι τοῦ διπλασίου τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἀνασκευαζομένου δημοσιεύματος, καὶ ἐν ὑποτροπῇ μέχρι τοῦ τριπλασίου.

Ὑπόχρεως πρὸς καταχώρησιν τῆς ἐπανορθώσεως ἢ τῆς ἀπαντήσεως (ἥτις πρέπει νὰ εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἀποστολέως) εἶναι ὁ διευθυντής ἤ. ἐν ἐλλείψει τούτου, ὁ ἐκδότης ἤ, ἂν δὲν ὑπάρχῃ οὔτε ἐκδότης, ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἐφημερίδος ἢ τοῦ περιοδικοῦ, ἐν ᾗ ἐδημοσιεύθη τὸ προκαλέσαν τὴν ἐπανόρθωσιν ἢ τὴν ἀπάντησιν δημοσίευμα Ὀφείλει δ' ὁ ὑπόχρεως νὰ καταχωρήσῃ ταύτην εἰς τὸ ἀμέσως ἑπόμενον ἤ, τὸ βραδύτερον, εἰς τὸ μεθεπόμενον ἀπὸ τῆς παραλαβῆς φύλλον τῆς ἐφημερίδος ἢ τοῦ περιοδικοῦ, δι' ὁμοίων δὲ τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἐν ᾗ κατεχωρήθη τὸ προκαλέσαν ταύτην δημοσίευμα καὶ τέλος ἄνευ οὐδεμιᾶς παρεμβολῆς ἢ παραλείψεως. Εἰς δύο μόνον περιπτώσεις δικαιοῦται ὁ ὑπόχρεως διευθυντὴς κ.λ.π ν' ἀρνηθῇ τὴν καταχώρησιν: α') ἂν παρῆλθεν ἡ ἀνωτέρω μηνιαία ἢ τρίμηνος ἀπὸ τοῦ δημοσιεύματος προθεσμία καὶ β') ἂν ἡ ἐπανόρθωσις ἢ ἡ ἀπάντησις περιέχῃ ἐκφράσεις προφανῶς δυσφημιστικὰς ἢ ἀποτελούσας ἀξιόποινον πρᾶξιν. Ὀφείλει ὅμως ὁ διευθυντὴς νὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους τῆς ἀρνήσεως εἰς τὸν οἰκεῖον εἰσαγγελέα ἢ τὸν εἰρηνοδίκην (ὅπου δὲν ὑπάρχει εἰσαγγελεύς), ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μὴ δημοσίευσιν τῆς ἐπανορθώσεως ἢ τῆς ἀπαντήσεως, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει νὰ τροποποιήσῃ μόνον ταύτην, ἀφαιρῶν τὰς προφανῶς δυσφημιστικὰς ἢ τὰς ἀποτελούσας ἀξιόποινον πρᾶξιν φράσεις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μὴ δημοσίευσιν.

Ἡ παράβασις οἱασδήποτε τῶν ἀνωτέρω ὑποχρεώσεων τοῦ διευθυντοῦ ἢ ἐκδότου ἢ ἰδιοκτήτου τῆς ἐφημερίδος συνεπάγεται τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ διὰ τῶν ἐν ἄρθροις 8 καὶ 9 τοῦ νόμου 5060 ποινῶν, κατ' ἔγκλησιν τοῦ αἰτησαμένου τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐπανορθώσεως ἢ τῆς ἀπαντήσεως, ὅστις δικαιοῦται προσέτι: α') νὰ ἐγείρῃ πολιτικὴν ἀγωγὴν περὶ ἀποζημιώσεως· β') ἄνευ προκοινοποιήσεως ἀγωγῆς, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικάζοντος τὴν παράβασιν ποινικοῦ δικαστηρίου ἵνα ὑποχρεωθῇ ὁ κατηγορούμενος διευθυντὴς κ.λ.π εἰς ἐκτέλεσιν τῆς καταχωρήσεως ἢ τῆς ἀπαντήσεως, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 882 τῆς πολιτικῆς δικονομίας, τῆς ἐν αὐτῷ χρηματικῆς ποινῆς αὐξανομένης εἰς τὸ δεκαπλοῦν· καὶ γ') νὰ ζητήσῃ χρηματικὴν ἱκανοποίησιν κατὰ τὰ ἄρθρα 1 καὶ 2 τοῦ νόμου 1699 τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο δικαίωμα ἔχει ὁ ἐγκαλῶν μόνον ὅταν εἶναι καὶ «ἀδικηθείς», ἤτοι ὁ θιχθεὶς προσωπικῶς διὰ τοῦ εἰς ὃ ἀφορᾷ ἡ ἀπάντησις δημοσιεύματος, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ, ἀποβιώσαντος τοῦ θιχθέντος, δικαιούμενοι, κατὰ τ' ἀνωτέρω, εἰς ἀπάντησιν οἰκεῖοι αὐτοῦ.

5) *Ἀπαγορεύσεις δημοσιεύσεων.* Α') Δικαστικῶν τινων ἐγγράφων καὶ συζητήσεων. Τὸ ἄρθρ. 34 τοῦ νόμου 5060 ἀπαγορεύει, ἐπὶ χρηματικῇ ποινῇ 1000 ἕως 20 000 δραχμῶν, τὴν παρ' οὑδήποτε (εἴτε διαδίκου τῆς δίκης εἴτε τρίτου) *δημοσίευσιν*, ἤτοι τὴν δημοσίᾳ ἀνακοίνωσιν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τοῦ τύπου, τῶν ἑξῆς δικαστικῶν ἐγγράφων:

Ἐπὶ *ποινικῶν δικῶν*: α') οἱουδήποτε ἐγγράφου τῆς προδικασίας καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μηνύσεων ἢ ἐγκλήσεων καὶ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ κατηγορουμένου, ὡς καὶ τοῦ κλητηρίου θεσπίσματος ἢ τοῦ κατηγορητηρίου τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ παραπεμπτικοῦ βουλεύματος. Μετὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου ἀνάγνωσιν τῶν ἐγγράφων τούτων ἐπιτρέπεται ἡ δημοσίευσίς των, ἐὰν δὲν συντρέχῃ τις τῶν λεγομένων ὑπὸ στοιχεῖον β' περιπτώσεων. Τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἀνακριτοῦ καὶ τοῦ εἰσαγγελέως, παρεχομένῃ δι' ἀνακοινώσεως πρὸς πάσας τὰς ἐφημερίδας, καθοριζούσης τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ μέρη αὐτῶν, δύναται νὰ δημοσιευθῇ οἱονδήποτε ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς προδικασίας· β') τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου συζητήσεως (ἄρα καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀναγινωσκομένων ἐγγράφων, κατὰ ῥητὴν δὲ διάταξιν τοῦ νόμου καὶ αὐτῆς τῆς ἐγκλήσεως) ἐπὶ ἐξυβρίσει ἢ δυσφημήσει, εἰς ἣν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας· γ') τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου συζητήσεως ἐφ' οἱῳδήποτε ἀδικήματι, ὅταν διετάχθη ἡ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν διεξαγωγὴ αὐτῆς· δ') ἐκείνων τῶν ἰατροδικαστικῶν ἐκθέσεων (ἐν πάσῃ δίκῃ), ὧν τὸ περιεχόμενον δύναται νὰ βλάψῃ τὰ χρηστὰ ἤθη· καὶ ε') διαρκούσης τῆς ἐφ' οἱῳδήποτε ἀδικήματι ἀνακρίσεως καὶ μετὰ «διαταγὴν τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τοῦ ἀνακριτοῦ» ἢ μόνου τοῦ εἰσαγγελέως, ὅταν ἐνεργῆται προανάκρισις, δημοσιευομένων εἰς μίαν ἢ πλείονας ἐφημερίδας, ὁριζομένας ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως, ἀπαγορεύεται πᾶσα δημοσίευσις σχετικὴ πρὸς τὴν ἀνάκρισιν ἢ ἄλλην πρᾶξιν τῆς προδικασίας, ὡς καὶ ἡ τῶν φωτογραφιῶν τῶν δραστῶν καὶ τῶν θυμάτων.

Ἐπὶ *πολιτικῶν* (ἀστικῶν) *δικῶν* ἀπαγορεύεται ἡ δημοσίευσις τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου συζητήσεως: α') ἐὰν διετάχθη καὶ διεξήχθη κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ἐκτὸς ἐὰν ἐπιτρέψῃ τὴν δημοσίευσιν τὸ δικάζον δικαστήριον· β') ἐπὶ δίκης διαζυγίου, ἐπιτρεπομένης κατ' ἐξαίρεσιν δημοσιεύσεως περιεχούσης μόνον τὸ ὄνομα, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὰς διευθύνσεις τῶν διαδίκων καὶ τῶν μαρτύρων, βραχεῖαν ἔκθεσιν τῶν προταθέντων καὶ λυθέντων νομικῶν ζητημάτων καὶ τῶν ἐφ' ὧν ἐξητάσθησαν οἱ μάρτυρες θεμάτων, ἀλλ' ὄχι καὶ τῶν καταθέσεων αὐτῶν, τὸ διατακτικὸν τῶν ἐκδοθεισῶν προδικαστικῶν καὶ ὁριστικῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν καθαρῶς νομικῶν μόνον μερῶν τῶν ἀγορεύσεων τῶν δικηγόρων.

Ἐπὶ πάσης δίκης, ποινικῆς, πολιτικῆς, πειθαρχικῆς κλπ. ἀπαγορεύεται ἡ δημοσίευσις τῆς διασκέψεως τοῦ δικαστηρίου καὶ τῶν ἐνόρκων. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων παντὸς εἴδους ἐπιτρέπεται νὰ δημοσιευθῶσι πάντοτε, καὶ ὅταν δηλαδὴ ἐξεδόθησαν ἐπὶ δικῶν, ὧν ἡ δημοσίευσις τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου συζητήσεως ἀπαγορεύεται· τῶν περὶ διαζυγίου ὅμως ἀποφάσεων μόνον τὸ διατακτικόν, ὡς ἐλέχθη ἀμέσως ἀνωτέρω, ἐπιτρέπεται νὰ δημοσιευθῇ. Ἐν τούτοις, ἡ δημοσίευσις παλαιᾶς ἀποφάσεως καὶ ἡ κατ' ἐπανάληψιν δημοσίευσις ἀποφάσεως προσφάτου δὲν ἀποκλείει τὴν ἐπὶ δυσφημήσει δίωξιν καὶ τιμωρίαν, ἐὰν ἐγένετο κακοβούλως, ἤτοι ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ὑπενθυμίσῃ καταδικαστικὴν π. χ. ἀπόφασιν, ἢ ἐκ λόγων προσωπικῆς ἐκδικήσεως κτλ.

Β) Πράξεων λῃστῶν κλπ. Τὸ ἄρθρον 36 ἀπαγορεύει τὴν ἐν ἐντύπῳ συγγράμματι (εἴτε αὐτοτελῶς εἴτε εἰς φυλλάδια ἢ τεύχη ἢ εἰς ἐπιφυλλίδας), ἐν εἰκόνι ἢ συμβολικῇ παραστάσει ἔξαρσιν, κατὰ τρόπον ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐπιβλαβῆ διὰ τὰς ἠθικὰς ἀντιλήψεις τοῦ κοινοῦ, ὡς κατορθωμάτων ἢ ὁπωσδήποτε (ἔστω καὶ ξηρῶς ἄνευ σχολίων) περιγραφὴν τοῦ βίου ἢ τῶν πράξεων λῃστῶν ἢ κλεπτῶν ἢ ἄλλων ἐγκληματιῶν, ἀδιαφόρως ἂν οὗτοι εἶναι ὑπαρκτὰ ἢ φανταστικὰ πρόσωπα. Ἡ παράβασις συντελεῖται ἅμα τῇ δημοσιεύσει (βλ. ἀνωτ II) ἢ τῇ ἐκδόσει ἢ τῇ θέσει εἰς κυκλοφορίαν τοῦ ἐντύπου κτλ., ἐκ δολίας ὅμως προαιρέσεως, συνισταμένης εἰς τὴν ἠθελημένην δημοσίευσιν καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπαιτίου ὅτι τὸ ἔντυπον περιέχει τὸν βίον ἢ πράξεις λῃστῶν κτλ.· ἡ περὶ τοῦ εἴδους τοῦ περιεχομένου ἀμφιβολία δὲν αἴρει τὴν δολίαν προαίρεσιν. Ὁ νόμος ἐξαιρεῖ τῆς ἀπαγορεύσεως φιλολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν ἀνεγνωρισμένης ἀξίας. Ὑπευθύνους τῆς παραβάσεως θεωρεῖ ῥητῶς ὁ νόμος τόν τε συγγραφέα καὶ τὸν ἐκδότην· ὁ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος ἢ τοῦ περιοδικοῦ δὲν εὐθύνεται, ἐκτὸς ἐὰν συμμετέσχεν εἰς τὴν παράβασιν κατὰ τὰς γενικὰς περὶ συναιτίων διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ δὲν ἀποκλείεται.

Γ') Ἐνεργείας λαχείου. Τὸ ἄρθρον 35 τοῦ νόμου 5060 ἀπαγορεύει πᾶσαν δημοσίευσιν (βλ. ἀνωτ. II), ἐν ἐφημερίδι ἢ περιοδικῷ, περὶ ἐνεργείας ὑπ' αὐτῆς οἱουδήποτε λαχείου ἢ παροχῆς διὰ κληρώσεως δώρων εἰς χρῆμα ἢ εἰς εἶδος. Τὴν αὐτὴν διάταξιν ἐπανέλαβε καὶ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου 5330 τοῦ 1932 «Περὶ διατάξεων σχετικῶν πρὸς τὴν ἔκδοσιν καὶ κυκλοφορίαν ἐφημερίδων», ὅπερ, ἐκτὸς τῆς δημοσιεύσεως, ἀπαγορεύει καὶ τὴν «καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον προκήρυξιν» λαχείου, ἔτι δὲ καὶ τὴν «διὰ δημοσιεύσεως ἢ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον ἐπαγγελίαν περὶ παροχῆς δώρων εἰς τοὺς ἀναγνώστας εἴτε διὰ κληρώσεως εἴτε ἐπὶ προσαγωγῇ ἀποκομμάτων τῆς ἐφημερίδος ἢ ἄλλων δελτίων ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως, ὡς καὶ τὴν διὰ παντὸς τεχνάσματος ἀπόδοσιν οἱουδήποτε μέρους τοῦ ἀντιτίμου». Διὰ δὲ τοῦ νόμου 5484 τοῦ 1932 ὡρίσθη ὅτι εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν περιλαμβάνεται καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος ἢ ὑφ' οἱουδήποτε τρίτου, ἐνεργοῦντος ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς ἐφημερίδος ἢ καὶ ἄνευ συνεννοήσεως, παροχὴ οἱουδήποτε ἀντικειμένου ἢ οἱουδήποτε πλεονάσματος ἢ προτιμήσεως εἴτε δωρεὰν εἴτε καὶ ἐπὶ οἱῳδήποτε ἐν γένει χρηματικῷ ἢ ἄλλῳ ἀνταλλάγματι. Ὀρθῶς ὅμως ἐκρίθη (Γνωμοδ. εἰσαγγελέως Ἀρ. Πάγου ἐν Θέμιδ ΜΓ', σ. 651) ὅτι δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ἡ διάταξις τῆς ὕλης κατὰ τρόπον, παρέχοντα εἰς τοὺς ἀγοραστὰς τὴν εὐχέρειαν τοῦ ἀποκόπτειν ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἐφημερίδος μέρος τῆς ὕλης αὐτῆς πρὸς σύνθεσιν ἰδίου βιβλίου.

Δ') Περιγραφῆς αὐτοκτονιῶν. Διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1925 «Περὶ ἀπαγορεύσεως δημοσιεύσεως ἐντύπων ἐχόντων ἀντικείμενον πράξεις λῃστῶν κλπ.» (ὅπερ κατὰ τοῦτο ἰσχύει καὶ μετὰ τὸ ἄρθρον 36 τοῦ νόμου 5060, περὶ οὗ βλ. ἀνωτ. στοιχ Β'), ἀπαγορεύεται ἡ περιγραφὴ αὐτοκτονιῶν, ἐπιτρεπομένης μόνον τῆς ξηρᾶς ἀνακοινώσεως αὐτῶν.

Ε') Ἐνεργουμένης ἀνακρίσεως. Ἀπαγορεύεται διὰ τοῦ ἄρθρου 37 τοῦ νόμου 5060 εἰς τὴν ἐφημερίδα ἢ περιοδικόν, τὴν διωκομένην διὰ δημοσίευμα ἄσεμνον ἢ προσβάλλον τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ν' ἀναγράψῃ τι ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατ' αὐτῆς δίωξιν, τὸ ἐπιλήψιμον δημοσίευμα ἢ τὴν πορείαν τῆς ἀνακρίσεως. Συγχρόνως ὅμως ἀπαγορεύεται καὶ εἰς τὸν μηνυτὴν πᾶσα δημοσίευσις ἔχουσα τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Ἡ ἀπαγόρευσις ἄρχεται ἀφ' ἧς ἀνακοινωθῇ πρὸς τοὺς ὑπευθύνους, *ἐκδότην* καὶ *διευθυντήν*, ἢ τὸν μηνυτὴν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως (ὑποχρέου πρὸς τοῦτο) ἡ ἔναρξις τῆς διώξεως καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς ὁριστικῆς καὶ ἀμετακλήτου ἐκδικάσεως τῆς κατηγορίας. Ἐξαιρεῖται τῆς ἀπαγορεύσεως *ἁπλῆ*, ἄνευ δηλαδὴ σχολίων, καὶ *ἐφ' ἅπαξ* ἀναγραφὴ τῆς περὶ διώξεως εἰδήσεως.

ΣΤ') Στρατιωτικῶν εἰδήσεων. Τὸ ἄρθρον 38 τοῦ νόμου 5060 τιμωρεῖ τὴν δημοσίευσιν, ἤτοι τὴν δημοσίᾳ καθ' οἱονδήποτε τρόπον (καὶ ὄχι μόνον διὰ τοῦ τύπου) γνωστοποίησιν «μὴ ἀνακοινωθέντων ἐγγράφως» ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας σχεδίων ἐπιστρατεύσεως ἢ κινητοποιήσεως, ὀργανώσεως καὶ συνθέσεως τῶν στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ ἀεροπορικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους κλπ. Ἄνευ δὲ προηγουμένης ἀδείας τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ ἀπαγορεύεται πᾶσα δημοσίευσις περὶ στρατιωτικῶν γυμνασίων ἢ ἀσκήσεων, ἐπιτρεπομένης (ἄρθρ. 44 § γ' νόμου 5060 καὶ 16 τοῦ Συντάγματος) καὶ τῆς κατασχέσεως τῶν ἐφημερίδων.

IV) ***Ἀδίκημα τύπου.*** 1) *Ἔννοια.* «Ἀδίκημα τοῦ τύπου» (βλ. λ. *ἀδίκημα*) καλεῖται ἡ διὰ τοῦ τύπου πραγματουμένη, ἐγκληματικὴ δὲ καθ' ἑαυτήν, ἐκδήλωσις τῆς σκέψεως. Συνεπὴς πρὸς τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν ταύτην ὁ νόμος 5060, ὡς ἀδίκημα τύπου θεωρεῖ «τὸ διὰ τοῦ τύπου ὡς ὀργάνου τελούμενον». Ὅθεν δὲν εἶναι ἀδικήματα τοῦ τύπου αἱ ἀστυνομικῆς φύσεως παραβάσεις τοῦ νόμου 5060 (βλ. ἀνωτ. III), διότι εἰς αὐτὰς ὁ τύπος ἀποτελεῖ οὐχὶ μέσον ἐκτελέσεως, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τῆς παραβάσεως Διαφέρει δὲ τὸ ἀδίκημα τοῦ τύπου τῆς δι' ἄλλου μέσου (πλὴν τοῦ τύπου) τελουμένης ὁμοίας ἀξιοποίνου πράξεως μόνον κατὰ τὸ ὅτι λαμβάνει ὕπαρξιν καὶ τιμωρεῖται ἐὰν καὶ ὅταν λάβῃ χώραν ἡ *δημοσίευσις* τοῦ περιέχοντος τὴν ἐγκληματικὴν ἐκδήλωσιν τῆς σκέψεως ἐντύπου (βλ. ἀνωτ II)· ἡ ἐκτύπωσις ἢ ἡ δι' ἄλλου μέσου παραγωγὴ ὁμοίων ἀντιτύπων, μόνη, ἄνευ τῆς δημοσιεύσεως, ἀποτελεῖ ἁπλῶς προπαρασκευαστικὴν ἐνέργειαν, ἥτις οὐδ' ὡς ἀπόπειρα (τόμ. ΙΑ', 100) δύναται νὰ τιμωρηθῇ

2) *Ὑπεύθυνοι ποινικῶς.* Ὁ νόμος 5060 ἄρθρ. 40) καθορίζει τοὺς ποινικῶς ὑπευθύνους διὰ τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου (οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὰς ἀστυνομικὰς τοῦ τύπου παραβάσεις, τὰς ἀνωτέρω III μνημονευομένας), κατὰ παρέκκλισιν ἐν πολλοῖς τῶν γενικῶν τοῦ ποινικοῦ νόμου ὁρισμῶν ὡς ἑξῆς:

Ὡς *ἄμεσοι αὐτουργοὶ* εὐθύνονται Α') Διὰ μὲν τὰ διὰ παντὸς ἐντύπου «ἐκτὸς ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν», τελούμενα ἀδικήματα: α) ὁ συγγραφεὺς τοῦ δημοσιεύματος· ἂν ὅμως οὗτος δυνηθῇ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ δημοσίευσις τοῦ ἔργου του ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, εὐθύνονται: β) ὅ τε παραδοὺς τὸ δημοσίευμα εἰς τὸ τυπογραφεῖον καὶ ὁ ἐκμεταλλευόμενος τοῦτο ἐν ἰδίῳ ὀνόματι ἢ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐμπεπιστευμένος εἰς τὴν διεύθυνσίν του· ἂν ἀμφότερα τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶναι ἄγνωστα, εὐθύνεται ὁ ἀναλαβὼν τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἐντύπου, ἐὰν ὅμως ὁ ἀτελῇ ἐν γνώσει τοῦ περιεχομένου του. Β') Διὰ δὲ τὰ δι' «ἐφημερίδων ἢ περιοδικῶν» τελούμενα ἀδικήματα εὐθύνονται, ὡς ἄμεσοι αὐτουργοί, δύο συγχρόνως πρόσωπα: 1) ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐπιληψίμου δημοσιεύματος, ἐὰν οὗτος εἶναι τρίτον πρόσωπον, μὴ ἀνῆκον εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐφημερίδος κλπ.· καὶ 2) ὁ διευθυντὴς ἤ, ἐν ἐλλείψει τούτου, ὁ ἐκδότης ἤ, ἐν ἐλλείψει καὶ ἐκδότου, ὁ ἰδιοκτήτης· εἶναι δ' ἀδιάφορον ὑπὸ ποίαν προσωνυμίαν ἐμφανίζονται τὰ πρόσωπα ταῦτα ἐν τῇ ἐφημερίδι, ἢ ἂν ἀπουσίαζον κατὰ τὴν δημοσίευσιν κλπ. Ἐὰν ὅμως ὁ διευθυντὴς ἢ ὁ ἐκδότης ἢ ὁ ἰδιοκτήτης ἀποδείξωσιν ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν ἐγένετο ἡ δημοσίευσις, τότε μὲν δὲν εὐθύνονται ὡς αὐτουργοὶ τοῦ ἀδικήματος τοῦ τύπου, ἀλλ' ὑπέχουσιν εὐθύνην «ἐπὶ ἀμελείᾳ», τεκμαιρομένην ἐκ τῆς γενομένης δημοσιεύσεως· αἴρεται δὲ ἡ εὐθύνη των ἐὰν ἀποδείξωσιν ὅτι ἐκ περιστάσεων ἀνωτέρας βίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλωσι τὴν ἐπιβεβλημένην αὐτοῖς ἐπιμέλειαν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς δημοσι-

Digitized by Google

εύσεως· 3) ἐν ἐλλείψει συγγραφέως καὶ διευθυντοῦ, ἐκδότου ἢ ἰδιοκτήτου, εὐθύνονται ὡς ἄμεσοι αὐτουργοὶ ὁ παραδοὺς τὸ δημοσίευμα εἰς τὸ τυπογραφεῖον καὶ ὁ ἐκμεταλλευόμενος αὐτὸ ἐν ἰδίῳ ὀνόματι.

Οἱ ἀνωτέρω (στοιχ. Α' καὶ Β') εὐθύνονται, ὡς ἐλέχθη, ὡς ἄμεσοι αὐτουργοί. Ἂν δὲν συντρέχῃ περίπτωσίς τις τοιαύτης εὐθύνης των, δὲν ἀποκλείεται εὐθύνη κατὰ τὰς περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸ ἀδίκημα γενικὰς διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου, τόσον τῶν ἀνωτέρω προσώπων, ὅσον καὶ «παντὸς ἄλλου». Ὁ νόμος 5060 (ἄρθρ. 40 § 2) ἐξαιρεῖ ῥητῶς τῆς ἐπὶ συναιτιότητι εὐθύνης: α') τοὺς ἐργάτας τοῦ τυπογραφείου, διὰ μόνην τὴν πρᾶξιν τῆς τυπώσεως· καὶ β') τοὺς πωλητάς, διανομεῖς ἢ τοιχοκολλητάς, ἐφ' ὅσον βεβαίως οὗτοι δὲν εὐθύνονται ὡς αὐτουργοί, κατὰ τὰ ἀνωτέρω (στοιχ. Α' β' καὶ Β' β') ἐκτιθέμενα.

3) *Ὑπεύθυνοι ἀστικῶς* (βλ. λ. *ὑπεύθυνος*).

4) *Παραγραφή*. Ὅπου, πρὸς δίωξιν τοῦ ἀδικήματος τοῦ τύπου, ἀπαιτεῖται ἔγκλησις τοῦ ἀδικηθέντος (Θ. 677 β'), παραγράφεται τὸ ἀξιόποινον ἂν δὲν ἐγχειρηθῇ ἡ ἔγκλησις ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς τελέσεως τοῦ ἀδικήματος. Ἐπὶ τῶν αὐτεπαγγέλτως διωκομένων ἐπέρχεται ἡ παραγραφὴ ἐὰν ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς τελέσεώς των δὲν ἐνεργηθῇ ἡ δίωξις. Ἐμπροθέσμως ἐγχειρηθείσης τῆς ἐγκλήσεως ἢ ἀρξαμένης τῆς αὐτεπαγγέλτου διώξεως, ἡ προθεσμία τῆς παραγραφῆς ὁρίζεται εἰς ἓν ἔτος διὰ τὰ πταίσματα καὶ πλημμελήματα καὶ δύο ἔτη διὰ τὰ κακουργήματα, ἡ δὲ πρὸς οριστικὴν παραγραφὴν προθεσμία εἰς δύο ἔτη ἀπὸ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως. Ἀναστελλομένης τῆς ποινικῆς διώξεως ἐπὶ δυσφημήσει διὰ τοῦ τύπου, συναναστέλλεται καὶ ἡ πρόοδος τοῦ χρόνου τῆς παραγραφῆς. Ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς τῆς ἀξιώσεως περὶ χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ παθόντος ὁρίζεται εἰς ἓν ἔτος, ἡ παραγραφὴ ὅμως τῆς περὶ πάσης ἄλλης ἀποζημιώσεως ἀξιώσεως ρυθμίζεται κατὰ τὸν ἀστικὸν νόμον.

Τὰ ἀνωτέρω περὶ παραγραφῆς ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν παραβάσεων τῶν ἄρθρων 4—9 τοῦ νόμου 5060 (βλ. ἀνωτ. III, ἀριθ. 1—4).

5) *Δικονομικαὶ διατάξεις*. Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ κακουργιοδικείου ὁσάκις ἀφορῶσι τὸν δημόσιον βίον (ἄρθρ. 100 τοῦ Συντάγματος). Τὰ ἄρθρα 46—69 τοῦ νόμου 5060 ρυθμίζουσι τὴν προδικασίαν καὶ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν κατὰ τρόπον εὐχεραίνοντα τὴν ταχεῖαν εἰσαγωγὴν καὶ ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως, ἐφαρμόζονται δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 37 αὐτοῦ προβλεπομένης παραβάσεως (βλ. ἀνωτ. ΙΙ, ἀριθ. 5, στοιχ. Ε'). Ἡ κατάσχεσις ἐφημερίδων καὶ ἐντύπων διατριβῶν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῶν ἄρθρων 44 καὶ 45 τοῦ νόμου 5060, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 16 τοῦ Συντάγματος, ἤτοι: α') ἕνεκα προσβολῆς κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· β') ἕνεκεν ἀσέμνων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδῶ· καὶ γ') ἕνεκα δημοσιεύσεως εἰδήσεων ἀναγομένων εἰς στρατιωτικὰς κινήσεις κλπ. Ἡ κατάσχεσις ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν παραγγελίας τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πλημμελειοδικῶν. Ἡ πώλησις, διανομὴ ἢ ὁπωσδήποτε θέσις εἰς κυκλοφορίαν ἀντιτύπων τῶν κατεσχημένων ἐντύπων, γινομένη δημοσίᾳ, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι τριῶν μηνῶν ἢ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 15 χιλιάδων δραχμῶν (ἄρθρ. 45 § 5).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Συνταγμ. Δίκαιον (τόμ. Γ', ἔκδ. δ 1923, σελ. 106—142).—*Διομ. Κυριακοῦ*, Ἑρμηνεία ἑλλ Συντάγματος (τόμ. Ι') —*Θ. Φλογαΐτου*, Συνταγμ. Δίκαιον.—*Ἀγγ. Μπουροπούλου*, Ὁ νέος περὶ τύπου νόμος (1931) —*Barbier*, *Matter*, *Rondelet*. Code expliqué de la presse (ἔκδ. β').—*Le Poitevin*, Traité de la presse.—*Chassan*, Délits de la parole, de l' écriture et de la presse (ἔκδ. β').—*Potulicki*, Le regime de la presse (1929).—*Liszt*, Das deutsche Reichspressrecht (1880).

ΑΓΓ. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Ψυχολ.]* Βλ. *παράστασις* (τ. ΙΘ, σ. 666 β.)

— **«Τύπος»**. Ἐφημερίς: —1) Ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου 1849, μετ' οὐ πολὺ δὲ μετονομασθεῖσα «Φιλελεύθερος». —2) Ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῇ 15ῃ Μαρτίου 1858. —3) Ἱδρυθεῖσα ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1866. —4) Ἱδρυθεῖσα ἐν Πάτραις τῷ 1885. —5) Ἑβδομαδιαία, ἱδρυθεῖσα ἐν Πάτραις τῷ 1891. —6) Ἱδρυθεῖσα ἐν Βόλῳ τῷ 1901. —7) Ἡμερησία φιλελευθέρα, ἱδρυθεῖσα ἐν Πάτραις τῷ 1916 ὑπὸ Ν. Α. Φωτήλα. Π. Ν. Π.

— **«Τύπος *τῆς Θεσσαλονίκης*»**. Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ συνδικάτου τοῦ τύπου Θεσσαλονίκης τῷ 1924.

— **«Τύπος *Κωνσταντινουπόλεως*»**. Τρισεβδομαδιαία ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 17 Φεβρουαρίου 1870, ἀπὸ δὲ τοῦ 140οῦ φύλλου μετονομασθεῖσα «Τύπος».

— **«Τύπος *Μεσσηνιακός*»**. Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Καλάμαις τῷ 1883.

τυποτηλεγραφία (ἡ). Καλοῦνται τὰ τηλεγραφικὰ συστήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ λῆψις γίνεται δι' ἐκτυπώσεως κατ' εὐθεῖαν, ἄνευ μεσολαβήσεως συμβολικῆς διὰ κώδικος καταγραφῆς τῶν ψηφίων τοῦ ἀλφαβήτου, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται αἱ λέξεις τοῦ κειμένου τοῦ διαβιβαζομένου τηλεγραφήματος. Τὰ τυπωτικὰ τηλεγραφικὰ συστήματα δύνανται νὰ εἶναι χειροκίνητα ἢ αὐτόματα. Λ. Ν. Κ.

τυποτηλεγραφικός, —ή, —όν. Ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τυποτηλεγραφίαν.

τυπόχωμα, —ατος (τό). Ἀργιλλοῦχος, λεπτόκοκκος ἄμμος πυρίμαχος, χρησιμοποιουμένη εἰς τὰ χυτήρια. Θ. Χ

τυπτολογία (ἡ) (typtologie). Καλεῖται ἐν τῷ πνευματισμῷ ἡ διὰ τῶν κτύπων συνεννόησις μεταξὺ πνευμάτων καὶ ἀνθρώπων, ὁπότε ὁ ἀριθμὸς τῶν κτύπων ἀντιστοιχεῖ εἰς ὡρισμένον γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου· ἤτοι εἷς κτύπος τὸ α, δύο τὸ β κλπ. Ἄλλοι συγγραφεῖς ὀνομάζουσιν αὐτὴν *σηματολογίαν* (βλ. καὶ ἄρθρα *τηλεκινησία* καὶ *τραπεζάκι*). Ν. Γ. Μ.

τύπτω, *ἀόρ. ἔτυψα·* κτυπῶ, πλήττω, συνήθως εἰς τὴν φράσιν «τὸν τύπτει ἡ συνείδησίς του», ἄλλως «ἔχει τύψιν τῆς συνειδήσεώς του».

τυπῶ (—όω), ἢ *τυπώνω*· ἐκδίδω σύγγραμμα, βιβλίον κττ. διὰ τοῦ τύπου: «τυπώνω τὰ ποιήματά μου», «δὲν ἐτυπώθη ἀκόμη τὸ βιβλίον μου, τώρα τυποῦται» ‖ ἐκτυπῶ, ἐμφανίζω διὰ τῆς τυπώσεως: «αὐτὸ τὸ πιεστήριον δὲν τυπώνει καλά», «τὸ βιβλίον ἐτυπώθη κακῶς διότι τὰ στοιχεῖα εἶναι ἐφθαρμένα».

τύπωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *τυπώνω*: «ἀπάνω εἰς τὸ τύπωμα ἐχάλασε τὸ πιεστήριον».

τυπώνω· βλ λ. *τυπῶ*.

τύπωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ τυπώνω, τύπωμα, ἐκτύπωσις: «τύπωσις βιβλίου, — χάρτου, — εἰκόνος».

—*[Φωτογρ.] Τύπωσις* εἶναι ἡ ἐργασία, δι' ἧς ἐκ τῆς ἀρνητικῆς εἰκόνος λαμβάνεται ἡ θετικὴ τοιαύτη, τὸ καλούμενον *φωταντίτυπον*. Διὰ τὴν τύπωσιν τῶν θετικῶν εἰκόνων χρησιμοποιεῖται ειδικὴ συσκευή, τὸ καλούμενον *πλαίσιον τυπώσεως*. Τοῦ πλαισίου τούτου φέρονται διάφοροι τύποι, ὧν ἁπλούστερος εἶναι ὁ τοῦ ἀγγλικοῦ πλαισίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται τὸ φωτότυπον, ἐξ οὗ πρόκειται νὰ ληφθῶσιν ἀνάτυπα. Τὸ κάλυμμα τὸ ἐφαρμοζόμενον ἄνωθεν τοῦ φωτοτύπου ἀποτελεῖται ἐκ δύο ξυλίνων τεμαχίων, ἡρμοσμένων διὰ γιγγλύμων, στηρίζεται δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ πλαισίου καὶ στερεοῦται διὰ χαλυβδίνων ἐλασμάτων ἀντιθέτως ἡρμοσμένων ἐπ' αὐτοῦ. Διὰ τὴν τύπωσιν χρησιμοποιεῖται ὑαλίνη πλάξ, ἐὰν τὸ φωτότυπον εἶναι ἐπὶ φύλλου κελλουλοΐτου ἢ ἀπ' εὐθείας ἡ ὑαλίνη πλὰξ τοῦ φωτοτύπου, φροντίζομεν δὲ ὥστε τὸ μέρος τῆς ζελατίνης τοῦ φωτοτύπου νὰ βλέπῃ πρὸς τὸ κάλυμμα τοῦ πλαισίου. Ἄνωθεν τοῦ φωτοτύπου φέρεται τὸ φωτοπαθὲς μέσον, ἐφ' οὗ θὰ ληφθῇ τὸ ἀνάτυπον (φωτοπαθὴς χάρτης, πλὰξ κλπ.) μὲ ἐστραμμένην καὶ ζελατίνην του πρὸς τὸ μέρος τῆς ζελατίνης τοῦ φωτοτύπου καὶ τέλος ἄνωθεν αὐτῶν φέρεται τὸ κάλυμμα τοῦ πλαισίου. Μετὰ τὴν ἑτοιμασίαν ταύτην, ἥτις ἐπὶ χρησιμοποιήσεως ἐμφανοτυπικοῦ ὑλικοῦ (χάρτου τῆς ἡμέρας κλπ.) γίνεται εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἐπὶ χρησιμοποιήσεως λανθανοτυπικοῦ ὑλικοῦ (χάρτου τῆς νυκτὸς) γίνεται εἰς τὸ ἐρυθρὸν φῶς τοῦ ἐργαστηρίου, ἐκτίθεται τὸ πλαίσιον ἀναλόγως, εἴτε εἰς τὸ διάχυτον φῶς τῆς ἡμέρας, εἴτε εἰς τὸ τεχνητὸν φῶς, διὰ νὰ συντελεσθῇ ἡ τύπωσις τῆς εἰκόνος.

Ὅταν χρησιμοποιῆται ἐμφανοτυπικὸν ὑλικόν, εἶναι εὔκολον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τυπώσεως νὰ παρακολουθήσωμεν ἐὰν συντελέσθῃ ἡ τύπωσις τῆς εἰκόνος. Πρὸς τοῦτο ἀνοίγεται, εἰς σκιερὸν μέρος, τὸ ἥμισυ τοῦ καλύμματος τοῦ πλαισίου καὶ ἀνασηκώνεται προσεκτικῶς ὁ χάρτης. Ὅταν τὸ φωτότυπον παρουσιάζῃ εἰκόνα ἀσθενῆ, ἡ λῆψις ἀνατύπων δέον νὰ γίνεται εἰς τὸ διάχυτον φῶς τῆς ἡμέρας ἤ, προτιμότερον, ἀφοῦ τεθῇ πρὸ τοῦ πλαισίου κιτρίνη ἢ πρασίνη ὕαλος, ὅτε αἱ εἰκόνες ἀποκτῶσιν ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις. Τὰ ἰσχυρὰ φωτότυπα ἐκτίθενται εἰς ἰσχυρὸν διάχυτον φῶς, τὰ δὲ λίαν ἰσχυρὰ εἰς τὸ ἄμεσον ἡλιακὸν φῶς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τυπώσεως δι' ἐμφανοτυπικοῦ ὑλικοῦ ἐπιβάλλεται ὁ κατὰ διαστήματα ἔλεγχος τοῦ σχηματισμοῦ τῆς εἰκόνος. Ἡ διάρκεια τῆς τυπώσεως ἐπὶ ἐμφανοτυπικοῦ ὑλικοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ φωτὸς τοῦ φωτοτύπου κλπ., τὸ κατώτερον δὲ ὅριον αὐτῆς εἶναι 10' περίπου. Καλῶς τυπωθεῖσα θεωρεῖται ἡ εἰκών, ὅταν λάβῃ χρῶμα κατά τι σκοτεινότερον τοῦ δέοντος. Ἡ διὰ λανθανοτυπικοῦ ὑλικοῦ τύπωσις δέον νὰ γίνεται πειραματικῶς διὰ μικρῶν τεμαχίων ἐκ τοῦ φωτοπαθοῦς χάρτου. Εἰς προσωπογραφήματα ἢ καὶ εἰς ἄλλα φωτότυπα, ἐφ' ὧν ἐπιζητεῖται νὰ περιορισθῇ ἐπὶ τοῦ φωτοπαθοῦς ὑλικοῦ ἐφ' οὗ θὰ ληφθῇ τὸ ἀνάτυπον ἡ δρᾶσις τοῦ φωτὸς μόνον περὶ τὸ πρόσωπον ἢ τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ἀντικείμενον, γίνεται χρῆσις εἰδικῶν φωτοκαλυπτρῶν. Κ. Γ. Μ.

— *[Μεταλλ.] Τύπωσις* (étampage, matriçage) καλεῖται εἶδος συμπιεστικῆς ἐπιβολῆς ἢ κοιλάνσεως, δι' ἧς δίδονται εἰς τεμάχια μετάλλων ἢ καὶ ἄλλων οὐσιῶν πλαστικῶν ὡρισμένα σχήματα. Γίνεται εἴτε διὰ συνεχοῦς πιέσεως ἢ διὰ κρούσεως μέσῳ *ἐπιβολέως* (*ἐκκολαπτικοῦ τύπου, καλουπίου*) ἢ *μήτρας*. Ταῦτα φέρουσι τὸ ἀποτύπωμα τοῦ σχήματος, ὅπερ πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὸ τεμάχιον. Γίνεται ἐν θερμῷ προκειμένου περὶ σιδήρου, χάλυβος ἢ χαλκοῦ καὶ ἐφ' ὅσον αἱ εἰσοχαὶ καὶ ἐξοχαὶ εἶναι ὀξεῖαι, ἐν ψυχρῷ δὲ προκειμένου περὶ σιδήρου, μολύβδου, ψευδαργύρου, χαλκοῦ μὲ ἀσθενεῖς εἰσοχάς. Χρησιμοποιοῦνται πιεστήρια, ἀτμοσφῦραι, ἀεροσφῦραι καὶ κρίκοι τυπώσεως. Χρησιμοποιεῖται μεγάλως εἰς τὴν μεταλλοτεχνίαν καὶ τὴν κατεργασίαν πλαστικῶν οὐσιῶν, δερμάτων, χαρτονίου κλπ. Θ. Χ.

τυπωτὴς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς τύπων, *τυποποιός* (βλ. λ.).

τυπωτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τύπωσιν, ὁ τῆς τυπώσεως· ‖ ***τυπωτικὰ*** (τά)· ὡς οὐσ., ἡ ἀμοιβὴ τῆς τυπώσεως, τῆς ἐκτυπώσεως βιβλίου, συγγράμματος κττ.

Τὺρ (Tyr) *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Θεὸς τῆς σκανδιναυικῆς μυθολογίας, υἱὸς τοῦ Ὀντὶν καὶ προστάτης τοῦ πολέμου, τὰ μέγιστα ἐξυμνούμενος ἐν τῇ νοτιοσκανδιναυικῇ καὶ δανικῇ ἐπικῇ ποιήσει διὰ τοὺς ἀγῶνάς του πρὸς τὸ λυκόμορφον τέρας Fenris. Ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν παλαιογερμανικὸν *Τίου(γκ)*, *Τσιουγκ* ἢ *Ἰσιο* (Tiug, Ziug, Tio' καὶ εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ σανσκριτικὸς *Νιυάους* Ζεύς). Ἀπ' αὐτοῦ ἀπεκλήθη Tysdagr (=ἡμέρα τοῦ Τύρ) ἡ τρίτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος. Π. Ν. Π.

Τὺρ (Türr), ***Στέφανος***. Οὔγγρος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Βάγᾳ τῷ 1825. Τῷ 1848 ὑπηρέτει ὡς ὑπολοχαγὸς ἐν τῷ αὐστριακῷ στρατῷ, ἀλλὰ τῷ 1849 ηὐτομόλησε πρὸς τὸν ἰταλικὸν στρατὸν καὶ διωρίσθη συνταγματάρχης τῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σαρδηνίας οὐγγρικῆς λεγεῶνος. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Νοβάρρας ὁ Τύρ, κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν εἰς Βάδεν, κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν. Ἐκραγέντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου τοῦ 1854, ὁ Τὺρ καταταχθεὶς ὡς ἐθελοντὴς καὶ ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν Ἄγγλον συνταγματάρχην Μακμοῦρδον, συνελήφθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1855 ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ὡς λιποτάκτης, ἀφοῦ δὲ ἐπὶ μακρὸν παρέμεινεν ἐγκάθειρκτος, κατεδικάσθη ἐν τέλει εἰς θάνατον· ἀλλ' ἡ ποινή του ἐμειώθη εἰς διαρκῆ ἐξορίαν, τῇ ἐντόνῳ ἐπεμβάσει τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὸν Ἰταλικὸν πόλεμον τοῦ 1859 ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ Γαριβάλδη φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ἔλαβε δ' ἐνεργὸν μέρος καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν, πληγωθεὶς εἰς Βρέσκιαν. Τῷ 1860, ὅτε ὁ Γαριβάλδης ἐπεχείρησε τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν, καὶ πάλιν ὁ Τὺρ ἐτάχθη ὑπ' αὐτὸν ὡς ὑπασπιστής, προαχθεὶς βραδύτερον εἰς ὑποστράτηγον. Αἱ περιφανεῖς ὑπηρεσίαι του εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας τῶν Ἰταλῶν ἀνεγνωρίσθησαν παρὰ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως, ἥτις καὶ κατέταξεν αὐτὸν ὑποστράτηγον ἐν τῷ ἰταλικῷ στρατῷ τῷ 1861, ὅτε καὶ διώρισεν αὐτὸν φρούραρχον καὶ στρατιωτικὸν ἅμα διοικητὴν τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Τὺρ ἐνυμφεύθη τῷ 1861 τὴν πριγκίπισσαν Ἀδελίναν Οὐάϊς Βοναπάρτη, ἐξαδέλφην τοῦ Ναπολέοντος Γ', καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Παλλάντζᾳ. Μετὰ τὸν γάμον του δὶς μετέβη εἰς Ρουμανίαν, ὅπως παράσχῃ πράγματα εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ. Τὰ πολιτικὰ ταξίδια ταῦτα ἐκρίθησαν ὡς ἐνοχοποιοῦντα τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν καὶ ὁ Τὺρ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἐν τῷ ἰταλικῷ στρατῷ βαθμοῦ του. Ὁ Τὺρ εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν φυλλαδίων «Σύλληψις, δίκη καὶ καταδίκη τοῦ στρατηγοῦ Τὺρ» (1863) καὶ ὁ «Οἶκος τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας». Μηχανικὸς ἔμπειρος, ἐσχεδίασε τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ, τῷ δὲ 1880 τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἣν καὶ ἀνέλαβε, συστήσας πρὸς τοῦτο ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του γαλλικὴν ἑταιρείαν· ἀλλὰ τὸ ἔργον ἤχθη εἰς πέρας κατόπιν ὑπὸ ἑλληνικῆς ἑταιρείας, ἀποχωρήσαντος τοῦ Τύρ. Ἀπέθανε τῷ 1908. Δ. Π. Π.

Τυραγέται, ἢ ***Τυριγέται***. Λαὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας (βλ. *Γέται*).

Τυράμβαι (οἱ) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς ἀσιατικῆς Σαρματίας, κατοικῶν τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Μαιώτιδος λίμνης (νῦν Ἀζοφικὴ θάλασσα) πρὸς νότον τῶν Θατῶν Μαιωτῶν, τὴν σύγχρονον μεταξὺ Ἀχτὰρ καὶ Τεμριοὺκ ἀκτὴν τῆς Καυκασίας. Α. Θ. Σ.

Τυράμβη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀσιατικῆς Σαρματίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τυράμβων, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον μεταξὺ τῆς ὑπὸ τοῦ Μικροῦ Ρομβίτου σχηματιζομένης φερωνύμου ἀκτοταινίας, ἢ Ἀζαβίτιδος ταινίας, ἄλλως καλουμένης, καὶ τοῦ Ἀντικείτου ποταμοῦ (νῦν Κουμπάν) ταυτίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον *Τεμριοὺκ* (Temriuk) κειμένην κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κουμπάν, ὅπου εὑρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι. Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

τυραμίνη (ἡ) (Tyramine) */Φαρμ. Χημ./*. Εἶναι παρα-υδροξυ-φαινυλαιθυλαμίνη. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιεῖται τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, λίαν διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, τηκομένη εἰς 268—270° Ἡ τυραμίνη, χορηγουμένη ἐσωτερικῶς ἢ ὑποδορείως, ἐλαττώνει τὴν ἀρτηριακὴν πίεσιν, δύναται ὅθεν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπὶ καρδιακῆς καταρρίψεως· ἐνδείκνυται καὶ πρὸς πρόκλησιν συσπάσεων τῆς μήτρας ἐπὶ τοκετῶν. Ἡ τυραμίνη χρησιμοποιεῖται ἀκόμη καὶ ὡς φάρμακον αἱμοστατικόν. Ἡ δρᾶσίς της εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν δρᾶσιν τῆς οὐσίας τῶν ἐπινεφριδίων ἀδένων. κ. γ. μ.

Τύρανα (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας (βλ. λ. *Τίρανα*).

τυραννία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τυράννου, αὐθαίρετος, βιαία ἐπιβολὴ τῆς θελήσεώς τινος, πίεσις, καταναγκασμός, βάσανο: «αὐτὴ δὲν εἶναι ζωή, εἶναι τυραννία», «μεγάλη τυραννία τραβᾷ ἀπὸ τὸν ἄντρα της»· || ἡ ὑφ' ἑνὸς ἀνδρὸς αὐθαίρετος διακυβέρνησις πολιτείας· ἀρχ. *τυραννίς*.

τυραννίδαι (οἱ) (Tyrannidae) */Ζωολ./*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν*, περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 70 γένη μικροσώμων ἢ μετριοσώμων πτηνῶν, ἰθαγενῶν τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς. Τὰ πτηνὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα ἀρκετὰ ἐπίμηκες, μὲ ράμφος εὐρύ, ἰσχυρὸν καὶ εὐθύ, καλυπτόμενον περὶ τὴν βάσιν του ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν δασῶν, τῶν ἀγρῶν ἢ τῶν κήπων καὶ τρέφονται ἐξ ἐντόμων κυρίως. Οἱ τυραννίδαι εἶναι ἐκ τῶν θαρραλεωτέρων πτηνῶν, μὴ διστάζοντες νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ ἐναντίον τῶν ἱεράκων καὶ τῶν γυπῶν, ὅταν πρόκειται ἰδίως νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ μικρά των. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων γενῶν εἶναι ὁ *τύραννος*. Δ. Ν. Π.

τυραννικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τύραννον, ὁ τοῦ τυράννου, δεσποτικός, αὐθαίρετος: «τυραννικὴ διοίκησις».—Ἐπίρρ. **τυραννικῶς**.

τυραννίς, *—ίδος* (ἡ)· ἡ ὑφ' ἑνὸς ἀνδρὸς αὐθαιρέτως διακυβέρνησις πολιτείας: «ἡ τυραννὶς τοῦ Πεισιστράτου» || ἀρχ παρεκτροπὴ τῆς βασιλείας, ἡ ὑφ' ἑνὸς ἀνδρὸς πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολλῶν διακυβέρνησις πολιτείας· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὰς ἄλλας παρεκτροπὰς πολιτειῶν, τὴν *ὀλιγαρχίαν* (παρεκτροπὴ τῆς ἀριστοκρατίας) καὶ τὴν *ὀχλοκρατίαν* (παρεκτροπὴ τῆς δημοκρατίας) κατ' Ἀριστοτέλην.

—*[Ἀρχ.]* Ἡ *τυραννὶς* ἦτο εἶδος πολιτεύματος τῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀναφανὲν τὸ πρῶτον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἀναπτυχθὲν κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους Κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἶχεν εἰς χεῖράς του εἷς ἀνήρ, *τύραννος* καλούμενος, ὅστις ἐλάμβανε ταύτην, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, διὰ βίας ἢ ἀπάτης καὶ τὴν ἤσκει, συνήθως, δεσποτικῶς, οὔτε ὑπὸ πολιτικοῦ τινος συστήματος, οὔτε ὑπὸ τῶν νόμων τῆς χώρας του περιοριζόμενος.

Ἡ τυραννὶς ἐβλάστησεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Μ Ἀσίας τὸ πρῶτον καὶ τῶν νήσων αὐτῆς, μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἐκ τοῦ σφοδροῦ ἀγῶνος τοῦ δήμου κατὰ τῶν εὐπατριδῶν, ὅτε, ἀντὶ τῆς ἰσότητος πάντων τῶν πολιτῶν, ὡς εἶχεν ἐλπίσει ὁ δῆμος, καταλύων τοὺς βασιλεῖς, ἐπεκράτησε καὶ πάλιν ἀφόρητος μεταξὺ εὐγενῶν καὶ λαοῦ ἀνισότης. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἢ ἡ συναίσθησις τοῦ κινδύνου τῆς ὅλης πόλεως ἐκ τοῦ λυσσώδους ἀγῶνος τῶν διαμαχομένων φατριῶν (ἀριστοκρατικῶν, δημοκρατικῶν) ἠνάγκαζε ταύτας ν' ἀναθέσουν ἀπὸ κοινοῦ εἰς ἕνα ἄνδρα ἔκτακτον ἐξουσίαν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων νομοθετικῶν μέτρων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπετυγχάνετο καὶ ἡ μεταξύ των διαλλαγὴ καὶ ἡ σωτηρία τῆς πόλεως, ὅτε ὁ ἀναλαμβάνων τὸ βαρὺ τοῦτο ἔργον ἐκαλεῖτο *αἰσυμνήτης*, ἢ ἐπωφελεῖτο τῆς κρατούσης ἀναρχίας εὐγενής τις (ἢ καὶ ἐκ τοῦ πλήθους), τιμώμενος ἐν τῇ πόλει διὰ δύναμιν λόγου ἢ ἀνδρείαν, καὶ συνῆγε διὰ δόλου περὶ ἑαυτὸν ἄνδρας ἐνόπλους, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετύγχανε νὰ δεσπόσῃ ἀμφοτέρων τῶν φατριῶν. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Μ. Ἀσίας ἡ Μίλητος πρώτη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων πόλεων ὁ λαὸς ἀνῆλθεν εἰς εὐπορίαν διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας καὶ πολιτικὴν ὡριμότητα διὰ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ ἄλλους λαούς, ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ καὶ τοῦ πρώτου αἰσυμνήτου, τοῦ Ἐπιγένους, καὶ τῶν πρώτων τυράννων, τοῦ Θόαντος καὶ τοῦ Δαμασήνορος. Ἐν αὐτῇ, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τῶν Νηλειδῶν, ἠξίωσεν ὁ λαὸς παρὰ τῶν εὐγενῶν πολιτικὴν ἰσοτιμίαν καὶ προεκάλεσεν οὕτω τὴν αἰσυμνητείαν τοῦ Ἐπιγένους, τὴν ὁποίαν διεδέχθη ἡ τυραννὶς τοῦ Θόαντος. Οἱ τύραννοι τῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας, ἔχοντες πρότυπα τοὺς βασιλεῖς τῶν γειτονικῶν χωρῶν, Φρυγίας καὶ Λυδίας, ἤσκουν, ὡς ἐκεῖνοι, τὴν ἐξουσίαν των δεσποτικῶς, εἰσῆγον εἰς τὰς πόλεις των τὴν αὐλικὴν ἐκείνων ἐθιμοτυπίαν καὶ ἀπεμιμοῦντο αὐτοὺς κατὰ τὴν λαμπρότητα τῆς ἐμφανίσεως. Παρὰ τούτων δ' ἐτύγχανον πολλάκις καὶ τῆς δεούσης συνδρομῆς κινδυνεύοντες ν' ἀπολέσουν τὴν ἀρχήν. Ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας μετεφυτεύθη ἡ τυραννὶς καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὅτε ἡ μισοτύραννος Σπάρτη ἦτο ἀπησχολημένη μὲ τοὺς μεσσηνιακοὺς πολέμους, καὶ τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Σικελίας. Ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ μάλιστα Ἑλλάδι καὶ τῇ Σικελίᾳ ἐρριζοβόλησε τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, ὥστε πολλαχοῦ κατέστη κληρονομικὴ καὶ ὡμοίαζε μὲ τὰς κληρονομικὰς βασιλείας. Ἐκ τῶν τυραννίδων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ὀνομαστότεραι ὑπῆρξαν ἡ τῶν Ὀρθαγοριδῶν (670—570 π. Χ) τῆς Σικυῶνος, ἡ τῶν Κυψελιδῶν τῆς Κορίνθου (657—585 π Χ.), ἡ τῶν Πεισιστρατιδῶν τῶν Ἀθηνῶν (560—510 π. Χ. μέ τινα διαλείμματα ἐν τῷ μεταξύ), ἡ τοῦ Θεαγένους τῶν Μεγάρων (περὶ τὸ τέλος τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος) καὶ ἡ τοῦ Προκλέους τῆς Ἐπιδαύρου, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους. Ἐκ τῶν τῆς Σικελίας ἡ τοῦ Φαλάριδος τοῦ Ἀκράγαντος κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἡ τοῦ Θήρωνος τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τῆς Ἱμέρας (489—472 π. Χ.), ἡ τοῦ Ἱπποκράτους τῆς Γέλας (498—491 π. Χ) καὶ ἡ τῶν Δεινομενιδῶν (Γέλωνος, Ἱέρωνος) τῶν Συρακουσῶν κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Καὶ ἐκ τῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἡ τοῦ Μελάγχρου καὶ Μυρσίλου τῆς Μυτιλήνης, τὰς ὁποίας διεδέχθη ἡ αἰσυμνητεία τοῦ Πιττακοῦ (590—580 π. Χ.), ἡ τοῦ Πολυκράτους τῆς Σάμου (532—522 π. Χ.) καὶ ἡ τοῦ Λυγδάμιδος τῆς Νάξου (κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος). Τῶν ἄλλων πόλεων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου οἱ τύραννοι, κατὰ τὸν Ζ' καὶ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, ὑπῆρξαν ὀλιγώτερον ὀνομαστοὶ καὶ μάλιστα οἱ τῶν μικρασιατικῶν πόλεων τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, οἵτινες καὶ ὑποτελεῖς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ἦσαν καὶ τὴν ἰσχύν των διετήρουν δι' ἐκείνου (Ἱστιαῖος ἐν Μιλήτῳ, Ἀρισταγόρας ἐν Κύμῃ, Λαοδάμας ἐν Φωκαίᾳ κ. ἄ.).

Ἐκ τῶν τυράννων πολλοί, ὡς ὁ Κλεισθένης τῆς Σικυῶνος, ὁ Περίανδρος τῆς Κορίνθου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Πολυκράτης τῆς Σάμου, ὁ Γέλων καὶ ὁ Ἱέρων τῶν Συρακουσῶν κ. ἄ., ὑπῆρξαν ὄχι μόνον τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των μεγάλοι εὐεργέται, γενόμενοι δημιουργοὶ τῆς εὐημερίας τῶν συμπολιτῶν των διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας των, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει (ἀνθήσεως γραμμάτων καὶ τεχνῶν) πρωτεργάται. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ λέξις τυραννὶς ἦτο ταυτόσημος σχεδὸν μὲ τὴν λέξιν βασιλεία καὶ ἐσήμαινε μᾶλλον τὸν ἀνώμαλον καὶ παράνομον τρόπον τῆς ἱδρύσεως τοῦ πολιτεύματος ἢ τὴν βιαίαν ἄσκησιν τῆς ἐξουσίας. Ἐπειδὴ ὅμως τινὲς τῶν τυράννων, καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχήν των, ὡς ὁ Φάλαρις, τινὲς δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ταύτης, ὡς ὁ Περίανδρος, ὁ Πολυκράτης, ὁ Ἱππίας, ὑπῆρξαν ὠμοὶ καὶ βίαιοι, ἡ λέξις τυραννὶς ἤρχισε ν' ἀποβάλλῃ βαθμηδὸν τὴν καλὴν σημασίαν της καὶ κατήντησεν ἐπὶ τέλους νὰ σημαίνῃ δεσποτικὴν ἐξουσίαν, νὰ ἱδρύεται δι' αἱματοχυσίας καὶ τρομοκρατίας καὶ νὰ διατηρῆται καὶ καταλύεται ἐπίσης δι' αἱματοχυσίας.

Κατὰ τῆς τυραννίδος, καὶ ἕνεκα τῆς προελεύσεώς της (συνήθως ὁ τύραννος ἢ προήρχετο ἐκ τῆς λαϊκῆς τάξεως ἢ ἦτο εὐγενής, ἀπαρνηθεὶς τὴν φατρίαν του καὶ ἡγέτης τῆς λαϊκῆς φατρίας γενόμενος) καὶ διότι ἐγκαθιδρυομένης (ἐν Πελοποννήσῳ) ἐταπείνωσε τὰ ἄρχοντα πρότερον ἀριστοκρατικὰ δωρικὰ γένη (τοὺς Ἡρακλείδας), ἠγωνίσθη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ ἀριστοκρατικὴ Σπάρτη καὶ ἡ δρᾶσίς της αὕτη εἶναι μάλιστα ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς της, διότι οἱ τύραννοι καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλελευθέρων πολιτευμάτων παρεκώλυον καὶ ἀντεθνικὴν πολιτικὴν (ἐμήδιζον) συνήθως ἠκολούθουν Εἰς τοὺς τυράννους κατέτασσεν ὁ Ἀριστοτέλης — ἐθεώρει μάλιστα καὶ τὴν πολιτείαν ταύτην ὡς τὸ ἀρχαιότερον εἶδος τῆς τυραννίδος — καὶ τοὺς βασιλεῖς (ὡς τὸν Χαρίλαον τῆς Σπάρτης καὶ τὸν μεγαλοφυᾶ μεταρρυθμιστὴν τοῦ Ἄργους Φείδωνα), οἵτινες ἐπηύξησαν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν των αὐθαιρέτως, περιορίσαντες τὴν ἐξουσίαν τῶν ἄλλων πολιτειακῶν (γερουσίας, ἐκκλησίας τοῦ δήμου) παραγόντων.

Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον (431—404 π. Χ.) τυραννὶς δὲν εἶναι μόνον ἡ δεσποτική, ἄδικος καὶ βιαία ἐξουσία ἑνὸς σφετεριστοῦ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, τῆς ὁποίας κάμνει κατάχρησιν οὗτος θέτων ἑαυτὸν ὑπεράνω θετῶν καὶ φυσικῶν νόμων, ἀλλὰ πᾶσα δεσποτικὴ ἐν γένει ἐξουσία, ἡ ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ πολυπρόσωπος, ὡς οἱ Τριάκοντα (τύραννοι) τῶν Ἀθηνῶν. Πᾶν πολίτευμα καὶ πᾶσα ἀρχὴ ἀναξία ἐλευθέρων ἀνδρῶν ἦτο καὶ ἐλέγετο τυραννίς. Καὶ κατὰ τὸν Δ', καὶ τὸν Γ', καὶ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα δὲν ἔλειψαν αἱ τυραννίδες ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας πᾶσαι σχεδὸν αἱ πόλεις, καὶ αὐτὴ ἡ μισοτύραννος ἀκόμη Σπάρτη, ἐκυβερνήθησαν καὶ ὑπὸ τυράννων. Οὕτω κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἔχομεν τὰς τυραννίδας τῶν Φεραίων Λυκόφρονος, Ἰάσονος καὶ Ἀλεξάνδρου, τὰς τυραννίδας τοῦ Πλουτάρχου, Πλειτάρχου καὶ Φιλιστίδου ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ Ὠρεῷ, τὰς τυραννίδας Διονυσίου τοῦ νεωτέρου καὶ τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐν Συρακούσαις, τοῦ Κλεάρχου ἐν Ἡρακλείᾳ τοῦ Πόντου, καὶ ἄλλας Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα τὰς τυραννίδας Ἱέρωνος καὶ Ἱκέτα ἐν Συρακούσαις, τὰς τυραννίδας τοῦ Ἀριστοδήμου καὶ Λυδίαδα ἐν Μεγαλοπόλει, τὴν τυραννίδα τοῦ Ἀβαντίδα ἐν Σικυῶνι, τὴν τοῦ Ἀριστοτίμου ἐν Ἤλιδι καὶ ἄλλας. Καὶ κατὰ τὸν Β', τοῦ Νάβιδος ἐν Σπάρτῃ, ὅστις διεδέχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Γ' π. Χ αἰῶνος τὸν φονευθέντα ἐν Μαντινείᾳ τύραννον Μαχανίδαν. Καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ ὠνομάσθησαν Τριάκοντα τύραννοι οἱ ἀνταπαιτηταὶ τοῦ θρόνου τοῦ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ (260—268 μ. Χ) κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἀρχῆς τῶν 30 τυράννων τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Τῆς τυραννίδος ἡ κατάλυσις ἐθεωρεῖτο ἔργον ἀπολυτρώσεως ἐκ τοῦ ζυγοῦ δουλείας καὶ οἱ ἐργάται ταύτης ὄχι μόνον δὲν ἐστιγματίζοντο διὰ τὴν πρᾶξίν των (φόνον πολλάκις), ἀλλὰ καὶ *τυραννοκτόνοι* καλούμενοι, ὡς ὁ Ἁρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ἐτιμῶντο ὡς ἐθνικοὶ ἥρωες καὶ ἐπεκαλοῦντο σωτῆρες τῆς πατρίδος των. Παρεμφερὴς πρὸς τὴν τυραννίδα τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ ἰσόβιος δικτατωρία τῶν Ρωμαίων, οὖσα ἐπίσης σφετερισμὸς τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς· διὰ τοῦτο τυραννοκτόνος ἐλέγετο καὶ ὁ ἁγνὸς τὴν ἰδεολογίαν ἐκ τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος Βροῦτος. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

τυραννίσκος (ὁ)· μικρὸς τύραννος εἴτε κυριολεκτικῶς εἴτε εὐτελιστικῶς.

τυραννισμένος, *—η, —ο*· δημοτ., καὶ ἰδιωματ. *τουραχνισμένος*· ὁ πολλὰ παθών, ὁ περιπετειώδη βίον ζήσας, βασανισμένος.

Τυραννίων. Ἕλλην λόγιος καὶ γραμματικός, ἐξ Ἀμισοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πρότερον καλούμενος *Θεόφραστος*, μαθητὴς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα. Ὁ Τυραννίων, συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Λουκούλλου, κατὰ τὸν πόλεμον αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Μιθριδάτου, ἤχθη εἰς Ρώμην, ὅπου διὰ τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ διέπρεψε, γενόμενος ἅμα ἰδιοκτήτης μεγάλης καὶ ἀξιολόγου βιβλιοθήκης 300.000 τόμων. Γενόμενος σύμβουλος τοῦ Ἀττικοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει Ἑλλήνων συγγραφέων, καὶ δὴ τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπεκλήθη *Φιλαριστοτέλης*. Κατὰ τὸν Usener εἰς τὸν Τυραννίωνα ὀφείλεται ἡ γραμματικὴ θεωρία περὶ τοῦ εἰς τέσσαρα μερισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς. Ε. ΔΙ. Κ.

— Τυραννίων. Ἀρχαῖος Ἕλλην φιλόσοφος ἐκ Μεσσήνης, γράψας «Οἰωνοσκοπικὰ» εἰς τρία βιβλία. Ε. ΔΙ. Κ.

— Τυραννίων ***ὁ νεώτερος***. Ἕλλην γραμματικὸς ἐκ Φοινίκης, μαθητὴς Τυραννίωνος τοῦ πρεσβυτέρου, ὀνομαζόμενος καὶ *Διοκλῆς*. Ὁ Τυραννίων, αἰχμαλωτισθεὶς κατὰ τὸν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου πόλεμον, ἐδωρήθη ἐν Ρώμῃ εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Κικέρωνος Τερεντίαν, ὑφ' ἧς ἠλευθερώθη καὶ ἐγένετο διδάσκαλος τῶν τέκνων τοῦ Κικέρωνος. Βραδύτερον, ἐπανελθὼν εἰς Ἀνατολήν, ἐγένετο διδάσκαλος καὶ τοῦ γεωγράφου Στράβωνος. Ἔγραψεν: «Ἐξήγησιν» τοῦ ἔργου τοῦ πρεσβυτέρου Τυραννίωνος, «Περὶ μερισμοῦ», «Περὶ Ὁμήρου προσῳδίας», «Περὶ τῶν μερῶν τοῦ λόγου», «Περὶ τῆς ρωμαϊκῆς διαλέκτου, ὅτι ἐστὶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς καὶ οὐχὶ αὐθιγενές». Ε. ΔΙ. Κ.

—Τυραννίων ***μάρτυς***. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ τῆς 20 Φεβρουαρίου ἀναγράφεται ἡ μνήμη πέντε κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον. Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι *Τυραννίων*, *Σιλβανός*, *Πηλεὺς* καὶ *Νεῖλος* καὶ ὁ ἱερεὺς *Ζηνόβιος*. Ε. Γ. Π.

τυραννοκτονία (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ τυραννοκτόνου, ὁ φόνος τυράννου.

τυραννοκτόνος (ὁ, ἡ)· ὁ φονεὺς τοῦ τυράννου.

— *[Ἱστορ.] Τυραννοκτόνοι* ὠνομάσθησαν κυρίως οἱ Ἀθηναῖοι *Ἁρμόδιος* καὶ *Ἀριστογείτων*, ὡς φονεύσαντες τὸν Πεισιστρατίδην Ἵππαρχον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων (514 π. Χ) καὶ γενόμενοι οὕτω πρωταίτιοι τῆς καταλύσεως τῆς τυραννίδος ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸ 510 π Χ Ὁμοίως ὠνομάσθησαν τυραννοκτόνοι οἱ χαλκοῖ ἀνδριάντες τῶν προρρηθέντων Ἀθηναίων, ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς μὲν πρώτους κατεσκεύασεν ὁ χαλκοπλάστης Ἀντήνωρ περὶ τὸ 508 π. Χ. καὶ ἀφήρπασεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἔνθα εἶχον στηθῆ, πλησίον τοῦ Ἀρείου Πάγου, κατὰ τὸ 480 ὁ Ξέρξης, τοὺς δὲ δευτέρους, στηθέντας ὁμοίως εἰς τὴν ἀγοράν, οἱ ὀνομαστοὶ καλλιτέχναι Κριτίας καὶ Ὀνάτας (477 π. Χ.). Ἀντίγραφα τούτων ἀνεκαλύφθησαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐσώθησαν δὲ καὶ ἀπεικονίσεις των εἰς ἀττικὰ νομίσματα, εἰς μολύβδινα σύμβολα, εἰς ἀγγεῖα καὶ εἰς ἓν ἀνάγλυφον θρόνου. ΚΑΨ.

τύραννος (ὁ)· ἀπόλυτος ἄρχων, ὁ αὐθαιρέτως κυβερνῶν πολιτείαν, κατ' Ἀριστοτέλη «τύραννος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον σκοπεῖ»· || συνεκδ., ὁ ἐπιβάλλων

Digitized by Google

τὰς θελήσεις του βιαίως, ὁ πιέζων, ὁ καταναγκάζων τινά: «εἶναι τύραννος, δὲν ὑποφέρεται».

— *[Ἀρχ.]* Ἡ λέξις *τύραννος* ἐσήμαινεν ἐν ἀρχῇ ἁπλῶς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ τίτλος (ἡ ἐπιγραφή) τῆς τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους «Οἰδίπους Τύραννος». Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη δὲν ἀπαντᾷ ἡ λέξις (συγγενὴς πρὸς ταύτην εἶναι ἐκεῖ ἡ λέξις *κοίρανος*), εὑρίσκεται ὅμως εἰς τοὺς ὁμηρικοὺς ὕμνους, λεγομένη περὶ τοῦ Ἄρεως, εἰς τὸν Αἰσχύλον (Πρ. 736), λεγομένη περὶ τοῦ Διὸς «ὁ τῶν θεῶν τύραννος» καὶ τὸν Ἀρχίλοχον, μὲ τὴν προρρηθεῖσαν σημασίαν, ταυτόσημος οὖσα μὲ τὰς λέξεις βασιλεύς, ἀνώτατος ἄρχων. Μετὰ τὴν κατάλυσιν ὅμως τῶν παλαιῶν βασιλειῶν, ὅτε πολλοὶ κατὰ καιροὺς κατέλαβον τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν διὰ τῆς βίας καὶ διετήρησαν ταύτην διὰ τῆς βίας, τύραννοι ἐπικαλούμενοι, ἤτοι βασιλεῖς, μετέπεσεν ἡ λέξις εἰς κακὴν σημασίαν, γενομένη ταυτόσημος μὲ τὰς λέξεις σφετεριστής, δεσποτικός, βίαιος, ἄδικος. Τότε δὲ ὠνομάσθησαν τύραννοι καὶ οἱ κληρονομικοὶ βασιλεῖς, ὁσάκις συνέβαινε νὰ εἶναι ὠμοὶ καὶ βίαιοι. Βραδύτερον, ὡς καὶ σήμερον, ἡ λέξις ἐλέγετο περὶ παντὸς ἀνθρώπου βασανίζοντος τοὺς περὶ ἑαυτόν. ΚΑΨ.

τύραννος (ὁ) (Tyrannus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τυραννιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 250 εἴδη μικρῶν ἢ μετρίου μεγέθους πτηνῶν. Τρέφονται ἐξ ἐντόμων καὶ μικρῶν ἑρπετῶν, τὴν δὲ φωλεάν των κατασκευάζουσιν ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ τῶν κοιλοτήτων τῶν βράχων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τύραννος ὁ καρολίνειος* (Tyrannus Carolinensis), ὅστις ἔχει μῆκος 20 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ γενικὸν χρωματισμὸν σκοτεινῶς φαιοτεφρόν, μὲ κεφαλὴν μεγάλην, κοσμουμένην κατὰ τὴν κορυφὴν της ὑπὸ μικροῦ πορτοκαλιοχρόου λοφίου, οὐρὰν μελανὴν καὶ κοιλίαν λευκήν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ θήλεια γεννᾷ 4—5 ᾠὰ ὑπολεύκου χρώματος μετὰ φαιῶν κηλίδων. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ τρέφεται ἐκ μικρῶν σκωλήκων καὶ ὀπωρῶν. Δ. Ν. Π.

Τύραννος ὁ καρολίνειος.

Τύραννος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ταφίων Πτερελάου. ΚΑΨ

Τύραννος, *Γουδέλης*. Βυζαντινὸς στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Γ' Βατάτζη (1222—1254). Συμμετέσχεν εἰς τοὺς πολέμους ἐναντίον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου. Ν. ΚΛΣ

τυραννόσαυρος (ὁ) (Tyrannosaurus Osborn) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μεγαλοσαυριδῶν θηριοπόδων σαυρισχίων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Ὁ σκελετὸς τῶν ζῴων τούτων εἶχεν ὕψος ὑπὲρ τὰ 5 μ. καὶ συνολικὸν μῆκος 10. Τὸ κρανίον των ἦτο βραχὺ καὶ συμπεπιεσμένον, αἱ δὲ σιαγόνες ἐφωδιασμέναι μὲ ἰσχυροὺς ὀδόντας. Οἱ τυραννόσαυροι εἶχον 23 σπονδύλους μέχρι τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ (ἐκ τῶν ὁποίων 9—10 τραχηλικούς) καὶ 5 τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ. Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα ἦσαν σχετικῶς ἀσθενέστερα καὶ ἔφερον συλληπτήριον χεῖρα, τὰ δ' ὀπίσθια ἦσαν τριδάκτυλα. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτάτης κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωικοῦ εἰς τὴν δυτικὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

Τυραννοσβόας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς Ἀρριανῆς (Ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς) κατέναντι τῶν Σησεκρειέννων νήσων (*Ἀνων*., Περ. Ἐρυθρ 53). Κατὰ τὸν Müller (Graec geogr. minor., 1, 296) ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον λιμένα Bugmuntzur. Σ. Ε. Λ.

τυραννόφρων (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φρονῶν τὰ τῶν τυράννων, ὁ φίλος τοῦ τυράννου, ὁ ἀσπαζόμενος τὴν τυραννίδα ὡς πολίτευμα.

τυραννῶ (*—έω*)· εἶμαι τύραννος, ἐξουσιάζω, κυριαρχῶ ὡς ἀπόλυτος ἄρχων || ἐπιβάλλομαι ὡς τύραννος, φέρομαι βιαίως, βαναύσως, καταναγκάζω, βασανίζω: «μὲ ἐτυράννησε μὲ τὴν ἐπιμονή του».

Τύρας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Σαρματίας, ὅστις πηγάζων ἐκ τῆς χώρας τῶν Βαστέρνων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον ἐχρησίμευεν ὡς σύνορον μεταξὺ Σκυθίας καὶ Δακίας. Ἐν «δὲ τῷ στόματι τοῦ Τύρα πύργος ἐστὶ Νεοπτολέμου καλούμενος» (*Στραβ.* Ζ, 306). Μεταγενεστέρως μετωνομάσθη ὁ ποταμὸς εἰς *Δάναστριν*, τὸν σύγχρονον *Δνιέστρ* (*Δνείστερον*). —2) Πόλις ἑλληνίς, Μιλησίων κτίσμα, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ὑποταγεῖσα κατόπιν εἰς τὸν Λυσίμαχον. Ἐξ ἐπιγραφῶν ἑλληνικῶν καὶ νομισμάτων μετ' ἐπιγραφῆς ΤΥΡΑΝΩΝ, ἅτινα εὑρέθησαν παρὰ τὸ *Ἄκκερμαν*, εἰκάζεται ταυτότης τούτου πρὸς τὸν *Τύραν*. Σ. Ε. Λ.

Τυράσκης *[Γεωγρ.]*. Ἄκρα τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Καλαμίτζα τῆς Σκύρου (πλάτ. 38° 51' 00'' Β., μῆκ. 24° 01' 45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island), δυτικὸν κέρας τοῦ ἐπινείου τῆς πόλεως Σκύρου Λιναριά. Σ. Ε. Λ.

Τυράσπολις *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τιρασπόλ*.

Τυράχ. Περίφημος ἀρχηγὸς τοῦ ταταρικοῦ λαοῦ τῶν Πετσενέγων ἢ Πατζινάκων (βλ. *Τιράχ*).

τυραχνῶ, καὶ *τουραχνῶ*, καὶ *—άω*· καταπιέζω, καταναγκάζω, βασανίζω: «μὲ τυραχνεῖ ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ».

τυρβάζω· ἀνακινῶ, ἀνακατώνω· || ἀμεταβ. κινοῦμαι, ἀσχολοῦμαι, φροντίζω: «τυρβάζει περὶ πολλά».

τυρβασία (ἡ), καὶ *τύρβη* *[Ἀρχ.]*. Χορὸς διθυραμβικὸς καὶ ἑορτὴ βακχική, τελουμένη πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ε. ΔΙ. Κ.

τυρβαστικός, *—ή*, *—όν*· ὁ τυρβάζων, ὁ ἀγαπῶν νὰ τυρβάζῃ, ὀχληρός.

τύρβη (ἡ)· ταραχή, σύγχυσις, ὀχλαγωγία, θόρυβος ἀγοραῖος: «ζῇ μακρὰν τῆς τύρβης».

Τυργκὸ (Turgot), *Ἄννας-Ροβέρτος-Ἰάκωβος, βαρῶνος ντὲ Δώλν*. Γάλλος οἰκονομολόγος (1727—1781). Υἱὸς πλουσίου ἐμπόρου, ἐσπούδασεν εἰς σεμινάριον καὶ ἐγίνεν ἱερεὺς Βραδύτερον, ἐγκαταλείψας τὴν ἱερωσύνην (1751), εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἐνωρὶς συνῆψε σχέσεις πρὸς τοὺς ἐγκυκλοπαιδικοὺς καὶ συνεδέθη πρὸς τοὺς κορυφαίους φυσιοκράτας, παρὰ τῶν ὁποίων ἐμυήθη εἰς τὰς θεωρίας τῆς φυσιοκρατικῆς σχολῆς Διαπρέψας δὲ μεταξὺ τῶν φυσιοκρατικῶν, ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Guesnay. Ὁ Τυργκὸ ἐπλούτισε τὴν φυσιοκρατικὴν θεωρίαν διὰ σαφοῦς καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν προσδιορίζει ὡς τὴν «ἔκφρασιν τοῦ βαθμοῦ, καθ' ὃν ἐκτιμῶνται παρὰ τῶν ἀνθρώπων τὰ ἀντικείμενα τῶν ἐπιθυμιῶν των». Ὁ ὁρισμὸς οὗτος εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὸν ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον προσδίδει εἰς τὴν ἀξίαν καὶ ὁ ὁποῖος, παρὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς φύσεως ταύτης τῆς ἀξίας ὑπὸ τοῦ Condillac, δὲν εὗρεν εὐρεῖαν ἀπήχησιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ εἰμὴ μετὰ πάροδον ἑκατονταετίας, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς θεωρίας τῆς τελικῆς χρησιμότητος. Ἄλλα σημεῖα ἀποκλίσεως τῶν ἀπόψεων τοῦ Τυργκὸ ἀπὸ τῆς κυρίως φυσιοκρατικῆς σχολῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: α') Ἡ ἐκδοχὴ περὶ τῆς ἀποκλειστικῆς παραγωγικότητος τῆς γεωργίας καὶ τῆς μὴ παραγωγικότητος τῆς βιομηχανίας εὑρίσκεται παρὰ τῷ Τυργκὸ κατὰ πολὺ ἐξησθενωμένη. β') Ἡ ἰδιοκτησία δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Τυργκὸ ὡς θεσμὸς θείου δικαίου, ἀλλ' ὡς ἐπιβαλλομένη ἁπλῶς ἐκ λόγων κοινωνικῆς σκοπιμότητος. γ') Ἰδιάζουσαν σημασίαν ἀποδίδει ὁ Τυργκὸ εἰς τὴν κινητὴν ἰδιοκτησίαν, ἤτοι τὸ κεφάλαιον, καταδεικνύων ἰδίως τὸ δεδικαιολογημένον τοῦ τόκου. Ἐπιζητῶν διὰ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν φυσιοκρατικῶν θεωριῶν εὗρεν ὁ Τυργκὸ κατὰ τὰ ἔτη 1774—1776, ὁπότε ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας. Αἱ μεταρρυθμίσεις του, συνιστάμεναι κυρίως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν, ἐβασίσθησαν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν συντεχνιῶν καὶ τῶν περιορισμῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν μεταφορῶν τῶν σιτηρῶν. Τὰ μέτρα ταῦτα, ἅτινα δὲν ἐπέτυχον, ἀνεκλήθησαν μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Τυργκό. Ἔγραψε: «Mémoire sur les prêts d'argent» (1769), «Reflexions sur la formation et la distribution des richesses» (1766). Α. Α. ΤΣΙΜΙΚΑΛΗΣ

Ρυβέρτος Τυργκό.

Τυργκοβία (Thurgau, γαλλ. Thurgovie) *[Γεωγραφ.]*. Ἑλβετικὸν καντόνιον (βλ. λ. *Τύργκαου*).

Τυρὲ (Thuret), *Ἀδόλφος-Γουσταῦος*. Γάλλος βοτανικὸς (1817—1875). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ εἶτα ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς βοτανικῆς, ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὴν μυκητολογίαν. Ἐπεσκέφθη πλείστας χώρας, ἐν αἷς τὴν Αἴγυπτον, Κωνσταντινούπολιν καὶ Συρίαν, πρὸς συλλογὴν καὶ μελέτην μυκήτων. Αἱ «φυσιολογικαὶ μελέται» του θεωροῦνται ἀρτιώτατον σύγγραμμα τοῦ εἴδους του. Δ. Ν. Π.

Τύρεια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Χαριουπόλεως τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 354 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Ταταρκῆ*.

τυρεμπόριον (τό)· τὸ ἐμπόριον τοῦ τυροῦ.

τυρέμπορος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔμπορος τυροῦ, ὁ μεταπωλητὴς μεγάλων ποσοτήτων τυροῦ.

Τυρὲν (Turenne), *Ἑρρῖκος ντὲ λὰ Τοὺρ ντ' Ὠβέρν, ὑποκόμης ντὲ* —. Διάσημος Γάλλος στρατάρχης (1611—1675). Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ δουκὸς ντὲ Μπουγιών, ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν προτεσταντῶν καὶ ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ἐν Ὀλλανδίᾳ ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν θείων του ντὲ Νασσὼ ἐναντίον τῶν Ἰσπανῶν διαρκοῦντος τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου. Κατόπιν μετέσχε τῶν πολέμων τῆς Λωρραίνης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λαφὸρς καὶ τῆς Ἰταλίας, προαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' εἰς ὑποστράτηγον βραδύτερον, ἀντικαταστήσας τὸν στρατάρχην Ραντζῶ εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρήνου, κατήγαγε τὴν νίκην τοῦ Νόρτλιγγεν, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Κοντέ, καὶ ὑπέγραψε τὴν ἔνδοξον συνθήκην τῆς Βεστφαλίας (1648). Παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς δουκίσσης Λονγκεβὶλ εἰς τὴν μερίδα τῆς Σφενδόνης, ὑπέγραψε συνθήκην συμμαχίας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις τῆς Γαλλίας, προὐχώρησε πρὸς τὸν Μάρνην καὶ διευθύνθη κατὰ τῶν Παρισίων, ἐπὶ τῇ προφάσει νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς ἐν Βιγκένναις κρατουμένους πρίγκιπας. Ἀλλ' ὁ στρατός αὐτοῦ, συγκείμενος ἐξ ἑτερογενῶν στοιχείων, περιήλθεν εἰς παραλυσίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ Τυρὲν ἠναγκάσθη νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ρετέλ. Προσήγγισε τότε τὴν αὐλήν, τὴν ὁποίαν καὶ ἔσωσεν, ἀπωθήσας τοὺς στρατοὺς τοῦ πρίγκιπος ντὲ Κοντέ, τὸν ὁποῖον ἐνίκησεν εἰς τὸ προάστιον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ παρακωλύσῃ τὴν εἴσοδόν του εἰς Παρισίους. Ὅτε ὁ Κοντὲ εἰσῆλθεν εἰς τὰς ἱσπανικὰς φάλαγγας, ὁ Τυρὲν ἐβάδισε πρὸς βορρᾶν νικηφόρον ἐκστρατείαν, καταλαβὼν τὰς πόλεις Ρετὲλ καὶ Σαίντ-Μουκούλ, ἐν τέλει δὲ κατετρόπωσε τὸν πρίγκιπα ντὲ Κοντὲ εἰς Ἀρρὰς (1654) καὶ καταγαγὼν πλείστας ἄλλας νίκας ἐπέβαλε τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Πυρηναίων (1659). Πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ γενικοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Γαλλίας. Τῷ 1667 κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Φλάνδραν ἐντὸς τριῶν μηνῶν, τῷ δὲ 1672, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Ὀλλανδίᾳ στρατοῦ, ἠνάγκασε διὰ μικροτέρων δυνάμεων τοὺς Ὀλλανδοὺς τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ὑποχωρήσωσι. Τῷ 1675, κατὰ τὴν μάχην τῆς Σαλτσμπάχ, ἐπιθεωρῶν τὸ πυροβολικόν του, ἐβλήθη ὑπὸ σφαίρας τηλεβόλου καὶ ἔπεσε νεκρὸς (17 Ἰουλίου). Ὁ Τυρὲν ὑπῆρξεν ὁ ὕπατος τῶν τακτικῶν τοῦ αἰῶνός του. Αὐτὸς ὁ Μέγας Ναπολέων ἔγραψε «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Τυρέν». Ὁ Τυρὲν κατέλιπεν «Ἀπομνημονεύματα», δημοσιευθέντα εἰς 2 τόμους τῷ 1782. Θ. Β.

Ἑρρῖκος Τυρέν.

τυρεύειν *[Κανον. Δίκ.]*. Τὸ πονηρὰ μηχανᾶσθαι. Ὁ δέκατος ὄγδοος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου ἠπείλησε καθαίρεσιν κατὰ τῶν κληρικῶν, οἵτινες θὰ ἐτύρευον κατὰ ἐπισκόπων ἢ κατὰ συγκληρικῶν. Κ. Μ. Ρ.

τυρί (τό)· δημοτ., *τυρός* (βλ. λ.): «τρώει ψωμὶ καὶ τυρί».

Τυρί *[Γεωγρ.]*. Κορυφὴ τῆς Σύρου (730 ποδ.), ἡ ἑτέρα τοῦ δικορύφου βουνολόφου Ψωμὶ (870 π.), τοῦ βορείως τοῦ ἐξοχικοῦ συνοικισμοῦ Ἐπισκοπειό. Ἀνωνύμως ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ, ἀναφέρεται ἐν τῷ τοῦ Κοτσοβίλη. Σ. Ε. Λ.

Τυρία *[Μυθολ.]*. Σύζυγος τοῦ Αἰγύπτου, μήτηρ τοῦ Κλειτοῦ, Σθενέλου καὶ Χρυσίππου. Α. Φ. Σ.

Τυρίαιον, καὶ *Τυριάειον*, καὶ *Τυριαῖον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λυκαονίας ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὁρίων τῆς Φρυγίας, εἴκοσι παρασάγγας δυτικῶς τοῦ Ἰκονίου καὶ 500 σταδίους ἀπὸ τοῦ Φιλομηλίου (*Στράβ.* ΙΔ, 663). Ἐκεῖ στρατοπεδεύσας μετὰ τὴν Μήδου Κρήνην ὁ Κῦρος ἐξέθηκεν εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Κιλικίας Κίλισσαν τό τε ἑλληνικὸν καὶ βαρβαρικὸν στράτευμα. Δ-

Digitized by Google

τηρεῖτο ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὡς μία τῶν πόλεων τῆς ἐπαρχίας Πισιδίας ὑπὸ κονσουλάριον. Ἡ τοποθεσία του κατ' ἄλλους μὲν παρὰ τὸ *Ἂκ Σεχήρ*, κατ' ἄλλους δὲ πρὸς τὸ σύγχρονον *Ἰλγκούν*. Σ. Ε. Λ.

Τυριάσπης, ἢ *Θυριάσπης*. Πέρσης μεγιστάν, διορισθεὶς κατὰ τὸ 327 π. Χ. σατράπης τῶν Παρομισαδῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ὁμοεθνοῦς του Προέξου, ἀποτυχόντος ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας ταύτης, κειμένης παρὰ τὸν Ἰνδικὸν Καύκασον. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος οὗτος, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ σατράπου τῆς Ἰνδικῆς Φιλίππου, κατέστειλαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἀσσακηνῶν. Κατὰ δὲ τὸ 325 καθῃρέθη τῆς ἀρχῆς, ἀντικατασαθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀξυάρτου, τοῦ πατρὸς τῆς συζύγου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ρωξάνης, διότι εἶχον ἐξεγερθῆ ἐναντίον του οἱ κάτοικοι τῆς σατραπείας τοῦ Παροπαμίσου ἕνεκα τῶν πολλῶν καταπιέσεων καὶ ἀδικιῶν, τὰς ὁποίας ὑφίσταντο ὑπ' αὐτοῦ. ΚΑΨ

Τυριγέται (οἱ), ἢ **Τυραγέται** *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας (βλ. *Γέται*).

Τυρικτώνη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, ἀναφερομένη ἐν τοῖς «Περίπλοις τοῦ Εὐξείνου». Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

Τυρίμμας *[Μυθολ.]*. Βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα Εὐίππην, ἐλθὼν ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὴν μνηστροφονίαν «χρηστηρίων τινῶν ἕνεκεν», ἐξηπάτησε καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὸν Εὐρύαλον. Ὅτε ὁ Εὐρύαλος ἠνδρώθη, ἐστάλη ὑπὸ τῆς μητρός του εἰς Ἰθάκην πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ πατρός του, ὅπου ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, μὴ ἀναγνωρίσαντος αὐτόν. Α. Θ. Σ.

τύριμνος (ὁ) (Tyrimnus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

τυρίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *καζεΐνη*.

Τυρὶς (Tyris) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λωβητανῶν, κειμένη μεταξὺ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Σούκρωνος (Jucar) καὶ τοῦ Τουρία (Guadalaviar). Α. Θ. Σ.

Τύρισσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μακεδονίας ἐν Ἑορδαίᾳ, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου ὄρους, ἀριστερὰ τοῦ Ἁλιάκμονος, περὶ τὰ 25 μίλια πρὸς Ν. τῆς Εὐρώπου. Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Τυριτάκη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Πόντου. Τὸ ἐθνικὸν *Τυριτακαῖος* (*Στεφ. Βυζ.* 642,13). Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

τυρίτης (ὁ) (Tyrit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον πρὸς τὸν *φεργουσονίτην* (βλ. λ.).

Τὺρκ (Türck), ***Λουδοβῖκος***. Διάσημος Αὐστριακὸς νευρολόγος καὶ λαρυγγολόγος (1810—1868). Ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν ἀνατομοπαθολογίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐδημοσίευσε τὰς παρατηρήσεις του εἰς τὸ ἔργον «Abhandl über spinalirritation nach eigenen grösstentheils im Wien» (1843). Ἀπὸ δὲ τοῦ 1857 ἠσχολήθη μὲ τὴν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ λαρυγγοσκοπίου δημιουργηθεῖσαν φυσιολογίαν καὶ παθολογίαν τοῦ λάρυγγος, ἔκτοτε δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λαρυγγολογίαν, ἐφαρμόζων ἐν εὐρείᾳ κλίμακι τὸ λαρυγγοσκόπιον πρὸς διαγνωστικὸν καὶ ἐγχειρητικὸν σκοπόν. Τῷ 1864 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Συνέγραψε «Νόσοι τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν». Ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐκλήθη τὸ εὐθὺ πυραμιδικὸν δεμάτιον τοῦ νωτιαίου μυελοῦ *δεμάτιον τοῦ Τύρκ*. Ο. Ρ.

— Τύρκ, *κύτταρον τοῦ —*. Καλεῖται ποικιλία λευκοῦ αἱμοσφαιρίου ἀπαντῶντος ἐν τῷ αἵματι ἐν παθολογικῇ καταστάσει, ὡς λ. χ. εἰς τὴν λευχαιμίαν, τὴν εὐλογίαν κλπ. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ πυρῆνος χρωννυμένου ἰσχυρῶς διὰ τοῦ τριοξέος εἰς πράσινον ὑποκύανον καὶ ὑπὸ πρωτοπλάσματος χρωννυμένου ὁμοιομόρφως εἰς βαθύχρουν φαιόν, διὰ τοῦ αὐτοῦ χρωστικοῦ. Εἶναι μυελοκύτταρον βασεόφιλον οὐχὶ κοκκιῶδες. Καλεῖται δὲ κατὰ συνωνυμίαν καὶ *κύτταρον ἐρεθισμοῦ*. Μ. Ν. Κ.

Τυρκανὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Νέας (Βορείας) Ἠπείρου, ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Τυρκέ(ϊ)μ (Turckheim) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κολμὰρ τοῦ νομοῦ Ἄνω Ρήνου (Ἀλσατία), κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Φέχτ. Κάτ. 2 500 Χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Τυρὲν τὰς διεξαχθείσας τῷ 1675 καὶ τὰς ἀποσκοπούσας τὴν ἐκ Λωρραίνης προέλασιν εἰς Ἀλσατίαν δι' ὑπερκεράσεως τῶν Βοσγίων, ὁ μὲν συμμαχικὸς αὐστρογερμανικὸς (αὐτοκρατορικὸς) στρατὸς ἐξ 60.000 ἀνδρῶν εὑρίσκετο ἐγκατεστημένος τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1675 παρὰ τὴν Κολμάρ, στηρίζων τὸ ἀριστερόν του ἐπὶ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τὸ δεξιόν του ἐπὶ τοῦ χωρίου *Τυρκέϊμ* καὶ ἔχων πρὸ αὐτοῦ ὡς κώλυμα τὸ μικρὸν ποτάμιον Fecht, συνεπῶς κινδυνεύων ἐξ ὑπερκεράσεως ἐκ τοῦ δεξιοῦ του μόνον πλευροῦ, τοῦ πρὸς τὸ Τυρκέϊμ· ὁ δὲ γαλλικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Τυρέν, ἐκ 30.000 μόνον ἀνδρῶν, προήλαυνε διὰ τριῶν φαλάγγων, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τούτου στρατοῦ. Τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1675, ἐπιτεθεὶς ὁ Τυρὲν κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν, εἰσέδυσε διὰ τῆς ἀριστερᾶς του φάλαγγος, ἧς ἡγεῖτο ὁ ἴδιος, ἐντὸς στενῆς κοιλάδος, καὶ εὐθὺς ἀμέσως κατέλαβε τὸ χωρίον Τυρκέϊμ· φοβηθέντες οἱ αὐτοκρατορικοὶ πλήρη ὑπερκέρασιν ὑπεχώρησαν τὴν ἑπομένην ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἴλ, ἀφοῦ κατὰ τὴν νύκτα 5—6 Ἰανουαρίου προσεπέρασε διὰ πλοιαρίων τὸ πυροβολικόν, ἵνα τοιουτοτρόπως λάβωσι τὴν πρὸς Στρασβοῦργον ἄγουσαν.

Ἡ μάχη αὕτη ἔχει τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐνίκησαν οἱ Γάλλοι χάρις εἰς τὴν τόλμην τοῦ Τυρέν, ἀποφασίσαντος τὴν διὰ στενῆς κοιλάδος προχώρησιν ἐναντίον τοῦ Τυρκέϊμ. Ὡς λέγεται, ὁ Τυρὲν ἔλαβε τὴν παρακεκινδυνευμένην ταύτην ἀπόφασιν, καθόσον ἐθεώρησε βέβαιον ὅτι οἱ αὐτοκρατορικοὶ δὲν θ' ἄφηνον τὴν λαμπρὰν αὐτῶν τοποθεσίαν, καὶ δὴ τὴν Κολμάρ, οὖσαν ἀποθήκην ἐφοδιασμοῦ, συνεπῶς δὲν θὰ προσεπέρων βορείως τοῦ ποταμίου Φέχτ, ἵνα ἐπιτεθῶσιν ἐναντίον τῆς γαλλικῆς φάλαγγος τῆς ἐπερχομένης κατὰ τοῦ Τυρκέϊμ. Ν. Θ. Κ.

Τυρμένιοι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον «Σκυθικὸν ἔθνος ναυτικώτατον· ἑρμηνεύονται δὲ φυγάδες» (*Στεφ. Βυζ.* 642, 16). Σ. Ε. Λ.

Τύρνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 652. Ἡ κοινότης, ἀριθμοῦσα συνολικῶς 731 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ξυλοχώρι* (*Τυχαϊ*). Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τυρναβίτης, ***Ἀλέξανδρος***. Διδάσκαλος τοῦ Γένους, γεννηθεὶς ἐν Τυρνάβῳ τῆς Θεσσαλίας ἐκ πατρὸς ἱερέως περὶ τὸ ἔτος 1711. Μορφωθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν διδασκάλων καὶ τοῦ Μακαρίου τοῦ Πατμίου εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν, ἐδίδαξε κατὰ τὰ ἔτη 1740 μέχρι 1755 εἰς τὴν ἐν τῇ πατρίδι του ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης Παρθενίου συσταθεῖσαν σχολήν. Κατόπιν προσκληθεὶς ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ σχολὴν μέχρι τοῦ θανάτου του (25 Νοεμβρίου 1761).

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Τυρναβίτου ποιοῦνται εὐφημοτάτην μνείαν ὁ Καισάριος Δαπόντες εἰς τὰς «Δακικὰς ἐφημερίδας», ἀποκαλῶν αὐτὸν «λογιώτατον», ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις ἐν τῇ «Λογικῇ» του (1766), ὅστις τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν σοφωτάτων Ἑλλήνων τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὁ Γεώργιος Βενδότης, χαρακτηρίζων ὡς «σοφὸν καὶ πεπαιδευμένον ἔν τε τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ ἱερᾷ θεολογίᾳ», ὁ Σέργιος Μακραῖος, γράφων ὅτι «πολλῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος, πυρσὸν εὐμαθείας ἀνάψας».

Εἰς ἀντίρρησιν συγγραφῆς τοῦ ἐκ Κύπρου Λατίνου θεολόγου Ἀλοϋσίου Ἀνδρούτζη περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Ρώμη 1716), ἔγραψεν ὁ Τυρναβίτης ἔργον ἐκ φύλλων 150, σῳζόμενον ἀνέκδοτον ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐκ Τυρνάβου Λαρίσης, γυμνασιάρχου τοῦ ἐν Δακίᾳ ἑλληνομουσείου, ἀντίρρησις πρὸς τὸν Ἀλοΰσιον Ἀνδρούτζην, Κύπριον λατινόφρονα, περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ἐπίσης ἔγραψε καὶ τὸν βίον τοῦ διδασκάλου του Μακαρίου τοῦ Πατμίου, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα ἐν τῇ «Μεσαιωνικῇ βιβλιοθήκῃ» (Βενετία 1872, τόμ. 3ος). Ἐποίησε προσέτι καὶ διάφορα ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν τινα διέσωσεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Μανασσῆς Ἡλιάδης. Γ. ΛΑΔΑΣ

— Τυρναβίτης, *Μιχαήλ*. Ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας καταγόμενος, ἐξελέγη κατὰ τὸ 1822 μέλος τῆς δημογεροντίας. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1823 ἔπαρχος Ἀθηνῶν. Τ. Ε. Ε.

Τύρναβον (***Μέγα —***) (βουλγ. *Βελίκο Τύρναβο*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βουλγαρίας, κειμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν βραχωδῶν ὄχθων τοῦ παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως Ἰάντρα, ὅστις διὰ τῶν ἑλιγμῶν του περιβάλλει τὴν πόλιν σχηματίζων δίγλωσσον, οὕτως εἰπεῖν, χερσόνησον. Κάτ. 13 000. Ἀπέναντι τῆς πόλεως ὑψοῦται ὁ δασώδης λόφος *Σβετι-γορά* (*ἅγιον ὄρος*), μεθ' οὗ ἡ πόλις συνδέεται διὰ δύο σιδηρῶν γεφυρῶν. Τὸ Τύρναβον εἶναι πρωτεύουσα νομοῦ ἐκτάσεως 7 799 τετρ. χλμ. μετὰ πληθυσμοῦ 505 χιλ. κατοίκων. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ρουχτσουκίου—Στάρα Ζαγόρας, διερχομένης ὑπ' αὐτὸ διὰ δύο σηράγγων, μεθ' ἧς συνδέεται ΒΑ τῆς πόλεως παρὰ τῇ Γόρνα —Ὀρεχοβίτσα ἡ γραμμὴ Βάρνης—Σοφίας. Ἔχει γυμνάσια ἀρρένων καὶ θηλέων, μέσην ἐμπορικὴν σχολήν, ἐθνικὴν βιβλιοθήκην, μουσεῖον καὶ μεσαιωνικάς τινας ἀρχαιότητας, ὡς διατελέσαν πρωτεύουσα τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ βασιλείου (1186—1393) καὶ ἕδρα τοῦ Βουλγάρου πατριάρχου.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ ἱστορία τῆς πόλεως Τυρνάβου, προσωνυμίας σλαυϊκῆς (=Ἄκανθαι, Ἀκανθόπολις), ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ βασιλείου, οὗτινος διαρκῶς διετέλεσε πρωτεύουσα. Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, περιγράφων ἐν ὀλίγοις τὴν πόλιν, λέγει ὅτι αὕτη ἦτο ἡ πρώτη καὶ ἡ ἰσχυροτάτη πασῶν τῶν ὑπὸ τὸν Αἷμον πόλεων, περιβαλλομένη δι' ἰσχυρῶν τειχῶν καὶ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ τῆς καταλήψεως τοῦ Τυρνάβου (1393) ὑπὸ τῶν Τούρκων κατελύθη καὶ τὸ δεύτερον βουλγαρικὸν βασίλειον. Οἱ κατακτηταὶ ὀλίγῳ ὕστερον ἐφόνευσαν διὰ δολιότητος πάντας τοὺς ἐπισήμους Τυρναβίτας, 110 τὸν ἀριθμόν, ἔν τινι ἐκκλησίᾳ, ὅπου τοὺς προσεκάλεσαν εἰς πανήγυριν, πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένης ἐπαναστάσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ Τύρναβον, ἀπολέσαν τὴν πρώην ἀκμήν του, ὑπήγετο εἰς τὸ σαντζάκιον (νομὸν) τῆς παρὰ τὸν Δούναβιν Νικοπόλεως, ἐσυχνάζετο δὲ ὑπὸ Ραγουσαίων ἐμπόρων, οἵτινες εἶχον ἐν αὐτῷ καὶ μικρὰν παροικίαν. Τὰς κυριωτέρας περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις ἔχομεν παρὰ τοῦ καθολικοῦ ἱερωμένου Πέτρου Μπογδάνου (1640), ὅστις περιγράφων τὴν πόλιν χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς ἑλληνοβουλγαρικήν, ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τῆς παρακειμένης ἑλληνικῆς κωμοπόλεως Ἀραβανάσι (Ἀρβανιτοχωρίου). «Δὲν δύναμαι, λέγει, νὰ εἴπω εἰς ποίαν ἐθνότητα ἀνήκουσιν (οἱ Τυρναβῖται), ἅτε λαλοῦντες ἐκ παραλλήλου τήν τε ἑλληνικὴν καὶ βουλγαρικὴν γλῶσσαν· ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Βουλγαρίας γίνεται χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰ καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπέχει πόρρω τοῦ Τυρνάβου. Νομίζω ὅτι αὕτη ἡ γλῶσσα ἐπεκράτησεν ὡς γλῶσσα πολιτισμοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἥτις ἦτο βασιλικὴ πρωτεύουσα. Ἄνωθι μάλιστα ὑπάρχει κώμη τις ἐκ 1.000 οἰκιῶν, ἐξ ἧς φαίνεται ἅπαν τὸ Τύρναβον καὶ ἐν ταύτῃ λαλεῖται ἡ ἑλληνική, ἐνῷ αἱ ἄλλαι ὅμοροι κῶμαι οὐδὲ λέξιν γνωρίζουσι· πρὸς δὲ καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ ἡμέτεροι (καθολικοὶ Ραγουσαῖοι) γνωρίζουσι τὴν ἑλληνικὴν» (Acta Bulgariae ecclesiastica, Zagreb 1887, σελ. 78).

Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ βουλγαρικοῦ πατριαρχείου τὸ Τύρναβον ἐξηκολούθησε διατελοῦν ἐκκλησιαστικὸν κέντρον, ὑπεβιβάσθη ὅμως εἰς μητρόπολιν μετὰ τεσσάρων ἐπισκοπῶν, ἧς ὁ μητροπολίτης ἔφερε τὸν τίτλον ἔξαρχος τῆς Βουλγαρίας. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος οἱ ἑκάστοτε μητροπολῖται, ὄντες Ἕλληνες, εἰσήγαγον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν λειτουργίαν (ἐν τῇ μητροπολιτικῇ ἐκκλησίᾳ), ἵδρυσαν ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ συνέστησαν βιβλιοθήκην παρὰ τῇ μητροπόλει. Ἔκτοτε ἅπασαι αἱ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιγραφαὶ ἦσαν ἑλληνικαί. Κυρίως ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ὁπότε βοεβόδαι (ἡγεμόνες) τῆς Μολδαβλαχίας ἤρξαντο διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Ἕλληνες Φαναριῶται, καὶ τὸ Τύρναβον κατέστη σταθμὸς τῶν ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως διὰ τοῦ κεντρικοῦ Αἵμου εἰς τὴν Ρουμανίαν μεταβαινόντων. Κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τῶν Βουλγάρων ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεώς των ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου, οἱ Τυρναβῖται δὲν ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος· ὁ τελευταῖος Ἕλλην μητροπολίτης Γρηγόριος παρέμεινεν ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν προκρίτων μέχρι τοῦ 1867, ζῶν ἐν τῷ παρακειμένῳ Ἀρβανιτοχωρίῳ. Διάδοχος τούτου ἀνερρήθη ὁ περιώνυμος Βούλγαρος ἐθνεγέρτης Ἱλαρίων († 1875).

Τὸ Τύρναβον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων τῷ 1877 ἀποχωρησάσης ἀμαχητὶ τῆς ἐν αὐτῷ τουρκικῆς φρουρᾶς, συγκειμένης ἐκ πέντε ταγμάτων μεθ' ἓξ τηλεβόλων. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας, διὰ λόγους πολιτικούς, δὲν ὡρίσθη πρωτεύουσα αὐτῆς, ἀλλ' ἐν αὐτῷ συνῆλθεν ἡ πρώτη ἐθνοσυνέλευσις, ἐψηφίσθη ὁ συνταγματικὸς τῆς χώρας χάρτης καὶ ἐξελέγη ὁ πρῶτος ἡγεμὼν αὐτῆς Ἀλέξανδρος Ι (Βάτεμβεργ). Ἔκτοτε στέφονται αὐτόθι οἱ τσάροι τῆς Βουλγαρίας. Ἡ βορειοανατολικῶς τοῦ Τυρνάβου κειμένη, ἀνθηρὰ ἄλλοτε, νῦν δὲ ἐγκαταλελειμμένη σχεδόν, ἑλληνικὴ κωμόπολις *Ἀρβανάσι* (ἑλλην. *Ἀρβανιτοχώριον* ἢ *Ἀνδροχώριον*, τουρκ. *Ἀρναούτκιοϊ*) ἦτο ἀποικία Ἠπειρωτῶν, ἰδίως ἐκ τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου, καὶ μνημονεύεται ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Ἐν αὐτῇ διέτριβον συνήθως οἱ Ἕλληνες μητροπολῖται Τυρνάβου, ὡσαύτως καὶ πλεῖσται ἐπίσημοι ρουμανικαὶ οἰκογένειαι, ὧν τινων (Καντακουζηνοῦ, Μπραγκοβάνου, Φιλιππέσκο) αἱ οἰκίαι διασῴζονται. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Κυρτζαλήδων λῃστῶν τῷ 1798 οἱ Ἀρβανιτοχωρῖται ἐγκατέλιπον τὴν κωμόπολίν των, ἣν ἐδῄωσαν οἱ λῃσταί· τότε πολλοὶ αὐτῶν ἐγκατέστησαν εἰς τὸ Σβηστόβιον, ἐξ ὧν συνῳκίσθη ἡ μέχρι νῦν καλουμένη ἑλληνικὴ συνοικία. Ἔκτοτε ἤρξατο ἡ παρακμὴ τῆς κωμοπόλεως, ἥτις σήμερον χρησιμεύει ὡς θέρετρον μόνον τῶν Τυρναβιτῶν διὰ τὸ ὑγιὲς καὶ εὔκρατον κλῖμά της. Οἱ νῦν κάτοικοί της ἔχουσι συνείδησιν τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς των καὶ τινες λαλοῦσιν ἀκόμη τὴν ἑλληνικήν, φέροντες κατὰ παράδοσιν γνήσια ἑλληνικὰ ὀνόματα (Ἡρακλῆς, Παντελῆς,

Digitized by Google

Κυριακός, Κυριακή κλπ.). Ἐν ταῖς πέντε ἑλληνικαῖς ποτε ἐκκλησίαις τῆς κωμοπόλεως, διατηρουμέναις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς, δ εφυλάχθησαν πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ αἵ τε ἐπὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν τοιχογραφιῶν καὶ αἱ κτιτορικαὶ καὶ ἐπιτάφιοι. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ ξυλογλυπτικὸς διάκοσμος τοῦ τέμπλου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ αἱ ἐν τῇ αὐλῇ αὐτῆς μαρμάριναι ἐπιτάφιοι πλάκες, ἐπί τινων τῶν ὁποίων εἶναι κεχαραγμένα ἡρωελεγεῖα ἐπιτύμβια ἐν ἀρχαίᾳ γλώσσῃ. Κ.-Μ. Α.

— **Τύρναβον** *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ χωρίου *Ταυρόκωμον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως.

Τύρναβος, ἢ *Τούρναβος [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ κεῖται κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ Μελούνας καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Εὐρώπου (ἢ Τιταρησίου), συγκοινωνοῦσα δι' ἁμαξιτοῦ μετὰ τῆς Λαρισης, ἀφ' ἧς ἀπέχει 16 χιλιόμετρα. Κάτ. (1928) 7.158 Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Μύλοι Μπέη* (κάτ. 38). Ἔχει ἐφορείαν, ταμεῖον, ἀστυνομίαν, ταχυδρομεῖον, εἰρηνοδικεῖον, γυμνάσιον κ.λ.π. Παράγει γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ ἔχει σηροτροφίαν, ὑφαντουργίαν καὶ οἰνοπνευματοποιίαν· ὀνομαστὸν εἶναι τὸ οὖζο Τυρνάβου. Ἱδρύθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ τῆς Θεσσαλίας Τουραχὰν ἢ κατ' ἄλλους κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως *τούρνα*, σημαινούσης ποτάμιον λαύρακα, τῶν ὁποίων ἔβριθεν ὁ πλησίον τῆς πόλεως ρέων Καρὰ-δερές. Λόγῳ τῶν προνομιων ἡ πόλις προήχθη ταχέως εἰς πληθυσμὸν καὶ εὐημερίαν, εἶχε δ' ἀπὸ τοῦ 1702 διάσημον σχολὴν καὶ οἱ κάτοικοι ὑπερέβαινον τὰς 35.000. Ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Δ' ἐπανειλημμένως διέτριψεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὡσαύτως ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ τῶν Ἰωαννίνων Βελῆς, ἥδρευεν ἐνταῦθα ὡς διοικητὴς τῆς Θεσσαλίας, ἵδρυσε δὲ καὶ μέγα ἀνάκτορον, τοῦ ὁποίου σῴζονται τὰ ἐρείπια. Ἐνηργεῖτο ἐν τῇ πόλει τότε σπουδαία βιομηχανία, συνισταμένη εἰς τὴν βαφικὴν τῶν κοκκίνων νημάτων καὶ τὴν κατασκευὴν μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Αὕτη ἤκμαζε μέχρι τοῦ 1813, ὁπότε πανώλης κατέστρεψε τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων, τοὺς δὲ σωθέντας διεσκόρπισε. Ι. Σ. Σ.

— **Τυρνάβου** ***ἐπαρχία*** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἑπτὰ ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἀπαρτίζουν τὸν νομὸν Λαρίσης. Κεῖται μεταξὺ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Κάτω Ὀλύμπου καὶ τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, ὅστις καὶ εἶναι τὸ ὅριον ταύτης πρὸς νότον, ἐξικνεῖται δὲ μέχρι τῆς θαλάσσης (τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου). Ἔχει πρωτεύουσαν τὴν κωμόπολιν *Τύρναβον* (βλ. λ.) καὶ πληθυσμὸν 25 937 κατοίκων. Ἐκτὸς τοῦ Πηνειοῦ, ἡ ἐπαρχία ἀρδεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Τιταρησίου, συμβάλλοντος εἰς τὸν πρῶτον παρὰ τὸ χωρίον Ροδιά· νοτιοδυτικῶς δὲ τοῦ χωρίου Καλλιπεύκη (Νεζερὸς) ἔχει καὶ τὴν λίμνην Ἀσκουρίδα (λίμνη τοῦ Νεζεροῦ). Ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐπαρχία ὑπάγεται εἰς τὴν μητρόπολιν Λαρίσης-Πλαταμῶνος. Εἶναι χώρα μᾶλλον ὀρεινή, ἀλλ' εὔφορος, παράγουσα σιτηρά, προϊόντα τῆς ἀμπέλου, ὄσπρια, λαχανικὰ καὶ ξυλείαν, ἐκτρέφει μεταξοσκώληκας καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Ἔχει ἀρκετὰ εὐρὺ ὁδικὸν δίκτυον, δι' αὐτῆς δὲ διέρχεται καὶ ἡ ἀπὸ Πειραιῶς πρὸς Θεσσαλονίκην σιδηροδρομικὴ γραμμή. Αἱ συνιστῶσαι τὴν ἐπαρχίαν κοινότητες, 16 τὸν ἀριθμόν, περιλαμβάνουσαι καὶ 14 ἄλλα χωρία, εἶναι αἱ ἑξῆς: *Αἰγάνης*, *Ἀμπελῶνος* (Καζακλάρ), *Ἀργυροπουλίου* (Καρατσολίου), *Βρυοτόπου* (Τσαϊρλῆ), *Γόννου* (Δερελῆ), *Δελερίων*, *Δένδρων*, *Ἰτιᾶς* (Μπαλαμουτίου), *Καλλιπεύκης* (Νεζεροῦ), *Κρανέας*, *Παλαιοπύργου* (Νυκτερέμ), *Πυργετοῦ*, *Ραψάνης*, *Ροδιᾶς* (Μουσαλάρ), *Τυρνάβου* καὶ *Φαλαννης* (Τατάρ). Παλαιότερον ἡ ἐπαρχία διῃρεῖτο εἰς τρεῖς δήμους, τοὺς Τυρνάβου, Γόννων καὶ Ὀλύμπου. Ν. Φ.

— **Τυρνάβου,** ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν τριῶν δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῆς κωμοπόλεως Τυρνάβου, πρωτευούσης αὐτοῦ, καὶ 15 χωρίων, ὧν σπουδαιότερα τὰ ἀποτελοῦντα τὰς νῦν κοινότητας: Δελερίων, Καζακλὰρ (νῦν Ἀμπελῶνος), Καρατσολίου (νῦν Ἀργυροπουλίου), Μουσαλὰρ (νῦν Ροδιᾶς), Τσαϊρλὶ (νῦν Βρυοτόπου) καὶ Φαλάννης Τατάρ), μὲ συνολικὸν πληθυσμὸν 12.000 περίπου κατοίκων. Προϊόντα τὰ τῆς ἐπαρχίας.

Τύρναου, ἢ ***Τρνάβα,*** ἢ ***Νάντγισομπατ*** (Tyrnau, ἢ Trnava, ἢ Nagyszombat) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Σλοβακίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τρνάβα, ἐν μέσῳ πλουσίας γεωργικῆς περιοχῆς. Εἶναι κέντρον βιομηχανίας σακχάρεως, ζύθου, ὑποδημάτων, ὑφασμάτων κλπ Μέχρι τοῦ 1920 ὑπήγετο εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, παραχωρηθεῖσα εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Τριανόν. Κάτ. (1923) 17.745. Χ. Δ.

Τυρνὲμπ (Turnèbe), ***Ἀδριανός***. Γάλλος φιλόλογος (βλ. *Τουρνεβός*).

τυρνερία (ἡ) (Tyrneria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τυρνεροειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

τυρνεροειδῆ (τὰ) (Tyrneraceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας, δενδρύλλια ἢ καὶ θάμνους μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη μονήρη, ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, ἀναφαινόμενα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων, καὶ καρπὸν κάψαν μὲ σαρκώδη σπέρματα. Ἐκ τῶν 10 γενῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης γνωστότερον εἶναι ἡ *τυρνερία* (βλ.λ.). Δ. Ν. Π.

Τύρνοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βροντεροῦ (Γκρασδὲν) τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 404. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἀγκαθωτόν*.

— **Τύρνοβον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῷ νομῷ Ἀδριανουπόλεως, καλούμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Ταυρόκωμον* (βλ. λ.).

Τύρνος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Προυσσοῦ τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 211.

Τύρνος *[Μυθολ.]*· βλ λ. *Τοῦρνος*.

τυροβόλιον (τό). Καλαθίσκος, εἰς τὸν ὁποῖον στραγγίζει τὸ τυρόπηγμα. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται οὕτω καὶ αὐτὸ τὸ *τυρόπηγμα* (στάλπη). Σ. Γ.

τυροβούτυρον (τό). Βούτυρον παρασκευαζόμενον ἀπὸ τοῦ τυρογάλακτος τῶν σκληρῶν τυρῶν (κασέρι, κεφαλοτύρι), ὅπερ περιέχει 2,5 % λίπος καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀναμιγνύεται πολλάκις καὶ φυσικὸν γάλα, τὸ καλούμενον πρόσγαλα. Τὸ τυροβούτυρον ἔχει πάντοτε τὴν ὀσμὴν τοῦ τυροῦ, θεωρεῖται δέ, λόγῳ τῆς ὀσμῆς του ταύτης ὡς κατωτέρας ποιότητος καὶ ὑπόκειται εὐκολώτερον εἰς τάγγισιν.

τυρόγαλα (τό). Τὸ κατὰ τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ τυροπήγματος ἐκρέον ὑγρὸν (βλ καὶ λ. *τυρός*). Σ. Γ.

τυρογλυφίδαι (οἱ) (Tyroglyphidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀκάρεων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν*, περιλαμβάνουσα μικρότατα ἀκάρεα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, τετραγωνικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ πόδας ἐπιμήκεις. Ζῶσι συνήθως παρασιτικῶς ἐπὶ ἄλλων ζῴων ἢ ἐντὸς ἀποσυντεθειμένων φυτικῶν οὐσιῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *τυρογλύφος* (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

τυρογλύφος (ὁ) (Tyroglyphus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *τυρογλυφιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ ἀκάρεα μὲ σῶμα πεπλατυσμένον χρώματος φαιοτεφροῦ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τυρογλύφος ὁ τοῦ τυροῦ* (Tyroglyphus siro), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 0,50 χιλιοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ κατὰ χιλιάδας ἐπὶ τῶν ξηρῶν τυρῶν, οὓς καὶ μεταβάλλει εἰς κόνιν, καταστρέφων τελείως τούτους. Δ. Ν. Π.

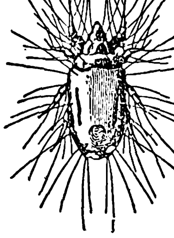

Τυρογλύφος ὁ τοῦ τυροῦ.

—*[Ἰατρ.]* Ὁ *τυρογλύφος*, λαμβανόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ τυροῦ, προκαλεῖ γαστρεντερικὰς διαταραχάς, καὶ δὴ κατάρρουν γαστρεντερικόν. Ὡσαύτως προκαλεῖ κνησμῶδες ἐξάνθημα εἰς τὰ ἀκάλυπτα μέρη τοῦ δέρματος τῶν τυροκόμων. Τὸ ἀκαριοειδὲς τοῦτο ἔχει μῆκος 0,45 μ. καὶ φέρει δύο μεγάλας κεραίας μετ' ἀγκίστρων. Μ. Ν. Κ.

Τυρόδιζα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Αἰγαίου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὡς ἀνήκουσα εἰς τοὺς Περινθίους καὶ τοποθετουμένη οὐ μακρὰν τοῦ Σερρείου ἀκρωτηρίου, ἀπέναντι τῆς Σαμοθρᾴκης. Κατελήφθη τῷ 480 π Χ. ὑπὸ τοῦ Ξέρξου. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ὁμώνυμος πόλις παρὰ τὴν Προποντίδα. Α. Θ. Σ.

τυροδόχη (ἡ), καὶ ***τυροδοχεῖον*** (τό)· εἰδικὸν δοχεῖον τυροῦ, ὑάλινον πινάκιον μετὰ κώδωνος καλύπτοντος τὸν τυρόν, κοιν. *τυριέρα*.

τυροειδὴς ***ἀλλοίωσις***. Αὕτη ἀπαντᾷ συνηθέστερον ἐπὶ φυματιάσεως, σπανιώτερον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰδικῶν φλεγμονωδῶν νεοσχηματισμῶν τῶν ἱστῶν (σύφιλις, λέπρα, λευκοκοκκιωμάτωσις κ. λ.). Καλεῖται δὲ ἡ ἀλλοίωσις τυροειδὴς ὡς ἐκ τῆς ὁμοίας πρὸς τὴν τοῦ τυροῦ ὄψεως τὴν ὁποίαν παρουσιάζει. Ἡ γένεσις τῆς τυροειδοῦς ἀλλοιώσεως ἀποδίδεται εἰς τὰς πηκτικὰς νεκρωτικὰς διεργασίας τῶν κυττάρων τῶν εἰδικῶν φλεγμονωδῶν σχηματισμῶν ὡς καὶ τῶν τῶν εἰδικῶν ἐξιδρωματικῶν φλεγμονῶν. Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

Τυροκλάστης *[Γεωγρ.]*. Θέσις ὀρεινὴ μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀφέντου καὶ Ἀσκύφου τῆς Κρήτης. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην οἱ Σφακιανοὶ ἀντεμετώπισαν τοὺς ἐπιδραμόντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν των Τούρκους κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769—1770, προξενήσαντες εἰς αὐτοὺς σοβαρωτάτας ἀπωλείας. Ν. ΚΛΣ

τυροκομεῖον (τό)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ τυροκόμου, οἴκημα πλησίον τῆς στάνης, ὅπου παρασκευάζεται ὁ τυρός.

τυροκομία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ τυροκόμου, ἡ παρασκευὴ τυροῦ, ἡ μεταβολὴ τοῦ γάλακτος εἰς τυρόν: «τυροκομία πρωτόγονος,—ἐπιστημονική».

—*[Ἐγκυκλ.]* *Τυροκομία* εἶναι ἡ τέχνη τῆς παρασκευῆς τοῦ τυροῦ, ἤτοι ἡ διὰ πήξεως παρασκευὴ ἐκ τοῦ γάλακτος τοῦ τυροπήγματος (στάλπης) καὶ ἡ περαιτέρω κατεργασία τούτου, μέχρι τῆς παραγωγῆς τοῦ ἑτοίμου ἐμπορικοῦ προϊόντος. Ἡ τυροκομία εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἀπετέλει οἰκιακὴν μᾶλλον ἐργασίαν, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐξελίχθη εἰς σημαντικωτάτην βιομηχανίαν. Ἡ συστηματικωτέρα τυροκομία ἀνεπτύχθη εἰς τὰς Ἄλπεις, ὁπόθεν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ διεδόθη ἡ συστηματικὴ τυροκομία τῆς παρασκευῆς σταθερῶν καὶ μονίμων τύπων τυροῦ. Σήμερον ἡ τυροκομία, κατόπιν μάλιστα τῆς εὐρείας χρησιμοποιήσεως τῶν δεδομένων τῆς χημείας καὶ τῆς βιολογίας, ἀποτελεῖ ἄκρως ἐπιστημονικὴν καὶ λεπτοτάτην βιομηχανίαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ αἱ εἰς τὰ διάφορα κράτη λειτουργοῦσαι τυροκομικαὶ σχολαὶ καὶ τυροκομικοὶ σταθμοί.

Ἡ τυροκομία διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην πλουτοπαραγωγικὴν πηγήν, παραγομένων ἄνω τῶν 50 ἑκατομμυρίων ὀκάδων διαφόρων εἰδῶν, ἀξίας σημαντικωτάτης, καὶ ἀπασχολεῖ μεγάλον ἀριθμὸν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου χώρας Οἱ ἐν Ἑλλάδι παρασκευαζόμενοι τυροὶ παλαιότερον δὲν ἐπήρκουν κἂν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, ἀφ' ἧς ὅμως πρὸ πεντηκονταετίας περίπου, ἤρξατο ἡ ἐξαγωγὴ τυρῶν ἑλληνικῶν εἰς Αἴγυπτον, Ἰταλίαν καὶ Ἀμερικήν, ηὐξήθη ἡ ποσότης τοῦ παραγομένου τυροῦ καὶ ἐβελτιώθη σημαντικώτατα, ἐπελθούσης ποιᾶς τινος, οὐχὶ βεβαίως ἀκόμη πλήρους, τυποποιήσεως τῶν διαφόρων τυρῶν. Ἡ αὔξησις τῆς τυροπαραγωγῆς συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς κτηνοτροφίας. Ἡ ἐπαύξησις αὕτη τῆς τυροπαραγωγῆς ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν σχετικὴν μείωσιν τῆς πρωτογόνου ὑπὸ τῶν διαφόρων μικροκτηνοτρόφων παρασκευῆς τυροῦ καὶ τὴν δημιουργίαν συστηματικωτέρων τυροκομικῶν σταθμῶν ἐπιστημονικώτερον λειτουργούντων.

Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεσκευάζετο ἓν μόνον εἶδος τυροῦ, ὁ μαλακὸς τυρὸς φέτα, διατηρούμενος εἰς ἀσκοὺς (τουλουμοτύρι) ἢ ξυλίνους κάδους. Ἀπὸ τῆς ἐνετοκρατίας εἰσήχθη ἐξ Ἰταλίας ἡ μέθοδος παρασκευῆς τοῦ κεφαλοτυρίου. Ἀπὸ πεντηκονταετίας δὲ περίπου εἰσήχθη ἐκ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἡ τῆς παρασκευῆς τοῦ κασερίου ἢ κασκαβαλίου, καὶ ἀκόμη μεταγενεστέρως ἡ τῆς παρασκευῆς τοῦ τελεμὲ (τὰ τῆς παρασκευῆς καὶ ὡριμάνσεως τοῦ τυροῦ βλ. εἰς λ. *τυρός*). Σ. Γ.

τυροκομικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν τυροκομίαν, ὁ τῆς τυροκομίας: «τυροκομικὸς σταθμός», «τυροκομικὴ μέθοδος».

—**τυροκομικὰ** ***ἐργαλεῖα*** καὶ ***μηχανήματα***. Τὰ κατὰ τὴν παρασκευὴν καὶ κατεργασίαν τοῦ τυροῦ χρησιμοποιούμενα ὄργανα καὶ σκεύη. Τοιαῦτα εἶναι οἱ *τυρολέβητες*, τὰ *τυροπιεστήρια*, τὰ *τυροβόλια* κλπ. (βλ. λ. *τυρὸς* καὶ *Ἀγρόφων τυρός*). Σ. Γ.

τυροκόμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κομῶν, ὁ παρασκευάζων τυρόν, ἰδίᾳ ὁ διὰ προηγμένων ἐπιστημονικῶν μεθόδων μετατρέπων τὸ γάλα εἰς τυρὸν καὶ ἐπιτηρῶν αὐτὸν διὰ τὴν περαιτέρω κατεργασίαν.

τυροκομῶ (—*έω*)· εἶμαι τυροκόμος, ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν παρασκευὴν τυροῦ.

τυρολέβης,—*ητος* (ὁ)· χάλκινος λέβης χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν πῆξιν τοῦ τυροῦ καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν κατεργασίαν τοῦ τυροπήγματος (στάλπης). Τὸ μέγεθος καὶ σχῆμα τούτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὅλης ἐγκαταστάσεως τοῦ τυροκομείου. Σ. Γ.

τυρολικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ Τυρόλον, ὁ τοῦ Τυρόλου: «Τυρολικαὶ Ἄλπεις».

Τυρολικαὶ ***Ἄλπεις*** *[Γεωγρ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα τῶν ἐν τῷ Τυρόλῳ Ἀνατολικῶν Ἄλπεων (βλ. *Τυρόλον*).

Τυρολόη (τουρκ. *Τσορλοῦ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 32 χλμ βορειοανατολικῶς τῆς Ραιδεστοῦ καὶ 100 χλμ. δυτικῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν ἄγουσαν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, πλησίον τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ (*Τσορλοῦ δ-ρέ*). Κάτ. (1927) 7.939. Μέχρι τοῦ 19..

Digitized by Google

ἡ Τυρολόη περιελάμβανεν 6 000 περίπου Ἑλλήνων, οἵτινες διετήρουν πλήρη ἀστικὴν σχολήν, παρθεναγωγεῖον, λέσχην καὶ φιλανθρωπικὰ σωματεῖα Ἐκκλησίας εἶχον τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* καὶ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ὁποίου ἐγίνετο κατ' ἔτος πανήγυρις. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ πρoτοῦ οἱ Τοῦρκοι ἀνακαταλάβουν τὴν πόλιν, οἱ Ἕλληνες κάτοικοι αὐτῆς μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

— *(Ἱστορ.)* Εἶναι ἄγνωστος ὁ χρόνος τῆς συστάσεως τῆς Τυρολόης. Φαίνεται ὅτι τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς πόλεως ἦτο *Συράλλον*· εἰς τὸ «Ὁδοιπορικὸν» τοῦ Ἀντωνίνου ἀναφέρεται ὡς Jzirallo. Ὁ Κίπερτ τὴν ἀναγράφει ὡς Tzirallum, Syrallum Tzurulum. Οἱ Βυζαντινοὶ τὴν ὠνόμαζον *Τζουρουλόν*, ὁ δὲ Μελέτιος Ἀθηνῶν τὴν ἀποκαλεῖ *Τουρουλον*, *Τερλώην* καὶ *Τζορουλούπολιν* Γεωγρ., ἐκδ. 1724, σελ. 439). Ἡ στρατηγικὴ θέσις τῆς Τυρολόης εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἡ Τυρολόη ἦτο φρούριον ἰσχυρὸν καὶ ἕδρα ἱππικοῦ, ὑπέστη δὲ ἀλλεπαλλήλους δῃώσεις κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ὡς τῷ 443 ἀπὸ τὸν Ἀττίλαν, τῷ 813 ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ὑπὸ τὸν Κρούμον καὶ τῷ 1206 ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, Κουμάνους καὶ Βλάχους ὑπὸ τὸν Ἰωαννίτσην. Ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον εἴτε τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἐπιδρομέων, εἴτε καὶ ἄλλων κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Τῷ 1081 Ἀλέξιος ὁ Α' ὁ Κομνηνός, ἐκ Τυρολόης ὡρμήθη καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου καὶ εἰς τὴν Τυρολόην ἐπεχείρησε νὰ κρατηθῇ ὁ Μούρτζουφλος τῷ 1204, ὅτε οἱ Σταυροφόροι ἐγένοντο κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1235 ὁ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Βατάτσης ἀνακατέλαβε τὴν φραγκοκρατουμένην Τυρολόην, μετὰ δύο ὅμως ἔτη οἱ Φράγκοι, βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς Κουμάνους καὶ τὸν Ἀσάν, ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων, πολιορκοῦν αὐτήν, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Τῷ 1240 ἐξεστράτευσαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν Βαλδουῖνον μετὰ τῶν Κουμάνων καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Βατάτσης ἀνακατέλαβεν αὐτήν. Τῷ 1359 ἡ Τυρολόη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες κατέσφαξαν τὴν φρουρὰν καὶ κατηδάφισαν τὰ τείχη. Ἔκτοτε ἡ πόλις ἠκολούθει τὴν τύχην καὶ τὰς περιπετείας τῆς Ἀν. Θρᾴκης. Τῷ 1511 παρὰ τῇ Τυρολόῃ συνήφθη μάχη μεταξὺ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ καὶ τοῦ υἱοῦ του Σελίμ, ἡγεμόνος τῆς Τραπεζοῦντος. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878 οἱ Ρῶσοι κατέλαβον τὴν Τυρολόην καὶ ἔμειναν ἐκεῖ μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον ἐπὶ ἐννεάμηνον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Τῷ 1920 διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν, τῷ 1922, ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς συνδιασκέψεως τῶν Μουδανιῶν ὑπεχρεώθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀν. Θρᾴκην καὶ ἡ Τυρολόη περιῆλθε πάλιν εἰς τοὺς Τούρκους.

Τοῦ φρουρίου τῆς Τυρολόης ἐλάχιστα λείψανα ἐσῴζοντο εἰς τὰ βόρεια τῆς πόλεως παρὰ τὴν λεωφόρον, ἥτις ὁδηγεῖ πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν.

—Τυρολόης καὶ ***Σιρεντζίου μητρόπολις***. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἀπετέλει δύο ἰδιαιτέρας ἐπισκοπάς. Πρῶτος ἀρχιερεὺς Τυρολόης ἀναφέρεται ὁ Σισίνιος. Τῷ 1616 ἀναφέρεται κοινὸς ἐπίσκοπος Τυρολόης καὶ Σερεντζίων. Τῷ 1840 ἀνεκηρύχθη εἰς μητρόπολιν. Τῷ 1848 συνεχωνεύθη μὲ τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας, τῷ 1907 ἀνασυνέστη ὡς μητρόπολις Τυρολόης καὶ Σιρεντζίου καὶ διετηρήθη μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς (1922). Ἡ μητρόπολις Τυρολόης περιελάμβανε τὴν Τυρολόην, Στράντζαν (Σερέντζιον), Κερμένη, Ἀσκόν, Καρατζά-κιοϊ, Βελιγράδι καὶ εἴκοσι τρεῖς ἄλλους μικροὺς συνοικισμοὺς εἰς ἀγροκτήματα. Οἱ συνοικισμοὶ διελύθησαν σχεδὸν ὅλοι κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον. Ε. Σ. Σ.

—Τυρολόη, Νέα — *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκοτούσης (Πρόσνικ) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 496, προερχόμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ ὁμωνύμου πόλεως. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τοπάλοβον*.

—Τυρολόης (Τσορλοῦ, Çorlu) ***ὑποδιοίκησις*** *(Γεωγραφ.)*. Μία τῶν ἓξ ὑποδιοικήσεων, εἰς ἃς διῃρεῖτο, ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς, ὁ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ νομὸς Ραιδεστοῦ. Εἶχε πληθυσμὸν 22.034 κατοίκων, ὧν οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες, ὑπαχθέντες εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, κατανεμημένον εἰς 37 χωρία καὶ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν (κάτ. 10.446). Ἡ ἐπαρχία παράγει σιτηρά, οἶνον, ὀπώρας καὶ καπνόν. Τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν χωρία ἦσαν: Ἀβλάμπεη Τσιφλίκ, Ἀλήμπεη Τσιφλίκ, Ἄνω Βενδική, Ἄνω Συρτή, Ἀπέλλα, Ἅρμασα, Ἀρπάγη, Αὐλή, Βακιλλιά, Βαμβακιά, Βασιλικόν, Βέλα, Βργινή, Γιουλανδή, Γωνιά, Ἐγκωμή, Ἑλίκη, Ἐξοχή, Εὐτυχισμένη, Ζέλη, Ἡράκλεια, Κάτω Βενδική, Κάτω Συρτή, Κάψα, Κίρκος, Κίσσα, Κρυμμένη, Μασατλῆ, Μεσσίδα, Μύλιτα, Ὄρυζα, Ὀφλάζ Τσιφλίκ, Παλαιὰ Ἡράκλεια, Σανάπη, Σεριφλῆ Τσιφλὶκ καὶ Φτέρη.

Ὁ σημερινὸς καζᾶς τῆς Τυρολόης, ὑπαγόμενος εἰς τὸν νέον τουρκικὸν νομὸν Τεκὶρ ντάγ, ἔχει ἔκτασιν 1100 τετρ χλμ. καὶ πληθυσμὸν 19.466 κατοίκων, κατανεμημένων εἰς 31 χωρία.

τυρολόγος (ὁ)· δημοτ., μικρὸς ἀσκὸς ἐκ δέρματος αἰγὸς ἢ προβάτου, οὗτινος γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῶν ποιμένων καὶ γεωργῶν πρὸς φύλαξιν τυροῦ. Α. Θ. Α.

Τυρόλον (Tirol, ἢ Tyrol, ἰταλ. Tirolo) *(Γεωγρ.)*. Χώρα ὀρεινὴ τῆς κεντρῴας Εὐρώπης, περιλαμβάνουσα τὸ ἄκρον ἀνατολικὸν τμῆμα τῶν κυρίως Ἄλπεων. Μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνῆκεν εἰς τὴν Αὐστροουγγρικὴν μοναρχίαν, ἔκτοτε ὅμως κατεμερίσθη μεταξὺ τῆς σημερινῆς δημοκρατίας τῆς Αὐστρίας (Βόρειον Τυρόλον) καὶ τῆς Ἰταλίας (Νότιον Τυρόλον ἢ Τριδεντινὴ Βενετία). Τὸ *Βόρειον Τυρόλον* ἀποτελεῖ μίαν τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς Αὐστρίας καὶ ἔχει ἔκτασιν 12.649 τετρ. χλμ., πληθυσμὸν (1923) 313.885 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὸ *Ἴνσμπρουκ*. Τὸ *Νότιον Τυρόλον*, περιελθὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν κατόπιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ἔχει ἔκτασιν 13 901 τετρ χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1931) 660.137 κατοίκων, ὧν 229.000 περίπου Γερμανοί.

— *(Φυσικ. Γεωγρ.)* Τὸ Τυρόλον ὁρίζεται κατὰ σειρὰν ὑπὸ τῆς Βαυαρίας (Σουηβία καὶ Ἄνω Βαυαρία), τῶν αὐστριακῶν πολιτειῶν τοῦ Σαλτσβούργου καὶ τῆς Καρινθίας, τῶν ἰταλικῶν χωρῶν τῆς Βενετίας καὶ τῆς Λομβαρδίας, καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλβετίας καὶ τοῦ αὐστριακοῦ Φόραλμπεργκ, ἐκτείνεται δὲ μεταξὺ τῶν παραλλήλων 45° 45' καὶ 47°35' βορ. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 10°10' καὶ 12° 52 ἀνατ. μήκους ἀπὸ Γκρήνουιτς. Ἔχει μέγιστον μῆκος ἀπὸ ΒΑ πρὸς Ν ΝΔ. 270 χλμ καὶ συνολικὸν ἐμβαδὸν 26 550 τετρ. χλμ. Τὰ ὄρη τοῦ Τυρόλου, καλύπτοντα τὰ $^{5}/_{6}$ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, ἀποτελοῦσι τὴν ὁμάδα τῶν *Τυρολικῶν Ἄλπεων*, αἵτινες διακρίνονται ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀλπικῶν περιοχῶν ἐκ τοῦ ὅτι παρουσιάζουσι τὸ μεγαλύτερον ἐξ ὅλων μέσον ὕψος ἐδάφους καὶ στεροῦνται λιμνῶν. Τὸν κεντρικὸν σκελετὸν τῶν Τυρολικῶν Ἄλπεων σχηματίζουσιν αἱ καλούμεναι *Ραιτικαὶ Ἄλπεις*, ἔχουσαι ὑψίστην κορυφὴν τὸν ὀρεινὸν ὄγκον τοῦ *Ἀϊγιζιαλ* (3 783 μ.). Αἱ Ραιτικαὶ Ἄλπεις, διευθυνόμεναι ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, σχηματίζουσι τὸν ὑδροκρίτην τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν Ἴν καὶ Ἀδίγη, τῶν ὁποίων αἱ κοιλάδες συγκοινωνοῦσι διὰ τοῦ περιφήμου αὐχένος τοῦ *Μπρέννερ* (ὕψους 1362 μ.), δι' οὗ διέρχεται σήμερον ἡ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ὁροθετικὴ γραμμή. Πρὸς Α. τοῦ Μπρέννερ ἄρχονται αἱ *Νορικαὶ Ἄλπεις*, ἔχουσαι κυριώτερον ὀρεινὸν ὄγκον τὸ *Τσίλλερταλ* (3 5.3 μ.), περαιτέρω δ' ἐκτείνεται ὁ *Χόχε Τάουερν*, ὅστις συνεχίζεται πρὸς Α. ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς Καρινθίας, τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἐρχομένης διὰ τῆς κορυφῆς του *Γκρὸς Γκλόκνερ* 3.798 μ.). Πρὸς Δ ἡ κεντρικὴ ὀροσειρὰ τοῦ Τυρόλου συναντᾶται μετὰ τῶν Ἄλπεων τῆς Γρισονίας διὰ τοῦ αὐχένος *Ρέσεν ἐκ* (1.495 μ.), ὅστις ἄγει ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ἴν εἰς τὰς τοῦ Ἀδίγη.

Βορειοδυτικῶς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἴν περιορίζεται ὑπὸ τῶν ὀρέων *Σιλβρέττα* (3.302 μ.) καὶ *Ραίτικον* (2.968 μ), καὶ βορείως ὑπὸ τῶν *Ἄλπεων τοῦ Φόραλμπεργκ* καὶ τῶν *Ἀλγαυϊκῶν*, διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ὁ συνδέων τὰς κοιλάδας τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Ἴν αὐχὴν τοῦ *Ἄρλμπεργκ* (1.797 μ.). Πρὸς Α. αἱ Ἀλγαυϊκαὶ Ἄλπεις συνεχίζονται διὰ τῶν καλουμένων *Ἄλπεων τοῦ Βορείου Τυρόλου*, αἵτινες διαχωρίζουσι τὸ Τυρόλον ἀπὸ τῆς Βαυαρίας καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ ἐδάφους τοῦ Σαλτσβούργου. Κυριώτεραι κορυφαὶ των εἶναι τὸ *Σόλσταϊν* (2.655 μ.), ὑπερκείμενον τῆς πόλεως Ἴνσμπρουκ, καὶ τὸ *Καϊσερμπεργκ* (2.344 μ), ὑψούμενον ἀνατολικώτερον τοῦ πρώτου. Αἱ πρὸς Ν. τῆς κεντρικῆς ἁλύσεως ἐκτεινόμεναι ὀροσειραὶ εἶναι, πρὸς Δ. μὲν τοῦ Ἀδίγη, αἱ ὀγκώδεις ὀροσυστάδες τοῦ *Ὄρτλερ* (ἰταλ *Ὀρτέλιο*, 3.905 μ.) καὶ τοῦ *Ἀνταμέλλο* (3 561 μ.), χωρίζουσαι τὸ Ν. Τυρόλον ἀπὸ τῆς Λομβαρδίας, πρὸς Α. δὲ αἱ *Δολομιτικαὶ Ἄλπεις* (3.494 μ.) μὲ τὰς μεμονωμένας ἀποτόμους κορυφάς των. Αἱ Δολομιτικαὶ Ἄλπεις χωρίζονται πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τοῦ Χόχερ Τάουερν διὰ τῆς τρίτης μεγάλης κοιλάδος τοῦ Τυρόλου, ἥτις ὀνομάζεται *Πούστερταλ* καὶ ἔχει μῆκος 100 χλμ., ἀποστέλλει δὲ τὰ ὕδατά της, ἐν μὲν πρὸς τὸν Ἀδίγην, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τὸν Δραῦον. Αἱ λοιπαὶ μικρότεραι κοιλάδες τοῦ Τυρόλου, πλὴν τῶν τοῦ Ἴν, τοῦ Ἀδίγη καὶ τοῦ Πούστερταλ, εἶναι αἱ τοῦ *Βὶπ* (ἥτις κατέρχεται ἀπὸ τοῦ αὐχένος τοῦ Μπρέννερ εἰς τὸν Ἴν), τοῦ *Ἀϊζακ* (ἥτις ἄγει ἀπὸ τοῦ Μπρέννερ εἰς τὸν Ἀδίγην), τοῦ *Νότας* καὶ τοῦ *Ἀβίζιο*, παραποτάμων καὶ τούτων τοῦ Ἀδίγη.

Τὸ κλῖμα τοῦ Τυρόλου παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Εἰς πολλὰς πόλεις τοῦ νοτίου τμήματος, προστατευομένας καλῶς ἀπὸ βορρᾶ, ἡ θερμοκρασία εἶναι τοιαύτη, ὥστε εὐδοκιμοῦσιν ὁ ἀραβόσιτος, ἡ ἄμπελος, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ πολλὰ ἄλλα φυτὰ τῶν παραμεσογείων περιοχῶν, ἐνῷ πρὸς βορρᾶν, εἰς τὸ Ἴνσμπρουκ καὶ ἄλλας πόλεις τοῦ αὐστριακοῦ τμήματος τῆς χώρας, ἐπικρατεῖ τὸ προσιδιάζον εἰς τὴν βόρειον περιοχὴν τῶν Ἄλπεων δριμὺ καὶ ἐν πολλοῖς ὑγρὸν κλῖμα.

— *(Οἰκον. Γεωγρ.)* Τὸ ἔδαφος τοῦ Τυρόλου, καλυπτόμενον κατὰ τὰ 19 % αὐτοῦ ὑπὸ βράχων καὶ ἐντελῶς ἀκαταλλήλων πρὸς οἱανδήποτε ἐκμετάλλευσιν ἐδαφῶν, κατὰ τὰ 39 % ὑπὸ δασῶν καὶ κατὰ τὰ 26 % ὑπὸ ἀλπικῶν λειμώνων, εἶναι πρόσφορον μόνον εἰς μικρὰν αὐτοῦ ἔκτασιν πρὸς καλλιέργειαν. Οἱ καλλιεργήσιμοι ἀγροὶ καὶ οἱ κῆποι, εὑρισκόμενοι κυρίως εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἴν καὶ τοῦ Ἀδίγη, διατίθενται πρὸς παραγωγὴν σιτηρῶν, λαχανικῶν καὶ γεωμήλων καὶ μικρᾶς ποσότητος λίνου, καννάβεως καὶ καπνοῦ. Εἰς τὸ νότιον Τυρόλον ὑπάρχουσι καὶ ἐκτεταμέναι ἄμπελοι, καταλαμβάνουσαι 13.000 περίπου ἑκταρίων, ὀπωρόκηποι (ἐσπεριδοειδῆ, συκαῖ κ.λπ.) καὶ ἐλαιῶνες. Ἐπίσης καθ' ὅλην τὴν χώραν ἀφθονοῦσιν αἱ καστανέαι, αἱ ἀμυγδαλαῖ κλπ. Ἡ κτηνοτροφία, καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀγελαδοκομία, εἶναι ἐξόχως ἀνεπτυγμένη, ἐπίσης δὲ ἡ μελισσοκομία, ἥτις ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυριωτέρων πλουτοφόρων πηγῶν τῆς χώρας. Ἐξ ἄλλου ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἴν ἀνορύσσεται λιγνίτης καὶ σιδηρομετάλλευμα (παρὰ τὸ Σβάτς), ὡς καὶ μικραὶ ποσότητες χαλκοῦ, ψευδαργύρου, ἀργυροφόρου μολύβδου, ἀσφάλτου καὶ θείου. Αἱ βιομηχανίαι ἀπασχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν κατασκευὴν ξυλίνων ἀντικειμένων, τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος, τὴν κατεργασίαν τοῦ καπνοῦ κλπ. Σημαντικῶς ἰδίᾳ εὐνοοῦσι τὴν βιομηχανίαν τὰ ἄφθονα ῥέοντα ὕδατα, τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖται ἡ δυναμικὴ ἐνέργεια (ἠλεκτρικοὶ σταθμοὶ Λάντεκ, Μάτραϊ, Βίσμπεργκ κλπ.). Τέλος μίαν τῶν κυριωτέρων πηγῶν πλούτου, ἔν τε τῷ αὐστριακῷ καὶ τῷ ἰταλικῷ Τυρόλῳ, ἀποτελεῖ ἡ βιομηχανία τῶν ξένων, οἵτινες συχνάζουσι καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους εἰς τοὺς πολυαρίθμους καθ' ὅλην τὴν χώραν κλιματολογικοὺς σταθμούς.

— *(Πολιτ. Γεωγρ.)* Α') Τὸ *Αὐστριακὸν Τυρόλον*, ἀποτελεῖ μίαν τῶν 9 ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς δημοκρατίας τῆς Αὐστρίας, αὐτοδιοικεῖται δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 8 Νοεμβρίου 1921 ψηφισθέντος Συντάγματος. Κατ' αὐτό, ὄργανα τῆς πολιτείας εἶναι ἡ τοπικὴ δίαιτα, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ 36 μελῶν ἐκλεγομένων ἀνὰ τετραετίαν, καὶ ἡ κυβέρνησις (Landesregierung), ἥτις συγκροτεῖται ἐκ τοῦ προέδρου (Landeshauptman), ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς διαίτης διὰ πλειοψηφίας, καὶ 6 μελῶν, ἐκλεγομένων ἐπίσης ὑπὸ τῆς διαίτης ἀναλογικῶς. Οἱ κάτοικοι τοῦ Αὐστριακοῦ Τυρόλου εἶναι γερμανόφωνοι καὶ ἀνήκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα. Ἡ πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Ἴνσμπρουκ ἔχει παγκοσμίου φήμης πανεπιστήμιον.

Β') Τὸ *Ἰταλικὸν Τυρόλον* διακρίνεται εἰς δύο γεωγραφικὰς περιοχάς, τὴν τοῦ Τρεντίνου πρὸς Ν. καὶ τὴν τοῦ Ἄνω Ἀδίγη, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς εἶναι γερμανόφωνος, διαιρεῖται δὲ διοικητικῶς εἰς δύο νομούς, τοῦ *Τρέντο* καὶ τοῦ *Μπολτσάνο*.

— *(Ἱστορ.)* Ἡ περιοχὴ τοῦ Τυρόλου κατῳκεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ Κελτῶν, ἀπετέλει δὲ τμῆμα τῆς Ραιτίας, ἣν κατέκτησαν οἱ Ρωμαῖοι ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου (τέλος τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος). Τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα εἰσήχθη ἐν τῇ χώρᾳ ὁ Χριστιανισμός, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐπετεύχθη καὶ ὁ πλήρης ἐκλατινισμὸς αὐτῆς. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ὑπέστη πολλὰς ἐπιδρομάς, τέλος δὲ κατεκλύσθη ὑπὸ τῶν Ὀστρογότθων, τῶν ὁποίων ἀπόγονοι εἶναι οἱ σημερινοὶ γερμανόφωνοι κάτοικοι τῆς εἰς τὸ ἰταλικὸν κράτος ὑπαχθείσης περιοχῆς τοῦ Ἄνω Ἀδίγη. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ὀστρογότθων ἡ χώρα διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν Βαυαρῶν καὶ τῶν Λομβαρδῶν, εἶτα δὲ ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ κράτους τῶν Φράγκων μέχρι τῆς διαλύσεώς του. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἡ πρότερον λομβαρδικὴ κομητεία τοῦ Τρέντο, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀδίγη μέχρι τοῦ Μπότσεν καὶ τοῦ Μεράνο, ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς μαρκιωνίας τῆς Βερώνης, ἐνῷ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἴν ἀπετέλει χωριστὴν κομητείαν. Τῷ 1027 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κορράδος ὁ Β' παρεχώρησεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Τρέντο τὰς κομητείας Τρέντο, Μπότσεν καὶ Βίντσγκαου καὶ εἰς τὴν τοῦ Μπρίξεν τὰς κοιλάδας τοῦ Ἀϊζακ, μέχρι τοῦ Κλάουζεν καὶ τοῦ Ἴν, μέχρι τοῦ Τσίλλερταλ. Τῷ 1091 ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Μπρίξεν προσηρτήθη διὰ τῆς χώρας τοῦ Πούστερταλ, ἀλλὰ τῷ 1165 ἡ περιοχὴ αὕτη μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἴν περιῆλθεν εἰς τοὺς Βαυαροὺς κόμητας τοῦ Ἄντεχς, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1180 ἔλαβον τὸν τίτλον τῶν δουκῶν τῆς Μερανίας. Ἀφ' ἑτέρου τῷ 1130 ὁ πρίγκιψ Ἀδαλβέρτος ἐπέτυχε παρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῦ Τρέντο καὶ τοῦ Μπρίξεν τὰς κομητείας τοῦ Βίντσγκαου, παρὰ τοῦ πρώτου, καὶ τὴν τοῦ Ἀϊζακ, παρὰ τοῦ δευτέρου. Τῷ 1140 οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀδαλβέρτου ἔλαβον πρῶτοι τὸν τίτλον «κόμητες τοῦ Τυρόλου» ἐκ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς πύργου των, τῷ δὲ 1248 οἱ κόμητες οὗτοι ἐκληρονόμησαν καὶ τὰς κτήσεις τῶν κομήτων τοῦ Ἄντεχς, τῶν ὁποίων ἡ οἰκογένεια ἐξέλιπε τότε. Τῷ 1286 ὁ κόμης Μάϊνχαρντ Β' προσήρτησε καὶ τὸ δουκᾶτον τῆς Καρινθίας, ἡ

Digitized by Google

δὲ ἐγγονὴ αὐτοῦ Μαργαρίτα Μάουλτας, παρεχώρησε τῷ 1363 τὸ Τυρόλον εἰς τοὺς δοῦκας τῆς Αὐστρίας, ἔκτοτε δὲ οἱ Ἀψβοῦργοι κατέστησαν κύριοι τῆς χώρας, προσθέσαντες εἰς τοὺς τίτλους των καὶ τὸν τοῦ κόμιτος τοῦ Τυρόλου. Ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς παρεχώρησεν εἰς τὴν χώραν ἴδιον συνταγματικὸν χάρτην (Landlibell), καθορίζοντα τὰς στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις τῶν κατοίκων ἑκάστης περιφερείας. Τὸν Μαξιμιλιανὸν διεδέχθη ἐν τῇ κυριότητι τοῦ Τυρόλου ὁ δευτερότοκος υἱός του καὶ μετέπειτα αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Α΄, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἡ κτῆσις αὕτη μετὰ τῆς Ἄνω Αὐστρίας περιῆλθον (1564) εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Φερδινάνδου, ἀποθανόντα ἄνευ τέκνων. Τὸ Τυρόλον περιῆλθεν ἀκολούθως εἰς τὸν ἀρχιδοῦκα Λεοπόλδον, ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου Β΄, καὶ ἔμεινεν εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1665, ὅτε, ἐκλιπόντος τοῦ κλάδου τούτου τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κυρίου κλάδου. Τῷ 1803 οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Μπρίξεν καὶ τοῦ Τρέντο ἀπεστερήθησαν τῶν διοικητικῶν δικαιωμάτων των πρὸς ὄφελος τῆς Αὐστρίας, κατόπιν ὅμως τῆς συνθήκης τοῦ Πρεσβούργου (1805) ὁλόκληρον τὸ Τυρόλον ἐδόθη εἰς τὴν Βαυαρίαν, ἥτις διετήρησεν αὐτὸ μέχρι τοῦ 1809. Ἐπανάστασις ὅμως τῶν κατοίκων αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀνδρέα Χόφερ προεκάλεσε τὴν προσάρτησιν τοῦ μὲν νοτίου τμήματος τῆς χώρας εἰς τὴν Ἰταλίαν, τοῦ δὲ ἀνατολικοῦ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰλλυρίας. Λήξασης τῆς κοσμοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος, ὁλόκληρον τὸ Τυρόλον ἐπεστράφη διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Βιέννης εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Αὐστρίας καὶ παρέμεινεν ὑπ' αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, κατόπιν τοῦ ὁποίου τὸ νότιον τμῆμα τῆς χώρας ἐδόθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τὰς ἑξῆς συνθήκας. Ἡ περιοχὴ τοῦ Τρεντίνου, οἰκουμένη ὑπὸ 400.000 περίπου ἰταλοφώνων κατοίκων, ἀπετέλει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀντικείμενον ἀπελευθερωτικῶν βλέψεων τῆς ἐλευθέρας Ἰταλίας. Ἀπὸ τοῦ 1909 ὅμως αἱ βλέψεις αὗται ἐπεξετάθηκαν καὶ ἐπὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Ἄνω Ἀδίγη, μολονότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἐξ ὁλοκλήρου γερμανόφωνοι. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως ταύτης ἦτο ὁ δόκτωρ Ἕκτωρ Τολομέϊ, ὅστις εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον ὄργανον ἐθνικιστικῆς προπαγάνδας «Archivio dell' Alto Adige» ἐπετίθετο ἐναντίον τῶν ἐπιδιωκόντων τὸν ἐκγερμανισμὸν τοῦ Τρεντίνου παγγερμανιστῶν καὶ προσεπάθει νὰ ἐμπνεύσῃ ἰταλικὴν συνείδησιν εἰς τοὺς γερμανοφώνους τοῦ Ἄνω Ἀδίγη. Ἀπελαθεὶς ἐκ Τυρόλου ἐγκατεστάθη ἐν Ῥώμῃ, ὅπου συνέχισε τὴν προπαγάνδαν του, παρασύρας ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν του τοὺς Ἰταλοὺς ἐθνικόφρονας. Οὕτω τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1915 ὁ τότε Ἰταλὸς πρωθυπουργὸς Σαλάντρα, κληθεὶς ὑπὸ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως νὰ δηλώσῃ ἔναντι τίνων ἀνταλλαγμάτων ἡ Ἰταλία θὰ ἐδέχετο νὰ παραμείνῃ οὐδετέρα, ἐζήτησε μεταξὺ ἄλλων τὴν προσάρτησιν ὁλοκλήρου τοῦ νοτίου Τυρόλου, μέχρι τοῦ αὐχένος τοῦ Μπρέννερ, συμπεριλαμβανομένης δηλαδὴ καὶ τῆς γερμανοφώνου περιοχῆς τοῦ Ἄνω Ἀδίγη. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐβράδυνε νὰ συγκατατεθῇ εἰς τοῦτο, ἡ Ἰταλία ὑπέγραψε μετὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ τὴν μυστικὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου, ἥτις τῇ ἐξησφάλιζε τὴν προσάρτησιν τοῦ Τυρόλου μέχρι τοῦ Μπρέννερ (Μάϊος 1915). Λήξαντος τοῦ πολέμου ἡ Ἰταλία προσήρτησε, δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, τὴν ὑπεσχημένην χώραν, παρὰ τὴν θέλησιν τῶν γερμανοφώνων κατοίκων αὐτῆς, οἵτινες μάλιστα καὶ ὑπέβαλον εἰς τὴν ἰταλικὴν βουλὴν ἔγγραφον διαμαρτυρίας, κατατεθὲν ὑπὸ τοῦ σοσιαλιστοῦ βουλευτοῦ Τουράτι (1919). Ἡ ἐναντία αὕτη θέλησις τῶν κατοίκων ἐξεδηλώθη καὶ κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τὸν πόλεμον βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1921, καθ' ἃς καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄνω Ἀδίγη ἐξέλεξαν σχεδὸν παμψηφεὶ (διὰ τῶν 99/100 τῶν ψήφων) τοὺς ἀντιθέτους πρὸς τὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας ἕνωσιν ὑποψηφίους. Ἐν τούτοις ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ἐπέμεινεν εἰς τὴν προσάρτησιν, ἐκ λόγων κυρίως στρατιωτικῶν, δεδομένου ὅτι διὰ τῶν συνόρων τοῦ Μπρέννερ ἡ Ἰταλία ἀπέκτα φυσικὰ πλέον καὶ ὀχυρὰ σύνορα πρὸς βορρᾶν. Ἡ Αὐστρία διὰ τὴν ἄρσιν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου εἶχε προτείνει, ἐν ᾗ περιπτώσει διετήρει τὴν περιοχὴν ταύτην, ἐδέχετο νὰ τὴν οὐδετεροποιήσῃ ἐπ' ἄπειρον καὶ νὰ κατεδαφίσῃ ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῇ ὀχυρωματικὰ ἔργα. Ἡ Ἰταλία δὲν ἐθεώρησεν ἐπαρκεῖς τὰς ἐγγυήσεις ταύτας καὶ διετήρησε τὸν Ἄνω Ἀδίγην, ὑποσχεθεῖσα νὰ σεβασθῇ τὰς ἐν αὐτῷ μειονότητας καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὰς εὐρεῖαν αὐτοδιοίκησιν. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ἐν τούτοις τοῦ φασισμοῦ ἤρχισεν ἀσκουμένη ἀπὸ τοῦ 1923 εὐρεῖα ἐξιταλιστικὴ προπαγάνδα, ἥτις ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ γερμανικοῦ ἀλυτρωτισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Χ. Δ.

τυρόπητα (ἡ). Πῆτα παρασκευαζομένη μὲ κύριον συστατικὸν τὸν τυρόν. Κοπανίζεται εἰς τὸ γουδὶ ½ ὀκᾶ φέτα νωπή, ἑνώνεται μὲ 100 δρμ. ἄσπρη σάλτσα μπεσαμὲλ μισοκρωμένην, 3 αὐγὰ ὁλόκληρα καὶ ἅλας· βουτυρώνεται τὸ ταψὶ καὶ στρώνονται 5—6 φύλλα τοῦ μπακλαβᾶ, μὲ τὰ ἄκρα των πρὸς τὰ ἔξω τοῦ ταψιοῦ, διὰ νὰ περικλείσουν τὴν γέμισιν· κάθε φύλλον ἀλείφεται μὲ λυωμένον βούτυρον. Ρίπτεται καὶ ἐξαπλώνεται κανονικὰ ἡ γέμισις· διπλώνονται πρὸς τὰ μέσα τὰ ἄκρα τῶν φύλλων, ἀφοῦ ἀλειφθοῦν μὲ ὀλίγον τυρόν, διὰ νὰ μὴ σπάσουν. Προστίθενται τὰ λοιπὰ φύλλα, ἀλειφόμενα πάντοτε μὲ βούτυρον, ἐπὶ τοῦ τελευταίου δὲ χαράσσονται μὲ τὴν μύτην τοῦ μαχαιριοῦ σταυροὶ γραμμαὶ διὰ νὰ κοπῇ εὐκολώτερα μετὰ τὸ ψήσιμον. Ψήνεται ἐπὶ ½ ὥραν εἰς φοῦρνον μέτριον.

τυροπιεστήριον (τό). Πιεστήριον χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν σκληρῶν τυρῶν πρὸς πίεσιν τῆς κατατμηθείσης τυρομάζης. Ἡ πίεσις αὕτη εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ἀπομάκρυνσιν, κατὰ τὸ δυνατὸν πληρέστερον, τοῦ τυρογάλακτος καὶ ἐκ νέου συγκόλλησιν τῶν τεμαχίων τοῦ τυροπήγματος. Σ. Γ.

τυροποίησις, -εως (ἡ)· ἡ μετατροπὴ γάλακτος εἰς τυρόν, τυροκομία.

τυροποιία (ἡ)· τυροκομία.

Τυροποιός (*Γεωγρ.*). Βυζαντινὸν φρούριον πλησίον τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Καισαρείας. Ἐκεῖ ἐνέκλεισε τῷ 988 ὁ στρατηγὸς Βάρδας Φωκᾶς τὸν ἀντίζηλόν του στασιαστὴν στρατηγὸν Βάρδαν Σκληρόν. Εἰς τὸ αὐτὸ φρούριον συνηντήθη τῷ 1071 ὁ ἐξ αἰχμαλωσίας ἐπιστρέφων βασιλεὺς Ρωμανὸς Δ΄ Διογένης μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Χατατουρίου καὶ εἶτα κατῆλθεν εἰς Ἄδανα, ἔνθα παρεδόθη εἰς τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πεμφθέντα στρατὸν ὑπὸ τὸν Ἀνδρόνικον Δούκαν. Ν. ΚΛΕ

τυροπωλεῖον (τό)· κατάστημα πωλήσεως τυροῦ, ἰδίᾳ λιανικῶς.

τυροπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς τυροῦ.

Τύρος (νῦν *Σούρ*) (*Γεωγρ.*). Μικρὰ πόλις τῆς Συρίας, ἐκτεταμένη ἐπὶ γλώσσης ξηρᾶς, τῆς ὁποίας τὸ ἄκρον ἀπετέλει ἄλλοτε νῆσον, πρὸς Ν. τῆς Σιδῶνος (Σάϊδα) καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐννέα περίπου ὡρῶν ἀπ' αὐτῆς. Εἶναι πρωτεύουσα ἐπαρχίας τοῦ ὑπὸ γαλλικὴν ἐντολὴν κράτους τοῦ Μεγάλου Λιβάνου καὶ ἔχει πληθυσμὸν 6.000 κατοίκων, ἀσχολουμένων κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι εἶναι Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα, οἱ λοιποὶ δὲ Συροκαθολικοὶ καὶ Οὐνῖται. Ἡ Τύρος εἶναι ἐξαγωγικὸς λιμὴν καπνοῦ καὶ βάμβακος.

— (*Ἱστορ.*) Ἡ ἀρχαία Τύρος (ὑπὸ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν ὁμοφύλων των Ἰουδαίων ἐκαλεῖτο *Τσόρ*, ἤτοι βράχος), κτισθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων τῆς φοινικικῆς πόλεως Σιδῶνος, πιθανώτατα περὶ τὸ τέλος τῆς ΙΕ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀπετελεῖτο ἐκ δύο πόλεων, τῆς Παλαιᾶς (*Παλαιτύρου*), ἥτις εἶχε κτισθῆ πρώτη ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Λίττα, καὶ τῆς Νέας (*Νεοτύρου*), ἥτις ἐκτίσθη βραδύτερον (κατὰ τὸν ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνα) ἐπὶ τῶν ἀπέναντι τῆς Παλαιᾶς δύο νησίδων, ἑνωθεισῶν μεταξύ των διὰ τεχνητοῦ βραχίονος. Ἡ τελευταία, ἀπρόσιτος οὖσα ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀπὸ ξηρᾶς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ θαλάσσης, διότι ἦτο ἰσχυρότατα ὠχυρωμένη, ἀνεπτύχθη πολὺ περισσότερον τῆς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς Παλαιᾶς Τύρου, καταστάσης προαστίου τῆς Νέας, καὶ ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς προόδου καὶ εὐημερίας ἀμφοτέρων. Κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους ἀπὸ τῆς κτίσεώς της αἰῶνας ἡ Τύρος ἐπεσκιάζετο ὑπὸ τῆς μητροπόλεώς της Σιδῶνος, βασιλίσσης τῶν θαλασσῶν Μεσογείου καὶ Εὐξείνου Πόντου, μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν καὶ δήωσιν ὅμως ταύτης ὑπὸ τῶν Φιλισταίων, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ΄ π. Χ. αἰῶνος, κατέστη, παρὰ τὴν μικρὰν ἔκτασίν της, πολυάνθρωπος πόλις καὶ ἡ μητρόπολις τῶν ἀπειραρίθμων κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου κτισθεισῶν φοινικικῶν ἀποικιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιοτέρα ἀπέβη ἡ Καρχηδών, οἱ δὲ βασιλεῖς της καὶ βασιλεῖς τῆς Σιδῶνος. Ἐφωδιασμένη μὲ δύο λαμπροὺς λιμένας, τὸν κλειστὸν Σιδώνιον πρὸς Β., καὶ τὸν ἀνειμένον Αἰγύπτιον πρὸς Ν., κατέστη ἀπὸ τοῦ ΙΑ΄—ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνος τὸ κέντρον τοῦ διακομιστικοῦ ἐμπορίου ὅλου τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Καυκάσου μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων πλοίων της μεταφερομένων ἐμπορευμάτων καὶ τῶν προϊόντων τῆς ἀκμαίας βιομηχανίας της (ὑαλουργίας, ὑφαντικῆς καὶ βαφικῆς) ἐκτὸς τῶν παραλίων ἀποικιῶν της εἶχε κτίσει καὶ ἀπειράριθμα ἐμπορικὰ πρακτορεῖα εἰς ἐπικαίρους τοποθεσίας (στενὰς διόδους ὀρέων, ἐκβολὰς ποταμῶν) τῆς ξηρᾶς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐξυπηρετούντων τὸ διακομιστικὸν ἐμπόριόν της μεγάλων καραβανίων. Ἡ ἐμπορικὴ ἰδιοφυΐα καὶ ἡ περίλαλητος φοινικικὴ πανουργία τῶν Τυρίων καθίστων τούτους ἱκανοὺς ν' ἀποφεύγουν τὰς ἐχθρικὰς συγκρούσεις λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐξεμεταλλεύοντο ἐμπορικῶς ἢ διὰ τῆς χώρας τῶν ὁποίων διήρχοντο ἐμπορικαί των ὁδοί. Οὕτως, ἂν καὶ ἐπολέμησεν ἐναντίον τῆς Τύρου ὁ τελευταῖος κριτὴς τοῦ Ἰσραὴλ (Ἰουδαίων) Σαμουήλ, ὁ βασιλεὺς ταύτης Χιρὰμ (970—930 π.Χ.) ἐπεζήτησε τὴν φιλίαν τῶν συγχρόνων του βασιλέων τῶν Ἰουδαίων Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος καὶ ἐσώρευσεν ἄπειρα πλούτη εἰς τὴν πατρίδα του, χορηγήσας εἰς τὸν δεύτερον τούς τε δεξιοὺς τεχνίτας καὶ τὸ πολύτιμον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἐχρειάσθη οὗτος διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ τε μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ἰεχωβᾶ ἐπὶ τοῦ λόφου Μορία καὶ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων, ὡς καὶ τοὺς ναύτας διὰ τῶν ὁποίων ἐξεμεταλλεύθη τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ἀλλ' ἂν ἀπέφευγεν ἡ Τύρος νὰ κηρύττῃ πόλεμον κατὰ τῶν γειτονικῶν της λαῶν, δὲν ἀπέφευγον οὗτοι νὰ ἐπέρχωνται κατ' αὐτῆς προσελκυόμενοι ἀπὸ τοὺς μυθικοὺς θησαυρούς της, ὅτε μάλιστα, μετὰ τὸν μεγαλοπράγμονα Χιράμ, τὸν ἑνώσαντα τὰς δύο νησῖδας τῆς Νέας Τύρου καὶ ἐπαυξήσαντα δι' ἐπιχωματώσεων καὶ κατασκευῆς μεγάλων προκυμαιῶν τὴν ἐπιφάνειαν ταύτης, ἐπηκολούθησαν ἔριδες περὶ διαδοχῆς του, αἵτινες προεκάλεσαν τὴν ἀπὸ τῆς Τύρου ἀπόσπασιν τῶν ἀποικιῶν της καὶ ἀνέβησαν διαδοχικῶς εἰς τὸν θρόνον τῆς Τύρου μέτριοι βασιλεῖς. Οὕτως ὑπεχρεώθη καὶ αὕτη, ὡς καὶ ἡ Σιδών, νὰ πληρώνῃ φόρον ὑποτελείας εἰς τοὺς Ἀσσυρίους ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀσσουρβανιπὰλ (περὶ τὸ 876 π. Χ.) καὶ ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς, ὅτε ἀποστατήσασα τῶν Ἀσσυρίων, ἐν συμμαχίᾳ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ Αἰγυπτίους, κατελήφθη (702 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ βασιλέως Σενναχερεὶμ καὶ βραδύτερον, ὅτε, μετὰ πεισμόνας ἀγῶνας δεκατριῶν ἐτῶν (585—573 π. Χ.), ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Χαλδαίων (Βαβυλωνίων) Ναβουχοδονόσορος Β΄. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου τῶν Χαλδαίων (538 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου, ἡ Τύρος, ὡς καὶ πᾶσα ἡ Φοινίκη, περιῆλθεν ὑπὸ τοὺς Πέρσας, διατηρήσασα ὅμως εὐρυτάτην αὐτονομίαν ὡς μέλος τῆς φοινικικῆς ὁμοσπονδίας Τριπόλεως, ἀποτελουμένης ἐκ τῆς Σιδῶνος, Τύρου καὶ Ἀράδου. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ὁ στόλος τῆς Τύρου, ὡς καὶ πάσης τῆς Φοινίκης, μετέσχε ταύτης ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ βασιλέως της, τὴν τρίτην κατέχοντος τιμητικὴν θέσιν (μετὰ τὸν βασιλέα τῆς Σιδῶνος) ἐν τῇ περσικῇ στρατιᾷ (*Ἡροδ.* Η΄ 67). Κατὰ τὸν Κυπριακὸν πόλεμον (394—385) ἡ Τύρος κατελήφθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Εὐαγόρου (388 π. Χ.) ἐκδιωχθέντος οὕτω διὰ τὴν ἐπὶ μακρὰ ἔτη δεσποτείαν τῶν πόλεων τῆς Φοινίκης ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς μεγαλονήσου. Μετὰ τὴν ἐκ νέου ὅμως καθυπόταξιν τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Περσῶν, κατόπιν τῆς ἥττης τοῦ Εὐαγόρου ὑπὸ τοῦ Τυριβάζου (385 π. Χ.), ἡ Τύρος περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐνῷ αἱ ἄλλαι ἰσχυραὶ πόλεις τῆς Φοινίκης παρεδόθησαν (Ἄραδος, Σιδὼν) ἢ ἐσυνθηκολόγησαν (Βύβλος), οἱ Τύριοι ἠρνήθησαν νὰ δεχθοῦν τὸν ἥρωα Μακεδόνα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Νέαν Τύρον καὶ νὰ τελέσῃ ἐν αὐτῇ θυσίαν εἰς τὸν Ἡρακλέα, δεχθέντες μόνον νὰ τηρήσωσιν εὐμενῆ πρὸς αὐτὸν οὐδετερότητα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέρριψε τὰς προτάσεις των καὶ ἡ πολιορκία τῆς Τύρου ἤρχισε. Ἡ πολιορκία τῆς ὀχυρωτάτης ταύτης πόλεως, περιβαλλομένης ὑπὸ ἰσχυροῦ ἐξ ὀγκωδῶν τετραγώνων λίθων τείχους, ὀκτὼ χιλιομέτρων περιμέτρου, ὕψους 150 ποδῶν καὶ παχυτάτου, χωριζομένης τῆς ξηρᾶς διὰ πορθμοῦ 800 περίπου μέτρων, ἔχοντος βάθος παρὰ τὴν νῆσον 3 ὀργυιῶν, καὶ ἀμυνομένης καὶ ὑπὸ ἰσχυροῦ στόλου φράσσοντος τὰς εἰσόδους ἀμφοτέρων τῶν λιμένων της, ὑπῆρξε πείσμων καὶ μακρά, διαρκέσασα ἑπτὰ ὅλους μῆνας (ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 332 π. Χ. μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Αὐγούστου). Ἐν ἀρχῇ ἐπεχειρήθη ἡ πρόσχωσις τοῦ πορθμοῦ μὲ ὑλικὸν λαμβανόμενον ἀπὸ τὰς κρημνιζομένας οἰκοδομὰς τῆς ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τῶν κατοίκων της Παλαιᾶς Τύρου (τῆς ἐν τῇ ξηρᾷ) καὶ ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Λιβάνου, ἡ ὁποία καὶ προεχώρησεν ἀκωλύτως εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀπόστασιν. Ὅτε ὅμως ὁ κατασκευαζόμενος βραχίων προσήγγισε τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, οἱ Τύριοι ἤρχισαν νὰ ἐκσφενδονίζουν κατὰ τῶν ἀπροφυλάκτων ἐργατῶν βέλη καὶ λίθους ἀπὸ πλείστων μηχανῶν, τὰς ὁποίας ἔστησαν εἰς τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν ἐστραμμένον μέρος τοῦ τείχους των, ἀναγκάσαντες τὸν Ἀλέξανδρον ν' ἀνεγείρῃ δύο πύργους εἰς τὸ τέρμα τοῦ χώματος πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐργαζομένων ἐργατῶν. Οὕτω κατωρθώθη νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων ἐνόχλησις τῶν ἐργαζομένων καὶ ὁ βραχίων ὁσημέραι νὰ προσεγγίζῃ, ἂν καὶ μετὰ βραδύτητος ἕνεκα τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης, τὸ τεῖχος τῆς πόλεως. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου οἱ Τύριοι τότε κατεσκεύασαν εἶδός τι πυρπολικοῦ πλοίου, διὰ πληρώσεως μεταγωγικοῦ τινος πλοίου μὲ εὐφλέκτους ὕλας (φρύγανα, δᾶδας, πίσσαν, θεῖον κ. ἄ.), καὶ ἐπωφεληθέντες εὐνοϊκοῦ ἀνέμου κατηύθυναν τοῦτο εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χώματος (τοῦ βραχίονος) καὶ κατέφλεξαν τοὺς πύργους καὶ τὰ ἄλλα προκαλύμματα τῶν ἐργαζομένων, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ τῶν Τυρίων, ἀντὶ ν' ἀποθαρρύνῃ τὸν Ἀ-

Digitized by Google

λέξανδρον, προὐκάλεσε μείζονα τὴν πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως ἐπιμονήν του καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν κατ' αὐτῆς μέσων ἐφόδου. Οὕτω κατ' ἀρχὰς τοῦ ἔαρος ἐπέπλευσε κατ' αὐτῆς ἐκ Σιδῶνος μετ' ἰσχυροῦ στόλου, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν πλοίων τῶν φοινικικῶν πόλεων Ἀράδου, Βύβλου καὶ Σιδῶνος, τοῦ στόλου τῶν βασιλέων τῆς Κύπρου καὶ ἄλλων τινῶν πλοίων, καὶ προὐκάλεσεν εἰς ναυμαχίαν τὸν στόλον τῶν Τυρίων, ἐνῷ συγχρόνως συνεκέντρωσεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χώματος πλῆθος βλητικῶν μηχανῶν καὶ παρ' αὐτὸ πλῆθος φορτηγῶν πλοίων φερόντων κριούς, καταπέλτας, καὶ ἄλλας μηχανάς. Ἀλλ' ὁ μὲν στόλος τῶν Τυρίων, κατώτερος εἰς ἀριθμὸν πλοίων, δὲν ἀντεπεξῆλθεν εἰς ναυμαχίαν, διαιρεθεὶς δὲ εἰς δύο μοίρας ἔφραξεν ἀσφαλῶς τὰ στόμια ἀμφοτέρων τῶν λιμένων τῆς πόλεως καὶ κατέστησεν ἀδύνατον τὸν εἰς αὐτοὺς δι' ἐκβιασμοῦ εἴσπλουν, τὰ δὲ ὀχυρὰ παρὰ τὸ χῶμα τείχη ἦσαν ἀκλόνητα ἀπὸ τὰ ριπτόμενα κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων μηχανῶν βλήματα. Οὕτω πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι ἐναυάγησε καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν τούτοις ἔσχε τὸ ἀποτέλεσμά της, διότι ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς πόλεως κατέστη στενότερος καὶ οἱ κάτοικοι ἐπείσθησαν, ὅτι μόνον δι' ἡρωϊκῆς ἐξόδου ἠδύναντο νὰ σωθῶσι. Καὶ ἐπεχείρησαν ταύτην, ὅτε ἔλαβον τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν ὅτι ἡ ἀποικία των Καρχηδὼν οὐδεμίαν βοήθειαν δύναται ν' ἀποστείλῃ, καὶ ηὐδοκίμησαν ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν ἐν τέλει, ὅτε ἐπῆλθεν ἐναντίον των αὐτοπροσώπως ὁ Ἀλέξανδρος, νὰ ἐπιστρέψουν μὲ συντετριμμένον τὸν στόλον των. Ἤρχισε τότε ὁ ἐπιστημονικὸς μηχανικὸς μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων πόλεμος, ὅστις συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον τῆς πολεμικῆς μηχανικῆς, καταλήξας μὲ κατίσχυσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπιτυχόντος νὰ ἐπιφέρῃ ῥῆγμα εἰς τὸ νότιον τεῖχος τῆς πόλεως. Καὶ ἀπέτυχον μὲν αἱ διὰ τοῦ ῥήγματος πρῶται ἐπιχειρηθεῖσαι ἔφοδοι, ἐπήνεγκον ὅμως, ἐπὶ τέλους, ἐπαναληφθεῖσαι, τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, παρὰ τὸν ἀντιταχθέντα εἰς αὐτὰς πείσμονα ἡρωϊσμὸν τῶν Τυρίων. Ὀκτακισχίλιοι ἐκ τῶν κατοίκων ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποί, ἐκτὸς ὀλίγων ἀποκρυβέντων εἰς τὰ πλοῖα τῶν ὁμοφύλων των Φοινίκων, περὶ τοὺς τρισμυρίους, ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ἡ Τύρος, μετὰ τὴν ἅλωσίν της, συνοικισθεῖσα ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, συναγαγόντος εἰς αὐτὴν Φοίνικας ἐκ τῶν ἄλλων φοινικικῶν πόλεων, κατέστη, ἕνεκα τῶν ἐξαιρέτων λιμένων της, μακεδονικὸν ὁρμητήριον, κυρία ἀποθήκη ὅπλων καὶ μόνιμος ἐν Συρίᾳ ναύσταθμος τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μὲ Μακεδόνα φρούραρχον.

Εἰς τὴν Τύρον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐφυλάσσετο ὁ δημόσιος μακεδονικὸς θησαυρός, ὅστις μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἐπιμελητοῦ Περδίκκα παρεδόθη εἰς τὸν γαμβρόν του Ἄτταλον. Κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Ἀντιγόνου πόλεμον τῶν ἄλλων διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (316—311 π. Χ.), ἡ Τύρος, κατεχομένη ὑπὸ φρουρᾶς τοῦ Πτολεμαίου, κατελήφθη μετὰ 15 μηνῶν πολιορκίαν ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου, γενομένου οὕτω δι' αὐτῆς καὶ κυρίου πάσης τῆς Συρίας, ἀλλὰ βραδύτερον περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸν Πτολεμαῖον καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην περιῆλθεν εἰς τοὺς Σελευκίδας, ὅτε ἐξέπεσε τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀκμῆς της, ὑπερευδοκιμηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν περιῆλθε κατὰ τὸ 68 π.Χ., ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους (ἔμεινεν ὅμως civitas libera μέχρι τοῦ 18 π. Χ.). Εὐημεροῦσα καὶ πολυάνθρωπος, ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅστις παρέμεινεν εἰς αὐτὴν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα. Κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἔγινεν ἕδρα ἐπισκόπου καὶ κατὰ τὸ 33 συνῆλθεν εἰς αὐτὴν σύνοδος κατ' ἐντολὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς ἐξέτασιν τῶν κατὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατηγοριῶν τῶν ἀρειανιζόντων ἐχθρῶν του. Κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνήκουσα, ἦτο πόλις ἀκμαία καὶ ὀχυρωτάτη, διπλοῦν ἔχουσα πρὸς τὴν θάλασσαν τεῖχος καὶ τριπλοῦν πρὸς τὴν ξηράν. Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα περιῆλθε μετὰ τῆς λοιπῆς Συρίας εἰς τοὺς Ἄραβας (Σαρακηνούς)—ἀραβικὸν εἶναι καὶ τὸ σημερινὸν ὄνομά της *Σοὺρ* ἢ *Σόρ*. Κατὰ τὸ 1124 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων καὶ ἔγινεν ἕδρα κομιτείας, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1291 περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Τύρῳ ἐλατρεύετο ὁ θεὸς Μελκάρθ ὅστις μετεπλάσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τὸ εὐφωνότερον εἰς Μελικέρτην καὶ ἐταυτίσθη βραδύτερον πρὸς τὸν φυλετικὸν τῶν Δωριέων ἥρωα Ἡρακλέα, ὅστις ὄντως ποῦ μὲν ἐλατρεύετο ὡς θεὸς (Τύριος Ἡρακλῆς), ποῦ δὲ ὡς ἥρως (ὁ Τύρινθος Ἡρακλῆς). Διὰ τοῦτο καὶ παρετηρεῖτο ὅτι εἰς μὲν τὰς πόλεις, αἵτινες εἶχον διαδεχθῆ ἀρχαιοτάτας φοινικικὰς ἀποικίας (κτισθείσας ὑπὸ τῆς Σιδῶνος), εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης (Ἀστάρτης), εἰς δὲ τὰς διαδεχθείσας νεωτέρας (κτισθείσας ὑπὸ τῆς Τύρου) ἡ τοῦ Ἡρακλέους. Τὰ ἐν Τύρῳ ἱερὰ τοῦ Ἡρακλέους ἦσαν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος (ΙΓ' 44), πλουσιώτατα εἰς ἀναθήματα ἐκ πολυτίμων μετάλλων καὶ λίθων. Τῆς Τύρου διεσώθησαν καὶ νομίσματα διαφόρων ἐποχῶν. Τὰ ἀρχαιότερα (450—332 π. Χ.) εἶναι φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, φέρουν ἐνίοτε γράμματα φοινικικὰ καὶ ἔμπροσθεν μὲν δελφῖνα ἢ θαλάσσιον ἵππον ἢ τὸν Μελκὰρθ ἱππεύοντα θαλάσσιον ἵππον, ὄπισθεν δὲ τετράγωνον ἔγκοιλον μὲ γλαῦκα ἢ μόνον γλαῦκα μετὰ ἁρπάγης καὶ τυκάνης. Τὰ μετὰ ταῦτα κοπέντα (372—275 π. Χ.) εἶναι ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, τῶν αὐτῶν περίπου τύπων, καὶ φέρουν φοινικικὰς χρονολογίας. Τὰ κοπέντα ἀπὸ τοῦ 274—126 π. Χ. εἶναι νομίσματα τῶν Πτολε-

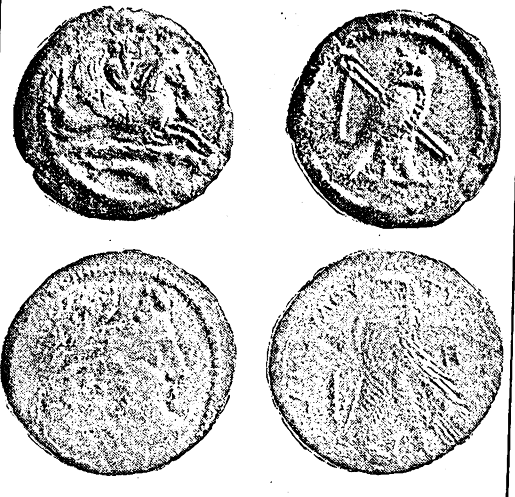

Νομίσματα τῆς Τύρου.

μαίων, συνήθως ἀκολουθοῦντα ἴδιον χρονολογικὸν σύστημα τῆς Τύρου, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγράφεται καὶ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Πτολεμαίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκόπησαν. Καὶ τὰ κοπέντα ἀπὸ 126 π. Χ.—57 μ. Χ. μὲ τὸ δεύτερον χρονολογικὸν σύστημα τῆς Τύρου, φέρουν, συνήθως, ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν πόλεως πυργοστεφοῦς καὶ πεπλοφόρου ἢ Ἡρακλέους δαφνοστεφῆ, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΤΥΡΟΥ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ, μὲ κέρας Ἀμαλθείας ἢ ἀετὸν ἐπὶ πηδαλίου. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Τύρος** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Περσικοῦ κόλπου πρὸς τὴν ἀραβικὴν αὐτοῦ ἀκτήν, ἐγγὺς ἄλλης νήσου, Ἀράδου ὀνομαζομένης (*Στραβ.* ΙΣΤ', 766. *Πολύβ.* ΙΓ', 9. *Ἀρρ.* Ἀν., Ζ 20). Εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος Samak. Σ. Ε. Λ.

— **Τύρος** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς Κυνουρίας, σημειουμένη εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην Tu Tirou (πλάτ. 37° 14' 15" Β., μῆκ. 22° 52' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685 Venetico to Spezzia), 18 μίλ. βορείως τοῦ Κυπαρίσσι (ἀρχ. Κύφανται. Στέφανος ὁ Βυζάντιος 643, 5) ἀναφέρει τὸν τόπον ὡς ἐν Λακωνικῇ ὄντα, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἀντιλήψεις. Παυσανίου δὲ ἀναφέροντος «Βρασιαὶ Κυφάντων ἀπέχουσι σταδίους σ'. ἄκρα δ' ἐστὶν ἐν ταῖς Βρασιαῖς μικρὰ προέχουσα ἠρέμα εἰς τὴν θάλασσαν» (Γ', κδ', 3) προκύπτει ταυτότης τοῦ συγχρόνου Τύρου πρός τε τὸν ἀρχαῖον Τύρον καὶ τὰς Βρασιάς, καὶ διὰ τὴν προσαρμόζουσαν περιγραφὴν καὶ διὰ τὸν ἀπὸ τῶν Κυφάντων σταδιασμόν. Σ. Ε. Λ.

—**Τύρου σύνοδος**. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀρείου, συνεργαζόμενοι μετὰ τῶν Μελετιανῶν καὶ λοιπῶν ἐχθρῶν τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, παντοῖα ἐμηχανῶντο κατ' αὐτοῦ, συκοφαντοῦντες αὐτὸν καὶ ἐξερεθίζοντες κατ' αὐτοῦ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, ὅστις πρὸς ἐξέτασιν τῶν κατὰ τοῦ Ἀθανασίου κατηγοριῶν συνεκάλεσε τῷ 335 σύνοδον ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀθανάσιος κληθεὶς νὰ παραστῇ ἐν τῇ συνόδῳ δὲν ὑπήκουσε, φοβούμενος τὰς σκευωρίας τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, τοῦ Εὐσεβίου Νικομηδείας καὶ τῶν περὶ αὐτούς, ὁ Κωνσταντῖνος μετέθηκε τὴν σύνοδον εἰς Τύρον τῆς Φοινίκης (335), ἀπειλήσας τὸν Ἀθανάσιον, ὅτι ἐὰν δὲν μετέβαινεν ἐκεῖ ἑκών, θὰ προσήγετο βίᾳ. Οὕτως ἠναγκάσθη νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Ἀθανάσιος ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἐν ᾗ κατήγοροι αὐτοῦ ἦσαν οἱ Μελετιανοί, δικασταὶ οἱ Εὐσεβιανοὶ καὶ πρόεδρος ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος, ὅστις ἀπὸ μακροῦ διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Ἀθανάσιον καὶ τοὺς Αἰγυπτίους. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐξέτασιν τῶν κατὰ τοῦ Ἀθανασίου κατηγοριῶν, πεισθεὶς οὗτος ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, τῇ ἀποτελουμένῃ ὡς τὰ πολλὰ ἐξ ἐχθρῶν του, νὰ εὕρῃ δικαιοσύνην, ἐγκατέλιπε τὴν σύνοδον ὅπως οὕτως ἐμποδίσῃ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς ὑποθέσεως, τονίσας ὅτι ἔνθα μία μόνη μερὶς ἀποφασίζει ἡ ἀπόφασις αὐτῆς δὲν εἶναι ἰσχυρά. Παρὰ ταῦτα οἱ Εὐσεβιανοί, θεωροῦντες ἑαυτοὺς οὐχὶ ὡς μερίδα, ἀλλ' ὡς δικαστάς, κατεδίκασαν τὸν Ἀθανάσιον ἐρήμην εἰς καθαίρεσιν, ἀπαγορεύσαντες εἰς αὐτόν, πρὸς πρόληψιν ταραχῶν νὰ μεταβῇ εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀποστείλαντες ἐγκύκλιον πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους, ἐν ᾗ, διισχυριζόμενοι ὅτι πολλαὶ τῶν κατὰ τοῦ Ἀθανασίου κατηγοριῶν ἀπεδείχθησαν ἀληθεῖς, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐβεβαιοῦντο διὰ τῆς φυγῆς αὐτοῦ, παρήγγελλον ὅπως οὗτοι διακόψουν πᾶσαν σχέσιν πρὸς αὐτόν. Ἀπὸ τῆς Τύρου ἦλθεν ὁ Ἀθανάσιος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως πληροφορήσῃ περὶ τῶν ἐν Τύρῳ γενομένων τὸν Κωνσταντῖνον ὃν ὅμως εἶχον περὶ τούτων πρότερον πληροφορήσει οἱ ἀντίπαλοι κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀπόψεις. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐνώπιον αὐτοῦ δικάσωσι τὰς κατὰ τοῦ Ἀθανασίου κατηγορίας. [Πρβλ. Hefele, Conc. Gesch. I (1873), σ. 461 ἑ.]. Κ. Ι. Δ.

τυρὸς (ὁ) *['Εγκυκλ.]*. Σπουδαιότατον τρόφιμον τοῦ ἀνθρώπου, προερχόμενον ἐκ τοῦ γάλακτος διὰ πήξεως τῆς ἐν αὐτῷ περιεχομένης καζεΐνης (τυρίνης). Ἐπιστημονικῶς ὁρίζεται ὡς ἑξῆς: Τυρὸς εἶναι τὸ προϊὸν τῆς ὡριμάνσεως τοῦ πήγματος τοῦ παραχθέντος εἴτε διὰ τῆς ἐπενεργείας τῆς πυτίας ἢ ἄλλων φυραματικῶς δρώντων σωμάτων, εἴτε διὰ τῆς ὀξυνίσεως τοῦ ἁγνοῦ γάλακτος ἢ τοῦ ἐξ αὐτοῦ προερχομένου ἀνθογάλακτος ἢ τοῦ ἁγνοῦ γάλακτος μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ τοῦ ἀνθογάλακτος καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δὲν προσετέθη ἄλλο τι ἢ αἱ ὗλαι, αἱ ὁποῖαι κανονικῶς εἰσέρχονται εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ, ἤτοι ἅλας, φυράματα ὡριμάνσεως, ἀρώματα, χρώματα κλ. Μέρος τοῦ λίπους τοῦ γάλακτος δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ καὶ μετὰ τὴν πῆξιν.

Οἱ τυροὶ διακρίνονται εἰς διάφορα εἴδη ἀναλόγως: α') τοῦ εἴδους τῶν ζῴων, ἐξ ὧν προέρχεται τὸ χρησιμοποιούμενον γάλα, β') τοῦ μέσου, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη πρὸς πῆξιν τοῦ γάλακτος, γ') τῆς συστάσεως αὐτῶν (ὡς μαλακοὶ ἢ σκληροί), δ') τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς, καὶ ε') τῆς περιεκτικότητος εἰς λίπος.

Παρασκευὴ τοῦ τυροῦ. Ἡ παρασκευὴ τοῦ τυροῦ συντελεῖται εἰς δύο στάδια, ἤτοι πρῶτον εἰς τὴν πῆξιν τῆς καζεΐνης (παρασκευὴ τοῦ τυροπήγματος) καὶ δεύτερον εἰς τὴν ὡρίμανσιν τοῦ τυροπήγματος. Ἡ πῆξις ἐπιτελεῖται διὰ τῆς *πυτίας* καὶ γίνεται ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ τυροῦ εἰς διάφορον θερμοκρασίαν καὶ διαρκεῖ ἐπίσης, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ παρασκευαζομένου τυροῦ, διάφορον χρονικὸν διάστημα. Τοὺς ἐκ προβείου γάλακτος παρ' ἡμῖν παρασκευαζομένους τυρούς, πρὸς ἀπομίμησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν, οἵτινες παρασκευάζονται ἐκ γάλακτος ἀγελάδος, χρωματίζουν δι' ἀβλαβῶν εἰς τὴν ὑγείαν χρωμάτων. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ τυροῦ δέον νὰ τηρῆται μεγάλη καθαριότης τόσον εἰς τὰ ἀγγεῖα καὶ σκεύη, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται, ὅσον καὶ εἰς πᾶν γενικῶς ἀντικείμενον, ὅπερ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ γάλα ἢ μὲ τὸν παρασκευαζόμενον τυρόν. Ὁ βαθμὸς καὶ ἡ διάρκεια τῆς πήξεως εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν τυρῶν. Γενικῶς διὰ τοὺς μαλακοὺς τυροὺς (φέτα κλπ.) ἡ διάρκεια τῆς πήξεως εἶναι μεγαλυτέρα ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς σκληροὺς τυροὺς (κεφαλοτύρι, κασέρι, Ἀγράφων κλπ.). Μετὰ τὴν πῆξιν τὸ τυρόπηγμα ἢ στάλπη κατατέμνεται διὰ καταλλήλων ὀργάνων εἰς μικρότερα τεμάχια. Ἡ διαίρεσις αὕτη τῆς στάλπης εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἴδη τυροῦ· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν μαλακῶν τυρῶν κόπτεται αὕτη εἰς μεγάλα τεμάχια, ἐπὶ δὲ τῶν σκληρῶν εἰς πολὺ μικρά. Ἡ διαίρεσις πρέπει νὰ γίνεται ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοιομορφοτέρα, ἵνα ὁμοιομορφοτέρα γίνῃ καὶ εἰς τὸν παραχθησόμενον τυρὸν ἡ ζύμωσις.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν ἀκολουθεῖ, ἐπὶ μόνον τῶν σκληρῶν τυρῶν, ἡ ἀναθέρμανσις, ἥτις ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ τυροῦ ἀπὸ τοῦ *τυρογάλακτος*, ὅπερ ἔτι ἐγκλείει ἡ πηχθεῖσα καὶ διαιρεθεῖσα μᾶζα. Ἡ ἐργασία αὕτη ἔχει σπουδαίαν σημασίαν, διότι ἐκ τῆς καλῆς ἐπιτελέσεως αὐτῆς ἐξαρτᾶται κυρίως ἡ γεῦσις τοῦ σκληροῦ τυροῦ. Ἐκ τῆς διαρκείας καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀναθερμάνσεως ἐξαρτᾶται ἡ ἐλαστικότης τῆς μάζης τοῦ τυροῦ καὶ ἡ ποσότης τοῦ ἐν αὐτῷ παραμένοντος τυρογάλακτος, ἐξ ὧν ἐμμέσως ἐξαρτᾶται ἡ κατὰ τὸ στάδιον τῆς ὡριμάνσεως ἐπερχομένη ζύμωσις, ἥτις ὅμως σημαντικώτατα ἐπηρεάζεται ἀκόμη ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ὑγρασίας τοῦ χώρου, ἔνθα παραμένει ὁ τυρὸς πρὸς ὡρίμανσιν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναθερμάνσεως τὰ τεμαχίδια τοῦ πήγματος συλλέγονται ἐπιμελῶς καὶ φέρονται πρὸς πίεσιν, δι' ἧς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέρχεται ἡ ἐκ νέου συγκόλλησις αὐτῶν εἰς μίαν μᾶζαν (κοιν. *δέσιμο τοῦ τυροῦ*), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ ὁμοιογενὴς ἐξαγωγὴ τοῦ τυρογάλακτος. Ἡ πίεσις αὕτη, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ τυροῦ, γίνεται ἀποτόμως καὶ βαθμιαίως. Ἡ δι' εἰδικῶν πιεστηρίων ἐξασκουμένη πίεσις αὕτη εἶναι συνήθως δεκαεξαπλασία ἕως εἰκοσαπλασία τοῦ βάρους τοῦ τυροῦ. Ἡ μᾶζα τοῦ τυροῦ φέρεται ἐντὸς καταλλήλου τύπου (φόρμας) καὶ ἀφοῦ περιτυλιχθῇ διὰ λεπτοῦ λινοῦ ὑφάσματος φέρεται ὑπὸ τὸ πιεστήριον. Ὁ τυρὸς δέον νὰ μείνῃ ὑπὸ τὸ πιεστήριον τοὐλάχιστον 12 ὥρας καὶ ἡ θερμοκρασία πρέπει νὰ εἶναι μεταξὺ 20—25°, πρὸς πληρεστέραν ἐκροὴν τοῦ τυρογάλακτος.

Οἱ τυροὶ μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν ἐκ τῶν πιεστηρίων μεταφέρονται εἰς τὰς ἀποθήκας καὶ ἀφοῦ

Digitized by Google

ἁλατισθῶσιν ἀφήνονται πρὸς ὡρίμανσιν. Ἡ ὡρίμανσις αὕτη ὀφείλεται εἰς διαφόρους ζυμώσεις, αἵτινες ἐπιτελοῦνται κατ' αὐτήν. Ἡ ζύμωσις παρέχει τὴν εἰς ἕκαστον εἶδος τυροῦ ἀνάλογον γεῦσιν καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει νὰ ἐπιδεικνύηται ἰδιαιτέρα προσοχὴ κατ' αὐτήν. Ἡ ζύμωσις αὕτη ἐπηρεάζεται πρῶτον ἐκ τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς τοῦ τυροῦ, δηλαδὴ ἐκ τῆς πήξεως καὶ διαρκείας αὐτῆς, ἐκ τῆς διαιρέσεως τοῦ τυροπήγματος, ἐκ τοῦ βαθμοῦ καὶ διαρκείας τῆς ἀναθερμάνσεως καὶ ἐκ τῆς πιέσεως, δεύτερον ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ ἁλατίσματος καὶ τρίτον ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας τοῦ χώρου, ἔνθα γίνεται ἡ ὡρίμανσις. Ἡ ὡρίμανσις τοῦ τυροῦ χημικῶς συνίσταται εἰς μεταβολὰς τῆς μάζης τοῦ ἀρχικοῦ πήγματος, εἰδικώτερον δὲ τῆς καζεΐνης καὶ παρακαζεΐνης, ἥτις ὑφίσταται διαφόρους διασπάσεις, σχηματιζομένων διαφόρων ἀρωματικῶν καὶ γευστικῶν ὑλῶν. Ἡ αἰτία τῶν διασπάσεων τούτων εἶναι μικροοργανισμοὶ καὶ φυράματα ἐκκρινόμενα ἐξ αὐτῶν. Εἰς τοὺς σκληροὺς τυροὺς ἡ ὡρίμανσις ἄρχεται συγχρόνως δι' ὅλης αὐτῶν τῆς μάζης, ἐνῷ εἰς τοὺς μαλακοὺς ἄρχεται ἐκ τῶν ἔξω καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ ἐσωτερικόν.

Οἱ τυροὶ διακρίνονται εἰς μαλακοὺς καὶ σκληρούς. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν τυρῶν οἱ σπουδαιότεροι εἶναι: ἡ *φέτα* καὶ ὁ *τουλουμίσιος* ἢ *τουλουμοτύρι* ἐκ τῶν μαλακῶν, καὶ τὸ *κεφαλοτύρι*, τὸ *κασέρι* ἢ *κασκαβάλι* καὶ ὁ *τυρὸς Ἀγράφων* ἐκ τῶν σκληρῶν. Ἰδιαίτερον καὶ χαρακτηριστικὸν εἶδος τυροῦ ἀποτελεῖ ἡ καλουμένη *μιζήθρα* καὶ τὰ ἀνάλογα πρὸς αὐτὴν προϊόντα (ὡς *μανοῦρι* κλπ.). Σ. Γ.

Τυρὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928), 815. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

τυροσινάζη (ἡ)· βλ. *ἔνζυμον*.

τυροσίνη (ἡ), ἡ *π-ὀξυφαινυλαμινοπροπιονικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Ὑδροξυλιωμένον ἀμινοξὺ τοῦ τύπου $HO.C_6H_4.CH_2.CH(NH_2).COOH$, σχηματιζόμενον κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν. Ἀνευρίσκεται ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς παλαιωθέντας τυρούς, τὰ οὖρα, ἐπίσης εἰς τὰ φύτρα, τὰς ῥίζας καὶ τοὺς κονδύλους τῶν φυτῶν κλπ. Παρασκευάζεται συνήθως ἐκ τῆς καζεΐνης δι' ὑδρολυτικῆς ἐπιδράσεως θειικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ κρυσταλλικὸν σῶμα. Σ. Γ.

τυροσόλη (ἡ), ἡ *ὀξυφαινυλαιθυλαλκοόλη [Ὀργαν. Χημ.]*. Φαινολαλκοόλη τοῦ τύπου:

$$HO.C_6H_4.CH_2.CH_2OH$$

ἀπαντῶσα ὡς κανονικὸν προϊὸν πάσης ζυμώσεως ζώσης ὕλης. Σ. Γ.

Τυροσπίλι *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τιρασπόλι*.

τυροτοξικὸν (τὸ) (Tyrotoxikon) *[Βιομ. Χημ.]*. Πτωμαΐνη ληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ V. C. Vaughan ἐκ δηλητηριώδους τυροῦ. Διαρρέοντες κρύσταλλοι δριμείας ὀσμῆς, εὐεξάχνωτοι καὶ εἰς τὸν ἀέρα διασπώμενοι πρὸς ὀργανικόν τι ὀξύ. Τὰ φαινόμενα δηλητηριάσεως τὰ προκύπτοντα διὰ τοῦ σώματος τούτου εἶναι γαστροεντεριτιδοειδοῦς φύσεως. Ἐκ τοῦ σώματος τούτου προέκυψε δηλητηρίασις 300 προβάτων εἰς τὸ Michigan κατὰ 1883—1884. Κ. Γ. Μ.

Τυρότος (Thurot), ***Κάρολος***. Γάλλος ἑλληνιστὴς (1823—1882). Σπουδάσας ἐν τῇ École Normale ἐγένετο καθηγητὴς ἐν διαφόροις λυκείοις καὶ κατόπιν διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν Klermont-Ferrand, ἀπὸ τοῦ 1861—1871 καθηγητὴς ἐν τῇ École Normale καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του διευθυντὴς τῶν λατινικῶν σπουδῶν ἐν τῇ École pratique des Hautes-Études. Διεδέχθη τὸν Villemain ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας. Ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογα ἄρθρα περὶ τῆς «Ποιητικῆς», τῆς «Ῥητορικῆς», τῶν «Πολιτικῶν», τῆς «Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίας» καὶ τῶν «Μετεωρολογικῶν» τοῦ Ἀριστοτέλους, ὑπόμνημα εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Ἀφροδισιέα, «Ἡ αἴσθησις καὶ τὸ αἰσθητὸν» παρ' Ἀριστοτέλει (1875), «Adversaria et critica» κ. ἄ. Γ. Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

τυροτρίφτης (ὁ) Μαγειρικὸν σκεῦος, δι' οὗ τρίβεται ὁ τυρός.

Τυρουΐττιος (Tyrwhitt), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος ἑλληνιστὴς καὶ κριτικὸς (1730—1786). Διετέλεσεν ὑφηγητὴς ἐν Merton (1755—1762) καὶ γραμματεὺς ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων (1762—1768). Ἐπηνέθη ὡς ἐκδότης τοῦ Ἄγγλου φιλολόγου Chaucer (1328—1400) καὶ ὡς κριτικὸς τοῦ Σαιξπήρου. Ἀκολουθῶν ἐν τῇ κριτικῇ τὴν μέθοδον τοῦ Bentley, ἀνεκάλυψε πλεῖονα ἴχνη τοῦ Βαβρίου ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Αἰσώπου. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη ἔκδοσις τοῦ ὀρφικοῦ ποιήματος «Περὶ λίθων» ἐξετιμήθη μεγάλως ὑπὸ τοῦ Bubnken. Ἐπιτυχάδην ἀνάγνωσις τοῦ Στράβωνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν δημοσίευσιν πολλῶν διορθώσεων τοῦ κειμένου τοῦ γεωγράφου τούτου (1783). Ἐπὶ πλέον πρῶτος ἐδημοσίευσεν ἔκ τινος χειρογράφου τῆς Φλωρεντίας τὸν λόγον τοῦ Ἰσαίου «Περὶ Μενεκλέους κλήρου» (1785). Τῷ 1784 ἐγένετο ἐπιμελητὴς τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς τῶν ἀρχαιοτήτων. Παρεσκεύασε σπουδαίαν ἔκδοσιν τῆς «Ποιητικῆς» τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ κριτικῶν σημειώσεων καὶ λατινικῆς μεταφράσεως, ἥτις ἐδημοσιεύθη τῷ 1794. Πάντα τὰ ἔργα του χαρακτηρίζει εὐρεῖα μάθησις καὶ κριτικὴ ὀξύνοια. Πολλαὶ τῶν ἐργασιῶν του συνηνώθησαν καὶ ἀνεξεδόθησαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Conjecturae in Aeschyli, Euripides, Aristophanes» (London 1822). Γ. Κ. Γ.

τυροφαγία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τυροφάγου, τὸ νὰ τρώγῃ τις ὑπερβολικῶς τυρόν.

τυροφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κατ' ἐξοχὴν τρώγων τυρόν, ὁ ὑπερβολικὰ ἀγαπῶν τὸν τυρὸν ὡς ἔδεσμα.

— **Τυροφάγου** *ἑβδομάς*. Καλεῖται οὕτως ἡ μετὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀπόκρεω ἑβδομάς, ἡ καλουμένη καὶ *τυρινή*, διότι κατ' αὐτήν, ἀπαγορευομένης τῆς καταλύσεως κρέατος, καταλύομεν, μηδὲ τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς ἐξαιρουμένης (*Νικηφόρου*, καν. 32), τυρόν, γάλα, βούτυρον, ᾠὰ καὶ τὰ παρόμοια καὶ τοῦτο ἵνα μὴ γίνηται ἀπότομος ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας εἰς τὴν νηστείαν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Κατά τινα παράδοσιν ἡ ἑβδομὰς αὕτη ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Χοσρόου νικηφόρον αὐτοῦ ἐκστρατείαν. Κατὰ τὸ Σάββατον τῆς Τυροφάγου ἐπιτελοῦμεν τὴν μνήμην πάντων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῶν ἐν ἀσκήσει διαλαμψάντων ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων, τὸν βίον τῶν ὁποίων προβάλλεται ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ὡς ὑπόδειγμα μιμήσεως, κατὰ δὲ τὴν Κυριακὴν ἐπιτελοῦμεν τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐκ τοῦ Παραδείσου ἐξορίας τοῦ Ἀδάμ, πρὸς ὑπόμνησιν ὅτι ἡ πρώτη ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ τῆς νηστείας, ἣν παραβάντες οἱ πρωτόπλαστοι ἀπώλεσαν τὴν μακαρίαν ζωήν. Κατὰ τὸ Σάββατον ψάλλεται ὁ κανὼν τῶν ἁγίων Πατέρων τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, κατὰ δὲ τὴν Κυριακὴν ὁ 136 ψαλμὸς «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος». Κ. Ι. Δ

Τυρπὲν (Turpin), ***Εὐγένιος***. Γάλλος χημικὸς καὶ ἐφευρέτης (1848—1927). Ἐργαζόμενος ὡς ἐργάτης ἀθυρματοποιὸς ἀνεκάλυψε πρῶτος τὰ ἀβλαβῆ χρώματα (1877). Τῷ 1881 ἐπενόησε τὸν ἐπὶ διευθέτου ἀνατροχασμὸν τῶν πυροβόλων, τῷ δὲ 1885 τὴν ἐκρηκτικὴν ὕλην *μελινῖτιδα*, βασιζόμενος εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Σπρίνγκελ· ἡ ἐργασία του ἐκλάπη ὑπὸ Χιλιανῶν καὶ Ἄγγλων βιομηχάνων, αὐτὸς δέ, ἐκθέσας σχετικὸν φυλλάδιον, κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν (1891—1893), ὡς ἀποκαλύψας ἐν αὐτῷ μυστικὰ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Ἐν φυλακῇ ἐπενόησε τὰ αὐτοπροωθούμενα βλήματα, τῷ 1901 προσελήφθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Πολέμου, μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεκάλυψε νέας ἐκρηκτικὰς ὕλας (*παγκλαστῖτις, πυροδιαλῖτις* κ. ἄ.), δι' ἃς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατέστη περιώνυμος. Ἔγραψεν: «Ὁ σχηματισμὸς τῶν κόσμων» (1893), «Ἡ αἰτία τῶν φαινομένων» (1893), «Αἱ φυσικαὶ δυνάμεις» (1908) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Τυρπὲν** (Turpin), ***Πέτρος-Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***. Γάλλος βοτανολόγος (1775—1840). Σταλεὶς τῷ 1794 ὡς στρατιωτικὸς εἰς Ἅγιον Δομίγγον, ἠσχολήθη αὐτόθι μὲ τὴν βοτανικὴν καὶ ἐξεπόνησε συστηματικὴν μελέτην τῆς χλωρίδος τῆς νήσου ταύτης. Βραδύτερον ἐξηρεύνησε τὴν νῆσον τῆς Χελώνης (Τορτόγκαν), ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Γνωρισθεὶς μετὰ τοῦ Οὐμβόλδου, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων αὐτοῦ συνεργατῶν καὶ εἰκονογράφησε πολλὰ τῶν ἔργων του. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν φυσιολογίαν τῶν φυτῶν καὶ ἔγραψε: «Essai d'une iconographie élementaire et philosophiques des vegetaux, avec un texte explicatif» (1820), «Flore médical» (μετὰ τοῦ *Σιωμετον*, 1814—1820), «Icones selectae plantarum» (μετὰ τοῦ *ντὲ Καιτόρ*, 1821—1825) κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Τυρπὲν** (Turpin), ***Φραγκῖσκος-Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἱστορικὸς (1709—1799). Ἐδίδαξεν ἱστορίαν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Κὰν καὶ Παρισίων, καὶ ἔγραψε βιογραφίας τοῦ Λουδοβίκου Β' (1767) καὶ τοῦ Μωάμεθ (1773), «Ἱστορίαν τοῦ κορανίου» (1775, τόμ. 2), «Ἡ ἐπιφανὴς Γαλλία ἢ ὁ Γάλλος Πλούταρχος» (1777, τόμ. 5), «Ἱστορία τῶν ἐπαναστάσεων ἐν Ἀγγλίᾳ» (1786, τόμ. 2), κ. ἄ., δ ακρινόμενα ὡς ὑποδείγματα χαριτωμένης ἀνεκδοτολογικῆς ἱστορίας. Π. Ν. Π.

Τυρπίλιος (Turpilius), ***Σέξτος***. Λατῖνος κωμικὸς ποιητής, ἀποθανὼν τῷ 101 π. Χ. Ἀναφέρονται ὡς ἔργα του δέκα τρεῖς ἑλληνίζουσαι κωμῳδίαι (comoediae palliatae): «Δημήτριος», «Δημιουργός», «Ἐπίκληρος», «Ἑταίρα», «Θρασύλεον», «Κανηφόρος», «Λευκαδία», «Λήμνιος», «Λινδία», «Φιλοπάτωρ» κ. ἄ. Τὰ ἀποσπάσματά του, διακρινόμενα διὰ τὸ φυσικὸν καὶ κομψὸν ὕφος των, συνέλεξεν ὁ Bothe ἐν τοῖς «Poet. lat. scaenic. fragmenta» (1834, VI 2, σελ. 77—94). Π. Ν. Π.

—**Τυρπίλιος** ***Σιλανὸς*** (Turpilius Silanus), *Τίτος*. Ῥωμαῖος πολιτικός. Μετέσχε τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα (109 π. Χ.) καὶ κατόπιν διετέλεσε κυβερνήτης τῆς ῥωμαϊκῆς Ἀφρικῆς, ὅπου προέβη ἐπανειλημμένως εἰς ἀγρίας σφαγάς. Κατεδικάσθη δὲ εἰς θάνατον ἐπὶ τῇ βάσει ψευδῶν καταθέσεων. Π. Ν. Π.

Τύρρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὰ νότια τῆς Λυδίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Καρίας, μεταξὺ τοῦ Καΰστρου ποταμοῦ καὶ τῆς Μεσωγίδος. Διετέλεσεν ἕδρα τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς χώρας Γύγου. Λ. Θ. Ι.

Τύρρελ (Tyrrell), ***Γεώργιος***. Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιολόγος (1861—1909). Τῷ 1879 ἠσπάσθη τὸν καθολικισμόν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν καὶ ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Τῷ 1906 ὅμως ἀπεβλήθη τοῦ τάγματος λόγῳ τῶν νεωτεριστικῶν φιλοσοφικοθρησκευτικῶν δοξασιῶν του, ὑπῆρξε δὲ ἔκτοτε ὁ κυριώτερος ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκπρόσωπος τῆς ἐν τῇ θρησκείᾳ *καινοθηρίας*. Ἔγραψε: «Nova et vetera» (1897), «Hard sayings» (1898), «External religion, its use and abuse» (1899), «The faith of the millions» (1901), «Lex orandi» (1903), «Lex credendi» (1906), «Medievalisme, a reply to cardinal Mercier» (1908), «Suis-je catholique?» (1909) κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Τύρρελ** (Tyrrell), ***Γουλιέλμος-Γεώργιος***. Ἄγγλος διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1866. Εἰσελθὼν ἀπὸ τοῦ 1889 εἰς τὴν διπλωματίαν, κατέλαβε διαδοχικῶς διαφόρους διπλωματικὰς θέσεις, μετέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς διασκέψεως τῆς εἰρήνης ὡς πληρεξούσιος τῆς Ἀγγλίας καὶ διετέλεσε κατὰ τὴν περίοδον 1925—1928 μόνιμος ὑφυπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, εἶτα δὲ διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις Χ. Δ.

— **Τύρρελ** (Tyrrell), ***Ἰάκωβος***. Ἄγγλος ἱστορικὸς (1642—1718). Ἐσπούδασε νομικὴν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ Λονδίνῳ, καὶ κατόπιν ἀφωσιώθη εἰς ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Ἔγγονος ἐκ μητρὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ὤσερ, ἐπεξειργάσθη νεωτέραν ἔκδοσιν τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον Β' ἀφιερωμένου ἔργου τοῦ πάππου του «Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσα εἰς τὸν ἡγεμόνα ἐξουσία καὶ ἡ ὀφειλομένη εὐπείθεια τοῦ ὑπηκόου». Ἔγραψε: «Γενικὴ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας, πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστική» (Λονδῖνον 1700—1704, τόμ. 3), «Patriarcha non monarcha» (1681), ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντᾷ εἰς τὰς πολιτικὰς θεωρίας τοῦ Ροβέρτου Φίλμερ, καὶ μετάφρασιν τοῦ ἔργου «De legibus naturae» τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Κώμπερλαντ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Βραχεῖα ἔρευνα ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς φύσεως (1692). Χ. Δ.

—**Τύρρελ** (Tyrrell), ***Ροβέρτος-Γιέλβερτον***. Ἰρλανδὸς φιλόλογος (1844—1914). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς λατινικῆς ἐν τῷ Trinity College τοῦ Δουβλίνου (1868—1871), εἶτα δὲ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἔγραψε: «Latin Poetry» (1893), «Sophocles» (1897), «Terence» (1902) καὶ «Essays on Greek literature» (1909) καὶ ἐπεμελήθη διαφόρων ἐκδόσεων κλασικῶν συγγραφέων. Χ. Δ.

Τυρρηνία ***(Ἐτρουρία)*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἥτις ὑπὸ μὲν τοῦ κατοικοῦντος ταύτην ἔθνους ἐκαλεῖτο *Ρασένναι* ἢ *Ραζένναι*, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων *Ετρουρία* καὶ *Τουσκία* (Etruria, Tuscia), καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (καὶ ἐνίων Λατίνων συγγραφέων) *Τυρρηνία*. Κειμένη ἐν τῇ κεντρικῇ Ἰταλίᾳ, ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων μέχρι τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, περιελαμβάνετο δὲ μεταξὺ τούτου (Δ.), τῆς Λιγυστικῆς ἢ Λιγυρίας (Β.), ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐχωρίζετο διὰ τοῦ ποταμοῦ Μάγρα (νῦν Μάγρα), τῆς Ὀυβρικῆς καὶ τῆς Σαβίνης (Α) καὶ τοῦ Λατίου (Ν.), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐχωρίζετο διὰ τοῦ Τιβέρεως, ἤτοι κατεῖχε τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἐξετείνετο περίπου τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Τοσκάνης καὶ τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τοῦ παπικοῦ κράτους. Εἶχε μέγιστον μῆκος 500 περίπου χιλιομέτρων, ἀκτὰς χθαμαλάς, ἀμμώδεις καὶ εὐθυγράμμους σχεδὸν κατὰ τὰ βόρεια καὶ νότια παράλιά της. Τὸ ἔδαφος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας εἶναι ἀνώμαλον, διατεμνόμενον ὑπὸ πολλῶν μικρῶν βουνοσειρῶν, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ παρὰ τὰ ὅρια τῆς Σαβίνης *Σερακτον*, καὶ λοφοσειρῶν καὶ διαρρέεται ὑπὸ ἑνὸς μεγάλου ποταμοῦ, τοῦ *Ἄρνου*, καὶ πολλῶν ἄλλων ἀγχιάλων (Αὔσαρου, Καικίνα, Οὔμβρου, Ἀλβίνα, Ἀρμέντα, Μάρτα, Ἄρωνος). Ἀλλ' οὔτε ἡ Τυρρηνία εἶχε πάντοτε τὰ διαγραφέντα ἀνωτέρω ὅρια, οὔτε ὁ κατοικῶν ταύτην λαός, οἱ Τυρρηνοὶ ἢ Ἐτροῦσκοι ἢ Ράς, ὡς αὐτοὶ ἐκάλουν ἑαυτούς, ἦτο αὐτόχθων λαὸς τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου.

Καταγωγὴ τῶν Τυρρηνῶν καὶ ἐγκατάστασις. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπαφῆς καὶ ἐπικοινωνίας τῶν

Digitized by Google

Τυρρηνῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους παρετηρήθη ὅτι οὗτοι διέφερον οὐσιωδῶς τῶν τε ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν φύλων κατὰ τὴν ἁρμογὴν τοῦ σώματος (εἶχον βραχὺ καὶ τετράγωνον τὸ ἀνάστημα. μεγάλην τὴν κεφαλὴν καὶ μακροὺς τοὺς βραχίονας), τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν, διὰ τοῦτο καὶ ἐνωρὶς ἀπησχολήθησαν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ περί τε τῆς καταγωγῆς καὶ προελεύσεώς των. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α΄, 94) ο Λυδοὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι οἱ Τυρρηνοὶ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ἦσαν ἄποικοί των, φυγόντες ἐκ Λυδίας ἐν καιρῷ μεγάλης σιτοδείας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἄτυος Τυρρηνοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ χώρα, ἀπογόνου τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης. Ἡ διήγησις ὅμως αὕτη ἀπεδείχθη μῦθος, διότι οὐδὲν στοιχεῖον συγγενικὸν γλώσσης ἢ ἠθῶν μεταξὺ Τυρρηνῶν καὶ Λυδῶν ὑπάρχει. Ἐκ νεωτέρων ἐρευνῶν ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι οἱ Τυρρηνοὶ κατῆλθον εἰς τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον ἀπὸ βορρᾶ καὶ ὅτι ἐγκατεστάθησαν ἐν ἀρχῇ (περὶ τὸν ΙΒ΄ π. Χ. αἰῶνα) εἰς τὴν βορείως τοῦ Πάδου κειμένην χώραν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τίτου Λιβίου ἀκόμη, ἐλάλουν τραχεῖαν τυρρηνικὴν διάλεκτον, ἐκδιώξαντες ἐξ αὐτῆς πιθανώτατα τοὺς Οὔμβρους. Βραδύτερον διῆλθον τὸν Πάδον, ἐκδιωχθέντες ἐκ τῆς πέραν αὐτοῦ χώρας ὑπὸ τῶν Κελτῶν, καὶ ἐγκατεστάθησαν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην καὶ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ, ἀναμεμειγμένοι μετὰ τῶν ὑποταγέντων εἰς αὐτοὺς Οὔμβρων. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἐξεδιώχθησαν οἱ Τυρρηνοὶ ὑπὸ τῶν εισβαλόντων εἰς ταύτην Κελτῶν (Γαλατῶν) καὶ πάλιν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν Τυρρηνίαν (περὶ τὸν Θ΄ αἰῶνα), ἥτις ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχεν ὅρια πρὸς βορρᾶν μὲν τὸν Ἄρνον ποταμόν, διότι τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Μάκρου χώραν ἠμφεσβήτουν πάντοτε μεταξύ των Τυρρηνοὶ καὶ Λίγυρες, πρὸς νότον δὲ τὸν Κιμίνιον δρυμόν, τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Τιβέρεως χώρας περιελθούσης εἰς μεταγενεστέρους χρόνους εἰς τοὺς Τυρρηνούς. Ἡ χώρα αὕτη ἀπετέλεσε τὴν ὁριστικὴν τοῦ ἔθνους τῶν Τυρρηνῶν πατρίδα, εἰς τὴν ὁποίαν μετ' ἐπιμονῆς συνεκρατήθησαν μέχρι τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἀφ' ὅτου Τυρρηνοὶ καὶ Ρωμαῖοι ἔγιναν γείτονες, ἐπλάσθησαν ποικίλαι περὶ τῶν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Τυρρηνῶν σχέσεων παραδόσεις (πόλεμοι μεταξὺ Μεζεντίου βασιλέως τῆς τυρρηνικῆς πόλεως Καίρης πρὸς τοὺς Λατίνους, συμμαχία Τυρρηνῶν καὶ Τούρνου, βασιλέως τῶν Ρουτούλων, ἐναντίον τῶν ὑπὸ τὸν Αἰνείαν καταπλευσάντων εἰς τὴν Ἰταλίαν Τρώων, μετανάστευσις Τυρρηνῶν εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τὸν Μαστάρναν, ὅστις μετονομασθεὶς Σέρβιος Τύλλιος βασίλευσε ταύτης, συνοικισμὸς τῆς Ρώμης ἐκ τριῶν φυλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Luceres ἦσαν τυρρηνικὸν φῦλον κ. ἄ.), ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγονται δύο πιθανώτατα πορίσματα, ὅτι ἔγινε τῷ ὄντι μετανάστευσις Τυρρηνῶν εἰς Ρώμην, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ ὀνομασία μιᾶς συνοικίας ταύτης (Vicus Tuscus) ὑπὸ τὸν Παλατῖνον λόφον, καὶ ὅτι ἡ τελευταία βασιλεύσασα ἐν Ρώμῃ ἢ ἐπικυριαρχήσασα ταύτης δυναστεία, ἡ τῶν Ταρκυνίων, ἦτο καταγωγῆς τυρρηνικῆς, ἐκ Καίρης ἢ Ταρκυνίας (πόλεων ἀμφοτέρων τυρρηνικῶν) καταγομένη, καὶ ἦρχεν ὄχι μόνον τῆς Ρώμης, ἀλλὰ καὶ τῆς νοτίου Τυρρηνίας, πόλεων τινῶν τοῦ Λατίου καὶ συμπάσης τῆς Καμπανίας.

Ἡ Τυρρηνία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς της. Ἡ ἐν Ρώμῃ βασιλεία τῶν Τυρρηνῶν Ταρκυνίων (πρεσβυτέρου καὶ νεωτέρου), κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνος, καὶ ἡ ἐν Καμπανίᾳ καὶ τῇ ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθῶν τοῦ Πάδου ἄνω Ἰταλίᾳ, προγενεστέρα ἀκόμη τοῦ ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνος, ἐγκατάστασις τῶν Τυρρηνῶν, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι παραδόσεις, μαρτυροῦν ὅτι τὴν ὁριστικὴν κατὰ τὸν Θ΄ αἰῶνα ἐν τῇ κεντρικῇ Ἰταλίᾳ ἐγκατάστασιν τῶν Τυρρηνῶν ἐπηκολούθησε βαθμιαία ἐκτασις τῶν ὁρίων τῆς ὑπ' αὐτῶν καταληφθείσης χώρας, κατόπιν συγκρούσεώς των πρὸς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας φαίνεται ὅτι οἱ Τυρρηνοὶ ἠγωνίσθησαν πρὸς ἐκδίωξιν ἐκ τῆς νήσου Αἰθαλίας (Ἔλβας ἢ Ἴλβας) καὶ τῶν ἀπέναντι ταύτης ἀκτῶν τῆς χώρας των, τῶν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐγκατεστημένων ἐκεῖ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου τῆς Ἔλβας καὶ τοῦ ἀργύρου τῆς ἀπέναντί της Ποπουλωνίας ἀποίκων Ἑλλήνων. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἐξελιχθῇ ὁ γεωργικὸς οὗτος λαὸς εἰς λαὸν ναυτικόν, τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀποκομισθέντα λάφυρα νὰ καλλιεργηθοῦν τὰ πλεονεκτικὰ καὶ ἁρπακτικὰ ἔνστικτά του. Καὶ οὕτως ἔγιναν οἱ Τυρρηνοὶ τρομεροὶ πειραταί. Διὰ τοῦ πειρατικοῦ στόλου των κατεστάθησαν βραδύτερον, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀντίου τοῦ Λατίου, μετὰ ταῦτα δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου Σουρρέντου καὶ τῆς ἀπέναντί τοῦ κρημνώδους νήσου Καπρέας τῆς Καμπανίας, γενόμενοι γείτονες τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύμης. Τὰς καταστάσεις των ταύτας ἐπηκολούθησεν ἡ ὑποταγὴ τῆς χώρας τῶν Βόλσκων ἢ Οὐόλσκων ἐν χώρᾳ τοῦ Λατίου κατ' ἀρχὰς καὶ τῶν εὐφόρων πεδιάδων τῆς Καπύης καὶ τῆς Νώλας ἐν τῇ Καμπανίᾳ μετὰ ταῦτα, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἱδρύθη, ὡς παραδίδεται, κατὰ τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς κυρίως Τυρρηνίας ὁμοσπονδία 12 τυρρηνικῶν πόλεων, ἀποικιῶν τῶν 12 μητροπόλεων τῆς κυρίως Τυρρηνίας. Οὕτω, καταλαβόντες ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὴν Κορσικήν. ἐκυριάρχησαν τῆς πρὸς Δ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου θαλάσσης, ἥτις ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐπωνομάσθη Τυρρηνικὸν πέλαγος. Τὰς ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου κατακτήσεις των ταύτας ἐπηκολούθησεν ἡ κυριαρχία των καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ ἡ κατάληψις τῶν κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πάδου χωρῶν ἐν ἀρχῇ καὶ ἔπειτα συμπάσης τῆς ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθῶν τοῦ Πάδου χώρας τῆς Ἄνω Ἰταλίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἵδρυσαν τὴν βόρειον (ἐκ 12 ἐπίσης, ὡς λέγεται, πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι ἦσαν τὸ Μέλασμ, ἡ Φελσίνα καὶ Μάντουα) τυρρηνικὴν ὁμοσπονδίαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τυρρηνοὶ δὲν ἦσαν μόνον ἔθνος πειρατῶν τῆς θαλάσσης, ἀλλ' εἶχον ἔμφυτον καὶ τὸ ἐμπορικὸν δαιμόνιον, κατέστησαν τὰς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πειρατικοῦ στόλου των ἐμπορικάς των ἐπιχειρήσεις σπουδαῖον πλουτοπαραγωγικὸν παράγοντα τῆς χώρας των. Κυριαρχοῦντες ἀμφοτέρων τῶν ἑκατέρωθεν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου θαλασσῶν ἥνωσαν ταύτας δι' ἐμπορικῆς ὁδοῦ, ἀγούσης ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους Πίσης εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ Σπῖναν, καὶ κατέστησαν οὕτως τὴν χώραν των κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῶν παντὸς εἴδους προϊόντων τῶν χωρῶν τοῦ Βορρᾶ (μολύβδου, σιδήρου, ἠλέκτρου) εἰς τὰς τοῦ Νότου καὶ τῆς Ἀνατολῆς (Καρχηδόνα, Ἑλλάδα, Φοινίκην) καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πλουσίων μεταλλείων τῆς χώρας των καὶ τῶν ἐκτεταμένων δασῶν της δὲν παρημέλησαν οἱ Τυρρηνοὶ καὶ τὴν παραγωγὴν τῶν γεωργικῶν προϊόντων της δι' ἀξίων λόγου ἀρδευτικῶν ἔργων, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων κατεδείχθη ἡ πρωτοτυπία των, ηὔξησαν, καὶ οὕτως ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας ὑπῆρξαν ὁ ἰσχυρότερος πολιτικῶς καὶ εὐρωστότερος οἰκονομικῶς λαὸς τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, καὶ ὁ μᾶλλον προηγμένος εἰς πολιτισμὸν τῶν γειτονικῶν του λαῶν.

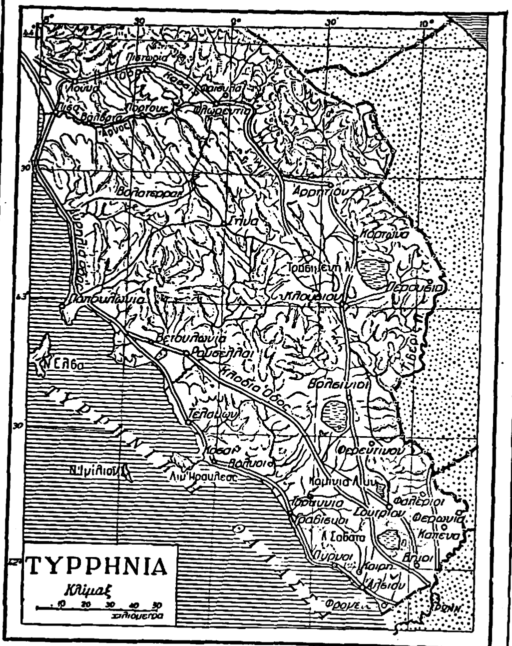

Ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Τυρρηνῶν. Ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν κατοίκων τῆς Τυρρηνίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς της (Η —ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶν) ἦτο ἐν συνόψει ὁ ἑξῆς: α) Τὸ πολίτευμα τῶν Τυρρηνῶν ἦτο φεουδαλικὸν ὁμοσπανδιακόν, μὲ βάσιν τὴν εἰς πόλιν ἀναπτυσσομένην κοινότητα. Ὅλον τὸ ἔθνος τῆς κυρίως Τυρρηνίας κατενέμετο εἰς 12 πόλεις, αἵτινες ἦσαν κυρίαρχοι τῶν περὶ αὐτὰς μικροτέρων πόλεων, εἰς ἑκάστην δὲ πόλιν ἡ ἐξουσία ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν της, ἱερατικὴν καὶ στρατιωτικήν, τὴν λουκουμονίαν, ὡς ἐκάλουν ταύτην οἱ Τυρρηνοί, ἀποτελουμένην ἀπὸ τοὺς κατακτητάς, ἐνῷ οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς πόλεως, οἵτινες ἦσαν οἱ ὑποταχθέντες ἀρχαιότεροι κάτοικοι, ἀπετέλουν τὴν μᾶζαν τοῦ λαοῦ, τῶν πελατῶν. Ἑκάστη τῶν λουκουμονιῶν εἶχε τὸν ἰσόβιον πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ἀρχηχόν της, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῶν λουκουμόνων της, τὸν ὁποῖον οἱ Λατῖνοι ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦν βασιλέα.

Ἀλλ' ἐνῷ οὕτως ἑκάστη πόλις, ὑποδιαιρουμένη εἰς φυλάς, φατρίας καὶ οἰκογενείας, ἀπετέλει ἀνεξάρτητον κράτος, εἴς τινας περιπτώσεις ἡ διοίκησις καὶ τῶν 12 ἀνῆκεν εἰς τὸν ἡγεμόνα μιᾶς πόλεως, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ἄλλοι βασιλεῖς ὑπήκουον, ἀποστέλλοντες πρὸς αὐτόν, εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς, ἕνα ραβδοῦχον (κρατοῦντα σκῆπτρον), ἦτο δὲ οὗτος μᾶλλον θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς (ἄκρος ἀρχιερεὺς) ἢ πολιτικός. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐλαμβάνετο εἰς τὰς συνελεύσεις τῆς ὁμοσπονδίας τῶν 12 πόλεων, αἵτινες συνήρχοντο εἰς τὴν κοινὴν πασῶν μητρόπολιν, κέντρον θρησκευτικὸν ἰδίως, ἡ ὁποία ἦτο ἐν ἀρχῇ τὸ Οὐολσίνιον ἢ Βολσίνιοι μὲ τὸ ἐν αὐτοῖς ἱερὸν τῆς θεᾶς Νορτίας. Ἐκ τῶν ἄλλων 12 πόλεων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν ὁμοσπονδίαν, γνωσταὶ ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων εἶναι μόνον ἡ Περουσία (Περουγία), αἱ Βολατέρραι, ἡ Βετουλωνία, οἱ Βόλκοι ἢ Οὐόλκοι ἢ Ὄλκιον, τὸ Κλούσιον καὶ ἡ Ταρκυνία, ἥτις βραδύτερον ἔγινε καὶ ἕδρα τῆς ὁμοσπονδίας. Ὅσον ὅμως συνήθης ἦτο παρὰ τοῖς Λατίνοις ἡ ὁμοσπονδιακὴ σύμπραξις, τόσον σπανία ἦτο παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς. Διὰ τοῦτο καὶ συνήθως τοὺς πολέμους τῶν Τυρρηνῶν ἀντὶ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου ἀπεφάσιζε καὶ διηύθυνε μία πόλις (ἐπιχειροῦσα τούτους χάριν ἰδίων συμφερόντων), ἡ ὁποία προσεπάθει νὰ παρασύρῃ εἰς αὐτοὺς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρας ἐκ τῶν ἄλλων. Τὸ πολιτικὸν τοῦτο σύστημα ἐφήρμοσαν οἱ Τυρρηνοὶ καὶ εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσας κατὰ τὸν Η΄ καὶ Ζ΄ π. Χ., αἰῶνα χώρας, τὴν πέραν τῶν Ἀπεννίνων καὶ ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθῶν τοῦ Πάδου χώραν, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχον ἐκδιωχθῆ οἱ πρόγονοί των ὑπὸ τῶν Κελτῶν, καὶ εἰς τὴν Καμπανίαν. Εἰς ἀμφοτέρας ἤκμαζον ἀνὰ 12 ἀποικίαι τῶν 12 μητροπόλεων τῆς κυρίως Τυρρηνίας, αἵτινες ἀπετέλουν καὶ τὴν ἐν ἑκατέρᾳ αὐτῶν ὁμοσπονδίαν.

β) Οἱ Τυρρηνοὶ ἐπίστευον εἰς γενικοὺς τῆς ὁμοσπονδίας των θεούς: τὸν Δία (Ζίνιαν), τὴν Ἥραν (Κούπραν), καὶ τὴν Ἀθηνᾶν (Μινέρβαν), ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχε καὶ τὸ ἱερόν του εἰς ἑκάστην τῶν πόλεων τῆς τυρρηνικῆς ὁμοσπονδίας, καὶ τοπικοὺς θεούς. Ὑπεράνω ὅμως τῶν γενικῶν θεῶν τῆς τυρρηνικῆς ὁμοσπονδίας ἐπίστευον οἱ Τυρρηνοὶ ὅτι ἐβασίλευον μυστηριώδεις θεοὶ (οἱ θεοὶ τοῦ Πεπρωμένου), εἰς τοὺς ὁποίους ὑπέκυπτε κατ' ἀκαθόριστον τρόπον καὶ τοὺς ὁποίους συνεβουλεύετο καὶ αὐτὸς ὁ τυρρηνικὸς Ζεὺς (ὅστις εἶχε παρ' ἑαυτῷ συμβούλιον ἐκ 12 θεῶν, ὡς καὶ ὁ ἑλληνικὸς Ζεύς, ἐξ 6 ἀρρένων καὶ 6 θηλέων θεῶν). Πλὴν τῆς ὑπάρξεως τῶν θεῶν ἐδέχοντο οἱ Τυρρηνοὶ καὶ τὴν ὕπαρξιν πλήθους δαιμόνων, εἰς τοὺς ὁποίους περιελαμβάνοντο καὶ οἱ Λάρητες, Πενάπες καὶ Μάνες (βλ. λ. *Ρώμη* ΚΑ΄, 311 β, γ), ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Ἑκάστου ἀνθρώπου, κατὰ τοὺς Τυρρηνούς, ἐδέσποζον δύο δαίμονες, ὁ ὠθῶν αὐτὸν εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ ὁ ὠθῶν τοῦτον εἰς τὸ κακόν. Τὴν θέλησίν των οἱ θεοὶ ἀπεκάλυπτον, ὡς ἐπίστευον οἱ Τυρρηνοί, διὰ σημείων καὶ τεράτων, τὴν σημασίαν δ' ἑκάστου τούτων ἐμάνθανον διὰ τῆς μαντικῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε διδάξει εἰς τοὺς μάντεις των, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Τάγης, νανῶδες ἀνθρωπάριον μὲ μορφὴν παιδίου καὶ τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ σύνεσιν γέροντος, ὅστις, αἰφνιδίως ἐκ τῆς γῆς ἐξελθών, ὡς ἀφηγεῖτο ὁ πρῶτος ἰδὼν τοῦτον γεωργός, παρὰ τὴν πόλιν Ταρκυνίαν, ἀφοῦ ἐδίδαξε τὴν μαντικὴν τέχνην, ἔγινεν ἄφαντος. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Τάγητο- ὄχι μόνον ἐγίνωσκον τὴν σημασίαν ἑκάστης διοσημείας (ἀστραπῆς, βροντῆς, κεραυνοῦ, οἰωνοῦ παθήσεως σπλάγχνου), ἀλλ' εἶχον καὶ τὴν δύναμιν νὰ προλάβουν τὸ ὑπ' αὐτῆς σημαινόμενον δεινόν.

Οἱ Τυρρηνοὶ μάντεις εἶχον τόσον διαφημισθῆ διὰ τὴν τέχνην των, ὥστε ὄχι μόνον αἱ τυρρηνικαὶ πόλεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λαοὶ συνεβουλεύοντο τούτους. Τὰς ἑκάστοτε γινομένας τῶν διοσημειῶν ἑρμηνείας τῶν μάντεων τούτων ἀνέγραφον οἱ ἄρχοντες εἰς βίβλους καὶ ἐφύλασσον εἰς τὰ ἱερά των, ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτερον εἶχεν ἀποβῆ τὸ τῆς Βολτούμνας θεᾶς ἐν τῇ πόλει Ταρκυνίᾳ, ἥτις ἦτο ὅ,τι ἡ Ὀλυμπία καὶ οἱ Δελφοὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι.

γ) Αἱ πρῶται ἀσχολίαι τῶν Τυρρηνῶν, μετὰ τὴν ὁριστικὴν εἰς τὴν κυρίως Τυρρηνίαν ἐγκατάστασίν των, ἐπήγασαν ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας των καὶ τῆς προσπαθείας των νὰ τὴν δαμάσουν καὶ νὰ τὴν ἐκμεταλλευθοῦν. Ὁ ὑγρὸς θησαυρός της, τὰ ἄφθονα ὕδατά της, τὰ ὁποῖα ἀπέβαινον πολλάκις ἐπιβλαβῆ εἴς τε τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων της καὶ τὴν παραγωγὴν τῆς χώρας, ὡδήγησαν τούτους νὰ ἐπινοήσουν σύστημα ἀρδεύσεως (διὰ τῆς κατασκευῆς ἰδίως δικτύου διωρύγων) καὶ ἐξυγιάνσεως ταύτης τέλειον, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὁποίου ἐπέτυχον νὰ καταστήσουν τὰς ἑλώδεις καὶ χθαμαλὰς κατὰ τὰ παράλια πεδιάδας ἀπέραντον σιτοβολῶνα, πρῶτον τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας τῆς χώρας παράγοντα. Τὰς πρώτας ταύτας ἀσχολίας των διεδέχθη ἡ ἐπίδοσίς των εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἡ ἵδρυσις πειρατικοῦ στόλου. Αἱ διὰ τοῦ πειρατικοῦ στόλου των κατακτήσεις καὶ ἡ ταύτας ἐπακολουθήσασα ἐπικοινωνία μὲ ἄλλους λαοὺς προεκάλεσε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου των μετὰ ταῦτα (οἱ λιμένες της ἔγιναν διεθνεῖς ἀγοραὶ) τοῦ τε ἐξαγωγικοῦ καὶ διαμετακομιστικοῦ καὶ τῶν βιομηχανιῶν ἐκμεταλλεύσεως τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῆς χώρας, τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων της καὶ τῶν προϊόντων τῆς θαλάσσης της. Πᾶσαι αἱ προρρηθεῖσαι αὗται ἀσχολίαι εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν τῶν Τυρρηνῶν, αὕτη δέ, ὡς καὶ ἡ διὰ

Digitized by Google

θαλάσσης ἐπικοινωνία, μὲ λαοὺς ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν, τὴν ἀνάπτυξιν τῶν στοιχείων τῶν τεχνῶν, τὰ ὁποῖα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οὗτοι ἐκ τῆς πρώτης κοιτίδος των, καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ἀνώτερον, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς γειτονικοὺς των λαούς, βαθμόν.

Ἀλλ' ἂν ὁ ἄφθονος πλοῦτος τῶν Τυρρηνῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ των, πολιτισμοῦ ὑπολειπομένου πάντοτε εἰς λεπτότητα καὶ ἐξημερωτικὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, παρέσυρε τούτους ὅμως καὶ εἰς τὴν εὐζωΐαν, τὴν πολυτέλειαν καὶ μαλθακότητα, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἰδίως χρόνους, μαρτυρουμένας ἔκ τε τῶν γραφικῶν παραστάσεων τῶν τοίχων τῶν ἀνασκαφέντων ἐν τῇ Τυρρηνίᾳ ἀρχαίων τάφων καὶ τῶν περὶ τῶν Τυρρηνῶν ἐκφράσεων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, αὗται δὲ κατέστησαν τοὺς Τυρρηνοὺς μαλθακοὺς καὶ ἀπολέμους κατὰ ξηράν, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν μόνον ἐκ τῶν λαῶν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου χρῆσις, καὶ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους ἀκόμη χρόνους, ξένων μισθοφόρων εἰς τοὺς πολέμους των, καὶ ἀνικάνους νὰ διατηρήσουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἀπέναντί των ὑπεροχήν των. Ἐκ τῶν προρρηθεισῶν γραφικῶν παραστάσεων τῶν τοίχων τῶν τάφων, μανθάνομεν καὶ τὰ εἴδη τοῦ ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεώς των (πεφημισμένα ἦσαν τὰ τυρρηνικὰ σανδάλια), ἅτινα δὲν διέφερον οὐσιωδῶς τῶν τῶν Ρωμαίων, τῶν σκευῶν τῶν ὁποίων ἔκαμνον χρῆσιν, ὡς καὶ τὰς ἀσχολίας των κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀργίας των μὲ τὰς ἀθλητικὰς παιδιάς, τὸν χορόν, τὴν μουσικήν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίουν αὐλούς, ἅρπας καὶ σάλπιγγας, καὶ τὴν θήραν. Τὰς ἐκ πείρας ἀποκομιζομένας γνώσεις διὰ τὴν ἵδρυσιν, ὀχύρωσιν καὶ διοίκησιν τῶν πόλεων, ὡς καὶ τὰ ἑκάστοτε ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἐφαρμοζόμενα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς φορολογίαν καὶ στρατολογίαν τῶν πολιτῶν, ὡς καὶ τοὺς τηρουμένους τύπους, κατὰ τὰς θρησκευτικὸν ἰδίως χαρακτῆρα ἐχούσας καθημερινὰς ἀσχολίας των, ἀνέγραφον εἰς βίβλους, τὰς ὁποίας ἐφύλαττον ἐπίσης, ὡς καὶ τὰς τῶν μαντειῶν, εἰς τὰ ἱερά των. Εἰς ταῦτα (καὶ ἰδίως εἰς τὸ τῆς Νορτίας ἐν Βολσινίοις), ὡς καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἱερά, διεφυλάσσετο καὶ ἡ χρονολογία τῶν ἐτῶν διὰ τῆς ἐμπήξεως ἑνὸς ἥλου εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ. Ἤρχιζε δὲ τὸ ἔτος των, ὡς πάντων τῶν ἀρχαίων γεωργικῶν λαῶν, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ ὑποδιῃρεῖτο εἰς σεληνιακοὺς μῆνας καὶ οὗτοι εἰς ὀγδοάδας ἀντὶ ἑβδομάδων. Ἡ ἡμέρα των ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς μεσημβρίας. Μεγαλύτερον μέτρον χρόνου ἦτο αἰών, ὅστις ὅμως δὲν ἔληγε μὲ τὴν πάροδον 100 ἐτῶν, ἀλλὰ μὲ τὸν θάνατον τοῦ μακροβιωτέρου τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐγεννήθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦ μακροβιωτέρου ἀνθρώπου τοῦ προηγουμένου αἰῶνος· διὰ τοῦτο ἡ διάρκειά του ἐποικίλλεν ἀπὸ 100—120 ἐτῶν. Ἡ μεγάλη ὁμοιότης πολλῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν εἰδῶν ἱματισμοῦ, ὑποδήσεως καὶ σκευῶν, ὡς καὶ τῆς θρησκείας τῶν Ρωμαίων καὶ Τυρρηνῶν ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ὑποστηριχθῇ μετά τινος ὑπερβολῆς, ὅτι ὄχι μόνον ἐπλούτισεν ἡ Ρώμη ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῶν γνώσεων τῶν Τυρρηνῶν καὶ ἐξεπολιτίσθη ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ των, ὀφείλουσα εἰς αὐτούς, πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν εἰσαγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ θρησκείαν καὶ δοξασίας καὶ ἤθη καὶ ἔθιμα προηγμένα, ἀλλὰ καὶ ἐνήργησε νὰ ἐξαφανισθῶσι τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης των καὶ τῆς γλώσσης των, διὰ νὰ μὴ εἶναι καταφανὲς ὅτι εἰς ἐκείνους ὤφειλε τὸν πολιτισμόν της.

Ἡ Τυρρηνία ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους. Τὴν καθαίρεσιν ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης τῆς τυρρηνικῆς δυναστείας τῶν Ταρκυνίων καὶ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας ἐν Ρώμῃ, περὶ τὸ 510 π. Χ., ἐπηκολούθησαν γεγονότα, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ κατάπτωσις τῆς τυρρηνικῆς δυνάμεως, ἥτις τότε εὑρίσκετο ἐν τῇ μεγίστῃ ἀκμῇ της. Περὶ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος ἦσαν ἐν ἰσχύϊ τὰ ἑξῆς ναυτικὰ κράτη: τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Μασσαλίας, τὸ ἐπίσης ἑλληνικὸν κράτος τῆς Κύμης εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καμπανίας, τὸ τῶν Τυρρηνῶν καὶ τὸ τῶν Καρχηδονίων, τὸ ὁποῖον ἐδέσποζε μεγάλου μέρους τῆς Σικελίας καὶ τῆς νήσου Σαρδινίας. Τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα τούτων εἶχον προκαλέσει τὴν ἕνωσιν τῶν Τυρρηνῶν καὶ Καρχηδονίων εἰς συμμαχίαν ἐναντίον τῶν δύο προρρηθέντων ἑλληνικῶν κρατῶν, ἥτις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ γίνουν ἀπόλυτοι κύριοι, περὶ τὸ 500 π. Χ., τῆς μὲν Κορσικῆς οἱ Τυρρηνοί, τῆς δὲ Σαρδινίας οἱ Καρχηδόνιοι. Ὅτε λοιπὸν ἐξεδιώχθη τὸ γένος τῶν Ταρκυνίων ἐκ τῆς Ρώμης καὶ ἐλυμαίνοντο ταύτην αἱ ἐπακολουθήσασαι ταραχαί, οἱ Τυρρηνοὶ ἰσχυροὶ καὶ ἐκ τῆς μετὰ τῶν Καρχηδονίων συμμαχίας των, ἐνόμισαν ὅτι ἦτο ἡ κατάλληλος εὐκαιρία νὰ καταλάβουν τὴν Ρώμην καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν ταύτης νὰ ὑποτάξουν ὁλόκληρον τὸ Λάτιον, καὶ ἐπετέθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς τυρρηνικῆς πόλεως Κλουσίου Πορσήνα κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν ἐξηνάγκασαν νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εἰρήνην διὰ τῆς παραχωρήσεως πασῶν τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως κτήσεών της εἰς τὰς ὁμόρους τυρρηνικὰς πόλεις (507 π. Χ.). Ὅτε ὅμως οἱ Τυρρηνοί, προχωροῦντες πρὸς νότον, εἶχον φθάσει εἰς τὴν Ἀρικίαν τοῦ Λατίου, τότε Λατῖνοι καὶ Ἕλληνες τῆς Κύμης, οἱ ὁποῖοι διέτρεχον τὸν κοινὸν κίνδυνον τῆς ὑποδουλώσεως ὑπὸ τούτων, συνηνώθησαν καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυμαίου Ἀριστοδήμου ἐνίκησαν παρὰ τὴν λίμνην Ρηγίλλην καὶ ἐξεδίωξαν πέραν τοῦ Τιβέρεως τοὺς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀκταβίου Μαμιλίου, γαμβροῦ τῶν Ταρκυνίων, Τυρρηνοὺς (506 π. Χ.). Ἡ συμμαχία τῶν Τυρρηνῶν καὶ Καρχηδονίων ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη καὶ κατὰ τοὺς ἐπιθετικοὺς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνας τῶν Περσῶν μὲν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, τῶν συμμάχων των δὲ Καρχηδονίων ἐν Σικελίᾳ. Αἱ ἔνδοξοι ὅμως τότε νῖκαι τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι, Πλαταιαῖς, Ἱμέρᾳ, Κύμῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἐταπείνωσαν τοὺς συμμάχους Πέρσας, Καρχηδονίους καὶ Τυρρηνοὺς καὶ ἐσώθη οὕτως ὁ πολιτισμός. Εἰς τὴν ταπείνωσιν τῶν Τυρρηνῶν εἶχον συντελέσει καὶ οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες μετὰ ἐννεαετῆ (483—474) ἐναντίον τῆς τυρρηνικῆς πόλεως τῶν Βηΐων ἢ Οὐηΐων πόλεμον, ἐπέτυχον νὰ γίνουν κύριοι ἐκ νέου τῶν παλαιῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως κτήσεών των. Τὴν ταπείνωσιν τῶν Τυρρηνῶν ἐσυνέχισεν ὁ τύραννος Ἱέρων διὰ τῆς καταλήψεως τῆς παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Καμπανίας νήσου Αἰναρίας (Ἰσχίας), ὅτε ἀπέκοψε τὴν κατὰ θάλασσαν, τὴν καὶ μόνην, συγκοινωνίαν των ἐν Καμπανίᾳ Τυρρηνῶν μὲ τοὺς Τυρρηνοὺς τῆς κυρίως Τυρρηνίας, βραδύτερον δὲ (452 π. Χ.) καὶ διὰ τῆς καταλήψεως τῆς νήσου Αἰθαλίας (Ἔλβας). Τοῦ προρρηθέντος θαλασσίου χωρισμοῦ τῶν Τυρρηνῶν ἐπωφελήθησαν βραδύτερον (424 π. Χ) καὶ οἱ Σαμνῖται, οἵτινες, καταλαβόντες τὴν πρωτεύουσαν τῆς Καμπανίας Καπύην, ἐξώντωσαν τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Τυρρηνούς. Μεγαλυτέρα ὑπῆρξεν ἡ ταπείνωσις τῶν Τυρρηνῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε οἱ μὲν Ρωμαῖοι διὰ τοῦ δικτάτορος Καμίλλου ἔγιναν κύριοι μετὰ δεκαετεῖς ἀγῶνας, τῆς τυρρηνικῆς πόλεως Βηΐων (396 π. Χ.), οἱ Κελτοὶ (Γαλάται) ἐπέδραμον τὴν χώραν των, μετὰ τὴν κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα κατάκτησιν τῆς ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθων τοῦ Πάδου βορείου Τυρρηνίας, καὶ ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος κατὰ μὲν τὸ 387 ἐκυριάρχησε τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, καταλαβὼν τὸν Ἀγκῶνα, τὰ Νούμανα καὶ τὴν Ἀτρίαν, κατὰ δὲ τὸ 385 ἐλεηλάτησεν αὐτὸ τὸ πλούσιον ἐπίνειον τῆς Καίρης Πύργους. Βραδύτερον οἱ Τυρρηνοί, ἐπωφεληθέντες τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν τῶν Κελτῶν εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὸ Λάτιον, ἐπῆλθον κατὰ τῶν Βηΐων, κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἀλλ' ἀπῆλθον ἄπρακτοι, διότι οἱ Ρωμαῖοι, ἡγούμενοι πάντων τῶν Λατίνων, ὄχι μόνον ἐπανειλημμένως ἐνίκησαν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ προέβησαν εἰς πλήρη ἐκρωμαϊσμὸν τῆς νοτίου Τυρρηνίας, διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς αὐτὴν Ρωμαίων ἀποίκων, καὶ τὴν ἐξησφάλισαν ἀπὸ πάσης νέας ἐπιδρομῆς διὰ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Σουτρίου κατὰ τὸ 383 καὶ τῆς Νεππίου κατὰ τὸ 373 π. Χ. Νέα ἐξέγερσις τῶν τυρρηνικῶν πόλεων Ταρκυνίας, Καίρης καὶ Φαλερίας κατὰ τῆς Ρώμης (351 π. Χ.) ἀπέβη ἐναντίον τῶν ἐξεγερθεισῶν πόλεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν Καίρη, μετ' ἀκρωτηριασμὸν τῆς χώρας της, ἠναγκάσθη ν' ἀποσπασθῇ κατ' ἀπαίτησιν τῶν Ρωμαίων τῆς τυρρηνικῆς ὁμοσπονδίας, ἡ Φαλερία νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς Ρώμης, ἡ δὲ Ταρκυνία νὰ συνάψῃ εἰρήνην. Κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Ρώμης πόλεμον πάντων τῶν ἰταλικῶν λαῶν, συνασπισθέντων ὑπὸ τοὺς Σαμνίτας, ἔλαβον μέρος καὶ οἱ Τυρρηνοί, ἡ παρὰ τὴν Βαδιμώνην ὅμως λίμνην ἧττά των (309 π. Χ.) τοὺς ἠνάγκασε νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Τὰς μεγάλας ἐθνικὰς συμφορὰς τῶν Τυρρηνῶν, τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐν Καμπανίᾳ κτήσεων καὶ πάσης τῆς πρὸς βορρᾶν τῶν Ἀπεννίνων καὶ ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθων τοῦ Πάδου χώρας των, ὡς καὶ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τῆς κυρίως Τυρρηνίας διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀποσπάσεως τοῦ νοτίου τοῦ Κιμινίου δρυμοῦ τμήματός της, ὡς καὶ τὰς προρρηθείσας τελευταίας πολεμικὰς ἀτυχίας των, ἐπηκολούθησε καὶ μεγάλη πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ κατάπτωσις τῆς ἀπομεινάσης ἀνεξαρτήτου Τυρρηνίας, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ Τίμαιος καὶ Θεόπομπος, οἵτινες περιγράφουσι τὰ ἤθη καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν κατοίκων της. Ἡ βασιλεία εἶχε καταργηθῇ εἰς πάσας τὰς πόλεις της καὶ ἡ ἐξουσία εἰς ταύτας εἶχε περιέλθει εἰς τοὺς ἀριστοκράτας, κατὰ τῶν ὁποίων ἦτο ἐν διαρκεῖ ἐπαναστάσει ὁ πενόμενος λαός. Αἱ οὕτω προκαλούμεναι ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἠνάγκασαν τὰς ἀριστοκρατίας τῶν τυρρηνικῶν πόλεων, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην (τὴν τοῦ Ἀρρητίου κατὰ τὸ 301 π. Χ., τὴν τοῦ Βολσινίου κατὰ τὸ 266 κοκ.), νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῆς Ρώμης πρὸς καταστολὴν τῶν στάσεων, καὶ αὕτη, ἐπωφεληθεῖσα τῆς εὐκαιρίας, ἐξήλειψε καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς αὐτονομίας τοῦ μεγάλου τυρρηνικοῦ ἔθνους, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις εἶχε θραυσθῇ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Μέλπουμ καὶ τῶν Βηΐων καὶ ἐκμηδενισθῇ μετὰ τὴν ἧτταν τούτου καὶ τῶν συμμάχων του Σαμνιτῶν, Ὄμβρων καὶ ἄλλων ἰταλικῶν λαῶν κατὰ τὸν Σαμνιτοτυρρηνικὸν ἐναντίον τῆς Ρώμης πόλεμον (298—294 π. Χ.) καὶ τὴν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκστρατείαν τοῦ Πύρρου (280-275), ὅτε καὶ πάλιν σύμπασα σχεδὸν ἡ λοιπὴ Ἰταλία ἐξηγέρθη κατὰ τῆς Ρώμης. Αἱ μετὰ ταῦτα ἀπόπειραι τῶν Τυρρηνῶν πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ρωμαϊκοῦ ζυγοῦ δὲν ὠφείλοντο εἰς τὴν πρωτοβουλίαν των, ἀλλ' εἰς τὴν ὑποκίνησιν τῶν Σαμνιτῶν, ἀπέτυχον δὲ πᾶσαι. Κατὰ τὸ 91 π. Χ. ἐξηγέρθησαν καὶ οἱ Τυρρηνοὶ μετ' ἄλλων Ἰταλῶν κατὰ τῆς Ρώμης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξέγερσίς των αὕτη ἀπέβη ἄκαρπος, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸ 86 π. Χ., ὅτε ἡ χώρα των ὑπέστη μεγάλας συμφορὰς ὑπὸ τοῦ εἰσβαλόντος εἰς αὐτὴν πρὸς κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως δικτάτωρος Σύλλα. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου ἡ Τυρρηνία ἦτο ἐν τῇ ἑβδόμῃ σειρᾷ κατατάξεως (regio) τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς Ὀμβρικῆς εἰς μίαν διοικητικὴν περιφέρειαν (ἐπαρχίαν), ἥτις ἐκαλεῖτο Tuscia et Umbria, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἐξάρχου ταύτης. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος (67 π. Χ. — 19 μ. Χ.) εἰς τὴν Τυρρηνίαν, τὴν ὁποίαν διέσχιζον τρεῖς στρατιωτικαὶ ὁδοί, ἡ Via Cassia, ἥτις διέσχιζε τὴν ἐνδοχώραν ταύτης, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ καταλήγουσα εἰς τὴν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Λιγουρίας Λοῦναν, ἡ Via Aurelia, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Ρώμης ἐπίσης κατέληγεν ὡσαύτως εἰς τὴν Λοῦναν, βαίνουσα παραλλήλως πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους ἀκτὰς τῆς χώρας, καὶ ἡ Via Clodia, ἥτις ἀποσχιζομένη τῆς πρώτης ἡνοῦτο μετὰ τῆς δευτέρας (ἔχουσα παράλληλον σχεδὸν πρὸς αὐτὰς διεύθυνσιν), μεταξὺ τούτων κειμένη, ἤνθουν αἱ ἑξῆς πόλεις: Κατὰ μὲν τὰς ἀκτὰς ταύτης ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν αἱ Φρεγῆνα ἢ Φρογέναι (εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Ρώμης ἀπόστασιν κειμένη), Ἄλσιον (ρωμαϊκὴ ἀποικία), Καίρη (ἀρχαία σημαντικὴ τυρρηνικὴ πόλις) καὶ τὸ ἐπίνειόν της Πύργος, Γραβίσκοι, ἐπίνειον τῆς εἰς μικρὰν αὐτῶν ἀπόστασιν κειμένης κυριωτέρας πόλεως τῆς τυρρηνικῆς ὁμοσπονδίας Ταρκυνίας, Βόλκοι (ἀρχαία τυρρηνικὴ πόλις ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀρμέντα), Κόσαι καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῶν Ἡρακλέους λιμήν, Τελαμών, Ρουσέλλαι καὶ Βετουλωνία, ἀμφότεραι ἐπὶ τῆς Κλωδίας ὁδοῦ καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν. Ποπουλωνία (Ποπλένιον) ἐπὶ βραχώδους χερσονήσου ἐκτισμένη, ἀπέναντι τῆς νήσου Ἔλβας. Βολατέρραι εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν κείμεναι. Πῖσα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἄρνου, Λοῦκα καὶ Λοῦνα, ἀμφότεραι πόλεις τῆς Λιγουρίας ἐν ἀρχῇ καὶ τῆς Ἐτρουρίας βραδύτερον, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν καὶ Ρωμαῖοι ἄποικοι μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἐτρουρίας. Ἐν δὲ τῇ ἐνδοχώρᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, αἱ Βήιοι, ἐκ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς τυρρηνικῆς ὁμοσπονδίας παλαιότερον, καὶ ρωμαϊκὴ ἀποικία ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου (ἐπὶ 4 σχεδὸν αἰῶνας μετὰ τὴν καταστροφήν των ἦσαν ἀκατοίκητοι). Καπένα, Σοῦβοι, Φερωνία, Φαλέριοι, Σούτριον, Φερεντῖνον. Βολσίνιοι, Κλούσιον, Περουσία, Κορτῶνα, Ἀρρήτιον, Σῆνα, Φλωρεντία (ἀποικία ρωμαϊκή), Πιστώρια καὶ ἄλλαι (βλ. καὶ λ. *Τοσκάνη*).

Νομίσματα. Τὰ νομίσματα τῶν Τυρρηνῶν, καὶ ἰδιαιτέρως τύπων τινῶν ἐξ αὐτῶν, εἶναι ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων μαρτύρων τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐμπορίου των. Ἰδιαίτερον γνώρισμα τῶν νομισμάτων τούτων, ἅτινα εἶναι χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, εἶναι ὅτι στεροῦνται ὀπισθοτύπου, ὄντα σεσημασμένα ἐν τῇ ἐμπροσθίᾳ μόνον ὄψει των. Οἱ πλεῖστοι τῶν τύπων των μαρτυροῦν τὴν ἑλληνικὴν καταγωγήν των, οἱ δὲ σταθμητικοὶ κανόνες των (εὐβοϊκοσυρακούσιος, κερκυραϊκός, αἰγινητικός, περσικὸς) τὰς χώρας μεθ' ὧν εἶχον ἐμπορικὰς συναλλαγὰς οἱ Τυρρηνοί. Ἐκ τῶν τύπων τινὲς (Γρύψ, Σφίγξ, Κέρβερος, Χίμαιρα, κεφαλὴ ἱερέως ἢ οἰωνοσκόπου) ὑπενθυμίζουν καὶ τὰς σκοτεινὰς καὶ φαντασιώδεις περὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ κόσμου τῶν φασμάτων θρησκευτικὰς ἰδέας των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Noël des Vergers*, «Etrurie et les Etrusques».—*Dennis*, «The cities and cemeteries of Etruria».—*Gray*, «History of Etruria».—*Desvergers*, «L'Etrurie et les Etrusques».—*S. Bastianelli*, «Etruria antica».—*Ducati*, «Etruria meridionale».—*O. Müller*, Die Etrusker.—*R. Mac Iver*, «The Etruscans».—*Μόμμσεν* (μετάφρ. Γ. Κ. Σακελλαροπούλου), «Ρωμαϊκὴ Ἱστορία».

Τυρρηνικὸν ***πέλαγος***, ἢ *Τυρρηνικὴ θάλασσα* (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Ἡ μεγάλη ἔκτασις τῆς θαλάσσης ἡ μεταξὺ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, Σικελίας, Σαρδοῦ, Κύρνου καὶ Λιγουρίας. Εἶχεν ἐπίσης καὶ ἄλλας ὀνομασίας ἑλληνικάς, ὑπὸ δὲ τῶν Λατίνων ὠνομάζετο Mare Tuscum ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Τοσκάνης, καὶ Mare Inferum (κατώτερον πέλαγος) κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν Ἀδρίαν, ὃν ὠνόμαζον Mare Superum (ἀνώτερον πέλαγος). Ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Στράβων ἐν τοῖς αὐτοῖς τοις προτιμοῦν νὰ ὀνομάζουν τὸ μὲν βόρειον αὐτῆς τμῆμα *Λιγυστικὸν* τὸ μεῖζον καὶ μέσον *Τυρρηνικόν*, τὸ δὲ νοτιώτατόν του τμῆμα *Αἰγώνιον* ἢ καὶ *Σικελικόν*.

Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

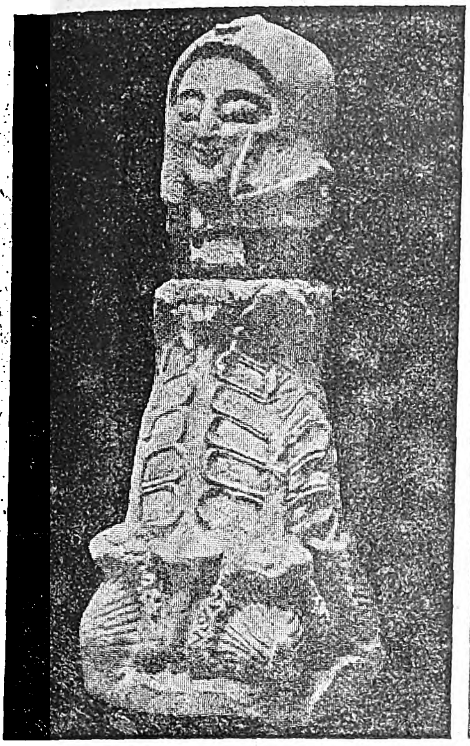
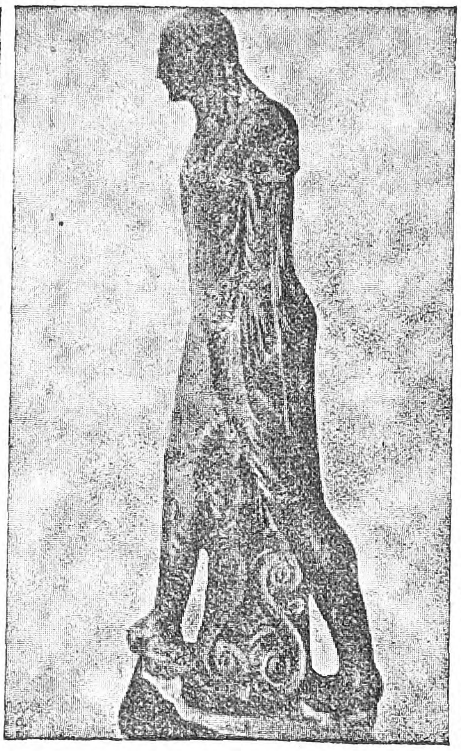

1) *Ἀρχαϊκὴ κεφαλὴ πολεμιστοῦ ἐπὶ νεκρικῆς στήλης, εὑρεθεῖσα ἐν Ὀρβιέτῳ (Οὐολσίνιοι).* [Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας.] 2) *Ὁ Ἀπόλλων τῶν Οὐηΐων. Ἄγαλμα ἐξ ἐγχρώμου τερρακόττας τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ., εὑρεθὲν τῷ 1916 καὶ θεωρούμενον ὡς τὸ ὡραιότερον δεῖγμα τῆς ἀρχαίας τυρρηνικῆς γλυπτικῆς.* [Ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βίλλα Τζούλια τῆς Ρώμης.] 3) *Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀπόλλωνος τῶν Οὐηΐων.*

τυρρηνικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Τυρρηνίαν, ὁ τῆς Τυρρηνίας: «τυρρηνικὸν ἀλφάβητον», «τυρρηνικὸν πέλαγος»· || «τυρρηνικὴ σάλπιγξ» ἰσχυράν, διάτορον φωνὴν ποιοῦσα: «ἐξήγγειλε τὸ γεγονὸς διὰ τυρρηνικῆς σάλπιγγος»· || παροιμ. «σανδάλιον τυρρηνικὸν» ἐπὶ τῶν πολλὰ δαπανώντων· || «τυρρηνικὸς ἀνδριὰς» ἐπὶ ἐπιτηδείου, πανούργου ἀνθρώπου.

— τυρρηνικὴ *γλῶσσα.* Καλοῦμεν *τυρρηνικὴν* ἢ ἄλλως *ἐτρουσκικὴν* τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ὡμιλεῖτο εἰς τὴν ὁμώνυμον χώραν τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας: τὴν Τυρρηνίαν ἢ Ἐτρουρίαν, ὁριζομένην πρὸς Ν. καὶ Α. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως καὶ τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους. Ἀλλ', ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων μαρτυριῶν, ἡ τυρρηνικὴ ἐλαλεῖτο παλαιότερον εἰς χώραν πολὺ μεγαλυτέραν, πρὸς Β. μὲν ἐκτεινομένην μέχρι τῶν Ἄλπεων, πρὸς Ν. δὲ περιλαμβάνουσαν καὶ τὴν νοτίως τοῦ Λατίου κειμένην Καμπανίαν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Β. Ἰταλίας ὑπὸ τῶν Γαλατῶν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Σαυνιτῶν ἐκβολὴν τῶν Τυρρηνῶν ἐκ τῆς Καμπανίας, ἡ γλῶσσά των περιωρίσθη εἰς τὰ ῥηθέντα ὅριά της.

Ἡ τυρρηνικὴ μᾶς παρεδόθη εἰς ὀκτακισχιλίας περίπου ἐπιγραφάς. Ἀλλ' αἱ πλεῖσται ἐκ τούτων εἶναι πολὺ σύντομοι καὶ ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ κυρίων ὀνομάτων καὶ διὰ τοῦτο—μολονότι μεταξὺ αὐτῶν ἀνευρέθησαν καί τινες δίγλωσσοι (γεγραμμέναι τυρρηνιστὶ καὶ λατινιστὶ)—δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε ἡ δέουσα ἑρμηνεία των οὐδ' ἡ ποθητὴ διαφώτισις τῆς τυρρηνικῆς γλώσσης. Τὰ μέχρι τοῦδε ἑρμηνευθέντα εἶναι τοσοῦτον ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα, ὥστε δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ οὐδ' ἡ σχέσις τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γλώσσης πρὸς τὰς λοιπὰς γνωστὰς γλώσσας καὶ γλωσσικὰς ὁμάδας. Ἡ μαρτυρία Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως (1, 30) ὅτι «τὸ τῶν Ἐτρούσκων γένος οὐδενὶ ἄλλῳ γένει ὁμόγλωσσον εὑρίσκεται», οὐδόλως φυσικὰ μᾶς βοηθεῖ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλαὶ ὑποθέσεις καὶ εἰκασίαι διετυπώθησαν περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐτρουσκικῆς γλώσσης. Καὶ ὑπ' ἄλλων μὲν (ἰδίως τοῦ Corssen) ἐχαρακτηρίσθη αὕτη ὡς γλῶσσα ἰαπετική, καὶ δὴ ἰδιαιτέρως συγγενὴς πρὸς τὴν λατινικήν, ὑπ' ἄλλων (καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ V. Thomsen), στηριζομένων ἐπὶ ἀρχαίων ἱστορικῶν μαρτυριῶν, καθ' ἃς οἱ Τυρρηνοὶ μετῴκησαν εἰς Ἰταλίαν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, συνήφθη πρὸς τὰς ἐν Καυκάσῳ λαλουμένας γλώσσας. Ὑπ' ἄλλων συνήφθη ἡ τυρρηνικὴ πρὸς τὴν—ἄγνωστον ἔτι—γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη ἡ γνωστὴ ἀλλόγλωσσος ἐπιγραφὴ τῆς Λήμνου κ. οὗ. κ. Ἀλλ' οὐδεμία ἐκ τῶν γνωμῶν τούτων δύναται νὰ κριθῇ ἀσφαλὴς καὶ ἀναμφισβήτητος. Τοῦτο μόνον φαίνεται βέβαιον, ὅτι ἡ τυρρηνικὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἰαπετικὴν γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν καὶ ἑπομένως εἶναι ἄσχετος πρός τε τὰς ἄλλας ἰαπετικὰς γλώσσας καὶ δὴ καὶ πρὸς τὴν λατινικήν. Ἡ τυρρηνικὴ ἐγράφη διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τροποποιηθέντος καταλλήλως καὶ προσαρμοσθέντος πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ῥηθείσης γλώσσης. Τὸ οὕτω σχηματισθὲν τυρρηνικὸν ἀλφάβητον παρέλαβον οἱ Ὄμβροι καὶ οἱ Ὄσκοι, ἐνῷ οἱ Λατῖνοι παρέλαβον τὸ ἀλφάβητόν των ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐννοεῖται ὅτι—μὴ ἐπιτευχθείσης μέχρι τοῦδε τῆς ἑρμηνείας τῶν ἐτρουσκικῶν ἐπιγραφῶν—εἶναι ἀδύνατος ἡ ἔρευνα τῆς γλώσσης, εἰς ἣν ἐγράφησαν. Αἱ ἐλάχισται ἐτρουστικαὶ λέξεις, τῶν ὁποίων ἐξηκριβώθη ἤδη ἡ ἔννοια καὶ σημασία (καὶ ἰδίως οἱ ἓξ πρῶτοι ἀριθμοί: max, ci, du, hud, sa, zal ἢ κατ' ἄλλην σειράν: max, du, zal, hud, ci, sa), ἥκιστα βεβαίως συντελοῦν εἰς τὴν μετὰ τῆς ποθητῆς ἀκριβείας ἔρευναν τῶν φωνητικῶν, μορφολογικῶν καὶ λοιπῶν γνωρισμάτων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γλώσσης. Διὰ τοῦτο εἶναι δυσχερεστάτη καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀναμφισβητήτου ἐπιδράσεως τῆς τυρρηνικῆς ἐπὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν—ἐπιδράσεως εὐεξηγήτου, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ Τυρρηνοί, γείτονες καὶ ὅμοροι τῶν Λατίνων, οὐχὶ μόνον προηγήθησαν εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον (πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Ζ' μέχρι τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ.) ἐκυριάρχησαν τοῦ Λατίου, κατὰ δὲ ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Τίτου Λιβίου (Ab urbe condita 9, 36, 3) κατ' αὐτὰ ἔτι τὰ τέλη τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐξεπαίδευον τὴν ῥωμαϊκὴν νεολαίαν εἰς τὰς σχολάς των (ὅπως βραδύτερον ἐξεπαιδεύοντο τὰ τέκνα τῶν Ρωμαίων εἰς τὰς ἑλληνικὰς σχολὰς) καὶ ἐδίδασκον τοὺς Ρωμαίους οὐ μόνον γράμματα, ἀλλὰ καὶ διαφόρους τέχνας. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται βέβαιον, εἶναι ὅτι πολλὰ κύρια ῥωμαϊκὰ ὀνόματα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν Τυρρηνῶν. Αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν παλαιῶν φυλῶν ἢ τριττύων τῆς Ρώμης: Ramnes, Tities, Luceres εἶναι ἐτρουσκικῆς καταγωγῆς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Οὐάρρωνος, βεβαιοῦντος εἰς τὸ ἔργον του «De lingua latina» (V, 55) ὅτι «omnia haec vocabula tusca Volnius qui tragoedias tuscas scripsit dicebat». Καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης (Roma), καὶ δὴ καὶ τὸ προσηγορικὸν ὄνομα urbs, εἶναι πιθανῶς τυρρηνικά. Ἐκ τῆς μεγάλης ἀλλοιώσεως—καὶ δὴ τῆς ἀποβολῆς διαφόρων φωνηέντων—κυρίων ὀνομάτων ληφθέντων παρὰ τῶν Ἐτρούσκων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (Axle=Ἀχιλλεύς, Elxsntre=Ἀλέξανδρος, Atlnta=Ἀταλάντη, Menle=Μενέλαος, Adrpa=Ἄτροπος κλπ.) εἰκάζεται ὅτι ὁ τονισμὸς τῆς ἐτρουστικῆς γλώσσης ἦτο ἐντατικὸς ἤ, ὡς ἄλλως λέγεται, δυναμικὸς καὶ ὅτι ὁ τόνος ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς συλλαβῆς τῶν λέξεων. Ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται φανερὸν ὅτι καὶ ἡ τυρρηνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ λαός, ὅστις ὡμίλει αὐτήν, ἀποτελοῦν ἀκόμη ἓν ἐκ τῶν μεγάλων αἰνιγμάτων τῆς γλωσσικῆς καὶ τῆς ἐθνολογίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἀνευρεθέντα μέχρι τοῦδε ἐτρουσκικὰ κείμενα, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι ὁ λεγόμενος cippus Perusinus (ἤτοι ἡ ἐν Περουσίᾳ ἀνευρεθεῖσα ἐπὶ ἐπιτυμβίου στήλης ἐπιγραφὴ) καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἐν Ἄγραμ (νῦν Zagreb) τῆς Κροατίας ἐνταφείσης μομίας, συνελέχθησαν εἰς τὸ Corpus inscriptionum Etruscarum (ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ ἀπὸ τοῦ 1893 κ.ἑξ. ὑπὸ τῶν *Pauli*, *Danielson* καὶ *Herbig*). Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἔρευναν τῆς τυρρηνικῆς γλώσσης εἶναι τὰ ἑξῆς: *O. Müller - W. Deecke*, Die Etrusker (Stuttgart 1877).— *W. Corssen*, Über die Sprache der Etrusker (εἰς 2 τόμους, ἐν Λειψίᾳ 1874—1875).— *W. Deecke*, Etruskische Forschungen, Heft 1—4 (Stuttgart 1875—1880).— *Pauli*, Etruskische Studien (εἰς 3 τεύχη ἐν Γοτίγγῃ 1879—1880) — *Deecke - Pauli*, Etruskische Forschungen und Studien (εἰς 6 τεύχη, ἐν Στουτγάρδῃ 1881—1884).— *Cuno*, Die Etrusker und ihre Spuren im Volk und im Staate der Römer (Graudenz 1888). — *V. Thomsen*, Remarque sur la parenté de la langue etrusque (ἐν Κοπεγχάγῃ 1899).— *A. Torp*, Etruscan notes (ἐν Χριστιανίᾳ 1905).— *W. Schulze*, Zur Geschichte der lateinischen Eigennamen (Berlin 1904, ἔργον θεμελιῶδες, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνονται καὶ πολλὰ τὰ ἀφορῶντα τὰ ἐκ τῆς τυρρηνικῆς δάνεια τοῦ λατινικοῦ ὀνοματολογίου).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—τυρρηνικὴ *τέχνη.* Οὕτω καλεῖται ἡ τέχνη, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξαν οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς κεντρῴας Ἰταλίας Τυρρηνοὶ ἢ Ἐτροῦσκοι. Πλεῖστα ὅσα μνημεῖα τῆς τέχνης ταύτης, ὅπως τείχη πόλεων καὶ ἐρείπια ναῶν καὶ μεγάλοι τάφοι κεκοσμημένοι διὰ γραπτῶν ἢ γλυπτικῶν ἔργων, καὶ πολλὰ εὑρήματα βιοτεχνικῶν εἰδῶν παντὸς εἴδους καὶ ὕλης, ἀποκαλυφθέντα κατὰ διαφόρους ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς σημερινῆς Τοσκανίας, καὶ ἰδίως ἐν ταῖς περιοχαῖς Falerii, Cosa, Cere, Corneto, Norchia, Orvieto, Cervetri, Chiusi, Vulci καὶ ἄλλαις ἐτρουσκικαῖς τοποθεσίαις, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ τέχνη αὕτη ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν ἀρχῇ τὰ ἔργα ταῦτα φέρουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ ἡμιβαρβάρου εἰσέτι πολιτισμοῦ τῶν Τυρρηνῶν, οἵτινες τότε ἔζων ἐν καλύβαις. Εἴδη τῆς πρωΐμου ταύτης τέχνης εἶναι οἱ περίεργοι φρεατοειδεῖς τάφοι, οἱ ἐπονομαζόμενοι pozzi, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντα κτερίσματα, πήλινα καὶ μετάλλινα σκεύη καὶ κοσμήματα. Οἱ τάφοι οὗτοι ἔχουσι τὸ σχῆμα κυλινδρικοῦ ἢ κωνικοῦ λάκκου, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ἀνοίγεται μικρότερος λάκκος, περιέχων τὴν τεφροδόχον κάλπην καὶ καλυπτόμενος διὰ πλακός. Τὰ πήλινα σκεύη, ἐκ χονδροῦ ἀνεπεξεργάστου πηλοῦ, εἶναι χειροποίητα καὶ καλῶς ἑψημένα, τὰ δὲ ὀρειχάλκινα σκεύη, ὅπλα καὶ κοσμήματα, ἰδίως πόρπαι, εἶναι εἴτε χυτά, εἴτε σφυρήλατα, πάντα δὲ ταῦτα φέρουσι γεωμετρικὸν διάκοσμον, ἐγχάρακτον ἢ ἐπίθετον ἐπί τε τῶν ἀγγείων καὶ τῶν μεταλλίνων εἰδῶν. Ὁ πρωτόγονος οὗτος πολιτισμὸς τῶν Τυρρηνῶν ἔληξε κατὰ τὸν Η' π. Χ. αἰῶνα. Ἀπὸ τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν τοὺς φρεατοειδεῖς κωνικοὺς τάφους ἀντικαθιστῶσι κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ λακκοειδεῖς τάφοι (depositi egizi), βραδύτερον δὲ οἱ σπηλαιοειδεῖς τάφοι, ἀμφότεροι προοριζόμενοι δι' ἐνταφιασμοὺς πλέον καὶ οὐχὶ διὰ καύσεις νεκρῶν. Οἱ σπηλαιοειδεῖς τάφοι, σκαλισμένοι ἐντὸς βράχων, εἶναι εἴτε ἁπλοῖ διάδρομοι, εἴτε διάδρομοι ἔχοντες ἢ ὕπαιθρον προθάλαμον ἢ κλειστὸν θάλαμον ἢ σειρὰν πολλῶν θαλάμων κεκοσμημένων διὰ τοιχογραφιῶν, κιόνων, κογχῶν, τραπεζῶν, οἰκιακῶν σκευῶν κλπ., ὥστε νὰ ἀναπαριστῶσιν οὐχὶ μόνον τὴν ἐτρουσκικὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς διάκοσμον. Τοιοῦτοι τάφοι εὑρέθησαν ἄφθονοι ἐν ταῖς νεκροπόλεσιν ἰδίως τοῦ Corneto καὶ τοῦ Cervetri. Ἐξωτερικῶς οἱ τάφοι οὗτοι ἔχουσιν ἔγγλυπτον τὴν πρόσοψιν ἐν σχήματι θύρας ἢ ἁπλῶς φαίνονται ὡς τύμβοι ἐκτισμένοι. Τὰ ἐκ τῶν τάφων τούτων ἐλθόντα εἰς φῶς κτερίσματα, πήλινα, μετάλλινα καὶ ὀστέϊνα, εἶναι ἄλλα ἑλληνικῆς καθαρῶς κατασκευῆς, καὶ ἄλλα ἐγχώρια ἐξ ἀπομιμήσεως ἑλληνικῶν προτύπων. Τὰ ἑλληνικῆς προελεύσεως ἀγγεῖα εἶναι κατ' ἀρχὰς κορινθιακά, φέροντα μορφὰς ἀνθρώπων καὶ ζῴων, βραδύτερον δέ, κατὰ τὸν ΣΤ' μέχρι Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἀττικά. Τὰ ἐγχώρια φέρουσι γραπτὸν γεωμετρικὸν διάκοσμον ἢ

Digitized by Google

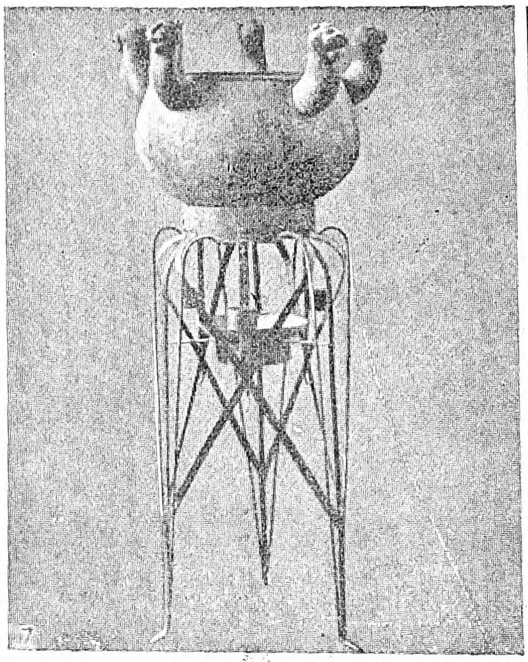

1) 'Ανάγλυφον πολεμιστοῦ Η' αἰῶνος π. Χ., εὑρεθὲν ἐν Βολτέρρᾳ. ['Αρχαιολογικὸν μουσεῖον Φλωρεντίας.] 2) 'Ορειχαλκίνη χύτρα ἐπὶ τρίποδος, εὑρεθεῖσα ἐν τῷ τάφῳ Ρεμολίνι-Γκαλάσσι τοῦ Τσερβέτρι. 3) 'Ανάγλυφον πολεμιστοῦ, εὑρεθὲν ἐν Βολτέρρᾳ. ['Αρχαιολογικὸν μουσεῖον Φλωρεντίας.]

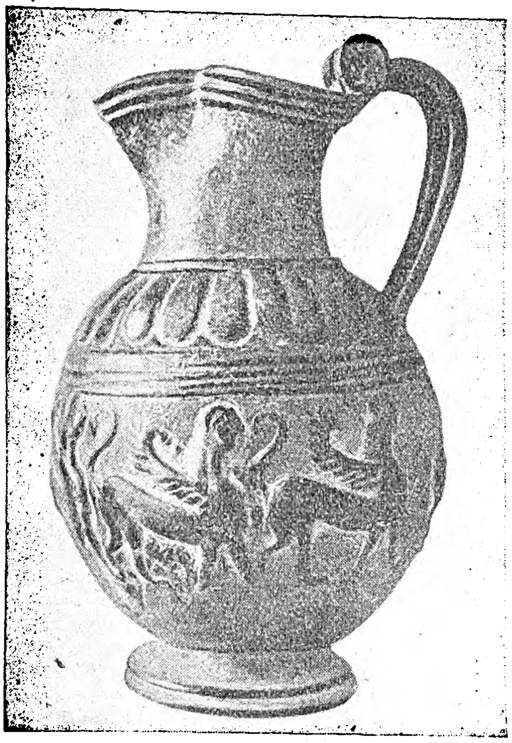

'Αγγεῖα τύπου μπούκκερο (bucchero): 1) Οἰνοχόη. ['Εν τῷ 'Ετρουσκικῷ μουσείῳ τῆς πόλεως τοῦ Βατικανοῦ.] 2) Σκύφος μεθ' ὑπολειμμάτων ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως. ['Ετρουσκικὸν μουσεῖον τῆς πόλεως τοῦ Βατικανοῦ.] 3) Κύπελλον μετ' ἀναγλύφων. ['Ετρουσκικὸν μουσεῖον τῆς πόλεως τοῦ Βατικανοῦ.]

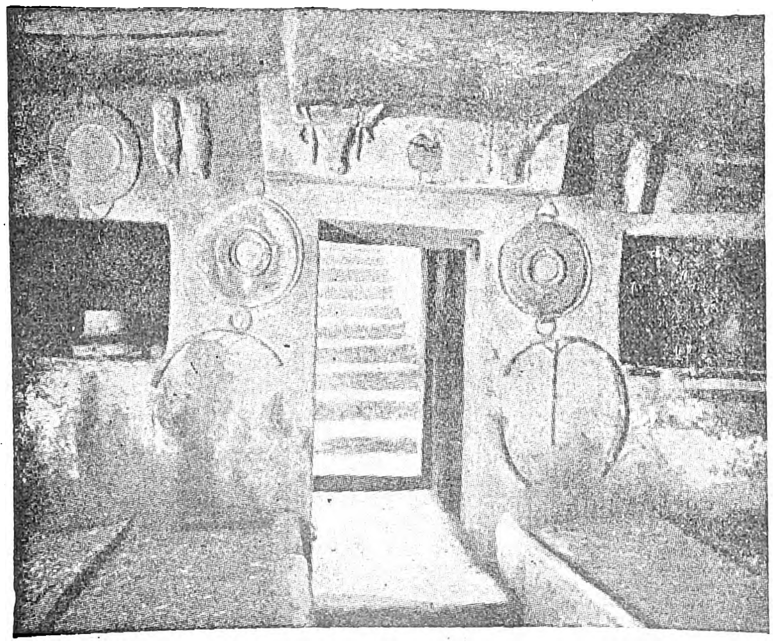
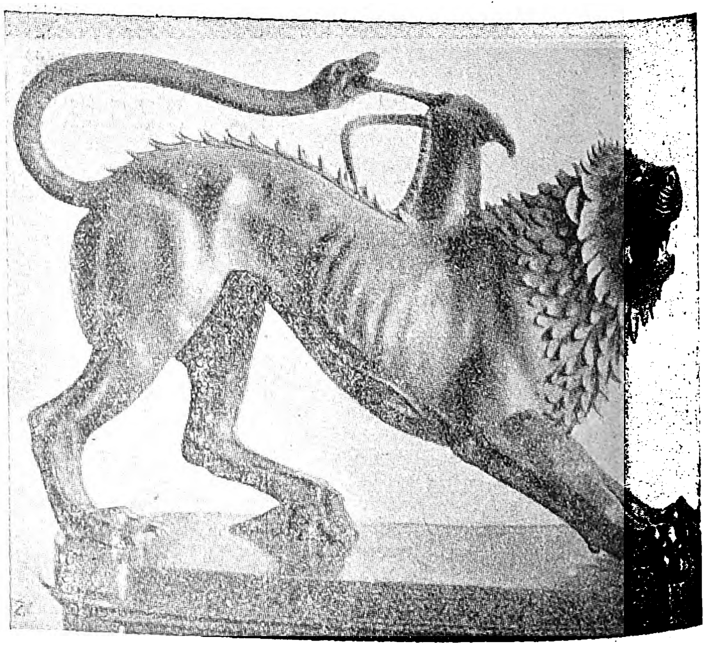

1) 'Εσωτερικὸν τοῦ τάφου τῆς Γκρόττα Μπέλλα ἐν Τσερβέτρι. 2) 'Ορειχαλκίνη Χίμαιρα τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., εὑρεθεῖσα τῷ 1553 καὶ ἀποκειμένη ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ τῆς Φλωρεντίας.

Digitized by Google

1) Σκηνὴ τυρρηνικοῦ συμποσίου. [Ἐκ τοῦ «τάφου τῶν ἐγχρώμων ἀγγείων» τῆς Ταρκυνίας.] 2) Σκηναὶ τυρρηνικοῦ συμποσίου. [Ἐκ τοῦ «τάφου τοῦ συμποσίου» τῆς Ταρκυνίας.]

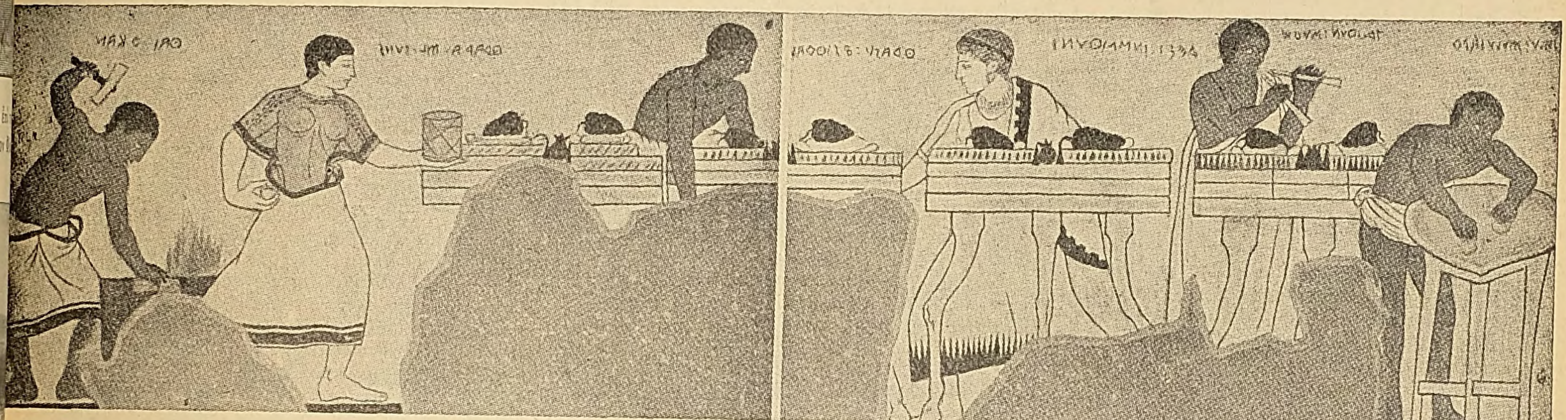

Προπαρασκευὴ συμποσίου. [Τοιχογραφία ἐν τῷ τάφῳ τῶν «Σέττε καμίνι» τοῦ Ὀρβιέτο.]

Νεκρικὴ πομπή. Ἔγχρωμοι πλάκες εὑρεθεῖσαι ἐν Τσερβέτρι.

1) Νεκρικὸν σύμπλεγμα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, εὑρεθὲν ἐν Κιαντσιάνο. [Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας.] 2) Σαρκοφάγος εὑρεθεῖσα ἐν Τσερβέτρι. [Βρεττανικὸν μουσεῖον.]

Digitized by Google

μέλαν στιλπνὸν γάνωμα, ἢ ἀπομιμοῦνται δουλικῶς τὴν ἑλληνικὴν τεχνοτροπίαν, κορινθιακήν τε καὶ ἀττικήν. Καθαρῶς ἐτρουσκικὸν εἶδος ἀγγείων εἶναι τὰ μαῦρα ἀγγεῖα μετ' ἐκτύπων ἀναγλύφων, τὰ ἐπονομαζόμενα bucchero (βλ λ. *μπούκκερο*).

Ταῦτα, ἀρχίζοντα ἀπὸ τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος, ἐξαφανίζονται κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Τὸ κυριώτερον κέντρον τῆς βιομηχανίας τοῦ εἴδους τούτου ἦτο τὸ Clusium. Πλουσιώτερα ὅμως καὶ χαρακτηριστικώτερα τῆς ἑλληνοανατολικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς τυρρηνικῆς τέχνης εἶναι τὰ μετάλλινα καὶ ὀστέϊνα ἀντικείμενα, ξένα ἢ ἐγχώρια, ὡς χρυσαῖ καὶ ἀργυραῖ πλάκες ἐγχάρακτοι, ἀργυρᾶ ποτήρια φέροντα ἐκτύπους παραστάσεις ἱστορικῶν καὶ μυθολογικῶν θεμάτων, χάλκινα δοχεῖα, ἰδίως λέβητες, πάντα κεκοσμημένα ἐπιπροσθέτως διὰ τῶν καθαρῶς ἀσιατικῶν διακοσμητικῶν θεμάτων, λεόντων, γρυπῶν, χιμαιρῶν, ἀνθέων λωτοῦ κτλ. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεταλλίνων ἀντικειμένων μνημονευτέα ἰδιαιτέρως τὰ ἄπειρα κοσμήματα, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐν τάφοις, ὡς πόρπαι, διαδήματα, στέφανοι, ἐνώτια, περιδέραια, βραχιόλια, δακτυλίδια ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, ὡς καὶ σκαραβαῖοι ἐξ ὑελώδους μάζης ἢ σμάλτου. Ἐκ τῶν κοσμημάτων τούτων ἄλλα μὲν εἶναι καθαρῶς κτερίσματα καί, ὡς ἐκ τούτου, εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ σφυρηλάτου φύλλου μετάλλου, ἄλλα δὲ πραγματικῆς χρήσεως, ὁπότε φέρουσι τὴν ἰδιαιτέραν ἐτρουσκικὴν τεχνοτροπίαν τῆς κοκκιδώσεως. Τὰ πλεῖστα τῶν κοσμημάτων τούτων εἶναι θαύματα λεπτότητος, διακοσμήσεως καὶ τεχνικῆς ἐπεξεργασίας. Ἀνάλογος εἶναι ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ζωγραφικήν. Αἱ σαρκοφάγοι καὶ αἱ ἐπιτύμβιοι στῆλαι φέρουσιν ἀναγλύπτους παραστάσεις μυθολογικῶν ἑλληνικῶν θεμάτων, ὡς καὶ θεμάτων τοῦ τρωϊκοῦ καὶ θηβαϊκοῦ κύκλου, πολλαὶ ὅμως φέρουσιν ἀνάγλυφα ἀπεικονίζοντα τὰ ἐγχώρια ἔθιμα καὶ δοξασίας περὶ τῶν νεκρῶν καὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτῶν. Ἐτρουσκικὴν ἰδιορρυθμίαν ἀποτελοῦσι τὰ καλύμματα τῶν σαρκοφάγων, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρίστανται περίοπτα ἓν ἢ πλείονα πρόσωπα εἴτε ἡμικεκλιμένα ἢ κοιμώμενά πως ἐπὶ κλίνης, εἴτε ἀκουμβῶντα ἐπὶ προσκεφαλαίου ὡς προσκεκλημένα εἰς συμπόσιον, ἐν ἑορτασίμῳ στολῇ, ἐστεμμένα διὰ στεφάνης, φέροντα κοσμήματα εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὰς χεῖρας καὶ κρατοῦντα ἀγγεῖον ἢ καρπὸν ἢ κάτοπτρον ἢ ριπίδιον. Ἔτι ὅμως πρωτοτυπώτεραι καὶ καθαρώτερον ἐτρουσκικῆς τέχνης εἶναι αἱ τεφροδόχοι κάλπαι, τῶν ὁποίων τὸ κάλυμμα εἶναι προτομαὶ ἀνθρώπων καθαρῶς ρεαλιστικαί. Αἱ λαβαὶ τῶν καλπῶν τούτων εἶναι αἱ χεῖρες τῶν προτομῶν. Τὰ γλυπτὰ ταῦτα εὑρίσκονται ἰδιαιτέρως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Chiusi. Ἡ θρησκευτικὴ γλυπτικὴ σπανίζει ἐν Ἐτρουρίᾳ, τὰ ὀλίγα ὅμως εὑρεθέντα ἀγάλματα θεῶν φανερώνουσι καὶ ταῦτα ὅτι οἱ θρησκευτικοὶ τύποι τῆς Ἐτρουρίας εἶχον ὡς πρότυπα κατ' ἀρχὰς τύπους ἀνατολικοὺς καὶ βραδύτερον τύπους ἑλληνικούς. Τὰ πλεῖστα τῶν γλυπτικῶν τούτων ἔργων εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ μαλακοῦ λίθου ἢ ἐξ ὀπτῆς γῆς, ὁπότε καὶ εἶναι χρωματιστά. Χάλκινα ἀγάλματα ὀλίγα διεσώθησαν, τὰ περισσότερα εἶναι πήλινα. Τὰ δείγματα τῆς τυρρηνικῆς ζωγραφικῆς εἶναι αἱ ἄπειροι τοιχογραφίαι τῶν ἐτρουσκικῶν τάφων. Τὰ θέματα τῶν τοιούτων ζωγραφιῶν εἶναι νεκρόδειπνα, νεκρικαὶ παρελάσεις, μυθολογικὰ θέματα καὶ ἀθλητικαὶ ἐπιδείξεις, πλαισιούμενα διὰ ζωνῶν πανθήρων, σφιγγῶν, ἱπποκάμπων, δελφίνων κλπ. Εἰς τὰς τοιχογραφίας ταύτας συναναμείγνυται ἡ τεχνικὴ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν ρεαλιστικῶν ἐτρουσκικῶν τύπων καὶ ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ τῆς ἐτρουσκικῆς. Τέλος, ἡ περίοδος αὕτη τῆς τυρρηνικῆς τέχνης εἶναι περίοδος τεραστίας ἐπιδράσεως καὶ ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς. Ἔκδηλος εἶναι ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις καὶ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς Ἐτρουρίας μὲ τοὺς σῳζομένους τοίχους τῶν ἐρειπίων τῶν τειχῶν τοῦ Cosa καὶ τοὺς τοίχους τῶν τάφων. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἄλλοτε πολυγωνικὴ καὶ ἄλλοτε κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον, τὰ δὲ τείχη εἶναι ἄλλοτε ἁπλᾶ, μὲ συνεχῆ τοῖχον, καὶ ἄλλοτε μὲ πύργους. Περίεργόν πως ἐξαίρεσιν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως ἀποτελοῦσιν ἡ ἀψὶς καὶ ὁ θόλος ἀφ' ἑνός, καὶ τὸ σχῆμα τῶν ναῶν ἀφ' ἑτέρου, τῶν ὁποίων οὐδὲν σχεδὸν μνημεῖον διεσώθη, ἀλλὰ περὶ τῶν ὁποίων λαμβάνομεν γνῶσιν ἐκ τῆς σχετικῆς περιγραφῆς τοῦ Βιτρουβίου. Οἱ ναοὶ οὗτοι ἦσαν τετράγωνοι καὶ ξύλινοι καὶ εἶχον προστεγάσματα. Ὁ λεγόμενος τυρρηνικὸς ρυθμὸς τῶν κιόνων εἶναι ἁπλῶς παραλλαγὴ τοῦ δωρικοῦ.

Ἡ τελευταία περίοδος τῆς ἐτρουσκικῆς τέχνης διήρκεσε σχεδὸν ἕνα αἰῶνα, λήξασα περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἐτρούσκων εἰς τοὺς Ρωμαίους Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον, ἥτις λέγεται ἄλλως ἐτρουσκοκαμπανικὴ περίοδος, ἡ τυρρηνικὴ τέχνη ἀπαλλάσσεται τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως καὶ ὑφίσταται πλέον τὴν ἐπίδρασιν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν βιομηχανικῶν αὐτῆς εἰδῶν εἰς τὴν κεντρῴαν Ἰταλίαν, καὶ μάλιστα τῶν κιστῶν καὶ τῶν ἀναγλύφων κατόπτρων, τῶν ἀγγείων μετὰ μέλανος ἀναγλύπτου πώματος καὶ τῶν γεγλυμμένων λίθων. Εἰς τὸν νέον τοῦτον ρυθμὸν κυριαρχοῦσι τὰ μυθολογικὰ θέματα. Αἱ ἀνάγλυπτοι σαρκοφάγοι εἰκονίζουσι τώρα θέματα τραγικοῦ χαρακτῆρος διὰ παραστάσεων ὑποχθονίων δαιμόνων τῆς ἐτρουσκικῆς μυθολογίας, ἡ δὲ τεχνική των εἶναι μᾶλλον βιομηχανική. Ἀνάλογος εἶναι ἡ διακόσμησις καὶ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν, ὅπου παρίστανται θαλάσσια τέρατα καὶ ἅρματα συρόμενα ὑπὸ ὑποχθονίων πνευμάτων. Ἡ ζωγραφικὴ ἀκμάζει ἀκόμη. Ἔκδηλος εἶναι ἡ ἐντέλεια τῶν γραμμῶν, ἡ ἀκρίβεια, ἡ προοπτική, ἡ τεχνικὴ χρῆσις τῶν χρωμάτων, ἀλλά, παρὰ τὰ προσόντα της ταῦτα, τὰ ἔργα τῆς περιόδου ταύτης προδίδουσι μᾶλλον τὴν χεῖρα ἐπιδεξίου βιομηχανικοῦ τεχνίτου παρὰ πραγματικοῦ καλλιτέχνου. Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ ἀρέσκεται τώρα νὰ παράγῃ ἔργα μὲ γάνωμα στιλπνὸν μέλαν, ποτήρια μὲ ἐπιγραφὰς λατινικάς, ἀγγεῖα μὲ χρωματιστὰς ἐκτύπους παραστάσεις, πινάκια ἐπηργυρωμένα ἢ ἐπιχρυσωμένα. Ὁ ρυθμὸς τῶν μπούκκερο ἐξαφανίζεται τελείως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Β. Δ. Θ

Τυρρηνοί (οἱ) /*Ἀρχ.*/. Οἱ κάτοικοι τῆς *Τυρρηνίας* (βλ. λ.). Ἴσως Τυρρηνοὶ ἐκαλοῦντο καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἀρχαίας λυδικῆς πόλεως *Τύρρα*, καὶ ἐντεῦθεν ἐπλάσθη ἡ παράδοσις ὅτι πατρὶς τῶν Τυρρηνῶν ἢ Ἐτρούσκων τῆς Ἰταλίας ἦτο ἡ Λυδία ΚΑΨ

Τυρρηνοπελασγοί (οἱ). Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἀλβανολόγου Γερμανοῦ Ἰωάννου φὸν Χὰν ἡ ὑπ' αὐτοῦ πλασθεῖσα προελληνικὴ ὁμοφυλία, ἥτις κατῴκησε τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον πρὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπῆρξεν ἡ πρόγονος τῶν Μακεδόνων καὶ Ἠπειρωτῶν. Ἡ σύγχυσις τῶν Τυρρηνῶν πειρατῶν τῆς Ἰταλίας πρὸς τοὺς Τορρηβοὺς πειρατὰς τῆς Λυδίας καὶ τούτων πρὸς τοὺς Πελασγοὺς (ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου πρώτου) προεκάλεσε τὸν ταυτισμὸν τῶν Τυρρηνῶν πρὸς τοὺς Πελάσγοὺς καὶ τὴν γλωσσικὴν θεωρίαν τοῦ Χάν, ἥτις δὲν ἔχει ὀπαδοὺς σήμερον. ΚΑΨ.

Τυρρὼ (Turreau de Garambourville), ***Λουδοβῖκος, βαρῶνος ντὲ***—. Γάλλος στρατηγὸς (1756—1816). Εἰσελθὼν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῷ 1786, προήχθη τῷ 1793 εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἐγένετο διοικητὴς τῆς στρατιᾶς τῶν ἀνατολικῶν Πυρηναίων. Εἶτα, μετασχὼν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸν Βοναπάρτην, διέπρεψεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαρέγκο (1796). Τῷ 1811 μετέσχε τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ρωσίας, τῷ δὲ 1815 συνέβαλεν εἰς τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων. Συνέγραψεν «Ἀπομνημονεύματα περὶ τοῦ πολέμου τῆς Βανδέας». Θ. Β.

Τυρσηνὴ *θάλασσα* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Λέγεται καὶ *Τυρσηνὶς* καὶ *Τυρσηνικὴ θάλασσα* καὶ *Τυρσηνικὸς πόντος* καὶ *Τυρσηνικὸν πέλαγος* (βλ. *Τυρρηνικὸν πέλαγος*). Σ. Ε. Λ.

Τυρσηνία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Τυρρηνία*.

Τύρσια /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τελβουνον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Τυρταῖος Ἐλεγειακὸς ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν δεύτερον Μεσσηνιακὸν πόλεμον (645—628 π. Χ.). Ἱστορεῖται ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι, πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἥρωος Ἀριστομένους καὶ πολλὰ δεινὰ πάσχοντες, ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πῶς δύνανται νὰ σωθῶσιν· ὁ δὲ θεὸς συνεβούλευσε νὰ αἰτήσωσι στρατηγὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων· οὗτοι δέ, ζηλοτύπως μὲν ἔχοντες πρὸς τὸ κατακτητικὸν πνεῦμα τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν θεὸν μὴ τολμῶντες ν' ἀπειθήσωσιν, ἀπέστειλαν αὐτοῖς τὸν ἐξ Ἀφιδνῶν καταγόμενον Τυρταῖον, ὅστις ἦτο γραμματων διδάσκαλος· διὸ καὶ ὁ Πλάτων ἱστορεῖ ὅτι ὁ Τυρταῖος, φύσει ὢν Ἀθηναῖος, ἐγένετο πολίτης Λακεδαιμόνιος. Κατ' ἄλλους ἦτο Λακεδαιμόνιος· διότι καὶ ἐν τῇ Λακωνικῇ ὑπῆρχε πόλις ὀνομαζομένη Ἀφιδναί. Ἀλλὰ Σπαρτιάτης ὢν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τὰς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἰωνικὰς ἀποικίας, ὅπου ἀνεφάνη τὸ νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, δηλαδὴ τὸ ἐλεγειακόν, οὗ πρῶτος ἀντιπρόσωπος θεωρεῖται Καλλῖνος ὁ Ἐφέσιος. Διὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ Τυρταῖος ἦτο Ἀθηναῖος. Ἦλθε λοιπὸν οὗτος εἰς τὴν Σπάρτην, δεινοπαθοῦσαν τὸ μὲν ἐκ τοῦ πολέμου τῶν Μεσσηνίων, τὸ δὲ καὶ ἐξ ἀπειλουμένης ἐμφυλίου στάσεως· διότι ὅσοι Σπαρτιᾶται εἶχον πλούσια κτήματα ἐν Μεσσηνίᾳ, ταῦτα κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ἢ ἔμενον ἀκαλλιέργητα, οὗτοι δὲ νῦν ἀπῄτουν ἐπιμόνως γῆς ἀναδασμόν, ὅπερ διέσειε τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας. Τοιούτων ὄντων τῶν πραγμάτων, ἐποίησεν ὁ Τυρταῖος τὴν ὀνομαστοτάτην τῶν ἐλεγειῶν του, ἥτις ἐπεγράφετο «Εὐνομία», ποίημα μακρότατον, οὗ ἐλάχιστα σῴζονται νῦν ἀποσπάσματα· ἐν αὐτῇ περιέγραφε τὰ δεινὰ τὰ ἐκ τῆς ἀναρχίας καὶ τῶν ἐρίδων ἐπερχόμενα, ἔπειτα δὲ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐκ τῆς εὐνομίας ἀπορρέοντα· καὶ τέλος συνεβούλευε τοὺς πολίτας νὰ σέβωνται τὴν πολιτείαν τὴν ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ συσταθεῖσαν διὰ τῶν μαντευμάτων τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ὅστις διένειμε τὴν ἐξουσίαν μεταξὺ τῶν βασιλέων, τῆς γερουσίας καὶ τοῦ δήμου· ἐν αὐτῇ δὲ ἐπῄνει καὶ τὸν βασιλέα Θεόπομπον, ὅστις μετὰ δεκαεννεαετῆ πόλεμον (δηλαδὴ τὸν Α' Μεσσηνιακὸν) ἐκυρίευσε τὴν Μεσσήνην. Διὰ τῆς «Εὐνομίας», ἥτις ἐπιγράφεται καὶ «Πολιτεία», ὁ ποιητὴς οὐ μόνον διήλλαξε τοὺς Σπαρτιάτας διχοστατοῦντας, ἀλλὰ καὶ παρώξυνεν αὐτοὺς εἰς ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθέντων· περιώνυμος δὲ ἦτο καὶ ὁ στίχος τοῦ ποιητοῦ: «ἁ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν». Ἄλλαι τρεῖς ἐλεγεῖαι τοῦ Τυρταίου ἐπιγράφονται «Ὑποθῆκαι», δηλαδὴ προτροπαὶ καὶ παρακελεύσεις εἰς πόλεμον, ὅπερ εἶναι τὸ προσφιλέστατον τοῦ Τυρταίου θέμα· τοῦτο δ' ἐπραγματεύθη μετὰ πειθοῦς ὄντως δαιμονίας, θαυμαστῆς ἐξευρετικῆς δεινότητος καὶ ἐναργείας ἐπαγωγοῦ. Τὴν ἐλεγείαν ταύτην τοῦ Τυρταίου παρέφρασεν ἐμμέτρως ἐν δημώδει γλώσσῃ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, τηρήσας ὅλον τὸ πῦρ τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ.

Τί τιμὴ 'στὸ παλληκάρι, ὅταν πρῶτο 'στὴ φωτιά
σκοτωθῇ γιὰ τὴν πατρίδα μὲ τὴ σπάθα 'στὴ δεξιά.

Τὰς ἐλεγείας τοῦ Τυρταίου ἐπεκράτησεν ἔθος ν' ἀπαγγέλλωσιν οἱ Σπαρτιᾶται ἐν ταῖς ἐκστρατείαις κατὰ τὸ δεῖπνον, μετὰ τὸν πρὸς τοὺς θεοὺς παιᾶνα· ἀπήγγελλον δ' αὐτὰς οἱ καλλιφωνότεροι τῶν στρατιωτῶν, ὁ δὲ πολέμαρχος εἰς τὸν εὐδοκιμήσαντα κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἔπεμπε τεμάχιον κρέατος. Καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις δὲ τῶν Σπαρτιατῶν, ἅπερ ἐκόσμει πολλὴ ἐγκράτεια, ἐτέρποντο οἱ παρακαθήμενοι ἀκούοντες τὴν ἀνδρικὴν καὶ σεμνὴν ταύτην μοῦσαν.

Ἕτερον εἶδος ποιημάτων τοῦ Τυρταίου ἦσαν τὰ ἐμβατήρια ἢ ἐνόπλια μέλη, μεστὰ πολεμικοῦ μένους· ταῦτα δ' ἦσαν πεποιημένα ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ (καὶ οὐχὶ ἰωνικῇ, ὡς αἱ ἐλεγεῖαί του) καὶ ἐν ἀναπαιστικῷ μέτρῳ, ᾖδον δὲ ταῦτα οἱ Σπαρτιᾶται ἐν ταῖς μάχαις, ὅτε ἐπήρχοντο ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ἀνεφέροντο εἰς τὸν Ἄρην, εἰς ὃν ἔθυεν ὁ στρατὸς εὐθὺς πρὸ τῆς ᾠδῆς, ἐχρησίμευον δ' ἅμα νὰ ρυθμίζωσι τὰ βήματα τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τηρῶσιν αὐτὸν ἐν τάξει· ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν ἐλάχιστα.

Τὰ ποιήματα τοῦ Τυρταίου οἱ Ἀλεξανδρεῖς περιέλαβον ἐν πέντε βιβλίοις· ἐκ τῆς Σπάρτης δὲ μετεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐτιμῶντο ὑπὸ πάντων ὡς ᾄσματα πολεμικά Κατὰ τὸν βασιλέα Λεωνίδαν ἦσαν ἐπιτήδεια νὰ ἐξάπτωσι τὰς ψυχὰς τῶν νέων. Γ. Κ. Γ.

Τύρταμος. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ φιλοσόφου Θεοφράστου, τὸν ὁποῖον μετωνόμασεν οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης, «ἅμα μὲν φεύγων τὴν τοῦ προτέρου ὀνόματος κακοφωνίαν, ἅμα δὲ τὸν τῆς φράσεως αὐτοῦ ζῆλον ἐπισημαινόμενος» (*Στράβ*. ΙΓ', 618). Α. Θ Σ.

τυρφάνθραξ (ὁ)· βλ. *τύρφη*.

τυρφαπόπατος (ὁ)· Ἀποχωρητήριον ἢ ἀπόπατος ἐφωδιασμένος διὰ συλλεκτηρίου συστήματος λειτουργοῦντος διὰ κόνεως τύρφης, ἀπολυμαινούσης τὰς κοπρανώδεις ὕλας καὶ τὰ οὖρα καὶ ἐξουδετερούσης τὴν δυσοσμίαν αὐτῶν. Ὁ Moule τῷ 1860 εἰσήγαγεν εἰς κοινὴν χρῆσιν πανταχοῦ τὴν ἀπολύμανσιν τῶν ἀποχωρημάτων διὰ ξηρᾶς γῆς. Φαίνεται ὅτι ἡ ἔλλειψις ὕδατος ἐμποδίζει τὰς ζυμώσεις, τὰ δ' ἀποχωρήματα μετά τινας ἑβδομάδας συσσωματοῦνται μετὰ τῆς γῆς καὶ καθίστανται ἀγνώριστα καὶ ἄοσμα, δυνάμενα μετ' ἐπαλλήλους ἀναμείξεις νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἐξαίρετον λίπασμα. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς στηρίζεται καὶ ἡ ἀπολύμανσις τῶν κοπρανωδῶν ὑλῶν διὰ τῶν βυτίων τοῦ Goux, ἀντικαθισταμένου τοῦ χώματος διὰ ξηρῶν κόνεων, ἐμφανιζουσῶν τὰς αὐτὰς πρὸς τὴν γῆν ἰδιότητας. Τὰ βυτία ταῦτα εἶναι μετάλλινα, χωρητικότητος μέχρις 120 λιτρῶν, εἰς δὲ τὸν πυθμένα τοποθετεῖται ποσότης τις ἀπορροφητικῶν ὑλῶν, οἷον κόνεων περισαρωμάτων ἐκ σιτοβολώνων, ξηρῶν φύλλων, μείγματος ἀχύρων καὶ τέφρας, ξηρᾶς κόπρου ζῴων, πριονισμάτων ξύλου, ἀλλὰ πρὸ παντὸς κόνεως τύρφης (ποάνθρακος), ἥτις οὐ μόνον ἔχει μεγάλην ἀπορροφητικὴν δύναμιν, ἀλλ' εἴς τινας χώρας εἶναι καὶ λίαν εὔωνος. Ἡ μικροβιοκτόνος δὲ δύναμις τῆς τύρφης αὐξάνεται σημαντικῶς τῇ προσθήκῃ θειικοῦ σιδήρου ἢ θειικοῦ χαλκοῦ ἢ θειικοῦ ὀξέος. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

τύρφη (ἡ) (Torf) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτόν, προϊὸν ἀτελοῦς ἀπανθρακώσεως διαφόρων φυτικῶν ὀργανισμῶν, καλούμενον καὶ *ποάνθραξ*. Ἀποτελεῖ τὸ νεώτατον μέλος τῆς σειρᾶς τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων, ἡ ὁποία περιλαμβάνει, ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου πρὸς τὸ νεώτερον, τὸν ἀνθρακίτην, τὸν λιθάνθρακα, τὸν λιγνίτην καὶ τὴν τύρφην, συνίσταται δὲ ἀπὸ 53—58 % ἄνθρακα, 35—28 % ὀξυγόνον καὶ 6—5 % ὑδρογόνον καὶ ἔχει θερμαντικὴν δύναμιν 3.500—5 000 θερμίδων. Ὡς πέτρωμα κατατάσσεται εἰς τὰ ἰζηματογενῆ ἀνθρακοῦχα πετρώματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι ἐπίσης ὁ λιθάνθραξ καὶ ὁ λιγνίτης. Σχηματίζεται ἀπὸ ὑδρόφιλα φυτὰ μέσα εἰς τελματώδεις ἐκτάσεις, ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ θάμνους καὶ δένδρα, τὰ ὁποῖα

Digitized by Google

συγκεντροῦνται ἐκεῖ διὰ τῆς μεταφορικῆς ἐνέργείας τοῦ ὕδατος, θεωρεῖται δὲ προϊὸν εὐκράτων ἢ ψυχρῶν κλιμάτων, ἂν καὶ παρετηρήθη τύρφη καὶ εἰς τὴν τροπικὴν Σουμάτραν καὶ Ἀφρικήν. Ἀναλόγως τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς της, ἡ τύρφη διακρίνεται εἰς *ἰνώδη* (Fasestorf), ἡ ὁποία ἔχει χρῶμα ἀνοικτὸν κίτρινον ἕως ὑπόφαιον, ἐμφανίζει τὸν ἀρχικὸν φυτικὸν ἱστὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τυρφώδους ἐδάφους, καὶ εἰς *πισσώδη τύρφην* (Pechtorf), ἡ ὁποία εἶναι σκοτεινόχρους καὶ συμπαγής, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα. Γεωλογικῶς ἀνήκει εἰς τὴν ἀλλούβιον ἐποχήν, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν διλούβιον. Χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς ἀποστάξεως. Γ. Β.

— *[Φαρμακ.]* Ἡ κιτρινοκαστανὴ καλουμένη μὴ ὥριμος τύρφη, καὶ δευτερευόντως ἡ καστανομέλαινα ὥριμος τύρφη χρησιμοποιεῖται εἰς ἐπιδεσμικὰ εἴδη. Ὅπως χρησιμοποιηθῇ, ἀποξηραίνεται καὶ τρίβεται εἰς ἁδρομερῆ κόνιν ἢ ἀναλόγως τῆς χρήσεώς της, εἰς λεπτοτέραν κόνιν λαμβανομένην διὰ κοσκινίσεως. Ἀκολούθως διὰ τοῦ ὕδατος ἀποχωρίζονται ἀπ' αὐτῆς τὰ ἀνόργανα συστατικὰ καὶ τέλος ξηραίνεται πάλιν. Ἡ καλὴ κιτρίνη τύρφη ἀπορροφεῖ ποσὸν ὕδατος φθάνον τὸ εἰκοσαπλάσιον τοῦ βάρους αὐτῆς. Ὁ καλούμενος τυρφοβάμβαξ παρασκευάζεται ἀπὸ μακροΐνον ἐπιφανειακὴν τύρφην λίαν ἁδρομερῆ, εἶναι δὲ κιτρινέρυθρος καὶ σπογγώδης. Κ. Γ. Μ.

τυρφώδης, —ους (ὁ, ἡ), **—ες** (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τύρφην· ‖ ὁ πλήρης τύρφης: «πυθμὴν τῆς λίμνης τυρφώδης».

τυρφών, —ῶνος (ὁ)· κοίτασμα τύρφης.

Τυρώ *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Σαλμωνέως καὶ τῆς Ἀλκιδίκης. Ἀνατρεφομένη ὑπὸ τοῦ θείου της Κρηθέως, κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς τὸν ποταμὸν θεὸν Ἐνιπέα «καὶ συνεχῶς ἐπὶ τὰ τούτου ῥεῖθρα φοιτῶσα τούτοις ἐπωδύρετο». Ἐξαπατηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, λαβόντος τὴν μορφὴν τοῦ Ἐνιπέως, ἐγένετο μήτηρ τοῦ Πελίου καὶ Νηλέως, τοὺς ὁποίους, φοβουμένη τὸν πατέρα της, ἐξέθηκε κρυφίως. Οὗτοι, ἀνδρωθέντες, ἐφόνευσαν τὴν μητρυιὰν αὐτῶν Σιδηρὼ καὶ ἀπηλευθέρωσαν τὴν μητέρα των, ἥτις ἐνυμφεύθη τὸν Κρηθέα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τὸν Αἴσωνα, Φέρητα καὶ Ἀμυθάονα (*Ὁμ.*, Ὀδυσσ. λ 235, *Ἀπολλοδ.* Α, 9, 8, 11). Α. Θ. Σ.

Τυρὼ (Thurot), ***Ἰωάννης - Φραγκῖσκος.*** Γάλλος φιλόλογος (1768—1832). Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς σχολῆς ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων (1802—1807) καὶ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων (1811) καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν (1830). Ἠσχολήθη μὲ τὴν φιλοσοφίαν ῥέπων πρὸς τὸν ἐκλεκτικισμὸν μὲ ἐπίδρασιν τῆς σκωτικῆς σχολῆς καὶ ἔγραψεν: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας» (1830, τόμ. 2), ἐν ᾗ ἀκολουθεῖ τὸν Λόκ. Μετέφρασε: τὰς «Ἀπολογίας» τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος (1806), τὰ «Ἠθικὰ» καὶ «Πολιτικὰ» τοῦ Ἀριστοτέλους (1823—1824, τόμ. 2), τὸ «Ἐγχειρίδιον» τοῦ Ἐπικτήτου (1826), τὸν «Γοργίαν» τοῦ Πλάτωνος (1834), τὸν «Πίνακα» τοῦ Κέβητος (1834), κ. ἄ. καὶ ἐξέδωκε: τὰς «Φοινίσσας» τοῦ Εὐριπίδου (1813), τὸν «Λεϊβνίτιον» (1821—1825) καὶ τὰ «Φιλοσοφικὰ ἔργα» τοῦ Λὸκ (1822—1827) —Π.

τυρώδης, —ους (ὁ, ἡ), **—ες** (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τυρόν.

Τύσκο, ἢ ***Γιόγκισες*** (Tychko), ***Λέων.*** Πολωνὸς (Λιθουανὸς) ἐπαναστάτης, γεννηθεὶς τῷ 1867 καὶ δολοφονηθεὶς τῷ 1919. Ὑπῆρξε μετὰ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Τῷ 1905 κατεδικάσθη ἐν Βαρσοβίᾳ, ὑπὸ ρωσικοῦ δικαστηρίου, εἰς ὀκταετῆ καταναγκαστικὰ ἔργα διὰ τὴν συμμετοχήν του εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Λόντζ καὶ τῆς Βαρσοβίας. Κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ μετ' ὀλίγον, μετέσχε τῷ 1907 τοῦ ἐν Λονδίνῳ συνεδρίου τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, προσεχώρησεν εἰς τὴν μπολσεβικικὴν πτέρυγα αὐτοῦ καὶ ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Πολωνῶν μέλος τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος. Ἀπὸ τοῦ 1910 ἐγκατεστάθη ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου κατεπολέμησε μετὰ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ τὸν κεντρισμὸν τοῦ Κ. Κάουτσκυ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὠργάνωσε μετὰ τοῦ Κ. Λίμπκνεχτ μυστικὰς ὁμάδας σπαρτακιστῶν. Φυλακισθεὶς διὰ τὴν δρᾶσιν του ταύτην, ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του μόλις κατὰ τὴν νοεμβριανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1918. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κ. Λίμπκνεχτ καὶ τῆς Ρ. Λούξεμπουργκ ἐσυνέχισε τὴν δρᾶσιν των, συλληφθεὶς δέ, κατόπιν τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Μαρτίου 1919, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σαΐντμαν, ἐδολοφονήθη ἐντὸς τῆς φυλακῆς μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ. Ε. Π.

τυσονίτης (ὁ) (Tysonit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φθοριοῦχον ἅλας τοῦ δημητρίου, λανθανίου καὶ δισπροσίου (Ce La Di) F_3. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν σύστημα καὶ ἔχει σκληρότητα $4^1/_2$—5, εἰδικὸν βάρος 6,13, λάμψιν ὑαλώδη ἕως ῥητινώδη καὶ χρῶμα κίτρινον κηρόχρουν ἕως ἐρυθρόφαιον. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Κολοράδον. Γ. Β.

Τύσσεν (Thyssen), ***Αὔγουστος.*** Γερμανὸς βιομήχανος (1840—1926). Τῷ 1871 ἵδρυσεν ἐν Mülheim τοῦ λεκανοπεδίου Ροὺρ τὴν μηχανουργικὴν ἑταιρείαν «Thyssen u Co», ἐξελιχθεῖσαν τῷ 1913 εἰς μέγα συνδικᾶτον παραγωγῆς «Thyssen u. Co A. g.», διαθέτον ἴδιον λιμένα ἐπὶ τοῦ Ρήνου, ὑψικαμίνους, μεταλλεῖα, ἐλασματουργεῖα, μηχανουργεῖα, χυτήρια, τεχνικὰ συνεργεῖα κ. ἄ. Ἡ ἑταιρεία τῷ 1924 μετωνομάσθη «August Thyssen Hütte Gewerkschaft», ἀποτελέσασα τῷ 1926 τὰ 26 % τῆς δυνάμεως τοῦ νεοσυσταθέντος τράστ «Ἡνωμένα χαλυβδουργεῖα» (Vereinigten Stahlwerk). Αἱ ἐπιχειρήσεις Τύσσεν διαθέτουσι μέγα δίκτυον βιομηχανιῶν ἐν Γερμανίᾳ. —Π.

Τύτλερ (Tytler), ***Πατρίκιος - Φράσερ.*** Ἄγγλος ἱστορικὸς (1791—1849). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου νομικὰ καὶ κατ' ἀρχὰς ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Ἀπὸ τοῦ 1816 ἐγένετο μέλος τοῦ βασιλικοῦ συμβουλίου. Ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ ἱστορία τῆς Σκωτίας» (1828—1843), ἥτις θεωρεῖται ἐκ τῶν καλυτέρων εἰς τὸ εἶδος της, «Ἱστορικὴ ἄποψις τῆς περιόδου τῶν ἀνακαλύψεων τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς» (1832), «Ὁ βίος τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου Η'» (1837), «Ἡ Ἀγγλία κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἐδουάρδου ΣΤ' καὶ τῆς Μαρίας» (1839), κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

τυφαιμία (ἡ) (typhémie). Οὕτω καλεῖται κατάστασις ἢ πάθησις τοῦ αἵματος, ἥτις ἀναπτύσσεται διὰ τῶν παραγόντων (βακίλλου τοῦ Eberth κτλ.) τῶν τυφοειδῶν νόσων ἐν γένει. Μ. Ν. Κ.

Τυφαόνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸν ὄρος τῆς Βοιωτίας παρὰ τὸ Φίκιον (νῦν Φαγᾶς), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου (Ἀσπ. 32), ὅπου ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν κατοίκων ὅτι ἀνετράφη ὁ Τυφών. Α. Θ. Σ.

τυφεκήθρα (ἡ). Ἄνοιγμα ἐπὶ προπετάσματος ἢ τοίχου, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου κρυπτόμενοι καὶ προστατευόμενοι οἱ ἀμυνόμενοι δύνανται νὰ πυροβολῶσι διὰ τυφεκίων. Τὰ ἀνοίγματα τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν βολὴν τηλεβόλων καλοῦνται *τηλεβολοθυρίδες*. Αἱ τυφεκῆθραι εἶναι ὁριζόντιαι ἢ κατακόρυφοι. Τὸ ἄνοιγμα αὐτῶν ἔχει πλάτος ἑνὸς μέτρου. Εἰς τὰς μονίμους ὀχυρώσεις αἱ τυφεκῆθραι διανοίγονται ἐντὸς τῶν τοίχων διὰ τὴν ἐγγὺς ἄμυναν.

Τυφεκήθρα ἐπενδεδυμένη διὰ ξυλείας ἐπὶ τοῦ προπετάσματος τοῦ χαρακώματος.

Ἐν τῇ προσκαίρῳ ὀχυρωτικῇ αἱ τυφεκῆθραι διηνοίγοντο ἄλλοτε κατ' ἀποστάσεις ἑνὸς μέτρου, διευρυνομένων τῶν ἀνοιγμάτων ἐξωτερικῶς ἢ ἐσωτερικῶς πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλυτέρου πεδίου βολῆς. Τυφεκῆθραι διανοίγονται ὁμοίως ἐπὶ τῶν μεταλλικῶν προστατευτικῶν ἀσπιδίων. Εἰς τὰ ἐκ γαιῶν προπετάσματα ἐπενδύονται διὰ ξυλείας. Ὁμοίως διευθετοῦνται τυφεκῆθραι διὰ καταλλήλου τοποθετήσεως πλήρων γαιοσάκκων. Σήμερον συνιστᾶται ὅπως ἐγγὺς τοῦ ἐχθροῦ τὰ ἀνοίγματα τῶν τυφεκηθρῶν ἀποκρύπτωνται καταλλήλως, δι' ὀθόνης, χλόης κτλ. (βλ. καὶ λ. *πολεμίστρα*). Ζ. Ν.

τυφεκίζω, καὶ ***τουφεκίζω·*** πυροβολῶ διὰ τυφεκίου ‖ φονεύω διὰ τυφεκίου, ἐκτελῶ τυφεκισμόν.

τυφέκιον (τό)· ἐξελληνισμὸς τοῦ δημοτ. *τουφέκι·* πυροβόλον ὅπλον χειροπληθὲς μὲ μακρὰν κάννην· ‖ ναυτ., τὰ ὑπὲρ τὰ κοντάκια ἐν εἴδει κανόνων ξύλα, τὰ καὶ μᾶλλον ἡνωμένα, ἀποτελοῦντα δὲ συνέχειαν τῶν κονταχίων καὶ σχηματίζοντα τὸν σκελετὸν τοῦ ἄβακος εἰς τὰς τετραγώνους πρύμνας. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *τυφέκιον* εἶναι φορητὸν ἐκηβόλον πυροβόλον ὅπλον, μεγάλου βεληνεκοῦς (1800—2000 μ.), δι' οὗ ἀτομικῶς ὁπλίζονται οἱ στρατιῶται, βάλλον βλήματα καλούμενα *βολίδας.* Τὸ τυφέκιον χειρίζονται καὶ συγκρατοῦσιν αἱ χεῖρες τοῦ σκοπευτοῦ, ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ ὁποίου στηρίζεται κατὰ τὴν βολὴν διὰ κοντακίου (τῆς προσωπίδος). Ἐφ' ὅσον τὸ ἔδαφος ἐπιτρέπει, διατηρεῖται ἐν κατευθύνσει στηριζόμενον ἐπὶ τούτου.

Τὰ κύρια μέρη τῶν συγχρόνων πολεμικῶν τυφεκίων εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἡ *κάννη,* ἥτις ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ τυφεκίου καὶ δι' ἧς ἐξασφαλίζεται ἡ ἐκτόξευσις τοῦ βλήματος ὑπὸ καθωρισμένας συνθήκας βολῆς. Κατασκευάζεται ἐξ ἡμισκλήρου χάλυβος. Αὕτη κατὰ τὸ κοῖλον φέρει συνήθως τέσσαρα αὐλάκια, ἅτινα εἶναι δεξιόστροφα ἢ ἀριστερόστροφα καὶ μήκους βήματος 20—25 ἑκατ. Κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμά της φέρει τὴν ὑποδοχὴν τοῦ φυσιγγίου, τὴν *θαλάμην.* Ἐξωτερικῶς, κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα, φέρει τὴν *δακτυλιοφόρον ἔμβασιν,* τὴν φέρουσαν τὴν βάσιν τοῦ κλισιοσκοπίου. Διὰ τοῦ πρὸς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς κάννης κοχλίου αὕτη συνδέεται μετὰ τῆς *οὐραιοδόχης,* διὰ τοῦ περικοχλίου ταύτης. Ἐντὸς τῆς οὐραιοδόχης κινεῖται τὸ κλεῖστρον τοῦ τυφεκίου, ἤτοι τὸ *κινητὸν οὐραῖον,* δι' οὗ ἐκτελεῖται ἡ γέμισις τοῦ ὅπλου καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν ἀποβολὴ τοῦ κάλυκος τοῦ βληθέντος φυσιγγίου. Ἡ οὐραιοδόχη δέχεται τοὺς μηχανισμοὺς τοῦ οὐραίου καὶ τὸ ἐπαναληπτικὸν μηχάνημα καὶ κανονίζει τὴν λειτουργίαν τοῦ οὐραίου. Αὕτη χρησιμεύει διὰ τὴν στήριξιν τοῦ ὅλου συστήματος ἐμφράξεως τοῦ πυγαίου καὶ διὰ ταύτης μεταδίδεται ἡ ἀνάκρουσις ἐφ' ὅλου τοῦ συστήματος τοῦ τυφεκίου. Εἰς τὰ σύγχρονα τυφέκια ἡ *ἀποθήκη* τῶν φυσιγγίων εὑρηται ἐντὸς τῆς οὐραιοδόχης καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ ὕψος τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ κλείστρου, ὄπισθεν τῆς ὀπισθίας τομῆς τῆς κάννης. Ἐντὸς τῆς ἀποθήκης εὑρίσκεται ὁ *φορεὺς* τῶν φυσιγγίων, ὅστις μετατοπίζει ταῦτα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ὅπλου, ὥστε ἀνὰ ἓν νὰ παρουσιάζηται εἰς τὸ ἄνοιγμα τῆς ἀποθήκης. Ὀπίσω τῆς ἀποθήκης εὑρηται ἡ *σκανδάλη,* προστατευομένη ὑπὸ τοῦ *ὑποφυλακτῆρος,* δι' ἧς ἐνεργεῖται ἡ ἐκπυρσοκρότησις. Ἅπαντες οἱ ὡς ἄνω μηχανισμοὶ φέρονται ἐπὶ τοῦ ξυλίνου τμήματος τοῦ τυφεκίου, τοῦ *κοντακίου.* Ἐπίσης ἡ κάννη καλύπτεται διὰ μεταθετοῦ *χειροφυλακτῆρος.* Ὁ σιδηροῦς μηχανισμὸς προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ κοντακίου διὰ *ψελλίων* καὶ συνδετικῶν κοχλιῶν. Κατὰ τὰς μεταφορὰς τὸ τυφέκιον ἀναρτᾶται ἀπὸ τοῦ ὤμου τοῦ στρατιώτου διὰ σκυτίνου ἀορτῆρος. Τὸ σύστημα σκοπεύσεως περιλαμβάνει τὸ *κλισιοσκόπιον* καὶ τὸ *στόχαστρον,* δι' ὧν ὁρίζεται ἡ σκοπευτικὴ γραμμὴ τοῦ τυφεκίου. Εἰς τινα τυφέκια θήρας ἀγρίων θηρίων προσαρμόζεται τηλεσκοπικὴ διόπτρα διευκολύνουσα τὴν σκόπευσιν.

Τὸ διαμέτρημα τῶν συγχρόνων πολεμικῶν τυφεκίων ποικίλλει ἀπὸ 6,5 χιλ. μέχρις 8. Νῦν τὸ προτιμητέον διαμέτρημα εἶναι τῶν 7.92 (Mauser). Τὸ ὠφέλιμον βεληνεκὲς ἐξικνεῖται εἰς 2 000 μ., ἐνῷ ἡ τροχιὰ μέχρις ἀποστάσεως 400 μ. (600 μ. διὰ τὴν βολίδα μορφῆς D ἢ SS) εἶναι ἀπολύτως θεριστικὴ διὰ πεζὸν ὀρθίως εὑρισκόμενον. Αἱ ἀρχικαὶ ταχύτητες, ἃς προσλαμβάνουσι διὰ τῶν τυφεκίων αἱ βολίδες, κυμαίνονται μεταξὺ 650 μ/δ καὶ 900 μ/δ., καὶ ἡ ταχυβολία, ἥτις εἶναι συνάρτησις τῆς ἱκανότητος τοῦ σκοπευτοῦ, εἰς 15—30 βολὰς κατὰ 1'. Τὸ μᾶλλον διαδεδομένον ἐν χρήσει εἰς τοὺς στρατοὺς σύστημα τυφεκίου εἶναι τὸ Mauser τῶν 7,65 καὶ νῦν γενικῶς τῶν 7,92 χιλ. (Γερμανία, Ρωσία 7.62, Τουρκία, Γιουγκοσλαυΐα, Πολωνία κλπ.)· τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν σύγχρονον πολεμικὸν τυφέκιον. Ἕτερα συστήματα εἶναι τὸ Mannlicher τῶν 6,5 (Ἑλλάς, Ρουμανία, Ἰταλία) καὶ τῶν 8 χιλ. (Αὐστρία, Βουλγαρία), Enfild τῶν 7.7 (Ἀγγλία), Lebel τῶν 8 χιλ. (Γαλλία) κ. ἄ.

Τὸ τυφέκιον ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν πυροβόλων ὅπλων μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὰ πρῶτα μικρὰ πυροβόλα ὅπλα ἐχρησιμοποιήθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ὠνομάζοντο κανόνια τῆς χειρὸς ἢ *βουμβαρδέλλαι.* Ἀπετελοῦντο ἐκ σιδηροῦ σωλῆνος βάρους 15—50 λιτρῶν καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο τιθέμενα ἐπὶ κιλλίβαντος, τὰ ἐχειρίζοντο δὲ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Ἡ μετάδοσις τοῦ πυρὸς ἐγίνετο διὰ θρυαλλίδος ἢ διὰ στορέως (ὕσκας). Τὸ σχ. 1 παρέχει τὴν εἰκόνα εἴδους πυροβόλου ὅπλου, τὸ ὁποῖον ἐγεμίζετο ἐκ τοῦ πυγαίου. Ὁ σωλὴν τούτου ἦτο ἐστερεωμένος ἐπὶ ξυλίνου τρίποδος διὰ κινουμένων τροχίσκων.

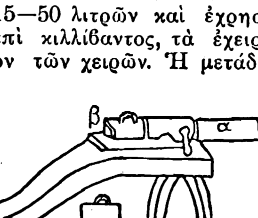

Σχ. 1.

Ὄπισθεν τούτου ἐφέρετο κινητὴ θήκη (β), προωρισμένη νὰ δέχηται τὸ ἐκ πυρίτιδος γέμισμα, ἥτις ἔφερε πυραγωγὸν ὀπήν. Τὸ βλῆμα εἰσήγετο ἀπὸ τοῦ πυγαίου ὠθούμενον ἐν τῷ σωλῆνι, ὁπότε συνεδέετο μετὰ τούτου διὰ σιδηροῦ σφηνὸς ἢ δι' ἀγκυρίδος, στερεουμένης ἐπὶ τοῦ σωλῆνος. Εἰς ἄλλα πυροβόλα τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀντικατέστησαν τὸν σφῆνα διὰ κοχλίου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ προσαρμογὴ αὕτη δὲν εἶναι πλήρης καὶ ἰσχυρά, καὶ διότι αὕτη δὲν ἦτο ἑρμητική, ἐγκατελείφθη τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὅπλων. Διὰ τὴν καλυτέραν διεύθυνσιν τῶν ὅπλων τούτων ἐφηρμόσθησαν περὰ τὸ κέντρον βάρους τοῦ σωλῆνος στροφάλιγγες, δι' ὧν ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ δικράνου, ὁπότε ἡ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις σκόπευσις ἦτο εὐχερής. Ἡ κάννη τῶν ὅπλων τούτων ἔφερε λαβὴν καὶ μέσῳ ταύτης

Digitized by Google

τὴν ἐχειρίζετο ἡ ἀριστερά, ἐνῷ ἡ δεξιὰ διὰ θρυαλλίδος μετέδιδε τὸ πῦρ εἰς τὴν ὀπήν. Τὰ φορητὰ ταῦτα πυροβόλα ὅπλα ἦσαν μήκους συνήθως ἑπτὰ ποδῶν καὶ ἔβαλλον σφαιρικὰς ἐκ μολύβδου βολίδας, βάρους 0,28 γραμμαρίων, ἐκαλοῦντο δὲ *ἀρκοβούζια*. Ἐπειδὴ οἱ σιδηροῖ σωλῆνες παρουσίαζον ἀρκοῦσαν ἀντοχήν, ἐπεζητήθη ἡ ἐλάφρυνσις τῶν ἀρκοβουζίων. Προσήρμοσαν ὅθεν τὴν κάννην ἐντὸς ξύλου καὶ κατὰ τὴν πυροβόλησιν ἐστήριζον τὸ ὅπλον ἐπὶ τοῦ ὤμου. Τὸ πῦρ μετεδίδετο διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ διὰ συμπλησιάσεως θρυαλλίδος εἰς τὴν πυραγωγὸν ὀπήν, τὴν κατεσκευασμένην πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σωλῆνος, ὑφ' ἣν ὑπῆρχε λεκανὶς πληρουμένη πυρίτιδος, ἥτις ἔφερε καλύπτραν πρὸς πρόληψιν τυχαίων ἀναφλέξεων.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν διὰ θρυαλλίδος ὅπλων εἰς τοὺς διαφόρους στρατοὺς ἐγένετο μετὰ τὴν μάχην τῆς Pavie (1525) μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν. Ταῦτα εἶχον τὸ ἐλάττωμα ὅτι ἐν περιπτώσει βροχῆς ἐσβέννυτο ἡ θρυαλλίς. Πάντως τὰ διὰ θρυαλλίδος ὅπλα εἶναι τὰ πρῶτα πραγματικῶς φορητά, καὶ ὁ στρατιώτης ἠδύνατο νὰ βαδίζῃ τοῦ ὅπλου

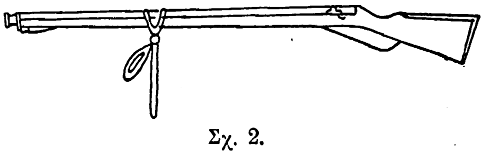

Σχ. 2.

ὄντος «γεμισμένου». Καίτοι διὰ τῶν ὅπλων τούτων ἐβάλλοντο μικρὰ βλήματα, καθίστατο ἀπαραίτητον νὰ φέρωνται ἐπὶ ὑποστηρίγματος. Τούτου ἕνεκα ἔθετον ταῦτα ἐπὶ δικράνου στηριζομένου ἐπὶ τῆς γῆς (σχ. 2). Τὰ ὅπλα ταῦτα ἐκαλοῦντο *ἀρκοβούζια δι' ἁρπάγης*. Μετά τινα χρόνον ἀπὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν δι' ἁρπάγης ἀρκοβουζίων, ὁ ἐκ Βιέννης Γκάσπαρ Τσόλνερ ἐμελέτησε καὶ ἐξετέλεσε τὴν γέμισιν τῶν ὅπλων τούτων διὰ βλημάτων διαμέτρου ἐλάχιστα διαφερούσης τοῦ διαμετρήματος, διότι ἐφρόνει ὅτι τὸ τοιοῦτον οὐδόλως ἠμποδίζετο ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος καὶ ἐκ τῆς τριβῆς. Προσέτι, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ κοίλου, δι' ἐκσκαφῆς τούτου, ἐσχημάτιζε τὰ παρ' αὐτοῦ κληθέντα *αὐλάκια*, ὧν προορισμὸς ἦτο νὰ καθιστῶσι τὴν βολὴν εὐστοχωτέραν. Τὰ αὐλάκια ἐχαράσσοντο παραλλήλως πρὸς ἄλληλα καὶ ὁτὲ μὲν ἦσαν εὐθέα, ὁτὲ δὲ σπειροειδῆ. Ἐπειδὴ τὰ δι' αὐλακίων ὅπλα ἐγεμίζοντο βραδύτατα, μόνον οἱ κυνηγοὶ τὰ μετεχειρίζοντο Κατὰ τὸ 1498 ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Λειψίᾳ ὅμοια πρὸς τὰ ἀνωτέρω ὅπλα, καὶ τότε ἐδόθη ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν αὐλακίων. Ἐν τούτοις ἡ διάθεσις τούτων ἦτο διάφορος παρὰ τοῖς διαφόροις ὁπλοποιοῖς. Ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπὶ Καρόλου τοῦ Ε', μετεχειρίζοντο μικρὰ πυροβόλα ὅπλα βάλλοντα σφαιρικὰ ἐκ μολύβδου βλήματα, βάρους 0 07 γρμ. Ταῦτα, λόγῳ τοῦ βάρους των, ἔδει κατὰ τὴν βολὴν νὰ στηρίζωνται ἐπὶ δικράνου. Τὰ ὅπλα ταῦτα ἐκλήθησαν *μουσκέτα*. Ταῦτα, καταστάντα βαθμηδὸν ἐλαφρότερα καὶ μικρότερα, ἔβαλλον βολίδας σφαιρικὰς $^1/_{18}$ ἢ $^1/_{22}$ τῆς λίτρας. Τινὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ μεγαλυτέρων διαστάσεων. ἔβαλλον σφαιρικὰς βολίδας τοῦ $^1/_{10}$ ἢ $^1/_{14}$ τῆς λίτρας καὶ ὠνομάζοντο *τοπομαχικὰ τυφέκια*, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ διὰ τὴν ἄμυναν τῶν φρουρίων

Ἡ χρῆσις τῶν φορητῶν πυροβόλων ὅπλων ἐπεξετάθη ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ *ὀφιοειδοῦς* μηχανισμοῦ, περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, διότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ χρῆσις τοῦ ὅπλου ἦτο δύσκολος, δοθέντος ὅτι ἡ στήριξις τούτου ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἡ προσέγγισις ἐπὶ τούτου τῆς παρειᾶς πρὸς σκόπευσιν καὶ ἡ μετάδοσις τοῦ πυρὸς ἔδει νὰ ἐκτελεσθῶσι συγχρόνως. Ὁ ἐμπυρεὺς οὗτος (σχ. 3)

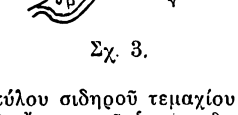

Σχ. 3.

ἀπετελεῖτο ἐκ κυρτοκαμπύλου σιδηροῦ τεμαχίου μορφῆς ὄφεως (α), διὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὁποίου διήρχετο θρυαλλὶς ἀνημμένη. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ἐμπυρέως ἦτο ἐπιδεκτικὸν περιστροφικῆς κινήσεως, ἐνεργουμένης διὰ τοῦ μοχλοῦ (β), ὅστις τῇ ἐπενεργείᾳ τοῦ δακτύλου ἔφερε τὸ ἄκρον τῆς θρυαλλίδος ἐντὸς μικρᾶς μεταλλικῆς σκάφης (γ), ἐν ᾗ εὑρίσκετο πυρῖτις, ἥτις ἀναφλεγομένη μετέδιδε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἐκ τῆς πυρίτιδος γέμισμα μέσῳ τῆς ὀπῆς. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς μεταδόσεως τοῦ πυρὸς ἀπῄτει ὅπως τὰ στρατεύματα φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν πάντοτε πῦρ. Τούτου ἕνεκα συνέβαινον πολλὰ δυστυχήματα, ἰδίᾳ κατὰ τὴν γέμισιν, ἐνῷ κατὰ τὴν νύκτα ἀπεκαλύπτετο ἡ θέσις τῶν στρατευμάτων.

Λόγῳ τῶν μειονεκτημάτων τῶν διὰ θρυαλλίδος ὅπλων, ἐπεδόθησαν εἰς ἀναζήτησιν ἑτέρων ἀσφαλεστέρων μηχανισμῶν. Οὕτως, ἐν ἔτει 1517 ἐτέθη ἐν χρήσει ὁ *ἔντροχος ἐμπυρεύς*, τὸ πρῶτον ἐν Νυρεμβέργῃ. Ἀλλὰ καὶ τούτου ὁ μηχανισμὸς ἦτο πολύπλοκος, εὔθραυστος καὶ δαπανηρός. Ὁ ἔντροχος ἐμπυρεὺς ἀπετελεῖτο ἐκ χαλυβικοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ὅστις μέσῳ μοχλοῦ, φερομένου ἐπ' αὐτοῦ προσελάμβανε ταχεῖαν περιστροφικὴν κίνησιν περὶ τὸν ἄξονά του. Ὁ τροχὸς προστριβόμενος ἐπὶ μεταλλικῆς πλακὸς παρῆγε σπινθῆρας, οἵτινες μετέδιδον τὸ πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα, τοποθετημένην ἐντὸς λεκανίδος, δι' ἧς πάλιν μετεδίδετο εἰς τὸ γέμισμα μέσῳ τῆς ὀπῆς. Ἡ χρῆσις τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐντρόχου ἐμπυρέως ἀπῄτει μεγάλην ἐπιτηδειότητα καὶ ἐπιμέλειαν, διότι ἄλλως ταχέως ἐχαλαροῦτο.

Κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχὴν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὁ ἐμπυρεὺς Miquelet, ὅστις εἶναι γνωστὸς καὶ ὡς *ἱσπανικὸς ἐμπυρεύς*. Ἐξωτερικῶς τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐμπυρέως τούτου (σχ 4) εὕρηται ἐλατήριον (α), ὅπερ διὰ τοῦ ἄκρου του (β), τοῦ κινητοῦ αὐτοῦ τμήματος, ἔφερε τὸν βραχίονα τῆς σφύρας (γ). Ὁ ἕτερος βραχίων (δ) τῆς σφύρας, κατὰ τὴν ἀνύψωσιν αὐτῆς, ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς

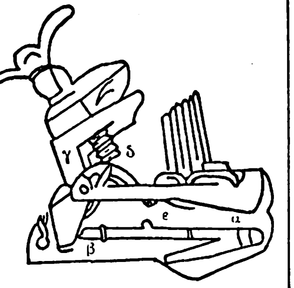

Σχ. 4.

περόνης ε), διερχομένης ἐσωτερικῶς καὶ διαπερώσης τὸν κορμὸν τοῦ ἐμπυρέως. Ἀποσυρομένης τῆς περόνης, τὸ ἐλατήριον ὤθει τὴν σφῦραν, ἥτις, καθ' ὃ μὴ συγκρατουμένη πλέον, ἔπιπτε καὶ ὁ λίθος ἔκρουεν ἐπὶ χαλυβικῆς πλακός, ἧς ἡ ἐπιφάνεια ἦτο ρικνή. Οὕτως ἐπήρχετο τὸ πῦρ. Ὁ χειρισμὸς τῶν ὅπλων τῶν ἐφωδιασμένων δι' ἐμπυρέως Miquelet ἢ ἐντρόχου τοιούτου, ἀπῄτει τὴν ἐνάσκησιν, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς βολῆς, δυνάμεως μέσῳ τοῦ λιχανοῦ δακτύλου, ἧς ἕνεκα τὸ ὅπλον ἐξέφευγε τῆς σκοπεύσεως. Τούτου ἕνεκα κατὰ τὸ 1573 ἀνεκαλύφθη ὁ βελονωτὸς μηχανισμός, δι' οὗ διηυκολύνετο ἡ βολή.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἡ χρῆσις τῶν πυροβόλων ὅπλων εἶχε γενικευθῆ τοσοῦτον, ὥστε ἤρχισαν νὰ τὰ εἰσάγωσι καὶ εἰς τὸ ἱππικόν. Τὸ μεγαλύτερον τῶν ὅπλων, οὗ ἐποίει χρῆσιν τὸ ἱππικόν, ἐκαλεῖτο *πετρινάλιον*· τοῦτο ἦτο εἶδος βραχέος ἀρκοβουζίου, ὅπερ ἔβαλλε μεγάλας σφαιρικὰς ἐκ μολύβδου βολίδας· τὸ κοντάκιόν του ἦτο ἀρκούντως κυρτὸν καὶ κατὰ τὴν βολὴν ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ θώρακος ἢ ἐπὶ τοῦ σφαιρώματος τῆς σέλλης. Ἐπειδὴ ἡ σκοπευτικὴ γραμμὴ δὲν ἐλαμβάνετο διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἡ ἀκρίβεια τῆς βολῆς ἦτο μηδαμινή. Τούτου ἕνεκα ἔβαλλον διὰ τούτων μόνον κατὰ τῶν λίαν ἐγγὺς στόχων. Τὸ πετρινάλιον ἐφέρετο ὑπὸ τοῦ ὤμου δι' ἱμάντος. Οἱ Ἱσπανοὶ ἐμήκυναν τὸ ὅπλον τοῦτο μέχρι 3 $^1/_2$ ποδῶν, καλέσαντες αὐτὸ *καραβίναν*.

Τὰ βραχέα φορητὰ πυροβόλα ὅπλα ἀποτελοῦσι τὰ *πιστόλια*, ἅτινα ἐκλήθησαν οὕτω τὸ πρῶτον

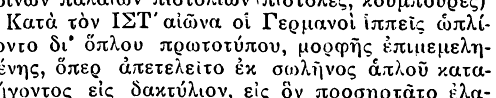

Σχ. 5.

περὶ τὸ μέσον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Γενικῶς τὰ πρῶτα πιστόλια ἦσαν ἀρκετὰ μακρά, διότι ἀναφέρονται πιστόλια μήκους 20—25 δακτύλων, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τὸ 1547. Ἡ λαβὴ τούτων ἦτο κεκυρτωμένη ἐλαφρῶς καὶ κατέληγεν, ἐπὶ μακρὸν χρόνον, εἰς σφαίρωμα (σχ. 5). Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ μορφὴ αὕτη κατέληξεν εἰς τὴν σημερινὴν τῶν κοινῶν παλαιῶν πιστολίων (πιστόλες, κουμποῦρες)

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα οἱ Γερμανοὶ ἱππεῖς ὡπλίζοντο δι' ὅπλου πρωτοτύπου, μορφῆς ἐπιμεμελημένης, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ σωλῆνος ἁπλοῦ καταλήγοντος εἰς δακτύλιον, εἰς ὃν προσηρτᾶτο ἐλασμάτιον χαλκοῦν στερεούμενον ἐπὶ τῆς σέλλης. Κατὰ τὴν βολὴν τὸ ὅπλον ὑπεβαστάζετο ὑπὸ δικράνου ἐστερεωμένου ἐπὶ τοῦ σφαιρώματος τῆς σέλλης. Τὸ πῦρ μετεδίδετο, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ὅπλα, τὰ σύγχρονα τούτου, διὰ θρυαλλίδος. Τὸ ὅπλον, καλούμενον *βομβαρδέλλα*, εἶχεν ὁλικὸν μῆκος 15—16 ἑκατ Λόγῳ τῆς διαμέτρου τοῦ κοίλου τοῦ σωλῆνος του, ἡ ὁποία ἦτο ἴση πρὸς διάμετρον νομίσματός τινος, ἐκλήθησαν, κατά τινας, πιστόλια. Κατὰ τὴν χρησιμοποίησίν των τὰ ὅπλα ταῦτα παρουσίαζον πολλὰ ἐλαττώματα· οὕτως εἰς τὰς πορείας ἐχάνοντο λόγῳ πτώσεως οἱ ὀβελοὶ ἢ ἐθλῶντο, λόγῳ τῆς δυσκόλου γεμίσεως ἐπήρχετο βραδύτης χρήσεως, ὧν ἕνεκα ὁ ἱππεύς, μετὰ τὴν βολήν, ἠναγκάζετο νὰ μάχηται διὰ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων. Πρὸς ἄρσιν τῶν μειονεκτημάτων τούτων ἐσκέφθησαν νὰ αὐξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν βολῶν καὶ πρὸς τοῦτο προσήρμοσαν ὄπισθεν τῆς κάννης δέσμην συγκειμένην ἐκ πέντε συγκεκολλημένων σωλήνων, ἥτις ὡς σύνολον περιεστρέφετο περὶ ἄξονα παράλληλον τοῦ τῆς κάννης. Ἡ περιστροφὴ ἐνηργεῖτο διὰ τῆς χειρός, ὁπότε ὁ ἄξων ἑκάστου σωλῆνος ἐτίθετο διαδοχικῶς κατὰ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τῆς κάννης. Τὸ γέμισμα εἰσήγετο διὰ τῶν δακτύλων εἰς ἕκαστον σωλῆνα, ὅστις ἐσχημάτιζε θαλαμίδιον. Διὰ τούτων κατηργήθη ὁ ὀβελός, ἐνῷ τὰ φονικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὅπλου ηὐξήθησαν. Οὕτως ἐδημιουργήθη κατὰ τὸ 1615 τὸ *περίστροφον πιστόλιον*, τὸ ὁποῖον ἐβελτιώθη καὶ ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ συνταγματάρχου Κόλτ.

Ἡ γέμισις τῶν φορητῶν πυροβόλων ὅπλων μέχρι τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐξετελεῖτο ὡς ἑξῆς: ἡ καθωρισμένη διὰ τὸ γέμισμα τοῦ ὅπλου πυρῖτις ἐλαμβάνετο ἀπὸ κιβώτιον πλῆρες πυρίτιδος καὶ ἐχύνετο ἐντὸς τῆς κάννης διὰ μέτρου, ἡ βολὶς εἰσήγετο μετὰ τὴν πυρίτιδα καὶ διὰ ξυλίνου ὀβελοῦ ὠθεῖτο ἐντὸς τῆς κάννης, τὸ ἐμπύρευμα λαμβανόμενον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κιβωτίου, ἐτίθετο ἐπὶ τῆς λεκανίδος. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἥνωσαν τὸ δι' ἓν γέμισμα ἀναγκαιοῦν ποσὸν πυρίτιδος μετὰ τῆς σφαιρικῆς ἐκ μολύβδου βολίδος διὰ χαρτίνου περιβλήματος καὶ τὸ οὕτω σχηματισθὲν σύνολον ὠνόμασαν *φυσίγγιον*. Τοῦτο εἰσήγετο συγχρόνως ἐντὸς τῆς κάννης καὶ μόνον τὸ ἐμπύρευμα ἐλαμβάνετο ἐκ τοῦ κιβωτίου. Πρῶτοι οἱ Σουηδοὶ κατὰ τὸ 1630 ἔφερον φυσιγγιοθήκας. Χρῆσις ἐπιτυχὴς τῶν ἠυλακωμένων καραβινῶν ἐγένετο τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον, εἶτα δὲ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐγενικεύθη. Κατὰ τὸ 1631 ἐν Essen τρεῖς λόχοι ἀκροβολιστῶν ὡπλίσθησαν διὰ τοιούτων ὅπλων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανὸς εἰσήγαγε τὰς ἠυλακωμένας καραβίνας εἰς τὸν στρατόν του ἐν ἔτει 1645 Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία ὥπλισαν διὰ τούτων τὰς ἐλαφρὰς μονάδας των εἰς τὸν κατὰ τῆς Σιλεσίας πόλεμον. Ἀμέσως μετὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον ἐν Γαλλίᾳ εἰσήχθη ὁ λιθοφόρος ἐμπυρεύς· ἔκτοτε ἀναφαίνονται τὰ ἀρχαῖα μουσκέτα ὑπὸ τὸ ὄνομα *τυφέκια*. Ὁ λιθοφόρος ἐμπυρεὺς προέκυψεν ἐκ καταλλήλου συνδυασμοῦ τοῦ ἐντρόχου καὶ τοῦ ἱσπανικοῦ ἐμπυρέως. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἁπλότητά του, δὲν ἐγκατελείπετο ὁ διὰ θρυαλλίδος ἐμπυρεύς, ὁ δὲ Βωμπὰν προέτεινεν ἕτερον ἐμπυρέα, ἐν ᾧ συνεδυάζοντο καὶ οἱ δύο τρόποι ἀναφλέξεως. Αἱ ταχέως ὅμως ἐπελθοῦσαι βελτιώσεις ἐπὶ τοῦ λιθοφόρου ἐμπυρέως ἔθεσαν ἐν ἀχρηστίᾳ τὸν διπλοῦν μηχανισμὸν τοῦ Βωμπάν. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ λιθοφόρου ἐμπυρέως, ὁ ἐν χρήσει παρὰ τῷ στρατῷ ἡμῶν μέχρι τοῦ 1850, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶχεν οὕτως: προσηρμόζετο πυριτόλιθος εἰς τὸ ἄνω ἄκρον μοχλοῦ, ὅστις κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον του ἦτο ἐστερεωμένος ἐπὶ τοῦ ὅπλου, δι' οὗ ἐκινεῖτο. Ὁ λίθος κατὰ τὴν πτῶσίν του ἐτρίβετο ἐπὶ χαλυβικῆς πλακὸς καὶ παρῆγε σπινθῆρας, οἵτινες προσέπιπτον ἐντὸς λεκανίδος, καλουμένης σκάφης, πλήρους πυρίτιδος, ἥτις οὕτως ἀνεφλέγετο καὶ διὰ τῆς ὀπῆς μετεδίδετο τὸ πῦρ εἰς τὸ γέμισμα. Κατὰ τὴν γέμισιν τοῦ διὰ πυρίτου λίθου ὅπλου τοῦ 1777, δι' οὗ ἐγένοντο αἱ ναπολεόντειοι ἐκστρατεῖαι, ὁ στρατιώτης ὁπλίζει ἀνεγείρων τὴν σφῦραν (σχ. 6), σχίζει διὰ τῶν ὀδόντων του τὸ φυσίγγιον, χύνει ὀλίγην πυρίτιδα ἐντὸς τῆς σκάφης, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἔναυσμα, καὶ ἀκολούθως κατακλίνει τὴν καλύπτραν τῆς σκάφης. Εἴτε γονυπετής, εἴτε πρηνὴς ἢ κεκαλυμμένος εἶναι, ἀνεγείρεται διὰ νὰ διαθέσῃ ὀρθίως τὸ ὅπλον. Τότε εἰσάγει τὴν ὑπολειπομένην πυρίτιδα ἐντὸς τῆς κάννης, τοποθετεῖ τὸ βύσμα, τὸ συμπιέζει διὰ τοῦ ὀβελοῦ του, εἰσάγει τὴν βολίδα, εἶτα τὸ βύσμα καὶ συμπιέζει διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, τέλος ἐπανατοποθετεῖ ἐν τῇ ἐγκαθίσει του τὸν ὀβελόν. Σκοπεύει καὶ πιέζει τὴν σκανδάλην· ἡ σφῦρα πίπτουσα ἀνε-

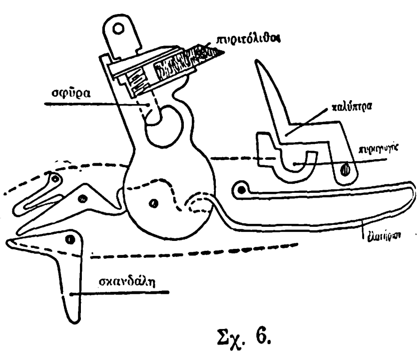

Σχ. 6.

γείρει τὴν καλύπτραν τοῦ πυραγωγοῦ, ἥτις προκαλεῖ σπινθῆρας ἐκ τοῦ πυριτολίθου, οἵτινες προσπίπτοντες ἐπὶ τῆς ἐναυσματικῆς πυρίτιδος τὴν ἀναφλέγουσιν, ὁπότε ἐπέρχεται ἡ ἐκπυρσοκρότησις. Διὰ τοιούτων ἐν καλῇ καταστάσει ὅπλων καὶ ὑπὸ εὐμενεῖς καιρικὰς συνθήκας ἐξετελέσθησαν πειράματα, δι' ὧν ἐπιστοποιήθη μία ἀφλογιστία ἐπὶ 10 ἢ 12 βολῶν. Ἐν ἐκστρατείᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀφλογιστιῶν εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερος, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ καλὰς συνθήκας· ὑπὸ κακὸν καιρὸν αἱ ἀφλογιστίαι ἦσαν τόσαι, ὥστε εἰς πλείστας μάχας τὸ πεζικὸν δὲν ἠδυνήθη νὰ βάλῃ. Διὰ τῶν ὅπλων ὅμως τούτων ἡ ταχυβολία ἦτο μεγαλυτέρα καὶ ἡ γέμισις δὲν ἐξετελεῖτο εἰς 99 χρόνους ὅπως ἐπὶ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἀλλὰ μόνον εἰς 12. Πάντως ἡ ταχυβολία, καὶ συνεπῶς ἡ εἰς

Digitized by Google

πυρομαχικὰ κατανάλωσις, ἦτο μικρά. Οὕτως οἱ στρατιῶται ἦσαν ἀρχικῶς ἐφωδιασμένοι διὰ τριάκοντα φυσιγγίων, ἅτινα ἐνίοτε δὲν ἔβαλλον ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ μάχῃ. Ἐξ ἄλλου, μετὰ τριάκοντα βολάς, ἔδει ν' ἀλλαγῇ ὁ πυριτόλιθος καὶ νὰ σαρωθῶσιν ἐντὸς τῆς κάννης διὰ τὴν ἀπορρύπωσίν της. Ἡ βολὴ ἦτο δραστικὴ μέχρι 400 μ., ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόστασιν ταύτην ἡ βολὴ δὲν ἦτο ἀκριβής. Ἐξ ἀποστάσεως 200 μ. στρατιώτης μέσης ἀξίας ἐπὶ τριῶν βολῶν μόνον ἅπαξ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ διώροφον οἰκίαν. Οὕτως ἔναρξις τοῦ πυρὸς ἐγίνετο ἐξ ἀποστάσεως 200 μ., καθίστατο δὲ τοῦτο ἐντατικόν, ὅτε ἡ ἀπόστασις ἦτο κατωτέρα τῶν 100 μ. Τὸ σοβαρώτερον μειονέκτημα τοῦ ὅπλου 1777 ἦσαν αἱ πολλαὶ ἀφλογιστίαι του.

Σύγχρονος τοῦ λιθοφόρου ἐμπυρέως εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῆς *βαϊοννίδος* (ὡς ἐκαλεῖτο τότε ἡ ξιφολόγχη), ἥτις τὴν ὀνομασίαν της ὀφείλει εἰς τὴν πόλιν Bayonne, ἐν ᾗ ἀνεκαλύφθη ἐν ἔτει 1640. Οὕτω τὰ τυφέκια, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μόνον ὡς πυροβόλα ὅπλα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἄφηνον ἄοπλον σχεδὸν τὸν στρατιώτην κατὰ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην πάλην, καίτοι ἡ πάλη αὕτη τότε ἔκρινε τὸν ἀγῶνα, κατέστησαν καὶ κεντητήρια. Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ παρὰ τοῖς τυφεκιοφόροις συνυπάρχοντες λογχισταὶ κατηργοῦντο, ἐφ' ὅσον ἡ ἰσχὺς τοῦ πυρὸς καθίστατο μείζων. Ἀρχικῶς ἡ βαϊοννὶς ἦτο βραχεῖα λόγχη καὶ εἰσήγετο ἐντὸς τῆς κάννης, ὁπότε δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ χρῆσις τοῦ τυφεκίου ὡς πυροβόλου ὅπλου. Ἡ ἐπὶ τῆς κάννης προσαρμογὴ τῆς βαϊοννίδος, ὡς σήμερον ἐκτελεῖται, ἐπραγματοποιήθη μετὰ παρέλευσιν τεσσαρακονταετίας. Ἐν Γαλλίᾳ παρεδέχθησαν καὶ εἰσήγαγον τὴν ξιφολόγχην ἀπὸ τοῦ 1703.

Οἱ παλαιοὶ ξύλινοι ὀβελοὶ ἦσαν εὔθραυστοι καὶ οἱ στρατιῶται, ἐκ φόβου μήπως αἰφνιδίως θραυσθῶσι κατὰ τὴν μάχην, ἔκαμνον χρῆσιν αὐτῶν λίαν προσεκτικῶς καὶ βραδέως· τούτου ἕνεκεν ἐπὶ Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ Α' τῆς Πρωσσίας ἀντικατεστάθησαν (1730) διὰ σιδηρῶν ὀβελῶν. Προτάσει τοῦ στρατηγοῦ Λεοπόλδου τοὺς σιδηροῦς ὀβελοὺς παρεδέχθησαν καὶ οἱ Αὐστριακοί, βραδύτερον δὲ καὶ οἱ λοιποὶ εὐρωπαϊκοὶ στρατοί. Οἱ σιδηροὶ ὀβελοὶ ἦσαν, ὡς καὶ οἱ ξύλινοι, μορφῆς κωνικῆς. Πρὸς εὐχερεστέραν χρῆσιν, τῷ 1774 εἰσήχθησαν ἐν Πρωσσίᾳ οἱ κυλινδρικοὶ ὀβελοί, οὓς ἐν ἔτει 1782 παρεδέχθη καὶ ἡ Αὐστρία.

Οἱ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα νεωτερισμοὶ εἰς τὸν ὁπλισμὸν τοῦ πεζικοῦ. Γενικῶς οἱ κυριώτεροι νεωτερισμοὶ εἰς τὸν ὁπλισμὸν ὀφείλονται εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ βροντώδους ὑδραργύρου, ἐπισυμβᾶσαν περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν καψυλίων. Τοῦ βροντώδους ὑδραργύρου ἡ χρησιμοποίησις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1807 εἰς τὰ κυνηγετικὰ καὶ τὰ τῆς πολυτελείας ὅπλα· οὕτως ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα δι' ἐπικρούσεως ὅπλα (σχ. 7).

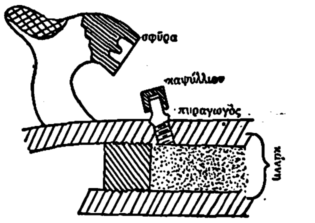

Σχ. 7.

Ἀπὸ τοῦ 1830 τοσοῦτον ἐβελτιώθησαν οἱ πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ βροντώδους ὑδραργύρου μηχανισμοί, ὥστε πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη παρεδέχθησαν τούτους διὰ τὰ φορητὰ πυροβόλα ὅπλα ἐν γένει. Κατεγίνοντο οὐχ ἧττον σοβαρῶς, ὅπως ἡ διὰ τῆς χρήσεως τοῦ βροντώδους ὑδραργύρου πυροδότησις ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰ κανόνια, εἰς ἃ μέχρι τοῦ 1860 τὸ πῦρ, ἐξαιρέσει τῶν πεδινῶν καὶ τῶν ναυτικῶν πυροβόλων, μετεδίδετο διὰ τῆς χειρός. Ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τοὺς πολέμους τῆς ἐπαναστάσεως, ἐγκατελείφθησαν τὰ ἠυλακωμένα τυφέκια, ἕνεκα τῆς δυσκόλου γεμίσεώς των. Λόγῳ ὅμως ὡρισμένων πλεονεκτημάτων τῶν ὅπλων τούτων προσεπάθησαν νὰ ἄρωσι τὰ μειονεκτήματα, ἅτινα παρουσίαζον. Οὕτω, τῷ 1826 ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ

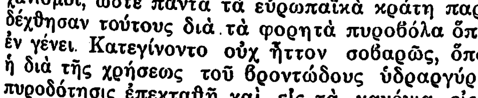

Σχ. 8.

πεζικοῦ Delvigne, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς γεμίσεως τῶν ἠυλακωμένων ὅπλων, ἐπενόησε τὴν μετὰ στενῆς θαλάμης καραβίναν, ἐν τῇ κωλάδῃ τῆς ὁποίας ὑπῆρχε κυλινδρικὴ θαλάμη μικροτέρας διαμέτρου τῆς τοῦ διαμετρήματος (σχ. 8), ἐν ᾗ εἰσήγετο τὸ ἐκ πυρίτιδος γέμισμα. Ἡ γέμισις ἐξετελεῖτο ἀπὸ τοῦ στομίου. Ἡ βολίς, ἄνευ τριβῆς, ἔφθανε μέχρι τοῦ στομίου τῆς θαλάμης, ἐκρούετο δὶς ἢ καὶ τρὶς διὰ τοῦ ὀβελοῦ, ὁπότε πλατυνομένη ἐνεσφηνοῦτο ἐντὸς τῶν αὐλακίων τοῦ κοίλου τῆς κάννης, ἐνῷ εἰσέδυεν ὀλίγον ἐντὸς τῆς θαλάμης καὶ συνέθλιβε τὴν πυρῖτιδα. Ὁ συνταγματάρχης Pontcharra διώρθωσε τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, τοποθετήσας ὑπὸ τὴν βολίδα ξύλινον πέδιλον. Οὕτως αἱ σφαιρικαὶ βολίδες ἀπέβαλον τὴν ἀρχικὴν μορφήν των, ἀλλὰ πάντως δὲν συνέβαινεν ὅ,τι εἰς τὰς καραβίνας τῶν ἄλλων κρατῶν, ἐν αἷς, ἐκ κτυπημάτων ἐπιφερομένων ἐπὶ τοῦ ὀβελοῦ μέσῳ σφύρας, ἡ βολὶς ἐπλατύνετο καὶ ἐλάμβανε κυλινδρικὴν μορφήν, ἐνῷ ἐκ τῶν κτυπημάτων μέρος τοῦ ἐκ πυρίτιδος γεμίσματος μετεβάλλετο εἰς κόνιν. Εἰς τὸ τυφέκιον Delvigne τὸ ἄτοπον τοῦτο δὲν συνέβαινε, διότι μεταξὺ τῆς βολίδος καὶ τοῦ γεμίσματος ὑπῆρχε κενόν τι, ὅπερ διηυκόλυνε τὴν ἀνάφλεξιν τῆς πυρίτιδος. Τὸ ὅπλον Delvigne ἦτο περισσότερον εὔστοχον τῶν συγχρόνων του, ἐκέκτητο ὅμως μικρότερον βεληνεκὲς τῶν συνήθων τυφεκίων. Ἐπίσης ὁ Delvigne ἀντικατέστησε τὰς σφαιρικὰς ἐκ μολύβδου βολίδας διὰ κυλινδροειδῶν τοιούτων, αἵτινες ἐκ τῆς κρούσεως τοῦ ὀβελοῦ δὲν παρεμορφοῦντο ἐπιβλαβῶς. Αἱ νέαι αὗται βολίδες ἠκολούθουν τὰ αὐλάκια καὶ προέτεινον πάντοτε τὸ φοειδές· συνεπῶς ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος ἐμειοῦτο. Βραδύτερον κατὰ τὸ 1846, εἰσήχθη ἐν Γαλλίᾳ τὸ μετὰ στελέχους τυφέκιον, εἰς ὃ ἡ ἄνευ πεδίλου πλέον βολὶς (σχ. 9) ἐστηρίζετο εἰς τὸ ἄκρον χαλυβδικοῦ στελέχους κεκοχλιωμένου εἰς τὸ πρὸς τὴν θαλάμην ἄκρον τῆς κάννης. Ἡ ἀρχή, ἐφ' ἧς ἐστηρίζοντο τὰ τυφέκια ταῦτα, εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ ὅπλου Delvigne, ἀλλ' ἁπλουστέρα κατὰ τὴν πραγματοποίησίν της. Ἡ νέα ἐπιμήκης βολίς, μετ' αὐλακίων πλησίον τοῦ πυθμένος της, ἦτο βαρυτέρα διὰ τὸ αὐτὸ διαμέτρημα· ὅθεν, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἡ ἀνάκρουσις πολὺ ἰσχυρά, ἔδει νὰ μειωθῇ τὸ γέμισμα καὶ οὕτως ἡ ἀρχικὴ ταχύτης κατῆλθεν ἀπὸ 500" μ. εἰς 300, ἐν τούτοις ἡ ταχύτης αὕτη διετηρεῖτο πολὺ καλύτερον ἐν τῷ ἀέρι καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ βεληνεκὲς ηὔξανεν.

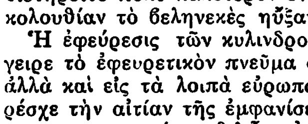

Σχ. 9.

Ἡ ἐφεύρεσις τῶν κυλινδροειδῶν βολίδων διήγειρε τὸ ἐφευρετικὸν πνεῦμα οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, καὶ παρέσχε τὴν αἰτίαν τῆς ἐμφανίσεως τῶν νέων ἠυλακωμένων τυφεκίων, δι' ὧν ἀντικατεστάθησαν τὰ μετὰ λείας κάννης τοιαῦτα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐφευρέσεως ταύτης καὶ τῶν ἐπὶ ταύτης βελτιώσεων, ἤτοι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1840—1860, ἐνεφανίσθησαν εἰς διάφορα κράτη, καὶ ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, διάφορα συστήματα ὀπισθογεμῶν ὅπλων. Ἀλλ' εἴτε διότι τὰ τυφέκια ταῦτα δὲν ἐπέφερον αὔξησιν τῆς ταχυβολίας, ἥτις ἔκτοτε ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ μεγαλύτερον πλεονέκτημα τῶν πυροβόλων ὅπλων, εἴτε διότι τὰ ἐμφανισθέντα συστήματα δὲν ἐκέκτηντο τὰς ἀπαιτουμένας πολεμικὰς ἰδιότητας, πάντα τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρουσιασθέντα ὀπισθογεμῆ ὅπλα δὲν ἐτέθησαν ἐν χρήσει. Δὲν συνέβη ὅμως τὸ αὐτὸ ἐν Πρωσσίᾳ, ἔνθα ἔγινε πρόβλεψις ὅτι ἡ ταχυβολία μελλοντικῶς θὰ ἐλάμβανε μεγαλυτέραν σπουδαιότητα τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἀποδοθείσης αὐτῇ. Προσέτι ἐσκέφθησαν ὅτι μέγας ἀριθμὸς βλημάτων ἐκτοξευομένων εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν κατὰ τμήματος ἐφορμῶντος θὰ ἔχῃ ἀνώτερον καὶ θετικώτερον ἀποτέλεσμα τοῦ

Σχ. 10.

βραδέος πλὴν εὐστόχου πυρός. Ὅτε δὲ ὁ Πρῶσσος ὁπλοποιὸς Dreyse παρουσίασε τὸ *βελονωτὸν* ἢ *ἀκιφλεγὲς* αὐτοῦ ὅπλον, δι' οὗ κατηύθυνε τὰς διεκφυγὰς τῶν ἀερίων πρὸς τὸ στόμιον τῆς κάννης, παρεδέχθησαν ἀσμένως τοῦτο. Μετ' ἐκτεταμένα πειράματα, κατὰ τὸ ἔτος 1841, τὸ ὅπλον Dreyse ἐτέθη ἐν χρήσει εἴς τινας μεραρχίας πεζικοῦ, κατὰ δὲ τὸ 1860, κατόπιν βελτιώσεώς τινος ἐπενεχθείσης ἐπ' αὐτοῦ, εἰσήχθη εἰς ὁλόκληρον τὸν πρωσσικὸν στρατόν. Τὸ ὅπλον Dreyse ἐκλήθη βελονωτόν, διότι ἡ ἀνάφλεξις τοῦ γεμίσματος ἐγίνετο διὰ βελόνης (σχ. 10) κινουμένης τῇ ἐπενεργείᾳ σπειροειδοῦς ἐλατηρίου, ἥτις, ἐπικρούουσα βιαίως τὸ ἐκ βροντώδους ὑδραργύρου ἐμπύρευμα, τὸ ἐν τῷ πυθμενίῳ τοῦ φυσιγγίου φερόμενον, ἐπέφερε τὴν ἐκπυρσοκρότησιν. Χάρις εἰς τὴν ταχύτητα γεμίσεως καὶ παρὰ τὴν μικρὰν ἀρχικὴν ταχύτητά του (290 μ"), τὸ ὅπλον τοῦτο, διαμετρήματος 15 χιλ., παρέσχε καλὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον τοῦ 1866. Τὸ ὅπλον Dreyse ἐσχολιάσθη δυσμενῶς ἐν Εὐρώπῃ, εἴτε λόγῳ δυσχερειῶν, ἃς τῷ ἀπέδιδον, εἴτε διότι ἡ κατασκευὴ τῶν καψυλίων δὲν ἦτο ἀρκούντως γνωστή, εἴτε, τέλος, διότι δὲν εἶχε δοκιμασθῇ ἐν πολέμῳ. Τούτου ἕνεκα δὲν εἰσήχθη εἰς ἕτερα κράτη.

Οὕτως εἶχον τὰ τοῦ φορητοῦ ὁπλισμοῦ, ὅτε, τῷ 1860, ἐξερράγη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Κατὰ τὴν τετραετῆ διάρκειαν τούτου οἱ ἀντίμετωποι στρατοί, καὶ ἰδίᾳ οἱ σύμμαχοι, ἐπεζήτησαν νὰ βελτιώσωσι τὸν ὁπλισμὸν τοῦ πεζικοῦ, κατεβλήθησαν δὲ μεγάλαι προσπάθειαι πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ καταλληλοτέρου καὶ ἁπλουστέρου τυφεκίου, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίζηται ἡ ἀκίνδυνος καὶ ἐπωφελὴς χρησιμοποίησίς του ὑπὸ στρατιωτῶν ἐλάχιστα ἠσκημένων. Αἱ ἀναζητήσεις αὗται ἤγαγον εἰς τὴν κατασκευὴν πολλῶν ὅπλων ὀπισθογεμῶν ποικίλων συστημάτων. Ὁ ἄτακτος ὅμως χαρακτὴρ τοῦ ἐμφυλίου ἐκείνου πολέμου δὲν ὑπῆρξε διδακτικὸς διὰ τὴν Εὐρώπην. Ἀντιθέτως, ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος τῆς Πρωσσίας τοῦ 1866 παρέσχε πολλὰ διδάγματα ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ καὶ κατέδειξε τὴν πρακτικὴν σημασίαν τῆς ταχυβολίας, ἥτις μόνον δι' ὀπισθογεμῶν τυφεκίων ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ. Ἔκτοτε τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη πυρετωδῶς ἀνεζήτουν τυφέκιον μὲ κινητὴν κωλάδραν. Καὶ ἄλλα μὲν εἰσήγαγον εἰς τοὺς στρατούς των καινουργῆ ὅπλα, ἕτερα πάλιν μετεποίησαν τὰ ὑπάρχοντα παρ' αὐτοῖς, ἐνῷ ἄλλα, ἐπειγόμενα ὅπως ὁ στρατὸς των ἐφοδιασθῇ δι' ὀπισθογεμῶν ὅπλων, καὶ τὰ ὑπάρχοντα μετεποίουν καὶ καινουργῆ κατεσκεύαζον. Τοιουτοτρόπως ἡ Γαλλία, κατὰ Μάϊον τοῦ 1866, παρεδέχθη ἐσπευσμένως, μετὰ τὴν μάχην τῆς Sadova, τὸ ὅπλον συστήματος Chassepot, μηχανισμοῦ ἀναλόγου πρὸς τὸν τοῦ Dreyse, ἐφωδιασμένου ὅμως μετὰ πλαστικοῦ ἐμφρακτῆρος ἐκ καουτσούκ (σχ. 11). Ἡ κλείστρωσις ἦτο τοῦ τύπου τῆς διαμήκους μετακινήσεως. Τὸ διαμέτρημα ἦτο 11 χιλ. καὶ ἡ ἀρχικὴ ταχύτης 420 μ".

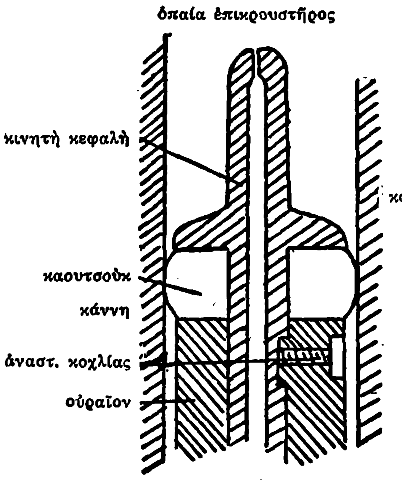

Σχ. 11.

Τὸ ὅπλον Chassepot εἶχεν ἐλαττώματά τινα. Τὸ καουτσοὺκ εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας καθίστατο εὔθραυστον καὶ μαλακόν, ὅτε τὸ ὅπλον ἐθερμαίνετο κατὰ τὴν βολήν. Προσέτι ἡ βελόνη, ἡ ἐκτελοῦσα χρέη ἐπικρουστῆρος, συχνάκις ἐθραύετο. Τέλος, τὰ ἐκ χάρτου ἢ χαρτονίου φυσίγγια δὲν ἦσαν ἀρκούντως ἀνθεκτικὰ καὶ κατὰ τὰς μεταφορὰς διελύοντο. Παρ' ὅλα ὅμως τὰ μειονεκτήματά του, τὸ ὅπλον Chassepot κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἀπεδείχθη κατὰ πολὺ ἀνώτερον τοῦ ὅπλου Dreyse. Ἡ Ἀγγλία, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1866, παρεδέχθη τὸ ὅπλον Snider, ἐνῷ ἡ Αὐστρία, περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἰσήγε τὸ ὅπλον Wanzel. Ἐπίσης, κατὰ τὸ 1867 τὸ Βέλγιον παρεδέχθη τὸ ὅπλον Albini, ἡ Ὀλλανδία τὸ Snider, ἡ Ἑλβετία, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1866, τὸ συστήματος Winchester πρὸς ὁπλισμὸν τῶν καραβινιέρων, ἡ Σουηδία τῷ 1867 τὸ Hagstrom, ἡ Ρωσία τὸ Laidley, ἡ Τουρκία τὸ Lamson, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς (1866) τὸ Perdan καὶ Spencer. Ἡ Πρωσσία διετήρησε τὸ ὅπλον Dreyse, ἐνῷ ἡ Ἰταλία, κατὰ τὸ 1867, παρεδέχθη σύστημα ἀνάλογον πρὸς τὸ πρωσσικὸν ὅπλον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετεχειρίζοντο ἀποκλειστικῶς τὰς ἐκ μολύβδου βολίδας, ἐκ πείρας δ' εἶχε καταδειχθῆ ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν ἐμφράξεως τῶν αὐλακίων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ταῖς δίδηται μῆκος ἀνώτερον τῶν 2.5 διαμετρημάτων. Οὕτω βολὶς ἐκ μολύβδου βάρους 25 γρμ. καὶ μήκους 2.5 διαμετρημάτων εἶναι διαμέτρου περίπου τῶν 11 χιλ. Αἱ προσπάθειαι πρὸς βελτίωσιν τοῦ φορητοῦ ὁπλισμοῦ κατέληξαν εἰς τὴν παραδοχὴν ἐν Γαλλίᾳ τοῦ ὅπλου Gras ὑποδείγματος 1874 τῶν 11 χιλ. Ὁ ὁλόσωμος ὀρειχάλκινος κάλυξ ἐκτελεῖ καὶ τὴν ἔμφραξιν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου συνενώνει ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ φυσιγγίου (καψύλιον, γέμισμα, βολίδα).

Αἱ κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878 ἀποτυχοῦσαι κατὰ τῆς Πλεύνας ἔφοδοι τῶν Ρώσων καὶ τῶν Ρουμάνων κατέστησαν καταφανῆ τὴν ἀνάγκην τοῦ εὐθυτενοῦς τῆς τροχιᾶς. Διάφοροι τελειοποιήσεις ἤγαγον εἰς τὴν μείωσιν τοῦ διαμετρήματος, ἐξ ἧς ἐπῆλθε κέρδος εἰς τὴν

Digitized by Google

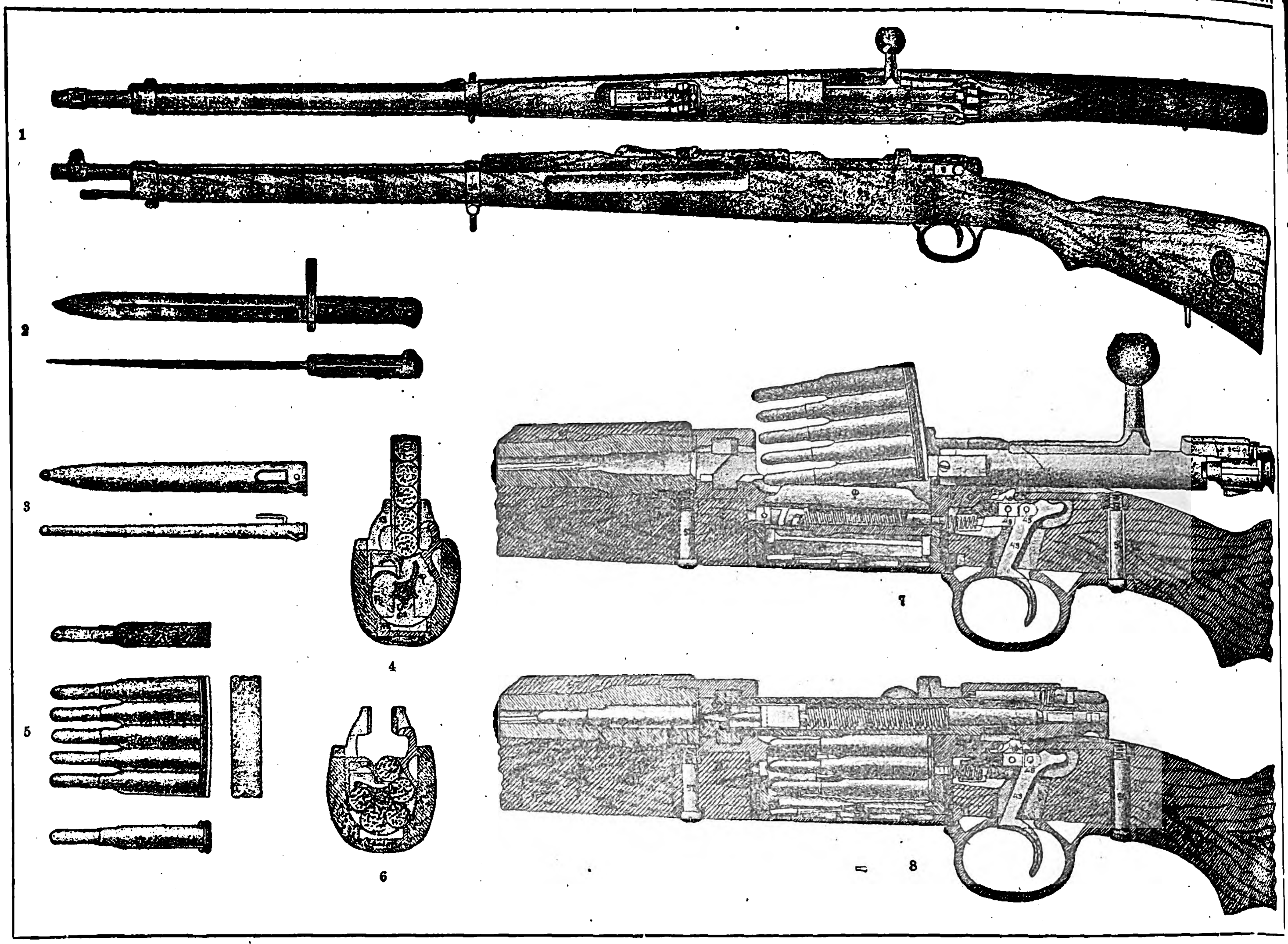

Τυφέκιον ἐπαναληπτικὸν Mannlicher Schönauer τῶν 6,5 ὑποδείγματος 1903, ἐν χρήσει ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ.

1=Πλῆρες τυφέκιον (κάτοψις, ἀριστερὸν πλευρόν). 2=Ξιφολόγχη. 3=Θήκη ξιφολόγχης. 4=Θέσις πληρώσεως ἀποθήκης (ἐπαναλ. μηχάνημα περίστρεπτον). 5=φυσίγγια, γεμιστήρ. 6=Ἀποθήκη πεπληρωμένη, φυσίγγια ἐπὶ τοῦ φορέως. 7=Διαμήκης το.ή, θέσις γεμίσεως, οὐραῖον ἀνοικτόν. 8 Διαμήκης τομή, τυφέκιον γεμισμένον, οὐραῖον κλειστόν.

ἀρχικὴν ταχύτητα καὶ μεγάλη βελτίωσις τοῦ βλητικοῦ συντελεστοῦ· ἀφ' ἑτέρου ἐλάττωσις τοῦ βάρους τοῦ φυσιγγίου ἐπιτρέπει τὴν αὔξησιν τοῦ εἰς φυσίγγια ἐφοδιασμοῦ τοῦ στρατιώτου. Τότε τὰ διάφορα κράτη παρεδέχθησαν τυφέκια διαμετρήματος κυμαινομένου περὶ τὰ 8 χιλ.

Ἐπαναληπτικὰ τυφέκια. Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877—1878, ἐκτὸς τοῦ εὐθυτενοῦς, ἔθεσε καὶ τὸ ζήτημα τῆς ταχυβολίας. Ἐκ τῶν διαφόρων πρὸς ἐκτέλεσιν ὑπὸ τοῦ στρατιώτου κινήσεων μεταξὺ δύο διαδοχικῶν βολῶν, ἡ μακροτέρα εἶναι ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν λῆψιν φυσιγγίου ἐκ τῆς φυσιγγιοθήκης καὶ διὰ τὴν τοποθέτησίν του ἐν τῇ θήκῃ τοῦ οὐραίου. Οὕτω παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη παραδοχῆς τυφεκίων βαλλόντων κατὰ τὸ δυνατὸνταχέως, ἐφωδιασμένων δὲ δι' ἀποθήκης φυσιγγίων, δι' ἧς ἐξασφαλίζεται ἡ ἀναγέμισις τοῦ ὅπλου δι' ἁπλῆς κινήσεως τοῦ κινητοῦ οὐραίου. Ἡ μελέτη τῶν ἐπαναληπτικῶν τυφεκίων ἐγενικεύθη ἀμέσως μετὰ τὸ 1878, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἡ ἀποτυχία τῶν ρωσορρουμανικῶν ἐφόδων εἰς τὴν Πλεύναν ἀπεδόθη ἐν πολλοῖς εἰς τὰ 40.000 τυφέκια Winchester, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Τούρκοις κατὰ τὴν ἄμυνάν της.

Ἡ ἰδέα τῆς χρησιμοποιήσεως μηχανημάτων δυναμένων νὰ βάλλωσιν ἀριθμόν τινα βολῶν εἴτε κατὰ ριπάς, εἴτε κατὰ διαδοχικὰς βολάς, διαδεχομένας ἀλλήλας κατὰ βραχέα διαστήματα, ἀνάγεται εἰς ἀρχαίαν ἐποχήν. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν τοιούτων ὅπλων ἐγένετο διὰ τῶν περιστρόφων, εἰς ἃ χρησιμοποιεῖται ἡ περὶ τὸν ἄξονά της περίστρεπτος κυλινδρικὴ ἀποθήκη, τὸ βικίον. Τὸ περιστρεφόμενον τοῦτο σύστημα ἐφηρμόσθη καλῶς τόσον ἐπὶ τῶν πιστολίων, ὅσον καὶ τῶν τυφεκίων, καὶ περιελάμβανεν ἐξ μέχρις ὀκτὼ βολάς.

Πρὸς κέρδος χρόνου ἔσχον ἐπίσης τὴν ἰδέαν τῆς προσαρμογῆς εἰς τὸ τυφέκιον εἴδους τινὸς ἀποθήκης φυσιγγίων. Ἡ Ρωσία κατὰ τὸ 1878 παρεδέχθη τὸν γεμιστῆρα Krnka. Τὸ πρῶτον ἐπαναληπτικὸν τυφέκιον ἔφερε σωληνοειδῆ ἀποθήκην συστήματος Henry. Τοῦτο διὰ βελτιώσεων καὶ τελειοποιήσεων κατέληξεν εἰς τὸ ἐπαναληπτικὸν τυφέκιον Winchester ὑποδείγματος 1867.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων ἐπαναληπτικῶν τυφεκίων ἐσκέφθησαν πρὸ παντὸς τὴν κατά τινα στιγμὴν αὔξησιν τῆς ταχυβολίας. Ἤτοι ἠσχολοῦντο νὰ καταστήσωσι κατὰ τὸ δυνατὸν ταχυτέραν τὴν ἀναγέμισιν τῆς ἀποθήκης τῶν φυσιγγίων. Τὴν πρώτην ἐπὶ τούτου εὑρεσιτεχνίαν ἔλαβεν ὁ Lee εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, κατὰ τὸ 1879—1882. Ἡ ἐναλλάξιμος ἀποθήκη τοῦ Lee ἀπὸ τοῦ 1886 ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Mannlicher. Τέλος ἐγένετο χρῆσις τῶν γεμιστήρων. Ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο τότε παραδεκτὸν τὸ τυφέκιον Kropatschek, τῷ δὲ 1886 μετὰ σωληνοειδοῦς ἀποθήκης. Ἐν Γερμανίᾳ εἰσήγαγον τὰ τυφέκια Mauser ὑποδειγμάτων τοῦ 1871 καὶ 1884, ἐπίσης μετὰ σωληνοειδοῦς ἀποθήκης.

Ἡ σύγχρονος τάσις ἐπὶ τῶν τυφεκίων, κατόπιν τῆς εὐρείας χρησιμοποιήσεως τῶν αὐτομάτων ὅπλων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ὁπλοπολυβόλου εἰς τὴν ὁμάδα μάχης, εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ὑπὸ τῶν στρατῶν ὡς ἀτομικοῦ ὅπλου τοῦ μαχητοῦ τῶν βραχέων τυφεκίων, ἤτοι τῶν ἐπαναληπτικῶν ἀραβίδων (carabines)

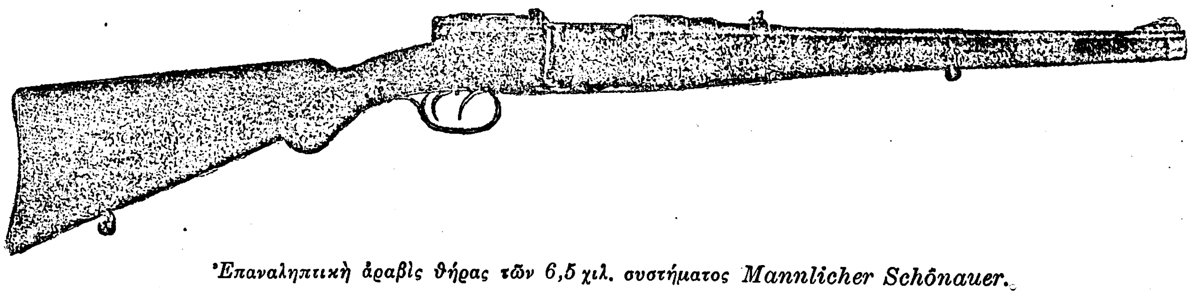

Ἐπαναληπτικὴ ἀραβὶς θήρας τῶν 6,5 χιλ. συστήματος Mannlicher Schönauer.

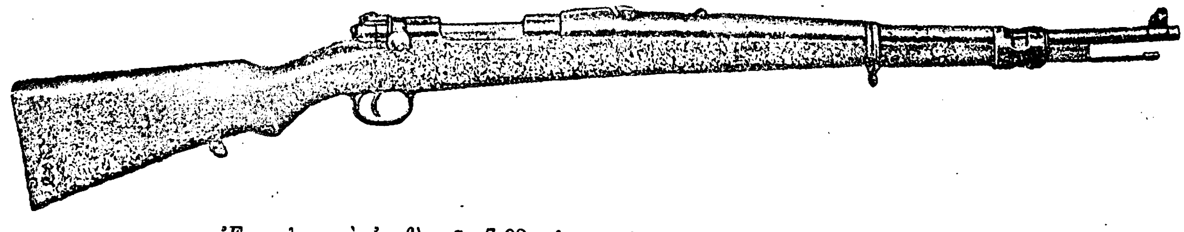

Ἐπαναληπτικὴ ἀραβὶς τῶν 7,92 χιλ. συστήματος Mauser ὑποδείγματος 1933.

Ἐπαναληπτικὸν τυφέκιον συστήματος Mannlicher ὑποδείγματος 1930 τῶν 8 χιλ.

Digitized by Google

ρόντων τὴν ἀποθήκην τῶν φυσιγγίων κάτωιν τοῦ κλείστρου καὶ χρησιμοποιούντων γεστῆρας συνήθως τῶν πέντε καὶ ἐξαιρετικῶς ὃν ἐξ φυσιγγίων. Ἡ πλήρωσις τῆς ἀποθήκης τελεῖται διὰ μιᾶς κινήσεως, ἐνῷ διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς ἀποθήκης διὰ φυσιγγίου ἀπαιτεῖται ἄνοιγμα καὶ κλείσιμον τοῦ οὐραίου μεθ' ἑκάστην βολήν. Ἐργοστάσιά τινα, κατὰ τὴν τε-

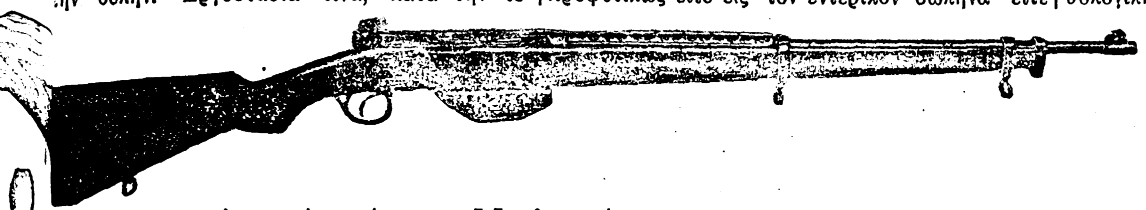

Αὐτοματικὸν τυφέκιον τῶν 7,7 χιλ. συστήματος Pedersen, ὑποδείγματος 1931.

ευταίαν δεκαετίαν, κατεσκεύασαν αὐτογεμῆ τυφέκια βάλλοντα διὰ γεμιστήρων τῶν 10—20 φυσιγγίων. Εἰς ταῦτα ἡ γέμισις τοῦ τυφεκίου ἐκτελεῖται αὐτομάτως, διὰ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν ὅμως ἀπαιτεῖται ἡ καθ' ἑκάστην βολὴν ἐπέμβασις τοῦ σκοπευτοῦ ἐπὶ τῆς σκανδάλης τοῦ ὅπλου. Ἤτοι πρόκειται περὶ τυφεκίων ἡμιαυτομάτων, ταχυβολίας 50 βολῶν περίπου κατὰ 1'. Τὰ τοιαῦτα τυφέκια δὲν ἔχουσιν εἰσέτι εἰσαχθῆ ἐπισήμως εἰς τινα τῶν στρατῶν. Τὰ κύρια ἐξ αὐτῶν εὐρωπαϊκὰ συστήματα εἶναι τὸ Steyr-Solothurn καὶ τὸ Pedersen.
Γ. Α. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

—τυφέκιον ἐκκρεμὲς *[Πυροβολ.]*· βλ. λ. *ἐκκρεμὲς τυφέκιον.*

τυφεκιοφόρος (ὁ). Κατὰ τὴν πρώτην εἰσαγωγὴν τῶν μετὰ πυρὸς τυφεκίων ὠνομάσθησαν οὕτως οἱ ἄνδρες οἱ ὡπλισμένοι διὰ τυφεκίου (οἱ mousquetatres, εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς *δορατοφόρους* (piquiers). Κατὰ διαφόρους κατόπιν ἐποχὰς ὁ ὅρος *τυφεκιοφόροι* ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ὀνομασίαν πεζικῶν τινων μονάδων, ὡς π. χ. κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπῆρχον ἐν Γαλλίᾳ οἱ τυφεκιοφόροι τοῦ βασιλέως. Ν. Θ. Κ.

τυφεκισμὸς (ὁ), καὶ *τουφεκισμός*· πυροβολισμὸς διὰ τυφεκίου: «ἀκούονται τυφεκισμοί» || θανάτωσις διὰ τυφεκίου: «κατεδικάσθησαν εἰς τὸν διὰ τυφεκισμοῦ θάνατον».

τύφη (ἡ) (Typha) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τυφοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *τύφη ἡ λαξμάννειος* (Typha laxmannii), ἡ *τύφη ἡ πλατύφυλλος* (Typha latifolia) καὶ ἡ *τύφη ἡ στενόφυλλος* (Typha (angustata), πολλαχοῦ παρ' ἡμῖν ἀπαντῶσαι καὶ γνωσταί, ἀδιακρίτως εἴδους, ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα, *ῥάπη, ῥένα, ψάθα, ψαθὶ* κλπ. Ἐκ τῶν φυτῶν τούτων κατασκευάζονται διάφορα ἐκ ψάθης σκεύη. Δ.Ν.Π.

Τύφη
α = ἄνθος ἄρρεν, β = θῆλυ.

τυφιίδαι (οἱ) (Typhiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ζωνοσκωλήκων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν γνωστότερον ὁ *διδυμογαστήρ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

τυφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τῦφον, ὁ τοῦ τύφου· || ὁ πάσχων ἀπὸ τῦφον.

—τυφικὴ *οὐσία* (matière typhique). Καλεῖται ὕλη ις ὑπόλευκος ἢ ῥυπαρόχρους, ὁμοιογενὴς καὶ στερεὰ ἢ πολτώδης, εὑρισκομένη ἐντὸς τοῦ ἱστοῦ τῶν ἀδένων ἢ πλακῶν τοῦ Payer ἢ καὶ ἐντὸς τῶν μονήρων λεμφοζιδίων τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου. Ἀπαντᾷ κυρίως κατὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν. Μ. Ν. Κ.

— τυφικὸν *βακτηρίδιον*. Τὸ αἴτιον τοῦ κοιλιακοῦ τύφου ἢ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1880 ὑπὸ τῶν Eberth καὶ Koch, καὶ περιγραφὲν ὑπὸ τοῦ Gaffky. Τὸ βακτηρίδιον τοῦτο ἔχει μῆκος μὲν 2—3 μ., πλάτος δὲ 0,6 μ. Εὑρίσκεται μεμονωμένον ἢ ἀνὰ δύο, κινεῖται διὰ τῶν 8—12 περιτρίχων βλεφαρίδων καὶ δὲν παράγει σπόρους. Χρωματίζεται εὐκόλως διὰ τῶν βασικῶν χρωστικῶν τῆς ἀνιλίνης, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ Gram. Εἶναι προαιρετικῶς ἀερόβιον, βλαστάνει εἰς ὅλα τὰ θρεπτικὰ ὑποστρώματα, ὡς καὶ εἰς τὴν βόειον χολήν, φονεύεται εὐκόλως ὑπὸ τῆς θερμότητος, τοῦ ἡλίου, τοῦ φωτὸς καὶ τῶν ἀντισηπτικῶν, διατηρεῖ ὅμως μεγάλην ζωτικότητα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔδαφος. Ἀνευρέθη εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ ἔδαφος, τὸν κονιορτόν, τὸ γάλα, τὰ ὄστρακα, τὰς μυίας κ. ἄ. Εἰσερχόμενον διὰ τῶν τροφῶν καὶ ἐγκαθιστάμενον εἰς τὰ ἔντερα, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς πλάκας τοῦ Peyer, προκαλεῖ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν. Ἀπὸ τῶν ἐντέρων δέ, διὰ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος, διαδίδεται εἰς ὅλα τὰ ὄργανα (ἧπαρ, σπλῆνα μυελὸν τῶν ὀστῶν, πνεύμονας, μήνιγγας, ἀμυγδαλὰς κτλ.), ἔνθα καὶ ἀνευρέθη.

Τὸ μικρόβιον τοῦτο εἰς τινα ἄτομα, καὶ ἰδίᾳ εἰς παθόντα καὶ ἀναρρώσαντα, δύναται νὰ ζῇ σαπροφυτικῶς εἴτε εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα εἴτε εἰς τὴν χοληδόχον κύστιν. Τὰ ἄτομα ταῦτα, παίζοντα σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, ὀνομάζονται *μικροβιοφόροι*. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ μικροβίου ἐπὶ πασχόντων θὰ γίνῃ δι' αἱματοκαλλιεργείας, δι' οὐροκαλλιεργείας καὶ διὰ κοπρανοκαλλιεργείας. Ἐπὶ ἀρνητικῶν ἀποτελεσμάτων, ἡ ὕπαρξις τοῦ μικροβίου θὰ πιστοποιηθῇ διὰ τῆς συγκολλητικῆς ἀντιδράσεως κατὰ Widal. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις θὰ γίνῃ μεταξὺ τοῦ βακτηριδίου τούτου καὶ τῶν παρατυφικῶν Α καὶ Β, τοῦ κολοβακτηριδίου, τῶν σαλμονελλίων, τοῦ κοινοῦ πρωτέως, τοῦ ἀλκαλιγόνου τῶν κοπράνων, τῶν δυσεντεριῶν. Ν. Α. Μ.

τύφλα (ἡ)· δημοτ. τὸ νὰ εἶναι τις τυφλός, τυφλότης, ἄλλως *τυφλαμάρα, στραβωμάρα*: «τύφλα νὰ τοῦ 'ρθῇ» || ὀνειδιστικὴ ἐπιφώνησις πρὸς πάσχοντά τι δι' ἀπροσεξίαν: «δὲ φθάνει ποὺ σπάζει κανεὶς τὰ μοῦτρά του, τοῦ λένε καὶ τύφλα» || φρ. «τύφλα νὰ 'χῃ» ἢ «τύφλες νὰ 'χῃ», ἄλλως «μούτζα νὰ 'χῃ» ἐπὶ πράγματος τὸ ὁποῖον περιφρονοῦμεν, οἱονεὶ μουτζώνομεν.

τυφλεκτασία (ἡ), ἡ *τυφλατονία*. Οὕτω καλεῖται ὁ ἀνευρυσμὸς ἢ ἡ διαστολὴ τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου, παρακολουθουμένη ὑπὸ καταρροϊκῆς καταστάσεως τοῦ βλεννογόνου, ὑποδυομένης ἐνίοτε τὴν σκωληκοειδίτιδα καὶ συνεπαγομένης τὴν στάσιν τῶν περιττωματικῶν ὑλῶν. Ἐκδηλοῦται αὕτη κλινικῶς ὑπὸ μετεωρισμοῦ τοπικοῦ, ὑπὸ βορβορυγμῶν, ὑπὸ παφλασμοῦ καὶ ὑπὸ γενικῶν τινων διαταραχῶν τοξικῆς αὐτοδηλητηριάσεως, προκαλουμένων ὑπὸ τῆς ἀναπτύξεως ζυμώσεων τῶν ἐν τῷ τυφλῷ ἐντέρῳ στασίμων περιττωμάτων. Μ. Ν. Κ.

τυφλικὸς *βόθρος [Ἀνατομ.]*. Κοίλωμα κείμενον κάτωθεν τοῦ πυθμένος τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου, ἀφοριζόμενον ἐκ τῶν ἔξω ὑπὸ τῆς τυφλικῆς πτυχῆς, καταφανὲς δὲ γινόμενον ἐπὶ τῇ ἀνεγέρσει τοῦ πληροῦντος αὐτὸ τυφλικοῦ πυθμένος. Ι. Π.

Τυφλὶς *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς Ὑπερκαυκασίας (βλ. *Τιφλίς*).

τυφλῖτις, *—ιδος* (ἡ)· βλ. λ. *τυφλοῦ ἐντέρου παθήσεις*.

τυφλίχθυς (ὁ) (Typhlichthys) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμβλυοψιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους ἰχθῦς, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῶν μικροτάτων ὀφθαλμῶν των, οἵτινες καλύπτονται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ δερματοπτυχῆς. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

τυφλογενής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός.

τυφλογράφος (ὁ)· ὄργανον ἀβακοειδές, χρησιμεῦον διὰ τὴν εἰδικὴν συνθηματικὴν γραφὴν τῶν τυφλῶν (βλ. λ. *τυφλός*).

τυφλογώβιος (ὁ) (Typhlogobius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μικροτάτους καὶ διακρινομένους κυρίως ἐκ τῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ δερματοπτυχῆς ὀφθαλμῶν των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς δυτικὰς θαλάσσας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα ὑπὸ τοὺς βράχους. Δ. Ν. Π.

τυφλόκυβος (ὁ) (Typhlocybus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τεττιγιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς τέττιγας μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ ποικίλως κεχρωματισμένον. Γνωστὰ εἴδη τινά, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς καὶ ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων ἐνδιαιτώμενα. Δ. Ν. Π.

τυφλοκομεῖον (τό)· κατάστημα ὅπου εὑρίσκουν περίθαλψιν οἱ τυφλοί, ἄσυλον τῶν τυφλῶν.

τυφλολεξία (ἡ)· ὅρος προταθεὶς ὑπὸ τῶν Variot καὶ Lecompte, τῷ 1906, πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὅρου *λεκτικὴ τύφλωσις*. Μ. Ν. Κ.

τυφλομεγαλία (ἡ), ἡ *μεγαλοτυφλία*. Ὅρος προταθεὶς ὑπὸ τοῦ Robinson τῷ 1910 καὶ ἐκσημαίνων τὴν ὑπερτροφίαν τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀφθόνου φυτικῆς θρέψεως ἢ διαίτης, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας παράγονται ὑπολείμματα ἄφθονα. Ἡ τυφλομεγαλία εἶναι ἀποτέλεσμα φυσιολογικῆς ἐνεργείας, ἐνῷ ἡ τυφλεκτασία εἶναι παθολογική. Μ. Ν. Κ.

τυφλόμυιγα (ἡ). Παιδιά, καθ' ἣν εἷς τῶν συμπαικτῶν, ἔχων δεδεμένους δι' ὀθόνης τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βαδίζων μὲ προτεταμένας τὰς χεῖρας, προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ κατονομάσῃ ἕνα τῶν ὑπολοίπων συμπαικτῶν. Ἡ παιδιὰ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι *μυῖαν* ἢ *χαλκῆν μυῖαν* ἄλλως γνωστὴν καὶ ὡς *ψηλαφίνδα* ἢ *μυΐνδα*. Π. Ν. Π.

τυφλὸν *ἔντερον [Ἀνατομ.]*. Ἡ ἀρχικὴ μοῖρα τοῦ παχέος ἐντέρου, ἡ βραχυτέρα, κατασκηνοῦσα ἐν τῷ δεξιῷ λαγονίῳ βόθρῳ (βλ. λ. *ἔντερον*). Ι. Π.

— τυφλοῦ ἐντέρου *παθήσεις*. *Τυφλῖτις*. Οὕτω καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου. Μέχρι τοῦ 1886, ὁπότε ἤρξατο τὸ πρῶτον ν' ἀναγνωρίζηται ἡ σκωληκοειδῖτις ὡς νοσολογικὴ ὀντότης, ἡ τυφλῖτις ἐθεωρεῖτο ὡς νόσος συχνοτάτη καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον περιελαμβάνοντο ἅπασαι αἱ φλεγμοναὶ τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου, καὶ δή, ἡ συνηθεστέρα τούτων, ἡ σκωληκοειδῖτις. Ἀπὸ τοῦ 1886 ὅμως καὶ ἐντεῦθεν, παρετηρήθη τάσις πρὸς ἄρνησιν τῆς ὑπάρξεως ἀληθοῦς τυφλίτιδος. Πλεῖσται ὅμως μεταγενέστεραι παρατηρήσεις, καὶ δὴ αἱ ἐργασίαι τῶν Hartmann (1898), Gérard Marchand (1899) Kelly (1905), Lejars (1906), Sonnenburg (1911), καθὼς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ τῶν ἀρρώστων οὐδεμίαν βελτίωσιν εὕρισκον ἐκ τῆς σκωληκοειδεκτομίας, ἀπέδειξαν τὴν ὕπαρξιν τῆς τυφλίτιδος ὡς νόσου πρωτοπαθοῦς καὶ ἀνεξαρτήτου πάσης σκωληκοειδικῆς φλεγμονῆς· οὕτως ἡ πρωτοπαθὴς φλεγμονὴ τοῦ τυφλοῦ κατέλαβεν ἐκ νέου τὴν ἁρμόζουσαν αὐτῇ θέσιν ἐν τῇ παθολογίᾳ τῆς κοιλίας. Ἡ τυφλῖτις δύναται νὰ εἶναι πρωτοπαθὴς ἢ δευτεροπαθής. Καὶ ἡ μὲν *πρωτοπαθὴς ἢ μεμονωμένη*, εὐνοουμένη ὑπὸ τῆς στάσεως τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν ἐντὸς τοῦ τυφλικοῦ κολπώματος καὶ τῶν ἐπανειλημμένων μικροτραυματισμῶν, οὓς ἡ στάσις αὕτη προκαλεῖ εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ τυφλοῦ, ὀφείλεται εἰς μηχανικὸν ἐρεθισμὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τοξικολοίμωξιν ἀφ' ἑτέρου. Πᾶσαι αἱ αἰτίαι στάσεως, δρῶσαι προδιαθετικῶς, δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὴν νόσον, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀνώμαλος θέσις, αἱ συγγενεῖς ἢ ἐπίκτητοι κάμψεις, αἱ παραλλαγαὶ τοῦ μήκους καὶ ἡ πλημμελὴς ἀγγείωσις τοῦ τυφλοῦ, καθὼς καὶ τὸ κινητὸν μεγάτυφλον, ἡ ἐντεροπτωσις καὶ ἡ ἀριστερὰ σπασμωδικὴ κολῖτις μετὰ παλινδρόμου διατάσεως τοῦ δεξιοῦ κόλου. Ἡ δὲ *δευτεροπαθὴς* εἶναι ἀπότοκος γειτονικῆς ἢ κατ' ἐπέκτασιν φλεγμονώδους ἀλλοιώσεως, συνήθως σκωληκοειδίτιδος, ὀξείας ἢ χρονίας, φλέγμονος περινεφρικοῦ, περιουρητηρίτιδος, παθήσεων μήτρας καὶ ἐξαρτημάτων ταύτης, χολοκυστίτιδος, ἐπιπλοΐτιδος, νεφροπτώσεως, τυφικῶν ἑλκώσεων, εἰλεοῦ, δυσεντερίας, ξένων σωμάτων, εἰλεοτυφλικοῦ ἐγκολεασμοῦ.

Ἡ τυφλῖτις παρουσιάζει μεγάλας ἀναλογίας πρὸς τὴν *σκωληκοειδίτιδα*. Παρατηρεῖται συχνότερον εἰς ἄτομα ἡλικίας 10—40 ἐτῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ παρὰ τοῖς παχυσάρκοις, τοῖς διάγουσι καθιστικὸν βίον καὶ τοῖς πάσχουσιν ἐκ χρονίας δυσκοιλιότητος, μετὰ τυφλοῦ πεπτωκότος καὶ διατεταμένου, παρουσιάζοντος βλάβας τοῦ τοιχώματος, ἑτοίμους νὰ δεχθῶσι τὴν ἐντόπισιν μιᾶς τοπικῆς λοιμώξεως ἢ τοιαύτης ἀρχῆς ἀγγειακῆς. Ὡς εἰς τὴν σκωληκοειδίτιδα, ἀνευρίσκει τις ἐνταῦθα τὰς ἀνατομικὰς συνθήκας, αἵτινες ἐξηγοῦσι τὴν ἐκλεκτικὴν ἐντόπισιν τῆς νόσου εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ ἐντέρου. Ἡ λοίμωξις ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ τυφλοῦ διὰ δύο ὁδῶν· τῆς αἱμοφόρου ὁδοῦ καὶ τῆς ἐντερικῆς τοιαύτης. Καὶ διὰ μὲν τῆς αἱμοφόρου ὁδοῦ ἐξικνοῦνται κοινὰ μικρόβια κατὰ τὴν διαδρομὴν γενικῆς λοιμώξεως (πνευμονίας, γρίππης, κυνάγχης, ὀστρακιᾶς), ὁ στρεπτόκοκκος, αἱ ἀμοιβάδες, ὁ βάκιλλος τοῦ Shiga διὰ τὴν δυσεντερίαν, ὁ παρατυφικὸς βάκιλλος, ὁ τοῦ Eberth, ὁ τοῦ Koch κ.λ.π. Εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ νόσος δὲν ἀποκαλύπτεται ἢ μετὰ μακρὸν χρόνον ἀπὸ τῆς παρόδου τῆς λοιμώδους νόσου, ὑπὸ μορφὴν ὑποξεῖαν, γειτνιάζουσαν πρὸς τὴν χρονιότητα. Ἡ δὲ διὰ τῆς ἐντερικῆς ὁδοῦ λοίμωξις ἔχει ὡς αἰτίαν τὰς πεφθείσας οὐσίας (δηλητηριάσεις ἐκ τροφῶν καὶ δὴ ἀλλάντων), τὴν στάσιν καὶ τὴν πλημμελῆ ἐκκένωσιν τούτων (προξενούσας μηχανικὰς βλάβας τοῦ βλεννογόνου, αἵτινες ἐξάπτουσι τὴν τοξικότητα τῶν μικροβίων (Bittorf)), τοὺς ἐντερικοὺς σκώληκας (ὀξυούρους, τριχοκεφάλους), ὧν αἱ πρῶται προσβολαὶ μένουσιν ἀθόρυβοι καὶ διέρχονται ἀπαρατήρητοι. (Κατὰ Sciller, ὁ μὲν τριχοκέφαλος εἶναι ἱκανὸς νὰ προκαλέσῃ μικρὰς διαβρώσεις τοῦ βλεννογόνου, αἵτινες δύνανται νὰ εὐνοήσωσι μίαν βαρεῖαν δευτεροπαθῆ μικροβια-

Digitized by Google

κὴν λοίμωξιν, ὁ δὲ ὀξύουρος νὰ εἰσδύσῃ ἐντὸς τοῦ χορίου, ὁπότε δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐκεῖ, μεταξὺ τῶν ἐπιθηλιακῶν ἀδένων, εἴτε αὐτὸ τοῦτο τὸ παράσιτον εἴτε ἁπλῶς τὰ ἴχνη τῆς διόδου τούτου, ὑπὸ μορφὴν ἀληθοῦς τρήματος).

Ἐὰν ὑπάρχωσι τυφλίτιδες, προκαλούμεναι καὶ συντηρούμεναι ἐκ σκωληκοειδίτιδος ὑποξείας ἢ χρονίας, ἀπεδείχθη καὶ ἀντιθέτως, διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Dieulafoy καὶ Sonnenburg, ὅτι ἀριθμός τις σκωληκοειδιτίδων εἶναι δευτεροπαθὴς εἰς τυφλίτιδας, αἵτινες δὲν εἶναι τοσοῦτον σπάνιαι ὅσον μέχρι τινὸς ἐπιστεύετο. Τὸ πλέον ἐνδιαφέρον ζήτημα εἶναι νὰ γνωρίζῃ τις, ἐὰν ἡ βλάβη τοῦ τυφλοῦ εἶναι πρωτοπαθὴς ἢ δευτεροπαθής, ὀφειλομένη εἰς σκωληκοειδίτιδα. Ἡ ἰδέα τῆς σκωληκοειδίτιδος δεσπόζει ἀναμφισβητήτως τῆς παθολογίας τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου, ἀλλά, παρὰ τὴν ἀρκούντως ἁπλῆν καὶ ἰδίᾳ ἑλκυστικὴν ἑρμηνείαν ταύτην, ἡ σκωληκοειδεκτομία δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε, ἀτυχῶς, νὰ ἐξαλείφῃ ὅλας τὰς ἀλγεινὰς καταστάσεις τῆς χώρας ταύτης τῆς κοιλίας.

Ἡ νόσος παρουσιάζεται ὑπὸ τὰς ἀκολούθους ἀνατομο-παθολογικὰς μορφάς: α′) τὴν *ὑπερόξειαν* ἢ *ὀξεῖαν, ἑλκωτικήν, γαγγραινώδη* καὶ *διατρητικὴν τυφλίτιδα*· β′) τὴν *ὀξεῖαν τοιχωματικὴν* ἢ *συμφορητικήν*, μετὰ ἢ ἄνευ περιτυφλίτιδος, *τυφλίτιδα*· καὶ γ′) τὴν *χρονίαν ἁπλῆν* ἢ καὶ *μετὰ περιτυφλίτιδος, τυφλίτιδα*. Εἰς ταύτην καταλέγουσι συγγραφεῖς τινες καὶ τὰς *ψευδο-νεοπλασματικὰς* μορφὰς (τοὺς εἰλεο-τυφλικοὺς φλεγμονώδεις ὄγκους), τὰς ἀποτόκους ὀξείας τυφλίτιδος μετὰ πλαστικῆς περιτυφλίτιδος καὶ ὑποδυομένας τὴν φυματίασιν ἢ τὸν καρκίνον τοῦ τυφλοῦ (Otto Mikkelsen).

Αἱ ἐπὶ τῆς ὑπεροξείας τυφλίτιδος παρατηρούμεναι γαγγραινώδεις βλάβαι εἶναι ἀρχῆς ἀγγειακῆς, κατὰ δὲ τὸν Cunéo αἱ φλεβικαὶ βλάβαι εἶναι πολὺ συχνότεραι τῶν ἀρτηριακῶν τοιούτων. Εἶναι πολὺ φυσικὸν γενική τις λοίμωξις νὰ ᾖ δυνατὸν νὰ ἐντοπίζηται ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς σκωληκοειδοῦς· τοῦτο δέ, διότι ἀμφότερα τὰ ὄργανα ταῦτα ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀνατομικὴν ὑφὴν καὶ κατὰ συνέπειαν, λοίμωξίς τις, ἐξορμωμένη ἐκ τοῦ αἵματος ἢ κοιλότητός τινος, δύναται νὰ προσβάλῃ κεχωρισμένως ἢ ταυτοχρόνως τὸ τυφλὸν καὶ τὴν σκωληκοειδῆ, χωρὶς νὰ ᾖ ἀναγκαία ἡ ὕπαρξις ἐξαρτήσεως μεταξὺ τῶν βλαβῶν τῶν δύο τούτων ὀργάνων. Ἡ ὀξεῖα τυφλῖτις περιορίζεται συνήθως εἰς στενὸν σχετικῶς τμῆμα τοῦ τοιχώματος τοῦ τυφλοῦ καὶ ἀπολήγει, εἰς τὴν πλειονότητα τῶν περιπτώσεων, εἰς τὴν ἕλκωσιν τούτου. Ἡ ἕλκωσις αὕτη, ἑδραζομένη συνηθέστερον ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ τυφλοῦ, σπανιώτερον δὲ ἐπὶ τῆς προσθίας, τῆς ἐξωτερικῆς ἢ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τούτου, παρουσιάζει συνήθως χείλη ἀνώμαλα καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ζώνης, πλέον ἢ ἔλασσον ἐκτεταμένης, παχύνσεως καὶ φλεγμονώδους διηθήσεως· αὕτη ἐξελίσσεται προοδευτικῶς ἐκ τοῦ βλεννογόνου πρὸς τὸν ὀρογόνον, ὅταν δὲ ὁ τελευταῖος οὗτος διαβρωθῇ, προκαλεῖται διάτρησις, τὸ περιεχόμενον τοῦ τυφλοῦ ἐκχέεται πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ γεννᾶται, εἴτε γενικὴ περιτονῖτις, γαγγραινώδης, ὑπερσηπτική, εἴτε περιγεγραμμένη, περιτυφλική, πυώδης τοιαύτη. Τὸ ἀνιὸν κόλον, καὶ δὴ ἡ ἀρχὴ τούτου, μετέχει σχεδὸν σταθερῶς τῆς φλεγμονῆς τοῦ τυφλοῦ· τούτου ἕνεκεν ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν ὑπάρχουσι σχεδὸν καθαραὶ τυφλίτιδες, ἀλλὰ συχνότερον τυφλο-κολίτιδες. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ἀληθῶν τυφλιτίδων ἡ σκωληκοειδὴς εὑρέθη κατὰ τὴν ἐπέμβασιν ὑγιὴς μακροσκοπικῶς καὶ ἄνευ συμφύσεων. Εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις ὁλόκληρον τὸ τυφλὸν εὑρέθη λίαν ὑπεραιμικόν, ἐρυθροϊόχρουν ἢ ἐρυθρομέλαν, ἕτοιμον νὰ σφακελωθῇ. Εἴς τινας περιπτώσεις παρετηρήθησαν σαφεῖς φλεγμονώδεις βλάβαι: τὰ τοιχώματα τοῦ ἐντέρου διηθημένα, εὔθρυπτα καὶ κατὰ τόπους ἐσκληρυμένα· πλάκες ψευδομεμβρανῶν, ἑλκώσεις ἐπιπόλαιαι ἄνευ διατρήσεως, μικραὶ ὑπορογόνιοι αἱμορραγίαι· ἀδενοπάθεια καὶ οἴδημα ἰσοϋψῶ: τῇ εἰλεοτυφλικῇ γωνίᾳ· σκωληκοειδὴς ἄνευ οὐδεμιᾶς μακροσκοπικῆς βλάβης, συμφορήσεως ἢ συμφύσεων· περιτόναιον ἐρυθρὸν καὶ ἐνημμένον· ὑγρὸν θολερὸν ἐντὸς τοῦ κύτους τούτου, ἄνευ κοπρανώδους ὀσμῆς (Loewy, Théodoresco, Schmidt). Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀποδεικνύουσι τὸ δυνατὸν τῆς ἀναπτύξεως περιτυφλικῆς περιτονίτιδος, ἀρχῆς τυφλοκολικῆς. Κατὰ τὴν χρονίαν καὶ ἐλαφρὰν μορφὴν τῆς τυφλίτιδος παρατηρεῖται συμφόρησις καὶ κατάρρους τοῦ βλεννογόνου τοῦ τυφλοῦ· ἡ μορφὴ αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ φλεγμονώδους διηθήσεως τῶν στιβάδων, βλεννογόνου καὶ ὑποβλεννογονίου. Κατὰ τὰς βαρείας ὅμως καὶ παρατεταμένας μορφὰς τῆς χρονίας τυφλίτιδος αἱ βλάβαι τοῦ τοιχώματος εἶναι τοιαῦται, ὥστε δύνανται ν' ἀπολήξωσιν εἰς σπουδαίας διαταραχὰς τῆς λειτουργίας τοῦ τυφλοῦ· αὗται συνίστανται εἰς ἑλκώσεις, εἰς βαθεῖαν ἐμβρυϊκὴν διήθησιν ἢ καὶ πάχυνσιν τῶν στιβάδων· ἡ πάχυνσις αὕτη, ὁτὲ μὲν σχηματίζει εἶδος δακτυλίου, ἐλαττοῦντος τὴν διάμετρον τοῦ αὐλοῦ τοῦ τυφλοῦ (στένωσις), ὁτὲ δὲ ἀληθεῖς ὄγκους φλεγμονώδεις, οἵτινες ἀπαρτίζονται ἐξ ὑπερτροφικῆς σκληρύνσεως ὁλοκλήρου τοῦ τοιχώματος τοῦ τυφλοῦ, μετὰ ἀναπτύξεως λιπωματώσεως περὶ τὸν ὄγκον. Κατὰ τὴν πρόοδον τῶν χρονίων τούτων μορφῶν τὸ περιτόναιον ἀντιδρᾷ· ἀναπτύσσονται συμφύσεις, ὀργανοῦνται ἐξιδρωματικαὶ ἰνώδεις χορδαί, αἵτινες καὶ δύνανται νὰ παίξωσι ῥόλον παραγόντων στενώσεως καὶ κοπρανώδους τυφλικῆς στάσεως. Ἐπίσης, συχνάκις ἡ πλαστικὴ ἀντίδρασις τοῦ περιτοναίου ἐπιπροστίθεται καὶ συμβάλλεται εἰς τὴν κολοσσιαίαν αὔξησιν τῶν διαστάσεων τοῦ κυρίως καλουμένου ὄγκου τοῦ τυφλοῦ. Εἰς προκεχωρημένον στάδιον ἡ μόλυνσις καταλαμβάνει τὸ περιτυφλικὸν περιτόναιον, σχηματίζονται δὲ εἰς τὸ ὕψος τούτου ἀποστήματα, ἅτινα καί, θᾶττον ἢ βράδιον, ἐκκενοῦνται εἰς ἓν παρακείμενον κοῖλον σπλάγχνον, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ δέρμα. Τὸ μεσεντέριον εἶναι πεπαχυσμένον, ἐσκληρυμένον, τὰ δὲ γάγγλια τούτου διωγκωμένα. Ἡ ἱστολογικὴ ἐξέτασις, εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, δεικνύει σαφεῖς φλεγμονώδεις ἀλλοιώσεις, ἄνευ ἴχνους φυματιάσεως. Ἄλλοτε, τέλος, ἀποτέλεσμα τῶν ἀνατομοπαθολογικῶν ἀλλοιώσεων τοῦ τυφλοῦ εἶναι ἡ ἐξασθένησις καὶ κατάπτωσις τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος τούτου (καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ τυφλατονία, διάτασις καὶ ἐπιμήκυνσις τοῦ πάσχοντος ἐντέρου), αἱ βλάβαι τοῦ αὐτονόμου νευρικοῦ ἢ τοῦ κοιλιακοῦ νευρικοῦ συστήματος (ἐντερονευρίτιδες ἢ κοιλιαλγίαι), ἤτοι ἐκδηλώσεις συμβάλλουσαι εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς καλουμένης κοπρανώδους τυφλικῆς στάσεως.

Ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως δύο κυρίως μορφαὶ τυφλίτιδος διακρίνονται α′) ἡ *ὀξεῖα τυφλῖτις*, ἥτις δύναται νὰ ᾖ ἁπλῆ ἢ διατιτραίνουσα ἢ καὶ νὰ συνοδεύηται ὑπὸ περιτυφλίτιδος· καὶ β′) ἡ *χρονία τυφλῖτις*, ἥτις δύναται νὰ ᾖ ἁπλῆ ἢ μετὰ περιτυφλίτιδος.

Ὀξεῖα τυφλῖτις. Ἡ νόσος αὕτη, ὀφειλομένη πολλάκις εἰς κοπρόστασιν καὶ προσβάλλουσα, κατὰ προτίμησιν, ἄτομα πάσχοντα ἐκ χρονίας καθ' ἕξιν δυσκοιλιότητος, ὁτὲ μὲν ἄρχεται ὑπούλως καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐναλλαγῶν δυσκοιλιότητος καὶ διαρροίας, εἰς ἃς ἐπακολουθοῦσι, μετὰ πάροδον ἡμερῶν τινων, ἄλγη κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, ἀνορεξία, ἐρυγαί, ναυτίαι καὶ ἐλαφρὸς πυρετός, ὁτὲ δὲ εἰσβάλλει διὰ συμπτωματολογίας ὑπενθυμιζούσης τὴν ὀξεῖαν σκωληκοειδιτικὴν κρίσιν: ἄλγη κοιλιακὰ ἔντονα, ἐν ἀρχῇ μὲν διάχυτα, εἶτα δὲ ἐντετοπισμένα κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον καὶ ἀνακλώμενα πρὸς τὴν οὐροδόχον κύστιν καὶ τὸν μηρόν· ἔμετοι σπάνιοι, βλένναι αἱματηραὶ εἰς τὰ κόπρανα, πυρετὸς μέτριος, ὅστις ἐνίοτε ἀνέρχεται μέχρι 39°. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς ἡ κοιλία εἶναι μετεωρισμένη καὶ προέχει σαφῶς κατὰ τὴν δεξιὰν λαγόνιον χώραν· ἡ ψηλάφησις ἀποκαλύπτει μυϊκὴν ἀντίστασιν, ἐκ συσπάσεως τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, καὶ εὐαισθησίαν κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον· τὸ τυφλὸν εὑρίσκεται διωγκωμένον καὶ διατεταμένον, οἱ ἔμετοι εἶναι συχνοί, ἡ δυσκοιλιότης πλήρης, τὰ οὖρα σπανια, συμπεπυκνωμένα καὶ λευκωματοῦχα· ὁ πυρετός, κυμαινόμενος περὶ τοὺς 39°, συνοδεύεται ὑπὸ ταχυκαρδίας, γενικῆς κακουχίας, κεφαλαλγίας, πόνων κατὰ τὴν ὀσφὺν καὶ τὰ σκέλη ἐνίοτε παρατηρεῖται ἴκτερος καὶ ἕρπης ἐπιχείλιος, ἐν δὲ τῷ συνόλῳ ἡ εἰκὼν τῆς ἁπλῆς ὀξείας τυφλίτιδος κέκτηται πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν τῆς ἁπλῆς ὀξείας ἢ ὑποξείας σκωληκοειδίτιδος. Τὰ συμπτώματα ταῦτα μένουσι στάσιμα ἐπί τινας ἡμέρας, συχνάκις δέ, διὰ τῆς καταλλήλου παθολογικῆς θεραπείας, ἡ ἐντερικὴ κυκλοφορία ἀποκαθίσταται, ὁ μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας ἐκλείπει, τὸ τυφλὸν κενοῦται καὶ ὁ ἄρρωστος εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀνάρρωσιν. Ὅταν ὅμως αἱ παθολογοανατομικαὶ ἀλλοιώσεις ὦσι βαθεῖαι, ἡ ὀξεῖα τυφλῖτις δύναται νὰ συνοδεύηται ὑπὸ περιτυφλίτιδος. Ἡ ἔναρξις τῶν φαινομένων εἶναι τότε γενικῶς ἀπότομος, βιαιότερα, μετὰ πόνων ἐντόνων κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, πυρετοῦ, ταχυκαρδίας, ἐμέτων καὶ δυσκοιλιότητος· ἡ κοιλία μετεωρίζεται, ὁ δεξιὸς λαγόνιος βόθρος καθίσταται ἀλγεινός, τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα συσπᾶται, διὰ μέσου δὲ τούτου ἀντιλαμβάνεταί τις ἀσαφῶς, τῇ ψηλαφήσει, τὴν παρουσίαν ὄγκου κυλινδρικοῦ, λίαν ἀλγεινοῦ, πλήρους ἐντερικῶν ὑλῶν καὶ ἀερίων, ὅστις εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ φλεγμαῖνον τυφλόν. Τὸ περιτόναιον ἀντιδρᾷ εἰς τὰς ἀλλοιώσεις ταύτας τῶν τοιχωμάτων, ἀναλόγως δὲ τῆς βαρύτητος τῆς λοιμώξεως ἡ περιτυφλῖτις εἶναι πλαστική, πυώδης ἐγκεκυστωμένη ἢ τοιαύτη γενικευμένη, ὁπότε πρόκειται περὶ περιτονίτιδος γενικῆς. Ἡ ἐξέλιξις τῆς μετὰ περιτυφλίτιδος ἐπιπεπλεγμένης ὀξείας τυφλίτιδος εἶναι ποικίλη. Ἡ πλαστικὴ περιτυφλῖτις, ἡ καὶ πλέον συνήθης μορφή, εἶναι ἧττον κινδυνώδης. Κατ' αὐτὴν παρατηρεῖται ἐν τῷ βάθει τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου διόγκωσις ἀνθισταμένη, μορφῆς ἐντερικῆς ἕλικος, δυσκίνητος, δυναμένη ν' ἀποκτήσῃ μεγάλας διαστάσεις καὶ συμφύσεις μετὰ τοῦ προσθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος. Ἡ περιτυφλικὴ αὕτη διόγκωσις, οὐχὶ σπανίως, δύναται προοδευτικῶς ν' ἀπορροφηθῇ, ἡ περιτυφλῖτις ὅμως παραμένει, μὴ συνοδευομένη μὲν ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ὀξέων πόνων, ἀλλ' ὑπὸ ἐξασθενήσεως τοῦ ἀρρώστου, ἥτις καὶ ἐμβάλλει τὸν ἰατρὸν εἰς ὑπονοίας περὶ τῆς ὑπάρξεως καρκίνου ἢ φυματιάσεως· ἄλλοτε δέ, καὶ μετὰ τὴν ἀπορρόφησιν τῶν περιτυφλικῶν φλεγμονωδῶν διηθήσεων, καταλείπονται συμφύσεις, χορδαὶ ἰνώδεις, στενώσεις, αἵτινες δύνανται νὰ προκαλέσωσι φαινόμενα χρονίας ἀτελοῦς ἐντερικῆς ἐμφράξεως· τέλος, εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις, τὰ ἐξιδρώματα ἀπορροφῶνται τελείως, ἡ τοπικὴ θεραπεία ἐπέρχεται καὶ ἡ ὑγεία ἀποκαθίσταται. Πολλάκις αἱ φλεγμονώδεις διηθήσεις τῆς τυφλίτιδος καὶ περιτυφλίτιδος δὲν ἀπορροφῶνται, ἀλλὰ παραμένουσιν ὑπὸ τὴν μορφὴν ὄγκου φλεγμονώδους, ἀποτελουμένου ἐξ ὑπερτροφίας ἀρκούντως κανονικῆς αὐτῶν τούτων τῶν τοιχωμάτων τοῦ τυφλοῦ καὶ συνοδευομένου συνήθως μὲν ὑπὸ χρονίας περιτοναϊκῆς ἀντιδράσεως, ἐνίοτε δὲ ὑπὸ λιπωματώσεως. Καὶ οἱ ὄγκοι οὗτοι δύνανται νὰ γίνωσι πρόξενοι ἀληθῶν στενώσεων καὶ ἐμφανίσεως τοῦ συνδρόμου τῆς ἀτελοῦς ἐντερικῆς ἐμφράξεως· ἐπίσης δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν, ἐκ πλάνης, ὡς ὑπερτροφικὴ φυματίασις ἢ καρκίνος τοῦ τυφλοῦ. Ἐὰν ἡ νόσος, συνεχίζουσα τὴν πρόοδόν της, ἐξελίσσηται πρὸς τὴν πύησιν, ἀναφαίνονται μετά τινας ἡμέρας μεγάλαι διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας, ῥίγη, ἱδρῶτες, διάρροια, μολυβδόχρους χροιὰ τοῦ προσώπου, συγχρόνως δὲ γίνεται αἰσθητή, ἐν τῷ βάθει τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου, διήθησις ἐκτεταμένη καὶ συμπαγής· ἡ περιτυφλικὴ αὕτη διήθησις, μαλθακυνομένη σὺν τῷ χρόνῳ, μεταβάλλεται εἰς ἀπόστημα, ὅπερ δύναται, ὡς τὰ σκωληκοειδιτικὰ τοιαῦτα, σπανιώτατα μὲν ν' ἀπορροφηθῇ, συνηθέστερον δὲ νὰ ἐκκενωθῇ εἰς τὰ γειτονικὰ σπλάγχνα ἢ τὸ κύτος τοῦ περιτοναίου καὶ νὰ προκαλέσῃ περιτονίτιδα διάχυτον. Ἡ ὀξεῖα τυφλῖτις εἶναι συχνάκις γαγγραινώδης καὶ διατιτραίνουσα. Ἡ διάτρησις τοῦ τυφλοῦ ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ἀνάπτυξιν εἴτε γενικῆς περιτονίτιδος, εἴτε περιγεγραμμένης περιτυφλικῆς τοιαύτης, πυώδους, γαγγραινώδους ἢ χρονίας. Ἐν τούτοις, ἐπὶ τυφλίτιδος ὀξείας, ἡ γενικὴ περιτονῖτις δύναται νὰ ἐπέλθῃ, σπανιώτατα, καὶ ἄνευ διατρήσεως τοῦ τυφλοῦ, ἀλλὰ διὰ μεταναστεύσεως τῶν παθογόνων μικροβίων διὰ μέσου τοῦ ἐντερικοῦ τοιχώματος. Ἡ τυφλῖτις, ὡς καὶ ἡ σκωληκοειδῖτις, ὑποτροπιάζει συχνάκις μετὰ τὴν πρώτην προσβολήν. Εἰς τὰς βαρείας μορφὰς δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι σηπτικαὶ ἐπιπλοκαὶ εἰς ἀπόστασιν, ἀποστήματα πνευμονικά, ὑποδιαφραγματικά, ἡπατικά. Τούτων ἕνεκεν ἡ πρόγνωσις εἶναι συνήθως ἐπιφυλακτική, καίτοι εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἱ ἄρρωστοι ἰῶνται αὐτομάτως διὰ τῆς καταλλήλου μακρᾶς καὶ μετ' ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς ἐφαρμοζομένης παθολογικῆς θεραπείας, μέχρις ἐξαλείψεως τῶν πλαστικῶν ἐξιδρωμάτων.

2) *Χρονία τυφλῖτις*. Ἡ ἁπλῆ ὀξεῖα τυφλῖτις ἢ ἡ ὑπὸ περιτυφλίτιδος ἐπιπεπλεγμένη λαμβάνει συχνάκις ἐξέλιξιν χρονίαν. Καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς πλέον εὐνοϊκὰς περιπτώσεις, ὁ ἐκ τυφλίτιδος πάσχων δὲν ἀνακτᾷ πάντοτε πλήρως τὴν προτέραν αὐτοῦ ὑγείαν· συχνάκις διατηρεῖ ἐνοχλήματα δυσπεψίας τυφλικῆς, ἤτοι ἄλγη ἐπίμονα κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτός, καὶ διαταραχὰς τῆς ἀποπατήσεως. Αἱ κενώσεις ἔχουσι ποικίλους χαρακτῆρας· ἄλλοτε ὑπάρχει δυσκοιλιότης, ἄλλοτε ψευδὴς διάρροια, ἄλλοτε τέλος ἐναλλαγαὶ δισκοιλιότητος καὶ διαρροίας. Τὸ οὐσιῶδες φυσικὸν σημεῖον εἶναι ἡ διάτασις τοῦ τυφλοῦ—ἡ τυφλατονία—ὀφειλομένη εἰς ἀνόμιξιν ἐντερικῶν ὑλῶν καὶ ἀερίων. Ἡ ἀκτινοσκόπησις δεικνύει παρατεταμένην στασιμότητα τοῦ σκιεροῦ γεύματος ἐντὸς τοῦ τυφλοῦ, συνοδευομένην συχνάκις ὑπὸ παλινδρομήσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγκαρσίου κόλου εἰς τὸ πλέον ἢ ἔλασσον διατεταμένον ἢ ἀκίνητον τυφλόν. Ἐπὶ συμφορήσεως τοῦ βλεννογόνου, ἡ ἀνάλυσις τῶν κοπράνων δεικνύει πολλάκις τὴν παρουσίαν ἐν αὐτοῖς βλέννης, μεμειγμένης στενῶς μετὰ τῶν κοπράνων, ἐνίοτε δὲ αἱματοβαφοῦς καὶ διηθημένης ὑπὸ λευκοκυττάρων. Τὸ ἧπαρ πάσχει συνήθως ἐκ τῆς τυφλικῆς λοιμώξεως· δύναται νὰ παρατηρηθῇ συμφόρησις τούτου, ἴκτερος, χολοκυστῖτις ὀξεῖα ἢ χρονία (σύνδρομον ἐντερο-ηπατικόν). Σπανίως, κατὰ τὰς βαρείας καὶ παρατεταμένας μορφὰς τῆς χρονίας τυφλίτιδος, παρατηροῦνται φαινόμενα ἐντερικῆς στενώσεως ἢ καὶ ἀληθεῖς φλεγμονώδεις ὄγκοι τοῦ τυφλοῦ, συνοδευόμενοι ὑπὸ ἀναλόγου συμπτωματολογίας, ἐνδεικνυούσης τὴν διὰ καταλλήλου ἐγχειρητικῆς ἐπεμβάσεως θεραπείαν. Τέλος, σπανιώτατα, παρατηρεῖται μορφὴ τυφλίτιδος χαρακτηριζομένη ὑπὸ πόνων καὶ ἀφθόνων, καὶ συχνάκις ἐπαναλαμβανομένων, ἐντερικῶν αἱμορραγιῶν (Bensaude et Antoine).

Θεραπεία. Κατὰ τὴν ἁπλῆν ὀξεῖαν τυφλίτιδα συνιστᾶται ἡ κατάκλισις, ἡ ἀπόλυτος ὑδατικὴ δίαιτα καὶ ἡ ἐφαρμογὴ εὐρέων θερμῶν καταπλασμάτων ἐπὶ τῆς κοιλίας· εἶτα χορηγοῦνται ἁπλοῖ ἢ ἐλαιοῦχοι ὑποκλυσμοὶ καὶ μετὰ 48 ὥρας ἓν ὑπακτικὸν ἢ ἐλαφρὸν καθαρτικόν· ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ προσφύγῃ τις εἰς τὸν ἠλεκτρικὸν ὑποκλυσμόν. Ἐπὶ τυφλίτιδος μετὰ περιτυφλίτιδος συνιστᾶται: κατάκλισις, ἀπόλυτος δίαιτα, ἐφαρμογὴ κύστεως πάγου ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἀποφυγὴ ὑποκλυσμῶν καὶ καθαρτικῶν. Ὑπαρχούσης ἐνδείξεως πρὸς ἐγχει-

Digitized by Google

ρησιν, ἡ ὑπὸ τοῦ χειρουργοῦ ἐφαρμοζομένη θεραπεία ποικίλλει ἀναλόγως τῶν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ τυφλοῦ καὶ τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος παρατηρουμένων ἀνατομοπαθολογικῶν ἀλλοιώσεων. Ἐὰν ἐσχηματίσθη πυώδης ἑστία, ἡ διάνοιξις καὶ διασωλήνωσις ταύτης ἐπιβάλλεται. Ἐπίσης, ἐπὶ διαχύτου περιτονίτιδος ἡ ἐγχειρητικὴ ἐπέμβασις προσφέρει τὴν μόνην ἐλπίδα σωτηρίας τοῦ πάσχοντος. Ἐπὶ πλακὸς νεκρωτικῆς, ἐνεργεῖται ἐκτομὴ ταύτης καὶ ἐπιμεμελημένη συρραφή, εἰς δύο στρώματα, τοῦ ἐκ τῆς μερικῆς διεκπρίσεως τοῦ τυφλοῦ προκύπτοντος ἐγχειρητικοῦ τραύματος (Cordes). Ἐπὶ ἐνδοτοιχωματικοῦ ἀποστήματος, ἐνεργεῖται διάνοιξις τούτου καὶ διασωλήνωσις (Kohn, Hagler). Ἐπὶ τυφλικοῦ κολπώματος, πλήρους σκληρῶν ἐντερικῶν ὑλῶν, διέκπρισις τούτου καὶ συρραφὴ τοῦ τραύματος τοῦ τυφλοῦ εἰς δύο στρώματα (Backman). Ἐπὶ φλεγμονώδους ὄγκου, ἑδραζομένου εἰς τμῆμα μόνον τῆς προσθίας ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ τυφλοῦ, ἐνηργήθη μερικὴ διέκπρισις τοῦ ἐντέρου (Demoulin). Ἐπὶ τυφλοῦ ἐρυθρομέλανος καὶ ἑτοίμου νὰ σφακελωθῇ, ἐνηργήθη ὁλικὴ διέκπρισις τοῦ πάσχοντος ἐντέρου (Schmidt). Τέλος, ἡ θεραπεία τῶν ἐπακολούθων τῇ ὀξείᾳ τυφλίτιδι στενώσεων καὶ φλεγμονωδῶν ὄγκων συνίσταται εἰς τὴν πλέον ἢ ἔλασσον ἐκτεταμένην καὶ μονόχρονον διέκπρισιν τοῦ πάσχοντος εἰλεο-τυφλο-κολικοῦ τμήματος, μετ' ἀναστομώσεως τοῦ εἰλεοῦ πρὸς τὸ ἐγκάρσιον, ὅταν αἱ βλάβαι ἐπιτρέπωσι τὸ τοιοῦτον· προκειμένου ὅμως περὶ περιπτώσεως μετὰ συριγγίου ἢ περιγεγραμμένης πυώδους περιτονίτιδος, ἡ τοιαύτη ἐγχείρησις γίνεται εἰς δύο χρόνους: ἤτοι, εἰς μὲν τὸν πρῶτον χρόνον ἐνεργεῖται μονόπλευρος ἀποκλεισμὸς τῆς πασχούσης ἐντερικῆς ἕλικος—τιθεμένης οὕτω ἐν ἀναπαύσει—μετ' ἀναστομώσεως εἰλεοκολικῆς, εἰς δεύτερον δὲ χρόνον, ὅταν αἱ ἑστίαι τῆς περιτυφλικῆς φλεγμονῆς ἔχωσι πλέον ἀποστειρωθῇ, διέκπρισις τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος.

Ἀκτινομυκητίασις. Ἡ ἀκτινομυκητίασις εἶναι πάθησις παρασιτική, κοινὴ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ζῴοις (ἰδίᾳ τῷ βοΐ), προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ ἀκτινομύκητος, φυτικοῦ μικροβίου, ὑπαγομένου εἰς τὴν τάξιν τῶν τριχομυκήτων. Περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν κτηνιάτρων Rivolta (1868) καὶ εἶτα Böllinger καὶ Harz (1877), ἡ νόσος αὕτη ἐμελετήθη παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ τῶν J. Israël, Ponfick, Boström καὶ ἐν Γαλλίᾳ μεταξὺ ἄλλων, κυρίως ὑπὸ τῶν Poncet καὶ Bérard (1898)

Ἡ ἀκτινομυκητίασις τοῦ τυφλοῦ, καὶ γενικώτερον ὁλοκλήρου τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, εἶναι, κατὰ κανόνα, πρωτοπαθής. Πρὸς πρόκλησιν τῆς λοιμώξεως ὁ ἀκτινομύκης ἀκολουθεῖ σταθερῶς τὴν κατιοῦσαν ὁδόν, εἰσδύων κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τοῦ στόματος μετὰ τῶν φυτικῶν σιτίων εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἶτα ἐγκαθιστάμενος εἰς τὸ ἔντερον. Ἡ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ ἐντόπισις τῆς νόσου εἶναι συνηθεστέρα τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων τμημάτων τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος (60 % περίπου). Ἀπαντᾶται ἐν διπλασίᾳ ἀναλογίᾳ ἐπὶ τοῦ ἄρρενος φύλου ἢ ἐπὶ τοῦ θήλεος καὶ προσβάλλει, κατὰ προτίμησιν, ἄτομα ἡλικίας 20—50 ἐτῶν (Grill).

Κατὰ τὴν τυφλικὴν ἐντόπισιν τῆς νόσου τὸ τυφλὸν προσβάλλεται κατὰ κανόνα πρῶτον, ἡ δὲ σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις δύναται νὰ καταληφθῇ δευτεροπαθῶς ἢ καὶ νὰ παραμείνῃ ἄνευ βλάβης. Οὐχὶ σπανίως ὅμως ἡ λοίμωξις ἐντοπίζεται πρωτοπαθῶς ἐπὶ τῆς σκωληκοειδοῦς, ὁπότε καὶ δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ὑπὸ μορφὴν ἀληθοῦς σκωληκοειδίτιδος (Dieulafoy, Segond, Barth), εἶτα δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καταλαμβάνεται καὶ τὸ τυφλόν. Πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εἰσδύει ὁ ἀκτινομύκης ἐντὸς τοῦ βλεννογόνου τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, οἱ μὲν παραδέχονται τὴν ἀνάγκην τῆς μακρᾶς διαμονῆς τοῦ παρασίτου ἐντὸς τῶν σωληνοειδῶν ἀδένων τοῦ ἐντέρου οὕτως, ὥστε ὁ ἀκτινομύκης νὰ ἐμποτίσῃ, πράγματι, τὸν βλεννογόνον, οἱ δὲ ὅτι δέον νὰ προηγηθῇ καταστροφὴ τοῦ ἐπιθηλίου ὑπὸ οἱασδήποτε ἐντερίτιδος (Israël) Οἱ μικροτραυματισμοὶ τοῦ βλεννογόνου, οἱ προκαλούμενοι ὑπὸ τῶν αἰχμηρῶν κιτρίνων κοκκίων ἢ ὑπὸ τῶν ἀθέρων τοῦ στάχυος, φορέως τοῦ μύκητος, δύνανται, βεβαίως, νὰ διευκολύνωσι τὸν ἐνοφθαλμισμὸν τοῦ παρασίτου (Boström).

Τὸ παράσιτον, ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου, δύναται νὰ καλλιεργηθῇ καὶ νὰ σχηματίσῃ πλάκας λευκωπάς, στρογγύλας ἢ ἐπιμήκεις, μὴ εἰσχωρούσας ἐντὸς τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος καὶ ἐχούσας, διάμετρον μὲν μέχρις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκ. μ., βάθος δὲ μέχρι 5 χιλ. μ. (Chiari). Αἱ πλάκες αὗται σχηματίζουσι προέχοντας ὄζους, οἵτινες ἐμπεριέχουσι κοκκία ἀκτινομυκητιάσεως κίτρινα ἢ φαιά, συστάσεως ἀρκούντως συμπαγοῦς· ὁ ὑπόλοιπος βεννογόνος εἶναι ὁμοιομόρφως συμφορημένος. Προοδευτικῶς, αἱ ἀλλοιώσεις αὗται καθίστανται βαθύτεραι, οἱ ὄζοι εἰσδύουσιν ἐντὸς τοῦ ὑποβλεννογονίου χιτῶνος, μαλακύνονται, ἑλκοῦνται καὶ ἐκκενοῦσι τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, σχηματίζοντες οὕτω ἑλκώσεις, αἵτινες προσομοιάζουσι πρὸς τὰς φυματιώδεις τοιαύτας καὶ τείνουσι νὰ ἐπεκταθῶσιν εἰς εὗρος καὶ βάθος. Καὶ εἰς τὴν περίοδον ἔτι ταύτην αἱ βλάβαι δύνανται νὰ ἐπαναστραφῶσι καὶ ἰαθῶσι, καταλείπουσαι, ὡς ἴχνη τῆς διαβάσεως αὐτῶν, οὐλάς, μετὰ χειλέων ἀκανονίστων, συστάσεως σκληρᾶς καὶ χροιᾶς ὑπομελαίνης.

Σὺν τῇ προόδῳ τῆς νόσου, αἱ παθολογοανατομικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ ἐντέρου ἐπεκτείνονται πρὸς τὸν ὀρογόνον χιτῶνα τούτου, σπανιώτατα ὅμως διατιτραίνουσι τὸ τυφλόν, γινόμεναι πρόξενοι περιτονίτιδος ἐκτεταμένης ἢ διαχύτου· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στερραὶ συμφύσεις ἀφορίζουσι τὴν ἑστίαν, καθ' ὃν ἔτι χρόνον τὸ παράσιτον εὑρίσκεται ἐν τῷ ὑποβλεννογονίῳ χιτῶνι. Κατ' ἐξαίρεσιν αἱ ἑστίαι τῆς ἀκτινομυκητιάσεως διανοίγονται εἰς τὰ γειτονικὰ πλάγχνα (λεπτὸν ἔντερον, οὐροδόχος κύστις, γεννητικὰ ὄργανα). Ἡ περαιτέρω ἐπέκτασις τῶν ἀλλοιώσεων δύναται νὰ γίνῃ πρός τε τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα καὶ τοὺς ἱστοὺς τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου, ὁπότε ὁ ὑποπεριτοναϊκὸς κυτταρολιπώδης ἱστὸς καὶ οἱ μύες παχύνονται ἀξιοσημειώτως καὶ σκληρύνονται, μεταμορφούμενοι εἰς λαρινώδη μᾶζαν, δυσδιάγνωστον· ἐκεῖθεν, διὰ τοῦ μηριαίου πόρου, αἱ ἀλλοιώσεις δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσιν εἰς τοὺς ἱστοὺς τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ μηροῦ, διὰ τῆς θήκης τοῦ ψ ἴτου μυὸς νὰ καταλάβωσι τὸ ἰσχίον (Partsch) καὶ διὰ τῆς πυέλου καὶ τῆς μείζονος ἰσχιακῆς ἐντομῆς νὰ κατέλθωσι πρὸς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ μηροῦ μέχρι τῆς ἰγνυϊκῆς κοιλότητος. Πρὸς τὰ ἄνω, αἱ βλαβαι ἐπεκτείνονται πρὸς τὸν νεφρόν, τὸ ἧπαρ, τὸ διάφραγμα, τὴν ῥάχιν Θᾶττον ἢ βράδιον κα ταλαμβάνεται τὸ δέρμα τῆς κοιλίας, ἐξοιδαίνεται, καθίσταται πελιδνόν, μαλακύνεται καὶ ἐξελκοῦται· οὕτω σχηματίζονται συρίγγια, ἀφ' ὧν ἐκρέει πρὸς τὰ ἐκτὸς ὑγρὸν ὀροπυῶδες, μεμειγμένον πολλάκις μετὰ κοπρανωδῶν ὑλῶν καὶ ἐμπεριέχον τὰς χαρακτηριστικὰς ἀποικίας τοῦ ἀκτινομύκητος. Εἰς πλέον προκεχωρημένον στάδιον, ἡ νόσος δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ διὰ τῆς αἱμοφόρου ὁδοῦ, αἱ δὲ μεταστατικαὶ ἑστίαι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πυλαίας φλεβὸς εἶναι οὐχὶ σπάνιαι· τὸ τοιοῦτον ἑρμηνεύει τὸν σχηματισμὸν τῶν δευτεροπαθῶν ἀποστημάτων τοῦ ἥπατος (Grill), σπληνὸς κλπ.

Εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τυφλικῆς ἀκτινομυκητιάσεως διακρίνει τις τὰς ἀκολούθους πέντε περιόδους: Τὴν 1ην ἢ ἀρχικὴν περίοδον, καθ' ἣν τὸ παράσιτον ἐγκαθίσταται ἐπὶ τοῦ ἐντερικοῦ βλεννογόνου. Ἡ περίοδος αὕτη διέρχεται, κατὰ κανόνα, ἀπαρατήρητος, διότι χαρακτηρίζεται μόνον ὑπὸ ἀσαφῶν τινων κοιλιακῶν πόνων καὶ δυσπεπτικῶν διαταραχῶν. Τὴν 2αν περίοδον ἢ τὴν τῶν σπλαγχνικῶν φαινομένων, ἥτις, ὀφειλομένη εἰς τὴν φλεγμονὴν τοῦ ἐντέρου καὶ τὴν ἐλαφρὰν ἀντίδρασιν τοῦ γειτονικοῦ περιτοναίου, χαρακτηρίζεται ὑπὸ φαινομένων ἐντερίτιδος καὶ περιτονίτιδος χρονίας. Ὁ πάσχων παρουσιάζει χρονίαν διάρροιαν, μορφῆς δυσεντεροειδοῦς ἢ βλεννο-μεμβρανώδους, λίαν ἐπίμονον· αὕτη, οὖσα συνέπεια τῶν ἑλκώσεων τοῦ ἐντερικοῦ βλεννογόνου, δὲν ὑποχωρεῖ εἰμὴ μετὰ τὴν τελείαν ἐπούλωσιν τῶν ἑλκώσεων τούτων. Ἡ περιτοναϊκὴ ἀντίδρασις ὑποδύεται τὴν ὑποτροπιάζουσαν σκωληκοειδίτιδα, ἡ δὲ διάρκεια καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κρίσεων ποικίλλουσι. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διὰ τῆς φυσικῆς ἐξετάσεως ἀποκαλύπτει τις τὴν ὕπαρξιν, κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, ἄλγους ἐντετοπισμένου, ἐνίοτε δὲ καὶ μάζης συστάσεως ἐλαστικῆς. Τὴν 3ην περίοδον, τοῦ ὄγκου, καθ' ἣν τὰ εἰς τὴν ἀντίδρασιν τοῦ γειτονικοῦ περιτοναίου ὀφειλόμενα ἄλγη εἶναι διάχυτα καὶ συνεχῆ (Langstein). Ἡ ψηλάφησις ἀποκαλύπτει τὴν ὕπαρξιν, ἐν τῷ βάθει τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου, διογκώσεως οὐχὶ σαφῶς ἀφωρισμένης, συστάσεως σκληρᾶς, δυσκινήτου, ἀλλὰ μὴ συμπεφυκυίας πρὸς τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα. Ἡ διόγκωσις αὕτη δύναται νὰ μείνῃ στάσιμος κατὰ τὸ διάστημα μηνῶν μετ' ἐλαφρῶν ὑποχωρήσεων καὶ παροξύνσεων, τέλος δὲ συμφύεται πρὸς τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα, ὅπερ καὶ καταλαμβάνει, ἐπὶ ἐκτάσεως πλέον ἢ ἔλασσον μεγάλης, προσδίδουσα εἰς αὐτὸ σύστασιν ξυλώδη. Τὴν 4ην περίοδον, τὴν τῶν συριγγίων. καθ' ἥν, μετὰ παρόξυνσιν τῶν ἀλγεινῶν φαινομένων, τὸ δέρμα χροιᾶς κυανῆς πρὸς τὴν ἰώδη, μαλακύνεται ταχέως κατὰ τόπους καὶ ἐξελκοῦται· οὕτω ἐγκαθίστανται πολλαπλᾶ συρίγγια, ἀφ' ὧν ἐκρέει, αὐτομάτως ἢ ἐπὶ τῇ πιέσει, ὑγρὸν ὀρῶδες ἢ ὀροπυῶδες, λεπτόρρευστον, πεφορτισμένον ὑπὸ λειψάνων κοκκιωδῶν καὶ συχνάκις ὑπὸ κιτρίνων κοκκίων. Αἱ ἑστίαι τῆς ἀκτινομυκητιάσεως δύνανται νὰ συγκοινωνήσωσι μετὰ τοῦ αὐλοῦ τοῦ ἐντέρου, ὁπότε καὶ ἡ ἔκκρισις τῶν συριγγίων καθίσταται πυοκοπρανώδης. Καὶ τέλος τὴν 5ην περιοδον, τὴν τῆς ἐπουλώσεως, καθ' ἣν ἡ διόγκωσις περιορίζεται, ἡ κοιλία ἐπανακτᾷ τὴν μαλθακότητα αὐτῆς, τὰ συρίγγια ἀποφράσσονται (καί, ἐνίοτε, ἐντὸς ἑβδομάδων τινῶν), καταλείποντα οὐλὰς δυσμόρφους.

Αἱ συχνότεραι μεταστάσεις τῆς τυφλικῆς ἀκτινομυκητιάσεως εἶναι πρὸς τὸ ἧπαρ (ἀποστήματα) καὶ πρὸς τὸν νεφρόν· ἀλλὰ καὶ ἡ οὐροδόχος κύστις, ὁ προστάτης, ἡ ᾠοθήκη καὶ ἡ σάλπιγξ δύνανται νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀκτινομύκητος.

Ἡ διάρκεια τῆς τυφλικῆς ἀκτινομυκητιάσεως εἶναι ποικιλωτάτη, κυμαινομένη μεταξὺ ἑβδομάδων τινῶν καὶ πολλῶν μηνῶν. Ἡ νόσος, ὅταν ᾖ ἐντετοπισμένη, δύναται συχνάκις νὰ ἰαθῇ, καίτοι παρετηρήθησαν ὑποτροπαὶ καὶ μετὰ δύο καὶ πλέον ἔτη ἀπὸ τῆς φαινομενικῶς πλήρους ἰάσεως. (Εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις πρόκειται περὶ «λανθάνοντος παρασιτισμοῦ»). Ἐν περιπτώσει ὅμως μεταστάσεων, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ ἧπαρ, ἡ πρόγνωσις εἶναι, κατὰ κανόνα, κακὴ (Poncet et Bérard).

Θεραπεία. Ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς ἀκτινομυκητιάσεως, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἕδρα αὐτῆς, θεωρεῖται τὸ ἰώδιον, ὅπερ, χρησιμοποιηθὲν εὐρέως ἐν τῇ πράξει, ἔδωκε μὲν πολλὰς ἰάσεις, ἀλλὰ καὶ συχνάκις ἀπεδείχθη ἀνενεργόν. Τοῦτο χορηγεῖται εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἰωδιούχου καλίου ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς μεγάλας δόσεις (4—8 γραμ δι' ἡμέρας), εἴτε ὑπὸ μορφὴν διαλύσεως τοῦ Lugol (jode mét. 3,0—jodure de potassium 6,0.—Eau dist. 300 c. c, εἰς δόσεις 1—3 κοχλ. σούπας δι' ἡμέρας), ἥτις εἶναι ἐπίσης ἀποτελεσματικὴ καί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κάλλιον ἀνεκτὴ τοῦ ἰωδιούχου καλίου. Καὶ αἱ ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις τῆς διαλύσεως τοῦ Lugol, μεμειγμένης μετ' ἴσης ποσότητος διαλύσεως 20 % d'hyposulfite de Soude (ὅπως μὴ ἀλλοιωθῇ τὸ ἐνδοθήλιον τῆς φλεβός), εἰς δόσεις 5—30 κ. ἑκ. μ. τοῦ μείγματος τούτου, εἶναι συνήθως ἀνεκταὶ καὶ προσήνεγκον μεγάλας ὑπηρεσίας. Ὁ ῥαδιο-ενεργὸς ὀρὸς τοῦ Fischer, χορηγηθεὶς ἀπὸ τῆς ἐνδοφλεβίου ὁδοῦ, ἔδωκεν, εἰς δύο περιπτώσεις τῶν Cornioley καὶ Fischer, ἰσαρίθμους ἐπιτυχίας. Αἱ τοπικαί, ἐντὸς τῶν ἰνωδῶν ἱστῶν, ἰωδιο-ιωδιοῦχοι ἐνέσεις ἐδείχθησαν συχνάκις ὠφέλιμοι Ἡ ἐπωφελὴς ἐπίδρασις τῆς χειρουργικῆς θεραπείας εἶναι ἀναντίρρητος. Ἡ ἰδεώδης ἐγχειρητικὴ ἐπέμβασις εἶναι ἡ εἰλεο-τυφλικὴ διέκπρισις μετ' ἀναστομώσεως εἰλεοκολικῆς. Ἀλλ' αὕτη, ἀτυχῶς, λόγῳ τῆς ταχείας ἐπεκτάσεως τῶν βλαβῶν, εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων δὲν εἶναι ἐφαρμόσιμος, ὁ δὲ χειρουργὸς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν διὰ πολλαπλῶν τομῶν διάνοιξιν τῶν μεμολυσμένων ἑστιῶν, τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ἐν αὐταῖς πύου, τὴν ἀπόξεσιν καὶ τέλος τὴν καυτηρίασιν τούτων διὰ χλωριούχου ψευδαργύρου. Ἡ τελεσφοροτέρα ὅμως θεραπεία τῆς ἀκτινομυκητιάσεως, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Jüngling, εἶναι ἡ δι' ἀκτίνων Röntgen. Διὰ τῆς βαθείας ἀκτινοθεραπείας ἐπετεύχθησαν πλήρεις ἰάσεις καὶ εἰς περιπτώσεις ἔτι, καθ' ἃς πάντα τὰ ἄλλα θεραπευτικὰ μέσα (ἰωδιοῦχον κάλι, χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις κ.λ.π.) ἀπέτυχον τελείως (Steinkam).

Κινητὸν τυφλὸν καὶ συστροφὴ τοῦ τυφλοῦ. Ἡ ἀνώμαλος κινητικότης τοῦ τυφλοῦ εἶναι ἀπότοκος συγγενοῦς ἀνατομικῆς διαμαρτίας περὶ τὴν διάπλασιν, ἤτοι ἐλλείψεως συγκολλήσεως τοῦ ἀρχεγόνου ἀνιόντος μεσοκόλου· οὕτω δημιουργεῖται ἀνώμαλον τυφλο-κολικὸν μεσεντέριον, ὅπερ καὶ ἐπιτρέπει εἰς τὸ τυφλὸν νὰ κινῆται ἀνωμάλως καὶ νὰ δύναται νὰ καμφθῇ ἢ νὰ ἑλιχθῇ περὶ ἑαυτὸ ἢ περὶ τὸ μεσεντέριόν του. Ἡ μεθοδικὴ περιγραφὴ τῶν βλαβῶν τούτων ὀφείλεται εἰς τοὺς Zœge von Manteuffel (1898, Haussmann (1900) καὶ Faltin (1902) ἡ ἀρχαιοτέρα ὅμως παρατήρησις συστροφῆς τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ ἀνιόντος κόλου ἀνήκει εἰς τὸν Rokitansky, δημοσιευθεῖσα ἐν ἔτει 1841.

Τὸ τυφλὸν δύναται, εἴτε νὰ καμφθῇ περὶ ἐγκάρσιον, προσθιο-οπίσθιον ἢ ἐλαφρῶς λοξὸν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερὰ ἄξονα, εἴτε νὰ ἑλιχθῇ περὶ κάθετον τοιοῦτον. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἄξων, περὶ ὃν κάμπτεται, εἶναι ἐγκάρσιος, ὁ πυθμὴν τοῦ τυφλοῦ φέρεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρόσω, ὑπὸ τὸ ἧπαρ καὶ πρὸ τοῦ ἀνιόντος κόλου, ἡ κανονικῶς προσθία ἐπιφάνεια αὐτοῦ γίνεται ὀπισθία καὶ ἐφάπτεται πρὸς τὴν προσθίαν τοιαύτην τοῦ ἀνιόντος κόλου, ἡ δὲ κανονικῶς ὀπισθία ἐπιφάνεια γίνεται προσθία. Ἐὰν δὲ ὁ ἄξων εἶναι λοξός, τὸ τυφλὸν φέρεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐντὸς οὕτως, ὥστε ὁ πυθμὴν αὐτοῦ καταλαμβάνει τὴν ὑπομφάλιον ἢ ἀριστερὰν προνεφρικὴν χώραν Τέλος, ἐὰν ὁ ἄξων εἶναι προσθιο-οπίσθιος, τὸ τυφλὸν φέρεται πρὸς τ' ἀριστερά, ὁ δὲ πυθμὴν αὐτοῦ καταλαμβάνει τὴν χώραν τοῦ ἀριστεροῦ ὑποχονδρίου ἢ τοῦ ἐπιγαστρίου. Ἡ ἀνώμαλος αὕτη θέσις δύναται νὰ ᾖ πρόσκαιρος ἢ ὁριστική, τοῦ τυφλοῦ προσηλουμένου ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ θέσει διὰ δευτερογενῶν περιτυφλοκολικῶν συμφύσεων.

Ἡ ἀληθὴς συστροφὴ τοῦ τυφλοῦ, ἤτοι ἡ περιστροφὴ αὐτοῦ περὶ τὸν κάθετον ἄξονά του, δύναται νὰ γίνῃ, εἴτε ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά, εἴτε ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ τελικὴ μοῖρα τοῦ εἰλεοῦ μετὰ τοῦ μεσεντερίου αὐτοῦ περιελίσσονται ὄπισθεν τοῦ τυφλοῦ καὶ ἀνιόντος κόλου, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἔμπροσθεν τούτων. Ὁ βαθμὸς τῆς συστροφῆς ποικίλλει ἀπὸ ἡμισείας μέχρι δύο περιφορῶν, ὑπάρχει δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συνδυασμὸς τῶν κινήσεων τῆς κάμψεως τοῦ τυφλοῦ περὶ τὸν ἐγκάρσιον αὐτοῦ ἄξονα καὶ τῆς συστροφῆς τούτου περὶ τὸν κάθετον τοιοῦτον. Ἀποτέλεσμα τῆς κάμψεως καὶ ἰδίᾳ τῆς συστροφῆς τοῦ τυφλοῦ

Digitized by Google

εἶναι ἡ διάτασις τῆς τυφλο-κολικῆς μοίρας τοῦ παχέος ἐντέρου ὑπὸ ὑγρῶν, ὧν, ἡ μὲν πρὸς τὸ ἀνιὸν κόλον δίοδος παρακωλύεται ὑπὸ τοῦ ἐστενωμένου σημείου, ἡ δὲ πρὸς τὸν εἰλεὸν παλίρροια ὑπὸ τῆς εἰλεο-τυφλικῆς βαλβῖδος.

Τὸ τυφλὸν διατεινόμενον λαμβάνει κολοσσιαίας διαστάσεις, τὰ δὲ τοιχώματα αὐτοῦ λεπτύνονται ὑπερβαλλόντως. Ἡ τοιαύτη στάσις τῶν ὑγρῶν δύναται, βαθμηδόν, νὰ γίνῃ πρόξενος μολύνσεως τῶν τοιχωμάτων τοῦ τυφλοῦ, ἑλκώσεων καὶ διατρήσεων ἔτι τούτου. Τὸ περιτόναιον ἀντιδρᾷ, ἡ δὲ τοιαύτη ἀντίδρασις, εἴτε περιορίζεται εἰς τὴν γένεσιν συμφύσεων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στερρῶν—ὁπότε καὶ ἡ ἀνώμαλος θέσις τοῦ τυφλοῦ καθίσταται ὁριστικὴ—εἴτε γίνεται πρόξενος ἀναπτύξεως, καὶ ἄνευ ἔτι διατρήσεως, περιτονίτιδος διαχύτου. Ὅταν, κατὰ τὴν συστροφήν, τὰ τυφλο-κολικὰ ἀγγεῖα συμπιέζωνται, ταχέως παράγονται ἅπασαι αἱ παθολογο-ανατομικαὶ ἀλλοιώσεις τῆς ἐσωτερικῆς ἐντερικῆς περισφίγξεως (γάγγραινα καὶ διάτρησις τοῦ τοιχώματος).

Ἡ συστροφὴ τοῦ τυφλοῦ παράγεται συχνότερον παρ' ἀτόμοις νεαροῖς, ἡλικία: 20—30 ἐτῶν· παρετηρήθη ὅμως αὕτη καὶ παρὰ νεογνῷ ἡλικίας ἐννέα ἡμερῶν. Οἱ χειρώνακτες, λόγῳ τῆς βαρείας αὐτῶν ἐργασίας, εἶναι ἰδιαιτέρως ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν νόσον ταύτην. Αἱ φυλαὶ τοῦ Βορρᾶ (ἰδίᾳ Φινλανδοί, Γερμανοί, Ἄγγλοι) προσβάλλονται συχνότερον ὑπὸ τῆς νόσου, λόγῳ τῶν εἰς ταύτας παρατηρουμένων μεγαλυτέρων περιτοναϊκῶν ἀνωμαλιῶν. Ὁ ἀνευρυσμός, ἡ πτῶσις καὶ ἡ ἀτονία τοῦ τυφλοῦ, ἀλλοιώσεις συνοδευόμεναι συνήθως ὑπὸ φαινομένων τυφλικῆς στάσεως καὶ ὀφειλόμεναι εἰς πλημμελῆ τροφικὴν ὑγιεινήν, εἰς κινητὸν τυφλὸν καὶ εἰς ποικίλας ἄλλας αἰτίας, ὡς καὶ αἱ αἰφνίδιαι μεταβολαὶ τῆς ἐνδοκοιλιακῆς θέσεως τοῦ τυφλοῦ, συνεπείᾳ βιαίας συσπάσεως τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, εὐκολύνουσι τὴν ἀνώμαλον κίνησιν τούτου καὶ δύνανται νὰ γίνωσι πρόξενοι τυφλικῆς συστροφῆς. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον αἴτιον τῆς συστροφῆς εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ κινητικότης τοῦ τυφλοῦ, ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν ὕπαρξιν τυφλο-κολικοῦ μεσεντερίου.

Ἡ συστροφὴ τοῦ τυφλοῦ ἐκδηλοῦται ὑπὸ δύο μορφάς: τὴν *καλοήθη*, ἥτις καὶ καλεῖται «τυφλὸν κινητὸν» (Haussmann - Wilms et Klose) ἢ «τυφλικοὶ κολικοὶ» (Delvoye) καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ προσκαίρου δυσχερείας περὶ τὴν δίοδον τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν· καὶ τὴν *κυρίως συστροφήν*, ἥτις συνοδεύεται ὑπὸ συμπτωμάτων ἀληθοῦς ἐσωτερικῆς ἐντερικῆς περισφίγξεως.

Ἐπὶ καλοήθους μορφῆς οἱ τυφλικοὶ κολικοὶ εἰσβάλλουσι κατὰ παροξυσμούς, οἵτινες χαρακτηρίζονται ὑπὸ πόνων κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, αἰφνιδίων καὶ βιαίων, συνοδευομένων ὑπὸ ἐκδήλου τοπικοῦ μετεωρισμοῦ, αἰσθήσεως ἐξαιρετικῆς διατάσεως τῆς κοιλίας, ἀτελοῦς ἐπισχέσεως ἀερίων καὶ κοπράνων, σφυγμοῦ συχνοῦ, ἀγωνιώδους ὄψεως τοῦ προσώπου καὶ ἐνίοτε ἐμέτων. Διὰ τῆς ψηλαφήσεως ἀντιλαμβάνεταί τις τῆς παρουσίας ἐντὸς τῆς κοιλίας ἕλικος ἀνευρυσμένης, μετὰ τοιχωμάτων τεταμένων καὶ ἐλαστικῶν καὶ σχήματος σφαιροειδοῦς. Ἡ ἐπίκρουσις ἀποδίδει ἦχον τυμπανικόν, ἡ δὲ κατάλληλος ψηλάφησις δύναται νὰ προκαλέσῃ βορβορυγμούς. Εἶτα αἰφνιδίως, εἴτε αὐτομάτως, εἴτε χάρις εἰς τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀρρώστου εἰς θέσιν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκλεγεῖσαν, ἡ κρίσις τελευτᾷ, τὸ ἄλγος ἐξαφανίζεται, ὁ μετεωρισμὸς ἐκλείπει, συχνάκις δ' ἐπακολουθεῖ ἄφθονος ἐκκένωσις ἀερίων καὶ κοπράνων ἀπὸ τοῦ δακτυλίου Ἐνίοτε τὰ ἄλγη ὑποδύονται τὸ χολοκυστικὸν σύνδρομον, λόγῳ μηχανικοῦ ἑλκυσμοῦ τοῦ κυστικολικοῦ συνδέσμου ὑπὸ τοῦ κινητοῦ καὶ συνήθως διηυρυσμένου, πεπτωκότος καὶ ὑπὸ τῆς στάσεως βεβαρυμένου τυφλικοῦ σάκκου, οὗτινος ἑλκυσμοῦ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ κάμψις τοῦ κυστικοῦ πόρου καὶ τοῦ αὐχένος τῆς χοληδόχου κύστεως. Οὐχὶ σπανίως, αἱ κρίσεις τῶν τυφλικῶν κολικῶν δύνανται νὰ ὦσι καὶ πολὺ ἐλάσσονος ἐντάσεως, περιοριζόμεναι μόνον εἰς ἄλγη τινὰ κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, συνοδευόμενα ὑπὸ βορβορυγμῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἀκτινογραφία δύναται νὰ δείξῃ τὴν ἐκτόπισιν τοῦ τυφλοῦ, ὡς καὶ τὴν ὕπαρξιν στάσεως τυφλο-κολικῆς, ἐλαφρᾶς ἢ λίαν ἐκσεσημασμένης, λόγῳ τῆς παρουσίας ἐντὸς τοῦ τυφλοῦ καὶ ἀνιόντος κόλου τοῦ ἀδιαφανοῦς ζωμοῦ μετὰ 18 ἕως 36 καὶ πλέον ὥρας ἀπὸ τῆς λήψεως αὐτοῦ Αἱ κρίσεις ἐπαναλαμβάνονται κατὰ διαστήματα κανονικά, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου αὗται καθίστανται βαρύτεραι, τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα βραχύνονται καὶ ἡ νόσος ἐξελίσσεται πρὸς τὴν συστροφὴν τοῦ τυφλοῦ.

Θᾶττον ἢ βράδιον ἐμφανίζονται τὰ συμπτώματα ὀξείας ἐντερικῆς ἐμφράξεως, ἅτινα καὶ χαρακτηρίζουσι τὴν δευτέραν μορφὴν τῆς νόσου, τὴν συστροφήν. Αὕτη ἄρχεται ὡς βαρὺς τυφλικὸς κολικός, ἤτοι χαρακτηρίζεται ὑπὸ πόνων ἐντονωτάτων, συνοδευομένων ὑπ' ἀφθόνων ἐμέτων, σφυγμοῦ ἀθλίου, προσωπείου περιτοναϊκοῦ, τελείας ἐπισχέσεως ἀερίων καὶ κοπράνων. Τότε καὶ ἀποκαλύπτεται, εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἑνὸς τῶν ὑποχονδρίων ἤ, συνηθέστερον, κατὰ τὴν περιομφαλικὴν χώραν, προπέτεια μεγάλων διαστάσεων, τυμπανικὴ τῇ ἐπικρούσει, εἰς ἣν καὶ ἀπολήγουσιν ἔντονοι ἐντερικαὶ συσπάσεις, ὁραταὶ καὶ ψηλαφηταὶ ὑπὸ τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ εἰλεοῦ τούτου εἶναι ταχεῖα, ἡ δὲ πρόγνωσις μοιραία ἄνευ ἐγχειρητικῆς ἐπεμβάσεως. Ὁ θάνατος δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἐντὸς 24 ἔτι ὡρῶν (Sargent). Ἐνίοτε, ἡ ἐξέλιξις τῆς νόσου διαρκεῖ 8—10 ἡμέρας, εἴς τινας δὲ χρονίας περιπτώσεις διήρκεσε δύο καὶ τρεῖς ἔτι ἑβδομάδας.

Θεραπεία. Πρὸς πρόληψιν τῶν ὀξέων φαινομένων τοῦ κινητοῦ τυφλοῦ, συνιστᾶται ἡ δι' ἐγχειρήσεως (ἁπλῆς τυφλο-κολοπηξίας) στήριξις τοῦ τυφλοῦ καὶ ἀνιόντος κόλου εἰς τὴν φυσιολογικὴν ἀνατομικὴν αὐτῶν θέσιν (Klose, Duval, Frank, Wilms). Ὅταν ὅμως συνυπάρχῃ καὶ ἀνευρυσμὸς μετὰ πτώσεως τοῦ τυφλοῦ (στάσις τυφλική), κάλλιον εἶναι νὰ συνδυασθῇ ἡ τυφλο-κολοπηξία μετὰ συμπτύξεως τοῦ τυφλοῦ (Delbet). Εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις ὁ G. Pieri ἐνεργεῖ τὴν ἐγκαρσίαν διέκπρισιν τοῦ πυθμένος τοῦ τυφλοῦ, ὕπερθεν τῆς ἐκφύσεως τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως, μετ' ἀναστομώσεως τυφλο-σιγμοειδοῦς τελικο-πλαγίας, ἔσχε δὲ ἄριστα ἀποτελέσματα

Ἐν περιπτώσει ἐκρήξεως τῶν ὀξέων φαινομένων τῆς συστροφῆς τοῦ τυφλοῦ, ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος ἐγχειρητικὴ ἐπέμβασις. Καὶ ὅταν μὲν αἱ ἀλλοιώσεις τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐντέρου δὲν ἔσχον εἰσέτι τὸν χρόνον νὰ ἐξελιχθῶσι πρὸς τὴν γάγγραιναν ἤ, ὅταν αἱ περιτυφλικαὶ συμφύσεις δὲν στηρίζωσι τὸ ἔντερον εἰς πλημμελῆ θέσιν, ἡ ἐγχείρησις, ἡ περιοριζομένη μόνον εἰς τὴν ἐκτύλιξιν καὶ τὴν στήριξιν τῆς συστραφείσης ἐντερικῆς ἕλικος, εἶναι δυνατὴ καὶ ἐπαρκής· αὕτη, συμπληρουμένη διὰ τυφλοστομίας, ἀσφαλίζει τὴν ταχεῖαν ἐκκένωσιν τοῦ σηπτικοῦ ἐντερικοῦ περιεχομένου καὶ τὴν καταστολὴν τῶν γενικῶν φαινομένων. Ἐν περιπτώσει ὅμως τυφλικῆς γαγγραίνης, ἡ μόνη ἐνδεικνυομένη θεραπεία εἶναι ἡ διέκπρισις τοῦ συνεστραμμένου ἐντερικοῦ τμήματος μετ' ἀναστομώσεως εἰλεο-κολικῆς. Διὰ τῆς βαρείας ταύτης ἐγχειρήσεως ἐπετεύχθησαν ἰάσεις ῥιζικαὶ εἰς τὸ τρίτον περίπου τῶν περιπτώσεων.

Νεοπλάσματα. Εἰς ταῦτα περιλαμβάνονται οἱ καλοήθεις ὄγκοι καὶ ὁ καρκίνος τοῦ τυφλοῦ.

Καλοήθεις ὄγκοι. Οἱ κατὰ τὸ τυφλὸν ἀναπτυσσόμενοι καλοήθεις ὄγκοι εἶναι λιπώματα, ἰνώματα καὶ ἀδενώματα. Τούτων, τὰ μὲν ἀδενώματα γεννῶνται ἐντὸς τοῦ βλεννογονίου χιτῶνος τοῦ ἐντέρου, τὰ δὲ λιπώματα καὶ ἰνώματα ἐντὸς τοῦ ὑποβλεννογονίου καὶ ὑπορρογονίου. Συνήθως σφαιροειδεῖς ἢ ᾠοειδεῖς, ὁμαλοὶ ἢ λοβιοειδεῖς, μισχωτοὶ ἢ ἐκφυόμενοι διὰ πλατείας βάσεως, οἱ καλοήθεις ὄγκοι τοῦ τυφλοῦ δύνανται—καὶ ὅταν ἔτι προβάλλωσιν ἐν τῷ αὐλῷ τοῦ ἐντέρου—ἐπὶ μακρὸν νὰ διέλθωσιν ἀπαρατήρητοι, ἐφ' ὅσον τὸ μέγεθος αὐτῶν εἶναι μικρόν. Ὅταν ὅμως ὁ ὄγκος κέκτηται μέτριον μέγεθος, συνοδεύεται συνήθως ὑπό τινων ἐντερικῶν διαταραχῶν (ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος, κολικῶν) καὶ εἶναι προσιτὸς τῇ ψηλαφήσει διὰ μέσου τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος εὐκίνητος καὶ εὐαίσθητος τῇ πιέσει. Τέλος, ὅταν ὁ ὄγκος κέκτηται ἀξιοσημείωτον μέγεθος καὶ ἔχῃ ἀναπτυχθῇ ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ αὐλοῦ, αἱ συνοδεύουσαι τοῦτον διαταραχαὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ διαρροίας, ἐναλλασσομένης πρὸς δυσκοιλιότητα αἰσθήσεως βάρους κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, κολικῶν πλέον ἢ ἔλασσον ἐντόνων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ φαινομένων χρονίου ἐντερικοῦ ἐγκολεασμοῦ.

Οἱ ὄγκοι οὗτοι, ἐξαιρέσει τῆς ἐπιπλοκῆς τοῦ ἐγκολεασμοῦ, ἐξελίσσονται σχεδὸν πάντοτε μετὰ βραδύτητος καὶ ἔχουσι καλὴν τὴν πρόγνωσιν.

Θεραπεία. Πρὸς ἴασιν τῶν σπανίων τούτων ὄγκων ἐπιβάλλεται ἡ ὁλικὴ ἐξαίρεσις αὐτῶν μετὰ διεκπρίσεως μερικῆς τοῦ τυφλοῦ ἤ, ἐνίοτε, μετὰ τυπικῆς εἰλεοτυφλικῆς διεκπρίσεως καὶ ἀναστομώσεως εἰλεοκολικῆς (Faure et Desplas), πρὸς ἀποφυγὴν στενώσεως τοῦ ἐντερικοῦ αὐλοῦ. Ὅταν ὅμως ὁ ὄγκος ἐμπλέκηται ὑπὸ ἐγκολεασμοῦ, ἐὰν μὲν οὗτος εἶναι ἀνατάξιμος, ἡ ἐγχείρησις περιορίζεται εἰς τὴν ἀνάταξιν τῆς ἐγκολεασθείσης ἐντερικῆς ἕλικος καὶ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ὄγκου· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἀνατάξιμος—ὡς συνήθως συμβαίνει, καὶ δὴ ἐπὶ χρονίου ἐγκολεασμοῦ, λόγῳ τῶν συμφύσεων καὶ ἀλλοιώσεων τοῦ ἐντέρου—ἐνεργεῖται ἡ διέκπρισις μόνον τοῦ πάσχοντος τμήματος τοῦ ἐγκολεασθέντος ἐντέρου, μετὰ προηγουμένην ἁπλῆν τομὴν τοῦ ἐγκολεάζοντος ἐντερικοῦ κυλίνδρου. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη κέκτηται ἥσσονα βαρύτητα τῆς εἰλεοτυφλοκολικῆς διεκπρίσεως μετ' ἀναστομώσεως εἰλεοκολικῆς καὶ ἔδωκεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Καρκίνος τοῦ τυφλοῦ. Ἡ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ ἐντόπισις τοῦ καρκίνου ἀντιπροσωπεύει τὸ πέμπτον περίπου τῶν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ παχέος ἐντέρου ἀναπτυσσομένων κακοήθων νεοπλασμάτων. Ἱστολογικῶς, ὁ τυφλικὸς καρκίνος εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐπιθηλίωμα, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ σάρκωμα. Τὸ ἐπιθηλίωμα ἀναπτύσσεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς παρ' ἀτόμοις ἡλικίας 30—60 ἐτῶν καὶ φαίνεται προσβάλλον συχνότερον τὸ ἄρρεν ἢ τὸ θῆλυ φῦλον. Τὸ πρωτοπαθὲς σάρκωμα εἶναι σπανιώτατον, συναντᾶται δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν· τὸ δευτεροπαθὲς εἶναι ἀπότοκον σαρκώματας τῶν ὀστῶν, τοῦ νεφροῦ κ. λ. π. Ἡ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ ἐντόπισις τοῦ σαρκώματος εἶναι συνηθεστέρα ἢ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος.

Ὡς αἰτιολογικοὶ παράγοντες, προδιαθέτοντες εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καρκίνου, θεωροῦνται: ἡ καρκινώδης κληρονομικότης, ὁ κοιλιακὸς τραυματισμός, ὁ σακχαρώδης διαβήτης, ἡ ποδάγρα καὶ ἡ σύφιλις (Loeper).

Ὁ καρκίνος τοῦ τυφλοῦ παρουσιάζεται ὑπὸ δύο μορφάς, τὴν πλαγίαν καὶ τὴν δακτυλιοειδῆ, ὧν ἡ πρώτη εἶναι κατὰ πολὺ συνηθεστέρα τῆς δευτέρας. Ἄρχεται συχνότερον ἀπὸ τῆς εἰλεοτυφλικῆς βαλβῖδος καὶ ἐπεκτείνεται μετ' ἴσης σχεδὸν εὐκολίας πρός τε τὸ ἀνιὸν κόλον καὶ τὸν εἰλεόν, σπανιώτερον δὲ ἔκ τινος τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ τυφλικοῦ θυλάκου καὶ δὴ τῆς ὀπισθίας τοιαύτης. Ἐν ἀρχῇ ἡ βαλβὶς στενοῦται, εἴτε διότι εἶναι ἡ κεντρικὴ ἕδρα τοῦ ὄγκου, εἴτε διότι διηθεῖται ὑπὸ χρονίας φλεγμονῆς τῶν γειτονικῶν ἱστῶν. Ἐνίοτε ἡ βαλβὶς καθίσταται τελείως ἀδιαχώρητος, ἀκολούθως ὅμως ἡ ἕλκωσις τῶν ἐκβλαστήσεων καταστρέφει ταύτην καὶ ἀποκαθιστᾷ τὴν ἐλευθέραν δίοδον τῶν ῥευστῶν ἐντερικῶν ὑλῶν ἀπὸ τοῦ εἰλεοῦ πρὸς τὸ τυφλόν. Γενικῶς, ὁ καρκίνος τοῦ τυφλοῦ, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ὄγκους τοῦ κόλου, σπανίως γίνεται πρόξενος στενώσεως τοῦ ἐντέρου. δύναται ὅμως νὰ προκαλέσῃ δευτεροπαθῆ εἰλεοτυφλοκολικὸν ἐγκολεασμὸν καί, ἰδίᾳ, ὅταν ἄρχηται ἀπὸ τῆς βαλβῖδος. Ἡ σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις δύναται νὰ ᾖ εἴτε ἐλευθέρα, εἴτε συμπεφυκυῖα καὶ ὑγιής, εἴτε ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς νεοπλασματικῆς μάζης. Ἐπίσης δύναται αὕτη, κατὰ τὴν διαδρομὴν καρκίνου τοῦ τυφλοῦ, νὰ παρουσιάσῃ πάσας τὰς ἀλλοιώσεις τῆς ὀξείας ἢ χρονίας σκωληκοειδίτιδος. Τὰ τὸ πρῶτον διηθούμενα λεμφικὰ γάγγλια εἶναι τὰ τῆς εἰλεοτυφλικῆς γωνίας· ταῦτα εἴτε προσβάλλονται ὑπὸ χρονίας κοινῆς φλεγμονῆς, ἥτις ἐνίοτε δύναται νὰ καταλήξῃ καὶ εἰς πύησιν, εἴτε διηθοῦνται νεοπλασματικῶς· σὺν τῷ χρόνῳ δύνανται νὰ διηθηθῶσι καρκινωδῶς καὶ τὰ μεσεντέρια γάγγλια, σπανιώτερον δὲ τὰ περιφερικὰ τοιαῦτα. Συχνότατα σχηματίζονται συμφύσεις φλεγμονώδεις ἢ νεοπλασματικαί, εἴτε μετὰ τοῦ περιτόνου περιτοναίου, εἴτε μετὰ τῶν παρακειμένων λεπτῶν ἐντερικῶν ἑλίκων, εἴτε μετὰ τῶν ἱστῶν τοῦ λαγονίου βόθρου, σπανίως δὲ μετὰ τοῦ ἐγκαρσίου καὶ τοῦ σιγμοειδοῦς κόλου. Ὁ καρκίνος τοῦ τυφλοῦ ἑλκούμενος καί, κατὰ συνέπειαν, μολυνόμενος ὑπὸ τοῦ σηπτικοῦ περιεχομένου τοῦ ἐντέρου, γίνεται ἀφορμὴ ἀναπτύξεως, εἴτε περιτονίτιδος χρονίας, ἐντετοπισμένης ἢ διαχύτου, εἴτε περιτυφλικῶν ἀποστημάτων, ἅτινα διανοίγονται πρὸς τὸ ἔντερον ἢ τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα Ἡ ὑπὸ τοῦ νεοπλάσματος διάτρησις τοῦ τυφλοῦ δύναται νὰ γίνῃ πρόξενος περιτονίτιδος ὑπεροξείας. Εἰδικώτερον, τὸ σάρκωμα τοῦ τυφλοῦ δύναται, ἐνίοτε, νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνάπτυξιν ἀσκίτου ὀρώδους ἢ αἱμορραγικοῦ.

Κατὰ κανόνα ὁ καρκίνος τοῦ τυφλοῦ παραγνωρίζεται ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, ἅτε μὴ παρουσιάζων χαρακτηριστικόν τι σύμπτωμα. Μετὰ μακρὰν λανθάνουσαν περίοδον ἐμφανίζονται ἄλγη κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, ἀνακλώμενα πρὸς τὴν σύστοιχον βουβωνικὴν χώραν, τὴν ὀσφυϊκὴν καὶ τὸ κάτω κόλον. Σπανίως προκαλῶν στένωσιν, ὁ καρκίνος τοῦ τυφλοῦ ἐκδηλοῦται συνήθως δι' ἐπιμόνου ἢ διαλειπούσης κακόσμου διαρροίας, μετὰ ἢ ἄνευ μελαίνης (Duval), ἐνίοτε δὲ διὰ φαινομένων ἀτελοῦς ἐντερικῆς ἐμφράξεως (ὡς τὰ νεοπλάσματα τοῦ κόλου), ἤτοι δυσκοιλιότητος, συνοδευομένης ὑπὸ μετεωρισμοῦ τῆς κοιλίας, κακόσμου ἀποπνοίας, ναυτιῶν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἐμέτων τροφικῶν ἢ χολωδῶν. Μεγάλαι ἐντερορραγίαι σπανιώτατα παρατηροῦνται (2 % κατὰ Kettley et Duret). Εἴς τινας περιπτώσεις οὐδὲν σύμπτωμα ἐπισύρει τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τοῦ πάσχοντος, ὅστις αἰτιᾶται μόνον μεγάλην ἐξασθένησιν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἀναιμίαν, ἀνορεξίαν καὶ ἀϋπνίαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, δύναται ἐνίοτε νὰ γίνῃ σχετικῶς πρώϊμος διάγνωσις τῆς νόσου διὰ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ αἵματος ἐν τοῖς κοπράνοις, τῆς ἀκτινολογικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐπιμελοῦς κλινικῆς ἐξετάσεως τῆς κοιλίας. Ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἀρχὴ τῶν διαταραχῶν τούτων παραγνωρίζεται, ὁ δὲ ἄρρωστος προσφεύγει εἰς τὸν χειρουργὸν τότε, ὅταν πλέον τὸ νεόπλασμα ἔχῃ τοσοῦτον ἀναπτυχθῇ, ὥστε ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ νὰ καθίσταται ἀντιληπτὴ διὰ μέσου τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων.

Τὸ κύριον ὅμως σύμπτωμα τῆς νόσου εἶναι ἡ παρουσία ὄγκου ἐν τῷ δεξιῷ λαγονίῳ βόθρῳ— οὗτινος ἡ ἀποκάλυψις εἶναι εὐχερής—κατ' ἀρχὰς περιωρισμένου, σκληροῦ, ὑβώδους, ἀνωμάλου, σαφῶς ἀφωρισμένου πρὸς τὰ ἐκτός, διαχύτου πρὸς τὰ ἐντός, μικρὸν ἀλγεινοῦ τῇ ψηλαφήσει καὶ συχνάκις κινητοῦ, δυναμένου νὰ μετατοπισθῇ μέχρις ὑπὸ τὸ ἧπαρ ἢ ἐντὸς τῆς ἐπ

Digitized by Google

γαστρικῆς χώρας ἢ τοῦ ἀριστεροῦ λαγονίου βόθρου. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, ὁ ὄγκος οὗτος μεγεθύνεται καὶ ἀκινητοποιεῖται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ λαγονίου βόθρου· τὸ ἔσω αὐτοῦ χεῖλος συγχέεται μετὰ τῶν νεοπλασματικῶς καὶ φλεγμονωδῶς διηθημένων λεμφικῶν γαγγλίων τῆς εἰλεοτυφλικῆς γωνίας, τὸ δὲ ἄνω τοιοῦτον ἐξαφανίζεται ὑπὸ τὸ ἧπαρ. Βραδύτερον, ὁ ὄγκος ἀπόλλυσι πάντας τοὺς ἰδίους αὐτοῦ χαρακτῆρας· καρκίνος καὶ φλεγμονώδεις μᾶζαι πληροῦσι σύμπαντα τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον. Οὐχὶ σπανίως ἡ σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις φλεγμαίνει, οὕτω δὲ εἰς τὴν συμπτωματολογίαν τοῦ ὄγκου προστίθενται καὶ κρίσεις ὀξείας σκωληκοειδίτιδος μετὰ πυρετοῦ καὶ περιτονίτιδος ἐντετοπισμένης (Guinard).

Ἡ δι' ὑποκλυσμοῦ ἀκτινολογικὴ ἐξέτασις ἀποκαλύπτει τὴν ὕπαρξιν σπασμῶν τοῦ κόλου, τὴν δυσχέρειαν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀδιαφανοῦς ζωμοῦ πληρώσεως τοῦ τυφλοῦ, τὴν ἔλλειψιν ὕβων καὶ τὴν ἀκαμψίαν τῶν τοιχωμάτων τούτου, τὴν συχνὴν ἀνεπάρκειαν τῆς εἰλεο-τυφλικῆς βαλβῖδος· εἰς πλέον προκεχωρημένον στάδιον, αἱ νεοπλασματικαὶ ἐκβλαστήσεις, καταλαμβάνουσαι τὸν αὐλὸν τοῦ τυφλοῦ, ἐκσημαίνονται ἀκτινολογικῶς διὰ τῆς τυπικῆς χασματώδους εἰκόνος.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ καρκίνου τοῦ τυφλοῦ εἶναι βραδεῖα, διακοπτομένη ἐνίοτε ὑπὸ κρισεων ὀξείας ἐντερικῆς ἐκφράξεως ἢ ὀξέος εἰλεο-τυφλο-κολικοῦ ἐγκολεασμοῦ καί, ἰδίᾳ, ὑπὸ ἐπιπλοκῶν σηπτικῶν (διατρήσεως ἐντερικῆς, περιτονιτίδων γενικῶν ἢ ἐντετοπισμένων, ἀποστημάτων, φλεγμόνων πυο-κοπρανωδῶν, συριγγίων σπλαγχνικῶν, φλεβιτίδων). Ὁ θάνατος ἐπέρχεται, εἴτε συνεπείᾳ τοπικῆς ἐπιπλοκῆς, εἴτε συνεπείᾳ γενικεύσεως (μεταστάσεις, ἰδίᾳ, πρὸς τὸ ἧπαρ ἢ τὸν πνεύμονα ἢ προοδευτικῆς καρκινώδους καχεξίας.

Θεραπεία. Αὕτη εἶναι χειρουργική. Ἡ ἐγχειρητικὴ ἐπέμβασις ἐπιβάλλεται νὰ ἐνεργηθῇ ὡς οἷόν τε ἐνωρίτερον. Καὶ ἐὰν μὲν πρόκειται περὶ ὄγκου κινητοῦ καὶ ἄνευ φλεγμονωδῶν περιτυφλικῶν ἀλλοιώσεων, ἡ μονόχρονος δεξιὰ ἡμικολεκτομία μετὰ διεκπρίσεως τοῦ ἀντιστοίχου μεσεντερίου καὶ ὡς οἷόν τε πλήρους ἐξαιρέσεως τῶν λεμφικῶν γαγγλίων, συμπληρουμένη ὑπὸ ἀναστομώσεως εἰλεο-κολικῆς, εἶναι ἡ ἐνδεικνυομένη ἐγχείρησις. Ἐγκαίρως ἐνεργουμένη, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὁριστικὴν ἴασιν, ἡ δὲ ἐκ ταύτης ἄμεσος μετεγχειρητικὴ θνητότης ἀνέρχεται εἰς 10—15 %. Ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ ἀρρώστου προβεβηκότος τὴν ἡλικίαν, καχεκτικοῦ καὶ παρουσιάζοντος σημεῖα ἀτελοῦς ἐντερικῆς ἐμφράξεως, ἡ ἐγχείρησις δέον νὰ ἐνεργηθῇ εἰς δύο χρόνους. Καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον χρόνον ἐνεργεῖται ἡ ἀναστόμωσις τοῦ πέρατος τοῦ εἰλεοῦ πρὸς τὸ ἐγκάρσιον κόλον, ὅπως οὕτω ἐπιτευχθῇ ἡ ἀποχέτευσις τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν καὶ παύσωσι τὰ φαινόμενα τῆς ἐντερικῆς στενώσεως· μεταγενεστέρως δέ, εἰς δεύτερον χρόνον, καὶ μετὰ τὴν βελτίωσιν τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ πάσχοντος, ἐνεργεῖται ἡ εἰλεο-τυφλικὴ διέκπρισις. Τέλος, ἐὰν πρόκειται περὶ ὄγκου συμπεφυκότος καὶ φλεγμαίνοντος, ἡ ὅλη ἐγχείρησις δέον νὰ ἐνεργηθῇ εἰς τρεῖς χρόνους. Καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον χρόνον ἐνεργεῖται εὐρεῖα διασωλήνωσις τῆς μεμολυσμένης ἑστίας πρὸς ἀποστείρωσιν αὐτῆς· εἰς τὸν δεύτερον χρόνον ἐνεργεῖται ἀποχετευτικὴ εἰλεο-κολικὴ ἀναστόμωσις μετ' ἀποκλεισμοῦ τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος, μονοπλεύρου ἢ καὶ ἀμφοτεροπλεύρου, ἐὰν τὸ τοιοῦτον ᾖ δυνατόν, ἤτοι ἐὰν ὑπάρχῃ εὐρεῖα αὐτόματος συριγγοποίησις τοῦ τυφλοῦ πρὸς τὰ ἐκτός, ὡς δύναται νὰ συμβῇ εἰς σπανίας περιπτώσεις· εἰς δὲ τὸν τρίτον χρόνον ἐνεργεῖται εἰλεο-τυφλο-κολικὴ διέκπρισις καὶ ὁλικὴ ἐξαίρεσις τοῦ ὄγκου, ἐφ' ὅσον οὗτος εἶναι δεκτικὸς ἐγχειρήσεως καὶ μετὰ τὴν ἔκλειψιν τῶν φλεγμονωδῶν περιτυφλικῶν φαινομένων.

Ἡ ἐκ τῶν βαρειῶν τούτων ἐγχειρητικῶν ἐπεμβάσεων, τῶν ἐνεργουμένων εἰς δύο ἢ τρεῖς χρόνους, ἄμεσος μετεγχειρητικὴ θνητότης ἀνέρχεται εἰς 30—34 % (Cavaillon, Desmarest). Τὰ ἀπομεμακρυσμένα ὅμως θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐγχειρήσεων τούτων, χάρις εἰς τὴν εὐρεῖαν διέκπρισιν τοῦ ἀνιόντος κόλου καὶ τοῦ πέρατος τοῦ μεσεντερίου, εἶναι ἀρκούντως ἐνθαρρυντικά· πολλοὶ τῶν ἀρρώστων ἐπέζησαν 7 καὶ 8 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐγχειρήσεως αὐτῶν. Εἰς τὰς μὴ δεκτικὰς ἐγχειρήσεως περιπτώσεις, ἡ βαθεῖα ἀκτινοθεραπεία δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ μετὰ πιθανοτήτων τινῶν ἐπιτυχίας.

Φυματίασις τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου. Τὸ τυφλὸν μετὰ τοῦ πέρατος τοῦ εἰλεοῦ (εἰς ἔκτασιν 7—8 ἑκ. μ.) καὶ πολλάκις τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνιόντος κόλου, ἀπαρτίζουσι τὸν τόπον τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐντοπίσεως τῆς φυματιάσεως εἰς τὸ ὕψος τοῦ παχέος ἐντέρου. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ Mummery εἰς 87 % τῶν περιπτώσεων ἡ φυματίασις τοῦ παχέος ἐντέρου ἐντοπίζεται ἐπὶ τῆς εἰλεο-τυφλικῆς μοίρας, ἐπεκτεινομένη πολλάκις (39 %) καὶ εἰς τὸ ἀνιὸν κόλον. Ἡ *εἰλεο-τυφλικὴ φυματίασις*, σημειωθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1843 ὑπὸ τῶν Valy καὶ Blache καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Leudet (1859), ὑπὸ τὸ ὄνομα *φυματιώδης τυφλῖτις*, ὑπεβλήθη τὸ πρῶτον εἰς χειρουργικὴν θεραπείαν ὑπὸ τοῦ Czerny (1886) καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Bouilly (1887). Ἐν ἔτει 1891 οἱ Hartmann καὶ Pillier, εἰς ἀνακοίνωσιν γενομένην ἐν τῇ «Ἀνατομικῇ Ἑταιρείᾳ τῶν Παρισίων», περιέγραψαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μία ποικιλία τῆς φυματιώδους τυφλίτιδος, ὑποδυομένη τοὺς καρκίνους τῆς χώρας» τὴν ὑπερτροφικὴν μορφὴν τῆς φυματιάσεως τοῦ τυφλοῦ, ἥτις συνεχέετο μέχρι τότε πρὸς τὰ νεοπλάσματα τῆς χώρας ταύτης. Ἔκτοτε, διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Sachs (1892), Conrath (1898), Benzançon et Lapointe (1898), Gaussade et Charrier (1899), Dieulafoy (1902), Alclave (1904), Bérard et Palet (1905), ἡ νόσος ἐσπουδάσθη καλῶς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ εἰσῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐντερικῆς φυματιάσεως.

Ἡ τυφλικὴ φυματίασις προσβάλλει, κατὰ προτίμησιν, ἄτομα ἡλικίας 15—40 ἐτῶν· ὅλως ἐξαιρετικῶς, παρετηρήθησαν περιπτώσεις ἐπὶ ἀτόμων ἡλικίας μεγαλυτέρας τῶν 40 ἢ μικροτέρας τῶν 15 ἐτῶν. Ἡ νόσος εἶναι συχνοτέρα εἰς τὸ ἄρρεν φῦλον. Αἱ δυσπεπτικαὶ διαταραχαὶ καὶ ἡ χρονία καθ' ἕξιν δυσκοιλιότης φαίνονται δυνάμεναι νὰ δράσωσιν ὡς αἴτια προδιαθετικά. Ἡ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ ἐξαιρετικὴ προτίμησις τῆς ἐντοπίσεως τῶν βακίλλων τῆς φυματιάσεως ἑρμηνεύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ παχέος ἐντέρου εἶναι σημεῖον στάσεως τῶν πεφθεισῶν ἐντερικῶν ὑλῶν· ἐν τῷ τυφλῷ ἀθροίζονται παρὰ τοῖς δυσκοιλίοις ὀγκώδεις κοπρανώδεις σφαῖραι, σκληραί, αἵτινες, δυνάμεναι νὰ προκαλέσωσι μικρο-τραυματισμοὺς τοῦ βλεννογόνου, εὐνοοῦσι τὸν ἐνοφθαλμισμὸν τῶν βακίλλων τοῦ Koch· ἐπίσης, ἑλκώδεις βλάβαι —οἷαι αἱ τῆς δυσεντερίας καὶ τῶν χρονίων, ὀξειῶν ἢ ὑποξειῶν κολιτίδων — δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πύλη εἰσόδου τῶν φυματιωδῶν βακίλλων, μέσῳ τῶν λεμφικῶν ὁδῶν.

Ἡ εἰλεο-τυφλικὴ φυματίασις δύναται νὰ ᾖ *πρωτοπαθὴς ἢ δευτεροπαθής*. Ὁ βάκιλλος τοῦ Koch φέρεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ τυφλικοῦ τοιχώματος διὰ δύο ὁδῶν· εἴτε κατ' εὐθεῖαν διὰ τῆς βλεννογονίου ὁδοῦ, εἴτε διὰ τῆς αἱμοφόρου τοιαύτης. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ φυματίασις τοῦ τυφλοῦ δύναται νὰ ᾖ πρωτοπαθὴς ἢ δευτεροπαθής, εἰς δὲ τὴν δευτέραν εἶναι ἀναμφισβητήτως πάντοτε δευτεροπαθής. (Ἡ τοξικότης τῆς ἀποχρέμψεως τῶν φυματιώντων ἀπεδείχθη διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ Villemin κλπ. Ἐπίσης οἱ Behring, Calmette κλπ. ἀπέδειξαν διὰ τῶν πειραμάτων αὐτῶν, ὅτι ὁ κονιορτός, τὰ πτύελα ἢ τὰ πεφθέντα σιτία (γάλα, κρέας), τὰ πεφορτισμένα βακίλλων, δύνανται νὰ ἐνοφθαλμίσωσι κατ' εὐθεῖαν τὸν ἐντερικὸν βλεννογόνον· τοῦτο δέ, διότι ὁ γαστρικὸς χυμὸς δὲν καταστρέφει μοιραίως τοὺς βακίλλους τοῦ Koch, ἀλλὰ μόνον ἐλαττοῖ τὴν τοξικότητα αὐτῶν (Wurtz)· ἡ ἀμυντικὴ αὕτη ἰδιότης τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ, ἐξηγεῖ ἴσως τὴν σχετικὴν καλοήθειαν τῶν ἐντερικῶν φυματιάσεων.

Καὶ ἡ μὲν πρωτοπαθὴς φυματίασις προέρχεται ἐκ τοῦ τοπικοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ τῶν βακίλλων τοῦ Koch, τῶν περιεχομένων εἰς τὰ σιτία καί, κυρίως, εἰς τὸ γάλα καὶ τὸ κρέας. Ἡ δὲ δευτεροπαθής, παρατηρουμένη ἐπὶ ἀτόμων προσβεβλημένων ὑπὸ φυματιωδῶν ἐντοπίσεων—συνηθέστατα μὲν πνευμονικῶν, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ τοῦ στόματος ἢ τοῦ φάρυγγος (Marfan)—ὀφείλεται εἴτε εἰς μόλυνσιν διὰ τῆς αἱμοφόρου ὁδοῦ, εἴτε εἰς τὴν κατάποσιν βακιλλοφόρων πτυέλων. Οἱ βάκιλλοι τοῦ Koch, προσβάλλοντες τὸ ἔντερον διὰ τῆς αἱμοφόρου ὁδοῦ, ἀθροίζονται ἐντὸς τῶν τοιχωμάτων τούτου, ἔνθα καὶ πολλαπλασιάζονται. (Ἡ πολλαπλότης τῶν ἑλκώσεων καὶ ἡ δακτυλιοειδὴς αὐτῶν διάθεσις— ἥτις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν διάταξιν τῶν τελικῶν κλάδων τῶν μεσεντερίων ἀρτηριῶν—μαρτυροῦσι τὴν μέσῳ τῶν ἀγγείων μόλυνσιν. Ἐπίσης, κατὰ Loeper, ὡρισμένα φυματιώματα τοῦ τυφλοῦ, περιωρισμένα εἰς τοὺς ἐν τῷ βάθει ἱστοὺς καὶ καταλιπόντα ἄθικτον τὸν βλεννογόνον, καταδεικνύουσι τὴν αἱμοφόρον λοίμωξιν).

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν γενικὴν γνώμην—ἣν εὑρίσκει τις εἰς τὰ κλασσικὰ συγγράμματα—καθ' ἣν ἡ εἰλεο-τυφλικὴ φυματίασις εἶναι συχνάκις πρωτοπαθὴς καὶ μάλιστα «πάντοτε πρωτοπαθὴς εἰς τὰς ὑπερτροφικὰς μορφὰς τῆς νόσου» (Ombrédanne), διὰ προσφάτων παρατηρήσεων διεπιστώθη, ὅτι αὕτη εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (70 % τοὐλάχιστον) δευτεροπαθὴς (R. Chabrut), ἀπότοκος ἄλλων φυματιωδῶν ἐντοπίσεων, ἐπὶ τοῦ πνεύμονος, τοῦ ὑπεζωκότος, τῶν γαγγλίων, τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τῶν νεφρῶν, τῶν ἀρθρώσεων κλπ.· λαμβανομένου δὲ ἐπιπροσθέτως ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄρρωστοι φέροντες φυματιώδεις βλάβας λανθανούσας ἢ ἀγνοουμένας, αἵτινες καὶ δύνανται νὰ παρέλθωσιν ἀπαρατήρητοι κατὰ τὴν ἐξέτασιν, ἡ ἐν τῇ πραγματικότητι ἀναλογία τῶν δευτεροπαθῶν φυματιάσεων τοῦ τυφλοῦ δέον νὰ ᾖ καὶ ἔτι ἀνωτέρα τοῦ 70 %.

Οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ὁδὸς τῆς μολύνσεως, αἱ τυφλικαὶ ἢ κάλλιον αἱ εἰλεο-τυφλικαὶ φυματιώδεις ἀλλοιώσεις ὑποδύονται, ἀπὸ ἀνατομο-παθολογικῆς ἀπόψεως, τὰς ἀκολούθους σαφῶς διακεκριμένας μορφάς: α') τὴν *ἑλκο-τυρώδη*, διατιτραίνουσαν καὶ καταστρεπτικήν· β') τὴν *ἁπλῆν ἑλκώδη*, διατιτραίνουσαν ἢ στενωτικήν· γ') τὴν *ἰνο-λιπώδη καὶ ὑπερτροφικήν*· καὶ δ') τὴν ἐξ ὑπαρχῆς *ἰνώδη καὶ στενωτικήν* (Alclave).

α') Ἡ *ἑλκο-τυρώδης* φυματίασις χαρακτηρίζεται ἐν ἀρχῇ ὑπὸ πολλαπλῶν ὑποβλεννογονίων ἑστιῶν (Marie), αἵτινες, ὑφιστάμεναι τὴν τυρώδη μεταμόρφωσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διανοίγονται πρὸς τὸν αὐλὸν τοῦ ἐντέρου μετὰ ἐξέλκωσιν τοῦ βλεννογόνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξελίσσονται ἐν τῷ παρεγχύ-

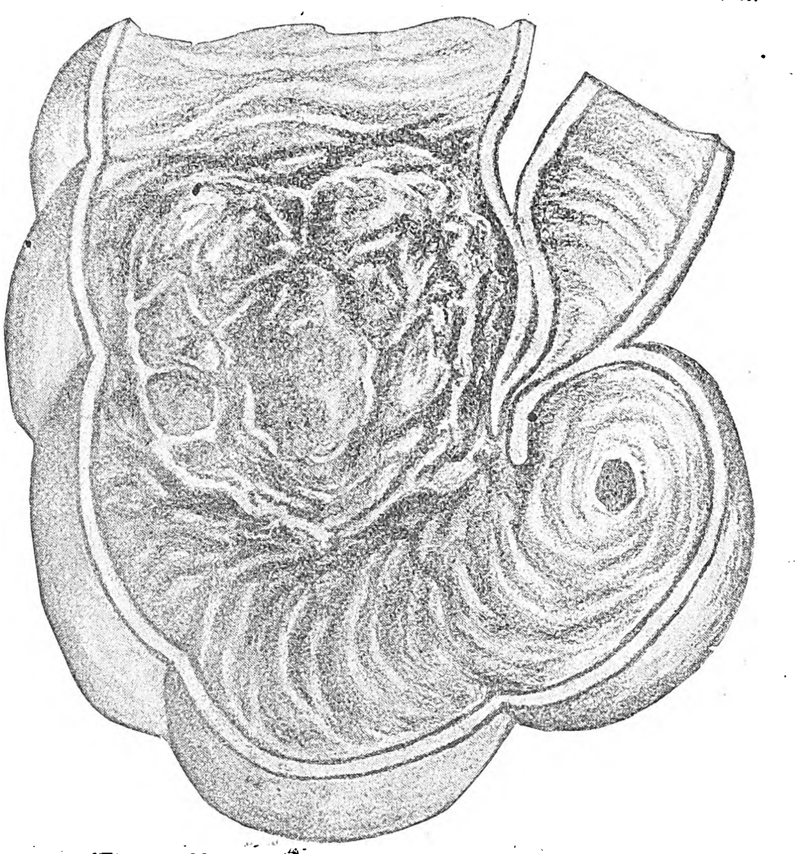

Ἑλκο-τυρώδης φυματίασις τοῦ τυφλοῦ. (Ἀγ. Γιατρᾶκος.)

ματι τοῦ τοιχώματος τοῦ τυφλοῦ. Αἱ ἑλκώσεις αὗται, ἑνούμεναι πρὸς ἀλλήλας, καταστρέφουσι τελείως τὸν βλεννογόνον, διαβιβρώσκουσι συνήθως τὴν εἰλεο-τυφλικὴν βαλβῖδα καὶ ἐπεκτείνονται πρὸς τὸ πέρας τοῦ εἰλεοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ περιτόναιον τοῦ εἰλεο-τυφλικοῦ τμήματος τοῦ ἐντέρου προσβάλλεται ὑπὸ περιτονίτιδος χρονίας (μορφὴ ἐντερο-περιτοναϊκὴ τοῦ Patel)· ἀναπτύσσονται ἐξιδρωματικαὶ συμφύσεις, ἑστίαι πυο-τυρώδεις, αἵτινες καὶ πολλάκις διανοίγονται ἐντὸς τοῦ ἐντέρου. Τὰ εἰλεο-τυφλικὰ γάγγλια καταλαμβάνονται, ὑπερτρέφονται, μαλακύνονται καὶ διαπυΐσκονται· τὸ τυφλόν, ἡ σκωληκοειδὴς καὶ τὸ πέρας τοῦ εἰλεοῦ συμπεριλαμβάνονται, συνήθως, ἐντὸς μάζης ἰνο-τυρώδους, ἀκανονίστου. Ὁ λαγόνιος βόθρος πληροῦται, ἐντὸς ὀλίγου, ὑπὸ τῶν ἀποστηματοπεποιημένων τούτων μαζῶν, αἵτινες καὶ βραδύτερον κοινωνοῦσι κατ' εὐθεῖαν μετὰ τῆς τυφλικῆς κοιλότητος· οὕτω σχηματίζεται πυο-κοπρανῶδες ἀπόστημα, ὅπερ, μολυνόμενον δευτεροπαθῶς καὶ ὑπὸ τοῦ κολοβακτηριδίου, ἢ διανοίγεται—ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον—εἰς τὸ δέρμα τῆς δεξιᾶς λαγονίου χώρας ἢ διαχέεται πρὸς τὴν βουβωνικήν, τὴν ὀμφαλικήν, τὴν ὀσφυϊκὴν χώραν—ἔνθα καὶ ῥήγνυται, σχηματιζομένων οὕτω πυο-κοπροχόων συριγγίων ὀμφαλικῶν, ὀσφυϊκῶν, λαγονίων ἢ βουβωνικῶν, ἀναλόγως τοῦ σημείου τοῦ δέρματος, εἰς ὃ ἠνεώχθη ἡ συλλογή—ἤ, σπανιώτερον, ἐκκενοῦται ἐντὸς γειτονικοῦ κοίλου σπλάγχνου ἢ ἐπεκτείνεται καὶ καταλαμβάνει τὸν ὑποπεριτοναϊκὸν κυτταρολιπώδη ἱστόν, προκαλοῦν τὴν ἀνάπτυξιν γαγγραινώδους φλέγμονος. Τὰ μεσεντερικὰ γάγγλια κατα-

Digitized by Google

λαμβάνονται πάντοτε, διογκοῦνται καὶ συχνότατα ἐκφυλίζονται τυροειδῶς.

β) Ἡ *ἁπλῆ φυματιώδης ἕλκωσις* ἑδράζεται, κατὰ προτίμησιν, ἐπὶ τῆς εἰλεο-τυφλικῆς βαλβῖδος, παρουσιάζει δὲ πάντας τοὺς χαρακτῆρας τῶν φυματιωδῶν ἀλλοιώσεων. Αἱ ἑλκώσεις αὗται διατιτραίνουσιν ἀρκούντως συχνάκις, τὸ τυφλὸν καὶ δύνανται νὰ προκαλέσωσι, συνηθέστερον μὲν ἀποστήματα περιτυφλικὰ ἢ ἀληθεῖς πυοκοπρανώδεις φλέγμονας (Dieulafoy), σπανιώτερον δὲ γενικὴν περιτονίτιδα θανατηφόρον (Lejars). Ἡ πρὸς τὴν μεγάλην περιτοναϊκὴν κοιλότητα ῥῆξις τῆς ἑλκώσεως καὶ ἡ ἐκ ταύτης πρόκλησις γενικῆς περιτονίτιδος ὀξείας, εἶναι ἐπιπλοκὴ σπανία· τοῦτο δέ, διότι ἡ βραδεῖα ἐξέλιξις τῆς ἑλκωτικῆς ἐπεξεργασίας, παρέχει εἰς τὰς συμφύσεις τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ὅπως ὀργανωθῶσι καὶ περικλείσωσι τὴν ἑστίαν τῆς περιτονίτιδος. Ἡ ἕλκωσις, εἰς τὴν προοδευτικὴν αὐτῆς πορείαν, δύναται νὰ διαβρώσῃ ἀγγεῖόν τι, ὁπότε κατὰ τὴν αὐτοψίαν εὑρίσκεται, εἴτε τὸ διαβρωθὲν ἀγγεῖον χαῖνον ἐντὸς τῆς ἑλκώσεως, εἴτε αἱματηρὰ διήθησις πλέον ἢ ἔλασσον ἐκτεταμένη. Ἡ πρὸς τὴν ἐπούλωσιν ἐξέλιξις τῆς μορφῆς ταύτης εἶναι σπανιωτέρα τῆς διατρήσεως· παρατηρεῖται δὲ ἐπὶ φυματιάσεως μετὰ λίαν βραδείας πορείας, ὁπότε ἀναπτύσσεται, κατὰ τὴν ἕδραν τῆς ἑλκώσεως, ἱστὸς ἐσκληρυσμένος, οὐλώδης, ὅστις καὶ συστελλόμενος συχνάκις ἐλαττοῖ τὴν διάμετρον τοῦ ἐντερικοῦ αὐλοῦ καὶ γίνεται πρόξενος ἀληθοῦς στενώσεως.

γ') Ἡ *ἰνο-λιπώδης ὑπερτροφικὴ* μορφὴ εἶναι οὐσιαστικῶς χρονία καὶ περιορίζεται, κατὰ κανόνα, εἰς τὸ τυφλόν, σπανιώτερον καταλαμβάνουσα καὶ μοῖραν τοῦ ἀνιόντος κόλου· αὕτη γίνεται πρόξενος ἀναπτύξεως ἀληθοῦς τυφλικοῦ ὄγκου, δι' ὃ καὶ ἀπεκλήθη, ὑπό τινων συγγραφέων, «μορφὴ νεοπλασματική». Ὁ ὄγκος οὗτος κέκτηται μέγεθος ποικίλον, πολλάκις ὑπερβαῖνον τὸ τῆς πυγμῆς ἐνήλικος· εἶναι ἀκανόνιστος, ἐπιμήκης καὶ φέρεται καθέτως πρὸς τὰ ἄνω, ἀνερχόμενος πλέον ἢ ἔλασσον ἐπὶ τοῦ ἀνιόντος κόλου καὶ ἐνίοτε ἐξικνούμενος μέχρι τῆς ὑποηπατικῆς γωνίας τούτου· ἐπὶ μακρόν, μένει κινητὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ λαγονίου βόθρου, μὴ συμφυόμενος πρὸς τὴν λαγόνιον περιτονίαν. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ χαρακτηρίζει τὴν μορφὴν ταύτην, εἶναι ἡ ἰνο-λιπωματώδης θήκη, ἥτις περιβάλλει τὸ τυφλὸν—σχηματίζουσα μετ' αὐτοῦ ἓν σῶμα—καὶ ἧς τὸ πάχος ἐξικνεῖται, οὐχὶ σπανίως, καὶ μέχρις 6 ἔτι ἑκ. μ. Ἡ θήκη αὕτη, ἀπαρτιζομένη ἐκ λιπώδους ἱστοῦ, διασχιζομένου ὑπὸ ἰνωδῶν ταινιῶν, εἶναι συνήθης ἐκδήλωσις ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ πέριξ χρονίας φλεγμονώδους ἑστίας· αὕτη ἀνέρχεται, οὐχὶ σπανίως, ἐπὶ τοῦ ἀνιόντος κόλου (μέχρις ἐκτάσεως 20—25 περίπου ἑκ. μ.), δὲν περιβάλλει ὅμως τὸν εἰλεόν, οὗτινος αἱ βλάβαι ἑδράζονται μόνον ἐπὶ τοῦ ἐντερικοῦ τοιχώματος. Τὸ περιτυφλικὸν περιτόναιον, ὁτὲ μὲν οὐδόλως θίγεται ὑπὸ τῆς φυματιώδους ἐπεξεργασίας, ὁτὲ δὲ καλύπτεται ὑπὸ κεγχροειδῶν φυματίων· συχνάκις, λεπτή τις ἐντερικὴ ἕλιξ καὶ τὸ ἐπίπλουν συμφύονται μετὰ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ τυφλοῦ. Αἱ κυρίως ἐντερικαὶ ἀλλοιώσεις ἐνδιαφέρουσι τὸ τυφλόν, μοῖραν τοῦ ἀνιόντος κόλου (μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὕψους αὐτοῦ περίπου καὶ τὸ πέρας τοῦ εἰλεοῦ, συνήθως μὲν εἰς ἔκτασιν 7—8 ἑκ. μ., σπανιώτατα δὲ εἰς μεγαλυτέραν τοιαύτην (20 ἑκ. μ. Routier). Τὸ τοίχωμα τοῦ τυφλοῦ, λίαν πεπαχυμμένον (πάχους 1,5—5,0 ἑκ μ. συνήθως), εἶναι σκληρὸν τὴν σύστασιν, σαρκωματῶδες τὴν ὄψιν καὶ τρίζει κατὰ τὴν τομὴν διὰ τοῦ μαχαιρίου· αἱ ὑπερτροφικαὶ αὗται ἀλλοιώσεις παύουσιν, ἀρκούντως ἀποτόμως, εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ ὄγκου. Ὁ βλεννογόνος εἶναι ἐξοιδημένος, παρουσιάζει δὲ πολλαπλᾶς θηλώδεις ἐκβλαστήσεις, μαλθακὰς καὶ μισχωτάς, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων δι' αὐλάκων, εἰς τὸν πυθμένα τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι μικρόταται ἐπιπόλαιαι ἑλκώσεις· ἐν τούτοις, ἐνίοτε, αἱ ἑλκώσεις αὗται εἶναι ἀρκούντως βαθεῖαι, κρατηρόμορφοι καὶ μετὰ πυθμένος κιτρίνου. Ἡ εἰλεο-τυφλικὴ βαλβὶς εἶναι παραμεμορφωμένη, πεπαχυμμένη, ἐσκληρυσμένη ἢ κατεστραμμένη. Βάκιλλοι Koch εὑρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ ἐντὸς τῶν λεμφοειδῶν ἀθροισμάτων τοῦ βλεννογόνου, τοῦ ὑποβλεννογονίου καὶ τοῦ ὑπορογονίου. Ἡ σκωληκοειδὴς δύναται νὰ παραμείνῃ ὑγιής, ἀλλὰ γενικῶς μετέχει τῆς εἰλεο-τυφλικῆς βλάβης· εἶναι ὑπερτροφική, σκληρά, ἐνίοτε δὲ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἀνεύρεσις αὐτῆς ἐντὸς τῆς κοινῆς μάζης. Τὰ γάγγλια τῆς εἰλεο-τυφλικῆς γωνίας εἶναι πάντοτε διωγκωμένα, σκληρὰ καὶ ἐνίοτε τυροειδῶς ἐκπεφυλισμένα· ὁλόκληρος ἡ μεσεντερικὴ ἅλυσις δύναται νὰ καταληφθῇ, καθὼς καὶ τὰ περιαορτικὰ γάγγλια (Tillet) μέχρι τοῦ μεσοθωρακίου (Aüschler). Ἡ ὑπερτροφικὴ σκλήρυνσις δύναται ν' ἀναπτυχθῇ, ὁτὲ μὲν ὁμοκεντρικῶς, ὁπότε γίνεται πρόξενος, εἴτε δακτυλιοειδοῦς εἴτε σωληνώδους στενώσεως τοῦ αὐλοῦ τοῦ ἐντέρου (μορφὴ στενωτική), ὁτὲ δὲ ἀποκεντρικῶς ὁπότε δύναται νὰ προκαλέσῃ διάτασιν τοῦ τυφλοῦ (τυφλικὸν φυματίωμα τοῦ Dieulafoy)· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τῆς διατάσεως, ἡ δυσκαμψία τοῦ τυφλικοῦ τοιχώματος διαταράσσει ἐντόνως τὸν ἐντερικὸν περισταλτισμὸν καὶ ἀπαρτίζει ἀληθὲς κώλυμα εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν.

δ') Ἡ *ἁπλῆ ἰνώδης μορφὴ* χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἁπλῶν σκληρυντικῶν ἀλλοιώσεων, αἵτινες ἐγκαθίστανται ἐνίοτε ἐξ ὑπαρχῆς, ἄνευ ἑλκώσεων· αὕτη εἶναι κυρίως στενωτική, ἄνευ ὄγκου ἀντιληπτοῦ διὰ τῆς ψηλαφήσεως. Ἡ μικρὰ ποσότης τῶν βακίλλων, ἡ ἀσθενὴς αὐτῶν τοξικότης, ἡ μεγαλυτέρα ἀντίδρασις, ἣν παρουσιάζει τὸ παχὺ ἔντερον, πραγματοποιοῦσιν—ὡς φαίνεται—τὰς πλέον εὐνοϊκὰς συνθήκας ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἰνώδους ἱστοῦ. Ἡ ἱστολογικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει καταστροφὴν τοῦ βλεννογόνου εἰς τὸ ὕψος τῶν ἑλκώσεων καὶ πάχυνσιν τούτου εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐκβλαστήσεων, λόγῳ μεγάλης διηθήσεως ἐμβρυϊκῶν κυττάρων ἐντὸς τοῦ ὑποβλεννογονίου· εἰς τὸ στρῶμα τοῦτο εὑρίσκει τις σπάνια φυμάτια μετὰ τοῦ κεντρικοῦ αὐτῶν γιγαντοκυττάρου. Ὁ μυϊκὸς χιτὼν εἶναι πεπαχυμμένος ἀνομοιομερῶς καὶ διαχωρίζεται ὑπὸ διηθήσεως ἐξ ἐμβρυϊκῶν κυττάρων· εἰς τὸ ὕψος τούτου δὲν εὑρίσκονται φυμάτια. Ἡ ὑπορογόνιος στιβάς, λίαν πεπαχυμμένη, περιέχει τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν φυματίων, ἅτινα περιβάλλονται ὑπὸ ἰνώδους ἱστοῦ, ἐνῷ τὸ κέντρον αὐτῶν εἶναι τυροειδῶς ἐκπεφυλισμένον. Τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι αἱ μὲν καθαρῶς φυματιώδεις ἀλλοιώσεις εἶναι μικραὶ καὶ συνδυάζονται μετ' ἐντόνου κοινῆς φλεγμονῆς, ἡ δὲ ἀναλογία τῶν δύο τούτων στοιχείων (τοῦ φυματιώδους καὶ τοῦ κοινοῦ φλεγμονώδους) ποικίλλει δι' ἑκάστην περίπτωσιν καὶ εἰς τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἐξελίξεως. Οὐχὶ σπανίως, εὑρέθη ἐν τῷ τυφλικῷ τοιχώματι ὁ βάκιλλος τοῦ Koch ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν κολοβάκιλλον καὶ διαφόρους ἄλλους κόκκους.

Ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως διακρίνονται δύο κυρίως μορφαὶ εἰλεο-τυφλικῆς φυματιάσεως: ἡ *ἑλκο-τυρώδης* μορφὴ καὶ ἡ *ἰνολιπώδης ὑπερτροφική*, τῶν δύο ἑτέρων ἀνατομο-παθολογικῶν μορφῶν—τῆς ἁπλῆς ἑλκώδους καὶ τῆς ἁπλῆς ἰνώδους—συγχεομένων κλινικῶς, ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν περιτυφλικῶν ἀποστημάτων, τὴν διάτρησιν ἢ τὴν στένωσιν, πρὸς τὰς δύο κυρίας μορφάς. Ἀλλὰ πλὴν τῶν καθαρῶν ἑλκο-τυρωδῶν καὶ ἰνολιπωδῶν ὑπερτροφικῶν μορφῶν, ὑπάρχουσι καὶ μεικταὶ τοιαῦται· τοῦτο δέ, διότι ἑλκοτυρώδης τις φυματίασις δύναται ν' ἀπολήξῃ εἰς τὴν ἰνολιπώδη ὑπερτροφικὴν καί, ἀντιστρόφως, ἰνολιπώδης τις ὑπερτροφικὴ δύναται νὰ ἐξελιχθῇ εἰς ἑλκο-τυρώδη· ἐπειδὴ ὅμως εἰς ταύτας προεξάρχει πάντοτε ἡ πρωταρχικὴ παθολογο-ανατομικὴ ἐπεξεργασία μετὰ τῶν συνοδευόντων ταύτην κλινικῶν συμπτωμάτων (τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπιγενῶν βλαβῶν περιοριζομένης εἰς δευτερεῦον ἐπίπεδον), ἕνεκα τούτου καὶ ἐν τῇ κλινικῇ περιγραφῇ τῆς νόσου θέλει διατηρηθῇ ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ταξινόμησις.

1) *Ἑλκο-τυρώδης μορφή*. Αὕτη ἐμφανίζεται, εἴτε ὡς πρωτοπαθὴς εἴτε, συνηθέστερον, ὡς δευτεροπαθής, ἀπότοκος πνευμονικῆς φυματιάσεως ἐν ἐξελίξει, ἐνίοτε δὲ καὶ τελευτᾷ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑπερτροφικῆς μορφῆς. Ἡ ἔναρξις γίνεται διὰ συμπτωμάτων ἐντερίτιδος, χαρακτηριζομένων ὑπὸ κενώσεων διαρροϊκῶν, πλέον ἢ ἔλασσον ἀφθόνων, βλεννωδῶν, μετὰ αἱματηρῶν ῥαβδώσεων ἢ θρόμβων αἵματος, ἀνωδύνων ἤ, τοὐναντίον, συνοδευομένων ὑπὸ πόνων συνεχῶν ἢ διαλειπόντων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ ἐντετοπισμένου μετεωρισμοῦ καὶ ἐμέτων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ψηλάφησις τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου δίδει ἀσαφεῖς πληροφορίας: τυφλὸν διατεταμένον καὶ τυμπανικόν, σαφὲς ἀλγεινὸν σημεῖον ἢ διάχυτος ζώνη εὐαισθησίας, μετὰ ἀσαφοῦς διηθήσεως ἐλαστικῆς, ἐν τῷ βάθει τοῦ λαγονίου βόθρου. Εἰς πλέον προκεχωρημένον στάδιον, οἱ πόνοι καθίστανται ζωηρότεροι, ἡ διάρροια ἀκατάσχετος, αἱ κενώσεις μέλαιναι, περιέχουσαι αἷμα. Εἰς τὴν περιωρισμένην ἑλκώδη μορφὴν τὰ συμπτώματα, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, εἶναι ἀσαφῆ καὶ ἤπια καὶ μόνον ὁ εἰς ὡρισμένον σημεῖον μόνιμος πόνος ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν τῆς φυματιώδους ἐντοπίσεως. Κατὰ τὴν ἑλκο-τυρώδη ὅμως μορφήν, τοὐναντίον, ἀναπτύσσεται ἐντὸς ὀλίγου ὄγκος τυφλικός, πληρῶν τὸν λαγόνιον βόθρον, οὐχὶ σαφῶς ἀφωρισμένος, ἀνώμαλος, συστάσεως ποῦ μὲν μαλθακῆς καὶ σχεδὸν κλυδαζούσης, ποῦ δὲ συμπαγοῦς, ἀπολύτως ἀκίνητος, ἀλληλοδιαδόχως ἠχηρὸς καὶ ἀμβλὺς τῇ ἐπικρούσει, ὅστις ἐξελίσσεται γενικῶς πρὸς τὴν διαπύησιν καὶ τὴν αὐτόματον συριγγοποίησιν πρὸς τὸ δέρμα, τὸ ἔντερον, τὴν οὐροδόχον κύστιν. Ἡ γενικὴ κατάστασις ἀλλοιοῦται βαθέως, ὁ ἄρρωστος ἀπισχναίνεται, παρουσιάζει πυρετὸν μετὰ μεγάλων διακυμάνσεων, βαρεῖαι δὲ ἐπιπλοκαὶ δύνανται νὰ ἐπέλθωσι πρὸς ἐπιτάχυνσιν τοῦ μοιραίου τέλους· συχνότερον, ὁ ἄρρωστος θνήσκει ἐκ τῆς προοδευτικῆς πορείας μιᾶς πνευμονικῆς φυματιάσεως, κατὰ μέσον ὅρον 3 ἢ 4 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν χαρακτηριστικῶν φαινομένων τῆς νόσου. Τὰ πυοτυρώδη ἀποστήματα τῆς μορφῆς ταύτης παρουσιάζονται συνήθως ὑπὸ τὸν πυοκοπρανώδη τύπον, λόγῳ τῶν συχνῶν ἐντερικῶν διατρήσεων. Ἐνίοτε, ἡ ἐντερικὴ διάτρησις γίνεται ἐντὸς τῆς μεγάλης περιτοναϊκῆς κοιλότητος, ὁπότε καὶ ἀναπτύσσεται περιτονῖτις γενική, ἐξελισσομένη ὑπὸ τύπον ἀδυναμικόν. Τέλος, ἡ φυματιώδης γενίκευσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ, (ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν μορφὴν ταύτην), πολλοὶ δὲ τῶν ἀρρώστων τούτων θνήσκουσιν ἐντὸς μηνῶν τινων ἐκ φυματιώδους μηνιγγίτιδος ἢ ὀξείας κεγχροειδοῦς φυματιάσεως.

2) *Ἰνο-λιπώδης καὶ ὑπερτροφικὴ μορφή*. Ἡ ἐξέλιξις ταύτης εἶναι πολὺ βραδυτέρα τῆς προηγουμένης, χαρακτηρίζεται δὲ ὑπὸ ἐντερικῶν διαταραχῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως ὄγκου ἐντὸς τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου. Ἄρχεται γενικῶς, κατὰ τρόπον ὕπουλον, δι' ἄλγους κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, βυθίου, προοδευτικοῦ καὶ σπανίως ἀποτόμου· ἐνίοτε ὅμως ἐπέρχονται αἰφνίδιαι ἀλγειναὶ κρίσεις, συνοδευόμεναι ὑπὸ δυσκοιλιότητος, ἐλαφροῦ μετεωρισμοῦ τῆς κοιλίας καὶ συσπάσεως τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων καὶ λυόμεναι δι' ἀφθόνου διαρροϊκῆς κενώσεως· αἱ ἀλγειναὶ αὗται κρίσεις ἐναλλάσσονται πρὸς φάσεις ἠρεμίας, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ἡ δυσκοιλιότης ἐγκαθίσταται ἐκ νέου μέχρι τῆς ἑπομένης κρίσεως. Κατὰ τὴν ἀρχικὴν περίοδον τῆς νόσου—ἥτις καὶ εἶναι ἀρκούντως μακρά, διαρκοῦσα ἓξ τοὐλάχιστον μῆνας (Patel)—ἡ δυσκοιλιότης εἶναι ὁ κανών, ἡ δὲ ἐλαφρὰ διάρροια σπανία. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς περιόδου ταύτης ἡ γενικὴ κατάστασις τοῦ πάσχοντος παραμένει ἱκανοποιητική. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς αἱ λειτουργικαὶ διαταραχαὶ εἶναι πλέον ἐκσεσημασμέναι, διότι καὶ ἡ ἐντερικὴ στένωσις εἶναι ἤδη ἐσχηματισμένη· ἐμφανίζονται παροξυσμοὶ ἀτελοῦς ἐντερικῆς ἐμφράξεως, ἀλλὰ τὸ σύνδρομον Koenig εἶναι ἧττον σαφὲς ἢ εἰς τὰς στενώσεις τοῦ εἰλεοῦ. Σπανιώτερον παρατηροῦνται κρίσεις ὀξεῖαι μετὰ πυρετοῦ, ῥίγους, ἐκσεσημασμένης περιτοναϊκῆς ἀντιδράσεως, αἵτινες καὶ δύνανται νὰ συγχυσθῶσι πρὸς ὀξεῖαν σκωληκοειδίτιδα. Εἰς τὴν συμπτωματολογίαν ταύτην προστίθενται βραδύτερον σημεῖα ἐντοπίσεως, ἤτοι τοπικὸς περιομφαλικὸς μετεωρισμὸς καὶ ὄγκος τυφλικός. Ὁ τυφλικὸς οὗτος ὄγκος, ἐξελισσόμενος προοδευτικῶς, καταλαμβάνει τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, ὑπεγείρων ἐλαφρῶς, ἐπὶ ἐξησθενημένων ἀτόμων, τὸ τοίχωμα τῆς συστοίχου λαγονίου χώρας· ἔχων μέγεθος πυγμῆς ἢ καὶ μεγαλύτερον ἔτι, εἶναι ἐπιμεμηκυσμένος καθέτως, σαφῶς ἀφωρισμένος πρὸς τὰ ἔξω καὶ κάτω, διαχέεται πρὸς τὰ ἔσω—ἐπιμηκυνόμενος ὑπὸ τῆς μάζης τῶν ὑπερτροφικῶν γαγγλίων τῆς εἰλεο-τυφλικῆς γωνίας—καὶ ἐξαφανίζεται προοδευτικῶς πρὸς τὰ ἄνω, συνεχόμενος μετὰ τοῦ ἀνιόντος κόλου· ἐξαιρετικῶς, δύναται ν' ἀποκτήσῃ κολοσσιαίας διαστάσεις, ἐπεκτεινόμενος πρὸς τὰ ἄνω μὲν μέχρι κάτωθεν τοῦ ἥπατος, πρὸς τὰ κάτω δὲ μέχρι τῆς μικρᾶς πυελικῆς κοιλότητος, ἔνθα καὶ καθίσταται ψηλαφητός, διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ κολεοῦ ἢ τοῦ ὀρθοῦ δακτυλικῆς ἐξετάσεως· ἀκανόνιστος τὴν ἐπιφάνειαν, ὑβώδης, συστάσεως συχνάκις συμπαγοῦς καὶ ἐνίοτε μαλθακῆς ἢ σκληρᾶς, εἶναι ἀνώδυνος καὶ γενικῶς κινητὸς πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν καὶ ἐνίοτε, μάλιστα, εἰς βαθμὸν ὑπερβολικὸν (Jaboulay)· ὁ ἐκ τῆς ἐπικρούσεως ἀποδιδόμενος ἦχος, ἀμβλὺς ἢ ὑπαμβλὺς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὄγκου, καθίσταται βαθμιαίως σαφὴς καὶ τυμπανικὸς πρὸς τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ· συχνάκις διαπιστοῦται διόγκωσις τῶν δεξιῶν βουβωνικῶν γαγγλίων. Ἡ νόσος, ἐγκαταλειπομένη εἰς ἑαυτήν, ἐξελίσσεται πρὸς τὰς ἐπιπλοκάς· ἐμφανίζονται κρίσεις αἱματηρᾶς διαρροίας, ἃς διαδέχονται περίοδοι ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος· ἡ φυματιώδης λοίμωξις ἐπεκτείνεται πρὸς τὸ ἀνιὸν κόλον, πρὸς τὸ περιτόναιον ἑστίαι πυο-τυρώδεις καὶ πυο-κοπρανώδεις δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσιν, ὁ πυρετὸς ἐξάπτεται, τὰ ἄλγη καθίστανται ἐντονώτερα, ὁ ὄγκος ἀπόλλυσι τὸν σαφῆ αὐτοῦ χαρακτῆρα, παρουσιάζει κλυδασμὸν κατὰ τόπους καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν συριγγοποίησιν, ἐκτὸς ἂν ὁ ἄρρωστος ὑποκύψῃ εἰς τὴν πρόοδον τῆς φυματιώδους καχεξίας ἢ τὴν πνευμονικὴν φθίσιν. Ἄλλοτε, ὅταν ἡ ἐντερικὴ στένωσις ᾖ λίαν προκεχωρημένη, ἀναφαίνεται τὸ σύνδρομον τοῦ Koenig, μαρτυροῦν αὔξοντα βαθμὸν ἐντερικῆς ἐμφράξεως. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ συνδρόμου τούτου ὁ ἄρρωστος αἰτιᾶται, 2—3 ὥρας μετὰ τὸ γεῦμα, ἄλγος δριμύ, μετ' αἰσθήματος ἐντερικῆς συστροφῆς, κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἢ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον, συνοδευόμενον ὑπὸ ἐντερικοῦ ὑπερπερισταλτισμοῦ, ἀκολουθοῦντος τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐντερικοῦ ῥεύματος καὶ μαρτυροῦντος τὴν πάλην τοῦ ἐντέρου πρὸς τὸ κώλυμα· ἐντὸς ὀλίγου τὸ ἄλγος καθίσταται ἀσθενέστερον, συγχρόνως δὲ παράγονται μουσικοὶ κρότοι, πλέον ἢ ἔλασσον ἔντονοι βορβορυγμοὶ ἠχηροί, συριγμοὶ κλπ., οἵτινες καὶ προδίδουσι τὴν δίοδον ὑγρῶν καὶ ἀερίων διὰ τῆς ἐντερικῆς στενώσεως· τέλος, ἡ κρίσις τελευτᾷ δι' ἀφθόνου καὶ ἀποτόμου ἀποβολῆς ἀερίων καὶ διαρροϊκῆς κενώσεως, συνδεδεμένης μετὰ φαινομένων ὑπερεκκρίσεως. Αἱ κρίσεις αὗται ἐπαναλαμβάνονται οὕτω δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λαμβανομένων γευμάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ περισσοτέρας φοράς. Κατ' ἐξαίρεσιν, δύναται νὰ παραχθῇ ὀξὺς

εἰλεός (ἄλγος δριμύ, ἔμετοι κοπρανώδεις, προσωπεῖον περιτοναϊκόν, κατάπτωσις θανατηφόρος), συνεπείᾳ σπασμοῦ (σπασμωδικὸς εἰλεὸς) ἢ ἐγκολεασμοῦ εἰλεο-τυφλικοῦ (Bérard et Patel). Εἰς τὰς φυματιώδεις ἐντερικὰς στενώσεις, ἡ γενικὴ κατάστασις τοῦ ἀρρώστου—ἥτις ἐπὶ μακρὸν παρέμεινεν ἱκανοποιητική—ἀλλοιοῦται βαθέως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν βακιλλικῶν τοξινῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῶν κοπρανωδῶν τοιούτων τῆς αὐτοδηλητηριάσεως (Roger)· ὁ πάσχων ἀπισχναίνεται, ἀπόλλυσι τὰς δυνάμεις του, καχεκτεῖ· ἡ ἀναιμία, οἱ νυκτερινοὶ ἱδρῶτες, ὁ ἑσπερινὸς πυρετὸς καί, ἐν συντόμῳ, πάντα τὰ συμπτώματα τῆς φυματιώδους ἐμποτίσεως ἀναφαίνονται· τέλος, εἰς ἄλλας περιπτώσεις τὸ μοιραῖον ἐπιταχύνεται ἐκ τῆς γενικεύσεως τῆς φυματιάσεως.

Ἐφ' ὅσον τὰ φυσικὰ σημεῖα τῆς νόσου δὲν ἐκδηλοῦνται σαφῶς, εἶναι δυσχερές, συνηθέστατα, νὰ βεβαιωθῇ ἡ φυματιώδης φύσις ταύτης· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ βακτηριδιολογικὴ ἐξέτασις τῶν κοπράνων, ὁ ἐνοφθαλμισμὸς εἰς ἰνδικὸν χοιρίδιον, συμβάλλουσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς εἰλεο-τυφλικῆς φυματιάσεως. Ἡ ἀκτινολογικὴ ἐξέτασις, διὰ τῶν μεθόδων τοῦ σκιεροῦ ὑποκλυσμοῦ καὶ μετὰ βαρυοῦχον γεῦμα, εἶναι ἱκανὴ νὰ δώσῃ πρωΐμως σπουδαίας πληροφορίας· βοηθεῖ εἰς τὴν διάγνωσιν, ἀποκαλύπτουσα τὴν ὕπαρξιν βλαβῶν ἑλκωτικῶν καὶ ἐν γένει τοιχωματικῶν, στενώσεων, ὄγκων, σπασμῶν ἐντερικῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν φυματιώδη φύσιν τούτων. Καὶ διὰ μὲν τοῦ σκιεροῦ ὑποκλυσμοῦ παρατηρεῖται ἀτελὴς πλήρωσις τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος—ὅπερ φαίνεται ἀκανόνιστον, ἀφωρισμένον ὑπὸ περιμέτρου ἀσαφοῦς μετ' ἐντομῶν ἀνίσων καὶ βαθειῶν, ἔνθα δὲν ἀναγνωρίζονται πλέον αἱ στρογγύλαι κυρτότητες τῶν τυφλικῶν ἐκκολπωμάτων—καὶ ταχίστη ἐκκένωσις τοῦ τυφλοῦ καὶ ἀνιόντος κόλου τοῦ βαρυούχου περιεχομένου των, εὐθὺς ὡς πιέσῃ τις ἐπ' αὐτῶν. Διὰ δὲ τοῦ βαρυούχου γεύματος παρατηρεῖται ὑπερκινητικότης τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος οὕτως, ὥστε ὁ σκιερὸς ζωμὸς εὑρίσκεται, τέσσαρας ὥρας μετὰ τὴν λῆψίν του, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν εἰλεόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ἐγκάρσιον καὶ τὸ κατιὸν κόλον, οὐδ' ἴχνος δὲ τούτου παραμένει ἐν τῷ τυφλῷ καὶ τῷ ἀνιόντι κόλῳ (Stierlin). Ἡ τοιαύτη ὅμως κατὰ Stierlin ἀκτινολογικὴ εἰκών, ὡς ἀπέδειξαν πρόσφατοι ἀκτινολογικαὶ παρατηρήσεις, οὐ μόνον δὲν παρατηρεῖται σταθερῶς, ἀλλ' εἶναι καὶ σχετικῶς σπανία, ἡ δὲ ἔλλειψις ταύτης οὐδόλως ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν εἰλεο-τυφλικῆς φυματιάσεως· μόνον ἐὰν ὁ αὐλὸς τοῦ φυματιωδῶς διηθημένου ἐντερικοῦ τμήματος εἶναι ἐστενωμένος, δύναται νὰ παρατηρηθῇ αὕτη (Fleischner). Ἐπίσης παρετηρήθησαν περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ κινητικότης τοῦ τυφλοῦ εὑρέθη, ἀκτινολογικῶς οὐ μόνον ἠλαττωμένη, ἀλλὰ καὶ διεπιστώθη στάσις ἐντὸς τοῦ τυφλοῦ τοῦ βαρυούχου ζωμοῦ, οὗτινος παρετηρήθησαν ἴχνη καὶ … ἔτι ὥρας μετὰ τὴν λῆψίν του (Tixier, Gourdont, Cade).

Ἡ διάρκεια τῆς νόσου ποικίλλει μεταξὺ 4 καὶ … ἐτῶν, ἡ δὲ πρόγνωσις ταύτης, ἐγκαταλειπομένης εἰς ἑαυτήν, κατὰ κανόνα εἶναι βαρεῖα, ἀλλ' ἐντὸς μακρᾶς προθεσμίας. Γενικῶς, ἡ καχεξία ἐπέρχεται ἀφ' ἧς ἐγκαθίστανται τὰ συρίγγια καὶ ἐκδηλοῦνται αἱ κρίσεις τῆς ἀτελοῦς ἐντερικῆς ἐμφράξεως, οἱ δὲ ἄρρωστοι ὑποκύπτουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν προοδευτικὴν ἐξέλιξιν τῆς πνευμονικῆς φθίσεως. Ἐν τούτοις, ἡ χειρουργικὴ θεραπεία, ἀναλαμβανομένη ἐγκαίρως καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐπιπλοκῶν ἢ τῆς προσβολῆς τῆς γενικῆς καταστάσεως, εἶναι ἱκανὴ ν' ἀσφαλίσῃ τὴν ὁριστικὴν ἴασιν.

Θεραπεία. Ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως διακρίνονται τρεῖς διάφοροι μορφαὶ εἰλεο-τυφλικῆς φυματιάσεως: α') ἐκείνη, καθ' ἣν ὑπάρχει ὄγκος εἰλεο τυφλικός, μετὰ ἢ ἄνευ σημείων στενώσεως· β') ἐκείνη, καθ' ἣν προεξάρχουσι τὰ σημεῖα τῆς στενώσεως, χωρὶς νὰ καθίσταται σαφῶς ἀντιληπτὴ ἡ παρουσία ὄγκου· καὶ γ') ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ τυφλικὸς ὄγκος, μετὰ ἢ ἄνευ συμπτωμάτων στενώσεως, ἐπιπλέκεται ὑπὸ ἀποστημάτων τοῦ λαγονίου βόθρου μετὰ συριγγίων. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐνδείκνυται ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ἐφ' ὅσον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ γενικὴ κατάστασις τοῦ ἀρρώστου δὲν ἀντενδεικνύει ταύτην, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἀφορισμὸς τῶν ἐντερικῶν βλαβῶν ἐπιτρέπει εἰς τὸν χειρουργὸν νὰ δράσῃ ἐπ' αὐτῶν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως· σπανίως αὕτη εἶναι ἐπείγουσα, πλὴν τῶν …ως ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ὑφίστανται σημεῖα λίαν προκεχωρημένης στενώσεως. Τοὐναντίον, ἡ διάχυσις τῶν βλαβῶν ἐπὶ τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου καὶ ἡ βαρεῖα πνευμονικὴ φυματίασις ἀντενδεικνύουσι τὴν ἐπέμβασιν.

Ἡ χειρουργικὴ θεραπεία εἶναι, εἴτε θεραπευτικὴ (διέκπρισις τοῦ πάσχοντος εἰλεο-τυφλικοῦ τμήματος), εἴτε πραϋντικὴ (ἁπλῆ ἐξεταστικὴ λαπαροτομία, ἐντεροαναστόμωσις ἁπλῆ ἢ συνδεδυασμένη μετὰ μονοπλεύρου ἢ ἀμφοτεροπλεύρου ἀποκλεισμοῦ τοῦ πάσχοντος ἐντέρου), ἥτις, ἐνίοτε, δύναται ν' ἀποβῇ καὶ θεραπευτικὴ ἢ ν' ἀπαρτίσῃ τὸν πρῶτον χρόνον τῆς μεταγενεστέρως ἐνεργηθησομένης θεραπευτικῆς ἐπεμβάσεως. Ἐὰν ἡ εἰλεο-τυφλικὴ φυματίασις δὲν ᾖ ἐπιπεπλεγμένη, ἐὰν ὁ ὄγκος δὲν ἔχῃ εἰσέτι συνάψει εἰ μὴ ὀλίγας τοιχωματικὰς συμφύσεις καὶ δὲν ὑπάρχῃ περιτυφλικὴ φλεγμονὴ καὶ δὴ ἔντονος, ἡ εἰς ἕνα χρόνον τυπικὴ εἰλεο-τυφλικὴ διέκπρισις εἶναι ἡ ἐγχείρησις τῆς ἐκλογῆς· αὕτη, ἀκολουθουμένη ἀμέσως ὑπὸ εἰλεο-κολικῆς ἀναστομώσεως (κατὰ προτίμησιν πλαγιο-πλαγίας), ἔδωκεν ἐξαίρετα ἄμεσα ἀποτελέσματα καὶ ἀρκούντως καλὰ ἀπομεμακρυσμένα τοιαῦτα. Ἀλλ' οὐχὶ σπανίως, ἡ ἐπανάληψις τῆς φυματιώδους μολύνσεως εἰς τὸ ὕψος ἑτέρου τμήματος τοῦ ἐντέρου ἢ ἐπὶ τοῦ περιτοναίου, καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιδείνωσις τῶν πνευμονικῶν φαινομένων, ἅτινα μέχρι τότε ἐξειλίσσοντο ἀθορύβως, προκαλοῦσι τὸν θάνατον ἐντὸς πλέον ἢ ἔλασσον μακροῦ χρονικοῦ διαστήματος. Ἐὰν ἡ φυματίασις ἐπιπλέκηται ὑπὸ διαπυήσεως, συριγγίων, ἐπισήμου εἰλεο-τυφλικῆς στενώσεως, ἐντόνου περιτυφλίτιδος, ἡ εἰλεο-τυφλικὴ διέκπρισις εἶναι τότε, ἂν οὐχὶ ἀδύνατος, τοὐλάχιστον λίαν κινδυνώδης, λόγῳ τῶν τεχνικῶν δυσχερειῶν καὶ τοῦ κινδύνου τῆς ἀναπτύξεως γενικῆς περιτονίτιδος, ὑφ' οὗ ὁ ἄρρωστος ἀπειλεῖται. Ἐπὶ παρουσίᾳ τοιούτων περιπτώσεων συνιστῶνται αἱ καλούμεναι πραϋντικαὶ μέθοδοι ἀποχετεύσεως, αἵτινες συνίστανται εἰς τὴν εἰλεο-κολικὴν ἢ τὴν εἰλεο-σιγμοειδῆ ἐντεροαναστόμωσιν μετὰ ἢ ἄνευ μονοπλεύρου ἢ ἀμφοτεροπλεύρου ἀποκλεισμοῦ τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος ὅπερ οὕτω τίθεται ἐν ἀναπαύσει, ἀποκαθισταμένης τῆς κυκλοφορίας τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν δι' ἄλλης ὁδοῦ. Ὁ ἀμφοτερόπλευρος ἀποκλεισμὸς τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος—καθ' ὃν ἐνεργεῖται ἀναστόμωσις εἰλεο-κολική, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τομῆς τελείας τοῦ εἰλεοῦ καὶ τοῦ ἀνιόντος κόλου πέραν τῶν βλαβῶν καὶ ἀποφράξεως τῶν πρὸς τὸ ἀποκλεισθὲν τμῆμα ἐντερικῶν περάτων—ἐνδείκνυται μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις εὐρέος πυο-κοπροχόου συριγγίου, ἐπιτρέποντος εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποκλεισθείσης ἐντερικῆς ἕλικος νὰ ἐκφεύγῃ ἐλευθέρως πρὸς τὰ ἐκτός· οὗτος κέκτηται τὸ μέγα πλεονέκτημα ἐπὶ τῶν λοιπῶν πραϋντικῶν ἐγχειρήσεων—καὶ δὴ τῆς ἁπλῆς ἐντερο-αναστομώσεως—ὅτι ἀποκλείει τελείως τὸ πάσχον τμῆμα ἀπὸ τῆς ἐντερικῆς κυκλοφορίας καὶ θέτει τοῦτο ἐν ἀπολύτῳ ἀναπαύσει. Αἱ πραϋντικαὶ αὗται ἐγχειρήσεις, ἐὰν δὲν ἐπιτυγχάνωσι τὴν ἴασιν τῶν φυματιωδῶν βλαβῶν, ἔχουσι τοὐλάχιστον, ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀρχῆς ἐντερικῆς δευτεροπαθῶν μολύνσεων, αἵτινες κατέλαβον τὴν τυφλικὴν ἑστίαν. Κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἐπεμβάσεων τούτων—αἵτινες, σπανιώτατα, δύνανται ν' ἀποβῶσι καὶ θεραπευτικαί—ὁτὲ μὲν αἱ βλάβαι βελτιοῦνται, αἱ συμφύσεις χαλαροῦνται, αἱ πυογόνοι ἑστίαι στειρεύουσιν, οὕτως ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ εἰς δεύτερον χρόνον διέκπρισις τοῦ εἰλεο-τυφλικοῦ τμήματος, ὁτὲ δὲ—ὅπερ καὶ συνηθέστερον—ἡ βελτίωσις δὲν εἶναι ἐπαρκής, ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν δευτέραν ριζικὴν ἐπέμβασιν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ φυματιώδης ἑστία προοδεύει καὶ ὁ ἄρρωστος θνήσκει, ἐντὸς 6—18 μηνῶν συνήθως, ἐκ γενικῆς προοδευτικῆς καχεξίας, διατρήσεως φυματιώδους ἑλκώσεως, περιτονίτιδος φυματιώδους, πολλαπλῶν ἀποστημάτων μετὰ συριγγίων καὶ λοιπῶν φυματιωδῶν ἐπιπλοκῶν ἀπὸ ἄλλων ὀργάνων. Τὰ ἄμεσα μετεγχειρητικὰ ἀποτελέσματα ποικίλλουσι κατὰ τὰς διαφόρους στατιστικάς· ἡ μετεγχειρητικὴ θνητότης, ἐνῷ κατὰ τὰς παλαιοτέρας στατιστικὰς ἀνήρχετο εἰς 23,5% κατὰ μέσον ὅρον (Caird, Czerny, Marchard, Mikulicz, Alclave, Jaboulay, 31—16 %), κατὰ τὰς νεωτέρας τοιαύτας κατῆλθεν αὕτη εἰς 7 % (Cronzet Wölfler, Garré, Gouilloud, Fuchs, Lecène, Shiota, 11,7—0 %). Ἡμεῖς ἐπὶ 9 περιπτώσεων εἰλεο-τυφλικῆς φυματιάσεως, καθ' ἃς ἐνηργήσαμεν τὴν μονόχρονον διέκπρισιν τοῦ πάσχοντος εἰλεο-τυφλικοῦ τμήματος (πλὴν μιᾶς περιπτώσεως, καθ' ἣν αὕτη ἐνηργήθη εἰς δεύτερον χρόνον, προηγηθέντος ταύτης τοῦ μονοπλεύρου ἀποκλεισμοῦ τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος μετὰ εἰλεο-κολικῆς ἀναστομώσεως), οὐδένα ἔσχομεν μετεγχειρητικὸν θάνατον. Ἐπίσης, τὰ ἀπομεμακρυσμένα θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα ποικίλλουσι κατὰ τὰς διαφόρους στατιστικάς· ἐπὶ 188 περιπτώσεων (στατιστικαὶ Hartmann, Garré, Wolfler, Gouilloud, Lecène, Chabrut κλπ.), ἰαθεισῶν μετεγχειρητικῶς, παρετηρήθησαν κατὰ μέσον ὅρον τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα: ἰάσεις διαρκεῖς (εἰς ἃς περιλαμβάνονται περιπτώσεις, ἰαθεῖσαι ἀπὸ δέκα τοὐλάχιστον ἐτῶν) 44 %· θάνατοι ἀπομεμακρυσμένοι ἐξ ἐντερο-περιτοναϊκῆς φυματιάσεως 20 %· μεταγενέστεραι πνευμονικαὶ φυματιάσεις, 15 %· ἄγνωστα ἀποτελέσματα, 21 %. Ἡ ἁπλῆ λαπαροτομία ἔδωκεν ἐνίοτε ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα Οἱ Nové-Josserand, Pomet, Jaboulay, Bérard, Patel, ἐδημοσίευσαν περιπτώσεις διαρκῶν ἰάσεων μετὰ ἁπλῆν ἐξεταστικὴν λαπαρατομίαν. Καὶ ἡμεῖς ἔσχομεν δύο περιπτώσεις, βεβαιωθείσας δι' ἐξεταστικῆς ἐγχειρήσεως (ἐπὶ νεαρῶν ἀτόμων ἡλικίας 20 καὶ 22 ἐτῶν, μὴ ἀποδεχθέντων τὴν εἰλεο-τυφλικὴν διέκπρισιν), αἵτινες ἰάθησαν κλινικῶς μετὰ ἁπλῆν λαπαρατομίαν καὶ διὰ καταλλήλου ὑγιεινοδιαιτητικῆς θεραπείας, ἡ δὲ ἴασις αὕτη διατηρεῖται ἀπὸ 11 καὶ 14 ἐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ τὰ ἀκόλουθα πρακτικά, ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως, συμπεράσματα, ἄξια μεγάλης προσοχῆς ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ: α) Ἡ εἰλεο-τυφλικὴ φυματίασις εἶναι εἰς 70 %, καὶ πλέον ἔτι, τῶν περιπτώσεων δευτεροπαθὴς καὶ ἑπομένως ὁ ἄρρωστος, καὶ μετὰ τὴν ριζικὴν ἐγχείρησιν, δέον νὰ ἐξακολουθήσῃ θεραπευόμενος ὡς φυματιῶν ἤ, τοὐλάχιστον, διατελῶν ὑπὸ ἰατρικὴν ἐπίβλεψιν. β) Ἡ κατ' ἐκλογὴν θεραπεία τῆς φυματιάσεως τοῦ τυφλοῦ εἶναι ἡ εἰλεο-τυφλικὴ διέκπρισις, ἥτις, ἐνεργουμένη ἐγκαίρως, δύναται νὰ δώσῃ ἄριστα ἄμεσα μετεγχειρητικὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἀρκούντως καλὰ ἀπομεμακρυσμένα τοιαῦτα, καθὼς καὶ διαρκεῖς ἔτι ἰάσεις καὶ γ) Ἐπὶ ἀμφιβολίας περὶ τὴν διάγνωσιν, ἡ ἐξεταστικὴ ἐγχείρησις ἐνδείκνυται, τοῦτο μὲν διότι αὕτη ἔδωκεν, ἐνίοτε, ἐκπληκτικὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα, τοῦτο δέ, καὶ κυρίως, διότι δύναται νὰ μεταβληθῇ ἀμέσως εἰς θεραπευτικὴν ἢ—ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τοῦ πάσχοντος νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ριζικὴν ἐγχείρησιν (τὴν εἰλεοτυφλικὴν διέκπρισιν)—διότι θέλει γίνει ἀφορμὴ ἀκριβοῦς διαγνώσεως τῆς νόσου καί, κατὰ συνέπειαν, πρωΐμου λήψεως ὑπὸ τοῦ ἀρρώστου τῶν ἀναλόγων ὑγιεινοδιαιτητικῶν θεραπευτικῶν μέτρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. 1) *Τυφλῖτις: Abel Pellé et A. Folliasson,* Bull. et mém. de la soc. nat. de Chirurgie, 1930. σ. 1461.— *Ricard,* Soc. de Chirurgie de Lyon, 10 Février 1928.— *Tavernier,* Soc. de Chirurgie de Lyon, 23 Février 1928.— *Boppe,* Bull. et mém. de la soc. nat. de Chirurgie, 1928, σ. 851 —*G. Lœwy et Théodoresco,* La presse med. 1928, σ. 131. —*Léo,* Soc. des chirurgiens de Paris, 19 Mars 1926. — *G. Faroy et J. Baumann,* La presse méd., 1926, σ. 789 —*A. Guillaume,* Les colotyphlites et le syndrome iliaque droit, Doin édit., Paris 1924.— *Tavernier,* Soc. nat. de Méd. et des Sc. médicales de Lyon, 13 Juin 1923.— *Bérard.* Bull. et mém. de la soc. nat. de Chirurgie, 1920, σ. 640. — *Lecène, Veau, Broca, Boutier,* Discussion, Soc de Chirurgie de Paris, 12 Mai 1920.— *Lardennois,* Presse méd.. 4 Juin 1910.— *Kæppelin.* Thèse de Paris, 1910.— *Mazeran,* Bull. médical, 16 Mars 1910.— *Léjars,* Semaine Médicale, 9 Mai 1916.—*Weinberg,* Soc. de Biologie, 12 Mai 1906.— *Guiart,* Archives de Parasitologie, 1905 — *A. Couvelaire,* Pratique médico-chirurgicale, τ. II, 1931.— *Roger, Widal, Teissier,* N. traité de Médecine. Fasc. XIV, 1924.— *Delbet - Schwartz,* N. traité de Chirurgie, τ. XXXVII, 1924.— *Otto Mikkelsen,* Om acut primoer Typhlitis in Hospitalstidende, 1924, σ. 449. Copenhague.—*Backman,* Finska Läkaresalbs kappets Handlingar 1911, σ. 467 — *Schmidt,* Münchener medizinische Wochenschrift, 1912. σ. 1906.— *Cordes,* Beiträge zur Klinische Chirurgie, 1909, σ. 740.—*W. A. Brams-Meyer,* Journ. of the Amer. Med. assoc., 1925, σ. 436.— *Hagler,* Surgery Gynecology, ad Obstetrics 1920, σ. 485.

2) *Ἀκτινομυκητίασις: Grill,* Aktinomycose des Magens und Darms.—Inaug. Dissert., Tübingen 1895.— *Hinglais,* Thèse de Lyon, 1897.— *Poncet et Bérard,* Traité clinique de l'actinomycose humaine, Masson 1898.—*König,* Mitteilungen aus den Grenzgeb. der Med. und Chir., 1912, σ. 119.— *Kleesattel,* Strahlentherapie, Bd XVII, 1921, σ. 390.— *R. Werner, H. Bærwald, K. Beck,* Die Strahlentherapie in der Chirurgie, 1925.— *I. Solomon,* Radiothérapie profonde (Masson éd.), 1926.— *E. Mériel,* Affections chirurgicales du gros intestin, τ. XXXVII, 1924, in «N. Traité de chirurgie» de *Le Dentu et Delbet.* — *Bégouin, Bourgeois, Duval,* Pathologie chirurgicale, 1928.— *Cornioley et Fischer,* Bull. et mém. de la Soc. nat. de Chirurgie, 1928, p. 335.— *Couvelaire,* Pratique médico-chirurgicale, 1931 κλπ.

3) *Συστροφὴ τοῦ τυφλοῦ: Haussmann,* Berl. Klin. Wochenschrift, Nr 14, 1900,-und. Nr. 7, 1905.—*Paule Delbet,* Semaine Méd., 21 Nov. 1905. *Cavaillon et Delvoyes,* Revue de gyn. et de chir. abd., No 1, 1906. - *Quénu,* Bull. et mém. de la Soc. nat. de Chir., 27 Juin 1906.— *Wilms,* Deut. med. Woch., Nr 41, 1908.—*Fischler,* Mitteilungen aus den Grenzgeb. der Med. und Chir., H. 4, 1909.—*Klose,* Beiträge zür Klin. Chir., H. 3, 1909.—*Stierlin,* Deut. Zeitschr. für Chir., H. 4, 1910.—*Gouget.* Pr. méd., No 89, 1910.—*Lardennoix,* Bull. de la Soc. anatomique, 13 Mai 1910.—*Mauclaire,* Arch. gén. de Chir., No 6, 1910.—*Strajesko,* Pratichevsky Vratch, No 21-22, 1910.—*Pauchet,* La Clinique, No 30, 1911.—*Sick,* Zentralblatt für Chir., Nr 22, 1911.—*Grekoff-Rozanoff,* XIe Congrés des chir. russes, Moskou 1911.— *Sayler,* The Amer. Journal of med. Sciences, No 479, 1912.—*Duroux,* Revue de Gyn. et de Chir. abd., No 4, 1912.—*Connel,* Surgery, Gynec. and Obst., No 4, 1913.—*Leveuf,* Bull. de la Soc. Anat., 27 Févr. 1914. —*Haussmann,* Mitteilungen aus den Grenzgeb. der Med. und Chir., H. 4, 1913.—*Mériel,* Affection chir. du gros intestin, τ. XXXVI, 1924, in «N. traité de Chirurgie» de Le Dentu et Delbet.—*Lecène et Leriche,* Thérapeutique chirurgicale, τ. III, 1926.—*Quibé et Quénu,* Chirurgie de l'abdomen, 1926.—*Pauchet,* La pratique chirurgicale illustrée.—*J. Ponlaha,* Journal de Chir., p. 226, τ. XXVIII, 1926.—*Begouin, Bourgeois, Duval,* Pathologie chirurgicale, 1928.—*Μακκᾶ,* Zentralblatt für Chir., Bd LVI, σ. 786, 1929. —*Gino Pierri,* Journal de Chir., τ. XXXIV, p. 33-38, 1929. —*Couvelaire,* Pratique médico-chirurgicale, 1931. *Okinczyc et Parturier,* Bull. et mém. de la Soc. nat. de Chirurgie, p. 1422, 1932.—*M. Γερουλάνου,* Ἑλλ. Ἰατρική, σ. 1-32, 1932, κλπ.

4) *Νεοπλάσματα: Kraussold,* Zentralblatt für Chir., 1881, Bd VIII —*Suchier,* Berlin. Klin. Woch., 1886, σ. 343.— *Mayo and Cumston,* Journal of the American Assoc., 1901- and Annals of Surgery, 1902.—*Nothnagel,* Deutsche med. Woch., 1901.—*Matlakowskyi,* Deutsch. Zeitsch. f. Chir., 1892, σ. 343.—*Salzer,* Beiträge zür Chir. Billroth Fest, 1892, σ. 530, und Arch. für Klin. Chir., 43, III, 1893.— *Baillet,* Thèse de Paris, 1894.—*Lejars,* Revue de gyn. et de Chir. abd., 1897.—*Marchard,* Thèse de Genève, 1899.— *Jouffroy,* Thèse de Lyon, 1907.—*P. Viallet,* Thèse de Lyon, 1907.—*Seron,* Thèse de Paris, 1908.—*Desmarest,* Thèse de Paris, 1908.—*Mathieu,* La Clinique, Févr. 1911, p. 85.—*P. Duval,* Gazette des Hôp., Nov. 1913.—*Carnot et Dumont,* Paris médical, Janv. 1913.—*Patel,* Congrés de Chirurgie, 1913.—*Kasemayer,* Deutsche Zeits. für Chir., 1912, σ. 205.— *Cicala,* La clinica chirurgica, 156, 1913.—*J. L. Faure,* Presse méd. 1913, p 721.—*Shelton Horsley,* Annals of Surgery, 1919, p. 25.—*Longo,* Il Policlinico. No 3, 1920.—*E. Brissaud, F. Moutier, Bensaude,* Appareil digestif, τ. XI, in «Traite de pathologie médicale» de Sergent, Ribadeau-Dumas et Babouneix, 1921.—*A. Schwartz,* Paris médicla,

Digitized by Google

Avril 1921.—*E. Mériel*, Affections chirurgicales du gros intestin, τ XXXVII, 1924, in «Traité de Chirurgie» de Le Dentu et Delbet.—*Roger*, *Widal Teissier*, «N. Traité de médecine» Appareil digestif. τ. XIV 1924.—*V. Pauchet*, La pratique chirurgicale illustrée, 1925, fasc. IV.—*Lecène et Leriche*, Thérapeutique chirurgicale, 1926—*Begouin*, *Bourgeois*, *Duval*, Pathologie chirurgicale, 1928.—*Couvelaire*, Pratique médico-chirurgicale, 1931, κλπ.

5) *Φυματιάσεις τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου: Pallasse et Chanaleille*, Soc. nat. de Médecine et de Sciences médicales de Lyon, 4 Décembre 1929. — *Tixier*, *Gourmont*, *Cade*, Soc. méd. des hôpitaux de Lyon 11 Juin 1929.— *R. Chabrut*, Journal de Chirurgie 1927, σ 656—661. — *Bonnamour*, *Heitz et Berney*, Soc. méd. des hôpitaux de Lyon, 28 Mai 1929.— *Delore et Rollande*, Soc. nat. de méd. et de Sciences méd. de Lyon, 30 Juin 1926.— *Feissly* (*de Lausanne*), Soc. méd. des hôpitaux de Paris, 10 Décembre 1926.— *Barbier et Jeannin*, Soc. nat. de méd. et de Sciences méd. de Lyon, 14 Avril 1926. — *R. Chabrut*, Thèse de Paris, 1926.— *A. Couvelaire*, Pratique médicochirurgicale, τ. II, 1931.— *P. Delbet et An. Schwartz*, N. traité de Chirurgie, τ. XXIV, 1926.— *Bégouin*, *P. Duval*, *Gosset etc.*, Pathologie chirurgicale, 1928.— *P. Lecène et R. Leriche*, Thérapeutique chirurgicale. τ. III, 1926.— *Sergent*, *Ribadeau-Dumas*, *Babonneix*, Traité de Pathologie médicale, τ. XVIII 2 1921 — *Faure*, *Ombrédanne etc.*, Pathologie externe, 1909.— *Roger*, *Widal*, *Teissier*, N. traité de médecine, Fasc. XIV, 1924.— *Caussade et J. Bourcard*, Arch. de méd. expérim. et d'anat. path., 1913, σ. 693—722. — *Ch. Richet Fils*, Thèse de Paris, 1912. — *Læper*, Progrés médical, No 12, 1911.— *Hartmann*, Travaux de Chirurgie anatomoclinique, 3e série.— *Alglavé*, Revue de Gynécologie et de Chir. abdominale 1910, σ. 19. — *Mouriquand*, Thèse de Paris, 1909.—*Bérard et Patel*, Formes chirurgicales de tuberculose intestinale. Collection Léauté, 1906.— *Alglave*, Thèse de Paris, 1904. — *Belgrand*, Thèse de Paris, 1904. - *Dieulafoy*, Sem. méd. 8 Octobre 1902.— *Gaussade et Charrier*, Arch. gén. de Méd., Avril 1899.— *Gerard Marchand et Demoulin*, Revue de Gynécologie, 1899.— *Bezançon et Lapointe*, Presse médicale. Mai 1898.— *Bénoit*, Trèse de Paris, 1893.- *Hartmann et Pillier*, Bull. de la Soc. anatomique, 31 Juillet 1891.— *M. Bürger*, *F. M. Grædel*, Lehrbuch der Röntgendiagnostik, 1924.— *Wullstein und Küttner*, Lehrbuch der Chirurgie, 1923.— *Stierlin*, Münch. med. Wochenschr., No 23, 1911.— *Els*, Beiträge zur Klinische Chirurgie, 1909, σ. 537.— *Rubesch*, Beiträge zur Klinische Chirurgie, 1909, σ. 281.— *Shioto*, Archiv für Klinische Chirurgie, 1908, σ. 982.— *H. U. Albrecht*, Die Röntgendiagnostik des Verdauungskanals, 1931.

Α. Ν. ΓΙΑΤΡΑΚΟΣ

τυφλοπίδαι (οἱ) (Typhlopidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνουσα πολλὰ γένη μικροσώμων ὄφεων, ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *τύφλωψ* (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

τυφλοπηξία (ἡ). Οὕτω καθορίζεται ἐγχείρησις συνισταμένη εἰς τὴν καθήλωσιν τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου πρὸς τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα. Ἡ ὑπὲρ τὸ δέον εὐκινησία τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου ἐπιφέρει πολλάκις πεπτικὰς διαταραχάς, οἷον δυσκοιλιότητα, ἄλγη ἐπὶ τὰ δεξιὰ τῆς κοιλίας, ἀναλόγους πρὸς τὰς παρατηρουμένας κατὰ τὴν χρονίαν σκωληκοειδίτιδα. Μ. Ν. Κ.

τυφλοπόντικας (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ θηλαστικοῦ ζῴου *ἀσπάλαξ*.

Τυφλοπόταμος *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς νήσου Κερκύρας, ἐκβάλλον εἰς τὴν βορείαν παραλίαν παρὰ τὸ Σιδάρι. Ι. Σ. Σ

τυφλορρώθωνες (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κυκλοστόμων*, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς διακρινομένους κυρίως ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου διατάξεως τῶν ρινικῶν των ὀργάνων, ἅτινα δὲν συγκοινωνοῦσι μετὰ τοῦ στόματος. Δ. Ν. Π.

τυφλός, —ή, —όν ὁ μὴ βλέπων, ἀόμματος, στραβός: «τυφλὸς ἄνθρωπος», ἀρχ. ἀπόφθεγμα «νοῦς ὁρῇ καὶ νοῦς ἀκούει, πάντα δὲ τἆλλα τυφλὰ καὶ κωφά» ὅτι, ὅταν δὲν προσέχῃ τις, οὔτε βλέπει οὔτε ἀκούει· ‖ ἀνάπηρος, ἐστερημένος αἰσθήσεως: ἀρχ. «τυφλὸς τά τ' ὦτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἶ» (*Σοφοκλ.*)· ‖ παροιμ. «τυφλὸς τυφλὸν ὡδήγαε κι' ηὗραν κι' οἱ δυὸ τὸ λάκκο»· ‖ φρ. «εἰς τὰ τυφλὰ» ἄνευ φωτός, χωρὶς νὰ βλέπῃ τις καὶ συνεπῶς ἄνευ ὑπολογισμοῦ, 'ς τὴν τύχη: «πάει 'ς τὰ τυφλὰ κι' ὅπου βγῇ»· ‖ «τυφλοῖς ὄμμασι» μὲ κλειστὰ τὰ μάτια, εὐχερῶς, ἀσφαλῶς· ‖ μεταφ. ἀπόλυτος, ἀπεριόριστος: «ἔχει τυφλὴν ὑπακοήν, —ἐμπιστοσύνην» ‖ «τυφλὸν ἔντερον» τὸ ἀδιέξοδον, ὁμοίως «τυφλὸν συρίγγιον», «τυφλὴ ὁδός».

— *[Ὀφθαλμολ.]* Ὁ ὁρισμὸς τοῦ *τυφλοῦ* εἶναι διάφορος εἰς τὰς νομοθεσίας ἑκάστης χώρας. Τοῦτο δὲ ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται καὶ τὸ ζήτημα τῆς παρεχομένης ἀποζημιώσεως εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγελματικῶν ἀτυχημάτων παθόντας. Ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει ἐπίσημος ὁρισμὸς τοῦ τυφλοῦ, γενικῶς ὅμως τυφλοὶ θεωροῦνται ὅσοι δὲν δύνανται νὰ κυκλοφορήσουν, οὔτε ν' ἀντιληφθοῦν τὴν μορφὴν τῶν ἀντικειμένων, οὔτε νὰ μετρήσουν τοὺς δακτύλους ἐξ ἀποστάσεως 0,50 μ. Ἡ τυφλότης εἶναι ἀπόλυτος (ὅρασις = 0), ὅταν ὁ τυφλὸς δὲν ἔχῃ ἀντίληψιν φωτός. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τυφλῶν καθ' ὅλην τὴν γῆν ὑπερβαίνει πιθανῶς τὰ 3 ἑκατ. Μόνον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν ὑπολογίζεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τυφλῶν ἀνέρχεται εἰς 2 ἑκατ. Γενικῶς κατὰ μέσον ὅρον ἀντιστοιχοῦν 136 τυφλοὶ ἐπὶ 100.000 κατοίκων. Ἐν Ἑλλάδι ἡ στατιστικὴ τοῦ 1920 ἐπὶ 5 ἑκατ. περίπου κατοίκων ἀπέδειξε 5.384 τυφλούς. Ἤδη, μετὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων, ἐπὶ 6,5 ἑκατομ. πληθυσμοῦ οἱ τυφλοὶ ὑπολογίζονται εἰς 7.000, ἤτοι 1 ἐπὶ 930 κατοίκων.

Τὰ αἴτια τῆς τυφλότητος εἶναι: α) βλάβαι τοῦ ὀφθαλμοῦ φέρουσαι ἀλλοίωσιν ἢ εἰς τὴν διαφάνειαν τῶν διαφόρων αὐτοῦ μέσων καὶ ἑπομένως παρακωλύουσι τὴν εἴσοδον τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων (λεύκωμα κερατοειδοῦς, θολερότης φακοῦ κλπ.) ἢ εἰς τὸν ὑποδεχόμενον τὰς ἀκτῖνας νευρικὸν χιτῶνα (ὀπτικὸν νεῦρον, ἀμφιβληστροειδής) μέχρι τῆς ἀπολήξεως αὐτοῦ εἰς τὸν ἰνιακὸν λοβὸν τοῦ ἐγκεφάλου· β) νόσοι ἑδράζουσαι εἰς τὰ παραρτήματα τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ γενικαὶ νόσοι ἢ δηλητηριάσεις, φέρουσαι ἐμμέσως ἢ καὶ ἐκ λόγων μηχανικῶν ἀλλοιώσεις τῶν χιτώνων αὐτοῦ.

Τυφλοὶ ἐκ γενετῆς ὑπάρχουν ὀλίγοι σχετικῶς. Ὀφείλουν δ' οὗτοι τὴν τυφλότητά των ἢ εἰς διαμαρτίαν περὶ τὴν διάπλασιν τοῦ βολβοῦ ἢ εἰς πάθησιν ἐνδομήτριον ἐκ μολυσμοῦ ἐκ τῶν γονέων μεταδοθέντος κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν ζωὴν (σύφιλις) ἢ ἐκ νόσου κληρονομικῶς μεταβιβαζομένης (συγγενὴς καταρράκτης κλπ.). Ἄλλοι γίνονται τυφλοὶ ἢ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γεννήσεώς των (ὀφθαλμία νεογνῶν) ἢ κατὰ τὴν παιδικὴν των ἡλικίαν (εὐλογία) καὶ ἄλλοι κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν ἐκ διαφόρων αἰτίων, γενικῶν ἢ τοπικῶν (σύφιλις, γλαύκωμα, τράχωμα, τραυματισμοὶ κλπ.). Δέον ὅμως νὰ τονισθῇ ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ὀφθαλμίας τῶν νεογνῶν ἢ εὐλογίας τυφλῶν, ὅστις ἄλλοτε ἀπετέλει μέγα τμῆμα τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν τυφλῶν, ἔχει ἐλαττωθῇ χάρις εἰς τὰ λαμβανόμενα προφυλακτικὰ μέτρα ἢ καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν θεραπευτικῶν μέσων. Τοὐναντίον ἔχει αὐξήσει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ δυστυχημάτων τυφλῶν, τόσον ἐκ τοῦ πολέμου, ὅσον καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας, παρὰ τὰ λαμβανόμενα προφυλακτικὰ μέτρα (ὕαλοι προστατευτικαὶ κλπ.). Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ πόλεμος ἔφερε κατὰ 10% αὔξησιν τῶν τυφλῶν εἰς τὰς ἐμπολέμους χώρας (ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ 40.000 τυφλῶν οἱ 4.000 εἶναι ἀνάπηροι πολέμου). Παρ' ἡμῖν τὸ τράχωμα δύναται νὰ λογισθῇ ὡς σπουδαῖος παράγων τυφλότητος. Κατὰ πρόχειρον στατιστικήν, ἣν πρὸ τετραετίας κατηρτίσαμεν ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῶν διαφόρων ἐν Ἀθήναις ἀσύλων, εὕρομεν ὅτι 20% τῶν ἐν αὐτοῖς τυφλῶν ὀφείλουν τὴν τύφλωσίν των εἰς τὰς ἐπιπλοκὰς τοῦ τραχώματος. Πλὴν καὶ ἡ στατιστικὴ τοῦ 1920 ἀποδεικνύει τὴν σπουδαιότητα τοῦ τραχώματος ἐν τῇ παραγωγῇ τῆς τυφλότητος. Διότι ἡ ἀναλογία τῶν τυφλῶν εἰς τοὺς τραχωματοπλήκτους νομοὺς (Πελοπόννησος) ἀνέρχεται εἰς 1 ἐπὶ 700 κατοίκων, ἐνῷ εἰς τοὺς σχετικῶς ἀνόσους (Ἤπειρος) εἰς 1 ἐπὶ 1.300 κατοίκων. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν Κίναν, τὰς Ἰνδίας, τὴν βόρειον Ἀφρικήν, ὅπου τὸ τράχωμα ἀφθονεῖ, ἐκεῖ καὶ οἱ ἐκ τραχωμάτων τυφλοὶ εἶναι πολυαριθμότεροι. Β. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ

— *[Ἐγκυκλ.]* Οἱ *τυφλοί*, ὡς ἐκ τῆς μειονεκτικῆς αὐτῶν θέσεως ἔναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀπέλαυον τῆς συμπαθείας τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἡ συστηματικὴ ὅμως περίθαλψις αὐτῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε, διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Γάλλου Haüy, κατέστη δυνατὴ καὶ ἡ μόρφωσις τῶν ἐστερημένων τῆς ὁράσεως. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ τυφλοὶ ἐθεωροῦντο ἱκανοὶ μόνον πρὸς ἐπαιτείαν, τὰ δὲ ἱδρυόμενα διὰ τὴν περίθαλψιν αὐτῶν φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἦσαν ἁπλᾶ ἄσυλα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐν Μέμμιγκεν τῆς Σουηβίας ἄσυλον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἱδρυθὲν τῷ 1178 ὑπὸ τοῦ Γουέλφου ΣΤ', καὶ τὸ ἐν Παρισίοις ἄσυλον «Cuinze Vingt», ἱδρυθὲν τῷ 1260 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἁγίου Λουδοβίκου μετὰ τὴν ἐκ τῶν σταυροφοριῶν ἐπάνοδόν του, διὰ τὴν στέγασιν τῶν τυφλωθέντων ἐν Παλαιστίνῃ.

Οἱ τυφλοὶ διακρίνονται γενικῶς εἰς δύο κατηγορίας: τοὺς τυφλωθέντας κατόπιν δυστυχήματος ἢ ἐξ ἄλλης νοσηρᾶς αἰτίας καὶ τοὺς ἐκ γενετῆς. Οἱ πρῶτοι δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μᾶλλον δυστυχεῖς, διότι ἐστερήθησαν αἰσθήματος γνωστοῦ ἤδη εἰς αὐτούς, ἐνῷ οἱ δεύτεροι, οὐδέποτε γνωρίσαντες τὸ φῶς, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσωσι σαφῶς τὴν ἀξίαν του. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐκμάθησις ὑπὸ τῶν πρώτων τῆς εἰδικῆς διὰ τοὺς τυφλοὺς γραφῆς καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς ἄσκησις τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, πρὸς μερικὴν ἀναπλήρωσιν τῶν διὰ τῆς ὁράσεως ἐπιτυγχανομένων ἐντυπώσεων, δυσχεραίνεται ὁσάκις ἡ τύφλωσις ἐπέλθῃ εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν. Ἐν τούτοις οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι συνήθως φαιδροί, ἰδίως ὅταν παρέλθῃ ἱκανὸς ἀπὸ τῆς τυφλώσεως χρόνος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κωφούς, οἵτινες διατηροῦσι πάντοτε βαθεῖαν μελαγχολίαν. Οἱ τυφλοὶ τῆς κατηγορίας ταύτης ἀρέσκονται νὰ ἀκούωσι περιγραφὰς περὶ πάντων τῶν πραγμάτων, διηγοῦνται παλαιὰς ἐντυπώσεις των καὶ γενικῶς εὐχαριστοῦνται ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀναστροφὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Οἱ ἐκ γενετῆς ὅμως τυφλοὶ εἶναι διάφοροι τῶν ἄλλων, ἀποτελοῦσι δὲ ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον μελέτης. Δεδομένου ὅτι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως εἶναι τὸ κυριώτερον διὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀτόμου, ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς ἔχει περιωρισμένον ἀριθμὸν ἐντυπώσεων, εἶναι δὲ συνήθως μελαγχολικός, δειλός, δύστροπος, κεκλεισμένος εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ συνήθως κακῆς ὑγείας, προσβαλλόμενος ὑπὸ παθήσεων, ἃς προκαλεῖ ἡ ἀκινησία, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι καταδικασμένος. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ἂν δὲν τύχωσιν οὐδεμιᾶς ἐκπαιδεύσεως, δύνανται νὰ καταστῶσι σχεδὸν βλάκες. Συμβαίνει, ἐν τούτοις, συχνὰ ἄνθρωποι ἐκ γενετῆς τυφλοί, τυχόντες εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἔχοντες καλῶς ἀνεπτυγμένας τὰς λοιπὰς αἰσθήσεις νὰ ἀποκτήσωσι τοιαύτας ἱκανότητας ὥστε νὰ δύνανται νὰ σχηματίσωσιν ἁπάσας σχεδὸν τὰς διὰ τῆς ὁράσεως ἀποκτωμένας παραστάσεις. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δύνανται ἐκτιμήσωσι τὰς διαστάσεις ἑνὸς δωματίου ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ ἀντηχήσεως τῆς φωνῆς, ἢ νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἀπόστασιν ἀπό τινος τοίχου ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ προσκρουόντων κυμάτων τοῦ ἀέρος, ἢ νὰ ἀναγνωρίσωσι πρόσωπόν τι οὐ μόνον ἐκ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἤχου τῶν βημάτων αὐτοῦ, ἢ καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰ χρώματα διὰ τῆς ἁφῆς. Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ἡ ἐντύπωσις, ἣν προεκάλεσαν εἰς διαφόρους τυφλοὺς ἀναβλέψαντας δι' ἐγχειρήσεως τὰ τὸ πρῶτον ὁρώμενα, ἅτινα ἐγνώριζον ἤδη διὰ τῆς ἁφῆς καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. Δὲν ἠδύναντο ἐπὶ παραδείγματι νὰ διακρίνωσι διὰ τῆς ὁράσεως τὴν σφαῖραν ἀπὸ τοῦ κύβου, ἠπόρουν πῶς συνέβαινε τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἠγάπων νὰ μὴ εἶναι εὐειδέστερα τῶν ἄλλων, δὲν εἶχον τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄγκου τῶν ὁρωμένων πραγμάτων, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι ἅπαντα κεῖνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ εἶναι διαφόρως κεχρωσμένα, ἠπόρουν πῶς ἦτο δυνατὸν εἰς ἕνα ζωγραφικὸν πίνακα μικρᾶς ἐκτάσεως νὰ περιληφθῇ ἡ εἰκὼν ἀντικειμένου πολὺ μεγαλυτέρου αὐτοῦ, πῶς δηλαδὴ ἓν ὁλόκληρον πρόσωπον ἠδύνατο νὰ περιληφθῇ εἰς τὸν ἐλάχιστον χῶρον μιᾶς μικρογραφίας. Δραματικαὶ ὑπῆρξαν αἱ πρῶται μετὰ τὴν ἐγχείρησιν στιγμαὶ τῶν ἐκ γενετῆς τυφλῶν, καθ' ἃς ἠτένισαν τὸ πρῶτον τὰ προσφιλῆ εἰς αὐτοὺς πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἔκπληξίς των ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε πολλοὶ ἐλιποθύμησαν.

Ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν ἐκ γενετῆς τυφλῶν ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν ἐστερημένων τῆς ὁράσεως ἀνέρχεται εἰς 3—4% μόνον. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει μεταξὺ τῶν τυφλῶν πολλοὺς διασήμους ἄνδρας, ἐν οἷς τὸν Ὅμηρον, τὸν Μίλτωνα, τὸν Αὐγουστῖνον Τιερρύ, τὸν Ἰάκωβον Ἀραγκώ, ἀδελφὸν τοῦ περιφήμου σοφοῦ Φραγκίσκου Ἀραγκώ, καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ἀληθὲς ὅμως θαῦμα μεταξὺ τῶν τυφλῶν ἀποτελεῖ ὁ Νικόλαος Σάντερσον, ὅστις ἐπετέλεσε τοιαύτας προόδους εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην, ὥστε, καίτοι μὴ ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ πανεπιστήμιον, συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος διὰ νὰ πληρώσῃ τὴν ἕδραν, ἣν πρότερον κατεῖχεν οὗτος εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κανταβρυγίας.

Χάριν τῶν τυφλῶν ἐπενοήθη καὶ εἰδικὴ γραφὴ τῷ 1784 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Φραγκίσκου Λεξουέ, τοῦ πρώτου μαθητοῦ τῆς πρώτης σχολῆς τοῦ Βαλεντίνου Haüy. Ἡ γραφὴ αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν γραμμάτων τοῦ γαλλικοῦ ἀλφαβήτου, γεγραμμένων ἀναγλυφικῶς, τὰ δὲ διὰ τῆς γραφῆς ταύτης ἐκτυπούμενα βιβλία ἀνεγινώσκοντο τόσον ὑπὸ τῶν τυφλῶν διὰ τῆς ἁφῆς, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν βλεπόντων. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο, ἀπαιτοῦν μεγάλην προσπάθειαν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν, διὰ τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὁμοιαζόντων πρὸς ἄλληλα γραμμάτων (π. χ. α καὶ ο), δὲν ἐκρίθη λυσιτελὲς καὶ τῷ 1819 εἰσήχθη διὰ πρώτην φορὰν συνθηματικὴ ἀνάγλυφος γραφὴ ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Καρόλου Barbier. Ἡ γραφὴ αὕτη, οὖσα συλλαβογραφική, ἀπετελεῖτο ἐκ συνδυασμοῦ 36 γραμμῶν καὶ στιγμῶν, ἀναλόγων πρὸς τὰς τοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου, καὶ ὠνομάσθη «νυκτερινὴ γραφή», διότι ἐδιδάσκετο ὄχι μόνον εἰς τοὺς τυφλούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς προκεχωρημένης ἡλικίας βλέποντας ἀναλφαβήτους, ἐν νυκτερινοῖς σχολείοις. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐμελέτησεν ὁ Λουδοβῖκος Braille, τυφλὸς καθηγητὴς τῆς «Βασιλικῆς σχολῆς τυφλῶν» τῶν Παρισίων, εἰς ἣν καὶ ἐμαθήτευσε. Παρετήρησε δὲ ὅτι αἱ μὲν στιγμαὶ ἦσαν εὐκολώτερον ἀντιληπταὶ διὰ τῆς ἁφῆς, ἐνῷ αἱ γραμμαὶ ἦσαν εὐκολώτερον ἀντιληπταὶ διὰ τῆς ὁράσεως. Τοῦτο τὸν ἤγαγεν εἰς τὴν ἐπινόησιν ἰδίου συστήματος γραφῆς, ἀποτελουμένης ἀποκλειστικῶς ἐκ στιγμῶν, ὅπερ καὶ ἐφήρμοσε τῷ 1829 εἰς εἰδικὸν πρὸς χρῆσιν τῶν τυφλῶν βιβλίον. Τὸ σύστημα τοῦ Braille, ὅπερ ἐγενικεύθη, ἀποτελεῖται ἐξ ἓξ στιγμῶν εἰς δύο κατακορύφους στήλας, παραλλήλους μεταξύ των καὶ ἐκ τριῶν στιγμῶν ἑκάστην $\begin{pmatrix} \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot \end{pmatrix}$ Αἱ στιγμαὶ αὗται ἀπαγγέλλονται δι' ἀριθμῶν ἀπὸ τοῦ 1—6 ἀπὸ τῶν ἄνω τῆς ἀριστερᾶς στήλης πρὸς τὰ κάτω, καὶ κατόπιν τῆς δεξιᾶς $\begin{pmatrix} 1 & \cdot & \cdot & 4 \\ 2 & \cdot & \cdot & 5 \\ 3 & \cdot & \cdot & 6 \end{pmatrix}$. Διὰ τῶν στιγμῶν τούτων (μιᾶς, δύο, τριῶν, τεσσάρων καὶ πέντε), λαμβανομένων

Digitized by Google

εἰς διαφόρους θέσεις, ἐπιτυγχάνονται 63 συνδυασμοί, δι' ὧν γράφονται ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου οἱασδήποτε γλώσσης, καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ 0 μέχρι τοῦ 9 ἀριθμοί. Οὕτω τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου εἶναι :

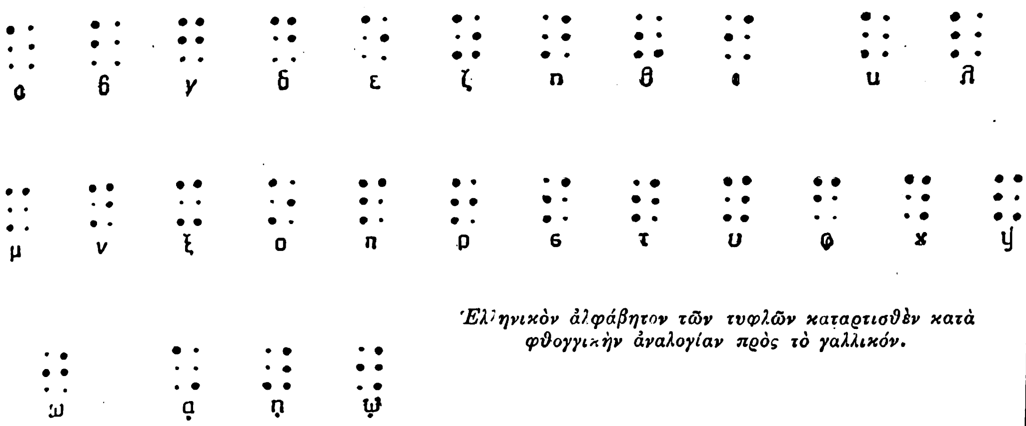

Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον τῶν τυφλῶν καταρτισθὲν κατὰ φθογγικὴν ἀναλογίαν πρὸς τὸ γαλλικόν.

Ἡ ἕκτη στιγμὴ ἀποτελεῖ τὴν ὑπογεγραμμένην, ἥτις τίθεται εἰς τὰ λαμβάνοντα ταύτην γράμματα. Διὰ τὴν γραφὴν τῶν ἀριθμῶν χρησιμοποιεῖται διεθνῶς πρῶτον ὁ *ἀριθμοδείκτης*, ἤτοι στοιχεῖον, ὅπερ κατόπιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀλφαβήτῳ ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς η καὶ τὸ ὁποῖον προτάσσεται παντὸς ἀριθμοῦ. Γενικῶς διὰ τῶν συνδυασμῶν τοῦ συστήματος τοῦ Braille ἐπιτυγχάνεται πλήρως ἡ μόρφωσις τῶν τυφλῶν μαθητῶν, διότι δύνανται δι' αὐτοῦ νὰ διδαχθῶσιν οὐχὶ ἁπλῶς ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ἀλλὰ καὶ τὰ μαθηματικά, τὴν μουσικήν, τὴν στενογραφίαν κλπ.

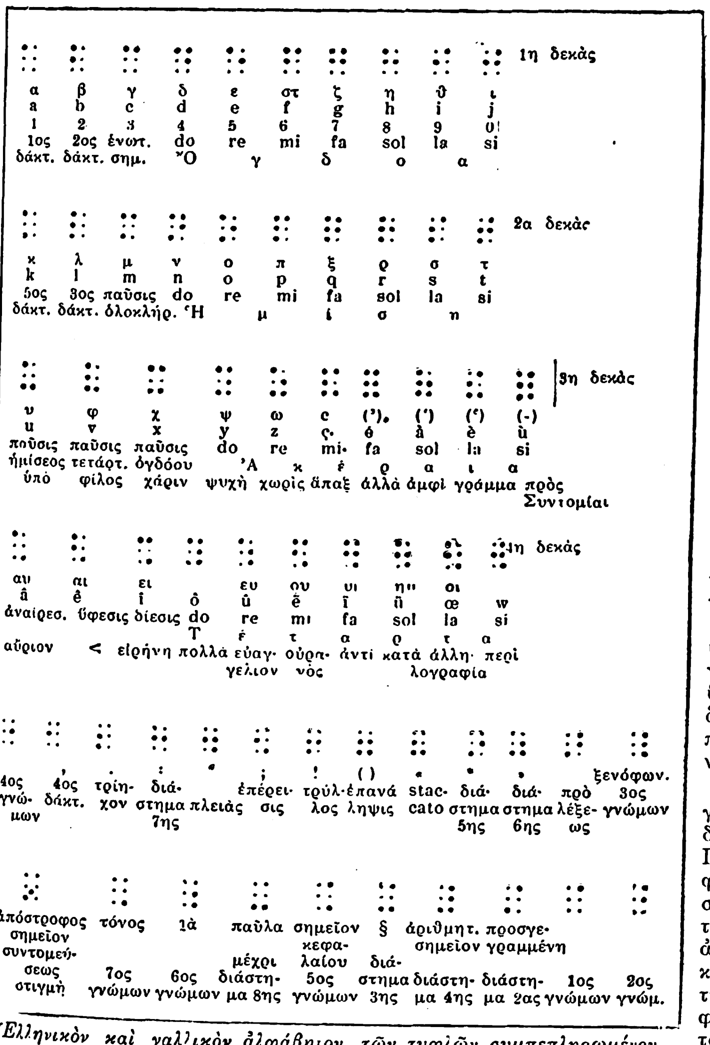

Ἑλληνικὸν καὶ γαλλικὸν ἀλφάβητον τῶν τυφλῶν συμπεπληρωμένον μετὰ τῶν σημείων στίξεως, τόνων, ἀριθμητικῶν καὶ μουσικῶν φθόγγων. Τὸ ἑλληνικὸν ἀποτελεῖ ἁπλῆν μεταφορὰν τοῦ γαλλικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἡ γραφὴ γίνεται τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ ἀβακίου, ὅπερ καλεῖται *τυφλογράφος*. Τὸ ὄργανον τοῦτο συνίσταται ἐκ δύο ὀρθογωνίων πλακῶν ἀλουμινίου γομφωμένων ἀπὸ τῆς μιᾶς τῶν στενῶν πλευρῶν. Ἐκ τούτων ἡ μέν, ἐφ' ἧς γίνεται ἡ γραφή, φέρει εἰς 5—6 ἢ καὶ περισσοτέρας σειρὰς τὰ κοιλώματα τῶν 6 στιγμῶν, δι' ὧν πραγματοποιοῦνται τὰ ἀναγλυφικὰ σύμβολα τῆς γραφῆς, ἡ δ' ἑτέρα, ἐφαρμόζουσα ἐπ' αὐτῆς πλήρως, φέρει ἀντιστοίχους ὀρθογωνίους ὀπὰς πρὸς καθοδήγησιν τῆς χειρός. Μεταξὺ τῶν πλακῶν τούτων παρεντίθεται ειδικὸς σκληρὸς χάρτης, ἵνα μὴ ἐξαλείφωνται διὰ τῆς τριβῆς τὰ ἐπ' αὐτοῦ προκαλούμενα κατὰ τὴν γραφὴν ἐξογκώματα, συγκρατούμενος ἀμετακίνητος διὰ τεσσάρων μικρῶν ἥλων προσκεκολλημένων εἰς ἑκάστην τῶν γωνιῶν τῆς μιᾶς πλακός. Ἡ γραφὴ γίνεται ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῇ βοηθείᾳ μικροῦ στιγέως κοιλαίνοντος τὸν χάρτην ἐντὸς τῶν καταλλήλων διὰ τὴν γραφὴν ἑκάστου γράμματος κοιλωμάτων, τὰ δὲ γράμματα γράφονται ἀντιθέτως, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν τυπογραφίαν. Ἡ ἀνάγνωσις γίνεται διὰ τῶν δακτύλων ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, ἀντιστρεφομένου τοῦ χάρτου.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ταχείας καὶ καθαρᾶς γραφῆς ὡδήγησεν εἰς τὴν ἐπινόησιν εἰδικῶν διὰ τοὺς τυφλοὺς γραφομηχανῶν, αἱ ὁποῖαι διαφέρουσι τῶν κοινῶν γραφομηχανῶν μόνον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλήκτρων, ἅτινα εἶναι 6, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰς θέσεις τῶν ἓξ στιγμῶν, δι' ὧν πραγματοποιοῦνται οἱ συνδυασμοὶ τῆς γραφῆς. Διὰ τὴν γραφὴν ὅμως γράμματος ἀποτελουμένου ἐκ πέντε στιγμῶν, ὁ γράφων πλήττει ἀπ' εὐθείας πέντε πλῆκτρα καὶ οὐχὶ πεντάκις ἀνὰ ἕν. Ὁ ὑπὸ μορφὴν ἀβακίου τυφλογράφος ἐπενοήθη τῷ 1825 ὑπὸ τοῦ Braille, ὅστις ἐπενόησε καὶ τὸ διὰ στιγμῶν σύστημα γραφῆς. Πλὴν τῆς κανονικῆς ταύτης γραφῆς τῶν τυφλῶν, ἡ ὁποία ἀπατεῖ πολὺ ἐκτεταμένον χῶρον, ἐπενοήθη, πρὸς οἰκονομίαν χώρου καὶ χρόνου, καὶ εἰδικὸν στενογραφικὸν σύστημα.

Τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Καλλιθέᾳ τῶν Ἀθηνῶν «Οἴκου Τυφλῶν» εἰσαχθὲν ἐν Ἑλλάδι ἀλφάβητον εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ γαλλικόν, τὰ γράμματα τοῦ ὁποίου κατὰ σειρὰν ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατὰ τὴν τάξιν τοῦ ἡμετέρου ἀλφαβήτου, οὕτως ὥστε διὰ τὸ ἑλληνικὸν γ χρησιμοποιεῖται τὸ γαλλικὸν c ἀντὶ τοῦ ἀντιστοίχου του g, τὸ γαλλικὸν f ὠνομάσθη στ καὶ οὐχὶ φ, διὰ τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται τὸ γαλλικὸν v κλπ. Πλὴν ὅμως τοῦ ἀλφαβήτου τούτου συνετέθη καὶ ἕτερον, τοῦ ὁποίου τὰ γράμματα κατεβλήθη προσπάθεια ὅπως ἀνταποκρίνωνται ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου. ΤΡ. ΝΙΝΟΣ

— *(Νομ.)* Ἡ τυφλότης ἐπάγεται περιορισμὸν τῆς πρὸς δικαιοπραξίαν ἱ κ α ν ό τ η τ ο ς. Περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν τυφλῶν ὑπῆρχεν ἔρις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Πολλοὶ ἐθεώρουν αὐτοὺς ἐπὶ γραπτῆς διαθήκης ὡς ἀνικάνους, διότι δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν σφραγῖδα καὶ τὴν ὑπογραφήν των. Ἄλλοι ἐθεώρουν αὐτοὺς ὡς ἀνικάνους καὶ ἐπὶ προφορικῶν διαθηκῶν. Ὁ παρ' ἡμῖν ἰσχύων νόμος περὶ διαθηκῶν ὥρισεν ὅτι ὁ τυφλὸς συντάσσει δημοσίαν διαθήκην προσλήψει πέντε μαρτύρων ἢ ἐνώπιον δευτέρου συμβολαιογράφου καὶ τριῶν μαρτύρων. Ἰδιόγραφον διαθήκην συντάσσει ὁ τὴν τέχνην τῆς γραφῆς ἐκμαθὼν τυφλός. Περὶ κωδικέλλου τοῦ τυφλοῦ ρητὴ ὑπάρχει διάταξις ὅτι παραφυλάττονται ἅπασαι αἱ περὶ διαθήκης διατυπώσεις. Ὁ τυφλὸς καὶ διὰ τοὺς κατιόντας αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ κατ' ἄλλον τρόπον. Οἱ τυφλοὶ δὲν δύνανται νὰ παρίστανται ὡς μάρτυρες, καθὸ μὴ δυνάμενοι νὰ ἴδωσι τὸν διαθέτην, τὸν συμβολαιογράφον, τοὺς μάρτυρας, καὶ νὰ ἐλέγξωσι τὴν ταυτότητα τῆς ὑπογραφομένης πράξεως. Ἐξαίρεσις ὑπάρχει μόνον ὅταν ἐξετάζωνται περὶ ἀκουστικῶν πραγμάτων. Ἡ πρόσληψις τυφλῶν ὡς ὑπαλλήλων στρατιωτικῶν, τῆς ξηρᾶς, τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ἀεροπορίας, ἀπαγορεύεται ἀπολύτως. Τὸ τοιοῦτον ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς πολιτικοὺς ὑπαλλήλους. Δ. Ι. Π.

—**τυφλὴ** ***κηλὶς*** ***(Ἀνατομ.)***. Καλεῖται οὕτω ἡ θηλὴ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἥτις, ἕνεκα τῆς παντελοῦς ἐν αὐτῇ ἐλλείψεως τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος, εἶναι ἀναίσθητος εἰς φωτεινὰ ἐρεθίσματα. Ι. Π.

—**τυφλὸν** ***τρῆμα*** ***(Ἀνατομ.)***. Βόθρος ἀγγειότρητος ἐν τῇ ὀπισθίᾳ γεφυρικῇ αὔλακι, ἔνθα τελευτᾷ πρὸς τὰ ἄνω ἡ προσθία μέση αὖλαξ τοῦ προμήκους μυελοῦ. Ι. Π.

—**Τυφλοῦ** ***Κυριακή***. Καλεῖται οὕτω ἡ πέμπτη Κυριακὴ μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, ἐκ τῆς κατ' αὐτὴν ἀναγινωσκομένης περικοπῆς ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου, τῆς διηγουμένης τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἴασιν τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ (*Ἰωάν*. 9, 1—39). Κ. Ι. Δ.

— **«Τυφλῶν** ***Οἶκος»***. Ἑταιρεία φιλανθρωπική, ἱδρυθεῖσα ἐν Καλλιθέᾳ Ἀθηνῶν τῷ 1906, ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου Ὠφελίμων βιβλίων», ἀποβλέπουσα δὲ εἰς τὴν προστασίαν καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν τυφλῶν. Ὁ «Οἶκος Τυφλῶν» ἐτέθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἑκάστοτε ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, διευθύνεται δὲ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του ὑπὸ τῆς Ε. Λασκαρίδου. Τὸ ἵδρυμα ἐστεγάσθη κατ' ἀρχὰς ἐντὸς μικρᾶς ἐν Καλλιθέᾳ οἰκίας τῆς διευθυντρίας αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ 1912 ὅμως ἐγκατεστάθη εἰς εὐρύχωρον κτήριον, ἀνεγερθὲν ἐν Καλλιθέᾳ, δαπάναις διαφόρων φιλανθρώπων, ὀνομασθὲν δὲ «Ἀμπέτειον» ἀπὸ τῶν ἐν Καΐρῳ ὁμογενῶν ἀδελφῶν Ἀμπέτ, προσενεγκόντων τὸ μεγαλύτερον ποσόν. Πλὴν τοῦ κτηρίου τούτου ὁ «Οἶκος Τυφλῶν» κατέχει ἐπίσης ἐν Καλλιθέᾳ τὸ «Νικολοπούλειον» οἰκοτροφεῖον ἐπαγγελματικῆς σχολῆς ἀρρένων, λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ 1926 καὶ οἰκοτροφεῖον θηλέων, λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ 1929. Εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια τοῦ «Οἴκου Τυφλῶν» δίδονται μαθήματα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, διὰ τοῦ συστήματος ἀναγνώσεως τυφλῶν, τοῦ Braille, ὅπερ προσηρμόσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τῆς Ε. Λασκαρίδου, ἐπίσης δὲ διδάσκονται στοιχεῖα μουσικῆς καὶ χειροτεχνίας. Πλὴν τῆς μορφώσεως τὸ ἵδρυμα ἀποσκοπεῖ ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιτρέπουσιν οἱ πόροι του, εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν τυφλῶν μέχρι γήρατος. Ἡ σχολὴ κατέχει καὶ βιβλιοθήκην 2 000 τόμων ἐκτυπωμένων κατὰ τὸ σύστημα τῶν τυφλῶν, δέχεται δὲ κατ' ἔτος τυφλὰ παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἡλικίας 6 ½—13 ἐτῶν. ΤΡ. ΝΙΝΟΣ

Τυφλοσέλιον *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 28. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον.

τυφλοστομία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ πρὸς τὸ τοίχωμα τῆς δεξιᾶς λαγονίου χώρας προσήλωσις καὶ διάνοιξις (ἀναστόμωσις) τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου, πρὸς σύστασιν μιᾶς τεχνητῆς (παρὰ φύσιν) ἕδρας ἢ δακτυλίου. Αἱ θεραπευτικαὶ ἐνδείξεις τῆς τυφλικῆς παρὰ φύσιν ἕδρας εἶναι πολλαπλαῖ: α΄) Ἔμφραξις ἐντερικὴ ὀξεῖα ἢ χρονία, συνεπείᾳ ὄγκου τοῦ παχέος ἐντέρου ἢ οἱουδήποτε ἄλλου αἰτίου (συστροφῆς τοῦ σιγμοειδοῦς, ἐγκολεασμοῦ κολοκολικοῦ κλπ.), ἐφ' ὅσον ἡ γενικὴ κατάστασις τοῦ ἀρρώστου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ῥιζικὴν ἐγχείρησιν πρὸς ἄρσιν τοῦ προκαλοῦντος τὴν ἔμφραξιν αἰτίου. β΄) Λοιμώξεις τοῦ παχέος ἐντέρου. Εἶναι ἡ μόνη συνιστωμένη ἐγχείρησις εἰς τὰς ὀξείας ἑλκώδεις κολίτιδας, τὰς ὀρθοκολίτιδας καὶ τὰς βαρείας μορφὰς τῆς ἀμοιβαδοειδοῦς δυσεντερίας, ὅταν ἡ γενικὴ κατάστασις ἐπιβαρύνηται, παρὰ τὴν ἐφαρμοσθεῖσαν παθολογικὴν θεραπείαν. Ἡ τυφλοστομία ἀφ' ἑνὸς μὲν παροχετεύει πρὸς τὰ ἐκτὸς τὸ ἐντερικὸν περιεχόμενον καὶ θέτει ἐν ἀναπαύσει τὰς κολικὰς ἑλκώσεις, ἐπίσχουσα τὸν ἐρεθισμὸν τούτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιτρέπει τὴν ἐνέργειαν μεγάλων ἀντισηπτικῶν πλύσεων τοῦ πάσχοντος κόλου. γ΄) Προεγχειρητικὴ παροχέτευσις πρὸς τὰ ἐκτὸς τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν, προκειμένου νὰ ἐνεργηθῇ μεταγενεστέρως κολεκτομία, δι' οἱανδήποτε αἰτίαν· αὕτη ἀσφαλίζει τὴν προεγχειρητικὴν ἀποστείρωσιν τοῦ κόλου καὶ προλαμβάνει οὕτω τὴν μετεγχειρητικὴν μόλυνσιν. δ΄) Μετεγχειρητικὴ ἀποχέτευσις τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν μετὰ κολεκτομίαν ἢ ἀκρωτηριασμὸν τοῦ ὀρθοῦ. Μετὰ ὀρθεκτομίαν ὁλικήν, καὶ ὅταν ἔτι ἐγκατεστάθη ὁριστικὴ ἀριστερὰ παρὰ φύσιν ἕδρα, ἡ τυφλοστομία εἶναι λίαν χρήσιμος, διότι ἐπιτρέπει τὴν πρὸς τὰς ἐκτός, κατὰ τὰς πρώτας ἀπὸ τῆς ἐγχειρήσεως ἡμέρας, διαφυγὴν τῶν ἀερίων καὶ μέρους τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν καὶ οὕτω διευκολύνει κατὰ πολὺ τὴν ὁμαλὴν καὶ ἄνευ ἐπιπλοκῶν ἐπούλωσιν τῶν ἐγχειρητικῶν τραυμάτων. ε΄) Παραλυτικὸς εἰλεὸς κατὰ τὴν διαδρομὴν περιτονίτιδος ὀξείας, ὁπόταν ἐνδείκνυται μικρὰ καὶ βραχείας διαρκείας συριγγοποίησις τοῦ τυφλοῦ.

Τῆς τυφλικῆς παρὰ φύσιν ἕδρας διακρίνονται: 1) Τὸ τυφλικὸν συρίγγιον (τυφλοστομία στενή), δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ πρόσκαιρος, μέσῳ ἐλαστικοῦ σωλῆνος, πρὸς τὰ ἐκτὸς παροχέτευσις τῶν ἀερίων καὶ μικροῦ τμήματος τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν προφυλάξεως τῶν ῥαφῶν τοῦ κόλου

Digitized by Google

μετὰ μερικὴν κολεκτομίαν. Ἐπίσης ἡ στενὴ τυφλοστομία ἐνδείκνυται ἐπὶ παραλυτικοῦ εἰλεοῦ—ἀπατόκου περιτονίτιδος ὀξείας—ἐπὶ ἐντερικῆς ἐμφράξεως καὶ ἐπὶ βαρειῶν δυσεντερικῶν κολιτίδων, ὀξειῶν ἢ χρονίων. Τὸ πλεονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ—δι' ὃν καὶ ἐγένετο ἡ στενὴ τυφλοστομία—τὸ συρίγγιον ἀποφράσσεται ἀφ' ἑαυτοῦ, κατὰ κανόνα, εὐθὺς ὡς ἀφαιρεθῇ ὁ σωλήν. 2) Ὁ τυφλικὸς δακτύλιος ἢ ἕδρα (τυφλοστομία εὐρεῖα), ὅστις εἶναι εὐρὺ στόμιον σκοποῦν τὴν ὡς οἷόν τε πληρεστέραν παροχέτευσιν πρὸς τὰ ἐκτὸς τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν. Οὗτος ἀπαρτίζει κατάστασιν λίαν δυσάρεστον διά τε τὸν ἄρρωστον καὶ τὸ περιβάλλον τούτου, προσφέρει ὅμως μεγάλας ὑπηρεσίας καὶ εἶναι ἡ καλυτέρα μέθοδος ἀποστειρώσεως τοῦ κόλου (προκειμένου νὰ ἐνεργηθῇ κολεκτομία, εἰς δεύτερον χρόνον) ἢ ἀποχετεύσεως εὐρείας τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν (προκειμένης βαρείας ἐντερικῆς ἐμφράξεως). Τὸ μειονέκτημα τῆς εὐρείας τυφλοστομίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀπόφραξις τῆς παρὰ φύσιν ἕδρας δὲν δύναται νὰ γίνῃ αὐτομάτως, ἀλλ' ἀπαιτεῖ νέαν ἐγχειρητικὴν ἐπέμβασιν.

Οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ τυφλικὴ παρὰ φύσιν ἕδρα, δηλαδὴ εἴτε στενὴ εἴτε εὐρεῖα, οὐδέποτε εἶναι ὁριστική, ἀλλὰ πάντοτε πρόσκαιρος καὶ ἀπαρτίζει ἀναπηρίαν ἐπίπονον διὰ τὸν ἄρρωστον· τοῦτο δέ, διότι εἶναι ἀκρατὴς καὶ αἱ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐκρεουσῶν ἐντερικῶν ὑλῶν ἐπινοηθεῖσαι μέχρι σήμερον συσκευαὶ ἀνεπαρκεῖς. Τούτων

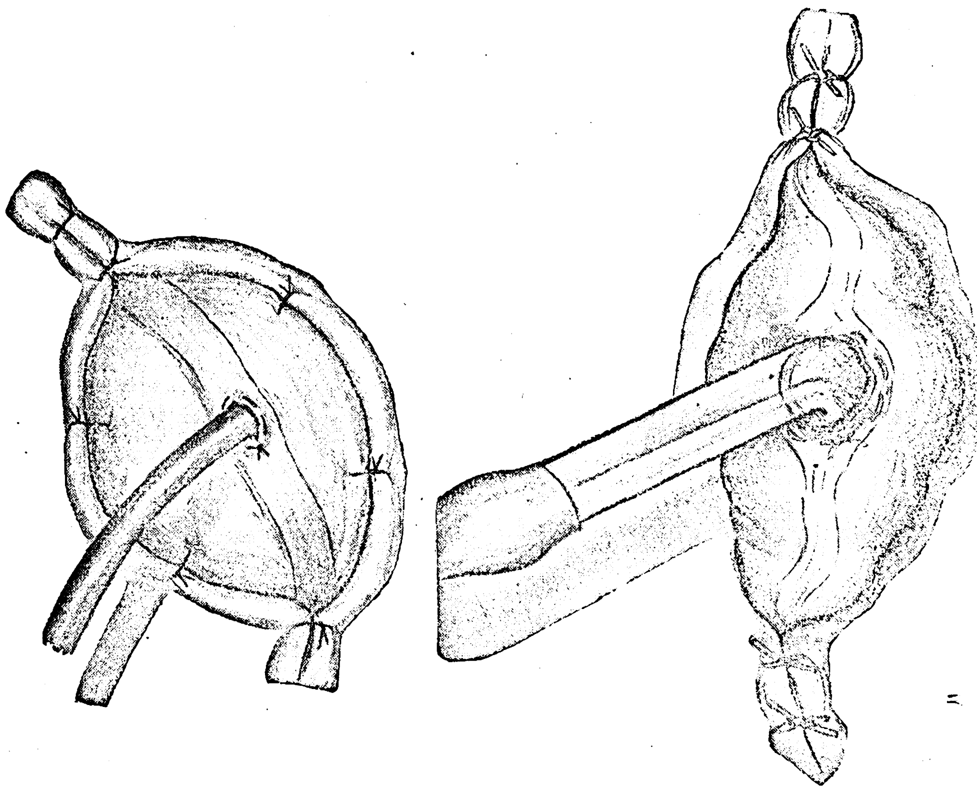

1) *Τυφλοστομία στενὴ* (*τυφλικὸν συρίγγιον*). 2) *Τυφλοστομία εὐρεῖα* (*τυφλικὴ ἕδρα*).

ἕνεκεν, ἐὰν ἡ τυφλικὴ ἕδρα ὑπῆρξεν ἀναγκαία, δέον νὰ καταργηθῇ εὐθὺς ὡς καταστῇ δυνατὴ ἡ συμπληρωματικὴ ἐγχείρησις καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ εἰλεο-σιγμοειδοστομίας ἤ, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, ν' ἀποφραχθῇ τελείως, ἄνευ ἄλλης ἐγχειρήσεως· ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ μὴ ἐπιδεκτικῆς ῥιζικῆς ἐγχειρήσεως βλάβης τοῦ παχέος ἐντέρου (σιγμοειδοῦς), ἡ τυφλικὴ παρὰ φύσιν ἕδρα δέον ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς λαγονίου τοιαύτης, ἥτις ἀπαρτίζει ἀναπηρίαν ἀνεκτὴν καὶ ἰδίᾳ ὅταν ὁ δακτύλιος εἶναι ἐγκρατὴς (αἱ πλαστικαὶ ἐγχειρήσεις τῶν Lambert καὶ Cunéo ἀσφαλίζουσι τὴν ἐγκράτειαν τῆς ἀριστερᾶς παρὰ φύσιν ἕδρας κατὰ τρόπον σταθερὸν καὶ πλήρη). Τέλος, ὅταν ὁ τυφλικὸς δακτύλιος προηγῆται τῆς δεξιᾶς ἡμικολεκτομίας (προκειμένου καρκίνου ἢ φυματιάσεως τοῦ τυφλοῦ ἢ ἀνιόντος κόλου), οὗτος θέλει ἐξαιρεθῆ μετὰ τοῦ διεκπρισθησομένου τυφλοκολικοῦ τμήματος.

Ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, δηλαδὴ τῆς ἐπιτεύξεως μιᾶς οἱονεὶ δικλεῖδος προσωρινῆς, προωρισμένης νὰ ἐκκενώσῃ ἀέρια καὶ ὑγρὰ ἐντερικὰ ἐν ἐπισχέσει, ἢ τῆς παροχετεύσεως πρὸς τὰ ἐκτὸς ὡς οἷόν τε μεγαλυτέρου τμήματος τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐντερικοῦ περιεχομένου (ἡ ἐξ ὁλοκλήρου ἀποχέτευσις τῶν ἐντερικῶν ὑλῶν εἶναι ἀδύνατος), ὁ χειρουργὸς ἀκολουθεῖ διάφορον ἐγχειρητικὴν ἀγωγὴν πρὸς ἐνέργειαν εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν τῆς στενῆς τυφλοστομίας, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τοιαύτην τῆς εὐρείας τυφλοστομίας.

Τυφλοστομία στενή. Αὕτη εἶναι μᾶλλον συρίγγιον ἤ, κυρίως εἰπεῖν, παρὰ φύσιν ἕδρα, ὥστε νὰ δύναται μεταγενεστέρως ν' ἀποφραχθῇ αὐτομάτως ἤ, τοὐλάχιστον, διὰ μικρᾶς, εὐχεροῦς καὶ ἀκινδύνου χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Ἡ τοπικὴ ἀναισθησία ἐνδείκνυται ἰδιαιτέρως καὶ εἶναι ἐπαρκὴς κατὰ τὴν μικρὰν ταύτην ἐγχείρησιν, ἥτις ἐνεργεῖται συνήθως ἐπὶ ἀρρώστων, ὧν ἡ γενικὴ κατάστασις εἶναι ἀσταθής.

Ἐγχείρησις. Τομὴ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς λαγονίου χώρας, λοξὴ ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἔξω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔσω, μήκους 4—10 καὶ πλέον ἔτι ἑκ. μ. (ἀναλόγως τοῦ ὑποδορίου κυτταρολιπώδους ἱστοῦ τοῦ ἐγχειρουμένου), ἧς τὸ μέσον κεῖται 4—5 ἑκ. μ. ἐπὶ τὰ ἐντὸς τῆς προσθίας ἄνω λαγονίου ἀκάνθης (κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην τέμνεται τὸ δέρμα, ὁ ὑποδόριος καὶ ἡ περιτονία τοῦ ἔξω λοξοῦ κοιλιακοῦ μυός)· διαχωρισμός, δι' ἀμβλέος ἐργαλείου, τῶν μυῶν ἔσω λοξοῦ καὶ ἐγκαρσίου κοιλιακοῦ, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἰνῶν αὐτῶν, ἥτις εἶναι κάθετος πρὸς τὴν τῆς τομῆς· τομὴ τῆς ἐγκαρσίας περιτονίας καὶ τοῦ περιτοναίου καὶ σύλληψις τῶν χειλέων τούτου διὰ λαβίδων· ἀναζήτησις τοῦ τυφλοῦ, ἀναγνώρισις τούτου ἐκ τῶν ἐπιμήκων ταινιῶν καὶ τῶν ἐκκολπωμάτων του καὶ ἑλκυσμὸς αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς περιτοναικῆς κοιλότητος (ἐὰν τὸ τοιοῦτον ᾖ ἐφικτόν), ἢ ἁπλῶς μεταξὺ τῶν χειλέων τοῦ κοιλιακοῦ τραύματος· σύλληψις τοῦ τυφλοῦ δι' αἱμοστατικῆς λαβίδος Kocher ἰσοϋψῶς τῇ μεσότητι περίπου τῆς προσθίας τυφλικῆς ταινίας καὶ ἑλκυσμὸς τούτου, ὥστε νὰ σχηματισθῇ κῶνος, οὗτινος ἡ μὲν κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς λαβίδος συλληφθὲν τμῆμα τοῦ τυφλοῦ, ἡ δὲ βάσις ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς ἀμέσως πρὸς τὰ χείλη τοῦ κοιλιακοῦ τραύματος ἐφαπτομένης μοίρας τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ τυφλοῦ, τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς τοῦ περιτοναικοῦ κύτους ἑλκυσθείσης· στήριξις τῶν χειλέων τοῦ περιτοναικοῦ τραύματος πρὸς τὴν βάσιν τοῦ τυφλικοῦ κώνου, εἰς ἀπόστασιν 3 περίπου ἑκ. μ. ἀπὸ τῆς κορυφῆς τούτου, διὰ σειρᾶς διακεκομμένων καὶ πλησίον ἀλλήλων τοποθετουμένων ὀρογονο-μυϊκῶν ῥαφῶν, πρὸς πλήρη ἀπομόνωσιν τῆς μεγάλης περιτοναικῆς κοιλότητος ἀπὸ τῆς διανοιχθησομένης μοίρας τοῦ τυφλοῦ· σμίκρυνσις τοῦ τραύματος τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, κατ' ἀμφότερα τὰ πέρατα αὐτοῦ, διὰ συρραφῆς τῶν μυῶν, τῆς ἀπονευρώσεως καὶ τοῦ δέρματος· στήριξις τοῦ προέχοντος τμήματος τοῦ τυφλοῦ ἐπὶ τῶν χειλέων, τοῦ δερματικοῦ τραύματος διὰ ῥαφῶν διακεκομμένων. Οὕτω, πρὸς πλήρη τελείωσιν τῆς ἐγχειρήσεως, δὲν ὑπολείπεται πλέον εἰμὴ ἡ διάνοιξις τῆς πρὸς τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα ἀναστομωθείσης μοίρας τοῦ τυφλοῦ, ἥτις κάλλιον εἶναι νὰ ἐνεργῆται οὐχὶ ἀμέσως (ἐὰν ἡ κατάστασις τῆς ἐμφράξεως ἐπιτρέπῃ τὸ τοιοῦτον), ἀλλὰ μετὰ 2—3 ἡμέρας, ὅπως σχηματισθῶσι συμφύσεις στερραὶ μεταξὺ τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος. Ἐὰν παρίσταται ἀνάγκη ἀμέσου ἐγκαταστάσεως τῆς παρὰ φύσιν ἕδρας, ἡ διάνοιξις τοῦ τυφλοῦ ἐνεργεῖται εἴτε διὰ τοῦ θερμοκαυτῆρος εἴτε διὰ τοῦ μαχαιρίου, ἐπὶ ἐκτάσεως 1—2 περίπου ἑκ. μ. καί, εἰ δυνατόν, ἐπὶ τῆς προσθίας ταινίας αὐτοῦ. Καθ' ἃς περιπτώσεις ἐνδείκνυται καὶ εἶναι ἐπαρκὴς μικρὰ μόνον καὶ βραχείας διαρκείας συριγγοποίησις (ὡς ἐπὶ παραλυτικοῦ εἰλεοῦ, κατὰ τὴν διαδρομὴν περιτονίτιδος ὀξείας), ὁ χειρουργὸς δύναται νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἁπλῆν παρακέντησιν τοῦ τυφλοῦ διὰ τριγώνου ἀκίδος τοῦ Potain, ἥτις καὶ δύναται ν' ἀφεθῇ ἐπὶ τόπου μονίμως ἤ, κάλλιον, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν μαλθακοῦ ἐλαστικοῦ καθετῆρος τοῦ Nelaton, εἰς οὗ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον συναρμόζεται μακρὸς ἐλαστικὸς σωλήν, ὅστις καὶ ἀποχετεύει τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐντέρου ἐντὸς δοχείου, παρὰ τὴν κλίνην τοῦ πάσχοντος κειμένου.

Τυφλοστομία εὐρεῖα. Ἐγχείρησις. Τομὴ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς λαγονίου χώρας· ὁμοία τῇ ἀμέσως ἀνωτέρω περιγραφείσῃ (προκειμένου περὶ στενῆς τυφλοστομίας), ἀλλὰ μετὰ τῆς διαφορᾶς ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι αὕτη εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι διαιρεῖ ἁπάσας τὰς στιβάδας τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν τῆς τομῆς τοῦ δέρματος. Διάνοιξις τοῦ περιτοναίου· ἀναζήτησις, ἀνεύρεσις καὶ ἑλκυσμὸς τοῦ τυφλοῦ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς περιτοναικῆς κοιλότητος· ἐκκένωσις τοῦ τυφλοῦ, δι' ἐκθλίψεως, ἀπὸ τοῦ περιεχομένου του καὶ σύλληψις μιᾶς πτυχῆς τούτου ἐντὸς τῶν σκελῶν εὐκάμπτου ἐντερολαβίδος, οὕτως ὥστε τὰ ἄκρα ταύτης, προέχοντα τῶν γωνιῶν τοῦ τραύματος τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, νὰ στηρίζωνται ἐπ' αὐτοῦ· ἕνωσις τῶν δύο ἐπιφανειῶν τῆς τυφλικῆς πτυχῆς πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τμήματα τοῦ τραύματος τοῦ δέρματος διὰ ῥαφῆς συνεχοῦς ἐκλεπτοῦ ῥάμματος ἐξ ἐντεροχορδῆς, ἐνῷ ἡ λαβὶς ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῆς θέσει· ἀφαίρεσις τῆς ἐντερολαβίδος καὶ σύγκλεισις τῶν γωνιῶν τοῦ κοιλιακοῦ τραύματος διὰ ῥαφῶν διακεκομμένων· κυκλοτερής, ὀρογόνιος, συνεχὴς ῥαφὴ περὶ τὴν κορυφὴν τῆς τυφλικῆς πτυχῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν 3 περίπου ἑκ. μ. ἀπὸ ταύτης, διὰ ῥάμματος ἐκ μετάξης, οὗ τὰ ἄκρα ἁμματίζονται, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ συσφιγχθῶσι· διάνοιξις τοῦ τυφλοῦ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κυκλοτεροῦς ῥαφῆς καὶ εἰσαγωγή, διὰ τοῦ τραύματος τούτου, τοῦ καθέτου σκέλους σωλῆνος ὑαλίνου, γονατοειδῶς κεκαμμένου· προσήλωσις τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ διὰ συσφίγξεως τῆς κυκλοτεροῦς ῥαφῆς καὶ δευτέρου ἁμματισμοῦ τοῦ ῥάμματος ταύτης. Τὸ ἐλεύθερον ἄκρον τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος, συναρμοζόμενον πρὸς ἀναλόγου διαμέτρου ἐλαστικὸν τοιοῦτον, ἀποχετεύει τὰ ἀέρια καὶ μέγα τμῆμα ἐντερικῶν ὑλῶν ἐντὸς δοχείου, παρὰ τὴν κλίνην τοῦ πάσχοντος κειμένου.

Εὐθὺς ὡς ἀνοιχθῇ τὸ τυφλὸν καὶ ἄρξηται λειτουργοῦσα ἡ παρὰ φύσιν ἕδρα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ προφυλαχθῇ ἐπιμελῶς τὸ περὶ ταύτην δέρμα τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος ἀπὸ τῆς ἐρεθιστικῆς ἐπηρείας τῶν συνεχῶς ἐκρεουσῶν ἐντερικῶν ὑλῶν, δι' ἀλοιφῆς τινος, ἧς ἡ ἀνανέωσις δέον νὰ γίνηται συχνάκις· ὅταν δὲ ἐγερθῇ ὁ ἄρρωστος, δέον νὰ φέρῃ, πρὸς συλλογὴν τῶν ἐκρεουσῶν ἐντερικῶν ὑλῶν, κατάλληλον συσκευήν, ἥτις ὅμως εἶναι πάντοτε ἀνεπαρκής· εὐτυχῶς ἡ τυφλικὴ ἕδρα οὐδέποτε εἶναι ὁριστική, ἀλλὰ πάντοτε προσωρινή.

Α. Ν. ΓΙΑΤΡΑΚΟΣ

τυφλοσύρτης (ὁ), καὶ δημοτ. *τυφλοσούρτης*· ὁ σύρτης, ὁ ὁδηγὸς τῶν τυφλῶν· μεταφ. βοήθημα πρὸς εὔκολον εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου: «τὸ τακολόγιον εἶναι τυφλοσύρτης».

τυφλότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις τυφλός, ἔλλειψις ὁράσεως.

τυφλῶ (—*όω*)· καθιστῶ τινα τυφλόν, στερῶ τῆς ὁράσεως, *στραβώνω*: «ἐτυφλώθη ὑπὸ νόσου,—γήρατος»· ‖ κάμνω τινὰ νὰ χάσῃ τὴν διαύγειάν του, τὴν κρίσιν του, θαμβώνω: «τὸν ἐτύφλωσεν ὁ ἔρως».

τύφλωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τυφλοῦν, στέρησις τῆς ὁράσεως.

—**τύφλωσις ψυχικὴ** /*Ψυχοπαθολ.*/. Ψυχικὴ πάθησις, καθ' ἣν ὁ πάσχων βλέπει μὲν τὰ προσπίπτοντα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ἀντικείμενα, δὲν τὰ ἀναγνωρίζει ὅμως, διότι στερεῖται παραστάσεων, μνημονικῶν εἰκόνων προγενεστέρων ὁμοίων ἀντικειμένων· ἔχει δηλαδὴ ὀπτικὰ αἰσθήματα, λειτουργούσης κανονικῶς τῆς ὁράσεώς του, δὲν ἔχει ὅμως ὀπτικὰς παραστάσεις. Ἐκ πειραμάτων γενομένων ἐπὶ κυνῶν καὶ ἄλλων ζῴων προκύπτει ὅτι φυσιολογικὸν αἴτιον τῆς ψυχικῆς τυφλώσεως εἶναι βλάβη τῆς ὀπτικῆς τοῦ ἐγκεφάλου χώρας. Κατὰ τὸν Ziehen καὶ ἄλλους, οὐχὶ αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν τῆς ὀπτικῆς τοῦ ἐγκεφάλου χώρας, ἀλλὰ τῆς γειτονικῆς πρὸς αὐτὴν χώρας ἡ βλάβη προκαλεῖ ψυχικὴν τύφλωσιν· διότι, κατ' αὐτούς, εἰς τὴν γειτονικὴν τῆς ὀπτικῆς χώραν ἐναποτίθενται τὰ ἴχνη τῶν ὀπτικῶν αἰσθημάτων κατ' ἀντανάκλασιν ἐκ τῆς ὀπτικῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ χώρα αὕτη καλεῖται ὑπ' αὐτῶν *παραστατικὴ ὀπτικὴ χώρα*.

Χ. Σ.

τύφλωψ (ὁ) (Typhlops) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τυφλωπιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς ὄφεις. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῆς γῆς καὶ τρέφονται ἐκ μικρῶν ζῴων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *τύφλωψ ὁ σκωληκοειδὴς* (Typhlops vermicularis), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 25—30 ἑκατοστομέτρων, φέρει πολλούς, μικρούς, οὐχὶ ἰοβόλους, ὀδόντας ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος, ἔχει κεφαλὴν μικράν, μὴ χωριζομένην τοῦ λοιποῦ σώ-

Digitized by Google

ιτος, στοματικὸν ἄνοιγμα στενόν, ὀφθαλμοὺς ὑποτυπώδεις καὶ πόδας μόνον ὀπισθίους, ὑποτυπώδεις, ὑπὸ μορφὴν ὀστείνων στυλίσκων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι σκοτεινῶς φαιοκίτρινος ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ἀνοικτῶς κιτρινότεφρος

Τύφλωψ ὁ σκωληκοειδής.

ἐπὶ τῆς κοιλίας. Εἶναι ἀβλαβὴς ὄφις καὶ ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

τυφνόδωρον (τὸ) (Typhnodorum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ποωδῶν, ἰθαγενῶν τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

τυφοβακίλλωσις (ἡ). Οὕτω καθορίζεται μορφή ...ξείας κεγχροειδοῦς φυματιάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν προεξάρχουσιν ἔντονα γενικὰ φαινόμενα: πυρετὸς ὑψηλός, κεφαλαλγία, γαστρεντερικαὶ διαταραχαί, ἀϋπνοια καὶ καρωτικὴ κατάστασις. Πάντα ταῦτα ...τοδύνονται τὴν εἰκόνα τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ὃν ...ὶ κλινικῶς ἐκλαμβάνομεν ὡς τοιοῦτον, ὑποπίπτοντες εἰς σφάλμα, καθόσον ὑποβάλλομεν τὸν πάσχοντα εἰς διαιτητικοὺς περιορισμούς, ἐνῷ ἡ νόσος καθ' ἑαυτὴν ἀπαιτεῖ τὴν ἐναντίαν διαιτητικήν. Μ. Ν. Κ.

τυφογενὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· τὸ μέσον, ὁ τρόπος ἢ ὁ παράγων, εἰδικὸς ἢ μή, δι' οὗ ἀναπτύσσεται ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς ἢ αἱ τυφοειδεῖς νόσοι. Μ. Ν. Κ.

τυφοδιαγνωστικὸν Φίκκερ (Ficker). Ἐναιώρημα καλλιεργήματος περιέχον νεκρὰ βακτηρίδια ...ύφου, ὅπερ εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Ficker καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν μακροσκοπικὴν ὀροαντίδρασιν τοῦ ...ύφου. Παρασκευάζεται ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ καταστήματος R. Merck. Τὸ ἐναιώρημα τοῦτο, πωλούμενον ἐν εἰδικῇ συσκευασίᾳ μετ' ἑδράνου, σωληναρίων καὶ σιφωνίων, χρησιμεύει ὅπως πᾶς ἰατρὸς δύναται εὐκόλως καὶ ἀκινδύνως νὰ ἐκτελέσῃ καὶ ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ γραφείῳ του τὴν μακροσκοπικὴν ὀροαντίδρασιν κατὰ Widal πρὸς διάγνωσιν τοῦ τύφου. Παρόμοιον περίπου ἐναιώρημα, χρησιμεῦον καὶ τοῦτο διὰ τὴν μακροσκοπικὴν ὀροαντίδρασιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, παρασκευάζεται ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τῶν Stassano-Lematte. Ν. Α. Μ.

τυφοειδῆ (τὰ) (Typhaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας πολυετεῖς, ριζωματικὰς καὶ ...οχαρεῖς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων γενῶν ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ *σπαργάνιον* καὶ ἡ *τύφη* (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

τυφοειδής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ἔχων μορφὴν τύφου: «τυφοειδὴς πυρετός».

— *[Ἰατρ.] Τυφοειδὴς ἢ τυφώδης κατάστασις* καλεῖται ἡ προσομοιάζουσα τῷ τύφῳ κατάστασις· εἶναι εἰδική τις κατάστασις, καρωτικὴ καὶ ἀδυναμική ἅμα, ἀπαντῶσα εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, εἰς ἐξανθηματικὸν τύφον καὶ εἴς τινας ὀξείας λοιμώδεις νόσους, καθοριζομένας ἐνίοτε, ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *τυφοειδεῖς παθήσεις*. Μ. Ν. Κ.

— **τυφοειδὴς πυρετὸς** (fievre typhoïde). Νόσος ...ξεῖα ἐμπύρετος, ὀφειλομένη εἰς τὸ βακτηρίδιον Eberth-Gaffky. Δὲν εἶναι βέβαιον ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, καὶ δὴ οἱ Ἕλληνες, εἶχον παρατηρήσει ἐπακριβῶς τὸν τύφον καὶ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν. Ἡ λέξις τῦφος εὑρίσκεται συχνάκις εἰς τὰς συγγραφὰς αὐτῶν, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται μόνον ὅπως καθορίσῃ τὴν τυφοειδῆ κατάστασιν ἥτις παντᾷ εἰς πλείστας νόσους ἀλλοτρίας πρὸς τὴν ὁμάδα τῶν τυφοειδῶν νόσων, λ. χ. εἰς τὰς βαρείας μορφὰς τῆς ἐλειονοσίας.

Ἐπὶ δέκα περίπου ἔτη σύγχυσις ἐπεκράτει ὡς πρὸς τὰς τυφοειδεῖς νόσους, ἃς οἱ διάφοροι συγγραφεῖς δὲν ἠδύναντο νὰ διακρίνωσι καὶ νὰ διαχωρίσωσι ἀπ' ἀλλήλων. Οἱ πρῶτοι νοσογράφοι, οἱ ἐπιχειρήσαντες τὴν ταξινόμησιν τῶν τυφοειδῶν νόσων, ἀπέτυχον εἰς τὰς προσπαθείας αὐτῶν, καθόσον, ἀντὶ νὰ διαχωρίσωσι τὸν τύφον (ἐξανθηματικὸν τῆς σήμερον) ἀπὸ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, περιέπλεξαν τὸ ζήτημα, περιγράφοντες, ὡς ἰδίας νόσους, μορφὰς νοσολογικὰς ἀνηκούσας εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν· μακρὰ δὲ παρῆλθον ἔτη πρὸς διασκεδασμὸν τῆς πλάνης ταύτης, ἥτις καθορθώθη ἐν τέλει, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ Louis, καταδείξαντος ὅτι αἱ διάφοροι αὗται μορφαὶ ἦσαν ...λαι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νόσου, χαρακτηριζομένης ὑπὸ τῆς βλάβης τῶν πλακῶν τοῦ Payer, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τοῦ Jenner βραδύτερον, ἐν ἔτει 1852. Ἤδη τῷ 1820 ὁ Bretonneau ἐκοινοποίει ἐν Παρισίοις τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ νόσου τινός, τῆς ὁποίας ἡ ἕδρα φαίνεται εὑρισκομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἀδένας τοῦ Payer καὶ τοῦ Brunner, τοὺς εὑρισκομένους ἐν τῇ νήστει, τῷ εἰλεῷ καὶ τῷ παχεῖ ἐντέρῳ· τὴν νόσον ταύτην ἀπεκάλεσε διὰ τῆς ὀνομασίας *δοθιηνεντερία* ἢ *δοθιηνεντερῖτις*. Τὴν νόσον ἀκριβῶς ταύτην, ἔτη τινὰ βραδύτερον (1829), ὁ Louis καθώρισεν ἐπακριβῶς διὰ τῆς ὀνομασίας *τυφοειδὴς πυρετός*· καὶ ἔκτοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἡ νόσος εἰς τὸν ἁπανταχοῦ ἐπιστημονικὸν κόσμον. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετὸν προεξάρχουσι τὰ ἀπὸ τῆς κοιλίας φαινόμενα καὶ αἱ παθολογικοανατομικαὶ ἀλλοιώσεις εὑρηνται ἐν τοῖς ἐντέροις, ἡ νόσος εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *κοιλιακὸς τῦφος* (typhus abdominalis) καὶ ὡς τοιαύτην περιγράφουσιν αὐτὴν ἔνιοι τῶν συγγραφέων.

Ὁ παθογόνος παράγων τῆς νόσου εἶναι μικροοργανισμὸς γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα βάκιλλος τοῦ Eberth-Gaffky, καθόσον τοῦτον περιέγραψε τὸ πρῶτον ὁ Eberth (1881) καὶ ἀπεμόνωσεν ἀκολούθως ὁ Gaffky (1884). Τὸ βακτηρίδιον τοῦτο διατηρεῖται καὶ συντηρεῖται ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ γάλακτος, ἐν κονιορτῷ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας, ἀντέχον πολὺ καὶ εἰς τὸ ψῦχος, ἀλλὰ φονευόμενον ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν. Ἀνευρίσκεται δὲ τοῦτο ἐντὸς ἀκαθάρτων ὑδάτων, ἐνίοτε εἰς τὸ ἔδαφος, ἐντὸς τῶν κοπράνων τῶν πασχόντων ἀπὸ τῆς ὀγδόης ἤδη ἡμέρας τῆς νόσου, ἐπὶ λαχανικῶν ρυπανθέντων διὰ κοπράνων καὶ ἐντὸς τῶν ὀστρειδίων. Προσέτι τὸ βακτηρίδιον τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὰς κηλῖδας τοῦ ἐξανθήματος (ροδάνθης) τῆς νόσου, εἰς τὸν σπλῆνα, εἰς τὴν χοληδόχον κύστιν, εἰς τὸ αἷμα τῶν πασχόντων· δύναται δὲ νὰ παραγάγῃ πλείστας ἐκ τῶν ἐπιπλοκῶν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, οἷον: ἀποστήματα, πλευρῖτιδα, μηνιγγίτιδα κ.λ.π., τέλος δὲ δύναται νὰ διέλθῃ καὶ διὰ τοῦ πλακοῦντος προσβάλλον τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ κυοφορούμενον ἔμβρυον. Διὸ ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς δὲν θεωρεῖται σήμερον ὡς τοπικὴ νόσος, ἀλλ' ὡς μικροβιαιμία ἐκ βακτηριδίου τοῦ Eberth καὶ τῶν τοξινῶν αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων κυρίως παράγονται αἱ δευτερογενεῖς λοιμώξεις.

Τρόποι μολύνσεως καὶ μεταδόσεως. Κυρίως τὰ κόπρανα τῶν πασχόντων ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἀποτελοῦσι τὸ σπουδαιότερον μέσον μεταβιβάσεως τῶν βακτηριδίων, ἅτινα ἀφθονοῦσιν ἐν αὐτοῖς. Τὰ οὖρα τοῦ πάσχοντος συχνάκις περιέχουσι βακίλλους τυφικούς, προκαλοῦντα τὴν μόλυνσιν. Αἱ φαρυγγικαὶ βλάβαι κατὰ τὴν πορείαν τῆς νόσου ἐξηγοῦσι τὴν παρουσίαν βακίλλων εἰς τὸν σίαλον (36 ἐπὶ 51 περιπτώσεων κατὰ Manicatide), ὡς καὶ εἰς τὰς βρογχικὰς ἐκκρίσεις· κατὰ σπανίαν δ' ἐξαίρεσιν εὑρέθη ὁ βάκιλλος εἰς τὸ γάλα δύο τροφῶν πασχουσῶν ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Ὁ κύριος ὅμως φορεὺς τῶν μικροβίων εἶναι τὰ κόπρανα τῶν πασχόντων, ἡ δὲ δι' αὐτῶν μόλυνσις γίνεται ὡς ἀκολούθως: α) Ἀμέσως διὰ μολύνσεως τῶν χειρῶν ἢ τῶν τροφίμων πάσχοντος. Ἡ ἐξ ἐπαφῆς μόλυνσις αὐτη παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ νοσοκομεῖα, διὰ τῆς χρήσεως κοινῶν λουτήρων, κοινῶν οὐροδοχείων, διὰ τῶν χειρῶν τῶν νοσοκόμων, κλπ. β) Ἐμμέσως, διὰ τῆς μολύνσεως τοῦ ποσίμου ὕδατος, ἥτις τελεῖται διὰ τῆς ἐπικοινωνίας βόθρων, δεξαμενῶν, φρεάτων ἢ σωλήνων διοχετεύσεως. Ἡ παρασκευὴ πάγου διὰ μεμολυσμένου ὕδατος, οἶνος ἢ γάλα, ἐν οἷς προσετέθη τοιοῦτον ὕδωρ, λαχανικά, καρποί, ὀπῶραι καὶ ἄλλα τρόφιμα ἀναμιχθέντα διὰ τοῦ ὕδατος τούτου ἀποβαίνουσι μολυσματικὰ καὶ δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὴν πάθησιν. Τὰ μύδια πολλάκις προκαλοῦσι μικροεπιδημίας τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἐφ' ὅσον ταῦτα προέρχονται ἐκ μερῶν πλησίον τῶν ὁποίων ἐκβάλλουσι βόθροι· παρετηρήθη ὅτι ἐπαφὴ τῶν μυδίων καὶ ὀστρειδίων ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας μετὰ μεμολυσμένου ἐκ βόθρων ὕδατος καθιστᾷ αὐτὰ μικροβιοφόρα, τὰ δὲ μικρόβια ἐξαλείφονται μόνον μετὰ 6—8 ἡμέρας ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς τῶν μυδίων εἰς καθαρὸν ὕδωρ. Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ μόλυνσις τελεῖται καὶ διὰ τοῦ ἀέρος ἐξ ἀναθυμιάσεων βόθρων. Πολλάκις διὰ τὴν ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον μετάδοσιν ὡς φορεῖς χρησιμεύουσι καὶ τὰ παράσιτα (φθεῖρες, κόρεις) καὶ ἔντομα, ὡς αἱ μυῖαι, ἰδίως ὅταν ὑπάρχωσι πολλὰ ἄτομα συνεσωρευμένα ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ (στρατῶνες, φυλακαὶ κλπ.). Ἀλλὰ καὶ αἱ μεμολυσμέναι κλινοστρωμναὶ καὶ τὰ ἐσώρουχα χρησιμεύουσιν ὡς μέσα μεταδόσεως τῆς νόσου. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ νόσος ἐμφανίζεται κατὰ σποραδικὰ κρούσματα καὶ ἐπιδημίας.

Τὴν μεγαλυτέραν δ' ἑστίαν μεταδόσεως τῆς νόσου ἀποτελοῦσιν οἱ καλούμενοι *μικροβιοφόροι*, ἄτομα, δηλαδή, ἅτινα ἀποβάλλουσι μικρόβια τῆς νόσου ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τὴν ἴασιν αὐτῶν, διὰ τῶν κοπράνων καὶ διὰ τῶν οὔρων ἔτι, ὑγιᾶ ὄντα καθ' ὅλα. Ἐκ τούτων τὰ 4/5 εἶναι γυναῖκες, καίτοι αὗται προσβάλλονται ὑπὸ τῆς νόσου σπανιώτερον τῶν ἀνδρῶν, ἐνέχει δὲ τὸ τοιοῦτον μεγαλυτέραν σημασίαν, διὸ αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικόν, καὶ δὴ εἰς τὸ ἐντεταλμένον τὴν παρασκευὴν τῶν τροφῶν ἢ τὸν καθαρισμὸν τῶν μαγειρικῶν καὶ ἐπιτραπεζίων σκευῶν. Ἀναφέρεται ὅτι μαγείρισσά τις μικροβιοφόρος, ἐν διαστήματι 10 ἐτῶν, μετέδωκε τὴν πάθησιν εἰς 7 οἰκογενείας, παρ' αἷς ὑπηρέτησεν αὐτή, προκαλέσασα οὕτω 36 κρούσματα τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Εἶναι δ' ἐξηκριβωμένον ὅτι ἡ περιεκτικότης εἰς βακίλλους τῶν κοπράνων καὶ τῶν οὔρων τῶν πασχόντων εἶναι μεγίστη.

Ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς εἶναι πεντάκις συχνότερος ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ἢ ἐπὶ τῶν γυναικῶν. Ἡ πάθησις παρατηρεῖται συνήθως μεταξὺ τοῦ 15ου καὶ 25ου ἔτους τῆς ἡλικίας, καὶ ἰδίως μεταξὺ τοῦ 20οῦ καὶ 24ου ἔτους, εἶναι δὲ σπανιωτάτη ἐπὶ τοῦ βρέφους, ἡ δὲ συχνότης αὐτῆς βαίνει ἐλαττουμένη ἀπὸ τοῦ 30οῦ ἔτους. Ἐπὶ τῶν γερόντων εἶναι ἐπίσης σπανιωτάτη.

Ἡ νόσος εἶναι συχνοτέρα εἰς τὰς θερμὰς χώρας, παρατηρουμένη ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον. Αἱ ἐπιδημίαι τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐμφανίζονται συχνότερον κατὰ τὸ θέρος, ὁπότε ἡ στάθμη τοῦ ὑπογείου ὕδατος ὑποβιβάζεται ὡς ἐκ τῆς ξηρασίας τοῦ ἐδάφους· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὁπόταν αἱ πρῶται βροχαὶ παρασύρουσιν εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων καὶ τὰ φρέατα τὰ ἐν τῷ ἐδάφει εὑρισκόμενα βακτηρίδια τῆς νόσου. Παρατείνονται δὲ πολλάκις αἱ ἐπιδημίαι τοῦ φθινοπώρου καὶ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, ἀλλ' ἐξησθενωμέναι καὶ λίαν ἀραιαί.

Οἱ παθόντες ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ διατηροῦσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνοσίαν ἔναντι τῆς παθήσεως ταύτης. Κατὰ τοὺς πολέμους ἡ νόσος παρατηρεῖται συνηθέστατα ὑπὸ ἐπιδημικὴν μορφὴν εἰς τὰ στρατεύματα· ἡ δ' ἐξ αὐτῆς θνητότης ὑπῆρξε πολλάκις μεγαλυτέρα τῆς ἐκ τῶν τραυμάτων τοιαύτης.

Συμπτωματολογία. Πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς νόσου προηγεῖται στάδιον ἐπφάσεως ταύτης, διαρκοῦν ἐπὶ 15 περίπου ἡμέρας, πολλάκις ὅμως καὶ ἐπὶ 4 ἑβδομάδας, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ πάσχων αἰτιᾶται ἀνορεξίαν, γενικὴν κακουχίαν, καταβολὴν τῶν δυνάμεων καὶ ἐλαφρὰν κεφαλαλγίαν, ἀλλ' ἄνευ πυρετοῦ. Ἡ περίοδος τῆς ἐπφάσεως εἶναι τελείως λανθάνουσα· κατ' αὐτὴν ὅμως ἡ αἱματοκαλλιέργεια ἀποβαίνει θετική. Ἐπακολουθοῦσιν εἶτα τὰ τέσσαρα κάτωθι στάδια τῆς νόσου:

Ἀρχικὸν στάδιον ἢ περίοδος. Ἡ νόσος σπανίως ἄρχεται ἀποτόμως· πάντοτε δ' ἐκσημαίνεται διὰ κοπώσεως, ἀνορεξίας, καταβολῆς τῶν δυνάμεων, ἰλίγγου, ὑπνηλίας, ἐφιαλτῶν καὶ δι' ἐπιστάξεων. Ἡ γλῶσσα εἶναι ξηρὰ καὶ ἐπίχριστος (λευκή), ἐρυθρὰ εἰς τὸ ἄκρον καὶ τὰ πλάγια αὐτῆς. Μετ' οὐ πολὺ ἐπέρχονται ρίγη, διάρροια, ἐνίοτε δυσκοιλιότης, κεφαλαλγία ἔντονος καὶ βαθμιαία ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας. Ὁ πυρετὸς μετὰ μίαν περίπου ἑβδομάδα ἐξικνεῖται εἰς τὸ μέγιστον ὅριον, ἐν γένει δ' ἡ θερμοκρασία ἔχει κανονικὰς διακυμάνσεις, ἤτοι: εἶναι χαμηλοτέρα τὴν πρωΐαν καὶ ἀνυψοῦται τὴν ἑσπέραν, ὑπερβαίνουσα τὸ ὅριον τῆς προηγουμένης ἡμέρας (τὸ στάδιον τῶν ἀνιουσῶν κυμάνσεων κατὰ τὸν Saccoud. Ἡ καταβολὴ τῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀρρώστου εἶναι μεγάλη, περιπίπτει δ' οὗτος εἰς τὴν τυφώδη κατάστασιν.

Στάδιον ἀκμῆς. Ἄρχεται τοῦτο ἀπὸ τῆς δευτέρας ἑβδομάδος, ἐκδηλούμενον κατὰ κανόνα διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ροδάνθης. Ἡ ροδάνθη εἶναι ἐξάνθημα ἀποτελούμενον ἐκ μικρῶν κηλίδων ροδοχρόων, ἐλαφρῶς προεχουσῶν, μεγέθους φακῆς, ἐξαλειφομένων τῇ διὰ τοῦ δακτύλου πιέσει καὶ ἀναφαινομένων εὐθὺς ὡς ἀρθῇ ἡ τοιαύτη πίεσις. Εἶναι γενικῶς ἀραιὸν καὶ ἐντελῶς ἀνόμοιον πρὸς τὸ τῶν ἐξανθηματικῶν νόσων· αἱ κηλῖδες εἶναι σχετικῶς ἀφθονώτεραι ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ ἐπὶ τοῦ θώρακος, παραμένουσαι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς καὶ ἐνέχουσαι μεγίστην διαγνωστικὴν σημασίαν· ἀκολούθως ἐξαλείφονται καὶ δὲν ἀναφαίνονται πλέον κατὰ τὴν ὑπόλοιπον διάρκειαν τῆς νόσου· πολλάκις ἡ ροδάνθη ἐλλείπει ἀπὸ τῶν παιδίων. Ἡ γλῶσσα εἶναι ξηρά, ἐρυθρά, ρυτιδώδης ἐνίοτε καὶ τραχεῖα τῇ ἁφῇ, ἡ δὲ ραχιαία αὐτῆς ἐπιφάνεια καλύπτεται ἐνίοτε ὑπὸ μελανοποῦ ἐπιχρίσματος, ὅπερ εὕρηται καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων, τῶν ὀδόντων καὶ τῶν οὔλων, αἱ παρυφαὶ τῶν ὁποίων πρὸς τοὺς ὀδόντας καλύπτονται ὑπὸ λιγνυώδους ἐπιχρίσματος. Πολλάκις ἐπὶ τῶν παρισθμίων τοῦ φάρυγγος (γλωσσοϋπερῴα τόξα) εὕρηται φοειδής τις ἐξέλκωσις, ἐπιπολαία, θεωρουμένη ὑπό τινων ὡς χαρακτηριστικὸν σημεῖον τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἰωμένη δὲ ταχέως ἀφ' ἑαυτῆς.

Ἀπὸ τῆς κοιλίας παρατηρεῖται ἐλαφρὸς μετεωρισμός· ἡ ἀρχικὴ δυσκοιλιότης ὑποχωρεῖ, ἐγκαθίσταται δὲ διάρροια ὑδατηρά, δύσοσμος, χρώματος κιτρίνου, μετά τινων στερεῶν κοκκίων. Ὁ δεξιὸς λαγόνιος βόθρος εἶναι ἐπώδυνος τῇ πιέσει, παράγει δὲ γλουγλουκισμόν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κενώσεων ποικίλλει μεταξὺ 3 ἢ 12 ἡμερησίως, ἀναλόγως τῶν πασχόντων. Ὁ σπλὴν εἶναι διωγκωμένος, καθοριζόμενος διὰ τῆς ἐπικρούσεως. Ὁ σφυγμὸς εἶναι δίκροτος, σπανίως ὑπερβαίνων τὰς 100 σφύξεις. Ὁ πυρετὸς κυμαίνεται μεταξὺ 40° καὶ 41° μετ' ἐλαφρῶν πρωϊνῶν ὑφέσεων. Ὁ πάσχων ἐν ὑπτίᾳ κατακλίσει διατελῶν φαίνεται ἀδιάφορος πρὸς τὸ περιβάλλον. Ἡ ἀκουστικὴ ὀξύτης αὐτοῦ εἶναι σημαντικῶς ἠλαττωμένη· τὸ δὲ παραλήρημα εἶναι

Digitized by Google

συχνόν, συνήθως ἤπιον, ἐνίοτε βίαιον. Κατὰ τὰς βαρείας μορφὰς οἱ δάκτυλοι καὶ αἱ χεῖρες τοῦ πάσχοντος κινοῦνται αὐτομάτως, ὡς νὰ ζητῶσι νὰ συλλάβωσιν ἀντικείμενόν τι ἐν τῷ ἀέρι ἢ ἐπὶ τῶν καλυμμάτων τῆς κλίνης (καρφολογία). Τὰ οὖρα εἶναι σπάνια καὶ βαθέως κεχρωσμένα, περιέχοντα συνήθως ὀλίγον λεύκωμα καὶ ἰνδικάνην· τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας καὶ τῶν χλωριούχων εἶναι ἠλαττωμένον. Ἐνίοτε παρατηρεῖται ἐπίσχεσις τῶν οὔρων ἐξ ἀτονίας τῆς κύστεως, μετὰ τὴν ὑπερπλήρωσιν τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἀκουσία οὔρησις, ἐκλαμβανομένη ὡς ἀκράτεια. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο παρατηροῦνται ἄφθονοι ἐφιδρώσεις, κεφαλαλγία ἔντονος μετὰ κωφώσεως ἐνίοτε καὶ νευρικαὶ διαταραχαὶ ἀταξικοαδυναμικαί.

Στάδιον παρακμῆς. Περὶ τὴν 3ην ἢ 5ην ἑβδομάδα ἐλαττοῦται ἡ ἔντασις πάντων τῶν συμπτωμάτων, τὰ οὖρα αὐξάνονται, ὁ πυρετὸς πίπτει καὶ ἐπέρχεται ἡ λῆξις τῆς νόσου· ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ ἀνάρρωσις μετὰ μεγάλης ἀδυναμίας καὶ ἀναιμίας. Ἐνίοτε ὅμως κατ' αὐτὴν παρατηροῦνται ὑποτροπαὶ τῆς νόσου, παραγόμεναι ἔστιν ὅτε ἐκ τῆς προώρου παροχῆς τροφῆς εἰς τὸν ἀναρρωννύοντα· ἡ διάρκεια τούτων εἶναι μεταξὺ 10 καὶ 15 ἡμερῶν· ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν ὑποτροπὴν ἐπακολουθεῖ ὁ θάνατος.

Κατὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετὸν διακρίνομεν διαφόρους κλινικὰς μορφάς, καθ' ἃς προεξάρχουσιν ειδικὰ συμπτώματα, ἀναγόμενα εις ειδικα ὄργανα. Οὕτως ἔχομεν τὴν ἐλαφρὰν ἢ τὴν περιπατητικὴν μορφήν, καθ' ἣν ἅπαντα τὰ συμπτώματα ἐκδηλοῦνται λίαν ἐλαφρῶς, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐλαφρᾶς μορφῆς γρίππης. Τὴν καρδιακὴν μορφὴν μετὰ καρδιακῆς ἀδυναμίας ἀποληγούσης πολλάκις εἰς τὸν αἰφνίδιον θάνατον (συγκοπικὴ μορφή). Τὴν πνευμονικὴν μορφὴν (πνευμονότυφος), προσομοιάζουσαν πρὸς πνευμονίαν μετὰ βαρέων γενικῶν συμπτωμάτων, καλοήθους φύσεως. Τὴν νεφριτικὴν μορφὴν μεθ' ὅλων τῶν φαινομένων ὀξείας νεφρίτιδος. Την χολώδη μορφὴν μετ' ἀφθόνων χολωδῶν ἐμέτων καὶ πρασίνης διαρροίας. Τὴν ἐγκεφαλονωτιαίαν μορφήν, παρομοίαν μηνιγγίτιδι μετ' ἐντόνου κεφαλαλγίας, ὀπισθοτόνου καὶ ὑπερευαισθησίας. Τὴν ἐφιδρωτικὴν ἢ διαφορητικὴν μορφὴν μετὰ κεφαλαλγίας, ὑπεραιμίας τοῦ προσώπου, πυρετοῦ καὶ ἀφθόνων ἱδρώτων. Τὴν ἀταξικὴν μορφὴν μετ' ἀποτόμως ὑψηλοῦ πυρετοῦ (41°), παραληρήματος, κεφαλαλγιας, συνολκῶν τῶν τενόντων, ψευδαισθησιῶν καὶ σπασμῶν, σχεδὸν πάντοτε θανατηφόρον. Τὴν ἀδυναμικὴν μορφὴν μετὰ ταχείας καταβολῆς τῶν δυνάμεων, κωματώδους καταστάσεως, σφυγμοῦ μικροῦ καὶ βυθίων καρδιακῶν τόνων, μεθ' αἱμορραγιῶν τῶν οὔλων καὶ ἐσχαρῶν ἐκ τῆς ἐπὶ τὰ νῶτα κατακλίσεως.

Ἡ νόσος ἐμφανίζει διαφόρους ἐπιπλοκάς, ὡς τὰς ἀκολούθους: α) Ἐντερικάς, συνισταμένας εἰς τὴν ἐντερικὴν αἱμορραγίαν ἢ ἐντερορραγίαν, καθ' ἣν ἡ θερμοκρασια καταπίπτει καὶ ὁ σφυγμὸς ἀποβαίνει ταχὺς καὶ νηματοειδής, ὁ δὲ ἄρρωστος ὠχριᾷ (κατ' αὐτὴν ἐπέρχεται ὁ θάνατος εἰς τὰς ἡμισείας σχεδὸν τῶν περιπτώσεων) καὶ εἰς τὴν διάτρησιν τοῦ ἐντέρου, ἐπερχομένην κατὰ τὴν 25ην περίπου ἡμέραν ἢ καὶ κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν καὶ ἐπιφέρουσαν αὐτομάτως τὸν θάνατον. β) Καρδιακάς, ἐκδηλουμένας διὰ μυοκαρδίτιδος, ἧς τὰ κύρια συμπτώματα εἶναι ἡ ταχυκαρδία καὶ ἡ ἐμβρυοκαρδία γ) Γαστρικάς, καθ' ἃς προεξάρχει ἐπιγαστρικὸν ἄλγος, ναυτίαι, ἔμετοι, ἐνίοτε καὶ αἱματημεσιαι. δ) Πνευμονικὰς καὶ πλευρικὰς μετ' ἐκδηλώσεων βρογχιτιδος, συμφορήσεως τῶν πνευμόνων, πλευρίτιδος καὶ τέλος φυματιάσεως. ε) Νευρικάς, καθ' ἃς ἐμφανίζονται, προεξάρχουσαι, διάφοροι ψυχικαὶ διαταραχαί, κινητικαί, αἰσθητικαί, ὡς καὶ ἡ παρουσία μηνιγγίτιδος τυφοειδοῦς. Αἱ δὲ νεφρικαὶ ἐπιπλοκαὶ ἐκδηλοῦνται διὰ λευκωματουρίας συχνοτάτης εἰς τὴν νόσον καὶ δι' ὀξείας νεφρίτιδος. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι δευτερευούσης ἀξίας ἐπιπλοκαί.

Ἡ *πρόγνωσις* τῆς νόσου εἶναι πάντοτε βαρεῖα· ἡ κακὴ ἔκβασις ταύτης προαγγέλλεται διὰ τῆς ὑπερπυρεξιας (41°5), δι' ἐπιταχύνσεως τοῦ σφυγμοῦ μετ' ἐμβρυοκαρδίας, δι' ἐντόνου μετεωρισμοῦ τῆς κοιλίας, δι' ἀταξικοαδυναμικῶν συμπτωμάτων, ἤτοι παραληρήματος πρωΐμου, κώματος παρατεταμένου, σπασμῶν, συνολκῶν καὶ μυϊκῆς δυσκαμψίας, πρὸς δὲ δι' ἐντερικῆς αἱμορραγίας, διατρήσεως ἐντερικῆς, πνευμονίας καὶ ἱεροκοκκυγικῆς ἐσχάρας. Ἐπὶ κυοφορουσῶν γυναικῶν ἡ νόσος ἐπιφέρει γενικῶς τὴν διακοπὴν τῆς κυήσεως. Ὁ κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν θάνατος ἐπέρχεται ἐκ σπλαγχνικῶν ἐντοπίσεων (μυοκαρδῖτις, πνευμονία, νεφρίτις μετ' οὐραιμίας) καὶ ἐκ πολλαπλῶν ἀποστημάτων. Ὁ αἰφνίδιος θάνατος, ὃν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προΐδῃ τις, ἐπέρχεται κατὰ τὴν τρίτην ἑβδομάδα τῆς νόσου ἢ κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν, ἀποδίδεται δὲ εἰς περικαρδίτιδα ἐξιδρωματικήν, εἰς τὴν παρουσίαν ἀερίων ἐν τοῖς ἀγγείοις καὶ εἰς τὴν θρόμβωσιν τῆς καρδίας καὶ τῶν πνευμονικῶν ἀρτηριῶν. Ἡ θνητότης τῆς νόσου ποικίλλει μεταξὺ 7 καὶ 15 τοῖς 100, κατὰ τὰς ἐπιδημίας. Ἀπὸ παθολογικοανατομικῆς ἀπόψεως ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς ἐμφανίζει χαρακτηριστικὰς ἀλλοιώσεις, ἰδιαζούσας τῇ νόσῳ, τῶν ἐν τοῖς ἐντέροις πλακῶν τοῦ Payer καὶ τῶν λεμφοζιδίων, ἀλλὰ καὶ τῶν μεσεντερικῶν λεμφικῶν γαγγλίων, ὡσαύτως δὲ ἀλλοιώσεις ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὰ μαλπιγειανὰ σωμάτια τοῦ σπληνός.

Ἡ *διάγνωσις* ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι εὔκολος, μὴ παρέχουσα μεγάλας δυσχερείας. Ἐπὶ ἀνωμάλων περιπτώσεων τῆς νόσου θὰ ἀναλογισθῶμεν τὰς παρατυφοειδεῖς λοιμώξεις, τὰς παραγομένας ἐκ συγγενῶν πρὸς τὸ βακτηρίδιον τοῦ Eberth, παρατυφοειδῶν βακτηριδίων (Α καὶ Β), διὰ τῆς παρουσίας τῶν ὁποίων καθορίζονται αὗται. Ἀσφαλῶς δὲ θελει καθορισθῇ ἡ διάγνωσις διὰ τῆς αἱματοκαλλιεργείας καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῆς συγκολλητικότητος τῶν αἱμοσφαιρίων, προκειμένου μάλιστα νὰ τεθῇ ἡ διαφορικὴ διάγνωσις μεταξὺ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ τῶν παρατυφοειδῶν Α καὶ Β, καθόσον ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος τοῦ πάσχοντος συγκολλᾷ ἐκλεκτικῶς τὸ προκαλέσαν τὴν λοίμωξιν παρατυφικὸν βακτηρίδιον. Ὡσαύτως εἰς τὴν πρὸς τὸν μελιταῖον πυρετὸν διαφορικὴν διάγνωσιν, πλὴν τῶν κλινικῶν φαινομένων, θέλομεν ἐπικαλεσθῇ τὴν αἱματοκαλλιέργειαν καὶ τὴν συγκολλητινοαντίδρασιν, καθ' ἣν θέλει ἀποδειχθῇ ἡ παρουσία τοῦ προκαλέσαντος τὴν νόσον βακτηριδίου. Ὡς πρὸς δὲ τὸν ἐμπύρετον γαστρικισμὸν ἢ γαστρικὸν φόρτον θέλομεν οδηγηθῇ ἐκ τῆς ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς νόσου ὅλως διαφόρου τῆς τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ κλινικῆς εἰκόνος καὶ πορείας. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἀσφαλῶς διαφωτίζει τὴν διάγνωσιν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, εἶναι τὸ μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον, διὰ τὴν μέθοδον τῆς ὀροαντιδράσεως, ἤτοι τὴν συγκολλητικὴν ἰδιοτητα τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος τοῦ ἀρρώστου, τὴν ὁποίαν μέθοδον ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη εις τὸν Widal και ἥτις εἶναι κοινῶς γνωστὴ ἁπλῶς ὡς *μέθοδο τοῦ Βιντάλ*. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἀσφαλὴς καὶ βεβαία διὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετὸν μόνον μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου, παραμένει ὅμως θετικὴ καὶ μετὰ τὴν λῆξιν ταύτης, ὡς καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν ἐπὶ ἓν ἢ καὶ πλειονα ἐνίοτε ἔτη. Καὶ ἀπὸ προγνωστικῆς δὲ ἀπόψεως ἔχει σημασίαν ἡ μέθοδος αὕτη, καθόσον παρατηρεῖται ὅτι κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀκμῆς τῆς νόσου ἡ αὔξησις τῆς συγκολλητικῆς δυνάμεως ἀποτελεῖ εὐνοϊκὸν προγνωστικὸν σημειον, ἐνῷ ἡ ἐλαχιστη αὔξησις ἢ ἡ ἐλάττωσις ἢ πτῶσις αὐτῆς εἶναι ἐνδεικτικὴ βαρείας μορφῆς τῆς νόσου.

Θεραπεία Ἡ καλυτέρα θεραπευτικὴ ἀγωγὴ διὰ τὴν νόσον εἶναι ἡ κατὰ Brandt λουτροθεραπεία Τὰ λουτρὰ ἐκτελοῦνται ὡς ἀκολούθως: Λαμβάνομεν ἀνὰ τρίωρον τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀρρώστου ἀπὸ τοῦ ἀπευθυσμένου, καὶ ὁσάκις αὕτη ὑπερβαίνει τοὺς 39° θέτομεν τὸν πάσχοντα ἐντὸς λουτροῦ θερμοκρασίας ποικιλλούσης ἀπὸ 18°—25°. Ἡ ἐν τῷ λουτρῷ παραμονὴ παρατείνεται ἐπὶ 10' μέχρι 15', ἕως ὅτου δηλαδὴ ὁ ἄρρωστος αἰσθανθῇ τὴν ἐκ τοῦ ψύχους φρικίασιν. Εἰς παρατεταμένα δὲ λουτρὰ 18° καταφεύγομεν ἐπὶ βαρειῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς παρατηρεῖται ἐλαχίστη πυρετικὴ ὕφεσις. Ὅπως δ' ἀποφύγωμεν τὴν ἐπερχομένην πολλάκις νευροπληξίαν (shock), θέτομεν τὸν ἄρρωστον ἐν λουτρῷ 25°, ὅπερ εἶτα ψύχομεν βαθμιαίως προσθέτοντες ὕδωρ ψυχρόν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀρχόμεθα ἀπὸ λουτροῦ 28° ἢ 30° καὶ ψύχομεν αὐτὸ βαθμιαίως μέχρι τῶν 25°. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λουτροῦ χύνομεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρρώστου ψυχρὸν ὕδωρ ἢ καλύπτομεν τὴν κεφαλὴν διὰ σπληνίου διαβρόχου ψυχρῷ ὕδατι, ἀνανεουμένου συχνάκις· ἐνεργοῦμεν δὲ καὶ ἐντριβὰς τῶν χειρῶν τοῦ ἐν τῷ λουτρῷ ἀρρώστου. Κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ ἔξοδον θέτομεν τὸν πάσχοντα ἐπὶ τῆς κλίνης, περιτυλίσσοντες αὐτὸν διὰ θερμῆς σινδόνης, δι' ἧς σπογγίζομεν αὐτὸν ἠπίως καὶ ταχέως, ἀποφεύγοντες καὶ τὴν παραμικρὰν πίεσιν ἐπὶ τῆς κοιλίας· εἶτα καλύπτομεν αὐτὸν καλῶς καὶ χορηγοῦμεν αὐτῷ τονωτικόν τι ποτὸν (καμπανίτην, κονιὰκ ἢ καὶ καφέν) Τὸ λουτρὸν προκαλεῖ, μετὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν, πτῶσιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ ἥμισυ μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ. Τὰ ἄμεσα ἀποτελέσματα τῶν ψυχρῶν τούτων λουτρῶν εἶναι τὰ ἀκόλουθα: διευκολύνουσι τὴν διούρησιν καὶ τὴν ἀπεκκριτικὴν λειτουργίαν τοῦ δέρματος, μετριάζουσι τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀρρώστου, ἐξαλείφονται δὲ σχεδόν: ἡ τυφώδης κατάστασις, ἡ μεγάλη καταβολὴ τῶν δυνάμεων καὶ τὸ αἰθαλιῶδες ἐπίχρισμα τῆς γλώσσης. Διὰ στατιστικῶν δὲ ἡ λουτροθεραπεία ἀποδεικνύει τὰ ἑξῆς: θνητότης ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐν τῷ γερμανικῷ στρατῷ 25.8% πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λουτροθεραπείας, 9,1% μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς· θνητότης εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῶν Παρισίων 20% πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λουτροθεραπείας καὶ 7,92% μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς Δέον ὅμως νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ μέθοδος τῆς λουτροθεραπείας ἀπαιτεῖ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἰδιαιτέραν ἄσκησιν διά τε τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὕδατος καὶ διὰ τὰς μετακινήσεις τοῦ πάσχοντος. Αἱ μόναι ἀπόλυτοι ἀντενδείξεις τῶν ψυχρῶν λουτρῶν εἶναι ἡ αἱμορραγία καὶ ἡ διάτρησις τοῦ ἐντέρου, αἱ πλημμελῶς ἀντιρροπούμεναι καρδιακαὶ βλάβαι, ἡ χρονία φυματίασις, ἡ περικαρδῖτις καὶ ἡ ὄψιμος πλευρῖτις, ἡ δὲ ἐγκυμοσύνη, αἱ καλῶς ἀντιρροπούμεναι βαλβιδικαὶ βλάβαι τῆς καρδίας καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος ἐπιπλοκαὶ δὲν ἀποτελοῦσι ἀντένδειξιν.

Δίαιτα. Ὁ Vaquez συμβουλεύει τὴν οὐσιαστικὴν διατροφὴν τοῦ πάσχοντος διὰ γάλακτος, ᾠῶν καὶ πολτοῦ κρέατος. Προτιμότερον ὅμως εἶναι νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἀκόλουθον δίαιταν, περιλαμβάνουσαν ἡμερησίως: 1—2 χιλιόγραμμα γάλακτος, 500 γραμμάρια ζωμοῦ κρέατος ἢ λαχανικῶν ἄνευ λίπους ἢ κρέμαν ἐκ ριζαλεύρου καὶ γάλακτος, 200 γραμμάρια οἴνου λευκοῦ ἢ καμπανίτου, μεμιγμένου μετ' ἴσης ποσότητος ὕδατος, 250 γραμμάρια ἐλαφροῦ καφὲ ἢ τείου, 1000 γραμμάρια διαφόρων ποτῶν (λεμονάδας, πορτοκαλάδας, βυσσινάδας, σουμάδας, χαμαιμήλων, κλπ.). Ἐννοεῖται ὅτι αἱ ποσότητες αὗται κανονίζονται πάντοτε παρὰ τοῦ ἰατροῦ. Ἡ δὲ ἐπάνοδος εἰς τὴν πληρεστέραν διατροφὴν ἀπαιτεῖ προσοχὴν καὶ περίσκεψιν· οὕτω μετὰ 3 ἢ 5 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐντελοῦς ἀπυρεξίας χορηγοῦμεν βαθμιαίως: ροφήματα (σούπες), ἔδνα (πυρέδες), μακαρόνια, ζυμαρικὰ ἐν γένει, μπισκότα, μυελὸν ἀρνίου καὶ τέλος κρέας· εἰς τὴν ἐλαχίστην δὲ ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν ὑγρὰν δίαιταν.

Φαρμακευτικῶς χρησιμοποιοῦμεν τὴν οὐροτροπίνην εἰς δόσιν ἡμερησίαν μέχρις 1.50 γραμμ. καὶ τὴν ἀδρεναλίνην (1/2—1 χιλιοστ. τοῦ γραμ.). Πρέπει δὲ νὰ μὴ παραλείπωμεν τὴν ἐπίθεσιν κύστεως πάγου ἐπὶ τῆς κοιλίας, καθόσον διὰ τοῦ μέτρου τούτου αἱ ἐντερορραγίαι καὶ ἡ διάτρησις τοῦ ἐντέρου καθίστανται σπανιώτεραι· μεταξὺ δὲ τῆς κύστεως πάγου καὶ τοῦ δέρματος τῆς κοιλίας παρεμβάλλομεν τεμάχιον φλανέλλας, ἀφοῦ προηγουμένως παιπαλήσωμεν τὴν κοιλίαν διὰ κόνεως πυριτικοῦ μαγνησίου (talc). Λίαν ὠφέλιμος ἀποβαίνει καὶ ἡ ἐπὶ τῆς προκαρδιου χώρας ἐπίθεσις κύστεως πάγου, ἰδίως ὅταν ὑπάρχωσι σημεῖα καρδιακῆς ἐξαντλήσεως ἢ μυοκαρδίτιδος. Ὡς ἀντισηπτικὰ τῶν ἐντέρων χορηγοῦμεν: τὸ χλωροφορμιοῦχον ὕδωρ, τὴν ἀνιοδόλην, τὴν σαλόλην, τὴν βενζοναφθόλην, τὸ ἰτεϋλικὸν βισμούθιον, τὸν καλομέλανα, τὸ γαλακτικὸν ὀξύ. Εἰς τὰς βαρείας μορφὰς τῆς νόσου χρησιμοποιοῦμεν τὴν κολλοειδῆ θεραπειαν (ἠλεκτραργόλη κλπ.). Αἱ ἐνέσεις καφεΐνης, σπαρτεΐνης καὶ καφουρούχου ἐλαίου ἐπιβάλλονται ἐπὶ καρδιακῆς ἀδυναμίας. Κατὰ τῆς ἐντερικῆς αἱμορραγίας ἀπαιτεῖται ἀπόλυτος ἀνάπαυσις τοῦ ἀρρώστου, δίαιτα, διακοπὴ τῶν ψυχρῶν λουτρῶν, ὑποδόριοι ἐνέσεις ἐργοτίνης καὶ μορφίνης, καὶ ἐσωτερικῶς τὸ χλωριοῦχον ἀσβέστιον (4—6 γραμμ. δι' ἡμέρας) Κατὰ τῆς διατρήσεως τοῦ ἐντέρου: ἀπόλυτος ἀνάπαυσις, ἀπόλυτος δίαιτα (μόνον τεμάχια πάγου δύναται νὰ ἐκμυζᾷ ὁ πάσχων), διακοπὴ τῶν λουτρῶν καὶ τῶν ὑποκλυσμῶν καὶ ἀκινητοποίησις τοῦ ἐντέρου διὰ μορφίνης εἰς ἐνέσεις· ἐπὶ τῆς κοιλίας ἐφαρμόζομεν κύστιν πάγου· ὁ πάσχων δέον νὰ μείνῃ ἀκίνητος ἐν κατακλίσει ἢ καθήμενος (θέσις τοῦ Fowler)· ἡ ἐγχείρησις ἐπιτυγχάνει ἐὰν γίνῃ πολὺ ἐνωρίς, συνίσταται δὲ εἰς τὴν ὑπομφάλιον κοιλιοτομίαν διὰ τοπικῆς ναρκώσεως: ἡ διατρηθεῖσα ἐντερικὴ ἕλιξ ἄγεται ἐπὶ τὰ ἐκτὸς καὶ καθηλοῦται εἰς τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα, εἰσάγομεν δὲ ἐν τῷ ἀπευθυσμένῳ 2-3 λίτρας ὀροῦ φυσιολογικοῦ.

Ἡ ἐμβολιοθεραπεία, ἐφαρμοζομένη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς νόσου, δὲν εἶναι εἰσέτι γενικῶς καθιερωμένη, δύναται ὅμως νὰ συντέμῃ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, κατὰ τὰς βαρείας ὅμως μορφὰς δὲν εἶναι τελεσφόρος. Ὑπάρχει καὶ ὀρὸς ἀντιτυφικὸς (Rodet καὶ Lagriffoul), χρησιμοποιούμενος εἰς ἐνέσεις (15—20 c. c) ὅσον τὸ δυνατὸν πρωΐμως καὶ κατὰ διήμερον· ἀλλὰ ἡ χρῆσις καὶ τούτου δὲν παρέσχεν ἀποτελέσματα σαφῆ, δι' ὃ καὶ δὲν ἐγενικεύθη οὗτος.

Προφύλαξις. Ἓν τῶν σπουδαιοτέρων προφυλακτικῶν μέτρων, ἐν καιρῷ ἰδίως ἐπιδημίας, εἶναι ἡ ἀποστείρωσις τοῦ ὕδατος διὰ βρασμοῦ ἢ διηθήσεως, ἡ ἀποφυγὴ παντὸς ποτοῦ περιέχοντος ὕποπτον ὕδωρ, ἢ τροφίμων, καρπῶν καὶ λαχανικῶν ἀβράστων ἢ ὠμῶν. Αἱ σαλάται δέον νὰ ἀποστειρωθῶσιν, ἐμβαπτιζόμεναι ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς ὕδωρ μετ' ὄξους. Οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ πάσχοντος δέον, ἐξερχόμενοι τοῦ δωματίου, νὰ ἀπολυμαίνωσι τὰς χεῖρας αὐτῶν διὰ διαλύματος θειικοῦ χαλκοῦ (12 ‰) ἢ ἄλλου τινὸς ἀντισηπτικοῦ. Τὰ λευχείματα τοῦ πάσχοντος καὶ τὰ καλύμματα τῆς κλίνης αὐτοῦ δέον νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν διὰ βρασμοῦ ἀπολύμανσιν τῇ προσθήκῃ φαινικοῦ ὀξέος (5 %). Τὰ ἀπεκκρίματα τοῦ πάσχοντος (οὖρα καὶ κόπρανα) πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἐντὸς δοχείου περιέχοντος ἀπολυμαντικόν τι διάλυμα (γάλα ἀσβέστου, ἄχνην ὑδραργύρου sublimé, κρεσυλόλην ἢ θειικὸν χαλκόν)· σημειωτέον δ' ὅτι ἡ μικροβιουρία τῶν ἀρρώστων ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς νόσου ἀνάρρωσιν. Ὁ θάλαμος τοῦ πάσχοντος δέον νὰ ἀπολυμαίνηται μετὰ τὴν λῆξιν τῆς νόσου.

Προληπτικῶς κατὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐφαρμόζομεν τὴν ἐμβολιοθεραπείαν διὰ τοῦ ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου (Chantemesse καὶ Vidal ἢ Vincent) ἰδίως ἐν καιρῷ ἐπιδημίας, καὶ πρὸ παντὸς ἐν

Digitized by Google

…ούς ἕνεκα συγχρωτισμοῦ ἐκτιθεμένους εἰς τὴν …όλυνσιν. Συνήθως ὁ ἐμβολιασμὸς γίνεται μι…τός: διὰ τυφοειδῆ πυρετὸν καὶ διὰ παρατυφοει…εῖς Α καὶ Β χρησιμοποιουμένου πολυφύλου (po…valent) ἐμβολίου εἰς ἔνεσιν ὑποδόριον. Αἱ ἐνέ…εις γίνονται γενικῶς εἰς τὴν γλουτιαίαν χώραν … εἰς τὴν δελτοειδῆ χώραν, δύο δὲ μόνον ἐν δια…τήματι ὀκτὼ ἡμερῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐμ…ολισμοῦ καὶ τὴν ἑπομένην ὁ ἐμβολισθεὶς δέον …ὰ ἀποφεύγῃ πᾶσαν ψύξιν καὶ ὑπερκόπωσιν ἢ …ιαιτητικὴν παρεκτροπήν. Ὁ ἀντιτυφικὸς ἐμβο…ισμὸς οὐδὲν βαρὺ φαινόμενον προκαλεῖ· τοπι…ῶς παρατηρεῖται ἐλαφρὰ φλεγμονώδης ἀντί…ρασις ἐπί τινας ὥρας, δυσχεραίνουσα τὰς κινή…εις τοῦ μέλους· δυνατὸν νὰ φανοῦν καὶ γενικώ…εραι ἀντιδράσεις (ἐλαφρὸς πυρετός, κακουχία, …λπ.), ὁπότε χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἀδρεναλίνην. …ἰς τὰς γυναῖκας δέον νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν ἀντι…υφικὸν ἐμβολισμὸν κατὰ τὴν ἐμμηνορρυσίαν· ἡ …ύησις δὲν ἀποτελεῖ ἀντένδειξιν τούτου, ἐφ' ὅσον … γενικὴ κατάστασις εἶναι καλὴ καὶ οἱ νεφροὶ …ειτουργοῦσι κανονικῶς· αἱ γαλουχοῦσαι γυναῖκες …έον νὰ ὑφίστανται τὸν ἐμβολισμόν. Ἡ ὑπερκό…ωσις, αἱ ὀξεῖαι λοιμώξεις (διφθερῖτις, ἱλαρὰ …λπ.), ἡ φυματίασις ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς μορφάς, … ἀλκοολισμός, αἱ καρδιοπάθειαι, αἱ βαρεῖαι πα…ήσεις ἥπατος καὶ πνευμόνων ἀποτελοῦσιν ἀντεν…είξεις διὰ τὸν ἀντιτυφικὸν ἐμβολισμόν. Ὁμοίως …αἰ εἰς ἴσον βαθμὸν ὠφελεῖ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ στό…ατος λαμβανόμενον χολικὸν ἀντιτυφικὸν ἐμβό…ιον (bilivaccin) καὶ ἐντεροεμβόλιον (entero…accin) εἰς ρευστὴν κατάστασιν ἢ εἰς καταπότια, …ατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Lumière καὶ τοῦ Besredka

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Louis*, «Recherches anatomiques, patho…giques et therapeutiques sur la fievre typhoïde» (1829 … 1841).— *Bronardel et Gilbert*, «Traité de Médecine et … therapeutique» 1898.—*Charcot, Bouchard et Brissaud*, «Traité de Médecine» (1893).— *Laveran et Teissier*, «Pa…ologie Médicale (1893) — *G. Dieulafoy*, «Ἐσωτερικὴ …θολογία» (μετάφρ *Μ. Σακορράφου* καὶ *Μ. Ν. Καΐρη*, …11).—*F. J. Collet*, «Ἐσωτερικὴ παθολογία» (μετάφρ. Ἐλ…ιν, 1928).— *Mallié*, «Les infections paratyphoïdes et …ort eriennes» (1923).— *Rieux et Zoeller*, «Le traitement …s maladies infectieuses en dientèle» (1926).— *Em. Ser…nt-Ribadeau-Dumas, L. Babonneis*, «Traité de Patholo…e médicale et de Therapeutique appliquée (1926) — … *Bezançon, Marcel Labbé, Leon Bernard, I. A. Sicard*, «Pathologie médicale maladies infectieuses» (1926) — …*nriquez, Laffite, Laubry, Vincent*, «Nouveau traité de …athologie interne: maladies infectieuses» (1924). — *N …esinger*, «Les regimes alimentaires en dientèle» (1927). … *Dufour*, «Les maladies infectieuses» (1926).— *Σπ. Λι…εράτου*, «Παθολογικὴ κλινική» (Ἀθῆναι 1927).— *Ἀ. Ἀ…βαντινοῦ*, «Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτική» (Ἀθῆ…αι 1931).

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

— τυφοειδὴς *σηψαιμία* [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *ἐβέρθειος …ψαιμία*.

τυφοειδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν …υφοειδῆ πυρετόν.

τυφοελώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ἐπὶ πυρε…οῦ, ὁ τυφοειδὴς ἅμα καὶ ἑλώδης.

τυφομανία (ἡ). Οὕτω καλεῖται παραλήρημα …ετὰ καρωτικῆς καταστάσεως, παρατηρούμενον …ς τὸν τυφοειδῆ πυρετὸν καὶ εἰς τὸν ἐξανθημα…κὸν τῦφον.

Μ. Ν. Κ.

τῦφος (ὁ)· ἀλαζονεία, ἔπαρσις, ὑπερηφάνεια, κε…οδοξία: «κατέχεται ὑπὸ τύφου καὶ κομπορρημονεῖ».

—[*Ἰατρ.*] *Τῦφος* ἐν τῇ ἰατρικῇ καλεῖται εἶδος …αισθησίας καὶ ναρκώσεως τοῦ νοός, βύθος, λη…αργία, φρενοληψία, σκοτασμὸς τοῦ νοός, ζάλη, …λπ., βαρεῖα λοιμώδης νόσος σκοτίζουσα τὸν ἐγ…έφαλον. Ὑπὸ τὴν λέξιν ταύτην νοεῖται κοινῶς ὁ *…φοειδὴς πυρετός* (βλ. λ.), ὁ ὑπόστροφος τῦφος ἢ …υρετός, κυρίως ὅμως παρ' ἀρχαίοις διὰ τῆς λέ…ως ταύτης ἐκσημαίνεται ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος.

Μ. Ν. Κ.

—[*Κτηνιατρ.*] Αἱ *τυφοειδεῖς νόσοι* εἶναι λοιμώξεις …εταδοτικαί, συναντώμεναι ἐπὶ τῶν κατοικιδίων …ώων καὶ πτηνῶν. Αἱ ἐπικρατέστεραι ἐξ αὐτῶν …ναι: 1) *Τυφοειδὴς πυρετὸς μονόπλων*. Λοίμωξις …φειλομένη εἰς τὸν διηθητὸν ἰὸν τοῦ Poels καὶ …αρακτηριζομένη ὑπὸ ἐντόνου ὑπερθερμίας, ἀδυ…αμίας, ἀνορεξίας, ἀπολύτου ἀδιαφορίας πρὸς τὸ …εριβάλλον, ἐκχυμώσεων καὶ χρώσεως βαθέως ἐρυ…ρᾶς ἢ ἰκτερικῆς τῶν βλεννογόνων γενικῶς, καὶ …ίᾳ τοῦ ἐπιπεφυκότος, φαινομένων βαθείας …οῦ ὀργανισμοῦ δηλητηριάσεως. Προσβάλλει κυ…ίως τοὺς ἵππους, σπανιώτατα δὲ τοὺς ἡμιόνους …αὶ ὄνους. Εἶναι ἄκρως μεταδοτική, ἡ δὲ μετάδο…ς της πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ πεπτικοῦ ἰδίᾳ …υστήματος. Ἐνσκήπτουσα εἰς συμπαγεῖς ἱππικὰς …ίζας προκαλεῖ εὐρείας ἐπιζωοτίας, τῶν ὁποίων ἡ …βαρότης ποικίλλει ὡς ἐκ τῆς ἀσταθοῦς ἰοβόλου …ανότητος τοῦ παθογόνου ἰοῦ. Οὕτω ἡ σημειου…ένη θνησιμότης κυμαίνεται ἀπὸ 1—15%. 2) *Τῦ…ος τοῦ κυνὸς ἢ αἱμορραγικὴ γαστροεντερῖτις*. Λοίμω…ς παρουσιαζομένη ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ χα…ακτηριζομένη ὑπὸ ὑποθερμίας, αἱματεμέσεων, αἱ…ατηρῶν διαρροϊκῶν ἐκκενώσεων, ἐκχυμώσεων καὶ ἑλκώσεων τῆς βλεννογόνου τοῦ στόματος. Ἡ νό…ος καταλήγει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν θάνατον. … *Τῦφος τῶν κατοικιδίων πτηνῶν*. Λοίμωξις μεταδοτική, ὀφειλομένη εἰς εἰδικὸν μικροοργανισμόν, τὸ Bacterium gallinarum. Ἡ νόσος προσβάλλει κυρίως τὰς ὄρνιθας, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὰς χῆνας, νήσσας, ἰνδιάνους καὶ σπανίως τὰς περιστεράς, φασιανοὺς κλπ. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ ὑπνηλίας, ἀνορεξίας, ἀδυναμίας, ἐντόνου διαρροίας, καταλήγει δὲ εἰς τὸν θάνατον, ὅστις πολλάκις ἐπέρχεται ἀκαριαῖος.

Θ. Α. Φ.

— **τῦφος** ***ἐξανθηματικός***. Εἶναι νόσος λοιμώδης καὶ ἐπιδημική, χαρακτηριζομένη ὑπὸ τυφώδους καταστάσεως καὶ ἐξανθήματος. Εὐνοεῖται ἡ ἐμφάνισις τῆς νόσου ὑπὸ τοῦ ψύχους, τῆς πείνης, τῆς ὑπερκοπώσεως, τοῦ συνωστισμοῦ καὶ πάντων ἐν γένει τῶν πλημμελῶν ὑγιεινῶν ὅρων. Παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς τὰ ἐν ἐκστρατείᾳ στρατεύματα, καθ' ὅλους τοὺς μεγάλους μέχρι τοῦδε πολέμους. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἡ πρώτη μεγάλη ἐπιδημία τούτου κατέστρεψε τὰ στρατεύματα τοῦ Φερδινάνδου (1489). Τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐνεφανίσθησαν ἐπιδημίαι ἐν Ἰταλίᾳ, περιγραφεῖσαι ὡς morbus lenticularis (*Fracastor*), τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἡ νόσος προσέβαλε τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον καὶ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐνεφανίσθησαν αἱ ὀκτὼ μεγάλαι ἐπιδημίαι τῆς Ἰρλανδίας, περιγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ Murchison. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔχομεν τὴν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Γενούης ἐπιδημίαν (Rasori 1799) καὶ τὰς τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ναπολέοντος. Ἔκτοτε ἡ νόσος διεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἰρλανδίαν, εἰς τὴν Κριμαίαν (1856) καὶ εἰς τὰ Βαλκάνια κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1877. Κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος προσέβαλε τὸν ρωσικόν, τὸν γερμανικὸν καὶ τὸν αὐστριακὸν στρατόν. Τῷ 1915 οἱ ἐν Σερβίᾳ Αὐστριακοὶ αἰχμάλωτοι μετέδωσαν τὴν νόσον εἰς τοὺς Σέρβους, οἵτινες εἶτα ὑποχωροῦντες ἔφερον αὐτὴν μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῆς Κερκύρας. Καὶ οἱ ἐν Γερμανίᾳ Γάλλοι αἰχμάλωτοι προσεβλήθησαν ὑπὸ τῆς νόσου, πολλοὶ δὲ Γάλλοι ἰατροὶ ἀπεβίωσαν ἐκ τῆς νόσου. Βαρεῖαι ἐπιδημίαι τῆς νόσου ἐσημειώθησαν ἐν Ρωσίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1891 μέχρι τοῦ 1894.

Παρ' ἡμῖν ἡ νόσος ἔχει ἀρχαιότερον χαρακτῆρα, καθότι παρὰ πολλῶν ἑρμηνευτῶν ὁ παρὰ Θουκιδίδῃ περιγραφόμενος λοιμὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1913) ἔσχομεν ἐπιδημίας τῆς νόσου ταύτης. Πανταχοῦ ὅπου παρετηρήθησαν ἐπιδημίαι ἐξανθηματικοῦ τύφου, ἡ νόσος παρέμεινεν ἔκτοτε ἐνδημική· αἱ κυριώτεραι ἐνδημικαὶ ἑστίαι τῆς σήμερον εἶναι ἡ Σιλεσία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἰρλανδία, ἔνθα ἡ ἐκ τῆς νόσου θνησιμότης ἀνέρχεται εἰς τὸ $^{1}/_{10}$ τῆς ὅλης θνητότητος. Ἐνδημεῖ ὡσαύτως ἡ νόσος εἰς Γαλλίαν (ἐπαρχ. Βρετάνης), Ἀφρικὴν (Ἀλγέριον, Ἀβησσυνίαν), Ἀμερικὴν (Μεξικόν, Περοῦ, Χιλῆν, Βολιβίαν) καὶ Ἀσίαν (Περσίαν, Κίναν, Ἰαπωνίαν).

Αἰτιολογία. Ἡ μεγίστη μεταδοτικότης τῆς νόσου διεπιστώθη μόλις τῷ 1909, ὅτε ὁ Nicolle μετέδωκε τὸν ἐξανθηματικὸν τῦφον εἰς χιμπαντζῆν διὰ τοῦ αἵματος πάσχοντος τὴν νόσον. Εἶτα ὁ Halva ἐκ Πράγας εὗρε κοκκοβάκιλλόν τινα εἰς τὸ αἷμα ἀρρώστου, ὅστις διηθεῖται καὶ εἶναι πιθανώτατα τὸ μικρόβιον τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου. Τὸν κοκκοβάκιλλον τοῦτον εὗρεν ὁ Ricketts ἐντὸς τοῦ ἐντέρου φθειρῶν, οἵτινες ἀπεμύζησαν τὸ αἷμα ἀρρώστων, ὁπόθεν καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ μικροοργανισμοῦ τούτου: Rickettisia prowazeki, ὅστις ἐξέρχεται τοῦ φθειρὸς διὰ τῶν ἀποχωρημάτων αὐτοῦ. Ἡ μόλυνσις γίνεται δι' ἐνοφθαλμίσεως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ ξέσεως ἢ ἀπὸ τῆς προβοσκίδος τοῦ φθειρός, μολυνθέντος διὰ τῶν ἀποχωρημάτων αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ παθογόνος παράγων κυκλοφορεῖ ἐντὸς τοῦ αἵματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ νόσος δύναται νὰ μεταδοθῇ, δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πυρετοῦ, καθ' ὅλον τὸ ἐμπύρετον στάδιον καὶ ἐπί τινας ἔτι ἡμέρας. Οἱ φθεῖρες μεταδίδουσι τὴν νόσον διὰ τοῦ νύγματος, ἐὰν πρὸ 4—7 ἡμερῶν ἀπεμύζησαν αἷμα ἀρρώστου· ὡσαύτως καὶ διὰ τῶν περιττωμάτων αὐτῶν, ἐὰν ταῦτα εἰσαχθῶσι τυχαίως δι' ἀμυχῆς εἰς τὸ δέρμα ὑγιοῦς ἀτόμου. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ ἐμφάνισις τῆς νόσου ἐπὶ ἀλητῶν καὶ ἐν γένει ἐπὶ ἀτόμων διαβιούντων ὑπὸ ἀθλίους ὅρους. Ἐξηγεῖται ἐπίσης ἡ μετάδοσις τῆς νόσου ἐξ οἰκημάτων, κλινοστρωμνῶν ἢ ἐνδυμάτων, ὅπου φθεῖρες διαβιοῦσι καὶ τίκτουσι τὰ ᾠάρια αὐτῶν. Ἡ νόσος εἶναι συχνοτέρα κατὰ τὸν χειμῶνα, ὡς ἐκ τῶν ὀλιγωτέρων φροντίδων καθαριότητος καὶ τῆς πυκνώσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς περιωρισμένους χώρους. Αἱ στερήσεις, αἱ κακουχίαι, οἱ πόλεμοι, ἡ δυστυχία ἐν γένει, εὐνοοῦσι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς νόσου.

Παθολογικὴ ἀνατομική. Οἱ σπουδαιότεροι ἀνατομικοπαθολογικοὶ χαρακτῆρες τῆς νόσου εἶναι ἐν περιλήψει: ἡ ἔλλειψις ἐντερικῶν ἀλλοιώσεων, ἡ ἔντασις τῶν πνευμονικῶν ἀλλοιώσεων, ἡ ἔλλειψις πυωδῶν ἑστιῶν καὶ τάσις πάντων τῶν ὀργάνων πρὸς αἱμορραγίας. Ἡ σταθερότης καὶ ἡ ἔντασις τῶν ἀλλοιώσεων τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἤγειραν τὴν σκέψιν ὅτι αἱ ἀναπνευστικαὶ ὁδοὶ μολύνονται πρῶται.

Συμπτώματα. Ἡ ἐπώασις τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου διαρκεῖ ἐπὶ 12 κατὰ μέσον ὅρον ἡμέρας (Murchison), ἐπὶ 10—28 ἡμέρας κατὰ Thoinot, ἐπὶ 18 ἡμέρας κατὰ Moczutkowski, καὶ ἐπὶ 14—21 κατ' ἄλλους. Συνηθέστατα ἡ νόσος ἄρχεται ἀποτόμως, δι' ἐντόνου κεφαλαλγίας, ἰλίγγου, ἐμέτων, παραληρήματος, ἀϋπνίας ἢ διεγέρσεως. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τὸ παραλήρημα εἶναι τοσοῦτον ἔντονον, ὥστε ὁ ἄρρωστος ἐκδηλοῖ τάσιν πρὸς αὐτοκτονίαν. Ταυτοχρόνως δὲ ὁ πυρετὸς ἀνέρχεται εἰς 40° καὶ αἱ σφύξεις εἰς 100—120, τὸ δὲ δέρμα εἶναι θερμὸν καὶ ξηρόν, τὸ πρόσωπον ὑπεραιμικόν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐνειμένοι, ὁ φάρυγξ ἐρυθρός, ἡ ὑπερῴα διάσπαρτος ὑπὸ κηλίδων ἐρυθρῶν, ἡ σταφυλὴ κεκαλυμμένη ὑπὸ πετεχειῶν. Ὁ πάσχων ἐμφανίζει καὶ βρογχικὸν κατάρρουν. Οὐχὶ δὲ σπανίως ἡ ἀπότομος αὕτη ἔναρξις ἀκολουθεῖται ὑπὸ ὑφέσεως τῶν συμπτωμάτων, διαρκείας ὀλίγων μόνον ὡρῶν, μεθ' ὃ ἐπέρχεται νέα ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως. Οὐδὲν σημεῖον κοιλιακοῦ ἐντοπισμοῦ τῆς νόσου παρατηρεῖται· ἡ κοιλία εἶναι μαλθακὴ καὶ ἀνώδυνος, δὲν ὑφίσταται δὲ γλουγλουκισμὸς τοῦ εἰλεακοῦ βόθρου. Δύο οὐσιώδη συμπτώματα παρατηροῦνται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην: 1) Τὸ ἐνάνθημα τοῦ οὐρανίσκου, ἀποτελούμενον ἐκ κηλίδων βαθέως ἐρυθροῦ χρώματος, διαμέτρου 1—1.5 χλστμ., ἐμφανιζόμενον τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς νόσου καὶ ἐξαφανιζόμενον τὴν τρίτην. 2) Τὸ σημεῖον τῆς γλώσσης, καθ' ὃ ὁ πάσχων ἐκτελεῖ λίαν ἀτελεῖς κινήσεις τῆς γλώσσης, πρὸ πάντων δὲ ἀδυνατεῖ νὰ φέρῃ πρὸς τὰ ἔξω τὴν γλῶσσαν, ἥτις ἔχει συσπειρωθῆ πρὸς τὸ βάθος τοῦ στόματος ὡς ἐκ τῆς ὑπαρχούσης συσπάσεως τῶν γενειογλωσσικῶν μυῶν.

Μετὰ παρέλευσιν 4 ἢ 5 ἡμερῶν ἐμφανίζεται τὸ ἐξάνθημα, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ κηλίδων ἐρυθρῶν, στρογγύλων, μὴ προεχουσῶν, βραδέως ἐξαλειφομένων διὰ τῆς δακτυλικῆς πιέσεως· μετ' οὐ πολὺ αἱ κηλῖδες αὗται ἀποβαίνουσιν ἐντονώτερον ἐρυθραὶ καὶ δὲν ἐξαλείφονται ἐπὶ τῇ πιέσει· περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς πρώτης ἑβδομάδος αἱ κηλῖδες ἀποβαίνουσιν αἱμορραγικαί, προσομοιάζουσαι πορφύρᾳ (πετεχειώδης ἐξανθηματικὸς τῦφος). Εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸν τράχηλον ἐξάνθημα δὲν ἀπαντᾷ· αἱ κηλῖδες ἐν ἀρχῇ εὑρίσκονται εἰς τὸν κορμὸν καὶ τὰς μασχάλας, ἐπὶ τῶν πλαγίων τῆς κοιλίας καὶ εἰς τὰς πτυχὰς τῶν ἄκρων, εἶτα ἐξαπλοῦνται εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Τὸ ἐξάνθημα διαρκεῖ ἐπὶ μίαν περίπου ἑβδομάδα. Ταυτοχρόνως δὲ τὰ κλινικὰ φαινόμενα ἐπιτείνονται, ἡ καταβολὴ τῶν δυνάμεων εἶναι μεγίστη, παρατηρεῖται τυφώδης κατάστασις ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, πλὴν ἡ κοιλία παραμένει μαλακή, ἄνευ εὐαισθησίας καὶ μετεωρισμοῦ καὶ ἄνευ διαρροίας. ἡ γλῶσσα εἶναι ἐπίχριστος· ὁ πυρετὸς παραμένει ὑψηλὸς (40°—41°) μετ' ἐλαχίστης πρωϊνῆς ὑφέσεως, ὁ δὲ σφυγμὸς εἶναι συχνός. ὁ σπλὴν εἶναι διωγκωμένος· ἐμφανίζεται δὲ βὴξ καὶ βρογχικὸς κατάρρους. Εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης ἑβδομάδος ὁ πυρετὸς ἐλαττοῦται κατὰ 1°, πλὴν ἀνυψοῦται καὶ πάλιν μετὰ 24ωρον καὶ παραμένει ὑψηλὸς ἐπὶ μίαν εἰσέτι ἑβδομάδα ὁπότε συνυπάρχουσιν ἐπίμονα νευρικὰ φαινόμενα, ἤτοι: τυφώδης κατάστασις, παραλήρημα, τρόμος τῶν μυῶν, καρφολογίαι, συνολκαὶ τῶν τενόντων καὶ κατάργησις τῶν ἀνακλαστικῶν φαινομένων· ἡ δὲ γλῶσσα κινεῖται δυσκόλως, ἑλκυομένη πρὸς τὸν φάρυγγα, ξηραίνεται καὶ ρικνοῦται, ἐνῷ οἱ ὀδόντες καλύπτονται ὑπὸ αἰθαλώδους ἐπιχρίσματος. Ἐνίοτε παρατηρεῖται καὶ λευκωματουρία. Οἱ ἄρρωστοι ἀναδίδουσιν ἰδιαιτέραν ὀσμήν, παραβαλλομένην πρὸς ὀσμὴν ἀποσυντεθειμένου πτώματος μυός. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται συνήθως κατὰ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα ἐκ παραλύσεως τῆς καρδίας ἢ δι' ἀταξικοαδυναμικῶν συμπτωμάτων. Εἰς εὐνοϊκὰς περιπτώσεις ἡ νόσος λήγει μετὰ 15 ἡμέρας εἴτε δι' ἀποτόμου πτώσεως τοῦ πυρετοῦ, δίκην κρίσεως, εἴτε διὰ βαθμιαίας πτώσεως αὐτοῦ, ἐπὶ 3—4 ἡμέρας, μέχρις ὑποθερμίας. Ἡ ἀπολέπισις εἶναι λίαν ἐλαφρά, σχεδὸν ἀδιόρατος· ἡ δὲ ἀνάρρωσις διαρκεῖ ἐπὶ μακρότατον χρόνον.

Ἡ *πρόγνωσις* τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου εἶναι βαρυτάτη· ἡ θνητότης ποικίλλει ἀπὸ 7 μέχρι 55%, εἶναι δὲ μεγαλυτέρα ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν. Ὑπάρχουσι καὶ μορφαὶ ἐλαφροτάτου ἐξανθηματικοῦ τύφου (typhus levissimus), ὡς καὶ περιπατητικοῦ (ambulatorius), καθ' ἃς πάντα τὰ συμπτώματα εἶναι ἐλαφροτάτης μορφῆς. Εἰς τὸν στρατὸν ὅμως παρετηρήθησαν περιπτώσεις κεραυνοβόλου μορφῆς (typhus siderant), καθ' ἃς ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐν διαστήματι 2—3 ἡμερῶν· ἡ ἀφθονία τοῦ ἐξανθήματος εἶναι κακὸν προγνωστικὸν σημεῖον. Σπανίως δὲ ἐπέρχεται ὑποτροπὴ ἢ δευτέρα προσβολὴ τῆς νόσου.

Αἱ συνηθέστεραι ἐπιπλοκαὶ τῆς νόσου προέρχονται ἐκ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, κατὰ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα, ἤτοι: βρογχοπνευμονία, πνευμονία, βρογχῖτις καθολική, πνευμονικὴ γάγγραινα, περιχονδρῖτις τοῦ λάρυγγος ἐπιφέρουσα ἀσφυξίαν κλπ., πρὸς δὲ παρατηροῦνται διάφοροι διαπυήσεις: ὠτῖτις, παρωτιδῖτις, ἀδενῖτις, φλέγμονες, ὡς καὶ νεφρῖτις, ἐρυσίπελας, φλεβῖτις, νευρίτιδες περιφερειακαί. Εἰς τὰ παιδία ἡλικίας κάτω

Digitized by Google

τῶν 11 ἐτῶν ἡ νόσος παραδόξως ἔχει καλοήθη χαρακτῆρα.

Διάγνωσις. Ἡ πλάνη εἶναι δυνατὴ μὴ ὑπαρχούσης ἐπιδημίας καὶ ἐλλείψει ἀναμνηστικῶν ἐνδείξεων. Ἡ πορεία τῶν συμπτωμάτων καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἐξανθήματος θέτουσι τὴν διάγνωσιν μεταξὺ ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Ὁ ὑπόστροφος πυρετὸς δὲν ἔχει ἐξάνθημα, ἔχει ὅμως ἰσχυρότατα ἄλγη καὶ ἐν τῷ αἵματι τοῦ πάσχοντος εὑρίσκεται τὸ σπειρύλλιον τοῦ Obermeyer. Τὰς μηνιγγίτιδας ἀναγνωρίζομεν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν συμπτωμάτων καὶ διὰ τῆς ραχιαίας παρακεντήσεως. Εὐχερὴς δὲ ἡ διάγνωσις τῆς ἑλειονοσίας διὰ τῆς ἐρεύνης τοῦ πλασμωδίου καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς κινίνης. Τὴν διάγνωσιν τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου διευκολύνει ἡ ἀπὸ τῆς 8ης ἡμέρας τῆς νόσου θετικὴ ἀποβαίνουσα συγκολλητινοαντίδρασις κατὰ Weil—Félix.

Θεραπεία. Ἡ προφυλακτικὴ θεραπεία ἀπαιτεῖ τὴν ἀπομόνωσιν τῶν πασχόντων, τὴν ἀπολύμανσιν ἐν γένει καὶ ἀποστείρωσιν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τῶν ἀρρώστων· πρὸς δὲ τὴν καταπολέμησιν καὶ καταστροφὴν τῶν φθειρῶν. Πρὸς ἀποφθείρισιν μεταχειριζόμεθα πλύσεις διὰ διχλωριούχου ὑδραργύρου ἢ ἐντριβὰς διὰ πετρελαίου ἢ βενζίνης· ξυρίζομεν δ' ἐπιμελῶς πάντα τὰ τριχωτὰ μέρη τοῦ σώματος πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν κονίδων τῶν προσκεκολλημένων ἐπὶ τῶν τριχῶν. Τὸ ἰνστιτοῦτον Pasteur συνέστησε τὸ ἀκόλουθον μεῖγμα: Essence d'eucalyptus de menthe de citronelle ââ 300 c. c. καὶ naphtaline 100 c. c. Ἐκ τῆς συνθέσεως ταύτης ποσότης τις τίθεται ἐντὸς παννίνου σακκιδίου καὶ ἀναρτᾶται ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ὑγιοῦς, ὡς προληπτικὸν κατὰ τῶν φθειρῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς νόσου.

Πρὸς ἐλάττωσιν τῶν τοξικῶν φαινομένων ἐντείνομεν τὴν διούρησιν διὰ τῆς γαλακτικῆς διαίτης καὶ τῆς χορηγίας ἀφθόνων ποτῶν. Κατὰ τοῦ πυρετοῦ καὶ τῶν νευρικῶν συμπτωμάτων συνιστῶμεν τὰ ψυχρὰ λουτρὰ ἢ πλύσεις ψυχράς. Χορηγοῦμεν τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὰ τονωτικά. Κατὰ τῆς καρδιακῆς ἀτονίας παρέχομεν τὴν δακτυλίτιδα, τὴν καφεΐνην καὶ τὸ καφουροῦχον ἔλαιον· κατὰ τῆς δυσκοιλιότητος τὰ καθαρτικὰ καὶ τὰ κλύσματα. Συνεστήθη ὑπό τινων ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς νόσου ἐκτρωτικὴ θεραπεία δι' ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων κυανιούχου ὑδραργύρου. Ἐσχάτως δοκιμάσθη καὶ ἡ ὀροθεραπεία δι' ἐνέσεων 30 κυβ. ἑκστμ. ὀροῦ ἀναρρωννυόντων ἐξ ἐξανθηματικοῦ τύφου. Ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὀρὸς ὄνων ἢ ἵππων (10—20 κυβ. ἑκστμ. ἡμερησίως) ἀνοσοποιηθέντων δι' ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων σπληνικοῦ πολτοῦ, λευκοκυττάρων ἢ ἐπινεφριδίων μολυνθέντων ἰνδοχοίρων (Nicolle 1916)· τούτου δέον νὰ γίνεται χρῆσις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς νόσου καθημερινῶς μέχρι σαφοῦς βελτιώσεως. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ δήλωσις εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν πάσης βεβαίας περιπτώσεως παθήσεως ἢ θανάτου ἐξ ἐξανθημανικοῦ τύφου. Μ. Ν. Κ.

—*τύφος κοιλιακός*· βλ. *τυφοειδὴς* πυρετός.

—*τύφος ὑπόστροφος*· βλ. *ὑπόστροφος* πυρετός.

τυφοτοξίνη (ἡ). Πρόκειται περὶ τῆς τοξίνης, ἥτις ἐκκρίνεται ὑπὸ τῶν βακτηριδίων τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ ἥτις δὲν εἶναι τελείως γνωστή. Τὸ μόνον ὅπερ γνωρίζομεν περὶ τῆς τυφοτοξίνης εἶναι ὅτι καταστρέφεται διὰ τῆς ὑψηλῆς θερμότητος καὶ ὅτι ἐνιεμένη εἰς ζῷα προκαλεῖ τὴν παραγωγὴν ὀροῦ ἔχοντος ἐλαφρὰς θεραπευτικὰς καὶ προφυλακτικὰς ἰδιότητας. Ν. Α. Μ.

Τυφφιὲ (Tuffier), *Μαρῖνος-Θεόδωρος*. Ἐπιφανὴς Γάλλος χειρουργὸς (1857—1929). Ὑφηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων καὶ χειρουργὸς τοῦ νοσοκομείου Beaujon, ἠσχολήθη ἐκ τῶν πρώτων μὲ τὴν πειραματικὴν χειρουργικὴν καὶ μὲ τὴν πρακτικὴν ταύτης ἐφαρμογήν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διανοιξάντων τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν χειρουργικὴν τῶν νεφρῶν πρὸς τὰς αἱματηρὰς ἐγχειρήσεις τῶν καταγμάτων καὶ ὁ πρόδρομος τῆς χειρουργικῆς τῶν πνευμόνων, πρῶτος ἐκταμὼν κορυφὴν φυματιώντων πνευμόνων. Χάρις εἰς τὴν μεγάλην του τόλμην καὶ εἰς τὸν μεγάλον του ζῆλον τῆς ἐρεύνης, διήνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν χειρουργικὴν ἀναισθησίαν, συνδέσας τὸ ὄνομά του μὲ τὴν μέθοδόν του τῆς *ραχιαναισθησίας*. Ἔγραψε πλείστας ἐπιστημονικὰς πραγματείας σχετικὰς μὲ τὰς χειρουργικὰς νόσους τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ τὰς ἐγχειρητικάς του μεθόδους. Ἡ *μέθοδος Τυφφιέ*, καὶ ἄλλως *μέθοδος* Bier—*Τυφφιέ*, ἢ καὶ *μέθοδος* Corning, ἀποτελεῖ ἀναισθητικὴν μέθοδον ἐντετοπισμένην εἰς τὴν ὑπομφάλιον χώραν τοῦ σώματος καὶ ἐπιτυγχανομένην δι' ἐνδορραχιαίων (ὑπαραχνοειδῶν) ἐνέσεων 1—3 ὑφκτμ. διαλύσεως 2 % ἀπεστειρωμένης κοκαΐνης ἐπὶ τῆς ὀσφυϊκῆς χώρας. Ἐπίσης ἑτέρα *μέθοδος Τυφφιὲ* ἀφορᾷ τεχνικὴν ὑστερεκτομίας, καθ' ἣν διενεργεῖται ἡ ἀφαίρεσις τῆς μήτρας οὐχὶ δι' ἐφαρμογῆς μονίμων αἱμοσταλικῶν λαβίδων ἢ νημάτων πρὸς ἀπολίνωσιν τῶν ἀρτηριῶν, ἀλλὰ δι' ἰσχυρᾶς θρύψεως τῶν πλατέων συνδέσμων δι' εἰδικῆς στερεᾶς λαβίδος ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθείσης (1898). Ο. Ρ.

τυφῶ (—*όω*)· πληρῶ τινα τύφου, ἀλαζονείας, κενοδοξίας· μόνον εἰς τὴν παθ. μετχ. *τετυφωμένος*· τυφλωμένος ἀπὸ ἀλαζονείαν, ἀπὸ ἔπαρσιν.

τυφώδης, —*ους* (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τῦφον: «*τυφώδης κατάστασις*».

Τυφών, ἢ *Τυφάων*, ἢ *Τυφωεὺς* [*Μυθολ.*]. Μυθολογικὸν τέρας, ἔχον διπλῆν τὴν φύσιν (τὸν χαρακτῆρα), διότι ὁτὲ μὲν εἶναι προσωποποίησις τοῦ φαινομένου τρομοκρατικῆς ἡφαιστειώδους ἐκρήξεως, ὁτὲ δὲ ἡ προσωποποίησις τοῦ φαινομένου σφοδρᾶς λαίλαπος. Ὡς δαίμων τῶν ἡφαιστειωδῶν ἐκρήξεων εἶναι υἱὸς τοῦ Ταρτάρου καὶ τῆς Γαίας (*Ἡσιοδ.*, Θεογ. 478 κ. ἑξ.), τὸν ὁποῖον αὕτη ἐγέννησε μετὰ τὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπέλασιν τῶν Τιτάνων ὑπὸ τοῦ Διός, χολωθεῖσα κατὰ τῶν Ὀλυμπίων θεῶν. Ὑπερεῖχεν εἰς μέγεθος καὶ ἰσχὺν ὅλων τῶν ὑπὸ τῆς Γῆς γεννηθέντων τεράτων. Ἡ κεφαλή του ἔφθανεν εἰς τὰ ἄστρα καὶ αἱ χεῖρές του, ἐκτεινόμεναι, εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν. Ἐκ τῶν ὤμων του ἐφύοντο ἑκατὸν ἀκόμη ἄλλαι κεφαλαὶ δράκοντος, ἐκ τῶν ὁποίων ἀφήνοντο παντοειδεῖς φωναὶ (θεῖαι, ἀνθρώπιναι, βρυχηθμοὶ λεόντων καὶ ταύρων, ὠρυγαὶ λύκων καὶ κυνῶν, συριγμοὶ ὄφεων κλπ.). Ἀπὸ τῶν μηρῶν καὶ κάτω τὸ σῶμά του ἀπετελεῖτο ἀπὸ σπείρας ἐχιδνῶν καὶ ἐξ ὅλου τοῦ σώματός του ἐφύοντο πτερά. Ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐξήρχετο πῦρ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν γενείων του εἶναι ρυπαραί. Τοιοῦτος ὢν ὁ Τυφών, ἤρχισε βάλλων, εὐθὺς ὡς ἐγεννήθη, κατὰ τοῦ οὐρανοῦ πυρίνας πέτρας, συνοδεύων τὰ βλήματά του ταῦτα μὲ δαιμονιώδους θορύβου βρυχηθμοὺς καὶ συριγμούς. Οἱ θεοὶ τότε, πλὴν τοῦ Διός, φοβηθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ κατελθόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον μετεμορφώθησαν εἰς ζῷα. Ὁ Ζεὺς ὅμως ἤρχισε νὰ βάλλῃ κατ' αὐτοῦ τοὺς κεραυνούς του καὶ ὅτε ἐπλησίασεν ἐπετέθη ἐναντίον του μὲ τὴν ἅρπην του (δρέπανον). Ἀλλ' ὅτε ἐπάλαισαν ἐκ τοῦ συστάδην, ὁ Τυφών, περιβαλὼν μὲ τὰς σπείρας του τὸν Δία, κατίσχυσεν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἀποκόψας τὰ νεῦρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν τοῦ μεγάλου θεοῦ ἐφυλάκισε τοῦτον εἰς τὸ ἐν Κιλικίᾳ Κωρύκιον ἄντρον ὑπὸ τὴν φρούρησιν τῆς δρακαίνης Δελφύνης. Ἐκεῖ ἔκειτο ὁ Ζεὺς ἐστερημένος πάσης δυνάμεως, ἕως ὅτου ὁ Ἑρμῆς καὶ ὁ Αἰγίπαν, διαλαθόντες τὴν δράκαιναν, προσήρμοσαν τὰ νεῦρα εἰς τὸ σῶμά του καὶ ὁ Ζεὺς ἀνακτήσας τὰς δυνάμεις του καὶ ἐπιβὰς ἅρματος συρομένου ὑπὸ πτερωτῶν ἵππων κατεκεραύνωσε τὸν Τυφῶνα καὶ τὸν κατεπλάκωσε μὲ ὀγκώδη ὄρη. Ὑπὸ τὰ ὄρη ταῦτα κείμενος ὁ ἡττηθεὶς τελευταῖος Τιτὰν ἐκπέμπει γοερὰς κραυγὰς καὶ ἐκχύνει χειμάρρους φλογῶν. Κατὰ τὴν Ἰλιάδα (Β 782) ὁ Τυφὼν εἶναι ἁλυσίδετος ὑπὸ τὴν γῆν τῶν Ἀρίμων, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν κεκαυμένην Φρυγίαν (*Στρ.* C, 628). Κατὰ τὸν Πίνδαρον ἀρχικὴ διαμονὴ τοῦ Τυφῶνος ἦτο ἡ Κιλικία καὶ ἔπειτα τὰ ἔγκατα τῆς Αἴτνης τῆς Σικελίας καὶ κατ' ἄλλους ποιητὰς καὶ μυθογράφους ἄλλαι χῶραι (κατ' ἄλλας παραδόσεις ὁ Τυφὼν παλαίει καὶ μὲ ἄλλους θεούς, διότι ἡ πάλη του εἶναι ἀνάμνησις καὶ ἐπανάληψις τῆς Τιτανομαχίας). Εἰς τὴν πάλην ταύτην τοῦ Διὸς-Τυφῶνος, ἥτις εἶναι μία πυρίνη θύελλα ἐκρηγνυομένη μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, εἶναι φανερὸν ὅτι τρομακτικαὶ ἡφαιστειώδεις ἐκρήξεις ὑπῆρξαν ἡ ἀφορμὴ νὰ πλασθῇ ὁ μῦθος. Ὡς δαίμων τῆς καταιγίδος ὁ Τυφὼν εἶναι υἱὸς τῆς Ἥρας, τὸν ὁποῖον αὕτη ἐγέννησε μόνη εἰς στιγμὴν ὀργῆς κατὰ τοῦ συζύγου της Διὸς (Ὁμηρ. ὕμνος εἰς Πυθ. Ἀπολ. 129) καὶ ἀνέθρεψεν ὁ δράκων Πύθων, ἤτοι εἶναι τέκνον τῆς διχονοίας τοῦ οὐρανίου ζεύγους, εἶναι ἡ διαταραχὴ τῆς ἀτμοσφαίρας. Ὁ διπλοῦς χαρακτὴρ τοῦ Τυφῶνος, καὶ ἰδίως ὁ τοῦ δαίμονος τῆς λαίλαπος, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν δεσμῶν τούτου μὲ ἄλλα μυθολογικὰ τέρατα. Οὕτω σύζυγός του εἶναι ἡ Ἔχιδνα (προσωποποίησις τοῦ νέφους τῆς καταιγίδος) καὶ τέκνα του ἐξ αὐτῆς εἶναι ἡ Χίμαιρα (θεότης τῆς καταιγίδος τοῦ χειμῶνος), ἡ φονευθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ ἥρωος Βελλεροφόντου, αἱ Ἅρπυιαι (προσωποποίησις τῶν καταστρεπτικῶν ἀνέμων τῆς καταιγίδος), ὁ κύων τοῦ Γηρυόνου Ὄρθρος, ὁ χαλκεόφωνος κύων τοῦ Ἅδου Κέρβερος, ἡ Λερναία Ὕδρα, ἡ Σφὶγξ τῶν Θηβῶν, ὁ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους κάπρος τοῦ Κρομμυῶνος, ὁ λέων τῆς Νεμέας κλπ., ἅπαντα μυθολογικὰ τέρατα τῆς καταιγίδος (περὶ τῆς γενεαλογίας τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι παραδόσεις), κατὰ τῶν ὁποίων ἠγωνίσθησαν ἡλιακοὶ ἥρωες (Ἡρακλῆς, Βελλεροφόντης, Οἰδίπους). Γενικῶς ἡ πάλη τοῦ Τυφῶνος κατὰ τοῦ Διὸς εἶναι ἡ τελευταία ἀντίστασις τῶν βιαίων καὶ ἀτάκτων δυνάμεων τῆς φύσεως κατὰ τοῦ νόμου τῆς τάξεως καὶ ἁρμονίας, τοῦ ὁποίου προσωποποίησις εἶναι ὁ Ζεύς, ὅστις καὶ κατίσχυσε. Ὁ μῦθος τοῦ Τυφῶνος ὑπῆρξε θέμα διακοσμητικὸν ἀρχαίων γλυπτῶν (ἰδίως ἐχρησιμοποιεῖτο, ὅπως πάντες οἱ ἑρπετώδους μορφῆς θεοὶ καὶ δαίμονες, διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν γωνιῶν τῶν ἀετωμάτων τῶν ναῶν) καὶ ἀγγειογράφων (ὡραία εἶναι ἡ ἐπί τινος ἀγγείου παράστασίς του κεραυνοβολουμένου ὑπὸ τοῦ Διός). *Τυφωέα* ὠνόμαζον ἄλλοτε τὸ τρίκορμον ἀνθρωπόμορφον τέρας τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (Τριτοπάτορα ἢ Νηρέα καλούμενον σήμερον). Ὁ Τυφὼν εἶχε ταυτισθῆ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ μὲ τὸν Αἰγύπτιον θεὸν Σῆτ. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

τυφών, —*ῶνος* (ὁ) [*Μετεωρολ.*]. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τοὺς τροπικοὺς κυκλῶνας, οἵτινες παρατηροῦνται εἰς τὸν δυτικὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Εἶναι περίπου τοῦ αὐτοῦ τύπου, ὅπως αἱ λαίλαπες (οὐραγκὰν) τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν, τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Βεγγαλικοῦ κόλπου, οἱ καταστρεπτικοὶ κυκλῶνες τῶν ὁποίων καλοῦνται ἐπίσης τυφῶνες (typhon, typhoon). Οἱ τυφῶνες εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς στροβιλοειδεῖς θυέλλας τῶν εὐκράτων περιοχῶν, χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι καταλαμβάνουσιν ἐλαχίστην ἔκτασιν, ἐκ τῆς ὁρμητικότητος τοῦ συνοδεύοντος αὐτοὺς ἀνέμου καὶ τῆς μεγαλυτέρας αὐτοῦ συγκλίσεως πρὸς τὸ κέντρον αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἐκπεφρασμένης κεντρικῆς ἠρεμίας καὶ τοῦ «ὀφθαλμοῦ τῆς θυέλλης», τοῦ ἐλαχίστου αὐτῶν ὕψους, ὅπερ δὲν εἶναι μεγαλύτερον τῶν 1.000 μέτρων, καὶ τῆς παρατηρουμένης συγχρόνως ἀνυψώσεως τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης κατὰ τὴν διέλευσιν τυφῶνος διὰ τῶν ἀκτῶν, προκαλούσης ἰσχυρὰς παλιρροίας, πολλάκις καταστρεπτικάς. Οἱ τυφῶνες ἐπισυμβαίνουν κατὰ προτίμησιν κατὰ τὴν θερμὴν ἐποχήν. Αἱ διάμετροι αὐτῶν εἶναι λίαν μεταβληταί· παρετηρήθησαν τυφῶνες διαμέτρου 40 χιλιομέτρων καὶ ἄλλοι 2000 χιλιομέτρων, κατὰ μέσον ὅρον ὅμως ἔχει γίνει δεκτὸν ὅτι ἡ διάμετρος αὐτῶν εἶναι 400 χιλιομέτρων. Ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου κατὰ τοὺς τυφῶνας δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 54 μέτρα κατὰ 1″ (π. χ. τῆς Μανίλης, 20 Ὀκτωβρίου 1882). Ἡ ἀνύψωσις τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης φθάνει συχνάκις τὸ ὕψος τῶν μεγαλυτέρων πλοίων καὶ ἡ ῥάχις τῶν κυμάτων ἀνυψώνεται μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὀπῆς τῶν καπνοδόχων.

Οἱ τυφῶνες εἶναι λίαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν ναυτιλίαν, τόσον λόγῳ τῆς ὁρμητικότητος τῶν στοιχείων αὐτῶν, ὅσον καὶ λόγῳ τοῦ αἰφνιδίου τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἀβεβαιότητος πρὸς τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν θὰ κινηθῶσι. Ἐπὶ τῇ προσεγγίσει ἑνὸς τυφῶνος, ὁ κατ' ἀρχὰς αἴθριος οὐρανὸς καλύπτεται ὑπὸ νεφῶν παχέων, προκαλούντων σκοτεινίασιν, ὁ ἄνεμος ἐνισχύεται συνεχῶς καὶ ἡ βροχὴ ἄρχεται πίπτουσα ὡς χειμαρρώδης. Γενικῶς τὸ βαρόμετρον, ὅπερ δεικνύει μίαν ἡμερησίαν διπλῆν κύμανσιν λίαν ὁμαλὴν καὶ ἐκπεφρασμένην εἰς τὰς τροπικὰς χώρας, παρουσιάζει ἐνταῦθα μεγαλυτέραν τοῦ συνήθους τάσιν πρὸς πτῶσιν, ἀλλ' ἡ ἔνδειξις αὕτη δὲν εἶναι συχνὰ ἡ μόνη, διότι ἡ ὕφεσις, ἥτις συνοδεύει τὸν τυφῶνα, ἐκδηλοῦται ταχέως καὶ ἰσχυρῶς.

Ὁ χειρισμὸς τοῦ πλοίου, κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τυφῶνος, συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀποφύγῃ τις τὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πρὸς τὴν νηνεμίαν τοῦ κέντρου καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς ἐπικινδύνου ζώνης, ἥτις εὑρίσκεται πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς τροχιᾶς εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ ἀριστερὰ εἰς τὸ νότιον. Τὸ λοιπὸν τμῆμα τοῦ τυφῶνος ἀποτελεῖ τὴν «ζώνην χειρισμοῦ», καθόσον ἐνταῦθα τὰ στοιχεῖα εἶναι ἧττον βίαια, πρᾶγμα ὅπερ ἐπιτρέπει εὐκολώτερον χειρισμὸν ἀπομακρύνσεως.

Πρὸς καθοδήγησιν τῶν ναυτιλλομένων συνετάχθησαν ἄτλαντες χαρτῶν τῶν τροχιῶν τῶν τυφώνων, τῶν παρατηρηθέντων κατὰ μεγάλην σειρὰν ἐτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι: «Climatological Atlas India» ὡς πρὸς τοὺς τυφῶνας τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης καὶ «Atlas of the Tracks of 620 typhons» (1893—1918), δημοσιευθέντες ὑπὸ τοῦ Louis Froc, διευθυντοῦ τοῦ μετεωροσκοπείου τῆς Zi-Ka-Wei (Σαγγάης).

Ἐν γένει ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς τὸν νότιον Ἰνδικὸν ὠκεανὸν παρατηροῦνται τυφῶνες ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρις Ἰουνίου καὶ ἀπὸ Σεπτεμβρίου μέχρι Νοεμβρίου, ἀνερχόμενοι κατὰ μέσον ὅρον εἰς 30 τὸ ἔτος. Εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Κίνας ἡ ἐτησία συχνότης ἀνέρχεται εἰς 47 τυφῶνας, εἰς τὸν βόρειον Ἰνδικὸν ὠκεανὸν κατὰ τὸν Mohn εἰς 88. Οἱ τυφῶνες τῶν τμημάτων τούτων τοῦ ὠκεανοῦ παρατηροῦνται ἰδίᾳ ἀπὸ Μαΐου μέχρι Νοεμβρίου, διὸ ἡ περίοδος αὕτη τοῦ ἔτους καλεῖται καὶ «ἐποχὴ τυφώνων».

Αἱ τροχιαὶ τῶν τυφώνων λαμβάνουσι μορφὴν παραβολικήν, ἧς ὁ πρῶτος κλάδος, ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ, διευθύνεται πρὸς δυσμὰς καὶ κάμνει συνεχῶς πρὸς Δ.ΒΔ., ΒΔ., Β, εἶτα πρὸς ΒΑ. Αἱ τροχιαὶ αὗται φαίνονται παρουσιάζουσαι ἐποχικὴν μετατόπισιν εἰς βορρᾶν κατὰ τὸ πρῶτον τμῆμα τῆς περιόδου καὶ ἐπανέρχονται κατόπιν εἰς νότον. Ἡ ταχύτης τῆς μετακινήσεως τῶν τυφώνων εἶναι ἐξαιρετικῶς μεταβλητή· κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν εἶναι συχνότατα μηδενική, κατόπιν δὲ δύναται νὰ ἀνέλθῃ μέχρις 100 χιλιομέτρων καθ' ὥραν.

Καταβάλλονται προσπάθειαι, αἵτινες δὲν κατέληξαν εἰσέτι εἰς σταθερὰ συμπεράσματα, διὰ τὴν πρόγνωσιν καὶ ἀναγγελίαν τῶν τυφώνων ἀκόμη καὶ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου. Θ. Θ. Α.

Digitized by Google

τύφωσις, —*εως* (ή)· τὸ νὰ εἶναί τις τετυφωμένος, ιενοδοξία.

—*[Ἰατρ.] Τύφωσις* καλεῖται ἡ μετ' ἐκλύσεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων πυρετικὴ κατάστασις, ἡ ταρατηρουμένη ἐνίοτε κατὰ τὴν δευτερογενῆ πε-ϱίοδον τῶν βαρυτάτων μορφῶν τῆς συφίλιδος.
M. N. K.

Τυχάϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χω-ϱίου *Ξυλοχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

τυχαίνω· δημοτ., ἀντὶ *τυγχάνω* (βλ. λ.).

τυχαῖος,—*α,*—*ον*· ὁ τῆς τύχης, ὁ ἄνευ προπα-ϱασκευῆς ἢ προσδοκίας, ὁ μὴ σκόπιμος: «*τυχαῖον γεγονός — ἀτύχημα*»· || «*ὁ τυχαῖος*» ὁ οἱοσδήποτε, ὁ μὴ ἀξιούμενος προσοχῆς τινος, ὁ τυχών, κοι-νός: «*δὲν εἶναι δὰ καὶ τυχαῖος ἄνθρωπος, εἶναι ἀπὸ σπίτι*».—Ἐπίρρ. ***τυχαίως***: «*τὸν συνήντησα τυχαίως*» δηλαδὴ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώξω.

—*[Φιλοσ.]* Βλ. λ. *τύχη*.

—***τυχαῖα σφάλματα*** *[Ἀστρον.]*· βλ. λ. *σφάλματα*.

τυχάρπαστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τῆς τύχης ἁρπασθεὶς καὶ ἀναδειχθείς, ὁ παρ' ἀξίαν ἀνελθὼν εἰς ἀξιώματα· || καθόλου, ὁ ὑπὸ τῆς τύχης εὐνοη-θείς, ὀψίπλουτος.

«Τυχερά». Μηνιαῖον περιοδικόν, ἱδρυθὲν ἐν Ἄργει τῷ 1924.

τυχερός, —*ή,* —*ό*· δημοτ., ἀντὶ *τυχηρὸς* (βλ. λ.).

Τύχη *[Μυθολ.]*. Θεὰ τῆς συμπτώσεως, τοῦ μὴ προβλεφθέντος ἢ ἐπιδιωχθέντος, ἀλλ' ἀπροσδοκή-τως συμβαίνοντος, βαθμηδὸν καταστᾶσα ἡ πολιοῦ-χος θεὰ τῆς εὐτυχίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πό-λεων. Κατὰ τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος, εἰς ἐκδή-λωσιν, ἴσως, ὅτι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ναυτικὸν ἐμ-πόριον ἐν γένει ὑπῆρξεν ἡ πρώτη καὶ κυρία πηγὴ εὐτυχίας τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὸν Πίνδαρον, ὅστις καὶ *Φερέπολιν* ταύτην καλεῖ, ἦτο μία τῶν Μοιρῶν, μείζονα ἰσχὺν τῶν ἀδελφῶν της ἔχουσα, θεὰ ἄρα τοῦ πεπρωμένου, ἀλλ' εὐμενής. Ὡς εὐμενὴς θεὰ τοῦ πεπρωμένου ἐλατρεύετο ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον *Ἀγαθὴ Τύχη* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ, ἔνθα εἶχεν ἴδιον βωμόν, καὶ ἐν Λεβαδείᾳ ἔχουσα τὸ ἱερόν της παρὰ τὸ Τροφώνιον. Ὡς θεὰ τῆς ἀφθονίας καὶ τοῦ πλούτου ἀπεικονίζετο ἐν μὲν τῷ ἐν Θή-βαις ἱερῷ της κρατοῦσα, ὡς μήτηρ ἢ τροφός, τὸν Πλοῦτον παῖδα (τὸ ἔργον ἦτο τοῦ Ἀθηναίου καλ-λιτέχνου Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Θηβαίου γλύπτου Καλλιστονίκου), ἐν δὲ τῇ Σμύρνῃ ὑπὸ τοῦ Βουπά-λου κρατοῦσα διὰ τῆς ἑτέρας τῶν χειρῶν κέρας Ἀμαλθείας, σύμβολον τῆς ἀφθονίας. Ὡς θεὰ διευ-θύνουσα τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν, ἀπεικονίζετο κρα-τοῦσα πηδάλιον, ὡς σύμβολον τῆς κατευθύνσεως, τὴν ὁποίαν αὕτη ἔδιδε διὰ πάντα ἄνθρωπον, καὶ ὡς θεὰ εὐμεταβλήτου φύσεως, ἀπεικονίζετο μετὰ τροχοῦ ἢ σφαίρας ἢ πτερύγων, συμβόλων τῆς ἀστα-θείας. Ἐν Αἰγείρᾳ τῆς Ἀχαΐας, εἰς ἐκδήλωσιν τῆς ἀντιλήψεως ὅτι καὶ τὰ τοῦ ἔρωτος διὰ τῆς τύχης μᾶλλον ἢ τοῦ κάλλους κατωρθοῦντο, ἀπει-κονίζετο παρὰ τὸ ἄγαλμά της καὶ Ἔρως πτερω-τός. Ὡς πολιοῦχος θεὰ ἐλατρεύετο εἰς πολλὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις (Κόρινθον, Σικυῶνα, Ἄργος, Ἑρμιόνην, Φαράς, Μεσσήνην, Ἦλιδα, Με-γαλόπολιν, Θήβας κ.λ.π.), εἰς τὰς ὁποίας ἡ διεξα-γωγὴ πάσης ὑποθέσεως, δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς, ἤρχιζεν, ὡς ἐν Ἀθήναις, μὲ τὴν εὐχὴν «ἀγαθῇ τύχῃ» καὶ ἀπεικονίζετο συνήθως φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πυργωτὸν διάδημα, συμβολίζον τὰ τείχη τῆς πόλεως (ἄριστον ἔργον Πολιούχου Τύχης ἦτο τὸ τῆς πόλεως Ἀντιοχείας τοῦ Σικυωνίου Εὐτυ-χίδου). Ἡ λατρεία της ὡς πολιούχου θεᾶς διεδόθη κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων καὶ τοὺς ῥωμαϊκούς, ὅτε ἐταυτίσθη μὲ τὰς προσωποποιη-θείσας πόλεις (τῶν ὁποίων ἦτο ἡ πολιοῦχος θεά), αἵτινες ἀπεικονίζοντο ὡς εὔσωμοι γυναῖκες μὲ τὰ σύμβολα τῆς Τύχης (ἰδίως τὸ κέρας τῆς Ἀμαλ-θείας). Ἐκ τῶν ἱερῶν της τὸ καλύτερον ἦτο ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναὸς (τὸ *Τυχαῖον*), ἐκ δὲ τῶν ἀγαλ-μάτων της καὶ τῶν ὑπὸ ζωγράφων κατασκευα-σθεισῶν εἰκόνων της εἶχον διαφημισθῆ ἰδίως, πλὴν τῶν προρρηθέντων, ἡ Τύχη τῶν Μεγάρων τοῦ Πραξιτέλους, ἡ Ἀγαθὴ Τύχη τῶν Ἀθηνῶν τοῦ αὐτοῦ καλλιτέχνου, ἡ Τύχη τοῦ Ἀπελλοῦ, τὸ κολοσσαῖον ἐκ παρίου λίθου ἄγαλμά της, ἐν Ἑρ-μιονίδι καὶ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμά της τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσεν εἰς τὸν παρὰ τὸ παναθηναϊκὸν στάδιον ναόν της ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικός, ὅστις εἶχε κτίσει καὶ τὸν ναόν της. Ἐκ τῶν διασωθει-σῶν εἰκόνων της ἄξιαι μνείας εἶναι ἡ τῆς ἀναγλύ-πτου πλακὸς τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζεται κρατοῦσα κέρας Ἀμαλθείας (κατά τινας εἶναι ἡ Εἰρήνη) μετὰ τοῦ Διονύσου, Θησέως καὶ τινος ἄλλης γυναικείας μορφῆς, καὶ τὸ ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Ἰταλίας ἀνευρεθὲν ὀρειχάλ-κινον ἀγαλμάτιόν της, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται πατοῦσα εἰς σφαίρας. Κατὰ τὸν ὁμηρικὸν πρὸς τὴν Δήμητρα ὕμνον, ἡ Ὠκεανὶς Τύχη ἦτο ἐκ τῶν συμπαικτριῶν τῆς Περσεφόνης. Πρὸς τὴν ἑλλη-νικὴν θεὰν Τύχην ἐταυτίσθη ἡ θεὰ τῶν Ῥωμαίων Fortuna, ἥτις παρίστατο μὲ τὰ αὐτὰ σύμβολα καὶ εἶχε μεγαλοπρεπεῖς ἐν Ῥώμῃ ναούς.
Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

τύχη (ἡ)· τὸ αὐτόματον, τὸ μὴ ἐξ ἀνάγκης ἢ ἐκ φύσεως, ἀντιθ. *προαίρεσις*: «*ἀπὸ ταυτομάτου καὶ ἐκ τύχης*» (*Ἀριστοτ.*), «*οὗ πλεῖστος νοῦς καὶ λόγος, ἐνταῦθα ἐλαχίστη τύχη, οὗ δὲ πλείστη τύχη ἐνταῦθα ἐλάχιστος νοῦς*» (*Ἀριστοτ.*, Ἠθ. Μεγ. 1207 A, 5). «*κατὰ καλὴν —, κακὴν τύχην*»· || ἡ καλή, ἡ εὐνοϊκὴ τύχη: «*τύχη ποῦ τὴν εἶχε!*», «*ποῦ τέτοια τύχη!*» ἐπι-φώνησις μακαρισμοῦ δι' εὐτυχήσαντα, παροιμ. «*ἂν ἔχῃς τύχη διάβαινε, καὶ ριζικὸ περπάτει*», φρ. «*βρῆκε τὴν τύχη του*» ηὐτύχησε πολύ· || «*χαρὰ 'ς τὴν τύχη μου, — σου, — του κλπ.*» συνήθ. εἰρωνικῶς, ἐπὶ κακῆς τύχης: «*χαρὰ 'ς τὴν τύχη του ὅποιος τὴν πάρῃ*»· || ἡ κακή, ἡ δυσμενὴς τύχη: «*γιὰ τὴν τύχη μου βρέ-θηκες μπροστά μου*»· || φρ. «*τύχῃ ἀγαθῇ*» μὲ τὸ καλό, ἐπ' ἀγαθῇ τύχῃ, ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς· || «*ἐκ τύχης*» καὶ κατὰ τύχην» τυχαίως.

—*[Φιλοσ.—Κοινων.]*. Ὅταν ἐκ δύο ἢ περισσο-τέρων σειρῶν διασταυρουμένων αἰτίων γνωρίζω-μεν τὴν μίαν μόνον, τὸ φαινόμενον τὸ ὀφειλόμε-νον εἰς τὴν διασταύρωσιν ταύτην μᾶς φαίνεται ὡς *τυχαῖον*, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα καθορίζεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ νόμων (εἶναι νομοτελές). Ἡ *τύχη* εἶναι ἀγνοουμένη νομοτέλεια. Εἰς τὴν τύχην ἀποδίδονται ὅλα ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ὑποκειμενικῶς δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθοῦν μὲ τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, διότι τὰ αἴτιά των εἶναι ἀσύλληπτα ἢ ἀστάθμητα. Ὅταν ἐντὸς μιᾶς πό-λεως συναντῶ γνωστόν μου, τὸν ὁποῖον εἶχον νὰ ἴδω ἀπὸ εἰκοσαετίας, εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ χα-ρακτηρίσω τὴν συνάντησιν ταύτην ὡς τυχαίαν. Ἂν ὅμως ἐξετάσω κάπως βαθύτερον τὸ φαινόμε-νον, θὰ διαπιστώσω ὅτι δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον νομοτελείας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὡρισμένων αἰ-τίων ἐξῆλθον καθ' ὡρισμένην στιγμὴν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ ἠκολούθησα ὡρισμένην ὁδὸν μὲ δεδομέ-νην ταχύτητα· ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων αἰτίων ἤρχισε καὶ ὁ φίλος μου νὰ βαδίζῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ μὲ δεδομένην ταχύτητα. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ παράλληλος ἐπίδρασις τῶν διαφόρων τού-των αἰτίων θὰ ἦγεν ἀναποφεύκτως εἰς τὴν συνάν-τησίν μας. Ἐν τούτοις ἡ συνάντησις αὕτη μοῦ φαίνεται τυχαία, διότι δὲν ἐγνώριζα τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ φίλου μου, διότι δὲν ἐγνώριζα ὅτι κατῴκει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ διότι δὲν ἠδυνάμην νὰ προΐδω τὴν συνάντησίν μας. Ἐπὶ πλέον, καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιχειρήσω νὰ κάμω ἀνάλυσιν παρομοίαν πρὸς τὴν ἐκτεθεῖσαν, πάλιν μοῦ εἶναι βολικώτερον νὰ θεωρῶ τυχαίαν τὴν συν-άντησιν, διότι ἡ ἀνάλυσις αὕτη οὐδεμίαν πρακτι-κὴν ἀξίαν ἔχει. «Ἐν τῇ φύσει ὅμως οὐδὲν ὑπάρχει τυχαῖον». «Πρᾶγμά τι δὲν ἠμπορεῖ νὰ κληθῇ τυχαῖον εἰμὴ σχετικῶς πρὸς τὴν ἀτέλειαν τῶν γνώσεών μας». «Πρὸς τὴν ἄγνοιαν τῆς τάξεως τῶν αἰτίων» (*Β. Σπι-νόζα*, Ἠθική, σ. 32. 36). Ἡ ἄγνοια τοῦ αἰτίου ἐδη-μιούργησε τὴν δοξασίαν περὶ τυχαίου καὶ ἡ δοξα-σία περὶ τυχαίου μετέβαλε τὴν τύχην εἰς αἴτιον. Ἀφ' ἧς διὰ πρώτην φορὰν ἡ τύχη μετεβλήθη εἰς αἴτιον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου, τὰ δι' αὐ-τῆς ἐξηγούμενα καὶ εἰς αὐτὴν ἀποδιδόμενα φαινό-μενα ὑπῆρξαν, ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀνθρωπότητος, ἀντιστρόφως ἀνάλογα ποσοτικῶς πρὸς τὴν γνω-στικὴν πρόοδον αὐτῆς. Ὅσον περισσότερον κα-τακτᾷ ὁ ἄνθρωπος γνωστικῶς τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα, τόσον περισσότερον μειοῦται τὸ ποσὸν τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα, ἀγνοουμένης τῆς πραγματικῆς αἰτίας των, ἀποδίδονται εἰς τὴν τύχην. Ἐὰν δὲ ὑπῆρχεν ἄνθρωπός τις πάνσοφος, δυνάμενος νὰ γνωρίζῃ πάντας τοὺς νόμους τῆς φύσεως, τοὺς διέποντας τὰ μέγιστα τῶν σωμάτων καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν ἀτόμων ὡς καὶ τὸν τρό-πον τῆς ἀλληλοσυμπλοκῆς των καὶ ἀλληλεπιδρά-σεώς των, οὗτος, ἐνῷ τὰ γεγονότα θὰ ἐπήρχοντο ἀναγκαίως ἀνεπίδεκτα οἱασδήποτε μεταβαλλούσης αὐτὰ ἐπιδράσεώς του, θὰ ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὰ πάντα· δι' αὐτὸν πάντα τὰ γιγνόμενα θὰ ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένα καὶ ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις των γνωστά· δι' αὐτὸν δὲν θὰ ὑπῆρχε τυχαῖον καὶ τύχη. Ὥστε ἀντικειμενικῶς δὲν ὑπάρ-χει τύχη. Ἡ περὶ τυχαίου δοξασία εἶναι δοξασία ἐξ ὑποκειμένου.

Πολὺ ταχέως ὅμως ἡ ἐκ γνωστικῶν λόγων αἰ-τιοποιηθεῖσα *τύχη* προεβλήθη ἔξω τοῦ ἀτόμου τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὴν καὶ μετεβλήθη εἰς μυστηριώδη δύναμιν, ὑπεύθυνον διὰ τὴν εὐδαιμο-νίαν ἢ τὴν κακοδαιμονίαν μας. Εἰς τὴν ἐπίρρωσιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης συνετέλεσαν καὶ διάφορα γεγονότα, τὰ ὁποῖα, ἐξεταζόμενα ἀπὸ τῆς στενῆς ἀπόψεως τοῦ ἀτόμου, εἰς βάρος ἢ εἰς ὄφελος τοῦ ὁποίου συμβαίνουν, ἔχουν κάπως σκανδαλώδη χα-ρακτῆρα. Ἡ πεῖρα ἑκάστου ἀποτελεῖται ἀπὸ πο-λυπηθῆ παραδείγματα τοιούτων γεγονότων. Ἄν-θρωπός τις διέρχεται ἀμέριμνος μίαν κεντρικὴν καὶ πολυσύχναστον ὁδὸν κατόπιν ραγδαίας βρο-χῆς. Αἴφνης, ἐκ τοῦ τοίχου οἰκίας εὑρισκομένης ἐν κακῇ καταστάσει, ἀποσπᾶται τεμάχιόν τι μετὰ λί-θων καὶ ἀσβέστου, τὸν πλήττει καιρίως ἐπὶ τῆς κε-φαλῆς καὶ τὸν ἀφήνει ἄπνουν. Τὸ δυστύχημα τοῦτο ἔχει βεβαίως τὰς αἰτίας του. Τὴν προηγηθεῖσαν βροχήν, τὴν κακὴν σύνδεσιν τῶν ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπήρτιζον τὸν τοῖχον, τὴν ὑπὸ ὡρισμένας συνθή-κας ἐκκίνησιν ἐκ τῆς οἰκίας του τοῦ θύματος, τὴν μὲ δεδομένην ταχύτητα βάδισίν του κλπ., ὅταν δὲ αἱ δύο σειραὶ τῶν αἰτίων τούτων (ἡ σειρὰ τῶν αἰτίων, ἅτινα ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ἡ σειρὰ τῶν αἰτιων, ἅτινα ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ ὑπο-κειμένου) ἦλθον εἰς δεδομένην στιγμὴν εἰς ἀλλη-λεπίδρασιν, συνέβη τὸ δυστύχημα. Ἐν τούτοις ἡ γνῶσις τῶν αἰτίων δὲν λύει τὸ φαινομενικὸν μυ-στήριον. Διότι τὸ τιθέμενον ἐρώτημα δὲν εἶναι: «ποῖα τὰ αἴτια τοῦ δυστυχήματος;», ἀλλὰ «διατὶ νὰ φονευθῇ αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος τις;». Ὑπὸ τοι-αύτης νοοτροπίας ἐμφορούμενοι ἐκπλησσόμεθα ἐπίσης ὅταν βλέπωμεν ἄτομόν τι νὰ κερδίζῃ λ. χ. ἐπανειλημμένως εἰς τὸ λαχεῖον σημαντικὰ ποσά. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ἀτυχὲς ἢ τυ-χηρὸν ἄτομον δὲν ἐπροκάλεσεν ἐνσυνειδήτως τὴν κατάστασίν του, οὔτε συνέβαλεν εἰς αὐτὴν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον, διὸ καὶ αὕτη ἀποδίδεται εἰς τὴν μυστηριώδη ἐπίδρασιν τῆς τύχης. Ἡ ἐξήγησις ὅμως αὕτη δὲν περιορίζεται εἰς τοιαύτης μόνον φύσεως περιστατικά, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλ-λας ὁμάδας συμβάντων, ὅπου δύναται νὰ ἐπέμβῃ ἡ βούλησις τοῦ ἀτόμου. Ὅταν ἐνσκήπτῃ λ. χ. μία ἐπιδημία, τὸ ἂν θὰ προσβληθῇ ἢ ὄχι ἄτομόν τι δὲν εἶναι πάντοτε ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεώς του. Ἐκ μιᾶς ὁμάδος ἀνθρώπων, μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρι-βῶς δύναμιν ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τὰς αὐτὰς συνθήκας διαβιώσεως, θὰ μείνουν ἀπρόσ-βλητοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ λάβουν τὰ ἐνδεικνυό-μενα προφυλακτικὰ μέτρα καὶ θὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν κατάλληλον δίαιταν, ἐνῷ οἱ παραμελοῦντες ταῦτας ἔχουν πολὺ μεγαλυτέρας πιθανότητας νὰ προσβληθοῦν. Ἐκ δύο ὁδηγῶν αὐτοκινήτων, ἐξ ἴσου καλῶν, μεγαλύτερον κίνδυνον δυστυχήματος διατρέχει ὁ οἰνοβαρὴς λ. χ. ἀπὸ τὸν νηφάλιον κλπ. Ἐν τούτοις παρὰ τῷ λαῷ, καὶ τοῖς μεμορφωμέ-νοις ἀκόμη, ἡ ἔκβασις ἡ εὐμενὴς ἢ δυσμενὴς καὶ ὑπὸ τοιαύτας ἀκόμη συνθήκας ἀποδίδεται εἰς τὴν τύχην. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ πεπρωμένου, ἡ ὁποία μάλιστα ἀνήχθη εἰς θεωρίαν, τὴν *μοιροκρατίαν*.

Ὁλόκληρον τὸ περὶ τύχης σύστημα ἰδεῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτος βλέ-πει τὰ συμβάντα ὄχι ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ εἴδους ἢ τῆς ζωῆς καθόλου ἢ τοῦ σύμπαντος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ συγκεκριμένου ἀτόμου. Ὅταν ὑποσυνειδήτως θεωροῦμεν τὴν γῆν ὡς σύμπαν, τὸν ἄνθρωπον ὡς τὸ σημαντικώτερον ὂν καὶ τὸν ἑαυτόν μας ὡς τὸ σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον καλοῦν-ται νὰ ἐργασθοῦν ἐπωφελῶς οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀμο-ραλιστικοὶ νόμοι τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ ἐκλαμβάνωμεν κάθε τι, τὸ ὁποῖον δὲν προάγει τὴν εὐδαιμονίαν μας (ἀτυχία), ὡς ὀφειλόμενον εἰς εἰδικὰ αἴτια ἐπίτηδες δι' ἡμᾶς παρασκευασθέντα, καὶ κάθε τι, τὸ ὁποῖον προάγει τὴν εὐδαιμονίαν μας (εὐνοϊκὴ τύχη), ὡς ὀφειλό-μενον πάλιν εἰς ειδικὰ αἴτια χαριστικῶς δι' ἡμᾶς ἐργασθέντα. Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος κατανοήσῃ τὴν μηδαμινότητά του ἐντὸς τοῦ σύμπαντος, θὰ παύσῃ νὰ ὁμιλῇ καὶ περὶ τύχης καὶ θ' ἀντιληφθῇ ὅτι ἡ καταστροφὴ ἢ ἡ διατήρησίς του οὐδεμίαν ἀντικειμενικὴν ἀξίαν ἔχει. Μόλις μεταφερθῶμεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εἴδους «ἄνθρωπος», ἀπαλλασ-σόμεθα ἀπὸ τὰ ἐγωκεντριστικὰ δεσμὰ καὶ ἀπὸ κάθε διάθεσιν μεμψιμοιρίας.
Τ. Κ.—Θ. Π.

—*[Λαογρ.]* Εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ τύχη, προσωποποιηθεῖσα, περιγράφεται ὡς μαύρη καὶ ἄσχημη· «*κάθεται συχνὰ στὸ δρόμο μόνη καὶ ἀπὸ κεῖ δδηγάει καλὰ ἢ κακὰ τὸν ἄνθρωπο*. Εἶναι *στραβὴ ἢ ἔχει δεμένα τὰ μάτια της μὲ μανδήλι καὶ περπατεῖ ἄσκοπα σὰν ἀνόητη καὶ σ' ὅποιον πέσει ἀπάνω του τὸν κάνει εὐτυχισμένο*». Κάθε ἄνθρωπος, ὅπως ἔχει τὴν *μοῖραν* (βλ. λ.) του, οὕτω ἔχει καὶ τὴν τύχην του, ἡ ὁποία γεννᾶται μόλις γεννηθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν ἀκολουθεῖ εἰς ὅλην του τὴν ζωήν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἄλλοι ἔχουν μονίμως καλὴν τύχην (καλότυχοι), καὶ ἄλλοι κακὴν (κακό-τυχοι). Οἱ καλότυχοι καὶ οἱ κακότυχοι εἶναι τοι-οῦτοι ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἑαυτούς των, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. [Πρβλ. *Ν. Πολίτου*, Παραδόσεις Α', σ. 561, κ. ἑξ.—*Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ λαογρα-φία (Ἀθῆναι 1922), σ. 199, κ. ἑξ.].
Θ. Π.

—**«Τύχη».** —1) Ἐμπορικὴ καὶ χρηματιστηριακὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις, τῷ 1892. —2) Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἑρμουπόλει τῷ 1873.

Τυχηρὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παν-δρόσου τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ρο-δόπης Κάτ. (1928) 218 Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπουλ-ντουκλοῦ*.

τυχηρός, —*ά,* —*όν,* καὶ δημοτ. *τυχερός*· ὁ ἔχων καλὴν τύχην, εὐτυχής, ἀντίθ. *κακότυχος*· || καθόλου, ὁ τῆς τύχης, ὁ ἀπὸ τὴν τύχην ἐξαρτώμενος: «*ὁ γάμος εἶναι τυχερὸ πρᾶγμα*»· || «*τυχηρὰ παιγνίδια*» παιγνίδια εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τύχην· || *τυχερὰ* (τά)· κέρδη ἀπρόβλεπτα: «*πλὴν τοῦ μισθοῦ ἔχει καὶ τυχερά*».

—***τυχηρὰ παίγνια***· βλ. λ. *παίγνια* τυχηρά.

Digitized by Google

—**τυχηρὸν γεγονὸς** (casus) *[Νομ.]*. Τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπιφέρει ἀδυναμίαν ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ αἰτία δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἴς τινα τῶν συμβαλλομένων, ἀλλ' εἰς ἐξωτερικὰ αἴτια ἄσχετα. Ἐνταῦθα ἡ ἀδυναμία τῆς ἐκτελέσεως ἐξετάζεται ὅταν ἐπῆλθε μετὰ τὴν σύστασιν τῆς συμβάσεως, διότι ὅταν προϋπῆρχε τοιαύτη δὲν ὑφίσταται σύμβασις, ὡς στερουμένη οὐσιώδους στοιχείου πρὸς νόμιμον κατάρτισιν της. Ἐπὶ τυχηρᾶς ἀπωλείας τοῦ ἀντικειμένου τῆς παροχῆς, κατὰ κανόνα, τὸν κίνδυνον φέρει ὁ κύριος τοῦ πράγματος. Ἐξαίρεσις ὑπάρχει ἐπὶ ἀγοραπωλησίας, καθ' ἣν, καίτοι ἡ κυριότης μεταβιβάζεται διὰ τῆς παραδόσεως, ἐν τούτοις, ἅμα ὡς καταστῇ τελεία, τὸν κίνδυνον φέρει ὁ ἀγοραστής.

Ἄλλος κανὼν ἰσχύων ἐπὶ τῆς ἐκ τύχης ἀδυναμίας ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως εἶναι ὅτι: τῶν ἀδυνάτων οὐδεμία ἐστὶν ἐνοχή. Συνέπεια τοῦ κανόνος τούτου ἐπὶ ἑτεροβαρῶν συμβάσεων εἶναι ὅτι, ὅταν ἀπολεσθῇ τὸ κατ' εἶδος ὀφειλόμενον, ἀπαλλάσσεται ὁ ὀφειλέτης, ὅστις ἀντιθέτως, ὡς ἐκ τούτου, δὲν στερεῖται τοῦ δικαιώματος νὰ ζητήσῃ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ δαπάνας διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πράγματος. Ἐπὶ ὀφειλῆς δύο πραγμάτων κατ' ἐπιλογήν, ἡ ἐνοχὴ συγκεντροῦται εἰς τὸ σῳζόμενον καὶ μόνον διὰ τῆς καὶ τούτου τυχηρᾶς ἀπωλείας ἀπαλλάσσεται ὁ ὀφειλέτης. Ἐπὶ ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων ἀπαλλάσσεται μὲν ὁ ἐκ τύχης περιελθὼν εἰς ἀδυναμίαν ἐκτελέσεως τῆς ὑποχρεώσεώς του, πλὴν δὲν στερεῖται τοῦ δικαιώματος νὰ ζητήσῃ τὴν ἀντιπαροχήν, διότι ὁ αὐτοσυμβαλλόμενος δὲν περιέστη εἰς οὐδεμίαν ἀδυναμίαν. Ἀπόκλισις τοῦ ἀνωτέρω κανόνος ὑπάρχει ὅταν δι' ἀντιθέτου συμφωνίας ἀναλάβῃ ὁ ὀφειλέτης τὴν εὐθύνην καὶ ἐπὶ τῶν τυχηρῶν. Οὕτως ἐπὶ ἀσφαλίσεως ὁ ἀσφαλιστὴς ῥητῶς ἀναδέχεται τὴν εὐθύνην ἐπὶ ἀπωλείας τῶν ἀσφαλιζομένων πραγμάτων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ διατιμήσεως τῶν διδομένων, ἔνθα τεκμαίρεται ἡ πώλησις αὐτῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ κίνδυνος βαρύνει τὸν ἀγοραστήν. Ἄλλη ἐξαίρεσις τοῦ περὶ οὗ πρόκειται κανόνος ὑφίσταται ἐπὶ ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἡ ἐνοχὴ καθίσταται διηνεκὴς καὶ συνεπῶς οὗτος εὐθύνεται καὶ ἐπὶ τυχηρᾶς ἀπωλείας. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδικήματος ἐνοχῶν, ἐφ' ὧν ὁ ὀφειλέτης εἶναι πάντοτε ἐν ὑπερθέσει. Α. Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Τυχία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία, ἣν δίδει ὁ Ἔφορος εἰς νῆσον παρὰ τὰς Συρακούσας κειμένην. Πρόκειται προφανῶς περὶ νησίου κειμένου παρὰ τὸν Τρώγιλον λιμένα, μὴ ὑπάρχοντος ὅμως σήμερον, ἅτε πιθανῶς χερσωθέντος πρὸς τὴν ἀκτὴν κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς πόλεως μεταρρύθμισιν. Σ. Ε. Λ.

Τυχικός. Μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἐξ Ἀσίας καταγόμενος, προσεκολλήθη εἰς τὸν Παῦλον καὶ συνώδευεν αὐτὸν εἰς τὰς ἀποστολικὰς περιοδείας του, ὡς «ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν Κυρίῳ» ὑπὸ τοῦ Παύλου χαρακτηριζόμενος. Ἐστάλη κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του εἰς διαφόρους πόλεις πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ πίστει, ὡς εἰς Κολοσσάς, Ἔφεσον, ἴσως καὶ εἰς Κρήτην, ἐν Ῥώμῃ δ' εὑρίσκετο ὅτε συνελήφθη ὁ Παῦλος ἐκεῖ καὶ ἐφυλακίσθη. Κατά τινα παράδοσιν ὁ Τυχικὸς ἐγένετο ὕστερον ἐπίσκοπος Χαλκηδόνος ἢ Κολοφῶνος, ἡ ἡμετέρα δ' Ἐκκλησία ἑορτάζει αὐτὸν τὴν 8 Δεκεμβρίου. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἣν φαίνεται ἀσπαζομένη ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἑορτάζουσα τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 29 Ἀπριλίου, ὁ Τυχικὸς ἐγένετο ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κύπρῳ Πάφου ἢ τῆς Νεαπόλεως, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλειδίου ἐντολῇ τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ε. Γ. Π.

Τύχιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 250. Ἡ κοινότης, ἔχουσα συνολικῶς 773 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Θυμαριά*, *Ἰαύρη* καὶ *Φυλακτόν*. Κεῖται εἰς τὸ 50ὸν χιλιόμετρον τῆς ἀπὸ Ἀλεξανδρουπόλεως πρὸς Σβίλεγκραντ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, τρία δημοτικὰ σχολεῖα καὶ τέσσαρας γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπιντικλῆ*.

Τυχίος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς τεχνίτης ἐξ Ὕλης τῆς Βοιωτίας, κατασκευάσας τὴν χαλκῆν ἑπταβόειον ἀσπίδα τοῦ Αἴαντος. Α. Θ. Σ.

τυχοδιώκτης (ὁ)· ὁ διώκων, ὁ ἐπιδιώκων τὴν τύχην, ὁ ἐπιζητῶν κέρδη ἐκ τῆς εὐνοίας τῆς τύχης, ὁ μεταβαίνων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον πρὸς εὕρεσιν τύχης.

τυχοδιωκτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τυχοδιώκτην, ὁ τοῦ τυχοδιώκτου: «τυχοδιωκτικὸς βίος», «πνεῦμα τυχοδιωκτικόν».—Ἐπίρρ. **τυχοδιωκτικῶς**.

τυχοδιωκτισμὸς (ὁ)· τὸ γνώρισμα τοῦ τυχοδιώκτου, τὸ νὰ εἶναί τις τυχοδιώκτης.

Τύχο-Μπράχε (Tycho-Brahe). Δανὸς ἀστρονόμος (βλ. *Τύχων Βράχιος*).

τυχὸν· ἐπίρρ., κατὰ τύχην (βλ. *τυγχάνω*).

Τύχσεν (Tychsen) ***Θωμᾶς-Χριστιανός***. Γερμανοδανὸς ἀνατολιστὴς 1753—1834. Ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλολογίαν ἐν Γοττίγγῃ καὶ κατόπιν περιηγήθη τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἱσπανίαν (1783—1784), ἐγένετο καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ εἶτα τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς «Ἀσιατικῆς Ἑταιρείας» τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν ἀκαδημιῶν τῆς Κοπεγχάγης καὶ Γοττίγγης. Ἔγραψεν: «Ἰουδαϊκὴ ἱστορία» (1789), «Γραμματικὴ τῶν ἀραβικῶν γλωσσῶν (1823) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Τύχσεν** (Tychsen), ***Ὀλὰφ-Γεράρδος***. Γερμανοδανὸς ἀνατολιστὴς (1734—1815). Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μπύτζωβ καὶ μέλος τῶν ἀκαδημιῶν Οὐψάλας, Στοκχόλμης, Κοπεγχάγης, Βερολίνου καὶ Μονάχου. Ἐξέδωκε τὰς «Bützowische Nebenstunden» (1766—1769, τόμ. 6) περιφανὲς ἀρχεῖον τῆς ἰουδαϊκῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας, καὶ ἔγραψε: «Στοιχεῖα τῆς ραββινικῆς διαλέκτου» (1763), «Ἀραβικὰ κατάλεκτα» (1763) «Ἡ ἑβραιοσαμαριτανὴ Πεντάτευχος» (1765), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μωαμεθανικὴν νομισματολογίαν» (1796), «Αἱ περσεπολιτικαὶ σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαὶ» (1798), κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξέδωκε τὴν συριακὴν παραλλαγὴν τοῦ «Φυσιολόγου». Π.Ν.Π.

Τύχων ὁ *Ἀμαθοῦντος*. Διάκονος χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐν Κύπρῳ Ἀμαθοῦντος ἁγίου Μνημονίου, διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἱεραρχῶν τῆς Κύπρου, ἐργασθεὶς ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ Τὸν βίον αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων, συμπολίτης ὢν τοῦ Τύχωνος. Ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ ὡς ἁγίου τὴν 16 Ἰουνίου δι' ἰδίας ἀκολουθίας. Ὑπάρχει καὶ ἕτερος Κύπριος ἱεράρχης φέρων τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὁ ἐπίσκοπος Ταμάσου (ἢ Ταμασσοῦ), οὗτινος ἡ ὑπογραφὴ φέρεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει (381) οἰκουμενικῆς συνόδου, τρίτος δὲ ὁμώνυμος, ὁ Κιτίου ἐπίσκοπος, φέρεται μεταξὺ τῶν ὑπογραψάντων τὰς ἀποφάσεις τῆς ΣΤ' (680) οἰκουμενικῆς συνόδου. Ε. Γ. Π.

— **Τύχων *Βράχιος*** (Tycho Brahe). Διάσημος Δανὸς ἀστρονόμος, καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν θεμελιωτῶν τῆς ἀστρονομίας. Ἐγεννήθη τὴν 14ην Δεκεμβρίου 1546 ἐν Knudstrup παρὰ τὸ Helsingborg τῆς Scania, τότε δανικῆς ἐπαρχίας. Ὁ ἐκ πατρὸς θεῖος του Γεώργιος Βράχιος, μὴ ἔχων τέκνα, ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ νεαροῦ ἀνεψιοῦ του, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐδίδαξε τὰ στοιχεῖα τῆς λατινικῆς. Τῷ 1559 ἀπεστειλεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Κοπεγχάγης πρὸς σπουδὴν τῆς ῥητορικῆς καὶ φιλοσοφίας. Ἐκεῖ ὅμως ἡ παρατήρησις τῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου τὴν 21ην Αὐγούστου 1560 ἀφύπνισε τὸν ζῆλόν του πρὸς τὴν ἀστρονομίαν, τοσαύτην δὲ ἐντύπωσιν τῷ ἐνεποίησεν ἡ ἀκρίβεια μεθ' ἧς προελέγετο τὸ φαινόμενον ὑπὸ τῶν ἀστρονομικῶν ἐφημερίδων τοῦ J. Stadius, ὥστε, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς φιλολογικὰς σπουδάς του, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε σημειώσει μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἐπεδόθη κατ' ἰδίαν καὶ οὐχὶ ἄνευ δυσκολιῶν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀστρονομίας. Τῷ 1562 ὁ θεῖός του τὸν ἔστειλεν εἰς Λειψίαν πρὸς σπουδὴν τῆς νομικῆς, αὐτὸς ὅμως, παρὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ κηδεμόνος του, προετίμησε τὴν σπουδὴν τῶν φυσικομαθηματικῶν, τὴν ὁποίαν τῷ 1566 ἐξηκολούθησεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιττεμβέργης. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀποθανόντος τοῦ θείου του, ἐπανῆλθε τῷ 1565 εἰς τὴν πατρίδα του, μὴ τυχὼν ὅμως θερμῆς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν συγγενῶν του, ἀνεχώρησε πρὸς ἐπίσκεψιν διαφόρων ἀστεροσκοπείων, εἰς τὰ ὁποῖα κατέγινεν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν διαφόρων μεθόδων ἀστρονομικοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ ἠσκήθη εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀστρονομικῶν ὀργάνων.

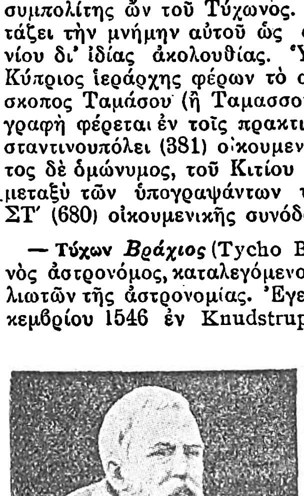

Τύχων Βράχιος

Βλέπων τὸν πρὸς τὴν ἀστρονομίαν ζῆλον τοῦ Τύχωνος ὁ ἐκ μητρὸς θεῖός του Steno Bille, ἀπεφάσισε νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀνεψιόν του εἰς τὰς ἐπιστημονικάς του κατευθύνσεις καὶ μόνος ἐξ ὅλων τῶν πλουσίων συγγενῶν κατέβαλε τὰς δαπάνας τῆς ἀνεγέρσεως παρὰ τὸ Knudstrup ἀστεροσκοπείου καὶ ἀλχημικοῦ ἐργαστηρίου διὰ τὸν νεαρὸν ἐρευνητήν.

Ἡ πρώτη ἀξιόλογος ἀστρονομικὴ παρατήρησις τοῦ Τύχωνος χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 11ης Νοεμβρίου 1572, καθ' ἣν τὴν προσοχήν του ἐφείλκυσε λαμπρὸς ἀστὴρ αἰφνιδίως ἐμφανισθεὶς ἐν τῷ ἀστερισμῷ τῆς Κασσιόπης. Ὁ ἀστὴρ οὗτος, ὑπερβὰς κατὰ τὴν λαμπρότητα τὸν Δία, ἐφαίνετο ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν Ἀφροδίτην κατὰ τὸ μέγιστον τῆς λάμψεως αὐτῆς. Αἱ ἐπὶ τοῦ νέου τούτου ἀστέρος παρατηρήσεις τοῦ Τύχωνος ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου τῷ 1573 ἐν Κοπεγχάγῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «De nova Stella, anno 1572». Πανομοιότυπον τοῦ σπανίου τούτου ἔργου, τοῦ ὁποίου ἀντίτυπον φυλάσσεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, ἀνεδημοσιεύθη τῷ 1901.

Τῷ 1573 ὁ Τύχων συνεζεύχθη τὴν Χριστιανήν, ὡραιοτάτην μέν, ἀλλὰ πτωχὴν κόρην ἀσήμου χωρικοῦ. Ὁ γάμος οὗτος, θεωρηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν κύκλων τῶν συγγενῶν του ὡς ἀνάρμοστος εἰς γόνον τῆς πλουσίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ Τύχων, ἐπέτεινε τὴν πρὸς αὐτὸν ψυχρότητα τῶν οἰκείων του καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως ἀναχωρήσῃ ἐκ Δανίας. Διὰ τοῦτο, ἂν καὶ κατὰ παράκλησιν τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου Β' ἐδίδαξε μαθήματα ἀστρονομίας ἐν Κοπεγχάγῃ. δὲν ἐδίστασε τῷ 1575 νὰ παραιτηθῇ τῆς βασιλικῆς τιμῆς καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Κάσσελ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Γουλιέλμου Δ' τῆς Ἔσσης, θιασώτου τῆς ἀστρονομίας. Ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Βασιλείαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ τὸ ἀστεροσκοπεῖόν του, μετεκλήθη ὅμως εἰς Δανίαν ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Β' παρεμβάσει τοῦ Γουλιέλμου. Ἐν Δανίᾳ ὁ Φρειδερῖκος παρεχώρησεν εἰς τὸν Τύχωνα τὴν μικρὰν νῆσον Οὐένην (Hwen), κειμένην εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ΒΑ. τῆς Κοπεγχάγης, καὶ ὥρισεν εἰς αὐτὸν ἐπιχορήγησιν 500 ταλλήρων μετ' ἐπικαρπίας τῶν προσόδων μιᾶς ἐπαρχίας τῆς Νορβηγίας καὶ ἄλλων εἰσπράξεων. Τὴν 13ην Αὐγούστου 1576 κατετέθη ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ἐπὶ τῆς νησῖδος ἱδρυθέντος περιφήμου ἀστεροσκοπείου τῆς Οὐρανιουπόλεως, ἔνθα ἐπὶ 21 ἔτη ἀφωσιώθη ὁ Τύχων εἰς τὴν ἀποθησαύρισιν τῶν πολυτιμοτάτων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεών του, αἱ ὁποῖαι ὡδήγησαν τὸν Κέπλερον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν νόμων τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Χάρις εἰς τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν τοῦ Τύχωνος καὶ τὴν γενναιόδωρον ἐνίσχυσιν τοῦ φιλομούσου βασιλέως, τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς Οὐρανιουπόλεως ἐπροικίσθη διὰ τῶν τελειοτέρων ὀργάνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ἔλειπον δὲ ἐξ αὐτοῦ οὔτε ἐργαστήρια οὔτε συνεργεῖα οὔτε ἀκόμη καὶ τυπογραφεῖον, πολυάριθμοι δὲ βοηθοὶ καὶ λογισταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίθη ὁ Λογκομοντᾶνος, προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ σοφοῦ διευθυντοῦ των.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου αὐτοῦ βασιλέως Φρειδερίκου, ὁ Τύχων περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον υἱοῦ του Χριστιανοῦ Δ'. Οὗτος, πειθόμενος εἰς εἰσηγήσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ Τύχωνος, ἐστέρησεν αὐτὸν πάσης οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως, οὕτω δὲ ἐσήμανε περὶ τὰ 1597 τὸ τέλος μιᾶς ἐνδόξου περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς ἀστρονομίας. Σχεδὸν τελείως κατεστραμμένος οἰκονομικῶς, ὁ Τύχων μετὰ τῶν συνεργατῶν του ἀνεχώρησε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς Wandesburg, παρὰ τὸ Ἀμβοῦργον, ὅπου ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἐρρίκου de Bantzau, θιασώτου τῆς ἀστρολογίας, τὴν ὁποίαν, παρὰ τὰς ἐπιστημονικάς του γνώσεις, μετὰ ζέσεως ἐκαλλιέργει καὶ ὁ Τύχων. Ἐκεῖ κατὰ τὸ 1598 συνεπληρώθη καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ σύγγραμμα «Astronomiae instauratae mechanica», ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Τύχων παρέχει περιγραφὴν τῶν ἑξάντων τεταρτοκυκλίων, παραλλακτικῶν κανόνων, ἀστρολάβων, ἡλιακῶν ὡρολογίων, οὐρανίων σφαιρῶν καὶ διαφόρων ἄλλων ἀστρονομικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν παρατηρήσεών του. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ὅπερ ἐπανεξεδόθη ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1602, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τύχωνος, ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ῥοδόλφον Β', ὅστις τῷ 1598 ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τοῦ παρ' αὐτῷ καταφυγόντος Δανοῦ ἀστρονόμου. Κατ' αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν ἐχορηγήθη εἰς τὸν Τύχωνα ἐπίδομα 3 000 φλωρινίων καὶ ὁ ἐν Benach πύργος, εἰς ὃν μετεφέρθησαν ἐξ Οὐρανιουπόλεως ἅπαντα τὰ ἀστρονομικὰ ὄργανα. Ἐκεῖ ὁ Τύχων ἐγνώρισε τὸ πρῶτον τὸν Κέπλερον, ὃν προσέλαβεν ὡς βοηθόν.

Τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1601 ὁ Τύχων ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως. Οἱ κληρονόμοι καὶ ἡ χήρα τοῦ Τύχωνος παρεχώρησαν ὅλας τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις του εἰς τὸν Κέπλερον. Ἀλλ' οὔτε ὁ κληρονομήσας τοιοῦτον ἐπιστημονικὸν θησαυρὸν μαθητής, οὔτε οἱ τόσοι ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι θαυμασταὶ τοῦ διασήμου Δανοῦ ἀστρονόμου ἐτίμησαν δεόντως τὴν μνήμην του, διότι ἡ μὲν χήρα τοῦ Τύχωνος ἀπέθανε μετὰ τριετίαν ἐκ στερήσεων ἐν Meissen τῆς Σαξωνίας, ὅπου εἶχε

Digitized by Google

ἀποσυρθῆ λησμονηθεῖσα ὑπὸ πάντων, τὸ δὲ περίφημον ἐπὶ τῆς νησῖδος Οὐένης ἀστεροσκοπεῖον, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ Τύχωνος, ὄχι μόνον δὲν ἔτυχε τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ ὑπὸ τῶν νέων κτητόρων τῆς νήσου, ἀλλὰ βαθμηδὸν κατηδαφίσθη καὶ ὅτε βραδύτερον ὁ ἀστρονόμος Picard μετέβη ἐκεῖ πρὸς ἐπαλήθευσιν μερικῶν παρατηρήσεων τοῦ Τύχωνος, ἐδοκίμασε μεγίστας δυσκολίας διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Οὐρανιουπόλεως καὶ τῶν σημείων, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄλλοτε τοποθετημένα τὰ διάφορα ὄργανα.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Τύχωνος ὑπῆρξε πολυσχιδὲ καὶ μνημειῶδες. Αἱ παρατηρήσεις του ἐπὶ τῶν κομητῶν, οἵτινες ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1577, 1585 καὶ 1590, ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ ἄστρα ταῦτα εἶναι ἐφήμερα καὶ περιφέρονται περὶ τὸν Ἥλιον.

Προκειμένου περὶ τῶν πλανητῶν πολλαχοῦ ἀναφέρει ὅτι οὗτοι διαγράφουσι τροχιὰς ᾠοειδεῖς, κινούμενοι μὲ διάφορον ταχύτητα εἰς τὸ περιήλιον ἢ εἰς τὸ ἀφήλιον, μὴ ἱκανοποιούμενος δὲ ἐκ τοῦ πτολεμαϊκοῦ συστήματος καὶ ἐκ τῶν καινοτομιῶν τοῦ Κοπερνίκου, ἐφαντάσθη νέον σύστημα κόσμου, φέρον τὸ ὄνομά του, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀπόπειραν συνδυασμοῦ τῶν ἀνωτέρω δύο θεωριῶν. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Τύχωνος ἡ Γῆ παραμένει ἀκίνητος εἰς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου, πέριξ δὲ αὐτῆς περιστρέφονται ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη. Οἱ πλανῆται διαγράφουσι τὰς τροχιάς των περὶ κέντρον τὸν Ἥλιον, ὁλόκληρον δὲ τὸ πλανητικὸν σύστημα κλείεται ἐντὸς τῆς σφαίρας τῶν ἀπλανῶν.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει σήμερον ἱστορικὴν μόνον σημασίαν, ἄλλαι ὅμως ἀνακαλύψεις τοῦ Τύχωνος ἔχουν μεγαλυτέραν σπουδαιότητα. Μεταξὺ αὐτῶν ἀξιολογωτέρα εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης, ἤτοι τῆς λεγομένης *ἀλλαγῆς*, ἣν διεῖδε μέν, ἀλλὰ δὲν ἐξετίμησε δεόντως ὁ Ἄραψ ἀστρονόμος Ἀβοὺλ-Βεφᾶ, καὶ τῆς *ἐτησίας ἐξισώσεως*. Ὁ Τύχων ὑπῆρξε δεινὸς παρατηρητής, ἡ δὲ μακρὰ πεῖρα τῶν παρατηρήσεων ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐπινόησιν διαφόρων μεθόδων, ἐξασφαλιζουσῶν τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐξαγομένων ἐκ τῶν παρατηρήσεων. Συντάξας πρῶτος πίνακα διαθλάσεως, εἰσαγαγὼν τοὺς μέσους ὅρους πρὸς ἀπαλειφὴν τῶν τυχαίων σφαλμάτων, ὑποδείξας τὴν ἀνάγκην διορθώσεως τῶν παρατηρήσεων ἐκ τῶν συστηματικῶν σφαλμάτων τῶν ὀργάνων καὶ διορθώσας, ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίων καὶ ἐπιμελεστάτων παρατηρήσεων, πολλὰς ἐκ τῶν ἕως τότε παραδεδεγμένων ἀστρονομικῶν σταθερῶν, θεωρεῖται δικαίως ὡς ὁ θεμελιωτὴς τῆς πρακτικῆς ἀστρονομίας.

Τὰ ἔργα τοῦ Τύχωνος συνελέγησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν Πράγᾳ τῷ 1611 καὶ εἶτα ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1648 ὑπὸ τὸν τίτλον «Tychonis Brahae opera omnia». Ἐξ αὐτῶν κυριώτερα, πλὴν τῶν προμνημονευθέντων, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Astronomiae instauratae progymnasmata», ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1602—1603 ἐν Πράγᾳ εἰς δύο τόμους ὑπὸ τοῦ Kepler, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος πραγματεύεται περὶ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης καὶ παρέχει κατάλογον 777 ἀπλανῶν, ἐπανεκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Κεπλέρου τῷ 1627 εἰς τοὺς Ροδολφείους Πίνακας μετὰ 1005 ἀστέρων, «De mundi aetherei recentioribus phaenomenis», ὅπερ πραγματεύεται περὶ κομητῶν καὶ τοῦ συστήματος κόσμου, ἐτυπώθη δὲ ἐν Οὐρανιουπόλει τῷ 1588. Ἐκεῖ ἐδημοσιεύθησαν ἐπίσης τῷ 1596 αἱ «Epistolae Astronomicae», αἵτινες ἐπαεξεδόθησαν τῷ 1648 ἐν Φραγκφούρτῃ. Ἀξιομνημόνευτον εἶναι ἐπίσης καὶ τὸ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τύχωνος ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ L. Barretus σύγγραμμα «Historia coelestis ex observationibus Tychonis Brahei ab anno 1582 ad 1601»· ἐν αὐτῷ (1656—1666) συγκεντροῦνται αἱ ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις τοῦ Τύχωνος, ἀτυχῶς ὅμως πολλαχοῦ ἀπαντῶσι λάθη ἐξ ἀντιγραφῆς, τὰ ὁποῖα ἠνάγκασαν τὸν Picard, ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν Οὐρανιούπολιν, νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πρωτότυπα. Σ. Π.

—Τύχων, ἐπίσκοπος ***Κιτίου***. Ἐπίσκοπος ὢν τοῦ ἐν Κύπρῳ Κιτίου κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ Ζ΄ αἰῶνος, μετέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς ΣΤ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου (680) καὶ φέρεται μεταξὺ τῶν ὑπογραψάντων τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς. Ε. Γ. Π.

—Τύχων, πατριάρχης τῆς ***Ρωσίας***. Ἐγεννήθη ἐν Ποσκὼφ τῷ 1864 καὶ ἀπέθανεν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1925 Ἀνήκων εἰς λαϊκὴν οἰκεγένειαν, ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μόσχας, τῆς ὁποίας διετέλεσε κατόπιν καθηγητὴς ἐπὶ τετραετίαν. Διαπρέπων ἐπὶ ἄκρᾳ χρηστότητι καὶ πολυμαθείᾳ, χειροτονήθη τῷ 1897 ἐπίσκοπος Λιούμπλιν καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀμερικήν, ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν ἐκεῖ ρωσικὴν Ἐκκλησίαν, ἐπιστρέψας δ' εἰς Ρωσίαν ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Γιαροσλὰβ καὶ τῆς Βίλνας. Τῷ 1917 προήχθη εἰς μητροπολίτην τῆς Μόσχας. Ὅτε ἐξερράγη ἡ ρωσικὴ ἐπανάστασις, οἱ μπολσεβῖκοι, οἵτινες μετέφερον τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὴν παλαιὰν καθέδραν τῆς Ρωσίας, δὲν ἔθιξαν τοῦτον, τοὐναντίον δ' ἀπεφάσισαν τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος ἐν Ρωσίᾳ, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1701 εἶχε καταργήσει ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος ὁ Μέγας. Τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1917 ἡ μπολσεβικικὴ συνέλευσις ὑπέδειξε διὰ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τρεῖς ὑποψηφίους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξελέγη τὴν 5 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Τύχων, ὅστις ἀνακηρυχθεὶς πατριάρχης τῆς Ρωσίας ἐγκατεστάθη ἐν Κρεμλίνῳ Ἀλλ' οἱ Μπολσεβῖκοι ἐστέρησαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἀνεξαρτησίας της, ἐκ τούτου δ' ἐπῆλθον διαφωνίαι μεταξὺ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν σοβιέτ Ὁ Τύχων τεθεὶς ὑπὸ αὐστηρὸν περιορισμὸν ἀπέθανεν ἐκ μαρασμοῦ. Θ. Β.

τυχώνειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Τύχωνα, ὁ τοῦ Τύχωνος: «τυχώνειον σύστημα».

τύψις, *—εως* (ἡ)· τὸ τύπτεσθαι, κτύπημα, μόνον ἐπὶ τῆς συνειδήσεως: «ἔχει τύψιν τῆς συνειδήσεως» καὶ «ἔχει τύψεις» ἔχει ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως.

τῷ· ἄρθρον δοτ. ἑνικοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου.

Τὼ (Étang de Thau) /*Γεωγρ.*/. Μέγα τέναγος τῆς Ν. Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ἑρώ, συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς Μεσογείου διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σέτ. Ἔχει ἔκτασιν 80 τ χλμ. καὶ βάθος μέχρι 10 μ., εἶναι δὲ πλούσιον εἰς ἰχθῦς. Χ. Δ.

Τωβίας *ἅγιος*. Στρατιώτης ὢν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐν Ἀρμενίᾳ, ὑπέστη τὸν διὰ πυρὸς μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ ἐννέα ἄλλων στρατιωτῶν τῷ 315 ἢ 319, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τὴν 2 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Τωβὶτ /*Βιβλ.*/. Ὄνομα διαφόρων προσώπων μνημονευομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐξ ὧν ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας τὸ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δευτεροκανονικῷ βιβλίῳ τῆς Π. Διαθήκης πρωταγωνιστοῦν. Οὗτος κατήγετο ἐκ τοῦ βορείου ἰσραηλιτικοῦ βασιλείου καὶ ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βασιλείου τούτου ἀπήχθησαν εἰς τὴν ἀσσυριακὴν αἰχμαλωσίαν (εἰς Νινευῆ), διεκρίνετο δὲ διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἀγάπην του, ἃς ἀρετὰς διετήρησε καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ αὐτοῦ δυστυχίᾳ. Ἐκ τῆς δυστυχίας ταύτης ἐξήγαγεν αὐτόν, κατὰ τὴν καὶ ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ὑπέροχον διήγησιν τοῦ ὁμωνύμου βιβλίου, ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου Ραφαήλ, ὅστις καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Τωβίαν ἐπροστάτευσε καὶ τοῦ Τωβὶτ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐθεράπευσε. Το ἐν λόγῳ βιβλίον συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν λεγομένων ἱστορικῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ συγγραφέως τῆς ἐποικοδομητικῆς ταύτης διηγήσεως, ἥτις δὲν στερεῖται ἱστορικῆς βάσεως, προτιθεμένου νὰ δείξῃ πῶς ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει μὲν τὰς δοκιμασίας τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων, δὲν ἐγκαταλείπει ὅμως αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ ἀνταμείβει τὴν ἀρετὴν αὐτῶν. Τὸ βιβλίον ἐγράφη πρωτοτύπως ἑβραϊστὶ ἢ ἀραμαϊστί, ἀλλὰ τὸ πρωτότυπον ἀπώλετο, τὴν δὲ θέσιν αὐτοῦ κατέχει ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, ἥτις φέρεται ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις ὑπὸ τρεῖς μορφάς. Πότε ἀκριβῶς καὶ ὑπὸ τίνος ἐγράφη δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, εἰμὴ ὅτι τοῦτο κατάγεται ἐκ τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ΄ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Β΄ π. Χ. αἰῶνος καὶ στηρίζεται πιθανῶς ἐπὶ παλαιοτέρων γραπτῶν πηγῶν, ὧν τινες ἴσως ἀνάγονται εἰς αὐτὸν τὸν Τωβὶτ ἢ τὸν υἱόν του Τωβίαν.

Τὸ νεώτατον ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι τὸ ἐν ἔτει 1932 ὑπὸ τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου M. Schumpp ἐκδοθέν, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία. Π. Ι. Μ.

Τῶκκερ (Tucker), ***Βενιαμίν***· βλ. λ. *Τοῦκκερ*.

Τώκκερμαν (Tuckerman), ***Βαγιάρδος***. Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς (1855—1923). Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάρβαρντ καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πρίντσετον καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα αἱ ἱστορικαὶ μονογραφίαι: «Ἱστορία τοῦ ἀγγλικοῦ διηγήματος» (1882), «Ἱστορία τοῦ στρατηγοῦ Λαφαγιὲτ» (1889), «Ἡ κατάργησις τῆς δουλείας» (1893), «Ἡ οἰκογένεια τῶν Τώκκερμαν τῆς Μασσαχουσέττης» (1914), κλπ. Μ. Δ. Β.

—Τώκκερμαν (Tuckerman), ***Κάρολος***. Ἀμερικανὸς διπλωμάτης (1829—1892). Εἰσήχθη εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῷ 1857 καὶ διετέλεσε γραμματεὺς τῆς ἐν Βιέννῃ ἀμερικανικῆς πρεσβείας, εἶτα δὲ μετετέθη εἰς τὴν πρεσβείαν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῷ 1867 εἰς Ἀθήνας ὡς ἐπιτετραμμένος, κατόπιν δὲ προήχθη εἰς πρόσεδρον ὑπουργόν. Παραμείνας ἐπὶ ἑπταετίαν ἐν Ἀθήναις, ἐμελέτησε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ της, ἐδημοσίευσε δὲ ἔργον μεγάλης σημασίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον», μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ Ζυγομαλᾶ τῷ 1877. Κρίνων ἀμεροληπτως τὰ τότε ἐν Ἑλλάδι συμβάντα, ὑπεραμύνεται τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν ἐκφερομένων ὑπὸ τῶν ξένων κατηγοριῶν. Θ. Β.

Τώλητον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καρπητανῶν (*Πτολεμ* Β, στ, 57, μεταξὺ Μαντούας (νῦν Mantiel) καὶ Κομπλούτη (νῦν Alcalà). Toletum τῶν Λατίνων (*Plin.* 3,25—*Liv.* 22,8,35—*Γεωγρ. Ραβεν.* 310,12), εἶναι τὸ σύγχρονον *Τολέδο*. Ἀπαντῶσι καὶ αἱ γραφαὶ *Τάλητον* καὶ *Τάλκτον*. Σ. Ε. Λ.

Τῶλμποτ (Talbot), ***Εὐγένιος***. Σύγχρονος ὀδοντοστοματολόγος ἰατρὸς ἐκ Σικάγου τῆς Β Ἀμερικῆς, ειδικῶς ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ νοσήματα τῶν οὔλων, συγγράψας διαφόρους πραγματείας προαγούσας τὴν ὀδοντιατρικὴν ἐπιστήμην καὶ εἰσαγαγὼν εἰς τὴν θεραπευτικὴν τῶν νόσων τῶν οὔλων καὶ ἰδίᾳ τῆς φατνιακῆς πυορροίας νέας μεθόδους καὶ φάρμακα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἐν εὐρυτάτῃ χρήσει jodo-glycerol.

—Τῶλμποτ (Talbot), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος στρατιωτικός, περίφημος διὰ τὴν ἀνδρείαν του (1373—1453). Κατήγετο ἐκ νορμανδικῆς οἰκογενείας, τῷ δὲ 1410 ἐξελέγη βουλευτής. Μετὰ τριετίαν ἐφυλακίσθη ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως αὐτοῦ κατὰ τοῦ οἴκου τῶν Λανκάστερ. Τῷ 1414—1419 ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς Ἰρλανδίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1417 εἶχε λάβει μέρος εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς Γαλλίας, διακριθεὶς διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν θάρρος του καὶ τὴν μεγάλην ἀνδρείαν του. Ἕνεκα τῆς ἀνδρείας του ταύτης ἀνῆλθε ταχέως εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἀναδειχθεὶς καὶ ἀρχιστράτηγος αὐτοῦ καὶ καταγαγὼν 47 νίκας. Τῷ 1444 διωρίσθη ἐκ νέου κυβερνήτης τῆς Ἰρλανδίας καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς νέας μάχας. Ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος Ε΄ ὠνόμασεν αὐτὸν τῷ 1442 κόμιτα τοῦ Σρέζμπερυ, τῷ δὲ 1449 τὸν ἀπέστειλε καὶ πάλιν εἰς Γαλλίαν ὡς ἀρχηγὸν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Τὴν φορὰν ὅμως ταύτην ἡττήθη εἰς Παταὶ ὑπὸ τῆς Ἰωάννας ντ' Ἄρκ καὶ ᾐχμαλωτίσθη. Ἐλευθερωθεὶς ἄνευ λύτρων ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῷ 1452, κατὰ τὸν νέον πόλεμον τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τῆς Γαλλίας, καὶ κατήγαγε νέας νίκας, καταλαβὼν διαφόρους σημαντικὰς πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ Βορδώ. Ἐν τέλει ὅμως ἡττήθη παρὰ τὸ Καστιγιὸν καὶ ἐφονεύθη μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Μ. Δ. Β.

—Τῶλμποτ (Talbot), ***Φόξ***. Ἄγγλος (1800—1877) ἀσχοληθεὶς μὲ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ συμβαλὼν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς τότε ἐφευρεθείσης φωτογραφίας δι' ἰδίας μεθόδου, ἣν ἐπενόησε καὶ ἥτις ἀπεκλήθη *ταλμποτυπία*. Ὁ Τῶλμποτ ἔτυχε ἐπιμεμελημένης μορφώσεως εἰς τὸ Trinity College τοῦ Cambridge καὶ νεώτατος ἐδημοσίευσε πλείστας μαθηματικὰς μελέτας. Ἡ πρώτη φωτογραφικὴ ἐπιτυχία τοῦ Νιὲψ ἔδωκε τὴν ὤθησιν εἰς τὸν Talbot νὰ ἐπιζητήσῃ καλυτέραν φωτογραφικὴν μέθοδον, ἣν ἐπενόησε τῷ 1835. Κατόπιν ἐγκατέλειψε τὰς φωτογραφικὰς ἐρεύνας μέχρι τοῦ 1839, ὅτε ἐγένετο ἡ ἀνακοίνωσις τῆς δαγεροτυπίας εἰς τὴν ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ Arago. Τότε ἀπηύθυνε δύο ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Arago καὶ Biot καὶ ἐζήτει νὰ τῷ ἀναγνωρισθῇ ἡ προτεραιότης διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς στερεώσεως τῶν εἰκόνων τοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου καὶ διὰ τὴν ἐπιτυγχανομένην διὰ τῆς μεθόδου του διατήρησιν τῶν εἰκόνων αὐτῶν καὶ εἰς τὸν ἥλιον. Διὰ τὴν μέθοδον του ὁ Talbot ἔλαβε προνόμια μόλις τῷ 1845. Τῷ 1852 ἐχρησιμοποίησε πρῶτος τὴν μετὰ χρωμικῶν ἀλάτων ζελατίνην, ἥτις τόσον ὠφέλιμος ἐδείχθη εἰς διαφόρους φωτογραφικὰς μεθόδους. Ὁ Talbot δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν φωτοχημείαν καὶ φωτογραφικήν. Ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλα ἔργα, ὡς: «Hermes ou recherches sur l'antiquté classique», «Illustration de l'antiquité de la Génése» (1832) καὶ «Etymologies Anglaises» (1846). Ἐπίσης τὸ πρῶτον εἰκονογραφημένον διὰ τῆς φωτογραφικῆς βιβλίον «Le crayon de la nature» εἶναι τοῦ Talbot. Κ.Γ.Μ.

Τωμαδάκης: —1) ***Βασίλειος Ἰ.*** Κρὴς ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς τῷ 1865 ἐν Ἀγρ.λὲ Σελίνου· ἠγωνίσθη κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1889, 1895 καὶ 1897, ἔχων σῶμα ὑπὸ ἰδίαν σημαίαν. Διετέλεσε πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Σελίνου εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς συνελεύσεις τοῦ 1889 καὶ 1911. —2) ***Νικόλαος Β.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1907 ἐν Χανίοις καὶ λαβὼν δίπλωμα φιλολογίας τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῷ 1929. Ἐδημοσίευσε διαφόρους μελέτας σχετικὰς μὲ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, τὴν λαογραφίαν καὶ τὴν κρητικὴν ἱστορίαν, αὐτοτελεῖς καὶ εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ καὶ λογοτεχνικὰ περιοδικά, ὧν αἱ κυριώτεραι: «Ἀπὸ τὸ Σολωμὸ στὸν Παλαμᾶ (Ἀθήνα 1930), «Στέφανος Ξανθουδίδης» (Χανιὰ 1928), «Σημειώματα ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γωνιᾶς» (μετὰ τοῦ Σ. Π Βογιατζάκη, Χανιὰ 1931), «Διονυσίου Σολωμοῦ βιβλιογραφία» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ αὐτοῦ, Πειραιᾶς 1933), «Γενικὴ κεφαλαιώδης καταγραφὴ τῶν ἐν τῷ ἱστορικῷ ἀρχείῳ Κρήτης ἐγγράφων καὶ ἀντικειμένων μουσείου» (Χανιὰ 1933) κτλ. Υπηρετεῖ ὡς ἐκπαιδευτικὸς καὶ εἰς τὸ ἱστορικὸν ἀρχεῖον Κρήτης. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Τωμαδέων *νῆσοι* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ζεῦγος νήσων παρὰ τὴν ὑπὸ τὴν Αἴγυπτον Αἰθιοπίαν ἐν τῷ

Digitized by Google

Ἀραβικῷ κόλπῳ (*Πτολεμ.* Β, 786, 1). Εἶναι αἱ σύγχρονοι Teila islands (*πλάτ.* 20° 35′ Β, μῆκ. 37° 20′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3722: Approches to Mohammed gul) τῆς μέσης Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Σ. Ε. Λ.

τῶν· ἄρθρον γεν. πληθυντικῆς καὶ τῶν τριῶν γενῶν.

των· γεν. πληθ. τοῦ ἐγκλινομένου τύπου τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*, χρησιμοποιουμένης ἀντὶ κτητικῆς· «τὸ παιδί των», «τὸ βιβλίον των».

Τῶνκερς (Tunkers)· βλ. λ. *Τοῦνκερς*.

Τῶνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Θράκης (βλ. λ. *Τόνζος*).

Τῶντον (Taunton) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Σόμμερσετ, εἰς ἀπόστασιν 71 χλμ. νοτιοδυτικῶς τῆς Βοστώνης, παρὰ τὸν ποταμὸν Τόν. Κάτ. 23.500. Εἶναι πόλις παλαιά, κτισθεῖσα κατὰ τὸν Ι′ αἰῶνα, διατελέσασα ἐπὶ μακρὸν ἕδρα τῶν Σαξόνων βασιλέων. Ἄλλοτε ἐφημίζετο διὰ τὴν μεγάλην βιομηχανικήν της ἀκμὴν καὶ ἰδίως διὰ τὰ μεταξωτὰ καὶ τὰ μάλλινα ὑφάσματά της, σήμερον ὅμως οἱ κάτοικοι αὐτῆς καταγίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γεωργίαν. —2) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μασσαχουσέττης, εἰς ἀπόστασιν 58 χλμ. πρὸς Ν. τῆς Βοστώνης, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τῶντον. Κάτ. 39.000. Ἔχει πολλὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ βιβλιοθήκας καὶ εἶναι ἕδρα τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βοστώνης καὶ τῆς ἱστορικῆς ἑταιρείας. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον καὶ ἔχει βιομηχανίαν βαμβακερῶν, μεταξωτῶν, μηχανημάτων, χαλκίνων καὶ εἰδῶν ἐξ ἀλουμινίου κτλ. Ἔχει καὶ μεγάλα ναυπηγεῖα. —3) Ποταμὸς τοῦ ΒΑ τμήματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μασσαχουσέττης. Σχηματίζεται πρὸς Β τῆς κομιτείας Πλύμουθ, ἐκ τῶν ποταμῶν *Ματρωλντ* καὶ *Κιννετουξετ* καὶ χύνεται εἰς τὸν κόλπον Ναρραγκάνσετ δι' εὐρέος στομίου, μετὰ ῥοῦν 100 χλμ., ὧν τὰ 50 χλμ. εἶναι πλωτά. Τὰ ὕδατά του χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. Μ. Δ. Β.

τῷόντι, ἢ κατὰ διάστασιν *τῷ ὄντι*· ἐπιρρ. ἀληθῶς, πράγματι: «τῷ ὄντι εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος».

Τὼρ *[Μυθ.]*· βλ. λ. *Θώρ*.

Τώρ, Τζεμπὲλ ὀλ — *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων τὸ ὄρος *Θαβὼρ* (βλ. λ.).

τώρα ἢ *τώρα*· ἐπίρρ., ταύτην τὴν ὥραν, αὐτὴν τὴν στιγμήν, νῦν: «τώρα θέλω νὰ φύγῃς», «ἕως τώρα καλὰ περάσαμε», «ἀπὸ τώρα κι' ἐμπρός» ‖ ὡς προσδιορισμὸς ἐπιρρημάτων δηλούντων *πρὸ ὀλίγου* ἢ *μετ' ὀλίγον*: «τώρα μόλις ἔφυγε», «τώρα σὲ λίγο θὰ φύγῃ» ‖ μετὰ τοῦ προσχηματισμοῦ *δά* «θὰ φύγω τωραδά» ‖ ἀμέσως, ἄνευ ἀναβολῆς: «τώρα σὲ πιάνω καὶ σὲ πετῶ ἔξω» ἢ «τώρα κιόλας σὲ πιάνω κλπ.», «τώρα θὰ ἰδῇς!» ‖ πρὸ ὀλίγου: «τώρα δὲν μοῦ ἔλεγες ὅτι θὰ 'ρθῇς;» *ἀποτώρα* ἢ *τἀποτώρα*· πρὸ ὀλίγου: «ἔφυγε τἀποτώρα» (ἐκ τοῦ *τῇ ὥρᾳ*).

τωρινός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν παρόντα χρόνον, εἰς τὸ παρόν, σημερινός: «οἱ τωρινοὶ ἄνθρωποι».

Τῶρνερ (Turner)· βλ. λ. *Ταῖρνερ*.

Τωσάλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις μεγάλη ἀγνώστου ταυτότητος, τῆς ἐκτὸς Γάγγου Ἰνδικῆς (*Πτολεμ.* Ζ, Β, 23, Η, κστ′ 5). Σ. Ε. Λ.

Τωτίλας· βλ. λ. *Τοτίλας*.

Τὼττλ (Tuttle), ***κομήτης***. Εἷς ἐκ τῶν τηλεσκοπικῶν περιοδικῶν κομητῶν. Παρετηρήθη διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ Méchain τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1790 καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ὑπὸ τοῦ Messier, ὡς ἀμυδρὰ νεφέλη, ἄνευ ἴχνους πυρῆνος. Μὴ παρατηρηθεὶς ἔκτοτε, ἀνευρέθη τὴν 4ην Ἰανουαρίου 1858 ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Χάρβαρντ ἀστρονόμου H. P. Tuttle, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ὠνομάσθη. Ἐκ πολυαρίθμων παρατηρήσεων ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ ἐν λόγῳ κομήτης ἔχει περίοδον 13,5 ἐτῶν περίπου. Λεπτομερὴς μελέτη τῆς τροχιᾶς του ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Rahts. Ἀπὸ τῆς ἀνευρέσεώς του ὁ κομήτης τοῦ Τὼττλ παρετηρήθη τακτικῶς καθ' ὅλας τὰς διαδοχικάς του ἐπανόδους, ὧν ἡ τελευταία συνέπεσε τῷ 1926, ὑπῆρξε δὲ πάντοτε ἀμυδρός. Σ. Π.

Τῶφνελλ (Tufnell), ***Λάϊονελ - Γκράντ***. Διακεκριμένος Ἄγγλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ (1857—1930). Μετὰ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἐν τῷ ἀγγλικῷ ναυτικῷ, ἐκλήθη, ὑποναύαρχος ὤν, τῷ 1910 εἰς Ἑλλάδα ἐπὶ κεφαλῆς ἀγγλικῆς ἀποστολῆς πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ ὁποίου εἰργάσθη μὲ ἀκάματον δραστηριότητα μέχρι τοῦ 1913. Αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἐστράφησαν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις, κυρίως ὅμως ἠσχολήθη μὲ τὴν βελτίωσιν τῆς τακτικῆς καὶ τοῦ σηματολογίου, εἰσαγαγὼν καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθεῖσαν «συσκευὴν Τῶφνελλ», ἀποτελουμένην ἐκ μικρῶν ξυλίνων σημάτων ἀναρτωμένων ἐπὶ μικροῦ ἱστοῦ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπηρέτησεν εἰς τὸν Ἐρυθρὸν Σταυρόν. Κ. Β. Π.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Τ

Digitized by Google

Υ

Υ. Τὸ ὕψιλὸν εἶναι τὸ εἰκοστὸν γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, προῆλθε δ᾽ ἐκ τοῦ φοινικικοῦ ναχ —ἕκτου γράμματος τοῦ οἰκείου ἀλφαβήτου, δηλοῦντος τὸν ἧλον. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα ἐλέγετο κατ᾽ ἀρχὰς ἁπλῶς ὖ —ὅπως καὶ τὸ ἐψιλὸν ὠνομάζετο ἁπλῶς *εἶ*— ἀλλὰ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, καθ᾽ οὓς ἡ δίφθογγος ΟΙ ἐπροφέρετο ὡς τὸ ἀρχαῖον Υ, ἐνομίσθη ἀναγκαῖον νὰ διασταλῇ ἡ ὀνομασία τοῦ ΟΙ ἀπὸ τὴν τοῦ Υ, δι᾽ ὃ καὶ ἐκλήθη τὸ δεύτερον «Ὗ ψιλόν», τουτέστιν «ὖ ἁπλοῦν», οὐχὶ δὲ διπλοῦν, ὅπως ἦτο ἡ δίφθογγος ΟΙ. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον διεστάλη ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν ἡ δίφθογγος ΑΙ ἀπὸ τοῦ ὁμοίου σχεδὸν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὡς πρὸς τὴν προφορὰν Ε, οὕτω δ᾽ οἱ Γραμματικοὶ εἰς τὰ ὀρθογραφικά των παραγγέλματα διδάσκουν: «*καινὸς* διὰ τῆς ΑΙ διφθόγου, *κενὸς* διὰ τοῦ Ε ψιλοῦ» καὶ «*δυῖδυξ*» ἐν τῇ παραληγούσῃ διὰ τῆς ΟΙ διφθόγγου» ἐν δὲ τῇ ληγούσῃ διὰ τοῦ «Υ ψιλοῦ».

—*[Παλαιογραφ.]* Τὸ μὲν φοινικικὸν ναχ ἐγράφετο ὡς Ϥ ἢ Ψ, τὸ δὲ ἑλληνικὸν Ὕψιλὸν διαφόρως κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους καὶ χρόνους, ἤτοι ὡς Υ μὲν ἐν Νάξῳ (ΣΤ΄ αἰ. π. Χ.), Βοιωτίᾳ, Λακωνικῇ, Τάραντι τῆς Ν. Ἰταλίας, Ἤλιδι (ὡσαύτως κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰ. π. Χ.), Κορίνθῳ κ. ἄ., ὡς Υ ἐν Εὐβοίᾳ (ΣΤ΄ αἰ. π. Χ.), ὡς Υ ἐν Ἀττικῇ (ΣΤ΄ αἰ. π. Χ.), ὡς Υ ἐν Ἄργει, Ἄσσῳ τῆς Λέσβου κ. ἄ., ὡς V ἐν Χίῳ, Ἀμοργῷ, Σαμοθράκῃ, Ρόδῳ, Κύπρῳ (Ε΄ αἰ. π. Χ.), Μήλῳ, Θάσῳ, Μεγάροις, Σελινοῦντι, Κορίνθῳ, Λευκάδι, Κύμῃ, Λοκρίδι, Θεσσαλίᾳ, Ἀρκαδίᾳ κ. ἄ., ὡς V ἐν Σάμῳ (ΣΤ΄ αἰ. π. Χ.), παρὰ τοῖς Ὀζόλαις Λοκροῖς (Ε΄ αἰ. π. Χ.) καὶ τέλος ὡς Υ ἐν Ἀττικῇ, Ἄργει, Κορίνθῳ, Λοκρίδι, Κρήτῃ (ἀπὸ τοῦ Ζ΄ αἰ. π. Χ. κ. ἑξ.) καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ. Κατὰ τὴν «ἐπισεσυρμένην» γραφὴν ἀπαντᾷ τὸ Ὗ ψιλὸν ὑπὸ ποικίλας μορφάς:

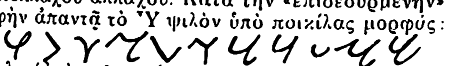

κλ κλ. (ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Γ΄ αἰ. π. Χ. μέχρι τοῦ Η΄ αἰ. μ. Χ.). Τὸ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ληφθὲν ἀντίστοιχον γράμμα τῆς λατινικῆς παρίστατο ὡς Υ καὶ Y. Ἐγράφετο δὲ ὡς ἑξῆς:

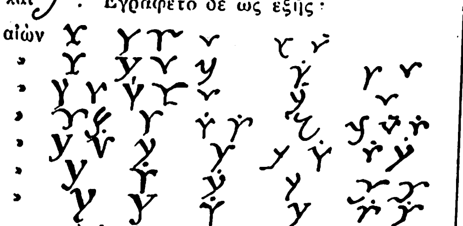

Σήμερον τὸ ὕψιλὸν γράφεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὡς ἑξῆς:

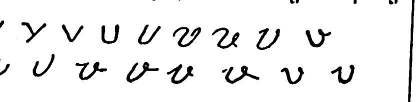

τὸ ἀντίστοιχον δὲ y ἐν ταῖς λατινοφθόγγοις γλώσσαις ὡς:

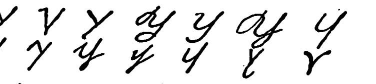

—*[Γλωσσολογ.]* Ὅτε εἰσήχθη εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα τὸ ἰωνικὸν ἀλφάβητον, τὸ φωνῆεν ὕψιλὸν ἐξεφωνεῖτο πιθανῶς πανταχοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν ἢ καθ᾽ ὅμοιον τοὐλάχιστον τρόπον (ἤτοι περίπου ὡς τὸ λατινικὸν u), δι᾽ ὃ καὶ παρεστάθη πανταχοῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ γράμματος: τοῦ ῥηθέντος Υ (μὲ τὰς ἀνωτέρω σημειωθείσας γραφικὰς παραλλαγάς του). Τὴν ἀρχαίαν ταύτην προφορὰν εὑρίσκομεν κατὰ τοὺς κλασσικοὺς καὶ τοὺς κατόπιν χρόνους ἐν Θεσσαλίᾳ, Φωκίδι, Βοιωτίᾳ, Ἀρκαδίᾳ, Εὐβοίᾳ, Λακωνικῇ, Λέσβῳ, Κρήτῃ, Παμφυλίᾳ, Κύπρῳ κ. ἄ. Πρέπει ὅμως χάριν τῆς ἀκριβείας νὰ προστεθῇ ὅτι ἐν Βοιωτίᾳ καὶ τῇ Λακωνικῇ τὸ Υ ἐξεφωνεῖτο κατὰ δύο τρόπους, ἀναλόγως τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ τῶν παρακειμένων φθόγγων, ἤτοι ἐν ἀρχῇ λέξεως, μετὰ τὰ ὀδοντικὰ Τ, Δ, Θ, μετὰ τὸ Λ καὶ μετὰ τὸ Ν ἐξεφωνεῖτο ὡς ιου, δι᾽ ὃ καὶ ἀναγινώσκομεν εἰς βοιωτικὰς ἐπιγραφὰς *Fαδιουλόγος* (ἡδυλόγος), *Διωνιούσιος* (Διωνύσιος), *Νιουμφόδωρος* (Νυμφόδωρος), *τιούχα* (τύχη) κλ. Ὁμοίαν δὲ καὶ ἐπὶ ὁμοίοις περίπου ὅροις προφορὰν τοῦ Υ ὡς ιου ἀπέδειξεν ὁ Γ. Χατζηδάκις καὶ ἐν τῇ λακωνικῇ διαλέκτῳ διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ἐν τῇ συγχρόνῳ διαλέκτῳ τῶν Τσακώνων, ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς χωριστῆς ἐξελίξεως τῆς λακωνικῆς, κατόπιν τῶν ὀδοντικῶν φθόγγων Τ, Δ, Θ, Σ, Ζ, ἔτι δὲ τοῦ Λ καὶ τοῦ Ν καὶ ἐν ἀρχῇ λέξεων τὸ παλαιὸν Υ ἐκφωνεῖται ὡς ιου: *λιούκο* (=λύκος), *θιουρίδα* (=θυρίδα), *βαθιού* (=βαθύ), *νιούττα* (=νύκτα), (ἐ-τὺ) *ἐτιοὺ—ἐκιοὺ* κλ. κλ. (ἀλλὰ μετὰ τὰ οὐρανικὰ Κ, Γ, Χ, Ξ καὶ τὰ χειλικὰ Π, Β, Φ, Ψ, Μ τὸ Υ ἐκφωνεῖται ἐν τῇ τσακωνικῇ ὡς ου). Τὴν παλαιάν του προφορὰν διέσωσε τὸ Υ καὶ εἴς τινας ἄλλας ἀρχαϊκωτέρας νεοελληνικὰς διαλέκτους, ὡς λ. χ. εἰς τὴν τῆς Αἰγίνης, Μεγάρων, Κύμης (τῆς Εὐβοίας) καὶ τῶν Ἀθηνῶν (πρὸ τῆς εἰς αὐτὰς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους), ἔτι δὲ εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Μάνης κ. ἄ. Οὕτως εἰς τὰ Μέγαρα, τὴν Αἴγιναν, τὴν Κύμην τῆς Εὐβοίας κ. ἄ. λέγουν ἀκόμη καὶ σήμερον (τοὐλάχιστον οἱ γεροντότεροι καὶ ἀπαιδευτότεροι): *ἄχιουρα, γιουναῖκα, γιοῦρος* καὶ *γιουρίζω, ξούλα, ξουλόχτενο, ἐσού, σοῦκο, σούρνω, σουρτάρι, σισιούλος* (σκύλος), *τσιουλῶ* (κυλῶ) κλ., εἰς δὲ τὴν Μάνην (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μελετήσαντος τὴν διάλεκτόν της A. Mirambel): *ἄχιουρα, σοῦκο* καὶ *φραγκόσουκο, σούρου* καὶ *σούρνω* (σύρω), *τροῦπα* (τρῦπα), *χιούνου* (χύνω) καὶ ἀόριστος (θά, νὰ) *χιουθῇ* (χυθῇ) κλ.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἰωνικὴν (ἐκτὸς τῆς διαλέκτου τῆς Εὐβοίας) καὶ τὴν ἀττικήν, ἔτι δὲ εἰς τὴν κορινθιακὴν καὶ τὰς διαλέκτους τῶν ἀποικιῶν τῆς Κορίνθου τὸ Υ ἐξειλίχθη εἰς φθόγγον ὅμοιον πιθανῶς πρὸς τὸ γαλλικὸν u (ἢ τὸ γερμανικὸν ü). Διὰ τοῦτο, ὅτε οἱ Βοιωτοὶ παρέλαβον τὸ ἰωνικὸν ἀλφάβητον (κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ΄ αἰῶνος π. Χ.) ἔγραψαν *κούνες, κούματα, οὔδωρ* κλ. (ἀντί: κύνες, κύματα, ὕδωρ), παρέστησαν ὅμως διὰ τοῦ γράμματος Υ τὸν φθόγγον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξελιχθῆ παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς ἡ δίφθογγος ΟΙ (πιθανῶς= γαλλ. u, γερμ. ü), δι᾽ ὃ ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς βοιωτικὰς ἐπιγραφάς: *τῦς αὐτῦς* (=τοῖς αὐτοῖς), *Fυκία* (=οἰκία), *ἀFυδὸς* (=ἀϜοιδός, ἀοιδὸς) κλ. Τὴν ἐξέλιξιν ταύτην τῆς διφθόγγου ΟΙ εἰς Υ παρατηροῦμεν κατόπιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, οὕτω δὲ ἐταυτίσθη βαθμηδὸν ἡ ῥηθεῖσα δίφθογγος πρὸς τὸ φωνῆεν Υ, ἕως οὗ (κατὰ τὸν Ι΄ πιθανῶς μ. Χ. αἰῶνα) ἀμφότερα συνέπεσαν φωνητικῶς πρὸς τὸ Ι (ἐξαιρουμένων, ἐννοεῖται, τῶν εἰρημένων νεοελληνικῶν διαλέκτων, εἰς τὰς ὁποίας τὸ Υ διατηρεῖ ἀκόμη, κατὰ τὰ λεχθέντα, τὴν παλαιὰν προφορὰν ὡς ου ἢ ιου). Εἴς τινας ἐκ τῶν ἀρχαίων διαλέκτων —καὶ δὴ εἰς τὴν ἀρκαδικήν, τὴν κυπριακὴν καὶ τὴν παμφυλιακὴν τὸ ἄτονον κυρίως Ο ἐτράπη (ὑπὸ διαφόρους κατὰ διαλέκτους ὅρους) εἰς τὸ πλησιέστερον Υ. Οὕτως εἴς τε τὴν ἀρκαδικὴν καὶ τὴν κυπριακὴν ἡ ἑνικὴ γενικὴ τῶν πρωτοκλίτων ἔληγεν εἰς —ΑΥ (ἀντὶ —ΑΟ): (ὁ) *Ἀγαθίας* τοῦ Ἀγαθίαο—*Ἀγαθίαυ*, Ἀριστόλας—*Ἀριστόλαυ*, Καλλίας—*Καλλίαυ* κλ., *ἄλλυ, ἀπὺ* (ἄλλο, ἀπὸ) ἐν Ἀρκαδίᾳ, *γένοιτυ, ἐγένετυ* (=γένοιτο, ἐγένετο) κλ. ἐν Κύπρῳ *ὑ βουλήμενυς* (ὁ βουλόμενος), *Fοῖκυ(ν)*=οἶκον κλ. ἐν Παμφυλίᾳ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐκ τῶν ξένων ὀνομάτων ἀπεδόθησαν ἐνταῦθα διὰ τοῦ *Υ, υ*: 1) γενικῶς τὰ ὀνόματα λατινοφθόγγων γλωσσῶν τὰ ἀπὸ *Y, y* ὡς φωνήεντος ἀρχόμενα. Ἐξαιροῦνται τὰ ἔρρινα, ἅτινα ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ *Ε, ε*· 2) τὰ ἀπὸ *U, ü* ἢ *Ue, ue* γερμανικά· 3) τὰ ἀπὸ *U, u* γαλλικά· 4) τινὰ τῶν ἀπὸ *Y, y* ἀγγλικῶν, π. χ. *Ὑόρκη* (York), *Ὑὰνγκ* (Young) κτλ. Τὰ ἀπὸ τοῦ λατινοφθόγγου *Y, y* ὡς συμφώνου ἀρχόμενα ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ *Ι, γ*, τὰ ἀπὸ *U, u* γενικῶς (πλὴν τῶν γαλλικῶν) διὰ τοῦ *Ου, ου*, ἐξαιρέσει ἀγγλικῶν τινων, ἅτινα ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ *Γι*— καὶ *Ω*—.

— *[Βραχυγρ.]* Τὸ *υ* (*Υ*) χρησιμοποιεῖται βραχυγραφικῶς καὶ συμβολικῶς εἰς ποικίλας περιστάσεις. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ὡς ἀριθμητικόν, τονούμενον ἄνωθεν (*Υ΄* ἢ *υ΄*), ἰσοδυνάμει μὲ τὸν ἀριθμὸν τετρακόσια καὶ μὲ τὸ τακτικόν του καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του, τονούμενον δὲ κάτωθεν (*͵Υ* ἢ *͵υ*) μὲ τὸν ἀριθμὸν 400.000 καὶ μὲ τὸ τακτικόν του καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του. Εἰς τὰς ἐκδόσεις ὅμως τῆς «Ἰλιάδος» καὶ τῆς «Ὀδυσσείας» τοῦ Ὁμήρου τὸ *Υ* σημαίνει τὴν 20ὴν ῥαψῳδίαν, διότι εἰς τὴν ἀρίθμησίν των ἐλήφθη ἁπλῶς ἡ σειρὰ τοῦ ὁριστικοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Εἰδικώτερον ἐπεκράτησεν ὅπως διὰ μὲν τοῦ *Υ* (κεφαλαῖον) σημαίνηται ἡ 20ὴ ῥαψῳδία τῆς «Ἰλιάδος», διὰ δὲ τοῦ *υ* (μικρὸν) ἡ 20ὴ τῆς «Ὀδυσσείας». Εἰς λατινικὰ κείμενα τοῦ μεσαίωνος τὸ *Υ* ἁπλοῦν ὡς ἀριθμητικὸν ἰσοδυνάμει πρὸς τὸν ἀριθμὸν 150, μετὰ γραμμῆς δὲ ἄνωθεν *Ȳ* πρὸς τὸν ἀριθμὸν 150.000. Ἐπὶ παλαιῶν γαλλικῶν νομισμάτων τὸ *Υ* εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ νομισματοκοπείου τῆς Bourges Σήμερον ἐν τῇ χημείᾳ τὸ μὲν *Υ* ἀποτελεῖ τὸ σύμβολον τοῦ ὑττρίου, τὸ δὲ *U* τοῦ οὐρανίου. Τὸ *U* τοῦτο ἐν παλαιαῖς λατινικαῖς ἐπιγραφαῖς καὶ συντομογραφικαῖς ἐκφράσεσιν ἐσήμαινε τὴν λέξιν urbs = πόλις (π. χ. a. u. c. = ab urbe condita=ἀπὸ κτίσεως τῆς πόλεως= ἀπὸ κτίσεως Ρώμης). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐν Γερμανίᾳ τὸ U μετ᾽ ἀριθμοῦ ἀντικαθίστα τὴν λέξιν Untersee boot (= ὑποβρύχιον) καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἀντὶ ἄλλης ὀνομασίας (π. χ. τὸ ὑποβρύχιον U—17). Ἐν τῷ ἐμπορίῳ τὸ *y* δηλοῖ τὴν ἀγγλικὴν ὑάρδαν. Ἐν τῇ λογικῇ, τέλος, τὸ Υ δηλοῖ τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως.

—Ω.

—*[Ναυτ.]* Τὸ *Υ* σημαίνει ὕψος ἀστέρος· *Υρ* = ὕψος ἐργαλείου· *Υπ* = παρατηρηθέν· *Υλ* = ἀληθές· *Υμ* = μέσος ὅρος ἀληθῶν ὑψῶν. Παλαιότερον τὸ *υ* ἐσήμαινεν: *υπ* = πλεῦσις πυξίδος, *υμ* = πλεῦσις μαγνητική, *υλ* = πλεῦσις ἀληθής. Τὰ σύμβολα ταῦτα ἔχουν χρησημοποιηθῆ εἰς ὅλα τὰ μέχρι τοῦ 1894 συγγράμματα ναυτιλίας.

Σ. Ε. Λ.

—*[Ἀρχ. Μουσ.]* Ἐν τῇ ἀλφαβητικῇ παρασημαντικῇ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς τὸ κεφαλαῖον τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου στοιχεῖον Υ, προτασσόμενον ἑτέρου τοῦ αὐτοῦ ἀλφαβήτου κεφαλαίου στοιχείου, εὕρηται, παρ᾽ Ἀλυπίῳ, κατὰ δύο μορφάς: Α΄) Υ κάτω νεῦον καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν ἄνω νεῦον, ἐδείκνυε τὰς ἑξῆς τονικὰς θέσεις: α΄) τὴν τρίτην ὑπερβολαίων (ζω τῆς νήτης· si_3) ἐν τῷ λυδίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη (διάτονον, χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον), καὶ β΄) τὴν τρίτην διεζευγμένων (ζω τῆς νήτης· si_3) ἐν τῷ ὑπερλυδίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη.

Β΄) Υ καὶ δίγαμμα ἀνεστραμμένον. Ἐδείκνυε: α΄) τὴν παρυπάτην μέσων (κε τῆς μέσης· la_2) ἐν τῷ φρυγίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη· β΄) τὴν παρυπάτην ὑπάτων (κε τῆς μέσης· la_2) ἐν τῷ ὑπερφρυγίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη· γ΄) τὴν τρίτην διεζευγμένων (κε τῆς μέσης· la_2) ἐν τῷ ὑποδωρίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος, καὶ δ΄) τὴν τρίτην συνημμένων (κε τῆς μέσης

Digitized by Google

ἐν ὑφέσει· la♭,) ἐν τῷ ὑποφρυγίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη.

Αἱ ἀνωτέρω τονιαῖαι θέσεις τῆς τρίτης ὑπερβολαίων, τῆς τρίτης διεζευγμένων, τῆς τρίτης συνημμένων, τῆς παρυπάτης ὑπάτων καὶ τῆς παρυπάτης μέσων ἦσαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους τῆς χορδῆς ἐν τε τῷ διατόνῳ καὶ χρωματικῷ γένει, ὡμοτόνουν δὲ πρὸς τὸν τρίτον φθόγγον τῶν τετραχόρδων τοῦ ἐναρμονίου γένους. **Ν. Α. Χ.**

Ὕα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ὑάμπολις.*

Ὑαβόρωφ (Yavorof), *Πέγιο.* Βούλγαρος πολιτικός· βλ. *Ιαβόρωφ.*

Ὑάγκα (Yagha) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς γαλλικῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ ἀποικίᾳ Ἄνω Βόλτα, ἐκτεινομένη 100 χλμ. περίπου ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Νίγηρος. Ἐξηρευνήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μπὰρτ τῷ 1853, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ Μοντέϊγ, ὅστις συνῆψε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ ἰθαγενοῦς ἀρχηγοῦ καὶ ἔθεσε τὴν χώραν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας. Παράγει βάμβακα, σόργον καὶ ἰνδικὸν καὶ ἔχει ἐκτεταμένας βοσκάς, εἰς τὰς ὁποίας τρέφονται κυρίως βούβαλοι. Οἱ κάτοικοι εἶναι νέγροι, ζῶντες εἰς καλύβας ἐκ καλάμων καὶ ἀσχολούμενοι κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν. Ὁ ἰθαγενὴς ἡγεμὼν καὶ πολλοὶ τῶν ὑπηκόων του εἶναι Μουσουλμάνοι. **Χ. Δ.**

Ὑαγκιστὰν (Yaghistan) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς κεντρῴας Ἀσίας κατὰ τὸ βορειοδικὸν ἄκρον τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν καὶ τὰ βορειοανατολικὰ σύνορα τοῦ Ἀφγανιστάν, ἀποτελοῦσα τμῆμα τοῦ *Νταρνιστάν*. Τὸ ὄνομά της σημαίνει «ἐπαναστατημένη χώρα», διότι αἱ οἰκοῦσαι εἰς αὐτὴν φυλαὶ ζῶσι σχεδὸν ἀνεξάρτητοι καὶ φημίζονται διὰ τὴν πολεμικότητά των. Τὸ Ὑαγκιστὰν ἔχει μῆκος 230 χλμ. καὶ μέγιστον πλάτος 170 χλμ., εἶναι δὲ χώρα ὀρεινή, καλυπτομένη ὑπὸ τῶν βορειοδυτικῶν ἐσχατιῶν τοῦ Καρακορούμ καὶ τῶν Ἱμαλαΐων καὶ τοῦ βορειοανατολικοῦ τμήματος τῶν ὀρέων τῆς Λαχώρης καὶ διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ. Οἰκεῖται ὑπὸ 300.000 περίπου κατοίκων, Μουσουλμάνων τὸ θρήσκευμα, οἵτινες συγκροτοῦσι τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Γιασσὶν καὶ διάφορα ἰθαγενῆ κρατίδια, διοικούμενα δημοκρατικῶς, ἐν οἷς τὰ Τσίλας, Τούρ, Χάρμπαντ, Κολάϊ, Γκόρ, Χοντάρ, Τανγκὶρ κλπ. **Χ. Δ.**

Ὑαγκνάου, ἢ *Ὑάγκνομπ* (Yagnau ἢ Yagnob) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς κεντρῴας Ἀσίας, ἐν τῇ σοβιετικῇ δημοκρατίᾳ τῶν Τουρκομάνων, παραπόταμος τοῦ Ζεραβσάν. Πηγάζει ἐκ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Κουμπιὲ Γκουμπὸζ καὶ συμβάλλει εἰς τὸν Ζεραβσάν, παρὰ τὸ Βαρζαμίνορ, μετὰ ροῦν 150 χλμ. **Χ. Δ.**

Ὑαγκοῦε (Yagüe), *Ἰωσὴφ-Δουδοβῖκος.* Ἱσπανὸς ἰατρὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1864. Διετέλεσεν ἰατρὸς καὶ διευθυντὴς διαφόρων νοσοκομείων καὶ διεκρίθη κατὰ τὰς ἐπιδημίας τῆς χολέρας εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, θεωρούμενος εἷς τῶν διασημοτέρων εἰδικῶν ἐπιδημιολόγων καὶ καρκινολόγων. Διηύθυνεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν «Ἱσπανοαμερικανικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν» καὶ ἔγραψε διάφορα ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἱσπανικὰ καὶ ξένα. Εἶναι μέλος διαφόρων ἀκαδημιῶν καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἔργα: «Εἰδικὴ διαγνωστική» (1901), «Διαγνωστικὴ τῶν στενώσεων τοῦ πυλωροῦ» (1901), «Καρκίνος τοῦ ἥπατος», «Κλινικαὶ μορφαὶ τῆς γαστρικῆς διαστολῆς» (1911), «Ἐξελικτικὴ μελέτη τοῦ καρκίνου τοῦ στομάχου» (1916), «Ὑγιεινὴ τῆς τροφῆς». **Μ. Δ. Β.**

Ὕαγνις. Μουσικὸς ἐκ Κελαινῶν τῆς Φρυγίας, ζήσας πρὸ τῶν Τρωϊκῶν καὶ ἀποτελῶν μετὰ τοῦ Μαρσύου καὶ τοῦ Ὀλύμπου τὴν μυθικὴν μουσικὴν τριάδα, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποδίδεται ἡ ἐπινόησις τῆς αὐλητικῆς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς αὐλήσεως ἐν Ἑλλάδι. Ἐπιστεύετο ὡς μαθητὴς τοῦ Μαριανδυνοῦ, ὅστις εἰσήγαγε νεωτερισμοὺς εἰς τὴν θρηνητικὴν αὐλῳδίαν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐφευρέτης τοῦ ἁπλοῦ καὶ διπλοῦ αὐλοῦ, ἱδρυτὴς τῆς αὐλητικῆς τέχνης, τῆς φρυγικῆς ἁρμονίας, τοῦ διατονικοῦ γένους, τοῦ τριχόρδου, προσέτι δὲ καὶ συνθέτης «νόμων». **Α. Θ. Σ.**

Ὑάδες (αἱ) *[Μυθολ.]*. Νύμφαι τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἦσαν θυγατέρες τοῦ Ἄτλαντος καὶ τῆς Πληϊόνης (ὡς ἦσαν καὶ αἱ Πλειάδες) ἢ τοῦ Ἄτλαντος καὶ τῆς Αἴθρας κατ' ἄλλον μῦθον, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα καὶ ὁ ἀριθμὸς ἐποίκιλλον πολὺ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἐλέγοντο ἀκόμη θυγατέρες τοῦ Ὠκεανοῦ, τοῦ Κάδμου, τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τοῦ Ὕαντος. Εἶχον ἀδελφὸν τὸν Ὕαντα, ὅστις κατεσπαράχθη ὑπὸ θηρίου ἐνῷ ἐκυνήγει εἴς τι δάσος, τόσον δὲ ἐθλίβησαν διὰ τὸν θάνατόν του, ὥστε ἀπέθανον ἐκ τῆς θλίψεώς των. Τὸ πάθημά των ὅμως συνεκίνησε τὸν Δία καὶ μετεμόρφωσε ταύτας εἰς ἀστέρας, καταστερίσας ταύτας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ταύρου. Κατ' ἄλλον μῦθον ὁ Ζεὺς κατηστέρισε ταύτας ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς φροντίδας, τὰς ὁποίας ἔλαβον αὗται ὡς τροφοὶ τοῦ υἱοῦ του Διονύσου ἐπὶ τοῦ ὄρους Νύσης, ὅτε παρέδωσεν εἰς ταύτας τοῦτον, νήπιον ὄντα, ὁ Ἑρμῆς. Ἐλέγετο ἀκόμη ὅτι αὗται, Δωδωναῖαι νύμφαι οὖσαι, ἀνέθρεψαν αὐτὸν τὸν Δία κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν. Κατ' ἄλλας παραδόσεις αἱ Ὑάδες συνώδευσαν τὸν Διόνυσον, ὅτε, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυκούργου, κατέφυγε πρὸς σωτηρίαν του εἰς τὴν Θέτιν, ἢ ἐκόμισαν τοῦτον, μόλις γεννηθέντα, εἰς τὴν ἀδελφὴν τῆς μητρός του Σεμέλης Ἰνώ. Τὸ ὄνομά των, ἔχον τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸ ρῆμα ὕειν (βρέχειν), δίδει τὴν ἑρμηνείαν τοῦ μύθου των. Εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ αἱ θεότητες τῆς βροχῆς, αἵτινες συμπίπτουν μὲ τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνατολὴν καὶ δύσιν τοῦ ἀστερισμοῦ των, ἐν δὲ τῇ γῇ αἱ νύμφαι τῆς γονιμοποιοῦ ὑγρασίας, ὁ ζωογονῶν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα χυμός, ὁ ἀναπτύσσων καὶ ὡριμάζων τὸν βότρυν (Διόνυσον), αἱ πηγαὶ καὶ οἱ ποταμοί, τροφοὶ τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ λατινικὸν ὄνομα τῶν Ὑάδων εἶναι Suculae, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐκαλοῦντο αὗται ἐν ἀρχῇ *Συάδες* (νεαροὶ θήλεις χοῖροι), ἀφοῦ ἡ σῦς, ζῷον καθ' ὑπερβολὴν γόνιμον, ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν Δήμητρα, θεὰν τοῦ καλλιεργημένου ἐδάφους. Ἡ παράδοσις τοῦ νεαροῦ Διονύσου (Βάκχου) ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ εἰς τὰς Νύμφας ἦτο προσφιλὲς θέμα εἰς τοὺς ἀρχαίους καλλιτέχνας καὶ ἀγγειογράφους. **ΚΑΨ**

Ὑάδες *[Ἀστρον.]*. Ἀστρικὸν σμῆνος, εὑρισκόμενον ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ταύρου καὶ γνωστὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, οἱ ἀστέρες τῆς συστροφῆς ταύτης εἰκονίζουσι τὰς Ὑάδας, θυγατέρας τοῦ Ἄτλαντος καὶ ἀδελφὰς τῶν Πλειάδων, μετὰ τῶν ὁποίων κοινῷ ὀνόματι ἐκαλοῦντο Ἀτλαντίδες.

Κατά τινα ἐτυμολογίαν, ἡ ὀνομασία τοῦ σμήνους παράγεται ἐκ τῆς λέξεως ὑετός, διότι δῆθεν ἡ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θέσις των ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἥλιον ἐξήσκει, κατὰ τὰς πεποιθήσεις τῶν ἀρχαίων ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καιροῦ. Ὑπὸ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ἀναφέρονται πολλαχοῦ ὡς βροχερὰ ἄστρα καὶ γενικῶς συσχετίζονται πρὸς τὰς θυέλλας καὶ τὴν ὑγρασίαν. Αἱ Ὑάδες κατὰ μὲν τὸ ἔαρ δύουν εὐθὺς μετὰ τὸν Ἥλιον, κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς αὐτοῦ. Ὡς ἀπεδείχθη ἐκ φωτογραφικῶν παρατηρήσεων, τὸ σμῆνος τῶν Ὑάδων ἀποτελεῖται ἐξ 100 περίπου ἀστέρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἰδίαν κίνησιν. Εἰς τοὺς ἀστέρας τούτους δὲν συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ Λαμπαδίας (α Ταύρου), ὅστις φαίνεται μὲν προβαλλόμενος ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιοχῆς τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ἀπέχει ἀφ' ἡμῶν πολὺ ὀλιγώτερον τῶν Ὑάδων, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόστασις, κατ' ἀκριβεῖς προσδιορισμούς, ἀνέρχεται εἰς 40 παρσὲκ (βλ. καὶ λ. *Ταῦρος, συστροφαί, ἀστρικὰ σμήνη*). **Σ. Π.**

ὑάδη (Hyade) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαγιιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑάδη ἡ ἀραχνοειδὴς* (Hyade araneus), ἥτις ἔχει μικρὸν μέγεθος, ὄστρακον σχεδὸν τριγωνικόν, ἰσχυρόν, κερατοειδές, κοσμούμενον ὑπὸ ἀκανθίστων διογκώσεων, πόδας ἐπιμήκεις, κερατοειδεῖς καὶ γενικῶς ἔχει μορφὴν καρκίνου. Ὁ χρωματισμός της εἶναι κιτρινοϋπέρυθρος. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς βορείους εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας ἐν μέσῳ τῶν ἀλγῶν. **Δ. Ν. Π.**

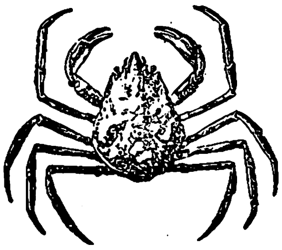

Ὑάδη ἡ ἀραχνοειδής.

Ὑαδσοὺρ - βέδαι, ἢ ***Γιαδσουρβέδαι*** *[Ἰνδ Θρησκ.]*. Ἓν τῶν τεσσάρων τμημάτων, εἰς ἃ διαιροῦνται αἱ *Βέδαι* (βλ. λ.), τὸ περιλαμβάνον τὰς ἐν πεζῷ λόγῳ προσευχάς.

Ὑαζλή, ἢ ***Ἀγιακλῆ*** *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαιολογικὴ τοποθεσία ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Κεῖται ἐν ἐρήμῳ πεδιάδι, μεταξὺ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πενταδακτύλου (Μπὲς-Παρμὰκ) καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ἰασσοῦ, πλησίον καὶ δυτικῶς τῶν Μυλάσων, ἀπέχει δὲ 70 χιλιόμετρα βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Μούγλων. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ταύτῃ κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας καρικῆς πόλεως Εὐρώμου, ἥτις, κατὰ τὸν Πολύβιον, ἔκειτο τότε μεταξὺ Μυλάσων καὶ Ἡρακλείας. Ἐρείπια διαφόρων οἰκιῶν, καὶ μάλιστα κιονόκρανα καὶ διάφορα ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ναοῦ, ὅστις κατὰ τὸν Κίπερτ ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Δία τὸν Εὐρωμέα, φανερώνουσι τὴν ἀκμὴν τῆς πολίχνης ταύτης. **Β. Δ. Θ.**

Ὑάζου, ἢ ***Γυάζω*** (Yazoo) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Σχηματίζεται ἐν τῇ πολιτείᾳ Μισσισσιπῆ διὰ τῆς συνενώσεως τοῦ Ταλλαχάτσι μετὰ τοῦ Ὑαμπούσα καὶ συμβάλλει μετὰ ροῦν 868 χλμ., ὧν τὰ 650 πλωτά, εἰς τὸν ποταμὸν Μισσισσιπῆν. Τὸ λεκανοπέδιόν του ἔχει ἐμβαδὸν 36.092 τ. χλμ. **Χ. Δ.**

Ὑαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν, κειμένη πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀμφίσσης. Κατὰ τὸ 426 π. Χ., ὅτε ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Εὐρύλοχος, εὑρισκόμενος μετὰ στρατοῦ ἐν Δελφοῖς, ἀπῄτησεν ἅπαντες οἱ Ὀζόλαι Λοκροὶ νὰ συνεκστρατεύσωσι μετ' αὐτοῦ ἐναντίον τῆς Ναυπάκτου καὶ νὰ δώσωσιν ὁμήρους πρὸς ἀσφάλειάν του, καθ' ὃν χρόνον θὰ διήρχετο διὰ τῆς χώρας των, μόνη ἡ Ὑαία ἠρνήθη ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἀξίωσίν του, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ὑποκύψῃ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐρυλόχου κατάληψιν τῆς Πόλεως, κώμης τῆς χώρας της (*Θουκ.* Γ', 101). **ΚΑΨ.**

—**Ὑαίας *Κλῆμα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος (βλ. λ. *Κλῆμα* Ὑαίας).

ὑαίμοσχος (ὁ) (Hyaemoschus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν ἀρτιοδακτύλων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυρηκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν τραγουλιδῶν, περιλαμβάνον μετριόσωμα θηλαστικά, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑαίμοσχος ὁ ὑδρόβιος* (Hyaemoschus aquaticus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ ἔχει χρῶμα φαιὸν μετὰ λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ὑπόφαιον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ γειτνιάζοντα πρὸς λίμνας καὶ ποταμοὺς δάση τῆς Ἀφρικῆς. **Δ. Ν. Π.**

ὕαινα (ἡ) (Hyaena) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν σαρκοφάγων τῆς οἰκογενείας τῶν ὑαινιδῶν, περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ ὕαινα εἶναι ὁ ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ κυνὸς καὶ βιβερριδῶν, διαφέρουσα τοῦ κυνὸς μόνον κατὰ τὰς λεπτομερειακὰς σωματικὰς γραμμάς. Ἴδια χαρακτηριστικὰ τῶν ζῴων τούτων εἶναι ἡ ὀδον-

Ὕαινα ἡ στικτή.

τοφυΐα των, ἥτις περιλαμβάνει ἓν ζεῦγος γομφίων εἰς ἑκάστην σιαγόνα. Ὁ σαρκοκόπτης ὀδοὺς τῆς ἄνω σιαγόνος εἶναι τρίλοβος καὶ ὁ τῆς κάτω δίλοβος. Ὁ ὀδοντικὸς τύπος εἶναι: κοπτῆρες $\frac{3}{3}$, κυνόδοντες $\frac{1}{1}$, προγόμφιοι $\frac{4}{3}$, γόμφοι $\frac{1}{1} \times 2 = 34$ ὀδόντες. Τὸ πρόσωπον εἶναι εὐρύ, τὸ κρανίον μικρόν, τὰ ζυγωματικὰ τόξα προέχοντα, αἱ ἐγκεφαλικαὶ συναρθρώσεις ἰσχυρόταται, οἱ λαιμικοὶ μύες ἰσχυροί, ἡ γλῶσσα κεκαλυμμένη ὑπὸ κερατοειδῶν φυματίων, ὁ οἰσοφάγος εὐρύτατος. Τὸ σῶμα εἶναι εὔρωστον καὶ ἐπίμηκες, ἡ κεφαλὴ χονδρή, καθὼς καὶ ὁ λαιμός, τὸ ρύγχος ἰσχυρὸν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον. Οἱ πρόσθιοι πόδες εἶναι αἰσθητῶς κυρτοὶ καὶ ὑψηλότεροι τῶν ὀπισθίων. Ἕκαστος ποὺς φέρει ἀνὰ τέσσαρας δακτύλους μὲ ἰσχυροὺς ὄνυχας, καταλλήλους πρὸς ὄρυξιν τοῦ ἐδάφους. Ἡ ράχις εἶναι κυρτή, ὑψηλοτέρα κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς μέρος καὶ χαμηλοτέρα κατὰ τὸ ὀπίσθιον, τὰ ὦτα καλύπτονται ὑπὸ ἀραιῶν τριχῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἐπιμήκεις καὶ τὸ βλέμμα ἀγριώτατον. Ἡ οὐρὰ εἶναι βραχεῖα καὶ καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Ἐπὶ τοῦ αὐχένος φέρει ἄτακτον καὶ ἀραιὰν χαίτην. Αἱ ὕαιναι εἶναι νυκτόβια ζῷα ἁρπακτικὰ καὶ οὐχὶ πολὺ γενναῖα. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς σπήλαια, πλησιάζουν δὲ καὶ τὰς ὀλιγανθρώπους ἀγροικίας, κατατρώγουσαι τὰ κατοικίδια ζῷα. Αἱ ὕαιναι ἐνδιαιτῶνται καθ' ὁμάδας, κυρίως εἰς τὰ παρὰ τὸν Κυανοῦν Νεῖλον δάση. Ἐκ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ὀξυτέρα εἶναι ἡ ὄσφρησις. Αἱ ὕαιναι ἐπιπίπτουσι κυρίως κατὰ ζῴων, ἅτινα δὲν καταβάλλουσιν οὐδεμίαν ἀντίστασιν, ὡς κατὰ τῶν προβάτων, τῶν

Digitized by Google

αἰγῶν, τῶν χοίρων. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ βοὸς καὶ τοῦ ἵππου τρέπονται εἰς φυγήν. Ἀρέσκονται εἰς τὰ ἐλαφρῶς ἀποσυντεθειμένα κρέατα ὅταν δὲ μαστίζωνται ὑπὸ τῆς πείνης, τότε εἰσέρχονται εἰς τὰ κατῳκημένα μέρη καὶ ἐπιτίθενται καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ θήλεια γεννᾷ ἕν, δύο, τρία, σπανίως τέσσαρα, νεογνά, ἢ ἐντὸς λάκκου γῆς ἢ ἐντὸς ρωγμῶν σπηλαίων. Τὰ μικρὰ ἔχουν τρίχωμα παχύ, σκληρὸν καὶ τεφρόφαιον μὲ μελανὰς ραβδώσεις ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ μελανοφαίους κηλῖδας.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὕαινα ἡ ραβδωτὴ* (Hyaena striata). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ ἰσχυρότερον πάντων τῶν εἰδῶν. Τὸ δέρμα της εἶναι φαιὸν καὶ ποικίλλεται μὲ μελανὰς κηλῖδας, οἱ πόδες της ὑπόλευκοι, ἡ οὐρὰ της φαιὰ καὶ μελανὴ κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ μῆκος τοῦ ζῴου κυμαίνεται μεταξὺ 115 καὶ 120 ἑκατοστομέτρων καὶ τὸ ἀνάστημά του, ἀπὸ τοῦ ἄκρου ποδὸς μέχρι τοῦ ἀκρωμίου, φθάνει τὰ 50 ἑκατοστόμετρα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν. Ἐνίοτε ἐξημεροῦται παρὰ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων, ὁπότε μεταχειρίζονται αὐτὰς ὅπως καὶ τοὺς κύνας. *Ὕαινα ἡ στικτὴ* (Hyaena vulgaris). Ἔχει δέρμα φαιοῦποκίτρινον, μὲ ἐπιμήκεις ἀκανονίστους ραβδώσεις ἐπὶ τῶν πλευρῶν. Τὸ τρίχωμά της εἶναι παχὺ καὶ σκληρόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ τὴν Σενεγάλην. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται κατ' ἀρχὰς εἰς στρώματα τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Πικέρμι τῆς Ἀττικῆς (τὸ εἶδος *ὕαινα eximia*), Σάμον (τὰ εἴδη *eximia* καὶ *hipparionum*), παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην (παρὰ τὰ χωρία Βαθύλακκον καὶ Βεσλάτζαν τὰ εἴδη *eximia* καὶ ἡ γιγαντιαία *ὕαινα Salonicae*), Μαραγαν, Baltavár, Mont Léberon, Βεσσαραβίαν. Ἐπίσης εὑρέθησαν λείψανα διαφόρων εἰδῶν ὑαινῶν ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Siwalik, τῆς Κίνας, τῆς Ὠβέρνης, τῆς Val d' Arno, τοῦ Rousillon, ὡς καὶ ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Moosbach, Νοτίου Εὐρώπης καὶ Κίνας. Γ. Κ. Γ.

ὑαινάρκτος (ἡ) (Hyaenarctos Falc. καὶ Eantley) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀρκτιδῶν σαρκοφάγων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον τοὺς ἐμπροσθίους προτραπεζίτας ὀδόντας μικροὺς καὶ τοὺς ἀνωτέρους τραπεζίτας τετρακορύφους, τετραγωνικούς. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Montpellier, Alcoy, Siwalik, Maragha, Καλιφορνίαν, ὡς καὶ ἐντὸς πλειστοκαινικῶν τῆς Κίνας.

Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *ὑαινάρκτος atticus* ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Πικερμίου. Γ. Κ. Γ.

ὑαινίδαι (οἱ) (Hyaenidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν σαρκοφάγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δακτυλοβαμόνων*, περιλαμβάνουσα εὐμεγέθη ζῷα νυκτόβια, ζῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει ἓν καὶ μόνον γένος, τὸ *ὕαιναν* (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

ὑαινικτὶς (ἡ) (Hyaenictis Gaudry) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑαινιδῶν δακτυλοβαμόνων σαρκοφάγων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον πλήρη ὀδοντοστοιχίαν ὀδοντικοῦ τύπου:

$$\frac{3.\ 1.\ 4-3.\ 1}{3.\ 1.\ 4-3.\ 2}$$

Διακρίνονται τῶν ὑαινῶν καθόσον ἡ κάτω σιαγὼν των ἔφερε μικρὸν δεύτερον τραπεζίτην. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς Eppelscheim, Baltavár, Βεσσαραβίαν καὶ Πικέρμι Ἀττικῆς (τὸ εἶδος *ὑαινικτὶς graeca*). Γ.Κ.Γ.

ὑαινοδοντίδαι (οἱ) (Hyaenodontidae Cope) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *ψευδοκρεώδη κρεοδόντια σαρκοφάγα* θηλαστικά. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακρόν, σπανιώτερον βραχὺ καὶ χονδροειδές, μὲ κυρτὸν μέτωπον. Τὰ ἄκρα των ἔφερον ὄνυχας γαμψοὺς διεσχιδεῖς. Τὸ μέγεθος τῶν ζῴων τούτων ἐκυμαίνετο μεταξὺ ἀλώπεκος καὶ λύκου, εἴδη δέ τινα ἔφθανον καὶ τὸ μέγεθος τῆς τίγρεως. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται δύο ὑποοικογένειαι, ἡ τῶν *προβιβερρινῶν* καὶ ἡ τῶν *ὑαινοδοντινῶν*.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου, ὀλιγοκαίνου καὶ μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Γ. Κ. Γ.

ὑαινόδους (ὁ) (Hyaenodon Laizer καὶ Parien) *[Παλαιοζωολ.]* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ὑαινοδοντινῶν ὑαινοδοντιδῶν ψευδοκρεωδῶν κρεοδοντίων σαρκοφάγων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον καὶ ἄκρα ὁτὲ μὲν μακρὰ καὶ λεπτά, ὁτὲ δὲ βραχέα καὶ χονδροειδῆ.

Ἀπολιθωμένα λείψανα αὐτῶν εὑρέθησαν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Β. Ἀμερικῇ. Συνώνυμα: *τυξοδήριον, τυνλόδους.* Γ. Κ. Γ.

Ὑαῖρσεν (Yersin), ***Ἀλέξιος-Αἰμίλιος-Ἰωάννης.*** Ἑλβετὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1863. Τῷ 1888 εἰσῆλθεν ὡς παρασκευαστὴς εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον Παστέρ, ἔνθα συνειργάσθη μετὰ τοῦ ἰατροῦ Roux διὰ τὴν ἀπομόνωσιν τοῦ διφθεριτικοῦ ἰοῦ καὶ διὰ τὸ σχετικὸν μὲ τοῦτο διάσημον ὑπόμνημα. Τῷ 1894 ἐμελέτησε ἐν Χὸνγκ-Κὸνγκ τὴν πανώλην καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος περιέγραψε, ταυτοχρόνως μὲ τὸν Ἰάπωνα ἰατρὸν Kitasato, τὸ εἰδικὸν βακτηρίδιον τῆς πανώλους (βακτηρίδιον Ὑαῖρσεν-Kitasato). Ἐπεδόθη εἰς τὴν παρασκευὴν ἀντιπανωλικοῦ ὀροῦ, ὃν λίαν ἐπιτυχῶς ἐφήρμοσε τῷ 1896 εἰς τὰς ἀποικίας. Ἐντολῇ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἵδρυσεν εἰς Καντῶνα Ἰνστιτοῦτον Παστέρ. Ἐπίσης ἵδρυσε καὶ διευθύνει ἀπὸ τοῦ 1895 Ἰνστιτοῦτον Παστὲρ ἐν Nhga-Tsang τοῦ Ἀννὰμ ἔνθα ἐξακολουθεῖ οὗτος τὰς ἐργασίας του πρὸς ἐπιτυχίαν ἀνοσοποιῶν ἐμβολίων. Πάντα τὰ σχετικὰ μὲ ταύτας ὑπομνήματά του εὑρηνται δημοσιευμένα εἰς τὰ «Χρονικὰ τοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ». Ο. Ρ.

ὑὰκ (Yack) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν βοϊδῶν (βλ. λ. *βοῦς*).

Ὑακίμα (Yakima) *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Βασιγκτῶνος. Εἶναι δεξιὸς παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ Κολούμπια καὶ πηγάζει ἐκ τῶν Καταρρακτωδῶν ὀρέων εἰς ὕψος 1057 μ. καὶ ρέων πρὸς τὰ ΝΑ. χύνεται εἰς τὸν Κολούμπια, εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. ἀπὸ τοῦ Σναίηκ, μετὰ ροῦν 280 χλμ. Τὸ λεκανοπέδιον αὐτοῦ, διασχιζόμενον ὑπὸ πολλῶν διωρύγων, ὧν ἡ κατασκευὴ ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1888, θεωρεῖται ἐκ τῶν εὐφορωτέρων τῆς πολιτείας.

—2) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βασιγκτῶνος καὶ τῇ κομητείᾳ Ὑακίμα. Κάτ. 26 000. Εἶναι κέντρον εὐφορωτάτης περιοχῆς καὶ παράγει ἰδίως μῆλα καὶ ἄλλας ὀπώρας, γεώμηλα, λαχανικὰ καὶ σιτηρά. Μ. Δ. Β.

Ὑακίμας (ὁ) (Yakimas). Ἰνδικὴ φυλὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, τῆς οἰκογενείας τῶν σαχάπτα, ἥτις ἄλλοτε κατεῖχεν ὁλόκληρον τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Κολούμπια καὶ Ὑακίμα περιοχήν, νῦν δὲ περιωρίσθη εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς πολιτείας τῆς Βασιγκτῶνος. Ἐς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καλοῦνται καὶ Βαπταϊλμίν, ἤτοι «ἄνθρωποι τῶν στενῶν», ἐκ τῆς πρώτης αὐτῶν κοιτίδος περὶ τὰς στενωποὺς τοῦ ποταμοῦ Ὑακίμα. Τὸ ὄνομα ὑακίμα, ὅπερ σημαίνει «φυγάδες» καὶ ὑπὸ τὸ ὁποῖον κατέστησαν γνωστοὶ μεταξὺ τῶν Ἀμερικανῶν, δίδεται εἰς αὐτοὺς σκωπτικῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἰνδικῶν φυλῶν. Ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν σολομῶν, εἰς τὸ κυνήγιον καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ζῶσιν εἰς ἰδιαιτέρας περιοχάς, καθορισθείσας δι' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ἀρχῶν. Οἱ νῦν σῳζόμενοι ἐξ αὐτῶν ἀνέρχονται εἰς 4.300. Μ. Δ. Β.

Ὑακίνθια (τὰ) *[Μυθολ.]*. Μεγάλη ἐτησία ἑορτή, τελουμένη κατὰ τὸν λακωνικὸν μῆνα Ἑκατομβέα ἐν Ἀμύκλαις τῆς Λακωνικῆς πρὸς τιμὴν τοῦ *Ὑακίνθου* (βλ. λ.) καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῇ Ὑακινθίᾳ ὁδῷ, διαρκοῦσα τρεῖς ἡμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ἢ κατ' ἄλλους πρώτην καὶ τρίτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, οἱ τελοῦντες ταύτην ἐθρήνουν τὸν προώρως ἀποθανόντα ἔφηβον ἥρωα καὶ κατέθετον πενθίμους προσφορὰς ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸ βάθρον τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος τάφου του, εἰσερχόμενοι εἰς αὐτὸν διὰ θύρας χαλκῆς τοῦ βάθρου. Κατὰ τὴν τρίτην, εὔθυμοι νέοι καὶ εὔθυμοι νεάνιδες ἐτέλουν ἐν πομπῇ τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Ὑακίνθου ἐν ᾄσμασι καὶ χοροῖς, πάντες δὲ οἱ Ἀμυκλαῖοι ἦσαν ἐστεφανωμένοι μὲ κισσόν. Τόσον μεγάλην σπουδαιότητα, ἰδίως διὰ τοὺς Ἀμυκλαίους, εἶχεν ἡ ἑορτὴ αὕτη, ὥστε ἐπέτρεπετο εἰς τούτους, καὶ εἰς ἐκστρατείαν εὑρισκομένους, νὰ ἀπέρχωνται εἰς τὴν πατρίδα των πρὸς τέλεσιν τῆς ἑορτῆς ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεώς της. ΚΑΨ.

Ὑακινθίδες (αἱ). Οὕτως ὠνομάζοντο κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους:—1) Αἱ θυγατέρες τοῦ Σπαρτιάτου Ὑακίνθου, ὅστις ἔτυχε νὰ διατρίβῃ μετ' αὐτῶν ἐν Ἀθήναις, ὅτε αὗται ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τοῦ Μίνωος. Τὰς κορασίδας ταύτας, καλουμένας *Ἀνθηΐδα, Αἰγληΐδα, Λυταίαν* καὶ *Ὀρθαίαν*, ἐθυσίασαν, κατὰ λόγιον παλαιὸν (*Ἀπολ. δ. Γ'*, 15, 10), οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Κύκλωπος Γεραίστου πρὸς ἀπολύτρωσιν των ἐκ τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ λοιμοῦ, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐμαστίζοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας. Ἡ θυσία δὲν ἀπέβη ἐπὶ ματαίῳ, διότι αἱ Ἀθῆναι ἀπηλλάγησαν τῶν προρρηθεισῶν θεομηνιῶν.—2) Κοινὸν ὄνομα τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυσιασθεισῶν ἐπὶ τοῦ λόφου Ὑακίνθου ἓξ θυγατέρων τοῦ Ἐρεχθέως, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὰ ἑξῆς ὀνόματα: Πρωτογένεια, Πανδώρα, Πρόκρις, Κρέουσα, Ὠρείθυια, Χθονία. Κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος μόνον αἱ δύο πρῶται. ΚΑΨ.

ὑάκινθος (ὁ) (Hyacinthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας βολβορρίζους, ἰθαγενεῖς τῆς μεσημβινῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 30 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα εἶναι λίαν κοσμητικά, ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *ὑάκινθος ὁ ἀνατολικὸς* (Hyacinthus orientalis), κοινότατος καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *γιούλι, ζεμπούλι, ζιυπούλι* καὶ *ζουμπούλι*. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν διὰ τὰ ὡραῖα καὶ εὐωδέστατα ἄνθη του. Αἱ ποικιλίαι αὐτοῦ ἀνέρχονται εἰς 2 000 *περίπου*. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ὅπου γίνεται ἐντατικὴ καὶ συστηματικὴ καλλιέργεια αὐτοῦ. Εἴδη ὑακίνθου εἶναι: *ὑάκινθος ὁ νᾶνος* (Hyacinthus nanus), *ὑάκινθος ὁ ρωμαϊκὸς* (Hyacinthus romanus) *καὶ ὑάκινθος ὁ σταχυηρὸς* (Hyacinthus spicata), ὅστις εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καλεῖται κοινῶς *βορβός*.

Ὑάκινθος ὁ ἀνατολικός.

Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑάκινθος ὁ πάλλευκος* (Hyacinthus candicans), ἰθαγενὴς τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν, οὗ τὸ ὕψος φθάνει τὸ ἓν περίπου μέτρον, καὶ ὁ *ὑάκινθος ὁ περουβιανὸς* (Hyacinthus peruvianus), ὅστις θεωρεῖται ὡς ἐξόχως κοσμητικὸν φυτόν, καλλιεργούμενον ὑπὸ δύο ποικιλίας.

Τοὺς ὑακίνθους καλλιεργοῦσιν ἐντὸς γαστρῶν ἢ ἐν ἐλευθέρῳ χώρῳ. Ἡ φύτευσις τῶν βολβῶν διενεργεῖται ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου μέχρι τῶν μέσων Νοεμβρίου. Εὐδοκιμοῦν εἰς λεπτόγεια ἐδάφη καὶ ἀργιλλοασβεστώδη, λιπαίνονται δὲ μὲ σύνθετα λιπάσματα, οὐδέποτε μὲ νωπὴν κόπρον. Οἱ βολβοὶ φυτεύονται εἰς βάθος 10 περίπου ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἄριστοι καὶ προτιμητέοι βολβοὶ θεωροῦνται οἱ ἔχοντες σχῆμα ἀπεστρογγυλωμένον, κανονικὸν καὶ ἀρκετὰ βαρύ. Μετὰ τὴν φύτευσιν καλύπτουσι τὸ ἔδαφος διὰ ξηρῶν φύλλων διὰ τὴν προστασίαν τῶν βολβῶν ἀπὸ τοῦ ψύχους. Αἱ πρῶται ἀρδεύσεις τῶν φυτῶν τούτων, δέον νὰ εἶναι μέτριαι, καθιστάμεναι συχνότεραι ὅταν ἀναφανῶσι τὰ πρῶτα φύτρα, ἄφθονοι δὲ ὅταν προχωρήσῃ ἀρκετὰ ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυτῶν. Ὅταν ἡ ἄνθησις τελειώσῃ, καλὸν εἶναι νὰ ἀποκόπτωνται οἱ νεαροὶ βλαστοί, οἵτινες εἶναι ἀνθοφόροι. Οἱ βολβοὶ ἐκριζοῦνται ὅταν ἀποξηρανθῶσι τελείως τὰ φύλλα, ἀφήνονται εἰς τὸν ἀέρα διὰ νὰ ἐξατμισθῶσι τὰ ὑγρὰ προϊόντα καὶ τέλος ἐναποτίθενται εἰς μέρος ξηρὸν καὶ καλῶς ἀεριζόμενον, ὅπου παραμένουσι μέχρι τοῦ χρόνου τῆς φυτεύσεώς των. Τοὺς ὑακίνθους διατηροῦσι καὶ εἰς δοχεῖα πλήρη ὕδατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παραμένουν οἱ βολβοὶ διαρκῶς ἐμβεβυθισμένοι. Τὸ ὕδωρ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸν καὶ νὰ ἀνανεοῦται συχνά. Δ. Ν. Π.

Ὑάκινθος *[Μυθολ.]*. —1) Ἥρως τῆς Λακωνικῆς. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἀμύκλα, ἱδρυτοῦ καὶ βασιλέως τῶν Ἀμυκλῶν, καὶ τῆς Διομήδης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Λαπίθου. Ἦτο ὡραιότατος τὴν μορφὴν καὶ ἠγαπᾶτο διὰ τὸ ὑπέροχον κάλλος του ὑπὸ τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις τὸν ἐφόνευσε

Digitized by Google

διὰ τοῦ δίσκου του, κατὰ λάθος, κατά τινα ἀγῶνα δισκοβολίας μεταξύ των. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐτάφη ὁ Ὑάκινθος ἐν Ἀμύκλαις, ἔνθα ἐπιστεύετο ὅτι ὁ τάφος του ἔκειτο ὑπὸ τὸ σχῆμα τάφου ἔχον βάθρον τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκοσμεῖτο τὸ βάθρον διὰ γλυπτῆς εἰκόνος τοῦ Ὑακίνθου καὶ τῆς ἀποθανούσης παρθένου ἀδελφῆς του Πολυβοίας, φερομένων ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, Δήμητρος, Κόρης καὶ ἄλλων θεῶν εἰς τὸν οὐρανὸν (*Παυσαν.* Γ', 19. 3—5). Κατ' ἄλλον μῦθον, τὸν Ὑάκινθον φονευθέντα μετεμόρφωσεν ὁ Ἀπόλλων εἰς τὸ ὁμώνυμον ὡραῖον καὶ εὔοσμον ἄνθος, εἰς τὰ πέταλα τοῦ ὁποίου ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι ὅτι ἀνεγράφετο τὸ ἐπιφώνημα «αἶ, αἶ», ἢ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος «Ὑα». Καὶ κατὰ τρίτον μῦθον, τὸν δίσκον τοῦ Ἀπόλλωνος ριφθέντα ὑπ' αὐτοῦ διηύθυνον κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὑακίνθου ὁ Βορέας καὶ ὁ Ζέφυρος, ἐξ αἰσθήματος ζηλοτυπίας πρὸς τὸν προτιμώμενον ὑπὸ τοῦ ὡραίου νεανίου Ἀπόλλωνα. Ἐλέγετο ἀκόμη ὅτι τὸ ἄνθος ὑάκινθον ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ἡ Γῆ, ἐξ εὐχαριστήσεως διότι ἐποτίσθη τὸ χῶμά της ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ θεομόρφου ἥρωος. Ὁ Ὑάκινθος ἦτο ἀχαϊκὴ θεότης τῆς Λακωνικῆς, ὑποταγεῖσα μετὰ τὴν εἰς τὴν χώραν ταύτην εἰσβολὴν τῶν Δωριέων εἰς τὴν φυλετικὴν θεότητά των, τὸν Ἀπόλλωνα, ὡς ὑπετάγη καὶ ὁ ἀχαϊκὸς θεὸς Κάρνος. Ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν ἀπεικονίζετο οὗτος ἄλλοτε μὲν γενειῶν, ὡς εἰς τὸ προρρηθὲν βάθρον, καὶ ἄλλοτε ὡς ἀγένειος ὡραῖος ἔφηβος. Πρὸς τιμὴν τοῦ Ὑακίνθου ἐτελεῖτο ἐν Λακωνικῇ ἡ ἑορτὴ τῶν *Ὑακυνθίων*. —2) Ἥρως τῆς Θεσσαλίας. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Πιέρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μάγνητος, καὶ τῆς Μούσης Κλειοῦς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσε τὸν πρὸς τὸν Πίερον ἔρωτά της ἡ θεὰ Ἀφροδίτη διὰ νὰ τὴν ταπεινώσῃ, ἐπειδὴ τὴν εἶχεν ὀνειδίσει διὰ τὸν ἔρωτά της πρὸς τὸν Ἄδωνιν. Τὸν Ὑάκινθον τοῦτον εἶχεν ἀγαπήσει ἐμμανῶς ὁ ἀοιδὸς Θάμυρις. Ὁ μῦθος οὗτος εἶναι πιθανώτατα παραλλαγὴ τοῦ μύθου τοῦ ἥρωος (θεοῦ) τῆς Λακωνικῆς. —3) Ὁ πατὴρ τῶν ἐν Ἀθήναις θυσιασθεισῶν Ὑακινθίδων κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μίνωος πολιορκίαν των. ΚΑΨ

ὑάκινθος (ὁ) (Hyazinth) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ διαφανῆ καὶ κιτρινέρυθρον παραλλαγὴν τοῦ ζιρκονίου, κατατάσσεται δὲ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πολυτίμων λίθων. Γ. Β.

Ὑάκινθος *ἅγιος*. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ κουβικουλάριος τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ἐκ Καππαδοκίας καταγόμενος, ὅστις καταγγελθεὶς εἰς τὸν Τραϊανὸν ὅτι ἦτο Χριστιανὸς ὑπεβλήθη εἰς σκληρὰς βασάνους καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἀποθανὼν ἐκ πείνης ἑορτάζεται τὴν 3 Ἰουλίου. —2) Ὁ ἐξ Ἀμάστριδος τῆς Παφλαγονίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα δεινὸς ἱεροκήρυξ, ὅστις, μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάς, ἑορτάζεται τὴν 18 Ἰουλίου. —3) Ὁ ἐν Ρώμῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ *Πρωτᾶ* μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάς, κατά τινας μὲν τῷ 257 ἢ 260, κατά τινας δὲ τῷ 303, καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 24 Δεκεμβρίου (11 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). Ε. Γ. Π.

—**Ὑάκινθος**. Ἐν Breslau τῆς Σιλεσίας γεννηθεὶς τῷ 1185, ἐσπούδασεν ἐν Κρακοβίᾳ, Πράγᾳ καὶ Βολωνίᾳ καὶ ἔλαβε διπλώματα νομικῆς καὶ θεολογίας. Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν, ἵδρυσε μοναστήρια ἐν Κρακοβίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐκήρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀνὰ τὸν κόσμον, φθάσας μέχρι τῆς Κίνας. Ἐπανελθὼν εἰς Κρακοβίαν ἀπέθανε τῷ 1257. Ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐξυμνήθη ὡς ἀπόστολος καὶ θαυματουργὸς καὶ τῷ 1594 ἐνεγράφη ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Η' ἐν τῷ ρωμαϊκῷ ἁγιολογίῳ. Ε. Γ. Π.

Ὑάκινθος, ***Κωνσταντῖνος Παναγ.*** Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Κωνσταντίνου Π. Πιτσελῆ*, λογίου γεννηθέντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν Ἁγίᾳ Παρασκευῇ τῆς Λέσβου καὶ ἀποθανόντος τῷ 1885. Ἐμαθήτευσε παρὰ Σταυράκῃ Ἀναγνώστῃ καὶ ἐν Σύρῳ παρὰ Γεωργίῳ Σερουΐῳ, εἶτα δὲ παρηκολούθησε πανεπιστημιακὰ μαθήματα φιλολογίας ἐν Ἀθήναις. Ἐχρημάτισε σχολάρχης εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς ἄλλας κωμοπόλεις τῆς Λέσβου καὶ καθηγητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον Μυτιλήνης. Ἔγραψε μελέτην περὶ Σαπφοῦς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ποιήτρια τῆς Λέσβου», τὰ δράματα: «Ἅλωσις Κωνσταντινουπόλεως», «Αἰχμάλωτος αὐτοκράτωρ». «Ὁ Λεωτσᾶκος ἢ οἱ ἥρωες τῆς Κύθνου» (Ἀθῆναι 1864), «Σχολικὰ ᾄσματα» (Μυτιλήνη 1877) καὶ μετέφρασε τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα τοῦ Γάλλου Marmondel «Ὁ Βελισσάριος» (Μυτιλήνη 1861). Γ. Μ. Β.

Ὑακίνθου ***μονή*** /*Γεωγρ.*/. Μονὴ τῆς Νικαίας, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αὐτοκρατορίας (1204—1261) τῆς Νικαίας διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον. Ἐν αὐτῇ ἐτάφησαν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Γ' Ἄγγελος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Νικαίας Θεόδωρος Λάσκαρις (1222). Σήμερον εἶναι ἠρειπωμένη. Τ. Ε. Ε.

Ὑακόμπα (Yakoba) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τῆς Νιγηρίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σοκοτό, πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου καὶ τῆς ἐπαρχίας τῶν Μπαουτσί. Κάτ. 50.000. Εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τοῦ Κεντρικοῦ Σουδὰν καὶ ὑπῆρξε πρωτεύουσα ἑνὸς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων βασιλείων, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώριζον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Σοκοτό. Ἱδρύθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Νέγρου πρίγκιπος Ὑακόμπα, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ σουλτᾶνος τοῦ Σοκοτὸ παρεχώρησεν ὡς φέουδον ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν τοῦ Μπαουτσί. Ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καλεῖται κοινῶς Γκάρο-ν' Μπαουτσί, ἤτοι πόλις τοῦ Μπαουτσί. Κεῖται ἐπὶ ὑψώματος, ἐν ὑγιεινῇ περιοχῇ, περιβαλλομένη ὑπὸ ὀρέων καταφύτων. Περιβάλλεται ὑπὸ τείχους 20 χλμ. καὶ διαιρεῖται εἰς συνοικίας, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων ὑπὸ κήπων, διωρύγων καὶ τεχνητῶν λιμνῶν. Μ. Δ. Β.

Ὑακοῦτοι· βλ. *Γιακοῦτοι*.

Ὑάκσας (οἱ) /*Ἰνδ. Θρησκ.*/. Ὁμὰς κατωτέρων θεοτήτων τῆς βραχμανικῆς θρησκείας, αἵτινες θεωροῦνται ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ὡς φύλακες τῶν θησαυρῶν. Χ. Δ.

ὑάλα (ἡ)· δημοτ. βλ. *γυάλα*.

ὑαλάδικο (τό)· δημοτ βλ. *γυαλάδικο*.

ὑαλαία (ἡ) (Hyalea) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑαλεϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλάκια ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς ἄλλας θαλάσσας. Αἱ ὑαλαῖαι φέρουσιν εἰς ἑκατέραν τῶν πλευρῶν ἀνὰ μίαν πτερυγιοειδῆ ἀπόφυσιν, ἥτις ἐνεργεῖ ὡς ὁ πούς τῶν γαστεροπόδων μαλακίων. Ἡ κόγχη τῶν μαλακίων τούτων ἀποτελεῖται ἐξωτερικῶς ἀπὸ λεπτὸν ἀλλ' ἀνθεκτικὸν στρῶμα ἀσβεστολιθικὸν καὶ διαφανές, περιβαλλόμενον ὑπὸ κερατοειδῶν προσαρτημάτων, ἅτινα προσδίδουσιν εἰς αὐτὴν σχῆμα τετραγωνικὸν καὶ ἐσωτερικῶς εἶναι κοκκώδης. Ἐνδιαιτῶνται εἰς ἱκανὰ βάθη καὶ εἶναι νυκτόβια, τρεφόμενα ἐξ ἑτέρων μικρῶν μαλακίων. Συνήθως ἀπαντῶσι κατὰ μεγάλας ὁμάδας. Ἐκ τῶν γνωστῶν 20 εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *ὑαλαία ἡ τριόδους* (Hyalea tridon), ἥτις εἶναι κοινὴ εἰς τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

— /*Παλαιοζῳολ.*/ Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου καὶ πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζῳϊκοῦ ἐν Ἰταλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ὑαλᾶς (ὁ)· δημοτ. βλ. *γυαλᾶς*.

Ὑάλε (Yale)· βλ. *Ὑέκλ*.

Ὑάλεα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/· βλ. *Δάλδεια*.

Ὑαλέας. Ὄνομα οἰκογενείας βυζαντινῆς, ἀναφαινομένης κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἰδίως ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου ἱκανὰ μέλη αὐτῆς διεκρίθησαν ὡς λόγιοι καὶ ἀντιγραφεῖς κωδίκων:

— 1) *Δημήτριος*. Ἤκμασε κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου διεκρίθη, ἐχρημάτισε δὲ καὶ λογοθέτης στρατιωτικοῦ καὶ κεφαλατικοῦ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης. Ἐγένετο γαμβρὸς τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ, τοῦ ὁποίου τὴν ἑτέραν θυγατέρα συνεζεύχθη ὁ Ἰταλὸς λόγιος Φίλελφος, ὅστις πολλὰς παρέσχεν εἰς τὸν Δημήτριον ὑπηρεσίας κατὰ τὴν εἰς Βασιλείαν ἀποστολήν του ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου (1441).

—2) *Θωμᾶς*. Υἱὸς τοῦ Δημητρίου. Ἐν Βενετίᾳ διατρίβων, ἐξέγραψε τὸν ἐν Μονάχῳ ἐναποκείμενον κώδικα ὑπ' ἀριθμὸν 41, περιέχοντα ἔργα τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου. Τ. Ε. Ε.

ὑαλεῗδαι (οἱ) (Hyaleidae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτεροπόδων*, περιλαμβάνουσα μικρὰ μαλάκια, διακρινόμενα ἐκ τῆς ἀσβεστολιθικῆς καὶ σκληρᾶς κόγχης των. Ἐκ τῶν 15 περίπου γενῶν, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια αὕτη, γνωστότερον εἶναι ἡ *ὑαλαία* (βλ λ.). Δ. Ν. Π.

ὑαλείμαξ (ὁ) (Hyalimax) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *συκχυνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς λείμακας ζῶντας ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν ἰνδομαλαϊκῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑαλείμαξ ὁ μαιλλάρδειος* (Hyalimax Maillardii), ὅστις ἔχει σῶμα αἰχμηρότατον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ κόγχην μικροτάτην, περιβαλλομένην ὑπὸ μανδύου. Δ. Ν. Π.

ὑαλὶ (τό)· δημοτ. βλ. *γυαλί*.

Ὑαλιὰ /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πενταλόφου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 44. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γιαϊλατζήκ*.

ὑαλίδη (ἡ) (Hyalida) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Παταγωνίαν, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

ὑαλίζω· δημοτ. βλ. *γυαλίζω*.

ὑαλικὰ (τά)· ὑάλινα ἀγγεῖα ἢ σκεύη, *γυαλικά*.

ὑαλικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὕαλον, ὁ τῆς ὑάλου.

ὑαλίνη (ἡ). Ὀδοντίνη ὁμοία πρὸς ὕαλον. Αἱ ἀποθέσεις τῆς δευτερογενοῦς ὀδοντίνης ἀποκτῶσιν ἐνίοτε λείαν καὶ ὀλισθηρὰν ἐμφάνισιν, ὁμοιάζουσαν πρὸς ὕαλον. Ὅταν δὲ λάβῃ τοιαύτην τινὰ ἐμφάνισιν ἡ ὀδοντίνη οὐσία τῶν ὀδόντων, εἶναι σημεῖον εὐοίωνον διὰ τὴν προστασίαν τοῦ πολφοῦ αὐτῶν. Ν. Γ. Π.

ὑαλινοκκία (ἡ) (Hyalinoccia) /*Ζῳολ.*/. Γένος ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐνεικιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους ἢ μετριοσώμους θαλασσίους σκώληκας, ἐνδιαιτωμένους εἰς ὑαλώδους συστάσεως σωλῆνας καὶ σχηματιζομένους ἐκ τῶν ἐκκρίσεων τοῦ σώματός των. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑαλινοκκία ἡ σωληνόβιος* (Hyalinoccia tubicolis), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

ὑάλινος,—*η*,—*ον*· ὁ ἐξ ὑάλου κατεσκευασμένος, κοιν. *γυαλένιος*: «ὑάλινα δοχεῖα».

ὑάλινος (ὁ) (Hyalynus) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτου μεγέθους μαλάκια, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα εἰς ὑγροὺς καὶ σκιεροὺς τόπους. Τρέφονται ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑάλινος ὁ διαυγὴς* (Hyalynus hyalinus), ὅστις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ὑαλίτης (ὁ) (Hyalit) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν διοξείδιον τοῦ πυριτίου ἄμορφον. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ὀπαλίου, τὴν ὁποίαν διακρίνει λάμψις ὑαλώδης καὶ ἀνοικτὸν χρῶμα, ἐπὶ πλέον δὲ βοτρυοειδὴς καὶ νεφροειδὴς μορφή. Ἀπαντᾷ εἰς κοιλότητας ἢ ὡς φλοιῶδες ἐπικάλυμμα ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων εἰς τὴν Βοημίαν, τὴν Kaiserstuhl κ. ἄ. Γ. Β.

ὑαλῖτις (ἡ) /*Ὀφθαλμ.*/· βλ. *ὑαλοειδῖτις*.

Ὑαλμὰν /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὄρος εἰς τὸ ΒΑ. Ἰράκ. Παρ' αὐτό, λήγοντος τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ., ὁ Ἀσσύριος βασιλεὺς Ἀδαδνιραρὶ Β ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος Σαμασμουδαμμίκ. Σήμερον καλεῖται *Χολβάν*. Γ. Λ. Λ.

ὑαλοβάμβαξ, —*ακος* (ὁ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐκτάκτως χαλαρὰ καὶ ἐλαφρὰ μᾶζα, προσομοιάζουσα ἐξωτερικῶς πρὸς καθαρὸν βάμβακα καὶ συνισταμένη ἐκ λεπτοτάτων ἰνῶν ὑάλου. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διήθησιν ἰσχυρῶν ὀξέων, ἰσχυρῶν ἀλκαλίων, λουτρῶν ἀργύρου καὶ γενικῶς ὅπου δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἠθμὸς ἐξ ἄλλης ὕλης. Ἀναλόγως τῆς λεπτότητος τῶν ἰνῶν διακρίνεται εἰς διαφόρους τύπους παρισταμένους διὰ τοῦ Nr O μέχρι Nr 3. Παρασκευάζεται ἐξ ὑαλίνης ράβδου πάχους 2—3 χλστμ., ἥτις κατὰ τὸ ἓν ἄκρον διατηρεῖται συνεχῶς διὰ φυσητῆρος εἰς τετηγμένην κατάστασιν καὶ τῆς ὁποίας τὸ τετηκὸς τοῦτο ἄκρον σύρεται εἰς λεπτὸν νῆμα καὶ στερεοῦται εἰς τὴν περιφέρειαν ταχέως στρεφομένου τροχοῦ. Τοιουτοτρόπως παράγονται λεπτότατα νήματα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὴν μᾶζαν τοῦ ὑαλοβάμβακος. Σ. Γ.

ὑαλοβασάλτης (ὁ) (Hyalobasalt) /*Πετρογρ.*/. Ὑαλώδης παραλλαγὴ τοῦ πετρώματος βασάλτου, ἡ ὁποία διακρίνεται διὰ τὴν ἀφθονίαν μικρολιθικῶν καὶ σφαιρολιθικῶν σχηματισμῶν, παρεμφερὴς πρὸς τὸν ὀψιδιανόν. Ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς ὀρυκτόν, λόγῳ δὲ τοῦ μαύρου χρώματός του ὠνομάζετο *ὑαλομέλας* (Hyalemelan). Παρατηρεῖται εἰς ρεύματα βασαλτικῆς λάβας, συνήθως ὡς σκοριώδης ἐπιφλοίωσις αὐτῶν καὶ σπανιώτερον εἰς αὐτοτελῆ ρεύματα, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ εἰς στερεὰ ἀναβλήματα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ, ἤτοι βόμβας καὶ κίσσηριν. Γ. Β.

ὑαλοβερνίκωμα (τό). Τὸ ὑαλῶδες ἐπίχρισμα τῶν κεραμείων ἀντικειμένων, δι' οὗ καθίστανται ὑδατοστεγῆ. Τὸ ὑαλοβερνίκωμα εἶναι ἀραιὸς πολτὸς βορικοπυριτικῶν ἁλάτων, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμβαπτίζονται τὰ πρὸς ὑαλοβερνίκωσιν ἀντικείμενα. Ὁ πολτὸς οὗτος, εἰσχωρῶν εἰς ἐλάχιστον βάθος, σχεδὸν ἐπικαθήμενος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πρὸς ὑαλοβερνίκωσιν ἀντικειμένου, ὑαλοποιεῖται διὰ τῆς πήξεως ἐν τῷ κεραμευτικῷ κλιβάνῳ εἴτε ὀπτουμένου συγχρόνως μετὰ τοῦ βερνικουμένου κεραμευτικοῦ ἀντικειμένου, εἴτε ἐπιτιθέμενος ἐπὶ τοῦ τελείως ἢ τοῦ ἀτελῶς ὀπτηθέντος.

Τὸ ὑαλοβερνίκωμα ἐπὶ μὲν τῶν φαβεντιανῶν καὶ ἄλλων κεραμευτικῶν προϊόντων εἶναι ἐπιχ-

Digitized by Google

ιειακόν, ἐπὶ δὲ τῆς πορσελλάνης εἶναι εἰς ὅλον τὸ 3άθος τῆς μάζης, καθιστῶν ταύτην ὑαλοφανῆ. Τὸ ὑαλοβερνίκωμα τῆς σκληρᾶς πορσελλάνης γίνεται ιετὰ τὴν ἐντελῆ ὄπτησιν αὐτῆς καὶ κατόπιν ἐπακολουθεῖ ἡ διακόσμησις· ἐξαίρεσις γίνεται ἐπὶ τῆς ιαλακῆς πορσελλάνης, ὁπότε διακόσμησις καὶ ὑαλοβερνίκωμα ὀπτοῦνται συγχρόνως μετὰ τοῦ ἀντικειμένου διὰ μιᾶς ὀπτήσεως.

Ὑαλοβερνίκωμα γίνεται καὶ ἐπὶ μεταλλικῶν ἀντικειμένων, ἰδίως οἰκιακῆς χρήσεως, ὁπότε τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, ἀποξειδούμενα τελείως ἐμβαπτίζονται ἐντὸς τοῦ ὑαλοβερνικώματος, ξηραίνονται καὶ κατόπιν ὀπτούμενα ἐπικαλύπτονται διὰ τοῦ ὑαλώδους καταστάντος ὑαλοβερνικώματος.

Τὸ ὑαλοβερνίκωμα εὐτελῶν κεραμείων ἀντικειμένων, σωλήνων ἀποχετεύσεως, πίθων κλπ. ἀντικειμένων ὀπτουμένων εἰς καμίνους μὲ ἐπίδρασιν τῶν φλογῶν ἀπ' εὐθείας, γίνεται καὶ διὰ μαγειρικοῦ ἅλατος ριπτομένου εἰς τὴν κάμινον εἰς κατάλληλον στιγμήν, ὥστε τὰ παραγόμενα ἀέρια νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῶν ἀντικειμένων τούτων καὶ νὰ προκαλέσουν τὴν τῆξιν καὶ ὑαλωσιν τῶν πυριτικῶν ἁλάτων τῶν περιεχομένων εἰς τὴν ἄργιλλον.

Διὰ τῆς ἐπιδράσεως διαφόρων ἀερίων, παραγομένων ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ, ἤτοι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὑαλοποιήσεως τοῦ ὑαλοβερνικώματος, ἐπιτυγχάνονται μεταλλικαὶ λάμψεις ἀπομιμούμεναι ἃς διὰ τοῦ χρόνου προκαλουμένας ἐπὶ τῶν ὑαλίνων ἀντικειμένων καὶ ἰδίως τῶν ἐν ἀποσυνθέσει εχωσμένων ὀργανικῶν οὐσιῶν. Τοιαῦται μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς φοινικικὰς αὶ ρωμαϊκὰς ὑάλους καὶ εἰς τὰ φαβεντιανὰ ἀγγεῖα τῆς μουσουλμανικῆς ἱσπανομαυριτανικῆς τέχνης τοῦ ΙΓ'—ΙΣΤ' αἰῶνος, ὡς καὶ εἰς τὰ τῆς αέντσας, Κουβίου καὶ Οὐρμπίνου. σ. Ξ.

ὑαλοβερνίκωσις (ἡ). Ἡ διὰ τῆς τήξεως βοριοπυριτικῶν ἁλάτων ἢ καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος ἐπίχρωσις τῶν κεραμευτικῶν ἀντικειμένων διὰ νὰ καταστῶσι ταῦτα ὑδατοστεγῆ. σ. Ξ.

ὑαλογάνωμα (τό). Τὸ ἐπὶ τῶν φαβεντιακῶν καὶ ἄλλων κεραμείων ἀντικειμένων ὑαλῶδες ἐπίχρισμα. σ. Ξ.

ὑαλογράφημα (τό)· σύνθεσις εἰκόνος ἐκ τεμαχίων χρωματιστῆς ὑάλου, εἶδος μωσαϊκοῦ ἐξ χρώμων ὑάλων· || παράστασις ἢ κόσμημα ἐπὶ ὑάλων διὰ χαράξεως.

ὑαλογραφία (ἡ). Ἡ διὰ ἐφυαλουμένων χρωμάτων διακόσμησις ὑαλίνων καὶ κεραμευτικῶν ἀντικειμένων. Τὰ ἀρχαιότερα τῶν ὑαλογραφημάτων παρέχει ἡ αἰγυπτιακὴ καὶ μεσοποταμιακὴ τέχνη ἀντικείμενα ὑαλογραφημένα ἀφῆκεν ἡ περσικὴ καὶ ἀσσυριακὴ τέχνη, κατὰ δὲ τὴν μυκηναϊκὴν περίοδον εἶναι πολὺ κοινὰ τὰ ὑάλινα διακόσμητα ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ προέλευσις δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν μεσογειακὴν τέχνην καὶ ἰδίως τὴν φοινικικήν, ἡ ὁποία ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν, νὰ τροφοδοτῇ τὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωμαϊκὰς ἀγοράς, ἐκ τῶν περιφήμων φοινικικῶν ὑαλίνων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς τάφους ὅλων τῶν χρόνων, ὡς πολύτιμα κτερίσματα. Κατὰ τὸν μεσαίωνα· ἡ ὑαλογραφία διεκόσμησε τὰ ἀραβικὰ καὶ ἐν γένει μουσουλμανικῆς τέχνης ὑάλινα ἀγγεῖα, ὡς τοὺς μετ' ἐπιγραφῶν σφαιρικοὺς ἢ ἄλλων παρεμφερῶν σχημάτων λύχνους τοὺς φωτίζοντας τάφους, τεμένη, κλπ. Τὰ διὰ τὴν ὑαλογραφίαν μεταχειριζόμενα χρώματα εἶναι ἑνώσεις βορικοπυριτικαὶ κεχρωματισμέναι διὰ μεταλλικῶν ὀξειδίων, μαγγανίου, κοβαλτίου, ουρανίου, μολύβδου κ. ἄ., τὰ ὁποῖα λειοτριβούμενα ἐντὸς ἰγδύου ἐξ ἀχάτου ἀναμειγνύονται δι' ὕδατος ἀμιγοῦς ἢ κομμιωμένου, ὄξους, τερεβινθελαίου παχυρρεύστου ἢ ἀποστάγματος λεβάντας. Τὰ χρώματα ταῦτα, καθιστάμενα εὐτηκτότερα ἢ ἐφ' οὗ ἐπιτίθενται ὑαλίνου ἀντικειμένου, διὰ προσθήκης βορικῶν ἁλάτων ἐφυαλοῦνται διὰ τήξεως εἰς τὸν κεραμευτικὸν κλίβανον, προστατευόμενα ἐντὸς κιβωτίων ἐκ πυριμάχου γῆς, στεγανῶς κλειομένων, διὰ νὰ ἐμποδίζεται ἡ ἀπ' εὐθείας ἐπίδρασις τῶν φλογῶν, μεταλλικῶν ἀτμῶν κτλ.

Ἐν τῇ ὑαλογραφίᾳ γίνεται χρῆσις χρωμάτων τῆς ἀνωτέρω συστάσεως εἰς δύο κατηγορίας. τῶν διαφανῶν χρωμάτων τῶν προωρισμένων διὰ τὰ εἰς τὸ φῶς προβαλλόμενα ὑάλινα ἀντικείμενα καὶ τῶν πυκνῶν ἢ ἀδιαφανῶν, καθισταμένων τοιούτων διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὰ διαφανῆ χρώματα ποσότητος λευκῆς ἀργίλλου (καολίνης) καὶ χρησιμοποιουμένων δι' ἀντικείμενα ὑάλινα ἐφ' ὧν προσπίπτει τὸ φῶς. Πολλάκις γίνεται χρῆσις καὶ τῶν δύο εἰδῶν τῶν χρωμάτων, κατὰ τὰς διακοσμητικὰς ἀνάγκας καὶ διαθέσεις τοῦ ὑαλογράφου.

Διὰ τῆς ὑαλογραφίας διακοσμοῦνται αἱ ἐπιφάνειαι ὑαλίνων ἀγγείων, πινακίων, ἄλλων εἰδῶν διακοσμήσεως ἢ χρήσεως, ὡς καὶ ὑαλωμάτων τῶν οἰκοδομῶν. Συγγενὴς πρὸς τὴν ὑαλογραφίαν εἶναι χάραξις ὑάλου, θάμβωσις δι' ἐκτινάξεως ἄμμου καὶ διάβρωσις διὰ τῆς ἐμβαπτίσεως εἰς φθόριον, ὁπότε ἡ διάβρωσις εἶναι διαφανής, ἢ διὰ τῆς ἐκθέσεως εἰς

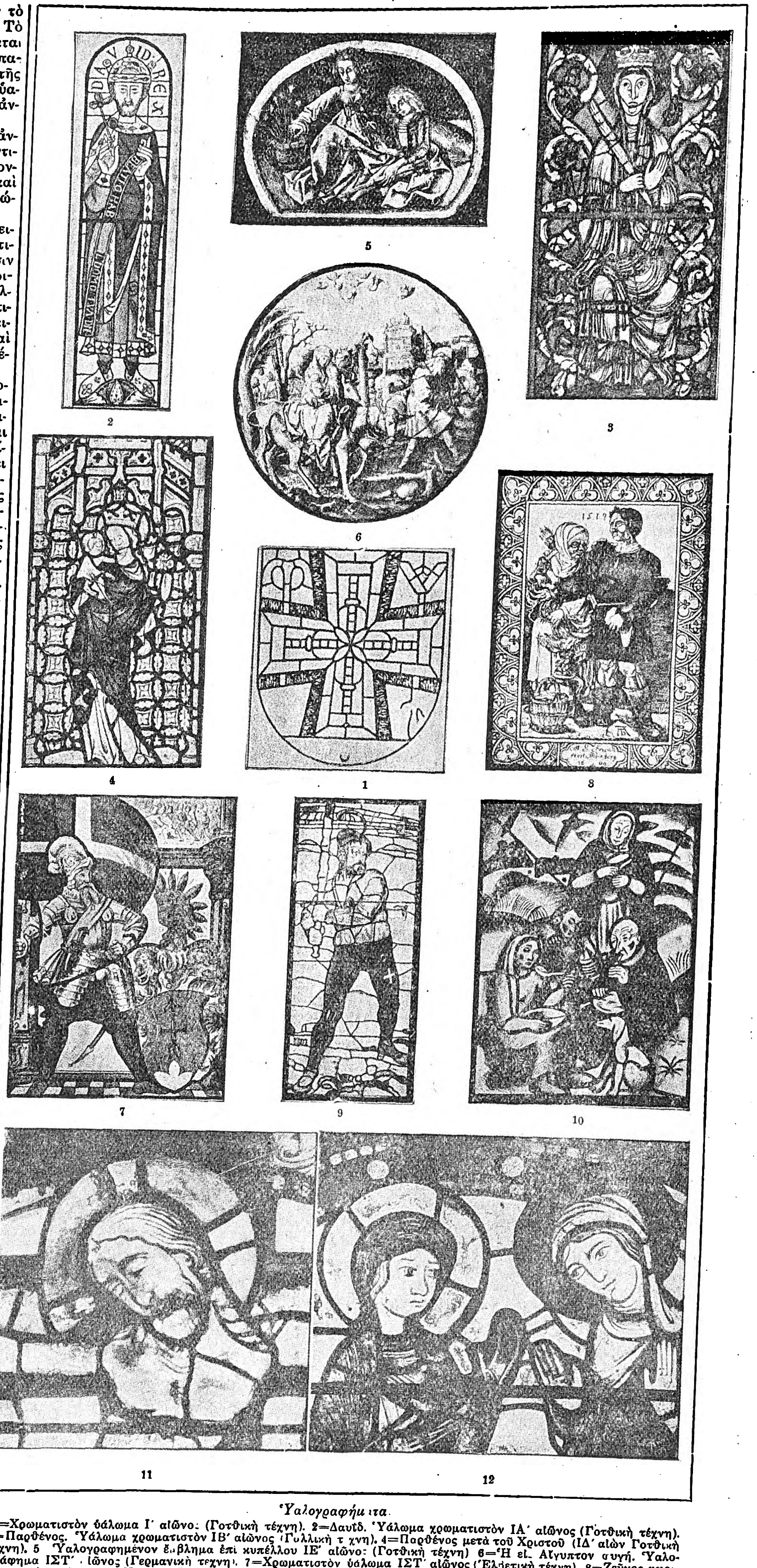

Ὑαλογραφήματα.

(1=Χρωματιστὸν ὑάλωμα Ι' αἰῶνος (Γοτθικὴ τέχνη). 2=Δαυΐδ. Ὑάλωμα χρωματιστὸν ΙΑ' αἰῶνος (Γοτθικὴ τέχνη). 3=Παρθένος. Ὑάλωμα χρωματιστὸν ΙΒ' αἰῶνος (Γαλλικὴ τέχνη). 4=Παρθένος μετὰ τοῦ Χριστοῦ (ΙΔ' αἰών Γοτθικὴ τέχνη). 5 Ὑαλογραφημένον ἔμβλημα ἐπὶ κυπέλλου ΙΕ' αἰῶνος (Γοτθικὴ τέχνη) 6=Ἡ εἰς Αἴγυπτον φυγή. Ὑαλογράφημα ΙΣΤ' αἰῶνος (Γερμανικὴ τέχνη). 7=Χρωματιστὸν ὑάλωμα ΙΣΤ' αἰῶνος (Ἑλβετικὴ τέχνη). 8=Ζεῦγος χωρικῶν κατὰ σχέδιον τοῦ Ντύρερ. Χρωματιστὸ ὑάλωμα (ἐκ τῶν λεγομένων Ἑλβετικῶν, ἄνευ ἁρμογῶν μολύβδου) ΙΓ' αἰῶνος. Τέχνη γερμανική. 9=Ἑλβετὸς στρατιώτης. Σύγχρονος τέχνη (Φ. Χόδλερ 1900). 10=Χωρικοὶ τρυγῶντες. Σύγχρονος τέχνη (Ριχ. Ζιέβαλντ 1925). 11=Ἐσταυρωμένος. Ὑάλινον ΙΒ' αἰῶνος (Καθεδρικὸς ναὸς τῆς Σάρτης, Γαλλία). 12=Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Θεοτόκου. Ὑάλινον ΙΒ' αἰῶνος (Καθεδρικὸς ναὸς τῆς Σάρτης, Γαλλία).)

Digitized by Google

τοὺς ἀτμοὺς τοῦ φθορίου, ὁπότε ἡ διάβρωσις εἶναι θαμβή. Ἡ χάραξις τῶν ὑάλων γίνεται διὰ δισκίων ἢ ἀτράκτων χαλκοῦ βοηθουμένων διὰ πολτοῦ λεπτοτάτης σμύριδος καὶ ἐλαίου ἢ ὕδατος, ἔτι δὲ λεπτοτέρα γίνεται διὰ πολτοῦ ὀξειδίου μολύβδου (ροσέττου). Ἡ θάμβωσις γίνεται δι' ἐκτινάξεως ἄμμου διὰ

Ἄγγελος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.
[Ὑάλωμα χρωματιστὸν ὑπὸ Στ. Ξενοπούλου.]

μηχανήματος πεπιεσμένου ἀέρος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πρὸς διακόσμησιν ἀντικειμένου, ἐφ' οὗ ἔχουν προφυλαχθῆ, κατὰ τὸ διακοσμητικὸν σχέδιον τῶν ἐκτελεστῶν, μέρη, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐκτινάσσεται ἡ ἄμμος, ὥστε τὴν διακόσμησιν ἀποτελεῖ ἡ ἐναλλαγὴ θαμβῶν καὶ διαφανῶν μερῶν. Τὸ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ φθορίου, ὅπερ διαβιβρώσκει εἰς βάθος ἢ καθιστᾷ θαμβὰ μέρη τῆς ὑάλου, ἐνῷ ἀφήνει ἄλλα ἀνέπαφα καὶ ἑπομένως διαφανῆ, προστατευθέντα κατὰ τῶν ἀτμῶν τοῦ φθορίου δι' ἐπικαλύψεως διὰ ῥητινωδῶν ἢ διαλύσεων ἐλαστικοῦ κόμμεως, ἅτινα δὲν προσβάλλει τὸ φθόριον. Τὰ διακοσμητικὰ ταῦτα μέσα μεταχειρισθέντες πολλοὶ ὑαλογράφοι (peintres verriers), ὅπως οἱ σύγχρονοι Γκαλέ, Λαλὶκ κ.ἄ., παρήγαγον διακοσμητικὰ ὑαλογραφήματα ἄξια λόγου. Διὰ τῆς χαρακτικῆς μεθόδου καὶ τῆς διαβρώσεως ἐπιτυγχάνονται ἐξαίρετα διακοσμητικὰ ἀποτελέσματα, διὰ διαδοχικῶν διαβρώσεων ὑαλίνων ἀντικειμένων, κατεσκευασμένων ἐκ δύο ἢ τριῶν διαφορετικοῦ χρώματος ἀλλεπαλλήλων στρωμάτων ὑάλου. Ἡ διακόσμησις αὕτη δύναται νὰ συμπληρωθῇ καὶ διὰ ὑαλογραφήσεως.

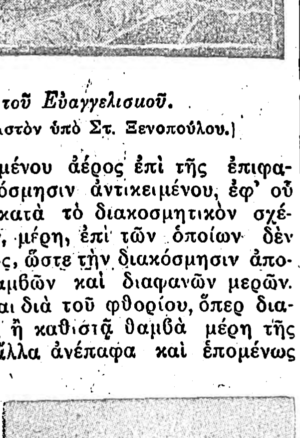

Φανὸς τεμένους (Ἀραβικὴ τέχνη ΙΓ' αἰῶνος).

Ἐν τῇ ὑαλογραφίᾳ πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ χρύσωσις, ἀργύρωσις, πλατίνωσις καὶ χάλκωσις ὑαλίνων ἀντικειμένων, γινομένη διὰ τῆς ἐπιθέσεως εἴτε φύλλων τῶν ἀνωτέρω μετάλλων κεκαλυμμένων διὰ λεπτοῦ στρώματος ὑάλου, ὅπως εἰς τὰς χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς ψηφῖδας τῶν βυζαντινῶν, ἑνετικῶν καὶ συγχρόνων μωσαϊκῶν, καὶ τῆς ἐνσωματώσεως τούτων διὰ τῆς τήξεως ἐντὸς κεραμευτικοῦ κλιβάνου τοῦ ἐπιτιθεμένου στρώματος τῆς ὑάλου, ἢ δι' ἐπαλείψεως διὰ χρωστῆρος ἰζήματος μετάλλων διαλελυμένων ἐντὸς βασιλικοῦ ὕδατος ἢ ἄλλης χλωριούχου παρασκευῆς καὶ κατόπιν ὀπτήσεως εἰς τὸν κεραμευτικὸν κλίβανον, ὁπότε ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐνσωμάτωσις τῶν μετάλλων μετὰ τῆς ὑάλου.

Ἡ ἐπιχρύσωσις, ἐπαργύρωσις κλπ. δύναται νὰ μείνῃ θαμβὴ ἢ νὰ λειανθῇ διὰ λειαντῆρος ἐξ ἀχάτου. Ἡ ἐναλλαγὴ τούτων δύναται νὰ προκαλέσῃ εὐάρεστα διακοσμητικὰ ἀποτελέσματα.

Σ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[*Ἐγκυκλ.*] Μέχρι τινὸς ἦτο ἄγνωστον ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι εἶχον κάμει χρῆσιν *ὑαλοπινάκων*· αἱ ἀνακαλύψεις ὅμως τῆς Πομπηΐας ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον μεταχειρισθῆ τὴν ὕαλον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἀπὸ τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος πλεῖστοι συγγραφεῖς, ἐθνικοὶ καὶ Χριστιανοί, ὁμιλοῦσι περὶ τοῦ πλούτου τῶν ὑαλοπινάκων, οἱ ὁποῖοι ἐκόσμουν τὰ κτήρια τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐν Βυζαντίῳ τὰ παράθυρα ἐκοσμοῦντο διὰ λεπτῆς ὑάλου, ὅπως π. χ. τὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα Πάντως, ἡ ὕαλος μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος ἦτο μονόχρωμος. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ χρῆσις τῆς ἐγχρώμου ὑάλου, ἧς ἡ ἐξέλιξις ἀκολουθεῖ τὴν τύχην τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἡ *ὑαλογραφία*, συμβαδίζουσα μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ γοτθικοῦ ῥυθμοῦ, ἀπέβη ἡ κυριωτέρα διακόσμησις τῶν κτηρίων. Κατὰ τὸν ΙΒ' δὲ καὶ ΙΓ' αἰῶνα ἀνήχθη εἰς ὕψος τέχνης.

Ἡ ὑαλογραφία εἶναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μᾶλλον ἰχνογραφία παρὰ εἶδος ζωγραφικῆς. Ἐξετελεῖτο δὲ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἐπὶ τραπέζης κεχρισμένης διὰ λευκῆς βαφῆς ἢ κιμωλίας ἐγράφετο ἀρχικῶς διὰ μολύβδου ἢ κασσιτέρου τὸ σχέδιον καὶ ἐσημειοῦτο ἐπιμελῶς τὸ χρῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐτίθετο ἐπὶ ἑκάστου τεμαχίου. Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τοῦτο ὁ τεχνίτης ἔκοπτε τὰ τεμάχια τῶν χρωματιστῶν ὑάλων καὶ τὰ συνεκόλλα, σχηματίζων οὕτω μωσαϊκὸν ζωηρότατον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ὠφείλετο κυρίως εἰς τὰς ἰριδώσεις τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς ὑάλου, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο κατὰ μέγα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ πάχος αὐτῆς. Τὸ περίεργον δ' εἶναι ὅτι σήμερον μὲ τὴν τελειοποίησιν τῆς ὑάλου καὶ τὴν λεπτότητα αὐτῆς αἱ ἰριδώσεις αὗται τῶν χρωμάτων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῶσιν. Ἐπὶ 250 ἔτη ἡ ἁπλουστάτη αὕτη τεχνικὴ οὐδόλως μετεβλήθη. Κατὰ τὸν ΙΔ' ὅμως αἰῶνα ἡ ὑαλογραφία εἰσέρχεται εἰς φάσιν ἐντελῶς νέαν. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ κιτρίνου χρώματος ἐπέτρεψε τὴν ζωγράφησιν ἐπὶ λευκῆς ὑάλου ὁλοκλήρου ἐγχρώμου σχεδίου, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ τρόπου τῆς ἐπικολλήσεως τεμαχίων δίκην μωσαϊκῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἄρχεται ἡ ἀκμὴ τῆς ὑαλογραφίας. Μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος συναγωνίζεται μὲ ὅλα τὰ εἴδη τῆς τέχνης, ἀναπληροῖ δὲ πολλάκις καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν προσωπογραφίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἄρχεται ἡ παρακμὴ αὐτῆς, ὀφειλομένη εἰς τὴν τάσιν τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν οἱ ὑαλογράφοι νὰ ἀναπαριστῶσι καὶ τὰς τελευταίας χρωστικὰς λεπτομερείας τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον ζωγραφίζουν ὡς ἐπὶ τῶν πινάκων ζωγραφικῆς.

Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

ὑαλογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑαλογραφίαν, ὁ τῆς ὑαλογραφίας.

ὑαλογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς ὑαλογραφημάτων || ὄργανον δι' οὗ σχεδιάζουσιν ἐπὶ τῆς ὑάλου.

ὑαλοδιαβάσης (ὁ) (Hyalodiabas) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς διαβάσου, τὸν ὁποῖον διακρίνει μεγάλη ποσότης ὑαλώδους οὐσίας. Παρετηρήθη εἰς τὴν Φινλανδίαν κ. ἀ. Γ. Β.

ὑαλοδίδυμον (τὸ) [*Φυτοπαθ.*]. Καλεῖται τὸ ἀγενὲς σπόριον διαφόρων μυκήτων, ἔχον χρῶμα ᾠοειδὲς ἢ ἐλλειψοειδές, χρῶμα ὑελῶδες καὶ φέρον ἓν ἐγκάρσιον διάφραγμα. Ε. Τ. Ε.

ὑαλοδίκτυον (τὸ) [*Φυτοπαθ.*]. Καλεῖται τὸ ἀγενὲς σπόριον διαφόρων μυκήτων, ἔχον χρῶμα ὑαλῶδες καὶ φέρον περισσότερα τοῦ ἑνὸς διαφράγματα κατὰ μῆκος καὶ ἐγκάρσια. Ε. Τ. Ε.

ὑαλόδισκος (ὁ). Δίσκοι ἐξ ὑαλοχάρτου διαφόρων μεγεθῶν καὶ ποιοτήτων, χρήσιμοι ἐν τῇ ὀδοντιατρικῇ πρὸς λείανσιν καὶ στίλβωσιν τῶν ἐν τῷ στόματι μεταλλικῶν ἢ πλαστικῶν ἐμφρακτικῶν ὑλικῶν ἢ ἄλλων τεχνητῶν ἐν τῷ στόματι ἐργασιῶν. Χρησιμοποιοῦνται ἐφαρμοζόμενοι ἐπὶ τοῦ ὀδοντογλυφάνου τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ τινος συγκρατητῆρος. Ν. Γ. Π.

ὑαλόδισκος (ὁ) (Hyalodiscus) [*Ζῳολ.*]. Γένος τρηματοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγυνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς διὰ συσταλτικῶν καὶ διασταλτικῶν κινήσεων μετακινουμένους. Οἱ ὑαλόδισκοι ἔχουσι σῶμα ᾠοειδὲς ἄχρουν, διαφανές. Ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος τῶν θαλασσῶν. Δ. Κ. Β.

ὑαλοειδής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς ὕαλον: «λίθος ὑαλοειδής».

— ὑαλοειδὲς *σῶμα* ἢ *ὑγρὸν* [*Ἀνατομ.*]. Πηκτοειδής, διαφανὴς καὶ δίκην ὑάλου ὁμοειδὴς οὐσία, ἥτις πληροῖ τὸν μεταξὺ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ καὶ τῆς ἔσωθεν ἐπιφανείας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος μείζονα χῶρον, τὰ 3/4 τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὸ σχῆμα αὐτοῦ εἶναι σφαιροειδές, ἡ δὲ σύστασις ὀλίγῳ συμπαγεστέρα τῆς τοῦ λευκοῦ τοῦ ᾠοῦ. Σύγκειται δ' ἐκ τοῦ ὑαλοειδοῦς ὑμένος καὶ ἐκ τῆς ὑαλοειδοῦς οὐσίας. Καὶ ὁ μὲν ὑαλοειδὴς ὑμὴν παριστᾷ τὴν δίκην ἐπιτάγου πυκνωθεῖσαν περιφερικὴν στιβάδα, ἡ δὲ ὑαλοειδὴς οὐσία ἐμφανίζει οἰδηματώδη ἱστόν, οὗ τὰ 98% εἶναι ὕδωρ. Ι. Π.

—ὑαλοειδὴς *ἀρτηρία* [*Ἀνατομ.*]. Ἀρτηρία, ἥτις ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου μέχρι τοῦ 7ου μηνὸς ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς κεντρικῆς ἀρτηρίας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, φερομένη διὰ τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος (=ὑγροῦ) μέχρι τοῦ ὀπισθίου περιφακίου καὶ ἥτις ἀποφράσσεται μετὰ τὸν τοκετόν, μεταβαλλομένη εἰς σωλῆνα, τὸν *ὑαλοειδῆ σωλῆνα*. Ι. Π.

—ὑαλοειδὴς ἢ *ἔσω πλὰξ* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ συμπαγὴς στιβὰς ἡ τὴν ἔσωθεν ἐπιφάνειαν τῶν ὀστῶν τοῦ θόλου τοῦ κρανίου σχηματίζουσα καλεῖται *ὑαλοειδής*, διότι εἶναι εὐθραυστοτέρα τῆς ἔξω στιβάδος ἐπὶ τῶν πληγμάτων τῆς κεφαλῆς. Ι. Π.

—ὑαλοειδὴς *σωλὴν* [*Ἀνατομ.*]. Σωλὴν διελαύνων τὸ ὑαλοειδὲς σῶμα (=ὑγρὸν) τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀπὸ τῆς ὀπτικῆς θηλῆς μέχρις ἐγγὺς τοῦ περιφακίου, παριστῶν δὲ τὴν ὁδὸν τῆς ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου ὑαλοειδοῦς ἀρτηρίας. Ι. Π.

—ὑαλοειδὴς *ὑμὴν* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ περιφερικὴ πεπυκνωμένη στιβὰς τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος, ἡ περιβάλλουσα τοῦτο πανταχόθεν, πλὴν τῆς ὀπισθίας πρὸς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ μοίρας. Ι. Π.

—ὑαλοειδὴς *χόνδρος* [*Ἀνατομ.*]. Ὁ χόνδρος οὗτος παριστᾷ τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τοῦ χονδρικοῦ ἱστοῦ. Ἔχει χροιὰν γαλακτοειδῆ ἢ ὑποκυανίζουσαν, σύστασιν δὲ συμπαγεστέραν τῶν δύο ἄλλων μορφῶν τοῦ χοδρικοῦ ἱστοῦ (τουτέστι τοῦ ἐλαστικοῦ καὶ τοῦ ἰνώδους χόνδρου), ἡ δὲ μεσοκυττάριος αὐτοῦ οὐσία ἐμφανίζεται ὁμογενὴς δίκην ὑάλου. Ὁ ὑαλοειδὴς χόνδρος ὑπόκειται προϊούσης τῆς ἡλικίας εἰς ἀλλοιώσεις, ὧν μία ἡ ἀποιτάνωσις, δι' ἧς σκληρύνεται μὲν ὁ χόνδρος δίκην ὀστοῦ, δὲν γίνεται δ' ὅμως καὶ γνήσιον ὀστοῦν. Ἐξ ὑαλοειδοῦς χόνδρου συνίστανται αἱ ἐπιφάνειαι τῶν διαρθρώσεων ἢ συγχονδρώσεων, οἱ χόνδροι τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, οἱ χόνδροι τῶν πλευρῶν, τῆς ῥινὸς κλπ. Ι. Π.

ὑαλοειδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑαλοειδῆ χυμὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ.

ὑαλοειδῖτις, *—ιδος* (ἡ), ἢ καὶ *ὑαλῖτις* [*Ὀφθαλμ.*]. Φλεγμονὴ τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος, χαρακτηριζομένη ὑπὸ ποικίλων τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα θολεροτήτων τοῦ ὑαλοειδοῦς, αἵτινες σχηματίζουν ἐντὸς αὐτοῦ ἢ καὶ ὀργανοῦνται, καὶ ὑπὸ ἀποθεμάτων ἐπικαθημένων ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ κρυσταλλοειδοῦς. Πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὸ αὐθυπόστατον τῆς ὑαλοειδίτιδος. Συνηθέστερον αἱ μνημονευθεῖσαι ἀλλοιώσεις εἶναι ἀπότοκοι τῶν νόσων τοῦ ῥαγοειδοῦς ὑμένος. Β. Δ.

ὑαλοθεσία (ἡ)· ἡ τοποθέτησις τῆς ὑάλου, οἷον τῶν ὑαλοπινάκων ἐπὶ τοῦ παραθύρου κ.τ.τ.

ὑαλοθέσιον (τό)· θήκη ὑαλόφρακτος, οἷον ἡ βιτρίνα ἢ ἄλλα παρόμοια κατασκευάσματα.

ὑαλοθέτης (ὁ)· ὁ τοποθετῶν τὰς ὑάλους, ὁ προσαρμόζων τοὺς ὑαλοπίνακας ἐπὶ τῶν πλαισίων.

ὑαλόθετον (τό)· ἄλλως *ὑαλοθέσιον* (βλ. λ.).

ὑαλοθήκη (ἡ)· ἡ θήκη τῶν ὑάλων, τῶν ὑαλοπινάκων.

ὑαλοκέφαλος (ὁ) (Glaskopf) [*Ὀρυκτολ.*]. Συσσωμάτωμα ὀρυκτοῦ βοτρυοειδές, μαστοειδὲς ἢ σταλακτιτοειδές, μὲ ἱστὸν πολλάκις ἀκτινωτὸν καὶ λάμπουσαν ἐπιφάνειαν. Τὴν μορφήν, καὶ συνεπῶς καὶ τὴν ὀνομασίαν, αὐτὴν λαμβάνουν ὡρισμένα ὀξείδια μετάλλων, τὰ ὁποῖα διακρίνονται περαιτέρω ἐκ τοῦ χαρακτηρίζοντος ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν χρώματος. Οὕτω καλεῖται *μαῦρος ὑαλοκέφαλος* τὸ ὀρυκτὸν ψιλομέλας, *καστανόχρους ὑαλοκέφαλος* ὁ λειμωνίτης, *κόκκινος ὑαλοκέφαλος* ὁ αἱματίτης κλπ. Ι. Ι.

ὑαλοκρύσταλλος (ὁ) [*Ὀρυκτολ.*]. Καλεῖται οὕτω (ἄλλως *μολυβδοκρύσταλλος* ἢ καὶ ἁπλῶς κρύσταλλος) ἡ τεχνητὴ ὕαλος ἀνωτέρας ποιότητος, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ προσθήκης ὀξειδίου τοῦ μολύβδου. Τὸ πυριτικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον χρησιμοποι-

Digitized by Google

ὡς πρώτη ὕλη παρασκευῆς τοῦ ὑαλοκρυστάλλου, λαμβάνεται ἀπὸ καθαρωτάτην ἄμμον, ἐκτὸς δὲ τοῦ ὀξειδίου τοῦ μολύβδου, τοῦ ὁποίου ἡ περιεκτικότης φθάνει τὰ 34%, προστίθεται καὶ ὀξείδιον καλίου εἰς ποσότητα 14 %. Ὁ ὑαλοκρύσταλλος παρουσιάζει λάμψιν ἀνωτέραν τῆς συνήθους ὑάλου καὶ μεγάλην διαθλαστικὴν δύναμιν τοῦ φωτός, ὡς ἐκ τούτου δὲ χρησιμεύει εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλων ὑαλίνων πλακῶν πολυτελείας, καθὼς καὶ ἄλλων ἐπιτραπεζίων σκευῶν καὶ ἀντικειμένων ἐν γένει. Γ. Β.

ὑαλοκύλιξ (ὁ) (Hyalocylix) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων πτεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *καβολινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑαλοκύλιξ ὁ γραμμωτὸς* (Hyalocylix striatus), ὅστις ἔχει κόγχην κωνικὴν καὶ ἄνοιγμα ᾠοειδές. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

ὑαλόλιθος (ὁ), ἢ *ὑαλόπλινθος* (ἡ). Τεχνητὸς λίθος ἐξ ὑάλου. Οἱ ὑαλόλιθοι κατασκευάζονται εἰς διάφορα σχήματα καὶ μεγέθη, εἴτε φυσητοί, κλειστοὶ πανταχόθεν, εἴτε χυτοί, μετ' ἐκσκαφῶν ἢ καὶ ἄνευ τοιούτων. Οἱ φυσητοὶ ὑαλόλιθοι εἶναι κοῖλοι ἐσωτερικῶς καὶ ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς αὐτοὺς ἀέρος παρουσιάζουσι μονωτικότητα μεγαλυτέραν τῆς τῶν πλήρων. Τὸ πάχος τῶν τοιχωμάτων αὐτῶν εἶναι μέτριον καὶ ἀναλόγως τοῦ συνολικοῦ ὄγκου των σχετικῶς ἐλαφροί. Παρὰ τοῦτο ὅμως ἔχουσι μεγάλην ἀντοχὴν καὶ διάρκειαν. Τὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα δίδονται εἰς τοὺς ὑαλολίθους, εἶναι ποικίλα. Κατασκευάζονται κυλινδρικοὶ ἢ πρισματικοὶ (συνήθως ὀρθογωνικοὶ μὲ ἀπεστρογγυλωμένας ἐνίοτε τὰς ἀκμάς, ἑξαγωνικοὶ ἢ ρομβοειδεῖς, μὲ ἀποκεκομμένας τὰς ὀξείας ἀκμάς), καὶ εἰς μέγεθος ὁλοκλήρου, ἡμισείας καὶ τετάρτου πλίνθου. Γίνονται διαφανεῖς, ἡμιδιαφανεῖς ἢ διαφώτιστοι καὶ εἰς διάφορα χρώματα (ἄχροες, γαλακτόχροες, κυανοῖ, κίτρινοι καὶ πράσινοι συνήθως) καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς διαφόρους περιπτώσεις. Κατασκευάζονται ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς συνδέσεώς των διὰ κονιάματος καὶ στερεώσεώς των ἐπὶ σιδηροῦ σκελετοῦ διάφοροι *ὑαλότοιχοι*, θολωτὰ στεγάσματα, ἐπίπεδα, δάπεδα κλπ. Α. Α. Κ.

ὑαλομέλαν (τό)· βλ. λ. *ὑαλοβασάλτης*.

ὑαλόμεικτον *πέτρωμα [Πετρογρ.]*. Χαρακτηρισμὸς πετρώματος, τὸ ὁποῖον περιέχει ἁπλῶς ἢ συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ὑαλώδη οὐσίαν προερχομένην ἀπὸ διοξείδιον τοῦ πυριτίου ἄμορφον. Γ. Β.

ὑαλομετεωρῖται *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. λ. *τηκτῖται*.

Ὑαλομίτσα (Yalomitza)· βλ. *Ἰαλομίτσα*.

ὑαλόμυια (ἡ) (Hyalomyia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑαλόμυια ἡ ἀγκιστροειδὴς* (Hyalomyia hamata), ἥτις ἔχει χρῶμα μελανόφαιον μὲ εὐρείας πτέρυγας διαφανεῖς. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων καὶ εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ νότιον Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

ὑαλόνημα (τὸ) (Hyalonema) *[Ζωολ.]*. Γένος σπόγγων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑαλονηματιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη διαφανῶν σπόγγων, ἀπαντώντων εἰς τὰ μεγάλα θαλάσσια βάθη. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι τὸ *ὑαλόνημα τὸ βόρειον* (Hyalonema borealis), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται κατὰ πολυπληθεῖς ἀποικίας. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι τὸ *ὑαλόνημα τὸ σιμβόλδιον* (Hyalonema sieboldii), ὅπερ σχηματίζει ἀποικίας, αἵτινες στερεοῦνται ἐπὶ πολύποδος ἀποτελοῦντος μετὰ τῆς ἀποικίας ἓν ὅλον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἰαπωνικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ὑαλονηματίδαι (οἱ) (Hyalonematidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια σπόγγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑξακτίνων*, περιλαμβάνουσα εὐμεγέθεις σπόγγους, οἵτινες δύνανται νὰ φθάσουν εἰς ἥμισυ περίπου μέτρον. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς περὶ τὴν Ἰαπωνίαν θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι τὸ *ὑαλόνημα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑαλονυξία (ἡ), ἢ *σκληρωτικονυξία ['Οφθαλμ.]*. Ὅρος ἀσυνήθης, σημαίνων τὴν μέθοδον τῆς ἐγχειρήσεως τοῦ καταρράκτου διὰ τῆς καταβυθίσεως τοῦ θολοῦ κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ ἐντὸς τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος κατόπιν νύξεως διὰ βελόνης εἰσερχομένης διὰ τοῦ σκληρωτικοῦ. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐγκατελείφθη ἀπὸ δύο περίπου αἰώνων, ἐφαρμοζομένης τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ φακοῦ. Β. Α.

ὑαλόπαγος (ὁ) *[Μετεωρ.]*. Καλεῖται οὕτω λεῖον καὶ συνεχὲς στρῶμα πάγου διαφανοῦς, καλύπτοντος τὸ ἔδαφος καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἀντικείμενα καὶ μὴ ἔχοντος τὴν λευκότητα οὔτε τὴν κρυσταλλικὴν ὄψιν τῶν ὁμιχλοκρυστάλλων (givre). Ὁ ὑαλόπαγος (ἀγγλ. glazedfrost, γερμ. glatteis, γαλλ. verglas) ὀφείλεται γενικῶς εἰς τὴν πτῶσιν βροχῆς, ἥτις στερεοποιεῖται ἐρχομένη εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐδάφους ἢ μετὰ τῶν ἐκτεθειμένων ἐν τῷ ἀέρι ἀντικειμένων. Ἡ βροχὴ αὕτη προκαλεῖται συνή-

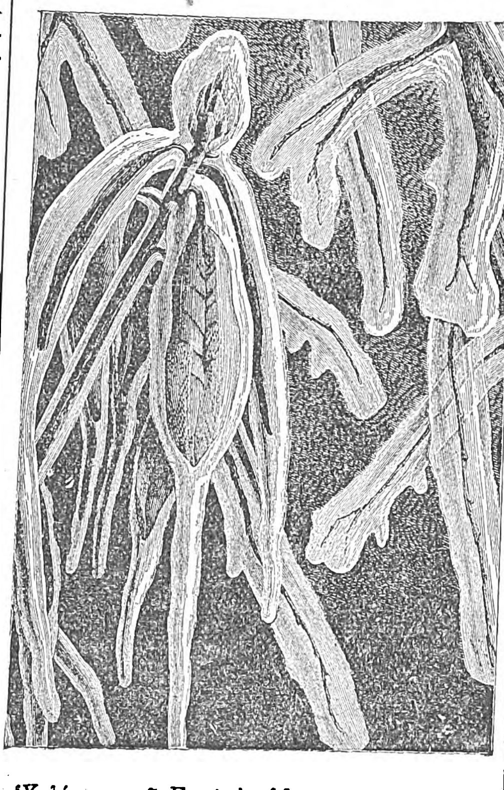

Ὑαλόπαγος τοῦ Fontainebleau, παρατηρηθεὶς εἰς τὰς 22—24 Ἰανουαρίου 1879.

θως ἐκ τῆς συναντήσεως εἰς ὡρισμένον ὕψος ἑνὸς θερμοῦ καὶ ὑγροῦ ἀέρος καὶ ἑνὸς ψυχροῦ τοιούτου. Ὁ ὑαλόπαγος δυνατὸν νὰ συνοδεύηται ὑπ' ἀνέμου μάλιστα ὁρμητικοῦ. Θ. Θ. Φ.

ὑαλοπίναξ, *—ακος* (ὁ), καὶ **ὑελοπίναξ** πλὰξ ὑαλίνη τοποθετουμένη ἐπὶ πλαισίων παραθύρων κττ. κοιν. *τζάμι*: «ὑαλοπίνακες διαφανεῖς, —ἡμιδιαφανεῖς»

—*[Ἐγκυκλ.]* Οἱ ὑαλοπίνακες, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουσι τὸ πέμπτον καὶ πλέον τῆς ὅλης παραγωγῆς τῶν ὑαλουργικῶν βιομηχανιῶν, ἀποτελοῦσι τὸ κατ' ἐξοχὴν δομήσιμον προϊὸν τῆς ὑάλου καὶ λαμβάνονται ἐκ χυτῆς κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἐκ φυσητῆς, ὑάλου Λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ χυτὴ ὕαλος παρουσιάζει πολλάκις χαρακτηριστικὰς κυματώσεις, προκαλούσας ὀπτικὰς παραμορφώσεις τῶν διὰ μέσου αὐτῶν ὁρωμένων ἀντικειμένων, συνιστᾶται ἡ τοποθέτησις τῶν ὑαλοπινάκων μὲ τὰς κυματώσεις αὐτῶν ὁριζοντίας. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου εἰς τὰς παραγγελίας προτάσσονται κατὰ συνθήκην εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν διαστάσεων τῶν ζητουμένων ὑαλοπινάκων αἱ διαστάσεις τοῦ πλάτους καὶ ἕπονται αἱ διαστάσεις τοῦ μήκους ἢ ὕψους αὐτῶν. Ἀναλόγως τοῦ πάχους αὐτῶν, οἱ ὑαλοπίνακες διακρίνονται εἰς *ἁπλοῦς*, *ἡμιδίπλους* καὶ *διπλοῦς*. Οἱ ἁπλοῖ ὑαλοπίνακες (κοιν. *τζάμια*) ἔχουσι πάχος 1,5 ἕως 2,5 χιλιοστά, οἱ ἡμίδιπλοι 2,6 ἕως 3,5 χιλιοστὰ καὶ οἱ διπλοῖ 3,6 ἕως 4,5 χιλιοστά. Οἱ ἐν τῇ δομικῇ χρησιμοποιούμενοι ὑαλοπίνακες δὲν πρέπει νὰ ἔχωσι πάχος μικρότερον τῶν 2 χιλιοστῶν, εἰς περίπτωσιν δὲ καθ' ἣν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑαλοπίνακος ὑπερβαίνει τὰ 0.80 $μ^2$, πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ ὕαλος πάχους τοὐλάχιστον 3 χιλιοστῶν.

Τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος τῶν ὑαλοπινάκων ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν θέσιν διὰ τὴν ὁποίαν προορίζονται οὗτοι, καὶ αὐξανομένης τῆς εἰς μεικτὰ ἑκατοστόμετρα διαστάσεως αὐτῶν, ἤτοι αὐξανομένου τοῦ ἀθροίσματος τοῦ πλάτους καὶ μήκους αὐτῶν, αὐξάνεται καὶ ἡ τιμή των.

Οἱ συνήθως χρησιμοποιούμενοι ὑαλοπίνακες εἶναι ἄχροοι, διαφανεῖς καὶ λεῖοι κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας αὐτῶν, πολλάκις ὅμως κατασκευάζονται καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑαλοπίνακες χρωματιστοί, ἡμιδιαφανεῖς ἢ διαφώτιστοι, λεῖοι κατὰ τὴν μίαν παρειὰν καὶ τραχεῖς κατὰ τὴν ἑτέραν κλπ.

Οἱ μὲ ἀνώμαλον τὴν μίαν ἐπιφάνειαν ὑαλοπίνακες (κοιν. *διαμαντὲ*) εἶναι διαφώτιστοι καὶ διακρίνονται εἰς τοὺς *πρισματικούς*, ὅταν ἡ κατωτέρα ἐπιφάνεια αὐτῶν φέρῃ πρισματικὰς ραβδώσεις, καὶ εἰς τοὺς λοιπούς, οἵτινες φέρουσι διαφοροσχήμους ἀνωμαλίας. Αἱ γωνίαι τῶν ραβδώσεων καὶ τὰ πάχη τῶν ὑαλοπινάκων τούτων εἶναι ποικίλα, ὅπως ποικίλα εἶναι καὶ τὰ σχέδιά των. Ἡ ἀντοχὴ τῶν τοιούτων ὑαλοπινάκων δὲν εἶναι ὁμοιογενής, λόγῳ τῆς ἀνομοιογενείας τοῦ πάχους των. Ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτοι ὑαλοπίνακες διαχέουσι τὸ δι' αὐτῶν διερχόμενον φῶς, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ φωτισμοῦ διαφόρων χώρων, μὴ φωτιζομένων ἐπαρκῶς καὶ καταλλήλως.

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω, συνήθους χρήσεως, ὑαλοπινάκων, κατασκευάζονται καὶ *συρματόπλεκτοι*. Οἱ ὑαλοπίνακες οὗτοι θραυόμενοι δὲν ἀποπίπτουσιν εἰς τεμάχια καὶ ἔχουσιν ἀντοχὴν κατὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν φορὰν μεγαλυτέραν τῆς τῶν συνήθων, ἀλλὰ μικροτέραν διαφάνειαν. Οἱ τοιοῦτοι ὑαλοπίνακες εἶναι πολὺ ἀσφαλεῖς κατὰ πυρκαϊῶν καὶ κλοπῶν, διότι ἀντέχουσι κατὰ τῶν κρούσεων καὶ τοῦ πυρός. Ἐκτὸς τῶν συρματοπλέκτων ἢ συρματοφόρων ὑαλοπινάκων, καὶ οἱ καλούμενοι *συνεκτικοὶ ὑαλοπίνακες* δὲν ἀποπίπτουσιν εἰς τεμάχια μετὰ τὴν θραῦσιν αὐτῶν, ἀλλὰ ραγίζονται μόνον. Οἱ ὑαλοπίνακες οὗτοι κατασκευάζονται διὰ τῆς παρεμβολῆς μεταξὺ δύο συνήθων ὑαλοπινάκων φύλλου διαφανοῦς ἐκ πυραλίνης ἢ κυτταρινοειδοῦς καὶ συγκολλήσεως αὐτῶν ὑπὸ ὑδραυλικὴν πίεσιν καὶ ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ. Διὰ τοιαύτης συγκολλήσεως τριῶν ὑαλοπινάκων προκύπτουσιν οἱ ἀνθεκτικοὶ κατὰ βολίδων ὑαλοπίνακες, οἵτινες ἔχουσι πάχος ἀπὸ 2,5 ἕως 5 ἑκ.

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω συνήθων ὑαλοπινάκων, οἵτινες εἶναι ἐπίπεδοι, κατασκευάζονται δι' εἰδικοὺς σκοποὺς καὶ θέσεις ὑαλοπίνακες κυλινδρικοὶ ἢ καὶ ἄλλης μορφῆς. Οἱ *θαμβοὶ* ὑαλοπίνακες κατασκευάζονται διὰ φυσήσεως ἐπ' αὐτῶν ἄμμου ὑπὸ ἰσχυροῦ ρεύματος ἀέρος. Συνήθεις ὑαλοπίνακες θαμβοῦνται δι' ἐπιχρίσεως αὐτῶν δι' εἰδικοῦ βερνικίου. Οἱ *χαρακτοὶ* ὑαλοπίνακες, οἵτινες εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς πρισματικούς, λαμβάνονται τῇ ἐπιδράσει ὑδροφθορίου.

Πρὸς κατασκευὴν διακοσμητικῶν ὑαλοπινάκων χρησιμοποιοῦνται διάφοροι μέθοδοι. Οὕτως ἐνίοτε δι' ἐμβαπτίσεως θερμῆς ὑάλου ἐντὸς ὕδατος ψυχροῦ λαμβάνονται ὕαλοι μὲ πολυαρίθμους ραγάδας, μονιμοποιουμένας μετὰ δευτέραν θέρμανσιν εἰς διάφορα σχήματα. Ἐπίσης δι' ἐπαλείψεως θαμβῶν ὑαλοπινάκων μὲ εἰδικὴν κόλλαν καὶ θερμάνσεως αὐτῶν κατόπιν λαμβάνονται οἱ *χιονοϋαλοπίνακες* καὶ αἱ *χιονύαλοι*, ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ὁποίων ἡ κόλλα, ἀποκολληθεῖσα ὑπὸ τῆς θερμάνσεως μερικῶς, ἔχει ἀφήσει μορφὰς ὁμοιαζούσας πρὸς χιονονιφάδας. Πολλάκις διακοσμητικοὶ ὑαλοπίνακες λαμβάνονται διὰ τῆς *ὑαλογραφίας* (βλ λ.). Χάριν οἰκονομίας, ἀντὶ ὑαλογραφίας, γίνεται διακόσμησις τῶν ὑαλοπινάκων δι' ἐπικολλήσεως ἐπ' αὐτῶν διαφωτίστων φύλλων χάρτου φερόντων διάφορα σχήματα καὶ εἰκόνας, ἢ διὰ ζωγραφίας ἐπ' αὐτῶν τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ βερνικίου, προσφυομένου ἐπὶ τῆς ὑάλου καὶ συγκρατουμένου ἀρκετὰ στερεῶς, ἄνευ θερμάνσεως. Α. Α. Κ.

ὑαλόπλασμα (τό), ἢ **ἐξώπλασμα** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ περιφερικὴ στιβὰς τοῦ κυτταρικοῦ πρωτοπλάσματος, ἡ *ἐξώπλασμα* καλουμένη, ἥτις ἐμφανίζεται ὑαλοειδὴς καὶ ὁμοειδεστέρα τῆς κεντρικῆς στιβάδος, τῆς τὸν πυρῆνα περιβαλλούσης, ἥτις παρίσταται κοκκωδεστέρα καὶ ὀνομάζεται *ενδόπλασμα*. Αἱ δύο στιβάδες διαφέρουσι καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν μὲν τῇ περιφερικῇ τελοῦνται κυρίως τὰ φαινόμενα τῆς αἰσθήσεως καὶ κινήσεως τοῦ κυττάρου, ἐν δὲ τῇ κεντρικῇ τὰ τῆς θρέψεως αὐτοῦ. Ι. Π.

ὑαλόπλινθος (ἡ)· τεχνητὸς λίθος ἐξ ὑάλου (βλ. λ. *ὑαλόλιθος*).

ὑαλοποιεῖον (τό)· ἄλλως *ὑαλουργεῖον* (βλ. λ.).

ὑαλοποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ μετατροπή, ἡ μεταποίησις εἰς ὕαλον: «ὑαλοποίησις τῆς ἄμμου».

ὑαλοποιήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ μετατραπῇ, νὰ μεταποιηθῇ εἰς ὕαλον: «ὑαλοποιήσιμος ἄμμος».

ὑαλοποιία (ἡ)· ἄλλως *ὑαλουργία* (βλ. λ.).

ὑαλοποιὸς (ὁ)· ἄλλως *ὑαλουργὸς* (βλ. λ.).

ὑαλοπωλεῖον (τό)· κατάστημα πωλήσεως ὑαλίνων ἀγγείων καὶ σκευῶν, ὅπου πωλοῦνται γυαλικά, κοιν. *γυαλάδικο*.

ὑαλοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ὑαλίνων δοχείων καὶ σκευῶν, κοιν. *γυαλᾶς*.

ὕαλος (ἡ), καὶ **ὕελος**· στερεά, εὔθραυστος καὶ διαφανὴς μᾶζα, κατασκευαζομένη ἐκ τήγματος ἄμμου, σόδας καὶ μαρμάρου, κοιν. *γυαλί*: «δοχεῖα ἐξ ὑάλου»· || ἀντὶ ὑαλοπίναξ: «ἐκ τοῦ κρότου ἐρράγησαν αἱ ὕαλοι τῶν παραθύρων».

— *[Ἐγκυκλ.]* *Ὕαλος* ἢ *ὕελος* καλεῖται πᾶσα ἐκ πυρορρεύστου τήγματος διαφόρων ὀξειδίων ἀμόρφως στερεοποιημένη μᾶζα καὶ εἰδικώτερον ἡ στερεὰ διαφανὴς μᾶζα ἡ λαμβανομένη διὰ ταχείας ψύξεως τήγματος ἄμμου καθαρᾶς, σόδας καὶ καθαροῦ ἀσβεστολίθου. Ἡ ἰδιάζουσα ἰδιότης, ἣν κέκτηται ἡ μᾶζα αὕτη, νὰ λαμβάνῃ διὰ τήξεως πυκνόρρευστον κατάστασιν, εὐκόλως κατεργαζομένη εἰς διαφόρους μορφάς, συντελεῖ εἰς τὴν εὐρυτάτην χρησιμοποίησιν αὐτῆς πρὸς παρασκευὴν διαφορωτάτων ἀντικειμένων τῆς καθημερινῆς ζωῆς,

Digitized by Google

ὡς καὶ πολυτίμων συσκευῶν καὶ βοηθητικῶν μέσων τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ἐργαστηρίων, ὡς καὶ ἀντικειμένων πολυτελείας καλλιτεχνικωτάτης ἐμφανίσεως.

Ἡ ὕαλος εἶναι ἀρχαιότατον προϊὸν τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος. Ἡ διήγησις τοῦ Πλινίου ὅτι ἡ ἐφεύρεσις τῆς ὑάλου ὀφείλεται εἰς τοὺς Φοίνικας, οἵτινες ἐπὶ ἀμμώδους ἀκτῆς εἶχον τυχαίως χρησιμοποιήσει ὀγκώδη τεμάχια φυσικῆς σόδας ὡς ὑποστηρίγματα τῶν μαγειρικῶν δοχείων καὶ διὰ τῆς πυρᾶς εἶχον παραγάγει οὕτω μᾶζαν ὑάλου, φαίνεται, δι' ὅσους γνωρίζουν τὴν ὑψίστην θερμοκρασίαν ἑνὸς κλιβάνου ὑαλουργίας, ὡς τελείως ἀπίστευτος. Οἱ Φοίνικες ἐμπορεύοντο ἀσφαλῶς τὰ ἐξ ὑάλου σκεύη, ἀλλ' ἡ ἐφεύρεσις τῆς παρασκευῆς αὐτῆς ἀνήκει πιθανώτατα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες οὐχὶ μόνον ἐγνώριζον τὴν διὰ τήξεως παραλαβὴν τῶν μετάλλων ἐκ τῶν ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων, ἀλλὰ καὶ κατεῖχον πληρέστατα τὴν παρασκευὴν τῶν ἐξ ἀργίλλου εἰδῶν. Τὸ παλαιότερον γνωστὸν ὑαλοειδὲς ἀντικείμενον, οὐχὶ βεβαίως πραγματικὴ ὕαλος ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ὑάλου, χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης αἰγυπτιακῆς δυναστείας (3.300 π. Χ.) καὶ φυλάσσεται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀξφόρδης.

Ἡ κυρία ἕδρα τῆς ἀρχαίας βιομηχανίας τῆς ὑάλου ἦτο ἡ Σιδών, ἡ Τύρος καὶ πρὸ παντὸς ἡ Ἀλεξάνδρεια, κατόπιν δὲ σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς ὑάλου ἔσχεν ἡ Ρώμη καὶ εἶτα τὸ Βυζάντιον. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου ἡ τέχνη αὕτη μετελαμπαδεύθη εἰς Βενετίαν, ὅπου καὶ ἐπὶ μακρὸν διετέλεσεν ἐν ἀκμῇ. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὴν πρωτεύουσαν θέσιν κατέλαβεν ἡ γερμανικὴ ὑαλουργία τῆς Böhmen, ὅπου παρεσκευάζετο διὰ καθαρωτάτων ὑλικῶν τελείως ἄχρους καὶ στίλβουσα ὕαλος.

Ἡ ὑαλώδης κατάστασις εἶναι τελείως ἰδιάζουσα, μὴ ἐξαρτωμένη μόνον ἐκ τῆς χημικῆς συστάσεως σώματός τινος, ἀλλὰ προκαλουμένη ἐκ τῆς φυσικῆς ἰδιότητος τῆς πλήρους ὁμοιογενείας. Ἀκριβῶς ἡ ὁμοιογένεια αὕτη καὶ ἄμορφος ἰδιότης ἀντίκειται εἰς τὴν παλαιοτέραν, πολλαχῶς ἐκφρασθεῖσαν, ἄτοψιν ὅτι ἡ ὕαλος εἶναι στερεὸν διάλυμα καὶ ἐνισχύει τὴν σήμερον ἰσχύουσαν ἄποψιν ὅτι ἡ ὕαλος εἶναι στερεὸν ὑγρόν, δηλαδὴ ἰσχυρῶς ὑποψυχθὲν τῆγμα, ὅπερ εἰς συνήθη θερμοκρασίαν φαίνεται στερεόν, διότι ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίστασις τριβῆς τῶν διαφόρων τεμαχιδίων εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος μία ἀντίθετος μετακίνησις. Πρὸς τὴν ἄποψιν αὐτὴν συμφωνοῦν οἱ ἀκόλουθοι λόγοι. Ἡ ὕαλος δὲν ἔχει σαφὲς σημεῖον τήξεως καὶ πήξεως καὶ στερεοποιεῖται ἐπὶ κανονικῆς ψύξεως ἀμόρφως. Κατὰ τὴν θέρμανσιν ἡ ὕαλος καθίσταται κατ' ἀρχὰς μαλακὴ καὶ ἐπὶ προϊούσης ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας μεταπίπτει βαθμηδὸν εἰς τὴν ὑγρὰν κατάστασιν. Πλὴν αὐτῶν καὶ ἄλλοι φυσικοχημικοὶ λόγοι ἐνισχύουν τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν.

Ἡ τυχαία ἀσφαλῶς ἀνακάλυψις τῆς ὑάλου ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν μελέτην τῶν συνθηκῶν τῆς παρασκευῆς αὐτῆς καὶ τῆς εἰς μεγάλα ποσὰ κατασκευῆς αὐτῆς. Ὡς πρώτη συνθήκη τῆς παρασκευῆς τῆς ὑάλου ἀνεγνωρίσθη ἀμέσως τὸ ὅτι πρέπει τὸ πυριτικὸν ὀξὺ νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὐλάχιστον δύο ὀξείδια, ἐξ ὧν τὸ ἓν εἶναι ἡ ἄσβεστος καὶ τὸ ἕτερον ἓν ἀλκάλι. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ὕαλος εἶναι ἕνωσις τοῦ πυριτικοῦ ὀξέος μεθ' ἑνὸς μονοσθενοῦς ὀξειδίου καὶ ἑνὸς δισθενοῦς τοιούτου. Αἱ ποσοτικαὶ ἀναλογίαι τῶν συστατικῶν αὐτῶν δύνανται νὰ κυμαίνωνται μεταξὺ εὐρέων ὁρίων, χωρὶς ὡς ἐκ τούτου τὰ τήγματα νὰ μὴ στερεοποιοῦνται ἀμόρφως. Αἱ σημεριναὶ ὅμως ἀπαιτήσεις εἰς εὐτηκτον καὶ ἀντοχήν, ὡς καὶ ἀντίστασιν ἔναντι ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων καὶ χημικῶν ἀντιδραστηρίων, δύνανται νὰ ἐκπληρωθῶσι μόνον διὰ τηρήσεως τῶν ἀναλογιῶν μεταξὺ ὡρισμένων στενῶν ὁρίων. Ὡς συνήθη συστατικὰ τῆς συνήθους ὑάλου θεωροῦνται τὸ νάτριον ἢ κάλι (ἐνίοτε καὶ ὀξείδιον μολύβδου) καὶ τὸ πυριτικὸν ὀξὺ εἰς τὰς ἀκολούθους ἀναλογίας.

Na_2O	CaO	6 SiO_2
12,9	11,6	75,5
K_2O		
18,3	10.9	70,8
	PbO	
13,3	32,7	53,4

Εἰς εἰδικὰ εἴδη ὑάλου ὑπεισέρχονται ὡς ἀναπληρωματικὰ τὰ Li_2O, Tl_2O, BaO, SrO, ZuO, MgO, Sb_2O_3, Al_2O_3, P_2O_5, B_2O_3 καὶ F.

Ὡς συνοδοὶ τῶν πρώτων ὑλῶν ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ὕαλον ἀκόμη Fe_2O_3 καὶ Mu_2O_3 καὶ πρὸς χρῶσιν τῆς ὑάλου χρησιμοποιοῦνται ἑνώσεις διαφορωτάτων χημικῶν στοιχείων καὶ εἰδικώτερον τῶν βαρέων μετάλλων.

Ἐπὶ τῆς ποιότητος τῆς ὑάλου σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἀσκοῦν αἱ συνθῆκαι γενικῶς τῆς παρασκευῆς αὐτῆς. Οὕτω ἡ λίαν βραδεῖα ψύξις τῆς ρευστῆς ὑάλου προκαλεῖ κρυστάλλωσιν αὐτῆς, δηλαδὴ ἀφυάλωσιν μὲ ὄψιν ἀδιαφανῆ πορσελλάνης. Ὅταν ἡ ψῦξις γίνεται ταχέως, τότε παράγονται τάσεις εἰς τὴν στερεὰν ὕαλον λόγῳ τῆς μὴ ταυτοχρόνου συστολῆς τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς μάζης καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ὕαλος ὑπόκειται εἰς αὐτομάτους θραύσεις. Ἡ συνήθης ὕαλος ἔχει εἰδικὸν βάρος 2,5 ἡ δὲ μολυβδοῦχος (κρύσταλλον), ἀναλόγως τῆς ποιότητος αὐτῆς, 3—6. Ἡ θερμικὴ καὶ ἠλεκτρικὴ ἀγωγιμότης τῆς ὑάλου εἶναι ἐλαχίστη. Τὸ φῶς κατὰ τὴν δίοδον διὰ τῆς ὑάλου ἀπορροφεῖται μερικῶς, ἡ δὲ ἐλάττωσις τῆς φωτιστικῆς ἐντάσεως φθάνει εἰς μὲν τὸ κρύσταλλον τὸ 8 %, εἰς τοὺς συνήθεις ὑαλοπίνακας τὸ 13 % καὶ εἰς τὴν θολὴν ὕαλον τὸ 60 %. Τὸ κρύσταλλον παρουσιάζει ἰσχυρὰν διαθλαστικότητα. Παρουσία ἐλαχίστων ποσοτήτων σιδήρου εἰς τὰς χρησιμοποιουμένας πρώτας ὕλας προκαλεῖ πρασίνην χρῶσιν τῆς ὑάλου. Ὅταν ἡ ὕαλος περιέχῃ, ὡς εἰς τὰ παλαιότερα εἴδη, πλεονάζουσαν ποσότητα ἀλκάλεως, τότε ἡ ὑγρασία μειώνει τὴν διαφάνειαν καὶ τὴν λάμψιν αὐτῆς. Αἱ κυριώτεραι ἰδιότητες τῆς ὑάλου, ὡς ἡ λάμψις, τὸ ἄχρουν, ἡ σκληρότης καὶ ὁ ἦχος, ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς χημικῆς αὐτῆς συνθέσεως.

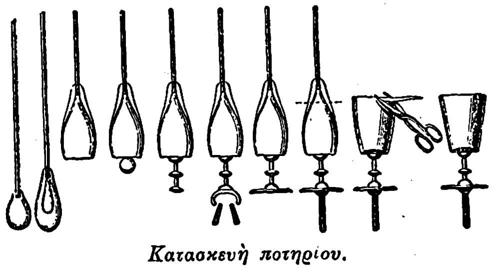

Κατασκευὴ ποτηρίου.

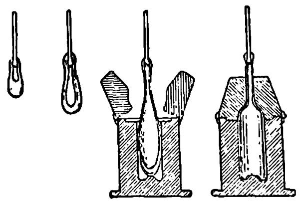

Κατασκευὴ φιαλῆς.

Ἡ παρασκευὴ τῆς ὑάλου, δηλαδὴ ἡ τῆξις τῶν πρώτων ὑλῶν, γίνεται ἐντὸς πυριμάχων δοχείων τοποθετημένων ἐντὸς κλιβάνου ἢ ἐντὸς μεγάλων κλιβάνων, τῶν ὁποίων τὰ τοιχώματα παρασκευάζονται ἐκ πυριμάχων γαιῶν. Ἡ θέρμανσις τῶν κλιβάνων γίνεται δι' ἀεριογόνων. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κλιβάνου φθάνει τοὺς 1500° περίπου. Ἡ ἐκ τοῦ κλιβάνου ἐξαγομένη παχύρρευστος ὑαλίνη μᾶζα λαμβάνει τὸ σχῆμα διὰ φυσήματος ἢ διὰ πιεστηρίου. Ὁ φυσητὴς ὑαλουργὸς λαμβάνει διὰ τοῦ ἄκρου διατρήτου σιδηρᾶς ράβδου μικρὰν ποσότητα τῆς ὑάλου, μεταβάλλει αὐτὴν εἰς φοῦσκαν, τὴν ὁποίαν εἰσάγει εἰς χυτοσιδηροῦν τύπον, καὶ διὰ νέου φυσήματος ἡ ὕαλος λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ τύπου. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν κατασκευάζονται τὰ ποτήρια, αἱ φιάλαι τοῦ οἴνου, ζύθου κ.λ., αἱ ὕαλοι τῶν λαμπῶν καὶ πλεῖστα ὅσα ἀντικείμενα διαφόρων χρήσεων. Σήμερον ἡ ὑαλουργία ἔχει ἐξελιχθῆ σπουδαιότατα, χρησιμοποιουμένων αὐτομάτων μηχανῶν μεγίστης ἀποδόσεως. Τοιαῦτα αὐτόματα μηχανικὰ φυσητήρια λειτουργοῦν λίαν εὐδοκίμως εἰς τὸ τελειότατον ὑαλουργεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις ἑταιρείας χημικῶν προϊόντων καὶ λιπασμάτων, δυνάμενα νὰ παραγάγουν ἡμερησίως ἄνω τῶν 24 χιλιάδων φιαλῶν. Μετὰ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν τὰ ὑάλινα ἀντικείμενα πρέπει νὰ ὑποστῶσι βραδεῖαν ψῦξιν, δι' ὃ καὶ φέρονται εἰς καταλλήλους ψυκτικοὺς κλιβάνους.

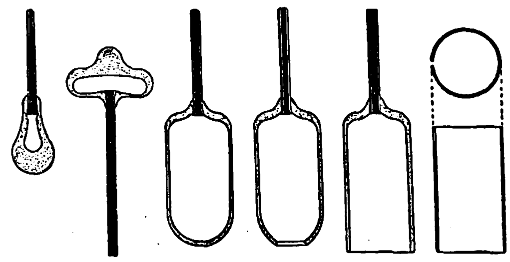

Κατασκευὴ κυλίνδρου.

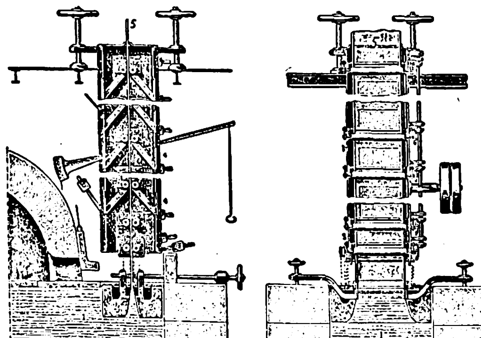

Ἀνέλκυσις ὑαλοπινάκων κατὰ τὴν μέθοδον Fourcault.

Ἰδιάζον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ κατασκευὴ τῶν ὑαλοπινάκων, χρησιμοποιουμένων πρὸς τοῦτο τριῶν κυρίως μεθόδων: 1) Ἡ ὕαλος δι' ἐμφυσήσεως μετατρέπεται εἰς μεγάλον κύλινδρον, ὅστις εἶτα κόπτεται εἰς τὸ ἄκρον, διανοίγεται, φέρεται ἐπὶ θερμῆς πλακὸς καὶ ἰσοπεδοῦται διὰ ξυλίνης ράβδου. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀπαιτεῖ μεγάλην ἐμπειρίαν τοῦ τεχνίτου.

2) Ἡ μᾶζα τῆς ὑάλου ἀνελκύεται διὰ καταλλήλων μηχανικῶν μέσων ψυχομένη βαθμηδόν. Τὸ πάχος τῆς ὑάλου ρυθμίζεται ἐκ τῆς ταχύτητος τῆς ἀνελκύσεως, ἡ δὲ ἀποκοπὴ τῶν τεμαχίων γίνεται ἐπίσης διὰ μηχανικῶν μέσων. Ἡ μέθοδος αὕτη, καλουμένη μέθοδος Fourcault, ἔχει σήμερον εὐρύτατα ἐπικρατήσει εἰς ὅλα τὰ σύγχρονα ὑαλουργεῖα.

3) Τρίτη μέθοδος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τοὺς μεγάλων διαστάσεων ὑαλοπίνακας. Ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται εἰς τὴν χύσιν τῆς ὑάλου ἐπὶ θερμῆς λείας χυτοσιδηρᾶς τραπέζης καὶ τὴν ὁμοιογενῆ κατανομὴν τῆς μάζης διὰ καταλλήλων κυλίνδρων.

Τὰ διάφορα εἴδη τῆς ὑάλου διακρίνονται κυρίως εἰς πέντε κατηγορίας, ἤτοι ἔχομεν: 1) Τὴν *πρασίνην* ὕαλον τῶν φιαλῶν, δαμιζανῶν κλπ, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ εὐθηνότερον εἶδος τῆς ὑάλου. Διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται ἀκάθαρτα σιδηροῦχα εὐθηνὰ ὑλικά. Ἡ χροιὰ αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν εἰς σίδηρον καὶ ἄργιλλον περιεκτικότητα τῆς πυριτικῆς ἄμμου. Ἡ ὕαλος αὕτη παρουσιάζει μεγάλην στερεότητα καὶ ἀντοχὴν εἰς τὰ ὀξέα. ἔχει δὲ τὴν ἀκόλουθον περίπου χημικὴν σύστασιν: πυριτικὸν ὀξὺ 64 %, ἄσβεστος 15 %, νάτριον 10 %, ἄργιλλος 9 % καὶ ὀξείδιον σιδήρου 2 %.

2) Τὴν *λευκὴν* ὕαλον, ἥτις χρησιμοποιεῖται δι' ἐπιτραπέζια εἴδη. Αἱ πρὸς παρασκευὴν αὐτῆς πρῶται ὗλαι πρέπει νὰ εἶναι καθαρώταται. εἰδικῶς δὲ ἡ ἄμμος (SiO_2) δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ πλέον τοῦ 0,01 % ὀξείδιον σιδήρου. Ἡ χημικὴ σύστασις τῆς λευκῆς ὑάλου εἶναι περίπου ἡ ἑξῆς: πυριτικὸν ὀξὺ 77 %, ἄσβεστος 7 % καὶ νάτρον 16 %.

3) Τὴν *συνήθη* ὕαλον τῶν ὑαλοπινάκων, ἥτις ἔχει τὴν σύστασιν: πυριτικὸν ὀξὺ 75 %, ἄσβεστος 12 % καὶ νάτρον 13 %.

4) Τὴν *καλιοῦχον βοημικὴν* ὕαλον, ἥτις ἔχει λάμψιν προσομοίαν τοῦ κρυστάλλου, ἐξ οὗ καὶ ἡμικρύσταλλος καλεῖται. Ἡ ὕαλος αὕτη εἶναι τελείως ἄχρους καὶ ἔχει τὴν σύστασιν: πυριτικὸν ὀξὺ 71 %, ἄσβεστος 13 % καὶ κάλι 16 %.

5) Τὸν *συνήθη κρύσταλλον*, ὅστις εἶναι ὕαλος μολυβδοῦχος μὲ περιεκτικότητα εἰς ὀξείδιον τοῦ μολύβδου 33—35 %. Ἡ ὕαλος αὕτη παρουσιάζει μεγάλην θλαστικότητα, ὡς ὁ ἀδάμας, καὶ εἶναι εἰδικῶς βαρυτάτη.

Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως ἡ συνήθης ὕαλος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μεῖγμα πυριτικοῦ νατρίου καὶ πυριτικοῦ ἀσβεστίου μετὰ περισσείας πυριτικοῦ ὀξέος. Γενικῶς, κατὰ τὸν Weber, ἡ σύστασις τῆς ὑάλου δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐμπειρικοῦ τύπου:

$$R_2O + RO + 6SiO_2.$$

Εἰς τὴν σημερινὴν ὑαλουργίαν χρησιμοποιοῦνται ὡς πρῶται ὗλαι ἡ χαλαζιακὴ ἄμμος, ἥτις, προκειμένου περὶ παρασκευῆς λευκῆς ὑάλου, δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ πλέον τοῦ 0,01 % ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, ὁ καθαρὸς ἀσβεστόλιθος ἢ μάρμαρον, ἡ σόδα ἢ τὸ θειικὸν νάτριον, ἡ ποτάσσα καὶ τὸ ἐπιτεταρτοξείδιον τοῦ μολύβδου (μίνιον). Κατὰ τὴν ἐν τοῖς κλιβάνοις τῆς ὑαλουργίας εἰς θερμοκρασίαν περίπου 1400—1500° ἐπιτελουμένην σύντηξιν τοῦ μείγματος τῶν πρώτων ὑλῶν, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ διοξειδίου τοῦ πυριτίου ἐπὶ τοῦ ἀσβεστολίθου καὶ τῆς σόδας, παράγονται πυριτικὰ ἅλατα τοῦ νατρίου καὶ ἀσβεστίου ἐκλυομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος κατὰ τὰς ἐξισώσεις:

$$SiO_2 + Na_2CO_3 = Na_2SiO_3 + CO_2$$

καὶ

$$SiO_2 + CaCO_3 = CaSiO_3 + CO_2$$

Τὸ ἀπαραίτητον τῆς ὑπάρξεως τοῦ πυριτικοῦ ἀσβεστίου ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον διεξοδικῶν μελετῶν ἐπὶ τῆς διαλυτότητος τῆς ὑάλου. Οὕτω τὸ πυριτικὸν κάλιον καὶ νάτριον (ὑδρύαλος) εἶναι διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐπειδὴ τὸ πυριτικὸν ὀξὺ εἶναι ἐκτάκτως ἀσθενὲς ὀξύ, ἐπιτελεῖται προκεχωρημένη ὑδρολυτικὴ διάσπασις κατὰ τὸ σχῆμα:

$$K_2SiO_3 + H_2O \rightleftarrows 2KOH + SiO_2$$

δυναμένη νὰ διατυπωθῇ κατὰ τὸν νόμον τῆς ἐπιδράσεως τῶν μαζῶν διὰ τοῦ τύπου:

$$\frac{C2KOH.CSiO_2}{CK_2SiO_3.CH_2O} = K.$$

Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι: ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ πυκνότης τοῦ πυριτικοῦ ὀξέος, τόσον μικροτέρα καθίσταται ἡ διάσπασις τοῦ πυριτικοῦ καλίου διὰ τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' ἡ μεγάλη περίσσεια τοῦ πυριτικοῦ ὀξέος εἰς τὴν ὑδροΰαλον δὲν καθ-

Digitized by Google

ιτᾶ αὐτὴν τελείως ἀδιάλυτον. Διὰ τοῦτο, ἵνα παραχθῇ ὕαλος, προστίθεται ἄσβεστος, διότι τὸ πυριτικὸν ἀσβέστιον εἶναι τελείως ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ παρουσία τοῦ πυριτικοῦ ἀσβεστίου ἐπαυξάνει τὸ ἀπρόσβλητον τῆς ὑάλου ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καὶ ἀνυψώνει σημαντικώτατα τὸ σημεῖον τῆς τήξεως αὐτῆς, διότι τὸ πυριτικὸν ἀσβέστιον εἶναι λίαν δύστηκτον. Ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἔχουν καθορίσει τὰς ἀναλογίας τῶν συστατικῶν διὰ τὰ διάφορα εἴδη τῆς ὑάλου.

Αἱ κύριαι ἰδιότητες καλῆς ὑάλου εἶναι ἡ διαφάνεια, ἡ στιλπνότης, ὁ ἦχος καὶ ἡ σκληρότης. Ὅπως τὸ εὔτηκτον ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς περιεκτικότητος εἰς πυριτικὸν ὀξύ, οὕτω καὶ αἱ ἀνωτέρω ἰδιότητες ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τοῦ εἴδους τῶν βάσεων. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν δύνανται νὰ διακριθῶσιν αἱ κατωτέρω τέσσαρες τάξεις ὑάλου: *Ὕαλος νατρίου καὶ ἀσβεστίου*, καλουμένη ἐπίσης *γαλλικὴ ἢ παραθύρων ὕαλος*. Αὕτη ἐμφανίζεται συνήθως εἰς παχέα φύλλα καὶ εἶναι κεχρωσμένη κατὰ τὸ πλεῖστον ὑποκυάνως ἕως ὑποπρασίνως. Ἔχει μέτριον σημεῖον τήξεως καὶ ἀποτελεῖ τὸ σκληρότερον εἶδος τῶν συνήθων ὑάλων. Παράγει μικρὸν ἦχον. *Ὕαλος καλίου καὶ ἀσβεστίου*, δηλουμένη συνήθως εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς *βοημικὴ ἢ ἡμικρύσταλλος*. Αὕτη εἶναι ἄχρους, δύστηκτος, ἀλλ᾽ οὐχὶ τόσον σκληρὰ ὡς ἡ ἀνωτέρω καὶ ἠχεῖ καλῶς. *Ὕαλος καλίου καὶ μολύβδου*, ἐρχομένη συνήθως εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς *κρύσταλλος μολύβδου ἢ βαρεῖα κρύσταλλος ἢ ἠχητικὴ ὕαλος*. Ἀκόμη πληρέστερον ἄχρους τῆς προηγουμένης, εἶναι εὔτηκτος, μαλακὴ καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἐξόχου αὐτῆς λάμψεως, τοῦ ὡραίου ἤχου καὶ τῆς ἐξαιρετικῶς μεγάλης θλαστικότητος τοῦ φωτός, ἣν προκαλεῖ. *Ὕαλος ἀλκαλίων, ἀργιλλίου καὶ ἀσβεστίου ἢ συνήθης ὕαλος τῶν φιαλῶν*. Εἶναι συνήθως ἐντόνως κεχρωσμένη (ὑπερύθρως κιτρίνη ἕως σκοτεινόφαιος ἢ ἀνοικτοπρασίνη ἕως σκοτεινοπρασίνη), σχετικῶς δύστηκτος, σκληρὰ καὶ ἀνθεκτική, ἄνευ ἤχου.

Εἰδικαὶ ὕαλοι. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν εἰδικῶν ὑάλων ἐπιζητεῖται ὁ ἐπηρεασμὸς τῶν γενικῶν ἰδιοτήτων τῆς ὑάλου ὡς πρὸς ὡρισμένα σημεῖα, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς. Οὕτω ἐπιδιώκεται κυρίως ἡ ἐπηρέασις: 1) τῆς διαπερατότητος τοῦ φωτὸς (ἀδιαφανεῖς καὶ θολαὶ ὕαλοι, κεχρωσμέναι ὕαλοι, ἐκλογὴ τῶν καταλλήλων ἀκτίνων διὰ προστατευτικὰ ὀμματοϋάλια καὶ ὕαλοι διὰ φωτοχημικοὺς σκοπούς)· 2) τῆς θλαστικότητος τοῦ φωτὸς (ὀπτικαὶ ὕαλοι)· 3) τῆς διαστολῆς τῆς ὑάλου (ὕαλος θερμομέτρων, ὕαλος σκληρὰ καὶ συνδέσεων, κύλινδροι διαπυρώσεων)· 4) τῆς ἀνθεκτικότητος ἔναντι χημικῶν ἀντιδραστηρίων (ὕαλος χημικῶν ὀργάνων). Αἱ εἰδικαὶ αὗται ἰδιότητες ἐπιτυγχάνονται ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διὰ καταλλήλου κατεργασίας τῆς συνήθους μάζης τῆς ὑάλου ἐν ρευστῇ ἢ ἑτοίμῃ καταστάσει, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ διὰ ρυθμίσεως τῆς χημικῆς συστάσεως τῆς ὑάλου διὰ προσθήκης ὡρισμένων ὑλῶν.

Ἡ ὕαλος ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὰς κατοικίας ἡμῶν καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσεως. Ἡ κατανομὴ τοῦ φωτὸς διὰ τῶν παραθύρων, εἰδικῶς εἰς τοὺς χώρους ἐργασίας, ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Πολλάκις παρίσταται ἀνάγκη μειώσεως ἢ ἐξαφανίσεως τῆς διαφανείας, δηλαδὴ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀντικειμένων ὄπισθεν τῶν ὑαλοπινάκων ἢ κατανομῆς καὶ μερικῆς ἀνακλάσεως τοῦ φωτὸς εἰδικῶς ὅταν πρόκειται περὶ ἰσχυρᾶς φωτεινῆς πηγῆς. Τέλος ἐπιδιώκεται συχνότατα ἡ ποίκιλσις τῆς ἐπιφανείας διὰ διακοσμητικοὺς σκοποὺς διὰ διαφόρων χαράξεων. Αἱ μεταβολαὶ αὗται τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑάλου ἐπιτυγχάνονται διὰ μηχανικῶν καὶ χημικῶν μεθόδων. Οὕτω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑάλου ἢ χαράσσονται διὰ μηχανικῶν μέσων ἀδιαφανῆ διακοσμητικὰ ποικίλματα ἢ παράγονται ἀνάγλυφα ἐκτυπώματα διὰ πιέσεως τῆς ἡμιρρεύστου ὑάλου διὰ κυλίνδρων φερόντων κεχαραγμένα ἀποτυπώματα, ὡς λ. χ. οἱ καθεδρικοὶ ὑαλοπίνακες. Οἱ θολοὶ ἢ διαφώτιστοι ὑαλοπίνακες κατασκευάζονται δι᾽ ἀμμοφυσητῆρος, ὅστις, διὰ πεπιεσμένου ἀέρος λειτουργῶν, ἐκσφενδονίζει λεπτὴν ἄμμον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑάλου, τὴν ὁποίαν διαβιβρώσκει διὰ τριβῆς, καθιστῶσα αὐτὴν οὕτω θολὴν λόγῳ τῆς ἀνωμαλίας τῆς ἐπιφανείας. Ἡ ὕαλος δύναται ἐπίσης νὰ καταστῇ θολὴ διὰ χημικῆς ἐπιδράσεως ἀερίου ὑδροφθορίου, ὅπερ διαβιβρώσκει τὴν ὕαλον καὶ σχηματίζει ἐπ᾽ αὐτῆς κρυσταλλικὸν φθοριοῦχον ἀσβέστιον. Τὸ φῶς, ἀνακλώμενον ἐπὶ τῶν ἑδρῶν τῶν κρυστάλλων τούτων, καθιστᾷ τὴν ὕαλον θολήν. Δι᾽ ἐπιδράσεως ὑδατικοῦ διαλύματος ὑδροφθορίου διαβιβρώσκεται ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὑάλου, δὲν σχηματίζονται ὅμως κρύσταλλοι καὶ τοιουτοτρόπως χαράσσεται μὲν ἡ ὕαλος, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν στιλπνότητα καὶ διαφάνειαν αὐτῆς. Τῆς μεθόδου αὐτῆς εὐρεῖα γίνεται χρῆσις πρὸς παρασκευὴν διαφόρων ἀντικειμένων διακοσμητικῆς φύσεως.

Πρὸς παρασκευὴν τῆς ἰριδιζούσης ὑάλου τὰ ἕτοιμα ἀντικείμενα ἐκτίθενται εἰς ἀτμοὺς παραγομένους εἰς διαπυρουμένους κλιβάνους ἐκ προνομιακῶς προστατευμένων παρασκευασμάτων, συνισταμένων ἐκ μειγμάτων χλωριούχου κασσιτέρου ἢ χλωριούχου τιτανίου μεθ᾽ ἁλάτων τοῦ στροντίου καὶ βαρίου ἢ μολυβδοσακχάρου. Κατὰ τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν δρᾷ ἀποκλειστικῶς τὸ προκῦπτον ἀέριον ὑδροχλώριον, τὸ ὁποῖον διαλύει τὰ βασικὰ συστατικὰ τῆς ὑάλου καὶ ἀποχωρίζει τεμαχίδια πυριτικοῦ ὀξέος εἰς ἐξόχως λεπτὰ φυλλίδια ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑάλου. Ταῦτα εἶτα εἰς τὸ ἀνακλώμενον φῶς δεικνύουν τὸ χαρακτηριστικὸν ἔγχρουν οὐράνιον τόξον. Ὁμοίως χαρακτηριστικὴ θόλωσις παρατηρεῖται εἰς τὴν καλουμένην *γαλακθύαλον*, ἥτις λαμβάνεται διὰ βραδείας ψύξεως τήγματος ὑάλου μετὰ φωσφορικοῦ ἀσβεστίου, ὁπότε παράγεται γαλακτόχρους θόλωσις. Ἡ τοιαύτη ὕαλος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν κατασκευὴν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων, ὡς καὶ ἀλεξιφώτων λαμπῶν.

Αἱ κεχρωσμέναι ὕαλοι παρασκευάζονται διὰ συντήξεως τῆς ὑάλου ἢ τῆς χρησιμοποιήσεως μετὰ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ ὀξειδίων τῶν μετάλλων ἢ θειούχων μετάλλων ἢ καὶ μετάλλων ὡς τοιούτων. Αἱ τοιουτοτρόπως προκύπτουσαι κεχρωσμέναι ὕαλοι χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὡς χρώματα τῆς κεραμευτικῆς. Τὰ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμενα μέταλλα, ὡς ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκός, τὸ σελήνιον κ. ἄ., λαμβάνονται ὑπὸ τὴν κολλοειδῆ αὐτῶν μορφὴν καὶ συντήκονται μετὰ τῆς ἑτοίμης ὑάλου, παρέχουν δὲ εἰς τὴν ὕαλον διαφόρους ἀποχρώσεις, κυμαινομένας μεταξὺ τοῦ κιτρίνου καὶ τοῦ ἐρυθροῦ. Ἐκ τῶν ὀξειδίων τῶν μετάλλων τὰ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενα εἶναι τοῦ σιδήρου (ἀποχρώσεις κίτριναι ἕως ἐρυθραί), τοῦ χρωμίου (πράσιναι), τοῦ κοβαλτίου (κυαναῖ), τοῦ χαλκοῦ (κυανοπράσιναι) κλπ. Τοιαῦται κεχρωσμέναι ὕαλοι εἶναι καὶ αἱ καλούμεναι ὕαλοι Strass (ἐκ τοῦ ἐφευρέτου Strasser), αἵτινες περιέχουν 53% ὀξείδιον τοῦ μολύβδου καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν ἀπομιμήσεων τῶν πολυτίμων λίθων.

Ἡ παρασκευὴ ὑάλων διὰ τελείως εἰδικὰς χρήσεις προήχθη σημαντικώτατα διὰ τῶν περισπουδάστων ἐργασιῶν τῶν Schott-Genossen, ὑφ᾽ ὧν ὑπεδείχθησαν αἱ ἐνδεικνυόμεναι μεταβολαὶ τῆς χημικῆς συστάσεως τοῦ τήγματος. Διὰ τῆς συντήξεως ὑλῶν, αἵτινες μέχρι τότε ἐθεωροῦντο ὡς ἀδύνατον νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς τὴν ὑαλουργίαν, ὡς τὰ ὀξείδια τοῦ βαρίου, ψευδαργύρου, ἀντιμονίου, βαρίου, φωσφόρου καὶ τῶν ἑνώσεων τοῦ φθορίου, ἐπετεύχθησαν βελτιώσεις τῶν ἰδιοτήτων τῆς μάζης τῆς ὑάλου διευκολύνουσαι τὴν χρῆσιν αὐτῆς εἰς εἰδικοὺς σκοπούς. Τοιαῦται ὕαλοι, ὡς ἡ καλουμένη *στεφανύαλος* καὶ πλεῖσται ἄλλαι, σπουδαιοτάτας προσέφερον ὑπηρεσίας εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν διαφόρων ὀπτικῶν ὀργάνων.

Οἱ ὑαλοπίνακες τῶν αὐτοκινήτων, οἱ ἔχοντες τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ διασκορπίζωνται κατὰ τὴν θραῦσιν, παρασκευάζονται διὰ συγκολλήσεως τῇ βοηθείᾳ πιέσεως δύο φύλλων ὑαλοπινάκων διὰ παρενθέσεως κελλουλοΐτου ἢ ζελατίνης. Οἱ περιέχοντες ἐγκεκλεισμένον συρμάτινον πλέγμα ὑαλοπίνακες κατασκευάζονται δι᾽ εἰσπιέσεως τοῦ πλέγματος ἐντὸς τῆς μὴ εἰσέτι ἐπαρκῶς στερεοποιηθείσης πλακὸς τῆς ὑάλου.

Ἡ ὑαλουργία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς σημαντικώτατον βαθμόν, λειτουργούντων ἱκανοποιητικώτατα δύο ὑαλουργείων ἐν Πειραιεῖ, ἤτοι τοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἑταιρείας χημικῶν προϊόντων καὶ λιπασμάτων, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ πέντε κλιβάνων κατασκευάζονται φιάλαι, δαμιζάναι, ἐπιτραπέζια σκεύη, ὑαλοπίνακες καὶ ἀρίστης τέχνης καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα, καὶ τοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου, ὅπερ παράγει μόνον διάφορα ἐπιτραπέζια εἴδη.

Σ. Γ.

—*[Δομ.]* Ἡ εἰς δομικὰς καὶ ἄλλας ἐφαρμογὰς χρησιμοποιηθησομένη ὕαλος δέον νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἐλαττωμάτων. Περίσσεια ἐντὸς αὐτῆς μαγγανίου προκαλεῖ μετά τινα χρόνον ἰόχρουν ἀπόχρωσιν, περίσσεια δὲ ἀλκαλίου καὶ ἀσβεστίου προκαλεῖ ἀδιαφάνειαν. Ἐκ τῆς μὴ ἐπιμεμελημένης τήξεως προκύπτουσι διάφορα ἐλαττώματα, ὅπως τὰ ἐντὸς τῆς μάζης τῆς ὑάλου ἀδιάλυτα κοκκία χαλαζίου, διάφοροι θαμβώσεις, φυσαλλίδες κλπ. Εἰς περίπτωσιν ἀποθέσεως ἐπὶ τῆς ὑάλου κονιορτοῦ, πρὸ τῆς σκληρύνσεως αὐτῆς, προκύπτουσι τραχεῖαι καὶ ἁδραὶ ἐπιφάνειαι καὶ ἐκ τοῦ ἀτελοῦς συγκερασμοῦ αὐτῆς προκαλοῦνται ραγάδες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαραί.

Ἡ ὕαλος, λόγῳ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς, ἔχει σπουδαίαν δομικὴν ἀλλὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὴν σημασίαν. Μορφοῦται εὐχερῶς ὁπωσδήποτε ζητηθῇ καὶ χρωματίζεται εἰς πᾶσαν σχεδὸν ἀπόχρωσιν. Τὸ κύριον προσὸν αὐτῆς εἶναι ὅτι δύναται ν᾽ ἀποκλείσῃ χῶρόν τινα ἐπιτρέπουσα τὴν εἰς αὐτὸν δίοδον τοῦ φωτός.

Αἱ μορφαί, ὑπὸ τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν δομικὴν ἡ ὕαλος, εἶναι ποικιλώταται, αἱ δὲ διαστάσεις της κυμαίνονται ἀπὸ μικρῶν ψηγμάτων μέχρι τεμαχίων ἐμβαδοῦ τετραγωνικῶν μέτρων. Αἱ ἐπιφάνειαι αὐτῶν παρουσιάζονται στιλπναὶ ἢ θαμβαί, λεῖαι ἢ ἀνώμαλοι. Τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα ἀπὸ δομικῆς ἀπόψεως προϊόντα τῆς ὑάλου εἶναι οἱ *ὑαλοπίνακες*, μὲ λείας ἢ ἀνωμάλους τὰς ἐπιφανείας, καὶ οἱ *ὑαλόλιθοι*, διὰ τῶν ὁποίων κατασκευάζονται οἱ *ὑαλότοιχοι*. Ἕτερα δομικὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι: ἡ *κατοπτρικὴ ὕαλος*, ἥτις εἶναι βαρυτέρα τῆς συνήθους, μολυβδοῦχος, ἄχρους καὶ τελείας διαφανείας (ἐκ ταύτης κατασκευάζονται ὑαλοπίνακες πάχους 5 ἕως 8 χλστ. καὶ ἔτι πλέον (*κρύσταλλα*), χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν κατασκευὴν κατόπτρων καὶ ὑαλοπινάκων προθηκῶν)· αἱ *ὑάλινοι κέραμοι*, αἵτινες κατασκευάζονται ἐκ πρασίνης χυτῆς ἢ ὑποπρασίνης ὑάλου, χυταὶ πιεσταὶ καὶ εἰς σχήματα συνήθων κεράμων ἁπλῶν ἢ συρματοπλέκτων· ἡ *ἀδιαθέρμος ὕαλος*, ἥτις εἶναι ἀδιαφανὴς εἰς τὰς θερμαντικὰς ἀκτῖνας καὶ ἐκ τῆς ὁποίας κατασκευάζονται ὑαλοπίνακες ἄπλοι ἢ συρματοφόροι, χρησιμοποιούμενοι εἰς παράθυρα καὶ φωταγωγοὺς ἐργοστασίων κλπ.· ἡ *ὕαλος Kromex*, ἥτις εἶναι ἀπολύτως ἀδιαφανὴς εἰς τὰς χημικὰς δραστικὰς ὑπεριώδεις ἀκτῖνας καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς φωτισμὸν ἐκεῖ ὅπου πρέπει ν᾽ ἀποφευχθῶσι φωτοχημικαὶ ἀντιδράσεις· ἡ *ὕαλος ὑπεριωδῶν ἀκτίνων*, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν διάβασιν τῶν ἀοράτων ἀλλ᾽ ἰαματικῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων κατὰ ποσὸν ἀνώτερον τοῦ διὰ τῆς συνήθους ὑάλου διερχομένου, καὶ πλεῖστα ὅσα ἄλλα προϊόντα, χρησιμοποιούμενα ποικιλοτρόπως.

Πλὴν τῆς συνήθους ὑάλου, εὐρεῖαν χρῆσιν ἐν τῇ δομικῇ εὑρίσκει καὶ ἡ *ὑδρύαλος* (*ρευστὴ ὕαλος ἢ σιλικᾶτα*), ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν κόλλας διὰ φυσικοὺς ἢ τεχνητοὺς λίθους καὶ δι᾽ ἀντικείμενα ἐξ ὑάλου καὶ πορσελλάνης, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ἐπιχρισμάτων ὑγρῶν χώρων, τὴν ἐνίσχυσιν ὁδοστρωμάτων καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀναφλέξεως προφύλαξιν ξύλων, χάρτου, ὑφασμάτων κττ.

Α. Α. Κ.

—*[Ὀφθαλμ.]* Βλ. λ. *δίοπτρα*.

[Ὀρυκτολ.] Καλεῖται *ὕαλος* (glas) ὀρυκτὸν διοξείδιον τοῦ πυριτίου ἄμορφον. Ἀποτελεῖ συστατικὸν τῶν ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων καὶ εἶναι προϊὸν ταχείας στερεοποιήσεως τῆς ἐκχυθείσης ἐπιφανειακῶς λάβας. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἀντιστοίχου μείγματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψε τὸ πέτρωμα, ἐμφανίζεται τοῦτο πλούσιον ἢ πτωχὸν εἰς ὑαλώδη οὐσίαν. Παραλλαγαί τινες τῶν ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων, πλούσιαι εἰς ὕαλον, λαμβάνουν χαρακτηριστικὰς ὀνομασίας, ὡς ὀψιδιανός, ὑαλοβασάλτης, ὑαλοδιαβάσης κ. ο. κ.

Γ. Β.

—*[Δασμολ.—Τελων.]* Τὸ τελωνειακὸν δασμολόγιον περιλαμβάνει εἰς τὴν κατηγορίαν Μ (κεραμευτικῆς καὶ ὑαλουργίας προϊόντα) καὶ ἐν ταῖς κλάσεσιν 146 ἕως 156 ὕαλον, ὑαλοπίνακας καὶ λοιπὰ ὑάλινα εἴδη, διακρινόμενα ὡς ἀκολούθως: *Κλάσις 146*. Ὕαλος εἰς ὄγκους, εἰς θραύσματα ἢ κόνιν, δασμὸς ἀνὰ 100 χιλ. εἰς μεταλλικὸν μέγιστος δραχ. 1 20 καὶ ἐλάχιστος δραχ. 1. *Κλάσις 147*. Ὑαλοπίνακες (τζάμια) συνήθεις, μέγιστος δραχ. 40, ἐλάχιστος δραχ. 30. Ἔγχρωμοι ἀδιαφανεῖς ἀνωμάλου ἐπιφανείας καὶ λοιποὶ παρεμφερεῖς, μέγιστος δραχ. 60, ἐλάχιστος δραχ. 40. *Κλάσις 148*. Ὑαλοπίνακες διὰ κάτοπτρα ἢ διὰ προθήκας, ἐστιλβωμένοι ἢ μή: α) μὴ λοξοτετμημένοι, μέγιστος δραχ. 80, ἐλάχιστος 50· β) λοξοτετμημένοι, μέγιστος δραχ. 180, ἐλάχιστος 80. *Κλάσις 149*. Ὑαλοπίνακες δι᾽ ὑαλοστάσια, ἐσμαλτωμένοι, ἢ κεχαραγμένοι ἢ φέροντες ἐπιγραφὰς ἢ μονογράμματα ἢ διὰ λιθογραφικῶν ἀποτυπωμάτων ἢ διὰ ζωγραφίας χειροποιήτου διακόσμητοι, μέγιστος δραχ. 140, ἐλάχιστος δραχ. 80. Τὰ λοιπὰ εἴδη βλέπει τις εἰς τὰς οἰκείας κλάσεις τοῦ δασμολογίου εἰσαγωγῆς. Ἐπίσης τὸ διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 2 Φεβρουαρίου 1933 κυρωθὲν δημοτικὸν δασμολόγιον, ἐν κλάσεσιν 146—158, περιλαμβάνει τοὺς «δημοτικοὺς δασμοὺς ὑάλου καὶ ὑαλίνων εἰδῶν». Ἡ ἀξία τῶν μὲν εἰσαχθέντων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κεραμευτικῆς καὶ ὑαλουργίας προϊόντων ἀνῆλθε κατὰ τὸ 1930 εἰς δραχ. 150.529.000, κατὰ τὸ 1931 εἰς 122.734.000 καὶ κατὰ τὸ 1932 εἰς δραχ. 82.020.000, τῶν ἐξαχθέντων εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν κατὰ τὸ 1930 εἰς 1.879.000, κατὰ τὸ 1931 εἰς 843.000 καὶ κατὰ τὸ 1932 εἰς 3.822.000.

Γ. Ν. Κ.

— **ὕαλος *ἠλεκτρικὴ*** *[Τεχν.]*· βλ. λ. *ἠλεκτρικὴ ὕαλος*.

— **ὑάλου *ἐμφύσησις*** *[Χημ. Βιομηχ.]*· βλ. λ. *ἐμφύσησις ὑάλου*.

ὑαλοσιδηρίτης (ὁ) (Hyalosiderit). Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ὀλιβίνου πλουσιωτέραν εἰς ὀξείδιον σιδήρου παρὰ ὁ συνήθης ὀλιβίνης. Ἔχει χρῶμα πράσινον, ἐπιφανειακῶς δὲ λαμβάνει τόνον ἐρυθρὸν ἢ ἐρυθρόφαιον μὲ λάμψιν μεταλλίζουσαν. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς βασάλτας τοῦ Limburg εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Kaiserstuhl.

Γ. Β.

ὑαλοσκεπής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ σκεπόμενος, ὁ ἐστεγασμένος δι᾽ ὑαλοπινάκων: «ἀγορὰ—, στοὰ ὑαλοσκεπής».

ὑαλοσπογγίδαι (οἱ) (Hyalospongidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σπόγγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑξακτινίων*, περιλαμβάνουσα σπόγγους ζῶντας ἐν προσκολλήσει ἐπὶ διαφόρων θαλασσίων ὑποθεμάτων, ἔχοντας δὲ περίβλημα σκληρὸν καὶ πυριτικόν. Γνωστὰ γένη τινὰ διακρινόμενα διὰ τὸν ζωηρὸν καὶ

Digitized by Google

ποικίλον χρωματισμόν των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *δακτυλοκάλυξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑαλοσπόριον (τὸ) */Μυκητολ./*. Οὕτω καλεῖται τὸ ἀγενὲς σπόριον διαφόρων μυκήτων, ἔχον σχῆμα ᾠοειδές, ἐλλειπτικὸν ἢ σφαιρικόν, χρῶμα ὑαλῶδες καὶ μὴ φέρον διάφραγμά τι. Ε. Τ. Ε.

ὑαλοστάσιον (τό)· ὁ σκελετός, τὸ πλαισίωμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαρμόζονται οἱ ὑαλοπίνακες: «ὑαλοστάσιον ξύλινον, — σιδηροῦν».

— */Ἐγκυκλ./* Τὰ ὑαλοστάσια χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ τὴν ἀπόφραξιν, μόνιμον ἢ διαλείπουσαν, διαφόρων ἀνοιγμάτων (παραθύρων, θυρῶν, φωταγωγῶν) ἐπὶ τοίχων ὀροφῶν κλπ., εἰς τὴν κατασκευὴν διαφανῶν ἢ διαφωτίστων διαχωρισμάτων (κοιν. τζαμαρίες), ὡς καὶ διὰ τὴν ἀπόφραξιν τῶν προθηκῶν τῶν καταστημάτων καὶ διαφόρων ἐπίπλων, ἵνα ἀφήνωσιν ὁρατὰ τὰ ἐντὸς αὐτῶν τιθέμενα ἀντικείμενα.

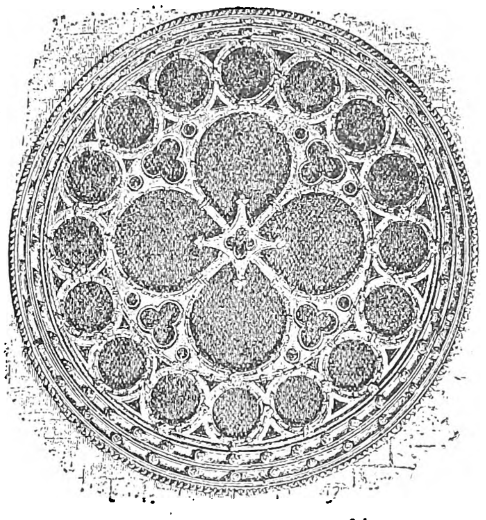

Ὑαλοστάσιον κυκλικοῦ παραθύρου.

Ἐνίοτε κατασκευάζονται ὑαλοστάσια καὶ ἄνευ πλαισίων, διὰ τῆς χρήσεως ὑαλοπλίνθων ἢ ὑαλολίθων ἀντὶ ὑαλοπινάκων, διὰ τὰ τοιαῦτα ὅμως διαμερίσματα χρησιμοποιεῖται συνήθως ὁ ὅρος *ὑαλότοιχος* (βλ. λ.).

Ἡ στερέωσις καὶ συγκράτησις τῶν ὑαλοπινάκων ἐπὶ τῶν πλαισίων γίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ καταλλήλων ἐξοχῶν αὐτῶν τούτων τῶν πήχεων τῶν πλαισίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῇ βοηθείᾳ μικρῶν ἥλων, ἡλουμένων κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ ὑαλοπίνακος ἐπὶ τῶν πλαισίων, ὅταν ταῦτα εἶναι ξύλινα, ἢ διὰ μικρῶν μεταλλικῶν ἐλασματίων, ὅταν τὰ πλαίσια εἶναι σιδηρᾶ. Πρὸς καλυτέραν στερέωσιν τῶν ὑαλοπινάκων ἐπὶ τῶν πλαισίων καὶ πρὸς ἄμβλυνσιν τῶν ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων κρούσεων, αἵτινες θὰ ἠδύναντο, μεταδιδόμεναι εἰς τοὺς ὑαλοπίνακας, νὰ θραύσωσιν αὐτούς, ὅπως ἀκόμη καὶ διὰ τὴν αἰσθητικωτέραν ἐμφάνισιν τῶν θέσεων ἐπαφῆς πλαισίων καὶ ὑαλοπινάκων, χρησιμοποιεῖται ἡ καλουμένη μαστίχη ὑαλοπινάκων ἢ ἄλλως ξυλουργικὸς στόκος ἢ ἁπλῶς *στόκος* (βλ. λ.), ἡ ὁποία, ἐὰν ἔχῃ καλῶς παρασκευασθῆ, ἐφαπλοῦται ὁμοιογενῶς κατὰ τὰς παρυφὰς τῶν πινάκων. Ὅταν πρόκειται σιδηρᾶ πλαίσια, συνιστᾶται νὰ προστίθεται εἰς τὴν μαστίχην 1,5 ἕως 2 % τοῦ βάρους της μίνιον. Ὁ στόκος, ξηραινόμενος βραδέως, ἐπικολλᾶται καὶ συνάπτεται στερεῶς ἐπὶ τῆς ὑάλου καὶ τῶν πλαισίων.

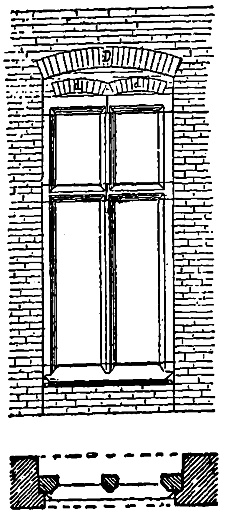

Ὑαλοστάσιον συνήθους παραθύρου.

Τὰ ὑαλοστάσια στερεοῦνται ἀμεταθέτως ἢ ἀναρτῶνται κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν κίνησιν αὐτῶν ἐπὶ σκελετοῦ πλαισιωτοῦ (τῆς κάσας ἢ τοῦ τετραξύλου), προσηρμοσμένου καὶ ἐστερεωμένου εἰς τὰς παρειὰς (φλιοὺς κλπ.) τοῦ φρασσομένου ἀνοίγματος. Πολλάκις, εἰς ὑαλοστάσια φράσσοντα μονίμως ἄνοιγμά τι, ὁ σκελετὸς ἀποτελεῖ μέρος τῶν πλαισίων τῶν ὑαλοστασίων. Συχνά, χάριν διακοσμητικῶν σκοπῶν, ὅπως καὶ δι' οἰκονομίαν ἐν γένει, τοποθετοῦσι μεταξὺ τῶν κυρίων πλαισίων τῶν ὑαλοστασίων, κατὰ διάφορα σχήματα, πήχεις (κοιν. *καΐπα*) ὁριζοντίους, κατακορύφους ἢ ἐνίοτε καὶ κεκλιμένους, εὐθυγράμμους ἢ καὶ καμπύλους, σχηματίζοντας μικρότερα, οὕτως εἰπεῖν, πλαίσια, τῶν ὁποίων τὰ κενὰ πληροῦνται διὰ μικροτέρων ὑαλοπινάκων. Ἡ ἐκ τῆς τοιαύτης κατασκευῆς τῶν ὑαλοστασίων προκύπτουσα οἰκονομία προέρχεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι οἱ μικρότεροι ὑαλοπίνακες εἶναι, ἐν ἀναλογίᾳ καὶ τοῦ μεγέθους αὐτῶν, εὐθηνότεροι τῶν μεγάλων, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι εἰς τὴν περίπτωσιν θραύσεως ἑνὸς τοιούτου ὑαλοπίνακος ἡ ἐκ ταύτης ζημία εἶναι μικροτέρα. Τὰ πλέον συνήθη ὑαλοστάσια εἶναι τὰ τῶν παραθύρων· ἡ κατασκευὴ δὲ τῶν λοιπῶν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν ὑαλοστασίων τούτων.

Τὰ ὑαλοστάσια τῶν παραθύρων κλείουσι τὰ ἀνοίγματα αὐτῶν εἴτε μονίμως, εἴτε διαλειπόντως. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἥτις εἶναι συνήθης εἰς ἐργοστάσια, ἐκκλησίας κ. τ. τ., τὰ ὑαλοστάσια ἀποτελοῦνται ἀπὸ σκελετὸν στερεόν, προσηρμοσμένον εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ἀνοίγματος, ξύλινον συνήθως ἢ καὶ μεταλλικόν, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἀποτελούμενον (εἰς τὰς ἐκκλησίας) ἐκ μαρμαρίνης πλακὸς φερούσης μικρότερα ἀνοίγματα, ὅπου προσαρμόζονται ποικιλόχρωμοι ὑαλοπίνακες. Πολλάκις, εἰς τὰ οὕτω μονίμως φράσσοντα τὰ διάφορα ἀνοίγματα ὑαλοστάσια, κατασκευάζεται ἕνα μικρὸν τμῆμα αὐτῶν κινητόν, κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἀπόφραξιν ἑνὸς μέρους τοῦ παραθύρου. Ἡ ἐπίτευξις τούτου γίνεται κατὰ ποικίλους τρόπους. Εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς εἶναι ἀνάγκη νὰ παρεμποδισθῇ μέρος τοῦ φωτὸς ὅπως διέλθῃ διὰ τοῦ ὑαλοστασίου, καὶ προασπισθῇ ὁ φωτιζόμενος χῶρος ἀπὸ τῶν ἀμέσων ἡλιακῶν ἀκτίνων, χρησιμοποιοῦνται διάφορα σκιάδια ἢ κινητὰ προστεγάσματα (στόρια, ψάθες, τέντες). Οἱ χρησιμοποιούμενοι πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν τῶν πλαισίων ὑαλοπίνακες εἶναι συνήθως διαφανεῖς, εἴς τινας ὅμως περιπτώσεις χρησιμοποιοῦνται τοιοῦτοι διαφώτιστοι θαμβοὶ ἢ μὲ αὐλακώσεις καὶ ἀνωμαλίας (διαμαντά). Ἐπίσης, χάριν διακοσμητικῶν σκοπῶν, χρησιμοποιοῦνται κεχρωσμένοι ὑαλοπίνακες, εἴτε μονόχροοι εἴτε μὲ διάφορα γεωμετρικὰ καὶ ἄλλα σχέδια. Πολλάκις ἐπὶ τῶν ὑαλοπινάκων τῶν τοιούτων ὑαλοστασίων ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων κτηρίων ζωγραφίζονται διάφοροι εἰκόνες καὶ παραστάσεις (*ὑαλογραφία*).

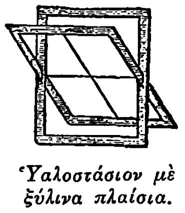

Ὑαλοστάσιον μὲ ξύλινα πλαίσια.

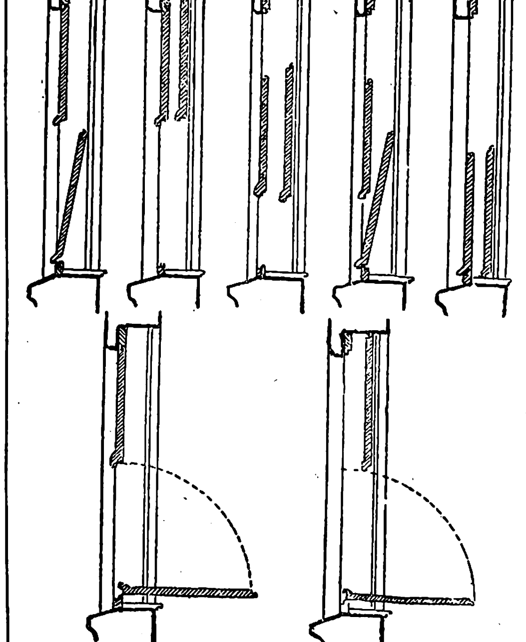

Ὑαλοστάσιον μὲ ξύλινα πλαίσια.

Διὰ νὰ δύνανται τὰ ὑαλοστάσια νὰ φράσσωσιν ἢ ὄχι τὰ ἀνοίγματα τῶν παραθύρων κατὰ βούλησιν, κατασκευάζομεν μόνιμον σκελετὸν ἢ πλαίσιον (βλ. λ. *παράθυρον*), ὁ ὁποῖος στερεοῦται εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ἀνοίγματος, καὶ ἀπὸ τοῦ σκελετοῦ τούτου ἀναρτῶνται τὰ κινητὰ ὑαλοστάσια ἢ προσαρμόζονται ἐπ' αὐτῶν, κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἀφαίρεσίν των. Εἰς τὰ συνήθη παράθυρα τὰ ὑαλοστάσια διακρίνονται εἰς τὰ *φύλλα* (*τζαμλίκια*) καὶ εἰς τοὺς *φωταγωγοὺς* (*φεγγίτας*). Τὰ φύλλα, ἢ πληρέστερον παραθυρόφυλλα, καὶ δὴ *διαφανῆ* παραθυρόφυλλα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *ἀδιαφανῆ* (*σκοῦρα, γρίλλιες, παντζούρια*), ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ὑαλοστασίων τῶν παραθύρων καὶ δύνανται ν' ἀνοίγωσιν ἢ νὰ κλείωσι, περιστρεφόμενα περὶ κατακόρυφον ἄξονα, σχηματιζόμενον ὑπὸ στροφέων ἐστερεωμένων κατὰ τὰς θέσεις τῶν φλιῶν τοῦ τετραξύλου. Οἱ φεγγῖται ἀποτελοῦσι τὸ ὑπὲρ τὰ κύρια φύλλα μικρότερον μέρος τοῦ ὑαλοστασίου τοῦ παραθύρου καὶ δὲν ἀνοίγονται συνήθως. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓν φύλλον, δυνάμενον νὰ ἀφαιρεθῇ ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ νὰ ἀνοίξῃ στρεφόμενον περὶ ἄξονα ὁριζόντιον κατὰ τὴν θέσιν τοῦ ἀνωφλίου ἢ τῆς ὁριζοντίας ἀντηρίδος (μπουγιουντροῦκι) τοῦ τετραξύλου, ἢ κατακόρυφον κατὰ τὸν ἕτερον τῶν φλιῶν, ἢ καὶ κατ' ἀμφοτέρους τοὺς φλιούς, ἂν ὁ φεγγίτης εἶναι δίφυλλος.

Τὸ ἑρμητικὸν κλείσιμον τῶν φύλλων μεταξύ των καὶ μὲ τοὺς φλιούς, ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς κατασκευῆς αὐλακώσεων καὶ ἀντιστοίχων ἐξοχῶν συνήθως. Εἰς τὰ δίφυλλα ὑαλοστάσια τὸ ἓν τῶν φύλλων φέρει πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἑτέρου καὶ κατὰ μῆκος τῆς κατακορύφου πλευρᾶς τοῦ πλαισίου αὐτοῦ (κοιν. μπόγι) προσηρμοσμένον κατάλληλον κανόνα (κοιν. *μπινί*), εἰδικῶς ἐπεξειργασμένον κοῖλον, ἐνῷ συγχρόνως διαμορφοῦται κυρτὴ ἡ ἀντίστοιχος πλευρὰ τοῦ ἑτέρου φύλλου. Ἀναλόγως κατασκευάζεται αὐλάκωσις εἰς τοὺς φλιοὺς καὶ ἀντίστοιχος ἐξοχὴ εἰς τὰς πρὸς αὐτοὺς πλευρὰς τοῦ πλαισίου τῶν φύλλων. Εἰς τοὺς ὁριζοντίους ἁρμοὺς ἡ ἀποφυγὴ τῶν ρευμάτων ἀέρος ἐπιδιώκεται διὰ κατακορύφων ἐξοχῶν, κειμένων εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος τῶν ἀντιστοίχων μερῶν τῶν πλαισίων καὶ τοῦ σκελετοῦ. Ἐνίοτε, πρὸς τελείαν παρεμπόδισιν τῆς εἰσόδου ρευμάτων ἀέρος, χρησιμοποιοῦνται εἰς τοὺς διαφόρους ἁρμοὺς παρεμβύσματα ἐξ ὑφάσματος ἢ πιλήματος. Τὰ παρεμβύσματα ταῦτα συγκεντροῦσι κονιορτὸν καὶ ἐμποδίζουσι καὶ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος τῶν κλειστῶν χώρων καὶ διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι ν' ἀποφεύγωνται. Ἡ συγκράτησις τῶν φύλλων τῶν ὑαλοστασίων κλειστῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλων συρτῶν καὶ συνήθως διὰ τῶν καλουμένων γρύλλων τῶν παραθύρων.

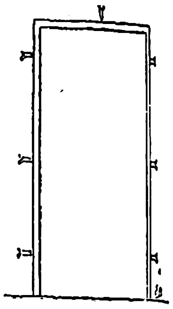

Πλαίσιον στερεώσεως ὑαλοστασίου μὲ σιδηροῦν σκελετόν.

Ἐπειδὴ τὰ ὑαλοστάσια τίθενται συνήθως πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ κυρίου πλαισίου (κάσας) τοῦ παραθύρου, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπομακρύνωνται τὰ ἐπ' αὐτοῦ πίπτοντα ὕδατα, πρὸς ἀποσόβησιν τῆς εἰσόδου αὐτῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκοδομῶν. Τὸ αὐτὸ δέον νὰ γίνεται καὶ ὅταν τὰ ὑαλοστάσια τίθενται πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τῶν κουφωμάτων. Τὸ τοιοῦτον κατορθοῦται διὰ τῆς προσαρμογῆς κατὰ μῆκος τῆς κατωτέρας ὁριζοντίας πλευρᾶς ἑκάστου τῶν πλαισίων τοῦ ὑαλοστασίου, εἰδικοῦ τεμαχίου ξύλου, τῆς ὑδροσόβης (κοιν. νεροχύτου), τὸ ὁποῖον ἀπομακρύνει τὰ ὕδατα πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Διὰ τὴν περίπτωσιν εἰσόδου μικρᾶς ποσότητος ὕδατος πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, τὸ ἔρεισμα (κατωκάσι) τοῦ τετραξύλου φέρει πρὸς τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ αὐλάκωσιν δεχομένην τὰ ὕδατα ταῦτα καὶ κατάλληλον σωληνωτὴν δίοδον, ἀπάγουσαν ἐκ ταύτης τὰ ὕδατα πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Πολλάκις, ἀντὶ χωριστῆς ὑδροσόβης, μορφοῦται ὡς τοιαύτη αὐτὴ αὕτη ἡ κατωτέρα πλευρὰ τῶν πλαισίων τῶν ὑαλοστασίων.

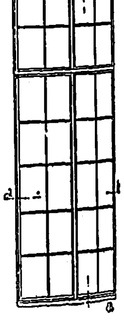

Ὑαλοστάσιον μὲ σιδηρᾶ πλαίσια.

Χάριν τῆς καλυτέρας ἀπομονώσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκιῶν ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας, φράσσουσιν ἐνίοτε τὰ παράθυρα διὰ διπλῶν ὑαλοστασίων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην καὶ ὁ μεταξὺ τῶν δύο ὑαλοστασίων παραμένων ἀὴρ ἀποτελεῖ ἄριστον μονωτικόν.

Ὑαλοστάσια σταθερά, μὲ σιδηροῦν σκελετὸν καὶ μικρὸν ἀνοιγόμενον τμῆμα.

Εἰς τὰ περιγραφέντα ὑαλοστάσια, τὰ φύλλα αὐτῶν φράσσουν ἢ ἀποφράσσουν τὰ παρ' αὐτῶν κλειόμενα ἀνοίγματα, διὰ τῆς περιστροφῆς των περὶ κατακόρυφον ἄξονα, κείμενον κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν τῶν φύλλων. Εἶναι δυνατὸν ἡ περιστροφὴ αὕτη νὰ γίνεται περὶ κατακόρυφον ἄξονα κείμε-

Digitized by Google

ον εἰς τὸ μέσον τοῦ φύλλου καὶ ἐπίσης περὶ ριζόντιον ἄξονα κείμενον εἰς τὴν ἄνω ἢ τὴν ἄτω πλευρὰν τοῦ φύλλου ἢ καὶ εἰς τὸ μέσον ὑτοῦ. Πολλάκις ἡ ἀπόφραξις καὶ τὸ κλείσιμον ιτυγχάνεται οὐχὶ διὰ περιστροφῆς τῶν ὑαλοτασίων, ἀλλὰ διὰ παραλλήλου μεταθέσεως καὶ εταφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὰ ἄνω, ἢ τὰ κάτω, ἢ ὰ πλάγια τοῦ παραθύρου. Εἰς τὴν περίπτωσιν αύτην ἔχομεν τὰ καλούμενα *συρτὰ ὑαλοστάσια* ἢ *ρτὰ παράθυρα*. Ὅταν τὸ μέγεθος τῶν ὑαλοστα-ίων εἶναι μικρόν, τὸ σύρσιμον αὐτῶν γίνεται ντὸς καταλλήλων αὐλακώσεων (ὁδηγῶν) τοῦ σταεροῦ σκελετοῦ, δι' ἀπ' εὐθείας ἐπαφῆς τῶν ἀντιτοίχων παρειῶν τῶν κινουμένων πλαισίων καὶ τοῦ τραξύλου. Εἰς τὴν περίπτωσιν μεγάλων καὶ βαέων ὑαλοστασίων ἡ μετάθεσις αὐτῶν διευκολύται, εἴτε δι' ἀντιβάρων, ἂν γίνεται κατακορύφως, τε διὰ κυλίσεως ἐπὶ σφαιρῶν, κυλίνδρων ἢ τροσκων, ἂν γίνεται ὁριζοντίως. Ὅταν χρησιμοοιῶνται ἀντίβαρα, ταῦτα κινοῦνται ἐντὸς καταλήλων ὁδηγῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν φλιῶν. Οἱ ύλινδροι καὶ αἱ σκληραὶ σφαῖραι τίθενται ἐνὸς εἰδικῶν αὐλακώσεων τοῦ ἐρείσματος (καοκάθι) καὶ ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενον κυλίεται ὸ ὑαλοστάσιον, τὸ ὁποῖον δύναται ν' ἀναρτᾶται, ῇ μεσολαβήσει τροχίσκων, ἀπὸ τῶν ἀνωφλίων. αλὸν εἶναι ὅπως κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν συομένων ὑαλοστασίων ἐπιδιώκεται τὸ δυνατὸν ῆς ἀποφράξεως οἱουδήποτε τμήματος τῶν κλειοένων δι' αὐτῶν ἀνοιγμάτων, ὅταν ἡ μετάθεσις ῶν πλαισίων γίνεται ἐντὸς τοῦ περιωρισμένου ώρου τοῦ ἀνοίγματος. Ἡ καλυτέρα λύσις, τὴν ποίαν δέον νὰ ἐπιδιώκωμεν, εἶναι ἡ καθοδήγηις τῶν ὑαλοστασίων εἰς κενοὺς χώρους ἀφηνομένους ἐπίτηδες εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν παρὰ τὰ νοίγματα τοίχων, ὁπότε εἶναι δυνατὴ ἡ τελεία αἱ σύγχρονος ἀπόφραξις ὁλοκλήρου τοῦ ἀνοίματος. Α. Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

—*[Φαρ.]* Καλεῖται *ὑαλοστάσιον* τὸ μέρος τοῦ κλωοῦ τοῦ φάρου, καθ' ὃ ὑπὸ ὀρθοστατῶν καὶ ὁριοντίων διαπύγων στηρίζονται οἱ περιβάλλοντες ὸ φωτοστάσιον κρυσταλλοπίνακες. Εἴς τινας φάους τὸ ὑαλοστάσιον περιβάλλεται ὑπὸ μεταλλικοῦ κτύου κοπτεροῦ, πρὸς ἀποφυγὴν θραύσεως τῶν ρυσταλλοπινάκων ὑπὸ τῶν ἀποδημητικῶν πτηνῶν, τινα, ἑλκυόμενα ὑπὸ τοῦ φωτός, προσπίπτουσιν τ' αὐτῶν. Τοιοῦτος παρ' ἡμῖν ὁ φάρος τῶν Στροάδων καὶ πάντες οἱ μεγάλοι φάροι Ἄγκα. Σ. Ε. Λ.

ὑαλοτέχνης, *—ου* (ὁ)· ὑαλουργός.

ὑαλοτεχνία (ἡ)· ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τῆς άλου, ὑαλουργία.

ὑαλοτεχνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὴν ὑαλοτεχνίαν, ὁ τῆς ὑαλοτεχνίας.

ὑαλοτηκίτης (ὁ) (Hyalotekit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυτὸν πυριτικὸν ἅλας τοῦ μολύβδου. Παρουσιάζει κληρότητα 5—6, εἰδικὸν βάρος 3,87, χρῶμα λευὸν ἕως τεφρὸν καὶ λάμψιν ὑαλώδη ἕως στεατώδη απαντᾷ εἰς τὸ Langban. Γ. Β.

ὑαλότοιχος (ὁ). Τοῖχος κατασκευαζόμενος δι' ὑαλίθων. Οἱ ὑαλότοιχοι, οἵτινες δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τὰ συνήθη ὑάλινα διαφράγματα ἢ τὰ *ὑαλοστάσια*, κατασκευάζονται κατὰ τὸν συνήθη τρόπον δομήσεως διὰ πλίνθων καὶ κονιάματος. Διαφέρουσι τῶν συνήθων τοίχων μόνον κατὰ τὸ ὅτι αἱ διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν χρησιμοποιούμεναι πλίνθοι (*ὑαλόπλινθοι* ἢ *ὑαλόλιθοι*) εἶναι ὑάλινοι καὶ διαφανεῖς, ἢ μᾶλλον διαφώτιστοι, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ καὶ αὐτοὺς τούτους τοὺς τοίχους διαφωτίστους. Ἡ τοιαύτη ἰδιότης τῶν ὑαλοτοίχων καθιστᾷ αὐτοὺς χρησιμωτάτους εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅπως ὅταν πρόκειται νὰ φωτίσωμεν χώρους οἵτινες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωσι παράθυρα ἢ ἄλλα ἀνοίγματα καὶ ἐν γένει ὅταν εἰς κλειστοὺς χώρους χρειάζεται πολὺ φῶς.

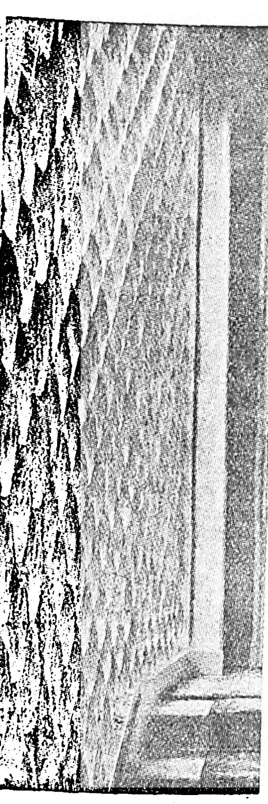

Προοπτικὴ ὄψις ὑαλοτοίχου.

Οὕτως ἐφαρμόζονται οἱ ὑαλότοιχοι εἰς θερμοκήπια, νοσοκομεῖα, σφαγεῖα, ἐργοστάσια, καταστήματα, κλειστοὺς ἐξώστας, αὐλάς, εἴς τινα ἐσωτερικὰ διαμερίσματα οἰκιῶν, κλπ.

Λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ ὑαλόλιθοι παρουσιάζονται συνήθως κοῖλοι ἐσωτερικῶς καὶ πλήρεις ἀέρος μονωτικοῦ, διατηρεῖται ὁμοιόμορφος ἡ θερμοκρασία τῶν διὰ ὑαλοτοίχων σχηματιζομένων χώρων, ἐπηρεαζομένη βραδέως ὑπὸ τῶν μεταβολῶν, ἔστω καὶ ἀποτόμων, τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας. Εἰς χώρους ἔνθα ἀπαιτεῖται θέρμανσις πρὸς διατήρησιν ὡρισμένης θερμοκρασίας, παρατηρεῖται ὅτι ἡ οἰκονομία καυσίμου ὕλης φθάνει μέχρι 50 %, ἂν διὰ τὴν κατασκευὴν τούτων χρησιμοποιηθῶσιν ὑαλότοιχοι, ἀντὶ τῶν συνήθων τοίχων μὲ παράθυρα. Οἱ ὑαλότοιχοι δὲν θαμβοῦνται, ὅπως τὰ συνήθη ὑαλοστάσια, ἐκ τῆς ἐπικαθήσεως ὑγρασίας ἐπ' αὐτῶν καὶ ὑπόκεινται εἰς ὀλιγωτέρας φθορὰς ἢ τὰ συνήθη παράθυρα, ἐπίσης δὲ παρουσιάζουσι μεγάλην ἀντοχὴν καὶ διάρκειαν. Ἐπειδὴ τὸ δι' αὐτῶν διερχόμενον φῶς ἀπαλύνεται καὶ δὲν εἶναι ἐκθαμβωτικόν, δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ χρησιμοποίησις σκιαδίων, ψαθῶν κτλ. διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἀμέσου ἡλιακοῦ φωτός.

Ἐνίοτε κατασκευάζονται καὶ ὑαλότοιχοι διὰ ὑαλολίθων στερεουμένων ἐπὶ σιδηροῦ σκελετοῦ, ἀντὶ τῆς συνδέσεως αὐτῶν διὰ κονιάματος. Ἐξ ὑαλοτοίχων δὲ κατασκευάζονται καὶ ὁλόκληρα κτήρια θεμελιούμενα ἐπὶ κοινῆς λιθοδομῆς. Α. Α. Κ.

ὑαλοτραχείτης (ὁ) (Hyalotrachyt) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ὑαλώδη παραλλαγὴν τοῦ τραχείτου. Σχηματίζει τὸν ἐξωτερικὸν σκοριώδη φλοιὸν τῶν ρευμάτων λάβας τραχείτου, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς τὰ στερεὰ ἀναβλήματα ἡφαιστείας ἐκρήξεως τῆς αὐτῆς λάβας, ἤτοι τὰς βολίδας καὶ τὰ λιθάρια. Γ. Β.

Ὑαλοῦ (Yalu) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀσίας ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ (βλ. *Γιαλοῦ*).

ὑαλουργεῖον (τό), καὶ *ὑελουργεῖον*· ἐργοστάσιον κατασκευῆς ὑάλου καὶ ὑαλίνων ἀγγείων καὶ σκευῶν.

ὑαλουργία (ἡ), καὶ *ὑελουργία*· ἡ τέχνη, ἡ βιομηχανία τῆς κατασκευῆς *ὑάλου* (βλ. λ.).

ὑαλουργικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς ὑάλου, ὑαλουργία.

ὑαλουργικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑαλουργίαν, ὁ τῆς ὑαλουργίας: «ὑαλουργικὰ προϊόντα»· || *ὑαλουργικὴ* (ἡ), ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ὑαλουργὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς ὑάλου, καθόλου ὁ τεχνίτης ὑαλουργείου, ὑαλοποιός.

ὑαλοφανής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ φαινόμενος ὡς ὕαλος, ὑαλοειδής· || *ὑαλοφανὴς* (ὁ)· ὡς οὐσ. (βλ.λ.).

ὑαλοφανὴς (ὁ) (Hyalophan) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν ἀστρίων. Ἀποτελεῖ ἰσόμορφον παράμειξιν τοῦ καλιούχου καὶ τοῦ βαριούχου ἀστρίου μὲ περιεκτικότητα εἰς ὀξείδιον βαρίου 9—20 %, ἐμφανίζει δὲ ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ ὀρθοκλάστου. Γ. Β.

ὑαλοφράγμιον (τό). Οὕτω καλεῖται τὸ ἀγενὲς σπόριον διαφόρων μυκήτων, ἔχον σχῆμα ᾠοειδές, ἐλλειπτικὸν κλπ., χρῶμα ὑαλῶδες καὶ φέρον πλείονα τοῦ ἑνὸς ἐγκάρσια διαφράγματα. Ε. Τ. Ε.

ὑαλόφρακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πεφραγμένος δι' ὑάλου, ὑαλοσκεπής.

ὑαλόχαρτον (τὸ) *[Ἐγκυκλ.]*. Χάρτης, ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπικεκολλημένα λεπτὰ θρύμματα ὑάλου, χρησιμεύων ὡς μέσον λειάνσεως ἐπιφανειῶν. Μεγίστη χρῆσις τοῦ ὑαλοχάρτου γίνεται κυρίως ὑπὸ τῶν ξυλουργῶν - ἐπιπλοποιῶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὑπὸ τῶν ὑποδηματοποιῶν. Τὰ ὑαλόχαρτα φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἑτέρας αὐτῶν ὄψεως ἀριθμοὺς δηλωτικοὺς τοῦ μεγέθους τῶν κόκκων ὑάλου ἐξ ὧν εἶναι κατεσκευασμένα, ἀπὸ τῶν δύο μηδενικῶν (00), τοῦ λεπτοτέρου, μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 5, τοῦ χονδροτέρου, χρησιμοποιοῦνται δὲ ἀναλόγως τῆς λεπτότητος τῆς ἐργασίας· π. χ. ἐπιπλοποιὸς λειαίνων ἐπιφάνειαν μαονίου χρησιμοποιεῖ τὸ λεπτότατον, διότι τὰ χονδρότερα ὑαλόχαρτα ἀφήνουσι χαραγάς, αἵτινες δὲν ἀποσβέννυνται κατόπιν διὰ τοῦ βερνικίου, ἐνῷ διὰ τὴν λείανσιν κοινοτέρων ξύλων χρησιμοποιοῦνται ἀριθμοὶ μεγαλύτεροι.

ὑαλόχρους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων χρῶμα ὑάλου.

ὑαλῶ *(—όω)*· μεταβάλλω τι εἰς ὕαλον, ὑαλοποιῶ.

ὑαλώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὅμοιος πρὸς ὕαλον, ὑαλοειδής.

ὕαλωμα (τό)· περιληπτικῶς, ἅπαντα τὰ ὑάλινα μέρη κτηρίου· || ὑαλοστάσιον, ὑαλοθέσιον.

—*[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *ὕαλωμα* διακοσμητικὴ σύνθεσις ἐξ ὑάλων ἀχρόων, χρωματιστῶν ἢ καὶ χρωματισμένων διὰ τῆς ὑαλογραφίας. Τὰ ἀρχαιότερα ὑαλώματα εἶναι τὰ μουσουλμανικῆς τέχνης, ἀποτελούμενα ἀπὸ τεμάχια ἀχρόου ἢ χρωματιστῆς ὑάλου συνηνωμένα εἰς διακοσμητικὸν σύνολον διὰ συνδέσεων ἐκ γύψου ἢ ἄλλου παρομοίου μείγματος. Χρῆσις τοιούτων ὑαλωμάτων ἐγίνετο καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, τῆς ὁποίας ὑπόλειμμα εἶναι ἡ συνήθεια νὰ κλείωνται τὰ ἀνοίγματα, ἰδίως παράθυρα τρούλλων, διὰ μαρμαρίνων πλακῶν διατρήτων, διὰ κύκλων ἢ ἄλλων σχημάτων, ἐφ' ὧν προσαρμόζονται τεμάχια ὑάλων. Ἡ χρῆσις τῆς διακοσμητικῆς ταύτης μεθόδου κατὰ παράδοσιν ἔχει διατηρηθῆ εἰς τὴν λαϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν, τῶν νήσων ἰδίως.

Ἡ κατασκευὴ ὅμως καὶ ἡ χρῆσις τῶν ὑαλωμάτων ἀναφαίνεται κατὰ τὸν Ι´ αἰῶνα ἐν τῇ γοτθικῇ ἰδίᾳ τέχνῃ, ἡ ὁποία μετεχειρίσθη ταῦτα διὰ νὰ διακοσμήσῃ τὰ κτήρια καὶ νὰ κλείσῃ τὰ μεγάλα, πολυπληθῆ καὶ ποικιλόσχημα ἀνοίγματα τούτων. Τὰ ὑαλώματα, κατ' ἀρχὰς γεωμετρικῆς διακοσμήσεως, ἐξειλίχθησαν εἰς πίνακας διακοσμητικούς, μὲ θέματα τῆς ἱερᾶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἱστορίας. Ἡ τέχνη τῶν ὑαλωμάτων ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν κατὰ τὸν ΙΒ´ καὶ ΙΓ´ αἰῶνα ὁπότε, ἡ ὑπομονητικὴ ἀναζήτησις λαμπρῶν ὑαλοχρωμάτων, ὑάλων ἡμιδιαφανῶν, ἔδωσε θαυμαστὰ διακοσμητικὰ ἀποτελέσματα.

Τὸ ὕαλωμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τεμάχια ὑάλων συνηνωμένα διὰ μολυβδίνων ἁρμογῶν τομῆς Η διαφόρων διαστάσεων, διὰ νὰ δέχεται διαφόρου πάχους ὑάλους. Ἡ τομὴ τῶν ὑάλων ἐγίνετο διὰ διαφόρων μέσων, ἐξ ὧν κυριώτερον ἦτο τὸ διὰ τοῦ πυρός. Τὸ πρὸς τομὴν τεμάχιον τῆς ὑάλου ἐχαράσσετο διὰ χαλυβδίνης ρίνης ἢ ἀδάμαντος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ποθουμένου σχεδίου καὶ κατόπιν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, τῆς ἀρχῆς τῆς τομῆς, ἐσύρετο τεμάχιον ἄνθρακος ἢ σιδήρου πυρακτωμένου ἐπὶ τοῦ σχεδίου καὶ ἡ τομὴ ἐπετυγχάνετο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβής, καθισταμένη ἀκριβεστέρα διὰ τῆς λαβίδος (pinee).

Τὰ τεμάχια τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ὕαλωμα ἐχρωματίζοντο ἢ καὶ ἁπλῶς, ἀποτελούμενα ἀπὸ χρωματιστὰς ὑάλους, ἐτονίζοντο καὶ ἐνεδυναμοῦντο εἰς τόνους καὶ σκιὰς διὰ τῆς ὑαλογραφίας καὶ κατόπιν συνηνοῦντο διὰ τῶν μολυβδίνων ἁρμογῶν, αἱ ὁποῖαι περιέβαλλον ὅλα τὰ τεμάχια τῶν ὑάλων καὶ συνεκολλῶντο μεταξύ των διὰ κασσιτέρου. Ἡ κατασκευὴ ὑαλώματος περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς στάδια: Κατασκευάζεται τὸ σχέδιον καὶ χρωματίζεται· ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρώτου σχεδίου διὰ διαφανοῦς χάρτου γίνεται δεύτερον σχέδιον μὲ τὰς γενικὰς γραμμὰς τούτου καὶ ἐπ' αὐτοῦ κόπτονται τὰ τεμάχια τῶν καταλλήλων ὑάλων διὰ πυρός, ὅπως εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ἢ ἀδάμαντος, ἢ τέμνοντος τροχίσκου ἐκ σκληροῦ ἠκονισμένου χάλυβος, λαμβανομένης προνοίας ὥστε τὰ τεμάχια τῆς ὑάλου νὰ κοποῦν μικρότερα κατὰ τόσα χιλιοστά, ὅσον εἶναι τὸ πάχος τοῦ στελέχους τῶν μολυβδίνων ἁρμογῶν (ἡ ἑνωτικὴ κεραία τοῦ Η παριστᾷ τὸ πάχος τοῦτο τοῦ ἐν τομῇ μολύβδου). Κατόπιν ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ὑαλώματος, ὁδηγούμενος ἐκ τοῦ γενικοῦ σχεδίου, χρωματίζει τὰ τεμάχια τῶν ὑάλων διὰ τῶν μέσων τῆς ὑαλογραφίας, χαράξεως, διαβρώσεως κλ., συνενώνων αὐτὰ ἐπὶ τοῦ διαφανοῦς σχεδίου καὶ προσαρμόζων αὐτὰ εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν διὰ κηροῦ ἢ μικρῶν ἥλων, οἱ ὁποῖοι ἐπέχουν καὶ θέσιν τῆς ἀποστάσεως τῶν διαφόρων τεμαχίων κατὰ τὴν τελικὴν προσαρμογὴν διὰ τοῦ μολύβδου. Μετὰ τὴν ὑαλογράφησιν (ὄπτησιν, χάραξιν κλ.) ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ὑαλώματος περιβάλλει ἕκαστον τεμάχιον τῶν ὑάλων διὰ τοῦ μολύβδου καὶ μεταχειριζόμενος τὸν συγκολλητῆρα τοῦ λευκοσιδηρουργοῦ, πυρακτωθέντα, ἐπικολλᾷ τὸν μόλυβδον διὰ κασσιτέρου. Τὸ ὕαλωμα ἀφοῦ ὑποστῇ σχετικὴν κατεργασίαν εἶναι ἕτοιμον. ΣΤ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ὑάλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ μεταβολὴ εἰς ὕαλον.

ὑαλωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἐξ ὑάλου ἀποτελούμενος: «ὑαλωτὴ στέγη».

Ὑαμαγκάτα (Yamagata) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ (κὲν) ἐν τῷ βορείῳ τμήματι τῆς νήσου Χόντο. Κεῖται εἰς 38° 14′ Β. πλάτους καὶ 140° 17′ Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, ἀπέχει δὲ 280 χλμ. Β.ΒΑ. τοῦ Τόκιο. Κάτ. (1925) 55.994 Ὁ ὁμώνυμος νομὸς ἔχει ἔκτασιν 9.256 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 968.889 κατοίκων. Χ. Δ.

Ὑαμαγκοῦτσι (Yamaguchi) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ (κὲν) ἐν τῷ ΝΔ. τμήματι τῆς νήσου Χόντο. Κάτ. 20.000. Ὑπῆρξεν εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἀκμαιοτάτη πόλις, πρωτεύουσα τῆς χώρας τοῦ Σοῦβο. Ὁ ὁμώνυμος νομὸς ἔχει ἔκτασιν 6.015 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 1.040.979 κατοίκων. Χ. Δ.

Ὑαμὰλ (Yamal) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη χερσόνησος τῆς Σιβηρίας ἐν τῷ Ἀρκτικῷ ὠκεανῷ, χωροῦσα μεταξὺ τοῦ ποταμοκόλπου τῶν ἐκβολῶν τοῦ

Digitized by Google

Ὄθιος καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Καρᾶ. Ἔχει πλουσίαν βλάστησιν καὶ ἐκτρέφει μεγάλας ἀγέλας ταράνδων, οἰκεῖται δὲ ὑπὸ Σαμογετῶν, ἀσχολουμένων εἰς τὴν θήραν καὶ τὴν ἁλιείαν. Χ. Δ.

Ὑαμαμότο (Yamamoto), ***Γκομπέϊ, βαρῶνος***. Ἰάπων ναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1852. Κατὰ τὴν περίοδον 1878—1880 ὑπηρέτησεν ἐπὶ γερμανικοῦ πολεμικοῦ πλοίου ἐπιχειρήσαντος τὸν περίπλουν τῆς γῆς, ἐπανελθὼν δ' ἀκολούθως εἰς Ἰαπωνίαν ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων διοργανωτῶν τοῦ ἰαπωνικοῦ στόλου, κατὰ δὲ τοὺς πολέμους τοῦ 1894—1895 (πρὸς τὴν Κίναν) καὶ τῷ 1904—1905 (πρὸς τὴν Ρωσίαν) ὑπηρέτησεν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν γενικὸν ἐπιτελεῖον. Τῷ 1913—1914 καὶ τῷ 1923—1924 διετέλεσε πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως. Χ. Δ.

Ὑαμάσκα (Yamaska) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τοῦ Παναμᾶ ἐν Κουΐμπεκ, πηγάζων παρὰ τὰ σύνορα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ συμβάλλων μετὰ ροῦν 180 χλμ. εἰς τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον. Χ. Δ.

Ὑαμάτο (Yamato) [*Γεωγρ.*]. Ἐπαρχία τῆς Ἰαπωνίας ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς νήσου Χόντο. Οἰκεῖται ὑπὸ 565.000 κατοίκων. Χ. Δ.

Ὑάμεια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσσηνίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὠνομάζετο *Ὑαμῖτις* (ἢ *Ὑαμεῖτις*) ἡ περὶ αὐτὴν χώρα. Εἰς ταύτην ἐδωρήθησαν γαῖαι, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πρώτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου, πρὸς τοὺς Ἀνδροκλείδας, οἵτινες ἕνεκα τῶν φιλολακωνικῶν αἰσθημάτων των, εἶχον ἀναγκασθῆ, διαρκοῦντος τούτου, νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἦλιν. ΚΑΨ.

— **Ὑάμεια** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 294. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσάϊζι*.

Ὑαμομπάμπα (Yamobamba) [*Γεωγρ.*]. Περίφημα ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως ἐν τῷ νομῷ Καχαμάρκα τοῦ βορείου τμήματος τοῦ Περού. Τὰ ἐρείπια ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἴνκας, περιλαμβάνουσι δὲ καλῶς διατηρούμενα μεγάλα κτήρια μὲ εὐρείας αἰθούσας, κεκοσμημένας διὰ τοιχογραφιῶν καὶ γλυπτῶν. Χ. Δ.

Ὑαμουνὲ [*Γεωγρ.*]. Λίμνη τῆς Συρίας ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Λιβάνου, κειμένη εἰς ὕψος 1375 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ θαυμασίων τοπίων. Ἐγγὺς αὐτῆς κεῖται ὁμώνυμος πολίχνη τοῦ κράτους τοῦ Λιβάνου. Χ. Δ.

Ὑαμουράμπι ἢ *Ὑαμμουράμπι* (Yamurabi ἢ Yammurabi)· βλ. λ. *Χαμμουράμπι*.

Ὑάμπα (Yampa) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν Κολοράδῳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Ντὸμ Πὴκ (3.947 μ.) καὶ μετὰ ροῦν 300 χλμ. συμβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Γκρὴν Ρίβερ, παραποτάμου τοῦ Κολοράδου. Ἡ λεκάνη αὐτοῦ καταλαμβάνει ἔμβαδον 17.000 τ. χλμ., ὧν τὰ 4.000 ἀνήκουσιν εἰς τὴν πολιτείαν Ουαϊόμινγκ, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὴν τοῦ Κολοράδου. Χ. Δ.

Ὑάμπεια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἑτέρα τῶν δύο ἀποτόμων κορυφῶν τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Παρνασσοῦ, τῶν ἄλλως καλουμένων *Φαιδριάδων Πετρῶν*, ἄνωθεν τῆς ἐν Δελφοῖς Κασταλίας πηγῆς, ἀπὸ τῶν ὁποίων κατεκρημνίζοντο οἱ εἰς θάνατον καταδικαζόμενοι κακοῦργοι καὶ ἀσεβεῖς.
Κατὰ τὴν παράδοσιν, πέτραι κυλιόμεναι ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κατέστρεψαν τοὺς ἐπιδραμόντας Πέρσας τῷ 480 π. Χ. καὶ τοὺς ὑπὸ τὸν Βρέννον Γαλάτας τῷ 279 π. Χ., ὁπότε ἐποιήθη καὶ ὁ ἀνακαλυφθεὶς ὕμνος τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ Ὑάμπεια ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν νῦν καλουμένην *Φλεμποῦκος*. Α. Θ. Σ.

Ὑαμπλονόϊ, ἢ *Ὑαμπλονοβόϊ*, ἢ *Ἰαμπλονόϊ* (Yablonoi, ἢ Yablonovoi) [*Γεωγρ.*]. Μακροτάτη ὀροσειρὰ τῆς Ἀσίας ἐν τῇ ἀνατολικῇ Σιβηρίᾳ, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν νοτίων κρασπέδων τῆς λίμνης Βαϊκάλης καὶ χωροῦσα μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ μέχρι τῶν ὀρέων Στανοβόϊ, ἅτινα προεκτείνονται ἐν συνεχείᾳ τῶν πρώτων μέχρι τῆς Καμτσιάτκας. Ἔχει μέσον ὕψος 1500 μ. (ὑψίστη κορυφὴ *Τσοκόντο*, 2.450 μ.) καὶ σχηματίζει τὸν ὑδροκρίτην μεταξὺ τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν Ἀμοὺρ καὶ Λένα. Χ. Δ.

Ὑάμπολις (*Ὕα*) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία φωκικὴ μεσόγειος πόλις. Εἶχε κτισθῆ ἐπὶ τινος λόφου τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἄσσου, παραποτάμου τοῦ βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ὑπὸ τῶν ἐκ Βοιωτίας εἰς Φωκίδα μετοικησάντων, κατὰ τὴν παράδοσιν, Ὑάντων, διὰ τοῦτο καὶ πρὶν ἢ ἐκνίκησῃ τὸ ὄνομα Ὑάμπολις ἐκαλεῖτο *Ὑάντων πόλις*. Ἔκειτο ἐπὶ θέσεως ἐξόχου στρατηγικῆς σημασίας (παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λοκρίδος καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ὀρχομενοῦ εἰς Ὀποῦντα ὁδοῦ, κατὰ τὴν φυσικὴν ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Φωκίδα διάβασιν). Ἕνεκα τῶν παρὰ ταύτην μεγάλης φθορᾶς τοῦ ἱππικοῦ των ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι ἐκ τῆς κατὰ τῆς Φωκίδος ἐκστρατείας των οἱ Θεσσαλοί. Κατὰ τὸ 480 π. Χ. κατέστρεψε τὴν Ὑάμπολιν ὁ Ξέρξης μετὰ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Φωκίδος. Κατὰ τὸ 371 π. Χ. ἐπετέθη κατὰ ταύτης, ἀνακτισθείσης μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου καταστροφήν της, καὶ κατέλαβεν ἓν τῶν προαστίων της ὁ Φεραῖος Ἰάσων. Κατὰ τὸ 346 π. Χ. κατέστρεψεν ἐκ νέου τὴν Ὑάμπολιν Φίλιππος ὁ Β', ὅτε ἠρήμωσε καὶ πᾶσαν τὴν Φωκίδα. Ἐπίνειον ταύτης ἦτο ἡ πόλις *Δαφνοῦς*, διὰ τὴν κυριότητα τοῦ ὁποίου πολλάκις οἱ Ὑαμπολῖται ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν. Καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεδάφισιν τῆς Ὑαμπόλεως διεσῴζοντο ἐν τῇ ἀνακτισθείσῃ καὶ πάλιν πόλει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου (Β' μ. Χ. αἰῶνα), ἐκ μὲν τῶν οἰκοδομημάτων τῆς παλαιοτέρας πόλεως ἡ ἀγορά, τὸ βουλευτήριον καὶ τὸ θέατρον, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ κτισθεῖσα στοά. Ἐν τῇ Ὑαμπόλει ἰδιαιτέρως ἐτιμᾶτο ἡ θεὰ Ἄρτεμις, τῆς ὁποίας ὁ ναὸς ἠνοίγετο δύο φορὰς μόνον τὸ ἔτος καὶ τὰ ἐπονομαζόμενα ζῷα ἦσαν ἄνοσα καὶ παχύτερα τῶν ἄλλων βοσκημάτων. ΚΑΨ

— **Ὑάμπολις** (βουλγ. καὶ τουρκ. *Γιάμπολ*) [*Γεωγρ.*]. Ἐμπορικὴ πόλις τῆς Βουλγαρίας, κειμένη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Τούντζης (Τόνζου) καὶ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Πύργου—Φιλιππουπόλεως. Εἶναι πρωτεύουσα ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Πύργου καὶ ἔχει (1926) 25 χιλιάδας κατοίκων.
Ἡ πόλις μνημονεύεται πολλάκις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Διάμπολις*. Ἡ θέσις της ἦτο στρατηγική, διότι ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως διὰ τῆς Σιδηρᾶς ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ Αἵμου διόδου ἀγούσης εἰς Βουλγαρίαν. Οἱ Κομνηνοὶ πολλάκις διῆλθον δι' αὐτῆς κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων Πετσενέγων καὶ Κουμάνων ἐκστρατείας των. Ἐπὶ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων μνημονεύεται ὡς πόλις τῆς Βουλγαρίας παραμεθόριος. Οἱ Τοῦρκοι καταλαβόντες αὐτὴν συνῴκισαν δι' ἐποίκων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἕνεκα ἐρημίας ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ, προελθούσης ἐκ τῶν χρονίων μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Βυζαντίου πολέμων. Τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ γεωγράφος Kiepert, ὑπολαμβάνουσι τὴν Διάμπολιν ὡς αὐτὴν τὴν *Διόσπολιν*, τὴν ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος) μνημονευομένην. Τοῦτο δὲν φαίνεται ἀκριβές, διότι ἡ Διόσπολις κατὰ τὸν Ἱεροκλέα ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θρᾴκης, ἐχούσης πρωτεύουσαν τὴν Φιλιππούπολιν, ἐνῷ ἐκ τῆς διοκλητιανείου διοικητικῆς διαιρέσεως εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Διάμπολις ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Αἱμιμόντου, ἔχοντος πρωτεύουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν.
Μεταξὺ Ὑαμπόλεως καὶ τοῦ Αἵμου, ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ καλουμένου νῦν *Ταουσάν-τεπέ*, κεῖνται ἐρείπια τῆς ἀρχαίας θρᾳκοελληνικῆς πόλεως *Καβύλης*. Κ.-Μ. Α.

Ὑαναὸν (Yanaon) [*Γεωγρ.*]. Μικρὰ γαλλικὴ ἀποικία ἐν ταῖς Βρεττανικαῖς Ἰνδίαις, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γκοντάμι, κυριωτέρου βραχίονος τοῦ δέλτα τοῦ Γκοντάβερι. Ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν ἀποικίαν τοῦ Ποντισερύ. Ἱδρύθη τῷ 1750, καταληφθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, διαρκούντων τῶν πολέμων τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπεδόθη εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1817 καὶ ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον λείψανον τῶν ἐν ταῖς Ἰνδίαις κατακτήσεων τοῦ Μπυσσὺ καὶ τοῦ Ντυπλέξ. Ἔχει ἔκτασιν 17,7 τ. χλμ. Χ. Δ.

Ὑάνγκ (Young), ***Ἀλέξανδρος-Μπὲλ Φίλσον***. Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1876. Διετέλεσε διαδοχικῶς ἀνταποκριτὴς τοῦ «Manchester Guardian» κατὰ τὸν Ἀγγλοβοερικὸν πόλεμον, διευθυντὴς τοῦ «The Pilot» (1901), φιλολογικὸς διευθυντὴς τοῦ «Daily Mail» (1903), πολιτικὸς ἀνταποκριτὴς εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάϊμς» ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ (1917—1919), διευθυντὴς τοῦ «Saturday Review» (1921) καὶ συνεργάτης τῆς Βρεττανικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Ἔγραψε: «A volonter Brigade» (1901), «Mastersingers» (1901), «Venus and Cupid» (1906), «Christofer Colombus and the New World of his discovery» (1906), «Memory Harbour» (1909), «Titanic» (1912), «With the fleet» (1913), With the battle cruisers» (1921) κ. ἄ. Χ. Δ.

—**Ὑάνγκ** (Young), ***Ἄλλυν-Ἄμποτ***. Ἀμερικανὸς οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1876 ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀχάϊο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐϊσκόνσιν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τούτῳ καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάρβαρντ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1927 καθηγητὴς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου. Ἐπίσης ἐχρημάτισεν οἰκονομικὸς σύμβουλος τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ διασκέψει τῆς εἰρήνης τῷ 1918—1919, μέλος τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, μέλος τοῦ διεθνοῦς ἰνστιτούτου στατιστικῆς, πρόεδρος τῆς ἀμερικανικῆς ἑνώσεως στατιστικῆς, πρόεδρος τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομικῆς ἑνώσεως, κ. τ. λ. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Οἰκονομολογικαὶ μελέται» (1907), «Οἰκονομολογικὰ προβλήματα, νέα καὶ παλαιὰ» (1927), κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

— **Ὑάνγκ** (Young), ***Ἀρθοῦρος***. Ἄγγλος γεωπόνος (1741—1820). Ἐπιδιδόμενος εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἰδιοκτήτου, ἐν τῇ κομιτείᾳ Σῶφφολκ, ἀγροκτήματός του, ᾐσθάνθη μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν γεωπονίαν καὶ ἐπεχείρησε μακρὸν ταξίδιον ἀνὰ τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰρλανδίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ μελετήσῃ τὰς εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐφαρμοζομένας καλλιεργητικὰς μεθόδους. Ἐπιστρέψας τῷ 1793 εἰς Ἀγγλίαν, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πὶτ προϊστάμενος τῆς γεωργικῆς ὑπηρεσίας, ἀπέκτησε δὲ ταχέως παγκόσμιον φήμην ὡς ἐπιστήμων γεωπόνος. Ἔγραψε: «The Farmer's Letters to the people of England» (1767), «Observations on the present state of the waste Lands of Great Britain» (1773) «Political arithmetic» (1774), «Tour in Ireland» (1780), «Annals of agriculture» (1784—1809), «A six weeks' Tour through the North of England» (1770), «Rural œconomy» (1773) καὶ πλῆθος μικρῶν μονογραφιῶν. Τὰ ἀνωτέρω ἔργα ἔσχον μεγάλην διάδοσιν καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ρωσίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ὅπου καὶ μετεφράσθησαν τῷ 1801, ἐντολῇ τοῦ διευθυντηρίου. Ὁ Ὑάνγκ ἐγένετο ἐπίσης γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς τοῦ ἔργου «Travels in France» (1792), ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τῶν Γάλλων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως. Χ. Δ.

— **Ὑάνγκ** (Young), ***Ἐδουάρδος***. Διάσημος Ἄγγλος ποιητὴς (1681—1765). Ὁ πατήρ του ἦτο πνευματικὸς τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου, διὰ τὴν θέσιν δὲ ταύτην προωρίζετο καὶ αὐτός. Ἐφοίτησεν ἐν τῷ κολλεγίῳ τοῦ Οὐΐντσεσιερ, εἶτα δὲ ἐσπούδασε νομικήν, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῷ 1719. Ἀσχοληθεὶς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας μὲ τὴν ποίησιν, συνέθεσε κατ' ἀρχὰς μετρίας ἀξίας στίχους. Τῷ 1713 ἐδημοσίευσεν ἐκτενὲς ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ τελευταία κρίσις», τῷ δὲ 1719—1721 ἔδωσε τὰς τραγῳδίας «Βούσιρις» καὶ «Ἐκδίκησις», αἵτινες ὅμως δὲν ἐσημείωσαν σημαντικὴν ἐπιτυχίαν. Μετά τινα ἔτη ἐνεφανίσθη καὶ ὡς σατιρικὸς διὰ σειρᾶς μικρῶν ἔργων, γνωστῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «The Universal Passion», δι' ὧν ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ θαυμαστάς. Συγχρόνως ὅμως ἐδημιούργησε καὶ πολλὰς ἐχθρότητας μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν κύκλων τῆς Ἀγγλίας καὶ κατηγορήθη ὑπὸ πολλῶν, δικαίως ἄλλως τε, ὡς αὐλοκόλαξ. Τῷ 1728 ὁ Ὑάνγκ ἐγένετο κληρικὸς καὶ διωρίσθη πνευματικὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β', οὐδέποτε ὅμως κατώρθωσε, παρὰ τὰς κολακείας του, νὰ ἀναρριχηθῇ μέχρι τῶν ἀνωτάτων ἀξιωμάτων τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἔκτοτε, ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν δωδεκαετίαν, ἡ ποιητικὴ παραγωγή του ὑπῆρξε στεῖρα, μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ 1740, ὅτε ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του, ἄρχεται ἡ δευτέρα, ἡ καὶ σπουδαιοτέρα, περίοδος τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας τοῦ ποιητοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ προσφιλοῦς τούτου προσώπου προὐξένησεν εἰς τὸν Ὑάνγκ βαθυτάτην λύπην, ἥτις ἔδωσε νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ποίησίν του, καταστήσασα αὐτὴν μελαγχολικὴν καὶ παθητικήν. Ἡ μόνωσις, ἡ σιωπή, αἱ νύκτες, ἡ θλιβερότης τῶν τάφων καὶ ἡ ματαιότης τῆς ζωῆς ἀποτελοῦσιν ἔκτοτε τὰ θέματα τῶν ποιημάτων του, ὧν ἄριστα εἶναι τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νυκτερινοὶ ρεμβασμοί», ἀληθῆ ἀριστουργήματα τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας. Τὰ ἔργα ταῦτα προεκάλεσαν τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ εὗρον πλῆθος μιμητῶν, οὐ μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ὅπου σημαντικῶς συνέβαλον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς. Οὕτως ὁ γέρων πλέον καὶ ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς ζωῆς ποιητὴς ἀπέκτησε παγκόσμιον φήμην. Ἡ μόνη ἔλλειψις, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσι τὰ νέα ταῦτα ἔργα τοῦ Ὑάνγκ, εἶναι ἡ εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν παρατηρουμένη ἐπιτήδευσις καὶ ἡ προσιδιάζουσα εἰς τὰ παλαιά του ποιήματα πομπώδης διατύπωσις. Οἱ «Νυκτερινοὶ ρεμβασμοὶ» ἐσημείωσαν πολυαρίθμους ἐκδόσεις, μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν γαλλικήν, τὴν γερμανικήν, τὴν ἰταλικήν, τὴν ἱσπανικήν, τὴν πορτογαλικήν, τὴν σουηδικὴν καὶ ἄλλας γλώσσας. Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα τοῦ Ὑάνγκ εἶναι, ἔμμετρα μὲν τά: «Ocean» (1728) καὶ «The Centaur not fabulous» (1754), πεζὰ δὲ τά: «Conjectures on original composition» (1759), «Resignation» (1762), «Works» (1741) κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Ὑάνγκ** (Young), ***Θωμᾶς***. Ἐπιφανὴς Ἄγγλος ἰατρὸς καὶ φυσικὸς (1723—1829). Ἐσπούδασε κλασσικὰς καὶ ἀνατολικὰς γλώσσας, μαθηματικά, βοτανικήν, ὀπτικήν, γερμανικὴν φιλολογίαν καὶ ἰατρικὴν ἐν Γοτίγγῃ, ὅπου τῷ 1769 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς μὲ τὴν διατριβὴν «De corporis humani viribus concervatricibus». Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Λονδίνῳ, ἐξελέ-

Digitized by Google

ιέλος τοῦ κολλεγίου Καῖμπριτζ καὶ διετέλεσε ιαθηγητὴς τῶν φυσικῶν επιστημῶν εἰς τὸ αὐ-όθι βασιλικὸν ἰνστιτοῦτον, δημοσιεύσας τὰ μα-ιήματά του εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον: A course of lectures on natural philosophy ınd the Mechanical Arts». Τῷ 1802 ἐξελέγη ραμματεὺς τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας καὶ τῷ 1818 ραμματεὺς τοῦ μουσείου ἀστρονόμων, γεωγρά-ρων καὶ καλλιτεχνῶν. Ἰατρικὰ ἔργα ἐδημοσίευ-σεν: «Introduction to medical literature» καὶ «Treatise on consumptive dizeases» (1815). Ἀλλ' ἰ-δίως διεκρίθη οὗτος διὰ τὰς ἀνακαλύψεις του εἰς τὴν φυσικήν, ὡς φιλόλογος καὶ ὡς αἰγυπτιολόγος. Ἐν τῷ ἔργῳ του: «A Syllabus of a Sourse of a Natural and Experimental Philosophy» (1802) διεσάφησε τὸ πρῶτον ἓν τῶν σπουδαιοτάτων φαι-νομένων τῆς ὁράσεως, διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἰδιότητος τοῦ κρυσταλλικοῦ φακοῦ, τοῦ νὰ προσαρμόζηται εἰς τὴν ὅρασιν κατὰ τὰς διαφό-ρους ἀποστάσεις, καὶ τῶν ἀλληλεπιδράσεων τῶν ἀκτίνων. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Remarks on Egyptian Papyri» (1815), «Hieroglyphics» μετ' αἰγυπτιακοῦ κειμένου καὶ εἰκόνων (1826), «Die aceount of some Recent discoveries in hieroglyphical Literature» (1823), «Egyptian dictionary» (1829). Ἐπίσης ἐξεδόθη τῷ 1855 ὑπὸ τῶν Peacock καὶ Leith τρίτομον αὐτοῦ ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Miscelaneous Works». Ο. Ρ

—**Ὑάνγκ** (Young), ***Ἰάκωβος***. Ἄγγλος χημικὸς καὶ βιομήχανος (1811—1883). Ἐπενόησε μέθοδον τεχνητῆς ἐξαγωγῆς πετρελαίου ἐκ τῶν γαιανθράκων καὶ ἵδρυσε πρὸς τοῦτο μεγάλα ἐργοστάσια ἐν Μπάθγκαιητ καὶ Ἀντιγουωλ. Ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Λίβινγκστον, εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ὁποίου ἐξέπεμψεν ἰδίαις δαπάναις ἐξερευνητικὴν ἀποστολὴν ὑπὸ τὸν Γκράντυ. Χ. Δ.

—**Ὑάνγκ** (Young), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος ἁρμοστὴς τῶν Ἰονίων νήσων. Διορισθεὶς τῷ 1885 εἰς τὴν θέσιν ταύτην, προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ τὰς Ἰονίους νήσους ἀγγλικὴν ἀποικίαν, ἀποτυχούσης δὲ τῆς ἀποπείρας ταύτης ἐπρότεινεν ὅπως μόνον ἡ Κέρκυρα καὶ οἱ Παξοὶ θεωρηθῶσιν ἀγγλικαὶ ἀποικίαι. Ἡ πρότασίς του αὕτη ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν δύο νήσων καὶ τῷ 1858 ἀπεστάλη εἰς Ἑπτάνησον ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος ὁ Γλάδστων, ὅστις τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη ἁρμοστὴς αὐτῆς. Θ. Β

—**Ὑάνγκ**, ἢ ***Γιώνγκ***, ἢ ***Γιοὺνγκ*** (Young), ***Ὄουεν***. Βορειοαμερικανὸς νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1874 Ἐσπούδασε νομικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἐν Βοστώνῃ. Ἀπὸ τοῦ 1896 ἤρχισεν ἐξασκῶν τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Βοστώνῃ, ἀποκτήσας δὲ ταχέως φήμην εἰδικοῦ εἰς τὰ οἰκονομολογικὰ ζητήματα, προσελήφθη ὡς δικηγόρος πολλῶν μεγάλων βιομηχανικῶν καὶ τραπεζιτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐγκατασταθεὶς βραδύτερον εἰς Νέαν Ὑόρκην, ἤρχισεν ἀσχολούμενος εἰς τὴν πολιτικήν, ἐχρησιμοποιήθη δὲ ἐπανειλημμένως, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὡς τεχνικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως εἰς διαφόρους ἐπιτροπὰς ἐθνικὰς ἢ διεθνεῖς. Τῷ 1924 μετέσχε τῆς πρώτης ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων, ἐκλεγεὶς βραδύτερον καὶ πρόεδρος αὐτῆς, καὶ τῷ 1929 εἰσηγήθη τὸ φερώνυμον σχέδιον καταβολῆς τῶν ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπανορθώσεων, ὅπερ ἀντικατέστησε τὸ παλαιότερον σχέδιον Ντώζ (βλ. *Παγκόσμιος πόλεμος*, τ. ΙΘ', σ. 363 α' κ. ἑπ.). Χ. Δ.

Ὑάνγκ-Τσὶνγκ (Yang-Ching) *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κίνᾳ τῆς πόλεως Κουάνγκ-Τσόου-Φοὺ ἢ *Καντὼν* (βλ. λ.).

Ὑάνγκ-Τσόου (Yang-Chow) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη πόλις τῆς κυρίως Κίνας, ἐν τῇ γενικῇ διοικήσει Κιάνγκ-Σού, κειμένη εἰς 32° 26' 22" Β πλάτους καὶ 119° 24' 27" Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, ἐπὶ τῆς διώρυγος Ὑουὲν-Χό, ἥτις συνδέει τὸν Κυανοῦν ποταμὸν μετὰ τῆς λίμνης Πάο-Ἴνγκ-Χοῦ. Ἀπέχει 60 χλμ. βορειοανατολικῶς τοῦ Νανκὶν καὶ ἀριθμεῖ πληθυσμὸν 300 000 κατοίκων, εἶναι δὲ σημαῖνον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς πλουσίας κοιλάδος τοῦ Κυανοῦ ποταμοῦ. Ἡ Ὑάνγκ-Τσόου ὑπῆρξε παλαιὰ πρωτεύουσα τῶν Γιάνγκ, ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἐξερευνητοῦ Μάρκου Πόλο, ὅστις ὑπολογίζει τὸν τότε πληθυσμόν της εἰς 1.500 000. Χ. Δ.

Ὑάνγκ-Φάνγκ, ἢ *Ὑὰν-Κιὰ-Φὰνγκ [Γεωγρ.]* Πόλις τῆς ΒΑ. Κίνας ἐν τῇ γενικῇ διοικήσει Τσὶ-λί, κειμένη εἰς 40° 8' 30" Β. πλάτους καὶ 116° 11' 6" Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, ἐν μέσῳ πλουσίας γαιανθρακοφόρου περιοχῆς. Χ. Δ

Ὑάνγκ-Χέλμολτζ (Young-Helmoltz), ***θεωρία***. Ὀπτικὴ θεωρία προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Ὑάνγκ καὶ τελειοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Helmoltz, πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐκ τῶν χρωμάτων αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἕκαστον στοιχεῖον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς δέχεται τρεῖς νευρικὰς ἶνας, ὧν ἡ μία ἐρεθίζεται ἐκ τῶν δονήσεων τῶν ἀνταποκρινομένων εἰς τὸ ἐρυθρὸν φῶς, ἡ ἑτέρα ἐκ τῶν δονήσεων τῶν ἐκ τοῦ ἰώδους χρώματος προερχομένων καὶ ἡ τρίτη ὑπὸ διαμέσων δονήσεων ἀνταποκρινομένων εἰς τὸ κυανοπράσινον· ἡ δὲ αἴσθησις τοῦ λευκοῦ φωτὸς ὡς καὶ τῶν συνθέτων χρωμάτων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συγχρόνου ἐρεθισιμότητος τῶν τριῶν νευρικῶν ἰνῶν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἢ δύο ἐξ αὐτῶν. Ἡ θεωρία αὕτη παρέχει τὴν ἐξήγησιν φαινομένων τινῶν. Οὕτως, ἐὰν ἐπί τινα χρόνον ἀτενίσῃ τις ἐπὶ ἐρυθρᾶς ἐπιφανείας ζωηρῶς φωτιζομένης καὶ εἶτα ἀποβλέψῃ ἐπὶ λευκῆς τινος ἐπιφανείας, ἡ τελευταία αὕτη παρουσιάζει κυανοπράσινον χρωματισμόν, διότι, ὡς ἐκ τοῦ καμάτου τῶν εἰς τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα ἀνταποκρινομένων ἰνῶν, ἐπικρατεῖ ὁ ἐρεθισμὸς τῶν ἰνῶν τῶν εὐαισθήτων εἰς τὰ ἄλλα χρώματα. Ἡ θεωρία αὕτη ἐξηγεῖ ἐπίσης τὸ φαινόμενον τοῦ *δαλτωνισμοῦ*, ἤτοι τοῦ κωλύματος πρὸς διάκρισιν χρωμάτων τινῶν, ἐξηγεῖ ὅμως δυσχερέστερον τὴν *ἀχρωματοψίαν*, ἂν καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἀνευρέθησαν πάντοτε ἐγκεφαλικαὶ βλάβαι. Ο. Ρ.

Ὑανόσκι (Yanoski), ***Ἰωάννης***. Γάλλος συγγραφεύς, πολωνικῆς καταγωγῆς (1813—1854). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορία ἐν Ντιζών. Συνέγραψεν: «Οἱ Ἕλληνες εἰς Ἄρλ», «Ἡ χριστιανικὴ Ἀφρικὴ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ κυριαρχία τῶν Βανδάλων» κ. ἄ. Θ. Β.

Ὕαντες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον φῦλον τῆς Βοιωτίας. Μετὰ τὴν ἐν Θήβαις ἐγκατάστασιν τῶν Φοινίκων τοῦ Κάδμου, οἱ Ὕαντες, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετῴκησαν εἰς Φωκίδα καὶ ἔκτισαν τὴν *Ὕαν* ἢ *Ὑάμπολιν*. Λέγεται ὅμως ὅτι καὶ πολλοὶ τῶν ἐκ Βοιωτίας μετοικησάντων κατέφυγον εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ κατέλαβον τὴν περὶ τὴν Πλευρῶνα χώραν, ἥτις ἀπ' αὐτῶν καὶ *Ὑάντις* ὠνομάσθη. ΚΑΨ.

Ὑὰπ (Yap) *[Γεωγρ.]*. Νῆσοι τοῦ Εἰρηνικοῦ (βλ. λ. *Γιάπ*).

Ὑαπουρᾶ (Yapura) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Γιαπουρᾶ*).

Ὑὰρ (Huard), ***Κάρολος***. Γάλλος σχεδιαστὴς καὶ γελοιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1876. Συνειργάσθη εἰς τὰ γελοιογραφικὰ περιοδικὰ «Rire», «Sourire», «Journal amusant» καὶ «Assiette au beurre», εἰκονογράφησε ἔργα τῶν: Μπαλζάκ, Φλωμπέρ, Μωπασσὰν κ. ἄ. καὶ ἐδημοσίευσε διαφόρους ἐνδιαφερούσας χιουμοριστικὰς συλλογὰς σχεδιασμάτων, ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Τὰ πλοῖα τῶν Παρισίων» (1903), «Πῶς εἶδα τὴν Νέαν Ὑόρκην» (1906), «Πῶς εἶδα τὸ Βερολῖνον» (1907), «Πῶς εἶδα τὸ Λονδῖνον» (1908), «Παλιὸ καὶ Νέο Παρίσι» (1909, κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Ὑὰρ** (Huart). ***Κλήμης-Ἰμπώ***. Γάλλος ἀνατολιστὴς (1854—1926). Παραμείνας ἐπὶ 23 ἔτη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἀνατολὴν ὡς διπλωματικὸς ὑπάλληλος, ἐμελέτησεν αὐτόθι τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Παρισίους διετέλεσε διαδοχικῶς καθηγητὴς τῆς περσικῆς ἐν τῇ αὐτόθι σχολῇ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν (1898), διευθυντὴς τῶν σπουδῶν ἐν τῇ σχολῇ ἀνωτέρων σπουδῶν (1908) καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ γραμμάτων (1919). Ἔγραψε: «La religion du Bâb» (1884), «Grammaire élémentaire de la langue persane» (1899), «Les calligraphes et les miniaturistes de l' Orient musulman» (1908), «Histoire de Bagdad dans les temps modernes» (1901), «Litterature arabe» (1902), «Histoire des Arabes» (1912—1913, τόμ. 2). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης καὶ μετέφρασε διάφορα ἔργα ἐκ τῆς ἀραβικῆς καὶ τουρκικῆς καὶ συνέταξε πολύτιμον μουσουλμανικὴν βιβλιογραφίαν. Χ. Δ.

—**Ὑὰρ** (Huart), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος λογοτέχνης (1813—1865). Διεκρίθη ταχέως διὰ τὴν πνευματώδη καὶ δηκτικὴν σάτιράν του, ὡς συνεργάτης τοῦ «Charivari», τοῦ ὁποίου ἐγένετο βραδύτερον ἀρχισυντάκτης καὶ διευθυντής. Διετέλεσεν ἐπίσης συνεργάτης τῆς «Journal amusant», τοῦ «Artiste» καὶ ἄλλων ἐπιθεωρήσεων καὶ ἔγραψεν: «Ὅταν εἶναί τις εἴκοσι ἐτῶν» (1834), «Ὁ ἰατρός», «Ἡ ἐθνοφρουρά», «Ὁ φοιτητής», «Ἡ γκριζέττα» κλπ καὶ ὁλόκληρον σειρὰν εἰκονογραφημένων χιουμοριστικῶν ἔργων: «Les Cent et un Robert Macaire» (1839), «Le Muséum parisien» (1845), «Le Musée pour rire», «Messieurs les Cosaques» (1854) κλπ. Χ. Δ.

Ὑαρακούυ (Yaracuy) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς Βενεζουέλας ἐν τῷ βορείῳ αὐτῆς τμήματι. Ἔχει ἐμβαδὸν 7.100 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1926) 122.836 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Σὰν Φελίπε* (κάτ. 8.869). Καλύπτεται ὑπὸ ὀρέων ἀνηκόντων εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα Κόστα καὶ ἔχει ὑψηλοτέρας κορυφὰς τάς: *Τιγκυὲ* (1.870 μ.) καὶ *Κόπα* (1.810 μ.). Παράγει καφέν, κακάον, σακχαροκάλαμον, ἀραβόσιτον καὶ βάμβακα. Δ. Χ.

ὑάρδα (ἡ) *[Μετρολ.]*. Ἀγγλικὴ μονὰς μήκους (yard), ἰσοδυναμοῦσα ἀκριβῶς πρὸς ἡμίσειαν ὀργυιάν, πρὸς τρεῖς πόδας καὶ πρὸς 0,91439283 τοῦ μέτρου (λογαρ.=9 96113281). Ἰσοῦται ἐπίσης πρὸς τὸ ἓν δισχιλιοστὸν περίπου τοῦ ναυτικοῦ μιλίου, δι' ὃ πᾶσαι αἱ βραχεῖαι ὁριζόντιοι ἀποστάσεις, τόσον εἰς τοὺς χάρτας διὰ τῆς κλίμακος, ὅσον καὶ εἰς τὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας, ἐκφράζονται παρ' Ἄγγλοις εἰς ὑάρδας πάντοτε. Ἀπεδέχθησαν ὅμως οὗτοι τὰς εὐχὰς ὑδρογραφικοῦ συνεδρίου (1921) καὶ παραθέτουσι πινακίδιον πρὸς ἄμεσον μετατροπὴν τῶν ὑαρδῶν (ὀργυιῶν καὶ ποδῶν) εἰς μέτρα καὶ δεκαδικὰς τοῦ μέτρου ὑποδιαιρέσεις. Σ. Ε. Λ.

Ὑαρκάντ, ἢ ***Ὑαρκέντ***, ἢ ***Σὸ-Τσιοὺ-Τσόου*** (Yarkand. ἢ Yarkend, ἢ So-Tsiu-Chow) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Σινικοῦ Τουρκεστὰν (Σιν-Κιάνγκ), κειμένη εἰς 38°21'43" Β. πλάτους καὶ 77°15'7" Α μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς ἐν τῷ μέσῳ ὁμωνύμου ὀάσεως καὶ εἰς ὕψος 1190 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Κάτοικοι τῆς πόλεως 70.000 καὶ τῆς ὀάσεως 200 000. Εἶναι σχήματος ἀκανονίστου τετραπλεύρου καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τείχους περιμέτρου 11 χλμ. καὶ ὕψους 12—14 μ. Χ. Δ.

Ὑαρκὰντ-Νταριὰ (Yarkand-Daria) *[Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμὸς τοῦ Σινικοῦ Τουρκεστάν, πηγάζων διὰ δύο βραχιόνων (*Ρασκὲμ-Νταριὰ* καὶ *Σιρικόλ*) ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Καρακορούμ καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 1700 χλμ. εἰς τὴν λίμνην Λὸμπ-Νόρ Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ μεγάλου παραποτάμου του *Ἀκ-Σοῦ*, 800 χλμ. πρὸ τῶν ἐκβολῶν, λαμβάνει τὸ ὄνομα *Ταρίμ*. Χ. Δ.

Ὑάρρω (Yarrow) βλ. *Γιάρρω*.

Ὑάρυ (Yary) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ἀμαζονίου, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων Τουμοὺκ-Χουμὰκ καὶ συμβάλλων παρὰ τὴν ποταμίαν νῆσον Γκουρουπά. Ἀπο τῆς συμβολῆς τοῦ *Ἀπαουάνι*, κυριωτέρου ἐκ τῶν παραποτάμων του, καθίσταται πλωτός. Χ. Δ.

Ὑάρωτις, ἢ ***Ὑραώτης*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ ΒΔ τμήματος τῶν Ἰνδιῶν, πηγάζων ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Ἰμάου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἀκεσίνην, παραπόταμον τοῦ Ἰνδοῦ. Παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τούτου συνήφθη μάχη σφοδρὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κατὰ τῶν κατοικούντων ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τούτου καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀκεσίνου Μαλλῶν κατὰ τὸ 326 π. Χ. Σήμερον ὀνομάζεται *Ραβί*. ΚΑΨ.

ὕας (ὁ) (Hyas) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπυριδῶν*, περιλαμβάνον μετριοσώμους κανθάρους μὲ σῶμα κυρτὸν κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ χρῶμα κίτρινον μὲ κηλῖδας μελανάς, φαιὰς ἢ πυρράς, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Ὑάσνα (Ἰνδ.=θυσία). Μία τῶν ἱερῶν βίβλων τῆς ἀρχαίας Ἰνδικῆς, πραγματευομένη περὶ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ. Γ. Λ. Α.

Ὑασσίν, ἢ ***Ὑασσὰν*** (Yassin, ἢ Yassan) *[Γεωγραφ.]*. Πριγκιπᾶτον τῆς κεντρῴας Ἀσίας ἐν Ὑαγκιστάν. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ ὑψηλῆς ἀπροσίτου χώρας, περιβαλλομένης ἀπὸ Β καὶ Δ ὑπὸ τῶν ὀρέων τῆς Λαχόρης καὶ ἀπὸ Ν. ὑπὸ τῶν Ἱμαλαΐων καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν, κειμένην εἰς ὕψος 2 367 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ὑποτελὲς τῆς Κασμίρης καὶ εἶτα τοῦ Τσιτράλ, νῦν δὲ τελεῖ ὑπὸ τὴν βρεττανικὴν κυριαρχίαν. Χ. Δ.

Ὑᾶται *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα μιᾶς τῶν τεσσάρων φυλῶν τῶν Σικυωνίων, δοθὲν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Κλεισθένους (596—570 π. Χ.) εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Δωριέων ὑποταχθέντας παλαιοὺς γηγενεῖς Ἀχαιούς. Α. Θ. Σ.

Ὑάτες (Yates), ***Ἰάκωβος***. Ἄγγλος ἀρχαιολόγος (1789—1859). Ἐσπούδασεν ἐν Γλασκώβῃ καὶ Βερολίνῳ καὶ κατόπιν ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων του εἶναι τὸ ὀκτάτομον σύγγραμμα «Textrinum opus» (1840), ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματεύεται περὶ τῆς ὑφαντικῆς τέχνης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Θ. Β.

— **Ὑάτες** (Yates), ***Ἰωσήφ***. Ἄγγλος ἀρχαιολόγος (1780—1856). Βιβλιοπώλης τὸ ἐπάγγελμα, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας ἐν Λίβερπουλ. Γενόμενος πρόεδρος τῆς φιλοσοφικῆς ἑταιρείας, ἐδημοσίευσε πλεῖστα ὑπομνήματα περὶ βιβλιογραφίας καὶ βιβλιοδετικῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Λατίνοις, ὡς καὶ περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ χάρτου κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τυπογραφίας. Θ. Β.

ὑατρένη (ἡ) (Yatrène) *[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ σκεύασμα τοῦτο εἶναι τὸ ἰωδοοξυκινολινοσουλφονικὸν ὀξὺ ($C_9H_6O_4NJS$). Περιέχει 36. 2% ἰώδιον καὶ φέρεται προσμεμειγμένον μετὰ 20% δι-

Digitized by Google

σανθρακικοῦ νατρίου διὰ νὰ εἶναι περισσότερον διαλυτόν. Εἶναι ἀντισηπτικὸν καὶ χορηγεῖται πρὸς θεραπείαν πληγῶν, διὰ τὴν θεραπείαν μολύνσεων ὀξειῶν ἢ χρονίων, κλπ. Μορφαί, ὑφ' ἃς χρησιμοποιεῖται, εἶναι ἡ κόνις, γάζα, κηρία, ὑπόθετα καὶ βύσματα Πρὸς ἐπιδέσμους καὶ πλύσεις χρησιμοποιεῖται διάλυμα ἢ ἀλοιφή. Τὸ σκεύασμα δίδεται καὶ μετὰ καζεΐνης, χρησιμοποιούμενον ἐπὶ ὀξειῶν καὶ χρονίων μολύνσεων τῶν μυῶν καὶ τῶν ἀρθρώσεων κλπ. Ἡ ὑατρένη φέρεται ἀκόμη ὡς σταφυλοϋατρένη, ἐνιεμένη ἐνδομυϊκῶς ἢ ἐνδοφλεβίως, ὡς γονοϋατρένη χρησιμοποιουμένη κατὰ τῆς βλεννορροίας, ὡς τυφοϋατρένη κατὰ τοῦ τύφου κ. λ. π. — Κ. Γ. Μ.

Ὑὰ-Τσόου-Φοῦ (Ya-Chow-Fu) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῷ ἄκρῳ δυτικῷ τμήματι τῆς γενικῆς διοικήσεως Σετσουάν, κειμένη εἰς 30° Β. πλάτους καὶ 103° Α μήκους ἀπὸ Γκρήνουιτς. Περιβάλλεται ὑπὸ τείχους μήκους 2 μιλίων καὶ ἀριθμεῖ 30.000 περίπου κατοίκων. — Χ. Δ.

Ὑαχμοῦρσεν, *Ἀμποῦ-Ὑαχιὰ-Βὲν-Ζεϊάν*. Ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ζεϊανιδῶν ἐν Τλέμκεν (1190—1256). Ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ἀφρικῇ ἀδυναμίας τῶν Ἀλμοχαδῶν, ἐγένετο κύριος τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ ἀνηγορεύθη καλίφης τῷ 1244 μ. Χ. — Θ. Β.

Ὑβ ὁ *ἐκ Σάρτρης* (Yves de Chartres) *ἅγιος*. Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς παρὰ τὸ Μπωβαὶ τῷ 1040 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1116. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Μπέκ, ἐγένετο ἱερεὺς τοῦ Nesle καὶ κατόπιν, περὶ τὸ 1075, ἀββᾶς εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Saint-Quentin ἐν Μπωβαί. Ἐκλεγεὶς μετ' ὀλίγον ἐπίσκοπος Σάρτρης, ἠναγκάσθη τῷ 1091 νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἀμφισβητηθεῖσαν ἐκλογήν του. Ἀπὸ τοῦ 1092 μέχρι τοῦ 1093 διετέλεσεν ἐγκάθειρκτος κατὰ διαταγὴν τοῦ Φιλίππου τοῦ Α' βασιλέως τῆς Γαλλίας, διότι ἀντέστη εἰς τὸν γάμον τούτου μετὰ τῆς Βερτράδης τοῦ Μονφόρ. Τῷ 1104 συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ βασιλέως. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν τῶν χρόνων του, καθὼς καὶ εἰς τὴν πολεμικὴν τὴν ἐγερθεῖσαν ἐκ τῆς ἔριδος περὶ τῶν ἀξιωμάτων, καθ' ἣν ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς συμφιλιώσεως μεταξὺ τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας. Κατήρτισε περίφημον συλλογὴν κανόνων (δεκρετάλια παπῶν, κανόνες συνόδων, ἀποσπάσματα τῶν ἁγίων πατέρων, ρωμαϊκοὶ νόμοι, νόμοι τῶν ἀπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων), ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τὸν Γρατιανόν. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, ἐξ ὧν μόνον τὰ δύο πρῶτα («Decretum» καὶ «Panormia») ἀνήκουν εἰς τὸν Ὑβ καὶ ἐγράφησαν περὶ τὸ 1095. Κυριώτεραι ἐκ τῶν ἐκδόσεων τῆς συλλογῆς εἶναι αἱ τῶν ἐτῶν 1499 (Βασιλεία), 1557 (Λουβαίν), 1647. Εἰς τὸν Ὑβ ἀποδίδονται ἐπίσης μία «Historia Francorum brevissima», γραφεῖσα τῷ 1108, καὶ εἰς «Micrologus» λειτουργικὸς (ἐκδ. 1510, 1527, 1590). Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Souchet ἐν Παρισίοις τῷ 1647 καὶ ὑπὸ τοῦ Migne ἐν τῇ «Patrologia Latina» (τόμ. CLXI καὶ CLXII).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Devic*, Étude historique et litteraire sur Yves de Chartres (Paris 1858).—*A. Foucault*, Essai sur Yves de Chartres d'après sa correspondance (Chartres 1883).—*P. Fournier*, Yves de Chartres et le droit canonique (Paris 1898). — Θ. Π.

ὕβαλος (ὁ) (Hybalus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀραβίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὕβαλος ὁ ἄτριχος* (Hybalus glabratus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 12 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ἔχει χρῶμα μελανόν, μὲ τὸ ἄκρον τῶν ἐλύτρων καὶ τοὺς πόδας ὑπερύθρους. — Δ. Ν. Π.

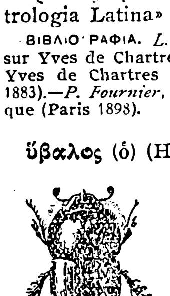

Ὕβαλος ὁ ἄτριχος

Ὑβὰν (Yvan), *Ἀντώνιος*. Γάλλος συγγραφεὺς (1880—1914). Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα καὶ δραματικὰ ἔργα, σημειώσαντα θρίαμβον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας καὶ τοῦ Ὀντεόν. Τὰ ποιήματά του εἶναι ἅπαντα σχεδὸν ἔργα νεανικά, ἀποτελοῦσι δὲ δύο συλλογὰς ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Poèmes d' autrefois et d' aujourd' hui» (1902) καὶ «Les rendez vous» (1907)· διακρίνονται διὰ τὸ βαθὺ αἴσθημα καὶ τὴν ἐκφραστικότητά των. Διηγήματά του ἐδημοσιεύθησαν μόνον τρία («L' homme seul», «L' amie des jeunes» καὶ «Les Gédeon»), θεατρικὰ δὲ ἔργα: πέντε μονόπρακτα («Le jardin de Molière», «Le révolté», «Le testament de Scapin», «Le petit Corot» καὶ «L' île déserte»), ἓν κωμικὸν μελόδραμα καὶ ἓν πεντάπρακτον δρᾶμα («Mon ami l' assassin»), γραφὲν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σεργίου Μπασσέ. Ἐφονεύθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον — Χ. Δ.

ὑβάνθηρον (τὸ) (Hybantherum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. — Δ.Ν.Π.

ὕβανθος (ὁ) (Hybanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰωειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ μὲ ἄνθη ἀναφαινόμενα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων καὶ διατεταγμένα κατὰ βότρυς. Γνωστὴ περὶ τὰ 12 εἴδη, ἅπαντα φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *ὕβανθος ὁ ἰπεκακουανθής* (Hybanthus ipecacuanthus), ἀπαντῶν εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Γουιάναν. — Δ. Ν. Π.

Ὑβ - Γκυγιὼ (Yves - Guyot). Γάλλος οἰκονομολόγος (βλ. λ. *Γκυγιό*, *Ὑβ*). — Μ. Δ. Β.

Ὑβὲρ (Yver), *Ἰάκωβος*. Γάλλος ἀφηγηματογράφος (1520—1572). Διετέλεσε δήμαρχος ἐν τῇ γενετείρᾳ του Νιόρτ, κατέλιπε δέ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Printemps d' Yver, contenant plusieurs histoires discourues par sinq journées en une noble compagnie au chateau de Printemps» (Παρίσιοι 1572), περίφημον βιβλίον ἀφηγήσεων τοῦ τύπου τῶν ἔργων τοῦ Βοκκακίου, ὅπερ ἔσχεν εὐρυτάτην διάδοσιν. — Χ. Δ.

—**Ὑβὲρ** (Yver), *Κολέτ*. Ψευδώνυμον τῆς Γαλλίδος συγγραφέως *Ἀντωνιέττας ντὲ Μπεργεβέν*, γεννηθείσης τῷ 1874. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα φεμινιστικοῦ περιεχομένου, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Princesses de Science», «La pension du Sphinx», «Comment s'en vont les Reines» (βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας), «Petites mamans» «Dans le jardin du feminisme», «Femmes d'aujourd'hui», κλπ. — Χ. Δ.

Ὑβερβατήρια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Τελετὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (βλ. λ. *Διαβατήρια*).

ὑβερνία (ἡ) (Hybernia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*. Τὰ ἄρρενα εἶναι πτερωτά, αἱ δὲ θήλειαι ἄπτεροι. Αἱ κάμπαι ζοῦν τὴν ἄνοιξιν ἐπὶ διαφόρων πλατυφύλλων δένδρων. Τὸ εἶδος Hybernia defoliaria προσβάλλει διάφορα ὀπωροφόρα, ὧν ἡ κάμπη κατατρώγει τὸ φύλλωμα, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς καρπούς. — Ε. Τ. Ε.

Ὑβερντόν, ἢ *Ὑβερντὲν* (Yverdon, ἢ Yverdun) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Βὼ, κειμένη εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς λίμνης Νεφσατέλ, 28 χλμ. πρὸς βορρᾶν τῆς Λωζάννης, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 8 000. Ἔχει θειοῦχα ἰαματικὰ ὕδατα. Κυριώτερον μνημεῖον τῆς πόλεως εἶναι ὁ παλαιὸς πύργος τῶν δουκῶν τοῦ Ζαίρινγκεν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐστεγάζετο κατὰ τὴν περίοδον 1805—1825 τὸ ἵδρυμα τοῦ Πεσταλότσι. — Χ. Δ.

Ὑβετὸ (Yvetot), *Γεώργιος*. Γάλλος ἀναρχοσυνδικαλιστής, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1868. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς τυπογράφος καὶ κατόπιν διορθωτής. Ὅταν ἡ ὁμοσπονδία τῶν ἐργατικῶν κέντρων ἀπετέλεσε τμῆμα τῆς γενικῆς συνομοσπονδίας τῶν ἐργατῶν τῆς Γαλλίας, ὁ Ὑβετὸ ἐξελέγη εἷς ἐκ τῶν γραμματέων τῆς γενικῆς συνομοσπονδίας καὶ διετήρησε τὴν θέσιν ταύτην ἀπὸ τοῦ 1902 μέχρι τοῦ 1918. Ὡς εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἡγετῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ κατεδιώχθη καὶ κατεδικάσθη ἐπανειλημμένως διὰ τὴν ἀντιμιλιταριστικήν του δρᾶσιν. — Θ. Π.

Ὕβλα, ἢ *Ὕβλη* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα τριῶν σικελικῶν πόλεων: —1) *Ὕβλη ἡ μείζων*, κειμένη ἐπὶ τῶν νοτίων κλιτύων τῆς Αἴτνης καὶ ἐπὶ τοῦ Συμαίθου ποταμοῦ. Ἐν αὐτῇ ἐλατρεύετο θεὰ ἐπιχώριος, ἧς οἱ ἱερεῖς ἦσαν ὀνειροκρίται καὶ οἰωνοσκόποι (*Παυσαν*. Ε, κβ, 5). Ἐπὶ Κικέρωνος ὑφίστατο καὶ χωρίον (Ver. 3,43), κατόπιν δὲ ἔπαυσεν οἰκούμενον. Θεωρεῖται ὅτι τὴν θέσιν του κατέχει τὸ χωρίον Paterno. —2) Πόλις τῆς νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς τῆς Σικελίας, ἡ ἄλλως *Ὕβλη ἐλάττων* ἢ *Ὕβλη Ἡραία* μεταξὺ Συρακουσῶν καὶ Γέλης (Ἀντων. Ὁδοιπορ., Πεουτιγγ. χάρτ., *Στεφ. Βυζ.*). Ἴσως ἡ σύγχρονος Pozzalo (πλάτ. 36° 43' Β., μηκ. 14° 52' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 187: Palma to Cataniu). —3) Πόλις τῆς ἀνατολικῆς Σικελίας, βορείως τῶν Συρακουσῶν, ἀποικία Μεγαρέων, ἱδρυσάντων αὐτὴν εἰς τὴν θέσιν παλαιοῦ φοινικικοῦ ἐμπορίου (729 π. Χ.), ὅπερ ὠνομάζετο *Ὕβλα, Γαλεάτις, Γελεῶτις, Γερᾶτις*, διὸ καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (644, 25) «Ὑβλαίους, Γαλεῶτας Μεγαρεῖς» ὀνομάζει τοὺς πολίτας της. Μητρόπολις τοῦ Σελινοῦντος, κατεστράφη καὶ ἐπανεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Γέλωνος, ὑπαχθεῖσα ἔκτοτε εἰς τὰς Συρακούσας (*Ἡροδ*. Ζ, 156. *Θουκ*. ΣΤ' 75, *Σκύλ*. 13. *Σκυμν*. 271. *Διόδ*. Δ 80). Ἐπὶ Β' Καρχηδονιακοῦ πολέμου ἡλώθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ κατεστράφη (Liv. 24, 35). Ἦτο πατρὶς τοῦ Ἐπιχάρμου. Οἱ Ὀβίδιος καὶ Βιργίλιος ἐξυμνοῦν τὸ ὡραῖον της μέλι. Ταυτίζεται κατ' ἄλλους πρὸς τὴν *Ἀουγκούσταν*, κατ' ἄλλους πρὸς τὴν νοτίως της πολίχνην Melleli. Στέφανος ὅμως ὁ Βυζάντιος ἀφήνει νὰ νοηται ὅτι πολλαὶ σικελικαὶ πόλεις ὠνομάζοντο *Ὕβλαι*, «μία δὲ τῶν Ὑβλῶν Στύελλα καλεῖται, ὡς Φίλιστος τετάρτῳ Σικελικῶν του». — Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ὕβλων. Ἀρχαῖος βασιλεὺς τῆς Σικελίας περὶ τὸ 725 π. Χ., ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἄποικοι Μεγαρεῖς κατῴκησαν τὴν πόλιν *Ὕβλαν* (*Θουκ*. ΣΤ' 4). — Λ. Θ. Σ.

ὑβοδοντίδαι (Hybodontidae) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *σελαχίων* ἰχθύων. Τὰ κυριώτερα γένη εἶναι ὁ *πρωτόδους*, ὁ *κτενάκανθος* ὁ *ὑβόδους*, ὁ *τρισίχιος*, ὁ *ἀκρόδους*, ὁ *ἀστεράκανθος*, ἡ *βόνινικα* κλπ. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς δεβονίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι καὶ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ. — Γ. Κ. Γ.

ὑβόδους (ὁ) (Hybodus Ag.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάνων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑβοδοντιγῶν σελαχίων ἰχθύων*. Οἱ ὀδόντες τῶν ζῴων τούτων ἦσαν ἐγκαρσίως ἐπιμεμηκυσμένοι καὶ ἔφερον προεξέχουσαν μεσαίαν κορυφὴν καὶ περισσοτέρας παρακορυφάς. Ἀπολιθωμένα λείψανά των συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Εὐρώπην (Schwaben, Solnhofen κ. ἄ.) καὶ Ἀφρικὴν (στρώματα τοῦ Καρρού). Συνώνυμα: *μεριστόδους, ὀρθυβόδους, πολυακρόδους, παρυβόδους*. — Γ. Κ. Γ.

ὑβοκάμπη (Hybocampa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νωτοδοντιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δικρανουριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὴν *ὑβοκάμπην τὴν ἅρπυίαν* (Hybocampa harpia), ἥτις εἶναι μετρίου μεγέθους ψυχή, ἔχουσα ὑπόφαιον χρωματισμὸν καὶ ἐνδιαιτωμένη εἰς δάση ἐκ δρυῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον καὶ τὴν βόρειον Γερμανίαν. — Δ. Ν. Π.

Ὑβὸν (Yvon), *Ἀδόλφος*. Διαπρεπὴς Γάλλος ζωγράφος (1817—1893). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ντελαρὸς καὶ διέπρεψεν ὡς προσωπογράφος καὶ ὡς ἀπεικονιστὴς σκηνῶν ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ μαχῶν. Τὰ ἔργα του, καὶ ἰδίᾳ οἱ μεγάλοι πολυπρόσωποι πίνακες, θαυμάζονται διὰ τὴν ἀρτιότητα τοῦ σχεδίου, τὴν ἁρμονίαν τῆς συνθέσεως καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ σκηνοθεσίαν των. Ἡ πρώτη μεγάλη σειρὰ τῶν συνθέσεών του περιλαμβάνει ἐπεισόδια κυρίως ἐκ τῆς ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἄλλας σκηνὰς σχετικὰς μὲ τὴν Ρωσίαν, διὰ τὴν μελέτην τῶν ὁποίων ἐταξίδευσε τῷ 1846 εἰς τὴν χώραν ταύτην. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων διακρίνονται: «Ἡ μάχη τοῦ Κουλίκοβο» (Κρεμλῖνον), «Ὁ στρατηγὸς Νὲϋ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς Ρωσίας» καὶ ἡ «Ἡ ρωσικὴ τελέγα» (Βερσαλλίαι), ὅπερ θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τοῦ καλλιτέχνου. Τῷ 1856 ἠκολούθησε τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς Κριμαίαν καὶ ἐνεπνεύσθη αὐτόθι τρεῖς περιφήμους πίνακας, εἰκονίζοντας ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἐναντίον τοῦ Μαλακὼφ ἐπιθέσεως. μετέπειτα δὲ παρηκολούθησε τὴν εἰς Ἰταλίαν στρατείαν, ζωγραφήσας τοὺς πίνακας «Σολφερίνο» καὶ «Μαγέντα» (Βερσαλλίαι). Ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἀνωτέρω ἔργα (ἰδίᾳ ὁ Νὲϋ καὶ τὸ Μαλακώφ), λιθογραφηθέντα, ἀπέκτησαν εὐρυτάτην δημοτικότητα, διατηρηθεῖσαν μέχρι σήμερον. Ἐκ τῶν ἄλλων πινάκων του γνωστότεροι εἶναι: «Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς» (Βάσιγκτων), μεγάλη ἀλληγορικὴ σύνθεσις, «Ὁ Καῖσαρ» ἔργον ἐπίσης ἀλληγορικόν, «Ὁ θρῦλος τῶν Χριστιανῶν», καὶ αἱ προσωπογραφίαι τοῦ στρατηγοῦ Βινουά, τοῦ στρατηγοῦ Τροσύ, τοῦ Ἑρρ. Μαρτέν, τοῦ Καρνό, ἡ αὐτοπροσωπογραφία του κλπ. — Χ. Δ.

—**Ὑβὸν** (Yvon), *Κλαύδιος*. Γάλλος θεολόγος καὶ φιλόλογος (1714—1791). Ὑπῆρξε συνεργάτης τῆς περιφήμου «Ἐγκυκλοπαιδείας» τοῦ Ντιντερό, κινδυνεύων ὅμως νὰ συλληφθῇ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ὁλλανδίαν, ὅπου ἔγραψε τὸ περίφημον ἀπολογητικὸν ἔργον του «Apologie de M Pradt» (1752). Ἐπιστρέψας βραδύτερον εἰς Γαλλίαν ἐδημοσίευσε δύο ἐπιστολάς, ἀπευθυνομένας εἰς τὸν Ρουσσώ, ὡς ἀπάντησιν εἰς τὰς ἀπευθυνθείσας ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου τούτου πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Παρισίων. — Χ. Δ.

ὑβοπλασία (ἡ)· ὁ σχηματισμὸς ὕβου (βλ. λ.) ἐπὶ παθολογικῶν ἢ τραυματικῶν βλαβῶν τῆς σπονδυλικῆς στήλης.

ὗβος (ὁ)· κύρτωμα τῆς ράχεως, καμπούρα.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ *ὕβος* εἶναι προπέτεια σχηματιζομένη ὄπισθεν κατὰ τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, συνηθέστερον μὲν ἐπὶ φυματιώδους σπονδυλίτιδος, σπανιώτερον δ' ἐπὶ κατάγματος τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἢ καὶ ἄλλων φλεγμονωδῶν ἀλλοιώσεων αὐτῆς. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὕβου (*ὑβοπλασία*) γίνεται ὡς ἑξῆς: συνεπείᾳ τῆς φυματιώδους ἐπεξεργασίας ἢ τῆς ἀλλοιώσεως (τραυματικῆς ἢ φλεγμονώδους) ἑνὸς ἢ πλειοτέρων σπονδύλων ἐλαττοῦται ἡ ἀντοχὴ αὐτῶν εἰς τὴν πίεσιν τοῦ βάρους τοῦ ὑπερκειμένου τμήματος

Digitized by Google

ος τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἐπέρχεται, ἕνεκα ούτου, καθίζησις ταύτης. Συνεπείᾳ τῆς ἐν λόγῳ αθιζήσεως θὰ συμπλησιάσωσι τὰ δύο τμήματα ὁ ὕπερθεν καὶ κάτωθεν τῆς βλάβης) τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ θὰ σχηματίσωσι γωνίαν ἀνοιτὴν πρὸς τὰ πρόσω. Τὸ κυρτὸν τῆς ἐν λόγῳ γωίας, ὅπερ θὰ προβάλῃ ὄπισθεν τῆς σπονδυλικῆς τήλης, θὰ ἀποτελῇ τὸν *ὕβον*. Ἐπὶ φυματιώδους πονδυλίτιδος ὁ ὕβος εἶναι γωνιώδης, ὀπίσθιος αἰ εὑρίσκεται εἰς τὴν μέσην γραμμὴν τοῦ σώματος, διαφέρει δ' οὕτω τοῦ *ὕβου τῆς σκολιώσεως*, στις εἶναι μὲν ὀπίσθιος, ἀλλὰ δὲν εἶναι γωνιώδης αρὰ τοξοειδής, εὑρίσκεται δὲ πρὸς τὰ πλάγια τῆς ποιδυλικῆς στήλης, καθ' ὃ σχηματιζόμενος ὑπὸ ῶν παραμορφωθεισῶν πλευρῶν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν ωμάτων τῶν σπονδύλων.

Ὑπάρχει τέλος καὶ ὁ *ραχιτικὸς ὕβος*. Οὗτος εἶναι πίσθιος καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν μέσην γραμμήν, λλὰ δὲν εἶναι γωνιώδης παρὰ τοξοειδὴς καὶ καλαμβάνει ἢ ὁλόκληρον τὴν σπονδυλικὴν στήλην τὸ ἄνω ἥμισυ αὐτῆς. Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

—ὕβος ὀροαιματώδης [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *ὀροαιματώ-* ὕβος.

ὑβός, —ή, —όν· ὁ κυρτὸς εἰς τὴν ράχιν, κυφός, αμπούρης.

ὑβὸς (ὁ) (Hybus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπυϊδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τ ι ν ὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς παλαιοαρκτικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὕβος ὁ τεθλιμμένος* (Hybus finebris), μικρὰ μυῖα μὲ σῶμα τίμηκες, κυλινδρικόν. Ὁ χρωματισμός της εἶναι τομελανός. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς πεδιάδας τῆς μέσης αἰ δυτικῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

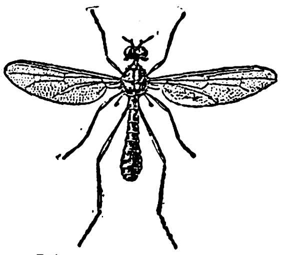

Ὑβὸς ὁ τεθλιμμένος.

ὑβόσουρος (ὁ) (Hybosurus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κανθάρων ἀπαντώντων εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑβόσουρος ὁ Ἰλλιγέριος* (Hybosurus Illigerii), ὅστις ἔχει χρωματισμὸν φαιομελανόν. Εἶναι νυκτόβιος κάνθαρος καὶ ἐνδιαιτᾶται τὸς ὑπογείων στοῶν, ἃς ὁ ἴδιος ορύσσει. Δ. Ν. Π.

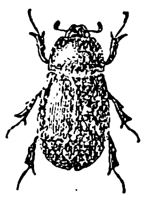

Ὑβόσουρος ὁ Ἰλλιγέριος.

Ὑβρέας. Ὑπέροχος ρήτωρ καὶ πολιτικὸς ἐκ υλάσων τῆς Καριας, ζήσας κατὰ τὰ τελευταῖα η τῆς Α΄ π. Χ. καὶ τὰ πρῶτα τῆς Α΄ μ. Χ. ατονταετηρίδος. Κατήγετο μὲν ἐξ ἀφανῶν γοων, ἐξεπαιδεύθη ὅμως καλῶς, μαθητὴς γενόμες τοῦ ἐξ Ἀντιοχείας σοφιστοῦ Διοτρέφους. χε πολιτικὸν ἀντίπαλον ἐν τῇ πατρίδι του τὸν μαγωγὸν Εὐθύδημον, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπε τὰ ῆς δημηγορῶν κατὰ τὸν θάνατόν του: «Εὐθύ με, κακὸν εἶ τῆς πόλεως ἀναγκαῖον· οὔτε γὰρ μετὰ δυνάμεθα ζῆν, οὔτ' ἄνευ σοῦ» (*Στρ.* C 659). Διὰ ς εὐθαρσοῦς πολιτικῆς του ἐμετρίασε κάπως τὰς ο τῶν Ρωμαίων φορολόγων τοῦ Ἀντωνίου πιέις τῆς πατρίδος του. ΚΑΨ.

ὑβρεολόγιον (τό)· οἱονεὶ συλλογὴ ὕβρεων, ἦθος ὕβρεων, κοιν. *βρισίδι*.

Ὑβρίας. Κρὴς ποιητὴς σκολίων ᾀσμάτων, γνωός μόνον ἔκ τινος ἀποσπάσματος σωθέντος παρ' θηναίῳ (IV 263 e), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκφράζεται ρώχως ἡ ὑπεροψία τῆς δυναστευούσης ἐν Κρήτῃ λῆς τῶν Δωριέων ἐπὶ τῶν περιοίκων. Ε. Γ.

Ὑβρίδας, *Γάϊος - Ἀντώνιος*. Ἀξιωματικὸς τῆς ρατιᾶς τοῦ Σύλλα ἐν Ἑλλάδι κατ' ἀρχάς, καὶ θύπατος τῆς Μακεδονίας βραδύτερον (64—63 Χ.). Ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῆς στρατιᾶς τοῦ λλα, καταλειφθεὶς ἐν Ἑλλάδι ὑπ' ἐκείνου, καίεσε τὴν χώραν διὰ φορολογικῶν εἰσπράξεων, τὴν πρόφασιν ὅτι πολλαὶ πόλεις ταύτης εἶχον στατήσει πρὸς τὸν Μιθριδάτην, ὡς ἀνθύπατος ος ἐν Μακεδονίᾳ διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν βάρων πολέμους, οἵτινες ἀπὸ βορρᾶ ἠπείλουν χώραν ταύτην. ΚΑΨ.

ὑβρίζω, κοιν. *βρίζω*. *ἀόρ.* *ὕβρισα* καὶ δημοτ. *σα—ὑβρίσ ην*· λέγω κατά τινος ὕβρεις, ἀποδίδω ρίσματα εὐτελιστικὰ ἢ ἀτιμωτικά: «τὸν ὕβρισε οσίᾳ», «ὑβρίσθησαν χυδαίως».

ὕβρις, —εως (ἡ)· λέξις, γνώρισμα εὐτελεστικὸν τιμωτικὸν ἀποδιδόμενον εἰς ἄλλον, προσβολὴ κατὰ τῆς ἀξιοπρεπείας τινός, ὀνειδισμός, χλεύη: «ὕβρις χυδαία», «τὸν περιέλουσε δι' ὕβρεων» || ἀρχ. ἡ πρὸς τοὺς ἄλλους καταφρόνησις, μεγαλαυχία, ἀναισχυντία.

—[*Λαογρ.*] Ἡ *ὕβρις* ἀποτελεῖ παρὰ τῷ λαῷ ἓν ἐκ τῶν προχειροτέρων μέσων ἐκδικήσεως καὶ τιμωρίας προσώπου τινός, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔβλαψεν ἢ μᾶς ἠδίκησε, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, συνίσταται δὲ εἰς τὴν δι' ὑβριστικῶν ἐπιθέτων ἢ δι' οὐσιαστικῶν κατὰ παρομοίωσιν ἀπόδοσιν αὐτῷ ἰδιοτήτων ἀνηθίκων, αἰσχρῶν, γελοίων, ἀπρεπῶν κτλ Τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν ὕβρεων ἀποτελοῦν τὰ καθ' αὑτὸ ὑβριστικὰ ἐπίθετα, τὰ ἀποδίδοντα ἰδιότητας διωκομένας ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου ἢ γεννώσας ἁπλῶς περιφρόνησιν τῆς κοινωνίας πρὸς τὸν κατέχοντα. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐπίθετα: *λωποδύτης, κλέφτης, κερατᾶς, ἄτιμος ρουφιάνος, βλάκας* καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Ἀλλ' ὁ λαὸς δὲν περιωρίσθη εἰς τὰ ἐπίθετα ταῦτα. Πολὺ περισσότερον ἐκαλλιέργησε τὴν διὰ παρομοιώσεων ὕβριν, πρὸς τοῦτο δὲ ἤντλησεν ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ τε ἐμψύχου καὶ τοῦ ἀψύχου, καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας ἀκόμη, μετὰ καταπληκτικῆς φαντασίας καὶ ἀγχινοίας. Κατὰ πρῶτον τὸ βασίλειον τῶν ζῴων τῷ προσέφερε πληθὺν σκωπτικῶν καὶ ὑβριστικῶν χαρακτηρισμῶν. Οὕτως ὁ ἀφιλότιμος, ὁ ἀφυής, ὁ ἐπίμονος, ὁ ἀσελγὴς ὠνομάσθη *γαϊδαρος*· ὁ δουλοπρεπής, ὁ ὕπουλος κτλ. *σκυλί*· ὁ ἀνόητος *βόϊδι*· ἡ παχύσαρκος καὶ ἀκαλαίσθητος γυνὴ *ἀγελάδα*· ἡ δύσμορφος καὶ κακὴ *κουρακάξα*· ὁ ἠλίθιος *χιαπόδι*· ἡ ἀσελγὴς γυνὴ *σουπιὰ* κτλ. Ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, *τσουκνίδα* ἐκλήθη ἡ κακὴ καὶ ἐριστικὴ γυνή· *κυδῶνι* ἢ *ἀχλάδα* ἢ *μάπα* ὁ ἠλίθιος κτλ.· ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ βασιλείου ἐκλήθη *ἀλαφρόπετρα* ὁ ἐλαφρόνους. Πληθώρα ὑβριστικῶν χαρακτηρισμῶν ἐλήφθη ἐκ τῶν διαφόρων ἀγγείων καὶ σκευῶν· ἡ ἀργόσχολος, ραδιοῦργος καὶ κακολόγος γραῖα ἐκλήθη *λαδικὸ* ἢ *τσουκάλι* ἢ *ἀγγειὸ* ἢ *καφεκοῦτι*· ἡ κοντὴ καὶ χονδρὴ γυνὴ ἐκλήθη *κοντοπίθαρος* κτλ. Ἐκ τῶν φαγητῶν αἱ λέξεις *φάβα, χαλβᾶς, λαπᾶς* δηλοῦσιν ὑβριστικῶς τὸν μαλθακόν, τὸν ἄνανδρον καὶ τὸν ἠλίθιον. Δὲν εἶναι ὀλίγοι ἐπίσης οἱ χαρακτηρισμοὶ οἱ ληφθέντες ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἐκ τῆς θρησκευτικῆς ἱστορίας, ἐκ τῆς νεοελληνικῆς μυθολογίας καὶ ἐκ τοῦ πλουσίου κύκλου τῶν παραδόσεων καὶ τῶν δοξασιῶν. Οὕτω *Βλάχος* καὶ *Μπαστουνοβλαχος* χαρακτηρίζεται ὁ ἄξεστος, ὁ χονδροειδὴς τοὺς τρόπους· *Σαρακηνὸς* ὁ αἱμοβόρος· *Καϊν* ὁ ἐγκληματικός· *Πιλᾶτος* ὁ τυραννικός· *Σμίγγλα* ἡ κακοποιὸς γυνὴ κτλ. Ἐκ τῶν νόσων ἐλήφθησαν τὰ ὑβριστικὰ ἐπίθετα *πανοῦκλα* καὶ *χολέρα* καὶ ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐθίμων τῆς διὰ διαπομπεύσεως τιμωρίας τῶν παραβατῶν τῆς ἠθικῆς τὰ ἐπίθετα *πομπιωμένος, κουρεμένος, γεβεντισμένο* κτλ

Πολλάκις αἱ ὕβρεις συνοδεύονται καὶ ὑπὸ διαφόρων ὑβριστικῶν χειρονομιῶν (*ὑβριστικῶν σχημάτων*), ἅτινα καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀποτελοῦν ὕβριν καὶ μάλιστα βαρεῖαν. Κυριώτερα ἐκ τῶν σχημάτων τούτων εἶναι τὸ *φασκέλωμα* ἢ *μοῦντζα*, ἔχουσα τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν κατὰ τὴν διαπόμπευσιν ἀσβόλωσιν τοῦ προσώπου τοῦ διαπομπευομένου, τὸ *παρμάκι*, συνιστάμενον εἰς ἔκτασιν τοῦ μέσου δακτύλου, ἐνῷ οἱ ἄλλοι εἶναι συνεσφιγμένοι, τὸ *σαμάρκο*, συνιστάμενον εἰς ἐπίδειξιν τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου τῆς δεξιᾶς τεταμένων, ἐνῷ οἱ ἄλλοι δάκτυλοι εἶναι συνεσφιγμένοι κλπ. [Πρβλ *Ν. Πολίτου*: Ὑβριστικὰ σχήματα ἐν «Λαογραφίᾳ», τ. Δ, σ 601—669 καὶ ἐν «Λαογρ. Συμμείκτοις», τ. Β σ. 317—363. *Σ. Κυριακίδου*: Ἑλληνικὴ λαογραφία (Ἀθῆναι 1923), σ. 148 καὶ ἑξ.] Θ. Π.

— [*Ποιν. Δίκ.*] Βλ. *ἐξύβρισις*.

— **ὕβρεως *ἀγωγὴ*** (Actio injuriarum) [*Ρωμ. Δίκ.*]. Αὕτη κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐχορηγεῖτο εἰς τὸν ἀδικηθέντα ἐπὶ ἐξυβρίσεως, ἥτις ἐλάμβανε χώραν ὅταν ἐκ προθέσεως ἀποδίδωνται εἴς τινα πράξεις ἢ φρονήματα ὧν ἕνεκεν προσεβάλλετο ἡ τιμὴ αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐξυβρίσεως περιελαμβάνετο καὶ ἡ συκοφαντία. Καὶ ἡ ἐν λόγῳ ἀγωγὴ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν ποινικῶν τοιούτων (actiones poenales) καθόσον διὰ ταύτης ἐπιδιώκεται καὶ ἰδιωτικὴ ποινή, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀδικήσαντος νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἀδικηθέντα χρηματικὸν ποσὸν ἀνεξάρτητον τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ἐπενεχθεῖσαν ὑλικὴν ζημίαν. Ὡς σκοποῦσα τὴν ἐκδίκησιν, περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκδικητικῶν (actiones vindictam spirantes) καὶ δὲν ἦτο κληρονομική, ἐκτὸς ἂν ἐγένετο κάθαρξις τῆς δίκης πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου. Ἐκ τῆς ἐξυβρίσεως ἐγεννῶντο κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον δύο ἀγωγαί, ἡ τοῦ κορνηλίου νόμου καὶ ἡ πραιτωρική. Ἡ τελευταία ἐχώρει ἐπὶ τῶν ἔργῳ πραττομένων ἐξυβρίσεων καὶ ἀπεσκόπει τὴν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀποτίμησιν τοῦ καταβλητέου ποσοῦ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ προσβληθέντος, ἡ δὲ πρώτη ἐδίδετο ἐπὶ πάσης ἐξυβρίσεως διὰ τὴν ἐπιδίωξιν χρηματικοῦ ἐπίσης ποσοῦ ὡς μέσου ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως.

Ἀμφότεραι αἱ ἀγωγαὶ ἦσαν ἀτιμοποιοί, ἡ δὲ πραιτωρικὴ παρεγράφετο μετὰ ἓν ἔτος. Ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ ὑπὸ τὴν ποινικὴν αὐτῆς μορφὴν δὲν ἰσχύει σήμερον Κατὰ τὸ νῦν ἰσχῦον δίκαιον, ἐκτὸς τῆς δημοσίας ποινῆς, διὰ νεωτέρου νόμου ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου καὶ ἀποζημίωσις ὑπὲρ τοῦ ἀδικηθέντος λόγῳ ψυχικῆς ὀδύνης. Ἡ τοιαύτη ἀποζημίωσις ἐξαντλεῖ πᾶσαν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀδικηθέντος, ὥστε ἀναμφιβόλως πλέον σήμερον νὰ μὴ δύναται, ὅπως ἐπὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, νὰ ζητηθῇ ἐπὶ τοιαύτῃ αἰτίᾳ καὶ ἄλλη ἀποζημίωσις διὰ πολιτικῆς ἀγωγῆς σὺν τῇ δι' ὑλικὴν ζημίαν. Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **ὕβρεως *γραφὴ*** [*Ἀττικ. Δίκ.*]. Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ ἐξύβρισις ἐτιμωρεῖτο ἰδιαιτέρως καὶ εἰσήγετο διὰ τῆς *γραφῆς ὕβρεως*. Κατὰ ρητὸν νόμον «ἐάν τις ὑβρίσῃ εἴς τινα, ἢ παῖδα, ἢ γυναῖκα, ἢ ἄνδρα, τῶν ἐλευθέρων ἢ τῶν δούλων... γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας ὁ βουλόμενος Ἀθηναίων, οἷς ἔξεστιν, οἱ δὲ θεσμοθέται εἰσάγονται εἰς ἡλιαίαν τριάκοντα ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν γραφῇ» (*Δημοσθ.* κατὰ Μειδίου 47). Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἀσκήσεως τῆς περὶ ὕβρεως γραφῆς ἐδόθη ὄχι μόνον εἰς τὸν ὑβρισθέντα, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα τρίτον, ἤτοι προσέδωσαν αὐτῇ μορφὴν λαϊκῆς (δημοτικῆς) ἀγωγῆς. Ἐτιμωρεῖτο ἡ ὕβρις καὶ ὅταν ἀπηυθύνετο κατὰ νεκροῦ, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος «τὸν τεθνηκότα κακῶς μὴ ἀγορεύσειν», διότι, κατὰ τὸν Πλούταρχον, θεωρεῖται μακάριος ὁ νεκρὸς ὡς ἐκτελέσας τὸ καθῆκον τῆς μοίρας. Ἡ περὶ ὕβρεως δίκη ἦτο τιμητή. Ὁ καταγγείλας τινὰ ἐπὶ ὕβρει καὶ μὴ δυνηθεὶς ν' ἀποδείξῃ αὐτήν, κατεδικάζετο εἰς χιλιόδραχμον πρόστιμον. Ἡ γραφὴ αὕτη ἠδύνατο νὰ ἀσκηθῇ καὶ διὰ τῆς εἰσαγγελίας, προκειμένου περὶ ὀρφανῶν καὶ ἐπικλήρου. Ἐπὶ ὕβρεως δούλου τὴν γραφὴν ἐξήσκει ὁ κύριος αὐτοῦ. Τὴν γραφὴν ὕβρεως ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ καὶ ὁ σύζυγος κατὰ τοῦ μοιχοῦ. Ὁ τυπτόμενος ἐλεύθερος λογίζεται ὑβρισθείς, «οὐ γὰρ πάντως, ἀλλ' ὅταν ἄρχῃ χειρῶν ἀδίκων» (*Ἀριστοτ.* Ρητορ. II, 24). Κατὰ τὸν Παυσανίαν (Α, 28) εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ὑπῆρχον δύο ἀργοὶ λίθοι (ἀκατέργαστοι), ὧν ὁ τοῦ ὑβριστοῦ ἐκαλεῖτο *λίθος ὕβρεως*, ὁ δὲ τοῦ ὑβρισθέντος καὶ μὴ αἰδεσθέντος *λίθος ἀναιδείας*. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ὕβρισμα (τό)· *ἀρχ.*, αὐθάδης πρᾶξις, κακὴ μεταχείρισις· || καθόλου, τὸ ὑβρίζειν.

ὑβριστὴς (ὁ)· ὁ ὑβρίζων, ὁ ἀποδίδων εἴς τινα γνώρισμα εὐτελιστικὸν ἢ ἀτιμωτικόν: «ὑβριστὴς τῶν εὐεργετῶν του»· || καθόλου, καταφρονητής, αὐθάδης, μεγάλαυχος: «ὑβριστὴς παντὸς ἱεροῦ καὶ ὁσίου», «ὑβρισταὶ καὶ βλάσφημοι».

Ὑβρίστης [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μυθικὸς ποταμὸς τοῦ ὄρους Καυκάσου, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου (Προμ. 717). Α. Θ. Σ.

ὑβριστικὰ (τὰ) [*Ζωολ.—Βοταν.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ τὰ προερχόμενα ἐκ γονιμοποιήσεως τοῦ θήλεος ὑπὸ ἄρρενος ἄλλου εἴδους.

Ὑβριστικὰ [*Ἀρχ.*]. Ἑορτὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (βλ. λ. *Ἀφροδίσια*).

ὑβριστικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὕβριν, ὁ τῆς ὕβρεως· || ὁ ἐμφαίνων ὕβριν, προσβλητικός: «ὑβριστικοὶ λόγοι», «συμπεριφορὰ—, πρᾶξις ὑβριστική». —Ἐπίρρ. ***ὑβριστικῶς***.

ὕβωμα (τό)· κύρτωμα, κοιν. *καμπούριασμα*.

ὕβωμα (τὸ) (Hyboma) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη μετριοσώμων κανθάρων, ἀπαντώντων εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐνδιαιτωμένων ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὕβωσις, —εως (ἡ)· κύρτωσις, τὸ ποιεῖν τι κυρτόν || ὕβωμα, καμπούριασμα.

ὕβωσις (ἡ) (Hybosis) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κασιδιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κανθάρων μὲ φαιόν, πυρρὸν ἢ ἐπίξανθον χρωματισμόν, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ.Ν.Π.

ὑγεία (ἡ), δημοτ. *ὑγειὸ* καὶ *γειά*· ἀρτιότης τῆς λειτουργίας τοῦ συνόλου καὶ τῶν μερῶν καθ' ἕκαστον, καλὴ κατάστασις τοῦ σώματος, ἀντίθ. *νόσος, ἀσθένεια, ἀναπηρία*: «ὑγεία σώματος καὶ ψυχῆς», «ἔχασε—, ἀνέκτησε τὴν ὑγείαν του», «πῶς ἔχει ἡ ὑγεία σας;», «χαίρω ἄκραν ὑγείαν», «καθὼς ἀρρώστησε δὲν εἶδε ἀκόμη τὴν ὑγειά του», «γειὰ νά 'χῃ ποῦ μ' ἀνάβαλε, καλὸ ποῦ μὲ θυμήθη»· || φρ «ἔχε γειὰ» ἢ «ἔχετε γειὰ» ὡς ἀποχαιρετισμὸς τοῦ φεύγοντος, τοῦ ἀπομακρυνομένου ἀπὸ τὴν πατρίδα του· || ἔχετε γειὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ λόγγοι στολισμένοι»· || φρ «ἀφίνω γειὰ» ἐπίσης ἀποχαιρετισμὸς τοῦ φεύγοντος: «ἀφίνομε γειά, καλὲς ἀντάμωσες»· || «'ς τὴν ὑγειά σου» καὶ «εἰς ὑγείαν σου» φρ. τοῦ προπίνοντος: «'ς τὴν ὑγειά σας, νὰ χαίρεστε ὅ,τι ἀγαπᾶτε» || «μὲ γειά σου» ἢ «μὲ τὶς ὑγεῖες σου» ἐπιφώνησις εἰς τὸν προπίνοντα· || ἐπίσης «μὲ γειὰ» ὡς εὐχὴ πρὸς τὸν φορέσαντα νέον ἔνδυμα, πῖλον κ.τ.τ.: «μὲ γειὰ τὸ καπέλλο σου», «μὲ

Digitized by Google

γειὰ νὰ λειώσῃς τὰ ροῦχά σου»· ἐπίσης εἰρωνικῶς: «μὲ γειὰ τὶς ξυλιὲς ποὺ ἔφαγες»· ἐπίσης ἐπὶ ἀποτυχίας: «μὲ τὶς ὑγεῖες σου!»· || γειά σου, —σας» χαιρετισμὸς πρὸς οὓς εὑρίσκει τις ἢ καὶ ἀποχαιρετισμός: «γειά σας παιδιά, καλῶς σᾶς βρῆκα», «γειὰ χαρά σας παλληκάρια»· || ἐπιφώνησις πρὸς τὸν πταρνιζόμενον: «γειά σου!» ἢ «γειά σου κι' ἀλήθεια λές».

— [*Ἰατρ.*] Ἡ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ καθ' ἣν ἅπαντα τὰ ὄργανα αὐτοῦ λειτουργοῦσι κατὰ φύσιν. Διαταραχὴ τῆς ὑγείας ἐπέρχεται εἴτε ἐν περιπτώσει νοσήσεως σημαντικοῦ τινος ὀργάνου τοῦ σώματος, ὡς π. χ. τῶν πνευμόνων, τῆς καρδίας, τοῦ ἥπατος, ἐγκεφάλου κλπ. εἴτε ἐν περιπτώσει ψυχικῆς νόσου. Τὸ ἀρχαῖον γνωμικὸν «Mens sana in corpore sano» ἐνέχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ ὑγεία τοῦ σώματος εἶναι ἀλληλένδετος πρὸς τὴν ὑγείαν τοῦ πνεύματος. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ὑγεία ἐδοξάζετο ὡς θεὰ θυγάτηρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐκπροσωποῦσα τὴν εὐεξίαν τοῦ σώματος, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, παριστάνετο δὲ ὡς γυνὴ εἴτε μόνη, εἴτε μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κρατοῦσα ἀνὰ χεῖρας τρυβλίον ἐξ οὗ ἔπινεν ὄφις. Κ. Ν. ΚΥΡΙΑΖΙΔΗΣ

—[*Ἀστικ. Δίκ.*] I. Ἡ πρὸς τὸ πράττειν ἱκανότης τοῦ προσώπου καὶ ἡ ἀπεριόριστος χρησιμοποίησις αὐτῆς ἥγηται πολλαχῶς ἐκ τῆς πλήρους σωματικῆς καὶ διανοητικῆς ὑγείας τοῦ πράττοντος: 1) Καὶ ἡ μὲν προσβολὴ τῆς σωματικῆς ὑγείας, ἐμφανιζομένη εἴτε ὡς ὀργανικὸν ἐλάττωμα (πάθος, vitium), ὡς ἡ στέρησις τῆς ἀκοῆς, λαλιᾶς, ὁράσεως, ἢ τῆς πρὸς παιδοποιίαν ἱκανότητος, εἴτε ὡς διαταραχὴ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων (νόσος, morbus), κατ' ἐξαίρεσιν ἀσκεῖ ἐπιρροὴν ἐπὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ προσώπου καὶ τὴν χρῆσιν ταύτης, καὶ δὴ μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ δικαιοπραξιῶν, διὰ τέλεσιν τῶν ὁποίων προϋποτίθεται ἡ ὕπαρξις τῶν ὑπὸ τῆς νόσου ἢ τοῦ ἐλαττώματος ἀφαιρουμένων ἰδιοτήτων. Οὕτως ἡ στέρησις τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς λαλιᾶς συνεπήγετο ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἀνικανότητα πρὸς σύναψιν ἐπερωτήσεως, ἥτις ἀπῄτει τὴν ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων, αὐτοπροσώπως ἐμφανιζομένων, τυπικὴν τοῦ ἑνὸς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν τοῦ ἄλλου. Σήμερον, ἐκλιπόντος τοῦ τύπου τῆς ἐπερωτήσεως αἱ ὡς ἄνω ἐλλείψεις δὲν ἀποτελοῦσιν αἰτίαν ἀνικανότητος πρὸς σύναψιν συμβάσεως, καὶ ἂν ἔτι δι' αὐτὴν ἀπαιτῆται ὁ τύπος τοῦ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου. Μόνον ἐπὶ διατάξεων τελευταίας βουλήσεως ἡ ἔλλειψις τῆς λαλιᾶς, ὁράσεως ἢ ἀκοῆς δημιουργεῖ δυσχερείας ἢ καὶ ἀδυναμίαν διὰ τὴν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ χρησιμοποίησιν τῆς ἱκανότητος πρὸς τὸ διατιθέναι. Οὕτως οἱ ἄλαλοι δὲν δύνανται νὰ συντάξωσι κατὰ τὸν περὶ διαθηκῶν νόμον δημοσίαν διαθήκην, εἰδικαὶ δὲ διατυπώσεις ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν παρ' αὐτῶν σύνταξιν μυστικῆς διαθήκης· οἱ τυφλοὶ δὲν δύνανται νὰ συντάξωσιν οὔτε ἰδιόγραφον, οὔτε μυστικὴν διαθήκην, ἐπὶ δὲ τῶν κωφῶν ἀπαιτεῖται ὅπως ἡ δημοσία διαθήκη δοθῇ αὐτοῖς πρὸς ἀνάγνωσιν, ἐν ἀδυναμίᾳ δ' ἀναγνώσεως ὅπως συνταχθῇ ἐνώπιον πέντε μαρτύρων ἢ δευτέρου συμβολαιογράφου καὶ τριῶν μαρτύρων. Ὁμοίως ἡ στέρησις τῆς πρὸς παιδοποιίαν ἱκανότητος συνεπάγεται ἀνικανότητα πρὸς σύναψιν γάμου καὶ υἱοθεσίας κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην μόνον ἐπὶ τῶν ἐκτομιῶν (castrati), τουτέστι τῶν διὰ σιδήρου ἠκρωτηριασμένων εὐνούχων, ὧν γέγονεν ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν μορίων, κατὰ τινας δὲ καὶ ἐπὶ τῶν θλιβιῶν (thlibiae), τουτέστι τῶν νηπιόθεν ὑποστάντων ἔκθλιψιν καὶ ἀχρήστευσιν τῶν παιδογόνων μορίων.

2) Μείζονα σημασίαν ὡς πρὸς τὰ νομικὰ ἀποτελέσματα παρουσιάζουσιν αἱ ψυχικαὶ νόσοι, τουτέστιν αἱ διαταράξεις τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ λειτουργιῶν τοῦ προσώπου. Αὗται αἴρουσιν ἐν γένει τὴν πρὸς τὸ πράττειν ἱκανότητα τοῦ πάσχοντος. Ἡ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ διάκρισις τῶν ψυχικῶς νοσούντων εἰς κατηγορίας: α') μαινομένους (furiosi), παρ' οἷς ἡ νόσος ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς βιαίως, β') παράφρονας (dementes), ἐστερημένους τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ, καὶ γ') βλάκας ἢ ἄφρονας (fatui, stulti, simplices), παρουσιάζοντας ἀτελῆ ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ἣν διάκρισιν διετήρησε καὶ ὁ νεώτερος παρ' ἡμῖν νόμος περὶ ἀνηλίκων τοῦ 1861, οὐδεμίαν ἔχει νομικὴν ἀξίαν. Οὐσιωδῶς δι' ἃ τὴν ψυχικὴν νόσον, ἥτις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἄρσιν τῆς πρὸς τὸ πράττειν ἱκανότητος, εἶναι τὸ ἀρνητικὸν στοιχεῖον τῆς ἐλλείψεως τῆς συνειδήσεως τῶν πραττομένων ἢ τῆς ἐλλείψεως τῆς ἱκανότητος τῆς κρίσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῆς σημασίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πράξεων τοῦ προσώπου. Ἀδιάφορος εἶναι ἡ αἰτία καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐξωτερικῆς ἐκδηλώσεως τῆς νόσου. Ἀμφισβήτησις ὑφίσταται ἂν ἡ πρὸς ὡρισμένας κατευθύνσεις ἐκδηλουμένη διανοητικὴ διαταράξις (ἔμμονος ἰδέα), ἥτις κατὰ τὰ λοιπὰ καταλείπει εἰς τὸν πάσχοντα πλήρη τὴν ἱκανότητα ὅπως διαχειρίζηται καὶ διεξάγῃ προσηκόντως τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου, αἴρῃ ἐν γένει τὴν πρὸς τὸ πράττειν ἱκανότητα τοῦ προσώπου. Ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ γνώμη, ἥτις, ἀφισταμένη διὰ λόγους πρακτικοὺς τῆς διδασκαλίας τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, καθ' ἣν καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρόκειται γενικὴ διανοητικὴ διαταραχή, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀνικανότης ὑφίσταται μόνον ὡς πρὸς ἐκείνας τὰς πράξεις, αἵτινες ἀνάγονται εἰς τὸν κύκλον, ἐν ᾧ ἐκδηλοῦται ἡ διανοητικὴ διαταράξις.

Πλὴν τῶν ψυχικῶν νόσων, αἵτινες ἐπάγονται διαρκῆ πως διανοητικὴν διαταραχήν, ἡ κανονικὴ λειτουργία τῶν διανοητικῶν δυνάμεων εἶναι δυνατὸν νὰ διαταράσσηται ὅλως παροδικῶς ἕνεκα ἐξαιρετικῶν λόγων, οἷον σφοδροῦ πυρετοῦ, ἐπιληπτικῆς προσβολῆς, νευρικοῦ παροξυσμοῦ, τρόμου ἢ ὀργῆς, τῆς καταστάσεως τῆς ἐγκυμονούσης, ὑπνωτισμοῦ, ὑπνοβασίας, ἄκρας μέθης καὶ τῶν ταύτῃ ὁμοίων καταστάσεων, συνεπείᾳ χρήσεως ναρκωτικῶν ἢ δηλητηριωδῶν οὐσιῶν (μορφίνης, ὀπίου, κοκαΐνης κλπ).

Τόσον ἐπὶ τῶν ψυχικῶν νόσων, ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς παροδικῆς ψυχικῆς διαταραχῆς, αἱ πράξεις τοῦ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν τελοῦντος προσώπου εἶναι ἀπολύτως ἄκυροι καὶ ἂν ἔτι ἐπάγωνται μόνον ὠφέλειαν εἰς αὐτό. Κατ' ἐξαίρεσιν, αἱ πράξεις τῶν ψυχικῶς νοσούντων εἶναι ἰσχυραί, ἂν ἐπεχειρήθησαν κατὰ τὰ λεγόμενα φωτεινὰ διαλείμματα ἢ διαλείμματα ἐχεφροσύνης (lucida indervalla), καθ' ἃ ἐκλείπει ἡ νόσος. Κατὰ τὴν περὶ τούτων κρίσιν ἀπαιτεῖται ὅμως ὅπως καταβάλληται μεγάλη προσοχή, διότι πολλάκις ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἠρεμίαν κρύπτεται ἀμείωτος καὶ ἀδιάκοπος ἡ νοσηρὰ ψυχικὴ κατάστασις.

Πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν ψυχικῶς νοσούντων ειδικὴ ἐλαμβάνετο μέριμνα ἤδη ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς κηδεμονίας τοῦ φρενοβλαβοῦς (cura furiosi). Τὸ παρ' ἡμῖν δίκαιον τίθησι τοὺς πάσχοντας ἀπὸ μανίαν, παραφροσύνην ἢ βλακείαν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ὑπὸ δικαστικὴν ἀπαγόρευσιν. Οἱ ἀπαγορευθέντες τελοῦσιν ὑπὸ ἐπιτροπείαν, διεπομένην, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν τινων κανόνων, ὑπὸ τῶν γενικῶν περὶ ἐπιτροπείας τῶν ἀνηλίκων διατάξεων. Πᾶσαι αἱ πράξεις αὐτῶν εἶναι ἄκυροι, ἀδιαφόρως ἂν ἐπεχειρήθησαν κατὰ τὰ διαλείμματα ἐχεφροσύνης ἢ ἂν ἀφορῶσι τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των μόνον ἢ εἶναι ἀνεπίδεκτοι ἐκπροσωπήσεως (γάμος, υἱοθεσία, διαθήκη). Πλὴν ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρὸς σύναψιν γάμου καὶ υἱοθεσίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν φωτεινῶν διαλειμμάτων ἱκανότητα τῶν ἀπηγορευμένων, ὑπάρχει ἀμφισβήτησις.

Ὁσάκις ἡ ψυχικὴ νόσος δὲν ἀποδεικνύεται πλήρως ἢ ἡ διανοητικὴ διατάραξις δὲν ἐξικνεῖται εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ψυχικῆς νόσου, τὸ δικαστήριον, ὑπαρχούσης καταστάσεως διφορουμένων φρενῶν, τίθησι τὸν πάσχοντα ὑπὸ δικαστικὴν ἀντίληψιν, ὁπότε δὲν αἴρεται παντελῶς ἡ πρὸς τὸ πράττειν ἱκανότης αὐτοῦ, ἀλλ' ἁπλῶς περιορίζεται ὡς πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας σπουδαιοτέρας πράξεις (διεξαγωγὴν δίκης, συμβιβασμόν, ἀπαλλοτριώσεις, σύναψιν δανείου, εἴσπραξιν ὀφειλομένων κεφαλαίων), τὰς ὁποίας δὲν δικαιοῦται νὰ ἐπιχειρήσῃ ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἀντιλήπτορος.

Πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν ψυχικῶς νοσούντων ἐξωμοιώθη καὶ ἀναλόγου ἔτυχε ρυθμίσεως ἡ κατάστασις τῶν ἀσώτων, λόγῳ τῶν κινδύνων, οὓς αὕτη περικλείει διὰ τὴν συντήρησιν τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ τὰ συμφέροντα τῶν οἰκείων των. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐγνώρισε παρὰ τὴν κηδεμονίαν τοῦ φρενοβλαβοῦς τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀσώτου (cura prodigi), τὸ δὲ παρ' ἡμῖν δίκαιον τίθησι τὸν ἄσωτον ὑπὸ δικαστικὴν ἀντίληψιν, περιοριζομένης τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς ἐν τῷ νόμῳ ὡρισμένας πράξεις, ἃς δὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἀντιλήπτορος. Τοιαῦται πράξεις εἶναι αἱ εἰς τὸν διφορούμενας ἔχοντα τὰς φρένας ἀπαγορευόμεναι, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ εἴσπραξις τῶν πάσης φύσεως εἰσοδημάτων τῆς περιουσίας τοῦ ἀσώτου. Ἀνικανότης χωρεῖ μόνον ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν διαθήκης. Τίς δέον νὰ θεωρηθῇ ἄσωτος δὲν ὁρίζει ὁ νόμος, καταλειπομένης τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀσωτείας ἀπαιτεῖται διαρκὴς πως ροπὴ σπατάλης διάθεσις· ἔκτακτοι, ὁσονδήποτε μεγάλαι, δαπάναι δὲν ἀρκοῦν ἵνα προσδώσουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀσώτου. Ἐκ τοῦ σκοποῦ τῶν δαπανῶν δέον νὰ ἐξάρταται ἡ περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀσωτείας κρίσις. Αὕτη δέον νὰ θεωρηθῇ ὑφισταμένη ὅταν ἡ διασπάθισις τῆς περιουσίας γίνεται πρὸς σκοπούς, τοὺς ὁποίους, ἕνεκα τοῦ ἀνωφελοῦς ἢ ἀσυμβιβάστου αὐτῶν πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ δαπανῶντος, λογικῶς δὲν ἐπιτρέπεται οὗτος νὰ ἐπιδιώκῃ παντάπασιν ἢ ἐν τῷ μέτρῳ, ἐν ᾧ πράττει τοῦτο. Εἰδικὴ προστασία τοῦ προσώπου ἕνεκα τῆς πρὸς τὸ μεθύσκεσθαι ἢ χρησιμοποιεῖν διαφόρους ἄλλας ναρκωτικὰς καὶ δηλητηριώδεις οὐσίας (μορφίνην, ὄπιον, κοκαΐνην κλπ) νοσηρᾶς κλίσεως καθ' ἑαυτὴν δὲν προβλέπεται ὑπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν δικαίου, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς μακρᾶς χρήσεως τοιούτων οὐσιῶν δὲν προκαλεῖται καὶ ψυχικὴ νόσος ἐπαγομένη διαταράξιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων.

II. Ἡ ἔλλειψις τῆς πλήρους σωματικῆς καὶ διανοητικῆς ὑγείας ἔχει καὶ ἄλλως σημασίαν ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ, ἀνεξαρτήτως ἂν ἐπηρεάζῃ τὴν πρὸς τὸ πράττειν ἱκανότητα. Οὕτω νόσημα χρόνιον, εἴτε σωματικὸν ἢ καὶ ψυχικόν, ἀποτελεῖ λόγον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ἐπαχθείσης ἐπιτροπείας ἢ κηδεμονίας, ἐπελθὸν δὲ μετὰ τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν εἶναι λόγος παραιτήσεως ἀπὸ τούτων, ψυχικὴ δὲ νόσος καταστήσασα ἀναγκαίαν τὴν δικαστικὴν ἀπαγόρευσιν ἢ ἀντίληψιν ἀποτελεῖ λόγον ἀνικανότητος καὶ παύσεως τοῦ ἐπιτρόπου ἢ τοῦ κηδεμόνος. Ὁμοίως ἡ διατάραξις τῶν πνευματικῶν δυνάμεων (φρενοβλάβεια) τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων, διαρκοῦσα ἐπὶ τριετίαν συνεστῶτος τοῦ γάμου καὶ ἐξικνουμένη εἰς βαθμὸν αἴροντα τὴν πνευματικὴν μεταξὺ αὐτῶν κοινωνίαν ἄνευ ἐλπίδος ἀποκαταστάσεως αὐτῆς, ἡ προσβολὴ τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων ὑπὸ λέπρας, ὡς καὶ ἡ πρὸ τοῦ γάμου ὑφισταμένη ἄγνωστος τῷ ἑτέρῳ συζύγῳ ἀνικανότης τοῦ ἄλλου πρὸς συνουσίαν, διαρκοῦσα ἐπὶ τριετίαν ἀπὸ τοῦ γάμου καὶ ἐξακολουθοῦσα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ψήφου, ἀποτελοῦσι κατὰ τὸν περὶ διαζυγίου νόμον λόγους λύσεως τοῦ γάμου. Τέλος, λόγῳ τῆς ἀνικανότητος τοῦ πάσχοντος ἐκ φρενοβλαβείας ὅπως συντάξῃ ἰδίαν διαθήκην, τὸ ρωμαϊκὸν καὶ παρ' ὑμῖν ἰσχῦον δίκαιον ἀναγνωρίζει εἰς τοὺς ἀνιόντας τοῦ φρενοβλαβοῦς, ὑφ' ὡρισμένους περιορισμούς, τὸ δικαίωμα ὅπως αὐτοὶ διορίσωσι διὰ διαθήκης κληρονόμον τοῦ φρενοβλαβοῦς κατιόντος αὐτῶν, δι' ἣν περίπτωσιν οὗτος ἤθελεν ἀποθάνει ἐν φρενοβλαβείᾳ (οἱονεὶ ὀρφανικὴ ὑποκατάστασις). Δ. Γ. ΜΟΙΡΑΣ

—*ὑγείας* ***βιβλιάρια***. Ἡ ἐξάσκησις ὡρισμένων ἐπαγγελμάτων ἀπαγορεύεται εἰς πρόσωπα πάσχοντα ἀπὸ μεταδοτικὰς νόσους (φθίσιν, σύφιλιδα, λέπραν, τραχώματα, ἐκδήλους δερματοπαθείας κλπ.). Πρὸς διαπίστωσιν τῆς ὑγείας τῶν προσώπων τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἀσκήσωσι τὰ ἐν λόγῳ ἐπαγγέλματα, δέον ταῦτα νὰ εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ ἰατρικῆς πιστοποιήσεως παρεχομένης ὑπὸ ἁρμοδίων κρατικῶν ὀργάνων καὶ κατόπιν ὡρισμένης διαδικασίας. Ἡ ἰατρικὴ αὕτη πιστοποίησις καταχωρίζεται εἰς εἰδικὸν βιβλιάριον, τὸ «βιβλιάριον ὑγείας», χορηγούμενον δωρεὰν εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον.

Οὕτω, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀσκῇ ἐντὸς τοῦ κράτους τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀρτοποιοῦ, ἀρτοπώλου, ἀρτεργάτου κουλουροπώλου, στραγαλοπώλου, παγωτοπώλου, παγωτοποιοῦ, πωλητοῦ διαφόρων τραγημάτων, ζαχαροπλάστου, κουρέως, ὑπαλλήλου ξενοδοχείων ὕπνου ἢ φαγητοῦ ἢ καφενείου ἢ οἰνοπωλείου ἢ ζυθοπωλείου ἢ μαγειρείου ἢ παντοπωλείου ἢ γαλακτοπωλείου ἢ τυροκομείου ἢ ἐργαστηρίου ὀξυγάλακτος ἢ ὑπαλλήλου λουτρῶν ἂν δὲν τυγχάνῃ ἐφωδιασμένος ἐκ μέρους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Κρατικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως διὰ τοῦ «βιβλιαρίου ὑγείας». Ἐπίσης διὰ νὰ χρησιμοποιηθῶσι τὰ πρόσωπα τὰ μὴ συμπληρώσαντα τὸ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας των εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιτρεπομένας ἐργασίας, δέον νὰ ὑπάρχῃ εἰδικὴ πιστοποίησις ἐν τῷ «βιβλιαρίῳ ἐργασίας» ὅτι ἔχουσιν ἐμβολιασθῆ καὶ εἶναι ὑγιῆ καὶ ἱκανὰ πρὸς ἐξάσκησιν τῆς σχετικῆς ἐργασίας ἄνευ βλάβης τῆς ὑγείας αὐτῶν ἢ τῆς σωματικῆς των ἀναπτύξεως. Ὡσαύτως ἀπαγορεύεται εἰς κατηγορίας τινὰς ἐργοδοτῶν νὰ ἀπασχολῶσιν ἐργάτας μὴ ἐφωδιασμένους διὰ «βιβλιαρίων ταυτότητος καὶ ὑγείας». Ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἰσχύει ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἐργάτας τυπογράφους, τοὺς ἀρτεργάτας, βυρσοδέψας, ἐργάτας σταφιδαποθηκῶν καὶ συκαποθηκῶν. Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

ὑγείαρτος (ὁ)· κακόζηλος ἀπόδοσις τοῦ δημ. *γιαούρτι.*

ὑγειολογία (ἡ)· περιγραφὴ τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων τοῦ ὑγιῶς ἔχοντος, ἡ φυσιολογία τοῦ ὑγιοῦς.

ὑγειονομεῖον (τό). Δημοσία ὑπηρεσία, ἑδρεύουσα εἰς τὰ λιμεναρχεῖα καὶ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀπὸ θαλάσσης προφύλαξιν τῆς χώρας ἀπὸ λοιμωδῶν νοσημάτων (χολέρας, πανώλους, ἐξανθηματικοῦ τύφου κλπ). Ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἐπιθεωρεῖ πάντα τὰ καταπλέοντα πλοῖα, τὰ ὁποῖα μόνον κατόπιν ἀδείας τοῦ ὑγειονόμου ἐπιτρέπεται νὰ ἐπικοινωνήσουν. Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἐφοδιάζει τὰ ἀποπλέοντα σκάφη διὰ πιστοποιήσεως ἐμφαινούσης τὴν κατὰ τὸν ἀπόπλουν ὑγιεινὴν κατάστασιν τοῦ τε τόπου καὶ τοῦ πλοίου. Παρόμοιαι ὑπηρεσίαι λειτουργοῦσι καὶ εἰς τὰς κυριωτέρας διόδους τῆς μεθορίου γραμμῆς ἑκάστου κράτους, σκοποῦσαι πρὸς ἄμυναν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν διὰ τῆς κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίας εἰσβαλλουσῶν νόσων. Ε. Γ. Ι.

ὑγειονομία (ἡ)· ἡ δημοσία, ἡ κρατικὴ ἀντίληψις περὶ τῆς ὑγείας τοῦ κοινοῦ, δημοσία ὑπηρεσία ἐπιμελουμένη τῆς ὑγείας τοῦ κοινοῦ.

ὑγειονομικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑγειονομίαν, ὁ τῆς ὑγειονομίας: «ὑγειονομικὰ μέτρα», «ὑγειονομικὴ κάθαρσις».—Ἐπίρρ ὑγειονο***μικῶς.***

Digitized by Google

—ὑγειονομικὰ ***τέλη*** ἢ ***δικαιώματα***. Λέγονται ..ὕτω τὰ καταβαλλόμενα ὑπὸ πλοίων (ἀτμοπλοίων .. ἱστιοφόρων) προσορμιζομένων εἰς λιμένα, ὅρμον .. ἀκτὴν τοῦ κράτους. Τὰ δικαιώματα ταῦτα διέ..ονται σήμερον ἀπὸ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς ..8 Σεπτεμβρίου 1925, καταβαλλόμενα εἰς τραπε..ογραμμάτια, ἐπ᾽ οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ἐπιτρέπε..αι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἐλάττωσιν ἐπὶ τῇ συνά..ει ταχυδρομικῆς συμβάσεως. Δὲν ὑποβάλλονται ..ίς ὑγειονομικὰ δικαιώματα: α) τὰ πολεμικὰ πλοῖα ..ιασδήποτε ἐθνικότητος καὶ τὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ..ν γένει τοῦ κράτους ἀνήκοντα· β) τὰ καθαρᾶς ..ωρητικότητος εἴκοσι κόρων καὶ ἐλάσσονος ἀτμό..λοια καὶ ἱστιοφόρα· γ) τὰ ἐν ἀπραξίᾳ, ἑκουσίᾳ ἢ ..κουσίᾳ, καὶ τὰ ὑπὸ ἐπισκευὴν τελοῦντα οἱαδή..οτε πλοῖα, ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἀπραξία αὕτη ἢ ἡ ἐπι..κευὴ δὲν ὑπερβαίνει τοὺς τρεῖς μῆνας ἀπὸ τῆς ..ήξεως τῆς ἰσχύος τῶν τελευταίως καταβληθέντων ..γειονομικῶν δικαιωμάτων. Τὰ ὑγειονομικὰ δι..αιώματα βαρύνουσι τὸ πλοῖον καὶ τὸν πλοιοκτή..ην. Συνευθύνονται δὲ ἀλληλεγγύως μετὰ τοῦ ..λοιοκτήτου οἱ διευθυνταί, πράκτορες καὶ ἀντι..ρόσωποι ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν καὶ πλοίων ἐν ..ένει. Γ. Ν. Κ.

—ὑγειονομικαὶ ***ἐπιτροπαὶ*** ἢ ***συμβούλια***. Ὑπηρε..ίαι ὑγειονομικαί, τεταγμέναι ὅπως ἐξετάζωσι τὴν ..γιεινὴν κατάστασιν τῶν νεοσυλλέκτων καὶ τῶν ..τρατιωτικῶν ἐν γένει. Εἶναι δ᾽ αὗται: 1) τὰ εἰ..ικά, τὰ διαρκῆ καὶ τὰ τοπικὰ στρατολογικὰ συμ..ούλια· 2) αἱ ἐπιτροπαὶ ἀπαλλαγῶν· 3) ἡ ἀνω..άτη στρατιωτικὴ ὑγειονομικὴ ἐπιτροπή· 4) αἱ ἐπι..ροπαὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ· καὶ 5) αἱ ἐπιτροπαὶ ἀναρ..ωτικῶν ἀδειῶν, λειτουργοῦσαι ἐν ἑκάστῳ στρα..ιωτικῷ νοσοκομείῳ διὰ τοὺς ὁπλίτας (βλ. καὶ *..τρατολογικαὶ* ἐπιτροπαὶ ἢ συμβούλια). Ι. Π.

—ὑγειονομικαὶ ***ὑπηρεσίαι*** (αἱ). Ὀργανώσεις συγ..είμεναι ἐξ ἰατρῶν καὶ τοῦ τούτοις συναφοῦς προ..ωπικοῦ πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς ὑγείας ὡρισμένων ..τόμων. Οὕτως ἔχομεν ὑγειονομικὰς ὑπηρεσίας *..τρατοῦ, ναυτικοῦ, δήμων, τραπεζῶν* κλπ. Σ. Γ. Σ.

—ὑγειονομικὴ ***ἐπίβλεψις***· βλ. λ. *ἐπίβλεψις* ὑγειονομική

—ὑγειονομικὴ ***ζώνη*** *[Ὑγιειν.]*· βλ. λ. *ζώνη* ὑγειονομική.

— ὑγειονομικὴ ***πιστοποίησις***. Κατὰ τὸ διάταγμα ..ῆς 25 Νοεμβρίου 1845 ἡ ὑγειονομικὴ πιστοποίη..ις εἶναι ἔγγραφον ἐπίσημον, ἐκδιδόμενον παρὰ ..ῶν ἁρμοδίων ὑγειονομικῶν ἢ προξενικῶν ἀρχῶν, ..ιστοποιοῦν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας τοῦ ..όπου, ὅθεν ἐκπλέει τὸ πλοῖον, καὶ περὶ τῆς ὑγειο..ομικῆς καταστάσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ πλοίου ..ατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεώς του. Πᾶν πλοῖον, ..ξ οἱουδήποτε λιμένος ἐκπλέον καὶ εἰς οἱονδήποτε ..έρος διευθυνόμενον, ὀφείλει νὰ φέρῃ πάντοτε ..γειονομικὴν πιστοποίησιν. Αἱ ὑγειονομικαὶ πιστο..οιήσεις ἐκδίδονται ἐντὸς μὲν τῆς Ἑλλάδος παρὰ ..ῶν ὑγειονομείων μόνον, ἐκτὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος ..ιὰ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα παρὰ τῶν ἑλληνικῶν γενι..ῶν προξενείων. Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν ὑγειονομι..ῶν πιστοποιήσεων πρέπει νὰ γίνηται εἰς ἕκαστον ..όπον ὅπου προσορμίζεται τὸ πλοῖον, διὰ νὰ κα..ίσταται γνωστὴ ἡ ὑγειονομικὴ κατάστασις καὶ ..οῦ τόπου καὶ τοῦ πλοίου. Ἀφοῦ λάβῃ τὸ πλοῖον ..ὴν πιστοποίησιν αὐτοῦ ἢ ἀφοῦ ἐπιθεωρηθῇ ..κείνη, τὴν ὁποίαν ἔφερεν, ἐὰν παρέλθωσιν εἴκοσι ..έσσαρες ὧραι καὶ δὲν ἐκπλεύσῃ, πρέπει νὰ γί..ηται νέα ἐπιθεώρησις κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνα..ωρήσεώς του. Ἁλιευτικὰ πλοῖα καὶ ἄλλα μικρὰ ..λοιάρια ἀπὸ 5 τόννων καὶ κάτω, παραπλέοντα ..ὰς ἀκτὰς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, δὲν λαμβάνουν ..γειονομικὴν πιστοποίησιν, ἀλλ᾽ ἁπλῆν ἄδειαν, ..κδιδομένην παρά τε τῶν ὑγειονόμων πάσης τά..εως καὶ παρὰ τῶν σταθμαρχῶν, ἐκτὸς ἂν θελή..ωσι νὰ πλεύσωσιν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ὁπότε ὑπο..ρεοῦνται νὰ λαμβάνωσιν ὑγειονομικὴν πιστοποίη..ιν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πλοῖα. Αἱ ὑγειονομικαὶ πι..τοποιήσεις διαιροῦνται κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς ..ημοσίας ὑγείας τοῦ τόπου ἔνθα ἐκδίδονται εἰς: ..*ἐλευθέρας* ἢ *καθαράς*, ἐκδιδομένας εἰς τόπους ..νόσους· 2) *ὑπόπτους*, ἐκδιδομένας εἰς τόπους ..γειονομικῶς ἀπροφυλάκτους ἢ εἰς τόπους ἔνθα ..εδηλώθησαν ὕποπτα κρούσματα μολυσματικῆς ..όσου· 3) *ἀκαθάρτους*, ἐκδιδομένας εἰς τόπους με..ολυσμένους ἢ διὰ μεμολυσμένα πλοῖα. Ι. Α. Β.

—ὑγειονομικὴ ***ὑπηρεσία στρατοῦ***. Περιλαμβάνει ..τη. πλὴν τῶν εἰδικῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν ..ῶν μονάδων καὶ ὑπηρεσιῶν, μίαν ἀνωτάτην ..τρατιωτικὴν ὑγειονομικὴν ἐπιτροπὴν ἐν Ἀθήναις, .. γενικὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα ἐν ταῖς ἕδραις ..ῶν 4 σωμάτων στρατοῦ, 34 στρατιωτικὰ νοσοκο..εῖα, 2 μοίρας νοσοκόμων, μίαν ἐν Θεσσαλονίκῃ ..ὶ τὴν ἑτέραν ἐν Λαρίσῃ, 3 ὑγειονομικὰς ἀπο..ήκας, τὴν μὲν ἐν Ἀθήναις, τὴν δ᾽ ἐν Θεσσαλο..κῃ καὶ τὴν ἄλλην ἐν Πρεβέζῃ, μίαν κεντρικὴν ..αρμακαποθήκην ἐν Πειραιεῖ καὶ 2 φαρμακεῖα ..ρουρᾶς, ὧν τὸ ἓν ἐν Ἀθήναις καὶ τὸ ἕτερον ἐν ..εσσαλονίκῃ. Ι. Π.

—ὑγειονομικὴ ***ὑπηρεσία ὑπουργείου Στρατιωτῶν***. Αὕτη ἀντικατέστησε τὸ τέως ὑγειονομικὸν τμῆμα τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ περιλαμβάνει τὸ γραφεῖον τοῦ διευθυντοῦ (γενικοῦ ἀρχιάτρου) τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας καὶ πέντε τμήματα συμπληρωτικά. Ι. Π.

—Ὑγειονομικὸν ***Συμβούλιον, Ἀνώτατον***—. Δημοσία ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσία, καλουμένη μέχρι τοῦ 1923 *Ἰατροσυνέδριον* (βλ. λ.), ὑπαγομένη νῦν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ὑγιεινῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ 16 τακτικῶν καὶ 16 ἐκτάκτων μελῶν, ἔργον ἔχουσα τὴν γνωμοδότησιν ἐπὶ ζητημάτων δημοσίας ὑγιεινῆς, τὴν παρασκευὴν τῶν ὑγειονομικῶν νόμων, τὴν ἐπίβλεψιν τῆς κανονικῆς ἐξασκήσεως τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν συναφῶν ἐπαγγελμάτων, τὴν πρότασιν πρὸς ἵδρυσιν, μεταβίβασιν ἢ κλεῖσιν φαρμακείων, τὸν ἔλεγχον εἰδικῶν φαρμακευτικῶν συσκευασιῶν κλπ Σ. Γ. Σ

—ὑγειονομικὸν ***σῶμα στρατοῦ***. Τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ ὑγειονομικῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ στρατοῦ ὑπηρετούντων ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἀποτελοῦνται: 1) 1) Ἐξ ἰατρῶν (1 ἀνώτερος γενικὸς ἀρχίατρος, ἐπιθεωρητής, 12 γενικοὶ ἀρχίατροι, ὧν εἷς ἐν τῇ διευθύνσει τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, 24 ἀρχίατροι, 45 ἐπίατροι, 100 ἰατροί, 121 ὑπίατροι καὶ 137 ἀνθυπίατροι). 2) Ἐκ φαρμακοποιῶν (1 γενικὸς ἀρχιφαρμακοποιός, 2 ἀρχιφαρμακοποιοί, 3 ἐπιφαρμακοποιοί, 6 φαρμακοποιοί, 13 ὑποφαρμακοποιοὶ καὶ 23 ἀνθυποφαρμακοποιοί). 3) Ἐκ κτηνιάτρων (1 γενικὸς ἀρχικτηνίατρος, 5 ἀρχικτηνίατροι, 6 ἐπικτηνίατροι, 13 κτηνίατροι, 18 ὑποκτηνίατροι καὶ 23 ἀνθυποκτηνίατροι)· καὶ 4) Ἐκ 43 διαχειριστῶν τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας. Ι. Π

ὑγειονόμος (ὁ). Δημόσιος λειτουργός, χρέι, ἔχων νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὸ νὰ μὴ διακινδυνεύῃ ἡ δημοσία ὑγεία ἐκ τῆς εἰσβολῆς λοιμωδῶν νοσημάτων καὶ εἰς τὸ νὰ διατηρῶνται ἀκριβῶς πᾶσαι αἱ ὑγειονομικαὶ διατάξεις καθ᾽ ἅπασαν τὴν περιφέρειαν τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ. Ὁ ὑγειονόμος, ἔχων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ ἰατρικὸν καὶ ἄλλο ὑγειονομικὸν προσωπικόν, ἑδρεύει εἰς τὸ ὑγειονομεῖον. Σ. Γ. Σ.

Ὑγεννεῖς *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ἀποτελῶν μετὰ τῶν Μυσῶν, Λυδῶν, Λασονίων καὶ Καβαλίων τὸν δεύτερον νομὸν τοῦ κράτους τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἐπὶ Δαρείου, καταβάλλοντες ἐτήσιον φόρον 500 ταλάντων (*Ἡροδ* Γ, 90). Α. Θ. Σ.

ὑγιάζω, *ἀόρ. ὑγίασα—ὑγιάσθην*· καθιστῶ τινα ὑγιῆ, θεραπεύω.

ὑγιαίνω· εἶμαι ὑγιής, ἔχω ἀρτίαν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, *ἀντίθ. νοσῶ, ἀσθενῶ, ἀρρωστῶ*: «ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ ἀρχ.)· ‖ *ὑγίαινε* ἢ *ὑγιαίνετε*· προστακτ. δηλοῦσα εὐχὴν ὡς χαιρετισμός.

Ὑγιαίνων. Δυνάστης τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου τοῦ Α΄ π. Χ. αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ μοναδικοῦ ἀργυροῦ νομίσματος. Α. Θ. Σ.

ὑγίανσις, —*εως* (ἡ)· *ἀντὶ ὑγίασις*· ἡ μεταβολὴ εἰς ὑγείαν, ἀποκατάστασις ὑγείας· ‖ *ἐξυγίανσις* (βλ. λ.).

ὑγίασις, —*εως* (ἡ)· τὸ ὑγιάζειν, ἀποκατάστασις ὑγείας, *ὑγίανσις* (βλ. λ.)

ὑγιαστήρια (λατιν. valetudinaria). Ὄνομα διδόμενον εἰς στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα τῶν Ρωμαίων, ἱδρυόμενα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ χρησιμεύοντα πρὸς νοσηλείαν τῶν βαρέως τραυματισμένων καὶ νοσούντων στρατιωτῶν. Κατὰ τὸν Ὑγῖνον ὑπῆρχεν ἓν ὑγιαστήριον εἰς στρατόπεδον τριῶν λεγεώνων καὶ πλείονα τοῦ ἑνὸς εἰς μεγαλύτερα στρατόπεδα (πέντε ἢ ἓξ λεγεώνων), ἦσαν δὲ ἱδρυμένα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ πραιτωρίου ἐν τῇ Via sagularis, ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ στρατοπεδάρχου καὶ εἶχον ἰδίους ἄρχοντας (optio valetudinarii) καὶ ἰδίους ἰατροὺς καὶ νοσοκόμους. Χ. Δ

Ὑγίεια *[Μυθολ.]*. Θεότης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς σωματικῆς, πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς εὐεξίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ λατρεία της ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι διεδόθη πολὺ μετὰ τὴν σύνδεσίν της πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ ὁποίου ἐπλάσθη θυγάτηρ. Οἱ κυριώτεροι τόποι τῆς λατρείας της ἦσαν: Αἱ Ἀθῆναι, ἔνθα ἐλατρεύετο αὐτοτελῶς καὶ πρὸ τῆς εἰς αὐτὰς εἰσαγωγῆς τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ ἔνθα ὑπῆρχεν ἄγαλμα ταύτης ἐν τῇ ἀκροπόλει παρὰ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς Ὑγιείας. Ὁ Ὠρωπός, ἔνθα ἐλατρεύετο ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀμφιαράου. Τὰ Μέγαρα, ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν ὁποίων (τῇ Καρίᾳ) ὑπῆρχεν ἄγαλμά της καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἡ Κόρινθος, ἔνθα ἐπίσης ὑπῆρχεν ἄγαλμα ταύτης ἐκ λίθου λευκοῦ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἡ Σικυών, ἔνθα τὸ ἄγαλμά της (ἐν τῇ θέσει Τιτάνῃ) ἦτο κεκαλυμμένον σχεδὸν πάντοτε ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀφιερωνομένων εἰς τὴν θεὰν πλοκάμων γυναικείων κομῶν (εἰς ἐξύμνησιν ταύτης εἶχε ποιηθῇ ὑπὸ τοῦ Σικυωνίου διθυραμβοποιοῦ Ἀρίφρονος καὶ παιὰν κατὰ τὴν Δ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδα). Ἡ Ἐπίδαυρος, ἔνθα ὑπῆρχε ναὸς τῆς θεᾶς, *Αἰγυπτίας* ἐπικαλουμένης. Αἱ Βοιαὶ τῆς Λακωνικῆς, ἔνθα ἐπίσης εἶχεν ἐπιφανὲς ἱερόν. Ἡ Γόρτυς καὶ Τεγέα τῆς Ἀρκαδίας, ἔνθα ὑπῆρχον τὰ περίφημα ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ἀγάλματά της, ἔργα τοῦ Σκόπα. Ἡ Ὀγχηστὸς τῆς Βοιωτίας καὶ ἡ Λεβάδεια, ἔνθα ὑπῆρχεν (ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ ἄλσους τοῦ Τροφωνίου) ἄγαλμα τῆς θεᾶς κρατούσης σκῆπτρον, περὶ τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζοντο περιτετυλιγμένοι γλυπτοὶ δράκοντες, κ. ἄ. Ἐκ τῶν ἀγαλμάτων της πεφημισμένα ἦσαν τὰ προρρηθέντα δύο (ἐν Γόρτυνι καὶ Τεγέᾳ) τοῦ Σκόπα καὶ τὸ ἐν Μεγάροις τοῦ Βρυάξιος (τοῦ ἐν Τεγέᾳ ἀγάλματος τοῦ Σκόπα πιστεύεται ὑπό τινων ὅτι εἶναι ἡ ὡραιοτάτη μαρμαρίνη κεφαλή, ἥτις, κλαπεῖσα ἐκ τοῦ μουσείου Τεγέας, ἀνευρέθη εὐτυχῶς καὶ πάλιν). Ἐκ τῶν ἀρχαίων παραστάσεων τῆς Ὑγιείας διεσώθησάν τινες, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ τὰς καλυτέρας εἶναι ἡ τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ συμπλέγματος Ὑγιείας καὶ Ἀσκληπιοῦ.

Ἐκτὸς τῆς ἰδιαιτέρας θεότητος Ὑγιείας, ἐλατρεύετο καὶ ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ὡς *Ἀθηνᾶ Ὑγίεια*. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄγαλμα χαλκοῦν ταύτης, ἔργον τοῦ καλλιτέχνου *Πύρρου* (βλ. λ). Τοῦ ἀγάλματος τούτου, ἀφιερωθέντος ὑπὸ τοῦ Περικλέους, διεσώθη κατὰ χώραν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, παρὰ τὰ Προπύλαια, τὸ βάθρον. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ὑγιεινὴ (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ διατήρησις καὶ προαγωγὴ τῆς ὑγείας διὰ μέσων ἰδίᾳ διαιτητικῶν: «σχολική—, στρατιωτικὴ —, βιομηχανικὴ ὑγιεινή».

— *Ἰατρ.]* Ἡ *ὑγιεινὴ* εἶναι κλάδος τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἐνασχολούμενος μὲ τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν παντὸς μέσου συντελοῦντος εἰς τὴν διατήρησιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀνθρωπίνης ὑγείας.

Ἴχνη τῶν περὶ τὴν ὑγιεινὴν μεριμνῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀνευρίσκονται ἀπὸ τῶν πρώτων ἔτι βημάτων τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ὑγιεινὴ συνεβάδισε καὶ συμβαδίζει πάντοτε μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκ τῶν ἐθνῶν ἄλλα μέν, ὡς οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ἐθέσπισαν ἐντολὰς χάριν τῆς ὑγιεινῆς, ἄλλα δέ, ὡς οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, νομοθετικὰς διατάξεις. Εἰς τοὺς Ἰνδοὺς ἀποδίδεται ὁ κατὰ τῆς εὐλογίας προληπτικὸς δι᾽ εὐλογιώδους ἰοῦ δαμαλισμός. Οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον κρεοσκόπους, νοσοκομεῖα, ὑπονόμους, λουτρά, ὑπηρεσίαν στρατοῦ ἐν πολέμῳ. Οἱ Ἑβραῖοι ἀπηγόρευον τοὺς γάμους μεταξὺ συγγενῶν καὶ τὴν συνουσίαν κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐμμήνων, ἐφήρμοζον δὲ τὴν ἀπολύμανσιν τῶν ἐνδυμάτων διὰ ζέοντος ὕδατος. Οἱ Ἕλληνες, καὶ μετ᾽ αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι, προήγαγον τὰ μέγιστα τὴν ὑγιεινήν. Ὁ Λυκοῦργος συνεβούλευε μετριότητα, ἁπλότητα καὶ σκληραγωγίαν, ἀπὸ τῶν χρόνων δ᾽ αὐτοῦ ἄρχεται ὑποδηλουμένη ἡ ὀργάνωσις ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας ἐν πολέμῳ. Ὁ Ἱπποκράτης συνίστα «σιτία, ποτά, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια». Ὁ δὲ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐτόνισαν τὴν ἀξίαν τῆς γυμναστικῆς ἐν τῇ τῶν παίδων ἀγωγῇ. Οἱ Ἕλληνες κατεσκεύασαν μεγάλα ὑδραγωγεῖα, ὡς καὶ ὑπονόμους, ὧν δίκτυα ἀπεκαλύφθησαν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ Ρωμαῖοι ἔταξαν ἰδίους ὑπαλλήλους (ἀγορανόμους, κήνσωρας, ἐπιμελητὰς) πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν τροφίμων, τοῦ ὕδατος, τῶν ὑπονόμων, τῶν οἴκων ἀνοχῆς καὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν. Εἰς ἴδια νοσοκομεῖα (valetudinaria) μετέφερον τοὺς τραυματίας ἐκ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν. Ἡ δὲ Ρώμη ἐκλήθη «ὑγιεινοτάτη πόλις» (urbs saluberissima). Ταχέως ὅμως αἱ πρόοδοι τῆς ὑγιεινῆς ὑπεχώρησαν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ὡς ἐκ τούτου ἡ κατὰ τὸν μεσαίωνα σημειωθεῖσα ἀθλιότης περὶ τὰ ὑγειονομικὰ μέτρα ηὐνόησε τὰ μέγιστα τὴν κατ᾽ ἐπανάληψιν ἐπέλευσιν τρομερῶν ἐπιδημιῶν, ἀποδεκατισασῶν ὁλοκλήρους πληθυσμοὺς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Προσπάθειαί τινες καταβάλλονται μόνον διὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν λεγομένων ξενοδοχείων ἢ λαζαρέττων, χρησιμευόντων διὰ τὴν ἀπομόνωσιν ἀρρώστων, λεπρῶν κλπ. Νοσοκομεῖα ἱδρύονται περὶ τὸν ΣΤ΄—Η΄ αἰῶνα, βραδύτερον δὲ καὶ βρεφοκομεῖα, πτωχοκομεῖα καὶ ὀρφανοτροφεῖα. Μόλις κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα ἤρξαντο λαμβανόμεναι σοβαρώτεραι φροντίδες διὰ τὴν ὑγιεινήν, ἥτις ἀνήχθη εἰς περιωπὴν ὄντως ἐπιστημονικὴν ἀπὸ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Τῷ 1836 ἱδρύεται ἐν Ἀγγλίᾳ γενικὸν γραφεῖον στατιστικῆς, καταγράφον τὴν κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ χαρακτηρίζον τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν ἑκάστου χωρίου, πρὸς λῆψιν ἀναλόγων νομοθετικῶν μέτρων. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Pettenkofer (1818—1901), τοῦ κληθέντος πατρὸς τῆς ὑγιεινῆς, ὡς καὶ τῶν Pasteur (1822—1895) καὶ Koch (1843—1910) ἔδωκε τὴν σταθερωτέραν κατεύθυνσιν τῆς ὑγιεινῆς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, διὰ συνδέσεως ταύτης πρὸς τὴν φυσιολογίαν, τὴν παθολογίαν καὶ τὴν μικροβιολογίαν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων τῆς νεωτέρας ὑγιεινῆς ἀπῄτησε βεβαίως ὑπέρογκα ποσά. Μόνον ἐν Βερολίνῳ ἐντὸς εἰκοσαετίας ἐδαπανήθησαν 187 ἑκατομμύρια μάρκων. Ἀλλὰ τὸ ἐκ τῆς

Digitized by Google

διασώσεως καὶ τῆς ἐπιμηκύνσεως τῆς ζωῆς ἠθικόν, φιλανθρωπικὸν καὶ οἰκονομικὸν κέρδος ὑπῆρξε μέγιστον. Ὁ Pettenkofer ἔλεγεν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀξία τῆς ὑγείας πόλεώς τινος εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν χρόνον, ὃν ἀφιεροῦσιν οἱ κάτοικοι αὐτῆς πρὸς ἐργασίαν. Ἡ ὑγιεινὴ δέ, κατὰ τὸν Hüppe, δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν ἰατρικήν, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ σπουδαῖον κλάδον τῆς δημοσίας οἰκονομίας.

Ἡ ὑγιεινή, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει ἰδιαιτέρως καὶ ἀναλόγως τοῦ κύκλου τῶν προσώπων, δι' ὧν τὴν ὑγείαν μεριμνᾷ, διακρίνεται εἰς ὑγιεινὴν τοῦ *σχολείου*, τοῦ *στρατοῦ*, τοῦ *ναυτικοῦ*, τῶν *φυλακῶν*, τῶν *ἐργοστασίων*, τῶν *πόλεων*, τῶν *οἰκοδομῶν* κλπ. Ἀλλὰ κυρίως ἡ ὑγιεινὴ διαιρεῖται εἰς δύο κατηγορίας, ὧν ἡ μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ ἄτομον κατ' ἰδίαν, καλουμένη *ἀτομικὴ ὑγιεινή*, ἡ δ' ἑτέρα ἀφορᾷ εἰς τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, καλουμένη *δημοσία ὑγιεινή*. Ἡ δημοσία ὑγιεινή, ἐφαρμοζομένη συνεχῶς τῇ φροντίδι τῶν ἀρχῶν καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν ἀτόμων, ἐπιδρᾷ ἐπωφελέστατα ἐπὶ τῆς δημοσίας ὑγείας. Αὐτὴ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν λοιμοκαθαρτηρίων, αὐτὴ μεριμνᾷ διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐπιδημιῶν, τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ἑλῶν κλπ., αὐτὴ ἐπιδιώκει τὴν διεύρυνσιν τῶν ὁδῶν καὶ τὴν κατασκευὴν πλατειῶν, αὐτὴ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως ὑδραγωγείων, κρηνῶν, ὀχετῶν, σφαγείων, νεκροταφείων κλπ. Μέρος ἀναπόσπαστον τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ *κοινωνικὴ ὑγιεινή*, ἥτις τὰ δυνάμενα νὰ προληφθῶσι νοσήματα θέτει οὐχὶ ὡς ἀτομικά, ἀλλ' ὡς ὁμαδικὰ καὶ εἰδικῶς κοινωνικὰ προβλήματα. Ὑφίσταται σειρὰ ὅλη νόσων ὀφειλομένων εἰς τὴν κοινωνικότητα τοῦ ἀνθρώπου, δι' ὃ καὶ δικαίως ὠνομάσθησαν αἱ νόσοι αὗται *κοινωνικαί*, ὡς εἶναι ἡ φυματίασις, ἡ σύφιλις, ἡ διφθερῖτις, ἡ ἱλαρά, ἡ ὀστρακιά, ὁ ἀλκοολισμός, τὸ τράχωμα, αἱ φρενικαὶ νόσοι, τὰ ἐπαγγελματικὰ νοσήματα κλπ. Πρὸς τὴν καταπολέμησιν τῶν κοινωνικῶν τούτων νόσων στρέφεται ἡ κοινωνικὴ ὑγιεινή. Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον. Διὰ τῆς παιδοκομίας, τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς προνοίας ἀποβλέπει καὶ πρὸς τὴν προετοιμασίαν ἰσχυρῶν ὀργανισμῶν, ἤτοι προσπαθεῖ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐσωτερικὴν βιολογικὴν ἄμυναν τῶν ἀνθρωπίνων ἀτόμων, ὥστε ἀπερίσπαστα ταῦτα νὰ ἐξακολουθοῦν τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν ζωήν. Ὡς χαρακτηριστικὰ κριτήρια αὐτῆς ἡ κοινωνικὴ ὑγιεινὴ ἔχει τὰ ἑξῆς τρία μέσα τῶν μεθόδων της: τὴν ἀδελφὴν ἐπισκέπτριαν, τὸ ἀτομικὸν δελτίον ὑγείας καὶ τὴν ἐκλαΐκευσιν τῆς ὑγιεινῆς. Ἡ εὐρεῖα ἔκτασις καὶ ἡ ὑψίστη σπουδαιότης τῆς κοινωνικῆς ὑγιεινῆς συνετέλεσαν ὥστε ν' ἀποτελέσῃ αὕτη σήμερον τὸ ὑποκείμενον σοβαρᾶς διεθνοῦς μελέτης.

Εἷς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῆς ὑγιεινῆς εἶναι ἡ πρόληψις τῆς ἀναπτύξεως τῶν νόσων. Διότι, παρὰ πάσας τὰς μέχρι τοῦδε προόδους τῆς ἰατρικῆς, πρὸς ἴασιν τῶν περισσοτέρων τοὐλάχιστον νόσων, στερούμεθα ἀσφαλῶν καὶ ἀποτελεσματικῶν φαρμάκων, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἴμεθα ἀνίσχυροι ὅπως καταπολεμήσωμεν διὰ θεραπευτικῶν μέσων ἀναπτυχθείσας ἤδη ἐπιδημίας. Τούτου ἕνεκα πᾶσα ἡ προσοχὴ ἡμῶν ὀφείλει νὰ στραφῇ εἰς τὴν πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν πρώτων κρουσμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς προφυλακτικῶν μέτρων. Τὰ τελευταῖα εἶναι ἄλλα μὲν γενικά, ἐφαρμοζόμενα καθ' ὅλων τῶν λοιμωδῶν νόσων (ἀπομόνωσις, ἀπολύμανσις κτλ.), ἄλλα δὲ εἰδικά.

Τὰ γενικὰ μέτρα, ὧν κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ ἄμυνα κατὰ τῶν νόσων, κανονίζονται εἰς ἕκαστον κράτος διὰ νομοθετικῶν διατάξεων τεινουσῶν εἰς τὴν παρακώλυσιν εἰσβολῆς ἐκ τῶν ἔξωθεν μολυσματικῆς τινος νόσου, εἰς τὴν πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως ἐπιδημιῶν καὶ εἰς τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν καταστολὴν ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως αὐτῶν. Τὰ μέτρα, ἅτινα λαμβάνονται πρὸς πρόληψιν εἰσβολῆς ἔξωθεν νόσου τινός, διαιροῦνται ἀναλόγως τῶν προελεύσεων. Οὕτως, ἐπὶ ἐπικειμένης εἰσβολῆς νόσου ἀπὸ ξηρᾶς, ἐπιβάλλεται ἰατρικὴ ἐξέτασις τῶν ταξιδιωτῶν εἰς τὴν μεθόριον πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν τυχὸν νοσούντων, ἐπίβλεψις τῶν ὑπόπτων, ἀπολύμανσις τῶν ἀποσκευῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ταξιδιωτῶν καὶ λῆψις καταλλήλων ἑκάστοτε μέτρων (ἀποφθειρίασις, προφυλακτικὸς ἐμβολιασμὸς κτλ.). Τὰ αὐτὰ περίπου μέτρα λαμβάνονται καὶ κατὰ τῶν ἀπὸ θαλάσσης προελεύσεων, συμπληρούμενα, ἐν περιπτώσει κρουσμάτων, διὰ καθάρσεων ἐν λοιμοκαθαρτηρίῳ καὶ ἀπολυμάνσεως τῶν τε ἐπιβατῶν καὶ τοῦ σκάφους. Ἐὰν ὅμως νόσος τις ἀνεφάνη ἔν τινι πόλει τοῦ κράτους, τὰ ἐφαρμοσθησόμενα μέτρα εἶναι ποικίλα καὶ σκοποῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν πρόληψιν τῆς περαιτέρω μεταδόσεως τῆς νόσου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν περιστολὴν τῆς ἀναπτυχθείσης τοιαύτης. Τὰ μέτρα ταῦτα εἶναι κοινὰ μὲν διὰ τὰς νόσους, αἵτινες μεταδίδονται ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, διάφορα δὲ καὶ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀναπτυχθεῖσαν νόσον. Τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι· α) Ἡ ὑποχρεωτικὴ δήλωσις παντὸς ὑπόπτου ἢ βεβαίου κρούσματος ἢ θανάτου τῶν ἑξῆς νόσων: χολέρας, κιτρίνου πυρετοῦ, εὐλογίας, ἐξανθηματικοῦ τύφου, πανώλους, ὑποστρόφου πυρετοῦ, ἱλαρᾶς, ὀστρακιᾶς, ἐπιδημικῆς μηνιγγίτιδος, πολιομυελίτιδος, ληθαργικῆς ἐγκεφαλίτιδος, δυσεντερίας, κοιλιακοῦ τύφου, παρατύφου, μελιταίου, κοκκύτου, ἐπιλοχείου πυρετοῦ, λέπρας, λύσσης, μάλιος καὶ σπληνάνθρακος. Ὑπόχρεος πρὸς δήλωσιν εἶναι κυρίως ὁ θεράπων ἰατρός, δὲν ἀπαλλάσσονται ὅμως ταύτης οὔτε ὁ προστάτης τῆς οἰκογενείας, οὔτε αἱ μαῖαι, οἱ νοσοκόμοι, οἱ συγγενεῖς καὶ ἰδιοκτήτης ἔτι τῆς οἰκίας. Εἴς τινα κράτη εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ δήλωσις καὶ τῆς φυματιάσεως τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ λάρυγγος. β) Ἡ βεβαίωσις τῆς νόσου, ἥτις ἐπί τινων μὲν νόσων γίνεται ὑπὸ τοῦ θεράποντος ἰατροῦ, ἐπὶ ἄλλων δὲ ὑπὸ τοῦ ὑγειονομικοῦ τοιούτου, συμπληρουμένη πολλάκις καὶ ὑπὸ μικροβιολογικῆς ἐξετάσεως. γ) Ἡ ἀπομόνωσις τοῦ ἀσθενοῦς, ἥτις γίνεται εἴτε ἐντὸς τῆς οἰκίας, εἴτε εἰς εἰδικὰ νοσοκομεῖα. Ἡ ἀπομόνωσις διαρκεῖ μέχρι τῆς ἰάσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἢ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐφαρμόζεται δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παρουσιαζόντων ὕποπτα φαινόμενα, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀτόμων, ἅτινα, ὡς ἐκ τῆς στενῆς ἐπαφῆς μετὰ τῶν νοσούντων, εἶναι δυνατὸν νὰ προσβληθῶσιν ἢ καὶ νὰ μεταδώσωσι τὴν νόσον. δ) Ἡ ὑγειονομικὴ ἐπίβλεψις τῶν συγκατοίκων ἢ τῶν ὑπόπτων, ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ ὑγειονομικοῦ ἰατροῦ. ε) Ἡ ἀναζήτησις τῶν μικροβιοφόρων, γινομένη μεταξὺ τῶν ὑπόπτων διὰ μικροβιολογικῆς ἐξετάσεως. στ) Ὁ προφυλακτικὸς ἐμβολιασμός, ἐφαρμοζόμενος ἐπὶ πολλῶν νόσων εἴτε δι' ἐμβολίων, εἴτε δι' ὀρῶν, εἴτε καὶ δι' ἀμφοτέρων (μικτὴ ἀνοσοποιία). ζ) Γνωστοῦ ὄντος ὅτι πολλαὶ νόσοι μεταδίδονται δι' ἐντόμων καὶ μυῶν, ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ μηχανικὴ προάσπισις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τούτων (κωνωπεῖα κτλ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν (ἐντομοκτονία, μυοκτονία). η) Ἡ ὑποχρεωτικὴ νεκροσκοπία, ἥτις ἐκτελουμένη παρ' ἰατροῦ ἀποτελεῖ σπουδαιότατον βοηθητικὸν μέσον πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ αἰτίου τοῦ θανάτου καὶ ἑπομένως τῆς λήψεως τῶν ἀπαιτουμένων κατ' αὐτοῦ μέτρων. θ) Ἐν περιπτώσει ἐπεκτάσεως ἐπιδημίας τινὸς ἐπιβάλλονται διάφορα μέτρα, ἐμποδίζοντα τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς διὰ τῆς ἀμέσου μεταδόσεως. Οὕτω ἀπαγορεύονται αἱ συναθροίσεις, καὶ ἰδίᾳ αἱ εἰς κλειστοὺς χώρους τοιαῦται, ἡ φοίτησις εἰς τὰ σχολεῖα, θέατρα κτλ. Ἐπιβλέπονται δὲ συστηματικώτερον τὰ τρόφιμα, τὸ ὕδωρ, ἡ καθαριότης τῶν τε ὁδῶν καὶ οἰκιῶν κτλ. Τέλος ἀναρτᾶται εἰς τὴν ἐξώθυραν τῶν οἰκιῶν τῶν πασχόντων πινακὶς ἀναγράφουσα τὴν νόσον, ἐξ ἧς πάσχει τὸ ἄτομον.

Τὰ πρὸς πρόληψιν καὶ καταστολὴν τῶν λοιμωδῶν νόσων μέτρα τότε μόνον εἶναι τελεσφόρα, ὅταν ἐκτελῶνται ὑπὸ ὑπηρεσιῶν διωργανωμένων, διατελουσῶν ὑπὸ τὴν εἰδικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ἐπὶ σχεδίου ἐκ τῶν προτέρων διαγεγραμμένου καὶ ἀναλόγου διὰ τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας περιπτώσεις.

Ἡ ἀνάγκη διεθνοῦς ὑγειονομικῆς πολιτικῆς ἐσημειώθη καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μὲν χρόνων, ἀλλ' ἰδίως ἀφ' ὅτου ἤρξαντο ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν συγκοινωνιῶν, αἱ ἀθρόαι νεώτεραι μεταναστεύσεις καὶ τέλος ἡ εὐρυτάτη καθ' ὅλην τὴν γῆν ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων. Τὰ μέσα καὶ ἡ δρᾶσις τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ κίνησις τῆς κρατικῆς πρωτοβουλίας, ἔσπευσαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ πληρώσωσι τὴν ἀνάγκην ταύτην. Εἰς τὰ πρῶτα ὑπάγονται αἱ διεθνεῖς συνδιασκέψεις καὶ ἑταιρεῖαι καὶ τὰ συνέδρια ὑγιεινῆς, τὸ ἐν Χάγῃ ἰνστιτοῦτον διεθνοῦς στατιστικῆς, τὸ ἵδρυμα Ροκφέλλερ καὶ ὁ διεθνὴς σύνδεσμος τῶν Ἐρυθρῶν Σταυρῶν, ἑδρεύων ἐν Παρισίοις. Εἰς τὴν κίνησιν τῆς κρατικῆς πρωτοβουλίας, ἥτις συνέδεσε μέγιστον ἀριθμὸν κρατῶν, ὑπάγονται αἱ διεθνεῖς ὑγειονομικαὶ συμβάσεις καὶ ὀργανώσεις καὶ ἡ ἐν Παρισίοις ἵδρυσις τῆς Διεθνοῦς ὑπηρεσίας δημοσίας ὑγιεινῆς τῷ 1909. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἑνοποιεῖ διεθνῶς τὸν κατὰ τῶν βαρειῶν λοιμωδῶν νόσων ἀγῶνα καὶ συντονίζει τὰς σχετικὰς τῶν συμμετεχόντων κρατῶν ἐνεργείας. Παραλλήλως δὲ πρὸς ταύτην δρᾷ διεθνῶς εἰς τὰς λοιπὰς ὑγειονομικὰς ἀπόψεις τὸ τμῆμα ὑγιεινῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἧς ἡ ὀργάνωσις ὑγιεινῆς, ἐν ᾗ τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνεται, συνέστη ἀπὸ τοῦ 1920. Σ. Γ. Σ.—Ν. Α. Μ.

— **ὑγιεινὴ *ἐπιτηδευμάτων*·** βλ. λ. *ἐπιτηδευμάτων* ὑγιεινή.

— **ὑγιεινὴ *στρατοῦ*.** Αὕτη ἀποσκοπεῖ ἔνθεν μὲν εἰς τὴν προάσπισιν καὶ τὴν κράτυνσιν τῆς σωματικῆς ῥώμης καὶ ἀντοχῆς τῶν στρατιωτῶν, ἔνθεν δὲ εἰς τὴν πρόληψιν καὶ εἰς τὴν ἀποσόβησιν τῆς μεταδόσεως ἐν τῷ στρατῷ μολυσματικῶν νόσων. Ἡ νοσηρότης καὶ θνητότης ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὁμάδι εἶναι μείζων τῆς ἐν τῇ ἀστικῇ κοινωνίᾳ, παρὰ τὴν ἐπιλογὴν ὑγιῶν καὶ εὐρώστων ἀνδρῶν πρὸς κατάταξιν ἐν τῷ στρατῷ. Συμβάλλονται δ' εἰς τοῦτο ἡ ἀπότομος μεταβολὴ τῶν βιοτικῶν ἕξεων καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ἡ αὐστηρὰ καὶ ἄκαμπτος στρατιωτικὴ πειθαρχία, ἡ ἀντιμετώπισις ἐργασιῶν ἀήθων, ἐπιμόχθων, ἐπιβεβλημένων, οἱ ἐκ τῶν συντόνων ἀσκήσεων διαρκεῖς κάματοι, ἡ συχνὴ ἔκθεσις εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συσσώρευσις πολυαρίθμων ἀνδρῶν. Νοσοῦσι δὲ συχνότερον οἱ στρατιῶται καὶ μάλιστα οἱ τὸ πρῶτον τῆς θητείας ἔτος διανύοντες, ἢ οἱ ὑπαξιωματικοί. Ι. Π.

— **Ὑγιεινῆς *ὑπουργεῖον*·** βλ. *ὑπουργεῖον* Ὑγιεινῆς.

ὑγιεινολογία (ἡ)· ἡ ἐπιστημονικὴ ἐνασχόλησις εἰς τὴν ὑγιεινήν.

ὑγιεινολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικῶς εἰς τὴν ὑγιεινὴν ἀσχολούμενος ἰατρός.

ὑγιεινός, *—ή, —όν*· ὁ συντελῶν εἰς τὴν ὑγείαν: «ὑγιεινὸς τόπος», κλῖμα ὑγιεινόν», «τροφαὶ ὑγιειναί». —Ἐπίρρ. ***ὑγιεινῶς*** (ἐκ τοῦ ἀρχαίου τύπου ὑγιεινῶς).

ὑγιηρός, *—ά, —όν*· ὁ πλήρης ὑγείας, ὑγιής· κοιν. *γερός* (βλ. λ.).

ὑγιής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων ὑγείαν, οὗτινος τὰ ὄργανα ἢ τὸ σύνολον λειτουργεῖ ἀρτίως: «νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ» ‖ μεταφ. ὀρθός, λογικός, δίκαιος: «οὐδὲν ὑγιὲς λέγει», «ὑγιὴς γνώμη». —Ἐπίρρ ***ὑγιῶς***.

Ὑγῖνος (Hyginus), ***Γάϊος Ἰούλιος***. Ρωμαῖος γραμματικὸς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ μετηνέχθη ὡς δοῦλος εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἐγένετο ἀπελεύθερος παρὰ τοῦ Αὐγούστου. Ἐκ τῶν εὐρυμαθεστέρων λογίων τῶν χρόνων του, διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Παλατίνου (28 π. Χ.), κατέλιπε δὲ ἔργα παντοίας φύσεως, ὧν πλεῖστα λογίζονται ὑποβολιμαῖα ἢ προϊόντα ὁμωνύμων αὐτοῦ συγγραφέων. Ἐκ τῶν ἐγκυροτέρων εἶναι τά: «Ὑπομνήματα» εἰς τὸν Βιργίλιον, «De vita rebusque illustrium virorum», «De urbibus» (περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων), «De familiis Trojanis», «De proprietatis deorum», «De Penatibus» κ. ἄ. Ἐπίσης ὡς ἔργα αὐτοῦ εἶναι γνωστὰ τά: «Fabularum liber» (περιεκλεῖον 273 μύθους) καὶ «Poeticon astronomicon» (ἀστρολογικὴ ἀλεξανδρινὴ μυθογραφία), δημοσιευθέντα εἰς τοὺς «Λατίνους μυθογράφους» τοῦ Muncker καὶ Van Staveren, «De munitionibus castorum» (ἔκδ. Lange), «De limitibus constituendis» κ. ἄ., δημοσιευθέντα εἰς τοὺς «Ἀρχαίους γνωματικοὺς» τοῦ Lachmann. Π. Ν. Π.

— **Ὑγῖνος**, ἐπίσκοπος ***Ῥώμης***. Χριστιανὸς Ἀθηναῖος φιλόσοφος τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' αἰῶνος. Μετέβη εἰς Ῥώμην καὶ διεδέχθη τὸν ἐπίσκοπον αὐτῆς Τελεσφόρον τῷ 136 (ἢ 138). Σφοδρὸς διώκτης τῶν γνωστικῶν, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατά τινας μὲν τῷ 140, κατ' ἄλλους δὲ πολὺ βραδύτερον. Ἡ ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 11 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

Ὕγκ (Hugues), ***Βίκτωρ***. Γάλλος διοικητὴς ἐν ταῖς Ἀντίλλαις (1770—1826). Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως διηύθυνε τὴν ἐν Ἁγίῳ Δομίγγῳ γαλλικὴν ἀποικίαν, ἐκδιωχθεὶς δ' ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἡ συμβατικὴ ἐθνοσυνέλευσις τὸν διώρισε μετὰ τοῦ Λεμπὰ ἀρχηγὸν στρατιωτικῆς ἀποστολῆς εἰς Ἀντίλλας. Ἀποβιβασθεὶς εἰς Μπὰς Τέρ, ἐξεδίωξεν ἐκεῖθεν τὸν Ἄγγλον στρατηγὸν Πρέσκοτ καὶ ὑπεχρέωσε τὸν στρατηγὸν Γκράχαμ νὰ συνθηκολογήσῃ, εἶτα δὲ κατέλαβε διαδοχικῶς τὴν Γουαδελούπην, τὴν Σάντα Λουτσία, τὰς Ἁγίας Νήσους, τὴν Ντεζιράντ, τὴν Μαρὶ Γκαλάντ, τὸν Ἅγιον Μαρτῖνον καὶ τὸν Ἅγιον Εὐστάθιον. Τῷ 1799 διωρίσθη διοικητὴς τῆς Γουυάνης, ἀλλὰ τῷ 1808, προσβληθεὶς ὑπὸ ἰσχυροῦ πορτογαλικοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Χ. Δ.

— **Ὕγκ** (Hugues), ***Δομίνικος-Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος γλύπτης ἐκ Μασσαλίας, γεννηθεὶς τῷ 1849. Τῷ 1875 ἐκέρδισε τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς Ῥώμης διὰ τοῦ ἀναγλύφου του: «Ὁ Ὅμηρος συνοδευόμενος ὑπὸ νεαροῦ ὁδηγοῦ, ψάλλει τὰ ἔπη αὐτοῦ εἰς μίαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος», μετέσχε δὲ ἐπανειλημμένως τῆς ἐκθέσεως τοῦ Salon διὰ διαφόρων ἐπιτυχῶν ἔργων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἰκονίζουσι σκηνὰς καὶ πρόσωπα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ μυθολογίας. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνεται «Ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ». Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα του εἶναι: «Αἱ σκιαὶ τῆς Φραντζέσκας ντὰ Ρίμινι καὶ τοῦ Παύλου Μαλατέστα», «Ὁ πειρασμός», «Ἡ Μοῦσα τῆς πηγῆς» κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Ὕγκ** (Hugues), ***Ἐδμόνδος***. Γάλλος ἱστορικὸς (1846—1929). Κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος Γ' ἠγωνίσθη διὰ τοῦ τύπου ὑπὲρ τοῦ φιλελευθερισμοῦ, βραδύτερον δὲ διετέλεσεν ἀνώτερος διοικητικός. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ἱστορίαν του προτεσταντισμοῦ, ἔγραψε δ' ἐπίσης τὰς μελέτας: «Λεϊβνίτιος καὶ Βοσσουέτος» (1871), «Δοκίμιον λογοτεχνίας καὶ ἱστορίας» (1879), «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀντωνίου Κοὺρτ» (1885) κ. ἄ. Χ. Δ.

— **Ὕγκ** (Hugues), ***Χλωδοβῖκος***. Γάλλος ποιητὴς καὶ πολιτικὸς (1851—1907). Μετασχὼν τῆς

Digitized by Google

ἐπαναστάσεως τῆς Κομμούνας ἐν Μασσαλίᾳ τῷ 1871, συνελήφθη καὶ παρέμεινε φυλακισμένος μέχρι τοῦ 1875 Ἐκλεγεὶς βραδύτερον βουλευτής, ἀνεμείχθη εἰς τὸ κίνημα τοῦ στρατηγοῦ Μπουλανζέ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ ἐξελέγετο ὡς σοσιαλιστής. Ἔγραψε ποιήματα («Les soirs de bataille», «Les jours de combat», «Les evocations», «La chanson de Jeanne d' Arc»), διηγήματα («Madame Phaéton», «Monsieur le gendarme») καὶ ἓν ἔμμετρον δρᾶμα («Le someil de Danton»). Ἡ σύζυγός του *Ἰωάννα*, τὸ γένος *Ρυαγιαννὲζ* (γεννηθεῖσα τῷ 1855) ὑπῆρξε δόκιμος γλύπτρια, ἐργασθεῖσα κυρίως προτομάς. Χ. Δ.

Ὑγκὲ (Huguet), ***Ἐδμόνδος***. Γάλλος φιλόλογος καὶ λεξικογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1863 Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κάν, βραδύτερον δὲ ἐδίδαξεν εἰς Παρισίους γαλλικὴν φιλολογίαν. Ἀπὸ τοῦ 1925 ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν μεγάλου λεξικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Dictionnaire de la langue française du XVI siècle». Ἔγραψεν: «Etude sur la syntaxe de Rabelais» (1894), «La couleur, la lumière et l'hombre dans les métaphores de Victor Hugo» (1905), «Petit glossaire des classiques français du XVII siècle» (1907) κ. ἄ. Χ. Δ.

Ὑγκενὲ (Huguenet), ***Φῆλιξ***. Γάλλος ἠθοποιὸς (1858—1926). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐπαρχιακῶν θεάτρων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1886 εἰργάσθη εἰς Παρισίους, κατ' ἀρχὰς ὡς ἠθοποιὸς ὀπερέττας καὶ βραδύτερον εἰς θέατρα πρόζας. Τῷ 1908 ἐγένετο ἑταῖρος τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας εἰς ἣν παρέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη, ἐτερμάτισε δὲ τὴν πλήρη θριάμβων σταδιοδρομίαν του διὰ τῶν δραμάτων: «Στοργή» (1921) καὶ «Ἡ ἀνθρωπίνη σάρξ» (1922). Ὁ Ὑγκενὲ ὑπῆρξε διαπρεπὴς καλλιτέχνης, διεκρίνετο δὲ διὰ τὴν λεπτήν του ὑπόκρισιν. Χ. Δ.

ὑγράζω· εἶμαι ὑγρός.

ὑγραίνω, *ἀόρ. ὕγρανα—ὑγράνθην*· καθιστῶ τι ὑγρόν, νοτίζω || *παθ. ὑγραίνομαι*· γίνομαι ὑγρός: «ὑγράνθησαν οἱ ὀφθαλμοί του».

ὑγράμβαρις (ἡ) (Liquidambar) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πλατανοειδῶν* ἢ *πλατανιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑγράμβαρις ἡ ἀνατολικὴ* (Liquidambar orientalis), δένδρον φυλλοβόλον, οὗ τὸ ἀνάστημα φθάνει τὰ 10 μέτρα, ἰθαγενὲς τῆς Συρίας. Ἐκ τῶν ἐντομῶν τῶν φιλοξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του, λαμβάνεται ταχύρρευστος βαλσαμώδης ῥητίνη. ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *μελιστύραξ* ἢ *ὑγρὸς στύραξ* ἢ *ῥάμβιγις*. Ἡ ῥητίνη αὕτη ἔχει ὀσμὴν παρεμφερῆ πρὸς τὴν τῆς βανίλλης, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *στυρακος βαλσαμον* (Balsamum styracis) Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μυρεψικὴν γενικῶς καὶ διὰ τὸν ἀρωματισμὸν σιγάρων (πούρων). Ποικιλία τοῦ ἀνωτέρω εἴδους φύεται καὶ εἰς τὴν Πάφον ἐν Κύπρῳ, γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *κάπνισμα* ἢ *ξύλο τοῦ ἐφέντη*. Κάπνισμα καλεῖται διότι οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου, παρὰ τὴν Πάφον, ὅπου κυρίως ἀπαντᾷ ἡ ποικιλία αὕτη, λαμβάνουσι ξέσματα τοῦ φλοιοῦ τοῦ δένδρου τούτου, τὰ ὁποῖα καίουσιν ἀντὶ θυμιάματος. *Ὑγράμβαρις ἡ στυρακιφόρος* (Liquidambar styraciflua). Αὕτη εἶναι δένδρον δασικὸν ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον πρὸς κόσμον καὶ διὰ τὸ ἀρίστης ποιότητος ξύλον της, χρήσιμον ποικίλως εἰς τὴν ξυλουργικὴν βιομηχανίαν. Ἡ ἐκ τοῦ εἴδους τούτου παρεχομένη ῥητίνη εἶναι κατωτέρας ποιότητος τῆς ῥητίνης τοῦ προηγουμένου εἴδους *Ὑγράμβαρις ἡ φορμοζιανη* (Liquidambar formosana). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Κινας, οὗ τὸ ξύλον χρησιμοποιεῖται πρὸς συσκευασίαν τοῦ τείου. Δ. Ν. Π.

ὕγρανσις, *—εως* ἡ)· μεταβολὴ εἰς ὑγρότητα, ἀπόκτησις ὑγρότητος, κοιν. *νότισμα*.

ὑγραντικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν ὕγρανσιν, ὁ ὑγραίνων.

ὑγραποθήκη (ἡ) *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδαταποθήκη*.

ὑγρασία (ἡ)· κατάστασις ὑγρότητος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἡ ὕπαρξις πολλῶν ἐν αὐτῇ ὑδρατμῶν, ἀντίθ. *ξηρασία* || τὸ νὰ εἶναι τι ὑγρόν: «ἡ ὑγρασία τοῦ ἀλεύρου, —τοῦ ἀχύρου», «ἐσάχνιασε ὁ καπνὸς ἀπὸ τὴν ὑγρασία», «τὸ χωράφι βαστάει ὑγρασία»· || τὰ ἐπὶ τῶν πόρων ἀγγείου ἢ ἐπὶ τοῦ τοίχου σταγονίδια ὕδατος.

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται οὕτω ἡ εἰς ὕδωρ ἢ εἰς ὑδρατμοὺς περιεκτικότης πράγματός τινος (ἀέρος, ἐδάφους, τοίχων κλπ.) Ἡ ἐντὸς νεοδμήτων οἰκημάτων ὑγρασία ὀφείλεται συνήθως εἰς τὸ χρησιμοποιηθὲν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν τοίχων ὕδωρ, ὅπερ κατὰ Flügge συμποσοῦται εἰς 130—230 λίτρας ἀνὰ κυβικὸν μέτρον νεοδμήτου τοίχου. Ἡ ἐπὶ τῶν τοίχων ὑγρασία ἀποκαλύπτεται διὰ τοῦ κατὰ τὰς γωνίας ἀναπτυσσομένου εὐρῶτος καὶ τῆς ἀναδιδομένης χαρακτηριστικῆς δυσοσμίας. Ἡ ὑγρασία δυσχεραίνει τὰ μάλα τὴν θέρμανσιν τοῦ οἴκου καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν παθογόνων μικροοργανισμῶν. Ἀνθυγιεινὸν θεωρεῖται τὸ δωμάτιον, ὅταν ἡ ἐν αὐτῷ ὑγρασία εἶναι τοσαύτη, ὥστε ἐντὸς 24 ὡρῶν ν' αὐξάνῃ κατὰ 10 γραμμάρια τὸ βάρος ἑνὸς χιλιογράμμου ἀσβέστου προσφάτως σβεσθείσης. Ἡ ὑγρασία, συνδυαζομένη πρὸς τὴν θερμότητα, ἐπιδρᾷ ἐξαντλητικῶς ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Συνδυαζομένη δὲ μετὰ ψύχους, ἐπηρεάζει δυσμενῶς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα καὶ δή, ὅταν ταῦτα εἶναι εὐπαθῆ, καὶ ἀναζωοπυρεῖ ῥευματικοὺς πόνους καὶ νευραλγίας. Σ. Γ. Σ.

—*[Μετεωρολ.]* Ὁ ὅρος *ὑγρασία* χρησιμοποιεῖται ὑπὸ γενικὴν ἔννοιαν, ἵνα ἐκφράσῃ ὅτι ὁ ἀὴρ περιέχει ὡρισμένην ποσότητα ὑδρατμῶν. Ὁ ὅρος οὗτος, ἀντίθετος τῆς *ξηρασίας*, δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται ἁπλῶς, ἀλλ' εἴτε ὡς *ἀπόλυτος* εἴτε ὡς *σχετική*, εἴτε ὡς *εἰδικὴ ὑγρασία*, ἅτινα εἶναι μεγέθη τελείως εὐδιάκριτα καὶ καθωρισμένα (βλ. λ. *ἀτμόσφαιρα*). Θ. Θ. Φ.

—*[Βοτ.]* Ἡ *ὑγρασία* τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν. Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν διαφόρων φυτῶν εἰς ὑγρασίαν ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ εἴδους αὐτῶν καὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ ὑγρασία τοῦ ἐδάφους προέρχεται ἀπὸ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς κατακρημνίσεις (βροχή, χιών, δρόσος κλπ.), ἡ δὲ τοιαύτη τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπὸ τὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κορεσμόν της ἀπὸ ὑδρατμούς. Και ἡ μὲν ἔλλειψις ἐπαρκοῦς ὑγρασίας προκαλεῖ εἰς τὰ φυτὰ εἰδικὰς διαταραχάς, περὶ ὧν βλ. λ. *ξηρασία* Ἡ ὑπερβολικὴ δὲ ὑγρασία τοῦ ἐδάφους, ὅταν ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν στασίμου ὕδατος, προκαλεῖ τὴν ἀσφυξίαν καὶ οἰνοπνευματικὴν ζύμωσιν τῶν ῥιζῶν, λόγῳ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀναπνοῆς των, καὶ τὸν θάνατον τοῦ φυτοῦ· δημιουργεῖ εὐνοϊκὸν περιβάλλον, ὅταν τὸ ἔδαφος εἶναι ἁπλῶς ὑπερβολικὰ ὑγρόν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυκήτων τῆς σηψιρριζίας ἢ ἄλλων νόσων τοῦ ὑπογείου μέρους τῶν φυτῶν, τὴν σχάσιν ὡρισμένων σαρκωδῶν καρπῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ στάδιον τῆς ὡριμότητος κλπ. Ἡ ὑπερβολικὴ ὑγρασία, προερχομένη ἀπὸ βροχὴν ἢ ἰσχυρὰν δρόσον ἐπὶ τῶν ὑπεργείων μερῶν τοῦ φυτοῦ, καὶ δὴ τῶν φύλλων, ἀνθέων καὶ καρπῶν, συμπίπτουσα καὶ μὲ εἰδικοὺς ὅρους, ἰδίᾳ θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας, εἶναι εὐνοϊκώτατος παράγων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν πλείστων μυκητολογικῶν νόσων (περονόσποροι, ᾠΐδια, φουσικλάδια, σκωριάσεις κλπ.). Ε. Τ. Ε.

— **ὑγρασία εἰδική.** Καλεῖται οὕτω (humidité spécifique) ἡ μᾶζα τῶν ὑδρατμῶν ἥτις περιέχεται εἰς τὴν μονάδα τῆς μάζης ὑγροῦ ἀέρος, ὁ *ἐμπλουτισμὸς* τουτέστι τοῦ ἀέρος δι' ὑδρατμῶν Ὁ ὑγρομετρικὸς ἐμπλουτισμὸς (richesse hygrometrique κατὰ de Jamin) εἶναι διάφορος εἶναι ὑπὸ περίπου σταθερὸν συντελεστὴν ὁ λόγος τῆς μάζης τῶν ὑδρατμῶν πρὸς τὴν μᾶζαν ξηροῦ ἀέρος περιεχομένου εἰς τὸν αὐτὸν ὄγκον. Ἔστω m_v ἡ μᾶζα τῶν ὑδρατμῶν περιεχομένων ὑπὸ ὡρισμένον ὄγκον, m_a ἡ μᾶζα τοῦ ξηροῦ ἀέρος περιλαμβανομένου εἰς τὸν αὐτὸν ὄγκον, ἡ εἰδικὴ ὑγρασία Hs παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$Hs = \frac{m_v}{m_a + m_v}$$

Ἀντικαθιστῶντες τὸ m_a καὶ m_v διὰ τῶν τιμῶν των, αἵτινες παρέχονται ὑπὸ τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ θερμοδυναμικῇ τῶν ἀερίων τύπων, λαμβάνομεν τὴν ἔκφρασιν:

$$Hs = \frac{0{,}623.f}{p - 0{,}377f}$$

ἐν τῇ ὁποίᾳ f εἶναι ἡ τάσις τῶν ὑδρατμῶν καὶ p ἡ ὁλικὴ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις. Ἐπειδὴ αἱ εὑρεθεῖσαι τιμαὶ τοῦ Hs, ὑπὸ τὰς συνήθεις συνθήκας τῆς ἀτμοσφαίρας, εἶναι πάντοτε πολὺ μικραί, πολλαπλασιάζομεν τὸ Hs ἐπὶ 1000, καὶ αἱ εὑρισκόμεναι οὕτω τιμαὶ παριστῶσι τὴν μᾶζαν τῶν ὑδρατμῶν εἰς γραμμάρια, τὴν περιεχομένην εἰς 1 χιλιόγραμμον μάζης ὑγροῦ ἀέρος. Ἡ εἰδικὴ ὑγρασία εἶναι στοιχεῖον ἐκ τῶν πλέον καταλλήλων πρὸς χρῆσιν ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ, διότι παραμένει ἀμετάβλητος. Θ. Θ. Φ.

Ὑγρεῖς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Τούμπαλο-μπεμπέκο*.

ὑγρίνη (ἡ). *[Ὀργ. Χημ.]*. Φυσικὸν ἀλκαλοειδὲς τῶν φύλλων τῆς κόκκας Ἔχει τὸν τύπον:

```
H₂C————CH₂
 |       |
H₂C.N(CH₃).CH.CH₂.CO.CH₃
```

καὶ ἀπαντᾷ εἰς μικρὰν ποσότητα εἰς τὴν ἀκάθαρτον κοκκαΐνην. Ἀποτελεῖ ἐλαιῶδες ὑγρόν, βράζον ὑπὸ πίεσιν 20 χλστμ. εἰς 92—94°. Εἶναι ἰσχυρὸν βασικὸν σῶμα καὶ ἀπορροφεῖ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἐκ τοῦ ἀέρος. Δι' ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς *ὑγρινικὸν ὀξύ*, ὅπερ εἶναι ἁπλοῦν Ν-μεθυλοπαράγωγον τῆς προλίνης. Σ. Γ.

ὑγρινικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ὑγρίνη*.

ὑγροβάτης (ὁ) (Hygrobates) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδραραχνιδῶν*, περιλαμβάνον διάφορα εἴδη μὲ σῶμα μαλακόν, ἀπεστρογγυλωμένον καὶ πόδας ἐπιμήκεις Πάντα εἶναι ὑδρόβια καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ὑγρόβιος (ὁ) (Hygrobius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτικιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς ὑδροβίους κανθάρους, ἀπαντῶντας ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων. Δ.Ν.Π.

ὑγροβλεφαρῖτις, *—ιδος* (ἡ) *[Ὀφθαλμ.]*. Ὅρος, τελείως ἄχρηστος, σημαίνων τὴν μετ' ἀφθόνου ἐκκρίματος βλεφαρίτιδα. Β. Α.

ὑγρογράφος (ὁ) *[Μετεωρολ.]*. Ὄργανον αὐτογραφικόν, δι' οὗ μετρεῖται ἡ ὑγρομετρικὴ κατάστασις τοῦ ἀέρος, τουτέστιν ἡ σχετικὴ ὑγρασία αὐτοῦ. Θ. Θ. Φ.

ὑγροδείκτης (ὁ) *[Μετεωρολ.]*. Ὄργανον, ἐν εἴδει ψυχρομέτρου μετὰ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ θερμομέτρου στερεουμένου ἐπὶ πλαισίου βαθμολογημένου καὶ ἐφωδιασμένου δι' ἑνὸς δείκτου πρὸς ταχεῖαν ἀνεύρεσιν τῆς σχετικῆς ὑγρασίας, σημείου δρόσου κτλ. διὰ γραφικῆς μεθόδου. Θ. Θ. Φ.

ὑγροκονιογραφία (ἡ). Ἡ ἐπὶ τοίχων ζωγραφική, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ χρώματα, ἀναμειγνυόμενα μεθ' ὕδατος, ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ νωποῦ καὶ ὑγροῦ ἀκόμη κονιάματος κατὰ τρόπον ὥστε νὰ συσσωματοῦνται μὲ τοῦτο. Πρὸς κατασκευὴν ὑγροκονιογραφίας τὰ χρώματα διαλύονται ἐντὸς ἀραιοῦ γαλακτώματος ἀσβέστου, χάριν τῆς καλυτέρας καὶ εὐκολωτέρας συσσωματώσεως αὐτῶν μὲ τὸ ὑποκείμενον ἐπίχρισμα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι ἀρίστης ποιότητος. Ἡ ἐργασία εἶναι δύσκολος, διότι ἀπαιτεῖ μεγάλην ταχύτητα τοῦ ζωγράφου καὶ δέον νὰ γίνῃ ἐπὶ κονιάματος κατασκευασθέντος κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διακρίσεως τῶν ἡμερησίων θέσεων διακοπῆς τοῦ κονιάματος καὶ τῆς τοιχογραφίας, πρέπει αἱ κατὰ τὴν ἑσπέραν διακοπαὶ τῆς ἐργασίας νὰ γίνωσι καθ' ὡρισμένας γραμμάς, εἰς τὰς ὁποίας ἀλλάσσει ὁ χρωματισμός. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀνωτέρω δυσκολιῶν ἀντὶ τῆς ὑγροκονιογραφίας ἐφαρμόζεται πολλάκις, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοιχογραφιῶν, ἡ *ἐγκαυστική*. Ἀμφότερα τὰ συστήματα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ αἱ δι' αὐτῶν ζωγραφούμεναι εἰκόνες παρουσιάζουσι μεγάλην διάρκειαν (σῴζονται τοιαῦται ἐν Πομπηΐᾳ καὶ ἀλλαχοῦ). Α. Α. Κ.

ὑγρολογία (ἡ)· ἡ περὶ τῶν ζωικῶν ῥευστῶν, ἡ περὶ τῶν χυμῶν πραγματεία.

ὑγρομετρία (ἡ)· ἡ μέθοδος, ἡ ἐπιστήμη δι' ἧς μετρεῖται, προσδιορίζεται ἡ ὑγρασία χώρου τινός.

— *[Φυσικ.]* Καλεῖται *ὑγρομετρία* ὁ καθορισμὸς τῆς ἀναλογίας τῶν ὑδρατμῶν τῶν περιεχομένων εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα ἢ ἐντὸς περικεκλεισμένου χώρου ἀέρος. Ὁ ἀὴρ δὲν εἶναι πάντοτε κεκορεσμένος ὑδρατμῶν. Καλοῦμεν *ὑγρομετρικὴν κατάστασιν* ἢ βαθμὸν κορεσμοῦ τοῦ ἀέρος τὸν λόγον μεταξὺ τῆς πιέσεως f τῶν ὑδρατμῶν τῶν περιεχομένων ἐν τῷ ἀέρι πρὸς τὴν πίεσιν F, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχον οἱ ὑδρατμοὶ ἐὰν ὁ ἀὴρ ἦτο κεκορεσμένος ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ. Προδήλως δὲ ἡ πίεσις F συμπίπτει πρὸς τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ὑδρατμῶν. Ἡ διαφορὰ F—f καλεῖται *παράγων ἐξατμίσεως*, ἐξ αὐτοῦ δ' ἐξαρτᾶται ἡ ταχύτης ἐξατμίσεως.

Ἀντὶ τοῦ ὅρου ὑγρομετρικὴ κατάστασις χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ ὁ ὅρος *σχετικὴ ὑγρασία*, πολλάκις δέ, πρὸς καθορισμὸν τῆς ὑγρομετρικῆς καταστάσεως, ἀντὶ τοῦ λόγου f/F τῶν πιέσεων ἢ τάσεων τοῦ ὑδρατμοῦ, λαμβάνεται ὁ ἀντίστοιχος λόγος τῶν βαρῶν τοῦ ὑδρατμοῦ p/P. Ἀπόλυτος ὑγρασία τοῦ ἀέρος ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ καλεῖται τὸ βάρος τῶν ἀτμῶν εἰς γραμμάρια, τῶν περιεχομένων εἰς 1 cm^3 ἢ συνηθέστερον εἰς $1m^3$. Πρὸς μέτρησιν τῆς ὑγρομετρικῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ πράξει ἴδιαι συσκευαί, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται *ὑγρόμετρα*.

Ὅταν γνωρίζωμεν τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν μᾶζαν δεδομένου ὄγκου V ἀέρος, ὑπὸ δεδομένην θερμοκρασίαν t καὶ πίεσιν H.

Οὕτως, ἐὰν καλέσωμεν διὰ ε τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος, θὰ εἶναι συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ε=f/F καὶ ἑπομένως ἡ τά-

Digitized by Google

σις τῶν ὑδρατμῶν τοῦ ἀέρος εἶναι f=F. ε. Ἡ μεγίστη τάσις F τῶν ὑδρατμῶν εἰς τὴν θερμοκρασίαν t εὑρίσκεται ἐκ πινάκων. Κατὰ ταῦτα ὁ θεωρούμενος ὄγκος ἀέρος ἀποτελεῖ μεῖγμα ἐκ V cm^3 ξηροῦ ἀέρος θερμοκρασίας t καὶ ὑπὸ πίεσιν H—f ἢ H—F. ε καὶ V cm^3 ὑδρατμῶν θερμοκρασίας t καὶ πιέσεως f=F. ε

Αἱ ἀντίστοιχοι μᾶζαι m καὶ m′ τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ὑδρατμῶν ὑπολογίζονται εὐκόλως ἐκ τῶν τύπων:

$$m = V.\ 0{,}001293 . \frac{1}{1+\alpha t} . \frac{H-F.\varepsilon}{76}$$

$$m' = V.\ 0{,}001293 .\ 0{,}622 . \frac{1}{1+\alpha t} . \frac{F.\varepsilon}{76}$$

ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων τύπων εὑρίσκεται ἡ μᾶζα M τοῦ ἀέρος V, οὗτινος ἡ ὑγρομετρικὴ κατάστασις εἶναι ε ἐκ τῆς σχέσεως:

$$M = V.\ 0{,}001293 . \frac{1}{1+\alpha t} . \frac{H-0{,}378.\ F.\ \varepsilon}{76}$$

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ὑγρομετρικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑγρομετρίαν, ὁ τῆς ὑγρομετρίας: «ὑγρομετρικὸς σταθμός».

—ὑγρομετρικὴ κατάστασις *[Μετεωρολ.]*. Ὅρος, δι᾽ οὗ ἀποδίδεται ἐνίοτε ἡ *σχετικὴ ὑγρασία*, τουτέστιν ὁ λόγος τῆς μάζης τῶν ὑδρατμῶν τῶν περιεχομένων ἐντὸς ὡρισμένου ὄγκου ἀέρος πρὸς τὴν μᾶζαν τῶν ὑδρατμῶν, ἣν θὰ περιέκλειεν ὁ ἴδιος ὁ ὄγκος ἐὰν ὁ ἀὴρ ἦτο κεκορεσμένος. Θ. Θ. Φ.

ὑγρόμετρον (τό). Καλεῖται τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ὑγρομετρικῆς καταστάσεως ἢ ἄλλως τῆς σχετικῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος. Ὑγρομέτρων ὑφίστανται πολλοὶ τύποι, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ περιγραφῶσιν ἐνταῦθα οἱ μᾶλλον εὔχρηστοι ἐν τῇ πράξει.

Ὑγρόμετρον Alluard. Τὸ ὑγρόμετρον τοῦτο ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀκολούθου ἀρχῆς. Ὅταν ἀποψύχωμεν σῶμα εὑρισκόμενον ἐν ἀτμοσφαίρᾳ μὴ κεκορεσμένῃ ὑδρατμῶν, ἐπέρχεται στιγμὴ καθ᾽ ἣν ὁ ἀήρ, ὁ εὑρισκόμενος εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν ἀποψυχομένην ἐπιφάνειαν, λαμβάνει τοιαύτην θερμοκρασίαν, ὅπου οὗτος καθίσταται κεκορεσμένος ὑδρατμῶν, ὅτε ὁ ὑδρατμὸς ἐπιτίθεται ὑπὸ μορφὴν δρόσου ἐπὶ τῆς ἀποψυχομένης ἐπιφανείας. Ὀνομάζομεν δὲ σημεῖον δρόσου τὴν θερμοκρασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἀποψυχομένη ἐπιφάνεια κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐμφανίσεως τῆς δρόσου. Ἐκ τοῦ σημείου δρόσου δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποψύξεως τῆς ἐπιφανείας ἡ πίεσις τοῦ ὑδρατμοῦ παρέμεινεν ἀμετάβλητος ὡς καὶ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις. Ἐὰν δὲ ἀναζητήσωμεν εἰς τοὺς πίνακας τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ὑδρατμῶν, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ σημεῖον τῆς δρόσου, ἡ τιμὴ αὕτη παριστᾷ καὶ τὴν πίεσιν f ἣν ἔχει ὁ ὑδρατμὸς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Ἐὰν ὅθεν ἐκ τῶν αὐτῶν πινάκων ἀναζητήσωμεν τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ὑδρατμῶν εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, τότε τὸ πηλίκον f/F παρέχει τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος. Τὸ ὑγρόμετρον Alluard (σχ. 1) ἀποτελεῖται ἐκ δοχείου ὀρειχαλκίνου Α, ἔχοντος σχῆμα πρίσματος ὀρθογωνίου καὶ τοῦ ὁποίου ἡ προσθία ἐπιφάνεια ἔχει ἐπιχρυσωθῇ καὶ ἐπεξεργασθῇ εἰς τρόπον ὥστε ν᾽ ἀποστίλβῃ ζωηρῶς. Ἐντὸς τοῦ δοχείου τούτου τίθεται αἰθὴρ καὶ ἐμβαπτίζεται θερμόμετρον Τ. Ἡ προσθία ἕδρα τοῦ δοχείου Α πλαισιοῦται ὑπὸ ἐλάσματος Β, ἐπίσης ἐπικεχρυσωμένου καὶ ἀποστίλβοντος, διατεταγμένου δὲ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἐγγίζῃ τὴν ἕδραν τοῦ δοχείου Α. Τῇ βοηθείᾳ δὲ ἑτέρου θερμομέτρου Τ′ ἐλέγχομεν τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος. Διὰ μέσου τῶν σωληνώσεων Η προσφυσῶμεν καταλλήλως ῥεῦμα ἀέρος ἐν τῷ δοχείῳ Α, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἐξάτμισιν τοῦ ἐντὸς τοῦ δοχείου αἰθέρος, ἥτις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ προκαλῇ ἀπόψυξιν τῆς ἕδρας Α. Ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀποψύξεως τῆς ἕδρας Α ἐπέρχεται στιγμὴ καθ᾽ ἣν ἀναφαίνεται ἡ δρόσος ἐπὶ τῆς ἕδρας Α, τοῦθ᾽ ὅπερ ἐκδηλοῦται ἐκ τῆς θαμβώσεως αὐτῆς. Ὅταν ἐμφανισθῇ ἡ δρόσος διακόπτομεν τὸ ῥεῦμα ἀέρος καὶ σημειοῦμεν τὰς ἐνδείξεις τοῦ θερμομέτρου τοῦ δοχείου καὶ ἀκολούθως ἀναγινώσκομεν τὴν ἔνδειξιν τοῦ θερμομέτρου εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς δρόσου. Ὁ μέσος ὅρος τῶν δύο θερμοκρασιῶν παρέχει τὸ σημεῖον δρόσου, ὅπερ, πρὸς μείζονα ἀκρίβειαν, προσδιορίζεται ἐπανειλημμένως. Ἀκολούθως, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σημείου δρόσου καὶ τῆς ἐνδείξεως τοῦ ἐξωτερικοῦ θερμομέτρου, ἀνατρέχομεν εἰς πίνακας, ὅπου προσδιορίζομεν τὰ μεγέθη f καὶ F, ὧν τὸ πηλίκον f/F παρέχει τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν.

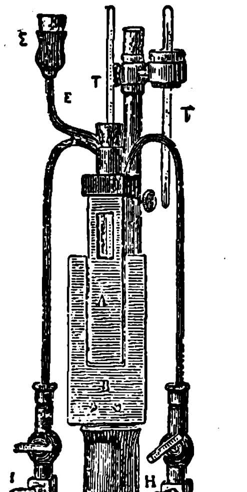

Σχ. 1. Ὑγρόμετρον Alluard.

Ψυχρόμετρον τοῦ August. Ἡ συσκευὴ αὕτη χρησιμοποιεῖται τὰ μέγιστα ἐν τοῖς μετεωρολογικοῖς σταθμοῖς διὰ τὴν μέτρησιν τῆς σχετικῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος. Τὸ ὄργανον δὲ τοῦτο παρέχει ἐμμέσως τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος διὰ προσδιορισμοῦ τῆς ταχύτητος τῆς ἐξατμίσεως βεβρεγμένου ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται εἰς τὸν ἀέρα. Τὸ ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ δύο θερμομέτρων τιθεμένων πλησίον ἀλλήλων καὶ καλυπτομένου τοῦ δοχείου τοῦ ἑνὸς τούτων διὰ βάμβακος ἢ ὑφάσματος μουσελίνης, ὑγραινομένου δι᾽ ὕδατος, ὅπερ προέρχεται ἐκ παρακειμένου δοχείου (σχ. 2). Τὸ θερμόμετρον τοῦτο ψύχεται προδήλως λόγῳ ἐξατμίσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ θερμοκρασία, τὴν ὁποίαν δεικνύει, εἶναι κατωτέρα τῆς τοῦ ἑτέρου θερμομέτρου, τὸ ὁποῖον πρὸς διάκρισιν καλεῖται ξηρόν. Ἡ διαφορὰ δὲ τῶν θερμοκρασιῶν, ἣν δεικνύουν τὰ δύο θερμόμετρα, εἶναι τοσοῦτον μεγαλυτέρα, ὅσον ἡ ἐξάτμισις εἶναι ζωηροτέρα, καὶ ἑπομένως ὅσον περισσότερον ὁ περιβάλλων ἀὴρ ἀφίσταται ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ κόρου. Ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο θερμοκρασιῶν καθορίζεται ἡ τάσις f τῶν ὑδρατμῶν τοῦ ἀέρος ὡς ἑξῆς: Τὸ ὑγρὸν θερμόμετρον, ὡς ἐκ τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος, ἀποψύχεται, ὅταν δὲ ἐπέλθῃ στιγμή, καθ᾽ ἣν ἡ διὰ τῆς ἐξατμίσεως ἀποβαλλομένη θερμότης ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἀέρος προσλαμβανομένην, τότε ἡ θερμοκρασία τοῦ ὑγροῦ θερμομέτρου διατηρεῖται σταθερά. Ἡ δι᾽ ἐξατμίσεως ὅμως ἀποβαλλομένη θερμότης εἶναι ἀνάλογος πρὸς S(F′—f)/H, ὅπου S ἡ ἐπιφάνεια ἐξατμίσεως, F′ ἡ μεγίστη τάσις τῶν ἀτμῶν, f ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν εἰς τὴν θερμοκρασίαν t′ καὶ H ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις. Ἐξ ἄλλου ἡ προσλαμβανομένη θερμότης ἐκ τοῦ ἀέρος εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐπιφανείας καὶ τῆς διαφορᾶς θερμοκρασίας t—t′, ὅπου t ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος. Οὕτω δυνάμεθα νὰ γράψωμεν τὴν ἐξίσωσιν:

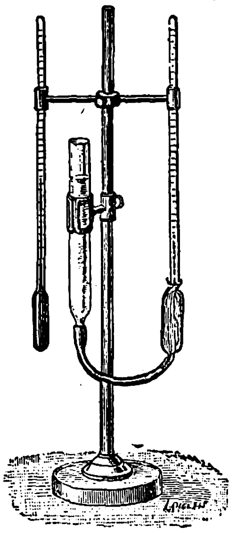

Σχ. 2. Ὑγρόμετρον August.

$$A\ (t-t') = \frac{F''-f}{H}$$

ἐξ ἧς:

$$f = F' - AH\ (t-t')$$

ὅπου Α σταθερὰ ποσότης. Τὴν σταθερὰν Α προσδιορίζομεν διὰ προκαταρκτικοῦ πειράματος, προσδιορίζοντες τὸ f τῇ βοηθείᾳ ὑγρομέτρου Alluard, ὅτε λαμβάνοντες ἐκ τῶν πινάκων καὶ τὸ F′ ὑπολογίζομεν ἐκ τοῦ τύπου τὴν σταθερὰν Α. Ὅταν τὸ ὄργανον εὑρίσκεται ἐν μετρίῳ ῥεύματι ἀέρος, ἡ σταθερὰ Α λαμβάνεται ἴση πρὸς 0,00080 ἢ πρὸς 0,00069, καθόσον ἡ θερμοκρασία t′ εἶναι ἀνωτέρα ἢ κατωτέρα τοῦ μηδενός.

Ὑγρόμετρον διὰ τριχός. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Saussure καὶ δὲν παρέχει ἀκριβῆ ἐξαγόμενα, ἀλλ᾽ αἱ ἐνδείξεις αὐτοῦ εἶναι ταχύταται. Ἀποτελεῖται ἐκ ζωικῆς τριχὸς ἐκτεινομένης ἐν ξυλίνῳ πλαισίῳ, ἡ ὁποία ἐπιμηκύνεται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ βραχύνεται ὑπὸ τῆς ξηρασίας. Συνήθως τὸ ὄργανον πραγματοποιεῖται ὑπὸ τὴν μορφὴν τὴν δεικνυομένην ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι 3. Ἐπὶ κατακορύφου ξυλίνης πινακίδος ἐξαρτᾶται στερεῶς κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος αὐτῆς θρίξ, ἡ ὁποία κατὰ τὸ κατώτερον μέρος διέρχεται διὰ τοῦ λαιμοῦ τροχαλίας καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἄκρον φέρει μικρὸν βάρος, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ αὐτὴν τεταμένην. Ὁ ἄξων τῆς τροχαλίας φέρει δείκτην, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ κινῆται πρὸ τῶν διαιρέσεων κλίμακος. Ὅταν ἡ ὑγρασία αὐξάνῃ, ἡ θρὶξ ἐπιμηκύνεται· ὡς ἐκ τούτου τὸ τεῖνον βάρος κατέρχεται καὶ παρασύρει εἰς κίνησιν τὴν τροχαλίαν καὶ τὸν δείκτην. Ὅταν, τοὐναντίον, ὑφίσταται ξηρασία, ἡ θρὶξ συστέλλεται, οὕτω δὲ προκαλεῖ ἀντίθετον κίνησιν τοῦ δείκτου. Τὸ ὄργανον βαθμολογεῖται ἐν συγκρίσει πρὸς ὑγρόμετρον Alluard.

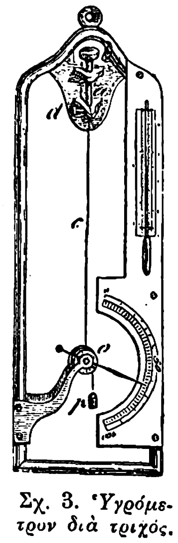

Σχ. 3. Ὑγρόμετρον διὰ τριχός.

Ὑγρόμετρον αὐτογραφικόν. Τὰ διὰ τριχὸς ὑγρόμετρα δύνανται εὐκόλως νὰ μετατραποῦν εἰς αὐτογραφικὰ βαρόμετρα. Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα 4 δεικνύει αὐτογραφικὸν ὑγρόμετρον τύπου Richard. Ἡ θρὶξ στερεοῦται κατὰ τὰ δύο αὐτῆς ἄκρα. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς προσαρμόζεται μοχλὸς ΑΟC κινητὸς περὶ ἄξονα Ο καὶ διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ ἡ κίνησις ἡ ὑπὸ τοῦ μοχλοῦ προκαλουμένη ἐκ τῆς διαστολῆς ἢ συστολῆς τριχός, μεταβιβάζεται εἰς γραφίδα, ἡ ὁποία καταγράφει τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος ἐπὶ χάρτου περιτετυλιγμένου ἐπὶ κατακορύφου κυλινδρικοῦ τυμπάνου, στρεφομένου περὶ ἄξονα, τῇ βοηθείᾳ ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

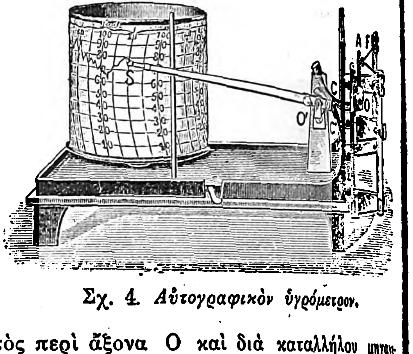

Σχ. 4. Αὐτογραφικὸν ὑγρόμετρον.

ὑγρὸν (τό)· πᾶν ῥευστὸν σῶμα, κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *ἀέριον* καὶ τὸ *στερεὸν* (οὐδ. τοῦ ἐπιθ. *ὑγρός*).

—*[Φυσ.]* Ἐν τῇ φυσικῇ καλοῦμεν ὑγρά, τὰ σώματα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ μόρια δὲν συνδέονται στερεῶς πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ δεικνύουν ἰδιάζουσαν εὐκινησίαν. Συνεπείᾳ τούτου τὰ ὑγρὰ δὲν ἔχουν ἴδιον σχῆμα, ἀλλὰ λαμβάνουν πάντοτε τὸ σχῆμα τοῦ περιέχοντος αὐτὰ δοχείου. Κ. Π.

—*[Βιολ.]*. Καλοῦνται *ὑγρὰ* ἐν γένει, ἔν τε τῇ βιολογίᾳ καὶ τῇ ἀνατομικῇ, τὰ διάφορα ῥευστὰ καὶ τὰ ὑδαρῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συστατικὰ τοῦ ἀνθρωπείου ὀργανισμοῦ. Ἔνια ἐκ τούτων κυκλοφοροῦσιν ἐντὸς εἰδικῶν συστημάτων ἀγγείων, ὡς εἶναι λ. χ. τὸ αἷμα, ὁ λέμφος καὶ ὁ χυλός, ἕτερα δὲ ἀπεκκρίνονται ἐκ διαφόρων ἀδένων τοῦ σώματος καὶ ἔχουσι ποικίλας καὶ διαφόρους χρησιμότητας εἰς τὰς ζωικὰς καὶ ζωτικὰς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς τὸ γάλα, τὸ σπέρμα καὶ τὰ διάφορα ἐκκρίματα τῶν πεπτικῶν καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ἕτερα ἐκκρίματα ἢ ὑγρὰ εἶναι τὰ πληροῦντα τὰς διαφόρους κοιλότητας τῶν ὀργάνων, ὡς π. χ. τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρόν, τὸ ἀρθρικὸν ὑγρόν, ὕπωχρον, διαυγὲς καὶ ὀλισθηρόν, πληροῦν τὰς ἀρθρικὰς κοιλότητας καὶ συντελοῦν εἰς τὴν εὐκινησίαν τῶν ἀρθρώσεων, τὸ περιτοναϊκὸν ὑγρόν, ὀρῶδες καὶ ἐλάχιστον ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, γλισχραῖνον τὴν ἐπ᾽ ἄλληλα ἐπολίσθησιν τῶν πετάλων καὶ πτυχῶν τοῦ περιτοναίου, τὸ ὑδατοειδὲς καὶ ὑαλοειδὲς τοῦ ὀφθαλμοῦ ὑγρόν, κλπ. Ὑπάρχουσι καὶ ἀποχετευτικὰ ἢ ἀπεκκριματικὰ ὑγρά, ὡς εἶναι τὸ οὖρον, ὁ ἱδρώς, τὸ κατὰ τὴν κύησιν ἐνάμνιον ὑγρόν, κλπ. Ὑγρὰ σχηματίζονται καὶ παθολογικῶς, τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ διάφορα ἐξιδρωματικὰ ὑγρά, ὡς λ. χ. τὸ ἐν τοῖς πετάλοις τοῦ ὑπεζωκότος πλευριτικὸν ἐξίδρωμα, τὸ ἀνὰ σάρκα οἴδημα ἢ καὶ τὸ οἴδημα ἐν γένει, ὁ ὕδρωψ ἀσκίτης, κλπ. Μ. Ν. Κ.

— ὑγρὸν ***ἀρθρικὸν*** *[Ἀνατομ.]*. Ἐν τῇ κατὰ φύσιν διαρθρώσει, μὴ ὑφισταμένης κυρίως εἰπεῖν κοιλότητός τινος χαινούσης, τὸ ἀρθρικὸν ὑγρὸν εὕρηται ἐλάχιστον· εἶναι δὲ τοῦτο ὕπωχρον, διαυγές, ὅλκιμον καὶ ὀλισθηρόν, ἔχον σύστασιν μὲν παρεμφερῆ πρὸς τὴν πυκνοῦ ἐλαίου, ἀντίδρασιν δ᾽ ἀλκαλικὴν καὶ γεῦσιν ὑφάλμυρον, περιέχον δὲ 97 % ὕδατος. Ι. Π.

—ὑγρὸν ***ἐγκεφαλονωτιαῖον*** *[Ἀνατομ.]*. Ὑγρόν, ὅπερ πληροῖ τὸν ὑπαραχνοειδῆ ἐγκεφαλονωτιαῖον χῶρον, τὸν κεντρικὸν σωλῆνα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου (βλ. *ἐγκέφαλος* καὶ *ἐγκεφαλονωτιαῖον* ὑγρόν). Ι. Π.

— ὑγρὸν ***ἐνάμνιον*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. ἐνάμνιον ὑγρόν.

—ὑγρὸν ***ἐντερικὸν*** *[Φυσιολ.]*· βλ. λ. ἐντερικὸν ὑγρόν.

— ὑγρὸν ***περικαρδικὸν*** ἢ ***τοῦ περικαρδίου*** *[Ἀνατομ.]*. Ὑγρὸν ὀρῶδες, ὑποκίτρινον, ὅπερ πληροῖ τὴν μεταξὺ τοῦ ἐπικαρδίου καὶ τοῦ περικαρδίου σχισμοειδῆ κοιλότητα, ἐλάχιστον ὄν. Ι. Π.

— ὑγρὸν ***περιτοναϊκὸν*** *[Ἀνατομ.]*. Ὀρῶδες ὑγρόν, ἐλάχιστον ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, γλισχραῖνον καὶ προάγον τὴν ἐπ᾽ ἄλληλα ἐπολίσθησιν τῶν πετάλων καὶ πτυχῶν τοῦ περιτοναίου. Ι. Π.

Digitized by Google

ὑγρονόμος (ὁ) (Hygronomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *ὑγρονόμος ὁ δίχρους* (Hygronomus bicolor). Οὗτος ἔχει μικρὸν μέγεθος, κεφαλὴν μικράν, ὀφθαλμοὺς ὠγκωμένους, κεραίας ἐπιμήκεις, προθώρακα σφαιροειδῆ, θώρακα σχεδὸν τετραγωνικόν, κοιλίαν ἐπιμήκη, κυλινδρικὴν καὶ πόδας ἀρκετὰ ἐπιμήκεις. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανὸς κατὰ τὸ σῶμα καὶ ἐπίξανθος κατὰ τὰ ἔλυτρα. Δ. Ν. Π.

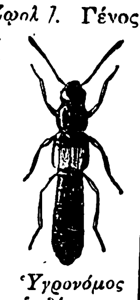

Ὑγρονόμος ὁ δίχρους.

ὑγροπαθολογικὴ ***θεωρία.*** Καλεῖται οὕτω ἡ τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν δοξασία, καθ' ἣν τὸ αἴτιον τῶν νόσων ἕδραν αὐτοῦ ἔχει τὰ ὑγρὰ τοῦ σώματος, ἰδιαίτατα δὲ τὸ αἷμα. Ἡ εἰκασία αὕτη ἀνήχθη εἰς ὀνομαστὸν δόγμα ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τῶν ἱπποκρατικῶν, καθ' οὓς τὰ νοσήματα κυρίως προέρχονται ἐκ τῆς παρεκκλίσεως ἀπὸ τῆς φυσικῆς εὐκρασίας τοῦ ὀργανισμοῦ ὡς ἐκ τῆς μὴ φυσιολογικῆς μείξεως ἢ καὶ τῆς ἀλλοιώσεως (περισσείας, ζέσεως ἢ συσσωρεύσεως τῶν 4 χυμῶν τοῦ σώματος, ἤτοι τοῦ αἵματος, τοῦ φλέγματος, τῆς κιτρίνης ἢ τῆς μελαίνης χολῆς. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων οὐδέποτε ἐπαύσατο ἐν τῷ αἵματι ἀναζητούμενον τὸ νοσηρὸν αἴτιον, κατὰ νεωτάτους δὲ μάλιστα χρόνους ἐν τῷ ὀρῷ αὐτοῦ διὰ διαφόρων εἰδικῶν ἀντιδράσεων. ΑΡ. Π. Κ.

ὑγρόπισσα (ἡ)· πίσσα ὑγρά, ἐν ρευστῇ καταστάσει.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *κεδρία*.

ὑγροποιήσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ὑγροποιηθῇ, νὰ μεταβληθῇ εἰς ὑγρόν.

ὑγροποίησις, —*εως* (ἡ)· μετατροπὴ εἰς ὑγρόν: «ὑγροποίησις ἀερίου».

— **ὑγροποίησις *τῶν ἀερίων*.** Ἀπὸ ἀπόψεως τῆς φυσικῆς τὸ πρόβλημα τῆς ὑγροποιήσεως τῶν ἀερίων συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταστήσωμεν τὰς μεταξὺ τῶν μορίων αὐτῶν ἀσκουμένας ἑλκτικὰς δυνάμεις τόσον ἰσχυράς, ὥστε τὰ μόρια ν' ἀποκτήσουν μεταξύ των τὸν σύνδεσμον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖται διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως. Ὡς γνωστὸν αἱ ἑλκτικαὶ δυνάμεις ὑφίστανται καὶ μεταξὺ τῶν ἀερίων μορίων, ἀλλ' αὗται δὲν δύνανται νὰ συντελέσουν, ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως ἐξωτερικῆς αἰτίας, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως, διότι εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θερμοκρασίας ἡ θερμικὴ κίνησις τῶν μορίων ἀντιτίθεται εἰς τὴν πραγματοποίησιν στενοτέρου συνδέσμου τῶν μορίων. Εἰς πολλὰ τῶν ἀερίων εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν νὰ ἐξουδετερώσωμεν τὴν ἐπενέργειαν τῆς θερμικῆς κινήσεως, δι' ἐλαττώσεως τοῦ ὄγκου αὐτῶν, τῇ ἐπενεργείᾳ πιέσεως, ὅτε, ἐπειδὴ τὰ μόρια πλησιάζουν πολὺ μεταξύ των, αἱ μεταξὺ τούτων ἀσκούμεναι ἑλκτικαὶ δυνάμεις ἐξαρκοῦν ὅπως ἀντιδράσουν εἰς τὴν θερμικὴν κίνησιν καὶ πραγματοποιήσουν τὸν ἀπαιτούμενον στενότερον σύνδεσμον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως. Τοιαῦτα ἀέρια εἶναι π. χ. τὸ χλώριον, τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ἡ ἀμμωνία, τὸ διοξείδιον τοῦ θείου, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ὑγροποιηθοῦν εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν δι' ἐφαρμογῆς ἁπλῆς ἀρκούντως ὑψηλῆς πιέσεως.

Τοὐναντίον ἄλλων ἀερίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν ὑγροποίησιν εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν δι' ἐφαρμογῆς ἁπλῆς ὑψηλῆς πιέσεως, ἐὰν δὲν ἐλαττώσωμεν τὴν μοριακὴν ἐνέργειαν αὐτῶν διὰ ψύξεως. Δι' ἕκαστον ἀέριον κατεδείχθη ὅτι ὑφίσταται ὡρισμένη θερμοκρασία, ἄνωθεν τῆς ὁποίας τὸ ἀέριον δὲν δύναται νὰ ὑγροποιηθῇ, ἔστω καὶ ἂν ὑποβληθῇ εἰς λίαν ὑψηλὴν πίεσιν. Ἡ θερμοκρασία αὕτη καλεῖται *κρίσιμος θερμοκρασία* τῶν ἀερίων. Ἐὰν τὸ ἀέριον ψυχθῇ ὀλίγον κάτω τῆς κρισίμου θερμοκρασίας, δύναται νὰ ὑγροποιηθῇ ὅταν ὑποβληθῇ εἰς ἀρκούντως ὑψηλὴν πίεσιν. Ἡ πίεσις, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται ὅπως ἀέριόν τι ὑγροποιηθῇ εἰς τὴν κρίσιμον αὐτοῦ θερμοκρασίαν, καλεῖται *κρίσιμος πίεσις*.

Εἰς πολλὰ ἀέρια ἡ κρίσιμος θερμοκρασία εἶναι λίαν χαμηλή. Οὕτω εἰς τὸ ὑδρογόνον εἶναι —241°, εἰς τὸ ἄζωτον —147°, εἰς τὸ ἥλιον —268°, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἀέρια ταῦτα κατωρθώθη νὰ ὑγροποιηθοῦν μόνον ὅταν κατέστη δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις διὰ τῆς τέχνης τόσον χαμηλῶν θερμοκρασιῶν. Ἡ τεχνικὴ τῆς ὑγροποιήσεως τῶν ἀερίων συμπίπτει πρὸς τὴν τεχνικὴν τῆς ὑγροποιήσεως τοῦ ἀέρος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς πολλὰ ἀέρια δέον προηγουμένως νὰ γίνῃ ἔντονος ψῦξις αὐτῶν. Οὕτω τὸ ὑδρογόνον δέον πρῶτον νὰ ψυχθῇ δι' ἐξατμίσεως ὑγροῦ ἀέρος μέχρι —210°. Ὁμοίως διὰ τὸ ἥλιον ἐφαρμόζεται ἡ αὐτὴ μέθοδος, χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν προκαταρκτικὴν ψῦξιν ὑγροῦ ὑδρογόνου. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ὑγροποιητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ κατάλληλος εἰς τὸ νὰ ὑγροποιήσῃ τι, ὁ προκαλῶν ὑγροποίησιν.

ὑγροποιῶ *(—έω)*· μεταβάλλω τι εἰς ὑγρόν: «ὑγροποιῶ ἀέριον».

ὑγρός, —*ά*, —*όν*· ὑδατώδης, ρευστός, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *στερεός*: «μύρον ἐν ὑγρᾷ καταστάσει», «πίσσα ὑγρά»· || «ὑγρὸν στοιχεῖον» ἡ θάλασσα· || «ὑγρὸς καιρὸς» ὁ περιέχων ὑγρασίαν· ὁμοίως «ὑγρὸν κλῖμα», «ὑγρὸς τόπος»· || «ὑγρὸς τοῖχος», «ὑγρὸν ἔνδυμα», τὸ μὴ ὅλως ξηρόν, τὸ περιέχον ὑγρασίαν· || «ὑγροὶ ὀφθαλμοὶ» οἱ κινούμενοι ὡς ἐν ὑγρότητι καὶ λάμποντες. ἄλλως, ὑγροὶ ἐκ τῶν δακρύων, δακρυσμένοι· || *ὑγρὸν* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· || γραμματ. «ὑγρὰ σύμφωνα» τὸ *λ* καὶ τὸ *ρ* ἢ κατ' ἄλλην διαίρεσιν τὰ *λ, μ, ν* καὶ *ρ*· || *ὑγροὶ* (οἱ) περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ, οἱ ἀσπαζόμενοι τὴν ἐλευθέραν πώλησιν τῶν ποτῶν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς *ξηρούς*.—Ἐπίρρ. *ὑγρῶς*.

—*[Γραμματ.]* Καλοῦνται *ὑγρὰ* οἱ φθόγγοι Λ καὶ Ρ, οἵτινες παρὰ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν ἐκαλοῦντο καὶ «ἀμετάβολα», καθόσον «οὐ μεταβάλλεται οὔτε ἐν τοῖς μέλλουσι τῶν ρημάτων οὔτε ἐν ταῖς κλίσεσι τῶν ὀνομάτων» (ἴδ *Bekker*, Ἀνέκδοτ., σελ 432). Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι παρὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακὸς εἰς τὰ «ἀμετάβολα» συγκατελέγοντο οὐχὶ μόνον τὰ ὑγρά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔρρινα Μ καὶ Ν. Ἐκ τῶν ὑγρῶν τὸ μὲν Λ προφέρεται διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς προσψαύσεως τῶν φατνίων, ἢ τοῦ παρ' αὐτὰ προσθίου μέρους τοῦ οὐρανίσκου, ἔτι δὲ διὰ τῆς ἐξόδου τοῦ ἐκπεμπομένου ἀέρος διὰ τῶν ἑκατέρωθεν —ἤτοι τῶν μεταξὺ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν παρειῶν— σχηματιζομένων διόδων. Οὕτω προφέρεται τὸ κοινὸν καὶ σύνηθες Λ. Ἀλλὰ παρὰ τοῦτο διακρίνονται καὶ ποικιλίαι τινὲς τούτου, ὡς λ. χ. τὸ λεγόμενον «ἑτερόρροπον» Λ, ὅπερ προφέρεται διὰ τῆς ἐξόδου τῆς πνοῆς διὰ μόνης τῆς ἑτέρας ἐκ τῶν ρηθεισῶν δύο διόδων της καὶ τοιοῦτον εἶναι τὸ νεοελληνικὸν Λ, τὸ ἐκφωνούμενον πρὸ συνιζανομένου φωνήεντος ἢ διφθόγγου: *μηλιὰ—ἐλιὰ—παλιός* κλ (ἀντὶ *μηλέα—ἐλαία—παλαιὸς* κ.οὗ κ.). Ἄλλη παραλλαγὴ τοῦ Λ εἶναι καὶ τὸ ἰδιάζον εἰς τὰ Σφακιά, τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τὰ Ἀνώγεια καὶ ἀλλαχοῦ τῆς συγχρόνου Κρήτης καὶ προφερόμενον, ὅταν ἡ γλῶσσα δὲν ἐγγίζῃ καθόλου τὸν οὐρανίσκον, ἀλλ' ἀνυψουμένη ὀλίγον τι πρὸς αὐτὸν μένῃ μετέωρος. Ἐξ ἀναλόγου πιθανῶς ἐκφωνήσεως τούτου προῆλθε καὶ ἡ εἰς τὴν ἀρχαίαν Κρήτην τροπὴ τοῦ Λ εἰς ἡμίφωνον Υ: *αὐκά, ἀδευπ·ός* κλ. ἀντὶ *ἀλκά*=ἀλκή, *ἀδελφ·ός*=ἀδελφεός, ἀδελφὸς κ.οὗ κ. Τὸ δὲ Ρ τῆς νέας ἑλληνικῆς ὁμοιάζει γενικῶς εἰπεῖν πρὸς τὸ τῆς ἀρχαίας, τὸ ὁποῖον, ἕνεκα τοῦ ἰδιάζοντος φυσιολογικοῦ σχηματισμοῦ του, ἐκλήθη «τρομῶδες» ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**ὑγρὸν *πῦρ*** *[Ἐγκυκλ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ σύνολον μυστικῶν τινων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, ρευστῶν καὶ μή, ἐν χρήσει παρὰ τῷ στρατῷ καὶ τῷ στόλῳ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Χρῆσις ἐμπρηστικῶν ὑλῶν ἐγένετο ὑπὸ τῶν διαφόρων λαῶν ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων. Κατὰ τὸν Ζ΄ ὅμως αἰῶνα εἰσήχθη εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον καὶ στρατὸν νέα τοιαύτη ὕλη καὶ νέα μηχανήματα πρὸς χρησιμοποίησιν αὐτῆς. Ἡ νέα αὕτη ἐμπρηστικὴ ὕλη, καθὼς καὶ αἱ μεταγενεστέρως ἐπινοηθεῖσαι τοιαῦται μετὰ τῶν εἰδικῶν μηχανημάτων καὶ μεθόδων τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν, ἦσαν εἰδικῶς γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὑγρὸν πῦρ*, ἢ *ἑλληνικὸν πῦρ*, ἢ *μηδικὸν πῦρ*, ἢ *θαλάσσιον πῦρ*, ἢ *σκευαστὸν πῦρ*, ἢ *ἐσκευασμένον πῦρ*, ἢ *λαμπρόν*, ἢ καὶ ἁπλῶς *σκευή*, ἢ *πῦρ*, ἢ *ὕλη*.

Τὰ διάφορα ταῦτα εἴδη τῶν ἐμπρηστικῶν ὑλῶν καὶ τὰ μηχανήματα καὶ αἱ μέθοδοι τῆς χρήσεώς των ἀπετέλουν ἓν τῶν κυριωτέρων ὅπλων τῶν στρατῶν καὶ τῶν στόλων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς τοιαῦτα δὲ ἐτηροῦντο μυστικὰ καὶ ἀπηγορεύετο ἀπολύτως ἡ μετάδοσις αὐτῶν εἰς τοὺς ξένους.

Ἡ πρώτη ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω ὄνομα (*ὑγρὸν πῦρ, θαλάσσιον πῦρ* κ.λ.) μυστικὴ ἐμπρηστικὴ ὕλη εἰσήχθη εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Συρίας Ἕλληνος ἀρχιτέκτονος Καλλινίκου τῷ 673, καθ' ὃν χρόνον πολυάριθμος ἀραβικὸς στόλος ἐπολιόρκει τὴν Κωνσταντινούπολιν (ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Δ΄ τοῦ Πωγωνάτου, 668—685). Διὰ τοῦ πυρὸς ἐκείνου ὁ βυζαντινὸς στόλος «τὰ τῶν Ἀράβων σκάφη ἐνέπρησε καὶ σύμψυχα κατέκαυσεν».

Ἡ χρῆσις τοῦ εἴδους τούτου τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ἐγένετο διὰ σιφώνων ἢ στρεπτῶν (δηλαδὴ διὰ σωλήνων εὐκάμπτων) καὶ διὰ μηχανῶν (δηλαδὴ διὰ καταθλιπτικῶν ἀντλιῶν). Ἅπαντα ταῦτα ἐλέγοντο περιληπτικῶς *πυρφόρο* ἢ *πυρσοφόροι σίφωνες* ἢ *σίφωνες* ἢ *σιφούνια*. Δι' αὐτοῦ ὥπλιζον οἱ Βυζαντινοὶ τὰ φρούρια αὐτῶν καὶ ἰδίως τὰ πολεμικὰ πλοῖά των, ἅτινα, οὕτως ὡπλισμένα ἐλέγοντο *πυρσοφόρα* καὶ *πυρφόρα* καὶ *σιφωνοφόρα*. Τὸ ὑγρὸν πῦρ ἠποθηκεύετο εἰς τὸν πυθμένα τοῦ πλοίου ἐντὸς μεγάλων λεβήτων, οἵτινες ἐλέγοντο *κακάβια*, ἐκ τούτων δὲ τὰ σιφωνοφόρα πλοῖα ἐλέγοντο καὶ *κακαβοπυρφόρα*.

Αἱ πρῷραι τῶν πολεμικῶν τούτων πλοίων, τῶν δρομώνων, ἐκοσμοῦντο διὰ χαλκῶν κεφαλῶν διαφόρων θηρίων μὲ ἠνεῳγμένον τὸ στόμα. διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο ὁ σωλὴν ὁ ἐκσφενδονίζων τὸ τρομερὸν ὑγρόν. Ἡ Ἄννα Κομνηνή, ἀναφέρουσα ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» αὐτῆς τὰς ναυτικὰς παρασκευὰς τοῦ πατρός της, βασιλέως Ἀλεξίου Α΄ (1081—1118), περιγράφει ὡς ἑξῆς τὰ τοιαῦτα πλοῖα: «Ἐν ἑκάστῃ πρῴρᾳ τῶν πλοίων διὰ χαλκῶν καὶ σιδηρῶν λεόντων καὶ ἀλλοίων χερσαίων ζῴων κεφαλὰς μετὰ στομάτων ἀνεῳγμένων κατασκευάσας, χρυσῷ τε περιστείλας, ὡς καὶ ἐκ μόνης θέας φοβερὰ φαίνεσθαι, τὸ διὰ τῶν στρεπτῶν μέλλον ἀφίεσθαι πῦρ διὰ τῶν στομάτων αὐτῶν παρεσκεύασε διιέναι, ὥστε δοκεῖν τοὺς λέοντας καὶ τἆλλα τῶν τοιούτων ζῴων τοῦτο ἐξερεύγεσθαι»

Περὶ τῶν πυρφόρων τούτων δρομώνων ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ (886—912) γράφει ἐν τῇ «Τακτικῇ» αὐτοῦ (ΙΘ΄, § στ΄.): «Ἐχέτω δὲ (ὁ δρόμων) πάντως σίφωνα κατὰ τὴν πρῷραν ἔμπροσθεν χαλκῷ ἠμφιεσμένον, ὡς ἔθος, δι' οὗ τὸ ἐσκευασμένον πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἀκοντίσαι. Καὶ ἄνωθεν τοῦ τοιούτου σίφωνος ψευδοπάτιον ἀπὸ σανίδων, ἐν ᾧ στήσονται ἄνδρες πολεμισταί». Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ΄ ὁμιλεῖ περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ κατὰ τὰς πολιορκίας ὑπό τε τῶν ἀμυνομένων καὶ τῶν ἐπιτιθεμένων, περὶ τῆς τοιαύτης δὲ χρήσεως ὁμιλοῦσι καὶ πλεῖστοι Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι. Ὅταν οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀγχίαλον (τῷ 813), εὗρον ἐν αὐτῇ «καὶ σίφωνας χαλκοῦ τριάκοντα ἓξ καὶ τοῦ δι' αὐτῶν ἐκπεμπομένου ὑγροῦ πυρὸς οὐκ ὀλίγον». Ἐπὶ Βασιλείου Α΄ τοῦ Μακεδόνος (867—886), ὅταν ὁ ἀραβικὸς στόλος προσέβαλε τὴν Χαλκίδα, ὁ διευθύνων τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως ταύτης στρατηγὸς Οἰνόης ἐξεσφενδόνισεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν τὸ ὑγρὸν πῦρ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὰ νὰ ἀπέλθωσιν. Ὁμοίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Δυρραχίου ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας Βοημούνδου (1107), οἱ Βυζαντινοὶ κατέκαυσαν διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ ποικίλων ἄλλων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν τὴν κολοσσιαίαν ἑλέπολιν τῶν πολιορκητῶν.

Γενικῶς τὸ ὑγρὸν πῦρ ὑπῆρξεν ἐπὶ ἓξ περίπου αἰῶνας (ἀπὸ τοῦ Ζ΄ μέχρι τοῦ ΙΒ΄) τὸ κυριώτερον ὅπλον ἀμύνης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅπλον ἐμπνέον φόβον καὶ τρόμον εἰς τοὺς πολεμίους αὐτῆς. Ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Λέων ὁ Διάκονος, ἀκολουθήσας τὴν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Α΄ Τζιμισκῆ ἐναντίον τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐγκατασταθέντων Ρώσων, γράφει ὅτι, ὅταν (τῷ 971) ἐπολιόρκει αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἡγεμόνος των Σφενδοσθλάβου εἰς τὸ Δορύστολον (τὴν νῦν Σιλίστριαν) καὶ ἀνεφάνη ὁ βυζαντινὸς στόλος ἀναπλέων τὸν Δούναβιν, οἱ πολιορκούμενοι κατελήφθησαν ὑπὸ δέους ἀκατανικήτου ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἐγνώριζον ὅτι ἔφερον τὰ βυζαντινὰ πλοῖα, «ἀκηκόεσαν γὰρ πρὸς τῶν γεραιοτέρων τοῦ σφῶν ἔθνους» λέγει ὁ Λέων ὁ Διάκονος «ὡς τὸν μυριόστολον στρατὸν Ἴγγορος τοῦ τὸν Σφενδόσθλαβον τεκόντος. Ρωμαῖοι (δηλαδὴ Ἕλληνες) τῷ τοιούτῳ μηδικῷ πυρὶ κατὰ τὸν Εὔξεινον ἐξετέφρωσαν». Καὶ ὁ καταλαβὼν αὐτοὺς τρόμος ἦτο τοσοῦτος, ὥστε ὁ Σφενδόσθλαβος ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ τῷ Ἰωάννῃ Α΄ ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ τῷ παραδώσῃ τὸ Δορύστολον καὶ νὰ ἀπέλθῃ, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ προσβληθῇ ὑπὸ τοῦ στόλου ὅταν θὰ διέπλεε τὸν Δούναβιν, «ἐκτόπως γὰρ ἐδεδίεσαν (οἱ Ρῶσοι) τὸ μηδικὸν πῦρ, τὸ δυνάμενον καὶ τοὺς λίθους ἀποτεφροῦν».

Τοιούτου ὄντος τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἐτηρήθη μυστικὴ καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ καὶ ἡ χρῆσίς του, τουτέστιν αἱ μέθοδοι καὶ τὰ μηχανήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις ἐναντίον τῶν πολεμίων, κατά τε ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Εἰς τὸ Βυζάντιον χιλιάδες ἀνθρώπων εἰργάσθησαν ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ εἰς τὴν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ μηχανημάτων καὶ ὅμως οὐδείποτε εὑρέθη νὰ προδώσῃ αὐτά. Καὶ τὸ μυστικὸν ἐτηρήθη, διότι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τῆς θρησκείας. Φρικταὶ ἀραὶ τῆς Ἐκκλησίας ἠπείλουν ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἀπετόλμα νὰ προδώσῃ εἰς τοὺς ξένους τὸ ὅπλον, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πεμφθὲν ἵνα σῴζῃ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων.

Χρῆσις ὑγροῦ πυρὸς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀναφέρεται μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Τελευταία αὐτοῦ χρῆσις μνημονεύεται ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαακίου Β΄ Ἀγγέλου (1185—1195) ἐναντίον τῶν στασιασάντων ἁλιέων τῆς Προποντίδος, τῶν ὁποίων τὰ πλοιάρια κατέκαυσαν οἱ βασιλικοὶ δρόμωνες διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός. Ἔκτοτε δὲν γίνεται πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ, οὔτε κατὰ τὴν μετ' ὀλίγα ἔτη (τῷ 1204) συμβᾶσαν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τῆς Δ΄ Σταυροφορίας, οὔτε κατὰ τοὺς μακροὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ 250 ὅλα ἔτη, καὶ ὅταν εἶχε τὴν ἕδραν αὐτῆς ἐν Νικαίᾳ (1204—1261) καὶ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς

Digitized by Google

Κωνσταντινουπόλεως (1261), μέχρι τῆς τελευταίας αὐτῆς πτώσεως (1453).

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Β' (1422), κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου τούτου σουλτάνου ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης (1430), καθὼς καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), ἐγένετο καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων χρῆσις ἑνὸς εἴδους ὑγροῦ πυρός, τῆς μαύρης πυρίτιδος, χρῆσις ὅμως τελειοποιημένη, δηλαδὴ χρῆσις ὡς βλητικῆς δυνάμεως τῶν νέων ὅπλων, τῶν πυροβόλων, ἅτινα ἐδιδάχθησαν ἐκ τῆς Δύσεως.

Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας (ΙΓ', ΙΔ' καὶ ΙΕ') ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῶν πρώτων ὑλῶν (νάφθης, νίτρου, ἀσφάλτου κλπ.), λόγῳ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν, ἐξ ὧν ἠρύετο ταύτας, καὶ εἰς τὴν πλήρη ἐξαφάνισιν τῶν τεχνιτῶν, οἵτινες διὰ τῶν ὑλῶν τούτων κατεσκεύαζον τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ τὰ διάφορα μηχανήματα τῆς χρήσεώς του.

Ἀλλὰ τί ἦτο, τέλος πάντων, τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἀπετέλεσε τὸ κύριον ὅπλον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ χάρις εἰς τὸ ὁποῖον τοσαύτας ἤραντο νίκας οἱ στόλοι αὐτῆς; Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι ἠγνόουν αὐτό, ἀφοῦ μετὰ τοσαύτης μυστικότητος κατεσκευάζετο καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο, καὶ συνεπῶς τὸ περιγράφουσι κατὰ τὴν φαντασίαν των. Θεωροῦσιν αὐτὸ ὡς μαγικόν τι πῦρ, τὸ ὁποῖον, λέγουν, ἐξέπεμπε φλόγας πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ πρὸς τὰ κάτω ἀκόμη, ἔκαιε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ δὲν ἐσβέννυτο εἰμὴ μόνον διὰ τῶν οὔρων, τοῦ ὄξους καὶ τῆς ἄμμου. Ἐν τούτοις, εἰς ἄλλων περιγραφῶν διαψεύδονται τινες τῶν ἰδιοτήτων τούτων. Ὁ Νικήτας ὁ Χωνιάτης (γράψας κατὰ τὸ 1206) διηγεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ὅταν ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180) βυζαντινοί τινες δρόμωνες κατεδίωκον ἐνετικόν τι πλοῖον, οἱ ἐπιβαίνοντες τούτου, ἵνα προλάβωσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑγροῦ πυρός, κατέβρεξαν δι' ὄξους μάλλινά τινα ὑφάσματα καὶ ἐκάλυψαν δι' αὐτῶν τὸ πλοῖόν των, ὥστε, ὅταν οἱ βυζαντινοὶ δρόμωνες ἐπλησίασαν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐκσφενδονίζωσι κατ' αὐτοῦ ὑγρὸν πῦρ ἐν ἀναφλέξει, τοῦτο «τοῖς πίλοις ἀποστρεφόμενον καθ' ὑδάτων ἐσβέννυτο πεσόν». Ἄρα τὸ θρυλλούμενον ὅτι τὸ ὑγρὸν πῦρ ἔκαιε καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἦτο ὑπερβολικόν, ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἠλήθευε δι' ἅπαντα τὰ εἴδη τοῦ ὑγροῦ πυρός.

Τῷ 1804 ὁ Γάλλος La Porte de Theil ἐδημοσίευσε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, δύο λατινικὰ χειρόγραφα (τὰ ὑπ' ἀριθ. 7156 καὶ 7158), εὑρεθέντα ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καὶ περιγράφοντα τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν διαφόρων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν. Τὰ χειρόγραφα ἐκεῖνα ἐθεωρήθησαν ὡς μετάφρασις συγγραφῆς Ἕλληνός τινος Μάρκου ὀνομαζομένου (Marcus Graecus), ἀνεδημοσιεύθησαν δὲ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἐπίσης Ferd. Hoefer ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ «Histoire de la chimie», ἐκδοθείσῃ ἐν Παρισίοις τῷ 1842. Ἐν τῇ συγγραφῇ ἐκείνῃ τοῦ Marcus Graecus παρατίθενται διάφοροι συνταγαὶ κατασκευῆς ποικίλων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν καὶ ἐκτίθεται ὁ τρόπος τῆς χρήσεώς των. σὺν τοῖς ἄλλοις δὲ παρέχονται καὶ ὁδηγίαι κατασκευῆς τῆς γνωστῆς ἡμῖν μαύρης πυρίτιδος (ἐκ θείου, νίτρου καὶ ἄνθρακος), καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐξ αὐτῆς κατασκευῆς πυραύλων καὶ κροτίδων. Πότε ἔζησεν ὁ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας ταύτης Μᾶρκος ὁ Ἕλλην δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Ὁ Hoefer δέχεται ὅτι ἔζησεν οὗτος μεταξὺ τοῦ Η' καὶ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ τις ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐκυκλοφόρουν ἀντίγραφα συνταγῶν κατασκευῆς ὑγροῦ πυρός, ἀφοῦ ἡ κατασκευή του ἐτηρεῖτο τοσοῦτον μυστικὴ ὑπὸ τοῦ κράτους; Καὶ δὲν εἶναι λογικώτερον νὰ δεχθῇ τις ὅτι τὰ ἐν λόγῳ λατινικὰ χειρόγραφα (ὧν ἡ γραφὴ ἀνήκει εἰς τὸν ΙΔ' καὶ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα) εἶναι ἡ μετάφρασις συγγραφῆς Μάρκου τινὸς πολὺ μεταγενεστέρου ἐκείνου ὃν παραδέχεται ὁ Hoefer, ἢ συγγραφὴ λατινικὴ ἀποδοθεῖσα αὐθαιρέτως εἰς τὸν Ἕλληνα Μᾶρκον; Ὁπωσδήποτε τὰ χειρόγραφα ἐκεῖνα παρ' οὐδενὸς θεωροῦνται ὡς λύοντα τὸ ζήτημα τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τῶν Βυζαντινῶν, περὶ οὗ σήμερον οἱ διάφοροι, εἰδικοὶ καὶ μή, χημικοὶ καὶ φιλόλογοι καὶ ἱστορικοί, ἡμέτεροι καὶ ξένοι, ἐξήνεγκον τοσαύτας γνώμας ἀλληλοσυγκρουομένας.

Ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος χημικὸς Berthelot ἀποφαίνεται ὅτι ἦτο μεῖγμα νίτρου καὶ διαφόρων εὐφλέκτων ἐλαίων. Ὁ Γερμανὸς χημικοβιομήχανος Lippman δέχεται ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἠγνόουν τὸ νίτρον καὶ ὅτι τὸ ὑγρὸν πῦρ ἦτο μεῖγμα πετρελαίου, ἀσφάλτου, ῥητίνης, πίσσης, ἀσβέστου κτλ. Ὁ Γερμανὸς φιλόλογος Diels ἰσχυρίζεται ὅτι ἦτο μεῖγμα νίτρου καὶ νάφθης ἢ ἄλλων ἐλαίων. Ὁ ἐπίσης Γερμανὸς φιλόλογος Κρουμβάχερ ἀποφαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ἄλλο ἢ ἡ γνωστὴ ὑμῖν μαύρη πυρῖτις. Ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν Μ. Στεφανίδης ἔν τινι ὑπομνήματι αὐτοῦ περὶ τοῦ ὑγροῦ πυρός, ὑποβληθέντι τῷ 1918 εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν, ὑποστηρίζει ὅτι ἦτο ἁπλοῦν πετρέλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεμειγνύετο ἴσως καὶ ποσότης τις νίτρου, καὶ προστίθησιν ὅτι τὸ μυστικὸν τῶν Βυζαντινῶν συνίστατο εἰς τὰς μεθόδους τῆς καθάρσεως τῆς νάφθης καὶ εἰς τὰ μέσα τῆς ἐκσφενδονίσεως αὐτῆς. Τέλος ὁ καθηγητὴς τῆς ἀνοργάνου χημείας Κ. Ζέγγελης δέχεται ὅτι τὸ ὑγρὸν πῦρ περιεῖχε καὶ νίτρον καὶ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐγνώριζον τὴν πυρίτιδα καὶ μετεχειρίζοντο αὐτὴν πρὸς ἐκσφενδόνισιν διαφόρων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν διὰ χαλκίνων σωλήνων, οὓς χαρακτηρίζει ὡς τοὺς προδρόμους τῶν πυροβόλων καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Συρίας Ἕλλην ἀρχιτέκτων Καλλίνικος, ὅστις ἔφερε πρῶτος τῷ 673 τὸ ὑγρὸν πῦρ εἰς τὸ Βυζάντιον, ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρέτης τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ἤτοι τῆς πρώτης πυρίτιδος, ὡς καὶ τοῦ πρώτου πυροβόλου.

Ἡ παρατηρουμένη ἀντίθεσις εἰς τὰς γνώμας ταύτας εἶναι συνέπεια τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἠκολουθήθη πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος. Σήμερον δὲν ἔχομεν εἰς χεῖρας ἡμῶν τὴν ἐμπρηστικὴν ἐκείνην ὕλην, ἵνα τὴν ἀναλύσωμεν καὶ καθορίσωμεν τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο, ὅπως δὲν ἔχομεν ἀκριβῆ περιγραφὴν οὔτε τῆς δραστικότητος καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, οὔτε τῶν μηχανημάτων διὰ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιεῖτο, ἵνα ἐκ τούτων ἐξαγάγωμεν ἀσφαλῆ ὁπωσοῦν συμπεράσματα. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἔχομεν συντόμους τινὰς περὶ τῆς χρήσεως αὐτῆς ὁδηγίας, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχουν βυζαντινά τινα κείμενα καὶ κυρίως ἡ περὶ τακτικῆς πραγματεία τοῦ βασιλέως Λέοντος, ἡ μόνη δηλαδὴ σῳζομένη σοβαρὰ στρατιωτικὴ συγγραφὴ ἐκ τῶν γραφεισῶν μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὑγροῦ πυρὸς εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ «Τακτικὴ» αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ Λέοντος Γ' (717—741) ἢ τοῦ Λέοντος ΣΤ' (886—912); Τὸ ζήτημα τοῦτο κέκτηται σπουδαίαν σημασίαν, διότι μᾶς κατατοπίζει εἰς τὸ ζήτημα τῶν χρονολογιῶν τῆς τελειοποιήσεως τῶν μεθόδων ἐφαρμογῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός. Ὁ Κρουμβάχερ ἐν τῇ περὶ «Βυζαντινῆς λογοτεχνίας» συγγραφῇ του ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λέοντος παραδοθεῖσα ἡμῖν «Τακτικὴ» ἐγράφη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λέοντος Γ', τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἀσπάζονται ἀνεξετάστως καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων. Ἀλλ' ἡ προσεκτικωτέρα ἔρευνα τοῦ κειμένου τῆς ἐν λόγῳ συγγραφῆς, πείθει ἀνενδοιάστως, ὅτι αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ μετὰ 150 ἔτη βασιλεύσαντος Λέοντος ΣΤ'. Τοῦτο προκύπτει σαφέστατα καὶ ἐκ τῶν τεχνικῶν ὅρων τοῦ κειμένου καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος στρατηγῶν τινων οὓς ἀναφέρει, καὶ τέλος ἐκ μιᾶς περικοπῆς αὐτοῦ (τῆς § ιγ', τῆς διατάξεως Θ'), καθ' ἣν ὁ συγγραφεὺς τῆς «Τακτικῆς», ὁμιλῶν περὶ τῆς διαβάσεως τῶν ποταμῶν, προστίθησι: «...τοῦτο γὰρ καὶ τὸν ἡμέτερον ἀείμνηστον πατέρα καὶ βασιλέα Βασίλειον πεποιηκέναι γινώσκομεν, ὅτε κατὰ Γερμανικείας τῆς ἐν Συρίᾳ τὴν στρατείαν ἐποιήσατο κλπ.». Εἶναι γνωστὸν ὅτι μόνον ὁ Λέων ΣΤ', ὁ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 886—912, εἶχε πατέρα τὸν «ἀείμνηστον βασιλέα Βασίλειον», τὸν βασιλεύσαντα ἀπὸ τοῦ 867—886.

Τῷ 673 εἰσήχθη εἰς τὸ Βυζάντιον ὑπὸ τοῦ Καλλινίκου μία μόνον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐμπρηστικὴ ὕλη μετὰ τῶν μηχανημάτων τῆς χρήσεως αὐτῆς. Καὶ ἡ πρώτη ἐκείνη ἐμπρηστικὴ ὕλη εἶχε προφανῶς ὡς κύριον συστατικὸν αὐτῆς τὴν νάφθαν, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος ὑγρὸν πῦρ, ὅπερ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐδόθη εἰς αὐτήν. Τὸ ὄνομα ὑγρὸν πῦρ εἶναι ἁπλῆ μετάφρασις τῆς μηδικῆς λέξεως νάφθα Εἰς τὴν μηδικὴν γλῶσσαν ἡ λέξις να σημαίνει ὑγρόν, ρευστόν, ἡ δὲ λέξις φθα σημαίνει πῦρ Βραδύτερον εἰσήχθησαν ποικίλαι ἄλλαι ἐμπρηστικαὶ σκευασίαι μετὰ τῶν ἀναλόγων μηχανημάτων καὶ μεθόδων τῆς χρήσεως αὐτῶν. Αἱ ἐμπρηστικαὶ ἐκεῖναι ὕλαι ἦσαν αἱ συνθέσεις συγγενεῖς τῆς πρώτης, τῆς νάφθης, ἢ ἐντελῶς ἄσχετοι πρὸς αὐτήν, ἅπασαι δὲ αὗται ἐξηκολούθησαν νὰ καλῶνται ὑπὸ τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς πρώτης, δηλαδὴ ὑγρὸν πῦρ, μηδικὸν πῦρ, σκευαστὸν πῦρ κ.λ.

Ἐξετάσωμεν νῦν τὴν χρῆσιν τοῦ ὑγροῦ πυρὸς εἰς τὰς διαφόρους περιπτώσεις τοῦ πολέμου: κατὰ τὰς πολιορκίας, ὑπό τε τῶν ἀμυνομένων καὶ τῶν πολιορκητῶν, καὶ κατὰ τὰς ναυμαχίας.

1. *Χρῆσις τοῦ ὑγροῦ πυρὸς κατὰ τὰς πολιορκίας ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων.* Ἐν τῷ κεφαλαίῳ ΝΓ' τῆς «Τακτικῆς» αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' (886—912), συνιστᾷ ἵνα κατὰ τῶν προσαγομένων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ χελωνῶν ἐπιχύνεται πίσσα ἢ μόλυβδος κοχλάζοντα ἢ πῦρ, δηλαδὴ ὑγρὸν πῦρ. Αἱ χελῶναι ἦσαν μικραὶ πολιορκητικαὶ μηχαναί, τὰς ὁποίας οἱ πολιορκηταὶ προσῆγον εἰς τὸν πόδα τοῦ τείχους, ἵνα ὑποσκάψωσιν αὐτό, ὥστε ἤρκουν τὰ ἁπλούστερα ὄργανα ἵνα οἱ ἀμυνόμενοι ἐπιχύσωσιν ἐπ' αὐτῶν μίαν ρευστὴν ἐμπρηστικὴν ὕλην, οἷα ἡ νάφθα, ἡ ρητίνη, ἡ ὑγρὰ πίσσα κτλ. Ἀλλ' οἱ ἀμυνόμενοι ἀντεμετώπιζον καὶ τὴν προσβολὴν τῶν ἑλεπόλεων, δηλαδὴ τῶν ξυλίνων πύργων τοὺς ὁποίους προσῆγον πρὸ τῶν τειχῶν οἱ πολιορκηταί. Κατὰ τῶν ἑλεπόλεων τούτων ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' γράφει ὅτι «λυσιτελεῖ τὰ στρεπτὰ καλούμενα τὰ διὰ μηχανῆς τὸ ὑγρὸν πέμποντα δηλαδὴ πῦρ, ὃ δὴ καὶ λαμπρὸν παρὰ τοῖς πολλοῖς ὀνομάζεται, καὶ τὰ λεγόμενα χειροσίφωνα, ἅπερ νῦν ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐπενόησεν». Ἐνταῦθα ἔχομεν προφανῶς δύο ἕτερα εἴδη ὑγροῦ πυρός. Αἱ ἑλεπόλεις ἦσαν πύργοι ὑψηλότατοι, πάντως ὑψηλότεροι τοῦ προσβαλλομένου τείχους, πρὸς δὲ ἵσταντο εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τούτου, συνεπῶς τὸ ὑγρὸν πῦρ ἔδει νὰ ἐκσφενδονισθῇ κατ' αὐτῶν καὶ πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποιοῦντο «τὰ στρεπτὰ τὰ διὰ μηχανῆς τὸ ὑγρὸν πέμποντα πῦρ», δηλαδὴ ἀντλίαι μετὰ τῶν σωλήνων αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ ἀντλίαι ἐξεσφενδόνιζον τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ ἐν ἀναφλέξει, δηλαδὴ ἦσαν ὅ,τι τὰ φλογοβόλα τὰ χρησιμοποιηθέντα κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν χαρακωμάτων. Καὶ εἶναι εὐνόητον ὅτι τὸ οὕτω ἐκσφενδονιζόμενον ὑγρὸν εἶχεν ἄλλην σύνθεσιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐπεχέετο ἐπὶ τῶν χελωνῶν διὰ τῶν ἁπλουστέρων ἀγγείων. Ἀλλὰ κατὰ τῶν ἑλεπόλεων ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ τὰ χειροσίφωνα, τὰ ὁποῖα λέγει ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' ἐφευρέθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του (886—912). Τὰ χειροσίφωνα ταῦτα περιεῖχον ἕτερον εἶδος ὑγροῦ πυρός, τὴν γνωστὴν ἡμῖν μαύρην πυρίτιδα, δηλαδὴ ἦσαν ὅ,τι αἱ ἐν χρήσει νῦν χειροβομβίδες.

. *Χρῆσις τοῦ ὑγροῦ πυρὸς κατὰ τὰς πολιορκίας ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν.* Κατὰ τὰς πολιορκίας οἱ ἐπιτιθέμενοι ἐπεδίωκον τὴν πυρπόλησιν τῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν πολεμικῶν μηχανῶν καὶ τῶν ξυλίνων συμπληρωματικῶν ἀμυντικῶν κατασκευασμάτων, καθὼς καὶ τὴν πρόκλησιν πυρκαϊῶν ἐντὸς τῆς πόλεως. Κατὰ πάντων τούτων θὰ εἶχε βεβαίως δραστικώτατα ἀποτελέσματα ἡ διὰ πυροφόρων σιφώνων (ἀντλιῶν) ἐκσφενδόνισις ὑγροῦ πυρὸς (πετρελαίου κ. λ.) ἐν ἀναφλέξει, ἀλλ' αἱ ἀντλίαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν τόσον ἰσχυραί, ὥστε νὰ βάλλωσι τὸ ὑγρὸν εἰς ὁπωσοῦν μεγάλας ἀποστάσεις καὶ δὴ εἰς ὕψος ἱκανόν, ὥστε νὰ ὑπερβῇ τὰ τείχη καὶ προσβάλῃ τὰς ὄπισθεν αὐτῶν οἰκοδομάς. Καὶ ἀκριβῶς ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου περιωρίζοντο οἱ πολιορκηταὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν παλαιοτάτων μεθόδων. Ἐξεσφενδόνιζον διὰ πετροβόλων μηχανῶν ἀγγεῖα πήλινα πλήρη ἐμπρηστικῶν ὑλῶν (πετρελαίου, ρητίνης κ λ), ἅτινα θραυόμενα περιέλουον τὴν προσβαλλομένην ἐπιφάνειαν, κατόπιν δὲ ἔβαλλον πυρφόρους σαγίτας καὶ ἀκόντια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδέσμουν στυπεῖα καὶ ράκη ἐμβεβαπτισμένα εἰς εὐφλέκτους ὕλας. Ἔβαλλον δὲ αὐτὰ ἀφοῦ προηγουμένως τὰ ἥναπτον. Τοιουτοτρόπως μετεδίδετο τὸ πῦρ εἰς τὰς μηχανὰς καὶ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἐχθροῦ.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὁ Ἥρων ὁ Βυζάντιος (κατά τι μεταγενέστερος τοῦ Λέοντος ΣΤ') ἀναφέρει ἐν τοῖς «Πολιορκητικοῖς» αὐτοῦ καὶ ἕτερον μηχάνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξεσφενδονίζετο πῦρ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν τάξεων. Τὸ μηχάνημα τοῦτο ἐλέγετο «στρεπτὸν ἐγχειρίδιον πυροβόλον» καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἀνερχομένων διὰ κλιμάκων εἰς τὰ ἐχθρικὰ τείχη, ἵνα ἐξαναγκάζωσι τοὺς ἀμυνομένους νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸ προσβαλλόμενον σημεῖον. Οὔτε τοῦ μηχανήματος τούτου ἔχομεν ἀκριβῆ περιγραφήν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο εἶδός τι ψεκαστῆρος, ὅστις ἐχειρίζετο ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἀνδρὸς καὶ ἐξεσφενδόνιζεν ὑγρὸν πῦρ ἐν ἀναφλέξει, ἦτο δηλαδὴ ἓν μικρὸν φορητὸν φλογοβόλον.

3. *Χρῆσις τοῦ ὑγροῦ πυρὸς κατὰ τὰς ναυμαχίας.* Εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ θάλασσαν ἡ χρῆσις τῶν ἐμπρηστικῶν ἐν γένει μέσων ἦτο ποικιλωτέρα ἢ εἰς τοὺς κατὰ ξηράν. Κατὰ τὴν ἐξ ἀποστάσεως μάχην ἐνήργουν οἱ σίφωνες, οἵτινες ἦσαν τοποθετημένοι εἰς τὴν πρῷραν τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ ἐξεσφενδόνιζον ὑγρὸν πῦρ ἐν ἀναφλέξει. Ὅταν, ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180), οἱ βυζαντινοὶ δρόμωνες κατεδίωξαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἓν ἐνετικὸν πλοῖον καὶ ἐξεσφενδόνισαν κατ' αὐτοῦ ὑγρὸν πῦρ, τοῦτο, διολισθαῖνον ἐπὶ τῶν δι' ὄξους βεβρεγμένων μαλλίνων ὑφασμάτων, κατέπιπτεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐσβέννυτο. Ἄρα ἐξεσφενδονίζετο ἐν ἀναφλέξει, ὅπως μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς λίαν παραστατικῆς περιγραφῆς τοῦ Ρώσου χρονογράφου Νέστορος (1056—1116). Οὗτος, ἀφηγούμενος τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιδρομὴν πολυπληθῶν ρωσικῶν πλοιαρίων τῷ 936, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου Ἰγκόρ, καὶ δικαιολογῶν τὴν ἧτταν αὐτῶν, λέγει ὅτι τὰ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Θεοφάνη βυζαντινὰ πλοῖα ἐξηκόντιζον διὰ σωλήνων «φωτιὰν ὁμοίαν μὲ τὴν τοῦ οὐρανοῦ» καὶ δι' αὐτῆς κατέκαιον τὰ ρωσικὰ πλοῖα. Ἐνταῦθα πρόκειται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, περὶ ρευστοῦ τινος εἴδους ὑγροῦ πυρός, ἀποτελουμένου ἐκ πετρελαίου μεμειγμένου μετὰ νίτρου ἢ καὶ ἄλλων εὐφλέκτων ὑλῶν. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὑπῆρχον καὶ ἄλλα εἴδη ὑγροῦ πυρός, ἅτινα οὐδεμίαν εἶχον σχέσιν μὲ τὸ πετρέλαιον, ἐπὶ πλέον δὲ δὲν ἦσαν ρευστά. Ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' ἀναφέρει ἐν τῇ «Τακτικῇ» αὐτοῦ καὶ ἄλλα ἐπιτηδεύματα, τὰ ὁποῖα λέγει: «... ἐπενοήθη τοῖς παλαιοῖς καὶ δὴ καὶ τοῖς νεωτέροις ... τῶν πολεμίων πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολεμ...

ων» (Διάταξις ΙΘ΄, § να΄). Μεταξὺ τῶν νεωτέων τούτων ἐπιτηδευμάτων σημειοῖ καὶ τὸ «ἐσκευσμένον πῦρ μετὰ βροντῆς καὶ καπνοῦ προπύρου διὰ ῶν σιφώνων πεμπόμενον καὶ καπνίζον» τὰ ἐχθρικὰ λοῖα. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἄλλο εἶδος ὑγροῦ ἢ ἐσκευσμένου πυρός, ἐντελῶς διάφορον τοῦ προηγουένου. Τὸ νέον τοῦτο εἶδος εἶναι ἡ γνωστὴ ἡμῖν αύρη πυρῖτις, χρησιμοποιουμένη εἰς πυραύλους. ὐδὲ κλονίζει τὴν γνώμην ταύτην ἡ φράσις: διὰ τῶν σιφώνων πεμπόμενον». Ὡς γνωστόν, ἡ λέις σίφων σημαίνει σωλῆνα, οἱ δὲ πύραυλοι οὐδὲν λλο εἶναι ἢ σωλῆνες, δηλαδὴ σίφωνες, πεπληωμένοι διὰ πυρίτιδος. Ἀλλά, πλὴν τούτου, εἶναι ολὺ πιθανὸν νὰ ἐχρησιμοποίουν καὶ ἑτέρους σίωνας (σωλῆνας) διὰ τὸν ἐξακοντισμὸν τῶν πυαύλων πρὸς τὴν δέουσαν κατεύθυνσιν. Τὴν χρῆσιν μως τῆς πυρίτιδος παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ ὴ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ αἰῶνος, ἀναγνωρίζομεν αἰ εἰς ἄλλο χωρίον τῆς «Τακτικῆς» τοῦ Λέοντος Τ΄. Εἰς τὴν § νστ΄ τῆς διατάξεως ΙΘ περὶ ναυμαίας, ἀναγινώσκομεν: «ἡμεῖς δὲ κελεύομεν καὶ πυρὸς σκευασμένου πλήρεις ἀκοντίζεσθαι χύτρας κατὰ τὴν ποδειχθεῖσαν μέθοδον τῆς αὐτῶν σκευασίας, ὧν συντριομένων ἐμπρησθήσεσθαι ῥᾳδίως τὰ πλοῖα τῶν ποεμίων». Ὁμιλοῦντες ἀνωτέρω περὶ τῆς χρήσεως οῦ ὑγροῦ πυρὸς εἰς τὰς πολιορκίας, εἴπομεν ὅτι ἱ πολιορκηταὶ ἔβαλλον κατὰ τῶν τειχῶν τῶν ρουρίων, πρὸς ἐμπρησμὸν τῶν μηχανῶν καὶ τῶν ἰκοδομῶν, ἀγγεῖα πήλινα πλήρη ἐμπρηστικῶν λῶν καὶ ὅτι ταῦτα, θραυόμενα, περιέβρεχον τὰς χθρικὰς θέσεις διὰ τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ πυός, τὸ ὁποῖον εἶτα ἀνεφλέγετο διὰ τῶν πυρφόων σαγιτῶν καὶ ἀκοντίων. Ἤδη ὅμως πρόκειται ερὶ νέου τινὸς πράγματος, περὶ χυτρῶν παρεκευασμένων «κατὰ τὴν ὑποδειχθεῖσαν μέθοδον», ὴν μυστικὴν πάντοτε. Ἐνταῦθα, προφανῶς, δὲν πρόκειται περὶ πηλίνων ἀγγείων, ἀλλὰ περὶ χυρῶν εἰδικῆς κατασκευῆς, αἵτινες ἐξερρηγνύοντο αἰ ἐπυρπόλουν τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον ῥᾳδίως, δηαδὴ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως πυρφόρων σαγιτῶν αἰ ἀκοντίων. Αἱ χύτραι ἦσαν πεπληρωμέναι πυρίιδος καὶ ἔφερον θρυαλλίδα, τουτέστιν ἦσαν κροτίες, οἱ πρόδρομοι τῶν σημερινῶν βομβῶν. Καὶ προανῶς ἐξεσφενδονίζοντο διὰ λιθοβόλων μηχανῶν.

Εἰς τὴν § νζ΄ τῆς διατάξεως ΙΘ΄ τῆς «Τακτικῆς» ου ὁ Λέων ΣΤ΄ ἀναφέρει καὶ ἓν ἄλλο ὄργανον, πινοηθὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας του (886—912). Γράει: «Χρήσασθαι δὲ καὶ τῇ ἄλλῃ μεθόδῳ τῶν διὰ χειὸς βαλλομένων μικρῶν σιφώνων ὄπισθεν τῶν σιδηῶν σκουταρίων (ἀσπίδων) παρὰ τῶν στρατιωτῶν κραουμένων, ἅπερ χειροσίφωνα λέγεται παρὰ τῆς ἡμῶν ασιλείας ἄρτι κατεσκευασμένα. Ῥίψουσι γὰρ καὶ αὐτὰ οῦ ἐσκευασμένου πυρὸς κατὰ τῶν προσώπων τῶν ποεμίων». Ἀλλὰ τί ἦταν τὰ χειροσίφωνα ταῦτα; Ἦσαν μικραὶ φορηταὶ ἀντλίαι ἐκσφενδονίζουσαι ευστήν τινα ἐμπρηστικὴν ὕλην; Ἦσαν δηλαδὴ τὰ ὐτὰ μὲ τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα «στρεπτὰ ἐγειρίδια πυροβόλα», τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Ἥρων ὁ Βυζάντιος εἰς τὰ «Πολιορκητικά» του; Καθ' ἡμᾶς ὰ χειροσίφωνα ἦσαν μικροὶ σίφωνες, τουτέστι ιικροὶ σωλῆνες, πεπληρωμένοι μαύρης πυρίτιδος αἰ φέροντες θρυαλλίδα, ἦσαν δηλαδὴ αἱ γνωσταὶ ειροβομβίδες, ἐπινοηθεῖσαι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος ΣΤ΄.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐγγὺς ἀγῶνα τῶν πλοίων, κατὰ ὴν σύρραξιν, ἐγίνετο χρῆσις καὶ πλείστων ἄλλων μπρηστικῶν μέσων. Ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ΄ ἐν τῇ νη΄ τῆς διατάξεως ΙΘ΄ τῆς «Τακτικῆς» του γράει: «Καὶ τρίβολοι δὲ μείζονες ἢ ξυλίνοις σφαιρίοις λοι ὀξεῖς ἐμπεπηγμένοι στυππείοις δὲ καὶ ἑτέρᾳ ὕλῃ πηλειμμένοι, ἐμπυρισθέντα καὶ κατὰ τῶν πολεμίων αλλόμενα, εἶτα πίπτοντα ἐν τοῖς πλοίοις διὰ πολλῶν ερῶν ἐμπρήσουσιν αὐτά». Καὶ κατωτέρω, § ξ΄, προσίθησι: «δυνατὸν δὲ καὶ διά τινων γερανίων λεγοένων ἢ τινων ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων γαμματοειδῶν, ύκλῳ περιστρεφομένων, ἢ πίσσαν ὑγρὰν πεπυρωμένην ἢ κευὴν ἤ τινα ἑτέραν ὕλην ἐπιχύσαι τοῖς πολεμίοις λοίοις διὰ τῶν δρομώνων δεσμουμένοις καὶ τῶν μαγάνων στρεφομένων κατ' αὐτῶν». Δηλαδή, ὅταν οἱ ρόμωνες ἐπλησίαζον τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, οἱ στραιῶται ἔρριπτον κατ' αὐτῶν διὰ τῶν χειρῶν στυπεῖα ἐμβεβαπτισμένα εἰς διαφόρους εὐφλέκτους λας, ἀφοῦ προηγουμένως ἤναπτον αὐτάς, ὅταν δ' πλησίαζον ἔτι ἐγγύτερον οἱ δρόμωνες ἐδέσμουν ιὰ τῶν ἁρπαγῶν των τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ τότε ιὰ διαφόρων σωλήνων, «γερανίων καὶ ὁμοίων γαματοειδῶν ἐπιτηδευμάτων», ἐπέχεον διαφόρους ἐμπρητικὰς ὕλας, ἐν αἷς καὶ ἓν εἶδος ρευστοῦ ὑγροῦ υρὸς (διάφορα ρητινώδη ἔλαια κλπ.). Εἰς τὴν περίτωσιν ταύτην ἐγίνετο χρῆσις καταθλιπτικῶν ἀνλιῶν, διὰ τῶν ὁποίων αἱ ρευσταὶ ἐμπρηστι καὶ ὗλαι νυψοῦντο, ζέουσαι ἢ ψυχραί, ἐκ τῶν κάτωθεν τοῦ αταστρώματος τοποθετημένων λεβήτων (τῶν καβίων). Συγχρόνως ἐρρίπτοντο κατὰ τῶν ἐχθρικῶν λοίων λίθοι βαρεῖς καὶ μεγάλα τεμάχια σιδήρου αἰ ἐμπρηστικαὶ ὗλαι διάφοροι «ἀπὸ τῶν ξυλοκάτρων τῶν καταρτίων τῶν μεγάλων δρομώνων» (δηαδὴ ἀπὸ τῶν μικρῶν πύργων, τοὺς ὁποίους καεσκεύαζον ἐπὶ τῶν θωρακίων τῶν ἱστῶν τῶν μεγάλων πολεμικῶν πλοίων). Αἱ οὕτως ἀπὸ τοῦ ψους τῶν ἱστῶν βαλλόμεναι ἐμπρηστικαὶ ὗλαι ρρίπτοντο, προφανῶς, ἐντὸς πηλίνων ἀγγείων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει σαφῶς ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὑγρὸν πῦρ δὲν ἠννόουν μίαν ἐμπρηστικὴν ὕλην, ἀλλὰ πολλὰς τοιαύτας, ὧν κυριώτεραι ἦσαν τὸ πετρέλαιον μεμειγμένον μετ' ἄλλων εὐφλέκτων ὑλῶν καὶ ἡ πυρῖτις. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ πιστεύεται ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ μόνοι ἐγνώριζον τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν τοιούτων ἐμπρηστικῶν. Τὴν κατασκευὴν τῆς πυρίτιδος καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς (εἰς διάφορα πυροτεχνήματα) ἐγνώριζον ἀπὸ αἰώνων πρὶν καὶ οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἰνδοί, τὴν δὲ νάφθαν καὶ λοιπὰς ἐμπρηστικὰς ὕλας ἐγνώριζον ὡσαύτως οἱ διάφοροι ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τὴν χρῆσιν τῶν ὑλῶν τούτων (πυρίτιδος, νάφθας κ.λ.) ἐξέμαθον καὶ οἱ Ἄραβες ὅταν ἐγένοντο κύριοι τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Περσίας καὶ τῶν πέραν τούτων χωρῶν μέχρι τῆς Βουχάρας, τῆς Σαμαρκάνδης καὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ (Ζ—Η αἰῶνα). Πότε ἀκριβῶς ἐδιδάχθησαν αὐτὰς καὶ μὲ ποίας μεθόδους ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν πολέμῳ δὲν εἶναι γνωστόν. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι τῷ 904, ὅταν ὁ ἀραβικὸς στόλος προσέβαλε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐξεπόρθησεν αὐτὴν (τὴν 31 Ἰουλίου 904), ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ πυραύλων καὶ κροτίδων. Ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος Ἰωάννης Καμενιάτης, αὐτόπτης τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ἐκείνης, διηγεῖται ὅτι κατὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν ἡμέραν τῆς πολιορκίας οἱ Ἄραβες ἐνήργησαν τρομερὰν ἀπὸ θαλάσσης ἐπίθεσιν, καθ' ἣν «πῦρ τε διὰ τῶν σιφώνων τῷ ἀέρι φυσήσαντες καί τινα ἄλλα σκεύη καὶ αὐτὰ πυρὸς ἀνάμεστα εἴσω τοῦ τείχους ἐξακοντίσαντες, εἰς τοιαύτην δειλίαν τοὺς ἐν τοῖς προβόλοις [δηλαδὴ τοὺς πύργους τῶν τειχῶν] ὄντας ἐνέβαλον, ὡς καταπηδῆσαι τὸ τεῖχος καὶ πρὸς φυγὴν ἐκτραπῆναι καὶ κενὸν καταλιπεῖν ἅπαντα τὸν περίπατον», δηλαδὴ τὰς ἐπάλξεις τῶν τειχῶν. Τὸ διὰ «σιφώνων φυσηθὲν πῦρ», καθ' ἡμᾶς, ἦτο οἱ πύραυλοι ἢ τὰ φλογοβόλα, τὰ δὲ ἀγγεῖα «τὰ πυρὸς ἀνάμεστα» ἦσαν αἱ κροτίδες. Μόνον οὕτως ἐξηγεῖται ὁ τρόμος, ὃν ἐνέπνευσαν ταῦτα εἰς τοὺς ἀμυνομένους, τρόμος, ὃν δὲν θὰ ᾐσθάνοντο βεβαίως οὗτοι ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἀγγείων πεπλιρωμένων διὰ κοινῶν ἐμπρηστικῶν ὑλῶν (πετρελαίου, πίσσης κ.λ.). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου ὑπὸ τῶν σταυροφόρων οἱ Ἄραβες (κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος) ἐπυρπόλησαν τὰς πολεμικὰς μηχανὰς τῶν πολιορκητῶν, ἐκσφενδονίσαντες κατ' αὐτῶν ἀγγεῖα πλήρη ἐμπρηστικῶν ὑλῶν. Ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα ἐχρησιμοποίησαν οὗτοι ποικίλας ἐμπρηστικὰς ὕλας (νάφθαν, πυρίτιδα κ.λ.), διὰ τῶν ὁποίων ἐτρομοκράτουν τοὺς σταυρογόρους

Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων χρῆσις τῶν ἐμπρηστικῶν τούτων ὑλῶν, καὶ δὴ τῆς πυρίτιδος, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν περιγραφῶν τῶν συγχρόνων Λατίνων χρονογράφων, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς χρονογραφίας τοῦ sire de Joinville senéchal de Champagne, ὅστις συνώδευσε τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον Θ΄ (1226—1270) εἰς τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείαν καὶ περιέγραψεν αὐτήν. Ὁ Joinville λέγει ὅτι οἱ Μουσουλμᾶνοι ἔβαλλον κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἓν πῦρ, τὸ ὁποῖον διέσχιζε τὴν ἀτμοσφαῖραν μετὰ κρότου καὶ μετὰ λάμψεως τοιαύτης, ὥστε ἐφωτίζοντο αἱ ἐχθρικαὶ θέσεις ὡς νὰ ἦτο ἡμέρα, παραβάλλει δὲ τὸ πῦρ ἐκεῖνο πρὸς τεραστίους πυρίνους ὄφεις ἱπταμένους, πρὸς ἀστέρας πίπτοντας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κλ. καὶ τέλος περιγράφει τὸν τρόμον, ὃν ἐπροξένει τὸ πῦρ ἐκεῖνο εἰς τὰ χριστιανικὰ στρατεύματα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπῆλθε πλήρης ἡ παρακμὴ τῶν Ἀράβων, ὥστε ἔπαυσεν, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι (τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας), ἡ χρῆσις παντὸς εἴδους ὑγροῦ πυρός, ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος ὅμως αἰῶνος (τοῦ ΙΔ΄) ἤρχισαν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ νὰ κατασκευάζωσι διαφόρους ἐμπρηστικὰς ὕλας, τὰς ὁποίας ὑπὸ τὸ ὄνομα ἑλληνικὸν πῦρ (feu gregeois ἢ grigeois) ἐχρησιμοποίουν εἰς τὸν πολιορκητικὸν πόλεμον καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Μία τῶν ἐμπρηστικῶν τούτων ὑλῶν ἦτο καὶ ἡ μαύρη πυρῖτις, τῆς ὁποίας ἐτελειοποιήθη ἐκεῖ καὶ ἡ κατασκευὴ καὶ χρῆσις. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ ἰδίως αἰῶνος χρησιμοποιεῖται αὕτη οὐχὶ πλέον ὡς ἐμπρηστικὴ ὕλη, ἀλλ' ὡς βλητικὴ δύναμις τῶν νεωτέρων ὅπλων καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα βοτάνη ἐπανεισάγεται εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ τῶν βαρέων πυροβόλων ὅπλων (τὰ ὁποῖα οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον μεγάλας σκευὰς καὶ βουμπάρδας καὶ σκευὰς καὶ μηχανὰς καὶ χώνας καὶ χωνείας καὶ σκευὰς πετροβόλους καὶ ἑλεβόλεις ἢ ἑλεπόλεις καὶ ἀφετήρια καὶ τηλεβόλους), καὶ τῶν φορητῶν πυροβόλων ὅπλων (τὰ ὁποῖα οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν μικρὰς σκευὰς καὶ μολυβδοβόλα καὶ ἑλεβολίσκους καὶ τηλεβολίσκους καὶ τούφακας).

Ἡ τελειοποίησις τῶν πυροβόλων ὅπλων ἐπήνεγκεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν διαφόρων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ὑγροῦ ἢ ἑλληνικοῦ πυρός. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον, ἐν τῷ μέσῳ τῆς φοβερᾶς συναυλίας τῶν ἐπαναληπτικῶν ὅπλων, τῶν πολυβόλων, τῶν ταχυβόλων πυροβόλων, τῶν κολοσσιαίων ὀβίδων μὲ τὰ καταστρεπτικώτατα ρηκτικὰ γεμίσματα αὐτῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ποικίλων δηλητηριωδῶν ἀερίων (ἀσφυξιογόνων, δακρυγόνων), εἴδομεν χρησιμοποιούμενα καὶ πάλιν τὰ λησμονημένα ἐκεῖνα τῶν Βυζαντινῶν ὅπλα, διότι τὰ φλογοβόλα καὶ αἱ βόμβαι χαρακωμάτων καὶ αἱ χειροβομβίδες τοῦ τελευταίου πολέμου δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο ἢ τελειοποίησις τῶν πυρσοφόρων σιφώνων καὶ τῶν στρεπτῶν ἐγχειριδίων πυροβόλων καὶ τῶν χυτρῶν καὶ τῶν χειροσιφώνων, τὰ ὁποῖα μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ἐφήρμοσαν εἰς τοὺς πολέμους των ἀπὸ χιλίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν οἱ Βυζαντινοί. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— *ὑγρὸς ἀὴρ [Βιομ. Χημ.]*· βλ. λ. *ἀήρ*.

ὑγρόσαρκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων σάρκας ὑγράς, μαλακάς, πλαδαρός.

ὑγροσκοπία (ἡ)· *ἄλλως ὑγρομετρία*.

ὑγροσκοπικός, *—ή, —όν*· ἐπὶ χημικῶν ἑνώσεων, ὁ ἔχων τὴν ἰδιότητα νὰ ἀπορροφῇ ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας ὑγρότητα || ἀντὶ *ὑγρομετρικός*.

—ὑγροσκοπικὰ σώματα. Καλοῦνται οὕτω τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ ἀπορροφοῦν ἐντόνως τοὺς ἔν τινι χώρῳ ὑπάρχοντας ὑδρατμούς. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ὑγροσκοπικῶν σωμάτων εἶναι τὸ πυκνὸν θειικὸν ὀξύ, τὸ χλωριοῦχον ἀσβέστιον, τὸ πεντοξείδιον τοῦ φωσφόρου κλπ. Τὰ ὑγροσκοπικὰ σώματα χρησιμοποιοῦνται εἰς τοὺς ξηραντῆρας καὶ ἐν γένει εἰς χώρους, ἐν οἷς θέλομεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν συγκέντρωσιν ὑδρατμῶν. Κ. Π.

ὑγροσκόπιον (τὸ). Ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς χονδροειδῆ ἀνεύρεσιν καὶ μέτρησιν τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος. Τὰ ὑγροσκόπια στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος, ἣν κέκτηνται μερικὰ σώματα νὰ ἀπορροφῶσιν ὑγρασίαν ἀέρος καὶ νὰ ἐκδηλῶσι τὴν ἀπορρόφησιν ταύτην διὰ μιᾶς ἐξωτερικῆς μεταβολῆς. Τοιαῦτα σώματα εἶναι αἱ ἐξ ἐντέρων χορδαί, αἵτινες συνελίσσονται μὲν ἐν ξηρῷ ἀέρι, ἀνελίσσονται δ' ἐν ὑγρῷ. Τούτων τὸ μὲν ἓν ἄκρον ἐμπιέζεται εἰς σταθερὸν στήριγμα, τὸ δὲ ἄλλο φέρει δείκτην κινούμενον καὶ δεικνύοντα διὰ τῆς φορᾶς τῆς κινήσεως αὔξησιν ἢ ἐλάττωσιν τῆς ὑγρασίας ἀέρος. Ἄλλα ὑγροσκόπια φέρουσι λεπτὴν ταινίαν ἐκ φαλαίνης ἢ κεκλωσμένα καννάβινα νήματα, ἅτινα βραχύνονται ἢ ἐπιμηκύνονται κατὰ τὰς ὑγρομετρικὰς μεταβολάς. Ἕτερα ὑγροσκόπια εἶναι τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῆς ἰδιότητος, ἣν ἔχει τὸ χλωριοῦχον κοβάλτιον νὰ λαμβάνῃ χρῶμα ἰῶδες ῥόδινον, ὅταν τίθεται ἐν ὑγρῷ ἀέρι καὶ χρῶμα κυανοῦν ἐν ξηρῷ. Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ οὐσία αὕτη ἀλλοιοῦται καὶ τὸ ὑγροσκόπιον καθίσταται ἄχρηστον. Θ. Θ. Φ

ὑγροσχαστικός, *—ή, —όν*· ἐπὶ καρπῶν, ὁ ἕνεκα τῆς ὑγρότητος σχάζων.

ὑγρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ὑγρόν: «ἡ ὑγρότης τοῦ κλίματος, —τῆς ἀτμοσφαίρας, —τοῦ τόπου».

ὑγρόφιλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀπορροφῶν τὸ ὑγρόν: «ὑγρόφιλος βάμβαξ»· || ἐπὶ φυτῶν, ὁ ἀγαπῶν τὴν ὑγρασίαν, τὸ ὕδωρ, ὑδροχαρής.

ὑγρόφιλος (Hygrophilus *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθοειδῶν* ἢ *ἀκανθιδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ βλαστοὺς τετραγωνικοὺς ἕρποντας ἢ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένους, μὲ φύλλα ἀκέραια καὶ ἄνθη κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων ἀναφαινόμενα καὶ κατὰ βότρυας διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, φυόμενα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς, τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αὐστραλίας καὶ εὐδοκιμοῦντα παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Εἴδη τινὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ. Ν. Π.

ὕγρωμα, *—ατος* (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Ἐξοίδησις τῶν βλεννογόνων θυλάκων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ περιβλήματος τῶν τενόντων διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ὑγροῦ συνεπείᾳ χρονίου ἐρεθισμοῦ. Κ. Κ. Κ.

ὑγρωτὸς (ὁ) (Hygrotus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτικιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους, πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς ἀπαντῶντας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑγρωτὸς ὁ πεποικιλμένος* (Hygrotus ornatus), ὅστις ἔχει χρωματισμὸν φαιὸν μετὰ μελανῶν ποικιλμάτων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Εἶναι κοινὸς ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

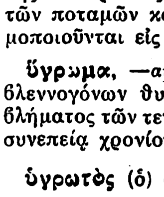

Ὑγρωτὸς ὁ πεποικιλμένος.

ὑδαντοΐνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἑτεροκυκλικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

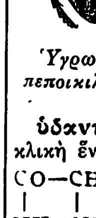

δυναμένη νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς οὐρεΐδιον τοῦ γλυοξυλικοῦ ὀξέος. Ἐλήφθη τὸ πρῶτον ἐκ τῆς *ἀλλαντοΐνης* καὶ δύναται νὰ παρασκευασθῇ διὰ θερμάνσεως τοῦ αἰθυλεστέρος τοῦ ὑδαντοϊνικοῦ ὀξέος μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, δυσδιά-

Digitized by Google

λυτον εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, τηκόμενον εἰς 220°. Κατὰ τὸν βρασμὸν μετὰ βαρίου ὕδατος σχαζομένου τοῦ δακτυλίου μετατρέπεται εἰς ὑδαντοϊνικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ὑδαντοϊνικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *οὐρεϊδοξέα.*

ὑδαρής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ μετὰ πολλοῦ ὕδατος, ὑδατώδης, ρευστός, ἰδιωματ. *δαρὴς ἢ δαρός : «ὑδαρὴς ζύμη, — πηλὸς κ.τ.τ.».*

'Υδάρνης. —1) Ἐκ τῶν ἑπτὰ μεγιστάνων Περσῶν, οἵτινες συνώμοσαν κατὰ τοῦ μάγου Ψευδοσμέρδιος, ὅστις εἶχε σφετερισθῆ τὸν περσικὸν θρόνον. Τῆς συνωμοσίας ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο ὁ φόνος τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του μάγου Πατιζείθου, τὸν ὁποῖον ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Δαρείου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὑστάσπους, βασιλέως τῶν Περσῶν.

—2) Ἀρχηγὸς τῶν μυρίων Ἀθανάτων τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου, ὅστις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ προδότου Ἐφιάλτου, διὰ τῆς ἀτραποῦ Ἀνοπαίας, κατέλαβε τὰ νῶτα τῶν ἐν Θερμοπύλαις ὑπὸ τὸν Λεωνίδαν μαχομένων Ἑλλήνων κατὰ τὸ 480 π. Χ.

— 3) Πέρσης στρατηγός, ὅστις ἀνακατέλαβε (διὰ τοῦ περσικοῦ στόλου ἴσως) τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καταληφθεῖσαν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 334 π. Χ. Μίλητον, ἡ ὁποία ὅμως καὶ πάλιν περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην (333 π. Χ.), καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος στρατηγοῦ Βαλάκρου.

— 4) Υἱὸς τοῦ σατράπου Μαζαίου, προσληφθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταβήλου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Περσῶν εἰς τὸ ἄγημα τῶν ἑταίρων ἱππέων τῆς στρατιᾶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸ 324 π. Χ. ΚΑΨ.

'Υδάσπης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν ΒΔ. Ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ Ἰμάου ὄρους (νῦν Καρακορούμ καὶ Δυτικὰ Ἰμαλάϊα) καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα τοῦ Σινάρου ποταμοῦ συμβάλλει εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀκεσίνου (νῦν Tchanab ἢ Djélam) μετὰ ροῦν 623 χλμ. Ἐπὶ τῶν ὄχθῶν αὐτοῦ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τῷ 327 π. Χ. τὸν Πῶρον, βασιλέα τῆς χώρας. Σήμερον καλεῖται *Τζιλάμ* (Djélam). Α. Θ. Σ.

"Υδατα (Aquae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Λουτρόπολις τῆς Δακίας ἐν τῇ Dacia Maluensis, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 8, 4) μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων πόλεων αὐτῆς, περὶ τὰ 23 μίλια πρὸς νότον τῆς Ζαρμιζεγεθούσης (νῦν Varhély). Εἶναι ἡ σημερινὴ Vitrovatz ἐν Ρουμανίᾳ.

— 2) Λουτρόπολις τῆς Ἄνω Παννονίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀζάλων, κειμένη πρὸς νότον τῆς Οὐϊνδοβόνας (νῦν Βιέννης). Εἶναι ἡ σύγχρονος περίφημος λουτρόπολις Baden bei Wien ἐν Αὐστρίᾳ. Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Ἀπολλινάρες* (Aquæ Apollinares) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, κειμένη μεταξὺ τῆς τοποθεσίας Careiæ (νῦν Galéra) καὶ τῆς πόλεως τῶν Ταρκυνίων (νῦν Corneto). Κατά τινας ταυτίζεται μὲ τὴν σύγχρονον Vicarello, ὅπου εὑρέθησαν τέσσαρα ἀργυρᾶ κύπελλα, φέροντα ὁδοιπορικὰς ὁδηγίας τῶν μεταξὺ Ρώμης καὶ Γαδείρων διαμέσων σταθμῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Αὐγούστα* (Aquæ Augustæ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀκουιτανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ταρβέλλων (βλ. *"Υδατα Ταρβελλικά*). Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Αὐρήλια* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Δ. Γερμανίας ἐν τῇ χώρᾳ Agri Decumates, κειμένη δεξιὰ τοῦ Ρήνου, βορειοανατολικῶς τῆς Ἀργεντοράτου (νῦν Strasbourg). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σύγχρονος λουτρόπολις Baden-Baden, ἐν Γερμανίᾳ. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Βορμόνις* (Aquæ Bormonis) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἰδούων, οὐ μακρὰν τοῦ Ἐλάβρου ποταμοῦ (νῦν Allier), ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῆς κελτικῆς θεότητος Bormo ἢ Borvo. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σύγχρονος λουτρόπολις Bourbon-l'Archambault, ἐν τῷ νομῷ Allier. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Ἡρακλέους* (Aquæ Herculis) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ (νῦν Ἀλγέριον), κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Λαμβαίσης (νῦν Lambèse) εἰς Ad Majores (νῦν Besseriani) ὁδοῦ. Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Henchir Sidi el-Hadji. Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Θερμὰ* (Aquae Calidae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρουέρνων, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐλάβρου (νῦν Allier), ΒΑ. τοῦ Αὐγουστονεμήτου (νῦν Clermont—Ferrand). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σύγχρονος περίφημος λουτρόπολις Vichy. Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Θερμὰ* (Aquae Calidae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς ΒΑ. Ταρρακωνικῆς Ἰσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β' 6, 69) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αὐσητανῶν, περὶ τὰ 10 μίλια πρὸς νότον τῆς Γερούνδας (νῦν Gerona). Τὴν θέσιν αὐτῆς, κατὰ τὸν Müller, ἐπέχει ἡ νῦν Banolas. Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Θερμά, ἢ Σούλις* (Aquae Calidae ἢ Sulis) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς ΝΔ. Βρεττανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β' 3, 13) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δοβούνων Βελγῶν, κέντρον τῆς λατρείας τῆς κελτικῆς θεότητος Σούλ, ταυτιζομένης ὑπὸ τῶν Ρωμαίων πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, ἥτις ἦτο καὶ προστάτις αὐτῆς. Καταληφθεῖσα τῷ 43 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἤκμασε καθ' ὅλην τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον. Εἶναι ἡ σημερινὴ Bath, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Somerset, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Κονβένων* (Aquae Convenarum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ἀκουϊτανίας ἐν Γαλλίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ταρβελλικῶν Ὑδάτων (νῦν Dax) εἰς Τολῶσαν (νῦν Toulouse) ὁδοῦ. Ὑπό τινων ταυτίζεται μὲ τὴν σύγχρονον Bagnère de Bigorre, ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἄνω Πυρηναίων (Hautes—Pyrénées). Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Κουακερνῶν* (Aquae Quacernorum ἢ Quarquernae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἰσπανίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βρακάρας Αὐγούστας (νῦν Braga) εἰς Ἀστούρικαν (νῦν Astorga) ὁδοῦ (*Πτολ.* Γεωγρ. Β' 6, 46). Κατά τινας τῶν νεωτέρων ταυτίζεται μὲ τὴν σύγχρονον San Salvador de Gentis. Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Κουΐντινα* (Aquae Quintinae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἰσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β' 6, 27) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σεουρρῶν. Ἄγνωστος καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Κουτίλια* (Aquae Cutilie) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ἰταλίας ἐν Σαβίνῃ (βλ. *"Ακουαι Κουτίλιαι*). Α. Θ. Σ.

— **"Υδατα** *Λησιτανὰ* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος τοποθεσία τῆς Σαρδηνίας, ἔχουσα θερμοπηγὰς παρὰ τὴν πόλιν Λῆσα (*Πτολ.* Γεωγρ. Γ' 3, 7), ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Ματτιακὰ* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Σταθμὸς θερμῶν πηγῶν τῆς Δ. Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κείμενος δεξιὰ τοῦ Ρήνου, παρὰ τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ταύνου, ὀλίγα μίλια πρὸς Β. τοῦ Μογοντιακοῦ (νῦν Mayence). Τὰ ἐρείπια αὐτοῦ σῴζονται παρὰ τὴν σύγχρονον λουτρόπολιν Βισβάδεν (Wiesbaden). Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Νεαπολιτανὰ* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος τοποθεσία τῆς Σαρδηνίας, ἔχουσα θερμοπηγὰς (*Πτολ.* Γεωγρ. Γ' 3, 7). Ταυτίζεται πρὸς τὰς σημερινὰς θερμοπηγὰς Bagni de Sardara. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Νιζῖνοι* (Aquae Nisinci) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αἰδούων, κειμένη δεξιὰ τοῦ Λείγηρος, ἄνωθεν τῆς Δεκετίας (νῦν Decize). Ταυτίζεται μὲ τὴν σύγχρονον Bourbon-Lancy, ἐν τῷ νομῷ Saône-et-Loire. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Οὐολατερρανὰ* (Aquae Volaterranae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, πρὸς Ν. τῶν Οὐολατερρῶν (νῦν Voltera), ταυτιζομένη μὲ τὴν σύγχρονον Montecerboli. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Πικρὰ* (Aquae Amarae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς ΝΑ. ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Ἀφρικῆς ἐπὶ τῆς Μεγάλης Σύρτεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Τουβάκτιος (νῦν Msarata) εἰς Μακόμαδα (νῦν Mellafah) ὁδοῦ, ἔχουσα θερμοπηγάς. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Σέξτια* (Aquae Sextiae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ναρβωνικῆς Γαλλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαλύων, ἱδρυθεῖσα τῷ 122 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (βλ. *Σέξτια "Υδατα*). Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Σιρένσες* (Aquae Sirenses). *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (νῦν Ἀλγέριον) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μασσυλίων, ταυτιζομένη μὲ τὴν σύγχρονον Hammam bou-Hanefia. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Στατιέλλαι* (Aquae Statiellae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Ἰταλίας ἐν Λιγουρίᾳ, Ἀκουαιστατιέλλαι κατὰ Στράβωνα (Ε, 217), κειμένη πρὸς νότον τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων, ἀνθηροτάτη καὶ πολυσύχναστος ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Σήμερον καλεῖται Aequi. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Ταρβελλικὰ* (Aquae Tarbellicae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀκουϊτανίας ἐν Γαλλίᾳ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ταρβέλλων καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀτουρίου (νῦν Adour), ἔχουσα μεταλλικὰς πηγάς, ψυχρὰς καὶ θερμάς (*Πτολ.* Γεωγρ. Β' 7, 8). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Dax, ἐν τῷ νομῷ Landes. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Ὑψιτανὰ* (Aquae Hypsitanae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Σαρδηνίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Θύρσου ποταμοῦ (νῦν Τίρσο), περὶ τὰ 16 μίλια βορειοανατολικῶς τῆς Ὀθόκας (νῦν Ὀριστάνο) καὶ ἔχουσα θερμὰς ἰαματικὰς πηγὰς (*Πτολ.* Γεωγρ. Γ 3, 7). Εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Φόρον Τραϊανοῦ*, τὴν ὁποίαν, ἀτείχιστον οὖσαν, περιέβαλε διὰ τείχους ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἵνα προστατεύσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Μαυρουσίων, τοὺς ὁποίους οἱ νησιῶται ἐκάλουν Βαρβαρικίνους. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς (ὑδραγωγεῖον, γέφυρα, κ.τ.λ.) σῴζονται εἰς τὴν νῦν Fordungianus. Α. Θ. Σ.

—**"Υδατα** *Φλαούϊα* (Aquae Flaviae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἰσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β' 6, 39) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουροδῶν, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βρακάρας Αὐγούστας (νῦν Braga). Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Chaves ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Traz-os-Montes τῆς Πορτογαλίας. Α. Θ. Σ.

ὕδατα (τά)· πληθυντικὸς τοῦ *ὕδωρ* (βλ. λ.).

ὑδαταγωγὸς (ὁ, ἡ), **—όν** (τό)· ὁ ἄγων, ὁ φέρων τὸ ὕδωρ.

— **ὑδαταγωγὸς γέφυρα** *[Τεχν.]*. Γέφυρα ὑποβαστάζουσα ὑδραγωγεῖον (βλ. λ. *γέφυρα*).

ὑδαταέριον (τό)· βλ. *ὑδραέριον.*

ὑδατανθρακάζη (ἡ), ἢ *ὑδατανθρακάση*· ἔνζυμον διασπῶν τοὺς ὑδατάνθρακας.

ὑδατάνθρακες (οἱ) *[Χημ.]*. Μεγάλη ὁμὰς ὀργανικῶν ἑνώσεων λίαν διαδεδομένων ἐν τῇ φύσει. Καλοῦνται οὕτω διότι ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῶν συστάσεως δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἑνώσεις ἄνθρακος μεθ' ὕδατος $x\,C + y\,H_2O$, ὡς $C_6H_{10}O_5$ ($=6\,C + 5\,H_2O$), $C_6H_{12}O_6$ ($=6\,C + 6\,H_2O$) κττ., καίτοι σήμερον εἶναι γνωσταὶ ἑνώσεις ἀνήκουσαι εἰς τοὺς ὑδατάνθρακας καὶ ὅμως μὴ περιέχουσαι τὸ ὀξυγόνον καὶ τὸ ὑδρογόνον, εἰς ἣν σχέσιν ταῦτα εὑρίσκονται εἰς τὸ ὕδωρ, ὡς π. χ. ἡ ραμνόζη $C_6H_{12}O_5$ καὶ γενικῶς οἱ ἀλκυλιωμένοι ὑδατάνθρακες.

Εἰς τὰς ἑνώσεις αὐτὰς ἀνήκουν τὸ σταφυλοσάκχαρον καὶ τὸ ὀπωροσάκχαρον, εἰς ἃ ὀφείλεται ἡ γλυκύτης τῶν ὀπωρῶν καὶ διὰ ζυμώσεως τῶν ὁποίων προέρχεται ἡ ἀλκοόλη τῶν οἴνων καί τινων ποτῶν, τὸ καλαμοσάκχαρον, τὸ ἄμυλον, ἡ κυτταρίνη, ἐξ ἧς ἀποτελοῦνται τὰ τοιχώματα τῶν φυτικῶν κυττάρων καὶ ἐξ ἧς συνίστανται τὰ ξύλα, ὁ χάρτης, αἱ ὑφάνσιμοι ὗλαι. Οἱ ὑδατάνθρακες, τὰ λίπη καὶ αἱ πρωτεῖναι εἶναι αἱ τρεῖς ὁμάδες ὀργανικῶν ἑνώσεων, αἵτινες κατὰ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς παράγονται εἰς μεγίστας ποσότητας καὶ καταναλίσκονται.

Τινὲς τῶν ὑδατανθράκων εἶναι διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ, γλυκείας γεύσεως, κρυσταλλώσιμοι, ὡς τὰ σάκχαρα, ἄλλοι δὲ ἄνευ χαρακτηριστικῆς γεύσεως, μὴ φαινομενικῶς κρυσταλλούμενοι, τινὲς καὶ ἀδιάλυτοι ἐν ὕδατι, ὡς τὸ ἄμυλον, ἡ κυτταρίνη, τὸ κόμμι. Οἱ τελευταῖοι ὅμως οὗτοι εὐκόλως μετατρέπονται εἰς σάκχαρα, εἴτε τῇ ἐπιδράσει ἀραιῶν ὀξέων ἐν θερμῷ, εἴτε δι' ὡρισμένων φυραμάτων, διὰ προσλήψεως ὕδατος, ὁπότε τὸ μόριον αὐτῶν διασπᾶται εἰς πλείονα ἁπλούστερα, ὡς

$$(C_6H_{10}O_5)X + XH_2O = XC_6H_{12}O_6$$

Ὡς ἐκ τούτου παραδεχόμεθα ὅτι οἱ ὑδατάνθρακες οὗτοι εἶναι ἀνυδριτικὰ παράγωγα τῶν ἁπλῶν σακχάρεων ἢ συμπλέγματα τῶν ἀνυδριτικῶν αὐτῶν παραγώγων, ὅτι δηλαδὴ τὸ μόριον αὐτῶν σχηματίζεται ἐκ πλειόνων μορίων ἁπλῶν σακχάρεων δι' ἀποσπάσεως ὕδατος ἢ καὶ περαιτέρω πολυμερισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν πρώτων ὑδατανθράκων, τῶν ἐχόντων τὰς ἐξωτερικὰς ἰδιότητας τῶν σακχάρων, ὑπάρχουν τινές, οἵτινες ἐπίσης ὑδρολύονται εἰς ἁπλούστερα σάκχαρα, ὡς τὸ καλαμοσάκχαρον εἰς σταφυλοσάκχαρον καὶ ὀπωροσάκχαρον:

$$C_{12}H_{22}O_{11} + H_2O = C_6H_{12}O_6 + C_6H_{12}O_6$$

καὶ οἵτινες ἑπομένως δύνανται ἐπίσης νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀνυδρῖται ἁπλουστέρων σακχάρων. Ἑπομένως ἡ ὁμὰς τῶν ὑδατανθράκων περιλαμβάνει τὰ ἁπλᾶ σάκχαρα ἢ μονοσάκχαρα καὶ τοὺς πολυσακχαρίτας, οἵτινες δύνανται δι' ὑδρολυτικῆς σχάσεως νὰ μεταβληθοῦν εἰς ἁπλούστερα σάκχαρα. Ὡς ἐκ τούτου δὲ διαιροῦμεν τοὺς ὑδατάνθρακας ὡς ἑξῆς:

I) Ἁπλᾶ σάκχαρα ἢ μονοσάκχαρα (σταφυλοσάκχαρον, ξυλοσάκχαρον κτλ.).

II) Διασπώμενοι ὑδατάνθρακες ἢ πολυσακχαρῖται.

α) Διασπώμενα σάκχαρα ἢ σακχαροειδεῖς πολυσακχαρῖται (καλαμοσάκχαρον, ραφινόζη κλπ.).

β) Πολυσακχαρῖται μὴ σακχαροειδεῖς (ἄμυλον, κυτταρίνη, δεξτρίνη κλπ.).

Α') *Τὰ μονοσάκχαρα. Σύνταξις.* Τὰ μονοσάκχαρα ἄλλοτε ἐθεωροῦντο ὡς ἄκυκλοι ἀλδεϋδαλκοόλαι καὶ κετοναλκοόλαι μὲ πλείονα ὑδροξύλια ὧν ἓν παρὰ τὸ καρβονύλιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μόριον τῶν σακχάρων περιέχει καρβονύλιον καὶ ἀλκοολικὸν ὑδροξύλιον, δύνανται τὰ σάκχαρα δι' ἀλ-

Digitized by Google

ηλεπιδράσεως τῶν δύο τούτων ὁμάδων νὰ προσλάβουν ἡμιακεταλικὴν σύνταξιν, ὡς π. χ. αἱ ἑνώσεις

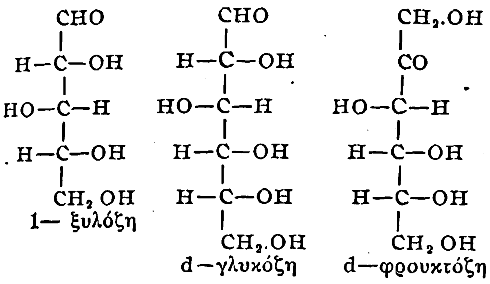

1— ξυλόζη d—γλυκόζη d—φρουκτόζη

νὰ κέκτηνται τὴν σύνταξιν

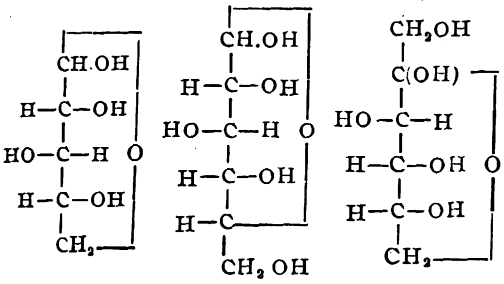

Καὶ πράγματι τοιαύτην σύνταξιν κέκτηνται τὰ σάκχαρα, ἀνήκοντα συντακτικῶς εἰς τὰς ἑτεροκυκλικὰς ἑνώσεις, καὶ δὴ τῆς ὁμάδος τοῦ πυρανίου, διὸ καὶ παρὰ τοῦ Haworth ἐπροτάθη ὅπως ἀναγράφωνται ὡς αἱ πυρανικαὶ ἑνώσεις, ὡς π.χ. αἱ ὡς ἄνω ἑνώσεις:

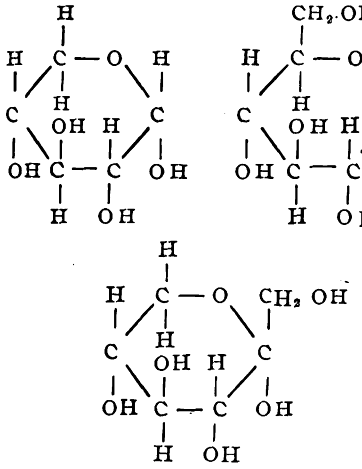

Εὕρεσις. Ἐκ τῶν μονοσακχάρων ἡ d-γλυκόζη καὶ ἡ d-φρουκτόζη, ἤτοι τὸ σταφυλοσάκχαρον καὶ τὸ ὀπωροσάκχαρον ἀπαντοῦν εἰς μεγάλας ποσότητας ἐν τῇ φύσει ἐλεύθερα· εἰς πολὺ ὅμως μεγαλυτέρας ποσότητα. ἀπαντοῦν τὰ μονοσάκχαρα ὡς συστατικὰ τῶν φυσικῶν πολυσακχαριτῶν, ὡς τοῦ καλαμοσακχάρου, τοῦ γαλακτοσακχάρου, τοῦ ἀμύλου, τῆς κυτταρίνης, τῶν κόμμεων κτλ., ἐξ ὧν δι' ὑδρολύσεως λαμβάνονται εὐκόλως πολλὰ μονοσάκχαρα. Ἐπίσης ἀπαντοῦν ὑπὸ μορφὴν ἑνώσεων μετ' ἀλδεϋδικῶν ἢ φαινολικῶν σωμάτων, ἃς καλοῦμεν γλυκοζίτας καὶ αἵτινες εὐκόλως διασπῶνται δι' ὀξέων ἢ φυραμάτων εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν.

Ἰδιότητες. Τὰ μονοσάκχαρα εἶναι σώματα οὐδέτερα, γλυκείας γεύσεως, ἄχροα καὶ ἄοσμα. Κρυσταλλοῦνται ἐν μέρει, καθαρὰ ὄντα, καλῶς, ἡ κρυστάλλωσις ὅμως, ἥτις συνήθως βαίνει βραδέως, ἐπιβραδύνεται ἔτι μᾶλλον ἢ καὶ παρεμποδίζεται παρουσίᾳ προσμείξεων. Εἴς τινας περιπτώσεις παρετηρήθη ὅτι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μονοσάκχαρον, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τῆς κρυσταλλώσεως, ἀποχωρίζεται εἰς δύο διαφόρους μορφάς, διακρινομένας ἀλλήλων διὰ τῆς διαλυτότητος, τῆς ὀπτικῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ἱκανότητος πρὸς δέσμευσιν ὕδατος. Αἱ τοιαῦται μορφαὶ χαρακτηρίζονται διὰ τῶν στοιχείων α—καὶ β—.

Τὰ μονοσάκχαρα διαλύονται εὐκόλως ἐν ὕδατι, δυσκόλως ἐν ἀνύδρῳ ἀλκοόλῃ, οὐδόλως δ' ἐν αἰθέρι. Εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἀποσυντίθενται, ἀρχικῶς μὲν κιτρινίζοντα, εἶτα δ' ἰσχυρῶς ἀπανθρακούμενα.

Τὰ μονοσάκχαρα εἶναι σώματα ὀπτικῶς ἐνεργά. Ἀνάγουν ἀλκαλικὸν διάλυμα ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ, ἀποχωριζομένου ὀξειδυλίου τοῦ χαλκοῦ.

Ἀλκοολικὴ ζύμωσις. Ἡ ἀλκοολικὴ ζύμωσις, ἡ διάσπασις δηλονότι τῶν σακχάρων πρὸς ἀλκοόλην, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀξείδωσις μὲν κρίκων τινῶν τῆς ἁλύσεως τῶν ὑδατανθράκων εἰς τὴν ἀνωτάτην ὀξειδωτικὴν μορφήν, πρὸς CO_2, ἀναγωγὴ δ' ἀφ' ἑτέρου ἄλλων. Ἡ ἰδιότης τῆς τοιαύτης ζυμώσεως παρετηρήθη μόνον εἰς σάκχαρα τῆς συστάσεως $C_3H_6O_3$, $C_6H_{12}O_6$ καὶ $C_9H_{18}O_9$, τὰς τριόζας δηλονότι, τὰς ἑξόζας καὶ τὰς ἐννεόζας. Ἐκ τῶν γνωστῶν δ' ἑξοζῶν, αἵτινες εἶναι τὰ σπουδαιότερα τῶν ζυμουμένων σακχάρων, πάλιν ὀλίγαι ζυμοῦνται, καὶ δὴ ἐκ μὲν τῶν ἀλδοζῶν ἡ d-γλυκόζη, ἡ d-μαννόζη καὶ ἡ d-γαλακτόζη, ἐκ τῶν κετοζῶν δὲ ἡ d-φρουκτόζη· ἐκ τούτων δὲ πάλιν ἡ d-γαλακτόζη ζυμοῦται βραδύτερον τῶν τριῶν ἄλλων, ὑπὸ τινων μάλιστα εἰδῶν ζύμης καὶ οὐδόλως. Αἱ τρεῖς λοιπαὶ κατ' ἐξοχὴν ζυμούμεναι ἑξόζαι κέκτηνται ὁμοίαν χωριστικὴν μορφήν, ἤτοι:

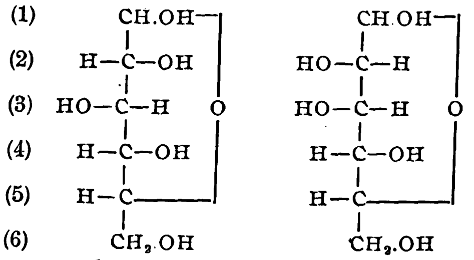

d-γλυκόζη d-μαννόζη

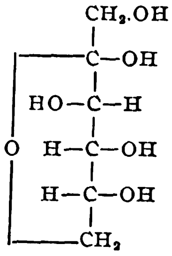

d-φρουκτόζη

ἡ κατάταξις δηλονότι τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ὑδροξυλίου περὶ τὸ 3,4 καὶ 15 ἄτομον ἄνθρακος εἶναι καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις ἡ αὐτή. Τὰ ἐναντιοστερεομερῆ αὐτῶν, ἡ l-γλυκόζη, ἡ l-μαννόζη καὶ ἡ l-φρουκτόζη δὲν ζυμοῦνται, ὡς δὲν ζυμοῦνται καὶ τὰ διαστερεομερῆ αὐτῶν, πλὴν τῆς d-γαλακτόζης, ἥτις εἰς μὲν τὸ τρίτον καὶ πέμπτον ἄτομον ἄνθρακος δεικνύει τὴν αὐτὴν κατάταξιν, τὴν ἀντίθετον δὲ εἰς τὸ τέταρτον. Ἐκ τούτων ἐμφαίνεται ὅτι ἡ ζυμωτικὴ ἱκανότης ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τῆς χωρητικῆς μορφῆς. ἐξηγεῖται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὰ τὴν ζύμωσιν προκαλοῦντα φυράματα εἶναι αὐτὰ ταῦτα ὀπτικῶς ἐνεργά, ἑπομένως ἀσυμμέτρως κατεσκευασμέναι ἑνώσεις. αἵτινες τότε μόνον δύνανται νὰ ἐπιδράσουν, ὅταν μεταξὺ τῆς ἰδίας αὐτῶν μορφῆς καὶ τῆς μορφῆς τοῦ ὑποκειμένου ὑπάρχουν κατάλληλοι σχέσεις.

Ἄλλαι ζυμώσεις. Τῇ ἐπιδράσει σχιζομυκήτων ὑφίστανται τὰ σάκχαρα διαφόρους ἄλλους ζυμώσεις, ὡς π. χ. τὴν γαλακτικὴν καὶ τὴν βουτυρικήν.

Κατὰ τὴν βλεννώδη ζύμωσιν, καθ' ἣν ὁ οἶνος καὶ ὁ ζύθος καθίστανται ἰξώδεις, μεταβάλλεται τὸ ὀπωροσάκχαρον εἴς τινα κομμιώδη ὕλην καὶ εἰς μαννίτην. Δι' εὐρωτομυκήτων τινῶν παράγεται ἐκ τῆς d-γλυκόζης κιτρικὸν ὀξύ.

Διάφορα μονοσάκχαρα. Τὰ σπουδαιότερα τῶν μονοσακχάρων εἶναι τὸ σταφυλοσάκχαρον (d-γλυκόζη), τὸ ὀπωροσάκχαρον (d-φρουκτόζη), ἡ d-μαννόζη, ἡ d-γαλακτόζη, αἱ πεντόζαι κ. ἄ.

Β') ***Σακχαροειδεῖς πολυσακχαρῖται***. Πολλοὶ τούτων εὑρίσκονται ἐν τῇ φύσει, ὡς τὸ καλαμοσάκχαρον, ἡ τρεαλόζη, τὸ γαλακτοσάκχαρον, ἡ ραφινόζη κτλ. Ἐπίσης λαμβάνονται ἐκ συνθέτων ὑδατανθράκων, ὡς ἡ μαλτόζη ἐκ τοῦ ἀμύλου καὶ ἡ κελλοβιόζη ἐκ τῆς κυτταρίνης διὰ μερικῆς ὑδρολυτικῆς διασπάσεως, ἐπιτελουμένης διὰ φυραμάτων ἢ δι' ὀξέων. Ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως σχηματίζονται εἰς μικρὰς ποσότητας ἐξ ἁπλῶν σακχάρων δι' ἐπιδράσεως φυραμάτων ἢ ὀξέων.

Οἱ σακχαροειδεῖς πολυσακχαρῖται εἶναι οὐδέτεραι ἑνώσεις, γλυκείας γεύσεως, ἄχροοι, εὐδιάλυτοι ἐν ὕδατι, κρυσταλλοῦνται δὲ γενικῶς καλύτερον τῶν μονοσακχάρων. Οἱ ἐμπειρικοὶ αὐτῶν τύποι περιέχουν τὰ στοιχεῖα ν μορίων μονοσακχάρων, ἠλαττωμένα κατὰ τὰ στοιχεῖα ν—1 μορίων ὕδατος, ὡς π. χ. $C_{12}H_{22}O_{11}=2C_6H_{12}O_6-H_2O$, $C_{18}H_{32}O_{16}=3C_6H_{12}O_6-2H_2O$.

Τὰ πλεῖστα τῶν γνωστῶν διασπωμένων σακχάρων προέρχονται ἀπὸ ἑξόζας, μεμονωμένα δ' ὅλως ὑπάρχουν παραδείγματα συνδυασμοῦ ἑξοζῶν μετὰ πεντοζῶν, ἓν δὲ μόνον προέρχεται ἀπὸ πεντόζας, ἡ ἀραβινόνη, $C_{10}H_{18}O_9=2C_5H_{10}O_5-H_2O$, ληφθὲν δι' ἐπιδράσεως H_2SO_4 ἐπὶ κόμμεων.

Οἱ σακχαροειδεῖς πολυσακχαρῖται λίαν εὐκόλως, ἰδίως ἐν θερμῷ, ὑδρολύονται τῇ ἐπιδράσει ἀραιῶν ὀξέων εἰς τὰ ἁπλᾶ σάκχαρα. Κατὰ τὴν τοιαύτην ὑδρόλυσιν εἴτε σχηματίζεται μία μόνον ἑξόζη, ὡς ἡ d-γλυκόζη ἐκ τῆς μαλτόζης, εἴτε συνηθέστερον πλείονες ἰσομερεῖς ἑξόζαι, ὡς ἡ d-γλυκόζη καὶ ἡ d-φρουκτόζη ἐκ τοῦ καλαμοσακχάρου. Μᾶλλον σύνθετοι πολυσακχαρῖται δύνανται νὰ ὑδρολυθοῦν καὶ μερικῶς, σχηματιζομένων ἁπλουστέρων πολυσακχαριτῶν καὶ ἁπλῶν σακχάρων, ὡς

$$C_{18}H_{32}O_{16}+H_2O=C_{12}H_{22}O_{11}+C_6H_{12}O_6$$

μελιτριόζη μελιβιόζη d—φρουκτόζη

Ἐκ τῆς μᾶλλον μελετηθείσης ὑδρολυτικῆς διασπάσεως τῶν σακχαροειδῶν πολυσακχαριτῶν, τῆς διασπάσεως δηλονότι τοῦ καλαμοσακχάρου, καλεῖται ἡ τοιαύτη διάσπασις ἀναστροφὴ (inversion), ὡς ἐκ τῆς ἀναστροφῆς τῆς στροφικῆς κατευθύνσεως τοῦ προϊόντος, ἀποτελουμένου ἐξ ἴσων μερῶν d-γλυκόζης καὶ d-φρουκτόζης, στρέφοντος δὲ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐπειδὴ ὑπερισχύει ἡ στροφικὴ τιμὴ τῆς d-φρουκτόζης, στρεφούσης ἰσχυρότερον πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ ἡ d-γλυκόζη πρὸς τὰ δεξιά, ἐνῷ τὸ καλαμοσάκχαρον στρέφει πρὸς τὰ δεξιά. Τὸ λαμβανόμενον προϊὸν τῆς τοιαύτης ἀντιδράσεως καλεῖται ἀνάστροφον σάκχαρον ἢ ἰμβερτοσάκχαρον. Διὰ τὴν ἀναστροφὴν ἐν θερμῷ χρειάζεται ἐλαχίστη ὅλως ποσότης ὀξέος. Ἡ ἀναστροφὴ εἶναι καταλυτικὸν φαινόμενον, προκαλούμενον δι' ἰόντων ὑδρογόνου, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται, ὡς ἡ ἐστεροποίησις, πρὸς ποσοτικὸν προσδιορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀφετεροιώσεως ὀξέων. Ἀντίθετον φαινόμενον εἶναι ἡ ἐπαναστροφή, ἡ σύμπτυξις δηλονότι ἁπλῶν σακχάρων πρὸς πολυσακχαρίτας, ὡς:

$$2C_6H_{12}O_6=H_2O+C_{12}H_{22}O_{11}$$

ἡ ἐπίσης ἐπιτελουμένη δι' ὀξέων, καθ' ἣν ὅμως δὲν σχηματίζεται μόνον τὸ ἀρχικὸν σάκχαρον, ἐξ οὗ δι' ἀναστροφῆς ἐλήφθησαν τὰ συμπτυσσόμενα σάκχαρα, ἀλλὰ καὶ ἰσομερῆ σάκχαρα ἢ πολυσακχαρῖται ἀλλοίας συμπτύξεως, ὡς π. χ. δεξτρῖναι. Ἡ ὑδρολυτικὴ διάσπασις τῶν σακχάρων ἐπιτελεῖται καὶ διά τινων φυραμάτων, καλουμένων σακχαροκλαστικῶν φυραμάτων. Καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι καταλυτικόν, ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὰ ὀξέα, ἅτινα διασποῦν ὅλους τοὺς πολυσακχαρίτας, ἡ ἐνέργεια τῶν φυραμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς χωρητικῆς μορφῆς αὐτῶν. Οὕτω τὸ ἐν τῇ ζυθοζύμῃ εὑρισκόμενον φύραμα, ἡ ἰμβερτάση, διασπᾷ μὲν τὸ καλαμοσάκχαρον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ γαλακτοσάκχαρον· ἀντιθέτως δὲ φύραμά τι περιεχόμενον εἰς τὰ πικρὰ ἀμύγδαλα διασπᾷ μὲν τὸ γαλακτοσάκχαρον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ καλαμοσάκχαρον. Ὡς δὲ διὰ τῶν ὀξέων, οὕτω καὶ διὰ τῶν φυραμάτων εἶναι δυνατὸν ἀντιθέτως νὰ σχηματισθοῦν πολυσακχαρῖται ἐξ ἁπλῶν σακχάρων, ὁπότε πάλιν δύνανται νὰ ληφθοῦν καὶ ἰσομερεῖς ἑνώσεις πρὸς τὸν ἀρχικῶς διασπασθέντα πολυσακχαρίτην.

Πρὸς τὴν φυραματικὴν διάσπασιν τῶν σακχαροειδῶν πολυσακχαριτῶν σχετίζεται ἡ ἱκανότης πρὸς ζύμωσιν αὐτῶν. Οἱ πολυσακχαρῖται, οἱ συνιστάμενοι ἐκ τῶν διὰ ζύμης ζυμουμένων ἁπλῶν σακχάρων, τότε μόνον ζυμοῦνται πρὸς ἀλκοόλην διὸ ζυμῶν, ὅταν ἡ χρησιμοποιουμένη ζύμη περιέχῃ φύραμα δυνάμενον νὰ διασπάσῃ τοὺς πολυσακχαρίτας εἰς μονοσάκχαρα.

Διάφοροι σακχαροειδεῖς πολυσακχαρῖται. Ὁ σπουδαιότερος ἐκ τούτων εἶναι τὸ καλαμοσάκχαρον, ἡ κοινὴ ζάχαρις. Περαιτέρω σπουδαῖοι εἶναι τὸ γαλακτοσάκχαρον, ἡ μαλτόζη κλπ.

Γ') ***Πολυσακχαρῖται μὴ σακχαροειδεῖς***. Οἱ τοιοῦτοι πολυσακχαρῖται διαφέρουν κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἰδιότητας τῶν σακχαροειδῶν πολυσακχαριτῶν. Οὕτω δὲν κρυσταλλοῦνται ὑπὸ τὴν συνήθη ἔννοιαν, δὲν κέκτηνται γλυκεῖαν γεῦσιν, εἶναι δ' ἐν μέρει μὲν διαλυτοὶ ἐν ὕδατι, ἐν μέρει δὲ διογκοῦνται μόνον καὶ ἐν ζέοντι ἔτι ὕδατι, ἢ εἶναι ἐντελῶς ἀδιάλυτοι. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκουν σπουδαιόταται ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως ὗλαι, ἤτοι τὸ ἄμυλον καὶ ἡ κυτταρίνη (κελλουλόζη), αἱ πεντοζᾶναι καὶ αἱ μεθυλοπεντοζᾶναι, τὸ γλυκογόνον, αἱ ἰνουλῖναι, τὰ κόμμεα καὶ αἱ φυτοβλένναι. Τῶν σωμάτων τούτων δὲν ἐπετεύχθη ὁ προσδιορισμὸς τοῦ μοριακοῦ βάρους, πάντως ὅμως τοῦτο εἶναι μέγα. Κατὰ τὴν ὑδρολυτικὴν αὐτῶν διάσπασιν, τὴν σακχαροποίησιν, λαμβάνονται ἁπλᾶ σάκχαρα, ἐνίοτε δὲ κατ' ἠπίαν ὑδρόλυσιν καὶ πολυσακχαρῖταί τινες. Καὶ τὰ μὲν ἀλκοολικὰ ὑδροξύλια τῶν ῥιζῶν τῶν μονοσακχάρων παραμένουν ἐν μέρει ἀναλλοίωτα, καθότι καὶ οἱ μὴ σακχαροειδεῖς πολυσακχαρῖται σχηματίζουν ἐστέρας μετ' ἀνοργάνων καὶ ὀργανικῶν ὀξέων, ἀλλὰ τὸ καρβονύλιον δὲν ὑπάρχει ἐλεύθερον, διότι οὔτε ἀναγωγικὴν ἱκανότητα κέκτηνται, οὔτε μεθ' ὑδραζινῶν ἀντιδροῦν.

Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν φυσικῶν συνθέτων ὑδατανθράκων συμμετέχουν ἐκ μὲν τῶν ἑξοζῶν ἡ d-γλυκόζη, ἡ d-φρουκτόζη, ἡ d-μαννόζη καὶ ἡ d-γαλακτόζη, ἐκ δὲ τῶν πεντοζῶν ἡ l-ἀραβινόζη, ἡ d-ξυλόζη καὶ ἡ l-φυκόζη.

Πολλοὺς φυσικοὺς συνθέτους ὑδατάνθρακας ὀνομάζομεν δι' ὀνομάτων ὑποδεικνυόντων τὰ κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν σχηματιζόμενα ἁπλᾶ σάκχαρα, ὡς π. χ. ξυλάνη, μαννάνη, γαλακτάνη, γαλακτοαραβάνη κλπ. Διὰ τὴν ἐμπειρικὴν αὐτῶν σύνθεσιν παραδεχόμεθα τὸν τύπον $(C_6H_{10}O_5)$, διὰ δὲ τὴν σύνταξιν ὅτι ἀποτελοῦνται ἀπὸ μόρια σακχάρων ἀνυδριτικῶς ἡνωμένα πρὸς ἀνοικτὴν ἅλυσιν μεγίστου μήκους.

Γ. Θ. ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΣ

— [*Φυσιολ.*] *Ὑδατάνθρακες* καλοῦνται ὀργανικαὶ ἑνώσεις ἀποτελούμεναι ἐκ C—H—καὶ O, εἰς τὰς ὁποίας ἡ σχέσις τοῦ H πρὸς τὸ O εἶναι τοιαύτη οἵα καὶ ἐν τῷ ὕδατι, τουτέστι 2 H : 1 O. Ἐπειδὴ ὅμως ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπάρχουσιν ὑδατάνθρακες ὧν ὁ τύπος δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν δοθέντα ὁρισμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπάρχουσιν οὐσίαι αἵτινες καίτοι δὲν

Digitized by Google

εἶναι ὑδατάνθρακες, ἔχουσιν ὅμως τὸν τύπον σύμφωνον πρὸς τὸν ῥηθέντα ὁρισμόν, διὰ τοῦτο σήμερον οἱ ὑδατάνθρακες ὀνομάζονται *ἀλδεϋδοπνεύματα* ἢ *κετοπνεύματα* (ἢ ἀλδεϋδικαὶ κετόναι πολυδυνάμων πνευμάτων), ἀναλόγως πρὸς σχηματιζομένην ὁμάδα ἀλδεΰδης ἢ κετόνης ἐκ τῆς ὀξειδώσεως τοῦ πνεύματος. Ο ἁπλούστεροι τῶν ὑδατανθράκων εἶναι *μονοσακχαρῖται*, οἵτινες εἶναι ἢ ἑξόζαι $C_6H_{12}O_6$ ἢ πεντόζαι $C_5H_{10}O_5$. Τῶν μονοσακχαριτῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἀνευρίσκονται ὡς τοιαῦτα ἐν τῇ φύσει, ἄλλα δὲ παρεσκευάσθησαν χημικῶς. Κυρίως ὅμως φυσιολογικὴν σημασιαν ἔχουσι τὸ σταφυλοσάκχαρον, τὸ ὀπωροσάκχαρον, τὸ γαλακτοσταφυλοσάκχαρον, προσέτι δὲ καί τινες πεντόζαι, ὡς ριβόζη ἢ ξυλόζη καὶ ἡ ἀραβινόζη, αἵτινες ἀνευρίσκονται ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ζῴων.

Οἱ μονοσακχαρῖται εἶναι εὐδιάλυτοι ἐν τῷ ὕδατι, ἐμφανίζουσι δύναμιν ἀναγωγικήν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ ἀνίχνευσις αὐτῶν, καὶ ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμός.

Πλὴν τῶν μονοσακχαριτῶν, ἔχομεν τοὺς *δισακχαρίδας* καὶ τοὺς *πολυσακχαρίδας*. Οι δισακχαρίδαι γεννῶνται ἐκ δύο μορίων μονοσακχαριδῶν τῇ ἀφαιρέσει ἑνὸς μορίου ὕδατος:

$$C_6H_{12}O_6 + C_6H_{12}O_6 - H_2O = C_{12}H_{22}O_{11}.$$

Τοιοῦτοι δὲ εἶναι τὸ βυνοσάκχαρον, τὸ καλαμοσάκχαρον καὶ τὸ γαλακτοσάκχαρον. Οὗτοι δὲ πάλιν τῇ ἐπιδράσει ζυμωμάτων ἢ καὶ ὀξέων προσλαμβάνουσιν ὕδωρ καὶ ἀποσχίζονται εἰς δύο μόρια μονοσακχαριδῶν:

$$C_{12}H_{24}O_{11} + H_{20} = C_6H_{12}O_6 + C_6H_{12}O_6.$$

Τέλος οἱ πολυσακχαρῖδαι γεννῶνται ἐκ πολλῶν μορίων μονοσακχαριδῶν τῇ ἀφαιρέσει ἐξ ἑνὸς ἑκάστου ἑνὸς μορίου ὕδατος, ἤτοι οἱ πολυσακχαρῖδαι εἶναι ἀνυδρῖται τῶν μονοσακχαριδῶν:

$$(C_6H_{12}O_6)^{\nu} - (H_2O)^{\nu} = (C_6H_{10}O_5)^{\nu}$$

ὧν ὁ συντελεστὴς ν εἶναι μεγαλύτερος τῶν ἀριθμῶν 3—4 Εις τοὺς πολυσακχαρίτας ὑπάγονται τὸ ἄμυλον, τὸ γλυκογόνον ἢ ἄλλως καὶ ζωϊκὸν ἄμυλον καλούμενον, α δεξιτερῖναι, ἡ ἰνουλίνη, τὸ κόμμι καὶ ἡ κυτταρίνη τῶν φυτῶν. Οἱ πολυσακχαρῖδαι τῇ ἐπιδράσει τῶν ζυμωμάτων ἀποσχίζονται τῇ προσλήψει ὕδατος εἰς μονοσακχαρίδας

$$(C_6H_{10}O_6)^{\nu} + (H_2O)^{\nu} = (C_6H_{12}O_6)^{\nu}$$

Οἱ ὑδατάνθρακες ἀποτελοῦσιν ἓν τῶν κυρίων συστατικῶν τῶν κυττάρων τῶν ὀργανισμῶν καὶ τούτου ἕνεκεν ἔχουσι μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ζῶσαν ὕλην. Οι ὑδατάνθρακες παράγονται συνθετικῶς ὑπὸ τῶν πρασίνων φυτῶν, τῇ ἐπιδράσει τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπὶ τῆς χλωροφύλλης, ὡς πρώτη δὲ ὕλη χρησιμεύει τὸ CO_2, ὅπερ ἀποσχίζεται εἰς C καὶ O_2 καὶ ὁ μὲν C παραμένει ἐντὸς τοῦ φυτοῦ, τὸ δὲ O_2 ἀποδίδεται εἰς τὸν ἀέρα εἶτα διὰ τῶν ριζῶν αὐτοῦ παραλαμβάνει H_2O καὶ οὕτω σχηματίζεται ἡ μυρμηκαλδεΰδη, ἦτο τὸ πρῶτον προϊὸν συνθέσεως. (CH_2O) Μετὰ τὸν σχηματισμὸν δὲ τῶν μορίων τῆς μυρμηκαλδεΰδης καὶ τῇ ἑνώσει ἓξ τοιούτων μορίων ἀποτελεῖται ἐπιπλοκώτερον μόριον, τὸ σταφυλοσάκχαρον ($C_6H_{12}O_6$). Διὰ τῆς συνενώσεως δὲ πολλῶν μορίων μονοσακχαριδῶν καὶ τῆς ἀποβολῆς ὕδατος ἐξ ἑνὸς ἑκάστου τούτων παράγεται τὸ ἄμυλον $(C_6H_{10}O_5)^{\nu}$. Οἱ ὑδατάνθρακες ἔχουσι μεγίστην χρησιμότητα διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, οὗτινος ὁ ὀργανισμὸς προσλαμβάνει μεγάλην ποσότητα αὐτῶν εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν πολυσακχαριτῶν (ἄμυλον) εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν δισακχαριδῶν (κοινὴ σάκχαρις) ἢ καὶ μονοσακχαριδῶν (ὡς μέλι, ὀπῶραι). Οἱ πολυσακχαρῖδαι καὶ οἱ δισακχαρῖδαι ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος ἀποσχίζονται εἰς μονοσακχαρίδας τῇ ἐπιδράσει τῶν εἰδικῶν ζυμωμάτων, καὶ οὕτω καθίστανται ἱκανοὶ νὰ ἀπορροφηθοῦν καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὰ κύτταρα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἔνθα τελεῖται ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης καὶ καταναλίσκονται. Ἡ χημικὴ αὐτῶν ἐνέργεια μεταβάλλεται εἰς θερμότητα κατὰ τὴν ἀπόσχισιν αὐτῶν, ὅτε παράγεται CO_2 καὶ H_2O. Τὸ δὲ ποσὸν τῆς θερμότητος, ὅπερ παράγεται κατὰ τὴν καῦσιν ἑνὸς γραμμαρίου ὑδατάνθρακος, εἶναι 4, 1 θερμίδες Ἐὰν τὸ ποσὸν τῶν ὑδατανθράκων, ὅπερ εἰσάγεται εἰς τὸν ὀργανισμόν, εἶναι περισσότερον ἢ ὅσου ἔχει ἀνάγκην ὁ ὀργανισμός, τοῦτο ἀποτίθεται ἐν τῷ ἥπατι ὡς γλυκογόνον, ἵνα καταναλωθῇ καὶ πάλιν, ὁσάκις ὁ ὀργανισμὸς ἔχει ἀνάγκην αὐτῶν. Ἐὰν ἡ εἰσαγομένη ποσότης τῶν ὑδατανθράκων εἶναι μεγάλη, τότε δύναται ἐξ αὐτῶν νὰ παραχθῇ καὶ λίπος. Ι. Ν. Μ.

ὑδατανθρακοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Ὁ περιέχων ὑδατάνθρακας ἢ συνιστάμενος ἐξ ὑδατανθράκων Λέγεται κυρίως περὶ τῶν πλουσίων εἰς ὑδατάνθρακας (ἄμυλον, σάκχαρα) τροφίμων. Σ. Γ.

ὑδαταποθήκη (ἡ)· ἀποθήκη ὕδατος, κοιν. ***ντεπόζιτο.***

— *['Εγκυκλ.]* ***Ὑδαταποθήκη*** καλεῖται ἐν τῇ **ὑδροτεχνίᾳ ἡ κατασκευή, ἐν ᾗ δύναται μετ' ἀσφαλείας νὰ ἀποθηκευθῇ ὑδατίνη μᾶζα μὲ ἀπωλείας** πρακτικῶς παραμελησίμους ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν ἀποθηκευμένην ποσότητα.

Οι λόγοι οἱ καθιστῶντες ἀναγκαίαν τὴν ἀποθήκευσιν τοῦ ὕδατος εἶναι πολλοί· κυριώτερος ὅμως ἐξ ὅλων εἶναι ὁ τῆς ρυθμίσεως τῶν ὑδατίνων χρήσεων, εἰς ἃς δὲν γίνεται ὁμοιομόρφως εἴτε ἡ προμήθεια εἴτε ἡ κατανάλωσις τοῦ ὕδατος ἐν τῇ χρήσει. Ὅταν αἴφνης ἡ κατανάλωσις παρουσιάζῃ φάσεις μικρᾶς καὶ μεγάλης ζητήσεως, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ προμήθεια τοῦ ὕδατος εἶναι ὁμοιόμορφος, παρίσταται ἀνάγκη ὅπως ἡ κατὰ τὰς φάσεις τῆς μικρᾶς ζητήσεως πλεονάζουσα ποσότης τῆς προμηθείας ἀποθηκευθῇ, διὰ νὰ ἀποδοθῇ κατὰ τὰς φάσεις τῆς μεγάλης ζητήσεως πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὑστερούσης προμηθείας. Ὑδαταποθῆκαι τοιαύτην λειτουργίαν ἐπιτελοῦσαι καλοῦνται ρυθμιστικαί.

Ἄλλοι λόγοι ἐπιβάλλοντες τὴν ἀποθήκευσιν εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς διατηρήσεως ἐν ἐφεδρείᾳ ὑδατίνου ὄγκου διὰ τὴν χρησιμοποίησίν του εἰς ἐκτάκτους ἀνάγκας (πυρκαϊαί, βλάβαι), ἢ τῆς ἐγκιβωτίσεως μεγάλης ὑδατίνης ποσότητος πρὸς κατεργασίαν τοῦ ὕδατος διὰ σκοποὺς δημοσίας ὑγείας ἢ βιομηχανικούς. Σπανιώτερον τέλος παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη ἀποθηκεύσεως ἐπισχετικῆς, πρὸς παρακράτησιν μέρους τῶν ὑδάτων τῶν πλημμυρῶν φυσικοῦ ρεύματος, τοῦ ὁποίου τὸ ρεῖθρον παρουσιάζει πρὸς τὸν κατάρρουν ἀνεπάρκειαν διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῆς πλημμύρας, ἄνευ ἐκχειλίσεων.

Ἡ χωρητικότης τῶν ρυθμιστικῶν δεξαμενῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ δεδομένα τοῦ τρόπου τῆς προμηθείας καὶ τῆς καταναλώσεως ἐν ἑκάστῃ χρήσει, καὶ ὑπολογίζεται ἐκ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν εἰς πᾶσαν χρῆσιν ὑπάρχει κατὰ κανόνα χρονικὴ περίοδος, εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁποίας παρουσιάζεται ἰσότης μεταξὺ τοῦ συνολικοῦ ὄγκου προμηθείας καὶ καταναλώσεως, ὑπὸ οἱανδήποτε μεταβολὴν τῶν παροχῶν των κατὰ μῆκος τῆς περιόδου ταύτης. Συνήθως ἡ περίοδος αὕτη καλεῖται κύκλος τῆς χρήσεως καὶ εἶναι ἄλλοτε τὸ 24ωρον, ἄλλοτε ἡ ἑβδομὰς καὶ ἄλλοτε τὸ ἔτος.

Διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς χωρητικότητος χαράσσονται μὲ τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ συστήματος συντεταγμένων ἀξόνων ἡ καμπύλη τῆς προμηθείας καὶ ἡ καμπύλη τῆς καταναλώσεως ἐν τῷ κύκλῳ τῆς χρήσεως, δηλαδὴ αἱ καμπύλαι, αἱ ὁποῖαι διὰ τῶν τεταγμένων των δίδουν εἰς ἑκάστην στιγμὴν τὸν συνολικὸν ὄγκον τῆς προμηθείας ἢ τῆς καταναλώσεως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κύκλου τῆς χρήσεως μέχρι τῆς θεωρουμένης στιγμῆς (σχ. 1) Ἡ μεγίστη διαφορὰ τῶν τεταγμένων τῶν δύο τούτων καμπύλων εἶναι προφανὲς ὅτι παριστᾷ τὸ μέγιστον πλεόνασμα τοῦ κύκλου τῆς χρήσεως καὶ συνεπῶς τὴν ἀναγκαίαν χωρητικότητα τῆς ὑδαταποθήκης διὰ νὰ τὸ ἀποταμιεύσῃ καὶ τὸ ἀποδώσῃ εἰς τὰς φάσεις τῆς μεγάλης ζητήσεως. Ἡ χωρητικότης αὕτη καλεῖται χρήσιμος. Ἡ ὑδαταποθήκη ὅμως δέον νὰ παρουσιάζῃ χωρητικότητα μεγαλυτέραν, ἀφ' ἑνὸς διότι τὰ ἰζήματα τῶν ἐν μετεωρισμῷ ἐν τῷ ὕδατι οὐσιῶν θὰ καταλαμβάνουν μέχρι τῆς ἑκάστοτε ἀποκομίσεώς των χῶρον ἐν τῇ ἀποθηκεύσει, ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ μὴ προκαλοῦνται ἀπώλειαι τοῦ ἀποταμιεύματος ἐξ ἐκχειλίσεων ὀφειλομένων εἰς κυματισμοὺς ἢ ἄλλας αἰτίας. Κατὰ συνέπειαν ἡ χωρητικότης τῆς ρυθμιστικῆς δεξαμενῆς εἶναι ἄθροισμα τῆς χρησίμου χωρητικότητος, τοῦ χώρου τῶν ἰζημάτων καὶ τοῦ χώρου τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὸ περιθώριον, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς τὸ ὕψος διὰ τὰς συμπτωματικὰς ὑπερυψώσεις τῆς ἀνωτάτης στάθμης.

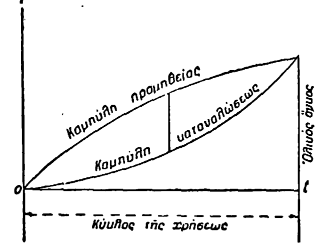

Σχ. 1.

Αἱ ὑδαταποθῆκαι πασῶν τῶν χρήσεων, πλὴν τῶν ὑδρευτικῶν, κατασκευάζονται ἀσκεπεῖς. Κατ' ἐξαίρεσιν κατασκευάζονται ἐστεγασμέναι αἱ ὑδαταποθῆκαι ὀχληρῶν ἢ ἀνθυγιεινῶν ὑδάτων ἀποθηκευομένων πρὸς κατεργασίαν παρὰ συνοικισμόν.

Ὁ ἁπλούστερος τύπος ὑδαταποθήκης εἶναι ὁ χωμάτινος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ φυσικὴν ἢ τεχνηκὴν κλειστὴν κοιλότητα τοῦ ἐδάφους, τῆς ὁποίας αὐξάνουν ἐνίοτε τὸ βάθος διὰ περιμετρικοῦ ἀναχώματος κατασκευαζομένου μὲ τὰ προϊόντα τῆς ἐκσκαφῆς Ἀναγκαία συνθήκη ἐπιτυχίας χωματίνης ὑδαταποθήκης εἶναι τὸ ὑδατοστεγὲς τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους. Εἰς ἐδάφη χαλικώδη ἢ ἀμμώδη ἢ ἀμμοαργιλλώδη ἡ κατασκευὴ τοιούτων δεξαμενῶν ἀποκλείεται, διότι αἱ ἐκ διηθήσεως ἀπώλειαι τοῦ ἀποταμιεύματος εἶναι μεγάλαι.

Ὅταν ὁ πρὸς ἀποθήκευσιν ὄγκος εἶναι μεγάλος, δημιουργεῖται ἡ ἀναγκαία κλειστὴ κοιλότης διὰ τῆς ἐμφράξεως καταλλήλου χαράδρας, ὁπότε ἡ ἀποθήκευσις λαμβάνει τὴν μορφὴν ἐπιμήκους λίμνης.

Ἀναγκαῖαι συνθῆκαι ἐπιτυχίας τοιαύτης ὑδαταποθήκης εἶναι ἀφ' ἑνὸς ὑδατοστεγὲς ἔδαφος ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ ἡ ὁποία θὰ κατακλυσθῇ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑγιές, ἀπολύτως ὑδατοσταγὲς καὶ μεγάλης ἀντοχῆς ἔδαφος ἐν τῇ θέσει τοῦ φράγματος τῆς χαράδρας.

Προκειμένου περὶ ἀποθηκεύσεως μικρῶν ὄγκων, ὅταν ἀποκλείεται ἡ κατασκευὴ χωματίνης ὑδαταποθήκης, καταφεύγουν εἰς λιθοδμήτους κατασκευάς. Ἡ μορφή των εἶναι κατὰ κανόνα πρισματικὴ μὲ ὁριζοντίαν τομὴν τετράγωνον καὶ μὲ ὕψος προκύπτον ἀπὸ τὴν ἐπίλυσιν ἑνὸς προβλήματος ἐλαχίστου, εἰς ὃ εἰσέρχονται ὡς δεδομένα αἱ τιμαὶ μονάδος τῶν ἐργασιῶν κατασκευῆς των καὶ ὁ ὄγκος τῆς ἀποθηκεύσεως.

Ὁ πυθμὴν τῶν λιθοδμήτων ὑδαταποθηκῶν εἶναι εἴτε ἡ βραχώδης σὰρξ τοῦ ἐδάφους θωρακισθεῖσα χάριν στεγανότητος διὰ λεπτοῦ σκυροκονιάματος, εἴτε (ὅταν λείπῃ ὁ βράχος) πλὰξ ἐξ ἰσχυροῦ σκυροκονιάματος κλείουσα ὑδατοστεγῶς τὸν πυθμένα καὶ συνάμα ἀποτελοῦσα τὸ θεμέλιον τῆς λιθοδμήτου παραπλεύρου ἐπιφανείας τοῦ πρίσματος. Οι περιμετρικοὶ τοῖχοι κατασκευάζονται ἐκ λιθοδομῆς μὲ ὑδραυλικὸν κονίαμα καὶ ὑπολογίζονται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀνάπτυξις τάσεων ἐφελκυσμοῦ εἰς τὰς λιθοδομὰς ὅταν ἡ δεξαμενὴ εἶναι κενὴ καὶ ὅταν εἶναι πλήρης. Τελικῶς ἐπιχρίονται ἐσωτερικῶς ἐν ὅλῃ τῇ βρεχομένῃ των ἐπιφανείᾳ δι' ἰσχυρῶς ὑδραυλικοῦ κονιάματος πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐκ διηθήσεων ἀπωλειῶν τοῦ ὕδατος, πολυτίμου ἤδη καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς δαπάνης κατασκευῆς τῆς ὑδαταποθήκης.

Ἐνίοτε, ὅταν ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους τὸ ἐπιτρέπῃ ἢ αἱ ὑψομετρικαὶ συνθῆκαι τὸ ἐπιβάλλουν, ἡ ἀποθήκευσις γίνεται εἰς σήραγγα Ἐὰν τὸ πέτρωμα εἶναι ὑδατοστεγὲς καὶ δὲν ἀπαιτῇ στατικὰς ἐπενδύσεις ἡ σῆραγξ, ἀρκεῖ μία ἐπίχρισις τοῦ τοιχώματος δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος. Εἰς τὴν ὕδρευσιν τῆς Νεαπόλεως, ἔνθα ἐφηρμόσθη τοιαύτη ἀποθήκευσις, ἡ φύσις τοῦ πετρώματος (τόφφος) κατέστησε περιττὴν τὴν ἐπένδυσιν. Ἡ λύσις αὕτη παρουσιάζεται ἐνδεδειγμένη εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ ἀγωγὸς μεταφορᾶς ἔχει κατ' ἀνάγκην τὸ τελευταῖον αὐτοῦ τμῆμα ἐν σήραγγι, διότι ἡ διεύρυνσις τῆς σήραγγος, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ ἀγωγὸν ἅμα καὶ ὑδαταποθήκην, εἶναι κατὰ κανόνα συμφέρουσα, προκειμένου περὶ μεγάλων ἀποθηκεύσεων (ὑδροηλεκτρικαὶ ρυθμίσεις).

Ἐν Ἰταλίᾳ ἔχουν κατασκευασθῆ τοιαῦται ἀποθηκεύσεις πλὴν τῆς Νεαπόλεως, εἰς τὰς πόλεις Cagliari, Trapani Civita Lavinia.

Ἀπαραίτητα ὄργανα καλῆς λειτουργίας πάσης ὑδαταποθήκης εἶναι τὰ ἑξῆς: α) ὁ κρουνὸς τῆς φορτίσεως, β) τὸ ὄργανον τῆς ὑδροληψίας, γ) ὁ ἐκκενωτής, δ) ὁ ὑπερπληρωτής.

Ὁ κρουνὸς φορτίσεως ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑδροθυρίδα ἐὰν ὁ ἀγωγὸς μεταφορᾶς εἶναι μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν) ἢ ἀπὸ διακόπτην (ἐὰν ὁ ἀγωγὸς μεταφορᾶς εἶναι ὑπὸ πίεσιν) καὶ τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ μεταφορᾶς παρὰ τὴν συναρμογήν του μὲ τὴν ὑδαταποθήκην. Ἐνίοτε παρακολουθεῖται ἀπὸ πλάγιον ἀγωγὸν (by-passe), ὁ ὁποῖος, ἀποσπώμενος ἀπὸ τὸν ἀγωγὸν μεταφορᾶς, ἀμέσως πρὸ τοῦ κρουνοῦ φορτίσεως, ὑπερφαλαγγίζει τὴν δεξαμενὴν διὰ νὰ ἑνωθῇ εἴτε μὲ τὸν ἀγωγὸν ὑδροληψίας εἴτε μὲ τὸν ἀγωγὸν ἐκκενώσεως, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα 2.

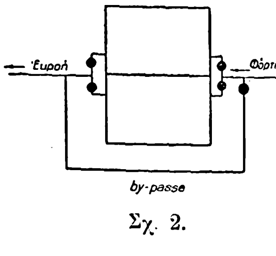

Σχ. 2.

Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἀπομονοῦται ἡ ὑδαταποθήκη πρὸς καθαρισμὸν ἢ ἐπισκευὴν χωρὶς νὰ παύσῃ ἡ λειτουργία τῆς χρήσεως, τελουμένη ὅμως ἄνευ ρυθμίσεως.

Τὸ ὄργανον τῆς ὑδροληψίας ἀποτελεῖται ἄλλοτε ἀπὸ ὑδροθυρίδα τοποθετημένην ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς παρειᾶς τοῦ τοίχου τῆς ὑδαταποθήκης καὶ καλυπτομένην μὲ συρμάτινον πλέγμα, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ διακόπτην, ὁ ὁποῖος τοποθετημένος παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν παρειὰν τοῦ τοίχου τῆς ὑδαταποθήκης, συνεχίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς διὰ σωληνώσεως ἀποληγούσης εἰς διάτρητον σφαῖραν.

Τὸ συρμάτινον πλέγμα καὶ ἡ διάτρητος σφαῖρα ἀποκλείουν τὴν εἴσοδον τῶν στερεῶν ἐπιπλεόντων σωμάτων εἰς τὸν ἀγωγὸν ὑδροληψίας. Ὑψομετρικῶς τὸ ὄργανον ὑδροληψίας τοποθετεῖται ἐκεῖ ἔνθα τερματίζεται ὁ χῶρος τῶν ἰζημάτων.

Ὁ ἐκκενωτὴς χρησιμεύει διὰ τὴν αὐτόματον ἐκκένωσιν ὁλοκλήρου τοῦ ἀποταμιεύματος καὶ τὴν αὐτόματον ἀποκόμισιν τῶν ἰζημάτων διὰ τῆς συρτικῆς δυνάμεως τοῦ ρεύματος τῆς ἐκκενώσεως. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀπὴν τοῦ παραπλεύρου τοίχου τοποθετημένην εἰς τὸν πυθμένα τῆς ὑδαταποθήκης καὶ κλειομένην δι' ὑδροθυρίδος ἢ διακόπτου. Τὸ ἐκ τοῦ ἐκκενωτοῦ ἐξερχόμενον ρεῦμα τῆς ἐκκενώσεως ἀπομακρύνεται τῆς ὑδαταποθήκης δι' ἀγωγοῦ κλειστοῦ ἢ ἀσκεποῦς.

Digitized by Google

Ὁ ὑπερπληρωτὴς χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτομάτως τῆς ὑδαταποθήκης πᾶσαν ποσότητα ὕδατος, ἡ ὁποία θὰ ἐπροκάλει ὕψωσιν τῆς στάθμης πέραν τοῦ καθορισθέντος ὁρίου. Ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ ὑπερπληρωτοῦ εἶναι ἐχχειλιστὴρ κατεσκευασμένος ἐπὶ τοῦ τοιχώματος τῆς ὑδαταποθήκης μὲ τὸ κατώφλιόν του τοποθετημένον εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν ἀνωτάτην στάθμην, καὶ μὲ μῆκος τοιοῦτον, ὥστε νὰ δύναται ὑπὸ φορτίον ὀλίγων ἑκατοστῶν ν' ἀποχετεύῃ τὴν μεγίστην δυνατὴν παροχὴν τοῦ ἀγωγοῦ μεταφορᾶς. Προκειμένου περὶ μεγάλων παροχῶν ἀπαιτεῖται μέγα μῆκος ἐκχειλιστῆρος διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοιαύτης λειτουργίας. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας χρησιμοποιοῦν δι' ὑπερπληρωτὰς σίφωνας καλουμένους Gregotti, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰταλοῦ μηχανικοῦ, ὁ ὁποῖος πρῶτος τοὺς ἐχρησιμοποίησεν. Ὁ σίφων ἀποτελεῖται ἀπὸ σωλῆνα, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται σχεδὸν κατακορύφως παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν παρειὰν τοῦ τοίχου τῆς ὑδαταποθήκης. Τὸ κάτω ἄκρον του εὑρίσκεται βυθισμένον εἰς φρεάτιον εὑρισκόμενον εἰς τὸν ἀγωγὸν ἐκκενώσεως, ἐνῷ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ σωλῆνος, κεκαμμένον εἰς σχῆμα ἀνεστραμμένου U, εἰσέρχεται εἰς τὴν δεξαμενὴν κατὰ τρόπον καὶ θέσιν δεικνυομένην εἰς τὸ κάτωθι σχῆμα 3.

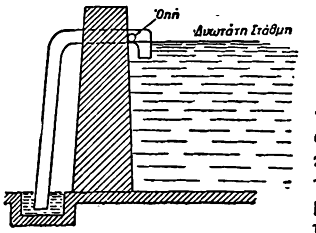

Σχ. 3.

Εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀνωτάτης στάθμης ὁ σωλὴν ἔχει μικρὰν ὀπήν. Ὅταν ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος φθάσῃ τὴν ἀνωτάτην, ἀφ' ἑνὸς κλείει ἡ ὀπή, ἀφ' ἑτέρου ἄρχεται δημιουργούμενον ἐν τῷ σωλῆνι ῥεῦμα παρασῦρον τὸν ἐν αὐτῷ φυλακισμένον ἀέρα, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ἀνανεωθῇ, δημιουργουμένης ἐκ τούτου μειώσεως τῆς εἰδικῆς πιέσεως ἐν τῷ σωλῆνι. Ἡ ὁλονὲν ἐπιτεινομένη τοιαύτη μείωσις προκαλεῖ δυνάμει τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως τῆς ἀσκουμένης ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἰσχυρὸν ῥεῦμα δι' οὗ ἀπομακρύνεται τὸ πλεόνασμα.

Ὑδαταποθῆκαι ὑδρευτικῆς φύσεως. Μακρὰ χρῆσις καθιέρωσε νὰ ὀνομάζωνται δεξαμεναὶ αἱ ἀποθῆκαι ποσίμου ὕδατος.

Αἱ δεξαμεναὶ δὲν εἶναι ἀνεκτὸν νὰ κατασκευάζωνται ὡς αἱ ὑδαταποθῆκαι ἀσκεπεῖς. Ὕδωρ ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἀέρα ῥυπαίνεται καὶ μολύνεται ἀπὸ ὀργανικὰς οὐσίας καὶ μικροοργανισμούς, τῶν ὁποίων φορεὺς εἶναι κυρίως ὁ ἄνεμος καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἀκάλυπτον δεξαμενήν. Περαιτέρω τὸ ἐκτεθειμένον ὕδωρ ὑφίσταται αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας του ἐκ τοῦ ἡλιακοῦ θερμαντικοῦ καὶ μείωσιν τοῦ ὄγκου του ἀπὸ ἐξατμίσεις. Τέλος καθίσταται διὰ τῆς μεγάλης του θερμοκρασίας καὶ τοῦ φωτισμοῦ εὐνοϊκὸν περιβάλλον πρὸς ἀτάπτυξιν ζωῆς καὶ ζυμώσεων. Κατὰ κανόνα ὅθεν αἱ δεξαμεναὶ ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι χῶροι ἑρμητικῶς κλειστοὶ καὶ τελείως μεμονωμένοι, ἀπὸ τὸν ἀέρα, τὸ ἐξωτερικὸν ὕδωρ, τὸ ἡλιακὸν θερμαντικὸν καὶ τὸ φῶς.

Αἱ ἀνωτέρω συνθῆκαι ἱκανοποιοῦνται κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον ἐὰν ἡ δεξαμενὴ κατασκευασθῇ διὰ λιθοδομῆς ἢ σκυροκονιάματος καὶ τοποθετηθῇ ὁλόκληρος εἰς ἔχχωμα καλυπτομένη τελικῶς ὑπὸ χωματίνου στρώματος, τὸ ὁποῖον, πλὴν τῆς θερμαντικῆς μονώσεως τοῦ ὕδατος, ἐξασφαλίζει τὴν θερμοκρασιακὴν σταθερότητα τῆς κατασκευῆς, ἀποφευγομένου οὕτω τοῦ κινδύνου τῆς ἐμφανίσεως ῥηγμάτων εἰς τὸ σῶμά της, ἐκ τῆς διαστολῆς.

Αἱ δεξαμεναὶ ἔχουν κυρίως τὸν χαρακτῆρα ῥυθμιστικῶν ὑδαταποθηκῶν. Ὅταν ἡ ὕδρευσις γίνεται ἐκ πηγῶν καὶ διὰ τῆς βαρύτητος, ἡ προμήθεια τοῦ ὕδατος εἶναι ὁμοιόμορφος, ἐνῷ ἡ κατανάλωσις εἶναι κατὰ κανόνα μικρὰ κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς καὶ μεγάλη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Ἡ δεξαμενὴ ὅθεν κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς ἀποταμιεύει τὸ περίσσευμα διὰ νὰ τὸ ἀποδώσῃ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, καὶ δὴ κατὰ τὰς ὥρας καθ' ἃς ἡ ζήτησις τῆς καταναλώσεως ὑπερέχει τῆς προμηθείας. Ὁ κύκλος τῆς χρήσεως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι τὸ εἰκοσιτετράωρον.

Εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ προμήθεια τοῦ ὕδατος γίνεται διὰ τῆς ἀμέσου συλλογῆς τῶν μετεωρικῶν ὑδάτων (λίμνη Μαραθῶνος, στέρναι ἀνύδρων νήσων) αἱ δεξαμεναὶ ἀποταμιεύουν κατὰ τὴν βροχερὰν διὰ νὰ ἀποδώσουν κατὰ τὴν ξηρὰν τοῦ ἔτους περίοδον. Ὁ κύκλος τῆς χρήσεως εἶναι τότε τὸ ἔτος.

Ἐὰν εἰς ὕδρευσιν τῆς ὁποίας ὁ κύκλος τῆς χρήσεως εἶναι τὸ 24ωρον ὑπολογισθῇ ἡ χρήσιμος χωρητικότης ἐκ τοῦ διαγράμματος τῶν καμπύλων προμηθείας καὶ καταναλώσεως, θὰ προκύψῃ ὅτι ἡ χωρητικότης τῆς δεξαμενῆς, καὶ ὑπὸ τοὺς δυσμενεστέρους ὅρους καταναλώσεως (ἐλαχίστη κατανάλωσις κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτός), δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦ ὁλικοῦ ὄγκου τῆς χρήσεως. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἐν τῇ χρήσει τῆς ὑδρεύσεως εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθοῦν καὶ ἔκτακτοι ζητήσεις (πυρκαϊαὶ) ἢ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ διακοπῇ προσκαίρως ἡ προμήθεια ἐκ βλάβης τοῦ ἔργου, θεωροῦν ὅτι εἰς τὰς ὑδρεύσεις αἱ δεξαμεναὶ πρέπει νὰ ἔχουν χρήσιμον χωρητικότητα κυμαινομένην μεταξὺ τῶν $\frac{2}{3}$ καὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἀνὰ 24ωρον καταναλισκομένου ὑδατίνου ὄγκου.

Ἡ ὑγιεινὴ ἀπαίτησις τοῦ συχνοῦ καθαρισμοῦ τῶν δεξαμενῶν καθώρισεν ὡς γενικὴν κτιριακὴν τῶν διάταξιν τὸν χωρισμὸν τῆς δεξαμενῆς εἰς δύο ἴσα καὶ αὐτονόμως λειτουργοῦντα διαμερίσματα εἰς τρόπον, ὥστε ὅταν καθαρίζεται τὸ ἕν, νὰ ἐξυπηρετῆται δια τοῦ ἑτέρου ἡ λειτουργία τῆς ὑδρεύσεως. Μὲ τοιαύτην διάταξιν προκύπτει ἀναλυτικῶς ὅτι διὰ λιθοδμήτους δεξαμενὰς ἡ καλυτέρα ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως σχέσις τοῦ μήκους πρὸς τὸ πλάτος ἑκάστου διαμερίσματος εἶναι:

$$\frac{\text{Μῆκος}}{\text{Πλάτος}} = \frac{4}{3}$$

Τὸ βάθος τῶν λιθοδμήτων δεξαμενῶν δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς ἐπιλύσεως ἑνὸς προβλήματος ἐλαχίστου (ἐλαχίστης δαπάνης κατασκευῆς). Ἐν τούτοις δὲν συμβουλεύουν βάθη ἀνώτερα τῶν 6μ., λόγῳ τοῦ κινδύνου διαρροῶν τῶν τοιχωμάτων ὑπὸ μεγάλα φορτία.

Διαρροαὶ δύνανται νὰ παρουσιασθοῦν καὶ ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς δεξαμενῆς ὅταν αὕτη εἶναι κενὴ καὶ κυκλοφορεῖ περὶ αὐτὴν ὑπόγειος ῥοὴ μὲ ὑψηλὴν πιεζομετρικὴν στάθμην.

Ὁ πυθμὴν τῶν λιθοδμήτων δεξαμενῶν κατασκευάζεται κατὰ κανόνα ἀπὸ πλάκα ἐκ σκυροκονιάματος πάχους 0,25—0,40 μ., ἡ ὁποία, ἐκτεινομένη καὶ ὑπὸ τὰ πάχη τῶν περιμετρικῶν τοίχων, ἀποτελεῖ συνάμα καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ὅλης κατασκευῆς. Εἰς τὰς περιπτώσεις ἐμφανίσεως ὑπογείου ῥοῆς ἡ πλάξ, ὅταν ἡ δεξαμενὴ εἶναι κενή, ἐργάζεται ἐκ τῶν ὑποπιέσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ ὕδατος ἐπὶ κάμψει καὶ παρίσταται ἀνάγκη νὰ ὁπλισθῇ.

Α λιθοδομαὶ τῶν περιμετρικῶν τοίχων κατασκευάζονται μὲ τοὺς βαρυτέρους καὶ ὑγιεστέρους λίθους τῆς περιφερείας καὶ μὲ κονίαμα ὑδραυλικόν. Μία ἐκ τῶν καλῶν ἀναλογιῶν κονιάματος εἶναι 4 μέρη ὄγκου ἄμμου καὶ ἀνὰ ἓν μέρος ὄγκου θηραϊκῆς γῆς, ζύμης ἀσβέστου καὶ τσιμέντου.

Ἡ ἐπικάλυψις εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐγίνετο διὰ θόλων ἐκ πλίνθων ἢ πλακοειδῶν λίθων, στηριζομένων εἰς τοὺς περιμετρικοὺς τοίχους καὶ εἰς λιθόδμητα ὑποστηλώματα. Σήμερον ἔχει γενικευθῆ διὰ τὴν ἐπικάλυψιν ἡ χρῆσις τοῦ ὡπλισμένου σκυροκονιάματος ἐδραζομένου ἐπὶ τῶν περιμετρικῶν τοίχων καὶ ὑποστηλωμάτων. Ἡ χρῆσις ξυλίνης στέγης δὲν συνιστᾶται, ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τοῦ φθαρτοῦ τοῦ ξύλου εἰς ὑγρὸν ἀέρα, ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ δεξαμενὴ δὲν δύναται νὰ καλυφθῇ μὲ τὸ χωμάτινον στρῶμα.

Ὁλόκληρος ἡ βρεχομένη ἐπιφάνεια τῆς δεξαμενῆς ἐπιχρίεται ἐπιμελῶς ἀφοῦ προηγουμένως διαμορφωθῶσι ὡς κυλινδρικαὶ ἐπιφάνειαι ἀκτῖνος 0,20 μ. ὅλαι αἱ δίεδροι γωνίαι τῆς δεξαμενῆς. Ἡ ἐπίχρισις γίνεται εἰς τρεῖς στρώσεις, ἐξ ὧν ἡ τελευταία, ἔχουσα ἀναλογίαν 1 μέρους ὄγκου τσιμέντου καὶ ἑνὸς μέρους ὄγκου λεπτῆς ἄμμου, στιλβοῦται.

Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς καταναλώσεως στρεφομένης πλευρᾶς τῆς δεξαμενῆς καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς πλευρᾶς ταύτης προσκολλᾶται μικρὸς θάλαμος, εἰς τὸν ὁποῖον συγκεντροῦνται ὅλα τὰ ὄργανα χειρισμοῦ καὶ λειτουργίας τῆς δεξαμενῆς. Ὁ θάλαμος οὗτος καλεῖται θάλαμος χειρισμῶν καὶ κατά τινας ὑδρονομεῖον. Ὁ θάλαμος προχωρεῖ καὶ ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς δεξαμενῆς διὰ νὰ περιλάβῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ νὰ καλύψῃ μέρος τῆς ἐπικαλύψεως τῶν δύο ὑδατοθαλάμων, εἰς ὃ ἔχουν ἀφεθῆ δύο ἀνοίγματα καθόδου εἰς αὐτούς. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης καὶ ὁ χειρισμὸς τῆς δεξαμενῆς καὶ ἡ προσπέλασις γίνονται δι' ἑνὸς μόνου πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ἀνοίγματος, τῆς θύρας δηλαδὴ τοῦ θαλάμου τῶν χειρισμῶν, ὡς δεικνύει τὸ κάτωθι σχῆμα.

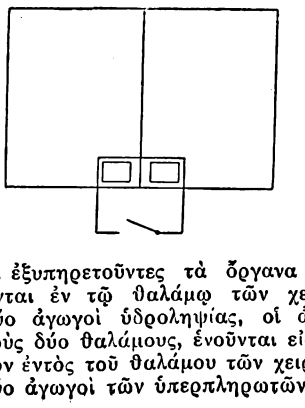

Αἱ δεξαμεναὶ εἶναι πάντοτε ἐφωδιασμέναι μὲ τὰ εἰς τὰς ὑδαταποθήκας περιγραφέντα ἀπαραίτητα ὄργανα λειτουργίας, διπλᾶ ὅμως ἐν προκειμένῳ διὰ τὴν αὐτόνομον ἑκάστου θαλάμου λειτουργίαν. Οἱ ἀγωγοὶ ὅμως οἱ ἐξυπηρετοῦντες τὰ ὄργανα ταῦτα συγχωνεύονται ἐν τῷ θαλάμῳ τῶν χειρισμῶν. Οὕτω οἱ δύο ἀγωγοὶ ὑδροληψίας, οἱ ἀναχωροῦντες ἀπὸ τοὺς δύο θαλάμους, ἑνοῦνται εἰς ἕνα γενικὸν ἀγωγὸν ἐντὸς τοῦ θαλάμου τῶν χειρισμῶν. Ἐπίσης ο δύο ἀγωγοὶ τῶν ὑπερπληρωτῶν καὶ οἱ δύο ἀγωγοὶ τῶν ἐκκενωτῶν συγχωνεύονται εἰς ἑνιαῖον ἀγωγὸν εἰς τρόπον, ὥστε ἀπὸ τοῦ θαλάμου τῶν χειρισμῶν ἐξέρχονται ἐν συνόλῳ δύο ἀγωγοί, ὁ εἷς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καταναλώσεως καὶ ὁ ἕτερος, ἀποχετεύων τὰ ῥεύματα τῶν ἐκκενώσεων καὶ ὑπερπληρώσεων, εἰς τὸ ἐγγύτερον δυνατὸν σημεῖον ἐκβολῆς.

Πλὴν τῶν περιγραφέντων ὀργάνων λειτουργίας, τοποθετοῦν εἰς τὰς δεξαμενὰς καὶ ὄργανα ἐξασφαλίζοντα τὴν ἐν αὐταῖς διατήρησιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, διαρκῶς μεταβαλλομένης, λόγῳ τῆς διαρκοῦς μεταβολῆς τοῦ ὄγκου τοῦ ἐγκλειστοῦ ἀέρος, τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν ἀδιάλειπτον μεταβολὴν τῆς στάθμης τοῦ κατόπτρου. Ἡ θύρα τοῦ θαλάμου τῶν χειρισμῶν, τὸ μόνον πρὸς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἄνοιγμα τοῦ κλειστοῦ χώρου, παραμένει κατὰ κανόνα στεγανῶς κλειστή, ἄνευ ῥωγμῶν ἢ χασμάτων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὴ κυκλοφορία ἀέρος πρὸς ἄμεσον ἐπαναφορὰν ἐν τῷ κλειστῷ χώρῳ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Τούτου ἕνεκα τοποθετοῦν εἰς τοὺς ὑδατοθαλάμους ὄργανα καλούμενα ἀεριστῆρας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἁπλοῖ σωλῆνες διασχίζοντες τὴν ἐπικάλυψιν, ἐφ' ἧς καὶ στερεοῦνται. Τὸ κάτω ἄκρον τῶν σωλήνων τούτων εὑρίσκεται ὀλίγα ἑκατοστὰ κάτω τῆς ὀροφῆς τῶν ὑδατοθαλάμων, τὸ δὲ ἕτερον εἰς ὕψος 2 μ. ὑπὲρ τὸ χωμάτινον στρῶμα καὶ ἀπολήγει εἰς διάτρητον κάλυμμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετοῦνται βάμβαξ ἢ βῶλοι ἀσβέστου ἀποτελοῦντες ἓν εἶδος ἠθμοῦ διὰ τὸν διερχόμενον ἀέρα, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς τὸν ὑδατοθάλαμον διυλισμένος ἀπὸ τὴν κόνιν καὶ ἀπὸ μικροοργανισμούς.

Εἰς τὰς μεγάλας δεξαμενὰς τοποθετοῦν ἐπὶ πλέον καὶ πληροφοριακὰ ὄργανα τῆς λειτουργίας των. Τὰ συνηθέστερα ἐκ τούτων εἶναι: α) Ὁ σταθμηγράφος, δεικνύων διὰ συνεχοῦς καμπύλης τὴν μεταβολὴν τῆς στάθμης τοῦ κατόπτρου εἰς τοὺς ὑδατοθαλάμους. β) Ὁ ὑδρομετρογράφος Venturi, δεικνύων διὰ συνεχοῦς καμπύλης τὴν μεταβολὴν τῆς παροχῆς τοῦ ἀγωγοῦ ἐκροῆς.

Ἡ καλυτέρα τοποθέτησις τῆς δεξαμενῆς ἐν ὁριζοντιογραφίᾳ εἶναι παρὰ τὸ κέντρον βάρους τῆς καταναλώσεως. Σπανιώτατα ὅμως συμβαίνει νὰ παρουσιάζεται ἐκεῖ διαθέσιμος ἔκτασις, ἔχουσα ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἀπαιτούμενον ὑψόμετρον διὰ νὰ γίνεται ἡ διανομὴ μὲ τὸ ἀναγκαῖον φορτίον. Κατὰ κανόνα ὅθεν τοποθετοῦν τὴν δεξαμενὴν εἰς τὴν θέσιν τὴν ἔχουσαν τὸ ἀπαιτούμενον ὑψόμετρον καὶ τὴν ἐγγύτερον πρὸς τὸ κέντρον τοῦ βάρους καταναλώσεως εὑρισκομένην. Ὅταν ἐγγὺς τῆς περιοχῆς καταναλώσεως δὲν παρουσιάζεται θέσις μὲ τὸ ἀπαιτούμενον ὑψόμετρον, ἀναγκάζονται νὰ κατασκευάσουν τὴν δεξαμενὴν ἐπὶ ὑψηλοῦ πύργου. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ἡ δεξαμενὴ κατασκευάζεται μεταλλικὴ ἢ ἐκ σκυροκονιάματος ὡπλισμένου καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς χωρητικότητός της εἶναι διαφορετικαὶ ἀπὸ τὰς ἐκτεθείσας. Ὅταν ἡ προμήθεια τοῦ ὕδατος γίνεται ὄχι διὰ τῆς βαρύτητος ἀλλὰ διὰ μηχανικῆς ἐνεργείας, δύναται νὰ καταργηθῇ ὁ πύργος, δημιουργουμένου τοῦ ἀναγκαίου διὰ τὴν διανομὴν φορτίου διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, παραγομένου διὰ συμπιεστοῦ αὐτομάτως τιθεμένου εἰς κίνησιν ὅταν διὰ τῆς λειτουργίας μειοῦται ἡ εἰδικὴ πίεσις ἐν τῷ σχετικῷ ἀεριοθαλάμῳ. Τοιαῦται ἐγκαταστάσεις ἤρχισαν ἐφαρμοζόμεναι προσφάτως ἐν Ἀμερικῇ.

Α. Γ. Κ.

ὑδατάρθρωσις, —εως (ἡ). Νόσος τῶν ἀρθρώσεων, συνισταμένη εἰς τὴν ἀνώμαλον ἔκκρισιν ἀφθόνου ἀρθρικοῦ ὑγροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἠλλοιωμένου καὶ τὴν συσσώρευσιν αὐτοῦ ἐντὸς τῶν ἀρθρικῶν θυλάκων. Ἡ ὑδατάρθρωσις εἶναι συνέπεια τῆς ὑπερκοπώσεως τῶν ἀρθρώσεων λόγῳ ὑπερβολικῆς ἐργασίας· διὰ τοῦτο καὶ ἡ νόσος αὕτη συναντᾶται ἐπὶ τῶν ζώων τῶν χρησιμοποιουμένων ὡς κινητήρων, ἤτοι κυρίως ἐπὶ τοῦ ἵππου, σπανιώτερον δὲ ἐπὶ τοῦ βοός· διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον προσβάλλονται ἐξ ὑδαταρθρώσεως καὶ αἱ ἀρθρώσεις αἱ ἐργαζόμεναι ἐντονώτερον, οἷαι τοῦ καρποῦ, τοῦ ταρσοῦ καὶ τῶν φαλάγγων.

Α. Α. Φ.

ὑδατιδικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς ὑδατίδας κύστεις· || ὁ πάσχων ἐξ ὑδατίδων κύστεων.

ὑδατικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὕδωρ, ὁ τοῦ ὕδατος: «ὑδατικαὶ δουλεῖαι».

— ὑδατικαὶ δουλεῖαι. Αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἀγροτικὰς καὶ εἶναι θετικαί. Δουλειῶν περὶ τὴν ὕδρευσιν ὑπάρχουσι τρία εἴδη: *ὑδραγωγείου, ἀντλήσεως* καὶ *ποτισμοῦ θρεμμάτων.* Ἡ πρώτη παρέχει τὸ δικαίωμα ἢ τοῦ διοχετεύειν ὕδωρ δι' ἀλλοτρίου κτήματος ἢ συγχρόνως τοῦ λαμβάνειν τοῦτο δι' αὐτοῦ καὶ ὀχετεύειν. Συνακόλουθον τῇ δουλείᾳ ταύτῃ δικαίωμα εἶναι τὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀναγκαίου ὀχετοῦ, ὡς καὶ τὸ ἐπισκευῆς καὶ καθαρισμοῦ αὐτοῦ, ἐπιτρεπομένης πρὸς τοῦτο τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἀλλότριον κτῆμα τοῦ κυρίου τοῦ δεσπόζοντος μετὰ τεχνιτῶν. Ἡ δουλεία ἀντλήσεως παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἀντλεῖν ὕδωρ ἐκ

Digitized by Google

τοῦ ἀλλοτρίου κτήματος, ἡ δὲ ποτισμοῦ τοῦ ποτίζειν θρέμματα ἐν αὐτῷ.

Παρεπόμεναι δουλεῖαι εἶναι τῆς μὲν πρώτης τοῦ διαβαίνειν διὰ μονοπατίου, τῆς δὲ δευτέρας τοῦ ἐλαύνειν τὰ θρέμματα διὰ μέσου τοῦ ἀλλοτρίου κτήματος, ἔν τισι δὲ περιπτώσεσι καὶ τοῦ σταυλίζειν ταῦτα ἐν αὐτῷ. Ἡ κτῆσις καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν δουλειῶν τούτων γίνεται ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν πραγματικῶν. Προστατεύονται διὰ τῆς τακτικῆς ἀγωγῆς (actio confessoria) καὶ κατ' εἰδικὴν ἐξαίρεσιν τοῦ νόμου ἡ οἱονεὶ νομὴ αὐτῶν δι' εἰδικῶν παραγγελμάτων. Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὑδατικὸς (ὁ) (Hydaticus) *[Ζῳολ.]*. Γένος εντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτικιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ὑδροβίους κανθάρους, ὧν τὰ πολυπληθῆ εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς ὅλην τὴν γῆν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδατικὸς ὁ ζωνηφόρος* (Hydaticus zonifera), οὗτινος ὁ χρωματισμὸς εἶναι κιτρινομελανός. Ἐπὶ τοῦ θώρακος φέρει εὐρεῖαν κιτρίνην ταινίαν. Δ. Ν. Π.

ὑδατίνη (ἡ) (Hydatina) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδατινιδῶν*, περιλαμβάνον πολυάριθμα εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑδατίνη ἡ Σέντιος* (Hydatina Sentii), ἥτις εἶναι μικρότατος ὑδρόβιος σκώληξ μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, σωληνοειδές, φέρουσα διχαλωτὸν ποδίσκον καὶ ἀμοιροῦσα ὀφθαλμῶν. Ἐνδιαιτᾶται μεταξὺ τῶν ὑδροβίων φυτῶν καὶ τρέφεται ἐξ ἐγχυματικῶν. Ἀπαντᾷ κυρίως ἐν Δαλματίᾳ ἐντὸς τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν. Δ. Ν. Π.

ὑδατινίδαι (οἱ) (Hydatinidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στροβιλιστικῶν*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους ζωϊκοὺς ὑδροβίους ὀργανισμούς, μὲ σῶμα λεπτόν, σωληνοειδές, ὧν τὰ πολυπληθῆ γένη ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὑδατίνη* (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

ὑδάτινος, —*η*, —*ον*· ὁ οἱονεὶ ἐξ ὕδατος ἀποτελούμενος, διαφανὴς ὡς ὕδωρ: «*ὑδάτινα σημεῖα*, — *γράμματα*» ἢ «*γραμμαὶ ὑδάτιναι*» ὁποῖαι αἱ ἐν τῷ χαρτοσήμῳ καὶ εἰς ἄλλα εἴδη χάρτου· || ὁ δι' ὕδατος παρεσκευασμένος: «*ὑδατίνη βαφή*».

— **ὑδάτιναι** *γραμμαί*, ἢ *ὑδάτινα σχήματα*, — *σήματα* κλπ. (Filigranes Watermarks, Wasserzeichen). Γραμμαί, σχήματα ἢ σήματα, τὰ ὁποῖα φαίνονται συνήθως διαφανέστερα, κάποτε καὶ βαθύτερα (σκιώδη) ἀναλόγως τῆς μετακινήσεως (απομακρύνσεως ἢ συσσωρεύσεως) τῶν ἰνῶν εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀποτυπώσεως τῶν σχεδίων, γραμμῶν, σημάτων κλπ. ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ ἀκόμη χάρτου δι' εἰδικοῦ κυλίνδρου, ἔχοντος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του τὰ σχέδια κλπ. ἐν προεξοχῇ (διαφανῆ ὑδάτινα σήματα) ἢ ἐν ἐποχῇ (σκιώδη ὑδάτινα σήματα) ἢ καὶ ἀνάμεικτα. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐπιτυγχάνονται τὰ ἀνεξίτηλα ὑδάτινα σήματα, ἐνῷ, ἐὰν ἡ ἐπίδρασις γίνῃ ἐπὶ στεγνοῦ ἢ σχεδὸν στεγνοῦ χάρτου διὰ πιέσεως, ἐπιτυγχάνονται διαφανῆ σήματα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀπαλείφονται δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ χάρτου ἐντὸς ὕδατος. Τὰ ὑδάτινα σήματα χρησιμεύουν κυρίως διὰ τὴν ἀποφυγὴν ἀπομιμήσεων (σήματα ἐργοστασίου) καὶ ἀπάτης (ἐπίσημα ἔγγραφα, ἐπιταγαί, χαρτονομίσματα, δημοσιογραφικὸς χάρτης κλπ.). Ἐπίσης χρησιμεύουν καὶ ὡς μέσον διαφημήσεως καὶ καλαισθητικῆς ἐμφανίσεως τοῦ χάρτου (χάρτης Vergé κλπ.). Α. Χ. Α.

— **ὑδάτινος** *ἐπενδύτης* (Water-jacket) *[Μεταλλ.]*· βλ. λ. *ἐπενδύτης*, ὑδάτινος.

ὑδάτιον (τό)· ὀλίγον ὕδωρ, νεράκι.

ὑδατίς, —*ίδος* (ἡ)· φυσαλὶς πλήρης ὕδατος, κύστις παθολογική, σχηματιζομένη ἐντὸς ὀργάνων τοῦ σώματος.

— **ὑδατὶς** *κύστις* *['Ιατρ.]*· βλ. *κύστις*.

— **ὑδατὶς** *τοῦ ὄρχεως* ἢ *τοῦ Morgagni* *['Ανατομ.]*. Ἀπόφυσις κυστιοειδὴς τοῦ ὄρχεως, παριστῶσα σωμάτιον συμπαγές, ἔχον μέγεθος κέγχρου, σχῆμα δὲ φακοῦ ἐπιπεδοκύρτου, ἑδραζομένη δ' ἐπὶ τοῦ ἄνω πόλου τοῦ ὄρχεως παρὰ τὸ χεῖλος τῆς κεφαλῆς τῆς ἐπιδιδυμίδος. Ι. Π.

ὑδατισμὸς (ὁ)· ὁ προκαλούμενος ψόφος ἐκ τοῦ ὕδατος τῶν ὑδρωπικῶν.

ὑδατοβαπτικός, —*ή*, —*όν*. Ὁ ἐντὸς ὕδατος ἐμβαπτιζόμενος. *Ὑδατοβαπτικοὶ φακοὶ* καλοῦνται οἱ ἐκ τῶν ἀντικειμενικῶν φακῶν καταδυτικοὶ τοιοῦτοι, οἱ ὁποῖοι, ἵνα χρησιμοποιηθῶσι, πρέπει νὰ ἐμβαπτισθῶσιν ἐντὸς σταγόνος ὕδατος, ἥτις παρεντίθεται μεταξὺ τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ φακοῦ. Διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς σταγόνος ταύτης τοῦ ὕδατος αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες, αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, δὲν παρεκκλίνουσιν, ἀλλ' εἰσδύονται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν φακόν, οὕτω δὲ τὰ ἀντικείμενα φαίνονται φωτεινότερα καὶ καθαρώτερα. Ἐὰν ἀντὶ ὕδατος παρεντεθῇ σταγὼν κεδρελαίου τότε ὁ φακὸς ὀνομάζεται *ἐλαιοβαπτικός*. Ἐκ τῶν καταδυτικῶν φακῶν περισσότερον χρησιμοποιοῦνται οἱ ἐλαιοβαπτικοί. Ν. Α. Μ.

ὑδατοβαφής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ χρωματισμένος διὰ βαφῶν ὑδατίνων, μὲ νερομπογές.

ὑδατογενῆ *πετρώματα* *[Πετρογρ.]*· βλ. λ. *ἐξωγενῆ πετρώματα*.

ὑδατογόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ γεννῶν, ὁ ἐκκρίνων ὕδωρ.

ὑδατογραφία (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ ζωγραφικὴ διὰ χρωμάτων διαλυομένων εἰς ὕδωρ κομμιωμένον ἢ ἐσακχαρωμένον, ἐπὶ χάρτου πορώδους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τραχείας ἐπιφανείας. Τὰ πρὸς χρῆσιν τῆς ὑδατογραφίας χρώματα εἴτε τὰ παρασκευάζει ὁ ζωγράφος λειοτριβῶν αὐτὰ μετὰ ἐλαχίστης ποσότητος κόμμεως ἀραβικοῦ ἢ μέλιτος, εἴτε τὰ εὑρίσκει ἕτοιμα εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς θύλακας ἐκ κασσιτέρου ἢ πλακίδια εὐδιάλυτα. Κλάδοι τῆς ὑδατογραφίας εἶναι ἡ *κολλογραφία* καὶ ἡ *ὑγρογραφία*. ΣΤ. Ξ.

ὑδατογραφικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδατογραφίαν, ὁ τῆς ὑδατογραφίας.

ὑδατογράφος (ὁ, ἡ)· ζωγράφος ἀσχολούμενος ἰδίᾳ εἰς ὑδατογραφίας, ἀκουαρελλίστας.

ὑδατογραφῶ *(—έω)*· εἶμαι ὑδατογράφος, ζωγραφῶ ὑδατογραφίας.

ὑδατοειδής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὕδωρ: «ὑδατοειδὲς ὑγρὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ».

— **ὑδατοειδὲς** *ὑγρὸν ὀφθαλμοῦ* *['Ανατομ.]*. Ὑγρὸν διαφανές, πληροῦν τὸν πρόσθιον καὶ τὸν ὀπίσθιον θάλαμον τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἐκκρίνεται ὑπὸ τῶν ἀκτινοειδῶν προβολῶν καὶ ἀποχετεύεται διὰ τοῦ φλεβώδους κόλπου, οἱονεὶ διηθούμενον εἰς αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ ἔσω τοιχώματος, τουτέστι τοῦ κτενοειδοῦς συνδέσμου. Ἔχει εἰδικὸν μὲν βάρος 1,008, δείκτην δὲ θλάσεως 1,337. Ι. Π.

ὑδατοκομία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐντὸς εἰδικῶν ἐργαστηρίων καλλιέργεια ὑδροβίων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, ἥτις ἀποσκοπεῖ τὸν τεχνητὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν. Δ. Ν. Π.

ὑδατολογία (ἡ)· ἄλλως *ὑδρολογία*.

ὑδατόλυμα, —*ατος* *[Χ μ.]*. Καλεῖται οὕτω διάλυμά τι κολλοειδοῦς, εἰς ὃ αἱ τίλαι εἶναι διεσπαρμέναι ἐντὸς ὕδατος (βλ. *κολλοειδῆ*). Σ. Γ.

ὑδατομέτρησις (ἡ)· βλ. λ. *ὑδατομετρία*.

ὑδατομετρία (ἡ), ἢ *ὑδρομετρία*, ἢ *ρευματομέτρησις* (Jaugeage, idrometria). Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ ὑδραυλικῇ ἡ ἐκτίμησις τῆς παροχῆς εἰς δεδομένην διατομὴν ρεύματος. Διὰ τοῦ ὅρου παροχὴ ὀνομάζουσι συνήθως τὸν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου διὰ διατομῆς τοῦ ρεύματος διοχετευόμενον ὑγρὸν ὄγκον. Ὁ ὁρισμὸς ὅμως οὗτος εἶναι τόσον ὀρθός, ὅσον εἶναι ὀρθὸς ὁ ἐν τῇ στοιχειώδει Κινητικῇ διδόμενος ὁρισμὸς τῆς ταχύτητος, καθ' ὃν καλεῖται γενικῶς ταχύτης τὸ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου διανυόμενον διάστημα.

Ἡ ἀκριβὴς ἔννοια τοῦ ὅρου «παροχὴ διατομῆς» εἶναι τὸ γινόμενον τοῦ ἐμβαδοῦ Ω τῆς διατομῆς ἐπὶ τὴν ἀντίστοιχον μέσην ταχύτητα U τῶν μορίων της, καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὰ ἀνύσματα τὰ παριστῶντα τὰς ταχύτητας τῶν ὑγρῶν μορίων, ὅταν διασχίζουν τὴν διατομήν, εἶναι κάθετα ἐπὶ τὸ ἐπίπεδόν της. Ἐὰν συνεπῶς κληθῇ διὰ τοῦ Q ἡ παροχή, θὰ εἶναι:

$$Q = \Omega \times U$$

Ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι μόνιμον, παρουσιάζῃ δηλαδὴ τὸν ρυθμόν του (regime=εἰδικὴ πίεσις, ταχύτης, διατομή) ἀνεξάρτητον τοῦ χρόνου, τότε τὸ γινόμενον Ω×U παριστᾷ μέγεθος σταθερὸν κατὰ μῆκος τοῦ χρόνου. Συνάγεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ παροχὴ μονίμου ρεύματος εἰς δεδομένην διατομὴν εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς πᾶσαν τοῦ χρόνου στιγμήν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ παροχὴ ἐκφράζει καὶ τὸν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου διὰ τῆς διατομῆς διοχετευόμενον ὄγκον. Διότι τὸ γινόμενον Ω×U, ἐφ' ὅσον οἱ παράγοντές του παραμένουν σταθεροί, εἶναι προφανὲς ὅτι παριστᾷ τὸν ὄγκον ὀρθοῦ πρισματικοῦ ἢ κυλινδρικοῦ σώματος ἔχοντος βάσιν τὸ Ω καὶ ὕψος τὸ U. Ὁ ὄγκος ὅμως οὗτος διέσχισε τὴν διατομὴν Ω ἐπὶ χρόνον ἴσον πρὸς τὸν ἀπαιτούμενον ἵνα τὰ ὑγρὰ μόρια τῆς ἄνω βάσεως τοῦ πρίσματος ἀπομακρυνθοῦν τῆς διατομῆς κατὰ διάστημα U. Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ U εἶναι ἡ σταθερὰ ταχύτης, ἕπεται ὅτι ὁ χρόνος οὗτος εἶναι ἴσος τῇ μονάδι.

Ὁ συνήθως ὅθεν διδόμενος ὁρισμὸς τῆς παροχῆς εἶναι ὀρθὸς μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μονίμων ρευμάτων, ὅπως ὁ μνησθεὶς ὁρισμὸς τῆς ταχύτητος εἶναι ὀρθὸς μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἰσοταχοῦς κινήσεως. Ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν τὸ μόνιμον ρεῦμα οὔτε τροφοδοτῇ οὔτε ἐμπλουτίζεται κατὰ μῆκος τοῦ ροῦ (τροχιᾶς), εἶναι εὐνόητον ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν παροχὴν πασῶν τῶν διατομῶν του τὴν αὐτήν. Συνάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι εἰς τὰ μονόκορμα μόνιμα ρεύματα ἡ παροχὴ εἶναι σταθερὰ κατὰ μῆκος τοῦ ροῦ καὶ τοῦ χρόνου. Δηλαδὴ εἶναι:

$$Q = \Omega \times U = C^{te}_{(\varrho,t)} \quad (\alpha)$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη, ἡ ὁποία καλεῖται καὶ ἐξίσωσις τῆς συνεχείας τῶν μονίμων ρευμάτων, ἀποτελεῖ δι' αὐτὰ συνθήκην ἀναγκαίαν, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπαρκῆ. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ρεῦμα μὲ σταθερὰν παροχήν, ἀλλὰ μὲ μεταβλητὸν τὸν ρυθμόν του (διατομή, μέση ταχύτης). Πρέπει ὅθεν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀτελὴς ὁ πολλάκις χρησιμοποιούμενος ὁρισμός, καθ' ὃν μόνιμον εἶναι τὸ σταθερᾶς παροχῆς ρεῦμα. Ἡ ἀκριβολογία εἶναι ὅτι «μόνιμον εἶναι τὸ σταθεροῦ ρυθμοῦ ρεῦμα» καὶ συνέπεια τῆς μονιμότητος εἶναι ἡ σταθερότης τῆς παροχῆς, χωρὶς ὅμως νὰ ἀληθεύῃ καὶ τὸ ἀντίστροφον.

Ἐκ τῆς κατὰ χρόνον σταθερότητος τῆς παροχῆς προκύπτει ἀκόμη ὅτι εἰς τὰ μόνιμα ρεύματα ὁ δι' ὡρισμένης διατομῆς διερχόμενος ὑγρὸς ὄγκος ἐπὶ ὡρισμένην χρονικὴν διάρκειαν εἶναι ἀνάλογος τῆς παροχῆς καὶ τοῦ χρόνου. Ἂν ὅθεν κληθῇ διὰ $\mathcal{F}$ ὁ ὄγκος οὗτος (deflusso = ἔκχυμα), θὰ εἶναι

$$\mathcal{F} = QT$$

ἐξ ἧς

$$Q = \frac{\mathcal{F}}{T} \quad (\beta)$$

Ἐκ τοῦ τύπου τούτου συνάγεται ὁ ἑξῆς νέος ὁρισμὸς τῆς παροχῆς: «Εἰς τὰ μόνιμα ρεύματα, παροχὴ εἶναι τὸ πηλίκον τοῦ ἐκχύματος διὰ τῆς διαρκείας του». Ὁ ὁρισμὸς οὗτος εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὸν ἐν τῇ ἰσοταχεῖ κινήσει διδόμενον ὁρισμὸν τῆς ταχύτητος ὡς πηλίκου τοῦ διαστήματος διὰ τοῦ χρόνου.

Αἱ ἐξισώσεις (α) καὶ (β) ἀποτελοῦν τοὺς θεμελιώδεις τύπους ὑδατομετρήσεως τῶν μονίμων ρευμάτων.

Ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι μεταβλητόν, παρουσιάζῃ δηλαδὴ ρυθμὸν συνεχῶς μεταβλητὸν καὶ κατὰ χρόνον, ἡ παροχή, γινόμενον δύο μεταβλητῶν ποσοτήτων, εἶναι καὶ αὐτὴ ποσότης κατὰ χρόνον μεταβλητή. Δι' ἀπειροστὴν ὅμως διάρκειαν dt τῆς διοχετεύσεως δύνανται τὸ ἐμβαδὸν Ω καὶ ἡ μέση ταχύτης U τῆς διατομῆς νὰ θεωρηθοῦν, μὲ προσέγγισιν ἀπειροστοῦ ἀνωτέρας τάξεως, ποσότητες σταθεραὶ κατὰ τὴν διάρκειαν dt. Κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτην τὸ ἔκχυμα θὰ εἶναι ἀπειροστὸν καὶ θὰ ἔχῃ ὡς ἔκφρασιν

$$d\mathcal{F} = \Omega \times U \times dt$$

Ἀλλὰ τὸ γινόμενον Ω×U ἰσοῦται τῇ παροχῇ. Συνεπῶς εἶναι

$$Q = \frac{d\mathcal{F}}{dt}$$

Εἰς τὰ μεταβλητὰ ὅθεν ρεύματα παροχὴ εἶναι ἡ παράγωγος τοῦ ἐκχύματος ὡς πρὸς τὸν χρόνον, ἢ ὁ λόγος τοῦ ἀπειροστοῦ ἐκχύματος πρὸς τὴν διάρκειάν του.

Ἀφ' ἑτέρου, ἂν κατὰ μῆκος τῆς χρονικῆς μονάδος, τῆς ὁποίας ἀρχὴ εἶναι ἡ στιγμὴ t, ἡ ταχύτης καὶ τὸ ἐμβαδὸν τῆς διατομῆς διετήρουν τὰς τιμάς των σταθερὰς καὶ ἴσας πρὸς τὰς κατὰ τὴν στιγμὴν t, τὸ ρεῦμα κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτην θὰ ἦτο μόνιμον καὶ ὁ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου ἐκχυνόμενος ὄγκος θὰ ἦτο Ω×U. Προκύπτει ἐκ τούτου ὅτι παροχὴ μεταβλητοῦ ρεύματος εἰς ὡρισμένην διατομὴν καὶ εἰς ὡρισμένην τοῦ χρόνου στιγμὴν t εἶναι ὁ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου διὰ τῆς διατομῆς διοχετευόμενος ὄγκος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ταχύτης καὶ διατομὴ θὰ διετήρουν κατὰ μῆκος τῆς χρονικῆς μονάδος σταθερὰς τὰς τιμάς των καὶ ἴσας πρὸς τὰς κατὰ τὴν στιγμὴν t. Ὁ ὄγκος ὅμως οὗτος ἀποτελεῖ λογιστικὸν μέγεθος μὴ πραγματοποιούμενον, διότι λείπουν αἱ προϋποθέσεις τῆς παραγωγῆς του, ἀφοῦ κατὰ μῆκος τῆς χρονικῆς μονάδος ἀδιαλείπτως μεταβάλλονται ἐν τῇ πραγματικότητι τὸ ἐμβαδὸν καὶ ἡ μέση ταχύτης τῆς διατομῆς εἰς τὸ μεταβλητὸν ρεῦμα. Κατὰ μῆκος ὅθεν τῆς χρονικῆς μονάδος ὑπάρχουν τόσαι τιμαὶ παροχῆς εἰς τὰ μεταβλητὰ ρεύματα ὅσα καὶ ζεύγη τιμῶν ἐμβαδοῦ καὶ ταχύτητος τῆς διατομῆς.

Ὑδατομέτρησις ἄρα μεταβλητοῦ ρεύματος ἐν δεδομένῃ διατομῇ σημαίνει τὴν ἐξεύρεσιν τῶν τιμῶν τῆς παροχῆς εἰς τὰς διαφόρους τοῦ χρόνου στιγμάς, τουτέστι τὴν ἐξεύρεσιν νόμου τῆς μορφῆς

$$Q = \varphi(t). \quad (\gamma).$$

Πολλάκις ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς μέσης παροχῆς Q_μ τῆς διατομῆς ἐν δεδομένῃ διαρκείᾳ, τῆς παροχῆς δηλονότι, ἡ ὁποία μὲ σταθερὰν τιμὴν παρέχει ἐν τῇ δοθείσῃ διαρκείᾳ τὸ αὐτὸ ἔκχυμα Γ, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν δοθεῖσαν διάρκειαν Τ διοχετεύει τὸ μεταβλητὸν ρεῦμα.

Digitized by Google

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ παροχὴ αὕτη προκύπτει ἐκ τῆς σχέσεως:

$$Q_\mu = \frac{\mathcal{F}}{T}$$

Ἐὰν εἶναι γνωστὸς ὁ νόμος (γ), ἡ Q_μ εὑρίσκεται ἀναλυτικῶς ἐκ τοῦ τύπου:

$$Q_\mu = \frac{\int_{t_1}^{t_2} Q dt}{T} \quad \text{ἔνθα } T = t_2 - t_1$$

Εἰς ὡρισμένα πάλιν θέματα τῆς ὑδροτεχνίας ἐνδιαφέρει ἡ μεγίστη τιμὴ Q_m, τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἡ παροχὴ κατὰ μῆκος ὡρισμένης χρονικῆς περιόδου. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ἐὰν εἶναι γνωστὸς ὁ νόμος (γ), ἡ μεγίστη τιμὴ τῆς παροχῆς ὑπολογίζεται ἀναλυτικῶς ἐκ τοῦ μνησθέντος νόμου, καὶ εἶναι ἡ τιμὴ τῆς Q ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν τιμὴν τοῦ χρόνου t, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι:

$$\frac{d\,\varphi(t)}{dt} = O$$

Πολλάκις ὅμως καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ἐκτίμησις τῆς Q_m εἴτε δι' ἀπ' εὐθείας μετρήσεως εἴτε διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀπ' εὐθείας.

Ἐκ τοῦ νόμου (γ), ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη ἐξίσωσιν τῆς ὑδατομετρίας τῶν μεταβλητῶν ρευμάτων, δύναται νὰ προκύψῃ εἴτε τὸ ἔχυμα ὡρισμένης διαρκείας εἴτε γενικώτερον ὁ νόμος τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐκχύματος συναρτήσει τοῦ χρόνου.

Διότι ἐκ τῆς σχέσεως:

$$\frac{d\mathcal{F}}{dt} = Q$$

προκύπτει δυνάμει τῆς σχέσεως (γ) ὅτι

$$d\mathcal{F} = \varphi(t)\,dt.$$

καὶ

$$\Big[\mathcal{F}\Big]_{t_1}^{t_2} = \int_{t_1}^{t_2} \varphi(t).dt$$

ἢ

$$\mathcal{F} = \int \varphi(t)\,dt + C.$$

Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἀντιστρόφως ὁ νόμος (γ) δύναται νὰ εὑρεθῇ ἂν δοθῇ ὁ νόμος τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐκχύματος συναρτήσει τοῦ χρόνου, ἂν δοθῇ δηλαδὴ σχέσις τῆς μορφῆς

$$\mathcal{F} = f(t).$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σχέσεων δύνανται νὰ ἐξαχθῶσιν ὡς εἰδικαὶ περιπτώσεις οἱ διὰ τὰ μόνιμα ρεύματα ἐξευρεθέντες τύποι Διότι ἐν τῇ σχέσει

$$d\mathcal{F} = Q\,dt$$

ἂν τὸ Q εἶναι ποσότης σταθερὰ ὡς πρὸς t, θὰ εἶναι κατόπιν ὁλοκληρώσεως μεταξὺ t_2 καὶ t_1:

$$[\mathcal{F}]_{t_1}^{t_2} = Q(t_2 - t_1) = QT \quad \text{καὶ} \quad Q = \frac{\mathcal{F}}{T}$$

Ὑδατομέτρησις μονίμων ρευμάτων. 1) Ὁ ἁπλούστερος καὶ ἀκριβέστερος τρόπος ὑδατομετρήσεως μονίμου ρεύματος εἶναι ὁ καλούμενος «διὰ κυβισμοῦ». Κατ' αὐτὸν τὸ ἔκχυμα ὡρισμένης διαρκείας συλλέγεται εἴτε εἰς δοχεῖον εἴτε εἰς θάλαμον κανονικῆς γεωμετρικῆς μορφῆς καὶ ὀγκομετρεῖται. Τὸ πηλίκον τοῦ οὕτω ἐξευρεθέντος ὄγκου διὰ τῆς διαρκείας τῆς συλλογῆς του, ἐκτιμηθείσης διὰ χρονομέτρου, παριστᾷ τὴν παροχὴν τοῦ ρεύματος, σύμφωνα πρὸς τὸν τύπον $Q = \frac{\mathcal{F}}{T}$.

Ἡ μέθοδος τοῦ κυβισμοῦ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ρευμάτων μικρᾶς παροχῆς, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν μακρὸν ὁπωσδήποτε χρονικὸν διάστημα πρὸς πλήρωσιν τοῦ δοχείου ἢ τοῦ θαλάμου.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ἐξαγομένων ἀκριβείας διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι ἀνάγκη νὰ διαπιστωθῇ ὅτι ἡ ὑδατοσυλλογὴ δὲν ὑπέστη ἀπωλείας ἐκ διαρροῆς ἢ ἄλλης αἰτίας.

Ἐὰν τὸ δοχεῖον δὲν ἔχῃ κανονικὴν μορφήν, ὥστε νὰ καθίσταται ἐφικτὸς ὁ κυβισμὸς τοῦ ἐκχύματος διὰ μεθόδου γεωμετρικῆς, προσδιορίζεται ὁ ὄγκος διὰ ζυγίσεως.

2) Ἄλλος τρόπος ὑδατομετρήσεως εἶναι ὁ διὰ πίδακος ἐξ ὀπῆς. Διοχετεύουσι τὸ πρὸς ὑδατομέτρησιν ρεῦμα εἰς κιβώτιον φέρον ἐπὶ μιᾶς τῶν κατακορύφων ἑδρῶν του ὀπήν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαναγκάζεται τὸ ρεῦμα νὰ διέλθῃ ὑπὸ μορφὴν πίδακος πρὸς συνέχισιν τοῦ ροῦ. Ἐὰν ἡ ὀπὴ εἶναι μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ κιβωτίου, δημιουργεῖται ἐντὸς αὐτοῦ ὑδαταποθήκευσις, ἧς ἡ στάθμη ὑπέρκειται τῆς ὀπῆς. Ἡ ἀπόστασις h τῆς στάθμης ταύτης ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς ὀπῆς προσδιορίζει τὴν ταχύτητα U, μὲ τὴν ὁποίαν διασχίζουν τὴν διατομὴν τῆς ὀπῆς τὰ ὑγρὰ μόρια, διὰ τῆς σχέσεως

$$U = \sqrt{2gh}.$$

Ὅταν ἡ στάθμη τῆς ὑδαταποθηκεύσεως ἐν τῷ κιβωτίῳ καταστῇ σταθερά, εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ρεῦμα ἀπέκτησε ρυθμὸν μονιμότητος καὶ ἡ παροχὴ οἱασδήποτε διατομῆς του ἰσοῦται τῇ παροχῇ τῆς ὀπῆς. Ἐὰν ὅθεν κληθῇ διὰ τοῦ Ω τὸ ἐμβαδὸν τῆς ὀπῆς, ἡ παροχὴ τοῦ ρεύματος πρέπει νὰ εἶναι:

$$Q = \Omega\sqrt{2gh} = \Omega.U$$

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὁ ἐκ τῆς ὀπῆς ἀναβλύζων πίδαξ παρουσιάζει ὀλίγον μετὰ τὴν ἔξοδόν του διατομὴν μικροτέραν τῆς Ω, εἶναι δὲ μόνον εἰς τὴν διατομὴν ταύτην αἱ ταχύτητες κάθετοι ἐπὶ τὴν διατομήν, συνάγεται ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρω τύπῳ πρέπει ἀντὶ τῆς Ω νὰ τεθῇ ἡ τιμὴ τοῦ ἐμβαδοῦ ω τῆς συνεσταλμένης διατομῆς τοῦ πίδακος. Μεταξὺ ὅμως τῶν ἐμβαδῶν Ω καὶ ω ὑπάρχει σχέσις τῆς μορφῆς

$$\omega = m\,\Omega$$

εἰς ἣν m εἶναι συντελεστὴς καλούμενος *παροχῆς* καὶ ἔχων τιμὴν ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ὀπῆς καὶ ἐκ τοῦ φορτίου h. Ἡ μέση τιμὴ τοῦ m εἶναι 0,62. Κατὰ συνέπειαν εἶναι:

$$Q = m\,\Omega\,\sqrt{2gh}.$$

Διὰ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀκριβῆ τὰ ἐξαγόμενα τῆς μεθόδου ταύτης, πρέπει: α') Ἡ ὀπὴ νὰ ἔχῃ αἰχμηρὰ χείλη. β') Νὰ εὑρίσκεται μακρὰν τοῦ πυθμένος καὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ δοχείου. γ') Τὸ κάτοπτρον τῆς ἀποθηκεύσεως ἐν τῷ κιβωτίῳ νὰ ἔχῃ ἐπιφάνειαν τοὐλάχιστον εἰκοσαπλασίαν τῆς ἐπιφανείας τῆς ὀπῆς. δ') Τὸ κιβώτιον νὰ εἶναι στεγανόν. ε') Τὸ φορτίον h νὰ μετρηθῇ μετὰ τὴν σταθεροποίησιν τῆς στάθμης τοῦ κατόπτρου ἐν τῷ κιβωτίῳ. στ') Ἡ τιμὴ τοῦ συντελεστοῦ παροχῆς νὰ ληφθῇ ἐκ τῶν πινάκων τῶν καταρτισθέντων διὰ τοῦ πειράματος.

3) Ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι μεγάλης ὁπωσδήποτε παροχῆς, αἱ ἐκτεθεῖσαι μέθοδοι εἶναι πρακτικῶς ἀνεφάρμοστοι. Χρησιμοποιοῦν εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πολλάκις μέθοδον καλουμένην «*τοῦ ἐκχειλιστῆρος*». Ὑψοῦσιν ἐγκαρσίως τοῦ ρείθρου μόνιμον ἢ κινητὸν ὑδατοφράκτην, καλούμενον ἐκχειλιστῆρα, ὑπὲρ τὸν ὁποῖον ἐκχειλίζον τὸ ρεῦμα ἐπανέρχεται ὑπὸ μορφὴν πεπλατυσμένου πίδακος εἰς τὸ ρεῖθρόν του. Τῆς παροχῆς Q τοῦ ἐκχειλιστῆρος οὔσης ἀναλόγου τοῦ μήκους του L, ἰσχύει ἡ σχέσις $Q = q\,L$.
εἰς ἣν εἶναι q ἡ ἀνὰ μέτρον μήκους τοῦ ἐκχειλιστῆρος παροχή, ἡ ὀνομαζομένη καὶ ἄλλως *εἰδικὴ παροχή*.

Ἐκ θεωρίας ἐλεγχθείσης καὶ διὰ τοῦ πειράματος, προέκυψεν ὅτι:

$$q = m\sqrt{2g}\;H^{\frac{3}{2}}$$

Εἰς τὸν τύπον τοῦτον εἶναι: H τὸ ὑπὲρ τὴν κόψιν (κατώφλιον) τοῦ ἐκχειλιστῆρος ὕψος τοῦ κατόπτρου τῆς ὄπισθεν τοῦ ἐκχειλιστῆρος σχηματιζομένης ἀποθηκεύσεως καὶ m συντελεστής, καλούμενος παροχῆς μὲ τιμὴν ἐξαρτωμένην ἀπὸ τὰς διαστάσεις καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐκχειλιστῆρος. Ἡ μέση τιμὴ τοῦ m εἶναι 0 40 καὶ συνεπῶς ὁ ἄνω τύπος λαμβάνει διὰ κατὰ προσέγγισιν ἐκτιμήσεις τὴν μορφήν:

$$q = 1.76\;H^{\frac{3}{2}}$$

Ὁ συντελεστὴς τῆς παροχῆς m εἶναι πολύπλοκος συνάρτησις τῶν στοιχείων τοῦ ἐκχειλιστῆρος (θεωρία Boussinesq) καὶ ἡ τιμή του μεταβάλλεται ἐντὸς εὐρυτάτων ὁρίων. Τούτου ἕνεκα εἰς τὰς ὑδατομετρήσεις ἀκριβείας ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς καταλλήλου τιμῆς του.

Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου πρέπει: α) Νὰ ἐξακριβωθῇ μήπως παρουσιάζονται διαφυγαί, ἰδίᾳ ἐκ τῆς βάσεως τοῦ ἐκχειλιστῆρος. β) Ἡ ποσότης H νὰ μετρηθῇ μετὰ τὴν σταθεροποίησιν τῆς στάθμης τῆς ὄπισθεν τοῦ ἐκχειλιστῆρος ἀποθηκεύσεως. γ) Ἡ θέσις, ἐν ᾗ θὰ μετρηθῇ τὸ ὕψος H, νὰ ἀπέχῃ τοῦ ἐκχειλιστῆρος ἀπόστασιν τοὐλάχιστον ἑξαπλασίαν τοῦ ὕψους τῆς διατομῆς τοῦ πίδακος εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ ἐκχειλιστῆρος.

4) Ὅταν τὸ μόνιμον μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν ρεῦμα κυκλοφορῇ ἐντὸς ἀγωγοῦ (ρείθρου μὲ κανονικὰ τὰ γεωμετρικὰ στοιχεῖα), τοῦ ὁποίου ἡ τομὴ καὶ ἡ κλίσις τῆς μισγαγκείας διατηροῦνται σταθερά, τότε τὸ ρεῦμα παρουσιάζει ὡς κάτοπτρον ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν παράλληλον πρὸς τὴν μισγάγκειαν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἐμβαδὸν τῆς διατομῆς τοῦ ρεύματος καὶ ἡ μέση αὐτοῦ ταχύτης εἶναι σταθεραὶ ὡς πρὸς τὸν ροῦν καὶ τὸν χρόνον, τουτέστιν εἶναι αἱ αὐταὶ εἰς πάσας τὰς διατομὰς τοῦ ρεύματος καὶ εἰς πᾶσαν τοῦ χρόνου στιγμήν. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι, ἐφ' ὅσον τὰ ὑγρὰ μόρια διαγράφουν τροχιὰς παραλλήλους πρὸς τὴν μισγάγκειαν, ἔχουν κίνησιν ἰσοταχῆ καὶ ἡ ταχύτης των εἶναι πηλίκον τοῦ διαστήματος διὰ τοῦ χρόνου τῆς διανύσεώς του. Ρεῦμα τοιούτου ρυθμοῦ καλεῖται *ὁμοιόμορφον*.

Ἀφ' ἑτέρου εἶναι πειραματικῶς γνωστὸν καὶ ἀναλυτικῶς δικαιολογημένον ὅτι ὁ κατὰ μῆκος ἄξων τοῦ κατόπτρου ἀποτελεῖ τὴν τροχιὰν τῶν γοργότερον κινουμένων μορίων καὶ ὅτι ἡ ταχύτης αὐτῶν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ μεγίστη τῆς διατομῆς ταχύτης, εὑρίσκεται ἐν ὡρισμένῃ σχέσει πρὸς τὴν μέσην ταχύτητα τῆς διατομῆς.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω στηρίζεται τρόπος ὑδατομετρήσεως καλούμενος *μέθοδος τοῦ πλωτῆρος*. Μετρεῖται ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ρείθρου ὡρισμένον μῆκος καὶ ἐκτιμᾶται διὰ τοῦ χρονομέτρου ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς διάνυσίν του χρόνος ὑπὸ ἐπιπολάζοντος σώματος κινουμένου ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ κατόπτρου καὶ συμμεριζομένου συνεπῶς τὴν ταχύτητα τῶν γοργοτέρων μορίων. Ἐξάγεται ἐκ τούτων ἡ μεγίστη ταχύτης V ἐν τῷ πεδίῳ τῆς διατομῆς. Ἡ ταχύτης αὕτη σχετίζεται πρὸς τὴν μέσην τῆς διατομῆς ταχύτητα διὰ σχέσεως, ἧς ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ εἶναι:

$$U = 0,8\,V.$$

Κατὰ συνέπειαν ἡ παροχὴ οἱασδήποτε διατομῆς τοῦ ρεύματος ἐμβαδοῦ Ω θὰ εἶναι:

$$Q = 0,8\,V.\Omega$$

Ἀναγκαῖαι συνθῆκαι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβεστέρων ἐξαγομένων διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Τὸ τμῆμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ ἡ μέτρησις τῆς ταχύτητος V νὰ εἶναι ὅσον ἔνεστι εὐθύγραμμον καὶ νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον μῆκος, οὐδέποτε δὲ μικρότερον τῶν 50 μ.

β) Εἰς ἕκαστον τῶν περάτων τοῦ τμήματος νὰ καθορισθῶσιν εἴτε διὰ νήματος εἴτε δι' ἀκοντίων, αἱ κάθετοι ἐπὶ τὸν ἄξονα τοῦ κατόπτρου, διὰ νὰ καθορισθῶσι καὶ ἐπὶ τοῦ ἄξονος τούτου διὰ μέσου τῶν καθέτων τὰ τέρματα τῆς μετρηθείσης διαδρομῆς τοῦ πλωτῆρος.

γ) Ὁ πλωτὴρ νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον μέγεθος καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὸν ἄξονα τοῦ κατόπτρου καὶ εἰς ἀπόστασιν τοὐλάχιστον 20 μ. πρὸς τὸν ἀνάρρουν τῆς ἀρχῆς τῆς μετρηθείσης διαδρομῆς του.

δ) Ἡ παρατήρησις νὰ γίνῃ ἐν νηνεμίᾳ.

5) Εἰς ὁμοιόμορφα ρεύματα μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν ἡ μέση ταχύτης καὶ ἐκ ταύτης ἡ παροχὴ δύναται νὰ προκύψῃ καὶ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ἀρκεῖ νὰ εἶναι γνωστὰ ἡ τομὴ τοῦ ἀγωγοῦ, ἡ κλίσις τῆς μισγαγκείας του καὶ τὸ βάθος τοῦ ρεύματος.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς μέσης ταχύτητος γίνεται διὰ τοῦ νόμου τῶν ὁμοιομόρφων ρευμάτων

$$RI = bU^2$$

ὁ ὁποῖος, ἐπιλυόμενος ὡς πρὸς U, γίνεται:

$$U = \sqrt{\frac{I}{b}}\,\sqrt{RI} = C\sqrt{RI}$$

Εἰς τὸν τύπον τοῦτον εἶναι:

C συντελεστὴς ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς φύσεως τῶν τοιχωμάτων τοῦ ρείθρου, ἐκ τῆς ὑδραυλικῆς ἀκτῖνος (βλ. λ.) καὶ κατά τινας καὶ ἐκ τῆς κλίσεως I τῆς γραμμῆς φορτίου τοῦ ρεύματος.

R ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτίς, τουτέστι τὸ πηλίκον τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς διατομῆς τοῦ ρεύματος διὰ τοῦ μήκους τῆς βρεχομένης τομῆς τοῦ ἀγωγοῦ.

I ἡ κλίσις τῆς γραμμῆς φορτίου, ἡ ὁποία εἰς τὰ ὁμοιόμορφα ρεύματα μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν συμπίπτει μὲ τὴν δοθεῖσαν κλίσιν τῆς μισγαγκείας.

Ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς καὶ ἡ διατομὴ τοῦ ρεύματος εἶναι εὔκολον νὰ εὑρεθῶσι γεωμετρικῶς, ἐφ' ὅσον εἶναι δεδομένα ἢ εἶναι εὔκολον νὰ ἐκτιμηθῶσι δι' ἀπ' εὐθείας μετρήσεως ἡ τομὴ τοῦ ἀγωγοῦ καὶ τὸ βάθος τοῦ ρεύματος.

Ἡ παροχὴ ὅθεν εἶναι:

$$Q = \Omega.\,C.\,\sqrt{RI}$$

6) Ἐὰν τὸ ὁμοιόμορφον ρεῦμα διατελῇ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἀγωγοῦ ὑπὸ πίεσιν, ἰσχύει πάλιν ὁ ἀνωτέρω τύπος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ κλίσις I τῆς γραμμῆς τοῦ φορτίου εἶναι περίπου τὸ πηλίκον τῆς ὑψομετρικῆς διαφορᾶς τῶν τερμάτων τοῦ ἀγωγοῦ διὰ τοῦ μήκους του (καὶ τοῦτο, ἐφ' ὅσον αἱ ἀκραῖαι διατομαὶ τοῦ ρεύματος δὲν παρουσιάζουν στραγγαλισμὸν ἐξ ἀτελοῦς ἀνοίγματος τῶν δικλείδων).

7) Μόνιμον ρεῦμα κυκλοφοροῦν ἐντὸς φυσικοῦ ρείθρου (κοίτης) δύναται διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς νὰ θεωρηθῇ ὁμοιόμορφον εἰς τὰ τμήματα τοῦ ροῦ, εἰς ἃ δὲν παρατηροῦνται μεγάλαι καὶ ἀσυνεχεῖς μεταβολαὶ εἰς τὴν κλίσιν καὶ εἰς τὴν τομὴν τῆς κοίτης. Ἐὰν ἐπὶ πλέον εἰς τὰ τμήματα ταῦτα τὸ πλάτος τοῦ ρεύματος εἶναι μέγα (ἄνω τοῦ τεσσαρακονταπλασίου) ἐν σχέσει πρὸς τὸ βάθος του, καθίσταται δυνατὴ δι' ἁπλῆς μεθόδου ἡ ὑδρομέτρησις κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς μονιμότητός του.

Ἡ μέθοδος αὕτη στηρίζεται εἰς τὸν κανόνα τὸν καλούμενον τοῦ Gouglielmini, καθ' ὃν «εἰς ρεῖθρα μεγάλου πλάτους καὶ σταθερᾶς κατὰ τὸν ροῦν τομῆς καὶ κλίσεως, τὰ τετράγωνα τῆς παροχῆς μονίμου ρεύματος εἰς ὡρισμένην διατομὴν εἶναι ὡς οἱ κῦβοι τοῦ βάθους τῆς διατομῆς». Δηλαδὴ εἶναι:

$$\frac{Q^2}{Q_1^2} = \frac{H^3}{H_1^3}.$$

Ἡ σχέσις αὕτη προκύπτει ἀπὸ τὸν γνωστὸν νόμον τοῦ ὁμοιομόρφου ρεύματος: $RI = bU^2$.
Ἐὰν τὸ πλάτος L τοῦ ρεύματος εἶναι μέγα ὡς πρὸς τὸ βάθος H, ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς R εἶναι περίπου ἴση τῷ βάθει. Διότι εἶναι:

$$R = \frac{LH}{L+2H} \neq H.$$

Digitized by Google

Ὁ μνησθεὶς ὅθεν νόμος διὰ τὴν ἐξεταζομένην περίπτωσιν γίνεται: $HI = bU^2$

Δι' ἄλλην φάσιν μονιμότητος, εἰς ἣν τὸ βάθος ἐν τῇ θεωρουμένῃ διατομῇ εἶναι H_0, θὰ εἶναι:

$$H_0 I = b_1 U_0^2$$

Διαιρουμένων κατὰ μέλη τῶν δύο τελευταίων ἐξισώσεων καὶ θεωρουμένου ὅτι κατὰ προσέγγισιν εἶναι $b = b_1$, προκύπτει:

$$\frac{H}{H_0} = \frac{U^2}{U_0^2}.$$

Καὶ ἐπειδή: $Q = ULH$ καὶ $Q_0 = U_0 L H_0$

ἕπεται: $$\frac{Q^2}{Q_0^2} = \frac{H^3}{H_0^3} \quad \text{καὶ} \quad Q = \frac{Q_0}{\sqrt{H_0^3}} \cdot H^{\frac{3}{2}}.$$

Ἐὰν ὅθεν ἐκτιμηθῇ ἐφ' ἅπαξ ἡ παροχὴ Q_0 τῆς διατομῆς, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς βάθος H_0 θὰ προκύψῃ διὰ τὸ κλάσμα $\frac{Q_0}{\sqrt{H_0^3}}$ σταθερὰ τιμὴ K καὶ

ὁ τύπος τελικῶς γίνεται: $Q = KH^{\frac{3}{2}}$.

Τὰ βάθη H τῆς διατομῆς ἐκτιμῶνται διὰ μέσου βαθυμετρικοῦ στόχου (σταθμημέτρου) φέροντος τὰς διαιρέσεις τῆς μονάδος τοῦ μήκους καὶ ἔχοντος τὴν ἀφετηρίαν τῆς βαθμολογίας του ἐπὶ τῆς μέσης στάθμης τοῦ πυθμένος τῆς διατομῆς. Τὸ σταθμήμετρον στερεοῦται μονίμως ἐπὶ τῆς διατομῆς καὶ εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ εἶναι εὐανάγνωστος ἡ διαίρεσις ἡ χωρίζουσα τὸ βυθισμένον ἀπὸ τὸ ἐναέριον τμῆμά του.

Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ τελευταίου τύπου εἶναι νόμιμος μόνον κατὰ τὰς φάσεις τῆς μονιμότητος τοῦ ρεύματος. Συνεπῶς εἰς τὰς περιόδους τῶν πλημμυρῶν τὰ ἐξαγόμενα τοῦ τύπου θὰ εἶναι ἐσφαλμένα, διότι τὸ ρεῦμα εἶναι τότε μεταβλητὸν καὶ ἡ κλίσις τοῦ κατόπτρου εἶναι τότε ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὴν κλίσιν τῆς μισγαγκείας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας κατηρτίσθη ὁ τύπος.

8) Ὅταν αἱ μεταβολαὶ τῆς κλίσεως καὶ τῆς τομῆς τῆς κοίτης δὲν δύνανται, λόγῳ τοῦ μεγέθους των, νὰ θεωρηθοῦν παραμελήσιμοι, τὸ μόνιμον ρεῦμα δὲν δύναται πλέον νὰ θεωρηθῇ ὁμοιόμορφον καὶ τὸ κάτοπτρόν του δὲν εἶναι πλέον ἐπίπεδος ἐπιφάνεια παράλληλος πρὸς τὴν μισγάγκειαν τῆς κοίτης.

Ἐὰν ὅμως αἱ τοιαῦται κατὰ τὸν ροῦν μεταβολαὶ γίνωνται μὲ κανονικότητα συνεχῆ (μόνιμον μεταβαλλόμενον ρεῦμα=permanent varié), ἢ τοὐλάχιστον ἄνευ ἀποτομότητος, ἐξ ἧς νὰ προκαλοῦνται ἐν τῇ κινουμένῃ μάζῃ κρούσεις καὶ δῖναι ἀπορροφητικαὶ ἐνεργείας, τότε ἡ μεταξὺ δύο διατομῶν τοῦ ρεύματος παρατηρουμένη πτῶσις τῆς γραμμῆς τοῦ κατόπτρου μαρτυρεῖ ἀπώλειαν φορτίου, διατεθέντος ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς μέσης ταχύτητος μεταξὺ τῶν δύο διατομῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν κατανίκησιν τῶν συνεχῶν παθητικῶν ἀντιστάσεων τῶν προκαλουμένων ἀπὸ τὴν προοδευτικὴν μετακίνησιν τῆς ὑγρᾶς μάζης κατὰ μῆκος τῆς διαδρομῆς ρ, ἡ ὁποία χωρίζει τὰς δύο μνημονευθείσας διατομάς.

Τοῦτο ἐκφράζεται ἀναλυτικῶς διὰ τοῦ νόμου τῶν πραγματικῶν (μετὰ τριβῆς) μονίμων ρευμάτων, τοῦ ὁποίου ἡ διαφορικὴ μορφὴ εἶναι:

$$dz = \alpha \frac{UdU}{g} + \frac{X}{\Omega} bU^2 d\rho.$$

Ὁλοκληρουμένης τῆς ἐξισώσεως ταύτης μεταξὺ τῶν ὁρίων τῆς διαδρομῆς ρ προκύπτει:

$$Z_0 - Z_n = \alpha \frac{U_n^2 - U_0^2}{2g} + \int_0^{\rho} \frac{X}{\Omega} bU^2 d\rho$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη μετασχηματιζομένη παρέχει τὸ μέσον ὑδατομετρήσεως ρεύματος παρουσιαζομένου ὑπὸ τὰς περιγραφείσας συνθήκας.

Διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι:

$$U_n = \frac{Q}{\Omega_n} \quad U_0 = \frac{Q}{\Omega_0} \quad \text{καὶ} \quad U = \frac{Q}{\Omega}$$

Δυνάμει τῶν σχέσεων τούτων ἡ ἐξίσωσις γίνεται:

$$Z_0 - Z_n = \alpha \frac{Q^2}{2g}\left(\frac{1}{\Omega_n^2} - \frac{1}{\Omega_0^2}\right) + \int_0^{\rho} \frac{X}{\Omega} b \frac{Q^2}{\Omega^2} d\rho$$

Καὶ ἐπειδὴ ἡ παροχὴ Q εἰς τὰ μόνιμα καὶ μονόκορμα ρεύματα εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ροῦ, ἡ ποσότης Q^2 τίθεται ἔξω τοῦ συμβόλου τῆς ὁλοκληρώσεως καὶ τελικῶς προκύπτει:

$$Z_0 - Z_n = \left[\frac{\alpha}{2g}\left(\frac{1}{\Omega_n^2} - \frac{1}{\Omega_0^2}\right) + \int_0^{\rho} \frac{X}{\Omega^3} b d\rho\right] Q^2. \quad (1)$$

Ἐν τῇ ἐξισώσει ταύτῃ εἶναι:

Z_0 καὶ Z_n τὰ ὑψόμετρα τῆς γραμμῆς κατόπτρου τῶν δύο ἀκραίων διατομῶν τῆς διαδρομῆς P.

Ω_0 καὶ Ω_n τὰ ἐμβαδὰ τῶν διατομῶν τούτων

α συντελεστὴς ἴσος περίπου πρὸς $\frac{10}{9}$

g ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος

b ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς, ἐξαρτώμενος ἀπὸ τὴν τραχύτητα τοῦ τοιχώματος καὶ ἐκ τῆς μεταβλητῆς ὑδραυλικῆς ἀκτῖνος τῶν κατὰ μῆκος τῆς διαδρομῆς ρ διατομῶν, ὧν ἡ μεταβλητὴ βρεχομένη περίμετρος καὶ τὸ μεταβλητὸν ἐμβαδὸν παρίστανται διὰ τῶν γραμμάτων X καὶ Ω

Πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς παροχῆς Q τῆς ἐξισώσεως (1) προσδιορίζεται διὰ χωροσταθμήσεως ἡ ὑψομετρικὴ διαφορὰ $Z_0 - Z_n$ τοῦ κατόπτου τοῦ ρεύματος μεταξὺ τῶν δύο ἀκραίων διατομῶν τῆς διαδρομῆς ρ. Ἀκολούθως ἐκτιμῶνται δι' ἀπ' εὐθείας μετρήσεως τὰ ἐμβαδὰ Ω_0 καὶ Ω_n τῶν διατομῶν τούτων.

Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ὁλοκληρώματος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ μετ' ἀκριβείας ἐὰν ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς διατομῆς καὶ τῆς βρεχομένης περιμέτρου συνετελεῖτο κατὰ τρόπον συνεχῆ καὶ δυνάμενον νὰ διατυπωθῇ εἰς δύο νόμους τῆς μορφῆς:

$$\Omega = \varphi_1(\rho) \qquad X = \varphi_2(\rho). \qquad (2)$$

Διὰ τῶν νόμων τούτων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ συναρτήσει τοῦ ρ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ b ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς τιμῆς τῆς ὑδραυλικῆς ἀκτῖνος, τοῦ πηλίκου δηλονότι τῶν Ω καὶ X.

Ἐὰν ὑπῆρχον καὶ ἦσαν δεδομένοι οἱ νόμοι (2), ἡ ὑπὸ τὸ σύμβολον τῆς ὁλοκληρώσεως παράστασις θὰ διεμορφοῦτο ὡς συνάρτησις μόνον τοῦ ρ καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο ὁλοκληρώσιμος. Οἱ νόμοι ὅμως (2) προκειμένου περὶ κοιτῶν δὲν εἶναι ἀναλυτικῶς διατυπώσιμοι, διότι ἡ μεταβολὴ τῆς τομῆς εἰς τὰς κοίτας δὲν γίνεται κατὰ κανόνα μὲ συνέχειαν μαθηματικήν. Τούτου ἕνεκα ὑπολογίζεται τὸ ὁλοκλήρωμα τῆς ἐξισώσεως (1) κατὰ προσέγγισιν. Πρὸς τοῦτο διαιρεῖται ἡ διαδρομὴ P εἰς ἄρτιον ἀριθμὸν n ἴσων μηκῶν καὶ εἰς τὰ σημεῖα τῆς διαιρέσεως ἐκτιμῶνται δι' ἀπ' εὐθείας μετρήσεως τὸ ἐμβαδὸν καὶ ἡ βρεχομένη περίμετρος. Καθίσταται οὕτω δυνατὸς καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς τιμῆς τοῦ b δι' ἑκάστην τῶν n+1 διατομῶν περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἀκραίων. Ἀκολούθως ὑπολογίζεται δι' ἑκάστην τῶν διατομῶν τούτων ἐκ τῶν εὑρεθέντων στοιχείων ἡ παράστασις:

$$b \frac{X}{\Omega^3} = y. -$$

Ἐὰν τέλος κληθῶσι διὰ τοῦ $y_0, y_1, \cdots y_n$ αἱ τιμαὶ τῆς y δι' ἑκάστην τῶν διατομῶν, θὰ εἶναι κατὰ προσέγγισιν σύμφωνα πρὸς τὸν τύπον τοῦ Pormentier:

$$\int_0^p b \frac{X}{\Omega^3} d\rho = \frac{P}{n} \times \left[2(y_1 + y_3 + y_5 + \cdots + y_{n-1}) + \right.$$
$$\left. + \frac{y_0 + y_n}{6} - \frac{y_1 + y_{n+1}}{6}\right]$$

Ἡ προσέγγισις εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ n.

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄνω πράξεων ὁ ὑπολογισμὸς τῆς παροχῆς ἐκ τῆς ἐξισώσεως 1 εἶναι εὐχερής.

9) Διὰ τὴν ὑδρομέτρησιν μεγάλων μονίμων ρευμάτων χρησιμοποιοῦν συχνότατα μέθοδον, καθ' ἣν διαμελίζεται ἡ διατομὴ εἰς ἰσοπλατεῖς κατακορύφους λωρίδας καὶ ἐκτιμᾶται ἰδιαιτέρως ἡ μερικὴ ἑκάστης λωρίδος παροχὴ διὰ μέσου μεγάλου ἀριθμοῦ πραγματικῶν ταχυτήτων, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλοῦνται εἰς χαρακτηριστικὰ τῆς λωρίδος σημεῖα. Αἱ ταχύτητες ἐκτιμῶνται δι' εἰδικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα βυθίζονται μέχρι τοῦ σημείου τῆς διατομῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἑκάστοτε ἀναζητεῖται ἡ ταχύτης. Ἡ ξένη φιλολογια, δανειζομένη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὸ ἐτυμολογικόν, ὠνόμασε τὰ ὄργανα ταῦτα ἄνευ διακρίσεως ἄλλοτε ὑδρόμετρα (hydromètres, idrometri), ἄλλοτε ροήμετρα (reometri) καὶ ἄλλοτε ταχόμετρα (tachomètres, tachimetri).

Καίτοι ὁ ὅρος ταχόμετρον (ἐκ τοῦ τάχος=ταχύτης) ἀποδίδει κυριολεκτικώτερον τὴν λειτουργίαν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ὀργάνου, ἐν τούτοις θὰ χρησιμοποιηθῇ ἐφεξῆς διὰ τὴν ὀνομασίαν του ὁ ὅρος *ὑδρόμετρον*, καθὸ συχνότερον χρησιμοποιούμενος. Ὑδρόμετρα ὑπάρχουν ἐν χρήσει πολλά. Εἰς αὐτὰ συγκαταλέγουν τινὲς καὶ τοὺς πλωτῆρας εἴτε τοὺς ἁπλοῦς (ἐπιφανειακούς) εἴτε τοὺς ἑρματισμένους (διπλοῦς, τοῦ βάθους). Τὰ ἐν συχνοτέρᾳ χρήσει εἶναι: ὁ σωλὴν τοῦ Pitot, ὁ διπλοῦς σωλὴν τοῦ Darcy, ὁ ἑρματισμένος δίσκος τοῦ Brünings, καὶ ὁ μᾶλλον διαδεδομένος ἐξ ὅλων μυλίσκος τοῦ Woltmann. Ὁ μυλίσκος ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁριζόντιον ἄξονα AB, φέροντα εἰς τὰ ἄκρα του δύο ἢ τέσσαρας κώπας ἢ πτερύγια λοξῶς ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοποθετημένας. Ὁ ἄξων στρέφεται ἐντὸς δακτυλίου ὀλισθαίνοντος κατὰ μῆκος ράβδου κατακορύφως βυθιζομένης εἰς τὸ ρεῦμα καὶ στηριζομένης ἑκάστοτε εἰς τὸν πυθμένα.

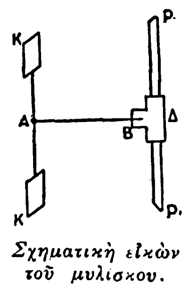

Σχηματικὴ εἰκὼν τοῦ μυλίσκου.

Δύναται ὅθεν ὁ ἄξων νὰ τοποθετηθῇ πρὸς μέτρησιν τῆς ταχύτητος εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς διατομῆς, ἀρκεῖ ἡ ράβδος P P νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ σημείου τούτου διερχομένης κατακορύφου. Ἐὰν τὸ ὄργανον τοποθετηθῇ εἰς ὡρισμένον σημεῖον N τῆς διατομῆς μὲ τὸν ἄξονα A—B παράλληλον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ταχύτητος, αἱ κῶπαι, πληττόμεναι ἀπὸ τὰ ἐν κινήσει ὑγρὰ μόρια, λαμβάνουν κίνησιν περιστροφικήν, ἧς ἡ ταχύτης εὑρίσκεται ἐν ὡρισμένῃ σχέσει πρὸς τὴν ταχύτητα τῶν πληττόντων τὰς κώπας ὑγρῶν μορίων γειτονικῶν τοῦ σημείου N. Ἀλλ' ἡ ταχύτης τῆς περιστροφῆς τῶν κωπῶν δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν τοῦ ἄξονος A—B εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου. Ἡ μέτρησις τῶν στροφῶν τούτων γίνεται εἰς τὰ πλέον τελειοποιημένα ὄργανα (μυλίσκος Harlacher) δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Εἰς ἑκάστην στροφὴν τοῦ ἐντὸς τοῦ ρεύματος βυθισμένου ἄξονος πραγματοποιεῖται ἐπαφὴ μικρᾶς διαρκείας, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὴν κυκλοφορίαν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος μεταδίδοντος δι' ἀκουστικῆς ἢ ὀπτικῆς σημάνσεως τὴν συντέλεσιν τῆς ἐπαφῆς εἰς τὸν χειριστὴν τοῦ ὀργάνου.

Ἐὰν κληθῇ διὰ τοῦ υ ἡ ταχύτης τῶν πληττόντων τὰς κώπας ὑγρῶν μορίων καὶ διὰ τοῦ n ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν τοῦ ἄξονος εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου, ἡ ἐξίσωσις τοῦ μυλίσκου εὑρέθη ἀπὸ μακρὰς ἐρεύνας τοῦ Baumgarden ὅτι εἶναι:

$$\upsilon = \alpha n + \sqrt{\beta n^2 + \gamma}$$

μὲ τιμὰς τῶν α, β, γ σταθεράς.

Ἡ ἐξίσωσις παριστᾷ ὑπερβολήν. Τὸ τμῆμα ὅμως τῆς καμπύλης τὸ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰς πρακτικὰς τιμὰς τῆς ταχύτητος υ ταυτίζεται περίπου πρὸς εὐθεῖαν, ἧς ἡ ἐξίσωσις εἶναι:

$$\upsilon = An + B.$$

Ἐὰν εἰς τὴν ἐξίσωσιν ταύτην τεθῇ n=0, προκύπτει B=υ. Ἡ παράμετρος ὅθεν B παριστᾷ τὴν ταχύτητα κάτω τῆς ὁποίας τὸ ὄργανον παραμένει ἀναίσθητον λόγῳ τῶν παθητικῶν ἀντιστάσεων τοῦ μηχανισμοῦ του.

Ἐὰν διὰ τοῦ μυλίσκου ἐκτιμηθῶσιν αἱ ταχύτητες τῶν ὑγρῶν μορίων εἰς τὰς διαφόρους θέσεις μιᾶς κατακορύφου $K_1K'_1$ τῆς διατομῆς, καὶ καταχωρισθῶσι νομογραφικῶς διὰ τεταγμένων μήκους ἀναλόγου πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀντιστοίχου ταχύτητος, ἑνωθῶσι δὲ διὰ καμπύλης $M_1M'_1$ τὰ πέρατα τῶν τεταγμένων, ὡς δεικνύει τὸ κάτωθι σχῆμα, ἡ καμπύλη M_1M_1' θὰ παριστᾷ νομογραφικῶς τὸν νόμον τῆς μεταβολῆς τῆς ταχύτητος κατὰ μῆκος τῆς κατακορύφου, μὲ προσέγγισιν τόσον μεγαλυτέραν ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν τεταγμένων.

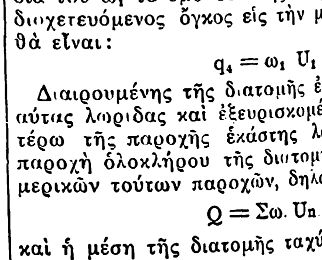

Τὸ ἐμβαδὸν τὸ περιεχόμενον μεταξὺ τῆς καμπύλης $M_1M'_1$ τοῦ ἄξονος $K_1K'_1$ καὶ τῶν ἀκραίων τεταγμένων, ἐκτιμώμενον εἴτε πλανιμετρικῶς εἴτε ἀναλυτικῶς (διὰ τοῦ τύπου $E = \int_0^B \varphi(\beta) d\beta$ ὅταν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐξίσωσις τῆς καμπύλης $M_1M'_1$ ὑπὸ τὴν μορφὴν $\upsilon = \varphi(\beta)$) καὶ διαιρούμενον εἶτα διὰ τοῦ βάθους B τοῦ ρεύματος ἐν τῇ ὑπ' ὄψιν κατακορύφῳ, παριστᾷ τὴν μέσην ταχύτητα U_1 κατὰ μῆκος τῆς κατακορύφου. Ἡ ταχύτης αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ μέση ταχύτης στενῆς κατακορύφου λωρίδος τῆς διατομῆς ἐχούσης ὡς ἄξονα τὴν ὑπ' ὄψιν κατακόρυφον, καὶ ἡ παραδοχὴ αὕτη εἶναι τόσον περισσότερον νόμιμος ὅσον στενοτέρα εἶναι ἡ λωρὶς τῆς διατομῆς. Ἐὰν ὅθεν κληθῇ διὰ τοῦ ω_1 τὸ ἐμβαδὸν τῆς λωρίδος, ὁ διὰ ταύτης διοχετευόμενος ὄγκος εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου θὰ εἶναι:

$$q_1 = \omega_1 U_1$$

Διαιρουμένης τῆς διατομῆς ἐμβαδοῦ Ω εἰς τοιαύτας λωρίδας καὶ ἐξευρισκομένης κατὰ τὰ ἀνωτέρω τῆς παροχῆς ἑκάστης λωρίδος, θὰ εἶναι ἡ παροχὴ ὁλοκλήρου τῆς διατομῆς ἄθροισμα τῶν μερικῶν τούτων παροχῶν, δηλαδή:

$$Q = \Sigma\omega . U_n$$

καὶ ἡ μέση τῆς διατομῆς ταχύτης θὰ εἶναι:

$$U = \frac{\Sigma\omega\, U_n}{\Omega}.$$

Διὰ νὰ γίνῃ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ ὑδατομέτρησις, ἀπαιτεῖται ἡ διὰ τοῦ μυλίσκου ἢ γενικώτερον διὰ τοῦ ὑδρομέτρου ἐκτίμησις πλήθους ταχυτήτων κατὰ μῆκος πολλῶν κατακορύφων τῆς διατομῆς. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπαιτεῖ χειρισμοὺς πολλάκις δυσχερεῖς καὶ πάντοτε μακροχρονίους, κατὰ τοὺς ὁποίους εἶναι ἀπαραίτητον νὰ διατηρῆται ἡ μονιμότης τοῦ ρεύματος. Τούτων ἕνεκα θυσιάζουν πολλάκις τὴν ἀκρίβειαν εἰς τὴν γοργότητα τοῦ χειρισμοῦ. Πρὸς τοῦτο, εἴτε ἐκτιμοῦν διὰ τοῦ ὑδρομέτρου τὴν μεγίστην ταχύτητα τῆς διατομῆς

Digitized by Google

εἰς τὸν ἄξονα τοῦ κατόπτρου καὶ ἐξάγουσιν ἐκ ταύτης τὴν μέσην ταχύτητα τῆς διατομῆς, κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ἐν τῇ μεθόδῳ τοῦ πλωτῆρος. εἴτε χωρίζουν τὴν διατομὴν εἰς κατακορύφους ἰσοπλατεῖς λωρίδας καὶ ἐκτιμοῦν διὰ τοῦ ὑδρομέτρου τὴν μεγίστην ταχύτητα τῆς λωρίδος, ἡ ὁποία ταχύτης δέχονται ὅτι ἐκδηλοῦται εἰς τὸ μέσον τοῦ κατόπτρου ἑκάστης λωρίδος. Ἡ μέση ταχύτης ἑκάστης λωρίδος εἶναι περίπου τὰ 0,85 τῆς εὑρεθείσης μεγίστης καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ παροχὴ τῆς διατομῆς εἶναι:

$$Q = 0{,}85\ \Sigma\omega V$$

Ὅταν διαθέτουν μυλίσκον, ἐκτιμοῦν ἐνίοτε τὴν μέσην ταχύτητα τῆς κατακορύφου διὰ παλινδρομικῆς ἰσοταχοῦς κινήσεως τοῦ μυλίσκου κατὰ μῆκος τῆς κατακορύφου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν διαιρούμενος διὰ τῆς διαρκείας τῆς τοιαύτης κινήσεως δίδει τὸν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου μέσον ἀριθμὸν στροφῶν, ἐξ οὗ εὑρίσκεται ἡ ἀντίστοιχος μέση τῆς κατακορύφου ταχύτης.

10) Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπροτάθη πρὸς ὑδατομέτρησιν μέθοδος καλουμένη χημική, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀκολούθου σκέψεως. Ἐὰν εἰς ὑδάτινον ὄγκον $\mathcal{F}$ προστεθῇ ὄγκος γ περιέχων ἐν διαλύσει ποσότητά τινα λ ἅλατος, τότε, μετὰ τὴν τελείαν ἀνάμιξιν τῶν δύο ὄγκων, ἡ μονὰς τοῦ ὄγκου τοῦ μείγματος θὰ περιέχῃ ποσότητα ἅλατος

$$\frac{\lambda}{\mathcal{F} + \gamma} = \tau_2$$

Ὁ λόγος τ_2 καλεῖται τίτλος τῆς διαλύσεως.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ τίτλος τῆς ἀρχικῆς διαλύσεως ἦτο:

$$\frac{\lambda}{\gamma} = \tau_1$$

Ἐκ τῶν σχέσεων τούτων προκύπτει

$$\frac{\mathcal{F} + \gamma}{\gamma} = \frac{\tau_1}{\tau_2}$$

καὶ παραλειπομένης τῆς ποσότητος γ, μικρᾶς ἔναντι τῆς $\mathcal{F}$, προκύπτει ἡ σχέσις:

$$\frac{\mathcal{F}}{\gamma} = \frac{\tau_1}{\tau_2}$$

ἡ ὁποία ἐκφράζει ὅτι οἱ ὄγκοι εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τῶν τίτλων καὶ ἐξ ἧς δύναται νὰ εὑρεθῇ ἡ τιμὴ τοῦ $\mathcal{F}$ ἂν εἶναι γνωστοὶ οἱ δύο τίτλοι καὶ ὁ ὄγκος γ.

Ἐὰν τὸ πυκνὸν διάλυμα χύνεται ὁμοιομόρφως ἐντὸς μονίμου ρεύματος, ἡ σχέσις αὕτη θὰ ἰσχύῃ καὶ διὰ τοὺς ὄγκους, οἱ ὁποῖοι μείγνυνται εἰς ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον. Καὶ ἂν ἡ περίοδος αὕτη ληφθῇ ἴση τῇ μονάδι, θὰ εἶναι:

$$Q = \frac{\tau_1}{\tau_2} q$$

εἰς ἣν q εἶναι ἡ παροχὴ τοῦ μικροῦ ρεύματος, τίτλου τ_1.

Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ἐγχύνεται, μὲ γνωστὴν παροχὴν σταθεράν, εἰς τὸ πρὸς ὑδατομέτρησιν ρεῦμα, διάλυμα γνωστοῦ τίτλου τ_1. Προνοοῦσιν ὥστε τὸ ἔγχυμα νὰ καταμερίζεται ἐφ' ὅλου τοῦ πλάτους τοῦ ρεύματος διὰ νὰ γίνῃ τελειοτέρα καὶ ταχυτέρα ἡ μεῖξις. Πρὸς τὸν κατάρρουν λαμβάνεται δεῖγμα ἐκ τοῦ κράματος καὶ διὰ χημικῆς ἢ ἄλλης μεθόδου ἀνευρίσκεται ὁ τίτλος τ_2, ἐξ οὗ προκύπτει διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀνωτέρω τύπου ἡ ζητουμένη παροχή.

Τῆς χημικῆς μεθόδου δὲν ἔχει γίνει εὐρεῖα χρῆσις.

11) Ὅταν τὸ ρεῦμα κυκλοφορῇ ὑπὸ πίεσιν καὶ εἶναι ἀναγκαία ἡ συστηματικὴ ὑδατομέτρησίς του εἰς ὡρισμένην διατομὴν τῆς σωληνώσεως, προσαρτοῦν μονίμως εἰς αὐτὴν ὑδατομετρικὸν ὄργανον, ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ μηχανικοῦ Herschell, ὁ ὁποῖος ὠνόμασε τὸ ὄργανον μετρητὴν Venturi (Venturi meter), πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰταλοῦ μηχανικοῦ Venturi, ὁ ὁποῖος ἀπέδειξε πειραματικῶς τὴν ἀρχὴν τῆς μειώσεως τοῦ φορτίου σὺν τῇ μειώσει τῆς διατομῆς εἰς τοὺς ὑπὸ πίεσιν ἀγωγούς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀρχῆς στηρίζεται ἡ λειτουργία τοῦ ὀργάνου.

Ὁ μετρητὴς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μικροὺς κωνικοὺς σωλῆνας, οἱ ὁποῖοι ἑνοῦνται πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς μικρᾶς βάσεώς των, ἐνῷ διὰ τῶν δύο μεγάλων βάσεών των προσαρτῶνται εἰς τὸν διὰ τὴν παρεμβολὴν τοῦ ὀργάνου διακοπέντα ἀγωγόν, τοῦ ὁποίου ἀποκαθίσταται οὕτω ἡ ἑνότης. Ὁ ἄξων τοῦ μετρητοῦ τοποθετεῖται ὁριζοντίως.

Τὸ ρεῦμα κατὰ τὴν ἐντὸς τοῦ μετρητοῦ κυκλοφορίαν του εἶναι μόνιμον, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ καὶ πρακτικῶς ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὴν τριβήν, ἐφ' ὅσον ἡ σπουδή του περιορίζεται ἐν τῇ μικρᾷ διαδρομῇ τοῦ μετρητοῦ. Κατὰ συνέπειαν δύναται μεταξὺ τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς ἐν τῷ μετρητῇ διατομῆς νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἐξίσωσις τοῦ Bernouilli (βλ. *ὑδρομηχανική*). Ἂν ληφθῇ ὡς ἐπίπεδον συγκρίσεως τὸ διὰ τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος τοῦ μετρητοῦ διερχόμενον, κληθῶσι δὲ διὰ τοῦ ϖ_1 καὶ υ_1, ϖ_2 καὶ υ_2 αἱ εἰδικαὶ πιέσεις καὶ αἱ μέσαι ταχύτητες εἰς τὴν μεγάλην καὶ μικρὰν διατομὴν τοῦ μετρητοῦ, θὰ εἶναι:

$$\frac{\varpi_1}{\delta} + \frac{U^2_1}{2g} = \frac{\varpi_2}{\delta} + \frac{U^2_2}{2g}$$

$$\text{καὶ} \quad \frac{\varpi_1}{\delta} - \frac{\varpi_2}{\delta} = \frac{U^2_2}{2g} - \frac{U^2_1}{2g}$$

Ἐὰν κληθῶσι διὰ τοῦ ω_1 καὶ ω_2 τὰ ἐμβαδὰ τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς διατομῆς τοῦ μετρητοῦ, θὰ εἶναι δυνάμει τῆς μονιμότητος:

$$U^2_1 = \frac{Q^2}{\omega^2_1} \quad \text{καὶ}\ U^2_2 = \frac{Q^2}{\omega^2_2}$$

Κατὰ συνέπειαν εἶναι:

$$\frac{\varpi_1}{\delta} - \frac{\varpi_2}{\delta} = h = \frac{Q^2}{2g}\left(\frac{1}{\omega^2_2} - \frac{1}{\omega^2_1}\right) = \frac{Q^2}{2g}\,\frac{\omega^2_1 - \omega^2_2}{\omega^2_1 \cdot \omega^2_2}$$

$$\text{καὶ} \quad Q = \sqrt{2gh}\ \frac{\omega_1 \cdot \omega_2}{\sqrt{\omega^2_1 - \omega^2_2}}$$

Συνήθως ἡ μεγάλη διατομὴ τοῦ μετρητοῦ εἶναι 9πλασία τῆς μικρᾶς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι:

$$Q = 1{,}0062\omega_2 \sqrt{2g}\ h^{\frac{1}{2}}$$

Δι' ἕκαστον ὄργανον τὸ ω_2 εἶναι γνωστὸν καὶ συνεπῶς ὁ τύπος γίνεται:

$$Q = Kh^{\frac{1}{2}}$$

εἰς ὃν K εἶναι ἡ σταθερὰ τοῦ ὀργάνου, h δὲ ἡ διαφορὰ τῶν φορτίων εἰς τὰς δύο διατομὰς τοῦ μετρητοῦ, ἐκτιμωμένη εἴτε διὰ δύο μανομέτρων εἴτε διὰ πιεζομέτρου διαφορικοῦ.

Τὸ ὄργανον τοῦτο κατασκευάζεται καὶ αὐτογραφικόν, ὁπότε καλεῖται ὑδρομετρογράφος Venturi (βλέπε σχῆμα).

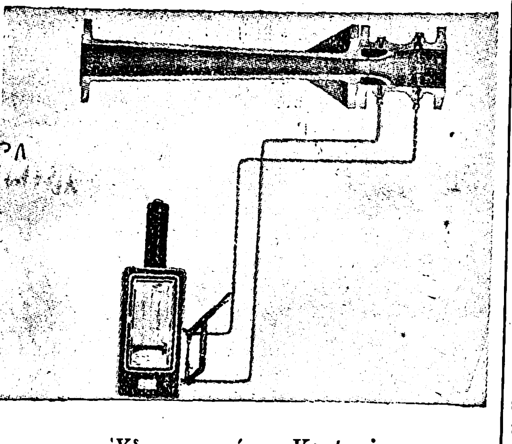

Ὑδρομετρογράφος Venturi.

Ὑδατομετρήσεις μεταβλητῶν ρευμάτων. Ὅλα τὰ φυσικὰ ρεῖθρα (κοῖται), λειτουργοῦντα ὡς ἐκκενωταὶ τῶν ἐπὶ τῆς χέρσου κατακρημνιζομένων μετεωρικῶν ὑδάτων, διοχετεύουν ρεύματα μεταβλητά, διότι ἡ παροχή των, λόγῳ τῆς ἐκτεθείσης λειτουργίας τοῦ ρείθρου, μεταβάλλεται ἀδιαλείπτως κατὰ μῆκος τοῦ χρόνου.

Ὅταν, κατὰ τὸ στάδιον μιᾶς ἀτμοσφαιρικῆς κατακρημνίσεως, τὸ ρεῖθρον ἀποχετεύῃ τοὺς μεγάλους ὄγκους τῶν ἐπιφανειακῶς κατερχομένων πρὸς ἐκκένωσιν τῆς κοιλάδος ὑδάτων. ἡ παροχὴ ὄχι μόνον ἀποκτᾷ μεγάλας τιμάς, ἀλλ' ἔχει καὶ παραγώγους μὲ μεγάλας ἐπίσης τιμάς, δηλαδὴ ἡ παροχὴ μεταβάλλεται μὲ γοργότητα χαρακτηριστικήν.

Τὸ στάδιον τοῦτο, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ παράγωγος τῆς παροχῆς ὡς πρὸς τὸν χρόνον διατηρεῖ μεγάλας τιμὰς καλεῖται πλήμμυρα τοῦ ρεύματος, καὶ ἡ πλήμμυρα ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ἐκκενώσεως διὰ τοῦ ρείθρου τῶν μετεωρικῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα δι' ἐπιφανειακῆς ὁδοῦ κυρίως, κατέληξαν πρὸς ἀποχέτευσιν εἰς αὐτό. Κατὰ τὴν πλήμμυραν παρατηρεῖται μία ἐνδιάμεσος φάσις μειώσεως τῆς τιμῆς τῆς παραγώγου μέχρι τοῦ μηδενός, διὰ νὰ ἐπακολουθήσουν πάλιν μεγάλαι ἀρνητικαὶ τιμαὶ τῆς παραγώγου μέχρι τοῦ τέρματος τῆς πλημμύρας. Ἡ ἀρχὴ τῆς πλημμύρας συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιστοίχου κατακρημνίσεως, ἐνῷ τὸ τέρμα της ὑστερεῖ τοῦ τέρματος τῆς κατακρημνίσεως κατὰ τὸν χρόνον συρροῆς, κατὰ τὸ χρονικὸν δηλαδὴ διάστημα τὸ ἀπαιτούμενον ἵνα φθάσουν μέχρι τῆς ἐξεταζομένης διατομῆς τοῦ ρεύματος πρὸς ἀποχέτευσιν, καὶ αἱ τελευταῖαι σταγόνες αἱ κατακρημνισθεῖσαι εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς κοιλάδος.

Ἀμέσως μετὰ τὴν πλήμμυραν παρουσιάζεται μικρὰ περίοδος σχετικῶς μεγάλων παροχῶν εἰς τὸ ρεῦμα, ἀλλ' ἡ μεταβολὴ τῆς παροχῆς εἶναι σχετικῶς ἤρεμος. Κατ' αὐτὴν τὸ πλῆθος τῶν διαυλακούντων τὴν κοιλάδα ρείθρων στραγγίζει τὴν ὑδρόπνικτον ἐπιφανειακὴν στοιβάδα καὶ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν ὑπόγειον ροὴν μέρος τοῦ διηθηθέντος ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἐκκενοῦται διὰ τοῦ ρείθρου κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς στραγγίσεως.

Ἐπακολουθεῖ τέλος τρίτη, μακροτέρα πασῶν περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ παροχὴ παρουσιάζει κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἄλλοτε μικρὰς καὶ ἄλλοτε μεγάλας τιμάς, ἀλλὰ μὲ κύριον χαρακτηριστικὸν τὴν τιμὴν τῆς παραγώγου μικρὸν ἀπέχουσαν τοῦ μηδενός. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἠρεμωτάτης μεταβολῆς τῆς παροχῆς ἐκκενοῦνται διὰ τοῦ ρείθρου τὰ ἐπιφανειακὰ καὶ ὑπόγεια ὑδάτινα ἀποθέματα τῆς κοιλάδος. Ἐπιφανειακὰ ἀποθέματα εἶναι ἀφ' ἑνὸς αἱ ὑδατοσυλλογαὶ εἰς τὰς λίμνας τὰς συγκοινωνούσας ἐπιφανειακῶς δι' ἐκχειλίσεως καὶ ὑπογείως διὰ καταβοθρῶν, μὲ τὸ ἐξεταζόμενον ρεῖθρον, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ στερεὸν ὕδωρ τὸ κατακρημνισθὲν παρὰ τοὺς ὑδροκρίτας τῆς κοιλάδος. Ὑπόγεια ἀποθέματα εἶναι ἀφ' ἑνὸς τὰ κυκλοφοροῦντα εἰς ὑπογείους λαβυρίνθους ἢ τὰ ἐκχειλίζοντα ἐκ τῶν καρστικῶν ἄντρων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ ὑδατοκοιτάσματα (nappes) τὰ ἐνσωματωμένα εἰς τὰ πορώδη καὶ ψαθυρὰ πετρώματα, καὶ νωθρότατα διολισθαίνοντα διὰ μέσου τῶν τριχοειδῶν κενῶν των.

Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐκκενώσεως τῶν ἀποθεμάτων τὰ φυσικὰ ρεύματα θεωροῦνται πρακτικῶς μόνιμα τοὐλάχιστον κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χειρισμῶν καὶ τῆς διεξοδικωτέρας ὑδατομετρήσεως. Ἡ παροχή των ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ μὲ μίαν ἀπὸ τὰς περιγραφείσας μεθόδους, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ συνοδεύεται ἡ τιμή της ἀπὸ τὴν χρονολογίαν τῆς ἐκτιμήσεως.

Ὅταν ἐπιζητεῖται νὰ εὑρεθῇ ὁ νόμος τῆς μεταβολῆς της ἐν ὡρισμένῃ περιόδῳ τοῦ σταδίου τούτου, ἐπαναλαμβάνουν τὰς ὑδατομετρήσεις κατὰ ἴσα χρονικὰ διαστήματα τόσον μικρότερα ὅσον μεγαλυτέρα ἐπιδιώκεται ἀκρίβεια, καὶ δέχονται ὅτι κατὰ τὰ διαστήματα ταῦτα ἡ μεταβολὴ συντελεῖται γραμμικῶς. Καταχωρίζονται εἶτα νομογραφικῶς αἱ οὕτω ἐκτιμηθεῖσαι παροχαὶ εἰς δύο ἄξονας συντεταγμένων, ἐξ ὧν ὁ ὁριζόντιος παριστᾷ τοὺς χρόνους καὶ ὁ ἐπὶ τοῦτον κάθετος τὰς παροχάς, καὶ ἑνοῦνται τέλος τὰ τέρματα τῶν τεταγμένων τῶν παριστωσῶν τὰς ἐκτιμηθείσας παροχάς. Προκύπτει ἐκ τῆς τοιαύτης κατασκευῆς μία πολυγωνικὴ γραμμή, ἡ ὁποία παριστᾷ τὸ γεωμετρικὸν εἴδωλον τῆς καμπύλης, τῆς ὁποιας ἡ ἐξίσωσις εἶναι ἡ ζητουμένη συνάρτησις $Q=\varphi(t)$.

Ἐνίοτε, ἀντὶ τῆς πολυγωνικῆς, χαράσσουν κανονικὴν καμπύλην ἕρπουσαν διὰ μέσου τοῦ σμήνους τῶν καταχωρισθέντων σημείων καὶ κατὰ τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῇ τὸν ἄξονα τῆς συμμετρίας των. Διὰ τῆς πολυγωνικῆς ἢ διὰ τῆς καμπύλης δύνανται νὰ ἐξαχθοῦν διὰ γραφικῶν κατασκευῶν ὅσα θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξαχθοῦν διὰ τῆς ἀναλυτικῆς ὁδοῦ, ἐὰν ἦτο γνωστὴ ἡ ἐξίσωσις $Q=\varphi(t)$ Δύναται ἐν πρώτοις νὰ γνωσθῇ ἡ τιμὴ τῆς παροχῆς εἰς οἱανδήποτε τοῦ χρόνου στιγμὴν διὰ τοῦ μήκους τῆς τεταγμένης τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὴν τετμημένην, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν δοθεῖσαν στιγμήν.

Δύναται κατόπιν νὰ εὑρεθῇ τὸ ἔχχυμα τοῦ ρεύματος τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς δύο ὡρισμένας τοῦ χρόνου στιγμὰς t_1 καὶ t_2, κατὰ τὴν περίοδον δηλαδὴ $T=t_2-t_1$. Ἀναλυτικῶς τὸ ἔχχυμα τοῦτο ἔχει ὡς ἔκφρασιν

$$\mathcal{F}_T = \int_{t_1}^{t_2} Q\,dt$$

Γραφικῶς τὸ ὁλοκλήρωμα τοῦτο ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ σχήματος, οὗτινος περίμετρος εἶναι ἡ πολυγωνικὴ ἢ ἡ καμπύλη, ὁ ἄξων τῶν χρόνων, καὶ αἱ δύο τεταγμέναι αι ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς στιγμὰς t_1 καὶ t_2. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦτο εὐκόλως εὑρίσκεται εἴτε διὰ πλανιμετρήσεως εἴτε δι' ἄλλων ἁπλῶν γεωμετρικῶν μεθόδων.

Τὰ ἐκτεθέντα δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν κατὰ τὸ στάδιον τῆς πλημμύρας, καθ' ὃ μετὰ γοργότητος μεταβάλλεται τὸ ἐμβαδὸν καὶ ἡ μέση τῆς διατομῆς ταχύτης. Οἱ χειρισμοὶ τῆς ὑδατομετρήσεως δὲν εἶναι δυνατὸν εὐχερῶς νὰ παρακολουθήσουν τὰς τοιαύτας μεταβολὰς διὰ νὰ ἐπέλθουν εἰς τὰς ἐνδείξεις αἱ ἀναγκαῖαι διορθώσεις. Πλὴν τούτου ὅμως παρουσιάζεται ἐν προκειμένῳ καὶ δυσχέρεια ἄλλης φύσεως. Ἐν πρώτοις τὸ ρεῦμα παρασύρει κατὰ τὰς πλημμύρας μεγάλην ποσότητα στερεῶν ὑλικῶν καὶ ἐκ τούτου καθίσταται ἀβέβαιος ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ταχύτητος διὰ μέσου τῆς κλίσεως τοῦ κατόπτρου, διότι ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς δὲν εἶναι πλέον ὁ ἐξαχθεὶς διὰ τοῦ πειράματος ἐπὶ ὕδατος διαυγοῦς. Ἔπειτα αἱ μεγάλαι ταχύτητες τῆς πλημμύρας ἀναταράσσουν τὴν διατομὴν καὶ μεταβάλλουν τὰ γεωμετρικά της στοιχεῖα. Ἐξ ἄλλου, ὁ ὑπολογισμὸς τῆς μέσης ταχύτητος διὰ μέσου τῆς μεγίστης δὲν εἶναι βέβαιον ἂν πρέπῃ νὰ εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν ὑπολογισμὸν ὁ ὁποῖος γίνεται διὰ τὸ διαυγὲς ὕδωρ

Τούτων ἕνεκα ἡ ὑδατομέτρησις τῶν πλημμυρῶν μόνον ἐξαγόμενα κατὰ προσέγγισιν δύναται νὰ δώσῃ. Μία ἐκ τῶν ἀκοπωτέρων (ἀπὸ ἀπόψεως χειρισμῶν) μεθόδων συνίσταται εἰς τὴν ἐγκατά-

Digitized by Google

στασιν τριῶν σταθμηγράφων εἰς τρεῖς γειτονικὰς διατομὰς τοῦ ρεύματος, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι γνωστὴ ἡ τομὴ τοῦ ρείθρου. Ἕκαστος σταθμηγράφος, διὰ τῶν τεταγμένων συνεχοῦς καμπύλης, τὴν ὁποίαν αὐτομάτως χαράσσει, δίδει τὸ ὑψόμετρον τοῦ κατόπτρου τῆς ἀντιστοίχου διατομῆς εἰς ἑκάστην τοῦ χρόνου στιγμήν. Κατὰ συνέπειαν εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ δι' ἑκάστην στιγμὴν τὸ ἐμβαδὸν τῶν τριῶν διατομῶν τοῦ ρεύματος καὶ ἡ κατὰ προσέγγισιν καμπύλη μορφὴ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κατόπτρου εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τριῶν διατομῶν τμῆμα τοῦ ρεύματος. Ἡ τριγωνομετρικὴ ἐφαπτομένη τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει μετὰ τοῦ ὁρίζοντος ἡ γεωμετρικὴ ἐφαπτομένη εἰς τὴν καμπύλην τοῦ κατόπτρου καὶ εἰς τὴν μεσαίαν διατομήν, παριστᾷ τὴν κλίσιν τῆς γραμμῆς τοῦ φορτίου ἐν τῇ διατομῇ ταύτῃ καθ' ὡρισμένην στιγμήν, καὶ συνεπῶς εἶναι κατὰ προσέγγισιν διὰ τὴν ρηθεῖσαν διατομὴν καὶ στιγμὴν

$$Q=\Omega C\sqrt{RI}.$$

Ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἐργασίας ταύτης εἰς διαφόρους ἰσαπεχούσας στιγμὰς τῆς πλημμύρας, προκύπτει τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν διὰ τὴν γραφικὴν χάραξιν τῆς καμπύλης $Q=\varphi(t)$ κατὰ τὸ στάδιον τῆς πλημμύρας, καθ' ὃν ἐξετέθη τρόπον εἰς τὰ στάδια τοῦ βραδύτατα μεταβλητοῦ ρυθμοῦ.

Συνήθως ἀπὸ τὰ στοιχεῖα μιᾶς συγκεκριμένης πλημμύρας ἐνδιαφέρον ὑδροτεχνικὸν παρουσιάζουν ἡ μεγίστη παροχή της, τὸ ἔκχυμα καὶ ἡ διάρκειά της. Ἀλλὰ καὶ τῶν στοιχείων τούτων ἡ ἀξία εἶναι περισσότερον στατιστικὴ παρὰ ἀναλυτική. Διότι ποίαν σημασίαν γενικωτέραν δύνανται νὰ ἔχουν τὰ ἀτομικὰ στοιχεῖα τῆς συγκεκριμένης πλημμύρας, ὅταν αἱ ἐπαναλήψεις τοῦ φαινομένου θὰ παρουσιάσουν στοιχεῖα διάφορα καὶ κατὰ κανόνα ὑδροτεχνικῶς δυσμενέστερα; Οἱ ὑπολογισμοὶ καὶ τὰ συμπεράσματα θὰ βασισθοῦν, ὅπως πάντοτε ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ μηχανικοῦ γίνεται, ἐπὶ τῆς ἀναμενομένης δυσμενεστέρας μορφῆς τοῦ φαινομένου τῆς ὁποίας τὰ ποσὰ εἰκάζονται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν του, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν στατιστικήν. Ὅταν ὅθεν ὑδατομετρῆται ἡ συγκεκριμένη πλήμμυρα, ὁ βαθύτερος σκοπὸς εἶναι ἡ διάγνωσις καὶ ἐκ τῶν στοιχείων της τῆς δυσμενεστέρας παροχῆς καὶ ἐκχύματος τῆς πλημμύρας, καὶ συνήθως δυσμενέστεραι εἶναι αἱ μέγισται δυναταὶ τιμαὶ τῶν ποσοτήτων τούτων.

Ἡ στατιστικὴ ὅμως, διὰ νὰ δώσῃ τὰ ἐξαγόμενά της, ἀπαιτεῖ μακροτάτην χρονικὴν περίοδον ὑπομονητικῶν καὶ ἀγρύπνων ἀναζητήσεων. Ὅταν ὁ χρόνος λείπῃ, εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψουν δι' ἄλλης ὁδοῦ αἱ μέγισται δυναταὶ τιμαὶ τῆς παροχῆς καὶ τοῦ ἐκχύματος τῆς πλημμύρας ἐν δεδομένῃ διατομῇ, ἀρκεῖ νὰ εἶναι γνωστὴ ἡ στατιστικὴ τῶν ἀτμοφαιρικῶν κατακρημνίσεων ἐν τῇ κοιλάδι.

Ἡ θεωρία τῆς μεθόδου εἶναι διεξοδικὴ καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐξευρέσεως τοῦ λόγου μεταξὺ τοῦ ἐκρέοντος διὰ τοῦ ρείθρου καὶ τοῦ κατακρημνιζομένου ἐν τῇ κοιλάδι ὑδατίνου ὄγκου. Ὁ λόγος οὗτος καλεῖται συντελεστὴς ἐκροῆς καὶ εἶναι διὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κοιλάδα ποσότης μεταβλητή, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν ἔντασιν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς κατακρημνίσεως.

Ἐὰν ὅθεν κληθῇ διὰ τοῦ j ἡ ἔντασις καὶ διὰ τοῦ T ἡ διάρκεια τῆς ἐκ τῆς στατιστικῆς προκυπτούσης δυσμενεστέρας κατακρημνίσεως διὰ τὴν κοιλάδα, θὰ εἶναι:

$$\mathcal{F}_m = \psi.\ j.\ T.\ S.—$$

εἰς τὴν ἐξίσωσιν ταύτην εἶναι:

$\mathcal{F}_m$ τὸ μέγιστον ἔκχυμα τῆς πλημμύρας, ψ ἡ μέση τιμὴ τοῦ συντελεστοῦ ἐκροῆς κατὰ τὸ στάδιον τῆς δυσμενεστέρας κατακρημνίσεως ὑποτιθεμένης σταθερᾶς ἐντάσεως, S ἡ ἐπιφάνεια τῆς κοιλάδος.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς μεγίστης παροχῆς διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι πολὺ δυσχερέστερος. Παρὰ τὴν ἀναλυτικὴν ὅμως μέθοδον ἔχει προταθῆ καὶ πλῆθος ἐμπειρικῶν ἢ ἡμιεμπειρικῶν τύπων, οἱ ὁποῖοι δίδουν ἀμέσως τὴν μεγίστην παροχὴν τοῦ ἐκκενωτοῦ μιᾶς κοιλάδος. Εἰς ἐκ τῶν μᾶλλον ἐν χρήσει ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ τοῦ Αὐστριακοῦ μηχανικοῦ **Iszkowski** καὶ ἔχει τὴν ἑξῆς ἔκφρασιν:

$$Q_m=K.\ m.\ h.\ S$$

Εἰς τοῦτον εἶναι:

K καὶ m τοπογραφικοὶ συντελεσταὶ διδόμενοι διὰ πινάκων καὶ ἐξαρτώμενοι ἐκ τῆς διαπερατότητος, ὑψομέτρου, ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ἐμβαδοῦ τῆς κοιλάδος. S τὸ ἐμβαδὸν τῆς κοιλάδος εἰς τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, h τὸ μέγιστον ἐτήσιον ὕψος κατακρημνίσεων ἐν τῇ κοιλάδι ἐκπεφρασμένον εἰς μέτρα.

Γνώμονες. Εἰς τὰς ὑδρομετρήσεις δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἐκχύματος ρεύματος ἐν δεδομένῃ περιόδῳ, καθ' ἣν ἔλαβον χώραν καὶ διακοπαὶ τοῦ ρεύματος. Ἡ περίπτωσις αὕτη παρουσιάζεται ἰδίως κατὰ τὴν ἐμπορείαν τοῦ ποσίμου ὕδατος, ἐν ᾗ ὁ καταναλωτὴς καταβάλλει τὸ ἀντίτιμον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρ' αὐτοῦ χρησιμοποιηθέντος ὄγκου, καταναλωθέντος ἄνευ οὐδεμιᾶς χρονολογικῆς ἢ ποσοτικῆς τάξεως καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας του.

Ὄργανα αὐτομάτως ἐνεργοῦντα τοιαύτην ὑδατομέτρησιν καλοῦνται *ὑδρογνώμονες* ἢ ἁπλῶς γνώμονες (compteurs). Ὁ γνώμων σημειοῖ αὐτομάτως τὸν συνολικῶς καταναλωθέντα ὄγκον ἀπὸ μιᾶς ὡρισμένης χρονικῆς ἀφετηρίας, καθ' ἣν οἱ δεῖκται του ἦσαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βαθμολογίας των, μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν γίνεται ἑκάστοτε ἡ ἀνάγνωσις. Τὸ ἔκχυμα ἄρα ὡρισμένης περιόδου, μὲ δεδομένα χρονολογικὰ τέρματα, εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν ἐνδείξεων τοῦ γνώμονος κατὰ τὰς χρονικὰς αὐτὰς θέσεις.

Γνώμονες κυρίως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰ ρεύματα ὑπὸ πίεσιν καὶ διὰ τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἡ βιομηχανία κατασκευάζει δύο κυρίως τύπους, ἐξ ὧν ὁ εἷς καλεῖται γνώμων ὀγκομετρικός, ὁ δὲ δεύτερος γνώμων ταχύτητος.

Ὁ ὀγκομετρικὸς γνώμων παρουσιάζει ἕνα ἢ πλειοτέρους χώρους, ἀκριβέστατα ὠγκομετρημένους, οἵτινες πληροῦνται καὶ κενοῦνται ἐναλλάξ.

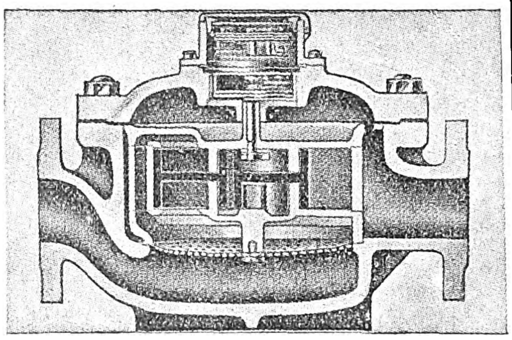

Γνώμων ὀγκομετρικός.

Εἰς ἑκάστην πλήρωσιν τοῦ χώρου μετακινεῖται διὰ καταλλήλου διατάξεως καθ' ὡρισμένον μέτρον ὀδοντωτὸς τροχός, καὶ ὅταν ὡρισμέναι πληρώσεις ἀπετέλεσαν ὡρισμένον κλάσμα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου, ἡ μετακίνησις τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ μεταθέτει τὸν δείκτην βαθμολογημένου κύκλου κατὰ μίαν διαίρεσιν. Διὰ σειρᾶς βαθμολογημένων κύκλων, τῶν ὁποίων ἡ βαθμολογικὴ ἀξία αὐξάνει ἑκάστοτε κατὰ μίαν δεκαδικὴν τάξιν, δύναται νὰ σημειωθῇ ἐν τῷ γνώμονι μέγας ὄγκος ὕδατος.

Ὁ ταχυμετρικὸς γνώμων ἀποτελεῖται ἀπὸ στρόβιλον πληττόμενον ἀπὸ τὰ ἐν κινήσει ὑγρὰ μόρια καὶ στρεφόμενον τόσον γοργότερον, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ταχύτης.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ διατομὴ τοῦ ρεύματος εἶναι σταθερά, εἰς ἑκάστην στροφὴν τοῦ στροβίλου ἀντιστοιχεῖ ὡρισμένος ὑδάτινος ὄγκος, διασχίσας τὸν γνώμονα. Εἰς ὡρισμένον ἄρα κλάσμα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου ἀντιστοιχεῖ ὡρισμένος ἀριθμὸς στροφῶν τοῦ στροβίλου. Ὅταν αἱ στροφαὶ αὗται συντελεσθοῦν, διὰ καταλλήλου διατάξεως μετατίθεται κατὰ μίαν διαίρεσιν ὁ δείκτης βαθμολογημένου κύκλου, οὗτινος ἑκάστη διαίρεσις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ κλάσμα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐσχετίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν. Διὰ σειρᾶς βαθμολογουμένων κύκλων μὲ αὔξουσαν βαθμολογικὴν ἀξίαν, ὡς ἐξετέθη καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν, δύναται νὰ σημειωθῇ ἐπὶ τοῦ γνώμονος μέγας ὑδάτινος ὄγκος.

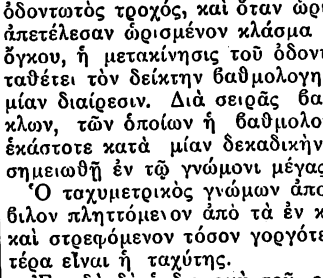

Γνώμων ταχυμετρικός.

Ἐξ ἑκάστου τύπου γνώμονος κατασκευάζονται διάφορα συστήματα. Κατὰ κανόνα ὅμως οἱ ὀγκομετρικοὶ γνώμονες εἶναι ἀκριβέστεροι καὶ εὐαισθητότεροι ἀπὸ τοὺς γνώμονας ταχύτητος, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἶναι ἁπλούστεροι καὶ οἰκονομικώτεροι.

Συνθῆκαι, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἱκανοποιῇ ὁ καλὸς γνώμων, εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) Νὰ εἶναι εὐαίσθητος καὶ εἰς τὰς μικροτέρας παροχὰς τοῦ ρεύματος.
2) Νὰ ἀπορροφῇ μικρὸν διὰ τὴν λειτουργίαν του φορτίον.
3) Νὰ λειτουργῇ ἀθορύβως.
4) Νὰ μὴ παρουσιάζῃ διαφυγὰς ὕδατος.
5) Νὰ εἶναι μακρᾶς διαρκείας.
6) Νὰ εἶναι αὐτολίπαντος.
7) Νὰ μὴ διακόπτεται ἡ λειτουργία του ἀπὸ παρασυρόμενα μόρια ἄμμου.
8) Νὰ εἶναι οἰκονομικός.

Α. Γ. Κ.

— *[Χημ.]* Ὑδατομετρία καλεῖται συνήθως ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ ἡ πρακτικὴ μέθοδος τῆς διὰ διαλύματος σάπωνος μετρήσεως τῆς σκληρότητος τοῦ ὕδατος, ἤτοι τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς ἅλατα τοῦ ἀσβεστίου κυρίως καὶ μαγνησίου. Κατ' αὐτήν, εἰς ὡρισμένην ποσότητα ὕδατος, ἀκριβῶς μετρουμένην, ἐντὸς φιάλης προστίθεται κατὰ μικρὰς ποσότητας ἐκ μικρᾶς εἰδικῆς προχοΐδος (ἥτις καλεῖται καὶ *ὑδατόμετρον*) ὡρισμένης περιεκτικότητος διάλυμα σάπωνος καὶ ἀναταράσσεται ἰσχυρῶς. Ἡ προσθήκη τοῦ σάπωνος ἐξακολουθεῖ μέχρι σχηματισμοῦ μονίμου ἀφροῦ. Ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ καταναλωθέντος διαλύματος σάπωνος εὑρίσκεται πρακτικῶς ἡ σκληρότης τοῦ ἐξεταζομένου ὕδατος.

Σ. Γ.

ὑδατόμετρον (τό)· βλ. *ὑδατομετρία.*

ὑδατομήτρα (ἡ), ἡ *ὑδρόμητρα.* Συλλογὴ διαχύτου ὑγροῦ ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας μετὰ ἀπόφραξιν τοῦ στομίου αὐτῆς (ἀληθὴς ὑδατομήτρα) ἢ ὑγροῦ ἐγκεκλεισμένου ἐν τῇ μήτρᾳ ἐντὸς σάκκου ἢ ὑμένος περιβάλλοντος πανταχόθεν τοῦτο. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν τοῦ διαχύτου ὑγροῦ, ἀνάγκη, πρὸς συνάθροισιν τούτου ἐν τῇ κοιλότητι τῆς μήτρας, νὰ ἐπέλθῃ ἀπόφραξις τοῦ ἔξω στομίου αὐτῆς, ἥτις δυνατὸν νὰ ᾖ συγγενὴς ἐκ διαμαρτίας τῆς διαπλάσεως ἢ ἐπίκτητος συνεπείᾳ φλεγμονῶν τοῦ τραχήλου, καυτηριάσεων ἢ ἐγχειρήσεων ἐπ' αὐτοῦ, βλαστητικῶν ὄγκων φρασσόντων τὸ στόμιόν του, ἢ τέλος νὰ προέρχηται ἐξ ἐντόνου κάμψεως τοῦ σώματος τῆς μήτρας πρὸς τὴν τραχηλικὴν μοῖραν αὐτῆς, φρασσούσης τὸν τραχηλικὸν σωλῆνα. Τὸ ἀθροιζόμενον ὑγρὸν δυνατὸν νὰ ᾖ διαυγὲς ὀρῶδες ἢ βλεννῶδες, προερχόμενον ἐκ τῶν ἐκκρίσεων τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας ἢ ἐλαφρῶς μελανωπόν, ὡς ἐκ τῆς ἀναμείξεώς του μετ' ὀλίγου αἵματος. Ἄλλοτε πάλιν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐκ τῆς αἱματομήτρας μετὰ διείσδυσιν μικροοργανισμῶν παραγομένην πυομήτραν, ἧς τὸ πυῶδες περιεχόμενον, μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν μικροοργανισμῶν, μετασχηματίζεται εἰς βλεννῶδες. Τὰ ἐντὸς σάκκου ἐγκεκλεισμένα ἐν τῇ μήτρᾳ ὑγρά, τὰ ἀποτελοῦντα ἴσως μέχρι τινὸς καὶ αὐτὰ τὴν λεγομένην ὑδατομήτραν, προέρχονται ἢ ἐξ ὑδατίδων κύστεων ἀναπτυχεισῶν ἐν τῇ μήτρᾳ ἢ ἐξ ὑπεραυξήσεως κατὰ τὴν κύησιν τοῦ ἀμνιακοῦ ὑγροῦ τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ ὑδράμνιον. Ἡ θεραπεία εἶναι ἡ διὰ διαστολῆς ἢ διὰ διανοίξεως τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας κένωσις τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, τόσον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἁπλῆν συλλογὴν βλεννώδους ὑγροῦ ἐν ταύτῃ, ὅσον καὶ προκειμένου περὶ τῶν ὑδατίδων κύστεων.

Ολ. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

ὑδατομιγής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ μεμιγμένος μεθ' ὕδατος, ἄλλως *ὑδατόμικτος.*

ὑδατόμικτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἄλλως *ὑδατομιγής* (βλ. λ.).

ὑδατοπέδιον (τὸ) *[Γεωγρ.].* Ὅρος χρησιμοποιούμενος ἐπὶ ποταμῶν καὶ δηλῶν τὸ σύνολον τῆς περιοχῆς, ὁπόθεν ὁ ποταμὸς προσδέχεται τὰ ὕδατά του.

Γ. Κ. Γ.

ὑδατοποσία (ἡ)· τὸ νὰ πίνῃ τις ὕδωρ, ὑδροποσία.

ὑδατόσημον (τό), ἢ *ὑδάτινον σημεῖον* (ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου ἀγγλικοῦ ὅρου watermark, ἢ *λευκόσημον*). Οὕτως ὀνομάζονται τὰ ἡμιδιαφανῆ ψηφία, ἐμβλήματα καὶ παντοειδῆ σχεδιάσματα τὰ ἐνυπάρχοντα εἰς τὴν μᾶζαν ἐνίων ποιοτήτων χάρτου, ἅτινα καθίστανται εὐδιάκριτα ὅταν τὸ φέρον τοιαῦτα σημεῖα φύλλον χάρτου παρεντεθῇ μεταξὺ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ φωτεινῆς τινος πηγῆς ἤ, ἀκόμη καλύτερον, ὅταν τοῦτο ἁπλωθῇ ἐπὶ σκοτεινῆς τινος ἐπιφανείας καὶ διαποτισθῇ διὰ βενζίνης. Εἶδος φυσικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, ὑδατοσήμου ἀποτελοῦν καὶ αἱ πυκναὶ παράλληλοι διαφανεῖς γραμμαί, αἵτινες διακρίνονται ἐν τῇ μάζῃ μιᾶς ποιότητος χάρτου καλουμένου ραβδωτοῦ (vergé), ὀφειλόμεναι εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν μέθοδον τῆς κατεργασίας του, διότι δὲν εἶναι ἢ τὰ ἀποτυπώματα τῶν συρμάτων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ σκελετὸς τοῦ πλαισίου (μήτρας, καλουπιοῦ), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἁπλοῦται τὸ λεπτὸν στρῶμα τοῦ πολτοῦ, ὅπερ πηγνύμενον σχηματίζει τὸ φύλλον τοῦ χάρτου. Τὰ ὑδατόσημα ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὡς σήματα τῆς προελεύσεως τοῦ χάρτου ἢ τοῦ ἐργοστασίου του· βραδύτερον πολλὰ ἐξ αὐτῶν μετέπεσαν ἁπλῶς εἰς διακριτικὰ τοῦ σχήματος ἢ τοῦ εἴδους τοῦ χάρτου. Χάρτης μετ' ὑδατοσήμων χρησιμοποιεῖται σήμερον ἰδίως διὰ τὴν ἐκτύπωσιν χαρτονομισμάτων, ἐπιταγῶν, ὁμολογιῶν, ἐνσήμων καὶ ἐν γένει ἐντύπων ἐκπροσωπευτικῶν ἀξίας, τῆς παραποιήσεως τούτων καθισταμένης οὕτω δυσχερεστέρας. Ὑδατόσημα, ὑπὸ μορφὴν ἀραιῶν παραλλήλων λεπτῶν ραβδώσεων, φέρει ὡσαύτως ἐν Ἑλλάδι ὑποχρεωτικῶς διὰ νόμου πρὸς διάκρισιν καὶ ὁ δημοσιογραφικὸς χάρτης, ἅτε τυγχάνων ἀπηλλαγμένος εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ καὶ μὴ δυνάμενος ὡς ἐκ τούτου νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰμὴ μόνον πρὸς ἐκτύπωσιν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν.

Ἡ ἀποτύπωσις τῶν ὑδατοσήμων ἐπὶ τῆς μάζης τοῦ χάρτου ἐγίνετο ἄλλοτε διὰ λεπτοτάτων χαλ-

Digitized by Google

νων συρμάτων, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ ἐλάμβανον προηγουμένως τὸ σχῆμα τῶν σημείων, ἅτινα ἐπρόκειτο ν' ἀποτυπωθοῦν ἐπ' αὐτοῦ, ἐστρώννυντο κατόπιν ἐπὶ τοῦ μεταλλικοῦ πλέγματος, ἐφ' οὗ ἐσχηματίζετο τὸ φύλλον τοῦ χάρτου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πάχος τοῦ χάρτου ἀπέβαινε λεπτότερον καθ' ὅλα τὰ σημεῖα, καθ' ἃ ἡ μᾶζά του ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ συρμάτων καὶ οὕτως ἐπετυγχάνετο ἡ διαφάνεια τοῦ ὑδατοσήμου, ὅπερ, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὀνομάζεται γαλλιστὶ filigramme (συρματογράφημα) ἢ filigrane, κατ' ἐπικρατήσασαν παραφθοράν, τῆς ὁποίας γίνεται εὐρυτάτη χρῆσις καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ὅρου. Σήμερον, κατόπιν τῶν ἐπιτελεσθεισῶν ἐν τῇ χαρτοβιομηχανίᾳ προόδων, αἱ μεγαλύτεραι ποσότητες τοῦ χάρτου παράγονται εἰς πλατείας ἀτέρμονας ταινίας περιτυλισσομένας εἰς σχῆμα κυλίνδρων (ρόλων), ἡ δὲ ἀποτύπωσις τῶν ὑδατοσήμων ἐπὶ τοιούτων ταινιῶν τοῦ χάρτου γίνεται δι' ἰσχυρᾶς συμπιέσεως αὐτοῦ, διαβιβαζομένου ἐν ξηρᾷ σχεδὸν καταστάσει μεταξὺ δύο ἀντιθέτως περιστρεφομένων μεταλλίνων κυλίνδρων, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὁποίων εἶναι κεχαραγμένα ἀναγλύφως τὰ πρὸς ἀποτύπωσιν σχήματα. Ἰδιαιτέραν ὅλως σπουδαιότητα κέκτηνται τὰ ὑδατόσημα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν φιλοτελικῶν ἐρευνῶν, διότι ὄχι μόνον τῆς γνησιότητος πλείστων γραμματοσήμων ὁ ἔλεγχος, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεώς των καὶ συνεπῶς τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν ἀξίας ἡ ἐξακρίβωσις ἐπιτυγχάνεται ἐνίοτε μόνον ἐκ τοῦ ὑδατοσήμου των. «Ε. Φ. Ε.».

ὑδατοσκοπία (ἡ)· *ὑδροσκοπία* (βλ. λ.).

ὑδατοσημοσκόπιον (τό). Μικρὸν ἀβαθὲς καὶ ·πεπλατυσμένον δοχεῖον μὲ ἐπίπεδον πυθμένα μέλανος ἢ ἄλλου λίαν βαθέος χρώματος, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν φιλοτελιστῶν πρὸς ἐξέτασιν τῶν ὑδατοσήμων τῶν γραμματοσήμων. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρκεῖ ν' ἀποτεθῇ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν γραμματόσημον εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὑδατοσημοσκοπίου, μὲ τὴν εἰκόνα πρὸς τὰ κάτω, ἵνα τὸ ὑδατόσημόν του προβάλῃ ἀρκετὰ εὐκρινῶς, διαφανὲς ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ βάθους. Πάντως ἡ ἐνστάλαξις ὀλίγης καθαρᾶς βενζίνης μέχρις ἐμποτισμοῦ τοῦ γραμματοσήμου ἐμφανίζει τὸ ὑδατόσημον πολὺ ζωηρότερον. «Ε. Φ. Ε.».

ὑδατοσκοπικός, —*ή*, —*όν*· *ὑδροσκοπικὸς* (βλ. λ.).

ὑδατοστεγής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐμποδίων τὸ ὕδωρ νὰ διαπεράσῃ: «βύσμα ὑδατοστεγές». —Ἐπίρρ. *ὑδατοστεγῶς*.

ὑδατοστρόβιλος (ὁ)· δίνη ὕδατος· || μηχανικὸς στρόβιλος κινούμενος δι' ὕδατος.

ὑδατόσφαιρα (ἡ). Παιδιὰ ὁμαδική, παιζομένη διὰ σφαίρας ἐντὸς ὕδατος, περίπου ὅπως τὸ ποδόσφαιρον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἑκάστη ὁμὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ παίκτας. Εἰς τοὺς ἀθλητικοὺς κύκλους τοῦ κόσμου εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ἀγγλικόν της ὄνομα water polo. Δ. Κ.

ὑδατοφράκτης (ὁ)· *ὑδροφράκτης*.
—*[Ὑδραυλ.]* βλ. λ. *φράγμα*.

ὑδατόχρους (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ ἔχων ὕδατος χρῶμα.

ὑδατῶ (—*όω*)· καθιστῶ τι ὑδατῶδες, νερώνω.

ὑδατώδης, —*ους* (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ἔχων ὕδωρ, μεθ' ὕδατος, κοιν. *νερωμένος*· || ὁ ὅμοιος μὲ ὕδωρ: «ὑδατῶδες ὑγρόν».

—**ὑδατώδης** *καχεξία* *[Κτηνιατρ.]*· βλ. *ὑδραιμία*.

—**ὑδατώδης** *κύστις* *['Ιατρ.]*· βλ. *κύστις*.

ὑδάτωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ μεθ' ὕδατος ἕνωσις.

Ὕδη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λυκαονίας, πρὸ τὰ ὅρια ταύτης πρὸς τὴν Γαλατίαν κειμένη. *Ὕδη*, κατά τινας, ἐκαλεῖτο καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Λυδίας, μετονομασθεῖσα βραδύτερον *Σάρδεις*, ἢ μόνον ἡ ἀκρόπολις ταύτης. ΚΑΨ

Ὕδια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἐσφαλμένη γραφὴ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως *Ὕβλης* ἢ *Μεγάρων Ὑβλαίων*. Α. Θ. Σ.

Ὑδία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σικελίας (βλ. *Ὕδρα*).

Ὑδισσός, ἢ *Ὕδισσα* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Καρίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (*Γεωγρ.* Ε, 2, 15, ἀλλ' ἀγνώστου ταυτότητος. Ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ Ὑδισσοῦ, υἱοῦ τοῦ Βελλεροφόντου καὶ τῆς Ἀστερίας. Α. Θ. Σ.

ὑδνοειδῆ (τὰ) (Tuberaceae) */Βοτ./*. Οἰκογένεια κρυπτογαμικῶν φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυκήτων*, περιλαμβάνουσα μύκητας ὑπογείους, ἀκαύλους, ἀφύλλους καὶ ἐκ σαρκώδους μάζης ἀποτελουμένους. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης πλεῖστα εἶναι ἐδώδιμα καὶ ἕτερα χρησιμοποιοῦνται ὡς θρεπτικωτάτη τροφὴ τῶν ζῴων. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν *ὕδνα* καὶ κοινῶς *ὕιανα, ὕτνα, ὕκνα, χοιρόψωμα* καὶ *χοιρόχορτα*.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἐλαφομύκης* (Elaphomyces), *μελανογάστωρ* (Melanogaster), *μυλίττιος* (Mylitta), *πολυγάστωρ* (Polygaster), *τερφεζία* (Terfezia), *τιρμανία* (Tirmania), *ὕδνον* (Tuber) καὶ *ὑμενογάστωρ* (Hymenogaster). Ἐκ τῶν ἐδωδίμων ὑδνῶν ἀξιολογώτερα εἶναι ὁ *ὑμενογάστωρ ὁ βουλιάρδειος* (Hymenogaster Bulliardii) καὶ ὁ *ὑμενογάστωρ ὁ ποικίλος* (Hymenogaster variegatus), ἀμφότερα ἰθαγενῆ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Ὁ *ὑμενογάστωρ ὁ κλόζχειος* (Hymenogaster Klotzchii) ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν κυρίως. Ἐν Γερμανίᾳ ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ ὁ *ἐλαφομύκης ὁ κοκκώδης* (Elaphomyces granulatus), ὅστις δὲν εἶναι ἐδώδιμος καὶ ἐνδείκνυται ὡς φάρμακον ἀφροδισιακόν. Ἡ *τερφεζία ἡ κοινὴ* (Terfezia vulgara) ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

ὑδνόκαρπος (ὁ) (Hydnocarpus) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιζοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη μασχαλιαῖα καὶ κατὰ κῦμα διατεταγμένα, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

—**ὑδνοκάρπου** *ἔλαιον* */Φαρμ. Χημ./*. Προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ *ὑδνόκαρπος ὁ ἀνθελμινθικός*, ὅπερ εἶναι δένδρον φυόμενον εἰς τὸ Σιὰμ καὶ εἰς τὸ Ἀννάμ. Τὰ ἐλαιώδη σπέρματα τοῦ φυτοῦ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν κατὰ τῆς λέπρας καὶ διαφόρων δερματικῶν νοσημάτων. Ἡ σὰρξ τοῦ καρποῦ, ὅστις εἶναι ῥὰξ μὲ 30—40 σπέρματα, περιέχει ὑδροκυάνιον, ὅπερ κατὰ τὴν ὡρίμανσιν ἐξαφανίζεται σχεδὸν πλήρως. Τὰ σπέρματα τοῦ ὑδνοκάρπου περιέχουν 36 % ἀμύγδαλα, περιέχοντα 50 % λιπαρὰς οὐσίας Τὸ ἔλαιον τοῦ ὑδνοκάρπου ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα λιπαρὰ ὀξέα, ὧν τὰ χαρακτηριστικώτερα εἶναι τὸ σωλμουγρικὸν καὶ ὑδνοκαρπικὸν ὀξύ. Κατὰ τὰς μελέτας τῶν Sir Leonard Rogers, Holmann, Dean καὶ Schöbl, τὸ ἔλαιον τοῦ ὑδνοκάρπου, καθὼς καὶ τὸ ἔλαιον σωλμουγρικόν, ἔχουν βακτηριοκτόνον δρᾶσιν κατὰ τῶν ὀξυαντόχων βακίλλων (λέπρας, φυματιάσεως). Τὸ πρὸς ἐνέσεις ἔλαιον τοῦ ὑδνοκάρπου προέρχεται ἐκ τῶν αἰθυλιωμένων ἐλευθέρων λιπαρῶν ὀξέων αὐτοῦ Εἰς τὸ ἔλαιον τοῦτο προστίθεται 1,5 % γαϊακόλη. Ὁμοίως χρησιμοποιοῦνται τὰ μετὰ νατρίου οὐδέτερα ἅλατα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ δοθῶσι καὶ διὰ τοῦ στόματος ἢ νὰ χορηγηθῶσι μετ' ἀλοιφῶν. Κ. Γ. Μ.

ὕδνον (τὸ) (Tuber). */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ὑδνοειδῶν, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη πανταχοῦ τῆς γῆς ἀπαντῶντα.

Τὰ ὕδνα ἦσαν γνωστότατα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Πλειστάκις ἀναφέρουσι ταῦτα ὁ Θεόφραστος, ὁ Διοσκορίδης, ὁ Πλούταρχος, ὁ Γαληνός. Κυριώτερα εἴδη ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀπαντώντων εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ὕδνον ἡ τερφεζία ἡ λουγδούνιος (Tuber terfezia Leonis). Τοῦτο εἶναι γνωστότατον πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν

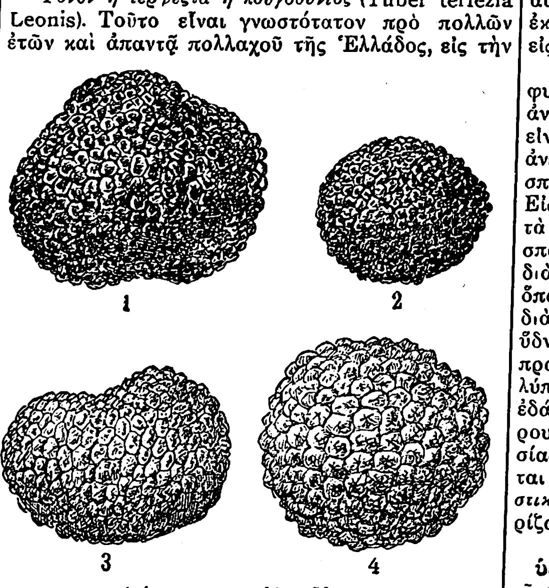

Διάφοροι ποικιλίαι ὕδνων.
[1=Μελανόσπορον. 2=Χειμερινόν. 3=Κυματοειδές. 4=Θερινόν.]

μεσημβρινὴν Γαλλίαν, τὸ Ἀλγέριον, τὴν Σικελίαν, τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ γενικῶς τὰς βορείους χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Παρ' ἡμῖν ἰδίως φύεται εἰς τὸ Ἀμαρούσιον, τὰ Σπάτα τῆς Ἀττικῆς, εἰς Ζάρκον καὶ Τρίκκαλα τῆς Θεσσαλίας, ὅπου κοινῶς καλεῖται *ὕκνο*, καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Πελοποννήσου, ὅπου καλεῖται *ὕτανο* ἢ *ὕτιο*.

Ὕδνον ἡ τερφεζία ἡ γεννάδειος (Auber terfezia Gennadii). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι μικρότερον τοῦ προηγουμένου, ὠνομάσθη δ' οὕτω ὑπὸ τοῦ Γάλλου μυκητολόγου Chatin πρὸς τιμὴν τοῦ βοτανικοῦ Γενναδίου, ὅστις ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν διάφορα εἴδη ὕδνων τῆς Ἑλλάδος πρὸς καθορισμόν. Τὸ βάρος του φθάνει τὰ 7 δράμια, ὁ φλοιός του εἶναι κιτρινωπός, ἡ σὰρξ σκοτεινῶς φαιὰ καὶ ἀναδίδει ὀσμὴν σκορόδου.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν, τῶν ἀπαντώντων καὶ παρ' ἡμῖν, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ὕδνον τὸ θερινὸν* (Tuber aestivum), *ὕδνον τὸ μελανόσπορον* (Tuber melanosporum), *ὕδνον τὸ μεσεντερικὸν* (Tuber mesentericum), *ὕδνον τὸ μικρόσπορον* (Tuber microsporum), *ὕδνον τὸ φαιὸν* (Tuber grise), *ὕδνον τὸ χειμέριον* (Tuber hivernalis) καὶ *ὕδνον τὸ μέλαν* (Tuber nigrum). Ἐκ πάντων τῶν εἰδῶν τούτων, ἅτινα εἶναι ἐδώδιμα, ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *ὕδνον τὸ μέλαν*, ὅπερ ἔχει καυλὸν περιφερικὸν καὶ παρομοιάζει πρὸς μεγάλου μεγέθους κάρυον, ζυγίζον 30 περίπου δράμια. Ἡ σὰρξ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ὑπόλευκος καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ὑπομελανῶν νευρώσεων, ἔχει εὐάρεστον ἄρωμα καὶ ἀρίστην γεῦσιν. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀναφαίνεται ἐντὸς δασῶν εἰς βάθος 8—10 ἑκατοστομέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ παρὰ τοὺς κορμοὺς ξυλωδῶν δασικῶν δένδρων, ὅπως τῆς ἰτέας, τῆς λεύκης, τῆς πεύκης, τῆς ἀρκεύθου, τῆς καστανέας καὶ τῆς δρυός. Ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων προϊόντων τῆς Γαλλίας, τῆς ἐτησίας παραγωγῆς του ἀνερχομένης εἰς τρία περίπου ἑκατομμύρια κιλῶν. Πλεῖσται ποσότητες ἐξάγονται εἰς Ἀγγλίαν, Βέλγιον, Γερμανίαν, Ἀμερικὴν καὶ Ἰαπωνίαν. Πρῶτος ὁ Girondin κατήρτισεν *ὑδνῶνας* ἐν Γαλλίᾳ, σπείρας ὕδνα παρὰ τὰς συστάδας τῶν δρυῶν, ὧν ὁ σπόρος ἐλήφθη ἐξ ἑτέρων δρυῶν παρὰ τοὺς κορμοὺς τῶν ὁποίων ἐφύοντο ὕδνα. Μετὰ πέντε ἕως ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τῆς σπορᾶς τῶν δρυῶν καὶ παρὰ τὰς ῥίζας τῶν νεαρῶν δένδρων, ἐὰν ἀνασκαφῇ τὸ πέριξ τῆς βάσεως τῶν κορμῶν των ἔδαφος, παρατηροῦνται ὕδνα. Ἀπὸ τῆς παρουσίας τῶν πρώτων ὕδνων ἡ ποσότης αὐτῶν πολλαπλασιάζεται κατ' ἔτος μέχρι διαστήματος τριάκοντα ἐτῶν, ὁπότε ἡ παραγωγὴ τῶν ὕδνων βαίνει ἐλαττουμένη, τότε δὲ ὁ δρυμὼν ὑλοτομεῖται. Διὰ τὸν καταρτισμὸν ὑδνώνων χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Γαλλίας αἱ *ὑδνοφόροι* καλούμεναι δρῦς· τοιαῦται δὲ εἶναι ἡ *δρῦς ἡ μαλλωτή, δρῦς ἡ ἄρια, δρῦς ἡ πρῖνος* καὶ *δρῦς ἡ μισχωτή*. Καταλληλότερα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὕδνων εἶναι τὰ ἀσβεστοαργιλλώδη καὶ ξηρὰ ἐδάφη. Περισσότερα ὕδνα παρατηροῦνται εἰς τὰ μεταφυτευόμενα δένδρα, ἅτινα διετηρήθησαν ἐπὶ ἓν ἔτος περίπου ἐντὸς γαστρῶν. Τὸ δεύτερον ἀπὸ τῆς σπορᾶς των ἔτος φυτεύονται ἐπὶ τόπου αἱ δρύες καὶ εἰς ἀπόστασιν 7—10 μέτρων ἀπ' ἀλλήλων ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν δένδρων καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὕδνον τὸ μέλαν ὡριμάζει ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου ἢ καὶ τῶν μέσων Ἰανουαρίου, ὁπότε καὶ παρατηρεῖται ἡ πλήρης αὐτοῦ ἀνάπτυξις καὶ ἀναδίδει εὐάρεστον ἄρωμα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ταύτην διενεργεῖται καὶ ἡ συγκομιδή του. Τὰ συλλεγόμενα ὕδνα, ἀφοῦ πλυθῶσι καλῶς, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τοῦ περὶ αὐτὰ χώματος, τίθενται ἐντὸς δοχείων πλήρων ἐκλεκτῆς ποιότητος ἐλαίου καὶ διαμετακομίζονται εἰς τὰ διάφορα μέρη.

Ἐπειδὴ τὰ ὕδνα στεροῦνται παντελῶς ὑπεργείων φυτικῶν μορίων, ἤτοι καυλοῦ, κλάδων καὶ φύλλων, ἀνευρίσκονται δυσχερῶς. Πολλοὶ συλλέκται ὕδνων εἶναι τοσοῦτον ἐξησκημένοι, ὥστε δύνανται νὰ ἀνεύρωσι ταῦτα καὶ διὰ μόνης τῆς ὀσφρήσεως καὶ σπανίως σφάλλονται ἀνασκάπτοντες τὸ ἔδαφος. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας τὰ ὕδνα ἀνευρίσκονται τῇ βοηθείᾳ τῶν κυνῶν καὶ σπανιώτερον τῶν χοίρων. Καὶ ὁ μὲν κύων ὁδηγεῖ διὰ τῆς ὀσφρήσεως τὸν συλλέκτην εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑπάρχουσι ταῦτα, ὁ δὲ χοῖρος ἀνασκάπτει διὰ τοῦ ῥύγχους του τὸ μέρος, ὅπου ὑπάρχουσιν ὕδνα. Ἐν Ἀττικῇ, Θεσσαλίᾳ, Πελοποννήσῳ, Κύπρῳ καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀνατολῆς ἀνακαλύπτουσι τὰ ὕδνα ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς ἀνυψώσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς μικρᾶς ρωγμῆς, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τοῦτο. Εἴς τινα μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἱ συλλέκται τῶν μυκήτων τούτων ὁδηγοῦνται ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ φυτοῦ *ἡλιάνθεμον τὸ στικτὸν* (Helianthemum maculatum), παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ ὁποίου φύονται τὰ ὕδνα. Δ. Ν. Π.

ὑδνόρα (ἡ) (Hydnora) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδνοροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ ῥίζωμα ἀκανθῶδες ἢ βολβῶδες, ὧν τὰ τέσσαρα γνωστὰ εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Δ. Ν. Π.

ὑδνοροειδῆ (τὰ) (Hydnoraceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀφρικήν, τὴν Μαδαγασκάρην καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὑδνόρα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδνοφόρος ***δρῦς*** (ἡ) */Βοτ./*. Καλεῖται ἡ δρῦς, παρὰ τὴν ῥίζαν τῆς ὁποίας ἐκφύονται τὰ *ὕδνα* (βλ.λ.).

Digitized by Google

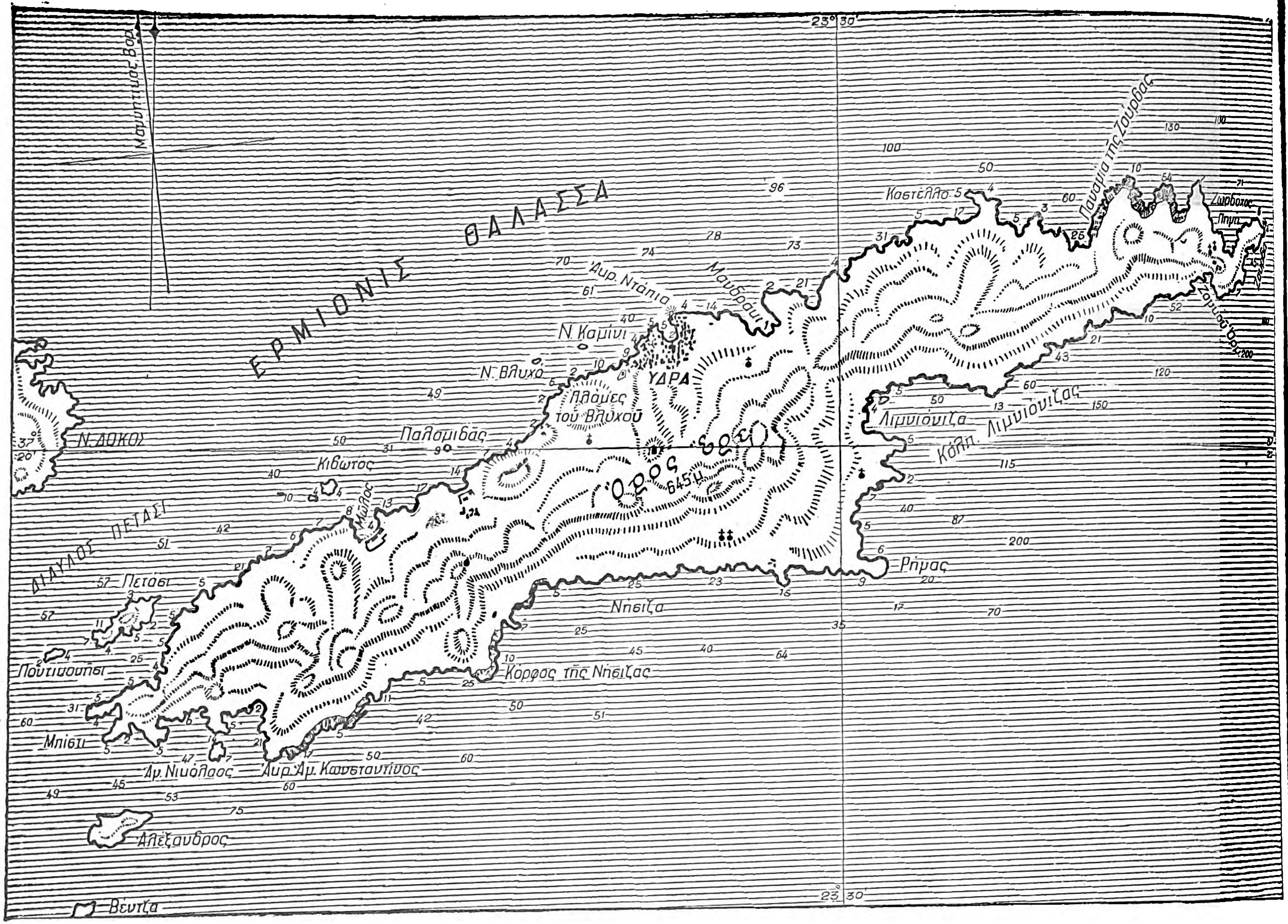

Χάρτης τῆς νήσου Ὕδρας.

ὑδνόφυτον (τὸ) (Hydnophyton) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυβιδοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Μολούκας νήσους. Δ. Ν. Π

ὑδνὼν (ὁ) *[Γεωργ.]*. Καλεῖται ὁ ἀγρὸς ἐν τῷ ὁποίῳ καλλιεργοῦνται τὰ *ὕδνα*. Ἡ μεθοδικὴ καλλιέργεια τῶν ὕδνων προώδευσε μεγάλως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Βελγίου. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦσιν ἀγρούς, εἰς οὓς, λόγῳ τῆς πτωχείας των εἰς θρεπτικὰς οὐσίας, δὲν εὐδοκιμοῦσιν ἕτερα φυτά Διὰ τὸν καταρτισμὸν ὑδνῶνος ἀπαιτοῦνται γαῖαι ἀργιλλοσβεστώδεις καὶ κυρίως κρητιδικαί. Προηγεῖται ἄροσις καὶ καθαρισμὸς τοῦ πέριξ τῶν δρυμώνων ἐδάφους καὶ κατόπιν γίνεται ἡ σπορὰ αὐτῶν. Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον φυτευόμεναι δρῦς δέον νὰ ἀπέχωσιν ἀλλήλων 5—7 μέτρα καὶ νὰ ὑποβοηθῆται ἡ ἀνάπτυξις τῶν πλαγίων κλάδων τῶν δένδρων τούτων, ὅπως μὴ προσβάλληται πολὺ ὁ ἀγρὸς ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, αἵτινες ἀπορροφοῦσι τὴν ἰκμάδα τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ὑδρ— καὶ ὑδρο—· θέμα τοῦ ὀνόματος *ὕδωρ* ὡς πρώτου συνθετικοῦ παρὰ τὸ *ὑδατ—* καὶ *ὑδατο—*: *ὑδρ-αγωγεῖον, ὑδρο-χαρής*.

ὕδρα (ἡ) (Hydra) *[Ζωολ.]*. Γένος κοιλεντερωτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἅπαντα ἐνδιαιτώμενα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Αἱ ὕδραι ἔχουσι σῶμα σωληνοειδὲς ἢ κυλινδροσφαιρικὸν ἐν εἴδει σάκκου, ὅπερ προσκολλᾶται διὰ τοῦ ποδίσκου ἐπὶ στερεῶν ὑποθεμάτων. Εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ σώματος εὑρίσκεται τὸ στόμα, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ 6—12 κυματοειδῶν π λ ο κ α μ ι δ ί ω ν, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς συλληπτήρια ὄργανα. Τὰ ζῷα ταῦτα κέκτηνται τὴν ἰδιότητα νὰ ἀναπαράγωσι τὰ μέλη τοῦ σώματός των, ἅτινα δι' οἱονδήποτε λόγον ἀπώλεσαν. Οὕτως, ἐὰν ἀποκοπῇ τὸ σῶμα τῆς ὕδρας εἰς δύο ἡμίση, ταῦτα μετὰ πάροδον 24 ἢ τὸ πολὺ 48 ὡρῶν ἀναπτύσσονται εἰς δύο τέλεια ζῷα. Ἀλλὰ καὶ εἰς πλείονα τεμάχια ἐὰν ἀποκοπῇ τὸ σῶμα, ἕκαστον τούτων ἐξακολουθεῖ ζῶν καὶ μετὰ πάροδον χρόνου τινὸς συμπληροῦται, οὕτως ὥστε ἀποτελεῖ τέλειον ζῷον. Αἱ ὕδραι πολλαπλασιάζονται δι' ἐκβλαστήσεως ἢ ἐγγενῶς. Τὰ ᾠὰ καὶ τὰ σπερματοζῳΐδια, ἅτινα ἐνίοτε φέρονται ἐπὶ διαφόρων ὑποκειμένων καὶ ἐνίοτε ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου, ὡριμάζουσι κατὰ Σεπτέμβριον, Ὀκτώβριον, Ἰανουάριον καὶ Ἀπρίλιον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Πρὸς τοῦτο κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν κοιλότητα τοῦ σώματος παράγονται διογκώματα ἢ *γονοφόροι κύστεις*. Ἐκ τῶν ἐντὸς τῶν γονοφόρων κύστεων ἀπαντώντων κυττάρων ἓν μόνον μεταβάλλεται εἰς ᾠάριον, ἀφοῦ πρότερον διὰ φαγοκυτταρώσεως καταστρέψῃ πάντα τὰ λοιπά Κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ σώματος παράγονται ἐπίσης ἕτεραι γονοφόροι κύστεις, περιέχουσαι τὰ ἄρρενα γεννητικὰ στοιχεῖα, ἤτοι τὰ σπερματοζῳΐδια. Τὸ ᾠάριον γονιμοποιεῖται ὑπὸ τούτων, ὅταν ἀκόμη εὑρίσκεται κατὰ τὰ τοιχώματα τοῦ ἐξωδέρματος, καὶ μετ' οὐ πολὺ παράγεται ἐν αὐτῷ τὸ ἔμβρυον. Ὁ δι' ἐκβλαστήσεως πολλαπλασιασμὸς εἶναι ἁπλούστατος. Κατ' αὐτὸν εἰς ὡρισμένον χρόνον διογκοῦνται τὰ πλοκαμίδια καὶ τέλος ἀποσπῶνται τὰ διωγκωμένα ταῦτα τμήματα τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ ἀποτελοῦσιν αὐθύπαρκτα νέα ζῷα, παρόμοια πρὸς τὸν γεννήτορά των. Αἱ ὕδραι ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

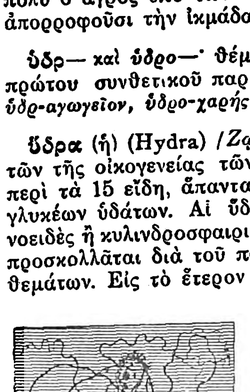

Ὕδρα.

Ὕδρα ἡ πρασινίζουσα (Hydra viridis). Ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς ῥεόντων ἢ στασίμων ὑδάτων. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 1,5 ἑκατοστόμετρα, φέρει 6 πλοκάμους κατά τι βραχυτέρους τοῦ σώματος καὶ ἔχει χρωματισμὸν κιτρινοπράσινον.

Ὕδρα ἡ φαιὰ (Hydra fusca). Φθάνει εἰς μῆκος 2 περίπου ἑκατοστομέτρων, φέρει 8 πλοκαμίδια, ἐνίοτε ἐπιμηκέστερα τοῦ σώματος, καὶ ἔχει χρῶμα φαιόν. Ἀπαντᾷ εἰς στάσιμα ὕδατα.

Ὕδρα ἡ τεφρὰ (Hydra grisea). Ἔχει χρῶμα πορτακαλιοτεφρόν, φθάνει εἰς μῆκος 2 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ φέρει 9 πλοκάμους ἐπιμηκεστέρους τοῦ σώματος.

Ὕδρα ἡ κοινὴ (Hydra vulgaris). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῶν εἰδῶν τοῦ γένους, διότι φθάνει εἰς μῆκος 2,5 ἑκατοστομέτρων· τὰ πλοκαμίδιά της φθάνουσιν εἰς μῆκος 10 ἑκατοστομέτρων, ὁπότε παρέχουσι τὴν ἐντύπωσιν νηματοειδῶν κλαδίσκων ὑδροβίων φυτῶν. Ἡ γεννητική της ὡριμότης λαμβάνει χώραν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον. Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

Ὕδρα (Hydra) *[Ἀστρον.]*. Εἷς τῶν μᾶλλον ἐκτεταμένων ἀστερισμῶν τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου Ἄρχεται ἀπὸ τῶν νοτίων τοῦ Καρκίνου καὶ διερχόμενος μεταξὺ τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Μικροῦ Κυνὸς φθάνει μέχρι τοῦ Σκορπίου. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν εἰκονίζει τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους φονευθεῖσαν Λερναίαν Ὕδραν.

Ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου κυριώτεροι εἶναι: Ὁ *α Ὕδρας* ἢ *Καρδία τῆς Ὕδρας* καὶ ἀραβιστὶ *Ἀλφὰρδ* (=μονήρης) ὀνομαζόμενος, ἐπειδὴ λάμπει μόνος ἐν μέσῳ ἄλλων κατὰ πολὺ ἀμυδροτέρων ἀστέρων. Διὰ μετρίας δυνάμεως τηλεσκοπίου ὁ ἀστὴρ οὗτος ἀναλύεται εἰς δύο μέλη, ὧν τὸ ἓν εἶναι μεγέθους περίπου δευτέρου καὶ χρώματος πορτοκαλιόχρου, τὸ δὲ ἕτερον πράσινον καὶ μεγέθους 10ου περίπου. Ὁ *ε Ὕδρας* ἀποτελεῖ ἐ[...] ἴσου ἐνδιαφέρον ἄστρον, ἀναλυόμενος εἰς σύστημα ἐκ τεσσάρων μελῶν, ἐξ ὧν τὸ ἓν κίτρινον καὶ μεγέθους 3,5, τὸ ἕτερον κυανοῦν καὶ μεγέθους 6,8, τὰ δὲ λοιπὰ ἀμυδρότερα. Ι. Ε.

Ὕδρα Λερναία *[Μυθ.]*· βλ. λ. *Λερναία Ὕδρα*.

Ὕδρα *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Αἰγαίου, κειμένη πρὸς Ν. καὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἑρμιόνης, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ πορθμοῦ πλάτους 6 μιλίων, *στενοῦ τῆς Ὕδρας* καλουμένου. Τὸ σχῆμά της εἶναι μακρότατον, μήκους 20 χλμ., πλάτους δὲ ποικίλλοντος ἀπὸ 5 μέχρι 1½ χλμ. Ἔχει περίμετρον 30 μιλίων καὶ ἐμβαδὸν 55000 στρεμμάτων (55,8 τετρ. χλμ.). Ὀρεινὴ οὖσα καὶ τραχεῖα, ἔχει τὸ ἔδαφος πετρῶδες, ἀνώμαλον καὶ διακεχωρισμένον εἰς λόφους καὶ βουνοὺς ἀποκρήμνους πολλαχοῦ καὶ ἀποτόμους, ἔχοντας τὰς κατωφερείας καὶ μηδόλως ἢ ἐλάχιστον καλλιεργησίμους, ἐπιτηδείους δὲ μόνον εἰς πτωχὴν βοσκὴν ζῴων. Στερουμένη ὑδάτων, εἶναι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἄδενδρος. Εὕρηνται μόνον ἐν αὐτῇ ἐπαύλεις τινὲς ἐ[...] χικαὶ μὲ φυτείας ἐν αὐταῖς δένδρων τινῶν καρποφόρων, ἰδίως συκῶν, ἀμυγδαλῶν καὶ ἐλαιῶν. Ἐπι[...] χοῦ ὑπάρχουσι καὶ πυκναὶ συστάδες πευκῶν. Κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν κατοίκων, ἡ νῆσος ἐκαλύπτετο ἄλλοτε ἀπὸ δάση ἐκ πευκῶν, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἀπεφαλακρώθη ἐκ τῆς συνεχοῦς ὑλοτομήσεως καὶ τῶν πυρκαϊῶν. Οἱ Τοῦρκοι πρότερον ὀνομάζουσι τὴν Ὕδραν *Τζάμλιζαν*, ἤτοι πευκῶσαν, ὄνομα ὅπερ ἐδόθη εἰς αὐτὴν πιθανώτατα κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Μεσόγειον, ὅτε ἡ νῆσος παρουσίαζεν ἀπὸ θαλάσσης ὄψιν χλοερὰν ἕνεκα τῶν πευκώνων τῆς.

Ἡ Ὕδρα ἔχει πολλὰς μονάς, ὧν κυριωτέρα ἀλλὰ διαλελυμένη σήμερον, εἶναι ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, μᾶλλον γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μονὴ τῆς Ὕδρας*, κειμένη εἰς τὴν παρὰ τὸν λιμένα κάτω πόλιν. Τῆς μονῆς ταύτης βλέπει ἀμέσως ὁ καταπλέων τὰ ὑψηλὰ κωδωνοστάσια μὲ τοὺς μεγάλους κώδωνας. Κατέστη δ' ἡ μονὴ αὕτη διάσημος ἐν τῷ Ἀγῶνι, διότι ἐν αὐτῇ συνήρχοντο τὰ συμβούλια τῶν προκρίτων καὶ ἐξεδίδετο πᾶσα ἀπόφασις περὶ τῶν ναυτικῶν ἐκστρατειῶν. Ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς ταύτης θεωρεῖται ἡ ἀρχαιοτέρα

Digitized by Google

ῶν ἐν τῇ νήσῳ καὶ ὡς ἡ πρώτη κτισθεῖσα τῷ 641, πολλάκις δὲ κατόπιν ἀνακαινισθεῖσα. Ἀνάκεινται δ' ἐν αὐτῇ πλεῖστα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀναθήματα, ἐν οἷς καὶ πολυέλεος χρυσοῦς, ἢ ἀκριβέστερον ἐπίχρυσος, ἀνήκων ποτὲ εἰς τὰ ἐν Παρισίοις ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ' καὶ κατὰ τὴν τότε ἐπανάστασιν τῆς Γαλλίας ἀγορασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑδραίου πλοιάρχου Δ. Σαρχόση καὶ ἀφιερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ναὸν τῆς μονῆς. Διατηρουμένη μονὴ εἶναι ἡ τοῦ *Προφήτου Ἠλιού*, κειμένη ἐπὶ ὑψηλοῦ βροβούνου τοῦ Ἔρε, ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἀπέχει ¼ τῆς ὥρας. Ἡ μονή, λίαν εὐπρεπὴς καὶ καθαρά, ἔχει πληθὺν κελλίων γύρωθεν. δεξαμενὰς εὐρείας, ναὸν κομψὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ἀνακαινισθέντα τῷ 1815, βιβλιοθήκην καὶ θέαν περικαλλῆ καὶ εὐφρόσυνον πρός τε τὴν πόλιν τῆς Ὕδρας, τὸν Σαρωνικὸν καὶ Ἀργολικὸν κόλπον, τὸ Μυρτῷον πέλαγος καὶ τὴν ἀπέναντι Ἑρμιονίδα. Ἀπέχει τῆς πόλεως περὶ τὴν μίαν ὥραν. Ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς ὑπάρχει ναὸς τοῦ νεομάρτυρος Κωνσταντίνου, ἐν Ρόδῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μαρτυρήσαντος, ὃν τιμῶσιν ἰδιαζόντως οἱ Ὑδραῖοι Κάτω τῆς μονῆς, ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τοῦ βουνοῦ τοῦ Προφήτου Ἠλιού, ὑπάρχει μονὴ καλογραιῶν (ἢ μᾶλλον ἡσυχαστήριον τῆς ἁγίας Εὐπραξίας), καλουμένη *τοῦ Διοῦ*, ἅτε ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμώνυμον ὑδραΐκὴν οἰκογένειαν. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι ἐν τῇ νήσῳ γυναικεῖαι μοναὶ διαλελυμέναι, νῦν ὡς ἡσυχαστήρια χρησιμοποιούμεναι, τῆς *Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου* ἢ *Ζούρβας*, *Ἁγίου Νικολάου*, *Ἁγίας Τριάδος*, τοῦ *Παλαμηδᾶ* καὶ τῆς *Ἁγίας Φωτεινῆς* παρὰ τὰ Καλὰ Πηγάδια.

Ἡ νῆσος Ὕδρα ἀποτελεῖ ἤδη ὁμώνυμον κοινότητα καὶ εἶναι ἕδρα τοῦ ἐπισκόπου «Ὕδρας καὶ Σπετσῶν». Ἐκλέγει προνομιακῶς, δυνάμει ψηφίσματος τῆς Α' ἐν Ἀθήναις τῷ 1843 συνελθούσης ἐθνοσυνελεύσεως, τρεῖς βουλευτάς, εἰς ἔνδειξιν τιμῆς καὶ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν συμβολὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν. Τὸ ἐκλογικὸν τοῦτο προνόμιον θὰ διατηρήσῃ ἡ νῆσος, κατὰ τὸ 121ον ἄρθρον τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος, μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου 1944, ὅτε συμπληροῦται ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως τοῦ προνομίου τούτου, ἀνάλογον τοῦ ὁποίου παρεχωρήθη καὶ εἰς τὰς νήσους Σπέτσας καὶ Ψαρά.

Τὸ κλῖμα τῆς νήσου εἶναι ἐν γένει ὑγιεινόν. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐπεπόλαζεν ἐνδημικὴ εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ὡς καὶ ἐν Σπέτσαις, νόσος καλουμένη *σανάκι* (ἀλβαν. μάστριк), προσβάλλουσα ἰδίως τὰ βρέφη, ἥτις τείνει διὰ τῆς διαίτης νὰ ἐξαλειφθῇ. Παρακμασάσης τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας, οἱ κάτοικοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν σπογγαλιείαν, ἔνιοι δὲ τούτων τελευταῖον καὶ εἰς τὴν ἀτμήρη ναυτιλίαν. Τὰ προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ἐλάχιστα. Σῖτος καὶ κριθὴ μέχρι 2.000 κοιλῶν, ἔλαιον 2.000 χ., ρητίνη 4 000, μικρά τις ποσότης ἀμυγδάλων, σύκων καὶ μέλιτος, καὶ τυρὸς μέχρι 1 500 κανταρίων. Ἐν συνόλῳ καλλιεργοῦνται ἐν Ὕδρᾳ 1 237 στρέμματα. Ὁμιλεῖται δ' ἐν τῇ νήσῳ κοινῶς μέχρι σήμερον ἥ τε ἀλβανικὴ καὶ ἑλληνική. Δ. Π. Π.

—*[Γεωλογ.]* Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς νήσου Ὕδρας εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως. Ἐκ τῶν πολλαπλῶν ιζηματογενῶν πετρωμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται ἡ νῆσος, τὰ ἀρχαιότατα, μέχρι τοῦδε γνωστά, εἶναι οἱ σχιστόλιθοι καὶ οἱ γραουβάκαι μετὰ φουσουλινοφόρων καὶ σβαγερινοφόρων, ὡς καὶ βραγχιοποδοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἡ λιθανθρακοφόρος διάπλασις καταλαμβάνει τὴν τοποθεσίαν Κλιμάκι. Ἐπὶ τούτων ἀκολουθοῦν ἀσβεστόλιθοι μελανόφαιοι μετὰ λυττονιῶν τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ, ἀπαντῶντες εἰς τὴν θέσιν Ἐπισκοπή. Μεγίστην ἔκτασιν τῆς νήσου καταλαμβάνουν τὰ ἀποθέματα τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ Ταῦτα εἶναι ἐρυθροὶ σχιστόλιθοι καὶ ψαμμῖται, ἐρυθροὶ ἀμμωνιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι, σκοτεινόχρωμοι πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι καὶ κερατόλιθοι μετὰ δαονελλῶν καὶ ἁλοβιῶν, ὡς καὶ φαιοὶ ὑγκώδεις ἀσβεστόλιθοι μετὰ κοραλλίων.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους, πιθανῶς τοὺς ἀρχαιοτάτους, σχηματισμοὺς τῆς Ὕδρας ἀνήκουσιν οἱ πράσινοι κερατοφορικοὶ τόφφοι, διήκοντες κατὰ ταινίαν ἀπὸ τῆς πόλεως Ὕδρας διὰ τῶν μοναστηρίων Ἁγίας Τριάδος καὶ Ἁγίου Νικολάου μέχρι τοῦ ὅρμου Πύλας καὶ ἀνήκοντες εἰς τὸ παλαιοζωϊκόν. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς νήσου Ζούρβα συναντῶνται μεταμορφωμένα σχιστολιθικὰ πετρώματα καὶ κρυσταλλοπαγεῖς ἀσβεστόλιθοι ἀγνώστου ἡλικίας. Γ. Κ. Γ.

—*[Φυσ.—Παραλ. Γεωγρ.]* Τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς νήσου εἶναι τὸ *Ἔρε*, ὕψους 652 μ., ὅπερ κεῖται πλησίον τοῦ μεσημβρινοδυτικοῦ ἄκρου αὐτῆς. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους τούτου εἶναι ἡ κυριωτάτη σκοπιὰ τῆς νήσου. Αὐτόθι, ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἦτο τοποθετημένος σκοπιωρὸς ὅπως ἐπιβλέπῃ καὶ ἀναγγέλλῃ τὴν προσέγγισιν παντὸς πλοίου. Δευτερεύουσαι κορυφαὶ εἶναι τὸ *Ὀβόρι* καὶ τὸ *Ζάστανο*, ὑψηλὸς βράχος ἀπότομος, καθέτως πρὸς τὴν θάλασσαν κατερχόμενος, εἰς τὸν ὁποῖον, κατὰ ἐπιχώριον θρῦλον, ἀνεβίβαζον οἱ υἱοὶ τοὺς πατέρας των, ὅτε ἐγήρασκον, καὶ θέτοντες αὐτοὺς ἐντὸς κοφίνου ἐκρήμνιζον εἰς τὴν θάλασσαν ὡς ἤδη ἀχρήστους.

Τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια τῆς Ὕδρας εἶναι ἡ *Ζούρβα* εἰς τὴν ἀνατολικὴν τῆς νήσου ἐσχατιὰν καὶ τὸ *Μπίστι* εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον. Πρὸς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν ἔχει καὶ ἄλλας τρεῖς ἄκρας, τὴν ἄκραν *Ρήγας* περὶ τὸ μέσον τῆς νήσου, πρὸς Δ τὴν ἄκραν *Κανόνι*, οὕτω κληθεῖσαν ἕνεκα μεγάλου τηλεβόλου αὐτόθι ὑπάρχοντος καὶ τεθέντος ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως πρὸς ἀπόκρουσιν ἐνδεχομένης ἐχθρικῆς ἀποβάσεως, καὶ τὴν ἄκραν *Γερακίναν*, τὴν μεσημβρινωτάτην τῆς νήσου. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ζούρβα, εἰς ὕψος 35 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἠγέρθη τῷ 1883 φάρος, ἔχων φῶς λευκὸν μετ' ἀναλαμπῶν, ὁρατὸν ἐν αἰθρίᾳ νυκτὶ εἰς ἀπόστασιν 17 μιλίων.

Ἐν Ὕδρᾳ εὕρηνται οἱ ἑξῆς ὅρμοι: *Αὐλάκι τῆς Παναγιᾶς* ἢ *Ζωοδόχος Πηγὴ* πρὸς Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ζούρβα, *Πλάκες τοῦ Βλυχοῦ* καὶ *Παλαμηδᾶς* ὑπὸ τὰς φερωνύμους νησῖδας, *Μῶλος* ὑπὸ τὴν νησῖδα Κιβωτός, *Ἅγιος Νικόλαος* νοτιοανατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Μπίστι, *Κόυφος τῆς Νησίτζας*, εὐρὺς ὅρμος ἀναπεπταμένος πρὸς Ν., ἔχων ἐν τῷ μέσῳ τὴν νησῖδα τῆς ὁποίας εἶναι ἐπώνυμος, *Αὐλάκι τοῦ Πηγοῦ*, ἀμέσως πρὸς Α. τοῦ ἀκρωτηρίου Ρήγας, *Λιμνιόνιζα*, 1 ½ μίλιον βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Ρήγας, *Ζογκοῦ*, 1 μίλιον νοτιοδυτικῶς τῆς Ζούρβας, *Λοῦμο Κρίταμι* (ποταμὸς κριτάμων), *Ἁγίου Γεωργίου* πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου, καὶ ἄλλοι τινὲς ὁρμίσκοι ἀσήμαντοι.

Ὁ λιμὴν τῆς νήσου, παρὰ τὸν ὁποῖον εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις τῆς Ὕδρας, κεῖται ἐν μέσῳ τῆς βορείας παραλίας καὶ εἶναι ἀνεπαρκής. Ἀλλὰ πρὸς Α. τούτου κεῖται λιμὴν μεγαλύτερος καὶ ἀσφαλής, τὸ *Μανδράκι*, ἔνθα λιμενίζονται τὰ μεγάλα πλοῖα καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὑπῆρχε καὶ τὸ λοιμοκαθαρτήριον τῆς νήσου. Ὁ λιμὴν οὗτος συνδέεται διὰ ξηρᾶς μετὰ τοῦ λιμένος τῆς πόλεως διὰ παραλιακῆς ὁδοῦ, ἥτις εἶναι καὶ ὁ μόνος παραθαλάσσιος περίπατος τῶν κατοίκων.

Περὶ τὴν Ὕδραν πρόσκεινται πολλαὶ νησῖδες διαφόρου μεγέθους, ἔρημοι πᾶσαι, ἀνήκουσαι εἰς τὴν κοινότητα Ὕδρας. Ἡ μεγαλυτέρα τούτων εἶναι ἡ ὀνομαζομένη *Δοκός*, ἡ ἀρχαία *Ἀπεροπία*, εἰς τὸν ἀσφαλῆ τῆς ὁποίας λιμένα ἐναυλόχουν ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ μεγάλα πλοῖα τῶν Ὑδραίων. Τὸ ὄνομά της ἀπαντᾷ ἀλλὰ παρηλλαγμένον εἰς Ducho, ἐν ἐγγράφοις ἐνετικοῖς τοῦ ἔτους 1479 (*C. N. Sathas*, Monumenta Historiae Hellenicae, τ. VI, σ. 109, 32). Ἐπ' αὐτῆς εὕρηνται ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου, ὀνομαζομένου *Καστέλλι*, ὑπάρχει δ' ἐν αὐτῇ καὶ ἄφθονον κυνήγιον περδίκων. Αἱ λοιπαὶ περὶ τὴν Ὕδραν νησῖδες εἶναι: τὰ *Τρίκερη* (ἀρχ. *Τρίκρανα*), *Δράπερι*, *Στρογγυλό*, *Πλατειά*, *Κάρταλι*, *Δισάκι*, *Βένιζα*, *Ἀλέξανδρος*, *Ποντικονήσι*, *Πετσι*, *Ἐρημονήσι*, *Κιβωτός*, *Βλυχὸ* καὶ *Παλαμηδᾶς*. Εἰς τὴν Ὕδραν ὑπάγεται καὶ νησὶς μακρὰν αὐτῆς περὶ τὰ 18 μίλια κειμένη, ἡ *Βέλβινα*, νῦν *Ἅγιος Γεώργιος*, καὶ κατὰ τὴν ἐκ τῶν ἐνετικῶν χρόνων ἀπομείνασαν κοινὴν ὀνομασίαν *Σὰν Τζώρτζης*.

—*[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Πλὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ παλαιοῦ τῆς Ὕδρας, καλουμένης *Ὑδρέας* παρὰ Παυσανίᾳ, *Ὑδρίης* ἰωνικῶς καὶ *Ὑδρείας*, καὶ τοῦ ἐθνικοῦ *Ὑδρεάτης*, οὐδὲν ἕτερον εἶναι γνωστὸν περὶ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς νήσου. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ νῆσος ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἑρμιόνην, ἀφ' ἧς, ἀποσπασθεῖσα ὑπὸ Σαμίων πειρατῶν, παρεχωρήθη ἀντὶ χρηματικοῦ τινος ποσοῦ εἰς τοὺς Τροιζηνίους. Τὸ πάλαι δὲν εἶχε σημασίαν, ἅτε ὀλιγίστους ἔχουσα κατοίκους καὶ σχεδὸν ἄγονος, διὸ καὶ σπανιώτατα μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἀναφέρεται μόνον ὅτι ἐκ ταύτης κατήγετο ποιμήν τις, Εὐάγης ὀνομαζόμενος, ὅστις, ἂν καὶ ἀγράμματος, εἶχεν ἀναδειχθῆ «ποιητὴς ἀγαθὸς κωμῳδιῶν». Ἐλάχιστα ἀρχαῖα ἐρείπια ὑπάρχουσιν ἐν Ὕδρᾳ. Λείψανά τινα παναρχαίων οἰκήσεων, κυρίως τάφοι, ἀγγεῖα καί τινα νομίσματα, εὑρέθησαν κατὰ τὴν θέσιν Χώριζαν πρὸς Ν. τῆς συνοικίας τῶν Καμινίων καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ ὅρμου Βλυχοῦ. Ἐπίσης εὑρέθησαν ἀρχαιότητές τινες καὶ τάφοι παλαιότατοι κατὰ τὴν θέσιν Ἐπισκοπήν, ἔνθα, ἀνακαινιζομένου τῷ 1798 τοῦ αὐτόθι ναοῦ, εὑρέθη καὶ βωμὸς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐντὸς τῆς πόλεως, εἰς τὸ περιβόλιον Ἰωάννου Κοκκίνη, εὑρέθησαν χάλκινα βυζαντινὰ νομίσματα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἐξ ὧν τεκμαιρόμεθα ὅτι ἡ νῆσος κατῳκεῖτο καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

—*[Ἱστορ.]* Τὸ ὄνομα τῆς Ὕδρας κατὰ τὴν μεσοχρόνιον περίοδον ἐπροφέρετο *Νύδρα* καὶ τὸ ἐθνικὸν *Νυδριώτης*. Οἱ Βενετοὶ ἐκάλουν τὴν νῆσον Sidra καὶ Yder. Ἐκ τοῦ Boschini μανθάνομεν ὅτι τῷ 1658 ἡ Ὕδρα εἶχε κατοικίας τινάς. Ἀλλὰ κατὰ ποῖον ἐπακριβῶς χρόνον συνῳκίσθησαν ἐν Ὕδρᾳ οἱ καὶ σήμερον οἰκοῦντες ταύτην **Ἀλβανοί, δὲν εἶναι καθωρισμένον κατὰ ἱστορικὰς** πηγὰς ἀξιοπίστους Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἐκδοχήν, ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (ἀπὸ τοῦ 1459—1460 καὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' πολλοὶ Ἀλβανοί, ἐκ τῶν ἑλληνορθοδόξων τὸ θρήσκευμα, φεύγοντες τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων, ἤρξαντο διαπεραιούμενοι εἰς Ὕδραν ἔκ τε τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ νήσῳ, τὸ ἔδαφος τῆς ὁποίας εὕρισκον κατάλληλον πρὸς νομὴν τῶν ποιμνίων των. Μετὰ τούτων ἦλθον καί τινες Ἕλληνες, κυρίως ἐκ Μονεμβασίας. Μεταξὺ τῶν πρώτων μετοικησάντων ἦσαν οἱ ἐξ Ἠπείρου παρὰ τῷ Σκεντέρμπεη ἀγωνισθέντες κατὰ τῶν Τούρκων ἀδελφοὶ Λάζαρος καὶ Ζέρβας, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον διέμειναν εἴς τι χωρίον τῆς Τροιζηνίας, ὀνομαζόμενον Κοκκινιά, μετερχόμενοι ἐκεῖ ποιμενικὸν βίον, μετῴκησαν κατόπιν εἰς Ὕδραν περὶ τὸ 1580. Ἐκ τούτων κατάγονται οἱ Κουντουριῶται, οἱ ὁποῖοι ἀρχικῶς ἔφερον τὸ ἐπωνύμιον Ζέρβα. Ἐκ τῆς Βορείου Ἠπείρου μετηνάστευσεν εἰς Ὕδραν καὶ ἡ οἰκογένεια Βούργαρη. Κατὰ τὸ 1640 μετῴκησαν εἰς Ὕδραν ἐκ τοῦ χωρίου Κριεζὰ τῆς Εὐβοίας τρεῖς ἀδελφοὶ οἰκογενειάρχαι, οἵτινες ἐκ τοῦ χωρίου τῆς καταγωγῆς των προσέλαβον τὸ ἐπώνυμον Κριεζῆ. Τῷ 1668 ἦλθεν ἀπὸ τὰ Φύλλα, χωρίον ἐπίσης τῆς Εὐβοίας, ἡ οἰκογένεια τῶν Βωκέων, ἐξ ἧς κατάγεται ὁ ναύαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος 1668 ἦλθον εἰς Ὕδραν ἐκ Βουρλῶν μὲν τῆς Σμύρνης ἡ οἰκογένεια τῶν Γιακουμάκηδων, τῶν ὁποίων ἀπόγονοι εἶναι οἱ Τομπάζαι, ἐξ Ἐπιδαύρου δὲ τῆς Ἀργολίδος ἡ οἰκογένεια τῶν Τριχάδων, ἐξ ἧς κατήγοντο οἱ Οἰκονόμοι. Κατὰ τὸ 1678 μετέβη ἐκ τῆς Εὐβοίας καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Βουδουραίων, τῷ δὲ 1750 ἐκ Κρανιδίου ὁ Μιχαὴλ Τσαμαδός, γενάρχης τοῦ ὁμωνύμου οἴκου. Ἐν ἔτει 1762 μετέβη ἐκ τῆς Ἑρμιόνης ὁ νέος Παπαμανώλης, ὅστις καὶ ἐνυμφεύθη ἐν Ὕδρᾳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀπέκτησε τέκνα υἱοθέτησε τὸν ἀνεψιόν του Ἀναγνώστην Φῶνον καὶ τὸν ἔκαμε κληρονόμον του, δοὺς εἰς αὐτὸν τὸ ἐπώνυμον Παπαμανώλης. Καὶ ἄλλαι δ' οἰκογένειαι κατέφυγον εἰς τὴν βραχώδη καὶ σχεδὸν ἀπρόσιτον τότε Ὕδραν, ὡς ἐκ Κύθνου (οἰκογένειαι Ραφαλιᾶ, Νέγκα καὶ Γκούμα), κατὰ διαφόρους δ' ἄλλας περιστάσεις ἱκανοὶ καὶ αὖθις ἐκ τῶν ἀντικρὺ παραλίων τῆς Πελοποννήσου, ἰδίᾳ ἐκ Τροιζῆνος καὶ Ἑρμιόνης, ἔνιαι δ' οἰκογένειαι καὶ ἐξ Ἀττικῆς, ἐκ Πάργας, Αὐλῶνος, Σουλίου, Χιμάρας καὶ Ἄρτης, καθὼς καὶ ἐκ Τήνου. Ἀθρόοι ἐγένοντο οἱ ἐν Ὕδρᾳ ἀποικισμοὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν Βενετῶν, εἰς οὓς εἶχεν αὕτη περιέλθει διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς (1699), ὅτε πολυπληθεῖς ὁμάδες Πελοποννησίων προσφύγων, φευγόντων τὴν αἱμοδιψῆ τουρκικὴν βίαν, διεπεραιώθησαν ἀγεληδὸν εἰς Ὕδραν πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐν αὐτῇ διαβίωσιν. Οἱ πλεῖστοι τούτων καὶ ἐγκατεστάθησαν ἔκτοτε ὁριστικῶς ἐν αὐτῇ, εὑρόντες ὅτι ἡ νῆσος ἦτο πρόσφορος διὰ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἐμπορικὸν κέντρον. Κατὰ τὴν ἐπὶ Ὀρλώφ, ἐν ἔτει 1770, ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, οἱ Τουρκαλβανοί, δῃοῦντες τὴν χώραν καὶ σφάζοντες ἀνηλεῶς τοὺς κατοίκους, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσιν ἀπέλπιδες καταφύγιον εἰς Ὕδραν, τῆς ὁποίας αἱ οἰκίαι, οὖσαι τότε 706, ἐγέμισαν ἀπὸ πρόσφυγας, ὡς καὶ τὰ σκοτεινότερα κατώγεια καὶ αἱ ἐκκλησίαι. Κατέφυγον τότε εἰς Ὕδραν καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων τῶν Σπετσῶν, ὡς λαβόντες μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ πρῶτοι τῆς Ὕδρας οἰκισταὶ ἐνησχολοῦντο εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς νήσου, τὴν ὁποίαν, καίτοι πετρώδη καὶ ἄγονον, διὰ τῆς φιλοπονίας των κατέστησαν ἐνιαχοῦ καλλιεργήσιμον, ὥστε ν' ἀπολαμβάνωσιν ἐξ αὐτῆς ὁπωσδήποτε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν πέριξ μερῶν, διεξῆγον μεταξύ των ἀρχέγονον ἐμπόριον, ἀνταλλάσσοντες ἀμοιβαίως τὰ προϊόντα των. Ὑπῆρχον τότε εἰς Ὕδραν καὶ τὰς πέριξ αὐτῆς ἐρημονήσους περὶ τὰ 15 000 αἰγοπρόβατα καὶ πάμπολλαι κυψέλαι μελισσῶν, ὑπὲρ τὰς 7.000.

Κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ χώρα τῆς Ὕδρας, περιωρισμένη εἰς τὸ ὕψωμα τῆς Κιάφας, συνέκειτο ἐκ 370 πενιχρῶν οἰκίσκων καὶ ἀπετέλει μικρὰν κώμην γεωργῶν καὶ ἁλιέων, οἱ ὁποῖοι ἠρκοῦντο νὰ ζῶσιν ἐπὶ τῆς γυμνῆς καὶ ἀποκρήμνου νήσου των δίκην πρωτογόνων ἀνθρώπων. Ἄγνωστος τότε ἡ Ὕδρα οὖσα εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν, οὔτε ἐφορολογεῖτο, οὔτε καὶ ἐξάρτησίν τινα εἶχεν ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ Τζίας καὶ Θερμίων (Κέας καὶ Κύθνου) ἐπίσκοπος, ἔχων γνῶσιν τῶν κατ' αὐτὴν ἐκ τῶν ἐκ Κύθνου ἐκεῖ μετοικισθέντων, μετέβαινε κατ' ἔτος εἰς Ὕδραν πρὸς ἱερουργίαν καὶ ἐχειροτόνει ἱερεῖς ἐντοπίους, ἐγκαινιάσας καὶ τὸν νεόδμητον ναὸν αὐτῆς, μέχρις οὗ, πυκνωθέντος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου καὶ γενομένης ταύτης γνωστῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία κατέστησε τὴν νῆσον ἐξαρχίαν τῷ 1700. **Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ αὐξανομένου τοῦ** ναυτικοῦ της ἐγένετο αὕτη ἐπισκοπὴ **ὑπὸ τὸν τί-**

Digitized by Google

τλον «Αἰγίνης, Ὕδρας καὶ Πόρου», προαχθεῖσα τῷ 1805 εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ὑπὸ τὴν αὐτὴν φήμην.

Ἐκλέξαντες κατόπιν οἱ Ὑδραῖοι ὡς πόρον ζωῆς καὶ κύριον ἐπάγγελμα τὴν ναυτιλίαν, ἐπὶ τοσοῦτον διέπρεψαν, ὥστε δικαίῳ τῷ λόγῳ ἐφημίζοντο ὡς οἱ κάλλιστοι ναῦται τῆς Μεσογείου, συνεκέντρωσαν δὲ μετὰ τῶν Σπετσιωτῶν εἰς χεῖράς των σχεδὸν ὡς μονοπώλιον τὴν μετὰ τῆς Ρωσίας σιτεμπορίαν καὶ ἐπεξέτειναν τοὺς πλόας των μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ πρῶτον ἐν Ὕδρᾳ πλοῖον κατεσκευάσθη ἐν ἔτει 1657 ὑπό τινος Σακκελαρίου, ὅστις, αὐτοδίδακτος ὢν καὶ μὴ ἔχων ἰδέαν ναυπηγικῆς, κατεσκεύασε τοῦτο μετὰ πολλὰς προσπαθείας πάντη ἀσύμμετρον καὶ κακόσχημον. Εἰς τὴν ναυπήγησιν αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησε τρία μόνον ἐργαλεῖα, τὸν πρίονα, τὸν πέλεκυν καὶ τὸ τρυπάνι, ἀντὶ δὲ τῶν σιδηρῶν ἥλων μετεχειρίσθη ξυλίνους, καὶ ἀντὶ ἐξαρτίων κλήματα ἀμπέλου πεπλεγμένα. Μετά τινα χρόνον ἔνιοι τῶν Ὑδραίων προκρίτων καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν κατοίκων, συλληφθέντες αἰφνιδιαστικῶς ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Ὕδρας ὑπὸ Ἀλγερίνων πειρατῶν καὶ μεταφερθέντες αἰχμάλωτοι εἰς Κρήτην, ἔμαθον ἐκεῖ τὴν τέχνην τοῦ ναυπηγεῖν καὶ μετὰ τὴν εἰς Ὕδραν ἐπιστροφήν των ἤρχισαν νὰ ναυπηγῶσι μικρὰ πλοῖα τελειότερα, ὀνομασθέντα *τρεχαντήρια*, μὲ τὰ ὁποῖα ἐμπορεύοντο εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, μεταφέροντες εἰς αὐτὰς τὰ προϊόντα των καὶ πωλοῦντες ἢ ἀνταλλάσσοντες αὐτά, ἰδίως μὲ οἶνον. Ἀρχομένου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ δὴ τῷ 1716, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς θαλασσοπορίας των περαιτέρω, πρὸς τοῦτο δὲ κατεσκεύασαν πλοῖα μεγαλύτερα, τὰ λεγόμενα *σακτούρια*, χωρητικότητος 10—15 τόννων. Μὴ ἀρκεσθέντες ὅμως εἰς αὐτά, ἐναυπήγησαν κατόπιν ἄλλα χωρητικότητος 40—50 τόννων.

Μὲ τὰ πλοῖα αὐτά, ἅτινα ὠνομάζοντο *λατινάδικα ἢ καραβοσαΐτες*, ἐπεξέτειναν τοὺς πλόας καὶ τὸ ἐμπόριόν των μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν κατεσκεύασαν λατινάδικα ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα, χωρητικότητος 116 τόννων. Πρῶτος ναυπηγήσας τοιαῦτα μεγάλα λατινάδικα ἦτο ὁ Λάζαρος Κοκκίνης, τὸν ὁποῖον μετ' οὐ πολὺ ἐμιμήθησαν ὁ Χατζῆ Γεώργιος Κουντουριώτης, πάππος τῶν δύο ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν, ὁ Δημήτριος Βῶκος, πατὴρ τοῦ ναυάρχου Ἀνδρέα Μιαούλη, ὁ Μιχαὴλ Κριεζῆς καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐκ τῶν εὐπόρων κατόπιν. Ὁ Μιχαὴλ Κριεζῆς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἔφερεν ἐκ Τεργέστης εἰς Ὕδραν ναυτικὰς πυξίδας καὶ ὑδρογείους χάρτας, τὰ μέγιστα ὠφελήσας τοὺς συμπολίτας του, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἐστεροῦντο καὶ τῶν στοιχειωδῶν ἔτι γνώσεων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν θαλασσοπλοΐαν, ἀγνοοῦντες δὲ καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος καὶ τοῦ ὑδρογραφικοῦ χάρτου, ὡδηγοῦντο κατὰ τὰ ταξίδιά των ἐκ μόνου τοῦ πολικοῦ ἀστέρος.

Ἔζων δὲ οἱ Ὑδραῖοι μετὰ μεγίστης λιτότητος καὶ ὀλιγαρκείας. Αἱ εἰς τὰ πλοῖά των ζωοτροφίαι συνίσταντο εἰς ἄρτον μιγαδερόν, τυρόν, ἐλαίας, ὄσπρια καὶ οὐδὲν ἄλλο. Τὸν ἄρτον ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ζυμώνωσιν αἱ γυναῖκες τῶν ναυτῶν ἀμισθί Τὸ αὐτὸ ἔπραττον καὶ διὰ τὰ παννιὰ τοῦ πλοίου, τὰ ὁποῖα ὕφαινον καὶ ἔρραπτον αἱ ἴδιαι. Πρωΐμως αἰσθανθέντες οἱ Ὑδραῖοι τὴν ἀνάγκην τῶν φώτων, ἀπέστελλον τὰ τέκνα των πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Σίφνου ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1670. Ἐν Ὕδρᾳ ἐδίδαξαν ἐπιφανεῖς διδάσκαλοι τοῦ Γένους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς, ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὁ Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, ὁ Γρηγόριος Σαράφης, ἐπὶ βραχύν τινα χρόνον ὁ Θεόφιλος Καΐρης καὶ ἐπὶ μακρὸν ὁ ἐξ Ἀκράτας Νικηφόρος Παμπούκης, παρ' ᾧ καὶ ἐπεπαιδεύθη ὁ κατόπιν ἑπτάκις διατελέσας πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος Δημήτριος Βούλγαρης. Ἠσκήτευσε δ' ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἐδίδαξεν ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Κορίνθου Μακάριος Νοταρᾶς, καθὼς καὶ ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος.

Ἀρνηθέντες οἱ Ὑδραῖοι νὰ μετάσχωσιν εἰς τὴν ἐπὶ Ὀρλὼφ κατὰ τὸ 1770 ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, ἀπέκτησαν ἐξαιρετικὴν τὴν εὔνοιαν τῆς Πύλης, τὰ μέγιστα δ' ἐπωφελήθησαν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ναυτικοῦ των ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ (1774), ὡς καὶ ἐκ τῆς συναφοῦς πρὸς ταύτην ἐμπορικῆς συμβάσεως τῶν Παρισίων (1783). Ἀλλὰ τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἱκανὰ ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, μεθ' οὗ δὲν ἐστέρξαν νὰ συμπράξωσιν εἰς τοὺς κατὰ θάλασσαν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνάς του, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκ Μάλτας ἀρχιπειρατοῦ Γουλιέλμου, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς καλῶς ἐξωπλισμένου στολίσκου ἐλῄζετο ἐπὶ μακρὸν τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας τοῦ Αἰγαίου. Ἀμφότεροι ἐβομβάρδισαν τὴν Ὕδραν καὶ ἐπεχείρησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μετὰ τοῦ Κατσώνη συμπράττοντος ἀρματολοῦ Ἀνδρούτσου, πατρὸς τοῦ Ὀδυσσέως, ἀπόβασιν 500 ἀνδρῶν, ματαιωθεῖσαν χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων. Ἐνσκηψάσης τότε καὶ τῆς πανώλους ἐν τῇ νήσῳ, πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἐγένοντο θύματα τῆς νόσου. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Κατσώνη κατὰ τῆς Ὕδρας ἐπίθεσις συνετέλεσε νὰ εὐνοηθῶσιν ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς Πύλης οἱ Ὑδραῖοι, οἱ ὁποῖοι καὶ κατώρθωσαν νὰ λάβωσι τότε παρ' αὐτῆς τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν πλοίων των, ὅπως δύνανται νὰ ἀντεπεξέρχωνται κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν Μεσόγειον πειρατῶν τοῦ Ἀλγερίου, τῆς Τύνιδος καὶ τῶν πρὸς τούτους ἐν πολλοῖς ἐφαμίλλων σταυροφόρων ἱπποτῶν τῆς Μάλτας. Ἡ παροχὴ τοῦ δικαιώματος τούτου ἀνύψωσε τὴν Ὕδραν εἰς περιωπὴν ναυτικῆς δυνάμεως καὶ τοὺς προεστῶτας καὶ ἐπιτρόπους της εἰς μεγάλην τιμήν.

Κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1807 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, οἱ Ὑδραῖοι, συνεπείᾳ δαψιλῶν ὑποσχέσεων τοῦ καταπλεύσαντος εἰς τὸ Αἰγαῖον Ρώσου ναυάρχου Σινιάβιν, παρεσύρθησαν ὑπὸ τούτου κατόπιν πολλῶν δισταγμῶν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Τουρκίας. Συνομολογηθείσης μετ' οὐ πολὺ εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, ὁ Σινιάβιν ἀπῆλθεν ἐγκαταλείψας τοὺς Ὑδραίους εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων. Καὶ κατώρθωσαν μὲν οἱ Ὑδραῖοι νὰ ἐξιλεωθῶσιν ἀπέναντι τῶν Τούρκων, ἐπιδειξάντων πολλὴν μετριοπάθειαν, χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἀρνηθέντος νὰ συμμερισθῇ τὴν ἐπανάστασιν μπὰς κοτζάμπαση τῆς νήσου των Γεωργίου Δήμα Βούργαρη, πατρὸς τοῦ κατόπιν πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος Δημητρίου Βούλγαρη, ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ οἱ μᾶλλον εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐκτεθέντες ἔκρινον φρόνιμον νὰ ἐκπατρισθῶσι καὶ ἀπῆλθον διασκορπισθέντες εἰς διαφόρους νήσους, ἔνθα πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἔκτοτε μονίμως.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ὕδρας, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἦσαν ἀφελεῖς τὰ ἤθη, αὐστηροὶ καὶ τίμιοι. Ὁ ὑπερήφανος καὶ σοβαρὸς χαρακτὴρ τῶν Ὑδραίων προϋχόντων ὑπενθύμιζε τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτας. Κατὰ τὴν πρώτην δὲ περίοδον τῆς ναυτικῆς σταδιοδρομίας τῶν Ὑδραίων ἡ ἔλλειψις γραπτῶν νόμων ἀνεπληροῦτο ὑπὸ τῆς εὐθύτητος τῶν συμβαλλομένων καὶ ἐπὶ διαφωνιῶν εἰς σπανίας περιστάσεις διὰ τῆς διαιτησίας εὐκαταστάτων τινῶν πολιτῶν, οἵτινες ἐξήλεγχον τοὺς λογαριασμοὺς τῶν πλοίων. Συνέταξαν δὲ οὗτοι καὶ προχείρους τινὰς γραπτοὺς ἀλλ' ἀτελεῖς κανονισμούς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1804 οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας συνελθόντες ἐρρύθμισαν ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ μονιμώτερον τὰ τῶν συναλλαγῶν τῶν κατοίκων, καὶ ἰδίως τ' ἀφορῶντα τὴν σύναψιν τῶν θαλασσοδανείων, τοὺς ναύλους, τὰ τῶν ἀβαριῶν, τῆς ναυπηγήσεως καὶ ἐπισκευῆς τῶν πλοίων, τῆς παροχῆς τακτικῆς λογοδοσίας καὶ τὰ τῶν ὑγειονομικῶν καθάρσεων διὰ νομοθετικοῦ κανονισμοῦ συγκειμένου ἐξ 29 κεφαλαίων. Ἀπίστευτος καταντᾷ ἡ τιμιότης καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη, ἣν ἀνέπτυσσον εἰς τὰς συναλλαγάς των οἱ Ὑδραῖοι, οὕτως ὥστε ἡ εὐθύτης αὐτῶν κατέστη παροιμιώδης. Ὅσον σημαντικὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ ποσότης τῶν χρημάτων, ταῦτα παρεδίδοντο ἄνευ ἐγγράφου ἀποδείξεως καὶ ἄνευ μαρτύρων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἁπλῇ βεβαιώσει τοῦ τετραφύλλου τεφτερίου τοῦ πλοιάρχου. Ὁ δόλος καὶ ἡ κακὴ πίστις ἦσαν ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς τοὺς Ὑδραίους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Πλαστὰ ναυάγια καὶ φανταστικαὶ ἀβαρίαι καὶ νοθεύσεις φορτίων δὲν ἠκούοντο οὐδέποτε καὶ οὐδὲ κατ' ὄνομα ἦσαν γνωσταί. Ἡ ἐν τοῖς πλοίοις πειθαρχία ἦτο σιδηρᾶ, τὸ μόνον δ' ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῶν ὑδραϊκῶν πληρωμάτων ἦσαν τὰ κατορθώματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἡρώων, τὰ ὁποῖα ἠκροάζοντο ἐν θαυμασμῷ καὶ δακρυρροοῦντες.

Λίαν ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ἀρχαῖον κυβερνητικὸν σύστημα τῆς Ὕδρας. Ἡ νῆσος ἦτο αὐτόνομος, ὑπαγομένη ὑπὸ τὸν καπουδὰν πασᾶν, πληρώνουσα δ' ἐτήσιον φόρον καὶ χορηγοῦσα 50 ἄνδρας εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἦτο δ' ἡ κυβέρνησις τῆς νήσου ἀριστοκρατικὴ καὶ ὑπῆρχε τάξις τις πατρικίων, οἱ καλούμενοι «νοικοκυραῖοι», εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον ὅλοι ὅσοι ἕνεκα τῆς σημαντικῆς περιουσίας των δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι να ταξιδεύωσιν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νοικοκυραίων ἦτο ἀπροσδιόριστος. Πολλάκις πλοίαρχοι πλουτήσαντες ἢ ἕνεκα γήρατος ἀπομακρυνθέντες ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ηὔξανον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Εἰς τοὺς νοικοκυραίους ἀνῆκεν ἡ ἀποκλειστικὴ τῶν κοινῶν διεύθυνσις. Οὗτοι διώριζον καὶ ἔπαυον τοὺς διοικοῦντας τὰ κοινὰ δημογέροντας, οἱ ὁποῖοι ἐμισθοδοτοῦντο καὶ διὰ τοῦτο ἐλαμβάνοντο συνήθως ἐκ τῆς τάξεως τῶν οἰκονομικῶς ἐκπεσόντων νοικοκυραίων. Ἀπετελεῖτο δὲ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ διοίκησις τῆς Ὕδρας ἐξ ἑνὸς συμβουλίου, ὅπερ ἀπηρτίζετο ἐκ τοῦ διοικητοῦ τῆς νήσου (μπὰς κοτζάμπαση) καί τινων πληρεξουσίων τοῦ λαοῦ, καλουμένων προεστώτων, οἵτινες ὤφειλον νὰ συμπράττωσι μετὰ τοῦ διοικητοῦ εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς ἐξουσίας. Τὰ δημόσια ἔσοδα ἀπετελοῦντο ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ κουμμερκίου (τελωνείου) καὶ ἐξ ἐτησίου φόρου 3 γροσίων ἀνὰ πᾶσαν οἰκογένειαν. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἐπήρκουν εἰς τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας, οἱ νοικοκυραῖοι κατέβαλλον τὸ ἔλλειπον ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. Τὸ φορολογικὸν τοῦτο σύστημα, παρασχὸν πολλάκις ἀφορμὰς εἰς ἔριδας καὶ σοβαρὰς διενέξεις, δημιουργοῦσας ἔκρυθμον δημοσίαν τάξιν, διήρκεσε μέχρι τοῦ 1802, ὅτε ὁ καπουδὰν πασᾶς, τῇ ρητῇ τῶν κατοίκων αἰτήσει, διώρισεν ἐντόπιον διοικητήν, μπὰς κοτζάμπασην, τὸν Γεώργιον Δήμα Βούργαρη, συνετῶς καὶ δεξιῶς πολιτευθέντα καὶ τὴν διαταραχθεῖσαν τάξιν ἀποκαταστήσαντα ταχέως διὰ σιδηρᾶς πυγμῆς. Οὗτος τῇ συγκαταθέσει τῶν νοικοκυραίων, τοὺς ὁποίους συνεβουλεύετο πάντοτε, κατήργησε τὰς ἰδιωτικὰς συνεισφοράς, θεσπίσας ἀντ' αὐτῶν 5 τοῖς % ἐπὶ τῶν κερδῶν παντὸς ὑδραϊκοῦ πλοίου. Περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν νοικοκυραίων εἰς 24, ὧν 12 ἐν ἐνεργείᾳ, μετὰ ἓν ἔτος ἀντικαθιστάμενοι ὑπὸ τῶν λοιπῶν 12. Οὗτοι, οἱ 12 πρόκριτοι, διὰ νὰ μὴ παραμελῶσι τὰς ἰδίας των ὑποθέσεις, διῃροῦντο εἰς τρία τμήματα, ὧν ἕκαστον, ἐκ 4 συγκείμενον, ὑπεχρεοῦτο ἐπὶ τέσσαρας μῆνας νὰ ἐργάζεται καθ' ἑκάστην μετὰ τοῦ μπὰς κοτζάμπαση. Εἰς σπουδαίας ὅμως περιστάσεις συνεκαλοῦντο ὁμοῦ καὶ τὰ τρία τμήματα, ἐνίοτε δὲ ὅλον τὸ σῶμα τῶν νοικοκυραίων καί τινες πρὸς τούτοις τῶν πλοιάρχων. Ἡ σφραγὶς τοῦ κοινοῦ συνέκειτο ἐκ τεσσάρων μερῶν, ἅτινα διενέμοντο τὰ τέσσαρα ἐν ἐνεργείᾳ μέλη. Διὰ νὰ δύναται δὲ νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ἀποφάσεις, ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐπὶ τῶν ἐγγράφων, ἐκτὸς τῆς σφραγῖδος τοῦ κοινοῦ, καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ μπὰς κοτζάμπαση.

Διαρκούντων τῶν ναπολεοντείων πολέμων καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος κηρυχθέντος ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ, τόσα ἦσαν τὰ ἐκ τῆς ναυτιλίας συσσωρευθέντα ἐν Ὕδρᾳ τεράστια ὄντως πλούτη, ὥστε τὰ χρηματοκιβώτια δὲν ἐπήρκουν νὰ περιλάβουν ταῦτα καὶ εἶχον καταστῆ περιττά. Ὁ περίφημος διὰ τὰ πλούτη του Λάζαρος Κουντουριώτης ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἐκέρδισεν ἐκ τῶν 22 πλοίων του πλέον τῶν 200.000 διστήλων. Ἐπεσωρεύετο λοιπὸν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος εἰς τὰς στέρνας καὶ τὰ ὑπόγεια, ὅθεν ἐπέπρωτο νὰ ἐξέλθῃ ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐθνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν κολοσσιαίων ἐκείνων κερδῶν ἀνεκτίσθη καὶ ἀνεκαινίσθη κατὰ μέγα μέρος ἡ πόλις τῆς Ὕδρας, ἡ ὁποία εἶχε πάθει σημαντικὰς βλάβας ἐκ σεισμοῦ κατὰ τὸ 1769. Τότε ἀνηγέρθησαν καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα, ἀληθινὰ παλάτια, τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου, τοῦ Τσαμαδοῦ, τοῦ Τουπάζη, τοῦ Σαχτούρη καὶ τοῦ μπέη Γεωργίου Βούργαρη, τῶν ὁποίων ὁ διάκοσμος καὶ ἡ ἐπίπλωσις, καθὼς καὶ ἄλλων οἰκιῶν τῆς Ὕδρας, ἦτο αὐτόχρημα ἡγεμονικός.

Γενομένης ἀπαριθμήσεως κατὰ τὸ 1794. εὑρέθη ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν τῆς Ὕδρας 2.235, ὁ δὲ πληθυσμὸς τῶν κατοίκων ὑπερέκεινα τῶν 11 000. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνήρχετο εἰς 28 190 ἐξ ὧν αὐτόχθονες 16 460, πάροικοι δὲ 11.730 Εἶχε δὲ τότε ἡ Ὕδρα 96 πλοῖα α' τάξεως καὶ 62 β', ἐκτὸς τῶν μικροτέρων τοιούτων. Τὸ ἐμπορικὸν τοῦτο τῆς Ὕδρας ναυτικὸν ἐν ἀκαρεῖ μετεβλήθη εἰς φοβερὸν πολεμικόν, δι' οὗ κατεναυμαχήθησαν οἱ ὑψηρεφεῖς θαλάσσιοι κολοσσοὶ τῆς Τουρκίας καὶ ἐξ οὗ μετὰ τοῦ τῶν ὁμοταγῶν νήσων Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τοὺς κατὰ θάλασσαν ἀπαραμίλλους θριάμβους της. Διὸ καὶ εὐλόγως ὁ Ἰμπραὴμ τὴν Ὕδραν, καταστᾶσαν τὸ κέντρον τῶν ἑλληνικῶν ναυτικῶν δυνάμεων, χαρακτηριστικώτατα ὠνόμασε *Μικρὰν Ἀγγλίαν*. Πρῶτος ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐν Ὕδρᾳ καὶ καταλύσας τὴν ἀμφιρρέπουσαν ἀριστοκρατικὴν τῆς νήσου διοίκησιν ὑπῆρξεν ὁ πλοίαρχος Ἀντώνιος Οἰκονόμος, τὸν ὁποῖον παρεγνώρισε μέχρι σήμερον ἡ ἱστορία. Οἱ Ὑδραῖοι, πρωτοστατούντων τῶν ἀδελφῶν Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, προσέφερον τὰ πάντα μετὰ θαυμαστῆς αὐταπαρνήσεως εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος.

Ἀπελευθερωθείσης τῆς Ἑλλάδος καὶ κυβερνήτου αὐτῆς ἀναδειχθέντος τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, ἡ Ὕδρα, λόγῳ καὶ τῆς ἐπελθούσης εἰς αὐτὴν δεινῆς κρίσεως, ἕνεκα τῆς ἐκ τῶν περιστάσεων ἐκπεσούσης ἐμπορικῆς ναυτιλίας της, παρεσύρθη ὑπὸ ἐπιτηδείων δημαγωγῶν εἰς ἀδιάλλακτον καὶ ἀτυχῆ κατὰ τοῦ κυβερνήτου στάσιν, γενομένη ἡ ψυχὴ πάσης κατὰ τοῦ ὑπερόχου ἀνδρὸς σκευωρίας καὶ ἐξωθοῦσα ἐμπαθέστατα τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασιν μέχρι καὶ τῶν ἀκροτάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Marco Boschini*, L' Arcipelago con tutte le isole, scogli, seche e bassi fondi (Venezia 1658), σ. 100.— *Π. Ροδίου*, Ἱστορία τῆς Ὕδρας (ἐν περιοδ. «Ἕλλην Στρατιωτικός», ἔτ. 1835). — *Π. Κουπιτώρη*, [illegible] ἀρχαιολογικὰ («Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν», τ. Ζ', σ. [illegible] κ. ἑ. καὶ 1138. Βλ. ἰδίου περιοδ. καὶ τ. Δ' (περιοδ. Β') [illegible] 305 κ. ἑ. Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τούτων τοῦ Κουπιτώρη συνήφθη ἀγὼν δημοσιογραφικός, εἰς ὃν παρετάχθησαν [illegible] Διομήδης Κυριακός, ὁ Ἀθανάσιος Πετρίδης καὶ [illegible] διαφωτίσαντες κατὰ τὸ ἐνὸν τήν τε προέλευσιν τῶν κατοίκων Ὕδρας καὶ Σπετσῶν καὶ ἄλλα συναφῆ ζητήματα. — *Γεωργίου Δ. Κριεζῆ*, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας [illegible] τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 (Πάτραι 1860). — *Ἀντ. Μιαούλη*, Ὑπόμνημα περὶ Ὕδρας μέχρι τοῦ 1821 (Ἀθῆναι 1864 καὶ 1874). — *Dr Nicolas P. Parissis*, De l' île d' Hydra au point de vue médical et particulièrement du [illegible] naki, maladie spéciale de l' enfance et des maladies des plongeurs (Paris 1882). — *Ἰωάννου Α. Τέτση*, Τὸ [illegible] νάκι τῆς Ὕδρας ἢ σηπεδονῶδες νόσημα τῶν παίδων [illegible] Ὕδρᾳ (περιοδ. «Γαληνός», ἔτ. Γ', ἀριθ. 24 κ. ἑ.). — *Louis Lacroix*, Iles de la Grece, σ. 524—528.—*Ι.* [illegible]

Digitized by Google

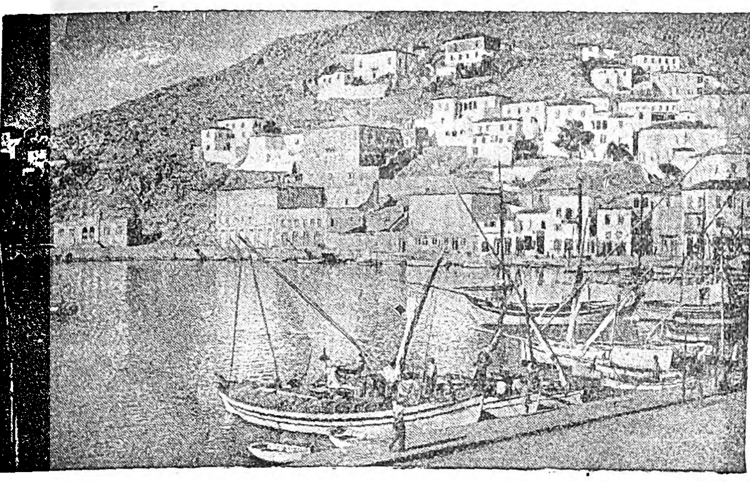

Μερικὴ ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος.

Ὕδρα (περιοδ. «Ἑβδομάς», ἔτ. 1885).— *Ἀντων. Μηλιαάκη* Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία τοῦ νομοῦ Ἀρ-ολ δος καὶ Κορινθίας (Ἀθῆναι 1886). — *Τοῦ αὐτοῦ,* Ὕδρα (ἐν περιοδ. «Ἑστία», ἔτ. 1886 σ. 113 κ. ἑ.).— *Ιακώβου Ν. Τομπάζη,* Ἀδελφοὶ Ἰάκωβος καὶ Μανώλης Τομάζης (Ἀθῆναι 1902). — Ἡ ἔνδοξος Ὕδρα, ἤτοι μέρος ῆς κατὰ τὸν Ιερὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 διαμειφθείσης ὑδραϊῆς ἀλληλογραφίας, ἀρυσθεῖσα ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου οῦ δήμου Ὕδρας. Ἐκδίδεται δαπάνῃ τοῦ δήμου Ὕδρας, πιμελείᾳ *Δημητρίου Ν. Φαμελιάρη,* δημαρχεύοντος (Ἀθῆαι 1905).— *Φλώρου Ε. Κατσουροῦ,* Ὑδραίων καὶ Σεριφίων μπορικαὶ σχέσεις (ἐν «Νησιωτικῇ Ἐπετηρίδι», τ. Β 918), σ 224 κ. ἑ).— *Μιχ. Δ. Βολονάκη,* Διάλεξις περὶ Ὕδρας (ἐν ἐφημ. «Πατρίδι» τῆς 3 Μαΐου 1931) — *Ἰωάννου Θεοφανείδου,* Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ (Ἀθῆαι 1932).— *Α. Ἀλεξανδρῆ,* Αἱ ναυτικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ πὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος (Ἀθῆναι 1932).— Ἀρχεῖα τῆς οινότητος Ὕδρας (1778—1832), δημοσιευόμενα ἐπιμελείᾳ *Ἀντωνίου Λιγνοῦ,* τ. 1—16.— Ἀρχεῖα *Λαζάρου καὶ Γεωρίου Κουντουριώτου* (1821—1832), δημοσιευ μενα ἐπιμελείᾳ *Ἀντωνίου Λιγνοῦ,* τ. 1—6.— *Ἰωάννου Θ. Παπαμανώλη,* Ἡ ικογένεια Βουλγαρη τῆς Ὕδρας. Σκιαγραφίαι—Ἄγνωτοι Σελίδες— Ἀναμνήσεις (Πειραιεὺς 1930).

Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

—**Ὕδρα** *[Γεωγρ.].* Πόλις ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ, ς τὴν ὁποίαν συγκεντροῦται ὁ πληθυσμὸς τῆς ήσου, κειμένη ἐν μέσῳ τῆς βορείας παραλίας. Ἰναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τεσσάρων προούνων διαφόρου ὕψους, αἱ οἰκίαι δ' ὑπέρκεινται λλήλων, οὖσαι αἱ πλεῖσται μεγάλαι καὶ πολυώροοι, ἀπαστραπτούσης δὲ καθαριότητος καὶ πάλευκοι. Ἀρχικῶς ἡ πόλις τῆς Ὕδρας συνῳκίσθη ατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς θέσεως Κιάφας, ντὸς πυκνοῦ ἐκ πευκῶν δάσους, κατερχομένου μέχρι τῆς ἀκτῆς τοῦ λιμένος. Ἐν διαστήματι ἐλάσονι τῶν τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων, ἡ πρώτη ικρὰ καὶ ἀτροφικὴ κώμη ἐγένετο πολύανδρος αὶ εὔανδρος πόλις διὰ τοῦ πλούτου, τὸν ὁποῖον κάτοικοι ἀπεκόμισαν ἐκ τῆς ναυτιλίας. Αἱ εἰς ὸ ἄνω μέρος τῆς πόλεως οἰκίαι εἶναι συνεσφιμέναι, πολλαχοῦ δὲ σῴζονται μέχρι σήμερον ὑπὲρ ὰς ὁδοὺς αἱ καμάραι, δι' ὧν ἐκαλύπτοντο οἱ παλαιοὶ δρόμοι τῆς πόλεως κατὰ τὸν τρόπον τῶν ωμῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, πρὸς ἄμυναν τῶν ατοίκων ἀπὸ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς πολλὰς συνοικίας, ὀνομαζομένας τῶν εἰς αὐτὰς ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ νοικίαι φέρουσαι καὶ γενικώτερα ὀνόματα. Ὡς τοῦ ἐπικλινοῦς ἐδάφους, ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτιμέναι αἱ οἰκίαι, ἡ πόλις ἔχει ὁδοὺς ἀνωφερεῖς, ιμακωτάς, λιθοστρώτους καὶ σκολιάς, διατέμνεαι δ' ὑπὸ τριῶν ρευιτων, ὧν ἔνια ἐν ποομβρίᾳ ἀποβαίνουσι ιόξενα ζημιῶν εἰς τοὺς ροχθίους. Περὶ τὸν χὸν τοῦ λιμένος ἐκίνεται εὐρεῖα παραακὴ ὁδός, ἔνθα τὰ άφορα ἐμπορικὰ καστήματα τῆς πόλεως ἥτις ἀποτελεῖ καὶ ν μοναδικὸν περίπαν τῶν κατοίκων. Ἡ λις ὑδρεύεται ἐκ δεμενῶν καὶ φρεάτων, τίζεται δι' ἠλεκτριοῦ καὶ ἔχει περὶ τὰς 00 οἰκίας καὶ κατοίυς 3 547 (1928). Ἐν δρᾳ ὑπάρχει ἱστοριν ἀρχεῖον, τὰ ἐν αὐτῷ ἀποτεθησαυρισμένα λύτιμα διὰ τὴν ἱστοιν τῶν νεωτέρων ἑλνικῶν χρόνων ἔγγραἐξεδόθησαν τελευον εἰς 16 τόμους ὑπὸ διευθύνοντος τὸ ἀρον Ἀντωνίου Λιγνοῦ. τῇ πόλει τῆς Ὕδρας λειτουργεῖ ναυτικὴ σχολὴ ἐμποροπλοιάρχων, ἐν περιόπτῳ δὲ θέσει τῆς προκυμαίας ἔχει στηθῆ ἡ καλλιτεχνικὴ προτομὴ τοῦ ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτου. Ὁ λιμὴν εἶναι μικρᾶς χωρητικότητος καὶ πρὸς Β. ἀναπεπταμένος, διὸ καὶ προσβάλλεται τὰ μέγιστα πνεόντων βορείων ἀνέμων. Τὰ ἀτμόπλοια, παραλαμβάνοντα ἢ ἀποβιβάζοντα ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα, ἵστανται ἐκτός, ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, παρὰ τὸ στόμιον. Ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου αὐτοῦ κεῖνται δύο προμαχῶνες, ἀνεγερθέντες ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Δ. Π. Π.

—**Ὕδρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Κυρηναϊκῆς μεσόγειος, ὀνομαζομένη καὶ *Ὕδραξ* (*Πτολεμ.* Δ, δ, 12) κατὰ τὰ σύνορα τῆς Λιβύης (*Συνεσ.* Ἐπιστ. 67, σ. 210). Ταυτότης ἄγνωστος.

Σ. Ε. Λ.

—**Ὕδρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Νῆσος Λιβύης περὶ Καρχηδόνα (*Στεφ. Βυζ.* 645,21). Ἐν Πτολεμαίῳ (Δ, γ, 44) ἀναφέρεται ἀρσενικῶς *Ὕδρας,* ἐκ δὲ τῆς παραβολῆς τῶν παρὰ τοῦ γεωγράφου παρεχομένων συντεταγμένων προκύπτει ὅτι δέον νὰ ζητηθῇ πρὸ τοῦ Ὁλκαχίτου κόλπου (baie de Stora), μεταξὺ δὲ Οὐζικὰθ (mersa Akmés) καὶ Ρουσικάδας (νῦν Philippeville). Συνεπῶς δὲν δύναται νὰ ἢ ἄλλη ἢ ἡ πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Φιλιππβὶλ ἀλγερίνη νησὶς *Σριτζίνα* (Srigina: πλάτ. 36°56′ Β., μῆκ 6°53′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 252: Cape Bugaroni to Fratelli rocks).

Σ. Ε. Λ.

—**Ὕδρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον τῆς Αἰολίδος, χωρίζον τὸν Ἐλαϊτικὸν (νῦν Τσανδαρλῆ) κόλπον ἀπὸ τοῦ Ἑρμαίου (νῦν Σμυρναϊκοῦ), ὡς Στράβων (ΙΓ, 622). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ἀσλὰν Μπουρνοῦ* (πλάτ 38°45′ Β., μῆκ. 26°45′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna).

Σ. Ε. Λ.

—**Ὕδρα** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Μέγιστον ὑφαλέμβολον προεκτεῖνον ἐπὶ 9 μίλια πρὸς τὸν διέκπλουν Ἤλιδος-Ζακύνθου τὴν νοτιοανατολικὴν τῆς Κεφαλληνίας ἐσχατιάν. Τὸ μέγιστον βάθος του, ἀναδύοντος ἀπὸ βυθοῦ 100 ἕως 270 ὀργ , εἶναι 74 ὀργ , τὸ δὲ ἐλάχιστόν του, καθ' ὃ ἡ κεφαλή του (πλάτ. 37°59′30″ Β., μῆκ 20°53′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca Cephalonia), 26 ὀργ.. Τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ βρεττανικοῦ ὑδρογραφικοῦ πλοίου «Ὕδρα».

Σ. Ε. Λ

—**Ὕδρας ἐπαρχία** *[Γεωγρ.].* Ἡ Ὕδρα μετὰ τῆς Τροιζηνίας, ὑπαγόμεναι εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος, ἦσαν μέχρι πρό τινων δεκάδων ἐτῶν ἡνωμέναι διοικητικῶς εἰς μίαν ἐπαρχίαν, Ὕδρας καὶ Τροιζηνίας. Ἔκτοτε ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, τῆς Ὕδρας ἀπαρτιζούσης σήμερον ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν, ἀποτελουμένην ἐκ μόνης τῆς νήσου Ὕδρας καὶ τῆς παρακειμένης νησῖδος Δοκοῦ, ἔχουσαν δ' ἐν συνόλῳ πληθυσμὸν 3.729 κατ. (1928).

Δ. Π. Π.

—**Ὕδρας κόλπος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἑρμιονὶς θάλασσα.*

«**Ὕδρα**». Μικρὸν ἀτμόπλοιον, ἀδελφὸν τοῦ «Πανελληνίου», ἀποτελέσαν μετὰ τῶν τεσσάρων ἄλλων ἀγορασθέντων ἐξ Ἀγγλίας (1855) τὸν πρῶτον κρατικὸν στόλον τῆς ὑπηρεσίας τῶν ταχυδρομείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, χρησιμοποιηθὲν καὶ εἰς βασιλικὰ ταξίδια. Ἐκχωρηθὲν καὶ τοῦτο (1857) εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Ἀτμοπλοΐαν» τῆς Ἑρμουπόλεως, ἐξυπηρέτει τὰς γραμμὰς Κυκλάδων καὶ Πελοποννήσου. Κατὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος μετέφερε στρατὸν εἰς Καλάμας, κατὰ δὲ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τῷ 1867 προσήνεγκε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀνεπιτυχῶς καταδιωχθὲν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ «Ἐχετεριὲ» (22 2.1867) ἀπὸ λιμένος Ἑρμουπόλεως μέχρι Σουνίου. Διελύθη τῷ 1926.

Σ. Ε. Λ.

—«**Ὕδρα**» Ὄνομα πολεμικῶν πλοίων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ναυτικοῦ μας. —1) Κανονιοφόρος μεγάλη, ἡ μετονομασθεῖσα εἰς «Ἀμβρακίαν» τῷ 1889, λόγῳ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ φερωνύμου θωρηκτοῦ. —2) Εὔδρομον θωρηκτόν, ἓν τῶν τριῶν τύπου «Ὕδρας», ἅτινα παρήγγειλε τὸ κράτος εἰς γαλλικὰ ναυπηγεῖα. Τοῦτο, ναυπηγηθὲν (1887 —1889) εἰς τὰ ἐν Sainte Nazaire ναυπηγεῖα τῆς «Société Anonyme de la Loire», εἶχεν ἐκτόπισμα 4.808 τον., μῆκ. 102 μετρ., πλάτ. 16 μετρ., μέσ. βυθ. 5 5, δύο ὁριζοντίους μηχανὰς τριπλῆς ἐκτονώσεως 6 700 ἵππων, ἀποδιδούσας 17 μίλ καθ' ὥραν, 4 κυλινδρικοὺς λέβητας, ἀντικατασταθέντας τῷ 1914—1915 δι' ὑδραυλωτῶν τοιούτων Μπελβίλ. Ἡ ἄμυνά του συνίστατο εἰς θωρηκτὴν ζώνην χάλυβος Κρεζὼ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἰσάλου, 300 χιλ. μεγίστου πάχους καὶ 80 ἐλαχίστου κατὰ τὰ ἀκρόνηα καὶ εἰς θωρηκτὰς βάσεις τῶν μεγάλων πυροβόλων, μόνον τοῦ κάτω πυροβολείου τῶν 15 ὄντος περικλείστου διὰ θώρακος 350 χιλ. Ὁ ὁπλισμός του, ἅπας συστήματος Καννέ, ἀπετελεῖτο ἐκ 3 τῶν 27 ἑκατ., 5 τῶν 15, 1 τῶν 10 5 καὶ 8 ταχυβόλων Σναΐδερ-Καννὲ τῶν 6 5 χιλ., δωρηθέντων τῷ θωρηκτῷ ὑπὸ τῶν ἐν Μασσαλίᾳ Κεφαλλήνων. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1891, ὑπὸ κυβερνήτην Ἰωάν. Βῶκον καὶ φέρουσα τὸ σῆμα τοῦ μοιράρχου Ράϊνεκ, ἀπεστάλη εἰς Κρήτην, ἵνα ἀποβιβάσῃ τὸν πρῶτον πατήσαντα ἐπὶ τῆς νήσου ἑλληνικὸν στρατόν. Παρασχοῦσα ἡ «Ὕδρα» μεγάλην βοήθειαν εἰς τὴν ἀποβίβασιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Βάσσου καὶ διαφόρων ἐθελοντῶν, κατέπλευσε κατόπιν εἰς Σκίαθον, μετασχοῦσα τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου

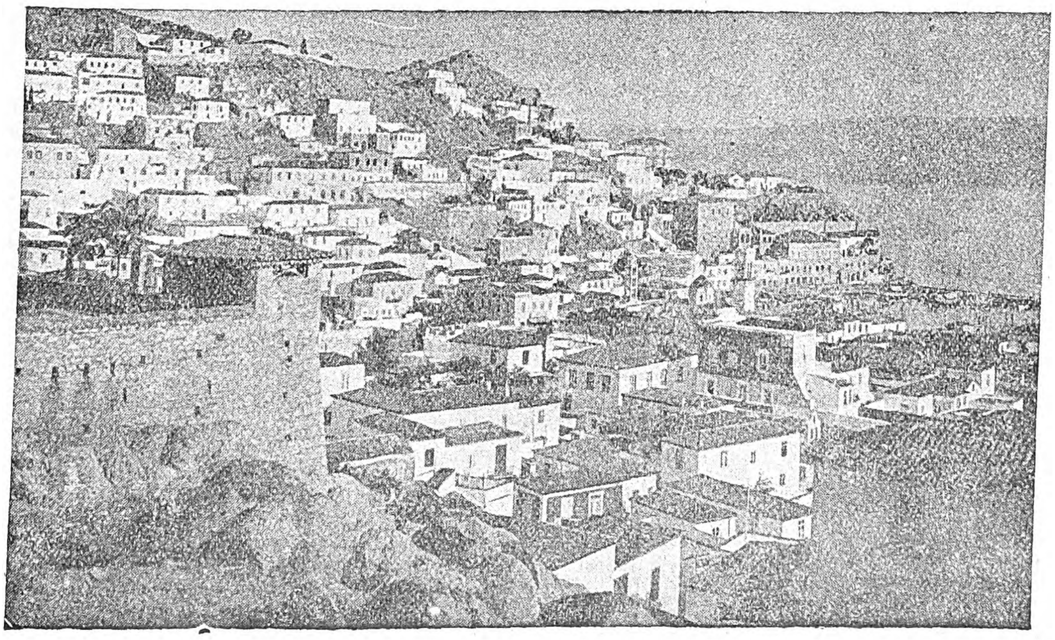

Ἄποψις τῆς πόλεως Ὕδρας.

Digitized by Google

τοῦ 1897. Εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ μὲ ἐξηρμοσμένους τοὺς λέβητας καὶ τὴν μηχανήν, τὴν εὗρον αἱ παραμοναὶ τοῦ πολέμου τοῦ 1912, τούτων ὅμως ἐπαναρμοσθέντων, μετέσχεν ὑπὸ τὸν ἔφεδρον ἀντιπλοίαρχον Παντ Κοντόσταυλον πασῶν τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ ἀμφοτέρων τῶν ναυμαχιῶν. Ἐξηκολούθει παρέχον τὰς ὑπηρεσίας του μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1915, ὁπότε ἐτέθη ἐν παροπλισμῷ. Ἠδυνήθη ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τῆς συντηρήσεώς του, νὰ διαφύγῃ μετασχὸν τοῦ κινήματος καὶ νὰ πλεύσῃ αἰσίως εἰς Θεσσαλονίκην, παρὰ τὰς πυκνὰς περιπολίας τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων, ὅπου ὑπὸ κυβερνήτην Ἰ. Βρατσᾶνον διετέλεσεν εἰς ἐνέργειαν μέχρι τοῦ Νοεμβρίου 1918, ὁπότε ἐπανέπλευσεν εἰς Ναύσταθμον. Ἀπὸ τοῦ 1922 μέχρι τοῦ 1929 ἐχρησίμευσεν ὡς σχολὴ πυροβολικοῦ, τῷ δὲ 1929 ἤρχισε διαλυόμενον —3) Ἓν τῶν τεσσάρων μεγάλων ἀντιτορπιλλικῶν μας, τῶν ὑπὸ τῶν ναυπηγείων Ὀντερο-Τέρνι - Ὀρλάντο ναυπηγηθέντων ἐν Σίστρι τῆς Γενούης. Ἐκτόπισμα 1350 τόννοι, 4 πυροβόλα τῶν 12 ἑκατ., δύο τρίδυμοι τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες τῶν 53 ἑκατοστῶν, μεγίστη ταχύτης 40 μιλίων καθ' ὥραν. Σ. Ε. Λ.

ὑδραγωγεῖον (τό)· τὸ δι' οὗ ἄγεται ὕδωρ, αὖλαξ ἢ σωλὴν δι' οὗ ῥέει τὸ ὕδωρ πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν, καθόλου, τὸ σύνολον τῶν κατασκευασμάτων δι' ὧν ἄγεται ὕδωρ ἀπὸ τῆς πηγῆς εἰς ἄλλον τόπον: «Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον».

— /*Ὑδραυλ.*/ Βλ λ. *ὕδρευσις.*

— /*Ὑγιειν.*/ Τὰ ὑδραγωγεῖα εἶναι τεχνητοὶ ἀγωγοὶ χρησιμεύοντες πρὸς μεταφορὰν ὕδατος ἐκ πηγῆς τινος εἰς τὸ κύριον σημεῖον διανομῆς (δεξαμενή) Τὰ ὑδραγωγεῖα ἦσαν ἄλλοτε κτιστὰ ἢ λελαξευμένα ἐντὸς βράχου. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους κατασκευάζονται διὰ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος καὶ χυτοσιδηρῶν ἀγωγῶν. Εἶναι ὑπόγεια ἢ ἐπιφανειακά· τὰ τελευταῖα εἶναι ἐνίοτε ἀνοικτὰ καὶ κεῖνται εἴς τινα σημεῖα (διάβασις χαραδρῶν) ἐπὶ γεφυρῶν. Περίφημα ἐκ τῶν ἀρχαίων ὑδραγωγείων εἶναι τὰ Ρωμαϊκά. Ἀπὸ ὑγειονολογικῆς ἀπόψεως τὰ ὑδραγωγεῖα, ὅταν χρησιμεύουν πρὸς μεταφορὰν ποσίμου ὕδατος, πρέπει νὰ πληροῦν τοὺς ἑξῆς ὅρους: α') Νὰ κεῖνται κατὰ προτίμησιν ὑπογείως καὶ εἰς ἱκανὸν βάθος, ὥστε τὸ ὕδωρ νὰ διατηρῆται δροσερόν· β') νὰ εἶναι ὑδατοστεγῆ, ὥστε νὰ μὴ εἰσδέχωνται κατὰ τὴν διαδρομήν των ὕδατα ἐπιφανειακὰ ἢ ἀκαθαρσίας ἐν γένει γ') τὰ φρεάτια ἐπισκέψεως καὶ καθαρισμοῦ νὰ καλύπτωνται καλῶς καὶ νὰ εἶναι προφυλαγμένα ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχῃ κίνδυνος μολύνσεως τοῦ ὕδατος· δ') νὰ ἔχουν ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως κατασκευασθῆ κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα τὴν ἀπόφραξιν διὰ συσσωρεύσεως ἀκαθαρσιῶν ἢ ἰλύος. Τὸ ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον τῶν Ἀθηνῶν, μολονότι ἴσως πληροῦν τὸν προορισμόν του κατὰ τοὺς πρώτους ἀπὸ τῆς κατασκευῆς του χρόνους, ἐγένετο συχνότατα αἴτιον μολύνσεων λόγῳ κακῆς ἐπισκευῆς καὶ πλημμελοῦς συντηρήσεως. Γ. Η. Π.

—/*Νομοθ.*/ Ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρ. 422) χαρακτηρίζει ὡς ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν τὴν ἐκ προθέσεως βλάβην ἢ φθορὰν πραγμάτων καθιερουμένων πρὸς ὄφελος καὶ χρῆσιν τοῦ δημοσίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ῥητῶς κατονομάζει τὰ φρέατα καὶ ὑδραγωγεῖα. Ὁ νόμος 3316 τοῦ 1925 περὶ ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν—Πειραιῶς (ἄρθρ. 12 καὶ 13) εἰδικὰς διέλαβε διατάξεις περὶ φυλάξεως καὶ ἀστυνομίας τῆς τεχνητῆς λίμνης, τοῦ ὑδραγωγείου κλπ. καὶ περὶ ποινῶν διὰ βλάβην αὐτῶν. Εἰδικοὶ νόμοι ἔχουσι προνοήσει περὶ κατασκευῆς ὑδραγωγείων. Μεταξὺ αὐτῶν σημειοῦμεν τὸ διάταγμα τοῦ 1834 περὶ τῶν ὑδραγωγείων Ναυπλίας, τὸν κανονισμὸν τοῦ ὑδραγωγείου Κερκύρας τοῦ 1866 (Ἐφ Κυβ. σελ. 378), τὸ δὲ νεώτερον διάταγμα τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «περὶ σχεδίων πόλεων, κωμῶν, συνοικισμῶν τοῦ κράτους καὶ οἰκοδομῶν αὐτῶν» διέλαβε διατάξεις διὰ τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν πόλεων, κωμῶν κλπ. ἐκτελεστέα γενικῆς φύσεως ἔργα ὑδρεύσεως. Ὁ δὲ κῶδιξ τῆς περὶ δήμων νομοθεσίας (ἄρθρ. 197) ἐπέτρεψε τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἰδιωτικῶν κτημάτων πρὸς ὕδρευσιν συνοικισμῶν καὶ κατασκευὴν καὶ ἐγκατάστασιν ὑδραγωγείων (βλ. λ. *ὕδωρ*). Γ. Ν. Κ.

ὑδραγωγὸς (ὁ, ἡ), —*όν* (τό)· ὁ ἄγων τὸ ὕδωρ, τὸ μέσον δι' οὗ διοχετεύεται ὕδωρ: «ὑδραγωγὸς σωλὴν»

— /*Ὑδραυλ.*/ Καλεῖται οὕτω, ἢ συνηθέστερον *ἀγωγός*, τὸ ῥεῖθρον, τοῦ ὁποίου τὰ γεωμετρικὰ στοιχεῖα (τομή, κλίσις, ὁριζοντιογραφία) εἶναι κανονικὰ καὶ σταθερὰ ἤ, ἐὰν μεταβάλλωνται, ἡ μεταβολή των εἶναι συνεχὴς καὶ ἠρεμωτάτη.

Οἱ ἀγωγοὶ ὑποδιαιροῦνται:

α' Εἰς ἀγωγοὺς ῥευμάτων ὑπὸ πίεσιν, ὁπότε καλοῦνται *σωληνώσεις* (βλ. λ.). β) Εἰς ἀκαλύπτους ἀγωγοὺς καταλλήλους μόνον διὰ κυκλοφορίαν ῥευμάτων μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν, ὁπότε καλοῦνται ἀνοικτοί· καὶ γ) Εἰς κλειστοὺς ἀγωγοὺς ῥευμάτων μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν, ὁπότε καλοῦνται κλειστοὶ ἐλεύθεροι ἀγωγοί.

Ὁ ἁπλούστερος τύπος ἀνοικτοῦ ἀγωγοῦ εἶναι ὁ χωμάτινος, κατασκευαζόμενος κυρίως ἐν ἐκχώματι. Ἡ τομή του εἶναι ἰσοσκελὲς τραπέζιον, μὲ πρανῆ κλίσεως ἴσης πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ φυσικοῦ πρανοῦς τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγωγοῦ διασχιζομένου ἐδάφους.

Ἐκ τῶν ἰσοσκελῶν τραπεζίων ὡρισμένου ἐμβαδοῦ καὶ ὡρισμένης κλίσεως πρανῶν ἐκλέγεται διὰ τὴν τομὴν τοῦ ἀγωγοῦ τὸ τραπέζιον τῆς ἥσσονος βρεχομένης τομῆς, ὡς οἰκονομικώτερον. Ἡ οἰκονομία ὅμως εἶναι πραγματικὴ ὅταν τὸ βάθος δὲν ὑπερβαίνῃ τὰ 2,5 μ. Πέραν τοῦ βάθους τούτου ἡ εἰς ὄγκον ὀρύγματος ἐπιτυγχανομένη οἰκονομία, διὰ τοῦ τραπεζίου τῆς ἥσσονος βρεχομένης τομῆς, ἐκμηδενίζεται ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ ὀρύγματος λόγῳ τῆς δευτέρας ἀναπετάσεως.

Οἱ χωμάτινοι ἀγωγοὶ καλοῦνται συνήθως αὔλακες, τάφροι, χάνδακες, διώρυγες. Ἀτυχῶς δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀκαδημαϊκὴ οὔτε φιλολογικὴ διάκρισις τῆς ἐννοίας τῶν ὅρων τούτων. Ἐν τῇ ὁδοποιίᾳ ὁ ὅρος τάφρος εἶναι δηλωτικὸς μικροῦ παρὰ τὴν ὁδὸν ἀγωγοῦ, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὴν τειχιστικὴν διὰ τοῦ ὅρου τάφρος νοεῖται ὄρυγμα μεγάλης διατομῆς. Ἡ κοινὴ χρῆσις τῶν ὅρων καθιέρωσε διὰ τὴν διώρυγα τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγωγοῦ μεγάλης τομῆς, διὰ τὸν χάνδακα τὴν ἔννοιαν τοῦ βαθέος καὶ στενοῦ ὀρύγματος, καὶ διὰ τὴν αὔλακα τὴν ἔννοιαν τοῦ χειροποιήτου μικροῦ ἀγωγοῦ, ἐστερημένου αὐστηρᾶς γεωμετρικῆς κανονικότητος.

Οἱ χωμάτινοι ἀγωγοὶ θωρακίζονται διὰ ξηρολιθενδύτου ἢ ἄλλης ἰσχυροτέρας κατασκευῆς ὅταν διοχετεύουν ὁρμητικὸν ῥεῦμα.

Ὅταν τὸ ῥεῦμα παρουσιάζῃ μεγάλας διακυμάνσεις τῆς παροχῆς του, κατασκευάζουν εἰς τὸν ἄξονα τοῦ χωματίνου ἀγωγοῦ, τάφρον, διὰ τῆς ὁποίας διοχετεύεται συγκεντρωμένον τὸ ῥεῦμα τῶν ταπεινῶν ὑδάτων.

Οἱ μεγάλοι χωμάτινοι ἀγωγοὶ κατασκευάζονται ἐν μέρει ἐν ἐκχώματι καὶ ἐν μέρει δι' ἐπιχώματος ὑπὸ μορφὴν ἀναχωμάτων ἑκατέρωθεν τοῦ ἐκχώματος. Προκύπτει ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης σοβαρωτάτη οἰκονομία ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸν ὄγκον τοῦ ὀρύγματος, ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς μεταφορᾶς πρὸς ἀποκόμισιν τῶν προϊόντων ἐκσκαφῆς χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀναχωμάτων.

Οἱ χωμάτινοι ἀγωγοὶ εἶναι οἱ οἰκονομικώτεροι, ἀλλὰ παρουσιάζουν τὸ μειονέκτημα τῶν ὑδατίνων ἀπωλειῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ὑδροχαροῦς βλαστήσεως, ἐκ τῆς ὁποίας μειοῦται ἡ χρήσιμος τομὴ τοῦ ἀγωγοῦ καὶ αὐξάνει ὁ συντελεστὴς τῆς τριβῆς. Ἐν τῷ καθορισμῷ ὅθεν τῆς τομῆς των πρέπει νὰ δίδεται περιθώριον εἰς τὰς διαστάσεις των. Πάντως ἀπαιτοῦσιν ἀνὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα καθαρισμὸν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχικῆς τομῆς των.

Ὅταν ἐν τῷ ὀρύγματι συναντᾶται συμπαγὴς βράχος, ἡ τομὴ τοῦ ἰσοσκελοῦς τραπεζίου εἶναι περιττή, διότι τὸ ὄρυγμα συγκρατεῖται κατακορύφως. Ἡ τομὴ τοῦ ἀγωγοῦ γίνεται τότε ὀρθογώνιος καὶ ἡ σχέσις τῶν διαστάσεων, δι' ὧν ὑπὸ ὡρισμένον ἐμβαδὸν ἐπιτυγχάνεται ἡ οἰκονομικωτέρα τομή, εἶναι ἡ βάσις νὰ εἶναι διπλασία τοῦ ὕψους.

Ἄλλος τύπος ἀνοικτοῦ ἀγωγοῦ εἶναι ὁ στεγανός. Κατασκευάζεται ἐκ λιθοδομῆς ἢ ἐξ ὀπτοπλινθοδομῆς ἢ ἐκ σκυροκονιάματος, καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ὕδατος δὲν ἐπιτρέπει ἀπωλείας ἐκ διηθήσεως, ἀναποφεύκτους εἰς τοὺς χωματίνους ἀγωγούς, ἰδίως ὅταν τὸ ὄρυγμά των ἐκτελῆται ἐπὶ ψαθυροῦ ἐδάφους. Ἡ τομὴ τῶν στεγανῶν ἀνοικτῶν ἀγωγῶν εἶναι συνήθως ὀρθογώνιον μὲ βάσιν διπλασίαν τοῦ ὕψους. Ἐσωτερικῶς ἐπιχρίονται ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς στεγανότητος, ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἐξοικονόμησιν διατομῆς τοῦ ῥεύματος συναντῶντος ἐν τῇ ὁμαλῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἐπιχρίσματος μικροτέρας κινηματικὰς ἀντιστάσεις.

Συνήθως οἱ τοιοῦτοι κτιστοὶ ἀγωγοὶ καλοῦνται ὀχετοί.

Οἱ κλειστοὶ ἐλεύθεροι ἀγωγοὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ διοχετεύσεις ποσίμων ἢ κακόσμων ὑδάτων. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται ὅταν ὁ ἀνοικτὸς ἀγωγὸς εἴτε ἀποκλείεται ἐκ λόγων συγκοινωνιακῶν ἢ δημοσίας ὑγείας, εἴτε κινδυνεύει νὰ ἐμφραχθῇ ἀπὸ καταπτώσεις ἢ προσχώσεις.

Ὁ ἁπλούστερος τύπος κλειστοῦ ἐλευθέρου ἀγωγοῦ εἶναι ὁ πλακοσκεπὴς ἢ θολοσκεπὴς ὀχετός Αἱ πλάκες εἶναι εἴτε φυσικαὶ εἴτε τεχνηταί. Πρέπει νὰ κτίζωνται ἐπιμελῶς ἐπὶ τῶν βάθρων, διότι διὰ τοῦ ἐλαχίστου κενοῦ εἰσδύουν ἐντὸς τοῦ ἀγωγοῦ ῥίζαι ὑδροχαρῶν φυτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται εἰς πλοκάμους μεγάλου μήκους (ἄνω τῶν 10 μ.) καὶ φράσσουν τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἀγωγοῦ. Ὅταν ὁ ἀγωγὸς εἶναι θολοσκεπής, κατασκευάζεται ὁ θόλος μὲ ὀπτοπλίνθους ἢ μὲ πλακοειδεῖς λίθους ἢ μὲ σκυροκονίαμα.

Ἄλλος τύπος κλειστοῦ ἐλευθέρου ἀγωγοῦ εἶναι ὁ σωληνόμορφος, μὲ τομὴν περιφερείας κύκλου ἢ ἐλλειψοειδῆ. Ὁ τύπος οὗτος κατασκευάζεται κατὰ κανόνα ἐκ σκυροκονιάματος, εἴτε κατὰ τεμάχια βιομηχανικῶς παρεσκευασμένα καὶ συγκολλώμενα ἐν τῇ θέσει των, εἴτε ὡς συνεχὲς στερεὸν ἐπὶ ξυλοτύπων τυπούμενον ἐν τῇ ὁριστικῇ του θέσει. Ἡ ἐλλειψοειδὴς τομὴ προτιμᾶται τῆς κυκλικῆς ἀπὸ τῆς διαμέτρου τῶν 0,80 μ. μέχρις 1,75 μ., διότι ἐξασφαλίζει, καθὸ ὑψηλοτέρα, καλύτερον τὴν βατότητα, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς περίπτωσιν ταπεινῶν ὑδάτων προκαλεῖ, καθὸ στενοτέρα εἰς τὴν βάσιν, ῥεῦμα μὲ συρτικὴν δύναμιν, χρήσιμον πρὸς ἀποκόμισιν τῶν παρασυρομένων στερεῶν οὐσιῶν.

Προκειμένου περὶ ῥευμάτων μεγάλων παροχῶν παρουσιάζεται ἐνίοτε ὡς οἰκονομικὸς τύπος κλειστοῦ ἐλευθέρου ἀγωγοῦ ἡ σῆραγξ εἰς βραχῶδες ἔδαφος. Διαμορφοῦται δι' ἐπενδύσεως ὁ πυθμήν της ὡς ῥεῖθρον καὶ παραμένει γυμνὴ ἡ ὑπόλοιπος βραχώδης ἐπιφάνεια τῆς διατρήσεως.

Ὅταν ἡ τομὴ τοῦ κλειστοῦ ἐλευθέρου ἀγωγοῦ δὲν ἐπιτρέπῃ τὴν βατότητα, πρέπει ἀνὰ διαστήματα 30—100 μ. νὰ κατασκευάζωνται φρεάτια (ἀμπατζάδες), διὰ μέσου τῶν ὁποίων γίνεται ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἀγωγοῦ καὶ ἡ ἐποπτεία τῆς κυκλοφορίας τοῦ ῥεύματος. Α. Γ. Κ.

—/*Φαρμακ.*/ Καλοῦνται *ὑδραγωγά* (Hydragoga) τὰ φάρμακα ἐκεῖνα ἅτινα, ἐπὶ ὕδρωπος, ἀποβάλλουν τὸ διαχεόμενον ὑγρόν, διὰ τῶν οὔρων ἢ τῶν κοπράνων (*διουρητικά, καθαρτικὰ ὑδραγωγά*). Κ. Γ. Μ.

—**ὑδραγωγοὶ** ***ὀστεΐνου λαβυρίνθου*** τοῦ ἔσω ὠτὸς /*Ἀνατομ.*/. —1) *Ὑδραγωγὸς τῆς αἰθούσης* Σωληνάριον, ὅπερ ἄρχεται ἐκ τοῦ εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου ἀντιστοιχοῦντος ἔσω τοιχώματος τῆς αἰθούσης καὶ τελευτᾷ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ ὑπὸ τὴν σκληρὰν μήνιγγα, ἐμπεριέχον τὸν ἐνδολεμφικὸν πόρον καὶ λεπτὴν φλέβα, ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ τοῦ περιλεμφικοῦ χώρου. —2) *Ὑδραγωγὸς τοῦ κοχλίου ἢ κοχλιακὸν σωληνάριον.* Πόρος στενότατος, ὅστις ἄρχεται ἐκ τῆς παρὰ τὴν στρογγύλην θυρίδα τυμπανικῆς κλίμακος καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν ὀπισθίαν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ, ἐμπεριέχων τὴν φλέβα τοῦ κοχλιακοῦ σωληναρίου καὶ παριστῶν συνέχειαν τοῦ ἔξω λεμφικοῦ ἢ περιλεμφικοῦ χώρου. Διὰ τῶν δύο τούτων ὑδραγωγῶν συγκοινωνεῖ ἡ ἔξω λέμφος τοῦ ὀστεΐνου λαβυρίνθου μετὰ τῶν λεμφωδῶν χώρων τῶν μηνίγγων τοῦ ἐγκεφάλου. Ι. Π.

ὑδραδενῖτις, —*ιδος* (ἡ) /*Δερματολ.*/. Ἐξωτερική διὰ σταφυλοκόκκων μόλυνσις τῶν ὑδρογόνων ἀδένων, ἐμφανιζομένη εἰς καχεκτικὰ μικρὰ παιδία μὲ κακὴν θρέψιν. Αὕτη παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν πολλαπλῶν ἐνδοδερμικῶν σκληρῶν ὀγκιδίων, μεγέθους ἐρεβίνθου, μὲ δέρμα κυανοῦν καὶ λεπτόν. Θεραπευτικῶς συνιστᾶται ἡ χρῆσις λουτρῶν, ἡ σχάσις ὅλων τῶν ἀποστημάτων καὶ πρὸ παντὸς ἡ καλὴ καὶ ὑγιεινὴ διατροφὴ τῶν παιδίων. Κ. Κ. Κ.

ὑδραέριον (τό), ἢ ***ὑδαταέριον***. Τεχνητὸν καύσιμον ἀέριον παραγόμενον διὰ διοχετεύσεως ὑδρατμῶν ὑπεράνω διαπύρων ἀνθράκων (βλ. καὶ λ. *καύσιμα ἀέρια*).

ὑδραζίδια (τὰ) [*Οργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἀκυλιωμένα παράγωγα τῆς *ὑδραζίνης*. Ταῦτα διακρίνονται εἰς τὰς κατωτέρω πέντε κατηγορίας:

R. CO. NH.	NH_2	μονακυλιωμένα ἢ πρωτοταγῆ ὑδραζίδια
R. CO. NH.	NH. CO. R	συμμετρικὰ διακυλιωμένα »
$(R. CO)_2$ N.	NH_2	ἀσύμμετρα »
$(R. CO)_2$ N.	NH. CO. R	τριακυλιωμένα »
$(R. CO)_2$ N.	$N (CO. R)_2$	τετρακυλιωμένα

Χρησιμοποιοῦνται δι' ὀργανικὰς συνθέσεις. Σ. Γ.

ὑδραζίδιον ***ὑδραζινοκαρβονικὸν*** /*Οργ. Χημ.*/ βλ. λ. *καρβυδραζίδιον.*

ὑδραζῖναι (αἱ) /*Οργ. Χημ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ παράγωγα τῆς *ὑδραζίνης* (βλ. λ.) τὰ λαμβανόμενα δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἢ πλειόνων ὑδρογόνων αὐτῆς δι' ἀλκυλίων ἢ ἀρυλίων. Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς θέσεως τῶν ἀντικαθισταμένων ὑδρογόνων διακρίνονται εἰς μοναλκυλυδραζίνας RHN. NH_2, συμμετρικὰς διαλκυλυδραζίνας RHN NHR. ἀσυμμέτρους διαλκυλυδραζίνας $R_2N. NH_2$ κλπ. Ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τῆς ὁμάδος τῶν ὑδραζινῶν εἶναι ἡ *φαινυλυδραζίνη*. Σ. Γ.

ὑδραζίνη (ἡ), ἢ ***διαμίδιον*** /*Χημ.*/. Χημικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου NH_2. NH_2 ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1887 ὑπὸ τοῦ Th. Curtius ὡς προϊὸν διασπάσεως ὀργανικῶν παραγώγων αὐτῆς. Ἀποτελεῖ ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, ὀσμῆς ἀμμωνίας, ἀτμίζον εἰς τὸν ἀέρα. Εἶναι ἀζωτοῦχος βάσις μὲ ἰσχυρὰς ἀναγωγικὰς ἰδιότητας καὶ ἰσχυρὰν διαβρωτικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν ὑλῶν. Βράζει εἰς 113° καὶ διὰ ψύξεως στερεοποιεῖται, τηκομένη ἀκολούθως εἰς 1°,4. Μετὰ τοῦ ὕδατος μείγνυται εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν ἐκλυομένης θερμότητος λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ ὑδρίτου. Ὁ ὑδρίτης οὗτος τῆς ὑδραζίνης NH_2, NH_2, H_2O ἀποτελεῖ ἰσχυρῶς φωτοθλαστικὸν ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 118°,5 ἔχει ὀσμὴν ἀμμωνίας, ἀτμίζει εἰς τὸν ἀέρα καὶ μείγνυται μετὰ τοῦ ὕδατος εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν Ἐκ τοῦ ὑδρίτου αὐτοῦ δι' ἀποστάξεως μετ' ὀξειδίου τοῦ βαρίου, λαμβάνεται ἡ ἄνυδρος ὑδραζίνη. Ὁ ὑδρίτης τῆς ὑδραζίνης δύναται νὰ ληφθῇ καὶ δι' ἀποστάξεως τῆς θειϊκῆς ὑδραζίνης μετ' ἀλκαλίων καὶ κέκτηται

Digitized by Google

ἰσχυρὰς καυστικὰς ἰδιότητας προσβάλλων ἐν θερμῷ καὶ τὴν ὕαλον.

Ἡ ὑδραζίνη ὡς βασικὸν σῶμα σχηματίζει ἅλατα μετ' ὀξέων καὶ δὴ μεθ' ἑνὸς ἢ δύο μορίων μονοβασικῶν ὀξέων ἢ ἀντιστοίχως μεθ' ἑνὸς μορίου διβασικοῦ ὀξέως. Τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ μόνον βιομηχανικῶς χρησιμοποιούμενον ἐκ τῶν ἀλάτων αὐτῶν εἶναι ἡ *θειϊκὴ ὑδραζίνη* $NH_2 \cdot NH_2, H_2SO_4$ ἥτις ἀποτελεῖ ἀχρόους κρυστάλλους δυσδιαλύτους εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ. Τὰ ἅλατα τῆς ὑδραζίνης χρησιμοποιοῦνται ἐργαστηριακῶς ὡς ἰσχυρὰ ἀναγωγικὰ μέσα, καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν ὡς συστατικὰ ἐκρηκτικῶν τινων σκευασμάτων. Σ. Γ.

ὑδραζινοκαρβονικὸν *ὑδραζίδιον [Ὀργ. Χημ.]*· βλ *καρβυδραζίδιον*. Σ. Γ.

ὑδραζινομονοκαρβονικὸν *ὀξύ*, ἢ *ὑδραζινομυρμηκικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $H_2N.\ NH.\ CO.\ OH$, λαμβανομένη διὰ διοχετεύσεως διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος εἰς διάλυμα ὑδραζίνης. Σ. Γ.

—**ὑδραζινομονοκαρβονικοῦ** *ὀξέως ἐστέρες*, ἢ N—*ἀμινουρεθάναι [Ὀργ. Χημ.]*. Ἔχουν τὸν τύπον $H_2N.NH.CO\ OR$ καὶ λαμβάνονται δι' ἀναγωγῆς τῶν N—νιτρουρεθανῶν, ὡς ἐπίσης καὶ δι' ἐπιδράσεως χλωρομυρμηκικῶν ἐστέρων ἐπὶ ὑδρίτου ὑδραζίνης. Σ. Γ.

ὑδραζινομυρμηκικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ. *ὑδραζινομονοκαρβονικὸν ὀξύ*.

ὑδραζινοξέα (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ παράγωγα τῶν ὀργανικῶν ὀξέων τὰ σχηματιζόμενα δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνου τοῦ ἀλκυλίου αὐτῶν διὰ τῆς μονοσθενοῦς ῥίζης $H_2N\ NH$ Εἶναι διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ μετ' ἀσθενοῦς ὀξίνης ἀντιδράσεως καὶ σχεδὸν ἀδιάλυτα εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Εἶναι ἰσχυρῶς ἀναγωγικὰ σώματα καὶ σχηματίζουν ἅλατα κρυσταλλικά. Τὸ σπουδαιότερον ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *ὑδραζινοξικὸν ὀξὺ* $NH_2.\ NH.\ CH_2.\ COOH$, ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 152°. Σ. Γ.

ὑδραζινοξικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ὑδραζινοξέα*. Σ. Γ.

ὑδραζιοξικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *γλυοξυλικὸν ὀξὺ καὶ διαζωοξικὸς* αἰθυλεστήρ.

α-ὑδραζιπροπιονικοὶ *ἐστέρες [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ τύπου:

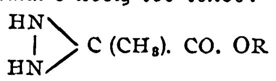

λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως διαμίνης ἐπὶ πυροσταφυλικοῦ ἐστέρος, διὸ καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐστέρες τῆς *πυροσταφυλικῆς ὑδραζόνης* ἥτις ἔχει τὸν τύπον $H_2N\ N{:}C(CH_3).CO_2H$. Σ. Γ.

ὑδραζοϊσοβουτυρικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ὑδραζοξέα*.

ὑδραζόναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ παράγωγα τῶν καρβονολικῶν ἑνώσεων (ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν) μεθ' ὑδραζίνης. Συνήθως χρησιμοποιεῖται ἡ φαινυλυδραζίνη, ἐξ οὗ καὶ συνηθέστερον ἀντὶ ὑδραζόναι καλοῦνται *φαινυλυδραζόναι*. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν παραγώγων τούτων ἀποσπᾶται τὸ ὀξυγόνον τοῦ καρβονυλίου μετὰ δύο ὑδρογόνων τῆς ὑδραζίνης.

Αἱ ὑδραζόναι (φαινυλυδραζόναι) χρησιμοποιοῦνται συχνότατα πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ταὐτότητος τῶν διαφόρων ἀλδεϋδῶν ἢ κετονῶν, διότι εἶναι εὐκόλως κρυσταλλούμενα σώματα σαφοῦς σημείου τήξεως.

Αἱ ὑδραζόναι δι' ἐπιδράσεως ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος διασπῶνται εἰς τὰς ἀντιστοίχους καρβονυλικὰς ἑνώσεις καὶ ὑδραζίνην, ἐξ ὧν ἔχουν προκύψει. Σ. Γ.

ὑδραζοξέα (τὰ) *[Ὀργαν. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω ὀργανικαὶ ἑνώσεις περιέχουσαι τὴν δισθενῆ ῥίζαν —HN.NH— ἡνωμένην ἑκατέρωθεν πρὸς δύο μόρια ὀξέων, δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνων τῶν ἀλκυλίων τῶν ὀξέων. Εἶναι διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, κρυσταλλικὰ σώματα σχηματίζοντα ἅλατα μεθ' ἑνὸς ἰσοδυνάμου ὀξέος καὶ ἑνὸς ἰσοδυνάμου βάσεως. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *ὑδραζοπροπιονικὸν ὀξύ*.

$$HOOC.\ CH(CH_3).\ NH.\ NH.\ C(GH_3).\ COOH$$

κρυσταλλικὸν σῶμα, ἀποσυντιθέμενον εἰς 198° καὶ τὸ *ὑδραζοϊσοβουτυρικὸν ὀξύ*:

$$HOOC.\ C(CH_3)_2.\ NH.\ NH.\ C(CH_3)_2.\ COOH$$

τηκόμενον εἰς 223°. Σ. Γ.

ὑδραζοπροπιονικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ. *ὑδραζοξέα*. Σ. Γ.

ὑδραζωβενζόλιον *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἡ ἁπλουστέρα ὑδραζωένωσις τοῦ τύπου

$$C_6H_5.\ NH.\ NH.\ C_6H_5$$

Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, ὀσμῆς καμφουρᾶς, τηκόμενον εἰς 126°, δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Σ.Γ.

ὑδραζωενώσεις, ἢ *ὑδραζωτοενώσεις [Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ παράγωγα τῆς ὑδραζίνης τὰ περιέχοντα τὴν δισθενῆ αὐτῆς ῥίζαν —NH.NH— ἡνωμένην ἑκατέρωθεν πρὸ δύο ἀνθρακούχους ῥίζας καὶ κυρίως τῆς ἀρωματικῆς σειρᾶς. Παράγονται ἐκ τῶν ἀζωενώσεων δι' ἠπίας ἀναγωγῆς, ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι, διὰ κόνεως ψευδαργύρου ἢ θειούχου ἀμμωνίου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ὄνομα ὑδραζωενώσεις, ὡς:

$$\underset{\text{ἀζωβενζόλιον}}{C_6H_5N{:}N.C_6H_5} + H_2 = \underset{\text{ὑδραζωβενζόλιον}}{C_6H_5NH.NH\,C_6H_5}$$

Εἶναι ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, ἄχροα, κρυσταλλικὰ σώματα ὀξειδούμενα εὐκολώτατα, ἀκόμη καὶ διὰ τοῦ ἀέρος, πρὸς τὰς ἀντιστοίχους ἀζωενώσεις. Δι' ἰσχυρῶν ἀναγωγικῶν μέσων διασπῶνται, σχηματιζομένων δύο πρωτοταγῶν ἀμινῶν.

Δι' ἐπιδράσεως ἰσχυρῶν ὀξέων ἰσομερίζονται χαρακτηριστικῶς μεταβαλλομένης τῆς συντάξεως τοῦ μορίου. Κατὰ τὸν τοιοῦτον ἰσομερισμὸν αἱ ὑδραζωενώσεις αἱ ἔχουσαι ἐλευθέραν τὴν π-θέσιν μετατρέπονται πρὸς διφαινυλικὰς διαμινικὰς βάσεις κατὰ τὸ σχῆμα

$$H.C_6H_4\,NH.NH.C_6H_4.H \longrightarrow H_2N\,C_6H_4.C_6H_4NH_2$$

Οὕτω λ. χ. ἐκ τοῦ ὑδραζωβενζολίου σχηματίζονται δύο ἰσομερεῖς ἑνώσεις, ἡ *βενζιδίνη* καὶ ἡ *διφαινυλίνη*, ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν δύο τούτων ὑπερτερεῖ σημαντικῶς ἡ βενζιδίνη, ἐκλήθη ὁ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἰσομερισμὸς *βενζιδινικὴ μετάθεσις*.

Ὅταν ἡ π-θέσις εἶναι κατειλημμένη, τότε ἡ μετάθεσις τελεῖται κατὰ τὸ ἥμισυ, δι' ὃ καὶ *σεμιδινιδικὴ μετάθεσις* καλεῖται, σχηματιζομένων παραγώγων τῆς διφαινυλαμίνης. Ὁ σπουδαιότερος καὶ ἁπλούστερος ἀντιπρόσωπος τῆς σειρᾶς τῶν ὑδραζωενώσεων εἶναι τὸ *ὑδραζωβενζόλιον* (βλ.λ.). Σ. Γ.

ὑδραζωτικὸν *ὀξὺ [Χημ.]*. Χημικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

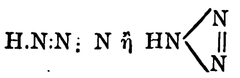

ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1890 ὑπὸ τοῦ Th. Curtius

Παρασκευάζεται δι' ἀποστάξεως, εἰς θερμοκρασίαν χαμηλοτέραν τῶν 45°, τοῦ μετὰ νατρίου ἅλατος αὐτοῦ μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ ἄχρουν, εὐκίνητον ὑγρὸν βρᾶζον εἰς 37° καὶ πηγνύμενον εἰς —80°. Ἔχει ὀσμὴν προσομοιάζουσαν πρὸς τὴν τοῦ φωσφορούχου ὑδρογόνου, οἱ δὲ ἀτμοὶ αὐτοῦ προσβάλλουν ἐπικινδύνως τὸν βλεννογόνον ὑμένα τῆς ῥινός. Λόγῳ τῆς ἰδιότητος αὐτῆς καὶ τῆς ἐκρηκτικότητος τῶν ἀτμῶν αὐτοῦ ὅταν θερμανθῶσι, παρουσιάζει τὸ ὑδραζωτικὸν ὀξὺ σοβαροὺς κινδύνους κατὰ τὴν χρησιμοποίησίν του. Ὡς ὀξὺ σχηματίζει ἅλατα, καλούμενα *ἀζίδια* ἢ *ἀζωτίδια*, ἅτινα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκρηκτικά. Ἐξόχως ἐκρηκτικὰ καὶ ἐπικίνδυνα εἶναι τὰ μετὰ βαρέων μετάλλων ἅλατα, ὡς λ. χ. τὰ μετὰ ὑδραργύρου, μολύβδου, χαλκοῦ καὶ ἀργύρου. Τὸ ὑδραζωτικὸν ὀξὺ ἀπέκτησε κυρίως σημασίαν ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὁπότε εὐρυτάτη ἐγένετο χρησιμοποίησις τοῦ ὑδραζωτικοῦ μολύβδου (βλ. μολύβδου ἑνώσεις) ὡς ἀναπληρώματος τοῦ κροτοῦντος ὑδραργύρου εἰς τὰ καψύλια. Σ. Γ.

ὑδραζωτικὸς *μόλυβδος*· βλ. *μολύβδου* ἑνώσεις.

ὑδραζωτοενώσεις (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. βλ. *ὑδραζωενώσεις*.

ὑδραιμία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἀνώμαλος αὔξησις τῆς ἐν τῷ αἵματι περιεχομένης ποσότητος ὕδατος. Μορφὴ ἰδιαιτέρα ἀναιμίας καθ' ἣν παρατηρεῖται αὔξησις τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια. Μ. Ν. Κ.

— *[Κτηνιατρ.]* Ἡ *ὑδραιμία*, ἢ *ὑδατώδης καχεξία*, ἀποτελεῖ σύμπτωμα ἄλλων νοσημάτων προκαλούντων ἀναιμίας καὶ καχεξίας, κυρίως δὲ τῶν παρασιτικῶν τοιούτων, ὡς ἡ διστομίασις, ἡ ἐχινοκοκκίασις καὶ ἡ ἐντερικὴ ἑλμινθίασις. Ἡ ὑδραιμία συναντᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῶν προβάτων, ἔστιν ὅτε δὲ ἐπὶ τῶν βοῶν, ὡς συνέπεια τῆς διστομιάσεως. Α. Α. Φ.

ὕδραινα (ἡ) (Hydraena) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφιλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κυρτὸν κατὰ τὴν ῥαχιαίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ σκοτεινοὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὑδρακετυλακετόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ. *μεθυλακετονυλοκαρβινόλη*.

ὑδρακρυλικὴ *ἀλδεΰδη*, ἢ *β-ὀξυπροπιονικὴ ἀλδεΰδη [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ὀξυαλδεΰδη τοῦ τύπου $CH_2(OH).\ CH_2.\ CHO$ παραγομένη κατὰ τὴν θέρμανσιν τῆς *ἀκρολεΐνης* μεθ' ὕδατος. Ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, ἐντόνου ὀσμῆς. Ἀνάγει ἀμμωνιακὸν διάλυμα ἀργύρου ἐν ψυχρῷ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ φελίγγειον ὑγρόν. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 12 χλστμ. εἰς 75—78°. Σ. Γ.

ὑδρακρυλικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· *βλ. β-ὀξυπροπιονικὸν ὀξύ*.

ὑδρακτινία (ἡ) (Hydractinia) *[Ζωολ.]*. Γένος κοιλεντερωτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδρακτινιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Τούτων γνωστότερον εἶναι ἡ *ὑδρακτινία ἡ ἀκανθωτὴ* (Hydractinia spinosa), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα θαλάσσια βάθη καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ πυρροῦ χρωματισμοῦ της. Δ. Ν. Π.

ὑδρακτινίδαι (οἱ) (Hydractinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδροζῴων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη διακρινόμενα διὰ τὸ λεπτοφυές, διαφανὲς καὶ ἀκτινωτὸν σῶμά των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὑδρακτινία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ὕδραλις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμίσκος τῆς νοτιοανατολικῆς Θρᾴκης, ἐκβάλλων εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου Κόλπου παρὰ τὰς Βλαχέρνας. Μέρος τῶν ὑδάτων αὐτοῦ εἰσέρρεεν εἰς τὸν Ἀδριάνειον ὑδραγωγόν, κατὰ δὲ τὸν Πέτρον Γύλλιον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του (1561) ἐκαλεῖτο *Βελιγράδιον* ἀπὸ τοῦ χωρίου διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο. Α. Θ. Σ.

Ὑδραμία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Κρήτης ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῶν Κρητικῶν Ξενίωνος, ὡς εὕρηται παρὰ Στεφάνῳ (646,1). Παρὰ Σταδιασμῷ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης (346) φέρεται ὡς *Ὕδραμος*, δυτικῶς δὲ τῆς Ἀμφιμαλίου Εἶναι ὁ σύγχρονος ἐν τῷ *κόλπῳ* τοῦ Ἁλμυροῦ (ἀρχ. Ἀμφιμάλας) ὕφορμος *Δράμια* πλάτ 35° 21′ 00′ Β., μῆκ. 24° 19 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia vestern portion) ἐπίνειον φερωνύμου χωρίου εὑρισκομένου 2 χιλ. ἔνδω καὶ πρὸς νότον. Σ. Ε. Λ.

ὑδραμίδη *[Ὀργ. Χημ.]*. Χημικὴ ἕνωσις ἀρωματικῶν ἀλδεϋδῶν μετ' ἀμμωνίας.

ὑδραμῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀμιναλκοόλαι*.

ὑδράμνιον (τὸ) *[Μαιευτ.]*. Οὕτως ἢ ὕδρωψ τοῦ ἀμνίου, καλεῖται ἡ ὑπεραύξησις τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ τοῦ μετὰ τοῦ ἐμβρύου πλέοντος ἐντὸς τοῦ ἀμνίου ὑμένος. Φυσιολογικῶς τὸ ἐνάμνιον ὑγρὸν κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως φθάνει μέχρι 500—600 γραμμαρίων· ἐὰν ὑπερβῇ τὰ 1000 γραμμάρια πρόκειται τότε περὶ παθολογικῆς καταστάσεως ὀφειλομένης εἰς τὴν διαταραχὴν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος τοῦ ἐμβρύου ἢ τῆς μητρὸς ἢ εἰς ἄλλας αἰτίας. Οὕτω στένωσις τῆς φλεβὸς τοῦ ὀμφαλικοῦ λώρου, καρδιακὴ πάθησις τοῦ ἐμβρύου, ἀνώμαλος διάπλασις τούτου. δίδυμος κύησις, σύφιλις τοῦ ἐμβρύου ἢ τῆς μήτρας, ἀσκίτης ἢ ἀνὰ σάρκα ὕδρωψ τῆς μητρὸς κλπ. ἐπιφέρουσι τὴν ἀπότομον αὔξησιν τοῦ ἀμνιακοῦ ὑγροῦ ἐπερχομένην ὀξέως μὲ διάτασιν τῆς μήτρας καὶ κοιλίας, πόνους, πυρετὸν καὶ ἀσφυκτικὰ φαινόμενα, ὧν συνέπεια ὁ ἐξ ἀσφυξίας ἢ δι' ἐκτρώσεως θάνατος τοῦ ἐμβρύου, ἢ τὴν βραδεῖαν αὔξησιν τούτου ὑπὸ τύπον χρονίας μορφῆς, καθ' ἣν ἐξοικειοῦνται ἥ τε μήτρα καὶ ἡ κοιλία εἰς τὴν διάτασιν, τὸ δὲ ἔμβρυον δυνατὸν νὰ γεννηθῇ ζῶν, κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως ἢ πρὸ τούτου. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς χρονίας ταύτης καταστάσεως πλεῖσται ἀνωμαλίαι καὶ ἐπιπλοκαὶ παρουσιάζονται, ὡς ἐπιβράδυνσις τοῦ τοκετοῦ, πλημμελῆ σχήματα τοῦ ἐμβρύου, αἱμορραγίαι ἐξ ἀδρανείας τῆς μήτρας κλπ. Ἡ θεραπεία στρέφεται κατὰ τῶν διαφόρων αἰτίων τῶν προκαλούντων τὸ ὑδράμνιον, ἤτοι κατὰ τῆς συφιλίδος, τοῦ ὕδρωπος ἀσκίτου κλ. Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐγκυμοσύνης, ὅταν διατρέχῃ κίνδυνον ἡ ζωὴ τῆς ἐγκύου, γίνεται ἡ παρακέντησις τοῦ ᾠοῦ ἢ ὁ πρόωρος τοκετός· τὰ ἀνώμαλα σχήματα ἀνατάσσονται καὶ συγκρατεῖται τὸ ἔμβρυον ἐν καλῇ θέσει διὰ καταλλήλου ζώνης (ἐπιτόκιος ζώνη Pinard) Κατὰ δὲ τὸν τοκετὸν προλαμβάνονται διὰ καταλλήλων χειρισμῶν αἱ προπτώσεις τοῦ λώρου ἢ τῶν μελῶν τοῦ ἐμβρύου, ὡς καὶ ἡ ἀπότομος ἐκροὴ τοῦ ὑγροῦ, ἥτις δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν συγκοπὴν τῆς τικτούσης. Ο. Ρ.

ὑδραντλία (ἡ) *[Μηχαν.]*· βλ. λ. *ἀντλία*.

Ὕδραξ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κυρηναϊκῆς (βλ. λ. *Ὕδρα*).

ὑδραπόσταγμα (τό)· Ἀπόσταγμα παρασκευαζόμενον δι' ἀποστάξεως ἐν ὕδατι.

ὑδραράχνη (ἡ) (Hydrarachna) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδραραχνιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τρία ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Αἱ ὑδραράχναι χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τοῦ στόματός των, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων, αἵτινες συνενούμεναι καταλήγουσιν εἰς ῥύγχος προέχον καὶ μυζητικόν. Ἐκ τῶν προσακτρίδων ἀποληγουσῶν εἰς εὐκίνητα διογκωμένα ἄκρα· καὶ ἐξ ὀκτὼ βλεφαρωτῶν ποδῶν κα-

Digitized by Google

ταλλήλων πρὸς νῆξιν. Τὸ σῶμα τῶν ἀρρένων ἐπιμηκύνεται κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα, σχηματίζον οὐρὰν μακράν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἐντόμου. Ἡ θήλεια εἶναι τριπλασία κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἄρρενος καὶ δὲν φέρει οὐράν. Τὰ γεννητικά της ὄργανα εἶναι τοποθετημένα εἰς ἀναδίπλωσιν δερματικὴν παρὰ τὴν κοιλίαν. Ἡ θέσις αὐτῶν καθορίζεται ὑπὸ λευκῆς κηλῖδος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὑπομελανὴ ὀπή. Αἱ ὑδραράχναι εἶναι ὑδρόβια ζῷα καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς ἠρέμως ῥέοντα ἢ στάσιμα ὕδατα. Ἀναφαίνονται ἐν ἀφθονίᾳ κατὰ τὸ ἔαρ. Τῇ βοηθείᾳ τῶν ποδῶν των μετακινοῦνται ἐν τῷ ὕδατι ταχέως καὶ ἐπιδεξίως. Εἶναι σαρκοφάγοι καὶ τρέφονται ἐκ μικρῶν ὑδροβίων ζῴων. Ἡ ὀχεία λαμβάνει χώραν κατὰ τὸν Αὔγουστον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑδραράχνη ἡ γεωγραφική* (Hydrarachna geographica), συνηθεστάτη εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης, ἥτις φθάνει εἰς μῆκος ἑνὸς περίπου ἑκατοστομέτρου καὶ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους. Δ. Ν. Π.

ὑδραραχνίδαι (οἱ) (Hydrarachnidae) /*Ζωολ.*/. Ὁ κογένεια ἀκάρεων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ὑδροβίων ἀραχνῶν διακρινομένων ἐκ τῶν πολυπλόκων μεταμορφώσεων καὶ τοῦ ἰδιορρύθμου τρόπου τοῦ πολλαπλασιασμοῦ των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὑδραράχνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδραργιλλίτης (ὁ) (Hydrargillit) /*Ὀρυκτ.*/. Ὀρυκτὸν ὑδροξείδιον τοῦ ἀργιλλίου, $Al_2O_3.3H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς μικροὺς καὶ φαινομενικῶς ἑξαγωνικοὺς πίνακας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ἰνώδη, λεπιδώδη καὶ βοτρυοειδῆ. Ἔχει σκληρότητα $2\,^1/_2$—3, εἰδικὸν βάρος 2,34—2,39, λάμψιν ὑαλώδη ἢ ἐπὶ σχισμογενῶν ἐπιφανειῶν μαργαριτώδη, εἶναι δὲ ἄχρους ἢ λευκὸς εἰς διαφόρους τόνους. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ Οὐράλια, τὴν Βραζιλίαν κ.ἀ.

ὑδραργυρίασις, *—εως* (ἡ). Ὀξεῖα ἢ χρονία δηλητηρίασις δι' ὑδραργύρου. Ἡ ὀξεῖα δηλητηρίασις ὀφείλεται συνήθως ἢ εἰς ἀπόπειραν αὐτοκτονίας ἢ εἰς λῆψιν ἐκ λάθους ἰσχυροῦ διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου (σουμπλιμέ). Τὰ συμπτώματα ταύτης εἶναι στοματῖτις μετὰ σιελορροίας, κωλικοὶ σφοδροί, ἔμετοι, διάρροια αἱματηρά, ὀλιγουρία, τέλος ἀνουρία, ὁπότε ἐπακολουθεῖ καὶ ὁ θάνατος. Ἡ ἀνάρρωσις εἶναι βραδυτάτη. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἄμεσον πλύσιν τοῦ στομάχου, τὴν λῆψιν ἀφθόνου γάλακτος καὶ λευκωμάτων, ὀπίου. Ἡ χρονία δηλητηρίασις προσβάλλει ἐργάτας τῶν μεταλλουργείων ὑδραργύρου, ἐπιχρυστὰς κατόπτρων. Αὐτὴ ἄρχεται ἐπίσης διὰ στοματίτιδος ἑλκώδους, ἀπωλείας τῶν ὀδόντων, κακοσμίας ἐκ τοῦ στόματος. Μετὰ ἑβδομάδας καὶ μῆνας ἀναφαίνονται διαταραχαὶ ἐκ τοῦ πεπτικοῦ καὶ νευρικοῦ συστήματος. Ἡ πρόγνωσις ἐν ἀρχῇ δὲν εἶναι κακή. Ἡ θεραπεία συνίσταται πρὸ παντὸς εἰς τὴν ὑγιεινὴν προφύλαξιν, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας καὶ τὴν χρῆσιν ἰωδιούχου καλίου. Κ. Κ. Κ.

ὑδραργυρικός, *—ή, —όν* ὁ περιέχων ὑδράργυρον, ὁ σύνθετος ἐξ ὑδραργύρου: «ὑδραργυρικαὶ ἀλοιφαί», «ὑδραργυρικὴ θεραπεία».

—**ὑδραργυρικὰ** *σκευάσματα* /*Φαρμακολ.*/. Καλοῦνται τὰ σκευάσματα τὰ ἀποτελούμενα ἐξ ἁπλῶν ὀργανικῶν ἢ ἀνοργάνων ἑνώσεων τοῦ ὑδραργύρου, εἴτε τὰ διὰ συνταγῆς φαρμακοτεχνικῆς σκευαζόμενα (ἀλοιφὴ ὑδραργύρου κλπ.). Κ. Γ. Μ.

— **ὑδραργυρικαὶ** *ἐντριβαὶ* /*Ἀφροδ.*/. Ὁ ἀρχαιότερος τρόπος τῆς θεραπείας τῆς συφιλίδος διὰ τῆς ὑδραργυρικῆς ἀλοιφῆς, ἡ ὁποία περιέχει $33\,^1/_3$ % μεταλλικὸν ὑδράργυρον. Αἱ ὑδραργυρικαὶ ἐντριβαὶ ὀρθῶς ἐκτελούμεναι εἶναι ἡ καλυτέρα δι' ὑδραργύρου θεραπευτικὴ μέθοδος, ἂν μὴ ἀνωτέρα, πάντως ἰσότιμος πρὸς τὴν δι' ἐνέσεων τοιαύτην. Ὁ ὑδράργυρος δὲν φονεύει ἀπ' εὐθείας τὴν σπειροχαίτην, ἀλλ' ἐξουδετεροῖ τὰ δηλητήρια ταύτης καὶ καθιστᾷ τοὺς ἱστοὺς ἱκανοὺς να φονεύσουν αὐτήν. Αἱ ἐντριβαὶ ἐκτελοῦνται ὡς ἑξῆς: Τὴν 1ην ἡμέραν ὁ ἄρρωστος, ἀφοῦ λάβη θερμὸν λουτρόν, ἐντρίβει διὰ τῆς παλάμης του ἐπὶ 10—20' τὴν ὑδραργυραλοιφὴν εἰς τὴν ἀριστερὰν κνήμην, τὴν 2αν ἡμέραν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, τὴν 3ην ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ, τὴν 4ην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, τὴν 5ην ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, τὴν 6ην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, τὴν 7ην ἡμέραν λαμβάνει θερμὸν λουτρόν. Τὴν 8ην ἡμέραν ἄρχεται νέα σειρὰ ὁμοία πρὸς τὴν ἀνωτέρω, ἤτοι γίνονται ἐν ὅλῳ 36—40 ἐντριβαί. Κ. Κ. Κ.

— **ὑδραργυρικαὶ** *λυχνίαι* /*Φυσ.*/· βλ. λ. *λυχνίαι ὑδραργυρικαί.*

— **ὑδραργυρικοὶ** *ἀνορθωταί.* Ἀποτελοῦν συσκευὰς αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται τὰ μέγιστα ἐν τῇ πράξει διὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ἐναλλασσομένου ρεύματος εἰς συνεχές. Ἡ λειτουργία τῶν ὑδραργυρικῶν ἀνορθωτῶν ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ φαινομένου ὅτι ἡ δίοδος ἠλεκτρισμοῦ ἢ ρεύματος ἐν ἀεροκενῷ σωλῆνι ὑπὸ ψυχροῦ ἠλεκτροδίου ἀνόδου πρὸς θερμὸν ἠλεκτρόδιον καθόδου, ἀπαιτεῖ τὴν μικροτέραν τάσιν, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ δίοδος ρεύματος κατὰ τὴν ἀντίστροφον φορὰν ὡς ἐκ τῆς ἀναφαινομένης μεγάλης πτώσεως δυναμικοῦ εἶναι ἀποκεκλεισμένη. Ἤ, ἀκόμη ἁπλούστερον, ἐφ' ὅσον εἰς τὸ ψυχρὸν ἠλεκτρόδιον συνδέεται ὁ θετικὸς πόλος τῆς ἐξωτερικῆς πηγῆς τὸ ρεῦμα διέρχεται εὐχερῶς διὰ τοῦ σωλῆνος, τοὐναντίον δὲ ἐὰν συνδέεται πρὸς τὸ αὐτὸ ἠλεκτρόδιον ὁ ἀρνητικὸς πόλος τῆς πηγῆς ἡ δίοδος τοῦ ρεύματος εἶναι ἀποκεκλεισμένη.

Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον ὀφείλεται εἰς τὴν ἠλεκτρονικὴν ἐκπομπὴν ὑπὸ διαπύρων ἠλεκτροδίων (βλ. λ. *ἠλεκτρονικὸς σωλήν*).

Οἱ ὑδραργυρικοὶ ἀνορθωταὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ὑαλίνου ἢ σιδηροῦ δοχείου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔχει ἀφαιρεθῇ σχεδὸν ὁλοσχερῶς ὁ ἀήρ. Εἰς περίπτωσιν ὑαλίνου δοχείου δίδεται εἰς αὐτὸ ἡ μορφὴ ἡ ἐν τῷ κατωτέρω σχήματι εἰκονιζομένη. Τὰ A_1 καὶ A_2 ἀποτελοῦν ἠλεκτρόδια ἐκ σιδήρου τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς ἄνοδος, ἐνῷ ὡς κάθοδος χρησιμεύει ποσότης ὑδραργύρου τιθεμένη εἰς Β. Τὸ παρακείμενον ἠλεκτρόδιον Γ χρησιμεύει ὡς βοηθητικὸν διὰ τὴν διέγερσιν τοῦ ὑδραργυρικοῦ τόξου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ θερμὸν ἠλεκτρόδιον ἢ τὴν κυρίως κάθοδον.

Ἡ συνδεσμολογία καὶ ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνορθωτοῦ εἰς περίπτωσιν μονοφασικοῦ ρεύματος ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Τὸ ρεῦμα τῆς πηγῆς διαβιβάζεται διὰ τοῦ πρωτεύοντος τοῦ μονοφασικοῦ μετατροπέως, παρεμβαλλομένου εἰς τὸ κύκλωμα καὶ τοῦ στραγγαλιστικοῦ πηνίου Π. Τὰ ἄκρα τοῦ δευτερεύοντος τοῦ μετατροπέως συνδέονται ἀντιστοίχως πρὸς τὰς ἀνόδους A_1, A_2, ἐνῷ τὸ μέσον Μ αὐτοῦ, παρεμβαλλομένου καὶ τοῦ στραγγαλιστικοῦ πηνίου Π_1 συνδέεται πρὸς τὴν μίαν τῶν γενικῶν γραμμῶν τῆς ἐξωτερικῆς καταναλώσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν ἀρνητικὸν πόλον τοῦ ἀνορθωμένου ρεύματος. Ἡ κάθοδος Κ τοῦ ἀνορθωτοῦ ἀποτελεῖ τὸν θετικὸν πόλον τοῦ ἀνορθωθέντος ρεύματος.

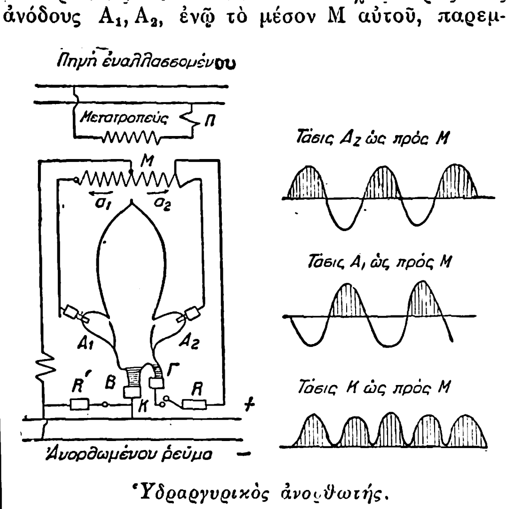

Ὑδραργυρικὸς ἀνορθωτής.

Τὰ ἐν τῷ σχήματι διαγράμματα δεικνύουν τὰς ἑκάστοτε τάσεις μεταξὺ τῶν A_1 καὶ Μ καὶ A_2 Μ ὅταν τὸ ρεῦμα ἔχῃ τὴν φορὰν α_1 ἢ τὴν φορὰν α_2 ὡς καὶ τὴν μεταξὺ Κ καὶ Μ ἐπικρατοῦσαν τάσιν. Οὕτως ὅταν τὸ ρεῦμα ὁδεύῃ κατὰ τὴν φορὰν α_1 τότε τοῦτο ὁδεύει μέσῳ τοῦ ἑνὸς τμήματος τοῦ δευτερεύοντος τοῦ μετατροπέως πρὸς A_1 πρὸς τὴν κάθοδον διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ σωλῆνος εἶτα πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν κατανάλωσιν καὶ διὰ τοῦ ἀρνητικοῦ ἀγωγοῦ μέσῳ Π_1 ἐπανέρχεται εἰς Μ. Ὅταν τὸ ρεῦμα ἔχῃ τὴν ἀντίθετον φορὰν α_2 τότε πάλιν μέσῳ τοῦ ἑτέρου τμήματος τοῦ μετατροπέως φθάνει εἰς A_2, ἀκολούθως διὰ μέσου τοῦ σωλῆνος εἰς Κ, ἐξ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν κατανάλωσιν καὶ διὰ τοῦ ἀρνητικοῦ ἀγωγοῦ ἐπιστρέφει εἰς Μ. Διὰ νὰ τεθῇ ὁ ἀνορθωτὴς εἰς λειτουργίαν πρέπει ἐν πρώτοις νὰ διεγερθῇ, ἤτοι ἡ κάθοδος νὰ ἀχθῇ εἰς πυράκτωσιν. Πρὸς τοῦτο χρησιμεύει τὸ βοηθητικὸν ἠλεκτρόδιον Γ, τὸ ὁποῖον μέσῳ ἀντιστάσεως R καὶ διακόπτου συνδέεται πρὸς ἓν σημεῖον τοῦ δευτερεύοντος τοῦ μετατροπέως ἐγγὺς κειμένου πρὸς τὰ ἄκρα αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις, ἐν τῇ διατάξει ὑφίσταται εὐχέρεια τῆς συνδέσεως τῆς καθόδου Κ μέσῳ ἑτέρας ἀντιστάσεως R πρὸς τὸ σημεῖον Μ τοῦ δευτερεύοντος τοῦ μετατροπέως. Ἐὰν νῦν κλείσωμεν τὴν συσκευὴν καταλλήλως πρὸς δεξιά, ὥστε μέσῳ τοῦ ὑδραργύρου νὰ παραχθῇ βραχυκύκλωσις μεταξὺ Κ καὶ Γ, τότε ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἀναφαίνεται τόξον ὑδραργύρου ὡς ἐκ τῆς διαιωρήσεως τῶν ἀτμῶν τοῦ ὑδραργύρου, ὅπερ ἀκολούθως διατηρεῖται συνεχῶς. Ἐν τοῖς ἀνωτέρω διαγράμμασι δεικνύονται διὰ τῶν σκιερῶν τμημάτων αἱ φάσεις τῆς τάσεως αἱ ἐπιτρέπουσαι τὴν δίοδον ρεύματος ἐν τῷ ἀνορθωτῇ ὅταν χρησιμοποιηθῇ ὁτὲ μὲν ἡ μία, ὁτὲ δὲ ἡ ἄλλη ἄνοδος. Διὰ τῆς ὡς ἄνω διατάξεως ἐπιτυγχάνεται ἡ χρησιμοποίησις καὶ τῶν δύο ἐναλλαγῶν τῆς ἐφαρμοζομένης τάσεως ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κυκλώματι.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ἀνορθώσεως μονοφασικοῦ ρεύματος ἡ ἐνεργὸς ἐναλλασσομένη τάσις εἶναι κατὰ 1,11 περίπου ἀνωτέρα τῆς συνεχοῦς τάσεως. Οὕτως εἰς περίπτωσιν ἀνορθωτοῦ μονοφασικοῦ ρεύματος, ὁ ὁποῖος δέον νὰ παρέχῃ συνεχῆ τάσιν 250 βόλτ, ἡ ἐφαρμοζομένη ἐνεργὸς ἐναλλασσομένη τάσις δέον νὰ ἔχῃ τιμὴν 250 × 1,11 = 278 βόλτ. Εἰς τὴν τάσιν ὅμως αὐτὴν δέον νὰ προστεθοῦν καὶ 15—35 βόλτ πρὸς ἐξουδετέρωσιν ἀπωλειῶν ἀναπτυσσομένων ἐν τῷ ἀνορθωτῇ. Πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν ἀπωλειῶν εἰς τοὺς μικροὺς ἀνορθωτὰς 5—10 ἀμπὲρ ὑπολογίζονται τὰ 15 βόλτ, ἐνῷ διὰ μεγάλους ἀνορθωτάς, 600 ἀμπέρ, μέχρι 30 βόλτ. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀνορθωτῶν μετὰ τριῶν ἢ ἓξ ἀνόδων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν κατ' ἀνάλογον τρόπον ἀνόρθωσιν τριφασικοῦ ρεύματος.

Διὰ τὴν παραγωγὴν ἀνωρθωμένου ρεύματος μέχρι 200 ἀμπέρ, τὸ δοχεῖον τοῦ ἀνορθωτοῦ δύναται νὰ εἶναι ὑάλινον. Προκειμένου ὅμως περὶ ἀνορθωτῶν μεγαλυτέρας ἱκανότητος τὸ δοχεῖον κατασκευάζεται ἐκ σιδήρου, ἡ δὲ διέγερσις τοῦ ἀνορθωτοῦ δὲν γίνεται διὰ κλίσεως τοῦ δοχείου, ἀλλὰ δι' ἑτέρας βοηθητικῆς διατάξεως. Ἡ ἀπόδοσις τῶν ὑδραργυρικῶν ἀνορθωτῶν κυμαίνεται μεταξὺ 75—96 %. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **ὑδραργυρικὸν** *ἐκκρεμὲς* /*Ἀστρον.*/. Ἐκκρεμὲς καταλῆγον εἰς δοχεῖον ὑδραργύρου, τοῦ ὁποίου ἡ συστολὴ ἢ διαστολή, ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε ἐπικρατούσης θερμοκρασίας, μεταθέτουσα τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ ὑδραργυρικοῦ ὄγκου, ἐξουδετεροῖ τὰς ἐκ τῶν θερμομετρικῶν μεταβολῶν αὐξομειώσεις τοῦ μεταλλικοῦ στελέχους τοῦ ἐκκρεμοῦς. Τὸ τοιοῦτον σύστημα ἀντισπάσεως, τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει τὴν σταθερότητα τοῦ μήκους τοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ συνεπῶς τὸ ἰσόχρονον τῶν αἰωρήσεων αὐτοῦ, προτιμᾶται παντὸς ἄλλου εἰς τὰ ἐκκρεμῆ ἀκριβείας, τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς ἀστρονομικὰς καὶ ἄλλας ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις. Σ. Π.

— **ὑδραργυρικὸν** *κάτοπτρον* /*Ἀστρον.*/. Ἀνακλαστικὴ ἐπιφάνεια, σχηματιζομένη ὑπὸ ἠρεμοῦντος στρώματος ὑδραργύρου. Τοιούτου κατόπτρου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ πλεονέκτημα τῆς ὁριζοντιότητος, ἀπαραιτήτου δι' ὡρισμένας ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, γίνεται χρῆσις εἰς τὰς παρατηρήσεις διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ κύκλου, διὰ τοῦ ἀστρολάβου καὶ διὰ τοῦ ἑξᾶντος εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις. Σ. Π.

ὑδραργυρισμὸς (ὁ) /*Ὀδοντ.*/. Ὁ κορεσμὸς τοῦ αἵματος ἐξ ὑδραργύρου, ἐκδηλούμενος ἐν τῷ στόματι διὰ σημείων εἰς τὰ οὖλα καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν οὔλων μετὰ τῶν ὀδόντων διὰ γραμμῶν χρώματος κυανοῦ. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τοὺς ὑποβαλλομένους εἰς εἰδικὴν ἀντισυφιλιδικὴν θεραπείαν. Ν. Γ. Π.

ὑδραργυρῖτις, *—ιδος* /*Δερματολ.*/. Ἐρυθηματῶδες καὶ φυσαλιδῶδες ἐξάνθημα συνοδευόμενον ὑπὸ κνησμοῦ, προερχόμενον δ' ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς χρήσεως ὑδραργυραλοιφῆς. Τοῦτο παρέρχεται εὐκόλως διὰ τῆς χρήσεως πούδρας ἢ μαλακτικῶν ἀλοιφῶν, σπανιώτατα δὲ καθίσταται ἔντονον καὶ παραμένει ἐπὶ μακρόν. Κ. Κ. Κ.

ὑδραργυρόλη (ἡ) (Hydrargyrol) /*Φαρμ.*/. Εἶναι ὁ παρασουλφοφαινυλικὸς ὑδράργυρος: $C_6H_4.OH.SO_3Hg$. Λέπια ἐρυθρόφαια ὀσμῆς ὑπομιμνησκούσης τὴν τῆς μίνθης. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην, διαλύεται ὅμως εἰς τὸ ὕδωρ παρέχουσα ρουβινέρυθρα διαλύματα. Ἡ ὑδραργυρόλη καθιζάνει τὰ πλεῖστα τῶν ἀλκαλοειδῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ λεύκωμα, εἶναι δὲ ἐν σχέσει πρὸς τὸν διχλωριοῦχον ὑδράργυρον ἧττον τοξική. Τὸ σκεύασμα ἐχορηγήθη εἰς διαλύματα ὡς φάρμακον ἀντισηπτικὸν ἀντὶ τοῦ διχλωριούχου ὑδραργύρου. Κ. Γ. Μ.

ὑδραργυρόλουτρον (τό). Ἐπινόησις ὀφειλομένη (1895) εἰς τὸν διευθυντὴν τῶν φάρων τῆς Γαλλίας Μπουρντὲλ (Bourdélles) καὶ ἐξ ἧς ἐδημιουργήθησαν οἱ νέου τύπου φάροι ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων. Κατὰ ταύτην, τὸ βαρὺ ὀπτικὸν ἀντὶ νὰ στηρίζεται ἐπὶ καρυλλίων κατὰ τὴν περιστροφήν του, ἐδράζεται ἐπὶ πλωτῆρος ἐπιπλέοντος ἐν λεκάνῃ πεπληρωμένῃ ὑδραργύρου, ὅστις ἐκτοπιζόμενος οὕτω καθιστᾷ τὸ ὀπτικὸν ἐλαφρότερον καὶ εὔκολον πρὸς περιστροφὴν καὶ δὴ ταχίστην τοιαύτην· ἐπὶ παραδείγματι ὀπτικὰ φάρων παλαιοῦ τύπου τετάρτης τάξεως, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο ὁ διὰ μίαν περιστροφήν, ἐκτελοῦν διὰ τοῦ ὑδραργυρολούτρου μίαν τοιαύτην μόνον εἰς 5''. Ἡ τοιαύτη δὲ εὐκολία εἰς τὴν περιστροφὴν ἐδημιούργησε τρεῖς νέας τάξεις φάρων ὑπὲρ τὴν α', τὰς τῶν *ὑπερακτινοβόλων*, ὧν τὰ ὀπτικὰ ἐκτελοῦν πλήρη περιστροφὴν εἰς 20'' χάρις εἰς τὸ ὑδραργυρόλουτρον. Σ. Ε. Λ.

ὑδραργυρορροδανίδιον (τὸ) /*Ὀργ. Χημ.*/· βλ. *θειοκυανικὸν* ὀξύ.

ὑδράργυρος (ὁ) /*Χημ.*/. Χημικὸν στοιχεῖον ἔχον σύμβολον Hg καὶ ἀτομικὸν βάρος 200,61

Digitized by Google

Είναι τὸ μοναδικὸν μέταλλον ὅπερ εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν εἶναι ὑγρόν. Ἐν καθαρᾷ καταστάσει χυνόμενος ἐπὶ ὁριζοντίου λείας ἐπιφανείας σχηματίζει στρογγυλὰς σταγόνας, ἐνῷ ἐν ἀκαθάρτῳ καταστάσει παρέχει ἐπιμήκεις σταγόνας καὶ ἐγκαταλείπει τεφρὰ ἴχνη. Εἶναι ἀργυρόλευκος καὶ κέκτηται ἰσχυρὰν μεταλλικὴν στιλπνότητα. Στερεοποιεῖται εἰς —38°,9 καὶ τότε εἶναι ἐλατὸς καὶ ὅλκιμος καὶ τόσον μαλακός, ὥστε νὰ κόπτηται διὰ μαχαιριδίου. Βράζει εἰς 357° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος εἰς 0° 13,5954. Ὁ ὑδράργυρος καὶ εἰς τὴν συνήθη ἀκόμη θερμοκρασίαν εἶναι ἀρκούντως πτητικός.

Λόγῳ τῆς ἐπιβλαβοῦς δράσεως τῶν ἀτμῶν τοῦ ὑδραργύρου ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, λαμβάνονται εἰδικαὶ προφυλάξεις εἰς ὅλας τὰς ἐργασίας, καθ' ἃς σχηματίζονται οὗτοι καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰ μεταλλουργικὰ ἐργοστάσια τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ. Οὕτως οἱ ἀτμοὶ τοῦ ὑδραργύρου προκαλοῦν χρονίας δηλητηριάσεις, ἐκδηλουμένας διὰ φλεγμονῶν τῶν οὔλων καὶ τῆς γλώσσης, ἀφθόνου ἐκκρίσεως πτυέλων καὶ ἐρεθισμοῦ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐξ οὗ ἐμφανίζονται τρομώδεις κινήσεις κλπ. Ἡ διὰ τοῦ ὑδραργύρου δηλητηρίασις ἄγει συχνότατα εἰς θάνατον. Ὅπως οἱ ἀτμοί, δρᾷ δηλητηριωδῶς καὶ ὁ *μεταλλικὸς ὑδράργυρος*, ὡς καὶ τὰ ἄλατα αὐτοῦ εἰσερχόμενα εἰς τὸν ὀργανισμὸν διὰ τοῦ δέρματος. Ὀλιγώτερον βλαβερὸς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ὁ *θειοῦχος ὑδράργυρος* (*κιννάβαρι*). Ἐπίσης καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἀλοιφῆς τοῦ ὑδραργύρου ἐμφανίζεται ἐρεθισμὸς τοῦ δέρματος. Ὡς ἀντίδοτον εἰς τὰς δι' ὑδραργύρου δηλητηριάσεις χορηγεῖται κατ' ἐπανάληψιν ἰωδιοῦχον κάλιον.

Ὁ καθαρὸς ὑδράργυρος εἰς τὸν ξηρὸν ἀέρα, ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ, δὲν ὀξειδοῦται. Θερμαινόμενος ἐπὶ μακρότερον χρόνον πλησίον τῆς θερμοκρασίας ζέσεως αὐτοῦ (μέχρι 350°) ὀξειδοῦται πρὸς ὀξείδιον ὑδραργύρου, τὸ ὁποῖον ὅμως διὰ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς βραδέως ἢ κατὰ τὴν πύρωσιν ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ πάλιν διασπᾶται. Εἰς τὸν ὑγρὸν ἀέρα ὀξειδοῦται ἀκόμη καὶ ὁ καθαρὸς ὑδράργυρος πρὸς ὀξειδύλιον (ὑποξείδιον) τοῦ ὑδραργύρου, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὸ μέταλλον ὑπὸ τὴν μορφὴν λεπτοῦ ἐπιστρώματος. Ἀκάθαρτος ὑδράργυρος σχηματίζει τοιοῦτον ἐπίστρωμα ἐξ ὀξειδίου ἀκόμη καὶ εἰς τὸν ξηρὸν ἀέρα. Τὰ ὀξείδια καθιστοῦν τὸν ὑδράργυρον πυκνόρρευστον. Δι' ἰσχυρᾶς ἀναταράξεως ὁ ἀκάθαρτος ὑδράργυρος κατανέμεται εἰς μέλαιναν κόνιν. Ἐπίσης διὰ τριβῆς μετὰ λίπους ἢ σακχάρου ὑφίσταται λεπτὸν καταμερισμὸν (τεφρὰ ἀλοιφή). Ὁ ὑδράργυρος εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ἀραιὸν ὑδροχλωρικὸν ἢ θειϊκὸν ὀξύ, εἶναι ὅμως διαλυτὸς εἰς τὸ ἀραιὸν νιτρικὸν ὀξύ, εἰς τὸ βρᾶζον πυκνὸν θειϊκὸν ὀξὺ ὡς καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν ὕδωρ. Ἀναλόγως τῶν μεταξὺ τοῦ ὑδραργύρου καὶ τῶν ὀξέων ὑφισταμένων ποσοτικῶν ἀναλογιῶν σχηματίζο ται ἅλατα τοῦ ὀξειδίου ἢ τοῦ ὑποξειδίου τοῦ ὑδραργύρου Ἀέριον χλώριον ἢ χλώριον διαλελυμένον ἐν ὕδατι προσβάλλει τὸν ὑδράργυρον, σχηματιζομένου ὑποχλωριούχου ὑδραργύρου καὶ τεφρᾶς κόνεως ἐξ ὑδραργύρου.

Μετὰ τῆς πλειονότητος τῶν μετάλλων ἑνοῦται ὁ ὑδράργυρος σχηματιζομένων κραμάτων, ἅτινα εἰδικώτερον καλοῦνται *ἀμαλγάματα*, καὶ τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν θέρμανσιν διασπῶνται ἐξατμιζομένου τοῦ ὑδραργύρου. Ὁ ὑδράργυρος ἀμαλγαμοῦται εὐκολώτατα μετὰ τοῦ χρυσοῦ, ἀργύρου, ψευδαργύρου, καδμίου, κασσιτέρου, βισμουθίου, μολύβδου καὶ λεπτῶς κατανεμημένου χαλκοῦ, ὑπὸ ἀποκλεισμὸν τοῦ ἀέρος μετὰ νατρίου καὶ καλίου καὶ δυσκολώτερον μετὰ χαλκοῦ εἰς συμπαγῆ τεμάχια, ἀρσενικοῦ, ἀντιμονίου καὶ πλατίνης, δὲν ἀμαλγαμοῦται δὲ ποσῶς μετὰ τοῦ σιδήρου, μαγγανίου, νικελίου, κοβαλτίου, ἀργιλίου καὶ βαρίου. Ὁ ὑδράργυρος ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὴν ἀρχαιότητα βραδύτερον τοῦ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, μολύβδου, κασσιτέρου καὶ σιδήρου. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐκάλουν τοῦτον *ρευστὸν ἄργυρον* ἢ *ὑδράργυρον* (Argentum vivum, Argentum Fusum, Hydrargyrum). Αἱ πρῶται πληροφορίαι περὶ τοῦ κινναβάρεως καὶ τοῦ ὑδραργύρου εὕρηνται παρὰ τῷ Θεοφράστῳ (300 π. Χ.), ὅστις ὁμιλεῖ περὶ ἱσπανικοῦ κινναβάρεως, τοῦ ὁποίου τὴν παρασκευὴν εἶχεν ἀνεύρει ὁ Ἀθηναῖος Καλλίας (415 π. Χ.) καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου διὰ τριβῆς τῇ προσθήκῃ ὄξους ἐν ἰγδίῳ ἐξ ὀρειχάλκου ἠδύνατο νὰ παρασκευασθῇ ὑδράργυρος. Ὁ Διοσκορίδης (100 π. Χ.) καὶ ὁ Πλίνιος ἀναφέρουν ὡς δευτέραν μέθοδον παρασκευῆς τὴν θέρμανσιν τοῦ κινναβάρεως ἐν σιδηρᾷ κάψῃ κεκαλυμμένῃ διὰ καλύμματος ἐξ ἀργίλλου. Ὁ Βιτρούβιος ὁμιλεῖ περὶ παραλαβῆς τοῦ ὑδραργύρου δι' ἀποστάξεως εἰς καμίνους. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πλινίου ἦτο ἤδη γνωστὸν ὅτι ὅλα τὰ μέταλλα, πλὴν τοῦ χρυσοῦ, ἐπιπλέουν ἐπὶ τοῦ ὑδραργύρου καὶ ὅτι ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος διαλύονται ὑπὸ τοῦ ὑδραργύρου. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὑδραργύρου πρὸς ἀμαλγάμωσιν τῶν μεταλλευμάτων τοῦ χρυσοῦ ἐγνώσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνος.

Διὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ ὑδραργύρου χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικῶς τὸ μετάλλευμα *κιννάβαρι* (HgS) ὅπερ ἐν καθαρᾷ καταστάσει περιέχει 86.21 % ὑδράργυρον. Πλὴν τοῦ κινναβάρεως, γνωστὰ ὑδραργυροῦχα ὀρυκτὰ εἶναι ὁ *μετακινναβαρίτης*, ὁ *ἰδριαλίτης*, κ. ἄ. Τὸ κιννάβαρι εἰς μεγαλυτέρας ποσότητας ἀπαντᾷ μόνον ἐν Ἱσπανίᾳ, Βραζιλίᾳ, Καλιφορνίᾳ, Μεξικῷ, Κίνᾳ. Ὁ ὑδράργυρος ἀπαντᾷ σπανιώτατα μόνον ἐν τῇ φύσει ὡς αὐτοφυής, εὑρίσκεται δὲ συνήθως ἡνωμένος μετὰ θείου ὡς θειοῦχος ὑδράργυρος (κιννάβαρι).

Ὁ ὑδράργυρος παραλαμβάνεται βιομηχανικῶς μόνον ἐκ τοῦ κινναβάρεως. Πρὸς τοῦτο τὸ μετάλλευμα ὑποβάλλεται εἰς φρῦξιν ἐντὸς φλογοβόλων καμίνων, ὅπου τὸ θεῖον καίεται πρὸς διοξείδιον τοῦ θείου ἑλκυόμενον εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀπομένει ἐν μεταλλικῇ καταστάσει ὁ ὑδράργυρος, ὅστις ἀποστάζεται συλλεγόμενος ἐντὸς σωλήνων. Συχνότατα τὸ κιννάβαρι πρὸ τῆς φρύξεως ἀναμειγνύεται μετὰ ρινημάτων σιδήρου ἢ μετ' ἀσβέστου καὶ ἀποστάζεται ὁ ὑδράργυρος θερμαινομένου τοῦ μείγματος εἰς σιδηρᾶ ἢ πήλινα δοχεῖα. Οἱ κατὰ τὴν ἀπόσταξιν παραγόμενοι ἀτμοὶ τοῦ ὑδραργύρου συμπυκνοῦνται διὰ διοχετεύσεως εἰς εἰδικοὺς θαλάμους ἢ πήλινα ἀγγεῖα. Ὁ τοιουτοτρόπως λαμβανόμενος ὑδράργυρος δὲν εἶναι ἀκόμη καθαρός, διότι περιέχει προσμείξεις τοῦ μολύβδου, κασσιτέρου, βισμουθίου κ. λ. Ἐκ τῶν προσμείξεων τούτων ἀπαλλάσσεται διὰ νέας ἀποστάξεως ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν ἢ διὰ καθαρισμοῦ διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ἐπιτελουμένου διὰ ρίψεως τοῦ ὑδραργύρου εἰς λεπτὴν ροὴν διὰ στοιβάδος ἀραιοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Αἱ ὑπάρχουσαι προσμείξεις ὀξειδοῦνται ὑπὸ τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος καὶ ἀπομένει οὕτως ὁ ὑδράργυρος καθαρός.

Πρὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ ὑδράργυρος, καίτοι ἦτο ἀπὸ μακροῦ χρόνου γνωστός, δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς μέταλλον αὐτοτελές, ἀλλ' ὡς ὕλη περιεχομένη εἰς ὅλα τὰ μέταλλα καὶ παρέχουσα εἰς ταῦτα τὴν μεταλλικὴν λάμψιν. Ὁ ὑδράργυρος θερμαινόμενος διαστέλλεται κανονικῶς μέχρι σχεδὸν τοῦ βαθμοῦ ζέσεως αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν θερμομέτρων. Τὸ ἀτομικὸν βάρος αὐτοῦ καὶ ἡ πυκνότης τῶν ἀτμῶν του εἶναι περίπου 200, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι τὸ μόριον αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μόνον ἀτόμου Ὁ ὑδράργυρος ἐκ τῶν διαλυμάτων αὐτοῦ κατακρημνίζεται ὑπὸ τοῦ χαλκοῦ, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ κασσιτέρου, ἐπιτυγχανομένης οὕτω τῆς ἐφυδραργυρώσεως τῶν μεταλλικῶν ἐπιφανειῶν, ἤτοι τῆς ἐπικαλύψεως διὰ στρώματος ἐξ ὑδραργύρου.

Ὁ ὑδράργυρος χρησιμοποιεῖται τόσον ὑπὸ τὴν μεταλλικὴν αὐτοῦ μορφὴν ὅσον καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν χημικῶν αὐτοῦ ἑνώσεων. Ὑπὸ τὴν μεταλλικὴν μορφὴν χρησιμοποιεῖται συχνότατα εἰς ἐπιστημονικὰς συσκευὰς (ὡς λ. χ. ἀεραντλίας ἠλεκτρικὰς ἐπαφάς, θερμόμετρα, βαρόμετρα κλπ.). Λόγῳ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ νὰ διαλύῃ ἄλλα μέταλλα καὶ νὰ σχηματίζῃ μετ' αὐτῶν ἀμαλγάματα, χρησιμοποιεῖται πρὸς παραλαβὴν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ἐκ τῶν μεταλλευμάτων αὐτῶν, εἰς τὴν διὰ πυρὸς ἐπιχρύσωσιν, εἰς τὴν κατασκευὴν κατόπτρων, εἰς τὴν ὀδοντοτεχνικὴν κλπ. Τὸ εἶδος τοῦτο χρησιμοποιήσεως ἐμειώθη ἐσχάτως. Εἰς τὴν παραλαβὴν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου (ἰδίως τοῦ δευτέρου), ὁ ὑδράργυρος κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντικατεστάθη χρησιμοποιουμένης τῆς μεθόδου τοῦ κυανίου Ἐπίσης εἰς τὴν κατασκευὴν κατόπτρων καὶ τὴν διὰ πυρὸς ἐπιχρύσωσιν ὁ ὑδράργυρος ἔχει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντικατασταθῆ δι' ἀργύρου. Ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν χημικῶν αὐτοῦ ἑνώσεων ὁ ὑδράργυρος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν χρωμάτων (κινναβάρεως), δι' ἰατρικοὺς σκοπούς, ὑπὸ τὴν μορφὴν κυρίως τοῦ κολλοειδοῦς ὑδραργύρου, εἰς τὴν παρασκευὴν ἐντομοκτόνων, ὡς καταλύτης εἰς τὴν παρασκευὴν ἀκεταλδεΰδης καὶ διαφόρων ἄλλων ἑνώσεων, πρὸς παρασκευὴν κροτικοῦ ὑδραργύρου καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας χρήσεις.

Ὑδραργύρου ἀμαλγάματα. Τὰ διαλύματα τῶν μετάλλων εἰς ὑδράργυρον καλοῦνται ἀμαλγάματα. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἀμαγάλματος συνοδεύεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἔκλυσιν θερμότητος, ἥτις ἐπὶ νατρίου καὶ καλίου π. χ. φθάνει μέχρις ἀναφλέξεως. Μετ' ἄλλων μετάλλων ἡ ἔκλυσις τῆς θερμότητος εἶναι μικρά, ὡς λ. χ. ἐπὶ χρυσοῦ, κασσιτέρου καὶ ψευδαργύρου. Ἄλλα πάλιν ἀμαλγαμοῦνται μόνον ἐν λεπτοτάτῳ καταμερισμῷ καὶ παρουσίᾳ ὀξέων ἢ ἀλάτων, ὡς λ. χ. ὁ χαλκὸς (ἀπομάκρυνσις τῶν ἐξ ὀξειδίων στοιβάδων), εἰς ἄλλα τέλος ἡ ἀμαλγάμωσις γίνεται μόνον δι' ἐμμέσου ὁδοῦ, ὡς λ. χ. εἰς τὸ νικέλιον, ὅπου αὕτη εἶναι δυνατὴ τῇ βοηθείᾳ ἀμαλγάματος νατρίου. Ὁ σίδηρος δὲν ἀμαλγαμοῦται. Διὰ θερμάνσεως ἀπομακρύνεται ὁ ὑδράργυρος ἐκ τῶν ἀμαλγαμάτων αὐτοῦ. Τὰ τεχνικῶς χρησιμοποιούμενα ἀμαλγάματα κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν εἶναι στοιχειομετρικαὶ ἑνώσεις, ἀλλὰ μείγματα τοιούτων ἑνώσεων μετ' ἐλευθέρου ὑδραργύρου. Ἡ πλαστικότης ἀμαλγαμάτων τινῶν καὶ ἡ ἰδιότης τούτων νὰ στερεοποιοῦνται βραδύτερον, ἤγαγεν εἰς τὴν χρησιμοποίησίν τινων ἐξ αὐτῶν, ὡς λ. χ. τοῦ ἀμαλγάματος τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ ἀμαλγάματος ἀργύρου καὶ κασσιτέρου, εἰς τὴν σφράγισιν τῶν ὀδόντων. Τὸ μετὰ κασσιτέρου ἀμάλγαμα χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν κατόπτρων, ἐπίσης τὸ διὰ κασσιτέρου καὶ ψευδαργύρου εἰς τὴν ἐπικάλυψιν τῶν προστριβομένων ἐπιφανειῶν τῶν ἠλεκτρικῶν μηχανῶν. Τὰ ἀμαλγάματα ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας ἐργαστηριακὰς καὶ βιομηχανικὰς χρήσεις.

Ὑδραργύρου ἑνώσεις. Ἐνταῦθα θὰ καταλεχθῶσιν αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἑνώσεις τοῦ ὑδραργύρου, ἀνόργανοι καὶ ὀργανικαὶ (τὰ μὴ ἀναφερόμενα πολυάριθμα ὀργανικὰ παράγωγα τοῦ ὑδραργύρου ἅτινα, χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν θεραπευτικήν, εὑρίσκονται εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα).

Ὁ ὑδράργυρος σχηματίζει δύο τάξεις ἑνώσεων, ἤτοι *ἑνώσεις τοῦ δισθενοῦς ὑδραργύρου* (*ἑνώσεις τοῦ ὑδραργύρου, ἑνώσεις τοῦ ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου, ὑδραργυροενώσεις*) καὶ *ἑνώσεις τοῦ μονοσθενοῦς ὑδραργύρου* (*ἑνώσεις τοῦ ὑφυδραργύρου, ἑνώσεις τοῦ ὑποξειδίου τοῦ ὑδραργύρου, ὑδραργυροενώσεις*). Αἱ ἑνώσεις τοῦ δισθενοῦς ὑδραργύρου ἔχουν ὡρισμένας ὁμοιότητας μὲ τὰς ἑνώσεις τοῦ καδμίου καὶ τοῦ ψευδαργύρου. Αἱ ἑνώσεις τοῦ μονοσθενοῦς ὑπενθυμίζουν τὰ ἀνάλογα προϊόντα τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Αἱ ἑνώσεις αὗται τοῦ ὑποξειδίου ἢ ὀξειδυλίου τοῦ ὑδραργύρου ἄλλοτε ἐγράφοντο πᾶσαι διὰ τοῦ διπλοῦ τύπου, ὡς λ. χ. $Hg_2 Cl_2$. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας εἶναι ἐπίσης ὀρθὸς καὶ ὁ ἁπλοῦς τύπος καὶ μόνον τὸ χλωρίδιον φαίνεται ὅτι εἶναι διμοριακόν.

Χλωρίδια τοῦ ὑδραργύρου. α') Ὑποχλωριοῦχος ὑδράργυρος ἢ καλομέλας $Hg_2 Cl_2$. Γνωστὸν θεραπευτικὸν μέσον ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος κληθὲν καλομέλας, ἐκ τῆς μελανῆς χρώσεως ἣν λαμβάνει μετ' ἀμμωνίας. Ἀπαντᾷ σπανίως ἐν τῇ φύσει ὡς ὀρυκτόν. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 543°. Παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας περισσείας ὑδραργύρου μετὰ χλωρίου, διὰ κατεργασίας χλωριούχου ὑδραργύρου μετὰ μεταλλικοῦ ὑδραργύρου, δι' ἀναγωγῆς τοῦ χλωριούχου ὑδραργύρου ἐν ὑδατικῷ διαλύματι μετὰ διοξειδίου τοῦ θείου κλπ. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, τὰ ὀξέα καὶ δυσδιάλυτος εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ὀργανικῶν διαλυτικῶν ὑγρῶν. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτὸς καθίσταται ὑποκίτρινος καὶ βαθμηδὸν ἀποσυντίθεται πρὸς χλωριοῦχον ὑδράργυρον καὶ ὑδράργυρον, διὰ τοῦτο πρέπει ὁ δι' ἰατρικὰς κυρίως χρήσεις προοριζόμενος νὰ φυλάσσηται ἀπὸ τοῦ φωτός, διότι ὁ κατὰ τὴν διάσπασιν σχηματιζόμενος χλωριοῦχος ὑδράργυρος εἶναι σφοδρὸν δηλητήριον.

Χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν θεραπευτικήν, ἐξωτερικῶς πρὸς καυτηρίασιν κονδυλωμάτων, πρὸς θεραπείαν συφιλιδικῶν ἐξελκώσεων κλπ., ἐσωτερικῶς δὲ ὡς καθαρτικὸν (0, 1—1 γρ.) καὶ διουρητικόν. Τὰ διάφορα παρασκευάσματα δροῦν μετὰ διαφόρου ἰσχύος, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ λεπτότητος αὐτῶν. Τὰ παιδία ἀνέχονται τὸν χλωριοῦχον ὑφυδράργυρον καλύτερον τῶν ηὐξημένων.

β) Διχλωριοῦχος ὑδράργυρος $Hg Cl_2$ ἢ ἄχνη ὑδραργύρου ἢ κοινῶς σουμπλιμέ. Κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους ρομβοδιπυραμικοὺς κρυστάλλους καὶ δι' ἐξαχνώσεως μετατρέπεται εἰς λευκήν, διαφανῆ, ἀκτινωδῶς κρυσταλλικὴν μᾶζαν, ἥτις τριβομένη παρέχει λευκὴν κόνιν Εἶναι ἄοσμος καὶ ἔχει ἀηδῆ μεταλλικὴν γεῦσιν. Ἐξαχνοῦται εὐκολώτερον τοῦ καλομέλανος καὶ εἶναι πτητικὸς δι' ὑδρατμῶν. Τήκεται εἰς 278°. 100 μ ὕδατος εἰς 20° διαλύουν 7,39 μ. διχλωριούχου ὑδραργύρου, εἶναι δὲ μᾶλλον εὐδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Ἐν στερεᾷ καταστάσει εἶναι ἀνθεκτικὸς εἰς τὸ φῶς, ἐνῷ ἐξ ἀραιῶν διαλυμάτων ἀποχωρίζεται βαθμηδὸν καλομέλας. Ἐπίσης ὀργανικαὶ ὗλαι, ὡς ὁ φελλός, τὸ κόμμι, τὰ λίπη, αἱ ρητῖναι, τὰ σάκχαρα κ. λ., τὸν διασποῦν κατ' ἀνάλογον τρόπον, ἐνῷ τὸ μαγειρικὸν ἅλας ἢ τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ παρακωλύουν τὴν διάσπασιν. Μετὰ τοῦ λευκώματος παρέχει ἀδιαλύτους ἑνώσεις, διὰ τοῦτο δρᾷ καυστικῶς, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὸ λεύκωμα χρησιμεύει ὡς ἀντίδοτον ἐπὶ δηλητηριάσεων ἐκ σουμπλιμέ. Ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος εἶναι ἐκτάκτως δηλητηριώδης· ποσότης αὐτοῦ 0,2—0,4 γρ. θανατώνει ηὐξημένον ἄνθρωπον. Ἡ παρασκευὴ αὐτοῦ γίνεται διὰ ξηρᾶς ἢ συνηθέστερον ὑγρᾶς ὁδοῦ. Οὕτω λ. χ. λαμβάνεται δι' ἐξαχνώσεως μείγματος θειικοῦ ὑδραργύρου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος ($Hg SO_4 + 2\ NaCl = HgCl_2 + Na_2 SO_4$) παρουσίᾳ ἐνίοτε καὶ ὀλίγου πυρολουσίτου πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ σχηματισμοῦ χλωριούχου ὑφυδραργύρου. Ἐπίσης δύναται νὰ ληφθῇ ὡς ὀγκώδης κρυσταλλικὴ κόνις διὰ διοχετεύσεως ρεύματος χλωρίου εἰς ὑδράργυρον ἐντὸς δοχείων ἐκ χαλαζίου. Περαιτέρω λαμβάνεται διὰ διαλύσεως ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου εἰς ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ὡς καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων μεθόδων.

Ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὕλην διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ καλομέλανος καὶ πολλῶν ἄλλων ἑνώσεων τοῦ ὑδραργύρου. Ἡ κυρία αὐτοῦ χρησιμοποίησις εἶναι ὡς ἀντισηπτι-

Digitized by Google

κοῦ καὶ ἀπολυμαντικοῦ καὶ ἔργεται συνήθως εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς δισκία τοῦ 1 γραμμ. κεχρωσμένα ἐρυθρὰ δι' ἐωσίνης καὶ περιέχοντα καὶ χλωριοῦχον νάτριον. Μεγίστη μεμονωμένη δόσις 0,02 γρ. καὶ μεγίστη ἡμερησία δόσις 0,06 γρ. Δηλητηριάσεις δύνανται νὰ ἐπέλθουν καὶ δι' ἐξωτερικῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ. Ἐπίσης τὴν ἰδίαν ἰατρικὴν χρησιμοποίησιν ἔχει καὶ τὸ διπλοῦν αὐτοῦ μετὰ χλωριούχου ἀμμωνίου ἅλας (ἅλας τοῦ Alembroth) τῆς συστάσεως $HgCl_2+2NH_4+H_2O$, ὅπερ εἶναι σῶμα λευκὸν κρυσταλλικόν. Ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος χρησιμοποιεῖται περαιτέρω πρὸς καυτηρίασιν καὶ φαίωσιν τοῦ χάλυβος, ὡς ἐνισχυτὴς τῶν εἰκόνων εἰς τὴν φωτογραφικήν, ἐπίσης εἰς σημαντικὰς ποσότητας πρὸς συντήρησιν τοῦ ξύλου, πρὸς πρόστυψιν τῶν τριχῶν εἰς τὴν πιλοποιίαν, πρὸς ἀμαλγάμωσιν τοῦ ἀργιλίου καὶ μαγνησίου δι' ἀναγωγὰς κλπ.

Κυανίδια τοῦ ὑδραργύρου. α') Ὑποκυανιοῦχος ὑδράργυρος $HgCN$ ἢ κυανιοῦχος ὑφυδράργυρος. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως καλιοκυανιδίων ἐπὶ ὑπονιτρικοῦ ὑδραργύρου καὶ εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Ἀποσυντίθεται εὐκόλως διὰ θερμάνσεως καὶ εἶναι λίαν δηλητηριώδης.

β) Κυανιοῦχος ὑδράργυρος ($Hg(CN)_2$. Εἶναι ἀνάλογον σῶμα πρὸς τὸ ἀνωτέρω καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἰατρικὴν εἰς ὑδατικὰ διαλύματα εἴτε ἐξωτερικῶς (ἐπὶ ἐπιπεφυκιτίδων) εἴτε ἐσωτερικῶς δι' ἐνέσεων (σύφιλις) εἴτε ὡς διουρητικόν.

γ') Ὀξυκυανίδιον τοῦ ὑδραργύρου $Hg(CN)_2.HgO$. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, διασπώμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν. Δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ σχεδὸν ἀδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὸ βενζόλιον. Παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας κυανιούχου ὑδραργύρου μετ' ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ (σύφιλις).

Ὑδράργυρος νιτρικός. α') Ὑπονιτρικὸς ὑδράργυρος ἢ νιτρικὸς ὑφυδράργυρος $HgNO_3$. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, παρασκευαζόμενον διὰ διαλύσεως ὑδραργύρου εἰς ἀραιὸν νιτρικὸν ὀξύ. Ἀποσυντίθεται εὐκόλως εἰς νιτρικὸν ὑδράργυρον καὶ ὑδράργυρον, δι' ὃ καὶ τὸ ὑδατικὸν αὐτοῦ διάλυμα φυλάσσεται ἐντὸς φιαλῶν περιεχουσῶν ἐντὸς αὐτῶν καὶ μεταλλικὸν ὑδράργυρον. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ καυστικόν, ὡς καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας χρήσεις.

β') Νιτρικὸς ὑδράργυρος $Hg(NO_3)_2$. Λευκὸν ἅλας παρασκευαζόμενον διὰ διαλύσεως ὑδραργύρου εἰς πυκνὸν νιτρικὸν ὀξὺ ἐν θερμῷ ἢ εἰς βασιλικὸν ὕδωρ. Χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ λευκώματος, ὡς καυτήριον κλ.

Ὑδραργύρου ὀξείδια. α') Ὑποξείδιον ὑδραργύρου Hg_2O Μέλαινα, ἄχρους καὶ ἄοσμος κόνις, ἥτις κατὰ τὴν παραμονήν, ταχύτερον εἰς τὸ φῶς καὶ ὑπὸ θέρμανσιν εἰς 100° διασπᾶται εἰς ὀξείδιον ὑδραργύρου καὶ ὑδράργυρον. Διὰ πυρώσεως ἰσχυροτέρας διασπᾶται εἰς ὑδράργυρον καὶ ὀξυγόνον. Εἰς θερμὸν ὕδωρ διαλύεται μόνον κατ' ἴχνη. Παρασκευάζεται διὰ διασπάσεως νιτρικοῦ ὑφυδραργύρου διὰ καλιορρύμματος.

β') Ὀξείδιον ὑδραργύρου HgO. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει ὡς ὀρυκτόν. Ὑφίσταται ὑπὸ δύο μορφάς, τὴν μίαν κρυσταλλικὴν ἐρυθρὰν καὶ τὴν ἄλλην ἄμορφον κιτρίνην, διακρινομένας ἀπ' ἀλλήλων καὶ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν κόκκων. Παρασκευάζεται ἢ διὰ θερμάνσεως τοῦ ὑδραργύρου εἰς ρεῦμα ἀέρος ἢ δι' ἀποσυνθέσεως ὑπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀνωτέρω ὑποξειδίου ἢ διὰ καταβυθίσεως διαλυμάτων ἁλάτων τοῦ δισθενοῦς ὑδραργύρου δι' ἀλκαλιρρυμμάτων. Διὰ ξηρᾶς ὁδοῦ παράγεται ἡ ἐρυθρὰ μορφή, ἐνῷ δι' ὑγρᾶς λαμβάνεται ἡ κιτρίνη. Διὰ θερμάνσεως τὸ χρῶμα καθίσταται σκοτεινότερον, μεταπῖπτον τέλος εἰς μέλαν. Διὰ θερμάνσεως εἰς 400° διασπᾶται εἰς ὑδράργυρον καὶ ὀξυγόνον. Χρησιμοποιεῖται ὡς πρώτη ὕλη διὰ πολλὰς ἄλλας ἑνώσεις τοῦ ὑδραργύρου, ὡς καταλύτης ἐπὶ διαφόρων ὀξειδώσεων καὶ εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ μορφὴν ἀλοιφῆς πρὸς περιορισμὸν τῆς ὑπερμέτρου σαρκοφυΐας ἑλκωτικῶν ἐπιφανειῶν, εἰς τὴν θεραπείαν ὡρισμένων ἐκζεμάτων, κατὰ τῆς χρονίας βλεφαρίτιδος καὶ ἐπιπεφυκίτιδος κλπ.

Θειικὸς ὑδράργυρος. α') Θειικὸς ὑφυδράργυρος Hg_2SO_4 Παρασκευάζεται δι' ἠπίας θερμάνσεως τῶν ἀντιστοίχων ποσοτήτων ὑδραργύρου καὶ θειικοῦ ὀξέος καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἠλεκτρικὰς στήλας.

β') Θειικὸς ὑδράργυρος $HgSO_4$. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως ὑδραργύρου μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα ἀποσυντιθέμενον ὑπὸ τοῦ ὕδατος πρὸς κίτρινον τριβασικὸν ἅλας τοῦ τύπου $HgSO_4+2HgO$. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν πολλῶν ἄλλων ἑνώσεων τοῦ ὑδραργύρου.

β') *Ἰωδίδια τοῦ ὑδραργύρου.* α') Ὑποϊωδιοῦχος ὑδράργυρος HgJ. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως καλιοϊωδιδίου ἐπὶ ὑπονιτρικοῦ ὑδραργύρου. Ἀποσυντίθεται εὐκόλως ὑπὸ τοῦ φωτός.

β') Ἰωδιοῦχος ὑδράργυρος HgJ_2. Ἐρυθρὰ κόνις λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως διαλύματος καλιοϊωδίου ἐπὶ διαλύματος διχλωριούχου ὑδραργύρου ἢ δι' ἀπ' εὐθείας ἀλληλεπιδράσεως ὑπὸ τὰς ἀντιστοίχους ἀναλογίας ἰωδίου καὶ ὑδραργύρου. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὸς εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Μετὰ τοῦ ἰωδιούχου καλίου σχηματίζει διπλοῦν ἅλας. Τὸ διπλοῦν τοῦτο ἅλας μετὰ καυστικοῦ καλίου ἀποτελεῖ τὸ ἀντιδραστήριον τοῦ Nessler, δι' οὗ ἀνιχνεύεται ἡ ἀμμωνία. Χρησιμοποιεῖται εἰς ἐνδομυϊκὰς ἐνέσεις κατὰ τῆς συφίλιδος.

Θειοῦχος ὑδράργυρος HgS. Ὑφίσταται ὑπὸ δύο μορφάς, τὴν μέλαιναν καὶ τὴν ἐρυθρὰν (κιννάβαρι).

α') Μέλας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν φύσιν ὡς μετακινναβαρίτης. Ἀποτελεῖ εὐμετάβλητον μορφὴν τοῦ θειούχου ὑδραργύρου. Τεχνικῶς λαμβάνεται εἰς ἄμορφον μορφὴν καὶ ἀποτελεῖ σκοτεινομέλαιναν λεπτὴν κόνιν, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην, τὸ ὑδροχλωρικὸν καὶ νιτρικὸν ὀξύ. Δι' ἐξαχνώσεως τὸ ἄμορφον μετατρέπεται εἰς ἐρυθρόν. Παράγεται κατὰ τὴν καταβύθισιν ἁλάτων τοῦ δισθενοῦς ὑδραργύρου δι' ὑδροθείου ὡς μέλαινα κόνις. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ κινναβάρεως, ὡς καὶ διὰ διαφόρους ἄλλους σκοπούς.

β') Ἐρυθρὸς (κιννάβαρι ἢ κινεζικὸν ἐρυθρόν). Εἶναι ὑσγινέρυθρος ἐρυθρὰ μᾶζα, ἀποτελοῦσα τὸ καλύτερον ἀνόργανον ἐρυθρὸν χρῶμα. Παρασκευάζεται δι' ἐξαχνώσεως τοῦ μέλανος καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς χρῶμα ζωγραφικῆς, εἰς τὰ ψιμύθια κ. λ. π.

Ἀντιδράσεις τῶν ἁλάτων τοῦ ὑδραργύρου. Κατὰ τὴν θέρμανσιν τῶν ἁλάτων τοῦ ὑδραργύρου μετὰ σόδας ἢ κυανιούχου καλίου ἐξαχνοῦται ὑδράργυρος ἐπικαθήμενος ἐπὶ τῶν ψυχρῶν μερῶν τοῦ σωλῆνος. Δι' ἐμβαπτίσεως ἐλάσματος χαλκοῦ ἐντὸς διαλυμάτων ἁλάτων τοῦ ὑδραργύρου ἐπέρχεται ἀπόθεσις ἐπ' αὐτοῦ ὑδραργύρου (*ἐφυδραργύρωσις*). Δι' ἀμμωνίας τὰ ἅλατα τοῦ μονοσθενοῦς ὑδραργύρου παρέχουν ἴζημα μέλαν, τὰ δὲ τοῦ διατομικοῦ λευκόν. Δι' ἀλκαλιρρυμμάτων τὰ τοῦ μονοσθενοῦς παρέχουν μέλαν ἴζημα ἐξ ὑποξειδίου τοῦ ὑδραργύρου Hg_2O, τὰ δὲ τοῦ διατομικοῦ κίτρινον ἐξ ὀξειδίου HgO. Δι' ὑδροθείου παράγεται ἴζημα κατ' ἀρχὰς κίτρινον, καθιστάμενον ταχέως μέλαν. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη παρέχεται ὁμοίως καὶ ὑπὸ τῶν ἁλάτων τοῦ μονοσθενοῦς καὶ τοῦ δισθενοῦς ὑδραργύρου. Δι' ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος τὰ τοῦ μονοσθενοῦς παρέχουν λευκὸν ἴζημα ἐκ χλωριούχου ὑφυδραργύρου ($HgCl$), τὰ τοῦ διατομικοῦ δὲ δὲν παρέχουν ποσῶς ἴζημα. Δι' ἰωδιούχου καλίου ὁ μονοσθενὴς παρέχει κιτρινοπράσινον ἴζημα (HgJ), ὁ δὲ δισθενὴς ἐρυθρὸν (HgJ_2), ἀναδιαλυόμενον εἰς περίσσειαν τοῦ ἀντιδραστηρίου.

Ὀργανικαὶ ἑνώσεις. Ἐκ τῶν μετ' ἀλκυλίων ἑνώσεων (μεταλλοργανικῶν) τοῦ ὑδραργύρου αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: τὸ *ὑδραργυροδιμεθύλιον* $Hg(CH_3)_2$, βράζον εἰς 93—96° καὶ τὸ *ὑδραργυροδιαιθύλιον* ($Hg(C_2H_5)_2$, βράζον εἰς 158—160°. Ἐκ τῶν μετὰ μετάλλων ἑνώσεων τῶν μερκαπτανῶν τὸ *ὑδραργυρομερκαπτίδιον*, ὅπερ τήκεται εἰς 76°.

Περαιτέρω ἐκ τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων τοῦ ὑδραργύρου, πλὴν τῶν ἰατρικῆς χρήσεως ἀναγραφομένων εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα, ἀναφέρομεν τὸ *ὑδραργυρακετυλίδιον*, τηκόμενον εἰς 195°, καὶ τὸ *ὑδραργυροκυανίδιον*.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

— *(Φαρμακ.)* Ὁ ὑδράργυρος εἰσήχθη εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἰατρῶν, περιλαμβάνεται δὲ σήμερον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς φαρμακοποιίας. Ὁ ὑδράργυρος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῶν ἢ ἐμπλάστρων. Ἡ *ἀλοιφὴ τοῦ ὑδραργύρου* (Unguentum Hydrargyri cinereum) σκευάζεται ἐξ ὑδραργύρου, λίπους ἐρίων, προβατείου λίπους καὶ ἐλαίου ἐλαιῶν, κατεργαζομένου καλῶς διὰ τριβῆς ἐν ἰγδίῳ τοῦ μείγματος, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὁρατὰ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ τὰ σφαιρία τοῦ ὑδραργύρου. Ἡ ἀλοιφὴ τοῦ ὑδραργύρου περιέχει 30 % ὑδράργυρον καὶ εἶναι ἀσφαλέστατον σκεύασμα διὰ τὴν θεραπείαν τῆς συφιλίδος. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης πρὸς θεραπείαν ἐξῳδημένων ἀδένων, ἐπὶ μηνιγγίτιδος, ἐπιδιδυμίτιδος κτλ. Ἐσωτερικῶς χορηγεῖται σπανιώτατα.

Τὸ καλούμενον *τεφρὸν ἔλαιον ὑδραργύρου* (Oleum cinereum) σκευάζεται διὰ συνανατριβῆς ἐν ἰγδίῳ τοῦ ὑδραργύρου μετὰ λίπους καὶ ἀραιώσεως δι' ἐλαίου. Τὸ ἰσχυρὸν ἔλαιον περιέχει 50 % ὑδράργυρον καὶ τὸ μέτριον ἔλαιον 30 %. Ἀμφότερα τὰ σκευάσματα ἀναγράφονται κατὰ τῆς συφίλιδος εἰς ἐνδομυϊκὰς ἐνέσεις.

Τὸ *ἔμπλαστρον τοῦ ὑδραργύρου* (Emplastrum Hydrargyri) περιέχει 20 % ὑδράργυρον καὶ χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ἀρχομένης σκληρώσεως καὶ ἑλκωδῶν κομμιωμάτων, ἐπὶ ἐξοιδήσεως τῶν ἀδένων κτλ. Ἀναλόγως χρησιμοποιεῖται τὸ μεθ' ὑδραργύρου ἔμπλαστρον γουτταπέρκης. Παλαιότερον ἐφέροντο καὶ ἕτερα φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα τοῦ ὑδραργύρου, ἅτινα δὲν εἶναι πλέον ἐν χρήσει σήμερον.

Ἐκ τῶν ἑνώσεων τοῦ ὑδραργύρου αἱ μᾶλλον χρήσιμοι εἰς τὴν θεραπευτικὴν εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Ἀμινοπροπιονικὸς ὑδράργυρος (Hydrargyrum amidopropionicum) Σκευάζεται διὰ διαλύσεως προσφάτως καθιζηθέντος ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου α—αμινοπροπιονικὸν ὀξὺ (=ἀλανίνη). Ἄχροοι κρυσταλλικαὶ βελόναι, διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ διάλυμα τῶν ὁποίων δὲν καθιζάνεται ὑπὸ τοῦ λευκώματος. Χρησιμεύει πρὸς ὑποδορίους ἐνέσεις ἐπὶ συφίλιδος.

Ἀρσενικο-ιωδιοῦχος ὑδράργυρος (Hydrargyrum arseniato jodatum Μεῖγμα ἴσων μερῶν δυσιωδιούχου ὑδραργύρου καὶ τρισιωδιούχου ἀρσενικοῦ. Εἰς τὸ διάλυμα Donavan (Solutio Donavani) περιέχεται διπλασία ποσότης τοῦ ὑδραργύρου. Χορηγοῦνται 5 - 100 σταγόνες τούτου βαθμηδὸν αὐξανόμεναι καὶ μεθ' ὕδατος λαμβανόμεναι ἐπὶ λυμφατισμοῦ, χοιραδώσεων κτλ.

Βενζοϊκὸν ὀξείδιον ὑδραργύρου (Hydrargyrum benzoicum oxydatum) $(C_6H_5COO)_2Hg+H_2O$ Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, εὐδιάλυτος εἰς διάλυμα χλωριούχου νατρίου. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντισυφιλιδικόν.

Διχλωριοῦχος ὑδράργυρος (Hydrargyrum bichloratum). Εἶναι φάρμακον ἀντισυφιλιδικὸν καὶ ἀντισηπτικόν. Ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ ἀπολυμαντικὸν χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς. Διὰ τοῦ σκευάσματος τούτου δὲ ἀπολυμαίνονται οὐσίαι πλούσιαι εἰς λευκωματούχους ὕλας, διότι καθιζάνεται τὸ λεύκωμα ὑπὸ τούτου. Διὰ τῆς μακρᾶς χρήσεως τῶν ἀντισηπτικῶν αὐτῶν διαλυμάτων χρωματίζονται αἱ χεῖρες ὀλίγον κατ' ὀλίγον μελανόφαιαι. Ἐπὶ βλεννομεμβρανῶν (ὀφθαλμῶν, οὐρήθρας κλπ) χρησιμοποιοῦνται ἀραιότατα διαλύματα. Τὸ σκεύασμα χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ἀλοιφὴ ἢ κολλόδιον ὑδραργυροῦχον. Πρὸς ἐσωτερικὴν ἀντισηψίαν δὲν ἐνδείκνυται ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος, λόγῳ τῆς μεγάλης τοξικότητός του. Χορηγεῖται ἐνίοτε κατὰ τῆς γρίππης ὑποδορίως ἢ ἐνδομυϊκῶς. Δευτερευούσης δράσεως ἐπὶ ἐξωτερικῆς χρήσεως παρουσιάζει εἰς τὸν τόπον τῆς ἐφαρμογῆς, ἐκζέματα. Ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς λήψεως παρουσιάζονται: ἔμετος, διάρροια, ἐπίσχεσις τῶν οὔρων, νεφρῖτις, στοματῖτις, σιελόρροια. Ὅταν χρησιμοποιῆται ἐπὶ βλεννομεμβρανῶν δέον νὰ λαμβάνηται ἐξαιρετικὴ προσοχή, λόγῳ τῆς εὐκόλου ἀπορροφήσεώς του. Ὡς φάρμακον ἀντισυφιλιδικόν, δίδεται ἐσωτερικῶς ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος εἰς καταπότια εἴτε εἰς λουτρὰ καὶ κυρίως ἐνδοφλεβίως ἢ ἐνδομυϊκῶς. Ἀσύμβατα τοῦ διχλωριούχου ὑδραργύρου εἶναι τὰ ἀλκάλια, τὰ ἀλκαλοειδῆ, αἱ δεψικαὶ οὐσίαι, τὰ μεταλλικὰ ἅλατα, τὰ βρωμιοῦχα καὶ ἰωδιοῦχα, τὰ λευκωματώδη καὶ αἱ βλεννώδεις οὐσίαι. Αἱ ἐκ διχλωριούχου ὑδραργύρου προκαλούμεναι κηλῖδες καθαίρονται διὰ διαλύματος θειώδους νατρίου.

Τὰ δισκία τοῦ διχλωριούχου ὑδραργύρου, τὰ πρὸς ἀπολυμαντικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιούμενα, ἅτινα εἶναι γνωστὰ καὶ ὡς δισκία σουμπλιμέ, περιέχουν 0.5—1 γρμ διχλωριούχου ὑδραργύρου καὶ χλωριούχου νατρίου, εἶναι δὲ ἐρυθρῶς χρωματισμένα. Δέον νὰ φυλάσσωνται ὡς λίαν τοξικά, μακρὰν τῶν ἄλλων σκευασμάτων, καὶ ὡς ὑγροσκοπικὰ μακρὰν τῆς ὑγρασίας. Τὸ χλωριοῦχον νάτριον προστίθεται διὰ νὰ καταστήσῃ τὸ σκεύασμα εὐδιάλυτον.

Ἐκ τοῦ διχλωριούχου ὑδραργύρου διὰ τῆς προσθήκης ἀμμωνίας λαμβάνεται ὁ *ἀμιδοδιχλωριοῦχος ὑδράργυρος* (Hydrargyroamidatobichloratum Hydrargyrum praecipitatum album. $Hg(NH_2)Cl$. Λευκὴ βαρεῖα κόνις ἀδιάλυτος σχεδὸν εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτὴ εἰς τὸ νιτρικὸν ὀξύ, διὰ καυστικῶν ἀλκαλίων ἀναδίδουσα ἀμμωνίαν. Δέον νὰ ἀποφεύγηται ἡ μεῖξις τοῦ σκευάσματος μετ' ἰωδίου, διότι παράγεται τὸ ἐκρηκτικὸν ἰωδιοῦχον ἄζωτον. Τὸ σκεύασμα χορηγεῖται ὡς ἀλοιφὴ ἐπὶ δερματικῶν παθήσεων.

Ἰωδιοῦχος ὑδράργυρος (Hydrargyrum Iodatum flavum). Εἶναι ὁ κίτρινος μονοϊωδιοῦχος ὑδράργυρος. Κόνις κιτρινοπρασίνη, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Χορηγεῖται ἐσωτερικῶς. Εἶναι σκεύασμα ἀντισυφιλιδικόν, χρησιμοποιούμενον ἰδίως εἰς τὴν παιδιατρικήν.

Δισιωδιοῦχος ὑδράργυρος (Hydrargyrum bijodidum). Κόνις πορφυρέρυθρος, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτὴ εἰς διάλυμα ἰωδιούχου καλίου. Ἐξωτερικῶς σπανίως χρησιμοποιεῖται τὸ σκεύασμα, ἐσωτερικῶς δίδεται ὡς διάλυμα ἐν ἰωδιούχῳ καλίῳ ἐπὶ τριτογενοῦς συφίλιδος.

Ὀξυκυανιοῦχος ὑδράργυρος (Hydrargyrum oxycyanatum). Λευκὴ κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, τὰ διαλύματά της παρουσιάζουν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν αὐτὴν πυκνότητα ὡς καὶ ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος ὡς ἀπολυμαντικὸν καὶ ἀντισηπτικόν. Πλεονεκτεῖ τοῦ διχλωριούχου ὑδραργύρου, λόγῳ τοῦ ὅτι καθιζάνεται ἀσθενέστερον ὑπὸ τῶν λευκωμάτων καὶ δὲν προσβάλλει τὰ μετάλλινα ἐργαλεῖα. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικὴν καὶ γυναικολογίαν.

Ὀξείδιον ὑδραργύρου (Hydrargyrum oxydatum via Lumida paratum). Εἶναι τὸ διὰ καθιζήσεως λαμβανόμενον κίτρινον ὀξείδιον τοῦ ὑδραργύρου

Κόνις ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, σπανιώτατα χορηγουμένη ἐσωτερικῶς σήμερον Χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικήν, ὡς ἀλοιφὴ (1—3 %) κιτρίνη ἐπὶ βλεφαρίτιδος κλπ. Ἡ δρᾶσις τῆς ἀλοιφῆς ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τελείας κατανομῆς τοῦ ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου. Ἀλοιφὴ περιέχουσα 10 % ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου χρησιμοποιεῖται ἐπὶ δοθιήνων, πυοδερμιτίδων κλπ. Τὸ ὀξείδιον τοῦ ὑδραργύρου σπανιώτερον χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ἀντισυφιλιδικὸν φάρμακον.

Σαλικυλικὸς ὑδράργυρος (Hydrargyrum salicylicum). Κόνις λευκή, σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, ἄνευ γεύσεως. Ἐσωτερικῶς σπανίως χορηγεῖται ὡς φάρμακον ἀντισυφιλιδικόν. Ἐνδείκνυται πρὸς ἐνδομυϊκὴν θεραπείαν. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται ἀπαιωρήματα αὐτοῦ ἐν ἐλαίῳ παραφίνης. Ἡ δι' ἐνέσεων αὕτη θεραπεία τῆς συφίλιδος δύναται νὰ γίνῃ μεικτὴ μετὰ σαλβαρσάνης ἢ διὰ συγχρόνου ἐπαλείψεως μὲ ὑδραργυραλοιφήν.

Δευτερεύουσαι δράσεις παρατηρούμεναι ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ σκευάσματος εἶναι: πυρετός, ἱδρώς, ἀνορεξία.

Χλωριοῦχος ὑδράργυρος (Hydrargyrum chloratum). Εἶναι ὁ ἄλλως καλούμενος *καλομέλας* (βλ. λ.).

Κ. Γ. Μ.

— *['Οδοντιατρ.]* Ὁ *ὑδράργυρος* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ὀδοντιατρικῇ πρὸς παρασκευὴν τῶν *ἀμαλγαμάτων*.

— *[Μεταλλευτ.]* Ὁ *ὑδράργυρος* ἦτο μέταλλον ἄγνωστον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Αἰγύπτῳ, γνωστὸν δ' ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οἱ Φοίνικες, καὶ ἰδίως οἱ Καρχηδόνιοι, ἠσχολοῦντο μὲ τὸ ἐμπόριον τοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ κινναβάρεος, ὅπερ ἐκόμιζον ἐξ Ἱσπανίας καὶ ἄλλοθεν. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει τὸν ὑδράργυρον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἦτο δὲ γνωστὴ ἡ ἐξαγωγή του ἐκ τοῦ κινναβάρεως διὰ τῆς θερμάνσεως αὐτοῦ μετὰ σιδήρου. Κατὰ τὸν M. Berthelot διεκρίνετο ὑδράργυρος αὐτοφυὴς καὶ σκευαστός, παραγόμενος δι' ἀποστάξεως περιγραφομένης ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου, ἦτο δὲ γνωστὴ ἡ ρευστότης αὐτοῦ μὴ ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τοῦ ψύχους, ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτοῦ εὐκινησία, λόγῳ τῆς μεγάλης του μοριακῆς συνοχῆς, δι' ἣν ἀπεδόθη αὐτῷ ζωή, αἱ φθαρτικαὶ καὶ δηλητηριώδεις αὐτοῦ ἰδιότητες. Ὁ Πλίνιος συνοψίζων τὰς ἰδιότητας ταύτας καλεῖ αὐτὸν liquor aeternus, venerum rérum omnium (=ὑγρὸν αἰώνιον, πάντων δηλητήριον). Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ὄνομα ἦτο *ἄργυρος ζῶν* καὶ *ὑδράργυρος*, ἤτοι ὑγρὸς ἄργυρος. Ἡ δὲ λατινικὴ ὀνομασία mercurium ἐδόθη εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἕνεκα τῆς συσχετίσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἑρμῆν, ἀφ' ὅτου συνεδέθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀλχημιστῶν πρὸς τὸν θεὸν τοῦτον καὶ τὸν ἀντίστοιχον πλανήτην. Οἱ ἀλχημισταὶ καὶ χρυσοποιοὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἠσχολήθησαν τὰ μέγιστα μὲ τὸν ὑδράργυρον, διότι, συγχέοντες τὰς χημικὰς ἀντιδράσεις μὲ τὴν μετουσίωσιν τῶν σωμάτων, ἐνόμιζον, ἕνεκα τῶν περιέργων ἰδιοτήτων τῶν ἀμαλγαμάτων καὶ τῶν δι' αὐτῶν παραγομένων ἐπιχρυσώσεων κτλ., ὅτι ἠδύνατο νὰ μεταμορφώσῃ ἀγενῆ μέταλλα εἰς χρυσόν, ἀπετέλει δὲ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὸ κατ' ἐξοχὴν τῆς ἑρμητικῆς τέχνης σῶμα, ὡς «λευκαίνων πάντα τὰ σώματα καὶ ἀφαιρῶν τὴν ψυχὴν αὐτῶν, ἐνέχων τὴν ἀρχὴν παντὸς ρευστοῦ, παρασκευάζων διὰ τῆς μετουσιώσεως πᾶσαν ἀλλαγὴν χρώματος». Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἄλλοτε μὲν ἐθεωρήθη ὡς μέταλλον, ἄλλοτε δὲ ὡς ἀμέταλλον σῶμα. Ὁ ἀλχημιστὴς Ζώσιμος θεωρεῖ αὐτὸ ἀμέταλλον. Ὁ Valentinus καὶ ὁ Agricola κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς μέταλλον, ἐνῷ οἱ Libarius καὶ Brandt, τῷ 1735, ἐθεώρουν αὐτὸ εἰσέτι ὡς ἡμιμέταλλον. Ἡ πῆξις αὐτοῦ ἐπετεύχθη μόλις τῷ 1760 ὑπὸ τοῦ Braun ἐν Πετρουπόλει, ὁπότε ἀπεδείχθη ὁριστικῶς ἡ μεταλλικὴ αὐτοῦ φύσις.

Κοιτάσματα. Τὸ σπουδαιότερον μετάλλευμα ὑδραργύρου εἶναι τὸ *κιννάβαρι* (ἢ *κινναβαρίτης*), Hg S, θειοῦχος ὑδράργυρος, περιέχον καθαρὰ 86 2 % ὑδραργύρου. Τὸ *μετακιννάβαρι* (ἢ *μετακινναβαρίτης*) εἶναι παραλλαγὴ αὐτοῦ ὑπομέλαινα ἄμορφος. Ὁ αὐτοφυὴς ὑδράργυρος παρουσιάζεται ἐνίοτε εἰς τὰς ἐπιφανειακὰς ἐμφανίσεις τῶν κοιτασμάτων κινναβάρεως. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τινὰ ὀρυκτὰ τοῦ ὑδραργύρου σεληνιοῦχα, τελλουριοῦχα, χλωριοῦχα, ἐνίοτε μολυβδοῦχα καὶ ἀντιμονιοῦχα. Πολυμεταλλῖταί τινες (=τετρεδρῖται, Fahlerr cuivre gris), ἤτοι θειοῦχα, ἀρσενικοῦχα ἢ ἀντιμονιοῦχα πολύπλοκα ὀρυκτὰ χαλκοῦ, ἀργύρου ἢ ὑδραργύρου καὶ σιδήρου ἢ ψευδαργύρου τύπου 4 (Ag, Cu, Hg)$_2$S (Sb,As)$_2$S$_3$+4 (Fe, Zn) S (Sb, As) S$_3$) ἀποτελοῦσι μετάλλευμα ὑδραργύρου, ὀξειδούμενοι δὲ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν παρέχουσι κιννάβαρι. Τὸ κιννάβαρι ἀπαντᾶται πολλάκις μετὰ ἀσφαλτωδῶν οὐσιῶν, ὀξειδούμενον δὲ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν κοιτασμάτων τινῶν, παρέχει αὐτοφυῆ ὑδράργυρον. Ἐνίοτε συναντῶνται, παραγόμενα οὕτω, καὶ αὐτοφυῆ ἀμαλγάματα. Τὰ κοιτάσματα ὑδραργύρου διαιροῦνται εἰς κοιτάσματα κινναβάρεως, τὰ καὶ σπουδαιότερα, καὶ κοιτάσματα πολυμεταλλίτου. Συναντᾶται δὲ ἐνίοτε καὶ εἰς κοιτάσματα γαληνίτου, σφαλερίτου καὶ σιδηροπυρίτου. Τὰ κοιτάσματα ὑδραργύρου ὁμοιάζουν πρὸς τὰ τῶν ἄλλων θειούχων μεταλλοφόρων κοιτῶν, προῆλθον δὲ ἐκ τοῦ βάθους πιθανῶς ὑπὸ μορφὴν διπλοῦ θειούχου ὑδραργύρου καὶ νατρίου Hg S + 4 Na$_2$ S, συναντωμένου σήμερον εἰς τὰ «γεῦζερ» τῆς Καλιφορνίας. Διακρίνονται ὅμως τῶν τοιούτων φλεβικῶν κοιτασμάτων κασσιτέρου καὶ μολύβδου, διότι, ἕνεκα τῆς μεγάλης σταθερότητος τῶν ἁλάτων τοῦ ὑδραργύρου, διετηρήθησαν μέχρι σχεδὸν τῆς ἐπιφανείας ἀποχωρισθέντων καθ' ὁδὸν πάντων τῶν ἄλλων μετάλλων, ὧν αἱ ἑνώσεις δὲν εἶναι τόσον σταθεραί· ἐνεπότισαν δὲ οὐχὶ μεγάλας ρωγμὰς φλεβικάς, ἀλλὰ μικρότατα κενὰ ἢ πορώδη πετρώματα. Ἡ κατακρήμνισις τοῦ κινναβάρεως ἐγένετο πιθανῶς ἕνεκα τῆς παρουσίας ὑδρογονανθράκων, οἵτινες εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν πετρωμάτων, ἅτινα περιέχουσιν αὐτό. Τὰ κοιτάσματα κινναβάρεως ἀπαντῶνται, συνήθως ἄνευ ἄλλων μετάλλων, εἰς στρώματα πάσης ἐποχῆς (σιλούρια, λιθανθρακοφόρα, πέρμια, τριάσια, τριτογενῆ κτλ), κατὰ κανόνα ὅμως ἐν σχέσει πρὸς τριτογενεῖς πτυχώσεις. Τὸ κιννάβαρι ἐμφανίζεται, εὐκόλως ἀναγνωριζόμενον ἐκ τοῦ ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματός του, εἰς κοιτάσματα ἄλλων μετάλλων, ἰδίως ἀντιμονίου, χρυσοῦ, πολυμεταλλιτῶν, ὡς καὶ γαληνίτου, σφαλερίτου καὶ χαλκοπυρίτου. Μεταλλεύματα περιέχοντα 5 ἕως 6 % ὑδραργύρου εἶναι πλούσια, τὰ πλουσιώτατα περιέχουσι 30 % καὶ πλέον, πτωχὰ δὲ εἶναι τὰ περιέχοντα 0,3 ἕως 0,5 %.

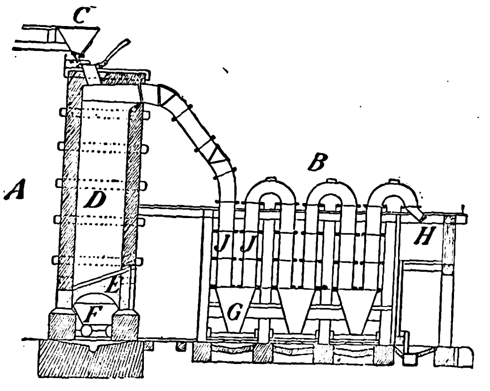

Κάμινος Spirek *(A) μετὰ συσκευῆς συμπυκνώσεως* Mitter *(B).*

[C=χώνη γομώσεως καὶ κλεῖστρον στομίου καμίνου· D=φρεάτιον καμίνου· E=κεκλιμένη ἐσχάρα· F=βαγονέτον πρὸς ἀποκομιδὴν φ υχθέντος μεταλλεύματος· G=κιβώτια ὑποδοχῆς ἀσβολῆς (Stupp)· J=σωλῆνες ἐξ ἐσμαλτωμένης ὀπτῆς γῆς ψυχόμενοι δι' ὕδατος· H=θάλαμος συμπυκνώσεως.]

Τὸ σπουδαιότερον κοίτασμα ὑδραργύρου, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα σισάπιον ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, εἶναι τὸ τοῦ Ἀλμαδὲν (Almaden, ἀραβ =μεταλλεῖον) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ciudad Real, μεταξὺ Μάνχας καὶ Ἀνδαλουσίας ἐντὸς σχιστολίθων σιλουρίων τῆς βορείου κλιτύος τῆς Σιέρρα Μορένας, παρουσιαζόντων φλέβας χαλαζίτου ἐν γειτνιάσει γρανιτικῆς μάζης Τὸ κιννάβαρι, σπανίως παρουσιάζον ὡραίους κρυστάλλους, εὑρίσκεται εἰς φλεβίδια ἐντὸς τοῦ χαλαζίτου ἐν μέσῳ ὑδρογονανθρακούχων σχιστολίθων. Τὸ κοίτασμα τοῦ Ἀλμαδὲν εἶναι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων μεταλλοφόρων κοιτασμάτων τοῦ κόσμου. Ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν γίνεται ἀπὸ 2 500 καὶ πλέον ἐτῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1564 μέχρι τοῦ 1907 παρήχθησαν μεταλλεύματα ἀξίας ὑπερβαινούσης τὸ ἓν δισεκατομμύριον χρυσῶν δραχμῶν. Τὸ κοίτασμα τοῦ Ἀλμαδὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ ἱσπανικὸν στέμμα καὶ παρῆγε μέχρι τοῦ 1800 τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῆς τότε ἐτησίας παραγωγῆς τοῦ ὑδραργύρου, σήμερον δὲ πλέον τοῦ τρίτου αὐτῆς. Τὸ μετάλλευμα περιέχει κατὰ μέσον ὅρον 7 ἕως 10% ὑδραργύρου, φθάνον μέχρις 1%. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν σχεδὸν κατακορύφων φλεβῶν ἐνεργεῖται διὰ τῆς μεθόδου τῶν διαδοχικῶν ὁριζοντίων πατωμάτων. Ἡ λιθογόμωσις εἶναι λίαν ἐπιμελής, κτιζομένων ἐνίοτε πραγματικῶν τοίχων μὲ λίθους καὶ ἄσβεστον. Λόγῳ τοῦ ἐπιβλαβοῦς τῶν ἀτμῶν τοῦ ὑδραργύρου, ἀπαιτεῖται μακρὰ προσαρμογὴ τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ τῶν μεταλλωρυχείων τούτων, τὸ ὁποῖον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπασχολεῖται εἰς ἄλλα ἔργα διὰ λόγους ὑγείας.

Ἐν τῷ Παλατινάτῳ τῆς Ρηνανικῆς Βαυαρίας, παρὰ τὴν Σααρβρύκκεν, ἐγένετο σημαντικὴ ἐκμετάλλευσις ὑδραργύρου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Εἰς τὸ Rammelsberg τοῦ Χάρτζ συναντᾶται εἰς τοὺς πυρίτας σιδήρου καὶ χαλκοῦ ὀλίγος ὑδράργυρος, ὡς καὶ εἰς Tilkerode καὶ Clausthal τῆς αὐτῆς περιφερείας. Εἰς τὸ Βένετον τῆς Ἰταλίας ὑπάρχει τὸ παλαιόθεν γνωστὸν κοίτασμα τοῦ Vallalta, οὗ ἡ ἐκμετάλλευσις διεκόπη ἀπὸ τοῦ 1880. Τὸ κοίτασμα τῆς Ἴδρια τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων ἐν τῇ Καρνιόλῃ, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1490 καὶ ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ νῦν εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶναι τὸ δεύτερον ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τὴν μέχρι τοῦδε παραγωγὴν ὑδραργύρου, παράγον 500—600 τόννους ἐτησίως. Τὸ μετάλλευμα κατὰ μέσον ὅρον εἶναι λίαν πτωχόν. Τὸ κοίτασμα συνίσταται ἐκ τριτογενῶν ἐμποτισμῶν κινναβαρέως ἐντὸς λεπτῶν ρωγμῶν σχιστολίθων, ἀσβεστολιθων, ψαμμιτῶν, τόφφων πρωτογενῶν λιθανθρακοφόρων καὶ τριασίων, παρουσίᾳ πάντοτε ὑδρογονανθράκων. Εἰς τὴν Τοσκάνην καὶ τὰς Ἀπουανὰς Ἄλπεις τῆς Ἰταλίας ὑπάρχουσι σημαντικὰ κοιτάσματα ἐν ἐκμεταλλεύσει ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ περιφέρεια τοῦ Monte Amiata, ἥτις εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα, παρουσιάζει κιννάβαρι πολλάκις μετὰ ἀντιμονίου καὶ σιδηροπυρίτου, σφαλερίτου καὶ γαληνίτου εἰς τριτογενῆ φλεβίδια χαλαζιακὰ ἢ μετασωματικὴν ἄργιλλον ἐντὸς μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων κλπ. τοῦ λιθανθρακοφόρου ἐν τῇ γεντνιάσει τοῦ τραχείτου τοῦ Monte Amiata Ἐν Σερβίᾳ ὑπάρχει τὸ κοίτασμα τοῦ ὄρους Ἄβαλα, 20 χλμ. νοτίως τοῦ Βελιγραδίου, ἐν Βοσνίᾳ δὲ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐσημειώθησαν κοιτάσματα ἀσήμαντα Ἐν Ρωσίᾳ τὸ κοίτασμα τῆς Νικιτόβκας, πρὸς νότον τοῦ Δόνετς, ἔτυχε μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν του τῷ 1879 ζωηρᾶς ἐκμεταλλεύσεως, ἐξαντληθέν, σχεδόν, εἰς μικρὸν βάθος. Ἐν Ἀσίᾳ τὰ κυριώτερα κοιτάσματα εἶναι τὰ τοῦ Κουεϊ-Τσέου τῆς Κίνας ἐπὶ ζώνης 500 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν συνόρων τοῦ Τογκίνου πρὸς τὸ Κουεϊ-Γιάνγκ βορείως. Τὸ κιννάβαρι εὑρίσκεται εἰς φλεβίδια ἐντὸς πρωτογενῶν πετρωμάτων. Ἡ παραγωγὴ ἀνήρχετο πιθανῶς εἰς 1000 τόννους ἐτησίως ὑδραργύρου πρὸ τοῦ 1848, νῦν ὅμως περιωρίσθη εἰς 1 τόννον. Μεταξὺ τῶν ἀσημάντων κοιτασμάτων τῆς Ἀσίας ἀναφέρομεν τὰ τῆς Τσιλινκάϊας, 100 χλμ. ΝΑ. τῆς Σμύρνης, καὶ τοῦ Τιρέ, 18 χλμ. ἀπὸ τῆς Σμύρνης, ἅτινα εἶναι ἀνεκμετάλλευτα. Ἐν Ἰαπωνίᾳ γίνεται πάντοτε μικρὰ ἐκμετάλλευσις μεταλλείων ὑδραργύρου. Τὰ κοιτάσματα τοῦ Ἀλγερίου, Τύνιδος, Τράνσβααλ εἶναι ἀσήμαντα. Ἐν Ἀμερικῇ μεγάλην σημασίαν ἔχουν τὰ κοιτάσματα τῆς Καλιφορνίας κατὰ μῆκος τῆς παραλιακῆς ὀροσειρᾶς Coast Range, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ μεταμορφικῶν πετρωμάτων κρητιδιτικῶν καὶ τριτογενῶν συνοδευομένων ὑπὸ διοριτῶν, ὀφειτῶν, διαβασῶν καὶ γρανιτῶν, ἀνδεσιτῶν, ρυολίθων, βασαλτῶν κ. λ. π. Τὸ κιννάβαρι παρουσιάζεται ἐντὸς ἐδαφῶν ἐξικνουμένων ἀπὸ τοῦ τριαδικοῦ τῆς Σιέρρας Νεβάδας μέχρι τῶν τριτογενῶν τῆς Coast Range. Κυριώτερα κοιτάσματα εἶναι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον: 1) Τὸ τοῦ Sulphur Bank, ἐμφανῖζον παχὺ ἐπίστρωμα αὐτοφυοῦς, θείου κάτωθι τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθη τῷ 1873 τὸ κιννάβαρι· νῦν εἶναι ἐξηντλημένον. 2) Τὰ τῆς περιοχῆς Knoxville, σχεδὸν ἐξηντλημένα. 3) Τὰ πλησίον αὐτῆς τοῦ Oathill, Great Easterm, Great Western. 4) Τὰ λίαν σημαντικὰ τοῦ New-Almaden ἐν ἐκμεταλλεύσει ἀπὸ τοῦ 1841. 5) Τὰ ἐπίσης σημαντικὰ τῆς New-Idria, ἀμφότερα νοτίως τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου. Τὸ Τέξας ἐπίσης ἔχει παραγωγὴν ὑδραργύρου. Ἐν Μεξικῷ δύο κέντρα εἶναι ἄξια λόγου, τοῦ Chiquilistlan καὶ τοῦ Guadalupana. Εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν ὑπάρχουσι σημεῖα ὑδραργύρου ἐν Κολομβίᾳ καὶ Ἰσημερινῷ.

Ἡ Περουβία ὑπῆρξεν ἄλλοτε κέντρον ζωηρᾶς ἐκμεταλλεύσεως ὑδραργύρου κατὰ μῆκος τῶν Ἄνδεων, καὶ ἰδίως τὸ διάσημον κοίτασμα τῆς Huanacavelica, οὗτινος ἡ ἐκμετάλλευσις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1566· ἐξ αὐτοῦ παρήχθησαν μέχρι τοῦ 1790 τόννοι ὑδραργύρου 46.500, κατὰ δὲ τὸν ΙΘ' αἰῶνα μόνον 3.500. Τὸ κιννάβαρι ἐμφανίζεται ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα κοιτάσματα, σχετίζεται δὲ πρὸς ἀνδεσιτικὴν μᾶζαν.

Μεταλλουργία. Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ὑδραργύρου ἐκ τῶν μεταλλευμάτων εἶναι κατ' ἀρχὴν εὔκολος, ἀπαιτεῖ ὅμως ἰδίας συσκευάς, διότι τὸ μέταλλον ἀποχωρίζεται ὑπὸ μορφὴν ἀτμῶν καὶ ἀπαιτεῖ θαλάμους συμπυκνώσεως αὐτῶν. Γίνεται ὀξειδωτικὴ φρῦξις τοῦ κινναβάρεως:

$$HgS + 2O = Hg + SO_2. \qquad (1)$$

Δευτερεύουσαι δράσεις εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ σιδήρου καὶ τῆς ἀσβέστου:

$$HgS + Fe = FeS + Hg \qquad (2)$$ καὶ

$$4HgS + 4CaO = 4Hg + 3CaS + CaSO_4 \qquad (3)$$

Ἡ θερμοκρασία τῶν ἀντιδράσεων τούτων ὑπερβαίνει τοὺς 500°, ἤτοι καὶ τὴν θερμοκρασίαν βρασμοῦ τοῦ ὑδραργύρου (358°). Αἱ ἀντιδράσεις (2) καὶ (3) ἐγκατελείφθησαν ὡς δαπανηραί Ἡ ὀξειδωτικὴ φρῦξις τῶν μεταλλευμάτων γίνεται ἐντὸς φρεατοκαμίνων καὶ φλογοβόλων καμίνων. Ἡ συμπύκνωσις τῶν ἀτμῶν καθίσταται εὐχερής, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι πλήρης λόγῳ τοῦ λίαν δηλητηριώδους αὐτῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκφυγῆς ἀτμῶν διατηρεῖται ἐντὸς τῶν νεωτέρων συσκευῶν πίεσις κατά τι κατωτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος χρησιμοποιεῖται εἰσέτι ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ κάμινος μὲ aludel, ἤτοι κεράμια ἀνοικτὰ ἀμφοτέρωθεν, ἅτινα προσαρμοζόμενα ἀποτελοῦσι σωλῆνα. Εἶναι φρεατοκάμινος

Digitized by Google

ἀσυνεχὴς ὕψους 6 ἕως 9 μ. καὶ εὔρους 2. Ἡ συμπύκνωσις γίνεται εἰς σειρὰς παραλλήλους aludel ἐν εἴδει διπλῶν κιόνων μήκους 0,50 μ. καὶ μεγίστης διαμέτρου 0,25, φερόντων μικρὰν ὀπὴν εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον, διὰ τῆς ὁποίας ἐκρέει ὁ ὑδράργυρος εἰς μικροὺς αὔλακας συλλογῆς. Μετὰ τὰ aludel ὑπάρχει θάλαμος τελικὸς συμπυκνώσεως τῶν ὑπολειμμάτων ὑδραργύρου, ὁπόθεν ἐκφεύγουσι τὰ ἀέρια εἰς τὸν καπναγωγόν. Εἰς τὴν κάμινον τίθεται ἐπὶ τῆς ἐσχάρας στρῶμα στείρου ἢ λίαν πτωχοῦ πετρώματος εἰς μεγάλα τεμάχια, ἐπ' αὐτῶν τὰ δύο τρίτα τῆς γομώσεως μεταλλεύματος, ἐπ' αὐτῶν στρῶμα πλούσιον μεταλλεύματος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ψιλὰ τεμάχια μεταλλεύματος, θραύσματα aludel, ἅτινα εἶναι ἐμπεποτισμένα μὲ ὑδράργυρον κλπ. Φράσσονται διὰ πηλοῦ τὰ ἀνοίγματα τῆς καμίνου καὶ οἱ ἁρμοὶ τῶν aludel καὶ ἀνάπτεται μικρὰ πυρὰ ὑπὸ τὴν κάμινον, ἡ δὲ φρῦξις ἐξακολουθεῖ ἀφ' ἑαυτῆς διὰ τῆς καύσεως τοῦ θείου τοῦ κινναβάρεος. Γόμωσις 10 ἕως 15 τόννων ἀπαιτεῖ 3 ἡμέρας ἵνα φρυχθῇ καὶ ἀποσταχθῇ. Ὁ ὑδράργυρος συμπυκνοῦται ἐν μέρει ὡς ὑγρὸν καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν καλουμένην stupp, ἥτις εἶναι εἶδος ἀσβόλης, ἤτοι μεῖγμα λεπτοτάτων σταγονιδίων ὑδραργύρου, ὀξειδίων καὶ ἁλάτων αὐτοῦ, ρητινωδῶν οὐσιῶν, αἰθάλης (προερχομένων ἐκ τῶν ὑδρογονανθρακούχων, συνδρόμων οὐσιῶν τοῦ μεταλλεύματος) καὶ σεψάλων. Ἐπακολουθεῖ κάθαρσις αὐτῶν. Αἱ ἀπώλειαι ἔφθανον ἄλλοτε μέχρις 20 % τοῦ ὑδραργύρου.

Ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἐπῆλθον πολλαὶ τελειοποιήσεις τῆς μεταλλουργίας τοῦ ὑδραργύρου. Ἐξ Ἰδρίας εἰσήχθησαν καὶ διεδόθησαν φρεατοκάμινοι καὶ φλογοβόλοι κάμινοι συνεχοῦς λειτουργίας, αἱ δὲ συσκευαὶ συμπυκνώσεως μετετράπησαν εἰς σειρὰν ἀλλεπαλλήλων κατακορύφων σιφωνοειδῶν σωλήνων, ἀντικαταστήσασαι καὶ εἰς Ἀλμαδὲν ἐν μέρει τὰ aludel. Περιωρίσθησαν αἱ ἀπώλειαι διὰ θωρακισμοῦ διὰ μεταλλικοῦ ἐλάσματος τῶν συσκευῶν, ἵνα μὴ ἐκφεύγωσι διὰ τῶν ἁρμῶν καὶ ρωγμῶν ἀτμοὶ ὑδραργύρου. Ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις ἠλαττωμένης πιέσεως ἐντὸς τῶν συσκευῶν δι' ἀπορροφητικῶν ἀνεμιστήρων. Αἱ φρεατοκάμινοι τῆς Ἰδρίας εἶναι ἡ κάμινος Novak καὶ ἡ κάμινος Spirek, ὕψους περὶ τὰ 7 μ. καὶ ἐσωτερικῶν διαστάσεων, ὅταν εἶναι διπλῆ, 1.20 μ. × 2 50 περίπου ἡ γόμωσις γίνεται ἄνωθεν διὰ χώνης μετὰ διπλοῦ κλείστρου, δέχονται μετάλλευμα εἰς τεμάχια (7 ἕως 15 τόννοι κατὰ εἰκοσιτετράωρον, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς καμίνου), ἔστω καὶ λίαν πτωχὸν (0,1 ἕως 0,4 % ὑδραργύρου). Προστίθεται ὀλίγος ξυλάνθραξ (2 %) εἰς διαδοχικὰς διαστρώσεις εἰς τὸ μετάλλευμα διὰ τῆς χώνης. Τὸ φρυχθὲν μετάλλευμα ἀποβάλλεται κάτωθι διὰ κεκλιμένης ἐσχάρας εἰς βαγονέτον. Οἱ ἀτμοὶ ὑδραργύρου καὶ τὰ θειοῦχα ἀέρια φέρονται εἰς τοὺς σωλῆνας τῆς συμπυκνώσεως ἐξ ἐσμαλτωμένης ἐσωτερικῶς ὀπτῆς γῆς ἢ χυτοσιδήρου ἐπενδεδυμένου διὰ σιμέντου. Παρὰ τὸ μέγεθος τῶν μετ' αὐτοὺς θαλάμων συμπυκνώσεως ὄγκου πολλῶν χιλιάδων κυβικῶν μέτρων ἐν Ἰδρίᾳ παραμένουσι κόνις καὶ σταγόνες ὑδραργύρου εἰς τὸν ἀγωγὸν τῆς καπνοδόχου. Αἱ ἀπώλειαι ἐν τούτοις περιορίζονται εἰς 5 %.

Τὰ λεπτὰ τεμάχια μεταλλεύματος (ψιλὸν) ἐκκαμινεύονται εἰς φλογοβόλους καμίνους. Αἱ παλαιότεραι φρεατοειδεῖς ἢ μὴ φλογοβόλοι κάμινοι μὲ ἓν ἢ δύο ἢ πολλὰ δάπεδα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τεσσαρακονταετίας, λόγῳ τοῦ ἀνθυγιεινοῦ τῆς ἐργασίας τοῦ πτυαρίσματος διὰ χειρός, ὑπὸ τῶν καμίνων Hüttner-Scott καὶ ἰδίως Czermak-Spirek. Εἶναι φρεατοειδεῖς φλογοβόλοι κάμινοι γεμιζόμεναι ἄνωθεν καὶ φέρουσαι ἐσωτερικῶς σειρὰν πυριμάχων κεράμων ἐν σχήματι Λ, δι' ὧν τὸ μετάλλευμα καταπῖπτον κατανέμεται πολλάκις διαδοχικῶς ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν κεράμων, οὕτως ὥστε ὑφίσταται τελείαν φρῦξιν. Ἡ κάμινος θερμαίνεται διὰ ξύλων ἢ λιγνίτου, τὰ ἀέρια βαδίζουσιν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἀντιθέτως πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ μεταλλεύματος καὶ ἀπέρχονται εἰς τὴν συσκευὴν συμπυκνώσεως. Φορτώνονται 40 τόννοι μεταλλεύματος κατὰ εἰκοσιτετράωρον καὶ ἡ ἀφυδραργύρωσις εἶναι ἀρκούντως τελεία, ὥστε τὰ κάτωθι ἀπαγόμενα διὰ καταλλήλων χωνῶν πεφρυγμένα ὑπολείμματα παράγουσι μόνον 0,005 % ὑδραργύρου. Ἐγένοντο καὶ μεγαλύτεραι κάμινοι, θερμαινόμεναι δι' ἀεριογόνων, δι' ὧν ἐκκαμινεύονται 140 τόννοι μεταλλεύματος κατὰ εἰκοσιτετράωρον. Διὰ λίαν λεπτὸν μετάλλευμα εἰς Monte Amiata ἐχρησιμοποιήθη ἐπιτυχῶς περιστροφικὴ κάμινος (ἐν σμικρῷ ὡς ἡ τοῦ σιμέντου) θερμαινομένη δι' ἀεριογόνου.

Νεωτάτη ἐγκατάστασις ἐξετελέσθη εἰς τὸ κοίτασμα τοῦ μεταλλείου Pershing τῆς Νεβάδας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἐκμεταλλευθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1912 καὶ ἐκ νέου τῷ 1926 συστηματικώτερον. Τὸ ἐξορυσσόμενον κιννάβαρι τοῦ ὁποίου τὸ κοίτασμα εὑρίσκεται ἐντὸς μεταπτώσεως μήκους 3 200 μέτρων ὑφίσταται πρῶτον θραῦσιν ἐντὸς θραυστῆρος μὲ σιαγόνας καὶ κοσκινίζεται εἰς κόσκινον μὲ παλμοὺς ὀπῶν 12,5 χλσμ. Τὰ μεγαλύτερα τεμάχια φράσσονται ἐντὸς καμίνου περιστροφικῆς Gould 1,20 μ. διάμετρον μήκους 18 μ. τὰ ἀέρια καθαίρονται ἐντὸς δύο κυκλωνικῶν ἀεροκαθαρτήρων Rees 1.20 μ. διαμέτρου, ἅτινα συγκρατοῦν τὰ 99% τῶν κόνεων, ἐξαγομένων εἶτα ἐκ τῶν καθαρτήρων διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τὰ ἀέρια ψύχονται εἰς θερμοκρασίαν ὀλίγον ἀνωτέραν τῆς συμπυκνώσεως τῶν ὑδρατμῶν καὶ κυκλοφοροῦσιν ἐντὸς σωλήνων ἐξ ὀπτῆς γῆς ὑαλοποιημένης, ὅπου συμπυκνοῦνται τὰ 80 % τοῦ ὑδραργύρου. Τὰ ψιλὰ (κόνεις καὶ τεμάχια διαστάσεων κάτω τῶν 12,1 χσμ. φρύσσονται ἐντὸς καμίνου Nichols Herreschof τοῦ τύπου τῆς μεταλλουργίας τοῦ χαλκοῦ, 4.80 μ. διαμέτρου μετὰ 9 ὑπερκειμένων δαπέδων χωρητικότητος 76 τόννων καὶ τὰ ἀέρια καθαίρονται εἰς δύο διαδοχικοὺς ὡς ἄνω κυκλωνικοὺς ἀεροκαθαρτῆρας 1.70 μ. καὶ 1 80 διαμέτρου οἵτινες συγκρατοῦσιν, ὁ πρῶτος 72 % καὶ ὁ δεύτερος 20 % τῶν κόνεων. Ἡ ψῦξις τῶν ἀερίων καὶ ἡ συμπύκνωσις τοῦ ὑδραργύρου γίνονται εἰς σιφωνοειδεῖς συστοιχίας σωλήνων ἐκ μετάλλου Μονέλ. Τηρεῖται ὑποπίεσις ὡς πάντοτε, οἱ δὲ τελικοὶ θάλαμοι συμπυκνώσεως εἶναι ξύλινοι. Ὁ ὑδράργυρος συλλέγεται δι' ἀγωγῶν σκυροκονιάματος εἰς δύο δοχεῖα χυτοσιδηρᾶ.

Οἱ πολυμεταλλῖται οἱ περιέχοντες ὑδράργυρον, οἵτινες ἐφρύσσοντο ἄλλοτε εἰς σωροὺς ἢ φάτνας, κατεργάζονται σήμερον εἰς φρεατοειδεῖς φλογοβόλους καμίνους φρύξεως χαλκοῦ. Τὰ ἐκκαμινευόμενα μεταλλεύματα ὑφίστανται κατόπιν νέαν κατεργασίαν πρὸς ἀπόληψιν τοῦ χαλκοῦ, ἀντιμονίου, σιδήρου κτλ.

Ὁ ὑγρὸς ὑδράργυρος καθαρίζεται διὰ διηθήσεως μέσῳ ὑφάσματος ἢ δέρματος. Ἡ δὲ ἀσβόλη (Stupp) καθαίρεται τῇ προσθήκῃ ἀσβέστου καὶ ὕδατος ἐντὸς καταλλήλου πιεστηρίου, ὅπου περιστρεφόμεναι μάχαιραι ἐξάγουσι μετὰ διήθησιν τὸν ὑγρὸν ὑδράργυρον λίαν καθαρόν, τὰ ἀπομεινάρια πλινθοποιοῦνται προχείρως καὶ ἐκκαμινεύονται ἐκ νέου εἰς τὰς ὡς ἄνω φλογοβόλους καμίνους. Ἐπενοήθησαν ὑγραὶ μέθοδοι ἐξαγωγῆς τοῦ ὑδραργύρου, π. χ. διὰ χλωριούχου χαλκοῦ παρουσίᾳ κοκκίων κράματος χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίδρασιν:

$$HgS + Cu_2Cl_2 = CuCl_2 + CuS + Hg$$

Ὁ ὑδράργυρος σχηματίζει ἀμάλγαμα μετὰ τοῦ κράματος, εὐκόλως ἀποχωριζόμενος δι' ἀποστάξεως. Αἱ μέθοδοι αὗται δὲν διετηρήθησαν. Ἡ τῆξις εἰς ἠλεκτρικὴν κάμινον παρουσίᾳ ἀσβέστου τοῦ κινναβάρεως δὲν ἔσχεν ἐπίσης ἐφαρμογάς.

Χρήσεις. Ὁ ὑδράργυρος ἔχει τρεῖς κυρίας χρήσεις τὴν κατεργασίαν δι' ἀμαλγαμώσεως μεταλλευμάτων τινῶν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐρυθροῦ (κινναβάρεως ἢ ἀμμίου), τοῦ βροντώδους ὑδραργύρου, καὶ τὴν ἀποψίλωσιν τῶν δερμάτων ἀπὸ τῶν τριχῶν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν πιλημάτων. Ποσότητές τινες ὑδραργύρου χρησιμοποιοῦνται εἰς πλῆθος συσκευῶν φυσικῆς καὶ χημείας (βαρόμετρα, θερμόμετρα, ἀεραντλίαι, ἠλεκτρικαὶ ἐπαφαί, συσκευαὶ ἐργαστηρίων κλπ) καὶ εἰς πλείστας φαρμακευτικὰς σκευασίας. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται εἰς *λυχνίας δι' ἀτμῶν ὑδραργύρου*, παρέχων φῶς λευκοπράσινον, πηγὴν φωτὸς οἰκονομικὴν καὶ ἰσχυράν, εὔχρηστον ὅπου τὸ χρῶμα αὐτῆς δὲν βλάπτει, παρέχουσαν ὑπεριώδεις ἀκτῖνας, κατάλληλον διὰ φωτογραφίαν, διὰ τεχνητὸν ἥλιον ὑψηλῶν χωρῶν, διὰ διαφημίσεις κτλ. Ἐδοκιμάσθη καὶ ἐφηρμόσθη μάλιστα πρακτικῶς εἴς τινα ἐγκατάστασιν ἐν Hartford τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑπὸ τοῦ Emmet ἀτμομηχανὴ μὲ ὑδράργυρον ὡς ρευστόν, ὡς ἀπὸ μακροῦ προετείνετο, λόγῳ τοῦ καλῆς ἀποδόσεως θερμοδυναμικοῦ κύκλου τοιαύτης μηχανῆς, ἐν συνδυασμῷ μὲ ἀτμομηχανήν. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἡ χαμηλὴ πίεσις (3 ἀτμοσφαιρῶν) τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὑδραργύρου εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν 425°, ἐντὸς ἀτμοστροβίλου 1900 χιλιοβάττων, ὁ δὲ συμπυκνωτὴς τῶν ἀτμῶν ὑδραργύρου μὲ κενὸν 0°,32 ἀτμοσφαιρῶν εὑρίσκεται εἰς θερμοκρασίαν 212° καὶ χρησιμεύει, ψυχόμενος δι' ὕδατος, πρὸς παραγωγὴν ὑδρατμοῦ, ὅστις ἐκτονοῦται εἰς ἕτερον ἀτμοστρόβιλον μετὰ ὑπερθέρμανσιν εἰς 250° ὑπὸ πίεσιν 14 ἀτμοσφαιρῶν, παραγομένων ἑτέρων 2400 χιλιοβάττων. Κατορθοῦται οὕτως, ἄνευ ὑψηλῶν πιέσεων, ἡ ἀπόδοσις ἀπὸ ἔποψιν θερμοδυναμικὴν καὶ πρακτικήν, ἥτις ἐπιτυγχάνεται μὲ τοὺς νεωτέρους ἀτμολέβητας 60 ἕως 100 ἀτμοσφαιρῶν, χρησιμοποιούντων θερμοδυναμικὸν κύκλον κυμαινόμενον μεταξὺ τῶν αὐτῶν ἄκρων θερμοκρασιῶν.

Ἡ ἀμαλγάμωσις τῶν μεταλλευμάτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἥτις καταναλίσκει εἰσέτι τὸ μέγιστον μέρος τῆς παραγωγῆς τοῦ ὑδραργύρου, στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ νὰ σχηματίζῃ κράματα καλούμενα ἀμαλγάματα μετὰ πλείστων μετάλλων, εὐκόλως μὲν μετὰ τοῦ χρυσοῦ, ἀργύρου, ψευδαργύρου, κασσιτέρου, καδμίου, μολύβδου καὶ βισμουθίου, δυσκολώτερον δὲ μετὰ τοῦ χαλκοῦ, ἀντιμονίου, ἀρσενικοῦ, λευκοχρύσου, οὐχὶ δὲ μετὰ τοῦ σιδήρου, νικελίου, κοβαλτίου καὶ ἀργιλίου. Τὸ ἀμάλγαμα κασσιτέρου (23 % κασσιτέρου καὶ 77 % ὑδραργύρου), τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε πρὸς ἐπικάλυψιν τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῶν κατόπτρων ἵνα καταστῇ ἀντανακλαστική, λόγῳ τοῦ ἀνθυγιεινοῦ αὐτοῦ ἐγκαταλειφθέν, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς ἐπαργυρώσεως. Ἐπίσης τὸ ἀμάλγαμα χρυσοῦ διὰ τὴν ἐπιχρύσωσιν ἐν θερμῷ (μετὰ ἐξάτμισιν τοῦ ὑδραργύρου καταλειπομένου στρώματος χρυσοῦ) ἐγκατελείφθη, προτιμωμένης τῆς γαλβανοτεγίας. Τὸ ἀμάλγαμα καδμίου (καδμίου κασσιτέρου καὶ βισμουθίου), τὸ ἀμάλγαμα ἀργύρου καὶ τὸ λίαν πλαστικὸν ἀμάλγαμα παλλαδίου χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἔμφραξιν τῶν ὀδόντων. Τὸ ἀμάλγαμα χαλκοῦ, χρησιμοποιούμενον ἄλλοτε ἐπίσης πρὸς τοῦτο, χρησιμεύει σήμερον ὡς κόλλα, ὡς καὶ δι' ἀποτύπωσιν κεχαραγμένων παρασιάσεων. Τὸ ἀμάλγαμα ψευδαργύρου 2 μέρη ὑδραργύρου, 1 μέρος ψευδαργύρου καὶ 1 μέρος κασσιτέρου) χρησιμοποιεῖται ὡς οὐσία τῶν προστριβομένων μερῶν τῶν ἠλεκτροστατικῶν μηχανῶν. Ἡ ἀμαλγάμωσις τοῦ ψευδαργύρου χρησιμοποιεῖται εἴς τινα ἠλεκτρικὰ στοιχεῖα.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐρυθροῦ ἀμμίου (vermillion) ἀπορροφεῖ 1000 τόννους ἐτησίως. Μόνη ἡ Κίνα εἰσάγει κατ' ἔτος 700 τόννους, χρησιμοποιοῦσα μεγάλως καὶ ἐπιτυχῶς τὸ χρῶμα τοῦτο. Ἐν τούτοις καὶ τοῦτο ὑφίσταται τὸν ἀνταγωνισμὸν ἄλλων χρωστικῶν οὐσιῶν.

Στατιστική. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ ὑδραργύρου δὲν βαίνει αὔξουσα σημαντικῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΘ' καὶ τὸν Κ' αἰῶνα, ὡς ἡ τῶν ἄλλων μετάλλων, διότι ἡ ἀμαλγάμωσις τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, ἥτις ἀπορροφεῖ τὰ δύο τρίτα τῆς παραγωγῆς, ὑποχωρεῖ ἔναντι τῶν ἄλλων μεθόδων (κυανιώσεως κλπ.), ἡ δὲ παραγωγὴ ἐρυθροῦ ἀμμίου ὑφίσταται καὶ αὕτη ἀνταγωνισμόν. Ὁ ὑδράργυρος δὲν εἶναι πολὺ σπάνιον μέταλλον, ἀλλὰ τὰ ἄξια λόγου κοιτάσματα αὐτοῦ εἶναι ἐντετοπισμένα. Τὸ Ἀλμαδὲν μέχρι τοῦ 1911 παρήγαγε 174.000 τόννους, ἤτοι πλέον τοῦ ἡμίσεος τῆς παγκοσμίου ὁλικῆς παραγωγῆς, ἥτις ἀνήρχετο τὸ ὅλον μέχρι τοῦ 1911 εἰς 385 000 τόννους, πλὴν τῆς σινικῆς παραγωγῆς, ἥτις ἦτο τοὐλάχιστον 1 000 τόννοι ἐτησίως πρὸ τοῦ 1848. Ἐκ τούτων 75.000 τόννοι προῆλθον ἐκ Καλιφορνίας, 67.000 ἐξ Ἰδρίας, 52.000 ἐξ Huancavelica τῆς Περουβίας, 10.000 ἐκ Σίελε τῆς Τοσκάνης, τὸ ὑπόλοιπον ἐκ Νικιτόβκας τοῦ Δόνετς, ἐκ τοῦ Μεξικοῦ κλπ. Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ τῷ 1800 ἀνήρχετο εἰς 1 300 τόννους, τῷ 1850 εἰς 2 000, τῷ 1870 εἰς 2 800. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἦτο πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (ἀπὸ τοῦ 1890) 1.200 ἕως 1.800 τόννοι ἐξ Ἱσπανίας, 600 ἕως 850 ἐξ Αὐστρίας, 500 ἕως 800 ἐξ Ἰταλίας, 300 ἕως 400 ἐκ Ρωσίας, ἧς ἡ παραγωγὴ διεκόπη ἀπὸ τοῦ 1910. Τὸ Μεξικὸν παρέχει ἀπὸ τοῦ 1905 150 ἕως 190 τόννους. Ἡ δὲ ὁλικὴ παραγωγὴ ἀνήρχετο εἰς 3 200 ἕως 4.300 τόννους. Κατὰ τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ ἔτη ἡ ὁλικὴ παραγωγὴ περιωρίσθη (2.600 τόννοι τῷ 1919, 2 800 τῷ 1920 2 100 τῷ 1921), ηὐξήθη δὲ ἐκ νέου κατόπιν (3 300 τόννοι τῷ 1922, 4 000 τῷ 1923, διατηρηθεῖσα εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον (3.929 τόννοι τῷ 1926). Τῷ 1923 ἡ Ἱσπανία παρήγαγε 1.900 τόννους, ἡ Ἰταλία (μετὰ τῆς Ἰδρίας) 1 600, ἡ Ἀσία 100, ἡ Καλιφορνία 200.

Ἐὰν ἡ παραγωγὴ τοῦ χρυσοῦ ληφθῇ ὡς 1, ἡ τοῦ ἀργύρου τῷ 1900 ἦτο 14.50, τοῦ ὑδραργύρου 8 40 καὶ τοῦ κασσιτέρου 222, τῷ δὲ 1910 ἡ τοῦ ἀργύρου 10 καὶ ἡ τοῦ ὑδραργύρου 5 57. Ἂν καὶ ἡ παραγωγὴ ὑδραργύρου εἶναι σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ ἀργύρου, ἐν τούτοις ἡ τιμὴ αὐτοῦ εἶναι 10 ἕως 12 φορὰς μικροτέρα καὶ μόλις διπλασία τῆς τιμῆς τοῦ κασσιτέρου, οὗτινος ἡ παραγωγὴ εἶναι εἰκοσιπενταπλασία, καὶ τοῦτο διότι ὄχι μόνον ἡ παραγωγή, ἀλλὰ καὶ αἱ χρήσεις ρυθμίζουσι τὴν τιμὴν τῶν μετάλλων. Ὁ ὑδράργυρος πωλεῖται εἰς λίρας ἀγγλικὰς κατὰ φιάλην 34,50 χιλιογράμμων. Κέντρον τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὸ Λονδῖνον. Ἡ τιμὴ ἦτο κατὰ χιλιόγραμμον ἀπὸ τοῦ 1901 ἕως 1914 5 ἕως 7 δρχ. χρ., μετὰ δὲ τὸν πόλεμον ἔφθασε τὰς 10 δρχ. χρ., ἐξέπεσε δὲ πάλιν εἰς 5 δρχ. χρ. περίπου.

θ. κ.

—**ὑδράργυρος** ***βροντώδης***· βλ. *κροτικὸς* ὑδράργυρος.

—**ὑδράργυρος** ***γαλακτικός*** *[Χημ.]*· βλ. γαλακτικοῦ ὀξέος ἅλατα.

—**ὑδράργυρος** ***ἰωδιοῦχος*** *[Χημ.]*· βλ. λ. ἰωδιοῦχοι ἑνώσεις.

—**ὑδράργυρος** ***φιλοσοφικός***. Οἱ ἑρμητικοὶ φιλόσοφοι διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης δὲν ὑπονοοῦσι τὰ μέταλλα ὑπὸ τὴν κοσμικὴν αὐτῶν ἔννοιαν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀνώτερον πνεῦμα, τὴν πρώτην ὕλην, ἡ ὁποία ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἰδιότητος αὐτῆς εἶναι ἡ κατάλληλος νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ Μικροκόσμου μετὰ τοῦ Μακροκόσμου. Κατὰ τοὺς ἀποκρυφιστὰς τὸ πεντάλφα εἶναι τὸ δεῖγμα μιᾶς δυνάμεως, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲν ἀνθίσταται, διότι ὁ παγκόσμιος ὑδράργυρος ἡ ἄζωθ, ζωογονούμενος ὑπὸ τοῦ θείου 🜍 μεταβάλλεται εἰς τὸν ὑδράργυρον τῶν σοφῶν ☿, οὐσίαν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ φορεὺς τῆς μεγάλης μαγικῆς ἐνεργείας.

κ. κ. κ.

Digitized by Google

ὑδραργυροῦχος (ὁ, ἡ), —ον (τό). Ὁ περιέχων ὑδράργυρον. Λέγεται περὶ διαφόρων φαρμάκων, ἀλοιφῶν, σκευασμάτων, μεταλλοχραμάτων κ.λ.

ὑδραργυροχαλκὸς *ἰωδιοῦχος (Χημ.)*· βλ. λ. *ἰωδίου ἑνώσεις*.

ὑδραργύρωμα, —ατος (τό). Ἀμάλγαμα μετάλλου τινὸς μεθ' ὑδραργύρου.

ὑδραργύρωσις, —εως (ἡ). Ἡ δι' ὑδραργύρου ἐπικάλυψις ἢ ἐπίχρισις (βλ. *ἐφυδραργύρωσις*). Ἐπίσης οὕτω καλεῖται ἐνίοτε ὁ *ὑδραργυρισμὸς* ἢ *ὑδραργυρίασις* (βλ. λ.). Σ. Γ.

ὕδραρθρον (τό) *(Χειρουργ.)*. Συλλογὴ ὀρώδους ὑγροῦ ἐντὸς ἀρθρικῆς κοιλότητος. Πολλάκις τὸ αἴτιον εἶναι κάκωσις (θλάσις, διάστρεμμα), ἐξ ἧς συνήθως ἐπέρχεται κατὰ πρῶτον ἔκχυσις αἵματος ἐντὸς τῆς ἀρθρώσεως (αἱμάρθρον), μετὰ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ ὁποίου παράγεται ὑγρὸν ὀρῶδες. Συχνότερον ὅλων προσβάλλεται ἡ ἄρθρωσις τοῦ γόνατος. Τὸ ὕδραρθρον ἐπιφέρει ἐξόγκωσιν τῆς ἀρθρώσεως μετ' αἰσθήσεως διατάσεως καὶ μετά τινος περιορισμοῦ τῆς κινητικότητος αὐτῆς καὶ ἀδυναμίας τοῦ μέλους. Θεραπεία: ἀποφυγὴ κοπώσεως, πιεστικὸς ἐπίδεσμος (περιτύλιξις τοῦ μέλους διὰ ταινίας ἐλαστικῆς, bande Velpeau κ.τ.τ.), μάλαξις· ἐν ἐπιμονῇ, κένωσις τοῦ ὑγροῦ διὰ παρακεντήσεως καὶ ἔγχυσις διαλύσεως φαινικοῦ ὀξέος, ἰωδοφορμιούχου γλυκερίνης κτλ. Ἐνίοτε τὸ ὕδραρθρον εἶναι φύσεως φυματιώδους ἢ συφιλιδικῆς, ἀπαιτεῖται δὲ τότε ἡ κατάλληλος εἰς τὰς παθήσεις ταύτας θεραπεία. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ὑδραστικὸν ὀξὺ *(Ὀργ. Χημ.)*. Εἶναι ὁ μεθυλεναιθὴρ τοῦ *μεταημιπινικοῦ ὀξέος* καὶ ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν προϊόντων ἀποσυνθέσεως τῆς *ὑδραστίνης*. Σ. Γ.

ὑδραστίνη (ἡ) *(Ὀργ. Χημ.)*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{21}H_{21}NO_6$, ἀπομονωθὲν τῷ 1862 ἐκ τοῦ ῥιζώματος ὑδράστιδος τῆς καναδικῆς ὑπὸ τοῦ Περκινς. Εἰς τὴν ὡς ἄνω δρόγην περιέχεται εἰς ποσὸν 1,5 % περίπου καὶ παραλαμβάνεται ἐξ αὐτῆς μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς *βερβερίνης*. Κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα πρίσματα, τηκόμενα εἰς 132°. Ἀντιδρᾷ ἀλκαλικῶς ἐν διαλύματι καὶ στρέφει τὸ πεπολωμένον φῶς πρὸς τὰ ἀριστερά. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα καὶ εὐδιάλυτος εἰς τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὸ βενζόλιον. Δι' ὀξειδωτικῆς διασπάσεως παρέχει *ὑδραστινίνην* καὶ *ὀπιανικὸν ὀξύ*. Χορηγεῖται κατὰ αἱμορραγιῶν καὶ ἐξωτερικῶς δι' αἱμορροΐδας καὶ δερματικὰς παθήσεις. Σ. Γ.

ὑδραστινίνη (ἡ) *(Ὀργ. Χημ.)*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{11}H_{13}NO_3$, ἀπαντῶν εἰς τὰς ῥίζας ὑδράστιδος τῆς καναδικῆς. Λαμβάνεται δι' ὀξειδώσεως, διὰ νιτρικοῦ ὀξέος, τῆς *ὑδραστίνης*, παρασκευάζεται ὅμως καὶ συνθετικῶς ἐκ τῆς πιπεροάλης. Ἀποτελεῖ λευκὰς βελόνας τηκομένας εἰς 16°. Εἶναι ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ κιτρίνης χροιᾶς, κυανοῦ φθορισμοῦ καὶ πικρᾶς γεύσεως, εἶναι δὲ εὐδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Χρησιμοποιεῖται ἀναλόγως πρὸς τὴν ὑδραστίνην. Σ. Γ.

ὕδραστις (Hydrastis) *(Βοτ.)*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *ὕδραστις ἡ καναδικὴ* (Hydrastis Canadensis), πολυετὴς πόα τοῦ Καναδᾶ, τῆς ὁποίας ἡ ῥίζα εἶναι φαρμακευτικὴ καὶ βαφική, λόγῳ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσης οὐσίας τῆς *ὑδραστίνης*. Δ. Ν. Π.

—**ὑδράστιδος** *ἀλκαλοειδῆ*. Εἰς τὰς ῥίζας ὑδράστιδος τῆς καναδικῆς ἀπαντοῦν ὡς δραστικὰ συστατικὰ τρία κυρίως ἀλκαλοειδῆ, ἤτοι ἡ *ὑδραστίνη*, ἡ *ὑδραστινίνη* καὶ ἡ *καναδίνη* (βλ. λ.). Σ. Γ.

ὑδρατμὸς (ὁ)· ἀτμὸς ὕδατος: «ὑδρατμὸς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, — ἀπὸ τῆς θαλάσσης».

—*(Μετεωρολ.)* *Ὑδρατμὸς* καλεῖται ἡ ἀερώδης κατάστασις τοῦ ὕδατος. Οἱ ὑδρατμοὶ πάντοτε ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, προέρχονται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐξατμίσεως ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὠκεανῶν καὶ τῶν θαλασσῶν. Οἱ ὑδρατμοὶ σχηματίζουσι τὰ νέφη, ἅτινα ὁ ἄνεμος μεταφέρει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἠπείρων, ὅπου ἐξελίσσονται εἰς βροχὴν ἢ χιόνα καὶ σχηματίζουσι νέας πηγὰς ἐξατμίσεως: ῥέοντα ὕδατα, λίμνας, ἔδαφος διάβροχον κτλ. Ἡ παρουσία τῶν ὑδρατμῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ εἶναι μεγίστης σημασίας λόγῳ τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων. Ἡ ἐξαέρωσις τοῦ ὕδατος ἀπορροφεῖ μεγάλην ποσότητα θερμότητος, ἥτις ἀποδίδεται κατὰ τὸν χρόνον τῆς συμπυκνώσεως τῶν ὑδρατμῶν. Οἱ ἀντίστροφοι οὗτοι μετασχηματισμοὶ ἐλαττοῦσι τὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας. Τὸ ὕδωρ παρέχει ἀτμοὺς ὑπὸ πᾶσαν θερμοκρασίαν, ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν πάγου. Ὁ ὄγκος, ὅστις καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ, εἶναι 1605 φορὰς μεγαλύτερος τοῦ ὄγκου τοῦ ὕδατος ἀπὸ τοῦ ὁποίου προῆλθεν. Οἱ ὑδρατμοί, καθὸ ἀέρια, ἔχουσιν ἐλαστικὴν δύναμιν ἢ τάσιν καὶ ἀσκοῦσι συνεπῶς πίεσιν πολὺ ἀνωτέραν τοῦ βάρους αὐτῶν. Ἡ τάσις τῶν ὑδρατμῶν, ἐξαιρετικῶς ἀσθενὴς εἰς τὰς λίαν χαμηλὰς θερμοκρασίας, φθάνει μέχρι τῆς τιμῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἰς μίαν θερμοκρασίαν, ἥτις ἐλήφθη ὡς κύριον σημεῖον διὰ τὸν βαθμὸν 100° τῆς ἑκατομβαθμίου κλίμακος τοῦ θερμομέτρου, καὶ ὑπερβαίνει τὰς 200 ἀτμοσφαίρας ὑπὸ τὴν κρίσιμον θερμοκρασίαν 365°. Αἱ τεράστιαι αὗται πιέσεις παρατηροῦνται βεβαίως εἰς τὰ ἡφαιστειακὰ φαινόμενα, διότι οἱ ὑδρατμοὶ ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐκρηξιγενῶν προϊόντων.

Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ, ὑπὸ οἱουσδήποτε ὅρους καὶ ἂν εὑρίσκηται, μόνον ὡρισμένον ποσὸν ὑδρατμοῦ δύναται νὰ περιέχῃ. Τὸ ὅριον τοῦτο τῶν ὑδρατμῶν τοῦ ἀέρος αὐξάνει ὑψουμένης τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ. Δι' ἑκάστην θερμοκρασίαν ὑπάρχει ὅριόν τι, πέραν τοῦ ὁποίου οἱ ἐν τῷ ἀέρι ὑδρατμοὶ δὲν δύνανται νὰ παραμείνωσιν ἀόρατοι, ἀλλὰ μεταβάλλονται εἰς νέφη, βροχὴν κτλ. Τὸ ὅριον τοῦτο τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ποσοῦ τῶν ὑδρατμῶν καλεῖται σημεῖον δρόσου ἢ κόρου τοῦ ἀέρος, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ ἐλαστικὴ δύναμις τῶν ὑδρατμῶν καλεῖται μεγίστη τάσις τῶν ὑδρατμῶν καὶ ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς θερμοκρασίας, εἰς ἣν ἀντιστοιχεῖ ὡρισμένη μεγίστη τάσις. Ὁ ἀὴρ δύναται, εἴς τινας περιστάσεις, νὰ περιέχῃ ποσὸν ὑδρατμῶν μεῖζον ἐκείνου, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ κανονικῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦ κόρου. Ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν τότε ἐν αὐτῷ ὑπερβαίνει τὴν σχετικὴν μεγίστην τάσιν, καὶ ὁ ἀὴρ καλεῖται ὑπέρκορος. Ἡ ὑπερκόρωσις αὕτη εἶναι δυνατὴ μόνον ἐὰν ὁ ἀὴρ δὲν περιέχῃ οἱονδήποτε στερεὸν ἢ ὑγρὸν κονιορτόν, ἤτοι εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας. Εἰς τὰ κατώτερα στρώματα, ἅτινα πάντοτε περιέχουσι κονιορτόν, δὲν δύναται νὰ συμβῇ, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τὸ ὄζον ἐμποδίζει τὴν ὑπερκόρωσιν. Τὸ φαινόμενον τῆς ὑπερκορώσεως συντελεῖ πιθανῶς εἰς τὴν παραγωγὴν λίαν ῥαγδαίων βροχῶν. Θ. Θ. Φ.

—*(Ὑγιειν.)* Τὴν ὑγιεινὴν ἐνδιαφέρουν κυρίως οἱ *ὑδρατμοὶ* τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ὑγρασία. Τὸ ποσὸν τῶν ὑδρατμῶν τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξαρτᾶται πρὸ πάντων ἐκ τῆς θερμοκρασίας αὐτῆς. Μεγάλη ποσότης ὑδρατμῶν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν μετὰ ὑψηλῆς θερμοκρασίας προκαλεῖ δυσφορίαν, λόγῳ κακῆς διαρρυθμίσεως τοῦ θερμαντικοῦ τοῦ σώματος. Ἀντιθέτως, μεγάλη ἔλλειψις ὑδρατμῶν προκαλεῖ αἴσθημα ξηρασίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ παραγωγὴν κονιορτοῦ εἰς τὰς πόλεις. Ἀμφότεραι αἱ καταστάσεις ἀσκοῦν ἐμμέσως δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας, ἐπὶ τῶν μὴ φυσιολογικῶν ἀτόμων ἰδίως. Γ. Η. Π.

—*(Φυσ.)* Βλ. λ. *ἀτμὸς* καὶ *ἀτμοποίησις*.

—*(Μηχανολ.)* Βλ. λ. *ἀτμός*.

ὑδραυλικὴ (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ πραγματευομένη τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ χειραγώγησιν τοῦ ὕδατος. Ἡ ὀνομασία της, ἀρχαιοτάτη, προέκυψεν ἀπὸ τὴν ὕδραυλιν, ὄνομα μουσικοῦ ὀργάνου ἀποτελουμένου ἐξ αὐλῶν ἠχούντων τῇ βοηθείᾳ ὕδατος.

Ἡ ὑδραυλικὴ ἀπησχόλησεν ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ μυθολογία καὶ ἡ ἱστορία ἀναφέρουν συχνὰ ἄθλους τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλοτε ἐκμεταλλευομένου τὸ ὕδωρ ὅταν τοῦτο παρουσιάζεται ὡς θεῖον δῶρον, καὶ ἄλλοτε ἀμυνομένου ὅπου πληθωρικὸν ἢ ἀχειραγώγητον πλήττει ὡς θεομηνία τὴν Ζωὴν καὶ ἔργα της.

Παρ' ὅλην τὴν μακρὰν σχέσιν τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὴν ὑδραυλικὴν καὶ παρ' ὅλας τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας αἱ ὁποῖαι κατεβλήθησαν ἀπὸ μεγάλους μαθηματικοὺς ἐν τῷ θεωρητικῷ πεδίῳ, ἡ ὑδραυλικὴ διατηρεῖ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μορφὴν πειραματικῆς καὶ ἐνίοτε ἐμπειρικῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐν τούτοις ἔτη αἱ ἀναλυτικαὶ ἐργασίαι τοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ Boussinesq ἐδημιούργησαν τὴν καλουμένην μαθηματικὴν σχολὴν τῶν ὑδραυλικῶν, ἡ ὁποία ἐπιζητεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ τὴν Ἀνάλυσιν τὸ πείραμα. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Boussinesq καὶ τῆς σχολῆς του διεφώτισαν πολλὰ σκοτεινὰ θέματα τοῦ κλάδου καὶ ἐδικαιολόγησαν διὰ τοῦ λογισμοῦ ἀρκετὰ φαινόμενα γνωστὰ ἐκ τῆς παρατηρήσεως. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡ ὑδραυλικὴ ἀποτελεῖ φυσικὴν ἐπιστήμην καὶ ὅτι ὁσηνδήποτε καὶ ἂν λάβῃ ἀνάπτυξιν ἡ μαθηματικὴ διαχείρισις τῶν προβλημάτων της, δὲν θὰ καταστῇ δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῇ ἐξ ὁλοκλήρου τῶν πειραματικῶν στηριγμάτων της.

Ἡ διδασκαλία τῆς ὑδραυλικῆς χωρίζεται συνήθως εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον ὀνομάζεται θεωρητικὴ ὑδραυλικὴ ἢ γενικὴ ὑδραυλικὴ ἢ ὑδρομηχανικὴ (idromeccanica). Διδάσκει τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς κινήσεως τῶν ῥευμάτων καὶ εἰδικώτερον τῶν ὑδατίνων ῥευμάτων, καὶ ἐνίοτε ἐκτείνεται εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν γενικωτέρων προβλημάτων τῆς ἐφαρμογῆς.

Τὸ δεύτερον μέρος καλεῖται ὑδροτεχνία ἢ ὑδραυλικαὶ κατασκευαὶ ἢ ὑδραυλικὰ ἔργα. Περιγράφει τὸν τρόπον τῆς συνθέσεως, ὑπολογισμοῦ, ἐκτελέσεως καὶ λειτουργίας τῶν τεχνικῶν κατασκευῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ὑδραυλικῶν προβλημάτων.

Τὸ τρίτον τέλος μέρος καλεῖται ὑδρολογία. Περιγράφει τὸν τρόπον τῆς φυσικῆς τοῦ ὕδατος κυκλοφορίας εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ εἰς τὴν χέρσον, τόσον ἐπιφανειακῶς, ὅσον καὶ ὑπογείως.

Ἡ ὑδραυλικὴ ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους παράγοντας τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα. Ἐξεμεταλλεύθη τεραστίας πηγὰς ἐνεργείας, ηὔξησε τὴν παραγωγικὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ἐπολλαπλασίασε διὰ τῶν ἀρδεύσεων τὴν συγκομιδήν, ἐδημιούργησε τὰς οἰκονομικωτέρας μεταφορὰς διὰ τῆς ἐσωτερικῆς νηοπλοΐας καὶ τῶν μεγάλων λιμένων, κατέστησε τέλος δυνατὴν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων διὰ τῶν ἔργων ὑδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως. Α. Γ. Κ.

ὑδραυλικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς αὐλόν, εἰς σωλῆνα ὕδατος, εἰς διοχέτευσιν ὕδατος: «ὑδραυλικὸν πιεστήριον»· ‖ συνεκδ. ἐπὶ πραγμάτων χρησιμοποιουμένων εἰς ἔργα διοχετεύσεως ὕδατος: «ὑδραυλικὴ κονία, — ἄσβεστος»· ‖ *ὑδραυλικὸ*. (ὁ)· ὡς οὐσ., ὁ εἰς ἔργα ὑδραυλικὰ εἰδικὸς τεχνίτης, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἐκ λευκοσιδήρου, ψευδαργύρου κττ. ‖ *ὑδραυλικὴ* (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀναφερομένη εἰς τοὺς νόμους τῆς ἰσορροπίας καὶ κινήσεως τῶν ὑγρῶν.

—**ὑδραυλικὰ** *ἔργα* *(Νομοθ.)*. Ὑδραυλικὰ ἔργα δημοσίας ὠφελείας θεωροῦνται τὰ ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ νόμου 2853 τῆς 12 Ἰουλίου 1922 κατονομαζόμενα, τὰ ἀφορῶντα: α) ἀποξήρανσιν ἑλῶν, ἀποστράγγισιν ἢ ἐξυγίανσιν ἑλωδῶν ἐκτάσεων, ἀποξήρανσιν ἢ διευθέτησιν λιμνῶν· β) ὑπεράσπισιν συνοικισμῶν, ἐξασφάλισιν παραγωγικῶν ἐκτάσεων καὶ προστασίαν συγκοινωνιῶν ἀπὸ πλημμυρῶν, χειμάρρων καὶ ποταμῶν· γ) ἀνεύρεσιν, συλλογήν, μεταφορὰν καὶ ἀποχέτευσιν ὕδατος δι' ἀρδεύσεις καὶ ὑδρολιπάνσεις· δ) ὑδρεύσεις καὶ ἐξυγιάνσεις πόλεων καὶ συνοικισμῶν ἐν γένει· ε) στερεοποίησιν ὀλισθαινόντων ἢ καταρρεόντων ἐδαφῶν ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ὑπογείων ἢ ἐπιφανειακῶν ὑδάτων· στ) ὕδρευσιν καὶ βελτίωσιν συγκοινωνιῶν ἐσωτερικῆς ναυσιπλοΐας ἐπὶ ποταμῶν καὶ διωρύγων. Ἁρμόδιος πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ὑδραυλικοῦ ἔργου, ἐν περιπτώσει ἀμφισβητήσεως, εἶναι ὁ ὑπουργὸς Συγκοινωνίας, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συμβουλίου δημοσίων ἔργων. Τὰ ἔργα ταῦτα ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου Συγκοινωνίας. Διὰ τῶν λοιπῶν διατάξεων τοῦ αὐτοῦ νόμου ρυθμίζονται τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν κατασκευὴν κ. λ. π. τῶν ἔργων τούτων. Τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 18/21 Μαρτίου 1924 «Περὶ κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων τοῦ νόμου 2853 καὶ τοῦ ἀπὸ 10 Δεκεμβρίου 1923 Ν. Διατάγματος» κλπ ἀποτελεῖ τὸν κώδικα τῆς περὶ ὑδραυλικῶν ἔργων νομοθεσίας, πρὸς ἣν σχετίζονται τὰ δυνάμει εἰδικῶν νόμων συσταθέντα εἰδικὰ *ὑδραυλικὰ ταμεῖα* καὶ ὁ νόμος 3094 τῆς 11 Ἰουλίου 1923 περὶ τρόπου ἐκτελέσεως μεγάλων ὑδραυλικῶν ἔργων καὶ πολλὰ ἄλλα εἰδικὰ νομοθετήματα, οἷα οἱ νόμοι τοῦ 1882 περὶ ἀποξηράνσεως λιμνῶν καὶ περὶ ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαΐδος, καὶ ἄλλοι εἰδικοὶ νόμοι. Γ. Ν. Κ.

—**ὑδραυλικὴ** *ἀκτίς*. Καλεῖται οὕτω ὁ λόγος τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς διατομῆς ῥεύματος πρὸς τὸ μῆκος τῆς βρεχομένης τομῆς τοῦ ῥείθρου. Ἐὰν ὅθεν κληθῇ διὰ τοῦ Ω τὸ ἐμβαδὸν τῆς διατομῆς τοῦ ῥεύματος καὶ διὰ τοῦ Χ τὸ μῆκος τῆς βρεχομένης τομῆς τοῦ ῥείθρου ἐν τῇ διατομῇ Ω, τότε ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς R τῆς διατομῆς θὰ εἶναι:

$$R = \frac{\Omega}{X}$$

Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης φαίνεται ἀμέσως ὅτι ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς εἶναι τὸ εἰς τὴν μονάδα τῆς βρεχομένης τομῆς ἀντιστοιχοῦν ἐμβαδὸν τῆς διατομῆς. Ἐκ τούτου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, καὶ διὰ τῆς ἁπλῆς λογικῆς, διατί ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς ἐπηρεάζει σημαντικῶς τὸν συντελεστὴν τῆς τριβῆς εἰς τὰ στροβιλώδη (βλ. λ.) κυρίως ῥεύματα. Διότι εἰς τὰ ῥεύματα ταῦτα ἡ ἐνέργεια τοῦ ῥεύματος ἀπορροφεῖται κυρίως ἀπὸ δίνας, αἱ ὁποῖαι προκαλούμεναι ἀπὸ τὴν τραχύτητα τῶν τοιχωμάτων τοῦ ῥείθρου πρέπει νὰ εἶναι κατ' ἀριθμὸν ἀνάλογοι πρὸς τὸ μῆκος τῆς βρεχομένης τομῆς. Αἱ δίναι, ἐκ τοῦ τοιχώματος ἐκπορευόμεναι, διασχίζουν ἐγκαρσίως τὰς διατομὰς καὶ ἐκφυλίζονται ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἐξαπλοῦνται. Ὅθεν, ὅσον εἰς τὰς ἐν τῇ μονάδι τῆς τομῆς σχηματιζομένας δίνας παρέχεται μεγαλύτερον ἐμβαδὸν τῆς διατομῆς πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ ἐκφυλισμὸν καὶ κατανομὴν τῆς ἀντιδραστικῆς ἐνεργείας των, τόσον ἡ ἐπιρροὴ των ἐπὶ τοῦ κινηματικοῦ φαινομένου θὰ εἶναι ἀσθενεστέρα. Ἡ ὑδραυλικὴ ἄρα ἀκτίς, μέγεθος ἐκφράζουσα τὴν εὐρυχωρίαν ἢ τὴν εὐχέρειαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ δίναι πρὸς ἀποτόνωσίν των, δέον νὰ ἀποτελῇ παράμετρον τῆς ἀξίας τῆς κινηματικῆς ἀντιστάσεως, τοῦ συντελεστοῦ δηλαδὴ b τῆς τριβῆς. Τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ἀπὸ τὰ ἐκτελεσθέντα πειράματα πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς τι-

Digitized by Google

μῆς τοῦ b, εἰσερχομένου εἰς τὸν τύπον τῆς μέσης ταχύτητος τῶν ὁμοιομόρφων ρευμάτων:

$$U = \frac{1}{\sqrt{b}} \sqrt{RI} \qquad (1)$$

Τὸ πείραμα ἔδωκε τὴν ἑξῆς συνάρτησιν διὰ τὸν b:

$$87\sqrt{b} = 1 + \frac{\gamma}{\sqrt{R}}$$

Ἐξ αὐτῆς φαίνεται ἀμέσως ὅτι ὅσον εἶναι μεγαλυτέρα ἡ τιμὴ τῆς R, τόσον εἶναι μικροτέρα ἡ τιμὴ τοῦ συντελεστοῦ τῆς τριβῆς. Ἀλλ' ἡ τιμὴ τῆς R ἐπηρεάζει διὰ τῆς ἐμφανίσεώς της εἰς τὸ ριζικὸν τοῦ τύπου (1) διὰ δευτέραν φορὰν τὴν μέσην ταχύτητα τῆς διατομῆς. Τούτου ἕνεκα ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς γεωμετρικῆς μορφῆς τῶν ἀγωγῶν, ἐκλεγομένων τῶν τομῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ ἴσον ἐμβαδὸν διατομῆς ρεύματος παρουσιάζουν τὸ μικρότερον βρεχόμενον μῆκος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ περιφέρεια τοῦ κύκλου παρουσιάζεται ὡς ἡ καλυτέρα λύσις (ὅταν εἶναι πρακτικῶς ἐκτελεστή), διότι ὁ κύκλος παρουσιάζει ἐξ ὅλων τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων τοῦ αὐτοῦ ἐμβαδοῦ τὴν μικροτέραν περίμετρον. Διὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ κύκλου ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς εἶναι

$$R = \frac{\frac{\pi d^2}{4}}{\pi d} = \frac{d}{4} = \frac{r}{2}$$

Τουτέστιν εἰς τὴν κυκλικὴν τομὴν ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς ἰσοῦται πρὸς τὸ τέταρτον τῆς διαμέτρου ἢ πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ἀκτῖνος τῆς τομῆς. Τούτου ἕνεκα ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς καλεῖται ἐνίοτε καὶ μέση ἀκτίς. Α. Γ. Κ.

—**ὑδραυλικὴ** *ἀστικὴ* [Ὑδραυλ.] βλ.λ. *ὑδροτεχνία*.

—**ὑδραυλικὴ** *βιομηχανικὴ* [Ὑδραυλ.] βλ.λ. *ὑδροτεχνία*.

—**ὑδραυλικὴ** *γεωργικὴ* [Ὑδραυλ.] βλ.λ. *ὑδροτεχνία ἀγροτική*.

—**ὑδραυλικὴ** *δύναμις* [Ὑδραυλ.] βλ. λ. *ὑδραυλικὴ πτῶσις*.

—**ὑδραυλικὴ** *θαλασσία* [Ὑδραυλ.] βλ. λ. *ὑδροτεχνία*.

—**ὑδραυλικὴ** *ὀκὰ* [Ὑδραυλ.] βλ. λ. *ὑδραυλικὸν δράμιον*.

— **ὑδραυλικὴ** *πτῶσις*. Πτῶσις ρεύματος ἢ ἁπλῶς πτῶσις καλεῖται ἐν τῇ ὑδραυλικῇ παρὰ πολλῶν ἡ κλίσις τῆς γραμμῆς φορτίου ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ἡ εἰδικὴ ἀπώλεια φορτίου ἐν τῷ ρεύματι.

Ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν, ἡ γραμμὴ τοῦ φορτίου συμπίπτει μὲ τὸ κάτοπτρον καὶ συνεπῶς πτῶσις ρεύματος μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν εἶναι ἡ κατὰ τὸν ροῦν κλίσις τοῦ κατόπτρου.

Ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ρεύματα παρουσιάζουν πτῶσιν. Ρεῦμα ἄνευ πτώσεως εἶναι ἀδύνατον διὰ τὰ φυσικὰ τοὐλάχιστον ὑγρά.

Ὅταν ὅμως τὸ ρεῦμα παρουσιάζῃ ἐν ὅλῳ ἢ κατὰ τμήματα πτῶσιν πολὺ ἀνωτέραν τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν ὁμαλὴν προοδευτικήν του κίνησιν, τότε λέγουσιν ὅτι τὸ ρεῦμα παρουσιάζει εἰς τὰ τμήματα ταῦτα *πτῶσιν ὑδραυλικήν*.

Εἰς ρεῦμα μὲ ὑδραυλικὴν πτῶσιν ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ καταστάσει, τὸ ἐξαφανιζόμενον ἐν τῇ μονάδι τοῦ ροῦ φορτίον διατίθεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἀνωφελεῖς κρούσεις καὶ δίνας καὶ ἐν γένει εἰς ματαίαν τῆς ὑγρᾶς μάζης ταραχήν. Τὸ διὰ τὴν ταραχὴν ταύτην ἀναλισκόμενον φορτίον ἀποτελεῖ διὰ τὴν Οἰκονομίαν μίαν ἀνεπανόρθωτον καὶ ὁριστικὴν ζημίαν, ἐνῷ δύναται, διὰ καταλλήλου διατάξεως, νὰ μεταμορφωθῇ εἰς ὑποτεταγμένην ἐνέργειαν ἀποδοτικὴν οἰκονομικῶς ὠφελίμου ἔργου, πηγάσαντος ἐξ αἰτίας ὑδραυλικῆς. Ἐντεῦθεν προέκυψεν ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἰσχυρᾶς πτώσεως ὡς ὑδραυλικῆς.

Ὁ ὅρος ὅθεν ὑδραυλικὴ πτῶσις εἶναι δηλωτικὸς τῆς δυναμικότητος τοῦ ρεύματος πρὸς παραγωγὴν σοβαροῦ ποσοῦ ἐκμεταλλευσίμου ἐνεργείας, καὶ ἐνίοτε ὑπολανθάνει εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ἔννοια ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐνεργείας ταύτης παρουσιάζεται συμφέρουσα.

Ἡ κατάλληλος διάταξις, διὰ τῆς ὁποίας τὸ φορτίον τῆς ταραχῆς τρέπεται εἰς ὠφέλιμον ἐνέργειαν, εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ἑξῆς:

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πτώσεως κατασκευάζουσιν ἐν τῷ ρεύματι φράγμα, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς εἶναι παροχετευτικός. Πρὸς τὸν ἀνάρρουν καὶ παρὰ τὸ φράγμα ἀποσπᾶται ἀπὸ τοῦ ρείθρου διῶρυξ μὲ κλίσιν ὅσον ἡ οἰκονομία ἐπιτρέπει μικράν, καὶ μὲ διεύθυνσιν ὅσον ἡ τοπογραφία ἐπιτρέπει παράλληλον καὶ γειτονικὴν πρὸς τὸ ρεῖθρον τῆς ὑδραυλικῆς πτώσεως. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ διῶρυξ, ὅταν θὰ φθάσῃ ἀπέναντι τοῦ τέρματος τῆς πτώσεως, θὰ ἔχῃ τὸν πυθμένα της ὑπερκείμενον τοῦ πυθμένος τοῦ ρεύματος κατὰ ποσότητα μικρὸν διαφέρουσαν τῆς ὑψομετρικῆς διαφορᾶς τῶν περάτων τῆς ὑδραυλικῆς πτώσεως. Εἰς τὸ τέρμα τοῦτο τῆς διώρυγος κατασκευάζεται ὑδατοθάλαμος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει διὰ νὰ συνδεθῇ ἡ διῶρυξ μὲ σωλῆνα ὁ ὁποῖος κατευθύνεται διὰ τῆς συντομωτέρας χαράξεως πρὸς τὸ τέρμα τῆς πτώσεως. Ὁ σωλὴν τερματίζεται συνήθως πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ τὸ ἄκρον του συνδέεται πρὸς τὸν *ὑδροκινητῆρα* (βλ. λ.), ὁ ὁποῖος θὰ δεχθῇ, θὰ συλλέξῃ καὶ θὰ μεταδώσῃ περαιτέρω πρὸς ἐκμετάλλευσιν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ρεύματος ὑπὸ μορφὴν κινητικήν.

Ὁ ὑδροκινητὴρ ἔχει τὴν ἐκροήν του εἰς δευτέραν διώρυγα, καλουμένην συνήθως «φυγῆς» συμβάλλουσαν εἰς τὸ ρεῖθρον καὶ εἰς τὸ τέρμα τῆς ὑδραυλικῆς πτώσεως.

Ἡ λειτουργία τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ἁπλῆ. Τὸ φράγμα ἐκτρέπει τὸ ρεῦμα εἰς τὴν διώρυγα ἡ ὁποία τὸ ὁδηγεῖ εἰς τὸν ὑδατοθάλαμον καὶ διὰ τούτου εἰς τὸν σωλῆνα.

Κατὰ μίαν ἐκ τῶν πολλῶν διατάξεων (στρόβιλος Peltou) τὸ ἄκρον τοῦ σωλῆνος στενοῦται καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἐξερχομένη ὑγρὰ μᾶζα μὲ τὸ φορτίον της, τραπὲν εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν, ἐφορμᾷ καὶ πλήττει τὰς κώπας τοῦ ὑδροκινητῆρος, εἰς ὃν μεταδίδει τὴν κινητικήν της ἐνέργειαν. Ἡ ὑγρὰ μᾶζα,

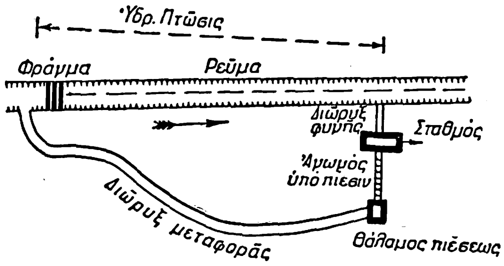

Σχ. 1.

ἀπογυμνωθεῖσα οὕτω τῆς ἐνεργείας της, κατακρημνίζεται ἐκ τοῦ ὑδροκινητῆρος εἰς τὴν διώρυγα φυγῆς, ἡ ὁποία τὴν ἐπαναφέρει εἰς τὸ ἀρχικόν της ρεῖθρον (σχ. 1).

Διὰ νὰ κινηθῇ τὸ ἐκτραπὲν ρεῦμα εἰς τὴν διώρυγα μεταφορᾶς, εἰς τὸν ἀγωγὸν ὑπὸ πίεσιν (τὸν σωλῆνα) καὶ εἰς τὴν διώρυγα φυγῆς, πρέπει νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς ἀντιστοίχους κινηματικὰς ἀντιστάσεις καὶ συνεπῶς νὰ ἀναλώσῃ μέρος τοῦ διαθεσίμου φορτίου του δι' αὐτάς. Ἐὰν κληθῇ διὰ τοῦ h τὸ φορτίον, τὸ ἀπαιτούμενον νὰ διατεθῇ ἐν συνόλῳ διὰ τὴν τριπλῆν αὐτὴν κίνησιν, εἶναι δὲ Y ἡ ὑψομετρικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν περάτων τῆς πτώσεως, θὰ ἀπομείνῃ πρὸς μετατροπὴν εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν φορτίου:

$$Y - h = H$$

Τὸ φορτίον τοῦτο H καλεῖται συνήθως ὠφέλιμον ὕψος ἢ ἅλμα (salto) τῆς πτώσεως.

Ἰσχὺς τῆς ὑδραυλικῆς πτώσεως καλεῖται τὸ ὠφέλιμον ἔργον ἐκπεφρασμένον εἰς ἀτμοΐππους, τὸ ὁποῖον δύναται ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὑδροκινητῆρος νὰ παραχθῇ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἰσοῦται πρὸς τὸ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου ἔργον τῆς ὑδραυλικῆς πτώσεως, πολλαπλασιασθὲν ἐπὶ τὸν συντελεστὴν ἀποδόσεως τοῦ κινητῆρος, οὗτινος συντελεστοῦ ἡ μέση τιμὴ λαμβάνεται ἴση πρὸς 0.75 διὰ κατὰ προσέγγισιν ἐκτιμήσεις. Ἐὰν ὅθεν κληθῇ διὰ τοῦ Q ἡ παροχὴ τοῦ ρεύματος ἐκπεφρασμένη εἰς μ^3 ἀνὰ δευτερόλεπτον, τότε δύναμις 1000 Q χιλιογράμμων μεταθέτει ἐν τῷ σωλῆνι κατακορύφως εἰς ἕκαστον δευτερόλεπτον τὸ κέντρον τοῦ βάρους μάζης ὄγκου Q κατὰ διαδρομὴν H. Τὸ ἐπιτελούμενον ἄρα ἔργον εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου θὰ εἶναι εἰς ἀτμοΐππους:

$$\frac{1000\ Q.\ H}{75}$$

Συνεπῶς ἡ ἰσχὺς τῆς πτώσεως θὰ εἶναι:

$$N = 0{,}75\,\frac{1000\ Q\ H}{75} = 10\ Q.\ H = Q\ (10.\ H)$$ ἀτμοΐπποι. Προκύπτει ἐκ τούτου ὁ κανὼν ὅτι «ἡ ἰσχὺς τῆς ὑδραυλικῆς πτώσεως εἶναι περίπου γινόμενον τῆς παροχῆς τοῦ ρεύματος ἐκπεφρασμένης εἰς μ^3 ἀνὰ δευτερόλεπτον ἐπὶ τὸ ἅλμα ἐκπεφρασμένον εἰς παλάμας.

Τὸ ἅλμα H εἶναι, ὡς ἐξετέθη, διαφορὰ δύο ποσοτήτων, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι σταθερὰ (ἡ Y), ἡ δὲ ἄλλη (ἡ h) ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν κινηματικῶν ἀντιστάσεων τῶν ἀγωγῶν τῆς παροχετεύσεως, αἵτινες ἀντιστάσεις δύνανται νὰ μειωθῶσιν αὐξανομένης τῆς τομῆς τῶν τριῶν ρείθρων. Ἡ αὔξησις ὅθεν τῆς τομῆς τῶν ρείθρων τῆς παροχετευομένης αὐξάνει τὴν ἰσχύν, ἀλλ' αὐξάνει παραλλήλως καὶ τὴν δαπάνην κατασκευῆς. Γεννᾶται ἐκ τούτου τὸ πρόβλημα τῆς ἐξακριβώσεως μέχρι τίνος σημείου εἶναι οἰκονομικῶς δικαιολογημένη ἡ αὔξησις τῶν δαπανῶν κατασκευῆς πρὸς ἀπόκτησιν μεγαλυτέρας ἰσχύος. Τὸ πρόβλημα τοῦτο λύεται εὐχερῶς καὶ ἡ λύσις του προσδιορίζει τὰς διαστάσεις τῶν παροχετευτικῶν ἀγωγῶν.

Εἰς τὰ ἀέρροα φυσικὰ ρεύματα ἡ ἐν ἐκμεταλλεύσει ὑδραυλικὴ πτῶσις ἀδιαλείπτως δύναται νὰ ἐπιτελῇ τὸ ἐκ τῆς παροχῆς καὶ τοῦ ἅλματος καθοριζόμενον ἔργον. Σπανιώτατα ὅμως παρουσιάζεται ἐν τῇ καταναλώσει τῆς ἐνεργείας ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιτελέσεως σταθεροῦ καὶ ἀδιαλείπτου ἔργου. Κατὰ κανόνα ἡ ἀπορρόφησις τῆς ἐνεργείας ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ εἰκοσιτετραώρου παρουσιάζει φάσεις μικρᾶς καὶ μεγάλης ζητήσεως, αἱ ὁποῖαι ἐν τῇ νομογραφικῇ παραστάσει τοῦ φαινομένου σημειοῦνται εἰς τὸ νομογράφημα ὡς αἰχμαί. Ἡ σταθερὰ ὅθεν καὶ ἀδιάλειπτος ἐνέργεια τῆς πτώσεως ἀπορροφεῖται ὁλόκληρος ὑπὸ τῆς καταναλώσεως μόνον κατὰ τὴν περιοδον τῆς μᾶλλον προκεχωρημένης αἰχμῆς, ἐνῷ κατὰ τὸν ὑπόλοιπον τοῦ εἰκοσιτετραώρου χρόνον παραμένει ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἀδιάθετος, καὶ συνεπῶς οἰκονομικῶς ἀποιεσθεῖσα. Τὴν ζημίαν ταύτην ἀποφεύγουν διὰ τῆς καλουμένης ρυμθίσεως, δηλαδὴ διὰ παραγωγῆς τῆς ἐνεργείας κατὰ τρόπον μεταβλητόν, μὲ μεταβολὴν παράλληλον καὶ ἀντίστοιχον πρὸς τὴν μεταβολὴν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ κατανάλωσις τῆς ἐνεργείας. Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ρύθμισις εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἀποθήκευσις τοῦ ὕδατος ἀποταμιευομένου κατὰ τὰς φάσεις τῆς μικρᾶς ζητήσεως καὶ ἀποδιδομένου κατὰ τὰς φάσεις τῶν αἰχμῶν, καθ' ὃν τρόπον λεπτομερέστερον ἐκτίθεται εἰς τὸ περὶ ὑδαταποθηκῶν ἄρθρον. Διὰ τῆς ρυθμίσεως αὐξάνει ἡ ἰσχὺς εἰς βάρος τῆς διαρκείας, κατὰ τρόπον ὥστε τὸ συνολικὸν τοῦ εἰκοσιτετραώρου ἔργον παραμένει σταθερόν.

Διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τῆς ρυθμίσεως ἐπωφελοῦνται συνήθως τῆς κατασκευῆς τοῦ φράγματος ἐκτροπῆς, τὸ ὁποῖον, κατασκευαζόμενον μὲ μεγαλύτερον ὕψος, δύναται νὰ σχηματισῃ τὴν ὑδαταποθήκην ἐντὸς τοῦ ρείθρου.

Πολλάκις ρυθμίζεται ἡ ὑδραυλικὴ πτῶσις μὲ κύκλον χρήσεως τὸ ἔτος, πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν μεγάλων ὑδατίνων ὄγκων, οὓς ἀποχετεύει τὸ ρεῖθρον κατὰ τὴν περίοδον τῶν πλημμυρῶν καὶ γενικώτερον τῆς ὑγρᾶς περιόδου τοῦ ἔτους. Ἡ ἀποθήκευσις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γίνεται εἰς φυσικὰς ἢ τεχνητὰς λίμνας.

Αἱ ὑδραυλικαὶ πτώσεις παρουσιάζονται κυρίως εἰς τὰ ὀρεινὰ τμήματα τῶν κοιλάδων, ὅπου τὰ ρεῖθρα παρουσιάζουν ἰσχυροτάτας κλίσεις ἢ καταρράκτας. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὰ τμήματα ταῦτα αἱ κοιλάδες εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χιονοσκέπαστοι, τὰ δὲ ρεύματα τροφοδοτοῦνται εἰς τὰ τμήματα ταῦτα κυρίως ἐκ τῆς διαλύσεως τοῦ λευκοῦ τούτου ὕδατος, ὠνόμασαν τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐνέργειαν τῆς ὑδραυλικῆς πτώσεως λευκὸν ἄνθρακα.

Κατ' ἐπέκτασιν, ὠνομάσθη πράσινος ἄνθραξ ἡ ἐνέργεια ἡ παραγομένη εἰς τὰ πεδινὰ καὶ κατὰ κανόνα κατάφυτα τμήματα τῶν κοιλάδων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν μικραὶ αἱ κλίσεις τῶν ρευμάτων, ἀλλ' εἶναι μεγάλαι αἱ παροχαὶ λόγῳ τῆς εἰσροῆς τοῦ πλήθους τῶν συμβαλλόντων τῶν συναντηθέντων κατὰ τὴν μακρὰν μέχρι τῆς πεδιάδος διαδρομὴν τοῦ ρεύματος. Μεταξὺ ὅθεν λευκοῦ καὶ πρασίνου ἄνθρακος ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι εἰς τὸν πρῶτον ἡ ἐνέργεια παράγεται ἀπὸ μικρὰν παροχὴν καὶ μέγα ἅλμα, ἐνῷ εἰς τὸν πράσινον ἄνθρακα συμβαίνει τὸ ἀντίστροφον. Ὁμοίως καλοῦσι συνήθως κυανοῦν ἄνθρακα τὴν ἐκ τῆς ἐλπιζομένης πρακτικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ παλιρροιακοῦ ρεύματος ἐνέργειαν.

Τέλος, καλοῦσι γενικῶς τὴν ἐκ τῶν ὑδραυλικῶν πτώσεων ἐνέργειαν «ὑδραυλικὴν δύναμιν».

Εἰς πολλὰς περιπτώσεις αἱ πτώσεις δημιουργοῦνται. Ἡ κατασκευὴ ὑψηλοῦ φράγματος εἰς ρεῖθρον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος ἐπιμήκους βαθείας καὶ ὑδατοστεγοῦς φάραγγος δημιουργεῖ πτῶσιν. Ἐπίσης δημιουργεῖται πτῶσις δι' ἐγκοπῆς ἢ διατρήσεως τῆς ράχεως, ἡ ὁποία χωρίζει δύο ὁμόρους κοιλάδας, τῶν ὁποίων αἱ ἐκκενωταὶ εὑρίσκονται εἰς διάφορα ὕψη. Ἐπίσης δημιουργοῦνται πολλάκις πτώσεις κατὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν λιμνῶν τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ ὑψίπεδα. Αἱ πτώσεις μάλιστα αὐταὶ εἶναι εὐχερῶς ρυθμίσιμοι ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἔτους, διότι τμῆμα τῆς λίμνης δύναται νὰ ἀποτελέσῃ δι' ἀναχώματος τὴν ρυθμιστικὴν ἀποθήκην.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἠλεκτροτεχνίας ἐν τῷ κλάδῳ τῆς μεταφορᾶς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ἐπροκάλεσε τεραστίαν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑδραυλικῶν πτώσεων. Διότι ἡ ὑπὸ τοῦ ὑδροκινητῆρος συλλεγομένη ἐνέργεια εἰς τὰς δυσβάτους καὶ ἀκατοικήτους ὀρεινὰς περιοχὰς τῶν κοιλάδων, τρεπομένη εἰς ἠλεκτρικήν, μεταφέρεται εἰς μεγίστων ἀποστάσεων εἰς τὰ κατῳκημένα κέντρα ὅπου εἶναι καταναλώσιμος πρὸς παραγωγὴν ἔργου ὑπὸ ποικιλωτάτας μορφάς. Λόγῳ τῆς τοιαύτης εὐχερείας τῆς μεταφορᾶς ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τῶν ὑδροκινητήρων χρησιμοποιεῖται ἀφοῦ μετατραπῇ σχεδὸν πάντοτε εἰς ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία ἄλλως εἶναι ἡ εὐχρηστοτέρα μορφὴ τῆς ἐνεργείας. Τούτου ἕνεκα αἱ οἰκοδομαί, αἱ στεγάζουσαι τοὺς ὑδροκινητῆρας, τοὺς τοποθετημένους εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἀγωγοῦ ὑπὸ πίεσιν, περιλαμβάνουν κατὰ κανόνα καὶ τὰ μηχανήματα τῆς τροπῆς τῆς ἐνεργείας ἀπὸ κινητικῆς εἰς ἠλεκτρικήν, καθὼς καὶ τὰ ὄργανα τῆς κεφαλῆς τῶν ἠλεκτραγωγῶν. Τὸ συγκρότημα τῶν οἰκοδομῶν μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς ὑδροκινητήρων καὶ ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων

Digitized by Google

λεῖται συνήθως ὑδροηλεκτρικὸς σταθμὸς (Centrale idroelettrica). Α. Γ. Κ.

— **ὑδραυλικὸν *δράμιον*.** Καλεῖται οὕτω, ἢ ἁπλῶς *δράμιον*, ἡ μονὰς ἐκτιμήσεως τῆς παροχῆς ρεύματος, ἐν χρήσει ἐν Ἑλλάδι, κατὰ παράδοσιν πιθανῶς τουρκικήν. Ἐκφράζει τὸν ὄγκον τοῦ βάρους ἡμισείας ὀκᾶς ὕδατος, παρεχόμενον ὑπὸ τοῦ ρεύματος εἰς τὸ διάστημα τοῦ πρώτου λεπτοῦ τῆς ὥρας. Εἰς τὸ διάστημα τοῦ εἰκοσιτετραώρου ρεῦμα παροχῆς ἑνὸς δραμίου παρέχει ὄγκον, οὗτινος τὸ βάρος εἶναι:

$$0{,}5 \times 24 \times 60 = 720 \text{ ὀκάδες.}$$

Καὶ ἐπειδὴ τὸ βάρος τοῦτο εἶναι περίπου τὸ βάρος ἑνὸς μέτρου κυβικοῦ ὕδατος, καθιερώθη σιωπηρῶς νὰ ὀνομάζεται παροχὴ ἑνὸς δραμίου ἡ παροχὴ ρεύματος διοχετεύοντος διὰ συνεχοῦς κινήσεως τὸν ὄγκον ἑνὸς μέτρου κυβικοῦ εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον. Κατ' ἀπομίμησιν τῆς σχέσεως, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὰς μονάδας τῶν βαρῶν μεταξὺ δραμίου καὶ ὀκᾶς, ὀνομάζουν ὑδραυλικὴν ὀκὰν τὴν παροχὴν ρεύματος 400 δραμίων, δηλαδὴ τὴν παροχὴν τετρακοσίων μέτρων κυβικῶν εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς μετρήσεως τῆς παροχῆς δὲν διαφέρει συνεπῶς τοῦ βιομηχανικῶς καθιερωμένου εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν μονάδα τοῦ χρόνου. Ἐκεῖ μονὰς χρόνου λαμβάνεται τὸ δευτερόλεπτον, ἐνῷ εἰς τὸ περιγραφόμενον σύστημα μονὰς χρόνου λαμβάνεται τὸ εἰκοσιτετράωρον. Εὐκόλως ὅθεν γίνεται ἡ τροπὴ τῆς ἐκφράσεως τῆς παροχῆς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς συστήματος εἰς τὸ ἄλλο.

Μία ὑδραυλικὴ ὀκὰ ἐκφράζεται εἰς τὸ βιομηχανικὸν σύστημα διά:

$$\frac{400}{86\,400''} = 0{,}0046 \ \mu^3/\delta = 4{,}6 \text{ λίτρα}/\delta.$$

Καὶ παροχὴ ἑνὸς λίτρου κατὰ δευτερόλεπτον ἐκφράζεται εἰς δράμια:

$$0{,}001 \times 86.400'' = 86{,}4 \ \mu^3/24\text{ὧρ} = 86{,}4 \text{ ὑδραυλικὰ δράμια.}$$

Λέγεται ὅτι ἡ παροχὴ τοῦ ὄγκου τῶν 720 ὀκάδων ὕδατος εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον ἐκλήθη δράμιον, διότι καθωρίζετο πειραματικῶς διὰ ρεύματος, τὸ ὁποῖον ὑπὸ ὡρισμένον φορτίον παρεῖχε τὸν ὄγκον τοῦτον εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον ἐξ ὀπῆς κυκλικῆς, ἧς ἡ διάμετρος ἰσοῦτο πρὸς τὴν διάμετρον μολυβδίνης σφαίρας βάρους ἑνὸς δραμίου. Α. Γ. Κ.

—**ὑδραυλικὸν *κονίαμα*.** Τὸ κονίαμα τὸ πηγνύμενον καὶ σκληρυνόμενον εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

Εἰς τὰ κοινά, τὰ καὶ ἄλλως ἀτμοσφαιρικά, καλούμενα κονιάματα τὴν δραστικὴν οὐσίαν τοῦ κονιάματος ἀποτελεῖ ἡ ζύμη τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἀσβεστίου (CaO), δηλαδὴ ὁ πολτὸς τῆς ἀσβέστου, ἡ ὁποία σκληρύνεται καὶ ἀπολιθοῦται διὰ τῆς χημικῆς της ἑνώσεως μὲ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος τῆς ἀτμοσφαίρας.

Εἰς τὰ ὑδραυλικὰ κονιάματα τὴν δραστικὴν οὐσίαν ἀποτελεῖ πάλιν ἡ ἄσβεστος συνοδευομένη ὅμως ἀπὸ ἄργιλλον καὶ ἀπὸ ὀξείδιον τοῦ σιδήρου. Ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν τριῶν τούτων σωμάτων παρουσίᾳ τοῦ ὕδατος προκαλεῖται ἡ πῆξις καὶ περαιτέρω, σὺν τῇ ἡλικίᾳ, ἡ σκλήρυνσις τοῦ κονιάματος.

Ἡ ἄργιλλος δὲν εἶναι ὀρυκτὸν σταθεροῦ καὶ ὡρισμένου χημικοῦ τύπου. Εἶναι μεῖγμα διοξειδίου τοῦ πυριτίου (SiO_2) καὶ ὀξειδίου τοῦ ἀργιλίου (Al_2O_3) κατὰ ποικίλας πρὸς ἄλληλα ἐν τῷ μείγματι σχέσεις.

Ἡ κατὰ βάρος σχέσις τῆς ἀσβέστου ἀφ' ἑνός, τῆς ἀργίλλου καὶ τοῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου ἀφ' ἑτέρου, ἀσκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ εἴδους τοῦ κονιάματος. Ἡ σχέσις αὕτη ἐκφράζεται διὰ τοῦ κλάσματος:

$$\frac{CaO}{SiO_2 + Al_2O_3 + Fe_2O_3}$$

τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ καλεῖται μέτρον τῆς ὑδραυλικότητος τοῦ κονιάματος (module d'hydraulicité).

Εἰς διαφόρους τιμὰς τοῦ ἀνωτέρω κλάσματος ἀντιστοιχοῦν διάφορα εἴδη δραστικῶν οὐσιῶν τοῦ ὑδραυλικοῦ κονιάματος (κονίαι), ὑπαγόμενα εἰς τὰς ἑξῆς τυπικὰς μορφάς:

1. Ὑδραυλικὴ ἄσβεστος μὲ σύνθεσιν:

Ἄσβεστος	(CaO)	60,70
Ἀργίλιον	(Al_2O_3)	3,19
Πυρίτιον	(SiO_2)	21,70
Σίδηρος	(Fe_2O_3)	0,66

2. Σιμέντον Πόρτλανδ μὲ σύνθεσιν:

Ἄσβεστος	62,89
Ἀργίλιον	6,89
Πυρίτιον	21,31
Σίδηρος	2,53

3. Σιμέντον φυσικὸν ἀγγλικὸν μὲ σύνθεσιν:

Ἄσβεστος	52.69
Ἀργίλιον	10,30
Πυρίτιον	25,48
Σίδηρος	5,30

Ἀναγκαία συνθήκη πρὸς παρασκευὴν ὑδραυλικοῦ κονιάματος εἶναι ἡ εἰσερχομένη ἐν αὐτῷ ἄργιλλος νὰ ἔχῃ ὑποστῇ ἔψησιν. Εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ὑδραυλικῶν ἀσβέστων καὶ σιμέντων ἡ ἔψησις γίνεται συγχρόνως μὲ τὴν ἔψησιν τοῦ ἀσβετολίθου πρὸς παραγωγὴν τῆς ἀσβέστου. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ παραχθῇ ὑδραυλικὸν κονίαμα διὰ τῆς μείξεως ἀσβέστου καὶ χωριστὰ ἐψημένης ἀργίλλου. Τοιαῦτα ὑδραυλικὰ κονιάματα παρασκευάζονται συνήθως διὰ τῆς μείξεως παχείας ἀσβέστου (ἐστερημένης ἀργίλλου) πρὸς πουζολάνας ἢ πρὸς κόνιν κεραμουργικῶν προϊόντων (κουρασάνι). Αἱ πουζολάναι εἶναι ἡφαιστεία σποδὸς περιέχουσα μεγάλην ποσότητα ἀργίλλου ἐψημένης ἀπὸ τὴν γηγενῆ θερμότητα. Ἡ κεραμουργικὴ κόνις περιέχει ἐπίσης μεγάλην ποσότητα ἀργίλλου ἐψημένης κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ κεραμουργικοῦ προϊόντος. Τὰ πουζολανικὰ κονιάματα εἶναι μὲν βραδυπηκτότερα τῶν ἐκ κονιῶν παραγομένων, ἀλλὰ σκληρύνονται ἄριστα ὑπὸ τὸ ὕδωρ. παρουσιάζοντα μεγάλην ἀντοχήν. Εἰς τὰ πουζολανικὰ κονιάματα δύναται μέρος τῆς πουζολάνης ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἄμμου, ὅταν πρόκειται περὶ χρήσεως τοῦ κονιάματος εἰς ὑγρὰ ἐδάφη Προκύπτει τότε τὸ κονίαμα τὸ καλούμενον μετρίως ὑδραυλικόν, ἢ τὸ ἀσθενῶς ὑδραυλικόν, ὅταν τὸ πλεῖστον τῆς πουζολάνης ἀντικατεστάθη δι' ἄμμου.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη χρησιμοποιοῦν καὶ τὰ μεικτὰ καλούμενα κονιάματα προκειμένου περὶ κατασκευῶν αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰς ὑγρὰ ἐδάφη ἢ τῶν ὁποίων θέλουν ν' αὐξήσουν τὴν στεγανότητα ἢ τὴν ἀντοχήν. Μεικτὸν κονίαμα καλεῖται τὸ ἀποτελούμενον συνήθως ἀπὸ σιμέντον, παχεῖαν ἄσβεστον καὶ ἄμμον μετὰ ἢ ἄνευ πουζολάνης. Καλὴ ἀναλογία μεικτοῦ κονιάματος διὰ κατασκευὴν ἐν γένει ὑδραυλικῶν ἔργων εἶναι:

5 μέρη ὄγκου ἄμμου
1 μέρος ὄγκου ζύμης ἀσβέστου
1 μέρος ὄγκου σιμέντου

Ἐπίσης ἰσχυροτέρα ἀναλογία μεικτοῦ κονιάματος εἶναι:

4 μέρη ὄγκου ἄμμου
1 μέρος » θηραϊκῆς γῆς
1 » » σιμέντου
1 » » ζύμης ἀσβέστου.

Ἡ θηραϊκὴ γῆ εἶναι μία ἀπὸ τὰς καλυτέρας πουζολάνας, χρησιμοποιουμένη διὰ κατασκευὴν ὑδραυλικῶν κονιαμάτων καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ κράτους. Α. Γ. Κ.

—**ὑδραυλικὸν *πλῆγμα*,** ἢ ***πλῆγμα ὕδατος*** (coup de bélier). Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον τῆς κρούσεως, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ὅταν διακοπῇ ἀποτόμως ἡ κίνησις ὕδατος ρέοντος ἐντὸς σωλῆνος. Ἐὰν εἰς τὸ ἄκρον σωλῆνος συγκοινωνοῦντος μὲ δεξαμενὴν πλήρη ὕδατος, κειμένην ὑψηλότερον αὐτοῦ ὑπάρχῃ στρόφιγξ ἀνοικτή, τὸ ὕδωρ θὰ ρέῃ μὲ κάποιαν ταχύτητα διὰ τοῦ σωλῆνος. Ἂν ἀποτόμως κλεισθῇ ἡ στρόφιγξ, ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τῆς ἐντὸς τοῦ σωλῆνος μάζης τοῦ ὕδατος θὰ ἐξωτερικευθῇ διὰ μιᾶς κρούσεως ἢ πλήγματος ἐπὶ τοῦ σωλῆνος, ἥτις θὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐντὸς τῆς δεξαμενῆ ὕδατος, διὰ ταλαντώσεως αὐτῆς. Τὸ φαινόμενον ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατὰ στιγμὴν τοῦ κλεισίματος τῆς στρόφιγγος ἀναπτύσσεται πίεσις κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς ὑδροστατικῆς, ἡ ὁποία, προϊόντος τοῦ χρόνου, μειοῦται, φθάνουσα τελικῶς τὴν ὑδροστατικὴν πίεσιν. Τὸ πλῆγμα ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἐλαττώσεως τῆς μάζης τοῦ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος καὶ τῆς δεξαμενῆς ὕ ατος καὶ εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρότερον, ὅσον ἡ ταχύτης ροῆς τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ σωλῆνος εἶναι μεγαλυτέρα. Α. Α. Κ.

—**ὑδραυλικὸς *κριὸς*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *κριὸς* ὑδραυλικός.

—**ὑδραυλικὸς *στρόβιλος*** *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδροκινητήρ*.

—**ὑδραυλικὸς *τροχὸς*** *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. ὑδροκινητήρ.

ὕδραυλις (ἡ), ἢ ***ὑδραυλικὸν ὄργανον*** (λατ. organum hydraulicum, γαλλ. orgue hydraulique, γερμ. Wasserpfeife). Πνευστὸν ὄργανον, πρόγονος τοῦ συγχρόνου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου Ἡ ὕδραυλις ἐφευρέθη ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας μηχανικοῦ Κτησιβίου, ὅστις φέρεται ζήσας ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου Εὐεργέτου τοῦ Β' (145—116 π. Χ.). Πλήρη περιγραφὴν τοῦ ὑδραυλικοῦ ὀργάνου παρέχει ἡμῖν ὁ Ἥρων ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Πνευματικά, βιβλ. Α') καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὁ Λατῖνος Βιτρούβιος. Κατὰ τὸν Ἥρωνα τὸν Ἀλεξανδρέα ἡ ὕδραυλις ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἑξῆς τμημάτων: Ἐξ ὀρειχαλκίνου *βωμίσκου* (δηλ. δεξαμενῆς) πλήρους ὕδατος. Εἰς τὸ βάθος τοῦ βωμίσκου εὑρίσκετο ἀνεστραμμένον κοῖλον ἡμισφαίριον ὀνόματι *πνιγεύς*, ἔχον πρὸς τὰ κάτω ἀνοίγματα, δι' ὧν διήρχετο τὸ ὕδωρ. Ἀφ' ἑτέρου ἄνωθεν τοῦ ἡμισφαιρίου ὑπῆρχον *σωλῆνες* ἐξερχόμενοι τοῦ βωμίσκου καὶ ὧν ὁ ἕτερος ἐκάμπτετο καὶ συνεκοινώνει μὲ κύλινδρον, καλούμενον *πυξὶς* καὶ ἔχοντα *ἐμβολέα*, ὅστις ἠμπόδιζε τὴν διείσδυσιν τοῦ ἀέρος. Πρὸς τὸν ἐμβολέα τοῦτον ἦτο συνδεδεμένος εἷς *κανών*, μετὰ τούτου δὲ διὰ μέσου τῆς *περόνης* συνείχετο καὶ ἕτερος κανών. Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ κυλίνδρου (θικλ) ἐξήρχετο μικρότερός τις κύλινδρος, τὸ *πυξίδιον*, ὅστις εἶχεν ἄνοιγμα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ μεγάλου κυλίνδρου ἐνῷ τὸ ἄνω αὐτοῦ τμῆμα, κλειστόν, εἶχεν ἐν τούτοις ὀπήν τινα, δηλαδὴ τὸ *τρύπημα*, δι' οὗ ὁ

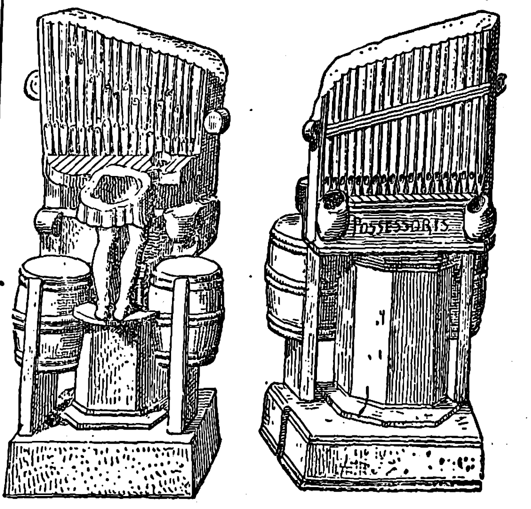

Ὕδραυλις.

ἀὴρ εἰσέδυεν εἰς τὸν μέγαν κύλινδρον. Ὑπὸ τὸ τρύπημα ὑπῆρχε μικρόν τι δέρμα ἢ *λεπίδιον*, συγκρατούμενον διὰ τῶν *περονίων* (καρφίων) καὶ φράσσον τὴν ὀπὴν (τὸ τρύπημα). Τὸ λεπίδιον τοῦτο ὠνομάζετο *πλατυσμάτιον*. Ὁ δεύτερος σωλήν, ὁ ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ πνιγέως, συνεκοινώνει δι' ἀνοίγματος πρὸς ἕτερον ὁριζόντιον σωλῆνα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦσαν ἐμπεπηγμένοι οἱ *αὐλοί*. Οἱ αὐλοὶ οὗτοι εἶχον εἰς τὸ κάτω αὐτῶν μέρος *γλωσσοκομμα* (εἶδος θήκης), συγκοινωνοῦντα πρὸς αὐτοὺς δι' ἀνοιγμάτων καὶ ἦσαν ἀνοικτοὶ δι' ὀπῶν Εἰς τὰς ὀπὰς ταύτας εἰσήγοντο τὰ *πώματα*, δι' ὧν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνοίγωνται ἢ νὰ κλείωνται οἱ αὐλοί. Δι' ἀνυψώσεως τοῦ ἐμβολέως ἐξεδιώκετο ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ κυλίνδρου, οὕτω δὲ ἔκλειε τὸ ἄνοιγμα τοῦ μικροῦ κυλίνδρου διὰ τοῦ πλατυσματίου.

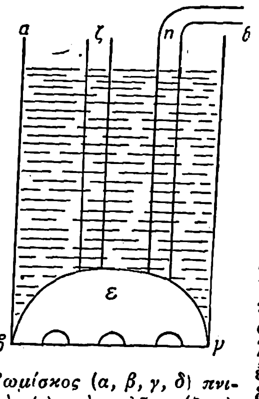

Βωμίσκος (α, β, γ, δ) πνιγεὺς (ε) καὶ σωλῆνες (ζ, η).

Ὁ ἀὴρ εἰσήρχετο εἰς τὸν πνιγέα καὶ ἐκ τοῦ πνιγέως εἰς τὸν μεγαλον σωλῆνα, εἶτα δὲ εἰς τοὺς αὐλούς, ὁσάκις τὰ πώματα αὐτῶν εἶχον ὠσθῆ, εἴτε ὅλα, εἴτε τινὰ ἐξ αὐτῶν. Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἤχου κατεβιβάζετο διὰ τῆς χειρὸς μικρός τις *ἀγκωνίσκος* (εἶδος πλήκτρου), πρὸς τὸ ἄνοιγμα τοῦ γλωσσοκόμου, οὕτω δὲ τὸ πῶμα ἐκινεῖτο πρὸς τὰ ἔσω καὶ ὅταν ἔφθανε πρὸς τὸ κάτω μέρος, τὸ ἄνοιγμα τοῦ πώματος ἀντεστοίχει πρὸς τὸ τοῦ αὐλοῦ. Εἶτα, δι' ειδικοῦ μηχανισμοῦ τὰ πώματα ἐπανήρχοντο εἰς τὴν θέσιν των καὶ οὕτως οἱ σωλῆνες ἔπαυον ἠχοῦντες. Τὸ ὕδωρ τὸ ὑπάρχον εἰς τὴν δεξαμενὴν (τὸν βωμίσκον) εἶχε τὸν ἑξῆς σκοπόν: ὁ ἀὴρ ὁ ὑφιστάμενος ἐντὸς τοῦ πνιγέως, ἐρχόμενος ἐκ τοῦ κυλίνδρου, ἀνύψωνε τὸ ὕδωρ, τοῦτο δὲ ἀφ' ἑτέρου ἀπεδίωκε τὸν ἀέρα καὶ τὸν ὤθει ἐντὸς τῶν αὐλῶν. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

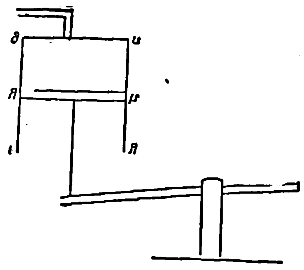

Πυξὶς καὶ ἐμβολεύς.

Ὑδραώτης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ὑάρωτις*.

Ὑδρέα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία (*Ἡροδ.* Γ, 59, *Παυσαν*. Β, λδ, 9) τῆς Ὕδρας τῆς πρὸς Τροιζῆνα καὶ Ἑρμιονίδα. Σ. Ε. Λ.

— **Ὑδρέα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρδέας (Συμπόσκου) τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 291. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βόλισισια*.

ὑδρεγκεφαλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδρεγκεφαλίαν, ἄλλως *ὑδροκεφαλικός*.

—**ὑδρεγκεφαλικὴ *κραυγὴ*** (cri hydrencéphalique). Οὕτω καλοῦνται αἱ βραχεῖαι, γοεραί, μονότονοι καὶ διαπεραστικαὶ κραυγαί, τὰς ὁποίας ἐκβάλλουσι

Digitized by Google

κατὰ διαλείμματα τὰ ἐκ φυματιώδους μηνιγγίτιδος πάσχοντα παιδία. Μ. Ν. Κ.

ὑδρεγκεφαλοκήλη (ἡ). Εἶδος ἐγκεφαλοκήλης πεπληρωμένης ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ. Κατ' αὐτὴν τελεῖται ἐκτόπισις εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κρανίου τμήματός τινος τοῦ ἐγκεφάλου περιέχοντος ἀποφυάδα ἢ ἐπιμήκυνσιν τῆς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου διατεταμένης ὑπὸ τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ. Μ. Ν. Κ.

ὑδρεῖον (τό)· τὸ δι' οὗ ὑδρευόμεθα ἀγγεῖον, οἷον ὑδρία, ἀντλία κτλ.· || ὁ τόπος ὅπου ὑδρεύονται τὰ πλοῖα.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ὑδρεῖον* ὁ τόπος ὅπου ὑδρεύονται τὰ πλοῖα, ὁ αὐτοφυὴς μάλιστα, οἷον αἱ ἐκβολαὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ρυάκων, αἱ παραθαλάσσιαι πηγαί, τὰ ἐκ τῆς ἄμμου ὀρυκτὰ ὕδατα. Τῶν ὑδρείων γίνεται λεπτομερὴς μνεία εἰς τὰς ναυτιλιακὰς ὁδηγίας καὶ τοὺς χάρτας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺ «Περίπλους» τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

ὑδρελία (ἡ) (Hydrelia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ψυχῶν, ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶντα. Αἱ ὑδρελίαι ἔχουσι ρύγχος βραχύ, κοιλίαν λεπτὴν οἱ ἄρρενες καὶ αἰσθητῶς διωγκωμένην αἱ θήλειαι, καὶ πτέρυγας εὐρείας. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ἔχουσι σῶμα διωγκωμένον καὶ δώδεκα πόδας. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν θάμνων καὶ εἰς ὑγρὰ καὶ ἀργιλλώδη ἐδάφη. Αἱ χρυσαλλίδες εἶναι ἐγκεκλεισμέναι ἐντὸς μικρῶν, λεπτῶν, φοειδοῦς σχήματος βομβυκίων, ἔνθα καὶ ὑφίστανται πάσας αὐτῶν τὰς μεταμορφώσεις. Δ. Ν. Π.

ὑδρεμεσία (ἡ)· ὑδαρὴς ἐμετός.

Ὑδρέος *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν 22 συνοικισμῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν κοινότητα Ποσειδωνίας τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 81.

ὕδρευμα (τό)· ὁ τόπος, ἡ πηγὴ ἢ τὸ φρέαρ, ὁπόθεν ὑδρεύεταί τις· ὑδρεῖον.

ὑδρεύομαι· λαμβάνω ὕδωρ, προμηθεύομαι τὸ διὰ τὰς ἀνάγκας μου ὕδωρ: «ἡ ἐννεάκρουνος πηγὴ ὁπόθεν οἱ Ἀθηναῖοι ὑδρεύοντο».

ὕδρευσις, —εως (ἡ)· τὸ ὑδρεύεσθαι, τὸ νὰ λαμβάνῃ τις τὸ ἑκάστοτε ἀναγκαῖον ὕδωρ· || τὸ σύνολον τῶν ἔργων καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ παροχὴ τοῦ ἀναγκαίου ὕδατος εἰς πόλιν ἢ συνοικισμόν.

—*[Ὑδροτεχν.]* *Ὕδρευσις* καλεῖται ἐν τῇ ὑδροτεχνίᾳ ἡ προμήθεια ὕδατος διὰ τὰς ἀνάγκας συνοικισμοῦ ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ συγκρότημα τῶν ἔργων, δι' ὧν ἐξασφαλίζεται ἡ προμήθεια αὕτη κατὰ τὸν καλύτερον δυνατὸν τρόπον. Αἱ εἰς ὕδωρ ἀνάγκαι παντὸς συνοικισμοῦ διαστέλλονται εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας: α) Ἀνάγκαι οἰκιακαί (πόσις, μαγείρευμα, καθαρισμοὶ καὶ πλύσεις παντὸς εἴδους, ἄρδευσις μικρῶν ἀνθοκήπων). β) Ἀνάγκαι ἀστικαί (ἀνάγκαι στρατώνων, νοσοκομείων, σχολείων, ἀγορῶν, πλύσεις καὶ καταβρέγματα ὁδῶν, πλύσεις ὑπονόμων καὶ δημοσίων ἀφοδευτηρίων, ἀνάγκαι πυροσβεστικαί, ἀρδεύσεις δημοσίων κήπων, ἀνάγκαι διακοσμητικαὶ ἀναβρυτηρίων καὶ πιδάκων). γ) Ἀνάγκαι βιομηχανικαί (πλυντήρια, παγοποιεῖα, ἁμαξοστάσια κ.λ.π.).

Καταβάλλεται ἡ προσπάθεια ὅπως ὅλαι αἱ ἀνωτέρω ἀνάγκαι ἱκανοποιῶνται ἐξ ὕδατος τῆς αὐτῆς προελεύσεως, διότι οὕτω ἐξυπηρετοῦνται ἐξ ἑνιαίου ὑδρευτικοῦ ἔργου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ τὴν οἰκονομίαν ἐξασφαλίζει καὶ τὴν ἁπλουστέραν τοῦ ἔργου ἐκμετάλλευσιν.

Ἐὰν ἐν τοιαύτῃ ὑδρεύσει κληθῇ διὰ τοῦ $\mathcal{F}$ ὁ ἐτησίως ἐκ τῆς δεξαμενῆς ἀποχετευθεὶς πρὸς ἱκανοποίησιν πασῶν τῶν ἀνωτέρω ἀναγκῶν ὑδάτινος ὄγκος καὶ διαιρεθῇ ὁ ὄγκος οὗτος διὰ τοῦ γινομένου τοῦ ἀριθμοῦ N τῶν κατοίκων τοῦ συνοικισμοῦ ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους, τὸ πηλίκον:

$$\frac{\mathcal{F}}{365\ N} = \varkappa$$

καλεῖται μέση εἰδικὴ κατανάλωσις τοῦ συνοικισμοῦ ἢ ἁπλῶς εἰδικὴ κατανάλωσις καὶ παριστᾷ τὸν ἀνὰ 24ωρον κατὰ μέσον ὅρον ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ ἔτους, καὶ διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας, καταναλισκόμενον ὑδάτινον ὄγκον, ἀνηγμένον εἰς τὸν κάτοικον.

Ἐκ τῆς στατιστικῆς τῆς ὑδρεύσεως διαφόρων πόλεων προκύπτει ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ κ μεταβάλλεται ἐντὸς εὐρυτάτων ὁρίων, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ κλίματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ συνοικισμοῦ, καὶ ἀναλόγως τῶν τιμολογίων τοῦ ὕδατος. Εἰς τὰς ἀμερικανικὰς πόλεις ἡ τιμὴ τοῦ κ φθάνει τὰ 1000 λίτρα, ἐνῷ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς μεγαλοπόλεις κυμαίνεται μεταξὺ 150 καὶ 250 λίτρων. Ἐν τῇ ὑδρεύσει τῶν Ἀθηνῶν ὁ κ προϋπελογίσθη εἰς 100 λίτρα καὶ ἡ ἀπολογιστικὴ του τιμὴ ἔφθασεν εἰς 40—50 λίτρα. Γενικώτερον ἐν Ἑλλάδι ἡ διοίκησις δέχεται ὅτι διὰ συνοικισμοὺς πληθυσμοῦ 5.000 κατοίκων εἰδικὴ κατανάλωσις 50 λίτρων εἶναι ἐπαρκής.

Ἡ προεκτιμωμένη τιμὴ τῆς εἰδικῆς καταναλώσεως ἀποτελεῖ ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ὑδρεύσεως τὴν βάσιν τοῦ καθορισμοῦ τοῦ μεγέθους τῶν ἐκτελεστέων ἔργων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν εἰκαζομένην μετὰ τριακονταετίαν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως δημογραφικὴν καὶ τοπογραφικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὑπὸ ὕδρευσιν συνοικισμοῦ.

Τὸ συγκρότημα τῶν ἔργων ὑδρεύσεως ἀποτελεῖται κατὰ κανόνα ἀπὸ τὰ ἑξῆς: α) Ἔργα προμηθείας τοῦ ὕδατος (συλλογή, συγκέντρωσις, ὑδροληψίαι). β) Ἔργον μεταφορᾶς τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ τόπου τῆς προμηθείας εἰς τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως. γ) Ἔργον τῆς ρυθμιστικῆς καὶ ἐφεδρικῆς ἀποθηκεύσεως· δ) Ἔργον ἐξαγνίσεως (διυλίσεως καὶ ἀποστειρώσεως) τοῦ ὕδατος, ὅπου τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον. ε) Ἔργον διανομῆς.

Τὰ ἔργα τῆς προμηθείας ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ τρόπου τῆς φυσικῆς ἐμφανίσεώς του. Τὸ ἔργον τῆς μεταφορᾶς καλεῖται κοινῶς ἐξωτερικὸν ὑδραγωγεῖον ἢ ὑδραγωγεῖον. Ἂν ἡ μεταφορὰ γίνεται διὰ τῆς βαρύτητος, ἀποτελεῖται ἐκ σωληνώσεως διὰ τὰς μικρὰς παροχὰς καὶ κλειστοῦ ἐλευθέρου ἀγωγοῦ διὰ τὰς μεγάλας, ὅταν ἡ τοπογραφία ἐπιτρέπῃ τὴν μεταφορὰν μὲ ρεῦμα ἐλευθέρας ἐπιφανείας. Προκειμένου περὶ μεγάλων παροχῶν (ἄνω τοῦ 1 μ³/δ) ἡ διὰ κλειστοῦ ἐλευθέρου ἀγωγοῦ (βλ. *ὑδραγωγός*) μεταφορὰ εἶναι κατὰ κανόνα οἰκονομικωτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἀπὸ ἀπόψεως λειτουργίας. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἔργου τῆς μεταφορᾶς εἶναι πάντοτε ἐφωδιασμένη μὲ θάλαμον φορτίσεως τοῦ ἀγωγοῦ, ὁ ὁποῖος θάλαμος ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔργον τῆς συλλογῆς, ὅταν πρόκειται περὶ πηγαίας προελεύσεως τοῦ ὕδατος μὲ συγκεντρωμένην τὴν ἀνάβλυσιν.

Ἂν ἡ μεταφορὰ γίνεται διὰ μηχανικῆς ἐνεργείας, τὸ ἔργον τῆς μεταφορᾶς ἀποτελεῖται ἀπὸ σωλήνωσιν, εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ μηχανοστάσιον τῶν καταθλιπτικῶν μηχανημάτων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καλοῦσι συνήθως καταθλιπτικὸν ἀγωγὸν τὸ ἔργον μεταφορᾶς.

Διὰ τὸ ἔργον τῆς ἀποθηκεύσεως βλέπε τὸ ἄρθρον ὑδαταποθήκη.

Τὸ ἔργον τῆς ἐξαγνίσεως συνοδεύει τὴν ὕδρευσιν ὅταν ἡ προμήθεια γίνεται ἐξ ὕδατος ἐπιφανειακοῦ (ποταμός, λίμνη) ἢ ἐξ ὑπογείου ὕδατος κυκλοφοροῦντος εἰς μικρὸν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους βάθος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ διυλιστήρια ἢ ταχυδιυλιστήρια καὶ ἀπὸ ὄργανα καὶ ἐγκαταστάσεις ἀποστειρωτικῆς λειτουργίας διὰ χημικῆς ἢ ἄλλης ὁδοῦ.

Τὸ ἔργον τῆς διανομῆς ἀποτελεῖται κατὰ κανόνα ἀπὸ δίκτυον σωληνώσεων τοποθετημένων εἰς τὰς ὁδούς, ἄλλοτε εἰς τὸν ἄξονα καὶ ἄλλοτε εἰς τὰ πεζοδρόμια. Τὰ ρεύματα τῆς διανομῆς πρέπει νὰ τελοῦν διαρκῶς ἐν τῷ δικτύῳ ὑπὸ ἐπαρκῆ πίεσιν, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ καταναλωτοῦ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ὀρόφους τῶν οἰκοδομῶν ἡ ἀναγκαία ποσότης ὕδατος, ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ ἀποκλείεται ἡ εἰσροὴ ἐν τῷ δικτύῳ ἐκ τῶν τυχὸν χαλαρωμένων ἁρμῶν τῆς σωληνώσεως, ἐξωτερικοῦ μεμολυσμένου ὕδατος. Τὸ ἔργον τῆς διανομῆς πρέπει νὰ εἶναι πλουτισμένον μὲ τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν δημοσίων ὑδροληψιῶν δι' ἀρδεύσεις πρασίνων χώρων, πλύσεις ὁδῶν καὶ διὰ πυροσβεστικὰς ἀνάγκας. Αἱ διατομαὶ τῶν ἀγωγῶν ὑπολογίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεγαλυτέρας ζητήσεως. Διὰ τὸν ἀγωγὸν μεταφορᾶς ἡ μεγαλυτέρα ζήτησις παρουσιάζεται κατὰ τὸ θερινὸν εἰκοσιτετράωρον καὶ εἶναι περίπου κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνωτέρα τῆς μέσης. Ἐὰν ὅθεν κληθῇ διὰ τοῦ κ ἡ εἰδικὴ κατανάλωσις ἐκπεφρασμένη εἰς μ³, καὶ διὰ N ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων μετὰ τριακονταετίαν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως, ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὸ θερινὸν εἰκοσιτετράωρον ὄγκος θὰ εἶναι:

$$\gamma_m = 1{,}5\ \varkappa.\ N/\mu^3.$$

Τὸ ἔργον ἄρα τῆς μεταφορᾶς πρέπει νὰ ἔχῃ διοχετευτικότητα:

$$Q_m = \frac{1{,}5.\ \varkappa.\ N}{86.400''}\ \mu^3/\delta.$$

Ὁ κύριος ἀγωγὸς διανομῆς ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεγίστης στιγμιαίας ζητήσεως ἐν τῷ θερινῷ εἰκοσιτετραώρῳ, ἡ ὁποία ζήτησις προκύπτει ἐκ στατιστικῶν ὅτι εἶναι διὰ τὰς μεγαλοπόλεις κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνωτέρα τῆς μέσης Qm τοῦ θερινοῦ εἰκοσιτετραώρου στιγμιαίας ζητήσεως. Δηλαδὴ ἡ διοχετευτικότης τοῦ ἐν λόγῳ ἀγωγοῦ πρέπει νὰ εἶναι:

$$Q'm = 1{,}5\ Q_m = \frac{2{,}25.\ \varkappa.\ N}{86\ 400''}\ \mu^3/\delta.$$

Ὁ ἀνωτέρω τύπος χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς ἐκτίμησιν τῆς διοχετευτικότητος τῶν ἀγωγῶν τοῦ δικτύου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ N ἐκφράζει ἑκάστοτε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀγωγοῦ ἐξυπηρετουμένων κατοίκων. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ὑπολογίζεται ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῆς εἰς ἕκαστον ἀγωγὸν ἀντιστοιχούσης κατῳκημένης περιοχῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς πυκνότητος οἰκήσεως τῆς περιοχῆς ταύτης.

Ἡ διάταξις τῶν ἔργων ὑδρεύσεως πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τρόπον ἀσφαλίζοντα τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν τελειοτέραν μόνωσιν τοῦ ὕδατος καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς κυκλοφορίας του, ἀπὸ τῆς συλλογῆς του μέχρι τοῦ κρουνοῦ τοῦ καταναλωτοῦ.

Ἀπὸ θερμαντικῆς ἀπόψεως ἡ μόνωσις ἐπιτυγχάνεται ἀμέμπτως ἂν οἱ ἀγωγοὶ καὶ οἱ ὑδατοθάλαμοι τοποθετηθῶσιν ἐν ἐκχώματι βάθους 1,5 μ περίπου.

Ἀπὸ μολυσματικῆς ἀπόψεως ἡ μόνωσις ἀσφαλίζεται ἂν οἱ ἀγωγοὶ εἶναι στεγανοὶ καὶ εὑρίσκωνται ὑπὸ διαρκὲς φορτίον οἱ ὑπὸ πίεσιν, ἑρμητικῶς δὲ κλειστοὶ οἱ μὲ ρεῦμα ἐλευθέρας ἐπιφανείας. Διὰ τοὺς ὑδατοθαλάμους πρέπει νὰ τηρῶνται οἱ εἰς τὸ ἄρθρον ὑδαταποθῆκαι ἀναφερόμενοι ὅροι καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἐπιτρέπεται ἡ εἰς αὐτοὺς εἴσοδος ὑπὸ αὐστηροὺς περιορισμούς.

Διὰ νὰ λειτουργήσῃ κανονικῶς καὶ κατὰ τὰ προϋπολογισθέντα τὸ ἔργον τῆς ὑδρεύσεως, ἀναγκαία συνθήκη εἶναι τὸ ὕδωρ νὰ παρέχεται εἰς τὴν κατανάλωσιν μὲ τιμολόγια ὀγκομετρικά. Μὲ ὑδροληψίαν ἐλευθέραν ἢ κατ' ἀποκοπὴν παρατηροῦνται κατὰ κανόνα σπατάλαι καὶ καταχρήσεις ἐκ μέρους τῶν ὑδροληψιῶν ταπεινοῦ ὑψομέτρου, εἰς βάρος τῶν ὑψηλῶν συνοικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας, ἐλλείψει φορτίου, ἡ ὕδρευσις εἶναι ἐλαττωματική. Α. Γ. Κ.

ὑδρευτικός, —ή, —όν· ὁ χρήσιμος πρὸς ὕδρευσιν: «ὑδρευτικὰ μέσα».

Ὕδρηλα, καὶ **Ὕδηλα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἀρχαία τῆς Καρίας, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι γνωστὸν ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο. Ταύτης διεσώθησαν νομίσματα μόνον τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. ΚΑΥ

ὑδρία (ἡ)· ἀγγεῖον πήλινον, κατάλληλον πρὸς μεταφορὰν ὕδατος, κοιν. *στάμνα*· || καθόλου, οἱονδήποτε ἀγγεῖον χρησιμοποιούμενον πρὸς ὕδρευσιν: «ὑδρία χαλκῆ»· || ἀρχ. κάλπη, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔθετον τὰ ὀστᾶ καὶ τὴν ἐκ τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν τέφραν.

— *[Ἀρχ.]* Δοχεῖον μὲ σφαιροειδῆ τὴν κοιλίαν. Ἔχει λαιμὸν καὶ βάσιν μὲ πλατὺν γῦρον καὶ φέρει τρεῖς λαβάς: δύο μικρὰς καὶ πλαγίας ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ, καὶ μίαν μεγάλην καὶ κάθετον ἀπὸ τοῦ χείλους μέχρι τοῦ ὤμου. Ἡ ὑδρία, κατὰ ταῦτα, ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἀμφορέα κατὰ τὰς δύο πλαγίας μικρὰς λαβὰς καὶ πρὸς τὴν οἰνοχόην κατὰ τὴν μεγάλην κάθετον λαβήν. Τὸ δοχεῖον τοῦτο ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀγγεῖον δι' ὕδωρ. Τὸ σχῆμά του προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀμφορέως, εἰς τὸν ὁποῖον προσετέθη ἡ κάθετος μεγάλη λαβὴ τῆς οἰνοχόης. Ἡ ἐπινόησις τοῦ συνδυασμοῦ τούτου ἐγένετο ἤδη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ὡς τοῦτο φανερώνουσι τὰ πρώτα

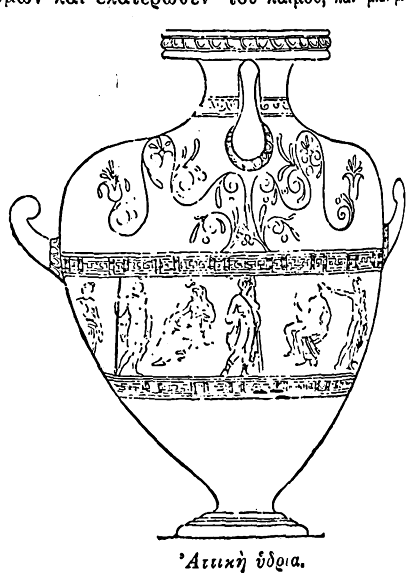

Ἀττικὴ ὑδρία.

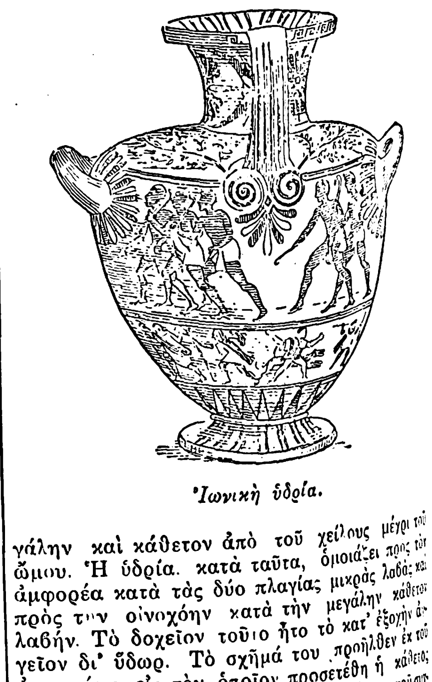

Ἰωνικὴ ὑδρία.

Digitized by Google

εἴδη τῆς ὑδρίας τῆς μυκηναϊκῆς ἀγγειοπλαστικῆς. Ἀργότερον, κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺ χρόνους, ἀναφαίνεται ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ, τελειοποιεῖται δὲ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πεισιστρατιδῶν, ὁπότε καὶ λαμβάνει τὸν ὁριστικὸν σχηματισμὸν τοῦ δυνατοῦ λαιμοῦ, τῆς στερεᾶς βάσεως καὶ τῶν ἀρχιτεκτονικῶς ἀρτίων καμπυλωτῶν ὤμων. Ἡ ὑδρία κατεσκευάζετο ἐκ πηλοῦ, ἀλλὰ καὶ μετάλλου, ὁπότε ἔφερεν ἐνίοτε καὶ ῥαβδώσεις ἐπὶ τῇ κοιλίᾳ. Ἡ ὑδρία, ὡς δοχεῖον ὕδατος, ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸ λουτρόν, τὴν πάλην, τὰς θυσίας, τὰς σπονδάς· ἐχρησιμοποιεῖτο ὅμως καὶ ὡς τεφροδόχος κίστη τῶν νεκρῶν καὶ ὡς κάλπη ψήφων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς χρηματοκιβώτιον. Κατὰ τὰς διαφόρους ζωγραφικὰς παραστάσεις καὶ ἀγγειογραφίας, τὴν ὑδρίαν ἔφερον αἱ γυναῖκες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μὲ προσκεφάλαιον ἢ ἐπὶ τῶν ὤμων σπεύδουσαι νὰ ἀντλήσωσιν ὕδωρ ἐκ τῆς κρήνης. Β. Δ. Θ.

—**Ὑδρία τῆς Καννᾶ** [*Ἀστρον.*]. Ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Δελφῖνος* (βλ. λ.) παρὰ τῷ Schiller

—**ὑδρίαι** ***καιρεταναὶ*** [*Ἐγκυκλ.*]· βλ. λ. *καιρεταναι ὑδρίαι.*

ὑδριαφορία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἡ κατὰ τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων προσφερομένη θρησκευτικὴ ὑπηρεσία ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῶν ἐν ἀστοῖς μετοίκων, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν ἱερῶν ὑδριῶν, πλήρων ὕδατος. Ἡ ὑδριαφορία, ὡς καὶ ἡ σκαφηφορία καὶ ἡ σκιαδηφορία, εἰκονίζοντο ἐπὶ τῆς ζῳφόρου τοῦ Παρθενῶνος. ΚΑΨ

ὑδρίδαι (οἱ) (Colubridae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ὀφιδίων, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ὄφεων μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλευρῶν, κεφαλὴν τελείως διακρινομένην τοῦ λοιποῦ σώματος καὶ ἰσχυρὰς σιαγόνας μετὰ πολυαρίθμων ὀδόντων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *δρομικός*, ἡ *ἐλαφίς*, ἡ *ἑρπετοδρυάς*, ὁ *ἄλνεχις*, ὁ *στεφανίσκος*, ὁ *τροπιδόνωτος* καὶ ὁ *ὕδρος*. Δ. Ν. Π.

—**ὑδρίδαι** (οἱ) (Hydridae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδρομεδουσῶν*, περιλαμβάνουσα ζῷα ἔχοντα σχῆμα πολύποδος καὶ συνήθως κατ' ἀποικίας ἐνδιαιτώμενα. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται ἐκ τοῦ ὅτι ἀμοιροῦσι τελείως περισαρκίου, ἐφ' ὅσον ζῶσιν ἐλεύθερα, ὅταν ὅμως ἀποτελέσωσιν ἀποικίας ἀποκτῶσι τοιοῦτον. Ἐκ τῶν ᾠῶν, ἅτινα παράγονται ἐκ τῶν ὑδρῶν τῆς ἀποικίας, ἐκκολάπτεται πάντοτε πολύπους ἀνάλογος πρὸς τὴν ὕδραν. Εἰς τὰ ζῷα τὰ σχηματίζοντα ἀποικίας ὑφίσταται ὑπὸ τὸ περισάρκιον (κοινοσάρκιον) σκελετός, χιτινώδους συστάσεως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅστις παράγεται δι' ἐκκρίσεων τοῦ ἐξωδέρματος. Ὁ σκελετὸς οὗτος καλεῖται κατ' ἐξοχὴν περισάρκιον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἡ *ὕδρα*. Δ. Ν. Π.

ὑδρικός, *—ή, —όν*· χημ., ὁ περιέχων ὕδωρ (ἔνυδρος) ἢ ἐνίοτε καὶ ὁ περιέχων ὑδρογόνον. Σ. Γ.

ὑδρινδένιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *ἰνδάνιον.* Σ. Γ.

ὑδριὸν (τὸ) (hydrion) [*Φυσ.*]· βλ. λ. *πρωτόνιον.*

ὑδρίτης (ὁ) [*Χημ.*]. Καλεῖται οὕτω χημική τις ἕνωσις ὅταν περιέχῃ ὕδωρ δυνάμενον νὰ ἀφαιρεθῇ ἄνευ μεταβολῆς τοῦ χημικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς. Τοιαῦται εἶναι λ. χ. τὰ ὑδροξείδια τῶν μετάλλων, τὰ ὀξυγονικὰ ὀξέα κ λ. Τὸ ὕδωρ τῶν ὑδριτῶν δύναται νὰ συγκρατῆται στερεώτατα ἢ χαλαρώτατα. Σ. Γ.

—**ὑδρῖται** ***ἰσοδιαζωτικοὶ*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *διαζωσώματα.*

ὑδρο— (Hydro—). Μόριον προτιθέμενον ἄλλων λέξεων, μεθ' ὧν ἀποτελεῖ συνθέτους λέξεις, δι' ὧν χαρακτηρίζονται διάφοροι χημικαὶ οὐσίαι, οὐδεμίαν σχέσιν μεταξύ των παρουσιάζουσαι. Οὕτω χρησιμοποιεῖται ὡς πρόθεμα εἰς ὑδροξυλιούχους ἑνώσεις (*ὑδροκινόνη* $C_6H_4(OH_2)$, εἰς ὑδρογονούχους ἑνώσεις (*ὑδροβενζόλιον*: $(C_6H_5)_2N_2H_2$), εἰς μὴ ὀξυγονούχους ἑνώσεις (*ὑδρογονάνθρακες*). Τὸ πρόθεμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὀνοματολογίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν λατινικὴν ταύτην (Hydrobromas Kalicus=Kalium bromatum=βρωμιοῦχον κάλιον) κλπ. Κ. Γ. Μ.

ὑδροαερικὸς ***ἦχος***. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ εἰδικός τις ἦχος μεταλλικῆς γενικῶς ἀπηχήσεως, παραγόμενος διὰ τῆς ἐπικρούσεως κοιλότητος τοῦ σώματος, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχονται ὑγρὰ καὶ ἀέρια, ὡς λ. χ. εἰς μέγα πνευμονικὸν σπήλαιον, εἰς τὸν πνευματοθώρακα, εἰς τὸν στόμαχον κλπ. Μ. Ν. Κ.

ὑδροαιματίτης (ὁ) (Hydrohämatit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, ἀποτελοῦν παραλλαγὴν τοῦ λειμωνίτου, χρῶμα κόνεως κόκκινον ἕως κοκκινόφαιον, ἐμφανιζόμενον δὲ ὑπὸ μορφὴν ὑαλοκεφάλου ὁμοίου πρὸς τὸν κόκκινον ὑαλοκέφαλον τοῦ αἱματίτου. Ἔχει χρῶμα χαλυβδότεφρον ἕως σιδηρόμαυρον, εἰδικὸν βάρος 4.3—4.5 καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Siegerland, Vogtland κ. ἀ. Γ. Β.

ὑδροακριδίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἀκριδίνη.*

ὑδροαλογονικὰ ***ὀξέα*** [*Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἀποτελούμενα ἐξ ὑδρογόνου καὶ ἀλογονικοῦ στοιχείου, ὡς λ χ. τὸ ὑδροχλωρικόν, τὸ ὑδροβρωμικόν, τὸ ὑδροϊωδικόν, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ὑδροκυανικόν, δοθέντος ὅτι ἡ ῥίζα τοῦ κυανίου παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὰ ἀλογονικὰ στοιχεῖα. Σ. Γ.

—**ὑδροαλογονικῶν** ***ὀξέων ἐστέρες*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *ἐστέρες.*

ὑδροανθρακικὰ ***ἅλατα*** [*Χημ.*]· βλ. λ. *διττανθρακικὰ ἅλατα.*

ὑδροαπατίτης (ὁ) (Hydroapatit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἀσβέστιον. Ἀποτελεῖ ἔνυδρον παραλλαγὴν τοῦ φωσφορίτου, ἔχει χρῶμα λευκὸν γαλακτόχρουν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ St. Girons τῆς νοτίου Γαλλίας. Γ. Β.

ὑδρόβαινος (ὁ) (Hydrobaenus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χειρονομιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μυιῶν μικροσώμων, ἀπαντωσῶν κατὰ τὸ ἔαρ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

ὑδροβαρόμετρον (ὁ) [*Ὠκεανογρ.*]. Ὄργανον, δι' οὗ προσδιορίζεται τὸ βάθος τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, συναρτήσει τῆς ἐπὶ τοῦ ὀργάνου ἐξασκουμένης καὶ σημειουμένης πιέσεως τῆς ἀπὸ τῆς ὑπερθέν του στήλης τοῦ ὕδατος. Ὡς τοιοῦτον δέον νὰ λογίζωνται καὶ οἱ βυθομετρικοὶ ὑάλινοι σωλῆνες τῆς τεχνικης βολίδος Thompson. Σ. Ε. Λ.

ὑδροβάτης (ὁ) [*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *θρεισματουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ παράλια τῶν εὐκράτων καὶ ψυχρῶν χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

ὑδροβενζαμίδη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ὑδροβενζαμίδιον.*

ὑδροβενζαμίδιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *βενζαλδεΰδη.*

ὑδροβενζοΐνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5CH(OH)\cdot CH(OH).C_6H_5$ σχηματιζομένη δι' ἀναγωγῆς δύο μορίων βενζαλδεΰδης δι' ἀμαλγάματος νατρίου Ὡς περιέχουσα δύο ὁμοιοειδῆ ἀσύμμετρα ἄτομα ἄνθρακος ἐμφανίζεται εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφάς, εἰς μίαν ῥακεμικὴν τηκομένην εἰς 119° καὶ εἰς μίαν ἀδρανῆ δι' ἐνδομοριακῆς ἀντισταθμίσεως, τηκομένην εἰς 134°. Σ. Γ.

ὑδροβενζόλιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ τὰ προϊόντα ὑδρογονώσεως τοῦ βενζολίου. Ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑδρογονώσεως διακρίνονται: α') τὰ *διυδροβενζόλια* C_6H_8, β') τὰ *τετραϋδροβενζόλια* C_6H_{10}, παρουσιάζοντα ἀμφότερα τὰς ἰδιότητας τῶν *ὀλεφινῶν*· καὶ γ') τὸ *ἑξαϋδροβενζόλιον* ἢ *ἑξαμεθυλένιον* C_6H_{12}, ὡς τελείως ὑδρογονωμένον προϊόν. Σ. Γ.

ὑδροβία (ἡ) (Hydrobia) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροποδῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λιτορινιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν. Αἱ ὑδροβίαι ἔχουσι σῶμα ᾠοειδὲς καὶ κόγχην μικράν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑδροβία ἡ ἐρυθρὰ* (Hydrobia rosea), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ὑφάλμυρα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζῳολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα *ὑδροβιῶν* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι τῆς σημερινῆς. Ἐν Ἑλλάδι ἄφθονα λείψανα ὑδροβιῶν εὑρέθησαν: α) ἐντὸς νεογενῶν ἀσβεστολίθων παρὰ τὸ Δαφνί, τὸ Χαϊδάρι, τὴν Ραφίναν, τὸ Χασάνι, λατομεῖα Πειραιῶς, Ὠρωπὸν (τὰ εἴδη *ὑδροβία gregaria* καὶ *Pauli*), Μυτιλήνην β) ἐντὸς πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῶν Μεγάρων (τὰ εἴδη *attica* καὶ *Heldreichii*) τῶν Σταμνῶν τῆς Αἰτωλίας τὸ εἶδος *ὑδροβία simplex*, βορείων ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου (ἀπὸ τὸ Κούμαρι τοῦ Αἰγίου μέχρις Ἰσθμοῦ τὸ εἶδος *ὑδροβία Heldreichii* κ. ἄ.), τῆς Ἔζοβας Μακεδονίας κ. ἄ. Γ. Κ. Γ.

ὑδροβιολογία (ἡ). Κλάδος τῆς βιολογίας, ἀσχολούμενος εἰδικῶς μὲ τοὺς ζωϊκοὺς καὶ φυτικοὺς ὀργανισμούς, οἵτινες ζῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος (θαλασσίου, γλυκέος κλπ.), ἐρευνῶν ἐπίσης καὶ τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἔχει τὸ μέσον διαβιώσεως (ὕδωρ) ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν τούτων. Εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ὑδροβιολογίας συμβάλλουσι κυρίως ἡ ζῳολογία, ἡ βοτανικὴ καὶ ἡ ὑδρογραφία. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὑδροβιολογίας ἤρχισεν ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ μικροσκοπίου, καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ 1870, ὅτε ἱδρύθη ὁ πρῶτος σταθμὸς ἐν Νεαπόλει, ὑπὸ τοῦ Anton Dohry. Αἱ πρῶται ὑδροβιολογικαὶ ἐργασίαι ἦσαν μᾶλλον μορφολογικαί, εἶτα δὲ ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς μελέτας τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς (διάταξις ὀργάνων κλπ.) τῶν ὑδροβίων ὀργανισμῶν. Τὴν πραγματικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ὑδροβιολογίαν ἔδωκε κυρίως ὁ Karl Semper τῷ 1880. Ἡ συλλογὴ τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ὑλικοῦ γίνεται δι' εἰδικῶν ὀργάνων, ἤτοι δικτύων διαφόρων τύπων, δρογῶν, εἰδικῶν δικτύων πρὸς συλλογὴν πλαγκτοῦ καὶ δειγματοληπτῶν βυθοῦ. Ἡ συλλογὴ αὕτη καθίσταται δυσκολωτέρα ἐφ' ὅσον τὸ βάθος, εἰς ὃ ζῶσι τὰ ζῷα, εἶναι μεγαλύτερον (βλ. καὶ *ὠκεανογραφία.*). Ν. Ι. Σ.

ὑδροβιολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδροβιολογίαν.

—**ὑδροβιολογικοὶ** ***σταθμοί.*** Οἱ σταθμοὶ οὗτοι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ὑδροβίων ζῴων καὶ φυτῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἔρευναν τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὕδατος τῶν θαλασσῶν, λιμνῶν (λιμνολογία) κ.λ.π. Τοιοῦτοι σταθμοὶ ἔχουσιν ἱδρυθῆ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς ὅλα τὰ κράτη, ἐσχάτως δὲ καὶ παρ' ἡμῖν τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἰταλοῦ ὀργανωτοῦ τῆς ἁλιείας D Vinciguerra. Ὁ ὑδροβιολογικὸς σταθμὸς Παλαιοῦ Φαλήρου, ὅστις ἀνήκει εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἱδρύθη βάσει τοῦ νόμου 421 τῆς 27 Νοεμβρίου 1914. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι συλλογαὶ ἰχθύων, γλυκέων καὶ ἁλμυρῶν ὑδάτων, μαλακίων, μαλακοστράκων, ἐχινοδέρμων, κοιλεντερωτῶν, σπόγγων, κοραλλίων κ.λπ., ἐπίσης διάφορα ὄργανα διὰ βιολογικὰς ἐρεύνας (μικροσκόπια, μικρονόμοι, διάφοροι τύποι δικτύων κ.λ.π.), ὡς καὶ ὠκεανογραφικὰ τοιαῦτα Κατὰ καιροὺς ἐκδίδεται δελτίον, εἰς ὃ ἀναγράφονται τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν. Ν. Ι. Σ.

ὑδρόβιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ ὕδατι ἔχων τὸν βίον, ὁ ζῶν ἐν τῷ ὕδατι: «ὑδρόβια ζῷα, — φυτά».

— **ὑδρόβιοι** ***ὀργανισμοὶ*** [*Ζῳολ.—Βοτ.*]. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην νοοῦνται πάντες οἱ ζωϊκοὶ καὶ φυτικοὶ ὀργανισμοί, οἱ ζῶντες ἐντὸς τῶν ὑδάτων, γλυκέων ἢ μή. Ἡ ὑδρόβιος αὕτη ζωὴ ἐπιφέρει εἰς τὰ ὄντα ταῦτα οὐσιώδεις μεταβολὰς τῆς ὀργανικῆς των συνθέσεως. Σχεδὸν πᾶσαι αἱ τάξεις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ζῴων καὶ φυτῶν ἔχουσιν ὑδροβίους ἀντιπροσώπους καὶ πλεῖσται ὅσαι τάξεις ζῴων καὶ φυτῶν εἶναι ἀποκλειστικῶς ὑδρόβιοι. Ἐκ τῶν θηλαστικῶν ὑδρόβια εἶναι ἡ *ἐνυδρίς*, ἡ *φώκη*, πλεῖστα τρωκτικά, ὡς ὁ *κάστωρ*, ὁ *ὑδατόμυς* καὶ τὰ *κήτη*. Ἐκ τῶν πτηνῶν πλεῖστα ὅσα στεγανόποδα, ὡς ὁ *χαραδριός*, ὁ *ῥάλλος* κτλ. Ἐκ τῶν ἑρπετῶν πλεῖσται χελῶναι, ὄφεις καὶ σαῦραι. Ἐκ τῶν βατραχίων πλεῖστα εἴδη. Ἀποκλειστικῶς εἶναι ὑδρόβιον τὸ ἄθροισμα τῶν ἰχθύων· ἐπίσης πλεῖστα ἔντομα καὶ ἀραχνοειδῆ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν σκωλήκων, ὡς καὶ ἡ ὁλότης τῶν μαλακοστράκων, τῶν ζωνοσκωλήκων καὶ τῶν πλείστων μαλακίων. Πλεῖσται ὅσαι ὡσαύτως οἰκογένειαι φυτῶν ἐπιγείων ἔχουσι καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους των ἐν τῷ ὕδατι, ἀπειράριθμα δὲ εἶναι τὰ γένη, τὰ εἴδη καὶ αἱ ποικιλίαι τῶν ἀποκλειστικῶς ὑδροβίων φυτῶν, ὡς τὸ ἄθροισμα τῶν *ἀλγῶν*, τὰ *φυκη*, αἱ *νυμφαῖαι*, αἱ *ναϊάδες*, τὰ *ὑδροχαρῆ* κτλ. Δ. Ν. Π.

ὑδρόβιος (ὁ) (Hydrobius) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφιλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη κανθάρων, μετρίου μεγέθους, ἐξ ὧν δύο ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδρόβιος ὁ ποικιλόχρους* (Hydrobius variegatus), ὅστις ἔχει μελανὸν χρῶμα μὲ φαιάς, κυανᾶς καὶ χρυσοκιτρίνους ἀποχρώσεις καὶ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς τῶν στασίμων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

ὑδροβολεύς, *—έως* (ὁ). Ἀπαραίτητον ὄργανον τῶν χημικῶν ἐργαστηρίων, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτελεῖται εὐχερῶς ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὕδατος ἢ ἐνίοτε καὶ ἄλλων ὑγρῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χημικῶν ἀναλύσεων. Σ. Γ.

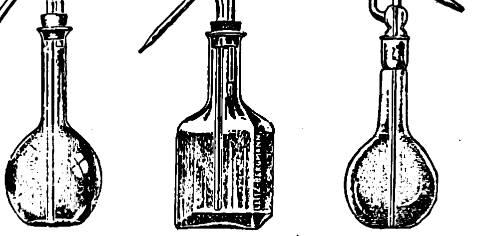

Τύποι ὑδροβολέων.

ὑδροβρωμικός, *—ή, —όν*· ὁ παραγόμενος ἐκ τοῦ ὑδροβρωμίου: «ὑδροβρωμικὸν ὀξύ».

Digitized by Google

—**ὑδροβρωμικὴ** *κινίνη* (Chininum hydrobromicum) /*Φαρμ.*/· βλ. λ. *κινίνη*.

—**ὑδροβρωμικὸν** *ὀξὺ* /*Χημ.*/· βλ.λ. *βρώμιον*.

ὑδροβρώμιον (τὸ) /*Χημ.*/· βλ.λ. *βρώμιον*.

ὑδρόγαλα (τό). Διαιτητικὸν προϊὸν συνιστάμενον κυρίως ἐκ γάλακτος ἠραιωμένου διὰ πολλοῦ ὕδατος.

ὑδρογαμία (ἡ) /*Βοτ.*/. Καλεῖται οὕτως ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ὑδροβίων φυτῶν τῇ βοηθείᾳ τῶν ὑδάτων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ κόκκοι τῆς γύρεως ἢ καὶ ὁλόκληρα ἄνθη, ἄρρενα καὶ θήλεα, μεταφέρονται διὰ τοῦ ρεύματος τῶν ὑδάτων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος καὶ ἐπικοινωνοῦντα μετ' ἄλλων φυτῶν γονιμοποιοῦν ταῦτα.

Δ. Ν. Π.

ὑδρόγειος (ὁ, ἡ).—*ον* (τό) ὁ ἐξ ὕδατος καὶ γῆς συνιστάμενος: «ὑδρόγειος σφαῖρα», ἡ γῆ (μόνον οὕτω) καὶ ἄνευ τοῦ *γῆ*: «ἡ ὑδρόγειος», «τὸ σχῆμα τῆς ὑδρογείου».

— **ὑδρόγειος** *σφαῖρα*. Τὸ στερεὸν καὶ ὑγρὸν ὁμοῦ τμῆμα τῆς γῆς, εἰς ὃ δὲν περιλαμβάνεται τὸ ἀεριῶδες τὸ ἀποτελοῦν τὴν ἀτμοσφαῖραν (βλ. καὶ λ. *γῆ*).

Ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῆς ξηρᾶς ἰσοῦται πρὸς 149 000 000 τετρ. χλμ., ἤτοι τὰ 29,2 % τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς γῆς, τῆς δὲ θαλάσσης 361 000.000, ἤτοι τὰ 70,8 %. Ἡ σχέσις συνεπῶς τῆς ἐκτάσεως τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν τῆς θαλάσσης εἶναι 1 : 2,4. Ἡ κατὰ ζώνας ἀντιστοιχοῦσα ἔκτασις ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὡς καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς % ἀναλογία, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ζῶναι	*Ἔκτασις εἰς ἑκατομ. τετραγ. χλμ.*		*Ἐπὶ τοῖς %*	
	Ξηρὰ	*Θάλασσα*	*Ξηρὰ*	*Θάλασσα*
90—70 Β. πλ.	3	12	22	78
70—45 » »	37	23	61	39
45—20 » »	39	54	42	58
20 Β. πλ.—35 Ν. πλ.	54	179	23	77
35—65 Ν. πλ.	2	83	3	97
65—90 » »	4	10	59	41

Ὁ ὄγκος τῆς ξηρᾶς ὑπολογίζεται εἰς 670.000 000 κυβ. χλμ., τῶν δὲ θαλασσίων ὑδάτων εἰς 1.336.000 000 κυβ. χλμ. Ἡ ἑκατοστιαία σχέσις τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ ζώνας ὑψομετρικὰς ἐν καθέτῳ τομῇ ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Ζῶναι	*Κατὰ τὸν Penck 1859*	*Κατὰ τὸν Wagner 1908*
I. Ὑπὲρ θάλασσαν		
8840—4000 μ.	0,5	1
4000—3000 μ.	0,6	1
3000—2000 μ.	1,2	1,2
2000—1000 μ.	4,3	4,1
1000—200 μ.	13,0	12,9
200—0 μ.	10,5	10,5
II. Ὑπὸ θάλασσαν		
0—200 μ.	5,2	3,9
200—1000 μ.	3,2	3,3
1000—2000 μ.	3,4	4,7
2000—3000 μ.	6,6	7,0
3000—4000 μ.	14,5	15,5
4000—5000 μ.	23,0	22,2
5000—6000 μ.	12.0	13,1
6000—10480 μ.	2,0	1,0

Ἂν ἡ γῆ διαιρεθῇ εἰς δύο ἡμισφαίρια, ἀσχέτως πρὸς τὸν ἄξονα αὐτῆς, τοιαῦτα, ὥστε τὸ ἓν νὰ περιλαμβάνῃ τὴν περισσοτέραν κατὰ τὸ δυνατὸν ξηρὰν καὶ τὸ ἄλλο τὴν περισσοτέραν θάλασσαν, τότε τοῦ μὲν ἡμισφαιρίου τῆς ξηρᾶς τὸ κέντρον θὰ συνέπιπτεν εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ τῆς Γαλλίας Λείγηρος, τοῦ δ' ἡμισφαιρίου τῆς θαλάσσης κατὰ τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Νέας Ζηλανδίας.

Γ. Κ. Γ.

ὑδρογέφυρα (ἡ). Τὸ τεχνικὸν ἔργον ζεύξεως χαράδρας ἢ ρείθρου πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τοποθετήσεως ἐπ' αὐτοῦ ὑδραγωγοῦ.

Εἰς παλαιὰν ἐποχήν, καθ' ἣν ἦτο ἄγνωστος ὁ τρόπος κατασκευῆς σωλήνων μεγάλης εἰς πίεσιν ἀντοχῆς, αἱ ὑδρογέφυραι ἀπετέλουν πολυδαπάνους καὶ συχνὰς κατασκευὰς εἰς τὰ ἔργα τῶν ὑδατίνων μεταφορῶν. Κατεσκευάζοντο πολλάκις μὲ μήκη ἑκατοντάδων μέτρων καὶ πολλοὺς ὀρόφους θολοστοιχιῶν.

Σήμερον αἱ ὑδρογέφυραι χρησιμοποιοῦνται μόνον ὡς φορεῖς μεγάλων ἀγωγῶν πρὸς ὑπερπήδησιν πολυπαρόχων ἢ ὁρμητικῶν ρευμάτων, παρουσιαζόντων δυσχερῆ ἢ ἐπικίνδυνον τὴν ὑπόγειον διὰ σίφωνος διάβασιν. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις ὁ ὑδραγωγὸς διέρχεται ὑπογείως τὴν χαράδραν ἢ τὸ ρεῖθρον διὰ σίφωνος μεταλλικοῦ. Ἡ τοιαύτη διάβασις εἶναι κατὰ κανόνα οἰκονομικωτέρα καὶ ταχυτέρας κατασκευῆς ἀπὸ τὴν δι' ὑδρογεφύρας.

Διὰ μικροὺς ἀγωγοὺς ὑπὸ πίεσιν χρησιμοποιοῦν πολλάκις πρὸς ὑπερπήδησιν τῶν ρευμάτων τὰς ὑπαρχούσας ὁδοφόρους θολωτὰς γεφύρας, ὅταν ἡ χάραξις τοῦ ἀγωγοῦ διέρχεται παρ' αὐτάς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀγωγὸς εἴτε ἀναρτᾶται δι' ἀγκίστρων πακτωμένων ἐξωτερικῶς εἰς τὸ πρὸς τὸν κατάρρουν τύμπανον τῆς γεφύρας, εἴτε τοποθετεῖται ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα, ἐὰν ὑπάρχῃ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κλειδὸς τοῦ θόλου ἐπαρκὲς ὕψος ἐπιχώματος. Προκειμένου περὶ ὁδοφόρου γεφύρας μὲ εὐθυγράμμους φορεῖς, ὁ ἀγωγὸς ἀναρτᾶται ἐξ ἑνὸς ἢ δύο φορέων καὶ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ μειωθῇ καθ' ὕψος τὸ ἐλεύθερον τῆς γεφύρας ἄνοιγμα.

Α. Γ. Κ.

ὑδρογνώμων (ὁ) /*Ὑδραυλ.*/· βλ.λ. *ὑδατομέτρησις*.

ὑδρογονάνθραξ, —*ακος* (ὁ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Γενικὴ ὀνομασία τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου. Λόγῳ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἄνθρακος νὰ σχηματίζῃ ἑνώσεις διὰ συνθέσεως πρὸς ἄλληλα πλειοτέρων ἀτόμων ἄνθρακος, καταναλισκομένων εἰς ἑκάστην σύνδεσιν μιᾶς ἢ πλειόνων μονάδων συγγενείας αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ὑφίσταται μέγιστος ἀριθμὸς ὑδρογονανθράκων.

Οἱ ὑδρογονάνθρακες κατατάσσονται εἰς διαφόρους ὁμάδας ἀναλόγως πρῶτον μὲν τοῦ εἴδους τῆς ἐξ ἀτόμων ἄνθρακος ἁλύσεως, ἥτις δύναται νὰ εἶναι ἀνοικτὴ ἢ κλειστὴ καὶ ἔχομεν οὕτω τοὺς *ἀκύκλους* ἢ *λιπαροὺς ὑδρογονάνθρακας* εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν καὶ *κυκλικοὺς* ἢ *ἀρωματικοὺς* εἰς τὴν δευτέραν, καὶ δεύτερον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονάδων συγγενείας, τὰς ὁποίας διαθέτουν τὰ ἄτομα τοῦ ἄνθρακος διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σύνδεσιν. Καὶ ἂν μὲν τὰ ἄτομα τοῦ ἄνθρακος διαθέτουν ἀνὰ μίαν ἕκαστον μονάδα συγγενείας διὰ πάντα δεσμόν, ἔχομεν τοὺς καλουμένους *κεκορεσμένους ὑδρογονάνθρακας*, ἂν δὲ ὑπάρχουν ἐν τῷ μορίῳ καὶ διπλοῖ ἢ τριπλοῖ δεσμοί, ἔχομεν τοὺς καλουμένους *ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας*.

Οἱ τελευταῖοι διακρίνονται εἰς διαφόρους ὁμολόγους σειράς, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκορεστότητος αὐτῶν. Οὕτω ἔχομεν τοὺς ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου ἢ *ἀλκυλένια* καλουμένους, οἵτινες εἶναι πτωχότεροι τῶν ἀντιστοίχων κεκορεσμένων κατὰ 2 ἄτομα ἄνθρακος, ἤτοι ἔχουν τὸν γενικὸν τύπον $C_v H_{2v}$, τοὺς ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ ἀκετυλενίου τοῦ γενικοῦ τύπου $C_v H_{2v-2}$ κ. λ. Αἱ τάξεις τῶν διαφόρων τούτων ὑδρογονανθράκων διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων. Οἱ ὑδρογονάνθρακες ἀπαντοῦν εὐρύτατα διαδεδομένοι ἐν τῇ φύσει, ὡς λ. χ. τὸ μεθάνιον ἢ ἑλῶδες ἀέριον, τὰ πετρέλαια. ἡ βενζίνη κ.λ. εἶναι μείγματα διαφόρων ὑδρογονανθράκων. Ἐπίσης ἐξ ὑδρογονανθράκων ἀποτελοῦνται κυρίως τὰ αἰθέρια ἔλαια κ λ. Ὁμοίως σπουδαιότατοι ἀντιπρόσωποι τῆς τάξεως τῶν ὑδρογονανθράκων, ὡς λ. χ. τὸ βενζόλιον, τὸ τολουόλιον, ἡ ναφθαλίνη κ. λ., παρασκευάζονται εἰς μεγάλα ποσὰ διὰ διαφόρων χημικῶν βιομηχανικῶν μεθόδων ὡς πολύτιμα προϊόντα τοῦ καθημερινοῦ βίου ἢ πρῶται ὗλαι σπουδαιοτάτων προϊόντων τῆς χημικῆς βιομηχανίας (ὡς λ. χ. χρωμάτων κ. λ.).

Ἐκ τῶν ὑδρογονανθράκων δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἢ πλειόνων ὑδρογόνων ὑπ' ἄλλων στοιχείων ἢ ριζῶν δύνανται, θεωρητικῶς τοὐλάχιστον διά τινας, νὰ ληφθῶσιν ὅλαι αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις.

Τὰ ἀλογονοπαράγωγα, τόσον τῶν κεκορεσμένων ὅσον καὶ τῶν ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων (*ἀλκυλεναλογονίδια*), χρησιμοποιοῦνται διὰ διαφόρους ὀργανικὰς συνθέσεις.

Σ. Γ.

—**ὑδρογονάνθρακες** *ὀρυκτοὶ* (Kohlenwasserstoffe). Ἑνώσεις τοῦ ἄνθρακος μεθ' ὑδρογόνου αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶσιν εἰς τὸν στερεὸν φλοιὸν τῆς γῆς. Ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν οἱ ὀρυκτοὶ ὑδρογονάνθρακες ἐμφανίζονται εἰς διαφόρους καταστάσεις, ἤτοι ὡς στερεοὶ (ὀζοκηρίτης, ἄσφαλτος), ὡς ρευστοὶ (πισσάσφαλτος, νάφθη), ὡς ὑγροὶ (πετρέλαιον) καὶ τέλος ὡς ἀέρια (μεθάνιον κλπ.). Ἡ ἄσφαλτος θεωρεῖται προϊὸν ὀξειδώσεως τοῦ πετρελαίου. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ παρουσία αὐτῆς δύναται πολλάκις νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἔνδειξις ἐμφανίσεως πετρελαίου εἰς βαθύτερα σημεῖα. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ μεθάνιον. Τοῦτο ἀναθρώσκει ἀπὸ διάφορα σημεῖα, ἀποτελεῖ δὲ συστατικὸν τῶν πετρελαίων. Ὁμοίως ὁ ὀζοκηρίτης παρατηρεῖται εἰς τὰς περιοχὰς ἐμφανίσεως πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ὑδρογονανθράκων παρετηρήθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι. Τὸ πετρέλαιον ἀνευρέθη εἰς παχύρρευστον ποικιλίαν. Ἡ ἄσφαλτος παρουσιάζει τὰς περισσοτέρας ἐμφανίσεις. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ σπουδαιότερα καὶ πολυπληθέστερα κοιτάσματα ὀρυκτῶν ὑδρογονανθράκων παρετηρήθησαν εἰς τὴν δυτικὴν αὐτῆς ζώνην. Ἐνταῦθα ἡ ἄσφαλτος ἐμποτίζει τὰ διάφορα πετρώματα καὶ σχηματίζει τοὺς ἀσφαλτούχους ἀσβεστολίθους, τοὺς ἀσφαλτούχους ψαμμίτας καὶ τοὺς ἀσφαλτούχους κερατολίθους. Σημαντικώτερα εἶναι τὰ κοιτάσματα τῆς Μαράθου, τὰ ὁποῖα ὡς ἀσφαλτόλιθοι ἔτυχον ἐκμεταλλεύσεως. Ἐκμετάλλευσις ἐγένετο ἐπίσης καὶ εἰς τὰ κοιτάσματα πισσασφάλτου τῆς τοποθεσίας Κερὶ τῆς Ζακύνθου.

Γ. Β.

ὑδρογόνον (τὸ) /*Χημ.*/. Χημικὸν στοιχεῖον ἔχον σύμβολον Η καὶ ἀτομικὸν βάρος 1,00777 (Moles). Εἶναι ἄχρουν, ἄοσμον καὶ ἄγευστον ἀέριον, λίαν εὐανάφλεκτον, καιόμενον μετὰ ὑποκυανιζούσης μόλις ὁρατῆς, ἀλλ' ὅμως λίαν θερμῆς, φλογός. Δὲν διατηρεῖ τὴν καῦσιν τῶν ἄλλων σωμάτων. Εἶναι τὸ ἐλαφρότερον ὅλων τῶν γνωστῶν ἀερίων καὶ 1 λίτρον αὐτοῦ εἰς 0° καὶ πίεσιν 760 mm ζυγίζει 0,089947 γρ. Ἡ πυκνότης τοῦ ὑδρογόνου ἀναγομένη ὡς πρὸς μονάδα τὸν ἀέρα εἶναι 0,0696, ἤτοι εἶναι 14,38 φορὰς ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος. Ἡ εἰδικὴ θερμότης τοῦ ὑδρογόνου, ἀνηγμένη ὡς πρὸς ἴσον βάρος ὕδατος, εἶναι 3,4090. Τὸ ὑδρογόνον ἄγει τὴν θερμότητα 7 φορὰς καλύτερον τοῦ ἀέρος. Τὸ μοριακὸν ὑδρογόνον ἀποτελεῖται κατὰ τοὺς Bonhoeffer καὶ Harteck (1929), ὅπως καὶ τὸ ἥλιον ἐκ δύο μορφῶν τοῦ ο- καὶ τοῦ π-ὑδρογόνου, αἵτινες διαφέρουν ἀλλήλων κατὰ τὰς φυσικὰς ἰδιότητας καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἀγωγιμότητα τῆς θερμότητος. Εἰς συνήθη καὶ ἀνωτέραν θερμοκρασίαν αἱ δύο μορφαὶ εὑρίσκονται ἐν ἰσορροπίᾳ, καὶ δὴ εἰς ἀναλογίαν 1 μ. π-ὑδρογόνου πρὸς 3 μ. ο-ὑδρογόνου. Εἰς χαμηλοτέρας θερμοκρασίας τὸ σύστημα ἰσορροπίας τρέπεται πρὸς τὴν π-μορφήν. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως αἱ δύο μορφαί, κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεύνας, δὲν δεικνύουν καμμίαν διαφοράν. Τὸ ὑδρογόνον δι' ὑπερθέρμων συρμάτων βολφραμίου, πλατίνης ἢ μολυβδαινίου, διασπᾶται εἰς τὰ ἄτομα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν πρὸς ἄλληλα ἕνωσιν αὐτῶν πάλιν ἐκλύουν σημαντικὴν ποσότητα θερμότητος. Ἀτομικὸν ὑδρογόνον δύναται νὰ ληφθῇ καὶ δι' ἄλλων μεθόδων. Ἡ χρονικὴ διάρκεια ζωῆς τοῦ ἀτομικοῦ ὑδρογόνου εἶναι περίπου $^1/_5$–1 δευτερόλεπτον. Τὸ ἐνεργὸν ὑδρογόνον εἶναι ταυτόσημον τῶν ἀτόμων ὑδρογόνου ἤτοι ἀτομικὸν ὑδρογόνον. Τὸ ἐνεργὸν ὑδρογόνον εἶναι λίαν εὐκίνητον καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἱκανότητος πρὸς ἀντίδρασιν. Οὕτω π. χ. ἑνοῦται ἤδη εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν μετὰ τοῦ θείου, φωσφόρου καὶ ἀρσενικοῦ, σχηματιζομένων τῶν ἀντιστοίχων ὑδρογονούχων ἑνώσεων, μετὰ τοῦ O, παρέχει ὑπεροξείδιον ὑδρογόνου, μετὰ τοῦ ἐνεργοῦ ἀζώτου παρέχει ἀμμωνίαν, ἀνάγει ἤδη εἰς συνήθη θερμοκρασίαν διάφορα ὀξείδια, ἀλογονίδια, νιτρικὰ καὶ ὑπερμαγγανικὰ ἅλατα καὶ πολλὰς ἄλλας ἑνώσεις. Περαιτέρω τὰ ἄτομα ὑδρογόνου, κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἀντιδράσεων τῶν ἁλύσεων, παίζουν σπουδαῖον ρόλον, ὡς ἐνδιαμέσως σχηματιζόμενα προϊόντα ἐπὶ ἰσχυρῶν ἐξωθέρμων ἀντιδράσεων ἀερίων (καῦσις κροτοῦντος ἀερίου κλπ.).

Τὸ ὑδρογόνον καίεται πρὸς ὕδωρ ἐκλυομένης μεγάλης ποσότητος θερμότητος. Ὑπὸ συνήθεις συνθήκας τὸ ὑδρογόνον συμπεριφέρεται περίπου ὡς ἰδεῶδες ἀέριον, ὑπὸ ἀνωτέρας ὅμως πιέσεις δὲν ἀκολουθεῖ πλέον τὸν νόμον τῶν Boyle-Mariotte. Ἡ ὑγροποίησις τοῦ ὑδρογόνου παρουσίασε πολλὰς δυσκολίας καὶ μόλις τῷ 1898 ἐπετεύχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Dewar. Τὸ ὑγρὸν ὑδρογόνον εἶναι διαυγές, ἄχρουν καὶ εὐκίνητον ὑγρόν, δὲν ἄγει τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἐλαφρότερον τῶν ὑγρῶν. Τὸ σημεῖον ζέσεως τοῦ ὑγροῦ ὑδρογόνου εἶναι —252°,8, τὸ σημεῖον πήξεως —259°, ἡ κρίσιμος θερμοκρασία —240° καὶ ἡ κριτικὴ πίεσις μόνον 13,4 ἀτμόσφαιραι. Τὸ ὑγρὸν ὑδρογόνον εἰς σωλῆνας ἠλαττωμένης πιέσεως 50 mm πιέσεως περίπου) βράζει καὶ στερεοποιεῖται πρὸς ἀφρώδη ἢ ἄχρουν καλῶς κρυσταλλικὴν μᾶζαν, δεικνύουσαν εἰδικὸν βάρος 0,09. Ἡ διαλυτότης τοῦ ὑδρογόνου εἰς τὸ ὕδωρ εἶναι ἐλαχίστη. Οὕτω 1 ὄγκος ὕδατος ἀπορροφεῖ εἰς θερμοκρασίαν ἀπὸ 0–24° μόνον 0,0193 ὄγκους ὑδρογόνου. Εἰς τὸ πετρέλαιον καὶ τὴν ἀλκοόλην ἡ διαλυτότης τοῦ ὑδρογόνου εἶναι κάπως μεγαλυτέρα. Τὸ ὑδρογόνον ἔχει μεγάλην ἱκανότητα διαπερατότητος. Οὕτω εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἐρυθροπυρώσεως διαπερᾷ ἀκόμη τὸν σίδηρον, τὴν πλατίνην, τὸ παλλάδιον ὡς καὶ σωλῆνας ἐκ χαλαζίου. Διάφορα μέταλλα προσλαμβάνουν κατὰ τὴν ἐρυθροπύρωσιν αὐτῶν εἰς ρεῦμα ὑδρογόνου καὶ ἐπίσης κατὰ τὴν εἰς ρεῦμα ὑδρογόνου ψῦξιν αὐτῶν σημαντικὰς ποσότητας ὑδρογόνου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μεγάλη ἀπορροφητικὴ ἱκανότης τοῦ παλλαδίου, ὅπερ ὑπὸ τὴν μορφὴν φύλλων ἢ σπόγγου ἤδη εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν ἀπορροφεῖ μεγάλας ποσότητας ὑδρογόνου (περίπου 600 ὄγκους) καὶ ἀκόμη μεγαλυτέρας, ὅταν κατὰ τὴν ἠλεκτρόλυσιν τοῦ ὕδατος χρησιμοποιῆται τὸ παλλάδιον ὡς ἀρνητικὸν ἠλεκτρόδιον (μέχρις 860 ὄγκων). Δὲν εἶναι μετ' ἀσφαλείας ἐξηκριβωμένον ἐὰν τὸ παλλάδιον καὶ τὸ ὑδρογόνον σχηματίζουν χημικὴν ἕνωσιν τῆς συστάσεως περίπου Pd, H ἢ σχηματίζουν εἶδός τι κράματος. Ἀντιθέτως τὸ νάτριον, τὸ κάλιον, τὸ ἀσβέστιον καὶ ἄλλα μέταλλα ἐν θερμῷ ἑνοῦνται μεθ' ὑδρογόνου πρὸς καλῶς καθορισθέντα ὑδρίδια, ἅτινα διακρίνονται εἰς μεταλλοειδῆ, ἁλατοειδῆ ἢ ἀεριώδη.

Τὸ ὑδρογόνον εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν ἔχει μικρὰν ἱκανότητα πρὸς ἀντιδράσεις, ἑνοῦται μόνον μετὰ τοῦ φθορίου ὑπὸ ἐμφάνισιν ζωηρᾶς φλογὸς πρὸς ὑδροφθορικὸν ὀξύ. Μετὰ τοῦ χλωρίου γίνεται ἡ ἀνάλογος ἀντίδρασις μόνον τῇ χορηγήσει φωτεινῆς ἐνεργείας (ἡλιακοῦ φωτός). Μεῖγμα ἐξ ἑνὸς ὄγκου ὑδρογόνου καὶ ἑνὸς ὄγκου χλωρίου καλεῖται κροτοῦν ἀέριον χλωρίου, διότι ἡ ἕνωσις τῶν δύο τούτων στοιχείων ἐν τῷ ἡλιακῷ φωτί, ὡς καὶ ἡ ἕνωσις τοῦ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου παρουσίᾳ φλογὸς ἢ δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος

Digitized by Google

ος, γίνεται ὑπὸ ζωηρὰν ἔκρηξιν. Πολὺ ἰσχυρο-ρα εἶναι ἡ πρὸς ἀντιδράσεις ἱκανότης τοῦ ὑδρο-όνου ἐν θερμῷ καὶ τελείως ἐξαιρετικῷ ἐν κατα-τάσει γενέσεως (in status nascendi). Ἐπίσης ιὰ μεγάλης ἐνεργητικότητος χαρακτηρίζεται καὶ ὑπὸ τῶν μετάλλων ἀπερροφημένον ὑδρογόνον. ὰ μέταλλα τῆς ὁμάδος τῶν ἀλκαλίων καὶ τῶν ιαλκαλίων προσλαμβάνουν ἐν θερμῷ εὐκόλως δρογόνον καὶ σχηματίζουν ὑδρίδια. Τὰ ὀξείδια οῦ χαλκοῦ, σιδήρου, μολύβδου καὶ ἄλλων μετάλ-ων ἀνάγονται ἐν θερμῷ ὑπὸ τοῦ ὑδρογόνου πρὸς ὰ ἀντίστοιχα μέταλλα. Τὸ ὑδρογόνον ἑνοῦται ὐχὶ μόνον μετὰ τοῦ ὀξυγόνου καὶ τῶν ἁλογόνων, λλὰ καὶ μετὰ τοῦ ἀζώτου, θείου, σεληνίου, τελ-ουρίου, φωσφόρου, ἀρσενικοῦ, ἀντιμονίου, βο-ίου, πυριτίου καὶ εἰς ἐκτάκτως μεγάλον ἀριθμὸν νώσεων μετ' ἄνθρακος.

Ἱστορία τοῦ ὑδρογόνου. Ὁ Παράκελσος ἤδη κατὰ ὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν διάλυσιν οῦ σιδήρου εἰς ἀραιὸν θειικὸν ὀξὺ ἐκλύεται καύ-ιμον ἀέριον, τὸ ὁποῖον ὅμως κατὰ τοὺς ἀμέσως τομένους χρόνους πολλαχῶς συνεχέετο μετ' ἄλ-ων καυσίμων ἀερίων. Πρῶτος ὁ Cavendish ἔδειξε ῷ 1766 ὅτι τὸ ὑδρογόνον (inflammable air) εἶναι ιον εἶδος ἀέρος, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἐπίσης αὶ κατὰ τὴν διάλυσιν ἄλλων μετάλλων εἰς ἀραιὰ ξέα. Οὗτος ἠσχολήθη μὲ τὴν ἔρευναν τοῦ εἰδι-οῦ βάρους τῶν μέχρι τότε γνωστῶν ἀερίων καὶ δειξε περαιτέρω τῷ 1781 ὅτι κατὰ τὴν ἕνωσιν οῦ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου σχηματίζεται ἀπο-λειστικῶς ὕδωρ, διὰ τῆς συγχρόνου δὲ ἐπίσης μοίας ἀνακαλύψεως τοῦ James Watt ἀπεδείχθη σύστασις τοῦ ὕδατος. Ὁ Lavoisier διέσπασε τῷ 783 ἀντιστρόφως τὸ ὕδωρ διὰ χημικῆς ὁδοῦ εἰς δρογόνον καὶ ὀξυγόνον. Οἱ Humbalt καὶ Gay-ussac ἐσπούδασαν τὴν ποσοτικὴν σχέσιν τοῦ δρογόνου καὶ ὀξυγόνου εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὗρον ῷ 1805 ὅτι κατὰ τὴν καῦσιν ἑνοῦνται ἀκριβῶς ὄγκοι ὑδρογόνου μὲ 1 ὄγκον ὀξυγόνου πρὸς δωρ. Οἱ Deimann καὶ Paets van Troostwijk διέ-πασαν πρῶτοι τῷ 1789 τὸ ὕδωρ τῇ βοηθείᾳ τοῦ λεκτρικοῦ ρεύματος εἰς τὰ συστατικά του. Τὴν ρώτην τεχνικὴν χρησιμοποίησιν εὗρε τὸ ὑδρο-όνον τὴν 27ην Αὐγούστου 1783, ἡμέραν, καθ' ἣν J. A. C. Charles ἀνύψωσεν εἰς Παρισίους ἀερό-τατον πεπληρωμένον δι' ὑδρογόνου, ἀφοῦ πρὸ λιγων μηνῶν οἱ ἀδελφοὶ Montgolfier εἶχον κάμει ὰς πρώτας προσπαθείας αὐτῶν διὰ θερμοῦ ἀέ-ος ἀεροστάτου.

Διαδοσις τοῦ ὑδρογόνου. Τὸ ὑδρογόνον εἶναι λίαν αδεδομένον εἰς τὴν φύσιν. Ὡς ἐλεύθερον ἐν τῇ ῇ ἀπαντᾷ εἰς ἐλαχίστας ποσότητας, ἐνῷ εἰς τὰ νώτερα στρώματα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, λόγῳ ῆς ἐλαφρότητος αὐτοῦ, ἀπαντᾷ εἰς μεγαλυτέρας οσότητας. Ἐν μείγματι μετ' ἄλλων ἀερίων ἀπαντᾷ ς τὰ ἐκ τῶν ἡφαιστείων ἐκλυόμενα ἀέρια, ὡς αὶ ἐγκεκλεισμένον εἰς διάφορα πετρώματα καὶ λατα Οὕτω τὰ καλιοῦχα ἅλατα τῆς Stassfurt πε-έχουν μέχρις 93 ὀγκ. % ὑδρογόνου. Ἐπίσης ὁ δηρος τῶν μετεωρολίθων, τὰ διάφορα βιομηχα-κὰ εἴδη τοῦ σιδήρου, ὡς καὶ τὸ κὼκ περιέχουν εύθερον ὑδρογόνον. Ἐπισης ὑδρογόνον παράγε-αι κατὰ τὴν διάσπασιν ὀργανικῶν ὑλῶν, ὡς κατὰ ν σχηματισμὸν τοῦ πετρελαίου (φυσικὸν ἀέριον), ν ζύμωσιν τῆς κυτταρίνης καὶ τῶν ὑδατανθρά-ων, ὡς καὶ εις τὰ ἀέρια τῶν ἐντέρων. Εἰς τὸν ιον ὡς καὶ εἰς τοὺς πλείστους ἀπλανεῖς, εὑρί-σκεται ὑδρογόνον εἰς μεγάλας ποσότητας, ὡς ἀπο-δεικνύεται ἐκ τῶν φασματοσκοπικῶν ἀναλύσεων. εραιτέρω σχηματίζεται εἰς πολυάριθμα πυρογενῆ ινόμενα· οὕτω τὸ ἐκ λιθανθράκων φωταέριον ριέχει περίπου 50 % ὑδρογόνον. Ὑπὸ ἡνωμένην ρφὴν εὑρίσκεται τὸ ὑδρογόνον εἰς τὸ ὕδωρ εἰς οσότητα 11,19 % (κατὰ βάρος), ὡς καὶ εἰς ὅλας εδὸν τὰς ὀργανικὰς ἑνώσεις.

Μεθοδοι παρασκευῆς. Αἱ μέθοδοι παρασκευῆς τοῦ ρογόνου εἰς μικρὰς ποσότητας (ἐν τοῖς ἐργαστη-οις) βασίζονται ἐν μέρει ἐπὶ τῶν ἰδίων βάσεων, τινες χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν βιομηχανικὴν τοῦ παρασκευήν. Συνήθως χρησιμοποιεῖται εἰς ἐργαστήρια ἡ ἐπίδρασις ἀραιῶν ὀξέων ἐπὶ υδαργύρου, ἐκτελουμένη εἰς συσκευὴν Kipp, ἐφ' ον ἐννοεῖται δὲν χρησιμοποιεῖται εἰς αὐτὰ ἕτοι-ν ὑδρογόνον ἐκ χαλυβδίνων φιαλῶν Περαιτέρω ησιμοποιεῖται ἡ ἠλεκτρόλυσις ἀραιοῦ (15%) θειι-ῦ ὀξέος ἢ ἡ ἠλεκτρόλυσις νατρορρύματος ἢ ἡ άσπασις ἀμαλγάματος καλίου ἢ νατρίου δι' ὕδα-ς ἢ ἡ ἐπίδρασις ἀργιλλίου ἐπὶ πυκνοῦ νατρορ-ματος. Ἡ διάσπασις τῶν ὑδρατμῶν διὰ δια ρου σιδήρου ἔχει μόνον ἱστορικὴν σημασίαν κατὰ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον λαμβανόμενον ρογόνον (ἐξαιρέσει τοῦ ἠλεκτρολυτικοῦ ὑδρογό-υ) πρέπει εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις νὰ κα-ρισθῇ διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν διαφόρων προσμεί-ων, τὰς ὁποίας περιέχει. Αἱ προσμείξεις αὗται ναι συνήθως ὑδρόθειον, ὑδρογονοῦχος φωσφό-ς, ὑδρογονοῦχον ἀρσενικόν, μονοξείδιον τοῦ ἄν-ακος, διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ἐνίοτε ἀκόμη ξείδιον τοῦ θείου καὶ ἄζωτον. Πρὸς καθαρι-ὸν διοχετεύεται συνήθως τὸ παραγόμενον ἀέριον ὀξυνισθέντος διαλύματος ὑπερμαγγανικοῦ κα-ου ἢ διχρωμικοῦ καλίου καὶ εἶτα διὰ καλιρρύ-ματος. Τὸ ὑδρογόνον φέρεται συνήθως εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ πίεσιν 150 ἀτμοσφαιρῶν εἰς χαλυβδίνας φιάλας.

Μέθοδοι βιομηχανικῆς παρασκευῆς τοῦ ὑδρογόνου κατὰ τὰ τελευταῖα 25 ἔτη ὑπεδείχθησαν πλεῖσται, δυνάμεναι νὰ καταταχθοῦν εἰς 7 ὁμάδας, ἤτοι: α) ἐπίδρασις ὀξέων καὶ ἀλκαλίων ἐπὶ μετάλλων· β) ἠλεκτρόλυσις τοῦ ὕδατος καὶ ἁλάτων· γ) διάσπασις τοῦ ὕδατος διὰ μετάλλων καὶ ὑδριδίων αὐτῶν· δ) διάσπασις τοῦ ὕδατος δι' ἄνθρακος (ὑδραέριον) ε) φυσικὸς διαχωρισμὸς ὑδρογονούχων μειγμάτων ἀερίων· στ) θερμικὴ διάσπασις ὑδρογονανθράκων· καὶ ζ) διάφοροι ἄλλαι μέθοδοι. Ἅπασαι σχεδὸν αἱ ἀνωτέρω μέθοδοι χρησιμοποιοῦνται σήμερον ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐργοστασίων.

Χρησιμοποίησις τοῦ ὑδρογόνου. Εἰς τὴν πρᾶξιν ἐχρησιμοποιήθη τὸ ὑδρόγονον τὸ πρῶτον τῷ 1783 ὑπὸ τοῦ Charles πρὸς πλήρωσιν ἀεροστάτων Πεπιεσμένον ὑδρογόνον ἐχρησιμοποιήθη ἤδη ἐγκαίρως ἀντὶ τοῦ ἐκ ψευδαργύρου καὶ θειικοῦ ὀξέος παραγομένου δηλητηριώδους ἀερίου πρὸς συγκόλλησιν τοῦ μολύβδου. Ἡ μέθοδος αὐτη χρησιμοποιεῖται σήμερον εὐρύτατα εἰς τὰ ἐργοστάσια θειικοῦ ὀξέος, συμπυκνωτῶν κλπ., καὶ μάλιστα χρησιμεύει πρὸς τοῦτο ἁπλοῦς λύχνος, εἰς ὃν καίει καὶ τὸ ὑδρόγονον μετὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Ἀκόμη ἁπλούστερον ἐκτελεῖται ἡ ἐργασία αὐτη διὰ τοῦ καλουμένου ἰσχυροῦ λύχνου, ὅστις ἀπορροφεῖ μόνον τὸν ἀπαιτούμενον ἀέρα καὶ δὲν χρειάζεται πεπιεσμένον τοιοῦτον. Ἐν συνεχείᾳ ἐπετεύχθη ἡ αὐτογενὴς συγκόλλησις καὶ κοπὴ τῶν μετάλλων τῇ βοηθείᾳ φλογὸς ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου, ἥτις μεγίστην ἔχει σήμερον ἐξάπλωσιν εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἀποτελοῦσα ἀπαραίτητον βοηθητικὸν μέσον ὅλων τῶν μεταλλουργικῶν βιομηχανιῶν, καίτοι εἰς τὰς χρήσεις αὐτὰς βαθμηδὸν ἀντικαθίσταται τὸ ὑδρόγονον διὰ τοῦ ἰσχυροτέρου θερμαντικοῦ ἀκετυλενίου. Ἐπίσης ἐπετεύχθη ἡ κοπὴ τοῦ σιδήρου διὰ καταλλήλου λύχνου ὑπὸ τὸ ὕδωρ, γεγονὸς ὅπερ ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ναυπηγικὴν καὶ γεφυροποιΐαν. Περαιτέρω ἡ φλὸξ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου λόγῳ τῆς δι' αὐτῆς ἐκλυομένης μεγάλης θερμότητος χρησιμοποιεῖται πρὸς πῆξιν τῆς πλατίνης, πρὸς κατεργασίαν τοῦ χαλαζίου, πρὸς παρασκευὴν κορουνδίου καὶ τεχνητῶν πολυτίμων λίθων. Ἐπίσης τὸ ὑδρόγονον χρησιμοποιεῖται ὡς ἀέριον θερμάνσεως, πρὸς κίνησιν ἀεροκινητήρων, πρὸς κατασκευὴν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων κλπ Ἐξαιρετικῶς σπουδαία εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὑδρογόνου εἰς καταλυτικὰς ἀναγωγάς. Τὴν μεγαλυτέραν κατανάλωσιν ὑδρογόνου κάμνει σήμερον ἡ συνθετικὴ παρασκευὴ τῆς ἀμμωνίας, ὡς καὶ διάφοροι ἄλλαι χημ. καὶ συνθέσεις, ὡς λ. χ. τοῦ ὑδροχλωρίου ἐξ ὑδρογόνου καὶ χλωρίου τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐξ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου κλπ. Σ. Γ.

— **ὑδρογόνον ὑπερθειοῦχον** *[Χημ.]*· βλ. λ. *θείου* ἑνώσεις.

ὑδρογονομονὰς (ἡ) (Hydrogenomonas) *[Βοτ.]* Γένος βακτηρίων ἐκ τῶν *νιτροβακτηρίων*, περιλαμβάνον ἁπλουστάτους κρυπτογαμικοὺς φυτικοὺς ὀργανισμούς, ἀναπτυσσομένους καὶ ἐν ἀπουσίᾳ ὀργανικῶν οὐσιῶν, τῇ μοναδικῇ ἐνεργείᾳ ὑδρογόνου δι' ὀξειδώσεως. Δ. Ν. Π.

ὑδρογονοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἢ παρέχων ὑδρογόνον.

ὑδρογόνωσις, *—εως* (ἡ) *[Χημ.]*. Ἡ προσθήκη ὑδρογόνου εἰς πολλαπλοῦς (διπλοῦς ἢ τριπλοῦς) δεσμούς, ὑφισταμένους μεταξὺ ἀτόμων ἄνθρακος. Ἡ ὑδρογόνωσις οὕτως ἀποτελεῖ ἀναγωγικὸν φαινόμενον. Αὕτη, πλὴν τῶν πολλῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσφέρει εἰς τὴν χημικὴν ἔρευναν, ἔχει καὶ εὐρεῖαν βιομηχανικὴν ἐφαρμογήν, ὡς λ. χ. εἰς τὴν καλουμένην *ὑδρογόνωσιν* ἢ *σ-λή υνσιν τῶν ελαίων* (βλ. λ.). Ἡ προσθήκη τοῦ ὑδρογόνου γίνεται κυρίως παρουσίᾳ διαφόρων καταλυτικῶν μέσων, ὡς λ. χ. νικελίου. Σ. Γ.

ὑδρογραφία (ἡ). Ἐπιστήμη, ἡ ὁποία, ἀφ' ἑνὸς μὲν βασιζομένη εἰς τὴν ἀστρονομίαν, γεωδεσίαν, τοπογραφίαν, γεωφυσικήν, μετεωρολογίαν, γνῶσιν τῶν παλιρροιῶν, γηΐνου μαγνητισμοῦ καί, γενικῶς εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην ἔστω καὶ πόρρωθεν ἐνδιαφέρουσαν τὴν ναυτιλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ συλλέγουσα πᾶν στοιχεῖον ἀπότοκον μακρᾶς καὶ μεγάλης ναυτικῆς πείρας ὡς πρὸς τὴν μορφολογίαν καὶ τὰς κατὰ τόπους ἰδιοτροπίας τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν παρ' αὐτῶν βρεχομένων ἀκτῶν, ἀποσκοπεῖ τελικῶς εἰς τὴν πρὸς τοὺς ναυτιλλομένους παροχὴν βοηθημάτων ἐπιστημονικῶς ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν πρακτικώτερον τρόπον διατυπωμένων, ἀπαραιτήτων δὲ πρὸς ἀσφαλῆ διάπλουν διὰ μέσου θαλασσῶν, ἃς οὗτοι εἴτε ἀτελῶς γνωρίζουν εἴτε παντελῶς ἀγνοοῦν Δύναται ὅθεν νὰ συνοψισθῇ ὁ σκοπὸς τῆς ὑδρογραφίας: 1) Εἰς τὴν ὑποτύπωσιν, σύνταξιν, χάραξιν καὶ ἔκδοσιν ναυτικῶν («ὑδρογραφικῶν») χαρτῶν, ἀφορώντων εἰς διάπλους μεγάλων θαλασσῶν, εἴτε εἰς προσγειώσεις εἰς οἱονδήποτε παράλιον, εἴτε εἰς κατάπλους ἢ εἴσπλους εἰς λιμένας καὶ ὅρμους ἢ διώρυγας. 2) Εἰς τὴν σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν «ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν», ἀποτελουσῶν συμπληρωματικὸν σύμβουλον καὶ συνέκδημον τοῦ πλωϊζομένου ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χαρτῶν, πολύτιμον δὲ ὑπομνηματιστὴν τῶν ἀπὸ τῆς ναυτικῆς πείρας συμπερασμάτων. 3) Τὴν σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν συγγραμμάτων παρεχόντων εἰδήσεις περὶ τῶν διευκολύνσεων, ἃς δύναται νὰ εὕρῃ πλοῖόν τι εἰς διαφόρους λιμένας, καὶ δὴ ὡς πρὸς ἀνθρακεύσεις, ρύθμισιν καὶ ἀντιστάθμισιν τῶν πυξίδων του, ρύθμισιν τῶν χρονομέτρων του, ἐνημέρωσιν τῶν χαρτῶν του καὶ τῶν ναυτιλιακῶν του ὁδηγιῶν κτλ. Προφανὲς ὅθεν πόσον ἐν τῇ ὑδρογραφίᾳ δέον νὰ μείγνυνται αἱ ἐπιστῆμαι μετὰ τῆς πείρας καὶ τῆς τέχνης. Ἐν τούτοις, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ ὑδρογραφία, ὑπὸ τὴν ὑποτυπώδη της μορφήν, ἠδύνατο νὰ συγχέηται πρὸς τὴν χονδροειδῆ, εἰς προσέγγισιν καὶ ἀκρίβειαν, ναυτικὴν χαρτογραφίαν καὶ τὴν κοινὴν τοιαύτην ἀκόμη πρῶτοι δὲ οἱ Ἱσπανοί, οἱ Πορτογάλοι, οἱ Ὁλλανδοὶ καὶ οἱ Γάλλοι ἤρχισαν, μεσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, περιβάλλοντες τὴν ὑδρογραφίαν μὲ τὴν εἰς αὐτὴν προσήκουσαν ἐπιστημονικότητα ἠκολούθησεν ὅμως ἀπεγγὺς καὶ γοργότερον ἡ Ἀγγλία, καὶ κατόπιν τὰ ἄλλα ναυτικὰ κράτη Ἀποτελεῖ δὲ ἰδεώδη σοσιαλιστικὴν ἀντίληψιν. ἡ ὑπὸ τῶν διαφόρων ναυτικῶν κρατῶν ἐφαρμοζομένη ἀρχή, ὅπως αἱ ὑδρογραφικαί των ἐργασίαι ἀποτελοῦν κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος κτῆμα, ἑκάστου τῶν κρατῶν δικαιουμένου νὰ συμπληρῇ τὰς ἰδικάς του ἐργασίας διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἄλλων κρατῶν, μὴ παραλεῖπον ὅμως τὴν μνείαν τῆς τοιαύτης συναρωγῆς.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ ὑδρογραφία. παρ' ὅλην τὴν ἣν ἐμφανίζει ἀνάπτυξίν της, εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς τὴν παιδικήν της ἡλικίαν, ἀριθμοῦσα ὀλίγων ἐτῶν βίον. Αἱ προσπάθειαι τοῦ, ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ὑδρογράφου Μάνσελ ἐνθαρρυνομένου, ποτὲ πλοιάρχου Ἀνδρ. Μιαούλη πρὸς ἐγκλιματισμὸν τῆς ὑδρογραφίας προσέκοπτον εἰς τὸ ἀντιδραστικὸν περιβάλλον τῆς ἐποχῆς του, ὅπερ «δάσκαλον» σκωπτικῶς τὸν ἀπεκάλει. Ὅμοιον, βραδύτερον, ὄνειρον τοῦ πλωτάρχου Ἀνδρ. Γαρουφαλιᾶ εἰδικῶς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκπαιδευθέντος, ἀπέληξε δι' ἀναλόγους αἰτίας εἰς αὐτοχειρίαν του ἐν Ἑρμουπόλει καὶ ἐπὶ τῆς ἣν ἐκυβέρνα ἀτμοημιολίας «Σῦρος». Ἐδέησεν ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν νὰ παρέλθωσιν ἔτη, ἕως ὅτου ὁ Ματθ. Ματθαιόπουλος ἀνακινήσῃ τὸ ζήτημα ἐν τούτοις, καίτοι τὸ περιβάλλον ἦτο λίαν εὐεπίφορον τότε διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς θεραπείας τῆς τοιαύτης ἀνάγκης. οὐδεμία νομοθετικὴ ἐλαμβάνετο πρόνοια, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ ἐμποδίζῃ τὸν Ματθαιόπουλον τοῦ νὰ παρουσιάζῃ ὑποτυπώσεις ὑδρογραφικῶν χαρτῶν ἀφθάστου ἀκριβείας, ἐκτέλεσιν γεωμαγνητικῶν παρατηρήσεων, ἵδρυσιν σταθμοῦ ρυθμίσεως πυξίδων, ἔχων εἰς τὴν τοιαύτην ἀνεπίσημον δρᾶσίν του συναρωγοὺς τοὺς νεαροὺς ἀξιωματικοὺς τῶν ἐπιτελείων τῶν πλοίων, ἅτινα ἐκυβέρνα (τῆς «Παράλου», τοῦ «Ἀλφειοῦ» καὶ τῆς «Σαλαμινίας») καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸν μαθητήν του καὶ ἤδη διάδοχον ἐν τῷ ἔργῳ του Χρυσάνθην. Ἡ πρώτη ἐπίσημος τῆς ὑδρογραφίας ἐμφάνισις ἐν Ἑλλάδι ἐγένετο διὰ τοῦ νόμου «Περὶ ὀργανώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ», ὃν ἐπέβαλεν ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος· κατὰ τοῦτον, ἡ ὑπηρεσία τῶν φάρων καὶ φανῶν, ἣν διῴκουν πολιτικοὶ μηχανικοὶ τῶν δημοσίων ἔργων, ἀνετίθετο ἐφεξῆς εἰς ἀξιωματικοὺς τοῦ ναυτικοῦ, ἱδρυομένου παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν «Τμήματος φάρων καὶ ὑδρογραφίας». Ἡ τοιαύτη πρόνοια ἐν τούτοις, ἣν ἐπανελάμβανε κατόπιν ὁ νόμος ΔΝ (1912), οὐδὲν πραγματικὸν ὄφελος ὑπὲρ τῆς ὑδρογραφίας προσήνεγκε, τῶν δύο ἀξιωματικῶν, οὓς ὁ νόμος προέβλεπε διὰ τὴν ἀρτισύστατον ὑπηρεσίαν, μόλις ἐπαρκεσάντων εἰς τὴν τακτοποίησιν καὶ βελτίωσιν τοῦ φωτιστικοῦ δικτύου. Τὴν τοιαύτην ἀνάνκην κατιδὼν ὁ εἰσηγητὴς τοῦ νόμου 645 (1915) «Περὶ ὑπηρεσίας τῶν φάρων», ἀλλὰ καὶ βλέπων ὅτι δὲν ἦτο εὔθετος ἡ περίστασις πρὸς ἵδρυσιν νέας ὑπηρεσίας ἐν μέσῳ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, παρενέβαλεν ἐν τῷ νόμῳ ἐκείνῳ διάταξιν (ἄρ. 38), καθ' ἣν καθίστατο δυνατὴ ἡ καθ' οἱανδήποτε στιγμὴν ἵδρυσις «Τμήματος ὑδρογραφίας» διὰ Β. Δ. Πράγματι δὲ εὐθὺς ὡς ἐκόπασεν ὁ πολεμικὸς σάλος ἐδημοσιεύθη, τὸ οἰκεῖον διάταγμα (20 Ἰουνίου 1919) ὑπουργοῦντος ἐπὶ τῶν ναυτικῶν τοῦ Ἐμμ. Ῥέπουλη. Σ. Ε. Λ.

ὑδρογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδρογραφίαν, ὁ τῆς ὑδρογραφίας: «ὑδρογραφικὴ ὑπηρεσία», «χάρτης ὑδρογραφικός».

— **ὑδρογραφικὰ** *σύμβολα*. Σύμβολα ἐπὶ τῶν ναυτικῶν χαρτῶν σημειούμενα, πρὸς ἄμεσον ἐφελκυσμὸν τῆς προσοχῆς τοῦ συμβουλευομένου ναυτικὸν χάρτην. Ταῦτα, περιεχόμενα εἰς ἴδιον φύλλον (ἐν εἴδει χάρτου), ἐκδιδόμενα παρ' ἑκάστης τῶν *ὑδρογραφικῶν ὑπηρεσιῶν*, δύνανται νὰ εἶναι εἴτε ἐπίτμησις λέξεως (π. χ. *crl*=κοράλλια, *sh*=shells =κογχύλια, *wd*=φύκια), εἴτε παράστασίς τις. Ἐκ τῆς πλειάδος τῶν συμβόλων τῆς δευτέρας κατηγορίας σημειοῦμεν ὡς παράδειγμα, ὅτι: ἀγκύριον (κερκέτης) σημαίνει ἀγκυροβόλιον μικρῶν πλοίων,

Digitized by Google

ἄγκυρα ἑτερόστομος, ἀγκυροβόλιον μετρίων πλοίων· ἄγκυρα ἀμφίστομος, ἀγκυροβόλιον μεγάλων πλοίων κλπ. Τά τε ὑδρογραφικὰ σύμβολα καὶ αἱ ἐπιτμήσεις των σημειοῦνται ὑπομνηστικῶς εἰς τὴν πρώτην σελίδα τῶν ἡμερολογίων τῶν πολεμικῶν πλοίων. Σ. Ε. Λ.

— **ὑδρογραφικὴ** ***ὑπηρεσία*** (ἀγγλ. hydrographic department, γαλλ. service hydrographique, ἰταλ. istituto idrografico). Κρατικὴ ὑπηρεσία ὑπαγομένη, παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ναυτικῶν κρατῶν, εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ἀποτελοῦσα ἀνεξάρτητον «Διεύθυνσιν ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας» παρ' αὐτῷ. Ἡ ἐν Ἑλλάδι σύστασίς της χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τοῦ 1919, ὅτε ἱδρύθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ματ. Ματθαιοπούλου καὶ τὴν συναρωγὴν τῶν ὑποπλοιάρχων Α. Χρυσάνθη καὶ Ν. Μπούμπουλη. Ἐν ἀρχῇ, λόγῳ τοῦ νόμου 645 (1915), ἐνεφανίσθη ὡς τμῆμα τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ. Τὸ κατὰ Σεπτέμβριον ὅμως τοῦ 1919 συνελθὸν ἐν Λονδίνῳ διεθνὲς ὑδρογραφικὸν συνέδριον, παρ' ᾧ ἡ Ἑλλὰς ἐξεπροσωπήθη διὰ τοῦ Ματθαιοπούλου, κατεδήλωσε τὴν ἀνάγκην τῆς χειραφεσίας τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας, συνεργασίᾳ δὲ αὐτοῦ, τῆς ἀγγλικῆς ὀργανωτικῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ ὑπουργοῦ (Ἀθ. Μιαούλη) κατηρτίσθη ὁ νόμος 2028 (Φεβρ. 1920) καὶ τὸ συναφὴ αὐτῷ διατάγματα. Ἀνάγκαι καταφανεῖσαι σὺν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀρτισυστάτου ὑπηρεσίας συνεπληρώθησαν διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων, τέλος δὲ ὁ νόμος 4559 (1930) καὶ τὰ συναφῆ διατάγματά του ἀποτελοῦν συγκέντρωσιν διατάξεων, ὧν ἡ ἀνάγκη κατεδείχθη ἐκ τῆς πείρας καὶ αἱ ὁποῖαι διέπουν, τό γε νῦν ἔχον, τὴν ὑδρογραφικὴν ὑπηρεσίαν, ἀποτελουμένην: 1) Ἐκ τοῦ γραφείου διευθυντοῦ (ὀργανισμός, ἔγκρισις χορηγίας ναυτιλιακῶν ἐφοδίων, πάσης φύσεως ὑδρογραφικαὶ μελέται). 2) Ἐκ τοῦ τμήματος ὑποτυπώσεων καὶ μελετῶν (γεωγραφικοαστρονομικαί, γεωδετικαί, γεωμαγνητικαὶ παρατηρήσεις, χοροσταθμήσεις καὶ σχετικοὶ ὑπολογισμοί, μελέται ναυτικῶν ἐπισημάνσεων, ὑποτύπωσις χαρτῶν κλπ.). 3) Ἐκ τοῦ τμήματος ναυτιλίας (ἐφοδιασμὸς ἀποθηκῶν ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας καὶ ναυτικῶν ὑπηρεσιῶν διὰ ναυτικῶν ἐργαλείων, ἀγγλικῶν καὶ ἑλληνικῶν ὑδρογραφικῶν χαρτῶν καὶ πλωτικῶν βιβλίων, ἐνημέρωσις τῶν τοιούτων, ἔκδοσις ἀστρονομικῶν ἐφημερίδων καὶ ἀγγελιῶν τοῖς ναυτιλλομένοις κτλ). 4) Ἐκ τοῦ τεχνικοῦ τμήματος (συνεργεῖα ἐπισκευῆς ἐπιστημονικῶν ὀργάνων καὶ χρονομέτρων, χημεῖον, τσιγκοτυπεῖον κτλ.). Εἰς τὴν ὑδρογραφικὴν ὑπηρεσίαν ὑπάγονται ὡς παραρτήματα αὐτῆς ὁ ἐν Πειραιεῖ «Ὡρονομικὸς σταθμὸς» καὶ τὸ ὑδρογραφικὸν πλοῖον (νῦν τὸ «Ναυτίλος», τὸ τέως «Ἀλφειός»). Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἀποδόσεως τῆς ἑλληνικῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας εἶναι: ὑποτύπωσις, σύνταξις καὶ ἔκδοσις 36 ναυτικῶν χαρτῶν καὶ ἡ ἑτοιμασία 10 ἄλλων δι' ἔκδοσιν, ἔκδοσις 25 ἐπιτελικῶν ναυτικῶν χαρτῶν καὶ 3 μαγνητικῶν· συγγραφὴ καὶ ἔκδοσις 16 ναυτιλιακῶν συγγραμμάτων. Μαγνητικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἵδρυσις μονίμων μαγνητικῶν σταθμῶν· μελέται λιμενικῶν ἔργων, παλιρροιῶν ἐν Εὐρίπῳ καὶ διώρυγι Κορίνθου· ἵδρυσις 10 παλιρροιακῶν σταθμῶν μετὰ παλιρροιογράφου καὶ 12 μετὰ παλιρροιομέτρου· σήμανσις ὥρας δι' ὡριαίου σήματος ἐν Πειραιεῖ, διορθώσεις χαρτῶν καὶ ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν καὶ ρύθμισις χρονομέτρων τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ρύθμισις καὶ ἀντιστάθμισις τῶν πυξίδων· παροχὴ εἰδήσεων ἐνδιαφερουσῶν τὴν ναυτιλίαν· συλλογὴ τοπωνυμιῶν τῆς παραλιακῆς γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος. Σ. Ε. Λ.

— **ὑδρογραφικὸν** ***γραφεῖον, διεθνὲς*** —. Διεθνὴς ὑπηρεσία, ἧς προορισμὸς εἶναι ἡ διατήρησις διαρκοῦς ἐπιστημονικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν ὑδρογραφικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων κρατῶν. Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ 19 κρατῶν, ἅτινα ἐγένοντο μέλη αὐτῆς, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ἐν Λονδίνῳ συνελθόντος διεθνοῦς ὑδρογραφικοῦ συνεδρίου (1919), ἑδρεύει ἐν Μονακὸ καὶ διέπεται ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ 1920 δημοσιευθέντος ὀργανισμοῦ της, ὡς οὗτος ἀνεθεωρήθη τῷ 1922, κατόπιν τῶν παρατηρήσεων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν 19 κρατῶν, αἵτινες ἐξετέθησαν, κατ' Ἰούνιον τοῦ 1921, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου. Ἐπίσημον ὄργανόν του εἶναι ἡ γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ δημοσιευομένη «Ὑδρογραφικὴ ἐπιθεώρησις», σκοποῦσα τὴν διευκόλυνσιν τῆς προόδου καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν διεθνῶν συγκοινωνιῶν. Καίτοι ἡ ὑπηρεσία αὕτη τελεῖ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, δύνανται νὰ μετέχουν αὐτῆς, καὶ μετέχουν, καὶ κράτη μὴ ὄντα μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Σ. Ε. Λ.

— **ὑδρογραφικὸν** ***πλοῖον***. Πλοῖον ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑδρογραφικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐκτέλεσιν ἐργασιῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ὑδρογραφίαν. Παρ' ἡμῖν ὑδρογραφικὰ πλοῖα ἦσαν ἡ παλαιὰ «Πάραλος», ὁ «Ἀλφειός», ὁ νῦν «Ναυτίλος» καὶ ὁ «Πηνειός». Σ. Ε. Λ.

— **ὑδρογραφικὸς** ***κύκλος*** *[Ναυτ.]*. Δικάτοπτρον ὄργανον, ἀποτελοῦν ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον τροποποίησιν τοῦ κύκλου τοῦ Μπορντὰ· ἔχον ἀντὶ γα κύκλον διῃρημένον εἰς 360° καὶ ὂν ἰσορροπημένον περισσότερον ἢ ὁ ἑξᾶς, ἐπιτρέπει ταχεῖαν μέτρησιν ὁριζοντίων γωνιῶν μετὰ προσεγγίσεως 1' μοίρας, ἐπιτυγχανομένης τῆς τοιαύτης ἀναγνώσεως διὰ τῶν διαιρέσεων τῆς ἴτυος καὶ τοῦ βερνιέρου, τῇ βοηθείᾳ δὲ μεγεθυντικοῦ μικροσκοπίου. Τῆς τοιαύτης δὲ προσεγγίσεως οὔσης ὑπεραρκετῆς διὰ συνήθεις ὑδρογραφικὰς μετρήσεις, ὁ ὑδρογραφικὸς κύκλος (μὴ παύων ἄλλως τε, ὡς καὶ ὁ κύκλος τοῦ Μπορντά, νὰ παρέχῃ μέσον πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπαναληπτικῶν μετρήσεων) εἶναι πολύτιμον ὑδρογραφικὸν ὄργανον διὰ τὰς ἀπὸ λέμβου ὑδρογραφικὰς μετρήσεις. Σ. Ε. Λ.

ὑδρογράφος (ὁ)· ὁ μὲ τὴν ὑδρογραφίαν ἀσχολούμενος. Εἰδικῶς, ἀξιωματικὸς εἰδικευμένος ἐπὶ τῶν εἰς τὴν ὑδρογραφίαν καὶ τὴν ὑδρογραφικὴν ὑπηρεσίαν ἀφορώντων ζητημάτων. Σ. Ε. Λ.

Ὑδρογράφου ***ὕφαλος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ διαύλῳ ὑφάλου (Hydrographer shoal) τοῦ λιμένος Ἀλεξανδρείας (Med. Pilot, τομ. 5, σελ. 59, 33). Εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὸ μόλις 7 ποδῶν ὕπερ ταύτην βόλισμα. Σ.Ε.Λ.

ὑδροδαμαλίδαι (οἱ) (Hydrodamalidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κητῶν*, περιλαμβάνουσα μεγάλα κήτη, παρεμφερῆ πρὸς τὰς σειρῆνας καὶ ὧν τὸ κυριώτερον γένος εἶναι ἡ *ὑδροδάμαλις* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδροδάμαλις (ἡ) (Hydrodamalis) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροδαμαλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κητῶν ἀπαντώντων εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ ἰδίως παρὰ τὰς βορείας ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας. Δ. Ν. Π.

ὑδροδιασκόπιον (τό). Εἶδος ἀσύνηθες ἐξ ἐπαφῆς ὑάλου. Συνίσταται ἐκ κυτίου 2—2 $^1/_2$ ἑ. μ. βάθους, περιέχοντος ὀρὸν καὶ διὰ ταινιῶν ἐφαρμοζομένου ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ πάσχοντος ἐκ κερατοκώνου καὶ ἐν γένει ἐξ ἀνωμάλου ἀστιγματισμοῦ. Ἡ πρόσθια ἐπιφάνεια τοῦ κυτίου φέρει ὕαλον ἰσχυρῶς συγκλίνουσαν, ἀντικαθιστῶσαν τὴν καταλυομένην διαθλαστικὴν δύναμιν τοῦ κερατοειδοῦς. Τὸ ὑδροδιασκόπιον δὲν εἶναι πολὺ ἐν χρήσει, ἀντ' αὐτοῦ δὲ χρησιμοποιοῦνται αἱ κόγχαι τοῦ Müller ἢ αἱ ἐξ ἐπαφῆς ὕαλοι (verres de contact) τοῦ Zeiss. Β. Α.

ὑδροδόκη (ἡ)· ἀγγεῖον ὑδροδόχον, ἀποθήκη ποσίμου ὕδατος.

— *[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ὑδροδόκαι* τὰ εἰς τὸ κατάστρωμα ἢ τὰ ὑποφράγματα τῶν πλοίων κιβώτια, τὰ χρησιμεύοντα ὡς ἀποθῆκαι τῆς ἡμερησίας καταναλώσεως ποσίμου ὕδατος, ἀντικαταστήσαντα τὰς *βυτίνας*. Ἐπίσης καὶ εἶδος στρατωνισμοῦ τῶν ναυτῶν, τὸ κατὰ τὰς ἐν τῇ ξηρᾷ ὑπηρεσίας των χρησιμοποιούμενον ἀτομικὸν *ὑδροδοχεῖον*. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν *ὑδροθήκην*, περιλαμβάνουσαν τὸ σύνολον τοῦ εἰς πόσιμον ὕδωρ ἐφοδιασμοῦ τοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

ὑδροδολομίτης (ὁ) (Hydrodolomit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν ἅλας τοῦ μαγνησίου καὶ τοῦ ἀσβεστίου ἔνυδρον. Συνίσταται κυρίως ἀπὸ ὑδρομαγνησίτην, ὁ ὁποῖος εἶναι προσμεμειγμένος μὲ δολομιτικὸν ἀσβεστίτην. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Βεζούβιον. Γ. Β.

ὑδροδοχεῖον (τό)· δοχεῖον ὕδατος, συνήθως μικρόν, οἷον ἐπιτραπέζιον· || τὸ πεπλατυσμένον μετάλλινον δοχεῖον τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν κυνηγῶν, κοιν. *παγοῦρι*.

— *[Στρατ.]* Τὸ ἐν τῷ στρατῷ χρησιμοποιούμενον *ὑδροδοχεῖον* εἶναι δοχεῖον κυλινδρικὸν ἢ ἰδιορρύθμου σχήματος, συνήθως μεταλλικόν, φερόμενον ἀτομικῶς καὶ περιέχον ὕδωρ πρὸς πόσιν. Φέρεται ἀνηρτημένον διὰ τελαμῶνος ἢ ἐκ τῆς ζώνης δι' ἀγκίστρου ὑπὸ τῶν ἐκδρομέων, κυνηγῶν κλπ., ἀλλ' ἰδίως ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐξαρτύσεως τοῦ ὁπλίτου. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἔχει ἤδη γενικευθῆ εἰς ἅπαντας τοὺς στρατοὺς τοῦ κόσμου, ὁ ἤδη δὲ ἰσχύων τύπος ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἑξῆς: Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ κυρίως ὑδροδοχεῖον, τὸ πῶμα αὐτοῦ, τὸ ἄγκιστρον καὶ τὸ πιληματοειδὲς περικάλυμμα. Τὸ κυρίως ὑδροδοχεῖον κατασκευάζεται ἐξ ἀλουμινίου, παρουσιάζει δὲ δύο ἐπιφανείας καὶ βάσιν καὶ λαιμὸν ἀπολήγοντα εἰς στόμιον. Ἐκ τῶν δύο ἐπιφανειῶν ἡ μία εἶναι ἐπίπεδος μετ' ἐλαφρᾶς κοιλότητος, σχήματος ᾠοειδοῦς, ἡ δὲ ἄλλη ἐπίκυρτος. Ἡ βάσις εἶναι ἐπίπεδος καὶ ᾠοειδής. Ὁ εἰς τὸ στόμιον ἀπολήγων λαιμὸς τοῦ ὑδροδοχείου φέρει κολουροκωνικὸν δακτύλιον ἐνισχύσεως ἐξ ἀλουμινίου, καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ δακτυλίου τούτου εὑρίσκεται στερεῶς προσκεκολλημένος ὁ κρίκος στηρίξεως τοῦ ἀγκίστρου ἐξαρτήσεως τοῦ ὑδροδοχείου. Ἡ εἰς ὕδωρ περιεκτικότης τοῦ ὑδροδοχείου εἶναι περὶ τὰ 1000 κυβικὰ ἑκατοστόμετρα. Τὸ πῶμα ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν: τοῦ φελλοῦ καὶ τοῦ ἐξ ἀλουμινίου περικαλύμματος αὐτοῦ. Τὰ δύο ταῦτα μέρη συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ περόνης ἐξ ἀλουμινίου, τὰ δὲ χείλη τοῦ περικαλύμματος, κατὰ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν, καθίστανται ὀδοντωτά, οὕτως ὥστε νὰ εἰσέρχωνται ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ φελλοῦ.

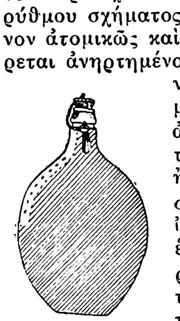

Ὑδροδοχεῖον ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

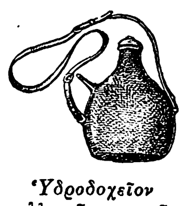

Ὑδροδοχεῖον γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ἡ περόνη συνδέσεως τοῦ φελλοῦ μετὰ τοῦ περικαλύμματος φέρει εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτῆς εἶδος κρίκου, ἐφ' οὗ προσαρμόζεται ἡ ἅλυσις συγκρατήσεως τοῦ ὅλου πώματος. Τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς ἁλύσεως καθηλοῦται ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀγκίστρου δι' εἰδικοῦ κρίκου. Τὸ ἄγκιστρον ἐξαρτήσεως εἶναι χαλύβδινον ἐπινικελωμένον καὶ φέρει ἔλασμα χαλύβδινον, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει τὴν ἀγκίστρωσιν τοῦ ὑδροδοχείου πιεζόμενον διὰ τῆς χειρός, ἀλλ' ἐπανερχόμενον εἰς τὴν προτέραν του θέσιν ἐμποδίζει τὴν ἐξαγκίστρωσιν. Τὸ περικάλυμμα κατασκευάζεται ἐκ πιλήματος, προερχομένου ἐξ ἐρίων προβάτου, χρώματος χακὶ σκοτεινοῦ. Τὸ περικάλυμμα φέρει ἄνοιγμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσάγεται τὸ ὑδροδοχεῖον, ἀπομένοντος ἐκτὸς αὐτοῦ μόνον τοῦ στομίου. Τὸ ἄνοιγμα πορποῦται διὰ κομβίων. Κ. Ι. Κ.

ὑδροδρομία (ἡ) (Hydrodromia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μυίας, χρώματος φαιοῦ ἢ τεφροῦ, μὲ πτέρυγας στενὰς καὶ ἐνδιαιτωμένας κατὰ σμήνη ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, τὰ περισσότερα εἶναι εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δ. Ν. Π.

ὑδροδρομίδαι (οἱ) (Hydrodromidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπτέρων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους ἔντομα. Τρέφονται ἐξ ἄλλων ὑδροβίων ἐντόμων. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *ὑδρομέτρης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδρόδρομος (ὁ) (Hydrodromus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνωδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραχνιδῶν*, περιλαμβάνον ἀκάρεα ὑδρόβια ζῶντα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

ὑδροδυναμικὴ (ἡ) *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδρομηχανική*.

ὑδροδυναμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν φαινόμενα: «ὑδροδυναμικὴ πίεσις» || *ὑδροδυναμικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—**ὑδροδυναμικὴ** ***πίεσις*** *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδρομηχανική*.

— **ὑδροδυναμικὸν** ***φορτίον*** *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδρομηχανική*.

ὑδροειδῆ (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *ὑδροζῴων* (βλ. λ.).

ὑδροειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ τὸ ὕδωρ, ὑδατοειδής, ὑδατώδης.

ὑδροελαιόμετρον (τό). Πρακτικὸν ὄργανον χρησιμεῦον διὰ τὸν κατὰ προσέγγισιν προσδιορισμὸν τῆς εἰς ὕδωρ καὶ ἔλαιον περιεκτικότητος τῶν ἐλαιῶν. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν τῇ ἐλαιοκομίᾳ πρὸς καθορισμὸν τῆς ὡριμότητος τοῦ ἐλαίου καὶ ἑπομένως τοῦ καταλληλοτέρου χρόνου τῆς συγκομιδῆς αὐτῶν. Ἀρκετὰ εὔχρηστον ὑδροελαιόμετρον ὑπέδειξεν ὁ Μινιόλι. Σ. Γ.

ὑδροεπιπλοκήλη (ἡ). Καλεῖται ἡ ἐκ τῆς κοιλίας καὶ διὰ τοῦ βουβωνικοῦ πόρου ἔξοδος τοῦ ἐπιπλόου καὶ ἡ κάθοδος αὐτοῦ ἐντὸς σάκκου ἀποτελουμένου ἐκ τῶν δύο πετάλων τοῦ ἐλυτροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὄρχεως καὶ περιέχοντος ὀρῶδες κιτρινωπὸν ὑγρόν. Ἡ ὑδροεπιπλοκήλη εἶναι συγγενὴς καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν παραμονὴν ἀνοικτοῦ τοῦ ἐλυτροπεριτοναϊκοῦ πόρου καὶ τὴν κατὰ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐμφανῆ φλεγμονὴν αὐτοῦ. Ἡ θεραπεία τῆς νόσου ταύτης συνίσταται εἰς χειρουργικὴν ἐπέμβασιν: ἀφαίρεσις τοῦ ὑγροῦ, ἀνάταξις ἢ ἀφαίρεσις τοῦ ἐπιπλόου τοῦ σάκκου, ἀπολίνωσις καὶ μερικὴ ἀφαίρεσις τοῦ σάκκου, ῥαφὴ τοῦ στομίου καὶ ἀναστροφὴ τοῦ ἐλυτροειδοῦς. Σ. Κ. Ο.

ὑδροζιγκίτης (ὁ) (Hydrozinkit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον πρὸς τὸν *ὑδροψευδαργυρίτην* (βλ. λ).

ὑδρόζῳα (τὰ) (Hydrozoa) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλεντερωτῶν* περιλαμβάνουσα ἰδιορρυθμότατα ὑδρόβια ζῷα ἅτινα στεροῦνται παντελῶς περισαρκίου, ἐφ' ὅσον ταῦτα παραμένουσιν ἐλεύθερα ἢ περικλείονται ἐντὸς κοινοσαρκίου, ἐφ' ὅσον σχηματίζουσιν ἀποικίας. Ἡ ὑπὸ τῶν ὑδροζῴων σχηματιζομένη ἀποικία εἶναι συνήθως χαμηλή, οἱ δὲ διάφοροι πολύ-

Digitized by Google

τοδες οἱ ἀποτελοῦντες ταύτην ἐκφύονται ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον ἐπὶ τοῦ κοινοσαρκίου, ὅπερ σχηματίζεται ἐπὶ τῶν δ αφόρων ὑποθεμάτων τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν. Αἱ μέδουσαι τῶν ζῴων τούτων, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ τοιαύτη μορφή, εἶναι κωνικαὶ ἢ ἡμισφαιρικαὶ καὶ περιβάλλονται ὑπὸ μυκώδους ὑμένος ἐν εἴδει μεμβράνης. Ἑκάστης μεδούσης ἡ διάμετρος δὲν εἶναι μεγαλυτέρα τῶν 3 χιλιοστομέτρων. Τὰ γεννητικὰ προϊόντα τῶν ζῴων τούτων ἀναπτύσσονται πάντοτε ὑπὸ τὰς παρειὰς τοῦ ὑμένος καὶ ἐκεῖθεν ἐξαπολύονται. Ἐπίσης τὰ ζῷα ταῦτα πολλαπλασιάζονται καὶ ἀγενῶς δι' ἐκβλαστήσεως. Δ. Ν. Π.

ὑδροηλεκτρικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὕδωρ ἅμα καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸν ὡς κινητηρίους δυνάμεις: «ὑδροηλεκτρικὴ ἐγκατάστασις» ἠλεκτρικὸν μηχάνημα λειτουργοῦν διὰ ὑδραυλικῆς δυνάμεως.

—**ὑδροηλεκτρικὸς** ***σταθμὸς*** *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδραυλικη πτῶσις.*

ὑδροθειικός,—*ή,*—*όν*· ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὸ *ὑδρόθειον.*

ὑδρόθειον (τό)· βλ. λ. *θείου* ἐνώσεις.

—*[Φαρμακ. Χημ.]* Τὸ *ὑδρόθειον* χρησιμοποιεῖται κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν φυσικῶν ὑδροθειούχων ὑδάτων (ὑδροθειοῦχοι πηγαί). Ταῦτα διακρίνονται εὐκόλως ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς σεσηπότων φῶν, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θερμά, διαυγῆ ἢ ἐλαφρῶς ὑποκίτρινα καὶ περιέχουν ὡς δραστικὸν συστατικὸν ὑδρόθειον καὶ θειοῦχον νάτριον. Ἐκτὸς τῶν φυσικῶν ὑδροθειούχων ὑδάτων, ἀνευρίσκονται καὶ τὰ τυχαῖα, ἅτινα ὀφείλονται εἰς τὴν ἀναγωγὴν θειικῶν ἁλάτων εἰς ἐπιφανειακὰς στοιβάδας τοῦ ἐδάφους. Αἱ κυριώτεραι ὑδροθειοῦχοι πηγαὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶναι αἱ ἑξῆς: Aachen, Baden παρὰ τὴν Βιέννην, Baden παρὰ τὴν Ζυρίχην, Neundorf, Langensalza, Eilsen, Meinberg, Pistgam, Helacan (Αἰγύπτου), Κυλλήνη, Ὑπάτη, Μέθανα, Σμόκοβον Καρδίτσης, Βρωμονέρι Ἀργαλιάνων, Καϊάφα ἐν Ἑλλάδι. Τὰ ὑδροθειοῦχα ὕδατα ἐνδείκνυνται ἐπὶ παθήσεων τοῦ δέρματος, ἀδενοπαθειῶν, χρονίων ρευματισμῶν, δηλητηριάσεων διὰ μετάλλων, παθήσεων τῶν βλεννομεμβρανῶν τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, παθήσεων τοῦ στόματος καὶ τοῦ ἐντέρου, κατὰ τῆς συφίλιδος κλπ. Ἐκτὸς τῆς ποσιθεραπείας καὶ λουτροθεραπείας δι' ὑδροθειούχου ὕδατος, γίνονται καὶ εἰσπνοαὶ τοῦ ὑδροθείου τῶν μεταλλικῶν πηγῶν. Κ. Γ. Μ.

ὑδροθειοῦχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ περιέχων ὑδρόθειον: «ὑδροθειοῦχον ὕδωρ». Σ. Γ.

ὑδροθειῶδες ***ὀξὺ*** *[Χημ.]*· βλ. λ. *θείου* ἐνώσεις (τ. ΙΒ', σ. 481β).

ὑδροθεραπεία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη μεθόδων ἱκανῶν νὰ τροποποιήσουν τὴν κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῇ ἀμέσῳ χρήσει τοῦ ὕδατος πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Τὸ ὕδωρ χρησιμεύει ὡς μέσον θερμότητος, ψύχους καὶ μηχανικῆς ἐνεργείας, ἐκτοξευόμενον μετὰ δυνάμεως, ὡς ἐν τῇ καταιονήσει. Ἡ ὑδροθεραπεία ἐνεργεῖ κυρίως ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὅπερ ἀντιδρᾷ τοῦτο μὲν δι' ἴδιον λογαριασμὸν (ἀντίδρασις αἰσθητικότητος), τοῦτο δὲ διὰ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος (κυκλοφορικὴ ἀντίδρασις), τοῦτο δὲ διὰ τῆς θερμογενεσίας (θερμικὴ ἀντίδρασις). Δῆλον ἐκ τούτου ὅτι αἱ διὰ τῆς ὑδροθεραπείας τροποποιήσεις τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποβαίνουν βαθεῖαι καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἱκαναὶ νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῆς γενικῆς θρέψεως. Ἡ ἔντασις τῶν παραγομένων ἀντιδράσεων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῶν διεγέρσεων, ἡ δ' ἐκ τοῦ ὕδατος διέγερσις εἶναι τόσῳ ἰσχυροτέρα, ὅσῳ ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ ἀφίσταται τῆς συνήθους θερμοκρασίας τοῦ ἀνθρωπίνου δέρματος (33°—35°). Ὕπερθεν τῆς θερμοκρασίας ταύτης ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸ αἴσθημα τοῦ θερμοῦ (34°—37°) ἢ τοῦ λίαν θερμοῦ (38°—45°) ὑπὸ τὴν θερμοκρασίαν δὲ ταύτην ἔχει τὸ αἴσθημα τοῦ χλιαροῦ (33°—25°) ἢ τοῦ ψυχροῦ (ἀπὸ 25° καὶ κάτω). Οἱ ἀριθμοὶ βεβαίως οὗτοι ἀντιστοιχοῦν εἰς μέσον τινὰ ὅρον, ὅστις προφανῶς ποικίλλει κατὰ τὰ διάφορα ἄτομα καὶ τὴν κατάστασιν ἑκάστου αὐτῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ ὕδωρ.

Ἡ ὑδροθεραπεία ἐφαρμόζεται κατὰ διαφόρους τρόπους: ὡς καταιόνησις, ὡς γενικὸν λουτρὸν ἐν ἀκινήτῳ ὕδατι (ἐν λουτῆρι ἢ ἐν δεξαμενῇ ὑδροθεραπευτηρίου), ὡς γενικὸν λουτρὸν ἐν ρέοντι ὕδατι (λ. χ. ποταμοῦ), ὡς πλύσεις, ὡς ὑγραὶ περιτυλίξεις, ὡς τοπικὰ λουτρά, ὡς ὑγρὰ ἐπιθέματα, ὡς φαρμακευτικὰ λουτρὰ κλπ. Βοηθητικὰ δὲ τῆς ὑδροθεραπείας εἶναι αἱ ἐντρίψεις, ἡ μάλαξις, αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις, ἡ μηχανοθεραπεία καὶ ἡ θερμοθεραπεία (φωτόλουτρα, λουτρὰ θερμοῦ ἀέρος, ἰλυόλουτρα, ἀμμόλουτρα κλπ.).

Ἡ ὑδροθεραπεία ἔχει τὰς ἐνδείξεις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀντενδείξεις, δι' ἃς ἀπαιτεῖται πάντοτε ἰατρικὴ συμβουλή. Εἶναι εὐεργετικὴ διὰ τοὺς ἔχοντας λυμφατικὴν ἢ νευροπαθητικὴν κρᾶσιν, οἵτινες δέον νὰ ἐπιδίδωνται συστηματικῶς εἰς τὴν ὑδροθεραπείαν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας. Ἡ ἐξοικείωσις δὲ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ οὐ μόνον ἐντείνει τὴν ἀντοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐκ ψύξεως παθήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν θρέψιν τοῦ σώματος αὐτοῦ τονώνει. Ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος, ψυχροῦ ἢ θερμοῦ, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀτόμου, πρὸς τὴν κατάστασιν αὐτοῦ (ἐγκυμοσύνην, περίοδον ἐμμήνων κλπ.) καὶ πρὸς τὴν πάθησιν, δι' ἣν συνιστᾶται ἑκάστοτε. Ἡ πάθησις δὲ δύναται νὰ εἶναι πυρετική, τραχειοβρογχική, πνευμονική, κυκλοφορική, πεπτική, οὐρογεννητική, νευρική, δερματικὴ ἢ πάθησις τοῦ κινητηρίου συστήματος ἢ τῆς θρέψεως. Ἡ ὑδροθεραπεία ἐφαρμόζεται κατ' οἶκον, ἐν ὑπαίθρῳ ἢ εἰς εἰδικὰ ὑδροθεραπευτήρια. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ὑδροθεραπευτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδροθεραπείαν, ὁ τῆς ὑδροθεραπείας: «ὑδροθεραπευτικὸν ἵδρυμα».—Ἐπίρρ. ***ὑδροθεραπευτικῶς.***

ὑδροθήκη (ἡ)· ὑδραποθήκη, τὸ σύνολον τῶν εἰς τὸ κύτος τοῦ πλοίου δεξαμενῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀποθηκεύεται τὸ πόσιμον ὕδωρ.

— *[Ὑδραυλ.]* Βλ. λ. *ὑδαταποθήκη.*

ὑδροθώραξ,—*ακος* (ὁ). Καλοῦμεν οὕτω παθολογικὴν κατάστασιν χαρακτηριζομένην ἐκ τῆς ἀθροίσεως ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ ὑπεζωκότος ὑγροῦ ὀρώδους, ἐκ λόγων μηχανικῶν ἢ φυσικοχημικῶν καὶ ἐκτὸς πάσης φλεγμονῆς τοῦ ὀρογόνου ὑμένος. Τὸ ὑγρὸν τοῦ ὑδροθώρακος εἶναι διαυγές, ἄχρουν, λεπτόρρευστον, περιέχει ἰνικὴν μόνον εἰς ἴχνη, λεύκωμα 1—3 γρ. τοῖς 1.000, ἅλας, μικρὰν ποσότητα οὐρίας καὶ σακχάρου, κυτταρολογικῶς δὲ ἐνδοθηλιακὰ κύτταρα. Ὁ ὑδροθώραξ παράγεται εἰς δύο παθολογικὰς καταστάσεις, ἐπὶ νεφρώσεων καὶ νεφριτίδων ἐπιπλακεισῶν ὑπὸ νεφρώσεως καὶ ἐπὶ καρδιακῆς ἀνεπαρκείας. Εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν αἱ φυσικοχημικαὶ διαταραχαὶ τῶν χυμῶν, ἀπότοκοι τῆς νεφρικῆς βλάβης καὶ τῆς κατακρατήσεως τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἅλατος, συνεπάγονται τὴν ἄθροισιν ὀρώδους ὑγροῦ ἐντὸς τῆς πλευρικῆς κοιλότητος, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν ἐπεμβαίνει κυρίως ὁ παράγων τῆς κυκλοφορικῆς ἀνεπαρκείας, καίτοι καὶ ἐπὶ καρδιακῆς ἀνεπαρκείας ἡ νεφρικὴ λειτουργία δὲν εἶναι ἀνέπαφος. Ὁ ὑδροθώραξ εἶναι κατὰ κανόνα διπλοῦς, ἤτοι ἐνδιαφέρει καὶ τοὺς δύο ὑπεζωκότας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρακολουθεῖται ἀπὸ ὑδροπερικάρδιον, ὑδροπεριτόναιον καὶ οἴδημα ἀνὰ σάρκα. Τὰ φυσικὰ σημεῖα εἶναι τὰ αὐτά, ὡς ἐπὶ πάσης ἀθροίσεως ὑγροῦ ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ ὑπεζωκότος, ἤτοι ἀμβλύτης, ἐλάττωσις τῶν δονήσεων καὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ ψιθυρίσματος.

Ἡ δοκιμαστικὴ παρακέντησις ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ πιστοποιήσωμεν τὴν φύσιν τοῦ ὑγροῦ, ἤτοι ὅτι τοῦτο εἶναι διίδρωμα καὶ οὐχὶ ἐξίδρωμα. Ἡ ἔκβασις τοῦ ὑδροθώρακος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πορείας τῆς ἀρχικῆς νόσου, νεφρίτιδος καὶ καρδιακῆς ἀνεπαρκείας. Βελτιουμένης ταύτης, ὑποχωρεῖ καὶ οὗτος, ἐπιδεινουμένης ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ.

Θεραπεία. Ὅταν ὁ ὑδροθώραξ εἶναι ἄφθονος, ἐπιβάλλεται ἡ ἐκκενωτικὴ παρακέντησις πρὸς ἄρσιν τῶν μηχανικῶν διὰ τὴν καρδίαν κωλυμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖ ἡ παρουσία τοῦ ὑγροῦ εἰς τοὺς ὑπεζωκότας. Ὕστερον πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ διουρητικὴ ἀγωγή. μὲ τὰς ὑδραργυρούχους σκευασίας (Novurit, Salyrgan, Neptal), ἐὰν ὁ ὑδροθώραξ εἶναι συμπτωματικὸς καρδιακῆς ἀνεπαρκείας μὲ ἐκ παραλλήλου χορήγησιν τῶν καρδιοτονωτικῶν φαρμάκων δακτυλίτιδος, οὐαμπαΐνης κλ. Ἀρξαμένης τῆς διουρήσεως, θὰ ἐξακολουθήσωμεν χορηγοῦντες τὴν θεοβρωμίνην καὶ τὰ καρδιοτονωτικά.

Ἐπὶ νεφρικῶν παθήσεων αἱ ὑδραργυροῦχοι σκευασίαι συνήθως ἀντενδείκνυνται καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ χορηγηθοῦν τὰ συνήθη διουρητικά, θεοβρωμίνη, διουρητίνη κλ. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ ἐλάττωσις τῶν ὑγρῶν καὶ ἡ ἄναλος δίαιτα εἶναι ἐπιβεβλημέναι. Α. Π.

ὑδροϊουγγλόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ. *τριοξυναφθαλινιον.*

ὑδροϊωδικὸν ***ὀξὺ*** *[Χημ.].* Ἰσχυρὸν ὀξὺ λαμβανόμενον δι' ἀπορροφήσεως *ὑδροϊωδίου* (βλ. λ.) εἰς ὕδωρ.

ὑδροϊωδικός,—*ή,*—*όν*· ὁ παραγόμενος ἐξ ὑδρογόνου καὶ ἰωδίου Λέγεται κυρίως περὶ τοῦ *ὑδροϊωδικοῦ ὀξέος.*

ὑδροϊώδιον *[Χημ.]*· βλ. λ. *ἰωδίου* ἐνώσεις.

ὑδροκανθαρίδαι (οἱ) *[Ζῳολ.].* Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *ὑδροφιλιδῶν* (βλ.λ.).

ὑδροκαρυοειδῆ (τὰ) (Hydrocariaceae) *[Βοτ.].* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ὑδρόβια φυτά, ὧν τὰ ἄνθη προστατεύονται ὑπὸ σπαθίδος τριμεροῦς καὶ ἀκτινομόρφου. Ἀπαντῶσιν εἰς πλεῖστα γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

ὑδροκαστορίτης (ὁ) (Hydrocastorit) *[Ὀρυκτολ.].* Σπάνιον ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν ζεολίθων. Ἀποτελεῖ ἔνυδρον πυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου καὶ ἀσβεστίου, $Ca_2\,Al_2\,Si_5\,O_{15}\cdot 6H_2O$. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν γρανίτην τῆς νήσου Elba ὡς προϊὸν ἀλλοιώσεως τοῦ πεταλίτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικάθηται εἰς λεπτότατα βελονίδια ἢ εἰς λευκὰ ἀλευροειδῆ συσσωματώματα. Γ. Β.

ὑδροκερίτης (ὁ) (Hydrocerit) *[Ὀρυκτ.].* Ὀρυκτὸν συνώνυμον πρὸς τὸν *λανθανίτην* (βλ. λ.).

ὑδροκερουσσίτης (ὁ) (Hydrocerussit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀπὸ οὐδέτερον καὶ βασικὸν ἀνθρακικὸν μόλυβδον, $Pb\,[Pb.OH]_2\,[CO_3]_2$. Ἀπαντᾷ εἰς ἄχροα ἕως λευκὰ φυλλάρια ἐπὶ τοῦ αὐτοφυοῦς μολύβδου τοῦ Langban, ἐν Ἑλλάδι δὲ εἰς λευκὰ ἑξαγωνικὰ πέταλλα συνοδευόμενα ἀπὸ κερουσσίτην εἰς τὰς κοιλότητας τῶν ἐντὸς τῆς θαλάσσης μολυβδούχων σκωριῶν τοῦ ὅρμου Βρυσάκια τοῦ Λαυρείου. Γ. Β.

ὑδροκεφαλία (ἡ). Πάθησις χαρακτηριζομένη ὑπὸ αὐξήσεως τοῦ ἐντὸς τοῦ κρανίου εὑρισκομένου ὀρώδους ὑγροῦ, ὅπερ καταλαμβάνει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰς ἐγκεφαλικὰς κοιλίας (*ἐσωτερικὴ* ἢ *κοιλιακὴ ὑδροκεφαλία*), ἐνίοτε ὅμως περικλείεται ἐντὸς τῶν ὑπαραχνοειδῶν χωρῶν (*ἐξωτερικὴ ὑδροκεφαλία*). Ἡ ἐσωτερικὴ ὑδροκεφαλία ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο κυρίας μορφάς: τὴν *ὀξεῖαν* μορφήν, καθ' ἣν ἡ αὔξησις τοῦ ὑγροῦ συντελεῖται ραγδαίως ἐντὸς τῶν ἐγκεφαλικῶν κοιλιῶν, καὶ τὴν *χρονίαν* μορφήν, καθ' ἣν τὸ ὑγρὸν αὐξάνει βραδέως καὶ ἡ ὁποία εἶναι συγγενὴς ἢ ἐπίκτητος. Πρὸς τούτοις ἡ ὑδροκεφαλία αὕτη ὁτὲ μὲν εἶναι ὁλική, ὅταν τὸ ὑγρὸν καταλαμβάνῃ ὅλας τὰς ἐγκεφαλικὰς κοιλίας, ἐπικοινωνοῦν διὰ τοῦ μεσοκοιλιακοῦ ἢ μορροείου τρήματος, τοῦ ὑδραγωγοῦ τοῦ Sylvius καὶ τοῦ τρήματος τοῦ Magendie, ὁτὲ δὲ μερική, ὅταν ἐξ αἰτίας φραγμοῦ τινος εἴς τι τῶν τρημάτων τὸ ὑγρὸν ἐπισωρεύεται μόνον ἐντὸς μιᾶς ἐκ τῶν ἐγκεφαλικῶν κοιλιῶν.

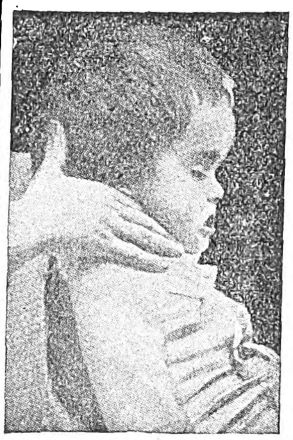

Ὑδροκεφαλία.

Τὸ ἐντὸς τῶν κοιλιῶν ἀναπτυσσόμενον ὑγρὸν ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ, ἡ δὲ ποσότης αὐτοῦ ποικίλλει ἀπὸ 300 γραμμαρίων μέχρι 3 ἢ 4 χιλιογράμμων. Συνήθως εἶναι διαυγές, ἄχρουν, παρουσιάζει ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν καὶ περιέχει ἄφθονα χλωριοῦχα ἅλατα

Αἰτιολογία. Ἡ ἐπισώρευσις τοῦ ὑγροῦ ἐντὸς τῶν ἐγκεφαλικῶν κοιλιῶν γίνεται: α') Ὅταν ὑπάρχουν κωλύματα εἰς τὴν φυσιολογικὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ. β') Ὅταν παρουσιάζεται στάσις τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ὅτε ἀκολουθεῖ διίδρωσις. γ') Ὅταν ἐρεθισθοῦν ἐκ φλεγμονῆς τὰ ἐκκριτικὰ ὄργανα. Τὰ αἴτια ταῦτα δύνανται νὰ προέλθουν ἐκ διαφόρων παραγόντων, οἷοι εἶναι αἱ συγγενεῖς δυστροφίαι (ἐκ κληρονομικότητος, τραυματικῶν αἰτίων κ.τ.λ.), ὁ ἀλκοολισμὸς καὶ αἱ ποικίλαι δηλητηριάσεις καὶ αὐτοδηλητηριάσεις. οἱ ὄγκοι τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ πρώϊμος ἐγχείρησις τῆς δισχιδοῦς ράχεως, αἱ ὀρώδεις ἢ πυώδεις μηνιγγίτιδες. αὐταὶ αἱ γαστρεντερικαὶ διαταραχαί, κυρίως δὲ ἡ σύφιλις. Πειραματικῶς ὁ Verget καὶ ὁ Cruchet κατώρθωσαν νὰ προκαλέσουν τὴν ὑδροκεφαλίαν ἐπὶ ζῴων κατόπιν ἐνέσεως φυματίνης ἐντὸς τῶν ἐγκεφαλικῶν κοιλιῶν. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι καὶ διὰ τῶν τοξινῶν μόνον δύναται νὰ προκληθῇ ἡ πάθησις αὕτη.

Συμπτωματολογία. Ὁ ὑδροκέφαλος ἔχει τὸν ὄγκον τοῦ κρανίου ηὐξημένον δυσαναλόγως πρὸς τὸ σῶμά του, ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὸ κρανίον καὶ τὸ πρόσωπόν του ἀκόμη εἶναι σημαντικῶς μικρότερον. Ἡ ὑπερβολικὴ ὅμως αὔξησις αὕτη τοῦ κρανίου ἐξαρτᾶται βεβαίως ἐκ τοῦ ὄγκου τοῦ ἐντὸς αὐτοῦ ἐπισωρευθέντος ὑγροῦ, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν ἐξειλίχθη ἡ πάθησις, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ταχύτητος τῆς ἐξελίξεως. Ἡ περιφέρεια τοῦ κρανίου, ἡ ὁποία φυσιολογικῶς φθάνει τὰ 40 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου εἰς ἡλικίαν 3 μηνῶν, τὰ 42 ½ εἰς ἡλικίαν 6 μηνῶν, τὰ 46 εἰς ἡλικίαν 2 ἐτῶν, τὰ 52 εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν, δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 60, 80 καὶ 90 ἑκατοστόμετρα. Τὸ δέρμα ἔχει λεπτυνθῆ, ὁ κυτταρικὸς ἱστὸς ἔχει κατὰ πολὺ ἐλαττωθῆ, αἱ δὲ ὑποδόριοι φλέβες εἶναι λίαν ἐμφανεῖς. Αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς τοῦ ὑδροκεφάλου εἶναι ἀραιαὶ καὶ λεπταί Τὸ μέτωπόν του προέχει καὶ παρουσιάζει ὑπερβολικὸν ὕψος. Τὸ ἄνω τοίχωμα τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου πιέζει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ

Digitized by Google

τοὺς ἀπωθεῖ πρὸς τὰ κάτω, δι' ὃ καὶ ἡ ἶρις κρύπτεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὄπισθεν τοῦ κάτω βλεφάρου καὶ ἡ ἐξωφθαλμία εἶναι συνήθης. Ἡ κεφαλὴ καθίσταται τόσον βαρεῖα, ὥστε συχνότατα ὁ ὑδροκέφαλος δὲν δύναται νὰ τὴν συγκρατήσῃ. Πρὸς τούτοις ἐνίοτε συνυπάρχουν καὶ ἄλλαι συγγενεῖς δυστροφίαι, παρατηρηθεῖσαι καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ὑδροκεφαλίας, ὡς καὶ στίγματα ἐκφυλισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑδροκεφαλίας ἐμφανίζονται πλειστάκις ποικίλα ἐγκεφαλικὰ συμπτώματα ὑπὸ μορφὴν σπασμωδικῶν, παραλυτικῶν ἢ ψυχικῶν συνδρόμων. Τὰ σπασμωδικὰ σύνδρομα δύνανται νὰ ἐμφαίνωνται εἴτε ὑπὸ ἐξωτερικῶν (σπασμῶν τονικῶν ἢ κλονικῶν, μυϊκῶν συσπάσεων, χορειακῶν ἢ ἀθετωσικῶν κινήσεων κλπ.) εἴτε ὑπὸ ἐσωτερικῶν ἐκδηλώσεων (ἰδίᾳ ἐκ μέρους τῆς καταπόσεως καὶ τῆς ἀναπνοῆς). Τὰ παραλυτικὰ σύνδρομα δύνανται νὰ ἑδράζωνται ἐπὶ τῶν μυῶν τοῦ τραχήλου, τῶν ἄκρων, τοῦ προσώπου, τῆς γλώσσης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἐκδηλοῦνται δὲ εἴς τινας περιπτώσεις ὑπὸ μορφὴν ὁλικῆς παραλύσεως, συνηθέστερον ὅμως ὑπὸ μορφὴν παρέσεως. Συνήθως ἡ λειτουργία τῆς βαδίσεως καθυστερεῖ ἢ παύει, ἐὰν τυχὸν προϋπῆρχε. Τὸ παιδίον ἐπίσης δὲν δύναται νὰ σταθῇ μήτε νὰ καθήσῃ. Ὅταν ὁ ὑδροκέφαλος κατορθοῖ νὰ βαδίζῃ, τὸ βῆμά του εἶναι βαρὺ καὶ ταλαντευόμενον· πολλάκις δέ, ὅταν κάθηται, αἰσθάνεται κεφαλαλγίαν, ἴλιγγον καὶ ναυτίαν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὰ ἀνακλαστικὰ ἐλλείπουν. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ὅρασις εἶναι ἠλαττωμένη, ἐνίοτε μάλιστα ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῆς ὁράσεως δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τυφλότητος. Ἡ ἐξωφθαλμία, ὁ νυσταγμός, ὁ στραβισμός, ἡ μύσις ἢ ἡ κορεκτασία καὶ ἡ ἀναισθησία τῶν κορῶν δὲν εἶναι σπάνιαι ἐκδηλώσεις. Ὀφθαλμοσκοπικῶς παρατηροῦνται ἐνίοτε βλάβαι τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. Αἱ διαταραχαὶ τῆς ἀκοῆς εἶναι σπανιώτεραι. Τὰ ψυχικὰ σύνδρομα εἶναι ποικίλης ἐντάσεως. Ἡ διανοητικὴ κατάστασις τοῦ ὑδροκεφάλου δύναται νὰ περιέλθῃ ἀπὸ τῆς ἁπλῆς καθυστερήσεως εἰς τὴν πλήρη ἰδιωτείαν. Αἱ διαταραχαὶ ὅμως αὗται τῆς διανοίας δὲν εἶναι πάντοτε σχετικαὶ μὲ τὴν ἀφθονίαν τοῦ ἐντὸς τοῦ κρανίου ἐπισωρευθέντος ὑγροῦ. Ὑπάρχουν ὑδροκέφαλοι μὲ κρανίον ὀγκωδέστατον, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν σχετικῶς τὰς διανοητικὰς λειτουργίας ἐνῷ ἄλλοι, τῶν ὁποίων ἡ ὑδροκεφαλία δὲν εἶναι αἰσθητή, εἶναι τελείως ἰδιῶται. Ἡ ὁμιλία εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀνασταλῇ, ἐὰν εἶχεν ἤδη ἐκδηλωθῇ. Παρατηροῦνται ἐπίσης συχνάκις συμπτώματα ὑποσιτισμοῦ, ὡς καὶ ὑποθερμία, πολυουρία καὶ ἐνίοτε διαταραχαὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος.

Κλινικαὶ μορφαί. Συγγενεῖς περιπτώσεις. Εἰς τὴν συγγενῆ ὑδροκεφαλίαν παρατηροῦνται συνήθως καὶ συγγενεῖς δυστροφίαι τοῦ ἐγκεφάλου ἢ τῆς παρεγκεφαλίδος. Πολλάκις ὁ ἐγκέφαλος ἔχει ἀτελῶς ἀναπτυχθῆ (μικροϋδροκεφαλία)· ἄλλοτε πάλιν συνυπάρχουν καὶ ἄλλαι δυστροφίαι (δισχιδὴς ράχις, λαγόχειλος, βλαισοποδία).

Ἐλαφραὶ περιπτώσεις. Αὗται εἶναι μᾶλλον σπάνιαι καὶ χαρακτηρίζονται μόνον ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τῆς κεφαλῆς, ἄνευ διαταραχῶν ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἐν τούτοις καὶ οἱ ὑδροκέφαλοι οὗτοι εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσουν εἰς τὸ μέλλον σπασμούς, εἴτε ἄλλα ἐγκεφαλικὰ σύνδρομα, εἴτε ἀκόμη διανοητικὴν καθυστέρησιν. Πάντως οἱ πλεῖστοι ἐπιζοῦν χωρὶς νὰ ἐμφανίσουν σοβαρὰς διαταραχάς.

Περιπτώσεις μέσης ἐντάσεως. Ἐνταῦθα τὸ κρανίον κατὰ τὴν γέννησιν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὀγκῶδες ἢ καὶ μικρόν· συχνάκις παρατηροῦνται συσπάσεις τῶν ἄκρων, σπασμωδικαὶ κινήσεις καὶ διαταραχαὶ τῆς ὁράσεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ πάθησις εἶναι δυνατὸν εἴτε νὰ ὑποχωρήσῃ εἴτε καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ κατὰ διαδοχικοὺς παροξυσμοὺς εἴτε καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς θάνατον ἐν κωματώδει καταστάσει ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν σπασμῶν.

Βαρεῖαι περιπτώσεις. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας παρατηρεῖται συνήθως ἄφθονος ὑδροκεφαλία, πολλάκις δὲ συνυπάρχουν ἐγκεφαλικαὶ δυστροφίαι (ἀνεγκεφαλία), ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ παιδίον δὲν εἶναι βιώσιμον. Αἱ βαρεῖαι περιπτώσεις εἶναι σχεδὸν πάντοτε θανατηφόροι, ἐὰν δὲ ὁ ἄρρωστος ἐπιζήσῃ, θὰ παρουσιάσῃ φαινόμενα σοβαρᾶς ἰδιωτείας.

Ὀξεῖαι περιπτώσεις. Αὗται συναντῶνται εἰς τὰ βρέφη ἢ κατὰ τὴν δευτέραν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἐμφανίζονται δὲ πρωΐμως ἢ ὀψίμως. Συνήθως ὅμως εἶναι πρώϊμοι, ἡ δὲ ἔναρξις αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπότομος ἢ βαθμιαία καὶ λανθάνουσα. Κατὰ τὴν προδρομικὴν φάσιν παρατηροῦνται πολλάκις διέγερσις, ἔμετοι, δυσκοιλιότης, στραβισμός, ἀνισοκορία, εἶτα ἐπέρχονται σπασμοὶ ἐπαναλαμβανόμενοι καὶ συσπάσεις. Ἐπὶ τέλους τὸ παιδίον περιέρχεται εἰς ναρκωτικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ κῶμα καὶ θάνατος. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ὀξεῖα αὕτη φάσις τῆς παθήσεως μεταπίπτει εἰς ὑποξεῖαν ἢ χρονίαν κατάστασιν.

Χρόνιαι περιπτώσεις. Αἱ χρόνιαι ὑδροκεφαλίαι ὁτὲ μὲν ἐγκαθίστανται βαθμιαίως καὶ τότε μόνον ἀνακαλύπτονται, ὅταν αὐξήσῃ ὁ ὄγκος τῆς κεφαλῆς καὶ παρατηρηθῇ ὅτι τὸ παιδίον δὲν βλέπει ἢ δὲν ἀκούει καὶ ἐμφανίζει σπασμωδικὰ φαινόμενα ἢ παραλύσεις, ὁτὲ δὲ ἀκολουθοῦν ὀξεῖάν τινα κατάστασιν, ἡ ὁποία πολλάκις χαρακτηρίζεται ὡς μηνιγγῖτις. Αἱ ὑδροκεφαλίαι αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποχωρήσουν χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψουν ἴχνη αὐτῶν, ἐκτὸς ἴσως ποιᾶς τινος βραχυκεφαλίας, ἄλλοτε ὅμως, μετά τινα ὕφεσιν, παρουσιάζουν νέους παροξυσμούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρουν τὸν θάνατον. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας παρουσιάζονται ἴλιγγος, συνεχεῖς σπασμοί, ἔμετοι, παραλύσεις, ὑπνηλία κτλ., ἰδίᾳ ὅταν ἡ ὑδροκεφαλία ὀφείλεται εἰς ὄγκον τινὰ τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἐξωτερικὴ ὑδροκεφαλία. Ἡ ὑδροκεφαλία αὕτη διαδέχεται πάντοτε αἱμορραγίαν τινὰ τῶν μηνίγγων, δι' ὃ καὶ τὰ συμπτώματα αὐτῆς εἶναι συμπτώματα τοπικῆς βλάβης. Κατ' ἀρχὰς κυριαρχοῦν τὰ φαινόμενα τῆς μηνιγγικῆς αἱμορραγίας, τὰ ὁποῖα βεβαίως δύνανται νὰ καταλήξουν εἰς θάνατον· ὅταν ὅμως ὁ ἄρρωστος ἐπιζήσῃ, ἡ αἱμορραγικὴ ἑστία μετατρέπεται εἰς ὑδροκεφαλικὸν ὑγρὸν καὶ ὁ ὄγκος τῆς κεφαλῆς βαθμηδὸν αὐξάνει, ἀλλ' ἡ περίοδος αὕτη ἐξελίσσεται βραδέως καὶ λαμβάνει χρονίαν μορφήν. Ἡ πάθησις αὕτη δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μῆνας καὶ ἐπὶ ἔτη ἀκόμη. Πολλάκις ὁ θάνατος ἐπισυμβαίνει ἐξ ἄλλων ἐπερχομένων νόσων· ἀλλὰ ἡ ἐξωτερικὴ ὑδροκεφαλία εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἰαθῇ. Πάντως ἡ πρόγνωσις εἶναι πάντοτε βαρεῖα ὅσον ἀφορᾷ τὴν διανοητικότητα τοῦ πάσχοντος.

Θεραπεία. Ἡ θεραπεία δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπραγματοποίητος· ἐν τούτοις, ἐπειδὴ παρετηρήθησαν καί τινες περιπτώσεις ἰάσεως, ὁ ἰατρὸς ὀφείλει να μὴ ἀποθαρρύνεται καὶ νὰ ἐπιχειρῇ ἑκάστοτε τὴν θεραπείαν ἐκείνων, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐντύπωσίν του δύναται νὰ δώσῃ ἐλπίδα τινὰ ἐπιτυχίας. Ὑπάρχουν βεβαίως περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας πᾶσα θεραπεία εἶναι ἀτελεσφόρητος, καὶ αὗται ἰδίᾳ ἀνάγονται εἰς τὰς συγγενεῖς ὑδροκεφαλίας, αἱ ὁποῖαι συνοδεύονται ὑπὸ ἐγκεφαλικῶν δυστροφιῶν· εἰς πλείστας ὅμως περιπτώσεις, τῶν ὁποίων τὸ κληρονομικὸν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἐπιβεβαρημένον ἐκ τῆς συφίλιδος, πρέπει πάντοτε νὰ δοκιμάζεται ἡ ἀντισυφιλιδικὴ θεραπεία, ἡ ὁποία εἰς τινας περιπτώσεις ἔδωσεν ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Θὰ ἐφαρμοσθοῦν μία ἐντριβὴ ἡμερησίως 2 γραμμαρίων ὑδραργυραλοιφῆς εἰς διάφορα ἑκάστοτε μέρη τοῦ σώματος ἐπὶ 15 ἡμέρας καὶ ἄνω. Θὰ χορηγηθοῦν ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἡμέρας μικραὶ δόσεις ἰωδιούχου καλίου. Θὰ δοκιμασθοῦν ἐνδομυϊκαὶ ἐνέσεις κυανιούχου ὑδραργύρου ἢ σουλφαρσενόλης ἢ ἐνδοφλέβιοι νεοσαλβαρσάνης. Πρὸς τούτοις καλὸν εἶναι νὰ συνδυάζεται ἡ θεραπεία αὕτη μὲ ὀσφυϊκὰς παρακεντήσεις, ἐνεργουμένας κατ' ἐπανάληψιν ἀνὰ 8 ἢ 15 ἡμέρας, καθ' ἃς ἀφαιροῦνται ἑκάστοτε 30, 40 μέχρι 50 γραμμαρίων ὑγροῦ. Ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας διὰ τῆς θεραπείας ταύτης, δύναται νὰ χορηγήσῃ τις διουρητικὴν (θεοβρωμίνην καὶ ἰτεϋλικὸν ὀξὺ) ἡ ὁποία κατὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς συγγραφεῖς (Mc Kim, Marriott) ὑπῆρξεν ἐνίοτε λίαν ἱκανοποιητικὴ εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει διακοπὴ συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν ἐγκεφαλικῶν κοιλιῶν καὶ ῥάχεως. Ἡ διουρητικὴν χορηγεῖται τρὶς τῆς ἡμέρας εἰς δόσιν γραμμ. 0,05 ἢ 0,10—0,20, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ παιδίου. Συγγραφεῖς τινες (Lenormant) συμβουλεύουν τὴν συνεχῆ διασωλήνωσιν, ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη θεραπείας δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη κινδύνων, διότι ὁ ἄρρωστος ἐκτίθεται εἰς μόλυνσιν· ἐξ ἄλλου εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τις καὶ τὴν μορφὴν τῆς ὑδροκεφαλίας, δι' ὃ καὶ πρέπει πάντοτε νὰ προηγῆται δοκιμαστικὴ ὀσφυϊκὴ παρακέντησις καὶ ἔνεσις 1 κ. ὑφ. διαλύσεως φαινολοσουλφοφθαλεΐνης, ὡς καὶ εἰδικὴ ἀκτινογραφία τοῦ κρανίου (κοιλιογραφία). Αἱ κρανιακαὶ παρακεντήσεις δύνανται ἐπίσης νὰ ἐφαρμοσθοῦν κατὰ τὴν ἔξω γωνίαν τῆς προσθίας πηγῆς, τῆς βελόνης ἐμπηγνυομένης καθέτως, μέχρις ὅτου ἐμφανισθῇ τὸ ὑγρόν, τὸ ὁποῖον δέον νὰ ἐξέρχεται μόνον χωρὶς νὰ γίνεται ἀφαίρεσις αὐτοῦ διὰ σύριγγος. Ἡ δι' ἀκτίνων Roentgen θεραπεία δύναται προσέτι νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἐφ' ὅσον ἔδωσε κατά τινας (Francioni, Flatan) ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα.

Σ. ΒΕΡΑΣ

ὑδροκεφαλικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδροκεφαλίαν ‖ ὁ πάσχων ὑδροκεφαλίαν.

ὑδροκέφαλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ πάσχων ὑδροκεφαλίαν, ὑδροκεφαλικός ‖ ὕδρωψ τῆς κεφαλῆς, ὑδροκεφαλία.

ὑδροκήλη (ἡ). Ὀνομάζομεν οὕτω τὴν *χρονίαν ὀρώδη ἐλυτροειδῖτιδα*, τουτέστι τὴν συλλογὴν ὀρώδους κιτρινωποῦ ὑγροῦ μεταξὺ τῶν δύο πετάλων τοῦ ἐλυτροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὄρχεως. Ἡ νόσος αὕτη εἶναι ἄλλοτε μὲν συγγενής, ὀφειλομένη εἰς τὴν ὁλικὴν ἢ μερικὴν συγκοινωνίαν τοῦ ἐλυτροπεριτοναϊκοῦ πόρου, ἄλλοτε δὲ ἐπίκτητος (ἁπλῆ ὑδροκήλη), ὁπότε δυνατὸν νὰ εἶναι ἢ δευτεροπαθής, ὀφειλομένη εἰς ἀλλοίωσιν τῶν γειτονικῶν ὀργάνων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ τῆς ἐπιδιδυμίδος (φυματιώδης, συφιλιδική, γονοκοκκικὴ ἐπιδιδυμῖτις, κύστις ἢ νεόπλασμα τῆς ἐπιδιδυμίδος, συφιλιδικὴ ὀρχῖτις, νεόπλασμα τοῦ ὄρχεως) ἢ πρωτοπαθής, ὁσάκις δὲν ἀνευρίσκονται ἀλλοιώσεις τῆς ἐπιδιδυμίδος καὶ τοῦ ὄρχεως, ὁπότε ὀνομάζεται ἰδιοπαθής. Κλινικῶς ἡ ὑδροκήλη παρουσιάζεται ὡς ἐξόγκωσις τοῦ ὀσχέου μονόπλευρος, ἀπιοειδής, ἀνώδυνος καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μαλακή. Κατὰ τὴν ψηλάφησιν παρουσιάζει ἐπιφάνειαν λείαν καὶ σύστασιν μαλακὴν μὲν καὶ κλυδάζουσαν, ὅταν τὸ περιεχόμενον ὑγρὸν εὑρίσκεται ὑπὸ μικρὰν πίεσιν, σκληρὰν δέ, ὅταν ἡ πίεσις εἶναι μεγάλη, ὁ δὲ ἐλυτροειδὴς πεπαχυμένος. Κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ κάτω πόλου εὑρίσκεται ὁ ὄρχις, ἀναγνωριζόμενος διὰ τῆς εἰδικῆς εὐαισθησίας κατὰ τὴν ψηλάφησιν. Ἡ ἐξόγκωσις αὕτη εἶναι διαφανής. Ἡ ὑδροκήλη πρέπει νὰ διακριθῇ ἀπὸ τὴν κήλην, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ἡ ὕπαρξις ἐνδοκοιλιακοῦ μίσχου, καὶ ἀπὸ τὴν αἱματοκήλην, ἧς ἡ ἐπιφάνεια εἶναι συνήθως ἀνώμαλος καὶ λίαν σκληρά. Ἡ θεραπεία τῆς ὑδροκήλης περιλαμβάνει δύο διαφόρους μεθόδους: τὴν ἀναίμακτον καὶ τὴν ἐγχειρητικήν. Ἡ πρώτη συνίσταται εἰς τὴν παρακέντησιν μετὰ ἢ ἄνευ ἐγχύσεως τροποποιητικοῦ ὑγροῦ (βάμματος ἰωδίου 1:12, φορμόλης ἢ μᾶλλον φαινικούχου γλυκερίνης). Ἡ ἐγχειρητικὴ μέθοδος συνίσταται εἴτε εἰς τὴν ἁπλῆν τομήν, εἴτε εἰς τὴν μερικὴν ἢ ὁλικὴν ἐκτομὴν τοῦ ἐλυτροειδοῦς, εἴτε τέλος εἰς τὴν ἀναστροφὴν τούτου.

Σ. Ν. Ο.

ὑδροκιγχονιδίνη (ἡ) /*Χημ.*/. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{19}H_{24}ON_2$. ἀνακαλυφθὲν τῷ 1881 ὑπὸ τῶν Forst καὶ Böringer ὡς σύνδρομος τῆς *κιγχονιδίνη* ὕλη. Δύναται νὰ ληφθῇ καὶ δι' ὑδρογονώσεως τῆς κιγχονιδίνης. Τήκεται εἰς 229°. Σ. Γ.

ὑδροκιγχονίνη (ἡ), ἡ *κιγχονίνη* / *Ὀργ. Χημ.* / Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{19}H_{24}ON_2$. ἀνακαλυφθὲν τῷ 1873 εἰς τοὺς φλοιοὺς τῆς κιγχόνης. Συνοδεύει τὴν κιγχονίνην εἰς τὸ σύνηθες ἐμπορικὸν προϊὸν αὐτῆς, δύναται δὲ νὰ ἀποχωρισθῇ ἐκεῖθεν διὰ κλασματικῆς κρυσταλλώσεως, ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ὑδρογονώσεως τῆς κιγχονίνης παρουσίᾳ παλλαδίου ὡς καταλύτου. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 286°. Σ. Γ.

ὑδροκιθίνη (ἡ) (Hydrocithin) /*Φαρμ. Χημ.*/ Ὑδρογονωμένη λεκιθίνη. Ἄνοσμος λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, μὴ ἔχουσα χαρακτηριστικὴν γεῦσιν, ὑπὸ τοῦ ὕδατος ἐξοιδουμένη, εὐδιάλυτος εἰς τὴν θερμὴν ἀλκοόλην. Τὸ σκεύασμα ἐνδείκνυται ὅπου καὶ ἡ λεκιθίνη. Κ. Γ. Μ.

ὑδροκινητῆρες (οἱ) (moteurs hydrauliques). Καλοῦνται οὕτω οἱ κινητῆρες εἰς τοὺς ὁποίους ἡ κίνησις προκαλεῖται ἄλλοτε ἀπὸ τὴν κινητικὴν ἐνέργειαν, ἄλλοτε ἀπὸ τὴν εἰδικὴν πίεσιν καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ὕδατος. Αἱ κυριώτεραι μορφαί των δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: α) τοὺς ὑδραυλικοὺς τροχοὺς β) τοὺς ὑδροστροβίλους.

Οἱ ὑδραυλικοὶ τροχοὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ κυλινδρικὴν ἐπιφάνειαν μικροῦ ὕψους, ἡ ὁποία διὰ μέσου ἀκτίνων ὑποβαστάζεται ὑπὸ ὁριζοντίου ἄξονος, μετὰ τοῦ ὁποίου στρέφεται. Εἰς τὸ ἐξωτερικόν της ἡ ἐπιφάνεια φέρει εἰς μικρὰς ἀποστάσεις ἐπίπεδα πτερύγια ἢ κώπας, ἐπὶ τῶν ὁποίων δρᾷ καὶ μεταδίδει τὴν ἐνέργειάν του τὸ ὕδωρ, προκαλοῦν οὕτω τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ τροχοῦ. Ὑδραυλικῶν τροχῶν ὑπάρχουν κυρίως τρεῖς τύποι:

α) Ὁ τροχὸς ἐκ τῶν ἄνω, εἰς τὰς κώπας τοῦ ὁποίου τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται ἀπὸ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας καὶ ἐγκαταλείπει τὸν τροχὸν ὅταν αἱ στρεφόμεναι κῶπαι φθάσουν εἰς τὸ χαμηλότερον σημεῖον περίπου τῆς τροχιᾶς των.

β) Ὁ τροχὸς ἐκ τῶν πλευρῶν ἢ ἐκ τοῦ στήθους, εἰς τὰς κώπας τοῦ ὁποίου τὸ ὕδωρ δρᾷ εἰς σημείου εὑρισκομένου περίπου εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἄξονος τοῦ τροχοῦ.

γ) Ὁ τροχὸς ἐκ τῶν κάτω, εἰς τὰ πτερύγια τοῦ ὁποίου δρᾷ τὸ ὕδωρ, ὅταν ταῦτα εὑρίσκωνται εἰς τὰ ταπεινότερα σημεῖα τῆς τροχιᾶς των.

Ἡ χρῆσις τῶν ὑδραυλικῶν τροχῶν, ἄλλοτε συχνοτάτη, σήμερον ἐγκαταλείπεται ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀποδόσεώς των (50—60 % τοῦ θεωρητικοῦ ἔργου), ἀφ' ἑτέρου διότι προσαρμόζονται μόνον εἰς πτώσεις μικροῦ ὕψους.

Οἱ ὑδροστρόβιλοι ἀποτελοῦν τὴν τελειοποιημένην καὶ μᾶλλον διαδεδομένην μορφὴν τοῦ ὑδροκινητῆρος. Ἀποτελοῦνται κατὰ κανόνα ἀπὸ δύο ὁμοκέντρους στεφάνας, ἐξ ὧν ἡ μία σταθερά, ἡ δὲ ἄλλη στρεφομένη μετὰ τοῦ κοινοῦ ἄξονος, ὁ ὁποῖος συνηθέστερον εἶναι κατακόρυφος. Τόσον ἡ σταθερὰ ὅσον καὶ ἡ κινητὴ στεφάνη εἶναι διῃρημέναι ἀκτινοειδῶς διὰ πτερυγίων ἢ διαφραγμάτων κιβωτίων εἰς ῥεῖθρα, διὰ τῶν ὁποίων ἀφ' ἑνὸς καταμερίζεται τὸ ὕδωρ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποκτᾷ εἰς τὴν ἐν τῷ κινητῆρι κυκλοφορίαν του ταχύτητας, ὧν ἡ διεύθυνσις εἶναι ἡ κινηματι-

Digitized by Google

ιμφερωτέρα διὰ τὴν καλυτέραν τοῦ κινητῆρος τόδοσιν. Τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται κατὰ πρῶτον εἰς ιν σταθερὰν στεφάνην, ἡ ὁποία διὰ τῶν πτερυ- ων της τὸ καταμερίζει καὶ ἡ ὁποία καλεῖ- ιι ἐκ τούτου μεριστὴς (distributeur). Ἐκ τοῦ ριστοῦ τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται εἰς τὴν στρεφο- ένην στεφάνην καὶ δρᾷ ἐπὶ τῶν πτερυγίων ις εἴτε διὰ πλήξεως (impulsion) εἴτε διὰ τῆς έσεώς του. Ἡ κινητὴ ὅθεν στεφάνη δέχεται ιν ἐνέργειαν τοῦ ὕδατος καὶ τούτου ἕνεκα κα- εῖται δέκτης (recepteur). Ἐὰν ὁ μεριστὴς ὑπέρ- ειται τοῦ δέκτου, ἡ κυκλοφορία τοῦ ὕδατος ἐν ῷ κινητῆρι γίνεται παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα οῦ κινητῆρος καὶ ἐκ τούτου ὁ στρόβιλος κα- εῖται παράλληλος ἢ ἀξονικός. Ἐὰν ἡ κυκλοφο- ία τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ μεριστοῦ πρὸς τὸν δέκτην ίνεται κατὰ διεύθυνσιν ἀκτινωτὴν πρὸς τὸν ξονα, ὁ στρόβιλος καλεῖται ἀκτινωτὸς (radiale) αὶ εἰδικώτερον καλεῖται φυγοκεντρικὸς ἂν κατὰ ὴν κυκλοφορίαν ταύτην τὰ ὑγρὰ μόρια ἀπομα- ρύνωνται τοῦ ἄξονος, κεντρομόλος δὲ ἂν συμ- αίνῃ τὸ ἀντίστροφον. Κατασκευάζονται τέλος δροστρόβιλοι ἐν μέρει ἀξονικοὶ καὶ ἐν μέρει κτινωτοί. Καλοῦνται μικτοῦ τύπου ἢ ἀμερικα- κοὶ ὑδροστρόβιλοι.

Ἐνίοτε ὁ μεριστὴς καταμερίζει ἐπὶ μικροῦ το- έως τῆς περιφερείας του τὴν κυκλοφορίαν πρὸς ὸν δέκτην. ἐπὶ τοῦ ὁποίου δρᾷ τότε μερικῶς τὸ δωρ. Προκύπτει ἐκ τούτου διάκρισις εἰς στροβί- ους μερικῆς ἢ ὁλικῆς προσβολῆς (injection par- elle, totale).

Τέλος γίνεται διάκρισις τῶν στροβίλων ἐκ τοῦ ρόπου καθ' ὃν τὸ ὕδωρ δρᾷ ἐπὶ τοῦ δέκτου δυ- αμικῶς. Ἐὰν τὸ ὕδωρ, ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν εριστήν, ἔχῃ μεταβάλει ὅλον τὸ φορτίον του εἰς αχύτητα, τότε δρᾷ ἐπὶ τοῦ δέκτου διὰ τῆς κινη- κῆς του ἐνεργείας καὶ ὁ δέκτης κινεῖται λόγῳ τῆς λήξεως τὴν ὁποίαν ὑφίσταται. Στρόβιλοι τοιού- ου τύπου καλοῦνται δράσεως (action) ἢ πλήξεως mpulsion). Ἂν τὸ ὕδωρ δρᾷ ἐπὶ τῶν πτερυγίων οῦ δέκτου διὰ τῆς πιέσεως τῆς ὀφειλομένης εἰς ὸ φορτίον του, τότε ὁ στρόβιλος καλεῖται ἀντι- δράσεως (reaction).

Διὰ τὰς πτώσεις μικροῦ ὕψους χρησιμοποιεῖται ὐρύτατα ὁ ἀμερικανικὸς στρόβιλος, ὀνομαζό- ενος Francis. Εἶναι στρόβιλος ἀντιδράσεως, μι- οῦ τύπου (ἑλικοκεντρομόλος) μὲ ὁλικὴν προσβο- ήν. Ἐπίσης διαδίδεται πολὺ διὰ τὰς μικρὰς πτώ- ις ὁ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Kaplau προσφάτως ροταθεὶς πολύστροφος τύπος μὲ 6 πτερύγια πα- μφερῆ πρὸς τὰ τῆς ἕλικος τῶν πλοίων.

Διὰ πτώσεις μεγάλου ὕψους χρησιμοποιεῖται υνηθέστατα ὁ στρόβιλος (κατ' ἄλλους ὁ τροχὸς) elton Εἶναι ὑδροκινητὴρ πλήξεως μὲ μερικὴν ροσβολήν.

Ἡ ἀπόδοσις τῶν καλῶν ὑδροστροβίλων φθά- ει συνήθως τὰ 80 % τοῦ θεωρητικοῦ ἔργου. Ἡ ρῆσίς των κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ει εὐρύτατα διαδοθῆ. Ἡ βιομηχανία των ἀφ έρου ἔχει ἀναπτυχθῆ μέχρι τοῦ σημείου ν' ἀνα- μβάνῃ τὴν κατασκευὴν μονάδων μὲ ἰσχὺν 50.000 μοΐππων (στρόβιλοι Νιαγάρα). Α. Γ. Κ.

ὑδροκίνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κινούμενος δι' ατος. «ὑδροκίνητος μύλος».

ὑδροκίνητρον (τό)· ἄλλως ὑδροκινητήρ.

ὑδροκινιδίνη (ἡ) Hydrochinidin) */Φαρμακογ./.* λκαλοειδὲς ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $_{0}H_{26}N_{2}O_{2}$, εὑρισκόμενον δὲ εἰς τοὺς φλοιοὺς ς κίνας, ἐξ ὧν δύναται νὰ ἀπομονωθῇ διὰ με- ῆς ὀξειδώσεως. Εἶναι καλῶς κρυσταλλούμενον μα, οὗτινος τὰ διαλύματα φθορίζουν, δίδει δὲ ν ἀντίδρασιν τῆς θαλλειοκινίνης. Ἡ ὑδροκινιδίνη κεται εἰς 166°—167°. Κ. Γ. Μ.

ὑδροκινίνη (ἡ) (Hydrochininum) *Φαρμ. Χημ.]* ναι ἡ μεθυλοϋδροκουπρεΐνη:

$$C_{20}H_{26}O_2N_2+2H_2O.$$

υκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, λυτὴ εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρά, τηκο- νη εἰς 148°. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κινίνην αι καθαρὰ ἔναντι τοῦ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας τοῦ σκευάσματος εἶ- διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ ὑδροκινίνη ἀπαντᾷ μικρὰ ποσὰ εἰς τοὺς φλοιοὺς τῆς κίνας, πα- σκευάζεται δὲ καὶ συνθετικῶς διὰ κατεργασίας κινίνης μεθ' ὑδρογόνου ἐν τῷ γεννᾶσθαι, πα- ουσίᾳ λεπτῶς καταvενεμημένου λευκοχρύσου. Εἰς θεραπευτικὴν χρησιμοποιεῖται τὸ μεθ' ὑδρο- ρίου ἅλας, ὅπερ ἀποτελεῖ λευκὴν κόνιν πικρᾶς σεως, ἐπὶ ἑλονοσίας ὡς ἡ κινίνη, ἧς ἔχει έντο έραν δρᾶσιν. Ἐνίεται ἐνδοφλεβίως ἢ ἐνδομυϊ- ς εἰς δόσιν 0.05 ἕως 0.3. Τὸ σκεύασμα εἶναι ργετικὸν ἐπίσης καὶ κατὰ τοῦ κοκκύτου βηχός, σιμοποιεῖται δὲ καὶ κατὰ τῶν ἐκ τρυπανοσω- ων ἀσθενειῶν. Κ. Γ. Μ.

ὑδροκινναμωμικὸν ***ὀξύ***, ἡ ***φαινυλοπροπιονι-*** ***ὀξὺ*** */'Οργ. Χημ./.* Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $H_5CH_2.CH_2COOH$. Παράγεται δι' ἀναγωγῆς κινναμωμικοῦ ὀξέος καὶ σχηματίζεται κατὰ τὴν σῆψιν τῶν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν. Ἀποτελεῖ λευ- κὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 48°,7 καὶ βράζον εἰς 280°. Σ. Γ.

ὑδροκινόνη (ἡ), ἢ *π-διοξυβενζόλιον /'Οργ. Χημ./.* Διοθενὴς φαινόλη τοῦ τύπου $C_6H_4(OH)_2$ [1 : 4], ληφθεῖσα κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τοῦ κινικοῦ ὀξέος. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἀφρικανικὸν θά- μνον πρωτέαν τὴν μελιγόνον καὶ σχηματίζεται ἐπίσης κατὰ τὴν σχάσιν τοῦ γλυκοζίτου ἀρβου- τίνη. Παρασκευάζεται ἐργαστηριακῶς καὶ βιομη- χανικῶς δι' ἀναγωγῆς τῆς κινόνης διὰ διοξειδίου τοῦ θείου. Εἶναι διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοό- λην καὶ τὸν αἰθέρα καὶ κρυσταλλοῦται εἰς ἑξαγω- νικὰ πρίσματα τηκόμενα εἰς 169°. Εἰς ἀνωτέραν θερμοκρασίαν ἐξαχνοῦται εἰς μονοκλινῆ φυλλίδια. Τὸ ἐν ἀλκαλίοις διάλυμα αὐτῆς χρωματίζεται εἰς τὸν ἀέρα καστανέρυθρον. Διὰ διαλύματος χλωριού- χου σιδήρου ἢ ἄλλων ὀξειδωτικῶν μέσων ὀξει- δοῦται πρὸς κινυδρόνην καὶ κινόνην. Ἔχει ἰσχυ- ρὰς ἀναγωγικὰς ἰδιότητας, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖ- ται ὡς φωτογραφικὸς ἐμφανιστής. Σ. Γ.

ὑδροκιρσοκήλη (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτως ἡ συλλογὴ ὀρώδους κιτρινωποῦ ὑγροῦ μεταξὺ τῶν δύο πετάλων τοῦ ἐλυτροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὄρχεως μετὰ διαρκοῦς διευρύνσεως τῶν φλεβῶν τοῦ σπερ- ματικοῦ τόνου. Θεραπεύεται διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως ἐπὶ τοῦ ἐλυτροειδοῦς (ἀναστροφή, ἐπὶ τῶν φλεβῶν (ἐκτομή) καὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ ὀσχέου (ἐκτομή). Σ. Ν. Ο.

ὑδροκλειστογαμία (ἡ) */Βοτ./.* Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ὑδρόβιά τινα φυτὰ αὐτο- γονιμοποιοῦσι τὰ ἄνθη των. Κατὰ τὴν ὑδροκλει- στογαμίαν ἡ γονιμοποίησις γίνεται μολονότι τὸ περιάνθιον τῶν ἀνθέων τούτων εἶναι κλειστόν. Δ. Ν. Π

ὑδροκοιλία (ἡ)· ὕδρωψ τῆς κοιλίας ἢ καὶ τῶν ἐντέρων.

ὑδροκοράλλια (τὰ) (Hydrocorallia) */Ζωολ./.* Κα- τηγορία κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κο- ραλλίων*, περιλαμβάνουσα ζῷα κατ' ἀποικίας συ- νήθως ἐνδιαιτώμενα καὶ σπανιώτερον μεμωνο- μένα καὶ ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων οἰκογενειῶν τῆς κατη- γορίας ταύτης εἶναι οἱ *μιλλεπορίδαι* καὶ οἱ *στυλα- στερίδαι*. Δ. Ν. Π.

— */Παλαιοζ./* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέ- χρι καὶ τῆς τριτογενοῦς τοῦ καινοζωϊκοῦ. Τὰ κυ- ριώτερα ἐκλείψαντα γένη τῆς τάξεως ταύτης εἶναι τὸ *μιλλεπορίδιον*, ἡ *διαμαντόπορος*, ἡ *βαλυτονία*, ἡ *μυριόπορος* καὶ ἄλλα. Γ. Κ. Γ.

ὑδρόκορις (Hydrocoris) */Ζωολ./.* Γένος ἐντό- μων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεϊδῶν*, πε- ριλαμβάνον ὑδροβίους κορέους ἐνδιαιτωμένους ἐν- τὸς τῶν λιμνῶν, τῶν τελμάτων καὶ τῶν στασίμων ἢ ἠρέμως ῥεόντων ὑδάτων. Εἴδη τινὰ παρασύ- ρονται βραδέως καὶ ἐπικάθηνται ἐπὶ τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος τῶν ὑδάτων, ἕτερα δὲ νήχονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων μετὰ μεγάλης ταχύτητος καὶ ἐπιδεξιότητος. Εἶναι πάντα σαρκοφάγα καὶ τρέφονται ἐξ ἑτέρων ἐντόμων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

ὑδροκοτοΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.].* Μεθυλαιθὴρ τῆς τριοξυβενζοφαινόνης. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς φλοιοὺς τοῦ κότο καὶ παρακότο τῆς Βολιβίας. Σ. Γ.

ὑδροκοτύλη (ἡ) (Hydrocotyle) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογε- νείας τῶν *σκιαδοφό- ρων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 60 εἴδη. Εἶ- ναι πόαι μὲ φύλλα ἁπλᾶ ἢ σύνθετα καὶ καρπὸν ἐκ δύο καρ- ποφύλλων ἀποτελού- μενον. Εἶναι ἐνιαύ- σιοι ἢ πολυετεῖς καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν στασίμωνκυρίως ὑδάτων. Ἐκ τῶν ἀ- ξιολογωτέρων εἰ- δῶν εἶναι: *Ὑδροκο- τύλη ἡ κοινὴ* (Hy- drocotyle vulgaris), ἥτις ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ εἶναι φυτὸν πολυετὲς μὲ καυλὸν λε- πτόν, φύλλα λεῖα καὶ βαθέως δισχιδῆ, ἄνθη μι- κρὰ καὶ ῥίζας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ἐπαναπαυομένας. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ τέλματα τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ζακύνθου. *Ὑδροκο- τύλη ἡ ἀσιατικὴ* (Hydrocotyle asiatica). Ἰθαγενὴς τῆς νήσου τοῦ Μαυρικίου. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο εὐρύτατα ὡς φάρμακον κατὰ τῆς λέπρας, τῆς συ- φίλιδος καὶ γενικῶς κατὰ τῶν δερματικῶν νοση- μάτων, λόγῳ τῶν τοξικῶν οὐσιῶν ἃς ἐνέχει. Δ. Ν. Π.

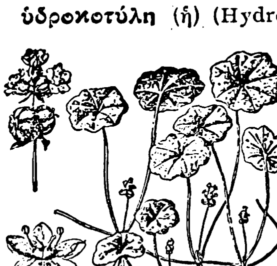

Ὑδροκοτύλη ἡ κοινή.

ὑδροκουμαρικὰ ***ὀξέα*** *['Οργ. Χημ.].* Καλοῦν- ται οὕτω τὸ *ὀξυφαινυλοξικὸν ὀξὺ* καὶ τὸ *μελιλωτι- κὸν ὀξύ*, ὡς δυνάμενα νὰ ληφθῶσι δι' ἀναγωγῆς τῶν *κουμαρικῶν ὀξέων*. Σ. Γ.

ὑδροκρίτης (ὁ) (κοιν. *νεροχωρίστρα*). Κορυφο- γραμμὴ ὄρους ἢ ὀροσειρᾶς, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ ὄμ- βρια ὕδατα κατὰ δύο διαφόρους διευθύνσεις πρὸς δύο διαφόρους κοιλάδας ἢ ἀκτάς. Γ. Κ. Γ.

ὑδροκριτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερό- μενος εἰς τὸν *ὑδροκρίτην* || *ὑδροκριτικὴ γραμμή*· πᾶσα γραμμὴ τοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ὄμβρια ὕδατα διαχωρίζονται ῥέοντα πρὸς δύο διευθύνσεις διαφόρους. Γ. Κ. Γ.

ὑδροκυανικός, *—ή, —όν*. Ὁ προερχόμενος ἐξ ἑνώσεως ὑδρογόνου μετὰ κυανίου.

—ὑδροκυανικὸν ***ὀξύ***· βλ. λ. ***ὑδροκυάνιον***.

ὑδροκυάνιον, ἢ ***ὑδροκυανικὸν ὀξύ***, καὶ ***πρωσ- σικὸν ὀξὺ*** */'Οργ. Χημ./.* Ὀξὺ ἀποτελούμενον ἐξ ὑδρογόνου καὶ τῆς ῥίζης τοῦ κυανίου, ἥτις ἐν πολλοῖς συμπεριφέρεται ὡς τὰ ἀλογονικὰ στοι- χεῖα, διὸ καὶ τὸ ὑδροκυανικὸν ὀξὺ ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὰς ἰδιότητας πρὸς τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, τὸ ὑδροβρωμικὸν ὀξὺ κλπ., ἤτοι πρὸς τὰ καλού- μενα ὑδροαλογονικὰ ὀξέα. Τὸ ὑδροκυανικὸν ὀξὺ ἔχει τὸν τύπον HCN, ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν δ' αὐ- τοῦ φαίνεται ὅτι αὕτη εἶναι $H-C\equiv N$, διὰ τῶν δύο ἄλλων δὲ δυνατῶν μορφῶν $H-N=C<$ καὶ $H-N=C$ ἐπεξηγοῦνται μὲν μέθοδοί τινες παρα- γωγῆς τούτου ὡς καὶ ἀντιδράσεις τινές, ἀλλ' αἱ μορφαὶ αὗται δὲν ἀπεμονώθησαν. Πιθανώτατα τὸ σύνηθες ὑδροκυανικὸν ὀξὺ εἶναι ἀλληλότροπον μεῖγμα τῶν τριῶν τούτων μορφῶν. Τὸ ὑδροκυά- νιον ἀνευρίσκεται εἰς τὴν φύσιν ἐλεύθερον εἰς φυτά τινα τῶν τροπικῶν χωρῶν (ὡς τὸ Pavigium edule), ἡνωμένον δὲ ὡς συστατικὸν γλυκοζιτῶν τινων, ὡς τῆς *ἀμυγδαλίνης*, τῆς *φασεολουνατίνης* (βλ. λ.) κλπ., εἰς τὴν παρουσίαν δὲ τούτου ὀφείλεται ἡ δηλη- τηριώδης ἐνέργεια τῶν πικρῶν ἀμυγδάλων.

Τὸ ὑδροκυάνιον παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Gay-Lussac τῷ 1811, δύναται δὲ νὰ παρα- σκευασθῇ διὰ διαφόρων συνθετικῶν μεθόδων, ὡς λ. χ. διὰ διοχετεύσεως μείγματος ὑδρογόνου καὶ ἀζώτου δι' ἠλεκτρικοῦ τόξου παραγομένου μεταξὺ ἀκίδων ἄνθρακος ἢ ἐκ τῆς μεθυλαμίνης δι' ἰσχυ- ρᾶς θερμάνσεως ἢ ὀξειδώσεως διὰ μονοϋπερθει- κοῦ ὀξέος ἢ διὰ βρασμοῦ χλωροφορμίου μετ' ἀμ- μωνίας καὶ καυστικοῦ καλίου κλπ.

Τὰ ἅλατα τοῦ ὑδροκυανικοῦ ὀξέος μετ' ἀλκα- λίων, ἤτοι τὰ καλούμενα *ἀλκαλικυανίδια*, ἅτινα παράγονται εἰς μεγάλα ποσὰ λόγῳ τῆς βιομηχανι- κῆς αὐτῶν χρησιμοποιήσεως, παρασκευάζονται διὰ διαπυρώσεως ἀζωτούχων ὀργανικῶν ὑλῶν μετ' ἀλ- καλίων ἢ ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων ἢ μεταλλικῶν ἀλ- καλίων. Σημαντικαὶ ποσότητες ὑδροκυανικῶν ἑνώ- σεων παράγονται καὶ κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τῶν λιθανθράκων πρὸς παραγωγὴν φωταερίου, ὀφειλό- μεναι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς σχηματιζομένης ἀμ- μωνίας ἐπὶ τῶν ἐν διαπύρῳ καταστάσει εὑρισκο- μένων λιθανθράκων. Ἐργαστηριακῶς παρασκευά- ζεται ὑδατικὸν διάλυμα ὑδροκυανικοῦ ὀξέος δι' ἐ- πιδράσεως ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ κιτρίνου σι- δηροκυανιούχου καλίου.

Τὸ ἄνυδρον καθαρὸν ὑδροκυανικὸν ὀξὺ εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν ὀσμῆς πικραμυγδάλων, βράζον εἰς +25°, στερεοποιούμενον ἐν ψυχρῷ εἰς ἀχρόους κρυστάλλους τηκομένους εἰς —13°,4. Καίεται μετ' ἰώδους φλογὸς καὶ ἔχει εἰς 18° ειδικὸν βάρος 0,697.

Τὸ ὑδροκυανικὸν ὀξὺ εἶναι σφοδρότατον δηλη- τήριον, δρῶν θανατηφόρως καὶ εἰς ἐλαχίστας πο- σότητας, ὡς ἀντίδοτον δὲ συνιστᾶται τὸ θειοθει- κὸν νάτριον. Ἡ θανατηφόρος δόσις εἶναι ἐν συγ- κρίσει πρὸς ἄλλα δηλητήρια σχετικῶς μεγάλη, ἤτοι 0,06—0,10 γραμ. ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἶναι ταχίστη, διότι παραλύει τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα ὡς ἐκ τούτου πρέπει ἐπὶ τοιούτων δηλητηριάσεων νὰ γίνεται ἀμέσως πλύσις τοῦ στομάχου διὰ θειο- θειικοῦ νατρίου, τεχνητὴ ἀναπνοὴ καὶ ὑδρολουσία. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐδοκιμάσθη ὡς ἀσφυξιογόνον ἀέριον, ἄνευ ὅμως ἐπιτυχίας, διότι ἡ δρᾶσις αὐτοῦ δὲν ἐξετείνετο πολὺ πέραν τοῦ ση- μείου πτώσεως τῶν τοιούτων βλημάτων.

Τὸ ὑδροκυανικὸν ὀξύ, πλὴν τῆς ἐργαστηριακῆς του χρησιμοποιήσεως εἰς ὀργανικὰς συνθέσεις, πε- ριωρισμένης καὶ ταύτης λόγῳ τῆς τοξικότητός του, χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὡς ἐντομοκτόνον. Διαλύε- ται εἰς τὸ ὕδωρ εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν, τὸ δὲ διάλυμα τοῦτο μόλις ἐρυθραίνει τὸν κυανοῦν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου, ἐκτοπίζεται δὲ ἐκ τῶν ἁλάτων αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἀσθενεστάτου ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ὡς ὀξὺ σχηματίζει ἅλατα, τὰ καλούμενα *κυανιοῦχα* ἢ *κυανικὰ ἅλατα*, ἐξ ὧν μόνον τὰ τῶν ἀλκαλίων καὶ γαιαλκαλίων, ὡς καὶ τοῦ ὑδραργύ- ρου, εἶναι διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, ἐνῷ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ἀδιάλυτα, διαλυόμενα ὅμως εἰς ὑδατικὸν διάλυμα ἀλκαλικυανιδίων λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ διπλῶν διαλυτῶν ἁλάτων, ὧν τινα ἀποτελοῦν ἐκ- πεφρασμένους τύπους *συμπλόκων ἁλάτων*, ὡς τὸ καλιοσιδηροκυανίδιον κλπ. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ

Digitized by Google

τῶν ἁλάτων τοῦ ὑδροκυανικοῦ ὀξέος εἶναι: Τὸ *καλιοκυανίδιον* ἢ *κυανιοῦχον κάλιον* KCN, ὅπερ εἶναι λευκὸν κρυσταλλικὸν ἅλας, λίαν εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δυσδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τεμαχίων προερχομένων ἐκ θραύσεως τήγματος. Παρασκευάζεται διὰ συντήξεως κιτρίνου σιδηροκυανιούχου καλίου μετ' ἀνθρακικοῦ καλίου καὶ ἄνθρακος. Ἀντὶ τοῦ καθαροῦ σιδηροκυανιούχου καλίου δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπ' εὐθείας ἡ μᾶζα τῶν ξηρῶν καθαριστηρίων τῶν ἐργοστασίων φωταερίου. Εἶναι σφοδρὸν δηλητήριον καὶ ἐν τῷ στομάχῳ, λόγῳ τῆς παρουσίας τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, ἐκλύει ὑδροκυάνιον. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο, πρὸ τῆς ἀντικαταστάσεώς του διὰ τοῦ κυανιούχου νατρίου, ὅπερ εἶναι εὐθηνότερον, εἰς μεγάλα ποσὰ διὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐκ τῶν μεταλλευμάτων αὐτῶν. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιχρύσωσιν, ἐπαργύρωσιν καὶ ἐπινικέλωσιν τῶν διαφόρων μετάλλων.

Τὸ *νατριοκυανίδιον*, ἢ *κυανιοῦχον νάτριον*, Na CN Ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ ἀνωτέρω, παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως νατραμιδίου μετ' ἄνθρακος εἰς 800° καὶ ἄνω καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ διὰ τοὺς αὐτοὺς ὡς τὸ καλιοκυανίδιον σκοπούς, ἀλλὰ εἰς πολὺ μεγαλυτέρας ποσότητας. ε. γ.

— *[Φαρμακ.]* Ὡς φαρμακευτικὰ σκευάσματα τοῦ *ὑδροκυανίου* ἀναγράφουν αἱ φαρμακοποιΐαι τὸ ὕδωρ τῆς δαφνοκεράσου, τὸ ὕδωρ τῶν πικραμυγδάλων καὶ κυανιοῦχά τινα ἅλατα. Ἡ περιεκτικότης τοῦ ὕδατος τῆς δαφνοκεράσου καὶ τῶν πικραμυγδάλων εἰς ὑδροκυάνιον εἶναι 0,10 %. Τὸ ὕδωρ τῆς δαφνοκεράσου ἀναγράφεται εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὡς φάρμακον καταπραϋντικὸν καὶ ἀντισπασμωδικὸν ἐπὶ ἄσθματος, κοκκύτου βηχὸς καὶ γαστραλγιῶν. Ἀσύμβατα τοῦ σκευάσματος εἶναι τὰ μεταλλικὰ ἅλατα, ἡ ἀδρεναλίνη, ἡ μορφίνη καὶ ὁ καλομέλας. Ἐπὶ τοξικῶν δόσεων παρατηροῦνται: σιελόρροια, ναυτία, ἔμετος, ἴλιγγος, ἐπιτάχυνσις τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῶν καρδιακῶν λειτουργιῶν, ἄφθονοι ἱδρῶτες, δυσχέρανσις τῆς ἀναπνοῆς καὶ κυάνωσις. Ἐκ τῶν κυανιούχων ἁλάτων χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν θεραπευτικὴν τὰ ἀκόλουθα: τὸ κυανιοῦχον κάλιον (Kalium cyanatum), ὡς φάρμακον καταπραϋντικόν. Ἀσύμβατα αὐτοῦ εἶναι τὰ ὀξέα, τὰ ἅλατα τοῦ ἀργύρου καὶ ὑδραργύρου, αἱ ἰωδιοῦχοι ἑνώσεις, αἱ θειοῦχοι ἑνώσεις καὶ τὰ ὀξείδια. Τὸ ἅλας τοῦτο χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν γαλβανοπλαστικὴν καὶ τὴν φωτογραφίαν. δέον δὲ ὁ χρησιμοποιῶν τοῦτο νὰ γιγνώσκῃ καλῶς τὰς τοξικὰς του ἰδιότητας καὶ κυρίως ὅτι τοῦτο δι' ὀξέων ἀναδίδει τὸ δηλητηριωδέστατον ὑδροκυάνιον. Αἱ *σύμπλοκοι* σιδηροκυανιοῦχοι ἑνώσεις, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ὀλιγώτερον εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ περισσότερον εἰς τὰς τέχνας, δὲν παρουσιάζουν τὴν τοξικότητα τοῦ ὑδροκυανίου καὶ τῶν ἁλάτων του. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ὁ κυανιοῦχος ψευδάργυρος (Zincum cyanatum) καὶ ὁ ὀξυκυανιοῦχος καὶ κυανιοῦχος ὑδράργυρος (Hydrargyrum cyanatum, Hydrargyrum oxycyanatum).

— *[Χημ. Πολ.]* Παρὰ τὴν τεραστίαν δηλητηριώδη ἐνέργειαν, τὸ *ὑδροκυάνιον* δὲν ἔσχεν ἀποτελεσματικὴν ἐφαρμογὴν ἐν πολέμῳ ὡς ἀσφυξιογόνον, καθόσον τοῦτο, λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ βαθμοῦ ζέσεως, κέκτηται μεγίστην πτητικότητα. Ἕνεκα ταύτης αἱ κατορθωταὶ πυκνότητες ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ εἶναι πολὺ μικραὶ καὶ ἑπομένως ἡ δραστικότης τοῦ ὑδροκυανίου ἐλαττοῦται καταπληκτικῶς. Ἡ ἰδέα τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ὑδροκυανίου ὡς ἀσφυξιογόνου ἐρρίφθη τὸ πρῶτον, μὴ τεθεῖσα ὅμως ἐν ἐφαρμογῇ, κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ ὑδροκυάνιον ἐχρησιμοποιήθη μόνον ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ τὸ πρῶτον τὴν 1 Ἰουλίου 1916 εἰς Σόμ. Ἡ βληθεῖσα ποσότης θεωρητικῶς θὰ ἐξήρκει νὰ θανατώσῃ ἐν κλειστῷ χώρῳ 20 δισεκατομμύρια ἀνθρώπων· ἐν τούτοις εἶναι ἀμφίβολον ἂν προῆλθον ἔστω καὶ ὀλίγοι θάνατοι ἐκ δηλητηριάσεως διὰ τοιούτων βολῶν. Ὑπὸ τῶν διηθητικῶν συσκευῶν τῶν προσωπίδων τὸ ὑδροκυάνιον συγκρατεῖται τελείως.

Τὸ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει ὑδροκυάνιον ἀποσυντίθεται μετά τινα χρόνον, σχηματιζομένων ἀδιαλύτων ἐν ὕδατι μελανῶν οὐσιῶν, μὴ δηλητηριωδῶν. Ἡ ἰδιότης αὕτη παύει ἐὰν τὸ ὑδροκυάνιον διαλυθῇ προηγουμένως εἰς ὄξινον ὑγρόν. Οἱ Γάλλοι διέλυον τοῦτο εἰς τριχλωριοῦχον ἀρσενικὸν ἢ τετραχλωριοῦχον κασσίτερον καὶ διὰ τῶν διαλύσεων τούτων ἐπλήρουν τὰ βλήματα. Αἱ τοιαῦται ἀσφυξιογόνοι γομώσεις ἔφερον τὴν στρατιωτικὴν ὀνομασίαν «βενσεννῖτις» (ἐκ τῆς πόλεως Vincennes, ὅπου ἐγένοντο τὰ πρῶτα πειράματα), ἀπετελοῦντο δὲ ἐκ 50 % ὑδροκυανίου, 30 % τριχλ. ἀρσενικοῦ, 15 % τετραχλ. κασσιτέρου καὶ 5 % χλωροφορμίου. Ἄνευ τῶν δύο τελευταίων προσμίξεων ἡ γόμωσις ἐκαλεῖτο «μαγκανῖτις». Πάντως καὶ διὰ τῶν τοιούτων ἀναμίξεων ἡ μεγάλη πτητικότης τοῦ ὑδροκυανίου ἐξηκολούθει καὶ ἡ δραστικότης τῶν βλημάτων τούτων ἀπεδείχθη μηδαμινή. π. τσαγρης

ὑδροκυανίτης (ὁ) (Hydrocyanit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν θειικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ, $CuSO_4$. Ἀπαντᾷ εἰς πινακοειδεῖς κρυστάλλους κιτρινοπρασίνους ἕως κυανοῦς, ὡς προϊὸν ἐξαχνώσεως τοῦ Βεζουβίου κατὰ τὸ 1868. γ. β.

ὑδροκύστωμα,—*ατος* (τὸ) *[Δερματολ.]*. Διαφανεῖς φοειδεῖς ἢ στρογγύλαι κύστεις μεγέθους κεφαλῆς βελόνης μέχρις ἐρεβίνθου, ἀναφαινόμεναι μονήρεις ἢ καθ' ὁμάδας τὸ θέρος εἰς τὸ πρόσωπον, ἰδίᾳ γυναικῶν (μαγείρισσαι, πλύντριαι), αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκτεθειμέναι εἰς ὑπερβολικὴν θερμότητα. Τὰ ὑδροκυστώματα προέρχονται, κατὰ τὸν Robinson, ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ διευρύνσεως τῶν πόρων τῶν ὑδρογόνων ἀδένων. Θεραπευτικῶς συνίσταται ἡ διὰ γαλβανοκαυτῆρος καταστροφὴ τῶν κύστεων τούτων. κ. κ. κ.

ὑδροκυτταρίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Προϊὸν λαμβανόμενον δι' ἐπιδράσεως ὀξέων (ὑδροχλωρικοῦ ἢ θειικοῦ) ἐπὶ καθαρᾶς κυτταρίνης. Ἔχει τὴν ἰνώδη ὑφὴν τῆς ἀρχικῆς ὕλης, ἀλλὰ διὰ τριβῆς μεταβάλλεται εἰς κόνιν. Δι' ἰωδίου δὲν χρώννυται κυανῆ. ε. γ.

ὑδροκύων (ὁ) (Hydrocyon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαρακινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ εὐμεγέθων ἰχθύων, ἀπαντώντων εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἶδῶν εἶναι ὁ *ὑδροκύων ὁ φορσκάλειος* (Hydrocyon Forskalii), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 1 μ. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑποπράσινος κατὰ τὴν ῥάχιν, μὲ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν ἀργυροχρόους. Τὸ κρέας του, ἂν καὶ ἔχει πλῆθος ἀκανθῶν, εἶναι κατάλληλον πρὸς βρῶσιν καὶ νόστιμον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς Σενεγάλης, ὡς καὶ εἰς τὸν Νεῖλον. Δ. Ν. Π

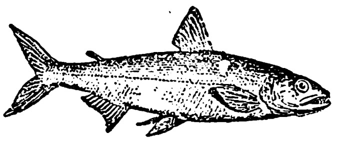

Ὑδροκύων ὁ φορσκάλειος.

ὑδρολάσαι (αἱ). Καλοῦνται οὕτω τὰ ἔνζυμα ἢ φυράματα, τὰ ὁποῖα διασποῦν ὡρισμένας ὕλας εἰς ἁπλουστέρας τῇ προσλήψει ὕδατος. Εἰς ταύτας κατατάσσονται αἱ *καρβοϋδράσαι*, αἱ *γλυκοζιτάσαι*, αἱ *ἐστεράσαι* κλπ. ε. γ.

ὑδρόλη τοῦ *Μίχλερ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *τετραμεθυλοδιαμινοβενζυδρόλη*.

ὑδρολήπτης (ὁ)· ὁ λαμβάνων ὕδωρ ἀπὸ πηγῆς ἢ ὑδραγωγείου.

ὑδροληψία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑδρολήπτης, τὸ λαμβάνειν ὕδωρ ἀπὸ πηγῇ ἢ ὑδραγωγείου: «ὑδροληψία ὑποχρεωτική,—προαιρετική».

—*[Δημοσιον.]* *Ὑδροληψία* ὑπάρχει ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐν δήμοις καὶ κοινότησι συλλεγομένων ὀμβρίων ἢ πηγαίων ὑδάτων ἐν ἐπὶ τούτῳ δεξαμεναῖς ἢ πρὸς διευθέτησιν τῆς ῥοῆς αὐτῶν πρὸς ἄρδευσιν ἀγρῶν, λαχανοκήπων καὶ λοιπῶν κτημάτων. Ἐφ' ὅσον ἡ συλλογὴ γίνεται διὰ δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν ἔργων, τὰ δημοτικὰ καὶ κοινοτικὰ συμβούλια δικαιοῦνται, ἵνα δι' ἀποφάσεώς των ἐπιβάλλωσιν εἰς τοὺς ποιουμένους χρῆσιν τοῦ ὕδατος τὴν πληρωμὴν δικαιώματος διὰ ψηφίσματος ὑποκειμένου εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς (κῶδιξ δήμων, ἄρθρ. 273). Ἀλλ' ἡ ὑδροληψία, ἤτοι ἡ χρῆσις τῶν φυσικῶς ῥεόντων ὑδάτων, δὲν δύναται νὰ παρακωλυθῇ, οὐδὲ νὰ ἐπιβληθῇ δικαίωμα ἢ φόρος διὰ τὴν χρῆσιν ῥέοντος ὕδατος πρὸς ἄρδευσιν τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ ἢ χειμάρρου κειμένων ἀγρῶν καὶ κτημάτων ἢ τῶν δι' ὧν διέρχεται τὸ ὕδωρ ἢ πρὸς ἄλλας χρήσεις (κῶδιξ δήμων, ἄρθρ. 198). Ε δικὰς διατάξεις περὶ ὑποχρεωτικῆς ὑδροληψίας διέλαβεν ὁ νόμος 3316 τοῦ 1925 περὶ ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Γ. Ν. Κ.

ὑδρολίπανσις, —*εως* (ἡ). Ἡ ὑδρολίπανσις σκοπεῖ νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸ ἔδαφος τὴν ἀναγκαίαν ποσότητα ὑγρασίας διὰ τὴν βλάστησιν καὶ παραχώρησῃ εἰς αὐτὸ τὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τὸ ὕδωρ περιέχει εἴτε ἐν αἰωρήσει εἴτε ἐν διαλύσει. Διὰ τὴν χώραν ἡμῶν ἡ ὑδρολίπανσις ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον συντελεστὴν τῆς ἐπιτυχίας τῆς γεωργίας. Δεδομένης τῆς ἀνεπαρκείας καὶ ἀνομοιότητος τῆς διανομῆς τῶν ὑδατικῶν κατακρημνισμάτων, τὰ ὁποῖα σπανίζουσιν ἰδίως κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον, ἡ ὑδρολίπανσις παίζει σπουδαῖον ῥόλον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ αὔξησιν τῆς παραγωγῆς. ι. γ. μ.

ὑδρολογία (ἡ). Ὅρος γενικώτατος, χρησιμοποιούμενος εἰς τὰς περιπτώσεις καὶ εἰς τὰ φαινόμενα, εἰς τὰ ὁποῖα παρουσιάζεται τὸ ὕδωρ ὡς θέμα ἢ ὡς παράγων κυριαρχικός. Εἰς τὴν ἰατρικὴν λόγου χάριν καλεῖται ὑδρολογία (Hydrologie) ἡ διὰ τοῦ ὕδατος θεραπευτικὴ εἴτε διὰ λουτρῶν ἰαματικῶν εἴτε διὰ χρήσεως μεταλλικῶν ὑδάτων.

Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ πολιτικοῦ μηχανικοῦ καλεῖται ὑδρολογία ἢ ὑδρογεωλογία ἡ περιγραφὴ ἢ ἡ ἔρευνα τοῦ μηχανισμοῦ τῆς κυκλοφορίας τῶν ὑπογείων ὑδάτων.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐν τούτοις ἔτη διὰ τοῦ ὅρου ὑδρολογία νοοῦσι κυρίως τὸ μέρος τῆς ὑδραυλικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ἢ ἐρευνᾶται ὁ τρόπος τῆς φυσικῆς κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος ἐν τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ εἰς τὴν χέρσον, τόσον ἐπιφανειακῶς, ὅσον καὶ ὑπογείως.

Ἡ τοιαύτη διεύρυνσις τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου εἶναι δικαιολογημένη ἐξ αὐτῆς τῆς πραγματικότητος. Διότι ἡ ὑπόγειος ῥοὴ οὐδέποτε εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ἐπιφανειακῆς κυκλοφορίας, ἀμφότερα δὲ τὰ φαινόμενα ταῦτα εὑρίσκονται ἐν ἀμέσῳ ἐξαρτήσει ἀπὸ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Τούτου ἕνεκα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ σπουδὴ τῆς κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῆς Μετεωρολογίας καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν ὑδραυλικήν, τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς φάσεως καθ' ἣν πραγματοποιεῖται ἡ συμπύκνωσις τῶν ὑδρατμῶν πρὸς κατακρήμνισιν τοῦ ὑγροῦ ἢ στερεοῦ μετεωρικοῦ ὕδατος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Σύμφωνα πρὸς τὰς ἀντιλήψεις ταύτας ἡ ὑδρολογία, καὶ ὡς διδασκαλία καὶ ὡς ἔρευνα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνίσεων. Ἡ σπουδή των γίνεται διὰ τῆς στατιστικῆς. Σταθμοὶ τοποθετημένοι εἰς χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῶν πρὸς μελέτην περιοχῶν συλλέγουν δι' ὀργάνων αὐτομάτως λειτουργούντων (βροχογράφοι) τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν προκύπτει τὸ ὕψος ἑκάστης κατακρημνίσεως, ἡ διάρκεια αὐτῆς, ἡ χρονική της θέσις, ἡ μέση ἔντασις (πηλίκον τοῦ ὕψους διὰ τῆς διαρκείας) καὶ ἡ κατὰ μῆκος τοῦ χρόνου στιγμιαία ἔντασις τῆς κατακρημνίσεως. ἡ ὁποία ἔντασις διὰ μὲν τὴν περίπτωσιν τῆς ὁμοιομόρφου κατακρημνίσεως εἶναι σταθερὰ καὶ ἰσοῦται τῇ μέσῃ ἐντάσει, διὰ δὲ τὴν περίπτωσιν τῆς μεταβαλλομένης κατακρημνίσεως ἰσοῦται πρὸς τὴν τριγωνομετρικὴν ἐφαπτομένην τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει μὲ τὸν ἄξονα τῶν χρόνων ἡ γεωμετρικὴ ἐφαπτομένη τῆς ὑπὸ τοῦ βροχογράφου χαρασσομένης καμπύλης καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς καμπύλης τοῦ ὁποίου ἡ τετμημένη προσδιορίζει τὴν δεδομένην τοῦ χρόνου στιγμήν.

Ἐκ τῆς νομογραφικῆς καταχωρήσεως τοιούτου ὑλικοῦ, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν συλλεγέντος εἰς διαφόρους περιοχάς, προέκυψαν νόμοι τῆς ὑδρολογίας ἀφ' ἑνὸς γενικοί, ἀφ' ἑτέρου τοπικοί, ἰσχύοντες δηλονότι μόνον διὰ τὰς περιοχὰς τῶν ὁποίων τὸ βροχομετρικὸν ὑλικὸν τοὺς νόμους τούτους ἀνέδειξεν.

Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν τιμῶν τοῦ ὑδρολογικοῦ φαινομένου εἰς διαφόρους περιοχὰς προκύπτει ὅτι αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ κατακρημνίσεις δὲν εἶναι ὁ μοναδικὸς παράγων ὁ προσδιορίζων τὸν τρόπον τῆς χερσαίας κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος. Πλῆθος ἄλλων παραγόντων συνδεομένων πρὸς τὴν τοπογραφίαν, γεωλογίαν, γεωγραφίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὕδατος προκαλεῖ, ὑπὸ τὰς αὐτὰς βροχομετρικὰς συνθήκας, ἀλλαχοῦ πλούσια καὶ ἀείρροα ῥεύματα μὲ ἰσχνὴν καὶ ὑπόγειον ῥοὴν καὶ ἀλλαχοῦ τὸ ἀντίστροφον. Ἡ ὑδρολογία ὅθεν ἐν ἑκάστῃ περιοχῇ καθορίζεται συνήθως ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνίσεων ἀφ' ἑνός, τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἐδάφους ἀφ' ἑτέρου. Ὁ τρόπος καθ' ὃν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπηρεάζει τὸ ὑδρολογικὸν φαινόμενον ἐρευνᾶται εἰδικῶς ἐν ἑκάστῃ κοιλάδι ἐμμέσως καὶ διὰ τῆς στατιστικῆς ὁδοῦ, δηλαδὴ διὰ μακρᾶς σειρᾶς ὑδρομετρήσεων ἐπὶ τῶν πηγῶν, τῶν ῥευμάτων καὶ τῆς ὑπογείου ῥοῆς. Ἐκ τοῦ συλλεγέντος βροχομετρικοῦ καὶ ὑδατομετρικοῦ ὑλικοῦ καταρτίζονται τελικῶς δι' ἑκάστην κοιλάδα ἴδιοι νόμοι ἢ παράμετροι, καὶ ἐκ τούτων ἀναγνωρίζεται ἡ ὑδρολογία ἡ ἀνταποκρινομένη εἴτε εἰς δεδομένην πιθανὴν κατακρήμνισιν, εἴτε εἰς τὰς μεγίστας μέσας καὶ ἐλαχίστας βροχομετρικὰς τῆς κοιλάδος τιμάς.

Μεγάλης οἰκονομικῆς ἀξίας εἶναι ἡ ὑδρολογία τῶν πλημμυρῶν, ἡ ἀνάλυσις τουτέστι τοῦ τρόπου τῆς κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐπιφανειακῆς ἐκκενώσεως μιᾶς κοιλάδος ἀπὸ τὰ ὕδατα ὡρισμένης ἀτμοσφαιρικῆς κατακρημνίσεως. Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης προέκυψε μέθοδος ὑπολογισμοῦ τῆς μεγίστης παροχῆς κατὰ τὴν χειρότερον... μωτέραν δυνατὴν διὰ τὸν ἐκκενωτὴν τῆς κοιλάδος πλήμμυραν. Καθίσταται ἐκ τούτου ἐφικτὸς ὁ προσδιορισμὸς τῆς οἰκονομικωτέρας διατομῆς τῶν ῥείθρων πρὸς ἀποχέτευσιν τῆς πλημμύρας, ἄνευ ὑπερχειλίσεων καὶ συνεπῶς ἄνευ ζημιῶν ἐκ κατακλυσμοῦ.

Ἐπίσης μεγάλης ἀξίας εἶναι τὰ ὑδρολογικὰ δεδάγματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἀναζήτησιν ὑδάτινων πόρων κυρίως ἐκ τῶν ὑπογείων ῥευμάτων καὶ τῶν ὑδροκοιτασμάτων (nappes).

Ἀξία λόγου ἐπίσης εἶναι ἡ διὰ τῆς ὑδρολογίας ἐπιτυγχανομένη πρόβλεψις ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀναμενομένης πλημμύρας, ἐν ὡρισμένῃ κοιλάδι. Ὅταν ἡ κοιλὰς εἶναι μεγάλη, τὸ ἀποχορ...

Digitized by Google

τοῦ κύματος τῆς πλημμύρας ἐν ὡρισμένῃ διατομῇ παρουσιάζεται μετὰ πολλὰς ὥρας ἀπὸ τοῦ τέρματος τῆς ἀντιστοίχου κατακρημνίσεως. Ἂν ὅθεν ἅμα τῷ τέρματι κρισίμου κατακρημνίσεως ὑπολογισθῇ καὶ ἐγκαίρως κοινοποιηθῇ ἡ ἔκτασις τῆς ἀντιστοίχου πλημμύρας, ἐπιτυγχάνεται πολλάκις ἡ σωτηρία ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων καὶ ἡ προφύλαξις σοβαρῶν συμφερόντων ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας οἰκονομίας.

Πολλὰ κράτη θεωροῦν ὡς ὑποχρέωσιν νὰ κληροδοτήσουν εἰς τὸ Μέλλον ὅσον τὸ δυνατὸν πλουσιώτερον τὸ ὑδρολογικὸν ὑλικὸν τῆς χώρας των. Διαισθάνονται ὅτι ἡ ὁσημέραι αὐξάνουσα χρῆσις τοῦ ὕδατος εἰς τὸ Ἄστυ, εἰς τὴν Γεωργίαν καὶ τὴν Βιομηχανίαν θὰ προκαλῇ διαρκῶς εἰς τὰ βάθη τοῦ χρόνου τὴν ἀνάγκην τῆς ἐντονωτέρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐπιφανειακῶν καὶ ὑπογείων ὑδάτων τῆς ἐπικρατείας των. Καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις αὕτη θὰ γίνῃ τόσον δοκιμωτέρα καὶ οἰκονομικωτέρα, ὅσον γνωριμωτέρα εἶναι ἡ ὑδρολογία των. Πρὸς τοῦτο εἰς τὰς κυριωτέρας κοιλάδας ἵδρυσαν ὑδρολογικοὺς σταθμούς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἐτῶν συλλέγουν τὸ ἀναγκαῖον ὑλικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου κατηρτίσθησαν ὑδρολογικοὶ νόμοι συνεχῶς κατεργαζόμενοι καὶ τελειοποιούμενοι διὰ τῆς συγκομιδῆς τῶν νεωτέρων ἐνδείξεων.

Εἰς τὸ εὐρὺ πλαίσιον τῆς ὑδρολογίας περιλαμβάνεται καὶ ἡ λιμνολογία, δηλαδὴ ἡ σπουδὴ καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν λιμνῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν διαβατικὰ γεωλογικὰ φαινόμενα, καταδικασμένα ὑπὸ τὴν ὑδρολογίαν των. Ἡ συνεχὴς μεταβολὴ τοῦ κατόπτρου των, ἡ προκαλουμένη ἀπὸ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πυθμένος των καὶ ἀπὸ τὴν προοδευτικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ δέλτα τῶν εἰς αὐτὰς ἐκβαλλόντων ρευμάτων, καθιστᾷ τὰς λίμνας ζῶντας καὶ ἐξελισσομένους ὀργανισμούς, ἀξίους τοῦ μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος, ἀφ' ἑνὸς διότι ἀποτελοῦν σημαντικὸν ἐν τῇ ὑδρολογικῇ οἰκονομίᾳ παράγοντα, ἀφ' ἑτέρου διότι κατὰ κανόνα περικλείουν σοβαρὰ στοιχεῖα πλουτολογικά.

Ἐν Ἑλλάδι αἱ ὑδρολογικαὶ ἔρευναι ἐνεργοῦνται κυρίως ἀπὸ τὸ γραφεῖον Μελετῶν Ὑδραυλικῶν Ἔργων, εἰς περιωρισμένην ὅμως κλίμακα, ἐλλείψει πιστώσεων. Α. Γ. Κ.

ὑδρολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδρολογίαν, ὁ τῆς ὑδρολογίας.

ὑδρολόγος (ὁ, ἡ)· ἐπιστήμων τῆς ποιότητος τῶν ὑδάτων, οἷον τῶν μεταλλικῶν κτπ.

ὑδρολυσία (ἡ)· *χημ.*, ἡ διάσπασις συνθέτου τινὸς ὀργανικῆς ἑνώσεως παρουσίᾳ ὕδατος.

ὑδρολύσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ὑποστῇ ὑδρολυσίαν.

ὑδρόλυσις, *—εως* (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ εἰς ἰόντα διάσπασις ἠλεκτρολύτου τινὸς (ὀξέος, βάσεως ἢ ἅλατος) εὑρισκομένου ἐν ἀραιῷ διαλύματι. Δι' ἀκριβεστάτων ἐρευνῶν ἀπεδείχθη ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ καθαρὸν ὕδωρ εὑρίσκεται εἰς ἐλάχιστον βαθμὸν διεσπασμένον εἰς τὰ ἰόντα αὐτοῦ ὑδρογόνον καὶ ὑδροξύλιον. Ἡ ὑδρόλυσις εἶναι ἡ αἰτία, εἰς ἣν ὀφείλεται τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδέτερα ἅλατα ἐμφανίζουσι συχνάκις ἀντίδρασιν ὀξίνην ἢ βασικήν, ὡς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὄξινα πολλάκις ἅλατα ἐμφανίζουν ἐν διαλύσει βασικὴν ἀντίδρασιν. Οὕτω λ. χ. τὸ χλωροῦχον ἀσβέστιον, καίτοι εἶναι οὐδέτερον ἅλας ἐν διαλύματι, δεικνύει ὀξίνην ἀντίδρασιν, διότι κατὰ τὴν ὑδρολυτικὴν διάσπασιν σχηματίζονται ὑδροξείδιον ἀσβεστίου καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ εἶναι, ὡς ξύ, πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου, ἤτοι πολὺ μεγαλύτερος ἀριθμὸς μορίων ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος εἶναι διεσπασμένος εἰς ἰόντα χλωρίου καὶ ὑδρογόνου, διὰ τοῦτο τὸ ὅλον διάλυμα περιέχει περισσότερα ἰόντα ὑδρογόνου ἢ ἰόντα ὑδροξυλίου, δηλαδὴ δεικνύει ὀξίνην ἀντίδρασιν.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι προκειμένου περὶ οὐδετέρων ἁλάτων, ἐὰν μὲν ταῦτα προέρχωνται ἐξ ὀξέος καὶ βάσεως ἴσης ἰσχύος, τότε τὸ διάλυμα δεικνύει οὐδετέραν ἀντίδρασιν, ὅταν τὸ ὀξὺ εἶναι ἰσχυρότερον, ἤτοι ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους περιέχει μείζονα ἀριθμὸν μορίων διεσπασμένων εἰς ἰόντα ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχον βάσιν, τότε τὸ διάλυμα τοῦ ἅλατος δεικνύει ὀξίνην ἀντίδρασιν, καὶ ὅταν ὅλος ἡ βάσις εἶναι ἰσχυροτέρα τοῦ ὀξέος, ἔχομεν βασικὴν ἀντίδρασιν. Σ. Γ.

ὑδρόλυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν ὕδατι διαλελυμένος ἢ δι' ὕδατος ἀποσυντεθειμένος.

ὑδρολύω· ὑποβάλλω σύνθετόν τινα ἕνωσιν εἰς ὑδρολυσίαν.

ὑδρομαγνησίτης (ὁ) (Hydromagnesit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τοῦ μαγνησίου, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀπὸ οὐδέτερον καὶ βασικὸν ἀνθρακικὸν μαγνήσιον ἔνυδρον, $Mg_2[Mg.OH]_2[CO_3]_3.3H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἐμφανίζεται δὲ συνήθως εἰς βελονοειδῆ, ραβδοπαγῆ ἢ πιλώδη συσσωματώματα καὶ ἔχει σκληρότητα 1 1/2—2, εἰδικὸν βάρος 2,15 καὶ χρῶμα χιονόλευκον. Ἀποτελεῖ συνήθως προϊὸν ἀποσαθρώσεως τοῦ σερπεντίνου, ἐν Ἑλλάδι δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἠφαιστείου κώνου «Γεώργιος» τῆς Σαντορίνης. Γ. Β.

ὑδρομαντεία (ἡ). Εἶδος μαντικῆς ἀσκουμένης δι' ὕδατος κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπεδίωκεν ὁ μαντευόμενος. Ἐὰν π. χ. ἤθελέ τις νὰ μάθῃ τὰ ὀνόματα ἀνθρώπων τινῶν ἢ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τὸν ἐνδιέφερον, προέβαινεν εἰς διαφόρους μαγικὰς ἐπινοήσεις καὶ χειρονομίας, μετὰ τὰς ὁποίας ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο δυνατὸν ν' ἀναγνωσθοῦν τὰ ζητούμενα ὀνόματα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Ἄλλοτε ἐκράτουν ὑπεράνω δοχείου τινὸς ἕνα δακτύλιον κρεμάμενον ἐκ νήματος, ἀπήγγελλον διαφόρους φράσεις καὶ συνῆγον συμπέρασμα ἐκ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ δακτύλιος ἔπληττε τὰ χείλη τοῦ δοχείου. Ἐπίσης πολλάκις ἔρριπτον διαδοχικῶς καὶ κατὰ βραχέα διαστήματα τρεῖς μικροὺς λίθους ἐντὸς ἀκυμάντου ὕδατος καὶ συνῆγον συμπεράσματα ἐκ τοῦ εἴδους τῶν κύκλων, οἱ ὁποῖοι ἐσχηματίζοντο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ Εὐβοεῖς καὶ οἱ Σικελιῶται ἐμαντεύοντο τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὕδατος, ἐξετάζοντες προσεκτικῶς τὰς κινήσεις καὶ τὴν ὄψιν τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Τὸ χρῶμα τοῦ ὕδατος καὶ τὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα ἐφαντάζοντο ὅτι ἔβλεπον ἐπὶ τῆς κυμαινομένης ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀπετέλουν μαντευτικὰς ἐνδείξεις. Κατὰ τὸν Οὐάρρωνα διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπληροφορήθησαν οἱ Ρωμαῖοι ποία θὰ ἦτο ἡ ἔκβασις τοῦ ἐναντίον τοῦ Μιθριδάτου πολέμου. Εἴδη ὑδρομαντείας ἀποτελοῦν καὶ ἡ λεκανομαντεία, ἡ μολυβδομαντεία κλπ. Παρ' ἡμῖν συνήθως αἱ νεάνιδες, θέλουσαι νὰ πληροφορηθοῦν τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπάγγελμα κλπ. τοῦ μέλλοντος συζύγου, ρίπτουσιν ἐντὸς ὕδατος τὸ λευκὸν τοῦ ᾠοῦ ἢ τετηγμένον κασσίτερον ἢ μόλυβδον καὶ συνάγουσι συμπεράσματα ἐκ τῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν αἱ ὗλαι αὗται ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Θ. Π.

ὑδρόμαντις, *—εως* (ὁ)· ὁ μαντευόμενος διὰ τοῦ ὕδατος, ὁ ἀσκῶν τὴν ὑδρομαντείαν.

ὑδρομάστευσις, —εως (ἡ). Καλεῖται οὕτω συνήθως ἡ προμήθεια ὕδατος ἐξ ὑπογείων φλεβῶν ἢ ὑδατοκοιτασμάτων (nappes), διὰ κατασκευῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συλλέκτην ἅμα καὶ ἀγωγὸν μεταφορᾶς, τῆς συλλεγομένης ποσότητος, εἰς σημεῖον πρόσφορον διὰ τὴν περαιτέρω διαχείρισίν της.

Προμήθεια ὕδατος ἐξ ὑπογείων ἀποθεμάτων γίνεται καὶ διὰ κατακορύφου διατρήσεως τοῦ ἐδάφους μέχρι τοῦ ὑδροφόρου στρώματος, τουτέστι διὰ φρέατος. Εἰς τὴν φρεάτιον ὅμως προμήθειαν λείπει ἡ μεταφορὰ τῆς συλλεγομένης ποσότητος. Τὸ ὑδρομαστευτικὸν ἔργον ἀποτελεῖται κατὰ κανόνα ἀπὸ ὁριζοντίαν περίπου διάτρησιν τοῦ ὑδροφόρου στρώματος, τουτέστιν ἀπὸ στοὰν ἐγκατεστημένην εἰ δυνατὸν ἐπὶ τοῦ ὑδατοστεγοῦς βάθρου τοῦ ὑδροφόρου στρώματος. Ἡ στοὰ διευθύνεται καθέτως πρὸς τὸν ὑπόγειον ροῦν καὶ ἡ κλίσις της προσδιορίζεται ἀπὸ τὰς στρωματογραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς συνθήκας.

Ὅταν τὸ ὑδροφόρον στρῶμα εἶναι συμπαγές, ἡ ἐπιφάνεια τῆς διατρήσεως παραμένει γυμνὴ καὶ μόνον ἡ βάσις της διαμορφοῦται ὡς στεγανὸν ρεῖθρον. Προκειμένου περὶ ψαθυροῦ ἢ ἀσταθοῦς στρώματος, ἡ ἐπιφάνεια τῆς διατρήσεως ἐπενδύεται ὑποστυλωτικῶς, καὶ εἰς μικρὰς ἀποστάσεις ἡ ἐπένδυσις φέρει ὀπάς, δι' ὧν τὸ ὑπόγειον ὕδωρ εἰσρέει εἰς τὴν στοάν.

Ἐὰν τὸ βάθος τῆς διατρήσεως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους δὲν εἶναι μέγα (ἀνώτερον τῶν 30—40 μ.), ἡ ἐκτέλεσίς της βοηθεῖται σημαντικῶς διὰ κατασκευῆς ἀνὰ διαστήματα φρεατίων (ἀμπατζάδων) ἀερισμοῦ καὶ ἀποκομίσεως ὑλικῶν. Τὰ φρεάτια ταῦτα χρησιμεύουν καὶ κατὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἔργου πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ διὰ καθαρισμὸν ἢ ἐν γένει ἐποπτείαν τῆς λειτουργίας του.

Ἡ ἐλευθέρα διατομὴ τῆς στοᾶς δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ πλάτος μικρότερον τοῦ 1 μ. καὶ ὕψος μικρότερον τοῦ 1,75. Ἡ οἰκονομία ἐν τῷ ὄγκῳ τοῦ ὀρύγματος, ἡ ὁποία θὰ προέκυπτεν ἀπὸ τυχὸν παραδοχὴν μικροτέρων διαστάσεων, θὰ ἐξηφανίζετο ἀπὸ τὴν ὑπερτίμησιν τῆς ἐργασίας, λόγῳ τῶν δυσχερειῶν τῆς ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ ἐκτελέσεώς της. Α. Γ. Κ.

ὑδρομαστευτὴς (ὁ)· ὁ ὕδωρ μαστεύων, ζητῶν, ὁ ἀνακαλύπτων τὰ ὑπόγεια ὕδατα.

ὑδρομέδουσα (ἡ) (Hydromedusa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χερσινίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χελωνῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Αἱ ὑδρομέδουσαι εἶναι μεγάλαι χελῶναι μὲ σῶμα πλατὺ καὶ πεπιεσμένον, ὄστρακον χαμηλὸν καὶ θολωτόν, λαιμὸν κυλινδρικὸν καὶ ἐπιμήκη, κεφαλὴν μεγάλην, ἐπιμήκη καὶ ἰσχυρὰν κ.λ.π. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑδρομέδουσα ἡ μαξιμιλιανὴ* (Hydromedusa maximiliana), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, φθάνει εἰς μῆκος 1 μ. περίπου καὶ ἔχει χρῶμα ἐλαιῶδες μὲ φαιὰς κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

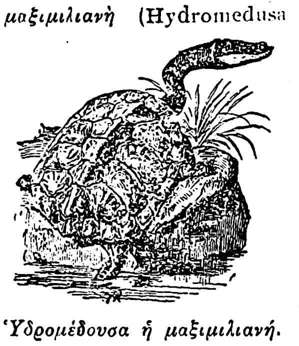

Ὑδρομέδουσα ἡ μαξιμιλιανή.

ὑδρομέδουσαι (αἱ) (Hydromedusae) *[Ζῳολ.]*. Ἄθροισμα κοιλεντερωτῶν, περιλαμβάνον τὰ ὑποθροίσματα τῶν *ὑδροζῴων*, τῶν *ἀκαληφῶν* καὶ τῶν *σιφωνοφορῶν*. Αἱ ὑδρομέδουσαι σχηματίζουσι συνήθως πολυπληθεῖς δενδρώδεις ἀποικίας. Τὰ ζῷα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἀποικίαν φέρουσι πολύποδα, δι' οὗ στερεοῦνται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθεμάτων. Αἱ ὑδρομέδουσαι ἔχουσιν ἁπλῆν γαστροσπλαγχνικὴν κοιλότητα καὶ πολλαπλασιάζονται ἐγγενῶς ἢ ἀγενῶς. Δ. Ν. Π.

ὑδρόμελι, *—ιτος* (τό)· εἶδος ποτοῦ παρασκευαζομένου ἐξ ἀναμίξεως ὕδατος καὶ μέλιτος· ‖ καθόλου, ὕδωρ καὶ μέλι ἀναμεμιγμένα.

—[Ζαχαροπλ.] Τὸ *ὑδρόμελι* εἶναι καλῆς γεύσεως δροσιστικὸν ποτόν, παρασκευαζόμενον ἐκ μέλιτος καὶ ὕδατος. Πρὸς παρασκευὴν τούτου τὸ μέλι ἀραιοῦται δι' ὕδατος, βράζεται, ἐξαφρίζεται καὶ ἀφήνεται εἶτα πρὸς ψῦξιν. Τὸ ποτὸν τοῦτο κατὰ τὴν παραμονὴν ὑφίσταται χαρακτηριστικὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν, βελτιουμένης σημαντικώτατα τῆς γεύσεώς του. Σ. Γ.

ὑδρομεταλλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὰ μεταλλικὰ ἢ ἰαματικὰ ὕδατα.

ὑδρομετέωρα (τά) *[Μετεωρολ.]*. Γενικὸς ὅρος διὰ τὰ φαινόμενα, ἅτινα σχηματίζονται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τῶν ὑδρατμῶν. Εἰς τὰ ὑδρομετέωρα κατατάσσονται ἡ βροχή, ἡ χιών, ἡ χάλαζα, ἡ χιονοχάλαζα, ἡ δρόσος, ἡ πάχνη, ὁ κρύσταλλος, ὁ ὑαλόπαγος, οἱ ὁμιχλοκρύσταλλοι. Θ. Θ. Φ.

ὑδρομέτρης (ὁ) (Hydrometres) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδρομετρίδων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Οἱ ὑδρομέτραι εἶναι ὑδρόβια ἔντομα κινούμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἠρέμως ρεόντων ἢ τῶν στασίμων ὑδάτων. Τρέφονται ἐκ ζωϊκῶν οὐσιῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδρομέτρης ὁ λεπτοφυής* (Hydrometres gracilis), ὅστις ἔχει κεφαλὴν ἀπολήγουσαν εἰς λεπτοτάτας νηματοειδεῖς κεραίας, θώρακα λεπτόν, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ πόδας λεπτοτάτους. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοτεφρός. Δ. Ν. Π.

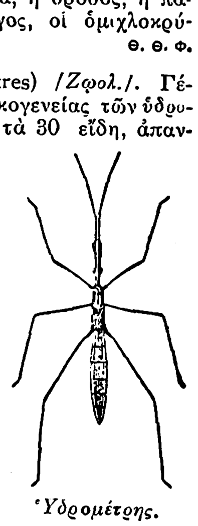

Ὑδρομέτρης.

ὑδρομέτρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ μέτρησις τοῦ ὕδατος ἐν ροῇ, ὁ προσδιορισμὸς τῆς πιέσεως, τῆς ταχύτητος, τοῦ ποσοῦ ρέοντος ὕδατος, οἷον ἀπὸ σωλῆνος, ὑδραγωγείου, πηγῆς κτπ.

ὑδρομετρία (ἡ)· ἄλλως *ὑδρομέτρησις* (βλ. λ.).

ὑδρομετρίδαι (οἱ) (Hydrometridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁμοπτέρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα λεπτὸν καὶ ὀφθαλμοὺς προέχοντας. Πάντα εἶναι ὑδρόβια. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *γερίς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδρομετρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδρομετρίαν (ἢ ὑδρομέτρησιν), ὁ τῆς ὑδρομετρίας: «ὑδρομετρικὸς τρόπος».

ὑδρόμετρον, ἢ *ὑδατόμετρον* (τὸ) *[Ὑδραυλ.]*. βλ. λ. *ὑδατομέτρησις*.

ὑδρόμηλον (τὸ) *[Ἀ χ.]*. Ἡδύποτον τῶν ἀρχαίων κατασκευαζόμενον διὰ τῆς ἀναμείξεως ὕδατος καὶ μηλομέλιτος (χυμοῦ μήλων). Π. Ν. Π.

ὑδρομηνιγγῖτις, *—ιδος* (ἡ). Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν οἰδηματώδη μηνιγγῖτιδα. Μ. Ν. Κ.

ὑδρομηχανικὴ (ἡ) (Idromeccanica). Καλεῖται οὕτω (κυρίως ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν) τὸ μέρος τῆς ὑδραυλικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον διδάσκονται οἱ νόμοι καὶ διερευνᾶται τὸ φαινόμενον τῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν καὶ εἰδικώτερον τοῦ ὕδατος. Συγγενὲς θέμα πραγματεύεται καὶ ἡ θεωρητικὴ Μηχανική. Ἐκεῖ ὅμως σπουδάζεται ἡ ροὴ τῶν τελείων ὑγρῶν, δηλαδὴ τὸ φαινόμενον τῆς κινή-

Digitized by Google

σεως ἀπεριορίστου μάζης ἰδανικοῦ ὑγροῦ οὐδεμίαν προβάλλοντος ἀντίστασιν εἰς τὰς ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον παραμορφώσεις τοῦ σχήματός του, ἐνῷ τὴν ὑδρομηχανικὴν ἐνδιαφέρει κατ' ἐξοχὴν τὸ πραγματικὸν ρεῦμα, δηλαδὴ τὸ φαινόμενον τῆς ἐν ρείθρῳ κινήσεως τοῦ ὕδατος, μὲ τὰς ἰδιότητας τὰς ὁποίας τὸ σῶμα τοῦτο παρουσιάζει ἐν τῇ Φύσει.

Ὑδροστατική. Οἱ νόμοι τῆς ἰσορροπίας τῶν ὑγρῶν δύνανται νὰ προκύψουν ἐκ τῶν νόμων τῆς κινήσεως, δεδομένου ὅτι ἡ ἰσορροπία ἀποτελεῖ περίπτωσιν τῆς κινήσεως ἀνταποκρινομένην εἰς τιμὴν τῆς ταχύτητος σταθερῶς ἴσην τῷ μηδενί. Συνήθως ὅμως ἡ ἰσορροπία τῶν ὑγρῶν ἐκτίθεται εἰς ἰδιαίτερον αὐτοτελὲς μέρος τῆς ὑδρομηχανικῆς καὶ τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται ὑδροστατική.

Ἡ ὑδροστατικὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὀρθοστατικότητος τῶν εἰδικῶν πιέσεων τῆς ἀποδειχθείσης καὶ πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ Pascal. Κατ' αὐτήν, εἰς τυχὸν σημεῖον Κ ὑγρᾶς ἠρεμούσης μάζης αἱ εἰδικαὶ πιέσεις εἶναι πάντοτε κάθετοι ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ σημείου Κ διερχομένην ἐπίπεδον τομὴν οἱανδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ προσανατολισμός της. Συνέπεια τῆς ὀρθοστατικότητος ἀποδεικνύεται, διὰ τοῦ θεωρήματος τοῦ Gauchy, ὅτι εἶναι ἡ ἰσότης τῶν εἰδικῶν πιέσεων τοῦ σημείου Κ κατὰ πάσας τὰς διὰ τοῦ σημείου τούτου διερχομένας τομὰς τοῦ ὑγροῦ.

Κατόπιν τούτου ἂν κληθοῦν:

διὰ τοῦ ϖ ἡ εἰδικὴ πίεσις τοῦ τυχόντος σημείου Κ τῆς ἠρεμούσης ὑγρᾶς μάζης

διὰ τοῦ μ ἡ μᾶζα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου τοῦ ὑγροῦ (εἰδικὴ μᾶζα ἡ πυκνότης)

διὰ τοῦ X, Ψ, Z αἱ συντεταγμέναι προβολαὶ τῆς ἐπὶ τῆς μονάδος μάζης ἐπενεργούσης ἐξωτερικῆς δυνάμεως,

ἀποδεικνύεται εὐκόλως ὅτι διὰ τὴν ἰσορροπίαν τῆς μάζης ἀναγκαῖαι συνθῆκαι εἶναι:

$$\frac{\partial\varpi}{\partial x}=\mu X$$
$$\frac{\partial\varpi}{\partial y}=\mu\Psi$$
$$\frac{\partial\varpi}{\partial z}=\mu Z$$

Ἐὰν αἱ τρεῖς ἀνωτέρω ἐξισώσεις πολλαπλασιασθῶσιν ἡ μὲν πρώτη ἐπὶ dx, ἡ δευτέρα ἐπὶ dy καὶ ἡ τρίτη ἐπὶ dz καὶ προστεθῶσι κατὰ μέλη θὰ προκύψῃ:

$$d\varpi=\mu\,(Xdx+\Psi dy+Zdz)$$

Προκειμένου περὶ ὑγρῶν θεωρουμένων πρακτικῶς ἀσυμπιέστων, ἡ πυκνότης μ εἶναι ποσότης σταθερά. Ἀφ' ἑτέρου ἂν τὸ ὑγρὸν θεωρηθῇ ὑποκείμενον μόνον εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς βαρύτητος καὶ ληφθῇ ὁ ἄξων τῶν Z κατακόρυφος μὲ θετικὴν φορὰν πρὸς τὸ ζενίθ, θὰ εἶναι:

$$X=\Psi=O \quad \text{καὶ} \quad Z=-g$$

Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐξίσωσις (1) γίνεται

$$d\varpi=-g\mu dz.$$

Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ γινόμενον τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς βαρύτητος ἐπὶ τὴν πυκνότητα σώματος ἰσοῦται μὲ τὸ βάρος τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου, τουτέστι τὸ εἰδικὸν βάρος δ τοῦ σώματος. Ἡ ἀνωτέρω ὅθεν ἐξίσωσις γίνεται

$$d\varpi=-\delta dz$$

Ὁλοκληρουμένης τῆς ἐξισώσεως ταύτης προκύπτει ἡ σχέσις:

$$z+\frac{\varpi}{\delta}=C. \qquad (2)$$

ἡ ὁποία εἶναι ὁ θεμελιώδης νόμος τῆς ὑδροστατικῆς.

Ἡ ποσότης $\frac{\varpi}{\delta}$, πηλίκον τῆς εἰδικῆς πιέσεως (ἐκπεφρασμένης εἰς βάρος ἀνὰ μονάδα ἐπιφανείας) τοῦ σημείου Κ διὰ τοῦ εἰδικοῦ βάρους τοῦ ὑγροῦ, ἐκφράζει μῆκος καὶ καλεῖται φορτίον τοῦ σημείου Κ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ποσότης z εἶναι ἡ κατηγμένη τοῦ σημείου Κ, δηλαδὴ τὸ ὑψόμετρον τοῦ σημείου τούτου ἀπὸ τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου τῶν x, y, οὗτινος ἡ στάθμη εἶναι τυχοῦσα. Ὁ ὑδροστατικὸς ἄρα νόμος τῶν ὑγρῶν τῶν ὑποκειμένων εἰς μόνην τὴν ἐνέργειαν τῆς βαρύτητος ἔχει τὴν ἑξῆς ἔκφρασιν: Τὸ ἄθροισμα τοῦ ὑψομέτρου καὶ τοῦ φορτίου τῶν σημείων ὑγρᾶς ἠρεμούσης μάζης εἶναι ποσότης σταθερά.

Ἐὰν ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια (κάτοπτρον) τῆς ὑγρᾶς μάζης εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς περιβάλλον σταθερᾶς εἰδικῆς πιέσεως ϖ_0, τότε τὰ σημεῖα τοῦ κατόπτρου ὑφίστανται τὴν εἰδικὴν ταύτην πίεσιν ϖ_0. Διὰ τὰ σημεῖα ἄρα τοῦ κατόπτρου θὰ εἶναι:

$$Y+\frac{\varpi_0}{\delta}=C$$

Συνάγεται ἐκ τούτου ὅτι ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κατόπτρου ἔχουν τὸ αὐτὸ ὑψόμετρον Y καὶ συνεπῶς τὸ κάτοπτρον συμπίπτει πρὸς τὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον, οὗτινος τὸ ὑψόμετρον εἶναι Y.

Ἐὰν ἡ ἀνωτέρω τιμὴ τῆς σταθερᾶς εἰσαχθῇ εἰς τὸν ὑδροστατικὸν νόμον, θὰ προκύψῃ ὁ τύπος:

$$\varpi=\varpi_0+\delta\,(Y-z)$$

Ἡ διαφορὰ ὅμως $Y-z=\beta$ παριστᾷ τὴν ἀπὸ τοῦ κατόπτρου ἀπόστασιν β τοῦ σημείου Κ (βύθισμα τοῦ Κ).

Ὁ τύπος ἄρα γίνεται

$$\varpi=\varpi_0+\delta\beta$$

καὶ ἐκφράζει ὅτι ἡ εἰδικὴ πίεσις σημείου τινὸς Κ ὑγρᾶς μάζης ἐν ἠρεμίᾳ εἶναι ἄθροισμα τῆς εἰδικῆς πιέσεως τοῦ κατόπτρου καὶ τοῦ γινομένου τοῦ εἰδικοῦ βάρους τοῦ ὑγροῦ ἐπὶ τὸ βύθισμα τοῦ σημείου.

Ἐὰν τὸ κάτοπτρον εἶναι ἐκτεθειμένον εἰς τὸ κενόν, ἡ εἰδικὴ πίεσις τοῦ κατόπτρου ἰσοῦται τῷ μηδενὶ καὶ ὁ τύπος γίνεται

$$\varpi=\delta.\beta.$$

Συνάγεται ἐκ τούτου ὅτι εἰς τὴν ἐξεταζομένην περίπτωσιν τοῦ κενοῦ τὸ φορτίον $\frac{\varpi}{\delta}$ τοῦ σημείου Κ ἰσοῦται πρὸς τὸ βύθισμά του.

Ὅταν ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἀσκῆται εἰδικὴ πίεσις ϖ_0, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ πίεσις αὕτη προκαλεῖται ἀπὸ πρόσθετον ἰδανικὴν στήλην ἐκ τοῦ ἐξεταζομένου ὑγροῦ, τῆς ὁποίας στήλης τὸ μὲν κάτοπτρον εὑρίσκεται εἰς τὸ κενόν, τὸ δὲ ὕψος εἶναι $\frac{\varpi_0}{\delta}$.

Ἐὰν κληθῇ διὰ τοῦ φ ἡ ἀπόστασις τοῦ σημείου Κ ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ τούτου κατόπτρου θὰ εἶναι:

$$\varphi=\frac{\varpi_0}{\delta}+(Y-z)$$

ἀλλ' εἶναι ἐκ τῶν προηγουμένων γνωστὸν ὅτι

$$\frac{\varpi}{\delta}=\frac{\varpi_0}{\delta}+(Y-z)$$

Κατὰ συνέπειαν τὸ φορτίον $\frac{\varpi}{\delta}$ ἑκάστου σημείου Κ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου τούτου ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ κατόπτρου τῆς στήλης τῆς προκαλούσης ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ κατόπτρου τὴν ὑφισταμένην εἰδικὴν πίεσιν ϖ_0. Τούτου ἕνεκα τὸ κάτοπτρον τοῦτο τὸ ἰδανικὸν καλεῖται ἐπίπεδον τοῦ ὑδροστατικοῦ φορτίου καὶ δύναται νὰ ὁρισθῇ ὅτι: φορτίον σημείου τινὸς Κ εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ φορτίου ἀπόστασίς του. Ἐκ τῶν δύο τελευταίων τύπων συνάγεται ὅτι:

$$\varpi=\delta.\varphi.$$

Ὁ τύπος οὗτος ἐκφράζει τὸν θεμελιώδη κανόνα τῆς ὑδροστατικῆς, καθ' ὃν «ἡ εἰδικὴ πίεσις τυχόντος σημείου Κ ὑγρᾶς ἠρεμούσης μάζης εἶναι γινόμενον τοῦ φορτίου του ἐπὶ τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ὑγροῦ».

Κατὰ κανόνα ἡ ἐπὶ τῶν ὑγρῶν κατόπτρων ἀσκουμένη πίεσις εἶναι ἡ ἀτμοσφαιρική. Εἰς τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης καὶ εἰς θερμοκρασίαν 0° ἡ εἰδικὴ πίεσις ϖ_a τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι

$$\varpi_a=10.330 \text{ χιλ/γρ./μ}^2$$

Ὑδατίνη στήλη προκαλοῦσα ἐπὶ τῶν ὑγρῶν κατόπτρων τοιαύτην πίεσιν πρέπει νὰ ἔχῃ ὕψος:

$$\frac{\varpi_a}{\delta}=\frac{10\,330}{1000}=10{,}33 \text{ μ.}$$

Κατὰ συνέπειαν τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὑδροστατικοῦ φορτίου εἰς τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκτεθειμένα ὑδάτινα κάτοπτρα ὑπέρκειται τοῦ κατόπτρου κατὰ 10,33 μ.

Εἰς ὑγρὰ τέλος ἐκτεθειμένα εἰς τὸ κενὸν τὸ ἐπίπεδον φορτίον συμπίπτει πρὸς τὸ κάτοπτρον. Διὰ τοῦ τύπου $\varpi=\delta\varphi$ εὑρίσκεται ἡ τιμὴ τῆς ὁλικῆς πιέσεως, τὴν ὁποίαν βυθισμένη ἐν ὑγρῷ στερεὰ ἐπιφάνεια ὑφίσταται, καθὼς καὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως ταύτης, καλούμενον κέντρον πιέσεων. Ἐὰν ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἐπίπεδος καὶ ὁπωσδήποτε κεκλιμένη, ἡ τιμὴ τῆς πιέσεως ταύτης εἶναι: $R=\delta\,\Omega\,\Phi$

καὶ ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ τὸ Ω παριστᾷ τὸ ἐμβαδὸν τῆς ἐπιφανείας καὶ Φ τὸ φορτίον τοῦ κέντρου τοῦ βάρους της. Τὸ κέντρον τῶν πιέσεων εἰς κεκλιμένην ἐπιφάνειαν εὑρίσκεται κάτω τοῦ κέντρου τοῦ βάρους της, καὶ ἂν ἡ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια εἶναι ὀρθογωνία καὶ βυθισμένη κατακορύφως, τὸ κέντρον τῶν πιέσεων ἀπέχει τοῦ κατόπτρου κατὰ τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ ὅλου τοῦ ὀρθογωνίου βυθίσματος.

Ὑδροδυναμική. Τὸ μέρος τῆς ὑδρομηχανικῆς εἰς τὸ ὁποῖον σπουδάζεται τὸ φαινόμενον τῆς κινήσεως τοῦ ὕδατος καλεῖται ὑδροδυναμική. Οἱ νόμοι της δύνανται νὰ προκύψουν εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε διὰ καταλλήλων συμπληρώσεων καὶ μεταβολῶν εἰς τὰς ἐξισώσεις τῆς ροῆς τῶν τελείων ρευστῶν, ὅπως αὗται διετυπώθησαν τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸν Ἑλβετὸν μαθηματικὸν Euler. Ἡ κατάστρωσις τῶν ἐξισώσεων τούτων εἶναι ἁπλῆ καὶ στηρίζεται εἰς θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς μηχανικῆς, καθ' ἣν ἐν πάσῃ στιγμῇ τῆς κινήσεως ὑπάρχει ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς κινουμένης μάζης ἐπενεργουσῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ἀδρανείας. Εἰς στοιχεῖον τελείου ρευστοῦ ἐν κινήσει, ἐξωτερικαὶ δυνάμεις εἶναι ἀφ' ἑνὸς αἱ δυνάμεις μάζης καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων ἑδρῶν τοῦ στοιχείου ἀσκούμεναι πιέσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὀρθοστατικαί, ἐφ' ὅσον τὸ ρευστὸν θεωρεῖται τέλειον.

Ἐὰν ὅθεν κληθῇ διὰ τοῦ V ἡ μεταβλητὴ ταχύτης κινουμένου πρισματικοῦ στοιχείου καὶ διὰ u, v, w αἱ συντεταγμέναι αὐτῆς προβολαί, ἀναγκαῖαι συνθῆκαι κινητικῆς ἰσορροπίας θὰ εἶναι:

$$\frac{\partial\varpi}{\partial x}=\mu\left(X-\frac{du}{dt}\right)$$
$$\frac{\partial\varpi}{\partial y}=\mu\left(\Psi-\frac{dv}{dt}\right) \qquad (1)$$
$$\frac{\partial\varpi}{\partial z}=\mu\left(Z-\frac{dw}{dt}\right)$$

εἰς ἃς τὰ γράμματα ϖ, μ, X, Ψ, Z ἔχουν τὴν μνημονευθεῖσαν ἐν τῇ ὑδροστατικῇ σημασίαν.

Ἡ συνθετωτέρα μορφὴ τοῦ κινητικοῦ φαινομένου εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ ταχύτης V μεταβάλλεται ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, ἡ περίπτωσις δηλαδὴ καθ' ἣν ἡ ταχύτης V, καὶ συνεπῶς καὶ αἱ προβολαί της, εἶναι μεταβληταὶ κατὰ τὸ διάστημα καὶ τὸν χρόνον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει αἱ προβολαὶ αὗται νὰ εἶναι συναρτήσεις τῶν συντεταγμένων x, y, z τῶν σημείων τοῦ πεδίου ροῆς καὶ τοῦ χρόνου t, τουτέστι συναρτήσεις τῆς μορφῆς:

$$u=\varphi_1\,(x,\,y,\,z,\,t)$$
$$v=\varphi_2\,(x,\,y,\,z,\,t)$$
$$w=\varphi_3\,(x,\,y,\,z,\,t)$$

Αἱ διαφορικαὶ τῶν προβολῶν τούτων θὰ εἶναι:

$$du=\frac{\partial u}{\partial x}dx+\frac{\partial u}{\partial y}dy+\frac{\partial u}{\partial z}dz+\frac{\partial u}{\partial t}dt$$

. . . .

. . . .

Καὶ ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι

$$\frac{dx}{dt}=u,\ \frac{dy}{dt}=v,\ \frac{dz}{dt}=w \qquad (a)$$

αἱ ἐξισώσεις (1) λαμβάνουν, κατόπιν ἀντικαταστάσεως, τελικῶς τὴν μορφὴν

$$\frac{1}{\mu}\,\frac{\partial\varpi}{\partial x}=X-\frac{\partial u}{\partial t}-\left(u\,\frac{\partial u}{\partial x}+v\,\frac{\partial u}{\partial y}+w\,\frac{\partial u}{\partial z}\right)$$

. . . .

. . . .

Αἱ ἐξισώσεις (2) εἶναι αἱ ἐξισώσεις τοῦ Euler καὶ ἐκφράζουν ἐν διαφορικῇ μορφῇ τοὺς νόμους τῆς ροῆς τῶν τελείων ρευστῶν, τοὺς νόμους δηλαδὴ τῆς κινήσεως ἀπεριορίστου μάζης τελείου ρευστοῦ, δυναμένης νὰ μετατεθῇ ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ εἰς τὸ διάστημα. Τὰ ὑδροτεχνικὰ ὅμως θέματα δὲν παρουσιάζονται ὑπὸ τοιαύτην μορφήν. Κατὰ κανόνα, ἡ κίνησις τελεῖται ἐκεῖ ἐντὸς πρακτικῶς ἀπαραμορφώτων κοίλων τοιχωμάτων, τὰ ὁποῖα καλοῦνται ρεῖθρα καὶ τὰ ὁποῖα ἐξαναγκάζουν τὴν εἰς αὐτὰ ἐκτυπουμένην ὑγρὰν μᾶζαν νὰ διαγράφῃ τροχιὰν προσδιοριζομένην ἀπὸ τὸν ροῦν, τὴν διαδρομὴν τουτέστι τοῦ ρείθρου.

Τὴν ἐν ρείθρῳ κίνησιν ρευστῆς μάζης καλοῦσι ρεῦμα καὶ τοὺς νόμους τῶν ρευμάτων ἀναζητεῖ ἡ ὑδροδυναμική.

Ἐὰν εἰς ρεῦμα εἶναι δεδομένη ἡ τροχιὰ ἑνὸς ὑγροῦ μορίου καὶ κληθῇ διὰ τοῦ ρ ἡ ἐπὶ ταύτης μετρουμένη μεταβλητὴ ἀπόστασις τοῦ κινουμένου μορίου ἀπὸ σταθερᾶς τινος ἀφετηρίας τῆς τροχιᾶς, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψουν ἐκ τῆς γεωμετρίας τῆς δοθείσης τροχιᾶς αἱ σχέσεις:

$$x=\varphi_1(\rho) \quad y=\varphi_2(\rho) \quad z=\varphi_3(\rho).$$

Ἀφ' ἑτέρου αἱ ἐξισώσεις τοῦ Euler πολλαπλασιαζόμεναι ἡ πρώτη ἐπὶ dx, ἡ δευτέρα ἐπὶ dy καὶ ἡ τρίτη ἐπὶ dz δίδουν προστιθέμεναι:

$$\frac{1}{\mu}\left(\frac{\partial\varpi}{\partial x}dx+\frac{\partial\varpi}{\partial y}dy+\frac{\partial\varpi}{\partial z}dz\right)=Xdx+\Psi dy+Zdz-$$
$$-\left(\frac{du}{dt}dx+\frac{dv}{dt}dy+\frac{dw}{dt}dz\right) \qquad (3)$$

Καὶ ἐπειδὴ εἶναι:

$$V^2=u^2+v^2+w^2$$

ἡ ἐξίσωσις (3), λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν σχέσεων (α), γίνεται:

$$\frac{1}{\mu}\left(\frac{\partial\varpi}{\partial x}dx+\frac{\partial\varpi}{\partial y}dy+\frac{\partial\varpi}{\partial z}dz\right)=$$
$$=Xdx+\Psi dy+Zdz-VdV \qquad (4)$$

Ἡ ταχύτης V καὶ ἡ εἰδικὴ πίεσις ϖ εἶναι, ἐν τῇ συνθετωτέρᾳ μορφῇ τοῦ φαινομένου, συναρτήσεις τοῦ διαστήματος καὶ τοῦ χρόνου, δηλαδὴ εἶναι:

$$V=\varphi_1(\rho,t) \quad \text{καὶ} \quad \varpi=\varphi_2(\rho,t)$$

Συνεπῶς:

$$dV=\frac{\partial V}{\partial\rho}d\rho+\frac{\partial V}{\partial t}dt \qquad (6)$$

καὶ

$$d\varpi=\frac{\partial\varpi}{\partial\rho}d\rho+\frac{\partial\varpi}{\partial t}dt$$

καὶ

$$\frac{\partial\varpi}{\partial\rho}d\rho=d\varpi-\frac{\partial\varpi}{\partial t}dt=d\varpi'\rho \qquad (\gamma)$$

Ἀλλ' ἡ ἐντὸς παρενθέσεως παράστασις τοῦ

Digitized by Google

ου μέλους τῆς ἐξισώσεως 4 παριστᾷ τὴν ὁλικὴν διαφορικὴν τῆς ϖ μεωθεῖσαν κατὰ τὴν μερικὴν διαφορικήν της ὡς πρὸς τὸν χρόνον. Εἶναι δηλαδὴ ἡ μερικὴ διαφορικὴ τῆς ϖ ὡς πρὸς τὸ διάστημα, ἡ ὁποία συμβολικῶς ἐν τῇ ἐξισώσει (γ) ὠνομάσθη $\vartheta\varpi(\varrho)$

Κατόπιν ὅθεν τῶν σχέσεων (6) καὶ (γ) ἡ ἐξίσωσις 4 γίνεται:

$$\frac{1}{\mu}\vartheta\varpi(\varrho) = Xdx + \Psi dy + Zdz - V\left(\frac{\vartheta V}{\vartheta \varrho}d\varrho + \frac{\vartheta V}{\vartheta t}dt\right)$$

καὶ ἐπειδὴ $V = \frac{d\varrho}{dt}$ προκύπτει:

$$\frac{1}{\mu}\vartheta\varpi(\varrho) = Xdx + \Psi dy + Zdz - V\vartheta V(\varrho) - \frac{\vartheta V}{\vartheta t}d\varrho$$

Ἐὰν τὸ ρευστὸν ὑπόκειται μόνον εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς βαρύτητος καὶ ὁ ἄξων τοῦ Z ληφθῇ κατακόρυφος μὲ θετικὴν φορὰν πρὸς τὸ ζενίθ, ἡ ἀνωτέρα ἐξίσωσις γίνεται:

$$\frac{1}{\mu}\vartheta\varpi(\varrho) = -gdz - V\vartheta V(\varrho) - \frac{\vartheta V}{\vartheta t}d\varrho \qquad (5)$$

Ἡ σχέσις αὕτη καλεῖται ἐξίσωσις τῆς γραμμικῆς κινήσεως καὶ ἐκφράζει, ὑπὸ διαφορικὴν μορφήν, τὸν νόμον τῆς κινήσεως ἐπὶ δεδομένης τροχιᾶς συνεχοῦς σειρᾶς ρευστῶν μορίων, κινουμένων ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς βαρύτητος καὶ κατὰ τὸν πλέον σύνθετον δυνατὸν τρόπον.

Ρεῦμα, τοῦ ὁποίου τὰ μόρια κινοῦνται τοιουτοτρόπως, εἶναι προφανὲς ὅτι πρέπει νὰ παρουσιάζῃ τὸ σύνολον τῶν γεωμετρικῶν κινητικῶν καὶ δυναμικῶν χαρακτηριστικῶν του μεταβλητὸν κατὰ τὸν ροῦν καὶ τὸν χρόνον. Τὸ σύνολον τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦτο, δύναται νὰ κληθῇ ρυθμὸς (regime) καὶ συνεπῶς ἡ ἐξίσωσις 5 παριστᾷ τὸν νόμον τῆς γραμμικῆς κινήσεως τῶν ρευμάτων μεταβλητοῦ ρυθμοῦ ἢ ἁπλῶς τῶν μεταβλητῶν ρευμάτων.

Ὁ νόμος οὗτος ἁπλοποιεῖται σημαντικῶς ὅταν τὸ ρεῦμα παρουσιάζῃ ρυθμὸν μεταβλητὸν μόνον κατὰ τὸν ροῦν, ἀνεξάρτητον δηλαδὴ τοῦ χρόνου. Ρεύματα τοιαῦτα καλοῦνται μόνιμα καὶ διὰ τὰς περιπτώσεις των εἶναι:

$$\vartheta\varpi(\varrho) = d\varpi \qquad \vartheta V(\varrho) = dV \text{ καὶ } \frac{\vartheta V}{\vartheta t} = 0$$

Ὁ νόμος ὅθεν τῆς γραμμικῆς κινήσεως τῶν μονίμων ρευμάτων εἶναι:

$$\frac{1}{\mu}d\varpi + gdz + VdV = 0 \qquad (6)$$

Ἀκόμη ἁπλουστέρα κινητικὴ μορφὴ ρεύματος εἶναι ὅταν ὁ ρυθμὸς εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ τοῦ ροῦ καὶ τοῦ χρόνου, πλὴν τῆς εἰδικῆς πιέσεως. μεταβλητῆς μόνον κατὰ τὸν ροῦν. Ρεύματα τοιαῦτα καλοῦνται ὁμοιόμορφα ὑπὸ πίεσιν, καὶ διὰ τὴν περίπτωσίν των εἶναι:

$$dV = 0 \qquad (\delta)$$

Ὁ νόμος ἄρα τῆς γραμμικῆς κινήσεως ὁμοιομόρφων ρευμάτων ὑπὸ πίεσιν προκύπτει ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἐξισώσεως (6) καὶ (δ) ὅτι εἶναι:

$$\frac{1}{\mu}d\varpi + gdz = 0$$

$$\text{καὶ ἂν } \mu = C \text{ εἶναι } d\varpi + 6dz = 0 \qquad (7)$$

Ὁ νόμος (7) εἶναι ὁ εὑρεθεὶς ἐν τῇ ὑδροστατικῇ νόμος καὶ ἐκφράζει ὅτι εἰς τὰ ὑπὸ πίεσιν ὁμοιόμορφα ρεύματα τῶν τελείων ὑγρῶν αἱ εἰδικαὶ πιέσεις μεταβάλλονται ὑδροστατικῶς.

Ἡ ἁπλουστάτη τέλος μορφὴ ρεύματος παρουσιάζεται ὅταν ὁ ρυθμὸς εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ροῦ καὶ τοῦ χρόνου. Ρεύματα τοιαῦτα καλοῦνται ὁμοιόμορφα μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν, καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν των εἶναι:

$$d\varpi = 0.$$

Ἡ ἐξίσωσις ὅθεν τῆς γραμμικῆς κινήσεως διὰ τὰ ρεύματα ταῦτα εἶναι:

$$gdz = 0.$$

Διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸν αἱ εὑρεθεῖσαι γραμμικαὶ ἐξισώσεις νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ ρεύματος πρὸς ἐπιτυχίαν πρακτικῶν καὶ ἀμέσων λύσεων τῶν ὑδροτεχνικῶν προβλημάτων, δέχονται ὅτι α ἄπειροι τροχιαί, αἱ ὁποῖαι διασχίζουν τὰς διατομὰς τοῦ ρεύματος, εἶναι δυνατὸν νὰ καταταχθῶσιν εἰς δέσμας, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιλαμβάνει τροχιὰς παραλλήλους. καὶ διανυομένας ἀπὸ τὰ ὑγρὰ μόρια μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐλαχίστης διατομῆς τῆς δέσμης. Τὸ σύνολον τῶν ὑγρῶν μορίων τῶν κινουμένων ἐπὶ τοιαύτης δέσμης ἀποτελεῖ ἓν εἶδος πλοκάμου, τὸν ὁποῖον καλοῦσιν ὑγρὸν νῆμα καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κίνησις ἐκφράζεται διὰ τῆς γραμμικῆς ἐξισώσεως τῆς τροχιᾶς τῆς ἀποτελούσης τὸν ἄξονα τοῦ νήματος. Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ὅμως ἡ ἀνωτέρω προϋπόθεσις εἶναι ἀναγκαῖον τὸ ρεῦμα καὶ συνεπῶς καὶ τὸ ρεῖθρον νὰ παρουσιάζῃ σταθερὰ ἢ τοὐλάχιστον ἠρέμα μεταβλητὰ τὰ γεωμετρικά του στοιχεῖα. Ἡ συνθήκη αὕτη εἶναι ἄλλως τε ἐπιβεβλημένη καὶ διὰ τὴν νομιμότητα τῶν γραμμικῶν ἐξισώσεων, αἱ ὁποῖαι, καταρτισθεῖσαι μὲ μόνην τὴν ἐνέργειαν τῆς βαρύτητος, δὲν θὰ εἶχον ἰσχὺν διὰ τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ κίνησις θὰ ἐταράσσετο ἀπὸ κρούσεις τῶν μορίων εἴτε πρὸς ἄλληλα, εἴτε πρὸς τὰ τοιχώματα τοῦ ρείθρου. Ρεῖθρον μὲ ἠρέμα μεταβλητὰ τὰ στοιχεῖά του καλεῖται μεταβαλλόμενον (varié). Ἐκ τῶν τεσσάρων ἀφ' ἑτέρου κινηματικῶν τύπων τῶν ρευμάτων οἱ τρεῖς τελευταῖοι εἶναι οἱ συνηθέστερον ἀπαντώμενοι ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ τέχνῃ. Ὁ μεταβλητὸς τύπος καὶ σπανιώτερον παρουσιάζεται, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ τῆς ἀναλύσεως σπουδή του ἀποβαίνει δυσχερεστάτη, ἰδίως ὅταν ἡ διαφορικὴ μορφὴ τοῦ νόμου του δὲν εἶναι ὁλοκληρώσιμος.

Ὁ νόμος τῆς γραμμικῆς κινήσεως τῶν μονίμων ρευμάτων, καὶ κατὰ μείζονα λόγον τῶν ὁμοιομόρφων, εἶναι πάντοτε ὁλοκληρώσιμος καὶ ὁλοκληρούμενος γίνεται:

$$z + \frac{\varpi}{6} + \frac{V^2}{2g} = C$$

ἐκφράζων ὅτι: ἐν μονίμῳ ρεύματι τελείου ὑγροῦ καὶ εἰς τυχὸν σημεῖον τοῦ ἄξονος ὑγροῦ νήματος, τὸ ἄθροισμα τοῦ ὑψομέτρου τοῦ σημείου, τοῦ φορτίου του καὶ τοῦ κινητικοῦ ὕψους (ἡ ποσότης $\frac{V^2}{2g}$ καλεῖται οὕτω ἐκ τῆς θεωρίας τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων ἐν τῷ κενῷ) εἶναι ποσότης σταθερὰ δι' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ νήματος.

Ὁ νόμος οὗτος καλεῖται καὶ ἐξίσωσις τοῦ Bernouilli, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τὸ πρῶτον ἀνευρόντος αὐτὴν Ἑλβετοῦ μαθηματικοῦ, διὰ τῆς ἐξισώσεως τοῦ συντελεσθέντος ἔργου κατά τινα μετακίνησιν τῆς ὑγρᾶς μάζης, πρὸς τὴν παρατηρουμένην εἰς τὰ τέρματα τῆς μετακινήσεως διαφορὰν τῆς ρύμης (κινητικῆς ἐνεργείας).

Γεωμετρικὴ συνέπεια τοῦ νόμου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐὰν εἰς διάφορα τυχόντα σημεῖα τοῦ ἄξονος τοῦ νήματος ὑψωθῶσι κατακόρυφοι καὶ ἐπὶ τούτων μετρηθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἄξονος κατὰ συνέχειαν τὰ δύο μήκη τὰ παριστῶντα τὸ φορτίον καὶ τὸ κινητικὸν ὕψος εἰς τὰ ἀντίστοιχα σημεῖα τοῦ ἄξονος, τότε τὰ τέρματα τῶν οὕτω ἀποκοπέντων, ἐπὶ τῶν κατακορύφων, τμημάτων θὰ εὑρεθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁριζοντίας γραμμῆς. Ἡ γραμμὴ αὕτη καλεῖται γραμμὴ τοῦ ὑδροστατικοῦ φορτίου τοῦ νήματος, διότι ἂν ἡ ταχύτης μηδενισθῇ καὶ τὸ νῆμα διατηρήσῃ τὴν ἣν κατεῖχεν ἐν τῇ κινήσει θέσιν, τότε ἡ ἐξίσωσις τοῦ Bernouilli, κατόπιν τοῦ μηδενισμοῦ τοῦ ὅρου $\frac{V^2}{2g}$, λαμβάνει τὴν μορφὴν τοῦ ὑδροστατικοῦ νόμου μὲ ἐπίπεδον φορτίου τὸ διὰ τῆς γραμμῆς τοῦ φορτίου διερχόμενον.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὰ τέρματα τῶν τμημάτων $\frac{\varpi}{6}$, ἅτινα ἐπὶ τῶν κατακορύφων ἐλήφθησαν, καλεῖται γραμμὴ τοῦ ὑδροδυναμικοῦ φορτίου ἢ πιεζομετρικὴ γραμμὴ τοῦ νήματος, διότι μέσῳ τῆς γραμμῆς ταύτης προκύπτει τὸ φορτίον τῶν διαφόρων σημείων τοῦ νήματος διὰ τῆς ἀποστάσεως τῶν σημείων τούτων ἀπὸ τῆς ἐν λόγῳ γραμμῆς, μετρουμένης τῆς ἀποστάσεως ταύτης κατακορύφως.

Διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἐξισώσεως τοῦ Bernouilli, πρὸς ἔκφρασιν τοῦ κινηματικοῦ φαινομένου τοῦ ὅλου ρεύματος πρέπει ἀκόμη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὰ ρεύματατα τὰ κινούμενα μὲ τὴν παράλληλον ὑπόθεσιν αἱ εἰδικαὶ πιέσεις ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς ἀποδεικνύεται ὅτι μεταβάλλονται κατὰ τὸν ὑδροστατικὸν νόμον. Ἐν τῷ πεδίῳ ὅμως τούτῳ τῆς διατομῆς αἱ ταχύτητες δύνανται νὰ εἶναι εἴτε ἴσαι εἴτε ἄνισοι.

Ἐὰν εἶναι ἴσαι, τότε δι' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς διατομῆς τὸ τριώνυμον τοῦ Bernouilli θὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν σταθερὰν τιμήν. Διότι τὸ κινητικὸν ὕψος θὰ εἶναι ποσότης δι' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς διατομῆς ἡ αὐτή, τὸ δὲ ἄθροισμα τοῦ ὑψομέτρου καὶ τοῦ φορτίου θὰ εἶναι ποσότης σταθερὰ δι' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς διατομῆς, ἀφοῦ ἐν αὐτῇ ἰσχύει ὁ ὑδροστατικὸς νόμος. Κατὰ συνέπειαν ἡ γραμμικὴ ἐξίσωσις παριστᾷ καὶ τὸν νόμον τοῦ ὅλου ρεύματος, ἀρκεῖ τὰ ὑψόμετρα, τὰ φορτία καὶ τὰ κινητικὰ ὕψη νὰ λαμβάνωνται ἐπὶ τυχόντος νήματος, πάντοτε ὅμως τοῦ αὐτοῦ. Συνήθως δέχονται ὅτι ἡ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὰ κέντρα τοῦ βάρους τῶν διατομῶν τοῦ ρεύματος ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα ἑνὸς νήματος, ἡ γραμμικὴ ἐξίσωσις τοῦ ὁποίου:

$$z_\kappa + \frac{\varpi_\kappa}{6} + \frac{V^2_\kappa}{2g} = C$$

παριστᾷ κατὰ τὰ λεχθέντα καὶ τὸν νόμον τοῦ ρεύματος. Ἡ ἰσότης τῶν ταχυτήτων ὅμως ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ. Κατὰ κανόνα αἱ ταχύτητες μεταβάλλονται συνεχῶς ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς κατὰ νόμον ἐξηκριβωμένον καὶ πειραματικῶς καὶ ἀναλυτικῶς. Σύμφωνα πρὸς τὸν νόμον τοῦτον τὸ εὖρος τῆς τοιαύτης μεταβολῆς εἶναι μικρόν. Ἐκ τῶν ἀπείρων ὅμως καὶ μικρὸν ἀλλήλων διαφερουσῶν ταχυτήτων, ἡ μεγίστη, ἡ ἐλαχίστη, καὶ κυρίως ἡ μέση, παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον πρακτικὸν καὶ λογιστικόν. Διὰ δὲ τοῦ ὅρου μέση ταχύτης τῆς διατομῆς δὲν ἐννοοῦσι τὴν μέσην ἀριθμητικὴν μεταξὺ μεγίστης καὶ ἐλαχίστης ταχύτητος, ἀλλὰ τὴν τιμὴν τῆς παραστάσεως:

$$U = \frac{\int_\Omega V d\Omega}{\Omega} \qquad (\varepsilon)$$

Ἡ γεωμετρικὴ σημασία τῆς παραστάσεως ταύτης εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐὰν ἐκ τῶν διαφόρων σημείων τῆς διατομῆς ἐμβαδοῦ Ω ἀχθῶσι κάθετοι ἐπὶ τὴν διατομὴν καὶ ληφθῶσιν ἐπὶ τῶν καθέτων τούτων μήκη ἴσα πρὸς τὴν ταχύτητα τοῦ ἀντιστοίχου σημείου, ἑνωθῶσι δὲ τὰ πέρατα τῶν τμημάτων τούτων διὰ μιᾶς ἐπιφανείας, θὰ προκύψῃ στερεόν, καλούμενον τῆς ταχύτητος, οὗτινος ὁ ὄγκος εἶναι $\int_\Omega V d\Omega$. Ἐὰν ὁ ὄγκος οὗτος διαιρεθῇ διὰ τοῦ ἐμβαδοῦ Ω τῆς διατομῆς, θὰ προκύψῃ μῆκος U, τὸ ὁποῖον πολλαπλασιάζον τὸ ἐμβαδὸν τῆς διατομῆς θὰ δίδῃ ὡς γινόμενον τὸν ὄγκον τοῦ στερεοῦ τῆς ταχύτητος. Τὸ μῆκος τοῦτο U καλεῖται μέση τῆς διατομῆς ταχύτης.

Μεταξὺ ὅμως δύο ρευμάτων παρουσιαζόντων τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς γεωμετρικὰ στοιχεῖα, ἐὰν εἰς τὸ ἓν ἡ ταχύτης V μεταβάλλεται ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς, καθ' ὃν εἰς τὰ φυσικὰ ρεύματα τὸ πείραμα ἀποκαλύπτει συνήθως τρόπον, εἰς δὲ τὸ ἄλλο ἡ ταχύτης εἶναι ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς σταθερὰ καὶ ἴση πρὸς U τῆς σχέσεως (ε), τότε ἡ μόνη ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν ρευμάτων τούτων διαφορὰ εἶναι δυναμική, καὶ ἀποδεικνύεται εὐκόλως ὅτι εἰς τὸ μὲ μεταβλητὴν ταχύτητα ρεῦμα ἡ ποσότης τῆς κινήσεως καὶ ἡ δρῶσα δύναμις εἶναι μεγαλύτεραι παρὰ εἰς τὸ σταθερᾶς ταχύτητος ρεῦμα.

Ἡ ἐνέργεια ὅθεν τοῦ πρώτου ρεύματος εἶναι μεγαλυτέρα τῆς περικλειομένης εἰς τὸ δεύτερον ρεῦμα καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ ἐπίπεδον φορτίου, τὸ ὁποῖον μετρεῖ διὰ τῆς θέσεώς του τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὅλου ρεύματος, πρέπει νὰ εὑρίσκεται ὑψηλότερον τοῦ ἐπιπέδου φορτίου τοῦ δευτέρου ρεύματος. Ἀλλὰ τὸ ἐπίπεδον τοῦτο, τοῦ μὲ σταθερὰν ταχύτητα ρεύματος, εὑρέθη ὅτι ἔχει ὑψόμετρον:

$$z_\kappa + \frac{\varpi_\kappa}{6} + \frac{U^2_\kappa}{2g} = C$$

Τὸ ἀναζητούμενον ἄρα ἐπίπεδον πρέπει νὰ ἔχῃ ὑψόμετρον:

$$z_\kappa + \frac{\varpi_\kappa}{6} + \alpha\frac{U^2_\kappa}{2g} \qquad (\zeta)$$

ἔνθα α ἀριθμὸς μεγαλύτερος τῆς μονάδος, τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ εὑρέθη πειραματικῶς ὅτι εἶναι περίπου 1,11.

Κατόπιν τούτων, ρεῦμα μὲ μεταβλητὴν τὴν ταχύτητα ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιον καὶ τρόπον τινὰ ἰσοδύναμον πρὸς ἰδανικὸν τυπικὸν ρεῦμα γεωμετρικῶς ἴσον τῷ πρώτῳ, ἔχον ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς σταθερὰν τὴν ταχύτητα καὶ ἴσην πρὸς τὴν μέσην ταχύτητα τοῦ πρώτου ρεύματος, καὶ ἐπίπεδον φορτίου μὲ ὑψόμετρον τὴν παράστασιν (ζ). Εἶναι ἐν τούτοις ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἐν τῇ πράξει ὁ ὅρος $\frac{V^2}{2g}$ εἶναι ποσότης μικρὰ καὶ συνεπῶς ἡ ἐκτεθεῖσα διόρθωσις καταντᾷ πολλάκις ἄνευ πρακτικῆς ἀξίας. Τούτου ἕνεκα συνήθως ἡ τιμὴ τοῦ συντελεστοῦ α λαμβάνεται ἴση τῇ μονάδι.

Ἡ γραμμικὴ ἐξίσωσις δὲν ἐξαρκεῖ πολλάκις μόνη διὰ νὰ δώσῃ λύσιν εἰς τὰ παρουσιαζόμενα προβλήματα. Περιέχει κατὰ κανόνα δύο ἀγνώστους, τὴν U_κ καὶ τὴν ϖ_κ, προσδιοριστέας ἀπὸ τὴν τοπογραφικὴν μεταβλητὴν z_κ τοῦ προβλήματος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ ἑκάστοτε δεδομένον. Παραδείγματος χάριν εἰς μόνιμον ρεῦμα, δι' ὃ ἰσχύει ὁ νόμος

$$z_\kappa + \frac{\varpi_\kappa}{6} + \frac{U^2_\kappa}{2g} = C$$

καὶ τὸ ὁποῖον ρεῦμα καθίσταται συγκεκριμένον διὰ τῆς δεδομένης τιμῆς τοῦ C καὶ τῆς μορφῆς τοῦ ροῦ (ἄξονος τοῦ ρεύματος) δὲν δύναται νὰ εὑρεθῇ ἡ μέση ταχύτης καὶ ἡ εἰδικὴ πίεσις εἰς τυχοῦσαν διατομὴν δεδομένην διὰ τοῦ ὑψομέτρου z_κ τοῦ κέντρου τοῦ βάρους της.

Καταφεύγουν τότε εἰς τὴν χρησιμοποίησιν καὶ ἄλλης ἐξισώσεως, καταρτιζομένης ἐπὶ τῇ βάσει φυσικῆς ἰδιότητος, ἣν κέκτηνται τὰ λεπτόρρευστα τοὐλάχιστον ὑγρά, νὰ παρουσιάζουν ἄλυτον τὴν συνέχειαν τῆς μάζης των κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κινηματικοῦ φαινομένου. Ἐφ' ὅσον ἡ κινουμένη ὑγρὰ μᾶζα δὲν παρουσιάζει λύσιν τῆς συνεχείας της καὶ συνεπῶς κενὰ εἰς τοὺς κόλπους της, ἡ τιμή της εἶναι πάντοτε γινόμενον τοῦ ὄγκου της ἐπὶ τὴν πυκνότητα. Τούτου ἕνεκα ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδιότητος ταύτης καταρτιζομένη ἐξίσωσις καλεῖται ἐξίσωσις τῆς συνεχείας καὶ λαμβάνει ἄλλην μορφὴν διὰ τὴν ροὴν καὶ ἄλλην διὰ τὸ ρεῦμα.

Πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς ἐξισώσεως τῆς συνεχείας διὰ τὸ ρεῦμα μὲ μεταβλητὸν ρυθμὸν ἂς θεωρηθῇ τυχοῦσα αὐτοῦ διατομή. Κατὰ τὴν στιγμὴν t ἡ θεωρουμένη διατομὴ ἔχει ἐμβαδὸν Ω καὶ μέσην ταχύτητα U. Αἱ δύο αὗται ποσότητες μεταβάλ-

Digitized by Google

λονται ἐν τῇ θεωρουμένῃ συγκεκριμένῃ διατομῇ μόνον κατὰ τὸν χρόνον. Δι' ἀπειροστὴν ὅμως χρονικὴν διάρκειαν dt δύνανται αἱ δύο αὗται ποσότητες νὰ θεωρηθῶσι, μὲ προσέγγισιν ἀπειροστοῦ ἀνωτέρας τάξεως, σταθεραί, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ διαρρεύσας κατὰ τὸν χρόνον dt διὰ τῆς θεωρουμένης διατομῆς ἀπειροστὸς ὄγκος θὰ εἶναι:

$$\Omega\, U.\, dt.$$

Τὸ γινόμενον ΩU καλεῖται παροχὴ καὶ σημειοῦται συνήθως

$$Q = \Omega\ U$$

Ἡ παροχή, γινόμενον δύο ποσοτήτων μεταβλητῶν γενικῶς κατὰ τὸν ροῦν καὶ τὸν χρόνον, εἶναι καὶ αὐτὴ τοῦ ροῦ καὶ τοῦ χρόνου συνάρτησις.

Δηλαδὴ εἶναι: $Q = \varphi(\varrho,\ t).$

Ἀφ' ἑτέρου εἰς δευτέραν διατομὴν τοῦ ρεύματος, ἀφισταμένην κατὰ dρ τῆς πρώτης, καὶ πρὸς τὸν κατάρρουν αὐτῆς ἡ παροχὴ κατὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν t θὰ εἶναι:

$$Q + \frac{\vartheta Q}{\vartheta \varrho} d\varrho$$

καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν διάρκειαν dt ὁ ἐκρεύσας δι' αὐτῆς ὄγκος θὰ εἶναι:

$$Qdt + \frac{\vartheta Q}{\vartheta \varrho} d\varrho.\, dt$$

Ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων ὄγκων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν dt διέσχισαν τὰς δύο θεωρουμένας διατομάς, παριστᾷ τὸ θετικὸν ἢ ἀρνητικὸν ἀποθήκευμα, τὸ ὁποῖον ἐνεκλείσθη κατὰ τὴν διάρκειαν dt εἰς τὸν μεταξὺ τῶν δύο διατομῶν καὶ τοῦ ἐνδιαμέσου ρείθρου κλειόμενον χῶρον. Τὸ ἀποθήκευμα τοῦτο ἄρα εἶναι:

$$-\frac{\vartheta Q}{\vartheta \varrho} d\varrho.dt.$$

Ἀλλ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποθηκεύσεως προκαλεῖται ἡ κατὰ χρόνον θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ αὔξησις τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς διατομῆς. Ἡ αὔξησις αὕτη διὰ τὴν ἀρχικὴν διατομὴν ἐμβαδοῦ Ω θὰ εἶναι:

$$\frac{\vartheta \Omega}{\vartheta t} dt.$$

Τὸ ἀποθήκευμα ὅμως τοῦτο εἶναι, μὲ προσέγγισιν ἀπειροστοῦ ἀνωτέρας τάξεως, πρῖσμα, οὗτινος βάσις εἶναι ἡ ἀνωτέρω θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ κατὰ χρόνον αὔξησις τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς πρώτης διατομῆς καὶ ὕψος ἡ ἀπόστασις dρ τῶν δύο διατομῶν.
Ὁ ὄγκος ἄρα αὐτοῦ θὰ εἶναι:

$$\frac{\vartheta \Omega}{\vartheta t} dt \times d\varrho.$$

Κατὰ συνέπειαν εἶναι:

$$\frac{\vartheta \Omega}{\vartheta t} dt \times d\varrho = -\frac{\vartheta Q}{\vartheta \varrho} dt.\, d\varrho$$

Ἐξ ἧς

$$\frac{\vartheta \Omega}{\vartheta t} + \frac{\vartheta Q}{\vartheta \varrho} = 0$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη εἶναι ἡ ἐξίσωσις τῆς συνεχείας τῶν μεταβλητῶν ρευμάτων.

Προκειμένου περὶ μονίμων ρευμάτων θὰ εἶναι:

$$\frac{\vartheta \Omega}{\vartheta t} = 0$$

καὶ συνεπῶς $\frac{\vartheta Q}{\vartheta \varrho} = 0$

ἄρα $Q = C(\varrho,\ t)$

Εἰς τὰ μόνιμα ὅθεν ρεύματα ἡ παροχὴ εἶναι σταθερὰ κατὰ τὸν ροῦν καὶ τὸν χρόνον. Ἡ σχέσις αὕτη δύναται νὰ καταρτισθῇ ἀπ' εὐθείας καὶ διὰ τῆς ἁπλῆς λογικῆς. Διότι, ἐφ' ὅσον τὸ ρεῦμα εἶναι μόνιμον, τὸ ἐμβαδὸν δοθείσης διατομῆς καὶ ἡ μέση αὐτῆς ταχύτης εἶναι ἀνεξάρτητα τοῦ χρόνου, δηλαδὴ σταθερά. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι ἡ παροχή, γινόμενον τῶν δύο τούτων σταθερῶν ποσοτήτων, εἶναι καὶ αὐτὴ ὡς πρὸς τὸν χρόνον ποσότης σταθερά. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ παροχὴ εἶναι σταθερὰ ὡς πρὸς τὸν χρόνον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἶναι καὶ ὡς πρὸς τὸ διάστημα. Διότι ἂν δύο διατομαὶ εἶχον διαφορετικὴν παροχήν, θὰ ἔπρεπεν ὁ μεταξὺ τοῦ ρείθρου καὶ αὐτῶν ἐγκιβωτισμένος ὑδάτινος ὄγκος νὰ ηὔξανε ἢ νὰ ἠλαττοῦτο, ὁπότε θὰ ἐπροκαλεῖτο μεταβολὴ κατὰ χρόνον τῶν στοιχείων τῶν ἐνδιαμέσων διατομῶν, πρᾶγμα ἀντίθετον πρὸς τὸ δεδομένον τῆς μονιμότητος.

Αἱ ἐξισώσεις τοῦ Euler καὶ αἱ ἐκτεθεῖσαι ἀκολουθίαι των, ἐφαρμοζόμεναι ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν, ὅπως ταῦτα παρουσιάζονται ἐν τῇ φύσει, ἐπιβεβαιοῦνται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα μόνον ἐφ' ὅσον ἡ ἐφαρμογή των ἐγένετο ἐπὶ περιωρισμένης διαδρομῆς τοῦ ρεύματος. Δι' ὅλας τὰς ἄλλας περιπτώσεις αἱ προβλέψεις των διαφέρουν σημαντικῶς ἀπὸ τὰ ἐξαγόμενα τοῦ πειραματικοῦ ἐλέγχου, καὶ ἡ διαφορὰ καθίσταται τεραστία εἰς τὰ στροβιλώδη ρεύματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται τὰ πλεῖστα τῶν ρευμάτων τῆς φύσεως καὶ τῆς ὑδροτεχνίας.

Αἰτία τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι ὅτι κατὰ τὴν κατάρτισιν τῶν ὑδροδυναμικῶν ἐξισώσεων τῶν τελείων ρευστῶν δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ εἰς τὰ φυσικὰ ὑγρὰ ἐκδηλούμεναι ἀντιδραστικαὶ τῆς κινήσεως δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι, ἐρεθιζόμεναι πρὸς δρᾶσιν ἐξ αὐτῆς τῆς κινήσεως καὶ ὀφειλόμεναι εἴτε εἰς ἐμφύτους τῶν φυσικῶν ὑγρῶν ἰδιότητας (πρόσφυσις, συνεκτικότης), εἴτε εἰς μοιραίας παρασιτικὰς κινήσεις, ἐκδηλουμένας ὑπὸ μορφὴν δινῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς προοδευτικῶς μετατιθεμένης ἐν τῷ ρείθρῳ ὑγρᾶς μάζης.

Αἱ ἀντιδραστικαὶ αὗται δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι ἀπορροφοῦν ἀνεπιστρεπτὶ μεγάλα ποσὰ ἐνεργείας, εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ρεῦμα παρουσιάζει ἑκάστοτε διαθέσιμον ἐνέργειαν ὑπὸ μορφὴν φορτίου ἢ κινητικὴν κατὰ πολὺ μικροτέραν τῆς ἐξαγομένης ἀπὸ τὰς ἐξισώσεις τοῦ Euler ἢ τοῦ Bernouilli.

Ἡ ποσοτικὴ διάγνωσις καὶ ἡ μαθηματικὴ ἔκφρασις μιᾶς ἑκάστης τῶν ἀντιξόων τούτων δυναμικῶν ἐπιρροῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰσαγωγῆς των εἰς τὰς ὑδροδυναμικὰς ἐξισώσεις ἀποτελεῖ τὸ δυσκολώτερον τῆς ὑδροδυναμικῆς θέμα, ἀπελπιστικῶς ἄλυτον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ διασήμου μαθηματικοῦ Saint Venant.

Πρὸ τῆς τοιαύτης ἀδυναμίας ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ παρατηρουμένη ἀπορρόφησις τῆς ἐνεργείας ἐν τῇ κινήσει προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν ἑνιαίας ἀντιδραστικῆς αἰτίας, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Τριβὴν καὶ τῆς ὁποίας ἐτοποθέτησαν τὴν δρᾶσιν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ρείθρου καθ' ὃν περίπου τρόπον ἡ τριβὴ ἀναπτύσσεται εἰς τὰς ἐν ἐπαφῇ ἐπιφανείας τῶν μὲ διάφορον ταχύτητα κινουμένων στερεῶν.

Ἡ τριβή, λογιστικὴ δύναμις πλασματικῶς δρῶσα, εἰσάγεται εἰς τὰς ὑδροδυναμικὰς ἐξισώσεις ὡς συνάρτησις τῆς μέσης ταχύτητος ὑπὸ μορφὴν ἐκ τῶν ὑστέρων καταρτισθεῖσαν καὶ κατὰ τρόπον, ὥστε αἱ ἐξισώσεις αὗται νὰ δώσουν τεχνητῶς ἐξαγόμενα ὅμοια πρὸς προγενεστέρας πειραματικὰς μετρήσεις. Ὑπὸ τοιαύτας ὅμως συνθήκας ἡ τριβὴ δὲν δικαιοῦται ν' ἀναπληρώσῃ, ὑπὸ οἱασδήποτε συνθήκας καὶ ποσά, τὰς πραγματικῶς λειτουργούσας δυνάμεις τῆς κινητικῆς ἐναντιότητος, καθ' ὃν τρόπον δύναται ἡ μηχανικὴ συνισταμένη νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς συνιστώσας καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους τῆς δράσεώς των. Ἡ τριβὴ δύναται νομίμως νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς δυνάμεις ταύτας μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων καὶ συνθηκῶν ὑφ' ἃς συνελέγη τὸ πειραματικὸν ὑλικόν, ἐξ οὗ ἡ συνάρτησις τῆς τριβῆς καὶ αἱ παράμετροί της προέκυψαν. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον παρατηρεῖται μεγάλη ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν ἐξαγομένων τῶν διαφόρων τύπων τῆς ὑδρομηχανικῆς, τῶν ἑρμηνευόντων τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἀλλὰ καταρτισθέντων ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίου ἕκαστος πειραματικοῦ ὑλικοῦ.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἐν τούτοις δεκαετηρίδας (ἀπὸ τοῦ 1870) αἱ ἐπὶ τῶν στροβιλωδῶν ἰδίᾳ ρευμάτων ἐργασίαι τοῦ Boussinesq ἔδωκαν εἰς τὸ θέμα τοῦτο νέαν κατεύθυνσιν καὶ μορφήν, ἡ ὁποία, ἂν δὲν ἔχῃ ἀκόμη πλουσίαν συγκομιδὴν πρακτικῶν ὠφελημάτων, ὅμως ἱκανοποιεῖ ἀπολύτως τὸ ἐπιστημονικὸν αἴσθημα καὶ παρουσιάζει ἀπόλυτον μαθηματικὴν νομιμοφροσύνην.

Παρὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀκόμη ἐν χρήσει ἡ παλαιὰ μέθοδος, ἡ ὁποία, λόγῳ τῆς ἁπλότητός της, δὲν ἔχει ἀνάγκην πρὸς κατανόησίν της ἀνωτέρας μαθηματικῆς καταρτίσεως. Διὰ νὰ τὴν καταστήσουν μάλιστα ἀκόμη περισσότερον ἐκλαϊκευμένην προβαίνουν εἰς ἀπ' εὐθείας κατάρτισιν τῶν ὑδροδυναμικῶν ἐξισώσεων τοῦ ὅλου ρεύματος, ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐξισώσεων τοῦ Euler, καὶ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Εἰς ρεῦμα μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν, τυπικὸν (μὲ σταθερὰν ταχύτητα ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς), κυκλοφοροῦν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς βαρύτητος καὶ τῆς τριβῆς μὲ ρυθμὸν μεταβλητὸν εἰς σταθερὸν ἢ μεταβαλλόμενον ρεῖθρον, ἀποκόπτεται φανταστικῶς, διὰ δύο διατομῶν ἀπεχουσῶν κατὰ dρ, ὑδάτινη μᾶζα.

Καλεῖται:

U καὶ Ω ἡ ταχύτης καὶ τὸ ἐμβαδὸν τυχούσης διατομῆς τοῦ ρεύματος,
X τὸ μῆκος τῆς βρεχομένης τομῆς τοῦ ρείθρου
φ(U) ἡ συνάρτησις τῆς τριβῆς,
dζ ἡ ἀπειροστὴ πτῶσις τοῦ κατόπτρου μεταξὺ τῶν δύο μνησθεισῶν διατομῶν.

Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἀποκοπείσης στοιχειώδους μάζης ἐφαρμοσθῇ τὸ θεώρημα τῆς ποσότητος τῆς κινήσεως δι' ἀπειροστὴν διάρκειαν dt, θὰ προκύψῃ κατόπιν ἁπλοποιήσεων ἡ ἑξῆς σχέσις:

$$d\zeta = \frac{U}{g} \cdot \frac{\vartheta U}{\vartheta \varrho} d\varrho + \frac{X}{\Omega}\, \varphi(U)\, d\varrho + \frac{1}{g} \frac{\vartheta U}{\vartheta t} d\varrho \cdot$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη, συνδυαζομένη μὲ τὴν γνωστὴν ἐξίσωσιν τῆς συνεχείας τῶν μεταβλητῶν ρευμάτων

$$\frac{\vartheta \Omega}{\vartheta t} + \frac{\vartheta Q}{\vartheta \varrho} = 0$$

ἢ μὲ τὴν ἰσοδύναμόν της

$$\frac{\vartheta \Omega}{\vartheta t} + \Omega \frac{\vartheta U}{\vartheta \varrho} + U \frac{\vartheta \Omega}{\vartheta \varrho} = 0$$

ἀποτελεῖ σύστημα δύο ἐξισώσεων μὲ μερικὰς παραγώγους πρώτης τάξεως. Ἐὰν τὸ ρεῖθρον εἶναι δεδομένον κατὰ τοπογραφικὴν θέσιν καὶ κατὰ γεωμετρικὴν μορφήν, τότε τὸ Ω καὶ τὸ X εἶναι συναρτήσεις τοῦ ζ. Κατὰ συνέπειαν ἡ ὁλοκλήρωσις καὶ ἡ λύσις τοῦ συστήματος θὰ δώσῃ τὰς τιμὰς τῶν ζ καὶ U ὡς συναρτήσεις τῶν ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν ρ καὶ t.

Τὸ σύστημα τῶν δύο τούτων διαφορικῶν ἐξισώσεων εἶναι ὁλοκληρώσιμον μόνον ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας. Εὐτυχῶς ἡ περίπτωσις τῶν μεταβλητῶν ρευμάτων, δι' ἃ τὸ σύστημα τοῦτο ἰσχύει, δὲν εἶναι τόσον ἐνδιαφέρουσα ὑδροτεχνικῶς, ὅσον ἡ περίπτωσις τῶν μονίμων ρευμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα τὸ σύστημα ἁπλοποιεῖται σημαντικά.

Διὰ τὰ μόνιμα ρεύματα εἶναι

$$\frac{\vartheta U}{\vartheta \varrho} d\varrho = dU \qquad \frac{\vartheta U}{\vartheta t} = 0 \qquad \Omega U = C$$

Κατὰ συνέπειαν τὸ σύστημα τῶν δύο ἐξισώσεων διὰ τὰ μόνιμα ρεύματα γίνεται:

$$d\zeta = \frac{UdU}{g} + \frac{X}{\Omega}\, \varphi(U)\, d\varrho.$$

$$\Omega U = C$$

Ἡ πρώτη ἐξίσωσις, ὁλοκληρουμένη μεταξὺ δύο διατομῶν ἀπεχουσῶν κατ' ἀπόστασιν ρ, γίνεται:

$$\zeta = \frac{U_2^2 - U_1^2}{2g} + \int_0^{\varrho} \frac{X}{\Omega}\, \varphi(U)\, d\varrho$$

εἰς ἣν ζ εἶναι ἡ ὑψομετρικὴ διαφορὰ τοῦ κατόπτρου μεταξὺ τῶν δύο διατομῶν, ἢ ἄλλως ὀνομαζομένη καὶ πτῶσις τῆς διαδρομῆς P. Ἡ ἐξίσωσις δύναται νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν τοῦ θεωρήματος τοῦ Bernouilli, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐκ τοῦ κάτωθι σχήματος προκύπτουσα σχέσις:

$$\zeta = z_1 + \frac{\varpi_1}{6} - z_2 - \frac{\varpi_2}{6}$$

ἐκ τῆς ὁποίας δι' ἀντικαταστάσεως προκύπτει:

$$z_1 + \frac{\varpi_1}{6} + \frac{U_1^2}{2g} = z_2 + \frac{\varpi_2}{6} + \frac{U_2^2}{2g} + \int_0^{\varrho} \frac{X}{\Omega}\, \varphi(U)\, d\varrho$$

Διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ κινητικοῦ ὕψους ἐπὶ τὸν γνωστὸν συντελεστὴν α=1.11 γίνεται ἡ μετάθεσις ἀπὸ τοῦ τυπικοῦ ρεύματος εἰς τὸ πραγματικὸν ρεῦμα μὲ τὴν ταχύτητα μεταβλητὴν ἐν τῷ τύπῳ τῆς διατομῆς.

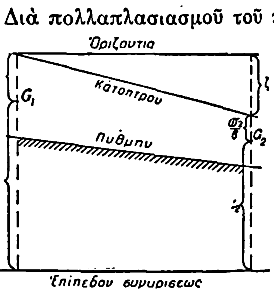

Ἐὰν τέλος τὸ ρεῦμα εἶναι ὁμοιόμορφον μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν θὰ εἶναι $\varpi_1 = \varpi_2 = C_1$ $U_1 = U_2 = C_2$ $X = C_3$ $\Omega = C_4$. Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν σχέσεων τούτων προκύπτει

$$\frac{z_1 - z_2}{P} \cdot \frac{\Omega}{X} = \varphi(U).$$

Τὸ πρῶτον κλάσμα παριστᾷ τὴν κλίσιν τῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὰ κέντρα βάρους τῶν δύο διατομῶν, ἡ ὁποία ἰσοῦται τῇ κλίσει τοῦ πυθμένος, τῇ κλίσει τοῦ κατόπτρου, καὶ συνεπῶς τῇ κλίσει I τῆς γραμμῆς φορτίου.

Τὸ δεύτερον κλάσμα εἶναι ἡ ὑδραυλικὴ ἀκτὶς R τῆς σταθερᾶς διατομῆς τοῦ ρεύματος.

Τέλος ἡ συνάρτησις τῆς τριβῆς φ(U) διὰ τὰ ὁμοιόμορφα ρεύματα εὑρέθη πειραματικῶς ὅτι εἶναι bU^2.

Κατὰ συνέπειαν ὁ νόμος τῶν ὁμοιομόρφων ρευμάτων μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν λαμβάνει ὡς τελικὴν μορφὴν

$$RI = bU^2$$

Εἰς τὸν νόμον τοῦτον τὸ b καλεῖται συντελεστὴς τῆς τριβῆς καὶ εἶναι συνάρτησις τῆς ὑδραυλικῆς ἀκτῖνος καὶ τῆς τραχύτητος τοῦ τοιχώματος. Ἀφ' ἑτέρου τὸ I, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη ὅτι παριστᾷ τὴν κλίσιν τῆς γραμμῆς τοῦ φορτίου, καλεῖται καὶ εἰδικὴ ἀπώλεια τοῦ φορτίου ἐκ τῆς τριβῆς ἢ καὶ πτῶσις τοῦ ρεύματος. Ὁμοία ἐξίσωσις παριστᾷ τὸν νόμον τῶν ὁμοιομόρφων ρευμάτων ὑπὸ πίεσιν, τοῦ I παριστῶντος καὶ πάλιν τὴν κλίσιν τῆς γραμμῆς φορτίου τοῦ ρεύματος. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο περιπτώσεων εἶναι ὅτι εἰς μὲν τὰ μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν ρεύματα ἡ πτῶσις καὶ ἡ κλίσις τοῦ πυθμένος τοῦ ρείθρου συμπίπτουν, ἐνῷ εἰς τὰ ὑπὸ πίεσιν ρεύματα τὸ ρεῖθρον δύναται νὰ λάβῃ οἱασδήποτε κλίσεις καὶ ὡς μόνον περιορισμὸν ἔχει τὸ ρεῖθρον νὰ ὑπόκειται τῆς γραμμῆς φορτίου. Μὲ τὸ σύστημα τῶν ἐξισώσεων

$$RI = bU^2$$

καὶ

$$\Omega U = Q = C$$

λύονται ὅλα τὰ προβλήματα τῶν ὁμοιομόρφων ρευμάτων, εἴτε μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν, εἴτε ὑπὸ πίεσιν.

Α. Γ. Κ.

Digitized by Google

ὑδρομιγής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ μεμειγμένος μεθ' ὕδατος, ὁ περιέχων ὕδωρ.

— *ὑδρομιγὴς γύψος*· βλ. λ. *γύψος*.

ὑδρομυγαλῆ (ἡ) (Avicola) */Ζῳολ./.* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις μῦς ἀπαντῶντας παρὰ τὰς ἀκτὰς ἢ τὰς ῥοὰς τῶν ποταμῶν καὶ βιοῦντας κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Τρέφεται ἐκ διαφόρων φυτικῶν ἢ ζωϊκῶν οὐσιῶν καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

— */Παλαιοζ./* Ἀπολιθωμένα λείψανα *ὑδρομυγαλῶν* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Γ.

ὑδρομυελία (ἡ). Πάθησις, καθ' ἣν παρατηρεῖται διάτασις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἐν εἴδει κηλίδος τοῦ θηλάκου, συνεπείᾳ ὑπεραθροίσεως ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ ἐκ φλεγμονώδους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπεξεργασίας. Μ. Ν. Θ.

ὑδρομυκονικὰ *ὀξέα* */ Ὀργ. Χημ./.* Καλοῦνται τὰ ἀκόρεστα δ-δικαρβονικὰ ὀξέα τοῦ τύπου $C_6H_8O_4$. Ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ διπλοῦ δεσμοῦ, διακρίνονται εἰς δύο ἰσομερεῖς μορφάς, ἤτοι τὸ Δβ.γ ὑδρομυκονικὸν ὀξὺ HOOC. CH_2 CH: CH. CH_2 COOH καὶ τὸ Δα.β—ὑδρομυκονικὸν ὀξὺ

HOOC CH : CH. CH_2. CH_2. COOH.

Τὸ πρῶτον καλεῖται ἐπίσης καὶ *ἀσταθὲς ὑδρομυκονικὸν ὀξὺ* ἢ *ἐξενικὸν*-(3)-*διοξὺ* καὶ τήκεται εἰς 195°, τὸ δὲ δεύτερον καλεῖται *σταθερὸν ὑδρομυκονικὸν ὀξὺ* ἢ *ἐξενικὸν*-(2)-*διοξὺ* καὶ τήκεται εἰς 168°. Σ. Γ.

ὑδρόμυλος (ὁ)· μύλος δι' ὕδατος κινούμενος, κοιν. *νερόμυλος*.

Ὑδρόμυλος */Γεωγρ./.* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀθύρα (Μπόζετς) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 12. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ταγαρμίς*.

ὑδρόμυς (ὁ) (Hydromys) */Ζῳολ./.* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις μῦς ἀπαντῶντας εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ζῴων τοῦ γένους τούτου εἶναι: ὀδόντες 12, ὦτα μικρά, οὐρὰ παχεῖα, κυλινδρικὴ καὶ μακροτάτη. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδρόμυς ὁ χρυσογάστωρ* (Hydromys chrysogaster), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 60 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ῥύγχους μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα φαιὸν ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ κιτρινόχρουν ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ τῆς κοιλίας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Τασμανίαν καὶ ἐνδιαιτᾶται παρὰ τοὺς ποταμούς, τὰ τέλματα καὶ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

Ὑδρόμυς ὁ χρυσογάστωρ.

ὑδρόμφαλος (ὁ). Ὄγκος ὑγρὸς τοῦ ὀμφαλοῦ, ἀναπτυσσόμενος εἴς τινας πάσχοντας ἐξ ἀσκίτου καὶ σχηματιζόμενος ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ὀρροῦ ἐν τῷ σάκκῳ ὀμφαλοκήλης ἢ, καὶ ἄνευ ὀμφαλοκήλης, εἰς τὸν ὑπομφάλιον συνδετικὸν ἱστόν. Μ.Ν.Κ.

ὑδρόνεφρον (τό), ἢ *ὑδρονέφρωσις* ἢ *οὐρονέφρωσις* (ἡ). Ὀνομάζεται ἡ διάτασις τῆς νεφρικῆς πυέλου, τῶν καλύκων, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ νεφροῦ ὑπὸ ἀσήπτων οὔρων ἐν ἐπισχέσει. Ἡ λέξις *ὑδρονέφρωσις* δηλοῖ ὅτι τὰ οὖρα καταχρατούμενα ἐντὸς τοῦ πυελονεφρικοῦ θυλάκου ὑφίστανται ἀλλοιώσεις τινὰς ὑδάτωσιν καὶ λαμβάνουν ὑδρικὸν χαρακτῆρα, συνεπείᾳ ἐλαττώσεως τοῦ εἰδικοῦ βάρους, τῶν ἁλάτων καὶ τῶν ἐκχυλιστικῶν αὐτῶν οὐσιῶν. Ἡ κυρία αἰτία τῆς ὑδρονεφρώσεως εἶναι ἔμφραξις τοῦ οὐρητῆρος, ὀφειλομένη εἴτε εἰς συγγενεῖς ἀνωμαλίας (ἔμφραξις καὶ στένωσις τῆς οὐρήθρας, ἐκστροφὴ τῆς κύστεως, ἀδιατρησία τοῦ οὐρητῆρος, ἡ παρὰ φύσιν ἐκβολὴ τοῦ οὐρητῆρος ἐντὸς τοῦ ἐντέρου, τῆς οὐρήθρας, τοῦ κόλπου, αἱ κάμψεις τοῦ οὐρητῆρος, τὰ συγγενῆ στενώματα τοῦ οὐρητῆρος, ἀνωμαλίαι ἀγγείων), εἴτε εἰς κωλύματα κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς κύστεως (στενώματα τῆς οὐρήθρας, ὑπερτροφία τοῦ προστάτου), εἴτε εἰς κάμψεις τοῦ οὐρητῆρος ἢ ἔξωτερικὰς αὐτῶν πιέσεις, εἴτε εἰς στενώματα τοῦ οὐρητῆρος, εἴτε τέλος εἰς λίθους αὐτοῦ.

Ἡ ὑδρονέφρωσις λέγεται *κλειστή*, ὅταν, συνεπείᾳ τῆς ἑρμητικῆς ἐμφράξεως τοῦ οὐρητῆρος, ὁ πυελονεφρικὸς θύλακος ἀποτελῇ ἀληθῆ κυστικὴν κοιλότητα ἐγκεκλεισμένην πανταχόθεν, *ἀνοικτὴ* δέ, ὅταν, συνεπείᾳ εὐδιαχωρήτου οὐρητῆρος, ὁ πυελονεφρικὸς θύλακος συγκοινωνῇ μὲν ἐλευθέρως μετὰ τῆς οὐροδόχου κύστεως, ἀλλὰ μόνον ἐὰν οὗτος ὑπερπληρωθῇ ὑπὸ οὔρων ἀφήνει τὴν ὑπερεκχειλίζουσαν ποσότητα τούτων νὰ ῥέῃ εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν. Ἡ ὑδρονέφρωσις λέγεται *μόνιμος*, ὅταν ἡ τελεία ἔμφραξις εἶναι διαρκής, *ὁριστική*, *περιοδικὴ* δὲ ἢ *διαλείπουσα* ὅταν, ὅπως ἡ ἀνοικτὴ ὑδρονέφρωσις, παρουσιάζῃ ὀξεῖς παροξυσμοὺς τελείας ἐπισχέσεως. Τέλος, ἡ ὑδρονέφρωσις διακρίνεται εἰς *μερικήν*, ὅταν ἡ διάτασις ἐντοπίζεται εἰς ἕνα μόνον κάλυκα (ὅπερ σπάνιον), καὶ εἰς *καθολικὴν* ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει.

Ἡ κλειστὴ διαρκὴς ὑδρονέφρωσις χαρακτηρίζεται κλινικῶς διὰ πόνου κατὰ τὴν νεφρικὴν χώραν ἢ δι' ὄγκου τῆς κοιλίας, ὁ ὁποῖος κατὰ τύχην παρετηρήθη. Εἰς τὴν περιοδικὴν ἢ διαλείπουσαν ὑδρονέφρωσιν ὁ ἄρρωστος κατὰ περιόδους αἰσθάνεται πόνους κατὰ τὴν νεφρικὴν χώραν, ταυτοχρόνως δὲ ὁ κοιλιακὸς ὄγκος αὐξάνεται, τὰ δὲ οὖρα ἐλαττοῦνται. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως ὡρῶν τινων ἢ ἡμερῶν ὁ πόνος καταπαύει, ὁ ὄγκος ἐλαττοῦται, ἡ ποσότης τῶν οὔρων αὐξάνει.

Ἡ θεραπεία τῆς ὑδρονεφρώσεως συνίσταται εἰς τὸν καθετηριασμὸν τοῦ οὐρητῆρος (ὅστις πολλάκις ἀρκεῖ νὰ ἄρῃ τὸ κώλυμα) ἢ εἰς διαφόρους χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις (νεφροπηξία, τομὴ τῆς ἀνωμάλου ἀρτηρίας, ἀφαίρεσις τοῦ λίθου, τῶν συμφύσεων, οὐρητηροπυελοπλαστική, οὐρητηροπυελοαναστόμωσις, νεφρεκτομή).

Σ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ὑδρονομεῖον (τό) */Ὑδραυλ./* βλ. λ. *ὑδαταποθήκη*.

ὑδρονομεύς, —*έως* (ὁ)· ὁ διανομεὺς τοῦ ὕδατος, ὑπάλληλος κανονίζων τὴν διανομὴν τοῦ ὕδατος, κοιν. *νεροκράτης* || δικλεὶς κανονίζουσα τὴν ποσότητα τοῦ παρεχομένου ὕδατος, ὑδροσύρτης

— */Ἐγκυκλ./* Ὁ *ὑδρονομεὺς* κανονίζει τὰ τῆς διανομῆς τοῦ ὕδατος εἰς τὰς πόλεις, ὅπου δὲν παρέχεται συνεχῶς τοῦτο, καὶ κυρίως εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅπου κατανέμει τὸ ἀρδευτικὸν ὕδωρ. Οἱ ἀγροτικοὶ ὑδρονομεῖς θεωροῦνται ὄργανα τῆς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, τὰ δὲ καθήκοντα αὐτῶν καθορίζονται ὑπὸ τοῦ διατάγματος τῆς 2 Φεβρουαρίου 1923.

ὑδρονομικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διανομὴν τοῦ ὕδατος: «*ὑδρονομικὸν σύστημα*, — *δίκτυον*».

ὑδρονόμος (ὁ) (Hydronomus) */Ζῳολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον ἡμιυδροβίους κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδρονόμος ὁ μελανὸς* (Hydronomus niger), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 3 περίπου χιλιοστομέτρων, ἔχει χρῶμα μελανὸν καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὑδροξαμικὰ *ὀξέα* */Ὀργ. Χημ./.* Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R.C\langle^{O}_{NH.\ OH}$ λαμβανόμεναι δι' ἐπιδράσεως ὑδροξυλαμίνης ἐπὶ ὀργανικῶν ὀξέων. Σ. Γ.

ὑδροξειδάσαι (αἱ)· βλ. λ. *ἔνζυμον*.

ὑδροξείδιον */Χημ./.* Χημικὴ ἕνωσις ὀξειδίου τινὸς μετάλλου μεθ' ὕδατος, ὡς λ. χ. $CaO+H_2O = Ca\ (OH)_2$ (τὰ τῶν ἰδιοτήτων τῶν διαφόρων ὑδροξειδίων βλέπε εἰς τὰ οἰκεῖα μέταλλα καὶ εἰς τὸ ἄρθρον *βάσις*). Σ. Γ.

ὑδροξιμικὰ *ὀξέα* */Ὀργ. Χημ./.* Ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου $R.C\langle^{OH}_{N.\ OH}$ ἰσομερεῖς πρὸς τὰ *ὑδροξαμικὰ ὀξέα*.

ὑδροξυβενζοϊκός, —*ή,* —*όν*· βλ. *ὀξυβενζοϊκός*.

ὑδροξυλαμιναιθέρες */Ὀργ. Χημ./* βλ. *ἀλκυλυδροξυλαμῖναι*.

ὑδροξυλαμίνη (ἡ) */Χημ./.* Ἰσχυρὰ βασικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου NH_2OH. Ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ἀποτελεῖ λευκοὺς διαφανεῖς κρυστάλλους, λίαν ὑγροσκοπικούς, εὐδιαλύτους εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τηκομένους εἰς 33—34°. Τὸ ὑδατικὸν αὐτῆς διάλυμα ἔχει ἰσχυρὰν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται ὑπὸ τὴν μορφὴν συνήθως τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ἢ θειικοῦ ἅλατος αὐτῆς. Ἡ ἐλευθέρα ὑδροξυλαμίνη ὡς καὶ τὰ ἅλατα αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀναγωγικὰ μέσα.

Ἡ ὑδροξυλαμίνη χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντιδραστήριον τῶν καρβονυλικῶν ἑνώσεων (ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν), μεθ' ὧν σχηματίζει τὰ ὀξίμας (ἀλδοξίμας ἢ κετοξίμας). Τὰ εἰς τὸ ἐμπόριον ἐρχόμενα ἅλατα τῆς ὑδροξυλαμίνης παρασκευάζονται κυρίως κατὰ δύο τρόπους, ἤτοι πρῶτον δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους νατρίου ἐπὶ διαλύματος ὀξίνου θειώδους νατρίου, ὁπότε παράγεται ἀρχικῶς ὑδροξυλαμινοδισουλφονικὸν νάτριον, τοῦ ὁποίου τὸ μετὰ καλίου ἅλας, βραζόμενον μεθ' ὕδατος, παρέχει θειικὴν ὑδροξυλαμίνην, καὶ δεύτερον δι' ἠλεκτρολυτικῆς ἀναγωγῆς τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Δι' ἀντικαταστάσεως τῶν ὑδρογόνων τῆς ὑδροξυλαμίνης παράγονται πέντε τάξεις ἀλκυλιωμένων παραγώγων αἱ ἑξῆς:

NH_2.O.R, R.NH.OH, R.NH.O.R, R_2N.OH

καὶ R_2N.O R, ἐξ ὧν εἶναι διάφορα γνωστά. Δι' ἐπιδράσεως ὑδροξυλαμίνης ἐπὶ λιπαρῶν ὀξέων παράγονται *ὑδροξαμικὰ ὀξέα*:

R C(OH) : N.OH ἢ R.CO.NH.OH

καὶ *ἀμιδοξῖμαι* ἢ *ὀξυαμιδῖναι*

R.C(NH_2) : N OH ἢ R.C(: NH).NH OH

Ἐπίσης ὡς ἀνθρακικὰ παράγωγα τῆς ὑδροξυλαμίνης θεωροῦνται τὸ καρβυδροξαμικὸν ὀξὺ κλπ. Γενικῶς τὰ παράγωγα τῆς ὑδροξυλαμίνης ἔχουν σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὰς ὀργανικὰς συνθέσεις καὶ τὴν μελέτην τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων. Σ. Γ.

ὑδροξυλαμινοξέα (τά), ἢ *ἀμιδοξυλοξέα* */Ὀργ. Χημ./.* Καλοῦνται τὰ παράγωγα τῶν ὀργανικῶν ὀξέων τὰ περιέχοντα ἀντὶ ἀλκυλικοῦ ὑδρογόνου τὴν μονοσθενῆ ὑδροξυλαμινικὴν ὁμάδα HO. NH. Εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ σώματα. Σ. Γ.

ὑδροξυλαμινοξικὸν *ὀξύ,* ἢ N-*ὀξυγλυκίνη* */Ὀργ. Χημ./.* Εἶναι τὸ ἁπλούστερον ὑδροξυλαμινοξὺ τοῦ τύπου HO. NH. CH_2. COOH. Σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 135°. Σ. Γ.

ὑδροξυλικὴ *ὁμάς*· βλ. *ὑδροξύλιον*.

ὑδροξύλιον (τό), ἢ *ὑδροξυλικὴ ὁμὰς* */Χημ./.* Καλεῖται ἡ μονοσθενὴς ῥίζα —OH, ἤτοι τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὕδατος μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἑνὸς ὑδρογόνου. Εἶναι ῥίζα χαρακτηριστικὴ διὰ τὰς ἀλκοόλας καὶ τὰς φαινόλας, πλὴν αὐτῶν ὅμως ἀπαντᾷ καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας τάξεις τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων, ὡς λ. χ. τὰ ὀξέα κλπ. Σ. Γ.

ὑδροπαραστάται (οἱ). Οὕτω καλοῦνται οἱ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ μεταχειριζόμενοι πρὸς τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας ἀντὶ οἴνου ὕδωρ. Ὁ Ἐπιφάνης ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἐβιωνῖται ἐτέλουν τὴν εὐχαριστίαν δι' ἀζύμου ἄρτου καὶ ὕδατος (Αἱρ 30, 16) καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς γνωστικομανιχαϊκὰς αἱρέσεις, ἀποφεύγοντες ἐξ ὑπερβολικῆς ἀσκήσεως τὸν οἶνον, μετεχειρίζοντο ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ὕδωρ (Αἱρ. 42, 3). Κυρίως ἐκαλοῦντο οὕτω οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Τατιανοῦ, οὓς ὁ Θεοδώρητος ῥητῶς ὀνομάζει «*ὑδροπαραστάτας καὶ ἐγκρατίτας*» (αἱρ. καν. 1, 25, πρβλ. καὶ *Κλημ. Ἀλεξ.*, Στρωμ. 1, 19). Καὶ ἐν τῷ Θεοδοσιανῷ κώδικι μεταξὺ τῶν αἱρετικῶν, εἰς οὓς ἐπιβάλλονται ποιναὶ ἀναφέρονται καὶ οἱ ὑδροπαραστάται. Τέλος ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι κατὰ τὸν Κυπριανὸν εἴς τινα μέρη τῆς βορείου Ἀφρικῆς ἐπεκράτει ἡ συνήθεια τοῦ τελεῖν τὴν θείαν εὐχαριστίαν τὴν μὲν πρωΐαν δι' ὕδατος, τὴν δὲ ἑσπέραν δι' οἴνου (Ἐπιστ. σ, 3). Κ. Ι. Δ.

ὑδροπέπερι (τό) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγονοειδῶν* (βλ. λ. *πολύγωνον* τὸ ὑδροπέπερι). Δ. Ν. Π.

ὑδροπέπων (ὁ) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν* (βλ. λ. *σίκυς ὁ ὑδροπέπων*).

ὑδροπερατὸν (τό). Καλεῖται οὕτω τὸ σῶμα διὰ μέσου τοῦ ὁποίου δύναται να κυκλοφορήσῃ ὑγρόν, καὶ εἰδικώτερον ὕδωρ. Διὰ τὴν ὑδραυλικὴν κυρίαν σημασίαν ἔχει ἡ ὑδροπερατότης τῶν πετρωμάτων, διότι ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται ἡ ὑπόγειος ὑδρολογία. Ὅλα τὰ πετρώματα εἶναι κατὰ κανόνα ὑδροπερατά. Εἰς ὡρισμένα ὅμως ἐξ αὐτῶν ὁ διερχόμενος διὰ τῆς μονάδος τῆς ἐπιφανείας, εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου, ὑδάτινος ὄγκος εἶναι τόσον μικρὸς καὶ παραμελήσιμος, ὥστε τὰ πετρώματα ταῦτα πρακτικῶς θεωροῦνται ἀδιαπέραστα καὶ καλοῦνται συνήθως ὑδατοστεγῆ.

Ὁ τρόπος καθ' ὃν γίνεται ἡ κυκλοφορία τοῦ ὕδατος διὰ μέσου τῶν ὑδροπερατῶν πετρωμάτων δὲν εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός. Ὑπάρχουν πετρώματα, τὰ ὁποῖα διασχίζονται διαμπερῶς καὶ σταυροειδῶς ἀπὸ ῥωγμὰς καὶ χάσματα, ἀποτελοῦντα ἀληθῆ λαβυρινθόμορφα ὑπόγεια ῥεῖθρα, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυκλοφοροῦν ῥεύματα μὲ ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν ἢ ὑπὸ πίεσιν, κατ' οὐδὲν διαφέροντα κινηματικῶς καὶ δυναμικῶς ἀπὸ τὰ ῥεύματα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τὰ ὑπόγεια ταῦτα ῥεύματα καλοῦνται συνήθως φλέβες ἢ νάματα. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως παρουσιάζονται πετρώματα, εἴτε ψαθυρά, εἴτε συνεκτικά, τῶν ὁποίων ὁ ἱστὸς ἐμφανίζει μικροὺς κενοὺς χώρους κατανεμημένους μὲ ἓν εἶδος ὁμοιομορφότητος μεταξὺ τῶν συμπαγῶν κόκκων τῆς ὕλης. Οἱ χῶροι οὗτοι, ἐπικοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους ἀμέσως ἢ ἐμμέσως κατ' ἁπάσας τὰς διευθύνσεις, σχηματίζουν πλέγμα τριχοειδῶν σκολιῶν ῥεῖθρων, ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται νὰ συντελεσθῇ ὑδατίνη κυκλοφορία κατὰ διευ-

Digitized by Google

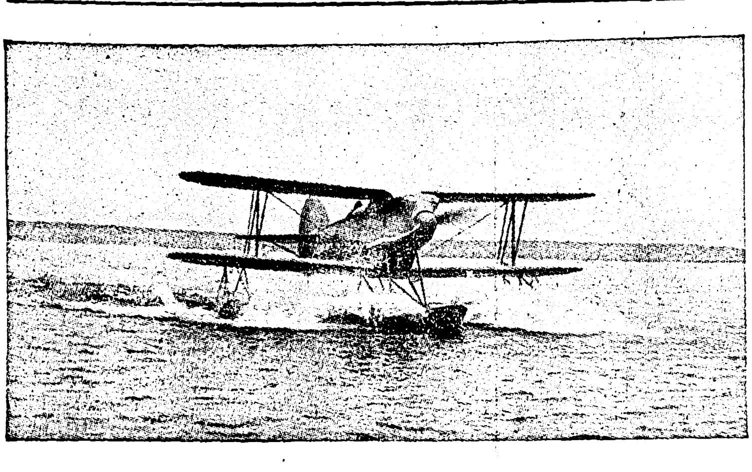

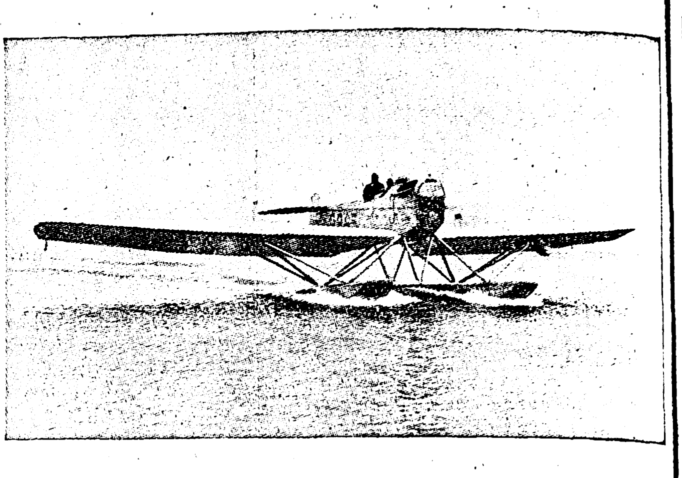

1) *Ὑδροπλᾶνον μὲ ἕνα κύριον πλωτῆρα ἀποθαλασσούμενον.* 2) *Ὑδροπλᾶνον μετὰ δύο πλωτήρων.*

θυνσιν προσδιοριζομένην ἀπὸ τὴν κατανομὴν τῶν εἰδικῶν πιέσεων ἐντὸς τοῦ ὑδροβριθοῦς πετρώματος. Μία διατομὴ τοιούτου πετρώματος δι' ἐπιπέδου καθέτου ἐπὶ τὴν ῥηθεῖσαν διεύθυνσιν θὰ παρουσιάσῃ, καθ' ὁμοίωμα τοῦ σήστρου, ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν κεκαλυμμένην ἐκ στερεῶν καὶ ὑγρῶν στιγμάτων, ἐναλλασσομένων μὲ κάποιαν ἁρμονικότητα καὶ τάξιν καὶ δημιουργούντων τὴν εἰκόνα τῆς διαρροῆς τοῦ πετρώματος ἐξ ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς τοιαύτης διατομῆς του. Τύπος τοιούτου πετρώματος εἶναι ἡ μὲ ἰσομεγέθεις κόκκους ἄμμος, ἐνῷ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τύπος τοῦ πετρώματος εἶναι ὁ καρστικὸς ἀσβεστόλιθος.

Τὴν διὰ τῶν ὑδροπερατῶν πετρωμάτων ὑδατίνην κυκλοφορίαν καλοῦσι γενικῶς διήθησιν, ἀδιαφόρως ἂν πρόκειται περὶ τοῦ φαινομένου τῆς πρώτης ἢ τῆς δευτέρας μορφῆς. Ἐνίοτε περιορίζουν τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου, χαρακτηρίζοντες δι' αὐτοῦ τὸ στάδιον τῆς κινήσεως ὑπὸ ἰσχυρῶς κεκλιμένας γραμμὰς φορτίου, τὸ στάδιον δηλαδή, καθ' ὃ τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους κατέρχεται εἴτε κατακορύφως εἴτε λοξοδρομοῦν πρὸς τὸν βυθὸν τοῦ ὑδροπερατοῦ πετρώματος, τὸν ὁποῖον βυθὸν ἀποτελεῖ τὸ ὑδατοστεγὲς πέτρωμα, ἐφ' οὗ ἑδράζεται τὸ ὑδροπερατόν. Τὸ βάθρον τοῦτο φράσσει τὸν δρόμον εἰς τὴν περαιτέρω πρὸς τὰ βάθη τῆς λιθοσφαίρας εἴσδυσιν καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του συσσωρευομένη ὑγρὰ μᾶζα πληροῖ ἀποπνικτικῶς τὰ παρὰ τὸν βυθὸν τοῦ ὑδροπερατοῦ πετρώματος χάσματα ἢ τριχοειδῆ κενά του. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου καὶ ἐφεξῆς ἀρχίζει ἄλλο στάδιον ὑπογείου κυκλοφορίας, κατ' ἐξοχὴν τὴν ὑδροτεχνίαν ἐνδιαφέρον, καθ' ὃ ἡ κίνησις τελεῖται μὲ γραμμὰς φορτίου ἐλαφρῶς πρὸς τὸν ὁρίζοντα κεκλιμένας καὶ προσδιοριζομένας ἀπὸ τὴν κλίσιν, τὰς πτυχώσεις καὶ γενικώτερον ἀπὸ τὴν μορφολογίαν τοῦ ὑδατοστεγοῦς ὑπογείου βάθρου.

Ὁ ὅρος ὅθεν διήθησις, δι' οὗ χαρακτηρίζεται φαινόμενον μὲ στάδια καὶ μὲ μορφὰς οὐσιωδῶς ἀλλήλων διαφερούσας, εἶναι ὁ γενικώτατος τοῦ φαινομένου τῆς διαπερατότητος τίτλος καὶ χρῄζει ἑκάστοτε εἰδικωτέρου προσδιορισμοῦ.

Ἡ διαφορὰ ἡ ὁποία χωρίζει τὰς δύο μορφὰς τῆς ὑπογείου κυκλοφορίας, δὲν περιορίζεται εἰς τὸν περιγραφέντα κινηματικὸν μηχανισμόν, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι κυβερνοῦν τὰς δύο αὐτὰς ἑτεροειδεῖς κυκλοφορίας. Ἡ κατὰ φλέβας διήθησις διέπεται ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς νόμους τῆς ὑδρομηχανικῆς τῶν ἐπιφανειακῶν ῥευμάτων, ἐνῷ ἡ κατὰ διαρροὴν ἔχει ἁπλουστέρους τοὺς νόμους της. Ἡ τριβὴ ἐν αὐτῇ εἶναι ἀνάλογος τῆς πρώτης δυνάμεως τῆς ταχύτητος καὶ ἡ ταχύτης εἶναι σταθερὰ ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς, ἐνῷ εἰς τὰ ἐπιφανειακὰ ῥεύματα ἡ τριβὴ εἶναι ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος καὶ ἡ ταχύτης μεταβάλλεται ἐν τῷ τόπῳ τῆς διατομῆς ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως διαφορά, ἡ ὁποία χωρίζει τὰς δύο περὶ ὧν ὁ λόγος μορφὰς τῆς ὑπογείου κυκλοφορίας, εἶναι ὅτι ἡ κατὰ διαρροὴν κυκλοφορία εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπαχθῇ εἰς ὑπολογισμοὺς ποσοτικῆς μετρήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων της, ἐνῷ εἰς τὴν κατὰ φλέβας κυκλοφορίαν μόνον ποιοτικαὶ καὶ πειραματικαὶ ἀναγνωρίσεις δύνανται νὰ γίνουν. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθῇ διὰ τῆς ἀναλύσεως τὸ κυκλοφοριακὸν ἀποτέλεσμα ἀγνώστου πλήθους φλεβῶν ἀτάκτως ἐγκατεσπαρμένων εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πετρώματος, τὸ ὁποῖον διασχίζουν αἱ φλέβες κατὰ τρόπον ἀσυνεχῶς καὶ δυσπροσδιορίστως μεταβλητόν, τόσον κατὰ τὴν διαδρομὴν ὅσον καὶ κατὰ τὴν τομὴν τοῦ ῥείθρου;

Τὰ ὑδροπερατὰ πετρώματα ὀνομάζονται καὶ ὑδροφόρα. Ὁ ὅρος εἶναι δηλωτικὸς τῆς ἱκανότητός των νὰ περικλείσουν ἐν ἑαυτοῖς ὕδωρ, ὅταν συντρέχουν καὶ οἱ ἀπαιτούμενοι πρὸς τοῦτο στρωματογραφικοὶ καὶ ὑδρολογικοὶ ὅροι. Α. Γ. Κ.

ὑδροπερατός, —ή, —όν· ὁ δι' ὧν δύναται νὰ διαπεράσῃ ὕδωρ: «ὑδροπερατὸν στρῶμα γῆς».

ὑδροπερατότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ὑδροπερατόν: «ὑδροπερατότης τῆς ἀργίλλου».

ὑδροπερικάρδιον (τό). Παθολογικὴ κατάστασις χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ ὑγροῦ ὀρώδους ἐκτὸς τῆς κοιλότητος τοῦ περικαρδίου ἄνευ φλεγμονῆς αὐτοῦ. Αὕτη δὲν ἀποτελεῖ νόσον αὐτοτελῆ, ἀλλὰ σύμπτωμα γενικῆς ο δηματώδου καταστάσεως, ἣν συνοδεύουν καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι ἐκδηλώσεις ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὀρογόνων ὑμένων, ὑδροθώραξ, ὑδροπεριτόναιον, ἀνὰ σάρκα ὕδρωψ, καθολικὸν οἴδημα, οἴδημα τοῦ ἐγκεφάλου. Παρατηρεῖται εἰς τὰς ὀξείας ἢ χρονίας παθήσεις τῶν νεφρῶν, αἵτινες παραβλάπτουν τὴν ἀποβολὴν τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ Cl Na (νεφρώσεις) καὶ εἰς τὸ τέρμα τῶν καρδιο-νεφριτικῶν ὡς ἐπεισόδιον προαγγέλλον τὸ τέλος. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐξιδρώματος ποικίλλει ἀπὸ 300—500 γραμμ., εἶναι ἄχρουν ἢ ὑποκίτρινον, μᾶλλον λεπτόρρευστον, ἡ ἀντίδρασις Rivalta εἶναι ἀρνητικὴ καὶ δὲν περιέχει ἰνικὴν τόσον ἄφθονον, ὅπως τὰ φλεγμονώδη ἐξιδρώματα. Ἰδιαιτέραν συμπτωματολογίαν τὸ περικάρδιον δὲν ἔχει, διότι αὕτη καλύπτεται ὑπὸ τῶν συμπτωμάτων τῆς γενεσιουργοῦ παθήσεως (καρδιονεφρικῆς ἀνεπαρκείας). Οὐχ ἧττον παρατηρεῖται δύσπνοια, θωρακικὴ δυσφορία, ἐπιτάχυνσις τοῦ σφυγμοῦ, αὔξησις τῆς καρδιακῆς ἀμβλύτητος, ἀκροαστικῶς δ' ἐν ἀρχῇ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ἦχον τριβῆς, ὅστις βραδύτερον, σὺν τῇ αὐξήσει τοῦ ὑγροῦ, ἐξαφανίζεται καὶ ἀντικαθίσταται ὑπὸ βυθιότητος τῶν καρδιακῶν τόνων. Ἡ πρόγνωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀρχικῆς παθήσεως, ἐὰν δὲ τὸ ὑγρὸν εἶναι λίαν ἄφθονον δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ μέρος αὐτοῦ διὰ παρακεντήσεως. Θεραπευτικῶς, ἐκτὸς τῆς ἐνδεχομένης παρακεντήσεως, θὰ ἐφαρμοσθοῦν ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ὑπαγορεύει ἡ ἀρχικὴ νόσος, νέφρωσις ἢ καρδιακὴ ἀνεπάρκεια, ἤτοι ἄναλος δίαιτα, διουρητικὰ (θεοβρωμίνη, διουρητίνη κλ.), δακτυλῖτις, καφουροῦχον ἔλαιον κ. ἄ. Α. Π.

ὑδροπεριτόναιον (τό). Παθολογικὴ κατάστασις, χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς ἐντὸς τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος ἀθροίσεως ὑγροῦ ὀρώδους, ἄνευ φλεγμονῆς τοῦ ὀρογόνου ὑμένος ἢ συμπιέσεως τῆς πυλαίας φλεβός. Τὰ αἴτια τοῦ ὑδροπεριτοναίου εἶναι παθήσεις τοῦ νεφροῦ ὀξεῖαι ἢ χρόνιοι καὶ καρδιακὴ ἀνεπάρκεια. Τὸ ὑγρὸν εἶναι ἄχρουν, μᾶλλον διαυγὲς ἢ ὑπόθολον, λεπτόρρευστον, μὲ ἀντίδρασιν Rivalta ἀρνητικὴν καὶ ἐλαχίστην ἰνικήν. Κλινικῶς ἐκδηλοῦται διὰ διαρροίας, κοιλιακῆς δυσφορίας καὶ διογκώσεως τῆς κοιλίας, ἡ ἀντικειμενικὴ δ' ἐξέτασις παρέχει ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ἐλευθέρου ὑγροῦ. Ἡ διάγνωσις, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν συμπαρομαρτουσῶν γενεσιουργῶν παθήσεων (καρδιονεφρικὴ ἀνεπάρκεια), εἶναι εὐχερής, πιστοποιεῖται δὲ διὰ τῆς παρακεντήσεως. Θεραπευτικῶς θὰ ἐφαρμοσθοῦν τὰ κατάλληλα πρὸς καταπολέμησιν τῆς νεφρίτιδος καὶ τῆς καρδιοπαθείας μέσα (δίαιτα, διουρητικά, καρδιοτονωτικά, ἄναλος δίαιτα), ἐὰν δὲ τὸ ὑγρὸν εἶναι ἄφθονον, ἡ ἐκκενωτικὴ παρακέντησις ἀποβαίνει ἀναγκαία. Ἡ πρόγνωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γενετείρας νόσου. Συνυπάρχει πλειστάκις μετὰ *ὑδροθώρακος* καὶ *ὑδροπερικαρδίου.* Α. Π.

ὑδροπηκτή (ἡ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Καλεῖται ἡ πηκτοειδὴς μᾶζα ἡ σχηματιζομένη κατὰ τὴν ψῦξιν τῶν ὑδροφίλων κολλοειδῶν. Σ. Γ.

ὑδροπλάνον (τό). Ἀεροσκάφος δυνάμενον νὰ προσθαλασσωθῇ καὶ νὰ πλεύσῃ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἢ ἄλλης ὑδατίνης ἐκτάσεως. Πρῶτος ἐπέτυχε πτῆσιν δι' ὑδροπλάνου ὁ Fabre ἐν Γαλλίᾳ, τῷ 1910. Ἡ πλευστότης τοῦ ὑδροπλάνου ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πλωτήρων ἢ κεντρικοῦ σκάφους· διακρίνομεν οὕτω δύο κατηγορίας ὑδροπλάνων:

1) *Ὑδροπλάνα μετὰ πλωτήρων.* Ταῦτα δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῶν συνήθων ἀεροπλάνων ἢ μόνον κατὰ τὸ σύστημα προσεδαφίσεως, τοῦ ὁποίου οἱ τροχοὶ ἀντικαθίστανται δι' ἐπιμήκων πλωτήρων ξυλίνων ἢ μεταλλικῶν. Συνήθως οἱ πλωτῆρες εἶναι δύο, ἐνίοτε μόνον εἷς.

2) *Ἀεράκατοι.* Ἡ ἄτρακτος τοῦ ἀεροσκάφους κατασκευάζεται ὡς σκάφος καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς κεντρικὸς πλωτήρ.

Τὰ ὑδροπλάνα μετὰ δύο πλωτήρων, ἐπιπλέοντα διαθέτουσιν ἱκανὴν πλευρικὴν εὐστάθειαν, ὥστε νὰ ἀποφεύγηται ἡ κλίσις τῆς πτέρυγος πρὸς τὸ ὕδωρ. Τοὐναντίον αἱ ἀεράκατοι καὶ τὰ ὑδροπλάνα μεθ' ἑνὸς κεντρικοῦ πλωτῆρος παρουσιάζουσι πλευρικὴν ἀστάθειαν ἐπιπλέοντα, τοῦ ἑνὸς ἄκρου τῆς πτέρυγος κλίνοντος πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸς συγκράτησιν τούτου χρησιμοποιοῦνται συνήθως μικροὶ βοηθητικοὶ πλωτῆρες, εἰς τὰ ἄκρα τῆς κάτω πτέρυγος τοποθετούμενοι. Ἐνίοτε εἰς τὰς ἀεράκτους χρησιμοποιοῦνται συστήματα παραπλωτήρων τοῦ κεντρικοῦ σκάφους.

Αἱ ἰδιότητες τῶν ὑδροπλάνων ἐν πτήσει δὲν ἀφίστανται βασικῶς τῶν ἀντιστοίχων ἰδιοτήτων τῶν ἀεροπλάνων. Προκειμένου μόνον περὶ ἀερακάτων παρουσιάζονται εἰδικά τινα προβλήματα ἀφορῶντα τὴν διαμήκη εὐστάθειαν.

Κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὰ ὑδροπλάνα εἶναι ἡ μελέτη τοῦ σχήματος τῶν πλωτήρων ἢ τοῦ κεντρικοῦ σκάφους. Πράγματι, διὰ νὰ ἀποθαλασσωθῇ τὸ ὑδροπλάνον, πρέπει ἡ ταχύτης ν' αὐξηθῇ μέχρι τιμῆς τινος 80 περίπου χιλιομέτρων. Ἐὰν ἡ γάστρα τοῦ πλωτῆρος εἶχε σχῆμα συνήθους πλοίου, θὰ ἦτο πρακτικῶς ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχωμεν ταχύτητα τοιαύτην, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀντιστάσεως. Ἕνεκα τούτου χρησιμοποιεῖται, ὡς καὶ εἰς τὰς βενζινακάτους μεγάλης ταχύτητος, ἐπιφάνεια γάστρας κατάλληλος διὰ τὴν γένεσιν ὑδροδυναμικῆς θετικῆς ἀντώσεως. Ἡ δυναμικὴ αὕτη ἐνέργεια ἀποδίδει πρακτικώτερα ἀποτελέσματα διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πλωτήρων μετ' ἀναβαθμῶν (redan). Οἱ ἀναβαθμοί, εἷς συνήθως διὰ τοὺς μικροὺς πλωτῆρας, δύο ἢ τρεῖς διὰ τὰς ἀερακάτους, προκαλοῦσιν ἀπότομον ἐκτίναξιν τοῦ ὑγροῦ ῥεύματος πρὸς τὰ κάτω καὶ ἑπομένως ἄνωσιν θετικὴν ἐξ ἀντιδράσεως.

Λόγῳ τοῦ μεγαλυτέρου βάρους τοῦ συστήματος προσεδαφίσεως, τὰ ὑδροπλάνα εἶναι κατωτέρων ἐπιδόσεων τῶν ἀντιστοίχων ἀεροπλάνων. Ἀντιθέτως ὅμως παρουσιάζουσι σοβαρά τινα πλεονεκτήματα. Δὲν ἀπαιτοῦσιν, ὡς τὰ ἀεροπλάνα, ἀεροδρόμια εἰδικῶς συντηρούμενα. Ἡ ἐγκατάστασις ὑδροδρομίων εἶναι ἁπλουστέρα, τὰ δὲ ὅρια τούτων ἐκτεταμένα. Ἐξ ἄλλου ἡ προσθαλάσσωσις εἶναι δυνατὴ καὶ μὲ ταχύτητας σημαντικάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ προσγείωσις εἶναι ἄκρως ἐπικίνδυνος ἂν μὴ ἀδύνατος. Ἕνεκα τούτου κατὰ τοὺς ἀγῶνας ταχύτητος τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν ἀποκλειστικῶς ὑδροπλάνα (μεγίστη ἐπίσημος ἐπίδοσις Ἀγγλία 1931, 658 χιλιόμετρα καθ' ὥραν).

Εἰς παραπλησίους λόγους ὀφείλεται ἡ δυνατότης κατασκευῆς ὑδροπλάνων μεγάλου βάρους (κατεσκευάσθησαν ἤδη μέχρι 50 τόννων), ἐνῷ τοὐναντίον ἡ αὔξησις τοῦ βάρους τῶν ἀεροπλάνων παρουσιάζει μεγίστας δυσχερείας σχετικὰς πρὸς τὰ ζητήματα προσγειώσεως. Τύποι τινὲς ὑδροπλάνων, συνήθως ἀεράκατοι, εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ συστήματος τροχῶν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ προσγειωθῶσιν. Οἱ τροχοὶ ἀνυψοῦνται ἀφήνοντες ἐλεύθερον τὸν πλωτῆρα διὰ τὴν περίπτωσιν προσθαλασσώσεως. Τὰ ὑδροπλάνα ταῦτα καλοῦνται ἀμφίβια. Α. ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ

ὑδροπνευματικός, —ή, —όν· ὁ λειτουργῶν δι' ὕδατος ἅμα καὶ πεπιεσμένου ἀερίου: «ὑδροπνευματικὸν χαλινωτήριον», «μηχανὴ ὑδροπνευματική».

ὑδροπνευματοθώραξ (ὁ)· συνώνυμον τῆς λέξεως *ὑδροπνευμοθώραξ* (βλ. λ.).

ὑδροπνευματοκήλη (ἡ). Κηλικὸς ὄγκος περιέχων ὑγρὸν ἅμα καὶ ἀέριον. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν κήλην τοῦ μεσοπνευμονίου, παρατηρουμένην ἐπὶ ὑδροπνευμοθώρακος, ὁπότε, ἐὰ

Digitized by Google

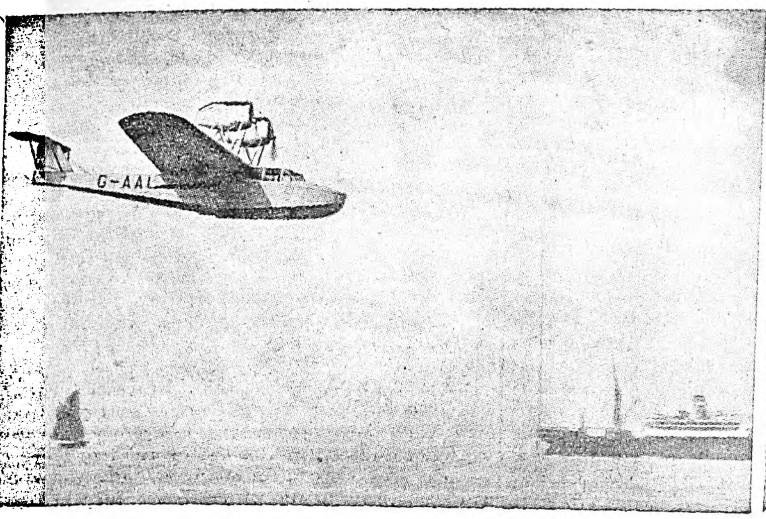

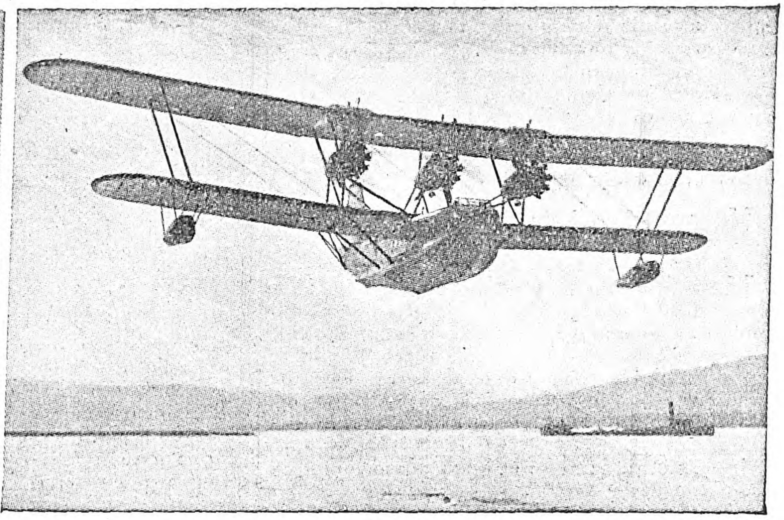

1) Ἀεράκατος μεθ' ἑνὸς ἀναβαθμοῦ. 2) Μεγάλη ἀεράκατος ἐν πτήσει. Ἡ γάστρα τοῦ σκάφους δὲν ἔχει συνεχεῖς γραμμὰς ἀλλὰ σχηματίζει δύο ἀναβαθμοὺς πρὸς τὴν οὐράν.

τὴν πίεσιν τοῦ ὑγροῦ, τὸ μεσοπνευμόνιον ὑποχωρεῖ πρὸς τὸ ὑγιὲς μέρος σχηματίζον κόλπωμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀθροίζεται ὑγρὸν καὶ ἀέριον. Ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς διαπίστωσιν αὐτῆς. Α. Π.

ὑδροπνευματολυτικὰ *φαινόμενα*. Τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦνται εἴς τινα περιοχὴν ὑπερθέρμων διαλυμάτων καὶ ἀερίων, ἀνερχομένων ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς. Ἡ ἄνοδος τοιούτων ὑπερθέρμων διαλυμάτων καὶ ἀερίων γίνεται συνήθως εἴς τινα περιοχήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεδηλώθη ἐπὶ καιρὸν ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια, μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἐντόνου δράσεως τῆς ἐνεργείας ταύτης. Μετὰ τὴν κατάπαυσιν δηλαδὴ τῶν ἐκρηκτικῶν φαινομένων καὶ τῆς ἐκχύσεως τῶν λαβῶν, ἀκολουθεῖ σειρὰ χημικῶν ἐπιδράσεων καὶ φαινομένων, συχνὰ δρώντων πολὺ ἐντατικῶς, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται μεταηφαιστειακὰ φαινόμενα. Κατὰ πρῶτον παράγονται διάφορα τοιαῦτα φαινόμενα μόνον ὑπὸ ἀνεξερχομένων θερμῶν ἀερίων καὶ ἀτμῶν, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *πνευματολυτικὰ* φαινόμενα. Κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν ἀνεξέρχονται κυρίως ὑπέρθερμα διαλύματα, ὁπότε παράγονται τὰ *πνευματοϋδατογενῆ* φαινόμενα. Τέλος, κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν, ἀνεξέρχονται μόνον *θερμαὶ πηγαί*. Πάντα τὰ φαινόμενα ταῦτα γεωλογικῶς ἀνήκουν εἰς τὴν ἡφαιστείαν ἐνέργειαν καὶ καταδεικνύουν τὴν βαθμιαίαν ἀπόσβεσιν αὐτῆς. Ἡ ἀπόσβεσις ὅμως αὕτη συντελεῖται συχνὰ τόσον πολὺ βραδέως, ὥστε διαρκεῖ ἐφ' ὁλοκλήρους γεωλογικὰς περιόδους.

Τὰ ὑδροπνευματολυτικὰ φαινόμενα προκαλοῦνται ἐπειδὴ τὰ ἀνεξερχόμενα θερμὰ ἀέρια, οἱ ἀτμοὶ καὶ τὰ ὑπέρθερμα διαλύματα φέρουν μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διαφόρους χημικὰς οὐσίας, δυναμένας νὰ προκαλέσουν χημικὰ φαινόμενα. Αἱ χημικαὶ αὐταὶ οὐσίαι, τὰς ὁποίας φέρουν τὰ θερμὰ ἀέρια καὶ οἱ θερμοὶ ἀτμοί, εἶναι θειοῦχοι ἑνώσεις, βορικὸν ὀξύ, ὑδροχλώριον, ὑδροφθόριον καὶ διοξείδιον ἄνθρακος. Αἱ θερμαὶ πηγαὶ περιέχουν τὰς αὐτὰς οὐσίας, ἡνωμένας μετ' ἀλκαλίων καὶ ἀλκαλικῶν γαιῶν. Ἐκτὸς τούτων, πολλαὶ πηγαὶ φέρουν πυριτικὸν ὀξύ, διάφορα βαρέα μέταλλα κτλ.

Αἱ διάφοροι αὐταὶ οὐσίαι ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν πετρωμάτων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διέρχονται τὰ θερμὰ ἀέρια καὶ διαλύματα, καὶ προκαλοῦσιν ἀποσύνθεσιν καὶ ἀλλοιώσεις τούτων. Τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῶν ὑδροπνευματολυτικῶν ἐπιδράσεων εἶναι: α) Γένεσις νέων ὀρυκτῶν, παρουσιαζομένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν, γένεσις δηλαδὴ τῶν ὀρυκτολογικῶν ἢ μεταλλευματικῶν φλεβῶν. β) Ἀλλοίωσις τῆς συστάσεως τῶν πετρωμάτων ἢ δι' ἀποπλύσεως καὶ ἀπομακρύνσεώς τινων ἐκ τῶν συστατικῶν των (*καολινοποίησις*), ἢ διὰ προσαγωγῆς καὶ προσθήκης εἰς αὐτὰ νέων οὐσιῶν (*τουρμαλινοποίησις*), ἢ δι' ἀνταλλαγῆς ὑλικῶν (ἀπομάκρυνσίς τινων ὑπαρχόντων καὶ προσθήκη νέων), κτλ.

Τὰ ἐκ πνευματολυτικῶν ἢ πνευματοϋδατογενῶν ἐπιδράσεων γεννώμενα ὀρυκτὰ καλοῦνται *πνευματολυτικὰ* (τουρμαλίνης, τοπάζιον, φθορίτης) ἢ *πνευματοϋδατογενῆ*. Γ. Κ. Γ.

ὑδροπνευματοπερικάρδιον (τό). Παθολογικὴ κατάστασις σπανιωτάτη, χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς ἐν τῷ περικαρδιακῷ σάκκῳ παρουσίας ὑγροῦ ὡς ἐπὶ τὰ πολλὰ πυώδους καὶ ἀέρος. Τοῦ περικαρδίου ὄντος χώρου κλειστοῦ, ἡ ἐν αὐτῷ παρουσία ὑγροῦ καὶ ἀέρος δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἄλλως ἢ μὴ κατὰ δύο τρόπους, εἴτε μέσῳ εἰσδυτικῶν τραυμάτων (διὰ τέμνοντος ὀργάνου ἢ σφαίρας), εἴτε κατόπιν πυοπνευμοθώρακος αὐτομάτου ἢ θεραπευτικοῦ, διαβρώσαντος καὶ ἀνοιγέντος δευτερογενῶς εἰς τὸ περικάρδιον, εἴτε ὄγκων τοῦ οἰσοφάγου ἢ τῆς τραχείας ἐπεκταθέντων πρὸς τὸ περικάρδιον. Ἡ διάγνωσις εἶναι ἐφικτὴ ἀσφαλῶς μόνον διὰ τῆς ἀκτινοσκοπικῆς ἐξετάσεως. Α. Π.

ὑδροπνευμοθώραξ, —*ακος* (ὁ). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦμεν παθολογικὴν κατάστασιν χαρακτηριζομένην ἐκ τῆς ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ ὑπεζωκότος ταυτοχρόνου παρουσίας ἀέρος καὶ ὑγροῦ ἐλευθέρου, ἀδιαφόρως τοῦ ποία εἶναι ἡ σύστασις τοῦ ὑγροῦ, δηλαδὴ ἐὰν τοῦτο εἶναι ὀρῶδες, ὀροϊνῶδες, πυόμορφον, πυῶδες, ἢ αἱμορραγικόν. Καὶ ἐὰν μὲν τὸ ὑγρὸν καὶ ὁ ἀὴρ εὑρίσκωνται ἐλεύθερα ἐντὸς τῆς πλευρικῆς κοιλότητος, πρόκειται περὶ *ὁλικοῦ ὑδροπνευμοθώρακος*, ἐὰν τοὐναντίον ταῦτα εἶναι ἐγκεκυστωμένα ὑπὸ προηγουμένως ἀναπτυχθεισῶν συμφύσεων καὶ καταλαμβάνουν ἓν τμῆμα μόνον τῆς κοιλότητος τοῦ ὑπεζωκότος, πρόκειται περὶ *μερικοῦ ὑδροπνευμοθώρακος*. Πλείονα αἴτια δύνανται νὰ προκαλέσουν τὸν ὁλικὸν ὑδροπνευμοθώρακα: 1) Ὁ αὐτόματος πνευμοθώραξ, ἐκ ῥήξεως τοῦ πνεύμονος (συνεπείᾳ φυματιάσεως ἢ κοκκύτου) συχνότατα ἐξ ἐρεθισμοῦ τοῦ ὑπεζωκότος ἐπιπλέκεται ὑπὸ παραγωγῆς ὑγροῦ ὀρο-ινώδους ἢ πυώδους, ἀσήπτου ἢ σηπτικοῦ. 2) Ἀποστήματα τοῦ πνεύμονος ἁπλᾶ ἢ γαγγραινώδη, ἐχινόκοκκοι διαπυηθέντες εἴτε μή, ῥηγνύμενα εἰς τὸν ὑπεζωκότα συνεπάγονται τὴν ἐγκατάστασιν πυοπνευμοθώρακος. 3) Πυώδεις πλευρίτιδες τῆς μεγάλης κοιλότητος τοῦ ὑπεζωκότος ἢ ἐγκεκυστωμέναι δύνανται νὰ διανοιγοῦν πρὸς τοὺς βρόγχους διὰ πτυελεμεσίας καὶ οὕτω διὰ τοῦ βρογχο-πλευρικοῦ συριγγίου νὰ παραχθῇ πυο-πνευμοθώραξ. 4) Ὑποδιαφραγματικὰ ἀποστήματα δύνανται νὰ ἀνοιγοῦν πρὸς τὸν ὑπεζωκότα καὶ 5) Τραύματα τοῦ θώρακος διὰ σφαίρας ἢ τέμνοντος ὀργάνου δύνανται νὰ προκαλέσουν αἱμο-πνευμοθώρακα. Οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς τοῦ ὁλικοῦ ὑδρο-πνευμοθώρακος, ἡ συμπτωματολογία εἶναι περίπου ἡ αὐτή.

Ἐπὶ ἀποτόμου ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ ἐπέρχονται ἔντονοι πόνοι καὶ δύσπνοια μετὰ ἢ ἄνευ πτυελεμεσίας. Πυρετὸς ὑπάρχει κατὰ κανόνα. Ἡ ἐπισκόπησις δεικνύει ἀσυμμετρίαν τῶν δύο ἡμιθωρακίων, τοῦ πάσχοντος ἡμιθωρακίου ἐμφανιζομένου πλέον διατεταμένου. Ἡ καρδία εἶναι σαφῶς μετατοπισμένη πρὸς τὸ ἀντίθετον ἡμιθωράκιον, τὸ δὲ πάσχον ἡμιθωράκιον ὑπολείπεται αἰσθητῶς τοῦ ὑγιοῦς κατὰ τὰς ἀναπνευστικὰς κινήσεις. Ἡ ἐπίκρουσις δίδει ἀμβλύτητα μὲν πρὸς τὴν βάσιν, τυμπανικότητα δὲ πρὸς τὰ ἄνω μέρη τοῦ θώρακος. Αἱ δονήσεις ἐλλείπουν, ἡ δὲ ἀκρόασις παρέχει ἐλάττωσιν τοῦ ἀναπνευστικοῦ ψιθυρίσματος, φύσημα ἀμφορικόν, μεταλλικὸν τιτύρισμα καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων τὴν ἱπποκρατικὴν σεῖσιν. Τὸ σημεῖον τοῦ πενταλέπτου (ἡ ἀκρόασις ὑπὸ ταυτόχρονον κροῦσιν δύο νομισμάτων ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ θώρακος) δίδει μεταλλικὴν ἀπήχησιν. Ἐπίσης ὁ βὴξ καὶ ἡ φωνὴ ἔχουν μεταλλικὴν—ἀμφορικὴν ἀπήχησιν. Ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἐξέτασις θέτει τὴν διάγνωσιν ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ἅτε δεικνύουσα: α) τὴν παρουσίαν ὑγροῦ μὲ τὴν ὁριζοντίαν ἐπιφάνειαν κινουμένην κυματοειδῶς ἐπὶ παθητικῆς σείσεως τοῦ ἀρρώστου (niveau), ἤτοι τὴν ὀπτικὴν εἰκόνα τῆς ἱπποκρατικῆς σείσεως, ἣν δίδει ἡ ἀκρόασις· καὶ β) τὸ φαινόμενον τοῦ Kienböck: ἀκτινοσκοποῦντες φυσιολογικὸν ἄτομον παρατηροῦμεν ὅτι τὰ δύο διαφράγματα, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, κατέρχονται κατὰ τὴν εἰσπνοὴν καὶ ἀνέρχονται κατὰ τὴν ἐκπνοὴν συγχρόνως. Ἐπὶ ὑδροπνευμοθώρακος, κατὰ τὴν εἰσπνοὴν τὸ πάσχον διάφραγμα ἀνέρχεται, κατέρχεται δὲ κατὰ τὴν ἐκπνοήν, τοῦ ὅλου διαφράγματος παρουσιάζοντος τὴν εἰκόνα τῶν ἀντιθέτων κινήσεων τοῦ ζυγοῦ (mouvement à bascule), ὀφείλεται δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τὴν παράλυσιν τοῦ συστοίχου διαφράγματος ἕνεκα τοῦ βάρους καὶ τῆς πιέσεως, ἣν ἀσκεῖ ἐπ' αὐτὸ τὸ ὑγρόν. Κατὰ τὴν εἰσπνοὴν τὸ πάσχον διάφραγμα δὲν δύναται νὰ κατέλθῃ, κατέρχεται δὲ μόνον τὸ ὑγιές, αὐξανομένης δ' ἐκ τῆς καθόδου ταύτης τῆς ἐνδοκοιλιακῆς πιέσεως, ὠθεῖται τὸ ἀδρανὲς διάφραγμα τοῦ πάσχοντος ἡμιθωρακίου πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ ἀντίθετον γίνεται κατὰ τὴν ἐκπνοήν. Ἀμφότερα τὰ φαινόμενα, τὸ τῆς σείσεως καὶ τοῦ Kienbock, εἶναι ἀπολύτως χαρακτηριστικὰ τοῦ ὑδρο-πνευμοθώρακος. Τὴν φύσιν τοῦ ὑγροῦ πιστοποιεῖ μόνη ἡ δοκιμαστικὴ παρακέντησις καὶ ἡ ἐξέτασις ἀπὸ ἀπόψεως μικροσκοπικῆς καὶ μικροβιολογικῆς.

Ἡ πρόγνωσις καὶ ἡ θεραπεία τοῦ ὑδροπνευμοθώρακος ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς αἰτιολογίας, τῆς φύσεως τοῦ ὑγροῦ καὶ τῶν κλινικῶν καὶ παθολογικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς οὗτος παρήχθη. Ἐὰν τὸ ὑγρὸν εἶναι φυματιῶδες, θὰ ἐφαρμοσθοῦν παρακεντήσεις ἐκκενωτικαί, πλύσεις τοῦ ὑπεζωκότος μὲ διάλυσιν Lugol ἢ Rivanol, ἐλαιοθώραξ, καὶ εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις θωρακοπλαστική. Ἐὰν τὸ ὑγρὸν εἶναι σηπτικόν, ὀφειλόμενον εἰς ἀπόστημα ἢ γάγγραιναν τοῦ πνεύμονος, ἐπιβάλλεται ἡ πλευρεκτομὴ καὶ διασωλήνωσις τοῦ ὑποζωκότος.

Εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ ὑποζωκώς, ἔχει συνάψει συμφύσεις μεταξὺ τῶν δύο αὐτοῦ πετάλων, ὁ ὑδροπνευμοθώραξ θὰ εἶναι μερικός, ἤτοι ἐντετοπισμένος εἰς ἓν τμῆμα μόνον τῆς μεγάλης πλευρικῆς κοιλότητος ἡ δὲ συμπτωματολογία αὐτοῦ ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἀποστημάτων τοῦ πνεύμονος. Ἀπὸ αἰτιολογικῆς ἀπόψεως ἰσχύουν διὰ τὸν μερικὸν ὑδροπνευμοθώρακα ὅσα εἴπομεν ἀνωτέρω καὶ διὰ τὸν ὁλικὸν ὑδροπνευμοθώρακα.

Α. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ὑδροπνευμονία (ἡ). Ὅρος οὐχὶ ἐν χρήσει καὶ ἔχων τὴν αὐτὴν σημασίαν ἣν καὶ τὸ οἴδημα τοῦ πνεύμονος. Α. Π.

ὑδροπνευμόσαρκον (τό). Ὅρος οὐχὶ ἐν χρήσει, σημαίνων ὄγκον περιέχοντα ὑγρόν, ἀέριον καὶ σαρκώδη μόρια. Α. Π.

ὑδροπολύποδα (τὰ) (Hydropolypoda) [*Ζῳολ.*]. Ἄθροισμα περιλαμβάνον ἀποκλειστικῶς θαλάσσια ζῷα, σχηματίζοντα δενδρώδεις ἀποικίας. Δ. Ν. Π.

ὑδροπόρος (ὁ) (Hydroporus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτικιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 300 εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς γῆς καὶ κυρίως εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Οἱ ὑδροπόροι εἶναι μικροὶ κάνθαροι μὲ σῶμα ᾠοειδές, ἐπίμηκες, μὲ ὀπισθίους πόδας καταλλήλους πρὸς κολύμβησιν, ἐνδιαιτώμενοι ἐπὶ τῶν στασίμων ἢ ἠρέμως ῥεόντων γλυκέων ὑδάτων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδροπόρος ὁ μικρότατος* (Hydroporus minutissimus), ὅστις ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Εὐρώπης καὶ ἔχει χρῶμα φαιοεπίξανθον, μὲ κυανότεφρα ποικίλματα κατὰ τὴν ῥαχιαίαν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. Τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῳαρίων. Δ. Ν. Π.

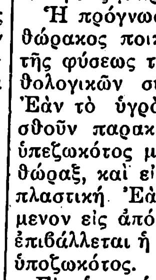

Ὑδροπόρος ὁ μικρότατος

ὑδροποσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑδροπότης, ὑπερβολικὴ χρῆσις ὕδατος πρὸς πόσιν.

ὑδροπότης (ὁ)· ὁ πέρα τοῦ δέοντος πίνων ὕδωρ· || ὁ μόνον ὕδωρ πίνων, ἀντίθ. *οἰνοπότης*.

Digitized by Google

ὑδροπότης (ὁ) (Hydropotes) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαφιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα παρεμφερῆ πρὸς τὰς ἐλάφους, ἄνευ ὅμως κεράτων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς τῆς Κίνας. Δ. Ν. Π

ὑδροποτικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδροποσίαν, ὁ τῆς ὑδροποσίας.

ὑδροποτῶ *(—έω)*· εἶμαι ὑδροπότης, μόνον ὕδωρ πίνω καὶ οὐχὶ οἶνον.

ὑδροπρίων, —*ονος* (ὁ). Πριονιστικὴ μηχανὴ κινουμένη δι' ὕδατος, πρὸς κατεργασίαν τῶν ὑλοτομηθέντων κορμῶν τῶν δένδρων, κοινῶς λεγομένη *νεροπρίονο*. Ἱδρύεται συνήθως ἐντὸς τοῦ δάσους ἢ καὶ παρ' αὐτὸ (ὅπου ῥέει ἄφθονον ὕδωρ δι' εὐκόλων ἔργων δυνάμενον νὰ συγκρατηθῇ) διὰ τὴν εὔκολον καὶ ὀλιγοδάπανον συγκέντρωσιν τῶν κορμῶν.

Ἀποτελεῖται ἐκ πρίονος, ἢ καὶ συστοιχίας πριόνων, κινουμένου παλινδρομικῶς καὶ σχεδὸν κατακορύφως μέσῳ ἑνὸς στροφάλου. Ὁ κορμὸς συγκρατεῖται πρὸ τοῦ πρίονος καὶ προωθεῖται ἰσοταχῶς πρὸς αὐτὸν διὰ δύο κυλίνδρων. Ἡ κίνησις ἐπιτυγχάνεται δι' ἁπλοῦ ὑδραυλικοῦ τροχοῦ (φτερωτή), στρεφομένου διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ προσπίπτοντος ἀπὸ ἀρκετοῦ ὕψους (10—20 μέτρα), δι' εἰδικοῦ, σχεδὸν κατακορύφου, ἀγωγοῦ (κάναλη), ἀποτελουμένου ἐκ κοίλων κορμῶν ἢ δουγῶν. Τὸ ὕδωρ λαμβάνεται («δένεται») εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τοῦ πρίονος ἀπόστασιν, ἀπό τινος ῥεύματος, καὶ ὁδηγεῖται πρὸς τὸν ἀγωγὸν δι' εἰδικῆς αὔλακος.

Ἐν τῷ ὑδροπρίονι κατεργάζεται ξυλεία ἐξελεγχθεῖσα καὶ σφραγισθεῖσα προηγουμένως ὑπὸ τῆς δασικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ ἵδρυσις ὑδροπριόνων ἐντὸς δασῶν ἢ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπ' αὐτῶν ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν ἀδείας τῆς δασικῆς ἀρχῆς. Α. Ε. Κ.

ὑδροπτέριδες (αἱ) (Hydropteridae) *[Βοτ.]*. Κατηγορία πτερίδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥιζοκάρπων*, περιλαμβάνουσα πόας πολυετεῖς, ῥιζωματικάς, φυομένας ἐντὸς τῶν τελμάτων καὶ χαρακτηριζομένας κυρίως ἐκ τῶν σποραγγείων των, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιέχει μοναδικὸν μακροσπόριον ἀρκετὰ εὐμέγεθες ἢ πολυπληθῆ τοιαῦτα, ἅτινα παράγουσιν ἀνθηροζῴδια. Τὰ διάφορα γένη τῆς κατηγορίας ταύτης ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ὑδροπυριτικός,—*ή,—όν*· ὁ περιέχων ἢ προερχόμενος ἐκ τοῦ ὑδροπυριτίου. Σ. Γ.

ὑδροπυρίτιον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. *πυριτίου ἑνώσεις*.

ὑδρόρνις (ἡ) (Hydrornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥαλλιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μὲ κεφαλὴν μικράν, ῥάμφος βραχὺ καὶ κωνικόν, ῥώθωνας ἐπιμήκεις, πτέρυγας βραχείας καὶ ὀξυλήκτους, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ πόδας λεπτούς, ἐπιμήκεις, μετὰ μεγάλων δακτύλων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ὑδρόρνις ἡ μ.λανή* (Hydrornis nigra), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανόν, ἐνδιαιτᾶται δὲ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων σκωλήκων καὶ μαλακίων. Θηρεύεται διὰ τὸ ἐξαίρετον κρέας της. Δ. Ν. Π.

ὑδροπωλητής (ὁ)· πωλητὴς ὕδατος.

—*[Δημ. Οἰκ.]* Ὑδροπωληταὶ ὁρίζονται οἱ ἀσχολούμενοι προσωπικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διὰ κάρρων μετὰ βυτίου μεταφορὰν καὶ διανομὴν ποσίμου ὕδατος εἰς τοὺς κατοίκους Πειραιῶς, Νέου καὶ Παλαιοῦ Φαλήρου, ὅσοι ἔπαυσαν ν' ἀσκῶσι τὸ ἐπάγγελμά των κατὰ συνέπειαν τῆς ἀναληφθείσης ὑδρεύσεως ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Ὑδάτων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Περιχώρων, δὲν εἶναι δὲ ἀποδεδειγμένως εὔποροι. Περὶ αὐτοῦ ἐπρονόησεν ὁ νόμος 5471 τῆς 9 Μαΐου 1932 περὶ παροχῆς βοηθήματος εἰς ἀχρηστευθέντας ὑδροπωλητάς, ἐκ λόγων κοινωνικῆς ἀντιλήψεως. Γ. Ν. Κ.

ὑδρόραβδος (ἡ) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *γραπτόλιθοι*.

ὑδρόρραχις (ἡ). Συγγενὴς κυστικὴ διόγκωσις τοῦ κατωτέρου (ὀσφυοϊεροῦ) συνήθως μέρους τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἀποτελοῦσα τὸ ἕτερον τῶν δύο στοιχείων, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὴν καλουμένην δισχιδῆ ῥάχιν (τοῦ ἄλλου συνισταμένου εἰς ἀπλασίαν τοῦ ὀπισθίου σπονδυλικοῦ τόξου) καὶ ὀφειλομένη εἰς διαμαρτίαν περὶ τὴν διάπλασιν. Διακρίνεται δὲ ἡ ἐν λόγῳ συγγενὴς κυστικὴ διόγκωσις ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως τῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸν νωτιαῖον μυελόν: 1) Εἰς *προμυελικήν*, ὁπότε ἀποτελεῖ τὸν τύπον τῆς *μυελομηνιγγοκήλης* τοῦ Recklinghausen. Τὸ παιδίον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γεννᾶται φέρον κατὰ τὴν ὀσφυϊκὴν χώραν διόγκωσιν μεγέθους ποτὲ μὲν μανδαρινίου, ἄλλοτε δὲ μόνον ἐξέρυθρον πλάκα, τοῦ ὄγκου σχηματιζομένου μετά τινας ὥρας. Ἡ διόγκωσις αὕτη εἶναι σφαιρική, ἐνίοτε ὀμφαλοειδὴς εἰς τὸ κέντρον, καὶ παρουσιάζει τρεῖς ζώνας: α') τὴν *κεντρικήν*, ἥτις εἶναι ἐξέρυθρος καὶ ὑγρά, καθόσον διαβρέχεται ὑπὸ τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ, ἐξερχομένου ἐκ τοῦ ἀνωτέρου πολικοῦ βοθρίου αὐτῆς· β') τὴν *διάμεσον*, ἥτις εἶναι συμμετρικὴ πρὸς τὴν πρώτην, λεία, στιλπνὴ καὶ καλύπτεται ὑπὸ λεπτῆς ὑποκυάνου ἐπιδερμίδος· καὶ γ') τὴν *περιφερικήν*, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ καλύπτον τὴν κυστικὴν διόγκωσιν βαθυέρυθρον δέρμα. Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ ζώνη αὕτη καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν τριχῶν (ὑπερτρίχωσις). Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διόγκωσις εἶναι μαλακή, μὲ τοίχωμα παχύτερον εἰς τὸ κέντρον παρὰ εἰς τὴν περιφέρειαν, διατείνεται ὁσάκις τὸ παιδίον κραυγάζει ἢ κάμνει προσπάθειάν τινα, καὶ εἶναι διαφανὴς εἰς τὴν διαφανοσκοπίαν. Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἡ ἐξέλιξις τῆς κυστικῆς ταύτης διογκώσεως εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ἡ διάμεσος ζώνη μετά τινας ἡμέρας ἀποπίπτει καὶ οὕτως ἡ ἐν τῷ βάθει εὑρισκομένη κύστις ἐπικοινωνεῖ ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου καὶ δὲν βραδύνει νὰ ῥαγῇ πρὸ τὰ ἔξω. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, παρ' ὅλας τὰς προφυλάξεις, ἐπέρχεται ἐπιμόλυνσις καὶ τὸ παιδίον μετά τινας ἡμέρας ἢ ἑβδομάδας ἀποθνήσκει. Ἡ αὐτόματος ἴασις ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν. 2) Εἰς *κεντρομυελικήν*, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν τύπον τῆς *μυελοκυστοκήλης* τοῦ Recklinghausen. Ἐνταῦθα ἡ κυστικὴ διόγκωσις σχηματίζεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, καλύπτεται ὑπὸ δέρματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φυσιολογικοῦ καὶ εἶναι μισχωτὴ εἰς τὸ πλεῖστον τῶν περιπτώσεων. 3) Εἰς *ὀπισθομυελικήν*, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν τύπον τῆς *μηνιγγοκήλης* τοῦ Recklinghausen. Ἐνταῦθα ἡ κυστικὴ διόγκωσις καλύπτεται ὑπὸ δέρματος φυσιολογικοῦ καὶ εἶναι ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς σχισμῆς τοῦ ὀπισθίου σπονδυλικοῦ τόξου, ἧς συμμετέχει καὶ ἡ σκληρὰ μῆνιγξ.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων μορφῶν, ἡ προμυελικὴ εἶναι ἡ συχνοτέρα καὶ ἡ ὀπισθομυελικὴ σπανιωτάτη. Περιγράφουσι προσέτι δύο τύπους μεικτούς, ἐξ ὧν εἰς τὸν πρῶτον πρόκειται περὶ κύστεως κεντρομυελικῆς καὶ συνάμα κύστεως ὀπισθομυελικῆς, εἰς δὲ τὸν δεύτερον περὶ κύστεως κεντρομυελικῆς καὶ συνάμα κύστεως προμυελικῆς. Ὁ πρῶτος τύπος εἶναι συνηθέστερος, ὁ δὲ δεύτερος σπάνιος. Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

ὑδρορροδχνικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *θειοκυανικὸν ὀξύ*.

ὑδρορρόη (ἡ). Δύναται νὰ κληθῇ γενικῶς οὕτω τὸ ῥεῖθρον παντὸς εἴδους. Εἰδικώτερον ἐν τῇ οἰκοδομικῇ καλεῖται ὑδρορρόη ὁ κατὰ τὴν περίμετρον τῆς στέγης διήκων ἀγωγός, ὁ περισυλλέγων τὰ ὕδατα τῆς στέγης εἴτε πρὸς ἀπομάκρυνσίν των ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς, εἴτε πρὸς ἀποταμίευσιν ὀμβρίου ὕδατος. Α. Γ. Κ.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ὑδρορρόη* (κοιν. *κουρζέτο*) ἰσχυρὸς διαμήκης σύνδεσμος, συνδέων καθ' ἅπαν τὸ μῆκος τοῦ πλοίου τὸ κατάστρωμα πρὸς τὸ κάτω μέρος τοῦ δρυφάκτου τοῦ πλοίου. Ἀποτελεῖ οὕτω ζῶστραν καλύπτουσαν διὰ τῆς κάτω αὐτῆς ἐπιφανείας τὰς ἄνω ἀκραίας ἐπιφανείας τῶν ζυγῶν, διὰ δὲ τῆς πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ πλοίου πλευρᾶς της τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν νομέων. Χρησιμεύει ἐπίσης ὡς ῥεῖθρον τῶν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος συγκεντρουμένων ὀμβρίων εἴτε θαλασσίων ὑδάτων, ἅτινα ἐκρέουν εἰς τὴν θάλασσαν δι' ὀχετίσκων ἐσκαμμένων ὑπὸ τὴν ὑδρορρόην καὶ ἀπολγόντων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ τείχους τοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

ὑδρόρροια (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτως ἡ ἄφθονος ὀρώδης ῥύσις ἡ προερχομένη ἐκ φλεγμονῆς βλεννογόνου τινός, οἷοι εἶναι ὁ τῆς ῥινὸς καὶ ἰδίως ὁ τῆς μήτρας. Εἰς τὴν ὑδρόρροιαν τῆς μήτρας τὸ ὑγρὸν δὲν περιέχει βλεννίνην (mucine), τοῦθ' ὅπερ τὸ διακρίνει ἐκ τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον γλοιωδῶν ὑγρῶν τῆς λευκορροίας. Ἡ ὑδρόρροια τῆς μήτρας παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὰ ἰνώματα τῆς μήτρας, εἰς τὸν ἀρχόμενον καρκῖνον αὐτῆς, κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ τέλος πρὸ τῆς ἐξόδου τοῦ ἐμβρύου ἢ τοῦ νεογνοῦ, ὁπότε τὸ ὑγρὸν ἀποτελεῖται ἐξ ἀμνιοτικοῦ τοιούτου. Σ. Ν. Ο.

ὕδρος (ὁ) (Coluber) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν

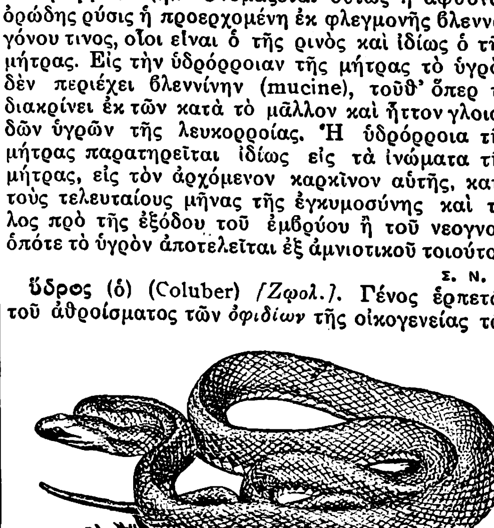

Ὕδρος ὁ τετράγραμμος.

ὑδροδῶν, περιλαμβάνον μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους ὄφεις, ἀπαντῶντας πανταχοῦ τῆς νοτίου καὶ νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ ὁ *ὕδρος ὁ τετράγραμμο*. (Coluber quadrilimis), ὅστις φθάνει τὰ 200 περίπου ἑκατοστόμετρα εἰς μῆκος καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ὄφεων τῆς Εὐρώπης. Τὸ σῶμά του εἶναι εὔρωστον, ἡ κεφαλή του λεία καὶ ἡ οὐρά του μεγάλη. Ἀπαντῶσι παρὰ τὰ δάση τὰ γειτνιάζοντα εἰς ῥοὰς ὑδάτων καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων θηλαστικῶν καὶ πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Ὕδρος (Hydrus) *[Ἀστρον.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἀναφερόμενος τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Bayer (1603) ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθέντι χάρτῃ τοῦ Οὐρανοῦ. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀμυδρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀστέρων, ἐξαιρέσει τῶν α, β καὶ γ *Ὕδρου*, οἵτινες εἶναι περίπου τρίτου μεγέθους. Σ. Π.

ὑδροσάλπιγξ, —*ιγγος* (ἡ). Ἀποτελεῖ κυστικὴν διεύρυνσιν τῶν σαλπίγγων (σαλπιγγῖτις κυστική), ἀπότοκον ὀξείας ἢ χρονίας φλεγμονῆς καὶ ἀποφράξεως τούτων. Ἀναλόγως δὲ τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ ἐν τῇ διαταθείσῃ σάλπιγγι, διακρίνομεν τρία εἴδη κυστικῶν σαλπίγγων, τὴν *ὑδροσάλπιγγα*, τὴν *πυοσάλπιγγα* καὶ τὴν *αἱματοσάλπιγγα*. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐνδιάμεσοι τύποι· μία ὑδροσάλπιγξ μετατρέπεται εἰς πυοσάλπιγγα καὶ ἀντιστρόφως· ἐπίσης ἐπανειλημμέναι αἱμορραγίαι δύνανται νὰ μετασχηματίσωσι μίαν ὑδροσάλπιγγα ἢ πυοσάλπιγγα εἰς ὑδροαιματοσάλπιγγα ἢ εἰς πυο-αιματοσάλπιγγα. Ἡ ἄθροισις ὑγροῦ ἑδράζει συνηθέστερον εἰς τὴν ἀριστερὰν σάλπιγγα, καὶ δὴ πρὸς τὴν μοῖραν ταύτης τὴν γειτνιάζουσαν πρὸς τὸν κώδωνα αὐτῆς, προσδίδει δὲ εἰς τὴν διευρυνθεῖσαν σάλπιγγα σχῆμα ἀπιοειδές, ᾠοειδὲς ἢ ὅμοιον πρὸς τμῆμα ἐντερικῆς ἕλικος, ἐκτεινομένη συνήθως μὲν μέχρι μεγέθους μανδαρινίου, ἐκτάκτως δὲ καὶ μέχρι κεφαλῆς ἐμβρύου. Τὸ μητρικὸν στόμιον τῆς σάλπιγγος συνηθέστατα παραμένει διαχωρητὸν (ἐπὶ 94 περιπτώσεων οὐδεμία ἔμφραξις τούτου παρετηρήθη), ἀλλ' οὐχ ἧττον, ὡς ἐκ τῶν καμπῶν τῆς σάλπιγγος, τῆς παχύνσεως τοῦ βλεννογόνου αὐτῆς καὶ τῶν ἀφθόνων βλεννωδῶν ἐκκρίσεων, τὸ παραγόμενον ὑγρὸν δὲν δύναται νὰ ἐκχυθῇ διὰ τοῦ στομίου τούτου πρὸς τὴν μήτραν· ἀντιθέτως τὸ περιτοναϊκὸν στόμιον τῆς σάλπιγγος φράσσεται συνεπείᾳ τῶν φλεγμονῶν αὐτῆς καὶ ἡ ἀπόφραξις ἀκριβῶς τούτου δίδει γένεσιν εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἐν λόγῳ κυστικῶν σαλπίγγων, συντελεῖται δὲ ἡ ἀπόφραξις ἢ διὰ φλεγμονῆς τοῦ κώδωνος καὶ τῶν κροσσῶν τούτου μετ' ἀποπτώσεως τοῦ ἐπιθηλίου των καὶ συμφύσεως αὐτῶν, ἢ διὰ παραγωγῆς τοπικῆς περιτονίτιδος, ἧς τὸ ἐξίδρωμα φράσσει τὸν κώδωνα τῆς σάλπιγγος. Τὸ περιεχόμενον ὑγρὸν εἶναι ὀρῶδες, διαυγὲς καὶ κιτρινωπόν, ἐνίοτε ἐλαφρῶς αἱματηρόν· τὰ τοιχώματα τῆς σάλπιγγος λεπτά, εὔθραστα, λεῖα, διαυγῆ, παρουσιάζοντα χαρακτηριστικὴν κυανωπὴν χροιάν. Πλὴν τῶν ἐκ τῶν γνωστῶν μικροβιακῶν μολύνσεων παραγομένων κυστικῶν σαλπίγγων, εἰς τὰς λοιπὰς περιπτώσεις ἡ παθογένεια τοῦ ἐξιδρώματος δὲν ἐξηκριβώθη τελείως διευκρινηθῇ.

Ὑδροσάλπιγγές τινες προκύπτουσιν ἐκ μολύνσεως ἐλαφρᾶς, ἥτις προκαλεῖ καταρροϊκὴν ὑπερέκκρισιν τοῦ βλεννογόνου τῆς σάλπιγγος· εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀνευρέθη ὁ σταφυλόκοκκος, ἄλλοτε ἐλάχιστα μικρόβια τοξικὰ καὶ εἴς τινας περιπτώσεις αἰτία ἐθεωρήθη ἡ φυματίασις. Εἰς πλείστας ὅμως περιπτώσεις τὸ ὑγρὸν δὲν ἦτο μικροβιακῆς προελεύσεως, ἡ δὲ κλινικὴ μορφὴ τῆς νόσου ἀπέκλειε γενικὴν ἢ τοπικὴν ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων προερχομένην μόλυνσιν. Οὕτω παρετηρήθη ἀνάπτυξις ὑδροσάλπιγγος εἰς παρθένους, ὡς καὶ εἰς τὰς πασχούσας ἰνομύωμα μήτρας. Αἱ περιπτώσεις αὗται ἀποτελοῦσι τὰς *ἀσηπτικὰς ὑδροσάλπιγγα*, αἵτινες κατὰ τοὺς Doloris καὶ Roullaud, τραυματικῶς ἐπιδέσαντας τὸ ἔσω κοιλιακὸν στόμιον τῆς σάλπιγγος καὶ ἐπιτυχόντας τὴν κυστικὴν διεύρυνσιν ταύτης, δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῆς παθητικῆς ὑπεραιμίας τῶν σαλπίγγων καὶ τῆς ἀποτόκου ὑπερεκκρίσεως τοῦ βλεννογόνου των. Ἡ δὲ ὑπεραιμία αὕτη προκαλεῖται ἐκ τῆς ἐμφράξεως τοῦ στομίου κατὰ τὴν ἔμμηνον περίοδον διὰ μικρῶν αἱματηρῶν περιτοναϊκῶν ἐξιδρωμάτων, προερχομένων ἐκ τῶν σαλπίγγων γυναικῶν ἐχουσῶν ηὐξημένην τὴν σαλπιγγικὴν ἔμμηνον ῥύσιν. Κατὰ τὴν αὐτὴν θεωρίαν καὶ ὑπεραιμικαὶ διαταραχαὶ τῆς μικρᾶς πυέλου δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὴν παραγωγὴν τῆς ἀσήπτου σαλπιγγίτιδος. Ἡ ὑδροσάλπιγξ, παραχθεῖσα ἐπὶ μὴ ὑπαρχουσῶν προσφύσεων, παρουσιάζει εὐκίνητον ἐν τῇ κοιλίᾳ ὄγκον, ἐλαστικὸν τὴν σύστασιν καὶ εὐαίσθητον εἰς τὴν πίεσιν, ὅστις ἐξελίσσεται ὅλως ἀνωδύνως καὶ ἀπυρέτως, προκαλοῦνται δὲ ἐκ τούτου ἐνοχλήσεις μόνον ἐκ τῆς πιέσεως τούτου ἐπὶ τῶν γειτνιαζόντων ὄγκων ἢ ἐκ τῆς ἕλξεως τῶν πέριξ ὀργάνων ὡς ἐκ τῶν ὑφισταμένων προσφύσεων. Ἡ μόνη ἐπιπλοκή, ἥτις ὄντως παρουσιάζει δραματικὴν μορφήν, ἐὰν ἐπέλθῃ ἀποτόμως καὶ ὀξέως, εἶναι ἡ περιστροφὴ τοῦ μίσχου του, συνοδευομένη μὲ ὀξυτάτους πόνους, ἐμέτους, μετεωρισμὸν τῆς κοιλίας, ἐπιτάχυνσιν σφυγμῶν, ἀλλοίωσιν τῆς μορφῆς κ.λ. Ἡ χρονία μορφὴ τῆς ἐπιπλοκῆς ταύ-

Digitized by Google

…ς παρουσιάζει ἠπιωτέραν τὴν κλινικὴν εἰκόνα. …ὴν τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἡ ὑδροσάλπιγξ …ραμένει ἀπαρατήρητος, ἡ συντηρητικὴ θερα…'α εἰς ἱκανὰς περιπτώσεις ἐπιφέρει τὴν ἀπορρό…σιν τοῦ ὑγροῦ καὶ συνεπῶς τὴν ἴασιν. Ἐπὶ …υνηρῶν περιπτώσεων ἢ ἐπιπλοκῶν ἐνδείκνυται …διὰ λαπαροτομῆς ἐξαίρεσις ταύτης. Ο. Ρ.

…ὑδροσάπφειρος (ὁ) (Wassersapphir) *[Ὀρυκτολ.]* …ρυκτὸν συνώνυμον πρὸς τὸν *κορδιερίτην*. Τὴν …ομασίαν αὐτὴν λαμβάνει διαφανὴς παραλλαγὴ …ῦ κορδιερίτου, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν …τυπῶν ἐν Κεϋλάνῃ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς πο…τιμος λίθος. Γ. Β.

…ὑδροσαρκοκήλη (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτω πᾶσα …γκωσις τοῦ ὄρχεως, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ …οέλευσίς της, ὅταν συνυπάρχῃ μετὰ συλλογῆς …ώδους ὑγροῦ μεταξὺ τῶν δύο πετάλων τοῦ …ιτροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὄρχεως. Ὀφείλεται …νήθως εἰς τὴν φυματίασιν, τὴν συφίλιδα ἢ τὸν …ρκίνον τοῦ ὄρχεως. Ἡ θεραπεία ἐξαρτᾶται ἐκ …ς αἰτίας τῆς ὑδροσαρκοκήλης. Σ. Ν. Ο.

…ὑδροσάρκωμα (τὸ) / *Ἰατρ.]*. Ὄγκος περιέχων …ρκώδεις μάζας μὲ ὀρῶδες ὑγρὸν ἢ αἱμάτωμα …ἐλευθέρους θρόμβους.

…ὑδρόσαυρος (ὁ) (Hydrosaurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος …τετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκο…είας τῶν *ἀγαμιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ …ρων ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Αὐ…ραλίαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ …*ρόσαυρος ὁ γιγάντειος* (Hydrosaurus giganteus, …ις φθάνει εἰς μῆκος 2 περίπου μέτρων καὶ …ι σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν μεγάλην καὶ οὐρὰν …πιδώδη. Ἡ γλῶσσά του εἶναι λεπτοτάτη, εὐ…ως διεισδύουσα καὶ εἰς τὰς φωλεὰς ἀκόμη …ν μυρμήκων. Ἀναρριχᾶται μετ' ἐπιτηδειότητος … τῶν δένδρων καὶ τρέφεται ἐκ μικρῶν θηλα…κῶν, ἐντόμων, σκωλήκων, κ. ἄ. Τὸ κρέας του …αι λευκὸν καὶ ἐδώδιμον, διὸ καὶ καταδιώκεται …νῶς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐ…ραλίαν. Δ. Ν. Π.

…ὑδροσελήνιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ἡ χημικὴ ἕνωσις …ηνίου καὶ ὑδρογόνου, τοῦ τύπου H_2Se, ἡ …ιστοιχοῦσα πρὸς τὸ ἐκ τοῦ θείου ὑδρόθειον … *σελήνιον*). Σ. Γ.

…ὑδροσέληνον (τὸ) *[Βοτ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο πα…ότερον τὸ φυτὸν *σέλινον τὸ ἄγριον*.

…ὑδροσιδηροκυάνιον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. *σιδηρο…νικὰ ὀξέα*.

…ὑδροσκοπία (ἡ). Δύναται νὰ κληθῇ γενικῶς …ως ἡ ἀναζήτησις καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως … ὑπογείων ὑδατίνων ἀποθεμάτων. Ὑπὸ τοιαύτην …ύτητα ὁ ὅρος εἶναι περίπου ταυτόσημος πρὸς … ὅρον ὑδρογεωλογία (βλ. *ὑδρολογία*), δεδομένου … ἡ ὑπόγειος κυκλοφορία τοῦ ὕδατος, ἣν ἡ ὑδρο…λογία σπουδάζει, ὡς ἕνα τῶν πρακτικωτέρων …πῶν ἔχει τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ὑπογείων ὑδατί… δρόμων καὶ τὴν κατὰ προσέγγισιν τῆς ὑπο…υ ροῆς ἢ τῶν ὑπογείων φλεβῶν ποσοτικὴν …γνώρισιν.

…Ἐν τούτοις διὰ τοῦ ὅρου ὑδροσκοπία νοεῖται …ήθως ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τῶν ὑπο…ων ὑδάτων, ἄλλοτε διὰ διαφόρων ἐμπειρικῶν …όνων καὶ συνταγῶν στηριζομένων εἰς ξένα …ς τὴν γεωλογίαν συμπτώματα τοῦ ἐδάφους, … ἄλλοτε διὰ τῆς ἰδιότητος τὴν ὁποίαν ἰσχυρί…ται ὅτι κατέχουν ὡρισμένα ἄτομα, νὰ ἐκδηλώ…ν ἀσυναισθήτως ὡρισμένας ἀντιδράσεις τοῦ …ικοῦ συστήματος ἢ τῆς ψυχικῆς λειτουργίας. …ν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἐδάφους εὑρίσκωνται … τῆς κατακορύφου ὑπογείων ὑδαταποθεμάτων. …Ἡ συνηθεστέρα ἐκδήλωσις τῆς ἀντιδράσεως ταύ… γίνεται δι' αὐτομάτου καὶ ἀποτόμου στροφῆς …νης διχαλωτῆς ῥάβδου, τὴν ὁποίαν κρατοῦν … τῶν δύο χειρῶν οἱ ὑδροσκόποι, περιερχόμενοι … ἐρευνωμένην περιοχήν. Οἱ διὰ τῆς μεθόδου …της ἐρευνηταὶ καλοῦνται εἰδικώτερον ῥαβδο…τεις (ravdomantes), ἡ δὲ χρησιμοποιουμένη μέ…ος καλεῖται ῥαβδομαντεία (ravdomanzia).

…Ἡ ῥαβδομαντεία εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶ… χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ ἀναζητήσει μεταλλο…ων κοιτασμάτων, ὑπογείων ῥευμάτων πετρε…υ καὶ ὑδατίνων ἀποθεμάτων. Ἀπὸ τῆς ἐπο…ἐκείνης εἶναι διαρκῶς ἐν ἐφαρμογῇ καὶ κατὰ …ελευταῖα ἔτη ἀποτελεῖ θέμα τῶν ψυχικῶν ἢ …κρύφων καλουμένων ἐπιστημῶν.

…Ὁ καθηγητὴς Barret δίδει τὴν ἀκόλουθον τοῦ …ομένου ἑρμηνείαν. Φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν εὐ…εῖς ὀργανισμοί, ἔχοντες τὴν ἰδιότητα, ὅταν ἀνα…ῦν ἀόρατον ἀντικείμενον, νὰ εἶναι δέκται ὑπο…ιδήτων καὶ ὑπερφυσικῶν (supranormales) ἐν…ώσεων ἐπὶ τῇ προσεγγίσει των εἰς τὸ ἀντικεί…ν τοῦτο. Εἰς τοὺς ῥαβδομάντεις ὁ ὀργανισμὸς …δρᾷ κατὰ τῶν τοιούτων ἐντυπώσεων δι' ἑνὸς …υς σπασμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ ἀβού…ς στροφὴ τῆς διχαλωτῆς ῥάβδου. Εἰς ἄλλους δέκτας ἡ ἀντίδρασις ἐκδηλοῦται διὰ ταχυσφυγμίας, ἐφιδρώσεων καὶ νευρικῶν συσπάσεων.

Ἡ ὀρθόδοξος θετικὴ ἐπιστήμη, μὴ ἀναγνωρίζουσα παρὰ πειραματικὰς ἀληθείας καὶ φαινόμενα ἐξηγούμενα διὰ τῆς ἁπλῆς ἢ μαθηματικῆς λογικῆς, παραμένει ἐπιφυλακτικὴ πρὸ τῶν ὑδροσκοπικῶν μεθόδων. Δὲν παραγνωρίζει ἐν τούτοις ὅτι ἡ ἐπ' αὐτὰς φανατισμένη πίστις ἔχει ἐνίοτε ὡς ἐλατήριον τὴν ψυχοπάθειαν ἢ τὴν δολιότητα πρὸς καπηλείαν. Α. Γ. Κ.

ὑδροσκόπος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικὸς εἰς ἀνεύρεσιν ὑπογείων ὑδάτων πρὸς ἀνόρυξιν φρεάτων.

ὕδροσμον (τὸ) (Hydrosmum) / *Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς πάσας τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

ὑδροσόβη (ἡ) (larmier—jet d'eau). Κατασκευὴ προωρισμένη νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ ὑέτια ὕδατα, ἅτινα πίπτουσιν ἐπί τινος ἐπιφανείας, καὶ νὰ ἐμποδίζῃ ταῦτα ἀπὸ τοῦ νὰ λείχωσιν ἑτέραν ὑποκειμένην ἐπιφάνειαν ἢ νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς. Αἱ ὑδροσόβαι κατασκευάζονται εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιφανείας τοίχων, ὁπότε καλοῦνται *κορωνίδες* καὶ *ζῶναι*, ἐπίσης εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν ὑαλοστασίων τῶν παραθύρων καὶ ἐξωστοθυρῶν, ὁπότε καλοῦνται κοινῶς *νεροχύτες* ἢ *νεροδιῶχτες*. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τοίχων αἱ ὑδροσόβαι κατασκευάζονται λίθιναι, ἐκ σκυροκονιάματος ἢ καὶ ἐξ ἄλλων ὑλικῶν, προκειμένου δὲ περὶ τῶν παραθύρων, ἀποτελοῦνται ἀπὸ τεμάχιον ξύλου ἐπίμηκες. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ διαμόρφωσις τῆς διατομῆς εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ ὕδατα ἀπὸ τῆς ἐπι-

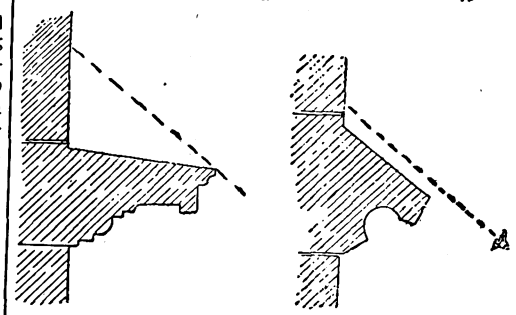

Κλεισταὶ ὑδροσόβαι ἐπὶ προσόψεως τοίχων.

φανείας, ἐφ' ἧς πίπτουσι, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐμποδίζῃ ταῦτα νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν ὑποκειμένην ἐπιφάνειαν ἢ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς. Τὸ πρῶτον τούτων ἐπιτυγχάνεται διὰ κατασκευῆς τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτῶν κεκλιμένης ἀπὸ τῆς παρειᾶς πρὸς τὰ κάτω, τὸ δεύτερον διὰ καταλλήλου μικρᾶς αὐλακώσεως κατὰ τὴν κάτω πλευρὰν αὐτῆς. Α. Α. Κ.

ὑδροσόλη (ἡ) / *Φυσικοχημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐν ὕδατι ῥευστὰ κολλοειδῆ διαλύματα διαφόρων οὐσιῶν. Τὰ διαλύματα ταῦτα, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ μοριακὰ διαλύματα, δὲν καταλείπουν τὴν διάχυτον φάσιν κατὰ τὴν διήθησίν των διὰ διηθητικοῦ χάρτου ἢ διὰ πλακῶν ἐξ ἀργίλλου. Ἀπ' ἐναντίας δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ ἡ ἐν λεπτοτάτῃ κατανομῇ οὐσία, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὰ πραγματικὰ διαλύματα τῆς μοριακῆς διαχύτου φάσεως διὰ διηθήσεως δι' ὑμενίου ἐκ κολλοδίου (ὑπερηθμός). Αἱ ὑδροσόλαι, καὶ γενικῶς αἱ ῥευσταὶ κολλοειδεῖς οὐσίαι, δεικνύουν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ μοριακὰ διαλύματα, ἐλαχίστην διαχυτικὴν ἢ διαλυτικὴν ἱκανότητα καὶ ἀναλόγως μικρὰν ὠσμωτικὴν πίεσιν, οὐδεμίαν ἀνύψωσιν τοῦ σημείου ζέσεως, οὔτε ταπείνωσιν τοῦ σημείου πήξεως. Παρουσιάζουν μέγα μοριακὸν βάρος, ὅπερ εἶναι ἐπακολούθημα τῆς συγκεντρώσεως πλειόνων μορίων ὁμοῦ πρὸς μεγαλύτερα συγκροτήματα. Αἱ ὑδροσόλαι κολλοειδῶν τινων μετάλλων, ὡς τοῦ χρυσοῦ, τοῦ λευκοχρύσου κλπ., δεικνύουν εἰς μεγάλην ἀραίωσιν τῶν κολλοειδῶν διαλυμάτων των καταλυτικὴν ἐνέργειαν, καλοῦνται δὲ ἐκ τούτου καὶ ἀνόργανα ἔνζυμα, καθότι, ὡς τὰ ὀργανικὰ ἔνζυμα, ἅτινα ὁμοίως εἶναι κολλοειδῆ σώματα, διὰ σωμάτων τινῶν δηλητηριάζονται χάνοντα τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Κ. Γ. Μ.

ὑδροστάθμη (ἡ). Ἡ στάθμη τοῦ εἴς τινα χῶρον (δοχεῖον, δεξαμενὴν κτλ.) περιλαμβανομένου ὕδατος. Πολλάκις παρίσταται ἀνάγκη ὅπως ἡ στάθμη τοῦ ἐντὸς δεξαμενῆς ἢ δοχείου ὕδατος παραμένῃ σταθερὰ καὶ νὰ μὴ ὑπερβῇ ὡρισμένον ὕψος. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται διὰ *πλωτήρων* δυναμένων νὰ ρυθμίσωσι τὴν κίνησιν τῶν τροφοδοτικῶν ἀντλιῶν ἢ νὰ φράξωσιν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ αὐτομάτως τὸ στόμιον πληρώσεως.

— *[Γεωδ.]* Καλεῖται *ὑδροστάθμη* ἢ *ὑδρογωροστάθμη* ἢ καὶ *ὑδροστάτης* (κοιν. *νεροζύγι*) ἐργαλεῖον χωροσταθμικόν, τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ δι' ὕδατος ἢ ἑτέρου ὑγροῦ ἰσορροποῦντος ἐντὸς δύο συγκοινωνούντων δοχείων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ σωλῆνα ὀρειχάλκινον, μήκους μέχρις ἑνὸς μέτρου, τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα, καμπτόμενα κατὰ γωνίας ὀρθάς, προεκτείνονται διὰ ὑαλίνων σωλήνων ἰσομήκων. Διὰ τὴν χρησιμοποίησίν του τὸ ὄργανον τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τρίποδος, ἐφ' οὗ τίθεται μὲ τοὺς ὑαλοσωλῆνας κατακορύφους καὶ πληροῦται, μέχρι σημείου τινὸς τῶν ὑαλοσωλήνων, διὰ ὑγροῦ. Ἐπειδὴ τὸ ὑγρὸν φθάνει καὶ εἰς τοὺς δύο σωλῆνας μέχρι τῆς αὐτῆς στάθμης, ἡ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὰς εἰς τοὺς σωλῆνας δύο ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ εἶναι ὁριζοντία καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐκτέ-

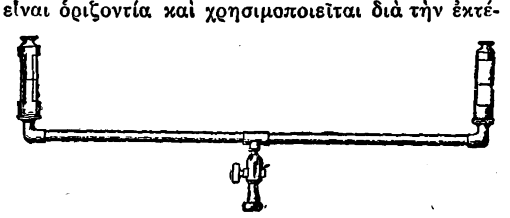

Χωροσταθμικὴ ὑδροστάθμη ἢ ὑδροστάτης.

λεσιν ὁριζοντίων σκοπεύσεων ἐπὶ ἠριθμημένων κανόνων (στόχων) τοποθετουμένων κατακορύφως ἐπὶ διαφόρων σημείων τοῦ ἐδάφους, πρὸς εὕρεσιν τῶν μεταξὺ τῶν σημείων τούτων ὑψομετρικῶν διαφορῶν. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο δὲν χρησιμοποιεῖται πολὺ σήμερον, προτιμωμένων ἀντ' αὐτοῦ τῶν διαφόρων *χωροβατῶν*, οἵτινες εἶναι πλέον εὔχρηστοι καὶ παρέχουσι μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν. Α. Α. Κ.

— **ὑδροστάθμη λέβητος**. Ἡ στάθμη τοῦ ἐν τῷ λέβητι τῶν ἀτμομηχανῶν ὕδατος. Ἡ στάθμη αὕτη πρέπει πάντοτε νὰ διατηρῆται σχεδὸν σταθερὰ καὶ ὑπεράνω τῶν φλογοθαλάμων καὶ τῶν φλογοδρομόνων ἢ φλογαγωγῶν σωλήνων. Ἡ παρακολούθησις τῆς θέσεως τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος ἐν τῷ λέβητι γίνεται διὰ τῶν *ὑδροδεικτῶν*, οἵτινες ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑαλοσωλῆνας τιθεμένους κατακορύφως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ λέβητος καὶ συγκοινωνοῦντας μετ' αὐτῶν. Σήμερον, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, χρησιμοποιοῦνται *πλωτῆρες*, δυνάμενοι νὰ θέσωσιν αὐτομάτως εἰς κίνησιν ἢ νὰ σταματήσωσι τὰς τροφοδοτικὰς ἀντλίας τῶν λεβήτων, ὥστε ἡ ἐν αὐτοῖς στάθμη τοῦ ὕδατος νὰ παραμένῃ σταθερά. Α. Α. Κ.

ὑδροσταθμητής (ὁ)· ὁ διὰ τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος, διὰ τοῦ ὑδροστάτου, προσδιορίζων νοητὸν ὁριζόντιον ἐπίπεδον πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ὕψους σημείων τοῦ ἐδάφους.

ὑδροστάσιον (τό)· μέρος κεκαλυμμένον ὑπὸ λιμνάζοντος ὕδατος, συναγωγὴ ὕδατος (Βασιλικ. 58, 21, 1).

— *[Ἁλιευτ.]* *Ὑδροστάσιον* καλεῖται ἡ δεξαμενή, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀναπτύσσονται τεχνητῶς οἱ κυπρῖνοι. Τὸ ὕδωρ τῶν ὑδροστασίων δέον νὰ ἀνανεοῦται συνεχῶς καὶ ἡ μέση θερμοκρασία του νὰ εἶναι 15° Κελσίου. Εἰς τὸν πυθμένα τῶν δεξαμενῶν πρέπει νὰ ὑπάρχωσι διάφορα ὑδρόβια φυτά, ἅτινα νὰ χρησιμεύωσι συγχρόνως ὡς τροφὴ καὶ πρὸς ἐναπόθεσιν ἐπ' αὐτῶν τῶν ᾠῶν των. Ἐπίσης πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν πυθμένα καὶ λεπτὸν στρῶμα ἄμμου. Δ. Ν. Π.

ὑδροστάτης (ὁ). Καλεῖται οὕτω ὄργανον, τοῦ ὁποίου ἡ λειτουργία, βασιζομένη εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων, δύναται νὰ δώσῃ τὴν ὑψομετρικὴν διαφορὰν δύο σημείων μικρὸν ἀλλήλων ἀπεχόντων. Ὑδροστάτης ὅθεν εἶναι ὁ ἄνευ τηλεσκοπίου χωροβάτης τῶν μικρῶν ἀποστάσεων. Τὸ ὄργανον ἀποτελεῖται ἐκ σωλῆνος ὀλίγων παλαμῶν μήκους, δυναμένου δι' ἀρθρώσεως τοῦ μέσου του νὰ στηριχθῇ ἐν ὁριζοντίᾳ σχεδὸν θέσει ἐπὶ τρίποδος.

Τὰ ἄκρα τοῦ σωλῆνος εἶναι κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸν σωλῆνα κεκαμμένα κατακορύφως καὶ ἐπ' αὐτῶν κοχλιοῦνται δύο ὑάλινοι ἀνοικτοὶ κύλινδροι ὕψους ὀλίγων ἑκατοστῶν.

Ἐὰν πληρωθῇ ὕδατος ὁ σωλὴν μέχρι τοῦ μέσου περίπου τῶν ὑαλίνων κυλίνδρων, ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος θὰ εὑρίσκεται εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου. Ὀπτικὴ ὅθεν ἀκτὶς ἐφαπτομένη τῶν δύο σταθμῶν θὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου. Ἐὰν σκοπευθῇ διὰ τῆς αὐτῆς ἀκτῖνος στόχος τοποθετούμενος ἐναλλὰξ εἰς δύο σημεῖα, θὰ προσδιορισθοῦν ὀπτικῶς ἐπὶ τοῦ στόχου αἱ βαθμολογίαι αἱ εὑρισκόμεναι ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου εἰς τὰς δύο θέσεις τοῦ στόχου. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων βαθμολογιῶν παριστᾷ τὴν ὑψομετρικὴν διαφορὰν τῶν δύο σημείων. Α. Γ. Κ.

ὑδροστατική (ἡ) *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδρομηχανική*.

ὑδροστατικός, -ή, -όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἰσορροπίαν τῶν ὑγρῶν καὶ τὴν πίεσιν, τὴν ὁποίαν ἐπιφέρουν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐν ᾧ περιέχονται ἀγγείου· || **ὑδροστατική** (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

Digitized by Google

—**ὑδροστατικὴ ἀρχὴ 'Ἀρχιμήδους** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *Ἀρχιμήδους ὑδροστατικὴ ἀρχή.*

—**ὑδροστατικὴ δοκιμασία.** Ἡ διαπίστωσις τοῦ φαινομένου τῆς ἀναπνοῆς, ἤτοι τῆς ὑπάρξεως φυσαλλίδων ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμονικῶν κυψελίδων, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἔμβρυον ἀνέπνευσε καὶ συνεπῶς ἐγεννήθη ζῶν καὶ οὐχὶ τεθνεός, ἀνευρισκομένη διὰ τῆς πυκνότητος ἢ τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν πνευμόνων. Ἡ δοκιμασία αὕτη καλεῖται ἐπίσης *πνευμονικὴ δοκιμασία* καὶ *δοκιμασία τοῦ Γαληνοῦ.* Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεως ἡ πυκνότης τοῦ πνεύμονος εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ ὕδατος καὶ κατὰ συνέπειαν τμῆμα πνεύμονος ριπτόμενον ἐντὸς δοχείου πλήρους ὕδατος καταπίπτει εἰς τὸν βυθὸν τούτου. Ἐὰν ὅμως τὸ γεννηθὲν βρέφος ἀναπνεύσῃ, ἡ εἴσοδος ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμονικῶν κυψελίδων του καταβιβάζει ἐπαισθητῶς τὴν πυκνότητα τοῦ ὀργάνου, τμῆμα τοῦ ὁποίου ριπτόμενον ἐν τῷ ὕδατι ἐπιπλέει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τούτου. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς πνευμονικῆς ὑδροστατικῆς δοκιμασίας. Κατὰ τὴν αὐτὴν δοκιμασίαν, ἐὰν τὸ νεογνὸν ἀνέπνευσε, τεμάχιον τοῦ πνεύμονός του πιεζόμενον ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἀφήνει νὰ διαφεύγωσι καὶ νὰ ἀνέρχωνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀφρόεσσαι φυσαλλίδες, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἔνδειξιν τῆς ὑπάρξεως ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμόνων. Τέλος τμῆμα πνεύμονος θλιβόμενον ἰσχυρῶς ἐντὸς τῆς παλάμης καὶ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἀγγείου, ἐὰν παρ' ὅλην τὴν ἐξασκηθεῖσαν σύνθλιψιν ἐπιπλεύσῃ, ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι τὸ νεογνόν, εἰς ὃ τοῦτο ἀνῆκεν, ἀνέπνευσεν. Οὕτως ἀσκουμένη ἡ πνευμονικὴ ὑδροστατικὴ δοκιμασία δίδει ἀποτελέσματα ἀπολύτως πειστικὰ εἰς τὸν ἰατροδικαστήν, πλὴν τῶν περιπτώσεων ἐμφυσήσεως ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας, ἀεριώδους σήψεως αὐτῶν, ψύξεως ἢ ἐμβροχῆς αὐτῶν ἐν οἰνοπνεύματι, ὧν ἡ ἐξέλεγξις τυγχάνει λίαν δυνατή. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—**ὑδροστατικὸν παράδοξον**· βλ. *παράδοξον ὑδροστατικόν.*

—**ὑδροστατικὸν φορτίον** *['Υδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδρομηχανική.*

ὑδροσταχυοειδῆ (τὰ) (Hydrostachydaceae) *[Βοταν.].* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ἐν Ἀφρικῇ κυρίως φυόμενα, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *ὑδρόσταχυς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδρόσταχυς (ὁ) (Hydrostachis) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροσταχυοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, φυόμενα ἐν Μαδαγασκάρῃ καὶ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

ὑδροστεγὴς (ὁ) *['Υδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδροπερατόν.*

ὑδροστόμιον (τό), ἢ *στόμιον ὑδροληψίας.* Στόμιον ἐκροῆς ὕδατος οἱασδήποτε ἐγκαταστάσεως, καὶ κυρίως τοῦ ὑδραυλικοῦ δικτύου τῆς πόλεως, κλειόμενον συνήθως διὰ στρόφιγγος καὶ χρησιμοποιούμενον πρὸς ὑδροληψίαν διὰ κατάβρεγμα, κατάσβεσιν πυρκαϊῶν κ. τ. τ. Α. Λ. Κ.

ὑδροστρόβιλος (ὁ)· στρόβιλος κινούμενος δι' ὕδατος.

— *['Υδραυλ.]* Βλ. λ. *ὑδροκινητῆρες.*

ὑδροσυλλέκτης (ὁ)· ὁ συλλέγων τὸ ὕδωρ, μέρος τῆς ἀτμομηχανῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ συλλέγονται τὰ ἐντὸς τῶν ἀτμαγωγῶν σωλήνων καὶ ἀτμοκυλίνδρων σταγονίδια ὕδατος, ἅτινα παρασύρονται μέχρις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ λέβητος ἢ παράγονται λόγῳ τῆς ἐν αὐτοῖς ψύξεως τῶν ὑδρατμῶν.

ὑδρόσφαιρα (ἡ). Τὸ ὑδάτινον περίβλημα τῆς γῆς, τὸ περιβάλλον αὐτὴν κατὰ τὰ 73% τῆς ἐπιφανείας της. Γ. Κ. Γ.

ὑδροσωλήν, —ῆνος (ὁ)· σωλὴν πρὸς διοχέτευσιν ὕδατος, ὑδραγωγὸς σωλήν: «ὑδροσωλῆνες σιδηροῖ, — πήλινοι».

ὑδρόσωμα (τὸ) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *γραπτόλιθοι.*

ὑδροταινία (ἡ) (Hydrotaenia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ποωδῶν φυτῶν ἀπαντώντων εἰς τὰς νοτίους χώρας τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἰδίως εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ τὸ Περού. Τινὰ ἐξ αὐτῶν καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

ὑδροταλκίτης (ὁ) (Hydrotalkit) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτὸν συνώνυμον πρὸς τὸν *βελκνερίτην* (Völknerit). Ἀποτελεῖ πιθανῶς παράμιξιν ἀπὸ ὑδροξείδιον τοῦ ἀργιλλίου καὶ τοῦ μαγνησίου, τοῦ χημικοῦ τύπου $Al[OH]_3 \cdot 3Mg[OH]_2 \cdot 3H_2O$ μὲ μικρὰν περιεκτικότητα καὶ εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, κρυσταλλοῦται δὲ εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν σύστημα καὶ ἔχει σκληρότητα 2, εἰδικὸν βάρος 2,04—2,09, χρῶμα λευκὸν καὶ λάμψιν μαργαρώδη. Ἀπαντᾷ ἐντὸς τοῦ σερπεντίνου τοῦ Slatoust καὶ Snarum. Γ. Β.

ὑδροτετραζῶναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. λ. *τετραζανια.*

ὑδροτεχνία (ἡ). Καλεῖται οὕτω τὸ μέρος τῆς ὑδραυλικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται λεπτομερῶς ὁ τρόπος συνθέσεως, ὑπολογισμοῦ, ἐκτελέσεως καὶ λειτουργίας τῶν τεχνικῶν κατασκευῶν τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ὑδραυλικῶν προβλημάτων.

Ἡ ὑδροτεχνία ὑποδιαιρεῖται συνήθως:

α) Εἰς *ὑδροτεχνίαν ἀστικήν*, ἢ κατ' ἄλλους *ἀστικὴν ὑδραυλικήν*, περιγράφουσαν κυρίως τὰ ἔργα τῆς *ὑδρεύσεως* (βλ. λ.) καὶ τὰ ἔργα τῶν *ὑπονόμων* (βλ. λ.) ἢ γενικώτερον τὰ ἔργα τῶν ἀστικῶν ἐξυγιάνσεων.

β) Εἰς *ὑδροτεχνίαν ἀγροτικὴν* (βλ. κατ.), ἢ κατ' ἄλλους *ἀγροτικὴν ὑδραυλικήν*, περιγράφουσαν κυρίως τὰ ἔργα τῆς ἀγροτικῆς προστασίας ἢ ἐξυγιάνσεως καὶ τὰ ἔργα ἐνισχύσεως τῆς παραγωγῆς τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων.

γ) Εἰς *ὑδροτεχνίαν βιομηχανικήν*, ἢ κατ' ἄλλους *βιομηχανικὴν ὑδραυλικήν*, περιγράφουσαν τὰ ἔργα συλλογῆς ὑδραυλικῆς ἐνεργείας καὶ τὰ ἔργα τῆς ἐσωτερικῆς νηοπλοΐας.

δ) Εἰς *ὑδροτεχνίαν θαλασσίαν*, ἢ κατ' ἄλλους *θαλασσίαν ὑδραυλικήν*, περιγράφουσαν τὰ ἔργα τῆς κατασκευῆς λιμένων. Α. Γ. Κ.

— **ὑδροτεχνία ἀγροτική**, ἢ **ὑδραυλικὴ ἀγροτικὴ** (Hydraulique agricole, idraulica agraria, idraulica rurale). Καλεῖται τὸ μέρος τῆς ὑδροτεχνίας τὸ περιγράφον κυρίως τὰ μόνιμα ἔργα, δι' ὧν κυβερνᾶται ἡ ἐπὶ τοῦ γονίμου ἐδάφους κυκλοφορία τοῦ ὕδατος κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς γεωπονικῆς ἐπιστήμης.

Τὰ ἔργα ταῦτα διαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς δύο κατηγορίας: α) Ἔργα ἐξυγιάνσεως καὶ προστασίας τοῦ ὑδροπλήκτου ἐδάφους. β) Ἔργα ὑδατοδιαίτης γονιμοποιοῦ τῆς φυτείας.

Διὰ τῶν πρώτων ἐπιδιώκεται ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς πασχούσης ἐκτάσεως ἀπὸ γεωργικῶς ἀνεπιθύμητα ὕδατα, τὰ ὁποῖα εἴτε κατακλύζουν μονίμως ἢ περιοδικῶς γόνιμα ἐδάφη, εἴτε κυκλοφοροῦν ὑπογείως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ῥιζικοῦ συστήματος, εἴτε ὑπὸ μορφὴν πληθωρικῶν ἢ ἀχειραγωγήτων ἐκχειλίσεων πλήττουν μηχανικῶς ἢ βιολογικῶς τὴν φυτείαν καὶ ἀναμοχλεύουν ἢ προσχώνουν ἢ ἐκπλύνουν τὸ γόνιμον ἔδαφος.

Διὰ τῶν δευτέρων ἔργων χορηγεῖται εἰς τὴν φυτείαν, κατὰ ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους, ὡρισμένη δόσις ὕδατος ἐπενεργοῦντος εὐνοϊκῶς κατὰ τρόπον βιολογικὸν ἢ μηχανικόν. Τοιαῦτα ἔργα εἶναι τὰ ἀρδευτικὰ καὶ τὰ ὑδρολιπαντικά. Τὰ ἔργα τῶν ἐξυγιάνσεων συνοδεύονται συνηθέστατα καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα ὑδατοδιαίτης, διότι κατὰ κανόνα εἰς τὰς ἐξυγιάνσεις παρουσιάζεται διαθέσιμος ἡ διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀρδεύσεων ἀπαιτουμένη ὑδατίνη ποσότης.

Τὸ σύστημα τῶν ἔργων ἐξυγιάνσεως καὶ ὑδατοδιαίτης καλεῖται συνήθως ἀγροτικὴ βελτίωσις (ameliorations agricoles, miglioramenti fondiari).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐν τούτοις ἔτη ἐπεκράτησεν, ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ ἀντίληψις ὅτι πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς ἀγροτικῆς βελτιώσεως πρέπει νὰ κατασκευάζωνται, παραλλήλως πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἀγροτικῆς ὑδραυλικῆς, καὶ ὅλα τὰ συμπληρωτικὰ τεχνικὰ ἔργα τῆς ἀξιοποιήσεως, διὰ τῶν ὁποίων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐνισχύεται ἡ καθόλου ἀγροτικὴ οἰκονομία τῆς περιοχῆς πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς μεγίστης ἀποδόσεως. Τοιαῦτα ἔργα εἶναι: α) Τὰ συγκοινωνιακά. β) Τὰ ἀποθηκευτικὰ ἐργαλείων, μηχανημάτων καὶ συγκομιδῆς. γ) Τὰ ἔργα στεγάσεως καὶ πολιτισμένης ἐξυπηρετήσεως τοῦ προσωπικοῦ. δ) Τὰ ἔργα σταυλίσεως. ε) Τὰ ἔργα βιομηχανοποιήσεως τῶν προϊόντων (τυροκομία). Τὸ ὅλον συγκρότημα τῶν ἔργων διὰ τὴν ἐντατικωτάτην γεωργικὴν παραγωγὴν καλοῦσιν ἐν Ἰταλίᾳ bonifica integrale. Εἰς παρῳχημένην ἐποχὴν ἡ ἐκτέλεσις τῶν συμπληρωτικῶν τούτων ἔργων ἀνῆκεν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ἡ ὁποία ὅμως τὰ κατεσκεύαζεν ἀτελῆ, ἀσυγχρόνιστα καὶ ἀσυναρμολόγητα πρὸς τὸν ὅλον μηχανισμὸν τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Εἰς τὴν ἀγροτικὴν ὑδροτεχνίαν ὑπάγονται συνήθως καὶ αἱ ἀποξηράνσεις ὑδροπνίκτων ἐκτάσεων, αἱ ὑπαγορευόμεναι ἀπὸ λόγους ὑγιεινῆς τῶν περὶ αὐτὰς συνοικισμῶν. Α. Γ. Κ.

ὑδροτομία (ἡ). Μέθοδος ἀνατομῶν ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Lacauchie καὶ συνισταμένη εἰς ἔγχυσιν ὕδατος ἐντὸς τῶν ἀρτηριῶν τοῦ πτώματος. Τὸ ὕδωρ ἐνιέμενον μετὰ μεγάλης πιέσεως διηθεῖ τοὺς ἱστούς, ἀποχωρίζει τὰς ἶνας, αὐξάνει τὴν διαφάνειαν τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ, ἀποχωρίζει τὰ διάφορα ὄργανα καὶ καθιστᾷ οὕτως εὐχερεστέραν τὴν ἀνατομήν. Ο. Ρ.

ὑδροτουρμπίνα (ἡ) *['Υδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδροκινητῆρες.*

ὑδροτροπικός, —ή, —όν· ἐπὶ τῶν φυτῶν, τὸ ἐμφανίζον ὑδροτροπισμόν, τὸ στρεφόμενον πρὸς τὴν διεύθυνσιν, ὅπου ὑπάρχει ὕδωρ.

ὑδροτροπιλιδένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *κυκλοεπταδιένιον.*

ὑδροτροπισμὸς (ὁ) *[Βιολ.].* Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ὑδρόβιά τινα φυτὰ στρέφουσιν ὡρισμένα μόριά των πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὕδατος. Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίως κατὰ τὴν αὔξησιν τῶν μορίων τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὑδροῦαλος (ὁ)· βλ. *ὑδρύαλος.*

ὑδρουρία (ἡ), ἢ *ἰδιοπαθὴς ἄποιος διαβήτης*, ἢ *ἰδιοπαθὴς πολυουρία*· Ὀνομάζεται οὕτω ἡ διαρκὴς καὶ σημαντικὴ πολυουρία (3—15 λίτρα καὶ ἄνω), κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀνευρίσκεται εἰς τὰ οὖρα οὔτε σάκχαρον οὔτε ὑπερβολικὸν ποσὸν οὐρίας, φωσφορικῶν ἢ ὀξυλικῶν ἁλάτων, οὔτε λεύκωμα ἢ ἰνοσίτης. Συνήθως τὴν πολυουρίαν ταύτην συνοδεύει μόνον πολυδιψία, οὐχὶ δὲ καὶ πολυφαγία, οὔτε ἀπίσχνανσις, οὔτε ὑποθρεψία, οὔτε νευρικαὶ διαταραχαί, οὔτε ἀνικανότης. Θεραπευτικῶς ἡ ἔνεσις ἐκχυλίσματος ὀπισθίου λοβοῦ ὑποφύσεως δίδει καλὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ προσωρινά. Ἐπίσης ἡ μεταμόσχευσις τῆς ὑποφύσεως, εἴτε εἰς ἓν τεμάχιον, εἴτε εἰς πολλά, ἔδωκε καταπληκτικὰ μέν, ἀλλ' ἐπίσης προσωρινὰ ἀποτελέσματα.

Ὑδροῦς *['Αρχ. Γεωγρ.].* Μία τῶν ἀρχαιοτάτων πόλεων τῆς Καλαβρίας (ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰαπύγων), κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ἐσχατιάν, ἀντικρύζουσα τὴν Ἀπολλωνίαν καὶ διέχουσα τὴν βραχυτάτην ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου (Ἀκροκεραύνια) ἀπόστασιν, ὥστε νὰ σχηματίζῃ τὸ νοτιοδυτικὸν κέρας τοῦ στομίου τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ Ἰονίου πελάγους κατά τε τὰς συγχρόνους καὶ τὰς ἀρχαιοτάτας γεωγραφικὰς ἀντιλήψεις (*Σκυλ.*, Περίπλ. Ἰαπυγ. 11. *Στραβ.* ΣΤ, 281. *Πτολεμ.* Γ, α, 14). Κτίσμα Κρητῶν, ὡς φέρεται, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος τῷ 49 π. Χ. καὶ ἤκμασεν ἐπὶ Ρωμαίων ὡς λιμὴν διαπορθμεύσεως πρὸς Ἑλλάδα, ὑπὸ τὸ ὄνομα Hydruntum (*Liv.* 36,21. *Cic.* Fam. 16,9, Att 15,21. *Παυσ.* ΣΤ, ιθ, 9. *Ἀππ.* Ἐμφ 2, 40), πλὴν ἀπώλεσε τὴν σημασίαν του (Δ' αἰὼν μ. Χ.), ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐξελίξεως τοῦ Βρεντεσίου. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀναφέρεται ὡς *Δρουῦς* κατ' ἀναγραμματισμόν, ὑπῆρξε δὲ τότε (*Προκοπίου*, Γοτθ. Α, 15) στρατιωτικὴ βάσις διὰ τὰς κατὰ τῶν Γότθων ἐπιχειρήσεις καὶ ἕδρα ἐπισκόπου. Εἶναι τὸ σύγχρονον Ὀτράντο. Σ. Ε. Λ.

Ὑδροῦσα *[Γεωγρ.].* —1) Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς νήσου *Ἄνδρου* (βλ. λ.) ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ ρεόντων ὑδάτων. —2) Μία τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν τῆς νήσου *Κέας* (βλ. λ.).

— **Ὑδροῦσα** *[Γεωγρ.].* Νησὶς τοῦ Σαρωνικοῦ, ἡ νῦν *Πρασονήσι* (βλ. λ.).

— **Ὑδροῦσα** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 846. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Κόττορι.*

—**Ὑδροῦσα, Ἄνω** — *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 316. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Κεῖται εἰς δασώδη περιοχὴν καὶ παράγει δημητριακά, καπνὸν καὶ προϊόντα ἀμπέλου, κτηνοτροφικὰ καὶ δασικά. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Κόττορι.*

ὑδροφανὴς (ὁ) (Hydrophan) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ κοινοῦ ὀπαλίου. Σχηματίζεται κατόπιν ἀπωλείας ὕδατος ἐκ τοῦ ὀπαλίου τούτου, ὁπότε καθίσταται λευκός, λαμβάνων διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὀνομασίαν γαλακτόχρους ὀπάλιος (Milchopal). Γ. Β.

ὑδροφάντης (ὁ)· ὁ φαίνων, ὁ φανερώνων τὸν τόπον ὑπάρξεως ὑπογείου ὕδατος, ἄλλως ὑδροσκόπος.

ὑδροφαντικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη, ἡ ἐμπειρία τοῦ ὑδροφάντου.

ὑδροφασιανὸς (ὁ) (Hydrophasianus) *[Ζῳολ.].* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ξηροβατῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ... ριδῶν, περιλαμβάνον ... λάχιστα ... ἰθαγενῆ ... Ἰνδιῶν, τῆς Ἰνδοκίνας ... τῆς Κίνας. Ἐκ τῶν ... στοτέρων ... δῶν εἶναι ... ὑδροφασιανὸς

Ὑδροφασιανὸς ὁ χειρουργός.

ὁ *χειρουργὸς* (Hydrophasianus chirurgus), ὅστις ἔχει μικρὸν μέγεθος, ράμφος λεπτόν, εὐθὺ ... ἐπίμηκες, κεφαλὴν καὶ λαιμὸν λεπτόν, σῶμα ...

Digitized by Google

...ν, πτέρυγας ἀρκετὰ ἐπιμήκεις, οὐρὰν μακροτά-...ν καὶ στενοτάτην καὶ πόδας λεπτοὺς καὶ ὑψη-...τάτους. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιός, πυρ-...ς ἢ χαλκόχρους κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώμα-...ς, μελανὸς μὲ χρυσοπρασίνους ἀποχρώσεις κατὰ ...ν κοιλίαν, φαιοκυανοῦς κατὰ τὰς πτέρυγας καὶ ...γυρόλευκος κατὰ τὰς παρειὰς καὶ τὸ κάτω μέ-...ς τοῦ λαιμοῦ. Ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς ροὰς τῶν ...άτων. Δ. Ν. Π.

ὑδροφθορικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*· βλ. λ. *φθόριον*.

ὑδροφθοριογερμανικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*· βλ. λ. ...*μανιον*.

ὑδροφθόριον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. λ. *φθόριον*.

ὑδροφθοριοπυριτικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*· βλ. λ. *πυρι-...ν ἑνώσεις*.

ὑδροφίδαι (οἱ) (Hydrophidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκο-...νεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περι-λαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ...ντα ἐντὸς τῶν θαλασσῶν. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ ...ν παρὰ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν μερῶν. Ἐκ τῶν ...ωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *ὑδρόφις* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδροφιλίδαι (οἱ) (Hydrophilidae) *[Ζωολ.]*. ...κογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσμα-...ς τῶν *νηματοκέρων*, περιλαμβάνουσα γενικῶς ...νθάρους μὲ ποικίλους χρωματισμούς, σῶμα φο-...δές, ἐλαφρῶς πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ ...τω καὶ πρόσθιον ζεῦγος ποδῶν ἀπολῆγον εἰς πλατυσμένας ἀποφύσεις καὶ κατάλληλον πρὸς ...λύμβησιν. Τρέφονται ἐκ φυτῶν, ἐνῷ αἱ νύμφαι ...ν εἶναι σαρκοφάγοι. Ἂν καὶ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ...ρόβια ἔντομα, νήχονται ἀδεξίως. Ἐκ τῶν πο-...ρίθμων γενῶν ἀξιολογώτερα εἶναι ὁ *ὑδρόβιος*, *ὑδρόφιλος* καὶ ὁ *ὑδροχόος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδρόφιλος (ὁ, ἡ), **—ον** (τὸ)· ὁ ἀγαπῶν τὸ ὕδωρ: ...άμβαξ ὑδρόφιλος» ὁ φαρμακευτικός, παρεσκευα-...ένος πρὸς ἀπορρόφησιν.

ὑδρόφιλος (ὁ) (Hydrophilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφιλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη εὐμεγέθων ὑδροβίων κανθάρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι σῶμα κυρτὸν κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ γωνιῶδες κατὰ τὴν κοιλίαν, στέρνον πεπιεσμένον καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀπολῆγον εἰς αἰχμηρὸν ἄκρον. Οἱ ὑδρόφιλοι ἵπτανται εὐχερῶς, παράγοντες ἰδιάζοντα βόμβον, βαδίζουσιν ἀδεξίως καὶ κολυμβῶσι δυσκόλως. Ἡ θήλεια γεννᾷ τὰ ᾠά της ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν ὑδροβίων φυτῶν. Ἐκ τῶν

Ὑδρόφιλος ὁ φαιός.

...ειδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώ-...ρον εὐρωπαϊκὸν εἶναι ὁ *ὑδρόφιλος ὁ φαιὸς* (Hydrophilus cinereus), ὅστις φθάνει τὰ 45 χλστ. μῆκος, ἔχει χρῶμα στιλπνῶς φαιὸν καὶ ἐνδι-...άται ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὑδρόφις (ὁ) (Hydrophis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπε-...ν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφιδῶν*, περιλαμβάνον ...κετὰ εἴδη με-...λων ὄφεων, ἀ-...ντώντων εἰς ...ς ἀκτὰς τοῦ ...ρηνικοῦ καὶ ...δικοῦ ὠκεα-...ῦ. Οἱ ὑδρόφεις ...αι ὑδρόβια ἑρ-...τὰ μὲ σῶμα ἐ-...ήκες, πεπιε-...ένον καὶ οὐ-...ν βραχεῖαν καὶ ...λατυσμένην ...

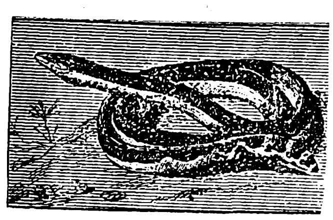

Ὑδρόφις ὁ γραμμωτός.

...ευρικῶς. Οἱ ὀφθαλμοί των, γενικῶς, εἶναι κυ-...κοί. Εἴδη τινὰ φέρουσι σιαγονικοὺς ὀδόντας ...υθισμένους ἐντὸς βαθέων αὐλάκων. Οἱ ἰοβό-...αδένες διανοίγονται κατὰ τὴν βάσιν τῶν ὀδόν-...ν τούτων. Ἐνδιαιτῶνται σχεδὸν πάντοτε ἐντὸς ...ς θαλάσσης καὶ εἴδη τινὰ ἐντὸς τῶν γλυκέων ...άτων. Κολυμβῶσι ταχύτατα καὶ ἐπιδεξιώτατα. ...τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδρόφις ὁ* ...*μμωτὸς* (Hydrophis striatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς ...ς ἀκτὰς τῶν Ἰνδικῶν θαλασσῶν, φθάνει εἰς μῆ-...ς 2 περίπου μέτρων καὶ ἔχει χρῶμα φαιοϋπό-...κον μὲ γραμμώσεις πυρρὰς, τεφρὰς καὶ κυα-...ς. Οἱ ὑδρόφεις ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀνθρώ-...ν ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὀχείας των, ὁπότε ...ρχονται κατὰ ἑκατοντάδας ἐκ τῆς θαλάσσης ...τὰς ἀμμώδεις παραλίας. Δ. Ν. Π.

ὑδρόφοβος (ὁ, ἡ), **—ον** (τὸ)· ὁ φοβούμενος, ὁ ...οστρεφόμενος τὸ ὕδωρ || ὁ πάσχων ἐξ ὑδρο-...βίας.

— *[Ποιν. Δικ.]* Βλ. *ἀφορμὴ δημοσίων δυστυχη-...των*.

ὑδροφορεῖον (τό)· ὄχημα, δι' οὗ μεταφέρεται ὕδωρ, ὑδροφόρον ὄχημα.

Ὑδροφόρια (τά) *[Ἀρχ.]*. Μέρος τῆς ἐν Ἀθήναις τελουμένης διονυσιακῆς ἑορτῆς τῶν Ἀνθεστηρίων. Ἐτελοῦντο ταῦτα κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, τὴν τῶν Χύτρων, εἰς ἀνάμνησιν τῶν κατὰ τὸν κατακλυσμὸν τοῦ Δευκαλίωνος πνιγέντων ἀνθρώπων. Κατὰ τὰ Ὑδροφόρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐτερματίζετο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀνθεστηρίων, ἐρρίπτοντο ἐντὸς τοῦ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ὀλυμπιείου χάσματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον ἀπορροφηθῆ ὑπὸ τῆς μητρὸς Γῆς τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ζωὴ εἰς νέον ἀνθρώπινον γένος, ἄρτοι ἐκ σίτου καὶ μέλιτος. ΚΑΨ.

ὑδροφορία (ἡ)· τὸ νὰ μεταφέρῃ τις ὕδωρ, κοιν. *νεροκουβάλημα*.

ὑδροφορικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑδροφορίαν, ὁ τῆς ὑδροφορίας: «*ὑδροφορικὸν ὄχημα*», «*ἔξοδα ὑδροφορικά*».

ὑδροφόριον (τό)· ἀγγεῖον ὑδροδόχον πρὸς μεταφορὰν ὕδατος, κοιν. *νεροβάρελλο*.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ὑδροφόριον* (κοιν. *βαρέλλι τοῦ νεροῦ*) ἕκαστον τῶν μικρῶν βαρελλίων, δι' ὧν, φερομένων ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν *ὑδροφόρων* τοῦ πληρώματος, ὑδρεύονται τὰ μικρὰ πλοῖα ἀπὸ ὑδρείων. Ἦτο δὲ ὁ μόνος τρόπος ὑδρεύσεως τῶν γαλερῶν. Ἡ ὀρθὴ τομή των εἶναι ἐλλειψοειδής, ἵνα μὴ κυλοῦν κατὰ τὸν σάλον. Πληρούμενα ὕδατος ἀποτελοῦν, διὰ τὸ ἔχειν ἰδίαν πλευστότητα, ἄριστον ἔρμα ἱστιοπλοούσων λέμβων, ἵνα μὴ βυθίζωνται αὗται λόγῳ τοῦ βάρους τοῦ ἕρματος ἐν περιπτώσει ἀνατροπῆς. Σ. Ε. Λ.

ὑδροφόρον (τό) *[Ὑδραυλ.]*· βλ. λ. *ὑδροπερατόν*.

ὑδροφόρος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ φέρων, ὁ μεταφέρων ὕδωρ, ἢ ὁ δι' οὗ μεταφέρεται ὕδωρ: «*ὑδροφόρον ὄχημα*» || *ὑδροφόρος* (ὁ, ἡ)· ὡς οὐσ., ὁ ἔργον ἀσκῶν τὴν ὑδροφορίαν, ἄλλως *νεροφόρος*, *νεροκουβαλητής*.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ὑδροφόρος* (κοιν. *νεροκουβαλίστρα* καὶ *ὑδροφόρα*) πλοῖον πληρούμενον ποσίμου ὕδατος, πρὸς ὕδρευσιν τῶν πλοίων· τοιαῦτα δὲ εἴτε ἔχουν ἰδίαν κίνησιν, ὡς ἡ «Αὔρα» καὶ τὸ παλαιότερον «Καρχαρίας», εἴτε εἶναι παλαιὰ πλοῖα, ὧν ἀφῃρέθησαν οἱ λέβητες καὶ αἱ μηχαναὶ καὶ ἅτινα κινοῦνται διὰ ρυμουλκίας, ὡς τὰ παλαιὰ πολεμικὰ «Ναύπλιον», «Αὐγή», «Σφίγξ». Νῦν ὑπάρχουν καὶ μεγάλαι αὐτοκίνητοι ὑδροφόροι, αἵτινες πληρούμεναι ὕδατος εἰς ὑδρεῖα μεταφέρουν αὐτὸ εἰς λιμένας πρὸς κοινὴν χρῆσιν τῶν τε πλοίων καὶ τῶν κατοίκων. Σ. Ε. Λ.

ὑδροφόρος (ὁ) (Hydrophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δολιχοποδιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας τῆς γῆς. Οἱ ὑδροφόροι εἶναι μυῖαι μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα λεπτὸν καὶ χρῶμα φαιόν, ὑπόξανθον καὶ πυρρόν, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Ζῶσι παρὰ τὰ τέλματα καὶ ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδροφόρος ὁ κωνικὸς* (Hydrophorus conicus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἔχει χρῶμα φαιὸν κατὰ τὴν ράχιν, τεφρὸν κατὰ τὸν θώρακα, φαιοκίτρινον δὲ κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ ὀφθαλμοὺς ἐρυθρούς. Τρέφεται ἐξ ἄλλων ὑδροβίων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

ὑδροφράκτης (ὁ), καὶ **ὑδατοφράκτης**· φράκτης ὕδατος, ἔργον τοιχοποιίας συγκρατοῦν τὴν ροὴν τοῦ ὕδατος ποταμοῦ ἢ διώρυγος πρὸς ἀνύψωσιν τῆς στάθμης αὐτοῦ εἴτε χάριν πλεύσεως, εἴτε πρὸς ἄρδευσιν, εἴτε πρὸς σχηματισμὸν καταρράκτου, εἴτε πρὸς πρόληψιν πλημμυρῶν κτλ.

—*[Ὑδραυλ.]* Βλ. λ. *φράγμα*.

ὑδροφυγής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ φεύγων τὸ ὕδωρ, ὁ μὴ ἐπηρεαζόμενος ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ὑπὸ τῆς ὑγρασίας: «*βερνίκιον ὑδροφυγές*».

ὑδροφυλλοειδῆ (τά) (Hydrophyllaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ποώδη, ἰθαγενῆ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐξ ὧν γνωστότερα εἶναι ἡ *ὑδρόφυλλον* καὶ ἡ *φακελωτή*. Δ. Ν. Π.

Ὑδρόφυλλον

ὑδρόφυλλον (τό) (Hydrophyllum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφυλλοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα ἐπιμήκη, ὀδοντωτά, σκληρὰ καὶ ἄνθη καταληκτικά, ἀναφαινόμενα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν βλαστῶν, μικρά, κανονικὰ καὶ σπανιώτερον μονήρη, συνήθως δὲ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Ἕκαστον ἄνθος ἔχει πενταμερῆ κάλυκα, μονοπέταλον στεφάνην, πέντε στήμονας μὲ νηματοειδεῖς στυλίσκους, ᾠοθήκην ἐλευθέραν περιβαλλομένην ὑπὸ τριχῶν, μονόχωρον καὶ ἐπαναπαυομένην ἐπὶ ἁπλοῦ νηματοειδοῦς στύλου. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα σφαιρική, διανοιγομένη εἰς δύο βαλβίδας καὶ περικλείουσα πλείονα σπέρματα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, φυόμενα κυρίως εἰς τὰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ὑδρόφυτα (τά) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ φυτὰ τὰ ζῶντα ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

ὑδροφυτολογία (ἡ). Κλάδος τῆς βοτανικῆς, ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην καὶ κατάταξιν τῶν ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὑδρόφωνον (τό). Ὑποβρύχιος τηλεφωνικὸς δέκτης, μεταδίδων οἱονδήποτε θόρυβον ἐκδηλούμενον ἐν τῷ ὕδατι καὶ εἰς ὡρισμένην ἀπὸ τοῦ τοιούτου δέκτου ἀπόστασιν. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ ὑδροφώνου, ὀφειλομένη εἰς τὸν Mac Evog (1878), ἀπεσκόπει τὴν ἀναζήτησιν ἐν τῷ πυθμένι ἀπολεσθεισῶν ναρκῶν. Ἡ γειτνίασις τῆς σιδηρᾶς μάζης τῶν ναρκῶν ἐγέννα ρεῦμα ἐξ ἐπαγωγῆς, ὅπερ παρῆγε βόμβον ἐντεινόμενον σὺν τῇ προσεγγίσει καὶ ἐξασθενοῦντα σὺν τῇ ἀπομακρύνσει ἀπὸ τῆς ἀναζητουμένης νάρκης· ἐπειδὴ ὅμως τὸ αὐτὸ συνέβαινε μὲ πᾶσαν ἄλυσιν ἐγκαταλελειμμένην ἐν τῷ πυθμένι καὶ μὲ πᾶν παλαιοσίδηρον ἐν γένει, τὸ τοιοῦτον ἀρχικὸν ὑδρόφωνον ἔπαυσε χρησιμοποιούμενον. Εἰς τὰ σύγχρονα ὅμως πλοῖα τοποθετοῦνται μακρὰν τοῦ θορύβου τῶν μηχανῶν κτλ., κατὰ προτίμησιν δὲ εἰς τὸ πρωραῖον μέρος τοῦ πλοίου, τηλεφωνικοὶ δέκται ὑδροφώνων ἐντὸς μικρῶν δεξαμενῶν εὑρισκομένων ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας τὰ ὑδρόφωνα χρησιμεύουν πρὸς ἀσφαλῆ παράπλουν ἐπικινδύνων ἀβαθῶν, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐπισημαίνονται δι' ὑποβρυχίων κωδώνων, ὧν συλλαμβάνουν καὶ μεταδίδουν τὰς κρούσεις, εἰς δὲ τὰ πολεμικὰ καὶ διὰ τὴν ἀναγνώρισιν προσεγγίσεως ὑποβρυχίου, ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως. Διευκολύνουν ὡσαύτως καὶ τὴν ἀποφυγὴν συγκρούσεως ἐν ὁμίχλῃ καὶ τὸν εἴσπλουν εἰς λιμένας ἐφωδιασμένους δι' ἀντιστοίχων ἠχητικῶν πομπῶν. Ἀναφέρονται προειδοποιήσεις ἀπὸ ὑδροφώνων ὡς πρὸς τὴν ἐγγὺς παρουσίαν ἀΐσμπεργκ. Σ. Ε. Λ.

ὑδροχαρής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ χαίρων, ὁ εὐχαριστούμενος, ὁ εὐδοκιμῶν εἰς τὸ ὕδωρ, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ὑδροβίων φυτῶν: «*ὑδροχαρῆ δένδρα*».

— *[Ζωολ.—Βοτ.]* Καλοῦνται *ὑδροχαρῆ* τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ τὰ ἐνδιαιτώμενα κατὰ προτίμησιν παρὰ τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων, τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας κ.τ.λ.

ὑδροχαρίδαι (οἱ) (Hydrochariaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ὑδρόβια φυτὰ μὲ βλαστὸν βραχὺν καὶ ἕρποντα, ἐπιπλέοντα δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, καὶ φύλλα ἐναλλασσόμενα. Τὰ ἄνθη εἶναι δίοικα συνήθως καὶ σπανιώτερον ἑρμαφρόδιτα, ἐξ ὧν τὰ ἄρρενα, ἡνωμένα καθ' ὁμάδας, παρουσιάζουσι περιάνθιον μὲ ἓξ ὑποδιαιρέσεις τεταγμένας κατὰ δύο σειράς, τὰ δὲ θήλεα εἶναι μονήρη μὲ περιάνθιον σωληνοειδὲς καὶ στήμονας ὑποτυπώδεις. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα σαρκώδης καὶ ὡριμάζει ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Γνωστὰ πλεῖστα γένη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὑδροχαρὶς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑδροχαρὶς (ἡ) (Hydrocharis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροχαριτοειδῶν* ἢ *ὑδροχαριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *ὑδροχαρὶς ἡ βατραχόδηκτος*

Ὑδροχαρὶς ἡ βατραχόδηκτος.

(Hydrocharis morsus ranae), πόα πολυετὴς μὲ φύλλα νεφροειδῆ καὶ ἄνθη κυκλικὰ μὲ βαθείας ἐντομὰς κατὰ τὴν περιφέρειάν των, ἅτινα εἶναι δίοικα καὶ ἐπαναπαύονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων. Οἱ καρποὶ πίπτουσιν ἡμιώριμοι εἰς τὸν πυθμένα, ὅπου καὶ συντελεῖται ἡ ὡρίμανσίς των. Ἀπαντᾷ ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ὑδροχελιδονικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ. *ἀκετονοδιοξικὸν ὀξύ*.

ὑδροχελιδὼν (ἡ) (Hydrochelidon) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν* τῆς

Digitized by Google

οἰκογενείας τῶν *λαριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς γῆς. Αἱ ὑδροχελιδόνες εἶναι μετρίου μεγέθους πτηνά, μὲ οὐράν βραχυτέραν τῶν πτερύγων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι

Ὑδροχελιδὼν ἡ μελανή.

ἡ *ὑδροχελιδὼν ἡ μελανὴ* (Hydrohelidon nigra), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν μετὰ δύο μεγάλων λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῶν πτερύγων. Ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν ἢ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων. Δ. Ν. Π.

ὑδροχλόη (ἡ) (Hydrochloa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ὑδροχαρῶν ποῶν ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

ὑδροχλωρικός, *—ή, —όν*· ὁ παραγόμενος ἐξ ἑνώσεως ὑδρογόνου καὶ χλωρίου: «ὑδροχλωρικὸν ὀξύ». Σ. Γ.

—ὑδροχλωρικὴ *κινίνη* (Chininum hydrochloricum) *[Φαρμ.]*· βλ. λ. *κινίνη*.

—ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω (κοιν. *σπίρτο τοῦ ἅλατος*) τὸ διὰ διαλύσεως τοῦ ὑδροχλωρίου (HCl) ἐν τῷ ὕδατι λαμβανόμενον προϊόν. Ἐλήφθη ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Basilius Valentinus δι᾽ ἀποστάξεως μαγειρικοῦ ἅλατος μετὰ βυτριολίου τοῦ σιδήρου. Ὁ Glauber ἐχρησιμοποίησε κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα μαγειρικὸν ἅλας καὶ θειικὸν ὀξύ. Ὁ Priestley τῷ 1772 ἔλαβεν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἐν καθαρᾷ καταστάσει καὶ ὁ Davy τῷ 1810 ἀπέδειξε τὴν σύστασιν αὐτοῦ ἐξ ὑδρογόνου καὶ χλωρίου. Ἀνευρίσκεται ἐν τῇ φύσει εἰς τὰ ἡφαίστεια καὶ ὡς σταθερὸν συστατικὸν τοῦ στομαχικοῦ ὑγροῦ, π. χ. τὸ στομαχικὸν ὑγρὸν τῶν κυνῶν εἰς ποσότητα περίπου 3 %.

Τὸ ὑδροχλώριον εἶναι ἄχρουν ἀέριον καὶ συμπυκνοῦται διὰ ψύξεως καὶ πιέσεως πρὸς ὑγρόν. Στερεοποιεῖται εἰς λευκοὺς κρυστάλλους τηκομένους εἰς —112° καὶ βράζει ὑπὸ τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν εἰς —83°. Τὸ εἰδικὸν αὐτοῦ βάρος εἰς 0° εἶναι 0,908. Τὸ ὑδροχλώριον ἀπορροφεῖται ὑπὸ τοῦ ὕδατος ὑπὸ σημαντικὴν ἔκλυσιν θερμότητος, προσλαμβάνει τοὺς ὑδρατμοὺς τοῦ ἀέρος καὶ σχηματίζει *νεφέλην*. Τὸ ἐν ὕδατι διάλυμα τοῦ ὑδροχλωρίου, ἤτοι τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι ἄχρουν, καθίσταται δὲ ὑποκίτρινον ἐκ τῆς παρουσίας σιδήρου, χλωρίου ἢ ὀργανικῶν ὑλῶν.

Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἐν πυκνῇ καταστάσει καπνίζει εἰς τὸν ἀέρα. 1 ὄγκος ὕδατος ἀπορροφεῖ ὑπὸ πίεσιν μιᾶς ἀτμοσφαίρας καὶ εἰς θερμοκρασίαν 0° 525,2 ὄγκους HCl καὶ εἰς 18° 451,2 ὄγκους.

Τὸ πυκνὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ χάνει κατὰ τὴν θέρμανσιν ἀέριον ὑδροχλώριον, ἐνῷ τὸ ἀραιὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ χάνει ὕδωρ. Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ διαλύει καὶ πλεῖστα μέταλλα, ἐξαιρέσει τῶν εὐγενῶν μετάλλων· ὁ μόλυβδος διαλύεται ταχέως διὰ θερμοῦ πυκνοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Τὸ ἀέριον ὑδροχλώριον προσβάλλει εἰς ἀνωτέρας θερμοκρασίας ἐλάχιστα μόνον τὸν σίδηρον. Ὀξείδια τῶν μετάλλων, ὡς τὸ ὀξείδιον τοῦ ψευδαργύρου, διαλύονται σχηματιζομένων χλωριούχων ἁλάτων καὶ ὕδατος. Ἀνώτερα μεταλλοξείδια, ὡς λ. χ. ὁ πυρολουσίτης, ὑπεροξείδιον τοῦ μολύβδου κλπ., ἀπελευθερώνουν ἐκ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος χλώριον. Ἐκ πολλῶν ἁλάτων, ὡς λ. χ. φωσφορικῶν, βορικῶν, πυριτικῶν κλπ., τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἀπελευθερώνει τὰ ἀντίστοιχα ὀξέα. Ποσότης ἀνώση καὶ 0,004% HCl εἰς τὸν ἀέρα καθιστᾷ ἀνέφικτον τὴν ἀναπνοήν, ἐπὶ ἀνωτέρων δὲ περιεκτικοτήτων προκαλεῖται ἐρεθισμὸς τῶν βλεννογόνων. Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν δηλητήριον τῶν φυτῶν, τῶν ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ βιομηχανικὴ παρασκευὴ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐπιτελεῖται εἰς τρεῖς φάσεις, ἤτοι πρῶτον τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑδροχλωρίου, δεύτερον τὴν ἀπορρόφησιν αὐτοῦ ἐν τῷ ὕδατι καὶ τρίτον τὸν καθαρισμὸν τοῦ προϊόντος. Τὸ ἀέριον ὑδροχλώριον δύναται νὰ παρασκευασθῇ εἴτε κατὰ τὴν μέθοδον Leblanc ἐκ χλωριούχου νατρίου καὶ θειικοῦ ὀξέος κατὰ τὰς ἐξισώσεις:

$$NaCl + H_2SO_4 = NaHSO_4 + HCl$$
$$NaHSO_4 + NaCl = Na_2SO_4 + HCl$$

εἴτε δι᾽ ἀπ᾽ εὐθείας συνθετικῆς ἑνώσεως τῶν στοιχείων αὐτοῦ ὑδρογόνου καὶ χλωρίου παραγομένων δι᾽ ἠλεκτρολύσεως διαλυμάτων χλωριούχων ἀλκαλίων εἴτε κατ᾽ ἄλλας, μικροτέρας πάντως βιομηχανικῆς ἀξίας, μεθόδους. Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἄλλοτε ἀπετέλει παραπροϊόν, ἐνίοτε καὶ ἐνοχλητικὸν τῆς βιομηχανικῆς παρασκευῆς τῆς σόδας κατὰ Leblanc. Τὸ κατὰ ἕνα ἐκ τῶν ἀνωτέρω τρόπων παραγόμενον ἀέριον ὑδροχλώριον διοχετεύεται καὶ ἀπορροφεῖται ἐντὸς σειρᾶς πηλίνων ἀγγείων, ἅτινα εἶναι πλήρη ὕδατος. Τὸ ὕδωρ τοῦτο βαθμηδὸν κορέννυται μετατρεπόμενον εἰς ὑδροχλωρικὸν ὀξύ. Τὸ κεκορεσμένον εἰς 15° ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ περιέχει 43 % HCl καὶ κέκτηται εἰδικὸν βάρος 1,207. Τὸ σύνηθες ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ τοῦ ἐμπορίου ἔχει περιεκτικότητα εἰς ὑδροχλώριον 32%.

Τὸ ἀέριον ὑδροχλώριον εἰς τὰ χημικὰ ἐργαστήρια παρασκευάζεται δι᾽ ἐπιστάξεως πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ πυκνοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος τοῦ ἐμπορίου.

Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ κέκτηται εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν εἰς τὴν χημικὴν βιομηχανίαν. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ χλωρίου, ὡς καὶ τῶν χλωριούχων ἁλάτων τῶν διαφόρων μετάλλων καὶ ειδικώτερον τοῦ βαρίου, σιδήρου, χαλκοῦ, νικελίου, ὑδραργύρου, ψευδαργύρου καὶ κασσιτέρου, πρὸς παρασκευὴν τοῦ χλωριούχου ἀμμωνίου, εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς ζωϊκῆς κόλλας, πρὸς λεύκανσιν καὶ πρὸς καθαρισμὸν τῶν μεταλλικῶν ἐπιστρωμάτων, πρὸς παρασκευὴν ἄλλων ὀξέων, ὡς λ. χ. διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, πρὸς καθαρισμὸν τῆς ἄμμου καὶ ἀργίλλου, εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ τεχνητοῦ ἀερίου κλπ. Περαιτέρω τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ μετὰ τοῦ σιδήρου χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀναγωγὴν ἀρωματικῶν νιτροενώσεων, μεγάλαι ποσότητες χημικῶς καθαροῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ἅλατος τῆς ἀνιλίνης, ὡς ἐπίσης κατὰ τὴν διαζώτωσιν ἀρωματικῶν βάσεων πρὸς παρασκευὴν ἀζωχρωμάτων.

Τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἀνιχνεύεται ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἁλάτων αὐτοῦ διὰ προσθήκης διαλύματος νιτρικοῦ ἀργύρου, ὁπότε προκύπτει λευκὸν τυρῶδες ἵζημα ἐκ χλωριούχου ἀργύρου. Σ. Γ.

ὑδροχλώριον (τὸ) *[Χημ.]*. Ἡ μεθ᾽ ὑδρογόνου ἕνωσις τοῦ χλωρίου. Ἔχει τὸν τύπον HCl καὶ εἶναι ἀέριον, ὅπερ διαλυόμενον εἰς τὸ ὕδωρ παρέχει τὸ *ὑδροχλωρικὸν* ὀξὺ (βλ. λ.). Σ. Γ.

ὑδροχόη (ἡ)· ἀγγεῖον ἐξ οὗ χέουσιν ὕδωρ, οἷον ἡ κανάτα τοῦ νιπτῆρος.

Ὑδροχοΐδαι (οἱ) *[Ἀστρον.]*. Διάττοντες, ὀνομαζόμενοι οὕτως ἐκ τοῦ ἀκτινοβόλου αὐτῶν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ὑδροχόου.

Κατὰ τὸν Olivier οἱ διάττοντες οὗτοι διακρίνονται εἰς δύο σμήνη, ὧν τὸ πρῶτον (Aquariids I) ἐμφανίζει βροχὰς τῶν μετεώρων τούτων περὶ τὰς 6 Μαΐου, τὸ δ᾽ ἕτερον (Aquariids II) περὶ τὰς 28 Ἰουλίου ἑκάστου ἔτους. Τὸ πρῶτον τῶν σμηνῶν τούτων σχετίζεται πρὸς τὸν περίφημον κομήτην τοῦ Halley, κινούμενον ἐπὶ τροχιᾶς παραλλήλου μέν, ἀλλὰ σημαντικῶς ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς τοῦ ρηθέντος κομήτου (βλ. λ. *διάττοντες*). Σ. Π.

ὑδρόχοιρος (ὁ) (Hydrochoerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυΐδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη τρωκτικὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Παραγουάην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑδρόχοιρος ὁ χοιροειδὴς* (Hydrochoerus porcellus), οὗ τὸ μῆκος εἶναι 30 ἑκτσμ, τὸ δὲ ἀνάστημα περὶ τὰ 10 ἑκατ. Ἀπαντᾷ ἐντὸς τῶν μεγάλων δασῶν τῆς Παραγουάης. Δ. Ν. Π.

Ὑδρόχοιρος ὁ χοιροειδής.

ὑδροχόος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ χύνων ὕδωρ· || τὸ ἄρσεν. ὡς οὐσ., ὁ ἑνδέκατος ἀστερισμὸς τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου.

ὑδροχόος (ὁ) (Hydrochoūs) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφιλιδῶν*, περιλαμβάνον πολυάριθμα εἴδη μικροσώμων κανθάρων ζώντων παρὰ ἢ ἐντὸς τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων. Δ. Ν. Π.

Ὑδροχόος *[Ἀστρον.]*. Εἷς ἐκ τῶν δώδεκα ἀστερισμῶν τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου, ἐκτεινόμενος κατὰ μέγα μέρος πρὸς νότον τοῦ ἰσημερινοῦ. Κεῖται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀετοῦ καὶ τοῦ Αἰγόκερω καὶ πρὸς δυσμὰς τῶν Ἰχθύων καὶ τοῦ Κήτους, ἔχει δὲ πρὸς βορρᾶν μὲν τὸν Πήγασον καὶ τὸ Ἱππάριον, πρὸς νότον δὲ τὸν Γλύπτην καὶ τὸν Νότιον Ἰχθύν. Εἰς τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ εἰκονίζεται ὡς ἀνὴρ κρατῶν ὑδρίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκχύνεται ὕδωρ, σχηματίζον τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ἠριδανοῦ. Ἡ πρὸς τὸ ὕδωρ σχέσις τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν λόγῳ ἀστερισμοῦ δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δι᾽ αὐτοῦ διάβασις τοῦ Ἡλίου συνέπιπτεν ἀνέκαθεν μετὰ τῆς βροχερᾶς περιόδου τοῦ ἔτους.

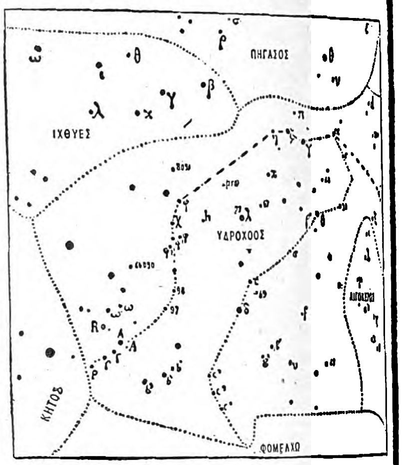

Χάρτης τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ὑδροχόου.

Ὁ Ὑδροχόος ἀποτελεῖται ἐξ ἀμυδρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀστέρων μεγέθους κατωτέρου τοῦ τρίτου, ἐξ ὧν κυριώτεροι εἶναι: ὁ α Ὑδροχόου ἢ ἀραβιστὶ *Σανταλμελὶκ* ἢ *Σανταλμοὺλκ* (μεγ. 3,13 καὶ φασμ. τύπου G_0), ὁ β *Ὑδροχόου* καὶ ἀραβιστὶ *Σανταλσοὺντ* (3,07, G_0), ὁ γ *Ὑδροχόου* (*Σανταλμελὶκ* 3,97-A_0), ὁ ζ *Ὑδροχόου*, ὅστις ἀποτελεῖ διπλοῦν ἀστέρα, συγκείμενον ἐκ δύο μελῶν τοῦ αὐτοῦ περίπου μεγέθους (4,4—4,6) καὶ ὁ ψ Ὑδροχόου, ὅστις διὰ μικροῦ τηλεσκοπίου ἀναλύεται εἰς δύο ἀστέρας, ὧν ὁ εἷς κίτρινος (μεγέθους 4,5) καὶ ὁ ἕτερος κυανοῦς (μεγέθους 8,5). Ἀξιοσημείωτος εἶναι προσέτι ἡ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τούτῳ σφαιροειδὴς συστροφὴ Μ2, ἥτις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τῆς εὐθείας τῆς συνδεούσης τοὺς ἀστέρας 6 Ὑδροχόου καὶ ζ Αἰγόκερω. Σ. Π.

—Ὑδροχόος *[Ἀστρον.]*. Τὸ προτελευταῖον τῶν δώδεκα ζῳδίων, ὅπερ ἄλλοτε συνέπιπτε μετὰ τοῦ ὁμωνύμου ἀστερισμοῦ, ἤδη ὅμως ταυτίζεται πρὸς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Αἰγόκερω, συνεπείᾳ τοῦ γενομένου τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν.

Τὸ ζῴδιον τοῦτο παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου ≈, ὁ δὲ Ἥλιος εἰσέρχεται ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον. Σ. Π.

ὑδρόχρωμα (τό)· χρῶμα διαλελυμένον ἐντὸς ὕδατος, κοινῶς *νερομπογιά*· || γαλάκτωμα ἀσβέστου χρωματισμένον πρὸς κονίασιν.

ὑδροχρωματίζω· χρωματίζω, μὲ ὑδρόχρωμα, μὲ χρωματισμένον γαλάκτωμα ἀσβέστου.

Digitized by Google

ὑδροχρωμάτισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑδροχρωματίζω, χρωμάτισμα μὲ γαλάκτωμα ἀσβέστου· || καθόλου, βαφὴ διὰ χρώματος διαλελυμένου ἐν ὕδατι, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *ἐλαιοχρωμάτισμα*.

ὑδροχρωματισμὸς (ὁ). Ἡ ἐργασία καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπικαλύψεως διαφόρων ἐπιφανειῶν διὰ ὑδροχρώματος. Ὁ ὑδροχρωματισμὸς ἐφαρμόζεται κυρίως ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν διὰ συνήθους ἐπιχρίσματος ἐπενδυομένων τοίχων, χάριν τῆς ἐν μέρει προασπίσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὑγρασίας, καὶ κυρίως χάριν τῆς αἰσθητικωτέρας ἐμφανίσεως αὐτῶν. Τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τοὺς ὑδροχρωματισμοὺς τούτους τῶν τοίχων ὑδροχρώματα κατασκευάζονται διὰ τῆς ἐν ὕδατι διαλύσεως διαφόρων χρωστικῶν οὐσιῶν. Πολλάκις αἱ χρωστικαὶ αὗται οὐσίαι δὲν διαλύονται ἐν τῷ ὕδατι, ἀλλὰ ῥιπτόμεναι ἐν καταστάσει λεπτοτάτης κόνεως ἐντὸς αὐτοῦ καταμερίζονται ὁμοιομόρφως κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν ἐφάπλωσιν τῆς χρωστικῆς οὐσίας, ἥτις προσφύεται στερεῶς ἐπ' αὐτῶν μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ὕδατος. Διὰ νὰ γίνῃ τελεία πρόσφυσις καὶ συγκρατηθῇ ἐπὶ μακρὸν τὸ χρῶμα ἐπὶ τῆς ὑδροχρωματισμένης ἐπιφανείας, εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἀναμιχθῇ καὶ διαλυθῇ εἰς τὸ ἕτοιμον πρὸς χρῆσιν ὑδρόχρωμα καὶ συγκολλητική τις ὕλη. Ὡς τοιαύτη χρησιμοποιεῖται συνηθέστατα μόνον γαλάκτωμα ἐξ ἀσβέστου, ἡ ὁποία δὲν ἔχει συγκολλητικὰς ἰδιότητας, ἀλλὰ δύναται νὰ προσφύεται ἀρκούντως στερεῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιχρίσματος. Τὸ γαλάκτωμα τῆς ἀσβέστου, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τοὺς λευκοὺς χρωματισμούς, εἶναι ἡ βάσις πάντων σχεδὸν τῶν ὑδροχρωμάτων, ἅτινα κατασκευάζονται ἐκ τοιούτου γαλακτώματος, εἰς τὸ ὁποῖον προστίθενται διάφοροι χρωστικαὶ οὐσίαι, καλούμεναι ὦχραι καὶ ἀποτελούμεναι ἐκ διαφόρων μεταλλικῶν ἑνώσεων. Ἀναλόγως τῆς ποσότητος καὶ τοῦ εἴδους ἢ τῶν εἰδῶν τῆς εἰς τὸ διάλυμα προστιθεμένης χρωστικῆς οὐσίας λαμβάνονται τὰ διάφορα ὑδροχρώματα καὶ αἱ ἀποχρώσεις αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ἡ συγκόλλησις τῆς ἀσβέστου μετὰ τοῦ ὑποκειμένου κονιάματος δὲν εἶναι πολὺ ἰσχυρά, διὰ τὴν ἐπίτευξιν στερεῶν καὶ διαρκῶν ὑδροχρωματισμῶν διαλύεται ἐντὸς τοῦ κατὰ τὰ ὡς ἄνω παρασκευαζομένου ὑδροχρώματος καὶ ἄλλη ἐνισχυτικὴ κολλητικὴ οὐσία. Αἱ χρησιμοποιούμεναι κόλλαι, αἵτινες εἶναι πάντοτε διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ, δύνανται νὰ εἶναι εἴτε ζωϊκαί, ὅπως ἡ ἰχθυόκολλα, τὸ λεύκωμα τῶν ᾠῶν (καὶ ὁ κρόκος των), ἡ καζεΐνη κλπ., εἴτε φυτικαί, ὅπως τὸ ἀφέψημα τῶν πιτύρων κ. ἄ. Ἡ προσθήκη τοιούτων κολλητικῶν οὐσιῶν εἶναι ἀπαραίτητος ὅταν ὡς βασικὸν λευκὸν χρῶμα χρησιμοποιῆται ἀντὶ τῆς ἀσβέστου ἕτερον τοιοῦτον. ἐκ μεταλλικῆς τινος ἑνώσεως, ὅπως ὁ τσίγκος (λευκὸν τοῦ ψευδαργύρου), τὸ στουπέτσι (λευκὸν τοῦ μολύβδου), γύψος κ. ἄ.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὑδροχρωματισμῶν γίνεται διὰ τῆς εἰς τρεῖς συνήθως στρώσεις ἐπιχρίσεως τῶν πρὸς χρῶσιν ἐπιφανειῶν ὑπὸ τοῦ προετοιμασθέντος καταλλήλου ὑδροχρώματος, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῆς καὶ μαλακῆς ψήκτρας. Πολλάκις αἱ ὑδροχρωματιζόμεναι ἐπιφάνειαι γίνονται ποικιλόχρωμοι διὰ τῆς ἀτάκτου ἐπιθέσεως εἰς πολλὰ καὶ διάφορα σημεῖα αὐτῶν, μετὰ προηγούμενον ὑδροχρωματισμόν των διὰ χρώματός τινος ἀποξηρανθέντος, σπόγγου ἐμβεβαπτισμένου εἰς ἄλλο χρῶμα, καὶ ἀρκετὰ στεγνόν, διὰ νὰ μὴ ῥέῃ τὸ ἐν αὐτῷ συγκρατούμενον διάλυμα. Αἰσθητικωτέρα ἐργασία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ζωγραφήσεως τῇ βοηθείᾳ χρωστῆρος διαφόρων σχεδίων καὶ παραστάσεων ποικιλοχρώμων ἐπὶ τῶν ἤδη ὑδροχρωματισθέντων καὶ ξηρανθέντων τοίχων.

Εἶδος ὑδροχρωματισμοῦ εἶναι καὶ τὸ λεγόμενον ...ιβὶ βλ. λ.).

Ἐπειδὴ ἡ διάρκεια τῶν ὑδροχρωματισμῶν δὲν εἶναι συνήθως μεγάλη, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἡ ἀντοχή των εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς καὶ τὴν ὑγρασίαν, χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἀντ' αὐτοῦ ὁ *ἐλαιοχρωματισμὸς* (βλ. λ.) τῶν τοίχων. Α. Α. Κ.

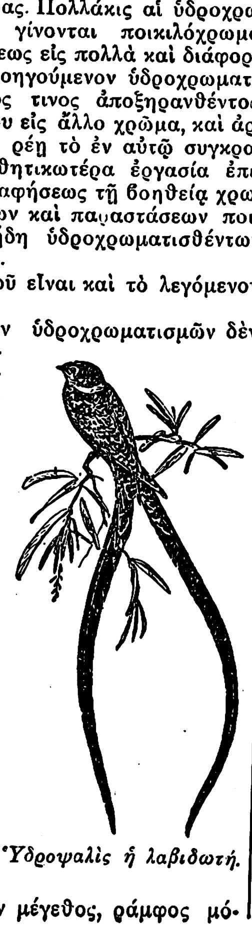

Ὑδροψαλὶς ἡ λαβιδωτή.

ὑδροχρωματιστὴς (ὁ)· τεχνίτης εἰδικὸς εἰς τὸ ὑδροχρωμάτισμα.

ὑδροψαλὶς (ἡ) (Hydropsalis) /*Ζωολ.*/. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγοθηλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ ... εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑδροψαλὶς ἡ λαβιδωτὴ* (Hydropsalis forcipata), ἥτις ἔχει μικρὸν μέγεθος, ῥάμφος μόλις διακρινόμενον τῆς κεφαλῆς, πτέρυγας βραχείας καὶ ὀξυλήκτους καὶ οὐρὰν μακροτάτην, χωριζομένην ἀπὸ τῆς ῥίζης της εἰς δύο ἐπιμηκεστάτας πτέρυγας, κυρτὰς περὶ τὸ μέσον. Ὁ χρωματισμός της εἶναι φαιοπυρροκυανοῦς μετὰ ποικιλοχρώμων ἀποχρώσεων καὶ στιγμάτων κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος. Ἐνδιαιτᾶται εἰς ὑγροὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

ὑδροψευδαργυρίτης (ὁ), ἢ *ὑδροζιγκίτης* (Hydrozinkit) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀπὸ βασικὸν ἀνθρακικὸν ὑδράργυρον $[Zn.OH]_2CO_3$ Ἐμφανίζεται εἰς κατάστασιν κρυπτοκρυσταλλικήν, συνήθως γεῶδες ἢ στιφρόν, ἀλλὰ καὶ εἰς φλοιώδη, νεφροειδῆ ἢ σταλακτιτοειδῆ συσσωματώματα, προσέτι δὲ καὶ ὡς ἐπάνθημα. Ἔχει σκληρότητα 2—2 ½, εἰδικὸν βάρος 3,25 καὶ χρῶμα χιονόλευκον ἢ ὑποκίτρινον, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως ὡς προϊὸν ἀποσαθρώσεως τοῦ σμιθσωνίτου εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἱσπανίαν κ. ἄ., ἐπίσης δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὡς ἐπάνθημα ἐπὶ τοῦ σμιθσωνίτου εἰς τὰ κοιτάσματα τῆς Καμαρίζης τοῦ Λαυρείου. Γ. Β.

ὑδροψυχὴ (ἡ) (Hydropsyche) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φρυγανιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ψυχὰς ἀπαντώσας εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς. Ἐκ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ἡ *ὑδροψυχὴ ἡ κεκοσμημένη* (Hydropsyche ornata), μὲ πτέρυγας ἀνεπτυγμένας, ὧν τὸ πρόσθιον τμῆμα εἶναι κυανοῦν καὶ τὸ ὀπίσθιον ἀργυροκίτρινον μὲ ποικιλόχρωμα ποικίλματα. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν, αἱ δὲ νύμφαι των ζῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Δ. Ν. Π.

Ὑδροψυχὴ ἡ κεκοσμημένη.

ὑδρύαλος (ἡ), ἢ *ὑδροΰαλος*. Καλεῖται οὕτως εἶδος ὑαλομάζης διαλυτὸν εἰς τὸ βράζον ὕδωρ καὶ ὅπερ κατὰ τὴν ξήρανσιν παραμένει πάλιν ὡς στερεὰ διαφανὴς ὑαλώδης μᾶζα. Διακρίνεται τῆς κυρίως ὑάλου ἐκ τῆς ἀπουσίας ἀσβέστου, μολύβδου ἢ ἄλλων προσθηκῶν καὶ ἀποτελεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ πυριτικῶν ἀλκαλίων. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ὑπάρχοντος ἀλκαλίου διακρίνεται εἰς *ὑδρύαλον νατρίου* (Liquor natrii silicici), *ὑδρύαλον καλίου* (Liquor kalii silicici) καὶ *μεικτὴν ὑδρύαλον*, ἥτις εἶναι μεῖγμα τῶν δύο ἀνωτέρω.

Πρὸς παρασκευὴν τῆς ὑδρυάλου τήκεται κονιοποιηθεῖσα πυριτικὴ ἄμμος μετὰ σόδας ἢ ποτάσσης ἢ μείγματος τῶν δύο τούτων ὑλῶν τῇ παρουσίᾳ καὶ ὀλίγης κόνεως ἄνθρακος. Τὸ τῆγμα μετὰ τὴν ψῦξιν κονιοποιεῖται καὶ βράζεται μεθ' ὕδατος. Τὸ οὕτω λαμβανόμενον διάλυμα εἰς μὲν τὴν διὰ νατρίου ὑδρύαλον εἶναι ὑποπράσινον, εἰς δὲ τὴν διὰ καλίου ὑπόφαιον ἢ ἄχρουν. Ἡ ὑδρύαλος δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ κατ' εὐθηνότερον τρόπον διὰ τῆς ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει ἀντικαταστάσεως τῆς σόδας διὰ ἅλατος τοῦ Glauber, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται μεγαλυτέρα ποσότης ἄνθρακος, τὸ δὲ λαμβανόμενον προϊὸν ἔχει σκοτεινότερον χρῶμα. Τέλος δύναται νὰ παρασκευασθῇ ὑδρύαλος ἄνευ συντήξεως δι' ἁπλοῦ βρασμοῦ γῆς διατόμων ἢ κόνεως πυριτολίθου μετὰ νατρορρύματος.

Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχονται δύο εἰδῶν διαλύματα ὑδρυάλου, ἤτοι 33 % τὸ ἓν καὶ 66 % τὸ ἕτερον, ἀποτελοῦν δὲ ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνόρρευστα ὑγρά. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος διασπῶνται ταῦτα ἀποχωριζομένου πηκτοειδοῦς πυριτικοῦ ὀξέος, διὸ πρέπει νὰ διατηροῦνται εἰς καλῶς κλείοντα δοχεῖα.

Ἡ ὑδρύαλος χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα πρὸς ἐπίχρισιν λίθων καὶ τοίχων, οἵτινες, καίτοι πεπαλαιωμένοι καὶ διαρρέοντες ἐκ τῶν κακοκαιριῶν, προσκτῶνται νέαν στερεὰν καὶ ἀνθεκτικὴν ἐπιφάνειαν, ἐπίσης πρὸς ἐπίχρισιν ξύλου, λινοῦ ὑφάσματος, χάρτου κλπ., εἰς διακόσμους θεάτρων καὶ ἐπικαλύμματα στεγῶν, ἵνα καταστῶσιν ἄκαυστα. Πλὴν αὐτῶν, ἡ ὑδρύαλος χρησιμοποιεῖται ὡς συγκολλητικὴ καὶ συνδετικὴ ὕλη, ὡς προσθήκη εἰς τοὺς σάπωνας, ὡς μέσον συντηρήσεως τῶν ᾠῶν, ὡς συνθετικὸν μέσον διὰ διάφορα ἀνθεκτικὰ εἰς τὰ ἀλκάλια χρώματα ἐπιχρίσεως καὶ τυποβαφικῆς. Στερεὰ κονιοποιημένη ὑδρύαλος παρέχει δι' ἀναμείξεως μετ' ὀλίγου ὕδατος ἀνθεκτικὴν ὑδραυλικὴν κονίαν. Σ. Γ.

— **ὑδρύαλος** *διὰ καλίου* /*Χημ.*/· βλ. λ. *κάλιον* (τ. ΙΓ', σ. 553 γ).

ὑδρώα (ἡ) /*Δερματολ.*/. Δερματοπάθεια περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Bazin, ἡ ὁποία ἀναφαίνεται μόνον τὸ θέρος εἰς τὰ γυμνὰ μέρη, τὸ πρόσωπον, τὰ ὦτα, τὸν αὐχένα καὶ τὰς χεῖρας ἰδίᾳ γυναικῶν, ὑπὸ μορφὴν κατ' ἀρχὰς ἐρυθρῶν κηλίδων καὶ βλατίδων, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλονται εἰς φυσαλλίδας ξηραινομένας μετ' ὀλίγον καὶ ἐγκαταλειπούσας οὐλάς, ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς εὐλογίας. Ἡ δερματοπάθεια αὕτη προκαλεῖται ὑπὸ τῶν χημικῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων (Ultraviolett). Προφυλακτικῶς συνιστᾶται ἡ χρῆσις ἐρυθρᾶς καλύπτρας ἐκ διαφανοῦς ὑφάσματος (βέλου), θεραπευτικῶς δὲ μαλακτικῶν ἀλοιφῶν. Κ. Κ. Κ.

ὑδρώθησις, —*εως* (ἡ)· ὤθησις δι' ὁρμητικῶς ἐκρέοντος ὕδατος.

— **ὑδρωθήσεως** *δεξαμεναὶ* (Bassins de chasse). Εἶναι αὗται ἐκτεταμέναι νηοδόχοι ἐσωτερικαὶ τῶν εἰς μεγάλας παλιρροίας ὑποκειμένων λιμένων, φρασσόμεναι δι' εἰδικῶν ὑδατοφρακτῶν. Ἐντὸς τῶν νηοδόχων τούτων ἐναποθηκεύονται τὰ ὕδατα τῆς πλημμυρίδος καὶ ἀφήνονται βραδύτερον, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀμπώτιδος, ἀποτόμως, ἵνα ἐκ τοῦ σχηματιζομένου ἰσχυροῦ ῥεύματος καθαρισθῶσιν αἱ διώρυγες συγκοινωνίας καὶ τὰ στόμια τῶν νηοδόχων καὶ τοῦ προλιμένος.

Αἱ δεξαμεναὶ ὑδρωθήσεως δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦνται, ὅταν εἶναι ἐλεύθεραι, ὅπως καὶ αἱ συνήθεις νηοδόχοι. Α. Α. Κ.

ὕδρωμα (τὸ) /*Ἰατρ.*/. Ὄγκος ἀποτελούμενος ἐκ κύστεως πλήρους ὑγροῦ.

ὑδρὼν /*Χημ.*/. Συνθετικὸν κυανοῦν χρῶμα, παραγόμενον διὰ συμπυκνώσεως καρβαζολίου μετὰ νιτρωδοφαινόλης καὶ περαιτέρω κατεργασίας τοῦ παραγομένου προϊόντος μετὰ πολυθειούχου νατρίου. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν ἀλκαλικῷ λουτρῷ, δι' ὑδροθειώδους νατρίου, κυανοῦν. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἶναι λίαν ἀνθεκτικὸν καὶ ἐφάμιλλον πρὸς τὸ ἰνδικόν. Σ. Γ.

Ὑδρώνι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Παλαιὰ ξενικὴ ὀνομασία τῆς ἐν τῇ Ἑρμιονίδι θαλάσσῃ νήσου *Ἀπερροπίας* τῶν ἀρχαίων, τῆς *Δοκοῦ* τῶν συγχρόνων. Σ. Ε. Λ.

ὑδρωπάζω, ἀντὶ *ὑδρωπιῶ* (βλ. λ.).

ὑδρώπικας (ὁ), καὶ *δρώπικας*· δημοτ., ἡ νόσος ὕδρωψ, ἄλλως *ὑδρωπικία*.

ὑδρωπικία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἔκχυσις ὑγροῦ ἐντὸς ὀρώδους τινὸς χιτῶνος ἢ ἐντὸς ἱστοῦ. Τρεῖς διάφοροι τρόποι ἢ ὅροι δύνανται νὰ δημιουργήσωσι τὰς ὑδρωπικίας, ἤτοι: ὁ ἐκκριτικὸς ἐρεθισμὸς ἢ ἡ μηχανικὴ διαταραχὴ τῆς κυκλοφορίας, καὶ κατὰ τρίτον λόγον, εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις, ἡ ἀλλοίωσις τοῦ αἵματος. Μ. Ν. Κ.

ὑδρωπίκιασμα (τό), καὶ *δρωπίκιασμα*· δημοτ., ὑδρωπικία.

ὑδρωπικιασμένος, —*η*, —*ο*, καὶ *δρωπικ*—· δημοτ., ὁ ὑδρωπικός.

ὑδρωπικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὕδρωπα, ὁ τοῦ ὕδρωπος: «ὑδρωπικὰ φαινόμενα» || ὁ πάσχων ὕδρωπα, ὁ ὑδρωπιῶν.

ὑδρωπῖτις (ἡ). Ἡ συλλογὴ ὀρώδους ὑγροῦ ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτός. Μ. Ν. Κ.

ὑδρωπιῶ (—*άω*)· πάσχω τὴν νόσον ὕδρωπα.

ὕδρωψ, —*ωπος* (ὁ). Συλλογὴ ἀφθόνου ὀρώδους ὑγροῦ ἐντὸς κοιλότητος τοῦ σώματος ἢ τοῦ ὑποδορίου συνεκτικοῦ ἱστοῦ, ὡς καὶ ἐν γένει πᾶσα ἔκχυσις ἢ ἐξάγγισις ὀρώδους ὑγροῦ διὰ μέσου τοῦ χαλαροῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ τοῦ συνδέοντος καὶ ἀποχωρίζοντος ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὄργανα· καλεῖται δὲ τότε *ἀνὰ σάρκα ὕδρωψ* ἢ *οἴδημα ἀνὰ σάρκα*. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ἔκχυσις ἐπιτελεῖται ἐντὸς κοιλότητός τινος ὀρογόνων χιτώνων, ἐν ἄλλοις λόγοις ἐντὸς κεκλεισμένων σάκκων, οἵτινες περιβάλλουσι τὰ ὄργανα καὶ ἀπομονοῦσιν αὐτὰ ἀπὸ ἄλλων ὀργάνων ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων κοιλοτήτων κρανίου, θώρακος καὶ κοιλίας, ὡς εἶναι λ. χ. ὁ ὕδρωψ τοῦ ὑπεζωκότος ἢ *ὑδροθώραξ* (βλ. λ.), ὁ ὕδρωψ τοῦ περικαρδίου ἢ τὸ *ὑδροπερικάρδιον*, ὁ ὕδρωψ τοῦ περιτοναίου ἢ ὁ *ἀσκίτης ὕδρωψ*, ὁ ὕδρωψ τῆς ἀραχνοειδοῦς μήνιγγος τοῦ ἐγκεφάλου ἢ ἡ *ὑδροκεφαλία*. Ἄλλοτε ἡ ἔκχυσις γίνεται ἐντὸς τῶν ὀρογόνων θυλάκων τῶν ἀρθρώσεων, ὁπότε καλεῖται *ὑδάρθρος* ἢ *ὑδάρθρον* (βλ. λ.). Ὁ ὕδρωψ θεωρεῖται πάντοτε ὡς φαινόμενον παθητικόν, ἤτοι ἐπακολούθημα κωλύματός τινος εἰς τὸν ῥοῦν τοῦ φλεβικοῦ αἵματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν φλεβικῆς στάσεως φαινόμενον. Πρὸς θεραπείαν τοῦ ὕδρωπος συνιστᾶται αὐστηρῶς ἡ ἄναλος δίαιτα, τὰ διουρητικά, τὰ καθαρτικὰ καὶ τὰ ἐφιδρωτικὰ φάρμακα, ὁσάκις δὲ τὸ ὑγρὸν τοῦ ἀσκίτου ὑπεραφθονεῖ, ἐπιφέρον λειτουργικὰς διαταραχὰς τῶν σπλάγχνων, δέον νὰ κενῶται διὰ παρακεντήσεως. Μ. Ν. Κ.

— **ὕδρωψ** *ἀσκίτης* /*Παθολ.*/· βλ. *ἀσκίτης*.

— **ὕδρωψ** *δακρυϊκοῦ ἀσκοῦ* /*Ὀφθαλμ.*/. Νόσος, ἄλλως καλουμένη *βλεννοκήλη δακρυϊκή*, καθ' ἣν ὁ ἀσκὸς διατεινόμενος πληροῦται ὑγροῦ ὀροβλεννώδους μὴ ἐκβάλλοντος οὔτε εἰς τὸν ῥινικὸν πόρον οὔτε διὰ τῆς πιέσεως ἐξερχομένου ἐκ τῶν δακρυϊκῶν σημείων καὶ ἑπομένως παρουσιάζει ὅλα τὰ στοιχεῖα ὄγκου τοῦ κόγχου μὲ τὴν συνήθη αὐτοῦ συμπτωματολογίαν (ἐξόφθαλμος κ.λ.π.).

Digitized by Google

—ὕδρωψ ὀπτικοῦ νεύρου. /Ὀφθαλμ./. Ἡ ἄθροισις ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ μεταξὺ τῶν ἐλύτρων τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, προερχομένη ἐκ στάσεως ἐπὶ νόσων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἰδίως ὄγκων αὐτοῦ καὶ ἐκδηλουμένη ὀφθαλμοσκοπικῶς διὰ θηλίτιδος ἢ τῆς ἄλλως λεγομένης ἐκ στάσεως ἢ περισφίγξεως θηλῆς (Stauungspapille). **Β. Α.**

ὕδωρ, —ατος (τό)· σῶμα ὑγρὸν ἀποτελούμενον ἐκ δύο μερῶν ὑδρογόνου καὶ ἑνὸς ἀζώτου, ἐν καθαρότητι ἄγευστον καὶ ἄοσμον: «ὕδωρ ὑέτιον (ἢ ὄμβριον),—ποτάμιον —πηγαῖον,—φρεάτιον»· ‖ συνηθέστατα περιέχει διαφόρους οὐσίας ἐν διαλύσει: «θαλάσσιον ὕδωρ», «ὕδατα ἀλκαλικά,—σιδηροῦχα κττ.»· ‖ ἀντὶ βροχή: «ὕδωρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπεγένετο»· ‖ ἐπὶ φαρμακευτικῶν σκευασιῶν ἢ ἀρωματικῶν ὑγρῶν: «ὀξυγονοῦχον ὕδωρ», «ὕδωρ κολωνίας», «βασιλικὸν ὕδωρ».

— /Μυθολ./ Ἡ σημαντικὴ θέσις, ἣν κατέχει τὸ ὕδωρ εἰς τὰ διάφορα φυσικὰ φαινόμενα, ἡ ἐξαιρετική του συμβολὴ εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ ἡ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου ὡς μυστηριώδης ἐμφανιζομένη φύσις του, ἐπέδρασε ζωηρῶς ἐπὶ τῆς φαντασίας του καὶ τῷ ἐνέπνευσεν αἰσθήματα θαυμασμοῦ, ἐκπλήξεως καὶ εὐγνωμοσύνης. Ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ σημείου τούτου εἰς τὴν θεοποίησιν τοῦ ὕδατος καὶ εἰς τὴν ἀπονομὴν αὐτῷ λατρείας δὲν ἦτο πλέον δύσκολος. Τὰ ἐπίγεια ὕδατα ὑπὸ τὴν μορφὴν πηγῶν, ποταμῶν, λιμνῶν, θαλασσῶν, καθὼς καὶ τὰ ἐξ οὐρανοῦ ὕδατα τῶν νεφῶν ἀπετέλεσαν ἐνωρὶς ἀντικείμενον ἀμέσου κατ' ἀρχὰς λατρείας καὶ κατόπιν λατρείας πρὸς τὰ ὄντα τῶν ἐπὶ μέρους μυθολογιῶν, ἅτινα ἀπετέλουν προσωποποιήσεις των. Αἱ προσωποποιήσεις αὗται εἶναι γέννημα ὑστερωτέρων χρόνων, διότι κατὰ τοὺς πρωτογόνους χρόνους δὲν συναντῶμεν θεότητας ἀποκλειστικῶς τῶν ὑδάτων. Οἱ θεοὶ τῆς θαλάσσης, ὅπως ὁ Βαρούνα τῶν μεταβεδικῶν χρόνων ἐν Ἰνδίαις, ὁ Ποσειδῶν τῶν Ἑλλήνων, ὁ Neptunus τῶν Ρωμαίων, ὁ Oegin τῶν Σκανδιναυῶν, εἶναι μεταγενέστερα δημιουργήματα, καὶ κυρίως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Γερμανοὶ τοῦ Βορρᾶ, λόγῳ τῶν γεωγραφικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἔζων, ἐγέννησαν πλῆθος θεῶν τῶν ὑδάτων καὶ ἐδημιούργησαν συναφεῖς μύθους. Τὰ ὕδατα τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ οὐράνια φαινόμενα, ὑπήχθησαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θεῶν, οἱ ὁποῖοι ἦρχον τῆς ἀτμοσφαίρας: τοῦ Ἴνδρα τῶν Ἰνδῶν, τοῦ Διὸς τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Juppiter τῶν Ρωμαίων, τοῦ Odhin ἢ Wuotan τῶν Γερμανῶν, διὸ καὶ δὲν ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἀμέσου λατρείας.

Ἐξ ὅλων τῶν φυλῶν ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀπένειμε τὴν μεγαλυτέραν λατρείαν εἰς τὸ ὕδωρ, εἶναι ἡ Ἀρία φυλή. Εἰς τὴν «Ριγβέδαν» καὶ εἰς τὴν «Ἀβέσταν» τὰ ὕδατα καλοῦνται μὲν μὲ τὸ ὄνομά των âpas (ἐν πληθυντικῷ), ἀλλὰ χαρακτηρίζονται ἐπιθετικῶς ὡς θεῖα καὶ ὡς περιέχοντα τὴν amrta, τὴν ἀμβροσίαν καὶ ὅλας τὰς σωτηρίους θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Παρ' αὐτῶν ζητεῖται ὄχι μόνον ἡ ὑγεία τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξαγνισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ παντὸς ἁμαρτήματος. Διὰ τοὺς Ἰρανίους ἐπίσης, τὰ ὕδατα πλασθέντα ὑπὸ τοῦ Ormuzd, ἦσαν τὸ κύριον μέσον καθαρμοῦ. Οἱ Σκανδιναυοὶ ἐθεώρουν τὰ ἐξ οὐρανοῦ ὕδατα ὡς ἱερά. Ο λαοὶ οὗτοι ἀπένεμον ἰδιαιτέραν λατρείαν εἰς τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμούς, τὰ ὁποῖα συχνὰ ἐθεοποίουν. Εἰς τὴν «Ριγβέδαν» ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς προσφωνεῖται ἐπικλητικῶς μετὰ τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς Γῆς κτλ., βραδύτερον δέ, εἰς τὴν «Ραμαγιάναν», ἡ θεὰ Γάγγα ἀποτελεῖ ποιητικὴν προσωποποίησιν τοῦ ποταμοῦ Γάγγου. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι πλουσιωτάτη εἰς μύθους ἀφορῶντας τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ τὰ γλυκέα ὕδατα. Ἐκ τῶν θαλασσίων θεοτήτων τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας σπουδαιότεραι εἶναι ὁ Νηρεύς, ὁ Πρωτεύς, ὁ Ἄτλας, ὁ Γλαῦκος, ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀμφιτρίτη· δευτερεύουσαι δὲ ὁ Τρίτων, ἡ Ἰνώ, ὁ Μελικέρτης καὶ αἱ Σειρῆνες. Ἐκ τῶν θεοτήτων τῶν γλυκέων ὑδάτων ἡ σπουδαιοτέρα καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν θεότης τοῦ ὕδατος εἶναι ὁ Ὠκεανός, δευτερεύουσαι δὲ οἱ θεοποιηθέντες ποταμοὶ Ἀσωπός, Ἀλφειός, Ἰλισός, Κάϊκος, Ἕρμος, Κάϋστρος, Μαίανδρος, Σκάμανδρος κ. λ. π. καὶ αἱ πολυπληθεῖς Νύμφαι. —Ω.

— /Φιλοσ./ Εἰς τὰ πρῶτα βήματά της ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ζητοῦσα νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸν κόσμον ἐκ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ αἰτιῶν καὶ νὰ καθορίσῃ τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο, ἐξ οὗ πάντα τὰ ἄλλα προῆλθον, προσέφυγεν ἐπανειλημμένως εἰς τὸ ὕδωρ. Οὕτω, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος προήχθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ἐκ τοῦ ὕδατος προῆλθον τὰ πάντα, διότι ἔβλεπεν ὅτι τὰ σπέρματα πάντων τῶν ἐμψύχων ὄντων εἶναι ὑγρὰ καὶ ἡ τροφὴ πάντων ὡσαύτως εἶναι ὑγρὰ καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ θερμὸν ἐκ τοῦ ὑγροῦ γίνεται καὶ διὰ τούτου ζῇ. Εἰς τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐβοήθησάν πως τὸν Θαλῆν καὶ αἱ δόξαι τῶν πρὸ αὐτοῦ θεολογησάντων, οἵτινες ἐδίδασκον ὅτι πατέρες τῆς γενέσεως εἶναι ὁ Ὠκεανὸς καὶ ἡ Τηθὺς καὶ ὅτι τὸ τιμιώτερον πρᾶγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὡρκίζοντο οἱ θεοί, ἦτο τὸ ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ ἐπίσης ἐθεώρει ὡς πρῶτον στοιχεῖον τοῦ κόσμου καὶ ὁ Ἵππων, ἀγόμενος εἰς τοῦτο ἐκ τῆς ἀναλογίας τοῦ ζωϊκοῦ βίου, διὸ καὶ τὴν ψυχὴν ὑπελάμβανεν ὥς τινα ὑγρασίαν λαμβάνουσαν τὴν γένεσιν ἐκ τοῦ σπέρματος. Ἐκ τοῦ ὕδατος προῆλθε, κατ' αὐτόν, τὸ πῦρ καὶ ἐκ τῆς ἐκνικήσεως τοῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ πυρὸς ὁ κόσμος. Μετὰ τὸν Θαλῆν καὶ τὸν Ἵππωνα καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς συγκατέλεξε τὸ ὕδωρ μεταξὺ τῶν τεσσάρων διαφορωτάτων στοιχείων (ῥιζωμάτων), ἐξ ὧν συνέστησαν τὰ πάντα. —Ω

—/Χημ./. Τὸ Ὕδωρ εἶναι σῶμα ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ ὑγρόν, ἄχρουν καὶ ἄγευστον ἐν καθαρᾷ καταστάσει. Εἰς στοιβάδας μεγάλου πάχους κέκτηται ὑποκύανον χρῶμα. Τὸ τελείως καθαρὸν ὕδωρ, τὸ ἀπηλλαγμένον αἰωρουμένων καὶ διαλελυμένων ἐν αὐτῷ ὑλῶν, ἀποτελεῖται χημικῶς ἐξ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου εἰς ἀναλογίαν δύο ἀτόμων ὑδρογόνου πρὸς ἓν ὀξυγόνου H_2O. Ψυχόμενον εἰς 0° στερεοποιεῖται μετατρεπόμενον εἰς πάγον. Ἐν τελείᾳ καὶ ἀπολύτῳ ἠρεμίᾳ δύναται νὰ ψυχθῇ μέχρι —4°, χωρὶς νὰ στερεοποιηθῇ, ὁπότε ὅμως καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀνακίνησις τὸ μετατρέπει εἰς στερεὸν πάγον, ἀνερχομένης ἀμέσως τῆς θερμοκρασίας εἰς 0°. Ὑπὸ τὴν κανονικὴν πίεσιν τῶν 760 mm τὸ ὕδωρ βράζει εἰς 100° μετατρεπόμενον εἰς ἀτμόν, ὅστις καταλαμβάνει 1651 φορὰς μεγαλύτερον ὄγκον τοῦ ὕδατος, ἐξ οὗ προέκυψε. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα δεικνύεται ὁ ὄγκος καὶ τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ὕδατος εἰς τὰς διαφόρους θερμοκρασίας:

Θερμοκρασία Βαθμοὶ	Ὄγκος 1 γρ. πληροῖ κ. ἑ.	Εἰδικὸν βάρος 1 γρ. κ. ἑ. ζυγίζει γρ.
0	1.000.132	0.999.868
1	1.000 073	0.999.927
2	1.000.032	0.999 968
3	1.000.008	0.999 992
4	1.000 000	1.000 000
5	1 000 008	0.999.992
6	1.000.032	0.999.968
7	1 000.071	0 999.928
8	1 000 124	0 999 876
9	1 000 192	0 999 808
10	1 000.273	0.999 727
11	1.000 368	0.999.632
12	1.000 476	0.999 525
13	1.000 596	0.999 404
14	1.000 729	0 999.271
15	1 000.874	0 999 126
16	1 001 031	0.998.970
17	1.001.200	0.998 801
18	1.001 380	0 998 622
19	1 001.571	0.998 432
20	1.001.773	0.998.230
25	1.002 938	0 997 071
30	1.004 346	0.995 673
50	1 012 070	0 988 070
70	1.022.700	0.977.810
100	1.043.430	0.958.350

Τὸ ὕδωρ παρουσιάζει τὴν μεγίστην αὐτοῦ πυκνότητα εἰς τοὺς 4°, εἰς τὴν θερμοκρασίαν δ' αὐτὴν ἓν λίτρον ζυγίζει ἀκριβῶς 1 χιλιόγραμμον. Ἓν λίτρον ὑδρατμοῦ ζυγίζει εἰς 0° καὶ 760 mm πίεσιν 0.8064 γρ., εἰς 100° δὲ 0,6057 γρ. Κατὰ τὴν πῆξιν τὸ ὕδωρ διαστέλλεται περίπου κατὰ 10 % τοῦ ὄγκου αὐτοῦ, ἤτοι 1 ὄγκος ὕδατος παρέχει 1,1 ὄγκους πάγου. Τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ πάγου εἶναι 0,91673 εἰς 0°. Ἡ εἰδικὴ θερμότης τοῦ ὕδατος εἶναι 1, τοῦ πάγου 0,502 Cal. καὶ τοῦ ὑδρατμοῦ εἰς σταθερὰν πίεσιν καὶ εἰς ὅρια θερμοκρασίας 100—800° εἶναι 0.482 Cal.

Διὰ τὴν μετατροπὴν πάγου θερμοκρασίας 0° εἰς ὕδωρ θερμοκρασίας 0°, δηλαδὴ διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς στερεᾶς εἰς ὑγρὰν κατάστασιν, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ παροχὴ ὡρισμένης ποσότητος θερμότητος (θερμότητος τήξεως) καὶ δὴ 80 Kcal ἀνὰ ἕκαστον χιλιόγραμμον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ θερμόμετρον, παρὰ τὴν παροχὴν θερμότητος κατὰ τὴν τοιαύτην μετατροπὴν παραμένει σταθερόν, διὰ τοῦτο ἡ ποσότης αὕτη τῆς θερμότητος χαρακτηρίζεται ὡς *λανθάνουσα θερμότης τήξεως*. Περαιτέρω καὶ κατὰ τὴν μετατροπὴν ὕδατος θερμοκρασίας 100° εἰς ἀτμὸν θερμοκρασίας 100° εἶναι ἀναγκαία ἡ παροχὴ θερμότητος 539 Kcal ἀνὰ πᾶν χιλιόγραμμον. Τὸ ποσὸν τοῦτο τῆς θερμότητος καλεῖται *λανθάνουσα θερμότης ἐξατμίσεως*. Ἡ θερμότης τήξεως καὶ ἐξατμίσεως εἰς τὸ ὕδωρ εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ὕλας, ἔχει δὲ μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν πρᾶξιν.

Ἠλεκτρολυτικὴ διάστασις τοῦ ὕδατος. Τὸ χημικῶς καθαρὸν ὕδωρ ὑφίσταται ἠλεκτρολυτικὴν διάστασιν κατὰ τὴν ἐξίσωσιν $H_2O = H + OH'$ εἰς ἐλάχιστον βαθμόν, σχηματιζομένων οὕτω ἰόντων ὑδρογόνου καὶ ὑδροξυλίου. Κατὰ τὸν Michaelis ἡ σταθερὰ διαστάσεως Kw εἰς 22° εἶναι στρογγύλως 10^{-14}, ἤτοι ἓν δεκάκις ἑκατομμυριοστὸν εἰς τὸ τετράγωνον. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι εἰς τὸ καθαρὸν ὕδωρ τόσον τὰ ἰόντα ὑδρογόνου, ὅσον καὶ τὰ ἰόντα ὑδροξυλίου ὑπάρχουσιν εἰς πυκνότητα 10^{-7}, δηλαδὴ εἰς ποσότητα ἑνὸς δεκάκις ἑκατομμυριοστοῦ τοῦ γραμμοϊόντος εἰς τὸ λίτρον. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος, καίτοι τόσον ἐλάχιστος, εἶναι πολὺ ἐπακριβῶς καθωρισμένος. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Loschmid, ὅστις παρέχει τὸ ποσὸν τῶν ἐν τῷ γραμμαρίῳ ὕλης τινὸς ὑπαρχόντων μορίων, συνάγεται ὅτι ἐκ 556 ἑκατομμυρίων μορίων ὕδατος εἰς τοὺς 22°, ἓν καὶ μόνον εἶναι διεσπασμένον εἰς τὰ ἰόντα αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως τῆς ἠλεκτρολυτικῆς διαστάσεως τοῦ ὕδατος προκύπτει ὅτι ἐκ τοῦ τελείως καθαροῦ ὕδατος προκύπτουν ἀκριβῶς ἴσος ἀριθμὸς ἰόντων ὑδρογόνου καὶ ἰόντων ὑδροξυλίου. Τὸ τοιοῦτον ὕδωρ δεικνύει οὐδετέραν ἀντίδρασιν. Ὅταν ἀντιθέτως τὸ ὕδωρ περιέχῃ διαλελυμένας ὕλας, τότε δύνανται νὰ ὑπάρξουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ὑφίσταται πλέον ἰσότης μεταξὺ τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων ὑδρογόνου καὶ ἰόντων ὑδροξυλίου· καὶ ἐὰν μὲν ὑπερισχύῃ ἡ πυκνότης τῶν ἰόντων ὑδρογόνου, τὸ διάλυμα εἶναι ὄξινον καὶ μάλιστα τόσον ἰσχυρότερον, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ πυκνότης τῶν ἰόντων ὑδρογόνου, ἐὰν δὲ ὑπερισχύῃ ἡ πυκνότης τῶν ἰόντων ὑδροξυλίου, τὸ διάλυμα εἶναι ἀλκαλικὸν καὶ τόσον ἰσχυρότερον ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ πυκνότης αὐτῶν. Τὸ προϊὸν Kw ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων ὑδρογόνου καὶ ὑδροξυλίου εἶναι διὰ ὡρισμένην θερμοκρασίαν σταθερόν, π. χ. 10^{-14} εἰς τοὺς 22°. Ἐπὶ γνωστῆς πυκνότητος ἰόντων ὑδρογόνου, δυνάμεθα νὰ παράσχωμεν τελείως ἐπακριβῶς τὴν ἀντίδρασιν τοῦ σχετικοῦ διαλύματος. Οὕτω: πυκνότης ἰόντων ὑδρογόνου εἰς 22° 10^{-7} χαρακτηρίζει τὴν οὐδετερότητα, ποσότης μεγαλυτέρα τοῦ 10^{-7} τὴν ὀξίνην καὶ ποσότης μικροτέρα τὴν ἀλκαλικήν. Κατὰ τὸν Sörensen (1909) χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς ὡς ἀνωτέρω ἐκφράσεως τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων ὑδρογόνου ὁ ἀρνητικὸς δεκαδικὸς λογάριθμος τῆς ποσότητος αὐτῆς καὶ ὁ οὕτω λαμβανόμενος ἀριθμὸς ὀνομάζεται *συντελεστὴς ὑδρογόνου*. Εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἔχομεν τὸν ἀριθμὸν 7 εἰς τοὺς 22° διὰ τὴν οὐδετέραν ἀντίδρασιν, ἀριθμοὺς κάτω τοῦ 7 διὰ τὴν ὀξίνην καὶ ἄνω τοῦ 7 διὰ τὴν ἀλκαλικήν. Ὁ συντελεστὴς οὗτος ὑδρογόνου παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου PH.

Χημικαὶ ἰδιότητες. Ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν τὸ ὕδωρ χαρακτηρίζεται ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς ἰδιότητος ὅτι διαλύει ἅλατα, ὀξέα καὶ βάσεις ὑπὸ κατὰ τὸ πλεῖστον προκεχωρημένην ἠλεκτρολυτικὴν διάστασιν. Ἡ διαστατικὴ αὕτη δύναμις εὑρίσκεται ἀσφαλῶς εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν μεγάλην αὐτοῦ σταθερὰν διηλεκτρικῆς, ἥτις φθάνει τὸ 81 καὶ τὸν ἀκόρεστον αὐτοῦ χαρακτῆρα, δηλαδὴ τὴν τάσιν του νὰ σχηματίζῃ μὲ πολλὰς ὕλας ὑδρίτας. Τὸ ὕδωρ ἑνοῦται μετὰ χημικῶν στοιχείων καὶ ἑνώσεων, ὁπότε προκύπτουν ὗλαι μὲ λίαν διάφορον σταθερότητα. Ἡ σταθερότης αὕτη ἀναγνωρίζεται ἑκάστοτε ἐκ τῆς μερικῆς πιέσεως τοῦ ὑδρατμοῦ, ὅστις εὑρίσκεται ἐν δεδομένῃ θερμοκρασίᾳ ἐν ἰσορροπίᾳ μὲ τὴν ἕνωσιν (τὸν ὑδρίτην) καὶ τὸ ἄνυδρον συστατικόν, π. χ.:

$$Br_2 + 10\ H_2O = Br_2\ (H_2O)_{10}$$
$$CaO + H_2O = Ca\ (OH)_2$$
$$SO_3 + H_2O = H_2SO_4,\quad NH_3 + H_2O = NH_4OH$$
$$Na_2SO_4 + 10\ H_2O = Na_2SO_4\ (H_2O)_{10}$$

Αἱ ἐπιδράσεις τοῦ ὕδατος ἐπὶ ἄλλων ὑλῶν δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τρεῖς τύπους: 1) Ὀξειδωτικὰ μέσα ἀπελευθερώνουν ἐκ τοῦ ὕδατος ὀξυγόνον (I). 2) Ἀναγωγικὰ μέσα ἀπελευθερώνουν ἐκ τοῦ ὕδατος ὑδρογόνον (II). 3) Λαμβάνει χώραν ὑδρόλυσις (III, VI).

$$I.\ 2\ H_2O + 2\ Cl_2 = 4HCl + O_2$$
$$II.\ 2H_2O + 2Na = 2NaOH + H_2$$
$$III.\ KCN + H_2O = HCN + KOH$$
$$IV.\ CH_3COO.CH_3 + H_2O = CH_3.COOH + CH_3OH$$

Ἐπὶ πολλῶν ἀντιδράσεων δρᾷ τὸ ὕδωρ καταλυτικῶς. Ἴχνη ὕδατος ἐπιταχύνουν τὴν ἕνωσιν τοῦ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου πρὸς ὕδωρ, τὸν σχηματισμὸν χλωριούχου ἀμμωνίου ἐξ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ ἀμμωνίας κλπ.

Ἡ θερμότης σχηματισμοῦ 1 Kg—Mol ὕδατος ἐκ τῶν στοιχείων αὐτοῦ ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν 0° εἶναι ἐν ἀερίῳ καταστάσει 58 [illegible] Kcal, ἐν ὑγρᾷ 69 000 Kcal καὶ ἐν στερεᾷ 70 [illegible] Kcal. Ἡ διάσπασις τοῦ ὕδατος εἰς ὑδρογόνον καὶ ὀξυγόνον καθίσταται αἰσθητὴ μόνον εἰς λίαν ὑψηλὰς θερμοκρασίας καὶ φθάνει, εἰς ἀπολύτους θερμοκρασίας, εἰς τοὺς 1397° τὸ 0,0078% (κατ' ὄγκον), εἰς τοὺς 2257° 1,77% (κατ' ὄγκον), εἰς τοὺς 3092° τὸ 13% (κατ' ὄγκον). Κατὰ τὴν ἠλεκτρόλυσιν τοῦ ὕδατος προκύπτουν ὑδρογόνον καὶ ὀξυγόνον καὶ ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας ἐπίσης ὄζον καὶ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου. Ἐπειδὴ τὸ ὕδωρ ἔχει ἐλαχίστην ἠλεκτραγωγιμότητα, εἰς τὴν πρᾶξιν ἔχομεν πάντοτε ἠλεκτρόλυσιν ἀραιῶν διαλυμάτων θειικοῦ ὀξέος, ἀλκαλίων κλ.

Ἱστορικόν. Μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπιστεύετο ὅτι τὸ ὕδωρ ἦτο στοιχεῖον. Πρῶτος ὁ Cavendish καθώρισε τῷ 1781 ὅτι διὰ καύσεως ὑδρογόνου εἰς ἀτμοσφαῖραν ὀξυγόνου σχηματίζεται μόνον ὕδωρ. Τῷ 1783 ὁ Lavoisier παρέσχε τὴν πρώτην καὶ ἰσχυροτάτην ἀπόδειξιν διὰ τὴν σύστασιν τοῦ ὕδατος ἐξ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου. Αἱ ἀκριβέσται

Digitized by Google

αι ἔρευναι περὶ τῆς κατὰ βάρος ἀναλογίας τῶν υστατικῶν τοῦ ὕδατος ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Dumas ν συνδυασμῷ πρὸς τὰς παλαιοτέρας ὑπὸ τῶν Du-ong καὶ Berzelius ἐκτελεσθείσας. Αἱ ἔρευναι αὗ-αι παρέσχον ὅτι 88,89 μέρη βάρους ὀξυγόνου νοῦνται μετὰ 11,11 μερῶν βάρους ὑδρογόνου, πα-έχοντα 100 μέρη βάρους ὕδατος. Ἤτοι εἰς 1 με-ίδα βάρους ὑδρογόνου ἀντιστοιχοῦν στρογγύλως μέρη βάρους ὀξυγόνου ἢ εἰς 2 ὄγκους ὑδρογό-ου ἀντιστοιχεῖ 1 ὄγκος ὀξυγόνου.

Ἐμφάνισις καὶ σημασία. Τὸ ὕδωρ ὑπὸ τὰς τρεῖς ὑτοῦ μορφάς, ἤτοι τὴν ἀέριον, τὴν ὑγρὰν καὶ ἢν στερεάν, ἀποτελεῖ κύριον συστατικὸν τῆς ἐπι-ανείας τῆς γῆς. Ἐκ τοῦ 510 ἑκατομμυρίων τ. λμ. τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τὰ 363,5 περίπου Ἰναι θαλασσία ἐπιφάνεια Ἡ σχέσις ἐπιφανείας οῦ ὕδατος πρὸς τὴν ξηρὰν εἶναι περίπου 2,54 : 1, νῷ ἡ σχέσις τοῦ ὄγκου τοῦ ὕδατος πρὸς τὴν ηρὰν εἶναι ὡς 12 : 1. Ἡ μέση βαθύτης τῆς θα-άσσης εἶναι 3500 μ., τὰ δὲ βαθύτατα αὐτῆς ση-εῖα δὲν εὑρίσκονται ὡς θὰ ὑπέθετέ τις εἰς τὸ έσον τοῦ ὠκεανοῦ, ἀλλὰ πλησίον τῶν ξηρῶν.

Ἡ ἱκανότης προσλήψεως τοῦ ἀέρος εἰς ὑδρα-μοὺς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ, διότι φ' ὅσον αὕτη αὐξάνεται, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνει ἡ οσότης ὑδρατμῶν, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ συγ-ρατήσῃ ὁ ἀήρ. Ὅταν, λόγῳ ψύξεως ἢ ἄλλων ιτίων, ὁ ἀὴρ δὲν δύναται πλέον νὰ συγκρατήσῃ ὴν ἐν αὐτῷ ποσότητα τοῦ ὕδατος, τότε τοῦτο αταπίπτει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ τὴν μορφὴν ροχῆς, χιόνος, δρόσου κλπ. Μέρος τοῦ οὕτω κα-απίπτοντος ὕδατος πληροῖ ἐκ νέου τὰ τέλματα, ὰς λίμνας, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς θαλάσσας. τερον μέρος διέρχεται διὰ τῶν στρωμάτων τοῦ δάφους καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὕδωρ τοῦ ὑπεδάφους, φοῦ τὰ διάφορα στρώματα τῆς γῆς, ἀναλόγως ῆς ὑδροχωρητικότητος τοῦ ἐδάφους, κορεσθῶσι ι' ὑγρασίας. Ὅταν τοιοῦτον ὕδωρ δι' ὑπογείων ιόδων καὶ χαραδρῶν φθάνῃ πάλιν μόνον του εἰς ὴν ἐπιφάνειαν, καλεῖται *πηγαῖον* ὕδωρ. Ὅταν τὸ δωρ ἀνεξέρχεται διὰ διατρυπήσεως τοῦ ἐδάφους, ποτελεῖ τὸ καλούμενον *ἀρτεσιανὸν* ὕδωρ.

Ἰδιότητες τοῦ φυσικοῦ ὕδατος. Καθαρόν, ἀπὸ ημικῆς ἀπόψεως, ὕδωρ δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει. ὸ χρῶμα τῶν φυσικῶν ὑδάτων διαφέρει τῶν τοῦ ημικῶς καθαροῦ ὕδατος λόγῳ τῶν ἐν αὐτῷ δια-ελυμένων καὶ αἰωρουμένων ὑλῶν Ὁ ἀνθρακι-ὸς σίδηρος καὶ τὰ ἅλατα τοῦ ἀσβεστίου καθι-τοῦν τὸ χρῶμα τοῦ ὕδατος πράσινον καὶ αἱ ὀρ-ανικαὶ ὗλαι κίτρινον ἕως κιτρινοπράσινον. Ἐπὶ ῆς θολότητος τῶν ὑδάτων δὲν ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν ενικῶς τὸ χρῶμα αὐτῶν, καίτοι διὰ τὸ πράσινον ρῶμα τῆς θαλάσσης, πλησίον τῶν ἀκτῶν, ἡ θό-ωσις, δηλαδὴ ἡ ἀνάκλασις φωτὸς βραχέος κύμα-ος ἐπὶ τῶν μικρῶν αἰωρουμένων ὑλῶν, παίζει ολον τινά. Τὸ μετεωρικόν ὕδωρ περιέχει, λόγῳ ῆς μεγίστης αὐτοῦ διαλυτικῆς ἱκανότητος, διαλε-υμένας πάντοτε κυμαινομένας ποσότητας τῶν υστατικῶν τοῦ ἀέρος. Τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς πε-ιέχει, παρὰ τὰ λοιπὰ ἀέρια συστατικὰ τοῦ ἀέρος, αἱ μικρὰς ποσότητας ἀμμωνίας καὶ νιτρικοῦ ὀξέος. ις ἐπίσης καὶ ἀνοργάνους προσμείξεις, καὶ ἰδίως αγειρικὸν ἅλας καὶ θειικὰ ἅλατα Οὕτως ἀνευ-έθησαν εἰς 1 λίτρον ὕδατος βροχῆς 7,74 χλστγρμ λωρίου, 2,01 χλστγρμ. θειικοῦ ὀξέος, 0,12 χλστγρμ. μμωνίας καὶ 0,14 χλστγρμ. νιτρικοῦ ἀζώτου Ἐπίσης σημαντικὴ εἶναι ἡ ποσότης τοῦ διαλυ-ένου ὀξυγόνου, ἀζώτου καὶ διοξειδίου τοῦ ἄν-ρακος.

Τὸ ὕδωρ ῥέον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἢ ιαποτίζων τὰ ἐδάφη ἐμπλουτίζεται διὰ πλείστων σων ἀνοργάνων ὑλῶν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς ῆς, ὑποβοηθεῖται δὲ σημαντικώτατα εἰς τοῦτο διὰ ῆς ἐπαυξήσεως τῆς διαλυτικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος, ῆς ὀφειλομένης εἰς τὰ ἀέρια συστατικά, ἅτινα ίχε τοῦτο παραλάβει ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ἡ πρόσληψις τῶν ἐκ τοῦ ἐδάφους ὑλῶν ἐπιτυγ-άνεται διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας διαλυτικῆς ἱκανότη-ος τοῦ ὕδατος, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ διαλελυ-ένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐπὶ τῶν ἀνθρακι-ῶν, θειούχων καὶ πυριτικῶν ἁλάτων καὶ δι' ἀμοι-χίας διαλυτικῆς ἐπιδράσεως τῶν διαφόρων δια-ελυμένων ἁλάτων ἐπὶ ἄλλων.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν ἀπ' εὐθείας αλυομένων ἀνήκουν πρωτίστως τὰ χλωρίδια, τὰ ειϊκὰ καὶ τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα τῶν ἀλκαλίων, τοῦ σβεστίου, τοῦ μαγνησίου, τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ αγγανίου καὶ περαιτέρω τὰ νιτρικὰ καὶ νιτρώδη λατα, αἱ ὀργανικαὶ ὗλαι καὶ ἡ ἀμμωνία Ἐκ τῶν λκαλίων ὑπερτερεῖ πολὺ τὸ νάτριον. Τὸ κάλιον ποτελεῖ, ὡς γνωστόν, σπουδαῖον συστατικὸν τῶν λάτων τῶν φυτῶν. Ἅλατα τοῦ καλίου δύνανται ὰ ὑπάρξουν εἰς τὸ ὕδωρ εἰς σημαντικωτέρας πο-σότητας μόνον ὅταν τοῦτο διέρχεται ἐξ εἰδικῶν λουσίων εἰς κάλιον στρωμάτων ἢ ὅταν ὑπάρχουν ς μεγαλυτέρας ποσότητας διάφοροι ἀκαθαρσίαι. Ἐπίσης τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὸ χλώριον, δη-αδὴ τὸ μαγειρικὸν ἅλας. Ἐφ' ὅσον ἡ ηὐξημένη οσότης τούτου δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς ὡρι-μένα πλούσια εἰς ἅλας στρώματα τοῦ ἐδάφους, ον νὰ ἀποδίδεται εἰς ἀκαθαρσίας. Λόγῳ τῆς εὐ-ολίας τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἀνθρακικῶν καὶ ὀξί-νων ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων μετὰ τῶν διαλελυμένων ἁλάτων τοῦ ἀσβεστίου, τὰ πρῶτα σπανιώτατα ἀπαντοῦν εἰς τὸ ὕδωρ, ὅταν δὲ ἀπαντοῦν ἐπαυξάνουν γενικῶς τὴν ἀλκαλικότητα τοῦ ὕδατος.

Ὡς συνήθως ἐμφανιζόμενα συστατικὰ θεωροῦνται περαιτέρω τὸ χλωριοῦχον μαγνήσιον, ὀλιγώτερον τὸ θειικὸν μαγνήσιον καὶ τὸ θειικὸν ἀσβέστιον, σπανιώτερον δὲ τὰ νιτρικά, νιτρώδη καὶ ἡ ἀμμωνία, ἥτις γενικῶς προέρχεται ἐξ ἀποσυνθέσεως ὀργανικῶν ὑλῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προκεχωρημένης. Ὅταν τὸ ἄζωτον ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, τότε τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς πλήρους ὀξειδωτικῆς ἀνοργανοποιήσεως τῶν ὀργανικῶν ὑλῶν, ἐνῷ ἡ ἀμμωνία καὶ τὸ νιτρῶδες ὀξὺ ὀφείλονται εἰς ἀποσυνθέσεις, προσμείξεις ἢ ἀναγωγικὰς δράσεις.

Τὸ καθαρὸν ὕδωρ εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν διαλύει περίπου 30 mg/l ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, ὡς καί, κατὰ τὸν Auerbach, 801 mg/l ἀνθρακικοῦ μαγνησίου. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ὑπάρχοντος ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, δι' οὗ τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα μετατρέπονται εἰς ὄξινα ἀνθρακικά, αὐξάνεται αἰσθητότατα ἡ διαλυτότης. Οὕτω κατὰ τοὺς Treadwell καὶ Reuter ἓν λίτρον ὕδατος διαλύει 385 χιλστγρμ. ὀξίνου ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ εἰς τοὺς 15° μεῖγμα ἐκ 1954 χλστγρμ. ὀξίνου ἀνθρακικοῦ μαγνησίου καὶ 715,6 χλστγρμ. ἀνθρακικοῦ μαγνησίου. Ἡ συνολικὴ εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ περιεκτικότης τοῦ ὕδατος συνίσταται ὅθεν ἐκ τοῦ ἐλευθέρου διαλελυμένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἐκ τοῦ ἡνωμένου καὶ τοῦ καλουμένου ἡμιηνωμένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὅπερ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἡνωμένον, ἀφίπταται κατὰ τὸν βρασμόν

Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν πυριτικῶν ἁλάτων διασπῶνται βαθμηδὸν ταῦτα καὶ ἀποδίδουν τὰ βασικὰ αὐτῶν συστατικά, ἐνῷ τὸ πυριτικὸν ὀξὺ καὶ ἡ ἄργιλλος ὑπολείπονται. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν φυσικῶν ἐπιφανειακῶν καὶ βαθυτέρων στρωμάτων ὑδάτων ἀπαντᾷ πυριτικὸν ὀξύ, ἐν μέρει κολλοειδῶς καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τὴν μορφὴν πυριτικοῦ καλίου διαλελυμένου. Κατὰ ταῦτα ἀπαντοῦν 9—15 χιλιοστόγραμμα εἰς τὸ λίτρον, ἐνίοτε ὅμως ἡ ποσότης αὐτοῦ φθάνει ἀκόμη καὶ τὰ 200 χιλιοστόγραμμα. Ὁμοίως πρὸς τὰ πυριτικὰ διασπᾷ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἐπίσης καὶ τὰ θειοῦχα καὶ οὕτω παρέχεται εἰς τὸ ὕδωρ ὑδρόθειον, συστατικόν, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σταθερὸς συνοδὸς τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος. Κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος καὶ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐξαφανίζεται τὸ ὑδρόθειον καὶ τοιουτοτρόπως μόνον εἰς τὸ τελείως προσφάτως ἐξερχόμενον ὕδωρ ἀνευρίσκονται ἐλάχισται ποσότητες ὑδροθείου.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ὕδατος παραλαβὴ ἄλλων ὑλῶν διευκολύνεται ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ἐν αὐτῷ διαλελυμένων ὑλῶν, ἤτοι ἔχει σημασίαν ἡ ἐπ' ἄλληλα ἐπίδρασις τῶν διαφόρων ἁλάτων Οὕτω 1 λίτρον ὕδατος εἰς 40° διαλύει περίπου 2,67 γρ. γύψου ($CaSO_4 + 2H_2O$), ἐνῷ τοῦτο παρουσίᾳ ἁλάτων τοῦ ἀμμωνίου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος διαλύει σημαντικῶς μεγαλυτέραν ποσότητα αὐτῆς Συμπερασματικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ πλεῖστα ἐπιφανειακὰ καὶ ἐδαφικὰ ὕδατα περιέχουν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μεγάλας ποσότητας ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

Ἡ ἐν τῷ ὕδατι ἐνυπάρχουσα διαλελυμένη ποσότης ἀσβέστου καὶ μαγνησίου ἀποτελοῦν ὁμοῦ τὴν καλουμένην *συνολικὴν σκληρότητα* τοῦ ὕδατος. Ὁ σίδηρος καὶ τὸ μαγγάνιον, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσι συνήθως εἰς ἐλαχίστας ποσότητας, δὲν λαμβάνονται εἰς ταύτην ὑπ' ὄψιν Ἡ συνολικὴ σκληρότης ἐκφράζεται εἰς βαθμοὺς σκληρότητος καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐννοοῦνται: 1 *γερμανικὸς* βαθμὸς σκληρότητος = 10 γρ. ἀσβέστου (CaO) εἰς ἓν κυβικὸν μέτρον ὕδατος, ὁπότε ἡ μαγνησία (MgO), διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ τὸν συντελεστὴν CaO/MgO = 1,4, μετατρέπεται εἰς σκληρότητα ἐξ ἀσβέστου· 1 *γαλλικὸς* βαθμὸς σκληρότητος = 10 γρ. ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου ($CaCO_3$) εἰς 1 κυβικὸν μέτρον ὕδατος· 1 *ἀγγλικὸς* βαθμὸς σκληρότητος=10 γρ. ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου εἰς 0,7 κυβ. μέτρα ὕδατος. Εἷς γερμανικὸς βαθμὸς σκληρότητος ἀντιστοιχεῖ οὕτω πρὸς 1,25 ἀγγλικοῦ ἢ 1,79 γαλλικοῦ βαθμοῦ. Διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ γαλλικοῦ βαθμοῦ ἐπὶ 0,56 ἢ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπὶ 0,8 λαμβάνονται οἱ ἀντίστοιχοι γερμανικοὶ βαθμοί. Ἐφ' ὅσον τὸ ὕδωρ δὲν περιέχει ἐλεύθερα ἀνόργανα ὀξέα, εὑρίσκεται τὸ κύριον ποσοστὸν τῶν παρεχουσῶν τὴν σκληρότητα ὑλῶν διαλελυμένον ὑπὸ τὴν μορφὴν ὀξίνων ἀνθρακικῶν ἁλάτων. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο δηλοῦται ὡς σκληρότης ἐξ ἀνθρακικῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σκληρότητα ἐκ τῶν μὴ ἀνθρακικῶν ἥτις προκαλεῖται ἐκ τῶν θειικῶν καὶ χλωριούχων ἁλάτων καὶ σπανιώτερον τῶν νιτρικῶν ἁλάτων τοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου. Ἐπειδὴ ἡ ἐξ ἀνθρακικῶν σκληρότης κατὰ τὸν βρασμὸν τοῦ ὕδατος ἀποχωρίζεται μέχρις ὡρισμένου ὁρίου διαλυτότητος, ἐκλυομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, καλεῖται καὶ *παροδικὴ σκληρότης*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *μόνιμον σκληρότητα*. Αἱ ἔννοιαι αὗται ὅμως δὲν εἶναι σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διασαφηνισμέναι, διότι, ἀναλόγως τῆς συστάσεως κατὰ τὸν βρασμόν, παραμένει μεγαλύτερον ποσοστὸν τῆς ἐξ ἀνθρακικῶν σκληρότητος ἐν διαλύσει, ἐνῷ ἀντιθέτως μέρος τῆς ἐκ μὴ ἀνθρακικῶν σκληρότητος δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ. Αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βρασμοῦ διακρινόμεναι δύο αὗται ἔννοιαι, ἤτοι ἡ ἐξ ἀνθρακικῶν σκληρότης καὶ ἡ ἐκ μὴ ἀνθρακικῶν (λαμβανομένη ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐξ ἀνθρακικῶν ἀπὸ τῆς συνολικῆς), δύνανται νὰ ἀναπληρωθῶσι καλύτερον διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀλκαλικότητος τοῦ ὕδατος. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἐννοεῖται ἡ κατανάλωσις εἰς κυβ. ἑκ. $N/_{10}$ διαλύματος ὀξέος διὰ 100 κ. ἑ. ὕδατος παρουσίᾳ, ὡς δείκτου, διαλύματος πορτοκαλοχρόου τοῦ μεθυλίου. Διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ 2,8 λαμβάνεται ἡ ἀλκαλικότης εἰς γερμανικοὺς βαθμούς, ἐπὶ συνήθων δὲ ὑδάτων ὁ ἀριθμὸς οὗτος συμπίπτει πρὸς τὴν ἐξ ἀνθρακικῶν σκληρότητα καὶ μόνον ἐπὶ ὑδάτων περιεχόντων ὄξινον ἀνθρακικὸν νάτριον ἡ ἀλκαλικότης εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ἐξ ἀνθρακικῶν σκληρότητος. Κατὰ τὸν Klut, ἀναλόγως τῆς σκληρότητος, τὰ ὕδατα διακρίνονται:

0— 4°	γερμανικοὶ	βαθμοὶ	=λίαν μαλακὸν
4— 8°	»	»	=μαλακὸν
8—12°	»	»	=μετρίως σκληρὸν
12—18°	»	»	=σχετικῶς »
18—30°	»	»	=σκληρὸν
ἄνω τῶν 30°	»	»	=λίαν σκληρόν.

Καθαρισμὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ φυσικὸν ὕδωρ μόνον σπανίως κέκτηται τὴν πρὸς τὴν χρησιμοποιησίν του ἀπαιτουμένην καθαρότητα καὶ διὰ τοῦτο πρέπει, ἀναλόγως τῆς χρήσεώς του, νὰ ὑποβάλλεται εἰς τὸν κατάλληλον καθαρισμόν. Τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ πρέπει νὰ εἶναι διαυγές, ἄχρουν καὶ ἄοσμον, ἐλεύθερον σπορίων μικροργανισμῶν καὶ νὰ ἔχῃ γεῦσιν ἀναψυκτικήν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει νὰ εἶναι ἐπαρκῶς ἐμπλουτισμένον εἰς ἀέρα καὶ νὰ ἔχῃ ὡρισμένην περιεκτικότητα εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἅλατα. Ἀντιθέτως τὸ πρὸς τροφοδότησιν λεβήτων ὕδωρ πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλεύθερον ἀερίων καὶ ἁλάτων καὶ μαλακόν. Γενικῶς καὶ διὰ πᾶσαν χρῆσιν τὸ ὕδωρ πρέπει νὰ εἶναι διαυγὲς καὶ ἀπηλλαγμένον αἰωρουμένων ὑλῶν καὶ ὑποστάθμης. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει πλεῖστα ὕδατα νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς διήθησιν τόσον τὰ ἐπιφανειακὰ ὅσον καὶ τὰ ἐδαφικά. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις εἶναι σιδηροῦχα καὶ κατὰ τὴν ἐπαφὴν αὐτῶν μετὰ τοῦ ἀέρος ἐπέρχεται ἀποχωρισμὸς σημαντικοῦ μέρους τοῦ σιδήρου ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐνύδρου ὀξειδίου. Τὰ ἀποχωριζόμενα ταῦτα συστατικὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἀπομακρυνθῶσι διὰ διηθήσεως. Διὰ τὴν διήθησιν τοῦ ὕδατος ἐν μεγάλῳ βαθμῷ χρησιμοποιοῦνται συνήθως τὰ δι' ἄμμου φίλτρα Ὅταν ἡ διήθησις δὲν ἐπαρκῇ καὶ εἶναι ἀπαραίτητος ἀκόμη ἡ ἀπομάκρυνσις διαφόρων ἄλλων διαλελυμένων ὑλῶν, χρησιμοποιοῦνται συνήθως κατάλληλα χημικὰ μέσα, δι' ὧν ἀπομακρύνονται αἱ ἀνεπιθύμητοι ὗλαι. Συνήθης πρᾶξις εἶναι ἡ μείωσις τῆς σκληρότητος διὰ τὰ πρὸς τροφοδότησιν τῶν λεβήτων ὕδατα. Αὕτη δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀσβέστου καὶ σόδας ἢ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ περμουτίτου ἢ διὰ φωσφορικοῦ νατρίου κλπ., ἢ ἀκόμη διὰ θερμικῶν καὶ θερμοχημικῶν μεθόδων. Τέλος διὰ κανονικῆς ἀποστάξεως ἀπαλλάσσεται τὸ ὕδωρ ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ διαλελυμένων ὑλῶν, ἤτοι ἀερίων καὶ ἁλάτων. Τὸ τοιοῦτον ὕδωρ καλεῖται *ἀπεσταγμένον ὕδωρ* καὶ εἶναι τελείως καθαρὸν χημικὸν ὕδωρ, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν χημικὸν τύπον H_2O. Τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς περιέχει ἐλαχίστην ποσοτητα ἀνοργάνων ὑλῶν, δι' ὃ καὶ χαρακτηρίζεται ὡς λίαν μαλακόν. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

— *(Ὀρυκτολ.)* Τὸ *ὕδωρ* εἶναι μονοξείδιον τοῦ ὑδρογόνου H_2O, ὑγρὸν ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν καὶ ἄχρουν. Πήγνυται εἰς θερμοκρασίαν 0° καὶ ζέει εἰς θερμοκρασίαν 100°, μεταβαλλόμενον εἰς ὑδρατμούς. Ὡς στερεὸν κάτω τοῦ 0° κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα εἰς ἑξαγωνικὰ πέταλα ἢ βελονίδια, ἰδίως ὡς νιφάδες χιόνων ἢ πάχνη. Ἀπαντᾷ ὅμως καὶ εἰς κοκκώδη ἢ στιφρὰ συσσωματώματα ὡς χιὼν τῶν ὀρέων ἢ πάγος τῶν ποταμῶν, λιμνῶν ἢ παγετώνων, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς σταλακτίτας. Παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα 1 ½, εἰδικὸν βάρος 0,9175, λάμψιν ὑαλώδη καὶ εἶναι ἄχρουν, ἢ εἰς παχὺ στρῶμα ὑποκύανον ἢ ὑποκίτρινον.

Τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀποτελεῖ τὸ ὑλικὸν τῶν θαλασσῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν, ἀναβλύζει δὲ καὶ ἀπὸ διάφορα σημεῖα, προερχόμενον ἐκ βαθυτέρων στρωμάτων. Εἰς τὰς πολικὰς χώρας σχηματίζει τοὺς πάγους καὶ τοὺς παγετῶνας. Ἐπὶ πλέον ἐνυπάρχει ὑπὸ διαφόρους μορφὰς εἰς τὰ ὀρυκτά, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται τὸ ὑλικὸν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Τὸ ἐπιφανειακὸν ὕδωρ προέρχεται ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνίσεων. Τὸ ὕδωρ ὅμως τῶν βαθυτέρων στρωμάτων, ἐκτὸς τῆς τοιαύτης μετεωρικῆς του προελεύσεως, εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν συμπύκνωσιν τῶν ὑδρατμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποβάλλονται κατὰ τὴν στερεοποίησιν τοῦ σχηματίζοντος πυριγενῆ πετρώματα μάγματος. Ὁπωσδήποτε, τὸ ὕδωρ τοῦτο τῶν βαθυτέρων

Digitized by Google

στρωμάτων τῆς γῆς ἀνέρχεται πολλάκις μέχρι τῆς ἐπιφανείας καὶ ἐκρέει ὑπεράνω αὐτῆς ὑπὸ μορφὴν πηγῶν Κατὰ τὴν κυκλοφορίαν του ταύτην τὸ ὕδωρ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ παραμείνῃ χημικῶς καθαρόν. Τοὐναντίον ἐμπλουτίζεται εἰς διάφορα στερεὰ ἢ ἀέρια συστατικά, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐν διαλύσει ἐντὸς αὐτοῦ, ὅταν δὲ ἡ ποσότης αὐτῶν ὑπερβαίνῃ τὴν συνήθη ποσότητα, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὰ κοινὰ πόσιμα ὕδατα, τότε χαρακτηρίζεται τὸ ὕδωρ τοῦτο ὡς μεταλλικὸν καὶ αἱ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναβλύζει, μεταλλικαὶ πηγαί. Αἱ μεταλλικαὶ πηγαὶ παρουσιάζουν πολλάκις θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῆς συνήθους θερμοκρασίας τοῦ τόπου καὶ ὀνομάζονται θερμαὶ πηγαὶ ἢ θερμοπηγαὶ (βλ. ἀντιστοίχους λέξεις).

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀνωτέρω ἐλευθέρας καταστάσεως, τὸ ὕδωρ ὑπάρχει δεσμευμένον καὶ εἰς διάφορα ὀρυκτά. Αἱ μορφαί, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται τὸ ὕδωρ τοῦτο, εἶναι τρεῖς, ὑγροσκοπικόν, κρυσταλλικὸν καὶ χημικὸν ὕδωρ. Τὸ *ὑγροσκοπικὸν ὕδωρ* παρατηρεῖται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ περιέχουν ὁπωσδήποτε ὑγρασίαν. Ἀποβάλλεται εἰς θερμοκρασίαν 105°, χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ τὸ παράπαν ἡ κρυσταλλικὴ ἀνάπτυξις οὔτε αἱ ἄλλαι φυσικαὶ ἰδιότητες αὐτῶν. Τὸ *κρυσταλλικὸν ὕδωρ* εὑρίσκεται εἰς μοριακὴν ἕνωσιν μετὰ τοῦ ὀρυκτοῦ, ἐκ τῆς παρουσίας δὲ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται καὶ ἡ κρυσταλλικὴ μορφή, τὴν ὁποίαν τοῦτο λαμβάνει Οὕτω τὸ ὀρυκτὸν θειικὸν ἀσβέστιον, ὅταν περιέχῃ δύο μόρια κρυσταλλικοῦ ὕδατος, ἀποτελεῖ τὴν γύψον, $CaSO_4 \cdot 2H_2O$, ἡ ὁποία κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ὅταν δὲ στερῆται τοῦ ὕδατος τούτου ἀπαρτίζει τὸν ἀνυδρίτην $CaSO_4$, ὁ ὁποῖος κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα. Τὸ κρυσταλλικὸν ὕδωρ ἀποβάλλεται ὅταν τὸ ὀρυκτὸν θερμανθῇ εἰς θερμοκρασίαν ἄνω τῶν 105°. Ἡ γύψος λ. χ, θερμαινομένη ὑπεράνω τῆς θερμοκρασίας ταύτης, χάνει τὸ κρυσταλλικόν της ὕδωρ, μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸ καὶ τὸ κρυσταλλικόν της σχῆμα καὶ μεταπίπτει εἰς τὸν ἀνυδρίτην. Τὸ *χημικὸν ὕδωρ* ἀποτελεῖ μέρος τῆς χημικῆς συστάσεως τοῦ ὀρυκτοῦ, ἡ ἀπουσία δὲ αὐτοῦ μεταβάλλει ὄχι μόνον τὸ κρυσταλλικὸν σχῆμα, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀντιστοίχου ὀρυκτοῦ. Οὕτως ὁ αἱματίτης $Fe_2 O_3$ καὶ ὁ λειμωνίτης $Fe_4O_3 [OH]_6$ εἶναι δύο ἐντελῶς διάφορα ὀρυκτά. διότι τὸ δεύτερον, τοῦ ὁποίου ὁ χημικὸς τύπος δύναται νὰ γραφῇ καὶ $(Fe_2 O_3)_2 \cdot 3H_2O$, διαφέρει τοῦ πρώτου κατὰ τρία μόρια ὕδατος. Τὸ χημικὸν ὕδωρ ἀποβάλλεται ὅταν τὸ ὀρυκτὸν ὑποβληθῇ εἰς πύρωσιν. Διὰ τοιαύτης πυρώσεως δύναται καὶ ὁ λειμωνίτης νὰ μετατραπῇ εἰς αἱματίτην. Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

— *[Ἐδαφ.]* Τὸ *ὕδωρ*, στερούμενον καὶ τῶν ἐν αἰωρήσει καὶ διαλύσει θρεπτικῶν συστατικῶν, θεωρεῖται ἀπαραίτητον διὰ τὴν αὔξησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Lawes ἀπέδειξαν ὅτι ἡ κατασκευὴ ἑνὸς γραμμαρίου ξηρᾶς οὐσίας δημητριακῶν ἀπαιτεῖ ἐξάτμισιν 250—400 γραμμαρίων ὕδατος. Κατόπιν ὑπολογισμῶν καὶ πειραματικῶν δεδομένων 1m. m. βροχῆς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπωλείας, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν φυτῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς Kg/ha ἀγοραίου προϊόντος σίτου 12 4 kg, ἐλαιούχων καρπῶν 8.2 kg, ψυχανθῶν 10kg Ὑπολογίζοντες δ' ὅτι ἐν Ἑλλάδι θέλομεν νὰ ἔχωμεν μέσην ἀπόδοσιν σίτου 2000kg/ha, χρειαζόμεθα περίπου 170m. m. ὑδατικῶν κατακρημνισμάτων. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἐκ τοῦ πίπτοντος ὕδατος μόλις τὰ 20—25 % εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τῶν φυτῶν, χρειαζόμεθα περὶ τὰ 700m. m. βροχῆς, ποσὸν τὸ ὁποῖον δὲν πίπτει πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ὑπὸ τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς καλλιεργεῖται παρ' ἡμῖν τὸ ἔδαφος καὶ τὰς ειδικὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τῆς χώρας, εἶναι προβληματικὴ ἡ συγκράτησις 10 % τοῦ πίπτοντος ὕδατος ὑπὸ τοῦ ἐδάφους. Ἑπομένως τὸ πρόβλημα τοῦ ὕδατος διὰ τὴν Ἑλλάδα τίθεται ἁπλῶς: Αὔξησις τῆς παρακαταθήκης τοῦ ὕδατος ἐν τῷ ἐδάφει εἰς τρόπον, ὥστε νὰ παύσῃ ὁ συντελεστὴς (ὕδωρ) τῆς αὐξήσεως τοῦ φυτοῦ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐλάχιστον. Τὰ φυτὰ πρέπει νὰ εὕρωσι τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα τοῦ ὕδατος εἰς τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον τὰ φιλοξενεῖ. Ἡ εὐνοϊκωτέρα ἀναλογία τοῦ ὕδατος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν εἶναι 15—23 % τοῦ βάρους τοῦ ἐδάφους. Μεγαλύτερον ποσὸν ὕδατος κάμνει τὸ ἔδαφος λίαν ὑγρόν, ἡ ὑπερβολικὴ δ' αὕτη ὑγρότης δυσχεραίνει τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐνίοτε καθιστᾷ ταύτην ἀδύνατον. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἀποστράγγισιν. Μικρότερον ποσὸν τοῦ κατωτέρου ὁρίου 15 % ὕδατος ἐν τῷ ἐδάφει προκαλεῖ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν καλλιεργειῶν καὶ ἐπιβάλλει τὴν ἄρδευσιν.

Ἡ συγκράτησις τοῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ ἐδάφους ἐξαρτᾶται τόσον ἀπὸ τὰς φυσικὰς (ὄγκου, πόρων κλπ.) ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς φυσικοχημικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας. Ὅσον ἀμμῶδες εἶναι τὸ ἔδαφος, τόσον τὸ πῖπτον ὕδωρ ἐκφεύγει εἰς κατωτέρους ὁρίζοντας, ὅσον περισσότερον ἀργιλλῶδες, τόσον ἡ συγκράτησίς του αὐξάνει καὶ ἡ κίνησις αὐτοῦ καθίσταται μικρά.

Τὸ ὕδωρ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον ρυθμιστὴν τῆς γονιμότητος τῶν ἐδαφῶν. Ὕδωρ διὰ τὸν Ἕλληνα γεωργὸν σημαίνει λίπασμα. Ὄχι μόνον ποτίζει φυτά, ἀλλὰ καὶ ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἀποσυνθέτει καὶ διαλυτοποιεῖ, τῇ συνδρομῇ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, τὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα τὸ ξηρὸν ἡμῶν κλῖμα ἀφήνει ἀνεπηρέαστα καὶ παρέχει ἄφθονον τροφὴν εἰς τὰ φυτά. Δύο ἀναλύσεις γειτονικῶν ἀγρῶν, γενόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδαφολογικοῦ ἐργαστηρίου, ἀποδεικνύουσι τὴν σπουδαιοτάτην μεταβολήν, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται τὰ ἐδάφη τῇ ἐπιδράσει τῆς ἀρδεύσεως, ὡς πρὸς τὴν περιεκτικότητα εἰς ἀφομοιώσιμα θρεπτικὰ στοιχεῖα.

Τοποθεσία	*Εἶδος καλλιεργείας*	*Ἀνάλυσις κατὰ Dirks* Βαθμὸς διαλυτότητος φωσφ. ὀξέος P^2O^5	MgK²O εὐδιαλύτου
Κοχλάστι Γαργαλιάνων	ποτιστικὴ	9.8	6.30
	ξηρική	0.8	5.26
Χαλάνδρι Ἀθηνῶν	ποτιστικὴ	16.8	5.77
	ξηρικὴ	2.2	2.53

Ι. Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Φαρμακογ.]* Διὰ τῆς λέξεως *ὕδωρ* χαρακτηρίζονται γενικώτερον διάφορα ὑγρά, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ κυρίως ὕδωρ παρουσιάζει ὅλως δευτερεύουσαν σημασίαν Οὕτω φέρεται ὡς ὕδωρ ἀμμωνίας (aqua ammoniae) τὸ διάλυμα τῆς ἀερίου ἀμμωνίας ἐν ὕδατι· ὡς ἰσχυρὸν ὕδωρ (aqua fortis), τὸ διάλυμα νιτρικοῦ ὀξέος· ὡς βασιλικὸν ὕδωρ (aqua regia), τὸ μεῖγμα νιτρικοῦ καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, εἰς ὃ διαλύονται πάντα τὰ μέταλλα· ὡς ὕδωρ κολωνίας (aqua coloniensis), τὸ ἀραιὸν οἰνοπνευματικὸν διάλυμα αἰθερίων τινῶν ἐλαίων κλπ. Ἐν στενοτέρᾳ σημασίᾳ χαρακτηρίζονται ὡς ὕδατα ἐκεῖνα τὰ ὑγρά, ἅτινα ἐνέχουν τὸ ὕδωρ ὡς διαλυτικὴν οὐσίαν καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἄχροα, διαυγῆ, ἀπηλλαγμένα ἀδιαλύτων οὐσιῶν καὶ ἅτινα περιέχουν ἐλάχιστον ποσὸν διαλελυμένων οὐσιῶν καί, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἀσκοῦσιν ἠπίαν δρᾶσιν ἐπὶ τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ. Ὕδατά τινα, περιέχοντα εἰς περίσσειαν αἰθέρια ἄλατα εἶναι παροδικῶς ἢ καὶ μονίμως θολά, ὡς τὸ ὕδωρ πίσσης. τῶν χαμαιμήλων. Ἕτερα περιέχουν ἐλαχίστην ὑποστάθμην, ὡς τὸ γουλάρδειον ὕδωρ, ἄλλα πάλιν εἶναι θολὰ καὶ κεχρωσμένα. Ἰδιάζουσαν σημασίαν παρουσιάζουν τὰ ἀρωματικὰ ὕδατα, τὰ καὶ κυρίως ὕδατα ἀπεσταγμένα καλούμενα. Ἡ ἑλληνικὴ φαρμακοποιία περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῶν ἀρωματικῶν ὑδάτων, καὶ τὰ ἀκόλουθα:

Ἀσβεστιον ὕδωρ (Aqua calcis). Παρασκευάζεται ἐξ 1 μ. ἀσβέστου προσφάτου καὶ ὕδατος ὅσον ἀρκεῖ Πρὸς τοῦτο σβέννυται ἡ ἄσβεστος διὰ τετραπλασίου ὕδατος, προστίθενται 50 μ. ὕδατος καὶ ἀναταράσσονται ἐντὸς δοχείου. Μετὰ τὴν ἀπόχυσιν τοῦ διαυγοῦς ὑγροῦ προστίθενται 50 μ ὕδατος, ἅτινα μετά τινων ὡρῶν κατεργασίαν φυλάσσονται τὸ ὑγρὸν διηθεῖται τὴν στιγμὴν τῆς παροχῆς. Χρησιμεύει πολλαχῶς ὡς φάρμακον.

Ὕδωρ χλωροφορμιοῦχον (Aqua chloroformii). Λαμβάνεται ἐκ 5 μ. χλωροφορμίου καὶ 1000 μ. ὕδατος δι' ἀναταράξεως.

Ὑπακτικὸν βιενναῖον ὕδωρ (Aqua laxativa Viennensis). Εἶναι ἔγχυμα σέννης μετὰ μάννας Λαμβάνεται ἐξ 25 μ. σέννης ἀλεξανδρινῆς καὶ 200 μ ζέοντος ὕδατος.

Ὕδωρ φαινικοῦχον (Aqua phenolata). Λαμβάνεται, κατὰ τὸν διεθνῆ κώδικα τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων, ἐξ 22 μ. ρευστοποιηθέντος φαινικοῦ ὀξέος καὶ 978 μ. ὕδατος ἀπεσταγμένου.

Ὕδωρ πισσης (Aqua picis). Λαμβάνεται ἐξ 1 μ. ὑδροπίσσης, 3 μ. κισσήρεως ἁδρομεροῦς καὶ 10 μ. ὕδατος ἀπεσταγμένου.

Ὕδωρ μολυβδοῦχον (Aqua plumbi). Λαμβάνεται ἐξ 20 μ. ὑγροῦ βασικοῦ ὀξικοῦ μολύβδου καὶ 90 μ. ὕδατος πηγαίου. Εἶναι τὸ ἄλλως καλούμενον *γουλάρδειον ὕδωρ* (Aqua Goulardi). Εἶναι ὑγρὸν γαλακτόχρουν, ὅπερ πρὸ τῆς χρήσεως δέον νὰ ἀνακινῆται.

Ὕδωρ ἀπεστειρωμένον (Aqua sterlisata). Εἶναι τὸ ἐν αὐτοκαύστῳ (Autoclave) ἀποστειρωθὲν εἰς 115° ἐπὶ ¼ τῆς ὥρας ἀπεσταγμένον ὕδωρ. Κ. Γ. Μ.

—*[Ὑγιειν.]* Τὸ *ὕδωρ* εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ εἶναι ἀδύνατος. Ἡ σπουδαιότης τοῦ ὕδατος ἔγκειται οὐ μόνον εἰς τὸ ὅτι εἶναι τὸ κυριώτατον ποτόν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον μέσον διὰ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν ζωὴν ἐν γένει. Ἡ σημασία τοῦ ὕδατος. ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γενικὴν καὶ ἀτομικὴν ὑγιεινήν, εἶναι κολοσσιαία. Ἄνευ ἐπαρκοῦς καὶ καλῆς ποιότητος ὕδατος ἡ ὑγιεινὴ διαβίωσις εἶναι δυσχερεστάτη. Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ὕδατος συντελεῖ ἐμμέσως εἰς τὴν διάδοσιν τῶν μολυσματικῶν νοσημάτων, λόγῳ τῆς ἀτελοῦς ἀτομικῆς καθαριότητος, τῆς κακῆς πλύσεως τῶν ἐνδυμάτων, αὐλῶν, ὁδῶν κλπ. καὶ τῆς πλημμελοῦς ἀποκομιδῆς τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν.

Τὸ ὕδωρ διακρίνομεν: εἰς ὕδωρ τῆς βροχῆς, ὕδωρ ὑπόγειον καὶ ὕδωρ ἐπιφανειακόν.

Ὕδωρ τῆς βροχῆς. Τὸ ὕδωρ τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ σύστασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν στοιχείων, ἅτινα παρασύρει κατὰ τὴν πτῶσίν του, εἶναι πάντως πτωχὸν εἰς στερεὰς οὐσίας καὶ ἔχει μικρὰν σκληρότητα, διὰ τοῦτο δὲ προτιμᾶται εἰς οἰκιακὰς χρήσεις (πλύσις ἐνδυμάτων κλπ.). Βροχίου ὕδατος γίνεται χρῆσις ἰδίως ὅταν ὑπάρχῃ ἔλλειψις πηγαίου, ὁπότε συλλέγεται εἰς δεξαμενὰς κειμένας συνήθως ἐντὸς τῶν οἰκιῶν (ὀμβροδέκτας). Πρὸς ὕδρευσιν πόλεων γίνεται χρῆσις τοῦ ὕδατος τῆς βροχῆς διὰ κατασκευῆς τεχνητῶν λιμνῶν εἰσδεχομένων τὸ ὕδωρ χειμάρρων. Τοιαύτη εἶναι ἡ τεχνητὴ λίμνη Μαραθῶνος, ἐκ τῆς ὁποίας ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι. Δύναται νὰ χρησιμεύῃ ὡς πόσιμον ὕδωρ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι συλλέγεται ὑπὸ ὅρους ἀμέμπτους ἢ ὑφίσταται τὴν σχετικὴν ἀποστείρωσιν.

Ὑπόγειον ὕδωρ. Εἶναι τὸ ἀπορροφούμενον ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν βροχῶν καὶ τὸ ὁποῖον, διακρατούμενον ἐξ ἀδιαχωρήτου στοιβάδος, σχηματίζει ὑπογείους συλλογάς. Τὸ ὕδωρ τοῦτο εἴτε διεκφεύγει πλαγίως καὶ σχηματίζει τὰς *φυσικὰς πηγάς*, εἴτε ἀντλεῖται κατόπιν διατρήσεως τῶν ὑπερκειμένων στοιβάδων (*φρέατα*). Τὸ ὑπόγειον ὕδωρ ποικίλλει μεγάλως κατὰ τὴν χημικήν του σύστασιν καὶ τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους. Τὰ διάφορα ἐδάφη συντελοῦν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ἀπορροφουμένου ὕδατος. Οὕτω τὰ ἀμμώδη ἐδάφη, ὑπὸ πάχος 2-6 μέτρων (ἀναλόγως τῆς ἁδρότητος τῶν κόκκων τῆς ἄμμου), κατακρατοῦν τὰ παθογόνα μικρόβια. Ἀντιθέτως τὰ βραχορωγμώδη ἐδάφη μικρὰν ἢ οὐδεμίαν ἔχουν διηθητικὴν ἱκανότητα. Τὸ ὑπόγειον ὕδωρ ρυπαίνεται εἴτε ἐκ τῆς εἰσροῆς ὑδάτων ἐπιφανείας, εἴτε λόγῳ τῆς γειτνιάσεως ὀχετῶν ἢ βόθρων, ἰδίως ὅταν τὸ μέχρι τῆς ὑπογείου ἀποθήκης ἔδαφος εἶναι ρωγμῶδες. Λίαν ἐπικίνδυνοι εἶναι αἱ λεγόμεναι *ψευδοπηγαί*, ἤτοι ἐπανεμφανίσεις ὑπογείου ὕδατος, τὸ ὁποῖον εἰσδύεται εἰς τὸ ἔδαφος ἀφοῦ διέλθῃ ἐπιφανειακῶς ἐκ κατῳκημένων χωρίων καὶ ρυπανθῇ

Ὕδωρ ἐπιφανειακόν Καλεῖται τὸ ὕδωρ τῶν λιμνῶν (φυσικῶν ἢ τεχνητῶν), ποταμῶν, ρυάκων, τελμάτων κλπ. Καὶ τούτου ἡ σύνθεσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τῶν πέριξ. Ἀπὸ ὑγειονολογικῆς ἀπόψεως εἶναι πολὺ κατώτερον τοῦ ὑπογείου ὕδατος, ὡς ὑποκείμενον εἰς ρύπανσιν, καὶ διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖται πρὸς πόσιν, κατὰ κανόνα, μόνον κατόπιν ειδικῆς κατεργασίας.

Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς κατάλληλον πρὸς ὕδρευσιν τῶν πόλεων μόνον τὸ φυσικῶς ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀναβλύζον ἢ τεχνητῶς ἀντλούμενον ὕδωρ, σήμερον ὅμως, ἀντὶ τῆς ἀναζητήσεως εἰς μεγάλας ἀποστάσεις φυσικῶν πηγῶν ὑπογείου ὕδατος, θεωρεῖται συμφορωτέρα ἡ τεχνητὴ ἀποκάθαρσις τοῦ πλησίον εὑρισκομένου ὕδατος καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ. Ἐπ' αὐτῆς τῆς σκέψεως στηρίζεται ἡ διὰ μεγάλων μηχανικῶν ἔργων ἀποκάθαρσις τοῦ ὕδατος φυσικῶν ἢ τεχνητῶν λιμνῶν ἢ ποταμῶν καὶ χρησιμοποίησις αὐτοῦ.

Χλωρὶς καὶ πανὶς τοῦ ὕδατος. Τὸ ὕδωρ (ἰδίως τὸ ἐπιφανειακὸν) περιέχει πολλὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι κατάλληλον ὑπόστρωμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν ὄντων. Ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ἀπαντῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἰδίως τὰ διάφορα φύκη, μύκητες, διάτομα κ. λ. π. Ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ τὰ συνηθέστερα εἶναι τὰ διάφορα πρωτόζῳα (ἀμοιβάδες, ἐγχυματόζῳα κ. λ. π.). Τὸ σύνολον τῶν ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἐμβίων μικροσκοπικῶν ὄντων καλεῖται *πλαγκτόν*. Περιέχονται ἐπίσης εἰς τὸ ὕδωρ διάφοροι σκώληκες, βδέλλαι, ὀστρακόδερμα κλπ. Τὰ διάφορα ταῦτα εἴδη τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου ἔχουν μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ὑγιεινήν, διότι ἐνίοτε εἶναι φορεῖς παθογόνων παρασίτων ἢ μικροβίων

Μικρόβια τοῦ ὕδατος. Ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἀνευρίσκονται πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν μικροβίων. Μικροβιοβριθέστατα εἶναι τὰ ἐπιφανειακὰ ὕδατα τὰ κείμενα ἐγγὺς κατῳκημένων χώρων. Ἐκ τῶν παθογόνων μικροβίων ἀνευρίσκονται εἰς τὸ ὕδωρ τὰ μικρόβια τῆς ἐντερικῆς χλωρίδος (τύφου, χολέρας κλπ.) εἰσβιβαζόμενα εἰς αὐτὸ μετὰ τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Τὰ παθογόνα μικρόβια ζῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος μικρὸν μόνον χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον, ἐν τούτοις, δύνανται νὰ προκαλέσουν μόλυνσιν ἐὰν τὸ ὕδωρ χρησιμοποιῆται πρὸς πόσιν.

Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν ὑγιεινὴν ἡ παρουσία ἐντὸς τοῦ ὕδατος τοῦ κολοβακτηριδίου, διότι τοῦτο εἶναι ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῶν μικροβίων τῆς ἐντερικῆς χλωρίδος καὶ ἡ ἐν ἀφθονίᾳ παρουσία του εἶναι ἔνδειξις ὅτι τὸ ὕδωρ ρυπαίνεται διὰ περιττωματικῶν οὐσιῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς ἓν λίτρον ὕδατος περιεχομένων κολοβακτηριδίων (*κολοβακτηριακὸς τίτλος*) εἶναι ὁ δείκτης τῆς καθαρότητος αὐτοῦ.

Πόσιμον ὕδωρ. Χαρακτηρίζεται οὕτω τὸ μικροβιολογικῶς καὶ χημικῶς καθαρὸν ὕδωρ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ καταναλίσκεται χωρὶς κίνδυνον τῆς ὑγείας. Τὸ πόσιμον ὕδωρ πρέπει νὰ εἶναι ἄχρουν, ἄοσμον, δροσερὸν καὶ εὐχάριστον εἰς τὴν γεῦσιν. Τὸ ὕ

Digitized by Google

ιον ὕδωρ πρέπει ἐπίσης: α') Νὰ μὴ ἔχῃ μεγάν σκληρότητα, ἐκ τῆς ὁποίας διαταράσσεται ἡ ψις, ἰδίως ἐπὶ εὐαισθήτων ἀτόμων, καὶ δυσχείνεται ἡ παρασκευὴ τῶν φαγητῶν. β') Νὰ μὴ ριέχῃ ὀργανικὰς οὐσίας εἰς ἱκανὴν ποσότητα. Νὰ μὴ περιέχῃ μεταλλικὰ δηλητήρια, ὡς μόλυβδον ἢ ἀρσενικόν, οὐδ' εἰς ἐλάχιστα ἴχνη δ') Νὰ περιέχῃ παθογόνα παράσιτα ἢ μικρόβια. ε') ἀριθμὸς τῶν κοινῶν ἀεροβίων μικροβίων νὰ αι κατώτερος τῶν 10 000 εἰς ἕκαστον λίτρον, ν δὲ κολοβακτηριδίων κατώτερος τῶν 50.

Ὕδωρ τὸ ὁποῖον περιέχει μέγαν ἀριθμὸν κοιν μικροβίων, ἰδίως δὲ κολοβακτηριδίων, θεωρεῖι ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν, ὄχι λόγῳ τῶν μικροον τούτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι παθογόνα, ἀλλὰ ιτι ἡ παρουσία των ἐνδεικνύει ὅτι τὸ ὕδωρ εἶναι οκείμενον εἰς μόλυνσιν.

Βελτίωσις τῆς ποιότητος τοῦ ποσίμου ὕδατος. Τὰ ὸς βελτίωσιν τοῦ ἀκαταλλήλου πρὸς πόσιν ὕδα; μέσα εἶναι φυσικά, χημικὰ καὶ μηχανικά: α') *σικὰ μέσα* εἶναι: 1) Ὁ βρασμὸς ἢ καὶ ἁπλῆ ζέ;. Διὰ τούτων ὄχι μόνον φονεύονται τὰ ἐντὸς ῦ ὕδατος ὑπάρχοντα τυχὸν μικρόβια, ἀλλὰ καὶ θιζάνουν τὰ ἅλατα, συμπαρασύροντα τὰς ἐντὸς τοῦ αἰωρουμένας οὐσίας. Ἡ μέθοδος συνιστᾶι ἐν καιρῷ ἐπιδημιῶν ὀφειλομένων εἰς ὑδρικὴν λυνσιν. Τὸ μειονέκτημα τῆς μεθόδου εἶναι ὅτι ὕδωρ, λόγῳ ἐκλύσεως τῶν ἀερίων του, χάνει τὴν λὴν αὐτοῦ γεῦσιν. Πρὸς διόρθωσιν συνιστᾶται προσθήκη εἰς τὸ βρασθὲν ὕδωρ ὀποῦ λεμοον, καφέ, τείου κλπ. 2) Ἡ ἀπόσταξις γίνεται νήθως ἐπὶ μεγάλων ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα φέουν εἰδικὰς συσκευὰς διὰ τὴν ἀπόσταξιν τοῦ θαασσίου ὕδατος. 3) Ἡ πῆξις, διὰ τῆς ὁποίας δὲν νεύονται τὰ παθογόνα μικρόβια· ἐπομένως δὲν ναται αὕτη νὰ θεωρηθῇ ὡς μέσον βελτιώσεως) ὕδατος. Τοὐναντίον ὁ πάγος, ἂν κατασκευάται δι' ἀκαθάρτου ὕδατος, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυ;. 4) Ἀποστείρωσις δι' ἀτμοῦ, ἥτις χρησιμοιεῖται ἐνίοτε πρὸς ἀποστείρωσιν φρεάτων. 5) Ὁ εκτρισμός, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποστειροῦται τὸ ωρ διὰ τῆς παραγωγῆς ὄζοντος. 6) Αἱ ὑπεριώς ἀκτῖνες. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι δαπανηρὰ καὶ σεφάρμοστος.

β') *Χημικὰ μέσα.* Ἡ δι' αὐτῶν ἀποστείρωσις τοῦ ιτος γίνεται διὰ προσθήκης εἰς αὐτὸ ἀντισηκῆς οὐσίας ἱκανῆς νὰ φονεύῃ τὰ μικρόβια, λὰ χωρὶς νὰ ἀλλοιώνῃ τὴν γεῦσιν τοῦ ὕδατος καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν. Ἡ καταλληλοτέρα τοιαύτη οὐσία εἶναι τὸ χλώριον, τοῦ ὁποίου ποσὸν 0,3—0,5 ἀρκεῖ διὰ ν' ἀποστειρώσῃ 1 κυβικὸν μέτρον ὕδατος. Τὸ χλώριον εἰσάγεται εἰς τὸ ὕδωρ εἴτε ὡς αὐτούσιον χλώριον δι' εἰδικῶν συσκευῶν, αἱ ὁποῖαι εἰσάγουν τὴν ἁρμόζουσαν ποσότητα, εἴτε ὡς κεκορεσμένον διάλυμα ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ρίπτεται 0,1 ἀνὰ λίτρον ἀποστειρωτέου ὕδατος.

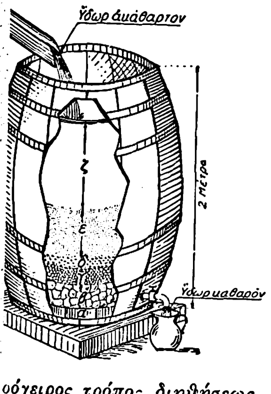

...όχειρος τρόπος διηθήσεως ὕδατος.

...σειρὰ τούβλων, β = σειρὰ χον...ν χαλίκων, γ = σειρὰ λεπτῶν χα...ον, δ = σειρὰ χονδρῆς ἄμμου, ε = ...ιρὰ λεπτῆς ἄμμου, ζ = ὕδωρ.

χλώριον προσδίδει εἰς τὸ ὕδωρ δυσάρεστον αλλικὴν γεῦσιν, ἡ ὁποία ἐξουδετεροῦται δι' ἀναου ποσότητος ἀμμωνίας.

') *Μηχανικὰ μέσα.* Ταῦτα εἶναι ἡ καθίζησις καὶ διήθησις. Ἡ καθίζησις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς σθήκης εἰς τὸ ὕδωρ οὐσίας, ἡ ὁποία κατακρημνιένη συμπαρασύρει τὰ ἐντὸς αὐτοῦ αἰωρούμενα

Οἰκιακὰ φίλτρα ὕδατος.

ανικὰ καὶ ἀνόργανα στοιχεῖα. Ἡ συνηθέστερον σιμοποιουμένη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οὐσία ιτὸ ἀργίλιον (aluminium). Μόνη ἡ καθίζησις εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἀποστειρώσῃ τὸ ὕδωρ, συνήθως χρησιμοποιεῖται ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν διήθησιν. Ἡ διήθησις εἶναι ἄριστον μέσον καθαρισμοῦ καὶ ἀποστειρώσεως τοῦ ποσίμου ὕδατος. Ὡς ἠθμοὶ χρησιμεύουν διὰ τὴν οἰκιακὴν χρῆσιν εἰδικὰ διυλιστήρια, φερόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα καὶ τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι συσκευαὶ περιέχουσαι μεγάλα κηρία Berkefeld ἢ Chainberland. Αἱ συσκευαὶ αὗται δὲν εἶναι ἀξιοσύστατοι, διότι φράσσονται ταχέως καὶ ἀποδίδουν ὕδωρ μικρᾶς ποσότητος καὶ ἐνίοτε κάκοσμον. Ἀντιθέτως δέ, ὅταν σταθερῶς ἀποδίδουν πολὺ ὕδωρ, τοῦτο εἶναι σημεῖον ὅτι δὲν εἶναι μικροβιοκρατεῖς. Ὁ καλύτερος τρόπος ἀποστειρώσεως μεγάλων ποσοτήτων ὕδατος εἶναι ἡ δι' ἄμμου διήθησις. Ἡ συχνότερον ἐφαρμοζομένη κατιοῦσα βραδεῖα διήθησις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς διόδου τοῦ ὕδατος ἐκ δεξαμενῆς περιεχούσης ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: 1) εὐμεγέθεις λίθους, 2) μίαν σειρὰν χαλίκων, 3) μίαν σειρὰν μικροτέρων χαλίκων, 4) μίαν σειρὰν χονδρῆς ἄμμου καὶ 5) στρῶμα λεπτῆς ἄμμου πάχους τοὐλάχιστον 0.60 μ. Τὸν κυρίως μικροβιοκρατῆ ἠθμὸν ἀποτελεῖ ὄχι τόσον ἡ ἄμμος ὅσον τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς σχηματιζόμενον ἐκ τῆς καθιζήσεως διαφόρων ὀργανικῶν οὐσιῶν λεπτὸν ὑμένιον.

Συχνότατα διὰ τὴν ἀποστείρωσιν τοῦ ὕδατος γίνεται χρῆσις ταυτοχρόνως τῶν φυσικῶν, χημικῶν καὶ μηχανικῶν μέσων.

Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Τὸ *ὕδωρ*, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, εἶναι μὲν πρᾶγμα δεκτικὸν ἐννόμων ἐπ' αὐτοῦ σχέσεων τοῦ προσώπου (δηλαδὴ ἐμπραγμάτων καὶ ἐνοχικῶν δικαιωμάτων), ἀλλὰ λόγῳ τῆς φύσεως αὐτοῦ, εἶναι περιωρισμένης ἀτομικῆς κυριαρχίας. Ἐν ταῖς νεωτάταις εὐρωπαϊκαῖς νομοθεσίαις ἀποδίδεται, δικαίως, τόση σπουδαιότης εἰς τὰ ρέοντα ὕδατα, ὥστε τὸ ὑδατικὸν δίκαιον διέπουσιν εἰδικοὶ ὑδατικοὶ κώδικες, λεπτομερῶς ρυθμίζοντες τὰς ποικίλας ἐπὶ τοῦ θέματος ἀνακυπτούσας σχέσεις. Ἐν Ἑλλάδι, πλὴν σποραδικῶν τινων νόμων ἐπὶ γενικωτέρων ὑδατικῶν ἢ ὑδραυλικῶν ζητημάτων, τὰ περὶ ὑδάτων, τοῦ σπουδαίου τούτου παράγοντος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, διέπονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Τοῦτο θέτει τὴν γενικὴν ἀρχὴν περὶ τοῦ ρέοντος ὕδατος ὅτι «aqua profluens res communis omnium est», δηλαδὴ τὸ ρέον ὕδωρ εἶναι κοινὸν τοῖς πᾶσι, ὡς τοιοῦτο δὲ εἶναι ἀνεπίδεκτον κυριότητος τοῦ καθ' ἕκαστον προσώπου. Ὡς *ρέον ὕδωρ* νοεῖται γενικῶς πᾶσα ροὴ ἐλευθέρα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔτι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀμβρίου ὕδατος. Κατὰ τὰ λοιπά, αἱ γενικαὶ καὶ κεφαλαιώδεις γραμμαὶ τοῦ ἰσχύοντος ρωμαϊκοῦ δικαίου, μετὰ μνείας καὶ τῶν νεωτέρων νόμων, ἔχουσιν οὕτω:

Α') *Ποταμοί*· διακρίνονται εἰς *δημοσίους* (flumina publica) καὶ *ἰδιωτικοὺς* (flumina privata)· δημόσιοι εἶναι οἱ ἀενάως ρέοντες, ἔστω καὶ ρύακες· ἰδιωτικοὶ δὲ οἱ χείμαρροι. Ἐπὶ τῶν δημοσίων ἡ χρῆσις (ἄρδευσις, ὕδρευσις, πλοῦς, μεταγωγὴ ἀντικειμένων, ἁλιεία, κινητήριος δύναμις) εἶναι κοινὴ τοῖς πᾶσι, ἀνεξαρτήτως ἐγγύτητος· ἐξαίρεσις ὑπάρχει διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν ἰχθυοτρόφων ὑδάτων (Δ. τῆς 23 Μαρτίου 1839 καὶ Ν. ΣΛ' τοῦ 1853) ἀνήκουσαν εἰς τὸ δημόσιον καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν ρεόντων ὑδάτων πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, (ἀνήκουσαν ὁμοίως εἰς τὸ δημόσιον (κατὰ τὸ Ν. Δ. τῆς 17/20 Ἰουλίου 1923). Ἡ τοιαύτη πρὸς χρῆσιν τοῦ ποταμοῦ ἐξουσία, φέρει χαρακτῆρα δημοσίου δικαίου, δὲν προστατεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 19 τοῦ Συντάγματος καὶ εἶναι διάφορος τοῦ προνομιακοῦ ἢ εἰδικοῦ δικαιώματος (jus proprium) ἢ τῆς παραχωρήσεως (concession), προστατεύεται δὲ δι' ἀγωγῶν (interdicta) ὑπαγομένων παρ' ἡμῖν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ εἰρηνοδίκου. Ἐπὶ συγκρούσεων πλειόνων ἀπαιτούντων χρῆσιν, γίνεται διανομὴ κατὰ χρόνους, ἢ ποσότητα ὕδατος, ἢ κατὰ λόγον ἐκτάσεως τοῦ ὑπηρετουμένου κτήματος, προηγεῖται ὅμως, ἐπὶ ἑτεροειδῶν χρήσεων, ἡ γενικωτέρου σκοποῦ ἢ ὠφελείας χρῆσις. Ἐὰν ἡ χρῆσις ἀπαιτῇ κατασκεύασμα ἐν τῷ ποταμῷ, ἀπαιτεῖται ἄδεια τῆς ἁρμοδίας διοικητικῆς ἀρχῆς (Ν. 2853 ἄρθρ. 17—20). Εἰδικὸς νόμος (Ν. Δ. τῆς 17/20 Ἰουλίου 1923) προβλέπει περὶ τῆς χρήσεως τῶν ρεόντων ὑδάτων ὡς κινητηρίου δυνάμεως. Ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ποταμῶν εἶναι μὲν ἡ χρῆσις κοινὴ πᾶσιν ἀλλ' ὑπὸ χαλαρωτέραν ἔννοιαν καὶ προστασίαν, λόγῳ τῆς παροδικότητος τῆς ροῆς.

Β') *Ποταμοὶ πλωτοὶ ἢ πλεύσιμοι*· οὗτοι κατὰ τὸν νόμον περὶ διακρίσεως κτημάτων τῆς 21 Ἰουνίου 1837 (ἄρθρ. 13—15) θεωροῦνται «κτήματα δημόσια». Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων ποταμῶν ἰσχύουσι τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὁ δὲ χαρακτηρισμός των ὡς «δημοσίων κτημάτων» ἐλαχίστην πρακτικὴν ἀξίαν ἔχει καὶ μόνον φανερώνει τὴν ἐντονωτέραν ἐπ' αὐτῶν ἐποπτείαν τοῦ κράτους (ποιν. ν. 589, 590).

Γ') *Κοίτη, ὄχθη*· ἡ κοίτη τοῦ δημοσίου ποταμοῦ ὡς καὶ αἱ ὄχθαι εἶναι ὁμοίως κοινῆς χρήσεως, διότι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀενάου ρεύματος καταλαμβανόμενον ἔδαφος παύει ὂν ἰδιωτικὴ κτῆσις. Κατὰ τὸν νόμον περὶ διακρίσεως κτημάτων (ἄρθρ. 15, 16) ἡ κοίτη τοῦ δημοσίου ποταμοῦ (πλωτοῦ ἢ μὴ) ὡς καὶ αἱ ὄχθαι ἀνήκουν εἰς τὸ δημόσιον, τοῦτο δὲ ἔχει σημασίαν διὰ τὴν κυριότητα τῶν ἐν αὐτοῖς φυτῶν, δένδρων, ἄμμου, χαλίκων, τῆς ἀναφανείσης νήσου κλπ. Ἐπὶ ἰδιωτικῶν ποταμῶν δηλ. χειμάρρων, ἡ ὑπὸ τοῦ ὕδατος κάλυψις τοῦ ἐδάφους εἶναι προσωρινὴ καὶ οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἐδάφους φέρει.

Δ') *Διοχετευόμενον ὕδωρ* (aqua ducta). Ἀποτελοῦν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐλευθέρως ρέον, εἶναι δεκτικὸν κυριότητος, χαρακτηρίζεται δὲ ὡς τοιοῦτο τὸ δι' αὔλακος ἢ ὀχετοῦ ἢ ρείθρου, ἢ σωλῆνος ἀγόμενον πρὸς χρῆσιν τινὰ (π. χ. ἄρδευσιν, κίνησιν μύλου). Ἡ διοχέτευσις, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, στηρίζεται ἐπὶ τῆς δουλείας ἑλκυσμοῦ ὕδατος (servitus aquae ductus) δυνατὸν δὲ νὰ συνίσταται εἰς τὴν διὰ μέσου ἀλλοτρίου κτήματος εἴτε ἁπλῆν διοχέτευσιν, εἴτε ἄντλησιν καὶ διοχέτευσιν· δύναται νὰ συνίσταται εἰς ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον (καθ' ἡμέραν, ὥραν, θέρος, χειμῶνα) ἢ νὰ εἶναι διηνεκής. Πρὸς προστασίαν δὲ τῆς οἱονεὶ νομῆς ἢ χρήσεως τοῦ οὕτω πως διοχετευομένου ὕδατος, παρέχονται ἰδιώνυμοι ἀγωγαὶ (interdictum de aqua quotidiana et aestiva, interd. de rivis) ὑπαγόμεναι εἰς τὸν εἰρηνοδίκην. Ἡ ἐκ τοῦ ὀχετοῦ ἢ ἐκ τοῦ σωλῆνος αὐτογνώμων ἀφαίρεσις τοῦ ὕδατος, δύναται νὰ ἀποτελέσῃ κλοπὴν τοῦ ποινικοῦ νόμου.

Ε) *Ὑπόγειον ὕδωρ.* Τοῦτον ἀποτελεῖ συστατικὸν μέρος τοῦ ἐδάφους καὶ δὲν ἔχει νομικὴν αὐτοτέλειαν. Ὁ ἰδιοκτήτης δικαιοῦται νὰ ἀνοίξῃ φρέαρ ἐν τῷ κτήματί του ἔστω καὶ ἂν ἐντεῦθεν ἀποκόπτῃ τὰς φλέβας τοῦ ὕδατος τοῦ γειτονικοῦ κτήματος, ἐκτὸς ἂν τοῦτο πράττῃ οὐχὶ διὰ νὰ ἀρυσθῇ ὠφέλειαν ἀλλ' ἐξ ἁπλῆς κακοβουλίας (animo vicino nocendi). Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου δύναται ὁ ἰδιοκτήτης νὰ συστήσῃ ἐπὶ τοῦ γείτονος δουλείαν μὴ ὑφαιρέσεως καὶ ἀποκοπῆς τοῦ ὕδατος. Ἀντιθέτου σκοποῦ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου παραχωρουμένη εἰς ἄλλον δουλεία ὑδρομαστεύσεως, δηλ. ἀναζητήσεως ὑπογείου ὕδατος ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ παραχωροῦντος.

ΣΤ) *Πηγή.* Εἶναι τὸ μέρος τοῦ ἐδάφους, ὅπου ἐκρέει ὑπόγειον ὕδωρ. Αὕτη δὲν εἶναι αὐτοτελὲς πρᾶγμα ἀλλ' ἀποτελεῖ συστατικὸν τοῦ ἐδάφους καὶ πᾶσα δικαιοπραξία διαθέσεως τοῦ ἐδάφους ἐκτείνεται κατὰ νόμον καὶ ἐπὶ τῆς ἐν αὐτῷ πηγῆς, ὡς ἐπίσης αἱ πρὸς προστασίαν τῆς κυριότητος ἢ τῆς νομῆς τοῦ ἐδάφους ἀγωγαὶ δίδονται καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἐν αὐτῷ πηγῆς. Πρὸς τοιαύτην πηγὴν ταυτίζεται τὸ φρέαρ καὶ τὸ ἕλος. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος, ἐν ᾧ ἡ πηγή, δύναται νὰ κρατήσῃ τὸ ὕδωρ αὐτῆς καὶ τὸ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν· ἐὰν ὅμως τὸ ἐκρέον ὕδωρ ἀφεθὲν κατέστη ἐλευθέρα ροὴ (aqua profluens) καὶ δὴ ἔλαβε χαρακτῆρα δημοσίου ποταμοῦ (flumen publicum), ἰσχύουν ἐπ' αὐτοῦ τὰ περὶ τοιούτου ποταμοῦ, τὰ δὲ προστατευτικὰ ἔνδικα μέσα διὰ τὸν ποταμὸν ἐφαρμόζονται τότε καὶ ἐπὶ τῆς πηγῆς αὐτοῦ. Ἡ διάθεσις τοῦ ὕδατος τῆς πηγῆς ἐκ μέρους τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κτήματος γίνεται εἴτε δι' ἐνοχικῆς συμβάσεως, εἴτε διὰ συστάσεως δουλείας ἐπὶ τοῦ κτήματός του, δηλαδὴ τῆς λεγομένης δουλείας ἀντλήσεως (servitus aquae haustus) μόνης ἢ μετὰ τῆς δουλείας ἑλκυσμοῦ (serv. aquae ductus). Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος τῆς πηγῆς οὐδεμίαν ἀξίωσιν ἔχει ἂν ὁ γείτων ἰδιοκτήτης δι' ὑδραυλικῶν ἐργασιῶν ἀπέκοψε τὰς φλέβας τῆς πηγῆς, ἐκτὸς ἂν οὗτος ἐνήργησεν, ὡς ἐλέχθη, ἐκ κακοβουλίας. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος τῆς πηγῆς, ἐὰν ἐκ ταύτης προμηθεύηται ὕδωρ δῆμος ἢ κοινότης ἢ συνοικισμός, δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ροῆς.

Ζ') *Λίμναι.* Αὗται ἀποτελοῦσαι τὸ τέρμα δημοσίου ποταμοῦ (fl. publicum), εἶναι, ὡς καὶ οὗτος, δημόσιαι ἤτοι κοινῆς χρήσεως ὡς καὶ τὸ ὑπ' αὐτῶν καλυπτόμενον ἔδαφος καὶ αἱ ὄχθαι των. Αἱ πλωταὶ ἢ πλεύσιμοι λίμναι ἐξομοιοῦνται πρὸς τοὺς πλωτοὺς ποταμοὺς ὡς καὶ αἱ ὄχθαι αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι λίμνη ἡ ἰδιωτικὴ δεξαμενή, δηλαδὴ ἡ ἐν τῷ ἰδίῳ κτήματι ἐν ἐπὶ τούτῳ χώρῳ περίφραξις ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου μεγάλης ποσότητος ρέοντος ὕδατος (Νόμ. 112 Πανδ. 50. 16).

Η') *Ὄμβριον ὕδωρ.* Τοῦτο συγκρατούμενον ἔν τινι χώρῳ εἶναι ἀντικείμενον κυριότητος καὶ νομῆς· λαμβάνον ὅμως ἐλεύθερον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ροῦν σχηματίζει ἰδιωτικὸν ποταμόν, δηλαδὴ χείμαρρον (frumen privatum), ὁ δὲ ἰδιοκτήτης τοῦ δι' οὗ διέρχεται ἐδάφους δὲν ἀπόλλυσι τὴν κυριότητά του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τοῦ ὀμβρίου ροῦ, φερομένου πρὸς τὰ χθαμαλώτερα ἐδάφη, τὴν σχέσιν μεταξὺ ὑπερκειμένου ἀγροῦ καὶ χθαμαλωτέρου κανονίζει κατὰ πρῶτον λόγον ἡ διάταξις τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς· μὴ ὑπαρχούσης τοιαύτης, τὴν κανονίζει ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων παραδοθεῖσα κατάστασις (vetustas)· μὴ ἀποδεικνυομένης δὲ καὶ τοιαύτης, τὴν κανονίζει ἡ φύσις τῶν ἀγρῶν (natura agrorum). Συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀγρῶν, ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ὁ χθαμαλώτερος ὑπέχει σιωπηρὰν δουλείαν νὰ δέχηται τὰ κατερχόμενα ἄνωθεν ὄμβρια ὕδατα (καθὼς ἔχει καὶ τὸ κέρδος νὰ δέχεται τὴν ἐντεῦθεν λιπαρότητα τοῦ ὑψηλοτέρου ἀγροῦ)· ἀρκεῖ μόνον ἡ κάθοδος τοῦ

Digitized by Google

ὕδατος νὰ εἶναι ἡ φυσική· διὸ καὶ ἀπαγορεύεται εἰς μὲν τὸν ὑπερκείμενον ἰδιοκτήτην νὰ ἐπιχειρήσῃ χειροποίητον ἔργον ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ καθιστῶν ὁρμητικωτέραν τὴν κάθοδον, εἰς δὲ τὸν χθαμαλώτερον νὰ ἐπιχειρῇ χειροποίητον ἔργον ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ ἀποτρέπον ἢ δυσχεραῖνον τὴν κάθοδον. Ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει χωρεῖ ἡ ἰδιώνυμος ἀγωγὴ περὶ πλησμονῆς ὕδατος (actio aquae pluviae arcendae), ἐπικουρικῶς δὲ καὶ ἄλλαι, ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ εἰρηνοδίκου. Αἱ ἀπαγορεύσεις αὗται ἀφορῶσι τὰ ἀγροτικὰ κτήματα, δύνανται δὲ νὰ ἀρθῶσιν ἢ τροποποιηθῶσι μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν διὰ συστάσεως δουλείας ἀντιθέτου, δηλαδὴ δουλείας ἀποχετεύσεως τοῦ ὀμβρίου ὕδατος (servitus aquae immittendae ἢ educendae) Ὅσον ἀφορᾷ τὰς οἰκοδομάς, δὲν ὑποχρεοῦται ὁ γείτων νὰ ἀνέχηται νὰ πίπτωσιν ἐν τῷ κτήματί του ἐκ τῆς στέγης τῆς γειτονικῆς οἰκοδομῆς ὄμβρια ὕδατα, ἐκτὸς ἂν μεταξύ των συστηθῇ ἡ δουλεία σταλαγμῶν ἢ κρουνῶν (servitus stillicidii ἢ fluminum).

Θ') *Δικαίωμα χθαμαλωτέρου νὰ δέχηται τὸ κατερχόμενα ὕδατα.* Ὁ ὑπερκείμενος ἰδιοκτήτης δικαιοῦται νὰ κρατῇ τὸ διὰ τοῦ ἐδάφους του διερχόμενον ὕδωρ (ὄμβριον ἢ πηγαῖον) ἐνόσῳ δὲν ἀποτελεῖ ὁ ροῦς δημόσιον ποταμὸν (fl. publicum) κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως εἶναι οὗτος ὑπόχρεως νὰ ἐκπέμπῃ αὐτὸ εἰς τὸν χθαμαλώτερον (ὅστις οὕτω ἔχει ἀντίστοιχον δικαίωμα): 1) ὅταν ἡ κράτησις γίνεται ἐκ κακοβουλίας· 2) ὅταν συνέστη περὶ τούτου μεταξὺ ὑπερκειμένου καὶ χθαμαλωτέρου δουλεία τοιούτου περιεχομένου· ἡ δουλεία αὕτη συνιστᾶται καὶ διὰ χρησικτησίας, ἐνόσῳ ἀποδεικνύονται πράξεις οἱονεὶ νομῆς τῆς τοιαύτης δουλείας· 3) ὅταν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων μαρτυρῆται ὅτι διὰ χειροποιήτου ἔργου εἵλκετο ὕδωρ ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου πρὸς τὸν χθαμαλώτερον ἀγρόν.

Ι') *Προνομιακὰ ἰδιωτικὰ δίκαια.* Ἐπὶ τῶν κοινῆς χρήσεως ὑδάτων, ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας ἣν ἔχει πᾶν πρόσωπον πρὸς χρῆσιν αὐτῶν, δύναται νὰ ἀποκτήσῃ καὶ εἰδικὸν δικαίωμα, δηλ. προνομιακὸν (jus proprium, ὅπερ ὡς τοιοῦτο ἀποτελεῖ κεκτημένον δικαίωμα προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Συντάγματος. Δημόσια ὕδατα κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι: 1) Οἱ δημόσιοι ποταμοὶ ἢ ρύακες (fl. publica) καὶ αἱ πηγαὶ αὐτῶν· 2) αἱ δημόσιαι λίμναι· 3) τὰ κοινῆς χρήσεως ὑδραγωγεῖα, δηλαδὴ δημόσια ἢ δημοτικὰ ἢ κοινοτικὰ καὶ αἱ πηγαὶ τούτων. Ἐπὶ τούτων εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόκτησις προνομιακοῦ δικαίου ἰδιωτικοῦ, ὅπερ ὅμως δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν ἁπλῆν διοικητικὴν ἄδειαν, ἐλευθέρως ἀνακλητὴν (π. χ. ἄρθρ. 17—19 τοῦ νόμ 2853). Τὸ προνομιακὸν δίκαιον συνιστᾶται διὰ νόμου (πρβλ. Ν. Δ. τῆς 17/20 Ἰουλίου 1923), ἐπὶ δὲ δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν ὑδραγωγείων τηροῦνται αἱ διατυπώσεις τοῦ δημοτικοῦ νόμου Τοῦτο φέρει χαρακτῆρα ἐμπραγμάτου δικαιώματος ἐπὶ ἀκινήτου, ὅμοιον πρὸς τὰς δουλείας, ἐφ' ᾧ καὶ προστατεύεται διὰ τῆς ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς τῶν δουλειῶν· δὲν ὑποβάλλεται ὅμως καὶ εἰς μεταγραφήν. Συνιστᾶται εἴτε ὑπὲρ προσώπου (εἶδος προσωπικῆς δουλείας) εἴτε ὑπὲρ ὡρισμένου ἀκινήτου, καὶ ἐκ τῆς συστατικῆς πράξεως κρίνεται τὸ μεταβιβαστὸν αὐτοῦ, ἡ ἔκτασις καὶ τὸ περιεχόμενόν του. Ἀφαίρεσις (κατάργησις) αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ κράτους, λόγῳ δημοσίας ἀνάγκης, δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὸ ἄρθρον 19 τοῦ Συντάγματος. Ἐν συγκρούσει τοῦ προνομιακοῦ δικαιώματος πρὸς τὴν ἐξουσίαν ἐκ τῆς ἰδιότητος τοῦ ὕδατος, ὡς κοινῆς χρήσεως, προτιμᾶται τὸ εἰδικὸν δικαίωμα· ἐν συγκρούσει δὲ πλειόνων τοιούτων μεταξύ των προτιμᾶται τὸ προγενέστερον κατὰ χρόνον, ἂν ἄλλο τι δὲν ὁρίζῃ ἡ συστατικὴ πρᾶξις (πρβλ. Ν. Δ. τῆς 17/20 Ἰουλίου 1923 ἄρθρ 5). Τὸ προνομιακὸν δίκαιον ἐνόσῳ τοιοῦτο τι δὲν συνάγεται, δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἰδιότητα τοῦ ὕδατος ὡς κοινῆς χρήσεως, ἀλλὰ συμπορεύεται μετὰ ταύτης προτιμώμενον· ἐξαιρετικῶς ὡρίσθη διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17/20 Ἰουλίου 1923, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ρεόντων παντὸς εἴδους ὑδάτων πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς δυνάμεως ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ δημόσιον καὶ ἀποτελεῖ ἐμπράγματον δικαίωμα, προστατευόμενον δι' ὧν καὶ ἡ κυριότης ἐνδίκων μέσων. Δύναται τὸ προνομιακὸν δικαίωμα νὰ συσταθῇ καὶ διὰ τῆς ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀσκήσεως τοῦ περιεχομένου του· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἰσχύει, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, διὰ τὰ δημοτικὰ ἢ κοινοτικὰ ὑδραγωγεῖα ἢ τὰς πηγὰς αὐτῶν. Ἡ ἀπόσβεσις αὐτοῦ γίνεται ὡς καὶ ἡ τῶν δουλειῶν, ἄρα καὶ δι' ἀχρησίας· ἐπίσης ἐκ τῆς συστατικῆς πράξεως δύναται νὰ προκύπτῃ καὶ ἄλλος τρόπος ἀποσβέσεως.

ΙΑ') *Ἰαματικὰ ὕδατα.* Ἰαματικαὶ πηγαὶ εἶναι πηγαὶ ὑδάτων (μεταλλικῶν ἢ μὴ) ἀνακηρυχθεῖσαι ὡς τοιαῦται δυνάμει διατάγματος προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, κατόπιν γνωμοδοτήσεως τοῦ ἰατροσυνεδρίου, τῇ συνδρομῇ ὡρισμένων ὅρων (ν. 2188, διατ 7/21 Αὐγ. 1920). Πρὸ τοῦ νόμου 2188 οὐδεμία εἰδικὴ διάταξις περὶ ἰαματικῶν ὑδάτων ὑφίστατο ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τῶν ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1836 ὁδηγιῶν τῶν ὑπουργείων Ἐσωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν, αἵτινες θεωρητικὴν μόνον ἀξίαν ἔχουσαι, ἐχαρακτήριζον σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἰαματικὰ ὕδατα ὡς «ἡγεμονικὰ νομήματα»· ὥστε πρὸ τοῦ νόμου 2188 τὰ ἰαματικὰ ὕδατα διείποντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ὑφ' ὧν καὶ τὰ κοινὰ ὕδατα. Διὰ τοῦ νόμου 2188, στηριζομένου εἰς τὸ ἄρθρον 19 τοῦ Συντάγματος, αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ διεκρίθησαν εἰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικάς· καὶ δημόσιαι μὲν εἶναι α) αἱ ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου τούτου καὶ ἐφεξῆς ἀναβλύζουσαι τὸ πρῶτον· β) αἱ ἤδη κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1920 γνωσταὶ μὲν ὡς ἰαματικαὶ ἀλλὰ μήπω τελοῦσαι ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν· ἰδιωτικαὶ δὲ αἱ κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου καὶ 17 Ἰουνίου 1920 ἐν ἰδιωτικῇ ἐκμεταλλεύσει τελοῦσαι ἰαματικαὶ πηγαί. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ δύνανται διὰ διατάγματος νὰ ἀπαλλοτριωθῶσιν ἀναγκαστικῶς λόγῳ δημοσίας ὠφελείας μετὰ τῆς ἀναγκαιούχης περιοχῆς, ἐπὶ ἀποζημιώσει τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ τοῦ ἀναδόχου αὐτῆς (νόμ. 2188 ἄρθρ. 3,6). Πρὸς ἔναρξιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως πάσης ἰαματικῆς πηγῆς ἀνακηρυχθείσης ὡς τοιαύτης, ἀπαιτεῖται ἄδεια τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας παρεχομένη μόνον μετὰ τὰς ἀναγκαίας ἐν αὐτῇ ὑδροθεραπευτικὰς ἐγκαταστάσεις (Δ. 23 Ἀπριλίου/13 Μαΐου 1923). Πᾶσα μεταβίβασις τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἰς ἄλλον ἀπαιτεῖ ἄδειαν τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ πᾶσα μεταβολὴ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀναδόχου ἢ τοῦ τεχνικοῦ διευθυντοῦ χρήζει ἀνακοινώσεως εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἔχει ἀφ' ἑνὸς τὴν ἐποπτείαν ὅλων τῶν ἰαματικῶν πηγῶν, ἀφ' ἑτέρου τὴν διοίκησιν, διαχείρισιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν δημοσίων πηγῶν, ἣν δύναται νὰ κάμῃ εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ παραχωρήσεως πρὸς τρίτον. Διὰ τοῦ νόμου 2992 παρεσχέθη εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα νὰ συνομολογῇ εἰδικὰς συμβάσεις ἐκμεταλλεύσεως τῶν δημοσίων ἰαματικῶν πηγῶν ὡς καὶ τῶν ἐξ ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως τοιούτων.

ΙΒ') *Νέαι Χῶραι, τοπικοὶ κώδικες.* Τὸ ἐκτεθὲν ὑδατικὸν ρωμαϊκὸν δίκαιον πάσχει δύο τροποποιήσεις: 1) Ἐν ταῖς Νέαις Χώραις λόγῳ τῆς διατηρήσεως τῆς περὶ γαιῶν ὀθωμανικῆς νομοθεσίας, δὲν ἰσχύει ἐφ' ὅσον συγκρούεται πρὸς τὴν νομοθεσίαν ταύτην. 2) Ἐν Ἰονίοις Νήσοις, ἐν Κρήτῃ, ἐν Σάμῳ λόγῳ τῶν τοπικῶν αὐτῶν ἀστικῶν κωδίκων ὑφίστανται παραλλαγαί τινες ἀπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἰδίως καθόσον ἀφορᾷ τὰς ὑδατικὰς δουλείας· οὕτως ἐν Κρήτῃ ἰσχύουσι καὶ αἱ διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Κρητικοῦ Κώδικος (ἄρθρ 318—323, 364 ἐπ 406, 409, 415—428) ἐν Σάμῳ αἱ διατάξεις τοῦ Σαμιακοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος (ἄρθρ 517—524, 572—577, 617—638, 650, 659, 662, 668—681)· ἐν Ἑπτανήσῳ αἱ διατάξεις τοῦ Ἰονίου Κώδικος (ἄρθ. 444—449, 522—527, 562).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Μπαλῆ,* «Νομικαὶ σχέσεις ἐπὶ τῶν ὑδάτων» (ἐν «Μελέταις Ἀστικοῦ Δικαίου») — *Δ. Νομικοῦ* «Ὑδατικὸν Δίκαιον τῶν Ρωμαίων ὡς ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι». — *Π. Ἀντωνιάδου.* Περὶ τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ Ρωμ. Δίκαιον καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμογήν του».

Γ. ΜΠΑΛΗΣ

— *[Δημ. Δίκ.]* Τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχῦον ρωμαϊκὸν δίκαιον κατατάσσει τὸ ρέον ὕδωρ μεταξὺ τῶν κοινῆς χρήσεως πραγμάτων, τῶν χρησιμευόντων διὰ τὰς κοινὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ κοινὴ αὕτη χρῆσις καὶ ἀπόλαυσις τοῦ ρέοντος ὕδατος ἀποτελεῖ «ἰδιόρρυθμον δικαίωμα», ὀνομαζόμενον ὑπὸ τοῦ Οἰκονομίδου Ἐμπράγμ. παρ. 135) «ἐξουσία ἀπολαύσεως», μὴ ὑπαγόμενον εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, μηδὲ προστατευόμενον δι' ἀγωγῆς πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς ἀνηκούσης ἑκάστῳ κοινῆς χρήσεως, ἀλλὰ ἡ παρακώλυσις αὐτῆς ἀποτελεῖ, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, προσβολὴν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἀποκρουομένην διὰ τῆς περὶ ὕβρεως ἀγωγῆς (νόμ. 2, παρ. 9. Πανδ 43 8 καὶ νόμ 13 παρ. 7. Πανδ. 47.10). Ὡς ρέοντα ὕδατα θεωροῦνται τὰ ἔχοντα ἐλευθέραν καὶ ἀπεριόριστον φυσικὴν ροήν, καθὼς ἐπίσης τὰ ὄμβρια ὕδατα, ἐφ' ὅσον ρέουσιν ἐλευθέρως, ὡς καὶ τὰ πηγαῖα. Τὸ ρέον ὕδωρ, διοχετευόμενον διὰ τεχνητοῦ ρείθρου (ὑδραγωγείου, διώρυγος, αὔλακος) ἢ κατασχόμενον ἐν δεξαμενῇ, τελεῖ ὑπὸ κατοχήν, μὴ ἀποκλειόμενον τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως καὶ εἰδικῆς ἢ καθολικῆς διαδοχῆς καὶ ἐν γένει παντὸς εἴδους ἐννόμων σχέσεων, παύει δὲ ὂν ρέον καὶ ἐλεύθερον καὶ κοινῆς χρήσεως, ἐκτὸς ἐὰν ἡ διοχέτευσις ἢ ἐναποταμίευσις δὲν ἔχῃ σκοπὸν ὁριστικὴν κατάληψίν του· τὸ ὕδωρ ἐξερχόμενον ἀνακτᾷ τὴν φυσικήν του ροήν.

Περὶ ἐκμεταλλεύσεως τῆς δυνάμεως τῶν ρεόντων ὑδάτων διέλαβεν εἰδικὰς διατάξεις τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 17 Ἰουλίου 1923. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 αὐτοῦ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς δυνάμεως τῶν ρεόντων ὑδάτων, δι' ἐγκαταστάσεως παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς ἐμπράγματον δικαίωμα, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸ δημόσιον καὶ προστατεύεται δι' ὧν ἡ κυριότης ἐνδίκων μέσων. Ρέοντα δὲ ὕδατα ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ νόμου τούτου εἶναι τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν, ποταμῶν, χειμάρρων καὶ τῶν συμβαλλουσῶν εἰς αὐτοὺς ροῶν ἐν γένει. Τὰ ἄρθρα 2—5 ρυθμίζουσι τοὺς ὅρους, καθ' οὓς τὸ δημόσιον παραχωρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τούτου κατηργήθη ὁ νόμος 1379 τῆς 21 Ἀπριλίου 1918 περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου.

Περὶ προστασίας τῆς κοινῆς χρήσεως τῶν φυσικῶς ρεόντων ὑδάτων διελήφθησαν διατάξεις ἐν ἄρθρῳ 198 τοῦ κώδικος τῆς νομοθεσίας περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων (Ν. Δ. τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1926 καὶ νόμος 641 ἄρθρ. 12), καθ' ἃ ἄνευ δικαιώματος οἱ δῆμοι καὶ αἱ κοινότητες δὲν δύνανται δι' οὐδεμιᾶς πράξεως νὰ παρακωλύωσι τὴν χρῆσιν τῶν φυσικῶν ρεόντων ὑδάτων, οὐδὲ νὰ ἀξιώσωσι τὴν πληρωμὴν δικαιώματος ἢ φόρου παρὰ τῶν μεταχειριζομένων τὸ ὕδωρ τοῦτο πρὸς ἄρδευσιν τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ ἢ χειμάρρου κειμένων ἀγρῶν καὶ κτημάτων ἢ τῶν δι' ὧν διέρχεται τὸ ὕδωρ τοῦτο ἢ πρὸς ἄλλας χρήσεις. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 273 τοῦ αὐτοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος δύναται νὰ ἐπιβληθῇ δικαίωμα ὑπὲρ δήμου ἢ κοινότητος ἐπὶ συλλεγομένων ὀμβρίων ἢ πηγαίων ὑδάτων ἐν δεξαμεναῖς ἢ ὁσάκις διευθετεῖται ὁ ροῦς αὐτῶν πρὸς ἄρδευσιν ἀγρῶν κλπ.

Περὶ ὑδραυλικῶν ἔργων δημοσίας ὠφελείας ἐπρονόησαν ὁ νόμος 2040 τοῦ 1920, ὁ νόμος 2[illegible] καὶ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 10 Δεκεμβρίου 1923, κωδικοποιηθέντα διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 18 Μαρτίου 1924, καὶ ὁ νόμος 3[illegible] τῆς 11 Ἰουλίου 1924 περὶ τρόπου ἐκτελέσεως μεγάλων ὑδραυλικῶν ἔργων, ὁ νόμος 3718 τοῦ 19[illegible] καὶ ἄλλοι.

Ἡ ὕδρευσις πόλεων καὶ συνοικισμῶν καὶ τὰ ὑδραγωγεῖα αὐτῶν ἐγένοντο ἀντικείμενα εἰδικῆς νομοθετικῆς προνοίας, λόγῳ δημοσίου συμφέροντος, ἐπετράπη δὲ διὰ τοῦ νόμου 2292 τοῦ 19[illegible], λόγῳ δημοσίας ὠφελείας, ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις ὁριστικῶς ἢ προσωρινῶς, μέρους ἢ τοῦ ὅλου τῆς παροχῆς πηγαίων ὑδάτων πρὸς ὕδρευσιν καὶ ἐξυγίανσιν συνοικισμῶν στερουμένων ἐπαρκοῦς ποσότητος πηγαίου ὕδατος, πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς ἀναγκαιούσης ἐξ αὐτοῦ ποσότητος διὰ τὴν κίνησιν καὶ ἐκμετάλλευσιν σιδηροδρόμων καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐν γένει δημοσίων ἔργων ἐπειγούσης ἀνάγκης. Ἐπίσης διὰ τοῦ νόμου 3316 τῆς 23 Ἀπριλίου 1925 ἐκυρώθη σύμβασις διὰ τὴν ὕδρευσιν τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς (Ulen καὶ Co), διὰ τῆς ὁποίας κατεσκευάσθη ἡ ἐν Μαραθῶνι τεχνητὴ λίμνη.

Εἰδικαὶ διατάξεις περὶ ὑδάτων εὕρηνται ἐν διαφόροις νόμοις, ὡς εἰς τὸ ἄρθρον 422 τοῦ ποινικοῦ νόμου, εἰς τὸ ἀπὸ 12/24 Νοεμβρίου 18[illegible] διάταγμα περὶ προσθήκης εἰς τὸ περὶ σχεδίου πόλεως Ἀθηνῶν διάταγμα (ἄρθρ. 17), εἰς τὸν νόμον 4377 τοῦ 1929 κλπ (Περὶ δουλείας σταλαγμῶν καὶ κρουνῶν, ὑδάτων ὀμβρίων καὶ ἀκαθάρτων, βλ. Θέμις ΙΔ', σελ. 159 καὶ ΙΖ' σελ. 521, ΛΕ' καὶ 107 καὶ ΛϚ' σελ. 120. *Παπαρρηγοπούλου* § [illegible] *Οἰκονομίδου* § 145, σημ. 10 γ').

Γ. Ν. ΚΟ[illegible]

— *[Διεθν. Δίκ.]* 1) *Ὕδατα διεθνῆ.* Καλοῦνται οὕτω τὰ ὕδατα ἐκεῖνα, τὰ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου χρησιμοποιούμενα ἢ δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν οὐχὶ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον παρ' ὡρισμένου κράτους, ἀλλὰ παρὰ παντὸς οἱουδήποτε κράτους μέλους τῆς καλουμένης διεθνοῦς κοινωνίας. Ἡ χρησιμοποίησις αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ εἴτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν δικαιούχων κρατῶν ὡς τοιούτων εἴτε, ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον ἐν τῇ πράξει, διὰ μέσου τῶν [illegible]τῶν των καὶ τῶν παρ' αὐτῶν συγκροτουμένων ἑταιρειῶν. Συνήθεις μορφαὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν διεθνῶν ὑδάτων εἶναι ἰδίᾳ ἡ ἐλευθέρα διὰ [illegible] τῶν ναυσιπλοΐα, ἡ ἐλευθερία τῆς ἁλιείας, τῆς τοποθετήσεως ὑποβρυχίων τηλεγραφικῶν ἢ ἄλλων καλωδίων καὶ τὰ τούτοις παρεμφερῆ. Ὡς διεθνῆ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθειμένην ἄποψιν ὕδατα ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα, ἡ κληθεῖσα αἰγιαλῖτις ζώνη, οἱ διεθνεῖς ποταμοί, [illegible] ἐσωτερικοὶ ποταμοὶ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, [illegible] Ἐννοεῖται ὅτι πάντα τὰ διεθνῆ ὕδατα, ὡς τοιαῦτα, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸ αὐτὸ πάντοτε νομικὸν [illegible]θεστὼς δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, ἀλλὰ τοῦτο διαφέρει ἑκάστοτε καὶ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς [illegible]σεως καὶ τοῦ εἴδους ἑκάστης κατηγορίας διεθνῶν ὑδάτων. Οὕτω, τὸ καθεστὼς τοῦτο εἶναι διὰ τι[illegible]νας κατηγορίας αὐστηρότερον, ὡς προκειμένου περὶ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα καὶ κοινὴ εἰς πάντα τὰ κράτη, δι' ἄλλας δὲ κατηγορίας ἐλαστικώτερον, ὡς προκειμένου περὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας οὔτε τὸ παράκτιον κράτος οὔτε τὸ [illegible] κράτος κέκτηται πλήρη καὶ ἀπόλυτον κυριαρχίαν, ἀλλ' ἕκαστον ἐκ τούτων κέκτηται ἐπὶ τῆς [illegible] ταύτης μόνον περιωρισμένα τινὰ δικαιώματα [illegible]θοριζόμενα ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ [illegible] ὁποίων δὲν θὰ ἠδύνατο νομίμως νὰ στερηθῇ. [illegible] λεπτομερείας περὶ τῶν διεθνῶν ὑδάτων βλ. λ. [illegible] λασσα ἀνοικτή, *αἰγιαλῖτις* ζώνη, ποταμοί, λιμναι.

2) *Ὕδατα ἐσωτερικά.* Καλοῦνται οὕτω τὰ [illegible]κοντα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς ἓν κράτος [illegible] τοῦ ἐδάφους δὲ τοῦ ὁποίου καὶ εὑρίσκονται [illegible] Τὰ ἐσωτερικὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ὑπό τινων συγγραφέων ἀποκαλοῦνται καὶ *χωρικὰ* ὕδατα, ὑπόκειν[illegible]

Digitized by Google

μόνον εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ κράτους τούτου, ι δὴ ὑφ' ὃν ἀκριβῶς τίτλον καὶ τὸ ἐπίλοιπον ιθαρῶς χερσαῖον ἔδαφος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς ιν κυριότητα ἔτι τοῦ κράτους τούτου. Ἕνεκα δὲ ῦ λόγου τούτου τὸ κράτος ἔχει πλήρως τὸ δι-ίωμα ὅπως καθορίσῃ μονομερῶς καὶ καθ' ὃν ιόπον θεωρήσῃ προσφορώτερον καὶ ἐπωφελέ-ερον διὰ τὰ οἰκονομικὰ ἢ ἐμπορικὰ αὐτοῦ συμ-έροντα πάντα τὰ ζητήματα, ἅτινα προκαλοῦσι τὰ ιατα ταῦτα, ὡς π. χ. ἡ ἐν αὐτοῖς ναυσιπλοΐα, ἡ ιεία, ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία, ἡ εἴσπραξις διο-ων καὶ τελῶν καὶ τὰ τούτοις παρεμφερῆ. Ὡς ιωτερικὰ ὕδατα θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν οἱ μένες μὴ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, οἱ στενῆς εἰ-όδου κόλποι, τῶν ὁποίων πᾶσαι αἱ ἀκταὶ ἀνή-ουσι κυριαρχικῶς εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κράτος, οἱ ιωτερικοὶ ποταμοὶ μὴ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, ρισμέναι λίμναι κείμεναι ἐπὶ ἐδάφους ἑνὸς μόνον ράτους κλπ. Διὰ λεπτομερείας περὶ τῶν ἐσωτε-κῶν ὑδάτων βλ. λ. *ποταμοί, λίμναι, θάλασσα, λι-μένες, κόλποι*.

Εκμετάλλευσις τῶν ὑδάτων. Πᾶν κράτος ει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκμεταλλευθῇ βιομηχανικῶς γεωργικῶς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτοῦ ὕδατα, τὰ ὁποῖα νήκουσιν εἰς αὐτὸ κατὰ κυριαρχίαν καὶ κατὰ κυ-ότητα καὶ συνεπῶς θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τὰ δατα ταῦτα, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐσωτερικῶν ποταμῶν ἡ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος, ὡς καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ δάφους του λιμνῶν, καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐθεώρει ρόσφορον καὶ ἐπωφελῆ διὰ τὰς οἰκονομικὰς ἢ ιπορικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας. Τὰ λοιπὰ τρίτα κράτη ἐν θὰ εἶχον οὐδὲν δικαίωμα, ἐπεμβαίνοντα ἐν τῷ ητήματι τούτῳ, νὰ διατυπώσωσιν ἐπιφυλάξεις ἢ αμαρτυρίας εἰς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τοῦ ἐγ-ωρίου κράτους, νόμιμον καθ' ὅλα ἀπὸ ἀπόψεως εθνοῦς δικαίου. Ταῦτα προκειμένου περὶ ἐσωτε-ικῶν ὑδάτων.

Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ εθνῶν ὑδάτων, καὶ δὴ διεθνῶν ποταμῶν ἢ ἐσω-ρικῶν ποταμῶν διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος. Εἰς ς περιπτώσεις ταύτας τὰ τρίτα κράτη ἔχουσιν ια δικαιώματα ἐπὶ τῶν τοιούτων ὑδάτων, λόγῳ ῆς ἰδιότητος αὐτῶν ταύτης, τῆς ὁποίας σκοπὸς ναι ἡ παρακώλυσις μονομερῶν ἐπ' αὐτῶν ἐνερ-ειῶν καὶ χρησιμεύσεων φερουσῶν τὸν χαρα-κτῆρα τῆς ἀποκλειστικότητος δι' ἓν μόνον ὡρι-σμένον κράτος. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τὸ ποιὸν ῶν ὑδάτων τούτων, τὸ ποσόν, ὡς καὶ ἡ κανονικὴ ορεία διὰ τῆς συνήθους κοίτης τοῦ ποταμοῦ, δὲν ὰ ἐπετρέπετο ὅπως ἀλλοιωθῶσιν ἢ μεταβληθῶ-ιν αὐτοβούλως ὑπό τινος παροχθίου κράτους ατ' ἀκολουθίαν ἔργων γενομένων παρ' αὐτοῦ ρὸς βιομηχανικὴν ἢ γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν ῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ σοβαρᾷ ζημίᾳ τῶν οιπῶν παροχθίων κρατῶν, διὰ τοῦ ἐδάφους τῶν τοίων θὰ διέλθῃ ὡσαύτως μετὰ ταῦτα ὁ ποτα-ός, ἢ καὶ τῶν μὴ παροχθίων ἀκόμη. Διὰ τῶν οιούτων ἔργων ἡ ναυσιπλοΐα θὰ ἠδύνατο νὰ πα-ακωλυθῇ ἢ καὶ νὰ τεθῇ ἐν κινδύνῳ, τοῦθ' ὅπερ ἐν θὰ ἦτο ἀνεκτὸν ὑπὸ τῶν λοιπῶν τρίτων κρα-ῶν, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα θὰ ἐθίγοντο ἐν-εῦθεν σοβαρῶς. Ὡσαύτως, διὰ τῶν τοιούτων ἔρ-ων θὰ ἠδύναντο νὰ προκληθῶσι πλήμμυραι ἢ ηρασίαι εἰς τὰ ἐδάφη τῶν λοιπῶν παροχθίων ρατῶν.

Συνήθως τὰ παρόχθια κράτη κανονίζουσι τὰ ιπτὰ ταῦτα ζητήματα διὰ κοινῶν μεταξὺ αὐτῶν εθνῶν συμβάσεων, τῶν ὁποίων αἱ διατάξεις ἐφαρ-όζονται ἐν δεδομένῃ συγκεκριμένῃ περιστάσει ιὶ οὐδὲν οὕτω σοβαρὸν ζήτημα θὰ ἠδύνατο χετικῶς ν' ἀνακύψῃ. Ἂν ὅμως δὲν ὑπάρχωσι οιαῦται διεθνεῖς συμβάσεις, κατὰ τίνα τρόπον θὰ ιθορισθῶσι τὰ ὅρια τῆς δυναμένης νὰ ἐπιτραπῇ ομηχανικῆς ἢ γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ αροχθίου τινὸς κράτους τῶν διὰ τοῦ ἐδάφους ου διερχομένων διεθνῶν ὑδάτων; Πολλαὶ θεω-ίαι ἀνεπτύχθησαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπὸ τῶν υγγραφέων, οἵτινες ἐμελέτησαν τὸ ἐνδιαφέρον οῦτο θέμα. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν θεωρίαν, ἡ τοία καὶ φαίνεται ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ πρακτικῇ ῶν κρατῶν, γενικὸς κανὼν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εθῇ, ἀλλ' εἰς ἑκάστην παρουσιαζομένην συγκε-ριμένην περίπτωσιν δέον εἰδικῶς νὰ ἐξετασθῇ αὶ ἐρευνηθῇ τὸ ζήτημα ἂν διὰ τῶν ἔργων καὶ γκαταστάσεων βιομηχανικῆς ἢ γεωργικῆς ἐκμε-ταλλεύσεως, τὰ ὁποῖα συντελοῦνται ἢ πρόκειται ι συντελεσθῶσι, θὰ ἀλλοιωθῇ τὸ ὑφιστάμενον έχρι τοῦδε καθεστώς, καὶ τοῦτο ἐπὶ σοβαρᾷ ζη-μίᾳ τῶν λοιπῶν κρατῶν, παροχθίων ἢ μή. Ἂν οιπὸν ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης καταδειχθῇ οῦτο, προφανῶς ὑποχρεοῦται ἐν τῇ περιπτώσει ιύτῃ τὸ παρόχθιον κράτος ὅπως παραιτηθῇ οιούτων ἐνεργειῶν. Ἂν τοὐναντίον καταστῇ δῆ-ον ὅτι τὰ ἔργα καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις δὲν πρό-κειται νὰ ἐπιφέρωσι σοβαρὰς ζημίας εἰς τὰ ἐν ιγῳ κράτη, ἡ ἀνάληψις τοιούτων ἐργασιῶν δὲν ὰ ἠδύνατο νὰ παρεμποδισθῇ. Ἡ ἔρευνα αὕτη ὰ διεξαχθῇ ἐν ἀρχῇ διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, κάστου κράτους ἀνακοινοῦντος εἰς τὸ ἕτερον τὰ ιὶ τοῦ προκειμένου ἐπιχειρήματα αὐτοῦ. Ἂν ιτ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἐπέλθῃ θετικόν τι ἀποτέλεσμα, ἡ ἔρευνα θὰ ἀνετίθετο εἰς ἐπιτρο-πὴν ἐμπειρογνωμόνων, ἥτις θὰ ἀπετελεῖτο εἴτε ἐκ πολιτῶν τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν εἴτε καὶ ἐκ τοιούτων ἄλλων, ὅλως τρίτων, κρατῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, μόνον ἡ ἀπειλουμένη σοβαρὰ ζημία τῶν παροχθίων ἢ μὴ παροχθίων κρατῶν θὰ ἠδύ-νατο νὰ ὑποχρεώσῃ δεδομένον κράτος ὅπως ἐγκα-ταλείψῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύ-την μονομερῆ καὶ αὐτόβουλον βιομηχανικὴν ἢ γε-ωργικὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὑδάτων τοῦ πο-ταμοῦ, τὰ ὁποῖα διέρχονται καὶ διὰ τοῦ ἐδά-φους του.

Ἡ Ἀκαδημία τοῦ διεθνοῦς δικαίου, συνελθοῦσα ἐν Μαδρίτῃ, ἐξέδωκε τὴν 20 Ἀπριλίου 1911 κα-νονισμὸν περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν διεθνῶν ὑδάτων. Τὸ ἄρθρον 2, ἀναφερόμενον εἰς τοιαῦτα ὕδατα διερχόμενα ἀλληλοδιαδόχως διὰ τοῦ ἐδά-φους δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν, ὁρίζει μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐπιβλαβὴς ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἀλλοίωσις τῶν ὑδάτων, ὡς καὶ πᾶσα εἰς αὐτὰ διοχέτευσις ἐπιβλαβῶν ὑλῶν ἢ οὐ-σιῶν, ὡς π. χ. αἱ προερχόμεναι ἐξ ἐργοστασίων (§ 2)· ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ λῆψις ποσοτήτων ὕδατος δυναμένων νὰ μεταβάλωσι σοβαρῶς τὸν οὐσιώδη καὶ χρησιμοποιήσιμον χαρακτῆρα τοῦ ρεύματος κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὰ σύνορα τοῦ γειτονικοῦ παροχθίου κράτους (§ 3)· ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ὑπὸ παροχθίου κράτους κατασκευὴ ἔργων δυναμένων νὰ προκαλέσωσιν ἀπειλὴν κινδύνου πλημμυρῶν ἐπὶ τῶν λοιπῶν γει-τονικῶν παροχθίων κρατῶν (§ 5). Ἡ § 7 συνιστᾷ τὸν σχηματισμὸν κοινῶν καὶ μονίμων ἐπιτροπῶν, ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐλάμβανον ἀποφάσεις ἢ τοὐλάχιστον θὰ παρεῖ-χον τὴν συμβουλευτικὴν αὐτῶν γνώμην ἐν περι-πτώσει κατασκευῆς νέων ἔργων ἢ τροποποιήσεως τῶν ὑφισταμένων τοιούτων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἐντεῦθεν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ σοβαρά τις συνέπεια εἰς τὰ τμήματα τοῦ ρεύματος, τὰ ὁποῖα διασχίζουσι τὸ ἔδαφος ἑτέρου τινὸς παροχθίου κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schulthess*, «Das internationale Wasser-recht» (1915).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—*[Ἀποκρυφ.]* Τὸ ὕδωρ μετὰ τοῦ πυρὸς καὶ ὁ ἀὴρ μετὰ τῆς γῆς ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ἀποκρυφο-λογίᾳ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα πνευματικῶς συνδεόμενα ἀπαρτίζουσιν ἕν, τὸ σύμπαν ἢ τὴν φύσιν. Ὁ παραγωγικὸς γάμος τοῦ πυρὸς Δ μετὰ τοῦ ὕδατος ∇ δηλοῦται διὰ τοῦ συμβόλου τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα σφραγὶς τοῦ Σολομῶντος.

Κ. Κ. Κ.

—**ὕδωρ** ***ἀντιλογίας*** *[Βιβλ.]*· βλ. *ἀντιλογίας* ὕδωρ.

—**ὕδωρ** ***βασιλικὸν*** *[Χημ.]*· βλ. λ. *βασιλικὸν* ὕδωρ.

—**ὕδωρ** ***ἐδαφικὸν*** *[Γεωλογ.]*· βλ. λ. *ἐδαφικὸν* ὕδωρ.

—**ὕδατα** ***ἀρσενικοῦχα*** (eaux arsenicales)· βλ. λ. *ἀρσενικοῦχα* ὕδατα.

—**ὕδατα** ***ἀρωματικὰ*** (Aquae aromaticae) *[Φαρ-μακοτεχν.]*. Χαρακτηρίζονται οὕτως ὕδατα περιέ-χοντα ἐν διαλύσει ἢ ἐν ἀπαιωρήσει διαφόρους πτη-τικὰς οὐσίας, λαμβανόμενα δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον δι' ἀποστάξεως μεθ' ὕδατος διαφόρων φυτικῶν με-ρῶν περιεχόντων πτητικὰς οὐσίας, σπανιώτερον δὲ καὶ οὐσιῶν ζωϊκῆς προελεύσεως (ὡς π.χ. τοῦ καστο-ρίου κλπ.). Ἀρωματικὰ ὕδατα ἐπίσης παρασκευά-ζονται ἐκ τοῦ προχείρου (Aquae extemporaneae) διὰ διαλύσεως ἐν ὕδατι αἰθερίων ἐλαίων μετὰ ἢ ἄνευ ἄλλων οὐσιῶν, ἢ καὶ διὰ κατεργασίας διαφό-ρων οὐσιῶν μετὰ τοῦ ὕδατος, ὅτε ἀναπτύσσονται πτητικαὶ οὐσίαι. Τὰ ἐκ τοῦ προχείρου σκευαζό-μενα ὕδατα δεικνύουν διαφοράς τινας ἀπὸ τῶν δι' ἀποστάξεως λαμβανομένων, ἰδίᾳ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν. Ὡς ἀρωματικὸν ὕδωρ δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὡς δευ-τερεῦον προϊὸν κατὰ τὴν ἀπόσταξιν μεθ' ὑδρατμῶν πρὸς λῆψιν αἰθερίων ἐλαίων λαμβανόμενον ἀπε-σταγμένον ὕδωρ, ὅπερ εἶναι κεκορεσμένον διὰ πτητικῶν οὐσιῶν. Τὰ ὕδατα ταῦτα περιέχουν μετὰ τῶν αἰθερίων ἐλαίων καὶ ἄλλας πτητικὰς οὐσίας, διαλυτὰς εἰς τὸ ἀποστάζον ὕδωρ. Ἡ διαφορὰ τῶν προϊόντων ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ποσοτικῶν σχέσεων τῶν χρησιμοποιουμένων ἀρωματικῶν οὐσιῶν καὶ ὕδατος καὶ ἀναλόγως τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ληφθῇ ἀπε-σταγμένον ἀρωματικὸν ὕδωρ ἢ αἰθέριον ἔλαιον.

Ἀρωματικὰ ὕδατα περιέχοντα ποσότητα σημαν-τικὴν οἰνοπνεύματος εἴθισται νὰ διακρίνωνται εἰς οἰνοπνευματοῦχα ἢ οἰνοῦχα (aquae spirituosae, vinosae). Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν πρὸς λῆψιν ἀρωμα-τικῶν ὑδάτων ἀπαιτεῖται καθαριότης μεγάλη ὅλων τῶν χρησιμοποιουμένων στοιχείων καὶ τῆς συ-σκευῆς. Διὰ τὴν λῆψιν τῶν ἐκ τοῦ προχείρου παρα-σκευαζομένων αἰθερίων ἐλαίων ἀκολουθοῦνται αἱ ἑξῆς μέθοδοι: ἢ ἀνακινεῖται τὸ αἰθέριον ἔλαιον μετὰ τοῦ ὕδατος ἰσχυρῶς, διατηρουμένης τῆς θερ-μοκρασίας τοῦ ὕδατος εἰς 35—40°, ἢ πρὸς καλυ-τέραν κατανομὴν συναναστρίβεται τὸ ἔλαιον μετὰ μαγνησίας, φωσφορικοῦ ἀσβεστίου, σακχάρου, ἢ τέλος διαλύεται τὸ αἰθέριον ἔλαιον εἰς ἀλκοόλην, ποτίζεται διὰ τοῦ διαλύματος βάμβαξ καὶ κατερ-γάζεται διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐκτοπίσεως μετὰ τοῦ ὕδατος. Εἰς τινας τῶν φαρμακοποιιῶν ἀνα-γράφονται καὶ συμπεπυκνωμένα ἀρωματικὰ ὕδατα (aquae aromaticae concentratae), ἐξ ὧν δι' ἀραιώ-σεως παρασκευάζονται ἐκ τοῦ προχείρου τὰ συνή-θους χρήσεως ἀρωματικὰ ὕδατα. Κυρίως ὡς συμπεπυκνωμένα ἀρωματικὰ ὕδατα παρασκευά-ζονται τὰ μὴ διατηρήσιμα ὕδατα καὶ τὰ πε-ριέχοντα μικρὰν ποσότητα αἰθερίου ἐλαίου, ὡς εἶναι π. χ. τὰ ὕδατα τῆς μελίσσης, τῆς ἰδαίας βάτου, τοῦ σαμβούκου, καὶ φιλύρας. Εἰς ταῦτα προστίθεται ἐνίοτε ποσότης τις ἀλκοόλης. Τὰ ἀπε-σταγμένα ὕδατα ἅμα τῇ παρασκευῇ των δὲν ἔχουν πάσας τὰς ἰδιότητας αὐτῶν, ἀναφαινομένας μετά τινα χρόνον· ἕνεκα δὲ τούτου συνιστᾶται ἡ χρησι-μοποίησις αὐτῶν ἕνα ἢ καὶ δύο μῆνας μετὰ τὴν παρασκευήν των. Τὰ ἀρωματικὰ ὕδατα ὀφείλουν τὰς ἰδιότητάς των κυρίως εἰς τὸ ἐν διαλύσει ἢ καὶ ἐν μείξει περιεχόμενον αἰθέριον ἔλαιον. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν φαρμακοποιίαν, τὰ ἀρωματικὰ ὕδατα δέον νὰ εἶναι ἄχροα, νὰ στεροῦνται παντελῶς ἐμ-πυρευματικῆς ὀσμῆς, νὰ μὴ περιέχωσι κροκίδας ἢ κολλοειδεῖς οὐσίας οὔτε ἀνόργανα ἅλατα ἢ ἀνόργανα ὀξέα. Δι' ὑδροθειούχου ὕδατος δὲν ἀλ-λοιοῦται ἡ χροιά των. Δέον νὰ διατηρῶνται εἰς τόπον δροσερόν, μακρὰν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερ-μότητος, ἐντὸς πλήρων καὶ καλῶς κεκλεισμένων φιαλῶν καὶ νὰ ἀνανεοῦνται κατ' ἔτος. Εἰς τὴν ἑλ-ληνικὴν φαρμακοποιίαν ἀναγράφονται τὰ ἀκό-λουθα ἀρωματικὰ ὕδατα: ἀπόσταγμα ἀνθέων νε-ρατζέας (aqua florum Aurantii), ἀπόσταγμα κιννα-μώμου (aqua Cinnamomi), ὕδωρ ἰατρικῆς κολωνίας (aqua coloniensis medicinalis), ἀπόσταγμα μαρά-θρου (aqua foeniculi), ἀπόσταγμα δαφνοκεράσου (aqua Laurocerasi), ἀπόσταγμα μελίσσης (aqua Melissae), ἀπόσταγμα μένθης (aqua menthae pi-peritae), ροδόσταγμα (aqua Rosae).

Κ. Γ. Μ.

—**ὕδατα** ***θειοῦχα***· βλ. λ. *θειοῦχα* ὕδατα.

—**ὕδατα** ***ἰαματικά***· βλ. *ἰαματικαὶ* πηγαί.

—**ὕδατα** ***μεταλλικά***· βλ. *μεταλλικὰ* ὕδατα.

—**ὕδατα** ***πλώϊμα*** *[Ποιν. Δικ.]*· βλ. *ἀφορμὴ* δη-μοσίων δυστυχημάτων.

Ὑὲ (Hué), ***Γεώργιος***. Γάλλος μουσουργός, γεν-νηθεὶς ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1858. Διετέλεσε μαθη-τὴς τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1897 ἔτυχε τοῦ Α' βραβείου τῆς Ρώμης. Εἶναι μέλος τοῦ γαλ-λικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ ἐγένετο γνωστὸς ὡς δραματικὸς κυρίως συνθέτης. Ἔδω-κεν εἰς τὸ θέατρον τὰ μελοδράματα: «Ὁ βασιλεὺς τῶν Παρισίων» (1901), «Τιτάνια» (1903), «Τὸ θαῦμα» (1910). «Εἰς τὴν σκιὰν τῆς Μητροπόλεως» τὴν ὀπε-ρέτταν: «Les pantins» (1881), τὴν παντομίμαν: «Cœur brisé», τὴν σκηνικὴν μουσικὴν «Ἡ πεντά-μορφη στὸ δάσος», «Stang—Sin», μπαλλέτο (1934) κτλ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὁ Ὑὲ ἔγραψεν ὡραιοτά-τας μελῳδίας, τὰ συμφωνικὰ ἔργα: «Rübezahl», «Ἀνάστασις» (ἱερὸν ἐπεισόδιον), τὸ συμφωνικὸν ποίημα: «Emotion», μίαν συμφωνίαν, χορῳ-δίας κλπ.

Γ. Σ.

Ὑὲ (Huet), ***Ἰωάννης - Βαπτιστής***. Γάλλος ζω-γράφος (1745—1811). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀπεικόνισιν τοπίων καὶ ζῴων. Τῷ 1769 ἐγένετο μέλος τῆς ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς χάρις εἰς τὸν πίνακά του «Κύων ἐπιπίπτων ἐναντίον χηνῶν». Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα του εἶναι: «Ἡ ἐπάνοδος ἐκ τῆς ἀγορᾶς» (1775), «Χωρικὴ δίδουσα τροφὴν εἰς τὰ πουλερικά της» (1777), «Ἀγορὰ ζῴων» (1787), κ. ἄ.

Χ. Δ.

—**Ὑὲ** (Huet), ***Παῦλος***. Γάλλος ζωγράφος το-πίων (1804—1869). Ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῆς ρωμαντικῆς ζωγραφικῆς σχολῆς ἐν Γαλλίᾳ. Ἐζω-γράφησε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, διεκρίθη δ' ἐξ ἴσου εἰς τὴν ὑδατογραφίαν, τὴν ἐλαιογραφίαν, τὴν χαρακτικὴν κλπ. Ἐκ τῶν πινάκων του κυριώ-τεροι εἶναι: «Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ δάσος τῆς Κομπιέ-νης», «Ἡ οἰκία τοῦ φύλακος», «Γενικὴ ἄποψις τῆς Ρουένης», «Ὁ πύργος τοῦ Ἄρκ», «Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀβινιόν», «Ἡ πλήμμυρα εἰς Σαὶν - Κλού» κλπ.

Χ. Δ.

—**Ὑὲ** (Huet), ***Πέτρος-Δανιήλ***. Γάλλος θεολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Caen τῷ 1630 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1721. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ κολλεγίῳ τῶν Ἰησουϊτῶν τοῦ Caen, παραλλή-λως δὲ παρηκολούθει μαθήματα παρὰ τῷ πάστορι Σαμουὴλ Brochart. Τῷ 1652 ἠκολούθησεν εἰς Ἑλ-βετίαν τὸν Brochart, προσκληθέντα ὑπὸ τῆς βασι-λίσσης Χριστίνας. Ἐκεῖ, ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιο-θήκῃ, ἀνεκάλυψεν ἀνέκδοτον χειρόγραφον τοῦ Ὠ-ριγένους περιέχον ὑπομνήματα εἰς τὴν ἁγίαν Γρα-φήν. Ἔκτοτε ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν ὅλων τῶν ἐξηγητικῶν ἔργων τοῦ πατρὸς τούτου, ἣν καὶ ἀπε-περάτωσε τῷ 1668 («Origenis in sacram Scriptu-ram commentariorum quaecumque graece repe-riti potuerunt», μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων, Rouen 1668, τόμ. 2, εἰς φύλλον). Τῷ 1670 προσελήφθη ὡς βοηθὸς τοῦ Βοσσουέ-του διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ δελφίνου, κατήρτισε δὲ τὸ σχέδιον καὶ κατηύθυνε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λατινικῶν κλασσικῶν ἐκδόσεων ad usum Delphini. Τῷ 1674 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

Digitized by Google

Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἓξ ἐτῶν ἐκάρη μοναχός. Δύο ἔτη κατόπιν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' τῷ παρεχώρησε τὸ ἀββαεῖον τοῦ Aulnay παρὰ τὴν Caen καὶ τῷ 1689 τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τοῦ Avranches. Διατηρήσας τὸν θρόνον τοῦτον ἐπὶ ἑπταετίαν, παρῃτήθη καὶ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὸ ἀββαεῖον τοῦ Fontenay. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Παρισίοις παρὰ τοῖς Ἰησουΐταις. Ὁ Ὑὲ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀνδρῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἤσκησεν ἱκανὴν ἐπίδρασιν ὡς μαθηματικός, ὡς φιλόσοφος, ὡς θεολόγος καὶ ὡς ποιητὴς εἰς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἑλληνικήν. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, σπουδαιότερα δ' ἐξ αὐτῶν εἶναι: «De interpretatione libri duo» (Paris 1661, πραγματεία ὑπὸ μορφὴν διαλόγου περὶ τοῦ καλυτέρου τρόπου μεταφράσεως τῶν συγγραφέων). «Lettre sur l' origine des romans» (Paris 1670 καὶ 1672, «Demonstratio evangelica» (1679), «Censura philosophiae cartesianae» (Paris 1689 καὶ 1694), «Nouveau mémoire pour servir à l' histoire du cartesianisme» (Paris 1692, Amsterdam 1698), «Questiones Aletuanae» (Caen 1690, «Carmina latina et graeca» (1694, 1700—1709), «Origines de Caen» (Paris 1706), «Histoire du commerce et de la navigation des anciens» (Lyon 1716), «P. D. Hueti commentarius de rebus ad eum pertinentibus» (Paris 1718, αὐτοβιογραφία), «Traité philosopique de la faiblesse de l' esprit humain», (Amsterdam 1723) κ.λ.π. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον του ὁ Ὑὲ ἀρνεῖται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην νόησιν τὴν δυνατότητα πλήρους γνώσεως τῆς ἀληθείας. Αἱ ἰδέαι μας, κατὰ τὸν Ὑέ, πηγάζουσαι ἐκ τῆς αἰσθήσεως, μόνον πιθαναὶ δύνανται νὰ εἶναι, ἐνῷ ἡ πίστις, ἡ ὁποία ὡς χάρις δίδεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἐμπιστεύουνται εἰς τὰς ἰδίας των δυνάμεις, καθιστᾷ ἀκλονήτους καὶ βεβαίας τὰς ἀληθείας, ἃς δὲν δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ μόνος ὁ ὀρθὸς λόγος. Θ. Π.

— **Ὑὲ** (Huet), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1869. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ λυκείῳ Rollin τῶν Παρισίων (1834). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γάνδης, τὴν ἕδραν δὲ ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ 1850, ὁπότε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ λόγῳ τῶν πολιτικῶν του φρονημάτων. Τῷ 1838 ἐξέδωκε τὰς ἐναισίμους ἐπὶ δ δακτορίᾳ διατριβάς του: «De Baconis Verulami philosophia» καὶ «Recherches historiques et critiques sur la vie, les ouvrages et la doctrine de Henri de Gand». Ὁ Ὑὲ ἐφιλοδόξησε νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, δι' ἐπιστροφῆς εἰς τὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς τοῦ καρτεσιανισμοῦ. Τῷ 1843 ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τὸ ἔργον του: «Le cartesianisme, ou la veritable renovation des sciences». Τῷ 1848 ἐξέδωκε τὸ ἔργον: «Elements de philosophie pure et appliquée» (ἐπανεκδοθὲν βραδύτερον μὲ τὸν τίτλον: «La science de l'esprit» 1864), δι' οὗ διεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναγκαίαν συμφωνίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν πίστιν. Τῷ 1853 περιελήφθη εἰς τὸν παπικὸν index, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἔργου του «Le règne sociale du christianisme». Μετὰ τριετίαν ἐξέδωκε τὸ «Essai sur la reforme catholique», ἔργον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξέθετε τὸ πρόγραμμά του περὶ δημοκρατικῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς διοικήσεως τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων ὁ Ὑὲ ἐξέδωκε καὶ τὰ ἑξῆς: «Discours sur la reforme de la philosophie» (1862), «Revolution religieuse au XIX siècle» (1866), «Revolution philosophique au XIX siècle» (1871) κτλ. Θ. Π.

Ὑὲ (Hué) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γαλλικῆς Ἰνδοκίνας, πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀννάμ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὑὲ ἢ Σουννγκ-Χουόνγκ-Γκιάνγκ, 15 χλμ. πρὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ εἰς τὴν Σινικὴν θάλασσαν. Κάτ. 60.000 περίπου, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, τῆς παλαιᾶς ἰθαγενοῦς πόλεως, εἰς ἣν ἐγείρονται τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα καὶ ἑδρεύουσι τὰ ὑπουργεῖα καὶ αἱ λοιπαὶ ἰθαγενεῖς ὑπηρεσίαι, καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς, ὅπου ἑδρεύουσιν ὁ Γάλλος ἁρμοστὴς καὶ αἱ λοιπαὶ γαλλικαὶ ἀρχαί. Εἶναι σημαῖνον κέντρον ἐμπορίου ὀρύζης καὶ ἔχει ἐπίνειον τὸν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ λιμένα *Τουὰν-άν.* Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Ἀνόης καὶ τῆς Τουράν. Εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως κεῖνται οἱ τάφοι τῶν Ἀνναμιτῶν βασιλέων, σημαντικὰ μνημεῖα τῆς ἀνναμιτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐν Ὑὲ ὑπεγράφη τῷ 1883 ἡ συνθήκη, δι' ἧς τὸ Ἀννὰμ καθίστατο γαλλικὸν προτεκτοράτον. Χ. Δ.

Ὑέζο (Yeso) *[Γεωγρ.].* Νῆσος τῆς Ἰαπωνίας (βλ. *Ἰέζο*).

Ὑὲλ (Yale) ***πανεπιστήμιον.*** Πανεπιστήμιον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐν New Haven τῆς πολιτείας τῆς Κοννεκτικούτης, ἱδρυθὲν τῷ 1701 ὡς ἁπλοῦν θεολογικὸν κολλέγιον καὶ λαβὸν τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Elihu Yale, μεγάλου εὐεργέτου αὐτοῦ. Βαθμηδὸν τὸ ἁπλοῦν κολλέγιον ἤρχισεν ἐξελισσόμενον εἰς πανεπιστήμιον. Τῷ 1810 ἱδρύθη ἡ ἰατρικὴ σχολή, τῷ 1822 ἡ θεολογική, τῷ 1824 ἡ νομική, τῷ 1846 ἡ φιλοσοφική. Ἡ τῶν ἐπιστημῶν (χημείας καὶ μηχανικῆς) ἱδρύθη τῷ 1854, ἡ δὲ τῶν Καλῶν τεχνῶν τῷ 1866. Τῷ 1887 ἡ γενικὴ συνέλευσις τῆς Κοννεκτικούτης ἀνεγνώρισεν αὐτὸ ὡς τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν καθίδρυμα καὶ τῷ ἀπένειμε χάρτην πανεπιστημίου. Σχολαὶ ἐξηκολούθησαν προστιθέμεναι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Τῷ 1894 προσετέθη ἡ σχολὴ τῆς μουσικῆς, τῷ 1900 ἡ δασοκομικὴ καὶ τῷ 1923 ἡ σχολὴ νοσοκόμων. —Ω.

Ὑέλη *[Γεωγρ.].* Ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀποικία, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Φωκαέων, ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, ἡ ἄλλως καλουμένη *Ἐλέα* (βλ. λ.), περίφημος διὰ τὴν ἐν αὐτῇ φιλοσοφικὴν σχολὴν (ἐλεατικὴν σχολήν). ΚΑΨ.

ὑέλινος, *ὑελο—, ὑελοπίναξ κλπ.* βλ. *ὑάλινος, ὑαλο—, ὑαλοπίναξ κλπ.*

Ὑέλλωστον (Yellowstone) *[Γεωγρ].* Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὁ κυριώτερος παραπόταμος τοῦ Μισσουρῆ, πηγάζων ἐκ τῶν Βραχωδῶν ὀρέων ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Οὐαϊόμινγκ. Ῥέει μὲ κατεύθυνσιν βορειοδυτικήν, μέχρι τῆς λίμνης Ὑέλλωστον, ἐξερχόμενος δ' αὐτῆς σχηματίζει μεγάλους καταρράκτας, εἶτα διασχίζει τὸ Γκρὰν Καίνυον, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἔδαφος τῆς πολιτείας Μοντάνα καὶ λαμβάνων κατεύθυνσιν ἀνατολικὴν καὶ τέλος βορειοανατολικὴν συμβάλλει εἰς τὸν Μισσουρὴν μετὰ ροῦν 1600 χλμ. Κυριώτερος παραπόταμός του εἶναι ὁ Μπίγκ Χόρν, ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ ὁποίου καθίσταται πλωτός. Χ. Δ.

— **Ὑέλλωστον** ***ἐθνικὸν ἄλσος*** (Yellowstone National Park) *[Γεωγρ.].* Ἐκτεταμένη περιοχὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καταλαμβάνουσα τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς πολιτείας Οὐαϊόμινγκ καὶ τμήματα τῆς Μοντάνας καὶ τοῦ Ἀϊντάχο. Ἡ χώρα αὕτη ἐκηρύχθη ἀπὸ τοῦ 1872, δι' ἀποφάσεως τοῦ κογκρέσσου, ὡς ἐθνικὴ γῆ ἀναπαλλοτρίωτος, προοριζομένη διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συγκέντρωσιν ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει πάντων τῶν ἀγρίων ζῴων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τὰ ὁποῖα ἔτεινον νὰ ἐκλείψωσιν ἐκ τῶν ἄλλων πεπολιτισμένων περιοχῶν. Ἔχει σχῆμα μεγάλου ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου καταλαμβάνοντος ἐμβαδὸν 9,000 τ. χλμ. (105 χλμ. μῆκος ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ 86 χλμ. πλάτος ἀπὸ Α. πρὸς Δ.), ἀπὸ τοῦ 1890 δὲ ἔχουσι προσαρτηθῆ εἰς αὐτὴν καὶ τὰ παρακείμενα δάση ἐκτάσεως 5.000 τ. χλμ. Τὸ κέντρον τοῦ ἄλσους καταλαμβάνει εὐρὺ ὑψίπεδον μέσου ὕψους 2400 μ., διακοπτόμενον ὑπὸ βαθειῶν κοιλάδων καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ ὀροσειρῶν, τοῦ ὀρεινοῦ συστήματος τῶν Βραχωδῶν ὀρέων, αἵτινες ὑψοῦνται μέχρι 3000 καὶ 3500 μ. καὶ καλύπτονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ χιόνων. Τὸ Ὑέλλωστον πὰρκ διασχίζει ἀπὸ Ν. πρὸς Β ὁ ὁμώνυμος ποταμός, ὅστις σχηματίζει ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ τὴν ὁμώνυμον ἐπίσης λίμνην, κειμένην εἰς ὕψος 2360 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ καταλαμβάνουσαν ἐμβαδὸν 350 τ. χλμ. Ἄλλαι σημαντικαὶ λίμναι τῆς χώρας εἶναι αἱ: *Σόσον, Χὴρτ* καὶ *Λιούις.* Μεταξὺ τῶν θαυμασιωτέρων φυσικῶν καλλονῶν τοῦ Ὑέλλωστον πὰρκ εἶναι οἱ ἑκατὸν περίπου φυσικοὶ θερμοπίδακες, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *γκέϋζερ,* τὰ πολυάριθμα ἐνεργὰ ἡφαίστεια καὶ αἱ βαθεῖαι καὶ φαραγγώδεις κοιλάδες, ὧν γραφικωτέρα εἶναι τὸ Γκρὰν Καίνυον τοῦ ποταμοῦ Ὑέλλωστον, μήκους 30 χλμ. περίπου. Ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ἄλσους ἀπαγορεύεται ἡ θήρα. Χ. Δ.

ὑελομετεωρῖται *['Ορυκτολ.]* βλ. λ. *τηκτῖται.*

ὑελοστελία (ἡ) (Hyalostelia) *[Παλαιοντολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἑξακτινωδῶν τριαξονίων πυριτιοσπόγγων.* Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Συνώνυμον *ἀκανθοσπογγία.* Γ. Κ. Γ.

ὑελοφανής βλ. *ὑαλοφανής.*

Ὑεμένη (ἀραβ. *Γιεμέν*). Ἐκτεταμένη χώρα τῆς Ἀραβίας, καταλαμβάνουσα τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς χερσονήσου. Ὁρίζεται πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ βασιλείου τῆς Χετζάζης καὶ τοῦ Νέτζιτ, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου (Ντάχνα) καὶ τῆς χώρας τοῦ Χαντραμοὺτ (Χατραμωτίτιδος), βρέχεται πρὸς νότον καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ (κόλπου τοῦ Ἄρτεν) καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Τὸ ὄνομά της σημαίνει ἀραβιστὶ «δεξιός», ἑρμηνεύεται δὲ ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὡς ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν χώραν, ἣν ἔχει πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ προσευχόμενος ἐν Μέκκᾳ καὶ ἀτενίζων τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Πτολεμαῖος καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες γεωγράφοι ἀποκαλοῦσι τὴν Ὑεμένην «Εὐδαίμονα Ἀραβίαν», πιθανῶς λόγῳ τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς πλούτου, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐξῆγε μεγάλας ποσότητας σμύρνας καὶ λιβανωτοῦ.

Ἡ Εὐδαίμων Ἀραβία τῶν ἀρχαίων ἐξετείνετο ἐπὶ ἐκτάσεως κατὰ πολὺ μεγαλυτέρας τῆς σημερινῆς Ὑεμένης, φθάνουσα πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς Πετραίας Ἀραβίας (χερσονήσου τοῦ Σινᾶ) καὶ συμπεριλαμβάνουσα τήν τε Χετζάζην, τὸ Νέτζιτ καὶ τὸ Ὀμάν. Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τοῦ Μωάμεθ οἱ Ἄραβες γεωγράφοι, λαμβάνοντες τὴν Μέκκαν ὡς κεντρικὸν σημεῖον, καθώρισαν νέας ἐδαφικὰς διαιρέσεις, περιορίσαντες τὴν Ὑεμένην μόνον εἰς τὸ πρὸς νότον τῆς ἱερᾶς πόλεως τμῆμα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Χαντραμούτ. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ ὄνομα Ὑεμένη δίδε-

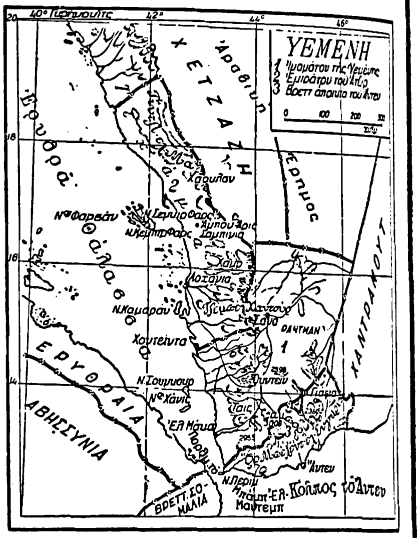

ται γενικῶς εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου, ὅπερ διαιρεῖται πολιτικῶς εἰς τρεῖς περιοχάς: α') τὸ *ἰμαμᾶτον τῆς Ὑεμένης,* τὴν κατ' ἐξοχὴν δηλαδὴ Ὑεμένην, ἐν τῷ κέντρῳ β') τὸ *ἰμαμᾶτον τοῦ Ἀτζὶρ* ἢ *Ἀσὶρ* πρὸς βορρᾶν καὶ γ') τὴν βρεττανικὴν ἀποικίαν τοῦ *Ἄντεν,* πρὸς νότον.

—*[Φυσικ. Γεωγρ.]* Ἡ ἐδαφικὴ διαμόρφωσις τῆς Ὑεμένης συγγενεύει μᾶλλον πρὸς τὴν τῆς ἀπέναντι (ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς) κειμένης Αἰθιοπίας, ἢ πρὸς τὴν τῆς λοιπῆς Ἀραβίας. Αἱ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀκταὶ τῆς χώρας εἶναι κατὰ τὸ βόρειον τμῆμα χθαμαλαὶ καὶ ἀμμώδεις, ἐφ' ὅσον ὅμως προχωροῦμεν πρὸς νότον, προσεγγίζοντες τὸν πορθμὸν τοῦ Μπὰμπ-ἐλ-Μαντέμπ, καθίστανται ὑψηλαὶ καὶ ἀπότομοι, ἐπιστεφόμεναι ὑπὸ βουνῶν. Κατὰ μῆκος τῆς ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης παραλίας ἀναδύονται πολυάριθμοι μικραὶ νῆσοι καὶ νησῖδες, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι: ἡ Καμαράν, ἡ Ζουγκούρ, αἱ Φαρσὰν καὶ ἡ κατὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Μπὰμπ-ἐλ-Μαντὲμπ κειμένη Περὶμ ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Ὀμὰν (κόλπον τοῦ Ἄντεν) πλευρᾶς, ἡ παραλία ἀποφράσσεται, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος αὐτῆς, ὑπὸ σκοπέλων, σχηματίζουσα κυριώτερον λιμένα τὸν τοῦ Ἄντεν. Ἄλλα σημαντικὰ ἀγκυροβόλια καὶ λιμένες τῶν ἀκτῶν τῆς Ὑεμένης εἶναι ἐπὶ μὲν τῆς θαλάσσης τοῦ Ὀμὰν τὸ Ντάρ[illegible] καὶ ἡ Χάουρα, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐρυθρᾶς ἡ Χοντέϊντα καὶ ἡ Ἐλ-Μάκα (Μόκκα). Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας καλύπτεται ὑπὸ εὐρέος ὑψιπέδου, φθάνοντος πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ μέχρι τῆς ἐρήμου Ντάχνα, ἐπιστεφομένου δὲ ὑπὸ σειρᾶς παραλλήλων πρὸς τὴν παραλίαν ὀροσειρῶν, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὸ *Νακὶλ-ἐλ-Χάνια* (2.225 μ.), ὑψούμενον μεταξὺ Καττάμπα καὶ Σίντα, τὸ *Νακὶλ-*[illegible] (2 260 μ.), ὑψούμενον πρὸς νότον τῆς Σάνα, καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς ἰδίας ταύτης πόλεως ὄρος Κο[illegible]κεμπὰν (3.050). Εἰς τὸ νοτιώτερον τμῆμα τῆς χώρας ἀπαντῶσι πολλὰ ἡφαίστεια, ἔχοντα ὅμως μικρὸν ὕψος. Ἐπὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ὀνόματι *Τ[illegible] Τσαμτσὰν* (351 μ.), εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις Ἄντεν.

Τὸ κλῖμα τῆς χώρας εἶναι εὔκρατον, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀφόρητον θερμοκρασίαν τῶν περιβαλλουσῶν αὐτὴν περιοχῶν. Ὅταν δὲ κατὰ τὸ θέρος ἡ ἔρημος Ντάχνα, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σιμοὺν καθίσταται ἀπρόσιτος, ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς χώρας Ὑεμένης Σάνα, ἥτις κεῖται ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου, 2.130 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 29° καὶ 30° ὑπὸ σκιάν. Ἡ βλάστησις ὁμοιάζει πρὸς τὴν μεσογειακήν, εὐδοκιμεῖ δὲ ἰδιαιτέρως καθ' ὅλην τὴν χώραν τὸ καφεόδενδρον, τοῦ ὁποίου τὰ προϊόντα ἐξήγοντο ἄλλοτε ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ λιμένος τῆς Μόκκας, νῦν δὲ καὶ διὰ τοῦ Ἄντεν καὶ τῆς Χοντέϊντα.

Ἡ πανίσκη εἶναι πλουσία εἰς ἄγρια θηρία, ἀπαντῶσι δὲ ἰδιαιτέρως ὁ λέων, ὁ πάνθηρ, ὁ λύκος, [illegible] θώς, ἡ λεοπάρδαλις, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ γαζέλλα, ἡ ὕαινα, ἡ ἀλώπηξ κλπ. Ἡ Ὑεμένη δὲν μαστίζεται, ὅπως ἡ λοιπὴ Ἀραβία, ὑπὸ τῆς ἀνυδρίας, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τοὺς μουσῶνας, οἵτινες προκαλοῦσιν ἱκανὰς βροχάς. Βροχαὶ πίπτουσι καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουνίου μέχρι τέλους τοῦ Σεπτεμβρίου, τὰ ὕδατα δ' αὐτῶν [illegible] αθροίζονται ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐντὸς δεξαμενῶν

Digitized by Google

—*[Πολιτ. καὶ Οἰκον. Γεωγρ.]* Α') Μία τῶν τριῶν ...ριοχῶν, εἰς ἃς διαιρεῖται σήμερον ἀπὸ πολιτικῆς ...τόψεως ἡ Ὑεμένη, εἶναι τὸ ὁμώνυμον ἰμαμᾶτον. ...οῦτο ἔχει ἐμβαδὸν 62 000 τ. χλμ. καὶ πληθυ...μὸν 750 000—1 000 000 Μουσουλμάνων κατοίκων, ...ν 60 % εἶναι σεΐδῖται, 20 % σουνῖται καὶ 20 % ...ῖται. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ πόλις *Σάνα* ἢ *Ὁσεΐρ* ... 20.000), ἄλλαι δὲ σημαντικαὶ πόλεις ἡ Χοντεΐντα. ...ς τῶν κυριωτέρων λ.μένων τῆς Ἐρυθρᾶς θα...άσσης (κ. 50.000), ἡ Μόκκα, παρηκμασμένος νῦν ...μὴν τῆς Ἐρυθρᾶς (κ 5 000), ἡ Νταμὰρ (κ. 5 000), ...ουσα περίφημον μουσουλμανικὸν πανεπιστήμιον ...ὸν σεΐδιτῶν, ἡ Σεμπὶντ (κ. 8.000) μὲ πανεπιστή...ον τῶν Μουσουλμάνων σουνιτῶν, Καφιλὰτ-ἀλ-...ντρ (κ. 6.000), κ. ἄ. Ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦ 1913 αὐ...νομον κράτος, οὗτινος τὸ στέμμα ἀνήκει εἰς τὴν ...ουσουλμανικὴν ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν τῶν Ζεΐντί, ...νάγουσαν τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν ἰμάμην ...εῖντ καὶ ἡγεμονεύουσαν ἐν τῇ χώρᾳ ἀπὸ τοῦ ...0 μ. Χ. Ἡ σημαία τοῦ ἰμαμάτου τῆς Ὑεμένης ...ναι ἐρυθρά, φέρουσα λευκὴν ἀραβικὴν ἐπιγρα...ήν. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπο...ου τῆς χώρας εἶναι ὁ καφές, τὸ σήσαμον, τὸ ...όμμι, οἱ μαργαρῖται καὶ αἱ δοραὶ τῶν κτηνῶν. ...υγκοινωνίαι ἐλλείπουσι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἡ ...όνη δὲ ὑπάρχουσα σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἀπὸ ...ζεμπάνα εἰς Χοτζάϊλα, κατεστράφη κατὰ τὸν ...αγκόσμιον πόλεμον.

Β') Τὸ πρὸς βορρᾶν τμῆμα τῆς χώρας τῆς Ὑε...ένης καταλαμβάνει τὸ ἐμιρᾶτον τοῦ *Ἀτζὶρ* ἢ *Ἀσίρ*, ...τερ ἔχει ἔκτασιν 35.900 τ. χλμ., πληθυσμὸν 750 000 ...ατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὸ *Ἀμπυῦ-Ἀρὶς* (κ ...500). Παλαιὰ πρωτεύουσα *Σαμπιγια* (κ. 20 000) ...λαι δὲ σημαντικαὶ πόλεις, ὁ λιμὴν Τζισὰν (κ. ...000), ἡ Εὔπχα ἢ Μεναντὶρ κλπ. Ἡ χώρα αὕτη ...οτελεῖ ἀπὸ τοῦ 1926 προτεκτοράτον τοῦ βασι...ίου τῆς Χετζάζης-Νέτζιτ, διοικεῖται δὲ ὑπὸ ἰσο...ων ἡγεμόνων τοῦ οἴκου Ἰντρισί, ὅστις ἀνάγει ...ν καταγωγήν του εἰς τὸν ἐκ Μαρόκκου Μουσουλ...ᾶνον Σεγὶντ-Ἀχμὲτ-ἐλ-Ἰντρισὶ καὶ ἄρχει ἐν τῇ ...ώρᾳ ἀπὸ τοῦ 1830. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ ἐμι...ίτου εἶναι τὰ δέρματα, τὰ σιτηρά, ὁ βάμβαξ τὸ ...όμμι, ὁ καφὲς τὸ σησαμέλαιον, οἱ μαργαρῖται κλπ.

Γ') Τὴν τρίτην περιοχὴν τῆς Ὑεμένης, τὴν καὶ ...τιωτέραν, καταλαμβάνουσιν αἱ βρεττανικαὶ κτή...ις τοῦ *Ἄντεν* ἢ *Ἄδεν*, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ ...ς ἀποικίας τοῦ Ἄντεν, περιλαμβανούσης τὸν ...ώνυμον λιμένα μετὰ μικρᾶς περιοχῆς (ἔκτ. 194 χλμ., κ. 46 638) καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένων ...ριοχῶν: *προτεκτοράτον τοῦ Ἄντεν* (ἔκτ. 24.600 χλμ., κάτοικοι 100 000, πρωτεύουσα *Νταλα*), *νῆ...ι Πέριμ* (ἔκτ. 13 τ. χλμ., κ. 1.700), *νῆσοι Κουριὰν* ...κτ. 75 τ. χλμ., κ. 100) καὶ *νῆσοι Σοκότρα* (ἔκτ ...579 τ. χλμ., κάτ. 12.000) (βλ. καὶ λ. *Ἄδεν*).

— *[Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ὑεμένη ...τῳκεῖτο ὑπὸ διαφόρων λαῶν, γνωστότεροι τῶν ...τοίων ἦσαν οἱ Μεναῖοι ἢ Μηναῖοι, οἱ Καταβά...οι, Χιμαρῖται ἢ Ὁμηρῖται, καὶ ἰδίᾳ οἱ Σα...ῖοι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ὑεμένη εὑρί...σκετο εἰς μεγίστην οἰκονομικὴν ἀκμήν, διετήρει ...στενὰς ἐμπορικὰς σχέσεις οὐ μόνον μετὰ τῶν ...βραίων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν κατοίκων τῆς ἔναντι ...ρικανικῆς παραλίας (Αἰθιόπων). Ὁ γεωγράφος ...λαύδιος Πτολεμαῖος, ὁμιλῶν περὶ τῆς Εὐδαίμο...ς Ἀραβίας, ἀναφέρει ὅτι ἠρίθμει 170 πόλεις, ...πέντε ἦσαν ἕδραι βασιλέων, καὶ ὅτι κατῳκεῖτο ...ὸ 56 λαῶν. Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη ἐν τῇ ...ρᾳ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κων...αντίνου Β' ὑπὸ τινος Ἰνδοῦ, ὀνόματι Θεοφίλου, ...ις ἵδρυσεν ἐκκλησίας ἐν Σαφὰρ καὶ Ἄντεν. ...ατ' ἄλλους συγγραφεῖς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος ...ναστασίου (491—518) συνετελέσθη τὸ πρῶτον ὁ ...χριστιανισμὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Νετζιράν, ὅτε ...μετ' ὀλίγον ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας Ντοὺ-Νου...ς, ὅτις εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, ...χισε πιέζων τοὺς Χριστιανοὺς τοῦ Νετζιράν, οἱ ...χριστιανισμένοι ἤδη Αἰθίοπες διεπεραιώθησαν ...τῆς ἀραβικῆς παραλίας καὶ κατέκτησαν τὴν ...εμένην. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν τούτοις δὲν ἠδυ...θη νὰ διαδοθῇ διὰ τῶν Αἰθιόπων, διότι κατέ...ἀντιπαθής εἰς τὸν ἰθαγενῆ πληθυσμόν, ὡς ...ησκεία τοῦ κατακτητοῦ. Εἷς μάλιστα Ἄραψ ἐκ ...κκας ἐτόλμησε νὰ καθυβρίσῃ τὸν ἐν Σανᾷ χρι...ιανικὸν ναόν. Ὁ Αἰθίοψ τότε βασιλεὺς Ἀμπράχα ...εστράτευσεν ἐναντίον τῆς Μέκκας διὰ νὰ τιμω...ῃ τὴν ὕβριν, ἀλλ' ἡττήθη κατὰ κράτος ἐν μάχῃ ...ναφθείσῃ ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως ...ὁ προφήτου Μωάμεθ (571). Τῷ 601 ὅμως Πέρ...ν τυχοδιωκτῶν κατέλαβε τὴν Ὑεμένην, ἥτις πα...μεινεν ἔκτοτε ἐπί τινα ἔτη προσηρτημένη εἰς τὸ ...ρσικὸν κράτος τοῦ Χοσρόου. Ὁ ἐκμουσουλμα...σμὸς τῆς χώρας ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους ...ς ἐγείρας, οἱ Χριστιανοὶ ὅμως κάτοικοι τοῦ Νε...ράν δὲν ἐθίγησαν μέχρι τῆς ἀνόδου εἰς τὸν ...όνον τοῦ χαλίφου Ὀμάρ, ὅστις ἐξώρισεν αὐ...ὺς εἰς Συρίαν. Ἔκτοτε, ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους αἰῶ...ς, ἡ Ὑεμένη ἐτέλει ὑπὸ τοὺς Ὀμεϋάδας καὶ τοὺς ...ββασίδας χαλίφας, οἵτινες διῴκουν αὐτὴν διὰ ...οικητῶν, διοριζομένων ὑπ' αὐτῶν. Τῷ 819 ὅμως ...διοικητὴς Μωχάμμετ-ἴμπν-Ζυὰντ κατώρθωσε νὰ ...ταστῇ ἀνεξάρτητος, ἵδρυσε δὲ ἰδίαν δυναστείαν, μὲ ἕδραν ἐν Ζαμπίντ, ἥτις ἦρξε μέχρι τοῦ 1018. Παραλλήλως ἱδρύθησαν καὶ ἄλλαι δυναστεῖαι, ἰδίᾳ ἐν Σανᾷ, ἄρξασαι μέχρι τοῦ 1517, ὅτε συνετελέσθη ἡ τουρκικὴ κατάκτησις τῆς Ὑεμένης. Ἡ κατοχὴ αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ 1633 ὅτε οἱ Τοῦρκοι κατέλιπον τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς ἰμάμηδες.

Μία τοιαύτη δυναστεία ἰμάμηδων εἶχεν ἱδρυθῆ ἐν Σανᾷ τῷ 860, εἰς αὐτὴν δὲ περιῆλθε ἡ διοικητικὴ ἐξουσία τῆς χώρας, ὁ ατηρηθεῖσα μέχρι σήμερον. Μέχρι τοῦ 1913 οἱ ἰμάμηδες ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκτοτε ὅμως ἡ Ὑεμένη ἀνεκηρύχθη κράτος ἀνεξάρτητον. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Βαχαβῖται τοῦ Νέτζιτ εἰσέβαλον εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ὑεμένης καὶ κατέλαβον τὸ Ἀσίρ, ἐν τέλει ὅμως ἡ διαφορὰ διηυθετήθη καὶ τὸ μὲν Ἀσὶρ κατέστη προτεκτοράτον τοῦ κράτους τῆς Χετζάζης-Νέτζιτ, τὸ δὲ τμῆμα τοῦ ἰμαμάτου τῆς Ὑεμένης τὸ περιλαμβάνον τὴν περιοχὴν Νετζιρὰν προσηρτήθη εἰς τὸ Νέτζιτ. Χ. Δ.

Ὑεμενῖται (οἱ). Ὄνομα διδόμενον εἰς Ἰουδαίους τῆς Ὑεμένης, ἐγκατασταθέντας ὁμαδικῶς ἐν τῇ χώρᾳ, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν παράδοσιν, ὅτε ἡ θρυλικὴ βασίλισσα τοῦ Σαβᾶ ἐπεσκέφθη τὸν Σολομῶντα. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους εἶχον ὀργανωθῆ εἰς πλουσίαν καὶ πολυάνθρωπον ἀποικίαν, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως τοῦ μουσουλμανισμοῦ ὑπέστησαν τοιαύτην φθοράν, ὥστε τὸν Θ' αἰῶνα ἀνήρχοντο εἰς 3.000 μόνον καὶ εἶχον ἀναγκασθῆ νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὴν ἔρημον. Βραδύτερον ἐπετράπη καὶ πάλιν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ὑεμένην, κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους μετήχθησαν εἰς Παλαιστίνην, ὅπου ἀπῳκίσθησαν, ἀνερχόμενοι σήμερον εἰς 6 000 περίπου οἰκογενείας. Χ. Δ.

Ὑενισέη (Yenisei) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Σιβηρίας (βλ. λ. *Ἰενισέη*).

Ὑέντο *[Γεωγρ.]*. Ὁ ἀρχικὸς συνοικισμὸς πέριξ τοῦ ὁποίου ἱδρύθη τὸ *Τόκιο* (βλ. λ.).

Ὑὲρ (Hyères) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Βάρ, ἀπέχουσα 19 χλμ. ἀπὸ τῆς Τουλῶνος καὶ 4 ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου (κόλπος Ὑέρ). Κάτ. 19.820. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἐκτισμένης ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ λόφου Καστῶ καὶ κατεχούσης τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ὀλβίας, ἀποικίας τῶν Μασσαλιωτῶν, καὶ τῆς νέας πόλεως, ἐκτισμένης ἐπὶ τῆς πεδιάδος. Ἡ Ὑὲρ ὑπῆρξε κατὰ τὸν μεσαίωνα σημαίνων ἐμπορικὸς λιμὴν καὶ ὀχυρὸν φρούριον. Σήμερον, λόγῳ τοῦ ἠπίου κλίματός της, εἶναι εὐχάριστον κέντρον ἀναψυχῆς κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον. Χ. Δ.

—**Ὑέρ**, ἢ ***Χρυσαῖ νῆσοι*** (îles d' Hyères, ἢ îles d' Or) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν νησιωτικὸν σύμπλεγμα τῆς Γαλλίας ἐν τῇ Μεσογείῳ, κείμενον ἐγγύτατα τῆς ἠπειρωτικῆς παραλίας καὶ ἀποφράσσον ἀπὸ Ν. τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν νήσων (Πορκερόλ, Πὸρτ Κρὸς καὶ Ὀριάν) καὶ δύο μικρῶν νησίδων (Γκρὰν Ριμπὼ καὶ Μπαγκώ), καταλαμβάνει δὲ ἐμβαδὸν 26 τ. χλμ. καὶ ἔχει πληθυσμὸν 1.600 κατοίκων. Αἱ νῆσοι Ὑὲρ φημίζονται διὰ τὰς φυσικὰς αὐτῶν καλλονὰς καὶ τὸ γλυκὺ των κλῖμα, εἶναι δὲ πολυσύχναστοι χειμερινοὶ κλιματολογικοὶ σταθμοί. Χ. Δ.

ὑέτιος,—α,—ον· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑετόν, ὁ τοῦ ὑετοῦ, ὁ τῆς βροχῆς: «ὑέτιον ὕδωρ» βρόχινο νερό' || «ὑέτιος ἄνεμος» ὁ προμηνύων βροχήν' || ἀρχ. «ὑέτιος Ζεύς» ὁ ποιῶν ὑετὸν Ζεύς (λατ. jupiter pluvius).

ὑετογράφος *[Μετεωρολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *βροχογράφου* (βλ. λ.). Εἰδικώτερον ἐν Ἀγγλίᾳ καλεῖται οὕτω ὑπόδειγμα αὐτογραφικοῦ βροχομέτρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ γραφὴ λειτουργεῖ διὰ μέσου σειρᾶς μοχλῶν συνδεδεμένων πρὸς κατακόρυφον ἐπιπλέουσαν ῥάβδον. Θ. Θ. Φ.

ὑετόμετρον *[Μετεωρ.]* βλ *βροχόμετρον*.

ὑετὸς *[Μετεωρολ.]* βλ. λ. *βροχή*.

Ὑετοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐκ τῶν Δωδεκανήσων (βλ. *Γαΐδαρος*, τ. Η', σελ. 23γ).

ὑετώδης, —ους (ὁ, ἡ), **—ες** (τό)· ὁ φέρων βροχήν, βροχερός.

Ὑζαμπὼ (Ysabeau), ***Ἀλέξανδρος***. Γάλλος ἐπαναστάτης (1760—1823). Πρωτοσύγκελλος τῶν ἐπισκόπων τῆς Τούρ, ἐξελέγη μέλος τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως, ἐτάχθη μετὰ τῶν Ὀρεινῶν καὶ ἐψήφισε τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἀποθέμενος τὴν ἱερωσύνην ἀπῆλθεν εἰς Μπορντὼ μετὰ τοῦ Ταλλιὰν ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ. Μετῆλθεν ἀπηνῆ μέτρα, πλείστους φυλακίσας καὶ πολλοὺς ἀναβιβάσας εἰς τὴν λαιμητόμον. Ἀνακληθεὶς εἰς Παρισίους ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τῶν ταχυδρομείων καὶ ἀπέθανε πενέστατος. Θ. Β.

Ὑζὰν (Uzanne), ***Λουδοβῖκος-Ὀκτάβιος***. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ βιβλιόφιλος, γεννηθεὶς τῷ 1852. Τῷ 1880 ἵδρυσε τὴν μηνιαίαν ἐπιθεώρησιν «Le livre», ἣν ἐξέδωκε μέχρι τοῦ 1892, μετονομάσας αὐτὴν τῷ 1889 εἰς «Livre moderne» καὶ τῷ 1891 εἰς «L' Art et les Idées». Τῷ 1889 ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἑταιρείας «Société des bibliophiles contemporains» καὶ ἐπρωτοστάτησε τῆς ἐν Γαλλίᾳ κινήσεως διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βιβλίου. Ὑπῆρξεν ἐπίσης συνεργάτης τῆς «Echo de Paris», τοῦ «Figaro» καὶ ἄλλων ἐφημερίδων, ἐξέδωκε διαφόρους Γάλλους ποιητὰς τοῦ ΙΖ' καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἔγραψε: «Caprices d'un bibliophile» (1878), «L'eventail» (1881), «Les surprises de l' amour» (1882), «La française du siècle» (1885), «Nos amis les livres» (1886), «La reliure moderne» (1892), «L' art dans la decoration extérieure des livres» (1897), «Dictionnaire bibliophilosophique» (1898), «Le sottisier des mœurs» (1911), «Instantanées d' Angleterre» (1914) κ. ἄ. Χ. Δ.

Ὑζαΰ (Ysaye), ***Εὐγένιος***. Διάσημος Βέλγος βιολιστὴς (1858—1931). Τάχιστα ἐγένετο διάσημος χάρις εἰς τὰς καλλιτεχνικὰς αὐτοῦ περιοδείας· τῷ 1883 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, ἀπὸ δὲ τοῦ 1886 ὠνομάσθη καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τῶν Βρυξελλῶν, ἔνθα, μετὰ τοῦ Τόμσον, ἐγένετο ὁ συνεχιστὴς τῆς παραδόσεως τῆς περιφήμου βελγικῆς σχολῆς τοῦ βιολίου. Τῷ 1894 ἵδρυσεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὰς «Συμφωνικὰς συναυλίας», ἃς διηύθυνε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ὁ Ὑζαῦ διεκρίθη κυρίως διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν δύναμιν τοῦ ἤχου του, συνδεδυασμένην μὲ ἐξαιρετικὴν δεξιοτεχνίαν, μουσικότητα καὶ ἔκφρασιν. Ἐγένετο δὲ γνωστὸς καὶ ὡς συνθέτης δι' 6 κοντσέρτων διὰ βιολίον, «Παραλλαγῶν ἐπὶ θέματος τοῦ Παγκανίνι» κλπ.

—**Ὑζαῦ** (Ysaye), ***Θεόδωρος***. Βέλγος δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ συνθέτης, ἀδελφὸς τοῦ Εὐγενίου, γεννηθεὶς τῷ 1865. Ἐκ τῶν ἔργων του μεγίστην ἐπιτυχίαν ἐσημείωσε κυρίως μία «Βαλλονικὴ σουΐτα» καὶ κατὰ δεύτερον λόγον κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, συμφωνικὰ ποιήματα, μελῳδίαι κ.λ.π. Γ. Σ.

Ὑζὲρ (Yser) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τοῦ Βελγίου, μήκους 85 χλμ., πηγάζων ἐντὸς τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν παρὰ τὸ Νιουπόρτ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον συνήφθησαν περὶ τὰς ὄχθας αὐτοῦ σκληροὶ ἀγῶνες (βλ. κατωτέρω). Χ. Δ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Λόγῳ τῆς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ὑζὲρ καὶ Λὺ διώρυγος, σχηματίζεται εἰς τὴν Φλάνδραν συνεχὲς ποτάμιον κώλυμα, μήκους περὶ τὰ 60 περίπου χιλιόμετρα, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης (ἀπὸ Nieuport ἔνθα αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ὑζὲρ) μέχρι τοῦ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λὺ χωρίου Warneton. Κατὰ τὰς διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, *ἐπιχειρήσεις τῆς Φλάνδρας*, εὐθὺς ὡς οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὴν Ὀστάνδην, τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1914, ἤρχισαν ἀπὸ τῆς 18ης Ὀκτωβρίου βομβαρδίζοντες σφοδρῶς ἅπαν τὸ ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ Βέλγων κατεχόμενον μέτωπον τοῦ Ὑζέρ, προσπαθοῦντες συγχρόνως ὅπως, διὰ τῆς 4ης στρατιᾶς τοῦ πρίγκιπος τῆς Βυρτεμβέργης, ἐκβιάσωσι τὸ μέτωπον τοῦτο, λαβόντες ὡς κύριον ἄξονα κατευθύνσεως πρὸς Διξμούνδην, ἔνθα ὁ ἀγκὼν τοῦ Ὑζέρ. Εἰς τὴν προσπάθειάν των ὅμως ταύτην προσέκρουσαν πρὸ τῆς σθεναρᾶς ἀντιστάσεως τῆς μεραρχίας τῶν Γάλλων πεζοναυτῶν τοῦ ναυάρχου Ronarch. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 18—31 Ὀκτωβρίου 1914 διεξήχθησαν ἀγῶνες φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Ὑζέρ*, ἥτις, μετὰ τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν διεξαχθείσης *μάχης τοῦ Ὑπρ*, ἀποτελεῖ μέρος τῆς *1ης μάχης τῆς Φλάνδρας*. Οἱ Γάλλοι ἔσπευσαν ἀμέσως ν' ἀποστείλωσιν ἐπὶ τόπου ἀρκετὰς δυνάμεις, ἀποβιβασθείσας εἰς Δουγκέρκην καὶ ἀποτελεσάσας, μετὰ τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν εἰς Φλάνδραν, τὸ τμῆμα στρατιᾶς Βελγίου ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Urbal. Τοιουτοτρόπως, ἀπὸ τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα εὑρίσκοντο ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται. Οἱ Γάλλοι, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς γερμανικῆς προσπαθείας, ἀπεφάσισαν, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τῶν Ἄγγλων, ὅπως ἀντεπιτεθῶσιν ἐπειγόντως κατὰ τῶν Γερμανῶν, διὸ τὴν ἑσπέραν τῆς 22ας Ὀκτωβρίου διετάχθη ὁ στρατηγὸς Ὑρμπὰλ να ἐπιτεθῇ πρὸς τὰς κατευθύνσεις Ρουλέρ, Τουροὺ (Thourout), Σιστὲλ (Chistelles), ὑποστηριζόμενος δεξιὰ (νοτίως) ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀριστερὰ (βορείως) ὑπὸ τῶν Βέλγων, ἐπιζητῶν νὰ διαρρήξῃ τὸ γερμανικὸν μέτωπον, μεθ' ὃ ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Γερμανοὺς τῆς περιοχῆς ταύτης μέρος μὲν πρὸς τὴν θάλασσαν, μέρος δὲ πρὸς τὸν Λύ. Τὴν πρωΐαν τῆς 23ης Ὀκτωβρίου ἡ γαλλικὴ μεραρχία τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ (παρὰ τὴν θάλασσαν) προσεπέρασε τὸν Ὑζέρ, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, καὶ ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης κατέλαβε τὸ χωρίον Lombartzyde. Τὸ σῶμα τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ Μιτρὺ κατέλαβε κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἡμέραν τὸ Bixchoote καὶ προὐχώρησε πρὸς τὴν

Digitized by Google

κατεύθυνσιν τοῦ Paschendaële. Ἐνῷ ὅμως αἱ πρὸς νότον τοῦ Ὑζὲρ ἐπιχειρήσεις διεξήγοντο εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν Γάλλων, δὲν συνέβαινε τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ὑζὲρ ἀγωνιζομένους Βέλγους, καθόσον τὸ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ 3ον γερμανικὸν σῶμα κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τὰ βελγικὰ στρατεύματα καὶ ἐντὸς τῆς 23ης Ὀκτωβρίου νὰ εἰσδύσῃ μέχρι τοῦ Pervyse, ἀπειλῆσαν τοιουτοτρόπως διάρρηξιν τοῦ βελγικοῦ μετώπου· ἐπρόκειτο περὶ ῥητῆς διαταγῆς τοῦ ἐπὶ τόπου εὑρισκομένου κάϊζερ, διαβλέποντος τὴν διὰ τῆς δράσεως ταύτης διάνοιξιν τῆς πρὸς Δουγκέρκην ὁδεύσεως, συνεπῶς καὶ τῆς πρὸς τὸ Καλαί, δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ γερμανικὸν ναυτικὸν ὁρμητήριον κατὰ τῆς Ἀγγλίας Ὁ Ὑρμπὰλ ἔσπευσε τότε νὰ διατάξῃ τὴν μὲν γαλλικὴν μεραρχίαν τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ νὰ ἐπανακάμψῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ὑζὲρ

Μάχη τοῦ Ὑζὲρ 18—31 Ὀκτωβρίου 1914.

καὶ νὰ πορευθῇ πρὸς Περβύζ, τὴν δὲ ναυτικὴν μεραρχίαν νὰ συγκρατήσῃ ὅσον δύναται σθεναρώτερον τὰς περὶ τὴν Διξμούνδην (ἀγκῶνα τοῦ Ὑζὲρ) θέσεις της. Ἡ μεραρχία τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ ἐπετέθη τὴν 25ην Ὀκτωβρίου κατὰ τοῦ δεξιοῦ γερμανικοῦ πλευροῦ, καὶ τοιουτοτρόπως συνεκράτησε κάπως τὴν γερμανικὴν προχώρησιν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Γερμανοί, διαπεραιωθέντες ταχέως δι' ἕνδεκα πορθμείων, ἐνίσχυσαν σοβαρῶς τὰς γραμμάς των καὶ οὕτως ἡ κατάστασις ἤρχισε καὶ πάλιν ἀποκλίνουσα ἐναντίον τῶν Συμμάχων. Κατιδόντες οἱ Βέλγοι τὸ ἀδύνατον τῆς περαιτέρω συγκρατήσεως τοῦ μετώπου τοῦ Ὑζέρ, προσέτρεξαν εἰς τεχνητὴν πλήμμυραν, ἀνοίξαντες τὴν 27ην Ὀκτωβρίου 1914 τοὺς ὑδατοφράκτας τοῦ *Νιεπὸρ* (βλ. λ.), καὶ τοιουτοτρόπως πλημμυρήσαντες ἅπασαν τὴν ἐπὶ μήκους 20 περίπου χιλιομέτρων περιοχὴν μεταξὺ Ν επὸρ καὶ Διξμούνδης. Εἰς μάτην ἐπεχείρησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ προχωρήσωσι πρὸς δυσμάς, πρὶν ἢ τὰ ὕδατα τῆς πλημμύρας κατακλύσωσι τὴν περιοχήν, διότι ναὶ μὲν πρὸς στιγμὴν ἔφθασαν μέχρι τοῦ χωρίου Rampscapelle, ἀλλὰ τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου ἀπωθήθησαν. Ἅπασαι αἱ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀπόπειραι τῶν Γερμανῶν πρὸς κατάληψιν τῆς Διξμούνδης ἀπέτυχον. Τὴν 31ην Ὀκτωβρίου ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γερμανοί, λόγῳ τῆς ὁλονὲν ὑψώσεως τῆς στάθμης τῶν ὑδάτων, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πλημμυρήσασαν περιοχὴν καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὑζέρ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ὕηττος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Βοιωτικὴ πολίχνη τῆς περιοχῆς τοῦ Ὀρχομενοῦ, κειμένη βορειοδυτικῶς τῶν Κωπῶν, ἔνθα ὑπῆρχε ναὸς Ἡρακλέους. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων τοποθετεῖται εἰς τὴν θέσιν *Δένδρι* τοῦ χωρίου Παύλου, ἔνθα εὑρέθησαν ἐπιγραφαί. Ι. Σ. Σ.

Ὑϊγιὰρ-Μπρεὸλ (Huillard-Bréholles), ***Ἰωάννης - Λουδοβῖκος - Ἀλφόνσος.*** Γάλλος ἱστορικὸς (1817—1871). Διετέλεσεν ἀνώτερος ὑπάλληλος τῶν κρατικῶν ἀρχείων καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ γραμμάτων. Μετέφρασε τὸ Μέγα χρονικὸν τοῦ Ματθαίου τῶν Παρισίων (1840—1841) καὶ ἔγραψε διάφορα ἱστορικὰ ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Recherches sur les monuments et l'histoire des Normands et de la maison de Souabe dans l'Italie meridionale» (1844), «Historia diplomatica Frederici II» (1852—1861), «Frederic II» (1864), «Vie et correspodance de Pierre de La Vigne» (1865), «Etude sur l'état politique de l'Italie depuis la paix de Constance, 1182—1355» (1873), «Inventaire des titres de la maison ducale de Bourbon» (1866). Χ. Δ.

υἱικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν υἱόν, ὁ τοῦ υἱοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα: «υἱικὴ ἀγάπη, — στοργή», «καθῆκον υἱικόν».

υἱοθεσία (ἡ)· εἰσδοχὴ ξένου τέκνου ὡς ἰδίου, ἀναγνώρισις ξένου εἰς τόπον ἰδίου τέκνου: «υἱοθεσία υἱοῦ, — θυγατρός», ἄλλως *υἱοθέτησις.*

—[*Ἀρχ. Δικ.*] Ἡ *υἱοθεσία* (θέσις ἢ ποίησις) ἀπετέλει οἰκογενειακὴν ἀνάγκην διὰ τὸν *ἄπαιδα* (βλ. λ.). Ἡ υἱοθεσία ἐτελεῖτο πανηγυρικῶς, ἐνώπιον τῶν φρατόρων, ἤτοι τοῦ γένους, εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ υἱοθετῶν καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἐσυνέχιζε τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὁ υἱοθετούμενος, ὅστις ἐνεγράφετο εἰς τὸ φρατικὸν γραμματεῖον. Ἡ υἱοθεσία ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ διὰ διαθήκης, ἐπίσης καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θετοῦ πατρός, παρὰ συγγενοῦς αὐτοῦ στενοῦ, δίδοντος καθ' ὑποχρέωσιν ἓν τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς υἱοθεσίαν τοῦ θανόντος, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ συνεχίσῃ ὁ υἱοθετούμενος τὴν λατρείαν τοῦ ἐφεστίου θεοῦ. Ἡ υἱοθεσία προϋπόθεσιν εἶχε τὴν μὴ ὕπαρξιν ἄρρενος τέκνου τοῦ υἱοθετοῦντος· ἐντεῦθεν ἡ ὕπαρξις θυγατρὸς δὲν ἐκώλυε τὴν υἱοθεσίαν. Διὰ ταύτης, θανόντος τοῦ θετοῦ πατρός, ὁ θετὸς υἱὸς ὑπεισήρχετο εἰς πάντα τὰ δίκαια αὐτοῦ Ἡ υἱοθεσία ἐλύετο διὰ τῆς ἀποκηρύξεως· ὁ μετὰ τὴν υἱοθεσίαν ἐπιγενόμενος δὲν ῥήγνυσιν αὐτήν, ἀλλὰ κληρονομεῖ ἐξ ἴσου μετὰ τοῦ θετοῦ. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

—[*Νομ.*] Ἡ πατρικὴ ἐξουσία κτᾶται καὶ διὰ νομικῆς πράξεως, ἤτοι δι' *υἱοθεσίας*, ἥτις εἶναι κατὰ μίμησιν τῆς φύσεως ἵδρυσις τῆς σχέσεως πατρὸς καὶ τέκνου. Ἡ κτῆσις ὅμως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας δὲν εἶναι τὸ πρωτεῦον ἀλλ' ἁπλῆ συνέπεια τῆς διὰ τῆς υἱοθεσίας δημιουργουμένης σχέσεως πατρὸς καὶ τέκνου· ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπαραίτητος, διότι δυνατὸν νὰ μὴ ἐπακολουθήσῃ τοιαύτη ὡς ἐπὶ υἱοθεσίας ὑπὸ γυναικός. Ὑπὸ τὸν τεχνικὸν ὅρον υἱοθεσία περιλαμβάνονται δύο εἴδη: Ἡ ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν *υἱοθεσία*, ὅταν ὁ υἱοθετούμενος καὶ πρὸ τῆς υἱοθεσίας ἦτο ὑπεξούσιος τελῶν ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν· καὶ ἡ *εἰσποίησις* (βλ. λ.), ὅταν οὗτος εἶναι αὐτεξούσιος, ὁπότε καὶ ἴδιοι ἰσχύουσι κανόνες. Ἡ υἱοθεσία, ὡς ἀναπληροῦσα τὴν φυσικὴν γέννησιν καὶ λόγῳ τῶν νομικῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα συνεπιφέρει, δὲν εἶναι πρᾶξις αὐθαίρετος ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τῆς ἀρχῆς κυρώσεως ὑπεβλήθη καὶ εἰς ὡρισμένους περιορισμοὺς καὶ προϋποθέσεις, τὰς ἑξῆς: 1) Ἐν τῷ παλαιοτέρῳ δικαίῳ ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς εὐνούχους νὰ υἱοθετῶσι, λόγῳ τῆς κοινῆς πρὸς αὐτοὺς περιφρονήσεως καὶ διότι ἐθεωρήθησαν ὡς ἀνεπίδεκτοι στοργῆς. Ἡ ἀπαγόρευσις ἐν τούτοις αὕτη κατηργήθη μεταγενεστέρως. 2) Ὁ υἱοθετῶν ἔδει νὰ εἶναι πρεσβύτερος τοῦ υἱοθετουμένου, καὶ δὴ κατὰ πλήρη ἐφηβότητα τοὐλάχιστον, ἤτοι κατὰ δέκα ὀκτὼ ἔτη. 3) Πρέπει ἐπίσης ὁ υἱοθετῶν νὰ εἶναι αὐτεξούσιος, ὁ δὲ ὑπεξούσιος τότε κτᾶται θετὸν τέκνον, ἂν τούτου συναιτοῦντος ὁ πατήρ του υἱοθετῇ τινα εἰς τάξιν ἐγγόνου. 4) Υἱοθεσία ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον δὲν ἐπετρέπεται· καὶ 5) Ὁ ἅπαξ υἱοθετηθεὶς καὶ καταστὰς χειράφετος δὲν δύναται ἐκ νέου νὰ ληφθῇ εἰς θέσιν παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἡ πρᾶξις τῆς υἱοθεσίας καταστῇ παιδιά. Κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον δὲν ἐπετρέπετο ἡ υἱοθεσία τῶν ἐκ παλλακῆς τέκνων. Καταργηθείσης ὅμως ἤδη τῆς σχέσεως τῆς παλλακείας, ἡ ἄνω ἀπαγόρευσις ἔπαυσεν ἰσχύουσα. Πάντες οἱ ἀνωτέρω κανόνες εἶναι κοινοὶ μετὰ τῆς εἰσποιήσεως.

Κατὰ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον ἡ υἱοθεσία ἐτελεῖτο διὰ συμβολικοῦ τρόπου, ὅστις παρίστανε τὴν ῥῆξιν τοῦ μετὰ τῆς φυσικῆς οἰκογενείας δεσμοῦ τοῦ υἱοθετουμένου καὶ τὴν σύναψιν νέων μετὰ τοῦ θετοῦ πατρός.

Σήμερον ὑπὸ τῶν συγγραφέων ὑποστηρίζεται ὅτι μόνον διὰ τὴν εἰσποίησιν, χρῄζουσαν δικαστικῆς διαγνώσεως, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις δικαστηρίου, ἐκδιδομένη κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν, διὰ δὲ τὴν υἱοθεσίαν ἀρκεῖ δήλωσις ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου. Ἐν τούτοις ἐν τῇ πρακτικῇ ἀκολουθεῖται καὶ δι' αὐτὴν οἵα καὶ ἐν τῇ εἰσποιήσει διαδικασία. Ὑπὸ τοῦ νεωτέρου νόμου ἐπιβάλλεται ἡ δημοσίευσις τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως περὶ υἱοθεσίας εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τοῦ τόπου τῆς κατοικίας τοῦ υἱοθετοῦντος, ἡ δὲ παραμέλησις τιμωρεῖται. Ἡ υἱοθεσία ὑπὸ σνενοτέραν ἔννοιαν ὑποδιαιρεῖται εἰς *πλήρη* καὶ *ἀτελῆ*. Ἡ διάκρισις ὑπηγορεύθη ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ἄρσεως τῆς προσγιγνομένης ἀδικίας εἰς τὸν υἱοθετούμενον λόγῳ τῶν κρατουσῶν τότε ἀρχῶν ἐπὶ πατρικῆς ἐξουσίας, καθότι οὗτος χειραφετούμενος, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι διὰ τῆς υἱοθεσίας ἐρρήγνυτο πᾶς δεσμὸς μετὰ τῆς φυσικῆς οἰκογενείας, ἐστερεῖτο πάσης κληρονομίας καὶ ἐξ αὐτῆς ἀφ' ἧς ἀπεκόπη καὶ ἐκ τῆς θετῆς. Πλήρης υἱοθεσία, ἥτις συνεπάγεται ἅπαντα τὰ ἀποτελέσματα, ὑπάρχει: 1) ὅταν ὁ φυσικὸς πατὴρ δίδῃ πρὸς υἱοθεσίαν ὑπεξούσιον εἰς ἀνιόντα πρὸς πατρὸς καὶ πρὸς μητρός· καὶ 2) ὅταν ὁ πάππος δίδῃ ἔγγονον ἢ δισέγγονον εἰς υἱοθεσίαν πρὸς ἐξωτικόν, ζῶντος ὅμως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Τούτου ὅμως ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ ἡ υἱοθεσία μετατρέπεται εἰς ἀτελῆ. Ὅταν, ἐκτὸς τῶν ἄνω περιπτώσεων, ὁ ὑπεξούσιος δίδεται εἰς θέσιν πρὸς ἐξωτικόν, ἡ υἱοθεσία εἶναι *ἀτελής*, ἐξ ἧς γεννᾶται μόνον κληρονομικὸν δικαίωμα ἀπέναντι τοῦ θετοῦ πατρός, μὴ διασπωμένου τοῦ φυσικοῦ δεσμοῦ οὔτε μεταβαλλομένων τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων ἀπέναντι τοῦ νομίμου πατρός, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου ἐξακολουθεῖ νὰ τελῇ ὁ υἱοθετηθείς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πλήρη, ὁπότε ὑποβάλλεται ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν τοῦ θετοῦ, οὗτινος τὸ ὄνομα καὶ τὴν τάξιν λαμβάνει.

Ἐκ τῆς υἱοθεσίας ὡς νομικῆς πράξεως παρέπονται διάφοροι νόμιμοι συνέπειαι. Ἐν πρώτοις ἐξ αὐτῆς γεννῶνται κωλύματα γάμου. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς πλήρους, διότι ὁ υἱοθετῶν εἶναι φυσικὸς ἀνιών, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ κωλύματος, καθότι, ὡς ἐκ τῆς ὑπαρχούσης φυσικῆς ἐξ αἵματος συγγενείας, πᾶν τοιοῦτον προϋπάρχει. Ἐπὶ τῆς ἀτελοῦς ἀμφισβητεῖται ἂν γεννᾶται κώλυμα γάμου. Ἐπικρατεῖ ἡ ἀποφατικὴ γνώμη. Μόνον ὅθεν, κυρίως εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς εἰσποιήσεως γεννῶνται κωλύματα πρὸς γάμον, ἅτινα ἐπεκτείνονται καὶ εἰς πρόσωπα πέραν τοῦ θετοῦ πατρός. Αἱ κυριώτεραι ὅμως συνέπειαι τῆς υἱοθεσίας εἶναι κληρονομικαί, αἵτινες καὶ ὑπὸ τοῦ νεωτέρου νόμου ἐρρυθμίσθησαν. Κατὰ ταῦτα υἱοθετηθέντες οὐ μόνον ἐν τάξει τέκνου, ἀλλὰ καὶ ἐγγόνου ἢ δισεγγόνου κ. λ. π. ἔχουσι κληρονομικὸν ἐξ ἀδιαθέτου δικαίωμα ἔναντι τοῦ υἱοθετήσαντος, μὴ ἐπεκτεινόμενον ὅμως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνιόντος αὐτοῦ. Τοιοῦτον κληρονομικὸν δικαίωμα ἀπέναντι τοῦ θετοῦ πατρὸς ἔχουσι καὶ οἱ κατιόντες τοῦ υἱοθετηθέντος, οἱ νόμιμοι ὅμως καὶ οἱ νομιμοποίητοι, οὐχὶ δὲ οἱ θετοί, καθόσον οὗτοι, κατὰ τὰ ἀνώτερω, δὲν κληρονομοῦσι τοὺς ἀνιόντας τοῦ υἱοθετήσαντος. Τὸ ἀνωτέρω ἀπέναντι τοῦ θετοῦ πατρὸς κληρονομικὸν δικαίωμα χωρεῖ ἄνευ διακρίσεως ἂν περὶ πλήρους ἢ ἀτελοῦς υἱοθεσίας πρόκειται ἢ περὶ εἰσποιήσεως, ὡς καὶ ἂν περὶ υἱοθεσίας γυναικός, διότι καὶ αὕτη δύναται νὰ υἱοθετήσῃ.

Τὸ τοιοῦτον κληρονομικὸν δικαίωμα τῶν θετῶν τέκνων δὲν βλάπτεται διὰ τῆς χειραφεσίας, ἥτις κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἔλυεν ἐπὶ πλήρους υἱοθεσίας καὶ εἰσποιήσεως τὴν δι' αὐτῶν δημιουργουμένην πατρικὴν ἐξουσίαν, ἐφ' ἧς καὶ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἱδρύετο, καὶ ἀνῄρει, ἐπὶ ἀτελοῦς, τὴν σχέσιν τῆς υἱοθεσίας, ἐξ ἧς ἀπέρρεε τοῦτο. Σήμερον τὰ τῆς χειραφεσίας ἐρρυθμίσθησαν ὑπὸ τοῦ περὶ ἐπιτροπείας νόμου, μεταξὺ δὲ τῶν ἀποτελεσμάτων ταύτης οὐδόλως θεσπίζεται καὶ ἡ ἄρσις τῶν ἐκ τῆς υἱοθεσίας δικαίων. Ἐπὶ πλέον δὲ διὰ τοῦ νεωτέρου νόμου 2310 περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς ὁρίζεται ὅτι τὰ θετὰ τέκνα κληρονομοῦσιν ὡς οἱ νόμιμοι κατιόντες. Ἀλλὰ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τούτων οὐδόλως ἀναιρεῖται διὰ τῆς χειραφεσίας, διατηρούμενον καὶ μετὰ ταύτην· συνεπῶς τὸ αὐτὸ ὀφείλει νὰ συμβαίνῃ καὶ ἐπὶ τῶν θετῶν. Κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ἀνωτέρω καὶ ἐπὶ εἰσποιήσεως, ἥτις εἶναι υἱοθεσία ἐγγάμου ἢ ἐνήλικος, τὰ αὐτὰ κρατοῦσι, διότι ναὶ μὲν οὗτοι κατὰ τὸ κρατοῦν ἤδη δίκαιον δὲν δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν, πλὴν ἡ τοιαύτη υἱοθεσία ἰσχύει μᾶλλον ὡς ἀτελής. Τὸ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὸν δικαίωμα τοῦ θετοῦ τέκνου περιορίζεται κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ νόμου 2310 ἐπὶ μόνον τοῦ θετοῦ γονέως, μὴ ἐπεκτεινόμενον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Κληρονομικὸν δικαίωμα ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ θετοῦ τέκνου ἔχει καὶ ὁ θετὸς γονεύς, πλήν, κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου, ἡ μερὶς αὐτοῦ περιορίζεται εἰς τὸ τρίτον τῆς τοῦ φυσικοῦ γονέως. Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος λαμβάνει τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας, ἕπεται ὅτι ἡ μερὶς τοῦ θετοῦ εἶναι τὸ ἓν ἕκτον αὐτῆς. Οἱ κατ' ἀτελῆ υἱοθεσίαν θετοὶ καὶ οἱ κατιόντες αὐτῶν δὲν ἔχουσι δικαίωμα νομίμου μοίρας ἐπὶ τῆς κληρονομίας τοῦ θετοῦ γονέως. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ υἱοθεσίας ἐγγάμου ἢ ἐνήλικος, διότι πρόκειται περὶ ἀτελοῦς τοιαύτης, δὲν γεννᾶται τοιοῦτον δικαίωμα. Οἱ κατὰ πλήρη ὅμως υἱοθεσίαν θετοί, ὡς καὶ οἱ δι' εἰσποιήσεως, ἔχουσι δικαίωμα νομίμου μοίρας καὶ ἀπέναντι τοῦ θετοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ πατρός. Ἐπὶ τῶν τοιούτων θετῶν τέκνων ἔχουσιν ἀντίστοιχον δικαίωμα νομίμου μοίρας καὶ οἱ θετοὶ γονεῖς ὁμοῦ μετὰ τῶν φυσικῶν. Οἱ παρὰ γυναικὸς υἱοθετηθέντες ἔχουσι δικαίωμα νομίμου μοίρας καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν θετὴν καὶ τὴν φυσικὴν μητέρα. Ὅμοιον δικαίωμα ἔχουσιν ἀμφότεραι, ἥ τε θετὴ καὶ φυσικὴ μήτηρ, ἀπέναντι τοῦ θετοῦ τέκνου. Α. Κ.

υἱοθέτησις, *—εως* (ἡ)· *υἱοθεσία* (βλ. λ.)· || μεταφ. ἀναγνώρισις ἀλλοτρίου ἔργου ἢ λόγου ἢ γνώμης κττ. ὡς ἰδίου, ἐπὶ σκοπῷ ἐνισχύσεως ἢ καὶ ὠφελείας.

— **Υἱοθετισμοῦ** ***αἵρεσις.*** Καλεῖται οὕτω (adoptianismus) αἵρεσις ἀναφανεῖσα ἐν Ἰσπανίᾳ κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ὁποίας ἐδίδασκον ὅτι ὁ

Digitized by Google

Χριστὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δὲν εἶναι φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατ' υἱοθεσίαν. Ἀρχηγοὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης ἐγένοντο ὁ Ἐλίπανδος Τολέδου καὶ ὁ Φῆλιξ Οὐργέλλης. Ὁ τελευταῖος οὗτος διισχυρίζετο ὅτι ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν θεότητα εἶναι ἀληθὴς καὶ ἴδιος υἱὸς τοῦ Θεοῦ (verus et proprius filius), κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα θετὸς (filius adoptivus). Κατ' αὐτὸν ὁ Χριστὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδεὶς υἱὸς δύναται νὰ ἔχῃ δύο φυσικοὺς πατέρας, ἄρα ὁ Χριστὸς εἶναι φυσικὸς υἱὸς τοῦ Δαβὶδ καὶ θετὸς τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης, ἥτις διεδόθη ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἔπειτα καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἐκηρύχθησαν μεταξὺ ἄλλων ὁ Ἀλκουῖνος καὶ ὁ Παυλῖνος, συνῆλθον δὲ καὶ σύνοδοι, ὧν ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι ἡ ἐν Ρέγκενσμπουργ (792), Φραγκφούρτη (794), Ρώμῃ (798) καὶ Ἄαχεν (798), αἵτινες κατεδίκασαν ταύτην ὡς αἱρετικήν. Παρὰ ταῦτα διετηρήθη ἡ αἵρεσις ἐπὶ μακρόν, ἀναφανεῖσα πάλιν κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ὁ Δοὺνς Σκῶτος καὶ ὁ Δουράνδος διισχυρίζοντο ὅτι ὁ ὅρος filius adoptivus, ὑπό τινας περιορισμούς, δύναται νὰ γίνῃ δεκτός, ἐνῷ ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος ἀπέκρουεν αὐτὸν τελείως. Κ. Ι. Δ.

υἱόθετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ υἱοθετηθείς: «*υἱόθετος υἱός, — θυγάτηρ*».

υἱοθετῶ (*—έω*)· εἰσδέχομαι, ἀναγνωρίζω ξένον τέκνον ὡς ἰδικόν μου: «*υἱοθετῶ υἱόν, — θυγατέρα*».

υἱοκτόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· *ἀντὶ παιδοκτόνος* (βλ. λ.).

υἱοπατορία (ἡ). Οἱ τροπικοὶ μοναρχιανοὶ (Πραξέας, Νοητός, Βήριλλος καὶ δὴ ὁ Σαβέλλιος), οἱ καλούμενοι καὶ πατροπασχῖται, ὡς δεχόμενοι ὅτι ἐν τῷ Υἱῷ ἔπαθεν ὁ Πατήρ, συναλλάσσοντες τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ δεχόμενοι τὸν Θεὸν ὡς μονάδα, ἐμφανιζομένην ἐν τῷ κόσμῳ ὁτὲ μὲν ὡς Πατέρα, ὁτὲ δὲ ὡς Υἱὸν καὶ ὁτὲ ὡς ἅγιον Πνεῦμα, ἐδίδασκον ὅτι ἐν τῷ Υἱῷ ἐνηνθρώπησεν ὁ Πατήρ, διὸ καὶ ἐκάλουν τὸν Υἱὸν υἱοπάτορα. Κατὰ ταῦτα καλεῖται *υἱοπατορία* ἡ διδασκαλία τῶν μοναρχιανῶν, τῶν δεχομένων τὸν Υἱὸν ὡς υἱοπάτορα. Κ. Ι. Δ.

υἱὸς (ὁ)· ἄρρεν τέκνον, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *θυγάτηρ*, κοιν. *γιός*: «*ἀπέκτησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας*» || «*ἄσωτος υἱός*» παροιμιωδῶς ἐπὶ ἀνθρώπου κατασπαταλήσαντος τὴν πατρῴαν περιουσίαν· || χριστιανικῶς. *Υἱός*· ἡ δευτέρα ὑπόστασις, τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ἄλλως «*υἱὸς τοῦ Θεοῦ*» || «*υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*» ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν χαρακτηρίζει ἐν τοῖς εὐαγγελίοις.

— ***Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου***. Οὕτως ἐνασμενίζει νὰ αὐτοχαρακτηρίζεται ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τὸ ζήτημα περὶ τῆς σημασίας, ἐν ᾗ ἐχρησιμοποίησεν οὗτος τὸν ὅρον τοῦτον καὶ περὶ τοῦ λόγου, δι' ὃν ἐχρησιμοποίησεν αὐτόν, εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων τῆς ἐπιστήμης τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ πλείστους ὅσους θεολόγους ἀπησχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ. Καί τινες μὲν ἐνόμισαν ὅτι ὁ ὅρος οὗτος κεῖται ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀντὶ τοῦ *ἐγώ*, ἄλλοι δὲ ὅτι δι' αὐτοῦ ἀναδεικνύεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Ἰησοῦ, εἴτε ὑπὸ τὴν ἰδανικήν της ἔννοιαν (ἰδανικὸς ἄνθρωπος), εἴτε ὑπὸ τὴν εὐτελεστέραν αὐτῆς ἔννοιαν, ἄλλοι ὑπέθεσαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐχρησιμοποίησε κἂν τὸν ὅρον τοῦτον καὶ ἄλλοι ἐξέλαβον αὐτὸν ἐν μεσσιακῇ ἐννοίᾳ, διδάξαντες ὅτι ἡ ῥίζα τοῦ ὅρου τούτου εὕρηται ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ προφήτου Δανιὴλ (ζ' 13): «*ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος καὶ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε καὶ προσηνέχθη αὐτῷ*». Ἡ τελευταία αὕτη ἐκδοχὴ φαίνεται οὖσα καὶ ἡ πιθανωτέρα. Ἄρα ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐδημιούργησε πρῶτος τὸν μεσσιακὸν τοῦτον ὅρον, ἀλλ' εὑρὼν αὐτὸν προϋπάρχοντα καὶ γνωστὸν εἰς τὸν λαὸν διὰ τοῦ προσφιλεστάτου εἰς τοῦτον προφήτου Δανιήλ, ἐφήρμοσεν αὐτὸν εἰς ἑαυτόν. Σημειωτέον ὅτι οὔτε ὁ Δανιὴλ εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ὅρου τούτου, ὅστις προϋπῆρχεν, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ οθ' ψαλμοῦ (στιχ. 18).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ κυριώταται τῶν ξένων μονογραφιῶν εἶναι τῶν *Lietzmann*, Der Menschensohn (1896), *Trenkle* (1888), *Fiebig* (1901), *Tillmann* (1907), *Volter* (1914), *Dupont*, Le fils de l'homme (1924). Πρβλ. καὶ *Π. Μπρατσιώτου* ἐν περιοδ. «Θεολογία 1929, σελ. 193 ἑξ». Π. Ι. Μ.

—***Υἱὸς τοῦ Θεοῦ***. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ Ἰησοῦς καλεῖται *υἱὸ τοῦ Θεοῦ* ὑπὸ τοῦ Πατρὸς (*Ματθ*. 3, 17 17, 5), τοῦ ἀγγέλου (*Λουκ*. 1, 35), τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (*Ἰωάν*. 1, 34) καὶ τοῦ Πέτρου (*Ματθ*. 16, 16. *Ἰωάν*. 6, 69), καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς καλεῖ ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ (*Ματθ*. 26, 63. *Μάρκ*. 14, 61 Λουκ. 22, 70). Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως στηριζομένην, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, υἱὸς μονογενής, γεννηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Ἡ ἀΐδιος αὕτη γέννησις τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς διαφέρει τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, καθόσον ἐκείνη εἶναι ἀΐδιος ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, ἐνῷ αὕτη εἶναι ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ ἐν χρόνῳ ἐνεργουμένη. Ἡ ὑποστατικὴ ἰδιότης τοῦ Υἱοῦ, δι' ἧς διακρίνεται οὗτος τοῦ Πατρὸς ὡς ἀγεννήτου καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὡς ἐκπορευτοῦ, εἶναι τὸ γεννητόν. Ἐνῷ δ' οὕτω διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων αἱ τρεῖς ὑποστάσεις, ἀνάγονται συγχρόνως εἰς ἑνότητα διὰ τῆς περιχωρήσεως τῆς ἀϊδίου κυκλοφορίας τῆς θείας ζωῆς ἐν αὐταῖς, οὕτω δὲ συνδέονται αἱ τρεῖς ὑποστάσεις πρὸς ἀλλήλας οὐ μόνον διὰ τῆς ταυτότητος τῆς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἑαυτῶν, καθόσον ἐν ἑκάστῃ τούτων ὑπάρχουσιν αἱ ἄλλαι.

Κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην «*ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν*» (Γαλ. 4, 4), κατὰ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατῆλθεν οὗτος ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ ἐσαρκώθη ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνηνθρώπησε, ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ ἔπαθε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφὰς καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθησεν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός, θὰ ἔλθῃ δὲ πάλιν ὅπως κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Οὕτως ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Πατρός, ἐσαρκώθη ἐν χρόνῳ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνηνθρώπησε, διὰ δὲ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ἀπελύτρωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅπερ θὰ κρίνῃ ἐρχόμενος μετὰ δόξης κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Κ. Ι. Δ.

—«**Υἱὸς τῆς πατρίδος**». Ἠθικοθρησκευτικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις, εἰς σχῆμα 8ον, ὑπὸ Ν. Ἀργυριάδη τὴν 5 Ἰουλίου 1841.

υἱότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις υἱός, τὸ γνώρισμα τοῦ υἱοῦ, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *πατρότης*.

Ὑκ (Huc), ***Εὐάριστος***. Διάσημος Γάλλος ἱεραπόστολος (1813—1860). Μεταβὰς εἰς Μογγολίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Θιβὲτ καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Λάσσας. Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν κατόπιν, ἐδημοσίευσεν: «*Ἀναμνήσεις ταξιδίου εἰς Ταρταρίαν καὶ Θιβέτ*», «*Τὸ σινικὸν κράτος*» καὶ «*Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Κίνᾳ, Ταρταρίᾳ καὶ Θιβέτ*». Ε. Γ. Π.

Ὕκ(κ)αρα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς ΒΔ. Σικελίας, δυτικῶς τοῦ Πανόρμου, ἀρχαιοτάτη, κτίσμα Σικανῶν. Ἐπὶ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, παραδωσάντων αὐτὴν εἰς τοὺς Σεγεσταίους, οἵτινες ἦσαν ἀνέκαθεν ἐχθροὶ τῶν Ὑκαρέων (*Θουκ*. ΣΤ. 62 Ζ, 13. *Διοδ. Σικελ*. ΙΓ, 6. *Στεφ. Βυζ*. 647, 1). Μεταξὺ τῶν εἰς δουλείαν ἀπαχθέντων ἦτο καὶ ἡ περιώνυμος ἑταίρα καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου φίλη Τιμάνδρα (*Πλουταρχ*., Ἀλκιβ. 39—Νικ. 15), μετὰ τῆς περιφήμου καταστάσης θυγατρός της Λαΐδος (*Παυσαν*. Β, β, 5). Ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον παρὰ τὸ Πάλερμον ὅρμον Carini καὶ τὸ κατὰ τὸν μυχόν του φερώνυμον χωρίδιον. Σ. Ε. Λ.

Ὕλαι, ἢ *Ὕλη* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Βοιωτικὴ πολίχνη, κειμένη πιθανῶς ἐπὶ βουνοῦ, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὴν ἐξ αὐτῆς κληθεῖσαν Ὑλικὴν λίμνην εἰς δύο τμήματα. Τὴν θέσιν αὐτῆς δεικνύουν ἐρείπια βυζαντινῶν χρόνων μεθ' ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεμελίων λίθων. Ι. Σ. Σ.

Ὑλαία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Χώρα τῆς Σκυθίας, δασώδης, ἐκτεταμένη ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους (Δνειπέρου) μέχρι τοῦ Ὑπακύριδος ποταμοῦ, ὑπό τινων ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀβική*. Μεγάλως ἐκτιμωμένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τὴν πλουσίαν ξυλείαν της, σήμερον ἀποτελεῖ τὸ ἐρημότερον τμῆμα τῆς Νογκαϊτικῆς στέππης τῆς ΝΑ. Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. Π. Ν. Π.

Ὕλαιθος /*Γεωγρ.*/. Χείμαρρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος (κοιν. *Κατσικοπνίχτης* ἢ *Σαλωνίτικος*), κατερχόμενος διὰ μεγάλης κλίσεως ἐκ τῆς Γκιώνας. Διατρέχει τὴν πεδιάδα τῆς Ἀμφίσσης (τὸ Κρισαῖον πεδίον τῶν ἀρχαίων) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἰτέας. Ι. Σ. Σ.

ὑλαιοβάτραχος (Hylaeobatrachus) /*Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ἰχθυοειδῶν κερκοφόρων* ἀμφιβίων. Ἓν μοναδικὸν λείψανον τῶν ζῴων τούτων εὑρέθη εἰς τὸ Bernissart τοῦ Βελγίου ἐντὸς ἀργίλλων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὑλαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὕλην, εἰς τὸ δάσος, ὁ τῆς ὕλης: «*ὑλαῖα ἤθη*» ὁ τρόπος τοῦ ζῆν εἰς τὰ δάση.

Ὑλαῖος /*Μυθολ.*/. Εἷς τῶν Κενταύρων, ὅστις ἐπιτεθεὶς μετὰ τοῦ Ροίκου κατὰ τῆς Ἀταλάντης «*βιάζεσθαι αὐτὴν ἐπιχειροῦντες, κατατοξευθέντες ὑπ' αὐτῆς ἀπέθανον*» (*Ἀπολλοδ*. Γ, 9, 2). Α. Θ. Σ.

ὑλαιόσαυρος (Hylaeosaurus) /*Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *στεγοσαυριδῶν ὀρθοπόδων ὀρνιθισχίων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Ὁ τράχηλος καὶ αἱ ὠμοπλάται τῶν ζῴων τούτων ἔφερον ἀκάνθας. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς γουηλδίου σειρᾶς τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ὑλακὴ (ἡ)· ἡ φωνὴ τοῦ κυνός, γαύγισμα, κοιν. *ἀλύχτημα*· || μεταφ., ἐπὶ κραυγῶν, ἐπὶ ἀπειλῶν κττ.· || φωνὴ ὀξεῖα ὡς ὑλακή.

Ὑλακίδης. Πλαστὸν πατρωνυμικὸν (=ὁ υἱὸς τοῦ Ὑλάκου), ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρύπτετο ὁ Ὀδυσσεύς, ἐπιστρέφων εἰς Ἰθάκην (Ὀδυσσ. ξ. 204). Α. Θ. Σ.

ὑλάκτης (ὁ)· ὁ ὑλακτῶν, ὁ γαυγίζων.

ὑλάκτης (ὁ) /*Ζωολ.*/. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *μεγαλόνυξ* (βλ. λ.).

ὑλακτῶ (*—έω*)· ἐπὶ τοῦ κυνός, φωνάζω, γαυγίζω, κοιν. *ἀλυχτάω*· || μεταφ. κραυγάζω ἀπρεπῶς, ἀπειλῶ, ὑβρίζω κττ.

ὑλακώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ὑλακήν· || «*ὑλακώδης βήξ*»· ὁ σπασμωδικός, ἠχηρός, κατὰ παροξυσμοὺς ἐπερχόμενος βήξ, τοῦ κοκκύτου, τῆς ἱλαρᾶς, τῆς λαρυγγίτιδος· || ὑλακώδης φωνὴ ἢ *νευροφωνία*, ἡ ἰδιάζουσα φωνή, ἡ ὁμοιάζουσα μᾶλλον πρὸς φωνὴν διαφόρων ζῴων, κυνὸς ἢ γαλῆς, ἀλέκτορος ἢ ταώ, ἢ καὶ βέλασμα ἀμνοῦ. Μ. Μ.

ὑλαμβάτης (ὁ) (Hylambates) /*Ζωολ.*/. Γένος ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

ὑλὰνγκ-ὑλάνγκ. Χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς αἰθέριον ἔλαιον, ἐξαγόμενον ἐκ τῶν ἀνθέων *κανάγκης τῆς εὐόσμου*. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ μυρεψικήν. Σ. Γ.

ὕλαξ (ὁ) (Hylax) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμολπιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὕλαξ ὁ κυανοῦς* (Hylax azureus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 8 χλστ. περίπου καὶ ἔχει σῶμα ᾠοειδὲς καὶ χρῶμα βαθέως κυανοῦν μετὰ ζωηρῶς ἐρυθρῶν ἐλύτρων. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς λεύκης. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

Ὕλας. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μυσίας Θειοδάμαντος, περίφημος διὰ τὸ κάλλος του. Τοῦτον ὁ Ἡρακλῆς, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν πατέρα του, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν εἶχε σύντροφον καὶ φίλον του. Κατὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν, ὅτε οἱ Ἀργοναῦται προσωρμίσθησαν εἰς τὰ ἐν τῇ Προποντίδι παράλια τῆς Βιθυνίας, ὁ Ὕλας ἀπεστάλη πρὸς ἀναζήτησιν πηγῆς, διὰ νὰ ἀντλήσῃ ἐξ αὐτῆς τὸ ἀναγκαιοῦν διὰ τὸ συμπόσιον τῶν ἡρώων ὕδωρ. Διέκρινε μίαν ἐντὸς χλοεροῦ ἄλσους καὶ ἔσπευσεν ἐκεῖ διὰ νὰ πληρώσῃ τὴν ὑδρίαν του, ὅτε ὅμως ἔσκυψε πρὸς τὴν πηγὴν αἱ θεῖαι κάτοικοι ταύτης, αἱ Νύμφαι, θελχθεῖσαι ἐκ τοῦ κάλλους του, παρέσυραν τὸν ὡραῖον νεανίαν ἐντὸς σχηματιζομένης ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς λίμνης καὶ κατηύνασαν μὲ τὰς θωπείας τὸν φόβον του. Εἰς μάτην ἀνεζήτησε καὶ ἐκάλεσε τὸν νεαρὸν σύντροφόν του διὰ γοερῶν κραυγῶν ὁ Ἡρακλῆς. Ὁ Ὕλας δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωήν. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς παραδόσεως ταύτης καθ' ὡρισμένην ἡμέραν οἱ κάτοικοι τῆς Βιθυνίας διεσκορπίζοντο εἰς τὰ ὄρη της καὶ δι' ἰσχυρῶν φωνῶν ἐκάλουν τὸν Ὕλαν. Ὁ μῦθος τοῦ Ὕλα ἐνέπνευσε ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων, μὲ ἰδιαιτέραν ὅμως χάριν ἐπραγματεύθησαν τοῦτον ὁ Ἀπολλώνιος εἰς τὰ «*Ἀργοναυτικά*» του, ὁ Θεόκριτος εἰς τὸ XIII εἰδύλλιόν του, καὶ ὁ Γάλλος ποιητὴς Ἀνδρέας Σενιέ. ΚΑΨ

Ὑλασιάναι /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἱμιμόντου, ἐπισκευασθὲν κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. IV, 11) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

ὑλαστὴς (ὁ) (Hylastes) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξυλοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βοστρυχιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ πάντα εὐρωπαϊκά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλαστὴς ὁ σκοτεινός* (Hylastes obscurus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν μικράν, ἀπολήγουσαν εἰς βραχύτατον ῥύγχος, κεραίας βραχείας ἀπολήγούσας εἰς σφαιροειδεῖς ἀποφύσεις, θώρακα ᾠοειδῆ ἐπιμήκη, πόδας βραχεῖς καὶ χονδροὺς καὶ χρῶμα μελανοτεφρόν. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται ὑπὸ τὸν φλοιὸν τῶν κορμῶν τῶν δένδρων, ἐντὸς τοῦ ξύλου τῶν ὁποίων κατασκευάζει ἰδιορρύθμους στοάς, ἐπιφέρων μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ δένδρα. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ὑλεδάκτυλος (ὁ) (Hyledactylus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μαλαισίαν. Οἱ ὑλεδάκτυλοι εἶναι μικροὶ βάτραχοι μὲ σῶμα βραχὺ καὶ χελώνιον κυρτόν, κεφαλὴν μόλις διακρινομένην τοῦ θώρακος, πόδας, ὧν οἱ πρόσθιοι ἔχουσιν ἀνὰ τέσσαρας δακτύλους καὶ οἱ ὀπίσθιοι ἀνὰ πέντε ἕκαστος. Οἱ δάκτυλοι τῶν ὀπισθίων ποδῶν ἑνοῦνται μεταξύ των διὰ μεμβράνης. Δ. Ν. Π.

ὑλέκοιτος (ὁ) (Hylecoetus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυμεξυλονιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καὶ κυρίως εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλέκοιτος ὁ δερμέστης* (Hylecœtus dermestes), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, μαλακὸν καὶ χρῶμα πυρροτεφρόν. Ἐνδιαιτᾶται ὑπὸ τὸν φλοιὸν τῶν δρυῶν καὶ ἑτέρων δασικῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

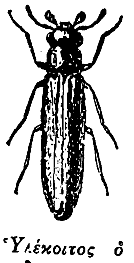

Ὑλέκοιτος ὁ δερμέστης.

ὑλέμυια (ἡ) (Hylemyia) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθομυζιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς. Αἱ ὑλέμυιαι ἔχουσι μέτριον μέγεθος καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, αἱ δὲ νύμφαι ἐπὶ ἀποσυντεθειμένων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν οὐσιῶν. Δ. Ν. Π.

Ὑλὲν (Hulin), ***Πέτρος-Αὐγουστῖνος***, *κόμις* —. Γάλλος στρατηγὸς ἐκ Γενεύης (1758—1841). Διεκρίθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βαστίλλης (14 Ἰουλίου 1789), μετέσχε δὲ ἀκολούθως ὡς ἀξιωματικὸς τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἐκστρατείας καὶ τοῦ πραξικοπήματος τῆς 18ης Ὁμιχλώδους, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης κατήργησε τὸ Διευθυντήριον. Τῷ 1800 μετέσχεν ὑπὸ τὸν Μασσενὰ τῆς ἡρωϊκῆς ὑπερασπίσεως τῆς Γενούης, βραδύτερον δὲ προήδρευσε τοῦ στρατοδικείου, ὅπερ ἐδίκασε τὸν δοῦκα τῆς Ἀγγιένης. Διακριθεὶς ἐν Ἰένῃ, προήχθη εἰς στρατηγὸν τῷ 1807 καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος καὶ διωρίσθη βραδύτερον διοικητὴς τῶν Παρισίων. Τῷ 1812 κατεπολέμησε τὴν ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος στρεφομένην συνωμοσίαν τοῦ στρατηγοῦ Μαλέ, ὃν καὶ ἐτραυμάτισεν ἰδιοχείρως, μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ὅμως τῶν Βουρβώνων ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ, παραμείνας εἰς Γερμανίαν μέχρι τοῦ 1819. Χ. Δ.

ὑλεσῖνος (ὁ) (Hylesinus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξυλοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολυτιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Οἱ ὑλεσῖνοι ἔχουσι σῶμα κυρτόν, ῥύγχος βραχύ, πόδας πεπιεσμένους κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν μέρος καὶ ὀδοντωτοὺς κατὰ τὰ ἄκρα των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *Ὑλεσῖνος ὁ ποικιλόχρους* (Hylesinus variegatus), μικρότατον ἔντομον χρώματος φαιοτεφροῦ μετὰ διαφόρων ἀποχρώσεων, ἐνδιαιτώμενον ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν δρυῶν, ὧν καταστρέφει τὸ ξύλον. *Ὑλεσῖνος ὁ χαιτήεις* (Hylesinus crinatus), ὅστις ἔχει χρῶμα καστανέρυθρον καὶ ἔλυτρα σκληρὰ καὶ φέρει κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ῥάχεως καὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν πυκνάς, βραχείας τριχοειδεῖς ἀποφύσεις. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἐντὸς ἐντομῶν τῶν κορμῶν καὶ κλάδων τῶν δένδρων περὶ τὰ 120 ᾠά. Τὰ ἐκκολαπτόμενα ἔντομα διασπείρονται ἐπὶ τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων τῶν δένδρων καὶ μετὰ πάροδον βραχέος χρονικοῦ διαστήματος διεισδύουσι πάλιν ἐντὸς τῶν ξυλωδῶν τμημάτων τοῦ φυτοῦ, ὅπου καὶ ὑφίστανται πάσας αὐτῶν τὰς μεταμορφώσεις. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ καταστρέφει τὰ διάφορα δασικὰ δένδρα. Δ.Ν.Π.

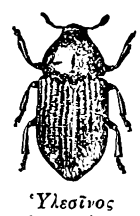

Ὑλεσῖνος ὁ χαιτήεις

Ὑλεὺς /*Μυθολ.*/. Εἷς τῶν συμμετασχόντων εἰς τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, φονευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀγκαίου (*Ἀπολλόδ.* Α, 8, 2). Α. Θ. Σ.

ὕλη (ἡ)· «τὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς δεκτικόν... τὸ ἄμορφον καὶ ἀειδὲς» (*Ἀριστοτέλ.*), καθόλου, ἡ ἐν τῷ χώρῳ οὐσία, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *εἶδος*, *μορφή, ἐνέργεια, ψυχή*· ‖ πᾶν τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιληπτόν· ‖ «τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἑκάστῳ» (*Ἀριστοτέλ.*), ἡ ὑπόθεσις, τὸ κείμενον, περὶ οὗ πραγματεύεταί τις, τὸ περιεχόμενον πραγματείας: «γλωσσικὴ —, λαογραφικὴ ὕλη», «ὕλη ἐφημερίδος, — περιοδικοῦ», «οἱ τυπογράφοι ζητοῦν ὕλην», «ἐτελείωσε ἡ ὕλη, ἑτοιμάσατε νέαν»· ‖ τὸ ἐξ ὧν σύγκειταί τι: «περιέχει ξένας ὕλας» ἀλλοτρίας, μὴ οἰκείας, «βούτυρον ἀνάμικτον μετὰ ξένων ὑλῶν»· ‖ δάσος, δασώδης τόπος· ‖ τὸ ἐκ δοθιῆνος, τραύματος κττ. ἐκρέον πύον: «τὸ ἀπόστημα μάζεψε ὕλη, θέλει σχίσιμο».

—/*Φιλοσ.*/ Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ λέξις *ὕλη*, ὡς φιλοσοφικὸς ὅρος, ἀντιδιεστέλλετο πρὸς τὸ *εἶδος* καὶ ἐσήμαινε γενικῶς πᾶν τὸ ἄμορφον, τὸ ἔχον μὲν ὕπαρξιν, ἀλλὰ δεόμενον διαμορφώσεως ὑπὸ τοῦ εἴδους, ἤτοι ὑπὸ τῆς μορφῆς. Διαστολὴ τῆς ὕλης πρὸς τὸ *πνεῦμα* μόνον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐγένετο, ὁπότε ὁ ὅρος ἔλαβε καὶ τὴν εἰδικωτέραν σημασίαν του, τὴν σημασίαν τῆς μονίμου αἰτίας πάντων τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν, ἥτις ἐνυπάρχει ἀναγκαίως εἰς τὰ πράγματα, τὴν σημασίαν τοῦ ἀντικειμένου, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ ὑποκείμενον. Ἀκριβέστερον εἰπεῖν οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐποιοῦντο διάκρισιν μεταξὺ τῆς ὕλης ὡς ἀντίποδος τοῦ εἴδους καὶ τῆς ὕλης ὡς ἀντίποδος τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ συνέχεον τὰς δύο ταύτας σημασίας. Οὕτως ὁλόκληρος ἡ ἀρχαία φιλοσοφία παρεδέχετο ὅτι ὑπάρχει ἀναγκαίως δι' ὅλα τὰ ἀντικείμενα μία θεμελιώδης οὐσία, ἐξ ἧς τὰ πάντα προέρχονται, καὶ προσεπάθει ν' ἀνεύρῃ τὴν παγκόσμιον ταύτην οὐσίαν, τὸ βασικὸν δηλαδὴ ὑλικὸν στοιχεῖον. Κατὰ τοὺς πρώτους Ἴωνας φιλοσόφους, ἡ ὕλη, ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν ποικιλίαν της, ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς βασικοῦ στοιχείου, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐθεώρουν ἄλλοι μὲν τὸ ὕδωρ, ἄλλοι τὸν ἀέρα καὶ ἄλλοι τὸ πῦρ. Κατὰ τοὺς ἀτομικοὺς ἡ ὕλη ἀποτελεῖται ἐξ ἀπείρων τὸ πλῆθος καὶ διὰ τὴν μικρότητα τοῦ ὄγκου αὐτῶν ἀλήπτων τῇ αἰσθήσει σωματιδίων, τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ κενοῦ, ἀλλ' εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀδιαίρετα, ἀναλλοίωτα, ἀπαθῆ, τῆς αὐτῆς οὐσίας, διαφέροντα μόνον κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸν ὄγκον αὐτῶν Οἱ στωϊκοὶ ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ ὕλη περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀρχὴν τῶν ἰδιοτήτων της καὶ τὴν πηγὴν τῶν κινήσεών της, ἐκλαμβάνοντες αὐτὴν οἱονεὶ ὡς ζῶσαν, ἐξ οὗ καὶ ἡ διδασκαλία των ἐχαρακτηρίσθη ὡς ὑλοζωϊστική. Οἱ ἐπικούρειοι, ἀκολουθοῦντες τοὺς παλαιοτέρους ἀτομικούς, παρεδέχοντο ἐπίσης ὅτι ἡ ὕλη ἀποτελεῖται ἐξ ἀπείρων ἀτόμων, τὰ ὁποῖα, πλὴν τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ σχήματος, ἔχουν καὶ βάρος, ὅπερ προκαλεῖ ἰσοταχῆ κίνησίν των ἐν τῷ κενῷ, ἀλλὰ καὶ ἀλληλοτυπίαν καὶ ἀλληλοεμπλοκήν, ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ποικιλία.

Οἱ νεώτεροι, μετὰ τὸν Καρτέσιον, ὅστις πρῶτος ἐποιήσατο διάκρισιν σαφῆ μεταξὺ ὕλης (res extensa) καὶ πνεύματος (res cogitans), ὡμίλησαν περὶ ἰδιοτήτων τῆς ὕλης, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνεξάρτητοι τῶν αἰσθήσεών μας (ἔκτασις, ἀδιαχώρητον κλπ.) καὶ περὶ ἰδιοτήτων σχετικῶν πρὸς τὰς αἰσθήσεις μας (χρῶμα, ὀσμή, ἦχος κλπ.). Ὁ Berkeley, ἀρνούμενος ἀνεξάρτητον τῆς συνειδήσεως σωματικὸν κόσμον, ἠρνήθη καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς ὕλης, καταλήξας εἰς τὴν ἀϋλίαν. Κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον ἡ ὕλη ἀποτελεῖται ἐξ ἁπλῶν, ἄνευ ἐκτάσεως δυνάμεων, τῶν μονάδων, αἵτινες ἔχουν μὲν πνευματικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' εἶναι ἀντικειμενικῶς καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἡμετέρων παραστάσεων ὑπαρκταί. Αἱ ἐπιστημονικαὶ περὶ ὕλης θεωρίαι διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: εἰς τὴν *μηχανικὴν* καὶ εἰς τὴν *δυναμικήν*. Ἡ μηχανικὴ θεωρία παραδέχεται ὡς ἰδιότητας τῆς ὕλης τὴν ἔκτασιν μόνον καὶ τὴν κίνησιν. Ἡ κίνησις κατ' αὐτὴν εἶναι ἐμβεβλημένη εἰς τὴν ὕλην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ εἰς ὡρισμένην ποσότητα, μεταδίδεται δὲ ἐκ τοῦ ἑνὸς τμήματος τῆς ὕλης εἰς ἄλλο, μὴ ἐμψυχοῦσα, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὕλην ἐσωτερικῶς. Ἀντιθέτως ἡ δυναμικὴ θεωρία ὑπολαμβάνει τὴν κίνησιν ὡς ἀποτέλεσμα, ὡς ἐπιγέννημα, προϋποθέτον ὡς αἰτίαν τὴν δύναμιν, ἥτις εἶναι ἔμφυτος ἰδιότης τῆς ὕλης. Μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς μηχανικῆς θεωρίας σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Lasswitz καὶ ὁ W. Thomson (λόρδος Kelvin), τῆς δυναμικῆς δὲ ὁ Kant, ὁ Faraday, ὁ Cauchy, ὁ Renouvier, ὁ Hannequin κλπ. Ἡ δυναμικὴ θεωρία σήμερον ἔχει ἐνισχυθῇ μεγάλως καὶ ἔχει συμπληρωθῇ διὰ τῆς ἐνεργητικῆς θεωρίας τοῦ Ostwald καὶ διὰ τῆς ἠλεκτρονικῆς θεωρίας τοῦ Ὁλλανδοῦ φυσικοῦ Lorentz. Θ. Π.

—/*Φυσ.*/ Τὸ πρόβλημα τῆς *ὕλης* ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ εἶναι ἓν τῶν κυριωτέρων προβλημάτων τῆς φυσικῆς, τοῦ ὁποίου ἡ τακτοποίησις δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπιτευχθῆ. Ἕκαστον φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρατηροῦμεν ἐν τῇ φύσει, εἶναι κατὰ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον συνδεδεμένον πρὸς τὴν ὕλην, ἤτοι πρός τινα οὐσίαν. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως προκύπτει ὅτι ἡ ὕλη δὲν ἐκμηδενίζεται, ἀλλὰ μόνον δύναται νὰ μεταβάλλῃ μορφὴν μέχρις ὡρισμένου βαθμοῦ. Ἐξ ἄλλου παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐπὶ τῇ βάσει ὅθεν τῶν ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα ἰσχύουν καὶ ἔξω τῆς γῆς, δεδομένου ὅτι οὐδεὶς λόγος ὑφίσταται διὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ ἐναντίου, συνάγεται ὅτι τὸ ποσὸν τῆς ὕλης, τὸ ὁποῖον ὑφίσταται εἰς τὸ σύμπαν δὲν εἶναι δυνατὸν δι' οὐδενὸς μέσου ν' αὐξηθῇ ἢ νὰ ἐλαττωθῇ. Οὕτω προκύπτει τὸ γνωστὸν ἀξίωμα τῆς ἀφθαρσίας ἢ διατηρήσεως τῆς ὕλης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διερευνᾶται τὸ ζήτημα, ἐὰν ἡ ὕλη ἀποτελῇ ἰδίαν μορφὴν τῆς ἐνεργείας. Ἐὰν πράγματι ἡ ὕλη ἀποτελῇ ἐνέργειαν, τότε τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ὕλης συμπίπτει πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ὕλης εἶναι ἡ μᾶζα καὶ ἡ ποσότης κινήσεως, τὰ γνωρίσματα ὅμως ταῦτα θεωροῦνται ὅτι εἶναι χαρακτηριστικὰ καὶ τῆς ἐνεργείας, ἡ ὁποία τελευταίως παραδεχόμεθα ὅτι χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὑπὸ μάζης καὶ ποσότητος κινήσεως. Τὸ ζήτημα ἐν γένει τῆς συγκροτήσεως τῆς ὕλης ἀποτελεῖ ὡσαύτως ἓν ἐκ τῶν κυριωδεστάτων προβλημάτων τῆς φυσικῆς.

Ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῆς φυσικῆς καὶ χημείας καθωρίσθη ὅτι ὑφίστανται 92 ἁπλᾶ σώματα, ἐξ ὧν συγκροτοῦνται αἱ ἀπειράριθμοι χημικαὶ ἑνώσεις. Ὁ Prout, ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη μὲ τὸ ζήτημα τῆς συγκροτήσεως τῶν ὑλικῶν ἀτόμων, ὑπεστήριξεν ὅτι πολὺ πιθανὸν τὰ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντα 92 διάφορα ἄτομα ν' ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς συνθέσεως, ὑπὸ διαφόρους διατάξεις, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου, καλουμένου θεμελιώδους ἢ ἀρχικοῦ ἀτόμου, ὑπεδείκνυε δ' ὡς τοιοῦτον τὸ ἄτομον τοῦ ὑδρογόνου. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ Prout δὲν διετηρήθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καθόσον ὑπεστηρίζετο ὅτι, ἐὰν ἡ ὑπόθεσις Prout ἦτο ἀληθής, ἔπρεπε τ' ἀτομικὰ βάρη τῶν στοιχείων νὰ ἐκφράζωνται δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπηληθεύετο ἐκ τοῦ πειράματος. Ἐν τούτοις μεταγενέστεραι ἔρευναι καὶ δὴ ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἰσοτοπίας τῶν στοιχείων, ἐδικαίωσαν τὴν ὡς ἄνω πρόβλεψιν τοῦ Prout

Ἡ ἔρευνα, ἰδίᾳ τῶν ὀπτικῶν φασμάτων τῶν σωμάτων, διήγειρε τὴν ὑπόνοιαν ὅτι καὶ τὸ ἄτομον δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον ὅριον διαιρετότητος τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἄλλων μικροτέρων στοιχείων. Πράγματι δὲ τελευταίως παραδέχονται ὅτι τὸ ὑλικὸν ἄτομον ἀποτελεῖ ὁλόκληρον συγκρότημα, οἱονεὶ μικρογραφίαν πλανητικοῦ συστήματος, περιλαμβάνον πυρῆνα φέροντα φορτίον θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, περὶ τὸν ὁποῖον περιφέρονται καθ' ὡρισμένον τρόπον ἠλεκτρόνια τόσα τὸν ἀριθμόν, ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ φορτίου τοῦ θετικοῦ πυρῆνος. Ἡ ἔρευνα τοῦ θετικοῦ πυρῆνος τῶν ἀτόμων κατέδειξεν ὅτι οὗτος εἰς ὅλα τὰ ἄτομα συντίθεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ πρωτονίων, ἤτοι θετικῶν πυρήνων ὑδρογόνου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξ ἠλεκτρονίων, καλουμένων πυρηνοηλεκτρονίων. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἡ σύγχρονος φυσικὴ ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν τοῦ Prout, καθ' ἣν ὅλα τὰ ἄτομα συγκροτοῦνται ἐκ τοῦ ὑδρογόνου. Συμφώνως ὅθεν πρὸς τὰς νέας ἀντιλήψεις, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ὕλη ἀναλύεται εἰς πρωτόνια καὶ ἠλεκτρόνια. Ἡ ἔρευνα ἐν τῇ φυσικῇ, ἐξ ἄλλου, κατέδειξεν ὅτι ὡρισμένα φαινόμενα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν ἄλλως ἢ μόνον διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι καὶ ἡ ἐνέργεια παρουσιάζει ἀτομιστικὴν ὑφήν, ὡς καὶ ἡ ὕλη, οὕτω δὲ προέκυψεν ἡ θεωρία τῶν quanta. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν quanta ἡ ἀκτινοβόλος ἐνέργεια ἀποτελεῖται ἐξ ἀτόμων ἐνεργείας, τὰ ὁποῖα καλοῦνται σήμερον φωτόνια. Εἰς τὸ φωτόνιον ἀποδίδεται ὡρισμένη μᾶζα καὶ ποσότης κινήσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων κβαντικῶν θεωριῶν τοῦ de Broglie καὶ ἄλλων, εἰς τὴν ὕλην ἀποδίδεται κυματοειδὴς χαρακτήρ, ἐνῷ οἱ Davisson καὶ Germer κατώρθωσαν ν' ἀποδείξουν ὅτι δέσμη ἠλεκτρονίων προσπίπτουσα ἐπὶ κρυστάλλου δεικνύει φαινόμενα παραθλάσεως, ὅμοια πρὸς τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα παρατηροῦμεν διὰ δέσμης ἀκτίνων Röntgen ἢ φωτός. Οὕτω βλέπομεν ὅτι, ἐνῷ τὸ ἠλεκτρόνιον ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ θεμελιῶδες τυπικὸν συστατικόν, ἐξ οὗ συγκροτεῖται τὸ ὑλικὸν ἄτομον, ἡ δὲ μᾶζα, ἡ ποσότης κινήσεως καὶ ἡ κινητικὴ ἐνέργεια ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἐξ ὧν τὸ ἠλεκτρόνιον (ἡ ὕλη) διεκρίνετο ἀπὸ τῆς ἀκτινοβολίας (ἐνεργείας), ἤδη, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων πειραματικῶν ἐρευνῶν, αἴρεται τελείως τὸ χάσμα, τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὴν ὕλην ἀπὸ τῆς ἐνεργείας.

Ἐνῷ πρότερον ἐδεχόμεθα ὅτι ὁ φυσικὸς κόσμος ἀποτελεῖται ἐξ ὕλης καὶ ἐνεργείας (τῆς ὕλης δεικνυούσης χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα διάφορα τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς ἐνεργείας), ἤδη αἱ τελευταίως ἐν τῇ φυσικῇ ἀναπτυχθεῖσαι θεωρίαι ἐπιβάλλουν τὴν παραδοχὴν τόσον διὰ τὰ στοιχεῖα ὕλης (ἠλεκτρόνια καὶ πρωτόνια), ὅσον καὶ τὰ στοιχεῖα ἐνεργείας (φωτόνια) ὅτι παριστοῦν διαφόρους ἐκφάνσεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὀντότητος, τῆς ὁποίας ἡ ἀκριβὴς φύσις δὲν ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—/*Χημ.*/ *Ὕλη* καλεῖται ἡ ἐν τῷ χώρῳ ὑφισταμένη οὐσία, ἥτις χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὄγκου, τοῦ βάρους καὶ τῆς μάζης αὐτῆς. Ἡ ὕλη θεωρεῖται οὕτως εἰπεῖν ὡς ὁ φορεὺς τῆς ἐνεργείας. Ἡ ὕλη διὰ διαφόρων φυσικῶν καὶ χημικῶν μέσων δύναται νὰ διασπασθῇ εἰς ἁπλούστερα συστατικὰ ὁμοιογενοῦς φύσεως (*στοιχεῖα*). Ἡ ὕλη ἐμφανίζεται ὑπὸ μίαν ἐκ τῶν κυρίων μορφῶν, ἤτοι στερεάν, ὑγρὰν ἢ ἀέριον, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὴν κολλοειδῆ μορφήν, ἀποτελοῦσαν ἐνδιάμεσόν τι εἶδος μεταξὺ στερεᾶς καὶ ὑγρᾶς. Σ. Γ.

—/*Οἰκονομ.*/ ***Πρῶται ὗλαι*** καλοῦνται ὑπὸ τῆς ἐμπορευματολογίας τὰ ἀνόργανα καὶ ἀκατέργαστα ὑλικά, ἐξ ὧν συνίσταται ὁ φλοιὸς τῆς γῆς καὶ αἱ ὀργανικαὶ οὐσίαι αἱ προερχόμεναι ἐκ ζῴων ἢ φυ-

Digitized by Google

τῶν, διότι πάντα ταῦτα χρησιμεύουσι πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ περαιτέρω παραγωγὴν τελειοτέρων προϊόντων. Ἐξ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὅ,τι εἶναι προϊὸν τέχνης ἢ βιομηχανίας δύναται ν' ἀποτελῇ πρώτην ὕλην ἄλλης τέχνης ἢ βιομηχανίας, ὅπως ὁ βάμβαξ εἶναι πρώτη ὕλη τῆς νηματουργίας, ἐνῷ τὸ προϊὸν αὐτῆς νῆμα εἶναι πρώτη ὕλη τῆς βιοβηχανίας τῶν βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Ἐμπορευματολογικῶς, ὡς πρῶται ὗλαι θεωροῦνται καὶ αἱ εἰδικώτερον χαρακτηριζόμεναι ὡς δυναμικαὶ ὗλαι ἢ ὗλαι κινήσεως, αι διευκολύνουσαι τὴν κατεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν, ὡς ὁ ἄνθραξ, τὸ πετρέλαιον, τὸ ὕδωρ κλπ. Αὗται δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ὡς πρῶται ὗλαι, διὰ κατεργασίας αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ ἐξ αὐτῶν κατασκευῆς ἑτέρων εἰδῶν, οἷον ἅλατος ἐκ θαλασσίου ὕδατος. Ἀπὸ τῶν πρώτων ὑλῶν κατασκευάζονται τελειότερα εἴδη, εἴτε διὰ μηχανικῆς κατεργασίας, μεταβαλλομένης τῆς μορφῆς τῆς ὕλης, εἴτε διὰ χημικῆς κατεργασίας, παραγομένης νέας διαφορετικῆς ὑπὸ χημικὴν ἔποψιν οὐσίας.

Αἱ πρῶται ὗλαι καὶ ἐν γένει τὰ προϊόντα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, τὰ ὁποῖα γενικῶς καλοῦμεν ἐμπορεύματα, ταξινομοῦνται κατὰ κατηγορίας, σχετικὰς εἴτε πρὸς τὴν φυσικήν των προέλευσιν καὶ τὴν ὑλικήν των συγγένειαν, εἴτε πρὸς τὴν χρησιμότητα καὶ τὴν καταναλωτικήν των σχέσιν. Οὕτως αἱ πρῶται ὗλαι διακρίνονται εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας, ἤτοι: α) εἰς γεωργικάς, λαμβανομένας ἐκ τῆς γῆς διὰ καλλιεργείας, κτηνοτροφίας, ἁλιείας καὶ θήρας, ὡς τὰ δημητριακά, τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα κλπ.· β) εἰς βιομηχανικάς, λαμβανομένας δι' ἐξορύξεως, ἐπεξεργασίας κλπ., ὡς ὁ σίδηρος κλπ.· καὶ γ) εἰς δυναμικάς, ὡς τὸ ὕδωρ, ὁ ἄνθραξ κλπ. Ἀλλ' ἡ συγγενὴς χρησιμότης τῶν εἰδῶν φέρει μὲν αὐτὰ ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν κατανάλωσιν, π. χ. τοῦ ξυλάνθρακος ὡς ὑλικοῦ θερμάνσεως καὶ καυσίμου ὕλης καὶ τοῦ γαιάνθρακος, ἐνῷ ἀμφότερα τυγχάνουσι διαφόρου φυσικῆς προελεύσεως, ὁ μὲν ξυλάνθραξ ὡς δασικὸν προϊόν, ὁ δὲ γαιάνθραξ ὡς ὀρυκτόν. Οἰκοδομήσιμος ὕλη εἶναι ἡ ξυλεία, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ ἄσβεστος, οἱ πλίνθοι καὶ αἱ κέραμοι, ἐνῷ ἡ ξυλεία εἶναι δασικὸν προϊόν, ἡ δὲ ἄσβεστος, οἱ πλίνθοι καὶ αἱ κέραμοι εἶναι προϊόντα ὀρυκτὰ κατειργασμένα. Ἡ τοιαύτη ταξινόμησις εἶναι μᾶλλον ἐμπορική, ὡς διευκολύνουσα τὸ ἐμπόριον, ἀλλά, ὡς μὴ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν φυσικὴν ἰδιοσύστασιν τοῦ εἴδους καὶ τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς του, παρέχει μεγάλας δυσκολίας εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἕνεκα τούτου μᾶλλον πρακτικὴ ἀποβαίνει ἡ ἐπιστημονικὴ κατάταξις τῶν ἐμπορευμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δασμολογίου. Τὸ δασμολόγιον τῆς Ἑλλάδος ταξινομεῖ τὰ ἐμπορεύματα εἰς 24 κατηγορίας καὶ 293 κλάσεις, ὡς ἑξῆς:

Α κατηγορία (ζῳοκομίας καὶ ἁλιευτικῶν προϊόντων, κλάσεις 1—6): ζῷα ζῶντα, τρόφιμα ἐκ ζῴων, λοιπὰ ζωϊκῆς προελεύσεως ἐδώδιμα, τυρὸς παρμεζάνα καὶ ὁμοειδῆ, ἁλιείας προϊόντα βρώσιμα, βόμβυκες (κουκούλια) καὶ μεταξόσπορος, προϊόντα καὶ κατάλοιπα ζῴων καὶ ἁλιείας, μὴ βρώσιμα καὶ ἀκατέργαστα.

Β κατηγορία (γεωργικὰ προϊόντα, κλάσεις 7—11): δημητριακοὶ καρποὶ εἰς κόκκους, ἄλευρα ἐκ δημητριακῶν καρπῶν, ὄσπρια καὶ ἀμυλώδεις οὐσίαι, διπυρίτης κοινός, κουλούρια, ἅπαντα ἄνευ σακχάρου καὶ βουτύρου, φυράματα (πάσται).

Γ κατηγορία (κηπουρικῆς προϊόντα, ἀποικιακά, κλάσεις 12—15): ὀπῶραι καὶ παρεμφερῆ, λαχανικὰ (χόρτα, ρίζαι, βολβοὶ κλπ.), ἄνθη, φυτά, δενδρύλλια, σπέρματα, ρίζαι, φλοιοί, πλὴν τῶν φαρμακευτικῶν.

Δ κατηγορία (ἐλαιώδη σπέρματα καὶ καρποί, ἔλαια καὶ κηρώδεις ὗλαι, κλάσεις 16—19): ἐλαιώδη σπέρματα καὶ καρποί, ἔλαια μόνιμα, κηρώδεις ὗλαι ἐν γένει, προϊόντα ἐκ κηρωδῶν ὑλῶν.

Ε κατηγορία (πνευματώδη ποτά, κλάσεις 20—27): γλεῦκος (μοῦστος) ἐκ σταφυλῆς, μετὰ ἢ ἄνευ στεμφύλων, συμπεπυκνωμένον ἢ μή, οἶνοι ἐκ σταφυλῆς, οἶνοι ὀρεκτικοὶ καὶ φαρμακευτικοί, βερμούτ, μηλῖται, ἀπῖται καὶ ἐκ λοιπῶν καρπῶν (πλὴν σταφυλῶν), οἶνοι εἰς φιάλας, μέχρι 16 βαθμῶν οἰνοπνεύματος, οἰνόπνευμα, ἀπόσταγμα οἴνου, ἡδύποτα καὶ οἰνοπνευματώδη ἐν γένει ποτά, μετὰ ἢ ἄνευ σακχάρου, ζῦθος, ὄξος.

Ζ κατηγορία (σάκχαρις καὶ σακχαροπλαστικῆς προϊόντα, κλάσεις 28—35): σάκχαρις ἐκ καλαμοσακχάρου ἢ ἐκ τεύτλων οἱασδήποτε περιεκτικότητος ἀμυλοσακχάρου, μέλι, σιρόπια σακχαρίνης, λὺς σακχάρεως, σάκχαρον κεκαυμένον ἔψημα, κακάον, προϊόντα σακχαροπλαστικῆς.

Η κατηγορία (δέρματα, εἴδη ἐκ δέρματος, μηλωταί, κλάσεις 36—43): δέρματα ἀκατέργαστα, δέρματα κατειργασμένα, ἀρβύλαι, ὑποδήματα, ἐμβάδες, ὑποδήματα καὶ ἐμβάδες ἐκ δέρματος, ὑποδήματα καὶ ἐμβάδες ἐκ κινητῆς ὕλης, εἴδη ἐκ δέρματος, χειρόκτια ἐκ δέρματος, σισύραι, σισυροδέρματα καὶ μηλωταί.

Θ κατηγορία (δασικὰ προϊόντα, εἴδη ἐκ ξύλων, κλάσεις 44—55): ὑλικὰ θερμάνσεως, ξυλεία εἰδικῶν χρήσεων, ἔπιπλα, εἴδη ἐκ ξύλων, ρητῖναι καὶ λοιπὰ δασικὰ προϊόντα, εἴδη οἰσυοπλοκίας (κλαθοπλεκτικῆς), σπυρίδες (ζεμπίλια), ψάθαι κοιναὶ ποδοκαθαριστικαί, ψάθαι ἐκλεκταὶ (διὰ παραπετάσματα).

Ι κατηγορία (ὀρυκτά, κλάσεις 56—60): ὀρυκτὰ ἀκατέργαστα, ὀρυκτὰ κατειργασμένα, εἴδη ἐξ ὀρυκτῶν, ὀρυκταὶ καύσιμοι ὗλαι, ὀρυκτὰ ἔλαια.

Κ κατηγορία (μέταλλα καὶ εἴδη ἐκ μετάλλων, κλάσεις 61—130): σίδηρος, μόλυβδος, ἀντιμόνιον, κασσίτερος, ψευδάργυρος, χαλκός, νικέλιον, ἀργίλλιον, ὑδράργυρος, ἄργυρος, λευκόχρυσος.

Λ κατηγορία (ἐπιστημονικὰ καὶ μουσικὰ ὄργανα, ὡρολόγια, κλάσεις 131—138).

Μ κατηγορία (κεραμευτικῆς καὶ ὑαλουργίας προϊόντα, κλάσεις 139—158): κοινῆς κεραμείας προϊόντα, φαβεντιανά, πορσελλάνη, ὕαλος.

Ν κατηγορία (χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα, κλάσεις 159—161).

Ξ κατηγορία (ἀποστάγματα, ἀρώματα καὶ μυρεψικῆς προϊόντα, σάπωνες, κλάσεις 162—166).

Ο κατηγορία (χρώματα καὶ προϊόντα διὰ τὴν βαφικὴν καὶ δεψικήν, κλάσεις 167—175).

Π κατηγορία (χάρτης, εἴδη ἐκ χάρτου καὶ ἐκτυπωτικῶν τεχνῶν προϊόντα, κλάσεις 176—189).

Ρ κατηγορία (καουτσοὺκ καὶ γουταπέρκα, κηρωτά, κλάσεις 190—202).

Σ κατηγορία (κλωστικαὶ ἶνες, ὑφάσματα καὶ εἴδη ἐξ ὑφασμάτων, κλάσεις 203—255): λίνον, κάνναβις, ἰούτη, βάμβαξ, ἔρια καὶ τρίχες, μέταξα, μεταλλικὰ νήματα.

Τ κατηγορία (παίγνια καὶ ἀθύρματα, ἀθλητισμοῦ ἀντικείμενα, κλάσεις 256—258).

Υ κατηγορία (εἴδη πιλοποιίας, κλάσεις 259—264): πιλήματα διὰ πίλους, πῖλοι ἐκ ζωϊκῶν ἰνῶν, ταινιοπλέγματα, πῖλοι ἐκ ψιάθου, φλοιοῦ, λευκοῦ ξύλου, χάρτου, σπάρτου, βούρλων ἢ ἐξ ἄλλων παρεμφερῶν φυτικῶν ὑλῶν, πτερὰ στολισμοῦ, ἄνθη, καρποί, φυλλώματα.

Φ κατηγορία (μεταφορικὰ ὄργανα, κλάσεις 265—268): ἅμαξαι δι' ὁδοὺς καὶ διὰ ζωϊκῆς ἕλξεως κινούμεναι, ἅμαξαι αὐτοκίνητα, ποδήλατα, τροχαῖον ὑλικὸν σιδηροδρόμων.

Χ κατηγορία (ὅπλα καὶ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι, κλάσεις 269—273). ὅπλα ἀγχέμαχα, ὅπλα ἐξακοντιστικά, ἐκρηκτικαὶ ὗλαι, πυρομαχικά, πυροτεχνήματα.

Ψ κατηγορία (διάφορα, κλάσεις 274—293).

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

—*[Δασμολ.]* Ἡ *ὕλη*, ἐξ ἧς συνίσταται τὸ ἐμπόρευμα, ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον διὰ τὴν εἰς τὰς κλάσεις τοῦ δασμολογίου κατάταξιν τῶν ἐμπορευμάτων, διότι ὁ ἐν αὐτῷ ἀναγραφόμενος δασμὸς ἔχει καθορισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀξίας τῆς ὕλης, εἴτε πρόκειται περὶ δασμοῦ κατ' εἶδος, εἴτε κατ' ἐκτίμησιν ἐπιβαλλομένου. Κατὰ τὸν τελωνισμὸν κατάταξις ἐμπορεύματος εἰς τὴν οἰκείαν κλάσιν τοῦ δασμολογίου γίνεται συμφώνως πρὸς τὴν ὑποκειμένην ὕλην καὶ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐμπορικῆς σημασίας τῶν λέξεων, ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τῷ δασμολογίῳ. Τὰ ἐκ διαφόρων ὑλῶν ἢ εἰδῶν συγκείμενα ἢ συμπεπλεγμένα ἐμπορεύματα, περὶ ὧν εἰδικὸν τέλος δὲν ὁρίζεται ἐν τῷ δασμολογίῳ, ὑποβάλλονται εἰς τὸ τέλος τῆς μᾶλλον φορολογουμένης ὕλης ἢ εἴδους, ὅταν ἡ σύνθεσις αὐτῶν συνεπάγεται τὴν μεταβολὴν τῆς ἀξίας τοῦ ἐμπορεύματος πλέον τῶν 30 % (νόμος ,ΒΡΚΑ', ἄρθρ. 30). Ὁσάκις κατὰ τὸν τελωνισμὸν πρόκειται νὰ λυθῇ δι' ἀναλύσεως ἢ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως ἀμφισβήτησις, ἀναγομένη εἰς τὴν ὕλην τοῦ ἐμπορεύματος, ζητεῖται ἡ γνώμη τοῦ παρὰ τῷ τελωνείῳ χημικοῦ, ὅστις, πρὶν ἢ ἀποφανθῇ, προβαίνει, ὁσάκις κρίνει ἀναγκαῖον, εἰς χημικὴν ἐξέτασιν τοῦ εἴδους (νόμος ΓΥΚΑ', ἄρθρ. 1).

Γ. Ν. Κ.

Ὕλη *[Μυθολ.]*. Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Θεσπίου, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκλήθη ἡ ὁμώνυμος ἐν Βοιωτίᾳ πόλις, ἢ ἄλλως *Ὕλαια* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

—**Ὕλη** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κύπρου, ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου καὶ Λυκόφρονος. Ἀπὸ αὐτῆς ἐπεκαλεῖτο *Ὑλάτης* ὁ Ἀπόλλων. —Π.

ὕλη (ἡ) (Hyla) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀμφιβίων ἀνούρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑλιδῶν*, περιλαμβάνον πολυάριθμα εἴδη βατράχων, χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τῆς ἐλλειπτικῆς γλώσσης των, ἥτις προσκολλᾶται καθ' ὅλην σχεδὸν αὐτῆς τὴν ἔκτασιν εἰς τὸν οὐρανίσκον, ὅστις φέρει ὀδόντας, καὶ μένει ἐλευθέρα κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς τμῆμα. Ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ ἓν μόνον εἶδος, ἡ *ὕλη ἡ δενδρόβιος* (Hyla arborea), ἥτις ἔχει μῆκος 0,04 μ περίπου, σῶμα βραχύ, πεπλατυσμένον, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν, κεφαλὴν μετρίως μεγάλην, ρύγχος ἀπεστρογγυλωμένον, ὀφθαλμοὺς διωγκωμένους, πόδας ὀπισθίους κατὰ πολὺ ἐπιμηκεστέρους τῶν προσθίων, χρωματισμὸν στιλπνῶς πράσινον κατὰ τὰ ἄνω μέρη καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὰ ὑποκάτω. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος ὁ ἄρρην, ὅστις ἔχει φωνητικὸν ἀσκὸν συσταλτόν, ἄρχεται τοῦ χαρακτηριστικοῦ αὐτοῦ ᾄσματος. Ἡ θήλεια γεννᾷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἀσκίδια μεγέθους καρύου, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιέχει 300—500 ᾠά, ἅτινα ἐκκολάπτονται μετὰ πάροδον 15 περίπου ἡμερῶν. Καθ' ὅλον τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος ἡ ὕλη ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων. Περὶ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου διεισδύει ἐντὸς τῆς ἰλύος τῶν λιμνῶν, ὅπου διέρχεται τὴν χειμερίαν νάρκην. Ἐξημεροῦται εὐκόλως, διατηρουμένη πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ζώντων ἐντόμων καὶ ἐκ σκωλήκων. Δ. Ν. Π.

Ὑλίας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρεττίων (νῦν Καλαβρία), ρέων μεταξὺ Συβάρεως καὶ Κρότωνος καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος (*Θουκ.* VII, 35). Ἡ ταυτότης αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

ὑλίδαι (οἱ) (Hylidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀμφιβίων ἀνούρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκοδακτύλων*, περιλαμβάνουσα πολλὰ γένη βατράχων μικροῦ, γενικῶς, μεγέθους. Οἱ ὑλίδαι ζῶσι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων ἐντόμων. Ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὕλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ὑλική, καὶ ***Λικέρι*** *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Βοιωτίας, ὑπὸ τὸ Πτῷον ὄρος καὶ πρὸς Β. τῶν Θηβῶν. Εἶναι ἰχθυοτρόφος καὶ ἔχει ὄχθας ἀποκρήμνους, προσεγγιζούσας εἰς τὸ μέσον καὶ χωριζούσας αὐτὴν εἰς δύο τμήματα (ὑψόμ. 79). Τὰ ὕδατά της ἐκβάλλουν εἰς τὴν λίμνην *Τρεφίαν* (βλ. λ.). Ι. Σ. Σ.

ὑλικὸν (τό)· τὸ σύνολον ὁμοιογενοῦς ὕλης: «ὑλικὸν σιδηροδρόμων», «τροχαῖον ὑλικόν», «ὑλικὸν πολέμου»· || συνήθ. *ὑλικὰ* (τά)· τὸ σύνολον τῶν ὑλῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖταί τι: «τὰ ὑλικὰ τῆς οἰκοδομῆς», «ὁ δεῖνα τεχνίτης δὲν μεταχειρίζεται καλὰ ὑλικά»· || ἐπὶ ραπτῶν καὶ ραπτριῶν, πᾶσα ἡ δευτερεύουσα ὕλη, πλὴν τοῦ κυρίως ὑφάσματος, πρὸς κατασκευὴν ἐνδύματος: «τὸ ὕφασμα καλό, ἀλλὰ τὰ ὑλικὰ πρόστυχα».

—*[Στρατ.]* *Ὑλικὸν* καλεῖται εἴτε τὸ ἔμψυχον, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν ἀνδρῶν, εἴτε τὸ ἄψυχον, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν εἰδῶν. Τὸ ἄθροισμα τοῦ ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὑλικοῦ ἀποτελεῖ τὸν στρατόν. Τὸ ἄψυχον ὑλικὸν εἶναι διαφόρων εἰδῶν: *ἐπιμελητειακόν*, ὡς π. χ. ἡ ἐξάρτυσις, αἱ τροφαί, ἡ νομή, ὁ ἱματισμός, τὰ εἴδη στρατοπεδείας, κτλ.· *πυροβολικοῦ*, ὡς π. χ. τὰ διάφορα εἴδη ὁπλισμοῦ, πυρομαχικῶν κτλ.· *μηχανικοῦ*, ὡς π. χ. τὰ χωματουργικὰ ἐργαλεῖα, τὰ εἴδη ὀχυρώσεως, τὰ τηλεγραφικά, τηλεφωνικὰ καὶ γεφυρωτικὰ εἴδη κτλ.· *ὑγειονομικοῦ*, ὡς π. χ. τὰ χειρουργικὰ εἴδη, τὰ φάρμακα κτλ.· *κτηνιατρικοῦ*, ὡς π. χ. τὰ χειρουργικὰ καὶ πεταλωτικὰ εἴδη κτλ.· *μεταγωγικοῦ*, ὡς π. χ. τὰ αὐτοκινητικὰ εἴδη κτλ. Τὰ κτήνη, καίτοι ἔμψυχα ὄντα, ἐν τούτοις δὲν φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἔμψυχον ὑλικόν*, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν εἰδικὸν ὑλικόν, τὸ τῶν *ἱππωνειῶν*. Τὸ ἄψυχον ὑλικὸν ὑποδιαιρεῖται εἰς *ὑλικὸν κοινῆς χρήσεως*, προοριζόμενον διὰ τὰς τρεχούσας ἀνάγκας, εἰς *ὑλικὸν ἐπιστρατεύσεως*, προοριζόμενον διὰ τὰς ἐν ἐπιστρατεύσει ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ, δι' ὃ παραμένον διαρκῶς ἄθικτον ἐν καταλλήλῳ ἀποθηκεύσει. [Περὶ τοῦ *ἀψύχου ὑλικοῦ*, ἀπὸ τακτικῆς ἀπόψεως, βλ. λ. *ἄψυχον*]

Ν. Θ. Κ.

— **ὑλικὸν *ἄχρηστον*** *[Δημ.]*. Τὸ ὑλικὸν τὸ μὴ δυνάμενον λόγῳ φθορᾶς νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ἃς προώρισται ἀνάγκας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἰδίως στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς. Κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 17 Αὐγούστου 1925 (ἄρθρ 4, παρ 4), ὡς ἄχρηστον ὑλικὸν θεωρεῖται καὶ πᾶν πρᾶγμα ἢ ἀντικείμενον ἢ εἶδος περιερχόμενον κατὰ νόμον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου καὶ ἐκποιούμενον παρ' αὐτοῦ δι' οἱονδήποτε λόγον. Τὸ ἄχρηστον ὑλικόν, καθὼς καὶ τὸ εὔχρηστον μέν, ἀλλ' οὗτινος ἔπαυσε νὰ ἔχῃ περαιτέρω ἀνάγκην ἡ ὑπηρεσία αὕτη, ἐκ διαφόρων λόγων (ἀλλαγὴ συστήματος ἢ τύπου κλπ.), ἐκποιεῖται διὰ δημοπρασίας, ἐνεργουμένης κατὰ τὰς ἰσχυούσας διατάξεις. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν δύναται νὰ ἐκποιῇ καὶ εὔχρηστον ὑλικόν, μὴ χρησιμοποιούμενον, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀγορᾶς, διὰ τοῦ εἰσπραττομένου ποσοῦ, νέου καταλλήλου ὑλικοῦ τῆς αὐτῆς φύσεως. Διὰ διαφόρων νόμων καθωρίσθη ὅτι τὸ τίμημα ἐξ ἐκποιήσεως ἀχρήστου ὑλικοῦ περιέρχεται εἰς ὡρισμένα ἱδρύματα. Οὕτως εἰς τὸ μετοχικὸν ταμεῖον τοῦ στρατοῦ περιέρχεται τὸ προϊὸν ἐκποιήσεως ἀχρήστου ὑλικοῦ στρατοῦ, πολέμου, ἱματισμοῦ καὶ ρακῶν, ἐξαρτύσεως καὶ στρατοπεδείας κλπ. Τὸ τίμημα ἀχρήστου ὑλικοῦ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, πλοίων, μηχανῶν, μηχανημάτων κλπ., περιέρχεται κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ εἰς τὸ μετοχικὸν ταμεῖον ναυτικοῦ. Κατὰ δὲ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 12 Φεβρουαρίου 1923 (ἄρθρ. 13),

Digitized by Google

τὸ τίμημα τοῦ ἐκποιουμένου παρ' οἱασδήποτε πολιτικῆς ἀρχῆς ἀχρήστου δημοσίου ὑλικοῦ περιέρχεται εἰς τὸ μετοχικὸν ταμεῖον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ἐκτὸς ἂν δι' εἰδικῶν νόμων ἔχῃ προορισθῆ ὡς πόρος ἄλλου εἰδικοῦ ταμείου. Γ. Ν. Κ.

—**ὑλικὸν** ***πυρίμαχον***· βλ. λ. *πυρίμαχον* ὑλικόν.

—**ὑλικῶν** ***δοκιμασία*** */Τεχν./*· βλ. *δοκιμασία* ὑλικῶν.

ὑλικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὕλην, ὁ τῆς ὕλης, σωματικός, ἀντίθ. *πνευματικός, ψυχικός*: «ὑλικὰ ἀγαθά, — μέσα», «ὑλικαὶ ἀπολαύσεις»· *ὑλικὸν* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. *ὑλικῶς*.

ὑλισμὸς (ὁ)· ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὕλη ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τόσον τῆς φύσεως ὅσον καὶ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου.

—*/Φιλοσ./* Ὁ *ὑλισμὸς* διακρίνεται εἰς *κοσμολογικόν*, ὅστις ἐκδέχεται τὸ σύμπαν ὡς ἐξ ὕλης μόνον ἀποτελούμενον, εἰς *ψυχολογικόν*, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἡ ψυχὴ εἶναί τι ὑλικόν, εἰς *ἠθικόν*, ὁ ὁποῖος ὡς σκοπὸν τοῦ βίου θεωρεῖ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ κέρδος, καὶ εἰς *ἱστορικόν*, ὅστις τὸν πνευματικὸν βίον ἐξαρτᾷ ἐξ ὑλικῶν, οἰκονομικῶν ὅρων καὶ παραγόντων. Ἀπὸ τῶν διαφόρων τούτων μορφῶν τοῦ μεταφυσικοῦ ὑλισμοῦ διακριτέον τὸν *κριτικὸν* ὑλισμόν, ὅστις εἶναι μεθοδική, εὑρετικὴ ἀρχή, ἰθύνουσα τὴν ἔρευναν. Ὁ κριτικὸς ὑλισμὸς ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς προϋποθέσεως ὅτι τὰ πάντα τελοῦνται κατὰ μηχανικοὺς νόμους, ἀποτελοῦντα ἀπηρτισμένον σύστημα αἰτιωδῶν σχέσεων Δὲν ἀρνεῖται ὅμως τὴν ὕπαρξιν τοῦ πράγματος καθ' αὐτό, τὸ ὁποῖον ὑποκρύπτεται ὄπισθεν τῶν φαινομένων, οὔτε τὴν ἄϋλον οὐσίαν τοῦ πνευματικοῦ. Τοὐναντίον κατὰ τὸν μεταφυσικὸν ὑλισμὸν οὐδὲν πλὴν τῆς ὕλης ὑπάρχει, τὰ δὲ πνευματικὰ φαινόμενα εἶναι ἢ τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ σωματικὰ ἢ προϊὸν ἢ λειτουργία τῆς ὕλης ἢ κατάστασις αὐτῆς.

Εἰσηγητὴς τῆς ὑλιστικῆς κοσμοθεωρίας ἐγένετο κυρίως ὁ Δημόκριτος διὰ τῆς περὶ ἀτόμων θεωρίας. Ὄπισθεν τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ μεταβλητοῦ τῶν αἰσθητῶν ὄντων ὑποκρύπτεται ὁμοιογενές, ἀμετάβλητον καὶ ἄφθαρτον εἶναι, ὅπερ εἶναι τὸ ὄντως ὄν. Ἀλλ' ὅπως τελῇ τοῦτο εἰς σχέσιν πρὸς τὸν ἐμπειρικὸν κόσμον, δέον νὰ κέκτηται ὡρισμένας ἰδιότητας, καὶ δὴ ἐκείνας, αἵτινες εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλα τὰ ὄντα, τουτέστιν ἔντασιν ἢ μορφὴν καὶ κίνησιν Ἐκ τῶν προϋποθέσεων τούτων ὁρμώμενος, κατήντησεν ὁ Δημόκριτος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀτόμου. Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τοὺς Ἐλεάτας διδάσκει ὅτι τὸ ὄντως ὂν δὲν εἶναι ἕν, ἀλλὰ πολλά. Ὁ κόσμος συνίσταται ἐξ ἀπείρως μικρῶν καὶ ἀπείρως πολλῶν οὐσιῶν, ἐξ ἀτόμων, ἅπερ χωρίζονται ἀλλήλων διὰ τοῦ κενοῦ χώρου. Ἀπ' ἀλλήλων ὅμως διακρίνονται μόνον διὰ τῆς μορφῆς, τῆς θέσεως καὶ τῶν διατάξεων. Πᾶσα ποιότης εἶναι ξένη πρὸς αὐτά. Τὰ ἄτομα εἶναι ἄναρχα, ἄφθαρτα καὶ αἰώνια. Αἰωνία εἶναι καὶ ἡ κίνησις αὐτῶν δεδομένη μετὰ τῆς πολλότητος αὐτῶν καὶ τοῦ κενοῦ χώρου. Ἐκ τοιούτων ἀτόμων συνίστανται οὐ μόνον τὰ ὑλικὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχή. Διὰ τῆς ἀποδοχῆς ὅμως ἰδίων ψυχικῶν ἀτόμων, διαφόρων τῶν λοιπῶν κατὰ τὸ σχῆμα, διασῴζει ὁ Δημόκριτος τὴν αὐτοτέλειαν τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα αὐτῶν.

Τὸν ὑλισμὸν τοῦτον τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου ἀνενέωσε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν νεωτέρων χρόνων ὁ Πέτρος Gassendi, ὀλίγον δὲ βραδύτερον διδάσκει ὁ Hobbes ὅτι βάσις παντὸς ὅ,τι τελεῖται, κατὰ συνέπειαν καὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων, εἶναι ἡ κίνησις. Ἄλλαις λέξεσι μεταφέρει τὴν μηχανικὴν ἐξήγησιν καὶ ἐπὶ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα, ἀρνούμενος τὸ ἄϋλον τῆς ψυχῆς. Τὰ πάντα ἀνάγονται εἰς κίνησιν ὑλικῶν ἀτόμων καὶ τελοῦνται κατὰ μηχανικοὺς νόμους. Ὑπὸ τοὺς νόμους τούτους ὑπάγονται καὶ τὰ φαινόμενα τῆς ὀργανικῆς ζωῆς, ὡς καὶ ὁ πνευματικὸς βίος. Πᾶσα μεταβολὴ εἶναι κίνησις, ἡ δὲ κίνησις ἀποτελεῖ τὸ μόνον αἴτιον τῶν ἰδιοτήτων τῶν ὄντων. Συμφώνως πρὸς τὴν θεμελιώδη ταύτην ἀρχὴν δέον πᾶσα ἡ πραγματικότης νὰ συνίσταται ἐξ ὕλης, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ψυχικὰ φαινόμενα. Καὶ πράγματι τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συναισθήματα οὐδὲν εἶναι ἄλλο παρὰ κινήσεις ἐλαχίστων μορίων τοῦ σώματος, ὡς καὶ ἡ συνείδησις καθόλου συνίσταται ἐκ κινήσεως ὡρισμένου τμήματος τοῦ ὀργανισμοῦ. Μετὰ τῆς ὑλοφροσύνης ταύτης, ἥτις ἐκδέχεται τὰ πάντα ὡς ὑλικὰ καὶ ἐκ μηχανικῶν αἰτίων τελούμενα, συνδέεται στενῶς ἡ ἄρνησις τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως καὶ ἡ ἀπόπειρα ὅπως ἐξηγήσῃ τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις καὶ τὴν κοινωνίαν κατὰ τρόπον ὅλως φυσικόν.

Ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου μετελαμπαδεύθη ἡ ἀγγλικὴ διαφώτισις τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἰδανικὸν θεωρεῖται ἡ ἐπιστήμη τῆς φύσεως καὶ ἡ κατὰ τὰς μεθόδους αὐτῆς θεώρησις τοῦ σύμπαντος. Ἀλλ' ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ ἄγονται διὰ τοῦ Locke μᾶλλον εἰς τὸν κριτικὸν ἔλεγχον τῶν θεωρητικῶν προϋποθέσεων τῶν ἐπιστημῶν, ἐνδιαφέρονται ἐν Γαλλίᾳ ἰδιαιτέρως περὶ τῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ κράτος, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ θρησκεία. Ἐπιζητεῖται ἐνταῦθα ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ πάσης αὐθεντίας καὶ ἡ θεμελίωσις πάσης δοξασίας καὶ παντὸς θεσμοῦ ἐπὶ τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐμπειρίας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀγγλικῆς ἐμπειριοκρατίας ἀναπτύσσονται ἐνταῦθα δύο ῥοπαί, ἡ αἰσθησιαρχικὴ γνωσιολογία ὑπὸ τοῦ Condillac καὶ ἡ ὑλιστικὴ μεταφυσικὴ ὑπὸ τοῦ Lamettrie, τοῦ Holbach καὶ τοῦ Helvetius. Καὶ κατὰ μὲν τὴν αἰσθησιαρχίαν πηγὴ πάσης γνώσεως εἶναι μόνον αἱ αἰσθήσεις, ἀποκλειομένης καὶ αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας, κατὰ δὲ τὸν ὑλισμόν, ὅστις εἶναι συνέπεια τῆς γνωσιολογικῆς ταύτης ἐκδοχῆς, τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἶναι λειτουργίαι ἢ ἐκκρίσεις τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀπορρίπτων ὁ Condillac τὴν ἐσωτερικὴν ἐμπειρίαν, θεωρεῖ τὴν ἐξωτερικὴν ὡς μόνην πηγὴν τοῦ συνόλου ψυχικοῦ βίου. Ἐὰν φαντασθῶμεν ἄγαλμα, εἰς ὃ παρέχονται πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις διαδοχικῶς, ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς ὀσφρήσεως μέχρι τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀφῆς, ἡ συνείδησις τοῦ ἀγάλματος τούτου θὰ καθίστατο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν. Διὰ τῆς αἰσθησιαρχικῆς γνωσιολογίας, τῆς ἐξάρσεως τῶν αἰσθήσεων, ὡς τῆς μόνης πηγῆς τῆς γνώσεως, αἴρεται ἡ ἐνέργεια ὡς συστατικὸν γνώρισμα τῆς ψυχῆς. Ἐντεῦθεν ἓν μόνον βῆμα ὑπελείπετο μέχρι τῆς πλήρους ἀρνήσεως αὐτῆς ταύτης τῆς ψυχῆς. Τοῦτο πράττουν οἱ Lamettrie, Holbach καὶ Helvetius, πειρώμενοι νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναί τι παντελῶς ὑλικόν, ἐπειδὴ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἶναι λειτουργίαι ἢ ἐκκρίσεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅ,τι καλοῦμεν πνεῦμα ἁπλῆ ἀπάτη. Μετὰ τῆς ἀναγωγῆς ταύτης παντὸς ψυχικοῦ αἱ ἐνέργειαι τῶν νεύρων καὶ τοῦ ἐγκεφάλου συνδέουν αἰσιόδοξον ἠθικήν, στηριζομένην ἐπὶ τῆς φιλαυτίας, καὶ ὠμὴν ἀθεΐαν. Ἡ θρησκεία εἶναι ἐφεύρεσις καὶ ἀπάτη τοῦ κλήρου, ὕψιστος δὲ σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἐπὶ γῆς εὐδαιμονία. Μεταξὺ τοῦ ἀθεϊστικοῦ τούτου ὑλισμοῦ καὶ ἑνὸς ὑλοζωϊκοῦ πανθεϊσμοῦ, ὅστις ἐκδέχεται τὸ σύμπαν ὡς ζῶντα καὶ αἰσθανόμενον ὀργανισμόν, ἀμφιταλαντεύεται ὁ ἕτερος τῶν ἐκδοτῶν τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας», ὁ Diderot, ἐνῷ ὁ D' Alembert ἐκπροσωπεῖ τὴν σκέψιν ἔναντι πάσης μεταφυσικῆς, διδάσκων ὅτι ἡ ἐπιστήμη συνίσταται ἐκ μαθηματικῆς περιγραφῆς τοῦ κόσμου τῶν γεγονότων. Οὕτω συνέστη κοσμοθεωρία ἀβαθής, πλήρης κοινοτοπίας καὶ κενὴ παντὸς προβλήματος. Ἐν αὐτῇ οὐδεμία ὑπῆρχε φυσικὰ θέσις διὰ τὴν ψυχήν, ἡ ὁποία ἐθυσιάσθη εἰς τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν παντοδυναμίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς τὴν μονομερῆ θεραπείαν τοῦ νοῦ

Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς γερμανικῆς ἰδεοκρατίας ἐπίστευσαν ὅτι ἀφορμώμενοι ἀπὸ τῆς καθαρᾶς νοήσεως ἠδύναντο νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ἀπόλυτον γνῶσιν καὶ νὰ διεισδύσουν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων, ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν περιεφρόνουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἀνεφάνη σχεδὸν ταυτοχρόνως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἄλλη τις ῥοπή, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπερισχύουν τὰ καθαρῶς πρακτικὰ διαφέροντα, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐκεῖ μὲν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐνταῦθα δὲ τῆς μεγάλης δυνάμεως, ἥτις ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ ῥοπὴ αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν χωρῶν τούτων ὡς ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ κοινωνικὰ καὶ τὰ πρακτικὰ καθόλου προβλήματα Συνεπείᾳ τῆς ῥαγδαίας παρακμῆς τῆς ἰδεοκρατικῆς φιλοσοφίας τῶν Fichte, Schelling καὶ Hegel ἀναλαμβάνει ἡ ῥοπὴ αὕτη τὴν ἡγεσίαν.

Εἰς τὴν ἐνίσχυσιν ταύτην συμβάλλουν ἐξαιρέτως καὶ αἱ πρόοδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῇ συνεργείᾳ τῶν ὁποίων παραμερίζεται πλήρως ἡ καθαρῶς ἀπαγωγικὴ μέθοδος τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐπαγωγικῆς καὶ τῆς πειραματικῆς. Ἡ ἐν τῇ πράξει ὑπεροχὴ τῆς μεθόδου ταύτης, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνει ταχέως ἡ ἐπιστήμη μέγα πλῆθος ἀσφαλῶν πορισμάτων, εἶναι εἷς τῶν κυριωτέρων λόγων τῆς ταχείας αὐτῆς ἐπιβολῆς καὶ ἀναγνωρίσεως. Ἡ μέθοδος αὕτη συνδέεται ἀναποσπάστως πρὸς τὴν μηχανοκρατικὴν περὶ τῆς φύσεως ἀντίληψιν, εἰς τὴν ὁποίαν βάσει ὑπόκειται ἡ περὶ ἀτόμων θεωρία καὶ ἡ ὁποία ἠμπεδώθη διὰ τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν μηχανοκρατικὴν ταύτην ἀντίληψιν ὅλαι αἱ ἐν τῇ φύσει μεταβολαὶ δέον νὰ στηρίζωνται ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐν τῷ χώρῳ θέσεως τῶν ἀτόμων. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως εἶναι κινητήριοι δυνάμεις. Τούτων ἡ ἔρευνα ἀποτελεῖ τὸ ἔργον καὶ τὸν σκοπὸν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες ἀνάγουσι πᾶσαν μεταβολὴν εἰς νόμους τῆς μηχανικῆς. Οὕτω ἡ φύσις προσέλαβε τὸν χαρακτῆρα ἑνιαίου τινὸς ὅλου, τοῦ ὁποίου τὰ μέρη ἀποτελοῦν ἀδιάσπαστον ἅλυσιν αἰτίων καὶ αἰτιατῶν πειραματικῶς ἀποδεικνυομένων. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μηχανοκρατικῆς ταύτης ἀντιλήψεως ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς κατηνέχθη κατὰ τοῦ βιταλισμοῦ τῶν χρόνων ἐκείνων καίριον πλῆγμα, διότι αἱ λειτουργίαι τῆς ζωῆς ἐφαίνετο ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐξηγηθοῦν διὰ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημικῆς ἐνεργείας.

Ἡ μηχανοκρατικὴ ἀντίληψις τῆς φύσεως ἀπαιτεῖ ἵνα ὅλα καθόλου τὰ φαινόμενα ἐξηγῶνται ἐκ τῆς κινήσεως ὑλικῶν ἀτόμων. Ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀρχῆς ταύτης εἰς τὴν φυσιολογίαν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀπόπειραν ὅπως καὶ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἑρμηνευθοῦν ἐκ τῶν προϋποθέσεων τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας. Εἰς τὰς λειτουργίας δὲ ταύτας τῆς ζωῆς συμπεριλαμβάνονται ταχέως καὶ τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ καθόλου φαινόμενα. Εἰς τοῦτο μεγάλως συνετέλεσεν ἀφ' ἑνὸς ἡ κατάδειξις τῆς στενῆς συναρτήσεως τοῦ μηχανικοῦ βίου πρὸς τὰς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου προβληθεῖσα ἐξήγησις τῆς ἐξελίξεως. Δι' αὐτῆς ἐτίθετο ἐκποδὼν τὸ τελευταῖον καὶ σπουδαιότατον ἐμπόδιον τῆς μηχανοκρατικῆς ἀντιλήψεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων, ἡ σκοπιμότης, ἐξηγουμένη διὰ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς κατὰ τὴν προσαρμογὴν τῶν ὀργανισμῶν ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι. Οὕτω ἡ φυσιολογία τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἡ δαρβίνειος θεωρία παρέχουσι τὴν ἀφορμὴν πρὸς τὴν ὑλιστικὴν κίνησιν τοῦ δευτέρου τρίτου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἥτις ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτὴν μορφὴν ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ φιλοσοφία τοῦ πρώτου τρίτου τοῦ αἰῶνος εἶχεν ἀναλάβει τὴν τιτανικὴν προσπάθειαν νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ἐσωτάτην οὐσίαν τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἑνώσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ καθολικὸν πνεῦμα τοῦ σύμπαντος διὰ τῆς καταδείξεως τῆς ταυτότητος αὐτῶν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτήν, πιστεύουν οἱ ὑλισταὶ ὅτι εἶναι καιρὸς ἵνα ἀφοσιωθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ πραγματικὰ καθήκοντα τοῦ ἐνθάδε βίου. Σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀφύπνισις τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἡ καθοδήγησις εἰς τὴν χαράν, τὴν ὁποίαν χαρίζει ἡ φυσικὴ ὕπαρξις, αἱ ἀπολαύσεις αὐτῆς καὶ τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλει Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ὑλιστῶν φέρει χαρακτῆρα διαφωτίσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς παραδόσεως καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν προλήψεων.

Ἡ κοσμοθεωρία αὕτη διεδόθη εὐρύτατα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ μόνον μετὰ μακρὰς ἐρεύνας κατώρθωσε τὸ παρὸν νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῆς, ἂν καὶ παραμένει πάντοτε ζωντανὴ ἐν τοῖς κατωτέροις στρώμασι Σπουδαιότεροι λόγοι τῆς διαδόσεως αὐτῆς εἶναι ἡ σαφήνεια, ἡ ἑνότης καὶ ἡ γονιμοποιὸς δύναμις τῆς μηχανοκρατικῆς ἀρχῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται. Κυριωτάτη ἔλλειψις αὐτῆς εἶναι ἡ ἀνεπάρκεια τῶν γνωσιολογικῶν βάσεων. Αἱ πρῶται κατ' αὐτῆς βολαὶ ἐξεπορεύθησαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη τὸ οἰκοδόμημα. Διότι τὸ ἀβάσιμον τοῦ δογματικοῦ τούτου ὑλισμοῦ κατέδειξε πρώτη ἡ φυσιολογία τῶν αἰσθήσεων, ἥτις συνδέεται πρὸ πάντων πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Helmholtz καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὡρμήθη ὁ Bubois-Reymond, ἵνα καταδείξῃ τὰ ὅρια τῆς φυσικῆς γνώσεως.

Οἱ κυριώτεροι κήρυκες τῆς ὑλιστικῆς διαφωτίσεως, ἥτις ἐμφανίζει διαφόρους ἀποχρώσεις, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Ὁ Λουδοβῖκος Büchner (1824–1899), κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ὑλισμὸς δὲν εἶναι μεταφυσικὸν σύστημα, ἀλλὰ ἀναγκαῖον πόρισμα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὕλη καὶ δύναμις εἶναι αἱ δύο βασικαὶ ἔννοιαι τῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ αὗται συνδέονται ἀναποσπάστως πρὸς ἀλλήλας, δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι τὸ σύνολον ὕλης καὶ δυνάμεως, ἀναίτιος, ἄναρχος καὶ αἰώνιος. Ὑπερφυσικὴ αἰτία αὐτοῦ ἀποκλείεται, ὡς ἀποκλείονται καὶ τελικὰ αἴτια αὐτοῦ. Ὅ,τι καλοῦμεν ψυχὴν εἶναι ἁπλῶς τὸ σύνολον τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς δεικνύει πρὸ πάντων ἡ στενὴ συνάρτησις μεταξὺ ψυχικῶν φαινομένων καὶ ἐγκεφαλικῶν λειτουργιῶν. Αἱ ἰδέαι αὗται οὐδεμίαν ἐπιφέρουν κατὰ τὸν Büchner ζημίαν εἰς τὴν ἠθικήν. Αὕτη τὴν πηγὴν αὐτῆς ἔχει εἰς ἔνστικτα καὶ συνηθείας, αἵτινες ἀναπτύσσονται κατ' ἀνάγκην εἰς πᾶσαν ζωικὴν καὶ ἀνθρωπίνην κοινότητα. Ὁ νόμος, ὅστις διέπει αὐτήν, εἶναι ἡ ἀλληλεγγύη, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατος ἡ ζωὴ καὶ ἡ πρόοδος. Ὁ Ἐρνέστος Haeckel (1834–1919), ὅστις ἐστηρίχθη κυρίως ἐπὶ τῆς δαρβινείου θεωρείας καὶ τοῦ ὁποίου τὸ σύστημα δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὑλοζωϊσμός, ἂν καὶ αὐτὸς τὸ καλεῖ μονισμόν, ἐκ συμφώνου πρὸς τὸν Γκαῖτε, τὸν ὁποῖον ὅμως παρανοεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον, δέχεται ὅτι οὔτε πνεῦμα ἄνευ ὕλης οὔτε ὕλη ἄνευ πνεύματος ὑπάρχει. Τὰ ἄτομα ἤδη κέκτηνται ψυχικὰς ἰδιότητας, αἴσθημα καὶ βούλησιν. Ἀλλὰ τὴν μαγνητικὴν ταύτην τῶν ἀτόμων, διὰ τῆς ὁποίας διακρίνεται ὁ μονισμὸς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κυρίως ὑλισμοῦ, ἐκδέχεται ὁ Haeckel ὡς ἴδιον εἶδος ὑλικῆς ἐνεργείας, ἀντικαθιστῶν τὴν μεταξὺ πνεύματος καὶ ὕλης ἀντίθεσιν διὰ τῆς μεταξὺ ὕλης καὶ δυνάμεως ἢ ἐνεργείας. Ἐξ ὀνόματος τῆς κοσμοθεωρίας ταύτης ἐπιτίθεται κατὰ τῆς θρησκείας καὶ κατὰ τῆς ἰδεοκρατικῆς μεταφυσικῆς, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τῶν τριῶν κεντρικῶν δογμάτων τῆς διαρχικῆς φιλοσοφίας, κατὰ τοῦ θεοῦ, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Μετ' αὐτῶν κρημνίζει καὶ

Digitized by Google

τὴν συνήθη ἠθικήν, τὴν ὁποίαν ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς μονιστικῆς. Ὡς κοινωνικὸν σπονδυλωτὸν ὁ ἄνθρωπος, ἔχει καθήκοντα οὐ μόνον πρὸς ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει. Ὡς δὲ ἡ ἠθικὴ αὕτη, καὶ ἡ μονιστικὴ θρησκεία στηρίζεται ἐπὶ τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι ἐνδοκοσμικὴ καὶ ξένη πάσης ἰδέας περὶ τοῦ ἐπέκεινα. Ἡ τριάς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ὑποκείμενον τῆς λατρείας αὐτῆς, εἶναι τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλόν. Ὁ Γουλιέλμος Ostwald (γεν. 1853), ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἐνεργητικοῦ μονισμοῦ. Ἡ κοσμοθεωρία αὐτοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς, ἥτις ἐπῆλθεν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Διότι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος ἡ μηχανοκρατικὴ ἀντίληψις τοῦ κόσμου ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ, ἡ φυσικὴ παρουσίασεν ἐκπληκτικὰς ἀνακαλύψεις, ὁ δαρβινισμὸς προσέκρουσεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, ἡ βιολογία ἐστράφη εἰς τὸν βιταλισμόν. Σκοπὸς τῆς τροπῆς ταύτης εἶναι ὁ ἐνεργητικὸς μονισμὸς τοῦ περιφήμου χημικοῦ. Κεντρικὴ ἀρχή, ἀφ' ἧς ὁρμᾶται, εἶναι ἡ ἀντίληψις τῆς ὕλης ὡς συγκεντρωμένης ἐνεργείας. Ἡ ἔννοια αὕτη τῆς ἐνεργείας ὑπόκειται βάσις οὐ μόνον τῆς περὶ φύσεως ἀντιλήψεως αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ βίου καὶ ἠθικῆς. Ἡ ἀνθρωπίνη ὕπαρξις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταναλώσεως ἐνεργείας, ἥτις ὅμως διαρκῶς μειοῦται κατὰ τὴν περὶ θερμότητος θεωρίαν. Ἐνταῦθα ἐπιβάλλεται ἡ σκόπιμος χρησιμοποίησις αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ παρουσία τῆς ἐνεργείας διὰ τὸν ἄνθρωπον γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ostwald αὐτὸ τοῦτο θρησκευτικὸν σεβασμὸν πρὸς αὐτήν. Ἡ κοσμοθεωρία αὐτοῦ εἶναι συγχρόνως ἡ θρησκεία τῆς ἐνεργείας, διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ὁποίας δὲν ὤκνησε νὰ δημοσιεύσῃ καὶ κυριακὰ «ἐνεργητικὰ» κηρύγματα.

Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ὁ ὑλισμός, ὡς ἐπιστημονικὴ θεωρία, ὑπεχώρησε τὸ μὲν συνεπείᾳ τῶν γνωσιολογικῶν θεωριῶν, τὸ δὲ ἕνεκα τῶν νέων βιολογικῶν ἀπόψεων, αἵτινες δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὴν μηχανοκρατίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Adickes*, Kant contors Haeckel (β' ἔκδ. 1906). — *Apel*, Die Uberwindung des materialismus (1909) — *Lange*, Geschichte des materialismus (διάφ. ἐκδόσεις).

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

—ὑλισμός, ἱστορικὸς — *[Κοινων.]*· βλ. λ. *ἱστορικὸς* ὑλισμός.

ὑλιστὴς (ὁ)· ὁ ἀποδεχόμενος τὸν ὑλισμὸν ὡς φιλοσοφικὸν δόγμα ‖ ὁ μόνον ὑπὸ τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος ἐλαυνόμενος, ὁ μὴ συναισθηματικός

ὑλιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑλισμόν, ὁ τοῦ ὑλισμοῦ: «ὑλιστικαὶ θεωρίαι» ‖ «ὑλιστικὴ ζωή», ἀντίθ. «συναισθηματικὴ —». — Ἐπίρρ *ὑλιστικῶς*.

ὑλιωτὶς (ἡ) (Hyliota) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους μὲ κεραίας νηματοειδεῖς, σιαγόνας βραχείας καὶ τοξοειδεῖς, σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ πόδας βραχεῖς. Μοναδικὸν εἶδος ἁπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ εἶναι ἡ *ὑλιωτὶς ἡ πλάνης* (Hyliota planes), ἥτις ἔχει μῆκος 5 χλστ. καὶ χρῶμα φαιόν. Δ. Ν. Π.

Ὑλλαϊκός. Λιμὴν τῆς Κερκύρας, ὅστις, ὡς φαίνεται ἔκ τινος χωρίου τοῦ Θουκυδίδου (Γ' 72), εἶναι ἡ πρὸ τῆς πόλεως Κερκύρας λιμνοθάλασσα Χαλκιοπούλου. Θ. Β.

Ὑλλεῖς (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ μία τῶν τριῶν (αἱ δύο ἄλλαι ἦσαν ἡ τῶν *Δυμάνων* καὶ ἡ τῶν *Παμφύλων*) ἀρχαίων δωρικῶν φυλῶν, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ἥρωος Ὕλλου, υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Δηϊανείρας. Ἦτο ἡ ἐξέχουσα τῶν τριῶν φυλῶν.

Ὑλλικὸς *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Τροιζηνίας (νῦν *Κρεμαστός*), διερχόμενον διὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως Τροιζῆνος καὶ ἐκβάλλον εἰς τὴν Ψιφαίαν θάλασσαν (τοῦ Σαρωνικοῦ). Ι. Σ. Σ.

Ὕλλος *[Μυθολ.]*. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς Δηϊανείρας, υἱοθετηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ κοιλάδι τῶν Τεμπῶν βασιλέως τῶν Δωριέων Αἰγιμίου, ἐξ εὐγνωμοσύνης, διότι ὁ πατήρ του τὸν εἶχε βοηθήσει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του. Διὰ τῆς υἱοθεσίας ταύτης εἶχον συνδεθῆ τὰ συμφέροντα Ἡρακλειδῶν καὶ Δωριέων. Εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Τίρυνθος κληρονομικὰ δικαιώματα τοῦ Ὕλλου (διότι παρανόμως ὁ πατήρ του εἶχε στερηθῆ τούτων ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως) ἐστήριξαν οἱ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του ἐκστρατεύσαντες εἰς τὴν Πελοπόννησον Δωριεῖς τὴν δικαιολογητικὴν βάσιν τῆς ἐκστρατείας των, ἥτις διὰ τοῦτο καὶ ἐπεκλήθη κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν, ἤτοι ἐπάνοδος τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὸ κληρονομικόν των βασίλειον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλέους ὁ Ὕλλος, διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως, κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Τραχῖνος Κήυκα καὶ ἐκεῖθεν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔτυχε βοηθείας κατὰ τοῦ Εὐρυσθέως, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ἐν πολέμῳ, φεύγοντα ἐπὶ ἅρματος, εἰς τὰς Σκειρωνίδας πέτρας. Ἐφονεύθη ὅμως καὶ αὐτὸς βραδύτερον ἐν μονομαχίᾳ πρὸς τὸν ἐκ Τεγέας τῆς Ἀρκαδίας ἥρωα Ἔχεμον μεταξὺ Μεγάρων καὶ Κορίνθου, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του. Ὁ Ὕλλος εἶχε νυμφευθῆ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλέους, κατ' ἐντολήν του, τὴν Ἰόλην, γενόμενος γενάρχης τῶν ἀπογόνων τῶν ἐκ ταύτης υἱῶν του, οἵτινες ὠνομάσθησαν *Ὑλλεῖς*.

ΚΑΨ.

Ὕλλος (τουρκ. ***Κοὺμ τσάϊ***) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Λυδίας ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, μήκους περίπου 110 χλμ., πηγάζων ἀπὸ τοῦ Ντιμιρτζῆ-ντάγ, βορείως τοῦ Γκιορντίζ, καὶ συμβάλλων τῷ Ἕρμῳ (Τζεντὶς τσάϊ) βορειοανατολικῶς τῆς Μαγνησίας. Περιλαμβάνει ἐν τῇ κοιλάδι αὐτοῦ μέχρι τοῦ αὐχένος τῆς Χάρτας τμῆμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ τῆς ἁμαξιτοῦ Μαγνησίας—Πανόρμου, ἔτι δὲ καλὰς ὁδεύσεις ἀπὸ Ἀξαρίου πρὸς Γκελεμπὲ—Μπαλούκεσιρ, πρὸς Σιντιρτζὶ—Μπιγαντίς, πρὸς Γκιορντὶζ—Ντιμιρτζῆ καὶ πρὸς Σαλιχλῆ—Φιλαδέλφειαν.

— *[Νεωτερ. Στρατ. Ἱστορ.]* 1) Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβασθεὶς εἰς Ἰωνίαν, ἐντολῇ τῶν μεγάλων Δυνάμεων, κατὰ Μάϊον 1919, κατέλαβε (12 Μαΐου) τὸν καζᾶν Μαγνησίας. Αἰτήσει τῶν Ἑλλήνων κατοίκων Ἀξαρίου (τῶν Θυατείρων τῶν ἀρχαίων ἢ Ἂκ Χισὰρ τῶν Τούρκων, ἤτοι Λευκοῦ φρουρίου) ἓν τάγμα τοῦ 5ου συντάγματος πεζικοῦ, προελάσαν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ὕλλου ἢ Κοὺμ τσάϊ, κατέλαβε τὸ Ἀξάριον, ὅπερ ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν νύκτα τῆς 27—28 Μαΐου 1919, ἐπεμβάσει τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Κάλθορπ, ἀντιπροσώπου τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐν Σμύρνῃ, περιορίσαντος τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν μέχρι τοῦ καζᾶ Μαγνησίας—Κασαμπᾶ, καίτοι τὸ Ἀξάριον περιε-

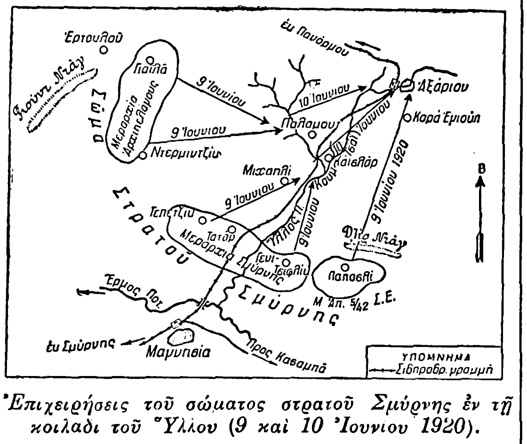

Ἐπιχειρήσεις τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ὕλλου (9 καὶ 10 Ἰουνίου 1920).

λαμβάνετο εἰς τὴν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ὁρισθεῖσαν ἑλληνικὴν ζώνην κατοχῆς. Οἱ ζεϊμπέκοι τότε, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἶχον προβῆ εἰς ἀνηκούστους βιαιοπραγίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τοῦ τε Ἀξαρίου καὶ τῆς περιοχῆς.

2) Κατὰ τὸν Ἰούνιον 1920 αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἐπέτρεψαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ προελάσῃ καὶ διασκορπίσῃ τὰς συγκεντρουμένας ἐθνικιστικὰς τουρκικὰς δυνάμεις εἰς Φιλαδέλφειαν—Σαλιχλῆ καὶ εἰς Ἀξάριον—Σαραχανλί. Τὸ ἑλληνικὸν γενικὸν στρατηγεῖον ἐπραγματοποίησε τὴν τοιαύτην προέλασιν διὰ μὲν τοῦ Α' σώματος στρατοῦ (Ι καὶ ΙΙ μεραρχιῶν), μεθ' οὗ εἶχον συνεργήσει καὶ τὸ μεῖζον μέρος τῆς XIII μεραρχίας καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ πρὸς Σαλιχλῆ—Φιλαδέλφειαν, διὰ δὲ τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης (μεραρχία Σμύρνης, μεραρχία Ἀρχιπελάγους καὶ τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων τῆς XIII μεραρχίας), ἐνεργήσαντος κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ὕλλου (Κοὺμ τσάϊ), ὡς ἑξῆς: Δεξιᾷ τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων ἀπὸ Παπασλὶ διὰ τοῦ Δζὶρ ντὰγ—Καρὰ Ἐγιοὺπ ἤχθη τῇ 9ῃ Ἰουνίου 1920 καὶ κατέλαβε τὸ Ἀξάριον, μετὰ συμπλοκὰς εἰς Δζὶρ ντὰγ καὶ Καρὰ Ἐγιούπ. Ἐν τῷ κέντρῳ, κατὰ τὸν ἀνάρρουν καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ Κοὺμ τσάϊ, ἡ μεραρχία Σμύρνης, ἐξορμήσασα ἀπὸ Γενὶ Τσιφλίκ, ἐκαθάρισε τὴν στενωπὸν Μιχαηλὶ καὶ προήλασε τῇ 9ῃ μὲν Ἰουνίου 1920 μέχρι Καϊσλάρ, τῇ δὲ 10 Ἰουνίου εἰς Ἀξάριον. Καὶ τέλος ἡ μεραρχία Ἀρχιπελάγους, ἐκκινήσασα διὰ δύο φαλάγγων ἀπὸ Ντιμιρτζὶκ καὶ ἀπὸ Ἐρτουλοῦ (τοῦ Γιοὺντ ντάγ), ἀφίκετο τῇ μὲν 9 Ἰουνίου 1920 περὶ τὸ Παλαμούτ, τὴν δ' ἑπομένην εἰς Ἀξάριον. Εἰς τὸ σῶμα στρατοῦ Σμύρνης ἔπεσαν αἰχμάλωτοι κατὰ τὰς ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Ὕλλου (Κοὺμ τσάϊ) εἰρημένας ἐπιχειρήσεις 223 Τοῦρκοι τσέτηδες καὶ 6 πυροβόλα, ἐνῷ πλεῖστοι ἄλλοι διεσκορπίσθησαν ἀποκρυβέντες εἰς τὰ τουρκικὰ χωρία. Τὴν 11 Ἰουνίου 1920 τὸ σῶμα στρατοῦ Σμύρνης προήλασε πρὸς Χάρταν—Κιρκαγάτς—Σόμα—Μπαλούκεσιρ πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ.

3) Κατ' Αὔγουστον 1922 ἡ ἀκμάζουσα ἑλληνικὴ κοινότης Ἀξαρίου, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κοὺμ τσάϊ ἑλληνικὰ χωρία, ἐξέλιπον κατὰ τὸν σκληρότερον τρόπον. Τὰ ἐκεῖ στρατιωτικὰ τμήματα ἀπεσύρθησαν εἰς Μαγνησίαν. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμός, πιστεύσας εἰς τὰς ἐνόρκους βεβαιώσεις τῶν συνοίκων του Τούρκων, οὓς ποικιλοτρόπως εἶχε προστατεύσει, διαρκούσης τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς, δὲν ἐγκατέλιπε τὰς ἑστίας του. Εὗρον ὅμως ἀτυχῶς ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἐντὸς χαράδρας τὸν σκληρότερον καὶ φρικωδέστατον θάνατον παρὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ν. Κ. Σ.

Ὑλμπὰκ (Ulbach), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος λογοτέχνης ἐκ Τρουὰ (1822—1889). Συνειργάσθη εἰς διάφορα φιλολογικὰ καὶ πολιτικὰ φύλλα καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς «Revue de Paris» (τῷ 1855), φιλολογικὸς συνεργάτης τοῦ «Χρόνου» (ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του) καὶ τέλος συνεργάτης τοῦ «Φιγκαρό». Τῷ 1868 ἤρχισε δημοσιεύων, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ferragus, τὴν ἑβδομαδιαίαν σάτιραν «La Cloche», ἐν τῇ ὁποίᾳ κατεπολέμησε τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Ναπολέοντος Γ' καὶ εἶτα τὴν Κομμούναν. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἐπιστολαὶ μιᾶς ἐντίμου γυναικὸς» (1873), «Περιπέτειαι τριῶν ἐπισήμων γυναικῶν τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης» (1876), «Ὁ νουνὸς τῆς Σταχτοπούτας» (1865), «Ἡ νυχτερίδα» (1867), «Ἀπομνημονεύματα ἑνὸς δολοφόνου» (1876), «Ὁ πράσινος τάπης» (1880), «Nos contemporains» (βιογραφικὰ σημειώματα, 1883), «Ὁ Τζάρντας» (1888), «Φιλολογικαὶ ἀθλιότητες καὶ μεγαλεῖα» (1885) κ. ἄ. Χ. Δ.

ὑλοβάτης (ὁ) (Hylobates) *[Ζῳολ.]*. Γένος πιθήκων πλατυρρίνων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑλοβατιδῶν*, περιλαμβάνον μεγαλοσώμους πιθήκους, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῶν ἐπιμηκεστάτων προσθίων μελῶν των, τῆς μικρᾶς καὶ ᾠοειδοῦς κεφαλῆς των καὶ τοῦ σκοτεινοῦ χρώματός των. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς δασῶν καὶ ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλοβάτη συνδάκτυλος* (Hylobates syndactylus), ὅστις ἁπαντᾷ εἰς τὴν Σουμάτραν καὶ ἔχει δέρμα μαλακὸν καὶ τρίχας μελανοκαστανοῦ χρώματος. Ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος δάκτυλος τῶν ὀπισθίων ποδῶν του συμφύονται ἀπὸ τῆς βάσεώς των μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ μήκους των. Δ. Ν. Π.

ὑλοβατίδαι (οἱ) (Hylobatidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στενορρίνων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετοῦ μεγέθους πιθήκους τῶν νήσων τοῦ Μαλαϊκοῦ ἀρχιπελάγους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλοβάτης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑλόβιος (ὁ) (Hylobius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους κανθάρους, ἁπαντῶντας εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλόβιος ὁ τῆς ἐλάτης* (Hylobius abientis), ὅστις ἔχει χρῶμα φαιὸν μετὰ κιτρίνων ἀποχρώσεων καὶ ἀναφαίνεται κατὰ τὸ ἔαρ ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ κορμοῦ τῶν ἐλάτων, προξενῶν μεγίστας πολλάκις καταστροφάς. Δ. Ν. Π.

ὑλοδακτυλίδαι (οἱ) (Hylodactylidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους βατράχους, ἁπαντῶντας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *ὑλοδάκτυλος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑλοδάκτυλος (ὁ) (Hylodactylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀμφιβίων ἀνούρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑλοδακτυλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς βατράχους μὲ κεφαλὴν μικράν, ρύγχος βραχὺ καὶ πόδας, ὧν οἱ δάκτυλοι τοῦ ὀπισθίου ζεύγους συνδέονται διὰ πλατειῶν μεμβρανῶν. Δ. Ν. Π.

ὑλόδενδρον (τὸ) (Hylodendron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἁπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ὧν γνωστότερον εἶναι τὸ *ὑλόδενδρον τὸ γκαβόνειον* (Hylodendron Gaboniensis), ὅπερ φθάνει εἰς ὕψος 0.80 μ. περίπου καὶ παρέχει πολλαχῶς χρήσιμον ξύλον. Δ. Ν. Π.

ὑλοδοξία (ἡ)· τὸ δόγμα τῆς ὕλης, ὑλισμός.

ὑλόδους (ὁ) (Hylodes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀμφιβίων ἀνούρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυστιγναθιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ὑλόδοντα τὸν τῆς Μαρτινίκας* (Hylodes Martinicensis), ὅστις ἔχει σῶμα ἀτρακτοειδές, κεφαλὴν μεγάλην καὶ πεπιεσμένην, ρύγχος κεκολοβωμένον κατὰ τὸ ἄκρον, ὀφθαλμοὺς διωγκωμένους, γλῶσσαν εὐρεῖαν καὶ δακτύλους βραχεῖς. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς εἶναι φαιοϋπόλευκος καὶ φέρει στίγματα καὶ κηλῖδας σκοτεινῶς φαιάς. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους Μαρτινίκαν, Ἀϊτήν, Ἅγιον Βικέντιον καὶ Πόρτο-Ρίκο. Ἡ θήλεια γεννᾷ τὰ ᾠά της ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ εἰς τὰ φυλλώματα τῶν θάμνων. Τὰ νεογνὰ ὑφίστανται ἐντὸς τοῦ ᾠοῦ πάσας αὐτῶν τὰς μεταμορφώσεις, ἐκκολάπτονται δὲ καθ' ὅλα ὅμοια πρὸς τοὺς γεννήτοράς των, ἀλλὰ μικρότερα κατὰ τὸ μέγεθος. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ὑλοζωΐα (ἡ), ἢ *ὑλοζωϊσμός* (ὁ) *[Φιλοσ.]*. Φιλοσοφικὸν κοσμολογικὸν σύστημα, καθ' ὃ ἡ ὕλη καὶ ἡ ζωὴ εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμέναι, τῆς ζωῆς ἀποτελούσης μίαν ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τῆς ὕλης. Ὁ ὅρος ἐπλάσθη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου φιλοσόφου Cudworth, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ παλαιότερον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω ὑπέρμαχοι τοῦ ὑλοζωϊσμοῦ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν οἱ ἀρχαῖοι Ἴωνες φυσικοὶ φιλόσοφοι (ὡς ὁ Θαλῆς, ὅστις ἐθεώρει τὸν μαγνήτην ἔμψυχον ὕλην, ὁ Ἀναξιμένης), ὁ Ἡράκλειτος, ὁ Στράτων ὁ Λαμψακηνός, οἱ στωϊκοί, οἵτινες ὑπελάμβανον τὸν κόσμον ὡς μέγαν ζῶντα ὀργανισμὸν κλπ. Ὑλοζωϊστικὰς ἀντιλήψεις συναντῶμεν καὶ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις τῆς νεοπλατωνικῆς σχολῆς καὶ τοῖς φυσικοῖς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ Παράκελσος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀρχαίου (archaeus), δυνάμεώς τινος, ἥτις ἐνυπάρχει εἰς τὴν ὕλην καὶ ἐνεργεῖ ἐπ' αὐτῆς σκοπίμως καὶ μορφοπλαστικῶς. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὁ Maupertuis, ὁ Buffon, ὁ Goethe, κατὰ τὸν ΙΘ' ὁ Schelling, ὁ E. v Hartmann, ὁ Fechner, καὶ κατὰ τὸν Κ' ὁ Haeckel ὑπῆρξαν ἐξ ὁλοκλήρου ὑλοζωϊσταὶ ἢ διετύπωσαν πολλαχοῦ τῶν ἔργων των ὑλοζωϊστικὰς ἀπόψεις. Θ. Π.

ὑλοζωϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑλοζωΐαν, ὁ τῆς ὑλοζωΐας: «ὑλοζωϊκὴ φιλοσοφία, — θεωρία».

ὑλοζωϊσμὸς (ὁ)· ἄλλως *ὑλοζωΐα* (βλ. λ.).

ὑλοζωϊστὴς (ὁ)· ὁ ἀσπαζόμενος τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τῆς *ὑλοζωΐας* (βλ. λ.).

ὑλοζωϊστικός, *—ή, —όν*· ἀντὶ *ὑλοζωϊκὸς* (βλ. λ.).

ὑλοκλασία (ἡ) (hyloclastie) *[Πνευμ.]*. Ὅρος κακόζηλος, δοθεὶς διὰ τὴν *προσκόμισιν* (βλ. λ.). Ν. Γ. Μ.

ὑλομήκων (ὁ) (Hylomecon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μηκωνοειδῶν* ἢ *μηκωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ποῶν ἀπαντωσῶν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Δ. Ν. Π.

ὑλόμυς (ὁ) (Hylomys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινιδῶν*, περιλαμβάνον τρωκτικὰ μετρίου μεγέθους, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀκανθῶν ἐκ τοῦ σώματός των. Ὁ ὀδοντικός των τύπος εἶναι: κοπτῆρες $^{3}/_{3}$, κυνόδοντες $^{1}/_{1}$, προγόμφιοι $^{4}/_{4}$, γόμφιοι $^{3}/_{3} \times 2 = 44$ ὀδόντες. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλόμυς ὁ ραφφλέσιος* (Hylomys Rafflesii), ὅστις ἔχει μέγεθος μεγάλου μυὸς μὲ ρύγχος ὀξὺ καὶ εὐκίνητον καὶ οὐρὰν μακρὰν καὶ γυμνὴν τριχῶν. Τὸ τρίχωμά των εἶναι μεταξοειδές, σκοτεινῶς δὲ φαιόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σουμάτραν καὶ τὴν Μαλάκκαν καὶ τρέφεται ὑπὸ σκωλήκων καὶ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

ὑλοπλησία (ἡ) (Hyloplesia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀμφιβίων ἀνούρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑλοπλησιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς βατράχους ἀπαντῶντας κυρίως εἰς τὴν Ἀμερικήν. Κυριώτερον χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ λεῖον δέρμα, ἡ ἔλλειψις ὀδόντων ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος καὶ τοῦ οὐρανίσκου καὶ τὸ ὅτι οἱ δάκτυλοι τῶν ὀπισθίων ποδῶν δὲν ἑνοῦνται διὰ δερματοπτυχῆς. Δ. Ν. Π.

ὑλοπλησίδαι (οἱ) (Hyloplesiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀμφιβίων ἀνούρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φανερογλώσσων*, περιλαμβάνουσα βατράχους μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶντας ἐν Ἀμερικῇ κυρίως. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὑλοπλησία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑλοποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ μεταβολὴ εἰς ὕλην, εἰς ὑλικόν τι.

— *[Πνευματ.]* Οἱ πνευματισταὶ παραδέχονται ὅτι *ὑλοποίησις* (matérialisation) εἶναι τὸ φαινόμενον καθ' ὃ πνεῦμά τι νεκροῦ ἢ καὶ ζῶντος ἀτόμου, προσλαμβάνον μέρος τῆς ἀσταθμίτου καὶ ρευστῆς οὐσίας (ψυχοδυναμισμὸς) τῆς ἐξερχομένης ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ μεσάζοντος, προκαλεῖ τὴν συμπύκνωσιν καὶ τὴν μεταβολὴν αὐτῆς εἰς ὕλην διατασσομένην ποικιλοτρόπως, ὥστε σχηματίζονται διάφοροι μορφαί, κατὰ τὰς θελήσεις τοῦ πνεύματος. Εἶναι συνώνυμος τῆς λέξεως *ἐκτόπλασμα* (βλ. λ.), ἀλλὰ ὁ τελευταῖος οὗτος ὅρος εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν ψυχοφιλοσόφων χρησιμοποιούμενος. Ν. Γ. ΜΑΥΡΗΣ

ὑλοποιῶ *(—έω)*· μεταβάλλω τι εἰς ὕλην, εἰς ὑλικόν τι.

ὑλοστατικὴ (ἡ)· βλ. *δασοστατική*.

ὑλοτομία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ ὑλοτόμου, ἀποκοπὴ δένδρων καὶ μεταβολὴ αὐτῶν εἰς ξυλείαν, ἡ ἐκμετάλλευσις δάσους εἰς ξυλείαν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *ὑλοτομία* ἡ κοπὴ τῶν δένδρων ἐν τῷ δάσει καὶ γενικώτερον ὅλη ἡ σειρὰ τῶν συναφῶν ἐργασιῶν (ρῖψις δένδρων, ἀποκλάδωσις, τεμαχισμός, συγκέντρωσις πρὸς ἐξέλεγξιν καὶ σφράγισιν), κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν. Ἐπίσης ἐννοεῖται καὶ τὸ *ὑλοτόμιον* (βλ. λ.).

Ἡ ὑλοτομία ἐνεργεῖται ὑπὸ εἰδικῶν ἐργατῶν, τῶν ὑλοτόμων. Τὸ δένδρον κόπτεται διὰ πελέκεως ἢ διὰ πρίονος (χειροκινήτου ἢ καὶ μηχανοκινήτου) ἢ διὰ συνδυασμοῦ ἀμφοτέρων, ὅσῳ τὸ δυνατὸν χαμηλότερον πρὸς τὸ ἔδαφος, ρυθμιζομένης καταλλήλως, διὰ σφηνῶν, σχοινίων κτλ., τῆς διευθύνσεως πρὸς ἣν θὰ πέσῃ, πρὸς ἀποφυγὴν ζημιῶν, ἐπὶ κλιτύων δὲ πρὸς τὰ ἀνάντη. Τὰ εἰς τὸ ἔδαφος ἀπομένοντα πρέμνα εἴτε ἀναβλαστάνουν πρὸς δημιουργίαν νέου δάσους (πρεμνοφυὲς δάσος), εἴτε ἐξάγονται, εἴτε ἀφήνονται νὰ σαπίσουν. Μετὰ τὴν πτῶσίν του ὁ κορμὸς ἀποκλαδίζεται, τεμαχίζεται εἰς τεμάχια μήκους ἀναλόγου πρὸς τὴν χρῆσιν (κορμοτεμάχια, κούτσουρα, κουριά), ἅτινα ἀποφλοιοῦνται καὶ συγκεντρώνονται πρὸς ἐξέλεγξιν καὶ σφράγισιν δι' εἰδικῆς σφραγῖδος ὑπὸ τῆς δασικῆς ὑπηρεσίας. Ἐκ τοῦ τόπου τῆς ὑλοτομίας ἡ ξυλεία μεταφέρεται εἴτε αὐτουσία εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε πρὸς βιομηχανικὴν ἐπεξεργασίαν, εἴτε πρὸς ἀνθρακοποιΐαν, ὁπότε δὲν σφραγίζεται ἀλλ' ἐξελέγχεται ἡ παραχθησομένη ποσότης ξυλανθράκων.

Διακρίνομεν: α) *Ἀποψιλωτικὴν* (ἢ ἐκ τοῦ *συστάδην*) ὑλοτομίαν, καθ' ἣν ἀποκόπτονται ἅπαντα τὰ δένδρα ἐκτάσεώς τινος συγχρόνως, ἀπογυμνουμένης πλήρως τῆς ἐκτάσεως, ἥτις εἶτα ἀναδασοῦται εἴτε φυσικῶς δι' ἀναβλαστήσεως τῶν πρέμνων, εἴτε τεχνητῶς διὰ σπορᾶς ἢ φυτείας. Ἐφαρμόζεται εἰς δάση ὁμήλικα καὶ ἐκ δένδρων φιλοφώτων. β) *Ἐπιλογικὴν* (ἢ *κηπευτὴν*) ὑλοτομίαν, καθ' ἣν ὑλοτομοῦνται ἐπιλογικῶς καὶ κατόπιν εἰδικῆς προσημάνσεως μόνον τὰ ὥριμα δένδρα, ὁπότε ἡ ἔκτασις μένει συνεχῶς δασοσκεπὴς καὶ ἀναγεννᾶται φυσικῶς. Ἐφαρμόζεται εἰς δάση ἀνομήλικα μὲ δένδρα φιλόσκια. γ) *Σκιερὰν* ἢ *βαθμιαίαν* ὑλοτομίαν, ἥτις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς συνδυασμὸς τῶν δύο προηγουμένων. Ἐνεργεῖται δι' ἐντόνων, οἱονεὶ ἐπιλογικῶν, ὑλοτομιῶν ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, 10—20 ἐτῶν, εἰς δάση σχεδὸν ὁμήλικα καὶ δένδρα φιλόσκια.

Διακρίνομεν καὶ τὰς *ἀραιώσεις* ἢ *ἀραιωτικὰς ὑλοτομίας*, καθ' ἅς, πρὸ τῆς ὡριμάνσεως τοῦ δάσους, ἀφαιροῦμεν στρεβλά, καχεκτικά, ὑπολειπόμενα εἰς ἀνάπτυξιν, ξηρὰ κτλ. δένδρα, ἢ καὶ ὑγιᾶ, ἐντὸς πυκνοτάτων συσταδων, ἢ καὶ δεσπόζοντα (ὑψηλαὶ ἀραιώσεις), πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς χορηγήσεως ἐπαρκοῦς φωτὸς καὶ τόπου πρὸς ἀνάπτυξιν εἰς τὰ ἀπομένοντα.

Αἱ ὑλοτομίαι διακρίνονται εἰς *τακτικάς*, ὅταν ἐνεργοῦνται κατόπιν διαχειριστικῆς προβλέψεως, καὶ *ἐκτάκτους*, ὅταν ἐνεργοῦνται ἐξ ἀνάγκης, π. χ. μετὰ πυρκαϊάν, ἀνεμορραγίας, χιονορραγίας κτλ.

Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν χρόνον τῆς ὑλοτομίας ἰσχύουν κατὰ τόπους δοξασίαι φθάνουσαι καὶ εἰς ἐξάρτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς σελήνης. Ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι δὲν ἀπέδειξαν διαφορὰς τῆς ποιότητος τοῦ ξύλου προερχομένας ἐκ τοῦ χρόνου κοπῆς αὐτοῦ. Εἴθισταί πως περισσότερον ἡ ὑλοτομία τὸν χειμῶνα, ἐποχὴν ἠρεμίας τῶν χυμῶν τῶν δένδρων. Ἡ κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ θέρος ὑλοτομουμένη ξυλεία πρέπει, οὐχ ἧττον, νὰ ἀποφλοιωθῇ ταχέως καὶ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῆς ταχείας ἐν ὑπαίθρῳ ἀποξηράνσεως, προκαλούσης ρωγμάς.

Πρὸ πάσης ὑλοτομίας ὁ ὑλοτόμος πρέπει νὰ ἐφοδιασθῇ δι' ἀδείας ὑλοτομίας, ἐκδιδομένης ἐξ εἰδικοῦ διπλοτύπου βιβλίου ὑπὸ τῶν δασικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἄδεια θεωρεῖται κατὰ τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν τῆς ὑλοτομίας ὑπὸ τοῦ δασοφύλακος καὶ ἀποτελεῖ τὸ δικαιολογητικὸν τῆς ὑλοτομίας. Εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ἐπιτρέπονται μικροϋλοτομίαι ἄνευ ἀδείας (καυσόξυλα χωρικῶν, γεωργικὰ ἐργαλεῖα).

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ὑλοτομίας τὰ κατασκευασθέντα δασικὰ προϊόντα ἐξελέγχονται κατ' εἶδος καὶ ποσόν, ἅτινα δέον νὰ συμφωνοῦν πρὸς τὰ τῆς ἀδείας, συγχωρουμένων μικρῶν διαφορῶν ἐπὶ πλέον, δι' ἃς ἐκδίδεται εἶτα συμπληρωματικὴ ἄδεια. Κατὰ τὴν ἐξέλεγξιν συντάσσεται εἰς διπλότυπον βιβλίον πρωτόκολλον ἐξελέγξεως, ὅπερ εἶναι τὸ δικαιολογητικὸν τῆς μεταφορᾶς τῆς ξυλείας ἔξω τοῦ δάσους.

Καθ' ἕκαστον ἔτος ἢ πενταετίαν, βάσει τῆς ἰσχυούσης μελέτης διαχειρίσεως τοῦ δάσους ἢ ἄλλων στοιχείων, συντάσσεται δι' ἑκάστην δασικὴν περιφέρειαν ἢ δάσος ὁ πίναξ ὑλοτομίας, περιλαμβάνων τὰ ὅρια, τὴν ἔκτασιν τοῦ δάσους, τὰ εἴδη δένδρων κλπ., καὶ ἰδίᾳ τὰ εἴδη καὶ ποσὰ τῶν δασικῶν προϊόντων, ἅτινα ἀζημίως δύνανται νὰ ἀποληφθοῦν ἐξ αὐτοῦ. Βάσει τοῦ πίνακος τούτου, ἐγκρινομένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας, ἡ δασικὴ ἀρχὴ χορηγεῖ ἀδείας ὑλοτομίας.

Ἡ ἄνευ ἀδείας ἢ παρὰ τὰς εἰδικὰς διατάξεις αὐτῆς καὶ τὰς γενικὰς διατάξεις τοῦ δασικοῦ νόμου ὑλοτομία χαρακτηρίζεται ὡς παράνομος, τοῦ παραβάτου διωκομένου ποινικῶς, ἐνίοτε δὲ καὶ διοικητικῶς. Τὰ προϊόντα καὶ τὰ ὄργανα τῆς παρανόμου ὑλοτομίας κατάσχονται καὶ ἐν περιπτώσει καταδίκης δημεύονται. Α. Ε. Κ.

ὑλοτομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑλοτομίαν, ὁ τῆς ὑλοτομίας: «ὑλοτομικὴ κατασκήνωσις».

ὑλοτόμιον (τό)· ἡ θέσις ἐν ᾗ ἐνεργεῖται ἡ ὑλοτομία· λέγεται συνήθως *δασικὴ θέσις*.

ὑλοτόμος (ὁ)· ὁ τέμνων τὴν ὕλην, τὸ δάσος, ὁ μεταβάλλων τὰ δένδρα εἰς ξυλείαν, ξυλοκόπος: «κατασκήνωσις ὑλοτόμων» || ὁ ἐπιχειρηματίας δασικῶν ἐκμεταλλεύσεων.

ὑλοτόμος (ὁ) (Hylotomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκοτιων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τενθρηδινιδῶν*, περιλαμβάνον πολλὰ εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλοτόμος ὁ τῆς ροδῆς* (Hylotomus Rosae), ὅστις ἔχει μῆκος ἑνὸς περίπου ἑκατοστομέτρου καὶ χρῶμα κιτρινοσιδηρόχρουν, μὲ τὴν ράχιν, τὴν κεφαλήν, τὰς κεραίας καὶ τὴν κοιλίαν φαιομελανά. Εἶναι κοινότατος εἰς τοὺς κήπους, ὅπου ἀναφαίνεται ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἰδίως πρὸ τῆς ἀνατολῆς καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἡ θήλεια διανοίγει ἐπὶ τῶν κλώνων τῆς ροδῆς, κατ' ἀποστάσεις, μικρὰς ὀπάς, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων ἐναποθέτει ἓν ᾠόν, κλίεουσα εἶτα πρὸς ἀσφάλειαν τὴν ὀπὴν διὰ πυκτωματώδους ἰξώδους ὑγροῦ. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται μετὰ 8—10 ἡμέρας καὶ αἱ ἐξερχόμεναι προνύμφαι κατατρώγουσι τὰ φύλλα τῆς ροδῆς, ἀφήνουσαι μόνον τὰς νευρώσεις. Ὁ χρωματισμὸς τῶν προνυμφῶν εἶναι κίτρινος κατὰ τὴν ράχιν, πρασινοϋποκίτρινος κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν. Τετράκις ἀλλάσσουσι τὸ δέρμα των, ἀλλὰ διατηροῦσι σχεδὸν πάντοτε τὸν αὐτὸν χρωματισμόν. Ἀναπτύσσονται εὐκόλως καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάπτυξίν των εἰσδύουσιν ἐντὸς τῆς γῆς, περιβάλλονται ὑπὸ διπλοῦ βομβυκίου καὶ ἐντὸς τούτου μεταμορφοῦνται εἰς νύμφας. Δ. Ν. Π.

Ὑλοτόμος ὁ τῆς ροδῆς.

ὑλοτομῶ *(—έω)*· εἶμαι ὑλοτόμος, τέμνω τὴν ὕλην, τὸ δάσος, ἐκκόπτω δένδρα καὶ μεταβάλλω αὐτὰ εἰς ξυλείαν || μεταβ. «ὑλοτόμησαν ὅλον τὸ δάσος» || παθ. «τὰ μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ποταμῶν δάση δὲν ὑλοτομοῦνται».

ὑλοτρύπης (ὁ) (Hylotrypes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Μοναδικὸν εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *ὑλοτρύπης ὁ ἀχθοφόρος* (Hylotrypes bajulus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 15 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ἔχει χρῶμα κυανοϋπομέλαν, μὲ τὸν προθώρακα καὶ τὰ ἔλυτρα κεκαλυμμένα ὑπὸ μυκώδους τινὸς οὐσίας. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων, ἰδίως ρητινοφόρων, καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς αὐτά. Δ. Ν. Π.

ὑλουργὸς (ὁ) (Hylurgus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκοτυλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ὧν 15 ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐν Ἀμερικῇ. Αἱ προνύμφαι τούτων διατρυποῦσι τὸ ξύλον τῶν ρητινοφόρων δένδρων καὶ τὸ καθιστῶσι τελείως ἄχρηστον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλουργὸς ὁ ξυλοφάγος* (Hylurgus liniperda), ὅστις ἔχει χρῶμα μελανὸν καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν πιτύων κυρίως, κατατρώγων τὸ ξύλον των. Δ. Ν. Π.

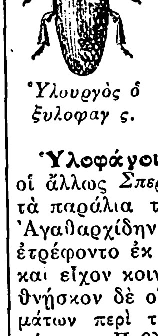

Ὑλουργὸς ὁ ξυλοφάγος.

Ὑλοφάγοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Αἰθιοπίας, οἱ ἄλλως *Σπερματοφάγοι* καλούμενοι, κατοικοῦντες τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Κατὰ τὸν Ἀγαθαρχίδην (§ 51) ἔζων ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἐτρέφοντο ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν. Ἦσαν γυμνοὶ καὶ εἶχον κοινὰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, ἀπέθνῄσκον δὲ οἱ πλεῖστοι «λιμῷ πιεζόμενοι, γλαυκωμάτων περὶ τὰ πεντήκοντα ἔτη τοῖς ὄμμασιν ἐπιτρεχόντων» (Πρβλ. *Διοδ. Σικελ.*, Γ' 24). Α. Θ. Σ.

ὑλόφιλος (ὁ) (Hylophilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκτιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα, ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῶν εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑλόφιλος ὁ πρασινίζων* (Hylophilus viridis), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος ἑνὸς ἑκατοστομέτρου καὶ ἔχει χρῶμα πρασινοελαιῶδες. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν δρυῶν. Δ. Ν. Π.

—ὑλόφιλος (ὁ) (Hylophilus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους καὶ τὴν Μαλαισίαν καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐντὸς θερμοκηπίων πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

ὑλοχαρὶς (ἡ) (Hylocharis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ξηροβατικῶν τῆς οἰκο-

Digitized by Google

γενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη μικροτάτου μεγέθους πτηνῶν, διακρινομένων κυρίως διὰ τὸν θαυμαστὸν χρωματισμόν των. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, καὶ ἰδίως τῆς Βραζιλίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑλοχαρὶς ἡ σαπφειρίνη* (Hylocharis sapphirina), μικρότατον πτηνὸν μὲ χρωματισμὸν κυανόχρυσον κατὰ τὴν ράχιν, ἀργυρόφαιον κατὰ τὸν λαιμόν, μὲ στίγματα κυανᾶ, μελανὰ καὶ χρυσᾶ ἀναμίξ, καὶ λευκόχρυσον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ τρέφεται κυρίως ἐξ ἐντόμων καὶ σπανιώτερον ἐκ κόκκων. Δ. Ν. Π.

Ὑλοχαρὶς ἡ σαπφειρίνη.

ὑλόχοιρος (ὁ) (Hylochoerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συΐδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ζῴων παρεμφερῶν πρὸς τοὺς χοίρους, ἀπαντώντων εἰς τὸ Βελγικὸν Κόνγκο. Δ. Ν. Π.

ὑλοχρηστικὴ (ἡ). Κλάδος τῆς δασολογίας, ὅστις πραγματεύεται περὶ τῶν τεχνικῶν ἰδιοτήτων τῆς ξυλείας καὶ περὶ τοῦ τρόπου ὑλοτομίας, κατεργασίας, συγκεντρώσεως, μεταφορᾶς, χρήσεως κλπ. αὐτῆς. Ἐπίσης ἀσχολεῖται μὲ ἅπαντα τὰ δευτερεύοντα δασικὰ προϊόντα, φλοιούς, φύλλα, ἄνθη, καρπούς, ρητίνην κτλ. Α. Ε. Κ.

ὑλώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης ὕλης, δάσους, δασώδης· ‖ *ἀρχ.* ἰλυώδης, πηλώδης.

ὑλωρικὴ (ἡ). Κλάδος τῆς δασολογίας, ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην τῶν ἐχθρῶν τοῦ δάσους καὶ τὴν λῆψιν μέτρων προληπτικῆς ἢ κατασταλτικῆς προστασίας αὐτοῦ. Τὴν προστασίαν αὐτὴν ἀσκοῦν οἱ καθέκαστα δασοκτήμονες, τοῦ κράτους χαράσσοντος τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν καὶ ἐνίοτε συνεπικουροῦντος.

Διὰ τὴν εἰδικῶς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων προστασίαν (παράνομοι ὑλοτομίαι, καταπατήσεις κτλ.) τὸ κράτος μεριμνᾷ διὰ τῆς δασικῆς του ὑπηρεσίας, ἀσκούσης ἐν προκειμένῳ ἀνακριτικὰ καὶ ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Α. Ε. Κ.

ὑλωρὸς (ὁ)· *ἀρχ.*, ὁ φύλαξ τοῦ δάσους, ὁ δασοφύλαξ.

— *[Δασολ.]* Ἡ νεωτέρα δασικὴ νομοθεσία μετεχειρίζετο τὴν λέξιν *ὑλωρὸς* καὶ *ὑλωρικὸν προσωπικὸν* διὰ τὸ κατώτερον προσωπικὸν δασοφυλάκων καὶ ἀρχιφυλάκων δασῶν.

Ὑμὰνς (Hymans), *Ἐρρῖκος-Σιμων*. Βέλγος ἱστορικὸς τῆς τέχνης (1836—1912). Διετέλεσεν ἀρχιβιβλιοθηκάριος τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Βρυξελλῶν καὶ μέρος τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου (ἀπὸ τοῦ 1879), ἠσχολήθη δὲ ἰδιαιτέρως μὲ τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὴν ἱστορίαν των καὶ ἔγραψεν: «Ἱστορία τῆς γραβούρας ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ροῦμπενς» (1879, «Ἱστορία τῆς βελγικῆς τέχνης κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» καὶ διαφόρους μελέτας περὶ Βρύγης, Γάνδης, Τουρναί, Ὕπρ κλπ. Ἐπίσης μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὸ περίφημον ἔργον «Βιβλίον τῶν ζωγράφων» τοῦ Κάρλ φὸν Μάντερ. Χ. Δ.

—Ὑμὰνς (Hymans), *Παῦλος*. Σύγχρονος Βέλγος πολιτικός, υἱὸς τοῦ *Ἐρρίκου*, γεννηθεὶς τῷ 1865. Ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1914 κατεῖχεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Βρυξελλῶν τὴν ἕδραν τῆς συγκριτικῆς κοινοβουλευτικῆς ἱστορίας. Συγχρόνως ἠσχολεῖτο εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγόμενος βουλευτὴς ἀπὸ τοῦ 1900, καὶ κατέστη ἐνωρὶς εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ φιλελευθέρου κόμματος. Ἐκραγέντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀνέλαβε κατ' ἀρχὰς Αὔγουστος τοῦ 1914) διπλωματικὴν ἀποστολὴν παρὰ τῷ προέδρῳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Οὐΐλσον, μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Εὐρώπην διωρίσθη πρεσβευτὴς τοῦ Βελγίου ἐν Λονδίνῳ. Τῷ 1917 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην μετέσχε, μετὰ τὸν πόλεμον, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Βελγίου, τῆς συνδιασκέψεως διὰ τὴν εἰρήνην, τῶν διασκέψεων τοῦ Σὰν Ρέμο, τῆς Βουλώνης, τῶν Βρυξελλῶν καὶ τοῦ Σπᾶ καὶ τῆς πρώτης συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, προεδρεύσας καὶ τῆς πρώτης συνόδου αὐτῆς. Διεδραμάτισεν ἰδίᾳ σημαίνοντα ρόλον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς κατοχῆς τοῦ Ρούρ, τοῦ σχεδίου Ντὼς ἐπὶ τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἑνώσεως τοῦ Λουξεμβούργου μετὰ τοῦ Βελγίου. Μετὰ τὸν πόλεμον διετέλεσε καὶ πάλιν ἐπανειλημμένως ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐσυνέχισε τὴν ἔκδοσιν τῆς «Histoire parlementaire de la Belgique» τοῦ θείου του *Σολομῶντος Λουδοβίκου Ὑμὰνς* καὶ ἐδημοσίευσε: «Frère-Orban» (1905) καὶ «Portraits, essais et discours» (1914).

—Ὑμὰνς (Hymans), *Σολομὼν-Λουδοβῖκος*. Βέλγος λογοτέχνης καὶ πολιτικός, ἀδελφὸς τοῦ *Ἐρρίκου* (1829-1884). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὡς δημοσιογράφος, διατελέσας καὶ διευθυντὴς τῆς πολιτικῆς ἐφημερίδος «L'Echo du Parlement», βραδύτερον δέ, ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ βουλῇ ἓν τῶν ἐπισημοτάτων μελῶν τοῦ κόμματος τῶν μετριοπαθῶν φιλελευθέρων. Συγχρόνως ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἱστορίαν, ἔγραψε διάφορα πνευματώδη μυθιστορήματα μὲ θέματα εἰλημμένα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ζωῆς τῆς βελγικῆς πρωτευούσης («Ἡ οἰκογένεια Μπυβάρντ», «Ἡ βραχεῖα κλῖμαξ» κλπ.) καὶ ἐνδιαφερούσας ἱστορικὰς μελέτας, ὧν κυριώτεραι αἱ: «Μοσχοβιτικαὶ ἐπιστολαί», «Λαϊκὴ ἱστορία τοῦ Βελγίου» (σημειώσασα εἰκοσάδα ἐκδόσεων), «Λαϊκὴ ἱστορία τοῦ Λεοπόλδου Α'», «Πολιτικὴ καὶ κοινοβουλευτικὴ ἱστορία τῶν Κάτω Χωρῶν ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ 1830», «Τὸ σύγχρονον Βέλγιον», «Αἱ Βρυξέλλαι διὰ μέσου τῶν αἰώνων» κλπ. Κυριώτερον ὅμως ἐκ τῶν ἔργων του ὑπῆρξεν «Ἡ κοινοβουλευτικὴ ἱστορία τοῦ Βελγίου ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1880». Χ. Δ.

Ὑμαυπάρουβρι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Θρᾴκης, ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

ὑμεδαπός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκ τῆς ὑμετέρας χώρας, ἀπὸ τὸν τόπον σας, συντοπίτης σας, πρβ. *ἡμεδαπός, ἀλλοδαπός*.

Ὑμέας. Πέρσης στρατηγὸς κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν (498—494 π. Χ.)· ἀρχηγὸς ὢν μιᾶς μοίρας τῆς περσικῆς στρατιᾶς, ἔσπευσε πρὸς κατάληψιν τῶν ἐπὶ τῆς Προποντίδος ἑλληνικῶν παραλίων πόλεων, ἐνῷ ὁ Δαυρίσης, στρατηγὸς ἄλλης μοίρας τῆς στρατιᾶς, ἔσπευδε πρὸς κατάληψιν τῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, διὰ νὰ προλάβουν τὴν σύμπραξιν τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν τῆς Μ. Ἀσίας μετὰ τῶν Σκυθῶν. Ἀμφότεροι ἐπέτυχον τότε τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ των, μεθὸ ὁ μὲν Δαυρίσης ἔσπευσεν εἰς Καρίαν, ὁ δὲ Ὑμέας ὑπέταξε τὴν χερσόνησον τῆς Τρῳάδος. Ἡ δραστηριότης αὕτη τῶν δύο Περσῶν στρατηγῶν, ὡς καὶ τοῦ Πέρσου ἀρχιστρατήγου Ἀρταφέρνους καὶ τοῦ βοηθοῦ του Ὀτάνου συνενέλεσαν εἰς τὴν κατάπνιξιν τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως (494 π. Χ.). ΚΑΨ

ὑμεναία (ἡ) (Hymenaea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον δένδρα ἱκανοῦ μεγέθους, δασικά, ρητινοφόρα, ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: Ἡ *ὑμεναία ἡ κουρβαρίλειος* (Hymenaea Courbarilli), μέγα ἰθαγενὲς δένδρον καὶ μακροβιώτατον τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὅπερ παρέχει βαρύτατον καὶ σκληρὸν ξύλον, χρήσιμον ποικίλως, ἰδίως εἰς τὴν ἁμαξοπηγίαν καὶ τὴν κατασκευὴν διαφόρων σκελετῶν μηχανημάτων. Ἡ ρητίνη του παρέχει τὸ καλούμενον *ἀμερικανικὸν κοπάλιον* τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν βερνικίων. *Ὑμεναία ἡ τυλώδης* (Hymenaea verrucosa), ἰθαγενὲς δασικὸν δένδρον τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῆς Ζανζιβάρης, ἱκανοῦ ἀναστήματος. Παρέχει ρητίνην, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀφρικανικὸν κοπάλιον*. *Ὑμεναία ἡ ὁρνεμάννειος* (Hymenaea Hornemannii) ἰθαγενὲς δένδρον τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Ὑμέναιος (ἢ *Ὑμὴν*) *[Μυθολ.]*. Ὁ προστάτης τοῦ γάμου θεός. Παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ ὁ Ὑμέναιος εἶναι ἀκόμη τὸ γαμήλιον ᾆσμα, δὲν ἔχει προσωποποιηθῆ εἰς θεότητα. Κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα ὅμως χρόνους ὁ ὑμέναιος, θεοποιηθεὶς ἢ ἡρωοποιηθείς, ἐπλάσθη υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης ἢ τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἢ τοῦ Μάγνητος καὶ τῆς Κλειοῦς. Νυμφευθεὶς κόρην ἐξ Ἐλευσῖνος, ἔζησε μετ' αὐτῆς ἐν τοιαύτῃ εὐτυχίᾳ καθ' ὅλον τὸν συζυγικὸν βίον του, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ ἄνθρωποι, εἰς ἀνάμνησιν τῆς εὐδαίμονος συζυγικῆς ζωῆς του, ἔψαλλον κατὰ τὴν τέλεσιν ἑκάστου γάμου ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ἀπ' αὐτοῦ ἐκάλεσαν ὑμέναιον. Κατὰ παραλλαγὴν ὅμως τοῦ προρρηθέντος μύθου, ὁ Ὑμέναιος ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου του, καταπλακωθεὶς ἐκ τῆς πεσούσης στέγης τοῦ οἴκου του, ἀλλ' ἀνεστήθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (*Ἀπολλ.* Γ. 10. 3). Ἡ λατρεία του δὲν ἦτο πολὺ διαδεδομένη εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα· κυρίως ἐλατρεύετο ἐν Ἄργει. Οἱ καλλιτέχναι ἀπεικόνιζον αὐτόν, συνήθως, ὡς ὡραῖον νεανίαν (οὕτως ἀπεικόνισε τοῦτον ὁ ζωγράφος Ἀετίων εἰς τὸν πίνακά του, ὅστις εἶχε θέμα τοὺς γάμους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μετὰ τῆς Ρωξάνης), κρατοῦντα πολλάκις λαμπάδα καὶ στέφανον καὶ ἐνίοτε φέροντα καὶ πτέρυγας. ΚΑΨ.

Ὑμέναιος.
[Τοιχογραφία Πομπηίας.]

ὑμέναιος (ὁ)· γαμήλιος ᾠδή, ἰδίᾳ τὸ ᾀδόμενον ᾆσμα πρὸς τιμὴν τῆς νύμφης ἀγομένης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ· ‖ καθόλου, γάμος: «λαμπάδες ὑμεναίου».

Ὑμέναιος *αἱρετικός*. Ἐφέσιος τὴν καταγωγήν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων αἱρετικῶν, μνημονεύεται δὲ δὶς ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, πρῶτον μὲν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δεύτερον δὲ μετὰ τοῦ Φιλητοῦ. Συμπεραίνεται ὅτι καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν πρώτων γνωστικῶν καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀφώρισεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν. Ε. Γ. Π

—Ὑμέναιος, ἐπίσκοπος *Ἱεροσολύμων*. Διαδεχθεὶς τῷ 260 ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τῶν Ἱεροσολύμων (Αἰλίας) τὸν Μαζαβάνη (251—260), παρέστη εἰς τὰς ἐν Ἀντιοχείᾳ δύο κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως συγκληθείσας συνόδους, τῷ 264 καὶ 268, καὶ τῷ 298 ἀποθανὼν κατέλιπε τὸν θρόνον εἰς τὸν Ζαμβδᾶν. Ε. Γ. Π.

ὑμενάνθηρος (ὁ) (Hymenantherus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀνεπτυγμένους καὶ δενδρύλλια ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη μεμονωμένα καὶ σπανιώτερον κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Εἴδη τινὰ καλλιεργοῦνται διὰ τὰ ὡραιότατα ἄνθη των, ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

ὑμενίνη (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ οὐσία ἥτις ἐκκρίνεται ἀπὸ τοῦ δένδρου καὶ σχηματίζει λεπτόν, διαφανὲς καὶ συνεχὲς στρῶμα κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κορμοῦ τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων, τὴν ἐπιδερμίδα δηλαδὴ τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὑμένιον (τό)· μικρός, λεπτὸς ὑμήν.

— *[Μυκητολ.]* *Ὑμένιον* καλεῖται τὸ σποριοφόρον στρῶμα τοῦ καρποῦ τῶν μυκήτων. Εἰς τοὺς ἀσκομύκητας τὸ ὑμένιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἀσκοὺς καὶ τὰς παραφύσεις καὶ εἶναι ἢ ἐξωτερικόν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀποθηκίων, ἢ ἐσωτερικὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν περιθηκίων. Εἰς τοὺς βασιδιομύκητας ὑμενομύκητας τὸ ὑμένιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ στρῶμα τῶν βασιδίων καὶ φέρεται ἀπὸ εἰδικὸν καρποφόρον. Εἰς τοὺς ὑμενίδας τὸ ὑμένιον φέρεται ἐξωτερικῶς ἐπὶ τοῦ καρποφόρου, ἐνῷ εἰς τοὺς γαστεριίδας καὶ τοὺς φαλλίδας τοῦτο φέρεται εἰς ἐσωτερικὰς κοιλότητας τοῦ καρποφόρου. Ε. Τ. Ε.

—ὑμένια ***σπερματοζῳαρίου*** *[Ἀνατ.]*· βλ. λ. *νημάτια* σπερματοζῳαρίου.

ὑμενίσκος (ὁ)· μικρός, λεπτὸς ὑμήν, ὑμένιον.

ὑμενῖτις, *—ιδος* (ἡ) (hyménite). Καλεῖται οὕτως ἡ φλεγμονὴ τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, σπανίως ἀπαντῶσα μόνη, ἀλλὰ συνυπάρχουσα σχεδὸν πάντοτε μετ' ἄλλων παθήσεων τοῦ κολεοῦ ἢ τῶν χειλέων τοῦ αἰδοίου, ὡς λ. χ. ἐπὶ λευκορροίας καὶ βλεννορροίας τῶν παρθένων κλπ.

ὑμενογενής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἐξ ὑμένος γεννώμενος ἢ διαπλασσόμενος.

—ὑμενογενῆ *ὀστᾶ* *[Ἀνατ.]*· βλ. *δερματογενῆ ὀστᾶ*.

ὑμενογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ γεννῶν, ὁ σχηματίζων ὑμένας.

ὑμενοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ἐς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὑμένα.

ὑμενοζύμη (ἡ)· εἶδος ζύμης τῆς ζυθοποιίας.

ὑμενόκαρπος (ὁ) (Hymenocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ὑμενόκαρπον τὸν κυκλανθῆ* (Hymenocarpus circinanthus), ὅστις εἶναι μικρὰ πόα καλυπτομένη ὑπὸ τριχῶν, μὲ φύλλα φέροντα 5—9 παράφυλλα καὶ ἄνθη κίτρινα, διατεταγμένα ἐπὶ τῆς κορυφῆς λεπτοῦ ποδίσκου. Φύεται εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Δ. Ν. Π.

ὑμενοκέφαλος (ὁ) (Hymenocephalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακρουριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *ὑμενοκέφαλος ὁ ἰταλικὸς* (Hymenocephalus italicus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 0,15 μ. περίπου καὶ ἔχει σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, ὑπὸ μικροσκοπικῶν λεπίων κεκαλυμμένον, κεφαλὴν μεγάλην καὶ ρύγχος βραχύ. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἰταλικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ὑμενόκυκλος (ὁ) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *ὀρβιτοειδής*.

ὑμενολεπιδίδαι (οἱ) (Hymenolepididae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατελμίνθων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη μικρῶν σκωλήκων παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένων ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὑμενολεπὶς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ὑμενολεπὶς (ἡ) (Hymenolepis) /*Ζῳολ.*/. Γένος ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑμενολεπιδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους σκώληκας παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ διαφόρων ζῴων, καὶ ἰδίως θηλαστικῶν. Δ. Ν. Π.

ὑμενομύκητες (οἱ) /*Βοτ.*/. Κατηγορία μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων*, περιλαμβάνουσα μύκητας διακρινομένους κυρίως ἐκ τοῦ *ὑμενίου* των, ὅπερ σχηματίζεται πάντοτε κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τῶν φυτῶν τούτων καὶ ἐπιστρώνει τὰς δύο ὄψεις τῶν πτεριοειδῶν ἀποφύσεών των. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι ἀγαρικίδαι, πολυπορίδαι, κτλ. Δ. Ν. Π.

ὑμενόνημα (τὸ) (Hymenonema) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *ὑμενόνημα τὸ ἑλληνικὸν* (Hymenonema graecum, κοιν. *ἀνδραλίδα*) καὶ *ὑμενόνημα τὸ λακωνικὸν* (Hymenonema laconicum). Ἀμφότερα ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δ. Ν. Π.

ὑμενοπλαστικὴ (ἡ). Πλαστικὴ ἐγχείρησις σκοποῦσα τὴν ἀνάπλασιν τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ραγέντος συνεπείᾳ τραυματισμοῦ ἐκ πτώσεως ἢ ἄλλης αἰτίας, βιασμοῦ κλ. Ο. Ρ.

ὑμενοπλία (ἡ) (Hymenoplia) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μηλολονθιδῶν*, περιλαμβάνον πολλὰ εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ μικρὸν μέγεθός των καὶ τὸν φαιὸν ἢ τεφρὸν χρωματισμόν των. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν ἀνθέων καὶ τρέφονται ἐκ τοῦ νέκταρος τούτων. Δ. Ν. Π.

ὑμενόπτερα (τὰ) (Hymenoptera) /*Ζῳολ.*/. Ἄθροισμα ἐντόμων περιλαμβάνον διάφορα γένη, ὡς τὰς *μελίσσας*, τοὺς *σφῆκας*, τοὺς *μύρμηκας*, τοὺς *ἰχνεύμονας* κτλ., ἅτινα φέρουσι τέσσαρας πτέρυγας μεμβρανώδεις, διαιρουμένας εἰς πλεῖστα τμήματα διὰ νευρώσεων, τελείαν στοματικὴν συσκευὴν καὶ καὶ παρουσιάζουσι τελείας μεταμορφώσεις.

Συστήματα. Τὸ σῶμα τῶν ὑμενοπτέρων, γενικῶς, ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, διαιρούμενον εἰς τρία τμήματα, τελείως διακρινόμενα ἀλλήλων: τὴν κεφαλήν, τὸν θώρακα καὶ τὴν κοιλίαν, ἥτις εἰς τὰ περισσότερα γένη ἑνοῦται καθ' ὅλον τὸ εὖρος τῆς βάσεώς της μετὰ τοῦ θώρακος (*ἰχνεύμων*). Εἰς τὴν μέλισσαν καὶ τὸν σφῆκα ἡ κοιλία συνδέεται μετὰ τοῦ θώρακος διὰ βραχέος, ποδίσκου. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ θώρακος καὶ συναρθροῦται μετ' αὐτοῦ δι' ἀποφύσεως ἐν εἴδει λαιμοῦ, δι' ὃ καὶ εἶναι λίαν εὐκίνητος καὶ ἔχει σχῆμα σφαιρικὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα καὶ πεπλατυσμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον. Αἱ κεραῖαι συμφύονται παρὰ τὸ στόμα. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι σύνθετοι καὶ σχηματίζουσιν ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς δύο ἀσκίδια διωγκωμένα. Ὁ θώραξ εἶναι εὔρωστος καὶ ποικιλόσχημος, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, ἄνευ καταφανῶν διαχωρισμάτων. Ἐξεταζόμενος προσεκτικῶς διακρίνεται εἰς προθώρακα, ὅστις εἶναι στενὸς κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμά του καὶ εἶτα διευρύνεται εἰς μεσοθώρακα, ὅστις κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα εἶναι δισκοειδὴς καὶ ὅπου εἶναι τοποθετημέναι αἱ ἀνώτεραι πτέρυγες μὲ τὰς λεπιδοειδεῖς αὐτῶν ἀποφύσεις, καὶ εἰς μεταθώρακα, ὅστις ἑνοῦται μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς συσφίγξεως, ἥτις συνδέει τοῦτον μετὰ τῆς κοιλίας. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἐξ ἀρθρώσεων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει ἀπὸ 3—9. Ἔχει πάντοτε ἐπίμηκες σχῆμα καὶ κατὰ τὸ ἄκρον της φέρει, εἰς τὰς θηλείας, τέρετρον, ὅπερ ἐνίοτε ὑπερβαίνει εἰς μῆκος καὶ αὐτὸ τὸ μῆκος τῆς κοιλίας. Συνήθως τὸ τέρετρον, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν καταστάσει ἀναπαύσεως, εἶναι κεκρυμμένον ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Τὰ τρία ζεύγη τῶν ποδῶν εἰς τὰ ὑμενόπτερα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μύρμηκας καὶ τινας σφῆκας, οὐδόλως εἶναι κατάλληλα πρὸς βάδισιν. Οἱ ἰχνεύμονες τρέχουσι μετ' ἀρκετῆς εὐκολίας ἐπὶ τῶν φύλλων, οἱ δὲ σφῆκες βαδίζουσι κακῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἶναι, συνήθως, κατὰ πολὺ βραχύτεροι τῶν προσθίων.

Εἰς πάντα τὰ ὑμενόπτερα ἕκαστος ποὺς ἀποτελεῖται ἐκ 5 ἀρθρώσεων. Σχεδὸν πάντα τὰ ὑμενόπτερα εἶναι πτερωτά, ἐκτὸς τῶν μυρμήκων καὶ τῶν μυτίλλων (εἰς τοὺς πρώτους οἱ ἐργάται εἶναι ἄπτεροι καὶ εἰς τοὺς δευτέρους αἱ θήλειαι). Εἴδη τινά, ἐπίσης, ἰχνευμόνων στεροῦνται πτερύγων. Εἴδη τινὰ ὑμενοπτέρων εἶναι ἀποκλειστικῶς ὑδρόβια. Πάντα τὰ ὑμενόπτερα ἔχουσι τέσσαρας πτέρυγας, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ζεῦγος εἶναι μεγαλύτερον καὶ τοποθετημένον ἐπὶ τοῦ προθώρακος, τὸ δὲ δεύτερον ἐπὶ τοῦ μεταθώρακος, συνδεόμενον μετὰ τοῦ πρώτου δι' ἀγκιστροειδῶν χιτινωδῶν ἀποφύσεων. Αἱ μεμβρᾶναι τῶν πτερύγων εἶναι λεπταί, διαφανεῖς, μὲ βραχείας μικροσκοπικὰς τρίχας. Συνήθως αἱ πτέρυγες εἶναι κυαναῖ, ἰώδεις μετὰ μεταλλικῶν ἀποχρώσεων.

Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ ποικίλλει εἰς μῆκος, ἀναλόγως τῶν τροφῶν, δι' ὧν τρέφεται τὸ ἔντομον. Ὑπάρχουσι τρία ζεύγη ὀγκωδῶν σιελογόνων ἀδένων. Εἴδη τινὰ φέρουσι καὶ ἑδραίους ἀδένας ἐκκρίνοντας ἰξῶδες καὶ δύσοσμον ὑγρόν. Τὰ ὑμενόπτερα ἔχουν τελείαν ὀργανικὴν σύστασιν. Ἡ ὀγκώδης κεφαλικὴ μᾶζα, ἐν ᾗ ἐγκλείεται ἡ νευρικὴ συσκευή, ἐξαποστέλλει δύο ἢ τρία νευρικὰ γάγγλια εἰς τὸν θώρακα καὶ ἓξ ἕως ἑπτὰ εἰς τὴν κοιλίαν. Κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἐγκεφαλικῶν λοβῶν τὰ ἔμμισχα σωμάτια μετὰ τῶν ἐν τοῖς λοβοῖς εὑρισκομένων νευρικῶν κυττάρων παρουσιάζουν εἰς τὰ ἔντομα, κυρίως τὰ ζῶντα κατ' ἀποικίας (μέλισσαι, μύρμηκες), μεγάλην ἀνάπτυξιν. Τὸ συμπαθητικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν μετωπικὸν γάγγλιον καὶ δύο φαρυγγικά. Τὸ κοιλιακὸν συμπαθητικὸν σύστημα παρουσιάζει μικρά τινα ἐνδιάμεσα γάγγλια.

Ἡ ραχιαικὴ κοιλότης συναρθροῦται, ὅπως καὶ εἰς τὰ κολεόπτερα, μετὰ τοῦ φαρυγγικοῦ γαγγλίου, ὅπερ εὑρίσκεται πρὸ τοῦ συμπαθητικοῦ, ἐνῷ μετὰ τὸ συμπαθητικὸν εὑρίσκεται ἡ τραχεῖα, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀναπνοήν, μετὰ τῶν λοιπῶν ὀργάνων τῆς ἀναπνευστικῆς συσκευῆς, ἤτοι τῶν δύο ἀεροφόρων εὐμεγέθων ἀσκῶν. Παρὰ τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα ὑπάρχουν καὶ τὰ καλούμενα μουσικὰ ὄργανα, ἅτινα παράγουσι τοὺς διαφόρους ἤχους. Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ συστήματος μεμ-

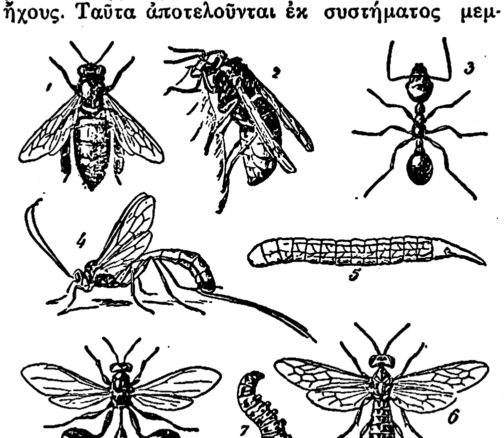

Διάφορα εἴδη ὑμενοπτέρων.

[1=Μέλισσα. 2=Σφήξ. 3=Μύρμηξ. 4='Ιχνεύμων. 5—Προνύμφη ἰχνεύμονος. 6=Τενθρηδών. 7=Προνύμφη τενθρηδόνος. 8=Χαλκίς.]

βρανῶν, αἵτινες δονοῦνται προσκρουόμεναι ἐπὶ τῶν ἀεροφόρων ἀσκῶν. Ὁ βόμβος ἀντιθέτως παράγεται ἐκ τῶν ταλαντευτικῶν κινήσεων τῶν πτερύγων.

Εἰς οὐδὲν ἕτερον ἄθροισμα ἐντόμων παρατηρεῖται τοιαύτη διάκρισις γενῶν, ἄρρενος δηλαδὴ καὶ θήλεος, ὅσον εἰς τὰ ὑμενόπτερα καὶ κυρίως εἰς ἐκεῖνα, ἅτινα ζῶσι κατ' ἀποικίας. Ὁ γεννητικὸς οὗτος διμορφισμὸς παρήγαγε τὸν πολυμορφισμόν. Καὶ τὰ τρία γένη, θῆλυ, ἐργάτης καὶ ἄρρεν, τῶν ἀποικιῶν τῶν μελισσῶν, τῶν σφηκῶν καὶ τῶν μυρμήκων, ἔχουσιν ἰδιάζοντας ὀργανικοὺς χαρακτῆρας, ἐναρμονιζομένους τελείως πρὸς τὴν ἐργασίαν, δι' ἧς ἔχει ἐπιφορτισθῇ ἕκαστον. Συνήθως, ἐκτὸς τῶν μελισσῶν, ὁ ἄρρην τῶν ὑμενοπτέρων ἐντόμων εἶναι πάντοτε μικρότερος, ἐπιμηκέστερος καὶ λεπτότερος τῆς θηλείας. Τὰ ὑμενόπτερα παρουσιάζουσι τελείας μεταμορφώσεις. Ἡ κάμπη των ὑφίσταται εὐδιάκριτον νύμφωσιν, κατὰ τὴν φάσιν τῆς ὁποίας προσομοιάζει πρὸς τὴν χρυσαλλίδα τῶν ψυχῶν. Κατά τινας, μεταξὺ τῶν δύο φάσεων, κάμπης καὶ νύμφης, ὑφίσταται ἐνδιάμεσος φάσις μεταμορφώσεως, ἡ ψευδονύμφωσις. Τοῦτο παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰς μελίσσας καὶ τὰς σφῆκας. Ἡ ψευδονύμφη εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν κάμπην, ἀλλὰ διαφέρει ταύτης διότι παρουσιάζει ὑποτυπώδεις πόδας καὶ πτέρυγας.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ᾠοῦ ἐμελετήθη προσεκτικῶς ὑπὸ πλείστων ἐντομολόγων εἰς τὰ κυριώτερα γένη καὶ εἴδη τῶν ὑμενοπτέρων. Οὕτως εἰς τὰς μελίσσας τὸ πρῶτον βλαστοδερμικὸν κύτταρον σχηματίζεται κατὰ τὸν ἀνώτερον πόλον τοῦ ᾠοῦ, ὅταν δὲ τὸ βλαστόδερμα καλύψῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν λέκυθον, σχηματίζεται μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνης ὑγρόν τι. Εἶτα ἀναφαίνεται θυρεοειδής τις διόγκωσις, φέρουσα πλαγίαν πτύχωσιν, κεφαλικὴν καλουμένην, καὶ ἐπιμήκης διαυλάκωσις σχηματιζομένη κατὰ τὸ πρόσθιον τῆς ἐγκεφαλικῆς πτυχώσεως τμῆμα. Εἰς τοὺς πτερομάλους δὲν ὑφίσταται θρεπτικὴ λέκυθος, ἀλλὰ σχηματίζονται τρία κύτταρα, ἐξ ὧν τὸ μεσαῖον ἀντιπροσωπεύει τὸ σπέρμα καὶ τὰ ὑπόλοιπα δύο τὸ ἀμνίον, εἶτα ὅμως, σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ᾠοῦ, παρουσιάζονται παρεμφερῆ φαινόμενα πρὸς τὰ τῶν περισσοτέρων ἐμβρυακῶν μορφῶν τῶν ἐντόμων. Αἱ κάμπαι τῶν ὑμενοπτέρων παρουσιάζονται ὑπὸ δύο λίαν διακεκριμένας κατηγορίας. Ἐν τῇ πρώτῃ αὗται ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, φέρουσι πόδας, ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν φυτῶν, ὧν κατατρώγουσι τὰ φύλλα, καὶ ἔχουσι τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῶν καμπῶν, ἀλλὰ καλοῦνται ψευδοκάμπαι. Ψευδοκάμπας παρουσιάζουσι τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας τῶν τενθρηδινιδῶν. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει αἱ κάμπαι εἶναι ἄποδες καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνίκανοι νὰ κινηθῶσι· τὸ δέρμα τοῦ σώματός των εἶναι λεπτόν, τὸ σῶμά των εὔρωστον, τὸ χρῶμά των ὑπόλευκον, ὑπέρυθρον ἢ πορτοκαλιῶδες, τὸ στόμα των δὲν φέρει σιαγόνας τόσον ἰσχυρὰς ὅσον τὸ τῆς προηγουμένης κατηγορίας. Ἀδυνατοῦν νὰ τραφῶσι μόναι των, παραμένουσαι ἐν τῇ φωλεᾷ των καὶ τρεφόμεναι ἐκ τοῦ μέλιτος, ὅπερ παρέχει εἰς αὐτὰς ἡ μήτηρ των, ἢ καὶ διαφόρων ἀρθρωτῶν ζῴων, ἅτινα προσφέρονται εἰς ταύτας ἀφοῦ πρότερον ἀναισθητηθῶσι. Γενικῶς ὅμως αἱ κάμπαι ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν φέρουσι πάντοτε ὑφαντικὰ ὄργανα, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ὑφαίνουσι τὸ βομβύκιόν των. Αἱ κάμπαι τῆς δευτέρας κατηγορίας δὲν ἀπορρίπτουσι τὰ περιττώματά των καθ' ὅλον τὸ στάδιον τῆς πρώτης αὐτῶν φάσεως, ὅταν ὅμως μεταμορφωθῶσιν εἰς νύμφας, τότε ἀποβάλλουσιν ἀμέσως τὸ ἔντερόν των, ἀναπτυσσομένων νέων κυτταρικῶν ἐντερικῶν ἐπιστρώσεων.

Ἤθη καὶ ἔθιμα. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν ὑμενοπτέρων ἐντόμων ποικίλλει ἀπὸ γένους εἰς γένος καὶ ἀπὸ σταδίου εἰς στάδιον. Ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅπως εἰς τοὺς τενθρίδας, οἱ ὁποῖοι εἶναι σαρκοφάγοι, γενικῶς τρέφονται ἐκ νέκταρος ἀνθέων. Οἱ σφῆκες καὶ οἱ μύρμηκες, οἵτινες καταβροχθίζουσιν ἔντομα καὶ γενικῶς σάρκας, πράττουσι τοῦτο, διότι, τῇ βοηθείᾳ τοῦ γαστρικοῦ των ὑγροῦ, παρασκευάζουσι χυλώδη θρεπτικὴν οὐσίαν διὰ τὰς κάμπας των. Πᾶσαι αἱ ἀσχολίαι τῶν θηλέων διατίθενται διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν φωλεῶν, ἔνθα θὰ ἐναποθέσωσι τὰ ᾠά των διὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν νεογνῶν των. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον πολλὰ ἐκ τῶν ἐντόμων τούτων κατασκευάζουσι τὰς φωλεᾶς των, προδίδει πολλάκις μεγίστην νοημοσύνην. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακινδυνεύουσι καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν των, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ ὑπερασπίσωσιν ἄλληλα καὶ τὰ νεογνά των.

Κατάταξις. Τὸ ἄθροισμα τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 25.000 εἴδη, ὑπαγόμενα εἰς τὰς κάτωθι κατηγορίας:

1) *Νύκτια ἢ πριονοφόρα.* Αἱ θήλειαι τούτων φέρουσι κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας των πριονοειδῆ δηλητηριώδη ἀπόφυσιν. Ἡ κατηγορία αὕτη διαιρεῖται εἰς τρεῖς ὑποκατηγορίας, τὰ *φυτοφάγα*, τὰ *ἐντομοφαγα* καὶ τὰ *παρασιτικά*: α) *Φυτοφάγα*. Ταῦτα διακρίνονται πάντων τῶν λοιπῶν ὑμενοπτέρων ἐκ τῆς εὐκινήτου κοιλίας των καὶ τῶν καμπῶν των, αἵτινες φέρουσιν ὀκτὼ ζεύγη κοιλιακῶν ψευδοποδίων καὶ ζῶσιν ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων φυτῶν, ἐξ ὧν τρέφονται, ἐνῷ τὰ ἐνήλικα ἔντομα τρέφονται ἐκ τοῦ νέκταρος τῶν ἀνθέων. Κυριωτέρα οἰκογένεια τῆς ὑποκατηγορίας ταύτης εἶναι οἱ *τενθρηδινίδαι*. β) *Ἐντομοφάγα*. Ταῦτα πολλάκις καλοῦνται καὶ *ἰχνεύμονες* καὶ γεννῶσι τὰ ᾠά των ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν καμπῶν ἑτέρων ἐντόμων. Αἱ κάμπαι των ἀναπτύσσονται ἐντὸς τοῦ σώματος τῶν ξενιζόντων ταύτας καμπῶν, διατηροῦσαι ἄθικτα πάντα τὰ ὄργανα τούτων, μέχρις ὅτου μεταμορφωθῶσι τελείως, ὁπότε καταστρέφουσι τελείως ταῦτα. Οἱ ἰχνεύμονες διακρίνονται διὰ τὸ ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν σῶμά των, τοὺς ἐπιμήκεις πόδας των καὶ τὸ προέχον τέρετρον τῶν θηλειῶν των. γ) *Παρασιτικά*. Εἶναι μικρότατα ἔντομα, ἅτινα ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, παράγοντα ἐπ' αὐτῶν διογκώσεις γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα κηκίδας. Ἕκαστον εἶδος παρουσιάζει δύο ἐναλλασσομένας γενέσεις, τὴν παρθενογένεσιν καὶ τὴν ἐγγενῆ γένεσιν, αἵτινες παρουσιάζουσι τοιαύτας διαφοράς, ὥστε πολλάκις νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς φαινόμενα δύο διαφόρων εἰδῶν. Κυριωτέρα οἰκογένεια τῆς ὑποκατηγορίας ταύτης εἶναι οἱ *ψηνίδαι*.

2) *Κεντροφόρα.* Τούτων αἱ θήλειαι φέρουσι δηλητηριῶδες ἀνεπτυγμένον τέρετρον. Εἰς τὴν ὑποκατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι *μυρμικίδαι* καὶ *μελισσοΐδαι*: α) *Μυρμικίδαι*. Θεωροῦνται ἐκ τῶν νοημονεστέρων ἐντόμων. Ἐνδιαιτῶνται κατ' ἀποικίας καὶ διακρίνονται εἰς ἄρρενας, θηλείας καὶ ἐργάτιδας. Οἱ ἄρρενες καὶ αἱ θήλειαι εἶναι πτερωταί, ἐνῷ αἱ ἐργάτιδες, αἵτινες εἶναι ἄγονοι θήλειαι, εἶναι ἄπτεροι. Μετὰ τὴν γονιμοποίησιν οἱ ἄρρενες ἀποθνήσκουσι καὶ αἱ θήλειαι ἀφοῦ ἀπολέσωσι τὰς πτέρυγάς των, μεταναστεύουσιν εἰς ἕτερον μέρος πρὸς καταρτισμὸν νέας ἀποικίας. Αἱ νύμφαι των τρέφονται ἐκ ζαχαροειδῶν οὐσιῶν. β) *Μελισσοιδαι*. Ταῦτα ἔχουσι τὸ σῶμά των τριχωτὸν καὶ οἱ πρόσθιοι αὐτῶν πόδες εἶναι καταλλήλως διαμεμορφωμένοι διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ νέκταρος καὶ τῆς γύρεως τῶν ἀνθέων. Εἴδη τινὰ ζῶσι μονήρη ἢ κατὰ μικρὰς ὁμάδας καὶ δὲν ἔχουσιν ἀγόνους θηλείας. Ταῦτα εἶναι τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθοφοριδῶν*, τῶν *χαλικοδομιδῶν* καὶ τῶν *ξυλοκοπιδῶν*. Ἕτερα δὲ εἴδη συνέρχονται κατὰ πολυπληθεῖς ἀποικίας, ἔνθα ὑπάρχουσι πάντοτε ἄρρενα, θήλεα καὶ ἐργάτιδες. Εἰ

Digitized by Google

κάστην ἀποικίαν ὑπάρχει μία καὶ μόνη θήλεια, ἡ βασίλισσα, ἥτις γεννᾷ παρθενογενετικῶς ἢ τῇ συμμετοχῇ τοῦ ἄρρενος. Τὰ ἐκ παρθενογενέσεως προερχόμενα ἔντομα παράγουσι μόνον ἄρρενα, ἐνῷ τὰ διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἄρρενος μόνον ἐργάτιδας, αἵτινες καὶ μόναι ἐργάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν φωλεῶν καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν νυμφῶν. Τέλος, ἕτερα εἴδη μελισσῶν ζῶσι παρασιτικῶς καθ' ὁμάδας ἐντὸς τῶν φωλεῶν τῶν προηγουμένων, παρουσιάζοντα τὰ φαινόμενα μιμητισμοῦ, ἵνα παραπλανῶσι τὰ ξενίζοντα ταῦτα ἔντομα. Τὰ ὑμενόπτερα ἔντομα ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς.
Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Τὰ ἀρχαιότερα τῶν ἐντόμων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μαλμίου ὑποδιαπλάσεως τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὸ Solnhofen τῆς Βαυαρίας καὶ εἰς Ἀγγλίαν. Ὅλα τὰ ἄλλα λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ καὶ εἶναι πολυαριθμότατα ἐντὸς ἠλέκτρου καὶ εἰς τὰς μάργας γλυκέων ὑδάτων τοῦ Aix, Florissant, Oningen καὶ Badoboj.
Γ. Κ. Γ.

ὑμένορχις (ὁ) (Hymenorchis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας καὶ τῆς Νέας Γουϊνέας, τινὰ τῶν ὁποίων καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τοῦ κόσμου.
Δ. Ν. Π.

ὑμενοτομία (ἡ). Ἡ τομὴ αὕτη, ἀφορῶσα τὸν παρθενικὸν ὑμένα, καθ' ἃς περιπτώσεις τυγχάνει οὗτος ἄτρητος ἢ ἀτελῶς διάτρητος, παρέχων κώλυμα πρὸς τὴν ἐκροὴν τῶν ἐμμήνων ἢ τὴν συνουσίαν, διενεργεῖται ἐπὶ τοῦ διαφράγματος τούτου, καθέτως, ἐγκαρσίως ἢ σταυροειδῶς πρὸς ἄρσιν τοῦ ἐν λόγῳ κωλύματος. Ἐπίσης ὑμενοτομία διενεργεῖται πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ, ἐπὶ φυσιολογικοῦ διατρήτου ὑμένος παρθένων ἐπιτόκων, αἵτινες δὲν ὑπέστησαν διακόρευσιν, ἤτοι ρῆξιν τοῦ ὑμένος των, ἀλλ' ἁπλῶς κατέστησαν ἔγκυοι ἐκ τῆς διεισδύσεως σπερματοζωαρίων διὰ τοῦ στομίου τοῦ ὑμένος των ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἢ περὶ τὴν γεννητικὴν ζώνην ἐκχυθέντος σπέρματος κατὰ τὴν ἀτελῆ γενετήσιον μετ' ἀνδρὸς ὁμιλίαν. Τέλος, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐξόδου τοῦ ἐμβρύου, ὑμενοτομία λαμβάνει χώραν καὶ ἐπὶ γυναικῶν πρωτοτόκων, ὧν ὁ παρθενικὸς ὑμήν, ὡς ἐκ τῆς ἐλαστικότητος καὶ ὑποχωρητικότητός του, δὲν ὑπέστη ρῆξιν κατὰ τὰς ἑκάστοτε συνουσίας.
Ο. Ρ.

ὑμενοφυλλοειδῆ (τά), ἢ ***ὑμενοφυλλίδαι*** (οἱ) (Hymenophyllaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτερίδων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη πτερίδων ἀπαντωσῶν εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Οἱ ὑμενοφυλλίδαι εἶναι τὰ ἀτελέστερα τῶν φυτῶν, διακρινόμενοι κυρίως ἐκ τοῦ προθαλλίου των, ὅπερ εἶναι προσόμοιον πρὸς τὸ πρωτόνημα. Γνωστότερα γένη εἶναι ἡ *τριχομονὰς* καὶ τὸ *ὑμενόφυλλον* (βλ. λ.).
Δ. Ν. Π.

ὑμενόφυλλον (τὸ) (Hymenophyllum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑμενοφυλλοειδῶν* ἢ *ὑμενοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πτέριδας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς ἀπαντώσας.
Δ. Ν. Π.

ὑμενοχαίτη (ἡ) (Hymenochaeta) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θηληφοροειδῶν* ἢ *θηληφοριδῶν*, περιλαμβάνον κρυπτογαμικὰ φυτὰ παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων. Ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς.
Δ. Ν. Π.

ὑμενώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὑμένα, ὑμενοειδής.

ὑμενῶδες *ἢ διαφανὲς διάφραγμα [Ἀνατομ.]*. Ἡ ἄνω μοῖρα τοῦ μεσοκοιλιακοῦ διαφράγματος τῆς καρδίας, ἡ πολλῷ ἐλάσσων τῆς κάτω καὶ λεπτοτάτη, οὖσα ἄμυος καὶ διαφανὴς καὶ ἀποτελουμένη ὑπὸ συνδετικοῦ ὑποστρώματος, ἐπαλειφομένου κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας ὑπὸ τοῦ ἐνδοκαρδίου. Καὶ ἡ μὲν ἀριστερὰ ἐπιφάνεια τοῦ διαφράγματος βλέπει πρὸς τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν, ἡ δὲ δεξιὰ διῄρηται διὰ τῆς προσφύσεως τῆς ἔσω γλωχῖνος τῆς τριγλώχινος βαλβῖδος εἰς δύο μοίρας, τὴν ἄνω ἢ κολπικήν, ἀποτελοῦσαν συνέχειαν τοῦ μεσοκολπίου διαφράγματος, καὶ τὴν κάτω ἢ κοιλιακήν, κεκρυμμένην ὑπὸ τὴν ἔσω γλωχῖνα τῆς τριγλώχινος βαλβῖδος.
Ι. Π.

—**ὑμενῶδες** ***κρανίον*** *[Ἀνατομ.]*. Κάψα ὑμενώδης, ἥτις ἐγκλείει ἐν ἀρχῇ οὐ μόνον τὴν καταβολὴν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ περιβάλλει καὶ τὰς καταβολὰς τῶν αἰσθητηρίων (τῆς ἀκοῆς, τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ὀσφρήσεως), σχηματίζουσα περὶ αὐτὰς δευτερευούσας κάψας. Ἐφεξῆς τὸ τοίχωμα τοῦ ὑμενώδους κρανίου χονδροῦται καὶ οὕτω παράγεται τὸ χονδρῶδες κρανίον καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ ὀστεϊνον.
Ι. Π.

ὑμέτερος, *—α, —ον*· ἀντων. κτητική, ὁ ἰδικός σας.

ὑμήν, *—ένος* (ὁ)· λεπτὸς καὶ ἐλαστικὸς ἱστὸς ἐν εἴδει δέρματος, μεμβράνα: «*παρθενικὸς ὑμήν*».

—*[Ἀνατομ.]* *Ὑμὴν αἰθουσαῖος ἢ τοῦ Ραϊσσνερ*. **Πέταλον τοῦ περιοστέου (τοῦ κοχλίου) λοξόν,** ὅπερ ἐντείνεται μεταξὺ τῆς στεφάνης καὶ τοῦ ἑλικοειδοῦς συνδέσμου καὶ ὅπερ μετὰ τοῦ ὑμενώδους ἑλικοειδοῦς πετάλου (βασικοῦ) καὶ τοῦ ἑλικοειδοῦς συνδέσμου χωρίζει ἐπὶ τῆς αἰθουσαίας κλίμακος τρίγωνον ἰσοσκελῆ χῶρον, περιέχοντα τὸν κοχλιακὸν πόρον.

Ὑμὴν ἀρθρικός. Παριστᾷ οὗτος τὴν ἔσω στιβάδα τοῦ ἰνώδους ἀρθρικοῦ θυλάκου καὶ εἶναι παρεμφερὴς πρὸς ὀρογόνον ὑμένα. Σύγκειται ἐκ δύο στιβάδων, ὧν ἡ μὲν ἔξω συνέχεται μετὰ τοῦ ἰνώδους ἀρθρικοῦ θυλάκου, ἡ δ' ἔσω ἀποτελεῖται ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ μετὰ πολυπληθῶν κυττάρων. Σχηματίζει δὲ προσεκβολὰς ἐπὶ τὰ ἐντὸς καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ, τὰς *ἔσω καὶ ἔξω ἀρθρικὰς ἀποφύσεις*. Καὶ αἱ μὲν ἔσω ἀποφύσεις εἰσέχουσιν ἐντὸς τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος καὶ καλοῦνται αἱ μὲν μείζονες καὶ παχύτεραι *ἐνάρθριοι πτυχαί*, αἱ δ' ἐλάσσονες καὶ νηματοειδεῖς *ἐνάρθριοι λάχναι*, χρησιμεύουσι δὲ πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν καὶ ἄμβλυνσιν τῆς κρούσεως τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν. Αἱ δ' ἔξω ἀποφύσεις παριστῶσι θυλακοειδῆ ἐκκολπώματα τοῦ ἀρθρικοῦ ὑμένος, ἅτινα εἶναι τὰ μὲν μείζονα, τὰ δὲ μικρά, κοινωνοῦντα πάντα μετὰ τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος.

Ὑμὴν ἀρυταινεπιγλωττιδικός. Οὗτος εἶναι εἷς ἐκ τῶν ἰδίων συνδέσμων τοῦ λάρυγγος, καλούμενος καὶ *τετράγωνος ὑμήν*. Παριστᾷ τὴν ἄνω μοῖραν τοῦ ὑπὸ τὸν βλεννογόνον τοῦ λάρυγγος κειμένου ἐλαστικοῦ ὑμένος καὶ κατασκηνοῖ ἐντὸς τῆς ἀρυταινεπιγλωττιδικῆς πτυχῆς, ἀποτελῶν τὸ ὑπόθεμα αὐτῆς.

Ὑμὴν ἄτρητος. Καλεῖται οὕτω ὁ παρθενικὸς ὑμήν, ὁ ἀποφράσσων τελείως τὸ στόμιον τοῦ κολεοῦ, μηδεμίαν ἐμφανίζων ὀπήν. Παράγεται δ' ὁ τοιοῦτος ὑμήν, ὅταν κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν διάπλασιν τὰ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα, τὰ πληροῦντα τὸν κολεόν, ἀντὶ νὰ διαλυθῶσι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, παύωσι διαλυόμενα κατὰ τὴν ἐκβολὴν αὐτοῦ. Ὁ ἄτρητος παρθενικὸς ὑμήν, ἀρχομένων τῶν καταμηνίων, ἐμποδίζει τὴν ἐκροὴν τοῦ αἵματος, προκαλῶν διαταραχάς· διὸ δέον νὰ διανοίγηται δι' ἐγχειρήσεως.

Ὑμὴν δικτυωτὸς καὶ καλυπτήριος κορτιανοῦ. Ὑμένες λεπτότατοι, ἐπικαλύπτοντες τὸ ἐν τῷ ὑμενώδει λαβυρίνθῳ τοῦ ὠτὸς κορτιανὸν ὄργανον, εἰς ὃ ἀπολήγει τὸ κοχλιακὸν νεῦρον. Καὶ ὁ μὲν *δικτυωτὸς ὑμὴν* ἀποτελεῖ τὴν ἐπιπολῆς ἐπιφάνειαν τοῦ κορτιανοῦ ὀργάνου καὶ διατιτραίνεται ὑπὸ στρογγύλων ὀπῶν, δι' ὧν προέχουσι τὰ ἔξω ἄκρα τῶν τριχωτῶν κυττάρων μετὰ τῶν τριχῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ *καλυπτήριος ὑμὴν* ἐκτείνεται ὁριζοντίως, ἀπὸ τῆς προσφύσεως τοῦ αἰθουσαίου τοιχώματος τοῦ κοχλιακοῦ πόρου μέχρις ὕπερθεν τῶν ἐξωτάτων ἀκουστικῶν κυττάρων, καλύπτων οὕτω σύμπαν τὸ κορτιανὸν ὄργανον.

Ὑμὴν ἐλαστικός. Ὑμὴν συνεχής, ὅστις, ὑπὸ τὸν βλεννογόνον τοῦ λάρυγγος κείμενος, ἐπικαλύπτει τὴν ἔσωθεν ἐπιφάνειαν τῶν χόνδρων, ἐπαναλαμβάνων τὸ σχῆμα τοῦ αὐλοῦ τοῦ λάρυγγος. Παχύνσεις τοῦ ὑμένος τούτου παριστῶσιν οἱ πλείονες τῶν ἰδίων συνδέσμων τοῦ λάρυγγος.

Ὑμὴν ἐπιπωματικός· βλ. λ. *ἐπιπωματικὸς* ὑμήν.

Ὑμὴν θυροειδής. Ὑμὴν ἰνώδης, ἐκφυόμενος ἐκ τῶν δύο φυμάτων (τοῦ ἄνω καὶ τοῦ κάτω) τοῦ θυροειδοῦς τρήματος τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ καὶ ἀποφράσσων ἅπαν τὸ θυροειδὲς τρῆμα, πλὴν τῆς θυροειδοῦς αὔλακος, ἧς κάτωθεν, δίκην γεφύρας φερόμενος, μεταβάλλει αὐτὴν εἰς ὀπὴν ἢ σωλῆνα, τὸν *θυροειδῆ πόρον*, δι' οὗ διεκπίπτουσιν ἐκ τῆς πυέλου εἰς τὸν μηρὸν τὰ θυροειδῆ ἀγγεῖα καὶ τὸ νεῦρον.

Ὑμὴν καλυπτήριος· βλ. λ. *καλυπτήριος* ὑμήν.

Ὑμὴν παρθενικός· βλ. λ. *παρθενικὸς* ὑμήν.

Ὑμὴν πρωκτικός· βλ. λ. *πρωκτικὸς ὑμήν*.

Ὑμὴν στερνικός. Εἶναι δύο, ὁ *ὀπίσθιος* καὶ ὁ *πρόσθιος στερνικὸς ὑμήν*. Καὶ ὁ μὲν ὀπίσθιος καλύπτει τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ στέρνου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συνυφάνσεως ἐπιμήκων δεσμίδων· ὁ δὲ πρόσθιος ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ στέρνου διαπλοκῆς καὶ συνυφάνσεως τῶν ταινιοειδῶν δεσμίδων τῶν χονδροστερνικῶν συνδέσμων πρὸς τὰς δεσμίδας τῶν συνδέσμων τοῦ ἀντιθέτου πλαγίου.

Ὑμὴν τετράγωνος· βλ. λ. *τετράγωνος* ὑμήν.
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—**ὑμένες τοῦ ᾠοῦ** *[Μαιευτ.]*. Οὗτοι εἶναι τρεῖς, ἀριθμούμενοι ἐκ τῶν ἔξω ἐπὶ τὰ ἔνδον, ἤτοι: α') ὁ *φθαρτὸς* ὑμὴν ἢ ὁ *βλεννογόνος* ὑμὴν τῆς μήτρας, πεπαχυσμένος καὶ μεταβλητός· β') ὁ *χόριος* ἢ τὸ *χόριον*, οὗτινος πεπαχυσμένον τι τμῆμα, μειγνύμενον μετὰ τοῦ φθαρτοῦ, ἀποτελεῖ τὸν πλακοῦντα· γ') ὁ *ἀμνιοτικὸς* ἢ τὸ *ἀμνίον*, ὁ σπουδαιότερος τῶν ὑμένων τοῦ ᾠοῦ, ὁ περικλείων ἐν αὐτῷ τὸ ἀμνιοτικὸν ὑγρόν. Ἐνταῦθα θέλομεν ἐξετάσει πάντα τὰ πρὸς τοὺς ὑμένας σχετιζόμενα ζητήματα.

1) *Πρόωρος ρῆξις τῶν ὑμένων*. Τὰ αἴτια τῆς αὐτομάτου ρήξεως τῶν ὑμένων κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους μῆνας τῆς κυήσεως εἶναι: ἡ πλημμελὴς ἢ παρὰ φύσιν ἔμφυσις τοῦ πλακοῦντος, ἡ πλημμελὴς ἀνάπτυξις τοῦ ὄγκου τῆς μήτρας (ὑδράμνιος, πολλαπλῆ κύησις, ὑδροκεφαλία, τερατομορφία, ἀνώμαλοι ἐμβρυϊκαὶ προβολαί), **πάντα τὰ αἴτια** τῆς δυστοκίας τὰ παρακωλύοντα τὴν προσαρμογὴν τοῦ ἐμβρύου κλπ. Χαρακτηρίζεται δ' αὕτη κλινικῶς ὑπὸ ἀποτόμου ἐκροῆς τοῦ ὑγροῦ, παρακολουθουμένης ὑπὸ συνεχοῦς διιδρώσεως, ἥτις δέον νὰ μὴ συγχέηται πρὸς τὴν ἀκούσιον οὔρησιν ἢ πρὸς ἀποβολὴν ὑγροῦ κολπικῆς διακλύσεως ἢ πρὸς ὑδρόρροιαν τῆς μήτρας. Πρὸς θεραπείαν συνιστῶμεν ἀπόλυτον ἐν τῇ κλίνῃ ἠρεμίαν, καὶ δὴ ἐπὶ ζῶντος ἐμβρύου καὶ μὴ ἀρξαμένου εἰσέτι τοκετοῦ· προληπτικῶς ἐνίεμεν ἐν τῷ κολεῷ διάλυμα ἀργυρόλης (10 : 100) καὶ ἐνεργοῦμεν τοπικὴν ἀντισηψιαν. Ἐὰν ὑπάρχωσιν ὠδῖνες τοκετοῦ, διενεργοῦμεν λαυδανοῦχον ὑποκλυσμὸν (25—30 σταγόνων) μετὰ προηγουμένην κένωσιν τοῦ ἐντέρου, ὡς καὶ ἔνεσιν μορφίνης (0 01). Ἀλλ' ἐὰν ἡ παράτασις τῆς κυήσεως εἶναι ἀσύμφορος, διότι ἡ γυνὴ ἐμφανίζει φαινόμενα τοξικῆς αὐτοδηλητηριάσεως (λευκωματουρία, οὐρικὴ ἀνεπάρκεια, ἐλαμπτικοὶ παροξυσμοὶ κλπ.), ἢ διότι κατέχεται ὑπὸ χρονίας παθήσεως ἐπιδεινωθείσης διὰ τῆς κυήσεως (φυματίασις, καρδιακὴ πάθησις), ἢ διότι ἡ πύελος εἶναι ἐλαττωματική, παρακωλύουσα τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ ἐμβρύου, περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὴν αἰδοιοκολπικὴν ἀντισηψίαν καὶ ἀναμένομεν, μετὰ δὲ τὴν ὑστεροτοκίαν διενεργοῦμεν ἐνδομήτριον διάκλυσιν καὶ ὑποδόριον ἔνεσιν τοῦ propidon προληπτικῶς. Ἐπὶ νεκροῦ ἐμβρύου, ἐὰν ὁ θάνατος ἐπῆλθε τὴν στιγμὴν τῆς ρήξεως τῶν ὑμένων, ὑπάρχει κίνδυνος σήψεως τοῦ ἐμβρύου, ὁπότε δέον νὰ προβῶμεν τάχιστα εἰς τὴν ὁλοσχερῆ κένωσιν τῆς μήτρας, μεθ' ἣν διενεργοῦμεν ἐνδομήτριον ἀντισηπτικὴν διάκλυσιν, ἐπιτηροῦντες τὴν λεχώ.

2) *Ἐνδείξεις τῆς προώρου ρήξεως τῶν ὑμένων*. Ταύτην διενεργοῦμεν ἐπὶ θεραπευτικῷ σκοπῷ. Κατὰ τὴν ἔμφυσιν τοῦ πλακοῦντος εἰς τὸ κατώτερον τριτημόριον τῆς μήτρας, μεθ' αἱμορραγιῶν καὶ συχνότητος σφυγμοῦ καὶ συγκοπικῆς καταστάσεως, δέον νὰ ρήξωμεν ἀμέσως τοὺς ὑμένας μετὰ πάσης ἀντισηψίας. Ἡ αὐτὴ ἀγωγὴ τηρεῖται ὅταν κατὰ τὴν κύησιν ἐπέρχεται πρόωρος ἀποκόλλησις τοῦ κανονικῶς προσπεφυκότος πλακοῦντος μετ' ἐντόνου νευροπληξίας (shock). Ὡσαύτως ἐπὶ ὑδραμνίου. Ἡ ρῆξις τῶν ὑμένων ἐνδείκνυται καὶ ἐπὶ ὑπερβολικοῦ ὄγκου τῆς μήτρας, προκαλοῦντος ἀναπνευστικὴν καὶ κυκλοφορικὴν δυσχέρειαν, ἐπὶ πλημμελοῦς γενικῆς καταστάσεως, ἤτοι πυρετοῦ, ἀπωλείας τῆς θρέψεως, ἀπισχνάνσεως, ἀϋπνίας, γεώδους χροιᾶς τοῦ δέρματος, ἐξ ἐλαττώσεως τῶν οὔρων, ἐξ ἀλγηδόνων κοιλιακῶν, διαφραγματικῶν καὶ πλευρικῶν, παρακωλυουσῶν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν ὕπνον κλπ.

3) *Ἐνδείξεις τῆς ρήξεως τῶν ὑμένων κατὰ τὸν τοκετόν*. Ἐπειδὴ τὸ θυλάκιον εἶναι ἀναγκαῖον κατὰ τὸν τοκετόν, δέον νὰ ἐπιμελούμεθα μεγάλως αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως ἡ μήτρα εἶναι ἀνωμάλως ἀνεπτυγμένη, εἴτε ἐξ ὑπερβολικοῦ ἀμνιοτικοῦ ὑγροῦ, εἴτε ἐκ πολλαπλῆς κυήσεως ἢ εὐμεγέθους ᾠοῦ, ἡ διαστολὴ παραμένει στάσιμος ἐπὶ πολλὰς ὥρας, τότε προβαίνομεν εἰς τὴν ρῆξιν τοῦ θυλακίου καὶ ὁ τοκετὸς ἐπαναλαμβάνει τὴν κανονικὴν αὐτοῦ πορείαν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς τελείας διαστολῆς τῆς μήτρας διενεργοῦμεν τὴν ρῆξιν τῶν ὑμένων, ὁσάκις θέλομεν νὰ ἐμπεδώσωμεν τὴν ἐμβρυϊκὴν προβολήν, ἔχουσαν τάσιν πρὸς μετατόπισιν· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δι' ἐξωτερικῶν χειρισμῶν μετασχηματισμοῦ πρὸς συγκράτησιν τοῦ σχήματος τοῦ ἐμβρύου καὶ ἐπὶ προπτώσεως τῆς ὀμφαλίδος, ἧς ἀπαιτεῖται ἡ ἀνάταξις.

Ἡ κυριωδεστέρα ἔνδειξις τῆς προώρου ρήξεως τῶν ὑμένων εἶναι ἐπὶ αἱμορραγιῶν κατὰ τὸν τοκετόν, ἐξ ἐμφύσεως τοῦ πλακοῦντος εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς μήτρας· ἡ εὐρεῖα τούτων ρῆξις συνεπάγεται τὴν ἐπίσχεσιν τῆς αἱμορραγίας, καθότι δὲν ἀσκοῦνται πλέον ἑλκυσμοὶ τῶν ὑμένων ἐπὶ τοῦ πλακοῦντος πρὸς ἀποκόλλησιν αὐτοῦ καὶ διότι ἡ ἐμβρυϊκὴ προβολή, ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ πλακοῦντος, πιέζει αὐτὸν ἐν εἴδει σφαίρας. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταχέος τερματισμοῦ τοῦ τοκετοῦ, ὅταν τὸ ἔμβρυον ὑποφέρῃ ἢ ὅταν ὑφίσταται παθολογικὴ κατάστασις τῆς μητρός, προβαίνομεν εἰς τὴν βιαίαν ρῆξιν τῶν ὑμένων, τοῦ τραχήλου εὑρισκομένου ἐν τελείᾳ διαστολῇ ἢ εὐδιαστάλτου. Ἐπὶ σκληροῦ καὶ ἀνθισταμένου θυλακίου ἐπιβάλλεται ἡ τεχνητὴ τούτου ρῆξις.

4) *Προφυλάξεις ληπτέαι πρὸς ρῆξιν τῶν ὑμένων κατὰ τὸν τοκετόν*. Ὅταν τὸ ἔμβρυον δὲν εἶναι ἐν ἐμπεδώσει, ἐνδείκνυται δ' ἡ ρῆξις τῶν ὑμένων, ρηγνύομεν τούτους εἴτε διὰ τοῦ δακτύλου, εἴτε διὰ τοῦ κλασσικοῦ διατρητῆρος, πάντοτε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συστολῆς τῆς μήτρας, ἔχοντες ὡς ὁδηγὸν τὸν δάκτυλον, δι' οὗ ἀμέσως εἶτα μεγεθύνομεν τὸ ρῆγμα. Ὅταν τὸ ἔμβρυον δὲν εἶναι ἐν ἐμπεδώσει, τὸ δὲ θυλάκιον εὐμέγεθες, ἐρευνῶμεν μήπως ἐν αὐτῷ ὑπάρχει πρόπτωσις τῆς ὀμφαλίδος ἢ μέλους τοῦ ἐμβρύου, ἅτινα ἀνατάσσομεν προηγουμένως καὶ προβαίνομεν εἰς τὴν ρῆξιν τῶν ὑμένων κατὰ τὰ μεσοσυστολικὰ διαστήματα· διὰ δὲ τῆς χειρὸς ἡμῶν ἐν τῷ κολεῷ βεβαιούμεθα ὅτι δὲν παρεσύρθη ἡ ὀμφαλὶς καὶ ἂν ἡ ἐμβρυϊκὴ προβολὴ ἐνέφραξε τὴν εἴσοδον τοῦ πυέλου.

Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ θυλάκιον, οἱ δὲ ὑμένες ἐφάπτωνται **ἀπ' εὐθείας** τῆς ἐμβρυϊκῆς κεφαλῆς, ἐξε-

Digitized by Google

τάζοντες δὲν ἀντιλαμβανόμεθα τὰς ἀνωμάλους πτυχὰς τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ λείαν πανταχοῦ ἐπιφάνειαν, ἐπιτεινομένην κατὰ τὰς συστολὰς τῆς μήτρας, παντελῆ δὲ ἔλλειψιν ὑγροῦ· τὴν ῥῆξιν τῶν τοιούτων ὑμένων διενεργοῦμεν διὰ λαβίδος ἐνεργοῦντες περιστροφικὰς ἅμα κινήσεις καὶ μεγεθύνοντες εἶτα διὰ τῶν δακτύλων. Ἐνίοτε οἱ ὑμένες τοῦ θυλακίου περιέχουσιν ἀγγεῖα, ὡς εἰς τὴν ὑμενώδη ἢ δικτυοειδῆ ἔμφυσιν τῆς ὀμφαλίδος· τὴν ῥῆξιν δέον τότε νὰ διενεργήσωμεν μακρὰν τῶν ἀγγείων τούτων καὶ παραλλήλως τῇ κατευθύνσει αὐτῶν. Ἐπὶ προδρόμου πλακοῦντος καὶ ἀφθόνου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αἱμορραγίας ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος ῥῆξις τῶν ὑμένων καὶ ὁ ταχὺς τερματισμὸς τοῦ τοκετοῦ.

Τὰς ἀνωμάλους προσφύσεις τῶν ὑμένων διαγιγνώσκομεν κατὰ τὸν τοκετόν, ὅταν, μὴ ὑπαρχούσης δυστοκίας, ἡ διαστολὴ παραμένῃ στάσιμος, ἐνῷ οἱ ὑμένες εἶναι τεταμένοι πρὸ τῆς προβαλλομένης κεφαλῆς (θυλάκιον ἐπίπεδον). Ἀποκολλῶμεν τότε διὰ τοῦ δακτύλου κυκλοτερῶς τοὺς ὑμένας ὅσον τὸ δυνατὸν βαθύτερον ἢ ῥηγνύομεν αὐτοὺς προώρως.

5) *Ἐπίσχεσις τῶν ὑμένων.* Δέον πάντοτε, μετὰ τὴν ὑστεροτοκίαν, νὰ ἐξετάζηται ὁ πλακοῦς πρὸς διαπίστωσιν ἐπισχέσεως ἢ μὴ τῶν ὑμένων ἐν τῇ μήτρᾳ. Αὕτη ἀφορᾷ εἰς μεγάλους κρημνοὺς περιλαμβάνοντας ἢ καὶ τοὺς τρεῖς ὑμένας, ἢ μόνον τὸν χόριον καὶ τὸν φθαρτόν, ἢ μόνον τὸν ἄμνιον, ἢ μόνον τὸν φθαρτόν, ἢ καὶ ὁλόκληρον τὸν ὑμενώδη θύλακον. Πολλάκις ἡ ἐπίσχεσις τῶν ὑμένων προκαλεῖ αἱμορραγικὰ ἢ λοιμώδη συμβάματα, δι' ἃ καλεῖται ὁ ἰατρός. Ἐν περιπτώσει ἐπισχέσεως ὑμένων μετὰ τὴν ὑστεροτοκίαν, ἐὰν κρημνός τις τούτων φαίνεται ἐξεχόμενος τοῦ κολεοῦ, προσπαθοῦμεν δι' ἐλαφρᾶς ἕλξεως νὰ ἐξαγάγωμεν αὐτόν, δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἐπιμείνωμεν, ἐὰν ἀνθίσταται οὗτος· δέον δὲ νὰ ἀπόσχωμεν πάσης ἐνδομητρίου ἐπεμβάσεως καὶ ν' ἀναμείνωμεν, καθόσον ἡ ἀπόπτωσις τῶν ὑμένων τούτων γίνεται ἀφ' ἑαυτῆς ἐντὸς 3 ἢ 4 ἡμερῶν. Ἐπὶ μεγαλυτέρων ὅμως τμημάτων ὑμένων ἐν ἐπισχέσει, ἡ ἀναμονὴ δέον νὰ μὴ ὑπερβῇ τὸ 48ωρον· προβαίνομεν δὲ εἰς τὸν διὰ ψηκτρισμοῦ (écouvillonnage) καθαρμὸν τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ὑμένων ἢ δι' ἀμβλέος κοχλιαρίου ἢ καὶ διὰ τῶν δακτύλων μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἀσηψίας· διενεργοῦμεν ἀκολούθως ἐνδομήτριον διάκλυσιν ἰωδιοιωδιοῦχον. Ἐπὶ σηπτικοῦ τοκετοῦ καὶ ἐπισχέσεως τῶν ὑμένων ἡ ἐπέμβασις δέον νὰ ᾖ ἄμεσος καὶ ταχεῖα, ἤτοι ἡ ἀπόξεσις καὶ ἡ ἐνδομήτριος ἀντισηπτικὴ διάκλυσις μετ' ἐπιθίξεως τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας διὰ σωσικρεατούχου γλυκερίνης ἢ δι' ὀξυγονούχου ὕδατος ἀκράτου ἢ καὶ διὰ βάμματος ἰωδίου. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

—**ὑμὴν τυμπανικός,** ἢ **τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτὸς** *[Ἀνατομ.]·* βλ. λ. *οὖς*.

Ὑμηττὸς *[Γεωγρ.].* Τὸ μεταξὺ τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν μεσογείων τῶν Ἀττικῆς ὑψούμενον ὄρος (κοιν. *Τρελλός*) καὶ συνιστάμενον, ὅπως καὶ τὸ Πεντελικόν, ἐκ μαρμάρου καὶ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων. Χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Πεντελικοῦ διὰ κοιλάδος μιᾶς ὥρας περίπου εὔρους καὶ ἄρχεται ὑψούμενος ἄνωθεν τῆς θέσεως Σταυρὸς κατὰ κυματοειδεῖς ῥάχεις εἰς μῆκος 23 χιλιομέτρων, καταλήγων εἰς τὸ παρὰ τὴν Βουλιαγμένην ἀκρωτήριον Πούντες. Κατάπτωσις τοῦ ὄρους εἰς ὕψος 454 μ. περὶ τὸ μέσον τοῦ μήκους του, ὅπου ἡ κοιλὰς τῆς Πιρναρῆς, χωρίζει τὸ ὄρος εἰς δύο τμήματα τὸ βορειότερον, ὀγκωδέστερον καὶ ὑψηλότερον, ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν Θεόφραστον *Μέγας Ὑμηττός*, τὸ δὲ νοτιώτερον *Ἐλάττων* ἢ *Ἄνυδρος Ὑμηττός*. Ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Μεγάλου Ὑμηττοῦ ἵστατο κατὰ τὸν Παυσανίαν ἄγαλμα τοῦ Ὑμηττίου Διὸς καὶ βωμοὶ τοῦ Ὀμβρίου Διὸς καὶ τοῦ Προοψίου Ἀπόλλωνος. Ἡ ὑψίστη κατὰ τοῦτο κορυφὴ (κοιν. *Εὐζώνας*) ἔχει ὕψος 1026 μ., ἡ δὲ κατὰ τὸν Ἄνυδρον Ὑμηττὸν (κοιν. *Μαυροβούνι* ἢ *Ξεροβούνι*) 774 μ. Τὸ ὄρος εἶναι γενικῶς γυμνὸν μὲ σποραδικὰ καὶ ἀραιὰ μόνον δάση πεύκης, φέρει ὅμως ὀλίγας λόχμας καὶ φρύγανα, ἰδίως θύμους καὶ ἄλλα ἀρωματώδη βότανα, ἐξ ὧν ἄλλοτε αἱ μέλισσαι παρεσκεύαζον τὸ περίφημον μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ. Εἰς τὰς μέσας καὶ κατωτέρας κλιτῦς τοῦ ὄρους παρατηρεῖται πλῆθος λατομείων, ἀναγομένων κυρίως εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ὁπότε τὸ μάρμαρον τοῦ Ὑμηττοῦ κατώτερον πάντως τοῦ Πεντελησίου, ἦτο τοῦ συρμοῦ. Πρὸς τὰς ΒΔ. ὑπωρείας ὑπάρχουσι διάφοροι ἐγκαταλελειμμέναι μοναὶ (*Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κυνηγοῦ, Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, Καισαριανῆς, Ἀστέρος, Καρέα*), σήμερον δὲ ἐκτείνονται μέχρις αὐτῶν διάφοροι συνοικισμοί, ἰδίως προσφυγικοί. Ι. Σ. Σ.

ὕμνησις, —*ως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑμνεῖν, ἐξύμνησις.

ὑμνητὴς (ὁ)· ὁ ὑμνῶν, ὁ ἐξυμνῶν, ἐγκωμιάζων, ἐγκωμιαστής, ἐπαινέτης.

ὑμνητικός, —*ή,* —*όν*· ὁ εἰς τὸ ὑμνεῖν κατάλληλος, ἐπιτήδειος, ἐξυμνητικός.

Ὑμνία (ἡ) *[Μυθολ.].* Ἐπίθετον τῆς Ἀρτέμιδος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐλατρεύετο ἐν Ἀρκαδίᾳ ὅπου ὑπῆρχε ναὸς αὐτῆς «ἐν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἀγχιστῶν» μεταξὺ Μαντινείας καὶ Ὀρχομενοῦ (*Παυσ.* Η', 13, 1). Α. Θ. Σ.

ὑμνογραφία (ἡ)· τὸ νὰ γράφῃ τις ὕμνους.

—*[Ἐκκλ.]* Βλ. λ. *ὑμνογράφοι, ὕμνος* καὶ *ἐκκλησιαστικὴ ποίησις*.

ὑμνογραφικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑμνογραφίαν, ὁ τῆς ὑμνογραφίας.

ὑμνογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων, ὁ συνθέτων ὕμνους, ἐγκώμια ‖ *ὑμνογράφοι* (οἱ)· ἰδίᾳ οἱ συνθέσαντες ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Ὑμνογράφοι* καλοῦνται ἐν τῇ χριστιανικῇ λογοτεχνίᾳ οἱ ποιηταὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Καὶ τῶν μὲν πρώτων ὑμνογράφων οὔτε τὰ ποιήματα διεσώθησαν πάντα οὔτε τὰ ὀνόματα εἶναι γνωστά, μόνον δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ὑμνογράφων γινώσκομεν καὶ ὀνόματα καὶ ποιήματα. Οἱ πρῶτοι δ' οὗτοι γνωστοὶ ὑμνογράφοι ἐκαλοῦντο καὶ *μελῳδοί*, διότι οἱ ἴδιοι ἐμελοποίουν καὶ τοὺς ὕμνους αὐτῶν, οὓς ἐκάλουν ὕμνους, μέλη, ἔπη, αἴνους καὶ γενικῶς ποιήματα. Καὶ ὅτε δὲ κατόπιν, ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος, ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται οἱ κανόνες, οἵτινες, σὺν τῷ χρόνῳ ἐπικρατήσαντες, ἐξέβαλον ἐκ τῆς λειτουργικῆς χρήσεως τοὺς πλείστους τῶν ὕμνων, *ὑμνογράφοι* ἐκαλοῦντο καὶ οἱ ποιηταὶ τῶν κανόνων καὶ κατόπιν γενικῶς πάντες οἱ ποιηταὶ οἱουδήποτε εἴδους ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων οὕτως ὠνομάζοντο. Πάμπολλοι εἶναι οἱ ὑμνογράφοι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὀλίγων δ' ὅμως τὰ ὀνόματα γινώσκομεν, πρῶτον μὲν διότι τὰ πλεῖστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτα, δεύτερον δὲ διότι πολλοὶ ἐκ ταπεινοφροσύνης δὲν ἐδήλουν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, τρίτον δὲ διότι αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἔργων πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται εἰς γνωστοὺς μεγάλους ποιητάς. Τοὺς ἀνωνύμους δὲ πάλιν ὕμνους ἀντιγράφοντες ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν μονῶν οἱ μοναχοί, ἄλλοι μὲν εἰς τοῦτον, ἄλλοι δὲ εἰς ἄλλον τῶν γνωστῶν ὑμνογράφων αὐθαιρέτως τὸν αὐτὸν ὕμνον ἐπέγραφον. Γνωστοὶ δὲ ὑμνογράφοι εἶναι τοῦ Ε' αἰῶνος Ἄνθιμος καὶ Τιμοκλῆς οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὧν ὅμως ἔργα δὲν περιεσώθησαν, καὶ Αὐξέντιος, ὁ περιώνυμος ἀββᾶς τῆς Βιθυνίας, οὗτινος σῴζεται βραχὺς ὕμνος. Τοῦ Ε'—ΣΤ' αἰῶνος Κυριακὸς ὁ ἀναχωρητής, ποιητὴς σῳζομένου ὕμνου εἰς τὸν Λάζαρον, Ρωμανός, ὁ ἄριστος τῶν ποιητῶν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, οὗτινος πολλοὶ μὲν ὕμνοι ἔχουσιν ἐκδοθῆ, πολλοὶ δὲ ἄλλοι εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτοι, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ποιητὴς τοῦ τροπαρίου «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ». Τοῦ Ζ' αἰῶνος γνωστοὶ ὑμνογράφοι εἶναι ὁ Ἀναστάσιος ὁ μελῳδός, ποιήσας λαμπρὸν ὕμνον εἰς τοὺς κεκοιμημένους (ἄλλων δὲ ὕμνων εἰς νοσοῦντας καὶ εἰς μετανοοῦντας εἶναι ἀμφίβολον ἂν οὗτος εἶναι ποιητὴς ἢ ἄλλος ὁμώνυμος), Σωφρόνιος ὁ Ἱεροσολύμων, ποιητὴς ἰδιομέλων, Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, ὅστις θεωρεῖται εἰσηγητὴς τῶν κανόνων, ποιήσας πολλοὺς τοιούτους, ἐν οἷς ὁ περίφημος Μέγας Κανών, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, γονιμώτατος ποιητὴς κανόνων, ὧν 3 εἰς ἀρχαῖα μέτρα, Κοσμᾶς ὁ Μαϊουμᾶ, πολλοὺς καὶ οὗτος κανόνας ποιήσας, οἱ Συρακόσιοι Γρηγόριος, Θεοδόσιος καὶ καὶ Μεθόδιος καὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς ὁ ὁμολογητής. Ἀπὸ δὲ τοῦ Θ' αἰῶνος σπουδαιότατον κέντρον ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἀναφαίνεται τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει περιώνυμον μοναστήριον τοῦ Στουδίου, γνωστοὶ δὲ Στουδῖται ὑμνογράφοι εἶναι ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωσὴφ ἐκ Θεσσαλονίκης, Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης οἱ Γραπτοί, Γεώργιος ὁ Νικομηδείας, Μητροφάνης, Θεόδωρος ὁ Σμύρνης, Ἀντώνιος, Ἀρσένιος, Βασίλειος, Γαβριήλ, Κλήμης, Κυπριανὸς κλπ. Εἰς τὸν Θ' αἰῶνα ἀνήκουσι καὶ Συμεὼν ὁ μεταφράστης, Ἐφραὶμ ὁ Καρίας, Ἰγνάτιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Φώτιος ὁ πατριάρχης, Λέων ὁ Σοφός, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἡ Κασία. Ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἕτερον σπουδαῖον κέντρον ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἀναφαίνεται ἡ ὑπὸ τοῦ Νείλου τῷ 1004 παρὰ τὴν Ρώμην ἱδρυθεῖσα περίφημος μονὴ Κρυπτοφέρρη. Ἐξ ἧς ἔχομεν τοὺς ὑμνογράφους Βαρθολομαῖον, Ἀρσένιον, Γερμανόν, Ἰωσήφ, Παῦλον, Προκόπιον κλπ. Τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὑμνογράφοι εἶναι καὶ Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους, Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς καὶ Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης. Τοῦ ΙΒ' αἰῶνος γνωστοὶ εἶναι Θεοφάνης ὁ Κεραμεύς, τοῦ ΙΔ' Θεόληπτος ὁ Φιλαδελφείας, Νικηφόρος ὁ Ξανθόπουλος, τοῦ ΙΕ' Μᾶρκος ὁ Ἐφέσου καὶ Ματθαῖος ὁ Καμαριώτης καὶ τοῦ ΙΣΤ' Νικόλαος ὁ Μαλαξός. Πλεῖστον δὲ ἄλλων ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ποιητῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιημάτων (καὶ ἰδίως ἀκολουθιῶν εἰς νεομάρτυρας) τὰ ἔργα ἐν εἰσήχθησαν εἰς τὰ ἐπίσημα λειτουργικὰ ἡμῶν βιβλία, ἐκτὸς τινων ἀπολυτικίων, ἐξεδόθησαν δὲ ἰδιαιτέρως καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τοπικὰς ἑορτάς. Ἐκ τῶν Λατίνων δ' ὑμνογράφων γνωστότεροι εἶναι οἱ τοῦ Δ' αἰῶνος Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων, Ἱλάριος ὁ Πικταβίου, Μάριος Βικτωρῖνος καὶ ὁ Ἱσπανὸς Προυδέντιος, ὁ τοῦ Ε' αἰῶνος Παυλῖνος ὁ Νόλης καὶ ὁ τοῦ ΣΤ' Γρηγόριος ὁ Μέγας. Ἐκ τῶν Σύρων οἱ ἐπιφανέστεροι ὑμνογράφοι εἶναι ὁ μέγας Ἐφραὶμ † 373), οὗτινος ὕμνοι ὑπὸ μαθητῶν αὐτοῦ μεταφρασθέντες εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔσχον μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑμνογραφίαν, Παυλωνᾶς ἢ Παυλῖνος, μαθητὴς τοῦ Ἐφραίμ, ὁ Balai τοῦ Δ' καὶ οὗτος αἰῶνος, Ἰσαὰκ ὁ μέγας τοῦ Ε'. Ἰάκωβος ὁ Σαρούγης τοῦ ΣΤ' αἰῶνος κλπ. Οἱ Ἀρμένιοι ἐπίσης ἔχουν πολλοὺς ὑμνογράφους, ὧν γνωστότεροι εἶναι οἱ τοῦ Ε' αἰῶνος Ἰσαὰκ Α' Καθολικός, ὁ Μεσρώβ, Ἰωάννης Α' Καθολικός, Μωϋσῆς ὁ ἱστορικός, τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ὁ Ἀνανίας, τοῦ Ζ Κομίδας ὁ Καθολικός, τοῦ Η' Ἰσαὰκ Καθολικὸς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Στέφανος, τοῦ ΙΑ' Πέτρος Α' Καθολικὸς καὶ ὁ Γρηγόριος, τοῦ ΙΒ' Ναρσῆς Δ' Καθολικὸς καὶ Γρηγόριος Καθολικός, τοῦ ΙΓ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ναρσῆς, Βαρτὰν ὁ ἱστορικὸς καὶ Ἰάκωβος καὶ τοῦ ΙΔ' Ἰωάννης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Pitra*, «Hymnographie de l'Eglise Grecque» (Romae 1867).—*Christ et Paranikas*, «Anthologia graeca carminum christianorum (Lipsiae 1871).—*Γ. Παπαδοπούλου*, «Μελῳδοί, ὑμνογράφοι, μουσικοὶ καὶ συνθέται» (ἐν Ἀθήναις 1895).—*Gassisi*, Innograpi italogreci» (Roma 1906).— *Krypjakevyc*, «Opus postumum d. hymnographis Mariana in Ecclesia graeca» (Lwow 1921).— *Emereau*, «Les catalogues d' hymnographes byzantins» (Échos d' Orient 1921) καὶ «Hymnographi Byzantini» (Échos d' Orient 1922—1926) καὶ τὸ ἄρθρον Hymnes ἐν τῷ Dictionnaire d' archéologie et de liturgie μετὰ τῶν συμπληρώσεων αὐτοῦ ὑπὸ *Salaville* (ἐν Échos d' Orient 1924).—Τοὺς ὑμνογράφους τῶν νεομαρτύρων καὶ νεωτέρων ἐν γένει ἁγίων βλ. ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ *L. Petit* «Bibliographie des Acolouthies Grecques» (Bruxelles 1926 μετὰ τῶν συμπληρώσεων τοῦ *Grumel* ἐν Échos d' Orient 1927 καὶ τοῦ Μητρ. Λεοντοπόλεως *Σωφρονίου Εὐστρατιάδου* ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν» τοῦ 1932). Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

ὑμνολογία (ἡ)· τὸ νὰ λέγῃ τις ὕμνους, ἀπαγγελία ἢ ᾆσις ὕμνου.

ὑμνολόγιον (τό)· πολλοὶ ὁμοῦ ὕμνοι, συλλογὴ ὕμνων.

ὑμνολογῶ *(—έω)*· λέγω ὕμνους, ἐπαινῶ, ἐγκωμιάζω, ὑμνῶ.

ὕμνος (ὁ)· ᾆσμα πανηγυρικόν, ἐγκωμιαστικὸν θεοῦ ἢ ἥρωος, ἐγκώμιον, ἔπαινος ἐνθουσιώδης.

—*[Φιλολ.]* Ἡ λέξις *ὕμνος* παράγεται πιθανῶς ἀπὸ τῆς σανσκριτικῆς λέξεως sumna, ἥτις σημαίνει εὐφρόσυνον ἐπίκλησιν τῶν θεῶν. Οἱ ὕμνοι ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ εἶναι προφανῶς τὸ παλαιότερον εἶδος τῆς ποιήσεως, ἦσαν δὲ ᾄσματα πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν, τὰ ὁποῖα ἀπηγγέλλοντο πιθανῶς κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θυσίας. Εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος μόνον ἀτελῆ δημιουργίας ἠδύνατο ν' ἀποτολμᾷ, οἱ ὕμνοι οὗτοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἀπαριθμήσεις ἐπικλητικῶν ἐπιθέτων, γενεαλογικὰς ἐνδείξεις, βραχείας διηγήσεις καὶ τυπικὰς προσευχάς. Βραδύτερον οἱ ὕμνοι ἐξελίχθησαν εἰς ἐντεχνότερον εἶδος καὶ ἀπετέλεσαν ἀπέριττα ὑμνητικὰ τῶν θεῶν ᾄσματα, τὰ ὁποῖα, συντεθειμένα ἐν δακτυλικοῖς ἑξαμέτροις, ᾔδοντο κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ ἐπραγματεύοντο ὡς κύριον ὑποκείμενον μῦθόν τινα ἀναφερόμενον εἰς τὸν ὑμνούμενον θεόν. Τοιοῦτοι ὕμνοι διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἱκανοί, ἀποδιδόμενοι ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς τὸν Ὅμηρον (βλ. λ. *ὁμηρικοὶ ὕμνοι*). Τοῦ εἴδους τούτου τῆς οἱονεὶ αὐθορμήτου λαϊκῆς ποιήσεως ἐπελήφθησαν κατόπιν καὶ μεγάλοι ποιηταί, ὡς ὁ Ἀλκαῖος, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Στησίχορος καὶ ὁ Πίνδαρος, οἵτινες μετεχειρίσθησαν ἀντὶ τοῦ στερεοτύπου ἑξαμέτρου τεχνικώτερα εἴδη στίχων καὶ εἰσήγαγον ἐν μέρει ὁλόκληρον χορόν, ἀντὶ τοῦ ἑνὸς ῥαψῳδοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὕμνοι οὗτοι διετήρησαν ἐκ τῆς παλαιᾶς των ἀτελότητος τοῦτο, ὅτι ᾔδοντο πάντοτε ὑπὸ ἱσταμένων καὶ πρὸς κιθάραν καὶ οὐχὶ ὑπὸ ὀρχουμένων καὶ πρὸς αὐλόν.

Ἡ ὑμνογραφία ἐκαλλιεργήθη καὶ κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους εἰς μεγάλην κλίμακα. Εἰς τὴν ποίησιν ὕμνων παρέσχον ἀφορμὴν πρὸ πάντων μὲν αἱ ἑορταὶ τῶν θεῶν, αἵτινες καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἤγοντο μετὰ τῆς αὐτῆς λαμπρότητος, μεθ' ἧς καὶ ἐν τοῖς ἐγκρίτοις χρόνοις, κατὰ δευτερεύοντα δὲ λόγον αἱ ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῶν βασιλέων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπενέμοντο θεῖαι τιμαί. Ἐκ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν ὕμνων σπουδαιότερος εἶναι ὁ Καλλίμαχος, οὗ σῴζονται πέντε ὕμνοι πρὸς τιμὴν διαφόρων θεῶν. Ἄλλοι ποιηταὶ ὕμνων τῶν χρόνων τούτων εἶναι ὁ Βαστορίων ὁ Σολεύς, ὁ Ἑρμοκλῆς ὁ Κυζικηνὸς ὁ Ἴουλλος κλπ.

Ἐντελῶς ἰδιαιτέραν κατηγορίαν ἀποτελοῦσιν οἱ ὕμνοι οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν Ὀρφέα. Οἱ ὕμνοι οὗτοι ἀνέρχονται εἰς 88 καὶ ἀναφέρονται εἰς διαφόρους θεοὺς καὶ προσωποποιίας δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως. Ἡ σχετικὴ συλλογὴ ἄρχεται ἀπὸ ὕμνον εἰς τὴν θεὰν τῆς γεννήσεως Εἰλείθυιαν καὶ λήγει εἰς ὕμνον εἰς τὸν θάνατον. Ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς τῶν ὀρφικῶν ὕμνων ἀγνοεῖται. Τὸ γεγονὸς τῆς ἀποδόσεώς των εἰς τὸν παλαιότατον ἀοιδὸν Ὀρφέα οὐδεμίαν

Digitized by Google

…ιξίαν ἔχει· τὰ ποιήματα ταῦτα κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ θιάσου τῶν Ὀρφικῶν, ὅστις ἀναφανεὶς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πεισιστρατιδῶν διετηρεῖτο μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Πρὸς τοὺς ὀρφικοὺς ὕμνους συνάπτονται οἱ ἑπτὰ φιλοσοφικοὶ ὕμνοι τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πρόκλου, εἰς τὸν Ἥλιον, τὴν Ἀφροδίτην, τὰς Μούσας, τὴν Ἀθηνᾶν, τὸν Ἑκάτην κλπ. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγονται καὶ οἱ ὀλίγοι ἐν ἐπιγραφαῖς περιελθόντες εἰς ἡμᾶς ὕμνοι εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν Ἥλιον, τὸν Παιᾶνα, τὸν Ἀσκληπιόν, τὴν Ὑγίειαν κλπ. —ω

—*[Μουσ.]* **Ὕμνος** (λατ. hymnus, γαλ. hymne, ἰταλ inno) καλεῖται πανηγυρικὸν ἱερὸν ᾆσμα, γνωστὸν ἤδη παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἐκ τούτων μεταδοθὲν εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς συνώνυμον τοῦ *αἶνος*. Ὁ ὕμνος ὅμως ἐσήμαινε κυρίως ᾆσμα, οὗτινος τὸ κείμενον ἦτο μὲν ἱερόν, δὲν εἶχεν ὅμως ληφθῇ ἐπὶ λέξει ἐκ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ μουσική του ἦτο ἁπλουστέρα, μὲ ἁδροτέρας γραμμὰς καὶ ἄνευ ποικιλμάτων. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ὁ ὕμνος ἔτυχε τῆς ἐπισήμου ἀποδοχῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἱερὸν μέλος παρὰ τῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας, ἕνα δὲ αἰῶνα βραδύτερον ἡ σύνοδος τῆς Λαοδικείας καθώρισε τὸν τύπον ὡς καὶ τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς θὰ ἐγίνετο χρῆσις ὕμνου. Ἀπὸ τοῦ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου ὁ ὕμνος ἀποτελεῖται ἐξ ἰσχυρῶν καὶ ἀσθενῶν συλλαβῶν, τὴν μορφὴν δὲ ταύτην ἠκολούθησαν καὶ οἱ μεγαλοι ὑμνῳδοὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Σήμερον διὰ τῆς λέξεως *ὕμνος* ἐννοοῦμεν σύνθεσιν ἐπαρκῶς ἐκτενῆ διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν, χαρακτῆρος δὲ ἐπιβλητικοῦ· τὸ κείμενον τῆς συνθέσεως ταύτης δύναται νὰ εἶναι θρησκευτικὸν ἢ κοσμικόν. Τὸν αὐτὸν πανηγυρικὸν χαρακτῆρα ἔχουσι κατὰ κανόνα καὶ οἱ *ἐθνικοὶ ὕμνοι*, ὧν τὸ περιεχόμενον δύναται νὰ εἶναι ὡσαύτως θρησκευτικὸν ἢ ἡρωϊκόν. Ἡ ἀγγλικὴ Ἐκκλησία ἀποκαλεῖ γενικῶς ὕμνον (Hymn) τὴν θρησκευτικὴν ᾠδήν. Γ. Σ.

—*[Λειτουργ.]* Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ καλεῖται *ὕμνος* ποίημα ᾀδόμενον πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν ἁγίων. Κατὰ τὰς δύο πρώτους αἰῶνας συνερχόμενοι οἱ Χριστιανοὶ εἰς προσευχήν, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀναγνωσμάτων, ἔψαλλον καί τινας ὕμνους, ἤτοι ψαλμοὺς τοῦ Δαυῒδ καί τινας ᾠδὰς περιεχομένας ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ. Ἰδίους ὕμνους πρὸς λειτουργικὴν χρῆσιν ἤρχισαν νὰ ποιῶσιν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος, τοιοῦτοι δὲ εἶναι εὐχαριστιακοί τινες ὕμνοι ἀνακαλυφθέντες τῷ 1930 ὑπὸ τοῦ λογίου ἱερομονάχου τῆς παρὰ τὴν Ρώμην ἑλληνικῆς μονῆς Κρυπτοφέρρης Νάλου Βοργία καὶ οἱ καὶ νῦν ἔτι ψαλλόμενοι, ἤτοι ὁ ἑωθινὸς «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ», ὁ ἐπιλύχνιος «Φῶς ἱλαρόν», ὁ ἑσπερινὸς «Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον», ἡ εὐχὴ ἐπ' ἀρίστῳ «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου», ἔργα ἀγνώστων μὲν ποιητῶν, πάντως δὲ πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος. Κατὰ δὲ τὸν Δ' αἰῶνα ἔχομεν μὲν ὕμνους Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ Συνεσίου τοῦ Πτολεμαΐδος, ἀλλ' οἱ ὕμνοι τούτων, καὶ ἕνεκα τῆς ἄγαν ἀρχαϊζούσης γλώσσης καὶ ἕνεκα τῆς μετρικῆς κατασκευῆς αὐτῶν, ἀγνώστου εἰς τοὺς Χριστιανούς, οὐδέποτε εἰσῆλθον εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν. Πολλῷ δὲ μᾶλλον δὲν ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ ὕμνοι τῶν αἱρετικῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος διέδιδον τὰς αἱρετικὰς δοξασίας αὐτῶν δι' ὕμνων. Ἐπειδὴ δὲ πρῶτος ὁ Ρωμανός, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἀκμάσας, εἶναι γνωστὸς ποιητὴς σῳζομένων ὕμνων, ἔχομεν δὲ καί τινας ἄλλους ὕμνους προδήλως πρὸ τοῦ Ρωμανοῦ ποιηθέντας, εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία ἤρχισε κυρίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε αἰῶνος· ὅτι δὲ δὲν περιεσώθησαν πολλοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου ὕμνοι, ἐξηγεῖται ἐκ τούτου, ὅτι οἱ ἀνυπέρβλητοι ὕμνοι τοῦ Ρωμανοῦ ἔρριψαν εἰς λήθην τοὺς πρὸ αὐτοῦ ποιηθέντας.

Σύγκειται δ' ὁ ὕμνος ἐκ 10, 20 ἢ καὶ περισσοτέρων ἰσοστίχων στροφῶν, ὧν προτάσσεται ὡς προοίμιον μία, ἐνίοτε δὲ δύο καὶ σπανίως τρεῖς στροφαί. Πᾶσαι δ' αἱ στροφαὶ ἔχουσι τὸ αὐτό, ἐξ ἑνὸς ἢ δύο βραχέων στίχων συγκείμενον, ἐφύμνιον. Τὰ ἀρχικὰ τῶν στροφῶν γράμματα συνήθως ἀποτελοῦσιν ἀκροστιχίδα, ἥτις ἄλλοτε μὲν εἶναι ἀλφαβητικὴ ἀπὸ τοῦ Α ἕως τοῦ Ω, ἄλλοτε δὲ σχηματίζει φράσιν δηλοῦσαν τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ (ὡς λ. χ. τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ) ἢ τὸ ὄνομα τούτου καὶ τοῦ ἁγίου, εἰς ὃν εἶναι πεποιημένος ὁ ὕμνος (λ. χ. ὕμνος εἰς τὸν Θεολόγον Ρωμανοῦ) καὶ ἄλλοτε ἄλλα. Ἡ μετρικὴ κατασκευὴ τῶν ὕμνων δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς μακρότητος καὶ τῆς βραχύτητος τῶν συλλαβῶν καὶ δὲν σχηματίζει ὡρισμένους πόδας, ὡς εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον τῶν λέξεων, εἰς τὴν ἰσοσυλλαβίαν καὶ τὴν ὁμοτονίαν. Γλῶσσα τῶν ὕμνων εἶναι ἡ κοινὴ μετὰ πολλῶν δανείων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ μάλιστα ἐκ τῶν Ψαλμῶν, τῆς ἀενάου ταύτης πηγῆς πάντων τῶν ὑμνογράφων. Ὑποθέσεις τῶν ὕμνων εἶναι τὰ ἱερὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Γραφῆς, αἱ ἑορταὶ καὶ οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐχρησιμοποιοῦντο δ' οἱ ὕμνοι ἐν λειτουργικῇ χρήσει ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος, κατόπιν δ' ἐξεβλήθησαν ἐκ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ὑπὸ τῶν κανόνων, στροφαί τινες δὲ μόνον ὕμνων ὑπάρχουσι νῦν ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

—**ὕμνοι *ὁμηρικοί*·** βλ. λ. *ὁμηρικοὶ* ὕμνοι

—**ὕμνος *ἐθνικός*.** Ὀνομασία διδομένη εἰς ᾄσματα καθιερωμένα ὑπὸ τῶν διαφόρων λαῶν ὡς σύμβολα τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἑνότητος. Ὁ ὕμνος ἀποτελεῖ παρόμοιον πρὸς τὴν σημαίαν ἔμβλημα ἀναγνωρίσεως ἑνὸς κράτους, εἶναι δὲ συνήθως σύντομος, ἀποτελούμενος ἐξ ὀλίγων μόνον στροφῶν. Ὁ ἐθνικὸς ὕμνος ἀνακρούεται πάντοτε εἰς ἐπισήμους στιγμὰς καὶ τελετάς, καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα, καθ' ὃ διαρκεῖ ἡ ἀνάκρουσις, ἀποδίδονται τιμαὶ χαιρετισμοῦ. Εἰς πολλὰς μοναρχουμένας πολιτείας χρησιμεύει ὡς ἐθνικὸς ὕμνος ὁ καὶ βασιλικὸς τοιοῦτος. Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα τῶν τίτλων τῶν ἐθνικῶν ὕμνων τῶν κυριωτέρων κρατῶν τοῦ κόσμου, κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν.

Ἀϊτή. Τὸ ᾆσμα «Dessaliniene» («Γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τοὺς προγόνους κλπ.), στιχουργηθὲν ὑπὸ Κ Λέρισσον (Lherisson) καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ Ν. Ζεφφρὰρ (Geffrard).

Ἀργεντινή. Τὸ «Ἀκοῦστε θνητοὶ τὴν ἱερὴ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας» (Oid mortales el grito Sagrado libertad), στιχουργηθὲν ὑπὸ Βικ Λόπεθ-ὐ-Πλάνεθ (1813) καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ Ἰωσ Μπλὰς Παρέρα.

Αὐστρία. Μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἦτο ἐν χρήσει ὁ βασιλικὸς ὕμνος «Ὁ θεὸς διαφυλάττοι τὸν αὐτοκράτορα» (Gott erhalte unsern Kaiser), ποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Λ. Χάσκε (Haschke) καὶ μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰ Χάϋντν. Ἀπὸ τοῦ 1930 καθιερώθη τὸ «Ἔσο εὐλογημένη ἐσαεὶ γῆ τῆς πατρίδος θελκτική» (Sei gesegnet ohne Ende, Heimaterde, wunderhold), στίχοι τοῦ Ὀ. Κέρνστοκ (Kernstock), μουσικὴ ἡ αὐτὴ μὲ τὴν παλαιάν.

Βέλγιον. Τὸ ἐπαναστατικὸν ᾆσμα «Μπραμπανσὸν» (La Brabançonne: O Belgique, ô mère cherie) ὅπερ ἐστιχουργήθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ὑπὸ τοῦ ἠθοποιοῦ Ντεσὲ καὶ ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ Φρ. φὰν Κάμπενχουτ (Campenhout).

Βενεζουέλα. Τὸ ᾆσμα «Δόξα εἰς τὸν γενναῖον λαὸν» (Gloria al bravo pueblo), στίχοι ὑπὸ Β Σάλιας (Salias), μουσικὴ ὑπὸ Ἰ Λανταέτα (Landaeta) Εἰσήχθη ἀπὸ τοῦ 1881.

Βολιβία. Ὁ βολιβιανὸς ὕμνος ἄρχεται διὰ τῆς φράσεως «Bolivianos, el hado propicio coronó nuestos votos», ἐστιχουργήθη δὲ ὑπὸ Ἰγνατίου ντὲ Σινχανὲς καὶ ἐμελοποιήθη ὑπὸ Κόνστα.

Βουλγαρία. Μέχρι τοῦ 1883 ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ ρωσικὸς αὐτοκρατορικὸς ὕμνος, ἔκτοτε δὲ τὸ ᾆσμα «Ἀφρίζει ὁ Μαρίτσα (ὁ Ἕβρος) κόκκινος ἀπὸ αἷμα» (Σούμι Μαρίτσα κλπ.), ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Ν. Ζίφκωφ καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ τῶν Μάρετσεκ καὶ Σέβεκ.

Βραζιλία. Ἐπίσημος ὕμνος εἶναι τὸ ᾆσμα «Ἀτενίσατε τὰς γλυκείας ὄχθας τοῦ Ὑπιράνγκα» (Ouviram do Ypiranga as margens placidas), στίχοι τοῦ Ὀζόριο Ντοῦκε Ἐστράντα, μελῳδία τοῦ Φρ. Μανοὲλ ντὲ Σίλβα.

Γαλλία. Τὸ ἐπαναστατικὸν ᾆσμα «*Μασσαλιῶτις*» (βλ. λ.).

Γερμανία. Παλαιότερον ἦτο ἐν χρήσει τὸ ᾆσμα «Heil dir im Siegeskranz», στίχοι τοῦ Βαλτάσαρ Γεράρδου Σουμάχερ (Schumacher), μουσικὴ τοῦ βρεττανικοῦ ὕμνου «God save the king». Ἤδη ἰσχύει τὸ ἐθνικὸν ᾆσμα «Γερμανία, Γερμανία, ὑπεράνω ὅλων» (Deutschland, Deutschland, über alles), στιχουργηθὲν ὑπὸ Α. Χόφφμαν (Hoffmann, 1841) μὲ μουσικὴν τοῦ Ἰ. Χάϋντν (Haydn), τὴν αὐτὴν μὲ τὸν παλαιὸν αὐστριακὸν ὕμνον.

Γουατεμάλα. Τὸ ᾆσμα «Εὐτυχὴς Γουατεμάλα, οἱ βωμοί σου...» (Guatemala feliz, Ya tu aras), στίχοι Ἰωακεὶμ Πάλμα, μουσικὴ Ραφαὴλ Ἀλβάρεθ.

Δανία. Ὁ βασιλικὸς ὕμνος «Ὁ βασιλεὺς Χριστιανὸς ἵστατο ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ» (Kong Christian stod ved höjen mast), στίχοι τοῦ Ἰ Ἔβαλντ (Ewald, 1778), μουσικὴ τοῦ Ἰ. Χάρτμαν (Hartmann, 1780). Ἐν αὐτῷ ἐξυμνεῖται ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ Δ' πολεμοῦντος ἐναντίον τῶν Σουηδῶν. Ἐπίσης ψάλλεται τὸ ἐθνικὸν ᾆσμα «Ὑπάρχει μιὰ ἀγαπημένη χώρα» (Der er et yndigt Land).

Ἑλβετία. Τὸ ᾆσμα «Μὲ καλεῖς πατρίς μου» (γερμαν Rufstdu, mein Vaterland), στίχοι τοῦ Τ. Ρ Βὺς (Wyss, 1830), μουσικὴ τοῦ βρεττανικοῦ ὕμνου «God save the King». Ἐπὶ τῆς αὐτῆς μουσικῆς ψάλλεται ὑπὸ μὲν τῶν γαλλοφώνων τὸ ποίημα «O monts indépendants» τοῦ Ραῖριχ (Roehrich), ὑπὸ δὲ τῶν ἰταλοφώνων τὸ «Ci chiami, o patria». Ἐπίσης ψάλλονται ὁ ἑλβετικὸς ψαλμὸς «Ἔρχεσαι σὺ χαραυγή» (στίχοι Βίντμερ, μουσικὴ Τσβίσσιγκ) καὶ τὸ παλαιὸν ὁμοσπονδιακὸν ᾆσμα «Γκρύτλι».

Ἑλλάς. Ὡς ἑλληνικὸς ἐθνικὸς ὕμνος καθιερώθησαν αἱ πρῶται στροφαὶ τοῦ «Ὕμνου εἰς τὴν ἐλευθερίαν» τοῦ Δ Σολωμοῦ, ᾀδόμεναι ἐπὶ μελῳδίας τοῦ Δ. Μαντζάρου (βλ. καὶ λ. *Ἑλλάς*).

Ἐσθονία. Τὸ ᾆσμα «Πατρίδα μου, χαρά μου, εὐτυχία μου» (Mu Isamaa, mu önn ja rõõn).

Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β Ἀμερικῆς. Ἀπὸ τοῦ 1903 ἰσχύει ἐπισήμως τὸ ᾆσμα «Ἡ ἀστεροέσσα σημαία» The star-spangled banner», ὅπερ ἐστιχουργήθη τῷ 1814 ὑπὸ Φρ Σκὸτ Κέϋ (Scott Key) καὶ ἐμελοποιήθη ὑπὸ Σ. Ἄρνολντ (Arnold).

Ἰαπωνία Ὁ βασιλικὸς ὕμνος «Εἴθε νὰ ἀνθῇ ἡ δυναστεία» (Kimi ga-yo), συντεθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει παλαιῶν ποιημάτων (1880) καὶ ψαλλόμενος μὲ μουσικὴν τοῦ Ἔκερτ (Eckert).

Ἰρλανδία. Τὸ στρατιωτικὸν ᾆσμα «The Soldier's Song», στιχουργηθὲν ὑπὸ P. O. Cearnaigh καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ P. Oh. Aoanaigh.

Ἰσημερινός Τὸ «Χαῖρε χίλιες φορὲς πατρίδα μου» (Salve, oh partia mil veces), στίχοι τοῦ Μέρα, μουσικὴ τοῦ Νόϊμανε.

Ἰσλανδία Τὸ ποίημα τοῦ Ματθία Γιόχουμσζον «Θεὲ τῆς πατρίδος μας» (O gud vors land κλπ.), συντεθὲν τῷ 1874 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς χιλιετηρίδος τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς χώρας. Μουσικὴ Σβάϊνμπγιαῖρνσον.

Ἱσπανία. Μέχρι τῆς δημοκρατικῆς ἐπαναστάσεως ἐψάλλετο τὸ βασιλικὸν ἐμβατήριον «Ὕμνος τοῦ βασιλέως» (Himno de Riego), μουσικὴ τοῦ Χέρτα (Herta).

Ἰταλία. Τὸ «Βασιλικὸν ἐμβατήριον» (Marcia Real), ποιηθὲν ὑπὸ Γ. Γκαμπέττι (Gabbetti, 1834), ἀπὸ δὲ τοῦ 1928 καὶ ὁ φασιστικὸς ὕμνος «Τραγούδι τῆς νεότητος» (Giovinezza). Ἐπίσης εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν ψάλλεται ὁ ὕμνος τοῦ Γαριβάλδη (στίχοι Μερκαντίνι, μουσικὴ Ὀλιβιέρι, 1858).

Καναδᾶς. Πλὴν τοῦ βρεττανικοῦ ὕμνου, «Ὁ θεὸς σῴζοι τὸν βασιλέα», χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ παλαιὰ μελῳδία «The maple leaf forever».

Κίνα. Δὲν ὑφίσταται ἐπίσημος, χρησιμοποιεῖται ἐν τούτοις τὸ «Ἆσμα τοῦ Κουόμιντανγκ».

Κολομβία. Τὸ ᾆσμα «Ὦ ἄφθιτος δόξα» (O gloria inmarcesible», στίχοι τοῦ Νούνιεθ, μουσικὴ τοῦ Ἰταλοῦ Σίντιτσι (1810).

Κοσταρίκα. Τὸ «Εὐγενὴς πατρίς, ἡ ὡραία σου σημαία» (Noble patria, tu hermosa bandera), στιχουργηθὲν ὑπὸ Σολεντὸν καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ Γκουτιέρρεθ.

Κούβα. Τὸ ᾆσμα «Πρὸς τὴν μάχην, ἄνθρωποι τοῦ Μπαγιάμο» (Al combate corred bayameses), στίχοι καὶ μουσικὴ Π Φιγκερέντο (1868).

Λεττονία Τὸ «Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῇ τὴν Λεττονίαν» (Dievs sveti Latvijn), στίχοι καὶ μουσικὴ τοῦ Μπάουμαν.

Λιθουανία. Τὸ ᾆσμα «Λιθουανία, πατρίς μου, γῆ τῶν ἡρώων» (Lietuva, tevyne musu, tu didviriu zeme), στίχοι καὶ μουσικὴ Κουντίρκα.

Λουξεμβοῦργον. Τὸ «Ἡ γενέτειρά μας χώρα» (Ons Hemecht).

Μεγάλη Βρεττανία. Ὁ βασιλικὸς ὕμνος «Ὁ Θεὸς σῴζοι τὸν βασιλέα» (God save the king), στίχοι καὶ μουσικὴ Ἑρρίκου Κάρυ (Carey, 1743). Ἐπίσης ψάλλεται τὸ ᾆσμα «Κυβέρνα Βρεττανία» (Rule Britannia), ἐκ τοῦ μελοδράματος «Ἀλφρέδος» τῶν Ι. Θόμψων (Thompson) καὶ Μάλλετ (Mallet), μελοποιηθὲν ὑπὸ Θ. Ἄρνε (Arne, 1740).

Μεξικόν. Τὸ ᾆσμα «Μεξικανοί, ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ πολέμου ἀντηχῇ» (Mexicanos, al grito de guerra κλπ.), στίχοι τοῦ Μποκανέγκρα (1855), μουσικὴ Ρουνό.

Νορβηγία. Τὸ «Ναί, τὴν ἀγαποῦμε αὐτὴ τὴ χώρα» (Ia, vi elsker dette landet), στίχοι τοῦ Μ. Μπιαῖρνσον (Björnson), μουσικὴ τοῦ Ρ. Νόρντρωκ (Nordraak 1865). Ψάλλεται ἐπίσης τὸ ᾆσμα «Παῖδες τῆς Νορβηγίας», στιχουργηθὲν ὑπὸ Ἑ. Μπιερρεγκάρντ καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ Μπλὸμ (1820).

Νοτιοσλαυΐα. Ὁ παλαιὸς ἐθνικὸς ὕμνος τῆς Σερβίας «Θεὲ τῆς δικαιοσύνης ποὺ φυλάττεις» (Bože pravde ti što spase), στίχοι τοῦ Γιόργεβιτς, μουσικὴ τοῦ Γιένκο (1872).

Ὁλλανδία. Τὸ παλαιότατον ᾆσμα «Γουλιέλμος τοῦ Νάσσαου» (Wilhelmus van Nassouwe), ποιηθὲν τῷ 1570 ὑπὸ Φ. φὸν Μάρνιξ. Ἐπίσης ἐν χρήσει εἶναι τὸ ποίημα «Wien Nierlansch τοῦ Τόλλενς, μελοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Βιλμς (1820).

Οὐγγαρία. Τὸ ᾆσμα «Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῇ τοὺς Οὔγγρους» (Isten áldd meg a magyart .. κλπ.), στίχοι τοῦ Φρ. Καϊλτσεΰ (Kölcsey, 1823), μουσικὴ τοῦ Φρ. Ἔρκελ (Erkel). Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται τὸ ἐθνικὸν ἐμβατήριον «Rákóczi nemzete hallod a kürt szavát ?» (ἐμβατήριον τοῦ Rákóczi).

Οὐρουγουάη. Τὸ ᾆσμα «Ἀνατολῖται, τὴν πατρίδα ἢ τὸν τάφον» (Orientales, la patria ò la tumba).

Παναμᾶ. Τὸ «Ἐκερδίσαμεν ἐπὶ τέλους τὴν νίκην» (Alcanzamos por fin la victoria).

Παραγουάη. Τὸ ᾆσμα «Εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀμερικῆς ...» (A los pueblos de America).

Digitized by Google

Περσία. Ἓν ποίημα τοῦ Σαλὰρ Μοαζζάζ.

Πολωνία. Ὁ ὕμνος τοῦ στρατηγοῦ Ντομπρόβσκι «Ἀκόμη δὲν ἐχάθη ἡ Πολωνία» (Jeszcze Polska nie zginela, ὅστις ἐψάλλετο τὸ πρῶτον τῷ 1797 ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ συμμαχούντων μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Πολωνῶν στρατιωτῶν τοῦ Ντομπρόβσκι. Στίχοι τοῦ Βυμπίσκι.

Πορτογαλία. Τὸ ᾆσμα «A portugueza» (1910).

Ρουμανία. Τὸ βασιλικὸν ᾆσμα «Ὁ βασιλεὺς μας νὰ ζῇ ἐν εἰρήνῃ καὶ τιμῇ» («Traiasca Regele in pace si onor»), στίχοι τοῦ Β. Ἀλεξάντρι (1862), μουσικὴ τοῦ Ε. Ὕμπς (Hübsch).

Ρωσία. Πρὸ τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἐν χρήσει τὸ ᾆσμα «Bozhe Zaria chrany», στίχοι τοῦ Ι. Κάνας (Canas), μουσικὴ τοῦ Δ Γιένκο (Jenko), ἔκτοτε δὲ ἡ «Διεθνὴς» κατὰ ρωσικὴν μετάφρασιν τῶν γαλλικῶν στίχων τοῦ Ε Ποττιὲ (Pottier, 1871). Μουσικὴ τοῦ Ντεγκετὲ Degeyter)

Σουηδία. Τὸ ᾆσμα «Ὦ γέρο, ἐλεύθερε, βραχώδη Βορρᾶ» (Du gamla, du fria, du fjällhöga Nord), στίχοι τοῦ Ρ. Ντύμπεκ (Dybeck).

Τουρκία. Τὸ ᾆσμα «Ἔσο ἄφοβη κόκκινη σημαία, ποὺ κυματίζεις τὴν αὐγὴ κλπ ...», στιχουργηθὲν ὑπὸ Μεχμὲτ Ἀκὴφ καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ Σεκῆμπέη καὶ τὸ «Ἐμβατήριον τῆς Ἀνεξαρτησίας» (Istiklal Marsi, 1921).

Τσεχοσλοβακία. Τὸν ἐπίσημον ἐθνικὸν ὕμνον ἀποτελεῖ τὸ τσεχικὸν ᾆσμα «Ποῦ εἶναι τὸ σπίτι μου;» (Kde domov muj?», στιχουργηθὲν ὑπὸ Τὺλ (Tyl) καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ Φ. Σκροὺπ (Skroup, 1834). Οἱ Σλοβάκοι ψάλλουσιν ἐπίσης τὸ «Nad Tatron Se Blyska»

Φινλανδία. Τὸ «Ἡ πατρίδα μας» (Oi maamme Suomi synnyinmaa), στιχουργηθὲν ὑπὸ Ρούνεμπεργκ καὶ μελοποιηθὲν ὑπὸ Πάτσιους (1848).

Χιλή. Τὸ ᾆσμα «Ἁγνὴ Χιλὴ μὲ τὸν γαλάζιο οὐρανὸ» (Puro Chile es tu cielo azulado). χ. δ.

—**ὕμνος ἐπιλύχνιος** [*Λειτουργ.*]· βλ. λ. *ἐπιλύχνιος ὕμνος.*

—**ὕμνος ἐπινίκιος** [*Λειτουργ.*]· βλ. λ. *ἐπινίκιος ὕμνος.*

ὑμνῶ (**—όω**)· λέγω, ἀπαγγέλλω, ᾄδω ὕμνον, ἐγκωμιάζω, ἐπαινῶ ἐνθουσιωδῶς.

ὑμνῳδία (ἡ)· ᾆσις ὕμνων· || ἐγκώμιον, ὕμνος. —[*Ἐκκλ.*] Βλ. *ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, ὕμνος, ὑμνογράφος, ἀμβροσιανὸν ᾆσμα, Βυζάντιον* [*Μουσ.*].

ὑμνῳδὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ᾄδων ὕμνους, ἐγκωμιαστής, ἐπαινέτης.

ὑμνῳδῶ (**—έω**)· εἶμαι ὑμνῳδός, ὑμνῶ.

Ὑμπὰγκ (Ubaghs), ***Καζίμιρος.*** Βέλγος φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1800 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1875 Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ σεμιναρίῳ τοῦ Roldne (1830) καὶ ἐν Λουβαίνῃ, ἔγραψε δὲ πλεῖστα διδακτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἔργα, σχόντα μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐν Βελγίῳ, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Logicae seu philosophiae rationalis elementa» (1834, στ' ἔκδ. 1860, «Ontologiae sive metaphysicae generalis specimen» (1835, ε' ἔκδ. 1863), «Theodiceae seu theologiae naturalis elementa» (1848), «Essai d' ideologie ontologique» (1860), «Précis de logique élementaire», «Précis d' anthropologie psychologique», «De la nature des idées», «Du réalisme en théologie et en philosophie» κλπ. Ὁ Ὑμπὰγκ ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιοτέραν φυσιογνωμίαν τοῦ βελγικοῦ παραδοσιαρχικοῦ κινήματος. Προσεπάθησε νὰ πραγματοποιήσῃ πρωτότυπον σύνθεσιν ἐκ τῶν θέσεων τῆς παραδοσιαρχίας καὶ τοῦ ὀντολογισμοῦ. Αἱ ἀπόψεις του ἀποκλίνουν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πνευματοκρατίαν, ἀποτελοῦν δὲ πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πανθεϊστικὸν ὀρθολογισμὸν τῶν χρόνων του. θ. π.

Ὑμπὰρ (Hubbard), ***Νικόλαος-Γουσταῦος.*** Γάλλος δικηγόρος καὶ συγγραφεύς (1828—1888) Συνεργάσθη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Journal des Economistes» καὶ «La Presse», ἣν ἐγκάσθη ὅμως νὰ ἐκπατρισθῇ μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος Γ' (1851) καὶ παρέμεινεν ἐν Μαδρίτῃ μέχρι τοῦ 1868. Ἔγραψεν: «Ὁ Σαὶν Σιμόν, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον του» (1857), «Σύγχρονος ἱστορία τῆς Ἱσπανίας» (6 τόμοι, 1869—1884), «Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν τριῶν μοναρχιῶν καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τῆς δημοκρατίας» (1873). «Ἱστορία τῆς συγχρόνου λογοτεχνίας ἐν Ἱσπανίᾳ» (1875), «Τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῆς Βαβυλῶνος» (1885 κ. ἄ. χ. δ

Ὑμπὲκ-ἀζ-Ντίν. Πρῶτος Μαμελοῦκος σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ τελευταίου Ἀγιουβίτου σουλτάνου ἐλ Μοαζὲμ (1250), τὸ πρῶτον ὡς σύμβουλος τῆς διαδεχθείσης τὸν Μοαζὲμ μητρὸς του Σαγερέτ. Ὅτε ὅμως, μετ' ὀλίγον, ἡ Σαγερὲτ ἐξηναγκάσθη εἰς παραίτησιν, ὁ Ὑμπὲκ ἀνεκηρύχθη σουλτᾶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐλ Μαλὲκ ἐλ Μοὲζ ἐλ Τζεσενκὶρ* καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Σαγερὲτ διὰ νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς πολυαρίθμους ὀπαδούς της. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας του ἠναγκάσθη, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν φίλων τῶν Ἀγιουβιτῶν, νὰ δεχθῇ ὡς συμβασιλέα ὀκταετῆ παῖδα, ἀπόγονον τοῦ Σαλὰχ-ἐντ-Ντίν. Ὅτε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου ὁ σουλτᾶνος τῆς Δαμασκοῦ Νάσσερ-ἐντ-Ντὶν-Γιουσούφ, ὁ Ὑμπέκ, κατορθώσας νὰ ἀποκρούσῃ αὐτὸν ἐπιτυχῶς, κατέστη πανίσχυρος καὶ παραγκωνίσας τὸν μικρὸν συμβασιλέα του παρέμεινε μόνος μονάρχης. Τῷ 1257 ὅμως ἐδολοφονήθη καὶ αὐτὸς κατ' ἐντολὴν τῆς Σαγερὲτ μαθούσης ὅτι διεπραγματεύετο μυστικὰ γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ σουλτάνου τῆς Μοσσούλης. Τὸν διεδέχθη ὁ δεκαπενταετὴς υἱός του ἐλ Μελὲκ ἐλ Μανσούρ. χ. δ.

Ὑμπὲρ (Humbert), ***Γεώργιος-Λουδοβῖκος.*** Γάλλος στρατηγὸς (1862—1921). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ἐν Κίνᾳ, τῷ δὲ 1894 διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατηγοῦ Ντυσὲν κατὰ τὴν εἰς Μαδαγασκάρην ἐκστρατείαν. Προαχθεὶς τῷ 1912 εἰς ὑποστράτηγον, ἐστάλη εἰς Μαρόκκον παρὰ τῷ στρατηγῷ Λυωτεὶ μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μαροκκινῆς μεραρχίας καὶ διέπρεψεν ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μάρνη, καθ' ἣν κατεῖχε τὴν θέσιν Μοντεμὰν καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Φός. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1914 τῷ ἀνετέθη ἡ διοίκησις τοῦ 32ου σώματος στρατοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Ὑζέρ, καὶ εἶτα ἐν Ἀργκόν, ὅπου τῷ ἀνετέθη ἡ διοίκησις τῆς Γης στρατιᾶς. Τῷ 1917 ἐπολέμησεν ἐν Πικαρδίᾳ καὶ τῷ 1918 διέπρεψε κατὰ τὰς μάχας τοῦ Οὐάζ. Μετὰ τὸν πόλεμον διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Στρασβούργου καὶ τῷ 1920 ἐγένετο μέλος τοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ συμβουλίου. χ. δ.

— **Ὑμπὲρ** (Humbert), ***Γεώργιος-Μαρσά.*** Γάλλος μαθηματικὸς (1859—1921). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1885 καθηγητὴς τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως ἐν τῷ πολυτεχνείῳ καὶ ἀπὸ τοῦ 1912 καθηγητὴς ἐν τῷ College de France. Ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν πραγματειῶν σχετικῶν κυρίως μὲ τὴν θεωρίαν τῶν ἀλγεβρικῶν καμπύλων καὶ ἐπιφανειῶν. Μεγάλη ἰδίᾳ ὑπῆρξεν ἡ συμβολή του εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς θεωρίας τῶν κυκλοειδῶν ἐπιφανειῶν, τοῦ θεωρήματος τοῦ Ἄμπελ καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῇ γεωμετρίᾳ. Τῷ 1901 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν Κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Cours d' Analvse professé à l' Ecole polytechnique» (1903—1904). χ. δ.

— **Ὑμπὲρ** (Humbert), ***Γουσταῦος-Ἀμεδαῖος.*** Γάλλος νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς (1822—1894). Ὑπῆρξεν ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν Τουλούζῃ καὶ Γρενόβλῃ καὶ μετέσχε τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως τοῦ 1871, διετέλεσε δὲ τῷ 1882 ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἀπὸ τοῦ 1890 πρῶτος πρόεδρος τοῦ γενικοῦ λογιστηρίου. Διηύθυνε τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Manuel des institutions romaines» τῶν Μόμμσεν καὶ Μαρκάρ. χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Hubert), ***Ἐρρῖκος*** Γάλλος γεωλόγος καὶ μετεωρολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1879. Εἰργάσθη ἐν τῇ Γαλλικῇ Δυτικῇ Ἀφρικῇ, τῇ Δαχομέῃ, τῇ Νιγηρίᾳ, τῷ Σουδάν, τῇ Γουϊνέᾳ καὶ τῇ Σενεγάλῃ καὶ ἐμελέτησε τὴν γεωλογίαν (καταρτίσας καὶ ειδικὸν χάρτην), τὴν κλιματολογίαν, τὴν σεισμολογίαν, τὴν ἐθνογραφίαν, τὴν προϊστορίαν καὶ τὴν ἐντομολογίαν τῶν χωρῶν τούτων. Ἔγραψε: «Mission scientifique au Dahomey», «Mission scientifique au Soudan», «Carte geologique de l' Afrique Occidentale», «Grains orageux et pluies en Afrique Occidentale» κ. ἄ. χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Hubert). ***Ἐρρῖκος-Πέτρος-Εὐγένιος.*** Σύγχρονος Γάλλος ἱστορικὸς, γεννηθεὶς τῷ 1872. Διατελεῖ ἐπιμελητὴς τῶν ἐθνικῶν μουσείων τοῦ Σαὶν-Ζερμαὶν ἀν-Λαί, διευθυντὴς τῶν σπουδῶν τῆς σχολῆς ἀνωτάτων σπουδῶν, μέλος τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἑταιρείας, τῆς ἑταιρείας τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν σωματείων Ἔγραψεν «Études sur la formation des États de l' Église», «Mélanges d' histoire des religions» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Mauss), «Les celtes» κλπ χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Hubert), ***Εὐγένιος.*** Βέλγος ἱστορικὸς (1853—1931). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1883 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Βελγίου καὶ τῆς συγχρόνου διπλωματικῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λιέγης, ὑπουργὸς τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν κατὰ τὴν περίοδον 1921—1923 καὶ μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Ἡ καταγωγὴ τῶν βελγικῶν ἐλευθεριῶν» (Βρυξέλλαι 1884), «Τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῶν Κάτω Χωρῶν κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνοδον τοῦ Ἰωσὴφ Β» Βρυξέλλαι 1899). «Αἱ Ἰσπανικαὶ Κάτω Χῶραι καὶ ἡ δημοκρατία τῶν Ἡνωμένων Ἐπαρχιῶν ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Μύνστερ μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης» Βρυξέλλαι 1907), «Θρησκευτικὴ ἱστορία τῶν αὐστριακῶν Κάτω Χωρῶν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» (Βρυξέλλαι 1924) κλπ. Ὑπῆρξεν ἐξ ἄλλου συνεργάτης πολλῶν γαλλικῶν, γερμανικῶν καὶ βελγικῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιθεωρήσεων καὶ τῆς γαλλικῆς «Grande Encyclopedie». χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Huber), ***Ἰωάννης.*** Ἑλβετὸς ζωγράφος καὶ φυσικὸς ἐκ Γενεύης (1721—1786). Ἐζωγράφησε σκηνὰς τῆς οἰκιακῆς ζωῆς τοῦ Βολταίρου, οὗ ὑπῆρξε φίλος, ἀγορασθείσας ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β'. Ἔγραψε: «Μελέτη περὶ τοῦ τρόπου τῆς πηδαλιουχίας τῶν ἀεροστάτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πτήσεως τῶν ἁρπακτικῶν πτηνῶν» (1783), «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἁρπακτικῶν πτηνῶν» (1784) καὶ «Ἱστορία τῶν ἁρπακτικῶν πτηνῶν». χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Humbert), ***Ἰωάννης*** Ἑλβετὸς ἀνατολιστὴς (1792—1851). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1823 καθηγητὴς τῆς ἀραβικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Γενεύης, ἐδημοσίευσε δὲ τὰ ἔργα: «Ἀραβικὴ ἀνθολογία» (μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως, Παρίσιοι 1819), «Λόγοι ἐπὶ τῆς χρησιμότητος τῆς ἀραβικῆς γλώσσης» (Γενεύη 1823), «Ἐκλογὴ ἀνατολικῶν ποιημάτων» Παρίσιοι 1830), «Ἀραβικὴ χρηστομάθεια» (Γενεύη 1834), «Ἀνέκδοτα ἀραβικὰ ἀνάλεκτα» (Γενεύη 1834) κ. ἄ. χ. δ

—**Ὑμπὲρ** (Humbert), ***Ἰωάννης-Ροβέρτος-Μαρία.*** Γάλλος στρατηγὸς (1755—1823). Καταταχθεὶς τῷ 1792 ὡς ἐθελοντής, προήχθη μετὰ διετίαν διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς στρατηγόν, διέπρεψε δὲ πολεμῶν τῷ 1795 ἐν Κιμπερὸν ἐναντίον τῶν Γάλλων ἐμιγκρέ. Τῷ 1798 ἐστάλη ἐπὶ κεφαλῆς γαλλικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος εἰσβαλόντος εἰς Ἰρλανδίαν, ἀντιμετωπίσας ὅμως πολλαπλασίας ἐχθρικὰς δυνάμεις ἠχμαλωτίσθη. Ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Βοναπάρτου περιέπεσεν ὑπὸ δυσμένειαν λόγῳ τῶν ἀκραιφνῶν δημοκρατικῶν φρονημάτων καὶ τοῦ πρὸς τὴν Παυλίναν Βοναπάρτου ἔρωτός του καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ἀμερικήν. Ὁ Ὑμπὲρ ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Πονσὰρ ὡς πρότυπον διὰ τὸν ἥρωα τοῦ δράματός του «Ὁ ἐρωτευμένος λέων».

—**Ὑμπὲρ** (Huber), ***Ἰωάννης-Ροδόλφος.*** Ἑλβετὸς ζωγράφος ἐκ Βασιλείας (1668—1748). Διετέλεσε πρῶτος ζωγράφος τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου τῆς Στουττγάρτης, ἐζωγράφησε δὲ περιφήμους προσωπογραφίας, διακρινομένας διὰ τοὺς λαμπροὺς χρωματισμούς των, χάρις εἰς τοὺς ὁποίους ἐπωνομάζετο «Τιντορέττο τῆς Ἑλβετίας». Ἄριστον ἐκ τῶν ἔργων τούτων εἶναι τὸ πορτραῖτον τοῦ μαργράβου Φρειδερίκου τῆς Βάδης-Ντούρλαχ. χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Huber), ***Κάρολος.*** Γάλλος περιηγητὴς (1837—1884) Ἐπεχείρησε δύο μακρότατα ἐξερευνητικὰ ταξίδια εἰς Ἀραβίαν, καθ' ἃ ἐμελέτησε τὴν γεωγραφίαν τῆς χώρας καὶ τὰς ἐν αὐτῇ σημιτικὰς ἐπιγραφάς, ἐνῷ δὲ ἀπεπειρᾶτο καὶ τρίτον ἐδολοφονήθη. Αἱ ἐκ τοῦ πρώτου ταξιδίου του παρατηρήσεις ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ «Bulletin de la Société de Géographie» (3 τριμηνία 1884), αἱ δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τῆς «Société asiatique» ὑπὸ τὸν τίτλον «Journal d'un voyage en Arabie» (1891). χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** Hubert), ***Λουκιανός*** Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1868 Ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγραψε πλείστας πραγματείας σχετικὰς κυρίως μὲ τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἀποικιακὴν πολιτικήν. Κυριώτεραι τούτων εἶναι: «Ἀφρικανικὴ πολιτική», «Ἡ γεωργία τῆς δημοκρατίας», «Ἡ γερμανικὴ προσπάθεια», «Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως» (Παρίσιοι 1911), «Ἐξωτερικὴ πολιτική» (Παρίσιοι 1911) «Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας», «Ἡ ἰσημερινὴ Ἀφρική», «Συντριβεῖσα προσπάθεια», «Ἡ σωτηρία διὰ τῶν ἀποικιῶν» (Παρίσιοι 1918), «Ἡ Γερμανία δύναται νὰ πληρώσῃ» κλπ. χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Huber), ***Μαρία*** Ἑλβετὶς φιλόσοφος καὶ ἠθικολόγος ἐκ Γενεύης (1694—1753). Ἔζησε μακρὰν τῆς κοινωνίας, ἀσχολουμένη μὲ διαφόρους ἀγαθοεργίας, ἔγραψε δὲ γαλλιστὶ τὰ ἔργα: «Le monde tou preferé au monde sage» (Ἄμστερνταμ 1731 καὶ «Lettres sur la religion essentielle à l'homme distinguée de ce qui n'est qu'accessoire» Ἄμστερνταμ 1738), σημειώσαντα παγκόσμιον τότε ἐπιτυχίαν, μεταφρασθέντα δὲ καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γερμανικήν. χ. δ.

—**Ὑμπὲρ** (Hubert), ***Νικόλαος*** Γάλλος γλύπτης γεννηθεὶς καὶ θανὼν ἐν Ὀρλεάνῃ κατὰ τὸν ΙΖ αἰῶνα. Ὑπῆρξε γόνιμος, ἀλλ' οὐχὶ πρωτότυπος καλλιτέχνης. Ἀξιομνημόνευτα ἔργα του, ἀποκείμενα ἐν Ὀρλεάνῃ, εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ δώδεκα ἀπόστολοι», «Ὁ ἅγιος Μπροῦνος», «Ὁ ἅγιος Φραγκίσκος ντὲ Πὼλ» κλπ. ι. μ. π.

—**Ὑμπὲρ** (Hubert), ***Παῦλος*** Σύγχρονος Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1875 Τὸ πρῶτον σημαντικὸν ἔργον του ὑπῆρξεν ἡ συλλογὴ ποιημάτων «Verbes mauves», ἥτις ἔτυχεν εὐμενοῦς κριτικῆς. Συγχρόνως ἤρχισε δημοσιεύων καὶ διάφορα πεζογραφήματα εἰς περιοδικὰ τῶν Παρισίων, τῆς νοτίου Γαλλίας, καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς συνεργάτης τοῦ «Gaulois», τῆς «Grande Revue», τῶν «Annales poetiques et littéraires» κλπ χ. δ.

Digitized by Google

—**Ὑμπὲρ** (Humbert), ***Φερδινάνδος.*** Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1842. Ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς ζωγράφοις Πικό, Καμπανὲλ καὶ Φρομαντέν, εἰργάσθη δὲ μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Φυγὴ τοῦ Νέρωνος,» (1865), «Οἰδίπους καὶ Ἀντιγόνη» (1866), «Ἡ ἀπαγωγὴ» (1867), «Ἑλένη», «Δαλιδά», «Σαλώμη», «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής», «Ἡ Παρθένος καὶ τὸ παιδίον Ἰησοῦς», «Μαρία ἡ Μαγδαληνή», «Ἡ ἁμαρτωλὴ γυνή» κλπ. καὶ διάφοροι προσωπογραφίαι γυναικῶν ἀρίστης τέχνης («Κα Εγκλόν», «Δὶς Ἰωάννα Ἀττό», «Κα Μάρθα Ρενιέ»). Ἄριστον ὅμως ἐξ ὅλων τῶν ἔργων του εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὑπὲρ πατρίδος» μεγάλη ἐν τῷ Πανθέῳ τῶν Παρισίων τοιχογραφία του. Χ. Δ.

—**Ὑμπὲρ** (Huber), ***Φραγκῖσκος.*** Ἑλβετὸς φυσικὸς ἐκ Γενεύης, υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου* (1750—1831) Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν μελέτην τῶν μελισσῶν καὶ ἐξέθεσε τὰς παρατηρήσεις του ἐν τῷ περιφήμῳ συγγράμματί του «Nouvelles observations sur les abeilles» (1792). Ὁ υἱός του *Πέτρος* (1777—1840 ἦτο ἐπίσης φυσικός, ἠσχολήθη δὲ μὲ τὴν μελέτην τῶν μυρμήκων, γράψας σχετικῶς «Recherches sur les fourmis indigènes» (1810). Χ. Δ.

Ὑμπέρβεγκ (Ueberweg), ***Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας, γεννηθεὶς ἐν Leichlingen τῆς Πρωσσίας τῷ 1826 καὶ ἀποθανὼν ἐν Königsberg τῷ 1871. Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Γοτίγγῃ καὶ φιλοσοφίαν ἐν Βερολίνῳ, τῷ δὲ 1852 ἐξελέγη ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Καινιξβέργης, τοῦ ὁποίου μετὰ δεκαετίαν ἐγένετο τακτικὸς καθηγητής. Ὁ Ὑμπέρβεγκ, ὡς φιλόσοφος, ἠσχολήθη μετὰ μεγάλης πρωτοτυπίας καὶ διαλεκτικῆς δυνάμεως μὲ τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἴδιον σύστημα. Ἡ ἐξέλιξίς του παρουσιάζει τρία στάδια, καθοριζόμενα ὑπὸ τῆς πάλης μεταξὺ μηχανιστικῆς καὶ τελολογικῆς ἀντιλήψεως τοῦ σύμπαντος. Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τὸ κέντρον τῶν δοξασιῶν του κατέχει ἡ ἀρχὴ τῆς σκοπιμότητος, κατὰ τὸ δεύτερον ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐμφανίζεται ὡς ἀντιτιθεμένη σταθερῶς πρὸς τὴν φυσιοκρατίαν καὶ κατὰ τὸ τρίτον ἐκλείπει ἐξ ὁλοκλήρου. Ὁ Ὑμπέρβεγκ, ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς τελολογίας καὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ, κατέληξεν εἰς τὴν αἰτιοκρατίαν καὶ τὸν ὑλισμόν Πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν φιλοσοφικήν του ἀξίαν εἶναι ἡ ἀξία του ὡς ἱστορικοῦ τῆς φιλοσοφίας. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Untersuchungen uber die Echtheit und Zeitfolge platonischer Schriften und über die Hauptmomente aus Platons Leben» (1861), βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Αὐστρίας, «Schiller de Historiker und Philosoph» Leipzig 1884), «Die Entwicklung des Bewusstseins durch den Lehrer und Erzieher» (Berlin 1853), «System der Logik und Geschichte der logischer Lehren» (Bonn 1857), ἓν ἐκ τῶν καλυτέρων ἔργων λογικῆς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπανεκδοθὲν ἐπανειλημμένως καὶ μεταφρασθὲν εἰς διαφόρους γλώσσας, «De priore et posteriore forma Kantianae. Criticae rationis purae» (Berlin 1862) καὶ «Grundriss der Geschichte der Philosophie», τὸ κεφαλαιῶδες ἔργον του, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1862—1866 καὶ δὶς ἔτι ζῶντος τοῦ Ὑμπέρβεγκ καὶ πολλάκις μετὰ τὸν θάνατόν του. Τετάρτη ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ R. Reicke (1871—1875), πέμπτη ὑπὸ τοῦ M. Heinze. Τὸν πρῶτον τόμον, ὅστις περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ἐξέδωκεν εἰς ι', ια' καὶ ιβ' ἔκδοσιν (1926) ὁ K. Praechter, τὸν δεύτερον, ὅστις περιλαμβάνει τὴν φιλοσοφίαν τῶν πατέρων καὶ τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν, ἐξέδωκεν εἰς ι' καὶ ια' (1915) ἔκδοσιν ὁ M. Baumgartner, τὸν τρίτον, ὅστις περιλαμβάνει τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐξέδωκεν εἰς ι' καὶ ιβ' ἔκδοσιν (1924) ὁ Frischheisen-Köhler καὶ τὸν τέταρτον πρόσθετον τόμον, ὅστις περιλαμβάνει τὴν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας φιλοσοφίαν, ἐξέδωκεν εἰς ια' ἔκδοσιν (1916) ὁ K. Oesterreich. Εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία ἀπετέλεσεν ἴδιον τόμον (1923), διακριθεῖσα τῆς τῶν ἄλλων χωρῶν (1928). Ἡ διαπραγμάτευσις τῆς ἐνεστώσης φιλοσοφικῆς κινήσεως εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἀνετέθη εἰς διακεκριμένους πανεπιστημιακοὺς καθηγητὰς ἑκάστης. Τὸ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφίας κεφάλαιον ἔγραψε ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν Θ. Βορέα. Τὸ ὅλον ἔργον διακρίνεται διὰ τὴν ἀρίστην μέθοδον διατάξεως τῆς ὕλης, τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκθέσεως καὶ τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν βιβλιογραφιῶν καὶ ἄλλων πληροφοριῶν, ἀποτελεῖ δὲ πολυτιμότατον βοήθημα διὰ πάντας τοὺς σοβαρῶς ἀσχολουμένους μὲ τὴν φιλοσοφίαν. Θ. Π.

Ὑμπερβὶλ (Yberville), ***Λεμοὰν ντ'*** —. Γάλλος ἐξερευνητὴς γεννηθεὶς εἰς Μοντρεὰλ τοῦ Καναδᾶ 1662—1706). Ἐπολέμησε μετ' ἐξαιρετικῆς γενναιότητος τοὺς Ἄγγλους εἰς τὸν Καναδᾶν, ἐξηρεύνησε τῷ 1698 τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μισσισιπῆ, οὗτινος εἰς βραχίων φέρει εἰσέτι τὸ ὄνομά του, ἐγκατέστησε τὴν πρώτην γαλλικὴν ἀποικίαν εἰς Λουϊζιάνναν, ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τὴν νῆσον τοῦ Νεβὴ καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀβάναν ἐνῷ προητοίμαζεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἰαμάϊκας. Ὁ ἀδελφός του *Λεμοὰν νὲ Μπιενβὶλ* ἵδρυσε τὴν πόλιν τῆς Νέας Ὀρλεάνης. Β. Γ. Μ.

Ὑμπισινὶ (Ybicini), ***Ἰωάννης-Ἐρρῖκος.*** Γάλλος ἱστορικὸς καὶ δημοσιογράφος 1818—1884) Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς ἐν Ζουνιὺ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1846 ἐπεχείρησε μακρὸν ταξίδιον ἀνὰ τὴν ἐγγὺς Ἀνατολήν, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς ἄλλας βαλκανικὰς χώρας Τῷ 1848, εὑρισκόμενος εἰς Ρουμανίαν, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν αὐτόθι ἐπανάστασιν καὶ ἐγένετο γραμματεὺς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, διατηρήσας τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τῆς εἰς τὴν χώραν εἰσόδου τῶν ρωσικῶν καὶ τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐπιστρέψας ἀκολούθως εἰς Παρισίους συνειργάσθη ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἰδίᾳ ζητήματος εἰς τὰς ἐφημερίδας «Le Siècle», «La Presse», «Courrier de Paris» κλπ., ἐδημοσίευσε δὲ καὶ διάφορα σχετικὰ ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Ἐπιστολαὶ περὶ Τουρκίας» (1847—1853), «Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα πρὸ τῆς Εὐρώπης» 1858), «Τὸ ζήτημα τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν πρὸ τῆς Εὐρώπης» (1858), «Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας» (1867), «Τὰ Συντάγματα τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης» (1872), «Ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Παβὲ ντε Κουρτεΐγ*, 1876), «Τὸ ὀθωμανικὸν Σύνταγμα μετ' ἐπεξηγήσεων καὶ σημειώσεων» (1877) κ. ἄ. Χ. Δ.

Ὑμπὺκ (Hubuc), ***Λουδοβῖκος-Ἰωσήφ.*** Γάλλος γλύπτης ἐκ Τουλῶνος (1776—1830) Διωρίσθη κατ' ἀρχὰς διευθυντὴς τοῦ γλυπτικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ναυσταθμου τῆς Τουλῶνος, τῷ δὲ 1807 τῆς γλυπτικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ναυτικοῦ ἐν Βενετίᾳ, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1815. Ἐπιστρέψας ἀκολούθως εἰς Γαλλίαν διεκόσμησε τὰ πολεμικὰ «Ζὰν Μπάρτ», «Ἀλγεσίρας», «Ἀρμίντα», «Ἀφροδίτη» κλπ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ξυλογλυπτικῶν ἐργασιῶν του διακρίνονται ἓν κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', μία «Σταύρωσις» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Πινιάν, ὁ ἄμβων τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαρίας ἐν Τουλῶνι κλπ. Χ. Δ.

Ὑμφρουὰ *ἅγιος* (Saint Humfroi ἢ Humfrid, Huntfridus) Ἀνελθὼν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς ἐν Γαλλίᾳ Thérouanne (Sant-Omer) τῷ 856, ἀπέθανε τῷ 870 καὶ ἑορτάζεται ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 8 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

Ὑνάλδος (Hunald) βλ. *Οὐνάλδος.*

Ὑνδοφέρης. Ἰνδὸς βασιλεὺς (βλ. λ. *Γονδοφάρης*).

Ὑνεγόνδη *ἁγία* (Sainte Hunégonde). Γαλλὶς μοναχή, εὐγενοῦς καταγωγῆς, γεννηθεῖσα τὸ α' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος. Ἀποθανοῦσα τῷ 690 ἑορτάζεται ὡς ἁγία ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 25 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

Ὑνιὲ (Unieux). *[Γεωγρ.].* Βιομηχανικὴ πόλις τῆς Γαλλίας εἰς ἀπόστασιν 13 χλμ ἀπὸ τοῦ Σαιντ-Ἐτιέν. Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα καὶ μεγάλα ἐργοστάσια διαφόρων βιομηχανιῶν. Κάτ. 5.100. Π. Π. Κ.

ὑνίον (τό)· δημοτ. *ὑνὶ* καὶ *νὶ* καὶ *γνί* τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ *ἀρότρου* (βλ. λ.), τὸ σιδηροῦν ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου ὀρύσσεται, ἀνασκάπτεται τὸ ἔδαφος.

ὑνιορρινικὸν *ὄργανον* *[Ἀνατομ.]·* βλ. *Ἰακωβσόνειον ὄργανον.*

ὕνις, —εως (ἡ)· ἄλλως *ὑνίον* (βλ. λ.).

ὕνις *[Ἀνατομ.].* Ἡ ὕνις ἐπὶ τοῦ τελειωθέντος ἀνθρώπου εἶναι ὀστοῦν ἄζυγον, πεταλοειδές, τετράγωνον ἢ πεντάγωνον, καθέτως κατὰ τὴν μέσην γραμμὴν κείμενον καὶ ἀπεργαζόμενον τὸ ὀπίσθιον τριτημόριον τοῦ ρινικοῦ διαφράγματος. Ἐφ' ἑκατέρας τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῆς διήκει λοξῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω ἡ *ρινοϋπερῴιος αὔλαξ*, ὑποδεχομένη τὸ ὁμώνυμον νεῦρον. Τὸ ἄνω χεῖλος τῆς ὕνεως ἀποχωρίζεται εἰς δύο πέταλα, τὰς *πτέρυγας* τῆς ὕνεως, ὧν μεταξὺ ὑπάρχει αὔλαξ, συγκλειομένη ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ σφηνοειδοῦς καὶ προεκβάλλουσα ἔνδον τῆς ὕνεως εἰς ἐπιμήκη κοιλότητα (ἐνδοϋνικήν), ἥτις ἐμπεριέχει τροφοφόρα ἀγγεῖα. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἄνω χείλους τῆς ὕνεως, τῶν πτερύγων αὐτῆς καὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ σφηνοειδοῦς τοῦ σχηματίζονται τρεῖς ἐσωθεῖς πόροι, ὀβελιαίως καὶ παραλλήλως φερόμενοι, οἱ *σφηνοϋνικοί*, εἷς μέσος καὶ δύο ἑκατέρωθεν πλάγιοι, ὑποδεχόμενοι ἀγγεῖα, ὁ δ' ἔξω πλάγιος νευρίδιον, τὸ ᾠόκειον ἢ φαρυγγικὸν νεῦρον. Συντάσσεται δ' ἡ ὕνις ἔνθεν μὲν πρὸς 4 ὀστᾶ, τὸ σφηνοειδές, τὸ ἠθμοειδές, τὰ δύο τῆς ἄνω γνάθου καὶ τὰ δύο ὑπερῷια ὀστᾶ, ἔνθεν δὲ πρὸς τὸν χόνδρον τοῦ ρινικοῦ διαφράγματος. Ι. Π.

Ὕννα *ἁγία* (Sainte Hunne, Hunna). Ἐγεννήθη ἐν Βουργουνδίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος. Κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, ἀφωσιώθη δὲ μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς ἔργα φιλανθρωπίας. Τῷ 679 ἀποθανοῦσα ἐνεγράφη ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Ι' τῷ 1510 ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς 30 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

ὕννιον (τό)· βλ. *ὑνίον.*

ὑνόβιος (ὁ) (Hynobius) *[Ζῳολ.].* Γένος ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κερκοφόρων·* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλαμανδριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ σαλαμανδρῶν ἀπαντῶντα εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Εὐρώπην καὶ κυρίως εἰς τὴν Σιβηρίαν. Δ. Ν. Π.

Ὑντ ντὲ Νεβὶλ (Hyde de Neuville), ***Ἰωάννης Γουλιέλμος, βαρῶνος*** —. Γάλλος πολιτικὸς (1776—1857). Ὑπῆρξεν ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰργάσθη διὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του μετῆλθε δυσφημιστικὴν εἰς βάρος τοῦ Διευθυντηρίου πολιτικήν, μετὰ δὲ τὸ πραξικόπημα τῆς 18ης Ὀμιχλώδους προέτεινεν εἰς τὸν Βοναπάρτην τὴν ἐπαναφορὰν τῆς δυναστείας. Τῷ 1800, κατηγορηθεὶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Ἑλβετίαν, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ναπολέοντος. Ἔσπευσε τότε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Παρισίους, ὅπου ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' τοῦ ἀνέθεσε τὴν διενέργειαν σπουδαιοτάτων διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἀκολούθως ἐγένετο βουλευτής. Τῷ 1816—1821 διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις καὶ τῷ 1822—1824 ἐν Λισσαβῶνι, τῷ δὲ 1827 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ἠγωνίσθη δι' ὅλων τῶν δυνάμεων του ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς. Ἔγραψεν ἐνδιαφέροντα ἀπομνημονεύματα (ἐκδοθέντα τῷ 1888), περιλαμβάνοντα ἐνδιαφερούσας πληροφορίας ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ἱστορίας τῆς ἐπαναστάσεως, τῶν ναπολεοντείων χρόνων καὶ τῆς παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων. Χ. Δ.

Ὕνταλ (Udall), ***Νικόλαος.*** Ἄγγλος συγγραφεὺς (1504—1556). Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ Ἠτον καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἠτον καὶ τοῦ κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Λονδίνου. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἅτινα τὸν κατέστησαν δημοφιλέστατον καὶ τὴν περίφημον κωμῳδίαν «Roister Doister», ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς τὸ καλύτερον τῶν ἔργων του. Ἡ κωμῳδία αὕτη εἶναι ἡ πρώτη συγγραφεῖσα ἀγγλικὴ κωμῳδία καὶ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ πολὺ ὡς πρότυπον εἰς τοὺς μετέπειτα Ἄγγλους συγγραφεῖς. Ἔγραψεν ἐπίσης πολλὰ ποιήματα, πεζογραφήματα καὶ μεταφράσεις ἐκ τῆς λατινικῆς, ὧν τὴν ἐκτύπωσιν ἐπεμελήθη ὁ ἴδιος. Μ. Δ. Β.

ὑξίνη (Yxin) *[Φαρμ. Χημ.].* Προϊὸν ἀντιδράσεως τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἀργύρου ἐπὶ ἀμύλου περιέχοντος διαστάσην. Φαιὰ κόνις χρησιμοποιουμένη ὡς ἀντισηπτικὸν πληγῶν. Ὑπὸ τοῦ ἐκκρίματος τῆς πληγῆς διασπᾶται εἰς σταφυλοσάκχαρον, ἐνῷ συγχρόνως δρᾷ ὁμοίως ἰσχυρῶς ἀντισηπτικῶς τὸ ὀξείδιον τοῦ ἀργύρου. Κ. Γ. Μ.

Ὑξῶς. Ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστοὶ οἱ κατὰ τὸν ΙΒ' π. Χ. αἰῶνα εἰσβαλόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ κατακτήσαντες αὐτὴν ἀσιατικοὶ λαοί. Τὸ ὄνομα *Ὑξῶς* προῆλθεν ἐκ τοῦ βασιλέως αὐτῶν *Χὶκ-σασιοῦ*, ὅπερ οἱ Ἕλληνες διέπλασαν εἰς *Ὑκουσσῶς* ἢ *Ὑξῶς*. Εἰδικώτερον τοὺς λαοὺς τούτους οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλουν *Μενατιοῦ*, ἤτοι ποιμένας, ἢ *Σατιοῦ*, ἤτοι τοξότας. Οἱ Ὑξῶς εἶχον κατορθώσει νὰ καταλάβουν τὸ Δέλτα μὲ τὴν Μέμφιν, τὴν Ἄβαριν καὶ τὴν Τάνιν, ἐνῷ ἡ Ἄνω Αἴγυπτος παρέμενεν εἰς χεῖρας τῶν ἐντοπίων εὐγενῶν. Μετὰ δύο αἰώνων κυριαρχίαν ἐξερράγη ἐπανάστασις κατὰ τῶν Ὑξῶς, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας, μετὰ σφοδροτάτους ἀγῶνας, διαρκέσαντας ἕνα σχεδὸν αἰῶνα, τὰ ὑπολείμματα τῶν ξένων κατακτητῶν ἀπωθήθησαν εἰς τὴν Συρίαν (βλ. καὶ λ. *Αἴγυπτος*, τ. Β', σ. 571 β' καὶ γ'). Μ. Δ. Β.

ὑοβὰαψ (ὁ) (Hyoboops) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐλεφάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθρακοθηριιδῶν βουνοσελενοδοντίων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Ἀπολιθωμένα λείψανά των συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας μειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζῳϊκοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας. Γ. Κ. Γ.

ὑογλωσσικὸς *μῦς* *[Ἀνατομ.].* Μῦς τῆς γλώσσης ἐκ τῶν ἑτεροχθόνων, κείμενος ἐν τοῖς πλαγίοις καὶ κάτωθεν τῆς γλώσσης, τετράπλευρος, οὗ ἡ μὲν ἄνω πλευρὰ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ πλάγιον χεῖλος τῆς γλώσσης, ἡ δὲ κάτω εἰς τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν. Ἐκφύεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ καὶ ἐκ τοῦ μείζονος κέρατος αὐτοῦ, ἀναβαίνει ἐπὶ τὸ πλάγιον χεῖλος τῆς γλώσσης καὶ καταφύεται εἰς τὸ διάφραγμα αὐτῆς. Ἕλκει τὴν

Digitized by Google

γλῶσσαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ κάτω Νευροῦται ὑπὸ τοῦ ὑπογλωσσίου νεύρου. Ι. Π.

—**ὑογλωσσικὸς** ***ὑμὴν*** */ Ἀνατομ./.* Βραχὺς ἐγκάρσιος ὑμήν, ἐκτεινόμενος ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τῆς βάσεως (=τοῦ ὀπισθίου χείλους) τοῦ διαφράγματος τῆς γλώσσης μέχρι τοῦ ἄνω χείλους τοῦ σώματος τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ, ἔνθα προσφύεται. Ι. Π.

ὑοδοντίδαι (οἱ) (Hyodontidae) */Ζῳολ./.* Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *ὑόδους* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑόδους (ὁ) (Hyodon) */Ζῳολ./.* Γένος ἰχθύων φυσοστόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ἀμερικανικὰ ὕδατα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑόδους ὁ ἀργυρόχρους* (Hyodon argenteus), ὅστις

Ὑόδους ὁ ἀργυρόχρους.

ἔχει μέτριον μέγεθος, κεφαλὴν μικράν, ἄνω σιαγόνα βραχυτέραν καὶ ἀμβλυτέραν τῆς κάτω, ὀδόντας μικρούς, αἰχμηροὺς καὶ πολυπληθεῖς ἰδίως κατὰ τὴν κάτω σιαγόνα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ἀργυρώδης μετὰ κυανῶν ἀποχρώσεων ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ τῶν πλευρῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ὑοειδής, —ους (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα τοῦ γράμματος *υ* : «ὀστοῦν ὑοειδές».

—**ὑοειδὲς** ***ὀστοῦν*** */ Ἀνατομ./.* Ὀστοῦν μονοφυές, ἀνεξάρτητον καὶ τοξοειδὲς ἐν σχήματι υ, κείμενον ἐν τῇ μέσῃ χώρᾳ τοῦ τραχήλου, ἄνωθεν μὲν τοῦ λάρυγγος, κάτωθεν δὲ τῆς γλώσσης. Σύγκειται ἐκ μέσης μοίρας, τοῦ *σώματος*, καὶ ἐκ δύο πλαγίων ἀποφύσεων, τοῦ *μείζονος* καὶ τοῦ *ἐλάσσονος κέρατος*. Καὶ τὸ μὲν σῶμα εἶναι τετράπλευρον, ἔχον δύο ἐπιφανείας, προσθίαν καὶ ὀπισθίαν, καὶ δύο χείλη, ἄνω καὶ κάτω Τὰ μείζονα κέρατα, ἐξορμώμενα ἑκατέρωθεν ἐκ τοῦ σώματος, μακρὰ δὲ 3—3.50 ἑκ., φέρονται ὀριζοντίως ἐπὶ τὰ ὀπίσω καὶ τελευτῶσιν εἰς ὑποστρόγγυλον φῦμα. Τὰ ἐλάσσονα κέρατα, συχνάκις χόνδρινα παραμένοντα καὶ σχῆμα κριθῆς ἔχοντα, μῆκος δὲ 8 χλστ., ἐξορμῶνται ἑκατέρωθεν ὕπερθεν τῆς συγχονδρώσεως ἢ συνοστεώσεως τοῦ μείζονος κέρατος μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ὑοειδοῦς. Ι. Π.

ὑοεπιγλωττικὸς ***ὑμὴν*** */ Ἀνατομ./.* Ὁ ὑμὴν οὗτος εἶναι σύνδεσμος τοῦ λάρυγγος, ὅστις φέρεται ὀριζοντίως, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ καὶ τῆς ἐγγὺς μοίρας τοῦ μείζονος κέρατος μέχρι τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῆς ἐπιγλωττίδος, συμφυόμενος ἐπὶ τὰ πλάγια μετὰ τοῦ ὀπισθίου πετάλου τοῦ ὑοθυρεοειδοῦς ὑμένος. Ι. Π.

Ὑοζγάτ */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. *Γιοσγάτ*).

ὑοθυρεοειδὴς ***ὑμὴν*** */ Ἀνατομ./.* Σύνδεσμος τοῦ λάρυγγος, παριστῶν τετράπλευρον ἰνώδη ὑμένα ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ θυρεοειδοῦς χόνδρου καὶ καταφύεται εἰς τὸ μεῖζον κέρας τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ, διατιτραινόμενος ὑπὸ τρήματος, δι' οὗ φέρεται ἡ λαρυγγικὴ ἀρτηρία καὶ τὸ νεῦρον· ἔμπροσθεν ἀποσχίζεται εἰς δύο πέταλα, τὸ πρόσθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον, ὧν μεταξὺ περιλαμβάνεται τὸ *λιπῶδες σῶμα* τοῦ λάρυγγος. Ι. Π.

—**ὑοθυρεοειδεῖς** ***σύνδεσμοι*** */ Ἀνατομ./.* Εἶναι τρεῖς, ὁ μέσος καὶ δύο πλάγιοι, ἐκτεινόμενοι μεταξὺ τοῦ θυρεοειδοῦς χόνδρου καὶ τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ, ἐγκλείοντες δὲ ἐντὸς αὐτῶν χόνδρον μικρόν, τὸν *σιταροειδῆ*. Ι. Π.

Ὑοκοσούκα, ἡ ***Γιοκοσούκα*** (Yokosuka) */Γεωγρ./.* Μία τῶν κυριωτέρων ναυτικῶν βάσεων τῆς Ἰαπωνίας, κειμένη ἐπὶ τῆς νήσου Χονσοῦ, κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Τόκιο, καὶ ἀπέχουσα 24 χλμ. Ν.ΝΔ. τῆς Ὑοκοχάμας. Κάτ. (1931) 110.301. Χ. Δ.

Ὑοκοχάμα, ἡ ***Γιοκοχάμα*** (Yokohama) */Γεωγρ./.* Μεγάλη καὶ ἀκμάζουσα ἐμπορικὴ πόλις τῆς Ἰαπωνίας, κειμένη ἐπὶ τῆς νήσου Χονσοῦ (ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Τόκιο) καὶ ἀπέχουσα 28 χλμ νοτιοδυτικῶς τοῦ Τόκιο Κάτ. (1931) 620 306. Μέχρι τοῦ 1859, ὅτε ἠνοίχθη εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, ἦτο μικρὸν χωρίον οἰκούμενον ὑπὸ 1000 περίπου ἁλιέων, χάρις ὅμως εἰς τὴν ἔξοχον θέσιν της, ἐντὸς ἀσφαλοῦς ἀγκυροβολίου, ἀντικρύζοντος τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, ἀπέβη ἐνωρὶς τὸ πρῶτον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ μέχρι σήμερον νὰ εἶναι ἐκ τῶν πολυανθρωποτέρων καὶ ἐμπορικωτέρων ἰαπωνικῶν πόλεων. Ἔχει μεγάλας παροικίας Κινέζων καὶ λευκῶν, ἰδίᾳ Ἄγγλων, Γάλλων καὶ Ἀμερικανῶν Κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν πολυτελῶν κτιρίων, ἐν **οἷς τὸ** χρηματιστήριον, τὰ δικαστήρια καὶ τὸ διοικητήριον, ἔχει δὲ θαυμάσια διερρυθμισμένον ἐμπορικὸν λιμένα, μὲ νεωτάτας φορτοεκφορτωτικὰς ἐγκαταστάσεις, δεξαμενάς, ναυπηγεῖα κλπ. Ἐξάγει κυρίως τέϊον, γαιάνθρακας, μέταξαν, μεταξωτὰ καὶ χαλκὸν καὶ εἰσάγει σάκχαριν, βαμβακηρά, ἐριοῦχα, πετρέλαιον, μέταλλα καὶ μετάλλινα εἴδη. Ἐν αὐτῇ διεξάγονται αἱ σπουδαιότεραι καθ' ὅ ἡν τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν ἱπποδρομίαι. Ἐν Ὑοκοχάμᾳ ἱδρύθη ἡ πρώτη τηλεγραφικὴ γραμμὴ τῆς Ἰαπωνίας (1869), καὶ ἡ πρώτη σιδηροδρομικὴ γραμμή, συνδέσασα τὴν πόλιν μετὰ τῆς πρωτευούσης Τόκιο (1872). Χ. Δ.

ὑοκρινίδαι (οἱ) (Hyocrinidae) */Ζῳολ./.* Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρινωδῶν*, περιλαμβάνουσα ζῷα ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Κυριώτερον γένος εἶναι ὁ *ὑόκρινος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑόκρινος (ὁ) (Hyocrinus) */Ζῳολ./.* Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑοκρινιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ὑόκρινον τὸν βενθικὸν* (Hyocrinus bethelianus), ὅστις ἔχει 6 βραχίονας καὶ βραχὺν μανδύαν. Δ. Ν. Π.

ὑολιθὴς (ὁ) (Hyolithes) */ Παλαιοζῳολ./.* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑολιθιδῶν κανουλαριδῶν* μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κέλυφος παχύ, ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου συνιστάμενον, κωνικὸν ἢ πυραμιδοειδές, τριγωνικῆς ἢ ἐλλειψοειδοῦς ἢ φακοειδοῦς διατομῆς, συχνὰ πεπλατυσμένον κατὰ τὴν μίαν πλευράν. Κατὰ τὸν Χολμ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ὑπογένη, τὴν *ὀρθοθήκην*, τῆς ὁποίας τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ ὀστράκου ἦτο εὐθέως ἀποκεκομμένον) καὶ τὸν *ὑολιθῆ* (εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἄκρον τῆς πεπλατυσμένης πλευρᾶς τοῦ ὀστράκου προεξεῖχεν ὑπὲρ τὸ ἄκρον τῆς ἄλλης). Λείψανα ἀπολιθωμένα ὑολιθῶν εὑρέθησαν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου καὶ τῆς σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς Ἀμερικὴν καὶ Εὐρωπασίαν, σπανιώτερα δ' ἐντὸς στρωμάτων τῶν ἄλλων διαπλάσεων: δεβονίου, λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Συνώνυμα: *θήκη, πουγιούγκουλος.* Γ. Κ. Γ.

Ὑόν, ἡ ***Ὑόννη*** (Yonne) */Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Μπεβρὸν τοῦ νομοῦ Νιέβρ καὶ συμβάλλων, μετὰ ῥοῦν 293 χλμ., εἰς τὸν Σηκουάναν παρὰ τὸ Μοντερώ. Διασχίζει τὰς πόλεις Ὠξέρρην, Ζουανὺ κλπ.

— **Ὑὸν** ***νομὸς*** Département d' Yonne) */Γεωγρ./.* Νομὸς τῆς Γαλλίας περιλαμβάνων τὴν παλαιὰν χώραν Σενοναὶ καὶ τμήματα τῆς Ὀρλεάνης, τῆς Βουργουνδίας καὶ τῆς Καμπανίας. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ διασχίζοντος αὐτὸν ποταμοῦ, εἶναι δὲ κυρίως περιφέρεια γεωργική, περιλαμβάνουσα δάση, καλλιεργείας σιτηρῶν καὶ ἀμπελῶνας. Ἔχει ἐμβαδὸν 7 461 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1931) 275.755 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν Ὠξέρρην, ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς 5 ἐπαρχίας (Ὠξέρρης, Ἀβαλλόν, Ζουανύ, Σὰνς καὶ Τοννέρ), 37 δήμους καὶ 486 κοινότητας. Χ. Δ

Ὑόνγκστάουν (Youngstown) */Γεωγρ./.* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Μαχόνιγκ τῆς πολιτείας Ὀχάϊο Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μαχόνιγκ, 100 χ μ. νοτιοανατολικῶς τῆς Κλήβελαντ. Εἶναι κέντρον πλουσίας εἰς σιτηρά, γαιάνθρακας καὶ πετρέλαιον περιοχῆς καὶ ἔχει βιομηχανίας μεταλλουργικάς, ἁμαξοποιητικάς, ὑψικαμίνους κλπ. Κάτοικοι 132 000 Χ. Δ.

Ὑονεζάβα (Yonezava) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, κειμένη εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου Νιππόνης. Εἶναι σημαῖνον μεταξουργικὸν κέντρον. Κάτ (1925) 44 602. Χ. Δ.

Ὑόνκερς, ἡ ***Γιόνκερς*** (Yonkers) */Γεωγρ./.* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ κομιτείᾳ Οὐέστσεστερ τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης, κειμένη πρὸς Β τῆς πόλεως Νέας Ὑόρκης. Ἱδρύθη τῷ 1650, ἀριθμεῖ δὲ ὑπὲρ τὰς 100.000 κατοίκων. Χ. Δ.

ὑοπόταμος (ὁ) */ Παλαιοζῳολ./.* Συνώνυμον τοῦ γένους *ῥαγαθηρίου*.

Ὑόρκ *φὸν Βάρτενμπουργκ* (Yorck von Wartenburg), ***Χάνς - Δαυὶδ - Λουδοβῖκος.*** Πρῶσσος στρατηγὸς (1759—1830). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς Ὀλλανδικὰς Ἰνδίας (1783—1784), ἐπανελθὼν δὲ βραδύτερον εἰς Πρωσσίαν κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν εἰς Πολωνίαν ἐκστρατείαν τοῦ 1794 Τῷ 1806 διοικῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ δουκὸς τῆς Βαϊμάρης, διέπρεψεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἄλτεντσάουν, ἀναλαβὼν ὅμως βραδύτερον τὴν διοίκησιν τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ Μπλύχερ ἐτραυματίσθη καὶ ἠχμαλωτίσθη ἐν Λυβέκκῃ Μετὰ πενταετίαν διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Πρωσσίας, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐγένετο ὑπαρχηγὸς παρὰ τῷ στρατηγῷ Γκραβέ, ὅτις διῴκει τὸ πρωσσικὸν σῶμα στρατοῦ τὸ μετασχὸν τῆς ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐπέτυχε νὰ ἀπομονώσῃ τὸ σῶμα τοῦτο ἀπὸ τῆς γαλλικῆς παρατάξεως καὶ ἐπέτυχε τὴν μετὰ τοῦ τσάρου σύναψιν εἰρήνης, δι' ἧς τὰ στρατεύματά του ἐθεωροῦντο οὐδέτερα. Κατὰ τοὺς ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος ἀγῶνας τοῦ ἑπομένου ἔτους διωργάνωσε τὸν πρωσσικὸν στρατόν, ἐνίκησε τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεαπόλεως ἐν Μαΐκερν (5 Ἀπριλίου 1813), διῴκησε τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μπάουτσεν, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν νίκην τοῦ Κάτσμπαχ, ἠμπόδισε τὸν Γάλλον στρατηγὸν Μπερτρὰν νὰ διαβῇ τὸν Ἔλβαν (3 Ὀκτωβρίου 1813) καὶ διέπρεψε κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τῆς Λειψίας. Τῷ 1821 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ στρατάρχου. Χ. Δ.

Ὑόρκη (York) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἀγγλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κομιτείας, κειμένη παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἄουζ καὶ Φόζ, εἰς ἀπόστασιν 277 χλμ πρὸς τὰ ΒΔ τοῦ Λονδίνου. Κάτ. 88 290. Ἡ κεντρικὴ πόλις διατηρεῖ εἰσέτι τὴν μεσαιωνικήν της ὄψιν, διασῴζει δὲ ἐρείπια πύργων καὶ ναῶν ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς καί τινα ἐρείπια τῶν πρώτων ναῶν τῶν Βρεττανῶν. Ἐν αὐτῇ ἐκτίσθη κατὰ τὸν Η' αἰῶνα μία τῶν μεγαλυτέρων ἀγγλοσαξωνικῶν ἐκκλησιῶν, ἥτις, καταστραφεῖσα ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἐπανεκτίσθη ἀμέσως καὶ ὑποστᾶσα πολλὰς τροποποιήσεις σῴζεται μέχρι σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα York Minster καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων δειγμάτων γοτθικοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ὡραία μητρόπολις τῶν καθολικῶν, καθὼς καὶ πολλαὶ ἀνώτεραι σχολαί, μουσεῖον, πινακοθήκη, σχολὴ τυφλῶν, δημαρχεῖον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος κτλ. Ἡ πόλις εἶναι ἕδρα ἀγγλικανοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὁ ὁποῖος εἶναι πριμᾶτος τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐξομολογητὴς τοῦ στέμματος. Ἔχει βιομηχανίαν χειροκτίων, τουλίων, μουστάρδας, σχοινίων, εἰδῶν κεραμεικῆς, καθὼς καὶ χυτήρια σιδήρου καὶ ὀρειχάλκου καὶ ἐργοστάσια κατασκευῆς σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ Διεξάγει ἐπίσης ζωηρὸν ἐμπόριον ἵππων, προβάτων, χάλυβος, λίνου, μαλλίνων ὑφασμάτων, σιτηρῶν κτλ. Θεωρεῖται ὡς ἡ πρωτεύουσα τῆς Β. Ἀγγλίας καὶ ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν διοικητικὴν περιφέρειαν, ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς κομιτείας.

— */Ἱστορ./* Ἡ Ὑόρκη, πρὸ τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως, ἦτο ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῆς κελτικῆς φυλῆς τῶν Βριγάντων. Κατὰ τὸ 79 μ. Χ. ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Ἀγρικόλας κατέστησεν αὐτὴν ἓν τῶν ἰσχυροτέρων στρατιωτικῶν κέντρων τῶν βρεττανικῶν νήσων καὶ μετέβαλε τὸ ὄνομά της ἐκ Caer-Effroc (ἢ Ebroc) εἰς *Ἐβόρακον*. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Ὑόρκη κατέστη ἡ στρατιωτικὴ πρωτεύουσα τῆς Μεγάλης Βρεττανίας Τῷ 120 μ. Χ. ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὁ Ἀδριανός. Τῷ 211 ἀπέθανεν ἐκεῖ ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος, τῷ δὲ 306 ὁ Κωνστάντιος ὁ Χλωρός. Ἐν αὐτῇ ἐπίσης τῷ 306 ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ αἰῶνος ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Νορθουμβρίας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἐγβέρτου (732—766) ἦτο ὀνομαστοτάτη διὰ τὰς περιφήμους σχολάς της, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀλκουΐνου ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πνευματικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης. Βραδύτερον ἀπέβη ἓν τῶν μεγαλυτέρων ἐμπορικῶν κέντρων τῶν Δανῶν. Ἀπὸ τοῦ Ἑρρίκου Β, ὁ ὁποῖος συνεκάλεσεν ἐν αὐτῇ διὰ πρώτην φορὰν τὴν βουλὴν τῷ 1175, ἡ Ὑόρκη ἐχρημάτισε πολλάκις ἕδρα τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου κατὰ τὰς περιόδους τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων. Πρὸς τιμὴν τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Καρόλου Β, τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης ἐδόθη τῷ 1664 εἰς τὸ Νέον Ἀμστελλόδαμον τῆς Β Ἀμερικῆς, ὅπερ καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1664 μετωνομάσθη εἰς *Νέαν Ὑόρκην*. Μ. Δ. Θ.

—**Ὑόρκη,** ἡ ***Ὑόρκης κομιτεία*** (York ἢ Yorkshire) */Γεωγρ./.* Κομιτεία τῆς Ἀγγλίας ἐν τῷ βορειοανατολικῷ τμήματι αὐτῆς. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα κατ' ἔκτασιν τῶν κομιτειῶν τῆς Ἀγγλίας, ἔχουσα συνολικὴν ἐπιφάνειαν 15.700 τ. χλμ. με 4.304 010 κατ., περιλαμβανομένη μεταξὺ τῆς Βορείου θαλάσσης πρὸς Α., τῆς κομιτείας Ντόρχαμ πρὸς Β., τῶν κομιτειῶν Οὐεστμόρελαντ, Λάγκαστρ καὶ Τσέστερ πρὸς Δ. καὶ τῶν κομιτειῶν Ντέρμπυ, Νόττινγκαμ καὶ Λίνκολν πρὸς Ν. καὶ διαιρουμένη εἰς τρία τρίτα (Ridings. ἐκ τοῦ σαξονικοῦ triding, ὅπερ σημαίνει τὸ τρίτον): τὸ *Ἀνατολικὸν Τρίτον* (Ἤστ Ραΐντιγκ. ἔχον ἔκτασιν 3 035 τ. χλμ. καὶ 463 420 κατ.), τὸ *Βόρειον Τρίτον* (Νὸρθ Ράϊντιγκ, ἔχον ἔκτασιν 5.512 τ. χλμ. καὶ 456 400 κατ.) καὶ τὸ *Δυτικὸν Τρίτον* (Οὐέστ Ράϊτινγκ ἔχον ἔκτασιν 7 177 τ χλμ. καὶ 3 [illegible] κατ.), εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ ἡ πόλις τῆς Ὑόρκης, ἀποτελοῦσα ἰδιαιτέραν διοικητικὴν περιφέρειαν Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ πόλις *Ὑόρκη*. Ἕκαστον τῶν τρίτων τούτων τῆς κομιτείας ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν διοικητικὴν περιφέρειαν ἀναλογοῦσαν σχεδὸν πρὸς ἀνεξάρτητον κομιτείαν. Τὸ ἔδαφος τῆς ὅλης κομιτείας εἶναι ὀρεινὸν πρὸς Β πρὸς Α. καὶ πρὸς Δ. ἀλλὰ πεδινὸν εἰς τὸ κέντρον καὶ βαλτῶδες πρὸς Ν. Τὸ δυτικὸν αὐτῆς

Digitized by Google

τμῆμα καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς *Πεννίνα*. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς κομιτείας εἶναι οἱ *Αουζ, Τής, Ἔικ, Ντὸν* καὶ *Ρίμπλ*. Τὸ Ἀνατολικὸν Τρίτον εἶναι κυρίως χώρα γεωργική, παράγουσα κριθήν, σταφυλὰς καὶ γεώμηλα, ἐνῷ τὸ Δυτικὸν Τρίτον ἀποτελεῖ ἓν τῶν σημαντικωτέρων βιομηχανικῶν καὶ κυρίως ὑφαντουργικῶν κέντρων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἔχον καὶ πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου, ἀργύρου κλπ. Σημαντικὰ εἶναι καὶ τὰ μεταλλεῖα γαιανθράκων ἐν τῷ Δυτικῷ Τρίτῳ καὶ τῷ Βορείῳ Τρίτῳ. Σπουδαιότεραι πόλεις τῆς κομιτείας, πλὴν τῆς πρωτευούσης Ὑόρκης, εἶναι αἱ: *Λήντ, Σεφφηλντ, Μπράντφορντ, Χάλιφαξ, Χοὺλλ, Ριπον, Ρόντεργαμ* καὶ *Οὐέκφηλντ*. Ἡ κομιτεία τῆς τῆς Ὑόρκης ἀπετέλει ἄλλοτε τμῆμα τοῦ βασιλείου τῆς Νορθουμβρίας, ἀποικισθὲν ὑπὸ Δανῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Η΄ μέχρι τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος εἶχον κυριαρχήσει τῆς χώρας. Μ. Δ. Β.

—**Ὑόρκη** (York) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς πολιτείας τῆς Πενσυλβανίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κομιτείας. Κάτ. 47 512. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 153 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Φιλαδελφείας καὶ εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικόν, βιομηχανικὸν καὶ γεωργικὸν κέντρον, μὲ ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων, χάρτου, μετάξης, μηχανῶν, κλειδοκυμβάλων κτλ. Ἱδρύθη τῷ 1734 ὑπὸ Γερμανῶν ἀποίκων καὶ ἀπὸ τοῦ 1777 μέχρι τοῦ 1778 διετέλεσεν ἕδρα τοῦ κογκρέσσου, ὅπερ εἶχε μεταφερθῆ εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς τῆς Φιλαδελφείας ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Χάου. Μ. Δ. Β.

—**Ὑόρκη** (York) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Αὐστραλίας, ἀποτελοῦν τὴν βορειοτέραν ἄκραν αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ Τόρρες, ἔναντι τῆς Νέας Γουϊνέας, μεταξὺ τοῦ 10°42΄ Ν. πλ. καὶ 140°8΄ Α. μήκους. Μ. Δ. Β.

– **Ὑόρκη Νέα** — (New York) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Νέα Ὑόρκη*).

—**Ὑόρκης—Ἀμβέρσης κανονισμὸς** *[Ναυτ.]* βλ. λ. *κανονισμὸς* Ὑόρκης—Ἀμβέρσης.

—**Ὑόρκης, οἶκος τῆς** —. Βασιλικὸς οἶκος τῆς Ἀγγλίας, κλάδος τῆς δυναστείας τῶν Πλανταγενετῶν, καταγόμενος ἐκ τοῦ *Ἐδμόνδου τοῦ Λάγκλεϋ* δουκὸς τῆς Ὑόρκης, τετάρτου υἱοῦ τοῦ βασιλέως *Ἐδουάρδου Γ΄*. Ὁ οἶκος τῆς Ὑόρκης εἶχεν ὡς ἔμβλημα ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ του λευκὸν ῥόδον, διεκρίθη δὲ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν δύο Ῥόδων, καθ᾽ ὃν διεξεδίκησε τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας κατὰ τοῦ οἴκου τῆς Λαγκαστρίας (ἐρυθρὸν ῥόδον), ὅστις εἶχε καταλάβει τοῦτον διὰ τοῦ Ἑρρίκου Δ΄. Καὶ ναὶ μὲν ὁ οἶκος τῆς Λαγκαστρίας κατήγετο ἐκ τοῦ τρίτου υἱοῦ τοῦ Ἐδουάρδου τοῦ Γ΄, ἀλλ᾽ ὁ οἶκος τῆς Ὑόρκης ἐστήριζε τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐδμόνδου Ριχάρδου μετὰ τῆς Ἄννας Μόρτιμερ, δισεγγόνης τοῦ Λιονέλ, δευτεροτόκου τῆς οἰκογενείας. Κατόπιν πολλῶν ἀγώνων καὶ τῆς δράσεως τοῦ Ριχάρδου, υἱοῦ τοῦ ἀνωτέρω ὁμωνύμου του, ὁ οἶκος τῆς Ὑόρκης κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ διετήρησεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ 1461 μέχρι τοῦ 1485, ἔδωσε δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τρεῖς βασιλεῖς, τοὺς *Ἐδουάρδον Δ΄* (1461—1483), *Ἐδουάρδον Ε΄* (1483) καὶ *Ριχάρδον Γ΄* (1483 — 1485). Ὁ τελευταῖος οὗτος, γνωστὸς κατ᾽ ἀρχὰς ὡς δοὺξ τοῦ Γκλόστερ, σφετερισθεὶς τὸν θρόνον διὰ τοῦ φόνου τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐπιτροπευομένων ἀνηλίκων ἀνεψιῶν του Ἐδουάρδου Ε΄ καὶ Ριχάρδου, ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Βόσγουορθ ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Τυδώρ, κληρονόμου τῶν δικαιωμάτων τοῦ Λαγκαστριανοῦ οἴκου. Ὁ Τυδὼρ ὡς *Ἑρρῖκος Ζ΄* ἔλαβε σύζυγον τὴν μόνην ἐναπομένουσαν κληρονόμον τοῦ οἴκου τῆς Ὑόρκης *Ἐλισάβετ*, θυγατέρα τοῦ Ἐδουάρδου Δ΄, καὶ οὕτω συνήνωσε τὰ δικαιώματα τῶν δύο ἀντιμαχομένων οἴκων. Διαπρεπέστερα μέλη τοῦ οἴκου τῆς Ὑόρκης εἶναι:

—1) ***Ἐδμόνδος τοῦ Λάγκλεϋ*** · κατ᾽ ἀρχὰς κόμις τοῦ Καίμπριτζ καὶ ὕστερον πρῶτος δοὺξ τῆς Ὑόρκης. Κατὰ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ ἀνεψιοῦ του Ριχάρδου Β΄, υἱοῦ τοῦ Μαύρου Πρίγκιπος, ὁ Ἐδμόνδος ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου ντὲ Γκάνδ, δουκὸς τοῦ Λαγκάστρ, ὑπεστήριξε τὴν ἐπανάστασιν τούτου καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ριχάρδου τῷ 1399 ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου (Ἑρρῖκος Δ΄), υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Ἐδμόνδος ἀπέθανε τῷ 1402 ἀφήσας ἐκ τῆς συζύγου του Ἰσαβέλλας υἱὸν τὸν πρίγκιπα Ριχάρδον κόμιτα τοῦ Καίμπριτζ.

—2) ***Ριχάρδος*** δοὺξ τῆς Ὑόρκης, υἱὸς τοῦ Ριχάρδου τοῦ Καίμπριτζ (1416—1460). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς τοῦ Μπέτφορδ διετέλεσεν ἐπὶ πέντε ἔτη ἀντιβασιλεὺς τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ Ἑρρίκου ΣΤ΄, κατόπιν δὲ κυβερνήτης τῆς Ἰρλανδίας. Ἀντιληφθεὶς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν γενικὴν δυσφορίαν διὰ τὸ ἀτυχὲς τέρμα τοῦ Ἑκατονταετοῦς πολέμου, ἀπεφάσισε νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ οἴκου τῆς Ὑόρκης ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ πρὸς τοῦτο, παρὰ τὴν σχετικὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ βασιλέως, ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1451 καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ στρατοῦ ἀπῄτησε τὴν σύγκλησιν συνελεύσεως καὶ τὴν φυλάκισιν τοῦ ὑπουργοῦ δουκὸς τοῦ Σόμερσετ, μεθὸ ἀπεσύρθη εἰς Κέντ. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ψυχικῆς ἀσθενείας τοῦ Ἑρρίκου ΣΤ΄ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν, ἀνακηρυχθεὶς «Προστάτης» (1454). Ὁ βασιλεὺς ὅμως ἀναρρώσας ἀφῄρεσεν ἀπ᾽ αὐτὸν πᾶν δικαίωμα, τότε δὲ οὗτος, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ πανισχύρου γυναικαδέλφου του κόμιτος τοῦ Οὐόρουϊκ (Warwick), ἔλαβε τὰ ὅπλα, ἐνίκησε τὰ βασιλικὰ στρατεύματα εἰς Σαὶντ-Ἀλμπὰν (1455), συνέλαβε τὸν βασιλέα καὶ ἀνεκηρύχθη ἐκ νέου Προστάτης. Ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα, ἐπωφελουμένη τὸ ἑπόμενον ἔτος μικρᾶς ἀπουσίας τοῦ δουκὸς καὶ φωτεινοῦ διαλείμματος τοῦ πνεύματος τοῦ βασιλέως, κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν. Ὁ Ριχάρδος προσεποιήθη ὅτι ὑποτάσσεται, ἀναμένων τὴν κατάλληλον στιγμήν. Πράγματι τῷ 1460, μετὰ τὴν νίκην τοῦ Οὐόρουϊκ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν εἰς Νόρθαμπτον, τὸ κοινοβούλιον ἐξαναγκασθὲν ἀνεκήρυξε διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν δοῦκα τῆς Ὑόρκης. Ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα ὅμως διεμαρτυρήθη διὰ τὸν παραγκωνισμὸν τοῦ υἱοῦ της δουκὸς τῆς Οὐαλλίας καὶ συναθροίσασα στρατὸν ἐνίκησε τοὺς Ὑορκιστὰς τὸ αὐτὸ ἔτος, εἰς τὴν μάχην τοῦ Οὐαίκσφιλδ, καθ᾽ ἣν ὁ Ριχάρδος εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐξετέθη τὴν ἑπομένην ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τῆς Ὑόρκης, φέρουσα πρὸς ἐμπαιγμὸν χάρτινον στέμμα. Ὁ Ριχάρδος ἐκ τῆς συζύγου του, ἀδελφῆς τοῦ Οὐόρουϊκ, ἔσχε πέντε τέκνα, τὸν Ἐδουάρδον Δ΄, τὸν κόμιτα τοῦ Ρούτλανδ (φονευθέντα εἰς τὴν μάχην τοῦ Νόρθαμπτον), τὸν δοῦκα τοῦ Κλάρεντ, τὸν Ριχάρδον Γ΄ καὶ μίαν θυγατέρα νυμφευθεῖσαν τὸν δοῦκα τῆς Βουργουνδίας Κάρολον τὸν Τολμηρόν.

Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος τὸν τίτλον δουκὸς τῆς Ὑόρκης φέρουσιν οἱ δευτερότοκοι υἱοὶ τῶν βασιλέων τῆς Ἀγγλίας. Ὡς τοιοῦτος γνωστότερος εἶναι ὁ *Φρειδερῖκος* δοὺξ τῆς Ὑόρκης (1763—1827), υἱὸς τοῦ Γεωργίου Γ΄. Στρατηγὸς τῆς ἐν Ὀλλανδίᾳ στρατιᾶς κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Γαλλίας πόλεμον, ἡττήθη εἰς Χόνδσουντ (1793), Μπόξτελ καὶ Τουρκοὰν (1794) καὶ τέλος εἰς Μπέργκεν, Κάστρικουμ καὶ Ἀλκμαάρ, ὅπου ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ μετὰ τῆς ὑπ᾽ αὐτὸν ἀγγλορρωσικῆς στρατιᾶς εἰς τὸν Γάλλον στρατηγὸν Μπρούν. Τὸν αὐτὸν τίτλον ἔφερον ἐπίσης ὁ *Ἰάκωβος Β΄* τῆς Ἀγγλίας πρὸ τοῦ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον καὶ ὁ καρδινάλιος τῆς Ὑόρκης, τελευταῖος ἀπόγονος τοῦ οἴκου τῶν Στούαρτ. Β. Γ. Μ.

Ὑορκσάϊρ, ἢ ***Γιορκσάϊρ*** (Yorkshire) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Ἀγγλίας (βλ. *Ὑόρκη*).

Ὑορκτάουν (Yorktown) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Ὑόρκης ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βιργινίας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὑόρκ. Κάτ. 1900. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς λόρδος Κορνουώλλης, ἄγων 7 200 ἄνδρας, ἀπεκλείσθη ὑπὸ τοῦ Οὐάσιγκτων καὶ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Ροσαμπώ, μετὰ πολυήμερον δὲ στενὴν πολιορκίαν ἐξηναγκάσθη εἰς συνθηκολόγησιν (19 Ὀκτωβρίου 1781). Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τῶν Ἀμερικανῶν ἐσήμανε τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Βραδύτερον, κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, τὸ Ὑορκτάουν, κατεχόμενον ὑπὸ τῶν ὁμοσπονδιακῶν, ὑπέστη νέαν πολιορκίαν (ἀπὸ 4 Ἀπριλίου μέχρι 3 Μαΐου 1862), καθ᾽ ἣν καὶ πάλιν παρεδόθη εἰς τοὺς πολιορκητάς. Χ. Δ.

Ὑόρο (Yoro) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ὁνδούρας, ἔχων ἔκτασιν 10.437 τ. χλμ., κατοίκους (1930) 42 302 καὶ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν (κάτοικοι 7 076). Χ. Δ.

Ὑόρουμπα (οἱ), ἢ ***Γιόρουμπα*** (Yoruba). Λαὸς Νέγρων τῆς Γουϊνέας, οἰκῶν τὸ νότιον τμῆμα τῆς Βρεττανικῆς Νιγηρίας μεταξὺ τοῦ κόλπου Μπενὶν καὶ τοῦ ποταμοῦ Μπαντάγκρυ. Οἱ Ὑόρουμπα ἀνέρχονται εἰς 2 000 000 περίπου, εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον γεωργοί, καλλιεργοῦντες γεώμηλα, μανιόκαν, ἀραβόσιτον κλπ., καὶ μικροβιοτέχναι, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ὑφαντουργίαν ἢ τὴν κατασκευὴν μεταλλίνων ἀντικειμένων. Κατοικοῦσι κατὰ προτίμησιν εἰς πολυανθρώπους συνοικισμοὺς καὶ εἶναι κατὰ μέγα μέρος Μουσουλμᾶνοι, ἱκανοὶ δὲ Χριστιανοί. Ὁμιλοῦσι γλῶσσαν συγγενῆ πρὸς τὴν τῶν Νουπέ. Ὀνομάζουσιν ἑαυτοὺς *Ναγκο* ἢ *Ἀκού*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ αἰῶνος τὸ κράτος των ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Νίγηρος, κατόπιν ὅμως μιᾶς μεγάλης ἥττης ἣν ὑπέστησαν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ τῶν Φουλμπέ, ἀπώλεσαν τὴν ἑνότητά των διαιρεθέντες εἰς μικρὰ κρατίδια. Χ. Δ.

Ὑοσγάτη *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. *Γιοζγάτ*.)

Ὑοσέμιτη (Yosemite) *[Γεωγρ.]*. Περίφημος διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της κοιλὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Καλιφορνίᾳ, χρησιμεύουσα ἀπὸ τοῦ 1864 ὡς ἐθνικὸν πάρκον, ὅπως καὶ τὸ ἐπὶ τῶν Βραχωδῶν ὀρέων πάρκον *Ὑέλλωστον* (βλ. λ.). Κεῖται ἐν τῇ Σιέρρᾳ Νεβάντᾳ, διασχιζομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Μέρσεντ, καὶ ἔχει μῆκος 24 χλμ. καὶ πλάτος 1500 μ. (συνολικὸν ἐμβαδὸν 2.914 τ. χλμ.). Χ. Δ.

ὑοσηρὶς (ἡ) (Hyoseris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα ῥοδοειδῆ καὶ ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει πέντε εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Ὑοσινόμπου. Ἰάπων πολιτικὸς (βλ. λ. *Κέϊκι*).

ὑοσκίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. βλ. *σκοπολαμίνη*.

ὑοσκυαμίνη (ἡ) (Hyoscyaminum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_{17}H_{23}NO_3$, ἐξαγόμενον δὲ ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ *ὑοσκυάμου*. Βελόναι ἄχροοι στίλβουσαι, ἄνοσμοι, πικρᾶς γεύσεως, τηκόμεναι εἰς 108°,5, ἐλάχιστα διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ, λίαν διαλυταὶ εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα, τὸ χλωροφόρμιον. Χορηγεῖται ὡς φάρμακον πραϋντικὸν ἐπὶ ἀτάκτων νευραλγιῶν, νευριτίδων καὶ κατὰ τῶν σπασμωδικῶν φαινομένων τῆς τρομώδους παραλυσίας καὶ χορείας. Τὸ σκεύασμα ἐνεργεῖ καὶ μυδριατικῶς, δὲν χρησιμοποιεῖται ὅμως εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικήν. Τὰ εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιούμενα ἅλατα τῆς ὑοσκυαμίνης εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Θειικὴ ὑοσκυαμίνη (Hyoscyaminum sulfuricum). Κρυσταλλικαὶ βελόναι τηκόμεναι εἰς 206°, διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ, δυσδιάλυτοι εἰς τὸν αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον.

Ὑδροβρωμικὴ ὑοσκυαμίνη. Κιτρινόλευκος μᾶζα ἢ πρισματικοὶ κρύσταλλοι, διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ οἰνόπνευμα.

Σαλικυλικὴ ὑοσκυαμίνη (Hyoscyaminum salicylicum). Ἄχροοι κρύσταλλοι διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ οἰνόπνευμα.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἅλατα τῆς ὑοσκυαμίνης ἀναγράφονται ὅπου καὶ ἡ βάσις. Τὸ θειικὸν ἅλας χορηγεῖται κατὰ τῶν νευραλγιῶν τοῦ τριδύμου καὶ τοῦ τρόμου τῶν ὑστερικῶν. Κ. Γ. Μ.

ὑοσκύαμος (ὁ) (Hyoscyamus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρυχνοειδῶν* ἢ *στρυχνιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, διετεῖς ἢ καὶ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ὑοσκύαμος ὁ δικτυωτὸς* (Hyoscyamus reticulatus). Ἀπαντᾷ ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κρήτην. Τὰ σπέρματά του περιέχουν *ὑοσκυαμίνην* (βλ. λ.). ***Ὑοσκύαμος ὁ λευκὸς*** (Hyoscyamus albus), κοινότατον εἶδος παρ᾽ ἡμῖν, γνωστὸς ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *ἀϊόσκυαμος, ἀρκόκαπνος, γέροντας, γερούλι, γέρος, γιατρός, δαιμοναριά, δοντόχορτο* καὶ *λισάρμο*. *Ὑοσκύαμος ὁ μέλας* (Hyoscyamus niger), κοινὸς παρ᾽ ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *γέρος, γερούλι, γλυκύλαμος, δαιμοναριά, μηλόχορτο* καὶ *στρουμπάρα*. *Ὑοσκύαμος ὁ χρυσανθὴς* (Hyoscyamus aureus), κοινὸς παρ᾽ ἡμῖν γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *δισκύαμο*. Πάντα τὰ εἴδη τῶν φυτῶν τούτων εἶναι δηλητηριώδη, πρὸ πάντων δὲ τὸ τελευταῖον εἶδος. Δ. Ν. Π.

— **ὑοσκυάμου** ***φύλλα*** καὶ ***σπέρματα*** *[Φαρμακογ.]*. Προέρχονται ἐκ τοῦ φυτοῦ *ὑοσκύαμος ὁ μέλας* (Hyoscyamus niger). Συστατικὰ τῶν φύλλων εἶναι: τὰ ἀλκαλοειδῆ ὑοσκυαμίνη, ὑοσκίνη ἢ σκοπολαμίνη καὶ ψευδοατροπίνη, ἅτινα εἶναι ἡνωμένα μετὰ τῶν ὀξέων ὀξαλικοῦ καὶ ἀτροπικοῦ, περαιτέρω δὲ περιέχουν ἐλαιώδεις καὶ ῥητινώδεις οὐσίας καὶ τετραμεθυλοδιαμινοβουτάνιον. Οἱ καρποὶ τοῦ φυτοῦ εἶναι πυξίδες ἐγκλείουσαι πολυάριθμα ὑποωοειδῆ σπέρματα. Ἔχουν ὀσμὴν ἀηδῆ, γεῦσιν ἐλαιώδη, πικρὰν καὶ δυσάρεστον, καὶ περιέχουν τὰ αὐτὰ συστατικὰ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ. Τὰ φύλλα καὶ σπέρματα τῆς ὑοσκυάμου ἀναγράφονται ὡς φάρμακον ὑπνωτικόν, ἀντισπασμωδικὸν καὶ καταπραϋντικὸν κατὰ τοῦ κοκκύτου βηχός. Εἰς μικρὰς δόσεις ἐπιφέρουν ὕπνον ἄνευ ἐπιβραδύνσεως τοῦ σφυγμοῦ καὶ ἄνευ ἐλαττώσεως τῶν ἐκκρίσεων σιέλου, γάλακτος καὶ οὔρων, ὡς καὶ ἄνευ ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος. Εἰς μεγάλας ὅμως δόσεις δρῶσιν ὡς ἡ ἄτροπος ἡ εὐθάλεια. Ἡ δρόγη, ἀναγράφεται καὶ ὡς φάρμακον μυδριατικὸν καὶ εἰς σιγαρέττα ἢ ξηρὰς εἰσπνοὰς κατὰ τοῦ ἄσθματος ἢ καὶ εἰς καταπλάσματα ἐν μείγματι μετὰ λιναλεύρου ὡς μαλακτικά.

Εἰς μεγάλας δόσεις προκαλοῦν συχνάκις θανατηφόρους δηλητηριάσεις, αἵτινες φέρουν τοὺς αὐτοὺς χαρακτῆρας μὲ τοὺς προκαλουμένους διὰ τῆς εὐθαλείας. Ἡ ὑοσκυαμίνη ἀπορροφεῖται διὰ τῶν βλεννογόνων καὶ ἀποβάλλεται βραδύτερον τῆς ἀτροπίνης διὰ τῶν νεφρῶν. Ἀσύμβατα πρὸς τὰς ἀνωτέρω δρόγας φάρμακα εἶναι τὰ ὀπιοῦχα, τὰ ἰωδιοῦχα, αἱ δεψικαὶ οὐσίαι κλπ. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν τὰ φύλλα χρησιμεύουν διὰ τὴν παρασκευὴν *ἐκχυλίσματος, βάμματος* καὶ *ἐλαίου ὑοσκυάμου* (Extractum Hyoscyami, Tinctura Hyoscyami, Oleum Hyoscyami). Κ. Γ. Μ.

Digitized by Google

ὑοσπάθη (ἡ) (Hyospathe) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μὲ φύλλα μεγάλα, πτεροειδῆ, κατὰ σπάδικας διατεταγμένα καὶ καρπὸν παρόμοιον πρὸς τὸν τῆς ἐλαίας. Τὸ γένος περιλαμβάνει τρία εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

Ὑουδιχτήρας (Yudhichthira ἢ Youdhichthira). Ἰνδὸς πρίγκιψ, πρωτότοκος τῶν Παντάβα ἢ Παντοῦ, ἓν τῶν κυριωτέρων προσώπων τῆς ἰνδικῆς μυθολογίας καὶ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος τῆς «Μαχαβαράτας». Ἀπολέσας εἰς τὸ παιγνίδιον τοὺς τέσσαρας ἀδελφούς του, τὴν γυναῖκα του καὶ τὸ κράτος του, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον μεταξὺ τῶν Καουράβα καὶ τῶν Παντάβα, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς «Μαχαβαράτας». Νικήσας τελικῶς τοὺς Καουράβα, ἐβασίλευσεν ἐπὶ 35 ἀκόμη ἔτη καὶ ἔδωσε τὸ ὄνομά του εἰς νέαν ἐποχὴν τῆς ἰνδικῆς ἱστορίας. Β. Γ. Μ.

Ὑουκατάν, ἢ ***Γιουκατὰν*** (Yucatan) *[Γεωγρ.]*. —1) Μεγάλη χερσόνησος τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, χωροῦσα μεταξὺ τῆς θαλάσσης τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου (Καμπεχιανὸς κόλπος) πρὸς Α. καὶ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντιλλῶν (κόλπος τῆς Ὁνδούρας) πρὸς Δ. καὶ προσεγγίζουσα τὴν νῆσον Κούβαν, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ὑουκατάν, πλάτους 220 χλμ. Ἔχει μῆκος 640 χλμ. περίπου καὶ πλάτος 300 χλμ., καταλαμβάνει δὲ συνολικὴν ἔκτασιν 220.000 τ. χλμ. Ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ἀνήκει, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, εἰς τὸ Μεξικόν, διαιρουμένη εἰς τὰς πολιτείας *Ὑουκατὰν* καὶ *Καμπέτσε*, μικρὰ δὲ μόνον τμήματά της ὑπάγονται εἰς τὴν βρεττανικὴν ἀποικίαν τῆς Ὁνδούρας καὶ τὴν Γουατεμάλαν. Καλύπτεται ὑπὸ εὐρείας χθαμαλῆς πεδιάδος, ἔχει δὲ κλῖμα θερμόν, ἀλλὰ ξηρὸν καὶ ἀρκετὰ ὑγιεινὸν καὶ καλύπτεται ὑπὸ ἐκτεταμένων δασῶν μὲ πολύτιμα βαφικὰ ξύλα, ἔβενον καὶ ἄλλα εἴδη εὐγενοῦς ξυλείας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν πλουτοφόρον πηγὴν τῆς χώρας. Περιλαμβάνει ἐπίσης καλλιεργείας καπνοῦ, ὀρύζης, ἀραβοσίτου, ἰνδικοῦ κλπ. Ἡ χερσόνησος τοῦ Ὑουκατὰν ἀπῳκίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν, οἵτινες εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ 1508, παρέμεινε δὲ ὑπὸ τὴν κατοχήν των μέχρι τοῦ 1821, μετὰ τριακονταετῆ δὲ περίπου περίοδον ἀνεξαρτησίας προσηρτήθη ἀπὸ τοῦ 1852 εἰς τὸ Μεξικόν. Χ. Δ.

—**Ὑουκατὰν** (Yucatan) *Γεωγρ.]*. Μία τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τοῦ Μεξικοῦ, καταλαμβάνουσα τμῆμα τῆς ὁμωνύμου αὐτῇ χερσονήσου, ἐκτεινόμενον πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου. Ἔχει ἐμβαδὸν 38.508 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1930) 386.096 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν Μερίντα (κάτ. 91.391). Χ. Δ.

— *[Γλωσσ.]* Ἐκ τῶν γλωσσῶν τῶν αὐτοχθόνων τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς σπουδαιοτάτην θέσιν κατέχουν αἱ καλούμεναι *μάϊαι* γλῶσσαι (Maya), αἵτινες λαλοῦνται εἰς ἅπασαν τὴν χερσόνησον τῆς *Ὑουκατὰν* καὶ νοτιοδυτικῶς αὐτῆς μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Αἱ μάϊαι γλῶσσαι διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας: τὴν τῶν *κυρίως μαΐων* γλωσσῶν καὶ τὴν *οὐισιεκικήν*, ἑκατέρα δὲ ἐκ τούτων ὑποδιαιρεῖται εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας διαλέκτους καὶ ἰδιώματα. Προῆλθον δ' αὗται ἐκ παλαιᾶς γλώσσης, ἡ ὁποία ὡμιλεῖτο ὑπὸ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἐκ τῶν αὐτοχθόνων τῆς κεντρῴας Ἀμερικῆς. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν μαΐων γλωσσῶν, καθὼς καὶ τῶν ὑπολοίπων γλωσσῶν τῶν αὐτοχθόνων τῆς Ἀμερικῆς, εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν της (βλ. *Fr. Boas*, Handbook of american indian linguages (I—II, Washington 1911—1922). *C. Thomas-J. Swanton*, Indian linguages of Mexico and Central America and their geographical distribution, (Washington 1911). Γ. Α.

Ὑοῦκκα ἡ νηματοειδής.

ὑοῦκκα (ἡ) (Yucca) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ κορμὸς αὐτῶν εἶναι ξυλώδης, συνήθως ἱκανοῦ ἀναστήματος καὶ πολυκλαδώδης, φέρων κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα δέσμην ἀνθέων. Τὰ φύλλα του εἶναι γραμμωτὰ ἢ λογχοειδῆ, παχέα καὶ σκληρὰ καὶ συνήθως ὀδοντωτὰ ἢ ἀκανθωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Τὰ ἄνθη τῶν δένδρων τούτων εἶναι πολυπληθῆ, κρεμάμενα, λευκὰ ἢ ὑπέρυθρα, μὲ ὑποκυλινδρικὸν περιάνθιον ἢ καὶ κωδωνοειδές, διατεταγμένα δὲ κατὰ εὐμεγέθεις κεφαλίδας. Πάντα τὰ εἴδη τοῦ γένους ἀντέχουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ξηρὰ καὶ ἄγονα ἐδάφη. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μεταμοσχευμάτων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *ὑοῦκκα ἡ ἀλοήφυλλος* (Yucca aloifolia), ἀπαντῶσα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κορῶνα*. Ἐκ τῶν πολλῶν ποικιλιῶν ὑφ' ἃς ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον, ἀξιολογωτέρα εἶναι ἡ *ὑοῦκκα ἡ ἀλοήφυλλος ἡ ποικιλόφυλλος* (Yucca aloifolia variegata), *ὑοῦκκα ἡ ἔνδοξος* (Yucca gloriossa), καλλιεργουμένη πολλαχοῦ πρὸς κόσμον ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, *ὑοῦκκα ἡ νημαιώδης* (Yucca filamentosa), *ὑοῦκκα ἡ ραγοφόρος* Yucca baccata), *ὑοῦκκα ἡ στενόφυλλος* (Yucca augustifolia), ἥτις ἀντέχει εἰς τὰ δριμέα ψύχη. Τὰ φύλλα τῶν εἰδῶν τούτων εἶναι κλωστικά, τοῦ τελευταίου δὲ εἴδους ἐκλεκτῆς ποιότητος. Δ. Ν. Π.

Ὑοῦκον (Youkon, Yukon) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τοῦ Καναδᾶ, ὁριζόμενον πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Β. Παγωμένου ὠκεανοῦ, πρὸς Α. ὑπὸ τῶν Βορειοδυτικῶν ἐπαρχιῶν, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀλάσκας. Ἔχει ἐμβαδὸν 536 334 τετρ. χλμ. καὶ 4157 κατοίκους. Πρωτεύουσα *Ντάουσον* ἢ *Ντάουσον-Σιτυ*. Ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Ἰνδῶν καλεῖται *Γιουκονὰ* (Yukonah). Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ἀφθόνου χρυσοῦ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ποταμοῦ Κλοντάϊκ, τῷ 1898, ἀπετέλεσε χωριστὸν ἀνεξάρτητον πολιτικὸν διαμέρισμα, κυβερνώμενον ὑπὸ ἁρμοστοῦ (Goldcommissioner) καὶ αἱρετοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου ἐκ τριῶν μελῶν. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι ὀρεινὸν καὶ δασῶδες, περιλαμβάνον τὰ ὄρη Μάκενζι, Πέλλυ, Λόγκαν, Σαὶντ-Ἐλιὰς κ.λ.π. Ἔχει μεταλλεῖα γαιανθράκων καὶ χαλκοῦ, Ὁ κυριώτερος ὅμως πλοῦτος αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Κλοντάϊκ καὶ τοῦ Ούάϊτ-Χόρς. Μ. Δ. Β.

—**Ὑοῦκον** (Youkon, Yukon) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Ἀμερικῆς. Σχηματίζεται διὰ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Λιούϊς καὶ Πέλλυ, οἵτινες ἑνοῦνται εἰς τὸ Φὸρτ Σέλκιρκ ἐν Καναδᾷ. Εἰσέρχεται εἶτα εἰς τὴν Ἀλάσκαν καὶ μετὰ ροῦν 3.680 χλμ. χύνεται εἰς τὴν Βερίγγειον θάλασσαν δι' εὐρέος δέλτα. Εἶναι πλωτὸς εἰς μῆκος 2.400 χλμ., ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, πηγνύμενος κατὰ τοὺς ὑπολοίπους μῆνας. Ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Ἰνδῶν καλεῖται *Γιουκονὰ* (Yukonah) Μ. Δ. Β

Ὑοῦνγκ (Young). Ἀγγλικὰ καὶ βορειοαμερικανικὰ ὀνόματα (βλ. εἰς λ. *Ὑάϊγκ*).

Ὑουννὰν (Yun-nan) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη γενικὴ διοίκησις τῆς κυρίως Κίνας, καταλαμβάνουσα τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα αὐτῆς καὶ συνορεύουσα μετὰ τῆς Βρεττανικῆς Βιρμανίας (πρὸς Δ.), τοῦ γαλλικοῦ Τονκίνου (πρὸς Ν.), τῶν γενικῶν διοικήσεων Κουὰνγκ-σὶ καὶ Κουέϊ-τσέου (πρὸς Α.), τοῦ Σὲτσουὲν πρὸς Β) καὶ τοῦ Θιβὲτ (πρὸς τὰ ΒΔ). Ἔχει ἔκτασιν 382 913 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1926) 11.020.591 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Ὑουνναnφοὺ* (κ. 150 000). Εἶναι ἐκ τῶν ὀρεινοτέρων χωρῶν τοῦ κόσμου, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δυτικὸν αὐτῆς τμῆμα, ὅπου αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων Τσασὰν φθάνουσι μέχρις 6.500 μ., καὶ πρὸς Β., ὅπου τὰ ὑπερκείμενα τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Κυανοῦ ποταμοῦ ὄρη ὑπερβαίνουσι τὰς 7.000 μ. Πρὸς Ν τὸ ἔδαφος σχηματίζει εὐρὺ ὑψίπεδον, μέσου ὕψους 2.000 μ. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Σελουέν, ὁ Μέκονγκ, ὁ Ἐρυθρὸς καὶ Σὶ-κιάγκ, πηγάζοντες ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ Ὑουννάν.

Ἐθνολογικῶς ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης ποικιλίας φυλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ *Μιάο-τσὲ* καὶ οἱ *Λολος*, θεωρούμενοι ὡς αὐτόχθονες, οἱ *Κινέζοι*, παλαιοὶ κατακτηταί, καὶ διάφοροι Μουσουλμᾶνοι μετανάσται, (Τοῦρκοι καὶ Μογγόλοι). Τὸ ἔδαφος παράγει σῖτον, ὄρυζαν, λαχανικά, ὄπιον, τέϊον, ζαχαροκάλαμον καὶ ἅπαντα τὰ εἴδη τῶν ὀπωρῶν, τὸ δὲ ὑπέδαφος ἐγκλείει πλούσια κοιτάσματα γαιανθράκων καὶ μεταλλευμάτων σιδήρου, κασσιτέρου, ἀργυροφόρου μολύβδου, χαλκοῦ, ὑδραργύρου, χρυσοῦ κλπ. Ἐπίσης ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία. Τὸ Ὑουννὰν κατελήφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Κινέζων ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Χάν, οἱ ὀρεσίβιοι ὅμως κάτοικοί του παρέμειναν κατ' οὐσίαν ἀνεξάρτητοι, ἱδρύσαντες μάλιστα καὶ ἴδιον ἀνεξάρτητον κράτος ἐν Τάλι, ὅπερ ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 1125 μέχρι τοῦ 1280. Ἡ ὁριστικὴ κινεζικὴ κατάκτησις ἐπετελέσθη ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Μίνγκ. Χ. Δ.

Ὑοῦρον (Yuron) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν πέντε μεγάλων λιμνῶν, αἵτινες κεῖνται μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Καναδᾶ ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ (βλ. *Οὐρώνη*. Χ. Δ.

Ὑουτσόου *Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Χουνάκ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Καντὸν—Χανκόου, καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Γιὰνγκ-Τσὲ-Κιάνγκ. Κάτ. 20.000 περίπου. Ἐλεύθερος λιμὴν ἀπὸ τοῦ 1899. Μ. Δ. Β.

ὑοφορβὴ (ἡ) (Hyophorba) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα παρεμφερῆ πρὸς τοὺς φοίνικας, μὲ κορμὸν δακτυλιοειδῆ, φύλλα μεγάλα σπαθοειδῆ καὶ ἄνθη μετρίως μεγάλα καὶ ὑπόλευκα. Γνωστὰ δύο εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν νῆσον τοῦ Μαυρικίου.

ὑοχιμπίνη (ἡ) (Yohimbinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ κύριον ἀλκαλοειδὲς τοῦ φυτοῦ Corynanthe Yohimbe. Ἀνευρέθη ἐν τῷ φυτῷ τούτῳ ταυτοχρόνως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν Spiegel καὶ Thoms. Εἶναι φάρμακον ἀφροδισιακόν, πολλαχῶς διαφημισθὲν καὶ χρησιμοποιηθὲν ὡς τοιοῦτον. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 234°, διαλυτὸν εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικά, ἀνταποκρίνεται δὲ εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{22}\ H_{30}\ O_4\ N_2$. Εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς ἡ ὑοχιμπινη κιτρινίζει. Ὡς φαρμακευτικὸν σκεύασμα χρησιμοποιεῖται τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας τοῦ ἀλκαλοειδοῦς (Yohimbinum hydrochoricum), ὅπερ ἀποτελεῖ λευκὰ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 285—290°, εὐδιάλυτα εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ καὶ τὸ οἰνόπνευμα. Τὸ ἀλκαλοειδὲς ὡς καὶ τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας του προκαλοῦν ἐπὶ ζῴων καὶ ἀνθρώπων ὑπεραιμίαν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων μετὰ διεγέρσεως. Δέον τὸ σκεύασμα νὰ χορηγῆται μετὰ προσοχῆς εἰς τοὺς ὑπεραιμικοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας ἐκ νευρικῆς ὑπερδιεγέρσεως. Ἡ χρῆσις τοῦ φαρμάκου ἐνδείκνυται ἐπὶ ψυχικῆς καὶ νευρικῆς ἀνικανότητος, τὸ σπουδαιότερον μέρος ὅμως τῆς δράσεώς του φαίνεται βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ὑποβολῆς. Χορηγεῖται ἐσωτερικῶς ἢ ὑποδορείως. Ἐσωτερικῶς δίδεται 1—2 ὥρας πρὸ τῆς συνουσίας καὶ ὑποδορείως $^1/_2$ — $^1/_4$ τῆς ὥρας πρὸ τῆς συνουσίας. Τὸ σκεύασμα δίδεται καὶ ὡς γαλακταγωγόν. Ἡ δρᾶσίς του εἶναι παροδική. Δευτερευούσας δράσεις παρουσιάζει στομαχοεντερικὰς διαταραχάς, αἱμορραγίαν τῶν αἱμορροΐδων, ἐξοίδησιν τῶν ὄρχεων καὶ ἐπὶ γυναικῶν μητρορραγίας. Ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοῦ σκευάσματος ἐπὶ χρονίων φλογώσεων τῶν σπλαγχνικῶν καὶ γεννητικῶν ὀργάνων. Ἡ ὑοχιμπίνη φέρεται καὶ εἰς δισκία τῶν 0.005. Ἡ καλουμένη *ὑοχυδρίνη* (=ὑδροχλωρικὴ ὑοχιμπίνη) ὡς καὶ τὰ δισκία τῆς μηνολυσίνης (Menolysin), ἅτινα ἐνδείκνυνται κατὰ τῶν ἐνοχλήσεων τῆς ἐμμήνου ρήσεως: περιέχουν 0,5 χστγρ. ὑοχιμπίνης. Ὑοχιμπίνην περιέχουν ἐπίσης ἀφροδισιακά τινα ἰδιοσκευάσματα, ὡς τὰ: Rhome, Satyrin, Libidol. Κ. Γ. Μ.

ὑπαγκώνιον (τό)· τὸ ὑπὸ τὸν ἀγκῶνα ἐν κατακλίσει τιθέμενον προσκεφάλαιον, τὸ ἐφ' οὗ στηρίζεται ὁ ἀγκών.

ὑπάγομαι· παθ. τοῦ *ὑπάγω* (βλ. λ.).

ὑπαγόρευσις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ ὑπαγορεύῃ τις, νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ ἄλλος νὰ γράφῃ ἢ νὰ ἀκούῃ, ὑπανάγνωσις: «γραφὴ καθ' ὑπαγόρευσιν».

ὑπαγορεύω· ἀναγινώσκω οὕτως ὥστε ἄλλος τὸ ἀκούῃ ἢ νὰ γράφῃ τὸ ἀναγινωσκόμενον, ὑπαναγινώσκω: «ὑπαγορεύω τὰ θέματα, —τὰ προβλήματα», «ἔγραφε ὅ,τι τοῦ ὑπηγόρευσαν» || ὑποδεικνύω, ὑποβάλλω, συμβουλεύω: «οὐδεμία ἀνάγκη ὑπαγορεύει σκληρὰ μέσα», «πράττει ὅ,τι ὑπαγορεύει τὸ καθῆκον».

ὑπάγω, ἀόρ. *ὑπήγαγον—ὑπήχθην*, παθ. μετχ. *ὑπηγμένος*· τάσσω, κατατάσσω ὑπό τι, ὑπὸ ἀρχὴν ἢ κατηγορίαν τινά, συνήθως παθ. «αἱ συμμαχίδες πόλεις ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων», «πρωτοδικεῖα ὑπαγόμενα εἰς τὸ ἐφετεῖον δεῖνα», «ἐμπορεύματα ὑπαγόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς πολυτελείας, — τῆς πρώτης ἀνάγκης» || πορεύομαι, μεταβαίνω, κοιν *πηγαίνω* καὶ *πάω*: «ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ!» || δημοτ. *πάω*, ἀόρ. *ἐ)πῆγα*, παθ. μετχ. *πηγαιμένος* (βλ. λ. *πηγαίνω*).

ὑπαγωγὴ (ἡ)· κατάταξις ὑπό τι, ὑπὸ ἀρχὴν ἢ κατηγορίαν τινά.

ὑπάετος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *γυπάετος*.

Ὑπαία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον (3,79) ὀνομασία τῆς νήσου Λεβὰν (Levant. πλάτ. 43°03' Β., μῆκ 6° 30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 2607: Marseille to Agay road τῆς ἀνατολικωτέρας τῶν Στοιχάδων νήσων τῶν προσγείων τῆς Τουλῶν (ἀρχ. Ἱερώ ιον). Σ. Ε. Λ.

ὑπαίθριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὕπαιθρον. ὁ τοῦ ὑπαίθρου: «ὑπαίθριοι ρήτορες», «ὑπαίθριος ἐργασία, — ἐνασχόλησις, — ζωή». —Ἐπίρρ. ***ὑπαιθρίως***.

— **ὑπαίθρια σχολεῖα.** Χάριν τῶν ἀσθενικῶν καὶ πτωχῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα ζοῦν ὑπὸ ἀνθυγιεινοὺς ὅρους, ἱδρύθησαν σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ μαθηταὶ διαμένουν καὶ διδάσκονται, ἐφ' ὅσον τὸ

Digitized by Google

ἐπιτρέπει ὁ καιρός, εἰς τὸ ὕπαιθρον. Τοιαῦτα σχολεῖα ἱδρύθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1904 παρὰ τὸ Βερολῖνον καὶ κατόπιν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως, ἐντὸς συδένδρου μέρους ἀρκετὰ εὐρυχώρου, ἐνίοτε περιφράκτου, εἶναι τὸ σχολικὸν οἰκοδόμημα, περιλαμβάνον μίαν ἢ περισσοτέρας αἰθούσας. Ἡ διδασκαλία συνήθως γίνεται ἐν ὑπαίθρῳ, ὅταν ὅμως εἶναι κακοκαιρία χρησιμοποιεῖται τὸ σχολικὸν οἰκοδόμημα. Ἐν τῇ περιοχῇ τῶν σχολείων εἶναι τὸ γυμναστήριον, ἡ πλατεῖα παιδιῶν, ἔκτασις γῆς διὰ σχολικοὺς κήπους καὶ λουτρὰ ἀέρος καὶ φωτός. Εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἑκάστη τάξις περιλαμβάνει τὸ πολὺ 25 μαθητὰς καὶ ἡ διδασκαλία ἑκάστου μαθήματος διαρκεῖ ἡμίσειαν ὥραν, ἐναλλασσομένη μὲ ἰσόχρονα διαλείμματα Ἀναπαύσεις, παιδιαί, πρόγευμα, γεῦμα, ὕπνος καὶ δεῖπνον πληροῦσι τὸν λοιπὸν χρόνον τῆς ἡμέρας ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν τῶν διδασκόντων, μέχρις οὗ οἱ γονεῖς τὴν ἑσπέραν παραλάβωσι τὰ τέκνα των. Ὀλίγα μόνον ὑπαίθρια σχολεῖα ἔχουσιν οἰκοτροφεῖον, τὰ πλεῖστα εἶναι ἡμερήσια, ἄνευ οἰκοτροφείου. Ἡ φοίτησις εἰς αὐτὰ διαρκεῖ, ἕως οὗ ἐνδυναμωθοῦν ἀρκετὰ οἱ μαθηταί, συνήθως ἀπὸ 3 μηνῶν ἕως ἑνὸς ἔτους. Παρ' ἡμῖν ἐλειτούργησαν δοκιμαστικῶς ἐπί τινα χρόνον τοιαῦτα σχολεῖα, ἀλλὰ μονίμως ἀκόμη δὲν ἱδρύθησαν.
Π. Α. Β.

ὕπαιθρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν αἴθραν, ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ μὴ ἐστεγασμένος, ἄλλως *ὑπαίθριος* (βλ. λ.)· ‖ συνήθ. *ὕπαιθρος* (ἡ)· ὡς οὐσ., ἀντὶ «ὕπαιθρος χώρα» οἱ ἀγροὶ ἐν γένει καὶ τὰ χωρία, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς πόλεις· ‖ *ὕπαιθρον* (τό)· ὡς οὐσ. πᾶς μὴ ἐστεγασμένος τόπος: «γυμνάζεται —, κοιμᾶται ἐν ὑπαίθρῳ».

ὑπαινιγμὸς (ὁ)· λόγος ἢ καὶ πρᾶξις κατὰ τὸ φαινόμενον ἄνευ βαθυτέρας σημασίας, κατ' ἀκρίβειαν δὲ δηλωτικὸς ἄλλου σπουδαιοτέρου τινὸς παρὰ τὸ λεγόμενον, οἱονεὶ αἰνιγματικὴ δήλωσις: «ὁμιλεῖ πάντοτε δι' ὑπαινιγμῶν», «χυδαῖος ὑπαινιγμός».

—*[Ρητορ.]* Καλεῖται *ὑπαινιγμὸς* ἢ *ὑπόνοια* τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, ὅπερ γίνεται ὁπόταν διεγείρηται ἢ ὑπονοῆται ἀνάμνησίς τις, εὐάρεστος ἢ δυσάρεστος, παρὰ τῇ ἐκφραζομένῃ λέξει ἢ ἰδέᾳ. Ὑπαινιττόμεθα δὲ καὶ μῦθον, καὶ ἱστορίαν, καὶ ἔθιμα, καὶ ἅπαντα τὰ παρελθόντα γεγονότα, ἅτινα εὐάρεστον ἢ δυσάρεστον σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὰ παρόντα.
Ι. Φ. Δ.

ὑπαινίσσομαι, *ἀόρ. ὑπῃνίχθην*· δηλῶ, ὑποδηλῶ τι οἱονεὶ δι' αἰνίγματος, ὑποδεικνύω τι κεκαλυμμένως, κάμνω ὥστε νὰ ἐννοηθῇ τι: «ὑπαινίσσεται ἑκάστοτε τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποχρεώσεις μου, —τὰς ὑπηρεσίας του».

Ὕπαιπα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Λυδίας, ἥτις εἶχε κτισθῇ εἰς τὰς νοτίους ὑπωρείας τοῦ Τμώλου, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Καΰστρου ποταμοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἐφέσου εἰς Σάρδεις ἀπέναντι τῶν ὁποίων καὶ ἔκειτο. Ἐρείπια τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν βορειοδυτικῶς τοῦ Ὀδεμησίου παρὰ τὸ χωρίον Ταποῦ. Τῶν Ὑπαίπων διεσώθησαν καὶ νομίσματα τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.
ΚΑΨ

ὑπαίτιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· αἴτιος, ὑπεύθυνος: «ὑπαίτιος τῶν συμφορῶν μου»· ‖ ἀρχ. ὁ ἐν αἰτίᾳ, ἐν κατηγορίᾳ διατελῶν.

ὑπαιτιότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπαίτιος.

— **ὑπαιτιότης** ***ὑποκειμενικὴ*** *[Ποιν. Δικ.]*· βλ. λ. *ὑποκειμενικὴ ὑπαιτιότης.*

ὑπακάνθιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑποκάτω ἀκάνθης κείμενος ἢ εὑρισκόμενος.

— **ὑπακάνθιος** ***καὶ ὑπερακάνθιος βόθρος*** *[Ἀνατομ.]*. Βόθροι δύο ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἢ νωτιαίας ἐπιφανείας τῆς ὠμοπλάτης, χωριζόμενοι διὰ τῆς ὠμοπλατιαίας ἀκάνθης. Καὶ ὁ μὲν κάτωθεν ταύτης κείμενος, ὁ *ὑπακάνθιος*, μείζων ὤν, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν ὑποπλάτιον βόθρον καὶ χρησιμεύει πρὸς ἔκφυσιν τοῦ ὑπακανθίου μυός, ὁ δ' ἄνωθεν αὐτῆς, ὁ *ὑπερακάνθιος*, ἐλάσσων ὤν, χρησιμεύει πρὸς ἔκφυσιν τοῦ ὁμωνύμου μυός.
Ι. Π.

— **ὑπακάνθιος** ***μῦς*** *[Ανατομ.]*. Τρίγωνος ὤν, ἐκφύεται ἐκ τοῦ ὑπακανθίου βόθρου τῆς ὠμοπλάτης, ἐκ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς ὠμοπλατιαίας ἀκάνθης καὶ ἐκ τῆς ὑπακανθίου περιτονίας, φερόμενος δὲ πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὄπισθεν τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου τῆς κατ' ὦμον διαρθρώσεως μεταβαίνει εἰς τένοντα, ὅστις καταφύεται εἰς τὸ μεῖζον ὄγκωμα τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ. Στρέφει τὸν βραχίονα πρὸς τὰ ἔξω, συμβάλλων ἅμα εἰς τὴν συγκράτησιν τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν τῆς κατ' ὦμον διαρθρώσεως. Νευροῦται ἀπὸ τοῦ ὑπερπλατίου νεύρου.
Ι. Π.

ὑπακοὴ (ἡ)· τὸ νὰ ὑπακούῃ, νὰ ὑποτάσσεταί τις, ὑποταγή, ὑποτέλεια, εὐπείθεια: «ὑπακοὴ τῶν τέκνων εἰς τοὺς γονεῖς».

—*[Ηθικ.]* *Ὑπακοὴ* γενικῶς καλεῖται ἡ ὑποταγὴ τῆς ἰδίας βουλήσεως ὑπὸ ξένην. Κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἡ ὑπακοὴ πρὸς τὸν Θεόν, ἑδραζομένη ἐπὶ τῆς σχέσεως καὶ ἐξαρτήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ οὖσα ἀντίθετος τῆς παρακοῆς (Ρωμ. 5,19), ἀποτελεῖ θεμελιῶδες καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Πανταχοῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἡ ἁμαρτία χαρακτηρίζεται ὡς παρακοὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ (Γεν. 2,17. Ἔξοδ. 24,7 καὶ 8) καὶ τονίζεται ὅτι ἡ εὐλογία ἢ κατάρα τοῦ Θεοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπακοῆς, ἥτις εἶναι ἀνωτέρα τῆς θυσίας (Α' Βασιλ. 15,22) ἢ παρακοῆς εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ (Δευτ. 28,1 καὶ 15). Ἐν τῇ Καινῇ δὲ Διαθήκῃ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ χαρακτηρίζεται ὡς ἔργον ὑπακοῆς (Φιλ. 2,8. πρβλ. Ἑβρ. 5,8, Ρωμ. 5,19) καὶ οἱ ἀληθεῖς χριστιανοὶ ὡς τέκνα ὑπακοῆς (Α' Πετρ. 1,14, πρβλ. Α' Ἰωαν. 5,3). Ἡ χριστιανικὴ ἠθική, στοιχοῦσα τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἁγίας Γραφῆς, διακρίνει μεταξὺ δουλικῆς καὶ ἐλευθέρας ὑπακοῆς, ἥτις ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἑνότητος τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς προτρεπούσης βουλήσεως τοῦ Θεοῦ. Πολλαχοῦ τέλος τῆς ἁγίας Γραφῆς τονίζεται καὶ τὸ καθῆκον τῆς ὑπακοῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ δὴ τῶν τέκνων εἰς τοὺς γονεῖς, τῶν ὑπηρετῶν εἰς τοὺς κυρίους αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχομένων εἰς τοὺς ἄρχοντας (Ρωμ. 13,1). Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ ὑπακοὴ αὕτη ἐπιβάλλεται ἐφ' ὅσον δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὸ καθῆκον τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν Θεὸν (Πραξ. 5,29).
Κ. Ι. Δ.

—*[Δημ. Ὑπαλ.]* Περὶ τῶν ὁρίων τοῦ καθήκοντος τῶν ὑπαλλήλων πρὸς ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς τῶν προϊσταμένων των δύο κυρίως θεωρίαι ἐδιδάχθησαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Κατὰ τὴν μίαν, τὴν καὶ ἀρχαιοτέραν, οἱ ὑπάλληλοι ὀφείλουν τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς τῶν προϊσταμένων των, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐλέγξουν τὸ νόμιμον ἢ ὄχι τῶν πρὸς αὐτοὺς διδομένων διαταγῶν, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ παρελύετο ἡ ἱεραρχικὴ ὑποτέλεια καὶ θὰ διηυκολύνετο ἡ διοικητικὴ ἀναρχία. Τὸ συνταγματικὸν δόγμα τῆς δικαστικῆς ἀνεξαρτησίας, ὅπερ ἐπέτρεψε τοῖς δικασταῖς νὰ ἐλέγχωσι τὸ συνταγματικὸν τοῦ νόμου ἢ τὴν νομιμότητα τῶν διαταγμάτων, δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς διοικήσεως. Ἡ θεωρία αὕτη, κρατοῦσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ὑπεχώρησεν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις πρὸ τῆς δευτέρας. Κατ' αὐτήν, ὑπακοὴ ὀφείλεται μόνον εἰς τὰς τυπικῶς καὶ οὐσιαστικῶς νομίμους διαταγάς, ἐπειδὴ μόνον αὗται ἐκφράζουν τὴν πραγματικὴν θέλησιν τῆς πολιτείας. Παράνομος διαταγὴ δὲν εἶναι πρᾶξις ἀρχῆς ἐνεργούσης ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἁρμοδιότητός της, ἀλλὰ πρᾶξις ἰδιώτου οὐδένα δεσμεύουσα· δι' ὃ καὶ «ὁ ὑπάλληλος δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν συνταγματικότητα καὶ νομιμότητα τῶν διαταγῶν τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς καὶ νὰ μὴ ὑπακούῃ εἰς διαταγὴν τυπικῶς ἢ κατ' οὐσίαν ἀντισυνταγματικὴν ἢ παράνομον». Ἐννοεῖται, ὅτι οἱ ὑπάλληλοι, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ δικασταί, δὲν δικαιοῦνται νὰ ἐξετάσουν, ἂν κατὰ τὴν κατάρτισιν τῶν νόμων ἐτηρήθησαν αἱ κατὰ τὸ σύνταγμα διατυπώσεις, ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν, δὲν δικαιοῦνται νὰ ἐξετάσουν τὴν κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα συνταγματικότητα τῶν νόμων, διότι αὕτη ἐκφεύγει τοῦ ἐλέγχου αὐτῶν. Ἡ μὴ ὑπακοὴ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς νομίμους διαταγὰς νομίμως ἐκδοθείσας τιμωρεῖται καὶ πειθαρχικῶς καὶ ποινικῶς ὡς ἄρνησις ὑπηρεσίας (ἄρθρ. 480 Π.Ν.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀγγελοπούλου*, Διοικητικὸν δίκαιον, τ. Ι. (1885).—*Ν. Ν. Σαριπόλου*, Περὶ τῶν ὁρίων τοῦ καθήκοντος ὑπακοῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς τὰς προϊσταμένας ἀρχὰς (1908).—*Θ. Ἀγγελοπούλου*, Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων (1913—1914).
Χ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— *[Λειτουργ.]* Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο *ὑπακοὴ* τὸ ἐφύμνιον ἢ ἡ ἐπῳδός, ἤτοι τὸ τελευταῖον μέρος ὕμνου τινός, ὅπερ ἐν τῇ συνάξει τῶν πιστῶν ἔψαλλεν ὁ λαὸς μετὰ τὸν ψάλτην, ἔπειτα δὲ στίχος τις ἐκ τοῦ ψαλτηρίου, ὃν ἔψαλλεν ὡσαύτως ὁ λαὸς μετὰ τὸν ψάλτην, κατόπιν δὲ ὑπακοὴ ἐλέχθη τροπάριον, ὅπερ συνήθως ἀναγινώσκεται ἐν τῷ ὄρθρῳ τῆς Κυριακῆς μετὰ τὰ εὐλογητάρια καὶ πρὸ τῶν ἀντιφώνων τῶν ἀναβαθμῶν.
Ε. Γ. Π.

ὑπάκουος, —*η*, —*ον*· δημοτ., ὁ ὑπακούων, ὁ ὑποτασσόμενος, εὐπειθής, ἀντίθ. *ἀνυπάκουος*: «ὑπάκουα παιδιά».

ὑπακούω· ἀκούω, δέχομαι τὰς διαταγάς τινος, ὑποτάσσομαι, εἶμαι εὐπειθής: «ὑπήκουσε τὰς συμβουλάς μου».

ὑπακτικὰ (τὰ) *[Φαρμακολ.]*· βλ. λ. *καθαρτικά.*

Ὑπάκυρις, ἢ ***Πάκυρις*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ὅστις ῥέων διὰ τῆς χώρας τῶν νομάδων Σκυθῶν, ἐκβάλλει παρὰ τὴν πόλιν Κάρκιναν «ἐς δεξιὴν ἀπέργων τήν τε Ὑλαίην καὶ τὸν Ἀχιλλήιον δρόμον καλεόμενον» (*Ἡροδ.* IV, 55). Ταυτίζεται μὲ τὸν *Καρκινίτην* ποταμὸν τοῦ Πτολεμαίου, τὸν νῦν Καλαντζὰκ (Kalantschak), ἐκβάλλοντα εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου κόλπου.
Α. Θ. Σ.

ὑπαλλαγὴ (ἡ)· λεκτικὸν σχῆμα συγγενὲς τῇ συνεκδοχῇ, καθ' ὃ λέγεται τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου, οἷον ἡ *φαρέτρα* ἀντὶ τὰ *βέλη*, ὁ *Ὅμηρος* ἀντὶ τὰ *ὁμηρικὰ ἔπη*· ὁμοίως τὰ ἀφῃρημένα οὐσιαστικὰ ἀντὶ τῶν συγκεκριμένων, οἷον ἡ *ποίησις* ἀντὶ οἱ *ποιηταὶ* ἢ τὰ *ποιήματα*, ἡ *βρῶσις καὶ ἡ πόσις* ἀντὶ τὰ *βρώματα καὶ τὰ ποτά*· ἡ ὑπαλλαγὴ λέγεται καὶ *μετωνυμία*.

— **ὑπαλλαγή**, ἢ ***ἐπιτίμησις*** (ἡ) *[Ρητορ.]*. Σχῆμα λόγου, καθ' ὃ ἀφοῦ ἐπιτιμήσωμεν διὰ τοῦ πρώτου ὀνόματος προσλαμβάνομεν κατόπιν ἕτερον, ὡς τὸ παρὰ Δημοσθένει: «ὀψὲ γάρ ποτε, ὀψὲ λέγω· χθὲς μὲν οὖν καὶ πρώην»· ἢ ἐμφαίνομεν διαφοράν τινα τῶν ὀνομάτων, ὡς ἐπὶ τοῦ ὑπερβολικῶς ἀγαπῶντος: «δὲν εἶναι τοῦτο φιλία ἀλλ' ἔρως»· ἢ διαχωρίσαντες ταῦτα ἐκλέξωμεν τὸ βέλτιστον: «ὠργίζετο, οὐ μὲν οὖν, ἀλλ' ἐμαίνετο».
Ι. Φ. Δ.

ὑπαλλακτικαὶ ***ἐνοχαὶ*** *[Ἀστικ. Δικ.]*· βλ. λ. *διαζευκτικὴ* εὐχέρεια.

ὑπαλείφω ἀλείφω, χρίω ὑπὸ κάτω: «ὑπαλείφω τοὺς ὀφθαλμούς».

ὑπαλληλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπάλληλος, ὑπ' ἄλλον τεταγμένος, «ὑπαλληλία ἐννοιῶν» ‖ τὸ νὰ εἶναί τις ὑπάλληλος, μίσθιος: «δημοσία —, ἰδιωτικὴ ὑπαλληλία»· ‖ τὸ σύνολον τῶν ὑπαλλήλων ὡς τάξις, ὡς σῶμα.

ὑπαλληλικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑπάλληλον, ὁ τοῦ ὑπαλλήλου: «ὑπαλληλικὸς μισθός»

«Ὑπαλληλική» (ἡ). Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἐπίσημον ὄργανον τῆς συνομοσπονδίας δημοσίων ὑπαλλήλων τῆς Ἑλλάδος, ἱδρυθεῖσα τῷ 1928 εἰς 8ον σχῆμα καὶ διακοπεῖσα τὴν 14ην Ἰουνίου 1931

— **ὑπαλληλικὸν** ***δίκαιον***. Κλάδος τοῦ δημοσίου δικαίου, πραγματευόμενος τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα ἐν γένει τῶν ὑπαλλήλων. Τὸ ὑπαλληλικὸν δίκαιον ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ὅτε ἡ τάξις τῶν ὑπαλλήλων, ἀπαλλαγεῖσα τῆς ἀμέσου ἐξαρτήσεως ἐκ τῶν προσωπικῶν διαθέσεων τοῦ μονάρχου, ἤρχισε νὰ διαμορφώνεται ἐπὶ τῇ βάσει κατὰ νόμον ὁριζομένων προσόντων, νὰ προστατεύεται δὲ ἔναντι τῶν αὐθαιρεσιῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς μονιμότητος. Εἰδικώτερον τὸ ὑπαλληλικὸν δίκαιον ἐξετάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου καὶ τὴν φύσιν τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως, τὸν τρόπον τοῦ διορισμοῦ καὶ τὰ προσόντα πρὸς διορισμὸν τῶν ὑπαλλήλων, τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν, τὰ τῆς εὐθύνης αὐτῶν, ποινικῆς, ἀστικῆς καὶ πειθαρχικῆς, τὰς προϋποθέσεις καὶ τὸν τρόπον τῆς μεταβολῆς τῆς καταστάσεως αὐτῶν, τὴν λύσιν τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως καὶ τὰ τῆς συντάξεως τῶν ὑπαλλήλων. [Πρβλ. *Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου*, Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, 1913—1914]
Χ. Γ. Σ.

ὑπάλληλος (ὁ, ἡ)· ὡς οὐσ. ὁ κατέχων δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν θέσιν ὑπὸ προϊστάμενον ἢ ἄλλην ἀνωτέραν ἀρχήν: «δημόσιοι —, ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι».

— **ὑπάλληλοι** ***δημόσιοι***· βλ. λ. *δημόσιοι* ὑπάλληλοι.

— **ὑπάλληλοι** ***ἐμπορικοί***· βλ. λ. *ἐμπορικοὶ* ὑπάλληλοι.

— **ὑπάλληλοι** ***ἰδιωτικοί***· βλ. λ. *ἰδιωτικὸς* ὑπάλληλος.

—**ὑπαλλήλου** ***μετάθεσις***· βλ. λ. *μετάθεσις* ὑπαλλήλου

ὑπάλληλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπ' ἄλλον τεταγμένος: «ὑπάλληλος ἔννοια» ἡ περιλαμβανομένη εἰς τὸ πλάτος ἑτέρας ἐννοίας.

— *[Λογικ.]* Ἐν τῇ λογικῇ *ὑπάλληλοι* καλοῦνται αἱ *ἔννοιαι* ἐκεῖναι, ὧν ἡ ἑτέρα, ἔχουσα εὐρύτερον πλάτος περιλαμβάνει εἰς ἑαυτὴν τὴν ἑτέραν. Οὕτως αἱ ἔννοιαι: θηλαστικὸν—λέων· πεζὸς λόγος—ἱστορία· εἶναι ἔννοιαι ὑπάλληλοι. Ἐξ αὐτῶν, ἡ περιέχουσα λέγεται καὶ *εὐρυτέρα* καὶ *ὑπερβεβηκυῖα* καὶ *ὑπερκειμένη*, ἡ δὲ περιεχομένη ὀνομάζεται καὶ *στενωτέρα* καὶ *ὑποβεβηκυῖα* καὶ *ὑποκειμένη*. Ἡ σχέσις τῆς *ὑπαλληλίας* ἐν τῇ λογικῇ παρίσταται σχηματικῶς διὰ δύο κύκλων, ὧν ὁ ἕτερος περιλαμβάνεται ἐν τῷ πλάτει τοῦ ἑτέρου.

Ἐκ τῶν *κρίσεων ὑπάλληλοι* καλοῦνται ἐκεῖναι, ὧν ἡ ἑτέρα, ἔχουσα μεῖζον ποσὸν περιλαμβάνει εἰς ἑαυτὴν τὴν ἑτέραν, ἥτις ἔχει τὸ αὐτὸ ποιὸν πρὸς ἐκείνην. Ἡ μεῖζον ποσὸν ἔχουσα λέγεται *ὑπαλληλοῦσα* ἡ δὲ ἄλλη *κυρίως ὑπάλληλος*. Τοιαῦται εἶναι ἡ γενικὴ καταφατικὴ καὶ ἡ μερικὴ καταφατικὴ (ΑΙ), ὡσαύτως δὲ ἡ γενικὴ ἀποφατικὴ καὶ ἡ μερικὴ ἀποφατικὴ (ΕΟ)· οἷον· «Πάντες οἱ Ἰαπετικοὶ λαοὶ ἔχουσι πολιτισμὸν—τινὲς Ἰαπετικοὶ λαοὶ ἔχουσι πολιτισμόν». «Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀναμάρτητος—τινὲς ἄνθρωποι οὐχὶ ἀναμάρτητοι». [Πρβλ. *Θ. Βορέα.* Λογικὴ (Ἀθῆναι 1932) σ. 53, 77.]

Digitized by Google

ὑπαμβλύτης (ὁ) καὶ **ὕπαμβλυς ἦχος**. Οὕτω καλεῖται ὁ διὰ τῆς ἐπ κρούσεως μέρους τινὸς τοῦ σώματος, καὶ δὴ τοῦ θώρακος, ἀποδιδόμενος ἦχος ὅστις χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἠχητικότητος. Μ. Ν. Κ.

ὑπαμοιβὴ (ἡ)· ἐναλλαγή, διαδοχή: φρ «ἐξ ὑπαμοιβῆς» κατὰ διαδοχήν, ἀμοιβαίως.

—*[Ἀστικ. Δ κ.* Βλ. *διαζευκτικὴ* ἐνοχή

Ὕπανα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία ὀρε νὴ πόλις τῆς ἠλειακῆς Τριφυλίας. Κατὰ τὸ 471 π Χ ο πλεῖστοι τῶν κατοίκων της ὑπεχρεώθησαν νὰ μετοικήσουν εἰς τὴν πόλιν Ἦλιν. Κατὰ τὸ 217 π. Χ. προσεχώρησεν ἑκουσίως πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον Ε', συμμαχοῦντα μετὰ τῶν Ἀχαιῶν. καὶ βραδύτερον προσεχώρησεν ὡς αὐτόνομος πόλις εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ὅτε καὶ νομίσματα ἔκοψε χαλκᾶ. Δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ χῶρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο· ἴσως εἶχε κτισθῆ ἐπὶ χώρου κειμένου πλησίον τῶν σημερινῶν χωρίων Μούνδριζας, Γκρέκα καὶ Μάζι. ΚΑΨ

ὑπαναρτία (ἡ) (Hypanartea) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον ὀκτὼ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Αἱ ὑπαναρτίαι εἶναι ὡραιότατα ψυχαὶ μετρίου μεγέθους μὲ ἐπίξανθον, γενικῶς, χρωματισμὸν καὶ ποικίλας ἀποχρώσεις. Δ. Ν. Π.

ὑπαναχώρησις, —*εως* (ἡ)· ἡ οἱονεὶ λαθραία, ἐπίψογος ὀπισθοχώρησις, μόνον μεταφρ μονομερὴς διάλυσις συμβάσεως, ἀναίρεσις ὑπεσχημένων

—*[Νομ]* Τοῦ ἰσχύοντος εἰς τὰς συμβάσεις κανόνος, ὅτι κατ' ἀρχὴν δέον νὰ ζητῆται ἡ ἐκτέλεσις τῶν συμφωνηθέντων, ὑπάρχουσιν ἀποκλίσεις, καθ' ἃς ὑπὸ ὡρισμένας ἐν τῷ νόμῳ προϋποθέσεις ἐπιτρέπεται εἰς τὸν πιστωτὴν νὰ ἀποστῇ τῶν ὅρων τῆς συμβάσεως, ὑπαναχωρῶν καὶ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας ἐπιδίωξιν τοῦ διαφέροντος ἢ καὶ ἄλλως νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἴδιος πάσης ἐκ ταύτης ὑποχρεώσεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὅθεν, λέγομεν ὅτι ὁ συμβαλλόμενος ἔχει δικαίωμα *ὑπαναχωρήσεως*. Τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι ὅταν διὰ τῆς συμβάσεως ἔχῃ τεθῆ προθεσμία ὑπὸ τὴν ἔννοιαν διαλυτικοῦ ὅρου, ὁπότε διὰ τῆς παρόδου ταύτης ὁ πιστωτὴς δύναται ἀζημίως νὰ ἀποστῇ ταύτης. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται ὑπαναχώρησις ἐκ τῆς συμβάσεως εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου, ὁπότε δύναται νὰ ζητηθῇ ἀπ' εὐθείας τὸ διαφέρον, καίτοι κατὰ κανόνα διὰ ταύτης δὲν λύεται ἡ ἐνοχή. Δικαίωμα ἐπίσης ὑπαναχωρήσεως ὑπάρχει ὅταν ρητῶς τοῦτο συμφωνηθῇ μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων ὡς συνέπεια ἀθετήσεως ὅρου ἢ προθεσμίας. Τοιοῦτον ἐνυπάρχει ὡσαύτως ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της ἐπὶ συμβάσεως ἀγοραπωλησίας ἐπὶ γεύσει ἢ ὑπὸ δοκιμήν. Ἡ ὑπαναχώρησις εἶναι ἐπὶ πλέον ἐπιτρεπτὴ καὶ εἰς τὰς συμβάσεις, καθ' ἃς συνομολογεῖται ἀρραβὼν μὲ ποινικὸν χαρακτῆρα ὡς καὶ ποινικὴ ρήτρα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι διὰ τῆς καταβολῆς της ἐλευθεροῦται ὁ ὀφειλέτης ἀπὸ πάσης ἄλλης ὑποχρεώσεως. Α. Κ

ὑπανδρεία (ἡ), δημοτ. *παντρειά*· τὸ νὰ λάβῃ τις σύζυγον, ἡ γάμου κοινωνία: «κόρη τῆς παντρειᾶς» || φρ «μὲ τὸ ζόρι παντρειά» ἐπὶ πράγματος βιαίως ἐπιβαλλομένου (ἐκ τοῦ *ὑπανδρεύω*, ὀρθογραφεῖται καὶ *ὑπανδρία* ὡς ἐκ τοῦ *ὕπανδρος*).

Ὑπανδρευμένος, *Ζαφειράκης*. Νεώτερος λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Μολύβῳ Λέσβου καὶ ἀποθανὼν τῷ 1895 Διετέλεσεν ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ ἐξέδωκεν ἱστορικὸν μυθιστόρημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ κατὰ Τέρπανδρον καὶ Ζηνοβίαν» (Λονδῖνον 1872).

ὑπανδρεύω, κοιν. *παντρεύω*· δίδω εἰς γάμον, ἀρχ. *ἐκδίδωμι*: «ὑπανδρεύω τὴν θυγατέρα μου, —τὸν υἱόν μου» || καθόλου, ἐνεργῶ, μεσιτεύω ἢ παρέχω τὰ μέσα νὰ ἔλθῃ τις εἰς γάμον: «τὴν ἐπάντρεψε ὁ θεῖός της» || ὁμοίως ἐπὶ προξενητοῦ «τοῦ βάλθηκε νὰ παντρέψῃ ὅλον τὸν κόσμο» || ἐπὶ ἱερέως: φρ παροιμιώδης «τρελλὸς παπᾶς σὲ πάντρευε» || παθ. λαμβάνω σύζυγον: «γυναῖκα ποὺ τὴν βρῆκε καὶ τὴν παντρεύθηκε!».

ὑπανδρία (ἡ)· ἄλλως *ὑπανδρεία* (βλ. λ.).

ὕπανδρος (ὁ, ἡ)· τὸ πρῶτον ἐπὶ γυναικός, ἡ ὑπ' ἄνδρα, ἔγγαμος γυνή || καὶ ἐπὶ ἀνδρός, συνεζευγμένος μετὰ γυναικός, ἔγγαμος, κοιν. *παντρεμένος*.

ὑπάνθρωπος (ὁ, ἡ)· κατώτερος ἄνθρωπος. κτηνώδης τὴν ψυχήν, τὸ ἦθος, ὁ ἀπηλλο ριωμένος καὶ τοῦ στοιχειώδους ἀνθρωπισμοῦ.

—**Ὕπανις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Μέγας ποταμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ρέων μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τύρα (Δνειστέρου) καὶ Βορυσθένους (Δνειπέρου) καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον εἰς τὴν **Ὀλβίαν (νῦν Νικολάιεφ) μετὰ ροῦν** 820 χλμ Εἶναι **ὁ σύγχρονος** *Μπούγκ* **(Boug)**. Α. Θ. Σ.

—**Ὕπανις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Μέγας ποταμὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, πρὸς Β. τοῦ Καυκάσου, ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον παρὰ τὴν Φαναγόριαν (παρὰ τὸ νῦν Ταμάν) κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἀζοφικὴ θάλασσα), μετὰ ροῦν 746 χλμ. Κατὰ τὸν Στράβωνα (XI, 494) ἐκαλεῖτο καὶ *Ἀντικείτης*. Σήμερον καλεῖται *Κουμπὰν* (Kouban). Α. Θ. Σ.

—**Ὕπανις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῶν Β. Δ ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, ὁ ἄλλως καλούμενος *Ὕφασις* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

ὑπανὶς (ἡ) (Hypanis) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ψυχῶν ἀπαντῶντα ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἰνδίαις Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑπανὶ ἡ εἰλείθυια* (Hypanis ilithya) μικρὰ ψυχὴ μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λεπτόν, κεφαλὴν μικράν, τριγωνικήν, θώρακα διωγκωμένον, κεραίας λεπτὰς καὶ πτέρυγας λαμπρῶς πεποικιλμένας μὲ ὑποξάνθους, πυρρὰς καὶ φαιὰς ἀποχρώσεις καὶ λεπτῶς ὀδοντωτὰς κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

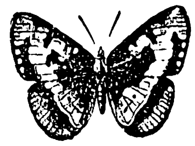

Ὑπανὶς ἡ εἰλείθυια

ὑπαντῶ (—άω)· ἔρχομαι εἰς ἀπάντησιν, *προϋπαντῶ*.

ὑπαξιωματικὸς (ὁ)· ὁ βαθμοφόρος ὁπλίτης.

—*[Στρατ.—Ναυτ.—Ἀεροπορ.]* Ὁ *ὑπαξιωματικὸς* χρησιμοποιεῖται ὡς βοηθὸς τοῦ κατωτέρου ἀξιωματικοῦ Ὁ ἀνθυπασπιστής, ὁ ἀρχικελευστής, ὁ ἀρχισμηνίας, θεωρεῖται ὡς *ἀνώτερος ὑπαξιωματικός*. Οἱ ὑπαξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ εἶναι δύο κατηγοριῶν, ἢ *στρατεύσιμοι*, δηλαδὴ προαγόμενοι εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπαξιωματικοῦ διαρκούσης τῆς θητείας των, ἢ *ἐθελονταὶ* (*μόνιμοι*), δηλαδὴ κατατασσόμενοι δυνάμει εἰδικῶν νόμων, προερχόμενοι δὲ συνήθως ἐκ τῆς Προπαρασκευαστικῆς Σχολῆς Ὑπαξιωματικῶν. Οἱ βαθμοὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ *Στρατοῦ* εἶναι: *δεκανεύς, λοχίας, ἐπιλοχίας, ἀνθυπασπιστής*.

Οἱ ὑπαξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῆς ἀεροπορίας εἶναι πάντοτε ἐθελονταὶ (μόνιμοι), προέρχονται δὲ οἱ μὲν μάχιμοι τοῦ ναυτικοῦ (ἀρμενισταί, πυροβοληταὶ κλπ.) ἐκ τῆς Προπαρασκευαστικῆς Σχολῆς Δοκίμων Ὑπαξιωματικῶν, οἱ δὲ μὴ μάχιμοι (μηχανικοὶ κλπ) ἐκ τῆς Σχολῆς Δοκίμων Ὑπαξιωματικῶν Μηχανικῶν.

Οἱ ὑπαξιωματικοὶ τῆς *Ἀεροπορίας* διακρίνονται κατ' εἰδικότητας, εἰς χειριστάς, ἀερομηχανικούς, ἀεροσυνθέτας, ἀσυρματιστάς, φωτογράφους, ὁπλουργούς, ἠλεκτροτεχνίτας. Οἱ ἀνώτερω κατατάσσονται εἰς τὴν ἀεροπορίαν ἅμα τῇ ἐξόδῳ των ἐκ τῆς Σχολῆς Τεχνιτῶν Ἀεροπορίας, εἰς ἣν εἰσάγονται κατόπιν διαγωνισμοῦ καὶ ἐκπαιδεύονται ἐπὶ τριετίαν. Κατὰ σειρὰν οἱ βαθμοὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν τῆς ἀεροπορίας εἶναι: *ὑποσμηνίας* (δεκανεύς), *σμηνίας* (λοχίας), *ἐπισμηνίας* (ἐπιλοχίας) καὶ *ἀρχισμηνίας* (ἀνθυπασπιστής).

Οἱ βαθμοὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ *ναυτικοῦ* εἶναι: *ὑποκελευστὴς* ἀντιστοιχῶν πρὸς λοχίαν· ἡ διάκρισις εἰς ὑποκελευστὰς α καὶ β' τάξεως διὰ τοὺς πλείστους τῶν κλάδων τοῦ πολεμικοῦ ἔχει καταργηθῇ *κελευστὴς* πρὸς ἐπιλοχίαν· *ἀρχικελευστὴς* πρὸς ἀνθυπασπιστήν· διαστολὴ εἰς ἀρχικελευστὰς α καὶ β' τάξεως περιωρίσθη εἰς τιμητικὴν μόνον διαφορὰν τῶν ὑπὸ τοιούτας ὀνομασίας εὑρεθέντων. Μεταξὺ τοῦ ναύτου ὅμως καὶ τοῦ ὑποκελευστοῦ παρεντίθεται ὁ βαθμὸς τοῦ *διόπου*, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν τοῦ δεκανέως· οἱ φέροντες δὲ τοιοῦτον βαθμὸν ἄλλοτε μὲν ἐλογίζοντο ὑπαξιωματικοί, ἄλλοτε δέ, ὡς καὶ σήμερον, ὡς ἐπίλεκτοι ναῦται. Ὁ ἀρχαιότερος ἢ ὁ ἀνώτερος τῶν ἐν ἑκάστῳ κλάδῳ ὑπαξιωματικῶν τοῦ πλοίου, λογίζεται *ὑπόλογος ὑπαξιωματικός*, τὸ σύνολον δὲ τῶν τοιούτων ἀποτελεῖ τὸ κατὰ τὰ ξένα ναυτικὰ τὴν «mais trance» οἱονεὶ τὸ «μικρὸν ἐπιτελεῖον» τοῦ πλοίου.

Ν. Θ. Κ—Λ. Π. Π—Σ. Ε. Λ

ὑπαπαντὴ (ἡ)· τὸ ὑπαπαντᾶν. ὑπάντησις, προϋπάντησις, ὑποδοχή || «Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ» ἡ ὑπὸ τοῦ Συμεὼν γενομένη ὑποδοχὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ναῷ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, *Παπαντὴ* καὶ *Πεπαντη*: φρ παροιμιώδης: «τῆς Παπαντῆς ἐχ όνισε κατὰ παντοῦ ἐφάνη κατὰ παντοῦ ἐχάθη» ὅτι ἤδη, ὅταν ἑορτάζεται ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ, ἡ χιὼν δὲν εἶναι διαρκής, διότι ἐπίκειται τὸ ἔαρ.

Ὑπαπαντή, ἢ καὶ **Ὑπαντή**. Ἑορτὴ ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ δεσποτική, ἐν δὲ τῇ Δύσει θεομητορική Κατ' αὐτὴν γίνεται ἀνάμνησις τῆς ὑπαντήσεως τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τοῦ Συμεὼν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς προσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡμέρα καθαρισμοῦ τῆς Θεοτόκου ἀπὸ τῆς λοχείας αὐτῆς. Ἡ ὑπόθεσις τῆς ἑορτῆς περιλαμβάνεται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (β, 22—38) ἱστορούμενα. κατὰ τὰ ἐν «Λευϊτικῷ» (ιβ, 2) ὁριζόμενα.

Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὡρίσθη ἡ ἑορτή, δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς καὶ μετὰ βεβαιότητος, ἄλλων μὲν ἐκ τῶν ἱστορικῶν, καὶ δὴ τοῦ Κεδρηνοῦ, ὑποστηριζόντων, ὅτι ὡρίσθη αὕτη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου περὶ τὸ 526, ἄλλων δέ, τῶν καὶ περισσοτέρων, τοποθετούντων τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τῷ 541 ἢ 542 Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι φέρονται ἐπ ὀνόματι παλαιοτέρων πατέρων (Μεθοδίου Τύρου, Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Ἀμφιλοχίου, Γρηγορίου Νύσσης κτλ) λόγοι εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἀλλὰ πάντες οὗτοι τυγχάνουσι νόθοι καὶ ψευδεπίγραφοι.

Φαίνεται δέ, ὅτι ἀφορμή, ἐξ ἧς οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὡρμήθησαν πρὸς καθιέρωσιν τῆς ἑορτῆς, ὑπῆρξαν καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ καὶ λοιμοί, μνημονευόμενοι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, βάσις δὲ πρὸς καθορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας αὐτῆς ἐλήφθη ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων, τῆς Ὑπαπαντῆς συμπιπτούσης εἰς τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμέραν. Ἐντεῦθεν ἐπειδὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶχε κρατήσει ὡς ἡμέρα ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων ἡ 25 Δεκεμβρίου, ἡ Ὑπαπαντὴ ἑωρτάζετο τὴν 2 Φεβρουαρίου. Παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις ὅμως, οἵτινες ὡς ἡμέραν Χριστουγέννων ἑώρταζον τὰ Ἐπιφάνεια, ἤτοι τὴν 6 Ἰανουαρίου, ἡ ἑορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς ὡρίσθη νὰ γίνεται τὴν 14 Φεβρουαρίου.

Ἐν τῇ Δύσει εἰσήχθη ἡ ἑορτὴ ὀλίγον τι προγενεστέρως, πιθανῶς ἐπὶ Γελασίου πάπα περὶ τὰ 30 ἔτη πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πρὸς ἐκτοπισμὸν καὶ ἀντικατάστασιν, ὡς φαίνεται, ἄλλης εἰδωλολατρικῆς ἑορτῆς, τῆς ὁποίας ἡ παράλειψις ἦτο αἰσθητὴ εἰς τὰ ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἐπιστραφέντα πλήθη. Τοιαύτη δ' ἑορτὴ ἦσαν οἱ κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον τελούμενοι καθαρισμοὶ δι' ὕδατος (Lupercalia) καὶ διὰ πυρὸς (Amburbalia). Ἐντεῦθεν ἐν τῇ Δύσει παρουσιάζεται ὡς θεομητορικὴ ἡ ἑορτὴ τοῦ καθαρισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Λόγῳ τῆς μετὰ κανδηλῶν καὶ φώτων γενομένης κατ' αὐτὴν λιτανείας ὠνομάσθη ἡ ἑορτὴ καὶ Festum s. luminum [Πρβλ *Smith* and *Cheet am*, A dictionary of the Bible ἐν λ. Mary the virgin Festivals. *Π. Ρουπόιου*, Λειτουργική] Π Ν Τ.

ὑπαραχνοειδὴς χῶρος *[Ἀνατομ.].* 1) *Τοῦ ἐγκεφάλου*· ὁ μεταξὺ τῆς ἀραχνοειδοῦς καὶ τῆς χοριοειδοῦς μήνιγγος τοῦ ἐγκεφάλου χῶρος, ὅστις πληροῦται ὑπὸ τοῦ ἀραχνοειδοῦς ὑγροῦ (=ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρόν)· ὁ χῶρος οὗτος ἀντιστοίχως μὲν πρὸς τὰς ἕλικας τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι στενότατος καὶ διελαύνεται ὑπὸ πολυπληθῶν βραχειῶν δοκίδων, ἀντιστοίχως δὲ πρὸς τὰς αὔλακας εὐρύτερος δίκην σωλῆνος καὶ διελαύνεται ὑπὸ ἀραιοτέρων καὶ λεπτοφυεστέρων ὑπαραχνοειδῶν δοκίδων, ἀποβαίνει δ' ἔτι εὐρύτερος ἀντιστοίχως πρὸς τὰς δεξαμενάς. 2) *Τοῦ νωτιαίου μυελοῦ*· χῶρος, ὅστις χωρίζει τὴν ἀραχνοειδῆ μήνιγγα ἀπὸ τῆς χοριοειδοῦς πληρούμενος ὑπὸ τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ διῄρηται δὲ διὰ μὲν τῶν ὀδοντωτῶν συνδέσμων εἰς πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον χῶρον, διὰ δὲ τοῦ ὀπισθίου ὑπαραχνοειδοῦς διαφράγματος εἰς δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν ἡμιμόριον. Ι. Π

— **ὑπαραχνοειδὲς** *διάφραγμα* *[Ἀνατομ.]*· βλ λ. *διάφραγμα* (ὑπαραχνοειδές).

ὑπαργυρίτης (ὁ) (Hypargyrit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνώνυμον τῷ *μιαργυρίτῃ* (βλ. λ.).

ὑπαρκτικός, —*ή*, —*όν* μόνον ὡς γραμματ. ὅρος. «*ὑπαρκτικὰ ρήματα*» τὰ σημαίνοντα ὕπαρξιν, οἷον *ὑπάρχειν, εἶναι*.

ὑπαρκτός, —*ή*, —*όν*· ὁ δυνάμενος νὰ λάβῃ ὕπαρξιν, ἢ ὁ ἔχων ὕπαρξιν, ὁ ὑπάρχων, ὁ ὑφιστάμενος *ἀντιθ. ἀνύπαρκτος*.

Ὕπαρνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Φρούριον τῆς ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ Καρίας, ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ (Ἀναβ. Α' 24) μνημονευόμενον ὡς ἐξ ἐφόδου καταληφθὲν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κ

ὕπαρξις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ ὑπάρχῃ τι, τὸ νὰ ὑφίσταται, ὑπόστασις, ὀντότης: *ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ* || αὐτὸ τὸ ὑπάρχον: «*δυστυχὴς ὕπαρξις*».

ὑπαρχὴ (ἡ)· ἀρχή, μόνον εἰς τὴν φρ. «*ἐξ ὑπαρχῆς*» ἐξ ἀρχῆς, ἐκ νέου, πάλιν.

ὑπαρχηγὸς (ὁ, ἡ)· ὁ μετὰ τὸν ἀρχηγόν, ὁ δεύτερος, ὁ καὶ ἀναπληρωτὴς τοῦ ἀρχηγοῦ: «ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου».

ὑπάρχοντα (τὰ)· ὡς οὐσ. πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει εἴς τινα, τὰ κτήματα, ἡ περιουσία: «ἔχασε —, ἐσπατάλησε τὰ ὑπάρχοντά του».

ὕπαρχος (ὁ) μετὰ τὸν ἄρχοντα, ὑπαρχηγός, ἀναπληρωτὴς τοῦ ἄρχοντος: «ὁ Ἀριαῖος ἦτο ὕπαρχος τοῦ Κύρου»· βλ καὶ ἔπαρχος || ναυτ. ὁ ποιὸς καὶ ἡ θέσις τοῦ ἀμέσως μετὰ τὸν κυβερνήτην

Digitized by Google

ξιωματικοῦ παντὸς πλοίου, ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ ὃν οὗτος φέρει.

— *[Ναυτ.]* Ὁ *ὕπαρχος* ἀντικαθιστᾷ αὐτοδικαίως καὶ αὐτεπαγγέλτως τὸν κυβερνήτην του. Εἰς αὐτὸν κατ' οὐσίαν συγκεντροῦνται τὰ βάρη τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ πλοίου καὶ τῆς καλῆς αὐτοῦ συντηρήσεως. Κατὰ τὰς ναυμαχίας τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ὁ ὕπαρχος ἡγεῖτο τῶν ἀγημάτων τῆς ἐμβολῆς. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὁ ὕπαρχος καλεῖται συνήθως *δεύτερος* τοῦ κυβερνήτου ὀνομαζομένου *πλοιάρχου* ἢ *πρώτου*. Σ. Ε. Λ.

— **ὕπαρχος τοῦ στρατοπέδου** *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιμελητείας τοῦ στρατοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ· ἄλλως *μέγας στρατοπεδάρχης*. Ν. ΚΛΕ

ὑπάρχω, *ἀόρ. ὑπῆρξα·* ἔχω ὕπαρξιν, ὑπόστασιν, ἄλλως *ὑφίσταμαι*: «ὑπάρχει θεός», «τὰ ὑπάρχοντα χρήματα, — προϊόντα»· || ὡς συνδετικὸν μόνον κατ' ἀόριστον: «οὐδεὶς ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τούτου,» «ὑπῆρξε πάντοτε πρόθυμος».

ὑπασπιστήριον (τό)· τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπασπιστοῦ, ὅπου ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του ὁ ὑπασπιστής.

ὑπασπιστής (ὁ)· ἀξιωματικὸς ὡς ἀκόλουθος ἢ ἰδιαίτερος γραμματεὺς ἀρχηγοῦ στρατιωτικῆς μονάδος ἢ ἱδρύματος στρατιωτικοῦ· || ἀρχ., ἀκόλουθος βασιλέως, σατράπου κ.τ.τ. ὡς δορυφόρος, ὡς σωματοφύλαξ αὐτοῦ.

—*[Ἀρχ.—Βυζαντ.]* *Ὑπασπισταὶ* ἐκλήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος οἱ εἵλωτες θεράποντες σκευοφόροι τῶν ὁπλιτῶν τῆς Σπάρτης, διότι ἔφερον τὴν ἀσπίδα τοῦ κυρίου των. Βραδύτερον ἐκλήθησαν ὑπασπισταὶ καὶ οἱ σωματοφύλακες. Εἰς τὸν μακεδονικὸν στρατὸν ὑπῆρχε σῶμα τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο: ὑπασπισταί, τὸ δὲ ἐλαφρὸν πεζικὸν καὶ διεκρίθη εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀνάλογον τοῦ σώματος τούτου τῶν ὑπασπιστῶν ἦτο τὸ παρὰ Ῥωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς σῶμα τῶν *προτίκτορων* (Protectores), δηλαδὴ ὑπερασπιστῶν. Κυρίως ὅμως οἱ ὑπασπισταὶ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *κουτάριοι* ἢ *σκουτέριοι*, διότι ἔφερον τὸ σκουτάριν, δηλαδὴ τὴν ἀσπίδα, τοῦ κυρίου των (βασιλέως, στρατηγοῦ κλπ.) Οἱ σκουτάριοι ἀπετέλεσαν κατόπιν ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἤρχετο 42ον ἐν τῇ αὐλικῇ ἱεραρχίᾳ. Δηλαδὴ εἵπετο τοῦ πρωτοκυνηγοῦ καὶ προηγεῖτο τοῦ ἀμηραλίου. Κατὰ τὰς διαφόρους ἐξόδους τοῦ βασιλέως ὁ σκουτάριος ἢ ὑπασπιστὴς προηγεῖτο τῆς βασιλικῆς πομπῆς «βαστάζων τὸ διβέλιον καὶ τοῦ βασιλέως σκουτάριον» καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν Βαράγγων σωματοφυλάκων. Συνώδευεν ὡσαύτως τὸν βασιλέα καὶ ἐν ἐκστρατείᾳ. Ν. ΚΛΕ

— *[Στρατ.]* Ἐν τοῖς συγχρόνοις στρατοῖς *ὑπασπιστὴς* καλεῖται ὁ παντὸς βαθμοῦ ἀξιωματικός, ὁ ὑποθετημένος, εἴτε παρὰ βασιλεῖ, πρίγκιπι, προέδρῳ δημοκρατίας, τιμῆς ἕνεκεν, εἴτε παρὰ ὑπουργῷ στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν, Ἀεροπορίας, παρὰ διοικητῇ μεγάλης μονάδος (σώματος, μεραρχίας, ταξιαρχίας, στόλου, ναυτικῆς μοίρας κτλ.), παρὰ διοικητῇ αὐθυπάρκτου μονάδος ἢ καταστήματος, χρησιμεύων δὲ διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τῆς ἐν γένει γραφικῆς ὑπηρεσίας. Ν. Θ. Κ.

ὑπαστυνόμος (ὁ)· ὁ ὑπὸ τὸν ἀστυνόμον, ὁ δεύτερος, ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ ἀστυνόμου· || ὡς βαθμὸς τῆς ἀστυνομικῆς ἱεραρχίας (πόλεων), ὁ ἀντίστοιχος τοῦ ὑπολοχαγοῦ ὡς ὑπαστυνόμος α' τάξεως καὶ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ ὡς ὑπαστυνόμος β' τάξεως.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὑπαστυνόμος ἦτο κατὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (τὰς τῆς διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν—Πειραιῶς 1849—1894) ὁ βοηθὸς τοῦ ἀστυνόμου, σήμερον δ' εἶναι βαθμὸς (ὁ 4ος κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἄνω ἱεραρχικὴν σειρὰν) τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἀστυνομίας πόλεων. Ν. Θ. Κ.

ὑπατεία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὕπατος (βλ. λ.), τὸ ἀξίωμα τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ ὑπάτων: «ὑπατεία τοῦ Κικέρωνος, — τοῦ Σύλλα».

—**Ὑπατείας πόλεμοι** *[Στρατ. Ἱστορ.]*. Ἅμα ὡς ὁ στρατηγὸς Ναπολέων Βοναπάρτης ἐγένετο πρῶτος ὕπατος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1800, ὑπέβαλεν νέας προτάσεις περὶ εἰρήνης πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ κράτη ταῦτα προέβαλον ὅρους ἀπαραδέκτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων, ἡ πολεμος κατάστασις ἐξηκολούθησεν, ἀλλ' ἐναντίον δύο μόνον συμμάχων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐναντίον ἑνὸς μόνον, τῆς Αὐστρίας, καθόσον ὁ Βοναπάρτης κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Ρωσίαν ν' ἀποσυρθῇ τῆς συμμαχίας· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, αὕτη δὲν ἠδύνατο, συμφώνως τῇ συνθήκῃ τῆς Alkmaar, νὰ πέμψῃ στρατεύματα ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, συνεπῶς ἡ συμβολή της ἐν τῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας συμμαχίᾳ δὲν ἦτο εἰ μὴ μόνον ναυτική. Αἱ κατὰ τὸ 1800 διεξαχθεῖσαι ἐπιχειρήσεις, μεταξὺ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ αὐστριακοῦ, φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὑπατείας πόλεμοι*. Οἱ πόλεμοι οὗτοι διεξήχθησαν ἐπὶ δύο διακεκριμένων καὶ χωριστῶν θεάτρων: ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, καθόσον οἱ στρατοὶ τῶν ἀντιπάλων κρατῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας) εὑρίσκοντο κατανεμημένοι ὡς ἑξῆς: ὁ μὲν γαλλικός, μὲ μίαν στρατιὰν ὑπὸ τὸν Moreau ἐξ 100 000 ἀνδρῶν ἐν Ἀλσατίᾳ, καλουμένην στρατιὰν τοῦ Ρήνου, κατέχουσαν συγχρόνως τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὰς διαβάσεις τῶν Ἄλπεων Σαὶν Γκοτὰρ καὶ Σεμπλόν, μὲ ἑτέραν στρατιὰν ὑπὸ τὸν Μασένα ἐκ 40 000 ἀνδρῶν διεσπαρμένην δυτικῶς τῶν Ἀπεννίνων, καλουμένην στρατιὰν τῆς Ἰταλίας, ἐν ἀξιοθρηνήτῳ ὅμως καταστάσει, ἅτε στερουμένην τῶν πάντων καὶ μὲ ἑτέραν στρατιὰν συγκροτουμένην ἤδη μυστικῶς καὶ συγκεντρουμένην εἰς τὸ ἐσωτερικὸν (ἐν Dijon, ἐγγὺς τῇ Ἀλσατίᾳ) ἐκ 50 000 ἀνδρῶν (4 μεραρχιῶν) κληθεῖσαν ἐφεδρικὴν στρατιάν· ὁ δ' αὐστριακὸς μὲ μίαν στρατιὰν ὑπὸ τὸν Kray κατέχουσαν τὰς διαβάσεις τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, μὲ ἑτέραν ὑπὸ τὸν Μέλας κατέχουσαν τὰς κοιλάδας Μπορμίντα καὶ Τανάρο. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐναυλόχει εἰς τὸν κόλπον τῆς Γένουας, ἕτοιμος νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Αὐστριακούς, ἀποβιβάζων ἐν ἀνάγκῃ ἄγημα ἐκ 15 000 ἀνδρῶν.

Τὰ στρατηγικὰ σχέδια τῶν ἀντιπάλων ἦσαν τὰ κάτωθι. Οἱ Αὐστριακοί, ἔχοντες τὴν πρωτοβουλίαν λόγῳ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς των, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθῶσι πρῶτοι· μολονότι δ' ἀνεγνώριζον ὅτι ὁ κύριος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς των ἔπρεπε νὰ εἶναι πρὸς τὴν καρδίαν τῆς Γαλλίας, συνεπῶς διὰ τοῦ μετώπου τοῦ Ρήνου, ἐν τούτοις δὲν ἠθέλησαν νὰ δράσωσιν οὕτω, ἀλλά, καθ' ὃν χρόνον ἡ στρατιὰ τῆς Γερμανίας θὰ παρέμενε προσωρινῶς ἐν ἀμύνῃ, ἡ στρατιὰ τῆς Ἰταλίας, προελαύνουσα αἰφνιδιαστικῶς πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς Ligurie, θὰ εἰσέβαλλεν εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπαρχίαν Provence, ὁπότε κατὰ τὴν αὐστριακὴν ἀντίληψιν, ἐξαναγκαζομένη ἡ Γαλλία νὰ προστατεύσῃ τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας της θ' ἀπέσυρε στρατεύματα ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Ρήνου ἵνα μεταφέρῃ ταῦτα νοτιώτερον, καὶ τότε ἡ αὐστριακὴ προέλασις διὰ τοῦ μετώπου τοῦ Ρήνου θὰ ἦτο εὐκολωτάτη. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν Ἑλβετίᾳ γαλλικὰ στρατεύματα κατοχῆς ὑπὸ τὸν Lecourbe, ἐφρόνουν οἱ Αὐστριακοὶ ὅτι ταῦτα, ὑπερκεράμενα ἑκατέρωθεν θὰ παρεδίδοντο χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη τοπικῶν ἐναντίον αὐτῶν ἀγώνων. Ληπτέον ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων διακατοχὴ τῆς Ἑλβετίας διηυκόλυνε μεγάλως τὰς γαλλικὰς ἐπιχειρήσεις, καθόσον ἡ Ἑλβετία ἀπετέλει μεγάλην ἐξέχουσαν (saillant) ἐντὸς τοῦ γερμανικοῦ ἐδάφους, παρακωλύουσαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν αὐστριακῶν στρατιῶν Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, τοὐναντίον δ' ἐπιτρέπουσαν τοιαύτην μεταξὺ τῶν γαλλικῶν στρατιῶν. Εἰς τὴν σύλληψιν τοιούτου σχεδίου ἐβάρυνε τὰ μέγιστα ἡ γνώμη τῆς Ἀγγλίας, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν διακατοχὴν τῆς παραθαλασσίας περιοχῆς, ἔνθα αἱ μείζονες ναυτικαὶ ἐγκαταστάσεις τῆς Γαλλίας ἐν τῇ Μεσογείῳ. Ὁ Βοναπάρτης, μὴ ἔχων νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν ὅπως ἀναλάβῃ προσωπικῶς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ συγχρόνως μὴ δυνάμενος ἀναφανδὸν νὰ θέσῃ τὸν Μορὼ ἐκτοδών, ἤρχισε προσωρινῶς δρῶν διὰ πανουργίας ὅπως ἐπιβάλῃ τὰς γνώμας του. Πρὸς τοῦτο, ἐσκέφθη ὅπως καθ' ὃν χρόνον ἡ στρατιὰ τοῦ Ρήνου θὰ ἐπιτεθῇ πρώτη μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀπωθήσῃ τὴν ἀντιμέτωπον αὐστριακὴν στρατιὰν πρὸς Βαυαρίαν, ἡ στρατιὰ τῆς Ἰταλίας νὰ παραμείνῃ προσωρινῶς ἐν ἀμύνῃ, μέχρις οὗ παρασχεθῇ ὁ χρόνος μεταφορᾶς διὰ τῶν Ἄλπεων τῆς ἐφεδρικῆς στρατιᾶς καὶ τμήματος 20 000 ἀνδρῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλβετίας, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐνισχυθῇ σοβαρῶς ἡ στρατιὰ τῆς Ἰταλίας, ἧς τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἐσκόπει σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀναλάβῃ προσωπικῶς.

Α' Ἐκστρατεία τῆς Ἰταλίας (5 Ἀπριλίου - 15 Ἰουνίου 1800). Ἀρχομένου τοῦ 1800, ἡ ὑπὸ τὸν Μασένα γαλλικὴ στρατιὰ τῆς Ἰταλίας εὑρίσκετο, παρὰ τὰς κατηγορηματικὰς διαταγὰς τοῦ ὑπάτου Βοναπάρτου, διεσπαρμένη, μὲ τὸ δεξιὸν (8 000 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Miollis) περὶ τὴν Γένουαν, τὸ κέντρον (12 000 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Σοὺλτ) εἰς τοὺς αὐχένας τῶν Ἀπεννίνων Καντιμπόνε καὶ Μποκκέτα, τὸ ἀριστερὸν (13.000 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Suchet) εἰς τὸν αὐχένα Τέντε, εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς τὸν ποταμὸν Βὰρ (σύνορα μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πεδεμοντίου). Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν, ἡ ὑπὸ τὸν Μέλας αὐστριακὴ στρατιὰ (3 σώματα) εἶχεν, ἓν σῶμα τεταγμένον πρὸς τὰς διαβάσεις τῶν Ἄλπεων ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς προασπίσεως τοῦ Πεδεμοντίου (Σαρδηνίας) ἀπὸ πάσης γαλλικῆς ἐπιδρομῆς, τὰ δ' ἕτερα δύο συγκεντρωμένα εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Μπορμίντα καὶ Τανάρο, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπιτεθῇ ἐν καιρῷ κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, μὲ τὸ δεξιὸν ἐκ 30.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἔλνιτζ ἐναντίον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ Σουσέ, μὲ τὸ κέντρον ἐξ 70 000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Μέλας ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Σούλτ, καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸν ἐξ 25.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ott ἐναντίον τῆς Γένουας. Τὴν 5ην Ἀπριλίου 1800 ἤρχισεν ἡ αὐστριακὴ ἐπίθεσις, ἡ ἐπενεγκοῦσα πλήρη αἰφνιδιασμὸν εἰς τοὺς Γάλλους, ἅτε μὴ ἀναμένοντας τόσον ταχεῖαν τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπιθέσεως. Ἐπῆλθε τότε διάρρηξις τοῦ γαλλικοῦ μετώπου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Σαβόν, καὶ ἓν μὲν μέρος μετὰ τοῦ Σοὺλτ καὶ τοῦ Μασένα ἀπωθήθη πρὸς τὴν Γένουαν, ἕτερον δὲ μετὰ τοῦ Σουσὲ πρὸς τὸν ποταμὸν Βάρ. Ἅπασαι αἱ ἀπόπειραι τοῦ Μασένα ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὰς μετὰ τοῦ Σουσὲ συγκοινωνίας ἀπέτυχον, μεθ' ὅλους τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Γάλλων, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς 18ης Ἀπριλίου τὸ δεξιὸν καὶ τὸ κέντρον τῶν Γάλλων ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς Γένουας, καὶ τότε ἤρχισαν αἱ κατὰ τοῦ φρουρίου τούτου ἐπιχειρήσεις, αἱ φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα *πολιορκία τῆς Γένουας* (18 Ἀπριλίου—4 Ἰουνίου 1800). Τὴν μὲν 30ὴν Ἀπριλίου ἐξετέλεσαν οἱ Αὐστριακοὶ σοβαρὰν ἔφοδον κατὰ τῆς Γένουας, ἀλλ' ἀπέτυχον, τὰς δὲ 11ην καὶ 13ην Μαΐου ἀπεπειράθησαν οἱ Γάλλοι ἐξόδους, ὄχι μόνον ἀποτυχούσας, ἀλλὰ καὶ δωσάσας ἀφορμὴν ὅπως ὁ Σοὺλτ τραυματισθῇ καὶ συλληφθῇ αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ἐνῷ οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ἐξαίφνης τὴν 16ην Μαΐου ὁ περὶ τὴν Σαβὸν γαλλικὸς στρατὸς ἐσυνθηκολόγησε, ὁπότε ἔπαυσε πλέον ὁ Μασένα ἀποπειρώμενος ἔξοδον. Ἀποκλεισθεὶς ὁ γαλλικὸς στρατὸς τῆς Γένουας, ἀπὸ ξηρᾶς μὲν ὑπὸ τῶν

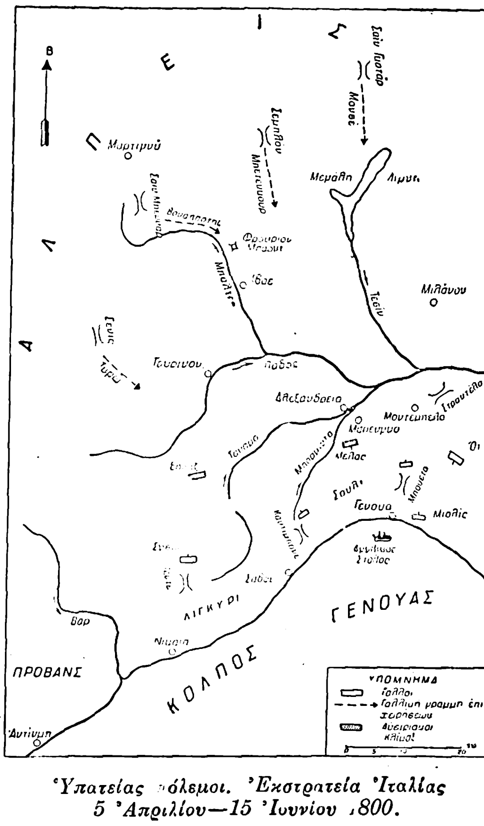

Ὑπατείας πόλεμοι. Ἐκστρατεία Ἰταλίας 5 Ἀπριλίου—15 Ἰουνίου 1800.

στρατευμάτων τοῦ Ὄτ, ἀπὸ θαλάσσης δ' ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ἐξήντλησε τέλος τὰς τροφάς του δι' ὃ τὴν 4ην Ἰουνίου 1800 ἐξηναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, ἀποδεχθεὶς τοὺς εὐνοϊκωτάτους ὅρους τοὺς προταθέντας ὑπὸ τοῦ Μέλας, συνισταμένους εἰς τὴν μετὰ τιμῶν ἔξοδον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ φέροντος τὸν ὁπλισμόν του, καὶ εἰς τὴν διὰ θαλάσσης μεταφορὰν εἰς Ἀντὶμπ καὶ Νίκαιαν. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὸ γαλλικὸν μέτωπον τοῦ Βὰρ ἀντέσχε, μεθ' ὅλας τὰς ἀποπείρας τῶν Αὐστριακῶν πρὸς ἐκβίασίν του. Τὸ σχέδιον τοῦ Βοναπάρτου ἦτο τὸ νὰ σπεύσῃ διὰ τῆς ἐφεδρικῆς στρατιᾶς νὰ ἐπιφέρῃ αὐτοπροσώπως τὴν λύσιν, εἰς τοῦτο δὲ τὸν ὑπεβοήθησε πολὺ ἡ παράτασις τῆς εἰς Γένουαν ἀμύνης τοῦ Μασένα. Τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1800, ἡ ἐφεδρικὴ στρατιά, ὑπὸ τὴν πραγματικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βοναπάρτου, ὑπὸ τὴν ὀνομαστικὴν δὲ τοῦ Μπερτιέ, καθ' ὅσον ὁ ὕπατος δὲν εἶχεν ἐξουσιοδότησιν νὰ εἶναι ἀρχιστράτηγος, εἶχε φθάσει εἰς τὰς βορειοδυτικὰς ὑπωρείας τῶν Ἄλπεων, καὶ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ μηνὸς τούτου ἤρχισεν ἡ προσπέρασις τῶν χιονοσκεπῶν κλιτύων, χρησιμοποιηθεισῶν ἁπασῶν τῶν διαβάσεων· τῆς τοῦ Σαὶν Μπερνάρ, δι' ἧς διέβη ὁ κύριος ὄγκος μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ ὑπὸ τὴν αὐτοπρόσωπον διοίκησιν τοῦ Βοναπάρτου, τῆς τοῦ Σενὶς (Cenis), δι' ἧς διέβη τὸ στράτευμα τοῦ στρατηγοῦ Thureau, τῆς τοῦ Σεμπλόν, δι' ἧς διέβη τὸ στράτευμα τοῦ Bethencourt, τῆς τοῦ Σαὶν Γκοτὰρ (Gothard), δι' ἧς διέβη τὸ ἐξ Ἑλβετίας ἀποσταλὲν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Moncey. Ἡ διὰ τοῦ Σαὶν Μπερνὰρ διάβασις, μήκους 150 περίπου χιλιομέτρων, ἔμεινεν ἔκτοτε πασίγνωστος καὶ περιώνυμος, λόγῳ τῶν ἀφαντάστων δυσχερειῶν πρὸ τῶν ὁποίων προσέκοπτεν ἡ προσπέρασις τοῦ πυροβολικοῦ χρήσις ἵππων ἦτο ἀδύνατος, δι' ὃ τὰ πυροβόλα εὑρίσκοντο ἐπὶ ἑλκύθρων, σχηματισθέντων ἐκ κορμῶν δένδρων, ἑλκομένων ὑπὸ ἀνδρῶν) Ὡς ἂν δὲ νὰ μὴ ἤρκουν αἱ ἐδαφικαὶ δυσκολίαι, συνήντησεν ἡ

Digitized by Google

φάλαγξ αὕτη σοβαρὰν ἀντίστασιν πρὸ τοῦ αὐστριακοῦ φρουρίου Bard. Ἐπειδὴ δὲ ἡ δι' ἐκβάσεως προσπέρασις τῆς στενωποῦ Μπὰρντ καθίστατο τελείως ἀνέφικτος, δι' αὐτό, τὸ μὲν πεζικὸν καὶ ἱππικὸν διῆλθον διὰ παραπλεύρου ἀτραποῦ (τῆς τοῦ Ἀλμπαρέντο), τὸ δὲ πυροβολικὸν διῆλθε νύκτωρ διὰ τεχνάσματος, ἅτε περιτυλιχθέντος τοῦ σώτρου τῶν τροχῶν δι' ἀχύρου καὶ στυπείου, εἰς τρόπον ὥστε ἡ κυλίνδησις, γινομένη ἐντελῶς ἀθορύβως, οὐδόλως προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες ἰσχυρίζοντο τὴν ἐπομένην ὅτι οὐδὲν πυροβολικὸν διῆλθε πρὸ τοῦ φρουρίου. Τὴν 27 Μαΐου ἡ ἐφεδρικὴ στρατιὰ εἶχεν ἐξ ὁλοκλήρου συγκεντρωθῆ εἰς τὸ ὕψος τοῦ Ἰβρέ Δεδομένου ὅτι ἡ Γένουα ἀνθίστατο ἀκόμη, συνεπῶς ἀπησχόλει αὐστριακὰς δυνάμεις, θὰ ἠδύνατο ὁ Βοναπάρτης νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ νὰ δώσῃ ἀποφασιστικὴν μάχην, ἐν τούτοις δὲν τὸ ἔπραξεν, ἀλλὰ κατηυθύνθη πρὸς τὸ Μιλᾶνον, ἔνθα συνηνώθη μετὰ τοῦ ἐκ Σαὶν Γκοτὰρ ἀποσπάσματος τοῦ Moncey καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ αὐστριακῶν ἀποθηκῶν. Ὑπάρχουσι συγγραφεῖς (π. χ. ὁ Bonnal, ὁ Descoins) κατακρίνοντες τὴν μὴ ἄμεσον ἐπίθεσιν ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου· οὐχ ἧττον ὁ Μέγας Ναπολέων, γράφων τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ, δικαιολογεῖ τὴν ἀπόφασίν του νὰ μὴ ἐπιτεθῇ, ἀποδίδων ταύτην εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς προκαταβολικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν συγκοινωνιῶν του. Ὁ Μέλας, πληροφορηθεὶς περὶ τῆς γαλλικῆς ταύτης προελάσεως, ἤρχισε συγκεντρώνων δυνάμεις περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν (ἀνάκλησις δυνάμεων ἐκ Τουρίνου καὶ ἐκ Γενούης, καταληφθείσης ἤδη), ὁπότε ὁ Βοναπάρτης, νομίσας ὅτι ἐπρόκειτο περὶ συγκεντρώσεως ἀποβλεπούσης εἰς τὴν διάνοιξιν τῶν πρὸς Μάντουαν συκγοινωνιῶν, ἀπεφάσισε τὴν ἔγκαιρον κατάληψιν τῆς στενωποῦ Στραντέλλα. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας προῆλθεν ἡ *μάχη τοῦ Μονιεμπέλο*, 9 Ἰουνίου 1800, ἡ ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Γάλλων καὶ ἀφήσασα ὑπὸ τὴν διακατοχὴν αὐτῶν τὴν σοβαρὰν ταύτην στενωπόν. Πρὸ τῆς στενωποῦ Στραντέλλα ἐστάθη ὁ Βοναπάρτης ἐπὶ τριήμερον, ἀναμένων αὐστριακὴν ἐπίθεσιν, ἀλλὰ μὴ δεχθεὶς τοιαύτην καὶ στερούμενος πληροφοριῶν περὶ τῶν Αὐστριακῶν, εὑρίσκετο ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου. Σχηματίσας τότε τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὁ Μέλας ὑπεχώρει μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του πρὸς Γένουαν, ἔνθα, ὀχυρούμενος καὶ χρησιμοποιῶν τὸν ἀγγλικὸν στόλον ὡς ἔρεισμα, θὰ παρηνώχλει διαρκῶς τοὺς Γάλλους (κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ πρὸς ἁπάσας τὰς κατευθύνσεις γραμμαὶ συγκοινωνιῶν τῶν Αὐστριακῶν ἦσαν ἀποκεκομμέναι), ἀπεφάσισε νὰ προωθήσῃ τὴν 12ην Ἰουνίου τὸν γαλλικὸν στρατὸν πρὸς Μαρένγκο, ἵνα ἐκεῖθεν ἀποκόψῃ τὴν πρὸς Γένουαν ὁδὸν ὑποχωρήσεως τῶν Αὐστριακῶν. Ὄντως ὁ Μέλας ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Γένουαν, ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσῃ τὸ ὕστατον τοῦτο μέσον ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα. Τοιουτοτρόπως προῆλθεν ἡ *μάχη τοῦ Μαρένγκο*, 14 Ἰουνίου 1800, ἡ ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Γάλλων. Ὁ Μέλας, ἡττηθεὶς πανταχοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν σύμβασιν τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς 15ης Ἰουνίου 1800, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ ὁ αὐστριακὸς στρατὸς θὰ παρέδιδεν ἅπαντα τὰ φρούρια τῆς Ligurie, τῆς Λομβαρδίας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου, μεθ' ὃ θ' ἀπεσύρετο ἐκεῖθεν (ἀνατολικῶς) τοῦ ποταμοῦ Μίντσιο.

Β. Ἐκστρατεία τῆς Γερμανίας (25 Ἀπριλίου—25 Δεκεμβρίου 1800). Ἐπὶ τῇ προόψει νὰ ἐπιτεθῇ πρώτη ἡ γαλλικὴ στρατιὰ τοῦ Ρήνου, ἵνα τοιουτοτρόπως παρασχεθῇ ὁ χρόνος τῆς προχωρήσεως τῆς ἐφεδρικῆς στρατιᾶς πρὸς Ἰταλίαν, ὁ ὕπατος Βοναπάρτης ἔστειλε σχέδιον εἰς τὸν Μορὼ περὶ τῆς δράσεώς του ἐν Γερμανίᾳ, ὅπερ συνωψίζετο εἰς τὸ ὅτι ἡ γαλλικὴ στρατιὰ τοῦ Ρήνου ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὸ δεξιόν της, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ ἑλβετικοῦ ἐδάφους, μεθ' ὃ νὰ προσπεράσῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, παρὰ τὴν Schaffhouse, καὶ νὰ εἰσβάλῃ ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ ἄνω Δουνάβεως, ὑπερκερωμένου τοιουτοτρόπως τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καὶ προκαταλαμβανομένων αἰφνιδιαστικῶς τῶν Αὐστριακῶν, συνεπῶς ἐξαναγκαζομένων εἰς ὑποχώρησιν πρὸς Βαυαρίαν. Ἀλλ' ὁ Μορὼ δὲν ἠσπάσθη τὸ σχέδιον τοῦτο, οὐδ' ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ πλεονεκτήματος τῆς κατοχῆς τοῦ ἑλβετικοῦ ἐδάφους. Αἱ συμφώνως τοῖς σχεδίοις τοῦ Μορὼ διεξαχθεῖσαι ἐπιχειρήσεις χωρίζονται εἰς δύο περιόδους.

1η περίοδος. Τὴν 25 Ἀπλριλίου 1800 προσεπέρασεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς τοῦ Μορὼ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, εἰς Kehl, Νιοὺ Μπριζὰκ καὶ Bâle (Βασιλείαν), ἐπιφυλασσόμενος νὰ συγκεντρωθῇ βραδύτερον, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀφεθῶσιν οἱ Αὐστριακοὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τῶν γαλλικῶν προθέσεων. Ὁ Μορὼ ὅμως ἀμφεταλαντεύθη τότε ἐπὶ μακρόν, δι' ὃ προσεπέρασε καὶ ἐπαναπροσεπέρασε τὸν Ρῆνον πολλάκις, ἐνῷ ἐπεβάλλετο ὅπως ἡ ἐπίθεσίς του εἶναι κεραυνοβόλος καὶ ἀποφασιστική. Ἐπωφεληθεὶς ὁ Κραίυ τῶν γαλλικῶν τούτων χρονοτριβῶν, ἐπρόφθασε καὶ συνεκέντρωσε τὸν στρατόν του περὶ τὸ Stokach καὶ τὸ Ἔνγκεν, καὶ τότε διεξήχθησαν τὴν 3ην Μαΐου οἱ φερώνυμοι ἀγῶνες, οἱ ἀπολήξαντες ὑπὲρ τῶν Γάλλων καὶ ἐξαναγκάσαντες τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Moeskirch ἀρχικῶς, πρὸς Biberach κατόπιν, ἔνθα, μετὰ διαδοχικοὺς ἀγῶνας, διεξαχθέντας τὴν 5ην καὶ 7ην Μαΐου, ἀπολήξαντας δ' ὑπὲρ τῶν Γάλλων, ἐξηκολούθησαν οἱ Αὐστριακοὶ τὴν ὑποχώρησιν πρὸς Οὔλμ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Αὐστριακοὶ εἶχον ἀπωθηθῆ ἐκ τῆς κεντρικῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄλπεων, παραμεινάσης τοιουτοτρόπως ἐλευθέρας διὰ τοὺς Γάλλους. Ἐνῷ ὤφειλε τότε ὁ Μορὼ νὰ μὴ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἁπλῆν ἀπώθησιν τῶν Αὐστριακῶν, ἀλλὰ νὰ ἐπιτεθῇ ἐρρωμένως, τοὐναντίον ἔστη ἀμφιρρέπων, μέχρις οὗ, τὴν 17ην Μαΐου, ἐτάχθη ἱππαστὶ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, δυτικῶς τῆς Οὔλμ καὶ μὲ μέτωπον πρὸς τὸ φρούριον τοῦτο, χωρὶς ὅμως τὴν πρόθεσιν τῆς ἀμέσου ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ φρουρίου. Ὁ Μορὼ ἠθέλησε τότε ν' ἀναμείνῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιχειρήσεων, δι' ὃ ἤλλαξε θέσεις καὶ ἐτάχθη παραλλήλως τοῦ Δουνάβεως, ἀποβλέπων μόνον εἰς τὴν προκάλυψιν τῶν διαβάσεων τῶν Ἄλπεων. Τέλος ἀπεφάσισε νὰ δράσῃ ἀποκόπτων τὰς συγκοινωνίας τῶν ἐν Οὔλμ Αὐστριακῶν μετὰ τῆς Βιέννης, ἐπειδὴ δὲ τότε ὁ Κραίυ ἀπέστειλε στράτευμα πρὸς παρακώλυσιν τῆς γαλλικῆς δράσεως, ἐπῆλθεν ἡ *μάχη τοῦ Χοχστάεντ* (Hochstaedt), 19 Μαΐου 1800, ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Γάλλων καὶ

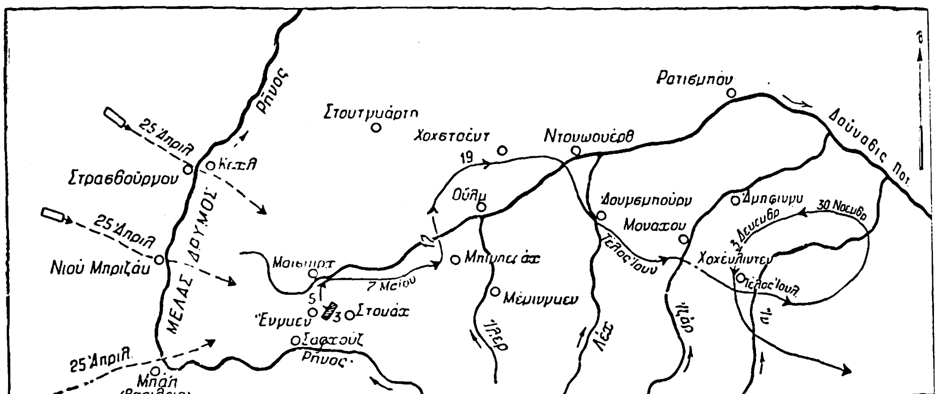

Ὑπατείας πόλεμοι. Ἐκστρατεία Γερμανίας. 25 Ἀπριλίου—25 Δεκεμβρίου 1800.

καταδείξασα ἐναργῶς εἰς τὸν Κραίυ τὸ ἀδύνατον τῆς παραμονῆς του εἰς Οὔλμ. Ὁ Κραίυ ἀπεφάσισε τότε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Βοημίαν, τοῦθ' ὅπερ καὶ κατώρθωσε χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ὑπὸ τῶν Γάλλων. εἰμὴ πολὺ βραδέως, ὁπότε πλέον καταδίωξις ἦτο ἀδύνατος, μικρά τινα δὲ τμήματα αὐστριακῶν ὀπισθοφυλακῶν, ἅτινα ἠδύναντο ἴσως νὰ προσβληθῶσι, διέφυγον καὶ ταῦτα, καθόσον ὁ Κραιυ ἐγνώρισεν εἰς τὸν Μορὼ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ σύμβασιν τῆς 15ης Ἰουνίου, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Ὁ Μορὼ ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, προσπεράσας τοῦτον παρὰ τὸ Donauwerth, καὶ κατηυθύνθη εἰς Μόναχον, ὅπερ κατέλαβε τὸ τέλος Ἰουνίου 1800. Τὴν 15ην Ἰουλίου 1800 συνήφθη ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Parsdorf, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα θὰ παρέμενον εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ ποταμοῦ Ἰζὰρ (Γάλλοι) καὶ Ἴν (Αὐστριακοί).

2α περίοδος. Ἐπειδὴ αἱ ἐν Λυνεβὶλ ἀρξάμεναι διαπραγματεύσεις εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν, ἅτε τῆς Αὐστρίας ἀρνηθείσης νὰ ὑπογράψῃ ἄνευ τῆς Ἀγγλίας, δι' αὐτὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1800 ἐπανελήφθησαν αἱ ἐπιχειρήσεις, αἱ χαρακτηριζόμεναι ὡς 2α περίοδος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ εὑρίσκετο ὁ ἀρχιδοὺξ Ἰωάννης, ἀντικαταστήσας τὸν Κραίυ Τὰ ἑκατέρωθεν σχέδια συνοψίζονται: οἱ μὲν Αὐστριακοὶ προὐτίθεντο νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Ἴν καὶ τότε νὰ προσπεράσωσιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ὄχθης, μεθ' ὃ νὰ στραφῶσι μὲ πόλον τὸ ἀριστερόν των, εἰς τρόπον ὥστε, ἀφοῦ ταχθῶσιν ἐπὶ γραμμῆς καθέτου πρὸς τὸ γαλλικὸν μέτωπον (τεταγμένον παρὰ τὸν Ἰζάρ), νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν Γάλλων, καθ' ὃν χρόνον αὐστριακὸν στράτευμα, προερχόμενον ἐκ Ρατισμπόν, θ' ἀπεπειρᾶτο ν' ἀποκόψῃ τὴν πρὸς δυσμὰς ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων· οἱ δὲ Γάλλοι προὐτίθεντο νὰ ἐκβιάσωσι κατὰ μέτωπον τὰς ἐπὶ τοῦ Ἴν αὐστριακὰς γραμμὰς (τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ Μορὼ κατεκρίθη δριμέως ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐν τοῖς εἰς Ἁγίαν Ἑλένην γραφεῖσιν «Ἀπομνημονεύμασι»), τοῦθ' ὅπερ ἦτο σχέδιον πολὺ παρακεκινδυνευμένον, ἅτε εὐνοοῦν τὸ αὐστριακὸν σχέδιον (ἀντὶ ἀποφυγῆς τῆς πλευρικῆς προσβολῆς, τοὐναντίον ἐδίδετο ἔτι μείζων λαβὴ εἰς ταύτην). Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ αὐστριακοῦ σχεδίου δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ἐπέτυχε, καθόσον προσεβλήθη τὴν 30ὴν Νοεμβρίου 1800 τὸ ἀριστερὸν τῶν Γάλλων παρὰ τὸ Ampfing καὶ ἀπωθήθη πρὸς τὸ κέντρον, ἀλλ' ἐνῷ ὤφειλε τότε ὁ ἀρχιδοὺξ Ἰωάννης νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ ἐπελθόντος αἰφνιδιασμοῦ ἐπὶ τῶν Γάλλων καὶ νὰ ἐπιτεθῇ ἐρρωμένως, τοὐναντίον ἔστη, καὶ τότε οἱ Γάλλοι συνελθόντες καὶ ἀντιληφθέντες τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἐπρόλαβον νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Hohenlinden. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Αὐστριακοὶ ἐπῆλθον τότε κατὰ τῶν Γάλλων, συνήφθη ἡ *μάχη τοῦ Χοχένλιντεν* (3 Δεκεμβρίου 1800), ἡ ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Γάλλων. Οἱ Αὐστριακοὶ τότε ὑπεχώρησαν ὄπισθεν τοῦ Ἴν (ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης), ὁ δὲ Μορὼ ἐξηκολούθησε τὴν πρὸς Βιέννην προέλασιν, ἀλλὰ λίαν βραδέως. Κατιδοῦσα ἡ Αὐστρία τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καταλήψεως τῆς Βιέννης, ἀντικατέστησε τὸν ἀρχιδοῦκα Ἰωάννην διὰ τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου, ἀλλ' οὗτος, φθάσας ἐπὶ τόπου καὶ ἀντιληφθεὶς τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, ἐζήτησεν ἀμέσως ἀνακωχήν. Συνήφθη τότε ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Steyer τῆς 25ης Δεκεμβρίου 1800, ἣν ἐπηκολούθησε τέλος ἡ μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκη εἰρήνης τῆς Λυνεβὶλ (9 Φεβρουαρίου 1801). Συναφθείσης καὶ τῆς μετὰ τῆς Ἀγγλίας συνθήκης εἰρήνης τῆς Ἀμιένης (25 Μαρτίου 1802), ἐπερατώθησαν οἱ πόλεμοι τῆς ὑπατείας.

Ν. Θ. ΚΑΛΛΑ

ὑπατεύω· εἶμαι ὕπατος, ἀσκῶ τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίαν, εἴτε ὡς ὕπατος, εἴτε ὡς ἀναπληρωτὴς τοῦ ὑπάτου: «οἱ ὑπατευκότες τῶν Ρωμαίων ἱππέων» οἱ γενόμενοι ὕπατοι, οἱ ἀξιωθέντες ποτὲ τῆς ὑπατείας.

ὑπάτη (ἡ) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Μία τῶν χορδῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λύρας καὶ εἷς τῶν φθόγγων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κλίμακος. Ἡ μὲν ὑπάτη τοῦ τετραχόρδου ὑπάτων (*ὑπάτη-ὑπάτων*) ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν φθόγγον 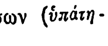, ἡ δὲ ὑπάτη τοῦ τετραχόρδου μέσων (*ὑπάτη-μέσων*) πρὸς τὸν φθόγγον 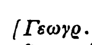.

Γ. Σ.

Ὑπάτη *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1 364. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἀπαλώια* (ἢ *Δυβλώτα*), *Βαρκά*, *Καρυά*, *Λουτρὰ Ὑπάτης* καὶ τὴν μονὴν *Ἀγάθωνος* (ἢ *Ἀγάθωνης*), εἰς ἀπόστασιν ὥρας, πέραν τοῦ Ξεριᾶ, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*. Κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Λαμίας εἰς γραφικωτάτην θέσιν, ἄνωθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ καὶ εἰς τὰς βορείας κλιτῦς τῆς Οἴτης. Ἡ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὕπαρξις τῆς σημαντικῆς ταύτης πόλεως ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ὑγιεινῆς καὶ στρατηγικῆς αὐτῆς θέσεως. Διὰ ταύτης ἄγει ὁδὸς ἀρχομένη ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ πρὸς τὴν διάβασιν τῆς Οἴτης (στενὰ τοῦ Λιάσκοβου). Ἡ κοιλὰς τοῦ Ξεριᾶ ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τῆς πολίχνης, διακόπτεται ὑπὸ ἀποτόμων ὀχθῶν, αἵτινες καθιστοῦν ἀδύνατον τὴν ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἄνοδον. Ὡσαύτως καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ ὀρεινὴ αὐτῆς θέσις ὁρίζεται ὑπὸ χαράδρας μικροτέρου βάθους. Πρὸς νότον ἑνώνει αὐτὴν μετὰ τοῦ ὄρους αὐχὴν χαμηλός, ἐκ τοῦ ὁποίου φέρει ἀτραπὸς εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τῆς Οἴτης. Τὸ ὑψηλὸν τῆς τοποθεσίας καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ὑδάτων καθιστοῦν αὐτὴν τερπνὴν διαμονήν, γνωστὴν καὶ διὰ τὰ κάτωθεν αὐτῆς ὑπάρχοντα ἰαματικὰ λουτρά. Ἡ ἐκ Λαμίας διὰ τοῦ Λιάσκοβου κλαδίου ἁμαξιτὸς διέρχεται πρῶτον διὰ τῶν Λουτρῶν τῆς Ὑπάτης (15 χιλιόμ.) καὶ ἀκολούθως

Digitized by Google

μετὰ 7 χιλιόμ., φθάνει εἰς τὴν κωμόπολιν. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἡμιγυμνάσιον, ἀστυνομίαν κλπ.

— [Ἱστορ.] Ἡ *Ὑπάτη*, καλουμένη καὶ *Ὕπατα* καὶ *Ὑπάτα* ἦτο ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ θεσσαλικοῦ λαοῦ τῶν Αἰνιάνων, μνημονευομένη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (384—322 π. Χ.), τοῦ ἀρχαιοτέρου χαλκοῦ εὑρεθέντος νομίσματος ἀναγομένου εἰς τοὺς χρόνους 400—344 π. Χ. Ἐξ ἐπιγραφῶν μανθάνομεν ὅτι οἱ ἄρχοντες τοῦ κοινοῦ τῶν Αἰνιάνων ἦσαν πέντε τὸν ἀριθμὸν καὶ ὠνομάζοντο Αἰνιάρχοι, ἡ δὲ πρωτεύουσα Ὑπάτη εἶχε καὶ ἰδίους ἄρχοντας, τρεῖς τὸν ἀριθμόν. Ἀπέστελλον δ' οἱ Αἰνιᾶνες εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον δύο ἱερομνήμονας. Πλὴν τῶν κοινῶν τῶν Αἰνιάνων νομισμάτων, ἡ Ὑπάτη ἔκοπτε καὶ ἴδιον νόμισμα, ἀφ' ἑνὸς μὲ κεφαλὴν Διὸς καὶ κεραυνὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν Ἀθηνᾶν νικηφόρον, ἱπταμένην, μετὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος. Τῷ 229 π. Χ. πιθανῶς ἠναγκάσθησαν οἱ Αἰνιᾶνες, κατόπιν συμφωνίας μεταξὺ τῶν Αἰτωλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων, νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν. Κατὰ τὸν Αἰτωλικὸν πόλεμον δὶς συνῆλθε τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν ἐν τῇ Ὑπάτῃ, ὅπως συζητήσῃ τοὺς ἐκ μέρους τῶν Ρωμαίων προτεινομένους ὅρους. Κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὁπότε αἱ ὀρειναὶ χῶραι τῆς Θεσσαλίας εἶχον ἐρημωθῆ, εἶχε καταπέσει καὶ ἡ σημασία τῆς Ὑπάτης. Ἀρχομένου ὅμως τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ἡ Ὑπάτη παρίσταται μὲ ἀξιοσημείωτον ἀκμήν, τοῦ Ρωμαίου ποιητοῦ Ἀπουληΐου ὑμνοῦντος τὴν χάριν, τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ τερπνὸν αὐτῆς. Ἡ Ὑπάτη τότε ἐθεωρεῖτο ἡ ἀκμαιοτάτη της Θεσσαλίας πόλις, καὶ μόνον λήγοντος τοῦ Β' αἰῶνος ἤκμαζον πρὸς τῇ Ὑπάτῃ ἡ Λαμία καὶ ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα Λάρισσα. Ἐν Ὑπάτῃ τὸ πρῶτον ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον ὁ Ἡρωδίων, εἷς τῶν ἑβδομήκοντα ἀποστόλων, ἀκολουθῶν κατὰ τὸν Συναξαριστὴν τὸν συγγενῆ αὐτοῦ ἀπόστολον Παῦλον. ἐχειροτονήθη μάλιστα καὶ ἐπίσκοπος τῆς «Ἐκκλησίας Ὑπάτης», μαρτυρήσας ὑπὸ τῶν χριστιανομάχων κατοίκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ Ἰουδαῖοι. Ἡ Ὑπάτη φαίνεται ὅτι μετωνομάσθη *Νέαι Πάτραι* μετὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, οὕτω δ' ἐκλήθη καὶ ἡ ἐπισκοπή. Ἡ μετονομασία αὕτη, ὡς καὶ τῆς Λαμίας εἰς Ζητούνιον, φαίνεται προελθοῦσα εἴτε ἐκ καταστροφῆς ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ σεισμοῦ τοῦ 551, ἀνακτισθεισῶν τῶν πόλεων μετὰ χρόνον ὑπὸ νέα ὀνόματα, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν. ἐν τούτοις Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ἐν τῷ περὶ τῶν θεμάτων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους συγγράμματι αὐτοῦ, μνημονεύει ἀμφότερα τὰ ὀνόματα τῆς πόλεως, δηλαδὴ «Ἀπάτη» ἀντὶ Ὑπάτη καὶ ἐπακολουθεῖ «μητρόπολις, αἱ νῦν λεγόμεναι Νέαι Πάτραι». Τὸ πρῶτον ἐπισήμως νέον ὄνομα Νέαι Πάτραι μνημονεύεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς τῷ 879 συνελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου, ἔνθα φέρεται ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομα «Λέοντος Νέων Πατρῶν».

Τῷ 886 μ. Χ. φέρεται ἡ ἐκκλησία Νέων Πατρῶν ὡς μητρόπολις, ὑποκειμένη τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξοχώτερος πάντων τῶν μητροπολιτῶν ἦτο ὁ Εὐθύμιος, ὁ ἐπιλεγόμενος Μαλάκης. Εἰς τὴν μητρόπολιν Νέων Πατρῶν ὑπήγοντο τέσσαρες ἐπίσκοποι. ὁ Γαλάζων, ὁ Κοτσιάρου, ὁ Σιβίκτου καὶ ὁ Βαριάνης, τῶν ὁποίων αἱ ἕδραι εἶναι ἄγνωστοι ἢ ἀμφίβολοι. Αὗται ὅμως κατηργήθησαν πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τὸν ΙΓ' αἰῶνα, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἡ ὡς ἀρχιεπισκοπὴ φερομένη τῶν Νέων Πατρῶν ὑπήγετο εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Θεσσαλονίκης.

Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὁ νόθος υἱὸς τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β' Ἰωάννης, ὅστις ἔλαβεν ὡς προῖκα τὴν Θεσσαλικὴν Βλαχίαν, ἐπεκταθέντος ἀκολούθως τοῦ δεσποτάτου αὐτοῦ μέχρι τοῦ Παρνασσοῦ, ἐξέλεξεν ὡς ἕδραν τὸ ὀχυρώταταν φρούριον τῶν Νέων Πατρῶν, τὰς ὁποίας οἱ Φράγκοι ὠνόμαζον La Patria. Ἀφορμὴ ἐκστρατείας ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου ἐκ μέρους τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου παρῆξεν ἡ διαμαρτυρία τοῦ δεσπότου διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προκηρυχθεῖσαν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ δεσπότης τῶν Νέων Πατρῶν πρὸ τοῦ πλήθους τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς ἠναγκάσθη νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δεσποτάτου, ἔνθα ἔδειξε τολμηροτάτην ἀντίστασιν (τῷ 1275). Ἕνεκα τῆς ἀναμενομένης σιτοδείας ἐκ τῆς πολυανθρωπίας τῶν Νέων Πατρῶν, εἰς ἃς εἶχον προσφύγει πολλὰ πλήθη ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου, ὁ δεσπότης κατώρθωσε κρυφίως νὰ διαφύγῃ διὰ μέσου τῶν τάξεων τῶν πολιορκητῶν μεταμφιεσμένος καὶ λαβὼν ἵππον ἐκ τῆς παρακειμένης μονῆς, ἔσπευσεν εἰς Θήβας καὶ εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἐκ τοῦ δουκὸς τούτων Ἰωάννου Δελαρός, προτείνας τὴν χεῖρα τῆς θυγατρός του Ἑλένης, φερούσης προῖκα θεσσαλικά τινα πολίσματα. Τοῦτο δὲν ἐδέχθη μὲν ὁ ἴδιος δούξ, ἐδέχθη ὅμως ὁ ἀδελφός του Γουλιέλμος, ὅστις μετὰ 300 ἢ 500 ἐνόπλων ἱπποτῶν ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου καὶ διέσπασε τὴν στρατιὰν τοῦ Παλαιολόγου. Οὕτως ἐλύθη ἡ πολιορκία καὶ ὁ ἐχθρὸς ἀπεχώρησε τῆς Θεσσαλίας, ὁ δ' Ἰωάννης Ἄγγελος εὐγνωμονῶν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, νυμφεύσας τὸν Γουλιέλμον Δελαρὸς μετὰ τῆς Ἑλένης καὶ παραδοὺς εἰς αὐτὸν ὡς προῖκα τὰς πόλεις Ζητούνιον, Γαρδίκι, Γραβιὰν καὶ Σιδηρόκαστρον. Ὅτε δ' ἐν ἔτει 1278 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Βέκκος ἀπεδέχθησαν τὴν ὑποταγὴν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ρωμαϊκὴν καὶ ὁ πατριάρχης ὑπέβαλεν εἰς ἀνάθεμα τὸν δεσπότην Νέων Πατρῶν, ὁ Ἰωάννης, συγκαλέσας τοπικὴν σύνοδον ὀκτὼ ἐπισκόπων, ἀπεκήρυξε τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ὡς αἱρετικὴν καὶ ἀπήγγειλε κατὰ τοῦ πάπα καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ ἀνάθεμα καὶ ἀφορισμόν. Οὕτως ἠγέρθη νέος πόλεμος τοῦ δεσποτάτου τῆς Μεγαλοβλαχίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καθ' ὃν τὸ θεσσαλικὸν τοῦτο κράτος ἐξησθένησε. Ἐπὶ τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος αἱ Νέαι Πάτραι περιῆλθον ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Φράγκων, τὸ δ' ἀξίωμα τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐπηύξησε καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1319 κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Καταλανῶν οἵτινες, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς φραγκοκρατίας ἥνωσαν αὐτὰς καὶ ἄλλας κατακτηθείσας πόλεις μετὰ τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔδωσαν τὴν προσωνυμίαν «δουκᾶτον Νέων Πατρῶν». Ὅτε δὲ τὸ δουκᾶτον Ἀθηνῶν περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Νερίου Ἀτζαϊώλη, αἱ Νέαι Πάτραι περιελήφθησαν εἰς τὴν σερβοκρατουμένην Θεσσαλίαν, μέχρις οὗ οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον αὐτὰς τῷ 1393, ἐπὶ Βαγιαζίτ.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ Ὑπάτη ἐκαλεῖτο *Πατρατζίκ* (*Μικραὶ Πάτραι*) καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον ἁρματολίκιον. Ἀπὸ τοῦ 1770, ὅτε ἐσυνθηκολόγησεν ὁ Σταθᾶς μετὰ τῶν Τούρκων, ἔλαβε τὸ ἁρματολίκιον Πατρατζικίου ὁ Κοντογιάννης, κατὰ δὲ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος προεστὼς τῆς ἐπαρχίας Πατρατζικίου ἦτο ὁ ἐκ Μαυρίλλου Χατζηχρῆστος Ἀναγνώστου Οἰκονόμου, ὅστις ἐκαλλώπισε πολλὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Περὶ τῷ 1810 ἡ πόλις εἶχεν 7.500 κατοίκους περίπου, κατὰ τὸ ἥμισυ Ἕλληνας καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ Τούρκους καὶ Ἰουδαίους. Σφοδραὶ καὶ ἐπανειλημμέναι ἦσαν αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μόλις μέρος τῆς πόλεως κατελήφθη τῷ 1822.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ κράτους κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπαρχία Πατρατζικίου ἡνώθη μετὰ τῆς τοῦ Ζητουνίου εἰς μίαν, τὴν τῆς Φθιώτιδος. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1836 ἀνέκτησεν ἡ πόλις τὸ παλαιὸν αὐτῆς ὄνομα. Τὰ τείχη τῆς ἀρχαίας πόλεως διατηροῦνται κατὰ τὴν νοτίαν καὶ ὑψηλὴν πλευρὰν ἑκασταχοῦ κατὰ 1—2 στρώσεις λίθων. πάχους 3,80 μ. Ἡ κορυφὴ τῆς ἀκροπόλεως ἀποτελεῖται ἐκ γυμνοῦ ἀσβεστολίθου. φέρουσα ἴχνη τῆς μεσαιωνικῆς ὀχυρώσεως τῶν Νέων Πατρῶν ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς κυκλικὸν πύργον. Ἐγκάρσιον τεῖχος ὁρίζει τὴν βυζαντινὴν πόλιν, ἥτις, ὡς συνήθως, κατελάμβανε τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας καὶ ἀκροπόλεως καὶ τὴν ἄνω πόλιν. Ἀπὸ τοῦ τείχους τούτου ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους καταπιπτει λίαν ἀποτόμως πρὸς βορρᾶν εἰς μεγάλην βαθμῖδα ἄνωθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ, ἔνθα ἡ σημερινὴ Ὑπάτη. Ἐνταῦθα διακρίνει τις τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς μετὰ τῶν κυριωτάτων οἰκοδομημάτων. Βορείως καὶ ἀνατολικῶς τῆς βαθμῖδος διασῴζονται ἔτι λείψανα τοῦ κάτωθεν ἀρχαίου τείχους. Ἐκ τῶν οἰκοδομημάτων διακρίνει τις μέρη τοῦ γυμνασίου. Ἔξωθεν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν, εὑρέθησαν πολλοὶ τάφοι μετὰ ἔργων τέχνης, εἰς δὲ τὴν πρὸς τὰ θερμὰ λουτρὰ τῆς Ὑπάτης διεύθυνσιν τῆς πόλεως, ὅπου ὑπερθεν εἰς τοὺς βράχους διακρίνονται ἀναθηματικαὶ κόγχαι, ἵσταται ναός, πιθανῶς ἐν τῇ θέσει ἀρχαίου ἱεροῦ.

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

— **Ὑπάτης *λουτρά*.** Τοποθεσία λουτρῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φθιώτιδος, ἐν μέσῳ πεδιάδος, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ὑπὸ τὴν Οἴτην, ἀπέχουσα 15 χλμ τῆς Λαμίας. Κυριώδης πηγὴ ἀναβλύσεως ὑδάτων εἶναι μία, ἥτις τροφοδοτεῖ τοὺς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν εὑρισκομένους λουτῆρας, οἵτινες διὰ σωληναγωγῶν δέχονται τὸ διαρκῶς κοχλάζον, ἐκ τῆς ἐκλύσεως ἀφθόνων φυσαλλίδων διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ὕδωρ τῆς πηγῆς, οὗτινος ἡ ἀρχικὴ θερμοκρασία ἐπ' ἐλάχιστον ταπεινοῦται εἰς τοὺς λουτῆρας. Ἡ ἀνάβλυσις γίνεται ἐκ κοιλότητος χοανοειδοῦς, εὑρισκομένης ἐν κλειστῷ περιπτέρῳ. Ἡ ὀσμὴ τοῦ ὕδατος εἶναι ὑδροθειοῦχος, ἡ ὄψις θολὴ καὶ ἡ γεῦσις ἁλμυρὰ μετὰ τοῦ ἐκ τοῦ CO_2 δριμυγμοῦ. Ἡ ἐκλυομένη κατὰ 24ωρον ποσότης ὕδατος δὲν εἶναι σταθερά, ὑφισταμένη κατὰ χρονικὰ διαστήματα αὐξομειώσεις. Ἄλλοτε μὲν φθάνει τὰ 1700 κυβ. μ. κατὰ 24ωρον καὶ ἄλλοτε ἐλλείπει τὸ ὕδωρ παντελῶς. Ἡ χημικὴ σύστασις τῶν ὑδάτων εἶναι, κατὰ τὸν καθηγητὴν Α. Κ. Δαμβέργην, ἡ ἑπομένη:

Χλωριοῦχον νάτριον	3 32153 ‰	
» κάλιον	0 1.117 »	
» ἀσβέστιον	0.06737 »	
» μαγνήσιον	0.40584 »	
Βρωμιοῦχον μαγνήσιον	0.00195 »	
Θειικὸν ἀσβέστιον	0.02839 »	
Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον	1 28095 »	
» μαγνήσιον	0.04788 »	
» νάτριον	0.26033 »	
Ὀξείδιον ἀργιλίου	0.00040 »	
» σιδήρου	0.00020 »	
Πυριτικὸν ὀξὺ	0.02620 »	
Ἄθροισμα στερεῶν συστατικῶν	5.55221	γρμ.
Ἐλεύθ. ἀνθρακ. ὀξὺ	1.2024	(610 κ. ἑ.)
Ὑδρόθειον	0.009	(6,24 κ. ἑ.)
Θερμοκρασία 33°		
Ἀκτινενέργεια N = i. 10^8 μεγίστη 0.8		

Ἐν Ὑπάτῃ ὑπάρχουσι 40 λουτῆρες καὶ μία κοινὴ δεξαμενή, ὡσαύτως τρία ξενοδοχεῖα καὶ δύο λαϊκὰ περίπτερα.

Τὰ ὕδατα τῆς Ὑπάτης δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν θερμῶν ἀλκαλικῶν ὑδροθειοχλωριούχων πηγῶν, πλουσίων εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Ἡ ἰαματικὴ πηγὴ τῆς Ὑπάτης, ἀπὸ τὰς σπανίας ἐν τῷ κόσμῳ. μετ' ἐπιφυλάξεως θὰ ἠδύνατο νὰ προσομοιωθῇ πρὸς τὰς πηγὰς Baden τῆς Ἑλβετίας, Greoux τῆς Γαλλίας, Aachen τῆς Γερμανίας, Harkany τῆς Οὑγγαρίας. Ἡ λουτροτοποθεσία Ὑπάτη ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην ἐπιστημονικῆς διαρρυθμίσεως καὶ ἐξυγιάνσεως κατὰ τῆς ἑλονοσίας, ἵνα καταστῇ ἀληθὲς προσκύνημα καὶ τῶν ξένων. Ἡ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τῶν λουτρῶν τῆς Ὑπάτης εἶναι ἀναμφισβήτητος καὶ δικαίως ἀπεκλήθη κολυμβήθρα Σιλωὰμ ἐπὶ νόσων τοῦ δέρματος, ἐκζεμάτων, ἑρπήτων, λειχήνων κλπ. ἐπὶ χοιραδικῶν παθήσεων, ἐπὶ νοσημάτων τῶν πεπτικῶν καὶ ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, καρδιοπαθειῶν καὶ ἀρτηριακῆς ὑπερτάσεως. Χορηγεῖται πρὸς πόσιν, λοῦσιν καὶ εἰς ἐπιθέματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ξ. Λάνδερερ*, Περὶ τῶν ἐν Ὑπάτῃ θερμῶν ὑδάτων (Ἀθηνᾶ Ε. 1854).—*Δ. Ἀλαβανάκη*, Περὶ τῶν ἐν Ὑπάτῃ ὑδάτων (Ἰατρικὴ Ἐφημερὶς Β. 73).—*F. Geiger*, Χημικὴ ἀνάλυσις τῶν ὑδάτων τῆς Ὑπάτης (Ἀσκληπιὸς Δ 1859.—*Α. Κ. Δαμβέργη*, Χημικὴ ἀνάλυσις τῶν ἐν Ὑπάτῃ ἰαματικῶν ὑδάτων (Γαληνὸς Κ. Στ. 1896).—*Τρ. Εὐαγγελίδου*, Τὰ ἰαματικὰ ὕδατα τῶν λουτρῶν Ὑπάτης (1905).—*Κ. Δ. Καπράλου*, Τὰ λουτρὰ Ὑπάτης (Παρνασσὸς ΙΕ, 1893).—*Ι. Καρδαμάτη*, Περὶ ἐξυγιάνσεως τῆς ἑλονοσοβλήτου περιοχῆς τῶν ἰαματικῶν πηγῶν Ὑπάτης (Δελτίον ἰαματικῶν πηγῶν Νο 1).—*Μ. Παπαδοπούλου*, Τὰ ἰαματικὰ ὕδατα τῆς Ὑπάτης (Ἰατρ. ἐφ. Στρ. Γ. 21).—*Ε. Παπανικολάου*, Ἔκθεσις περὶ τῶν ἐν Ὑπάτῃ λουτρῶν μετά τινων παρατηρήσεων ἐν ἔτει 1879 Γαληνὸς 1880.—*Η. Χατζηκωστοπούλου*, Ἔκθεσις περὶ λουτρῶν Ὑπάτης τοῦ ἔτους 1883 εφ. Ἑτ. Ὑγιεινῆς Α, 249.—*Α. Πετρινη*, Ἰατρικὴ στατιστικὴ τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων Ὑπάτης (1903).—*Ν. Λεούση*, Ἡ ἐν Ὑπάτῃ λουτροθεραπεία (1932).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ στατιστικὴ λουσθέντων ἐν Ὑπάτῃ κατὰ τὰς περιόδους 1930, 1931 (Δελτίον ἰαματικῶν πηγῶν).

Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

— **Ὑπάτη** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀρθὴ ἀνάγνωσις (Hypate), ἀντὶ τῆς κακῆς τοιαύτης (Hypaie), τῆς ἐν παλαιοῖς χειρογράφοις τοῦ Πλινίου (3,79) ὀνομασίας τῆς ἀνατολικωτέρας νήσου τῆς συστάδος τῶν *Στοιχάδων*. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Λεβὰν* (πλατ. 43° 03' Β., μηκ. 60° 30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2607: ὁ Marselle to Agay road) τῶν προσγείων τῆς Τουλών.

Σ. Ε. Λ.

Ὑπάτης. —1) Ὀλιγαρχικὸς Θηβαῖος, φονευθεὶς κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἀπελευθερώσεως (Δεκέμβριος τοῦ 379 π. Χ.) τῶν Θηβῶν ἀπὸ τῆς τυραννίας τῶν ὀλιγαρχικῶν. —2) Θηβαῖος στρατηγὸς (ἄλλως: *Ὕπατος*) ὅστις ἡγούμενος ἑπτακισχιλίων Θηβαίων εἶχεν ἐπέλθει μετὰ τοῦ συστρατήγου του Κλεομένους (368 π. Χ.) κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου, ὅστις εἶχεν αἰχμαλωτίσει κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τὸν Πελοπίδαν. Ἡ ἀνικανότης ἀμφοτέρων τούτων τῶν στρατηγῶν ἠνάγκασε τὴν στρατιὰν τῶν Θηβαίων ν' ἀνακηρύξῃ ὁμοφώνως στρατηγὸν τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ὅστις ὑπηρέτει ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης ὑπὸ τὸν Κλεομένη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην.

ΚΑΨ.

Ὑπατία. Μαθηματικὴ καὶ φιλόσοφος, ἀκμάσασα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ ὀνομαστοῦ μαθηματικοῦ καὶ φιλοσόφου Θέωνος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς καὶ ἐσπούδασε παρὰ τῷ πατρί της καὶ εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας, μετὰ ταῦτα δὲ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὴν νεοπλατωνικὴν σχολὴν τοῦ Πρόκλου καὶ Ἱεροκλέους. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ Ὑπατία, ὅτε ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ἐντριβεστάτη εἰς τὴν νεοπλατωνικὴν φιλοσοφίαν, διδαχθεῖσα αὐτὴν εἰς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σχολὴν τοῦ Ἀμμωνίου Σακκᾶ καὶ σπουδάσασα αὐτὴν εἶτα συστηματικῶς καὶ ἰδιαιτέρως, διότι ὁ οἶκός της κατὰ Σουΐδαν ἐγένετο ἐν Ἀθήναις ἐντευκτήριον θαυμαστῶν καὶ μαθητῶν καὶ φιλοσοφούντων. Ἄγνωστον πόσον διέμεινεν ἐν Ἀθήναις· πάντως μετὰ τὴν αὐτόθεν ἐπάνοδόν της ἐμφανίζεται ὡς διδάσκαλος καὶ ἀρχηγὸς σχολῆς φιλοσοφικῶν καὶ μαθηματικῶν σπουδῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὁ Σουΐδας τὴν θεωρεῖ γυναῖκα Ἰσιδώρου τοῦ φιλοσόφου, κατ' ἄλλους δὲ ἔμεινεν ἄγαμος. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν μαθητῶν της γνωστοὶ εἶναι εἰς ἡμᾶς ὁ Τρωΐλος ὁ σοφιστής, ὁ Ἱεροκλῆς, ὁ Ὀρέστης ἔπαρχος Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Συνέσιος ὁ Πτολεμαΐδος, ὅστις ἐν ταῖς πρὸς τὴν φιλόσοφον ἐπιστολαῖς του ἐκφράζεται μετ' ἐξαιρετικῆς τρυφερότητος καὶ ἄκρας οἰκειότητος καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν διδάσκαλον. Οὗτος καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσ-

Digitized by Google

έλευσίν του διετήρησε τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν πρὸς τὴν Ὑπατίαν.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡ Ὑπατία ἐδίδαξε κυρίως νεοπλατωνικὴν φιλοσοφίαν, παραλλήλως δὲ ἐξηγεῖτο καὶ τοὺς ἄλλους φιλοσόφους καὶ δὴ τὸν Ἀριστοτέλη. Ἐδίδαξε πρὸς τούτοις μαθηματικὰ καὶ ἀστρονομίαν. Τὰ ἔργα της ἀπωλέσθησαν ἅπαντα, μόνον δὲ τίτλους τινῶν γνωρίζομεν. Οὕτω ἀναφέρεται ὅτι συνέγραψεν «Ὑπόμνημα εἰς Διόφαντον», ἀρχαῖον μαθηματικόν, ὑπόμνημα εἰς τὰ «Κωνικὰ» τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου, μαθηματικοῦ. Ἰδίως δὲ ἠσχολήθη μὲ τὴν γεωμετρίαν, δι' ὃ καὶ ὑπὸ τοῦ Δαμασκίου παρὰ Φωτίῳ καλεῖται *γεωμετρική*. Ἐκ τῶν ἀστρονομικῶν της συγγραφῶν γνωστὸς εἶναι ὁ «Ἀστρονομικὸς κανών». Πλὴν τῶν θεωρητικῶν, ἡ Ὑπατία διέτριψε καὶ περὶ ζητήματα τεχνικὰ καὶ μηχανικά, ἀναφέρεται δὲ ὅτι τῇ συμβολῇ καὶ καθοδηγήσει της ἐποίησεν ὁ μαθητής της Συνέσιος τὸν ἀστρολάβον, ἀστρονομικὸν ὄργανον.

Ἡ Ὑπατία «ἐπὶ τοσοῦτον προὔβη παιδείας, ὡς ὑπερακοντίσαι τοὺς κατ' αὐτὴν φιλοσόφους, τὴν δὲ πλατωνικὴν ἀπὸ Πλωτίνου καταγομένην διατριβὴν διαδέξασθαι καὶ πάντα τὰ φιλοσόφου μαθήματα τοῖς βουλομένοις ἐκτίθεσθαι» (*Σωκράτ.*, Ἐκκλ. Ἱστορ.) Ἐξυμνεῖται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν διὰ τὸ ἐξαίρετον κάλλος της, τὴν παρρησίαν της τὴν ἀνδρικήν, τὸ θάρρος καὶ τὸ πνεῦμά της, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν σοφίαν της. Κατὰ τὸν Συνέσιον εἶχεν «ἐπαγωγὸν διδασκαλικόν» καὶ «ἐντρεχὴς καὶ διαλεκτικὴ ἐν τοῖς λόγοις περιβαλλομένη τὸν φιλοσοφικὸν τρίβωνα ἡ γυνή, διὰ μέσου τοῦ ἄστεως ποιουμένη τὰς προόδους, ἐξηγεῖτο δημοσίᾳ τοῖς ἀκροᾶσθαι βουλομένοις ἢ τὸν Πλάτωνα ἢ τὸν Ἀριστοτέλη ἢ τὰ ἄλλου ὅτου δὴ τῶν φιλοσόφων». Εὐειδεστάτη καὶ πολυμαθής, προσείλκυε περὶ ἑαυτὴν πολλοὺς θαυμαστὰς καὶ ἀφωσιωμένους μαθητάς, ἡ δὲ φήμη της ἦτο μεγάλη.

Ἡ Ὑπατία ἐδίδαξε τὴν ἐθνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐπιστήμην εἰς χρόνους θρησκευτικῶν φανατισμῶν. Ὁ χριστιανισμὸς μὲ ὁρμὴν καὶ μὲ μένος ἐπάλαιε κατὰ τῶν τελευταίων λειψάνων τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ κατὰ πληθώρας αἱρέσεων καὶ δογμάτων Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐλεύθερος στίβος, ἔνθα συνεκρούοντο τὰ δόγματα, ἐμαίνοντο αἱ αἱρέσεις, αἱ θρησκευτικαὶ διαμάχαι, αἱ φιλοσοφικαὶ ἔριδες καὶ συζητήσεις. Αἱ σχέσεις τῆς Ὑπατίας μὲ τὸν ἐθνικὸν ἔπαρχον Ἀλεξανδρείας Ὀρέστην, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Κύριλλος εὑρίσκετο εἰς ἐχθρικὴν διάστασιν, καὶ ἡ ὑπόνοια ὅτι ἐπέ'ρα ἐπὶ τοῦ Ὀρέστου εἰς διαφόρους πράξεις καὶ ἐνεργείας κατὰ τοῦ Κυρίλλου, ἡ στενὴ καὶ περιωρισμένη ἀντίληψις τοῦ Κυρίλλου, φανατικοῦ καὶ ἀδιαλλάκτου Χριστιανοῦ, ἡ φήμη καὶ ἡ ἐθνικὴ διδασκαλία τῆς Ὑπατίας, πρὸς δὲ καὶ ἡ κρατοῦσα παρὰ τῷ λαῷ τότε ἀντίληψις ὅτι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ μαθηματικὰ ἦσαν γόητες καὶ μάγοι, ὑπὲρ πάντα δὲ ὁ ἐξημμένος φανατισμὸς τῶν Χριστιανῶν, συνετέλεσαν εἰς τὸ τραγικὸν τέλος, τὸ ὁποῖον εὗρεν ἡ Ὑπατία τῷ 416. Ὁ ἀναγνώστης Πέτρος μὲ πολὺν ὄχλον ἐπέδραμε κατὰ τῆς οἰκίας τῆς Ὑπατίας, τὴν ἔσυρε διὰ τῶν ὁδῶν «ἀποδύσαντές τε τὴν ἐσθῆτα ὀστράκοις ἀνεῖλον καὶ μεληδὸν διασπάσαντες ἐπὶ τὸν καλούμενον Κιναρῶνα τὰ μέλη συνάραντες πυρὶ κατηνάλωσαν». Περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ Κυρίλλου διαφωνοῦν οἱ νεώτεροι ἱστορικοί, οἱ δὲ ἀρχαῖοι πάντες τὸν θεωροῦν συμμέτοχον καὶ ἠθικὸν αὐτουργὸν τοῦ ἐγκλήματος, τὸ ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ἀφῆκεν ἀτιμώρητον. Ἡ Ὑπατία εἶναι μοναδικὸν παράδειγμα φιλοσόφου γυναικὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς γυναικείας κινήσεως. Πρώτη αὕτη ἤψατο τῆς αὐστηρᾶς καὶ θετικῆς διανοήσεως καὶ ἐνεφανίσθη δημοσίᾳ ὡς διδάσκαλος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Richard Hoche*, Hypatia die Tochter Theous «Philologus», τόμ. XV σ. 435–474 (1860).—*St. Wolf*, Hypatia die Philosoph. von Alexandria (Crenowitz 1879).—*Herman Ligier*, De Hypatia philosopha (Dijon 1879).—*Wolf Alex Meyer*, Hypatia von Alexandria ein Beitrag zur Geschichte des Neoplatonismus (Heidelberg 1886).—*Guido Bigoni*, Ipatia Alexandrina («Atti del Instituto Veneto di scienze, lettere et arti», τ. 5, σειρὰ 6 (1886—1887), σ 397 κ.ἑ.—*H. von Schubert*, Hyp. von Alex. in Wahrheit und Dichtung (ἐν «Preussische Jahrbücher», τόμ. CXXIV σ. 42—46 (1906).—*Asmus*, Hyp. in tradition und Dichtung («Studien zur vergleich. Literaturgeschichte» τόμ. VII (1907), σ. 11—14).—*Klussmann*, Biblioth. scriptorum classicorum, τόμ. II² σ. 1 (Leipzig 1911, ἔνθα καὶ βιβλιογρ.).—*Σπ. Παπαγεωργίου*, Ὑπατία ἡ Ἀλεξανδρινὴ φιλόσοφος («Ἑστία», Ἰανουάριος—Ἰούνιος 1890, σ. 337 κ.ἑ.) Γ. Μ. Β.

ὑπατικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὕπατον, ὁ τοῦ ὑπάτου: «ὑπατικὴ ἐξουσία» ‖ ὁ διατελέσας ὕπατος, ὁ ὑπατευκὼς (λατ. consularis).

Ὑπάτιος ἅγιος. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ μάρτυς, ὅστις ἐκ Νικομηδείας καταγόμενος ὑπέστη ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ τῷ 273 ἐν Βυζαντίῳ μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τῶν ἀδελφῶν Κλαυδίου, Παύλου, Διονυσίου καὶ τοῦ πατρὸς Λουκιλλιανοῦ καὶ συνεορτάζεται μετ' αὐτῶν τὴν 3 Ἰουνίου. —2) Ὁ ἱερομάρτυς, ἐπίσκοπος τῶν ἐν Παφλαγονίᾳ Γαγγρῶν, μετασχὼν τῶν ἐργασιῶν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς συνόδου (325), ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορταζόμενος τὴν 31 Μαρτίου (τὴν 14 Νοεμβρίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). —3) Ὁ ἐκ Φρυγίας ὅσιος, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, μονάσας ἐν τῇ παρὰ τὴν Χαλκηδόνα μονῇ τῶν Ρουφινιανῶν, ἀποθανὼν τῷ 446 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 17 Ἰουνίου. —4) Ὁ ὁμολογητής, Λυδὸς τὴν πατρίδα, ἐπίσκοπος ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου, ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τοῦ συμπολίτου του ἱερέως Ἀνδρέου τῷ 730 ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας, καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 20 Σεπτεμβρίου (29 Αὐγούστου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). —5) Ὁ μάρτυς, ὅστις ἐν Τριπόλει τῆς Φοινίκης κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους (76) ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ Λέοντος καὶ Θεοδούλου, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 18 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

— **Ὑπάτιος.** Βυζαντινὸς στρατηγός. Ἦτο ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου Α' (491—518) καὶ προχειρισθεὶς ὑπὸ τούτου στρατηγὸς ἀπεστάλη εἰς Μεσοποταμίαν, ὅπου διεκρίθη εἰς τὰς ἐκεῖ ἐναντίον τῶν Περσῶν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Περὶ τὸ 514 ἀπεστάλη κατὰ τοῦ στασιάσαντος ἐν Θρᾴκῃ στρατηγοῦ Βιταλιανοῦ, ἀλλ' ἡττήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ᾐχμαλωτίσθη. Ἐλευθερωθεὶς κατόπιν, ἀντὶ βαρυτάτων λύτρων, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ᾑρέθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀνακληθεὶς κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου Α' (518—527), ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Ρουφίνου ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Καβάδην, ἵνα διαπραγματευθῇ τὴν σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῆς Περσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀποστολήν του ταύτην ὑπῆρξεν ἀτυχής, διότι διεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου καθῃρέθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου. Κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' ἐκραγεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει στάσιν τοῦ Νίκα (τῷ 532), ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τῶν στασιαστῶν βασιλεὺς παρὰ τὴν θέλησίν του, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐκαρατομήθη. Ν. ΚΛΣ

Ὑπατόδωρος. Θηβαῖος χαλκοπλάστης τῶν μέσων τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἔργα τοῦ Ὑπατοδώρου, φιλοτεχνηθέντα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐπίσης Θηβαίου Ἀριστογείτονος, ἦσαν τὰ ἐν Δελφοῖς καὶ πλησίον τοῦ τρωϊκοῦ ἵππου ἀναθήματα τῶν Ἀργείων, ἤτοι τὰ χάλκινα ἀγάλματα τῶν Ἀργείων στρατηγῶν, οἵτινες ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Θηβαίων, νικήσαντες τοὺς Σπαρτιάτας ἐν Οἰνόῃ τῇ συνδρομῇ τῶν Ἀθηναίων (456 π. Χ. περίπου). Ἔργον τοῦ Ὑπατοδώρου ἐπίσης ἦτο καὶ τὸ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῷ πολίσματι Ἀλίφηρα περίφημον ἄγαλμα τῆς θεᾶς «θέας ἄξιον μεγέθους τε ἕνεκα καὶ ἐς τὴν τέχνην». Β. Δ. Θ.

Ὕπατον, ἡ *Ὕπατος* [*Γεωγρ.*]. Ὄρος ἐν Βοιωτίᾳ (νῦν *Σαγματᾶς*), ὑψούμενον ἀποτόμως ἄνωθεν τῆς θηβαϊκῆς πεδιάδος (ΒΑ. τῶν Θηβῶν) καὶ συνεχόμενον μετὰ τοῦ παρὰ τὸν Εὐβοϊκὸν ὄρους Μεσσαπίου (Κτυπᾶ). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ (ὑψ. 747 μ.) ὑπάρχει ναὸς τοῦ Ὑπάτου Διός Νῦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως εὑρίσκεται ἡ μονὴ Σαγματᾶ, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Ι. Σ. Σ.

ὕπατος, *—η, —ον* (ὑπερθετικὸν ἄνευ θετικοῦ καὶ συγκριτικοῦ) ὑπέρτατος, ἀνώτατος: «ὕπατος ἄρχων» ‖ ὕπατος ἁρμοστής» τίτλος ἀνωτάτου ἄρχοντος ἔχοντος εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν, ἀπορρέουσαν εἴτε ἐκ διεθνῶν συνθηκῶν, εἴτε ἐκ τῶν νόμων τῆς χώρας: «ὕπατος ἁρμοστὴς Κρήτης, —Σμύρνης» ‖ *ὕπατος* (ὁ) ὡς οὐσ., ὁ ἕτερος τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τῆς ἀρχαίας Ρώμης (λατ. consul).

— [*Ρωμ. Ἱστορ.*] *Ὕπατος* ἐκαλεῖτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ ὁ ἀνώτατος ἄρχων κατὰ τὴν δημοκρατικὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 509—29 π. Χ. Ἡ τυραννικὴ ἄσκησις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης Ταρκυνίου τοῦ Ὑπερηφάνου (Superbus) παρήγαγε παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὴν ἰδέαν ἐγκαθιδρύσεως φιλελευθερωτέρου πολιτεύματος. Πρὸς τοῦτο ἐξεδίωξαν τῷ 509 π. Χ. τὸν Ταρκύνιον ἐκ Ρώμης, κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἀντὶ ἑνὸς ἰσοβίου καὶ ἀνευθύνου ἄρχοντος κατέστησαν τὴν ἀρχὴν τῶν δύο ἐνιαυσίων καὶ ὑπευθύνων ὑπάτων. Διὰ τοῦ συστήματος τῶν δύο ὑπάτων ἀπέβλεψαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν διχοτόμησιν τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ αὐτοπεριορίζεται καὶ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῇ ἀπολυταρχική. Ἡ ἐκλογὴ τῶν ὑπάτων ἐγίνετο εἴτε ὑπὸ τῶν προκατόχων των, εἴτε ὑπὸ τοῦ δικτάτορος, εἴτε ὑπὸ τοῦ μεσοβασιλέως, βραδύτερον δὲ ἀνετέθη εἰς τὴν Λοχῖτιδα ἐκκλησίαν. Μέχρι τοῦ 367 π. Χ. οἱ ὕπατοι ἐξελέγοντο μόνον ἐκ τῆς τάξεως τῶν πατρικίων, ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως τούτου ἐπετράπη ἵνα ὁ εἷς τῶν ὑπάτων προέρχεται ἐκ τῶν τάξεων τῶν πληβείων, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 342 ἠδύναντο καὶ οἱ δύο ὕπατοι νὰ εἶναι πληβεῖοι, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη τῷ 172 π Χ. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου ἦτο κατὰ κανόνα ἐνιαύσιον, ὑπῆρχον ὅμως χρονικαὶ περίοδοι, καθ' ἃς τὸ ἀξίωμα διήρκει μόνον μῆνας, ὅπως καὶ ἄλλαι, καθ' ἃς διήρκει δύο ἔτη. Ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἐλευθέρας πολιτείας εἶχε καθιερωθῆ ὡς ἀρχή, καθ' ἣν ὁ ὡς ὕπατος ἐκλεγόμενος ἀσκεῖ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὑπάτου ἐπὶ ἓν ἔτος ἐν Ρώμῃ. τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος ἀποστέλλεται ὡς ἀνθύπατος εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας οἱ ὕπατοι εἶχον τὴν ἐξουσίαν, ἣν καὶ οἱ βασιλεῖς, διετήρησαν δὲ καὶ τὴν πομπὴν αὐτῶν· ἦσαν κατ' ἀρχὰς στρατηγοὶ (praetores) καὶ δικασταὶ (judices), διῴκουν τὴν πολιτείαν ἐσωτερικῶς, εἰσέφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου τοὺς ὑπατικοὺς νόμους (leges consulares), ἦσαν οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν νόμων καὶ τῶν δογμάτων τῆς συγκλήτου, τὴν ὁποίαν καὶ συνεβουλεύοντο, διώριζον τὰς ἀρχάς, ἐν αἷς καὶ τὸν δικτάτορα, κατὰ δὲ τὰς ἐκστρατείας διῴκουν ἐναλλὰξ τὸ στράτευμα. Βραδύτερον ἡ ἐξουσία των ἐμειώθη διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ὡρισμένων δικαιωμάτων εἰς τοὺς ταμίας (quaestores), εἰς τοὺς τιμητὰς (censores) καὶ εἰς τοὺς δικαστὰς (praetores). Τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου κατελύθη κατ' οὐσίαν μὲ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας τῷ 29 π. Χ., ὅτε ἱδρύθη ἡ ἀρχὴ τοῦ ἡγεμόνος principatum).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σπ. Βάση*, Ρωμαίων πολιτεία (1901)—*Otto Kartowa*, Römische Rechtsgeschichte, τ. I (1885.)—*Th. Mommsen*, Abriss der römischen Staatsrechts (1907)—*I. Kromayer*, Staat und Gesellschaft der Römer (ἐν «Kultur der Gegenwart, Teil I, Alt. II, 1, 1923). Χ. Γ. Σ.

—[*Γαλλ. Ἱστορ.*] Ἐν τῇ γαλλικῇ ἱστορίᾳ ἐκλήθησαν *ὕπατοι* (consuls) οἱ τρεῖς ἀνώτατοι ἄρχοντες, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ἀνωτάτην ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐξουσίαν, μετὰ τὴν πραξικοπηματικὴν ἀνατροπὴν τοῦ Διευθυντηρίου (Directoire) ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου (18 Ὀμιχλώδους τοῦ VIII μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔτους, δηλαδὴ τὴν 9 Νοεμβρίου 1799). Πρόσωρινοὶ ὕπατοι ἐγένοντο κατ' ἀρχὰς αὐτὸς ὁ Ναπολέων καὶ οἱ Σιεγὲς καὶ Ροζὲρ-Ντυκός, προέβησαν δὲ ἀμέσως εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ νέου συντάγματος, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνετίθετο εἰς τρεῖς ὑπάτους καὶ ἡ νομοθετικὴ εἰς τὴν βουλὴν καὶ τὴν δημαρχίαν. Τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας ἀνέλαβε καθήκοντα νομοπαρασκευαστικά, ἡ δὲ σύγκλητος ἐπηγρύπνει διὰ τὴν τήρησιν τοῦ συντάγματος. Ἐκ τῶν ὑπάτων ὁ πρῶτος συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν, ἐνῷ οἱ δύο ἄλλοι εἶχον ἁπλῶς συμβουλευτικὴν ψῆφον. Τὸ σύνταγμα τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὴν 13 Δεκεμβρίου 1799, πρῶτοι δὲ τακτικοὶ ὕπατοι ἐγένοντο ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης (πρωθύπατος) καὶ οἱ Καμπασερὲς καὶ Λεμπρέν. Διὰ συγκλητικῆς ἀποφάσεως τῆς 4 Αὐγούστου 1802 ἡ ἀρχὴ τῶν ὑπάτων μετετράπη ἀπὸ προσκαίρου εἰς ἰσόβιον ἀλλὰ τὴν 18 Μαΐου 1804, κατηργήθη ὁ θεσμός, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Ναπολέοντος εἰς κληρονομικὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων καὶ τῆς ἀλλαγῆς τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος. Ἡ περίοδος τῆς ἀρχῆς τῶν ὑπάτων εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *puteία*, ἀποτελεῖ δὲ ἓν τῶν λαμπροτέρων κεφαλαίων τῆς ἱστορίας τοῦ Ναπολέοντος, κυρίως διὰ τὰ ἐπιτελεσθέντα κατ' αὐτὴν εἰρηνικὰ ἔργα Τότε συνετάχθη ὁ περίφημος ἀστικὸς κῶδιξ, ὠργανώθη ἡ διοίκησις καὶ ἡ δικαιοσύνη, εἰσήχθη νέον οἰκονομικὸν σύστημα, ἱδρύθη ἡ Τράπεζα τῆς Γαλλίας, συνωμολογήθη τὸ κογκορδᾶτον μετὰ τοῦ πάπα κλπ. Χ. Δ.

Ὕπατος Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον φέρεται ὁ Ἕλλην ἰατρὸς Γεώργιος Σαγκινάτης ἢ Σαγκιτίκιος, ὁ ζήσας ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ γράψας πραγματείαν περὶ τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, δημοσιευθεῖσαν ἐν «Varia Sacra» καὶ ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Στεφάνου Βερνάρδου μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως (ἐν Λεύδῃ 1744). ΑΡ. Π. Ϛ.

—**Ὕπατος** *Ἰωάννης*. Βυζαντινὸς φιλόσοφος· ἰδὲ λ. *Ἰωάννης* ὁ Ἰταλὸς ἢ Ὕπατος, τ. ΙΓ', σ 309 [illegible]

Ὕπατρος, *Δημήτριος*. Ἰατρὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, διακριθεὶς ἐπὶ φιλοπατρίᾳ. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐδείχθη εἷς τῶν δραστηριωτέρων καὶ τολμηροτέρων ἑταίρων. Ἀνέλαβε τὴν τολμηρὰν ἀποστολὴν πρὸς μύησιν τοῦ Μωχάμετ Ἄλη τῆς Αἰγύπτου. Ματαιωθείσης τῆς ἐνεργείας ταύτης, ἀπεφασίσθη τῷ 1820 νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν Προδοθεὶς ὅμως καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἑταίρων, ἵνα μὴ διὰ βασάνων ἀναγκασθῇ νὰ φανερώσῃ τὰ μυστικὰ τῆς ἑταιρείας. Δ. ΙΡ.

ὑπαφορίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ βάσις περιεχομένη, εἰς ποσότητα 3 % περίπου, εἰς τὰ σπέρματα ἐρυθρίνης τῆς ὑπαφόρου Χημικῶς χαρακτηρίζεται ὡς βεταΐνη τῆς *θρυπτοφάνης*, εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, στρέφει δεξιὰ καὶ τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 255°.

ὑπεγγύησις, ἡ *μετεγγύησις* [*Ἀστικ. Δίκ.*] [illegible] *ἐγγύησις*.

ὑπέγγυος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) ὁ ὑποκείμενος εἰς ἐγγύησιν, ἐπὶ παντὸς παρεχομένου ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἀπαίτησίς τις: «ὑπέγγυοι πρόσοδοι» αἱ παρεχόμεναι εἰς τοὺς δανειστὰς πρόσοδοι τοῦ κράτους [illegible] λου, ὑπόλογος, ὑπεύθυνος.—Ἐπίρ. ὑπεγγύως.

Digitized by Google

— **ὑπέγγυοι πρόσοδοι** /*Δημοσ.*/. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς αἱ προορισθεῖσαι διὰ τοῦ νόμου ͵ΒΦΙΘ΄ τοῦ 1898 (ἄρθρ 11) εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους, τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἐν Ἀθήναις Διεθνοῦς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς (Δ Ο Ε.), τῶν ὁποίων ἡ εἴσπραξις ἀνετέθη, διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου (ἄρθρ 14, εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν διαχειρίσεως τῶν ὑπεγγύων προσόδων. Αἱ πρόσοδοι αὗται εἶναι: α) Τῶν ἐξ μονοπωλίων, ἅλατος, σιγαροχάρτου, πυρείων, παιγνιοχάρτων, πετρελαίου, ναξίας σμύριδος. β) Ὁ φόρος καταναλώσεως τοῦ καπνοῦ. γ) Τὸ χαρτόσημον. δ) Τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη τῶν τελωνείων Πειραιῶς καὶ τῶν λοιπῶν κυριωτέρων τελωνείων τοῦ κράτους.

Αἱ ὑπέγγυοι πρόσοδοι προωρίσθησαν διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς τοκοχρεωλυσίας, τῆς ἐξασφαλισθείσης διὰ τῆς ὑπεγγυότητος ταύτης, τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπομένον μετὰ τὴν πληρωμὴν ταύτην ὑπόλοιπον ἀποδίδεται εἰς τὴν εἰς ἣν ἀνήκει κυβέρνησιν. Οἱ νόμοι, οἱ σχετικοὶ πρὸς τὰς προσόδους ταύτας, δὲν δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς Δ. Ο. Ε (ἄρθρ. 38 νόμου ͵ΒΦΙΘ΄). Ἡ ἑταιρεία, εἰσπράττουσα τὰς ὑπεγγύους προσόδους, καταθέτει τὸ προϊὸν αὐτῶν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς διαταγὴν τῆς Δ. Ο. Ε Μετὰ τὸν νόμον 5456 τοῦ 1932 «Περὶ προσωρινῆς ρυθμίσεως ζητημάτων δημοσίου χρέους», τὰ τῆς διαθέσεως τῶν ὑπεγγύων προσόδων ἐρρυθμίσθησαν προσωρινῶς διὰ τῶν μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὁμολογιούχων γενομένων συμφωνιῶν περὶ τοῦ δημοσίου χρέους. Ὡς ὑπέγγυοι πρόσοδοι νοοῦνται καὶ αἱ ἐκ τῆς ὑδροληψίας, κατὰ τὸν νόμον 3316 τοῦ 1925 περὶ ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς (ἄρθρ. 12 καὶ 13), προερχόμεναι καὶ ἐκχωρηθεῖσαι, λόγῳ εἰδικῆς ἀσφαλείας καὶ ἐγγυήσεως τοῦ δανείου τῆς ὑδρεύσεως, εἰσπραττόμεναι δὲ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ὑδάτων, προωρισμέναι δὲ διὰ τὴν τοκοχρεωλυσίαν τοῦ δανείου τῆς ὑδρεύσεως. Ὡς ὑπέγγυοι δὲ εἰς δάνεια δήμων, λιμενικῶν ταμείων κλπ. ἔχουσιν ὁρισθῆ, διὰ τῶν περὶ τῶν δανείων συμβάσεων, πρόσοδοι ἐκ δημοτικῶν φόρων, οἵτινες δὲν δύναται νὰ ἐλαττωθῶσιν ἢ νὰ καταργηθῶσιν εἰμὴ ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις (ἄρθρ 4, 5 καὶ 6 νόμου 2862 τοῦ 1929). Γ. Ν. Κ.

ὑπεγγυότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ὑπέγγυον: «ὑπεγγυότης τῶν προσόδων».

ὑπέδαφος (τό). Τὸ στρῶμα τὸ εὑρισκόμενον κάτωθεν τοῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους εἴτε εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ προελεύσεως μὲ τὸ ἔδαφος εἴτε διαφόρου. Γ. Κ. Γ.

ὑπεζωκὼς ***ὑμὴν*** /*Ἀνατομ.*/. Ὀρογόνος ὑμὴν ἐπενδύων τὸ θωρακικὸν κύτος καὶ διαιρῶν τοῦτο εἰς 3 κοιλότητας, δύο πλαγίας, τὰς *κοιλότητας τοῦ ὑπεζωκότος*, ὧν ἑκατέρα ὑποδέχεται τὸν σύστοιχον πνεύμονα, καὶ μίαν μέσην, τὸ *μεσοπνευμόνιον*, ὅπερ περιέχει τὴν καρδίαν μετὰ τοῦ περικαρδίου, τὸν οἰσοφάγον, τὴν τραχεῖαν, ἔτι δ' ἀγγεῖα καὶ νεῦρα. Ὁ ὑπεζωκὼς ἐμφανίζει δύο πέταλα, τὸ *περίτονον τοιχικὸν* (*περίτονος ὑπεζωκώς*) καὶ τὸ *περισπλάγχνιον* ἢ *πνευμονικὸν* (*περισπλάγχνιος ὑπεζωκώς*), χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ σχισμοειδοῦς κοιλότητος ἢ τριχοειδοῦς σχισμῆς. Καὶ ὁ μὲν περισπλάγχνιος ὑπεζωκὼς περιβάλλει σύμπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πνεύμονος (πλὴν τῶν πυλῶν), κατὰ δὲ τὰς σχισμὰς τοῦ πνεύμονος παρεισδύεται εἰς αὐτὰς μέχρι τῶν πυλῶν, ἐπικαλύπτων καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλας ἐστραμμένας ἐπιφανείας· κατὰ δὲ τὸ ὄπισθεν μέρος ἀνακάμπτει εἰς τὸν περίτονον ὑπεζωκότα, καὶ δὴ ἀπὸ τῶν πυλῶν τοῦ πνεύμονος καὶ κατωτέρω. Ὁ δὲ περίτονος ὑπεζωκὼς περιβάλλει τὴν ἔσωθεν ἐπιφάνειαν τοῦ πλευρικοῦ τοιχώματος (*πλευρικὸς ὑπεζωκώς*)· εἶτα δ' ἀνακάμπτων ἐπικαλύπτει τὴν ἄνω κυρτὴν ἐπιφάνειαν τοῦ διαφράγματος (*διαφραγματικὸς* ἢ *φρενικὸς ὑπεζωκώς*)· ἐντεῦθεν δ' αὖθις ἀνακάμπτει ἐπὶ τὰ ἐντὸς εἰς τὸν *μεσοπνευμόνιον ὑπεζωκότα*, ὅστις φέρεται ἀδιακόπως ἀπὸ τοῦ στέρνου μέχρι τῆς σπονδυλικῆς στήλης· ἐκ δὲ τῆς κατὰ τὸ ἄνω στόμιον τοῦ θώρακος ἀνακάμψεως τοῦ πλευρικοῦ ὑπεζωκότος ἀποτελεῖται ὁ *θόλος τοῦ ὑπεζωκότος*, ὅστις παριστᾷ οἱονεὶ τὴν θήκην τῆς κορυφῆς τοῦ πνεύμονος.

Ὅ τε περισπλάγχνιος καὶ ὁ περίτονος ὑπεζωκὼς σύγκεινται ἐκ λεπτοῦ ὑποθέματος συνδετικοῦ ἱστοῦ ἀναμείκτου μετ' ἐλαστικῶν ἰνῶν καὶ ἐκ μονοστοίβου πλακώδους ἐπιθηλίου. Ὁ περίτονος ὑπεζωκὼς εἶναι εὐαισθητότερος εἰς ἄλγος ἢ ὁ περισπλάγχνιος. Ι. Π.

ὑπείκω· ὑποχωρῶ, ἐνδίδω, ὑποτάσσομαι: «ὑπείκω εἰς τὴν ἀνάγκην, — εἰς τὴν βίαν».

Ὑπείροχος /*Μυθολ.*/. —1) Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου ἐκ τῶν παλλακῶν αὐτοῦ (*Ἀπολλοδ.* Γ, 12,5). —2) Ἐπίσημος Τρώς, φονευθεὶς μετὰ τοῦ Ἱππάμου ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως (*Ἰλιάδ.* Λ, 335). Α. Θ. Σ.

Ὑπείρων /*Μυθολ.*/. Εἷς τῶν Τρώων ἡγεμόνων, φονευθεὶς μετὰ τοῦ Ἀστυνόου ὑπὸ τοῦ Διομήδους (*Ἰλιάδ.* Ε, 144).

ὑπεισάγω, *ἀόρ.* *ὑπεισήγαγον—ὑπεισήχθην*, *παθ. μετχ.* *ὑπεισηγμένος*· εἰσάγω οἱονεὶ λαθραίως, βαθμηδόν.

ὑπεισδύω· εἰσδύω οἱονεὶ λαθραίως, ἀπαρατηρήτως, ὑπεισέρχομαι.

ὑπεισέλευσις, —*εως* (ἡ)· τὸ ὑπεισέρχεσθαι.

— /*Κληρον. Δίκ.*/ *Ὑπεισέλευσις* καλεῖται ἡ παρ' ἐξωτικοῦ κληρονόμου γενομένη δήλωσις ὅτι θέλει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐπαχθεῖσαν αὐτῷ κληρονομίαν. Αὕτη, ὡς ἐκφράζουσα ἁπλῶς τὴν δήλωσιν πρὸς κτῆσιν τῆς κληρονομίας, εἶναι πρᾶξις ἀνεξάρτητος καὶ τῆς πράγματι ἀποκτήσεως τῆς νομῆς τῶν κληρονομιαίων πραγμάτων. Ἡ ὑπεισέλευσις λαμβάνει χώραν μόνον ἐπὶ κλήσεως εἰς τὴν κληρονομίαν ἐξωτικῶν, διότι ὅταν οἱ καλούμενοι εἶναι οἰκεῖοι, καὶ τοιοῦτοι θεωροῦνται σήμερον τὰ ἀνήλικα τέκνα τοῦ τελευτήσαντος πατρός, ἡ κτῆσις ἐπέρχεται αὐτοδικαίως, ἄνευ οὐδεμιᾶς πρὸς τοῦτο δηλώσεως, ἥτις τοὐναντίον μόνον διὰ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς κληρονομίας ἀπαιτεῖται. Ἡ περὶ ὑπεισελεύσεως δήλωσις δύναται νὰ εἶναι ρητὴ ἢ σιωπηρά, ἔγγραφος ἢ προφορική Τοιαύτη σιωπηρὰ κυρίως δήλωσις εἶναι ἡ ἐπὶ προθέσει κληρονόμου ἀνάμιξις εἰς τὴν κληρονομίαν, εἶναι δὲ ζήτημα πραγματικὸν ἡ ἐκτίμησις πότε πρᾶξίς τις ἐμφαίνει ἀνάμιξιν εἰς ταύτην.

Ἡ εἰς τὴν κληρονομίαν ὑπεισέλευσις εἶναι δικαιοπραξία μονομερής, μὴ ὑποκειμένη εἰς οὐδένα τύπον καὶ μόνον ὅταν γίνεται ἐπὶ ὠφελείᾳ ἀπογραφῆς δέον κατὰ τὸ ἄρθρον 1074 τῆς πολιτικῆς δικονομίας νὰ συνταχθῇ περὶ τούτου δήλωσις παρὰ τῷ γραμματεῖ τοῦ ἁρμοδίου πρωτοδικείου Ἡ ἅπαξ κατὰ νόμιμον τρόπον γενομένη δήλωσις περὶ ἀποδοχῆς τῆς κληρονομίας δὲν δύναται πλέον νὰ ἀνακληθῇ. Ἡ τοιαύτη περὶ ἀποδοχῆς δήλωσις δύναται νὰ γίνῃ καὶ δι' ἀντιπροσώπου ἔχοντος πρὸς τοῦτο ειδικὴν ἐντολήν. Μερικὴ εἰς τὴν κληρονομίαν ὑπεισέλευσις δεν ἰσχύει, ἀλλὰ θεωρεῖται ὡς διὰ τὸ ὅλον γενομένη. Ἐπὶ τῆς ὑπεισελεύσεως, ὡς μονομεροῦς δικαιοπραξίας, ἰσχύουσιν οἱ γενικοὶ περὶ δικαιοπραξιῶν κανόνες, ἤτοι ἀπαιτεῖται: 1) Ἱκανότης πρὸς τὸ δικαιοπρακτεῖν. Ἐπὶ τῶν ἐχόντων δὲ περιωρισμένην ἱκανότητα ἡ περὶ ὑπεισελεύσεως δήλωσις γίνεται διὰ τοῦ νομίμου ἀντιπροσώπου των· οὕτω ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐπιτροπείαν, διὰ τοῦ ἐπιτρόπου των κλπ. 2) Βούλησις πρὸς ὑπεισέλευσιν· καὶ 3) Συμφωνία δηλώσεως καὶ βουλήσεως. Ἡ ὕπαρξις ὅθεν ἐλαττωμάτων περὶ τὰ παραγωγικὰ αἴτια τῆς βουλήσεως, οἷον βία, δόλος ἢ πλάνη, ὡς καὶ ὅταν ἡ δήλωσις εἰκονικῶς γίνεται, καθιστᾷ τὴν ὑπεισέλευσιν ἄκυρον ἢ διαρρηκτήν. Ἐκτὸς τῶν ἄνω προσόντων ἡ ὑπεισέλευσις πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὰ ἑξῆς, διὰ νὰ εἶναι ἔγκυρος: 1) Νὰ γίνῃ πρὸ τῆς ἐπαγωγῆς. 2) Νὰ μὴ ἐμφιλοχωρῇ πλάνη ἢ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι ἐχώρησεν αὕτη· 3) Νὰ μὴ ὑπάρχῃ πλάνη περὶ τοῦ λόγου τῆς ἐπαγωγῆς, δηλαδὴ ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἐκ διαθήκης, ὡς καὶ περὶ τοῦ μεγέθους τῆς μερίδος· καὶ τέλος 4) Νὰ εἶναι καθαρά, ἤτοι ἄνευ αἱρέσεως προθεσμίας ἢ ὅρου. Προθεσμία πρὸς ὑπεισέλευσιν οὐδεμία τέτακται ἐν τῷ νόμῳ. Ἐν τούτοις, κατὰ τὸ ἄρθρον 560 τῆς πολιτικῆς δικονομίας, ὁ ἐναγόμενος κληρονόμος ἔχει ἀναβλητικὴν ἔνστασιν διασκέψεως καὶ ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας ἐπὶ τετράμηνον. Ἡ προθεσμία αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου. Ἡ ἐνέργεια τῆς ἐνστάσεως δὲν εἶναι ἀπορριπτικὴ τῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' ἁπλῶς διὰ ταύτης ἀναβάλλεται ἐπὶ τετράμηνον ἡ ἐπ' αὐτῆς συζήτησις. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ τετραμήνου ὁ κληρονόμος ἐναγόμενος χρεωστεῖ ἀμέσως νὰ δηλώσῃ ἂν ἀποδέχεται τὴν κληρονομίαν ἢ οὔ. Ἐφ' ὅσον, ὅθεν, ὁ κληρονόμος δὲν ἐκβιάζεται δι' ἀγωγῆς ὑπὸ δανειστοῦ τινος, οὗτος καὶ μετὰ τὴν πάροδον τῆς τετραμήνου προθεμίας ἔχει πάντοτε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίσῃ ἂν θὰ ὑπεισέλθῃ τελικῶς ἢ οὔ εἰς τὴν κληρονομίαν. Α ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὑπεισέρχομαι, *ἀόρ.* *ὑπεισῆλθον*· εἰσέρχομαι κρυφίως, ἀπαρατηρήτως, ὑπεισδύω || «ὑπεισέρχομαι εἰς τὰ δικαιώματά τινος» οἰκειοποιοῦμαι τὰ δικαιώματά τινος.

ὑπέκθεσις, —*εως* (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἀνεπαρκὴς ἔκθεσις τῆς φωτοπαθοῦς πλακὸς κατὰ τὴν φωτογράφησιν. Ἐπὶ ὑπεκθέσεως τὰ λαμβανόμενα φωτότυπα βραδύνουν νὰ ἐμφανισθῶσιν. Εἶναι δὲ δυνατὸν καὶ μετὰ πάροδον ἔτι τοῦ ὡς ἀνωτάτου καθοριζομένου ὁρίου διαρκείας τῆς ἐμφανίσεως νὰ μὴ ἔχωσιν ἐμφανισθῆ εἰμὴ τὰ φωτεινὰ μέρη τῆς εἰκόνος, ἐνῷ ἀντιστοίχως τὰ ὑπολειπόμενα ἢ καὶ ὁλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς εἰκόνος οὐδόλως ἢ ἀσθενῶς μόνον νὰ σκιαγραφῶνται. Ἡ ὑπέκθεσις εἶναι μᾶλλον συνήθης εἰς τὰς στιγμογραφήσεις. Τὰ ὑπεκτεθειμένα φωτότυπα παρουσιάζονται σκληρά, ἤτοι δεικνύουν ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις μεταξὺ φωτὸς καὶ σκιῶν Τὰ φωτισθέντα μέρη εἶναι ἰσχυρῶς μελανά, ἐνῷ αἱ σκιαὶ παρουσιάζουν κατὰ τὸ μᾶλλον ὑαλώδη διαφάνειαν. Τὰ ἐκ τῶν φωτοτύπων αὐτῶν λαμβανόμενα φωταντίτυπα δεικνύουν ἀναλόγως σκληρὰς εἰκόνας χωρὶς λεπτομερείας Τὰ ὑπεκτεθειμένα φωτότυπα δύνανται νὰ βελτιωθῶσι διὰ τῆς ἐνδυναμώσεως. Κ. Γ. Μ.

ὑπεκκαίω, *ἀόρ.* *ὑπεξέκαυσα*· ἐκκαίω, διεγείρω, παρορμῶ ἐπιτηδείως, ἀπαρατηρήτως: «ὑπεκκαίει τὴν φιλοδοξίαν του».

ὑπεκμισθῶ (—*όω*)· ὑπενοικιάζω, ὑπομισθῶ.

ὑπεκμίσθωσις, —*εως* (ἡ)· ὑπενοικίασις, ὑπομίσθωσις.

ὑπεκμισθωτὴς (ὁ)· ὑπενοικιαστής, ὑπομισθωτής.

ὑπεκφεύγω, *ἀόρ* *ὑπεξέφυγον*· ἐκφεύγω οἱονεὶ λαθραίως, ἐπιτηδείως, ἀποφεύγω, δὲν συμπαρασύρομαι: «δὲν ἀρνεῖται μὲν διαρρήδην, ἀλλὰ πάντοτε ὑπεκφεύγει».

ὑπεκφυγὴ (ἡ)· τὸ νὰ ἐκφεύγῃ, νὰ ἀποφεύγῃ τίς τι ἐπιτηδείως, προσπάθεια πρὸς ἀποφυγήν, πρόφασις.

— *Φορολ. Δίκ.*] *Ὑπεκφυγὴ* εἶναι ὅρος τοῦ φορολογικοῦ δικαίου, σημαίνων τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν ἢ τὴν ἐλλιπῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ φορολογουμένου, ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀμέσων φόρων, τῶν βεβαιουμένων ἐπὶ τῇ βάσει δηλώσεων αὐτῶν. Πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ κολασμὸν τῆς φορολογικῆς ὑπεκφυγῆς, οἱ οἰκονομικαὶ ἔφοροι καὶ λοιπαὶ οἰκονομικαὶ ἀρχαὶ δικαιοῦνται, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρ' αὐτῶν ἐνεργουμένου ἐλέγχου ἢ ἄλλων πληροφοριῶν καὶ στοιχείων, νὰ διενεργῶσι τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένην ἐγγραφὴν τοῦ φορολογουμένου ἐν συμπληρωματικῷ φορολογικῷ καταλόγῳ διὰ φόρους καθαρῶν προσόδων ἢ νὰ προβαίνωσιν εἰς ἄλλας ὑπὸ τῶν λοιπῶν φορολογικῶν νόμων προβλεπομένας φορολογικὰς πράξεις, σκοπούσας τὴν ἐξασφάλισιν τῆς βεβαιώσεως φόρου. Γ. Ν. Κ.

—/*Μουσ.*/ *Ὑπεκφυγὴ* ἢ *διεκφυγὴ* (γαλλ échappement) εἶναι τμῆμα τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ κλειδοκυμβάλου, δι' οὗ κατορθοῦται ὅπως τὸ σφυρίον ἐπανέλθῃ αὐτομάτως εἰς τὴν θέσιν του, εὐθὺς ὡς κρούσῃ τὴν χορδήν. Ἡ ἐπινόησις αὕτη ὑπῆρξε τὸ πρῶτον βῆμα τὸ συντελεσθὲν παρὰ τοῦ Σεβαστιανοῦ Ἐρὰρ πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην ἐφεύρεσιν τῆς *διπλῆς ὑπεκφυγῆς* (double échappement), δι' ἧς εἶναι δυνατὸν ὅπως ἐπαναληφθῇ πλειστάκις φθόγγος τις, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ὅπως τὸ πλῆκτρον ἐπανέλθῃ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν. Τὸ σύστημα τοῦτο λέγεται καὶ «ἐπαναληπτικὸς μηχανισμὸς» (mécanique à répétition), ἐφηρμόσθη δὲ τὸ πρῶτον παρα τοῦ Ἐρὰρ εἰς κλειδοκύμβαλον ἐκτεθὲν παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1823. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς διπλῆς ὑπεκφυγῆς ἐσημείωσε σταθμὸν εἰς τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τῶν κλειδοκυμβάλων καὶ ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ ὀργάνου, ἧς ἐπωφελήθησαν οἱ τότε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου των εὑρισκόμενοι Σοπὲν καὶ Λὶστ (βλ. καὶ *κλειδοκύμβαλον*). Γ. Σ.

—/*Ὁπλομαχ.*/ Τῆς *ὑπεκφυγῆς* γίνεται χρῆσις ἐν τῇ σπαθασκίᾳ. Διὰ ταύτης ὑπεκφεύγει τις τὸν σπαθισμὸν ἂν ἀποσύρεται κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του, οὐδόλως ἐμποδίζων αὐτόν. Κατὰ τὴν ὑπεκφυγὴν ὁ ἀμυνόμενος κάμπτει συνάμα τὴν χεῖρα ἑλκύων τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ σῶμα καὶ ἔχων τὴν κόψιν τῆς σπάθης ἐστραμμένην πρὸς τὸ μέρος, εἰς ὃ ἐκτελεῖται ὁ σπαθισμός, ὅπως εὑρίσκεται κεκαλυμμένος, ἂν τυχὸν ὁ σπαθισμὸς φθάνῃ αὐτόν. Εὐθὺς ὡς ἡ σπάθη τοῦ ἐπιτεθέντος διελθοῦσα ἐξέλθῃ τοῦ σώματος τοῦ ὑπεκφεύγοντος, οὗτος στρέφων τὴν κόψιν αὐτῆς ἀντιθέτως ἀντισπαθίζει. Ἂν ὅμως κατὰ τὸν σπαθισμὸν ἡ χεὶρ τοῦ σπαθίσαντος, μὴ παρεκτραπεῖσα, μείνῃ ἀπέναντι τοῦ σώματος τοῦ ὑπεκφεύγοντος, τότε οὗτος, πρὶν ἀντισπαθίσῃ, μαστιγώνει πρῶτον τὴν ἐχθρικὴν σπάθην, σπαθίζει δ' ἅμα ἀναλόγως. Ὁ σπαθιστής, οὗ τὸν σπαθισμὸν ὑπεκφεύγει τις, ὀφείλει ἀμέσως νὰ στρέφῃ τὴν κόψιν τῆς σπάθης του ἀντιθέτως τοῦ σπαθισμοῦ, ὃν ἐξετέλεσεν, ἵνα δύναται νὰ καλύπτηται ἀποκαθιστάμενος. Τ. Ι. Κ.

ὑπελάτη (ἡ) (Hypelate) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ ἐπιμήκεις βότρυς διατεταγμένα Γνωστὰ δύο εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν Ἀντιλλῶν. Δ. Ν. Π

ὑπεμφαίνω· ἐμφαίνω, δεικνύω ἐμμέσως, ὑποδηλῶ.

ὑπεναντίαι ***κρίσεις*** /*Λογικ.*/. Καλοῦνται οὕτω ἐν τῇ λογικῇ αἱ ἀντίθετοι κρίσεις, ὧν ἡ μία εἶναι μερικὴ καταφατική, ἡ δὲ ἄλλη μερικὴ ἀποφατικὴ IO). Αἱ τοιαῦται κρίσεις δύνανται ἢ ἀμφότεραι νὰ εἶναι ἀληθεῖς («Τινὰ τῶν σωμάτων εἶναι ὑγρὰ —τινὰ τῶν σωμάτων δὲν εἶναι ὑγρά») ἢ ἡ μία τούτων νὰ εἶναι ψευδὴς καὶ ἡ ἄλλη ἀληθὴς («Τινὲς τῶν ἀνθρώπων εἶναι τέλειοι—τινὲς τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι τέλειοι) Τὰς ὑπεναντίας κρίσεις ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει «ἀντικειμένας κατὰ λέξιν μόνον». [Πρβλ. *Θ. Βορέα*: **Λογικὴ (Ἀθῆναι 1932), σ. 77.**]

Digitized by Google

ὑπένδυσις,—*εως* (ἡ)· ἔνδυσις κάτωθεν, ἐσωτερικῶς, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *ἐπένδυσις*.

— /*Ἀρχ.*/ Παρ' ἀρχαίοις διὰ τοῦ γενικοῦ ὅρου *ὑπενδύται* ἢ *ὑπενδύματα* ἐδηλοῦντο πάντα τὰ ἐσωτερικῶς φερόμενα ἐνδύματα, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἐξωρρούχων (*ἐπιβλήματα, περιβλήματα*). —π.

ὑπενδύτης (ὁ) /*Βοτ.*/. Ἡ ἐπιδερμὶς ἡ καλύπτουσα τὰ σποριάγγεια τῶν πτερίδων καὶ προφυλάττουσα ταῦτα ἐκ τῶν διαφόρων καιρικῶν μεταβολῶν. Δ. Ν. Π.

ὑπενδύω· ἐνδύω ὑποκάτω, ἐσωτερικῶς, κοιν *φοδράρω*.

ὑπένη (ἡ) (Hypena) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, κυλινδρικόν, λεπτὸν καὶ φέρουσι τρία ζεύγη ποδῶν. Αἱ χρυσαλλίδες παραμένουσιν ἐγκεκλεισμέναι ἐντὸς μεταξοειδῶν βομβυκίων, ἅτινα ἐπικρέμανται ἀπὸ τῶν κλάδων τῶν δένδρων. Αἱ ψυχαὶ ἵπτανται εἰς τὸ σκότος κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑπένη ἡ προβοσκιδοφόρος* (Hypena proboscidalis), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους. Ἔχει τὰς προσθίας μὲν πτέρυγας φαιοϋτερύθρους μὲ μικρὰς κηλῖδας καὶ κομψὰ φαιὰ καὶ κιτρινέρυθρα ποικίλματα, τὰς δὲ ὀπισθίας πτέρυγας τεφροφαίους. Δ. Ν. Π.

ὑπενθυμίζω· ἐπαναφέρω εἰς τὴν μνήμην τινός, ἐνθυμίζω, ὑπομιμνῄσκω: «σοῦ ὑπενθυμίζω ὅ,τι μοῦ ὑπεσχέθης».

ὑπενθύμισις, —*εως* (ἡ)· ἐνθύμισις, ὑπόμνησις.

ὑπενοικιάζω· ἐνοικιάζω, ἐκμισθῶ τὸ εἰς ἐμὲ ἐνοικιασμένον, ὑπομισθῶ· || καταχρηστικῶς καὶ ἐπὶ μισθωτοῦ, λαμβάνω ἐπὶ ἐνοικίῳ τὸ εἰς ἄλλον ἐνοικιασμένον.

ὑπενοικίασις, —*εως* (ἡ)· ἐνοικίασις τοῦ ἐνοικιασμένου, ὑπεκμίσθωσις: «ἐνοικίασε τὸ σπίτι μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπενοικιάσεως».

ὑπενοικιαστὴ, (ὁ)· ὁ λαμβάνων ἐπὶ ἐνοικίῳ τὸ ἀρχικῶς εἰς ἄλλον ἐνοικιασμένον, ὁ οἱονεὶ ὑπομισθωτής.

ὑπενωμοτάρχης (ὁ) Ὁ ὑπαξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς ὁ φέρων βαθμὸν λοχίου. Ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τῆς ὀλίγον παλαιοτέρας ἐποχῆς *ὑπενωμοτάρχης* ἐκαλεῖτο ὁ ὑπαξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς ὁ φέρων βαθμὸν δεκανέως, καθόσον ὁ φέρων βαθμὸν λοχίου ἐκαλεῖτο κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας ἐνωμοτάρχης 2ας τάξεως. Ν. Θ. Κ.

ὑπεξαγωγὴ (ἡ)· κρυφία, λαθραία ἐξαγωγή

— **ὑπεξαγωγὴ** ***ἐγγράφων***· βλ. λ. *ἐγγράφων* ἐξαφάνισις.

ὑπεξάγω· ἐξάγω κρυφίως, λαθραίως.

ὑπεξαίρεσις, —*εως* (ἡ)· οἰκειοποίησις ξένου κτήματος: «κατηγορήθη ἐπὶ ὑπεξαιρέσει».

— /*Ποιν. Δίκ.*/ Α) *Κοινὴ ὑπεξαίρεσις* καλεῖται «ἡ ἰδιοποίησις ξένου κινητοῦ πράγματος κατεχομένου ὑπὸ τοῦ δράστου» (ποιν. νόμου ἄρθρ. 385 —Σχέδ ἑλληνικοῦ ποιν. Κώδικος, ἄρθρ 347). Ἀπαιτεῖται συνεπῶς, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς κλοπῆς (ΙΔ', 539α'), νὰ εἶναι τὸ ὑπεξαιρούμενον πρᾶγμα κινητὸν ἐνσώματον καὶ ξένον, ἀνῆκον δηλαδὴ κατὰ κυριότητα εἰς ἄλλον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν δράστην. Κατ' ἀντίθεσιν ὅμως πρὸς τὴν κλοπήν, δέον τὸ πρᾶγμα νὰ εὑρίσκηται ἐν τῇ κατοχῇ ἢ ὑπὸ τὴν φύλαξιν αὐτοῦ. Κατοχὴ ἐνταῦθα νοεῖται ὄχι ἡ νομική, ἀλλ' ἡ πραγματικὴ ἀποκλειστικὴ κατ' ἰδίαν βούλησιν ἐξουσίασις τοῦ πράγματος, δυνατὸν δὲ νὰ περιῆλθεν αὕτη τῷ δράστῃ, οὐ μόνον δυνάμει δικαιοπραξίας ἢ ἄλλης ἐννόμου σχέσεως, ἀλλὰ καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ κατὰ τύχην ἀκόμη· πάντως ὅμως ὡς μέσον λήψεως τῆς κατοχῆς πρέπει νὰ μὴ ἐχρησίμευσεν ἡ βία ἢ ἡ ἀπάτη, διότι ἄλλως ἡ πρᾶξις λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τῆς λῃστείας ἢ τῆς ἀπάτης. Ἂν μετὰ τῆς κατοχῆς μετεβιβάσθη τῷ ὑπαιτίῳ καὶ ἡ κυριότης (ὅτε τὸ πρᾶγμα παύει νὰ εἶναι ξένον καὶ δὲν ὑφίσταται ὑπεξαίρεσις), κριθήσεται ἐν τῇ συγκεκριμένῃ ἑκάστοτε περιπτώσει κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου (βλ. σχετικῶς *Κωστῆ—Μπουροπούλου*, «Ἑρμηνεία ποινικοῦ νόμου», ἔκδ. Δ', τόμ. Γ', σελ. 95 σημ. α').

Ἡ ἰδιοποίησις τοῦ πράγματος, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀδικήματος, συντελεῖται, κατὰ νόμον, ὅταν ὁ δράστης προβῇ εἰς μίαν τῶν ἑξῆς ἐνεργειῶν: α') εἰς τὴν κατακράτησιν, ἢ β') εἰς τὴν ἀνάλωσιν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ἢ γ') εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ πράγματος εἰς ἄλλον ἐπὶ δικαιώματι ἰδιοκτησίας. Αἱ ἐνέργειαι αὗται πρέπει νὰ εἶναι παράνομοι· τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρα αὐτῶν αἴρει ἡ συναίνεσις τοῦ ἰδιοκτήτου μόνον, οὐχὶ δ' οἱουδήποτε ἄλλου τυχὸν συγκατόχου ἢ νομέως, διότι ἡ ὑπεξαίρεσις προσβάλλει τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος καὶ οὐχὶ τὸ τῆς κατοχῆς, ὅπως ἡ κλοπή. Αἱ ἀνωτέρω ἐνέργειαι, δι' ὧν συντελεῖται τὸ ἀδίκημα, πρέπει προσέτι νὰ γίνωνται ἄνευ σκοποῦ ἀποζημιώσεως τοῦ ἰδιοκτήμονος· ὅθεν, ἂν ὁ κάτοχος, ὁ κατακρατήσας ἢ ἀναλώσας κλπ. τὸ πρᾶγμα, ἀποζημιώσῃ ἐντελῶς τὸν ἰδιοκτήτην, ἀπαιτήσαντα τοῦτο, δὲν ὑπάρχει ὑπεξαίρεσις· ἡ αἴρουσα ἓν τῶν στοιχείων τοῦ ἀδικήματος ἀποζημίωσις αὕτη δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν ἐπιτρεπομένην ἐν προκειμένῳ ἔμπρακτον μετάνοιαν, διότι αὕτη ἐπέρχεται μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἀδικήματος.

«Κατακρατεῖ» τὸ ξένον πρᾶγμα ὁ δράστης, ὅταν ἔπαυσε νὰ κατέχῃ τοῦτο δι' ἄλλον (τὸν κύριον) καὶ κατέχῃ δι' ἑαυτόν· κατακρατεῖ συνήθως ὁ ἀρνούμενος ὅτι κατέχει ἢ ὁ ἀρνούμενος ἄνευ νομίμου λόγου τὴν ἀπόδοσιν (ἄρθρ. 386 § 1 Π Ν.) ἢ ὁ ἀντικαθιστῶν τὸ πρᾶγμα δι' ἄλλου εὐτελοῦς ἀξίας (Α. Π. 738 τοῦ 1925)· ἡ κατακράτησις προϋπόθεσιν ἀναγκαίαν ἔχει ὅτι ἐγένετο ἐν δικαιώματι πρὸς τὸν δράστην ἀπαίτησις τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ πράγματος πρὸς ἀπόδοσιν. διότι ἄλλως νομίμως ὁ κάτοχος ἐξακολουθεῖ παρακρατῶν τοῦτο. «Ἀναλίσκει» τὸ πρᾶγμα ὁ δράστης, ὅταν καταχρᾶται τοῦτο κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ᾖ πλέον δυνατὸς ὁ οἰκονομικὸς αὐτοῦ προορισμός, ἢ ὅταν τὸ μεταβάλλῃ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως εἰς ἄλλο πρᾶγμα (π χ. ὑπερβολικὴ χρῆσις ἐνδύματος), ἢ ὅταν τὸ καταναλίσκῃ καθ' ὁλοκληρίαν (χρησιμοποίησις εἰσιτηρίου θεάτρου, σιδηροδρόμου). «Παραχωρεῖ εἰς ἄλλον ἐπὶ δικαιώματι ἰδιοκτησίας», ὅταν δι' οἱασδήποτε πράξεως (πωλήσεως, δωρεᾶς, ἀνταλλαγῆς κλπ.) μεταβιβάζῃ ὁ δράστης τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος εἰς ἄλλον.

Τὸ Σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (ἄρθρ. 347) ἀντὶ τῶν διαφόρων τούτων τρόπων τελειώσεως τοῦ ἀδικήματος μεταχειρίζεται τὴν γενικὴν ἔκφρασιν τῆς «ἰδιοποιήσεως».

Ἐξ ὑποκειμένου ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις, ἥτις πρέπει νὰ τείνῃ εἰς τὸν σκοπὸν ἀποστερήσεως τοῦ ἰδιοκτήτου ἄνευ ἀποζημιώσεως καὶ νὰ περιέχῃ τὴν γνῶσιν τοῦ πράττοντος ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ξένον. Ὁ νόμος (ἄρθρ. 386) ὁρίζει πότε θεωρεῖ ὑπάρχοντα τὸν σκοπὸν ἀποστερήσεως, ἀλλ' ἐνδεικτικῶς, οὕτως ὥστε καὶ ἄλλοθεν δύναται νὰ συναγάγῃ ὁ δικαστὴς τὸν σκοπὸν ἀποστερήσεως Κατὰ τὸ ἄρθρ. 386 ποινικοῦ νόμου, τεκμαίρεται ὁ σκοπὸς οὗτος: 1) ὅταν ἀρνῆται ὁ δράστης εἰς τὸν ἔχοντα δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ τὸ πρᾶγμα ὅτι κατέχει ἢ φυλάττει τοῦτο· καὶ 2) ὅταν τὸ ἀναλίσκῃ ἢ τὸ ἀπαλλοτριοῖ, ἐὰν συγχρόνως ὁ δράστης εἴτε: α') δὲν ἔχῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναλώσεως ἢ τῆς ἀπαλλοτριώσεως πρόχειρα τὰ μέσα πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ πράγματος· εἴτε β') δὲν ἀποδίδῃ τοῦτο εἰς τὸν κύριον, ζητήσαντα, οὐδ' ἱκανοποιεῖ αὐτὸν ἐντελῶς. Τὰ τεκμήρια ταῦτα εἶναι μαχητά, δυνάμενα ν' ἀνατραπῶσιν ἐξ ἄλλων περιστατικῶν, ἀποδεικνυόντων τὴν ἔλλειψιν τοῦ σκοποῦ ἀποστερήσεως Τὸ Σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος ὀρθῶς παραλείπει τὴν ἀναγραφὴν τοιούτων τεκμηρίων, καταλεῖπον τῷ δικαστῇ πλήρη ἐλευθερίαν πρὸς ἐκτίμησιν τῆς δολίας προαιρέσεως.

Τετελεσμένον θεωρεῖται τὸ ἀδίκημα ἅμα τῇ ἰδιοποιήσει (κατακρατήσει, ἀναλώσει ἢ ἀπαλλοτριώσει ἄνευ ἀποζημιώσεως) τοῦ πράγματος· δοθέντος δ' ὅτι συναπαιτεῖται καὶ ἡ τοῦ συνιστῶντος τὴν δολίαν προαίρεσιν σκοποῦ ἀποστερήσεως ἐκδήλωσις, ἕπεται ὅτι ἐν ὅσῳ τοιοῦτος σκοπὸς δὲν ἐκδηλοῦται, οὐδ' ἀπόπειραν τοῦ ἀδικήματος δύναται ν' ἀποτελέσῃ οἱαδήποτε τῶν ἀνωτέρω ἐνεργειῶν τοῦ δράστου.

Πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐπιβλητέας ποινῆς λαμβάνει ὁ νόμος (ἄρθρ 388—390) ὑπ' ὄψιν τὴν ἀγοραίαν ἀξίαν τοῦ πράγματος καὶ εἰδικάς τινας ἐπιβαρυντικὰς περιπτώσεις (ὑποτροπήν, συρροὴν τριῶν ὑπεξαιρέσεων κλπ.). Αἱ ἐπὶ κλοπῆς διατάξεις περὶ ἐμπράκτου μετανοίας καὶ περὶ ἠπιωτέρας τιμωρίας τοῦ δράστου, ὅταν οὗτος εἶναι ὡρισμένου βαθμοῦ συγγενὴς πρὸς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ ὑπεξαιρεθέντος πράγματος, ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῆς ὑπεξαιρέσεως (ἄρθρ. 393 Π. Ν).

Β) *Ὑπεξαίρεσις ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων.* Τὰ ἄρθρα 394 καὶ 395 ποινικοῦ νόμου προβλέπουσι δύο περιπτώσεις τοιαύτης ὑπεξαιρέσεως, ἧς (καλουμένης κοινῶς *ἰδιοποιήσεως*) ἀναγκαία προϋπόθεσις εἶναι ἡ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης ἰδιότης τοῦ δρῶντος ὡς δημοσίου ὑπαλλήλου ἢ ὑπηρέτου (ἄρθρ. 489 ἢ ὡς δημοτικοῦ, κοινοτικοῦ, ἐκκλησιαστικοῦ, στρατιωτικοῦ (ἄρθρ. 493) ἢ ἐξομοιουμένου νόμῳ πρὸς τοιοῦτον.

1) Ὅταν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος εἶναι, ὡς ἐκ τῶν καθηκόντων του, ἁρμόδιος νὰ παραλάβῃ πρὸς φύλαξιν, διαχείρισιν, διανομὴν ἢ παράδοσιν εἰς ἄλλην ἀρχὴν ἢ ἰδιώτην τὰ διαπιστευόμενα αὐτῷ, ὡς δημοσίῳ ὑπαλλήλῳ, χρήματα, ἔγγραφα παρεκτικὰ δικαιώματος ἢ ἄλλα κινητὰ πράγματα, ἅτινα, εἴτε εἰς ἰδιώτην εἴτε εἰς τὸ κράτος ἀνήκουσιν, εἶναι τὰ ἀντικείμενα τῆς προκειμένης ὑπεξαιρέσεως (ἄρθρ. 394). Ἡ πρᾶξις συντελεῖται, ὅπως καὶ ἡ κοινὴ ὑπεξαίρεσις, διὰ τῆς ἰδιοποιήσεως, ἤτοι τῆς κατακρατήσεως ἢ τῆς καταναλώσεως ἢ τῆς παραχωρήσεως εἰς ἄλλους ἐπὶ δικαιώματι ἰδιοκτησίας· δὲν συναπαιτεῖται ὅμως σκοπὸς ἀποστερήσεως· ἄρα ὑφίσταται τὸ ἀδίκημα καὶ ἂν ἡ ἰδιοποίησις ἐπράχθη ἐπὶ σκοπῷ ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑπεξαιρεθέντος καὶ ἔχῃ ἔτι ἕτοιμα ὁ δράστης τὰ πρὸς ἀντικατάστασιν μέσα εἰς πᾶσαν στιγμήν. Διὸ ἡ δολία προαίρεσις ἔγκειται ἐν προκειμένῳ μόνον εἰς τὸν σκοπὸν ἰδιοποιήσεως καὶ θεωρεῖται ἐνυπάρχουσα ἐν αὐτῇ τῇ τελειούσῃ ἀντικειμενικῶς τὸ ἀδίκημα ἐνεργείᾳ (κατακρατήσει, ἀναλώσει κλπ.), ἀρκεῖ νὰ περιέχῃ τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπαιτίου ὅτι τὸ ἰδιοποιούμενον εἶναι ξένον, μὴ ἀνῆκον αὐτῷ κατὰ κυριότητα. Ἐπὶ τῆς ὑπεξαιρέσεως τοῦ ἄρθρ. 394 δὲν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν αἱ περὶ ἐμπράκτου μετανοίας διατάξεις τῆς κοινῆς ὑπεξαιρέσεως.

Τὸ Σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος ἐν ἄρθρῳ 270 προβλέπει καθ' ὅμοιον τρόπον τὴν προκειμένην ὑπεξαίρεσιν, τάσσον ταύτην μεταξὺ τῶν «περὶ τὴν ὑπηρεσίαν» ἀδικημάτων.

2) Ὅταν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος δὲν ἦτο ὡς ἐκ τῶν καθηκόντων του ἁρμόδιος νὰ παραλάβῃ καὶ φυλάττῃ τὰ χρήματα ἢ ἄλλα πράγματα οὐδὲ διαπιστεύονται αὐτῷ ταῦτα χάριν τοῦ δημοσίου χαρακτῆρός του, ἀλλ' ἐπωφελούμενος τῆς ὡς δημοσίου ὑπαλλήλου ἰδιότητός του κατώρθωσε νὰ λάβῃ ταῦτα εἰς τὴν ἐξουσίαν του τιμωρεῖται κατὰ τὰς περὶ κοινῆς ὑπεξαιρέσεως διατάξεις τῶν ἄρθρων 388—390 τοῦ ποινικοῦ νόμου (ἄρθρ. 395). Τὴν περίπτωσιν ταύτην, ὡς αὐτονόητον, καὶ περιλαμβανομένην εἰς τὴν κοινὴν ὑπεξαίρεσιν (ἐφ' ὅσον δὲν φέρει τὰ στοιχεῖα τοῦ ἄρθρου 394), παραλείπει τὸ Σχέδιον ποινικοῦ κώδικος.

Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 ὑπεξαιρέσεις ὑπὸ δημοσίου ὑπαλλήλου, καὶ ὅταν φυλάκισις μόνον καταγινώσκεται, ἐπέρχεται, ὡς ἐπακόλουθος ταύτῃ, ἡ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀποβολὴ (ἄρθρα 24. 395, 493 ποινικοῦ νόμου).

Γ) *Ὑπεξαίρεσις ἐγγράφων δικης.* Ἐὰν δὲν φέρῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑπεξαγωγῆς ἐγγράφων (βλ. *ἐγγράφων* ἐξαφάνισις), τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρ 392 ποινικοῦ νόμου, ὅταν συντρέχωσιν οἱ ἑξῆς ὅροι: 1) ὡς ἀντικείμενον, ἔγγραφον δικαιώματος παρεκτικόν, δικολογικὸν ἢ ἄλλο ἐπίσημον, ὑποβληθὲν εἰς τὴν δικαστικὴν συζήτησιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δράστου, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ ὅστις εἶτα τὸ ἀφαιρεῖ ἂν συνεπῶς τρίτος (π. χ. ὁ ἀντίδικος τοῦ προσαγαγόντος τὸ ἔγγραφον) τὸ ὑπεξαιρέσῃ, τιμωρηθήσεται οὐχὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 392, ἀλλ' ἐπὶ ὑπεξαγωγῇ ἐγγράφου, κατὰ τὸ ἄρθρον 424 ποινικοῦ νόμου· καὶ 2) ἀφαίρεσις τοῦ προσαχθέντος ἐγγράφου ἀπὸ τοῦ φακέλου τῆς ὑποθέσεως ἢ ὑπεξαίρεσις αὐτοῦ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον (π. χ. διὰ κατακρατήσεως τοῦ ἐγγράφου παραδοθέντος τῷ προσαγαγόντι ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου προσωρινῶς πρὸς χρῆσιν).

Τὴν ποινὴν ἐπιβάλλει τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, τὸ δικάζον τὴν διαφοράν, κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ὁποίας πράττεται τὸ ἀδίκημα. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου ποινικοῦ δικαστηρίου δίωξις, ἐὰν τὸ πολιτικὸν ἤθελε παρίδει νὰ δικάσῃ τὴν προκειμένην ὑπεξαίρεσιν.

Τὸ Σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος δὲν ἐπαναλαμβάνει τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 392 τοῦ ποινικοῦ νόμου, «ὡς ἀσαφῆ καὶ ἀόριστον» (Αἰτιολ. Ἔκθεσις 1933, σελ. 571). Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—/*Στρατ. Ποιν. Δικ.*/ Τὸ ἄρθρον 238, ὡς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ νόμου 4554, τιμωρεῖ τὴν ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν διαπραχθεῖσαν ὑπεξαίρεσιν διὰ φυλακίσεως τριῶν μηνῶν μέχρι πέντε ἐτῶν, ἐὰν ἡ ἀξία τοῦ ὑπεξαιρεθέντος ἀντικειμένου ἢ τὸ ὑπεξαιρεθὲν ποσὸν δὲν ὑπερβαίνῃ τὰς τετρακισχιλίας δραχμάς. Δι' ὑπεξαίρεσιν ἀντικειμένων ἀξίας μείζονος τῶν τεσσάρων χιλιάδων δραχμῶν ἢ διαπραχθεῖσαν ὑπὸ ἐπιβαρυντικὰς περιστάσεις, θὰ ἐφαρμοσθῶσι, κατὰ τὸ ἐδάφιον δ' τοῦ ἄρθρου τούτου, αἱ διατάξεις τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ νόμου Ἡ ὑπεξαίρεσις ὅπλων κ.λπ, διαπραχθεῖσα ὑπὸ στρατιωτικῶν ὑπολόγων, διαπεπιστευμένων τὴν φύλαξιν, διαχείρισιν, διανομὴν ἢ παράδοσιν αὐτῶν, τιμωρεῖται δι' εἱρκτῆς. Ἡ καταδίκη παντὸς βαθμοφόρου στρατιωτικοῦ εἰς οἱανδήποτε ποινὴν ἐπὶ τῷ ἀνωτέρω ἀδικήματι συνεπιφέρει αὐτοδικαίως ὁριστικὴν ἔκπτωσιν τοῦ βαθμοῦ του. Εἰς τὴν ὑπεξαίρεσιν στρατιωτικῶν πραγμάτων δὲν χωρεῖ ἔμπρακτος μετάνοια. Χ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΗΣ

—/*Ρητορ.*/ Ἡ *ὑπεξαίρεσις* εἶναι σχῆμα λόγου καθ' ὅ, ἀφ' οὗ ἀφαιρέσωμεν πρόσωπον ἢ πρᾶγμα ὡς μέγα καὶ ὑπέροχον, προβαίνομεν εἰς σύγκρισιν πρὸς τὰ λοιπὰ ἢ προκρίνομεν αὐτῶν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος· ὡς «ὁ μὲν Ζεὺς κρατεῖ τῶν πάντων, ἐγὼ δὲ τῶν ἀνθρώπων ἄρχω»· «ὁ μετὰ Ἠλίαν μετάρσιος, ὁ μετὰ Μωσέα θεόπτης». Ι Ο Σ

ὑπεξαιρῶ (—*έω*)· *ἀόρ. ὑπεξῄρεσα*, ἐξαιρῶ, οἰκειοποιοῦμαι ἀλλότριον κτῆμα.

ὑπεξούσιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τινός, ὁ μὴ ἀνεξάρτητος, ἀντίθ. *ἐξουσιαστής*: «τὰ τέκνα εἶναι ὑπεξούσια τοῦ πατρός».

—[Νομ.] Ὑπεξ ύσιος καλεῖται τὸ ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν (Patria potestas) τελοῦν τέκνον. Προϋπόθεσις τῆς κτήσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ ἐν νομίμῳ γάμῳ γέννησις τοῦ τέκνου. Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὡς ἐκ τῶν κρατουσῶν τότε ἀντιλήψεων περὶ οἰκογενείας καὶ τῆς πατριαρχικῆς βάσεως, ἐφ' ἧς ἡδράζετο ἡ ἐπὶ τοῦ τέκνου ἐξουσία τοῦ πατρός, ἀπέρρεεν ἐκ τῆς σχέσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἐξουσιαστὴς πατὴρ εἶχεν ἀπόλυτον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου καὶ κολασμοῦ ἅμα τῶν ἐγκλημάτων του ἀντὶ τῶν δημοσίων δικαστηρίων. Ἀπόρροια τῶν ἄνω σχέσεων εἶναι καὶ ἡ ἑτέρα ἀρχή, ὅτι ὁ ὑπεξούσιος δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἰδίαν περιουσίαν, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ἐκτᾶτο ἀνῆκεν εἰς τὸν πατέρα καὶ καθ' ὅλα κύριον. Ἡ αὐστηρότης ὅμως αὕτη τοῦ ἀρχαιοτέρου δικαίου ἐμετριάσθη βαθμηδὸν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν καλουμένων χρηματίων, ἅτινα ἀπετέλουν διακεκριμένα περιουσιακὰ στοιχεῖα ἀποχωριζόμενα τῆς λοιπῆς πατρικῆς περιουσίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ ὑπεξούσιος εἶχεν ἐξουσίαν διαχειριστικήν, διαφέρουσαν κατ' ἔκτασιν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ χρηματίου. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὸ ὑπεξούσιον οὐδὲν κτᾶται δι' ἑαυτό, παρέπεται ὅτι οὐδεμία ἐνοχὴ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς δύναται νὰ γεννηθῇ. Ἀπέναντι ὅμως τῶν τρίτων εὐθύνεται ὡς αὐτεξούσιος, τοῦ πατρὸς οὐδόλως ἐνεχομένου. Ἐν τούτοις εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις οἱ τρίτοι ἔχουσιν ἀγωγὰς κατὰ τοῦ πατρός, τοιαῦται δὲ εἶναι: 1) ἡ ἐκ τοῦ προσπορίσματος καὶ ἡ τὸ κέρδος διαιροῦσα, ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς διαχειρίσεως τοῦ πατρικοῦ χρηματίου· 2) ἡ κατὰ κέλευσιν, ὅταν αἱ πρὸς τοὺς τρίτους ὑποχρεώσεις τοῦ ὑπεξουσίου ἀνελήφθησαν κατ' ἐντολὴν τοῦ πατρός· καὶ 3) ἡ περὶ τῶν δαπανηθέντων χωροῦσα, ὅταν ἐκ τῶν πράξεων τοῦ ὑπεξουσίου ὠφελήθη ὁ πατήρ. Ἡ πατρικὴ ἐξουσία προστατεύεται καὶ δι' ἀγωγῆς, τῆς περὶ ταύτης δίκης διεξαγομένης σήμερον κατὰ τὴν τακτικὴν διαδικασίαν, λύεται δὲ διὰ χειραφεσίας ἢ θανάτῳ τοῦ πατρός.

Σήμερον διὰ νεωτέρου νόμου ἐν πολλοῖς μετερρυθμίσθησαν. Ἐν πρώτοις τὰ ἀπόλυτα ἐπὶ τοῦ ὑπεξουσίου τοῦ πατρὸς δικαιώματα ζωῆς καὶ θανάτου κλπ. κατηργήθησαν· μόνον δικαίωμα σωφρονισμοῦ αὐτῶν ἀναγνωρίζεται, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ σωματικὴ βλάβη αὐτῶν, ἡ παιδοκτονία καὶ ἡ ἔκθεσις τιμωροῦνται ποινικῶς. Σπουδαίας ἐπίσης τροποποιήσεις, ὡς πρὸς τὰς σχέσεις πατρὸς καὶ ὑπεξουσίου, ἐπέφερε καὶ ὁ νεώτερος περὶ ἀνηλίκων νόμος. Μία τούτων εἶναι ὅτι διὰ τῆς ἐνηλικιώσεως παύει αὐτοδικαίως καὶ ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ὡς καὶ ὅτι διὰ τοῦ γάμου ὁ ἀνήλικος καθίσταται χειράφετος. Ἄλλη εἶναι ἡ τοῦ ἄρθρ. 3 τοῦ αὐτοῦ νόμου, καθ' ὃν τὸ ἀνήλικον δὲν δύναται νὰ συνομολογήσῃ ὑποχρεώσεις ἄνευ συναινέσεως τοῦ πατρός. Σπουδαία ἐπίσης καινοτομία ἐσχήθη διὰ τοῦ ἄρθρου 5, δι' οὗ ὡρίσθη ὅτι ὁ ἀνήλικος ὁ συμπληρώσας τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας του διαθέτει ἄνευ συναινέσεως τοῦ πατρὸς πᾶν ὅ,τι ἰδίῳ καμάτῳ κτᾶται ἢ ἐδόθησαν αὐτῷ πρὸς χρῆσιν. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην συμπεριλαμβάνονται τὰ χρήματα στρατιωτικόν, οἱονεὶ στρατιωτικὸν καὶ ἀπροσπόριστον. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὁ ὑπεξούσιος ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ δι' αὐτοῦ μόνον καθυποβάλλεται εἰς ὑποχρεώσεις, ἔχοντος καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας του. Διὰ τὸ κῦρος ὅμως τῶν πράξεων τοῦ πατρός, συμφώνως καὶ πρὸς διάταξιν τοῦ νεαροῦ νόμου 1310, ἀπαιτεῖται νὰ τηρηθῶσιν αἱ διατυπώσεις, οἷαι ἀπαιτοῦνται ὅταν ὁ ἀνήλικος τελῇ ὑπὸ ἐπιτροπείαν, πλὴν τῆς γνωμοδοτήσεως συγγενικοῦ συμβουλίου. Ἡ ἀπέναντι τῶν τρίτων εὐθύνη τοῦ πατρὸς ἰσχύει καὶ σήμερον, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ἐφ' ὅσον συντρέχουσιν αἱ νόμιμοι προϋποθέσεις. Α. Κ.

ὑπεξουσιότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπεξούσιος.

—[Νομ.] Ἡ κατάστασις τοῦ φυσικοῦ προσώπου τοῦ τελοῦντος ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν.

ὑπεπιμελητής (ὁ). Ἐκαλεῖτο οὕτω ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς, κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς λειτουργίας τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν τῆς οἰκονομίας (1863—1882) καὶ κατόπιν τοῦ οἰκονομικοῦ σώματος (1882—1914), ὁ ἀξιωματικὸς τῶν σωμάτων τούτων ὁ φέρων βαθμὸν ἰσότιμον πρὸς τὸν τοῦ ταγματάρχου. Ἐν τῷ συσταθέντι τῷ 1930 σώματι τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἀεροπορίας, ἐπανιδρύθη ὁ βαθμὸς οὗτος, ἀντιστοιχῶν πρὸς ἐπισμηναγόν. Ν. Θ. Κ.—Ν. Ι. Μ.

ὑπέρ· πρόθ. ἡ ἐτυμολογικὴ σημασία εἶναι ἡ τοῦ ὑπεράνω (πρβλ. λατ. super καὶ ὁμηρικά: «στῆ δὲ ὑπὲρ κεφαλῆς ὁ ὄνειρος» Ἰλ. Β 20, «νεφέλην δ' ἔστησε Κρονίων νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς», Ὀδ. μ 406)· || συντάσσεται μετὰ γενικῆς καὶ σημαίνει ὑπεράσπισιν, βοήθειαν, ἐνδιαφέρον· «μάχεται ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος», «ὡμίλησεν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων», «ἐφρόντισεν ὑπὲρ ὅλων» || μετ' αἰτιατικῆς καὶ σημαίνει τὸ ὑπεράνω, ἐπέκεινα: α') ἐπὶ τόπου: «ὑπὲρ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους», «ἐπικρέμαται κίνδυνος ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν» β') ἐπὶ ποσοῦ: «ἔζησεν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη», «ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους» γ') ἐπὶ βαθμοῦ, δυνάμεως: «ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀγαπᾷ τὰ χρήματα»· φρ. «τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατά», δηλαδὴ τὰ πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ τὰ πρὸς κατηγορίαν || ἐν συνθέσει σημαίνει: α') ὑπεράσπισιν, βοήθειαν κ.τ.τ.: ὑπεραπολογοῦμαι, ὑπεραγωνίζομαι· β') ὑπερβολήν, εἴτε ἐπὶ ἀγαθοῦ, εἴτε ἐπὶ κακοῦ: ὑπεράγαθος, ὑπέρκαλος, ὑπεράνθρωπος, ὑπεραγαπῶ, ὑπεραιμία κ.τ.τ.· γ') ὑπερβολὴν ὡς παράβασιν: ὑπεράριθμος, ὑπερήμερος, ὑπερθρασύνομαι, ὑπερκορέννυμαι || ὑπέρβασιν: ὑπερβαίνω, ὑπερβάλλω, ὑπερθεματίζω, ὑπερισχύω.

ὑπέρα (ἡ) (κοιν. ἱμαντάρι ἢ ντρίτζα καὶ ἐπὶ ἀρτεμόνων κανδηλίτζα, καὶ ἐπὶ παριστίων σολόγγος) [Ναυτ.]. Ἐπισημότατον ἀγόμενον ἐν εἴδει ἐπάρτου, πρὸς ἄρσιν τῆς κεραίας ἢ ἀναδρομικοῦ ἱστίου ἢ παριστίου κατὰ τὴν ἐκπέτασιν αὐτοῦ, ἑλκόμενον ἢ χαλαρούμενον ἀπὸ τοῦ καταστρώματος. Αἱ ὑπέραι τῶν δολώνων εἶναι διπλαῖ ἀποτελοῦσαι σύσπαστα, αἱ δὲ τῶν φωσώνων ἁπλαῖ (ἐνδυναμούμεναι δι' ἀφαιρετοῦ συσπάστου ὀνομαζομένου ἀγγλικὴ ὑπέρα), ὡς καὶ αἱ τῶν σιπάρων. Αἱ μεγάλαι κεραῖαι (τοῦ ἀκατίου, τῆς μεγίστης καὶ αἱ τῶν κάτω δολώνων) μονίμως τοποθετημέναι δὲν ἔχουν ὑπέρας, ἀλλ' αἴρονται ἢ καθαιροῦνται, ὅταν τοιαύτη ἤθελε προκύψει ἀνάγκη, διὰ συσπάστων ἀφαιρετῶν. Αἱ ὑπέραι τῶν μὲν παριστίων προσδένονται περὶ τὸ μέσον τῆς μικρᾶς αὐτῶν κεραίας, αἱ δὲ τῶν ἀνιδρομικῶν διαβάλλονται διὰ τροχίλου ψαλιδωτοῦ, ἠγκυρισμένου εἰς τὸ ψέλιον τοῦ ἄνω ποδεῶνος τοῦ τριγωνικοῦ ἱστίου. Τὰ κέρατα τοῦ τε ἐπιδρόμου καὶ τῶν ἡμιολίων ἔχουν δύο ὑπέρας, τὴν γναθίαν (κοιν. κούτσαν) καὶ τὴν τερθρίαν (κοιν. τοσύνταν). Τὸ ἐπίσημον τοῦ σχοινίου τῆς ὑπέρας ἐνέπνευσε παροιμίαν εἰς τοὺς ἀρχαίους: «τὴν ὑπέραν ἀφεὶς τὸν πόδα διώκει», ἥτις μεταφραζομένη εἰς τὴν σύγχρονον κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν: «ἀφήνεις τὸ ἱμαντάρι γιὰ νὰ πιάσῃς τὴν σκότα», σημαίνει τὸν ἀφήνοντα τὰ σπουδαῖα διὰ νὰ ἐπιληφθῇ τῶν ὀλίγου λόγου ἀξίων. Σ. Ε. Λ.

ὑπεράγαθος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑπερβολικά, λίαν ἀγαθός.

ὑπεράγαν ὑπερμέτρως, πάρα πολύ: «ὑπεράγαν φειδωλός, — ἀφελής».

ὑπεραγαπῶ (—άω)· ἀγαπῶ ὑπερβολικά, ὑπερμέτρως, «ὑπεραγαπᾷ τὰς διασκεδάσεις».

ὑπεραιγαία αὖλαξ [Γεωλ.]. Αὐλακοειδὴς κοιλότης τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν βόρειον Αἰγηΐδα μετὰ τὰς ἀλπικὰς πτυχώσεις καὶ κατεκλύσθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου κατ' ἀρχὰς καὶ τῆς μειοκαίνου κατόπιν. Ἡ αὖλαξ αὕτη εἶχε σχῆμα πολὺ ἀνοικτοῦ V. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν (ἀριστερόν) της σκέλος ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βόλου διὰ τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, τῆς κοιλάδος τοῦ ἄνω Ἁλιάκμονος μέχρι τῆς περιοχῆς τῆς Πρέσπας. Εἰς τὸν πυθμένα τοῦ θαλασσίου αὐτοῦ βραχίονος (δυτικοῦ σκέλους τῆς ὑπεραιγαίας αὔλακος) ἀπετέθησαν κατὰ τὴν ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον καὶ κατὰ τὰς (πρώτην καὶ δευτέραν) μεσογειακὰς ἐποχὰς τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου πετρώματα ἰζηματογενῆ (ἄργιλλοι, μάργαι ἀμμώδεις καὶ σκληροὶ στιφροὶ ἀσβεστόλιθοι), τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται σήμερον, ὁπότε ἡ θάλασσα ἔχει πλέον ἀποχωρήσει, ὁριζοντίως σχεδὸν ἐστρωμένα, εἰς τὴν Καλαμπάκαν, περὶ τὴν Λαψίσταν, Καστορίαν, εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀλλαχοῦ, περιέχοντα πλεῖστα ἀπολιθωμένα θαλάσσια μαλάκια ζῷα.

Τὸ δὲ ἀνατολικὸν σκέλος τῆς αὔλακος ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βόλου μὲ κατεύθυνσιν Α ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα. Λείψανα τῶν ἀποθεμάτων τῆς δευτέρας μεσογειακῆς βαθμίδος τοῦ σκέλους τούτου εὑρέθησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τοῦ Σάρου, καθὼς καὶ εἰς τὸ Μυριόφυτον, ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῶν Δαρδανελλίων.

Καὶ σήμερον ἡ ὑπεραιγαία αὖλαξ εἶναι ἀκόμη καταφανὴς καὶ παρακολουθητή. Δυτικός της βραχίων εἶναι ἡ κοιλὰς τοῦ Ἁλιάκμονος ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς λίμνης Πρέσπας διὰ τῆς πεδιάδος τῆς Καστορίας καὶ Λαψίστης. Ὁ βραχίων αὐτὸς προεκτείνεται πρὸς ΝΑ. μέχρι τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλίας. Ὁ ἀνατολικὸς βραχίων εἶναι σήμερον κατάδηλος: εἰς τὴν μεγάλην βυθίαν τάφρον τοῦ Αἰγαίου ἡ ὁποία, μὲ διεύθυνσιν περίπου ἐκ ΝΔ πρὸς ΒΑ., ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας μέχρι τοῦ κόλπου Σάρος, μὲ βάθη πάντοτε μεγαλύτερα τῶν 500 μ. καὶ εἰς δύο μάλιστα σημεῖα ὑπερβαίνοντα τὰ 1.200 μ. Ὁ ἀνατολικὸς βραχίων προεκτείνεται πρὸς τὰ ἀνατολικὰ καὶ ἀναφαίνεται περαιτέρω σχηματίζων τὰς δύο τάφρους, τὴν θάλασσαν δηλαδὴ τῆς Προποντίδος καὶ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας. Γ. Κ. Γ.

ὑπεραιμία (ἡ)· πλησμονὴ αἵματος, ὑπερβολικὴ συρροὴ αἵματος εἴς τι ὄργανον ἢ εἰς μέρος ὀργάνου τινός.

—[Ἰατρ.] Ἡ ὑπεραιμία προϋποθέτει μόνιμον ἢ παροδικὴν διαταραχὴν τῆς κυκλοφορίας, εἴτε συνεπείᾳ καρδιακῆς ἢ πνευμονικῆς παθήσεως, ἑλονοσίας κτλ. (παθητικὴ ἢ φλεβικὴ ὑπεραιμία), εἴτε συνεπείᾳ παθήσεως τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, ἐντερίτιδος, δυσεντερίας, τυφοειδοῦς πυρετοῦ (ἐνεργητικὴ ἢ ἀρτηριακὴ ὑπεραιμία), ἄνευ δὲ τῆς ἐνδεικνυομένης ἑκάστοτε ἀγωγῆς καὶ θεραπείας ἐπάγεται συμφόρησιν (βλ. λ.). Α. Κ.

ὑπεραιμικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπεραιμίαν, ὁ τῆς ὑπεραιμίας: «ὑπεραιμικὸς πνεύμων».

ὑπεραιμοσφαιρία (ἡ)· ἡ αὔξησις τῶν αἱμοσφαιρίων ἐν γένει (ἐρυθρῶν ἢ λευκῶν) τοῦ αἵματος. Ι. Λ. Α.

ὑπεραιμῶ (—όω)· εἶμαι πλήρης αἵματος, ἔχω πληθώραν αἵματος.

ὑπεραίμωσις, —εως (ἡ)· πληθώρα αἵματος.

ὑπεραίρω, ἀόρ. ὑπερῆρα—ὑπερήρθην· αἴρω, ὑψῶ ὑπεράνω || μεταφ., ὑπερυψῶ, ὑπερεπαινῶ || παθ. ὑπεραίρομαι· ὑπερηφανεύομαι, ἀλαζονεύομαι.

ὑπεραισθησία (ἡ). Διαταραχὴ τῆς αἰσθητικότητος, καθ' ἣν τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα γίνονται αἰσθητὰ μετὰ μεγαλυτέρας ἐντάσεως, ἢ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει. Ἡ ὑπεραισθησία ἀποτελεῖ σύμπτωμα παρατηρούμενον ἐπὶ διαφόρων παθήσεων, ἰδίως τοῦ νευρικοῦ συστήματος (ὑστερίας, παθήσεως τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, τῶν περιφερικῶν νεύρων κλπ.). Ὁ Ἄγγλος νευρολόγος Ἑρρῖκος Χέατ περιέγραψε πρῶτος τὰς διαφόρους ὑπεραισθητικὰς ζώνας τοῦ δέρματος, τὰς ἀντιστοιχούσας πρὸς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος. Ἐπὶ ὑστερικῶν ἀτόμων περιέγραψαν οἱ ὑστερογενεῖς ἢ σπασμογενεῖς ζώνας, τῶν ὁποίων ἡ πίεσις δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ὑστερικὴν κρίσιν. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως αἱ ζῶναι αὗται εἶναι ἀποτέλεσμα ὑποβολῆς ἢ αὐθυποβολῆς. Ἐπὶ νευραλγιῶν καὶ νευριτίδων καὶ ἡ ἁπλῆ ἀκόμη ψαῦσις τῆς ἀλγούσης χώρας προκαλεῖ ἔντασιν τοῦ ἄλγους. Τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ παθήσεων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ὡς μυελιτίδων, πολυνευριτίδων κλπ. Μ. Ν. Β.

ὑπεραισθητικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπεραισθησίαν, ὁ τῆς ὑπεραισθησίας· || ὁ ὑπερμέτρως εὐαίσθητος, ὁ πάσχων ὑπεραισθησίαν.

ὑπεραισθητός, —ή, —όν· ὁ ὑπὲρ τὰς αἰσθήσεις, ὁ μὴ προσιτὸς εἰς τὰς αἰσθήσεις, ὁ μόνον διὰ τοῦ νοῦ γινωσκόμενος ἢ συλλαμβανόμενος.

ὑπερακάνθιος μῦς [Ἀνατομ.]. Κεῖται ἐν τῷ ὑπερακανθίῳ βόθρῳ τῆς ὠμοπλάτης, τρίγωνος τὸ σχῆμα· ἐκφύεται ἐξ ὅλου τοῦ ὑπερακανθίου βόθρου, ἐκ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς ὠμοπλατιαίας ἀκάνθης καὶ ἐκ τῆς ὑπερακανθίου περιτονίας, στενούμενος δὲ πρὸς τὰ ἔξω μεταβαίνει εἰς τένοντα, ὅστις καλύπτει τὸ ἄνω τοίχωμα τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου τῆς κατ' ὦμον διαρθρώσεως καὶ καταφύεται εἰς τὸ μεῖζον ὄγκωμα τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ. Ἀνυψοῖ τὸν βραχίονα στρέφων ἅμα αὐτὸν πρὸς τὰ ἐντὸς καὶ συγκρατῶν τὰς ἀρθρικὰς ἐπιφανείας τῆς κατ' ὦμον διαρθρώσεως. Νευροῦται ὑπὸ τοῦ ὑπερπλατίου νεύρου. Ι. Π.

ὑπερακοντίζω· ἀκοντίζω ὑπὲρ τὸν στόχον, πέραν τοῦ σκοποῦ· || ὑπερβάλλω, ὑπερτερῶ, ὑπερβαίνω: «πάντας ὑπερηκόντισεν εἰς γενναιότητα».

ὑπεράκουσις (ἡ), ἢ ὑπερακουσία. Ἡ ὑπερμέτρως ηὐξημένη εὐαισθησία τῆς ἀκοῆς ἐν γένει, προξενοῦσα πολλάκις δυσαρέστως ἀλγεινὸν αἴσθημα εἰς τὸ οὖς. Παρατηρεῖται αὕτη ἐπὶ ὑστερίας καὶ ἄλλων νευρώσεων ἢ νευροπαθειῶν καὶ εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον ὀξυηκοΐα. Μ. Μ.

ὑπερακουστικὴ ἄκανθα [Ἀνατομ.]. Φῦμα ὀξὺ προέχον ἐπὶ τοῦ ἄνω τοιχώματος τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου, ἔνθα τοῦτο μεταβαίνει εἰς τὴν μαστοειδῆ ἀπόφυσιν· εἰς τὴν ἄκανθαν ταύτην προσφύεται ἡ ἰνώδης μοῖρα τοῦ χονδρώδους ἀκουστικοῦ πόρου. Ι. Π.

ὑπερακρίβεια (ἡ)· ὑπερβολικὴ ἀκρίβεια.

ὑπερακτινοβόλοι (οἱ) (hyperradiant) [Φαρολ.]. Φάροι ἔχοντες ὀπτικὸν μεγαλυτέρας τάξεως ἢ τῆς πρώτης (920 χιλ. ἑστ. ἀποστ.). Διὰ τοιούτων φάρων, ὧν ἡ κατασκευὴ ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὴν ἐπινόησιν τοῦ ὑδραργυρολούτρου, φωτίζονται τὰ ἐπισημότατα σημεῖα τῶν ὠκεανείων ἀκτῶν τῶν ἠπείρων. Τοιούτων φάρων ὑπάρχουν τρεῖς τάξεις, ὀνομαζόμεναι radiant (ἔχοντες ἑστιακὴν ἀπόστασιν 1125 χιλ.), οἱ mesoradiant (1330 χιλ.) καὶ οἱ καθ' αὐτὸ hyperradiant (1535 χιλ.). Οὐδεὶς ὑπερακτινοβόλος φάρος λειτουργεῖ ἐν Μεσογείῳ. Σ. Ε. Λ.

Ὑπεράλπειοι θεολόγοι. Ἐκαλοῦντο οὕτω (λατινιστὶ Ultramontani) ἤδη κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐκ γεωγραφικῆς ἀπόψεως οἱ πέραν τῶν Ἄλπεων, τῶν ὀρέων (montes), οἰκοῦντες. Οὕτως οἱ ἐν Ἰταλίᾳ

Digitized by Google

ἐκάλουν ἐνίοτε τοὺς ἐν Γερμανίᾳ ἢ Γαλλίᾳ οἰκοῦντας ἢ ἐκ τῶν χωρῶν τούτων προερχομένους ὑπεραλπείους καὶ τἀνάπαλιν οἱ ἐν Γερμανίᾳ ἢ Γαλλίᾳ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ οἰκοῦντας ἢ ἐξ αὐτῆς προερχομένους. Ἔπειτα, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἀποδίδεται, κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Φραγκίσκου Κράους, εἰς τοὺς καθολικούς, τοὺς δεχομένους μίαν ἢ περισσοτέρας τῶν ἀκολούθων πέντε ἰδεῶν, ἤτοι ὅτι 1) ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας ὑπέρκειται τῆς θρησκείας· 2) ὁ πάπας συνταυτίζεται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας· 3) ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ πάπα συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν λαῶν· 4) αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις δύνανται νὰ ἐκβιάζωνται διὰ τῆς ὑλικῆς βίας· καὶ 5) σαφεῖς ὑπαγορεύσεις τῆς συνειδήσεως πρέπει νὰ θυσιάζωνται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ξένης αὐθεντίας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ ὅρος *ὑπεράλπειος* δὲν συνταυτίζεται κατὰ πάντα πρὸς τὸν ὅρον *καθολικός*, ὥς τινες νομίζουσιν. Κ. Ι. Δ.

ὑπεραμυγδαλικὸς *βόθρος* [*Ἀνατομ.*]. Μικρὸς χῶρος ὑπερθεν ἑκατέρας ἀμυγδάλης, ἐντὸς τοῦ τριγώνου διαστήματος (=ἀμυγδαλικοῦ κόλπου), τοῦ μεταξὺ τῶν δύο παρισθμίων καμαρῶν ἑκατέρωθεν περιλαμβανομένου. Ι. Π.

ὑπεραναμονὴ [*Ναυτ. Δίκ.*]· βλ. *σταλία*.

Ὑπεράνθης. Υἱὸς Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου ἐκ τῆς Φραταγούνης, θυγατρὸς τοῦ Ἀρτάνου, φονευθεὶς μετὰ τοῦ ὁμομητρίου ἀδελφοῦ του Ἀβροκόμη εἰς τὰς Θερμοπύλας κατὰ τὴν περὶ τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου μάχην (*Ἡροδ.* VII, 224). Α. Θ. Σ.

ὑπερανθρακικὸν *κάλιον* [*Χημ.*]· βλ. λ. *κάλιον* (τ. ΙΓ', σ. 554 α).

ὑπεράνθρωπος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ ὑπερβάλλων τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀνώτερος τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως: «κατέβαλεν ὑπερανθρώπους προσπαθείας», «ἀγὼν ὑπεράνθρωπος» ‖ *ὑπεράνθρωπος* (ὁ)· ὡς οὐσ., ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος.—Ἐπίρρ. **ὑπερανθρώπως**.

—[*Ἠθικ.*] Οὕτω ἐκάλεσε (γερμ. Uebermensch) ὁ F. Nietzsche τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις, ἐλλείψει ἄλλου προορισμοῦ ἐν τῇ ζωῇ, δέον ν' ἀποτελέσῃ τὸν σκοπόν, πρὸς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ τείνῃ ἡ ἀνθρωπότης. Τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τοῦ F. Nietzsche ἀποτελεῖ ἐπέκτασιν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἐπιπέδου τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐνοργάνου κόσμου. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος κατὰ τὸν F. Nietzsche φέρει τὰ στίγματα τοῦ μεταβατικοῦ χαρακτῆρός του, τείνει δέ, καὶ πρέπει νὰ τείνῃ, ὅπως ἐξελιχθῇ εἰς τὸν σταθερὸν τύπον του. «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ ὑπερτερηθῇ. Ὅλα τὰ ὄντα δημιούργησαν ὡς τώρα κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους· καὶ σεῖς θέλετε νὰ εἶσθε ἡ παλίρροια τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κύματος καὶ προτιμᾶτε νὰ ἐπιστρέψητε πρὸς τὸ ζῶον παρὰ νὰ ὑπερβῆτε τὸν ἄνθρωπον; Τί εἶναι ὁ πίθηκος διὰ τὸν ἄνθρωπον; Περίγελως ἢ θλιβερὰ καταισχύνη. Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν ὑπεράνθρωπον. Σᾶς διδάσκω τὸν ὑπεράνθρωπον. Ὁ ὑπεράνθρωπος εἶναι τὸ νόημα τῆς γῆς. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα σχοινὶ δεμένο μεταξὺ τοῦ ζώου καὶ τοῦ ὑπερανθρώπου —ἕνα σχοινὶ ἐπὶ τῆς ἀβύσσου» (*F. Nietzsche*, Τάδε ἔφη Ζαρατούστρας). Διὰ τὸν Nietzsche ὁ ὑπεράνθρωπος ἀποτελεῖ τὴν δικαιολογίαν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ἐν ὄψει τοῦ ἰδεώδους τούτου ἀνθρώπου ὁ ποιητὴς φιλόσοφος ἔφθασε, μὲ ὁρμητήριον τὴν ὑλιστικήν του πίστιν, εἰς τὰ ἀκρότατα ὅρια τῆς ἀρνήσεως πάσης παραδεδεγμένης ἠθικῆς, ὡς ἐμποδίου διὰ τὴν φυσικὴν ἐπιλογήν, ἐξ ἧς θὰ γεννηθῇ ὁ ὑπεράνθρωπος. Ἡ φιλανθρωπία, ὁ οἶκτος, ἡ εὐσπλαγχνία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ τιμιότης, ἡ εἰλικρίνεια καὶ ὅλαι αἱ παρόμοιαι προσταγαὶ τῆς ἠθικῆς, εἶναι δι' αὐτὸν βακτηρίαι, ἐφ' ὧν στηρίζουν τὸ χωλὸν βῆμά των οἱ ἀδύνατοι, οἱ βοσκηματώδεις, οἱ ἀσθενεῖς σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οὐδὲν δικαιοῦται ν' ἀναμένῃ τὸ εἶδος ἄνθρωπος. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ κατανοήσῃ, θὰ θελήσῃ καὶ θὰ δυνηθῇ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν τραγικὸν δρόμον τὸν ἄγοντα πρὸς τὸν ὑπεράνθρωπον, ὀφείλει ν' αὐτοαπαλλαγῇ ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς περιορισμούς, χωρὶς φόβον ἀπέναντι τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀληθείας καὶ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ ν' ἀναπτύξῃ ἐν ἑαυτῷ ὅλην ἐκείνην τὴν σκληρότητα καὶ τὴν δύναμιν, αἱ ὁποῖαι ἐξολοθρεύουν τοὺς σωματικῶς ἢ πνευματικῶς ἀδυνάτους καὶ ἐκτρέφουν τὸ ἰσχυρὸν ἄτομον. Μὲ τὴν «θέλησιν τῆς δυνάμεως», ἡ ὁποία εἶναι ὁ κυρίαρχος τόνος τοῦ σύμπαντος, θὰ δημιουργηθῇ ὁ ὑπεράνθρωπος, ἐκπληρουμένου τοῦ σκοποῦ τῆς γῆς. Παρομοίας ἀντιλήψεις ἐδίδασκον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ οἱ σοφισταὶ Θρασύμαχος, Πῶλος καὶ Καλλικλῆς. Θ. Π.

ὑπεραντλοῦμαι (κοιν δὲν προφθαίνω τὰ νερά)· ναυτ., ἀδυνατῶ νὰ προλάβω διὰ τῶν ἀντλιῶν τὴν κατάκλυσιν τοῦ πλοίου, τῆς διαρροῆς οὔσης μείζονος τῆς ἀναρροφήσεως. Σ. Ε. Λ.

ὑπεράνω· ἐπίρρ. ὑψηλότερα, ἄνωθέν τινος, κοιν. *ἀποπάνω*: «ὑπεράνω τῆς κορυφῆς, — τῆς κεφαλῆς»

ὑπεραξία (ἡ)· τὸ περίσσευμα τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν παράγει ὁ ἐργάτης ἐπὶ πλέον τῆς ἀξίας τῆς ἐργατικῆς του δυνάμεως.

—[*Πολιτ. Οἰκονομ.*] Ἡ παραγωγὴ τῆς ὑπεραξίας εἶναι κατὰ τὸν μαρξισμὸν τὸ βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐργάτου καὶ ἀποτελεῖ τὴν πηγήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖται τὸ κεφαλαιοκρατικὸν κέρδος.

I. Τὰ φυσικὰ προϊόντα εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταβληθοῦν εἰς προϊόντα χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν καὶ συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς τὴν παρέμβασιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, ἡ ὁποία καὶ μόνη προσδίδει οὕτω ἀξίαν εἰς αὐτά. Ἐκ τῆς γενικῆς αὐτῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἡ βάσις πάσης παραγομένης ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ ἀξίας—ἐκφραζομένης ἐν τῇ ἀγορᾷ διὰ τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ παραχθὲν ἐμπόρευμα, καὶ μορφοποιουμένης διὰ τοῦ χρήματος— διαμορφώνεται καὶ διατυπώνεται ὁλόκληρος ἡ θεωρία τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ (μαρξισμοῦ) περὶ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων ἐν τῇ κεφαλαιοκρατικῇ κοινωνίᾳ. Εἰς τὴν ἀνταλλακτικὴν κοινωνίαν τῆς προκεφαλαιοκρατικῆς περιόδου, τὴν ἁπλῆν ἐμπορευματικὴν οἰκονομίαν, τὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς παραγωγῆς ἐμπορευμάτων διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν προσωπικῶν ἀναγκῶν τοῦ παραγωγοῦ, ἐκεῖνο ὅπερ ἐπεδίωκεν ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐμπορευμάτων μὲ τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ χρήματος ἦτο ἡ μετατροπὴ ἑνὸς προϊόντος μὴ χρησίμου διὰ τὸν παραγωγόν, χρησίμου ὅμως εἰς ἄλλους ἀνθρώπους, εἰς προϊὸν δυνάμενον νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ παραγωγοῦ. Ἡ κίνησις αὐτὴ ἐκφράζεται διὰ τοῦ σχήματος: ἐμπόρευμα—χρῆμα—ἐμπόρευμα (Ε—Χ—Ε). Εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο ἡ ὕπαρξις ἑνὸς ὑπερβάλλοντος ἀξίας μεταξὺ τοῦ ἐμπορεύματος, ὅπερ πωλεῖ εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ παραγωγός, καὶ τοῦ ἐμπορεύματος, ὅπερ προμηθεύεται διὰ τοῦ ἀντιτίμου του, δὲν εἶναι νοητή. Ὁ παραγωγὸς δὲν ἐργάζεται παρὰ μόνον τόσον, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας του. Μία αὐτόματος ἰσορροπία τῶν δύο αὐτῶν σκελῶν ρυθμίζει τὴν δραστηριότητά του καὶ ἡ παραγωγή του διὰ τὴν ἀγορὰν αὐξάνει τόσον μόνον, ὅσον ἐξωθεῖται ἀπὸ τὰς αὐξανομένας ἀνάγκας του. Τὸ σχῆμα ὅμως αὐτὸ δὲν ἰσχύει διὰ τὴν σημερινὴν προηγμένην μορφὴν τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας, τὴν κεφαλαιοκρατικήν.

Ἡ παραγωγὴ παύει νὰ λειτουργῇ μὲ βάσιν τὸν νόμον τῶν ἀναγκῶν τῶν παραγωγῶν. Οὗτοι ἔχουν γίνει μία ἀπρόσωπος μᾶζα, ἡ μᾶζα τῶν καταναλωτῶν. Ὁ παραγωγὸς δὲν παράγει πλέον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Παράγει διὰ τὸν κεφαλαιοκράτην ἐργοδότην του, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς μόνον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἀποκομιδὴν ἐκ τοῦ κύκλου τῆς παραγωγῆς τόσα χρηματικὰ κεφάλαια, ὅσα διέθεσε διὰ νὰ τὸν κινήσῃ πρὸς τὴν παραγωγὴν ἑνὸς α' ἢ β' ἀναγκαίου διὰ τὴν ἀνώνυμον μᾶζαν τῶν καταναλωτῶν προϊόντος, μὲ ἕνα περιπλέον ποσοστὸν ἐπὶ τῶν χρηματικῶν αὐτῶν κεφαλαίων, ποὺ ὀνομάζεται *κέρδος*. Ἡ κεφαλαιοκρατικὴ κυκλοφορία τῶν ἐμπορευμάτων ἐκφράζεται λοιπὸν μὲ τὸ σχῆμα: χρῆμα — ἐμπόρευμα — χρῆμα+κέρδος ἢ Χ—Ε—Χ+Κ. Τελικὸς σκοπὸς τῆς κυκλοφορίας αὐτῆς εἶναι τὸ χρῆμα σὺν τῷ κέρδει, καὶ τὸ ἐμπόρευμα δὲν εἶναι παρὰ μία μεταβατικὴ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται τὰ διατεθέντα ἀρχικῶς κεφάλαια, ἀναγκαῖα διὰ τὴν τελικὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν πρώτην των χρηματικὴν μορφὴν καὶ τὴν προσαύξησίν της διὰ τοῦ κέρδους. Τὸ κέρδος τοῦτο, τὸ ὑπερβάλλον ποσοστόν, ὅπερ προστίθεται εἰς τὸ ποσὸν τῶν ἀρχικῶν χρηματικῶν κεφαλαίων πόθεν καὶ πῶς δημιουργεῖται;

II. Ἐὰν δεχθῶμεν—ὅπως εἶναι καὶ τὸ ἀκριβὲς—ὅτι ἡ τιμὴ τῶν ἐμπορευμάτων καθορίζεται ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῶν, καθοριζομένης πάλιν ἐκ τῆς δυνάμεως ἐργασίας, ἥτις ἐμπεριέχεται εἰς ἕκαστον ἐμπόρευμα, καὶ ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ ἐμπορεύματος τείνει πάντοτε νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀξίας ταύτης, μία ὑπερτίμησις τῶν ἐμπορευμάτων πέραν τῆς πραγματικῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν περιέχουν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δημιουργίαν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ κέρδους. Διότι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως ἔρχεται μία στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕνα ἐμπόρευμα ὑπερτιμᾶται καὶ ἀποκτᾷ τιμὴν ἀνωτέραν τῆς ἀξίας αὐτοῦ, αὐτομάτως ἡ στροφὴ τῶν παραγωγῶν πρὸς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐμπορεύματος ἐπιφέρει κίνησιν πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, μέχρις ὅτου ἡ δημιουργουμένη οὕτω πληθωρικὴ παραγωγὴ τοῦ ἐμπορεύματος φέρει τοιαύτην ὑποτίμησιν του, ὥστε νὰ παύσῃ νὰ εἶναι συμφέρουσα ἡ παραγωγή του καὶ τὰ διατεθέντα δι' αὐτὴν χρηματικὰ κεφάλαια νὰ μεταφερθοῦν εἰς ἄλλην βιοχηχανίαν. Αἱ μεταπτώσεις καὶ αἱ παραλλαγαὶ αὗται τῶν τιμῶν, χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ συνεχοῦς μεταφορᾶς τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων ἀπὸ τὸν ἕνα παραγωγικὸν κλάδον εἰς τὸν ἄλλον, συνεχίζονται χωρὶς νὰ κατορθώνουν νὰ ἐπιβληθῇ τιμὴ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἐμπορεύματος, καὶ κατὰ γενικὸν κανόνα δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ μεταπτώσεις αὗται μὲ τὰς παραλλήλως πρὸς αὐτὰς μεταφορὰς κεφαλαίων ἀποτελοῦν μόνιμον χαρακτηριστικὸν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς. Αἱ διακυμάνσεις συνεπῶς, αἱ δημιουργούμεναι ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἐνῷ ἐξηγοῦν τὴν τυχαίαν κατανομὴν τῶν κερδῶν μεταξὺ τῶν κεφαλαιοκρατῶν ἐπιχειρηματιῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγήσουν πῶς τὰ κέρδη ταῦτα δημιουργοῦνται. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μάρξ, «τὸ σύνολον τῶν ἀξιῶν, τῶν εὑρισκομένων ἐν κυκλοφορίᾳ, δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ ἀπὸ τὴν κατανομήν των, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ πώλησις ἀπὸ ἕνα Ἑβραῖον ἀντὶ μιᾶς γουϊνέας, ἑνὸς χρυσοῦ νομίσματος τῆς ἐποχῆς τῆς βασιλίσσης Ἄννης, δὲν δύναται νὰ αὐξήσῃ τὸν ὄγκον τῶν πολυτίμων μετάλλων ποὺ κυκλοφορεῖ εἰς μίαν χώραν. Τὸ σύνολον τῆς κεφαλαιοκρατικῆς τάξεως μιᾶς χώρας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀλληλοαπατᾶται». Μήπως ὅμως τοὐλάχιστον τὰ κέρδη ἀπορρέουν ἀπὸ ἕνα ἀνεξήγητον προνόμιον τῶν ἐμπόρων νὰ πωλοῦν τὸ ἐμπόρευμά των εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τῆς ἀξίας του; Ὀφείλομεν ἀμέσως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει κεφαλαιοκράτης, ὁ ὁποῖος νὰ πωλῇ χωρὶς νὰ ἀγοράζῃ. Ὁσονδήποτε καὶ ἂν ὁ σκοπὸς τῆς κυκλοφορίας τῶν ἐμπορευμάτων εἶναι ἡ δι' αὐτῆς ἐπανάκτησις τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων, ἅτινα διέθεσε διὰ τὴν παραγωγήν των, ἓν μέγα τμῆμα, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των εἰς χεῖρας τοῦ κεφαλαιοκράτου, θὰ διατεθῇ κατ' ἀνάγκην διὰ τὴν μετατροπήν του εἰς ἐμπορεύματα, ἢ διὰ τὴν προμήθειαν εἰδῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ κεφαλαιοκράτου καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του, ἢ διὰ τὴν ἐκ νέου ἀπασχόλησίν του εἰς τὴν παραγωγήν. Συνεπῶς ἡ κεφαλαιοκρατικὴ τάξις συνεχῶς μεταπηδᾷ ἐσωτερικῶς ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ ἀγοραστοῦ εἰς τὴν θέσιν τοῦ πωλητοῦ, καὶ ἀντιστρόφως. Οὕτω ἡ κεφαλαιοκρατικὴ τάξις ὅ,τι θὰ ἐκέρδιζεν ὡς πωλήτρια, θὰ τὸ ἔχανεν ὡς ἀγοράστρια καὶ ἡ πραγματοποίησις τῆς ὑποθέσεώς μας θὰ ἦτο οὕτω ἀδύνατος. Ἡ κυκλοφορία τῶν ἐμπορευμάτων λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐξήγησιν τοῦ προβλήματος. Ἡ κυκλοφορία ἐν τῷ συνόλῳ της δὲν κάμνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ πραγματοποιῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ χρήματος τὴν τιμὴν τοῦ ἐμπορεύματος, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἀξίαν του. Συνεπῶς εἰς τὴν πορείαν τῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ δημιουργὸς αἰτία τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ κέρδους.

III. Ἡ ἀξία ἔχει τὴν πηγὴν τῆς δημιουργίας της εἰς τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία πάλιν εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν προσφέρεται εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς ἐμπόρευμα ὑπὸ τὴν καθαρῶς οἰκονομικὴν μορφήν της. Εἶναι ἡ ἐργατικὴ δύναμις τῶν μισθωτῶν προλεταρίων τοῦ συγχρόνου συστήματος. Ἡ ἐργατικὴ δύναμις δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἐμπόρευμα. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς δουλείας, τοῦ φεουδαρχισμοῦ ἢ καὶ τῆς ἁπλῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας, ἡ δύναμις ἐργασίας δὲν ἦτο ἐμπόρευμα. Διὰ νὰ γίνῃ ἐμπόρευμα ἡ ἐργατικὴ δύναμις ἀπαιτοῦνται δύο προϋποθέσεις: 1) ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τοῦ κατόχου της ἐργάτου ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐργοδότην του, καὶ 2) ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐργάτου ἐν σχέσει πλέον πρὸς τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς του καὶ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του. Μόνον ὁ ἐργάτης, ὁ ὁποῖος εἶναι προσωπικῶς ἐλεύθερος καὶ στερεῖται τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς του, ἐξαναγκάζεται νὰ προσφέρῃ τὴν ἐργατικήν του δύναμιν εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐμπορεύματος.

Κατὰ τὴν μαρξικὴν θεωρίαν ἡ ἀξία κάθε ἐμπορεύματος καθορίζεται ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας, ὅστις εἶναι κοινωνικῶς ἀναγκαῖος διὰ τὴν παραγωγήν του. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς δυνάμεως ἐργασίας, ἡ ἀξία της καθορίζεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μὲ βάσιν τὴν ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα ἀναγκαιοῦν εἰς τὸν ἐργάτην διὰ νὰ ἀνανεώσῃ καθημερινῶς τὴν ἐνέργειαν, ἣν καταναλίσκει ἐργαζόμενος, νὰ συντηρήσῃ τὴν οἰκογένειάν του, δηλαδὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν φυσιολογικὴν ἀντικατάστασίν του εἰς τὸ μέλλον, ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ καταστῇ ἀνίκανος πρὸς ἐργασίαν καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς δευτερευούσας ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀναπτύξεώς του ὡς ἀνθρώπου. Ὁ χρόνος τῆς ἐργασίας, ὁ κοινωνικῶς ἀναγκαῖος διὰ τὴν παραγωγὴν ὅλων αὐτῶν τῶν ἐμπορευμάτων, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ ἐργάτης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσῃ, ἀποτελεῖ τὴν ἀξίαν τῆς ἐργατικῆς του δυνάμεως, ἡ ὁποία ἐκφράζεται διὰ τῆς τιμῆς, ἣν ἔχει ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν ἡ τιμὴ αὕτη ἀνταποκρίνεται πάντοτε καὶ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐκφράζῃ. Ὅπως ἡ τιμὴ κάθε ἐμπορεύματος, οὕτω καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἐμπορεύματος: «δύναμις ἐργασίας» κυμαίνεται ἄνω καὶ κάτω τῆς ἀξίας του, ἀναλόγως πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ἀγορᾶς, καὶ τείνει πρὸς ἐξίσωσίν της πρὸς αὐτήν. Ὑποθέτομεν ὅτι ἡ τιμή, ἣν λαμβάνει ὁ ἐργάτης πωλῶν τὴν ἐργατικήν του δύναμιν εἰς τὴν ἀγο-

Digitized by Google

ράν, ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἀξίαν της. Ἀντὶ τῆς τιμῆς ταύτης ὁ ἐργοδότης ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιήσῃ, κατὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον, τὴν δύναμιν ἐργασίας τοῦ μισθωτοῦ του. Κανονικῶς ὑποτίθεται ὅτι ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἐργάτης ὀφείλει νὰ παράσχῃ ἀντὶ τοῦ συμφωνηθέντος τιμήματος τὴν δύναμιν ἐργασίας του εἰς τὸν ἐργοδότην, πρέπει νὰ εἶναι τόσος ἀκριβῶς, ὅσος ἀρκεῖ διὰ νὰ παραχθοῦν ἐμπορεύματα ἴσης ἀξίας καὶ τιμῆς με τὴν ἀξίαν καὶ τιμήν, ἣν ἔχει ἡ δύναμις τῆς ἐργασίας του. Ἐὰν ἐργοδότης τις προσέλαβεν ἕνα ἐργάτην ἐπὶ ἡμερομισθίῳ 10 δραχ καὶ αἱ 10 αὗται δραχμαὶ ἀντιπροσωπεύουν εἰς χρῆμα ἀξίαν 5 ἐργασίμων ὡρῶν, ὁ ἐργάτης ἐργαζόμενος 5 ὥρας ἀποκαθιστᾷ καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸν ἐργοδότην τὸ ποσόν, ὅπερ οὗτος ἐδαπάνησε διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν χρῆσιν τῆς ἐργατικῆς του δυνάμεως. Ἡ δύναμις ὅμως ἐργασίας ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ δύναται νὰ παράγῃ ἀξίαν μεγαλυτέραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει. Ο ἐργοδότης τὴν χρησιμοποιεῖ ὄχι μόνον ὅσον ἀρκεῖ διὰ νὰ καλύψῃ τὴν τιμήν της. Τείνει πάντοτε νὰ αὐξήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὰς ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖ τὴν δύναμιν ἐργασίας τῶν μισθωτῶν του. Ἐὰν εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ χρόνος τῆς χρησιμοποιήσεως παρὰ τοῦ ἐργοδότου τῆς δυνάμεως ἐργασίας τοῦ ἐργάτου του παρατείνεται εἰς δέκα ὥρας, τότε καθ' ὁλόκληρον τὸν χρόνον τοῦ περιπλέον πενταώρου, καθ' ὃ θὰ ἐργασθῇ οὗτος, παράγει μίαν περιπλέον ἀξίαν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τῆς δυνάμεως του ἐργασίας, ἥτις δὲν τοῦ ἔχει πληρωθῇ διὰ τοῦ τιμήματος ποὺ τοῦ κατέβαλεν ὁ ἐργοδότης του. Ἡ περιπλέον αὕτη ἀξία, ἥτις παράγεται ἀπὸ τὸν ἐργάτην ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τῆς δυνάμεώς του, καλεῖται ὑπεραξία. Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ ἐργάτης ἐργαζόμενος καλύπτει τὴν ἀξίαν τῆς ἰδίας του δυνάμεως ἐργασίας, καλεῖται χρόνος *ἀναγκαίας* ἐργασίας, καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν παράγει τὴν ὑπεραξίαν, ὀνομάζεται χρόνος *προσθέτου* ἐργασίας.

IV. Τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα τείνει ἀναγκαίως πρὸς τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν ὑπεραξίας ἀπὸ τὴν χρῆσιν τῆς δυνάμεως ἐργασίας τῶν μισθωτῶν του. Ὁ Μὰρξ διακρίνει δύο μορφάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας πραγματοποιεῖται ὁ σκοπὸς οὗτος τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος. Ἡ πρώτη μορφὴ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς παρατάσεως τοῦ χρόνου τῆς χρήσεως ταύτης. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ χρόνος ἀναγκαίας ἐργασίας ἑνὸς μισθωτοῦ εἶναι 5 ὧραι, τότε τὸ ποσοστὸν τῆς ὑπεραξίας, ὅπερ ἀποδίδει, ἰσοῦται μὲ $\frac{5}{5}$ ἢ 100 %. Ἐὰν ὅμως ὁ χρόνος τῆς ὁλικῆς ἐργασίας τοῦ μισθωτοῦ παραταθῇ εἰς 12 ὥρας—ἐνῷ ὁ χρόνος τῆς ἀναγκαίας ἐργασίας του παραμένει ὁ ἴδιος—τότε τὸ ποσοστὸν τῆς ὑπεραξίας ἐκφράζεται διὰ $\frac{7}{5}$ ἢ 140 %. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς αὐξήσεως τῆς ὑπεραξίας διὰ τῆς παρατάσεως τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ πλέον συνήθης καὶ ἡ πλέον συμφέρουσα διὰ τὸν κεφαλαιοκράτην.

Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς ὑπεραξίας ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν Μὰρξ *ἀπόλυτος* ὑπεραξία καὶ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ—διατηρουμένων τῶν κανονικῶν ὁρίων τῆς ἐργασίας—καὶ διὰ τῆς ἐπιτάσεως τῆς τελευταίας, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἐργάτης νὰ καταβάλλῃ κατ' αὐτὴν τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν προσπάθειαν. Τὸ σύστημα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας (ταϋλορισμός) εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν στηρίζεται. Καὶ ναὶ μὲν ἡ ἐφαρμογή του προϋποθέτει, λόγῳ τῆς ἀπαιτουμένης δι' αὐτὸν αὐξήσεως τῆς ἐργατικῆς ἐνεργείας, ἀντίστοιχον αὔξησιν τῆς τιμῆς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ πραγματοποίησις τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς δὲν στερεῖ τὸν ἐργοδότην τῶν τεραστίων πλεονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἐπιτάσεως τῆς ἐργατικῆς προσπαθείας ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Εἶναι ὅμως δυνατὴ καὶ μία ἄλλη μορφὴ αὐξήσεως τῆς ὑπεραξίας, ἡ ὀνομαζομένη ἀπὸ τὸν Μὰρξ *σχετικὴ* ὑπεραξία, κατὰ τὴν ὁποίαν, διατηρουμένου σταθεροῦ τοῦ ὅλου χρόνου ἐργασίας, ἀλλοιοῦται ἡ ἐσωτερικὴ σχέσις τῶν δύο τμημάτων τῆς ἐργασίας, ἀναγκαίας καὶ προσθέτου, διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς πρώτης ὑπὲρ τῆς δευτέρας. Ἡ πραγματοποίησις τῆς μορφῆς ταύτης ἐξαρτᾶται στενῶς ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνικῶν μέσων ἐν τῇ παραγωγῇ. Ἐνῷ εἰς τὴν μορφὴν τῆς ἀπολύτου ὑπεραξίας αὕτη ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ τῆς ἐπὶ μακρότερον χρόνον χρησιμοποιήσεως τῆς ἐργατικῆς ἐνεργείας, εἴτε διὰ τῆς ἐπιτάσεως τοῦ ρυθμοῦ της καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς σωματικῆς προσπαθείας τοῦ ἐργάτου, εἰς τὴν μορφὴν τῆς σχετικῆς ὑπεραξίας αὕτη ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνικῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς βελτιώσεως, ἣν συνεπάγονται εἰς τὰς συνθήκας τῆς ἐργασίας. Ἐὰν ὑποθέσωμεν, μὲ βάσιν τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, ὅτι ἡ ἐργάτης τις ἐργάζεται ἐπὶ δεκάωρον καὶ ὅτι συνεπείᾳ τοιούτων τεχνικῶν βελτιώσεων ὁ ἀναγκαῖος χρόνος ἐργασίας του περιορίζεται εἰς 2 ½ ὥρας, διὰ νὰ αὐξηθῇ ὁ τῆς προσθέτου τοιαύτης εἰς 7 ½, τότε τὸ ποσοστὸν τῆς ὑπεραξίας θὰ ἐκφρασθῇ διὰ $\frac{7.5}{2.5}$ ἢ 300 %.

Κατὰ τὸν Μὰρξ, διὰ τῆς σχέσεως μεταξὺ ἀναγκαίου καὶ προσθέτου χρόνου ἐργασίας ἐκφράζεται, μετὰ τοῦ ποσοστοῦ τῆς ὑπεραξίας, καὶ τὸ ποσοστὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐργάτου παρὰ τοῦ ἐργοδότου του. Διακρίνων ὁ Μὰρξ τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν ἐπιχείρησιν κεφάλαια εἰς *σταθερὰ* (κτήρια, μηχανάς, πρώτας ὕλας) καὶ κεφάλαια *μεταβλητὰ* (δύναμις ἐργασίας), ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὰ μὲν πρῶτα μεταφέρουν αὐτούσια εἰς τὴν παραγωγήν, ἐνῷ μόνον τὰ δεύτερα εἶναι ἱκανὰ νὰ μεταβάλλουν τὴν φύσιν τῶν πρώτων καὶ νὰ προσδώσουν εἰς αὐτὰ ἀξίαν, δέχεται ὅτι τὸ σταθερὸν τμῆμα τῶν κεφαλαίων, ἂν καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς ὑπεραξίας, δὲν δύναται νὰ τὴν παραγάγῃ. Ἡ παραγωγὴ ὑπεραξίας γίνεται δυνατὴ μόνον διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἣν ὀνομάζει δύναμιν ἐργασίας. Κατὰ ταῦτα, ἐὰν θέλωμεν νὰ καθορίσωμεν τὸν βαθμὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἑνὸς ἐργάτου ἀπὸ τὸν ἐργοδότην του, δυνάμεθα νὰ μὴ λάβωμεν καθόλου ὑπ' ὄψιν μας τὰς δαπάνας, ἃς ἀπαιτεῖ διὰ κάθε ἐργοδότην ἡ δημιουργία σταθεροῦ κεφαλαίου, καὶ νὰ περιορισθῶμεν νὰ μάθωμεν τὴν ἀξίαν τῆς δυνάμεως ἐργασίας, ἣν χρησιμοποιεῖ, ἢ—ὅπερ τὸ αὐτὸ—τὴν ἀξίαν τοῦ μεταβλητοῦ κεφαλαίου καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὑπεραξίας. Ὁ βαθμὸς τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐργάτου ἐκφράζεται διὰ τῆς σχέσεως τῶν δύο τούτων μεγεθῶν ἢ ἁπλούστερα διὰ τῆς σχέσεως μεταξὺ χρόνου ἀναγκαίας ἐργασίας καὶ χρόνου προσθέτου ἐργασίας. Τὸ ποσοστὸν αὐτὸ ὀνομάζεται κατὰ τὸν Μὰρξ *ποσοστὸν ὑπεραξίας* ἢ *ποσοστὸν ἐκμεταλλεύσεως*. Σ. ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

—*[Φορολ. Δικ.]* Βλ. *ὑπερτίμημα*.

ὑπεράξιος, —α, —ον· λίαν ἄξιος, ἀξιώτατος.

ὑπεραπολογία (ἡ) *[Ποιν Δικ.]*. Ἡ *ὑπεραπολογία*, ἤτοι ὁ ἐγκωμιασμὸς πραχθέντος κακουργήματος (οὐχὶ καὶ πλημμελήματος ἢ πταίσματος), εἶναι ἀξιόποινος ὅταν γίνηται δημοσίᾳ (ἄρθρ 10 § 2 νόμου 5060 τοῦ 1931 «Περὶ τύπου κλπ.»), τουτέστιν οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν ἀορίστου ἀριθμοῦ προσώπων ἄλλων ἐκτὸς τῶν πρὸς οὓς κυρίως γίνεται· εἶναι συνεπῶς ἀδιάφορον ἂν γίνηται ἐν τόπῳ δημοσίῳ ἢ οὔ, ἢ ἂν πράγματι ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν τρίτων προσώπων. Δύναται δὲ νὰ γίνῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον (προφορικῶς, ἐγγράφως, διὰ τοῦ τύπου, διὰ συμβολικῶν παραστάσεων κλπ), πρέπει ὅμως ν' ἀφορᾷ εἰς συγκεκριμένον κακούργημα, τελεσθὲν ἢ τελούμενον, εἴτε εἰς τὸν δράστην τούτου. Ὅθεν δὲν εἶναι ἀξιόποινος ὁ ἔπαινος καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία ἀδικήματος μὴ τελουμένου, ἀλλ' ἀφῃρημένως καὶ κατὰ θεωρίαν ἐξεταζομένου. Ὡς στοιχεῖον πρόσθετον τοῦ ἀξιοποίνου ἀπαιτεῖται ἡ ἐκ τοῦ ἐγκωμιασμοῦ διακινδύνευσις τῆς δημοσίας τάξεως, δυναμένη νὰ ἐπέλθῃ εἴτε διὰ τοῦ ἐγκειμένου τῷ τοιούτῳ ἐγκωμιασμῷ κινδύνου διεριθίσεως καὶ παρακινήσεως ἄλλων εἰς ἐπανάληψιν τοῦ ἐγκωμιαζομένου κακουργήματος, εἴτε διὰ τῆς διεγέρσεως ἀγανακτήσεως τῶν νομοταγῶν πολιτῶν καὶ τῆς ἐκτροπῆς αὐτῶν εἰς βιαίας κατὰ τοῦ ἐγκωμιαστοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἐνεργείας. Ἂν τοιοῦτος κίνδυνος δὲν ὑφίσταται, ἡ ὑπεραπολογία δὲν εἶναι ἀξιόποινος.

Ἡ καθ' ὑποκείμενον ἀπαιτουμένη δολία προαίρεσις τοῦ ὑπαιτίου πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ τὴν παρ' αὐτῷ γνῶσιν ὅτι ἡ ἐνέργειά του εἶναι ἐπιτηδεία νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν δημοσίαν τάξιν.
Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ὑπεράριθμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑπὲρ τὸν ὡρισμένον ἀριθμόν, ὁ πλεονάζων: «ὑπεράριθμοι ὑπάλληλοι».

—*[Ὑπαλλ. Δικ.]* *Ὑπεράριθμος* λέγεται ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἢ στρατιωτικὸς ἐν ἐνεργείᾳ ὁ ὑπηρετῶν πέραν τοῦ κατὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον τῆς εἰς ἣν ἀνήκει ὑπηρεσίας καθωρισμένου ἀριθμοῦ θέσεων. Ὁ διορισμὸς ὑπεραρίθμου ὑπαλλήλου ἀποκλείεται ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 6 § 2 τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν «οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ εἰς μὴ νενομοθετημένην θέσιν», ἀλλ' εἰδικοὶ νόμοι ἐρρύθμισαν κατὰ καιροὺς τὴν προσωρινὴν ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ διατήρησιν ὑπεραρίθμων ὑπαλλήλων, εἰ καὶ λόγῳ καταργήσεως θέσεως ἀπολύονται, κατὰ τὸ ἄρθρον 114 τοῦ Συντάγματος, οἱ ἀπολαύοντες μονιμότητος δημόσιοι ὑπάλληλοι.
Γ. Ν. Κ.

— **ὑπεράριθμος ὀδούς.** Καλεῖται ὁ πέραν τοῦ φυσιολογικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀδόντων φυόμενος. Ὑπεράριθμοι ὀδόντες παρατηροῦνται ἔν τε τῷ νεογιλῷ καὶ ἐν τῷ μονίμῳ φραγμῷ ἐνίων ἀτόμων. Συνηθέστερον παρατηροῦνται ἐν τῷ μονίμῳ φραγμῷ, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἄνω γνάθου. Διαφέρουσι δὲ τῶν κανονικῶν ὀδόντων κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα, ὄντες μικρότεροι καὶ ποικιλόμορφοι.

ὑπερασπίζω καὶ —ομαι, *ἀόρ. ὑπερήσπισα* καὶ *ὑπερησπίσθην*· ὑποστηρίζω, προστατεύω, ὑπερμαχῶ τινος· || ἐπὶ δικαστηρίου, ὑπεραπολογοῦμαί τινος, λαμβάνω τὴν ὑπεράσπισίν τινος, συνηγορῶ ὑπέρ τινος.

ὑπέρασπις (ἡ) (Hyperaspis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκινελλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσώμων κανθάρων, ἀπαντώντων εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑπέρασπις ἡ ὀφφμανσέγγειος* (Hyperaspis Hoffmanseggii), ἥτις ἔχει μικρὸν μέγεθος, σῶμα φοειδὲς καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν μὲ πορτοκαλιόχρους καὶ ἐρυθρὰς κηλῖδας.
Δ. Ν. Π.

ὑπεράσπισις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπερασπίζειν, προστασία, ὑπεραπολογία, συνηγορία || μετωνυμικῶς ἐπὶ δικαστηρίου, συνήγορος: «ἡ ὑπεράσπισις ἔχει τὸν λόγον».

—*[Δικον.]* Βλ. λ. *διαδικασία ποινικὴ* καὶ *συνήγορος*.

—*[Φορολ. Δικ.]* *Ὑπεράσπισις* ἐν τῷ φορολογικῷ δικαίῳ γίνεται διὰ παραστάσεως τοῦ φορολογουμένου αὐτοπροσώπου ἢ δι' ἐντολοδόχου ἢ πληρεξουσίου, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν φορολογικῶν νόμων. Ἐπὶ δικῶν τῆς φορολογίας τῶν καθαρῶν προσόδων τὸ δημόσιον παρίσταται διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου, ἢ τοῦ νομίμου ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, ἢ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὁριζομένου ἀντιπροσώπου του (ἄρθρ. 39 νόμου 1640 καὶ ἄρθρ. 11 § 3 τοῦ διατάγματος τῆς 19 Ἀπριλίου 1933 περὶ φόρου ἐπιτηδεύματος). Ἀνάλογοι εἶναι αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 31 τοῦ νόμου 1641 περὶ φορολογίας τῶν κληρονομιῶν. Ἐπὶ τελωνειακῶν παραβάσεων καὶ λαθρεμπορίας ἡ πρᾶξις κοινοποιεῖται εἰς τὸν καθ' οὗ ἐξεδόθη καὶ οὗτος δικαιοῦται προσφυγῆς, δικαιούμενος νὰ παρασταθῇ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ πληρεξουσίου (νόμ. 1165, ἄρθρ. 130 καὶ νόμος 971 ἄρθρ. 21). Εἰς τὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας διαδικασίαν οἱ ἰδιῶται διάδικοι παρίστανται διὰ δικηγόρου ἐκ τῶν παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ διωρισμένων ἢ διατελούντων καθηγητῶν ἢ ὑφηγητῶν τῆς νομικῆς σχολῆς ἢ ἰσοτίμων ἀνωτέρων σχολῶν, εἴτε ἐν συμπράξει μετὰ τοιούτου (βλ. λ. *ὑπεράσπισις* δημοσίου ἐν δίκαις).
Γ. Ν. Κ.

— **ὑπεράσπισις δημοσίου ἐν δίκαις** *[Δημόσ. Δικ.]*. Γίνεται διὰ παραστάσεως, ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, τοῦ νομίμου ἐκπροσώπου τοῦ δημοσίου ἢ πληρεξουσίου αὐτοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 74 τῆς πολιτικῆς δικονομίας καὶ λοιπῶν εἰδικῶν νόμων. Ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ δημοσίου γίνεται, κατὰ γενικὸν κανόνα, τεθειμένον διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 12 Μαΐου 1835 (ἄρθρ. 1 καὶ 5) καὶ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 29 Ἀπριλίου 1843 (ἄρθρ. 1) παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Νεώτεροι νόμοι, διέποντες τὸ θέμα τοῦτο, εἶναι τὸ ἄρθρον 2 τοῦ κώδικος τῶν νόμων περὶ δικῶν καὶ δικηγόρων τοῦ δημοσίου καὶ περὶ τοῦ νομικοῦ συμβουλίου τῆς 8 Νοεμβρίου 1918 καὶ ἄλλοι εἰδικοί, ἐν οἷς ὁ νόμος 2240 τῆς 23 Ἰουνίου 1920 (ἄρθρ. 1—2), τὸ ἄρθρον 55 τοῦ διατάγματος τῆς 26 Ἰουλίου 1931 περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων, καθ' ὃ ὁ διευθυντὴς τοῦ ταμείου ἐκπροσωπεῖ τὸ δημόσιον, τὸ ἄρθρον 5 τοῦ διατάγματος τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1931 περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ ταμείου Ἐθνικοῦ Στόλου, τὸ ἄρθρον 7 τοῦ νόμου 4510 τῆς 5 Ἀπριλίου 1830. Ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας παρίσταται ὁ ὑπουργός, εἰς οὗ τὴν ἁρμοδιότητα ἀνήκει τὸ διάταγμα, ἐπὶ ὑποθέσεων τοῦ Α' τμήματος, ἡ ἀντιπροσωπεύεται διὰ τοῦ προϊσταμένου τῆς σχετικῆς ὑπηρεσίας (νόμος 3713 τοῦ 1928, ἄρθρ. 28), ἡ δὲ ἐκδοῦσα τὴν προσβαλλομένην πρᾶξιν ἀρχὴ ἀντιπροσωπεύεται κατὰ τὴν συζήτησιν διὰ νομικοῦ συμβούλου ἢ ἀνωτέρου ὑπαλλήλου ἢ διά τινος τῶν παρέδρων (νόμος 3713, ἄρθρ. 39 καὶ 49).
Γ. Ν. Κ.

ὑπερασπιστής (ὁ)· ὁ ὑπερασπίζων, προστάτης, ἀντιλήπτωρ.

ὑπερασπίστρια *[Ὀχυρ.]*. Τὸ ἀνώτερον σημεῖον τοῦ προπετάσματος τῶν χαρακωμάτων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ στρατιῶται ἀκουμβῶσι τὸ ὅπλον καὶ βάλλουσιν. Ἡ ὑπερασπίστρια ὡς ἐκ τούτου καλεῖται καὶ *γραμμὴ πυρός*. Τὸ ὕψος αὐτῆς ἀπὸ τῆς βαθμῖδος βολῆς, ἐφ' ἧς πατοῦσιν οἱ στρατιῶται, εἶναι 1 μ. 30. Ἄλλοτε, ὅταν ἡ κανονικὴ κατατομὴ τῶν χαρακωμάτων περιελάμβανεν ἔμπροσθεν καὶ τάφρον, τότε ἐπεβάλλετο ἐπὶ πλέον ὅπως ἡ ὑπερασπίστρια εὑρίσκηται κατὰ 1 μ. 50 ὑψηλότερον τοῦ ἀνωτέρου σημείου τοῦ πρὸ τῆς τάφρου ἐκ γαιῶν προχώματος, ἵνα οὕτω δεσπόζωνται καλύτερον αἱ ἄμεσοι προσβάσεις τοῦ ἔργου.
Ζ. Ν.

ὑπερατλαντικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπερβολήν, εἰς τὸν διάπλουν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ.

ὑπερατομικός, —ή, —όν *[Κοινων.]*. Καλοῦνται *ὑπερατομικαί*, γενικῶς, αἱ κοινωνικαὶ ἀξίαι, αἱ προκύπτουσαι ἐκ τῆς συμβιώσεως τῶν ἀνθρώπων, διότι ἡ διαμόρφωσις, ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἀνάπτυξις των εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς βουλήσεως τοῦ καθ' ἕκαστον ἀτόμου. Ὑπερατομικὰ εἶναι καὶ τὰ κοινω-

Digitized by Google

νικὰ φαινόμενα, ἐν γένει, διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ὁποίων δὲν ἐπαρκεῖ ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία.

ὑπεραυξάνω· αὐξάνω ὑπερβολικά, κάμνω τι νὰ λάβῃ ὑπερβολικὴν αὔξησιν || ἀμεταβ. *—άνω* καὶ *—άνομαι*· λαμβάνω ὑπερβολικὴν αὔξησιν.

ὑπεραύξησις, *—εως* (ἡ)· ὑπερβολικὴ αὔξησις.

ὑπεραφθονία (ἡ)· ὑπερβολικὴ ἀφθονία.

ὑπερβάθρα (ἡ)· ναυτ, γέφυρα, μόνιμος ἢ ἀφαιρετή, παραλλήλως καὶ ὑπεράνωθεν τοῦ καταστρώματος, μετὰ χειραγωγῶν ἐξ ἁλύσεως ἀπὸ στυλίσκων ἀφαιρετῶν, μετάγουσα δὲ ἀπὸ ὑπερστεγάσματος εἰς ὑπερστέγασμα (βλ. λ. *σπαρνιέκ*). Σ. Ε. Λ.

Ὑπερβαϊκαλία (ρωσ. *Ζαμπαϊκάλιγιε*) *[Γεωγρ.]*· βλ *Τρανσβαϊκαλία*.

ὑπερβαίνω, ἀόρ *ὑπερέβην*· βαίνω ὑπεράνω τινός· ὑπερβάλλω: «ὑπερβαίνω τὸ ὄρος», «διέβησαν ποταμοὺς καὶ ὑπερέβησαν ὄρη» || μεταφ. «ὑπερβαίνει τὰ ἑκάστοτε προβαλλόμενα ἐμπόδια» || ὑπερτερῶ: «ὑπερέβη τοὺς συμμαθητάς του» || ἐπὶ χρόνου, ποσοῦ κττ. «ὑπερβαίνει τὰ πεντήκοντα ἔτη» εἶναι πλέον τῶν πεντήκοντα ἐτῶν || «ἡ προσπάθειά του ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις του» εἶναι ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών του, ἀπαιτεῖ περισσοτέρας δυνάμεις || «ὑπερέβη τὰς προσδοκίας μας» ἐπέτυχε περισσότερα τῶν προσδοκωμένων· || «ὑπερέβη πᾶν ὅριον ἀνοχῆς» ἡμάρτησε πέραν καὶ τῆς μεγαλυτέρας ἀνοχῆς.

ὑπερβαλλόντως· ἐπίρρ. ὑπερβολικά: «ὑπερβαλλόντως ἐπιεικὴς» (ἐκ τῆς ἐνεργ. μετοχῆς τοῦ *ὑπερβάλλω*).

ὑπερβάλλω, ἀόρ. *ὑπερέβαλον*· βάλλω ἐπέκεινα τοῦ στόχου, ξεπερνῶ τὸν στόχον· || περνῶ ἄνωθέν τινος, ὑπερβαίνω: «ὑπερέβαλε τὸ ὄρος» || μεταφ ὑπερτερῶ, ὑπερνικῶ: «ὑπερέβαλε τοὺς ἀνταγωνιστάς του» || κάμνω, ἐμφανίζω τι ὑπερβολικόν, μεγαλοποιῶ: «εἰς τὰς διηγήσεις του ὑπερβάλλει τὰ πράγματα».

ὑπερβασία (ἡ)· πρᾶξις καθ' ὑπέρβασιν, κατὰ παράβασιν γινομένη, παράβασις.

ὑπέρβασις, *—εως* (ἡ)· τὸ ὑπερβαίνειν, πέρασμα. διάβασις ὑπεράνω: «ὑπέρβασις τῶν ὀρέων» ἄλλως *ὑπερβολή* || μεταφ ἔξοδος ἐκ τῶν ἐπιτρεπομένων ὁρίων: «ὑπέρβασις ἀμύνης» ἐνέργεια ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια τῆς ἀμύνης, «ὑπέρβασις καθηκόντων, — ἁρμοδιότητος» || ὑπερβολή, ξεπέρασμα: «ὑπέρβασις δαπάνης, — πιστώσεως κττ.».

—[Τακτ.] *Ὑπέρβασις* καλεῖται ἡ δρᾶσις, καθ' ἣν μονάς τις ἐκ τῶν ἐν ἐφεδρείᾳ ἀναπτύσσεται πρὸς μάχην, προχωρεῖ καὶ ὑπερβαίνει κατά τι τὰς γραμμὰς τῆς πρὸ αὐτῆς ἐκμηδενισθείσης ἢ καταπονηθείσης μονάδος, τῆς ἀποτελούσης τὸ κλιμάκιον πυρὸς (πᾶσα ἐμπλακεῖσα μονὰς πρέπει νὰ συνεχίζῃ τὴν προσπάθειάν της μέχρι τοῦ ἐσχάτου ὁρίου τῆς ἱκανότητός της· βλ. λ. *ἀντοχὴ [Στρατηγ. Τακτ.]*), ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ ἐν τῇ περαιτέρω ἐνεργείᾳ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ τέως ἐν ἐφεδρείᾳ μονὰς νὰ ἀποτελέσῃ τοῦ λοιποῦ κλιμάκιον πυρός, ἀντὶ τοῦ μέχρις ὥρας τοιούτου, μέλλοντος ν' ἀποτελέσῃ ἐφεδρείαν. Ταῦτα δέ, διότι ἐνίσχυσις τοῦ κλιμακίου πυρὸς δὲν ἐκτελεῖται σήμερον διὰ προωθήσεως τῶν ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ τμημάτων, ἀλλὰ πάντοτε δι' *ἀντικαταστάσεως* (βλ λ. *Στρατηγ. Τακτ.*). Κατὰ τὸν ἀγῶνα ἑλιγμῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, ἡ ὑπέρβασις πρέπει νὰ ἐκτελῆται πάντοτε εἰς τὸ τέλος στάσεως ἐχούσης διάρκειάν τινα, ἡ δ' ὑπέρβασις αὕτη πρέπει νὰ δίδῃ τὸ σιωπηλὸν σύνθημα ἀναλήψεως τῆς δράσεως.

Ὁ ὅρος *ὑπέρβασις* (dépassement) εἰσήχθη εἰς τὴν γαλλικὴν φρασιολογίαν συνεπῶς καὶ τὴν ἑλληνικήν, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἔκτοτε δ' ἐξακολουθεῖ ὢν ἐν χρήσει. Ν. Θ. Κ

—ὑπέρβασις ***ἀμύνης*** *[Ποιν. Δίκ.]*· βλ. *ἄμυνα*.

—ὑπέρβασις ***καθηκόντων*** *[Ποιν. Δίκ.]*. Α) *Ὑπέρβασις καθηκόντων* ἢ *ἐξουσίας* (excès de pouvoir) καλεῖται γενικῶς ἡ ὑπὸ δημοσίας τινὸς ἀρχῆς ἄσκησις ἐξουσίας ἀνηκούσης εἰς ἄλλην διακεκριμένην κατὰ τὸ Σύνταγμα ἀρχήν, ἢ ἡ ἄσκησις ἐξουσίας αὐθαιρέτου, εἰς οὐδὲν ὄργανον τοῦ κράτους παρασχεθείσης ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἢ τῶν νόμων.

Ἡ ὑπέρβασις τῶν ὁρίων τῶν καθηκόντων, τῆς μὲν νομοθετικῆς ἐξουσίας ὑφισταμένη ὅταν νομοθετῇ παρὰ τὸ Σύνταγμα, εἶναι ἀνέλεγκτος, ἐπιτρεπομένης μόνον τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐκδοθέντος ἀντισυνταγματικοῦ νόμου. Ἡ δ' ὑπέρβασις τῶν καθηκόντων τῶν τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπιτετραμμένων δημοσίων λειτουργῶν ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον συλλογικῶς δρώντων δημοσίων ὀργάνων. Οὕτω, δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως προσβάλλεται ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας πᾶσα πρᾶξις τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἐνέχουσα ὑπέρβασιν καθηκόντων (βλ. τόμ. ΙΑ', σ. 376 β'), ειδικὸν δὲ λόγον ἀναιρέσεως τῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀποτελεῖ ἡ ὑπέρβασις τῶν καθηκόντων αὐτῶν (βλ. τόμ. ΙΑ', σ. 129 γ' καὶ 135 γ').

Β) ***Ὑπερβάσεις ἀξιόποινοι.*** Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ ὑπέρβασις καθηκόντων ἀποτελεῖ πρᾶξιν ἀξιόποινον. Ὁ ποινικὸς νόμος διακρίνει τὰς τοιαύτας ἀξιοποίνους ὑπερβάσεις καθηκόντων εἰς ὑπερβάσεις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ εἰς ὑπερβάσεις τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις τοῦ ὑπαιτίου· ὅθεν, ἂν οὗτος ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὑπέρβασιν ἐκ συγγνωστῆς παρερμηνείας νόμου ἢ ἐκ κουφότητος, δὲν εἶναι ποινικῶς τιμωρητέος.

1) *Ὑπερβάσεις καθηκόντων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων.* Ἐνεργητικὸν ὑποκείμενον αὐτῶν δύναται νὰ ᾖ δικαστὴς (οἷος θεωρεῖται καὶ ὁ ειρηνοδίκης), ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος, εἰσαγγελεὺς καὶ ἀντεισαγγελεύς: ἡ ὑπέρβασις καθηκόντων τῶν ἄλλων κατωτέρων δικαστικῶν ὑπαλλήλων δὲν εἶναι, ὡς τοιαύτη, ἀξιόποινος· μόνον ὁ συμβολαιογράφος ἢ ἄλλος δημόσιος ὑπηρέτης, ὑπερβαίνων τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας του, τιμωρεῖται ἐπὶ ἀντιποιήσει ἀρχῆς (ἄρθρ. 230 καὶ 231 ποιν νομ.). Τρεῖς περιπτώσεις ὑπερβάσεως τῶν καθηκόντων τῶν ἀνωτέρω δικαστικῶν λειτουργῶν προβλέπει ὁ ποινικὸς νόμος: α) Τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀντιποίησιν νομοθετικῆς ἐξουσίας, συνισταμένην εἴτε εἰς τὴν ἔκδοσιν διαταγμάτων ἢ διαταγῶν περιεχουσῶν ὁρισμοὺς νόμου μὴ ἐκδοθέντος ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, εἴτε εἰς τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκτελέσεως νόμου τινὸς (ἄρθρ. 476 § 1 π ν.). β) Τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἔργα τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, ἥτις συντελεῖται εἴτε διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ δρῶντος ἐκδόσεως διαταγμάτων ἢ διαταγῶν περὶ ἀντικειμένων διοικητικῶν, ὑπαγομένων δηλαδὴ εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, εἴτε διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐκτελέσεως διαταγῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν (ἄρθρ 476 § 2 π. ν) καὶ γ) Τὴν ἐκδίκασιν ὑποθέσεως ἀνηκούσης εἰς διοικητικὴν ἀρχὴν (ἄρθρ. 477 π. ν.) Στοιχεῖα τοῦ ἀξιοποίνου τῆς ὑπερβάσεως ταύτης εἶναι προηγουμένη νόμιμος αἴτησις τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν ἐπιληφθεῖσαν τῆς ἐκδικάσεως δικαστικήν, δηλούσης ὅτι ἡ ἀχθεῖσα ἐνώπιον αὐτῆς ὑπόθεσις ἀνήκει εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς αἰτούσης, καὶ ἡ παρὰ τὴν αἴτησιν ταύτην ἐκδίκασις τῆς ὑποθέσεως πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῆς συγκρούσεως ἁρμοδιότητος ἡ ἀνωτέρα διοικητικὴ ἀρχή. Ἡ προαπαιτουμένη νόμιμος αἴτησις τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς εἶναι μετὰ τὸν νόμον 406 τοῦ 1914 «Περὶ δικαστηρίου συγκρούσεως καθηκόντων» ἡ κατὰ τὸ ἄρθρ. 7 αὐτοῦ ἔγγραφος διακήρυξις τοῦ νομάρχου, ἡ γνωστοποιηθεῖσα (ἄρθρ. 9) ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ ἐπιληφθέντος τῆς ὑποθέσεως δικαστηρίου, ὅπερ ὀφείλει ν' ἀναμείνῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κατὰ τὸν νόμον 406 εἰδικοῦ δικαστηρίου συγκρούσεων (βλ τ. ΚΒ', σ. 489 γ), μετὰ τὴν σύστασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ ὁποίου πίπτει ἡ γνώμη τοῦ Κωστῆ («Ἑρμηνεία ποιν. νόμου», τόμ. Γ', § 116) περὶ ἀνεφαρμόστου τοῦ ἄρθρου 477 ποινικοῦ νόμου. Τὸ ἄρθρον 476 ποινικοῦ νόμου προβλέπει καὶ ἑτέραν περίπτωσιν ὑπερβάσεως καθηκόντων τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, τὴν παρ' αὐτῶν αὐθαίρετον κλήτευσιν τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων, τὸ δὲ ἄρθρον 478 ποινικοῦ νόμου τὴν ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως ποινικὴν δίωξιν δημοσίου τινὸς ὑπαλλήλου. Ἀμφότεραι ὅμως αἱ διατάξεις αὗται δὲν ἰσχύουσι νῦν, μετὰ τὴν διὰ τοῦ Συντάγματος κατάργησιν τῆς ἀδείας πρὸς ποινικὴν δίωξιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

2) *Ὑπερβάσεις καθηκόντων τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων.* Ἔνοχοι τοιαύτης ὑπερβάσεως δύνανται νὰ γίνωσι νομάρχαι, ἔπαρχοι, δήμαρχοι καὶ ἄλλοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι. Τὸ ἄρθρον 479 ποινικοῦ νόμου διακρίνει τρεῖς περιπτώσεις ἀξιοποίνου ὑπερβάσεως: α') Ὅταν οἱ ἀνωτέρω ἀντιποιοῦνται νομοθετικὴν ἐξουσίαν διά τινος τῶν ἐν ἄρθ 1, στοιχ. α', ἐνεργειῶν. β') Ὅταν ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, ἀπαγορεύοντες, διὰ γενικῶν ἢ εἰδικῶν διαταγῶν, ἀπευθυνομένων πρὸς δικαστήρια ἢ δικαστὰς (ἄρα οὐχὶ πρὸς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχήν), τὴν ἐκτέλεσιν δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ ἐντάλματος συλλήψεως ἢ βιαίας προσαγωγῆς· καὶ γ') Ὅταν παρεισείρωσιν ἑαυτοὺς εἰς ἀστικήν τινα δίκην (ἥτις πρέπει νὰ εἶναι ἐκκρεμὴς ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ) καὶ ἀποφασίσωσι περὶ αὐτῆς, κατ' αἴτησίν τινος τῶν διαφερομένων, πρὶν ἢ ἡ ἀνωτέρα τοῦ δρῶντος διοικητικὴ ἀρχὴ ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἀξιουμένης ὑπ' αὐτοῦ ἁρμοδιότητος.

Περίπτωσιν τέλος ἀξιοποίνου ὑπερβάσεως καθηκόντων προβλέπει καὶ τὸ ἄρθρον 474 ποινικοῦ νόμου, χαρακτηρίζον ταύτην ὡς *κατάχρησιν ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς* (βλ. τόμ. ΙΑ', σ. 277 γ').

Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος οὐδεμίαν τῶν ἀνωτέρω 1 καὶ 2 περιπτώσεων ἀξιοποίνων ὑπερβάσεων καθηκόντων καθιεροῖ, ἐπὶ τῇ αἰτιολογίᾳ ὅτι περιλαμβάνονται αὗται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 271 αὐτοῦ προβλεπομένην παράβασιν καθήκοντος (Αἰτιολ. ἔκθεσις, Ἀθῆναι 1933, σελ 447).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ὑπερβατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπέρβασιν. ὁ τῆς ὑπερβάσεως: «ὑπερβατικὴ φιλοσοφία» φιλοσοφικὸν δόγμα. καθ' ὃ κρίνονται ἐκ τῶν προτέρων οἱ ὅροι, δι' ὧν καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐμπειρία, «ὑπερβατικὴ συνάρτησις» (βλ. κατωτέρω).

— *[Φιλοσ.]* Ἐν τῇ σχολαστικῇ φιλοσοφίᾳ καλοῦνται οὕτω (transcendentales) ὡρισμέναι ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἔτι καθολικώτεραι τῶν κατηγοριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἁρμόζουν εἰς ὅλα τὰ ὄντα. Ἐκ τούτων κύριαι εἶναι αἱ ἰδιότητες unum, bonum καὶ verum. Παρὰ Καντίῳ, *ὑπερβατικὸς* (transzendental), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐμπειρικόν, εἶναι πᾶς ὅρος ἐκ τῶν προτέρων (a priori) τιθέμενος καὶ μὴ διδόμενος ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας. Οὕτω *ὑπερβατικαὶ ἀρχαὶ* εἶναι οἱ νόμοι τῆς νοήσεως ὡς κανόνες τῆς γνώσεως, *ὑπερβατικὴ κατάληψις* εἶναι ἡ κατάληψις ἣν ἔχομεν ἡμῶν αὐτῶν, ὄχι τῇ βοηθείᾳ τῆς ψυχολογικῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ λόγῳ τῆς κατ' ἀρχὴν ἀναγκαιότητος, ἥτις ἀπαιτεῖ ὅπως ὑπάρχῃ ὑποκείμενον ἓν καὶ τὸ αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖον ν' ἀναφέρωνται ὅλα τὰ ποικίλα αἰσθήματα καὶ συναισθήματα. Ἐν συνεχείᾳ καλεῖται *ὑπερβατικὴ* κάθε ἔρευνα ἔχουσα ὡς ὑποκείμενον τὰς ἐκ τῶν προτέρων μορφάς, ἀρχὰς ἢ ἰδέας ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ αὐτῶν σχέσει πρὸς τὴν ἐμπειρίαν, δηλαδὴ κάθε *κριτικὴ* ἔρευνα. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Καντίου, ἀπὸ γνωσιολογικῆς ἀπόψεως, καλεῖται *ὑπερβατικὴ φιλοσοφία* (Transzendental philosophie), καθόσον ἐρευνᾷ τοὺς ἐκ τῶν προτέρων ὅρους, δι' ὧν καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐμπειρία.

Δεδομένης ἀρχῆς τινος *ἐμμόνου* (immanent), δηλαδὴ ἀρχῆς ἧς ἡ κανονικὴ χρῆσις ἔγκειται εἰς τὴν ἐφαρμογήν της μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δυνατῆς ἐμπειρίας, λέγεται ὅτι γίνεται *ὑπερβατικὴ* χρῆσις αὐτῆς ὅταν ἐφαρμόζεται αὕτη ἐκτὸς τῶν ὁρίων τούτων, δηλαδὴ ὅταν τὴν συνδέουν πρὸς γενικὰ ἢ καθ' ἑαυτὰ πράγματα καὶ ὄχι πρὸς φαινόμενα, ἅτινα δύνανται ν' ἀποτελέσουν ὑποκείμενον ἐμπειρίας. Ἀντιθέτως, ἀρχή τις εἶναι ὑπερβατικὴ (καὶ δὲν χρησιμοποιεῖται μόνον ὑπερβατικῶς) ὅταν ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της καταργῇ τὰ ὅρια ταῦτα ἢ ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα νὰ τὰ ὑπερβῇ. Θ. Π.

— **ὑπερβατικὴ** ***ἐξίσωσις***. Ἡ ἐξίσωσις ἡ μεταξὺ τῶν ἀγνώστων x. . . . z, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀλγεβρικὴ ὡς πρὸς αὐτούς. Π. Θ. Κ.

— **ὑπερβατικὴ** ***καμπύλη***. Ἔστω y = φ (x) μία ὑπερβατικὴ συνάρτησις τοῦ x. Ἡ γραφικὴ παράστασις τῆς συναρτήσεως αὐτῆς, ἅμα θεωρήσωμεν τὰ x, y ὡς καρτεσιανὰς συντεταγμένας ἑνὸς ἐπιπέδου, δίδει καμπύλην, ἡ ὁποία λέγεται *ὑπερβατική*. Π. Θ. Κ.

— **ὑπερβατικὴ** ***λογικὴ*** *[Φιλοσ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ μεταφυσικὴ λογική, ἥτις προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸ λογικὸν στοιχεῖον ἰδίαν τινὰ ὑπερβατικὴν ὑπόστασιν, ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος. Τῆς λογικῆς ταύτης σχολῆς ἀφετηρία ἐγένετο ἡ φιλοσοφία τοῦ Καντίου καὶ πολλῷ μᾶλλον τῶν μετὰ Κάντιον φιλοσόφων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Fichte καὶ τοῦ Hegel, καθ' οὓς ἡ φιλοσοφία, εἰς ἣν οὗτοι τάσσουσι καὶ τὴν λογικήν, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ἐπιστήμη, ἥτις διά τινος ἐνοράσεως καὶ ἀμέσου πνευματικῆς ἐπιστήμης στοχάζεται τῆς ἀληθείας. Κύριος ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς ταύτης ἐγένετο ὁ Αὐστριακὸς B. Bolzano (1781—1848), καθ' ὃν ὑπάρχουσι παραστάσεις καθ' ἑαυτάς καὶ ἀλήθειαι καθ' ἑαυτάς, ὅμοιαι τρόπον τινὰ πρὸς τὸ ὄντως ὂν τοῦ Πλάτωνος. Ὀπαδὸς αὐτῆς εἶναι ὁ A. Riehl 1844—1924), ὁ H. Cohen 1842—1918), ὁ H. Cassirer (γεν. 1874), ὁ P. Natorp (1854—1924), καθ' οὓς πρέπει ν' ἀναζήσωσι τὰ διδάγματα τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι, ὁ A. Meinong (1853—1923), ὁ E. Husserl (γεν. 1859) κτλ. [Πρβλ. *Θ. Βορέα*: Λογικὴ ('Ἀθῆναι 1932), σ. 31 κ. ἑξ.]

— **ὑπερβατικὴ** ***συνάρτησις***. Ὑπερβατικὴ συνάρτησις τῶν μεταβλητῶν x . . . z λέγεται μία συνάρτησις αὐτῶν, ὅταν δὲν εἶναι ἀλγεβρικὴ ὡς πρὸς αὐτάς, δηλαδὴ ὅταν ὁ ὁρισμὸς αὐτῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν στοιχειωδῶν πράξεων καὶ τῶν ἀντιστρόφων των μόνον ἐπὶ τῶν μεταβλητῶν x . . . z. Παραδείγματα: Αἱ συναρτήσεις ημ x, συν x, εφ x, σφ x, e^x, lgx εἶναι ὑπερβατικαὶ συναρτήσεις τοῦ x Π. Θ. Κ.

— **ὑπερβατικὸν** ***πρόβλημα***. Μᾶς δίδεται ἓν γεωμετρικὸν πρόβλημα (π χ. νὰ διχοτομήσωμεν ἓν εὐθύγραμμον τμῆμα ἢ νὰ κατασκευάσωμεν ἓν τρίγωνον ἰσοδύναμον πρὸς δοθὲν τετράγωνον ἢ νὰ τριχοτομήσωμεν μίαν δοθεῖσαν γωνίαν)· μετασχηματίζομεν αὐτὸ τοιουτοτρόπως ὥστε νὰ παρουσιασθῇ ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον μορφήν: δίδονται μερικὰ σημεῖα $A_1, A_2, \ldots A_\nu$ καὶ ζητοῦνται ἄλλα $X_1, X_2, \ldots X_\mu$, συνδεόμενα μὲ τὰ προηγούμενα δι' ὡρισμένων γεωμετρικῶν σχέσεων. Ἐκφράζοντες τὰς σχέσεις αὐτὰς ἀναλυτικῶς δι' ἐξισώσεων, ἔχομεν τὴν ἀναλυτικὴν ἔκφρασιν τοῦ δοθέντος προβλήματος. Π. χ. ἔστω ὅτι μᾶς δίδεται μία γωνία γ καὶ μᾶς ζητεῖται νὰ τριχοτομήσωμεν αὐτήν. Λαμβάνομεν τὴν κορυφήν της Ο ὡς ἀρχὴν τῶν πολικῶν συντεταγμένων καὶ μίαν τῶν πλευρῶν της ὡς πολικὸν ἡμιάξονα. Μὲ ἀκτῖνα τὴν μονάδα καὶ κέ-

Digitized by Google

τρον τὴν ἀρχὴν φέρομεν περιφέρειαν κύκλου· ἂς ὀνομάσωμεν A καὶ A_0 τὰ σημεῖα κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ περιφέρεια αὐτὴ τέμνει τὸν πολικὸν ἡμιάξονα καὶ τὸ ἄλλο σκέλος τῆς γωνίας γ. Τὸ πρόβλημα τῆς τριχοτομήσεως τῆς γωνίας δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον μορφήν: Δίδεται ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ περὶ τὴν ἀρχὴν μὲ ἀκτῖνα 1 γραφομένου κύκλου ἓν σημεῖον A_0 μὲ τὴν πολικὴν γωνίαν ϑ. Ζητεῖται τώρα ἓν σημεῖον A′ καὶ ἓν σημεῖον A″ ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιφερείας μὲ πολικὴν γωνίαν $\frac{\vartheta}{3}$ καὶ $\frac{2\vartheta}{3}$. Ἐκ τῆς τριγωνομετρίας ἔχομεν:

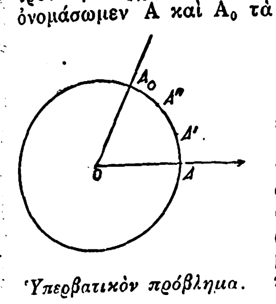

Ὑπερβατικὸν πρόβλημα.

$$\mathrm{tg}\vartheta = \frac{3\mathrm{tg}\frac{\vartheta}{3} - \mathrm{tg}^3\frac{\vartheta}{3}}{1 - 3\mathrm{tg}^2\frac{\vartheta}{3}}$$

ἐκ τούτου δὲ ἕπεται (ἐὰν θέσωμεν χάριν συντομίας: $\mathrm{tg}\frac{\vartheta}{3} = x$, $\mathrm{tg}\,\vartheta = \alpha$): $x^3 - 3\alpha x^2 - 3x + \alpha = 0$

Ἔχομεν λοιπὸν τὴν ἀναλυτικὴν σχέσιν, ἡ ὁποία συνδέει τὰς πολικὰς γωνίας τοῦ δοθέντος καὶ τοῦ ζητουμένου σημείου.

Ἐὰν αἱ σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν δοθέντων καὶ τῶν ζητουμένων σημείων, δύνανται νὰ ἐκφρασθοῦν ἀναλυτικῶς δι' ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων, τὸ πρόβλημα λέγεται *ἀλγεβρικὸν πρόβλημα*· ἂν δὲ μεταξὺ τῶν ἐξισώσεων αὐτῶν ὑπάρχῃ πάντοτε τοὐλάχιστον μία ὑπερβατική, τὸ πρόβλημα λέγεται *ὑπερβατικόν*.

Μερικὰ ἐκ τῶν ἀλγεβρικῶν προβλημάτων (ὅπως π χ ἡ διχοτόμησις δοθέντος κυκλικοῦ τόξου, ἢ κατασκευὴ κανονικοῦ πενταγώνου) δύνανται νὰ λυθοῦν στοιχειωδῶς, δηλαδὴ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ κανόνος καὶ διαβήτου μόνον. Διὰ νὰ λύεται ἓν γεωμετρικὸν πρόβλημα στοιχειωδῶς, ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἐπαρκὲς αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ζητουμένων καὶ δοθέντων σημείων νὰ εἶναι τοιαῦται, ὥστε αἱ συντεταγμέναι τῶν πρώτων νὰ δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν ἐκ τῶν συντεταγμένων τῶν δευτέρων διὰ πεπερασμένου ἀριθμοῦ προσθέσεων, ἀφαιρέσεων, πολλαπλασιασμῶν, διαιρέσεων καὶ ἐξαγωγῶν τετραγωνικῶν ῥιζῶν. Δηλαδὴ εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἐπαρκὲς αἱ ἐξισώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν ἀναλυτικῶς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δοθέντων καὶ ζητουμένων σημείων: 1) νὰ εἶναι ἀλγεβρικαὶ μὲ συντελεστάς, οἱ ὁποῖοι νὰ εὑρίσκωνται ἀπὸ τὰ δεδομένα διὰ πεπερασμένου ἀριθμοῦ προσθέσεων, ἀφαιρέσεων, πολλαπλασιασμῶν καὶ διαιρέσεων καὶ 2) ἑκάστη αὐτῶν νὰ εἶναι βαθμοῦ $\leqq 2$ (δηλαδὴ νὰ εἶναι ἢ πρωτοβάθμιος ἢ δευτεροβάθμιος), ἢ νὰ εἶναι μὲν ἀνωτέρου βαθμοῦ, ἀλλὰ τοιαύτη, ὥστε αἱ λύσεις της νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν διὰ τῆς λύσεως μιᾶς σειρᾶς ἐξισώσεων βαθμοῦ $\leqq 2$.

Γενικῶς, διὰ νὰ λυθῇ ἓν ἀλγεβρικὸν πρόβλημα, χρειάζεται, καὶ εἶναι καὶ ἀρκετόν, νὰ μᾶς δοθοῦν ἀκόμη ὡρισμέναι ἀλγεβρικαὶ καμπύλαι ἢ νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μεταχειρισθῶμεν ὄργανα, τὰ ὁποῖα κατασκευάζουν αὐτάς.

Ἐὰν αἱ σχέσεις, αι ὁποῖαι ὑφίστανται μεταξὺ τῶν δοθέντων καὶ ζητουμένων σημείων, ἐκφράζωνται ἀναλυτικῶς δι' ἐξισώσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοὐλάχιστον μία εἶναι ὑπερβατική, τὸ πρόβλημα λέγεται *ὑπερβατικὸν πρόβλημα*. Τὰ ὑπερβατικὰ προβλήματα εἶναι κατὰ τοῦτο ἀνώτερα τῶν ἀλγεβρικῶν, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀλγεβρικαὶ καμπύλαι, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων νὰ δυνάμεθα νὰ λύσωμεν αὐτά. Π. χ. ἡ ἀνάπτυξις τῆς περιφερείας κύκλου καὶ ἡ εὕρεσις τοῦ ἐμβαδοῦ αὐτοῦ εἶναι προβλήματα ὑπερβατικά. π. θ. κ

— **ὑπερβατικὸς** *ἀριθμός*. Καλεῖται οὕτω εἷς ἀριθμός, ὅταν δὲν εἶναι ῥίζα οὐδεμιᾶς ἐξισώσεως ἀλγεβρικῆς μὲ ῥητοὺς συντελεστάς. Τὴν ὕπαρξιν τοιούτων ἀριθμῶν ἀπέδειξε πρῶτος ὁ J. Lionville (1844). Οἱ ἀριθμοὶ e καὶ π εἶναι ὑπερβατικοὶ ἀριθμοί. π. θ. κ.

ὑπερβατός, —*ή*, —*όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ὑπερβαθῇ: «χάνδαξ ὑπερβατός» || *ὑπερβατὸν* (τό) ὡς οὐσ., λεκτικὸν σχῆμα, καθ' ὃ ἡ θέσις τῶν λέξεων εἶναι ἐλευθερωτέρα, πρὸς κόσμον καὶ ῥυθμὸν τοῦ λόγου: «οὐδεὶς ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακὸν ἔπαθεν» ἀντὶ «οὐδεὶς τῶν πολιτῶν κλπ.».

ὑπερβαφὴ (ἡ). Κατάστασις, εἰς ἣν εὑρίσκεται βεβαμμένος χάλυψ ἕνεκα ἀποψύξεως τόσον ταχείας, ὥστε ἡ θερμοκρασία μετατροπῆς αὐτοῦ νὰ ἔχῃ μετατοπισθῆ κάτω τῆς συνήθους θερμοκρασίας, τῇ βοηθείᾳ προσθήκης τρίτου μετάλλου, ὡς τὸ μαγγάνιον, ἔχοντος τὴν ἰδιότητα νὰ ὑποβιβάζῃ τὴν θερμοκρασίαν τῶν κρισίμων σημείων (ἢ σημείων μετατροπῆς). Τὸ κρᾶμα ἔχει τὴν κατάστασιν τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας, ἤτοι στερεοῦ διαλύματος ἄνθρακος ἐν τῷ σιδήρῳ καταστάσεως γ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἱστὸς εἶναι αὐστενιτικός. αἱ δὲ ἰδιότητες εἶναι βεβαμμένου χάλυβος, ἀλλὰ ὀλιγώτερον σκληροῦ, διότι ὁ αὐστενίτης εἶναι μαλακώτερος τοῦ μαρτενσίτου τῶν βεβαμμένων χαλύβων καὶ ἡ δυσθραυστότης εἶναι μεγαλυτέρα. θ. χ.

ὑπερβέβαιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· καθ' ὁλοκληρίαν, ἐντελῶς βέβαιος: «εἶμαι ὑπερβέβαιος ὅτι θὰ εὐδοκιμήσῃ».

ὑπερβιβάζω· βιβάζω πέραν, μεταθέτω· || γραμματ. «ὑπερβιβάζεται ὁ χρόνος» μετατίθεται ἡ ποσότης τοῦ φωνήεντος.

ὑπερβιβασμὸς (ὁ)· μετάθεσις· || γραμματ. «χρόνου ὑπερβιβασμός» (βλ. λ. *ἀντιμεταχώρησις*).

Ὑπέρβιος *(Μυθολ.)*. —1) Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου ἐκ τῆς Ἡφαιστίνης, σύζυγος τῆς Δαναΐδος Κελαινοῦς (*Ἀπολλοδ*. B, 1, 5). —2) Θηβαῖος, υἱὸς τοῦ Οἴνοπος, ἡρωϊκῶς ἀντιταχθεὶς κατὰ τοῦ Ἀργείου Ἱππομέδοντος κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (*Αἰσχ*., Ἑπτ. ἐπὶ Θήβ. 504). Α Θ. Σ.

ὑπερβολὴ (ἡ)· τὸ νὰ περνᾷ τις ὑπεράνω, ὑπέρβασις: «ἐν τῇ ὑπερβολῇ τῶν ὀρέων» || τὸ ὑπερβάλλειν, ὑπεροχὴ || ὁ χαρακτηρισμός τινος ὑπὲρ τὴν πραγματικότητα, δείνωσις: «εἶναι ὑπερβολή», «μὴ λέγετε ὑπερβολάς», «ἐκέρδισεν ἓν ἑκατομμύριον ἄνευ ὑπερβολῆς» || ὡς λεκτικὸν σχῆμα (βλ. κατωτ.).

— *(Γεωμετρ.)* Καλεῖται *ὑπερβολὴ* ὁ γεωμετρικὸς τόπος τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου ε καὶ τῶν ὁποίων ἡ διαφορὰ τῶν ἀποστάσεων ἀπὸ δύο δοθέντων σημείων E, E′ τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ εἶναι σταθερά: 2α. Τὰ σημεῖα E E′ καλοῦνται *ἑστίαι* τῆς ὑπερβολῆς. Τὸ μῆκος τοῦ εὐθυγράμμου τμήματος E E′ ἂς τὸ παραστήσωμεν μὲ 2γ. Εἶναι εὔκολον νὰ ἴδῃ τις ὅτι διὰ νὰ ὑπάρχουν σημεῖα μὲ τὴν προειρημένην ἰδιότητα, πρέπει νὰ εἶναι $2\gamma \geqq 2\alpha$. Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς ἀρκεῖ. Ἐὰν δοθοῦν αἱ ἑστίαι καὶ ἡ σταθερὰ 2α μιᾶς ὑπερβολῆς, δυνάμεθα μὲ τὸν ἀκόλουθον τρόπον νὰ γράψωμεν διὰ συνεχοῦς κινήσεως ἕνα τόξον αὐτῆς: Λαμβάνομεν ἕνα κανόνα K K′ καὶ ἓν νῆμα κκ′, τοιαῦτα ὥστε: μῆκος (KK′) — μῆκος (κκ′) = 2α. Στερεώνομεν τὸ ἄκρον K′ τοῦ κανόνος εἰς τὴν ἑστίαν E′, τοιουτοτρόπως ὅμως, ὥστε νὰ δύναται νὰ στρέφεται περὶ αὐτό. Στερεώνομεν τὰ ἄκρα τοῦ νήματος, τὸ μὲν κ′ εἰς τὸ E, τὸ δὲ κ εἰς τὸ K. Καὶ τώρα τείνομεν τὸ νῆμα διὰ τῆς αἰχμῆς M τῆς γραφίδος, τὴν ὁποίαν κινοῦμεν κατὰ μῆκος τοῦ στρεφομένου κανόνος οὕτως, ὥστε μέρος τοῦ νήματος νὰ ἐφαρμόζῃ ἐπ' αὐτόν· ἡ αἰχμὴ M γράφει τότε ἓν τόξον τῆς ὑπερβολῆς (διότι εἰς κάθε θέσιν εἶναι:

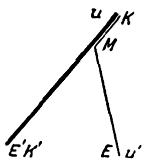

Σχ. 1.

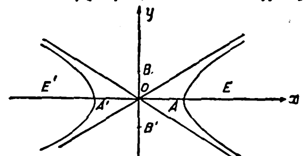

Σχ. 2.

$$E'M - EM = (E'M + MK) - (EM + MK) = 2\alpha).$$

Ἂν λάβωμεν ὡς ἄξονα τῶν x τὴν εὐθεῖαν EE′ καὶ ὡς ἄξονα τῶν y τὴν κάθετον ἐπὶ τὴν εὐθεῖαν αὐτὴν εἰς τὸ μέσον O τοῦ εὐθυγράμμου τμήματος EE′, ἡ ἐξίσωσις τῆς ὑπερβολῆς εἶναι:

$$\frac{x^2}{\alpha^2} - \frac{y^2}{\beta^2} = 1$$

ὅπου $\beta^2 = \gamma^2 - \alpha^2$. Ἡ ὑπερβολὴ εἶναι καμπύλη δευτέρου βαθμοῦ. Οἱ ἄξονες x x′ καὶ y y′ λέγονται *ἄξονες συμμετρίας* ἢ ἁπλῶς *ἄξονες τῆς ὑπερβολῆς* (ἡ καμπύλη εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς αὐτούς). Τὸ σημεῖον O καλεῖται *κέντρον* αὐτῆς (ἡ καμπύλη εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς αὐτό). Τὰ κοινὰ σημεῖα τῆς ὑπερβολῆς καὶ τοῦ ἄξονος τῶν x: A, A′, λέγονται *κορυφαὶ* αὐτῆς· τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα AA′ λέγεται *πλάγιος ἄξων* τῆς ὑπερβολῆς· τὸ μῆκός του εἶναι ἴσον μὲ 2α. Ἡ ὑπερβολὴ καὶ ὁ ἄξων τῶν y δὲν ἔχουν κοινὰ σημεῖα, χάριν συμμετρίας ὅμως λαμβάνεται ἐπ' αὐτοῦ πρὸς τὸ θετικὸν μέρος τὸ σημεῖον B καὶ πρὸς τὸ ἀρνητικὸν τὸ σημεῖον B′ τοιαῦτα, ὥστε: μῆκος (OB) = μῆκος (OB′) = β καὶ ὀνομάζομεν τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα BB′ ὀρθὸν ἄξονα τῆς ὑπερβολῆς.

Τὰ δύο χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα πίπτουν αἱ χορδαὶ ἑκατέρου τῶν κλάδων τῆς ὑπερβολῆς (ἡ ὑπερβολὴ σύγκειται ἀπὸ 2 χωριστὰ τμήματα, ἓν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἓν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ἄξονος yy′, τὰ ὁποῖα λέγονται *κλάδοι* αὐτῆς) καὶ τὰ ὁποῖα γράφουν αἱ τεταγμέναι αὐτῶν, λέγονται *ἐντὸς* τῆς ὑπερβολῆς, τὸ δὲ λοιπόν, εἰς τὸ ὁποῖον κεῖται καὶ τὸ κέντρον αὐτῆς, λέγεται *ἐκτὸς* τῆς ὑπερβολῆς. Αἱ ἀπὸ τῶν ἑστιῶν ἀποστάσεις τῶν ἐκτὸς τῆς ὑπερβολῆς κειμένων σημείων διαφέρουν ὀλιγώτερον ἢ 2α, τῶν δὲ ἐντὸς περισσότερον. Ἂν λάβωμεν τὰς ἀσυμπτώτους τῆς ὑπερβολῆς, δηλαδὴ τὰς εὐθείας $y = \pm\frac{\beta}{\alpha}x$ ὡς (γενικῶς πλαγιογώνους) ἄξονας συντεταγμένων, ἡ ἐξίσωσίς της θὰ εἶναι:

$$x\,y = k, \text{ ὅπου } k = \frac{\alpha^2 + \beta^2}{4}.$$

Ἡ ὑπερβολὴ δύναται να ὁρισθῇ ἀκόμη ὡς ὁ τόπος τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου ε καὶ τὰ ὁποῖα ἀπέχουν ἴσον ἀπὸ τὴν περιφέρειαν ἑνὸς δοθέντος κύκλου καὶ ἀπὸ ἓν δοθὲν σημεῖον (ἐκτὸς τῆς περιφερείας κείμενον) τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ. Τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ εἶναι μία τῶν 2 ἑστιῶν τῆς ὑπερβολῆς. Ὁ κύκλος καλεῖται *διευθετῶν κύκλος* τῆς ὑπερβολῆς. Ἔχει δὲ κέντρον τὴν ἄλλην ἑστίαν καὶ ἀκτῖνα 2α. Ἡ ὑπερβολὴ δύναται ἀκόμη νὰ ὁρισθῇ ὡς ὁ τόπος τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἀποστάσεις ἀπὸ ἓν δοθὲν σημεῖον καὶ μίαν δοθεῖσαν εὐθεῖαν τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ ἔχουν λόγον ε σταθερὸν καὶ μεγαλύτερον τῆς μονάδος. Τὸ σημεῖον εἶναι μία τῶν δύο ἑστιῶν τῆς ὑπερβολῆς. Ἡ εὐθεῖα δὲ εἶναι ἐκείνη ἐκ τῶν 2 εὐθειῶν $x = \pm\frac{\alpha^2}{\gamma}$, ἡ ὁποία κεῖται πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ Oy μὲ τὴν ἑστίαν. Αἱ εὐθεῖαι $x = \pm\frac{\alpha^2}{\gamma}$ λέγονται διευθετοῦσαι τῆς ὑπερβολῆς. Ὁ σταθερὸς λόγος ε εἶναι ἴσος μὲ $\frac{\gamma}{\alpha}$ καὶ λέγεται ἐκκεντρότης τῆς ὑπερβολῆς. Ἡ ἐξίσωσις τῆς ἐφαπτομένης τῆς ὑπερβολῆς εἰς ἓν σημεῖον αὐτῆς (x′, y′) εἶναι $\frac{xx'}{\alpha^2} - \frac{yy'}{\beta^2} = 1$. π. θ. κ.

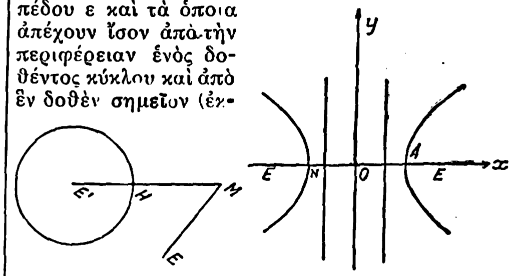

Σχ. 3.

— *(Ρητορ.)* *Ὑπερβολὴ* καλεῖται φράσις ὑπερβαίνουσα τὴν ἀλήθειαν, αὐξήσεως ἢ μειώσεως, ἐμφάσεως ἢ ὁμοιώσεως χάριν· ὡς «ταχύτερος ἀνέμου καὶ λευκότερος χιόνος». Ι. Φ. Δ.

ὑπερβολικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπερβολήν, ὁ μεθ' ὑπερβολῆς χαρακτηριζόμενος, ὑπέρμετρος: «ὑπερβολικοὶ ἔπαινοι», «ἀξιώσεις —, ἀπαιτήσεις ὑπερβολικαί» || ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ ὁμιλῶν μὲ ὑπερβολάς, ὁ παριστάνων τὰ πράγματα ὑπερβολικά: «δὲν σὲ πιστεύω, εἶσαι ὑπερβολικός». — Ἐπίρρ. ***ὑπερβολικῶς*** καὶ ***ὑπερβολικά***.

—**ὑπερβολικαὶ** *συναρτήσεις*. Καλοῦνται οὕτω: τὸ ὑπερβολικὸν ἡμίτονον, τὸ ὑπερβολικὸν συνημίτονον, ἡ ὑπερβολικὴ ἐφαπτομένη καὶ ἡ ὑπερβολικὴ συνεφαπτομένη, δηλαδὴ αἱ συναρτήσεις:

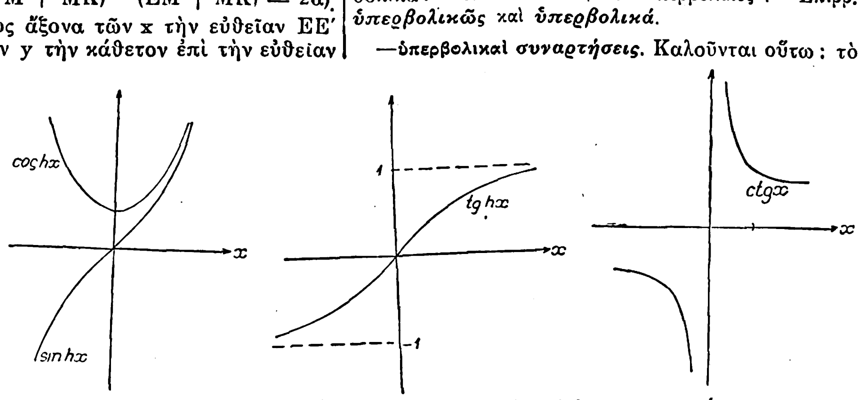

Σχ. I, α. *Αἱ γραφικαὶ παραστάσεις τῶν ὑπερβολικῶν συναρτήσεων.*

$$\sinh x = \frac{e^x - e^{-x}}{2} \qquad \cosh x = \frac{e^x + e^{-x}}{2}$$

$$\mathrm{tgh}x = \frac{e^x - e^{-x}}{e^x + e^{-x}} \qquad \mathrm{ctgh}x = \frac{e^x + e^{-x}}{e^x - e^{-x}}$$

Αἱ ὑπερβολικαὶ συναρτήσεις συνδέονται μεταξύ των διὰ τῶν σχέσεων:

$$\mathrm{tgh}x = \frac{\sinh x}{\cosh x} \qquad \mathrm{ctgh}x = \frac{\cosh x}{\sinh x}$$

$$\cosh^2 x - \sinh^2 x = 1$$

Ἐὰν λάβωμεν ἀντὶ x, t καὶ θέσωμεν: $x = \cosh t$, $y = \sinh t$, ἡ τελευταία σχέσις γίνεται: $x^2 - y^2 = 1$.

Digitized by Google

Δηλαδή, τὸ σημεῖον μὲ τὰς συντεταγμένας x, y κεῖται ἐπὶ τῆς ἰσοσκελοῦς ὑπερβολῆς $x^2 - y^2 = 1$ δι' ὅλας τὰς τιμὰς t μεταξὺ $-\infty$ καὶ $+\infty$ (ἀκριβέστερον: τὸ σημεῖον (x, y) γράφει, ὅταν τὸ t κινῆται ἀπὸ τὸ $-\infty$ ἕως τὸ $+\infty$, τὸν δεξιὸν κλάδον τῆς ὑπερβολῆς $x^2 - y^2 = 1$). Διὰ τὴν ἰδιότητα αὐτὴν αἱ ἀνωτέρω συναρτήσεις λέγονται, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς κυκλικὰς συναρτήσεις, ὑπερβολικαὶ συναρτήσεις. π. θ. κ.

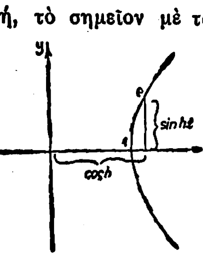

Σχ. I, β.
Ἡ ὑπερβολὴ $x^2 - y^2 = 1$.

—ὑπερβολικὴ *γεωμετρία* Ὁ χῶρος, εἰς τὸν ὁποῖον ἰσχύουν τὰ ἀξιώματα τοῦ Εὐκλείδου, λέγεται *εὐκλείδειος χῶρος* καὶ ἡ γεωμετρία εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν *εὐκλείδειος γεωμετρία*. Ἀντικαθιστῶμεν τώρα τὸ 5ον ἀξίωμα τοῦ Εὐκλείδου (δηλαδή: δι' ἑνὸς σημείου ἐκτὸς εὐθείας ἄγεται μία καὶ μία μόνη παράλληλος πρὸς αὐτήν) διὰ τοῦ ἀκολούθου: Ὅλαι αἱ εὐθεῖαι γραμμαί, αἱ ὁποῖαι ἄγονται δι' ἑνὸς σημείου Σ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου, δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς 2 κατηγορίας ἐν σχέσει πρὸς μίαν ἄλλην τυχοῦσαν εὐθεῖαν γ τοῦ ἰδίου ἐπιπέδου: εἰς τὰς τεμνούσας αὐτὴν καὶ εἰς τὰς μὴ τεμνούσας αὐτήν. Αἱ δύο εὐθεῖαι, αἱ ὁποῖαι χωρίζουν τὴν μίαν κατηγορίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην, λέγονται παράλληλοι τῆς γ. Ἔχομεν λοιπὸν διὰ τοῦ Σ δύο παραλλήλους τῆς εὐθείας γ' αὗται τέμνουν τὴν γ εἰς τὸ ἄπειρον (ὅπως καὶ ἡ εὐκλείδειος παράλληλος), ἑπομένως εἰς τὸν νέον χῶρον κάθε εὐθεῖα ἔχει δύο χωριστὰ σημεῖα εἰς τὸ ἄπειρον. Ἔχομεν τοιουτοτρόπως ἕνα νέον χῶρον μὲ ἰδικάς του ἰδιότητας. Ὁ χῶρος αὐτὸς λέγεται *ὑπερβολικὸς χῶρος* καὶ τὸ μέρος τῶν μαθηματικῶν, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὰς ἰδιότητάς του, δηλαδὴ ἡ γεωμετρία, λέγεται *ὑπερβολικὴ γεωμετρία*. π. θ. κ.

—ὑπερβολικὴ *ἕλιξ*. Λέγεται οὕτω ἡ ἐπίπεδος καμπύλη, ἡ ὁποία ἔχει εἰς πολικὰς συντεταγμένας (ὡς πρὸς ἓν κατάλληλον σύστημα πολικῶν συντεταγμένων) τὴν ἐξίσωσιν $\varrho \cdot \vartheta = -\alpha$, α=σταθερά. Ἡ ὑπερβολικὴ ἕλιξ ἔχει τὴν χαρακτηριστικὴν ἰδιότητα ὅτι ἡ πολικὴ ὑφαπτομένη της εἶναι δι' ὅλα τὰ σημεῖα σταθερά, δηλαδὴ $\varrho^2 \frac{d\vartheta}{d\varrho} = \alpha$. Ἔχει τὸν πόλον O ἀσύμπτωτον σημεῖον. Ἐὰν ὑπὸ τὸν πολικὸν ἄξονα OX ἀχθῇ μία παράλληλος εὐθεῖα πρὸς αὐτὸν εἰς ἀπόστασιν α ἀπ' αὐτοῦ, ἡ εὐθεῖα αὐτὴ εἶναι ἀσύμπτωτος τοῦ εἰς τὸ ἄπειρον ἐκτεινομένου τόξου τῆς καμπύλης. π. θ. κ.

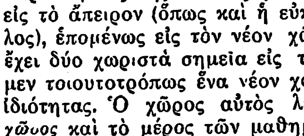

Ὑπερβολικὴ ἕλιξ.

— ὑπερβολικὴ *ἐφαπτομένη*. Λέγεται οὕτω ἡ συνάρτησις $f(x) = \frac{e^x - e^{-x}}{e^x + e^{-x}}$. Εἶναι ὡρισμένη δι' ὅλας τὰς τιμὰς τοῦ x ἀπὸ τὸ $-\infty$ ἕως τὸ $+\infty$. Λαμβάνει ὅλας τὰς τιμὰς ἀπὸ τὸ -1 ἕως $+1$. Τὴν σημειώνομεν συντόμως tghx ἢ καὶ thx. π. θ. κ.

— ὑπερβολικὴ *συνεφαπτομένη*. Λέγεται οὕτω ἡ συνάρτησις $f(x) = \frac{e^x + e^{-x}}{e^x - e^{-x}}$. Εἶναι ὡρισμένη δι' ὅλας τὰς πραγματικὰς τιμὰς τοῦ x ἀπὸ τὸ $-\infty$ ἕως τὸ $+\infty$. ἐκτὸς διὰ τὴν τιμὴν x=0 Λαμβάνει ὅλας τὰς θετικὰς τιμὰς τὰς μεγαλυτέρας τῆς 1 καὶ ὅλας τὰς ἀρνητικὰς τὰς μικροτέρας τῆς ἀρνητικῆς μονάδος. Τὴν σημειώνομεν συντόμως μὲ ctgx. π. θ. κ.

— ὑπερβολικὸν *ἡμίτονον*. Λέγεται οὕτω ἡ συνάρτησις $f(x) = \frac{e^x - e^{-x}}{2}$. Εἶναι ὡρισμένη δι' ὅλας τὰς πραγματικὰς τιμὰς τοῦ x ἀπὸ τὸ $-\infty$ ἕως τὸ $+\infty$. Ἀναπτύσσεται εἰς τὴν σειράν:

$$x + \frac{x^3}{3!} + \frac{x^5}{5!} + \ldots + \frac{x^{2\nu-1}}{(2\nu-1)!} + \ldots$$

Τὴν σημειώνομεν συντόμως μὲ sinhx ἢ καὶ shx π. θ. κ.

— ὑπερβολικὸν *συνημίτονον*. Λέγεται οὕτω ἡ συνάρτησις $f(x) = \frac{e^x + e^{-x}}{2}$. Εἶναι ὡρισμένη δι' ὅλας τὰς πραγματικὰς τιμὰς τοῦ x ἀπὸ τὸ $-\infty$ ἕως τὸ $+\infty$. Λαμβάνει μόνον θετικὰς τιμὰς μεγαλυτέρας τῆς μονάδος. Ἀναπτύσσεται εἰς τὴν σειράν:

$$1 + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^4}{4!} + \ldots + \frac{x^{2\nu}}{(2\nu)!} + \ldots$$

Τὴν σημειώνομεν συντόμως μὲ coshx ἢ καὶ chx π. θ. κ.

— ὑπερβολικὸν *παραβολοειδὲς* [Γεωμετρ.] βλ. λ. *παραβολοειδὲς* ὑπερβολικόν.

— ὑπερβολικὸς *λογάριθμος*. Ὁ φυσικὸς ἢ νεπέρειος λογάριθμος log x λέγεται καὶ *ὑπερβολικὸς λογάριθμος*, διότι γεωμετρικῶς σημαίνει τὸν χῶρον, ὁ ὁποῖος περικλείεται ἀπὸ τὴν ἰσοσκελῆ ὑπερβολὴν ξy = 1, τὸν ἄξονα τῶν ξ καὶ τὰς εὐθείας ξ = 1, ξ = x.

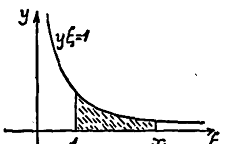

Ὑπερβολικὸς λογάριθμος.

ὑπερβολοειδὲς (τό). 1) *Μονόχωνον ὑπερβολοειδὲς* λέγεται ἡ ἐπιφάνεια, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἐξίσωσιν (ὡς πρὸς ἓν κατάλληλον σύστημα ὀρθογωνίων ἀξόνων) $\frac{x^2}{\alpha^2} + \frac{y^2}{6^2} - \frac{z^2}{\gamma^2} = 1$. Εἶναι δευτεροβάθμιος ἐπιφάνεια 2) *Δίχωνον ὑπερβολοειδὲς* λέγεται ἡ ἐπιφάνεια, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἐξίσωσιν (ὡς

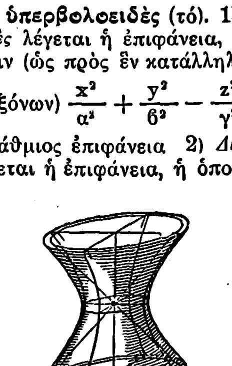

Σχ 1.

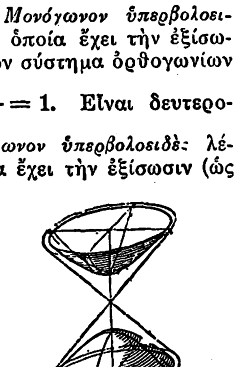

Σχ 2.

πρὸς ἓν κατάλληλον σύστημα ὀρθογωνίων ἀξόνων):

$$\frac{x^2}{\alpha^2} + \frac{y^2}{6^2} - \frac{z^2}{\gamma^2} = -1.$$

Εἶναι δευτεροβάθμιος ἐπιφάνεια. π. θ. κ.

ὑπερβολοειδής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· γεωμετρ. ὁ ὅμοιος μὲ ὑπερβολήν.

—ὑπερβολοειδεῖς *τροχοί* βλ. λ. *κοχλιωτοὶ τροχοί*.

—ὑπερβολοειδὴς *ἐπιφάνεια*. Ὑπερβολοειδεῖς ἐπιφάνειαι λέγονται τὰ δύο ὑπερβολοειδῆ, τὸ μονόχωνον ὑπερβολοειδὲς καὶ τὸ δίχωνον ὑπερβολοειδές. π. θ. κ.

Ὑπέρβολος. Ἀθηναῖος δημαγωγός, ἀνήκων εἰς τὴν φιλοπόλεμον φατρίαν τοῦ ὄχλου τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ διαδεχθεὶς ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ ταύτης τὸν ἐν Ἀμφιπόλει (422 π. Χ.) φονευθέντα Κλέωνα. Ἀποκτήσας μεγάλην περιουσίαν ὡς λυχνοποιός, ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικήν, εἰς τὴν ὁποίαν ηὐδοκίμησεν, ὑπερβαλὼν τοὺς ἄλλους δημαγωγοὺς εἰς θράσος καὶ δεξιότητα περὶ τὰς στρεψοδικίας ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ὁ Εὔπολις ἐν τῷ «Μαρικᾷ» του εἶχε στηλιτεύσει τὴν σύγχρονόν του δημαγωγίαν, ἥτις εἶχεν ἀποβῆ τυραννικὴ ὀχλοκρατία. Ἕνεκα τῆς βιαιότητος ὅμως τῶν κατὰ διαφόρων συμπολιτῶν του ἐπιθέσεων, ἦτο καὶ μισητὸς πολὺ εἰς πολλούς. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὸ 417 π. Χ, ἐνῷ ἀνεμένετο ὁ ὀστρακισμὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀρχηγοῦ τῆς φιλοπολέμου φατρίας τῶν σωφρόνων Ἀθηναίων, ἢ τοῦ Νικίου, ἀρχηγοῦ τῆς φιλειρηνικῆς συντηρητικῆς φατρίας, πρὸς καθησύχασιν τῆς πόλεως, αἰφνης αἱ δύο φατρίαι συνηνώθησαν, κατόπιν συνεννοήσεως τῶν ἀρχηγῶν των, καὶ κατεδίκασαν εἰς ὀστρακισμὸν τὸν μισητὸν ὀχλοκράτην Ὑπέρβολον. Ἀπὸ τῆς ἐξορίας τοῦ Ὑπερβόλου ἔπεθη εἰς ἀχρηστίαν ὁ θεσμὸς τοῦ ὀστρακισμοῦ Ὁ Ὑπέρβολος ἐχρημάτισε καὶ ἱερομνήμων καὶ βουλευτής. Λέγεται ὅτι ἐφονεύθη ἐν Σάμῳ ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν (411 π. Χ), οἵτινες ἀφοῦ ἔθεσαν τὸ πτῶμά του ἐντὸς σάκκου τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. ΚΑΨ.

ὑπερβόραξ [Χημ.] βλ. λ. *βόριον*.

Ὑπερβόρεια *ὄρη* [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἀπὸ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος ἡ πρὸς Β. τῆς Σαρματίας ὀρεινὴ ἅλυσις, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ *Ριπαῖα ὄρη* ἤτοι τὰ δυτικώτερα τῶν Οὐραλίων ὀρέων, ἐνῷ παλαιότερον Ριπαῖα ἢ Ὑπερβόρεια ὄρη ἐλέγοντο ὁτὲ μὲν ὁ Αἶμος, ὁτὲ δὲ τὰ Καρπάθια ἢ αἱ Ἄλπεις ἢ ὁ Καύκασος. ΚΑΨ.

ὑπερβορειοανατολικὸς (ὁ). Ἄνεμος πνέων μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ βορειοανατολικοῦ σημείου τοῦ ὁρίζοντος, ἄλλως *ἀνατολικοβορειοανατολικὸς* ἢ *μεσαπηλιώτης* (κοιν. *γραιγολεβάντες*).

ὑπερβορειοδυτικὸς (ὁ). Ἄνεμος πνέων μεταξὺ τοῦ δυτικοῦ καὶ βορειοδυτικοῦ σημείου τοῦ ὁρίζοντος, ἄλλως *δυτικοβορειοδυτικὸς* ἢ *σκιρωνοζέφυρος* (κοιν. *πονεντεμαΐστρος*).

Ὑπερβόρειοι [Ἀρχ.]. Οὕτως ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Πινδάρου, οἱ κάτοικοι τοῦ ἀπωτάτου βορρᾶ, περὶ τῶν ὁποίων ἐκυκλοφόρουν πολλοὶ παράδοξοι θρῦλοι, ἐξ ἀφορμῆς ἴσως τῶν πολυώρων ἡμερῶν καὶ τῶν βραχειῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν νυκτῶν. Ἐθεωροῦντο λαὸς εὐσεβής, εἰρηνικὸς καὶ δίκαιος· διὰ τοῦτο ἦτο λίαν ἀγαπητὸς εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις ἀποδημῶν κατὰ τὸ φθινόπωρον ἑκάστου ἔτους εἰς τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν ἐφώτιζεν αἰώνιον φῶς, ἐπανήρχετο εἰς Δῆλον κατὰ τὸ ἔαρ, ἐπιβαίνων ἅρματος φερομένου διὰ μέσου τοῦ αἰθέρος ὑπὸ ἐζευγμένων εἰς αὐτὸ ἀκουράστων κύκνων. Ἄγνωστοι παρ' Ὁμήρῳ οἱ Ὑπερβόρειοι, ἐθεωροῦντο ὡς πραγματικῶς ὑπάρχων λαὸς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Ὁ ἐκ Προκοννήσου περιηγητὴς Ἀριστέας καὶ ὁ θεολόγος Ἄβαρις, ὁ διδάσκαλος τοῦ Πυθαγόρου, ἔπλασαν διαφόρους περὶ αὐτῶν μύθους, ὡς ὅτι ἔζων χίλια ἔτη καὶ ὅτι ἦσαν εἰς διαρκῆ πόλεμον πρὸς τοὺς γρῦπας, φανταστικὰ ζῷα, ἀπειλοῦντας νὰ ἁρπάσουν τὸν χρυσὸν τῆς χώρας των Κατὰ τὸν Στράβωνα (C 507) Ὑπερβορείους ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τοὺς λαοὺς τοὺς κατοικοῦντας πρὸς Β. τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Ἴστρου (Δουνάβεως) καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. ΚΑΨ.

ὑπερβόρειος, —*α*, —*ον*· ὁ βορειότατα οἰκῶν.

Ὑπερβόρειος *Ὠκεανὸς* [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Ὀνομασία, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδον εἰς τὰς βορειοτάτας ὑπὲρ τὴν Εὐρώπην θαλάσσας. τὰς ἐκεῖθεν τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς Σουηβικῆς θαλάσσης. Εἰς τὰς ἀκτάς του κατῴκουν οἱ Ὑπερβόρειοι καὶ οἱ Ἀριμασποί. Ἐθεωρεῖτο καὶ ὠνομάζετο παρὰ Διονυσίου τοῦ Χαρακηνοῦ (Περιηγ 32) νεκρός, διὰ τὸ ἀμαυρὸν ἐκεῖ τοῦ ἡλίου, «μὴ δυναμένου λεπτῦναι καὶ λῦσαι καὶ ἐξαερῶσαι τὸ ἀναγόμενον ὑγρόν». Ὑπὸ τῶν Λατίνων ὠνομάζετο Septantrionalis oceanus (*Plin* 4§94—*Tac*. Germ. 1). Σ. Ε. Λ.

ὑπερβορικὰ *ἅλατα* [Χημ.]. Τὰ ἅλατα τοῦ μὴ ἀπομονωθέντος εἰσέτι ὑπερβορικοῦ ὀξέος, HBO_4. Παράγονται κατὰ τὴν ἐπίδρασιν ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων ὀρθοβορικῶν ἁλάτων, ὡς λ. χ.

$$(NH_4)_3 BO_3 + H_2O_2 = (NH_4) BO_4 + 2 NH_4OH$$
$$Na_3 BO_3 + H_2O_2 = Na BO_4 + 2 Na OH$$

Τὰ ἅλατα ταῦτα κατὰ τὴν διάλυσίν των ἐν ὕδατι διασπῶνται ἐκλυομένου ὀξυγόνου, ὅπερ οὕτω ἐν καταστάσει γενέσεως ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὕδατος, σχηματιζομένου ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου. Λόγῳ τῆς τοιαύτης ἐκλύσεως ὀξυγόνου χρησιμοποιοῦνται τὰ ἅλατα ταῦτα ὡς ἀντισηπτικά. Σ. Γ.

ὑπερβραχυκεφαλία (ἡ) [Ἀνθρωπολ.] βλ. λ. *δολιχοκεφαλία* (τ. Θ', σ. 477 γ'.).

ὑπερβρωμιαιθάνιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.]. Βρωμιοπαράγωγον τοῦ αἰθανίου τοῦ τύπου $C_2 Br_6$ Εἰς 210—215° ἀποσυντίθεται εἰς βρωμιο- καὶ ὑπερβρωμιαιθυλένιον. Σ. Γ.

ὑπερβρωμιαιθυλένιον (τὸ) [Ὀργ. Χημ.] Βρωμιοπαράγωγον τοῦ αἰθυλενίου τοῦ τύπου $C_2 Br_4$ ὀσμῆς ἀρωματικῆς. Τήκεται εἰς 56°,5—57°,5 καὶ βράζει εἰς 226—227°. Σ. Γ.

ὑπέργειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὲρ τὴν γῆν ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίγειος, ἀντίθ. *ὑπόγειος*.

ὑπεργένεσις, —*εως* (ἡ)· ὑπερβολική, παρὰ φύσιν αὔξησις ὀργάνου τινός.

ὑπέργευσις, —*εως* (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ αὔξησις τῆς γευστικῆς αἰσθήσεως, ἥτις ὀφείλεται εἰς ὑπερδιέγερσιν τῶν γευστικῶν νεύρων, λόγῳ παθολογικῆς τινος αἰτίας. Ι. Ν. Μ.

ὑπέργηρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· καὶ ἀρχ. *ὑπεργήρως*, —*ων*· ὁ εἰς τὸ ἔσχατον γῆρας εὑρισκόμενος, ὁ ὑπερμέτρως γέρων, πρβ. *ἐσχατόγηρος*.

ὑπεργλυχαιμία (ἡ). Καλεῖται ἡ αὔξησις τοῦ ποσοῦ τοῦ σταφυλοσακχάρου τοῦ αἵματος κυμαινομένου φυσιολογικῶς μεταξὺ 0,80 ἕως 1.20 ἐπὶ τοῖς χιλίοις καὶ δυναμένου νὰ ἀνέλθῃ παθολογικῶς εἰς 4 gr., κατά τινας δὲ καὶ εἰς 7 gr. ἐπὶ τοῖς χιλίοις.

Ἡ ὑπεργλυχαιμία ἀπαντᾷ εἰς πλείστας ὅσας παθολογικὰς καταστάσεις, καὶ κυρίως ἐπὶ παγκρεατικοῦ διαβήτου ἐπὶ τούτου δὲ εἴτε διότι διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ σταφυλοσακχάρου εἰς τοὺς ἱστοὺς ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἡ ἰνσουλίνη, ἥτις λόγῳ τῆς βλάβης τοῦ παγκρέατος, ἀνεπαρκῶς παράγεται, εἴτε διότι τὸ πάγκρεας δρᾷ ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τοῦ ἥπατος ὡς πρὸς τὴν ἀπόσχισιν τοῦ γλυκογόνου καὶ ἐπὶ παθήσεως ἑπομένως αὐτοῦ (τοῦ παγκρέατος) παύει ἡ ἀνασταλτικὴ αὐτὴ δρᾶσις καὶ συνεπῶς ἀποσχίζεται περισσότερον γλυκογόνον, ἐξ οὗ ἐπέρχεται ὑπεργλυχαιμία καὶ σακχαρουρία Σημειωτέον ὅτι δὲν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ σακχαρουρία, ἀλλὰ μόνον εὐθὺς ὡς τὸ σάκχαρον τοῦ αἵματος ἀνέλθῃ εἰς 1,60—1.70 τοῖς χιλίοις ἐνίοτε δὲ καὶ ἔτι περισσότερον· ὡς ὅριον δέ, καὶ ὃ ἀπαραιτήτως ἀκολουθεῖ σακχαρουρία, εἶναι τὰ 3 gr. σταφυλοσακχάρου αἵματος ἐπὶ τοῖς χιλίοις.

Ἐλαφροτέρας ὑπεργλυχαιμίας ἔχομεν ἐπὶ λήψεως μεγάλης ποσότητος σταφυλοσακχάρου (ἐπέκεινα τὰ 150 γρ.· οἰκογενὴς σακχαρουρία) καὶ ἐπὶ

Digitized by Google

θήσεων ἀδένων τινῶν ἐνδοκρινῶν (ὑποφύσεως, θυρεοειδοῦς), οἵτινες δρῶσιν ἐμμέσως διὰ τοῦ παγκρέατος.

Ἐπίσης κατόπιν ἐνέσεως ἐπινεφριδίνης ἀκολουθεῖ ὑπεργλυχαιμία (Zuelzer) καὶ σακχαρουρία (Blum), ἥτις ὀφείλεται εἰς κινητοποίησιν τοῦ γλυκογόνου τοῦ ἥπατος, πιθανῶς καὶ τῶν μυῶν (Graham). Εἰς τὸν μηχανισμὸν τῆς ἀδρεναλινικῆς ὑπεργλυχαιμίας, φαίνεται ὅτι ὑπεισέρχεται καὶ τὸ πάγκρεας.

Τὸ νευρικὸν σύστημα, κατόπιν τοῦ κλασσικοῦ πειράματος τοῦ Claude Bernard (1849), ὅστις διὰ νυγμοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς δ' κοιλίας (προμήκης μυελὸς) προὐκάλει ὑπεργλυχαιμίαν καὶ σακχαρουρίαν, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ρυθμίσεως τοῦ σακχάρου τοῦ αἵματος. Ἡ ὑπεργλυχαιμία αὕτη ἑρμηνεύεται λόγῳ ἐρεθιστικῆς ἐπιδράσεως τοῦ συμπαθητικοῦ ἐπὶ τῶν ἐπινεφριδίων καὶ ὑπερπαραγωγῆς ἐπινεφριδίνης.

Ἐλαφρᾶς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παροδικῆς ὑπεργλυχαιμίας ἔχομεν ἐπὶ μετρίας ψύξεως, βραδείας ἀσφυξίας, ναρκώσεως διὰ χλωροφορμίου ἢ αἰθέρος, χορηγήσεως οἰνοπνεύματος, μορφίνης, κοκαΐνης, οὐαβαΐνης, ἀτροπίνης, ἀντιπυρίνης, κινίνης, καφεΐνης, βερατρίνης, χολίνης, τολουϊλενδιαμίνης, κουραρίου, ἀρσενικοῦ καὶ εἰς καταστάσεις cboc Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ὑπεργολαβία (ἡ)· ἐργολαβία ἔμμεσος, ἀνάληψις ἐπιτελέσεως ἔργου ἀπὸ ἐργολάβον καὶ οὐχὶ ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτην.

ὑπεργολάβος (ὁ)· ἐργολάβος ἔμμεσος, ὁ ἀναλαμβάνων ἐκτέλεσιν ἔργου παρ' ἄλλου ἐργολάβου.

ὑπερδιεγερσιμότης, —*ητος* (ἡ) *[Φυσιολ.—Ψυχολ.]*. Ὑπερβολικὴ ἐγερσιμοτης τοῦ νευρικοῦ συστήματος, παρατηρουμένη συνήθως εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς μηνιγγίτιδος καὶ εἰς τὸν τέτανον. Πολλάκις παρατηρεῖται ὑπερδιεγερσιμότης καὶ ἄνευ παθολογικῆς αἰτίας, ἐκδηλουμένη δι' αὐτομάτων καὶ ζωηρῶν κινήσεων, τοιώσεως τοῦ αὐτοσυναισθήματος, αἰσθήματος εὐφορίας, διανοητικῆς ἐντάσεως κλπ.

ὑπερδιέγερσις, —*εως* (ἡ)· ὑπερβολικὴ διέγερσις τῶν νεύρων.

ὑπερδιηθητικοί *ἠθμοί [Μικροβιολ.]*· βλ. λ. *ἠθμοί ὑπερδιηθητικοί.*

ὑπερδισύλλαβος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ λέξεων, ἡ ἀποτελουμένη ἐκ πλειόνων τῶν δύο συλλαβῶν, πολυσύλλαβος.

ὑπερδολιχοκεφαλία *['Ανθρωπολ.]*· βλ. λ. *δολιχοκεφαλία.*

ὑπερδρόμων (ὁ)· ὑπερωκεάνειον ἱστιοφόρον πλοῖον, ἔχον τρεῖς τοὐλάχιστον ὀρθίους ἱστούς μετὰ διπλῶν δολώνων, διπλῶν φωσώνων καὶ ἐπισιπαρίων. Συνήθως τὸ σκάφος κατασκευάζεται ἐκ χάλυβος, οἱ δὲ ἱστοί, τὰ μεγάλα ἐπιστήλια καὶ αἱ κεραῖαι ἐκ σιδήρου. Λέγονται καὶ *κλίπερς.* Σ. Ε. Λ.

ὑπερδώριος *τρόπος. ['Αρχ. Μουσ.].* Τρόπος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, προκύπτων ἐκ τῆς μεταθέσεως κατὰ τὴν ὀξυτέραν ὀγδόην τοῦ ἄνω τετραχόρδου τοῦ δωρίου τρόπου:

σι ντο¹ ρε¹ μι¹ φα¹ σολ¹ λα¹ || σι¹

Ὁ τρόπος οὗτος διαφέρει τοῦ *μιξολυδίου* μόνον κατὰ τὴν ὀξύτητα. Γ. Σ.

ὑπερεγκέφαλος (ὁ) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις (ὑπερεγκεφαλία), καθ' ἣν ὁ ἐγκέφαλος εὑρίσκεται κατὰ μέγιστον μέρος ἐκτὸς τῆς κρανιακῆς κοιλότητος καὶ ὑπερθεν τοῦ κρανίου, οὗτινος τὸ ἀνώτερον τοίχωμα ἐλλείπει σχεδὸν τελείως. Ὁ ἀναπληρῶν τὸ κρανίον ὄγκος περικαλύπτεται ὑπὸ τοῦ δέρματος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λελεπτυσμένου· τὸ δέρμα τοῦτο ἐλλείπει ἐνίοτε κατὰ χώρας, ὁπότε διαφαίνονται οἱ ὑποκείμενοι ὑμένες. Σπανίως ἡ ὑπερεγκεφαλία εἶναι ἡ μόνη παραμόρφωσις, ἣν παριστᾷ τὸ ἔμβρυον· συχνότατα ὑπάρχει καὶ λαγωχειλία ἢ ἐκτρωμελία κλπ. Κατὰ τὸν Saint Hilaire, τὰ ὑπὸ τῆς τοιαύτης τερατοπλαστίας κατεχόμενα ἔμβρυα εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἄρρενος γένους, γεννῶνται συνήθως πρὸ τοῦ τέρματος τῆς κυήσεως καὶ δὲν εἶναι βιώσιμα. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗ

ὑπερεγκωμιάζω· ἐγκωμιάζω ὑπερβολικά, ὑπερεπαινῶ.

Ὑπέρεια *['Αρχ. Γεωγρ.].* —1) Πόλις τῆς ἀρχαίας Τροιζηνίας, κτισθεῖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ὑπέρητος, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀλκυόνης, θυγατρὸς τοῦ Ἄτλαντος, καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Ἄνθα, ὅστις ἔκτισε τὴν πόλιν Ἄνθειαν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ βορειότερον, κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ, (Β. 30. 9) παράδοσιν, συνενωθέντων ἀμφότεραι αἱ πόλεις αὗται ὑπὸ τοῦ Πιτθέως εἰς μίαν, ἣν ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν *Τροιζῆνα* (βλ. λ.).

—2) Παλαιοτάτη πόλις (καὶ χώρα) τῶν Φαιάκων (ἐν τῇ Σικελίᾳ ἢ Ἠπείρῳ), ἥτις καὶ *Ἄργος* ἐκαλεῖτο. Ἐκ ταύτης ἐκβληθέντες οὗτοι ὑπὸ τῶν Κυκλώπων μετῴκησαν εἰς τὴν νῆσον Σχερίαν, ἥτις ἀπ' αὐτῶν μετωνομάσθη νῆσος τῶν Φαιάκων. Κ.Ψ.

— *Ὑπέρεια ['Αρχ. Γεωγρ.].* —1) Πηγὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χώρᾳ τῶν Φαρσαλίων, ἥτις, κατ' αὐτούς, μετὰ τῆς παρ' αὐτὴν Μεσσηΐδος πηγῆς, ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονευομένην πόλιν Ἑλλάδα, κειμένην, κατὰ τοὺς Φαρσαλίους πάντοτε (*Στρ.* Γ. 432), εἰς ἀπόστασιν 12 περίπου χιλιομέτρων τῆς πόλεώς των.

—2) Κρήνη τῶν ἀρχαίων Φερῶν (*Ἰλ.* Β 734), κειμένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως. Εἶναι ἡ ἐν τῷ μέσῳ τῆς σημερινῆς πόλεως Φερῶν πηγὴ *Κεφαλόβρυσον*. Τῆς πεφημισμένης ἐπὶ πολυτελεῖ κατασκευῇ ἀρχαίας κρήνης, ἥτις ἀπεικονίζεται μετὰ κρουνῶν ἐκ λεοντοκεφαλῶν καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς ἀρχαίας Φαρσάλου, διασῴζονται κατὰ χώραν ἐρείπια τῶν ἐκ κυανολίθων τοίχων της. Κ.Ψ.

Ὑπερείδης. Ἀθηναῖος ῥήτωρ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, εἷς τῶν δέκα ρητόρων τῶν περιληφθέντων ἐν τῷ Κανόνι. Ἐγεννήθη τῷ 390 π. Χ. ἐν Ἀθήναις, εἰς τὸν δῆμον Κολλυτοῦ, ἐκ πατρὸς Γλαυκίππου, ἀνήκοντος εἰς εὔπορον οἰκογένειαν. Τὴν ρητορικὴν ἐδιδάχθη μαθητεύσας παρὰ Πλάτωνι καὶ Ἰσοκράτει μετὰ τοῦ Λυκούργου· καὶ κατ' ἀρχὰς ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου καὶ λογογράφου εἰς ἰδιωτικὰς δίκας, ἐκ τοῦ ὁποίου φέρεται κερδίσας ἱκανὰ χρήματα καὶ ἀποκτήσας περιουσίαν εἰς Ἐλευσῖνα. Ἡ εὐπορία του αὐτὴ τῷ ἐπέτρεψε βίον ἄνετον καὶ τρυφηλὸν καὶ πλεῖστα διεσώθησαν ἡμῖν χωρία τῶν ἀρχαίων, χαρακτηρίζοντα αὐτὸν ὡς ἔκδοτον εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἀπολαύσεις καὶ «πρὸς ἀφροδίσια καταφερῆ». Πλὴν τῆς Φρύνης, ἣν κατηγορουμένην ἐπὶ ἀσεβείᾳ ὑπερήσπισε διὰ λόγου, οὗ ἔχομεν ἀποσπάσματα, εἶναι γνωσταὶ καὶ ἄλλαι ἑταῖραι του εἰς Ἐλευσῖνα, Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνας ὅπου φέρεται ὡς ἐκδιώξας τὸν υἱόν του διὰ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν Μυρρίνην, «πολυτελεστάτην ἑταίραν». Πλὴν τοῦ ὑπὲρ Φρύνης, μᾶς διεσώθησαν ἀποσπάσματα καὶ ἄλλων ἑταιρικῶν λόγων του. Ὑπὸ τῆς νέας κωμῳδίας διεκωμῳδήθη εὐρύτατα ὡς ὀψοφάγος, περιερχόμενος καθ' ἡμέραν τὴν ἀγορὰν καὶ πλουτίζων τοὺς ἰχθυοπώλας. Ὁ υἱός του Γλαύκιππος εἶναι γνωστὸς καὶ αὐτὸς ὡς ῥήτωρ καὶ λογογράφος.

Ὁ Ὑπερείδης ἤρχισε τὸ πολιτικόν του στάδιον διὰ τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐτόλμησε ν' ἀπαγγείλῃ κατὰ τοῦ Ἀριστοφῶντος, Ἀθηναίου πολιτικοῦ, κατηγορῶν αὐτὸν «ὡς στρατηγήσαντα ἐν Κέῳ διὰ φιλοχρηματίαν καὶ κακὰ ἐργασάμενον τοὺς ἐνοικοῦντας, ἐφ' ᾧ ἑάλω» (ἀποσπ. VIII). Τῷ 343 διὰ τῆς κατηγορίας του κατὰ Φιλοκράτους ἐπὶ προδοσίᾳ, ὅστις κατεδικάσθη καὶ ἐξωρίσθη, διεκήρυξε καὶ τὰς πολιτικάς του ἀρχάς, ταχθεὶς ἔκτοτε μετὰ τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος τοῦ Δημοσθένους. Ἠγωνίσθη δὲ κατὰ τῶν μακεδονιζόντων τῆς πατρίδος του καὶ τῶν μακεδονικῶν ἐπιβουλῶν ὑπὲρ πάντα, μετὰ θερμότητος καὶ συνεπείας. Ἔκτοτε ὁ Ὑπερείδης ἀνέλαβε πλείστας δημοσίας ἀποστολὰς καὶ λειτουργήματα. Οὕτω τῷ 343, ἀμφισβητούντων τῶν Ἀθηναίων καὶ Δηλίων τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ, ἐστάλη ἀντὶ τοῦ Αἰσχίνου ὡς πρέσβυς καὶ ὑπεστήριξε δεξιώτατα τὰ δίκαια τῆς πατρίδος του. Ὡσαύτως ἐστάλη πρέσβυς πρὸς Ῥοδίους, πρὸς Ἠλείους ὑπὲρ τοῦ ἀθλητοῦ Καλλίου, πρὸς Πελοποννησίους, ἵνα τοὺς κινήσῃ εἰς συμμαχίαν κατὰ τῶν Μακεδόνων, πρὸς τὰς νήσους, ὅτε ἀπήγγειλε καὶ τὸν λόγον του τὸν ἀναγραφόμενον «Κυθνιακόν». Ἐξελέγη τριήραρχος καὶ βουλευτὴς κατὰ διαστήματα.

Ὅτε ὁ Φίλιππος, τῷ 339, παρεσκευάζετο κατὰ τῆς Εὐβοίας καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εὑρίσκοντο πρὸ διλήμματος περὶ τοῦ πρακτέου, ὁ Ὑπερείδης συνηθροισε δι' ἐπιδόσεως τεσσαράκοντα τριήρεις καὶ παρώτρυνε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτοῦ. Τὴν αὐτὴν στάσιν ἐτήρησε καὶ ὅτε ὁ Φίλιππος ἐπολιόρκει τὸ Βυζάντιον, ἐκλεγεὶς τριήραρχος καὶ βοηθήσας τοὺς πολιορκουμένους. Τῷ 340, ἐπειδὴ συνέπεσε νὰ εἶναι βουλευτής, δὲν μετέσχε τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασίν της εἰσέφερε ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρότεινεν εἰς τὸν δῆμον νὰ κάμῃ τοὺς μετοίκους πολίτας καὶ τοὺς δούλους ἐλευθέρους, πρὸς δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἱερά, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα εἰς τὸν Πειραιᾶ πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Κατηγορηθεὶς «παρανόμων» διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Διώνδα, ἀπέκρουσε διὰ τοῦ πρὸς Διώνδαν λόγου του τὴν κατηγορίαν καὶ ἠθωώθη. Αἰτιωμένων δὲ πολλῶν διὰ τὸ παράνομον τοῦ ψηφίσματός του, φέρεται εἰπών· «ἐπεσκότει μοι τὰ Μακεδόνων ὅπλα οὐκ ἐγὼ τὸ ψήφισμα ἔγραψα, ἡ δ' ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη». Ὁ Ὑπερείδης, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, δὲν συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, τοὺς ὁποίους ἐζήτησεν ὁ Ἀλέξανδρος παρὰ τῶν Ἀθηναίων τῷ 335, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν.

Ὁ Ὑπερείδης ἠγωνίσθη μετὰ φανατισμοῦ κατὰ τῶν Μακεδόνων, ἀντιταχθεὶς εἰς πλείστας προτάσεις τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐματαίωσε πᾶσαν ἀντιπατριωτικὴν ἀπόπειραν τῶν ὠνητῶν ἐν τῇ πατρίδι του μακεδονιζόντων, κατηγορήσας καὶ καταπολεμήσας πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Δημοσθένους, ἐξετίμησε τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του καὶ εἰσηγήθη τῷ 338 τὴν εἰς τὰ Διονύσια στέψιν του διὰ χρυσοῦ στεφάνου, διὰ τὸ ψήφισμα δὲ τοῦτο κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Διώνδα «παρανόμων», ἠθωώθη διὰ τοῦ πρὸς Διώνδαν λόγου του. Τὴν αὐτὴν συνεπῆ στάσιν του ἐτήρησε καὶ ὅτε ὁ Δημοσθένης ἐφέρετο δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἁρπάλου, κατηγορήσας αὐτὸν δριμύτατα. Μετὰ τὴν φυγὴν τούτου ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος. Συμμετέσχε μετὰ τοῦ Λεωσθένους τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου, μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ ὁποίου ἐξύμνησε τοὺς πεσόντας κατ' αὐτὸν Ἀθηναίους μετὰ τοῦ Λεωσθένους, διὰ τοῦ περιφήμου «Ἐπιταφίου» του (322 π. Χ.). Κατεδιώχθη μετὰ τὴν ἀτυχῆ μάχην τοῦ Κρανῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, τῇ προτάσει τοῦ Δημάδου, ὑπὸ τοῦ δήμου. Φεύγων ἦλθε μετ' ἄλλων εἰς Αἴγιναν καὶ προσέφυγεν ἱκέτης εἰς τὸν ναὸν τοῦ Αἰακοῦ, ἀλλ' ἀποσπασθεὶς βίᾳ ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπό τινος Ἀρχίου, φυγαδοθήρου, παρεδόθη εἰς τὸν Ἀντίπατρον εἰς τὰς Κλεωνάς, ὅστις ἀποκόψας τὴν γλῶσσάν του καὶ πολυτρόπως βασανίσας τὸν ἐθανάτωσε (322 π. Χ.). Κατ' ἄλλους, αὐτὸς οὗτος διέφαγε τὴν γλῶσσάν του, ἵνα μὴ βιαζόμενος ἀναγκασθῇ νὰ ἀνακοινώσῃ τι τῶν τῆς πόλεως ἀπορρήτων. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο καὶ πάντα τὰ ἀνέκδοτα, τὰ παρὰ Ψευδοπλουτάρχῳ περὶ τοῦ Ὑπερείδου, ἂν δὲν εἶναι ἀληθῆ, τοῦτο μόνον πιστώνουν εἰς ἡμᾶς, τὴν συνεπῆ καὶ πατριωτικὴν πολιτείαν τοῦ ῥήτορος, ὅστις ἠγωνίσθη μετὰ πίστεως καὶ φανατισμοῦ καὶ ἔμεινεν ἀδέκαστος καὶ ἀπερίσπαστος ὑπὲρ πάντα εἰς τοὺς ταραχώδεις καὶ χαλεποὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐπολιτεύθη.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐθαύμαζον τὸν Ὑπερείδην ὡς ῥήτορα καὶ τὸν ἔθετον ἀμέσως μετὰ τὸν Δημοσθένην ἢ καὶ ἀνώτερόν του. Προσόν του ἐξαιρετικὸν ἐθεωρεῖτο ἡ χάρις τοῦ λόγου του καὶ ἡ σαφήνεια καὶ ζωηρότης του. Ὁ Λογγῖνος τοῦ καταλέγει ὡς ἀρετάς, τὴν χάριν, τὸ μέγεθος, τὸν ἀστεϊσμόν, τὴν πανουργίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν. Ὁ Ὑπερείδης ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικτικὸς ῥήτωρ, ἐπιδιώκων νὰ πείσῃ καὶ νὰ συγκινήσῃ οὐχὶ διὰ σχημάτων, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τῆς ἀντιθέτου ὁδοῦ, διὰ τῆς ἁπλῆς καὶ ῥεούσης ἐκθέσεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς σαφοῦς φράσεως.

Λόγοι καὶ ἐκδόσεις. Ἡ ἀρχαιότης ἐγνώριζεν ἑβδομήκοντα ἑπτὰ λόγους τοῦ Ὑπερείδου, ὧν οἱ 52 γνήσιοι. Ἐν χειρόγραφον μὲ σχόλια πλούσια εὑρίσκετο κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Mathiae Corbinus ἐν Ὄφεν, ἀλλ' ἀπωλέσθη. Ἔκτοτε οὐδὲν ἦτο γνωστὸν περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ὑπερείδου, ὅτε ἀπὸ τοῦ 1847 καὶ ἑξῆς ἦλθον εἰς φῶς αἰγυπτιακοὶ πάπυροι, περιέχοντες λόγους αὐτοῦ. Ὁ A. C. Harris τῷ 1847 ἐδημοσίευσε 32 ἀποσπάσματα ἐκ παπύρου καὶ τὸ τέλος τοῦ ὑπὲρ Λυκόφρονος λόγου καὶ Εὐξενίππου (ἐκδ. Cambridge 1853) Ὁ H. Stobart τῷ 1856 ἀνεκάλυψεν ἕτερον χειρόγραφον λόγων τοῦ Ὑπερείδου, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ von Babington (Cambridge 1858). Ἀργότερον ἀνευρέθησαν ἀποσπάσματα τοῦ κατὰ Φιλιππίδου λόγου, δημοσιευθέντα ὑπὸ Kenyon (Classical texts from papyri, London 1891). Τῷ 1888 ὁ Revillout ἀνεῦρε καὶ ἐξέδωκε χειρόγραφον περιέχον τὸν κατ' Ἀθηνογένους λόγον. Νῦν ἔχομεν μέρη λόγων του ἕξ: Κατὰ Δημοσθένους, διὰ τὰ περὶ τὴν Ἁρπάλειον ὑπόθεσιν (324), ὑπὲρ Λυκόφρονος, κατὰ μιᾶς εἰσαγγελίας τοῦ Ἀρίστονος (340, ὑπὲρ Εὐξενίππου, κατὰ εἰσαγγελίας τοῦ Πολυεύκτου (330—324), κατὰ Φιλιππίδου (316), κατὰ Ἀθηνογένους, βλάβης (330), Ἐπιτάφιος (323) καὶ ἀρκετὰ ἀποσπάσματα πολλῶν λόγων του.

Οἱ λόγοι τοῦ Ὑπερείδου ἐξεδόθησαν ὑπὸ Sauppe («Oratores Attici», II, Babington (Cambr 1859), Comparetti (Pisa 1861 καὶ 1864), Kenyon (London 1893 καὶ 1907· οἱ ἓξ λόγοι καὶ τὰ ἀποσπ.). Fr. Blass Orationes sex cum fragmenta. Lipsiae 1869 καὶ 1881, 1894, Teubner) καὶ Chr. Jeusen, (Lipsiae 1917, Teubner, νέα ἐπεξεργασία τῆς τοῦ Blass. Γ. Μ. Β.

ὑπερείδω· ἐρείδω, στηρίζω ὑποκάτω, θέτω ὑποστήριγμα.

ὑπέρεισμα (τό)· ἔρεισμα κάτωθεν, ὑποστήριγμα.

— **ὑπέρεισμα** *πτέρνης ['Ανατομ.].* Ἀπόφυσις ἢ προεξοχὴ τῆς πτέρνης δίκην γείσου πρὸς τὰ ἐντὸς προβάλλουσα, ἐφ' ἧς κεῖται ἡ προσθία ἔσω επιφάνεια αὐτῆς. Ι. Π.

ὑπερέκθεσις (ἡ) *[Φωτογρ.].* Καλεῖται οὕτως ἡ κατὰ τὴν φωτογράφησιν πέρα τοῦ κανονικοῦ ἔκθεσις τῆς φωτοπαθοῦς πλακὸς εἰς τὸ φῶς. Ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερεκθέσεως εἶναι ὅτι εἰς τὰ λαμβανόμενα φωτότυπα εὐθὺς μετὰ τὴν ἐμβάπτισίν των εἰς τὸ κανονικὸν ἐμφανιστικὸν λουτρὸν παρουσιάζεται ὁλόκληρος ἡ εἰκὼν καὶ εἶτα καλύπτε-

Digitized by Google

ται αὕτη ὑπὸ φαιοῦ πέπλου, οὕτως ὥστε τὰ ἐκ τῶν φωτογραφημάτων αὐτῶν λαμβανόμενα φωταντίτυπα εἶναι σκοτεινὰ καὶ συγκεχυμένα. Αἱ ἀντιθέσεις φωτὸς καὶ σκιῶν ἐλλείπουν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ παρατεταμένη ἔκθεσις κατέστησε δυνατὴν καὶ τὴν εἰς τὰ μέρη ἔτι τῶν σκιῶν προσβολὴν τοῦ φωτοπαθοῦς στρώματος. Τὰ ὑπερεκτεθειμένα φωτότυπα πρέπει νὰ ἐμφανίζωνται εἰς ἠραιωμένα ἐμφανιστικὰ λουτρά, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προστίθενται ἀνὰ 100 κ. ἑκ. τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος 10–50 σταγόνες διαλύματος βρωμιούχου καλίου 1: 10 Ἐπιτυχῶς δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ὑπερεκτεθειμένων φωτογραφημάτων χρησιμοποιηθέντα ἐμφανιστικὰ διαλύματα, οὐχὶ ὅμως βαθέως κεχρωσμένα καὶ ἄχρηστα. Ἡ διάρκεια τῆς ἐμφανίσεως παρατείνεται ἀδιαφόρως πρὸς τὸν ἐμφανιζόμενον πέπλον, μέχρις ἰσχυρᾶς μελανώσεως τῶν φωτεινῶν μερῶν. Ὁ σχηματιζόμενος πέπλος ἀπομακρύνεται διὰ τῆς ἐξασθενήσεως. Κ. Γ. Μ.

ὑπερέκκρισις, *—εως* (ἡ)· ἔκκρισις ὑπερβολική.

ὑπερέκτασις, *—εως* (ἡ)· ἔκτασις, τέντωμα ὑπερβολικόν.

— *[Γυμν.]* *Ὑπερέκτασις* καλεῖται ἡ μεγάλη ἔκτασις τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω μὲ στήριξιν τῶν χειρῶν ἐπί τινος γυμναστικοῦ ὀργάνου (πολυζύγου, δοκοῦ κλπ.) καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ ἐπί τινος συνασκουμένου. Ἡ ἄσκησις αὕτη εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὀρθωτικὴ τῆς ράχεως. Δ. ΚΑΡ.

ὑπερεκχειλίζω· ἐπὶ ὑγρῶν, ὑπερβάλλω τὰ χείλη, ξεχειλίζω, χύνομαι ἔξω.

ὑπερεκχείλισις, *—εως* (ἡ)· ἐκχείλισις, ξεχείλισμα

ὑπερελαφρὰ *κράματα* καὶ *μέταλλα* Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ μαγνησίου καὶ τῶν κραμάτων αὐτοῦ, ἐχόντων εἰδικὸν βάρος μικρότερον (κάτω τοῦ 2) τοῦ ἀργιλλίου καὶ τῶν κραμάτων αὐτοῦ Ἀπὸ τοῦ 1912 οἱ Rosenhain καὶ Archbutt συνέστησαν τὴν χρῆσιν καθαροῦ μαγνησίου δι' ἔμβολα κινητήρων αὐτοκινήτου, εἰς ἃ τὸ μικρὸν βάρος ἐλαττώνει τοὺς παλμοὺς καὶ ἐπιτρέπει αὔξησιν τῆς ταχύτητος τῶν κινητήρων, βελτιῶνον μεγάλως αὐτούς. Τὸ μαγνάλιον, ὅταν ἔχῃ μεγάλην περιεκτικότητα μαγνησίου, καὶ τὸ κρᾶμα ἤλεκτρον εἶναι ὑπερελαφρὰ κράματα μαγνησίου καὶ ἀργιλλίου, ψευδαργύρου ἢ χαλκοῦ. Β ομηχανικὸν μαγνήσιον περιέχον 99,5% καθαροῦ μαγνησίου εἶναι χρησιμοποιήσιμον, καταστρέφεται ὅμως εὐκόλως ὑπὸ χλωριούχων ἑνώσεων, αἵτινες παρουσίᾳ τοῦ ὕδατος παράγουσιν ὀξυχλωριοῦχον μαγνήσιον καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, καταστρέφον τὸ μέταλλον ἐντελῶς. Ἐν τούτοις εἶναι δυνατὴ ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἰς θαλάσσιον ὕδωρ διὰ καταλλήλου προφυλακτικοῦ ἐπιχρίσματος Κράματα 90% μαγνησίου καὶ ἀργιλλίου ἢ χαλκοῦ ἢ ψευδαργύρου ἢ μαγγανίου, ὡς καὶ κράματα αὐτοῦ μετὰ καδμίου, νικελίου, μολύβδου, πυριτίου, ἐμελετήθησαν δι' ἔμβολα κινητήρων αὐτοκινήτου κλπ. Τὸ ἀργίλλιον καὶ ὁ ψευδάργυρος βελτιώνουσι τὰς ἰδιότητας καὶ ἐπιτρέπουσι τὴν βαφὴν καὶ ξήρανσιν. Παράγονται τεμάχια χυτά, σφυρήλατα, τετυπωμένα. Διὰ τὰ χυτὰ ἀντικείμενα ἀποφεύγεται νὰ ὑψωθῇ ἡ θερμοκρασία ἄνω τῶν 100° ὑπὲρ τὸ σημεῖον τήξεως, διότι δύναται νὰ ἐπέλθῃ ὀξείδωσις καὶ ἀνάφλεξις τοῦ μετάλλου. Εἰς θερμοκρασίαν 600° τὸ ἄζωτον τοῦ ἀέρος ἀντιδρᾷ καὶ παράγει ἀζωτοῦχον μαγνήσιον Mg_3Az_2, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ὑγρασίας δίδει τὴν χημικὴν ἰσορροπίαν:

$$Mg_3Az_2 + 3H_2O \rightarrow 3MgO + 3AzH_3$$

καταστρέφουσαν τὸ μέταλλον· διὰ τοῦτο ἡ τῆξις πρέπει νὰ γίνεται ταχέως.

Εἰς τὰ σφυρήλατα κράματα, ἡ περιεκτικότης ἀργιλλίου πρέπει νὰ εἶναι τὸ πολὺ 6%, γίνεται ἀνόπτησις εἰς 400° καὶ ἡ σφυρηλασία ἢ θερμηλασία ἐν γένει εἰς θερμοκρασίαν μεταξὺ 450° καὶ 550° Προτιμᾶται ἡ διὰ πιεστηρίου ὅλκησις (filage à la presse) τῶν τεμαχίων, ἅτινα δι' ἐργασίας ὑλικοῦ λαμβάνουσι σχῆμα ῥάβδων, σωλήνων καὶ ἄλλων δ ατομῶν.

Μεταξὺ τῶν διμερῶν κραμάτων τοῦ μαγνησίου καλὰς φυσικὰς ἰδιότητας ἔχουσι τὰ μετὰ νικελίου ἢ χαλκοῦ. Μεταξὺ δὲ τῶν τρ μερῶν, τὰ μετὰ νικελίου καὶ ἀργιλλίου ἢ τὰ μετὰ ἀργιλλίου καὶ χαλκοῦ ἔχουσι μικρὸν εἰδικὸν βάρος, καλὸν ἐλαστικὸν ὅριον ἀντοχῆς, εὐνοϊκὴν ἀγωγιμότητα θερμικὴν καὶ διαστολὴν δι' ἔμβολα κινητήρων. Τὰ κράματα ταῦτα ἤρχισαν διαδιδόμενα μετὰ τὸ 1920 καὶ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα συστηματικῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Θ. Χ

ὑπερελλειπτικὸν *ὁλοκλήρωμα*. Πᾶν ὁλοκλήρωμα τῆς μορφῆς: $\int P(x, \sqrt{\Pi})dx$, ὅπου $P(x, \sqrt{\Pi})$ εἶναι ῥητὴ συνάρτησις τῶν x καὶ $\sqrt{\Pi}$, τὸ δὲ Π εἶναι ἀκέραιον πολυώνυμον τοῦ x βαθμοῦ μεγαλυτέρου τοῦ 4.

ὑπερελπίζω· ἐλπίζω ὑπερβολικά.

ὑπερερμηνευτικὴ (ἡ). Ἐκλήθη οὕτω ἡ μέχρις ὑπερβολῶν χρησιμοποίησις τῆς ἑρμηνευτικῆς εἰς θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα κείμενα, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια τῆς ἀνευρέσεως πανταχοῦ ἀλληγορικῶν ἐννοιῶν. Τοιαύτην ὑπερερμηνευτικὴν ἤσκησαν ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος οἱ νεοπλατωνικοί.

ὑπερερυθροκύττωσις (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ *ὑπερερυθραιμία* ἢ *πολυερυθροκυτταραιμία* ἡ αὔξησις τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος καὶ τῆς αἱμοσφαιρίνης εἰς τὴν μονάδα τοῦ χώρου, διακρίνεται δὲ εἰς ἀληθῆ ἢ γνησίαν καὶ εἰς φαινομενικὴν ἢ ψευδῆ. Αἱ *ψευδεῖς* ἢ *φαινομενικαὶ* ὑπερερυθροκυττώσεις παράγονται συνεπείᾳ ἀκανονίστου διανομῆς τῶν ἐρυθροκυττάρων εἰς τὴν κυκλοφορίαν, ὁπότε εἶναι τοπικαὶ ἢ περιωρισμέναι (τοπικὴ στάσις αἵματος λόγῳ πιέσεως, φλεγμονὴ ἑνὸς ἱστοῦ) ἢ συνεπείᾳ ἐλαττώσεως τῶν ὑγρῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος, ὁπότε εἶναι γενικαὶ (ἔντονος ἀφίδρωσις, διάρροιαι, χολέρα=πισσοειδὲς αἷμα).

Αἱ *γνήσιαι ὑπερερυθροκυττώσεις* ὀφείλονται τοὐναντίον εἰς ηὐξημένην αἱμοπαραγωγὴν καὶ διακρίνονται εἰς *συμπτωματικάς*, ἃς καλοῦμεν καὶ *ἐρυθροκυττώσεις*, καὶ εἰς *ἰδιοπαθεῖς*, αἵτινες ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον νοσηρὰν εἰκόνα, ἧς τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ αὔξησις τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ τῆς αἱμοσφαιρίνης. Ἡ ὑπερερυθροκύττωσις αὕτη καλεῖται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνακαλύψαντος ταύτην καὶ *νόσος τοῦ Vaquez* ἢ *ἐρυθρὰ πολυκυτταραιμία* ἢ καὶ *ἐρυθραιμία* (Türk), κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν λευχαιμίαν. Συμπτωματικὴ ἐρυθροκύττωσις ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν νεογεννήτων, ἰδίως ὅταν ταῦτα ὑπέστησαν βραδέως τὴν ἀπολίνωσιν τοῦ ὀμφαλίου λώρου, λόγῳ τῆς ὁποίας ἐδέχθησαν μεγάλην ποσότητα πλακουντίου αἵματος, ἐπὶ ἀτόμων ὑποστάντων σπληνεκτομήν, ἐπὶ δηλητηριάσεως διὰ φωσφόρου, CO, νιτροβενζόλης, ἀντιπυρίνης, ἐπὶ παθήσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ ἢ κυκλοφοριακοῦ συστήματος (ἄσθμα, ἐμφύσημα, βαλβιδικαὶ παθήσεις καρδίας), λόγῳ ἐλαττώσεως τοῦ προσλαμβανομένου ὀξυγόνου καὶ ἐρεθισμοῦ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν, ἐπὶ διαμονῆς εἰς ὑψηλὰ κλίματα κλπ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδιοπαθῆ, αὕτη εἶναι νοσηρὰ ὀντότης ἀγνώστου αἰτιολογίας, συνοδευομένη ὑπὸ αὐξήσεως καὶ τοῦ ὁλικοῦ ποσοῦ τοῦ αἵματος (γνησία πληθώρα), ἐρυθρότητος τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλεννογόνων, μεγάλης αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων (μέχρι 14 ἑκ. εἰς 1 κυβ. χιλμ.) καὶ τῆς αἱμοσφαιρίνης (ἕως 200 %). Ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν εἶναι ἐντονώτατα ὑπερπλαστικός, πληρῶν ἁπάσας τὰς κοιλότητας εἰς βάρος τοῦ λιπώδους. Ι. Λ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ὑπερετερόδυνον (τὸ) *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἑτερόδυνον*.

ὑπερευχισθησια (ἡ)· ὑπερβολικὴ εὐαισθησία, οἱονεὶ παθολογική.

ὑπερευαισθησία (ἡ) *[Ψυχολ.]*. Ἡ ὑπερβολικὴ εὐαισθησία εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς, συνεπαγομένη ἐντατικωτέραν ἐμφάνισιν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν αἰσθημάτων καὶ συναισθημάτων. Ἡ ὑπερευαισθησία ἀποτελεῖ μειονέκτημα ἐν τῇ ζωῇ, παρατηρεῖται δ' εἰς φύσεις νευρικάς, ὑστερικὰς κλπ. Ἡ ὑπερευαισθησία εἶναι καὶ σύμπτωμα ψυχικῶν διαφόρων νόσων καὶ ἰδίᾳ τῆς νευρασθενείας.

ὑπερευλάβεια (ἡ)· ὑπερβολικὴ εὐλάβεια.

ὑπερευτηκτοειδής, ἡ *ὑπερπερλιτικὸς χάλυψ*. Λέγεται οὕτω ὁ χάλυψ, οὗτινος ἡ περιεκτικότης εἰς ἄνθρακα εἶναι μείζων (*ὑπερευτηκτοειδὴς* ἢ *ὑπερπερλιτικὸς*) ἢ ἐλάσσων (*ὑποευτηκτοειδὴς* ἢ *ὑποπερλιτικὸς*) τῆς ἀναλογούσης εἰς τὸ εὐτηκτοειδὲς περλίτης, ἤτοι 0,9 % ἄνθρακος. Οἱ ὑποευτηκτοειδεῖς χάλυβες σύγκεινται ἐκ φερρίτου καὶ περλίτου ἢ τῶν διὰ θερμικῆς κατεργασίας παραγομένων ἐκ τούτων συστατικῶν αὐστενίτου, μαρτενσίτου κλπ., ἀποτελοῦν δὲ τὴν σπουδαιοτέραν κατηγορίαν χαλύβων ἀπὸ τῶν λίαν μαλακῶν μέχρι τῶν λίαν σκληρῶν. Οἱ ὑπερευτηκτοειδεῖς σύγκεινται ἐκ περλίτου καὶ σεμεντίτου καὶ χρησιμοποιοῦνται μέχρι περιεκτικότητος 1,7 % ἄνθρακος διὰ κατασκευὴν ἐργαλείων (ῥινῶν, κοπιδίων κτλ.). Ἄνω τῆς ἀναλογίας ταύτης καλοῦνται *ἄγριοι χάλυβες* καὶ εἶναι κατάλληλοι δι' ἐλαχίστας χρήσεις, ὡς εἴς τινα μέρη ὑφιστάμενα τριβὰς τῶν κατασκευῶν. Θ. Χ.

ὑπερευχαριστῶ (*—έω*)· εὐχαριστῶ λίαν, ὑπερβαλλόντως.

Ὑπερέχιος, *ἅγιος*. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Σαμοσάτοις τῆς Κομαγηνῆς κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς μετὰ Φιλοθέου, Ἀβίβου, Ἰουλιανοῦ, Ῥωμανοῦ, Ἰακώβου καὶ Παρηγορίου, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 29 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσας μετὰ Μαρκιανοῦ, Νικάνδρου, Ἀπολλωνίου, Λεωνίδου, Ἀρρίου, Γοργίου, Σεληνιάδος, Εἰρήνης καὶ Παμβώνος (ἢ Πάμμονος), μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 5 Ἰουνίου. —3) Ὁ ἀγνώστου τόπου καὶ χρόνου ὅσιος, ἑορταζόμενος τὴν 7 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

ὑπερέχω· εἶμαι ἀνώτερος, ὑπερτερῶ, πλεονεκτῶ, δεσπόζω: «ὑπερέχει ὅλων τῶν συναδέλφων του».

ὑπερηβικὸς *χῶρος* ἢ *τοῦ Leusser* *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὗτος καὶ *ὀπισθομύϊος χῶρος* καὶ κεῖται ἔμπροσθεν τοῦ προκυστικοῦ χώρου, μεταξὺ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῶν ὀρθῶν κοιλιακῶν μυῶν καὶ τῆς ἐγκαρσίας περιτονίας, ἐκτεινόμενος πρὸς τὰ κάτω μέχρι τοῦ ἄνω χείλους τῆς ἡβικῆς συμφύσεως· διὸ ἀπόστημα σχηματιζόμενον ἐντὸς αὐτοῦ δὲν κατέρχεται κατωτέρω τῆς ἡβικῆς συμφύσεως. Ι. Π.

ὑπερηθικὴ (ἡ) (ultramorale) *[Φιλοσ.]*. Καλεῖ οὕτω ὁ Renouvier τὸ δεύτερον ἐκ τῶν δύο στοιχείων, ἅτινα, κατ' αὐτόν, ἀπαρτίζουν τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν τῆς παλαιᾶς Ἀνατολῆς. Τὸ ἕτερον εἶναι ἡ *ἀντιηθικὴ* (antimorale), ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀποθέωσιν τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως καὶ ἐπιδεξιότητος καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅτι αἱ ἀνθρώπινοι μᾶζαι εἶναι τὸ φυσικὸν καὶ μοιραῖον ὄργανον μεγαλείου καὶ εὐτυχίας ὀλίγων προσώπων, τὰ ὁποῖα γνωρίζουν καὶ δύνανται νὰ τὰς χρησιμοποιήσουν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ ὑπερηθική, ἥτις εἶναι ὁ ἀντίπους τῆς ἀντιηθικῆς, τρέπεται ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν κατάχρησιν τοῦ ἀγαθοῦ (καὶ ὄχι τοῦ κακοῦ, ὅπως πράττει ἡ ἀντιηθική), συνίσταται δὲ εἰς τὴν μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου ὤθησιν τῆς ἀποχῆς, τῆς ὀδύνης, τῆς ἀπαρνήσεως, εἴτε μὲ τὴν ἐλπίδα μιᾶς ἄλλης ζωῆς μὲ ἀνταμοιβάς, εἴτε καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλπίδος καὶ ἄνευ οὐδενὸς σκοποῦ, πλὴν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. Θ. Π.

ὑπερηκοΐα (ἡ)· ὑπερβολικὴ εὐαισθησία τῆς ἀκοῆς.

ὑπερηλίασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐπὶ μακρὸν ἔκθεσις πράγματός τινος εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου.

—*[Φωτογρ.]* Βλ. λ. *ἀναστροφὴ* εἰκόνος.

ὑπερῆλιξ, *—ικος* (ὁ, ἡ)· ὁ ὑπερβολικὰ ἡλικιωμένος, ὁ ὑπερβὰς ὡρισμένην τινὰ ἡλικίαν.

ὑπερημερία (ἡ)· παράλειψις ἐμπροθέσμου ἐκπληρώσεως ὑποχρεώσεως: «τόκος ὑπερημερίας» ὁ ἕνεκα καθυστερήσεως διὰ τὸν ἐπὶ πλέον τῆς λήξεως χρόνον.

—*[Νομ.]* *Ὑπερημερίας* ὑπάρχουσι δύο εἴδη: ὀφειλέτου καὶ δανειστοῦ. Α) Τοῦ πρώτου εἴδους ὑπάρχει, ὅταν ὑπαιτίως ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐκπληροῖ τὰς ὑποχρεώσεις του ἐντὸς τοῦ προσήκοντος χρόνου. Ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ὑπερημερίας εἶναι ἡ ὕπαρξις πταίσματος παρὰ τῷ ὀφειλέτῃ, καθόσον ὅταν ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεων προέρχεται ἐκ λόγου ἀνεξαρτήτου τῆς θελήσεώς του, καὶ δὴ ἐξ ἀντικειμενικῆς ἀδυναμίας, τότε οὐδεμία παρέπεται εὐθύνη του. Ἵνα χωρήσῃ ἡ ὑπερημερία, πρέπει νὰ ὑφίστανται αἱ ἑξῆς προϋποθέσεις: 1) Ἐνοχικὸν δικαίωμα ἔγκυρον καὶ ἀγώγιμον. 2) Παρέλευσις τοῦ χρόνου ἀπράκτου, καθ' ὃν ἔδει ὁ ὀφειλέτης νὰ παράσχῃ τὴν παροχὴν καὶ 3) Γνῶσις παρὰ τῷ ὀφειλέτῃ καὶ τοῦ κρισίμου τούτου χρόνου, καθ' ὃν ἔδει νὰ ἐκτελέσῃ τὰ καθ' ἑαυτὸν καὶ τοῦ παρασχετέου ἀντικειμένου τῆς ἐνοχῆς. Κατὰ κανόνα, διὰ νὰ καταστῇ ὁ ὀφειλέτης ὑπερήμερος, ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ ἐκ μέρους τοῦ δανειστοῦ ὄχλησις ὁρίζουσα τὸν χρόνον τῆς ἐκτελέσεως τῆς παροχῆς. Ἡ ὄχλησις εἶναι περιττή, ὅταν ἐκ τῶν προτέρων διὰ τῆς συμβάσεως ἐγε ὁρισθῇ ὁ χρόνος, καθ' ὃν θὰ γίνῃ ἡ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεών του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διὰ μόνης τῆς παρόδου τῆς δήλης ἡμέρας ἐπέρχονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑπερημερίας. Διὰ νὰ ἔχῃ ὅμως τοιαύτην δύναμιν ὁ τοιοῦτος χρονικὸς προσδιορισμός, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τεθῇ ὑπὸ τοῦ συμβαλλομένου ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὁ ὀφειλέτης κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὀφείλει νὰ παράσχῃ τι, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὁ δανειστὴς δὲν δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ. Ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συμβάσεσι συνήθως ἑρμηνεύεται ὅτι διὰ τῆς τακτῆς ἡμέρας περιττεύει πλέον ἡ ὄχλησις· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης συμβάσεως ἐν ἀμφιβολίᾳ οὕτω πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ ὁ ὅρος αὐτός.

Ἐπὶ τῆς ἐνοχῆς ἐξ ἀδικήματος, οἷον κλοπῆς κλπ., ἐπίσης δὲν ἀπαιτεῖται ὄχλησις, διότι καὶ ἄνευ ταύτης γεννᾶται ὑπερημερία, τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ὅταν τὸ ἐνοχικὸν δικαίωμα ἀνήκῃ εἰς τοὺς ἀνηλίκους. Τύπος τῆς ὀχλήσεως δὲν ὁρίζεται ἐν τῷ νόμῳ. Διὰ νὰ εἶναι ὅμως ἰσχυρά, πρέπει ἀκριβῶς δέον δι' αὐτῆς νὰ ἀπαιτῆται ὅ,τι ἀκριβῶς ὀφείλεται, καταβλητέον ἅμα ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἤτοι ὡς διὰ τῆς συμβάσεως ὁρίζεται χωρὶς τοὐναντίον νὰ ἀπαιτῆται ὅπως καὶ ἡ ὄχλησις γίνῃ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς γενομένης ὀχλήσεως, προκειμένου μάλιστα περὶ συμβάσεως ἧς τὸ ἀντικείμενον εἶναι μεγάλης ἀξίας, ἀπαιτεῖται πολλάκις ἔγγραφον, ἰδίως ἀποδεικτικὸν δικαστικοῦ κλητῆρος. Διὰ τῆς ὑπερημερίας ἐπέρχονται ὡρισμένα ἐπιζήμια ἀποτελέσματα

Digitized by Google

διὰ τὸν ὀφειλέτην, συνιστάμενα κυρίως εἰς τὴν ὑποχρέωσιν αὐτοῦ ὅπως παράσχῃ τὸ διαφέρον. Κατ' ἀρχὴν ὅμως ἡ ὑπερημερία δὲν λύει τὴν ἐνοχήν, ἐπὶ δὲ ἀμφιμερῶν συμβάσεων ὁ πιστωτὴς δὲν δικαιοῦται νὰ ὑπαναχωρήσῃ, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης. Ἐν τούτοις εἰς περιστάσεις τινὰς ἐπιτρέπεται ἡ ἀπ' εὐθείας ἐπιδίωξις τοῦ διαφέροντος, ὡς ὅταν τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς ἀπέβη ἄχρηστον τῷ δανειστῇ ἢ ὅταν ἔχῃ συμφωνηθῇ ὅτι ἐπὶ ὑπερθέσεως δίδοται δικαίωμα ὑπαναχωρήσεως. Τὸ τελευταῖον σιωπηρῶς τεκμαίρεται ἐπὶ ἐμπορικῶν συμβάσεων, ἔνθα ἡ προθεσμία ἔχει τὴν ἔννοιαν διαλυτικοῦ ὅρου. Αἱ ἐκ τῆς ὑπερημερίας συνέπειαι διὰ τὸν ὀφειλέτην εἰδικώτερον, εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Διὰ ταύτης ἡ ὑποχρέωσις καθίσταται διηνεκής, τοῦ ὀφειλέτου φέροντος τὸν κίνδυνον τοῦ τυχηροῦ, μὴ ὠφελουμένου οὔτε καὶ ἂν ἀποδείξῃ ὅτι καὶ εἰς χεῖρας τοῦ πιστωτοῦ τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς θὰ κατεστρέφετο, ἐκτὸς ἂν προσαποδείξῃ ὅτι οὗτος δὲν θὰ τὸ μετέτρεπεν εἰς τὴν ἀξίαν του, ἀλλὰ θὰ τὸ ἐκράτει αὐτούσιον εἰς χεῖράς του. 2) Ἐπὶ ἐλαττώσεως τῆς ἀξίας τῆς παροχῆς ὁ δανειστὴς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν μείζονα τοιαύτην, ἣν εἶχε λάβει ἐν τῷ μεταξύ. 3) Ὀφείλει νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸν δανειστὴν πᾶν κέρδος, ὅπερ θὰ εἶχεν ἐκ τῆς ἐγκαίρου ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεών του, καὶ δὴ τοὺς καρπούς, ἐν οἷς περιλαμβάνονται καὶ οἱ πολιτικοὶ εἰς τοὺς τόκους. Ὁσάκις χρεωστοῦνται χρήματα, διὰ νεωτέρου νόμου ὡρίσθησαν οἱ τόκοι ὑπερημερίας, οἵτινες ὀφείλονται ἀνεξαρτήτως ἀποδείξεως ζημίας, δι' αὐτῶν δὲ ἀποκλείεται πᾶσα ἄλλη ἀποζημίωσις. Ἐπὶ ἐνοχῆς ἐξ ὡρισμένων συμβάσεων, οἷον ὑποσχέσεως δωρεᾶς κ.λ.π., κατ' ἐξαίρεσιν, διὰ τῆς ὑπερημερίας δὲν χρεωστοῦνται τόκοι. Ἡ ὑπέρθεσις παύει διὰ τῆς συγγνώμης ὑπὸ τοῦ πιστωτοῦ.

Β) Ὑπερημερία τοῦ πιστωτοῦ λαμβάνει χώραν, ὅταν οὗτος ἀρνῆται τὴν ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου προσφερομένην ἀποπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών του. Διὰ νὰ καταστῇ ὅμως ὑπερήμερος οὗτος, προϋποτίθεται ὅτι ἡ προσφορὰ περιελάμβανε τὸ πράγματι ὀφειλόμενον καὶ ἐγένετο ἐν καταλλήλῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἅμα δὲ ὅτι ἡ ἄρνησις τῆς ἀποδοχῆς τῆς προσφορᾶς ἦτο δι' αὐτὸν ἀδικαιολόγητος. Ἡ ὑπερημερία τοῦ πιστωτοῦ δὲν ἐπιφέρει μὲν λύσιν τῆς ἐνοχῆς, πλὴν αἱ ἐκ ταύτης εὐθῦναι τοῦ ὀφειλέτου καθίστανται ἐλαφρότεραι. Οὕτως ἐφεξῆς οὗτος εὐθύνεται μόνον διὰ δόλον καὶ μεγάλην ἀμέλειαν. Ἐὰν διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ πράγματος ὑφίσταται ζημίας, δύναται νὰ ζητήσῃ ἀνόρθωσιν, μάλιστα δὲ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῆς δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πρᾶγμα, ἀφοῦ προηγουμένως εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὸν πιστωτήν. Ὅταν πρόκειται νὰ ζητηθῇ ἡ ἀποτίμησις τοῦ ἀντικειμένου τῆς παροχῆς, αὕτη κανονίζεται κατὰ τὴν εὐτελεστέραν ἀξίαν του, ἣν ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβεν. Ὡς ἐκ τοῦ ὅτι δὲν λύεται ἡ ἐνοχὴ καὶ ὁ ὀφειλέτης τελεῖ ἐν τῇ ἀποκαύσει τοῦ πράγματος, οὗτος καὶ μετὰ τὴν ὑπέρθεσιν τοῦ πιστωτοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὑπόχρεως πρὸς πληρωμὴν τόκου. Ἡ ἐνοχὴ ἀποσβέννυται καὶ ὁ ὀφειλέτης ἐλευθεροῦται μόνον διὰ τῆς δικαστικῆς παρακαταθέσεως, ὁπότε παύει καὶ ἡ πρὸς παροχὴν τόκου ὑποχρέωσις. Ἡ ὑπερημερία τοῦ πιστωτοῦ αἴρεται: 1) διὰ τῆς δηλώσεως αὐτοῦ ὅτι δέχεται τὴν παροχὴν καὶ 2) διὰ τῆς συγγνώμης τοῦ ὀφειλέτου.

Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *Δημοσιον.* / *Ὑπερημερία* ὑπάρχει, ὁσάκις ὀφειλέται τοῦ δημοσίου δὲν καταβάλωσι τὰ χρέη αὐτῶν ἐντὸς τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἔλαβε χώραν ἡ βεβαίωσίς του, ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ὁποίου οὗτος ὀφείλει τόκους ὑπερημερίας, ἔτι δὲ ἐν περιπτώσει μὴ καταβολῆς ἐντὸς τῆς χρήσεως, καθ' ἣν ἐβεβαιώθη τὸ ἔσοδον, ὀφείλει καὶ πρόσθετα ἐφ' ἅπαξ τέλη 10 % ἐπὶ τοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ. Ἡ ὑπερημερία αὕτη καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς διέπονται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 7 καὶ ἑπ. τοῦ νόμου 2345, εἰς τὰς διατάξεις δ' αὐτῶν ὑπάγονται τὰ ἐντὸς ἑκάστου οἰκονομικοῦ ἔτους βεβαιούμενα ἔσοδα, ἀνεξαρτήτως τῆς φορολογικῆς περιόδου, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν, διότι, κατ' ἀρχήν, ἡ πρᾶξις τῆς βεβαιώσεως καθορίζει τὴν χρῆσιν, ἣν τοῦτο ἀκολουθεῖ ὡς ἔσοδον ὡς πρὸς τὴν εἴσπραξιν αὐτοῦ καὶ τὰς συνεπείας τῆς ὑπερημερίας.

Γ. Ν. Κ.

ὑπερήμερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ ὀφειλέτου, ὁ καθυστερῶν χρηματικὴν ὑποχρέωσιν.

Ὑπερήνωρ [*Μυθολ.*]. —1) Τρώς, υἱὸς τοῦ Πανθόου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μενελάου κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας (Ἰλιάδ. Ξ, 516). —2) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐκ τῆς Αἰθούσης, θυγατρὸς τῆς Ἀλκυόνης, μιᾶς τῶν Πλειάδων, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ὑριέως (*Ἀπολλοδ.* Γ, 10, 1). —3) Εἷς ἐκ τῶν λεγομένων Σπαρτῶν ἐν Θήβαις, οἵτινες ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν ὀδόντων τοῦ δράκοντος, τοὺς ὁποίους ἔσπειρεν ὁ Κάδμος, λατρευόμενος ὡς ἥρως ἐν Θήβαις (*Ἀπολλοδ.* Γ, 4, 1). —4) Εἷς τῶν ἐκ Σάμης 23 μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως κατὰ τὴν μνηστηροφονίαν (*Ἀπολλοδ.* Ἐπιτ. VII, 28).

Α. Θ. Σ.

ὑπερηπατία (ἡ) (hyperhépatie). Ἡ ὑπερβολικὴ αὔξησις τῆς λειτουργίας τῶν ἡπατικῶν κυττάρων, ἐκδηλουμένη εἴτε δι' ἀνωμάλου πολλαπλασιασμοῦ τούτων, εἴτε δι' ὑπερβολικῆς ἐκκριτικῆς ζωτικότητος αὐτῶν (Gilbert).

Μ. Ν. Κ.

Ὑπερησία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἀχαΐας, μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου. Βραδύτερον ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της *Αἴγειρα* (βλ. λ.).

ΚΑΨ.

ὑπερηφάνεια (ἡ), καὶ ***ὑπερηφανία***· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπερήφανος, εὐγένεια, γενναιοφροσύνη· || δημοτ. *περηφάνεια*· ἀλαζονεία, ὑπερφροσύνη, ἀκαταδεξιά: «χαρὰ 'ς τὴν περηφάνεια ποῦ τὴν ἔχει!»

ὑπερήφανος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), καὶ δημοτ. *περήφανος*· εὐγενής, γενναιόφρων, γενναιόδωρος· || δημοτ. *περήφανος*· ἀλαζών, ματαιόδοξος.

ὑπερηχητικὰ ***κύματα*** [*Φυσ.*]· βλ. λ. *ἠχητικὰ κύματα.*

ὑπερθειικὸν ***ὀξὺ*** [*Χημ.*]· βλ. *θείου ἑνώσεις.*

ὑπερθεματίζω· ὑπερβάλλω τὸ τιθέμενον, αὐξάνω τὴν τιμήν, δίδω περισσότερα, πλειοδοτῶ, συνήθ. ἐπὶ πλειστηριασμοῦ· || καθόλου, ὑπερβάλλω: «ὑπερθεματίζει εἰς ἐπαίνους, — εἰς ψόγους».

ὑπερθεματισμὸς (ὁ)· τὸ ὑπερθεματίζειν, προσφορὰ μεγαλυτέρας τιμῆς ἐν πλειστηριασμῷ.

— [*Νομ.*] Βλ. λ. *δημοπρασία, πλειστηριασμός.*

ὑπερθεματιστὴς (ὁ)· ὁ ὑπερθεματίζων, ὁ προσφέρων ἀνωτέραν τιμὴν ἐν πλειστηριασμῷ: «οἱ ὑπερθεματισταὶ ὀφείλουν νὰ εἶναι φερέγγυοι».

ὕπερθεν· ἐπίρρ., ὑπεράνω, ἀπὸ τὴν ἀπάνω μεριά: «ὕπερθεν τῆς πόλεως, — τοῦ δάσους».

ὑπερθερμαίνω· θερμαίνω ὑπερβολικά, πολύ, περισσότερον τοῦ δέοντος.

ὑπερθέρμανσις, *—εως* (ἡ)· ἡ πέρα τοῦ δέοντος θέρμανσις, ὑπερβολικὴ θέρμανσις.

— [*Μεταλλ.*] Ἡ *ὑπερθέρμανσις* εἶναι ἀτύχημα θερμικῆς κατεργασίας μετάλλου καὶ ἰδίως χάλυβος, τηρηθέντος ἐπὶ ὑπερβολικὸν χρόνον εἰς θερμοκρασίαν πολὺ ὑψηλήν. Προκειμένου περὶ χάλυβος, ἡ θερμοκρασία ἀνοπτήσεως εἶναι κατὰ 50° ὑπερτέρα τῆς θερμοκρασίας t_8 τοῦ σημείου μετατροπῆς a_8. Ἐὰν ὑπερβῶμεν τὴν θερμοκρασίαν ταύτην, οἱ κόκκοι αὐξάνουν κατὰ μέγεθος καὶ τὸ μέταλλον καθίσταται εὔθραυστον τόσον περισσότερον, ὅσον ἐντονωτέρα ὑπῆρξεν ἡ ὑπερθέρμανσις κατὰ χρόνον καὶ θερμοκρασίαν. Ἡ ὑπερθέρμανσις θεραπεύεται διὰ τῆς ἀναγεννήσεως (régénération), ἤτοι διὰ θερμάνσεως εἰς θερμοκρασίαν $t_8+30°$ καὶ ἀποτόμου ψύξεως, ἤτοι βαφῆς, δι' ἧς καθίσταται τὸ μέταλλον λεπτόκοκκον καὶ πυκνὸν καὶ κατόπιν διὰ νέας ἀνοπτήσεως εἰς $t_8+50°$, ἥτις ἀποδίδει τὸν ἀρχικὸν ἱστόν. Ὁσάκις δὲν εἶναι ἐφαρμόσιμος ἡ μέθοδος αὕτη, ἀρκοῦνται εἰς παρατεταμένην θέρμανσιν εἰς $t+50°$ καὶ βραδεῖαν ἀπόψυξιν. Οὕτω τὰ συστατικὰ τοῦ μετάλλου συγκεντροῦνται κανονικῶς καὶ παράγονται νέα κέντρα κρυσταλλώσεως, ἤτοι νέοι μικροὶ πολυάριθμοι κρύσταλλοι κανονικῶν διαστάσεων, οἵτινες βελτιώνουσι τὴν ποιότητα τοῦ χάλυβος.

Θ. Χ.

ὑπερθερμαντῆρες ***ἀτμοῦ*** [*Μηχανολ.*]. Ἐξάρτημα τοῦ ἀτμολέβητος ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἐν τῷ κυρίως ἀτμολέβητι παραγόμενος κεκορεσμένος ἀτμὸς θερμαίνεται εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῆς εἰς τὴν πίεσίν του ἀντιστοιχούσης, καθιστάμενος οὕτως *ὑπέρθερμος* (βλ. λ. *ἀτμός*). Οἱ ὑπερθερμαντῆρες ἀποτελοῦνται ἀπὸ σωλῆνας μικρᾶς σχετικῶς διαμέτρου, διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ὁ πρὸς ὑπερθέρμανσιν ἀτμός, διατάσσονται δὲ οὕτως ἐν τῷ ὅλῳ λέβητι, ὥστε τὰ θερμὰ ἀέρια τῆς καύσεως, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κυρίου λέβητος ἔξοδόν των, νὰ περιβάλλουν καὶ λείχουν τοὺς σωλῆνας τῶν ὑπερθερμαντήρων, προκαλοῦντα οὕτω τὴν ὑπερθέρμανσιν τοῦ ἀτμοῦ (βλ. καὶ *ἀτμολέβητες, ἀτμομηχανὴ* καὶ *σιδηρόδρομοι*).

Γ. Θ. Κ.

ὑπερθερμία (ἡ), ἢ ***ὑπερθερμασία***. Ἡ ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος ἢ μέρους τινὸς τοῦ σώματος ὑπεράνω τοῦ φυσιολογικοῦ (συνήθως ἀπὸ τοὺς 39 βαθμοὺς καὶ ἄνω).

Μ. Ν. Κ.

ὑπέρθερμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· θερμὸς ὑπερβολικά, περισσότερον τοῦ δέοντος.

—ὑπέρθερμος ***ἀτμὸς*** [*Φυσ.*]· βλ. *ἀτμός.*

ὑπέρθεσις, *—εως* (ἡ)· μετάθεσις, μετατόπισις· || ἀναβολὴ χρόνου, ἀργοπορία, ὑπερημερία· || γραμματ., ἡ ἔννοια τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ, ἐπίτασις.

— [*Ρητορ.*] *Ὑπέρθεσις ἢ ἀναβολή*· βλ. *παράδοξον.*

— [*Ἀστικ. Δίκ.*] Βλ. *ὑπερημερία.*

—ὑπερθέσεως ***ἀρχή***, *ἢ ἀρχὴ τῆς ἐπαλληλίας* (*τῶν δυνάμεων*). Ἀρχὴ τῆς μηχανικῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἔργον, καὶ γενικῶς τὸ ἀποτέλεσμα ὁσωνδήποτε δυνάμεων ἐφαρμοζομένων ἐπί τινος σώματος, εἶναι τὸ αὐτὸ εἴτε αἱ δυνάμεις ἐφαρμοσθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ κεχωρισμένως καὶ διαδοχικῶς, καθ' οἱανδήποτε σειράν, εἴτε αὗται ἐφαρμοσθῶσι συγχρόνως.

ὑπερθετικὰ (τὰ) [*Γραμματ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐπίθετα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ὅτι οὐσιαστικόν τι ἔχει τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκφραζομένην ποιότητα ἢ ἰδιότητα εἰς ἀνώτατον βαθμόν, καὶ δὴ ἢ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀσχέτως πρὸς ἄλλο τι ἢ ἐν παραβολῇ πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ὁμοειδῆ οὐσιαστικά: «ὁ Ν. εἶναι εὐγενέστατος ἄνθρωπος»—«Σωκράτης ἦν ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατος» κλπ. Τὰ ὑπερθετικὰ τῆς μὲν ἀρχαίας ἑλληνικῆς σχηματίζονται διὰ τῶν καταλήξεων: 1) —τατος, —τατη, —τατον: πονηρό-τατος, νεώ-τατος, —η, —ον, βραχύ-τατος, —η, —ον, σαφέσ-τατος, —η, —ον, ἀληθέσ-τατος, —η, —ον κλπ. (κατὰ τὰ τελευταῖα ἐσχηματίσθησαν τὰ ὑπερθετικὰ καὶ τῶν εἰς *—ων* (—ονος) ἐπιθέτων κλπ.: σώφρων σωφρον-έστατος, εὐδαίμων εὐδαιμον-έστατος κλπ., ἄσμενος ἀσμεν-έστατος, ἐρρωμένος ἐρρωμεν-έστατος, πένης πεν-έστατος, ἁπλοῦς (ἁπλο-έστατος) ἁπλούστατος κλπ.· 2) διὰ τῆς καταλήξεως *—ιστος, —ιστη, —ιστον*: ἡδὺς ἥδ-ιστος, —η, —ον, ταχὺς τάχ-ιστος, —η, —ον, ἐχθρὸς ἔχθ-ιστος, μέγας μέγ-ιστος κλπ. Ἐκ τῶν καταλήξεων τούτων τῶν ὑπερθετικῶν: —τατος καὶ —ιστος τὴν μὲν δευτέραν εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλας ἰαπετικὰς γλώσσας, ὡς λ. χ. εἰς τὴν ἀρχαίαν ἰνδικήν, ἐξ οὗ συνάγομεν ὅτι αὕτη ἐλήφθη ὑπὸ τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἐκ τῆς μητρός των γλώσσης: τῆς λεγομένης *ἰαπετικῆς*, τὴν πρώτην ὅμως κατάληξιν *—τατος, —τατη, —τατον* εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἰαπετικὴν γλῶσσαν ἀπαντῶμεν, ὅθεν συνάγεται ὅτι ἡ κατάληξις αὕτη εἶναι ὑστερογενής, ἑλληνικὸν δημιούργημα, καὶ πιθανῶς ὡρμήθη ἀπὸ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα εἰς *—ατος*: ἔνατος, δέκατος, τέτρατος (καὶ τέταρτος), καὶ τὰ κατ' αὐτὰ σχηματισθέντα: ἑβδόματος, ὀγδόατος κλπ. [Πρβλ. *Ι. Χατζιδάκι, Ἀκαδημεικῶν Ἀναγνωσμάτων²*, τόμ. Β΄, Ἀθῆναι 1930, σελ. 126 κ.ἑξ.]

Τῆς λατινικῆς τὰ ὑπερθετικὰ ἔληγον εἰς —mus —timus, —is)simus κλπ.: *ped-timos—pessimus, optimus κλπ., *mag simos—maximus, proque—proximus κλπ., *acer simos—acerrimus, miserrimus, *facil-simos—facillimus, simmilimus κλπ., clarissimus, altissimus, antiquissimus κ. οὕ. κ. Ἀλλὰ πλὴν τῶν μονολεκτικῶν τούτων ὑπερθετικῶν ἦσαν ἐν χρήσει τόσον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν λατινικήν, καὶ περιφραστικὰ ὑπερθετικά: *μάλιστα ἰσχυρός, μάλιστα σοφὸς* κλπ., maxime pius=εὐσεβέστατος, maxime dubius=ἀμφιβολώτατος κλπ. Εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν τὰ ὑπερθετικὰ σχηματίζονται ἢ κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά: *κακοηθέστατος, μοχθηρότατος, πτωχότατος* κλπ. κλπ. ἢ διὰ τοῦ ἄρθρου τοῦ ὁριστικοῦ μὲ τὸ συγκριτικόν: εἶναι ὁ *καλύτερος* ἀπὸ ὅλους μας, εἶναι τὸ *ὀμορφότερο* παιδὶ τῆς Ἀθήνας κλπ., ἢ καὶ περιφραστικῶς: εἶναι *πολὺ* ἢ *παρὰ πολὺ καλός, πολὺ ἢ παρὰ πολὺ ποιητικὸς* κλπ. Πρέπει τέλος νὰ προστεθῇ ὅτι διαφόρων ἐπιθέτων (ὕλης, καταγωγῆς, συγγενείας, τόπου ἢ χρόνου κλπ. δηλωτικῶν) οὔτε εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν οὔτε εἰς τὴν νέαν σχηματίζονται ὑπερθετικὰ (ὅπως οὐδὲ συγκριτικά): *ἀργυροῦς, χρυσοῦς κλπ., γήϊνος, θαλάσσιος κλπ., σημερινός, χθεσινὸς κ. λ.*

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὑπερθετικός, *—ή, —όν*· γραμματ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπέρθεσιν, εἰς τὴν ἐπίτασιν: «ὑπερθετικὸς βαθμός, — τύπος», «ἐπίθετον ὑπερθετικόν».— Ἐπίρρ. ***ὑπερθετικῶς.***

ὑπέρθλιψις (ἡ), *—εως* [*Μηχανολ.*]. Πίεσις ἀερίου ἢ ἀτμοῦ μεγαλυτέρα τῆς κανονικῆς ἢ μέσης τοιαύτης ἢ μεγαλυτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως (βλ. καὶ *ὑπερπίεσις*).

ὑπερθρασύνομαι· θρασύνομαι λίαν, δεικνύω ὑπερβολικὸν θράσος, ἀποθρασύνομαι.

ὑπερθυμία (ἡ) [*Ψυχιατρ.*]. Αὔξησις τοῦ νευροψυχικοῦ τόνου παρά τινι, συνισταμένη εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ αὐτοσυναισθήματος, τὴν αἴσθησιν ἐξαιρέτου ψυχικῆς καὶ σωματικῆς εὐφορίας, τὴν τόνωσιν τοῦ θυμικοῦ, καὶ συνεπιφέρουσα αἰσιοδοξίαν καὶ δραστηριότητα.

ὑπερθυρεοειδισμὸς (ὁ) [*Ἰατρ.*]. Ἡ κατάστασις ἡ δημιουργουμένη ἔν τινι ὀργανισμῷ ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς λειτουργίας τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Κατὰ τὸν ὑπερθυρεοειδισμὸν αὐξάνονται αἱ καύσεις τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπιφέρουσαι ἀπίσχνανσιν, παράγεται μεγάλη θερμότης, ἐπιταχύνονται καὶ ἐνισχύονται οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας, καθίστανται ζωηρότεραι αἱ πνευματικαὶ λειτουργίαι, διευρύνονται αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν, μεγεθύνεται ἡ σχισμὴ τῶν βλεφάρων, προβάλλονται ἔξω οἱ ὀφθαλμοὶ κλπ., δηλαδὴ ἐμφανίζονται ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς λεγομένης νόσου τοῦ Μπάσσεντοου.

Digitized by Google

ὑπέρθυρον (τό). Ἡ ἄνω πλευρὰ (φλιὰ) τοῦ ἐπὶ τοίχου ἀνοίγματος θύρας ἢ καί, κατ' ἐπέκτασιν, ἱουδήποτε ἄλλου ἀνοίγματος (παραθύρου), τὸ ἄλλως ἀνώφλιον θύρας ἢ παραθύρου. Τὰ ὑπέρθυρα κατασκευάζονται οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται νὰ συγκρατήσωσι τὰ βάρη τῆς ὑπερκειμένης τοιχοποιίας, καὶ ἐνδεχομένως τῶν εἰς αὐτὴν μεταδιδομένων φορτίων πατωμάτων ἑδραζομένων ἐπὶ ταύτης. Μορφοῦνται εἴτε ἐκ τοιχοποιίας, ὁπότε γίνονται ἀψιδωτά, εἴτε, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, τῇ βοηθείᾳ δοκῶν (κοιν. *πρεκιῶν*) ξυλίνων, σιδηρῶν ἢ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος συνήθως, ἐνίοτε ὅμως καὶ μαρμαρίνων.

ὑπέρθυρος ***δοκός*** (κοιν. *πρέκι*). Ἡ δοκὸς ἡ ὁποία τίθεται ὑπεράνω οἱουδήποτε ἐπὶ τοίχου ἀνοίγματος (θύρας ἢ παραθύρου), πρὸς συγκράτησιν καὶ ὑποστήριξιν τῆς ὑπερκειμένης τοιχοποιίας. Ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ ξύλου, σιδήρου ἢ καὶ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος, ἐνίοτε ὅμως ἀντικαθίσταται καὶ δι' ἀψῖδος.

Ὑπερίδης, ***Γεώργιος.*** Ἕλλην λόγιος καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1859. Διετέλεσε συνδιευθυντὴς τῆς ἐν Σμύρνῃ ἐφημερίδος «Ἀμάλθεια» ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς (1922). Τὸ λογοτεχνικόν του ἔργον, πλὴν τῶν ποικίλων διηγημάτων, χρονογραφημάτων, περιγραφῶν, ἐντυπώσεων, ἄρθρων, μελετῶν καὶ κριτικῶν δημοσιευθεισῶν ε ς τὸ περιοδικόν του «Βίων» (1872), τὴν «Ἀμάλθειαν» καὶ ἄλλας σμυρναϊκὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, σύγκειται ἐκ ποιημάτων καὶ πεζογραφημάτων. Ἐξέδωσε τὰς ποιητικὰς συλλογάς: «Λυκόφως» (1879) «Λειρία καὶ Μοῦσα Μαινάς» (1881) καὶ «Ἐπύλλια» (1884). Ὡσαύτως ἐξέδωκε διάφορα μυθιστορήματα, ὡς: «Τὰ τέκνα τοῦ ἀχθοφόρου» (4 τόμοι 1885), «Ὁ Πύργος τοῦ Παπαδανιὴλ» (1884), «Νὺξ χοροῦ» (1887), ἱστορικὰ καὶ περιπετειώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τὸ δρᾶμα «Ἡ ὀρφανὴ τῆς Σμύρνης» (1882). Ἐπεδόθη πρὸς τούτοις καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν τὴν ἀφορῶσαν τὴν Σμύρνην καὶ ἐξέδωκε τὴν μελέτην «Ὁ Ταμερλᾶνος ἐν Σμύρνῃ» (1903) καὶ «Ἡ Σμύρνη πρὸ 200 ἐτῶν» (1908), πρὸς δὲ «Βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα» (εἰς τρία τεύχη, 1876—1879). Γ. Μ. Β.

—**Ὑπερίδης,** ***Θεόδωρος.*** Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1877. Ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς σμυρναϊκῆς «Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν» καὶ ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Τηλέγραφος» ἀπὸ τοῦ 1911 μέχρι τοῦ 1922. Ὡς λογογράφος, πλὴν τῶν πολλῶν του διηγημάτων καὶ χρονογραφημάτων εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας ἰδίᾳ τῆς Σμύρνης, ἐξέδωκε καὶ τὰ μυθιστορήματα: «Χανούμισσα τῆς Ἀγκύρας» καὶ «Ὁ δανεὺς Λεμονιάδης», μᾶλλον ἱστορικὰ καὶ περιπετειώδη. Γ. Μ. Β.

ὑπερίδρωσις, —εως (ἡ) [*Δερματολ.*]. Ἡ ὑπερέκκρισις ἱδρῶτος, ὀφειλομένη εἰς λειτουργικὰς ἀνωμαλίας τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων καὶ οὐχὶ εἰς παθολογικὴν αὐτῶν ἀλλοίωσιν. Διακρίνομεν τὴν *καθολικὴν* καὶ τὴν *τοπικὴν* ὑπερίδρωσιν. Ἡ καθολικὴ ὑπερίδρωσις ἀναφαίνεται συνήθως εἰς πολύσαρκα ἄτομα κατόπιν τῆς ἐλαχίστης σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἐργασίας ἢ καὶ τῆς μικροτέρας ψυχικῆς συγκινήσεως. Εἰς τὰ ἄτομα αὐτὰ ἀναφαίνεται πολλάκις καὶ ἐλαφρὸν φυσαλλιδῶδες ἢ βλατιδῶδες ἐξάνθημα. Ἐπακολούθημα τῆς ὑπεριδρώσεως εἶναι ἡ ἐρυθρότης καὶ ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ δέρματος, ἰδίᾳ εἰς τοὺς μαστοὺς πολυσάρκων γυναικῶν, εἰς τὸ ὄσχεον, τὸ περίνεον κλπ. Συνηθεστέρα εἶναι ἡ τοπικὴ ὑπερίδρωσις τῶν μασχαλῶν, τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν. Ἡ τῶν μασχαλῶν εἶναι συνηθεστάτη εἰς τὰς γυναῖκας καὶ συνοδεύεται ὑπὸ κακοσμίας. Ἡ τῶν χειρῶν εἶναι λίαν ἐνοχλητικὴ καὶ διὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις. Ἡ ὑπερίδρωσις τῶν ποδῶν εἶναι λίαν δυσάρεστος, λόγῳ τοῦ προκαλουμένου ἐρεθισμοῦ τοῦ δέρματος καὶ τῶν σχηματιζομένων ῥαγάδων, αἱ ὁποῖαι καθιστῶσι τὴν βάδισιν δύσκολον καὶ ὀδυνηράν, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς κακοσμίας τῆς προκαλουμένης ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἱδρῶτος. Παρὰ τῷ λαῷ ἐπικρατεῖ ἡ ἀποδεδειγμένως ἐσφαλμένη ἀντίληψις ὅτι ἡ θεραπεία τῆς ὑπεριδρώσεως ἔχει κακὰς συνεπείας διὰ τὸν πάσχοντα. Κατὰ τὴν θεραπείαν τῆς ὑπεριδρώσεως ἀπαγορεύονται αἱ συχνόταται διὰ σάπωνος καὶ ὕδατος πλύσεις, καθόσον αὗται προκαλοῦσι περισσότερον ἐρεθισμὸν τοῦ δέρματος. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι προτιμητέαι αἱ πλύσεις μὲ διαλελυμένον ὕδωρ τῆς κολωνίας ἢ ἁπλαῖ ἐντριβαὶ δι' οἰνοπνεύματος 70°. Διὰ τὰς ἐλαφρὰς ὑπεριδρώσεις τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἐξαρκεῖ ἡ χρῆσις κόνεως περιεχούσης φορμαλίνην ἢ ταννοφόρμ. Εἰς τὰς βαρυτέρας μορφὰς δέον νὰ γίνωνται λουτρὰ διὰ διαλύματος φορμόλης 10% ἢ ἐπαλείψις διαλύματος φορμαλίνης. Αἱ ἀκτῖνες Ραίντγκεν εἶναι τὸ καταλληλότερον μέσον πρὸς θεραπείαν τῆς τοπικῆς ὑπεριδρώσεως. Κ. Κ. Κ.

ὑπερίδαι (οἱ) (Hyperiidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιπόδων*, περιλαμβάνουσα μαλακόστρακα μικροῦ μεγέθους, μὲ κεφαλὴν χονδρήν, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, διωγκωμένους καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ μετώπου τοποθετημένους.

ὑπερικὸν (τό) (Hypericum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑπερικοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας, φρύγανα ἢ καὶ θάμνους φυλλοβόλους καὶ ἀειθαλεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 150 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ὑπερικὸν τὸ διαμπερὲς* (Hypericum perfoliatum, κοιν. *λειχηνόχορτο* καὶ *στυρίδα*).

Ὑπερικὸν τὸ διαμπερές.

Ὑπερικὸν τὸ διάτρητον (Hypericum perforatum, κοιν. *βάλσαμο, βαλσαμόχορτο, πευζκή, σπαθόχορτο* ἢ *σπαθοχόρταρο*) χρησιμοποιούμενον σχεδὸν πανταχοῦ ὡς ἐπουλωτικόν. *Ὑπερικὸν τὸ ἐμπετρόφυλλον* (Hypericum empetrifolium, κοιν. *βαλσαμῖνο, γονθοῦρα* καὶ *φουδοῦρα*). *Ὑπερικὸν τὸ οὖλον* (Hypericum crispum, κοιν. *ἀγαθοῦρα, ἀγάθουρας, μαζοῦλι, μαζουλόχορτο*, κτλ.). Πάντα τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα εἴδη ἀπαντῶσι πανταχοῦ παρ' ἡμῖν. Τὸ ὑπερικὸν φύεται εἰς ξηρὰς γαίας καλλιεργουμένας ἢ ἀκαλλιεργήτους καὶ εἶναι πολυετὲς φρύγανον, πολύκλαδον, λεπτόκλαδον καὶ μικρόφυλλον, ἀποτελοῦν ἄριστον ὑλικὸν πρὸς ἐπένδυσιν ἢ κάλυψιν κοφίνων προοριζομένων διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὀπωρῶν, λαχανικῶν καὶ ἄλλων προϊόντων. Λόγῳ τοῦ εὐλυγίστου καὶ ἀνθεκτικοῦ ξύλου καὶ τῶν πολλῶν καὶ λεπτῶν κλωνίων του, ἅτινα ξηραινόμενα ἀπογυμνοῦνται τῶν μικρῶν φύλλων των, χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κλάδωσιν τοῦ μεταξοσκώληκος, ὡς ὑπόστρωμα καὶ πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν σύκων, πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἁλωνίων κτλ.

Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τὸ *ὑπερικὸν τὸ διάτρητον* χρησιμοποιεῖται εὐρέως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς φαρμακευτικὸν διὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν, τὴν θεραπείαν τῶν τραυμάτων καὶ δερματικῶν τινων νοσημάτων. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον αἱ καρποφόροι κορυφαὶ τοῦ εἴδους τούτου εἰσάγονται εἰς φιάλην περιέχουσαν ἔλαιον ἐλαίας καὶ ἀφοῦ ἐκτεθῶσιν οὕτω ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸν ἥλιον, χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπουλωτικά. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ *ὑπερικὸν τὸ μεγαλάλυκον* (Hypericum calycinum), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς νοτίου Εὐρώπης, *ὑπερικὸν τὸ χαρίεν* (Hypericum elegans), πόα ἰθαγενὴς τῆς Σιβηρίας, καὶ *ὑπερικὸν τὸ γουϊάνιον* (Hypericum guianensis), θάμνος ἀειθαλής, ἰθαγενὴς τῆς Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

ὑπεριμπεριαλισμὸς (ὁ) (surimpérialisme) [*Πολ. Οἰκον.*]. Ἐκλήθη οὕτω ἡ νέα φάσις τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος, ἥτις δύναται, κατά τινας, νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς μέχρι τῶν τελευταίων λογικῶν συνεπειῶν ὠθήσεως τῶν δυνατοτήτων τῆς σημερινῆς ἰμπεριαλιστικῆς φάσεως τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ. Κατὰ τὴν περὶ ὑπεριμπεριαλισμοῦ θεωρίαν, ἡ διεθνὴς ἀλληλοδιείσδυσις τοῦ κεφαλαίου τείνει εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνικῶν καπιταλιστικῶν ὁμάδων. Ὁ ἰμπεριαλισμὸς εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ ἐθνικῶν καπιταλιστικῶν τράστ, ὅστις ἐκδηλοῦται δι' οἰκονομικοῦ πολέμου συνήθως καὶ εἰς στιγμὰς μεγάλης ὀξύτητος διὰ στρατιωτικοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Ἂν ἐξαφανισθῇ ὁ συναγωνισμὸς οὗτος, διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς ὁλοσχεροῦς ἐπικρατήσεως τῶν ὑπερεθνικῶν καὶ διεθνικῶν καπιταλιστικῶν τράστ, ἐξαφανίζεται καὶ τὸ θεμέλιον, τὸ γενεσιουργὸν αἴτιον τῆς ἰμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς. Πραγματοποιεῖται οὕτω μία στροφὴ τοῦ κεφαλαίου, ὅπερ εἶναι νῦν τεμαχισμένον εἰς ἐθνικὰς ὁμάδας, πρὸς μίαν παγκόσμιον καὶ ἑνιαίαν ὀργάνωσιν, πρὸς ἓν διεθνὲς τράστ. Θεωρητικῶς τὸ τράστ τοῦτο δὲν εἶναι ἀνέφικτον, δεδομένου ὅτι οὐδὲν ἀπόλυτον ὅριον τίθεται εἰς τὴν προϊοῦσαν τραστοποίησιν, καὶ ἑπόμενος ὁ ὑπεριμπεριαλισμὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανὸν προϊὸν ἐξελίξεως τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Ἀλλ' ἐν τῇ πράξει αἱ δυνατότητες μιᾶς τοιαύτης τροπῆς ἐκμηδενίζονται σχεδόν. Προϋπόθεσις τῆς δημιουργίας μιᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σταθερᾶς συμμαχίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνικῶν κεφαλαιοκρατικῶν ὁμάδων, ἑνὸς παγκοσμίου τράστ, εἶναι ἡ ἰσότης τῆς σημασίας ἑκάστης ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἀγορᾷ. Μὴ ὑπαρχούσης τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων ταύτης ἰσότητος, ἡ ὁμάς, ἥτις κατέχει τὴν μᾶλλον πλεονεκτικὴν θέσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἀγορᾷ, δὲν ἔχει κανένα λόγον νὰ μετάσχῃ τῆς συμμαχίας. Εἶναι προτιμότερον δι' αὐτὴν νὰ συνεχίσῃ τὸν ἄπελπιν ἀγῶνα μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ὁλοσχεροῦς ἐπικρατήσεως. Ἡ ἰσότης αὕτη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν τοῦ ὑπεριμπεριαλισμοῦ, ἔχει δύο ὄψεις: τὴν ἰσότητα εἰς τὸ κόστος παραγωγῆς ἐμπορευμάτων ὑφ' ἑκάστης ἐθνικῆς ὁμάδος καὶ τὴν ἰσότητα ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς δυνάμεσι τῶν κρατῶν, ἅτινα εἶναι ταυτισμένα μὲ τὰς ἐθνικὰς καπιταλιστικὰς ὁμάδας. Ἀλλ' οὐδετέρα τῶν ἰσοτήτων τούτων ὑπάρχει ἢ δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ὁ ὑπεριμπεριαλισμὸς οὔτε διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης τῆς συμμαχίας δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ, ἀλλ' οὔτε καὶ διὰ τῆς ἀντιθέτου ὁδοῦ: τῆς ὁδοῦ τῆς ἀλληλοεξοντώσεως, ἐξ ἧς θὰ ἐξέλθῃ τελικῶς νικήτρια μία ἐθνικὴ ὁμάς, διότι ὑπάρχουν ἄπειροι ἐχθρικαὶ πρὸς τὸν ἰμπεριαλισμὸν δυνάμεις, ἐμποδίζουσαι τὴν ἐξέλιξίν του μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν του. Τὸ μέσον τῆς ἀλληλοεξοντώσεως, ὁ πόλεμος, περικλείει μεγάλους κινδύνους τεραστίων μετατοπίσεων τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων. Θ. Π.

Ὑπεριορδανία, ἡ ***Κεράκ*** (Transjordania, ἢ Kerak, ἀραβ. *Σὲρκ-ἐλ-Οὐρνιοὺν*) [*Γεωγρ.*]. Ἀραβικὸν κράτος τῆς Δυτικῆς Ἀσίας, διοικούμενον ὑπὸ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας κατ' ἐντολὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Περιλαμβάνει τὴν πέραν (πρὸς Ἀνατολὰς) τοῦ Ἰορδάνου χώραν μέχρι τῆς ἐρήμου τῆς Συρίας καὶ περιβάλλεται πρὸ Β ὑπὸ τῆς Συρίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Παλαιστίνης, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἰρὰκ καὶ πρὸς Ν καὶ ΝΑ. ὑπὸ τοῦ ἀραβικοῦ βασιλείου τῆς Χετζάζης—Νέτζιτ. Εἶναι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου μεσόγειον, ἔχον μι-

κρὰν μόνον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν (ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου τῆς Ἀκάμπα). Ἔχει ἔκτασιν 44 300 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1930) 260 000 κατοίκων. Πρωτεύουσα *Ἀμμὰν* (ἀρχ. *Φιλαδέλφεια*), ἀριθμοῦσα 12.000 κατοίκων.

Τὰ μετὰ τῶν γειτόνων χωρῶν ὅρια τῆς χώρας εἶναι φυσικὰ μόνον πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης (μεθ' ἧς χρησιμεύει ὡς σύνορον ὁ Ἰορδάνης, ἡ Νεκρὰ θάλασσα καὶ ὁ ποταμὸς Οὐαντὶ-ἐλ-Ἀράμπα), ἐνῷ πρὸς τὸ Ἰρὰκ καὶ τὴν Χετζάζην-Νέτζιτ καθορίζονται δι' εὐθειῶν ἰδεατῶν γραμμῶν. Τὸ ἔδαφος διακρίνεται μορφολογικῶς εἰς δύο ζώνας, τὴν κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰορδάνου καὶ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ἥτις εἶναι ὀρεινὴ ἀλλὰ καλλιεργήσιμος, προσομοιάζει δὲ κατὰ τὴν γεωγραφικὴν καὶ γεωλογικὴν κατασκευὴν πρὸς τὸ ἔδαφος τῆς Παλαιστίνης, καὶ τὴν ἀνατολικήν, ἥτις καλύπτεται ὑπὸ τῶν θερμῶν καὶ ἀνύδρων συριακῶν ἐρήμων καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκατοίκητος. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ὑπεριορδανίας εἶναι Ἄραβες νομάδες, ὑπάρχουσι δὲ καὶ 6.700 Καυκάσιοι, ἀποικισθέντες αὐτόθι ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1876. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ἡ μουσουλμανική, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ 30 000 περίπου Ἄραβες Χριστιανοί. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ Ὑπεριορδανία εἶναι λίαν καθυστερημένη, λόγῳ κυρίως τοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐρήμου ἐδάφους της. Κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ κτηνοτροφία. Αἱ συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου Συρίας—Χετζάζης, ὅστις διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἐπὶ μήκους 323 χλμ. Ἐπίσης ἐν τῇ πρωτευούσῃ Ἀμμὰν ὑπάρχει ἀεροδρόμιον. Αἱ πόλεις τῆς χώρας πλὴν τῆς πρωτευούσης καὶ τῆς ἐς-Σάλτ, ἥτις ἀριθμεῖ 15 000 κατοίκων, εἶναι μικραί, μὴ ὑπερβαίνουσαι τὰς 5 000 κατοίκων.

Ἀνώτατος κληρονομικὸς ἄρχων τοῦ κράτους εἶναι ὁ ἐμίρης, ὅστις προΐσταται τῆς τε νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Βρεττανοῦ ἁρμοστοῦ. Ὁ

Digitized by Google

χης ἔχει παρ' αὐτῷ ἓν ἐκτελεστικὸν συμβούλιον καὶ ἓν νομοθετικόν, ἀποτελούμενον ἐκ 16 αἱρετῶν μελῶν, ὧν τὰ μὲν 14 (11 Μωαμεθανοὶ καὶ 3 Χριστιανοὶ) ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἀρρένων πολιτῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας, τὰ δ' ἕτερα δύο διορίζονται ὑπὸ τοῦ ἐμίρου κατόπιν ὑποδείξεως τῶν νομάδων. Ἡ βρεττανικὴ ἐντολὴ ἐπὶ τῆς Ὑπεριορδανίας εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς Παλαιστίνης, μέ τινας μόνον διαφοράς, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα κυρίως τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἀποκαταστάσεως Ἰσραηλιτῶν, ἥτις ἀπηγορεύθη λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν ἰθαγενῶν Ἀράβων. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου μέχρι τῆς 25 Μαΐου 1923 ἡ χώρα ἦτο διοικητικῶς ἡνωμένη μετὰ τῆς Παλαιστίνης, εἶχε δὲ μετ' αὐτῆς δοθῆ ὡς ἐντολὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἔκτοτε, διὰ τῆς ἀνακηρύξεώς της εἰς ἴδιον ἀραβικὸν ἐμιρᾶτον, ἀπετέλεσε χωριστὴν ἐπικράτειαν, διατηρήσασα μετὰ τῆς Παλαιστίνης τελωνειακὴν μόνον ἕνωσιν. Αἱ μετὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας σχέσεις τῆς Ὑπεριορδανίας ρυθμίζονται σήμερον ἐπὶ τῇ βάσει συνθήκης ὑπογραφείσης ἐν Ἱερουσαλὴμ τὴν 20 Φεβρουαρίου 1928. Κατ' αὐτὴν ἡ χώρα τελεῖ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἄγγλου ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῆς Παλαιστίνης, ὅστις ἔχει ἴδιον ἀντιπρόσωπον ἐν Ἀμμάν. Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν μεθοριακῶν φρουρῶν (4 λόχοι), τοῦ σώματος τῆς ἀστυνομίας (ἀραβικῆς λεγεῶνος), δυνάμεως 50 ἀξιωματικῶν καὶ 810 ἀνδρῶν, καὶ ἑνὸς σμήνους ἀεροπλάνων. Ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς τῆς χρήσεως 1931 — 1932 ἀνήρχετο εἰς 352 100 λίρας ἔσοδα κα 372 666 λίρας ἔξοδα. Ἡ σημαία τοῦ κράτους ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὁριζοντίων λωρίδων (μαύρης, λευκῆς καὶ πρασίνης), φέρει δὲ παρὰ τὸν ἱστὸν ἐρυθρὸν τρίγωνον μὲ ἑπτάκτινον λευκὸν ἀστέρα.

— *Ἱστορ.* Ἡ *Ὑπεριορδανία* ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *Περαία* (ὡς κειμένη πέραν τοῦ Ἰορδάνου) ἢ *Γαλαάδ*, κατῳκεῖτο δὲ κατὰ τὸ ἐγγὺς τοῦ Ἰορδάνου τμῆμά της ὑπὸ τῶν ἰσραηλιτικῶν φυλῶν Ρουβείμ, Γὰδ καὶ Μανασσῆ, ἀπώτερον δὲ ὑπὸ Ἀραμαίων, Ἀμμωνιτῶν, Ἀμορραίων, Μωαβιτῶν κλπ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ρωμαιοκρατίας ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Συρίας, εἶχε δὲ κυριωτέρας πόλεις τὴν *Ἰουλιάδα* ἢ *Βηθσαϊδά*, κειμένην παρὰ τὴν λίμνην Τιβεριάδα, τὰ *Γάμαλα*, κειμένην ἐπίσης παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης, τὴν *Καισάρειαν τὴν Φιλίππου*, τὰ *Γάδαρα*, τὰ *Βόστρα*, τὰ *Γέρασα* κλπ. Μετὰ τὸν διχασμὸν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἡ Ὑπεριορδανία, μετὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Συρίας, περιῆλθεν εἰς τοὺς Βυζαντινούς, οἵτινες διετήρησαν αὐτὴν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ αἰῶνος. Καταληφθεῖσα τῷ 611 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσρόου Β, ἀπηλευθερώθη τῷ 628 ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου, περιῆλθεν ὅμως μετὰ ἑξαετίαν ὁριστικῶς εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς Ἄραβας κατόπιν τῆς ἀτυχοῦς μάχης τοῦ Ἱερομίακος (μικροῦ ποταμοῦ διασχίζοντος τὴν χώραν καὶ ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Ἰορδάνην μικρὸν μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τῆς Τιβεριάδος λίμνης). Ἐκμουσουλμανισθεῖσα ἔκτοτε ἡ Ὑπεριορδανία ἀπετέλεσε, διαρκοῦντος τοῦ μεσαιῶνος, ἴδιον ἐμιρᾶτον, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κεράκ*. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σταυροφοριῶν ἡ πρωτεύουσά της *Κεράκ* ὑπῆρξεν ἕδρα ἐκτεταμένου φραγκικοῦ φεούδου, τοῦ ὁποίου κυριώτεροι ἡγεμόνες ἀναφέρονται οἱ Φίλιππος ντὲ Μιλλὺ (1161—1168) καὶ Ρογῆρος ντὲ Σατιγιὸν (1177—1187), ὅστις, συλληφθεὶς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Χαττίν, ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τοῦ Σαλαδδίνου. Ἀπὸ τοῦ 1188 ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας Κερὰκ ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἕδρα ἐμιρῶν ὑποτελῶν εἰς τοὺς σουλτάνους τῆς Αἰγύπτου καὶ ἦτο ἐκ τῶν ἀνθηροτέρων πόλεων τῆς Συρίας. Τῷ 1517 οἱ Τοῦρκοι ἐγένοντο κύριοι καὶ τῆς Ὑπεριορδανίας, διετήρησαν δ' ἔκτοτε αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὅτε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων τοῦ ἐμίρου Φαϊζὰλ καὶ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Ἀλλενμπυ. Ἀπετέλεσεν ἔκτοτε μέρος τῶν ἐν Συρίᾳ κτήσεων τοῦ ἐμίρου Φαϊζὰλ καὶ ἀπὸ τοῦ 1921 περιῆλθεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀμπντουλλάχ, ὅστις, ἀνακηρυχθεὶς ἐμίρης, ἄρχει τῆς χώρας μέχρι σήμερον. Τῷ 1923 ἡ Ὑπεριορδανία ὑπέστη εἰσβολὴν τῶν Βαχαβιτῶν τοῦ Νέτζιτ, ἥτις ἐπανελήφθη καὶ βραδύτερον (τῷ 1928), ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τῶν βρεττανικῶν στρατευμάτων. Καὶ μεταγενεστέρως ὅμως ἐσημειώθησαν συχναὶ παρὰ τὰ σύνορα συμπλοκαὶ μεταξὺ διαφόρων φυλῶν τῶν δύο ὁμόρων χωρῶν. Χ. Δ.

Ὑπερίππη *(Μυθολ.)*. —1) Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ ἐκ τῆς Κρινοῦς, σύζυγος τοῦ Ἱπποθόου, υἱοῦ τοῦ Αἰγύπτου (*Ἀπολλόδ.* Β', 1, 5). —2) Θυγάτηρ τοῦ Μουνίχου, βασιλέως τῶν Μολοσσῶν, καὶ τῆς Λῃλάντης, ἀδελφὴ δὲ τοῦ Ἀλκάνδρου, Μεγαλήτορος καὶ Φιλαίου. Καταδιωχθεῖσά ποτε μετὰ τῶν ἀδελφῶν της ὑπὸ λῃστῶν, κατέφυγον εἰς τὸν πατρικὸν πύργον, τὸν ὁποῖον περικυκλώσαντες οὗτοι ἔθεσαν πῦρ. Εὐσπλαγχνισθεὶς τότε αὐτοὺς ὁ Ζεύς, «ὁσιότητος ἕνεκα», ἔσωσε μεταμορφώσας αὐτοὺς εἰς πτηνά. Α. Θ. Σ.

ὑπερίπταμαι· ἵπταμαι, πετῶ ὑπεράνω τινός.

Ὑπέρισκος *(Μυθολ.)*. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τρῳάδος. Α. Θ. Σ.

ὑπερίσχυσις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ ὑπερισχύῃ τις, ὑπερτέρησις, ἐπιβολή.

ὑπερισχύω· ἰσχύω περισσότερον, ὑπερτερῶ τινα εἰς τὴν ἰσχύν, ὑπερνικῶ, ἐπιβάλλομαι: «πάντοτε ὑπερισχύει ἡ ἀρετή».

ὑπερίτης (ὁ) (Hyperit) *(Πετρογρ.)*. Πέτρωμα ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γάββρων* καὶ συνιστάμενον ἐξ ὀρφνίνου βασικοῦ πλαγιοκλάστου, αὐγίτου, ὑπερσθενοῦς, ὀλιβίνου καὶ ἀπατίτου, τῶν ὀρυκτῶν ὑπερσθενοῦς καὶ ὀλιβίνου παρουσιαζομένων εἰς ἀντιστρόφως ἀνάλογον ποσοτικὴν σχέσιν. Παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν καὶ λακκολίθων εἰς τὴν Wermland καὶ εἰς τὴν Νότιον Νορβηγίαν (Telemarken). Ἐπίσης εἰς τὸν Καναδᾶν καὶ εἰς τὰς νοτίως τῶν Μεγάλων Λιμνῶν περιοχὰς τῆς Β. Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Γερμανίαν (Odenwald κ. ἀλ.), εἰς τὰς Ἄλπεις (Πεδεμόντιον καὶ Λάγκο Ματζόρε).

—ὑπερίτης (ὁ) (Hyperit) *(Πετρογρ.)*. Ὀνομασία παλαιά, μὴ οὖσα πλέον ἐν χρήσει, τῶν χονδροκόκκων εἰδῶν τοῦ *διαβάσου* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

—ὑπερίτης *(Χημ.)*. Χλωριωμένος θειαιθὴρ τοῦ τύπου $CH_2Cl-CH_2-S-CH_2-CH_2-Cl$, φέρων τὰ ἑξῆς ἐπιστημονικὰ ὀνόματα: *διχλωριοδιαιθυλοθειαιθήρ, θειοῦχον χλωριοαιθύλιον, διχλωριοδιαιθυλοσουλφίδιον*.

Τὰ συμβατικὰ ὀνόματα, ὑφ' ἃ συνήθως φέρεται σήμερον ἡ πολεμικὴ αὕτη οὐσία διαφέρουσιν εἰς τὰ διάφορα κράτη. Ὑπὸ τῶν Γάλλων ὠνομάσθη ὑπερίτης (Ypérite), ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τομέως τοῦ Ὕπρ, ἔνθα ἐβλήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῇ 12ῃ Ἰουλίου 1917 ὀβίδες πεπληρωμέναι διὰ τῆς οὐσίας ταύτης. Τὸ ὄνομα ὑπερίτης ἐπεκράτησε κυρίως εἰς τὰ ὑφιστάμενα τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς κράτη. Οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουσι τὴν οὐσίαν ταύτην Lost, Senfgas, Gelbkreuzkampstoff (πολεμικὸν ἀέριον τοῦ κιτρίνου σταυροῦ), οἱ δὲ Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ Mustard gas, λόγῳ τῆς χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς τοῦ μὴ ἐπιμελῶς παρασκευαζομένου τότε ὑπερίτου, ἥτις προσωμοίαζε πρὸς τὴν τῆς μουστάρδας.

Ὁ Despretz παρεσκεύασε τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1822 ἀκάθαρτον ὑπερίτην δι' ἐπιδράσεως αἰθυλενίου ἐπὶ χλωριούχου θείου. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀκάθαρτον μορφὴν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον παρεσκευάσθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν Richie (1854), Guthrie 1860) καὶ Niemann (1860), οἵτινες, λόγῳ τοῦ ἐπικινδύνου τῆς οὐσίας ταύτης, ἀπέφυγον νὰ προβῶσιν εἰς λεπτομερῆ μελέτην αὐτοῦ. Τέλος ὁ Γερμανὸς χημικὸς Meyer ἐπέτυχε τῷ 1886 τὴν παρασκευὴν ὑπερίτου ἐντελῶς καθαρᾶς μορφῆς, δώσας σαφεστέραν περὶ τούτου περιγραφήν. Τῷ 1916, τόσον ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἐγένοντο, ὡς ἰσχυρίζονται, εἰδικαὶ μελέται ἐπὶ τῆς παρασκευῆς καὶ τῆς δράσεως τῆς οὐσίας ταύτης ἄνευ πρακτικῶν συμπερασμάτων. Ἡ κτηθεῖσα ὅμως ἐκεῖθεν πεῖρα ἐπέτρεψεν εἰς τούτους τὴν ἔγκαιρον διάγνωσιν τοῦ ἀερίου τούτου, ἐντὸς πέντε μόλις ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῷ μετώπῳ.

Βιομηχανικὴ παρασκευή. Ὡς πρῶται ὗλαι διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ὑπερίτου χρησιμοποιοῦνται κυρίως τὸ οἰνόπνευμα, ὅπερ δι' ἀφυδατώσεως παρέχει τὸ αἰθυλένιον, τὸ θεῖον καὶ τὸ χλώριον. Κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἔτυχον εὐρείας ἐφαρμογῆς αἱ ἑξῆς τρεῖς βιομηχανικαὶ μέθοδοι παρασκευῆς τοῦ ὑπερίτου·

α) Γαλλικὴ μέθοδος, καθ' ἣν παρασκευάζεται ὑπερίτης δι' ἀπορροφήσεως αἰθυλενίου ὑπὸ χλωριούχου θείου τῆς συστάσεως SCl_2 διαλελυμένου ἐντὸς τετραχλωριούχου ἄνθρακος κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$2\,CH_2=CH_2+SCl_2=S\begin{array}{l}\diagup CH_2-CH_2\,Cl\\ \diagdown CH_2-CH_2\,Cl\end{array}$$

β) Ἀγγλικὴ καὶ ἀμερικανικὴ μέθοδος. Κατὰ ταύτην ἐπεδιώκετο ἀπορρόφησις τοῦ αἰθυλενίου ὑπὸ τοῦ πρωτοχλωριούχου θείου $S_2\,Cl_2$ κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$2\,CH_2=CH_2+S_2Cl_2=S\begin{array}{l}\diagup CH_2-CH_2\,Cl\\ \diagdown CH_2-CH_2\,Cl\end{array}+S$$

Τὸ ἀποβαλλόμενον θεῖον παρεῖχε σοβαρὰς δυσχερείας εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ θείου ἐκ τοῦ τελικοῦ προϊόντος.

γ) Γερμανικὴ μέθοδος. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι μὲν πολυπλοκωτέρα τῶν προηγουμένων, ὁδηγεῖ ὅμως εἰς τὴν παρασκευὴν καθαροῦ προϊόντος, συμφώνως πρὸς τὰς ἑξῆς χημικὰς ἀντιδράσεις:

$$CH_2=CH_2+HClO=CH_2\,OH-CH_2\,Cl$$

$$CH_2\,OH=CH_2\,Cl+Na_2S=$$

$$S\begin{array}{l}\diagup CH_2-CH_2\,OH\\ \diagdown CH_2-CH_2\,OH\end{array}+2\,Na\,Cl$$

$$S\begin{array}{l}\diagup CH_2-CH_2\,OH\\ \diagdown CH_2-CH_2\,OH\end{array}+2HCl=S\begin{array}{l}\diagup CH_2-CH_2\,Cl\\ \diagdown CH_2-CH_2\,Cl\end{array}$$

Οἱ Γερμανοὶ παρεσκεύασαν 9,500 τόννους ὑπερίτου κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν μόνον τοῦ 1917 ἐχρησιμοποίησαν 1 000.000 βλήματα πυροβολικοῦ, περιέχοντα 2,500 τόννους ὑπερίτου. Οἱ Γάλλοι συνήντησαν μεγίστας δυσχερείας εἰς τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν τοῦ ὑπερίτου, διὸ μόλις μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους ἠδυνήθησαν νὰ βάλωσιν ὀβίδας πεπληρωμένας δι' ὑπερίτου. Οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν προέλαβον διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους νὰ χρησιμοποιήσωσιν ἐν τῷ μετώπῳ τὸ ἀέριον τοῦτο.

Ἰδιότητες τοῦ ὑπερίτου. Ὁ καθαρὸς ὑπερίτης ἀποτελεῖ ἐλαιῶδες ὑγρόν, σημεῖον πήξεως 13°, βρασμοῦ 217° καὶ εἰδικοῦ βάρους 1,26. Κέκτηται λίαν ἐλαφρὰν ἰδιάζουσαν ὀσμήν, μὴ παρουσιάζουσαν μεγάλην χαρακτηριστικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ κρομμύου, σκορόδου, συνάπεως, μουστάρδας κλπ., ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ. Εἰς τὸ ὕδωρ παραμένει ἀδιάλυτος, διασπᾶται ὅμως βραδέως ὑπὸ τούτου κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$S\begin{array}{l}\diagup CH_2-CH_2\,Cl\\ \diagdown CH_2-CH_2\,Cl\end{array}+2H_2O=$$

$$=S\begin{array}{l}\diagup CH_2-CH_2\,OH\\ \diagdown CH_2-CH_2\,OH\end{array}+2HCl$$

Ἡ διάσπασις αὕτη διὰ ζέοντος ὕδατος ἀποτελεῖται ἐντὸς λεπτῶν τινων τῆς ὥρας. Δι' ἐπιδράσεως ὀξειδωτικῶν μέσων, οἷον χλωρασβέστου, ὀξυγονούχου ὕδατος, νιτρικοῦ ὀξέος, ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, χλωραμίνης-Τ ὀξειδοῦται εὐκόλως πρὸς τὸ ἀβλαβὲς διχλωριοδιαιθυλοθειοξείδιον

$$(CH_2Cl-CH_2)_2SO,$$

δυσχερέστερον δὲ πρὸς τὸ τοξικὸν σῶμα χλωριοαιθυλοθειώνην $(CH_2Cl-CH_2)_2SO_2$. Διὰ χλωριωτικῶν μέσων λαμβάνονται πολυχλωριωμένα παράγωγα τοῦ ὑπερίτου, σώματα ἀκίνδυνα διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Φυσιολογικαὶ βλάβαι ἐκ τοῦ ὑπερίτου. Ὁ ὑπερίτης ἀποτελεῖ σφοδρὸν δηλητήριον τῶν κυττάρων. Σταγὼν ὑπερίτου τιθεμένη ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ ἀνθρώπου παρέχει κατ' ἀρχὰς ἁπλῶς τὴν αἴσθησιν ἐπαφῆς ὑγροῦ τινος σώματος, καθόσον δὲν προκαλεῖ ἰδιαίτερόν τινα νυγμόν, ἄλγος ἢ καῦσος. Μέχρι τῆς παρελεύσεως τοῦ πρώτου ἑξαώρου, καὶ σπανίως τοῦ πρώτου διώρου, οὐδὲν σύμπτωμα παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς προσβληθείσης ἐπιφανείας τοῦ δέρματος. Εἶτα ἀναφαίνεται ἐπ' αὐτοῦ ἐλαφρὸν ὑπὸ μορφὴν κηλῖδος ἐρύθημα, ὅπερ ἀκολούθως μετατρέπεται εἰς φλύκταιναν. Ὁ ὑπερίτης ὀνομάζεται καὶ *καυστικὸν ἀέριον*, διότι αἱ βλάβαι αὐτοῦ παρέχουσι τὴν εἰκόνα τῶν ὑπὸ τῆς ἐπαφῆς ὑπερθέρμων σωμάτων μετὰ τοῦ δέρματος προκαλουμένων τοιούτων. Ἡ διάρρηξις τῶν φλυκταινῶν ἀφήνει ἐλευθέραν τὴν ἐντὸς τοῦ σώματος εἴσοδον τῶν μικροβίων, ἐξ οὗ αἱ δευτερογενεῖς λοιμώξεις, αἵτινες εἶναι ἐπικίνδυνοι. Μετὰ πάροδον 3' τῆς ὥρας, ἀφ' ἧς ὁ ὑπερίτης ἐπικαθίσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος, καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατον νὰ προληφθῶσιν αἱ ὑπ' αὐτοῦ προκαλούμεναι βλάβαι δι' ἐξουδετερώσεώς του.

Ὁ ὑπερίτης προσβάλλει ἀδιακρίτως οἱονδήποτε μέρος τοῦ σώματος, μεθ' οὗ ἤθελε τυχὸν ἔλθει εἰς ἐπαφήν, εἴτε ἐξωτερικῶς (ἐπιδερμίς), εἴτε ἐσωτερικῶς (ἀναπνευστικὸν καὶ πεπτικὸν σύστημα).

Ἡ ἀπὸ τοῦ ὑπερίτου θεραπεία στηρίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τῆς ταχείας ἀφαιρέσεως τῶν ἐνδυμάτων τοῦ προσβληθέντος καὶ τῆς χρήσεως λουτροῦ διὰ καταιωνισμοῦ ὕδατος ἢ δι' ἐπιπάσεως τῆς προσβληθείσης ἐπιφανείας διὰ κόνεως χλωρασβέστου, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς εἰσβολῆς τῶν μικροβίων ἐντὸς τῶν ρηγνυομένων φλυκταινῶν διὰ τῆς χρήσεως ἀπολυμαντικῶν μέσων. Διὰ συντόνου καὶ ἐπιμεμελημένης ἰατρικῆς βοηθείας ἀποφεύγεται ὁ θάνατος σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς (98 %).

Πολεμικὴ χρησιμοποίησις τοῦ ὑπερίτου. Αἱ ἰδιότητες τοῦ ὑπερίτου καθιστῶσιν αὐτὸν ἐξαιρετικῆς σημασίας πολεμικὸν χημικὸν μέσον. Εἶναι σῶμα ὕπουλον, καθόσον ἡ παρουσία αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ μετὰ τοῦ σώματος ἐπαφή, οὐδόλως καθίστανται ἀντιληπταί. Διαπερᾷ τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν ὑπόδυσιν καὶ ἔρχεται τέλος εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ἐπιδερμίδος, ἣν προσβάλλει. Εἶναι ἐλάχιστα ἐξατμιστός, διὸ ἔκτασίς τις ραντισθεῖσα δι' ὑπερίτου παραμένει μεμολυσμένη ἀπὸ μιᾶς μέχρι τεσσάρων ἑβδομάδων. Στρατιωτικὸν τμῆμα, ὅπερ ἤθελε παραμείνει ἢ καὶ διέλθει διὰ ζώνης ἐδάφους μεμολυσμένης δι' ὑπερίτου, προώρισται συντόμως νὰ διαλυθῇ ὁλοκληρωτικῶς, καθόσον μετ' οὐ πολὺ ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἄνδρες αὐτοῦ θέλουσι προσβληθῆ καὶ συνεπῶς ἀπομακρυνθῆ εἰς τὰ νοσοκομεῖα. Τὰ θανατηφόρα ὅμως κρούσματα δὲν ὑπερβαίνουσι, συμφώνως πρὸς τὰς στατιστικὰς τοῦ τελευταίου πολέμου, τὰ 2 %, ἐὰν παρασχεθῇ ἄμεσος ἰατρικὴ περίθαλψις. Συνεπῶς ὁ ὑπερίτης προκαλεῖ μέγιστον μὲν ἀριθμὸν τραυματιῶν (ὑπεριτοβλήτων), ἐλαχίστους ὅμως θανάτους ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας.

Ὁ ὑπερίτης χρησιμοποιεῖται ἐντὸς ὀβίδων ἢ βομ-

Digitized by Google

βῶν ἀεροπλάνων, φερουσῶν ἐξωτερικῶς ὡς διακριτικὸν γνώρισμα χαρακτηριστικὸν κίτρινον σταυρόν, ἐξ οὗ ὁ ὑπερίτης καλεῖται καὶ «ἀέριον τοῦ κιτρίνου σταυροῦ». Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τούτων τὸ ἐντὸς αὐτοῦ ὑγρόν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκρηκτικοῦ κύματος, ἐξακοντίζεται ὑπὸ μορφὴν σταγόνων πέριξ τοῦ σημείου ἐκρήξεω., ὑφ' ὧν καὶ μολύνεται ἡ ἔκτασις αὕτη διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Σήμερον προβλέπεται μόλυνσις διὰ ψεκασμοῦ ὡρισμένων διαβάσεων καὶ σημείων κατά τινα ὑποχωρητικὴν κίνησιν, εἴτε διὰ τῆς χρήσεως εἰδικῶν καταβρεκτηρίων αὐτοκινήτων, εἴτε ψεκαστήρων ἀπὸ ἀεροπλάνων, εἴτε τέλος δι' ἠλεκτρικῆς ἀνατινάξεως σειρᾶς δοχείων πλήρων ὑπερίτου προηγουμένως τοποθετηθέντων εἰς τὴν προβλεφθεῖσαν ζώνην.

Ἡ θεραπεία ἀπὸ τῶν βλαβῶν τοῦ ὑπερίτου ἐπιτυγχάνεται κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικόν. Ἡ ἀπὸ τούτου ὅμως προστασία πρακτικῶς δὲν ἐπετεύχθη μέχρι σήμερον, ἐκτὸς μόνον τοῦ προσώπου, ὅπερ προστατεύει ἡ προσωπίς. Ἡ κατὰ τὸν πόλεμον κατασκευασθεῖσα εἰδικὴ προστατευτικὴ ἐνδυμασία, ὑπόδυσις, χειρόκτια κλπ., εἶναι ἀνεφάρμοστος διὰ τὸν μαχητήν, ὡς ἐξουδετεροῦσα τὴν μαχητικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα. Αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν νοσοκόμων καὶ ὑπὸ τῶν ἀπολυμαντῶν, ἤτοι εἰς εἰδικὰς περιωρισμένας περιπτώσεις

Ἐγκαταστάσεις παρασκευῆς ὑπερίτου ὑπάρχουσι σήμερον εἰς ὅλα τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη, ὡς καὶ ε ς δύο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων βαλκανικῶν. Οἱ στρατιωτικοὶ κανονισμοὶ περι πολεμικῶν ἀερίων ὅλων τῶν κρατῶν ἀσχολοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς περὶ τὰ παντοειδῆ προβλήματα, ἅτινα συνεπάγεται ἡ χρῆσις τοῦ ὑπερίτου τόσον ἐν τῷ μετώπῳ, ὅσον καὶ ἐν τῇ ἐνδοχώρᾳ ἐξ ἐνδεχομένων ἐχθρικῶν ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hanslian*, Der chemische Krieg (1927).—*Meyer*, Der Gaskampf und die chemischen kampfstoffe (1926).—*Pascal*, Poudres et explosifs, gaz de Guerre (1925).—*Pagnıello*, L' arma chimica (1925).—*Fries*, Chemical Warfare (1921).—*Büscher*, Grün-und Gelbkreuz (1932).—*Β. Μαυραγάννη*, Κλινικὴ καὶ θεραπευτικὴ τῶν δηλητηριάσεων διὰ τῶν ἀσφυξιογόνων ἀερίων (1925).—*Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Ἡ προστασία ἀπὸ τῶν πολεμικῶν ἀερίων (1930).

Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Χημ.]* Βλ. *θειοῦχον* διχλωροδιαιθύλιον.

ὑπεριτίασις (ἡ). Ἡ μόλυνσις ἐδαφικῆς τινος ζώνης, ὑποχρεωτικῆς διαβάσεως, γεφύρας κ. λ. π., διὰ ψεκασμοῦ δι' *ὑπερίτου* (βλ. λ.), εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ ἀδιάβατος ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἄλλως νὰ προκαλέσῃ τὴν φθορὰν τῶν δυνάμεων τοῦ διὰ ταύτης διερχομένου ἐχθροῦ. Γ. Ν. Α.

ὑπεριώδης, —*ους* (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὑπὲρ τὸ ἰῶδες χρῶμα: «ὑπεριώδεις ἀκτῖνες».

— **ὑπεριώδεις ἀκτῖνες** *[Φυσ Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἀκτῖνες* ὑπεριώδεις

ὑπεριωδικὸν ***ὀξὺ*** *[Χημ.]*. Ὀξὺ τοῦ ἰωδίου, τοῦ τοῦ τύπου H_5JO_6, λαμβανόμενον δι' ὀξειδώσεως τοῦ *ἰωδικοῦ ὀξέος* (βλ. *ἰωδίου* ἑνώσεις) ἢ δι' ἐπιδράσεως ἰωδίου τοῦ ὑπερχλωρικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ ἀχρόους διαρρέοντας κρυστάλλους καὶ σχηματίζει διάφορα ἅλατα Κατὰ τὴν θέρμανσιν εἰς 130—140° διασπᾶται εἰς ὀξυγόνον, ὕδωρ καὶ πεντοξείδιον τοῦ ἰωδίου. Σ. Γ.

Ὑπερίων *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν ἓξ ἀδελφῶν Τιτάνων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, υἱῶν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γαίας (*Ἡσιοδ.*, Θεογ 371 κ. ἑξ.). Νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφήν του Θείαν ἢ κατ' ἄλλον μῦθον τὴν Εὐρυφάεσσαν, ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὴν Ἠῶ, τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην.

—2) Ἕτερον ὄνομα τοῦ *Ἡλίου* παρ' Ὁμήρῳ, τοῦ ὑπεράνω τοῦ κόσμου πορευομένου. Κατὰ τὸν Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (ε, 66) Ὑπερίων ἦτο ὁ πρῶτος ἀριθμήσας τὸν ἐτήσιον δρόμον τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης ἄνθρωπος (βλ. καὶ λ. *Τιτᾶνες* καὶ *Ἥλιος*).

—3) Εἷς τῶν πολλῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου, τοὺς ὁποίους εἶχεν οὗτος ἐξ ἄλλων γυναικῶν, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς Ἑκάβης γεννηθέντων.

—4) Υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Μεγαρέων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Σανδίονος διὰ τὴν ὑβριστικὴν πρὸς τοὺς ὑπηκόους του συμπεριφοράν του. ΚΑΨ.

Ὑπερίων *[Ἀστρον.]*. Ὁ ὄγδοος κατὰ σειρὰν ἀνακαλύψεως δορυφόρος τοῦ Κρόνου Ἀνεκαλύφθη τῷ 1848 ὑπὸ τοῦ G. P. Bond. Εἶναι ὁ ἕβδομος κατὰ σειρὰν ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ πλανήτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει κατὰ 1.480 000 χλμ. Συμπληροῖ τὴν περὶ τὸν Κρόνον ἀστρικὴν περιφορὰν του ἐντὸς 21 ἡμ 6 ὡρ. 38 λ. 24,0 δ, διαγράφων ἐλλειπτικὴν τροχιάν, ἧς ἡ ἐκκεντρότης ἀνέρχεται εἰς 0,104, ἡ δὲ κλίσις πρὸς τὴν τροχιὰν τοῦ Κρόνου ἰσοῦται πρὸς 26° περίπου. Ὁ Ὑπερίων φαίνεται ὡς ἀστὴρ 13ου μεγέθους, ἔχει διάμετρον πιθανῶς ἴσην πρὸς 500 χλμ. καὶ μᾶζαν μικροτέραν τοῦ $^1/_{000}$ τῆς μάζης τῆς Σελήνης (βλ. *Κρόνος*). Σ. Π.

ὑπερίων (ὁ) (Hyperion) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος κανθάρων, τὸν *ὑπερίωνα τὸν Σχροττέρειον* (Hyperion. Schrotterii), ἐκ τῶν μεγαλυτέρων γνωστῶν κανθάρων μὲ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν. Δ. Ν. Π.

ὑπερκάθαρσις,—*εως* (ἡ) ὑπερβολικὴ κάθαρσις, ἡ πέραν τοῦ δέοντος κάθαρσις τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος.

ὑπερκαθεστὼς (τὸ) *[Κοινωνιολ.]*· βλ. λ. *ἐποικοδόμημα*.

ὑπερκατάληκτος (ὁ) *[Μετρ.]*. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μετρικῇ καλεῖται ὁ στίχος, ὁ ὁποῖος τελευτᾷ οὐχὶ εἰς πλήρη πόδα, ἀλλὰ εἰς μέρος αὐτοῦ, μίαν ἢ δύο συλλαβάς Τὸ ἐλλεῖπον τμῆμα τοῦ τελευταίου ποδὸς τίθεται ὡς ἀνάκρουσις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀκολουθοῦντος κώλου, καὶ οὕτω συμπληροῦται τὸ μετρικὸν σχῆμα, ἀποκαθίσταται δὲ καὶ ὁ ρυθμός. Διὰ τοῦτο ἡ ὑπερκαταληξία τοῦ μέτρου δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ σύνδεσις καὶ συνοχὴ κατὰ τὴν ἐξαγγελίαν δύο ἐπαλλήλων κώλων. Ἐγχωρεῖ δὲ μόνον εἰς τοὺς κατιόντας ρυθμούς, ἴαμβον καὶ ἀνάπαιστον, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν τροχαῖον καὶ δάκτυλον. Ἐπὶ ἰάμβου ἡ ὑπερκαταληξία γίνεται διὰ τῆς μιᾶς συλλαβῆς του, τῆς δευτέρας προστιθεμένης εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑπομένου κώλου ὡς ἀνακρούσεως, ἐπὶ ἀναπαίστου δὲ διὰ τῆς μιᾶς ἢ τῶν δύο, ὅτε ἡ ἀνάκρουσις τοῦ ἑπομένου κώλου σύγκειται ἐκ μιᾶς ἢ δύο συλλαβῶν. Γ. Μ. Β.

Ὑπερκαυκασία (ρωσ. *Ζακοφκάσιγιε*) *[Γεωγρ.]*. Οὕτω ἐκαλεῖτο πρὸ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως σύμπας ὁ ρωσικὸς Καύκασος, πλὴν τῶν περιοχῶν Κουβάν, Τερὲκ καὶ Σταυροπόλεως, περιλαμβάνων κατὰ ταῦτα τὰς ἐπαρχίας Βατούμ, Κὰρς καὶ Νταγκεστάν, τὰ στρατιωτικὰ διαμερίσματα Ζακατάλυ καὶ Τσερνομορσκ (Μαύρης Θαλάσσης) καὶ τὰ κυβερνεῖα Βακού, Ἐλισαβετοπόλεως, Ἐριβάν, Κουταΐδος καὶ Τιφλίδος. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀπεκλήθη οὕτω ἡ ἕνωσις τῶν σοβιετικῶν δημοκρατιῶν τοῦ Καυκάσου (βλ. *Ὑπερκαυκασιανὴ* δημοκρατία).

—**Ὑπερκαυκασιανὴ** ***δημοκρατία*** (ρωσ. *Ζακαφκάσκαγια Σοσιαλιστισέσκαγια Φεντεράτ βναγια Σοβιέτσκαγια Ρεσπούμπλικα*, συντετμ. *Z S F.S R*) *[Γεωγρ]*. Πρωτοβάθμιον μέλος τῆς Ἑνώσεως τῶν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν, περιλαμβάνον τὰ ἑξῆς καυκασιανὰ σοβιετικὰ ἐδάφη:

Χῶραι	*Ἔκτασις (τετρ. χιλμ.)*	*Πληθυσμὸς*
Ἀρμενία (δημοκρατία)........	29 660	1.013.800
Ἀζερμπαϊτζάν (δημοκρατία) μετὰ τῶν προσκεκολλημένων Ναχιτσεβὰν δημοκρατία) καὶ Ὀρεινοῦ Καραμπὰγκ (αὐτόνομος περιοχή).	85.963	2 575 400
Γεωργία (δημοκρατία) μετὰ τῶν προσηρτημένων Ἀβχαζίας, Ἀτζαρία. δημοκρατίαι) καὶ Νοτίου Ὀσσετίας (αὐτόνομος περιοχή)	70.094	2 924.600

Ἔχει πληθυσμὸν (1931) 6 516.800 (ὧν τὰ 33.4 % Γεωργιανοί, 28 % Ἀζερμπαϊτζανοί, 24 1 % Ἀρμένιοι, 4 6 % Ρῶσοι, 1.7 % Ὀσσέται, 0 8 % Ἀβχαζοὶ καὶ 7.4 % Ἕλληνες, Ἰουδαῖοι, Κοῦρδοι, Ταλῦσαι καὶ ἄλλοι), ἔκτασιν 185 717 τετρ χλμ καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Τιφλίδα* Διοικεῖται ὑπὸ ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συνεδρίου. Ἡ δημοκρατία ἔχει 8 ἐπιτροπᾶτα τοῦ λαοῦ (ἐλαφρᾶς βιομηχανίας, ἐργασίας, ἐργατικῆς καὶ ἀγροτικοῦ ἐποπτείας, ἐπισιτισμοῦ, κοινοτικῆς οἰκονομίας, κρατικῶν καὶ συνεταιριστικῶν ἐδαφῶν καὶ οἰκονομικῶν). Τῷ 1927 εἶχε 4.872 κατώτερα σχολεῖα (547 100 μαθηταί), 283 εἰδικὰ (32 800 μαθ.), 3 157 σχολὰς πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως 96 600 ἀκροαταί), 3 πανεπιστήμια (Ἐριβάν, Βακού, Τιφλίδος), 2 τεχνικὰς καὶ 7 ἄλλας ἀνωτέρας σχολὰς (ἐν ὅλῳ 16 000 φοιτηταὶ) καὶ 438 βιβλιοθήκας μὲ 827 ἀναγνωστήρια. Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ τῶν ὑπερκαυκασίων στρατιωτικῶν ὁδῶν Γεωργίας καὶ Ὀσσετίας, διὰ τῶν θαλασσίων γραμμῶν Κασπίας (1926: 5.400 000 τόν. ἐμπορεύματα) καὶ Εὐξείνου (1 900.000 τόν.), τῶν πρὸς Μόσχαν καὶ Περσίαν (Τεχεράνην) ἀεροπορικῶν γραμμῶν (ἀερολιμένος Βακοὺ καὶ Τιφλίδος) καὶ τοῦ καυκασιανοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου μὲ κυρίας ἀρτηρίας (1926: 2176 χλμ): Βατοὺμ - Τιφλίδος - Βακού, Βακοὺ - Βλαδικαυκάσου - Μόσχας, Βακοὺ - Τζουλφὰ - Ταμπρὶζ (Περσία), Τιφλίδος - Λενινακὰν - Τζουλφὰ καὶ Λενινακὰν - Κὰρς (Τουρκία). Διὰ τὴν φυσικὴν καὶ οἰκονομικὴν γεωγραφίαν βλ. λ. *Ἀρμενία*, *Γεωργία*, κ.τ.λ.

Ἡ πρώτη *Ὑπερκαυκασιανὴ ὁμοσπονδία* ἱδρύθη τὴν 22αν Ἀπριλίου 1918 ὑπὸ τῶν ἀστικῶν δημοκρατικῶν πολιτειῶν Ἀζερμπαϊτζάν, Ἀρμενίας καὶ Γεωργίας, ἔχουσα βάσιν τὰ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν ἐθνοτήτων τῆς Τιφλίδος (1917, Σεπτ. 20) ἀποφασισθέντα. Διελύθη δὲ τὴν 26ην Μαΐου 1918, ἑκάστης τῶν ἄνω πολιτειῶν ἐχούσης ἀνεξάρτητον πολιτικήν, ἰδίως ἔναντι τῶν εἰς Βατοὺμ καὶ Κὰρς εἰσβαλόντων Γερμανῶν καὶ Τούρκων. Μετὰ τὴν μετατροπὴν τῶν πολιτειῶν εἰς σοβιετικὰς δημοκρατίας, ἱδρύθη ὁριστικῶς τὴν 12ην Μαρτίου 1922 ἡ *Σοβιετικὴ Ὑπερκαυκασιανὴ* ὁμοσπονδία, ὁριζομένη ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου, τῆς Ἐσωτερικῆς Ρωσικῆς δημοκρατίας, τῆς Κασπίας καὶ τῆς Περσίας καὶ Τουρκίας. Ἡ ὁμοσπονδία τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1922 μετετράπη εἰς δημοκρατίαν καὶ τὴν 30ὴν Δεκεμβρίου 1922 ἐγένετο μέλος τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Διέπεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τῆς 12ης Δεκεμβρίου 1922, προκηρυχθέντος τὴν 16ην Ἰανουαρίου 1923 καὶ τροποποιηθέντος τῷ 1925 (14 Ἀπριλίου) καὶ 1927 (6 Ἀπριλίου). ἔχει δὲ θυρεὸν ἐκ τοῦ συνήθους σφυροδρεπάνου μετὰ σταχύων καὶ ἀνατέλλοντος ἡλίου, κοσμούμενον ἐπὶ πλέον καὶ διὰ τῶν στοιχείων Z S F S R (ἐν τῷ βάθει), δι' ἐργοστασίων, πετρελαιοπύργου, οἰναρίδος καὶ δράγματος ὀρύζης, βάμβακος καὶ σταχύων. Π. Ν. Π.

ὑπερκαυκάσιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς πέραν τοῦ Καυκάσου χώρας.

ὑπέρκειμαι· κεῖμαι ὑπεράνω ἢ πέραν τινός· «ὁ Ὄλυμπος ὑπέρκειται τῆς Θεσσαλίας».

ὑπερκέρασις, —*εως* (ἡ) *[Στρατ. Τακτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἐπέκτασις τοῦ μετώπου στρατεύματός τινος μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ἐξασθένησις τοῦ μετώπου τούτου, νὰ περιβάλῃ ἐν εἴδει ἡμικυκλίου τὸ ἐχθρικὸν μέτωπον, πάντως πρὸς τὴν μίαν, ἂν μὴ κατ' ἀμφοτέρας τὰς πτέρυγας. Ἡ ὑπερκέρασις ἀποσκοπεῖ τὴν ἀπειλὴν τῆς ἀποκοπῆς τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν ἢ ὑποχωρήσεως τοῦ ἀντιπάλου· καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἔγκειται ἡ οὐσιώδης διαφορὰ ἀπὸ τῆς κυκλώσεως, καθόσον κατὰ τὴν κύκλωσιν δὲν πρόκειται περὶ ἀπειλῆς τῶν γραμμῶν τούτων τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλὰ περὶ συντελεσθείσης ἤδη πλήρους ἀποκοπῆς αὐτῶν Καίτοι ἡ ὑπερκέρασις θεωρεῖται ὡς ἡ προκαταρκτικὴ ἐνέργεια τῆς κυκλώσεως, ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνηται ὅτι πᾶσα ὑπερκέρασις ἀπολήγει πάντοτε εἰς κύκλωσιν· διότι διὰ τὴν ὑπερκέρασιν δὲν ἀπαιτεῖται πάντοτε ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ ἀπέναντι τοῦ ἀντιπάλου, ἐνῷ διὰ τὴν κύκλωσιν ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως τοιαύτη. Ἀλλά, καὶ ἂν ἡ ὑπερκέρασις δὲν ἀπολήξῃ, ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον, εἰς κύκλωσιν, πάντως τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑπερκεράσεως εἶναι εὐνοϊκά, καθόσον θ' ἀναγκασθῇ πάντοτε ὁ ἀντίπαλος νὰ ὑποχωρήσῃ ἵνα ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς ἀποκοπῆς τῶν γραμμῶν του, δηλαδὴ νὰ ἐκτελέσῃ κίνησιν, ἥτις καίτοι ἔχει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πραγματικῆς ὑποχωρήσεως, οὐχ ἧττον ὅμως ἀπεκλήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον σύμπτυξις (εὐνοϊκὸς ὅρος, ἐξευρεθεὶς πρὸς συγκάλυψιν τῶν ἐντυπώσεων ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀνακοινωθέντων). Τὰ λεπτὰ ζητήματα πάσης ὑπερκεράσεως εἶναι: 1) Τὸ νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἐξασθένησις ὑπέρμετρος τοῦ μετώπου, λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεώς του, καθόσον, ἐὰν τοιοῦτόν τι ἐπέλθῃ, θὰ δύναται νὰ δώσῃ ἄμεσον λαβὴν εἰς μετωπικὴν ἀπώθησιν ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἴσως εἰς διάρρηξιν τοῦ μετώπου. 2) Τὸ νὰ μὴ δοθῇ, λόγῳ τῆς ὑπερμέτρου ἐπεκτάσεως καὶ ἴσως ἀπομονώσεως μονάδων τινῶν, λαβὴ πρὸς ἀπειλὴν ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ τῶν φιλίων γραμμῶν συγκοινωνιῶν ἢ ὑποχωρήσεως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ γνωστοῦ ἀξιώματος «ὁ ὑπερκερῶν ὑπερκερᾶται ἐνίοτε». 3) Τὸ νὰ μὴ ἀναλαμβάνηται ποτὲ ὑπερκέρασις ἄνευ συγχρόνου μετωπικῆς ἐπιθέσεως, ἀποσκοπούσης τὴν καθήλωσιν τοῦ ἀντιπάλου, ἐξ οὗ θεμελιώδους ἀξιώματος ὁρμώμενος ὁ Γκόλτς δίδει ἐν τῷ συγγράμματί του «Διεύθυνσις τοῦ πολέμου» τὸν ὁρισμόν: «ὑπερκέρασις καλεῖται ἡ ταυτόχρονος ἐπίθεσις κατά τε τοῦ μετώπου καὶ τοῦ ἑνὸς ἢ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ ἐχθροῦ». Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ὑπερκεράσεως, χωρὶς νὰ παρασταθῇ ἀνάγκη ὑποχωρήσεως, εἷς καὶ μοναδικὸς τρόπος ἐνδείκνυται· ὁ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ μετώπου τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταστῇ τοῦτο εὐρύτερον τοῦ τοῦ ἀποπειρωμένου ὑπερκέρασιν (προσπάθεια πρὸς ἀνθυπερκέρασιν). Ὁσάκις ὅμως ὑπάρχουσιν ἐπαρκεῖς ἑκατέρωθεν δυνάμεις, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπεκτείνηται διαρκῶς τὸ μέτωπον ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων, ἄνευ ἐπικινδύνου ἐξασθενήσεως τοῦ μετώπου των, συγχρόνως δ' ἡ ἐδαφικὴ περιοχὴ πρὸς τὸ πλευρὸν εἶναι πεπερασμένη, τότε πᾶσαι αἱ προσπάθειαι πρὸς ὑπερκέρασιν καὶ ἀνθυπερκέρασιν εἰς οὐδὲν ἀπολήγουσιν· ὡς π.χ. συνέβη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον τὸ φθινόπωρον 1914, ὁπότε αἱ ἑκατέρωθεν ἀπόπειραι ὑπερκεράσεως εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπέληξαν εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἐπεκταθῶσι τὰ ἀντίπαλα μέτωπα μέχρι τῆς Βορείου θαλάσσης, δηλαδὴ νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ἐπιχειρήσεις αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δρόμος πρὸς τὴν θάλασσαν».

Σήμερον ἡ ὑπερκέρασις εἶναι ἡ συνηθεστάτη δρᾶσις τῶν μικρῶν πεζικῶν μονάδων (διμοιρίας, ὁμάδος), ἀφ' ἧς στιγμῆς εὑρεθῶσιν αὗται πρὸ ἀντιπάλου νησῖδος (φωλεᾶς) ἀντιστάσεως. Ν. Θ.

Digitized by Google

ὑπερκερασταὶ (οἱ) *[Βυζ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ τὰ τάγματα ἱππικοῦ, ἅτινα ἐν τῇ τάξει τῆς μάχης ἐτάσσοντο εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῆς πρώτης γραμμῆς τῆς μάχης (ἥτις ἐλέγετο πρόμαχος) καὶ εἶχον ὡς προορισμόν: νὰ προστατεύωσιν ἀφ' ἑνὸς τὴν πτέρυγα ἐκείνην κατὰ πάσης ὑπερκεράσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ἐνεργῶσιν ἀφ' ἑτέρου ὑπερκεράσεις κατὰ τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς παρατάξεως ἐτάσσοντο τάγματα ἱππικοῦ, ἅτινα εἶχον μὲν τὸν αὐτὸν προορισμόν, οἷον καὶ τὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τασσόμενα, ἀλλ' ἐκαλοῦντο *πλαγιοφύλακες*. Ν. ΚΛΕ

ὑπερκεράτωσις, *—εως* (ἡ) *[Δερματολ.]*. Ἡ παθολογικὴ σκλήρυνσις καὶ πάχυνσις τῆς κερατίνης στιβάδος τῆς ἐπιδερμίδος. Ἐκ τῆς κατανομῆς καὶ τοῦ ἐντοπισμοῦ τῆς ἀνωμαλίας ταύτης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος διακρίνομεν: 1) τὰς *καθολικὰς ἢ διαχύτους* ὑπερκερατώσεις ἢ ὑπερκερατιάσεις, αἱ ὁποῖαι καταλαμβάνουσιν ἢ ὁλόκληρον τὸ δέρμα ἢ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτοῦ καὶ ἔχουσι χαρακτηριστικὰς ἐντοπίσεις, ὅπως ἡ ἰχθύασις, ἡ συγγενὴς καθολικὴ ὑπερκερατίασις, ἡ νόσος τῆς Darier, ἡ μελανίζουσα ἀκανθίασις, τὸ ἀγγειοκεράτωμα τοῦ Mibelli· καὶ 2) τὰς *περιγραπτους* τοπικὰς ὑπερκερατιάσεις, ὅπως ἡ τύλωσις, ὁ τύλος, τὸ δερματικὸν κέρας, ἡ νόσος τῆς Μελέδα. Κ. Κ. Κ

— ὑπερκεράτωσις *ἐπαγγελματικὴ* *[Δερματολ.]*. Περιγεγραμμένη σκλήρυνσις καὶ πάχυνσις τῆς ἐπιδερμίδος, ἰδίᾳ δὲ τῶν χειρῶν, ὀφειλομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀρρώστου καὶ ἐντοπιζομένη πρὸ παντὸς εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ δέρμα ὑφίσταται συνεχῆ πίεσιν ὑπεράνω προεξοχῆς τινος τοῦ ὀστοῦ. Θεραπευτικῶς συνιστῶνται θερμὰ λουτρά, μαλακτικαὶ ἀλοιφαὶ στεϋλικοῦ ὀξέος καὶ ἡ χειρουργικὴ ἀφαίρεσις. Κ. Κ. Κ.

ὑπερκέρδος (τὸ) *[Πολιτ. Οἰκον.]*· βλ. λ. *ὑπεραξία*.

ὑπερκερῶ *(—άω)*· ὑπερβάλλω τὸ κέρας τοῦ ἐχθροῦ, ὑπερβαίνω τὴν ἐχθρικὴν πτέρυγα, ὑπερφαλαγγίζω.

ὑπερκεφαλαιοκρατισμός (ὁ). Ἐχαρακτηρίσθη οὕτω ὑπὸ τοῦ W. Sombart ὁ ἐνσυνείδητος κεφαλαιοκρατισμός, δηλαδὴ ὁ κεφαλαιοκρατισμός, ὅστις καλλιεργεῖται ἀπὸ τοῦ δευτέρου κυρίως ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῆς ἀστικῆς τάξεως, ἐχούσης πλέον συνείδησιν τῶν σκοπῶν της καὶ γνωριζούσης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοὺς οἰκονομικοὺς νόμου, οἵτινες διέπουν τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστώς. Ἡ μετάβασις πρὸς τὸν ὑπερκεφαλαιοκρατισμὸν εἶναι μετάβασις ἀπὸ τοῦ αὐθορμήτου κεφαλαιοκρατισμοῦ εἰς τὸν ἐνσυνείδητον. —Ω

ὑπερκινδυνεύω· κινδυνεύω, ἀγωνίζομαι ὑπέρ τινος.

ὑπερκόγχιον *σχίσμα* *['Ανατομ.]*. Σχίσμα κείμενον ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου ἐπὶ τὰ ὄπισθεν τῆς ἄνω ἔξω γωνίας αὐτοῦ, σχηματιζόμενον ὑπὸ τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ τῆς μείζονος πτέρυγος τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ· δι' αὐτοῦ διέρχονται τὸ κοινὸν κινητικὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ νεῦρον, τὸ τροχιλιακόν, ὁ ὀφθαλμικὸς κλάδος τοῦ τριδύμου νεύρου, τὸ ἀπαγωγὸν νεῦρον καὶ ἡ ὀφθαλμικὴ φλέψ. Ι. Π.

— ὑπερκόγχιος *ἐντομὴ* ἢ *τρῆμα* *['Ανατομ.]*. Ἐντομὴ ἢ τρῆμα ἐπὶ τοῦ προσθίου χείλους τοῦ μετωπιαίου ὀστοῦ παρὰ τὸ ἔξω ἄκρον τοῦ ὑπερο-φρύου τόξου· διὰ τῆς ἐντομῆς ἢ τοῦ τρήματος τούτου φέρονται τὰ ὁμώνυμα ἀγγεῖα καὶ νεῦρα ἀπὸ τοῦ κόγχου εἰς τὴν μετωπιαίαν χώραν. Ι. Π.

ὑπερκονδύλιον ἢ *κερκιδικὸν βοθρίον* *['Ανατομ.]*. Βοθρίον κείμενον ἔμπροσθεν καὶ ἀμέσως ὕπερθεν τοῦ κονδύλου τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ καὶ ὑποδεχόμενον ἐν τῇ κάμψει τοῦ πήχεως τὴν κεφαλὴν τῆς κερκίδος. Ι. Π.

— ὑπερκονδύλιον *κύρτωμα* *['Ανατομ.]*. Ἐπάρματα προμήκη καὶ κάθετα ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὑποδερματίων ἀχόνδρων ἐπιφανειῶν τῶν κονδύλων τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ μηριαίου ὀστοῦ, τὸ ἔσω καὶ τὸ ἔξω ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς ἔκφυσιν τῶν πλαγίων συνδέσμων τῆς κατὰ γόνυ διαρθρώσεως. Ι. Π.

ὑπερκοπιῶ *(—άω)*· κοπιάζω ὑπερβολικά, ὑποβάλλομαι εἰς μεγάλους κόπους.

ὑπερκόπωσις, *—εως* (ἡ)· ὑπερβολικὴ κόπωσις· μέγας κάματος: «ἔπαθεν ὑπερκόπωσιν ἀπὸ τὴν πολλὴ δουλειά».

— *['Εγκυκλ.]* Ὅταν, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν οἱασδήποτε σωματικῆς ἢ διανοητικῆς ἐργασίας, ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸ λειτουργῆσαν ὄργανον ν' ἀναπαυθῇ ἐπαρκῶς, δύναται μετ' ὀλίγον τὸ ὄργανον τοῦτο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν αὐτὴν καὶ μείζονα ἐργασίαν. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀναγκαιοῦσα ἀνάπαυσις δὲν χορηγηθῇ καὶ παρὰ τὴν κόπωσιν ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐργασία, ἐπέρχεται ἡ *καταπόνησις* ἢ *ὑπερκόπωσις*, τὸ δὲ λειτουργῆσαν ὄργανον δὲν δύναται πλέον νὰ ἐργασθῇ, παραμένον ἀνίκανον πρὸς λειτουργίαν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ὅσῳ πλειότερον εἶχεν ἐπιδράσει ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἐκ τῆς ὑπερκοπώσεως βλάβη. Ἡ ὑπερκόπωσις δὲν ἐπιδρᾷ μόνον ἐπὶ τοῦ ὑπερπονηθέντος ὀργάνου, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ὀργανισμοῦ, οὗ ἐλαττοῖ τὴν πρὸς τὰς διαφόρους λοιμώξεις ἀντίστασιν. Κατὰ τὴν ὑπερκόπωσιν ἐπέρχεται δηλητηρίασις τοῦ σώματος. Ὁ Weichardt ἐπέτυχε νὰ παρασκευάσῃ τὸ δηλητήριον τῆς κοπώσεως, ὅπερ εἶναι λευκωματοειδὴς οὐσία, πικρὰ τὴν γεῦσιν, εὐχερῶς ἀλλοιουμένη εἰς 50°. Ἡ οὐσία αὕτη ἐνιεμένη εἰς μῦς ἢ ἰνδοχοίρους ἐπιφέρει εἰς αὐτοὺς κόπωσιν καὶ ὑπνηλίαν, ἐν μείζονι δὲ δόσει καὶ τὸν θάνατον. Τὴν ὑπερκόπωσιν διαστέλλομεν εἰς *σωματικὴν* ἢ *φυσικὴν* καὶ εἰς *διανοητικήν*.

Ἡ μετὰ σφοδράν τινα σωματικὴν ἐνέργειαν ἐκδηλουμένη παρὰ τῷ παιδίῳ ὀξεῖα ὑπερκόπωσις παρουσιάζει μετὰ 3—6 ὥρας πυρετόν, δυνάμενον νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ 3—4 ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ ὕπνος εἶναι τεταραγμένος, διακοπτόμενος ὑπ' ὀνείρων καὶ ἐφιαλτῶν. Ἄλλοτε ὁ πυρετὸς συνοδεύεται ὑπὸ ἀϋπνίας, ῥίγους, βρογχίτιδος καὶ ἀηδίας πρὸς τὰ σιτία ἢ διαρροίας, τοῦ ὀργανισμοῦ προσπαθοῦντος ν' ἀποβάλῃ τὰς τοξίνας διὰ πασῶν τῶν δυνατῶν ὁδῶν. Ἂν ἡ ὑπερκόπωσις καταστῇ χρονία, ἐπέρχονται παρὰ τῷ παιδίῳ ἀναστολὴ τῆς αὐξήσεως, μεταβολαὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ ὠχρότης. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ ἐφήβῳ ἐκδηλοῦνται ἀνάλογα συμπτώματα κατὰ τὴν καταπόνησιν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ καρδιακαὶ ἐνοχλήσεις χαρακτηριστικαί. Εἰδικὴ μνεία δέον νὰ γίνῃ καὶ περὶ ἐμφανίσεως σημείων ἐκδηλούντων τὴν ἀφύπνισιν λανθανούσης τινὸς φυματιάσεως. Εἰς ἡλικίαν ὑπερβᾶσαν τὸ 20ἔτος, αἱ κοπιώδεις ἀσκήσεις δύνανται νὰ προσβάλουν καὶ ἄλλα ἐκτὸς τῆς καρδίας ὄργανα, οἷον τὸ ἧπαρ καὶ τοὺς νεφρούς. Τέλος, ἐπὶ ὡρίμου ἀνθρώπου, δέον ν' ἀποφεύγωνται ἀσκήσεις ἰσχύος καὶ ταχύτητος, καθόσον αὗται αὐξάνουν πολὺ τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος ἐν τοῖς ἀγγείοις. Ὁ κανὼν δι' ὥριμα ἄτομα εἶναι νὰ διάγουν βίον ἐνεργητικὸν καὶ νὰ ἐξασφαλίζουν διὰ μετρίων κινήσεων τὴν κανονικὴν τῶν ὀργάνων λειτουργίαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδοκιμάσωμεν τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον πολλαχῶς ἐκδηλουμένην καταφορὰν κατὰ τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, ὅταν αὕτη ἐξωθῇ τὴν φυσιολογικὴν ἐνέργειαν εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῆς ὅρια· διότι ἡ καταφορὰ δικαιολογεῖται ὑπὸ πολλῶν καὶ ἐξαιρέτων ἐπιστημονικῶν λόγων.

Παρόμοιον μέτρον δέον νὰ λαμβάνηται καὶ κατὰ τὰς διανοητικὰς ἐργασίας ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας, ἵνα προλαμβάνωνται κακαὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς νευρικῆς τοῦ ἀτόμου ἰδιοσυγκρασίας, προδιαθέτουσαι εἰς ποικίλας νευρώσεις. Ἡ φοίτησις εἰς τὸ σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ἄρχηται πρὸ ὡρισμένης ἡλικίας, οὐδὲ πρέπει τὸ παιδίον νὰ ὑποβάλληται εἰς διανοητικὴν ἐργασίαν ἀνωτέραν τῶν δυνάμεών του. Τόσον τὸ παιδίον ὅσον καὶ ὁ ἐνήλικος ἔχουν ἑκάστοτε ἀνάγκην ἀναπαύλης ἀπὸ τῆς διανοητικῆς ἐργασίας, διότι αὕτη παρατεινομένη ὑπερμέτρως προκαλεῖ πνευματικὴν καταπόνησιν, ἐκδηλουμένην δι' ἰλίγγου, βόμβων τῶν ὤτων, ἀνορεξίας, ἀπισχνάνσεως καὶ ἄλλων νευρικῶν διαταραχῶν. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ὑπερκορέννυμι, καὶ *—ύω, ἀόρ. ὑπερεκόρεσα— ὑπερεκορέσθην, παθ μετοχ ὑπερκεκορεσμένος*· κάμνω τινὰ νὰ κορεσθῇ ὑπερβολικά || καθόλου ὑπερπληρῶ: «ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι ὑπερκεκορεσμένη ἠλεκτρισμοῦ, — ὑδρατμῶν», «ὕδωρ ὑπερκεκορεσμένον ἅλατος»

ὑπερκόρεσις, *—εως* (ἡ)· ὑπερβολικὴ κόρεσις, χορτασμὸς ὑπέρμετρος.

ὑπέρκορος (ὁ, ἡ), *—ον* καὶ *ὑπερκορής, —ές*· ὁ ὑπερκεκορεσμένος, ὑπερβολικὰ χορτασμένος.

ὑπερκόσμιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πέραν τοῦ κόσμου τούτου, ὁ ἀνώτερος πάσης ἐμπειρίας, ὁ μυστηριώδης.

— *[Φιλοσ.]* Ἐκλήθη οὕτω (γαλλ. transcendant) ὁ πέραν πάσης δυνατῆς ἐμπειρίας. Συνήθως ὁ ὅρος ἀντιτίθεται πρὸς τὸν ὅρον: *ἔμμονος* (immanent). Οὕτω, κατὰ τὸν πανθεϊσμόν, ὁ Θεὸς εἶναι ἔμμονος ἐν τῷ κόσμῳ, δηλαδὴ συγχέεται πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου, ἐνῷ κατὰ τὸν θεϊσμὸν (κατὰ τὴν θεωρίαν θεοῦ δημιουργοῦ) ὁ Θεὸς εἶναι *ὑπερκόσμιος*. Ὁ Κάντιος θεωρεῖ ὑπερκοσμίους τὰς ἰδέας τοῦ Θεοῦ, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

ὑπερκρέμαμαι· κρέμαμαι ὑπεράνω τινός, ἐπικρέμαμαι.

ὑπέρκυκλος (ὁ). Ἔστω f μία ἐπιφάνεια εἰς τὸν χῶρον, L ἓν σημεῖον αὐτῆς καὶ c μία σταθερά. Ὁ γεωμετρικὸς τόπος τῶν σημείων τῆς ἐπιφανείας f, τῶν ὁποίων αἱ γεωδαισιακαὶ ἀποστάσεις ἀπὸ τὸ L εἶναι ἴσαι μὲ c, λέγεται *ὑπέρκυκλος* ἢ *γεωδαισιακὸς κύκλος τοῦ α' εἴδους* τῆς ἐπιφανείας f μὲ γεωδαισιακὸν κέντρον τὸ L καὶ γεωδαισιακὴν ἀκτῖνα τὸ c. *Ὑπέρκυκλος ἢ γεωδαισιακὸς κύκλος τοῦ β' εἴδους* λέγεται μία καμπύλη μιᾶς ἐπιφανείας f, ὅταν ἔχῃ εἰς ὅλα της τὰ σημεῖα τὴν ἰδίαν γεωδαισιακὴν καμπυλότητα. Εἰς μίαν τυχοῦσαν ἐπιφάνειαν τὰ 2 αὐτὰ εἴδη ὑπερκύκλων δὲν εἶναι τὰ ἴδια. Εἰδικῶς, ὅταν ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἓν ἐπίπεδον, καὶ τὰ 2 εἴδη τῶν ὑπερκύκλων εἶναι οἱ κοινοὶ κύκλοι αὐτοῦ. Π. Θ. Κ.

ὑπέρλαμπρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπερβολικὰ λαμπρός, λαμπρότατος.

Ὑπέρλαος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Μέλανος, φονευθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ὑπὸ τοῦ Τυδέως, διότι ἐπεβουλεύθησαν τὸν πατέρα αὐτοῦ Οἰνέα, βασιλέα τῆς Καλυδῶνος (*Ἀπολλόδ. Α*, 8, 5).

ὑπερλευκοκυττάρωσις, *—εως*, ἡ *ὑπερλευκοκύτωσις*. Ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος, ἥτις καλεῖται ἐπίσης καὶ λευκοκύτωσις. Φυσιολογικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν λευκοκυττάρων εἰς 1 κυβ χιλιοστ. αἵματος κυμαίνεται μεταξὺ 6—10 χιλιάδων. Πᾶσα αὔξησις τοῦ ποσοῦ τούτου καλεῖται *ὑπερλευκοκυττάρωσις*, πᾶσα δὲ ἐλάττωσις καλεῖται *ὑπολευκοκυττάρωσις* ἢ *λευκοπενία*.

Ἡ ὑπερλευκοκυττάρωσις διακρίνεται εἰς *φυσιολογικὴν* καὶ *παθολογικήν*. Καὶ ἡ μὲν φυσιολογικὴ παρατηρεῖται ἢ εἰς ὡρισμένας ἡλικίας (βρεφικὴ ἡλικία, φθάνουσα μέχρις 20 χιλ. εἰς τὸ κυβ χιλιοστ.) ἢ εἰς ὡρισμένας φυσιολογικὰς καταστάσεις (ἔμμηνος ῥύσις, κύησις, ὥρα πέψεως) ἢ μετὰ παρακώλυσιν τῆς κυκλοφορίας καὶ ὑποχωρεῖ εὐθὺς ὡς παρέλθῃ ἡ προκαλέσασα τὴν αὔξησιν αἰτία. Ἡ δὲ παθολογικὴ παρατηρεῖται εἰς διαφόρους παθολογικὰς καταστάσεις καὶ εἶναι ἢ ὀξεῖα καὶ παροδικὴ ἢ χρονία καὶ ἔμμονος.

Ἡ ὑπερλευκοκυττάρωσις, ἀναλόγως μὲν τῆς αὐξήσεως τοῦ ὁλικοῦ ποσοῦ διαιρεῖται εἰς ἐλαφράν, ἐὰν τὸ ποσὸν δὲν ὑπερβαίνῃ τὰς 15 χιλ. κατὰ κυβ. χλστ., εἰς ἔντονον, ἐὰν τὸ ποσὸν κυμαίνεται μεταξὺ 15—25 χιλ., καὶ εἰς ἐντονωτάτην, ἐὰν ἡ αὔξησις εἶναι μεγαλυτέρα. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν λευκοκυττάρων διαιρεῖται εἰς τὴν πολυμορφοπυρηνικήν, ἐν ᾗ προέχουσι τὰ πολυμορφοπύρηνα, εἰς τὴν λεμφοκυτταρικήν, εἰς τὴν ἠωσινοφιλικὴν καὶ εἰς τὴν μονοπυρηνικήν.

Ἡ πολυμορφοπυρηνική, ἥτις εἶναι ἡ συνηθεστέρα καὶ καθ' ἣν ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία φθάνει τὰ 85—95% τῶν λευκοκυττάρων, παρατηρεῖται εἰς πολλὰς ὀξείας λοιμώδεις νόσους, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς προκαλούσας διαπύησιν (σκωληκοειδῖτις, πνευμονία, ἐρυσίπελας κτλ). Ἡ λεμφοκυτταρικὴ παρατηρεῖται εἰς τὰς ἀδενικὰς καταστάσεις, εἰς τὰς βαρείας ἀναιμίας, τὸν κοκκύτην, τὸν μελιταῖον, τὴν βρογχοκήλην, τὴν συφίλιδα, τὸ προπυρετικὸν στάδιον τῆς ἑλονοσίας κ.τ.λ. Ἡ ἠωσινοφιλικὴ παρατηρεῖται εἴς τινας δερματικὰς νόσους, εἰς τοὺς φέροντας ζωϊκὰ παράσιτα καὶ εἴς τινας δηλητηριάσεις. Ἡ μονοπυρηνικὴ τέλος παρατηρεῖται εἴς τινας εἰδικὰς λευχαιμίας καὶ εἰς τὴν εὐλογίαν.

Ἡ διαγνωστικὴ καὶ προγνωστικὴ ἀξία τῆς ὑπερλευκοκυτταρώσεως εἶναι πολύτιμος εἰς πλείστας νόσους, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς διαφόρους ὀξείας διαπυήσεις (σκωληκοειδῖτις, περινεφρικὰ καὶ ἡπατικὰ ἀποστήματα καὶ διαπυήσεις τῶν ὀργάνων τῆς λεκάνης). Ν. Α. Μ.

ὑπέρλευκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπερβολικὰ λευκός, λευκότατος.

ὑπερλίπωσις, *—εως* (ἡ) *[Δερματολ.]*. Ὑπερπλασία τοῦ λιπώδους ἱστοῦ οὐχὶ μόνον τοῦ δέρματος, ἀλλὰ καὶ γενικῶς τῶν μυῶν καὶ τῶν σπλάγχνων, τῶν ἱστῶν τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ σχηματισμὸς λίπους καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ κυτταρικοῦ πρωτοπλάσματος. Ἡ ὑπερλίπωσις τοῦ δέρματος ἐμφανίζεται ἢ ὑπὸ μορφὴν μονήρων λιπασμάτων ἢ καὶ συμμετρικῶς ὑπὸ μορφὴν διαχύτου διηθήσεως τοῦ λιπώδους ἱστοῦ, ἰδίᾳ εἰς τὸν αὐχένα. Ὁ Dercum περιέγραψεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀλγεινὴ ὑπερλίπωσις* τὴν συμμετρικὴν ὑπὸ τὸ δέρμα ἐμφάνισιν μεγάλων σκληρῶν μαζῶν λίπους εἰς γυναῖκας προκεχωρημένης ἡλικίας μετὰ χαρακτηριστικῶν αὐτομάτων πόνων. Πρὸς θεραπείαν ταύτης συνιστᾶται ἡ χρῆσις θερμῶν λουτρῶν, μαλάξεων καὶ ὀποθεραπεία τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Κ. Κ. Κ.

ὑπερλύδιος (ὁ) *['Αρχ. Μουσ.]*. Τρόπος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς προκύπτων ἐκ τῆς μεταθέσεως κατὰ τὴν ὀξυτέραν ὀγδόην τοῦ ἄνω τετραχόρδου τοῦ λυδίου τρόπου:

σολ λα σι ντο^1 ρε^1 μι^1 φα^1 || σολ^1

Ὁ τρόπος οὗτος διαφέρει τοῦ *ὑποφρυγίου* μόνον κατὰ τὴν ὀξύτητα. Γ. Σ.

ὑπερλυποῦμαι *(—έομαι)*· λυποῦμαι ὑπερβολικά.

ὑπερμαγγανικὸν *κάλιον* *[Χημ.]*· βλ. *καλίου* ἑνώσεις.

—ὑπερμαγγανικὸν *ὀξὺ* *[Χημ.]*· βλ *καλίου* ἑνώσεις.

Ὑπερμαν (Yperman), *Ἰωάννης*. Βέλγος ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Ypern κατὰ τὸ τελευταῖον

Digitized by Google

ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν τῷ κολλεγίῳ St. Corne τῶν Παρισίων καὶ εἶτα διωρίσθη ἔμμισθος χειρουργὸς εἰς τὴν μικρὰν στρατιὰν τῆς γενετείρας του, παραμείνας εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1329. Ἡ μετέπειτα δρᾶσις του ὡς καὶ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του παραμένουν ἄγνωστα. Ἔγραψε 4 ἔργα, ὧν τὰ δύο ἐπραγματεύοντο περὶ τῆς θεραπευτικῆς, τὰ ἕτερα δὲ δύο περὶ τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας καὶ χειρουργικῆς: «La chirurgie du maitre Zéhan Yperman. Chirurgien belge» (1853), «Traité de médecine pratique du maitre Zéhan Yperman, médecin belge» (1867). Ο. Ρ.

ὑπερμαστία (ἡ) *['Ανατομ.]*. Πλεονασμὸς τῶν μαστῶν, καθ' ὃν, ἕνεκα ἀνωμάλου διαπλάσεως, παράγονται ὑπεράριθμοι μαστοὶ καὶ θηλαί, 3, 5 ἕως 8, ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος (ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ κορμοῦ, ἐπὶ τοῦ αἰδοίου, τοῦ μηροῦ, τοῦ βραχίονος), τέλεον κεχωρισμένοι τῶν κατὰ φύσιν καὶ αὐτοτελεῖς. Ι. Π.

ὑπέρμαχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπέρ τινος μαχόμενος, ὑπερασπιστής, βοηθός.

ὑπερμαχῶ (*—έω*)· μάχομαι, ἀγωνίζομαι ὑπέρ τινος, ὑπερασπίζομαί τινα: *«ὑπερμαχῶ τῆς ἀληθείας, — τοῦ δικαίου»*.

ὑπέρμεγας, *—μεγάλη, —μεγα*· ὑπερβολικὰ μεγάλος, ὑπερμεγέθης.

ὑπερμεγέθης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἔχων ὑπερβολικὸν μέγεθος, ὁ ὑπερμέτρως μέγας: *«ὑπερμέγεθες σῶμα»*.

ὑπερμέγιστα ***ἐρεθίσματα*** *[Φυσιολ.]*. Ὅταν ὁ μῦς ἐρεθισθῇ ὑπὸ τῆς βαλβίδος τοῦ ἐρεθισμοῦ, δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἐρεθίσματος, ἱκανοῦ ὅμως νὰ προκαλέσῃ ἐρεθισμόν, ἀντιδρᾷ εἰς τὸ ἐρέθισμα τοῦτο διὰ συστολῆς. Ἡ συστολὴ τοῦ μυὸς γίνεται μεγαλυτέρα, ἐφ' ὅσον τὸ ἐρέθισμα καθίσταται ἰσχυρότερον. Πάντως ὅμως ὑπάρχει ὡρισμένον ὅριον τῆς συστολῆς τῶν μυῶν, πέραν τοῦ ὁποίου αὕτη δὲν αὐξάνει, ὁσονδήποτε καὶ ἂν αὐξήσῃ ἡ ἔντασις τοῦ ἐρεθίσματος. Τὰ τοιαῦτα ἐρεθίσματα, ἤτοι τὰ πέραν τοῦ μεγίστου, καλοῦνται *ὑπερμέγιστα*. Ι. Ν. Μ.

ὑπερμεσολόβιος ***αὖλαξ*** *ἢ* ***τοῦ προσαγωγίου*** *['Ανατομ.]*. Αὖλαξ τοῦ ρινικοῦ ἐγκεφάλου, ἥτις ἄρχεται ἐν τῇ βάσει τοῦ ἐγκεφάλου ὑπὸ τὸ ῥύγχος τοῦ μεσολοβίου καὶ φέρεται ἀνιοῦσα εἰς τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ ἡμισφαιρίου. Ι. Π.

—ὑπερμεσολόβιος ***ἕλιξ*** *ἢ* ***τοῦ προσαγωγίου*** *['Ανατομ.]*. Ἕλιξ τοῦ ρινεγκεφάλου, κειμένη μεταξὺ τῆς ὑπερμεσολοβίου αὔλακος καὶ τῆς ὑποβρεγματίου· ἄρχεται ὑπὸ τὸ ῥύγχος τοῦ μεσολοβίου, φέρεται ὕπερθεν αὐτοῦ καὶ διήκει οὕτω μέχρι τῆς πληκτραίας αὔλακος, ἔνθα μεταβαίνει εἰς τὸν ἰσθμόν. Ι. Π.

ὑπερμεταμόρφωσις (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ἔντομά τινα ὑφίστανται περισσοτέρας τῶν συνήθων μεταμορφώσεις, αἵτινες ἀντικαθιστῶσι τὸ στάδιον τῆς νυμφώσεως. Πάντα, γενικῶς, τὰ ἔντομα τὰ παρουσιάζοντα τὸ φαινόμενον τῆς ὑπερμεταμορφώσεως ἀνήκουσιν εἰς τὰ παράσιτα. Δ. Ν. Π.

ὑπέρμετρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὲρ τὸ μέτρον, ὁ ὑπερβολικός || μετρ. ὁ παραβαίνων τοὺς μετρικοὺς κανόνας.

ὑπερμετρωπία (ἡ) *['Οφθαλμ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀνωμαλία ἐκείνη τῆς διαθλάσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, καθ' ἣν αἱ ἐπ' αὐτοῦ προσπίπτουσαι παράλληλοι ἀκτῖνες, ἀντὶ νὰ ἑνοῦνται ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὅπως συμβαίνει ἐπὶ ἐμμέτρωπος, ἑνοῦνται ὄπισθεν αὐτοῦ, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς σχηματίζονται κύκλοι διασκεδασμοῦ. Κυρία αἰτία τῆς ὑπερμετρωπίας εἶναι ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἔχει βραχύτερον τοῦ κανονικοῦ τὸν προσθιοπίσθιον ἄξονα (ἀξονικὴ ὑπερμετρωπία), σπανιωτέρα δὲ ὅτι ἔχει ἠλαττωμένην τὴν διαθλαστικὴν δύναμιν τοῦ κερατοειδοῦς, ἢ ὅτι ἔχει ἔλλειψιν φακοῦ (ὑπερμετρωπία ἐκ κυρτώσεως). Ὁ ὑπερμετρωπικὸς ὀφθαλμὸς μόνον τὰς συγκλινούσας ἀκτῖνας θὰ ἠδύνατο νὰ ἑνώσῃ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Τοιαῦται ὅμως φυσικαὶ δὲν ὑπάρχουν. Ὁ ὑπερμέτρωψ, διὰ νὰ ἴδῃ εὐκρινῶς τὰ μακρὰν ἀντικείμενα, ἔχει ἀνάγκην τῆς προσαρμογῆς, ἥτις ἀκριβῶς αὐξάνει τὴν διαθλαστικὴν τοῦ βολβοῦ δύναμιν, ὅσῳ δ' ἐγγύτερον εὑρίσκεται τὸ ὁρώμενον ἀντικείμενον, τόσῳ καθίσταται τοῦτο ἀσαφέστερον, διότι αἱ προσπίπτουσαι ἀκτῖνες γίνονται ἐπὶ μᾶλλον ἀποκλίνουσαι, ἡ δὲ προσαρμογὴ δὲν ἐπαρκεῖ διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀναγκαιοῦσαν σύγκλισιν εἰς τὸ ἀμφιβληστροειδοῦς. Δι' αὐτὸ ὁ ὑπερμέτρωψ, ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἀγώνων πρὸς προσαρμογὴν κατὰ τὴν ἐγγὺς ὅρασιν, αἰσθάνεται ταχέως κόπωσιν, συνοδευομένην ἐνίοτε ὑπὸ νευραλγιῶν τοῦ μετώπου, ἥτις παρέχεται μόνον μετὰ διακοπὴν τῆς ἐργασίας ἢ διόρθωσιν τῆς ὑπερμετρωπίας. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἢ καὶ ἐπὶ μείζονος βαθμοῦ ὑπερμετρωπίας, ἡ προσαρμογὴ δὲν ἐπαρκεῖ ἵνα ἐπιτρέψῃ τὴν εὐκρινῆ ὅρασιν καὶ τῶν μακρὰν ἀντικειμένων. Οἱ φέροντες ἰσχυρὰν ὑπερμετρωπίαν (ἄνω τῶν +6 δ) ἔχουσι βαθμόν τινα ἀμβλυωπίας. Σημειωτέον ὅτι ὅλα τὰ νεογνὰ ἔχουν ὑπερμετρωπίαν, ἕνεκα τῆς βραχύτητος τῶν ὀφθαλμῶν των, περαιτέρω δὲ ἐξελίσσονται εἰς ἐμμέτρωπας ἢ καὶ μύωπας.

Ἡ ὑπερμετρωπία διαγινώσκεται καὶ ὁ βαθμὸς της καταμετρεῖται ἢ διὰ τῆς ὑποκειμενικῆς μεθόδου, ἤτοι διὰ τῆς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν προθέσεως συγκλινουσῶν ὑάλων βαθμηδὸν ἰσχυροτέρων, μέχρις οὗ ἐπιτευχθῇ ἡ μεγίστη ὀξυδέρκεια πρὸ ἑνὸς πίνακος ὀπτοτύπων (ὅτε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς ὑάλου δίδει τὸν βαθμὸν τῆς ὑπερμετρωπίας), ἢ δι' ἀντικειμενικῶν μεθόδων, καὶ κυρίως τῆς σκιασκοπίας. Εἰς τὰ παιδιὰ ὅμως πολλάκις εἶναι ἀνάγκη, πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑπερμετρωπίας, νὰ γίνῃ προηγουμένως παράλυσις τῆς προσαρμογῆς διὰ μυδριατικῶν.

Ἡ διόρθωσις τῆς ὑπερμετρωπίας γίνεται διὰ τῶν συγκλινουσῶν ὑάλων, αἵτινες τὰς ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ προσπιπτούσας παραλλήλους ἢ ἀποκλινούσας ἀκτῖνας τὰς μεταβάλλουν εἰς συγκλινούσας. Ἐννοεῖται ὅτι, συνυπαρχούσης καὶ πρεσβυωπίας, ὁ ὑπερμέτρωψ ἔχει ἀνάγκην ὑάλων συγκλινουσῶν ἰσχυροτέρων διὰ τὴν ἐγγὺς ὅρασιν. Β. Α.

ὑπερμέτρωψ, *—ωπος* (ὁ, ἡ)· ὁ πάσχων ὑπερμετρωπίαν.

Ὑπερμήστρα, ἡ *Ὑπερμνήστρα*. —1) Μία τῶν 50 Δαναΐδων. Ἦτο ὁμοπάτριος καὶ ὁμομήτριος ἅμα ἀδελφὴ τῆς Γοργοφόνης, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ Δαναοῦ καὶ τῆς Ἐλεφαντίδος. Αὕτη, μόνη ἐκ τῶν ἀδελφῶν, ἐξ οἴκτου, παρέβη τὸν πρὸς τὸν πατέρα της, δοθέντα ὅρκον καὶ δὲν ἐφόνευσε, συμφώνως μὲ τὴν ἐντολήν του, κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου της τὸν λαχόντα εἰς αὐτὴν ὡς σύζυγον υἱὸν τοῦ Αἰγυπτίου Λυγκέα, ἀλλ' ἔφυγε μετ' αὐτοῦ μακρὰν τοῦ Ἄργους. Συλληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός της ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἠλευθερώθη βραδύτερον ὑπ' αὐτοῦ, καμφθέντος ὑπὸ τῶν ἱκεσιῶν της, καὶ ὑπανδρεύθη τῇ συναινέσει του τὸν Λυγκέα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τὸν Ἄβαντα. —2) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰτωλῶν Θεστίου καὶ τῆς Εὐρυθέμιδος καὶ ἀδελφὴ τῆς Λήδας, τῆς Ἀλθαίας (τῆς μητρὸς τοῦ Μελεάγρου), τοῦ Ἰφίκλου, τοῦ Εὐίππου, τοῦ Πληξίππου καὶ τοῦ Εὐρυπύλου. Κατὰ τὸν Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (δ,70) ἡ Ὑπερμήστρα αὕτη ἔγινε καὶ μήτηρ τοῦ ἥρωος Ἀμφιαράου ἐκ τοῦ Ὀϊκλέους. ΚΑΨ

ὑπερμικροσκόπιον (τὸ) (ultramicroscope). Οὕτω ἐκλήθη τὸ ὑπὸ τῶν Siedentoff καὶ Zsigmondy ἀπὸ τοῦ 1903 τεθὲν εἰς χρῆσιν μικροσκόπιον, ὅπερ, στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ φαινομένου τοῦ Tyndall, χρησιμεύει ἰδίᾳ εἰς τὴν φυσικοχημείαν. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες τοῦ ἡλιακοῦ ἢ ἄλλου φωτός, αἱ φωτίζουσαι τὰ ἀντικείμενα, φθάνουσιν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν διερχόμεναι δι' ἐλαχίστης σχισμῆς. Οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἀντικείμενα ἀπείρως μικρότερα τῶν ὁρωμένων διὰ τοῦ κοινοῦ μικροσκοπίου. Τὸ ὑπερμικροσκόπιον, ἐφαρμοσθὲν εἰς τὴν μικροβιολογίαν, δὲν ἔδωκε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα.

Κατ' ἐπέκτασιν, καλεῖται ἐπίσης *ὑπερμικροσκόπιον* συνδυασμός τις τῶν κοινῶν μικροσκοπίων μετὰ εἰδικῶν συγκεντρωτικῶν φακῶν, οἵτινες φωτίζουσι τὰ ἀντικείμενα ἐκ τῶν πλαγίων καὶ προκαλοῦσι σκοτεινὸν ὀπτικὸν πεδίον. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος, ὅστις χρησιμοποιεῖται πρὸς παρατήρησιν ζώντων μικροοργανισμῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν σπειροχαιτῶν, καλεῖται καὶ φωτισμὸς ἐν σκοτεινῷ ὀπτικῷ πεδίῳ. Ν. Α. Μ.

ὑπερμνησία (ἡ) *[Ψυχολ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀνωτέρα τοῦ συνήθους ἀνάμνησις, ὀφειλομένη εἰς ἀνωμαλίας καὶ ἀσθενείας τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ de Quincy διηγεῖται ὅτι ἐκ τῆς ὀπιοποσίας ἀνεπόλει καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τοῦ βίου ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς Alfieri, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, ἀπήγγελλε μακρὰ χωρία τοῦ Ἡσιόδου, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἐπαναλάβει ἀπὸ τριακονταετίας. [Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Ψυχολογία (Ἀθῆναι 1933), σ 246.]

ὑπερμοιρία (ἡ)· τὸ ὑπὲρ τὴν κανονικὴν μοῖραν δικαίωμα, πλεονέκτημα: *«ὑπερμοιρία συγκληρονόμου»*.

ὑπερνέφελος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὲρ τὰς νεφέλας, ὁ ὑπὲρ τὰ νέφη ὑψούμενος.

ὑπερνίκησις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ ὑπερνικᾷ τις, ὑπερίσχυσις.

ὑπερνικῶ (*—άω*), *ἀόρ. ὑπερενίκησα—ὑπερενικήθην*· νικῶ, καταβάλλω τινά, ὑπερτερῶ, ὑπερισχύω· || καθόλου, ὑπερβάλλω: *«ὑπερενικήθησαν αἱ δυσχέρειαι»*.

ὑπερνεώλκησις, *—εως* (ἡ). Ἡ ὑπεράνω ξηρᾶς χωριζούσης δύο θαλάσσας μεταφορὰ πλοίων. Ἦτο συνήθης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἰδίως ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου, ὅπου καὶ ὑπῆρχε μονίμως κατεσκευασμένος δίολκος. Καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ὑπερνεώλκησις ἐξετελεῖτο συχνάκις, καθόσον τὰ τότε ἐλαφρὰ σχετικῶς ξύλινα πλοῖα ἦτο πολὺ εὐκολώτερον νὰ συρθῶσιν ὑπεράνω τμήματός τινος τῆς ξηρᾶς ἢ νὰ ἐκτελέσωσι μεγάλον θαλάσσιον πλοῦν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) 72 πλοῖα Μωάμεθ Β' τοῦ κατακτητοῦ ὑπερενεωλκήθησαν ὑπὲρ τοὺς λόφους τοῦ Πέραν, εἰσελθόντα ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου τοῦ ὁποίου τὴν φυσικὴν εἴσοδον ἀπέφρασσεν ἰσχυρὰ ἅλυσις. Κ. Β. Π.

ὑπερνοτιοανατολικός· βλ. λ. *νοτιονοτιοανατολικός*.

ὑπερντρέντνωτ (τὸ) (superdreadnought). Μεγάλα θωρηκτὰ τοῦ τύπου *ντρέντνωτ*, ἀλλ' ἔχοντα ἐκτόπισμα ὑπὲρ τοὺς 30.000 τόννους, ὁπλισμὸν δὲ διὰ πυροβόλων ἄνω τῶν 32 δακτύλων διαμέτρου. Σ. Ε. Λ.

ὑπερξιφοειδὲς ***βοθρίον*** *['Ανατομ.]*. Βοθρίον κείμενον ἀμέσως ὑπεράνω τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ στέρνου, ὁρατὸν καὶ ψηλαφητὸν ὂν καὶ ἐπὶ τοῦ ζῶντος. Ι. Π.

ὑπέρογκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ὑπερβολικὸν ὄγκον || καθόλου, ὑπέρμετρος, ὑπερβολικός: «ὑπέρογκος τιμή, — ἀξία», «ἔχει ὑπερόγκους ἀξιώσεις».

— ὑπέρογκος ***βλάβη*** *[Νομ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ τῷ δικαίῳ ἡ ἀντιβαίνουσα εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη καὶ τὴν ἰσότητα ζημία, ἡ προκύπτουσα ἐκ τῶν ἐνόμων ἀποτελεσμάτων συμβάσεώς τινος εἰς βάρος τινὸς ἐκ τῶν συμβληθέντων μερῶν. Ἐν πάσῃ συναλλαγῇ ἔχομεν τὴν παροχὴν καὶ τὴν ἀντιπαροχήν. Μεταξὺ ταύτης καὶ ἐκείνης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρξῃ δόσις τις κινδύνου, καθιστῶντος τὴν σύμβασιν, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον αὐτῆς μέρος, τυχηράν, πλὴν δ' ὅμως ἡ ὑπέρμετρος διαφορά, ἡ ἀντικειμένη εἰς τὴν ἰσότητα καὶ τὴν καλὴν πίστιν, ἐθεωρήθη καταδικαστέα ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων καὶ μέχρι σήμερον, καθημερινῶς αὐξανούσης τῆς τάσεως πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὑπερμέτρου ὠφελείας.

Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἡ τοιαύτη θεωρία τῆς προστασίας τοῦ ὑπερόγκως ζημιωθέντος ἦτο ἄγνωστος. Ὑπῆρχεν ἡ πλήρης ἐλευθερία τῶν συναλλαγῶν καὶ ἐθεσπίζετο ὅτι ὁ καθείς δύναται, ἐλευθέρως συμβαλλόμενος, νὰ προσπορισθῇ ἀπεριορίστως κέρδος εἰς βάρος τοῦ ἄλλου συμβαλλομένου, πωλῶν καὶ ἀγοράζων ἀντὶ οἱουδήποτε τιμήματος κατὰ τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ βούλησιν, μὴ ὄντος νοητοῦ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέμβῃ τὸ δίκαιον πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ ὑπερβολικοῦ κέρδους.

Καὶ ἂν ὁ δικαστὴς πολλάκις ἐπενέβαινε, τοῦτο ἔπραττε μᾶλλον κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν παρεχομένην δικονομικὴν ἐξουσίαν παρεμβάσεώς του πρὸς ἀποκατάστασιν εἰς ἀκέραιον, καὶ πάντως ἐπὶ σημαντικῆς βλάβης, καθότι περὶ τῶν μηδαμινῶν ὁ πραίτωρ δὲν ἠσχολεῖτο. Καὶ διὰ νόμου δὲ ἐθεσπίζετο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν ὁριζομένου ὅτι ἐν τῇ ἀγοραπωλησίᾳ εἶναι φυσικὸν περιγράφειν ἀλλήλους (Ν. 16 § 4 Π 4 4). Μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος ἡ ῥωμαϊκὴ νομοθεσία μεταβάλλεται. Ἐπὶ αὐτοκρατόρων Μαξιμιανοῦ καὶ Διοκλητιανοῦ εἰσάγονται νέαι νομοθετικαὶ διατάξεις, ἐμφορούμεναι ἐκ πνεύματος φιλανθρωπικοῦ πλέον, δι' ὧν ἐν πωλήσεσι καὶ διανομαῖς διατάσσεται ἡ ἀπόδοσις τοῦ πράγματος ἐὰν ἐν τῇ πωλήσει ἐπῆλθε βλάβη εἰς τὸν πωλήσαντα πλέον τοῦ 1/2 τῆς ἀξίας τοῦ πωληθέντος πράγματος, ἐν δὲ ταῖς δευτέραις παρέχεται ἡ τοῦ δικαστηρίου βοήθεια, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος τῶν κλήρων (Ν. 2 Κ. 4 44. Ν 3 Κ III ...

Αἱ θεωρίαι αὗται σπουδαίως ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων νομοθεσιῶν, εἰς τὰς πλείστας τῶν ὁποίων, ὡς π. χ. ἐν Γαλλίᾳ, διεμορφώθησαν ἔθιμα ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ καὶ τῇ προόδῳ τῆς κοινωνίας καὶ τῇ προαγωγῇ τοῦ πολιτισμοῦ αἱ περὶ προστασίας τῶν ὑπερμέτρως ζημιουμένων ἐκ τῶν συναλλαγῶν θεωρίαι ἔλαβον ἔκτασιν μεγάλην, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τὸ δὲ ἀπὸ αἰώνων μελετώμενον πρόβλημα τῆς σκοπιμότητος νομοθετικῆς ἐπεμβάσεως ἢ μή, ἐν τοῖς ἐννόμοις ἀποτελέσμασι τῶν συμβάσεων, ἀπασχολεῖ τοὺς κοινωνιολόγους καὶ νομοθέτας ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ποικιλοτρόπως αἱ διάφοροι νομοθεσίαι ἀντιλαμβάνονται τὴν θεωρίαν τῆς βλάβης ἐν ταῖς συναλλαγαῖς. Ἄλλαι μὲν θεωροῦσι τὴν ἕνεκεν βλάβης διάρρηξιν τῆς συμβάσεως ὡς μέσον παρεχόμενον εἰς τὸν ἀσθενῆ, τὸν ζημιούμενον ἐκ τῆς συμβάσεως, τοιαῦται δὲ εἶναι ἰδίως αἱ ἀγγλοσαξονικαὶ χῶραι, ἄλλαι, ἀντιθέτως, θεωροῦσι τὴν βλάβην ὡς ἐξαιρετικὴν πλημμέλειαν τῆς συμβάσεως καὶ χορηγοῦσι τὴν προστασίαν αὐτὴν οὐ μόνον εἰς τὸν ἀσθενῆ συμβαλλόμενον, ἀλλ' εἰς πάντα γενικῶς ζημιωθέντα, θεωροῦσαι τὸ μέτρον κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης, τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ νομοθεσίαι τῶν λατινικῶν

κῶν χωρῶν, οἷον τῆς Γαλλίας, Ἰταλίας, Βελγίου κλπ., ἄλλαι δὲ θεωροῦσι τὴν βλάβην ἐν μέρει μὲν ἀποτέλεσμα ἀσθενοῦς βουλήσεως, ἐν μέρει δὲ ὡς πλημμέλειαν τῆς συμβάσεως, ὡς εἶναι ὁ γερμανικὸς κῶδιξ, ὁ ἑλβετικός, ὁ σοβιετικὸς καὶ ἄλλοι. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι μερικοὶ κώδικες ἀγνοοῦσι τελείως τὴν χορήγησιν ἀναλόγου προστασίας πρὸς τοὺς ζημιωθέντας ἔκ τινος συμβάσεως, τοιοῦτοι δὲ εἶναι ὁ πορτογαλικός, ὁ βραζιλιανός, ὁ ρουμανικὸς καί τινες ἄλλοι.

Κατὰ τῆς ὑπερόγκου βλάβης ἡ διδασκαλία τῶν δοκιμωτέρων συγγραφέων καὶ αὐτὴ ἡ νομολογία τῶν δικαστηρίων βασίζεται ἐπὶ ποικίλων βάσεων, ὡ. π. χ. ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς βίας, πλάνης, αἰτίας ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ, ἐλλείψεως προβλέψεως, τῆς ῥήτρας τῶν πραγμάτων οὕτω μενόντων. Παρ' ἡμῖν, ἰσχύοντος εἰσέτι τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἐφαρμογὴν ἔχουν αἱ διατάξεις τῶν Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, καθ' ἃς τόσον ἡ πώλησις ὅσον καὶ ἡ διανομὴ διαρρηγνύονται λόγῳ ὑπερόγκου βλάβης. Εἰς τὰ τμήματα τῆς ἐπικρατείας, ἔνθα ἰσχύουν ἀστικοὶ κώδικες, ὡς ὁ τῆς Ἑπτανήσου, Κρήτης καὶ Σάμου, ἡ προστασία αὕτη παρέχεται κατὰ τὰς σχετικὰς τῶν κωδίκων τούτων διατάξεις, αἵτινες δὲν διαφέρουν κατὰ βάσιν ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ ὑπερμέτρως ζημιωθεὶς δικαιοῦται νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον, ζητῶν ὅπως, ἐὰν μὲν πρόκειται περὶ πωλήσεως, ἀναλάβῃ τὸ πωληθὲν ἐπιστρέφων τὸ ληφθὲν παρ' αὐτοῦ τίμημα, ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ διανομῆς, συμπληρωθῶσιν οἱ κλῆροι. Ἐπὶ πωλήσεως ὁ ἀγοραστὴς δικαιοῦται, συμπληρῶν τὸ τίμημα, νὰ κρατήσῃ τὸ πρᾶγμα. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πώλησιν ἀπαιτεῖται ζημία τοὐλάχιστον ἴση πρὸς τὸ 1/2 τῆς ἀξίας τοῦ πωλουμένου κατὰ τὸν χρόνον τῆς πωλήσεως, κατὰ δὲ τὴν διανομὴν ἴση τοὐλάχιστον κατὰ τὸ 1/4 τῆς ἀξίας τῆς μερίδος.

Τὴν ἀγωγήν, κατὰ τὴν κρατήσασαν γνώμην ἔχει μόνον ὁ πωλητής, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἀγοραστής, ὑπάρχει ὅμως καὶ ἀντίθετος δοξασία, βασιζομένη εἰς τὴν διάταξιν τῆς § 3 τοῦ Ν. 2 Βασιλ. 19, 10, 66. Ἐπίσης, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, τὸ βοήθημα τοῦτο παρέχεται μόνον ἐπὶ πωλήσεως ἀκινήτου. Ὡς πρὸς τὴν προθεσμίαν πρὸς ἔγερσιν τῆς ἁρμοζούσης ἀγωγῆς ὑπάρχει διαφωνία. Ἄλλοι μὲν διδάσκουν ὅτι αὕτη εἶναι τριακονταετής, ἄλλοι δὲ τετραετής. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλησε τὰ ἑκάστοτε συνταχθέντα σχέδια νέου ἀστικοῦ ἑλληνικοῦ κώδικος, ἅτινα εἰσήγαγον καὶ ταῦτα παρομοίας φύσεως προστατευτικὰς διατάξεις. Εἰδικώτερον δὲ τὸ τοῦ 1922 σχέδιον ἠκολούθησε τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀστικοῦ γερμανικοῦ κώδικος, καθ' ἃς, ἐπὶ πάσης συμβάσεως, ἐάν τι τῶν μερῶν, ἐκμεταλλευόμενον τὴν ἀνάγκην, τὴν ἀπειρίαν ἢ τὴν κουφότητα τοῦ ἄλλου, ὑφίσταται ζημίαν ἐκ τῆς προφανοῦς δυσαναλογίας μεταξὺ παροχῆς καὶ ἀντιπαροχῆς, δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν διάρρηξιν τῆς συμβάσεως.

Αἱ αὐταὶ θεωρίαι ἐνέπνευσαν καὶ τὸν ἡμέτερον νομοθέτην τοῦ νόμου ΓΩΛΖ τοῦ 1911, τοῦ νεαροῦ νόμου 5615 περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν τιμῶν ἐπὶ ἐργοληπτικῶν συμβάσεων, στηριζομένου εἰς τὴν θεωρίαν ἀδυναμίας προβλέψεως, καὶ τὸν εἰσηγητὴν τοῦ σχετικοῦ κεφαλαίου τοῦ κατὰ τὸ 1930 ἐκπονηθέντος σχεδίου τοῦ ἡμετέρου ἀστικοῦ κώδικος, Κ. Τριανταφυλλόπουλον, διατυπωθέντος κατ' ἀρχὴν τοῦ σχεδίου ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ προστεθέντος εἰδικοῦ κεφαλαίου περὶ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γερμανικοῦ κώδικος.

Τὸ ὁριστικὸν σχέδιον ἑνιαίου γαλλοϊταλικοῦ ἐνοχικοῦ δικαίου τοῦ 1927 ἀπεδέχθη καὶ τοῦτο τὴν ἀνάγκην προστασίας τῶν ὑπερμέτρως ζημιωθέντων (ἄρθρον σχεδίου 22). Ὁ ἐν Χαβάνᾳ ἐγκριθεὶς κῶδιξ ἐνιαίου ἀμερικανικοῦ διεθνοῦς δικαίου, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κῶδιξ Μπουσταμάντε», ὁρίζει ὅτι οἱ πρὸς διάρρηξιν τῶν συμβάσεων λόγοι ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ τοπικοῦ δικαίου τῶν κρατῶν, εἰς ἃ ἀνήκουν τὰ συμβαλλόμενα μέρη (ἄρθρ. 182).

ΣΠ. Α. ΜΥΛΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ὑπεροειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὕπερον.

ὑπερόλη (ἡ). Παρασκεύασμα χρησιμοποιούμενον ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ ὀξειδωτικόν. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ οὐρίας εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν. Σῶμα κρυσταλλικόν. Σ. Γ.

ὑπεροξειδάζη (ἡ), ἢ ***ὑπεροξειδάση***· βλ. *ἔνζυμον*.

ὑπεροξείδιον (τὸ) *[Χημ.]*. Καλοῦνται *ὑπεροξείδια* τὰ ὀξείδια τοῦ γενικοῦ τύπου Me_2O_2 (ἔνθα Me=ἄτομον μετάλλου), τὰ ἀνάλογα πρὸς τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου H_2O_2, ὡς λ. χ. τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ νατρίου Na_2O_2, τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ βαρίου Ba_2O_2, κλπ. Τὰ ὑπεροξείδια καλοῦνται ἐνίοτε καὶ ἁπλῶς *διοξείδια*. Εἶναι ἰσχυρὰ ὀξειδωτικὰ μέσα, διότι δύνανται νὰ παράσχωσιν ὀξυγόνον μετατρεπόμενα εἰς ἁπλᾶ ὀξείδια. Σ. Γ.

—ὑπεροξείδια *τῶν ἀλκυλίων* *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἑνώσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν δύο ὑδρογόνων αὐτοῦ δι' ἀλκυλίων. Λαμβάνονται δι' ἐπιδράσεως θειικῶν διαλκυλίων ἐπὶ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου. Τὰ μόνα μελετηθέντα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ αἰθυλυδροϋπεροξείδιον καὶ διαιθυλυδροϋπεροξείδιον. Σ. Γ.

—ὑπεροξείδια *τῶν ὀξυρριζῶν* *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἑνώσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν δύο ὑδρογόνων δι' ἀκυλίων (ὀξυρριζῶν), ἤτοι αἱ ἑνώσεις τῶν γενικῶν τύπων:

R.CO.O.OH καὶ R.CO.OO.CO.R.

Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *ἀκετυλυπεροξὺ* καὶ τὸ *διακετυλυπεροξείδιον*. Σ. Γ.

— ὑπεροξείδιον *ὑδρογόνου* *[Χημ.]*· βλ. λ. *ὑδρογόνον*.

ὑπέροξυς, *—εῖα, —υ*· ὑπερβολικὰ ὀξύς, λίαν ὀξύς, σφοδρότατος.

ὑπεροπλία (ἡ)· ἡ ὑπεροχὴ ἐν τοῖς ὅπλοις, τὸ νὰ εἶναί τις ἀνώτερος ὡς πρὸς τὸν ὁπλισμὸν ἢ τὰς πολεμικὰς δυνάμεις: «ναυτικὴ ὑπεροπλία».

ὑπερόπτης (ὁ)· ὁ ὑπερορῶν, ὁ καταφρονητὴς τῶν ἄλλων, ἀλαζών, ὑπερήφανος.

ὑπεροπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑπερόπτην, ὁ τοῦ ὑπερόπτου, καταφρονητικός, ἀλαζονικός: «ὑπεροπτικὴ ἀπάντησις, — συμπεριφορά». —Ἐπίρρ. ***ὑπεροπτικῶς***.

— ὑπεροπτικὸν *κόλπωμα* *[Ἀνατομ.]*. Τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, συμπεφυκὸς ὂν μετὰ τοῦ ἐδάφους τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου, προωθεῖ τοῦτο πρὸς τὰ ἄνω καὶ οὕτω χωρίζει δύο κολπώματα τῆς 3ης κοιλίας, τὸ *ὑπεροπτικὸν* (πρόσθιον) καὶ τὸ *χοανικὸν* (ὀπίσθιον). Ι. Π.

ὑπερορία (ἡ)· ἡ μακράν, ἡ πέραν τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος *χώρα* ‖ ἡ μακρὰν τῆς πατρίδος ἀπέλασις, ἐξορία (ἀρχ. *φυγή*).

— *[Ποιν. Δικ.]* Καλεῖται *ὑπερορία* ἡ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους ἀπομάκρυνσις ἀναγκαστικὴ προσώπου τινός, ἡ ἄλλως καλουμένη *ἀπέλασις* (βλ. λ.), ἐφαρμοζομένη μόνον ἐπὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ὑπηκόων, ὡς μέτρον ἀστυνομικὸν καὶ ὡς παρεπομένη ποινή, ἀντικαθιστῶσα τὴν κατὰ τῶν ἡμεδαπῶν ἐπιβαλλομένην ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Ὡς κυρία ποινὴ ἡ ὑπερορία καθιερώθη παρ' ἡμῖν, κατ' ἐξαίρεσιν τῆς ἀπαγορευούσης τὴν ὑπερορίαν ἡμεδαπῶν διατάξεως τοῦ Συντάγματος, εἰς ἐπαναστατικὰς μόνον περιόδους (διάταγμα τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1922, ἀπόφ. ἐπαναστάσεως τῆς 2 Νοεμβρ. 1923, νομ. διάτ. τῆς 23 Ἀπριλίου 1924 «Περὶ κατοχυρώσεως τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος»). Α. Ν. Μ.

ὑπερόριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) ὁ πέραν τῶν ὁρίων, ὁ μακρὰν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος· ‖ *ὑπερορία* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—ὑπερόριος *λιποναύτης* *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *δραπέτης*.

ὕπερος (ὁ)· τὸ γουδοχέρι, ἄλλως *δᾶδυξ*· ‖ ἐν γένει, κόπανος οἱοσδήποτε· ‖ διὰ τὸ παρεμφερὲς σχῆμα, τὸ θῆλυ ὄργανον τοῦ ἄνθους (κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς στήμονας), ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς ἢ πλειόνων μεταμεμορφωμένων φύλλων, ὧν τὸ ἀνώτερον τμῆμα ἔχει ἰδιόρρυθμον σχῆμα καὶ καλεῖται *στῦλος*, τὸ δὲ κατώτερον *ὠοθήκη*. Δ. Ν. Π.

ὑπεροσμία (ἡ). Ηὐξημένη ἢ ὑπερβολικὴ εὐαισθησία τῆς ὀσφρητικῆς ἱκανότητος, συνεπείᾳ διαφόρων παθολογικῶν αἰτίων, εἴτε τοπικῶν τῆς ρινός, εἴτε καὶ κεντρικῆς ἀφορμῆς, ὡς ἐπὶ ὑστερικῶν ἢ νευρικῶν ἐν γένει ἀτόμων ἢ καὶ ἐγκύων. Ὅταν ὑπερβῇ τὰ φυσιολογικὰ ὅρια ἡ ὑπερευαισθησία αὕτη τῆς ὀσφρήσεως, προξενεῖ πολλάκις λίαν δυσαρέστους καὶ ἐπιμόνους ἐνοχλήσεις, κεφαλαλγίαν, ἐμέτους ἢ καὶ λιποθυμίας. Μ. Μ.

ὑπερόστωσις, *—εως* (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ μόνιμος πάχυνσις ἑνὸς ὀστοῦ, ἥτις προέρχεται ἐκ νεοσχηματισμοῦ ὀστοῦ συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς φυσιολογικῆς περιοστικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, καθ' ἣν παράγεται τὸ καλούμενον ὀστεόφυτον. Τοῦτο εἶναι χαλαρὰ ἐναπόθεσις πορώδους ὀστοῦ, οὗτινος αἱ δοκίδες ἵστανται καθέτως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὸ ὀστεόφυτον ἢ σχηματίζει μεμονωμένας τινὰς θηλώδεις προεξοχὰς ἢ ἐπενδύει μείζονα ἐπιφάνειαν τοῦ ὀστοῦ. Τὸ νεανικὸν ὀστεόφυτον δύναται ἢ νὰ ἀπορροφηθῇ ἢ λαμβάνει ὑφὴν ὁμοίαν τοῦ ὀστοῦ, μεθ' οὗ μονίμως συνδέεται, καὶ τότε ἀποτελεῖ τὴν ὑπερόστωσιν. Αἱ ὑπεροστώσεις ἀποτελοῦν ἐκδήλωσιν τῆς καλουμένης ὀστεοποιοῦ περιοστίτιδος, τουτέστι τῆς χρονίας φλεγμονῆς, ἥτις ἀναπτύσσεται ἐκ τοῦ περιοστέου οὐχὶ ἐκ μολυσματικῶν ἐρεθισμάτων καὶ χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ νεοσχηματισμοῦ ὀστοῦ ἐκ τοῦ πολλαπλασιαζομένου καὶ ὑπεραιμικοῦ ἐσωτερικοῦ στρώματος τοῦ περιοστέου. Ἀπαντᾷ συχνὰ ἢ εἰς αὐθυπάρκτους ἐπεξεργασίας ἢ ὡς συνοδεῦον σύμπτωμα ἐπὶ ὄγκων, χρονίων φλεγμονῶν τῶν ὀστῶν, ραχίτιδος, συγγενοῦς συφίλιδος, καταγμάτων, νεκρώσεων τῶν ὀστῶν κ. λ. π. Ι. Λ. Α.

ὑπερόσφυρα (ἡ). Μηχανικὴ σφῦρα ἐν σχήματι ὑπέρου (ιγδίου), κινουμένη δι' ὕδατος ἢ ἀτμοῦ, ἄλλως *αἶγα* ἢ *ραῖστρον* (βλ. *σφῦρα*). Θ. Χ.

ὑπερούσιος (ὁ, ἡ)—*ον* (τό)· ὁ ὑπὲρ τὴν οὐσίαν, ὑπὲρ τὴν φύσιν, ὑπερφυσικός· ‖ *ὑπερούσιον* (τό)· ὡς οὐσ. ὑπερουσιότης.

— *Θεολ.]* Ἤδη ὁ Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς θεωρεῖ, ἴσως ἐκ νεοπλατωνικῆς ἀπόψεως, τὸν Θεὸν ὄντα «ἐπέκεινα τῆς οὐσίας», ὁ δὲ Μέγας Ἀθανάσιος καλεῖ αὐτὸν *ὑπερούσιον*, ὡς ὄντα ἐπέκεινα τῆς οὐσίας καὶ ὑπὲρ γνῶσιν. Ἐπίσης ὁ Βοήθιος διδάσκει ὅτι λέγοντες οὐσίαν τοῦ Θεοῦ νοοῦμεν «quae sit ultra substantiam» καὶ ὁ Ψευδοδιονύσιος ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν «ὑπερουσιότητα»· τέλος ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, συγκεντρῶν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, θεωρεῖ τὸν Θεὸν «ἐπέκεινα τῆς οὐσίας», «ὑπὲρ γνῶσιν καὶ ὑπὲρ οὐσίαν» καὶ «ἀρχῆς ἁπάσης ὑπερούσιον καὶ ὑπάρχιον ἀρχὴν» (Ἔκδ. Ὀρθ. πίστ. 1,12). Καὶ τὸ δεύτερον δὲ πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καλεῖται *ὑπερούσιος*. Κ. Ι. Δ.

ὑπερόφρυον *τόξον* *[Ἀνατομ.]*· βλ. *τόξον ὑπερόφρυον*.

ὑπέροφρυς (ὁ, ἡ), *—υ* (τό)· ὁ ἄνω, ὁ ἐπηρμένας ἔχων τὰς ὀφρῦς, ἀλαζών, ὑπερήφανος.

ὑπεροχαρὶς (ἡ) (Hyperocharis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πιεριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη κανθάρων, ἀπαντώντων εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Αἱ ὑπεροχαρίδες εἶναι κάνθαροι μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους, μὲ λευκοὺς ἢ κιτρίνους χρωματισμούς, μετὰ μελανῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ἐρυθρῶν καὶ φαιῶν στιγμάτων ἐπὶ τῆς κοιλίας. Δ. Ν. Π.

Ὑπερόχη *[Μυθολ.]*. Ἡ μία τῶν δύο παρθένων, αἱ ὁποῖαι, κατὰ τὰς δηλιακὰς παραδόσεις, ἀπεστάλησαν ὑπὸ τῶν Ὑπερβορείων εἰς Δῆλον, μετὰ 5 συνοδῶν, ἵνα μεταφέρωσι ἱερά τινα ἀναθήματα περιτετυλιγμένα «ἐν καλάμῃ πυρῶν». Ἀποθανοῦσα ἐν Δήλῳ μετὰ τῆς συντρόφου της, ἔτυχε μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων, οἱ δὲ νέοι καὶ νέαι ἀφιέρουν εἰς αὐτὰς τὴν κόμην των. Ἡ ἄλλη παρθένος ἐκαλεῖτο *Λαοδίκη*, οἱ δὲ συνοδοὶ αὐτῶν *Περφερεῖς*, μεγάλως καὶ οὗτοι τιμηθέντες (Ἡροδ. Δ, 33—35). Α. Θ. Σ.

ὑπεροχὴ (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπέροχος, ἀνωτερότης, πλεονεκτικότης, ἀρετή: «ἡ ὑπεροχή του εἶναι ἄφθαστος».

— *Μαθημ.]* Καλεῖται καὶ οὕτω ὁ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως προκύπτων ἀριθμός, τὸ *ὑπόλοιπον*. Π. Θ. Κ.

—*[Νομ.]* Καλεῖται *ὑπεροχὴ* τὸ ἐναπομένον ὑπόλοιπον ἐκ τοῦ ἀντιτίμου ἐκποιουμένου ἐνεχύρου, μετὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ἐκποίησιν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐνεχύρου ὀφειλέτην. Ι. Α. Β.

— *Τακτ.]* *Ὑπεροχὴ πυρὸς* καλεῖται τὸ ἐπιτυγχανόμενον ἀποτέλεσμα τοῦ νὰ καθίσταται τὸ πῦρ, εἴτε πεζικοῦ εἴτε πυροβολικοῦ, δραστικώτερον τοῦ τοῦ ἀντιπάλου. Συνήθως ὅμως ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται μᾶλλον διὰ τὸ πυροβολικόν. Τὸ ὅτι ἀπεκτήθη ὑπεροχὴ δὲν σημαίνει πάντοτε ὅτι κατεστράφησαν τὰ ὅπλα τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ' ὅτι τὸ μειονεκτῆσαν στράτευμα (ἰδίως τὸ πυροβολικὸν) ἀδυνατεῖ νὰ ποιῆται ἐπωφελῆ χρῆσιν τοῦ πυρός του, εἴτε λόγῳ καταστροφῆς τῶν ὅπλων του, εἴτε λόγῳ τρωτότητος τῶν ἀνδρῶν του, εἴτε λόγῳ ἠθικῆς καταπτώσεως τοῦ προσωπικοῦ καθιστώσης ἀδύνατον τὴν ἐκτέλεσιν πυρός, ἢ δυνατὴν μὲν ἀλλ' ἀνεπιτυχεστάτην (κακὴν ὑπηρέτησιν τῶν ὅπλων). Ἐκ τούτου δίδεται ὑπό τινων συγγραφέων ὁ ὁρισμός: «ὑπεροχὴ πυρὸς εἶναι τὸ νὰ κατορθωθῇ, ὥστε ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ὅπλων τοῦ ἀντιπάλου μέρος μόνον νὰ δύναται νὰ δράσῃ ἐπωφελῶς· τότε εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ ὅπλα τοῦ ἐχθροῦ φονεύουσιν ὀλίγον». Ν. Θ. Κ.

ὑπέροχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπερέχων, ὁ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, ἀνώτερος, ἔξοχος, ἐξαίρετος: «ὑπέροχος ἄνθρωπος, —ἐπιστήμων».—Ἐπίρρ. ***ὑπερόχως***.

Ὑπέροχος, ἢ ***Ὑπείροχος***. —1) Εἷς τῶν πολλῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου, τῶν γεννηθέντων οὐχὶ ἐκ τῆς Ἑκάβης.

—2) Ἐπιφανής τις Τρώς, τὸν ὁποῖον ἐν τῇ αὐτῇ μάχῃ μετὰ τοῦ ἐπίσης ἐπιφανοῦς συμπολίτου του Ἱπποδάμου ἐφόνευσεν ὁ Ὀδυσσεὺς (Ἰλ. Λ 335).

—3) Ὑπερβόρειός τις ἥρως, τοῦ ὁποίου τὸ φάσμα, ὡς καὶ τὸ τοῦ ἥρωος Λαοδόκου (ἢ Ἀμαδόκου) καὶ τὸ τοῦ ἥρωος Πύρρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως, συνεπολέμησε μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπελθόντων κατὰ τοῦ ἱεροῦ τῶν Δελφῶν Γαλατῶν (278 π. Χ.), κατὰ τὰ ἐν Δελφοῖς

Digitized by Google

θρυλούμενα, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου (Β' μ. Χ. αἰῶνα).

—4) Μυθικός τις βασιλεὺς τῶν Ἰναχιέων τῆς Φθιώτιδος, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν ἐπιδραμόντων τὴν χώραν του Αἰνιάνων Φημίου.

—5) Κυμαῖός τις, γράψας περὶ τῆς χρησμολόγου τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος Δημοῦς τῆς Κυμαίας. ΚΑΨ.

ὑπεροψία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπερόπτης, καταφρονητικὴ διάθεσις, ἀλαζονεία, ὑπερηφάνεια, ἔπαρσις.

ὑπερπαλίτης (ὁ)· εἶναι ὁ *ὑπερχλωριοῦχος μυρμηκικὸς μεθυλεστὴρ* (βλ. *μυρμηκικὸς* μεθυλεστὴρ χλωριοῦχος).

ὑπερπαραγωγὴ (ἡ)· ὑπερβολική, πλεονάζουσα παραγωγή: «ὑπερπαραγωγὴ σίτου, — ἐλαίου».

ὑπερπαχύνομαι· παχύνομαι ὑπερβολικά, πέραν τοῦ δέοντος.

ὑπέρπαχυς,—*εῖα*,—*υ*· ὁ ὑπερβολικά, πέραν τοῦ δέοντος παχύς.

ὑπερπέραν (τό)· ὡς οὐσ. ἄκλιτον, τὸ μὴ ὑποκείμενον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην αἴσθησιν πέραν, ἡ πέραν τοῦ τάφου ὑπόστασις.

—[*Πνευμ.* *Ὑπερπέραν* (Au-delà) καλεῖται ὑπὸ τῶν πνευματιστῶν τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον παραμένουσι τὰ *πνεύματα* (βλ λ.) κατὰ τὸ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν μετενσαρκώσεων διάστημα. Ἀπὸ τὸ ὑπερπέραν ἐπίσης προέρχονται καὶ τὰ ἐκδηλούμενα εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν μεσαζόντων πνεύματα. Ν. Γ. ΜΑΥΡΗΣ

ὑπέρπηγμα (τό)· ναυτ, ὅρος γεννηθεὶς τῷ 1870 κατὰ ἀπόδοσιν τοῦ τότε προκύψαντος γαλλικοῦ superstructure, σημαίνων δὲ τὰ ἐπὶ τῶν πολεμικῶν, ἰδίᾳ τῶν θωρηκτῶν καὶ τῶν πυργοβαρίδων, περίκλειστα ἐποικοδομήματα (μεσόστεγα κτλ.) πρὸς εὔθετον ἐνδιαίτησιν τῶν ἀνδρῶν ἢ χειρισμὸν τῶν ὅπλων καὶ τῶν πυροβόλων τοῦ πλοίου. Ἀνάλογόν τι τὰ ὑπεροστεγάσματα (βλ. λ.) τῶν ἐμπορικῶν, καὶ δὴ τῶν ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων. Σ. Ε. Λ

ὑπερπήδησις,—*εως* (ἡ)· πήδησις ὑπεράνω τινός, ὑπέρβασις: «ὑπερπήδησις τάφρου, — τοίχου κττ.»· || μεταφ. «ὑπερπήδησις ἐμποδίων, — δυσχερειῶν».

ὑπερπηδῶ (—*άω*)· πηδῶ ὑπεράνω τινός, ὑπερβάλλω, ὑπερβαίνω τι: «ὑπερπηδῶ τάφρον, — τοῖχον κττ.»· || μεταφ. ὑπερνικῶ: «ὑπερπηδῶ ἐμπόδια, — δυσχερείας».

ὑπερπλασία (ἡ). Ἡ ἀνάπτυξις ὀργανικοῦ τινος ἱστοῦ πέραν τοῦ φυσιολογικοῦ, ὀφειλομένη εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν κυτταρικῶν αὐτοῦ στοιχείων. Ἡ κατ' ὄγκον ἀνάπτυξις τῶν κυτταρικῶν στοιχείων λέγεται *ὑπερτροφία*. Ἡ ὑπερπλασία καὶ ἡ ὑπερτροφία ὀργάνου τινὸς συμβαδίζουσι πάντοτε, οὕτως ὥστε ἐν τῇ πράξει εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος ὁ χωρισμὸς τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν. Μέχρις ὡρισμένου βαθμοῦ ὑπερτροφίας καὶ ὑπερπλασίας ὀργάνου τινὸς αἱ λειτουργίαι αὐτοῦ διατηροῦνται συνήθως φυσιολογικαί. Κ. Κ. Κ.

—[*Δερματολ.*] Αἱ ὑπερπλασίαι τοῦ δέρματος ἀφορῶσιν ἢ ἀποκλειστικῶς ἓν μόνον εἶδος ἐκ τῶν ἀνατομικῶν αὐτοῦ στοιχείων (χρωστικήν, ἐπιδερμίδα, ὄνυχας, τρίχας θηλάς, ἀδένας) ἢ περισσότερα ἢ πάντα συγχρόνως. Ὡς ἐκ τούτου διακρίνονται αἱ ἑξῆς κατηγορίαι αὐτῶν: 1) Αἱ *ὑπερχρωμίαι*, ἡ ὑπερπλασία τῆς χρωστικῆς. Αὗται εἶναι συγγενεῖς, ὡς τὰ διάφορα εἴδη τῶν μελαγχρωστικῶν σπίλων, ἢ ἐπίκτητοι, ὡς αἱ ἐφηλίδες (κοινῶς φακίδες), τὰ χλωάσματα, ἡ ἀργυρία, ἡ νόσος τοῦ Ἄδισον. 2) Αἱ *ὑπερκερατώσεις* (βλ. λ.). 3) Ἡ *ὑπερτρίχωσις*, δηλαδὴ ἡ παραμονὴ καὶ ὑπέρμετρος αὔξησις τῶν ἐμβρυακῶν χνοωδῶν τριχῶν καὶ ἡ ὑπέρμετρος αὔξησις τῶν μονίμων καὶ ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν εἰς τὰ φυσιολογικῶς ἄτριχα μέρη. 4) Ἡ *ὀνυχαύξησις* ἢ *ὀνυχογρυπωσία*, τουτέστιν ἡ ὑπέρμετρος αὔξησις τῶν ὀνύχων. 5) Αἱ ὑπερπλασίαι τῶν ἀδένων τῶν ἀγγείων, τουτέστιν οἱ *δερματικοὶ ὄγκοι*, τὰ ἀδενώματα, τὰ θηλώματα, τὰ ἀγγειώματα, τὸ χηλοειδές. 6) Αἱ *παχυδερμίαι*, τουτέστιν ἡ ὑπερπλασία τοῦ ὑποδορίου συνεκτικοῦ ἱστοῦ. Εἰς ταύτας ἀνήκουσιν ἡ ἐλεφαντίασις τῶν Ἀράβων, τὸ μιξοίδημα, τὸ τροφοίδημα, τὸ ρινόφυμα ἢ ὑπερτροφικὴ ἀκμή, ἡ ρὶς τοῦ μεθύσου, ἡ χαλαζοδερμία τοῦ Bazin, τὸ ρινοσκλήρωμα. Κ. Κ. Κ.

—[*Ὀδοντιατρ.*] Ἡ *ὑπερπλασία* τοῦ *πολφοῦ* ἢ *ὑπερπλαστικὴ πολφῖτις* εἶναι ἐκδήλωσις χρονίας πολφίτιδος, καθ' ἣν παρουσιάζεται ἁπλοῦς φλεγμονώδης σχηματισμὸς (σαρκία), ὅστις ἐξερχόμενος ἔκ τινος σημείου τοῦ πολφικοῦ θαλάμου καταλαμβάνει μέρος ἢ τὸ ὅλον τῆς κοιλότητος τοῦ ὀδόντος. Ἡ ὑπερπλασία τοῦ πολφοῦ τῶν ὀδόντων δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν ὑπερπλασίαν τῶν οὔλων, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁμοιάζει κατὰ πολύ. Ν. Γ. Π.

—[*Φυτοπαθ.*] Καλεῖται ὑπερπλασία ὁ λόγῳ διαφόρων αἰτίων, ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν, ἀφύσικος πολλαπλασιασμὸς τῶν κυττάρων διαφόρων ἱστῶν τῶν φυτῶν, οὕτως ὥστε τὸ φέρον αὐτὰς ὄργανον νὰ παρουσιάζεται ἐξωγκωμένον. Εἰς ὑπερπλασίαν ὑπόκεινται διάφοροι ἱστοὶ τοῦ φυτοῦ, ἰδίᾳ ὅμως τὸ κάμβιον καὶ οἱ μεριστηματικοὶ ἐν γένει ἱστοί. Αἱ ὑπερπλασίαι προέρχονται ἀπὸ τραύματα καὶ ἐρεθισμὸν τῶν ἱστῶν, ὡς καὶ ἀπὸ προσβολὰς ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν παρασίτων. Ε. Τ. Ε.

ὑπερπλαστικὴ ***κύστις*** [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *κυστεπιθηλίωμα* τῆς ᾠοθήκης.

ὑπερπλέω (κοιν. *πέρνω τὸ σοβράνο*). Ἐπιτυγχάνω νὰ φέρω τὸ πλοῖόν μου προσηνέμως τοῦ πρὸς ὃ μάχομαι. Προσπάθεια παντὸς πλοίου, διὰ τὰ πολλὰ πλεονεκτήματα τοῦ ὑπερπλεύσαντος, ἐν τῇ παλαιᾷ ναυτικῇ τακτικῇ. Τὸ ἀντίθετον ***ὑπηνεμοῦμαι***. Σ. Ε. Λ.

ὑπέρπλεως (ὁ, ἡ), —*ων* (τό)· ἀρχ., ὁ ἐντελῶς πλήρης, ὑπερπλήρης, κοιν. *παραγεμᾶτος*.

ὑπερπληθής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ὑπερβολικὸν πλῆθος ἔχων, πολυπληθής, παμπληθής.

ὑπερπληθυσμὸς (ὁ) [*Δημογρ.*]· βλ. λ. *πληθυσμός*.

ὑπερπλήρης, —*ους* (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ λίαν, ὁ ἐντελῶς πλήρης.

ὑπερπληρῶ (—*όω*)· λίαν. ἐντελῶς πληρῶ, γεμίζω καθολοκληρίαν ἢ ὑπερβολικῶς: «ἡ ἀτμοσφαῖρα ὑπερεπληρώθη ἠλεκτρισμοῦ».

ὑπερπλήρωσις, —*εως* (ἡ)· ἐντελὴς πλήρωσις, γέμισμα ὑπερβολικόν.

ὑπέρπλουτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· λίαν πλούσιος, πάμπλουτος, βαθύπλουτος.

ὑπέρπολυς, —*πόλλη*, —*υ*· πάρα πολύς, πλεῖστος.

ὑπερπόντιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πέραν τοῦ πόντου, τῆς θαλάσσης, μακρινός: «ὑπερπόντιος ἐκστρατεία».

ὑπερπυρεξία (ἡ)· ὁ λίαν ἔντονος πυρετός, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ θερμοκρασία ὑπερβαίνει τοὺς 40°. Ἡ τοιαύτη κατάστασις παρατηρεῖται κατὰ τὴν εἰσβολὴν διαφόρων λοιμωδῶν νόσων. Μ. Ν. Κ.

ὑπέρπυρον (τὸ) [*Βυζ.*]. Βυζαντινὸν ἐξ ἀπέφθου χρυσοῦ νόμισμα. Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ὑπερπύρου διάφοροι ἐκτίθενται γνῶμαι. Κατὰ τὸν Κ. Παπαρρηγόπουλον, ἡ ἀξία τοῦ ὑπερπύρου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἀντεστοίχει πρὸς φρ. 11 καὶ 20 %. Ὁ Riaut ἀναβιβάζει τὴν ἀξίαν του εἰς φρ. 13.50. Ὁ Π. Καλλιγᾶς καὶ ὁ Σπ. Π. Λάμπρος ὑπολογίζουσι τὴν ἀξίαν του, κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, εἰς ἕνδεκα μέχρι δεκαπέντε νεοελληνικῶν χρυσῶν δραχμῶν. Κατὰ δὲ τὸν Α. Μ. Ἀνδρεάδην ἡ ἀξία τοῦ ὑπερπύρου ἀντεστοίχει πρὸς 15 περίπου φράγκα. Ἐπὶ περίοδόν τινα τῆς τουρκοκρατίας ἀνεφέροντο συχνὰ τὰ ὑπέρπυρα ὡς δηλωτικὰ βαρυτίμων χρυσῶν νομισμάτων. Μεταγενέστερον τὰ ὑπέρπυρα κατήντησαν συνώνυμα ἁπλῶς τῶν *γροσίων*· διότι τὸ ἐξ ἀπέφθου χωνευμένου χρυσοῦ λαμπρὸν ὑπέρπυρον τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκφαυλιζόμενον, κατήντησε νὰ εἶναι μικρὸν ἀργυροῦν νόμισμα, ὅπερ κατὰ τὸ 1583 ἐτιμᾶτο ἀντὶ 31 $^1/_2$ σολδίων. Δ. Π. Π

ὑπερρεαλισμὸς (ὁ. γαλλ. surréalisme, ἀγγλ. surrealism). Ζωγραφικὴ σχολὴ ἐμφανισθεῖσα κατὰ τὸ 1924 κατ' ἀρχὰς ἐν Γαλλίᾳ, ὡς ἀποτέλεσμα τῶν μεταπολεμικῶν ἀνησυχιῶν νέων τινῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκκινήσαντες ἐκ τοῦ νταντaϊσμοῦ καὶ ἐνισχυθέντες ὑπό τινων ἐξπρεσσιονιστῶν ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τῆς τέχνης των τὴν ὑπέρβασιν τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, διὰ τῆς παραστάσεως τῶν ὑποσυνειδήτων ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ὀνειρωδῶν αὐτῆς ἐντυπώσεων ἄνευ ἐλέγχου τοῦ κριτικοῦ πνεύματος. Ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις τίθεται εἰς τὰ ἔργα τῶν ὑπερρεαλιστῶν εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν, προεχούσης ἐν αὐτοῖς τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀπεριορίστου ἐμπνεύσεως.

Ἡ ζωγραφικὴ αὕτη σχολὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς δημιούργημα τῶν θεωριῶν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ψυχαναλύσεως S. Freud καὶ ἀποτελεῖ τάσιν μυστικοπαθῆ, δι' ἧς κοινὰ ἀντικείμενα ἢ θέματα ἐμφανίζονται ὑπὸ τὸν πλέον παράξενον, τρομερὸν ἢ αἰσθηματικὸν αὐτῶν τύπον. Ἀπὸ ἀπόψεως τεχνικῆς οἱ ὑπερρεαλισταὶ ἐμιμήθησαν τὴν τέχνην τοῦ Μπράκ, τοῦ Πικαμπία καὶ τοῦ Πικασσὸ καὶ ἐξεδηλώθησαν ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ κυβισμοῦ. Ὡς ἀρχηγὸς τῶν ὑπερρεαλιστῶν φέρεται ὁ Ἰωάννης Μιρό, ἐκ τῶν κυριωτέρων δὲ ὀπαδῶν τῆς σχολῆς εἶναι οἱ ζωγράφοι Πέτρος Ροά, Βιολλιέ, Μασσόν, Μαλκὶν καὶ τελευταίως ὁ ὀνομαστὸς σύγχρονος Ἰταλὸς ζωγράφος Γεώργιος ντὲ Κιρίκο. —Ω

ὑπερσαρκοῦμαι (—*όομαι*)· σχηματίζω, ἀποκτῶ ὑπερσάρκωμα.

ὑπερσάρκωσις, —*εως* (ἡ)· ὅρος σημαίνων τὴν ὑπέρμετρον ἀνάπτυξιν σαρκίων εἰς τραυματικὰς ἐπιφανείας μὴ ἐπιθηλιουμένας ἐπὶ μακρόν, ὡς εἰς στόμια συριγγίων, τερηδονισμένους ὀδόντας ἐπὶ χρονίας πολφίτιδος κλπ. Ι. Λ. Λ.

ὑπερσθενὴς (ὁ) (Hypersthen) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *πυροξένων*, καὶ δὴ τῶν ρομβικῶν τοιούτων (ἢ *ὀρθοπυροξένων*). Ἐμφανίζεται εἰς ὁλοεδρικοὺς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ συστήματος. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρουσιάζεται μόνον γεηρὸς εἰς κοκκώδη φυλλώδη συσσωματώματα καὶ εἰς σχισμογενῆ τεμάχια. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,3—3,5 καὶ λάμψιν ὑελώδη, συχνὰ μεταλλικήν, ἐν μέρει χαλκερύθρως σελαγίζουσαν. Εἶναι εὔθραυστος, ἀδιαφανής, πισσομέλας ἢ ὀρφνομέλας καὶ μελανοπράσινος.

Ὁ χημικός του τύπος εἶναι (Fe Mg Si O_3 μὲ 15—34 % ὀξειδίου τοῦ ὑποσιδήρου, 11—22 % μαγνησίας. Ἐν τῇ φύσει παρουσιάζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμπεφυκώς. Ἀποτελεῖ συστατικὸν πολλῶν πετρωμάτων, ὡς π. χ. γάββρων, νοριτῶν καὶ ἄλλων βασικῶν ἐκχύτων πετρωμάτων.

Ἐν Ἑλλάδι μετέχει εἰς τὴν σύστασιν τοῦ σαντορινίτου (Σαντορίνη), πολλῶν ἀνδεσιτῶν (Αἴγινα, Μέθανα) καί τινων λιπαριτῶν (Ὀξύλιθος Εὐβοίας). Γ. Κ. Γ.

ὑπερσθενία (ἡ). Ἡ ἔξαρσις τῶν δυνάμεων, ἥτις παρακολουθεῖ τὰς φλεγμονώδεις νόσους (Littré)· ὑπεραύξησις τοῦ φυσικοῦ σθένους τοῦ ὀργανισμοῦ, ὑπερέντασις μυϊκή. Μ. Ν. Κ.

ὑπερσθενικός, —*ή*, —*όν*· ὁ σχετιζόμενος μὲ τὸ ὀρυκτὸν *ὑπερσθενής*.

Ὑπερσθενικὸς ἀνδεσίτης· βλ. *ἀνδεσίτης*.

Ὑπερσθενικὸς βασάλτης· βλ. *βασάλτης*.

Ὑπερσθενικὸς γνεύσιος. Πέτρωμα ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *πυροξενικῶν γνευσίων*, συνιστάμενον ἐξ ἀστρίων, χαλαζίου καὶ ὑπερσθενοῦς (βλ. *γνεύσιος*).

Ὑπερσθενικὸς γρανίτης· βλ. *γρανίτης*.

Ὑπερσθενικὸς δακίτης· βλ. *δακίτης*.

Ὑπερσθενικὸς διαβάσης. *Διαβάσης* (βλ λ.) περιέχων ἀφθόνως ρομβικόν τινα πυρόξενον καὶ δὴ ὑπερσθενῆ. Ὑπερσθενικοὶ διαβάσαι παρουσιάζονται πολλαχοῦ, ὡς π. χ. εἰς Ἀγγλίαν, Σουηδίαν, Κοννεκτικούτην τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὑπερσθενικὸς διορίτης· βλ. λ. *διορίτης*.

Ὑπερσθενικὸς μονζονίτης. Μονζονίτης περιέχων ὡς κύριον συστατικὸν ρομβικόν τινα πυρόξενον, καὶ ἰδίᾳ ὑπερσθενῆ.

Ὑπερσθενικὸς πορφυρίτης· βλ. *πορφυρίτης*.

Ὑπερσθενικὸς συηνίτης. *Συηνίτης* (βλ. λ.), περιέχων ὡς κύριον συστατικὸν ρομβικόν τινα πυρόξενον, καὶ δὴ ὑπερσθενῆ.

Ὑπερσθενικὸς τραχείτης. *Τραχείτης* (βλ λ.) περιέχων ὡς κύριον συστατικὸν ὑπερσθενῆ. Καθαροὶ ὑπερσθενικοὶ τραχεῖται ἄνευ βιοτίτου καὶ διοψιδίου εἶναι γνωστοὶ ἐκ τοῦ Popocatepetl.

ὑπερσθενίτης (ὁ) (Hypersthenit) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πυροξενιτῶν* καὶ περιέχον ὡς κύριον συστατικὸν ὑπερσθενῆ. Γ. Κ. Γ.

ὑπερσιτίζω· σιτίζω, τρέφω ὑπερβολικά, κάμνω τινὰ νὰ φάγῃ πλέον τοῦ κανονικοῦ πρὸς πάχυνσιν.

ὑπερσιτισμὸς (ὁ). Παροχὴ ὑπερβολικῆς ποσότητος τροφῆς· || αἱ συνέπειαι ἐκ τοῦ ὑπερσιτισμοῦ.

— [*Ἰατρ.*] Ὁ *ὑπερσιτισμός*, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς ἓν ἀπὸ τὰ καλύτερα μέσα θεραπείας τῆς φυματιάσεως, τείνει σήμερον εἰς τὸ νὰ ἐγκαταλειφθῇ, ἕνεκα τῶν ἀτόπων, τὰ ὁποῖα προεκάλεσεν ἡ κατάχρησις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θεραπευτικῆς ταύτης μεθόδου, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν πάντοτε νὰ ὑπερβῇ τις τὴν πεπτικὴν ἱκανότητα ἑκάστου ἀρρώστου. Ἐν τούτοις εἰς τὴν φυματίωσιν τῶν παίδων ὁ ὑπερσιτισμὸς εἶναι πολλάκις ἀναγκαῖος, ὅταν ἐφαρμόζεται μεθοδικῶς, διότι τὸ παιδίον χρειάζεται ὄχι μόνον τὴν καθημερινὴν πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ χρησιμοποιουμένην τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνην, ἡ ὁποία προορίζεται διὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς διὰ μέσου τῶν νεφρῶν, τοῦ δέρματος καὶ τῶν πνευμόνων σημαντικὰς ἀπωλείας ἀζώτου καὶ ἄνθρακος καὶ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἀπίσχνανσιν τῶν ἱστῶν καὶ τῶν μυῶν τοῦ ἀρρώστου, ὡς καὶ ἐκείνην, ἥτις εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ὁ ὑπερσιτισμὸς οὗτος δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ ἁπλῶς τὴν αὔξησιν τοῦ βάρους τοῦ παιδίου, ἀλλὰ τὴν μυϊκὴν ἐπανόρθωσιν αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας, τῆς τροφῆς χορηγουμένης ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῶν συνηθειῶν ἑκάστου ἀρρώστου. Οἱ ἐκ τοῦ ὑπερσιτισμοῦ κίνδυνοι δὲν εἶναι ὀλίγοι, διότι συχνάκις ἐπέρχονται σοβαραὶ πεπτικαὶ διαταραχαί, αἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπειλήσουν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν τοῦ ἀρρώστου. Πολλάκις αἱ μητέρες

Digitized by Google

ὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ δυναμώσῃ τὸ τέκνον των, ροβαίνουν εἰς τὸν ὑπερσιτισμὸν αὐτοῦ. Ὅταν τὸ ρέφος λαμβάνῃ ποσότητα γάλακτος ἀνωτέραν ῆς πεπτικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος καὶ τῶν ἀναγκῶν οῦ ὀργανισμοῦ του, ἔχει συχνότατα πεπτικὰς διααραχάς, τῶν ὁποίων συνήθης ἐκδήλωσις εἶναι οἱ μετοι, ἡ διάρροια ἢ ἡ δυσκοιλιότης καὶ αἱ ἐπαολουθοῦσαι διαταραχαὶ τῆς θρέψεως, ἐκδηλούιεναι διὰ φαινομενικῆς ὑπερθρεψίας μὲ μαλθαὰς σάρκας ἢ δι' ὑποθρεψίας, ἥτις δύναται νὰ ϑάσῃ μέχρι καχεξίας, ἢ ἀκόμη διὰ δερματοπαιειῶν, οἷαι εἶναι τὸ ἔκζεμα καὶ αἱ διάφοροι κνιώσεις. Ὁ ὑπερσιτισμὸς οὗτος παρατηρεῖται ἰδίᾳ ὶς τὰ βρέφη, τῶν ὁποίων ὁ θηλασμὸς εἶναι ἀκαόνιστος, ἔτι δὲ περισσότερον εἰς τὰ τεχνητῶς γαουχούμενα βρέφη, τῶν ὁποίων τὰ γεύματα εἶναι τολὺ ἄφθονα καὶ δὲν ἔχουν ἀρκετὸν χρονικὸν ιάστημα μεταξύ των. Σ. ΒΕΡΑΣ

ὑπερσκελετὸς (ὁ) *[Κοινων.]*. Ἑτέρα ἀπόδοσις ν τῇ ἑλληνικῇ τοῦ γερμανικοῦ κοινωνιολογικοῦ ὅρου Überbau (βλ. λ. *ἐποικοδόμημα*).

ὑπέρσοφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὑπερβολικά, λίαν οφός, σοφώτατος, πάνσοφος.

ὑπερστέγασμα, *—ατος* (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος ἐπικρατήσας, προταθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Παλάσκα πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ νεοφανοῦς τότε (1870) γαλλικοῦ ὅρου superstructures, σημαίνοντος δὲ τὸ *πρόστεγον*, τὸ *ἐπίστεγον* καὶ τὸ *μεσόστεγον* συλλήβδην, ἅμα δὲ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν θωρηκτῶν μάλιστα καὶ τῶν πυργωτῶν ὑπερπήγματα, τὰ χρησιμεύοντα διὰ τὴν εὔθετον ἐνδιαίτησιν τῶν ἀνδρῶν ἢ χειρισμὸν τῶν ἀγκυρῶν ἢ τῶν ὅπλων τοῦ πλοίου. Τῶν ἄνω ἐπιφανειῶν τῶν ὀροφῶν τῶν ὑπερστεγασμάτων εὑρισκομένων ἰσοϋψῶς περίπου ὑπεράνωθεν τοῦ καταστρώματος, ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἐπικοινωνία γίνεται μέσῳ τῶν σπαρντέκς. Σ. Ε. Λ.

ὑπερστερεοσκοπία (ἡ) *[Φυσ.]*. Κλάδος τῆς φυσικῆς, ἀσχολούμενος μὲ τὴν στερεοσκοπικὴν παράστασιν λίαν μεμακρυσμένων ἢ μικρῶν ἀντικειμένων. Ἐκ τῆς στερεοσκοπίας εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀνάγλυφον ἀντικείμενον, εὑρισκόμενον πέραν τῆς ἀκτῖνος τῆς στερεοσκοπικῆς ὁράσεως, φαίνεται ὡς ἐπίπεδον. Θεωρητικῶς ἡ ἀπόστασις αὕτη ἀνέρχεται εἰς 450 μέτρα, πλὴν ἀπὸ τῶν 225 μέτρων καὶ πέραν ἡ αἴσθησις τοῦ ἀναγλύφου ἐλαττοῦται κατὰ πολύ. Οὕτως ἀεροπόροι ἱπτάμενοι εἰς μέγα ὕψος δὲν δύνανται νὰ ἀντιληφθῶσιν ἐπακριβῶς τὰς ἀναγλύφους ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, ἐκτὸς ἂν τὸ ὕψος τοῦ ἡλίου ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα εἶναι ἀρκούντως μικρόν, ὥστε νὰ σχηματίζωνται μεγάλαι σκιαί, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐξάρσεων τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν στερεοσκοπικὴν αὐτῶν ὅρασιν. Ἡ ὑπερστερεοσκοπία, χρησιμοποιοῦσα ἰδίας μεθόδους, ἐπιζητεῖ τὴν ἄρσιν τῶν ἐμποδίων τούτων τῆς εὐκρινοῦς ὁράσεως, πρὸς ἃ συνδέεται καὶ ἡ λύσις πλήθους ἄλλων σπουδαίων ζητημάτων.

Αἱ μέθοδοι λήψεως ὑπερστερεοσκοπικῶν εἰκόνων εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς τῆς ἁπλῆς στερεοσκοπίας καὶ συνίστανται εἰς τὴν λῆψιν δύο φωτογραφιῶν τοῦ ἐν ὄψει ἀντικειμένου, ἐκ δύο σημείων μεμακρυσμένων ἀπ' ἀλλήλων. Συγκεκριμένως δέ. διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὑπερστερεοσκοπικῆς εἰκόνος ἐμψύχου, ἀρκεῖ ἡ λῆψις δύο φωτογραφιῶν τούτου διὰ φωτογραφικῆς μηχανῆς. ἧς οἱ ἀντικειμενικοὶ φακοὶ ἀπέχουσι πολὺ μεταξύ των. Διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὅμως ἀναλόγου εἰκόνος τοπίου τινὸς εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῶσι δύο διαδοχικαὶ αὐτοῦ ὄψεις, ἐκ δύο σημείων κειμένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου καὶ ἀπὸ ἀποστάσεως ἀναλόγου πρὸς τὴν ἀπόστασιν τὴν μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου ἐφ' οὗ κεῖται τὸ φωτογραφούμενον καὶ τοῦ ἐπιπέδου ἀφ' οὗ συντελεῖται ἡ φωτογράφησις εἰς τὴν ἁπλῆν στερεοσκοπίαν ἡ ἀπόστασις τῶν ἀντικειμενικῶν φακῶν εἶναι ἴση πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπόστασιν. Εὐρυτάτη χρῆσις τῶν μεθόδων τούτων ἐγένετο διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου πρὸς ἐπισήμανσιν ὀχυρώσεων ἢ θέσεων πυροβολαρχιῶν τοῦ ἀντιπάλου ἀπὸ ἀεροπλάνων. Ἡ ὑπερστερεοσκοπία χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀντικειμένων, τῶν ὁποίων θέλομεν ν' ἀντιληφθῶμεν σαφέστερον τὰς λεπτομερείας.

Αἱ ὑπερστερεοσκοπικῶς λαμβανόμεναι εἰκόνες ἔχουσι τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν εἶναι πρακτικαί, καθόσον παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐφαρμόσουν ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης εἰς ὡρισμένον μέγεθος, ἀνάλογον πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπόστασιν, καὶ νὰ τοποθετηθῶσιν εἰς στερεοσκόπιον τῆς χειρός. Τὸ ἐπιτυγχανόμενον δὲ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι αἰσθητικῶς ἄρτιον. Διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ μειονεκτήματος τούτου κατέφυγον εἰς γνωστὸν φαινόμενον τῆς ὀπτικῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον ὕαλος χρωματισμένη διὰ βασικοῦ τινος χρώματος ἀπορροφεῖ τὰ συμπληρωματικὰ τοῦ χρωματισμοῦ της χρώματα. Ἐὰν παρατηρήσωμεν δύο εἰκόνας τετυπωμένας διὰ συμπληρωματικῶν χρωμάτων, π. χ. μίαν ἐρυθροῦ-πορτοκαλιόχρου καὶ μίαν πρασινοκυανοῦ, διὰ μέσου ὑάλου χρώματος ἐρυθροῦ-πορτοκαλιόχρου, ἡ πρώτη καθίσταται δυσδιάκριτος, ἀντιθέτως πρὸς τὴν δευτέραν, ἥτις θὰ φαίνεται μαύρη· ἐνῷ μεταχειριζόμενοι ὕαλον χρώματος πρασινοκυανοῦ, θὰ ἔχωμεν ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἤτοι ἡ πρώτη εἰκὼν θὰ φαίνεται μαύρη καὶ ἡ δευτέρα θὰ καταστῇ δυσδιάκριτος. Διὰ νὰ λάβωμεν πρακτικῶς τὸ στερεοσκοπικὸν ἀνάγλυφον ἐξ ἑνὸς μόνου ἀντιτύπου, ἀρκεῖ, κατ' ἀκολουθίαν, νὰ ἐκτυπώσωμεν τὰς δύο εἰκόνας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φύλλου χάρτου, τὴν μίαν ὕπερθεν καὶ δεξιώτερον τῆς ἄλλης, ὥστε νὰ μὴ συμπέσουν ἀκριβῶς, φροντίζοντες, ὥστε ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν εἰκὼν νὰ εἶναι χρώματος πρασινοκυανοῦ, ἡ δὲ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν χρώματος ἐρυθροῦ-πορτοκαλιόχρου. Ἐπὶ τῇ ἁπλῇ θέᾳ αἱ δύο αὗται εἰκόνες θὰ παρουσιάζουν χρωματισμὸν ἐλαφρῶς συγκεχυμένον καὶ ὄχι πολὺ εὐχάριστον. Παρατηροῦντες ὅμως τὰς εἰκόνας ταύτας μὲ χρωματιστὰ διόπτρα ἐξ ὑάλου ἢ ζελατίνης, καὶ συγκεκριμένως μὲ ὕαλον χρώματος ἐρυθροῦ-πορτοκαλιόχρου πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ καὶ μὲ ὕαλον χρώματος πρασινοκυανοῦ πρὸ τοῦ δεξιοῦ, θὰ ἴδωμεν μίαν εἰκόνα ἀνάγλυφον. Τὰς εἰκόνας ταύτας, ἐκτυπουμένας ἐπὶ ὑάλου καὶ προβαλλομένας κατόπιν ἐπὶ πετάσματος, δύνανται νὰ ἴδωσιν ἅπαντες οἱ θεαταί, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ τῶν περιγραφέντων χρωματιστῶν διόπτρων

Ἐκ τῆς τοιαύτης θέας τῶν εἰκόνων προκύπτουσιν οἱ κατωτέρω δύο κανόνες, ὅταν πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ ἔχωμεν τὴν ἐρυθρὰν-πορτοκαλιόχρουν ὕαλον καὶ πρὸ τοῦ δεξιοῦ τὴν πρασινοκυανῆν:

1) Τὰ λευκὰ ἀντικείμενα τῆς εἰκόνος φαίνονται ἐξέχοντα τοῦ χάρτου, ὅταν ἀριστερὰ εἶναι ἐκτυπωμένη ἡ πρασινοκυανῆ εἰκών, ὅπως ἐπίσης φαίνονται ἐξέχοντα καὶ τὰ μαῦρα, ὅταν ἀριστερὰ εἶναι ἐκτυπωμένη ἡ ἐρυθρὰ-πορτοκαλιόχρους εἰκών.

2) Τὰ λευκὰ ἀντικείμενα τῆς εἰκόνος φαίνονται παρουσιάζοντα βάθος ἐντὸς τοῦ χάρτου, ὅταν ἡ πρασινοκυανῆ εἰκὼν εἶναι ἐκτυπωμένη δεξιά, ὅπως ἐπίσης φαίνονται εἰσέχοντα καὶ τὰ μαῦρα, ὅταν ἡ πρασινοκυανῆ εἰκὼν εἶναι ἐκτυπωμένη ἀριστερά

Τελευταίως ὁ Ρουμᾶνος Νταπόντε ἐπέτυχε τὴν ἀνάγλυφον θέαν τῶν κινηματογραφικῶν ταινιῶν, ἄνευ χρησιμοποιήσεως χρωματιστῶν ὑάλων Ἡ μέθοδος τοῦ Νταπόντε συνίσταται εἰς τὴν ταυτόχρονον προβολὴν δύο ταινιῶν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ληφθεισῶν στερεοσκοπικῶς. Πρὸς τοῦτο αἱ δύο ἀρνητικαὶ ταινίαι τίθενται ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης εἰς μίαν μόνην θετικήν, τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνομεν μεταβάλλοντες ἀλληλοδιαδόχως τὸν φωτισμὸν αὐτῶν μέσῳ δύο περιστρεφομένων δίσκων. Ο δίσκοι οὗτοι ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ ρυθμίζωσι τὸν φωτισμὸν ἑκάστης κατὰ τρόπον, ὥστε ἀμφότεραι νὰ συγκεντρώνουν τὴν αὐτὴν ποσότητα φωτὸς ἐπὶ τῆς ὀθόνης. —Ω

ὑπερστράτηγος (ὁ) *[Βυζ.]*. Ἐκαλεῖτο καὶ οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ στρατηγὸς διοικητὴς μιᾶς περιφερείας. Ὁ τίτλος οὗτος δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἐπισήμως παραδεδεγμένων ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ. ἀναφέρεται δὲ μόνον ὑπό τινων χρονογράφων, ἄλλοτε μὲν πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀρχιστρατήγου δηλαδὴ τοῦ *δομεστίκου τῶν σχολῶν* (τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως), καὶ ἄλλοτε πρὸς δήλωσιν τοῦ στρατηγοῦ διοικητοῦ ἑνὸς θέματος. Ν. ΚΛΣ

ὑπερσυντέλικος (ὁ) *[Γραμματ.]*. Καλεῖται *ὑπερσυντέλικο.*, ἐσφαλμένως δὲ καὶ *ὑπερσυντελικὸς* (λατ plusquamperfectum) ὁ χρόνος τοῦ ρήματος, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται τὸ τετελεσμένον ἐν τῷ παρελθόντι. Ἡ σχέσις ἄρα τοῦ ὑπερσυντελίκου πρὸς τὸν παρακείμενον εἶναι οἵα ἡ τοῦ παρατατικοῦ πρὸς τὸν ἐνεστῶτα: ἐγεγράφει=εἶχε γράψει (ἦτο ἡ γραφὴ ἦτο τετελεσμένη πρὸ ἄλλης τινὸς πράξεως, τελεσθείσης ἐν τῷ παρελθόντι). Ἐνίοτε ὅμως διὰ τοῦ ὑπερσυντελίκου δηλοῦται ὅτι πρᾶξίς τις δὲν εἶχε μὲν τελεσθῆ πρὸ ἄλλης τινὸς πράξεως, ἀλλ' ἔγινε μετ' αὐτὴν τοσοῦτον ταχέως, ὥστε ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον ἐκφράζεται ὡς τελεσθεῖσα πρὸ τῆς ρηθείσης πράξεως (*Ξενοφ.* Ἀνάβ. 6,2.8): «εὐθὺς τά τε χρήματα ἐκ τῶν ἀγρῶν συνῆγον καὶ αἱ πύλαι ἐκέκλειντο» = καὶ ἀμέσως, αὐτοστιγμεὶ σχεδὸν αἱ πύλαι εὑρέθησαν κλεισμέναι (5, 2, 15 : «καταθέμενοι τὰ ὅπλα. ἐν χιτῶνι μόνον ἀνέβησαν καὶ ἄλλος ἄλλον εἷλκε καὶ ἄλλος ἀνεβεβήκει καὶ ἡλώκει τὸ χωρίον». Ὁ ὑπερσυντέλικος ἐξεφέρετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συνήθως μὲν μονολεκτικῶς, ἐνίοτε δὲ καὶ περιφραστικῶς διὰ τοῦ βοηθητικοῦ ρήματος *ἦν* καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου («οὐκ ἦν πρεσβεία τότε ἀπεσταλμένη» = οὐκ ἀπέσταλτο κλ.), πρβλ καὶ λατ. dictum, factum erat κλ = εἴρητο, ἐπεποίητο ἢ ἐγεγόνει. Ἡ περιφραστικὴ δήλωσις τοῦ ὑπερσυντελίκου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέβαλε τὴν μονολεκτικήν, οὕτω δὲ σήμερον ὁ περιφραστικὸς ὑπερσυντέλικος ἐπεκράτησε καθ' ὁλοκληρίαν: εἶχα κάμει, εἶχε σηκωθῆ ἦταν πλυμένα τὰ ρούχα, «ἡ μάννα μου, ὅταν χήρεψε, δὲ(ν) μ' εἶχε γεννημένον» (δημ. ᾆσμ.). Ὁ περιφραστικὸς παρακείμενος παρατηρεῖται καὶ εἰς ὅλας τὰς νέας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας (ρωμανικάς, γερμανικὰς κλ.) Τὸ α' ἑνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεργητικοῦ ὑπερσυντελίκου ἔληγε κατ' ἀρχὰς εἰς —σα (ὡς παρ' Ὁμήρῳ): ἐτεθήπεα κλ. καὶ ἀναυξήτως πεποίθεα, κατόπιν δὲ εἰς *—η* (κατὰ συναίρεσιν τοῦ ρηθέντος *—εα* εἰς *—η*, ὡς ἀπαντᾷ λ. χ. εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἀττικήν): ἐλελύκη, ἐπεποιήκη κλ., καὶ βραδύτερον εἰς *—ειν*: ἐλελύκειν, ἐπεποιήκειν κ.οὕ.κ. Τὰ δυϊκὰ δὲ καὶ πληθυντικὰ πρόσωπα ἔληγον παλαιότερον εἰς *—ετον*, *—έτην*, *—εμεν*, *—ετε*, *—εσαν*, ἀλλ' εἶτα μόνον τὸ γ' πληθυντικὸν ἔληγεν εἰς *—εσαν*, τὰ δὲ λοιπὰ πρόσωπα εἰς *—ειτον*, *—ειτην*, *—ειμεν*, *—ειτε* (βλ. *Ι. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημ. Ἀναγνωσμ. Β', Ἀθῆναι 1930, σελ 271 κ. ἑξ.). Γ. Π. Α.

ὑπέρτακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ ὑπεράνω, ἀνώτερος ἐπιταγῆς, ὁ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως μόνης καὶ ἀνωτέρας ἐννοίας ἠθικοῦ νόμου ἐπιβαλλόμενος.

—ὑπέρτακτα ἔργα. Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία διακρίνει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ (praecepta Dei), αἵτινες εἶναι καθήκοντα πάντων, ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν συμβουλῶν (consilia evangelica), αἵτινες δὲν εἶναι καθήκοντα πάντων, ἀλλὰ προτροπαὶ τελειότητος, ἃς οὐ πάντες χωροῦσι (*Ματθ.* 19, 12). Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν εἶναι ὁ ὅρος τῆς ἐπιτυχίας τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἡ ἐκπλήρωσις τῶν συμβουλῶν εἶναι ὁ ὅρος τῆς ἐπιτυχίας ἀνωτέρας τινὸς τελειότητος. Ὁ μὴ ἐκπληρῶν τὰς ἐντολὰς ἁμαρτάνει, ὁ μὴ ἐκπληρῶν τὰς εὐαγγελικὰς συμβουλὰς δὲν ἁμαρτάνει, ἀλλὰ δὲν ἐπιτυγχάνει τῆς μείζονος τελειότητος. Ἀριθμοῦσι συνήθως τρεῖς εὐαγγελικὰς συμβουλάς, τὴν ἑκουσίαν πτωχείαν, τὴν παρθενίαν καὶ τὴν ὑπακοήν, τὰς πληρουμένας ἰδίᾳ ἐν τῷ μοναχικῷ βίῳ Ὁ τελῶν τὰς εὐαγγελικὰς συμβουλὰς τελεῖ ὑπέρτακτα ἔργα (opera supererogatoria), ἅτινα, παρέχοντα αὐτῷ μείζονά τινα τελειότητα, δύνανται διὰ τῆς περισσείας τῶν ἀξιομισθιῶν αὐτῶν νὰ βοηθήσωσι καὶ τὸν πλησίον. Ἡ δυτικὴ δηλαδὴ Ἐκκλησία, καὶ δὴ ὁ πάπας, διὰ τῶν ἀξιομισθιῶν τούτων, ὡς καὶ τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν θησαυρὸν τῶν ἀξιομισθιῶν, δύνανται νὰ παρέχωσιν ἄφεσιν τῶν προσκαίρων ποινῶν, ἃς πρέπει τις νὰ ἀποτίσῃ εἴτε ἐν τῷ παρόντι βίῳ εἴτε ἐν τῷ καθαρτηρίῳ πυρί. Κ. Ι. Δ.

ὑπέρτασις, *—εως* (ἡ). Καλεῖται *ὑπέρτασις* ἢ *ὑπερπίεσις* ἡ αὔξησις τῆς ἐν ταῖς ἀρτηρίαις πιέσεως τοῦ αἵματος. Μολονότι ὁ καθορισμὸς τοῦ μεταξὺ φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς πιέσεως ὁρίου τυγχάνει δυσχερής, ἐν τούτοις θεωρεῖται ὑπερπίεσις διὰ μὲν τὴν μεγίστην ἡ ἀνωτέρα τῶν 14 ἢ 15 ἑκατοστομέτρων ὑδραργύρου πίεσις, διὰ δὲ τὴν ἐλαχίστην ἡ ἀνωτέρα τῶν 9 ἢ 10 ἑκατοστομέτρων. Σημειωτέον ὅμως ὅτι πίεσις, ἥτις δι' ἓν ἄτομον θεωρεῖται φυσιολογική, δυνατὸν νὰ εἶναι παθολογικὴ δι' ἄλλο. Εἰς τὴν μεγίστην πίεσιν, 16 π.χ., θὰ ἀποδώσωμεν ἄλλην σημασίαν διὰ τὸν ἔχοντα 11—12 καὶ ἄλλην διὰ τὸν ἔχοντα 14 ἢ 15.

Ἡ ἀρτηριακὴ ὑπερπίεσις εἶναι σπανιωτάτη κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν, σπανία κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐνηλικιώσεως καὶ συχνότερα μετὰ τὸ 40όν, καὶ δὴ τὸ 50ὸν ἔτος, ἀπαντᾷ δὲ συνηθέστερον εἰς τὸν ἄνδρα ἢ εἰς τὴν γυναικα. Ὁ καθεστηκὼς βίος. αἱ ἐπανειλημμέναι συγκινήσεις, ἡ δαψιλὴς καὶ ἐκλεκτὴ τροφή, τὰ ἄφθονα ὑγρὰ καὶ αἱ παντὸς εἴδους καταχρήσεις ἔχουν ὡς ἐπακολούθημα τὴν αὔξησιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Αἰτιολογικὸς παράγων οὐχὶ ἀσήμαντος δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ κληρονομικότης, οὐχὶ σπανίως δ' ἐν τῷ κληρονομικῷ τῶν πασχόντων ἀναφέρονται θάνατοι ἐξ ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας, στηθάγχης ἢ καρδιακῆς ἀνεπαρκείας.

Μέγας ἀριθμὸς ὑπερπιέσεων, ἰδίᾳ ἐπὶ προκεχωρημένης ἡλικίας ἀτόμων, παρὰ τὰς ἐπισταμένας ἐξετάσεις τῶν νεφρῶν, τοῦ καρδιαγγειακοῦ συστήματος καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων, εἰς οὐδένα αἰτιολογικὸν παράγοντα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ (ἰδιοπαθὴς ἀρτηριακὴ ὑπερπίεσις). Ἡ σύφιλις, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ κατὰ Wassermann ἀντίδρασις εἶναι θετική, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ὡς αἴτιον τῆς ὑπερπιέσεως. Ἐν τούτοις αἱ ὑπερπιέσεις τῶν νεαρῶν τὴν ἡλικίαν ἀτόμων, τῶν ἐπικτήτως ἢ κληρονομικῶς συφιλιδικῶν, θὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν σύφιλιν. Αἱ νόσοι τῆς θρέψεως, καὶ ἰδίᾳ ὁ διαβήτης, οὐρικὴ δυσκρασία, ἡ παχυσαρκία, οὐχὶ σπανίως συνοδεύονται ὑπὸ ἀρτηριακῆς ὑπερπιέσεως. Αἱ ἐξωγενεῖς δηλητηριάσεις, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ ὑδραργυρισμός, καὶ ἰδίᾳ ἡ μολυβδίασις, προκαλοῦσι μονίμους ἀρτηριακὰς ὑπερπιέσεις, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς βλάβην τοῦ νεφροῦ. Αἱ παθήσεις τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, ὡς ὁ ὑπερθυρεοειδισμὸς καὶ ἡ ἐμμηνόπαυσις πολλάκις παρακολουθοῦνται ὑπὸ ἀρτηριακῆς ὑπερπιέσεως. Α ὑπερπιέσεις αὗται ἀφορῶσι συχνότερον τὴν μεγίστην, μολονότι ἐπὶ σοβαρῶν περιπτώσεων καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀρτηριακὴ πίεσις αὐξάνει. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐπέρχεται διαταραχὴ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ρυθμίζοντος τὴν ἀρτηριακὴν πίεσιν.

Αἱ ὑποξεῖαι καὶ χρόνιαι νεφρίτιδες ἀκολουθοῦνται συχνάκις ὑπὸ ἀρτηριακῆς ὑπερπιέσεως, σπανιώτερον αἱ ὀξεῖαι νεφρίτιδες, οὐδέποτε δὲ αἱ νεφρώσεις. Οὐχὶ σπανίως ὅμως αἱ χρόνιαι νεφρίτιδες εἶναι ἀποτελέσματα ὀξειῶν νεφριτίδων,

Digitized by Google

ἐπερχομένων κατόπιν λοιμώδους τινὸς νόσου, ἰδίᾳ ὀστρακιᾶς, τύφου ἢ φυματιάσεως καὶ συφίλιδος.

Ὡς ἔχει ἤδη ἀποδειχθῆ, τὸ νευροφυτικὸν σύστημα ἐπεμβαίνει εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς ἐν ταῖς ἀρτηρίαις πιέσεως. Διαταραχὴ τῆς λειτουργίας ταύτης ἐπέρχεται ἐξ ἀμέσου ἐπὶ τοῦ κέντρου ἐρεθίσματος ἢ ἐξ ἐμμέσου ἐπὶ τῶν περιφερικῶν νευρικῶν διακλαδώσεων. Γνωστὸν ἐξ ἄλλου τυγχάνει ὅτι ὁ ἀγγειακὸς τόνος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς λειτουργίας τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος, ὑποκειμένου εἰς διεστώσας ἐνεργείας τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων. Ἡ ὑπερπαραγωγὴ ἀδρεναλίνης ἐξ ὑπερλειτουργίας τῶν ἐπινεφριδίων προκαλεῖ ὑπερτονίαν τοῦ συμπαθητικοῦ καὶ αὔξησιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Αἱ κλινικαὶ ὅμως καὶ πειραματικαὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι, πλὴν σπανίων περιπτώσεων, ἡ ἐπινεφριδικὴ ὑπερλειτουργία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ μόνιμον αὔξησιν τῆς πιέσεως, ὅτι σπανίως παρατηρεῖται ἀδρεναλιναιμία εἰς τοὺς ὑπερτασικούς, ὡς καὶ παθολογοανατομικαὶ τῶν ἐπινεφριδίων ἀλλοιώσεις κατὰ τὴν νεκροτομίαν. Αἱ ὑπολειτουργίαι τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος καὶ τῶν ᾠοθηκῶν εἶναι ἱκαναὶ νὰ προκαλέσωσιν ὑπερπίεσιν, ὡς τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὴν περίοδον τῆς παύσεως τῆς ἐμμήνου ῥοῆς. Ὡς ἐκ τῆς ἀνταγωνιστικῆς ἐνεργείας τῶν δύο ὁμάδων τῶν ἀδένων ἔσω ἐκκρίσεως, ἡ παγκρεατικὴ ἀνεπάρκεια ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ἐπινεφριδικὴν ὑπερέκκρισιν, ἐξ οὗ ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς ἰνσουλίνης εἰς περιπτώσεις τινὰς ὑπερπιέσεως. Παραδέχονται ὅτι ἡ μολυβδίασις ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ κέντρου, τοῦ κανονίζοντος τὴν λειτουργίαν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως.

Συγγραφεῖς τινες ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ παρουσία γενικῆς ἀρτηριοσκληρώσεως, συνεργοῦντος ἢ μὴ καὶ τοῦ ἀρτηριακοῦ σπασμοῦ, συνεπάγεται περιφερικὸν κώλυμα καὶ αὔξησιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Ὡς ἀπεδείχθη ὅμως, ἐνδέχεται νὰ ὑπάρξῃ ἀρτηριοσκλήρωσις ἄνευ ἀρτηριακῆς ὑπερπιέσεως, ἡ δὲ ὑπερπίεσις δύναται νὰ ἐπιφέρῃ δευτεροπαθῶς ὑπερτροφίαν καὶ σκλήρυνσιν τῶν ἀρτηριακῶν τοιχωμάτων. Ὑπεστήριξάν τινες ὅτι ἡ ἀρτηριακὴ ὑπερπίεσις ὀφείλεται εἰς σκλήρυνσιν τῶν μικρῶν ἀρτηριῶν καὶ τριχοειδῶν (ἀρτηριοτριχοειδικὴ σκλήρυνσις), ἄλλοι εἰς τὴν ὕπαρξιν καθολικοῦ σπασμοῦ τῶν ἀγγείων καὶ τέλος τινὲς παραδέχονται τὴν ὕπαρξιν ἀρτηριακῆς ὑπερτονίας, ἤτοι αὐξήσεως τοῦ τόνου τῶν λείων μυϊκῶν ἰνῶν τῶν ἀρτηριῶν.

Συμπτωματολογία. Ἡ ἀρτηριακὴ πίεσις ἐνδέχεται κατ' ἀρχὰς νὰ παραμείνῃ λανθάνουσα, ἀνακαλύπτεται δὲ ὅλως τυχαίως ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, ὅταν τὰ ἔχοντα ηὐξημένην τὴν ἀρτηριακὴν πίεσιν ἄτομα ὑποβάλλωνται εἰς κλινικὴν ἐξέτασιν δι' ἄλλην τινὰ συγκεκριμένην πάθησιν. Ἄλλοτε παρακολουθεῖται ἡ ἀρτηριακὴ πίεσις ὑπὸ ἐλαφρῶν ὑποκειμενικῶν ἐνοχλημάτων, ὡς ἡμικρανίας, παλμῶν ζάλης, βόμβων τῶν ὤτων κλπ., ἐνῷ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐκδηλοῦται ἀποτόμως διὰ στηθαγχικῶν παροξυσμῶν, ἐπανειλημμένων ἐπιστάξεων, παροδικῆς ἡμιπληγίας, συμπτωμάτων ἀπὸ τοῦ νεφροῦ, ὡς οἰδημάτων, λευκωματουρίας ἢ διὰ σημείων ἀνεπαρκείας τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας. Ἡ κεφαλαλγία εἶναι πρώϊμον σημεῖον τῆς ἀρτηριακῆς ὑπερπιέσεως, ἀναφαίνεται συνήθως κατὰ τὴν 5ην ἢ 6ην πρωϊνήν, ἐντοπίζεται κατὰ τὴν μετωπιαίαν, τὴν κροταφικὴν ἢ συνηθέστερον κατὰ τὴν ἰνιακὴν χώραν ἢ τὸν αὐχένα, ὑποχωρεῖ δὲ κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας. Ἐνίοτε ἐμφανίζεται κατὰ παροξυσμοὺς (κεφαλαλγικαὶ κρίσεις), ἰδίᾳ κατὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν, καὶ ἀκολουθεῖται ὑπὸ ἰλίγγου, ναυτιάσεων, ἄλλοτε δὲ λαμβάνει μορφὴν ὀφθαλμικῆς ἡμικρανίας, συνοδευομένης καὶ ὑπὸ διαταραχῶν τῆς ὁράσεως. Ἄλγη οὐχὶ σπανίως παρατηροῦνται, ἑδρεύοντα κατὰ τὴν ῥάχιν, τὴν ὀσφὺν ἢ κατὰ τὴν προκάρδιον χώραν. Αἱ μυρμηκιάσεις καὶ αἱμωδιάσεις τῶν ἄκρων, ἡ αἴσθησις νεκρώσεως τῶν δακτύλων, εἶναι ἐκδηλώσεις ἀγγειοκινητικῶν διαταραχῶν. Ἡ ἀϋπνία δὲν εἶναι σπάνιον σύμπτωμα. Συνήθως μετὰ τινας ὥρας ὕπνου ὁ ἄρρωστος ἀφυπνίζεται, ἐνίοτε κατόπιν τρομακτικοῦ τινος ὀνείρου. Ἄλλοτε ἡ ἀϋπνία ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίμονον κεφαλαλγίαν ἢ εἰς τὴν συχνουρίαν. Αἱ ἀκουστικαὶ διαταραχαὶ συνίστανται εἰς βαρηκοΐαν καὶ βόμβον τῶν ὤτων, ὅστις ὅταν ὑπάρχῃ εἶναι ἐπίμονος, σπανίως δὲ παρατηροῦνται καὶ παροδικαὶ κωφώσεις. Ὁ ἴλιγγος ἐνίοτε ἐμφανίζεται ἀποτόμως, συνηθέστερον ὅμως ἐγκαθίσταται βαθμηδόν. Αἱ διαταραχαὶ τῆς ὁράσεως συνίστανται εἰς ἐλάττωσιν τῆς ὀξύτητος τῆς ὁράσεως, εἰς ἡμιανοψίαν, παροδικὴν ἀμαύρωσιν, καθ' ἣν διὰ τῆς ὀφθαλμολογικῆς ἐξετάσεως διακρίνει τις σπασμὸν τῶν ἀρτηριῶν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἄνευ ἀλλοιώσεων τοῦ χιτῶνος τούτου.

Αἱ αἱμορραγίαι, ἃς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαντήσωμεν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, συνίστανται εἰς ἐπιστάξεις, αἵτινες ἐπαναλαμβανόμεναι καθίστανται ἀνησυχητικαί, αἱμορραγίας τοῦ ἐπιπεφυκότος, τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς (ἀμβλυωπία, παρεμβολὴ ὁμιχλώδους πέπλου), τῆς μήτρας κλπ.

Ἡ αὔξησις ὅμως τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως ἀποτελεῖ τὸ θεμελιῶδες σημεῖον, ἐνδέχεται δὲ ἡ μεγίστη νὰ ἀνέλθῃ εἰς 20, 25 ἢ σπανιώτατα εἰς 30 ἑκατ., ἡ δὲ ἐλαχίστη εἰς 11, 13 καὶ 15. Ἡ καρδία ἐλαφρῶς ὑπερτρέφεται, οἱ τόνοι καὶ ὁ ρυθμὸς αὐτῆς οὐδόλως μεταβάλλονται, τὸ ἠλεκτροκαρδιογραφικὸν διάγραμμα παραμένει φυσιολογικὸν ἢ παρατηρεῖται ἀριστεροτυπία, ὡς μόνον δὲ στηθοσκοπικὸν σημεῖον ἀνευρίσκομεν τὴν αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ δευτέρου ἀορτικοῦ τόνου. Ἡ ποσότης τῆς ἐν τῷ αἵματι οὐρίας ἐνδέχεται νὰ αὐξηθῇ, συνηθέστερον ὅμως παραμένει αὕτη φυσιολογική· ἐνίοτε παρατηρεῖται αὔξησις τοῦ ἰξώδους τοῦ αἵματος, τῆς χολοστεαρίνης καὶ τοῦ σακχάρου.

Ἐνδέχεται ἡ πάθησις νὰ περιορισθῇ ἐπ' ἄπειρον εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον, ἰδίᾳ ὅταν διὰ τῆς ἐγκαίρου ἐφαρμογῆς τῆς ἑκάστοτε ἐνδεικνυομένης θεραπείας ἐπιτευχθῇ ἡ ἐλάττωσις τῆς πιέσεως, δυνατὸν ὅμως καὶ ἐπιπλοκή τις νὰ ἀποτελέσῃ τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν λανθανούσης τινὸς ὑπερτονικῆς. Αἱ σοβαραὶ ἐπιπλοκαὶ τῆς περιόδου ταύτης ἀποδίδονται εἰς τὴν ὑψωμένην πίεσιν καὶ τὰς ἀλλοιώσεις τῆς καρδίας, τῶν περιφερικῶν ἀγγείων καὶ τοῦ νεφροῦ.

Σοβαρώτεραι πασῶν τῶν αἱμορραγιῶν εἶναι αἱ ἐγκεφαλικαί, αἵτινες λαμβάνουσι συνήθως ἀπότομον καὶ κεραυνοβόλον μορφήν, διότι, προσβαλλομένων ὑπὸ τῆς αἱμορραγίας τῶν πυρήνων τοῦ προμήκους μυελοῦ, ἐπέρχεται αἰφνίδιος θάνατος. Αἱ ἐγκεφαλικαὶ αἱμορραγίαι παρατηροῦνται συνήθως εἰς ἄτομα μέσης ἡλικίας, κατόπιν ὑπερτονικοῦ τινος παροξυσμοῦ, ἐπερχομένου ἐπὶ ὑπαρχούσης ἤδη ὑπερπιέσεως εἴτε κατά τινα προσπάθειαν πρὸς ἀφόδευσιν ἢ πρὸς συνουσίαν, εἴτε κατόπιν δαψιλοῦς γεύματος. Συνηθεστέρα εἶναι ἡ κωματώδης μορφή, ὀφειλομένη εἰς ἄφθονον αἱμορραγίαν, κατακλύζουσαν τὰς ἐγκεφαλικὰς κοιλίας, καθ' ἣν ἐπέρχεται ἀποτόμως πλήρης ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως. Παρατεινομένης τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπέρχεται ὁ θάνατος μετὰ τινας ὥρας ἢ ἡμέρας. Ἡ ἡμιπληγία ὀφείλεται εἰς ἐντετοπισμένην αἱμορραγίαν καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ παραλύσεως τοῦ ἡμίσεος μέρους τοῦ σώματος μετ' ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως. Ἡ διάγνωσις καθίσταται δυσχερὴς μετὰ τὴν κατόπιν ἐγκεφαλικῆς θρομβώσεως ἡμιπληγίαν, καθόσον ἡ ἀρτηριακὴ πίεσις ἐνδέχεται νὰ κατέλθῃ μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο. Αἱ αἱμορραγίαι τῶν μηνίγγων λαμβάνουσι διαφόρους μορφάς, ἐνῷ αἱ τῶν ὑπεραραχνοειδῶν διαστημάτων χαρακτηρίζονται ὑπὸ βόμβων τῶν ὤτων, ῥαχιαλγίας, σπασμωδικῶν κλονισμῶν, ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως, ἡ δὲ ἐγκεφαλονωτιαία παρακέντησις ἀποκομίζει ὑγρὸν καθαρῶς αἱμορραγικόν. Αἱ αἱμορραγίαι τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ὀφείλονται εἰς ῥῆξιν ἀρτηρίας τινός, ἐὰν δὲ διαχυθῇ τὸ αἷμα ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος ἐπέρχεται σοβαρὰ διαταραχὴ τῆς ὁράσεως. Συνήθως αἱ αἱμορραγίαι τοῦ λαβυρίνθου καὶ αἱ ὑποεπιπεφυκιτικαὶ εἶναι σπάνιαι. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἀπαντῶσι καὶ ἄλλαι αἱμορραγίαι, ὡς αἱ αἱμορροϊδικαί, αἱματουρίαι, ἐπιστάξεις, ἐντερορραγίαι, ὀφειλόμεναι εἰς αὔξησιν τῆς πιέσεως ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀγγειακῶν ἀλλοιώσεων.

Κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς παθήσεως παρατηροῦνται συχνότατα καὶ νεφρικαὶ ἐπιπλοκαί. Συνήθως ἡ ἀρτηριακὴ ὑπερπίεσις προηγεῖται τῆς νεφρίτιδος. Τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπεισόδια τῶν νεφρικῶν ἐπιπλοκῶν συνίστανται εἰς συχνουρίαν, νυκτερινὴν πολυουρίαν καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς περιεκτικότητος τοῦ αἵματος εἰς οὐρίαν.

Ἡ καρδία ἠναγκασμένη νὰ αὐξήσῃ τὴν εἰς ἐργασίαν ἀπόδοσιν αὐτῆς, θὰ ἔχῃ ἄμεσον τὸν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας ἀντίκτυπον, ἐκδηλούμενον ἐν ἀρχῇ δι' ἐναλλασσομένου σφυγμοῦ, ἐκτάκτων συστολῶν, δυσπνοίας μετὰ κόπον, καὶ ὑπερτροφίας τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας, ἥτις καταλήγει σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς κοιλίας ταύτης.

Ἡ σφυγμομανομετρικὴ ἐξέτασις δεικνύει αὔξησιν τῆς ἐλαχίστης πιέσεως καὶ ἐλάττωσιν τῆς μεγίστης, ἥτις εἶναι πρόαγγελος ἐξασθενήσεως τοῦ μυοκαρδίου, ἐκδηλουμένης δι' ὑποσυστολικῶν συμπτωμάτων, ὡς καθόδου καὶ ἐκτοπίσεως τῆς κορυφῆς τῆς καρδίας ἔξω τῆς μαζικῆς γραμμῆς, μεγεθύνσεως τῆς προκαρδίου ἀμβλύτητος κατὰ τὴν ἐπίκρουσιν, τῆς καρδιοαορτικῆς σκιᾶς κατὰ τὴν ἀκτινοσκόπησιν, καλπαστικοῦ ῥυθμοῦ καὶ φυσήματος συστολικοῦ ἐκ λειτουργικῆς ἀνεπαρκείας τῆς μιτροειδοῦς, ὀφειλομένου εἰς τὴν ἀτελῆ σύγκλεισιν τῆς μιτροειδοῦς βαλβῖδος ἕνεκα κοιλιακῆς διατάσεως. Σπανιώτερον παρατηρεῖται διαστολικὸν φύσημα ἀνεπαρκείας τοῦ ἀορτικοῦ στομίου. Λειτουργικὰ συμπτώματα ἄξια μνείας εἶναι ἡ συνεχὴς δύσπνοια, ἐπιτεινομένη κατὰ τὴν νύκτα, οἱ στηθαγχικοὶ παροξυσμοί, αἱ φλεβικαὶ στάσεις, ἡ διόγκωσις τοῦ ἥπατος, ἡ συμφόρησις τῶν πνευμονικῶν βάσεων καὶ τὰ οἰδήματα τῶν σφυρῶν, ἅτινα, παροδικὰ κατ' ἀρχάς, καθίστανται βραδύτερον ἐπίμονα. Ἐνίοτε ἀπαντᾷ ἡ ἐκ τῆς κολπικῆς μαρμαρυγῆς πλήρης ἀρρυθμία, ἥτις ἐνδέχεται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν, ἢ καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς αἰφνίδιον θάνατον. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐκ πνευμονικοῦ οἰδήματος, στηθαγχικοῦ παροξυσμοῦ, προϊούσης καρδιακῆς ἀνεπαρκείας, θρομβώσεως τῶν καρδιακῶν κοιλοτήτων μετὰ τῶν συμπαρομαρτούντων αὐτῇ ἢ καὶ ἐκ συγκοπῆς.

Θεραπεία. Ἡ θεραπεία κατὰ τὸ ἀρχικὸν στάδιον συνίσταται κυρίως εἰς τὴν τήρησιν τῶν κανόνων τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς διαίτης. Καὶ τὴν φαρμακευτικὴν ὅμως θεραπείαν δὲν θὰ παραλείψῃ ὁ ἰατρός, ὁσάκις θεωρήσῃ τοῦτο σκόπιμον. Οἱ πάσχοντες ὀφείλουσι νὰ ἀποφεύγωσιν οἱανδήποτε βιαίαν μυϊκὴν ἄσκησιν, ὑπερβολικὴν διανοητικὴν ἐργασίαν, τὰς παντὸς εἴδους συγκινήσεις, ἰδίως δὲ τὰς ἐκ τοῦ χαρτοπαιγνίου. Αἱ φυλετικαὶ σχέσεις δέον νὰ γίνωνται κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα, ἅτε προκαλοῦσαι ἀποτόμους μεταβολὰς τῆς πιέσεως. Ὁ πάσχων θὰ ἀποφεύγῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν διαμονὴν εἰς ψυχρά, ὑγρὰ καὶ παραθαλάσσια κλίματα, ὡς καὶ τὴν εἰς τόπους ὑψηλοτέρους τῶν 600 μέτρων. Τὰ μακρὰ ταξίδια ἀπαγορεύονται, ἐπιτρέπονται δὲ μόνον μικροὶ περίπατοι, οὐχὶ ὅμως εἰς ἀνηφορικοὺς δρόμους. Συνιστῶνται ἡ μετρία μυϊκὴ ἐξάσκησις ἰδίᾳ ἐν ὑπαίθρῳ, τὰ χλιαρὰ λουτρὰ τῶν 34° ἢ 35°, ἀπαγορευομένων τῶν ψυχρῶν καὶ θερμῶν τοιούτων, αἱ πρωϊναὶ ἐντριβαὶ τῶν μελῶν καὶ τῆς κοιλίας, αἵτινες κανονίζουσι τὴν περιφερικὴν κυκλοφορίαν, αὐξάνουσι δὲ τὴν διούρησιν. Ἡ τροφή, πάντοτε λιτή, πρέπει νὰ ἀποτελῆται κυρίως ἐκ γαλακτερῶν, χόρτων, νωπῶν ὀπωρῶν, εἰς μικροτέραν δὲ ποσότητα ἐξ ὀσπρίων, ζυμαρικῶν, νωποῦ τυροῦ καὶ ἀζωτούχων ἐν γένει τροφῶν, τοῦ κρέατος καὶ τῶν ἰχθύων ἐπιτρεπομένων δὶς ἢ τρὶς τῆς ἑβδομάδος μόνον κατὰ τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα. Θὰ ἀπαγορευθῶσι ἀπολύτως τὰ δύσπεπτα φαγητά, τὰ παστὰ κρέατα, τὰ προϊόντα ἀλλαντοποιίας, τὰ ᾠά, τὰ μαλάκια (ὀστρακόδερμα, μαλακόστρακα), τὰ ἐντόσθια καὶ ἐν γένει πᾶσαι αἱ πλούσιαι εἰς ἀγγειοσυσπαστικὰς τοξίνας τροφαί. Ὡς ποτὸν κατὰ τὸ γεῦμα καὶ τὸ δεῖπνον συνιστᾶται τὸ ὕδωρ, ἀναμεμιγμένον ἢ μὴ μετ' ὀλίγου οἴνου, ἡ ποσότης ὅμως τῶν ὑγρῶν συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὑδαρῶν τροφῶν, δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν λίτραν ἡμερησίως. Τὰ οἰνοπνευματώδη ἐν γένει ποτά, ὁ καφές, τὸ τέϊον καὶ ὁ καπνὸς θὰ ἀπαγορευθῶσι. Κατὰ τὸ δεῖπνον ἡ ποσότης τῆς τροφῆς θὰ ἐλαττωθῇ, ὁ δὲ πάσχων θὰ ἀποφεύγῃ διὰ παντὸς τρόπου τὴν δυσκοιλιότητα. Τῆς φαρμακευτικῆς καὶ αἰτιολογικῆς ἐν γένει θεραπείας θέλει ἐπιληφθῇ ὁ θεράπων ἰατρός.

Εὐθὺς ὡς ἀναφανῶσι τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς καρδιακῆς ἀνεπαρκείας, θὰ ἐφαρμοσθῇ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἡ προσήκουσα θεραπεία. Ἐπὶ νεφρικῆς ἀνεπαρκείας ἐνδείκνυται κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ γαλακτική, εἶτα δὲ ἡ γαλακτοφυτικὴ δίαιτα. Διὰ τῆς τονώσεως τῆς καρδίας θὰ προκαλέσωμεν ἐμμέσως διούρησιν, ἀποφεύγοντες τὴν χρῆσιν διουρητικῶν φαρμάτων. Ἐπὶ οὐραιμίας θὰ ἐνεργήσωμεν γενικὴν ἀφαίμαξιν. Κατὰ τὰς αἱμορραγίας ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ χορήγησις ἀγγειοσυσταλτικῶν φαρμάκων, δεδομένου ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν, ὡς αἱ ἐπιστάξεις, ὅταν δὲν ἐπαναλαμβάνωνται συχνάκις καὶ ὅταν δὲν εἶναι ἄφθονοι, θεωροῦνται μᾶλλον ὡς εὐεργετικαί. Α. Κ. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ

ὑπερτατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπέρτασιν, ὁ προκαλῶν ὑπέρτασιν.

ὑπέρτατος, *—η, —ον*· ὑπερθετικὸν τοῦ ὑπέρτερος· ἀνώτατος, ὕψιστος, κορυφαῖος, μέγιστος: «ἡ ὑπερτάτη κορυφή» || συνήθως μεταφ. «ὑπέρτατος ἄρχων», «ὑπερτάτη εὐδαιμονία».

—ὑπέρτατος ἐκλεκτός *[Τεκτον.]*· βλ. ἐκλεκτός.

ὑπερτείνω· ἐκτείνω ὑπεράνω τινός || τείνω, τεντώνω ὑπερβολικά: «ὑπερτείνω τὴν προσοχήν μου».

ὑπερτέλειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λίαν τέλειος, τελειότατος.

ὑπερτελορισμὸς (ὁ). Ὑπὸ τοῦ Greig περιγράφη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο σπανία δυσμορφία τοῦ κρανίου, ἔχουσα τὴν ἀρχήν της εἰς ἀνωμαλίαν περὶ τὴν διάπλασιν τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, παρατηρουμένη εἰς παιδία πνευματικῶς ἀδύνατα καὶ ἐκδηλουμένη μὲ ῥῖνα πλατεῖαν μὲ ἔκκεντρον θέσιν τῶν ὀφθαλμῶν, τοιαύτην ὥστε τὸ μεταξὺ τῶν δύο κογχῶν διάστημα φθάνει μέχρι ... ἀπὸ 18—28. Ἡ νόσος συνοδεύεται ὑπὸ ἐπιπεδώσεως τοῦ τουρκικοῦ ἐφιππίου μετὰ φαινομένων ἀπὸ τῶν ἄκρων καὶ ὑπερλιπώσεως. Β. Λ.

Ὑπερτέρα ***λίμνη*** (Lake Superior) [Γεωγρ.] βλ. λ. *Σιουπήριορ*.

ὑπέρτερος, *—α, —ον*· ὁ εἰς ἀνωτέραν θέσιν, ἀνώτερος, ὑψηλότερος, συνήθως μεταφ. «ὑπέρτερος εἰς γενναιότητα, —εἰς ἀρετὴν» (συγκριτ. ἐπίθετον ἐκ θετικοῦ τῆς προθέσεως *ὑπέρ*).

ὑπερτερῶ *(—έω)*· εἶμαι ὑπέρτερος, ἀνώτερος, ὑπερέχω, ὑπερβάλλω, μεταβ. καὶ ἀμεταβ.: «ὑπερτερεῖ πάντων», «τὸν ὑπερτέρησε».

ὑπερτετραδικὸν ***σύστημα***. Οὕτω καλεῖται τὸ σύστημα, ὅπερ προέκυψεν ἀπὸ τὴν γενίκευσιν τοῦ

Digitized by Google

τετραδικοῦ συστήματος διὰ ν+1 πρωτευούσας μονάδας. Τὴν γενίκευσιν ταύτην ἐπέτυχεν ὁ Κίρκμαν τῷ 1848 (βλ. καὶ *τετραδικὸν σύστημα*).

ὑπερτίμημα (τό), *—ατος*· αὔξησις ἀξίας ἢ προσόδου ἀντικειμένου τινος: «φόρος ὑπερτιμήματος»· || ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὀνομαστικῆς ἢ πραγματικῆς ἀξίας τίτλου ἢ νομίσματος καὶ τῆς τρεχούσης τιμῆς του.

— *[Φορολ.] Ὑπερτίμημα* ἢ *ὑπεραξία* καλεῖται ἡ αὔξησις ἀξίας ἢ προσόδου, ἡ προελθοῦσα ἐξ ἀνεξαρτήτων τῆς προσωπικῆς τινος συμβολῆς αἰτίων. Εἰς αὐτὴν συμβάλλουσιν αἴτια γενικά, φυσικὰ ἢ κοινωνικά, ὠθοῦντα συνήθως εἰς ἀνιοῦσαν αὔξησιν τῆς ἀξίας, ἐνῷ ἀσήμαντος τυγχάνει ἡ συμβολὴ τοῦ ἰδιοκτήτου, οὕτω δ' ἐμφανίζεται ἡ ὑπερτίμησις ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ὁμαδικῆς λειτουργίας τοῦ κράτους ἢ τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος καὶ τῆς ἐν γένει λειτουργίας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, διὸ καὶ ἐθεωρήθη δικαία ἡ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀπόδοσις ὑπὸ μορφὴν φόρου ποσοστοῦ τινος τῆς ὑπερτιμήσεως. Ἡ ὑπερτίμησις ἰδίως τοῦ ἐδάφους, ὡς μᾶλλον ἀνταποκρινομένου εἰς οὐσιώδεις καὶ ἀπαραιτήτους ἀνάγκας, περιωρισμένου δὲ κατ' ἔκτασιν, ἐγένετο ἀντικείμενον φορολογίας εἰς διάφορα κράτη. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως τῶν ἀστικῶν ἢ ἀγροτικῶν κτημάτων, ἐπὶ τῇ βάσει ἀβεβαίων ἐνδείξεων, καταλήγει συνήθως εἰς αὐθαίρετα συμπεράσματα, διὰ νὰ ἐξακριβωθῇ δὲ προσηκόντως δέον νὰ ἐκπεσθοῦν, ἐκ τῆς ἀκαθαρίστου ὑπερτιμήσεως, πάντα τὰ ἐκ τῆς δραστηριότητος τοῦ ἰδιοκτήτου προκύψαντα στοιχεῖα. Ἐξ ἄλλου, ἡ διάκρισις μεταξὺ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν ἀστικῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀγροτικῶν ἀφ' ἑτέρου ἀκινήτων κτημάτων ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν. Διὰ τὰ ἀγροτικὰ κτήματα ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τῆς ἐργασίας διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν βελτίωσιν προσκόπτει εἰς δυσχερείας ἀνυπερβλήτους. Παρὰ τὰς δυσχερείας ταύτας, θεωρητικοὶ οἰκονομολόγοι ἔθεσαν ὡς βάσιν τῆς κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως τὴν φορολογίαν τοῦ ὑπερτιμήματος, ἐνῷ ἀντιτίθενται εἰς αὐτὴν οἱ θιασῶται τῆς ἰδιοκτησίας, ὡς ἀπολύτου δικαιώματος, οἱ δικαιολογοῦντες τὴν αὐτόματον ὑπερτίμησιν, ὁσονδήποτε σημαντικήν. Εἶναι δὲ ἐναργὲς ὅτι τὸ προσωπικὸν συμφέρον εἶναι τὸ κύριον ἐλατήριον τοῦ ἰδιοκτήτου διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν μεγάλων προόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλεται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν λαῶν, ἐκ τῆς ὁποίας τὸ κράτος ἀντλεῖ τὰ τεραστίως αὐξηθέντα ἔσοδά του. Ἡ ὑπερτίμησις ἐνέχει πάντοτε χαρακτῆρα σχετικὸν καὶ μεταβλητόν, ἐπηρεάζεται δὲ τελικῶς ὑπὸ αἰτίων καθαρῶς ψυχολογικῶν, ἀσχέτων πρὸς τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τοῦ ἰδιοκτήτου, ὅστις ἐνίοτε πλουτίζει ἄνευ ἀμέσου συμβολῆς του, χάρις εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ τῆς γενικωτέρας οἰκονομικῆς προόδου τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς ἄτομον συντρέχει. Ἐὰν δὲ ἡ κοινωνία ὑφίσταται ζημίας τινὰς ἐκ τῆς τοιαύτης ὠφελείας τοῦ ἰδιοκτήτου, αὗται εἶναι ἐντελῶς ἀσήμαντοι ἐν σχέσει πρὸς τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνει ἐκ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας, πανισχύρου κινήτρου ἐργασίας καὶ παραγωγῆς. Ἄλλως τε, ἐὰν ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξις ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως πρὸς ὄφελος ἰδιοκτητῶν τινων, ἀντιθέτως ἔχει, καὶ δὴ ταυτοχρόνως, ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας πολλῶν ἄλλων ἀγαθῶν, καὶ αὐτῶν μάλιστα τῶν ἰδίων ἀγαθῶν κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Διὰ τῆς φορολογίας τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως τὸ κράτος οἰκειοποιεῖται μέρος αὐτῆς, ὡς ἀδικαιολογήτου θεωρουμένης, ἐνῷ παραλείπει ν' ἀποζημιώσῃ, ὡς θὰ ἦτο δίκαιον, τὸν ἰδιοκτήτην δι' ἐπελθοῦσαν μείωσιν τῆς περιουσίας του κατ' ἄλλας περιπτώσεις. Αἱ πιθανότητες αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως τῶν ἀκινήτων ἀνατρέπονται πολλάκις ἐκ γεγονότων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τῶν ἰδιοκτητῶν, ὡς ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ αἱ προτιμήσεις τοῦ κοινοῦ καὶ ἄλλα ἀπρόοπτα γεγονότα, ἐπαγόμενα μείωσιν τῆς ἀξίας τῶν ἀκινήτων. Ἀλλ' οὔτε δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ τοὺς ἰδιοκτήτας ὡς κοινωνικὴν τάξιν, τῆς ὁποίας τὰ μέλη εἶναι ἑνιαῖα καὶ ἀναλλοίωτα, διότι ταῦτα ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἐξακολουθητικῶς, ἐνῷ ἡ περιουσία αὐτῶν ὑποβάλλεται εἰς φόρους μεταβιβάσεως, κληρονομιῶν καὶ ἄλλους ἐπὶ συμμετοχῇ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου εἰς τὴν ἐν μέρει ἐκ τῆς συμβολῆς του προελθοῦσαν αὐτόματον ὑπερτίμησίν της. Δὲν εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι ὁ κεφαλαιοῦχος ἐπωφελεῖται ἀτομικῶς καὶ ἐξ ὁλοκλήρου τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως, διότι εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ αὔξησις τῶν παρ' αὐτοῦ χορηγουμένων μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλουσιν αἱ ἐργατικαὶ ὀργανώσεις.

Οἱ λόγοι, ὧν ἕνεκεν ἡ φορολογία τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως παρουσιάζει ἀτελείας, εἶναι οἱ ἑξῆς: 1ον) Ὁ προσδιορισμὸς τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σημερινῆς τιμῆς, μετ' ἀφαίρεσιν τοῦ νομίμου τόκου ἢ κέρδους καὶ τοῦ ἀσφαλίστρου τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως, προσκρούει εἰς πρακτικὰς δυσχερείας ἀνυπερβλήτους. 2ον) Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους δὲν δύναται νὰ βασισθῇ ἐπὶ ἀμφιβόλου ἐσόδου, οἷον τὸ ἐκ τῆς φορολογίας τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως, ἅτε ἐξαρτωμένης συνήθως ἐκ τυχαίων γεγονότων, ἐνῷ ὁ προϋπολογισμὸς δέον κυρίως νὰ βασίζεται ἐπὶ σταθερῶν γεγονότων. 3ον) Ἡ σοσιαλιστικὴ θεωρία τῆς φορολογίας ταύτης ἔπρεπε, διὰ νὰ εἶναι δεδικαιολογημένη, νὰ συνοδεύηται ὑπὸ τοῦ μέτρου τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους ἀποζημιώσεως τῶν ιδιοκτητῶν, ἐν περιπτώσει ἐκ τύχης ἐλαττώσεως τῆς ἀξίας τῆς περιουσίας των, ἥτις ἐλάττωσις εἶναι λίαν συνήθης, καὶ δὴ καὶ κατὰ περιόδους οἰκονομικῆς κρίσεως, καὶ ἑπομένως ἐκμηδενίζει τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ φόρου τούτου. 4ον) Ὁ προσδιορισμὸς τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως προϋποθέτει ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῆς ἀρχικῆς ἀξίας ἑκάστου τῶν στοιχείων τῆς περιουσίας, ἧς γίνεται σύγκρισις, ἀλλ' ἡ σύγκρισις αὕτη, γινομένη μεταξὺ ὡρισμένων χρονικῶν διαστημάτων, ἀπεχόντων συνήθως κατὰ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων, προκαλεῖ μεγίστας δυσκολίας, διότι δὲν ἀποκρυσταλλοῦται εἰς χρηματιστηριακὰς τιμάς, ὡς συμβαίνει ἐπὶ κινητῶν ἀξιῶν, ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ φόρος προσλαμβάνει ἀναδρομικὴν σημασίαν, διότι ἄνευ αὐτῆς εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπιβολή του. 5ον) Ὁ φόρος οὗτος ἐλάχιστα ἀποδίδει, ἐὰν ἐπιβάλληται δικαίως, ἐνῷ ἀποθαρρύνει τὴν προσωπικὴν προσπάθειαν καὶ ἐπὶ πλέον ἀντανακλᾶται κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων, τῶν μὴ ἐχουσῶν ἰδιοκτησίαν, διότι προκαλεῖ συνεννόησιν τῶν παραγωγῶν πρὸς ὕψωσιν τῶν τιμῶν, ἰδίως τῶν βιομηχάνων ὡς πρὸς τὰ προϊόντα των, καὶ διότι ἐξασθενίζει τὰς δυνάμεις τῆς παραγωγῆς, ἥτις ἐν τῇ αὐτομάτῳ ὑπερτιμήσει ἀνευρίσκει τὴν ἀναγκαίαν τόνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐργατῶν βελτιοῦνται.

Ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὸν νόμον 1642 τῆς 3 Ἰανουαρίου 1919 «Περὶ φορολογίας τῆς αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως τῶν ἀκινήτων» συμπεριελήφθησαν διατάξεις περὶ φορολογίας, τοῦτο μὲν τοῦ ὑπερεισοδήματος, ὅπερ ἐξ ἐκμισθώσεως πραγματοποιεῖ τις καθ' ἕκαστον ἔτος, τοῦτο δὲ τῆς ἑκάστοτε δι' ἀπαλλοτριώσεως πραγματοποιουμένης ὑπερτιμήσεως ἀκινήτου. Ἡ φορολογία αὕτη κατηργήθη βραδύτερον, ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ ὑπερεισοδήματος ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1924, διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1923, ἡ δ' ἐπὶ τοῦ ὑπερτιμήματος ἀπὸ τῆς 19 Μαρτίου 1929 διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 19 Μαρτίου 1929 (νόμος 4225 τοῦ 1929) καὶ τοῦ περὶ ἐκτελέσεως αὐτοῦ προεδρικοῦ διατάγματος τῆς 13 Ἀπριλίου 1929, διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ἀντικατασταθεῖσα διὰ τοῦ φόρου μεταβιβάσεως ἀκινήτων, διότι, ἐπελθούσης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920 καὶ μετέπειτα τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ νομίσματος, ἡ φορολογία τοῦ ὑπερτιμήματος κατέστη ἄδικος καὶ παράλογος, ὡς ἐπιβαλλομένη ἐπὶ ὑπεραξίας λόγον ἐχούσης τὴν ὑποτίμησιν τοῦ δραχμῆς καὶ οὐχὶ πραγματικὴν αὐτόματον ὑπερτίμησιν. Εἰδικῶς ὁ νόμος 4515 τοῦ 1930 κατήργησε τὴν φορολογίαν τοῦ αὐτομάτου ὑπερτιμήματος πλοίων (τῆς περιπτώσεως γ΄ τῆς § 1 τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ νόμου 1640, ἀφ' ἧς ἴσχυσε καὶ ἐπέβαλεν ἀντ' αὐτῆς φόρον μεταβιβάσεως. Ἡ ἔννοια ὅμως τῆς προσόδου, ὡς καθορίζεται αὕτη διὰ τοῦ νόμου 1640 τοῦ 1919, περὶ φορολογίας τῶν καθαρῶν προσόδων, περιλαμβάνει τὰς ἐχούσας διαρκῆ πηγὴν προσόδους καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ αὔξησις ἢ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀξίας τοῦ κεφαλαίου, μὴ ἀποτελοῦσα πρόσοδον ἢ ζημίαν, καὶ ἐν περιπτώσει μεταβιβάσεως, δὲν ὑπήχθη εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ νόμου τούτου κατὰ τὴν ἀρχικήν του νομοθέτησιν. Μεταγενεστέρως ὅμως, διὰ νεωτέρων τροποποιήσεων τοῦ νόμου τούτου, λόγῳ τῆς μεγίστης σημασίας τῶν προσόδων τούτων καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὑπήχθη εἰς τὴν φορολογίαν τῶν καθαρῶν προσόδων ἡ ὑπερτίμησις. Οὕτω, διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 19 Μαρτίου 1923 ἐθεωρήθη ὡς πρόσοδος φορολογουμένη ἐν τῇ κατηγορίᾳ Δ΄ καὶ τῷ συνθετικῷ τῶν καθαρῶν προσόδων φόρῳ τὸ ἐξ ἐκχωρήσεως ἐμπορικῆς ἢ οἱασδήποτε ἄλλης ἐπιχειρήσεως, ἐπωνυμίας κλπ. προκῦπτον κέρδος, τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν καλὴν πορείαν τῆς ἐπιχειρήσεως (ἀέρας), πᾶσα ὠφέλεια ἐξ ἐκχωρήσεως παντὸς ἐν γένει δικαιώματος μισθώσεως, προνομίου, δικαιώματος συναφοῦς πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος κλπ., ἡ πραγματοποιηθεῖσα αὐτόματος ὑπερτίμησις τοῦ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει χρησιμοποιουμένου κεφαλαίου, ὡς καὶ ἡ μὴ πραγματοποιηθεῖσα τοιαύτη, ἐφ' ὅσον περιελήφθη ἐν τῇ ἀπογραφῇ, ἐξαιρέσει τῆς ἐξ ἀκινήτων προκυψάσης καὶ κατὰ τοὺς οἰκείους νόμους περὶ φορολογίας αὐτομάτου ὑπερτιμήματος ἀκινήτων φορολογηθείσης τοιαύτης (ἄρθρ. 4 νόμου 1640, ὡς ἐκωδικοποιήθη). Διὰ δὲ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 12 Δεκεμβρίου 1923 ἐφορολογήθη ἡ ὑπερτίμησις εἰσφορᾶς βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων εἰς συνιστωμένην νέαν ἀνώνυμον βιομηχανικὴν ἢ γεωργικὴν ἢ συγχωνευομένην εἰς νέαν τοιαύτην. Τὸ ἄρθρον 14 § 4 τοῦ νόμου 1640 ὥρισεν ὅτι ἐν περιπτώσει διαλύσεως ἀνωνύμου ἢ κατὰ μετοχὰς ἑτερορρύθμου ἑταιρείας θεωρεῖται ὡς διανεμόμενον μέρισμα φορολογητέον ἡ ἐπὶ πλέον διαφορὰ μεταξὺ τοῦ μερισθέντος τοῖς μετόχοις ἀντιτίμου μετοχῶν καὶ τοῦ πράγματι καταβληθέντος ὑπὸ τῶν μετόχων ποσοῦ, τοῦ μήπω ἐπιστραφέντος, ἀλλ' ἐπὶ συγχωνεύσεως ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἐχορηγήθη φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ διὰ τοῦ νόμου 5261 καὶ τοῦ διατάγματος τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1932.
Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

—*[Λογιστ.] Ὑπερτίμημα* (διεθν. prime) καλεῖται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ἑνὸς τίτλου ἢ τῆς πραγματικῆς ἀξίας ἑνὸς νομίσματος καὶ τῆς τρεχούσης τιμῆς του. Κατὰ τὸ κλείσιμον τοῦ ἰσολογισμοῦ γίνεται ἀναγωγὴ τῆς ἀξίας τῶν χρεωγράφων καὶ λοιπῶν ἀξιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν τρέχουσαν τιμήν, τὸ προκῦπτον δὲ ὑπερτίμημα ἢ ἄγεται εἰς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ τηρεῖται ὡς πρόβλεψις προοριζομένη νὰ καλύψῃ ζημίαν ἐκ τυχὸν μελλοντικῆς ὑποτιμήσεως. Ι. Α. Β.

ὑπερτίμησις, *—εως* (ἡ)· τίμησις, ἐκτίμησις ὑπερβολική, πέρα τοῦ δέοντος· || συνήθ. αὔξησις τῆς τιμῆς, τῆς ἀξίας εἰδῶν ἐμπορευσίμων, ἀντίθ. *ὑποτίμησις*: «ὑπερτίμησις τῶν ὑφασμάτων,—τοῦ σίτου,—τοῦ ἐλαίου κττ.».

ὑπέρτιμος (ὁ) *[Κανον. Δικ.]*. Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τίτλος τιμητικὸς προσήκων εἰς ἀρχιερεῖς, ἰδίᾳ δὲ μητροπολίτας ὡρισμένων μητροπόλεων, οἵτινες ἔχουσι πρὸς τῷ τίτλῳ τοῦ ὑπερτίμου καὶ τὸν τοῦ ἐξάρχου. Ὁ μητροπολίτης Καισαρείας Καππαδοκίας εἶχε πρὸς τῷ τίτλῳ τοῦ ἐξάρχου πάσης Ἀνατολῆς καὶ τὸν τοῦ ὑπερτίμου τῶν ὑπερτίμων, ὁ δὲ μητροπολίτης Ἡρακλείας πρὸς τὸ τίτλῳ τοῦ ἐξάρχου πάσης Ἀνατολῆς εἶχε καὶ τὸν τοῦ προέδρου τῶν ὑπερτίμων. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ μητροπολῖται, οἵτινες εἶχον μόνον τὸν τίτλον τοῦ ὑπερτίμου, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν τοῦ ἐξάρχου, ὡς ὁ Βοδενῶν, ὁ Κορυτσᾶς, ὁ Βελεγράδων, ὁ Γρεβενῶν, ὁ Μογλενῶν, ὁ Δευρῶν, ὁ Βελεσσοῦ.
Κ. Μ. Ρ.

ὑπερτιμῶ *(—άω)*· τιμῶ, ἐκτιμῶ ὑπερβολικά, πέρα τοῦ δέοντος, ἀντίθ. *ὑποτιμῶ*: «ὑπερτιμᾷ τὰς δυνάμεις του,—τὴν ἱκανότητα» || ἐπιβάλλω μεγαλυτέραν τιμήν, ἀξίαν, ἐπὶ εἰδῶν ἐμπορευσίμων, κοιν. *ἀκριβαίνω*, συνήθως παθ. «καθ' ἑκάστην ὑπερτιμῶνται τὰ τρόφιμα», «ὑπερετιμήθησαν αἱ μετοχαί,—αἱ οἰκίαι κττ.».

ὑπερτόναιον (τό)· τὸ ὑπερτεταμένον, ὑπέρθυρον.

ὑπερτονία (ἡ) *[Ὀφθαλμ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ ἡ αὔξησις τοῦ ἐνδοφθαλμίου τόνου, ἤτοι τῆς πιέσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ βολβοῦ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων του. Ὁ τόνος οὗτος ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει κανονίζεται τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς πάντοτε, ἀρκεῖ νὰ διατηρῆται ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῆς ἐκκρίσεως τῶν ἐνδοφθαλμίων ὑγρῶν καὶ τῆς ἀπεκκρίσεως αὐτῶν. Ἂν ἡ ἰσορροπία αὐτὴ διαταραχθῇ, εἴτε ἕνεκα αὐξήσεως τῆς ἐκκρίσεως, εἴτε ἕνεκα ἐλαττώσεως τῆς ἀπεκκρίσεως, τότε ἔχομεν ὑπερτονίαν τοῦ βολβοῦ. Ἡ ὑπερτονία δύναται νὰ εἶναι ἡ μόνη ἐκδήλωσις τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως, ὁπότε ἔχομεν τὸ πρωτοπαθὲς γλαύκωμα, ἢ εἶναι συνέπεια ἄλλων προηγηθεισῶν νόσων (ἰρίτιδος, κυκλίτιδος κτλ.), ὁπότε ἔχομεν τὸ δευτεροπαθὲς γλαύκωμα. Ὅταν ἡ ὑπερτονία ἔρχεται ἀποτόμως, χαρακτηρίζεται μὲ τὰ φαινόμενα τοῦ ὀξέος γλαυκώματος, ἐνῷ, ὅταν ἔρχεται βραδέως, τότε ἐκδηλοῦται ὑπὸ μορφὴν χρονίου γλαυκώματος. Τὴν ὑπερτονίαν καταπολεμοῦμεν μὲ τὰ μυωτικὰ φάρμακα καὶ μὲ τὰς κατὰ τοῦ γλαυκώματος εἰδικὰς ἐγχειρήσεις.
Β. Α.

— *[Παθολ.]* Βλ. *ὑπέρτασις*.

ὑπερτονικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἔχων ὑπερτονίαν.

— *[Ὀφθαλμ.]* Καλεῖται *ὑπερτονικὸς* ὁ ὀφθαλμὸς ὁ ἔχων ὑπερτονίαν, ἤτοι ἐκεῖνος ὅστις μὲ τὸ τονόμετρον τοῦ Schiötz παρουσιάζει τόνον ἀνώτερον τῶν 28 χμ.
Β. Α.

— **ὑπερτονικὰ** *διαλύματα*. Καλοῦνται οὕτω τὰ διαλύματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγαλυτέραν ὠσμωτικὴν πίεσιν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος.
Κ. Γ. Μ.

ὑπέρτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λίαν τεταμένος, ἔντονος, ἰσχυρός: «ὑπέρτονον σάλπισμα»· || «ὑπέρτονον διάλυμα» πυκνὴ διάλυσις.

ὑπερτονῶ *(—όω)*· τονῶ, ἐνδυναμώνω ὑπερβολικά: «ὑπερετόνωσε τὸν ὀργανισμόν του».

ὑπερτόνωσις, *—εως* (ἡ)· τόνωσις, ἐνδυνάμωσις ὑπερβολική: «ὑπερτόνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ».

ὑπερτονωτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ λίαν τονωτικός, ἐνδυναμωτικός: «ὑπερτονωτικὸν φάρμακον».

ὑπερτραφής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ λίαν τεθραμμένος, θρεμμένος καλά, πολὺ παχύς.

ὑπερτριχοφρυδία (ἡ) *[Δερματολ.]*. Ἡ ὑπερβολικὴ αὔξησις τῶν τριχῶν τῶν ὀφρύων. Αὕτη εἶναι συχνὴ εἰς δασυτρίχους ὀρεσιβίους ἄνδρας καὶ εἰς τὴν προκεχωρημένην ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ὁπότε ὀφεί-

Digitized by Google

λεται εἰς ἐλάττωσιν τῆς ἐκκρίσεως τῶν γεννητικῶν ἀδένων.

ὑπερτρίχωσις,—*εως (ἡ) (Δερματολ.).* Ἡ ἐξαιρετικὴ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένη ἐμφάνισις τριχῶν ἐπὶ τοῦ φυσιολογικοῦ καὶ ὑγιοῦς δέρματος, καὶ δὴ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὅπου συνήθως δὲν ὑπάρχουσι ἀνεπτυγμέναι τρίχες. Ἡ ὑπερτρίχωσις δερματολογικῶς διαιρεῖται: α) εἰς τὴν κληρονομικήν, ἡ ὁποία δύναται νὰ εἶναι καθολικὴ ἢ μερική, και β) εἰς τὴν ἐπίκτητον, ἡ ὁποία εἶναι φύσεως νευρικῆς ἢ ἐρεθιστικῆς. Το δέρμα τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὸν 5ον μῆνα καλύπτεται ὑπὸ χνοωδῶν τριχῶν, αἱ ὁποῖαι συνήθως ἀποπίπτουν πρὸ τοῦ τοκετοῦ. Ἡ κατανομὴ καὶ ἡ φορὰ τῶν χνοωδῶν τούτων τριχῶν εἶναι σαφῶς καθωρισμένη καὶ εἰς πάντα τὰ ἔμβρυα σχεδὸν ἡ αὐτή. Αι γραμμαί, κατὰ τὰς ὁποίας εἶναι ταξινομημέναι αι τρίχες αὗται, σχηματίζουσι διάφορα σχέδια καὶ ρεύματα, τὰ ὁποῖα καθορίζουσι τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν φορὰν τῶν τριχῶν εἰς τὰς ὑπερτριχώσεις (γραμμαὶ τοῦ Φοΐτ). Ἐνίοτε ὅμως αἱ ἐμβρυακαὶ αὗται τρίχες, ἀντὶ νὰ ἀποπέσουν πρὸ τοῦ τοκετοῦ, ἐξακολουθοῦν νὰ αὐξάνωνται, οὕτως ὥστε τὰ βρέφη ταῦτα γεννῶνται μὲ ἐξαιρετικὸν χνοῶδες τρίχωμα, τὸ ὁποῖον ὅμως συνηθέστατα ἀποπίπτει κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας. Σπανιώτατα ὅμως τὸ τρίχωμα παραμένει ὁριστικῶς καὶ ἐμφανίζει τὴν αὐτὴν κατανομήν, ὅπως ἐν τῇ ἐμβρυακῇ ζωῇ. Κατὰ τὴν ὑπερτρίχωσιν λοιπὸν δὲν σχηματίζονται νέαι τρίχες, ἀλλ' αι ὑπάρχουσαι ἐμβρυακαὶ χνοώδεις αὐξάνονται καταπληκτικῶς

Ἡ *καθολικὴ* ὑπερτρίχωσις εἶναι σπανιώτατον φαινόμενον. Αἱ τρίχες εἶναι συνήθως μαλακαὶ ὡς μέταξα, ξανθαὶ ἢ καστανοί, ἔχουσι μῆκος ἀρκετῶν ὑφεκατομέτρων, καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ τῶν κυνῶν (κυνάνθρωποι). Εἰς πάσας τὰς γνωστὰς περιπτώσεις τῆς καθολικῆς ὑπερτριχώσεως παρουσιάζεται χαρακτηριστικὴ συγγενὴς ἀνωμαλία καὶ ἔλλειψις τῶν ὀδόντων. Συνηθεστέρα εἶναι ἡ *μερικὴ* ὑπερτρίχωσις, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τριχῶν ἢ πρόωρος ἐκεῖ ὅπου βραδύτερον ἀναφαίνονται φυσιολογικῶς (ἥβη, μύσταξ), ἢ κανονικῶς ἐκεῖ ὅπου φυσιολογικῶς δὲν ἀναφαίνονται τοιαῦται, δηλαδὴ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν γυναικῶν, εἰς τὰς ὠμοπλάτας, τὸ στῆθος, τὰ ἀντιβράχια Ἐνταῦθα ἀνήκουσι καὶ αἱ περιπτώσεις ἐκεῖναι, καθ' ἃς ἀναπτύσσεται μύσταξ καὶ γένειον εἰς τὰς γυναῖκας εἴτε κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν εἴτε κατὰ τὴν κλημακτηρικὴν ἐποχήν.

Ὡς αἰτιολογικὸν τῆς ὑπερτριχώσεως, πλὴν τῆς κληρονομικότητος, οὐδὲν τὸ ἀκριβὲς γνωρίζομεν. Ὁ Βιρχωβ ἐπίστευεν ὅτι τὸ νευρικὸν σύστημα παίζει σπουδαῖον ῥόλον, καθόσον πειραματικῶς εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι τραύματα τῶν νεύρων, νευρικαὶ παθήσεις, προκαλοῦσιν ἔντονον αὔξησιν τῶν τριχῶν, ὅπως καὶ ἡ διατομὴ τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου. Διὰ τὰς τοπικὰς ὑπερτριχώσεις παραδέχονται σήμερον καὶ ἀνωμαλίας τῶν ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων, τῶν ᾠοθηκῶν, τῶν ἐπινεφριδίων, τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Ἡ ἐπίκτητος ὑπερτρίχωσις εἶναι ἡ νευρικῆς φύσεως, ἡ συνηθεστέρων ἐρεθιστικῆς μορφῆς ἐκ τῆς χρήσεως τοπικῶν ἐρεθιστικῶν μέσων

Ἡ θεραπεία τῆς ὑπερτριχώσεως, ἰδίᾳ τῆς τοπικῆς εἰς τὰς γυναῖκας, ἦτο γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ὁ Θεόφραστος ἀναγράφει φάρμακα, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον μεταχειριζόμεθα, ἤτοι τὸ ἀρσενικὸν μετὰ τῆς ἀσβέστου. Πρὸς θεραπείαν γίνεται χρῆσις τῆς ψιλώσεως (μάδημα) δι' εἰδικῆς λαβίδος, τοῦ ξυρίσματος καὶ διαφόρων ἀλοιφῶν μὲ βάσιν τὸ ἀρσενικὸν ἢ θάλλιον. Ριζικὴ θεραπεία εἶναι ἡ διὰ τῆς ἠλεκτρολύσεως. Κ. Κ. Κ.

ὑπερτροφία (ἡ)· ὑπερβολική, πέρα τοῦ δέοντος θρέψις, ἡ ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξις ὀργάνων τοῦ σώματος ὡς παθολογικὸν φαινόμενον: «ὑπερτροφία τοῦ ἥπατος, — τῆς καρδίας» (βλ. λ *ὑπερσιτισμός*).

— *(Ἰατρ.)* Καλεῖται *ὑπερτροφία* ἡ αὔξησις τῆς θρέψεως ὀργάνου τινὸς ἢ μέρους αὐτοῦ, κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάρος, μετὰ ἢ ἄνευ ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων τῆς ὑφῆς αὐτοῦ. Τὴν ὑπερτροφίαν ταύτην ἀπαντῶμεν συχνάκις ἐπὶ ἀδενωδῶν ἰδίως ὀργάνων, οἷα λ. χ. αἱ ἀμυγδαλαί, ὁ προστάτης, ὁ θυρεοειδὴς ἀδήν, τὸ ἧπαρ, ὁ σπλήν, κλπ. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μυϊκῶν ὀργάνων, οἷον: τὸ μυοκάρδιον, ἡ μήτρα, διάφοροι μύες τοῦ σώματος, κλπ. Μ. Ν. Κ

— *(Φυτοπαθ.)* Ὑπερτροφία καλεῖται ἡ λόγῳ διαφόρων αἰτίων, ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν, ἀφύσικος ἀνάπτυξις τοῦ ὄγκου τῶν κυττάρων στοῦ τινος, οὕτως ὥστε τὸ φέρον αὐτὰ ὄργανον νὰ παρουσιάζεται ἐξωγκωμένον Εἰς ὑπερτροφίαν ὑπόκεινται διάφοροι ἱστοί, ὡς ἡ ἐπιδερμίς, τὸ παρέγχυμα, τὰ ἀγγεῖα κλπ. Αἱ προκαλοῦσαι αὐτὴν αἰτίαι εἶναι διάφοροι: τραύματα, ὑπερβολικὴ ποσότης ὕδατος ἢ τροφῆς, προσβολὴ παρασίτων κλπ. Ε. Τ. Ε.

— **ὑπερτροφία καρδίας** *(Ἰατρ.)* βλ. λ. *καρδίας* ὑπερτροφία.

— **ὑπερτροφία τραχήλου κύστεως.** Ὀνομάζεται οὕτω κλινικόν τι σύνδρομον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγγενές, χαρακτηριζόμενον ἀνατομοπαθολογικῶς μὲν διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τῶν τοιχωμάτων τοῦ οὐρηθροκυστικοῦ στομίου καὶ σφιγκτῆρος, κλινικῶς δὲ δι' ὅλων τῶν λειτουργικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ὑπερτροφίας τοῦ προστάτου, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ οὐδὲν φυσικὸν σύμπτωμα τῆς νόσου ταύτης. Ἡ θεραπεία τῆς ὑπερτροφίας τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως συνίσταται ἰδίως εἰς τὴν χειρουργικὴν ἀφαίρεσιν τοῦ σφιγκτῆρος. Σ. Ν. Ο

— **ὑπερτροφίαι δερματικαί** βλ. λ. *ὑπερπλασίαι* δερματικαί.

ὑπερτροφικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπερτροφίαν, ὁ πέρα τοῦ δέοντος ηὐξημένος: «ὑπερτροφικὸν ἧπαρ».

ὑπερτροχίλιοι *βόθροι (Ἀνατομ.).* Βόθροι δύο ὕπερθεν τῆς τροχιλίας τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, εἷς ἔμπροσθεν, ὀνομαζόμενος *κορωνοειδής*, διότι ὑποδέχεται κατὰ τὴν κάμψιν τοῦ πήχεως τὴν κορωνοειδῆ ἀπόφυσιν τῆς ὠλένης, καὶ εἷς ὄπισθεν, βαθύτερος, καλούμενος *ὠλεκρανικός*, εἰς ὃν ἐμβαίνει κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ πήχεως τὸ ὠλέκρανον τῆς ὠλένης. Ι. Π.

ὑπερυδριδάση (ἡ)· βλ. *ἔνζυμον.*

ὑπερυδρόλη (ἡ) *(Χημ.)* βλ. *περυδρόλη.*

ὑπερυδρορητένιον (τὸ) ἢ *φιχτελίτης* (ὁ) *(Χημ.).* Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_{18}H_{32}$ εὑρισκόμενος εἰς ρητινικὰ κοιτάσματα τύρφης. Τήκεται εἰς 46°. Σ. Γ.

ὑπέρυθρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὀλίγον ἐρυθρός, οὐχὶ ἐντελῶς κόκκινος, κοκκινωπός, ἄλλως *ἐρυθρωπός.*

—**ὑπέρυθροι ἀκτῖνες.** Ἀκτῖνες φωτειναί, τῶν ὁποίων τὸ μῆκος τοῦ κύματος εἶναι μεγαλύτερον τῶν 0,8 μ ἢ 8.10—⁵ cm καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπηρεάζουν τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως (βλ. *ἀκτῖνες, ἥλιος, φασμα*).

ὑπερύμνητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπερβολικὰ ὑμνούμενος, πανύμνητος.

ὑπερυποφυσισμὸς (ὁ) *(Ἰατρ.).* Αὔξησις τῆς λειτουργίας τῆς ὑποφύσεως, ἀποτελοῦσα τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν τῆς νόσου μεγαλακρία ἢ ἀκρομεγαλία.

ὑπερύψηλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπερβολικὰ ὑψηλός, πανύψηλος.

ὑπερύψωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ὑπερβολικὴ ὕψωσις· || μεταφ. ἔξαρσις, ἔπαινος ὑπερβολικός.

ὑπερφαλάγγησις,—*εως* (ἡ), καὶ —*γγισις*· ἡ ὑπερβολή, ἡ κύκλωσις τῆς ἀντιπάλου φάλαγγος, *ὑπερκέρασις.*

ὑπερφαλαγγῶ (—*έω*), καὶ —*γγίζω*· ὑπερβάλλω, ξεπερνῶ τὴν ἐχθρικὴν φάλαγγα, κυκλῶ τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν.

ὑπερφειδωλός, —*ή,* —*όν*· ὁ λίαν, ὁ ὑπερβολικὰ φειδωλός.

ὑπερφίαλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ ὑπερβάλλων τὴν φιάλην, ὁ ἐκχειλίζων, ὑπέρμετρος, ὑπερβολικός, ἰδίᾳ ἐπὶ ἤθους. θρασύς, αὐθάδης, ἀναιδής: «ἀξιώσεις ὑπερφίαλοι».—Ἐπίρρ. *ὑπερφιάλως*

ὑπερφορία (ἡ) *(Ὀφθαλμ.)* βλ. λ. *ἑτεροφορία.*

ὑπερφορτίζω· φορτίζω ὑπερβολικά, παραφορτώνω.

ὑπέρφορτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπερβολικὰ φορτωμένος, ὁ φέρων ὑπερβολικὸν βάρος, παραφορτωμένος· || ἀρχ. ὁ πολὺ βαρύς.

ὑπερφορτώνω· φορτώνω ὑπερβολικά, παραφορτώνω.

ὑπερφρονῶ (—*έω*)· φρονῶ περὶ ἐμαυτοῦ ὑπερβολικά, φέρομαι ἀλαζονικῶς, καταφρονῶ.

ὑπερφρύγιος (ὁ) *(Ἀρχ. Μουσ.).* Τρόπος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς προκύπτων ἐκ τῆς μεταθέσεως κατὰ τὴν ὀξυτέραν ὀγδόην τοῦ ἄνω τετραχόρδου τοῦ φρυγίου τρόπου:

λα σι ντό¹ ρε¹ μι¹ φα¹ σολ¹ || λα¹

Ὁ τρόπος οὗτος διαφέρει τοῦ *ὑποδωρίου* μόνον κατὰ τὴν ὀξύτητα. Γ. Σ.

ὑπερφυής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὑπερβολικῆς φυῆς, ὑπερφυσικός, ἔκτακτος, μέγιστος.—Ἐπίρρ *ὑπερφυῶς.*

ὑπερφύσησις, —*εως* (ἡ) *(Μεταλλουργ.).* Περίοδος τελικὴ τῆς ἐμφυσήσεως ἀέρος εἰς στρόμβον Thomas κατὰ τὴν μετατροπὴν χυτοσιδήρου εἰς χάλυβα, καθ' ἣν ἐπέρχεται ἡ ὀξείδωσις τοῦ ἐμπεριεχομένου φωσφόρου. Θ. Χ.

ὑπερφυσικισμὸς (ὁ). Οἱ ἐκ τῶν θεολόγων, ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ, πολέμιοι τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ὡς δεχόμενοι τὴν ὑπερφυσικὴν ἀποκάλυψιν ἐκλήθησαν *ὑπερφυσικοὶ* (supranaturalistae) καὶ ἡ τάσις αὐτῶν *ὑπερφυσικισμὸς* (supranaturalismus) Οὗτοι κατηγοροῦντες τοὺς ὀρθολογιστάς, ὡς ἀπορρίπτοντας πᾶν ὅ,τι ὁ λεγόμενος ὀρθὸς νοῦς δὲν νοεῖ καὶ μεταχειριζόμενοι αὐτὸν ὡς μέτρον τῆς ἐξετάσεως τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἐδίδασκον ὅτι ἡ ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ περιεχομένη διδασκαλία πρέπει δι' αὐτὸ τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποκάλυψις, τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, τοῦ εὐκόλως δυναμένου νὰ ἀπατηθῇ, μὴ δικαιουμένου νὰ ἀνακρίνῃ αὐτήν. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἐπηρεαζόμενοι καὶ οὗτοι ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, ἠρνοῦντο τὸ ἀλάθητον τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐδέχοντο ὅτι ὁ ὀρθὸς νοῦς ἔπρεπε νὰ διακρίνῃ τὸ ἐν αὐτῇ οὐσιῶδες τοῦ ἐπουσιώδους καὶ ἑρμηνεύσῃ αὐτήν. Οὕτω π. χ. ἐδέχοντο ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τὸ σύστημα τῆς ὑποταγῆς, τὸ δὲ προπατορικὸν ἁμάρτημα ὡς ἔμφυτόν τινα ῥοπὴν πρὸς τὸ κακὸν ἄνευ ἐνοχῆς Κατὰ ταῦτα ὀρθῶς ἐκλήθησαν οὗτοι κεκρυμμένοι ὀρθολογισταί. Οἱ ἐπισημότεροι τούτων ἦσαν ὁ Χάν, ὁ Ῥέϊλαρδ, ὁ Στόρρ, ὁ Φλάττ, ὁ Κνάππ, ὁ Βρέτσχνάϊδερ, ὁ Σμὶθ καὶ ἄλλοι. Κ. Ι. Λ.

ὑπερφυσικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ὑπὲρ τὴν φύσιν, ὁ οἱονεὶ ὑπὲρ τοὺς νόμους τῆς φύσεως ὑφιστάμενος: «ὑπερφυσικὰ φαινόμενα», «ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις» || ὁ ὑπὲρ τὴν συνήθη φύσιν, ὑπερβολικός, ἔκτακτος, ἐξαίρετος, ὑπερφυής.—Ἐπίρρ *ὑπερφυσικῶς.*

ὑπερφωσφορικός, —*ή,* —*όν*· ἐπίθετον διὰ τὰς φωσφορικὰς ἐνώσεις τὰς περιεχούσας μεγαλυτέραν τῶν ἁπλῶν ποσότητα φωσφόρου.

—**ὑπερφωσφορικὰ** *λιπάσματα* Βιομηχανικὰ προϊόντα τοῦ φωσφόρου, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ φωσφορούχων ὀρυκτῶν κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

1) $Ca_3P_2O_8+3H_2SO_4=3CaSO_4+2H_3PO_4$.

2) $Ca_3P_2O_8+4H_3PO_4=3CaH_4P_2O_8$.

Τοιουτοτρόπως σχηματίζεται φωσφορικὸν μονοασβέστιον καὶ γύψος. Ἕνεκα τῆς παρουσίας ξένων οὐσιῶν σχηματίζονται ἐπίσης ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ὀξείδιον σιδήρου, ἀργιλλίου, φθοριοῦχον ἀσβέστιον καὶ παράγεται μία σειρὰ δευτερογενῶν ἀντιδράσεων. Ἕνεκα τούτου τὸ ὑπερφωσφορικὸν περιέχει, ἐκτὸς τοῦ γύψου καὶ τοῦ διαλυτοῦ εἰς ὕδωρ φωσφορικοῦ μονοασβεστίου, ὀλίγον φωσφορικὸν τριασβέστιον, ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον μὴ προσβληθέν, φωσφορικὸν διασβέστιον διαλυτὸν εἰς κιτρικὸν διάλυμα, φωσφορικὸν σίδηρον καὶ ἀργίλλιον, ἐλεύθερον φωσφορικὸν ὀξὺ κλπ.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ λαμβάνουσι χώραν διαδοχικαὶ ἀντιδράσεις, αἵτινες μεταβάλλουσι τὴν κατάστασιν τῆς ἐνώσεως τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ καταβιβάζουσι συγχρόνως τὸν τίτλον αὐτοῦ εἰς διαλυτὸν ἐν τῷ ὕδατι φωσφορικὸν ὀξύ

Τῇ ἐπαφῇ τοῦ φωσφορικοῦ τριασβεστίου ἢ τοῦ μὴ προσβληθέντος ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, τὸ προϊὸν τῆς κυρίας ἀντιδράσεως, τὸ ὄξινον (μονο) φωσφορικὸν ἀσβέστιον μεταβάλλεται εἰς φωσφορικὸν διασβέστιον ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *ἀναστροφή.* Ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ φωσφορικοῦ ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν λιπαντικὴν ἀπὸ τὸ φωσφορικὸν τριασβέστιον καὶ διακρίνεται διὰ τῆς διαλυτότητος αὐτῆς εἰς κιτρικὴν ἀμμωνίαν Τὰ ὑπερφωσφορικὰ περιέχουσι συνήθως 12—18 % φωσφορικοῦ ὀξέος (P_2O_5), διαλυτοῦ εἰς κιτρικὴν ἀμμωνίαν. Ἡ «Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Χημικῶν Προϊόντων καὶ Λιπασμάτων» παράγει οὐ μόνον τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα ὑπερφωσφορικοῦ 16 % διὰ τὴν λίπανσιν τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξάγει εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα τῷ 193. ἐπώλησε 16.775 τόννους 18 %.

Διπλοῦν ὑπερφωσφορικόν. Τὸ πλούσιον τοῦτο ὑπερφωσφορικόν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ περιέχῃ μέχρι 48 % P^2O^5 κατασκευάζεται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐλευθέρου φωσφορικοῦ ὀξέος ἐπὶ τοῦ φωσφορικοῦ ὀρυκτοῦ. Διὰ λιπάσματα καταναλίσκονται παρ' ἡμῖν μεγάλα ποσὰ φωσφορικοῦ ὀρυκτοῦ, ἐπειδὴ ἡ συμπεπυκνωμένη αὐτοῦ μορφὴ ἐξοικονομεῖ τὰ μεγάλα ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς, τὰ ὁποῖα ἰσοδυναμοῦσι πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος· ὡς ἐκ τέρου τὸ φωσφορικὸν ὀξὺ εὑρίσκεται ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ὑπὸ μορφὴν διαλυτὴν ἐν ὕδατι ἤτοι ταχέως ἀφομοιώσιμον διὰ τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη Τὸ ὑπερφωσφορικὸν συνιστᾶται διὰ τὰ ἐδάφη τὰ ὁποῖα περιέχουσι συστατικὰ ἐξασφαλίζοντα τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ὀξύτητος αὐτοῦ. Διὰ τὰ ἀμμώδη ἐδάφη καὶ τὰ ὄξινα ἀποφεύγεται ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ. Τὸ ὑπερφωσφορικὸν δὲν εἶναι τόσον εὐκίνητον ἐν τῷ ἐδάφει καὶ κυκλοφορεῖ βραδύτερον τῶν νιτρικῶν ἁλάτων Προστιθέμενον εἰς τὸ ἔδαφος ὑφίσταται ἀναστροφὴν καὶ συγκρατεῖται τοιουτοτρόπως καθιστάμενον ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ μεγάλη καὶ λεπτὴ αὐτοῦ διασπορὰ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ῥιζικοῦ συστήματος καθιστᾷ τοῦτο ἀφομοιώσιμον. Τὸ ὑπερφωσφορικὸν θεωρεῖται λίπασμα λίαν ἐνεργητικὸν καὶ ἐξαιρετικῶς ἀφομοι-

Digitized by Google

...μον. Δρᾷ ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος ...ἱ τῆς ἀσβέστου, ἐμμέσως δὲ διὰ τῆς γύψου καὶ ...ῦ φωσφορικοῦ μονοασβεστίου, τὰ ὁποῖα δύναν...αι νὰ θέσωσιν εἰς κυκλοφορίαν μέρος τοῦ καλιου ...ῦ ἐδάφους. Τὸ ὑπερφωσφορικὸν λίπασμα, λόγῳ ...ῦ μεγάλου βαθμοῦ ἀφομοιώσεως αὐτοῦ, προστί...εται εἰς τὸ ἔδαφος ὀλίγον πρὸ τῆς σπορᾶς καὶ κα...ύπτεται εἶτα δι' ὀδοντωτῆς σβάρνας. Ἡ προστι...εμένη δόσις αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ...πάσματος, τῆς ἀποδόσεως τὴν ὁποίαν ἐπιθυμοῦ...εν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τῆς περιεκτικότητος τοῦ ...άφους εἰς ἀφομοιώσιμον φωσφορικὸν ὀξύ. Κατὰ ...ενικὸν κανόνα προστίθεται εἰς τὸ ἔδαφος ποσό...ης ὑπερφωσφορικοῦ διπλασία τοῦ εἰς κιτρικὴν ...μμωνίαν διαλυτοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον ...παιτεῖ ἡ συγκομιδή.

Ὑπερφωσφορικὴ ἀμμωνία ($NH_4H_2PO_4$). Αὕτη ...αμβάνεται διὰ διαβιβάσεως ἐπὶ ἐλευθέρου φωσ...ορικοῦ ὀξέος ἀερίου ἀμμωνίας, λαμβανομένης ...ἢ ἐπενεργείᾳ ἀτμοῦ ὑπὸ ὑψηλὴν πίεσιν ἐπὶ κυα...αμίδης τοῦ ἀσβεστίου. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται ...πὸ διαφόρους τύπους ὡς φωσφοροαζωτοῦχον λί...ασμα. Ι. Γ. Π.

ὑπερφωσφορουρία (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτω ἡ αὔ...ησις τῶν φωσφορικῶν ἀλάτων τῶν οὔρων. Φυ...ιολογικῶς ἡ διὰ τῶν οὔρων ἀπέκκρισις τῶν φωσ...ορικῶν ἀλάτων, ἐκδηλουμένη διὰ τοῦ ἀνυδρί...ου τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος (εἰς P^2O^5) εἶναι κατὰ ...έσον ὅρον 0,030 χιλιοστόγραμμα κατὰ χιλιόγραμ...ον σωματικοῦ βάρους καὶ καθ' ἡμέραν. Ἐπομέ...ως ὑπάρχει ἀληθὴς ὑπερφωσφορουρία ὁσάκις ἡ ...αθημερινὴ διὰ τῶν οὔρων ἀπέκκρισις τοῦ φωσ...όρου ὑπερβαίνει τὰ 0,050 χιλιοστόγραμμα κατὰ ...ιλιόγραμμον σωματικοῦ βάρους. Ἀλλά, πλὴν ταύ...ης ὑπάρχουν καὶ ψευδεῖς ἢ φαινομενικαὶ ὑπερφω...φορουρίαι, εἰς τὰς ὁποίας τὰ φωσφορικὰ τῶν οὔ...ων ἄλατα εἶναι πραγματικῶς μὲν ὀλιγώτερα τῶν ...υσιολογικῶν, φαινομενικῶς δὲ φαίνονται ἀφθονώ...ερα, διότι καθιζάνουν εἰς τὰ οὖρα καὶ δίδουν ...ὴν ἀπατηλὴν ἐντύπωσιν τῆς μεγάλης ἀπωλείας ...οῦ φωσφόρου. Τὰ ὑπερφωσφορικὰ οὖρα εἶναι ...ολά, εἴτε κατὰ τὴν οὔρησιν εἴτε βραδύτερον, γί...ονται ὅμως διαυγῆ τῇ προσθήκῃ ὀλίγων σταγό...ων νιτρικοῦ ὀξέος. Ἡ ἀληθὴς ὑπερφωσφορουρία ...φείλεται εἰς πολλὰ καὶ διάφορα αἴτια (διανοητ...ὴν ὑπερκόπωσιν, ὑστερίαν, ἐπιληψίαν, κατάχρη...ιν κρεατοφαγίας, φυματίωσιν, σακχαροδιαβήτην ...λπ.). Ἡ δὲ ψευδὴς ὑπερφωσφορουρία δύναται νὰ ...ἶναι πεπτικῆς, νευρικῆς, οὐρικῆς καὶ γεννητικῆς ...ροελεύσεως.

Ἡ θεραπεία τῆς ὑπερφωσφορουρίας συνίσταται ...ἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ αἰτίου, εἰς τὴν ὀξινο...οίησιν τῶν οὔρων, εἰς τὴν διὰ τῆς διαίτης ἐλάτ...ωσιν τῆς ἀπεκκρίσεως τοῦ ἀσβεστίου καὶ εἰς τὴν ...πόδοσιν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ φωσφόρου. Σ. Ν. Ο.

ὑπερχαίρω, *ἀόρ. ὑπερεχάρην*· χαίρω ὑπερβολικά: «ὑπερεχάρην διὰ τὴν ἐπιτυχίαν σας».

ὑπερχαρής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὑπερβολικὰ ...αίρων, περιχαρής.

ὑπερχείλημα (τό), καὶ *ὑπερχείλισμα*· ἡ ὑπὲρ τὰ ...είλη δοχείου ἔκχυσις ἢ πλήρωσις, κοιν. *ξεχείλισμα*.

ὑπερχειλής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ἐπὶ δοχείου ...αὶ περιεχομένου, ὁ ὑπὲρ τὰ χείλη πλήρης, ὁ ...περβάλλων τὰ χείλη, κοιν. *ξέχειλος*.

ὑπερχειλίζω· βλ. *ὑπερχειλῶ*.

ὑπερχείλησις, *—εως* (ἡ), καὶ *ὑπερχείλισις*· ἐπὶ δο...είου καὶ περιεχομένου, ἡ ὑπερβολή, ἔκχυσις ἐκ ...ῶν χειλέων, κοιν. *ξεχείλισμα*.

ὑπερχείλιος ἕλιξ (*Ἀνατομ.*). Ἀποτελεῖ αὕτη ...ὴν προσθίαν μοῖραν τοῦ κάτω βρεγματικοῦ λο...ου (τοῦ κροταφικοῦ λοβοῦ) καὶ ἀντιστοιχεῖ πε...ίπου εἰς τὸν βρεγματικὸν ὄγκον τοῦ κρανίου. Ι. Π.

ὑπερχείλισις, *—εως* (ἡ)· βλ. *ὑπερχείλησις*.

ὑπερχειλῶ (*—έω*), καὶ *ὑπερχειλίζω*· ἐπὶ δο...είου καὶ περιεχομένου, ὑπερβάλλω τὰ χείλη, ...οιν. *ξεχειλίζω*.

ὑπερχλωραιθάνιον (τό) (*Ὀργ. Χημ.*)· βλ. λ. *ἑξαχλωραιθάνιον*.

ὑπερχλωραιθήρ, *—ῆρος* (ὁ) (*Ὀργ. Χημ.*). Χλω...οπαράγωγον τοῦ αἰθέρος τοῦ τύπου:

$$C_2Cl_5 . O . C_2Cl_5$$

Σῶμα στερεόν, ὀσμῆς καμφορᾶς, τηκόμενον ...ς 69°. Σ. Γ.

ὑπερχλωραιθυλένιον (τό), ἢ *τετραχλωραιθέ...ον* (*Ὀργ. Χημ.*). Ἀλογονοπαράγωγον τοῦ αἰθυ...ίου τοῦ τύπου $CCl_2 : CCl_2$. Παρασκευάζεται ἐκ ...οῦ πενταχλωραιθανίου $CCl_3.CHCl_2$ διὰ βρασμοῦ ...τ' ἀλκαλίων, ὁπότε ἀποσπᾶται ὑδροχλώριον. ...άζει εἰς 121° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος εἰς 15° ...624. Ἔχει ἰδιότητας ἀναλόγους πρὸς τὸ *τριχλω...ιθυλένιον* (βλ. λ.).

ὑπερχλωραιμία (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτω ἡ αὔξησις τῆς ποσότητος τοῦ χλωρίου τοῦ αἵματος. Μετὰ τοῦ Blum καὶ Ambard παραδεχόμεθα ὅτι τὸ φυσιολογικὸν ἄτομον, νῆστι ὄν, περιέχει τὰς ἑξῆς ποσότητας χλωρίου:

Χλώριον τοῦ ὁλικοῦ αἵματος=2 γραμ. καὶ 8.
Χλώριον τοῦ πλάσματος τοῦ αἵματος 3 γραμ. 5 μέχρι 3 γραμ. 6
Χλώριον τῶν αἱμοσφαιρίων=1 γραμ. 7 μέχρι 1 γραμ. 8.

Μέχρι πρό τινων ἐτῶν παρεδεχόμεθα μετὰ τοῦ Widal ὅτι εἰς τὰς νεφρίτιδας ἡ ποσότης τοῦ χλωρίου ἦτο ἢ φυσιολογικὴ ἢ ηὐξημένη, ἰδίως εἰς τὰ αἱμοσφαίρια (ἄνευ τῶν 2 γραμ. °/₀₀), ὁπότε ἔχομεν ὑπερχλωριαιμίαν. Τελευταίως ὅμως αἱ ἐργασίαι τοῦ Blum, Rathery κ. ἄ. ἀπέδειξαν ὅτι ὑπάρχουν νεφρίτιδες μὲ ἐλάττωσιν τοῦ χλωρίου τοῦ αἵματος (*ὑποχλωραιμίαν*).

Ἡ θεραπεία τῆς ὑπερχλωραιμίας συνίσταται εἰς τὴν ἀνάλατον δίαιταν. Σ. Ν. Ο.

ὑπερχλωρικός, *—ή, —όν*. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ χημείᾳ ὁ ἡνωμένος μετὰ περισσείας χλωρίου. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐπὶ τῶν ἀλάτων τοῦ *ὑπερχλωρικοῦ ὀξέος*.

— **ὑπερχλωρικὸν ὀξὺ** (*Χημ.*)· βλ. *χλωρίου ἑνώσεις*.

— **ὑπερχλωρικὸς αἰθυλεστὴρ** (*Ὀργ. Χημ.*)· βλ. *ἐστέρες*.

ὑπερχλωριοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Λέγεται ἐπὶ τῶν ἑνώσεων τοῦ χλωρίου μετὰ μετάλλων τῶν ἐχουσῶν μεγαλυτέραν τῶν συνήθων ποσότητα χλωρίου (βλ. *χλωρίου ἑνώσεις*).

ὑπερχλωρομεθυλομερκαπτάνη (ἡ) (*Ὀργ. Χημ.*). Ἀλογονωμένη μερκαπτάνη τοῦ τύπου CCl_3SCl. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως χλωρίου ἐπὶ διθειάνθρακος παρουσίᾳ ἰχνῶν ἰωδίου ὡς καταλύτου. Εἶναι κίτρινον ἐλαιῶδες ὑγρόν, λίαν δυσαρέστου ὀσμῆς, βράζον εἰς 149°. Προσβάλλει τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὀλίγον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Σ. Γ.

ὑπερχλωρομεσόλιον (τό) (*Ὀργ. Χημ.*). Ἀκόρεστος ἀλογονωμένος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου C_4Cl_6. Τήκεται εἰς 39° καὶ βράζει εἰς 284°. Ἔχει πιθανώτατα τὸν συντακτικὸν τύπον:

$$CCl_2 : CCl.CCl : CCl_2.$$ Σ. Γ.

ὑπερχλωροπροπάνιον (τό) (*Ὀργ. Χημ.*). Χλωριοπαράγωγον τοῦ προπανίου τοῦ τύπου C_3Cl_8. Ἔχει ὀσμὴν καμφορᾶς, τήκεται εἰς 160° καὶ βράζει εἰς 269°. Θερμαινόμενον εἰς 300° διασπᾶται εἰς τετραχλωρομεθάνιον CCl_4 καὶ ὑπερχλωραιθυλένιον C_2Cl_4. Σ. Γ.

ὑπερχλωρυδρία (ἡ). Καλεῖται οὕτω, ἢ ἄλλως *ὀξίνος ὑπερέκκρισις τοῦ στομάχου*, ἡ παθολογικὴ ἐκείνη κατάστασις τοῦ στομάχου ἡ χαρακτηριζομένη ὑπὸ αὐξήσεως τῆς ἐπὶ τοῖς °/₀₀ πυκνότητος τοῦ HCL τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ (παλαιότερα ἐκδοχή) ἢ ὑπὸ τῆς ἐκκρίσεως μεγάλης ποσότητος γαστρικοῦ ὑγροῦ (νεωτέρα ἐκδοχή), ἡ συνοδευομένη ὑπὸ χαρακτηριστικῶν συμπτωμάτων ἰδίᾳ πυρώσεως, ἄλγους κατὰ τὴν στομαχικὴν χώραν (ὑποχωρούντων διὰ τῆς χρήσεως ἀλκαλικῶν οὐσιῶν) ναυτίας καὶ ἐμέτων, λίαν ὀξίνου στομαχικοῦ περιεχομένου, ἀπαντῶσα εἴτε ὡς λειτουργικὴ διαταραχὴ (λόγῳ νευρώσεως καὶ διαταραχῶν κινητικότητος τοῦ στομάχου) εἴτε ὡς σύμπτωμα ὀργανικῆς βλάβης, ἰδίᾳ ὀξείας γαστρίτιδος ἢ ἕλκους.

Ἡ ὑπερχλωρυδρία πρότερον ἐθεωρεῖτο ὡς αὔξησις τῆς ἐπὶ τοῖς °/₀ πυκνότητος τοῦ HCL. Ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον ὑποστηρίζεται ἡ ἐκδοχὴ αὕτη ὑπὸ πολλῶν κλινικῶν. Κατὰ τὰς τελευταίας ἐρεύνας ὅμως τῶν Bickel, Pawlow καὶ ἄλλων ταυτίζεται ἡ ὑπερχλωρυδρία μὲ τὴν ὑπερέκκρισιν, οὖσαι ἀμφότεραι ἐκδηλώσεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκκριτικῆς διαταραχῆς, ἡ ἐμφάνισις δὲ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κινητικότητος τοῦ στομάχου. Συνεπείᾳ τούτου ὁ ὅρος ὑπερχλωρυδρία σχεδὸν κατέπεσεν, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ ὅρου *ὑπερέκκρισις*, καὶ δὴ *ὀξίνος*, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως εἰς τὸ γαστρικὸν ὑγρὸν τοῦ HCL.

Αἰτιολογία, παθογονία. Ἡ ὑπερχλωρυδρία ἀπαντᾷ ἐπὶ ὀξείας γαστρίτιδος (gastritis acida), ἐνίοτε ὑποξείας, οὐχὶ ὅμως χρονίας, εἰς ἣν ὑφίσταται ὑποχλωρυδρία. Ἐπίσης ἐπὶ ἕλκους τοῦ πυλωροῦ ἢ δωδεκαδακτύλου, οὗτινος ἀποτελεῖ τὴν συχνοτέραν ἐκδήλωσιν (κατὰ δὲ τὸν Mogniham ἀναπόσπαστον σύμπτωμα) ἐπὶ χολοκυστίτιδος, σκωληκοειδίτιδος, καθ' ἕξιν δυσκοιλιότητος, παθήσεων παραμητρίων (ἀντανακλαστικῶς), ἀρχομένου καρκίνου τοῦ στομάχου, ἐνίοτε ἐπὶ τοξικῶν ἐρεθισμῶν (καταχρήσεις καπνοῦ, οἰνοπνεύματος, καρυκευμάτων πιθανῶς λόγῳ γαστρίτιδος) καὶ τέλος ἐπὶ ἀνωμαλίας τῆς ἰσορροπίας τοῦ αὐτονόμου νευρικοῦ συστήματος, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁ βλεννογόνος τοῦ στομάχου ἐμφανίζει μείζονα τῆς φυσιολογικῆς ἀντίδρασιν πρὸς τὸ ψυχικὸν ἐρέθισμα. Τινὲς ἀποδίδουσι τὴν ὑπερχλωρυδρίαν καὶ εἰς διαταραχὰς τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας τοῦ ὀργανισμοῦ.

Συμπτώματα. Ἐνίοτε οἱ ἐξ ὑπερχλωρυδρίας πάσχοντες οὐδὲν σύμπτωμα ἐμφανίζουσι (λανθάνουσα ὑπερχλωρυδρία) καὶ μόνον ἡ ἐξέτασις τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ ἀποδεικνύει μεγάλην ὀξύτητα (ἄνω τῶν 70 c. c $\frac{N}{10}$ NAOH, ἄνευ τῆς παρουσίας ὀργανικῶν ὀξέων). Καὶ τὸ ἀντίθετον ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ, τουτέστιν ἡ ὕπαρξις συμπτωμάτων ὑπερχλωρυδρίας ἄνευ αὐξήσεως τῆς ὀξύτητος. Ἐνίοτε τὰ ἐνοχλήματα ἐμφανίζονται περιοδικῶς λόγῳ ψυχικῆς συγκινήσεως ἢ παρεκτροπῆς περὶ τὴν δίαιταν. Τὰ κυριώτερα συμπτώματα τῆς ὑπερχλωρυδρίας εἶναι αἴσθημα βάρους ἢ πιέσεως εἰς τὸ ἐπιγάστριον μετὰ αἰσθήματος πυρώσεως, ὀξίνων ἐρυγῶν κατὰ τὸν οἰσοφάγον, αἵτινες προκαλοῦσιν αἱμωδίαν τῶν ὀδόντων (μὴ γαστραλγικὴ μορφὴ τῶν Γάλλων συγγραφέων). Συνήθως τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐπέρχονται ἐν εἴδει παροξυσμῶν 2—5 ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν. Ἄλλοτε πάλιν ὁ πάσχων καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐντόνου ἄλγους ὀφειλομένου εἰς σπασμὸν τοῦ στομάχου καὶ ἀναγκάζοντος αὐτὸν νὰ κατακλιθῇ ἐπὶ τῆς κοιλίας ἢ νὰ προκαλέσῃ ἔμετον πρὸς κένωσιν τοῦ ὀξίνου περιεχομένου τοῦ στομάχου, δι' οὗ καὶ ταχέως ἀνακουφίζεται, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τῆς λήψεως ὀλίγης τροφῆς (γάλακτος) ἢ ἀλκαλικῶν οὐσιῶν (γαστραλγικὴ μορφὴ τῶν Γάλλων). Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶναι ἐντονώτερα ἐπὶ συνυπάρξεως ἕλκους τοῦ στομάχου ἢ δωδεκαδακτύλου. Ἐν τῶν συχνῶν συμπτωμάτων τῆς ὑπερχλωρυδρίας εἶναι ἡ δυσκοιλιότης καὶ ἡ φωσφατουρία.

Ἴδιον εἶδος παροξυσμῶν ὑπερχλωρυδρίας εἶναι αἱ καλούμεναι γαστρικαὶ κρίσεις, καθ' ἃς ὁ ἀσθενὴς ἄνευ εὐλόγου ἀφορμῆς καταλαμβάνεται ὅλως αἰφνιδίως ὑπὸ ἰσχυροῦ ἄλγους καὶ ἐμέτων, οἵτινες καὶ ἀποτόμως καταπαύουσι. Ἐπίσης καὶ ἡ περιοδικὴ ὑπερέκκρισις μεθ' ὑπερχλωρυδρίας, ἥτις ἀπαντᾷ ἐπὶ ἡμικρανίας καὶ οἰδήματος τοῦ Quincke.

Θεραπεία. Εἰς τοὺς ἐξ ὑπερχλωρυδρίας πάσχοντας ἀπαγορεύομεν τὸν καπνόν, τὰ οἰνοπνευματώδη, τὸν καφέν, τέϊον, καρυκεύματα (πιπέρι, μουστάρδα, νωπὲς σαλάτες, τὸν ζωμόν, τὰ τηγανητά. Συνιστῶμεν τὴν γαλακτοφυτικὴν δίαιταν καὶ τὰ λιπαρά. Φαρμακευτικῶς δὲ χορηγοῦμεν τὴν ἀτροπίνην, τὰ ἀλκαλικά, τὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, καυστικὴν μαγνησίαν, ἀνθρακικὸν βισμούθιον, ἀνθρακικὸν ἀργίλλιον (Neutralon) τὰ μεταλλικὰ ὕδατα, Λουτρακίου, Vichy, Karlsbad, Chatel-Guyon. Ι. Α. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ὑπερχρονίζω· χρονίζω, βραδύνω πολύ, γίνομαι ὑπερβολικὰ χρόνιος: «ὑπερχρονίζει ἡ ὑπόθεσις, —ἡ νόσος» || μεταβ. ἀφήνω τι νὰ χρονίσῃ, νὰ ἀτονήσῃ διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, ἀχρηστεύω, ἀπαρχαιῶ.

ὑπερχρονισμὸς (ὁ)· ἡ ὑπὸ τῆς χρονιότητος παλαίωσις, ἀχρήστευσις, ἀκύρωσις.

ὑπερχρωμία (ἡ) (*Δερματολ.*). Ἡ ὑπέρμετρος αὔξησις τῆς χρωστικῆς τοῦ δέρματος μελανίνης, ἡ ὁποία φυσιολογικῶς εὑρίσκεται ἐντὸς καὶ μεταξὺ τῶν κυττάρων τοῦ κατωτάτου στρώματος τῆς ἐπιδερμίδος. Αἱ ὑπερχρωμίαι εἶναι: α) Συγγενεῖς, ὡς οἱ μελαγχρωστικοὶ σπίλοι, ἡ μελαγχρωστικὴ ξηροδερμία. β) Ἐπίκτητοι. Οὗτοι ὀφείλονται ἢ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ὡς αἱ ἐφηλίδες, ἢ εἰς παθήσεις τῆς μήτρας, τῶν νεύρων ἢ τὴν ἐγκυμοσύνην, ὡς τὰ χλοάσματα, ἢ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων τοῦ ραδίου καὶ Ραίντγκεν, ἢ εἰς τὴν ἐρεθιστικὴν ἐπίδρασιν διαφόρων χημικῶν μέσων, φαινικοῦ ὀξέος, καλομελάνης, χρυσοφανικοῦ ὀξέος κλπ., ἢ εἰς δηλητηριάσεις ἢ χρονίους ἐρεθισμούς, ὅπως εἰς τὴν φθειρίασιν, ἢ εἰς χρονίας νόσους, ὅπως τὴν συφίλιδα, καὶ τέλος εἰς παθήσεις τῶν ἐπινεφριδίων καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ, ὅπως ἡ νόσος τοῦ Addison. Κ. Κ. Κ.

ὑπερχρωμικὰ ὀξέα (*Χημ.*)· βλ. *χρωμίου ἑνώσεις*.

ὑπέρχυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ὑπεράνω χύσις, ὑπερχείλισις, ξεχείλισμα.

ὑπέρψυξις, *—εως* (ἡ), ἢ *κατάψυξις*. Ἡ εἰς λίαν χαμηλὴν θερμοκρασίαν 8°—10° ὑπὸ τὸ μηδὲν ψῦξις, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως διαφόρων τροφίμων. Ἡ ὑπέρψυξις χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ κρέατος. Σ. Γ.

ὑπερψύχω· ψύχω, καθιστῶ τι ψυχρὸν ὑπερβολικά.

ὑπερῴα (ἡ) (*Ἀνατομ.*). Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἄνω τοίχωμα (=ὀροφὴν ἢ οὐρανὸν) τοῦ ἰδίως κοίλου τοῦ στόματος καὶ χωρίζει τοῦτο ἀπὸ τοῦ κύτους τῆς ρινός. Διακρίνεται δ' εἰς τὴν προσθίαν, τὴν *σκληρὰν* ὑπερῴαν, καὶ τὴν ὀπισθίαν, τὴν *μαλθακὴν* ὑπερῴαν (=ὑπερῴιον ἱστίον), ὧν ἡ πρώτη ἀποτελεῖ τὰ ²/₃ τῆς ὅλης ὑπερῴας. Καὶ ἡ μὲν σκληρὰ ὑπερῴα ὅρια ἔχει ἔμπροσθεν μὲν τὸν φραγμὸν τῶν ὀδόντων, ὄπισθεν δὲ γραμμὴν ἑνοῦσαν τὸν δεξιὸν ἄνω γόμφιον ὀδόντα μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ· ἀποτελεῖται δ' ἐκ τοῦ βλεννογόνου, φέρον-

Digitized by Google

τος πολύστοιβον πλακῶδες ἐπιθήλιον, ἐξ ἀδένων σωληνοειδῶν καὶ ἐκ τοῦ ὀστεΐνου ὑποστρώματος. Ἡ δὲ *μαλθακὴ* ὑπερῴα εἶναι συνέχεια τῆς σκληρᾶς καὶ παρισιᾷ πτυχὴν τοῦ βλεννογόνου, ἥτις ἐγκλείει μῦς, οὖσα διὰ τοῦτο εὐκίνητος. Καὶ ἐν χαλάσει μὲν οὖσα ῥέπει λοξῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω, ἀποτελοῦσα οὕτω τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τοῦ κοίλου τοῦ στόματος, ὅταν δὲ συσπᾶται, φέρεται πρὸς τὰ ὀπίσω πρὸς τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τοῦ φάρυγγος καὶ ἀπεργάζεται οὕτω διάφραγμα, χωρίζον τὸ κύτος τῆς ῥινὸς ἀπὸ τοῦ φάρυγγος. Ἀποφύει δ' ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου χείλους αὐτῆς πρὸς τὰ κάτω κωνοειδῆ προσεκβολὴν δίκην σταφυλῆς, μήκους 10—15 χλσμ., τὴν *σταφυλὴν* ἢ τὴν *κιονίδα*, ἧς ἑκατέρωθεν ἄρχονται δύο πτυχαὶ τοῦ βλεννογόνου, ἡ γλωσσοϋπερῴιος καὶ ἡ φαρυγγοϋπερῴιος καμάρα (=τόξα), αἵτινες ἐπικαλοῦνται καὶ παρίσθμιοι καμάραι, προσθία καὶ ὀπισθία Σύγκειται δ' ἡ μαλθακὴ ὑπερῴα: 1) ἐκ τῆς ὑπερῴου ἀπονευρώσεως· 2) ἐκ πέντε μικρῶν καὶ λεπτῶν μυῶν καὶ 3) ἐκ βλεννογόνου κεχτημένου βλεννογόνους καὶ ὀροβλεννογόνους ἀδένας, ὧν ἡ σταφυλὴ μόνη στερεῖται. Ι. Π.

—ὑπερῴα ὀστεΐνη *[Ἀνατομ.]*. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἄνω θολωτὸν τοίχωμα τοῦ ὀστεΐνου κοίλου τοῦ στόματος· καὶ τὰ μὲν δύο πρόσθια τριτημόρια αὐτῆς ἀπεργάζονται αἱ ὑπερῷιοι ἀποφύσεις τῆς ἄνω γνάθου, τὸ δὲ ὀπίσθιον αἱ ὁριζόντιοι μοῖραι τῶν ὑπερῴων ὀστῶν. Σημειωτέαι ἡ ὀβελιαία ὑπερῴιος ῥαφὴ καὶ ἡ ἐγκαρσία, ἧς ὄπισθεν ἐκβάλλουσι τὰ 2—3 ὑπερῷια τρήματα. Ι. Π.

ὑπερῷιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· καὶ *ὑπερῷος*· ὁ ὑπεράνω, ὁ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, ἀνώγειος· || *ὑπερῷον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—**ὑπερῷιοι ἀδένες** *[Ἀνατομ.]*. Ἀδένες τῆς σκληρᾶς ὑπερῴας σωληνοειδεῖς, ἀποτελοῦντες στιβάδα συνεχῆ κατὰ τὰ δύο ὀπίσθια τριτημόρια αὐτῆς· οἱ ἐκφορητικοὶ αὐτῶν πόροι, διατιτραίνοντες τὸν βλεννογόνον, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ διὰ στομίων ὁρατῶν καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ δίκην στιγμάτων. Ι. Π.

—**ὑπερῷιοι ἐγκάρσιοι πτυχαὶ** *[Ἀνατομ.]*. Τοξοειδεῖς ἀκρολοφίαι ἢ ῥυτίδες ἐπὶ τῆς σκληρᾶς ὑπερῴας, ὄπισθεν τῶν τομέων ὀδόντων, ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς, ἐγκαρσίως φερόμεναι, αἵτινες συνήθως εἶναι ἓξ ἑκατέρωθεν. Ι. Π.

—**ὑπερῷιον** *βοθρίον [Ἀνατομ.]*. Βοθρίον εὐμέγεθες, σχισμοειδὲς ἢ ὑποστρόγγυλον, κείμενον ἐπὶ τῆς σκληρᾶς ὑπερῴας, ἑκατέρωθεν καὶ ἐπὶ τὰ ὄπισθεν τῆς ὑπερῴου ῥαφῆς, εἰς οὗ τὸν πυθμένα ἐκβάλλουσι βλεννογόνοι ἀδένες. Ι. Π.

—**ὑπερῷιον** *ἱστίον [Ἀνατομ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τῆς *μαλθακῆς ὑπερῴας* (βλ. λ. *ὑπερῴα*). Ι. Π.

—**ὑπερῷιον** *ὀστοῦν [Ἀνατομ.]*. Τοῦτο διφυὲς ὄν, ἀποτελεῖ τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω συνέχειαν τοῦ ὀστοῦ τῆς ἄνω γνάθου καὶ σύγκειται ἑκάτερον ἐκ δύο λεπτῶν τετραπλεύρων πετάλων, τοῦ ὁριζοντίου καὶ τοῦ καθέτου, ἑνουμένων κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ἐμφανίζον προσέτι καὶ τρεῖς ἀποφύσεις, τὴν πυραμοειδῆ, τὴν κογχικὴν καὶ τὴν σφηνοειδῆ Καὶ τὸ μὲν ὁριζόντιον πέταλον, τετράπλευρον ὂν συμπληροῖ πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν ὑπερῴιον ἀπόφυσιν τῆς ἄνω γνάθου. Τὸ δὲ κάθετον, τετράπλευρον καὶ τοῦτο, εἶναι λεπτότερον μὲν τοῦ ὁριζοντίου, ἀλλὰ μακρότερον αὐτοῦ· τῶν δὲ δύο ἐπιφανειῶν ἡ μὲν ἔσω (ῥινικὴ) στρέφεται πρὸς τὸ κύτος τῆς ῥινὸς καὶ φέρει δύο ἀκρολοφίας ὀβελιαίας, ὧν ἡ μὲν ἄνω συντάσσεται μετὰ τοῦ ὀπισθίου ἄκρου τῆς μέσης ῥινικῆς κόγχης, ἡ δὲ κάτω μετὰ τοῦ τῆς κάτω ῥινικῆς κόγχης· ἡ δ' ἔξω ἐπιφάνεια καλύπτεται ἡ πλείστη ὑπὸ τοῦ σώματος τῆς ἄνω γνάθου. Ι. Π.

— **ὑπερῷιος ἀμυγδάλη** *[Ἀνατομ.]* βλ. *ἀντιάδες* καὶ *παρίσθμιος* ἀμυγδάλη.

— **ὑπερῷιος** *ἀπονεύρωσις [Ἀνατομ.]*. Ἰνῶδες πέταλον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ὑπόθεμα τῆς μαλθακῆς ὑπερῴας· τετράγωνος δ' οὖσα, παρισιᾷ τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω συνέχειαν τῆς ὀστεΐνης ὑπερῴας, προσφυομένη κατὰ μῆκος τοῦ ὀπισθίου χείλους αὐτῆς μέχρι τῶν πτερυγοειδῶν ἀγκίστρων. Ι. Π.

— **ὑπερῷιος** *ἀπόφυσις [Ἀνατομ.]*. Ὁριζόντιον ὀστεΐνον πέταλον τοῦ ὀστοῦ τῆς ἄνω γνάθου, οὗ τὸ ἔσω χεῖλος, ἑνούμενον μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου, σχηματίζει τὴν μέσην ὑπερῴιον ῥαφήν. Καὶ ἡ μὲν ἄνω ἐπιφάνεια τῆς ὑπερῴιου ἀποφύσεως, ὑπόκοιλος οὖσα δίκην αὔλακος, ἀφορίζεται ἐπὶ τὰ ἐντὸς ὑπ' ἀκρολοφίας, ἥτις μετὰ τῆς ἀντιθέτου ἀπεργάζεται τὴν ῥινικὴν ἀκρολοφίαν, ἐφ' ἧς ἐρείδεται τὸ ῥινικὸν διάφραγμα· ἡ δὲ κάτω, ἀνώμαλος καὶ πολύτρητος οὖσα, ἐμφανίζει παρὰ μὲν τὸ ἔξω χεῖλος τὰς δύο ὀβελιαίας καὶ βραχείας ὑπερῴιους αὔλακας, εἰσδεχομένας τὴν ὑπερῴιον ἀρτηρίαν, νεῦρον καὶ φλέβα, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τὴν μέσην ὑπερῴιον ῥαφήν, ἥτις πρὸς τὰ πρόσω ἀπολήγει ὄπισθεν τῶν τομέων ὀδόντων εἰς τὸ τομικὸν τρῆμα, ἄγον εἰς τὸν τομικὸν πόρον. Ι. Π.

— **ὑπερῴιος** *θηλὴ [Ἀνατομ.]* βλ. λ. *τομικὴ* θηλή.

— **ὑπερῴιος** *ῥαφὴ [Ἀνατομ.]*. 1) *Ἐγκαρσία* ῥαφὴ σχηματιζομένη ἐκ τῆς συναρμογῆς τοῦ ὀπισθίου χείλους τῆς ὑπερῴιου ἀποφύσεως τῆς ἄνω γνάθου μετὰ τοῦ ὁριζοντίου πετάλου τοῦ ὑπερῴιου ὀστοῦ. 2) *Μέση ὀβελιαία*· σχηματίζεται ἐκ τῆς συναρμογῆς τοῦ ἔσω χείλους τῆς ὑπερῴιου ἀποφύσεως μετὰ τοῦ τῆς ἀντιστοίχου. Ι. Π.

ὑπερῳῖτις, *—ιδος* (ἡ). Ἡ φλεγμονὴ τοῦ στόματος, ὅταν αὕτη εἶναι μᾶλλον ἐντετοπισμένη εἰς τὸν βλεννογόνον τῆς σκληρᾶς ἢ μαλθακῆς ὑπερῴας καὶ τὴν σταφυλήν. Ἀναπτύσσεται συνεπείᾳ τῶν αὐτῶν αἰτίων ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ στοματίτιδες καὶ θεραπεύεται ἀναλόγως τῆς προκαλούσης ἀφορμῆς (βλ. *στοματίτις*). Μ. Μ.

ὑπερωκεάνειον (τό). Μέγα ἀτμόπλοιον ἐκτελοῦν ὑπερωκεανείους πλόας καὶ ἐπιφορτισμένον τὴν ἐκτέλεσιν συγκοινωνίας πρὸς ὑπερωκεανείους χώρας. Παρατηρεῖται τάσις πρὸς συνεχῆ αὔξησιν τῶν στοιχείων τοῦ ἐκτοπίσματος καὶ τῆς ταχύτητος τῶν ὑπερωκεανείων. Ἐσχάτως ἤρξαντο ἐφοδιαζόμενα καὶ διὰ σφονδύλων εὐσταθείας («Conte di Savoia»), μειούντων τὸ εὖρος τῶν διατοιχήσεων εἰς τὸ ἐλάχιστον. Σ. Ε. Λ.

ὑπερωκεάνειος (ὁ, ἡ) (τό)· ὁ πέραν τοῦ ὠκεανοῦ, ὁ εἰς τὰ ἔσχατα μέρη τοῦ ὠκεανοῦ· || ὁ ὑπερβάλλων, ὁ διαπλέων τὸν ὠκεανόν: «ὑπερωκεάνειον πλοῖον» καὶ ὡς οὐσ. «ὑπερωκεάνειον».

ὑπερῳοδοντίδαι (οἱ) (Hyperoodondidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια κητῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ὀδοντοκητῶν, περιλαμβάνουσα μεγάλα κήτη μὲ σῶμα ὀγκῶδες, ἐπίμηκες, ῥύγχος ῥαμφοειδές, ῥώθωνας συνηνωμένους καὶ ἀποτελοῦντας σωληνοειδῆ φυσητῆρα καὶ ὀφθαλμοὺς μικροτάτους. Γνωστὰ γένη τινὰ σαρκοφάγα, ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας καὶ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *ὑπερῳόδους* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑπερῳόδους (ὁ) (Hyperoodon) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑπερῳοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μεγάλων κητῶν, ἀπαντώντων εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμά των εἶναι ἡ ὕπαρξις δύο εὐμεγέθων ὀδόντων εἰς τὴν κάτω σιαγόνα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑπερῳόδους ὁ ῥυγχοφόρος* (Hyperoodon rostratus), φθάνων εἰς μῆκος μέχρις 8 μέτρων. Ἔχει σῶμα ὀγκῶδες, κωνικόν, ἀτρακτοειδές, ῥύγχος πεπλατυσμένον καὶ εὐρὺ καὶ χρῶμα φαιομελανὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὰ ὑποκάτω. Σπανίως ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ ἰδίως ἐκ μαλακίων καὶ κεφαλοπόδων. Δ. Ν. Π.

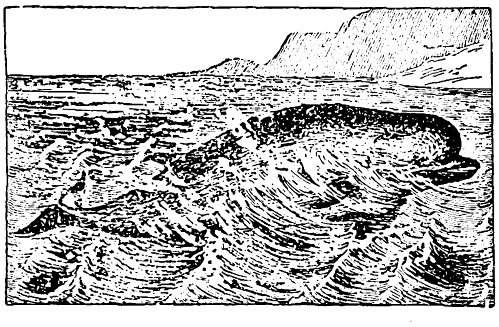

Ὑπερῳόδους ὁ ῥυγχοφόρος.

ὑπερῷον (τό)· τὸ ἐντὸς τῆς στέγης οἰκιῶν τινων κατασκευαζόμενον ἐνίοτε διαμέρισμα, κοιν. *σοφίτα* (βλ. λ.) || τὸ ἀνώτατον ὑπὸ τὴν στέγην διαμέρισμα τῶν πολυορόφων οἰκιῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν τοῦτο εὑρίσκεται ἢ ὄχι ἐντὸς τῆς στέγης. Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ διαμέρισμα τοῦτο εὑρίσκεται, ἔστω καὶ ἐν μέρει, ἐντὸς τῆς στέγης, καλεῖται κοινῶς *σοφίτα* || τὸ ἐν εἴδει ἐξώστου ἀνώτατον καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὴν στέγην μέρος τῶν θεάτρων, ὅπου ὑπάρχουσιν εὐθηναὶ θέσεις διὰ τὸ κοινόν. Τὸ μέρος τοῦτο, ὑπερκείμενον τῆς πλατείας ἢ τῶν σειρῶν τῶν θεωρείων, καλεῖται ἐνίοτε *ἐξώστης*, κοιν. *γαλαρία*.

— **ὑπερῷα γυναικῶν** Τὰ διὰ τὰς γυναῖκας εἰδικῶς προωρισμένα ὑπερῷα ἐν τῷ ναῷ, ἅτινα συνήθως, ὡς καὶ μέχρι σήμερον, ἦσαν τρίπλευρα ἐν σχήματι Π, πρὸς δυσμὰς καὶ νότον καὶ βορρᾶν ἐκτεινόμενα, παλαιότερον δὲ καὶ τετράπλευρα, κατέχοντα τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ναοῦ ἢ ὄπισθεν καὶ ἄνω τοῦ ἱεροῦ βήματος συνεχιζόμενα (βλ. λ. *γυναικωνῖτις*). Π. Ν. Τ.

ὑπερωρία (ἡ)· ἡ ὑπὲρ τὰς κανονικὰς ὥρας ἐργασία, ἡ ἐπὶ πλέον τῶν ἐργασίμων ὡρῶν ἐργασία: «μισθὸς ὑπερωρίας».

— *[Νομοθ.]* Ὡς *ὑπερωρία* χαρακτηρίζεται τὸ καθ' ὑπέρβασιν τῶν κεκανονισμένων καὶ νομίμως καθιερωμένων ἐργασίμων ὡρῶν χρονικὸν διάστημα ἐργασίας τοῦ μισθωτοῦ (ὑπαλλήλου ἢ ἐργάτου).

Τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς ἡμερησίας ἐργασίας τῶν μισθωτῶν ὁρίζονται διὰ τὰς διαφόρους κατηγορίας ἐργασίας ἐκ τοῦ νόμου. Ἐὰν ὅμως δι' ἐθίμου καθιερώθη μικροτέρας διαρκείας ἐργασία (π. χ. προκειμένου περὶ τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ τῶν ἀνωνύμων ἑταιριῶν, τῶν τραπεζῶν καὶ τῶν γραφείων ἐν γένει) ὁ νόμος θεσπίζει ὅτι ἰσχύει τὸ ἔθιμον τοῦτο. Πολλάκις ὅμως, ἕνεκα διαφόρων ἐπιτακτικῶν λόγων παρίσταται ἀνάγκη ὅπως παραταθῇ ἡ ἐργασία καὶ πέραν τῶν κεκανονισμένων ὡρῶν. Τὸ ἐπὶ πλέον τοῦ συνήθους καὶ κανονικοῦ χρόνου ἡμερησίας ἐργασίας χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἀποτελεῖ τὴν ὑπερωρίαν Καθ' ὃν δὲ τρόπον, προκειμένου περὶ τῶν χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας, ὑφίστανται νόμιμοι περιορισμοί, ὧν ἡ τήρησις εἶναι ὑποχρεωτική, οὕτω καὶ ἡ χρῆσις ὑπερωριῶν δὲν εἶναι ἐλευθέρα, ῥυθμίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου.

Ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τῶν ὑπερωριῶν εἶναι ὅτι αὗται: α) ὀφείλονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἔκτακτα γεγονότα· β) ἐπιτρέπονται κατόπιν ἀδείας τῆς ἀρχῆς· γ) ἔχουσι κατὰ κανόνα προσωρινὸν χαρακτῆρα· δ) ἀμείβονται μὲ ηὐξημένην ἀντιμισθίαν.

Παρ' ἡμῖν εἰς πλείστας τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἔχει καθιερωθῆ τὸ ὀκτάωρον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου 2269 τοῦ 1920 περὶ κυρώσεως τῆς διεθνοῦς συμβάσεως τῆς διεθνοῦς συνδιασκέψεως τῆς ἐργασίας τῆς Οὐασιγκτῶνος «Περὶ περιορισμοῦ τῶν ὡρῶν ἐργασίας ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς ἐπιχειρήσεσιν εἰς ὀκτὼ 8 καθ' ἡμέραν καὶ 48 τὴν ἑβδομάδα». Ὡσαύτως διὰ τοῦ νόμου ΔΚΘ' τοῦ 1912 «Περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων», τοῦ νόμου 350? τοῦ 1928 καὶ τοῦ νόμου 4486 τοῦ 1930 καθωρίσθησαν τὰ χρονικὰ ὅρια ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων, τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, τοῦ προσωπικοῦ τῶν γραφείων κλπ. Οἱ ἀνωτέρω νόμοι περιέχουσι καὶ διατάξεις προβλεπούσας περὶ τῶν ὑπερωριῶν τῶν δυναμένων νὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς τὰς ἐργασίας ὑπὲρ ὧν προνοοῦν οὗτοι. Οὕτω εἰς ὡρισμένας ἐκτάκτους περιπτώσεις (δυστύχημα, ἐξαιρετικὴ συσσώρευσις ἐργασίας κλπ.) ἐπιτρέπεται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω νόμων, ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τοῦ κεκανονισμένου ὡρολογίου ἐργασίας καὶ ἡ ὑπέρβασις τῶν καθωρισμένων ὡρῶν ἡμερησίας ἐργασίας κατόπιν ἀδείας τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς Διὰ τὰς τοιαύτας ὑπερωρίας οἱ νόμοι οὗτοι ἐπιβάλλουν τὴν χορήγησιν εἰς τὸ προσωπικὸν ηὐξημένης ἀμοιβῆς.

Καὶ ἡ μὲν σύμβασις τῆς Οὐασιγκτῶνος (νόμος 2269) ὁρίζει τὴν τοιαύτην αὔξησιν εἰς 25 % ἐν σχέσει μὲ τὴν κανονικὴν ἀντιμισθίαν, ὁ δὲ νόμος 4486 ἀπὸ 25 μέχρι 35 %. Ι. Λ. Ζ.

ὑπερωριμάζω· ὡριμάζω ὑπερβολικά, παραγίνομαι.

ὑπερώριμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπερβολικὰ ὥριμος· || ὁ ὑπερβαλὼν τὸ στάδιον τῆς ὡριμότητος.

ὑπεσχημένος, *—η, —ον* (παθ. μετχ. τοῦ ὑπισχνοῦμαι)· ἐπὶ παντὸς ὅ,τι τις ὑπεσχέθη, ὁ δι' ὑποσχέσεως ὡρισμένος: «ὑπεσχημένη ἀμοιβή, — προῖξ» || ***ὑπεσχημένον*** (τό)· ὡς οὐσ., ὑπόσχεσις: «παρέχω τὰ ὑπεσχημένα».

ὑπεύθυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑποκείμενος εἰς εὐθύνην, ὁ ὑπέχων εὐθύνην. λογοδοσίαν: «οἱ ὑπεύθυνοι ὑπάλληλοι»· «ὁ ταμίας εἶναι ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν παράλειψιν εἰσπράξεως» || «ὑπεύθυνος συντάκτης» ἐπὶ ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ὁ ἀναλαμβάνων τὴν ποινικὴν εὐθύνην τῶν δημοσιευομένων· «ὑπεύθυνος δήλωσις» δήλωσις ἐπαγομένη ποινικὴν εὐθύνην διὰ τὴν τυχὸν ἀνακρίβειαν κ.τ.τ.—Ἐπίρρ. ***ὑπευθύνως***: «σοῦ ὑπόσχομαι ὑπευθύνως».

—*[Ἠθικ.]* Ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ, προϋποθέτει τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεώς του. Ὂν τοῦ ὁποίου αἱ πράξεις αἰτιοκρατοῦνται καὶ ἔχουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀναγκαίου δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὄργανον τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐπιδροῦν ἐπ' αὐτοῦ καὶ καθορίζουν τὴν ὕπαρξίν του, αἱ δὲ πράξεις του δὲν εἶναι καταλογίσιμοι Ἐν τούτοις καὶ ἡ αἰτιοκρατικὴ θεωρία δὲν ἀποκλείει πᾶσαν ἔννοιαν εὐθύνης (βλ λ. *αὐτεξούσιον, βουλήσεως ἐλευθερία, εὐθύνη, καταλογισμός, ὑπαιτιότης*).

—**ὑπεύθυνοι ἀστικῶς** *[Ποιν. Δίκ.]*. Α') Διὰ τὰς ἐκ πραχθείσης ἀξιοποίνου πράξεως πηγαζούσας ἀπαιτήσεις τοῦ ἀδικηθέντος περὶ ἀποζημιώσεως καὶ ἱκανοποιήσεως, εὐθύνονται εἰς τὰς ἑπομένας περιπτώσεις (ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ ὁριζομένων) καὶ τρίτα πρόσωπα, μὴ μετασχόντα τῆς τελέσεως τοῦ ἀδικήματος, οἱ καλούμενοι ἀστικῶς ὑπεύθυνοι.

1) Ὁ νόμος 5060 τοῦ 1931 «Περὶ τύπου κλπ.» (ἐν ἄρθρῳ 42 § 1) καθιεροῖ τὴν ἀλληλέγγυον ὑποχρέωσιν τῶν καταδικασθέντων ἐπὶ ἀδικήματι προβλεπομένῳ ὑπὸ τοῦ νόμου 5060 καὶ πραχθέντι διὰ δημο-

Digitized by Google

ύσεως ἐν ἐφημερίδι ἢ περιοδικῷ) εὐθύνην τοῦ ε ἐκδότου καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου ταύτης (οὐχὶ τοῦ ιευθυντοῦ) καὶ ὅταν ἔτι οὗτοι δὲν κατεδικάσθηαν ὡς ποινικῶς ὑπεύθυνοι (βλ λ. *τύπος*). Ἡ στικὴ τούτων εὐθύνη ὑφίσταται μόνον διὰ τὴν ιπότισιν τῶν ἐπιδικασθέντων τῷ ἀδικηθέντι ποιῶν λόγῳ ἀποζημιώσεως καὶ χρηματικῆς ἱκανοοιήσεως.

2) Ὁ νόμος 4491 τοῦ 1930 «Περὶ ἀσφαλείας τῶν γροτικῶν κτημάτων κλπ.», (ἐν ἄρθρῳ 85 παράγραος 1, 6 καὶ παράγραφοι 2—4) καθιεροῖ τὴν ἀστιὴν εὐθύνην τοῦ ἐξουσιαστοῦ ἢ τοῦ ἔχοντος τὴν κμετάλλευσιν τῶν ζῴων, δι' ὧν ἐπροξενήθη ἡ ζημία, ιλληλεγγύως μετὰ τοῦ ἀδικήσαντος, ἐνεχομένου αὶ ὅταν ἔτι δὲν ὑπέχῃ ποινικὴν εὐθύνην κατὰ τὸ ἄρθρον 84. Καταβαλὼν ὁ ἀστικῶς ὑπεύθυνος τὴν ἀποζημίωσιν ἔχει ἀναγωγὴν κατὰ τοῦ καταδικασθέντος αὐτουργοῦ τοῦ ἀδικήματος.

3) Ὁ νόμος ΓΩΛΣΤ' τοῦ 1911 «Περὶ ζῳοκλοπῆς κλπ.» (ἐν ἄρθρῳ 3, παραγρ. γ', προστεθείσῃ διὰ τοῦ ἄρθρ. 3 τοῦ νόμου 3899 τοῦ 1929) καθιστᾷ συνυπευθύνους εἰς ὁλόκληρον μετὰ τοῦ ἐπὶ ζῳοκλοπῇ ἢ ζῳοκτονίᾳ καταδικασθέντος (ὡς αὐτουργοῦ ἢ συνεργοῦ), ὅταν οὗτος εἶναι ἀνήλικος, διὰ τὰς ἰδιωτικὰς περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεις τοῦ ἀδικηθέντος, τοὺς κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελέσεως τοῦ ἀδικήματος συνδιαιτωμένους (εἰς τὴν αὐτὴν κατ' οἶκον κοινότητα) μετὰ τοῦ καταδικασθέντος ἀνηλίκου συγγενεῖς αὐτοῦ μέχρι δευτέρου βαθμοῦ εἴτ' ἐξ αἵματος εἴτε ἐκ κηδεστίας, ἅτε τοῦ νόμου μὴ διακρίνοντος), εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἂν οὗτοι ἐτέλουν ἐν γνώσει τῆς πράξεως ἢ οὔ, ἀρκεῖ ν' ἀποδειχθῇ (ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου πολιτικοῦ δικαστηρίου ὑπὸ τοῦ ἐπιδιώξοντος τὰς ἀπαιτήσεις ἀδικηθέντος) ὅτι ἠμέλησαν τὴν ἐπιβαλλομένην ἐποπτείαν ἢ ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνηλίκου ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος καὶ παρέλειψαν τοῦτο. Ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνηλίκου ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος ἡ ποινικὴ ἀπόφασις ἀποτελεῖ δεδικασμένον καὶ διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἀστικῶς συνυπευθύνους.

Β') Τρίτα ἐπίσης πρόσωπα, μὴ μετασχόντα τοῦ ἀδικήματος, ὑπέχουσιν ἀστικὴν εὐθύνην, πρὸς ἀπότισιν τῶν εἰς τὸν καταδικασθέντα ἔνοχον ἐπιβληθεισῶν χρηματικῶν ποινῶν καὶ δικαστικῶν ἐξόδων, εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις:

1) Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ νόμου ΔΚΘ' τοῦ 1912 «Περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων» ἐπιχειρήσεων (6 ομηχανικῶν καὶ 6 οτεχνικῶν ἐργοστασίων, λατομείων, μεταλλείων καὶ ὀρυχείων, ἐπιχειρήσεων μεταφορῶν, ἐμπορικῶν καταστημάτων, ἑστιατορίων, καφενείων, ξενοδοχείων κλπ) εἶναι ἀστικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὰς εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν ἐπιβαλλομένας χρηματικὰς ποινὰς (μόνον, ὄχι καὶ τὰ ἔξοδα) ἐπὶ παραβάσει τοῦ νόμου ΔΚΘ' (ἄρθρ. 18 αὐτοῦ).

2) Ἀτμοπλοϊκαί, σιδηροδρομικαὶ ἢ ἄλλαι ἑταιρεῖαι μετακομιδῆς, μεταφέρουσαι φυτὰ καὶ εἴδη ἀπηγορευμένα, κατὰ τὸν νόμον 214 τοῦ 1914 «Περὶ μέτρων προστασίας κατὰ τῆς φυλλοξήρας», εὐθύνονται διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν χρηματικῶν ποινῶν (ὄχι καὶ τῶν ἐξόδων), εἰς ἃς κατεδικάσθησαν, ἐπὶ παραβάσει τοῦ ἀνωτέρω νόμου, οἱ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν τελοῦντες, «ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἐπλήρωσαν» ἄρθρ 5 τοῦ νόμου 214).

3) Κατὰ τὰ ἄρθρα 116—118 τοῦ νόμου 1165 «Περὶ τελωνειακοῦ κώδικος», ὑπέχουσιν ἀστικὴν εὐθύνην «ἀλληλέγγυον» μετὰ τοῦ ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ καταδικασθέντος, διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν εἰς τοῦτον ἐπιβληθεισῶν χρηματικῶν ποινῶν καὶ δικαστικῶν ἐξόδων α) ὁ κύριος τῶν λαθρεμπορευμάτων· 6) ὁ παραλήπτης αὐτῶν, ἂν δὲν εἶναι κύριος καὶ γ) ὁ κύριος πλοίων ἢ λέμβων καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ὁ διευθυντὴς ξενοδοχείου κλπ., ὁσάκις ὁ καταδικασθεὶς εἶναι ὑπάλληλός των καὶ διέπραξε τὴν λαθρεμπορίαν ἐν τῷ πλοίῳ, ξενοδοχείῳ κλπ.

4) Σωματεῖα καὶ ἑνώσεις δημοσίων ὑπαλλήλων εὐθύνονται διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν χρηματικῶν ποινῶν (ὄχι καὶ τῶν ἐξόδων): α) τῶν ἐπιβληθεισῶν εἰς τοὺς διοικοῦντας ἐπὶ προσχωρήσει εἰς σωματεῖα ἐργατικὰ ἢ ἐργοδοτικὰ στηριζόμενα εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων καὶ «ἀλληλεγγύως μετ' αὐτῶν» (ἄρθρ 2 νόμου 4879 τοῦ 1931, «Περὶ ὑπαλληλικῶν ὀργανώσεων»), καὶ 6) τῶν ἐπιβληθεισῶν εἰς τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, τοῦ ἀποφασίσαντος τὴν ἀπεργίαν σωματείου ἢ ἑνώσεως ἄρθρ. 3 § 1 νόμου 5458 τοῦ 1932 «Περὶ ἀπεργίας δημοσίων ὑπαλλήλων κλπ»).

5) Οἱ ἀστικῶς ὑπεύθυνοι, ἔχοντες προφανῶς συμφέρον εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς ποινικῆς δίκης, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ μετέχωσι ταύτης ὡς διάδικοι καὶ ν' ἀσκῶσι πάντα τὰ εἰς τὸν κατηγορούμενον ἀνήκοντα δικαιώματα, ἀφοῦ ἐκ τῆς καταδίκης τούτου ἐξαρτᾶται ἡ ἀστικὴ αὐτῶν εὐθύνη. ἀπολύτως μὲν εἰς τὰς ἀνωτέρω ὑπὸ στοιχεῖον Β περιπτώσεις, ἐν μέρει δ' εἰς τὰς ὑπὸ στοιχεῖον Α, εἰς ἃς ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ἀποτελεῖ καὶ ἔναντι αὐτῶν δεδικασμένον ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀδικήματος, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν βάσιν τῆς ἀστικῆς αὐτῶν εὐθύνης. Εἰδικῶς δ' ὁ νόμος 4491 (ἀνωτέρω Α, ἀριθ. 2) καὶ ὁ νόμος 5060 «Περὶ τύπου» (ἀνωτέρω Α, ἀριθ. 1) ἐπιβάλλουσι τὴν κλήτευσιν εἰς τὴν ποινικὴν δίκην τοῦ ἀστικῶς ὑπευθύνου. Ἐν τούτοις ἀμφότεροι οἱ νόμοι οὗτοι, παραγνωρίζοντες τὴν ἐν τῇ ποινικῇ δίκῃ θέσιν τοῦ ἀστικῶς ὑπευθύνου, ἀρνοῦνται ῥητῶς εἰς αὐτὸν τὴν ἄσκησιν τῶν εἰς τὸν κατηγορούμενον ἀνηκόντων ἐνδίκων μέσων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωνσταντοπούλου*, «Ἑρμηνεία Ποιν. Δικονομίας» (§§ 89, 913) —*Κωστῆ*, «Ἐγχειρίδιον» (ἐκδ. Γ', § 82, Β'). —*Ἀγγ. Μπουροπούλου*, «Ὁ νέος περὶ τύπου νόμος» (1931, σελ 108—111 καὶ 131—134), «Τὸ ἀδίκημα τῆς λαθρεμπορίας» (1932, σελ. 23—24). —*Garraud*, «Traité d' instr. crim.» (τόμ I § 128, 136, 176). Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—ὑπεύθυνος ***συντάκτης*** καὶ ***ἐκδότης***. Ὁ ἀναλαμβάνων τὴν εὐθύνην τῶν ἐν ἐφημερίδι ἢ περιοδικῷ δημοσιευομένων, καὶ ὅταν ἔτι οὗτος δὲν ἔγραψε πράγματι τὸ ἐπιλήψιμον δημοσίευμα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 53 καὶ ἑπόμενα τοῦ περὶ τύπου νόμου τῆς 23 Νοεμβρίου 1837, πᾶσα ἐφημερὶς ἢ περιοδικὸν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸν *ὑπεύθυνον συντάκτην* της, οὗ τὸ ὄνομα ν' ἀναγράφηται ἐν παντὶ φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος κλπ. Μετὰ τοῦ ὑπευθύνου συντάκτου συνηυθύνετο καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου (ἄρθρ 44 § 1 τοῦ ἄνω νόμου). Ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὑπεύθυνος συντάκτης, ἦτο δὲ προσέτι ἄγνωστος ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου, τὴν εὐθύνην ἔφερεν ὁ *ἐκδότης*. Ταῦτα πάντα ὅμως ῥυθμίζονται νῦν ἄλλως διὰ τοῦ νόμου 5060 τοῦ 1931 (βλ λ. *τύπος*). Α. Ν. Μ.

ὑπέχω, *ἀόρ. ὑπέσχον*· ἔχω, φέρω, βαστάζω οἱονεὶ ὑποκάτω: «ὑπέχω εὐθύνην, — λόγον», ἄλλως «εἶμαι ὑπεύθυνος, — ὑπόλογος».

ὑπήκοον (τὸ) (Hypecoum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μηκωνοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Ἐκ τῶν 10 εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ὑπήκοον τὸ ἐκκρεμὲς* (Hypecoum pendulum), *ὑπήκοον τὸ ἐπικλινὲς* (Hypecoum procumbens), καὶ *ὑπήκοον τὸ μεγαλανθὲς* (Hypecoum grandiflorum). Πάντα εἶναι ἐτήσια καὶ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

ὑπήκοος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπακούων, ὁ ὑποτεταγμένος: «ὑπήκοον ἔθνος» ‖ *ὑπήκοος* (ὁ)· ὡς οὐσ., ὁ ἀνήκων εἰς κράτος τι ὡς πολίτης: «ὑπήκοος Ἕλλην, — Γάλλος κλπ.» ‖ «ξένοι ὑπήκοοι» οἱ ἔχοντες ξένην ὑπηκοότητα, οἱ μὴ ὄντες ὑπήκοοι τοῦ ἐν ᾧ κατοικοῦσι κράτους.

ὑπηκοότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπήκοος κράτους τινός: «ἑλληνικῆς —, γαλλικῆς ὑπηκοότητος», «οἱ ξένης ὑπηκοότητος κάτοικοι».

—*[Νομ.]* Βλ. λ. *ἰθαγένεια*.

Ὑπήνεμοι ***νῆσοι*** (ἀγγλ Leeward Islands, γαλλ Ils Sous le vent, ἱσπαν. Islas Sotto viento) *[Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων τῶν Μικρῶν Ἀντιλλῶν (βλ. λ. *Ἀντίλλαι*, τ. Δ', σ. 874 γ').

ὑπήνεμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ σκεπόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀντίθ. *προσήνεμος*: «ὑπήνεμος ὅρμος, — πόλις».

ὑπηνεμοῦμαι (κοιν. *σοβεντάρω*)· ἔρχομαι ὑπηνέμως ἀκτῆς ὅπως προφυλάξω τὸ πλοῖον ἀπὸ κλυδωνισμῶν, καραδοκῶν βελτίωσιν τῆς καιρικῆς καταστάσεως ὅπως ἐξακολουθήσω τὸν πλοῦν ‖ πίπτω ὑπηνέμως ἄλλου πλοίου, παρὰ τὴν θέλησίν μου, εἴτε ἐκ κακῶν χειρισμῶν μου εἴτε ἕνεκα καλῶν χειρισμῶν ἐκείνου, ἐπιτυχόντος νὰ μὲ ὑπερπλεύσῃ· ‖ εὑρίσκομαι εἰς μέρος τῆς θαλάσσης ἐκτὸς τῆς κοίτης τοῦ ἀνέμου κείμενον. Σ. Ε. Λ.

ὑπήνη (ἡ)· τὸ μέρος τοῦ προσώπου ὅπου φύονται αἱ τρίχες, καὶ ἰδίᾳ ἡ πρώτη τρίχωσις τοῦ ἐφήβου (βλ λ. *γένειον*) ‖ ναυτ (κοιν *μουστάκι*)· ἅλυσις ἢ συρματόσχοινον ἐντεινόμενα δι' ἐντονίων ἢ ἐντατήρων ἀπὸ τῆς στείρας μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ προβόλου. Χρησιμεύει μετὰ τῆς παρυπήνης διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω στερέωσιν τοῦ προβόλου, δι' ὃ καὶ εἶναι τὸ ἐπισημότερον τῆς ἐξαρτίας μέρος, δεδομένου ὅτι, ἂν τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι χαλαρόν, πάντες οἱ ἱστοί, ἐμμέσως ἀπὸ τοῦ προβόλου στερεούμενοι, θὰ ἦσαν ἐν κινδύνῳ Σ. Ε. Λ.

ὑπηρεσία (ἡ)· ἀρχ., τὸ ἐρέσσειν, τὸ κωπηλατεῖν, κωπηλασία ‖ καθόλου ἐκτέλεσις ἀνατεθειμένης ἐργασίας: «δημοσία —, ἰδιωτικὴ ὑπηρεσία» ‖ κατ' ἐξοχήν, τὸ σύνολον τῶν κρατικῶν λειτουργιῶν, ἡ δημοσία ὑπηρεσία: «εἶναι ἀκόμη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν», «ἐγήρασεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν», «ἀπεμακρύνθη —, ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας», «ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν εὐόρκως» ‖ μετωνυμ. ἡ ὑπηρέτρια ἢ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τῆς οἰκίας: «ἔχει καλὴν —, πρόθυμον ὑπηρεσίαν», «ἄλλαξε τὴν ὑπηρεσίαν του» ‖ ἐξυπηρέτησις, βοήθεια: «μοῦ προσέφερε πολύτιμον ὑπηρεσίαν» ‖ στρατ., ναυτ., ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων κανονισμῶν προβλεπομένων δι' ἕκαστον καθηκόντων καὶ κατὰ τὴν ὁριζομένην διάρκειαν.

—*[Ἀρχ. Ναυτ.]* Παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο *ὑπηρεσία* τὸ ἐπιτελεῖον οἱονεὶ τῆς τριήρους, δηλαδὴ τὸ ὑπὸ τὸν τριηράρχην σύνολον, ὅπερ ἀπετέλουν ὁ συντριηράρχης, ὁ κυβερνήτης, ὁ κελευστής, ὁ πρωρεύς, ὁ τριηραύλης, ὁ τροφοδότης καὶ οἱ τοίχαρχοι. Ἀπετελεῖτο ἐξ Ἀθηναίων πολιτῶν ἀποκλειστικῶς, ἐνῷ τοιοῦτος περιορισμὸς δὲν ἦτο ἐπιτακτικὸς εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ λοιποῦ πληρώματος. Σ. Ε. Λ.

—ὑπηρεσία ***δημοσία***. Ἡ ὑπὸ δημοσίου ὑπαλλήλου ἀσκουμένη ὑπηρεσία. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ ἀσκοῦντες δημοσίαν λειτουργίαν χωρὶς νὰ ὦσι δημόσιοι ὑπάλληλοι, ὡς ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, οἱ γερουσιασταί, οἱ βουλευταί, οἱ ἔνορκοι, οἱ στρατιῶται, τὰ λαϊκὰ μέλη φορολογικῶν ἐκδικαστικῶν ἐπιτροπῶν, ὡς καὶ οἱ δυνάμει ἐνοχικῆς συμβάσεως ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀναλαμβάνοντες τὴν ἐκπλήρωσιν δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας. Ὡς δημοσία ὑπηρεσία νοεῖται καὶ ἡ τῆς δικαιοσύνης λειτουργία διὰ ἰσοβίων κατὰ τὸ Σύνταγμα δικαστῶν. Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας εἶναι ὁ διορισμὸς ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ μισθοδοσία ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, τὸ εἶδος τῆς ἀσκουμένης ὑπηρεσίας καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς, ἀλλὰ κύριον γνώρισμα αὐτῆς εἶναι ἡ εἰδικὴ ὑπηρεσιακὴ σχέσις τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου πρὸς τὸ κράτος. Γ. Ν. Κ.

—ὑπηρεσία ***διεθνοῦς ἐπικοινωνίας***. Ὀργανισμὸς ἱδρυθεὶς τῷ 1931 ἐν Ἑλλάδι, δι' ἀποφάσεως τῆς συγκλήτου τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου, νομιμοποιηθείσης διὰ τοῦ νόμου 5334 (ἄρθρ. 7), καὶ σκοπῶν τὴν συστηματοποίησιν τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων σπουδαστῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων. Παρόμοιαι ὑπηρεσίαι συνέστησαν καὶ λειτουργοῦσι πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, κατ' ἀναλογίαν δὲ πρὸς ταύτας ἱδρύθη καὶ ἡ ἑλληνικὴ «Ὑπηρεσία Ἐπικοινωνίας Σπουδαστῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἱδρυμάτων». Ν. Δ. Α.

—ὑπηρεσίας ***ἄρνησις*** *[Διοικ. Δικ.]*· βλ. λ. *ἄρνησις ὑπηρεσίας*.

—ὑπηρεσίας ***μίσθωσις***· βλ λ. *ἐργασίας σύμβασις*.

ὑπηρεσιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ὁ τῆς ὑπηρεσίας, ἰδίᾳ τῆς δημοσίας: «ὑπηρεσιακὰ ζητήματα», «ὑπηρεσιακὸς μισθός». —Ἐπιρρ. ***ὑπηρεσιακῶς***.

ὑπηρέσιον (τὸ)· ἀρχ., τὸ στρωμάτιον, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ ἐρέτης ‖ ναυτ κάλυμμα ἐξ ὀθόνης διὰ τὰς κοινὰς χρήσεις, ἐκ πολυτελοῦς βαθυκυάνου ἐρέας μετὰ καλλιτεχνικῶν ἐπιρραμμάτων ἐξ ἐρυθροῦ ἐριούχου, ὅπερ στρώννυται εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ θαλάμου τῆς λέμβου. Σ. Ε. Λ.

ὑπηρέτης (ὁ), θηλ. *—έτρια*· ἰδίᾳ, ὁ ἐκτελῶν οἰκιακὰς ὑπηρεσίας μονίμως, θεράπων: «ἐπῆρα ὑπηρέτην», «ἔβαλε τὴν κόρη του ὑπηρέτρια» ‖ ὁ ἐκτελῶν τὰς εὐτελεστέρας ἐργασίας, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ὑπάλληλον, κττ.: «ὑπηρέτης παντοπωλείου, — ξενοδοχείου, — καφενείου» ‖ ὁ παρ' ἀξιωματικῷ ἀποσπώμενος στρατιώτης διὰ νὰ τὸν ὑπηρετῇ ‖ ὁ κατώτατος δημόσιος ὑπάλληλος διὰ τὰς ἐν τοῖς γραφείοις ὑπηρεσίας.

—*[Πυροβολ.—Πολυβολ.]* *Ὑπηρέτης* καλεῖται ὁ πυροβολητὴς ἢ ὁ πολυβολητὴς ὁ εἰδικῶς ἐπιφορτισμένος διὰ τὴν ὑπηρέτησιν τοῦ πυροβόλου ἢ τοῦ πολυβόλου· τοιοῦτος δ' εἶναι ὁ σκοπευτής, ὁ γεμιστής, ὁ προμηθευτής, κτλ. Ν. Θ. Κ.

—ὑπηρέται ***δημόσιοι***. Τὴν διάκρισιν τῶν κρατικῶν ὀργάνων εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ εἰς δημοσίους ὑπηρέτας μόνον ὁ ποινικὸς νόμος καθιεροῖ (καὶ δὴ εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις), ἑπόμενος τῷ κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ ἰσχύοντι ἐν Βαυαρίᾳ ἰδιορρύθμῳ διοικητικῷ ὀργανισμῷ, ἐνῷ κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον διοικητικὸν σύστημα οὐδεμία τοιαύτη διάκρισις ὑφίσταται, ἀλλὰ πάντες οἱ οἱανδήποτε ὑπηρεσίαν παρέχοντες εἰς τὴν πολιτείαν καὶ ἐν σχέσει ὑποταγῆς πρὸς αὐτὴν διατελοῦντες θεωροῦνται καὶ εἶναι δημόσιοι ὑπάλληλοι. Τὴν ὀρθὴν ταύτην ἀρχὴν ἀκολουθεῖ καὶ τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος.

Ὡς δημοσίους ὑπηρέτας, πρὸς ὀρθὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου γενομένης διακρίσεως, δέον νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς ἁπλοῦς ἐκτελεστὰς ἐπιταγῶν καὶ ὁδηγιῶν τῶν διαχειριζομένων κατ' οἰκείαν κρίσιν καὶ αὐτοβουλίαν κρατικὴν ἐξουσίαν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ὡς δημοσίους ὑπηρέτας ἐνδεικτικῶς ὁ ποινικὸς νόμος (ἐν ἄρθρῳ 22 τοῦ περὶ ἐξυβρίσεων νόμου τοῦ 1837, τηρηθέντι ἐν ἰσχύϊ δι' ἄρθρ 70 τοῦ περὶ τύπου νόμου 5060) ἀναφέρει τοὺς φύλακας, χωροφύλακας, κλήτορας δικαστηρίων, δικηγόρους, ἐμπορομεσίτας, συμβολαιογράφους. Ἐκ τούτων ὅμως οἱ δικηγόροι, κατὰ τὸν κώδικα περὶ δικηγόρων, χαρακτηρίζονται ῥητῶς ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι. Ἡ τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου διάκρισις ἔγκειται εἰς τὴν ἐπιεικεστέραν τιμωρίαν τῶν κατὰ δημοσίων ὑπηρετῶν ἀπευθυνομένων προσβολῶν (ἐξυβρίσεων, αἰκιῶν) ἀπὸ τῶν κατὰ δημοσίων ὑπαλλήλων. Τοὐναντίον, ὡς πρὸς τὰς ποινικὰς εὐθύ-

Digitized by Google

νας ἐξομοιοῖ πλήρως τοὺς δημοσίους ὑπηρέτας πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους (ἄρθρ. 489). Α. Ν. Μ

—**ὑπηρέται ἐμπορικοὶ** *[Νομ.]*· βλ. λ. *ἐμπορικοὶ* ὑπηρέται.

ὑπηρέτησις, —*εως* (ἡ)· στρατ., τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐκτελουμένων ὑφ' ἁπάντων τῶν ὑπηρετῶν τοῦ πυροβόλου ἢ τοῦ πολυβόλου πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ χειρισμοῦ των. Ν. Θ. Κ.

ὑπηρετικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑπηρέτην, ὁ τοῦ ὑπηρέτου: «ὑπηρετικοὶ **μισθοί**» ‖ ὁ πρόθυμος εἰς τὰς ὑπηρεσίας του, ἐξυπηρετικός ‖ «ὑπηρετικὸν πλοῖον» παλαιὸν συνήθως, διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ναυστάθμου, λιμένος, ὅρμου· ‖ «ὑπηρετικὸν προσωπικὸν» τὸ σύνολον τῶν ἐκτελούντων ὑπηρετικὰς ἐργασίας ἔν τινι οἴκῳ, καταστήματι κλπ.—Ἐπίρρ. *ὑπηρετικῶς.*

ὑπηρετομεσίτης (ὁ)· ὁ μεσίτης ὑπηρετῶν καὶ ὑπηρετριῶν.

ὑπηρέτρια (ἡ)· θηλ. τοῦ *ὑπηρέτης* (βλ.λ.)· ἄλλως *δούλα.*

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ παλαιὰ *δούλη*, μὲ τὴν παθητικὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς αὐθέντας καὶ κυρίους της, ἥτις διετίθετο ὡς προικῷον ἀντικείμενον ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς καὶ προσεφέρετο ὡς ὄργανον ἡδονῆς εἰς τοὺς ξένους κατὰ τὰ συμπόσια, ἀνεγνωρίσθη σὺν τῷ χρόνῳ ὡς ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος, ὀνομασθεῖσα *βοηθὸς τῆς οἰκοδεσποίνης* (aide-menagère). Τὰ παλαιότερα συνδικᾶτα βοηθῶν οἰκοδεσποίνης ἱδρύθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ πρὸ τοῦ 1900 καὶ ἐν Βιέννῃ τῷ 1911. Ἡ ὁμοσπονδία των ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον διεθνῶς εἰς τὴν διάσκεψιν τῆς Βιέννης κατ' Ἰούλιον τοῦ 1931. Ἀπὸ τοῦ 1920 νομοθετικῶς ἀνεγνωρίσθησαν ὡς δικαιώματά των: ἡμερησία ὡριαία ἀνάπαυσις καὶ ὀκτάωρος ἐργασία, ἄδεια εἰκοσαήμερος μετ' ἀποδοχῶν κατ' ἔτος καὶ δωμάτιον ἰδιαίτερον. Διὰ τὰς μεταξὺ οἰκοδεσποινῶν καὶ ὑπηρετριῶν διαφορὰς ὑφίστανται διαιτητικὰ συμβούλια (conseils Prud' hommes) ἀπὸ ἀντιπροσώπους ἀμφοτέρων τῶν τάξεων. Ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ ἡ ὑπηρέτρια ἐργάζεται ὡς ἐξωτερικὴ ἐργάτρια ἐπὶ ὀκτάωρον. Ἐν Ἑλλάδι αἱ ὑπηρέτριαι οἰκιῶν καὶ ξενοδοχείων ὕπνου, προερχόμεναι ἐκ τῶν χωρίων, ἰδίως τῶν νήσων, ἐκομίζοντο μέχρι πρό τινος εἰς τὰς πόλεις ὑπὸ τῶν ἐμανετζήδων ἢ ταχυδρόμων ἢ καὶ τῶν γονέων των. Ἐξαγωγὴ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν νήσων ἰδίᾳ ἐγίνετο ἄλλοτε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀλλαχοῦ.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ πατὴρ ἐτοποθέτει τὴν κόρην του, μόλις ὀκταέτιδα, παρά τινι οἰκίᾳ, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ προικισθῇ ὅταν μεγαλώσῃ. Ἀργότερον ἀνεφάνη τὸ γενικὸν μίσθωμα κορασίδος διὰ 5 ἢ 10 ἔτη, προεισπραττόμενον συνήθως ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ἰσοδυναμοῦν πρὸς πάκτωσιν. Τὸ ἐτήσιον μίσθωμα, σχετικῶς νεώτερον, ἀντικατεστάθη ἀπὸ τριακονταετίας περίπου διὰ τοῦ μηνιαίου μισθοῦ, εἰσπραττομένου δυνάμει προφορικῆς συμφωνίας τῆς μισθουμένης. Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ συλλόγου μαγειροϋπαλλήλων (1907) αἱ ὑπηρέτριαι ἐν Ἑλλάδι ἔλαβον μέρος εἰς αὐτὸν ὡς μέλη, χωρὶς δικαίωμα ψήφου, ἀποκτήσασαι αὐτό, ὡς καὶ τὴν ἐκλεξιμότητα, εἰς τὸ κατόπιν ἐργατικὸν συνδικᾶτον ἡ «Ἄμυνα», καὶ κυρίως τῷ 1917 εἰς τὸν σύνδεσμον «Πρόοδος», ὁπότε καθιερώθη ἡ δωδεκάωρος ἐργασία εἰς τὰ ξενοδοχεῖα ὕπνου καὶ καθωρίσθη ἴση ἀμοιβὴ δι' ἴσην ἐργασίαν, δικαίωμα προειδοποιήσεως 15 ἡμερῶν ἢ ἀνάλογος ἀποζημιώσεως διὰ τὴν παῦσιν. Τῷ 1911 ἠτόνησεν ἀστυνομικὴ διάταξις, καθ' ἣν αἱ ὑπηρέτριαι ὤφειλον νὰ φωτογραφίζωνται καὶ νὰ ὑφίστανται ἔλεγχον ποινικὸν εἰς τὸ ἀστυνομικὸν τμῆμα (νόμ. τοῦ 1832). Τῷ 1917 καὶ 1918 διωργανώθη ὑπὸ τῆς «Προόδου» σειρὰ μαθημάτων δι' ὑπηρέτριας. Τῷ 1928—1929 εἰς τὸ καθιερωθὲν βιβλιάριον ὑγείας ὑπήχθησαν καὶ αἱ ὑπηρέτριαι, ἂν καὶ ἡ ἐφαρμογή του ἠτόνησε, καθὼς καὶ ἡ διάταξις τῆς ἀστυνομίας ὅπως αἱ οἰκοδέσποιναι δηλώνουν εἰς τὸ τμῆμα ἑκάστην πρόσληψιν ὑπηρέτριας. Ἀπὸ τοῦ 1931 ἐπεβλήθη νέον βιβλιάριον ταυτότητος τῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας, κατὰ τὴν λῆψιν τοῦ ὁποίου γίνεται ἔλεγχος τοῦ ποινικοῦ μητρῴου καὶ λαμβάνονται τὰ δακτυλικὰ ἀποτυπώματα ἑκάστης. Αἱ ὑπηρέτριαι, πλὴν τῶν γενικῶν ἐργατικῶν νόμων, ὑπάγονται καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 24 Ἰουλίου 1920 «Περὶ πληρωμῆς .. καὶ μισθῶν τῶν ὑπηρετῶν». Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1861 αἱ ὑπηρέτριαι ἦσαν 7.724, τοῦ 1870 10 808, τοῦ 1879 15 598, τοῦ 1907 19 451, τοῦ 1920 32.560 καὶ τοῦ 1928 37 141 καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Α. Γ.—Γ.

ὑπηρετῶ (—*έω*)· εἶμαι ὑπηρέτης ἢ ὑπηρέτρια· ‖ προσφέρω τὴν ὑπηρεσίαν μου, ἐξυπηρετῶ τινα: «μᾶς ὑπηρετεῖ πιστά» ‖ ἐπὶ ὑπαλλήλου ἢ ἀξιωματικοῦ, εἶμαι τοποθετημένος πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου: «ὑπηρετῶ ἐν Ἀθήναις, —ἐν Θεσσαλονίκῃ», «ὑπηρέτησα εἴκοσι χρόνια εἰς τὰς ἐπαρχίας» ‖ «ὑπηρετῶ εἰς τὸν στρατόν» εἶμαι κατατεταγμένος εἰς τὸν στρατόν.

ὑπίατρος (ὁ)· ὁ ὑγειονομικὸς ἀξιωματικός, ὁ φέρων βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ.

ὑπιδιόμορφος (ὁ) *[Πετρογρ.]*. Χαρακτηρισμὸς διδόμενος εἰς τὰ πετρώματα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων τὰ κρυσταλλικὰ κοκκώδη συστατικὰ ἐν μέρει μόνον περατοῦνται εἰς ἰδίας, ἀνηκούσας εἰς αὐτά, κρυσταλλικὰς ἐπιφανείας. Τὰ τοιαῦτα συστατικὰ τῶν πετρωμάτων καλοῦνται *ὑπιδιόμορφα συστατικά*, καὶ ὁ ἱστὸς ἑνὸς τοιούτου πετρώματος καλεῖται *ὑπιδιομόρφως κοκκώδης.* Γ. Κ. Γ.

ὑπίλαρχος (ὁ)· ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ ἱππικοῦ.

ὑπινίδιον *νεῦρον [Ἀνατομ.]*. Ὁ πρῶτος τῶν ὀπισθίων κλάδων τῶν 8 αὐχενικῶν νεύρων, ὁ παχύτερος τῶν λοιπῶν, κινητικὸς ὤν, ὅστις ἀναδύεται μεταξὺ τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ καὶ τοῦ ὀπισθίου τόξου τοῦ ἐπιστροφέως καὶ ἀμέσως ἀποσχίζεται εἰς κλάδους, ὧν εἷς νευροῖ τὴν ἰνιοεπιστροφικὴν διάρθρωσιν, οἱ δὲ λοιποὶ παρακειμένους μῦς. Ι. Π.

Ὕπιος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Μαριανδυνῶν ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαγγαρίου καὶ τῆς ποντικῆς Ἡρακλείας (Ἐρεγλί) μετὰ ῥοῦν 30 περίπου χλμ. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν του ἔκειτο ἡ ἀρχαία Προῦσα πρὸς Ὑπίῳ ἢ Προυσιάς, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ἐκαλεῖτο καὶ Ὑπία. Εἶναι ὁ σύγχρονος Μιλὰν-σού. Α. Θ. Σ.

ὑπισχνοῦμαι (—*έομαι*), καὶ *ὑπόσχομαι* (βλ. λ.).

ὑπναλγία (ἡ)· ἄλγος ἐμφανιζόμενον μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου καὶ ἐξαφανιζόμενον εὐθὺς ὡς ἀφυπνισθῇ ὁ πάσχων. Ἀπαντᾷ εἴς τινας νευροπαθείας καὶ εἰς νευροπαθῆ ἄτομα. Μ. Ν. Κ

ὑπναλέος, —*α,* —*ον*· ὁ ἐπίφορος εἰς ὕπνον, ὁ εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ὕπνου καταλαμβανόμενος, νυσταλέος, κοιν. *νυσταλιάρης.*

ὑπνάλη (ἡ) (Hypnalum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ μονοχλωριαντιπυρίνη: $C_{11}H_{12}N_2OCCl_3CH(OH)_2$, σκεύασμα λαμβανόμενον ἐκ χλωράλης καὶ ἀντιπυρίνης. Ὀκταεδρικοὶ κρύσταλλοι ἄνευ ὀσμῆς καὶ γεύσεως, διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ, τηκόμενοι εἰς 67—68°. Εἶναι φάρμακον ὑπνωτικόν, δυνάμενον νὰ χορηγηθῇ καὶ εἰς παιδία εἰς δόσιν 0,3—0,6 γραμ. Παρέχεται συνήθως εἰς δόσιν 1—2 γραμ. Κ. Γ. Μ.

ὑπναρᾶς (ὁ), θηλ. —*οῦ*· ὁ ἐπίφορος εἰς ὕπνον, ὑπναλέος, κοιν. *νυσταλιάρης*: «εἶναι ὑπναρᾶς ἐκεῖ ποὺ κάθεται τὸν παίρνει ὁ ὕπνος».

ὑπνηλία (ἡ)· τάσις πρὸς ὕπνον, νύστα: «κατέχεται ὑπὸ διαρκοῦς ὑπνηλίας».

ὑπνηλός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐπίφορος εἰς ὕπνον, ὑπναλέος, νυσταλέος.

ὑπνίδαι (οἱ) (Hypnidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματομυκήτων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *δασίφλοιος.* Δ. Ν. Π.

ὑπνοβασία (ἡ)· ἡ καθ' ὕπνον βάδισις, τὸ νὰ βαδίζῃ τις ἐνῷ κοιμᾶται ‖ καθόλου, οἱαδήποτε πρᾶξις ἀνθρώπου κοιμωμένου, τῆς ὁποίας δὲν ἔχει συνείδησιν.

— *[Ψυχοφυσιολ.]* Καλεῖται *ὑπνοβασία* ἡ ποικιλόμορφος δρᾶσις, ἣν παρουσιάζουν ὡρισμένα ἄτομα εὑρισκόμενα ἐν φυσικῷ ἢ ἐπακτῷ ὕπνῳ. Ἡ ἐν φυσικῷ ὕπνῳ ὑπνοβασία (καλουμένη *φυσικὴ ὑπνοβασία*) ἀποτελεῖ οἱονεὶ ἐντονωτέραν ἐκδήλωσιν τῶν αὐτομάτων κινήσεων, αἵτινες ἐνίοτε ἐκτελοῦνται διαρκοῦντος τοῦ ὕπνου συνεπείᾳ διαφόρων ὀνείρων, δυσαρέστων ἰδίᾳ. Οὕτω π. χ. ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἐφιάλτου προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ· ἄλλα ὄνειρα προκαλοῦσιν *ὑπνολαλιάν*, ἤτοι καθ' ὕπνους ὁμιλίαν, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς παιδίοις καὶ τοῖς νέοις. Ὅταν τὰ ὄνειρα εἶναι πολὺ ζωηρά, τότε τινὲς ἐγείρονται καὶ ἐκτελοῦσι διαφόρους πράξεις, σχετιζομένας πρὸς τὸ ὄνειρον, ἤτοι ὑπνοβατοῦσι. Ἡ ὑπνοβασία αὕτη καλεῖται αὐτόματος ἢ φυσικὴ ὑπνοβασία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑπνοβασίαν τὴν προκαλουμένην διὰ τοῦ ἐπακτοῦ ὕπνου.

Ἡ ὑπνοβασία εἶναι συνηθεστέρα ἐπὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, σπανιωτέρα δ' ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων, παρ' οἷς συνδέεται μετὰ διαφόρων ἀσθενειῶν: νευρασθενείας, ὑστερίας, ἐγκεφαλικῶν παθήσεων κλπ. Ὁ ὑπνοβάτης ἔχων ἄλλοτε κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμούς, ἄλλοτε δὲ ἀνοικτούς, ἐγείρεται τῆς κλίνης, περιπατεῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ ὡς ἐν ἐγρηγόρσει, παραγνωρίζει πολλάκις τὰ ἀντικείμενα, ἐκλαμβάνει τὸ παράθυρον ὡς θύραν καὶ τὴν ῥάχιν τῆς στέγης ὡς ὁδόν, βαδίζει ἐπ' αὐτῆς μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας διότι ἀγνοεῖ τὸν κίνδυνον κλπ. Ὅταν ἐξυπνήσῃ, οὐδὲν ἐνθυμεῖται ἢ νομίζει ὅτι ὅσα ἐξετέλεσε τὰ εἶδεν ἐν ὀνείρῳ. Πολλάκις ἐν τῇ ὑπνοβασίᾳ ἐκτελοῦνται ἔτι σπουδαιότεραι καὶ ἐνίοτε χρησιμώταται πράξεις. Ἀναφέρονται μαθηματικοί, οἱ ὁποῖοι ἔλυσαν ἐν ὑπνοβατικῇ καταστάσει προβλήματα, ἅτινα εἶχον ἀφήσει ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἡμιτελῆ, μουσικοί, οἱ ὁποῖοι συνεπλήρωσαν δύσκολον σύνθεσιν κλπ. Τὸ περίεργον τοῦ φαινομένου ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως περιβληθῇ τοῦτο διὰ διαφόρων θρύλων καὶ ὑπερβολῶν καὶ ὅπως θεωρηθῇ συνέπεια δαιμονοληψίας. Ἀναφέρονται πλεῖστα ἀπίστευτα κατορθώματα ἀποδιδόμενα εἰς ὑπνοβάτας.

Κατὰ τὴν ὑπνοβασίαν δὲν παύεται ἡ ὅλη λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου· αἱ αἰσθήσεις λειτουργοῦν, ἰδίᾳ δὲ ἡ ὅρασις καὶ ἡ μυϊκὴ αἴσθησις εἶναι ηὐξημέναι καὶ περιορίζεται μόνον ἡ συνείδησις. Παλαιότερον ἐπιστεύετο ὅτι ἡ ὑπνοβασία προέρχεται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς σελήνης. Ἀλλ' ἡ σελήνη τόσον μόνον συντελεῖ εἰς τὴν γένεσιν αὐτῆς, καθόσον διὰ τῶν κλειστῶν βλεφάρων τῶν κοιμωμένων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰ ὀπτικὰ νεῦρα αὐτῶν, ἐκ τούτου δὲ γεννῶνται ὄνειρα, εἰς ἃ ἐπακολουθεῖ ἡ ὑπνοβασία. Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται ἡ τόνωσις τοῦ νευρικοῦ συστήματος διὰ καταλλήλων φαρμάκων ἐν συνδυασμῷ πρὸς κατάλληλον διαιτητικὴν ἀγωγὴν [Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Ψυχολογία (Ἀθῆναι 1933), σ. 415 κ. ἑξ.]

— *[Ποιν. Δίκ.]* Βλ. λ. *καταλογισμός.*

ὑπνοβάτης (ὁ), θηλ —*τις,* —*τιδος*· ὁ καθ' ὕπνον βαίνων, ὁ βαδίζων ἐνῷ κοιμᾶται ‖ καθόλου, ὁ ὁπωσδήποτε ἐνεργῶν καθ' ὕπνον χωρὶς νὰ ἔχῃ συνείδησιν τῆς ἐνεργείας του.

— «**Ὑπνοβάτις,** ***Ἡ*** —» (La Sonnambula) *[Μουσ.]*. Μελόδραμα τοῦ Μπελλίνι εἰς 3 πράξεις, ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Καρκάνο τοῦ Μιλάνου τῇ 6 Μαρτίου 1831. Εἶναι ὁ καθαρώτερος τύπος τοῦ θεατρικοῦ εἰδυλλίου, ἐσημείωσε δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης ἑσπέρας καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν, ἥτις οὐδόλως ἔκτοτε ἐμειώθη. Γ. Σ.

ὑπνοβατικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑπνοβάτην, ὁ τοῦ ὑπνοβάτου.

ὑπνοβατῶ (—*έω*)· εἶμαι ὑπνοβάτης, βαδίζω ἢ ὁπωσδήποτε ἐνεργῶ ἐνῷ κοιμῶμαι.

ὑπνοβότανον (τό)· βοτάνη τοῦ ὕπνου, χόρτον τοῦ ὁποίου τὸ ἀφέψημα εἶναι ναρκωτικόν, προκαλεῖ ὕπνον.

ὑπνογένεια (ἡ)· ἡ πρόκλησις ὑπνωτικῆς καταστάσεως· ἄλλως ***ὑπνογονία.***

ὑπνογενής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ἀντὶ *ὑπνογόνος* (βλ.λ.).

ὑπογονία (ἡ)· ἡ πρόκλησις ὑπνωτικῆς καταστάσεως· ἄλλως ***ὑπνογένεια.***

ὑπνογόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ γεννῶν, ὁ προκαλῶν ὕπνον.

— **ὑπνογόνοι ζῶναι.** Οὕτως ὠνομάσθησαν μέρη τινὰ τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα πιεζόμενα προκαλοῦσιν ὕπνωσιν. Ταύτας ἐμελέτησαν οἱ Braid Charcot, Richer, Dumontpallier, καὶ ἰδίως ὁ Pitres. Ζῶναι ὑπνογόνοι παρετηρήθησαν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, εἰς τὴν φωθηκικὴν χώραν καὶ εἰς ἄλλα τινὰ μέρη τοῦ κορμοῦ. Ν. Γ. Μ.

ὑπνοδονάλη (Hypnodonal) *[Φαρμ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἰδιοσκεύασμα ἀποτελούμενον ἐκ μίγματος ἡδονάλης (hédonal), φαινασετίνης καὶ κονδεΐνης. Χορηγεῖται ὡς ὑπνωτικὸν καὶ καταπραϋντικόν. Κ. Γ. Μ.

ὑπνοθεραπεία (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ ἐπακτοῦ ὕπνου θεραπεία νόσων τινῶν (βλ. λ. *ὑπνωτισμός*).

ὑπνολαλιὰ (ἡ)· ἡ καθ' ὕπνους ὁμιλία (βλ. *ὑπνοβασία*).

ὑπνόνη (ἡ) (Hypnonum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ φαινυλο-μεθυλο-ακετόνη: $C_6H_5—CO—CH_3$. Ἐλαιῶδες ὑγρὸν δριμείας γεύσεως, ὑποκίτρινον ἢ ἄχρουν, ὀσμῆς ὑπενθυμιζούσης τὴν τῶν πικραμυγδάλων, εὐδιάλυτον εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα καὶ τὰ ἔλαια. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη ὡς ὑπνωτικὸν εἰς δόσιν 0 10—0.20 γρμ. διαλελυμένον εἰς γλυκερίνην ἢ ἀμυγδαλέλαιον καὶ ἐντὸς πηκτοκαψακίων. Ἡ ὑπνόνη εἶναι ἤδη ἀπόθετον φάρμακον, καθότι εἶναι ἀρκετὰ τοξικόν. Κ. Γ. Μ.

ὑπνοπάθεια (ἡ)· διαρκὴς ὕπνος ὡς κατάστασις νοσηρά, ἡ νόσος τοῦ ὕπνου.

Ὕπνος *[Μυθολ.]*. Ὁ προσωποποιῶν τὸν ὕπνον θεὸς ἢ δαίμων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας. Κατὰ τὸν Ὅμηρον εἶναι δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Θανάτου (Ἰλ Ξ 231, Π 672 καὶ 682) καὶ «ἄναξ πάντων τε θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων» (Ἰλ. Ξ 233), κατοικῶν ἐν Λήμνῳ. Κατὰ τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου, ὁ Ὕπνος εἶναι υἱὸς τῆς ἐρεβεννῆς Νυκτὸς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μόρου, τῆς Κηρός, τοῦ Θανάτου καὶ τοῦ φίλου των Ὀνείρου. Εἶναι θεότης πλανωμένη ἡσύχως καὶ πρᾴως ἐπὶ

Digitized by Google

ὅλην τὴν γῆν καὶ ἀπεικονίζεται ἐν τῇ τέχνῃ ὡς νεανίας μὲ γλυκεῖαν φυσιογνωμίαν, ὅστις ἐκχύνει ὑπό τινος κέρατος τοὺς γλυκεῖς ὀνείρους εἰς τὴν γῆν ἢ κοιμᾶται ἐπὶ κλίνης, περὶ τὴν ὁποίαν ἵπταται πλῆθος ὀνείρων. Πολλάκις ὅμως ἀπεικονίζετο, ἰδίως ἐπὶ ἀγγείων, ὡς δαίμων πτερυγοφόρος μεταφέρων μετὰ τοῦ ἐπίσης πτερυγοφόρου ἀδελφοῦ του Θανάτου νεκρόν. Ὡραῖος τύπος τοῦ θεοῦ Ὕπνου εἶναι ὁ τοῦ μαρμαρίνου ἀντιγράφου ἀρχαίου χαλκοῦ, πιθανώτατα, ἀγάλματός του τοῦ μουσείου τῆς Μαδρίτης. Ὁ εὐεργετικὸς θεός, εἰκονιζόμενος ὡς γλυκὺς ἁπαλὸς ἔφηβος, μὲ δύο μικρὰ πτερύγια ἐκφυόμενα ἀπὸ τοὺς κροτάφους του ἀντὶ μεγάλων πτερύγων, φαίνεται τρέχων ἐλαφρὰ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ σκορπίζων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὰς μερίμνας τοῦ βίου. Τοῦτο ἐσυμβόλιζον ὁ κλάδος μήκωνος, τὸν ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, καὶ τὸ πλῆρες ὀποῦ τοῦ ἰδίου φυτοῦ (ὀπίου) κέρας, τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν δεξιάν. Τοῦ πρωτοτύπου ἔργου δημιουργὸς πιστεύεται ὑπὸ πολλῶν ὅτι ἦτο ὁ μέγας καλλιτέχνης Πραξιτέλης. Ὁ Ὕπνος ἐλατρεύετο πολλαχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὅπου καὶ ἱερὰ καὶ ἀγάλματα τούτου ὑπῆρχον. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐπιδαύρῳ (ἔν τινι στοᾷ) ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἐπιδώτου καλουμένου Ὕπνου, κατακοιμίζοντος λέοντα. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Τροιζῆνι ἐτέλουν θυσίαν εἰς αὐτὸν καὶ τὰς φίλας του, ὡς ἐλέγετο, Μούσας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀρδάλου. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ ἀπεικονίζετο μετὰ τοῦ Θανάτου καὶ τῆς μητρός του Νυκτός, ἐκεῖνος μὲν λευκός, ὁ δὲ Θάνατος μέλας, ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου καὶ ἀλλαχοῦ ἐτύγχανεν ἄλλων τιμῶν.

Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σαρκοφάγων, ἐξέλιπεν ἡ μεταξὺ Θανάτου καὶ Ὕπνου ἀντίθεσις καὶ ὁ πτερωτὸς παῖς μὲ τὴν ἐσβυστὴν δᾷδα τῶν σαρκοφάγων εἶναι ἐξ ἴσου Ὕπνος καὶ Θάνατος. ΚΑΨ.

ὕπνος (ὁ)· ἀνάπαυλα ἐκ τῆς ἀδρανείας τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν καὶ πάσης συνειδητῆς καὶ μὴ αὐτομάτου σωματικῆς ἐνεργείας, ἀντίθ. *ἐγρήγορσις*: «μὲ πῆρε ὁ ὕπνος», «μοῦ ἔρχεται ὕπνος», «ὕπνος βαρύς, — ἐλαφρός, — γλυκύς», «ὁ ὕπνος τρέφει τὰ μικρὰ κι' ἡ γειὰ τὰ μεγαλώνει», «ἔλα ὕπνε ἔπαρέ το καὶ γλυκὰ 'ποκοίμησέ το» (ἐκ βαυκαλήματος)· || «ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου» ἀπέθανε· «αἰώνιος ὕπνος» ὁ θάνατος· || φρ. «βλέπω 'ς τὸν ὕπνο μου» ὀνειρεύομαι· || εἶδος φυτοῦ ναρκωτικοῦ.

— *[Φυσιολ.]* *Ὕπνον* καλοῦμεν τὴν ἀνάπαυλαν τοῦ ἐγκεφάλου, κατὰ τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται ἐλάττωσις ἢ καὶ ἐντελὴς παῦσις τῆς συνειδήσεως. Ὁ ὕπνος εἶναι ἀναγκαιοτάτη φυσιολογικὴ κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος κοιμᾶται κατὰ τὸ $^1/_8$ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἀϋπνία διαρκοῦσα ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἐπιφέρει μεγάλας σωματικὰς καὶ πνευματικὰς διαταραχάς, ἐὰν δὲ διαρκέσῃ περὶ τὰς 5—10 ἡμέρας ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Τοῦτο καὶ πειραματικῶς ἐπὶ ζῴων ἀπεδείχθη, διότι κύνες εἰς ἀϋπνίαν ὑποβληθέντες ἀπέθανον μετὰ 5—7 ἡμέρας τὰ νεαρὰ ζῷα ἀποθνήσκουσι ταχύτερον Κατὰ τὸν ὕπνον ἐπέρχεται ἐλάττωσις τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης ἐλαττοῦται, αἱ ἀναπνευστικαὶ κινήσεις εἶναι βαθύτεραι καὶ ἀραιότεραι, οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας ὡσαύτως ἐλαττοῦνται, αἱ ἐκκρίσεις κατὰ τὸν ὕπνον ἐλαττοῦνται. Οὕτως ἡ ἔκκρισις τῶν δακρύων ἐλαττοῦται καὶ ἐπέρχεται ξηρασία τοῦ κερατοειδοῦς, ἕνεκα τούτων δὲ κατὰ τὴν ἐγρήγορσιν ἐκ τοῦ ὕπνου τρίβομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἵνα προκαλέσωμεν μηχανικῶς τὴν ἔκκρισιν τῶν δακρύων Ἐπίσης ἡ ἔκκρισις τοῦ βλεννογόνου τῆς ῥινός, τοῦ ... έλου, καὶ τῶν νεφρῶν ἐλαττοῦται. Οἱ μύες εἶναι χαλαροὶ καὶ ἡ πίεσις τοῦ αἵματος πίπτει, λόγῳ ἐλαττώσεως τοῦ τόνου τῶν ἀγγείων. Ἐκ τούτου πολλοὶ ἐρευνηταὶ παραδέχονται ὅτι κατὰ τὸν ὕπνον τὸ ποσὸν τοῦ αἵματος, ὅπερ κυκλοφορεῖται διὰ τοῦ ἐγκεφάλου, εἶναι ὀλίγον.

Διὰ νὰ ἐπέλθῃ ὁ ὕπνος πρέπει νὰ ἐκλείψῃ πᾶν ἐρέθισμα, εἴτε ἀκουστικόν, εἴτε ὀπτικόν, εἴτε ἐκ τοῦ δέρματος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ προκαλέσῃ ἔγερσιν τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ὁ ὕπνος δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἔντασιν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ. Βαθύτερος ὕπνος εἶναι μεταξὺ τῆς 1ης καὶ 2ας ὥρας, ὁπότε ἡ ἔντασις αὐτοῦ ἄρχεται ἐλαττουμένη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ περὶ τὴν ... μὲ 7ην ὥραν ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐπέρχεται ἡ ἀφύπνισις. Διὰ νὰ ἐγερθῶμεν τοῦ ὕπνου πρέπει νὰ δράσῃ ἐρέθισμά τι. Ἐὰν ὅμως τὸ ἐρέθισμα εἶναι σύνηθες, ὅσον ἔντονον καὶ ἂν εἶναι, δὲν διεγειρόμεθα, ἐνῷ ἂν εἶναι ἀσύνηθες, ὅσον ἀσθενὲς καὶ ἂν εἶναι, δύναται νὰ προκαλέσῃ διέγερσιν καὶ ἑπομένως ἀφύπνισιν.

Περὶ τῶν αἰτίων τοῦ ὕπνου διάφοροι γνῶμαι ὑπάρχουσι. Ἄλλοι μὲν παραδέχονται ὅτι οὗτος ὀφείλεται εἰς ἀναιμίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἄλλοι εἰς ... ματον τῶν νευρικῶν κυττάρων, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἄθροισιν τῶν καματογόνων οὐσιῶν, αἵτινες ἐπιφέρουσιν ἐλάττωσιν τῆς διεγερσιμότητος τῶν νευρικῶν κυττάρων, καὶ ἄλλοι εἰς ἴδιον κέντρον τοῦ ὕπνου. Ὕπνος ἐπέρχεται καὶ διὰ τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων, ὁ ὕπνος ὅμως οὗτος διαφέρει κατὰ πολὺ τοῦ φυσιολογικοῦ, καθότι κατὰ τοῦτον δὲν ἀναλαμβάνουσι τὰ νευρικὰ κύτταρα, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπέρχεται ἔλλειψις τῆς συνειδήσεως. Κατὰ τὸν ὕπνον πολλάκις δὲν ἐξαφανίζεται τελείως ἡ συνείδησις, ὁπότε τελοῦνται καὶ ἐνσυνείδητοι ἐπεξεργασίαι, αἵτινες καλοῦνται ὄνειρα. Γεννῶνται δὲ ταῦτα δι' ἐρεθισμοῦ χωρῶν τινων τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξ οὗ ἐξεγείρονται αἱ παραστάσεις τῶν χωρῶν τούτων. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ ἐγκεφάλου ὑπνώττουσι δὲν ἐξεγείρονται εἰς αὐτὰ παραστάσεις, καὶ ἐπομένως ὁ συνειρμὸς τῶν παραστάσεων δὲν γίνεται ἐφ' ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ εἰς ὡρισμένα πεδία, ἐκ τούτου δὲ ἐπέρχονται αἱ πλάναι τῶν ὀνείρων. Ι. Ν. Μ.

—**ὕπνος** *μαγνητικὸς [Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ζωϊκὸς μαγνητισμὸς* καὶ λ. *Μέσμερ*.

—**ὕπνου** *νόσος [Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ληθαργία ἀφρικανική*.

ὑπνοφοβία (ἡ)· τὸ νὰ φοβῆταί τις τὸν ὕπνον, νοσηρὰ ἀποφυγὴ τοῦ ὕπνου.

ὑπνοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων, ὁ προκαλῶν ὕπνον, ὑπνωτικός.

ὑπνοφρενία (ἡ)· ἡ διανοητικὴ κατάστασις τοῦ ὑπνοβάτου ἢ ὁπωσδήποτε ὑπνωτισμένου.

ὑπνοψυχῖται (οἱ). Ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. ἱστορ. 6,37) καὶ ὁ Αὐγουστῖνος Be haer. 83) παρέχουσιν ἡμῖν εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς ἐν Ἀραβίᾳ αἱρέσεως τῶν ὑπνοψυχιτῶν, οἵτινες, ἀναφανέντες κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα, ἐδέχοντο ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον περιπίπτει εἰς λήθαργον, εἰς ὕπνον, διαρκοῦντα μέχρι τῆς κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν ἀναστάσεως τῶν σωμάτων. Τὴν σφαλερὰν ταύτην δοξασίαν τῶν ὑπνοψυχιτῶν κατεπολέμησεν ὁ Ὠριγένης ἔν τινι ἐν Ἀραβίᾳ συνελθούσῃ τῷ 247 συνόδῳ μετὰ τοσαύτης πειστικότητος, ὥστε ἔπεισε πάντας τοὺς δεχομένους αὐτὴν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρίπτοντες αὐτὴν (*Νικηφ. Καλλ.*, Ἱστορ 5.23). Κ. Ι. Δ.

ὑπνῶ *(—όω)*. καὶ *ὑπνώνω*· κάμνω τινὰ νὰ κοιμηθῇ, ἀποκοιμίζω || ἰδιωματ. κοιμοῦμαι: «πάω νὰ ὑπνώσω».

ὑπνώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἐν ὑπνωδίᾳ εὑρισκόμενος.

—**ὑπνώδης** *στρύχνος [Βοτ.]*. Ἡ παρὰ Θεοφράστῳ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βιθανια* (βλ. λ.).

ὑπνωδία (ἡ)· κατάστασις πλήρους ὑπνώσεως, ἐπὶ νάρκης ἐντόμων.

ὑπνωσία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ληθαργία ἀφρικανική*.

ὕπνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπνοῦν, ἐξαναγκασμὸς εἰς ὕπνον, τεχνητὸς ὕπνος.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Ὕπνωσις* καλεῖται ἡ πρόκλησις τεχνητοῦ ὕπνου ὑπὸ εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐξησκημένου ἀτόμου ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ πειράματος καὶ ἡ κατάστασις εἰς ἣν περιάγεται τοῦτο μετὰ τὴν ἕνεκα τοῦ ὕπνου ἀπώλειαν τῆς αὐτοκυριαρχίας του. Ἡ κατάστασις τῆς ὑπνώσεως ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν περιεργοτέρων ψυχολογικῶν φαινομένων, παρουσιάζει δὲ διάφορα στάδια μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ νυσταγμοῦ μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ πειράματος. Τὰ στάδια ταῦτα εἶναι ἄλλα κατ' ἄλλους. Κατὰ τὸν Charcot εἶναι τρία (καταπληξία, λήθαργος, ὑπνοβασία), κατὰ τὸν Forel ἐπίσης τρία (ὑπνηλία, ὑποταξία, ὑπνοβασία), κατὰ τὸν Liebault ἓξ καὶ κατὰ τὸν Bernheim ἐννέα. Ἄτομά τινα, ἔχοντα πρὸς τοῦτο εἰδικὴν προδιάθεσιν, περιπίπτουν καὶ αὐτομάτως, ἄνευ μεσολαβήσεως ὑπνωτιστοῦ, εἰς ὕπνωσιν, ἐμφανίζοντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς καταστάσεως ταύτης νέαν ὅλως προσωπικότητα (βλ. καὶ λ. *ὑπνωτισμός*).

ὑπνωτήριον (τό). Διαμέρισμα ἐπιβατηγοῦ πλοίου, ἐν ᾧ κοιμῶνται πολλοὶ ὁμοῦ, καὶ οὗτινος γίνεται χρῆσις διὰ τοὺς ἐπιβάτας α' καὶ β' θέσεως, ὅταν οἱ δι' αὐτοὺς κοιτωνίσκοι δὲν ἐπαρκοῦν. Ὑπνωτήρια ὑπάρχουν διὰ τοὺς ἐπιβάτας τρίτης θέσεως, εἴς τινα δὲ μεγάλα πολεμικὰ διὰ τοὺς σημαιοφόρους. Σ. Ε. Λ.

ὑπνωτίζω· ἐμβάλλω εἰς τεχνητὸν ὕπνον, κάμνω τινὰ νὰ περιπέσῃ εἰς ὑπνωτισμόν || συνεκδ. ἀφαιρῶ τὴν αὐτοβουλίαν τινός, κάμνω τινὰ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὰς θελήσεις μου· || παθ. *ὑπνωτίζομαι*· εἶμαι δεκτικὸς ὑπνωτισμοῦ.

ὑπνωτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ φέρων, ὁ προκαλῶν ὕπνον: «ὑπνωτικὸν φάρμακον, — βότανον, — ποτόν· || καὶ ὡς οὐσ *ὑπνωτικὸν* (τό)· πᾶν ὅ,τι προκαλεῖ ὕπνον: «τὸ οἰνόπνευμα εἶναι ὑπνωτικόν».

—**ὑπνωτικὰ** *φάρμακα* (Hypnotika) *[Φαρμακογ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ φαρμακευτικαὶ ἐκεῖναι οὐσίαι, αἵτινες φέρουν τὸν ὀργανισμὸν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ὕπνου, χωρὶς νὰ προκαλέσωσι προηγουμένως διέγερσιν ἢ ἔκλειψιν τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἀνακλαστικότητος. Τὰ ὑπνωτικὰ διακρίνονται τῶν παρεμφεροῦς δράσεως ἀναισθητικῶν καὶ ναρκωτικῶν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι λίαν βραδέως καὶ μόνον εἰς τοξικὰς δόσεις παραλύουν τὰ σπουδαιότατα ζωϊκὰ κέντρα τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς καρδίας. Δύνανται νὰ χορηγηθῶσιν ἀκινδύνως καὶ διὰ τοὺς κοιμωμένους ἀσθενεῖς· δὲν ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα μέριμνα, ὡς κατὰ τὴν νάρκωσιν. Τὰ ὑπνωτικὰ δρῶσι μερικῶς ἀμέσως, ἐπὶ τῶν γαγγλιακῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ μερικῶς ἐμμέσως διὰ τοῦ περιορισμοῦ ἄλλων αἰτίων δυναμένων νὰ διαταράξωσι τὸν ὕπνον.

Τὰ ὑπνωτικὰ ἐνδείκνυνται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν καλουμένην νευρικὴν ἀϋπνίαν ἥτις παρατηρεῖται συνηθέστατα εἰς τὴν ἐποχήν μας εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς νευρασθενείας. Εἶναι ἀπαραίτητα ἀκόμη ἐπὶ διαφόρων ὀργανικῶν παθήσεων, ἐφ' ὅσον ἡ ἀϋπνία εἶναι συνέπεια αὐτῶν. Οὕτως ἐνδείκνυνται ἐπὶ διαφόρων πόνων, ἐρεθισμοῦ ἐκ βηχὸς κλπ. Διὰ τῶν ὑπνωτικῶν ἐπέρχεται ἐμμέσως ἡ καταπραϋντικὴ ἐνέργεια ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου ὀργάνου. Ὅταν οἱ πόνοι εἶναι σημαντικοί, τότε βεβαίως τὰ ὑπνωτικὰ δὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι καὶ προτιμῶνται τὰ ἀναισθητικὰ καὶ ναρκωτικά Μεγάλην χρῆσιν εὑρίσκουν τὰ ὑπνωτικὰ ἐπὶ διανοητικῶν παθήσεων, ὅτε εἶναι ἀπαραίτητος ἡ χορήγησις μεγάλων δόσεων, διότι αἱ μικραὶ δόσεις δρῶσι μόνον καταπραϋντικῶς. Συνήθως ἀπαιτεῖται ἐναλλαγὴ τοῦ χρησιμοποιουμένου ὑπνωτικοῦ, διότι ἐθίζεται ὁ ὀργανισμὸς πρὸς τὸ φάρμακον καὶ δὲν ἐνεργεῖ τοῦτο, ἀπαιτεῖται δὲ μεγαλυτέρα ποσότης αὐτοῦ, ἥτις ὅμως δύναται νὰ δράσῃ ἐπιβλαβῶς Λόγῳ τοῦ εὐκόλου ἐθισμοῦ πρὸς τὰ ὑπνωτικά, δὲν ἀναγράφονται ταῦτα ἢ εἰς ὀλίγας ἐφ' ἅπαξ δόσεις (4—6). Κυριώτερον μειονέκτημα τῶν ὑπνωτικῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν δυσδιαλύτων, εἶναι ἡ καλουμένη μεθυπνωτικὴ δρᾶσις. Αὕτη δύναται νὰ μετριασθῇ, ὅταν ἡ δόσις δὲν λαμβάνεται ἀμέσως πρὸ τοῦ ὕπνου, καὶ κυρίως ὅταν τὸ σκεύασμα δίδεται μετὰ τοῦ ἀρκοῦντος ὑγροῦ, ὅπερ δέον νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν θερμότερον. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ἀπορρόφησις καὶ ἡ δρᾶσις εἶναι ταχεῖα. Ἐνίοτε τὰ ὑπνωτικὰ συνδυάζονται μετὰ ναρκωτικῶν. Πρὸ τῆς χρήσεως ὑπνωτικῶν εἶναι προτιμότερον νὰ δοκιμασθῇ ἡ ἐνέργεια τῆς φυσικο-διαιτητικῆς θεραπείας, ὡς χλιαρὰ λουτρά, ποδόλουτρα διὰ σινάπεως, ἠλεκτροθεραπεία κλπ. Τὰ κυριώτερα τῶν ὑπνωτικῶν εἶναι τὰ ἀκόλουθα: χλωράλη, βολουντάλη, βρωμουράλη, ἀδαλίνη, ἀβασίνη, ἀβερτίνη, ἐδονάλη, ἔνυδρον ἀμυλένιον, σουλφονάλη, τριονάλη, οὐρεθάνη, βερονάλη, παρανοβάλη, σομνακετίνη, κωδεονάλη, νοκτάλη, ἀλλισνάλη, σομνιφαίνη, διάλη, λουμινάλη, περνοκτόνη, παραλδεΰδη, ἰνδικὴ κάνναβις κλπ. Κ. Γ. Μ.

ὑπνώτισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπνωτίζειν.

ὑπνωτισμὸς (ὁ)· μέθοδος τεχνητῆς προκλήσεως ὕπνου· || ἡ κατάστασις, εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ δι' ὑπνωτίσεως κοιμηθείς: «θεραπεία δι' ὑπνωτισμοῦ».

— *[Ἐγκυκλ.]* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε τῷ 1843 ὁ J. Braid, δηλοῦται γενικῶς σύνολον θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων ἀφορωσῶν εἰδικὴν ψυχοφυσιολογικὴν κατάστασιν, καθ' ἣν ἐμφανίζονται μεγάλης ποικιλίας χαρακτηριστικὰ φαινόμενα, καὶ εἰδικῶς φαινόμενα ὑποβολῆς. Ὁ ὑπνωτισμὸς ἀπετέλεσεν ὑποκείμενον μεθοδικῶν μελετῶν, πραγματικῶς ἐπιστημονικῶν, ἐκ μέρους ἰατρῶν καὶ ψυχολόγων, ἀλλὰ παραλλήλως ὑπέστη μεγάλην ἐκμετάλλευσιν ἐκ μέρους τῶν πνευματιστῶν, τῶν ἀποκρυφιστῶν, τῶν θεοσόφων κλπ.

Τὸ πρόσφατον τοῦ ὅρου δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ γνῶσις τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ὑποδηλοῖ, εἶναι ἐπίσης νέα Φαίνεται ὅτι ἐγνώριζον καὶ ἐχρησιμοποίουν τὸν ὑπνωτισμὸν παλαιότατα καὶ οἱ Μῆδαι καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἰάπωνες καὶ οἱ Ἰνδοί. Τὰ κατορθώματα τῶν Ἰνδῶν φακιρῶν, αἱ θεραπευτικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν ἀσκληπιείων καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Σεραπείων τῆς Αἰγύπτου φαίνεται ὅτι κατὰ μέγα μέρος ὠφείλοντο καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν νόμων τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ τῆς στενῶς πρὸς αὐτὸν συνδεδεμένης ὑποβολῆς Τὸ ζωϊκὸν ἢ μαγνητικὸν ρευστόν, περὶ τοῦ ὁποίου τόσος ἐγένετο λόγος κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα συνεπείᾳ τῶν περιφήμων ἐργασιῶν τοῦ Mesmer, ἀναφέρεται ἤδη εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Γαληνοῦ Οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι ἤλλαξαν τὴν μορφὴν τῆς Εὐρώπης, συνέβαλον καὶ οὗτοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ὑπνωτισμοῦ, καθ' ὅλον δὲ τὸν μεσαίωνα τὸ σύνολον τῶν ὑπνωτικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς δαιμονικῆς προελεύσεως, ἀπετέλει ὑποκείμενον μεγάλων συζητήσεων.

Ὡς πρόδρομοι τῆς ἐπιστημονικῆς σπουδῆς τοῦ ὑπνωτισμοῦ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν οἱ φιλόσοφοι

Digitized by Google

καὶ φυσικοὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ Πομπονάτιος. ὁ Φικῖνος καὶ ὁ Παράκελσος ἐπανῆλθον πρῶτοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως ζωϊκοῦ τινος ρευστοῦ, διὰ τῆς ὁποίας προσεπάθησαν νὰ ἑρμηνεύσουν πλῆθος μυστηριωδῶν φαινομένων. Κατὰ τὸν Παράκελσον (1493—1541) τὸ σύμπαν εἶναι πλῆρες μαγνητικοῦ ρευστοῦ, δυνάμεως ἀοράτου, ἧ μετέχει καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, διὰ ταύτης δ' αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων δύνανται νὰ ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλας. Ὀλίγον κατόπιν ὁ περίφημος Βιενναῖος Ἰησουΐτης A. Kircher (1602—1680) ἐπεδόθη εἰς τὴν συστηματικωτέραν μελέτην τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων συναφῶν φαινομένων, ἔγραψε δὲ καὶ σχετικὰ ἔργα, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι τά «Magnes sive de arte magnetica» (Ρώμη 1641), «Experimentum mirabile de imaginatione galli nae». Τὰ ἔργα τοῦ Kircher ἤσκησαν μεγάλην προφανῶς ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἰατροῦ Mesmer (1733—1815), ὅστις ὑπῆρξεν ἐν Γαλλίᾳ μέγας θεωρητικὸς καὶ προπαγανδιστὴς τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὑπνωτισμοῦ πρὸς θεραπευτικοὺς σκοποὺς ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μαγνητισμοῦ. Ὁ Mesmer τὴν αἰτίαν τοῦ ὑπνωτισμοῦ ἀνεζήτησεν ἐν τῷ ζωϊκῷ λεγομένῳ μαγνητισμῷ. Ὁλόκληρος ὁ κόσμος εἶναι κατ' αὐτὸν πλήρης ἀσταθμήτου ὑγροῦ, ὅπερ ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐπιδρᾷ δὲ μεταδιδόμενον ἀπὸ νευρικοῦ εἰς νευρικὸν σύστημα καὶ παράγει τὰ φαινόμενα τοῦ ὑπνωτισμοῦ. Ὁ μεσμερισμὸς ἐπροκάλεσε τεραστίας συζητήσεις ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐδίχασε καὶ τὸ κοινὸν ἀκόμη εἰς δύο ἀντιπάλους μερίδας, εἰς φανατικοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας τοῦ μαγνητικοῦ ρευστοῦ καὶ εἰς φανατικοὺς ἀντιπάλους της.

Ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ προεπιστημονικοῦ ὑπνωτισμοῦ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν σημειοῦται διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ρευστολογικῶν θεωριῶν καὶ τῆς ἐγκαινιάσεως τῆς καθαυτὸ ψυχολογικῆς ἐρεύνης ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν ὑποβολήν. Ὁ πρῶτος, ὅστις ἀντιπροέβαλεν εἰς τὰς ρευστολογικὰς θεωρίας τὴν σπουδαιότητα τῆς ὑποβολῆς καὶ τῆς αὐθυποβολῆς εἶναι ὁ Faria (1815) Μετ' αὐτὸν ὡς κύριοι θεμελιωταὶ τῆς ἐπιστημονικῆς σπουδῆς τοῦ ὑπνωτισμοῦ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὁ Noizet ὁ A. Bertrand, ὁ Deleuze, ὁ Georget, ὁ Foissac ὁ J. Braid (1795—1860, ὁ Charcot (1825—1893)

Βασικὴ προϋπόθεσις τῆς ἐμφανίσεως τῶν ὑπνωτικῶν φαινομένων εἶναι ἡ πρόκλησις παρὰ τῷ ὑποκειμένῳ *ὑπνώσεως*, ἤτοι τεχνητοῦ ὕπνου Ὁ τεχνητὸς οὗτος ὕπνος προκαλεῖται διὰ διαφόρων μεθόδων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν δύο κατηγορίας. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκει ἡ ὑποβολή, εἰς δὲ τὴν δευτέραν αἱ αἰσθητικαὶ ἐντυπώσεις. Ἡ διὰ τῆς ὑποβολῆς πρόκλησις ἐπακτοῦ ὕπνου εἶναι ἡ συνηθεστέρα τῶν μεθόδων. Ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἀποκτήσῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἓν μηχάνημα οἱονδήποτε ἢ ἓν ὑγρὸν τυχαῖον κτλ. ἔχει τὴν διότητα νὰ προκαλῇ τεχνητὸν ὕπνον, ἀρκεῖ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀθῴου τούτου μηχανήματος ἢ τοῦ ὑγροῦ κτλ. διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἐν αὐτῷ τὴν κατάστασιν τῆς ὑπνώσεως διὰ τῆς ὑποβολῆς. Πολλάκις ἡ ἔναρξις τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀδιαφόρου τούτου ἀντικειμένου συνοδεύεται καὶ ὑπὸ πειστικῆς μιμητικῆς τοῦ ὑπνωτιστοῦ καὶ ὑπὸ τῆς προσταγῆς: «Κοιμήσου!». Τὸ ὑποκείμενον ἐντὸς ὀλίγου ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς ὑπνώσεως. Ἡ δευτέρα μέθοδος ὑπνώσεως συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν διαφόρων μέσων πρὸς πρόκλησιν αἰσθητικῶν ἐντυπώσεων. Τὰ ἔχοντα προδιάθεσιν εἰς ὕπνωσιν ὑποκείμενα δύνανται νὰ ὑπνωτισθῶσιν ἀμέσως μόλις ἀκούσουν αἰφνίδιον καὶ ἔντονον ἢ παρατεταμένον καὶ ὁμοιόμορφον ἦχον, ὅπως λ. χ. ὁ ἦχος τοῦ ὡρολογίου. Ὕπνωσιν ἐπίσης προκαλοῦν καὶ ὀπτικαὶ ἐντυπώσεις ἔντονοι καὶ επαναλαμβανόμεναι (ὅπως λ. χ. ἀλλεπάλληλος ἄψις καὶ σβέσις ἐντόνου ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ἢ μαγνησίου) ἢ συνήθεις καὶ παρατεταμέναι (ὅπως λ. χ. ὁ ἐπί τι διάστημα ἀτενισμὸς πρὸς λάμπον ἀντικείμενον ἢ πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ ἰδίᾳ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὑπνωτιστοῦ). Διὰ τὴν πρόκλησιν ὀπτικῶν ἐντυπώσεων πρὸς ὑπνωτιστικοὺς σκοποὺς ἔχουν ἐπινοηθῆ καὶ διάφοροι συσκευαὶ ἐκπομπῆς ὀπτικῶν ἐρεθισμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὡρισμένα αἰσθήματα ἀφῆς δύνανται νὰ προκαλέσουν ὕπνωσιν, ὅπως λ. χ. ἡ τριβὴ τῶν κροτάφων καὶ τοῦ μετώπου, ἡ διολίσθησις τῶν δακτύλων τοῦ ὑπνωτιστοῦ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς μέχρι τῶν ποδῶν κτλ.

Πάντες σχεδὸν οἱ ἄνθρωποι εἶναι δεκτικοὶ τῆς ὑπνώσεως, ἄλλοι περισσότερον καὶ ἄλλοι ὀλιγώτερον. Παλαιότερον ἐπιστεύετο ὅτι ἡ ὕπνωσις ἦτο εἰδικὸν προνόμιον τῶν νευροπαθῶν καὶ ὑστερικῶν ἀτόμων. Ἀλλ' ἡ πρακτικὴ ἀπέδειξεν ὅτι ὑπάρχουν ὑστερικὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα δυσκολώτατα ὑπνωτίζονται, ἐνῷ ἀντιθέτως κανονικοὶ καὶ ὑγιεῖς ἄνθρωποι δὲν δύνανται ν' ἀντιδράσουν εἰς τὰ προκαλοῦντα τὴν ὕπνωσιν ἐρεθίσματα. Ἐκτὸς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ζῷα παρουσιάζουσι ὑπνωτικὰ φαινόμενα. Ἐὰν συλλάβωμεν ὡρισμένα ζῷα βιαίως ἢ στρέψωμεν τὴν ράχιν αὐτῶν πρὸς τὸ ἔδαφος ἢ δώσωμεν εἰς αὐτὰ ἄλλην θέσιν ἀσυνήθη, μεταπίπτουσιν εἰς ἀκινησίαν. Οὕτω πτηνὰ δεσμευθέντα καὶ ταχέως ἀπολυθέντα ἢ πιεσθέντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μένουσιν ἐπὶ πολὺ ἀκίνητα. Τὸ αὐτὸ πάσχουσι καὶ ὄρνιθες καὶ κόνικλοι καὶ βάτραχοι καὶ ἔντομα καὶ ἄλλα ζῷα. Τοῦτο ὑπό τινων θεωρεῖται πραγματικὸς ὕπνος, ἐπερχόμενος ἐκ τῆς ἀποτόμου διακοπῆς τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθητηρίων, ἐνῷ ὑπ' ἄλλων ἡ κατάστασις αὕτη ἐθεωρήθη ἀπότοκος φόβου καὶ ὠνομάσθη καταπληξία

Συνήθως ὑποδιαιροῦν τὴν ὕπνωσιν εἰς διάφορα στάδια. Οὕτω ὁ Charcot παραδέχεται τὴν ὕπαρξιν τριῶν διαδοχικῶν καὶ διακεκριμένων σταδίων, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ὠνόμασε στάδιον *καταληψίας*, τὸ δεύτερον στάδιον *ληθάργου* καὶ τὸ τρίτον στάδιον *ὑπνοβασίας*. Κατὰ τὸ στάδιον τῆς καταληψίας ἐπέρχεται πλήρης ἀκινησία καὶ νάρκωσις· τὰ μέλη τοῦ ὑποκειμένου λαμβάνουσι τὴν θέσιν, ἣν δίδει εἰς αὐτὰ ὁ ὑπνωτιστὴς ἄνευ ἐλαχίστης ἀντιστάσεως. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦ ληθάργου ἐπικρατεῖ πλήρης ἀσυνειδησία καὶ μεγάλη μυϊκὴ διέγερσις. Κατὰ τὸ στάδιον τέλος τῆς ὑπνοβασίας τὸ ὑποκείμενον ὑφίσταται παντὸς εἴδους ὑποβολὰς παρὰ τοῦ ὑπνωτιστοῦ. Ὁ Forel διακρίνει ὁμοίως τρία στάδια: τὸ τῆς *ὑπνηλίας*, καθ' ὃ τὸ ὑποκείμενον δύναται ν' ἀνθίσταται εἰς τὰς ὑποβολὰς τοῦ ὑπνωτιστοῦ καὶ ν' ἀνοίγῃ τοὺς ὀφθαλμούς· τὸ τῆς *ὑποταξίας*, καθ' ὃ τὸ ὑποκείμενον δὲν δύναται νὰ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ὑπόκειται δὲ εἰς ὑποβολὰς καὶ ἐνθυμεῖται κατὰ τὴν ἀφύπνισιν πάντα τὰ γενόμενα· καὶ τὸ τῆς *ὑπνοβασίας*, ὅτε ἐπέρχεται τελεία λήθη τῶν συμβαινόντων. Ὁ Liebault διέκρινεν ἓξ στάδια, ὁ δὲ Bernheim ἐννέα. Ἀλλ' ἀκριβὴς διάγνωσις τῶν σταδίων τῆς ὑπνώσεως δὲν εἶναι δυνατή. Τελεία ὕπνωσις ἐπέρχεται ὅταν τὸ ὑποκείμενον χάσῃ τὴν αὐτοκυριαρχίαν καὶ καταστῇ δεκτικὸν πλήρους ὑποβολῆς ἐκ μέρους τοῦ ὑπνωτιστοῦ, διαρκούσης καὶ μετὰ τὴν ἀφύπνισιν.

Κατὰ τὴν ὕπνωσιν ἐπέρχονται πολλαὶ ἀλλοιώσεις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν Ἡ συνείδησις καὶ ἡ προσοχὴ στενοῦνται· αἱ αἰσθήσεις δύνανται ν' ἀποβαίνωσι πολὺ ὀξύτεραι· τὸ ὑποκείμενον βλέπει διὰ κλειστῶν ὀφθαλμῶν, ἀκούει δὲ ἀπὸ μακρᾶς ἀποστάσεως ἦχους, οὓς δὲν δύναται ν' ἀκούσῃ ἐν ἐγρηγόρσει. Ἄλλοτε πάλιν προκαλεῖται καὶ ἐλάττωσις τῆς ὀξύτητος τῶν αἰσθήσεων. Ἡ ὕπνωσις ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τῆς μνήμης· οἱ ἐλαφρῶς ὑπνωτιζόμενοι διατηροῦσι τὴν μνήμην καὶ κατὰ τὴν ὕπνωσιν καὶ μετ' αὐτήν, ἐνῷ οἱ εἰς βαθὺν ὕπνον ὑποπίπτοντες ἐνθυμοῦνται μετὰ τὴν ἀφύπνισιν τὰ παρελθόντα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ γενόμενα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπνώσεως. Ὁ ὑπνωτιζόμενος δύναται πολλάκις ν' ἀναπολήσῃ γεγονότα πρὸ πολλοῦ λησμονηθέντα. Ἐπίσης μεγάλην μεταβολὴν ὑφίσταται ἡ προσωπικότης καὶ ἡ βούλησις τῶν ὑποκειμένων ἕνεκα τῆς ὑποβολῆς, ἣν ἀσκεῖ ἐπ' αὐτῶν ὁ ὑπνωτιστής. Οὗτος δύναται νὰ προκαλέσῃ παρὰ τῷ ὑποκειμένῳ εἴτε προφορικῶς εἴτε σιωπηρῶς διαφόρους παραισθήσεις καὶ ψευδαισθήσεις. Τὸ ὑποκείμενον κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπνωτιστοῦ τρώγει κρόμμυον καὶ φαντάζεται ὅτι εἶναι μῆλον· πίνει ὕδωρ καὶ ὑπολαμβάνει αὐτὸ καμπανίτην οἶνον, ἐκδηλοῖ δὲ ἀναλόγως τὴν εὐαρέστησιν ἢ δυσαρέστησίν του. Ἂν ὁ ὑπνωτιστὴς ὑποβάλῃ εἰς αὐτὸ ὅτι ἔρχεται ἐναντίον του κύων λυσσῶν, ὑποχωρεῖ ἐντρομον, ὑφιστάμενον ψευδαίσθησιν. Ἐξ ὑποβολῆς ὀσφραίνεται ἄρωμα ἄνθους ἀνυπάρκτου ἢ βλέπει ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐρυθρὸν σταυρὸν μὴ ὑπάρχοντα ἢ δὲν βλέπει ἀντικείμενα ὑπάρχοντα κλπ. Διὰ τῆς ὑποβολῆς ἐπίσης τὸ ὑποκείμενον δύναται νὰ ὑποστῇ καὶ περιέργους ἀλλοιώσεις τῆς προσωπικότητός του καὶ νὰ ὑπολαμβάνῃ ἑαυτό, κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ ὑπνωτιστοῦ, ὡς θῆλυ, ἐνῷ εἶναι ἄρρεν, ἢ ὡς ἰατρόν, ὡς δικαστὴν κλπ., ἐνῷ δὲν εἶναι. Ἡ ἀφύπνισις τοῦ ὑποκειμένου ἐπέρχεται διὰ τῆς προσταγῆς. «ἀφυπνίσου!» ἢ διὰ τριβῆς τῶν βλεφάρων καὶ τοῦ μετώπου. Περιεργότατα εἶναι τὰ *μεθυπνωτικὰ* καλούμενα φαινόμενα. Τὸ ὑποκείμενον δύναται μεθιστάμενον εἰς νέαν ὕπνωσιν νὰ ἐκτελέσῃ ἐντολὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸ ἐν προηγουμένῃ ὑπνώσει. Ἡ ἐκτέλεσις ἐπακολουθεῖ τόσῳ εὐκολώτερον, ὅσῳ βραχύτερος εἶναι ὁ τασσόμενος πρὸς τοῦτο χρόνος καὶ ὅσῳ ὀλιγώτερον ἡ ἐκτελεστέα πρᾶξις ἀντίκειται εἰς τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑποκειμένου. Πρὸς τὴν ὕπνωσιν συνδέεται στενῶς καὶ τὸ φαινόμενον τῆς λεγομένης *διπλῆς συνειδήσεως* ἢ *διπλῆς προσωπικότητος*, ἣν ἐμφανίζουν ἄτομά τινα περιπίπτοντα αὐτομάτως εἰς ὕπνωσιν. Ἡ διπλῆ ἢ καὶ πολλαπλῆ συνείδησις ἀποτελεῖ ἀνωμαλίαν προερχομένην ἐξ ἀλλοιώσεως τῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων καὶ τοῦ κοινοῦ συναισθήματος. Ἡ λήθη τῆς προτέρας καταστάσεως συμβαίνει ὅπως ἐν τῇ ὑπνώσει, καθ' ἣν λησμονοῦνται τὰ κατ' αὐτὴν γενόμενα, ἡ δὲ ἀνάμνησις τῶν ἐν τῇ προτέρᾳ καταστάσει ἀνακύπτει, ὅπως εἰς τὸν περιπίπτοντα ἐκ νέου εἰς τὸν ὕπνον τὸν ἐπακτὸν καὶ τὸν φυσικόν, καθ' ὃν συνεχίζεται διακοπὲν ὄνειρον.

Ὁ ὑπνωτισμός, ὡς μέσον πρὸς αὔξησιν τῆς ὑποβολιμότητος τοῦ ἀτόμου, ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως ὑπὸ τῆς σχολῆς τοῦ Charcot ἐν Σαλπετριέρῃ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τῆς τοῦ Bernhein ἐν Νανσῦ καὶ ἄλλων πρὸς θεραπείαν νευροπαθειῶν. Ἡ θεραπεία διὰ τῆς ἐξ ὑπνώσεως ὑποβολῆς συντελεῖται εὐχερῶς, ἐὰν πρόκειται περὶ ὑστερίας καὶ ἄλλων παραπλησίων νοσημάτων. Ἀπόπειραι ἐφαρμογῆς τοῦ ὑπνωτισμοῦ χάριν παιδευτικῶν σκοπῶν ἐγένοντο καὶ ἐν τῇ παιδαγωγικῇ. Ἐνομίσθη μάλιστα ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφυτεύεται εἰς τὴν νεότητα πᾶσα ἀρετὴ καὶ νὰ ἀποκρούεται πᾶσα κακία ἀπ' αὐτῆς διὰ τῆς ὑπνώσεως καὶ τῆς ὑποβολῆς. Ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἐλπίδες αὗται ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπερβολικαί.

Πλήρης ἑρμηνεία τῶν φαινομένων τοῦ ὑπνωτισμοῦ δὲν ἔχει ἐπιτευχθῆ μέχρι τοῦδε. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἑρμηνεύονται σήμερον ἐκ τῶν μερικῶν ἀναστολῶν τῆς λειτουργίας τῶν κέντρων τοῦ ἐγκεφάλου, αἵτινες εἶναι ἄλλοτε ἄλλαι, κατὰ τὴν προδιάθεσιν τῶν ὑποκειμένων, γίνονται δὲ ἀφετηρία εἰς τὴν ἐξήγησιν ταύτην τὰ φαινόμενα τοῦ φυσικοῦ ὕπνου, τῆς φυσικῆς ὑπνοβασίας καὶ τῶν ὀνείρων, πρὸς τὰ ὁποῖα εἶναι παρεμφερῆ.

Ἡ ἄσκησις τοῦ ὑπνωτισμοῦ ἀποτελεῖ καὶ ἠθικὸν πρόβλημα. Ὁ ὑπνωτιστὴς ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποβαίνει ἀντικείμενον λατρείας καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὸ ὑποκείμενον, δύναται δὲ νὰ ποιήσηται παντοίας καταχρήσεις τῆς δυνάμεώς του καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ὑποκειμένου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ θέλοντες νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς πειράματα ὑπνωτισμοῦ πρέπει ν' ἀποφεύγουν ὑπνωτιστάς, περὶ τῆς ἠθικῆς, τῆς ἐπιστημοσύνης καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τῶν ὁποίων δὲν εἶναι βέβαιοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dessoir*, Bibliographie der modernen Hypnotismns (Berlin 1888—1890).—*Moll*, Der Hypnotismus (Berlin 1889, ε' ἔκδ. 1924).—*Liebault*, Le sommeil provoqué Paris 1889).—*Bernheim*, Hypnotisme suggestion, psychotherapie (γ' ἔκδ. Paris 1910).—*Kindborg* Suggestion, Hypnose und Telepathie (1920).—*Oesterreich*, Die Besessenheit (1921).—*Meyer*. Traum. Hypnotismus und Geheimwissen (1922).—*W. Wundt*. Ὑπνωτισμὸς καὶ ὑποβολὴ (ἑλλ. μετ. 1912).—*Θ. Βορέα*, Ψυχολογία (Ἀθῆναι 1933).

Θ. Π.

ὑπνωτιστὴς (ὁ)· ὁ ὑπνωτίζων, ὁ κατέχων τὴν μέθοδον τοῦ ὑποβάλλειν τινὰ εἰς ὑπνωτισμόν.

ὑπνώττω· κοιμῶμαι· || εὑρίσκομαι εἰς κατάστασιν ὕπνου, δὲν ἔχω ἀντίληψιν τῶν περὶ ἐμὲ τελουμένων.

ὑπό· πρόθ., μετὰ γενικῆς συντασσομένη σημαίνει τὸ ποιητικὸν αἴτιον, ἤτοι τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον ἐπὶ παθητικῆς συντάξεως: «ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου», «ἐλέχθη τοῦτο ὑπό τινος», «κατεδιώχθη ὑπὸ πολλῶν»· || τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον, τὸ οὗ ἕνεκα: «ἐπλανήθη ὑπ' ἀπειρίας», «παραπαίει ὑπὸ μέθης», «ἠσθένησεν ὑπὸ τῆς πολλῆς λύπης»· || μετὰ αἰτιατικῆς συντασσομένη σημαίνει τὸ ὑποκάτω: «ὑπὸ τὸν ἔναστρον οὐρανόν», «οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον», «ὑπὸ τὸ πάτωμα», «ὑπὸ τὴν στέγην» || εἰς τοὺς πόδας, παρὰ τὴν βάσιν τινός: «οἱ κατοικοῦντες ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, — ὑπὸ τὸν λόφον» παρὰ τὴν βάσιν τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ λόφου· || ὑποταγήν: «ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τοὺς Φράγκους, — ὑπὸ τοὺς Τούρκους»· || ἀναφορὰν ἢ ἐξάρτησιν: «λαμβάνω ὑπ' ὄψιν» (οὐχὶ ὑπ' ὄψει), «εἶναι ὑπὸ κρίσιν», «προσφέρεται ὑπὸ αἵρεσιν» μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς, «ὑπὸ τὴν προστασίαν, — τὴν κηδεμονίαν» || μετὰ δοτικῆς συντασσομένη σημαίνει προστασίαν, συνοδείαν κτλ.: «ἀνετράφη ὑπὸ μητρὶ χρηστῇ καὶ λογίᾳ», «ὑπὸ προστάτῃ καὶ κηδεμόνι» (ἡ χρῆσις αὕτη ἀρχαΐζουσα).

Ἐν συνθέσει σημαίνει τὸ ὑποκάτω: ὑποβασιλεύς, *ὑπόγειος, ὑπογράφω, ὑπονένω, ὑποφέρω*· || τὸ βραδέως ἢ λαθραίως: *ὑποβαλλω, ὑποβλέπω, ὑπεισέρχομαι*· || τὸ ὀλίγον: *ὑπέρυθρος, ὑποπράσινος, ὑπόξαιος, ὑπόπικρος*· || ὑποταγήν: *ὕπανδρος, ὑποπίπτω, ὑποχείριος, ὑπόδουλος*· || κατωτέραν, δευτέραν βαθμίδα: *ὑπογραμματεύς, ὑποδιευθυνής, ὑπολοχαγος, ὑποστράτηγος.*

ὑποαιολικὸς (ὁ) [Ἀρχ. Μουσ.]. Πλάγιος τρόπος τοῦ αἰολικοῦ, δημιουργηθεὶς παρὰ τοῦ Γλαρεανοῦ περὶ τὰ τέλη τῆς μεσαιωνικῆς μουσικῆς, μεγάλης δὲ σημασίας, διότι ὁ κύριος αὐτοῦ αἰολικὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν σύγχρονον ἐλάσσονα τρόπον τοῦ λα:

ὑποαιολικὸς

Μι Φα Σολ **Λα** Σι ντο ρε μι φα σολ λα

αἰολικὸς

Γ. Σ.

ὑποαλπινικὴ *ζώνη* βλ. λ. *ζώνη* ἀλπικός.

ὑποβάθμισις *τῆς ἐνεργείας* [Φυσ.] βλ. λ. ἐνέργεια.

ὑπόβαθρον (τό)· βάθρον, ἐφ' οὗ στηρίζεται τι· ὑποστήριγμα, στυλοβάτης κτλ.

ὑποβάλλω, ἀόρ. *ὑπέβαλον—ὑπεβλήθην*, παθ. μτχ. *ὑποβεβλημένος*· βάλλω τι ὑποκάτω· «ὑποβάλλω λεληθότως εἰς τὴν ψυχὴν ἀμφιβολίας», παρέχω τι λαθραίως, ἐμπνέω, ὑπαγορεύω: «ὑποβάλλει εἰς τοὺς μαθητὰς ἰδέας ἀνατρεπτικάς», «μὴ τοῦ ὑποβάλλεις

ἰπογοητεύσεις»· || βάλλω, παρέχω τι οἱονεὶ ὑποτασσόμενος, εὐπειθῶς: «ὑποβάλλω ὑπὸ τὴν κρίσιν σας, — ὑπὸ τὴν αἵρεσίν σας», «ὑποβάλλω ἀναφοράν, — αἴτησιν», «ὑπεβλήθη εἰς τὸν ὑπουργὸν πρὸς ἔγκρισιν, — πρὸς ὑπογραφήν»· || μεταφ. ἐξαναγκάζω τινὰ πρός τι: ιμᾶς ὑπέβαλεν εἰς κόπους», «ὑπεβλήθημεν εἰς δαπάνας», «ὑποβάλλω τοὺς μαθητὰς εἰς ἐξέτασιν, — εἰς διαγωνισμόν»· || ἐπὶ τοῦ ὑποβολέως, λέγω, ὑπαγορεύω.

Ὑπόβαρος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ἐν Ἰνδίαις ποταμοῦ *Γάγγου* (βλ. λ.).

ὑπόβασις, *—εως* (ἡ)· ἡ καταλαμβανομένη ἐπιφάνεια ὑπὸ οἰκοδομήματος, μνημείου, μηχανῆς κττ.· || θεμέλιον, κρηπίς, βάσις.

ὑποβαστάζω· βαστάζω, κρατῶ ὑποκάτω: «στῦλος ὑποβαστάζων τὴν στέγην».

ὑποβαστακτικός, *—ή, —όν*· ὁ ὑποβαστάζων: στῦλοι ὑποβαστακτικοὶ τῆς στέγης».

ὑποβάτης (ὁ)· ὑπόβαθρον, πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει ὅπως ἐπιτεθῇ τι, οἷον στρίποδα κττ.

ὑποβιβάζω· κάμνω τινὰ νὰ κατέλθη, καταβιβάζω, χαμηλώνω, ἀντίθ. *προβιβάζω*: «ὑποβιβάζω τὸν βαθμόν, — τὸν μαθητήν»· || ἐπὶ τῆς ἀξίας, τοῦ ἀντιτίμου, καθιστῶ αὐτὸ μικρότερον, ὑποτιμῶ: ὑπεβιβάσθησαν αἱ τιμαὶ τῶν τροφίμων».

ὑποβιβασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑποβιβάζειν, ἀντίθ. *προβιβασμός*: «ὑποβιβασμὸς βαθμοῦ, — μαθητοῦ, — ἀξιωματικοῦ»· || «ὑποβιβασμὸς τῆς τιμῆς τῶν ὠνίων».

—*[Δημ. Ὑπαλλ.]* Ἡ διὰ πράξεως τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς εἰς κατώτερον τοῦ κεκτημένου παρὰ δημοσίου ὑπαλλήλου βαθμὸν κατάταξις αὐτοῦ (π. χ. τοῦ τμηματάρχου α' τάξεως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ τμηματάρχου β' τάξεως), ἐπιβαλλομένη ὡς πειθαρχικὴ ποινή, κατὰ τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Λόγῳ τῆς μονιμότητος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων (ἄρθρ. 114 τοῦ συντάγματος) ἀπαιτεῖται πρὸς ὑποβιβασμὸν εἰδικὴ ἀπόφασις συμβουλίου κατὰ νόμον ὠργανωμένου καὶ ἐκ μονίμων ὑπαλλήλων κατὰ τὰ δύο τρίτα τοὐλάχιστον συντεθειμένου. Ἡ ἰσοβιότης καὶ ἡ μονιμότης τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, προστατευομένη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 95 καὶ 104 τοῦ συντάγματος, εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς ὑποβιβασμὸν αὐτῶν, ἐκ λόγων λεπτότητος καὶ εὐπαθείας περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἀξιώματος· καὶ διὰ τοῦτο ὁ νόμος 408 τοῦ 1914, μεταξὺ τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς αὐτοὺς πειθαρχικῶν ποινῶν, δὲν περιέλαβε καὶ τὸν ὑποβιβασμόν. Γ. Ν. Κ.

—*[Στρατ.]* Πειθαρχικὴ ποινὴ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ συνισταμένη εἰς τὴν μεταφορὰν τούτων εἰς βαθμὸν κατώτερον τοῦ ὃν φέρουσιν. Ἐπιβάλλεται μετὰ προηγουμένην καταστατικὴν γνωμοδότησιν ἀνακριτικοῦ συμβουλίου διὰ βαρύτατον πταῖσμα ἢ δι' ἐπανειλημμένα βαρέα πταίσματα. Ὁ ὑποβιβαζόμενος μόνιμος ἐπιλοχίας ἢ λοχίας μετατίθεται εἰς ἄλλον λόχον, ἴλην ἢ πυροβολαρχίαν, οἱ δὲ ἀνήκοντες εἰς στρατιωτικὸν κατάστημα μετατίθενται εἰς ἕτερον τοιοῦτον. Χ. Π.

—*[Κανον. Δικ.]* Ὁ εἰς τὴν ποινὴν ταύτην ὑποβαλλόμενος δύναται εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἀσκῇ μόνον τὰ καθήκοντα τῶν ὑποδεεστέρων ἱερατικῶν βαθμῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ τοῦ βαθμοῦ ὃν νῦν κέκτηται. Ἡ ποινὴ αὕτη ἀπειλεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ σαρκικὰ ἁμαρτήματα. Οὕτω, κατὰ τὸν δέκατον κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, ὁ διάκονος, ὁ ὁμολογήσας σαρκικὸν ἁμάρτημα πρὸ τῆς χειροτονίας διαπραχθέν, ἐκπίπτει τῆς διακονίας εἰς ὑπηρέτου ὑποβιβαζόμενος τόπον. Ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸν τέταρτον κανόνα τῆς Α' συνόδου Τολήτου, ἔτους 400, ὁ ὑποδιάκονος, ὁ γάμον συνάψας μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἑαυτοῦ συζύγου μετ' ἄλλης γυναικὸς ὑποβιβάζεται εἰς ὀστιάριον ἢ ἀναγνώστην. Καὶ κατὰ τὸν πέμπτον κανόνα τῆς ἐν Τολήτῳ Γ' συνόδου, ἔτους 589, οἱ ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, οἱ μὴ ἀφιστάμενοι τῶν ἑαυτῶν συζύγων μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀρειανισμοῦ ἐπιστροφὴν αὐτῶν, ὑποβιβάζονται εἰς ἀναγνώστας. Κατὰ τὸν δεύτερον κανόνα τῆς συνόδου Λέριδος, ἔτους 524, οἱ πειραθέντες νὰ φονεύσωσι τὰ μουλογέννητα αὐτῶν τέκνα δὲν ἀναλαμβάνουσι πλέον τὸ ἱερατικὸν αὐτῶν ἀξίωμα, ἀλλὰ μετέχοντες τῆς κοινωνίας ἐκτελοῦσι πλέον χρέη ψάλτου.

Κατὰ τὸ «Κανονικὸν» Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, ὁ κληρικὸς ὁ σαρκικὸν ἁμάρτημα διαπράξας ἀναλαμβάνει τὴν ἄσκησιν τῶν ἱερατικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἕνα ἀργήσας καὶ διὰ τῶν νενομισμένων ἐπιτιμίων σωφρονισθείς· ἂν δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἁμαρτίας ἤθελεν ὑποπέσει εἰς τὸ παράπτωμα τοῦτο δὶς ἢ καὶ τρίς, ἐκπίπτει τῆς ἱερωσύνης, εἰς ἀναγνώστου τάξιν ὑποβιβαζόμενος.

Περὶ τοῦ ὑποβιβασμοῦ ἐπισκόπου εἰς βαθμὸν πρεσβυτέρου παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Φώτιος ὁ μητροπολίτης Τύρου κατηγόρησε τοῦ ἐπισκόπου Βηρυττοῦ Εὐσταθίου ὡς ἀποσπάσαντος ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Τυρίων διαφόρους ἐπισκοπάς, Βύβλον, Βότρυν, Τρίπολιν, Ὀρθωσιάδα, Ἀρκὰς καὶ Ἀντάραδον, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐπισκόπους ὑποβιβάσαντος εἰς τάξιν πρεσβυτέρων. Ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος κατὰ τὴν δ' συνεδρίαν αὐτῆς ἐξετάσασα ἔλυσε τὸ ζήτημα τοῦτο ὁριστικῶς, ἀποφηναμένη ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τῶν ἀφαιρεθεισῶν ἐπισκοπῶν εἰς τὴν τῶν Τυρίων ἐκκλησίαν· ἐρωτησάντων δὲ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐπιτρόπων τί ποιητέον ὡς πρὸς τοὺς ὑποβιβασθέντας ἐπισκόπους, ἀπεκρίναντο οἱ τῆς συνόδου πατέρες ὅτι οὗτοι, ἅτε κανονικῶς χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ ἑαυτῶν μητροπολίτου Φωτίου, δικαιοῦνται νὰ ἀναλάβωσι τὰς ἑαυτῶν ἐπισκοπὰς καὶ νὰ ἔχωσι τὴν προτέραν τιμήν, προσέθηκαν δὲ οἱ τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης ἀπεσταλμένοι, ὅτι ἱεροσυλία ἐστὶν ὁ ὑποβιβασμὸς ἐπισκόπου εἰς βαθμὸν πρεσβυτέρου, διότι, ἂν μὲν ἐκ δικαίας αἰτίας οὗτος ἐστερήθη τῆς ἐπισκοπῆς, οὐδὲ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πρεσβυτέρου ἔσται ἄξιος· ἂν δ' ἄνευ εὐλόγου αἰτίας ὑπεβιβάσθη εἰς τὸν ὑποδεέστερον ἱερατικὸν βαθμόν, ἀναλαμβάνει τὸ ἐπισκοπικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα. Ταῦτα ἐπεδοκίμασε μιᾷ γνώμῃ ἡ σύνοδος. Ἐν τούτοις τὸν ὑποβιβασμὸν ἐπισκόπου εἰς βαθμὸν πρεσβυτέρου, ὃν ἱεροσυλίαν ἀπεφήνατο ὁ εἰκοστὸς ἔνατος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἐδέξατο βραδύτερον ὁ εἰκοστὸς κανὼν τῆς συνόδου Τρούλλου, ὁρίσας ὅτι ὁ φωραθησόμενος δημοσίᾳ διδάσκων ἐν ἑτέρᾳ μὴ προσηκούσῃ αὐτῷ πόλει ἐπίσκοπος παύεται τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τελεῖ τὰ τοῦ πρεσβυτέρου. Κ. Μ. Ρ.

ὑποβλάστη (ἡ) *['Εμβρυολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐνδόδερμα, ἤτοι τὸ κατὰ τὴν ἐμβρυογονικὴν διάπλασιν δεύτερον στρῶμα τῶν κυττάρων, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐμβρύου τῶν τε ζῴων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Μ. Ν. Κ.

ὑποβλεννογόνιος, ἢ *ὑποβλεννογόνος ἱστὸς ['Ανατομ.]*. Λεπτοϋφὴς συνδετικὸς ἱστός, δι' οὗ ὁ μυϊκὸς χιτὼν τῶν κοίλων ὀργάνων ἢ σπλάγχνων συνάπτεται πρὸς τὸν ὑποκείμενον βλεννογόνον χιτῶνα καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀποσχίζονται τὰ ἀγγεῖα καὶ τὰ νεῦρα, τὰ εἰς τὸν βλεννογόνον διασπειρόμενα. Ι. Π.

ὑποβλέπω, *ἀόρ. ὑπέβλεψα*· βλέπω, παρατηρῶ τινὰ λαθραίως, ὑπόπτως, δυσπίστως, οἱονεὶ ἐπιζητῶν ἀφορμὴν κατ' αὐτοῦ: «τὸν ὑποβλέπει διὰ νὰ τοῦ πάρῃ τὴν θέσιν».

ὑποβλέφαρος (ὁ) *['Οφθαλμ.]*. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ τεχνητὸς ὀφθαλμός, ὁ φερόμενος, ὅπως καὶ τώρα, ἐντὸς τῆς βλεφαρικῆς κοιλότητος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐκτὸς ταύτης φερόμενον, τὸν *ἐκβλέφαρον* καλούμενον. Β. Α.

ὑποβλήδην· ἐπίρρ. ἐξ ὑποβολῆς, ὑποβολιμαίως· || ὑπόπτως, δυσπίστως.

ὑποβλητικός, *—ή, —όν*· ὁ ὑποβάλλων, ὁ δυνάμενος νὰ ὑποβάλλῃ, νὰ ἐμπνέῃ: «ποίημα ὑποβλητικόν».—Ἐπίρρ. ***ὑποβλητικῶς***.

ὑπόβλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὑποβεβλημένος, ὑποβολιμαῖος: «ὑπόβλητος λόγος, — μαρτυρία» ἡ μὴ προερχομένη ἐκ πεποιθήσεως τοῦ εἰπόντος, ἡ ὑπ' ἄλλου ὑποβληθεῖσα.

ὑποβλητός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ὑποβληθῇ, νὰ ὑποστῇ ὑποβολήν, ἀντίθ. *δυσυπόβλητος*.

ὑποβοηθὸς (ὁ, ἡ)· ὁ δεύτερος, ὁ κατώτερος βοηθός.

ὑποβοηθῶ *(—έω)*· βοηθῶ ὀλίγον, προσφέρω μικρὰν βοήθειαν, συνεπικουρῶ.

ὑποβολεῖον (τό). Ἡ εἰς τὸ μέσον τοῦ προσκηνίου κρύπτη, ἀπὸ τῆς ὁποίας, κατὰ τὰς γενικὰς δοκιμὰς καὶ τὰς παραστάσεις, ὁ ὑποβολεὺς ἀναγινώσκει ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὸ κείμενον τοῦ ἔργου, διὰ τοὺς ἠθοποιούς. Τὸ μᾶλλον προτιμώμενον σχῆμα ὑποβολείου, διὰ λόγους ἀκουστικούς, εἶναι τὸ προσομοιάζον πρὸς τὸ ἥμισυ κώδωνος. Π. Α. Κ.

ὑποβολεύς, *—έως* (ὁ) *[Θεατρ.]*. Εἰδικὸς ὑπάλληλος τῆς σκηνῆς, ὅστις, παραμένων ἐν τῷ ὑποβολείῳ, ὑποβάλλει, ἤτοι ἀναγινώσκει τὸ κείμενον τοῦ δοκιμαζομένου ἢ παριστανομένου ἔργου, ἀκουόμενος μόνον ὑπὸ τῶν ἠθοποιῶν, τῶν ὁποίων οὕτως ὑποβοηθεῖ τὴν μνήμην. Ἡ ἐργασία τοῦ ὑποβολέως δέον νὰ γίνεται μὲ ἄρθρωσιν καθαράν, χωρὶς τονικὰς ἐκφράσεις. Ὁ ὑποβολεύς, κάτοχος τῶν διαφόρων λεπτομερειῶν τοῦ ἔργου, λόγῳ τῶν δοκιμῶν, βοηθεῖ πολλάκις τοὺς ἠθοποιούς, ὑπενθυμίζων ἐν καιρῷ κινήσεις τυχὸν λησμονηθείσας ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν, καθὼς καὶ λοιπὰ σχετικὰ πρὸς τοὺς ῥόλους. Εἰς μερικὰ θέατρα ὁ ὑποβολεὺς ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του κατὰ τὴν παράστασιν οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ὑποβολείου, ἀλλ' ἀπὸ διαφόρων καταλλήλων μερῶν τοῦ σκηνικοῦ διακόσμου. Π. Α. Κ.

ὑποβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποβάλλειν, παροχή, παρουσίασις: «ὑποβολὴ πρὸς κρίσιν, — πρὸς θεώρησιν, — πρὸς ὑπογραφήν», «ὑποβολὴ αἰτήσεως, — ἀναφορᾶς κττ» || λαθραία ἐνέργεια, ἔμπνευσις, ὑπόδειξις: «ὑποβολὴ ψευδοῦς μαρτυρίας», «μαρτυρεῖ καθ' ὑποβολήν» ὅπως ὑπεβλήθη εἰς αὐτόν· || «ὑποβολὴ τέκνου» λαθραία ὑποκατάστασις ξένου τέκνου ὡς ἰδίου· || σύλληψις ἰδέας ψευδοῦς, ῥιζουμένη δὲ τοσοῦτον, ὥστε νὰ κυριαρχῇ τῆς διανοίας τοῦ ἀτόμου, οἷον ἡ ἰδέα ὅτι εἶναι ἀσθενὴς χωρὶς πράγματι νὰ εἶναι.

— *Ψυχολ.* Καλεῖται *ὑποβολὴ* ἡ ἠθικὴ πίεσις, ἣν ἄτομόν τι ἀσκεῖ ἐπὶ ἑτέρου. Λέγοντες ἠθικὴν πίεσιν, νοοῦμεν τὴν ἐπίδρασιν ἑνὸς προσώπου ἐπὶ ἑτέρου διὰ τῆς ἐπαφῆς, τῶν ἰδεῶν, εἰκόνων, συγκινήσεων καὶ βουλητικῶν γεγονότων. Ἡ τοιαύτη ἐπίδρασις εἶναι συνήθης ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ, παρατηρουμένη εἴτε ὡς ὁμαδικὸν φαινόμενον, εἴτε ὡς μερικόν, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ δηλαδὴ τῶν ἐφ' ὧν ἐξασκεῖται αὕτη ἀτόμων. Ἡ τοιαύτη ὑποβολή, ἡ ἐν τῇ εὐρείᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ συμβαίνει ὅταν ἓν πρόσωπον, διὰ τῆς προσωπικότητός του καὶ τοῦ κύρους του, ἐπιτυγχάνῃ τυφλὴν ἐμπιστοσύνην καὶ εὐπείθειαν, ἢ παθητικὴν ὑπακοὴν ἑνὸς ἢ πλειόνων ἄλλων ὁμοῦ. Τὸ κῦρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αὐτοσυνειδήσεως καὶ αὐτοπεποιθήσεως, τῆς δυνάμεως καὶ διανοίας, ἐκ τῆς περιβολῆς καὶ γοητείας τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ὑποβολήν. Ἡ φυσιογνωμία, αἱ χειρονομίαι, ἡ καθόλου συμπεριφορὰ καὶ ὁ τρόπος ἐμφανίσεως τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἐξασκοῦντος τὴν ὑποβολήν, ἔτι δὲ αἱ περὶ αὐτοῦ ὑπάρχουσαι ἀντιλήψεις μεταξὺ τῶν ἐφ' ὧν ἐξασκεῖται τὸ κῦρος ἀτόμων ἔχουν ἐπίσης ἐπίδρασιν. Καθορίζουσαι ἐπίσης τὸ κῦρος συνθῆκαι εἶναι, κατὰ τὸν Tarde, ἡ ἰσχυρὰ βούλησις καὶ ἀπόλυτος εἰς ἑαυτὸν πίστις, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ φαντασία, τὸ ἔντονον πάθος πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὡρισμένης ἰδέας ἢ σκοποῦ, ἡ κοινὴ γλῶσσα καὶ θρησκεία, ἡ ἀνωτερότης τῆς τάξεως καὶ δυνάμεως, ἡ δόξα, τὸ ἐπιφανὲς κλπ., ἐξ ὧν παράγεται ἡ γοητεία, ἥτις εἶναι ὁ πλέον σημαντικὸς παράγων τοῦ κύρους.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐφ' ὧν ἐξασκεῖται ἡ ὑποβολὴ ὑπάρχουσι συνθῆκαι ἐπιβοηθητικαί. Τοιαῦται εἶναι ἡ ἄγνοια, ἡ νεότης, ἡ διανοητικὴ πάρεσις, ἡ δειλία, ἡ ἀδυναμία τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἁπλότης καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι τείνει νὰ περιορίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ πνεύματος. Διὰ τὴν ἐκ κύρους ἢ γενικῶς καλουμένην ὑποβολὴν ἀπαιτεῖται εὐαισθησία καὶ ἐκ μέρους τῶν ὑποβαλλομένων. Αἱ στατιστικαὶ τοῦ Bernheim δεικνύουσιν ὅτι εἰς τὸν ὑπνωτισμὸν καὶ τὴν ὑποβολὴν ἐν γένει πλέον ὑποκείμενοι δὲν εἶναι αἱ νευροπαθεῖς γυναῖκες, ἀλλ' οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ διοικούμενοι, οἱ εἰθισμένοι εἰς τὴν πειθαρχίαν. Ἡ στενότης τῶν σχέσεων εὐνοεῖ τὴν γένεσιν τῆς ὑποβολῆς, εἰς ταύτην δ' ὀφείλεται κυρίως ἡ μετάδοσις ὡρισμένων ψυχοπαθειῶν, ἥτις συμβαίνει μεταξὺ δύο ἀτόμων συμβιούντων καὶ ἐν γένει στενῶς συνδεδεμένων, ὅταν προσβληθῇ πρῶτον τὸ μεγαλυτέρας ψυχικῆς ἐντάσεως ἄτομον. Αὐτοὶ εἶναι οἱ παράγοντες ἐν συνόλῳ τῆς μεταδόσεως τῶν ἰδεῶν καὶ οὕτω παράγεται ἡ καλουμένη διανοητικὴ ἐπινέμησις, ἤτοι ἡ διάδοσις τῶν διανοημάτων καὶ δοξασιῶν καὶ πεποιθήσεων. Οἱαιδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι αἱ συνθῆκαι αὗται, ὁ οὐσιώδης παράγων εἶναι ἡ ἠθικὴ πίεσις, ἥτις ἐξασκεῖται ἐπὶ τῶν συναισθημάτων, ἀναμνήσεων καὶ ἰδεῶν, ἐξ οὗ τὸ ὑποβαλλόμενον ἄτομον γίνεται πλέον εὐαίσθητον εἰς τὴν γοητείαν τοῦ κύρους, τῆς δόξης, τῆς δυνάμεως κττ. Ἡ βούλησις δὲν ἐλλείπει εἰμὴ μόνον ἐν μέρει καὶ ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν γενικὴν ταύτην ὑποβολήν.

Ἐκτὸς ὅμως ταύτης τῆς ὑποβολῆς ὑπάρχει καὶ ὑποβολὴ ὑπὸ τὴν ἀκριβῆ καὶ περιωρισμένην τῆς λέξεως σημασίαν, ὅταν ἓν ἄτομον ἐνεργῇ ἐπὶ ἑτέρου διὰ τῆς βουλήσεώς του ἐπὶ τοῦ αὐτοματισμοῦ αὐτοῦ καὶ κάμνῃ αὐτὸ νὰ δεχθῇ ἰδέας ἢ νὰ ἐκτελέσῃ πράξεις χωρὶς νὰ θέλῃ καὶ πολλάκις χωρὶς νὰ ἔχῃ συνείδησιν.

Στηρίζεται δὲ αὕτη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ ἰδέα μιᾶς ἰδέας γεννᾷ ταύτην τὴν ἰδέαν, ἡ δὲ ἰδέα μιᾶς πράξεως γεννᾷ ταύτην τὴν πρᾶξιν. Αὕτη λαμβάνει χώραν καὶ ἐπὶ ὑγιῶν, διότι καὶ οἱ ὑγιεῖς εἶναι εὐαίσθητοι πρὸς ταύτην, ὅταν στιγμιαίως ἔχῃ ἀλλοιωθῇ ἡ προσωπικότης αὐτῶν ὑπό τινος ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως (ὡς λ. χ. ἡ ὑποβολὴ ἡ παρατηρουμένη εἰς ὁμάδας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυρῶν συγκινήσεων, οἷον φόβου, ἐκπλήξεως κττ., ὅταν τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ὁμάδα ἄτομα εὑρίσκωνται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς καλουμένης ὁμαδικῆς μέθης). Διότι ἡ μέθη, κατ' ἐξοχήν, προκαλεῖ ἐκμηδένισιν τῶν λειτουργιῶν τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἐνσυνειδήτου αὐτοδιευθύνσεως, ἄνευ τῆς ἐπελεύσεως τῶν ὁποίων, παροδικῆς ἢ στιγμιαίας, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ὑποβολή. Ἡ τῆς προσωπικότητος ἀλλοίωσις εἶναι τοιαύτη κατὰ τὸν Jannet, ὥστε ἡ διανοητικότης τῶν ἀτόμων τούτων ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν ὑστερικῶν. Ἡ τοιαύτη, ὑπὸ τὴν ἀκριβῆ τῆς λέξεως σημασίαν, ὑποβολὴ εἶναι φαινόμενον παρατηρούμενον κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς ὑστερίας, τόσον ὥστε μία τῶν κρατουσῶν σήμερον θεωριῶν περὶ ὑστερίας, ἡ τοῦ Babinski, διδάσκει ὅτι πάντα τὰ πρα-

Digitized by Google

γματικὰ ὑστερικὰ φαινόμενα (ὅσα δηλαδὴ ὁ Babinski περιέλαβεν ὑπὸ τὸν ὅρον πειθιατισμὸς = ἴασις διὰ τῆς πειθοῦς) εἶναι φαινόμενα γινόμενα ἐξ ὑποβολῆς ἀσυνειδήτου τοῦ ἰατροῦ ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἢ αὐθυποβολῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀσθενοῦς. Τόσον φαίνεται νὰ εἶναι τοῦτο ἀληθές, ὥστε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Babinski ἤρξατο διδάσκων τὴν θεωρίαν του καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ κλινικὴ εἰκὼν τῆς ὑστερίας, ἡ ἐν τοῖς νοσοκομείοις παρατηρουμένη, ἤλλαξεν. Ἡ σημασία τῆς ὑποβολῆς ἐν τῇ γενέσει τῆς ὑστερίας εἶναι τοιαύτη διὰ τοὺς δεχομένους τὴν θεωρίαν ταύτην, ὥστε πᾶν γεγονὸς ἢ σύμπτωμα, ὑπὸ τῶν ἄλλων θεωρούμενον ὡς ὑστερικόν, δὲν εἶναι τοιοῦτον ἂν δὲν ἀναπαράγηται καὶ δι' ὑποβολῆς. Παράδειγμα τὰ ὑστερικὰ στίγματα, ὡς ἡ στένωσις τοῦ πεδίου τοῦ ὀπτικοῦ, αἱ κατὰ τόπους ἀναισθησίαι καὶ ὑπεραισθησίαι κ. τ. τ., ἅτινα ἡ ἐρώτησις τοῦ ἰατροῦ προκαλεῖ, διότι γινομένης ταύτης κατὰ τρόπον παραπειστικόν, ὁ ἀσθενὴς ὑποβαλλόμενος ἀπαντᾷ οὕτως. Ὁ Jannet, δεχόμενος ὅτι ὑποβολὴ εἶναι ἡ ἠθικὴ πίεσις, ἣν ἐξασκεῖ τις ἐπὶ ἑτέρου, ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν αὐτοματισμὸν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ προσφεύγῃ εἰς τὴν βούλησιν καὶ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, περιορίζει τὰ ὅρια ταύτης ὡς καὶ τὴν ἰσχύν της διὰ τὴν γένεσιν τῶν ὑστερικῶν φαινομένων. Διὰ τὴν ἐπέλευσιν τῶν ὑστερικῶν φαινομένων ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ πρὸς τούτοις ἡ στένωσις τοῦ πεδίου τῆς συνειδήσεως, ἵνα δυνηθῇ ἡ ἰδέα νὰ μεταβληθῇ εἰς πρᾶξιν, δηλαδὴ εἰς νοσηρὸν σύμπτωμα. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν αὐθυποβολήν· καὶ αὐτὴ δέον νὰ ἐκτυλίσσεται ἐκτὸς τῆς πλήρους συνειδήσεως, διότι εἴτε ἔξωθεν εἴτε ἔσωθεν ἔρχεται ἡ ἰδέα ἡ ὑποβαλλομένη, πρέπει νὰ ἔχῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ νὰ ἀναπτύσσεται ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ αὐτοματισμοῦ.

Συνέπεια τῆς τοιαύτης αὐτοματικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ὅτι ἡ ἰδέα, μὴ χαλιναγωγουμένη παρ' οὐδενός, ἐξελίσσεται μέχρι τέλους καὶ φθάνει οὕτως εἰς τὴν πραγμάτωσιν αὐτῆς· γίνεται δηλαδὴ πίστις ἢ πρᾶξις, καὶ ἐν γένει νοσηρὸν σύμπτωμα. Ἐνταῦθα δέον νὰ διακριθῶσι τῆς ὑστερικῆς ὑποβολῆς ἕτεροι μηχανισμοί, συγχεόμενοι ἄλλοτε, καθόσον καὶ οὗτοι εἶναι μεταμόρφωσις ἰδεῶν εἰς πράξεις ἢ πίστεις, ἀλλ' εἰς συνειδήσεις φυσιολογικάς. Ἡ τοιαύτη μεταμόρφωσις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἰδέα εὑρηται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὰ ἔνστικτα καὶ τὰς τάσεις καὶ διαθέσεις τοῦ ἀτόμου. Παράγων σπουδαῖος γενέσεως τῆς ὑστερικῆς ὑποβολῆς εἶναι ἡ *ὑποβολιμότης*. Λέγοντες ὑποβολιμότητα νοοῦμεν κατὰ τὸν Bernheim τὴν τάσιν, ἣν ἔχουσιν ἄτομα νὰ πραγματοποιῶσιν ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς βουλήσεως τὰς ἰδέας τὰς ἐχούσας αὐτοματικὸν χαρακτῆρα. Αὕτη δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ αὐτὴ αὕτη ἡ στένωσις τοῦ πεδίου τῆς συνειδήσεως τοῦ Jannet, ἡ διάσπασις τῆς πραγματικότητος εἰς κυκλώματα ἀνεξάρτητα τῆς συνειδήσεως. Ἡ τοιαύτη διάσπασις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα ψυχικῆς τάσεως, τοῦ ψυχικοῦ τόνου.

Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅτι ἡ ὑποβολὴ δύναται νὰ ὁρισθῇ ὡς εἰδικὴ ἀντίδρασις εἰς τινας ἀντιλήψεις (=perceptions), ἀντίδρασις συνισταμένη εἰς ἐνεργοποίησιν τῆς ἀνακαλουμένης τάσεως, χωρὶς ἡ ἐνεργοποίησις αὐτὴ νὰ συμπληροῦται διὰ τῆς συνεργασίας τοῦ ὑπολοίπου τῆς προσωπικότητος. Ἡ ὑποβολιμότης εἶναι κατὰ ταῦτα ψυχολογικὴ ὑπόστασις, καὶ ἂν ἡ συγκίνησις ὑποβοηθῇ τὴν ὑποβολιμότητα, δὲν συμβαίνει τοῦτο εἰμὴ διότι ἡ συγκίνησις εἶναι εἶδος καμάτου. Τούτου ἀπόδειξις εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι παρατηρεῖται ὑποβολιμότης εἰς νόσους, ὡς εἰς ἃς ὑπάρχει κατάπτωσις τοῦ ψυχικοῦ τόνου, ὡς εἰς τὰς καταθλιπτικὰς ἢ ὑποτονικὰς καλουμένας καταστάσεις, εἰς δηλητηριάσεις, εἰς τὸ ὀνειρικὸν παραλήρημα, εἰς τὴν πρωτόγονον ἄνοιαν κλπ. Τοιαύτης οὔσης τῆς σχέσεως τῆς ὑποβολῆς πρὸς τὰς ψυχονευρώσεις, καὶ κατ' ἐξοχὴν πρὸς τὴν ὑστερίαν, ἐξηγεῖται ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς πρὸς θεραπευτικοὺς σκοπούς. Εἰς τὴν ψυχοθεραπείαν ὄντως χρησιμοποιοῦνται καὶ αἱ μέθοδοι τῆς ὑποβολῆς, αἵτινες ἐνεργοῦσιν ἀμέσως ἐπὶ τῶν ἐν τῷ βάθει ψυχικῶν μηχανισμῶν. Ἡ τοιαύτη θεραπευτικὴ περιλαμβάνει τὴν ὑποβολὴν ἐν ἐγρηγόρσει καὶ τὴν ἐν ὑπνώσει ὑποβολὴν (μέθοδοι ὑπνωτισμοῦ). Ὅλαι αἱ μέθοδοι τῆς ὑποβολῆς ἀπαιτοῦσι περιβάλλον ἐντυπωσιακὸν καὶ ἐργασίαν ἐπὶ σειρᾶς ἀσθενῶν. Δέον δηλονότι νὰ ἐφαρμόζεται ἡ ὑποβολὴ εἰς εἰδικὸν μέρος, ἥσυχον καὶ ἡμισκοτεινόν. Ἀπομακρύνονται οἱ αἰσθητήριοι ἐρεθισμοί, οἱ διαταράσσοντες τὴν προσοχήν, καὶ ὁ ἀσθενὴς εὑρηται ἐν ταὐτῷ εἰς κατάστασιν προσδοκίας καὶ ψυχικῆς τάσεως. Ἐκ τῆς ὑποβολῆς ἐπὶ πλειόνων ὁμοῦ γεννᾶται ὑποβοηθητικὴ ἀλληλεπίδρασις καὶ εἰδικῶς ἐπίδρασις τῶν ἐν ἀποθεραπείᾳ εὑρισκομένων ἐπὶ τῶν ἤδη ἀρχιζόντων τὴν θεραπείαν ἀσθενῶν. Ἡ δι' ὑποβολῆς θεραπεία δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τοὺς ἑξῆς τρόπους: α) Εἰς μίαν καὶ μόνην συνεδρίαν, ἐν ἐγρηγόρσει. Εἰς ταύτην κύριος παράγων εἶναι αἱ λέξεις, ἃς θὰ λέγωμεν εἰς τὸν ἀσθενῆ καὶ αἵτινες ἐρεθίζουσι, διορθοῦσιν, ἐνθαρρύνουσιν, ἡσυχάζουσι τὸν ἀσθενῆ. Αὗται δέον νὰ συνοδεύωνται μὲ χειρισμοὺς εἰδικοὺς καὶ πρὸ παντὸς μὲ φαραδικὸν ρεῦμα, οὕτως ὥστε νὰ παράγεται ἡ καλουμένη ἀντικειμενοποίησις τῆς ὑποβολῆς. Οὕτω, προκειμένου νὰ θεραπεύσωμεν παράλυσιν ἄκρου τινός, ὑστερικήν, λέγομεν εἰς τὸν ἀσθενῆ: «βλέπετε; τὰ μέλη σας ἀρχίζουν νὰ σαλεύουν, τὸ δέρμα γίνεται ἐρυθρόν, οἱ μύες συστέλλονται· ὀλίγην ἀκόμη ἐνέργειαν, προσέξατε, καὶ ἡ κίνησις θὰ εἶναι πλήρης», ἐνῷ συγχρόνως μεταχειριζόμεθα τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα καὶ παθητικὰς κινήσεις, μέχρις οὗ ἐπιτύχωμεν τὴν ἐνεργητικὴν συνεργασίαν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπιτυχόντες κίνησίν τινα, προσπαθοῦμεν νὰ ἐπαναλαμβάνηται αὕτη ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πληρέστερον. Ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων μεταχειριζόμεθα ἢ ὕφος ἥσυχον, ἢ τὸ σύνηθες, ἢ τὸ τῆς νευρικῶς ἀνυπομόνου προσδοκίας, ἢ τὸ τῆς ἀποτόμου προσταγῆς. Καὶ ὅταν εὑρισκώμεθα πρὸ ἀσθενῶν κακῆς πίστεως καὶ θελήσεως καταφεύγομεν εἰς τὴν εὐμετάβλητον ἀποστροφὴν μέχρι καὶ κραυγῶν ὀργῆς. Εἰς τὰς δυσθεραπεύτους περιπτώσεις μεταχειριζόμεθα πάσας ταύτας τὰς ἀποχρώσεις. Εἰς τὴν μέθοδον ταύτην τῆς μιᾶς καὶ μόνης συνεδρίας δέον νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἴασιν ἢ τὴν μεγίστην βελτίωσιν, ὥστε τὰς ἄλλας ἡμέρας νὰ ἔχωμεν νὰ κάμωμεν μόνον ἀσκήσεις μαθήσεως, διορθωτικὰ καὶ ἐργασιοθεραπείαν. Διότι ἂν ἡ ὑποβολὴ αὕτη, ἡ ἐν ἐγρηγόρσει, δὲν δώσῃ καταφανὲς ἀποτέλεσμα, ἡ ὠφελιμότης αὐτῆς ἐλαττοῦται ἀξιολόγως κατὰ τὰς ἑπομένας συνεδρίας. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῆς προσπάθεια ὑπέρμετρος καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἰατροῦ καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ δέον νὰ διαρκῇ ὥρας, μέχρις οὗ ἐπιτευχθῇ σοβαρὸν ἀποτέλεσμα. β) Δευτέρα μέθοδος ἐν ἐγρηγόρσει ὑποβολῆς εἶναι ἡ *βραδεῖα* καλουμένη ἢ συνήθης ἐν χρήσει. Συνίσταται αὕτη εἰς τὴν ἀναγραφὴν φαρμάκων, ὡς ἡ βαλεριανή, μὲ ὕφος ἁπλῆς συμβουλῆς, ἢ παραγγελία ἀσκήσεων καὶ διαίτης, ἐνῷ συγχρόνως ὁ ἰατρός, δῆθεν παρεμπιπτόντως καὶ ἀδιαφόρως, ὁμιλεῖ εἰς τὸν ἀσθενῆ περὶ ἄλλων ὁμοιοπαθῶν, βαρύτερα πασχόντων ἄλλοτε καὶ θεραπευθέντων διὰ τῆς τοιαύτης θεραπείας. γ) Τρίτη μέθοδος ὑποβολῆς εἶναι ἡ *ἐν ὑπνώσει*, ἥτις διαφέρει τῆς ἐν ἐγρηγόρσει κατὰ τὸ ὅτι ὁ ἀσθενὴς δέχεται ταύτην εὑρισκόμενος εἰς κατάστασιν μερικοῦ ὕπνου, προκλητοῦ. Προκαλοῦμεν δὲ τὸν ὕπνον τοῦτον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνεδρίας διὰ λεκτικῆς ὑποβολῆς τῇ βοηθείᾳ μεθόδων φυσικῶν, ὡς εἶναι ἡ κατὰ παραγγελίαν ἡμῶν προσήλωσις τοῦ βλέμματος τοῦ ἀσθενοῦς εἴς τι ἀντικείμενον, ἐνῷ συγχρόνως ἐνεργοῦμεν ἐπ' αὐτοῦ θωπείας τινάς, διότι ἡ τοιαύτη προσήλωσις προκαλεῖ τὴν καλουμένην ἀφαίρεσιν. Καὶ ἡ ἀφύπνισις γίνεται διὰ τῆς λεκτικῆς ὑποβολῆς βαθμιαίως, ἐνῷ πρὸ τῆς ἀφυπνίσεως ὑποβάλλομεν εἰς τὸν ἀσθενῆ αἴσθημα εὐεξίας. Ἐκ τῶν μεθόδων τούτων ἡ τῆς ἐν ὑπνώσει ὑποβολῆς ἐγκαταλείπεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, διότι, πρὸς τοῖς ἄλλοις, δημιουργεῖ εἰς τὰ ὑποβαλλόμενα πρόσωπα τοιαύτην διάθεσιν, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἀποχωρισθῶσι τοῦ ἰατροῦ. Τ. Α. Ζ.

—**ὑποβολῆς** *γραφή* /*Ἀρχ. Δικ.*/. Ἔνδικον μέσον, ὅπερ ἠσκεῖτο παρὰ τοῦ ἔχοντος συμφέρον κληρονόμου κατὰ τῶν τέκνων τοῦ θανόντος, καταγγελλομένων ὡς μὴ γνησίων, ἀλλ' ὑποβολιμαίων, ἢ κατὰ τῶν πωλουμένων ἐλευθέρων ὡς δούλων. Ἐὰν ἡ καταγγελία ἀπεδεικνύετο ἀληθής, ὁ μηνυόμενος ἐκηρύσσετο ἄτιμος, περιέπιπτεν εἰς δουλείαν, ἡ δὲ περιουσία αὐτοῦ περιήρχετο εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους ἢ ἐδημεύετο. Ι. Δ. Ζ.

ὑποβολιμαῖος, —α, —ον· ὁ ἐξ ὑποβολῆς προερχόμενος, ψευδής, οὐχὶ γνήσιος, πλαστός, νόθος. παρέγγραπτος: «ὑποβολιμαία μαρτυρία», «σύγγραμμα ὑποβολιμαῖον» τὸ ἀποδιδόμενον εἴς τινα συγγραφέα χωρὶς νὰ εἶναι αὐτοῦ.

ὑπόβολον (τό)· τὸ ὑποβεβλημένον, τὸ ὑποκείμενον πρὸς δάνειον ἢ τόκον, ὑπόχρεον, ἐνυπόθηκον' || τὸ τῇ προικὶ ὑποβαλλόμενον πρὸς αὔξησιν αὐτῆς, ἄλλως ἡ προγαμιαία δωρεά, ἥτις, ἀποθανόντος τοῦ συζύγου, ἐπιστρέφεται μετὰ τῆς προικός (πρβλ. *θεώρητρον*).

ὑποβορειοανατολικός, —*ή*, —*όν*· ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *βορειοβορειοανατολικοῦ* ἀνέμου (βλ. λ.).

ὑποβορειοδυτικὸς (ὁ). Ἄνεμος πνέων μεταξὺ τοῦ βορείου καὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ σημείου τοῦ ὁρίζοντος, ἄλλως *βορειοβορειοδυτικὸς* ἢ *σκιρωνοβορρᾶς* (*κοιν. μαϊστροτραμουντάνα*).

ὑπόβορος (ὁ) (Hypoborus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν σκολυτιδῶν. Τὸ εἶδος ὑπόβορος ficus εἰς τὰς παραμεσογείους χώρας ἀποτελεῖ ἕνα τῶν χειροτέρων ἐχθρῶν τῆς συκῆς. Προσβάλλει ἰδίως τοὺς λεπτοὺς κλάδους ἐξησθενημένων δένδρων, ἀνορύσσων στοάς. Τ. Ε.

ὑποβόσκω· βόσκω ὑποκάτω, ἀφανῶς, λαθραίως: «τὸ πῦρ ὑποβόσκει» || μεταφ. «τὸ μῖσος, — ἡ ἔχθρα, — ἡ μνησικακία ὑποβόσκει», «ἡ νόσος, — τὸ κακὸν ὑποβόσκει».

ὑποβουλία (ἡ)· ἀσθενὴς βούλησις, μικρά τις ἀβουλία.

ὑποβραχυκεφαλία (ἡ) /*Ἀνθρωπολ.*/· βλ. λ. *δολιχοκεφαλία*.

ὑποβρεγμάτιος *αὖλαξ* /*Ἀνατομ.*/. Αὖλαξ τοῦ ρινεγκεφάλου χωρίζουσα τὸν βρεγματικὸν λοβὸν ἀπὸ τῆς ἕλικος τοῦ προσαγωγίου. Ι. Π.

ὑπόβρυχα· ἐπίρρ., ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος.

ὑποβρυχιακός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὑποβρύχιον, ὁ τοῦ ὑποβρυχίου: «ὑποβρυχιακὸς πόλεμος» ἢ δι' ὑποβρυχίου προσβολὴ τῶν συγκοινωνιῶν.—Ἐπίρρ *ὑποβρυχιακῶς*.

—**ὑποβρυχιακὸς** *πόλεμος*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοεῖται γενικῶς πᾶσα πολεμικὴ πρᾶξις ἐπιτελουμένη δι' ὅπλου, πλοίου ἢ μηχανήματος δρῶντος κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἀοράτου ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος. Οὗτος ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν λεγομένων ὑποβρυχίων ὅπλων, τουτέστι *τορπιλλῶν*, *ναρκῶν*, *δικτύων* (βλ. λ.) καὶ κυρίως ὑπὸ τῶν *ὑποβρυχίων*.

Δεδομένου ὅτι μόλις ἀπὸ τοῦ 1899 περίπου τὰ ὑποβρύχια ἐξῆλθον τῶν πρώτων σταδίων τῶν πειραμάτων καὶ ἤρχισαν νὰ εἶναι ἀσφαλοῦς πλοῦ, ἡ χρησιμοποίησίς των ἐν πολέμῳ ἤρξατο ἀπὸ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ τοῦ 1912, καθόσον κατὰ τοὺς ἀμέσως προηγουμένους πολέμους, τὸν μὲν Ρωσσοϊαπωνικὸν τοῦ 1904 οὐδὲν τῶν ἐμπολέμων κρατῶν διέθετεν ὑποβρύχια ἄξια τοῦ ὀνόματος, κατὰ δὲ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν τοῦ 1911 δὲν ἐνεφανίσθη εὐκαιρία χρησιμοποιήσεως τῶν ἰταλικῶν τοιούτων, λόγῳ τῆς κολοσσιαίας ὑπεροχῆς τοῦ ἰταλικοῦ στόλου ἐν σχέσει πρὸς τὸν τουρκικόν.

Πρώτη βληθεῖσα τορπίλλη ἐν πολέμῳ ὑπὸ ὑποβρυχίου ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ «Δελφίν» (κυβερνήτης πλωτάρχης Παπαρρηγόπουλος) κατὰ τοῦ τουρκικοῦ εὐδρόμου «Χαμηδιὲ» τὴν 9 Δεκεμβρίου 1912. Ἡ ἀποτυχία τῆς τορπίλλης αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀφ' ἑνὸς τὸ «Χαμηδιέ», φοβούμενον τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὑποβρυχίου, ἔπλεεν ἑλίγδην, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ἀφέθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὑποβρύχιον ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς ἐπανάληψιν τῆς προσβολῆς χρόνος, τοῦ «Χαμηδιὲ» εἰσελθόντος εἰς τὰ Στενά. Ἡ πρώτη ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὸν Πανευρωπαϊκὸν πόλεμον, καὶ δευτέρα παγκοσμίως τορπίλλη, ἐβλήθη ἀνεπιτυχῶς κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ «Monarch» τὴν 8 Αὐγούστου 1914 ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ ὑποβρυχίου «U 15» (κυβερνήτης ὑποπλοίαρχος Pohle).

Γενικῶς πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου δὲν εἶχε μελετηθῆ ἡ προσφορωτέρα χρησιμοποίησις τοῦ ὑποβρυχίου. Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ πολέμου ἡ Γερμανία, εὑρισκομένη ἐν μεγάλῃ μειονεκτικότητι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ στόλου ἐπιφανείας, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ὑποβρυχίων, ἀποσκοποῦσα κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ὑφισταμένης ὑπεροχῆς ἀριθμοῦ τῶν συμμαχικῶν πλοίων, κατόπιν δὲ εἰς τὴν δι' ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων διακοπὴν τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν, δημιουργοῦσα οὕτω ἀντίστοιχον πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς ὑφιστάμενον ἀποκλεισμὸν τῶν συμμαχικῶν παραλίων.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, ἐπειδὴ δὲν εἶχε μελετηθῆ ἐπαρκῶς τὸ ζήτημα τῆς ἀνθυποβρυχίου ἀμύνης, αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Γερμανῶν ἦσαν ἀρκούντως σοβαραὶ εἰς τὰς κατὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐπιθέσεις. Οὕτω τὴν πρωΐαν τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1914 τὸ «U9» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ὑποπλοίαρχον Weddigen, συναντῆσαν τὰ τρία ἀγγλικὰ θωρακισμένα καταδρομικὰ «Oressy», «Hogue» καὶ «Aboukir», κατώρθωσε νὰ τὰ βυθίσῃ διαδοχικῶς, βαλὸν τέσσαρας ἐν ὅλῳ τορπίλλας. Ἡ ὁμαδικὴ αὐτὴ βύθισις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι μετὰ τὸν τορπιλλισμὸν τοῦ πρώτου τὰ λοιπὰ δύο κρατήσαντα κατεβίβασαν τὰς λέμβους των πρὸς παροχὴν βοηθείας, παρουσιάσαντα οὕτως ἰδανικοὺς προσφόρους στόχους διὰ τὸ «U9». Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἤγαγεν εἰς τὸ ὅτι τοῦ λοιποῦ ἀπηγορεύετο ἀπολύτως νὰ κρατῶσι τὰ πλοῖα ἐγγὺς ἐμφανίσεως ὑποβρυχίου, τῆς σωτηρίας τυχὸν ναυαγῶν εἰς τορπιλλισθέντας ἀνατιθεμένης εἰς ἐλαφρὰ σκάφη μικροῦ βυθίσματος. Τὸ μέτρον τοῦτο, ὁ πλοῦς διὰ μεγάλης ταχύτητος καὶ ἑλίγδην (zig-zag) καὶ ἡ ἐξασκουμένη μεγίστη ἐπιτήρησις πρὸς ἀνακάλυψιν περισκοπίου ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἤγαγον εἰς τὸν περιορισμὸν σχεδὸν μέχρις ἐκμηδενίσεως τῶν τορπιλλισμῶν τῶν πολεμικῶν σκαφῶν.

Ἡ δρᾶσις τῶν ὑποβρυχίων κατ' ἀόπλων ἐμπορικῶν πλοίων ὑπέκειτο εἰς πολλοὺς περιορισμοὺς ἐκ διεθνῶν συνθηκῶν· τῷ ὄντι ὑπὸ τούτων πάντοτε ἐπιβάλλεται ὅπως πρὸ τῆς βυθίσεως ἐχθρικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου διασῴζωνται οἱ ἐπιβάται καὶ τὸ πλήρωμα. Διὰ τοῦτο μόλις περὶ τὸν Σεπτέμβριον 1914 τὸ γερμανικὸν ὑποβρύχιον «U17» ἐβύθισε τὸ πρῶτον ἐμπορικὸν σκάφος τοῦ ἐχθροῦ, τὸ ἀγγλικὸν «Glitra», ἐγγὺς τῶν νορβηγικῶν ἀκτῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἔδωκεν εἰς τὸ πλήρωμα τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον πρὸς ἀποβίβασίν του διὰ τῶν λέμβων τοῦ πλοίου εἰς τὴν ξηράν. Κατέστη ὅμως

Digitized by Google

προφανές, ὅτι τοιαύτη τακτικὴ τοῦ ὑποβρυχίου οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ, καθόσον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα συνωδεύοντο ὑπὸ πολεμικῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ χρονοτριβὴ ἠδύνατο ν' ἀποβῇ μοιραία διὰ τὸ ὑποβρύχιον. Οὕτω, καίτοι κατ' ἀρχὰς ἡ Γερμανία ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ διεθνεῖς περιπλοκάς, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἄνευ περιορισμῶν βύθισιν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ βαθμηδὸν αὔξησις τοῦ διαμετρήματος τῶν ἐπὶ τῶν ὑποβρυχίων τοποθετουμένων πυροβόλων κατέστησε ταῦτα ἐπικινδυνωδέστατα δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὕπαρξιν τοῦ συμμαχικοῦ ἐμπορίου, καθόσον οἱ Σύμμαχοι κατ' ἀρχὰς δὲν διέθετον ἐπαρκῆ μέσα ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ κινδύνου τούτου ὁ ἐξοπλισμὸς δὲ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων διὰ μικρῶν πυροβόλων καὶ ἡ συγκρότησις τούτων εἰς ὁμάδας ὑπὸ τὴν προστασίαν πολεμικῶν διὰ τὸν διάπλουν ὑπῆρξαν μὲν περιοριστικὰ τοῦ κινδύνου ἀλλ' οὐχὶ εἰς σημεῖον ἱκανοποιητικόν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ διατιθέμενον ἐκτόπισμα ἐλαφρῶν συμμαχικῶν πλοίων ἦτο ἀνεπαρκὲς διὰ συνοδείας, δεδομένων τῶν ὑπερβολικῶν ἀναγκῶν μεταφορῶν ὑλικοῦ δι' ἐμπορικῶν πλοίων. Ἡ κατάστασις διὰ τοὺς Συμμάχους ἀπέβαινε κρίσιμος μέχρι τοῦ σημείου ὥστε, ὡς ἀναφέρει ὁ τότε Ἀμερικανὸς στόλαρχος Sims, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1917, κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἔξοδον τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον, ὁ Ἄγγλος στόλαρχος Jellicoe τῷ ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως ὅτι ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐλαφροῦ στόλου ὁ πόλεμος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀγγλικῶν καὶ συμμαχικῶν κύκλων ὡς ἀπολεσθείς, ἐφ' ὅσον τὸ μὲν μέγιστον τῆς ἀποδόσεως τῶν ὑποβρυχίων εἶχε φθάσει τὸ θέρος τοῦ 1916 εἰς καταστροφὴν 1.136.000 τόννων ἐκτοπίσματος, ὁ μέσος δὲ μηνιαῖος ὅρος ἦτο περὶ τὰς 650.000 τόννων. Ἡ συμβολὴ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ σωρηδὸν ὑπ' αὐτῆς κατασκευὴ ἀντιτορπιλλικῶν καὶ ἀνθυποβρυχίων, πλὴν δὲ τούτου ἡ ἀνάπτυξις τῶν μεθόδων ἀνιχνεύσεως τῶν ὑποβρυχίων (βλ. λ. *ἀνθυποβρύχιον*), ἐπέφερε τὴν βαθμιαίαν ἐλάττωσιν τῆς ἀποδόσεως τούτων καὶ τὸ κατορθωτὸν τῆς μὴ διακοπῆς τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν τῶν Συμμάχων.

Σήμερον, ὁπότε ὁ ἐκ τοῦ πολέμου σάλος παρελθὼν ἐπέτρεψε τὴν ἀντικειμενικωτέραν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων, ἅπαντες οἱ πρῴην ἐμπόλεμοι παραδέχονται ὅτι ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου θὰ ἦτο ἀλλοία ἂν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἡ Γερμανία, διαθέτουσα ἐπαρκέστερον ἀριθμὸν ὑποβρυχίων καὶ ναυπηγοῦσα μόνον τοιαῦτα κατὰ τὸν πόλεμον, ἐκήρυττε τὸν ἄνευ περιορισμοῦ πόλεμον κατὰ τὸν ἐμπορικῶν πλοίων.

Εἰς τὰ πλειότερα κράτη ἐπεκράτησεν ἡ ἀντίληψις αὕτη διὰ μελλοντικὸν πόλεμον, καθόσον θεωρεῖται ὅτι πᾶς ὑπήκοος ἐμπολέμου κράτους ἀποτελεῖ ἔμψυχον ἐχθρικὸν πολεμικὸν ὑλικόν, τὰ δὲ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔστω καὶ μὴ μεταφέροντα καθαρῶς πολεμικὸν ὑλικόν, ἐν τούτοις ἀποτελοῦντα σπουδαῖον πλουτοπαραγωγικὸν παράγοντα πλὴν τῆς συμβολῆς των διὰ μεταφορῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, δύνανται νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόλεμον ὑλικὸν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ γίνεται προειδοποίησις. Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ἐν μελλοντικῷ πολέμῳ ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς κηρύξεως τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα θὰ διωχθῶσιν ἀπηνῶς, οἱουδήποτε εἴδους μεταφορὰς καὶ ἂν ἐκτελῶσιν, ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν ὑποβρυχίων. Οἱ ὑπὸ τῶν διαφόρων συνθηκῶν ἐπιβαλλόμενοι περιορισμοὶ τοῦ ὑποβρυχιακοῦ πολέμου θὰ ὦσι πάντοτε σεβαστοὶ ὑπὸ τῶν μικρῶν κρατῶν, ἐλλείψει δυνάμεως ἐπιβολῆς ὑπ' αὐτῶν ἄλλων ὅρων, δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι θὰ γίνῃ τὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων κρατῶν, δεδομένου ὅτι τὸ ὑποβρύχιον διὰ τοῦ ψυχολογικοῦ κλονισμοῦ ὃν ἐπιφέρει εἰς τοὺς προσβαλλομένους, πλὴν καὶ τῆς πραγματικῆς φθορᾶς, ἣν προκαλεῖ, ἀποτελεῖ σπουδαιότατον παράγοντα τὰ μέγιστα ἐπηρεάζοντα τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν ἐμπολέμων, τουτέστι τὸ ἕτερον τῶν σπουδαιοτέρων νεύρων τοῦ πολέμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jellicoe* The grand fleet.—*Sheer*, Mémoires.—*Sims*, La victoire sur mer.—*Cester*, Stratégie Navale

Θ ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ

ὑποβρύχιον (τό)· πλοῖον ὑπόβρυχα πλέον, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

—/*Ἐγκυκλ.*/ Ἡ ἰδέα τοῦ ὑπὸ τὴν θάλασσαν πλοῦ ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, στοιχειώδη δὲ ἐφαρμογήν της ἀνευρίσκει τις κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου, ὁπότε τῇ βοηθείᾳ ἀσκῶν πλήρων ἀέρος ἐπεχείρησαν δεξιοὶ κολυμβηταὶ τὴν ἐπὶ μακρὸν παραμονὴν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, ἐξασφαλίζοντες ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἀναπνοήν των ἐκ τοῦ ἐν τοῖς ἀσκοῖς ἀέρος.

Ἔκτοτε μακρὰ περίοδος διέρρευσεν ἄνευ πειραμάτων, καὶ μόλις κατὰ τὸ 1653 ἀναφέρεται κατασκευὴ ὑποβρυχίου ὑπὸ τοῦ Γάλλου De Sen εἰς Rotterdam, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ τοῦ ὑποβρυχίου τοῦ Symon's τῷ 1747, καὶ ἡ τοῦ ὑποβρυχίου τοῦ Day's τῷ 1773. Τὰ πρῶτα ταῦτα ὑποβρύχια βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι λύουν τὸ πρόβλημα τῆς ὑποβρυχίου πλεύσεως· δὲν ἐβυθίζοντο τόσον, ὥστε νὰ καλύπτωνται τελείως ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἡ προωστική των κίνησις ἐγίνετο διὰ κωπῶν διαπερωσῶν τὸ σκάφος, ἡ δὲ στεγανότης αὐτῶν ἐξησφαλίζετο διὰ δερματίνων παρακύκλων ἀσκοειδοῦς σχήματος. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην τῶν ἀναζητήσεων ὑπάρχει καὶ τὸ πρῶτον θῦμα τῶν πειραματιζομένων, ὁ Ἄγγλος Day, ὅστις ἀπέμεινε μετὰ τοῦ σκάφους του εἰς τὸν βυθὸν τῷ 1774. Τὰ πρῶτα ταῦτα ὑποβρύχια, ὄντα ξύλινα, ἠναγκάζοντο ἵνα καταδυθῶσιν νὰ ἔχωσιν ἕρμα δημιουργοῦν ἐλαχίστην πλευστότητα, ἣν κατόπιν ἐξεμηδένιζον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν αὐτοῖς καταλλήλου ποσότητος ὕδατος.

Τῷ 1776, κατὰ τὸν πόλεμον τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὁπωσδήποτε ἄξιον τοῦ ὀνόματος ὑποβρύχιον, ἡ λεγομένη *Χελώνη τοῦ Bushnell*, ἥτις ἔκτοτε ἀπεκλήθη ἐν Ἀμερικῇ «ὁ πατὴρ τῶν ὑποβρυχίων».

Ἡ χελώνη, σχήματος ᾠοειδοῦς καὶ μέσης διαμέτρου 2.50 μ., ἦτο κατεσκευασμένη ἐκ χαλκοῦ, φέρουσα ἕρμα ἐκ μολύβδου εἰς τὸ κατώτερον μέρος. Ὁ χειριστὴς εἰσήρχετο ἐκ τοῦ ἄνω μέρους κλείων στεγανῶς τὸ πῶμα. Τὸ κάθισμά του ἦτο στερεω-

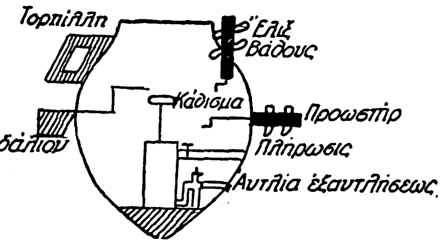

Τομὴ τῆς χελώνης τοῦ Bushnell.

μένον ἐπὶ δεξαμενῆς, ἥτις ἠδύνατο νὰ πληροῦται θαλασσίου ὕδατος διὰ στρόφιγγος ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη ἐκενοῦτο δι' ἀντλίας. Ἔφερε στοιχειώδη ἕλικα χειροκίνητον διὰ τὴν πρόωσιν καὶ ἑτέραν τοιαύτην διὰ τὴν ἀλλαγὴν βάθους ἐν καταδύσει, πηδάλιον δὲ διὰ τὴν κατεύθυνσιν. Ἐχειρίζετο ὑπὸ ἑνὸς μόνον ἀνθρώπου, ὅστις δι' ὑδραργυρικοῦ μανομέτρου συγκοινωνοῦντος μετὰ τῆς θαλάσσης ἐδείκνυε τὴν πίεσιν τῆς ὑδατίνης στήλης ἄνωθεν τοῦ σκάφους, καὶ συνεπῶς τὸ βάθος. Τὸ σκάφος τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ πολεμικοὺς σκοπούς. Διερχόμενον κάτω τῶν ὑφάλων τοῦ πολεμίου πλοίου, ἠδύνατο διὰ κοχλίου, χειριζομένου ἔσωθεν, νὰ προσκολλᾷ τὴν ὑπ' αὐτοῦ φερομένην «τορπίλλην» εἰς τὰ ὕφαλα τοῦ ἐχθροῦ, μεθ' ὃ ἀπεμακρύνετο. Ἡ τορπίλλη, τῇ βοηθείᾳ μηχανισμοῦ ὡρολογίου, ἐξερρηγνύετο μετὰ 40—50. Διὰ τοῦ σκάφους αὐτοῦ ἐγένοντο ἀρκεταὶ ἀπόπειραι προσβολῶν ἀγγλικῶν πλοίων, ἀποτυχοῦσαι ὅμως λόγῳ τῆς μεγίστης ἀτελείας τοῦ σκάφους. Ἐν τούτοις ἀπομένει ἀξιοσημείωτος ἡ χρησιμοποίησις ὀργάνων, ἅτινα καὶ σήμερον μὲ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν χρησιμοποιοῦνται.

Κατὰ τὸ 1796 ὁ Φούλτων, ὁ ἐφευρέτης τοῦ ἀτμοπλοίου, παρουσίασεν εἰς τὸ Γαλλικὸν Διευθυντήριον τὰ σχέδια τοῦ ὑποβρυχίου «Ναυτίλος», ἀποκρουσθέντα μὲν κατ' ἀρχὰς λόγῳ τοῦ καινοφανοῦς, ἀλλ' ἐγκριθέντα τελικῶς τῷ 1798, κατόπιν σθεναρᾶς ὑποστηρίξεως ὑπὸ τοῦ Γάλλου ναυάρχου Bruix. Τὸ ὑποβρύχιον αὐτό, σχήματος περίπου ἰχθυοειδοῦς, εἶχε μῆκος 6 μ. 50, καὶ μεγίστην διάμετρον 2 μ. 00. Ἡ κατάδυσίς του ἐπετυγχάνετο διὰ πληρώσεως στεγανῶν διαφραγμάτων εὑρισκομένων ἐσωτερικῶς. Ἡ πρόωσίς του ἐπετυγχάνετο εἴτε δι' ἱστίων, ὅταν τὸ σκάφος ἔπλεεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, εἴτε δι' ἕλικος διπτέρου, κινουμένης διὰ τροχοῦ, ἐσωτερικῶς κινουμένου ὑπὸ δύο ἀνδρῶν. Ὁ ἱστὸς τῆς ἐν ἐπιφανείᾳ πλεύσεως κατεκλίνετο ἐπὶ τοῦ σκάφους κατὰ τὴν κατάδυσιν. Διὰ τὴν τήρησιν τοῦ κανονικοῦ βάθους ὑπῆρχον δύο ὁριζόντια πηδάλια, πρόδρομοι τῶν σημερινῶν ὁριζοντίων πηδαλίων. Ἡ ταχύτης τοῦ ὑποβρυχίου τούτου ἦτο 3—4 μίλια κατὰ τὴν ἐν ἐπιφανείᾳ πλεῦσιν καὶ 1—2 διὰ τὴν ὑποβρύχιον τοιαύτην. Ὁ ὁπλισμός του ἀπετελεῖτο ἐκ τορπίλλης ἀναλόγου πρὸς τὴν τοῦ Bushnell καὶ ὁμοίως χειριζομένης. Ἐχειρίζετο ὑπὸ τριῶν ἀνδρῶν ἐν συνόλῳ, ἀεριοφυλάκιον δὲ μὲ ἀέρα ὑπὸ πίεσιν 15 ἀτμοσφαιρῶν ἐχρησίμευε διὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀναπνευσίμου ἀέρος.

Μετὰ τὰς πρώτας δοκιμὰς τὸ ὑποβρύχιον τοῦ Φούλτων κατῆλθε τὸν Σηκουάναν μέχρι τῆς Χάβρης, ὅπου ἐγένοντο καὶ αἱ πρῶται ἐν πελάγει δοκιμαί. Αἱ δοκιμαὶ αὗται ἐπέτυχον πλήρως διὰ τὴν ἐποχήν. Ἐπετεύχθη παραμονὴ ὑπὸ τὸ ὕδωρ 5 ὡρῶν καὶ ταχύτης ἐν ὑποπλεύσει 2 μιλίων ὡριαίως. Τέλος, κατὰ τὸν Αὔγουστον 1801, ἐπέτυχε τὴν ἀνατίναξιν παλαιοῦ ἱστιοφόρου πρὸς τοῦτο ἠγκυροβολημένου. Ὁ «Ναυτῖλος» ὅμως πρὸς συνέχισιν τῶν πειραμάτων διετάχθη νὰ διαπλεύσῃ ἀπὸ Χάβρης εἰς Χερβοῦργον, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο κατάλληλον ἐξώκειλε καὶ κατεστράφη εἴς τινα βραχώδη ἀκτήν. Ὁ Φούλτων παρουσιασεν εἰς Παρισίους σχέδια σκάφους ἀπηλλαγμένα τῶν τρωτῶν τοῦ πρώτου του σκάφους. Παρηγγέλθη ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ πειράματα εἰς Brest, ὅπου τὰ ἐπικρατοῦντα θαλάσσια ῥεύματα καθιστῶσι δυσκολωτάτην καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν ὑποβρύχιον ναυσιπλοΐαν. Τὰ πειράματά του συνεπῶς ἀπέτυχον. Ἀποκαρδιωθείς, ἰδίως λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Γάλλου ναυάρχου Decrés, ἀπῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, διατελοῦσαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ σχέδιά του ἀπεκρούσθησαν, ἡ πληρωμὴ ὅμως εἰς τὸν Φούλτων 375 000 φράγκων καὶ ἡ πλήρης ἐγκατάλειψις κατόπιν τούτου τῶν πειραμάτων του ὑπ' αὐτοῦ, ἄγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἀγγλία, κυρία οὖσα τῆς θαλάσσης, δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸν ὄμμα ἐφεύρεσιν ἀποτελοῦσαν τρομερὸν ὅπλον εἰς χεῖρας ἀδυνάτου κατὰ θάλασσαν ἀντιπάλου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀλλοία θὰ ἦτο ἴσως ἡ ὄψις τῆς Εὐρώπης ἂν οἱ Γάλλοι κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους εἶχον ἐνθαρρύνει τὸν Φούλτων καὶ ἀποκτήσει ὅπλον δυνάμενον ἐν μέτρῳ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τοῦ ἀποπνικτικοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Ἔκτοτε, μέχρι τοῦ 1850, διάφορα πειράματα ἐγένοντο ὑπὸ διαφόρων τεχνικῶν εἰς οὐδὲν τὸ θετικὸν ἀπολήξαντα, δημιουργήσαντα ἐπὶ πλέον ἀρκετὰ ἀνθρώπινα θύματα λόγῳ τῆς ἐλαχίστης ἀσφαλείας τῶν πρὸς πειραματισμὸν σκαφῶν.

Τῷ 1850 ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ Bauer κατεσκεύασεν ὑποβρύχιον 40 περίπου τόννων, 8 μ. μήκους καὶ 2.40 μ. διαμέτρου. Ἡ κίνησίς του ἐπετυγχάνετο διὰ χειροκινήτου ἕλικος. Τὸ ὑποβρύχιον ὅμως τοῦτο ἐστερεῖτο ἐπαρκοῦς στεγανότητος ἐξ οὗ καὶ ἐβυθίσθη εἰς 18 μέτρων βάθος εἰς Κίελον, διασωθέντος τοῦ πληρώματος μετὰ τοῦ ἐφευρέτου. Τὸ δυστύχημα τοῦτο ἐπέφερε τὴν ἐν Γερμανίᾳ διακοπὴν τῶν πειραμάτων τοῦ Μπάουερ, ὅστις κατέφυγε κατ' ἀρχὰς εἰς Αὐστρίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου δὲν ἐγένοντο μὲν δεκταὶ αἱ προτάσεις τοῦ πειραματισμοῦ, ἀλλὰ κατεκρατήθησαν τὰ σχέδιά του. Μετὰ τὴν ἐξ Ἀγγλίας ἀναχώρησιν τοῦ Μπάουερ δύο κατασκευασταὶ Ἄγγλοι, οἱ Palmerston καὶ Scott-Russel, ἠθέλησαν νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὰ σχέδια ταῦτα, ἀλλὰ συναπωλέσθησαν μετὰ τοῦ ἐκ πέντε ἀνδρῶν πληρώματος κατὰ τὸν πρῶτον πειραματικὸν πλοῦν των.

Περὶ τὸ 1854 ὁ Μπάουερ, μετὰ ἀνεπιτυχεῖς ἀποπείρας πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του ὑπὸ τῆς Βορειοαμερικανικῆς συμπολιτείας, ἀπηυθύνθη εἰς τὴν Ρωσίαν διαρκοῦντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Γενόμενος κατ' ἀρχὰς δεκτός, ἐξετέλεσεν 134 ἐπιτυχεῖς δοκιμάς. Λόγῳ ὅμως ἀντιζηλιῶν ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ἐπισήμων κύκλων δὲν ἐγένετο τελικῶς δεκτὸν τὸ σκάφος του, καίτοι πλείστας καὶ δυσκόλους δοκιμὰς εἶχεν ὑποστῇ.

Μέχρι τοῦ 1860 διάφοροι ἀνεπιτυχεῖς δοκιμαὶ ἐγένοντο ὑπὸ διαφόρων τεχνικῶν καὶ ἐπιστημόνων. Τῷ 1860 σημειοῖ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν σημερινὴν μορφὴν τοῦ ὑποβρυχίου, διότι τὸ πρῶτον ἐμφανίζονται σχέδια ὑποβρυχίου κινουμένου οὐχὶ πλέον διὰ ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἀλλὰ διὰ μηχανικοῦ κινητῆρος. Τῷ 1863 καθειλκύετο τὸ ὑποβρύχιον «Plongeur» εἰς Rochefort διὰ τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν ἐπὶ σχεδίων τοῦ Γάλλου ναυάρχου Bourgeois καὶ τοῦ ναυπηγοῦ C. Brun. Τὸ ὑποβρύχιον τοῦτο, μήκους 42.50 μ., 6 μ. πλάτους καὶ 3 μ. ὕψους, ἐξετόπιζεν ἐν ἐπιφανείᾳ 420 τόννους, ἦτο διῃρημένον εἰς στεγανὰ διαμερίσματα καὶ ἔφερε προσηρμοσμένον ἀκάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ καταλλήλων πωμάτων εἰσήρχετο τὸ πλήρωμα ἐν περιπτώσει δυστυχήματος. Ἀποκολλωμένου δι' ἀποκοχλιώσεως ὡρισμένων κοχλιῶν τοῦ ἀκατίου ἐκ τοῦ σώματος τοῦ ὑποβρυχίου, ἐπέπλεε τοῦτο καὶ τοιουτοτρόπως τὸ πλήρωμα ἠδύνατο νὰ διασωθῇ. Ἡ κατάδυσίς του ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς πληρώσεως διὰ θαλασσίου ὕδατος στεγανῶν διαφραγμάτων, ἡ κίνησίς του δὲ διὰ κινητῆρος πεπιεσμένου ἀέρος ἐναποθηκευομένου εἰς εἰδικὰ ἀεριοφυλάκια καὶ ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἐνέργειάν του ἐπὶ τοῦ κινητῆρος διεχέετο εἰς τὸ σκάφος. Ἀσφαλιστικὴ δικλεὶς ἐπέτρεπε τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὑποβρυχίου, ὅταν αὕτη ὑπερέβαινεν ὡρισμένον ὅριον διὰ διαφυγῆς τοῦ ἀέρος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐπετυγχάνετο ταχύτης 5 μιλίων ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ 4 μιλίων ἐν ὑποβρυχίῳ πλεύσει. Ὡς ὁπλισμὸν ἔφερε πρὸς πρῷραν τορπίλλην ἐστερεωμένην ἐπὶ κοντοῦ 10 μέτρων μήκους περίπου, ἥτις ἐξερρηγνύετο διὰ προσκρούσεως ἐπὶ τοῦ προσβαλλομένου σκάφους. Ἔφερε πρὸς τούτοις ὁριζόντια πηδάλια καὶ κατακόρυφον ἕλικα πρὸς ῥύθμισιν τῆς ὑποβρυχίου πλεύσεως. Πρὸς ἀνάδυσίν του ἐξεκενοῦντο τὰ στεγανὰ διαφράγματα τοῦ ἐν αὐτοῖς ὕδατος, διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τὸ ὑποβρύχιον τοῦτο, παρουσιάζον διάφορα καινοφανῆ διὰ τὴν ἐποχὴν σημεῖα, δὲν ἐχρησιμοποιήθη, καθόσον λόγῳ τοῦ ἐκτοπίσματός του ἦτο λίαν δυσχείριστον.

Τὴν 17 Φεβρουαρίου 1864, κατὰ τὸν Ἀνθενωτικὸν πόλεμον, ἐμφανίζεται τὸ ὑποβρύχιον «David». Τοῦτο δὲν ἦτο καθ' αὑτὸ ὑποβρύχιον, καθόσον τμῆμα τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας τοῦ σκάφους εὑρίσκετο ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐκινεῖτο διὰ χειροκινήτου ἕλικος καὶ ἔφερε τορπίλλην ἐπὶ σιδηροῦ μακροῦ κοντοῦ. Δι' αὐτῆς ἐπέτυχε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν καταβύθισιν τῆς ἐνετικῆς κορβέττας «Χουσατονὶκ» συναπολεσθὲν ἐκ τῆς ἐκρήξεως μετὰ ταύτης.

Περὶ τὸ 1884, μετὰ μακρὰν σειρὰν πειραμάτων, ἅτινα πλειστάκις ἐπήνεγκον ἀνθρωπίνους ἀπωλείας,

Digitized by Google

ἐμφανίζεται τὸ ὑποβρύχιον τοῦ Ρώσου Drzewiecki, μήκους 6 μ. καὶ διαμέτρου 2 μ. 50, κινούμενον δι' ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου διὰ πρώτην φορὰν ἀναφαίνεται τὸ περισκόπιον ὑπὸ στοιχειώδη μορφήν, τουτέστι σωλὴν κυλινδρικός, ὅστις διὰ ἐσωτερικῶν ἀνταναχλαστικῶν πρισμάτων ἐπέτρεπε τὴν ἐπισκόπησιν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης τοῦ ὑποβρυχίου εὑρισκομένου εἰς σχετικόν τι βάθος. Μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς τούτου τὰ προγενέστερα ὑποβρύχια καθωδηγοῦντο δι' ἀνόδου μέχρι τῆς ἐπιφανείας πρὸς στιγμὴν καὶ κατόπιν διὰ πυξίδος Ὡς ὁπλισμὸν ἔφερε δύο νάρκας, τὰς ὁποίας διερχόμενον ὑπὸ τὰ ὕφαλα ἄφηνε νὰ ἐπιπλεύσωσι καὶ ἐπικολληθῶσιν ἐπὶ τῶν ὑφάλων τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους· αὗται συνεδέοντο δι' ἠλεκτροφόρου ἐκτυλισσομένου σύρματος μετὰ τοῦ ὑποβρυχίου, ὅπερ ἀπομακρυνόμενον μετέδιδεν εἰς ταύτας δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος τὸ πῦρ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ Σουηδὸς μηχανικὸς Nordenfelt κατεσκεύαζεν ἀτμήλατον ὑποβρύχιον. Τοῦτο, ἐκτοπίσματος 60 τόννων, ἐκινεῖτο ἐν ἐπιφανείᾳ δι' ἀτμοῦ, ἐν ὑποπλεύσει δὲ ἐπίσης δι' ἀτμοῦ, ὅστις ἐνηποθηκεύετο εἰς εἰδικὰ φυλάκια ὑπὸ πίεσιν. Περὶ τὸ 1887 ἡ Τουρκία ἠγόρασε τοιούτου εἴδους ὑποβρύχιον, ἐγένοντο δὲ πειράματα καὶ ἐπιδείξεις πρὸς ἀγορὰν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐν Πειραιεῖ, μὴ καρποφορήσαντα

Τῷ 1889 τέλος ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του ὑποβρύχιον ἐν Γαλλίᾳ, τὸ «Gymnote» τοῦ μηχανικοῦ Gustave Zédé Ἦτο ἐκτοπίσματος 30 τόννων, μήκους 20 μέτρων καὶ διαμέτρου 1.83, ἐκινεῖτο διὰ συσσωρευτῶν ἐνεργούντων ἐπὶ κινητῆρος 100 ἵππων μὲ ταχύτητα 4 μιλίων ἐν ὑποπλεύσει. Ἔφερε 4 ζεύγη πηδαλίων ὁριζοντίων πρὸς ρύθμισιν τῆς ὑποβρυχίου του πλεύσεως.

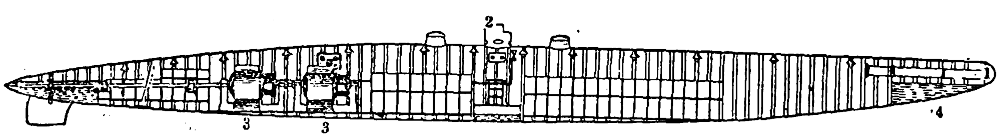

Τὸ ὑποβρύχιον «Gustave Zedè» 1889 (*Μῆκος 18 μ., διάμετρος 1 80, ἐκτόπισμα 30 τόννοι*).
[1=Τορπιλλοβλητικὸς σωλήν. 2=Πυργίσκος κυβερνήτου. 3=Κινητήρ. 4=Πρωραῖον ἐσωτερικὸν θαλάσσερμα. Δύναμις ἠλεκτροκινητῆρος 50 ἵπποι.]

Τῷ 1893 ἤρχιζεν ἡ ναυπήγησις τοῦ ὑποβρυχίου «Gustave Zédé» ἐπὶ σχεδίων τοῦ Γάλλου ναυπηγοῦ Romazzotti Τὸ «Zédé», ἐκτοπίσματος 250 τόννων καὶ μήκους 48 50 μέτρων, ἔφερε τορπιλλοβλητικὸν σωλῆνα καὶ εἶναι τὸ πρῶτον ὑποβρύχιον δι' οὗ ἐγένετο πειραματικὴ ἐκσφενδόνισις ἐπὶ στόχου κινουμένου, τοῦ γαλλικοῦ θωρηκτοῦ «Magente», διὰ τορπίλλης γυμνασίου. Ἀπὸ τοῦ 1896 τὸ πρόβλημα τοῦ ὑποβρυχίου φαίνεται λυθέν, ἔκτοτε δὲ ἤρχισε διαρκῶς ἐξελισσόμενον καὶ βελτιούμενον τὸ ὑποβρύχιον πρὸς τὴν σημερινήν του μορφήν, ἥτις βεβαίως δὲν εἶναι καὶ ἡ τελειωτική

Ὑποβρύχιον-καταδυόμενον. Ἐν τῇ ἀνωτέρω συντόμῳ ἱστορικῇ ἀνασκοπήσει φαίνεται ὅτι κυριαρχοῦσα σκέψις ἦτο ἡ κατασκευὴ πλοίου δυναμένου νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν θάλασσαν, καταβαλλομένης ἐλαχίστης μερίμνης διὰ τὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πλοῦν. Τὰ μέχρι τοῦ 1900 δὲ κατασκευάσματα ταῦτα ἐνδείκνυνται ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν sous marins (*ὑποβρύχια*), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σήμερον κρατοῦσαν κατασκευὴν τῶν ***καταδυομένων*** (submersibles) Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων τύπων ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἐνῷ τὰ ὑποβρύχια ἔχουσι πλευστότητα περίπου 3 %, τουτέστιν εἰς ὑποβρύχιον ὁλικοῦ ἐκτοπίσματος 100 τόννων ἀπαιτοῦνται μόνον 3 τόννων ὕδατος πρὸς κατάδυσιν, ἡ πλευστότης τῶν σημερινῶν καταδυομένων φθάνει τὰ 42 %, οὖσα συνήθως περὶ τὰ 30—35 %. Εἶναι δηλαδὴ τὸ καταδυόμενον, πλοῖον ἔχον ἀρίστας ἰδιότητας πλοίου ἐπιφανείας καὶ δυνάμενον νὰ καταδυθῇ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὑποβρύχια, ὧν τινων ὁ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πλοῦς ἦτο προβληματικός.

Τὴν πρὸς τὰ καταδυόμενα τροπὴν ἔδωκεν ὁ Γάλλος ναυπηγὸς Laubeuf διὰ τῆς καθελκύσεως τοῦ «Naryal» τῷ 1899. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Laubeuf ἠκολούθησαν καὶ οἱ λοιποὶ κατασκευασταὶ ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον Περιγραφὴ δὲ ὑποβρυχίου τύπου Laubeuf εἶναι ἐπαρκὴς πρὸς κατανόησιν οἱουδήποτε τύπου τοιούτου.

Σκάφος. Τοῦτο εἶναι διπλοῦν. Ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τομῆς συνήθως ἐλλειπτικῆς καὶ σχήματος πουροειδοῦς, κατεσκευασμένον ἐξ ἐλασμάτων χαλυβδίνων μεγάλης ἀντοχῆς καὶ πάχους περὶ τὰ 2 ἑκατοστά, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκονται ἅπαντα τὰ μηχανήματα καὶ ἐνδιαιτήματα, καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, περιλαμβάνοντος τὰ θαλασσέρματα, κατεσκευασμένου ἐξ ἐλαφροῦ ἐλάσματος καὶ τὸ ὁποῖον δίδει τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τοῦ σκάφους. Ἵνα τὸ σκάφος ἐλαττώσῃ τὴν πλευστότητά του πρὸς κατάδυσιν, πληροῦνται τὰ θαλασσέρματα, ὄντα συμμετρικῶς διατεταγμένα κατὰ μῆκος τοῦ σκάφους. Ἡ πλήρωσίς των γίνεται δι' ἀνοίγματος ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν κρουνῶν πληρώσεως, χειριζομένων ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ σκάφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ἀνοίγματος τῶν ἐξαεριστικῶν κρουνῶν πρὸς ἔξοδον τοῦ ἐν τοῖς θαλασσέρμασιν ἀέρος. Πληρουμένων οὕτω τῶν θαλασσερμάτων ἡ πλευστότης τοῦ σκάφους ἔχει σχεδὸν μηδενισθῇ. Τὸ καταδυόμενον ὅμως δὲν κατέρχεται τῆς ἐπιφανείας

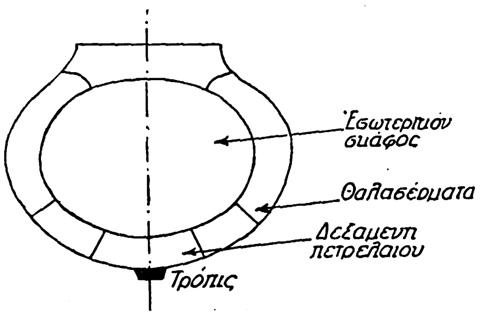

Τομὴ σκάφους Laubeuf.

καθόσον ἔχει εἰσέτι θετικὴν πλευστότητα· ἵνα καταδυθῇ ἀπαιτεῖται λειτουργία τῶν ὁριζοντίων του πηδαλίων κινουμένου τοῦ προωστῆρός του.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔγκειται ἀκριβῶς ἀκριβῶς ἡ διαφορὰ πρὸς τὰ κυρίως ὑποβρύχια· ἐκεῖνα εἶχον τὰ θαλασσέρματα ἐσωτερικῶς τοῦ σκάφους καὶ πληροῦντα ταῦτα κατήρχοντο τῆς ἐπιφανείας, ἡ ἀσφάλειά των συνεπῶς ἦτο ἐλαχίστη ἄν, ἐν περιπτώσει ἐξωτερικοῦ τινος αἰτίου, τὸ θαλάσσερμα ὑφίστατο ρῆγμά τι, καθόσον, τῆς πλευστότητος οὔσης ἐλαχίστης, τὸ ὑποβρύχιον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναδυθῇ. Σήμερον ὅμως, δεδομένου ὅτι τῶν θαλασσερμάτων ὄντων πλήρων τὸ σκάφος ἔχει θετικὴν πλευστότητα, εἶναι φανερὸν ὅτι τοιοῦτος κίνδυνος δὲν ὑφίσταται. Ἀπομένει μόνον ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ διαρρήξεως τοῦ ἐσωτερικοῦ σκάφους προερχόμενος, οὗτινος τὰ ἐλάσματα ὅμως εἶναι κατὰ πολὺ ἀνθεκτικώτερα ἀπὸ τὰ τῶν ὁμοίου ἐκτοπίσματος ἀντιτορπιλλικῶν.

Πλὴν τῶν θαλασσερμάτων ὑπάρχουσι καὶ αἱ ὑδροδόκαι, ἐσωτερικῶς τοῦ κυρίου σκάφους. Αὗται χρησιμεύουσιν εἰς τὴν ζύγισιν τοῦ σκάφους, διότι τοῦτο δὲν ἔχει μονίμως καὶ σταθερῶς τὸ αὐτὸ μαθηματικῶς φορτίον (τρόφιμα, ὑλικὰ κινήσεως, τορπίλλαι κ.ἄ.)· μεταβολὴ τούτου θὰ ἐπέφερε κατὰ τὴν ὑπόπλευσιν, ὁπότε ἡ πλευστότης του εἶναι περὶ τὸ μηδέν, κλίσεις πρὸς τὸ ἓν τῶν ἄκρων ἢ πλευρικήν Πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν τοιούτων κλίσεων ὑπάρχει συγκρότημα δεξαμενῶν καταλλήλως διατεταγμένων ἐσωτερικῶς, αἵτινες διὰ μικροῦ βάρους εἰσαγομένου ὕδατος ἀντισταθμίζουσι τὰς εἰς τὰ προαναφερθέντα αἴτια ὀφειλομένας κλίσεις. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποκαλεῖται ζύγισις. Ἡ χωρητικότης τῶν ὑδροδοκῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζεταί τι ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν θα-

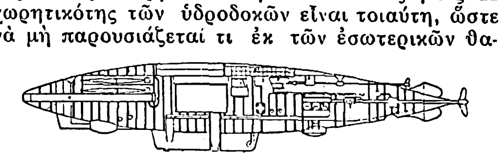
Τὸ ὑποβρύχιον Plunger 1897 (*Μῆκος 25 μ. 5, διάμετρος 3 35, ἐκτόπισμα ἐν ἐπιφανείᾳ 115 ἐν ὑποπλεύσει 140 τόννοι*).

λασσερμάτων μειονέκτημα ἀσφαλείας. Πρὸς τούτοις κατὰ τὴν κατάδυσιν, ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν πλήρωσιν τῶν θαλασσερμάτων φυσαλίδες ἀέρος συσσωρευόμεναι εἰς τὰ ἄκρα τούτων νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τὴν τελείαν τούτων πλήρωσιν, δίδονται εἰς τὸ σκάφος διὰ καταλλήλου κινήσεως τῶν ὁριζοντίων μικραί τινες ἀπότομοι κλίσεις, οὕτως ὥστε ὁ ἀὴρ οὗτος νὰ ἐκφύγῃ. Ἅμα ὡς πληρωθῶσι τὰ θαλασσέρματα, κλείονται πλέον τὰ ἐξαεριστικά, καὶ τὸ σκάφος διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὁριζοντίων πηδαλίων, κινουμένης τῆς μηχανῆς του, δύναται νὰ καταδυθῇ. Πρὸς ἐξάντλησιν τῶν θαλασσερμάτων χρησιμοποιεῖται πεπιεσμένος ἀὴρ Ἡ πρᾶξις αὕτη, καλουμένη ἐκδίωξις, δέον νὰ συντελῆται τὸ πολὺ ἐντὸς 20'. Ἀφ' ἧς διὰ τῶν προλεχθέντων χειρισμῶν τὸ ὑποβρύχιον καταδυθῇ, πρὸς ἀνάδυσιν τίθενται τὰ ὁριζόντια πηδάλια εἰς κατάλληλον θέσιν, κινεῖται πρὸς τὰ πρόσω ἡ μηχανὴ καὶ ἄρχεται ἡ ἐκδίωξις διὰ τοῦ χειρισμοῦ τούτου. Τὸ ὑποβρύχιον ἀνέρχεται ταχύτατα, ἡ δὲ ἐκδίωξις περατοῦται τοῦ ὑποβρυχίου εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

Πηδάλια. Πλὴν τοῦ πηδαλίου διευθύνσεως, οὗτινος ἡ χρῆσις εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὰ πηδάλια τῶν πλοίων ἐπιφανείας, τὰ ὑποβρύχια εἰς ἀπομίμησιν τῶν ἰχθύων φέρουσιν ὁριζόντια πηδάλια. **Σκοπὸς** τούτων εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ μεταβολὴ ἢ τήρησις τοῦ βάθους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ συγκράτησις τοῦ ὑποβρυχίου εἰς ὁριζοντίαν θέσιν. Τὰ πηδάλια ταῦτα συνήθως εἶναι τέσσαρα, δύο ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ σκάφη φέροντα τρία ζεύγη πηδαλίων. Ἀνὰ δύο ἐγκαρσίως εἶναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος, τὸ πλατὺ δὲ μέρος των εἶναι παράλληλον πρὸς τὴν ἴσαλον τοῦ ὑποβρυχίου. Καθ' ὃν τρόπον τὰ κοινὰ πηδάλια δ ευθύνσεως διὰ στροφῆς των καὶ τῆς συνεπείᾳ ταύτης ἀντιστάσεως εἰς τὸ ὕδωρ ἐπιφέρουσι στροφὴν εἰς τὸ πλοῖον, οὕτω καὶ τὰ ὁριζόντια, στρεφόμενα περὶ τὸν ὁριζόντιον ἄξονά των, παρουσιάζουσι διάφορον ἑκάστοτε ἀντίστασιν εἰς τὰ στρώματα τοῦ ὕδατος. Συνεπῶς ἂν θέσῃ τις τὰ πρῳραῖα πηδάλια μὲ κλίσιν πρὸς τὸν βυθὸν (ἀρνητικήν), ἡ πρῷρα τοῦ ὑποβρυχίου θὰ τείνῃ νὰ κατέλθῃ πρὸς τὸν βυθόν· ἡ κίνησις αὕτη γίνεται κατὰ τὴν κατάδυσιν. Ἀντίστροφοι κινήσεις γίνονται διὰ τὴν ἀνάδυσιν. Θεωρητικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ζεῦγος τῶν πρῳραίων πηδαλίων ἐνεργεῖ περισσότερον διὰ τὴν τήρησιν τοῦ βάθους καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὴν ὁριζοντιότητα τοῦ ὑποβρυχίου, τὸ ζεῦγος δὲ τῶν πρυμναίων ἀντιστρόφως. Κατόπιν τούτου ὁ μὲν πηδαλιοῦχος τῶν πρωραίων πηδαλίων ὁδηγεῖται ἐξ ὑδραργυρικοῦ μανομέτρου, οὗτινος παρακολουθεῖ τὰς ἐνδείξεις, ὁ δὲ πηδαλιοῦχος τῶν πρυμναίων ἐξ ἐκκρεμοῦς τοποθετημένου παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ πλοίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς καταδύσεως ἐπιζητεῖται τὸ ὑποβρύχιον νὰ κατέρχεται ταχέως μέν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μὲ μεγάλην πρὸς τὸν βυθὸν κλίσιν.

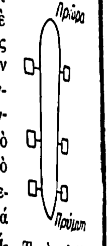

Τομὴ πηδαλίου

Κινητήρ. Κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ὑποβρυχίου ναυσιπλοΐας εἴδομεν ὅτι ἡ προωστικὴ κίνησις ἐπετυγχάνετο διὰ κοινοῦ κινητῆρος διά τε τὴν ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ τὴν ἐν καταδύσει πλεῦσιν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεδείχθη ἀλυσιτελές. Τῷ ὄντι ἂν μὲν χρησιμοποιηθῇ κοινὸς θερμικὸς κινητὴρ ἐν καταδύσει, οὗτος θὰ παρουσιάζῃ ἐλαττώματα: ὑπερβολικὴν ἐκπομπὴν θερμότητος, ἂν χρησιμοποιοῦνται φυλάκια ἀτμοῦ, ἀνάγκην ἀεραγωγοῦ ἐξερχομένου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ προδίδοντος οὕτω τὸ ὑποβρύχιον, πρὸς λῆψιν ἀέρος διὰ τὴν κίνησιν κινητῆρος ἐσωτερικῆς καύσεως. Ἡ χρησιμοποίησις πεπιεσμένου ἀέρος δημιουργεῖ τὸ ἄτοπον τῆς ὑπερπιέσεως ἐσωτερικῶς τοῦ σκάφους καὶ τὴν ἀνάγκην ἐξαεριστοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπερ καὶ πάλιν προδίδει τὸ σκάφος. Ἐπὶ μικρόν τι διάστημα ἐγένετο ἀπόπειρα ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος, οὗτος ὅμως ἠλάττωνε καταπληκτικῶς τὴν ἀκτῖνα ἐνεργείας τοῦ ὑποβρυχίου, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῶν συσσωρευτῶν καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ἐλαχίστη σχετικῶς πρὸς τὸ βάρος των. Κατέληξαν ὅθεν ἅπαντες οἱ κατασκευασταὶ εἰς τὸν διπλοῦν κινητῆρα. Τὸ σύστημα διπλοῦ κινητῆρος συνίσταται εἰς τὴν ὕπαρξιν μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως λειτουργούσης δι' ἀκαθάρτου πετρελαίου διὰ τὴν ἐν ἐπιφανείᾳ πλεῦσιν καὶ ἠλεκτροκινητῆρος διὰ τὴν ὑποβρύχιον τοιαύτην. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι τὸ μόνον πλέον ἐν χρήσει.

Γενικὴ περιγραφή. Ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν πρόωσιν δύναμις μερίζεται εἰς δύο κινητῆρας ἐσωτερικῆς καύσεως, τὸ μὲν πρὸς μὴ δημιουργίαν μιᾶς ὀγκώδους μηχανῆς, τὸ δὲ διὰ λόγους ἀσφαλείας καὶ εὐελιξίας, ἥτις εἶναι ἐπακολούθημα τῆς ὑπάρξεως δύο ἑλίκων. Ἑκάστη τῶν μηχανῶν τούτων ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως τῆς ἄλλης ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου ἕλικος. Δεδομένης τῆς μικρᾶς καταναλώσεως τῶν μηχανῶν ἀκαθάρτου πετρελαίου ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν, ἡ ἐν ἐπιφανείᾳ ἀκτὶς ἐνεργείας τοῦ ὑποβρυχίου φθάνει ὅρια ἀπίστευτα διὰ κοινὸν σκάφος ἐπιφανείας, ἰδίως ἅμα ὡς πετρελαιοδέξαμεναι χρησιμοποιηθῶσι πλὴν τῶν κανονικῶν τοιούτων καὶ ἀριθμός τις θαλασσερμάτων, ἅτινα ἀντὶ νὰ πληροῦνται ἑκάστοτε ὕδατος διὰ τὴν κατάδυσιν, δύνανται νὰ ὦσι πλήρη πετρελαίου, ἐλαττουμένης οὕτω τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν κατάδυσιν ποσότητος ὕδατος, τῆς εἰσαγομένης εἰς τὰ ὑπόλοιπα θαλασσέρματα. Φυσικὰ πρὸς ἰσορροπίαν τοῦ σκάφους ἕκαστον κενούμενον πετρελαίου τοιοῦτον θαλάσσερμα πληροῦται ὕδατος, μέχρις ὅτου κενουμένων ἁπασῶν τῶν ἐφεδρικῶν τοιούτων πετρελαιοδεξαμενῶν ἅπαντα τὰ θαλασσέρματα ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς κανονικὰς συνθήκας λειτουργίας των. Εἰς τὴν ἰδιότητα ταύτην τῶν ὑποβρυχίων τῆς πελωρίας τουτέστιν ἀκτῖνος ἐνεργείας, ὀφείλονται καὶ αἱ ἐπὶ δίμηνον σχεδὸν διάστημα παραμοναὶ τοιούτων γερμανικῶν πλοίων ἐν πλῷ ἄνευ οὐδενὸς ἐφοδιασμοῦ, ὄντος περιττοῦ, ἐφ' ὅσον κατὰ τὸ τοσοῦτο μακρὸν διάστημα καθίστατο ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη κατάπλου εἰς ναύσταθμόν τι πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐπὶ τοσοῦτον διάστημα λειτουργουσῶν μηχανῶν.

Ὁ ἄξων τῆς ἕλικος δὲν συνδέεται ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν πετρελαιοκινητῆρα, ἀλλὰ παρεμβαλλομένου τοῦ ἠλεκτροκινητῆρος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπίσης δύναται νὰ ἀποσυνδεθῇ. Ἡ λειτουργία τῶν κι-

Digitized by Google

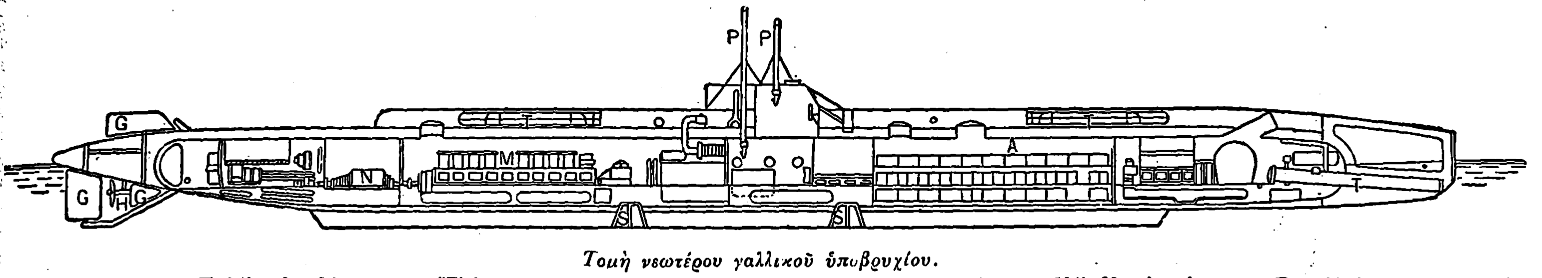

Τομὴ νεωτέρου γαλλικοῦ ὑποβρυχίου.

(Α=Συσσωρευταί. G=Πηδάλια διευθύνσεως. H="Ελιξ. M=Πετρελαιοκινητήρ. N='Ηλεκτροκινητήρ P=Περισκόπια. S=Μόλυβδοι ἀσφαλείας. T=Τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες.)

τήρων εἶναι ἡ ἑξῆς: "Οταν τὸ σκάφος εἶναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐξαιρέσει πολεμικῶν τινων συνθηκῶν, ὁπότε πρὸς ἀποφυγὴν κρότου πλέει διὰ τῶν ἠλεκτροκινητήρων (περίπτωσις διόδου ἐξ ἀποκλειομένων ὑπὸ ἐχθρικῶν πλοίων διαβάσεων), ὁ πλοῦς γίνεται διὰ τῶν πετρελαιοκινητήρων, τοῦ ἠλεκτροκινητῆρος συμπεριστρεφομένου, καθὸ εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος. Ὁ ἠλεκτροκινητὴρ τότε ἢ ἐργάζεται ἐν κενῷ, ὑψουμένων τῶν ψηκτρῶν τοῦ ἐπαγωγίμου του, εἴτε ἐργάζεται ὡς δυναμοηλεκτρικὴ παραγωγῆς ῥεύματος διὰ καταλλήλου διατάξεως τῆς ἠλεκτρικῆς του συνδεσμολογήσεως. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ ὑποβρύχιον δύναται, πλέον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, νὰ φορτίζῃ συγχρόνως τοὺς συσσωρευτάς του διὰ τὴν ὑποβρύχιον πλεῦσιν. Ἡ ἕλιξ δύναται νὰ ἀποσυναρμόζεται ἀπὸ τοῦ ἄξονος καὶ ὁ ἠλεκτροκινητὴρ δύναται ἐπίσης νὰ ἀποσυναρμόζεται ἀπὸ τοῦ πετρελαιοκινητῆρος. Διὰ τὰ εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἀσχολούμενα ὑποβρύχια, ἡ φόρτισις τῶν συσσωρευτῶν γίνεται εἴτε κατὰ τὴν νύκτα, εἴτε μακρὰν τῆς ὄψεως τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τὴν ἡμέραν. Πρὸς τοῦτο τὸ ὑποβρύχιον, ἀνερχόμενον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀποσυναρμόζει τὴν μίαν ἢ καὶ τὰς δύο ἕλικας καὶ κινοῦν διὰ τῶν πετρελαιοκινητήρων τοὺς ἠλεκτροκινητῆρας ὡς παραγωγούς, φορτίζει τοὺς συσσωρευτάς του. Ἐὰν παρίσταται ἀνάγκη πλοῦ του ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, τότε χρησιμοποιεῖ τὸν ἕνα τῶν πετρελαιοκινητήρων διὰ φόρτισιν, τὸν δ' ἕτερον διὰ κίνησίν του. Ἐν περιπτώσει ἀνάγκης καταδύσεως, χρησιμοποιήσεως τουτέστι τῶν ἠλεκτροκινητήρων, ἡ κράτησις τῶν πετρελαιοκινητήρων, ἡ συνάρμοσις τῶν ἑλίκων πρὸς τοὺς ἠλεκτροκινητῆρας, ἡ ἀποσυνάρμοσις τῶν ἠλεκτροκινητήρων ἀπὸ τῶν πετρελαιοκινητήρων, λόγῳ τῆς τελειοποιήσεως τῶν χρησιμοποιουμένων διατάξεων, δύνανται νὰ γίνωσι καὶ ὑπὸ μετρίως ἀκόμη ἐξησκημένου προσωπικοῦ εἰς διάστημα κατά τι μικρότερον τοῦ ἑνὸς λεπτοῦ.

Συσσωρευταί. Ἐπὶ τοῦ ὑποβρυχίου ὁ ἠλεκτρισμὸς χρησιμοποιεῖται διὰ πολλαπλοῦς σκοπούς, τουτέστι πλὴν τῆς κινήσεως ἐν ὑποπλεύσει χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὴν κίνησιν διαφόρων μηχανημάτων βοηθητικῶν, περὶ ὧν κατωτέρω. Δεδομένου ὅτι ἡ παραγωγὴ ἠλεκτρισμοῦ γίνεται μόνον ἐφ' ὅσον τὸ σκάφος εὑρίσκεται ἐν ἐπιφανείᾳ, κατέφυγον εἰς τοὺς συσσωρευτὰς πρὸς ἐναποθήκευσιν τῆς ἀπαιτουμένης δυνάμεως διὰ τὰς διαφόρους χρήσεις. Οὗτοι διὰ τὰ σήμερον ἐν χρήσει ὑποβρύχια εἶναι συνολικῆς ἠλεκτροχωρητικότητος περὶ τὸ 1 000 000 ἀμπερωρίων. Ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ ἐλάχιστον τῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ βάρος του ἀποδόσεως τοῦ συσσωρευτοῦ, καταδηλοῦται τὸ μέγα ποσοστὸν βάρους, ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τοὺς συσσωρευτὰς εἰς τὰ σημερινὰ ὑποβρύχια. Οὗτοι τοποθετοῦνται εἰς τὸ κύτος τοῦ ἐσωτερικοῦ σκάφους, ἡ συντήρησίς των δέ, ἥτις ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν τοῦ σκάφους, ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέλημα τῶν ἐπιβαινόντων. Οὗτοι, ὅταν τὸ σκάφος δὲν εὑρίσκεται ὑπὸ πολεμικὰς συνθήκας, φορτίζονται ὑπὸ ἠλεκτροπαραγωγῶν σταθμῶν εἴτε εὑρισκομένων ἐν τῇ ξηρᾷ εἴτε ἐπὶ βοηθητικοῦ πλοίου ἐπιφανείας πρὸς ἀποφυγὴν λειτουργίας τῶν πετρελαιοκινητήρων τοῦ ὑποβρυχίου, διὰ πλησιάσεως τοῦ ὑποβρυχίου πρὸς τοὺς ἠλεκτροπαραγωγοὺς τούτους σταθμούς. Μεγίστη φροντὶς καταβάλλεται ὅπως τὸ θαλάσσιον ὕδωρ οὐδέποτε ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς συσσωρευτὰς εἴτε ἐξ ἀμελείας εἴτε διὰ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ σκάφος κύματός τινος κατὰ τὴν ἐν ἐπιφανείᾳ πλεῦσιν. Τοῦτο πλὴν τῆς καταστροφῆς τῶν προσβληθησομένων συσσωρευτῶν ἐπιφέρει καὶ ἔκλυσιν δηλητηριωδῶν ἀερίων. Ὡσαύτως κατὰ τὴν φόρτισιν καὶ ἐπί τι διάστημα μετ' αὐτὴν γίνεται ἐντατικὸς ἀερισμὸς τοῦ σκάφους, καθόσον ἐκλύεται ὑδρογόνον, ὅπερ ἀναμειγνυόμενον μετὰ τοῦ ἀέρος τοῦ σκάφους δύναται νὰ προκαλέσῃ καταστρεπτικὰς ἐκρήξεις ὅταν ἡ ποσότης φθάσῃ τὴν ἀναλογίαν τοῦ κροτοῦντος ἀερίου. Ὁ κίνδυνος οὗτος ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαίων μειονεκτημάτων τῶν συσσωρευτῶν οἱουδήποτε τύπου, πλεῖστα δὲ τοιούτου εἴδους δυστυχήματα ἔχουσι συμβῆ εἰς ἅπαντα τὰ πολεμικὰ ναυτικά. Ἐκτὸς τοῦ ἐντατικοῦ ἀερισμοῦ, λυσιτελὲς πρὸς τούτοις μέτρον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ τοιούτου κινδύνου εἶναι καὶ ἡ μὴ παλαιότης τῶν συσσωρευτῶν, δυναμένων νὰ ἀντικαθίστανται.

Κυβέρνησις τοῦ σκάφους. Πυξίς. Περισκόπιον. Πυργίσκος. Εἴδομεν ὅτι διὰ τὴν ἐν ἐπιφανείᾳ διεύθυνσιν τοῦ σκάφους εἴτε διὰ τὴν κατὰ διεύθυνσιν στροφήν του ἐν ὑποπλεύσει χρησιμοποιεῖται πηδάλιον, ὅμοιον πρὸς τὰ τῶν σκαφῶν ἐπιφανείας. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς νεωτέρας ὑποβρυχίου ναυσιπλοΐας καὶ διὰ τὴν ὑποβρύχιον πλεῦσιν ἐχρησιμοποιοῦντο μαγνητικαὶ πυξίδες κοινοῦ τύπου. Αὗται οὐδὲν σχεδὸν ἠδύναντο νὰ ἀποδώσωσιν, ἀφ' ἧς τὸ σκάφος κατεδύετο. Ἡ γειτνίασις ἀγωγῶν ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος καὶ μάλιστα ποικιλλούσης ἑκάστοτε ἐντάσεως καὶ ἡ γειτνίασις ὄγκων ὕδατος τῶν θαλασσερμάτων ἐπηρέαζον ταύτας εἰς σημεῖον ἀποκλεῖον τὴν χρησιμοποίησίν των. Ἐν ὑποπλεύσει ἡ πορεία ἐτηρεῖτο στοιχειωδῶς διὰ τοῦ περισκοπίου. Ἀπὸ τοῦ 1912 ὅμως ἤρξατο νὰ χρησιμοποιῆται ἡ γυροσκοπικὴ πυξίς, ἥτις ἔλυσε τελείως τὸ ζήτημα τῆς ἐν ὑποπλεύσει τηρήσεως τῆς πορείας. Καίτοι καὶ ἐπὶ τῶν νεωτέρων εἰσέτι ὑποβρυχίων ὑπάρχει μαγνητική τις πυξὶς ἀσφαλείας διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐν ἐπιφανείᾳ πλεύσεως ἐν περιπτώσει καταστροφῆς τῆς γυροπυξίδος, ἐν τούτοις καὶ ἐν ἐπιφανείᾳ χρησιμοποιεῖται ἡ γυροπυξίς, καθόσον, ἵνα ἀποκτήσῃ κανονικὴν λειτουργίαν, ἀπαιτοῦνται τρεῖς περίπου ὧραι προκινήσεως καὶ συνεπῶς δέον νὰ ᾖ πάντοτε ἑτοίμη δι' ἐπείγουσαν κατάδυσιν. Ἡ κίνησις τῆς γυροπυξίδος γίνεται διὰ τοῦ ῥεύματος τοῦ πλοίου.

Παλαιότερον τὸ περισκόπιον ἀπετέλει οὐ μόνον ὄργανον ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ τηρήσεως πορείας ἐν καταδύσει. Μετὰ τὴν γυροπυξίδα ὅμως περιωρίσθη μόνον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιθέσεων. Δεδομένου ὅτι ἡ μεγίστη διαφάνεια τῆς θαλάσσης δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὅρασιν εἰς βάθος μεῖζον τῶν 3 μ. περίπου, καὶ ταύτην εἰς λίαν περιωρισμένην ἀκτῖνα, προέκυψεν ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως συστήματος δι' οὗ ὁ κυβερνήτης τοῦ ὑποβρυχίου νὰ δύναται νὰ βλέπῃ τὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τοῦ ὑποβρυχίου ὄντος ἐν καταδύσει. Τὸ πρὸς τοῦτο ὄργανον, τὸ περισκόπιον, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ στοιχειώδη μορφὴν τῷ 1884 ἐπὶ τοῦ ὑποβρυχίου τοῦ Drrewiecki.

Τὸ σήμερον ἐν χρήσει περισκόπιον φέρει φακοὺς καὶ κάτοπτρα διατεταγμένα ὡς ἐν τῷ σχήματι τῷ παρατιθεμένῳ ἐν λ. *περισκόπιον*. Ἡ εἰκὼν τοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης κειμένου ἀντικειμένου προσπίπτουσα ἐπὶ κατόπτρου ἔχοντος γωνίαν 45° ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἀνακλᾶται διαδοχικῶς πρὸς τοὺς κάτωθεν τούτου δύο φακούς, ἐκεῖθεν δὲ πρὸς κάτοπτρον, ἐφ' οὗ φαίνεται διὰ φακοῦ ἡ εἰκὼν τοῦ ἀντικειμένου οὐχὶ ἀνεστραμμένη. Ἡ ὅλη διάταξις εὑρίσκεται ἐντὸς μεταλλίνου σωλῆνος, πολλάκις δὲ ἀντὶ ἑνὸς μόνον φακοῦ τίθενται δύο.

Ὁ σωλὴν τοῦ περισκοπίου εἰς τὰ νεώτερα ὑποβρύχια (ἀπὸ τοῦ 1909 καὶ ἐντεῦθεν ἅπαντα) δὲν εἶναι σταθερός. Πλὴν τῆς περὶ τὸν κατακόρυφον ἄξονά του περιστροφῆς, ἥτις χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ κύκλου τοῦ ὁρίζοντος, δύναται νὰ κατέρχηται κατακορύφως ὀλισθαίνων ἐντὸς περιαυχενίου εἰσερχόμενος κατὰ τὸ μέγιστον τμῆμά του ἐντὸς τοῦ ὑποβρυχίου. Ἡ κίνησις αὕτη χρησιμεύει πρὸς ἀπόκρυψιν τοῦ ὑποβρυχίου, καθόσον ἐπειδὴ τὸ ὑποβρύχιον πρὸς τήρησιν τοῦ βάθους του εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ κινῆται ἔστω καὶ βραδύτατα, τὸ περισκόπιον προξενεῖ λευκὸν ἴχνος ἀφροῦ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον εἶναι τοσοῦτο μᾶλλον ὁρατόν, ὅσον ἡ θάλασσα εἶναι πλέον γαληνιαία. Κατὰ τὰς ἐπιθέσεις τὸ ὑποβρύχιον ὑψοῖ κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ ἐπὶ στιγμὴν μόνον τὸ περισκόπιόν του πρὸς λῆψιν τῆς καταλλήλου πορείας πρὸς ἐπιτυχῆ προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ. Δεδομένου ὅτι ἡ κίνησις αὕτη δέον νὰ γίνεται ταχύτατα, κατέφυγον εἰς τὴν μηχανικὴν ἀνύψωσιν τοῦ περισκοπίου εἴτε δι' ἠλεκτροκινητῆρος εἴτε δι' ὑδραυλικῆς δυνάμεως, χρησιμοποιουμένου πεπιεσμένου ἐλαίου.

Τὰ ὑποβρύχια φέρουσι συνήθως τρία περισκόπια. Ἐκ τούτων τὸ ἓν εἶναι μεγαλυτέρας διαμέτρου σωλῆνος καὶ καλεῖται περισκόπιον περιπολίας. Χρησιμεύει πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ ὁρίζοντος καὶ ἀναγνώρισιν ἐκ τοῦ μακρόθεν τοῦ στόχου, ἐξ ἀποστάσεως δηλονότι ἐξ ἧς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁραθῇ τὸ περισκόπιον ὑπὸ τοῦ στόχου. Ἀφ' ἧς τὸ ὑποβρύχιον διακρίνῃ τὸν στόχον καὶ λάβῃ τὴν κατάλληλον πρὸς ἐπίθεσιν πορείαν, καταβιβάζει τὸ περισκόπιον περιπολίας καὶ μεταχειρίζεται πλέον τὸ περισκόπιον μάχης, οὗτινος ὁ σωλὴν εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρας διαμέτρου καὶ συνεπῶς ὅταν ἀναβιβάζεται, κατὰ ἀραιὰ διαστήματα, ἐλάχιστον ἴχνος προκαλεῖ, μειοῦν τοιουτοτρόπως τὸν κίνδυνον ἀνακαλύψεώς του ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ὀπτικὴ δύναμις τοῦ περισκοπίου μάχης εἶναι κατά τι μικροτέρα τῆς τοῦ περισκοπίου περιπολίας λόγῳ τῆς διαμέτρου τοῦ σωλῆνός του, πάντως ἐπαρκὴς διὰ τὰς ἀποστάσεις ἀπὸ τῶν ὁποίων θὰ ἀρχίσῃ χρησιμοποιούμενον. Πλὴν τῶν δύο τούτων περισκοπίων ὑπάρχει καὶ τρίτον, διαμέτρου ὡς τοῦ τῆς περιπολίας, ἀλλὰ βραχυτέρου ὕψους, χρησιμοποιούμενον ὡς ἀμοιβὸν ἐν περιπτώσει βλάβης τοῦ περισκοπίου περιπολίας.

Τὸ ὕψος τῶν περισκοπίων εἶναι περιωρισμένον. Δὲν δύναται νὰ αὐξηθῇ πέραν ὁρίου τινός, τὸ μὲν διὰ νὰ μὴ ἐλαττοῦται ἡ φωτεινότης τῆς εἰκόνος κάτω ὡρισμένου τινὸς ὁρίου, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διότι σωλὴν μεγάλου μήκους, ὅστις θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀνίχνευσιν τοῦ ὁρίζοντος τοῦ ὑποβρυχίου εὑρισκομένου εἰς μεγάλο βάθος, κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ πλοίου ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τῆς θαλάσσης θὰ

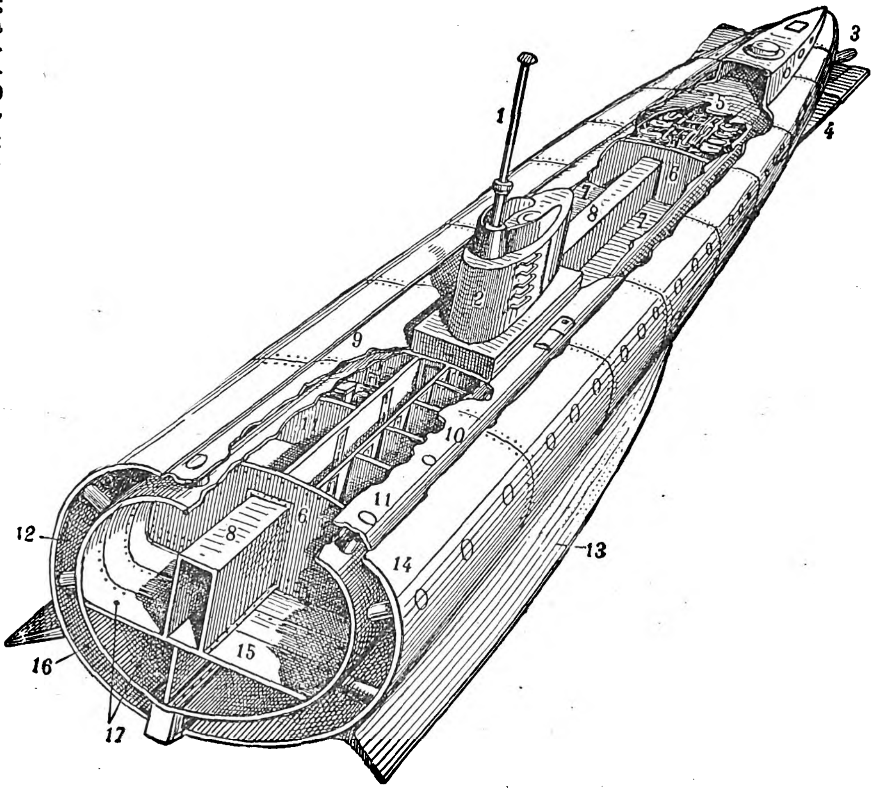

Διατομὴ τοῦ ἐμπορικοῦ γερμανικοῦ ὑποβρυχίου «Deutschland».

(1=Περισκόπιον. 2=Πυργίσκος. 3="Ελιξ. 4=Πτερύγια εὐσταθείας. 5=Κινητὴρ Diesel. 6=Στεγανὸν διάφραγμα. 7=Κῦτος δι' ἐμπορεύματα. 8=Διάδρομος. 9=Δωμάτιον κυβερνήτου. 10=Δωμάτια ἀξιωματικῶν καὶ μηχανικῶν. 11=Διαμέρισμα πληρώματος. 12=Διάστημα κενὸν μεταξὺ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ σκάφους. 13 Παρατροπίδια. 14 Λεπτὸν ἐξωτερικὸν σκάφος. 15='Ισχυρὸν ἐσωτερικὸν σκάφος. 16=Θαλασσέρματα. 17=Κῦτος ἐμπορευμάτων.)

Digitized by Google

ὑφίστατο παλμοὺς μὴ ἐπιτρέποντας τὴν σαφῆ παρατήρησιν τῆς εἰκόνος τοῦ ἀντικειμένου. Λέγοντες περισκοπικὸν βάθος νοοῦμεν τὸ μέγιστον βάθος εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ὑποβρύχιον πλέον δύναται νὰ ἔχῃ λόγῳ τοῦ μήκους του τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ περισκοπίου ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Σήμερον, ὁπότε τὰ ἀεροπλάνα κατέστησαν ὅπλον φοβερὸν κατὰ τοῦ ὑποβρυχίου, κατασκευάζονται, ὄντα λίαν ἐν χρήσει, περισκόπια δυνάμενα νὰ προσδέχωνται διὰ καταλλήλου διατάξεως πρισμάτων εἰκόνας ἀντικειμένων εὑρισκομένων εἰς τὸ ζενὶθ τοῦ ὑποβρυχίου, καλούμενα διὰ τοῦτο ζενιθιακὰ περισκόπια.

Ὁ πυργίσκος εἶναι ἐστερεωμένος ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ σκάφους, ἔχει δ' ἐν αὐτῷ ἐνδείκτας ἁπάντων τῶν μηχανημάτων τοῦ ὑποβρυχίου καὶ πηδάλια διὰ τοὺς πηδαλιούχους διευθύνσεως καὶ βάθους· κλείεται διὰ στεγανοῦ σώματος καὶ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σκάφους καὶ πρὸς τὸ κάτωθι αὐτοῦ κεντρικὸν λεγόμενον διαμέρισμα, ἀπὸ ὅπου δύναται ἐπίσης νὰ κυβερνᾶται τὸ σκάφος ἐν ὑποβρυχίῳ πλεύσει. Περὶ τὸν πυργίσκον εὑρίσκεται στοιχειώδης γέφυρα πλοῦ διὰ τὴν κυβέρνησιν κατὰ τὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πλοῦν.

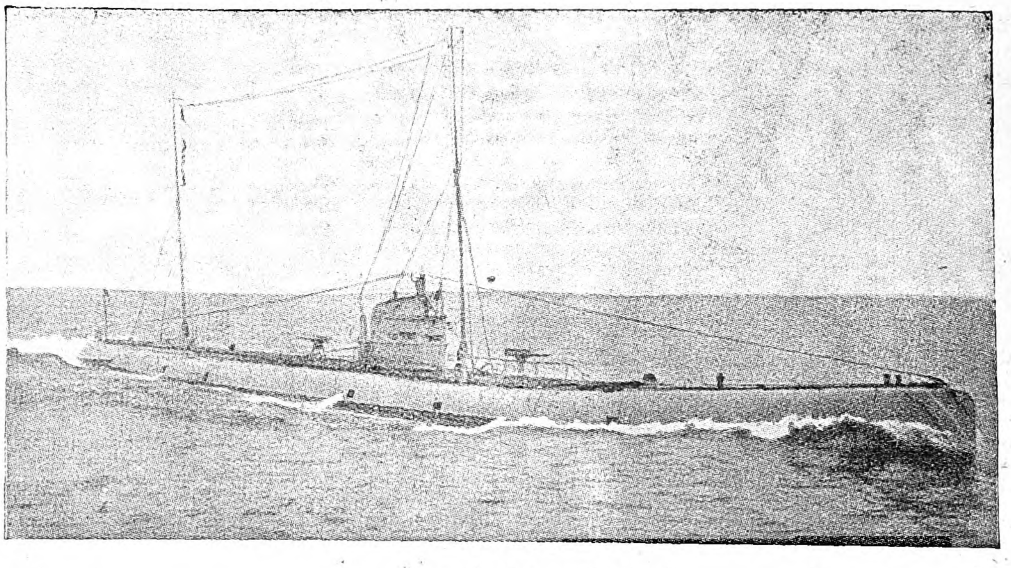

Γερμανικὸν ὑποβρύχιον **Μ 48.**

Ναυπήγησις 1915, 720 τόννοι, 2 κινητῆρες ἐν δ φ 2.000 ἵππων, 6 τορπιλλοσωλῆνες τῶν 50 ἑκ.. ταχύτης ἐπιφανείας 15,5 κόμβοι, πλήρωμα 3ο ἄνδρες 1 πυροβόλον τῶν 105 χμ. καὶ ἕτερον τῶν 88 χμ.)

Πλὴν τῶν περιγραφέντων κυρίων μηχανημάτων τῶν ὑποβρυχίων, τὰ σκάφη ταῦτα γέμουσι βοηθητικῶν μηχανημάτων διὰ διαφόρους χρήσεις. Κυριώτερα τούτων εἶναι αἱ διαφόρου προορισμοῦ ἀντλίαι. Ἐν πρώτοις διὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ ὕδατος ἐκ τῶν θαλασσερμάτων χρησιμοποιεῖται ἢ πεπιεσμένος ἀὴρ ὑπὸ μεγάλην πίεσιν, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη ταχύτητος ἀναδύσεως, εἴτε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κεντρόφυξ ἀντλία ἠλεκτροκίνητος. Ἡ αὐτὴ ἀντλία χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς ἐξάντλησιν τῶν ὑδάτων ἀπό τινος διαφράγματος ἐν περιπτώσει διαρροῆς ἐξ οἱουδήποτε αἰτίου. Πλὴν ταύτης ὑπάρχει καὶ ἑτέρα σωλήνωσις πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ὑδάτων ἐκ τῶν κυτῶν, ὅταν ταῦτα εἶναι ὀλίγα εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ συλλεγῶσιν ὑπὸ τῆς μεγάλης ἀντλίας. Ἡ αὐτὴ μικρὰ ἀντλία χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς πλήρωσιν ἢ ἐξάντλησιν τῶν ὑδροδοκῶν, εἴτε πρὸς μεταφορὰν ὕδατος ἐκ μιᾶς ὑδροδόκης πρὸς ἑτέραν ὅταν γίνεται ζύγισις τοῦ σκάφους. Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως ἀεροθλιπτικαὶ κινούμεναι δι' ἠλεκτρισμοῦ πρὸς παραγωγὴν πεπιεσμένου ἀέρος εἴτε πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀεροθαλάμων τῶν τορπιλλῶν ἢ καὶ διὰ τὰς πολλαπλᾶς χρήσεις τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ἐν τῷ σκάφει (ἐκδίωξις, προκίνησις πετρελαιοκινητήρων). Ὁ παραγόμενος πεπιεσμένος ἀὴρ φυλάσσεται ἐν ἀεριοφυλακίοις οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παρίσταται ἑκάστοτε ἀνάγκη λειτουργίας τῆς ἀεροθλιπτικῆς. Τὰ ὑπόλοιπα βοηθητικὰ μηχανήματα, τουτέστιν ἄγκυραι, ἐργάται ἀνελκύσεως ἀγκυρῶν, μικρὰ βαροῦλκα, εἶναι ἠλεκτροκίνητα καὶ διατάξεως ὁμοίας πρὸς ὅλα τὰ λοιπὰ σκάφη.

Ἐνδιαίτησις. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὁπότε τὸ μέγεθος τῶν ὑποβρυχίων ἤρξατο εὐρυνόμενον κατὰ πολύ, ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐνδιαίτησις κατέστη δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ, μὴ διαφέρουσα ἐπαισθητῶς τῆς ἐνδιαιτήσεως ἐπὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ πρὸς ἐνδιαίτησιν χρησιμοποιούμενα διαμερίσματα ἔχουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ διάφορα μηχανήματα, ἐλλείποντος ἀλλαχοῦ τοῦ χώρου. Μαγειρεῖον καὶ ἀποχωρητήριον ὑπάρχουν καὶ διὰ τὸν ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ διὰ τὸν ἐν καταδύσει πλοῦν· καὶ τὰ μὲν προωρισμένα διὰ τὸν ἐν ἐπιφανείᾳ πλοῦν κατακλύζονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης κατὰ τὴν κατάδυσιν, ὄντα καταλλήλως διεσκευασμένα, ὥστε νὰ μὴ βλάπτωνται· ἐκ δὲ τῶν διὰ τὸν ἐν καταδύσει πλοῦν, τὸ μὲν μαγειρεῖον ἐργάζεται δι' ἠλεκτρικῆς θερμότητος, τὸ δὲ ἀποχωρητήριον εὑρίσκεται εἰς στεγανὸν χῶρον, τῆς ἐξαντλήσεώς του γινομένης διὰ πεπιεσμένου ἀέρος πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἀερισμός. Ὁ κυβισμὸς τῶν νεωτέρων ὑποβρυχίων ἐπιτρέπει τὴν ὁπωσδήποτε ἄνετον ὑπὸ ἔποψιν ἀναπνοῆς διαμονὴν ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἐπὶ 16ωρον περίπου. Πέραν τοῦ διαστήματος τούτου ὁ ἀὴρ καθίσταται δυσκόλως ἀναπνεύσιμος λόγῳ τοῦ ἐκπνεομένου ὑπὸ τῶν ἐπιβαινόντων ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Πρὸς κάθαρσιν τοῦ ἀέρος χρησιμοποιοῦνται διάφοροι διατάξεις, δι' ὧν ἀπορροφεῖται ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους ἀήρ, ὅστις ἀποκαθαίρεται διερχόμενος διὰ φιαλῶν ὀξυλίθου. Πλὴν τούτου, δι' ἀπορροφήσεως ἀέρος ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους καὶ καταθλίψεως πρὸς τὰ ἀεριοφυλάκια πεπιεσμένου ἀέρος, ἐξαγωγῆς δ' ἐκεῖθεν ἀναλόγου ποσότητος καθαροῦ ἀέρος ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐν μέτρῳ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος. Πάντως ἀπαράβατος κανὼν εἶναι νὰ τίθενται εἰς ἐνέργειαν αἱ ἀντλίαι ἀερισμοῦ τοῦ σκάφους ἀμέσως ὡς τὸ ὑποβρύχιον ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν μετὰ κατάδυσιν, ἔστω καὶ ἡμίωρον οὕτως, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἔνδον πλήρως καθαρὸς ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς καταδύσεως. Ὅταν ὁ ἀήρ, λόγῳ παρατεταμένης καταδύσεως, ἀρχίσῃ νὰ μολύνεται, τὸ πλήρωμα ἀντιλαμβάνεται τοῦτο διὰ τῆς τάσεως πρὸς ὕπνον, κεφαλαλγίας καὶ ἐλαφρᾶς ναυτίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δεδομένου ὅτι κατὰ τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, καὶ ἐν πολέμῳ εἰσέτι, τὸ ὑποβρύχιον δύναται νὰ ἀναδυθῇ ἀσφαλῶς κατὰ τὴν νύκτα, ὁ κίνδυνος τῆς ἀσφυξίας θεωρεῖται ἀμελητέος, ἐκτὸς φυσικὰ τῆς περιπτώσεως παραμονῆς εἰς τὸν βυθὸν ἐπὶ μακρὸν λόγῳ δυστυχήματος. Ἕτερον φαινόμενον παρατηρούμενον εἰς τὰ ὑποβρύχια εἶναι ἡ αὔξησις τῆς ἐν τῷ σκάφει ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως κατὰ τὰς καταδύσεις. Αὕτη προέρχεται ἐκ τῶν ἀναποφεύκτων μικρῶν διαφυγῶν πεπιεσμένου ἀέρος, ὅστις μὴ ἔχων ποῦ νὰ ἐκτονωθῇ λόγῳ τῆς στεγανότητος τοῦ ὑποβρυχίου ἐπαυξάνει τὴν ἐσωτερικὴν πίεσιν. Ὅταν λόγῳ τοιούτων διαφυγῶν ἡ πίεσις ὑπερβῇ μικρόν τι ὅριον, ἀπορροφεῖται ἀὴρ πρὸς τὰ ἀεροφυλάκια ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν, πρὸς ἐλάττωσιν τῆς πιέσεως εἰς τὰ φυσιολογικὰ ὅρια. Κατὰ τὴν ἀνάδυσιν ἡ πίεσις ταύτης εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τῆς φυσικῆς, διὰ τοῦτο ἀποφεύγεται τὸ ἀπότομον ἄνοιγμα τῶν πωμάτων τοῦ ὑποβρυχίου, ὅπερ ἐπιφέρει ἀπότομον ἐξίσωσιν τῆς πιέσεως, δυναμένην νὰ φέρῃ βλάβας εἰς τὰ ὦτα τοῦ πληρώματος. Ἡ ἰσορρόπησις τῆς πιέσεως γίνεται ταχύτατα δι' ἀνοίγματος μικρᾶς στρόφιγγος, ἐξ ἧς διαχέεται πρὸς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἡ πλεονάζουσα ποσότης τοῦ ἀέρος.

Θάλαμος δύτου. Σκάφανδρα. Εἰς τὰ νεώτερα ὑποβρύχια ἐπεζητήθη ὁ τρόπος, δι' οὗ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ τις τοῦ σκάφους ὅταν τοῦτο εὑρίσκεται ἐν καταδύσει, εἴτε πρὸς διάσωσιν εἴτε πρὸς ἐργασίαν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ σκάφους, οἷον ἐλευθέρωσιν τῶν ἑλίκων ἀπὸ περιπλοκῆς εἰς ξένα ἀντικείμενα. Πρὸς τοῦτο κατεσκευάσθη στεγανὸς θάλαμος ἐγγὺς τοῦ πυργίσκου κληθεὶς θάλαμος δύτου, ὅστις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχει θυρίδα πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοιαύτην πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκάφους. Ἡ χρησιμοποίησίς του γίνεται ὡς ἑξῆς: Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σκάφους περιβάλλεται εἴτε κοινὸν σκάφανδρον, ὁπότε ὁ ἀεραγωγὸς σωλήν του τροφοδοτεῖται ὑπὸ ἀντλίας ἐκ τοῦ σκάφους διὰ σπιγανῆς λήψεως εὑρισκομένης εἰς κατάλληλον μέρος, εἴτε, συνηθέστερον, αὐτόνομον σκάφανδρον, τουτέστι σκάφανδρον φέρον ἐν ταὐτῷ συσκευὴν ἀέρος. Εἰσέρχεται τότε ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ὑποβρυχίου εἰς τὸν θάλαμον δύτου, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν θυρὶς εἶναι κλειστή. Κλείεται τότε ἡ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκάφους θυρίς, οὖσα στεγανή, καὶ ὁ δύτης ἀνοίγει κρουνὸν πληρώσεως τοῦ θαλάμου δι' ὕδατος ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἐπειδὴ εἶναι πιθανώτατον ὁ ἐν τῷ θαλάμῳ ἀὴρ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκφύγῃ, λόγῳ τῆς μεγαλυτέρας ἐξωτερικῆς πιέσεως ὑπὸ τῆς θαλάσσης (εἰς 10,33 μ. βάθους ἰσορροπεῖται ἡ πίεσις τῆς ἀτμοσφαίρας), ὑπάρχει ἐξαεριστικὸς κρουνὸς εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ θαλάμου, ἐξαερίζων τοῦτον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκάφους. Ὁ χειρισμὸς οὗτος πληρώσεως τοῦ θαλάμου γίνεται βραδέως οὕτως, ὥστε ὁ δύτης νὰ ἐθισθῇ βαθμηδὸν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν. Ἅμα ὁ θάλαμος πληρωθῇ ὕδατος, ὅπερ ἐνδείκνυται διὰ μανομέτρων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σκάφους, ἀνοίγεται τότε ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν θυρὶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ συστήματος ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους· καὶ ὁ δύτης δύναται νὰ ἐξέλθῃ περιπατῶν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ὑποβρυχίου. Δύναται οὗτος νὰ κανονίσῃ τὴν πλευστότητά του ὥστε νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἐν ἀνάγκῃ. Ἡ ἐξωτερικὴ τότε θυρίς, ἂν πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἕτερος, κλείεται καὶ κενοῦται τὸ ἐν τῷ θαλάμῳ ὕδωρ πρὸς τὸ σκάφος, εἴτε διὰ πεπιεσμένου ἀέρος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἅμα γίνῃ τοῦτο, ὁ θάλαμος εἶναι ἕτοιμος νὰ δεχθῇ καὶ ἕτερον δύτην. Ἂν πρόκειται ὁ δύτης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ σκάφος, πληροῦται ὁ θάλαμος ὕδατος, εἰσέρχεται διὰ τῆς θυρίδος θαλάσσης ὁ δύτης, κλείεται ἡ θυρὶς αὕτη, ἐξαντλεῖται τὸ ὕδωρ καὶ ἀνοιγομένης τότε τῆς πρὸς τὸ σκάφος θυρίδος εἰσέρχεται ὁ δύτης ἐν τῷ ὑποβρυχίῳ. Ἡ μέθοδος αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διάσωσιν τοῦ πληρώματος, ἐὰν τὸ ὑποβρύχιον, μὴ δυνάμενον νὰ ἀναδυθῇ ἐκ τοῦ βυθοῦ, πρόκειται νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὑπὸ τοῦ πληρώματος. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τὰ ὄργανα χειρισμοῦ τοῦ θαλάμου θὰ χειρισθῶσιν ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐξ αὐτῶν τούτου τοῦ θαλάμου, μεγάλη δὲ φροντὶς θὰ καταβληθῇ ὅπως οἱ ἐξερχόμενοι μὴ ἀνέλθωσιν ἀποτόμως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, πρᾶγμα ὅπερ ἤθελε προξενήσει καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν θάνατον εἰς αὐτούς.

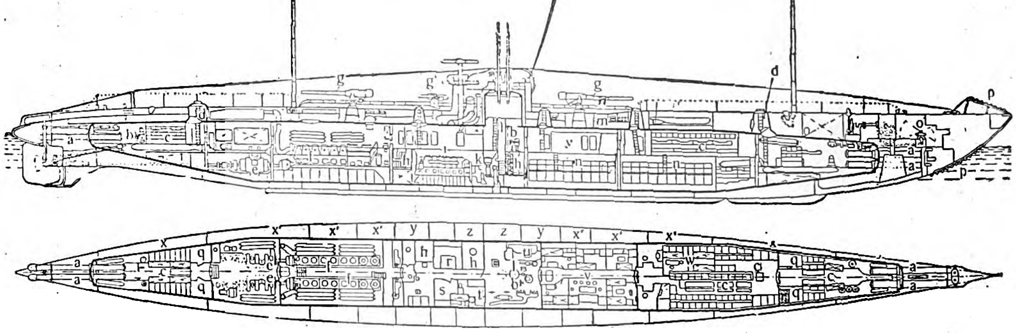

Γερμανικὰ ὑποβρύχια **Μ 139 — Μ 141.**

(Ναυπήγησις 1918, 2.500 τόννοι, 2 κινητῆρες, ἐν ὅλῳ 3,500 ἵππων, 6 τορπιλλοσωλῆνες τῶν 50 ἑκ., ταχύτης ἐπιφανείας 17,7 κόμβοι, πλήρωμα 46 ἄνδρες, 2 πυροβόλα τῶν 150 χμ. καὶ ἓν τῶν 88 χμ. Εἶναι τῆς σειρᾶς τῶν ὀνομασθέντων καταδρομικῶν ὑποβρυχίων. a=Τορπιλλοσωλῆνες. b=Οἰακοστρόφια. c=Διαμέρισμα πληρώματος d=Κάθοδοι e=Ἠλεκτροκινητῆρες. f=Πετρελαιοκινητῆρες. g=Πυροβόλα τῶν 150 χμ. g′=Πυροβόλον 88 χμ. h=Πυριταποθήκη. i=Ἀεροθλιπτική. k=Κύριαι ἀντλίαι l=Φρεάτιον ἀναχορηγίας πυρομαχικῶν. n=Συσσωρευταί. o=Πηδάλια βάθους. p Μόνιμοι πρίονες ἀποκοπῆς ἀνθυποβρυχίων δικτύων. q=Τροφαποθήκη. t=Δωμάτιον ναυσιπλοΐας καὶ ναυτικῶν χαρτῶν. u Δωμάτιον κυβερνήτου. v=Διαμέρισμα ἀξιωματικῶν w=Διαμέρισμα μηχανικῶν. x=Ἀκραῖα θαλασσέρματα. x′=Κύρια θαλασσέρματα. y=Κεντρικὰ θαλασσέρματα. z=Θαλασσέρ. ζυγοσταθμίσεως.)

Digitized by Google

Καίτοι θεωρητικῶς τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἁπλούστατον, ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐφαρμογῇ δὲν ἔχει κατασκευασθῆ εἰσέτι αὐτόνομον σκάφανδρον διὰ τὸν προορισμὸν τοῦτον, ἐκπληροῦν ἅπαντας τοὺς ἐπιθυμητοὺς ὅρους. Ἀφ' ἑτέρου δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι, πρὸς σωτηρίαν διὰ τοῦ θαλάμου δύτου, ἐξυπακούεται ὅτι θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸ συνεχόμενον πρὸς τοῦτον διαμέρισμα τοῦ σκάφους, τουτέστι δὲν θὰ ἔχῃ κατακλυσθῆ αὐτὸ ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἐκ συγκρούσεως ἢ ἄλλου δυστυχήματος.

Τηλεφωνικὸς σημαντήρ. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σκάφους εἶναι προσηρμοσμένος σημαντὴρ πλευστότητος ἐπαρκοῦς, ὥστε νὰ δύναται νὰ φέρῃ βάρος σύρματος τηλεφωνικοῦ περὶ τὰ 100 μέτρα. Οὗτος διὰ καταλλήλου διατάξεως δύναται νὰ ἀποκολληθῇ χειριζομένου μοχλοῦ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐκτυλισσομένου τοῦ τηλεφωνικοῦ σύρματος. Διὰ τούτου, συλλαμβανομένου ὑπὸ πλοίου ἐπιφανείας, δύναται συνδεομένου κοινοῦ τηλεφώνου νὰ ἀποκατασταθῇ τηλεφωνικὴ συγκοινωνία μετὰ τοῦ ὑποβρυχίου, εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ βυθοῦ. Τὸ τοιοῦτον χρησιμοποιεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς κατὰ τὰ δυστυχήματα μόνον.

Μόλυβδοι ἀσφαλείας. Εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ σκάφους καὶ ἐξωτερικῶς εἶναι ἐστερεωμένον ἕρμα ἐκ μολύβδου βάρους μέχρι 4 τόννων, τὸ ὁποῖον δύναται διὰ μοχλοῦ ἐνεργοῦντος ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους νὰ ἀφεθῇ εἰς τὸν βυθόν. Ὁ προορισμός του καταδηλοῦται ἐκ τοῦ ὀνόματός του καὶ δύναται νὰ ἰσοφαρίσῃ διαρροὴν ἀντίστοιχον, εἴτε νὰ αὐξήσῃ ἀφιέμενον τὴν πλευστότητα τοῦ ὑποβρυχίου, ἂν τοῦτο ἐκ σφαλεροῦ χειρισμοῦ προσαράξῃ ἐπὶ βυθοῦ τόσον ἰσχυρῶς, ὥστε τὰ θαλασσέρματα κενούμενα καὶ ἡ μηχανὴ κινουμένη νὰ μὴ δύνανται νὰ τὸ ἀποκολλήσωσι.

Κώδωνες σημάνσεως. Ἐξωτερικῶς τῶν ὑποβρυχίων ὑπάρχουσι κοινοὶ κώδωνες τείνοντες νὰ καταργηθῶσι, χρησιμοποιουμένων ἤδη ἄλλων μέσων (βλ. *ὑποβρύχιος ἀκουστική*), οἵτινες διὰ κρούσεως δι' ἠλεκτρικοῦ πλήκτρου ἀποδίδουσι τὰ σημεῖα Μόρς, δυνάμενα νὰ γίνωσιν ἀντιληπτὰ διὰ τῆς διαδόσεώς των μέσῳ τῶν ὑδατίνων στρωμάτων ὑπὸ καταλλήλου πρὸς τοῦτο συσκευῆς.

Μέσα διασώσεως καὶ ἀσφαλείας. Ἀφ' ἧς τὰ ὑποβρύχια ἤρξαντο τελειοποιούμενα, ἡ φροντὶς πρὸ ἐξεύρεσιν μέσων διασώσεως ἤρξατο ἐλαττουμένη προκριθείσης τῆς πρακτικωτέρας ἰδέας τῆς ἐπαυξήσεως τῶν μέσων ἀσφαλείας. Πρὸς τοῦτο, πλὴν τοῦ ὅτι διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν καταδυομένων αἱ πιθανότητες δυστυχήματος, προερχομένου οὐχὶ ἐκ πολεμικοῦ αἰτίου, ἠλαττώθησαν σχεδὸν εἰς τὸ μηδέν, ἡ διάτμησις τοῦ ἐσωτερικοῦ σκάφους εἰς πλῆθος στεγανῶν διαφραγμάτων ἐπιτρέπει, ἐν περιπτώσει διαρροῆς ἐντὸς τούτων, τὴν διάσωσιν τοῦ σκάφους δι' ἀπομονώσεως τοῦ κατακλυσθέντος διαμερίσματος. Σήμερον πλέον οἱ κίνδυνοι καταποντισμοῦ ἐμηδενίσθησαν καὶ ἀπομένουσιν ὡς αἴτια εἴτε σύγκρουσις πρὸς σκάφος ἐπιφανείας μὴ ὀφθὲν ἐγκαίρως, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι μηχανήματα ἀκουστικά, ἀντιλαμβανόμενα τὸν θόρυβον τῶν προσεγγιζουσῶν ἑλίκων, εἴτε ἐξ ἀπιθάνως χονδροειδοῦς σφαλεροῦ χειρισμοῦ κατὰ τὴν κατάδυσιν, τουτέστιν ἐξαιρετικῶς μεγάλης γωνίας πηδαλίου βάθους καὶ συγχρόνου μὴ λειτουργίας ἐκδιώξεως ὕδατος ἐκ τῶν θαλασσερμάτων ἀφ' ἧς τοῦτο ἔγινεν ἀντιληπτόν, εἴτε ἐκ παραλείψεως κλεισμοῦ καθόδου τινὸς καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἀσυγκρατήτου εἰσόδου ὕδατος κατὰ τὴν κατάδυσιν ἐντὸς τοῦ σκάφους. Καὶ ἐναντίον ὅμως τῶν κινδύνων τούτων, τῶν ἐξ ἀμελείας προερχομένων, ἔχουσι ληφθῆ μέτρα δι' ἐνδεικτικῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων προκαλούντων τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἀμελειῶν αὐτῶν. Ἀπαιτεῖται ὅθεν συρροὴ τυχαίων περιστατικῶν ὀφειλομένων εἰς ἀμέλειαν ἢ κακὴν ὀργάνωσιν ἵνα ὑποβρύχιόν τι βυθισθῇ. Πιθανώτερος κίνδυνος ἀπομένει ὁ ἐξ ἐσωτερικῆς τινος ἐκρήξεως εἴτε ἐκ τῶν συσσωρευτῶν, ὡς ἐλέχθη ἐν τῇ οἰκείᾳ παραγράφῳ, εἴτε ἐξ ἄλλης αἰτίας (ἀεριοφυλάκια, γομώσεις τορπιλλῶν). Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ καταστροφὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ εἶναι συνολική. Ἂν ὅμως ὑποβρύχιόν τι καταδυθὲν δὲν δύναται νὰ ἀναδυθῇ ἐκ περιωρισμένης ἐκτάσεως αἰτίου τινὸς ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ἐργασίαι πρὸς διάσωσίν του θὰ γίνουν μόνον ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει βυθισθῆ εἰς βάθος ὑπερβαῖνον τὰ 80 μέτρα περίπου. Εἰς ἀνώτερον βάθος, λόγῳ τῆς ἐκ τῆς θαλάσσης πιέσεως, τὸ ὑποβρύχιον, οὗτινος ἡ ἀντοχὴ ὑπολογίζεται συνήθως διὰ 80 μ., θὰ συνθλιβῇ, ὁπότε καὶ περιττὴ θὰ εἶναι πᾶσα ἐργασία πρὸς διάσωσίν του. Πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνελκύσεως τῶν ὑποβρυχίων διάφορα μέσα ἑκάστοτε ἐχρησιμοποιήθησαν, ὧν ἐπικρατέστερον ἦτο ἡ ὕπαρξις εἰδικῶν πλοίων ἐφωδιασμένων δι' ἰσχυροτάτων γερανῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἀνειλκύετο τὸ ὑποβρύχιον προσδενόμενον δι' ἁλύσεων. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι πρὸς τοῦτο θὰ ἔδει τὸ ὑποβρύχιον νὰ ἔχῃ βυθισθῆ εἰς βάθος ἐπιτρέπον τὴν ἐργασίαν τῶν δυτῶν. Πάντως ὑπάρχουσι πάμπολλα παραδείγματα ἀνελκύσεως βυθισθέντων ὑποβρυχίων, εἰς τινα τῶν ὁποίων διεσώθη καὶ τὸ πλήρωμα ἔστιν ὅτε καὶ συνολικῶς.

Ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ὑποβρυχίου. Ὡς σχῆμα τοῦ ὑποβρυχίου ἐξωτερικῶς ἐπεζητήθη πάντοτε τὸ προσφέρον τὴν ὀλιγωτέραν ἀντίστασιν κατὰ τὴν ὑποβρύχιον πρόωσιν, τουτέστι τὸ ἰχθυοειδὲς καὶ τὸ μὴ παρουσιάζον ἀποτόμους γωνίας κατασκευῶν ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ σκάφους. Διὰ τοῦτο ὁσάκις ὑφίσταται ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσιν ἐξαρτήματα ἔξω τοῦ ἐσωτερικοῦ σκάφους, ταῦτα περιβάλλονται δι' ἐλαφροῦ ἐλάσματος ἐπιμήκους σχήματος καὶ ὁμοίου πρὸς τὴν γενικὴν μορφὴν τοῦ σκάφους. Γενικῶς καταβάλλεται πᾶσα φροντὶς ὅπως τὸ συνολικὸν ἐξωτερικὸν σχῆμα τῶν τοιούτων σκαφῶν προσομοιάζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον πρὸς τὸ ἰδανικὸν σχῆμα ἐλαχίστης ἀντιστάσεως ὅπερ, ἐν συντομίᾳ, εἶναι τὸ σχῆμα πούρου ἐκλεπτυσμένου πρὸς τὸ πρυμναῖον μέρος.

Στοιχειώδης περιγραφὴ χειρισμοῦ καταδύσεως-ἀναδύσεως. Ὅταν τὸ ὑποβρύχιον πλέῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἡ διαγωγή του εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς οἱονδήποτε ἄλλο πλοῖον ἐπιφανείας. Ἅμα ὡς δοθῇ ἡ διαταγὴ τῆς καταδύσεως κλείονται ἅπασαι αἱ κάθοδοι, τελευταία δ' ἡ τοῦ πυργίσκου ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ κυβερνήτου, ἵνα ὑπάρξῃ μέχρι τελευταίας στιγμῆς ὁ ἔλεγχος ὅτι ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ἔχουσι κλεισθῆ. Συγχρόνως ἀποσυναρμόζονται οἱ πετρελαιοκινητῆρες τιθεμένων εἰς κίνησιν τῶν ἠλεκτροκινητήρων. Τὸ ὑποβρύχιον τότε εἶναι ἕτοιμον πρὸς κατάδυσιν. Ἀνοίγονται τότε αἱ λήψεις ὕδατος τῶν θαλασσερμάτων καὶ συγχρόνως τὰ ἐξαεριστικὰ τούτων. Εἰς τὰ νεώτερα ὑποβρύχια ὁ χειρισμὸς οὗτος δι' ἠλεκτρικῆς διατάξεως, εἴτε ὑδραυλικῆς, γίνεται ὁμαδικῶς δι' ὅλα τὰ θαλασσέρματα. Ἅμα ὡς ταῦτα πληρωθῶσι, τὸ σκάφος διὰ καταλλήλου γωνίας τῶν ὁριζοντίων του πηδαλίων ἀρχίζει νὰ βυθίζεται, λαμβανομένης φροντίδος ὅπως ἡ γωνία, ἣν λαμβάνει πρὸς τὸν βυθόν, μὴ εἶναι μεγάλη· πρὸς τοῦτο αὕτη ἀντισταθμίζεται ὑπὸ τῶν πρυμναίων ὁριζοντίων πηδαλίων. Ἅμα ὡς τὸ σκάφος καλυφθῇ ὁλόκληρον ὑπὸ τοῦ ὕδατος, δίδονται εἰς τοῦτο μερικαὶ ἀπότομοι μικραὶ κλίσεις κατὰ τὸν διαμήκη ἄξονα οὕτως, ὥστε ἂν ἔχῃ ἀπομείνει φυσαλίς τις ἀέρος εἰς τὰ θαλασσέρματα νὰ ἐκφύγῃ. Ὅταν δ' ἀπιστωθῇ ἡ τελεία πλήρωσις τῶν θαλασσερμάτων κλείονται τότε τὰ ἐξαεριστικά. Αἱ λήψεις παραμένουσιν ἀνοικταὶ οὕτως, ὥστε τὸ πλοῖον νὰ εἶναι διαρκῶς ἕτοιμον πρὸς ἀνάδυσιν. Ἅμα ἡ κατάδυσις περατωθῇ ἐκτελεῖται ἡ ζύγισις τοῦ σκάφους διὰ τῶν ὑδροδοχῶν πρὸς πλήρη ὁριζοντίωσίν του κατὰ τὸν διαμήκη καὶ τὸν ἐγκάρσιον ἄξονα. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸ τοῦ ἀπόπλου ἔχει ὑπολογισθῆ τὸ ἀναγκαιοῦν ποσὸν ὕδατος εἰς ἑκάστην ὑδροδόκην πρὸς τελείαν ζύγισιν. Τὸ σκάφος πλέον εὑρίσκεται ἐν τελείᾳ καταδύσει.

Πρὸς ἀνάδυσιν ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνηται μεγαλυτέρα κλίσις ἀπὸ τῆς πρὸς κατάδυσιν· τίθενται ὅθεν τὰ ὁριζόντια πηδάλια ἐπαρκῶς πρὸς τὰ ἄνω καὶ συγχρόνως εἰς ἐνέργειαν ἡ κεντρόφυξ ἀντλία πρὸς ἐξάντλησιν τῶν θαλασσερμάτων. Ἐν περιπτώσει ἀνάγκης ταχείας ἀναδύσεως, ἡ ἐξάντλησις τοῦ ὕδατος γίνεται δι' ἐκδιώξεως διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τὸ ὑποβρύχιον οὕτως ἀναδύεται ταχύτατα, ὅταν δ' ἐξέλθῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, τὰ θαλασσέρματα ἔχουσιν εἰσέτι ἀρκοῦσαν ποσότητα ὕδατος, ἥτις βαθμηδὸν ἐξαντλεῖται διὰ τῆς πρὸς τοῦτο ἀντλίας. Τόσον ἡ κατάδυσις ὅσον καὶ ἡ ἀνάδυσις κανονικῶς εἰς τὰ νεώτερα ὑποβρύχια γίνεται εἰς διάστημα περὶ τὸ 1΄.

Κατὰ τὴν κατάδυσιν εἶναι δυνατόν, ἐξ οἱουδήποτε αἰτίου, τὸ ὑποβρύχιον νὰ λάβῃ μεγαλυτέραν τῆς κανονικῆς κλίσιν πρὸς τὸν βυθόν. Ἐπειδὴ δ' ἀφ' ἑτέρου ἡ μηχανὴ κινουμένη φέρει τὸ σκάφος πρὸς τὸ βάθος, δύναται νὰ προκύψῃ κίνδυνος ταχείας καθόδου πρὸς βάθη ἐπικίνδυνα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, κλειομένων τῶν ἐξαεριστικῶν τῶν πρωραίων θαλασσερμάτων, παύει ἡ ἐκεῖ εἰσροὴ ὕδατος καὶ συνεπῶς, πληρουμένων τῶν πρυμναίων μόνον, τὸ σκάφος ἐπανέρχεται εἰς τὴν ὁριζοντιότητα. Ἂν καὶ τοῦτο καταδειχθῇ ἀνεπαρκές, γίνεται ἐκδίωξις εἰς τὰ πρωραῖα θαλασσέρματα.

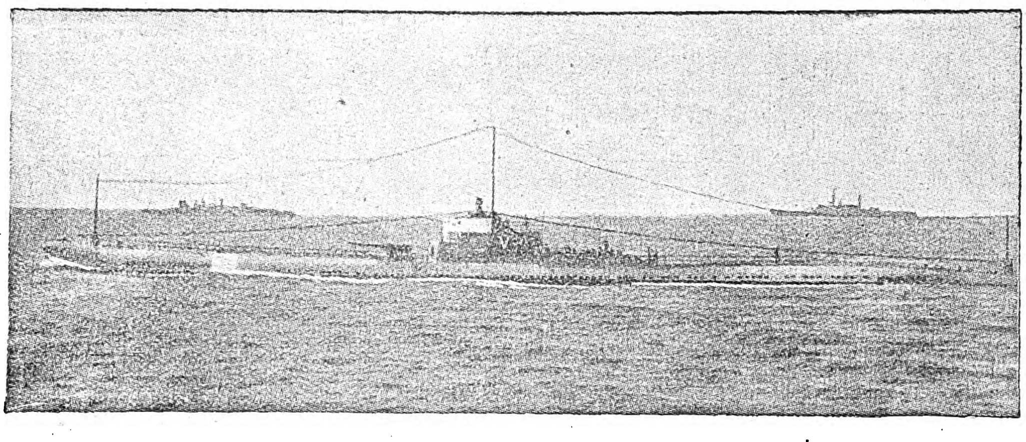

Ἀμερικανικὸν ὑποβρύχιον V 2 (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Β. Ἀμερικῆς).
(Ναυπήγησις 1924, 2.250 τόννοι, 2 κινητῆρες συνολικῶς, 1.500 ἵπποι, 6 τορπιλλοσωλῆνες, ταχύτης ἐπιφανείας 21,5 κόμβοι, πλήρωμα 85 ἄνδρες, ἓν πυροβόλον τῶν 127 χμ.)

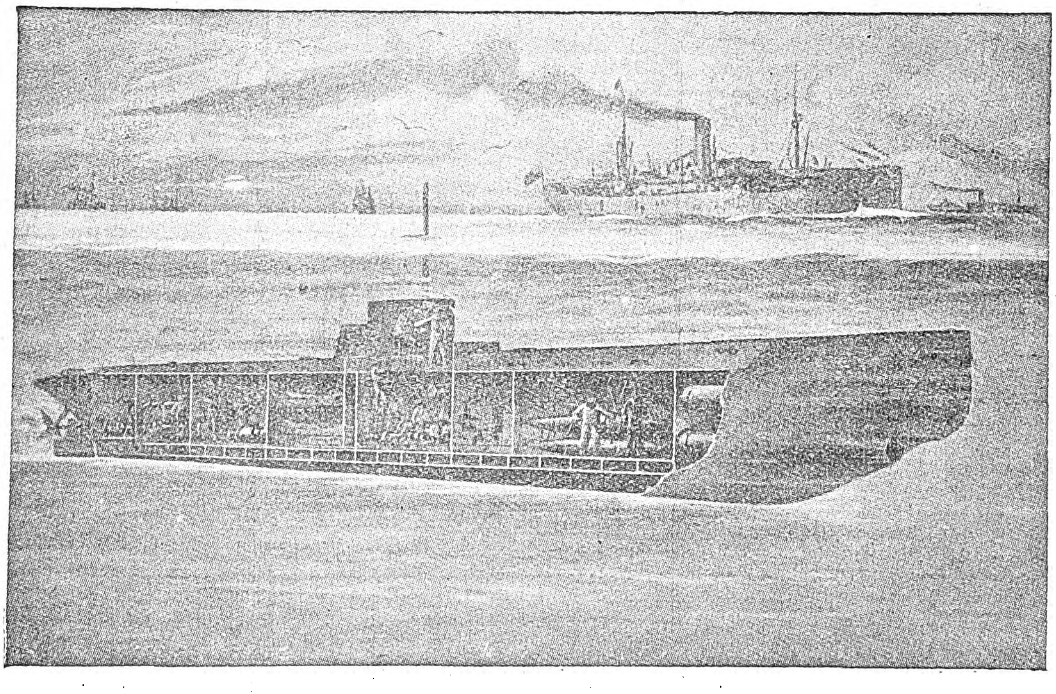

Σχεδίασμα γερμανικοῦ ὑποβρυχίου ἐπιχειροῦντος τορπιλλικὴν ἐπίθεσιν κατὰ φορτηγοῦ συνοδευομένου ὑπὸ τῶν διακρινομένων εἰς τὸ βάθος πολεμικῶν πλοίων.

Digitized by Google

Ὁπλισμός. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὑποβρυχίου μέχρι καὶ σήμερον ἔτι κύριον ὅπλον του ὑπῆρξεν ἡ τορπίλλη. Καὶ κατὰ τὰ πρῶτα μὲν ἔτη τῆς νεωτέρας προόδου του αἱ ἐπ' αὐτοῦ τορπίλλαι ἐβάλλοντο αἱ πλείονες διὰ σκελετῶν, μία δὲ ἢ δύο μόνον διὰ μονίμων τορπιλλοβλητικῶν σωλήνων· τελευταίως ὅμως τὸ πλεῖστον, ἂν μὴ ὅλαι αἱ τορπίλλαι, βάλλονται ἀπὸ σωλήνων μονίμων.

Οἱ σκελετοί, τοποθετούμενοι ἐντὸς ἐγκαθίσεων εὑρισκομένων ἐπὶ τοῦ σκάφους, ἐχειρίζοντο ἔσωθεν. Εἶχον τὸ πλεονέκτημα ἀνυψούμενοι δι' εἰδικοῦ ἐμβόλου νὰ δύνανται νὰ περιστραφῶσι περὶ τὸν κατακόρυφον ἄξονά των, καὶ συνεπῶς εἶχον ὁριζόντιον πεδίον περισσότερον ἐκτεταμένον. Τὸ μέγα των μειονέκτημα ἦτο εἰς μὲν τὰ παλαιότερα ὑποβρύχια ὅτι, μὴ διατιθεμένου ἐπαρκοῦς βάρους πρὸς κατασκευὴν στεγανοῦ τορπιλλοβλητικοῦ σωλῆνος ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ ἡ τορπίλλη ἐτίθετο ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ καὶ τοιουτοτρόπως κατὰ τὰς καταδύσεις εὑρίσκετο διαρκῶς ἐν τῷ ὕδατι, πρᾶγμα ὅπερ ἐπέφερε φθορὰν τοῦ μηχανισμοῦ της καὶ βλάβην τῆς ρυθμίσεώς της ἐὰν ἐπὶ μακρὸν δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο. Ἡ σκόπευσις τῶν σκελετῶν καὶ ἡ ἄφεσις τῶν τορπιλλῶν ἐγίνετο διὰ μηχανισμῶν ἔσω τοῦ ὑποβρυχίου.

Τελευταίως οἱ σκελετοὶ ἐγκαταλείπονται, ἀπέμειναν δὲ μόνον οἱ μόνιμοι τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες, τοποθετημένοι ἅπαντες κατὰ τὸ διάμηκες, τοῦ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ εὑρισκομένου πρὸς πρῶραν. Συνηθεστάτη διάταξις ἐπὶ μεγάλου ὑποβρυχίου εἶναι 6 σωλῆνες πρὸς πρῶραν καὶ δύο πρὸς πρύμναν. Οἱ σωλῆνες παρουσιάζουσι μὲν τὸ μειονέκτημα τοῦ μεγαλυτέρου χώρου, ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα νὰ εὑρίσκεται διαρκῶς ἡ τορπίλλη ἐν στεγανῷ σωλῆνι ὑπὸ ἀρίστας συνθήκας συντηρήσεως καὶ νὰ δύναται νὰ ἐπιθεωρῆται τοῦ ὑποβρυχίου εὑρισκομένου ἐν καταδύσει, θεωρεῖται ἰσοφαρίζον τὸ μειονέκτημα τοῦ χώρου. Πρὸς ἐκσφενδόνησιν τῆς τορπίλλης ἀνοίγεται δι' ἐσωτερικοῦ μηχανισμοῦ τὸ ἐξωτερικὸν πῶμα τοῦ σωλῆνος, ἡ τορπίλλη δὲ ἐκσφενδονίζεται διὰ πεπιεσμένου ἀέρος μέχρις ὅτου ἡ μηχανή της τεθῇ εἰς κίνησιν διὰ διατάξεως ὁμοίας πρὸς τὰς ἐντὸς σωλήνων πλοίων ἐπιφανείας ἐκσφενδονιζομένων τορπιλλῶν. Σὺν τῇ ἐκσφενδονίσει οἱ σωλῆνες πληροῦνται ὕδατος, καταλαμβάνοντος τὸν ὑπὸ τῆς τορπίλλης ἐγκαταλειφθέντα κενὸν χῶρον. Ἡ τοιαύτη μεταβολὴ βάρους, καὶ δὴ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ σκάφους, ἐπιφέρει μεταβολὴν τῆς ζυγίσεως, ἥτις διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τῶν πηδαλίων βάθους κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν τῶν ὑδροδοκῶν ἀντισταθμίζεται. Ἕτερον μειονέκτημα τῆς ἀπὸ μονίμων σωλήνων ἐκσφενδονήσεως εἶναι τὸ ὅτι ὁ διὰ τὴν ἐκσφενδόνησιν ἀὴρ ἀνέρχεται μετὰ τὴν ἐκσφενδόνησιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, δημιουργῶν μεγάλην πομφόλυγα, ἥτις καθιστᾷ ἐμφανῆ τὴν θέσιν τοῦ ὑποβρυχίου. Πρὸς θεραπείαν τοῦ ἀτόπου τούτου ἔγιναν διάφοροι μελέται, φαίνεται δὲ ὅτι κράτη τινὰ ἔχουσι λύσει τὸ ζήτημα τῆς ἐγκαίρου παροχετεύσεως τοῦ ἀέρος τούτου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκάφους ἢ ἀεριοφυλάκια, ἵνα μὴ μετὰ τὴν ἐκσφενδόνησιν ἀνέρχεται μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Εἰς τοὺς μονίμους τούτους σωλῆνας ὑπάρχουσι διάφοροι ἀσφαλιστικαὶ διατάξεις μὴ ἐπιτρέπουσαι τὴν ἐν αὐτοῖς κίνησιν τῆς τορπίλλης εἴτε τὴν παροχέτευσιν ἀέρος πρὸς ἐκσφενδόνησιν πρὸ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἐξωτερικοῦ πώματος, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς προσκρούσεως τῆς τορπίλλης ἐπὶ τοῦ πώματος ὄντος κλειστοῦ καὶ συνεπῶς πιθανῆς προκλήσεως ἐκ τούτου ἐκρήξεώς της.

Πυροβολικόν. Λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ὅπλου, εἶναι κατάδηλον ὅτι τὸ ὑποβρύχιον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ μέγαν ἀριθμὸν τορπιλλῶν ἐν αὐτῷ. Ἐξαιρέσει τῶν ἐντὸς τῶν σωλήνων τορπιλλῶν, ζήτημα εἶναι ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐναποθηκευθῶσι ἐπὶ τοῦ ὑποβρυχίου τορπίλλαι ἡμίσεις τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐντὸς τῶν σωλήνων. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὑποβρυχίου κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον διὰ καταδρομὰς κατὰ τοῦ ἐμπορίου, κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποίησιν τοῦ πυροβόλου. Τῷ ὄντι, πλὴν τοῦ ὅτι ἡ τορπίλλη εἶναι μηχάνημα ἐξαιρετικῶς δαπανηρόν, τὸ βάρος της ἰσοφαρίζει βάρος βλημάτων πυροβόλου μέσου διαμετρήματος ἱκανῶν νὰ βυθίσωσι πολλαπλάσιον ἀριθμὸν ἀπροασπίστων πλοίων, δεδομένου ὅτι μία τορπίλλη ἓν μόνον πλοῖον δύναται νὰ βυθίσῃ. Ἀρχικῶς ἐτοποθετοῦντο πυροβόλα ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ σκάφους μικροῦ διαμετρήματος, φθάσαντα ὅμως βαθμηδὸν τὸ διαμέτρημα τῶν 152 χμ. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε μελετηθῆ εἰδικὸς τύπος πυροβόλου διὰ τὰ ὑποβρύχια, κατ' ἀρχὰς ταῦτα ἐστερεοῦντο ἐπὶ δαπέδου, ὅπερ διὰ ὑδραυλικῆς δυνάμεως κατήρχετο ἐντὸς εἰδικοῦ διαμερίσματος ἐντὸς τοῦ ὑποβρυχίου, οὕτως ὥστε τὸ πυροβόλον νὰ μὴ βρέχεται. Ἡ ἰδέα αὕτη ὅμως ταχύτατα ἐγκατελείφθη λόγῳ τοῦ ἀναγκαιοῦντος στεγανοῦ χώρου τοῦ ἐπιφέροντος ἄσκοπον αὔξησιν τοῦ ἐκτοπίσματος τοῦ σκάφους. Ἤδη ἐπὶ ὅλων τῶν ὑποβρυχίων τοποθετοῦνται πυροβόλα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ παραμένωσιν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἄνευ φθορᾶς τοῦ μηχανισμοῦ των, καταστάντος ἀνθεκτικωτέρου εἰς τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης προσβολήν, πρᾶγμα ὅπερ ἐπετεύχθη διὰ μικροῦ περιορισμοῦ τῶν βλητικῶν ἰδιοτήτων τῶν πυροβόλων, δεδομένου ὅτι τὸ πυροβόλον τῶν ὑποβρυχίων οὐδέποτε θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἀποστάσεις ἐξ ἴσου μεγάλας πρὸς τὰς χρησιμοποιουμένας ὑπὸ τῶν πλοίων ἐπιφανείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ τότε κατὰ πλοίων μὴ βαλλόντων καὶ αὐτοῦ, καθόσον οἱαδήποτε βολὴ πυροβόλου ἐπιτυγχάνουσα ὑποβρύχιον δύναται νὰ τὸ καταστήσῃ ἀνίκανον πρὸς κατάδυσιν, ἀποστεροῦσα τοιουτοτρόπως τοῦτο τοῦ κυριωτέρου ὅπλου του, τοῦ τῆς ἀφανείας. Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον κατεσκευάσθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν βομβαρδισμοῦ τῶν ἐγγὺς τῶν βελγικῶν παραλίων γερμανικῶν γραμμῶν ὑποβρύχιο μονίτορες φέροντες πυροβόλον τῶν 305 χλμ., ὅπερ ἦτο ἐστερεωμένον κατὰ τὸ διάμηκες, τῆς κατὰ διεύθυνσιν σκοπεύσεώς των γινομένης διὰ στροφῆς τοῦ πλοίου. Ὁ τύπος οὗτος τῶν πλοίων δὲν ἐπεβλήθη, ἐναυπηγήθησαν δὲ μόνον ἐλάχιστα διὰ τὸν ἀνωτέρω εἰδικὸν σκοπόν. Παρεῖχον τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ ὅτι παρουσίαζον ἐλάχιστον στόχον εἰς τὴν βολὴν τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων. Τὸ πυροβόλον τοῦτο εὑρίσκετο ἐντὸς ἐλαφρῶς θωρακισμένου καὶ στεγανοῦ πύργου, παρουσιάζοντος πλείστας ὁμοιότητας πρὸς τοὺς πύργους τῶν θωρηκτῶν. Ὑπὸ ἔποψιν βεληνεκοῦς μόνον τὸ πυροβόλον τοῦτο ὑστέρει τῶν ὁμοίου διαμετρήματος πυροβόλων τῶν πλοίων ἐπιφανείας, ὂν βραχύτερον καὶ μικροτέρας γομώσεως.

Νάρκαι. Ἡ ἰδέα χρησιμοποιήσεως τῶν ὑποβρυχίων καὶ ναρκοθετίδων εἶναι ἀρκετὰ παλαιά, προελθοῦσα ἐκ τοῦ μεγίστου προσόντος τοῦ ὑποβρυχίου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, τουτέστι τοῦ ἀοράτου. Ἐν τούτοις μόνον περὶ τὸ 1912 ἡ Ρωσία πρώτη ἐναυπήγησε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ὑποβρύχιον «Krob». Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου τοῦ 1914 ἡ Γερμανία, μὴ δυναμένη νὰ χρησιμοποιήσῃ, λόγῳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ναρκοθέτιδας ἐπιφανείας, κατέφυγεν εἰς τὰς ὑποβρυχίους τοιαύτας. Ἐναυπηγήθησαν δύο τύποι: ὁ πρῶτος, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1914 περιέλαβε τὰ ὑποβρύχια «UC 1»—«UC 15». Τὰ πλοῖα ταῦτα ἦσαν λίαν μικροῦ ἐκτοπίσματος, 177 τόννων ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ 192 ἐν καταδύσει. Εἶχον μίαν μόνον ἕλικα καὶ ἡ ταχύτης των ἦτο 6 ½ μίλια ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ 5 ἐν καταδύσει. Δὲν ἔφερον τορπίλλας, ἀλλὰ μόνον ἓν μικρὸν πυροβόλον τῶν 50 χλστ. Ἔφερον ὅμως 12 νάρκας τοποθετημένας ἀνὰ δύο (ἡ μία ὕπερθεν τῆς ἄλλης) ἐντὸς 6 φρεατίων, κειμένων εἰς τὸ πρωραῖον μέρος τοῦ σκάφους καὶ ἐχόντων κλίσιν 24° πρὸς πρύμναν, ἥτις ἐκ πειραμάτων εἶχεν ἀποδειχθῆ ἡ κατάλληλος πρὸς εὐχερῆ πόντισιν τῶν ναρκῶν. Αἱ νάρκαι συνεκρατοῦντο εἰς τὰς θέσεις των ὑπὸ μοχλῶν χειριζομένων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους. Ἀφιέμεναι ἐλεύθεραι διωλίσθαινον εἰς τὴν θάλασσαν λόγῳ τοῦ βάρους των, δεδομένου ὅτι συνείχοντο πρὸς τὸ ἀγκύριόν των. Ἔφθανον μέχρι τοῦ βυθοῦ, ὑπῆρχε δ' εἰς αὐτὰς μηχανισμὸς ἐπιβραδύνσεως ἀποχωρισμοῦ των ἀπὸ τοῦ ἀγκυρίου, ἐξασφαλίζων τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὑποβρυχίου ἐκ τῶν πεδίων ναρκῶν, ἃς εἶχε ποντίσει. Ὁ χειρισμὸς τῆς ποντίσεως ἐγίνετο τοῦ ὑποβρυχίου ὄντος ἐν καταδύσει, τὸ βάρος δ' ἑκάστης ποντιζομένης νάρκης ἀντεσταθμίζετο ἀμέσως δι' εἰσαγωγῆς ἀντιστοίχου βάρους ὕδατος εἰς εἰδικὰς ὑδροδόκας. Ἡ ἀκτὶς ἐνέργειας τῶν πλοίων αὐτῶν ἦτο ἀρκετὰ περιωρισμένη.

Ἀπὸ τοῦ 1915 ἡ Γερμανία ἐναυπήγησε τελειοτέρους τύπους. Οὕτως ἐναυπηγήθησαν αἱ ναρκοθέτιδες «UC 16»—«UC 45» καὶ «UC 46» «UCI 14» μεγαλυτέρας ἀκτῖνος ἐνεργείας. Τὰ ὑποβρύχια ταῦτα ἦσαν 417 τόννων τὰ πρῶτα καὶ 480 τὰ ἑπόμενα ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ 509 καὶ 583 ἐν καταδύσει· ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας των ἦτο περίπου 8000 μιλίων καὶ ἔφερον 14—18 νάρκας· πρὸς τούτοις, πλὴν τοῦ πυροβόλου 88—105 χλμ., ὅπερ ἔφερον, εἶχον καὶ τρεῖς τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνας. Ἡ ἐξ αὐτῶν πόντισις ναρκῶν ἐγίνετο ὡς καὶ εἰς τὰ πρῶτα διὰ φρεατίων. Πλὴν ὅμως τούτων ἐναυπηγήθη καὶ ἕτερος τύπος ναρκοθετίδων ἐν Γερμανίᾳ «U 71»—«U80» καὶ «U117»—«U126» εἴκοσι ἐν ὅλῳ πλοίων εἰς τὰ ὁποῖα ἡ πόντισις ἐγίνετο εἰσαγομένων ἐντὸς δύο σωλήνων κατὰ τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου καὶ περατουμένων πρύμνηθεν τῶν ἑλίκων καὶ πηδαλίου, ἀνὰ τριῶν ναρκῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους. Ἠνοίγετο τότε τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν πῶμα τοῦ σωλῆνος, κλειομένου τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐπληροῦτο ὁ σωλὴν ὕδατος καὶ τῇ βοηθείᾳ ἀλυσοειδοῦς τροχιᾶς κινουμένης ἐσωτερικῶς δι' ἠλεκτρισμοῦ ἐξεβάλλοντο αἱ νάρκαι τοῦ σκάφους βυθιζόμεναι ὡς ἐκ τοῦ ἀγκυρίου των μέχρι τοῦ βυθοῦ, μέχρις ὅτου τὸ ὑποβρύχιον ἀπομακρυνθῇ. Ἐν Γαλλίᾳ ἠκολούθησαν ἄλλο σύστημα, τουτέστιν ἢ τὸ τῆς τοποθετήσεως τῶν ναρκῶν εἰς συμμετρικὰ πλευρικὰ φρεάτια ἢ τὸ τῆς τοποθετήσεως ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ ποντίσεώς των ἐν καταδύσει διὰ ἀλυσοειδοῦς τροχιᾶς.

Ἀσύρματος τηλέγραφος· βλ. λ. *ὑποβρύχιος* ραδιοτηλεγραφία.

Ἐκτόπισμα ὑποβρυχίων. Τὸ ἐκτόπισμα τῶν ὑποβρυχίων βαίνει ὁσημέραι αὐξανόμενον. Ἤδη κράτη τινὰ ἔχουσιν ὑποβρύχια μέχρι 4.500 τόννων ἐν καταδύσει· ταῦτα ἀποτελοῦσι κυριολεκτικῶς καταδυόμενα καταδρομικά, καθ' ὃ φέροντα καὶ ἰσχυ… ὁπλισμὸν πυροβόλων. Ἐκεῖνο ὅπερ δὲν προο… ἀναλόγως εἶναι ἡ ἐν καταδύσει ταχύτης καὶ ἀκτ… ἐνεργείας, περιοριζομένη ἀναγκαστικῶς λόγῳ τ… χρησιμοποιήσεως συσσωρευτῶν διὰ τὸν ἐν καταδύσει πλοῦν.

Σπογγαλιευτικὰ ὑποβρύχια. Ἐκτὸς ὑποβρυχ… τινῶν προερχομένων ἐκ πολεμικῶν καὶ χρησιμο… ποιηθέντων δι' ἐπιστημονικοὺς σκοπούς, οἷον τ… τοῦ Wilkins πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ βορείου πόλ… ἀποτυχοῦσαν, ἡ μόνη εἰρηνικὴ χρησιμοποίησ… ὑπῆρξεν ἡ πρὸς σπογγαλιείαν. Τὰ ὑποβρύχια ταῦτ… ὅλως στοιχειώδη, ἀποτελοῦνται ἐκ κυλινδρικ… σκάφους μήκους 5μ. καὶ διαμέτρου 1.60μ. Τὸ ὑπο… βρύχιον τοῦτο φέρει τροχὸν χρησιμεύοντα διὰ τὴ… ἐπὶ τοῦ βυθοῦ κίνησίν του, ἥτις γίνεται διὰ κ… πῶν χειριζομένων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφου… καὶ διερχομένων διὰ στεγανῶν ἀνοιγμάτων. Δύνα… ται νὰ περιλάβῃ δύο ἀνθρώπους καὶ ρυθμιζό… μενον ἄνω τοῦ τόπου καταδύσεώς του καταδύεται διὰ πληρώσεως πρὸς τοῦτο ὑδροδόκης. Πρὸς ἀνάδυσιν ἐξαντλεῖ διὰ πεπιεσμένου ἀέρος τὴν ὑδροδόκην ταύτην, φέρει δὲ καὶ μολύβδους ἀσφαλείας διὰ τὴν περίπτωσιν ἀτυχήματος. Ἁρπάγαι χειριζόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σκάφους ἁλιεύου… τοὺς σπόγγους, οἵτινες ἐναποτίθενται εἰς καταλλ… λως τοποθετημένον ἔξωθι τοῦ σκάφους δοχεῖον. Ὁ βυθὸς διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην φωτίζεται ὑπ… ἠλεκτρικῶν λυχνιῶν ἐξωτερικῶς τοῦ σκάφους διατεταγμένων καὶ τροφοδοτουμένων ὑπὸ συσσωρευ… τῶν ἐκ τοῦ σκάφους.

Στοιχειώδης περιγραφὴ τρόπου ἐπιθέσεως: α) Δι… πυροβόλου. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἐπίθεσιν τὸ ὑποβρύ… χιον βεβαιούμενον περὶ τῆς μὴ ἐγγὺς παρουσίας ἐξωπλισμένου σκάφους ἐπιφανείας ἀναδύεται, τη… ρούμενον ἕτοιμον πρὸς ταχίστην κατάδυσιν καὶ συν… επῶς μὴ ἐκκενοῦν πλήρως τὰ θαλασσέρματά το… Ἀνοίγει μόνον μίαν τῶν καθόδων καὶ βάλλει διὰ τῶν πυροβόλων ὡς πλοῖον ἐπιφανείας. Ἐν περιπτώ… σει ἐμφανίσεως ἐξωπλισμένου πλοίου ἐπιφανείας δύναται τάχιστα, διακόπτον τὸ πῦρ, νὰ καταδυθῇ δεδομένου ὅτι ἀποκλείεται μάχη διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του, ἐφ' ὅσον ἓν μόνον βλῆμα δύναται νὰ τὸ καταστήσῃ ἀνίκανον πρὸς κατάδυσιν καὶ συνεπῶς εὔκολον θῦμα. β) Διὰ τορπίλλης. Ἡ διὰ τορπίλλης ἐπίθεσις, ἵνα ἔχῃ στοιχεῖα ἐπιτυχίας, δέον νὰ γίνε… ται ἀπὸ μικρᾶς ἀποστάσεως, περὶ τὰ 500 μ., κα… τοῦτο ἵνα μὴ ὁ προσβαλλόμενος ἀντιληφθῇ τὸ ἴχνος τῆς βληθείσης τορπίλλης ἐξ ἀποστάσεως τοιαύτης ὥστε νὰ τοῦ ἐπιτρέπῃ χειρισμὸν ἀποφυγῆς ταύτης. Ἅμα ὡς ὁ στόχος ἀνιχνευθῇ διὰ τοῦ περισκο… πίου περιπολίας, λαμβάνεται πορεία φέρουσα τὸ ὑποβρύχιον πρώραθεν τοῦ στόχου. Ἐπειδὴ οἱ τορ… πιλλοβλητικοὶ σωλῆνες εἶναι διατεταγμένοι κατὰ τὸ διάμηκες, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκσφενδονή… σεως τὸ ὑποβρύχιον δέον νὰ ἔχῃ πορείαν κάθετον πρὸς τὴν πορείαν τοῦ ἐχθροῦ, νὰ εὑρίσκεται δὲ πρώραθεν τούτου καὶ πλευρικῶς, οὕτως ὥστε μέ… χρι ὅτου αἱ τορπίλλαι βαλλόμεναι διασταυρώσ… τὴν πορείαν τοῦ ἐχθροῦ νὰ ἔχῃ φθάσει καὶ ὁ ἐχθρὸς εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ διέρχονται αἱ τορπίλ… λαι. Ὡς καὶ εἰς τὴν περὶ περισκοπίου παράγρα… φον ἐλέχθη, ἀφ' ἧς ὁ στόχος ἀνιχνευθῇ χρησιμο… ποιεῖται μόνον τὸ περισκόπιον μάχης καὶ κατὰ τοσοῦτον ἀραιότερα διαστήματα ὅσον πλέον ἐμ… πειραμένος εἶναι ὁ κυβερνήτης τοῦ ὑποβρυχίου.

Ἀεροπλάνα ἐπὶ ὑποβρυχίων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν ὑποβρυχίων μικρὰ ὑδροπλάνα μὲ ἀναδιπλουμένας πτέρυγας ἐντὸς στεγανοῦ διαμερίσματος, εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ταῦτα χρησιμεύουν πρὸς ἀνί… χνευσιν τοῦ ἐχθροῦ μακρόθεν καὶ καθοδήγησιν τοῦ ὑποβρυχίου εἰς πορείαν πρόσφορον διὰ τὴν … βολήν του. Ἐλάχιστα τοιούτου εἴδους ὑποβρύχια ἔχουσιν εἰσέτι ναυπηγηθῆ, τὸ ὅλον δὲ ζήτημα τόσον ὑπὸ ἔποψιν ναυπηγικὴν ὅσον καὶ ὑπὸ ἔποψιν πολεμικῆς χρησιμοποιήσεως, εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐξελίξεως.

Ἀνθυποβρύχια μέσα. Συστηματικὴ δρᾶσις τοῦ ὑποβρυχίου ἐν πολέμῳ ἐγένετο κατὰ τὸν Πανευ… ρωπαϊκὸν πόλεμον, καθόσον εἰς τὸν ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ Βαλκανοτουρκικόν, τὸ τότε ὑπὸ ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων, τῆς Ἑλλάδος, διατιθέμενον ὑποβρύ… χιον «Δελφὶν» δὲν ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν ἐκτεταμένης δράσεως. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του ὅμως ἀπεδεί… ξεν ὅτι ἦτο ὅπλον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον καὶ πα… ρέστη ἀνάγκη λήψεως εἰδικῶν μέτρων ἀμύνης κατ' αὐτοῦ. Πρῶτον ἐφαρμοσθὲν μέτρον ὑπῆρξεν ἡ τακτικὴ τοῦ πλοῦ τῶν μεγάλων πλοίων διὰ με… γάλης ταχύτητος καὶ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἀλλ' ἑλι… γδην (zig-zag). Μετὰ τοῦτο ἤρξαντο ποντιζόμενα πεδία ναρκῶν εἰς διαύλους ἢ καὶ τμήματα θα… λάσσης, δι' ὧν ἦγεν ἡ πορεία τῶν ὑποβρυχίων καὶ εἰς βάθη διάφορα, οὕτως ὥστε τὸ ὑποβρύχιον διερχόμενον ἐν καταδύσει νὰ προσκρούσῃ ἐπὶ τῶν ναρκῶν, τῆς ἐν ἐπιφανείᾳ πλεύσεώς του ἀπο… κλειομένης δι' ἐλαφρῶν πολεμικῶν πλοίων ἄνωθεν τῶν εἰς κατάλληλον βάθος πεδίων ναρ… κῶν. Πρὸς τούτοις, πρὸς ἀποκλεισμὸν λιμένων ἢ πορθμῶν, ὅταν τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἐποντίζοντο δίκτυα ἐκ μεταλλίνου σύρματος, τὰ ὁποῖα …

Digitized by Google

ρατοῦντο εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διὰ τοῦ ἄνω ἄκρου ων ὑπὸ σημαντήρων, κατερχόμενα δὲ μέχρι τοῦ υθοῦ ἐν εἴδει παραπετάσματος, καθίστων ἀδύναον τὴν διέλευσιν ὑποβρυχίων, ἐμπλεκομένων εἰς ἀς ἕλικας τούτων καὶ πηδάλια τῶν μεταλλίων δικτύων. Τὰ δίκτυα ἐπετηροῦντο ὑπὸ πλοίων πιφανείας καὶ ἅμα τὸ ὑποβρύχιον, ἐμπλεκομένων ῶν ἑλίκων του, ἠναγκάζετο νὰ ἀνέλθη δι' ἐκδιώεως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, προσεβάλλετο ἀποτελεματικῶς ὑπὸ τῶν περιπολούντων πλοίων. Τὰ ιεγαλυτέρας ἐκτάσεως τοιαῦτα δίκτυα εἶχον ποντισθῆ εἰς τὸ στενὸν Δούβρης—Καλαὶ καὶ τὸν ορθμὸν Ὀτράντο. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὑπῆρχε ιάβασις διὰ μέσου τῶν δικτύων διὰ τὰ πλοῖα πιφανείας, τοιαύτη ὅμως, ὥστε τὸ ὑποβρύχιον νὰ ιὴ δύναται νὰ τὴν διέλθῃ ἐν καταδύσει.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγεται καὶ ἡ ἐφαρμογὴ ῶν ἀνθυποβρυχίων βομβῶν ἢ βομβῶν βυθοῦ. Δεομένου ὅτι ἡ διὰ πυροβόλου προσβολὴ τοῦ ὑποβρυχίου δὲν εἶναι δυνατή, τὸ μὲν λόγῳ τοῦ ἀοράτου, τὸ δὲ λόγῳ τῆς μεγίστης ἀντιστάσεως τοῦ δατος εἰς οἱονδήποτε βλῆμα πυροβόλου, κατέληαν εἰς τὴν κατασκευὴν βομβῶν, αἵτινες ποντιζόμεαι ἄνωθεν καὶ πέριξ τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον ἶχον φανῆ περισκόπια ὑποβρυχίων ἐξερρηγνύοντο ἰς διάφορα κλιμακηδὸν βάθη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐρυμίζοντο. Ἡ γόμωσίς των, μεγεθυνομένη βαθμηόν, ἦτο τοιαύτη, ὥστε καὶ ἂν δὲν ἐπέφερε τὴν αταστροφὴν τοῦ ὑποβρυχίου, ὅπερ συνέβαινεν ὰν ἐξερρηγνύετο ἐπὶ ἢ ἐγγύτατα τοῦ ὑποβρυχίου, άντως ἐπέφερε βλάβας εἰς τὰ πηδάλιά του ἢ οὐλάχιστον ἐξηνάγκαζε τοῦτο νὰ παραμένῃ εἰς ὸν βυθὸν καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ διαφύγῃ, μὴ δυάμενον οὕτω νὰ ἐπιτεθῇ.

Διὰ τὴν κατὰ τῶν ὑποβρυχίων δίωξιν ἐχρησιιοποιήθησαν γενικῶς τὰ ἐλαφρὰ σκάφη, μικροῦ υθίσματος καὶ μεγάλης ταχύτητος, κατὰ τῶν ποίων ἡ διὰ τορπιλλῶν ὑπὸ τοῦ ὑποβρυχίου ροσβολὴ εἶναι δυσκολωτάτη.

Προϊόντος τοῦ πολέμου ἤρξαντο κατασκευαζόιενα σωρηδὸν τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀνθυποβρύια* εἰδικὰ πλοῖα Τὰ πλοῖα ταῦτα, ἐφωδιασμένα ἴτε δι' ἀτμομηχανῶν εἴτε διὰ μηχανῶν ἐσωτερικῆς αύσεως, ἐγένοντο ἀντὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, τῶν ποίων ἡ κατασκευὴ ἦτο πλέον δαπανηρὰ καὶ ιακροχρονιωτέρα. Ἔφερον ἐπ' αὐτῶν ὁπλισμὸν ατάλληλον κατὰ τῶν ὑποβρυχίων μόνον καὶ πολὰς βόμβας βυθοῦ. Ἠδύναντο δηλαδὴ νὰ θεωρηῶσιν ὡς ἀντικαθιστῶντα τὰ ἀντιτορπιλλικὰ μόον διὰ τὰς κατὰ τῶν ὑποβρυχίων διώξεις των.

Τοιούτου εἴδους πλοῖα ἐναυπηγήθησαν διαφόου μεγέθους καὶ τύπου, ἀναλόγως τοῦ ἂν θὰ ἐχρηιμοποιοῦντο δι' ἄμυναν κατὰ τῶν ὑποβρυχίων γγὺς ἀκτῶν ἢ ἐν ἀνοικτῷ πελάγει. Πάντως κύρια αρακτηριστικά των ἦσαν τὸ μικρὸν ἐκτόπισμα, μεγάλη σχετικῶς ταχύτης, τὸ μικρὸν βύθισμα αὶ ἡ ταχύτης ναυπηγήσεως, παραλειπομένης πάης ἰδιότητος, ἥτις δὲν ἦτο ἀπολύτως χρήσιμος ιὰ τὸν λόγον δι' ὃν θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο.

Τέλος ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ πλοῖα—παγίδες ἀγγλ Q ships, γαλλ. Beteaux pièges). Τὰ πλοῖα αῦτα ἦσαν κοινὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἀτμήλατα ἢ στιοφόρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχε τοποθετηθῆ βαὺς ὁπλισμὸς πυροβόλων, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τορπιλοβλητικοὶ σωλῆνες, ἀλλὰ τελείως ἀποκρυπτόμεοι εἴτε δι' ἐπικαλύψεως ὑπὸ προχείρων κατακευῶν δωματίων κλπ., τὰ ὁποῖα διὰ μηχανισμοῦ το δυνατὸν νὰ καταπίπτωσιν ἐν ἀκαρεῖ ἀφήνοντα λεύθερον τὸ πεδίον βολῆς τῶν πυροβόλων. Τὰ λοῖα ταῦτα ἐχωρίζοντο εἰς πολλὰ διαμερίσματα τεγανά, ἐλάμβανον δὲ φορτίον ξυλείας ἐσωτεριῶς καὶ φελλῶν, οὕτως ὥστε, ἐν περιπτώσει ρήματος ὑπὸ πυροβόλου ἢ τορπίλλης, νὰ μένωσιν σον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Ιλὴν τούτου ἠδύναντο κατὰ βούλησιν νὰ ἀλλάσωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα οῦ σκάφους, τουτέστι νὰ ἐπεκτείνωσιν ἢ σμικρύωσι γέφυραν, καπνοδόχον, ἱστοὺς κτλ.

Πλέοντα μὲ ὅλως εἰρηνικὴν ἐμφάνισιν εἰς πειοχὰς βριθούσας ὑποβρυχίων, ἄνευ συνοδείας ποεμικῶν ἢ ἀνθυποβρυχίων, ἐπεζήτουν τὴν προσολήν των ὑπὸ ὑποβρυχίου. Ἕως τότε ἡ τακτικὴ ῶν ὑποβρυχίων συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἀνέρχωνται πὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ διὰ βολῶν πυροβόλου νὰ υθίζωσι τὰ ἐμπορικὰ σκάφη. Ἅμα τὸ ὑποβρύιον ἔβαλλε κατὰ τῶν τοιούτων πλοίων παγίδων, ετ' ὀλίγον ταῦτα ἤρχοντο βυθιζόμενα βραδέως ις ἐκ τῶν ρηγμάτων, ἅτινα ὑφίσταντο· ὅταν τὸ ποβρύχιον ἐνθαρρυνόμενον ἐπλησίαζε πρὸς ταῦτα, ὰ πλοῖα παγίδες ἀποκαλύπτοντα αἰφνιδίως τὸν πλισμόν των ἔβαλλον ζωηρῶς κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ ύθιζον. Τὸ μέσον τοῦτο ἀνθυποβρυχίου ἀμύης, τηρηθὲν ἀπολύτως μυστικὸν ὑπὸ τῶν συμμάων προὐκάλεσε τὴν καταστροφὴν πολλῶν ὑποβρυχίων. Ἓν ὅμως ὑποβρύχιον προσβληθὲν οὕτω ατώρθωσε, καίτοι μὲ βλάβας, νὰ καταδυθῇ καὶ νὰ πιστρέψῃ εἰς Γερμανίαν, ὁπότε φυσικὰ τὸ μυστιὸν ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται. Ἠναγκάσθησαν τότε τὰ ερμανικὰ ὑποβρύχια νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἐπιθέσεις ων μετὰ μεγάλης περινοίας νὰ χρησιμοποιῶσι δὲ ορπίλλας ὅπως μὴ ἀναγκάζωνται νὰ ἀνέρχωνται ς τὴν ἐπιφάνειαν, πρᾶγμα ὅπερ ἠλάττωσε σημαντικῶς τὴν ἀπόδοσίν των λόγῳ τοῦ λίαν μικροῦ ἀριθμοῦ τορπιλλῶν, ὃν ἠδύναντο νὰ φέρωσιν. Ὑπάρχει παράδειγμα πλοίου παγίδος, τὸ ὁποῖον, καίτοι τορπιλλισθέν, ἐπέπλευσε κατά τι· τὸ ὑποβρύχιον τότε βεβαιωθὲν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ πλοίου παγίδος, δεδομένου ὅτι καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ πληρώματος ἀπέβη ἐπίτηδες τοῦ τορπιλλισθέντος ἐν ψευδεῖ πανικῷ ἐπὶ τῶν σωσιβίων λέμβων καὶ ἀπομακρυνθέντος, ἀνεδύθη πλησιάσαν πρὸς τὸ βυθιζόμενον. Τὸ ὑπόλοιπον πλήρωμα τότε, ἀποκαλύψαν τὴν ἰδιότητα τοῦ πλοίου ἔβαλε σφοδρῶς κατὰ τοῦ ὑποβρυχίου βυθῖσαν τοῦτο καὶ αἰχμαλωτῖσαν τμῆμα τοῦ πληρώματος τούτου. Δεδομένου ὅτι κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐπιθέσεως καὶ μέχρις ὅτου κριθῇ ὡς εὔθετος ἡ στιγμὴ βολῆς κατὰ τοῦ ὑποβρυχίου, τὸ πλοῖον παγὶς ὑφίστατο ἄνευ ἀντιδράσεως σφοδρὸν πῦρ ὑπὸ τοῦ ὑποβρυχίου, προκαλοῦν πυρκαϊὰς ἐπ' αὐτοῦ καὶ θύματα· δύναταί τις ὡς ἐκ τούτου νὰ φαντασθῇ τὴν ψυχικὴν ἀντοχὴν τῶν πληρωμάτων τῶν τοιούτων πλοίων, ἅτινα ἄλλως τε ἦσαν ἀποκλειστικῶς ἐθελοντικά.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀνθυποβρυχίων μέσων εὐρέως ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἡ ἀκουστικὴ μέθοδος. Πρὸς τοῦτο μικρὰ ἀνθυποβρύχια ἢ καὶ τορπιλλικὰ σκάφη ἐφωδιασμένα δι' εἰδικῶν συσκευῶν (βλ. λ. *ὑποβρύχιος* ἀκουστική), ἀνίχνευον τὴν διεύθυνσιν ἐξ ἧς ἠκούοντο οἱ θόρυβοι τοῦ ἐν καταδύσει ὑποβρυχίου (ἑλίκων, κινητήρων σκάφους, διαφόρων μηχανημάτων). Ἦτο φυσικόν, ἐφ' ὅσον τὰ οὕτως ἐνεργοῦντα σκάφη ἐνήργουν τοὐλάχιστον ἀνὰ δύο, ἡ τομὴ τῶν δύο διευθύνσεων, ἐξ ὧν ἐξ ἑκάστου τούτων ἠκούετο τὸ σκάφος, νὰ καταδεικνύῃ τὴν θέσιν τοῦ ὑποβρυχίου. Ἐρχόμενα τότε ἄνωθεν αὐτοῦ ἔβαλλον σωρείαν βομβῶν βυθοῦ ὁπότε καὶ ἐὰν δὲν κατεστρέφετο τὸ ὑποβρύχιον, ἠναγκάζετο πάντως νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸ μέγιστον δυνατὸν δι' αὐτὸ βάθος καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἀδρανῇ Πλὴν τούτου, παρακολουθούμενον τοιουτοτρόπως, ἦτο φυσικὸν νὰ διατρέχῃ σχεδὸν βεβαιότητα συλλήψεώς του τὴν νύκτα ὁπότε ἢ ἐξηναγκάζετο νὰ ἀναδυθῇ πρὸς ἀερισμὸν ἢ πλήρωσιν τῶν συσσωρευτῶν του.

Ἀφ' ἧς αἱ ἀκουστικαὶ αὗται συσκευαὶ ἤρξαντο ἐντόνως χρησιμοποιούμεναι, ἡ δρᾶσις τῶν ὑποβρυχίων ἤρξατο σημαντικῶς περιοριζομένη, καθόσον καὶ τὸ ἠθικὸν τῶν πληρωμάτων ἤρξατο κλονιζόμενον.

Πρὸ ταύτης, ὡς καὶ διὰ τὰ μὴ δι' ἀκουστικῶν συσκευῶν ἐφωδιασμένα σκάφη ἀπομένει μία τακτικὴ ἀναζήτησις, ὁ πλοῦς πρὸς τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἐσημάνθη καταδυόμενον τὸ ὑποβρύχιον καὶ ἡ ἐκεῖθεν (δεδομένου ὅτι ἡ ταχύτης τοῦ ὑποβρυχίου ἐν καταδύσει δὲν ὑπερβαίνει τὰ 6 μίλια) διαγραφὴ σπειροειδοῦς πορείας διὰ μεγάλης ταχύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ τοῦ καταδιώκοντος, οὕτως ὥστε νὰ διέρχεται τοῦτο ἄνωθεν τῶν σημείων εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ ὑποβρύχιον μὲ τὴν ταχύτητα ἣν διαθέτει οἱανδήποτε πορείαν καὶ ἂν ἤθελε λάβει. Ριπτομένων ἀφθόνως βομβῶν βυθοῦ ἐπὶ τῆς πορείας ταύτης ὑπὸ τοῦ διώκοντος, ἔχει τις τὴν πιθανότητα νὰ βλάψῃ τὸ ὑποβρύχιον, θὰ τὸ ἀναγκάσῃ δὲ πάντως νὰ παραμένῃ ἐν καταδύσει.

Μέσον ἐπίσης λίαν λυσιτελὲς κατὰ τῶν ὑποβρυχίων ἀποτελοῦσι τὰ ἀεροπλάνα. Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ὀπτικῆς ὅτι ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ παρατηρητοῦ ὑψοῦται, δύναται ἡ ὀπτικὴ ἀκτὶς νὰ διαπερᾷ τὰ ὑδάτινα στρώματα μέχρι βάθους τινός. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑποβρύχιον εἰς περισκοπικὸν βάθος εὑρισκόμενον, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ βάθος περιπολίας του, γίνεται, κατὰ 90% τῶν περιπτώσεων ὁρατότητος, ἀντιληπτὸν ὑπὸ ἀεροπλάνου κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἀεροπλάνον εὑρίσκεται εἰς γωνίαν περὶ τὰς 20° ἀπὸ τῆς κατακορύφου τοῦ ὑποβρυχίου. Τὸ ἀεροπλάνον τότε, εἴτε εἰδοποιοῦν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου πλοῖον ἐπιφανείας πρὸς δίωξιν, εἴτε βάλλον αὐτὸ τοῦτο διὰ ἐλαττώσεως τοῦ ὕψους του βόμβας βυθοῦ, ἀναγκάζει τὸ ὑποβρύχιον πρὸς ἀδράνειαν.

Χαρακτηριστικὰ νεωτέρου ὑποβρυχίου. Ἀργεντινή. 3 ὑποβρύχια τύπου Santa-Fé. Ἐκτόπισμα ἐν ἐπιφανείᾳ 930 τόννων, ἐν καταδύσει 1150. Δύο κινητῆρες ἐσωτερικῆς καύσεως 1500 ἵππων ἕκαστος. Ταχύτης ἐν ἐπιφανείᾳ μεγίστη 18 κόμβοι ὡριαίως, μεγίστη ταχύτης ὑπὸ τὸ ὕδωρ 9 κόμβοι. Ἡ ταχύτης αὕτη τῶν 9 κόμβων δύναται νὰ δοθῇ μόνον ἐπὶ 70′ περίπου, λόγῳ τῆς ταχείας ἐξαντλήσεως τῶν συσσωρευτῶν, ἐργαζομένων εἰς τὸ ὅριον τῆς ταχίστης ἐκφορτίσεως. Συνήθης ταχύτης ἐν καταδύσει 5 κόμβων, ἠλεκτροκινητῆρες ὑποβρυχίου πλοῦ δύο 650 ἵππων ἕκαστος. Φέρει ἓν ταχυβόλον τῶν 102 χλστ. καὶ βληματαποθήκην 100 βολῶν. 8 τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνας ἀνὰ 4 ἐσωτερικῶς εἰς πρῷραν καὶ πρύμνην. Πρὸς τούτοις δύο ἀντιαεροπλοϊκὰ μυδραλιοβόλα τῶν 30 χλστ. Ἀγγλία, «Porpoise» 1500 τόννοι ἐν ἐπιφανείᾳ, φέρει πιθανῶς 12 σωλῆνας καὶ συσκευὰς ποντίσεως ναρκῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Laubeuf.* «Sous-Marins,» — *Commodore Sueter*, — «Submarine Boats e. t. c.». — *Campbell*, The Q ships.

Θ. Ν. ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ

—*[Διεθν. Δίκ.]* Τὸ διεθνὲς δίκαιον, αἱ συνδιασκέψεις τῆς Χάγης (1907) καὶ ἡ λονδίνειος ναυτικὴ συνδιάσκεψις (1909) δὲν ἠσχολήθησαν εἰδικῶς μὲ τὸ ὑποβρύχιον καὶ τὸν ὑποβρυχιακὸν πόλεμον, καθότι ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ ὡς πολεμικοῦ ὅπλου εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον ἤρξατο βραδύτερον, καὶ κυρίως κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Τὸ ὑποβρύχιον, λόγῳ τῆς βασικῆς ἰδιότητός του τῆς ἀφανείας καὶ τῆς ἀποκλειστικῶς διὰ τορπιλλῶν ἐπιθέσεώς του, κατέστη ἓν ἐκ τῶν πλέον ἐπικινδύνων καὶ καταστρεπτικῶν ἐπιθετικῶν πολεμικῶν ὅπλων τοῦ συγχρόνου κατὰ θάλασσαν πολέμου. Καίτοι ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς πολεμικοῦ πλοίου ἀμφισβητεῖται, οὐχ ἧττον τὸ ὑποβρύχιον ἀναμφιβόλως εἶναι πολεμικὸν πλοῖον, δεδομένου ὅτι πληροῖ τοὺς ἀπαιτουμένους διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα ὅρους· δέον ὅθεν νὰ τηρῇ ἀπαραιτήτως κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του, ὡς πᾶν πολεμικὸν πλοῖον, τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου. Θεμελιώδεις δὲ ἀρχαὶ τοῦ διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου εἶναι: 1) Ὅτι οὐδὲν ἐμπορικὸν πλοῖον δύναται νὰ καταστραφῇ παρὰ μόνον ἐξαιρετικῶς, ἐὰν ἀρνηθῇ νὰ ὑποστῇ νηοψίαν ἢ ἐὰν μετὰ τὴν νηοψίαν ὑποκείμενον εἰς αἰχμαλωσίαν ὡς λεία πολέμου ἀποπειραθῇ νὰ διαφύγῃ ταύτην· καὶ 2) Ὅτι πρὸ πάσης καταστροφῆς τὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου εὑρισκόμενα πρόσωπα (πλήρωμα καὶ ἐπιβάται) δέον νὰ τεθῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ (ἄρθρ. 50 δηλώσεως Λονδίνου). Παρὰ τοὺς θεμελιώδεις τούτους κανόνας καὶ τὰ κρατοῦντα ἔκπαλαι ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διεθνῆ νόμιμα, ἡ Γερμανία ὄχι μόνον οὐδόλως ἔλαβε ταῦτα ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ ὑποβρύχιον, ἀποτελοῦν νέον σύγχρονον πολεμικὸν ὅπλον, εἰς οὐδένα ἀπολύτως κανόνα ἢ ἔθιμον τοῦ πολέμου ὑπόκειται. Ἔχουσα ὡς βάσιν την ἀρχὴν ταύτην ἐχρησιμοποίησε τὸ ὑποβρύχιον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἰς εὐρυτάτην κλίμακα καὶ λίαν ἀποτελεσματικῶς, ὄχι μόνον κατὰ τοῦ ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμοῦ της ὑπὸ τῶν Συμμάχων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τορπιλλισμὸν παντὸς ἐμπορικοῦ πλοίου συμμαχικοῦ ἢ οὐδετέρου, μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν τελείαν παράλυσιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Αὕτη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, ἔχουσα πεντήκοντα περίπου ὑποβρύχια ἐν ὅλῳ, προέβη εἰς τὴν κήρυξιν ἀποκλεισμοῦ τῶν συμμαχικῶν ἀκτῶν Ἀγγλίας, Ἰρλανδίας καὶ Γαλλίας, δηλώσασα (4 Φεβρουαρίου 1915) ὅτι ἀπὸ τῆς 18ης τοῦ ἰδίου μηνὸς Φεβρουαρίου πᾶν ἐχθρικὸν ἢ οὐδέτερον ἐμπορικὸν πλοῖον εὑρισκόμενον ἢ πλέον εἰς τὴν ἀποκεκλεισμένην ζώνην θὰ καταστρέφεται ἔστω καὶ ἂν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ζωὴ τῶν πληρωμάτων καὶ ἐπιβατῶν αὐτῶν. Ἐπιδοθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τελειοποίησιν τῶν ὑποβρυχίων καὶ αὐξήσασα τὸν ἀριθμὸν τούτων ἀπὸ 50 εἰς 450 περίπου, προέβη πλέον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1917 εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ ὑποβρυχιακοῦ πολέμου. Συνίστατο δὲ οὗτος εἰς τὸν τορπιλλισμὸν καὶ τὴν καταστροφήν, ἄνευ οὐδεμιᾶς προειδοποιήσεως, παντὸς ἐμπορικοῦ πλοίου, ἀδιακρίτως συμμαχικοῦ ἢ οὐδετέρου, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἔπλεε ἢ εἰς οἱανδήποτε θάλασσαν καὶ ἂν εὑρίσκετο. Ἐπηκολούθησε πράγματι ἀπὸ τοῦ 1914 ὁ τορπιλλισμὸς ἀναριθμήτων ἐμπορικῶν πλοίων, συμμαχικῶν τε καὶ οὐδετέρων. Αἱ ἀπώλειαι αὐτῶν ἐκ τοῦ ὑποβρυχιακοῦ πολέμου ὑπῆρξαν τεράστιαι. Οὕτω κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου (1914—1915) αἱ μηνιαῖαι ἀπώλειαί των ἀνήρχοντο εἰς 100 000 τόννους κατὰ μέσον ὅρον. Τῷ 1916 ἐκυμαίνοντο αὗται μεταξὺ 150 000—250.000 τόννων μηνιαίως. Τῷ δὲ 1917 ἀνῆλθον εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον: ἤτοι τὸν Φεβρουάριον μῆνα 540.000 τόννους, τὸν δὲ Ἀπρίλιον 874.000 τόννους, τορπιλλισθέντων κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον 471 πλοίων. Ἐν τέλει ἡ δευτέρα τριμηνία καὶ μόνον τοῦ 1917 ἐσημείωσε διὰ τοὺς Συμμάχους καὶ οὐδετέρους ἀπωλείας 2.200 000 τόννων, διὰ νὰ κατέλθῃ ὁ μέσος ὅρος τῶν ἀπωλειῶν των κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1917 καὶ ἀρχὰς τοῦ 1918 εἰς 150.000 τόννους μηνιαίως, κατόπιν τῶν ληφθέντων ὑπὸ τῶν Συμμάχων τελεσφόρων ἀμυντικῶν μέτρων. Πράγματι διὰ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, ἀνθυποβρυχίων, πλοίων-παγίδων, δικτύων ναρκῶν, νηοπομπῶν, περιπόλων κλπ., ἐπέτυχον τὸν περιορισμὸν τῆς δράσεως τῶν ὑποβρυχίων καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἀπωλειῶν αὐτῶν, ἀναλαβόντες καὶ πάλιν τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν θαλασσῶν.

Οἱ σύμμαχοι προσέτι διεμαρτυρήθησαν (1 Μαρτίου 1915) διὰ τὸν ἀμείλικτον τοῦτον καὶ παρὰ πάντα κανόνα δικαίου καὶ ἀνθρωπισμοῦ ὑποβρυχιακὸν πόλεμον τῆς Γερμανίας καὶ διὰ τὸν τορπιλλισμὸν παντὸς ἐμπορικοῦ πλοίου. Τὸ χαρακτηριστικὸν πράγματι τοῦ ὑποβρυχιακοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ὅτι, ἐκεῖνο ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἀποτελῇ, κατὰ τὸ ναυτικὸν διεθνὲς δίκαιον, σπανίαν ἐξαίρεσιν, δηλαδὴ ἡ καταστροφὴ ἐμπορικοῦ πλοίου, κατὰ δὲ τὸν διάσημον διεθνολόγον Bluntschli οὐδέποτε νὰ λαμβάνῃ χώραν, καθιερώθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὡς μόνιμος κανών.

Οὕτως ἐνῷ κατὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα καὶ τὰς περὶ λείας διατάξεις, τὰ ἐχθρικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα

Digitized by Google

ὑπόκεινται μόνον εἰς αἰχμαλωσίαν, τὰ δὲ οὐδέτερα ἐμπορικά, ἐφ' ὅσον προηγουμένως ἤθελε πιστοποιηθῆ διὰ τῆς νηοψίας ὅτι μεταφέρουσι λαθρεμπόριον πολέμου, ἀπαγορευομένης ρητῶς τῆς καταστροφῆς τοῦ πλοίου, τὰ ὑποβρύχια ἄνευ οὐδεμιᾶς προηγουμένης νηοψίας, ἄνευ οὐδεμιᾶς προειδοποιήσεως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξασφαλίσεως τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἐπιβατῶν, ἥτις εἶναι ὑποχρεωτικὴ εἰς τὰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐπιτρέπεται ἡ καταστροφὴ τῆς λείας, ἐτορπίλλιζον ταῦτα. Ἐὰν πολλάκις προηγῆτο προειδοποίησις νὰ σταματήσῃ τὸ ἐμπορικὸν πλοῖον, ἡ προειδοποίησις αὕτη δὲν ἐγίνετο διὰ νὰ ὑποβληθῇ εἰς νηοψίαν ἢ διὰ νὰ αἰχμαλωτισθῇ, ἀλλ ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ λάβῃ τοῦτο γνῶσιν ὅτι ἐντὸς πέντε ἢ δέκα τὸ πολὺ λεπτῶν τῆς ὥρας θὰ ἐβυθίζετο καὶ ὅτι ἔδει νὰ φροντίσωσι πλήρωμα καὶ ἐπιβάται μόνοι των διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Σύνηθες ὅμως ἦτο τὸ γεγονὸς τῆς τορπιλλίσεως ἐμπορικῶν πλοίων ὄχι μόνον ἄνευ προειδοποιήσεώς τινος, ἀλλὰ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑποβρυχίου εὑρισκομένου ἐν καταδύσει.

Ἡ νόμιμος διεθνὴς ὑποχρέωσις τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ζωῆς πληρωμάτων καὶ ἐπιβατῶν οὐδόλως ἀπησχόλησε τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια. Οἱ ἄνευ προειδοποιήσεως τορπιλλισμοί: τοῦ γαλλικοῦ πλοίου «Amiral Ganteaume» (26 Ὀκτωβρίου 1914), μεταφέροντος 2.500 πρόσφυγας Βέλγους, τοῦ ἀμερικανικοῦ «Gulflight» (Μάϊος 1915), τοῦ ἀγγλικοῦ «Lusitania» (7 Μαΐου 1915), καθ' ὃν ἐπνίγησαν 1517 ἄτομα, γυναῖκες καὶ παιδία, ἐξ ὧν ἄνω τῶν 100 Ἀμερικανοὶ πολῖται, τοῦ ἀγγλικοῦ «Persia» (30 Δεκεμβρίου 1915), καθ' ὃν ἐπνίγησαν 300 ἄτομα, τοῦ γαλλικοῦ «Sussex» (24 Μαρτίου 1916), καθ' ὃν ἐχάθησαν 80 ἐπιβάται, τοῦ περουβιανοῦ «Lorton» (Φεβρουάριον 1917), καὶ ἀναριθμήτων ἄλλων ἐμπορικῶν πλοίων συμμαχικῶν καὶ οὐδετέρων, ἄνευ οὐδεμιᾶς προειδοποιήσεως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξασφαλίσεως τῆς ζωῆς τῶν ἐπ' αὐτῶν εὑρισκομένων προσώπων, ἐπροκάλεσαν τὴν δικαίαν ἐξέγερσιν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης καὶ τὴν ἐνεργὸν ἐν τέλει ἐπέμβασιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ σύμβασις τῆς Οὐασιγκτῶνος τῆς 6 Φεβρουαρίου 1922 μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἰαπωνίας καθιέρωσε τὰς θεμελειώδεις ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου, ὑποχρεωτικὰς καὶ διὰ τὰ ὑποβρύχια.

Ἡ Γερμανία κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀπώλεσε, κατ' ἰδίαν της ὁμολογίαν, 200 ὑποβρύχια. Ἤδη, μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν, αὕτη δὲν δικαιοῦται νὰ ἔχῃ οὔτε ἓν ὑποβρύχιον (ἄρθρ. 181—192).

Ἄλλο ζήτημα ἀναφυὲν κατὰ τὸν ὑποβρυχιακὸν πόλεμον ὑπῆρξε τὸ τῆς παραμονῆς τῶν ὑποβρυχίων ἐντὸς οὐδετέρων ὑδάτων. Κατὰ κανόνα ἀπαγορεύεται εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων νὰ παραμένωσι πλέον τῶν 24 ὡρῶν εἰς τοὺς λιμένας, τοὺς ὅρμους ἢ τὰ χωρικὰ ὕδατα οὐδετέρας τινὸς δυνάμεως (ἄρθρ. 12 συμβάσεως Χάγης). Οἱ Σύμμαχοι ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ διάταξις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν διὰ τὰ ὑποβρύχια, εἰς ἃ δέον νὰ ἀπαγορεύεται γενικῶς ὁ εἴσπλους καὶ ἡ παραμονὴ εἰς οὐδετέρους λιμένας. Ἀφορμὴν τῆς συζητήσεως ταύτης ἔδωσε τὸ γερμανικὸν ὑποβρύχιον «U—37». Τὸ ὑποβρύχιον τοῦτο εἰσῆλθε τὴν 21 Ἰουνίου 1916 εἰς ἰσπανικὸν λιμένα κομίζον δῆθεν εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν τοῦ καΐζερ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας. Τὴν ἑπομένην, 22 Ἰουνίου, ἀφοῦ ἐπρομηθεύθη ζωοτροφίας ἐκ τοῦ γερμανικοῦ πλοίου «Roma», τοῦ εὑρισκομένου ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι, ἀπέπλευσε καὶ ἐξελθὸν τῶν ἰσπανικῶν χωρικῶν ὑδάτων προέβη εἰς τὸν τορπιλλισμὸν καὶ καταβύθισιν πλείστων ὅσων ἐμπορικῶν πλοίων. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1916 τὸ γερμανικὸν ὑποβρύχιον «U—53» εἰσῆλθεν εἰς ἀμερικανικὸν λιμένα καὶ παρέμεινε τρεῖς ὥρας. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι οὐδεμίαν ἀντίρρησιν ἔφερον, δηλώσασαι ὅτι τὸ ὑποβρύχιον ὡς καὶ πᾶν πολεμικὸν πλοῖον δύναται νὰ παραμείνῃ μέχρις 24 ὡρῶν εἰς οὐδέτερον λιμένα. Ἀντιθέτως ἡ Σουηδία καὶ ἡ Νορβηγία ἀπηγόρευσαν ρητῶς τὴν εἴσοδον καὶ παραμονὴν τῶν ὑποβρυχίων εἰς τοὺς λιμένας των. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ἡ Ἰσπανία τῷ 1917 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κατάπλου εἰς λιμένα της νέου γερμανικοῦ ὑποβρυχίου. Τὰ «U—B—30» καὶ «U—B—6» γερμανικὰ ὑποβρύχια εἰσελθόντα εἰς τὰ χωρικὰ ὕδατα τῆς Ὀλλανδίας συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν καὶ κατεκρατήθησαν. Ἡ Γερμανία διεμαρτυρήθη, ὑποστηρίξασα ὅτι ἡ εἴσοδος αὐτῶν εἰς τὰ ὀλλανδικὰ χωρικὰ ὕδατα ὠφείλετο εἰς τὴν κακοκαιρίαν καὶ συνεπῶς ἦτο νόμιμος, τῆς περιπτώσεως ταύτης προβλεπομένης ὑπὸ τῆς σχετικῆς συμβάσεως. Ἡ Ὀλλανδία ἠρνήθη τὴν δικαιολογίαν ταύτην καὶ ἡ ὑπόθεσις παρεπέμφθη εἰς διεθνῆ ἐπιτροπὴν διαιτησίας. Αὕτη ἀπεφάνθη (20 Ἰουλίου 1917) ὅτι τὸ μὲν «U—B—6» ὑποβρύχιον καλῶς κατεκρατήθη ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν τὸ δὲ «U—B—30» ἔδει νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερον, καθότι ὁ εἴσπλους αὐτοῦ μόνον ὠφείλετο εἰς τὴν κακοκαιρίαν. Ἔκτοτε τὸ ζήτημα τῆς παραμονῆς τῶν ὑποβρυχίων ἐντὸς οὐδετέρων ὑδάτων παραμένει ἄλυτον.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Γερμανία προέβη καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ἑνὸς «ἐμπορικοῦ ὑποβρυχίου» τοῦ «Deutschland», ὅπερ ἐξετέλεσε δύο ταξίδια μέχρις Ἀμερικῆς κατ' Ἰούλιον και Ὀκτώβριον τοῦ 1916, διὰ νὰ μεταφέρῃ εἰς Γερμανίαν ἐμπορεύματα καὶ πρώτας ὕλας, ὧν εἶχεν αὕτη ἀνάγκην. Τὸ ὑποβρύχιον τοῦτο δὲν ἦτο ἐξωπλισμένον, ἐστερεῖτο δὲ καὶ αὐτῶν τῶν τορπιλλοβλητικῶν σωλήνων. Ἐγεννήθη τότε τὸ ζήτημα ἂν τὸ ὑποβρύχιον τοῦτο εἶναι ἐμπορικὸν ἢ πολεμικὸν πλοῖον, διότι ἂν ἤθελε θεωρηθῇ ὡς πολεμικὸν ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀναχωρήσῃ ἐντὸς 24 ὡρῶν ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ οὐδετέρου κράτους. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἐξετάσασαι κατὰ τὸν κατάπλουν τὸ μοναδικὸν τοῦτο ἐμπορικὸν ὑποβρύχιον, ἀπεφάνθησαν ὅτι τοῦτο δέον πράγματι νὰ θεωρηθῇ ἐμπορικὸν πλοῖον. Ἀντιθέτως οἱ Σύμμαχοι διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1916 ἐγγράφου των ἠρνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν εἰς τοῦτο τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου, δηλώσαντες ὅτι ὑπ' αὐτῶν θέλει θεωρηθῇ ὡς πολεμικὸν πλοῖον. Ὑπεστηρίχθη ἔκτοτε ὑπὸ τῶν συμμάχων κρατῶν Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας τὸ ἀδύνατον τῆς ὑπάρξεως ἐμπορικοῦ ὑποβρυχίου, διότι: 1) Ὡς ἐκ τῆς βασικῆς ἰδιότητος τῆς ἀφανείας του, τὸ ὑποβρύχιον εἶναι πολεμικὸν πλοῖον. 2) Ἂν ἓν οὐδέτερον κράτος ἔχῃ τὴν εὐχέρειαν νὰ βεβαιωθῇ περὶ τοῦ ἂν ὑποβρύχιόν τι εἶναι ἐμπορικὸν ὅταν τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὰ χωρικὰ αὐτοῦ ὕδατα, ἡ πιστοποίησις αὕτη τῆς ἐμπορικῆς ἰδιότητος τοῦ ὑποβρυχίου καθίσταται ἀδύνατος, ὅταν τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος· καὶ 3) Διότι ἡ ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος τῆς νηοψίας ἢ τῆς λείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀποβαίνει ἀδύνατος προκειμένου περὶ ἐμπορικοῦ ὑποβρυχίου διότι τοῦτο, ὡς ὑποβρύχιον, καταδυόμενον ἐν δεδομένῃ στιγμῇ καὶ πλέον ὑπὸ τὴν θάλασσαν δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν νηοψίαν ἢ τὴν σύλληψιν του ὡς λεία πολέμου.

Τὸ ἐμπορικὸν ὑποβρύχιον ἀνεγνωρίσθη ὡς τοιοῦτον μόνον ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας.

Σ. Φ. ΝΙΚΟΓΛΟΥ

ὑποβρύχιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπόβρυχα εὑρισκόμενος, ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, ὁ βυθισμένος εἰς τὸ ὕδωρ.

—ὑποβρύχιος *ἀκουστική*. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ ἦχος διαδίδεται ἐν τῷ ὕδατι μὲ ταχύτητα περίπου τετραπλασίαν τῆς ἐν τῷ ἀέρι διαδόσεώς του, ἐπεζητήθη, ἀφ' ἧς ἤρξαντο ἐμφανιζόμενα τὰ ὑποβρύχια, ἡ διὰ κώδωνος συνεννόησις μεταξὺ τῶν διὰ τοῦ ἀλφαβήτου Μόρς. Ἡ κροῦσις τοῦ κώδωνος ἐπετυγχάνετο διά τινος μηχανικοῦ ἢ ἠλεκτρικοῦ μέσου. Ἡ ἀκρόασις ἀφ' ἑτέρου δύναται νὰ γίνῃ εἴτε δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ σκάφους, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀντηχεῖον, ἰδίως εἰς τὰ ἄκρα του πρώρας καὶ πρύμνης, ὅπου οἱ ἐσωτερικοὶ κρότοι ἐλαττοῦνται εἴτε δι' ἀκουστικῆς μικροφωνικῆς μεμβράνης ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς ἀκροάσεως γενομένης δι' ἀκουστικοῦ σωλῆνος ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν μεμβράνην. Ἀπὸ τοῦ 1916 ἤρξαντο λειτουργοῦσαι αἱ συσκευαὶ Volser ὑποβρυχίου ἀκουστικῆς. Αὗται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ὑποβρυχίων, ἀποτελοῦνται δ' ἐξ ἐλάσματος ἰσοπαχοῦς πρὸς τὸ ἔλασμα τοῦ σκάφους καὶ διατρήτου ὑπ' ἀριθμοῦ τινος ὀπῶν, εἶναι δὲ σχήματος ἐπιπλατυσμένου ἡμισφαιρίου μὲ τὸ κοῖλον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκάφους. Αἱ μικραὶ ὀπαὶ φέρουσιν ἐστερεωμένας ἐν αὐταῖς μικρὰς πλάκας ἐκ λεπτοῦ μετάλλου, τὸ δὲ σφαιρικὸν ἔλα-

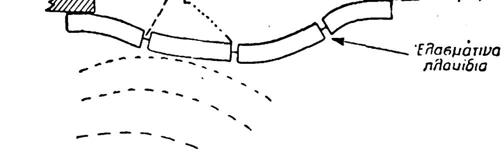

σμα ἔχει διάμετρον 1 μέτρου. Τὰ ἠχητικὰ κύματα προσπίπτοντα ἐπὶ τοῦ ἐλάσματος λόγῳ τῆς προσπτώσεως εἰς τὰ μικρὰ πλακίδια, διαθλῶνται συγκλίνοντα πρὸς μίαν ἑστίαν, ὡς τοῦτο γίνεται προκειμένου περὶ ὀπτικῶν ἀκτίνων διὰ τοὺς φακούς. Ὁ γεωμετρικὸς τόπος τῶν διαφόρων ἑστιῶν εὑρίσκεται ἐπὶ μιᾶς ἰδανικῆς καμπύλης P. Ἐὰν ἐπὶ τῆς καμπύλης ταύτης μετατοπίζεται ἀκουστικόν, ἡ μεγίστη ἔντασις τοῦ ἤχου θὰ εἶναι ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἑστίας, ὁ δὲ ἐκπεμπόμενος ἦχος θὰ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἰδανικῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὸ ἀκουστικὸν μετὰ τοῦ κέντρου τῶν πλακιδίων. Ἂν ἔχωμεν δύο τοιαύτας συσκευάς, μίαν δι' ἑκάστην πλευράν, δυνάμεθα νὰ στρέψωμεν τὸ ὑποβρύχιον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἤχου μὲ μεγίστην προσέγγισιν, ἡ διεύθυνσις δὲ αὕτη θὰ εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ ἦχος καὶ ἐκ τῶν δύο συσκευῶν θὰ ἀκούηται μὲ τὴν ἰδίαν ἔντασιν. Ἡ συσκευὴ αὕτη δύναται νὰ διακρίνῃ ἤχους μέχρι 2 500 μέτρων.

Ἑτέρα ἐφαρμογὴ τῆς ἰδιότητος διαδόσεως τοῦ ἤχου καὶ ἀνακλάσεως ἐφηρμόσθη ἐπὶ τοῦ δέκτου Ries. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ συσκευῆς ἐκπεμπούσης ἤχους καὶ τοποθετημένης εἰς τὴν πρῷραν τοῦ πλοίου. Τὰ ἠχητικὰ κύματα συναντῶντα ἐμπόδια (βράχους, ἕτερον πλοῖον, μέσον διαφόρου ταχύτητος διαδόσεως τοῦ ἤχου ἢ ἐν τῷ ὕδατι) ἀνακλῶνται καὶ πρὸς δέκτην εὑρισκόμενον ἐπὶ τοῦ σκάφους, ὁπότε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καταδηλοῦται ἡ ὕπαρξις ἀνακλῶντος μέσου, οὗτινος ἡ διεύθυνσις μὲν εἶναι ἐκείνη πρὸς ἣν ὁ ἦχος ἀκούεται ἐντονώτερον, ἡ ἀντίστασις δὲ ὑπολογίζεται διὰ τοῦ διαρρέοντος διαστήματος μεταξὺ τῆς ἀκροάσεως τοῦ ἐκπεμπομένου ἤχου καὶ τοῦ ἀνακλωμένου.

Ἐκ τῶν διαφόρων γενομένων πειραμάτων κατεδείχθη ὅτι: α) οἱ ὀξεῖς ἦχοι ἀκούονται εἰς μεγαλυτέρας ἀποστάσεις ἀπὸ τῶν βαρέων· β) ἡ ἱκανότης τῶν δεκτῶν πρὸς ἀνίχνευσιν ἤχου αὐξάνει σὺν τῷ βάθει· γ) ὁ ἐκπεμπόμενος ἦχος ἀκούεται ἐντονώτερον ὅταν ἐκπέμπεται ἐκ μεγαλυτέρου βάθους· δ) οἱ ὁμαλοὶ ἦχοι διακρίνονται καλύτερον τῶν περιοδικῶν· ε) ὁ ἦχος διαδίδεται καλύτερον εἰς ὁμοιομόρφως θερμαινομένην θάλασσαν καὶ ὀλιγώτερον ἁλμυράν. Ἐκτεταμένη ἐφαρμογὴ τοιούτων συσκευῶν ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἀνθυποβρυχίων.

Ὑπερηχητικὰ κύματα. Ὅπως τὰ ἠχητικὰ κύματα διαδίδονται ἐν ὑδατίνῳ μέσῳ, τοιουτοτρόπως καὶ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, συχνότητος κατὰ πολὺ μεγαλυτέρας τοῦ ὁρίου τῆς συχνότητος τῶν ἠχητικῶν κυμάτων, δύνανται νὰ διαδοθῶσι. Πρὸς τοῦτο κατεσκευάσθησαν συσκευαὶ προσομοιάζουσαι γενικῶς πρὸς τὰς συσκευὰς ἀσυρμάτου, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐκπομπὴ τοιούτων κυμάτων. Τὰ κύματα ταῦτα συλλέγονται ὑπὸ εἰδικῶν δεκτῶν καὶ δύνανται διὰ τοῦ ἀλφαβήτου Μόρς νὰ ἐξασφαλίσωσι τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τόσον αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι συσκευαὶ αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ἤχου καὶ συνοπτικῶς καλούμεναι *ὑδρόφωνα*, ὅσον καὶ αἱ τῶν ὑπερηχητικῶν, γνωσταὶ ὑπὸ τὸ σύμβολον U. S. (Ultra Son), εὑρίσκονται εἰσέτι εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐξελίξεως.

Θ. Ν. ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ

—ὑποβρύχιος *ἔκρηξις*. Γενικὴ ὀνομασία πάσης ἐκρήξεως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης γινομένης. Πλὴν τῶν ὀφειλομένων εἰς ἐκρηκτικὰς οὐσίας (βλ. *τορπίλλη, νάρκη*) ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰδικώτερον καθορίζονται αἱ ἐκρήξεις ἡφαιστείων τῶν ὁποίων οἱ κρατῆρες σχηματίζονται ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν. Τοιαῦται ἐκρήξεις κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἔχουσι σημειωθῆ αἱ πλεῖσται εἰς τὸν Εἰρηνικόν, ἀρκεταὶ δὲ καὶ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Φαίνεται βέβαιον ὅτι κατὰ τὸν ἀπὸ Βορείου εἰς Νότιον πόλον ἄξονα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ ὁ γήϊνος φλοιὸς τοῦ βυθοῦ εἶναι ἐπιρρεπὴς εἰς ἡφαιστειώδεις ρωγμάς. Πλειστάκις ὑπὸ πλοίων διαπλεόντων τὸ βόρειον ἰδίως τμῆμα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ ἔχουσι γίνει αἰσθητοὶ λίαν ἔντονοι κατακόρυφοι κραδασμοὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μηδεμίαν ἔχοντες ὁμοιότητα πρὸς τὸν ἐκ κακοκαιρίας κυματισμόν. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐκρήξεων αὐτῶν εἶναι τὸ πολλάκις γινόμενον σεισμικὸν κῦμα εἰς τὰ γειτνιάζοντα παράλια. Τὸ κῦμα τοῦτο, παρομοιάζον πρὸς τὸ παλιρροιακόν, ἀλλὰ τεραστίας σχετικῶς ἐντάσεως προκαλεῖ μεγάλας καταστροφάς. Ὑπὸ τοιούτου κύματος κατεστράφη ριφθὲν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τὸ γερμανικὸν ἱστιοφόρον «See Aeller» εἰς τὴν νησῖδα τοῦ νοτίου Εἰρηνικοῦ Mopelia. Ἀναφέρεται παράδειγμα μεγάλου πλοίου ριφθέντος 10 μίλια ἐνδότερον τῶν παραλίων περιοχῆς τινος τῆς Κίνας ὑπὸ τοιούτου κύματος. Τὸ αἴτιον πολλῶν σεισμικῶν καταστροφῶν τῶν ἰαπωνικῶν νήσων ἀποδίδεται εἰς τοιαύτας ἐκρήξεις. Πλὴν τοῦ ἐνδεικτικοῦ τούτου κύματος, αἱ τοιαῦται ἐκρήξεις γίνονται ἐμφανεῖς ἐκ τῆς καλύψεως μεγάλης θαλασσίας ἐπιφανείας ὑπὸ ἐλαφροτέρων τοῦ ὕδατος γαιωδῶν οὐσιῶν, ὡς καὶ τῆς δημιουργίας νησιδίων ἐκ τῆς ἐκχεομένης ἐν τῷ βυθῷ ἐκ τοῦ κρατῆρος λάβας, ἥτις ὀγκουμένη ἀνέρχεται μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἐκ μεγίστων βαθῶν. Τοιαῦτα νησίδια πολλὰ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν ἔστιν ὅτε ἐκ παρομοίας ἐκρήξεως τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐγγύτατα κρατῆρος ἐξαφανίζονται αὖθις εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Θ. Ν. ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ

—ὑποβρύχιος *ἐκσκαφή*. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρίσταται ἀνάγκη ἐκτελέσεως ὑποβρυχίων ἐκσκαφῶν ἤτοι ἐκσκαφῶν ὑπὸ τὸ ὕδωρ. Οὕτω, κατὰ τὴν θεμελίωσιν τῶν βάθρων διαφόρων γεφυρῶν ἐπὶ ποταμῶν, εἰς πολλὰς περιπτώσεις θεμελιώσεων διαφόρων ἔργων, κατὰ τὴν διάνοιξιν διωρύγων, εἰς ἐκβαθύνσεις, χάριν διαφόρων σκοπῶν τοῦ θαλασσίου πυθμένος, καὶ εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις εἶναι ἀναπόφευκτοι αἱ ὑποβρύχιοι ἐκσκαφαί. Ἐπειδὴ αἱ ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἐκσκαφαὶ παρουσιάζουσι πολλὰς δυσκολίας κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, προσπαθοῦμεν, ἐφ' ὅσον τοῦτο καθίσταται δυνατόν, νὰ τὰς μεταβάλλωμεν εἰς ἐκσκαφὰς ἐν ξηρᾷ. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται ὅταν τὸ βάθος τοῦ ὕδατος δὲν εἶναι σχετικῶς πάρα πολὺ μέγα καὶ ὅταν ἡ ἔκτασις ἡ καταλαμβανομένη ἐκ τοῦ ὕδατος, ὅπου γίνεται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου,

Digitized by Google

ν εἶναι πολὺ ἐκτεταμένη. Οὕτως εἰς περιωρισμέ-ις ἐκτάσεις, μὴ τροφοδοτουμένας ὑπὸ ὕδα-ος, δύναται νὰ γίνῃ ἀποξήρανσις αὐτῶν προηγου-ένως, καὶ κατόπιν νὰ συντελεσθῶσιν αἱ ἐκσκα-αί. Ἂν γίνεται μικρὰ τροφοδότησις τοῦ δι' ὕδα-ος πεπληρωμένου χώρου, ἡ συντελεσθεῖσα ἀπο-άκρυνσις τοῦ ὕδατος διατηρεῖται δι' ἀντλιῶν. Εἰς ολλὰς περιπτώσεις γίνεται τεχνητὸς περιορισμὸς οῦ χώρου, ὅπου θὰ συντελεσθῶσιν αἱ ἐκσκαφαί, ὰ τῆς χρήσεως κιβωτίων χωρὶς πυθμένα ἢ τῆς ατασκευῆς διαφοροειδῶν φραγμάτων ἐξ ἀργίλ-ου, πασσαλοσανίδων, ξυλίνων ἢ μεταλλικῶν κλπ. ὁ ἐντὸς τοῦ οὕτω περιορισθέντος χώρου ὕδωρ ντλεῖται, καὶ τὸ πρὸς ἐκσκαφὴν ἔδαφος διατη-εῖται στεγνὸν τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀντλιῶν. Εἰς πολ-ὰς περιπτώσεις, εἰς ἃς ἡ ἔκτασις τῶν ἐκσκαφῶν ἐν εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ τὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον ξικνοῦνται αὗται εἶναι μέγα, γίνεται χρησιμοποίη-ις τῶν λεγομένων καταδυτικῶν κωδώνων. Κατ' ἀ-άλογον τρόπον, συντελοῦνται καὶ αἱ διὰ πεπιε-μένου ἀέρος *θεμελιώσεις* (βλ. λ.). Κατὰ τὴν συνέ-ισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑποβρυχίων ἐκσκαφῶν, υμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω μεθόδους, καθ' ἃς ετατρέπονται αὗται εἰς ἐκσκαφὰς ἐν ξηρᾷ, χρη-ιμοποιοῦνται τὰ συνήθη μέσα καὶ οἱ συνήθεις ρόποι, μὲ μικρὰς παραλλαγάς, ἀναλόγως τῶν κάστοτε παρουσιαζομένων περιπτώσεων.

Ὁσάκις δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποξήρανσις τοῦ ξορυκτέου ἐδάφους, πρᾶγμα συνηθέστατα συμ-αίνον εἰς τὰ πλεῖστα τῶν θαλασσίων ἔργων, ἱ ἐκσκαφαὶ θὰ ἐκτελεσθῶσιν ὑπὸ τὴν σύγχρονον αρουσίαν καὶ τοῦ ὕδατος. Ἡ παρουσία αὕτη τοῦ δατος ἀπαιτεῖ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκσκαφῶν δια μέσα καὶ ἰδίας μεθόδους, ἀναλόγως τῆς φύ-εως τοῦ πρὸς ἐκσκαφὴν ἐδάφους, τοῦ βάθους εἰς ὁ ὁποῖον εὑρίσκεται τοῦτο, καὶ τῆς ἐκτάσεως ῶν συντελεσθησομένων ἐκσκαφῶν.

Τὰ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποβρυχίων ἐκσκα-ῶν χρησιμοποιούμενα μέσα καὶ ἐργαλεῖα δύναν-αι νὰ διακριθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας: εἰς τὰ π' εὐθείας προσβάλλοντα τὸ ἔδαφος, ἐκσκά-τοντα αὐτὸ καὶ μεταφέροντα τὰ προϊόντα τῆς κσκαφῆς ἐκτὸς τοῦ ὕδατος· εἰς τὰ ἐξάγοντα, ἄνευ ρoηγουμένης ἐκσκαφῆς, μέρη τοῦ ὑπὸ ἐκβάθυν-ιν πυθμένος καὶ τέλος εἰς τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ έσα κατασυντρίψεως τοῦ πυθμένος.

Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει ἐργαλεῖα υνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐπὶ γαιωδῶν καὶ αλακῶν σχετικῶς ἐδαφῶν καὶ εἰς ταύτην ὑπάγον-αι αἱ διαφόρων εἰδῶν βυθοκόροι. Τὰ ἐργαλεῖα ῆς δευτέρας κατηγορίας χρησιμοποιοῦνται εἰδι-ῶς διὰ τὴν ἐκβάθυνσιν πυθμένων πλήρων διὰ υθορριπῶν καὶ μεμονωμένων ἐν γένει τεμαχίων· ς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιλαμβάνονται ἡ βυ-οκόρος δι' ἁρπάγης, ἡ ἄλλως σιαγονοφόρος βυ-οκόρος καὶ ἡ δυτομηχανή. Ἡ τρίτη τέλος κατη-ορία, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται οἱ διάφο-οι ἐκβραχιστῆρες καὶ τὰ ἐργαλεῖα καὶ μέσα τῶν ποβρυχίων ὑπονομεύσεων, χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ραχωδῶν ἐδαφῶν τὰ ὁποῖα συντρίβουσι, διὰ ν' κολουθήσῃ εἶτα ἐξαγωγὴ τῶν προϊόντων τῆς αθρύψεως.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑποβρυχίων ἐκσκαφῶν διὰ υθοκόρου εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἀγκυροβολία ὐτῆς κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυναταὶ καὶ αχεῖαι σχετικῶς αἱ μετακινήσεις της. Τοῦτο ἐπι-υγχάνεται διὰ ἓξ συνήθως ἀγκυροβολιῶν, ἐκ τῶν ποίων μία πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ σκά-ρους, μία πρὸς τὸ ὀπίσθιον καὶ ἀνὰ δύο πρὸς κάστον τῶν πλαγίων μερῶν. Διὰ τὰς ἀγκυροβο-ας ταύτας χρησιμοποιοῦνται μακραὶ ἁλύσεις, τῶν ποίων ἡ ἕλιξις ἢ ἡ ἀνέλιξις ἐπιτρέπει διαφόρους εταθέσεις τῆς βυθοκόρου. Αἱ μεταθέσεις αὗται ναι ἀπαραίτητοι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκσκα-ρῶν, διότι ἄλλως τὸ ἐκσκαπτικὸν μέσον τῆς βυ-οκόρου, κανονιζόμενον δι' ὡρισμένον ἑκάστοτε άθος, θὰ ἐνήργει εἰς ὡρισμένον καὶ σταθερὸν ημεῖον, χωρὶς νὰ ἐκτελῇ ἐκσκαφήν. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου μετακινήσεως τῆς βυθοκόρου, διακρί-ονται αἱ ἐκσκαφαὶ εἰς τὰς διὰ τῆς *μεθόδου τοῦ πιδίου ἢ ἐγκαρσίως* συντελουμένας, καὶ εἰς τὰς ιὰ τῆς *μεθόδου κατὰ γραμμὴν ἢ κατ' αὔλακα* ἐκ-ελουμένας τοιαύτας.

Κατὰ τὴν πρώτην τῶν μεθόδων τούτων ἡ ἐκ-καφὴ χωρεῖ κατὰ λωρίδας καθέτους, πρὸς τὸν ξονα τῆς βυθοκόρου, τὰς ὁποίας ἐκσκάπτει ατρέχουσα ταύτας καὶ κινουμένη ἐναλλὰξ πρὸς ὰ πλάγια αὐτῆς, συνεχῶς καὶ ἀλληλοδιαδόχως ατὰ τὴν δευτέραν μέθοδον ἡ ἐκσκαφὴ γίνεται ατὰ λωρίδας παραλλήλους πρὸς τὸν ἄξονα τῆς υθοκόρου. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην μέθοδον αρίσταται ἀνάγκη διακοπῆς τῆς ἐργασίας μετὰ ὴν περάτωσιν τῆς ἐκσκαφῆς ἑκάστης λωρίδος, να ὀπισθοχωρήσῃ ἡ βυθοκόρος καὶ ἀρχίσῃ τὴν σκαφὴν τῆς παρακειμένης. Ἡ μέθοδος τῶν ἐγ-αρσίων ἐκσκαφῶν ἐφαρμόζεται εἰς μαλακὰ ἐδάφη, αἱ ἰδίως τὴν ἰλύν. Εἰς ἐδάφη παρουσιάζοντα ντοχὴν τινὰ χρησιμοποιοῦσι τὴν πρώτην μέ-οδον.

Προκειμένου περὶ ὑποβρυχίων ἐκσκαφῶν εἰς ὐμένη πλήρεις λίθων ἀσυνδέτων καὶ μεμονω-ένων (λιθορριπῶν), ἂν μὲν οἱ λίθοι εἶναι μικροί, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐκσκαφὴν αἱ διάφοροι βυθοκόροι, ἂν ὅμως εἶναι μεγάλοι, γίνεται ἀνέλκυσις αὐτῶν μετὰ προηγουμένην πρόσδεσίν των ὑπὸ δυτῶν. Ἡ τελευταία αὕτη ἐργασία εἶναι δύσκολος πολλάκις καὶ μακροχρόνιος.

Ἐξαιρετικαὶ δυσκολίαι παρουσιάζονται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑποβρυχίων ἐκσκαφῶν ἐπὶ βράχου. Αἱ ἐργασίαι εἶναι μακροχρόνιοι ἐνίοτε καὶ δαπανηραί. Χρησιμοποιοῦνται διὰ ταύτας οἱ διάφοροι *ἐκβραχιστῆρες*, οἵτινες διαθρύπτουσι τὸν βράχον, καὶ αἱ *ὑπονομεύσεις*, αἵτινες ἐνίοτε μὲν γίνονται ἐν ξηρᾷ, συνηθέστερον δὲ ὑποβρύχιοι, ὁπότε διακρίνονται εἰς τὰς ἐπιπολαίας ὑπονομεύσεις καὶ εἰς τὰς συνήθεις διὰ διατρήσεως.

Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ μέθοδος ἐπιτεύξεως τῶν ὑποβρυχίων ἐκσκαφῶν, παρίσταται ἀνάγκη ἐκτιμήσεως καὶ καταμετρήσεως τοῦ ἐκσκαφέντος κύβου τοῦ ἐδάφους. Ἡ καταμέτρησις αὕτη γίνεται εἴτε ἐντὸς φορτηγίδων εἴτε συνηθέστερον διὰ βυθομετρήσεων πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκσκαφῶν, ὁπότε ἐκ τῶν σχεδιαζομένων διατομῶν ὑπολογίζεται ὁ ἐκσκαφεὶς κύβος. Α. Α. Κ.

—**ὑποβρύχιος κώδων**· βλ. *κώδων καταδυτικός*.

— **ὑποβρύχιος ῥαδιοτηλεγραφία**. Ἀφ' ἧς τὰ ὑποβρύχια ἤρξαντο αὐξανόμενα εἰς ἐκτόπισμα, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἀπομακρύνωνται ἐπὶ μακρὸν τῶν παραλίων, κατέστη ἀπαραίτητος ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐγκατάστασις ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν. Οἱ σταθμοὶ οὗτοι κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν τῶν πλοίων ἐπιφανείας. Οἱ ἱστοὶ ὅμως, ἵνα μὴ παρουσιάζωσιν ἀντίστασιν κατὰ τὸν ἐν καταδύσει πλοῦν, εἶναι μετὰ γιγγλιμοῦ κατὰ τὴν βάσιν, ὅστις στερεοῦται ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καταστρώματος καὶ οὕτως εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κατάκλισις αὐτῶν κατὰ τὰς καταδύσεις. Πλὴν τῆς ἐπὶ τῶν ἱστῶν τούτων κεραίας, τῆς «μεγάλης κεραίας» καλουμένης, ὑπάρχει καὶ ἡ «μικρὰ κεραία» μονίμως στερεουμένη ἐπί τινων ὑψηλῶν σημείων τοῦ καταστρώματος, διὰ τὴν συνεννόησιν εἰς μικρὰς ἀποστάσεις, ἵνα μὴ ἀναγκάζεται τὸ ὑποβρύχιον διὰ τὰς ἀποστάσεις ταύτας νὰ ὑψοῖ τοὺς ἱστοὺς τῆς μεγάλης κεραίας. Ἡ ἐκπομπὴ τηλεγραφημάτων τοῦ ὑποβρυχίου ὄντος ἐν καταδύσει εἶναι ἀδύνατος, τῆς κεραίας του οὔσης ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

Δύναται μόνον νὰ γίνῃ τοῦ ὑποβρυχίου ὄντος ἐν ἡμικαταδύσει τοιαύτη, ὥστε ἡ μικρὰ κεραία του νὰ μὴ ἐφάπτεται διόλου τῆς θαλάσσης. Λῆψις ὅμως σημάτων δύναται νὰ γίνῃ ἐν καταδύσει διὰ τῆς μικρᾶς κεραίας ἢ διατάξεως ἐπὶ τούτῳ πλαισίων. Τὰ μέχρι τοῦδε πειράματα κατέδειξαν ὅτι ἡ ἔντασις λήψεως ὑστερεῖ κατὰ πολὺ τῆς ἐν ἐπιφανείᾳ τοιαύτης λόγῳ ἀπορροφήσεως τῆς ἐκπεμπομένης ἐνεργείας ὑπὸ τῶν ὑπερθεν τῆς κεραίας ὑδατίνων στρωμάτων. Πειραματικῶς εὑρέθη ὅτι ἡ ἔντασις λήψεως ἀκολουθεῖ τὸν τύπον $\frac{E}{A^{\nu}}$, ἔνθα Ε εἶναι ἡ ἐν ἐπιφανείᾳ λαμβανομένη ἐνέργεια ὑπὸ ἐκεῖ δέκτου, Α συντελεστής τις ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ σταθμοῦ ἐκπομπῆς καὶ ν τὸ βάθος τῆς λαμβανούσης κεραίας εἰς μέτρα. Πλὴν τούτου, τὰ μεγάλα κύματα εἶναι προσφορώτερα εἰς λῆψιν ἢ κατάδυσιν, μὴ ἔχοντα μεγάλην ἀπορρόφησιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἐκπομπῆς. Ἡ ὑποβρύχιος ῥαδιοτηλεγραφία εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀβεβαίων πειραμάτων, τῶν ὑποβρυχίων βασιζομένων μόνον εἰς τὴν ἐν ἐπιφανείᾳ ἀνταπόκρισιν. Θ. Ν. Ν.

—**ὑποβρύχιος φωτογραφία** [*Ὠκεανολ.*]· βλ. *φωτογραφία* [*Ὠκεανολ.*].

ὑποβρωμιοῦχον *γάλλιον* [*Χημ.*]· βλ. λ. *γάλλιον*.

ὑποβρωμιῶδες *ὀξὺ* [*Χημ.*]. Ὀξὺ τοῦ βρωμίου τοῦ τύπου HBrO, λαμβανόμενον ἐν ὑδατικῷ διαλύματι δι' ἀναταράξεως βρωμιούχου ὕδατος μετ' ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου. Σ. Γ.

ὑπογαιακὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀκόρεστον λιπαρὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_{16}H_{30}O_2$, ληφθὲν συνθετικῶς διὰ συντήξεως στεαρυλικοῦ ὀξέως μετὰ καλεως. Σ. Γ.

ὑπόγαλα (τὸ) [*Ὀφθαλμ.*]. Ὅρος οὐχὶ ἐν συνήθει χρήσει, δι' οὗ δηλοῦται συλλογὴ γαλακτώδους ὑγροῦ ἐν τῷ προσθίῳ θαλάμῳ τοῦ ὀφθαλμοῦ, προερχομένου ἐκ τῆς ῥήξεως μαλθακοῦ ὑποχύματος. Β. Α.

ὑπογαστρικός, *-ή*, *-όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὑπογάστριον, ὁ τοῦ ὑπογαστρίου.

ὑπογάστρια (τὰ) [*Ναυτ.*]· βλ. λ. *ἐπιτροπίδια*.

ὑπογάστριον (τὸ) [*Ἀνατομ.*]. Ἡ μέση μοῖρα τῆς *ὑπογαστρίου χώρας*, καλουμένη καὶ *ἠβική*. Ι. Π.

ὑπογάστριος (ὁ, ἡ), *-ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν γαστέρα, ὑπὸ τὴν κοιλίαν, ὑποκοίλιος || *ὑπογάστριον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

— **ὑπογάστρια λεμφογάγγλια**, ἢ *ἔσω λαγόνια* [*Ἀνατομ.*]. Κεῖνται ταῦτα ἐπὶ τοῦ πλαγίου πυελικοῦ τοιχώματος, μεταξὺ τῶν κλάδων τῆς ὑπογαστρίου ἀρτηρίας, συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα διὰ πολυπληθῶν ἀναστομώσεων εἰς πλέγμα. Ι. Π.

— **ὑπογάστριον πλέγμα** [*Ἀνατομ.*]. Νευρικὸν πλέγμα τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος, κείμενον ἑκατέρωθεν ἐντὸς τῆς πυέλου. Γαγγλιοφόρον ὄν, διαιρεῖται ἑκάτερον εἰς πολλὰ δευτερογενῆ πλέγματα, ὧν τὸ μὲν κυστικὸν καὶ τὸ μέσον αἱμορροϊκὸν εἶναι κοινὸν ἀμφοτέροις τοῖς φύλοις, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων παρεμβαλλόμενα εἶναι ἴδια πλέγματα δι' ἑκάτερον τῶν φύλων, ἤτοι διὰ μὲν τὸν ἄνδρα τὸ πλέγμα τοῦ σπερματικοῦ πόρου (=ἐκφορητικόν), τὸ προστατικὸν καὶ τὸ σηραγγῶδες, διὰ δὲ τὴν γυναῖκα τὸ μητροκολεϊκόν. Ι. Π.

— **ὑπογάστριος ἀρτηρία** [*Ἀνατομ.*]. Συνώνυμος τῇ ἔσω λαγονίῳ ἀρτηρίᾳ (βλ. *λαγόνιοι ἀρτηρίαι*. Ι. Π.

— **ὑπογάστριος φλὲψ** [*Ἀνατομ.*]· βλ. λ. *λαγόνιος φλὲψ ἔσω*.

— **ὑπογάστριος χώρα** [*Ἀνατομ.*]. Χώρα τῆς κοιλίας, κειμένη κάτωθεν γραμμῆς ἑνούσης τὰς δύο προσθίας ἄνω λαγονίους ἀκάνθας· καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα αὐτῆς καλεῖται *ἠβική*, ἡ κυρίως *ὑπογάστριον*, αἱ δὲ πλάγιαι ὀνομάζονται *βουβωνικαὶ* ἢ *λαγονοβουβωνικαί*. Ι. Π.

ὑπογαστροκήλη (ἡ). Ἡ κατὰ τὸ ὑπογάστριον ἀπαντῶσα κήλη. Παρατηρεῖται συνήθως κατὰ τὴν λευκὴν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ μέχρι τῆς ἡβικῆς συμφύσεως ἐπὶ πολυτόκων γυναικῶν, διακρίνεται δὲ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς, ὅπερ εἶναι μεγαλύτερον τῶν λοιπῶν κηλῶν. Ι. Κ. Κ.

ὑπογαστροπαγὴς (ὁ, ἡ), *-ές* (τό). Οὕτω καλεῖται τερατογενὴς διάπλασις γαστροπαγῶν διδύμων, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ τέρας παρίσταται διπλοῦν μονομφάλιον, τοῦ ὁποίου τὰ δύο σώματα εἶναι συνηνωμένα ἢ συγκεκολλημένα ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ μέχρι τῆς προηβικῆς χώρας αὐτοῦ. Μ. Ν. Κ.

ὑπογεγομφὸς *ὀδούς*. Καλεῖται ὁ μὴ τελείως ἢ οὐδόλως ἀνατείλας ὀδούς. Οἱ τελευταῖοι ὀνομάζονται καὶ ἔγκλειστοι ὀδόντες, τοιοῦτοι δὲ συνήθως εἶναι οἱ σωφρονιστῆρες ὀδόντες τῆς κάτω γνάθου καὶ οἱ κυνόδοντες τῆς ἄνω γνάθου. Οἱ ὑπογεγομφότες ἢ ἔγκλειστοι σωφρονιστῆρες τῆς κάτω γνάθου γίνονται πρόξενοι ἐνίοτε δυσαρέστων φρενικῶν διαταραχῶν, διὸ δέον μετὰ προηγουμένην ἀκτινογράφησιν αὐτῶν νὰ ἐξαιρῶνται χειρουργικῶς. Ν. Γ. Π.

ὑπόγειον (τό). Τὸ κείμενον ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ἐν γένει τοῦ ἐδάφους || τὸ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ἰσογείου οἰκιῶν τινων κατασκευαζόμενον διαμέρισμα.

—[*Δομ.*] Θεωροῦνται ὡς *ὑπόγεια οἰκιῶν* τὰ διαμερίσματα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων τὸ δάπεδον ὑπόκειται τῆς ἐπιφανείας τοῦ πέριξ ἐδάφους. Διά τινα τοιαῦτα διαμερίσματα, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον μέρος ὑπέρκειται τοῦ ἐδάφους, χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *ἡμιυπόγειον* ἐνίοτε, αἱ συνθῆκαι ὅμως κατασκευῆς αὐτῶν, ὅσον καὶ οἱ τηρητέοι κανόνες πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὑγιεινῆς τῶν τοιούτων διαμερισμάτων, εἶναι οἱ αὐτοί.

Τὸ βάθος, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐκσκάπτονται τὰ ὑπόγεια, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν προορισμὸν αὐτῶν, καὶ ἀκόμη ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους, ἡ ὁποία καθιστᾷ ἐνίοτε ἀσύμφορον τὴν κατασκευήν των.

Ἡ ἐπικάλυψις αὐτῶν ἐγίνετο ἄλλοτε διὰ θόλων, σήμερον ὅμως σπανίως χρησιμοποιοῦνται τοιοῦτοι, τῆς ἐπικαλύψεώς των συντελουμένης διὰ τῶν συνήθων πατωμάτων. Δέον νὰ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ εἰς τὴν περίπτωσιν κατασκευῆς θόλων, ὅπως οὗτοι μὴ ἐπιφέρωσιν ὠθήσεις εἰς γειτονικοὺς τοίχους.

Τὸ ὕψος τῶν ὑπογείων διαμερισμάτων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι μικρότερον τῶν 2,40 μ. συνήθως, ἢ τὸ πολὺ τῶν 2,20 μ. ἐνίοτε, ὅταν δὲν χρη-

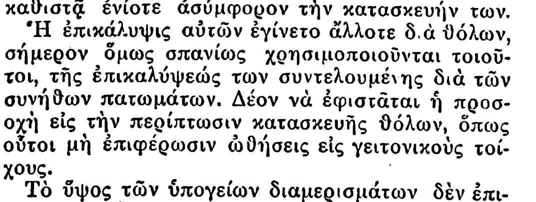

Προάσπισις ὑπογείου ἀπὸ τῆς ὑγρασίας.

σιμοποιοῦνται πρὸς κατοικίαν. Αἱ συνθῆκαι τῆς ὑγιεινῆς διαίτης ὑπαγορεύουσιν ὅπως τὰ ὑπόγεια μὴ χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατοικίαν, ἀλλὰ διὰ βοηθητικὰς ἀνάγκας τῶν ἐνοικούντων εἰς τὰ ἀνώγεια διαμερίσματα τῶν οἰκιῶν, ἢ τῶν ἄλλως χρησιμοποιούντων ταῦτα μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν. Παρὰ τοῦτο, οἱ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντες οἰκοδομικοὶ κανονισμοὶ ἐπιτρέπουσι τὴν κατοικίαν ἐν τοῖς ὑπογείοις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας μόνον, ἐφ' ὅσον ἡ στάθμη τοῦ δαπέδου αὐτῶν ὑπόκειται τὸ πολὺ μέχρις 1,50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πέριξ ἐδάφους. Πρὸς ἐξασφάλισιν τούτου δὲν ἐπιτρέπεται οὐδεμία ἄμεσος ἐπικοινωνία, δι' οἰκω-

Digitized by Google

δήποτε ἀνοιγμάτων, μεταξὺ τῶν ὑπογείων καὶ τῶν διαμερισμάτων τὰ ὁποῖα ὑπέρκεινται ἀμέσως αὐτῶν, ἐφ' ὅσον τὰ τελευταῖα ταῦτα κατοικοῦνται καὶ τὴν νύκτα.

Τὰ δάπεδα τῶν ὑπογείων, ἔστω καὶ ἂν ταῦτα δὲν χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατοικίαν, ἐπιβάλλεται ὅπως διαστρώνωνται διὰ σκυροκονιάματος ἀνυδροπεράτου καὶ πάχους τοὐλάχιστον 12 ἑκ. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι αὐτῶν πρέπει νὰ ἔχωσι πάχος τοὐλάχιστον 70 ἑκ., ἐφ' ὅσον κατασκευάζονται ἐκ λιθοδομῆς διὰ συνήθων ἀργῶν λίθων, καὶ 2 ½ πλίνθων, ὁσάκις κατασκευάζονται ἐξ ὀπτοπλίνθων ἢ ἄλλων ἀναλόγων τεχνητῶν λίθων. Πρὸς ἀποφυγὴν διαποτίσεως τῶν τοίχων τούτων ὑπὸ τῆς ὑγρασίας, πρέπει νὰ κατασκευάζωνται οὗτοι μέχρις ὕψους 60 ἑκ. τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, διὰ κονιάματος ὑδραυλικοῦ. Ὁσάκις τὰ ὑπόγεια πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς κατοικίαν, εἶναι ἐπιβεβλημένον ὅπως τὰ δάπεδα αὐτῶν, ὅσον καὶ οἱ τοῖχοι, εἶναι ἀδιαπέρατα ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Ἐπίσης ἐπιβάλλεται ὅπως ἀερίζωνται καὶ φωτίζωνται ἀρκούντως, δι' ἀνοιγμάτων κειμένων ἐπὶ τῶν πρὸς τοὺς ἐλευθέρους χώρους τῶν οἰκοπέδων τοίχων. Τὸ μέγεθος τῶν ἀνοιγμάτων τούτων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι κατώτερον τοῦ $^1/_{10}$ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑπογείου, ἥτις πάλιν δὲν πρέπει νὰ εἶναι μικροτέρα τῶν 10 τετραγωνικῶν μέτρων.

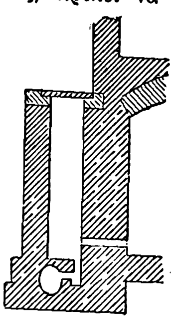

Στραγγιστήριον παρὰ τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον ὑπογείου.

Ἐὰν ἡ ὑγρασία τοῦ ὑπεδάφους εἶναι πολὺ μεγάλη, ἀπαιτεῖται ἡ λῆψις εἰδικῶν μέτρων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ὑπογείων ἀπ' αὐτῆς. Οὕτω κατασκευάζονται ἐπιστρώσεις ἐκ σκυροκονιάματος παχύτεραι, καὶ ἐνισχύεται τὸ ἀδιαπέρατον αὐτῶν δι' ἀσφαλτικοῦ στρώματος, ἐπεκτεινομένου καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς παρειᾶς τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων. Κατὰ τὰς συναντήσεις τῶν τοίχων μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τῶν δαπέδων ἐπιβάλλεται ἐπιμεμελημένη συναρμολόγησις, πρὸς ἀποφυγὴν εἰσόδου τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος διὰ τῶν ἁρμῶν. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ ἐπιφέρει ὠθήσεις ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω (ἄνωσιν) ἐπὶ τῶν δαπέδων τῶν ὑπογείων, τὰ ὁποῖα καταστρέφει. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τοιαύτης καταστροφῆς κατασκευάζονται ὑπὸ τὰ δάπεδα θόλοι ἀνεστραμμένοι, ἀνθιστάμενοι εἰς τὴν ἄνωσιν τοῦ ὕδατος. Ἐνίοτε, πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐδαφικοῦ ὕδατος, κατασκευάζονται γύρωθεν τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τῶν ὑπογείων στραγγιστήρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων συλλέγεται τὸ ἐδαφικὸν ὕδωρ πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ὑπογείου, καὶ ὁπόθεν ἀπάγεται διὰ καταλλήλων ἀγωγῶν. Πρὸ τῆς λήψεως οἱουδήποτε τῶν ἀνωτέρω μέτρων, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ὑπογείων ἀπὸ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους, δέον νὰ καταβληθῇ προσοχὴ μήπως ἐξωτερικὰ ὕδατα ἔρχονται πρὸς τοὺς τοίχους τῶν ὑπογείων, ὅπως ἀπομακρύνωμεν αὐτά. Οὕτω πρέπει νὰ φροντίζωμεν ὅπως τὰ ὕδατα τῆς στέγης καὶ ἄλλα μὴ ἔρχωνται μέχρι τῶν τοίχων τοῦ ὑπογείου, ἀπὸ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ τὰ ἀπομακρύνωμεν διὰ κατασκευῆς ἀρκετὰ ἐξεχουσῶν κορωνίδων καὶ διὰ πεζοδρομίων ἀδιαπεράτων. Α. Α. Κ.

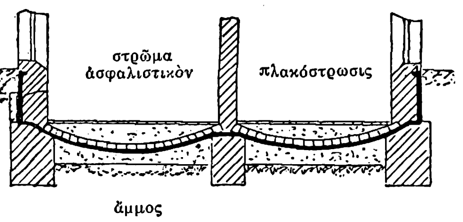

Ἐξασφάλισις δαπέδων ὑπογείων δ' ἀνεστραμμένων θόλων.

ὑπόγειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν γῆν, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ὁ ἐν τῇ γῇ βυθισμένος, ἀντίθ. *ὑπέργειος*: «ὑπόγειος βλαστὸς τοῦ φυτοῦ» ‖ «ὑπόγειος σιδηρόδρομος», «ὑπόγειος οἰκησις».

—ὑπόγεια *ὄργανα [Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ὄργανα τοῦ φυτοῦ, ἅτινα ἀναπτύσσονται ὑπὸ τὴν γῆν, ὅπως αἱ ῥίζαι, τὰ ριζίδια, οἱ κόνδυλοι, κ. τ. λ. Δ. Ν. Π.

—ὑπόγειοι *καρποὶ [Βοτ.]*. Οἱ καρποὶ φυτῶν τινων, οἵτινες ἀναπτύσσονται ὑπὸ τὴν γῆν, ὅπως οἱ τῆς ἀμφικαρπαίας, τῆς βοανδζείας, κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

—ὑπόγειον *ὕδωρ*· βλ. λ. *ὕδωρ*.

ὑπογενείδια *λεμφογάγγλια [Ἀνατομ.]*. Λεμφογάγγλια κατασκηνοῦντα ὑπὸ τὸ κάτω χεῖλος τῆς κάτω γνάθου ἐν τῷ τριγώνῳ, ὅπερ ἀφορίζουσιν αἱ πρόσθιαι γαστέρες τῶν διγαστόρων μυῶν καὶ τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν. Ι. Π.

ὑπογένειον (τό)· μικρὸν γένειον, τὸ καταλειπόμενον ἀξύρητον κάτω τοῦ χείλους γένειον ‖ τὸ κατώτατον μέρος τοῦ γενείου.

ὑπογένειος *ἀδὴν [Ἀνατομ.]*. Εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ὑπογνάθιος ἀδὴν (βλ. λ.), οὗ ἡ ὀνομασία ἐπικρατεστέρα. Ι. Π.

ὑπογένεσις, *—εως* (ἡ). Ἀτελὴς διάπλασις τῶν διαφόρων μελῶν καὶ σπλάγχνων τοῦ σώματος. Ι. Κ. Κ.

ὑπόγενος (τό). Καλεῖται τὸ σύνολον διαφόρων εἰδῶν ζῴων ἢ φυτῶν ἐχόντων κοινὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ὑπαγομένων εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γένος.

ὑπογευσία (ἡ), ἡ *ὑπογευστία*. Ἡ ἐλάττωσις ἢ ἡ ἀμβλύτης τῆς γευστικῆς αἰσθητικότητος ἢ τῶν γευστικῶν αἰσθήσεων. Μ. Ν. Κ.

ὑπογλυκαιμία (ἡ). Ἡ ἐλάττωσις τοῦ σακχάρου ἐν τῷ αἵματι κάτωθεν τοῦ φυσιολογικοῦ, ὅπερ εἶναι 0,8—1,5 ‰. Ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἐπέρχεται μετὰ τὴν ἔνεσιν τῆς ἰνσουλίνης, καὶ δὴ 2 ὥρας μετ' αὐτήν, ὁπότε τὸ ποσὸν τοῦ σακχάρου δύναται νὰ φθάσῃ εἰς 0,020 %. Πειράματα ἐπὶ ζῴων γενόμενα ἀπέδειξαν ὅτι ἐὰν ἡ ποσότης τοῦ σακχάρου ἐν τῷ αἵματι κατέλθῃ κάτωθι τῆς ἡμίσεος τοῦ φυσιολογικοῦ, ἐπέρχονται φαινόμενα τοξικά, ἅτινα συνίστανται εἰς τρόμον, μυϊκὰς συσπάσεις, νευρικὴν διέγερσιν, παραλύσεις τῶν ἄκρων, καὶ τέλος ἐπέρχεται ὁ θάνατος, ἐὰν ἡ ὑπογλυκαιμία ἐξακολουθήσῃ. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν *ὑπογλυκαιμικὴν ἀντίδρασιν*. Ι. Ν. Μ.

ὑπόγλυκυς, *—εῖα, —υ*· ὁ ὀλίγον γλυκύς, ὁ μὴ ἐντελῶς γλυκύς, κοιν. *γλυκούτσικος*.

ὑπογλώσσιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν: «ὑπογλώσσιον νεῦρον».

—*[Ἀνατομ.] Ὑπογλώσσιοι πτυχαὶ καὶ φύματα.* Τὰ ὑπογλώσσια φύματα, δύο ὄντα, κεῖνται προέχοντα ἑκατέρωθεν ἐγγὺς τοῦ κάτω πέρατος τοῦ χαλινοῦ τῆς γλώσσης καὶ ἐμφανίζουσιν ἑκάτερον ἐν τῷ κέντρῳ ὀπὴν δίκην στίγματος, τὸ στόμιον τοῦ πόρου τοῦ ὑπογλωσσίου ἀδένος. Παριστῶσι δὲ τὰ φύματα ταῦτα τὰ ἔσω πέρατα τῶν *ὑπογλωσσίων πτυχῶν*, ἤτοι δύο λοξῶν ἐπιμήκων προεξοχῶν τοῦ στοματικοῦ ἐδάφους, παραγομένων ἐκ τῶν κάτωθεν τοῦ βλεννογόνου κειμένων ὑπογλωσσίων ἀδένων.

Ὑπογλώσσιον γάγγλιον. Καλεῖται οὕτως ἄθροισμα ὁμάδων κυττάρων ἐν τῷ πυθμένι τοῦ κοίλου τοῦ στόματος, ἐξ ὧν ἀποφύονται ἶνες διὰ τὸν ὑπογλώσσιον ἀδένα.

Ὑπογλώσσιον νεῦρον. Νεῦρον τῆς 12ης ἐγκεφαλικῆς συζυγίας, κινητικόν, νευροῦν κυρίως τοὺς μῦς τῆς γλώσσης, ἔτι δὲ τοὺς μῦς τοὺς κατωτέρω τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ καὶ τὸν γενειοειδῆ, ὧν ὅμως αἱ ἶνες κατάγονται ἐκ τῶν αὐχενικῶν νεύρων. Ἐκφύεται ἐκ τοῦ ὑπογλωσσίου πυρῆνος τοῦ ῥομβοειδοῦς βόθρου καὶ ἀναδύεται ἐν τῇ προσθίᾳ πλαγίᾳ αὔλακι τοῦ προμήκους μυελοῦ διὰ 10—16 ῥιζῶν, αἵτινες συνενοῦνται εἰς 2 στελέχια καὶ ταῦτα εἶτα εἰς ἕν, ἐξερχόμενον τοῦ κρανίου διὰ τοῦ ὑπογλωσσίου πόρου, ἐξ οὗ φέρεται μέχρι τῆς γλώσσης. Ἐκφύονται δ' ἐξ αὐτοῦ: ὁ κατιὼν κλάδος τοῦ ὑπογλωσσίου, ὁ θυρεοειδὴς καὶ οἱ γλωσσικοὶ κλάδοι, νευροῦντες τὸν ὑογλωσσικόν, τὸν βελονογλωσσικόν, τὸν γενειογλωσσικόν, τοὺς ἐπιμήκεις γλωσσικοὺς καὶ τὸν ἐγκάρσιον γλωσσικὸν μῦν.

Ὑπογλώσσιον τρῆμα. Τρῆμα εὐμέγεθες ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν κονδυλικῶν μερῶν τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, ἄγον εἰς τὸν ὑπογλώσσιον πόρον, ὅστις λοξῶς ἐπὶ τὰ ἔξω φερόμενος ἐκβάλλει εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν καὶ ὑποδέχεται τὸ ὑπογλώσσιον νεῦρον.

Ὑπογλώσσιος ἀδήν. Εἷς ἐκ τῶν τριῶν μειζόνων σιαλογόνων ἀδένων, ὁ σχετικῶς μικρότερος, κείμενος ἐν τῷ πυθμένι τοῦ κοίλου τοῦ στόματος, ὑπὸ τὸν βλεννογόνον αὐτοῦ, μεταξὺ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ σώματος τῆς κάτω γνάθου. Προμήκης δ' ὤν, ἔχει μῆκος μὲν 3 ἑκ., βάρος δὲ 2—3 γραμ. Εἶναι ἀδὴν μεικτός, περιέχων βλεννογόνους καὶ ὀρογόνους ἀδενοκυψέλας. Κέκτηται πολλοὺς ἐκφορητικοὺς πόρους, 15—30, οἵτινες ἐκβάλλουσιν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ κοῖλον τοῦ στόματος ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τῆς συστοίχου *ὑπογλωσσίου πτυχῆς*. Εἷς δὲ τῶν πόρων τούτων, ὁ εὐμεγέθεστερος, καλούμενος *μείζων ὑπογλώσσιος* ἢ *βαρθωλίνειος πόρος*, κατ' ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν, καλουμένων *ἐλασσόνων ὑπογλωσσίων πόρων* ἢ *τοῦ Ριβίνι*, συμπορεύεται μετὰ τοῦ ὑπογναθίου πόρου ἐντὸς κοινοῦ ἐλύτρου καὶ ἐκβάλλει, ὡς καὶ οὗτος, εἰς τὸ ὑπογλώσσιον φῦμα. Εἶναι δ' ὁ σίαλος τοῦ ὑπογλωσσίου ἀδένος λίαν κολλώδης καὶ ἀλκαλικὸς τὴν ἀντίδρασιν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ὑπογλωσσῖτις, *—ιδος* (ἡ)· φλεγμονὴ τοῦ ἐδάφους τοῦ στόματος· ὅταν αὕτη ἐπεκτείνεται πρὸς ὁλόκληρον τὴν ὑπογνάθιον χώραν καὶ τοὺς λεμφαδένας ἀποτελεῖ τὴν *λουδοβικείαν κυνάγχην* (βλ. λ.). Μ. Μ.

ὑπογνάθιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑποκάτω τῆς γνάθου κείμενος: «ὑπογνάθιος ἀδήν, — κοιλότης».

— *[Ἀνατομ.] Ὑπογνάθια λεμφογάγγλια*. Λεμφογάγγλια 3—6, ἅτινα παρατάσσονται κατὰ μῆκος τοῦ κάτω χείλους τῆς κάτω γνάθου.

Ὑπογνάθιον γάγγλιον· βλ. λ. *γάγγλιον ὑπογνάθιον*.

Ὑπογνάθιος ἀδήν. Εἷς ἐκ τῶν 3 μειζόνων σιαλογόνων ἀδένων, μείζων μὲν τοῦ ὑπογλωσσίου, ἐλάσσων δὲ τῆς παρωτίδος, ἔχων σχῆμα τριγωνικοῦ πρίσματος καὶ μῆκος μὲν 2 ½ ἑκ., βάρος δὲ 7—8 γραμ. Κεῖται ἑκατέρωθεν ὑπὸ τὸ σῶμα τῆς κάτω γνάθου ἐν τῷ ὑπογναθίῳ τριγώνῳ, ἐντὸς τῆς *ὑπογναθίου θήκης*. Εἶναι ἀδὴν μεικτός, ἔχων ὀλιγωτέρας μὲν ἢ ὁ ὑπογλώσσιος ἀδὴν βλεννογόνους ἀδενοκυψέλας, περισσοτέρας δ' αὐτοῦ ὀρογόνους, κέκτηται δὲ καὶ ἐμβόλιμα καὶ σιαλικὰ σωληνάρια, ὡς ἡ παρωτίς. Ὁ ἐκφορητικὸς πόρος αὐτοῦ, καλούμενος καὶ *βαρτώνειος* (ἢ *οὐαρθώνειος*) συμπορεύεται ἐντὸς κοινοῦ ἐλύτρου τοῦ μείζονος ὑπογλωσσίου πόρου καὶ ἐκβάλλει μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ κοῖλον τοῦ στόματος, παρὰ τὴν βάσιν τοῦ χαλινοῦ τῆς γλώσσης, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὑπογλωσσίου φύματος. Ὁ σίαλος τοῦ ὑπογναθίου ἀδένος περιέχει ἄφθονον βλεννίνην ἐν ἰσχυρῶς ἀλκαλικῷ ὑγρῷ, πτυαλίνην καὶ θειοκυανιοῦχον κάλιον. Ι. Π.

— ὑπογνάθιος *κοιλότης [Κτηνιατρ.]*. Κοιλότης τριγωνική, εὑρισκομένη εἰς τὸ κατώτερον μέρος τῆς κεφαλῆς τῶν ζῴων καὶ ὁριζομένη πλαγίως ἀπὸ τοὺς βραχίονας τοῦ ὀστοῦ τῆς κάτω σιαγόνος, ἔμπροσθεν ἀπὸ τὸν πώγωνα καὶ ὄπισθεν ἀπὸ τὸν λαιμόν. Ἡ ὑπογνάθιος κοιλότης δέον νὰ εἶναι εὐρεῖα, στεγνή, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ περικλειόμενοι λεμφατικοὶ ἀδένες νὰ ὦσι μικροί, μόλις αἰσθητοὶ εἰς τὴν ἀφὴν καὶ ὀλισθηροί.

Ἡ ὑπογνάθιος κοιλότης, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων λεμφατικῶν ἀδένων, ἀποβαίνει συχνά, παρὰ τῷ ἵππῳ ἰδίᾳ, ἑστία διαφόρων φλεγμονωδῶν ἐπεξεργασιῶν, ὀφειλομένων εἰς μολυσματικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νοσήματα: ὡς ἡ μάλις, ἡ λοιμώδης ἀδενῖτις κτλ. Α. Α. Θ.

ὑπόγναθος (ὁ, ἡ) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διαμόρφωσις (*ὑπογναθία*), καθ' ἣν πρόκειται περὶ διπλοῦ τέρατος χαρακτηριζομένου διὰ τῆς ἐμφυτεύσεως τοῦ παρασίτου ἐπὶ τῆς κάτω γνάθου τοῦ κυρίως ἀτόμου. Ἀνάγεται εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν αὐτοσίτων τεράτων. Μ. Ν. Κ.

ὑπογονάτιον (τό)· τὸ ὑπὸ τὰ γόνατα τοῦ γονυπετοῦντος κείμενον· ‖ ἐκκλησιαστικὸν ἄμφιον, ἄλλως *ἐπιγονάτιον* (βλ. λ.).

ὑπογόνιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ ὑμενῶδους ὑφῆς φυτικὸν μόριον τὸ εὑρισκόμενον ὑπὸ τὰ ὄργανα τῆς καρποφορίας τῶν φυτῶν.

ὑπογραμματεία (ἡ)· τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπογραμματέως.

ὑπογραμματεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ δεύτερος γραμματεύς, ὁ ἀναπληρῶν τὸν γραμματέα.

— *[Ἀρχ.]* Οἱ ὑπογραμματεῖς ἦσαν κατώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι τῆς κατηγορίας τῶν ὑπηρετῶν. Ἐν τούτοις καὶ ὁ *ὑπογραμματεὺς βουλῆς* (ἄλλως καὶ *ὑπογραφεύς*) ἦτο παρ' Ἀθηναίοις ἐξέχων πολίτης, δυνάμενος νὰ καταλάβῃ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ πολεμάρχου καί, ἀπὸ Εὐβούλου δὲ ἄρχοντος (276—272 π. Χ.), ἀνήκων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ἀεισίτων* ὑπαλλήλων. Ἀναλόγου ὑπολήψεως ἔτυχανε καὶ ὁ *ὑπογγραμματεὺς τῶν θεσμοθετῶν*.

— *[Ὀργαν. Δικαστ.]* Ὁ ὑπογραμματεὺς παρὰ τοῖς δικαστηρίοις εἶναι βοηθὸς τοῦ γραμματέως, διοριζόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων προσόντων καὶ μετὰ προηγουμένην δοκιμασίαν καὶ ἔγκρισιν τοῦ εἰρηνοδίκου ἢ πταισματοδίκου, προκειμένου περὶ ὑπογραμματέως εἰρηνοδικείου ἢ πταισματοδικείου, τοῦ συμβουλίου δὲ τοῦ πολυμελοῦς δικαστηρίου, προκειμένου περὶ ὑπογραμματέως αὐτοῦ ἢ τῆς παρ' αὐτῷ εἰσαγγελίας (ἄρθρ. 123 Ὀργαν. Δικαστ., καὶ ἄρθρα 1, 2 καὶ 4 τοῦ ν. δ. διατ. τῆς 19 Μαΐου 1923 «Περὶ προσόντων τῶν κατωτέρων δικαστικῶν ὑπαλλήλων κλπ.»).

Ὁ ὑπογραμματεὺς ἀπολύεται τῆς ὑπηρεσίας ὑπὸ τοῦ γραμματέως: α') ἐὰν κατεδικάσθη ἐπὶ πλημμελήματι εἰς ποινὴν συνεπαγομένην στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων· β') ἐὰν κατεδικάσθη ἐπί τινι τῶν ἐν ἄρθρῳ 22 ποινικῆς νομοθεσίας πλημμελημάτων εἰς ποινὴν μικροτέραν τοῦ ... ἢ ἕνεκα πταίσματος προσβάλλοντος τὰ χρηστὰ ἤθη· γ') ἐὰν ἐτιμωρήθη τρὶς πειθαρχικῶς ἢ ... ποινὴν παύσεως δύο μηνῶν ἢ δίς, ὧν ἡ μία ... προστίμου τοὐλάχιστον ἑκατὸν δραχμῶν ἢ προσωρινὴ παῦσις· δ') ἐὰν ἀπουσιάσῃ ἀδικαιολογήτως ἐπὶ ... ἡμέρας· καὶ ε') ἐὰν εἶναι ἀνεπαρκὴς περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του. Εἰς τὰς ὑπὸ στοιχεῖα β' ἕως ε' περιπτώσεις ἀπαιτεῖται ... φανθῇ ὑπὲρ τῆς παύσεως τὸ δικαστήριον, παρ' ᾧ ὑπηρετεῖ ὁ ὑπογραμματεὺς (καὶ τῆς εἰσαγγελίας ...) ἢ ὁ εἰρηνοδίκης ἢ πταισματοδίκης, προκειμένου περὶ ὑπογραμματέως εἰρηνοδικείου ἢ πταισματοδικείου (ἄρθρ. 4 νομ. διατ. 19 Μαΐου 1923, ...

Digitized by Google

Οργαν Δικαστ, 17 νόμου ΓΤΛΖ' τοῦ 1911 καὶ 7 νόμου 104, ὡς συνεπλ. δι' ἄρθρ 27 νόμου 3859). Ὁ ὑπογραμματεὺς ἀ απληροῖ τὸν *γραμματέα* (βλ. λ.) ἀπόντα ἢ κωλυόμενον εἰς πᾶσαν ὑπηρεσίαν. Α. Ν. Μ.

ὑπογραμμὴ (ἡ)· γραμμὴ φερομένη ὑποκάτω λέξεως ἢ φράσεως πρὸς ἔμφασιν αὐτῆς.

ὑπογραμμίζω· φέρω ὑπογραμμήν, ἐπισημαίνω λέξιν ἢ φράσιν δι' ὑπογραμμῆς· || συνεκδ. τονίζω, δηλῶ μετ' ἐμφάσεως.

ὑπογραμμισμὸς (ὁ)· ἡ δι' ὑπογραμμῆς ἐπισήμανσις λέξεως, φράσεως κττ.

ὑπογραμμὸς (ὁ)· παράδειγμα γραφῆς προτιθέμενον εἰς παῖδας: «παιδικοὶ ὑπογραμμοί»· || φρ. «τύπος καὶ ὑπογραμμὸς» πρότυπον ἄξιον μιμήσεως.

ὑπογραφεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ γράφων ὅ,τι τις ὑπαγορεύει εἰς αὐτόν.

— *['Αρχ.]* Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ἰδιωτικοὶ γραμματεῖς οἱ συντάσσοντες ἐπὶ πληρωμῇ καταγγελίας τῶν πολιτῶν (*ὑπογραφεῖς δικῶν*), ἔτι δέ, παρ' Ἀθηναίοις, ὁ γραμματεὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἄλλως καλούμενος καὶ *ὑπογραμματεὺς* (βλ. λ.). Παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς *ὑπογραφεὺς βασιλικὸς* (λατιν. amanuensis) ἐκαλεῖτο ὁ ἰδιαίτερος τοῦ αὐτοκράτορος γραμματεύς, διάφορος τὸ ἀξίωμα καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ *ἀσηκρῆτου* (a secretis). Π. Ν. Π

ὑπογραφὴ (ἡ)· γραφή, ἐπιμήκης χρωματισμὸς κάτωθεν: «ὑπογραφὴ ὀφθαλμῶν» ἡ ὑπὸ τὰς βλεφαρίδας μελανὴ γραμμὴ (ἀρχ.)· || περιγραφή, σκιαγραφία, σχέδιον (ἀρχ.)· || τὸ ὄνομα οἱουδήποτε προσώπου γραφόμενον ὑπ' αὐτοῦ τούτου πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ὑπὲρ αὐτὴν περιεχομένου ἐγγράφου: «ὑπογραφὴ ἐπιστολῆς, — ἀποδείξεως, — συναλλάγματος κττ.»· || φρ. «δὲν ξέρει νὰ βάλῃ τὴν ὑπογραφή του» ἐπὶ παντελῶς ἀγραμμάτου.

— *[Νομ.]* Ἡ ὑπογραφή, δηλαδὴ τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ προσώπου, ἀποτελεῖ συστατικὸν στοιχεῖον τῶν ἐγγράφων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, καὶ σημαίνει ὅτι ὁ ὑπογράφων ἢ συμφωνεῖ πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου ἢ βεβαιοῖ γεγονός τι ἤ, προκειμένου περὶ δημοσίου ὑπαλλήλου, ὅτι τὸ συνταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἔγγραφον συνετάχθη καθ' ὅλους τοὺς νομίμους τύπους. Διὰ νὰ ἔχῃ κῦρος τὸ ἰδιωτικὸν ἔγγραφον, ἀπαιτεῖται ἡ ὑπογραφὴ ὅλων ἐκείνων, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν δι' αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 409 τῆς πολιτικῆς δικονομίας ἡ ὑπογραφὴ πρέπει νὰ γράφηται ὁλόκληρος μὲ ἀλφαβητικὰ στοιχεῖα, ἄλλως τὸ ἔγγραφον δὲν ἰσχύει οὔτε ὡς ἀρχὴ ἐγγράφου ἀποδείξεως. Τοῦτο ὅμως κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς δὲν πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ κατὰ γράμμα, διότι ὁ νόμος θέλει ἁπλῶς νὰ ἀπαγορεύσῃ τὰς μονογραφάς, τῶν ὁποίων εὐκόλως δύναται νὰ γίνῃ κατάχρησις. Κατὰ τὸν Οἰκονομίδην οἱ ὑπογράφοντες τὸ βαπτιστικὸν αὐτῶν ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός των διὰ τοῦ πρώτου μόνον στοιχείου, ἢ οἱ συγκόπτοντες τὰς τελευταίας συλλαβὰς τῆς σχοινοτενοῦς ἐπωνυμίας των δὲν παραβιάζουσι τὸν νόμον. Καὶ ἡ ἐπὶ λευκοῦ χάρτου ὑπογραφὴ εἶναι ἔγκυρος, ὡς δὲ συμπληρωθῇ τὸ ἄνωθεν τῆς ὑπογραφῆς κενὸν τοῦ ἐγγράφου, περιέχει τοῦτο πλήρη ἀπόδειξιν, ἐὰν ὅμως ἡ συμπλήρωσις ἐγένετο παρὰ τὰ συμπεφωνημένα, δὲν συγχωρεῖται ἐπὶ ποσοῦ πλείονος τῶν 50 δραχμῶν ἐμμάρτυρος ἀπόδειξις. Ἂν τρίτος συνεπλήρωσε τὸ ἔγγραφον ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ὑπογραφέως, τότε πρόκειται περὶ καταχρήσεως ὑπογραφῆς καὶ οὗτος δύναται νὰ διωχθῇ ἐπὶ πλαστογραφίᾳ, ὁπότε συγχωρεῖται ἡ μαρτυρικὴ ἀπόδειξις.

Ὁ τυφλός, ἐγγράμματος ὤν, δὲν δύναται ἐγκύρως νὰ ὑπογράψῃ, διὰ τὴν ἐκ τῆς τυφλότητος δυναμένην νὰ προέλθῃ κατάχρησιν, συντασσομένου δὲ δημοσίου ἐγγράφου, τὴν ἔλλειψιν τῆς ὑπογραφῆς ἀναπληροῖ ἡ ᾐτιολογημένη δήλωσις τοῦ συντάξαντος τὸ ἔγγραφον ὑπαλλήλου. Ἂν τὸ ἔγγραφον ὑπεγράφη διὰ γραφομηχανῆς, ἔχει τοῦτο τὸ κῦρος ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, ἂν εἶναι βέβαιον ὅτι ἐκίνησε τὰ πλῆκτρα τῆς μηχανῆς ὁ συμβαλλόμενος ἐκεῖνος, ὅστις ὑποχρεοῦται ἐκ τοῦ ἐγγράφου. Ἐπὶ ἐπισκόπου ἀρκεῖ νὰ γραφῇ μόνον τὸ ὄνομά του καὶ ἡ ἐπισκοπή.

Ἂν ὁ ὀφειλέτης προσβάλῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου ὡς μὴ γνησίαν, ὀφείλει ὁ προσάγων τὸ ἔγγραφον ἀμέσως καὶ ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ν' ἀποδείξῃ τὴν γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς, ὅθεν διεξάγεται ἡ περὶ γνησιότητος αὐτῆς παρεμπίπτουσα διαδικασία, ἥτις διακόπτει τὴν πρόοδον τῆς δίκης. Τὴν γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς δύναται νὰ ἀποδείξῃ ὁ προσάγων τὸ ἔγγραφον διὰ μαρτύρων, διὰ παραβολῆς πρὸς δημόσιον ἔγγραφον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ὑπογραφὴ γνησία τοῦ ἀμφισβητοῦντος τὴν ὑπογραφήν του, δι' ὅρκου καὶ διὰ πραγματογνωμοσύνης.

— *[Δημ. Δικ.]* *Ὑπογραφὴ* εἶναι ἡ ἰδιοχείρως παρὰ τοῦ ἁρμοδίου δημοσίου ὑπαλλήλου τιθεμένη, περιλαμβάνουσα δὲ τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον αὐτοῦ, ὡς ταῦτα φέρονται ἐν τῇ πράξει τοῦ διορισμοῦ του. Τοῦτο δ' ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ὀφείλει νὰ ἐκτελῇ αὐτοπροσώπως τὰ καθήκοντά του, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἀντ' αὐτοῦ, κωλυομένου ἢ ἀπόντος ἢ ἐλλείποντος, ἐκπληροῖ αὐτά, ἰδίῳ δικαίῳ, ὁ ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ὁριζόμενος ἀναπληρωτής, οὗτος τίθησι τὴν ἰδίαν του ὑπογραφήν. Μόνον δι' εἰδικῆς διατάξεως νόμου ἐπιτρέπεται, ὅπως, ἀντὶ τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς, τίθηται ἡ ὑπογραφὴ δημοσίου ὑπαλλήλου διὰ σφραγιστῆρος ἢ λιθογραφικῶς ἢ ἐντύπως. Καθ' ἃς δὲ περιπτώσεις, ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ, μετὰ δημοσίων ὑπαλλήλων συμπράττουσι καὶ ἰδιῶται, οὗτοι θέτουσιν ἰδιοχείρως τὴν ὑπογραφὴν αὐτῶν ὑπὸ τὴν συντασσομένην πρᾶξιν ἢ γίνεται ἐν αὐτῇ μνεία τοῦ λόγου τῆς μὴ ὑπογραφῆς των. Τὰ συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα ὑπογράφονται ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος καὶ ἐπὶ ποινῇ πειθαρχικῇ τοῦ παραβάτου συμβολαιογράφου, παρὰ πάντων τῶν συμβαλλομένων, τῶν μαρτύρων καὶ τοῦ συμβολαιογράφου, ἤ, ὅταν οἱ συμβαλλόμενοι καὶ οἱ μάρτυρες δὲν δύνανται ἢ δὲν θέλουν νὰ ὑπογράψουν, προστίθεται εἰς τὸ τέλος ἡ περὶ τούτου ὁμολογία τῶν ἰδίων ('Οργ. Δικαστ. ἄρθρ. 185). Ἡ ὑπογραφὴ διαφέρει τῆς *«μονογραφήσεως»*, τὴν ὁποίαν, σχηματιζομένην διὰ συμπτύξεως τῆς ὑπογραφῆς, ὁ νόμος ἀπαιτεῖ ἐνίοτε ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς ('Οργαν. Δικαστ. ἄρθρ. 185, § 2. Πρβλ. καὶ ἄρθρ. 189, 292, 293 τοῦ 'Οργαν. Δικαστ. καὶ 409 Πολ Δικον.).

ὑπογράφω, *ἀόρ. ὑπέγραψα—ὑπεγράφην, παθ. μετχ. ὑπογεγραμμένος*· γράφω τὸ ὄνομά μου καὶ τὸ ἐπώνυμόν μου κάτωθεν ἐγγράφου περιεχομένου πρὸς ἐπιβεβαίωσιν αὐτοῦ· || συνεκδ. συνομολογῶ, ἀποδέχομαι, προσεπυμαρτυρῶ.

ὑπόγυιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὰ γυῖα, ὑποχείριος, πρόχειρος· μόνον εἰς τὴν φρ. «ἐξ ὑπογυίου» ἐκ τοῦ προχείρου, ἀμελετήτως, ἀπροπαρασκευάστως.

ὑπογυναικοῦμαι (*—όομαι*)· καθίσταμαι ὑποχείριος τῆς γυναικός· || πεπαισμένως, λαμβάνω γυναῖκα, ὡς ἀντίστοιχον τοῦ *ὑπανδρεύομαι*.

ὑπογύναιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ γυναῖκα, ὁ ἔχων σύζυγον, ἀντίστοιχον τοῦ *ὕπανδρος*.

ὑπόγυνον (τὸ) *[Βοτ.]*. Τὸ ὑπὸ τὴν ᾠοθήκην ἀνθικὸν τμῆμα.

ὑπόγυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀντὶ *ὑπογύναιος* (βλ. λ.).

—**ὑπόγυνος** ***ἀνθοδόχη*** (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ἀνθοδόχη ἥτις εὑρίσκεται ὑπὸ τὸν ὕπερον, ἡ ἄλλως καὶ *ὑποφυὴς ἀνδοδόχη* καλουμένη. Δ. Ν. Π.

ὑποδάκνω· δάκνω ὀλίγον, κρυφίως.

ὑπόδακρυς, *—υος* (ὁ, ἡ), *—υ* (τό)· ὀλίγον δακρυσμένος, ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑγρούς.

ὑποδάπεδον (τό)· ὁ ὑπὸ τὸ δάπεδον χῶρος.

ὑποδαυλίζω· εἰσάγω εἰς τὴν πυρὰν δαυλοὺς ὀλίγον κατ' ὀλίγον· || συνήθως μεταφ. ὑποκινῶ, ὑποθάλπω, κάμνω ὥστε νὰ αὐξηθῇ ἡ ὑπάρχουσα διαμάχη κττ.: «ὑποδαυλίζει τὴν μεταξὺ αὐτῶν δυσπιστίαν, — ἔριδα, — διαμάχην».

ὑποδαύλισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποδαυλίζειν.

ὑποδεέστερος, *—α, —ον*· ἐλλιπέστερος, κατώτερος: «ὑποδεέστερος εἰς δραστηριότητα» (συγκριτ. τοῦ ἐπιθ. *ὑποδεής*).

ὑπόδειγμα (τό)· τύπος πρὸς ὃν προσαρμόζεταί τι ἢ ἀφομοιοῦται, πρότυπον, ὑπογραμμός: ὑπόδειγμα βιομηχανικόν»· || μεταφ. «ὑπόδειγμα ἀρετῆς, — εὐσυνειδησίας».

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. *μοντέλο καὶ πρότυπον.*

—**ὑπόδειγμα** ***βιομηχανικόν.*** Ὅρος τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ νομοθέτης τοῦ νόμου 146 τῆς 26 Δεκεμβρίου 1913 «περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ» ἐν ἄρθρῳ 17, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδωσε ἑλληνιστὶ τὴν γερμανικὴν λέξιν Schablone, περιεχομένην εἰς τὸ ἄρθρον 18 τοῦ γερμανικοῦ νόμου τοῦ 1909 περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ, ἐξ οὗ εἶναι εἰλημμένος ὁ ἡμέτερος νόμος. Σημαίνει κατὰ κυριολεξίαν τὸ καλοῦπι, τὸ δεῖγμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ κατασκευασθοῦν ἄλλα ὁμοίου εἴδους ἀντικείμενα. Ὁ ἡμέτερος νόμος τιμωρεῖ ἐκεῖνον, ὅστις ἄνευ δικαιώματος χρησιμοποιεῖ ἢ ἀνακοινοῖ εἰς τρίτους τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτῷ κατὰ τὰς συναλλαγὰς ὑποδείγματα, σχέδια, πρότυπα κτλ. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης σκοπεῖται ἡ διατήρησις τοῦ ἀπορρήτου, τῆς ἐχεμυθείας ἐπὶ τοῦ ἐμπιστευθέντος ὑποδείγματος. Ἡ προστασία αὕτη παρέχεται ὑπὸ τοῦ νόμου δι' οἱονδήποτε λόγον καὶ ἐὰν ἐγένετο ἡ χρησιμοποίησις ἢ ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ ἐμπιστευθέντος ὑποδείγματος καὶ οὐχὶ μόνον τὴν γενομένην πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνταγωνισμοῦ, ὅπως πράττει ἡ ἀντίστοιχος διάταξις τοῦ γερμανικοῦ νόμου. Τοῦτο δέ, διότι ἐλλείπει παρ' ἡμῖν ἄλλη διάταξις προστατευτικὴ τῶν ὑποδειγμάτων, σχεδίων, προτύπων κτλ. Τὰ βιομηχανικὰ ὑποδείγματα προστατεύονται καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἰς τὰς χώρας, αἵτινες ὑπέγραψαν τὴν διεθνῆ σύμβασιν τῆς Οὐασιγκτῶνος περὶ προστασίας τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας τοῦ 1911 καὶ ἥτις ἐκυρώθη παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου 3092 τοῦ 1924.

ὑποδειγματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑπόδειγμα, ὁ χρησιμεύων ὡς ὑπόδειγμα: «ὑποδειγματικὴ ἀκρίβεια, — εὐσυνειδησία» ἀρίστη, ἔξοχος.— Ἐπίρρ. *ὑποδειγματικῶς*.

ὑποδεικνύω, *καὶ ὑποδείκνυμι, ἀόρ. ὑπέδειξα*· οἱονεὶ λάθρᾳ ἢ ὀλίγον κατ' ὀλίγον δεικνύω τι, ὑποδηλῶ: «τοῦ ὑπέδειξε τὸν τρόπον, τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης», «μοῦ ὑποδεικνύει ἑκάστοτε τὰ λάθη μου».

ὑπόδειξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποδεικνύειν, ὑποδήλωσις, δεῖξις ἐπικουρική: «τὸν παρεκάλεσα τῇ ὑποδείξει τοῦ δεῖνος».

ὑποδεκα—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν δηλοῖ τὸ δέκατον τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ ὡς μετρικῆς μονάδος: *ὑποδεκάλιτρον* = τὸ δέκατον τῆς λίτρας, *ὑποδεκάμετρον* = τὸ δέκατον τοῦ μέτρου.

ὑποδεκάμετρον (τό). Μετρικὸν ἐργαλεῖον ἀπαραίτητον εἰς τὸν σχεδιαστὴν καὶ τὸν ἀναγιγνώσκοντα σχέδιον. Εἶναι μικρὸς κανὼν ξύλινος ἢ ὀστεΐνος μήκους δεκατομέτρου, διῃρημένος κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς του εἰς 10 ἑκατοστόμετρα καὶ 100 χιλιοστόμετρα, ἤ, κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀλλὰ νεκρὰν παρ' ἡμῖν ὀνοματολογίαν, εἰς μίαν παλάμην, 10 δακτύλους καὶ 100 γραμμάς. Σ. Ε. Λ.

ὑποδεκανεύς, *—εως* (ὁ) *[Στρατ.]*. Ὁ στρατιώτης ὁ λόγῳ τῆς καλῆς του διαγωγῆς καὶ τῆς καλῆς του στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως ὀνομαζόμενος *ὑποδεκανεύς*. Ὁ ὑποδεκανεὺς δὲν εἶναι βαθμός, ἀλλ' ὀνομασία. Ὁ ὑποδεκανεὺς καλεῖται ἐν μὲν τῷ πυροβολικῷ *πυροτεχνίτης*, ἐν δὲ τῷ ἱππικῷ *ἐκλεκτός*. Ν. Θ. Κ.

ὑποδέκτης (ὁ)· ὁ ὑποδεχόμενος, ὑποδοχεύς.

ὑποδένω, δημοτ., *ποδένω*· κάμνω τινὰ νὰ φορέσῃ τὰ ὑποδήματά του: «ποδένω τὸ παιδί», «πόδεσε τὸ παιδί, γιατὶ δὲ μπορεῖ μόνο του»· || παθ. *ποδένομαι*· φορῶ τὰ ὑποδήματά μου, *ὑποδοῦμαι*: «πλήγωσαν τὰ πόδια μου καὶ δὲ μπορῶ νὰ ποδεθῶ».

ὑποδέραιον (τό). Ἐκαλεῖτο οὕτω παλαιότερον τὸ κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ ἀναρτώμενον μεταλλικὸν τεμάχιον τοῦ ἀμυντικοῦ ὁπλισμοῦ, τὸ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους μεταπεσὸν εἰς διάσημον τῆς στρατιωτικῆς στολῆς, ὡς π. χ. τὸ haussecol τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως 1789, τὸ χρησιμοποιηθὲν βραδύτερον ἐν Ἑλλάδι, καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν 1833—1893 ὡς σημεῖον ὑπηρεσίας τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πεζικοῦ, φερόμενον δ' ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὄσκολον*, κατὰ παραφθορὰν ἐκ τῆς γαλλικῆς λέξεως.

Ὑποδέραιον ἐπίσης καλεῖται σκύτινος λωρὶς διερχομένη κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἵππου, ἐν τῇ σαγῇ, καὶ πλησίον τῆς βάσεως τῶν γνάθων, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τὸ περικέφαλον (κοιν. κεφαλαριά), προσαρμοζομένη στερρῶς πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος, καὶ διὰ πόρπης πρὸς τὸ ἀριστερόν, ἵνα ἐπιτρέπῃ τὸν κανονισμὸν τοῦ μήκους. Διὰ νὰ ἐκπληροῖ τὸν προορισμόν του τὸ ὑποδέραιον, πρέπει ν' ἀφήνῃ χῶρον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κατωτέρας ἐπιφανείας τῆς σιαγόνος τοῦ ἵππου τόσον, ὥστε νὰ χωροῦν ἐλευθέρως δύο δάκτυλα. Εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἱπποσκευὰς τὸ ὑποδέραιον εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς κορυφαίας, διέρχεται δ' ὑπ' αὐτὴν καὶ διὰ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ μετώπου θηλειῶν τοῦ προμετωπιδίου. Ν. Θ. Κ.—Σ. Κ. Γ.

ὑπόδερμα, *—ατος* (τό)· τὸ κατώτατον στρῶμα τοῦ δέρματος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὑποδόριος συνεκτικὸς καὶ λιπώδης ἱστός· || βοτ. ὁ ἰδιόρρυθμος ἱστός, ὅστις ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν βλαστῶν ἢ φύλλων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα τούτων, διάφορος ὅλως αὐτῆς. Δ. Ν. Π.

ὑποδερμάτιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸ δέρμα, ὑποδερμικός, ὑποδόριος.

— **ὑποδερμάτιον** ***πέταλον*** *['Ανατομ.]*. Ἡ στιβὰς τοῦ δέρματος, ἡ ὑπὸ τὸ χόριον, ἀποτελουμένη ἐκ χαλαροῦ πεταλώδους ἀναμείκτου μετὰ λίπους συνδετικοῦ ἱστοῦ, δι' ἧς συνάπτεται τὸ δέρμα εὐκινήτως μετὰ τῶν ὑποκειμένων. Ι. Π.

— **ὑποδερμάτιος** ***περιτονία*** *['Ανατομ.]*. Αὕτη, ὑπὸ τὸ δέρμα καθ' ὅλον τὸ σῶμα κειμένη, ἀποτελεῖται ἐξ ἀραιοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ καὶ ἐν ταῖς πλείσταις χώραις τοῦ σώματος ὑπὸ λιπώδους ἱστοῦ· διὸ προσφυεστέρα ἡ ὀνομασία *ὑποδερμάτιος ὑπολιπώδης ἱστός*. Ι. Π.

ὑποδερμικός, *—ή, —όν*· ὁ ὑπὸ τὸ δέρμα, ὑποδόριος.

— **ὑποδερμικαὶ** ***ἐνέσεις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἔνεσις* (τ. ΙΑ', σ. 163 γ'),

ὑποδερμίς, *—ίδος* (ἡ) *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *δέρμα*.

Digitized by Google

ὑποδερμόκλυσις, —*εως* (ἡ), ἡ *ὑποδερμοκλυστία* ἡ ὑποδερμικὴ ἔνεσις μεγάλης ποσότητος τεχνητοῦ ἢ φυσιολογικοῦ ὀροῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ διενεργείας πλύσεως τοῦ αἵματος ἐπὶ λοιμωδῶν καταστάσεων ἢ καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν ἀπωλείας αἵματος ἐκ μεγάλων αἱμορραγιῶν. Μ. Ν. Κ.

ὑπόδεσις, —*εως* (ἡ)· τὸ ὑποδεῖσθαι, τὸ νὰ φορῇ τις τὰ ὑποδήματά του· ‖ αὐτὰ τὰ ὑποδήματα: «στερεῖται ὑποδέσεως».

— *[Ναυτ.]* Ἡ διὰ σχοινίου, χαλυβδίνου σύρματος ἢ ἁλύσεως διαβαλλομένων ὑπὸ τὴν τρόπιδα καὶ συνδεομένων ἄνωθεν τοῦ καταστρώματος, ἐνίσχυσις λέμβων, φορτηγίδων ἢ μικρῶν πλοιαρίων πρὸς ἀποφυγὴν διανοίξεως τῶν πλευρῶν των προκειμένης τῆς φορτώσεως βαρέων ἀντικειμένων. Χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος καὶ διὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ τρόπου, δι' οὗ στερεοῦται βαρεῖα ἄγκυρα πρὸς ἀγκυροβολίαν διὰ μικρᾶς λέμβου. Ἡ ἄγκυρα τότε ὑποδένεται ὑπὸ τὴν τρόπιδα, τοῦ σύρματος ἢ τῆς ἁλύσεως ἀγκυροβολίας της διατεινομένων ὑπὸ τὴν τρόπιδα καὶ στερεουμένων ὕπερθεν τῆς πλευρᾶς τῆς λέμβου, πρὸς ἐλάφρυνσιν τῆς λέμβου λόγῳ ἀπωλείας βάρους ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ὕδατι ἀγκύρας καὶ πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀγκυροβολίας. Θ. Ν. ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ

ὑποδέσμιος; (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ ὑπὸ δεσμούς, ὁ δεδομένος ἐνέχυρον.

ὑποδεσμίς, —*ίδος* (ἡ) Τμῆμα κιλλίβαντος πυροβόλου, ἀποτελούμενον ἐκ παχέος χαλυβδίνου ἐλάσματος, τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζεται διὰ προσηλώσεως ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ κιλλίβαντος καὶ χρησιμεύει πρὸς ὑποδοχὴν τῶν στροφαλίγγων τοῦ σωλῆνος Ἐπικαλύπτεται ἄνωθεν διὰ τῆς λεγομένης ἐπιδεσμίδος, δι' ἧς καὶ συγκρατεῖται ἐντὸς αὐτῆς ὁ στροφάλιγξ. Σ. Κ. Γ.

ὑποδεσμοφύλαξ, —*ακος* (ὁ)· ὁ δεύτερος δεσμοφύλαξ, ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ δεσμοφύλακος.

ὑποδεσπόζουσα (ἡ) (γαλλ. sous-dominante, γερμ. Unterdominante) *[Μουσ.]*. Ἡ τετάρτη βαθμὶς τῆς κλίμακος τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς· (ἄρα εἰς τὴν κλίμακα τοῦ *ντο* ὁ φθόγγος *φα*). *Συγχορδία ὑποδεσποζούσης* καλεῖται ἡ σχηματιζομένη ἐπὶ τῆς τετάρτης βαθμίδος· καὶ εἰς μὲν τὸν μείζονα τρόπον εἶναι μείζων συγχορδία: *φα-λα-ντο*, εἰς δὲ τὸν ἐλάσσονα, ἐλάσσων: *φα-λα♭-ντο*. Δὲν ἀποκλείεται ἐν τούτοις, ὅπως ἡ ὑποδεσπόζουσα τοῦ μείζονος τρόπου ᾖ ἐλάσσων συγχορδία. Ἡ *ὑποδεσπόζουσα*, μετὰ τῆς *δεσποζούσης* καὶ τῆς *τονικῆς* εἶναι αἱ τρεῖς συγχορδίαι, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ θεωρία τῆς ἁρμονίας. Γ. Σ.

ὑποδετήριον (τό)· ἐργαλεῖον ἐκ μετάλλου, κέρατος, ὀστοῦ ἢ ἄλλης ὕλης πρὸς διευκόλυνσιν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ποδὸς εἰς τὸ ὑπόδημα· ‖ λωρὶς (δερματίνη ἢ ἐξ ὑφάσματος) τοῦ ὑποδήματος, δι' ἧς τοῦτο σύρεται πρὸς τὰ ἄνω κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ποδός. Π. Ν. Π.

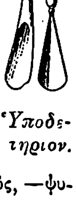

Ὑποδετήριον.

ὑποδέχομαι, *ἀόρ. ὑπεδέχθην*· δέχομαι εὐμενῶς, ἀσπασίως, δεξιοῦμαι: «ὑποδέχομαι τοὺς οἰκείους, — τοὺς φίλους κττ.»· ‖ καθόλου, δέχομαι: «ὑποδέχομαι καλῶς, —κακῶς, —ψυχρῶς, — δυσμενῶς».

ὑποδέω, καὶ *ὑποδῶ*, *ἀόρ. ὑπέδησα—ὑπεδέθην*, παθ. μετχ. *ὑποδεδεμένος*· ὑποδένω, ποδένω.

ὑποδηλῶ (—*όω*)· δηλῶ ἐμμέσως· ὑποδεικνύω.

ὑπόδημα (τό)· ὅ,τι ὑποδούμεθα, ὅ,τι φοροῦμεν εἰς τοὺς πόδας μας, κοιν. *παπούτσι*: «ἀνδρικὰ —, γυναικεῖα ὑποδήματα»· ‖ παλαιότερον *ὑποδήματα* (τά)· τὰ καλύπτοντα ὁλόκληρον τὴν κνήμην μέχρι τοῦ γόνατος, οἷον τὰ τῶν τότε ἀξιωματικῶν.

— *[Ἱστορ.]* Τὸ ὑπόδημα ἀπαντᾷ παρ' Αἰγυπτίοις κυρίως ἀπὸ τῆς Ε' δυναστείας ὡς ἁπλοῦν κάττυμα ἐκ φύλλων ἢ ἐλαφρὸν σάνδαλον ἐκ πλέγματος λωρίδων φύλλου φοίνικος ἢ παπύρου, ἐνίοτε διακοσμούμενον πλουσιώτατα καὶ ἔχον ἐσωτερικὴν ὑπένδυσιν. Παρ' Ἰουδαίοις ἀπαντᾷ ἤδη ἀπὸ τῶν πατριαρχικῶν χρόνων ὡς σάνδαλον ἐκ δέρματος, ξύλου ἢ ὑφάσματος, χονδροειδὲς μετὰ μικρῶν πετάλων ἢ πολυτελέστατον ἰάνθινον. Οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς ἔφερον κομψὰ περιπόδια καὶ οἱ στρατιωτικοὶ εἶδος μπότας ὑψηλῆς, ἣν σχεδὸν γενικῶς ἔφερον οἱ μηδοπερσικοὶ λαοί, ἐξικνουμένην μέχρι τοῦ γόνατος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔδειξαν μεγάλην προτίμησιν εἰς τὸ χαμηλὸν σάνδαλον, εἶχον δὲ εἰδικὰ κέντρα ὑποδηματοποιίας τὰς Ἀμύκλας, τὸ Ἄργος, τὴν Ρόδον καὶ τὴν Σικυῶνα. Ἡ ὀνοματολογία τῆς ὑποδήσεώς των ἦτο πλουσιωτάτη, ἐν αὐτῇ δὲ ἐξέχουν τὰ ἀκόλουθα εἴδη: *ἀμύκλαι, ἀρβύλαι, βασσάραι, βαυκίδες, βλαῦται, διάβαθρα, ἐμβάδες, ἐμπίλια, ἐνδρομίδες, ἰφικρατίδες, καρβατῖναι, κνημῖδες, κόθορνοι, κοκκίδες, κρηπῖδες, κρούπεζα, πηλοπατίδες, σάνδαλα, τρυγάδες, φαικάσια κ. ἄ.* Πλὴν τοῦ γενικοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ὑποδηματοποιοῦ (λατιν. sutor), εἰδικώτεροι τεχνῖται ἦσαν οἱ *νευρορράφοι, πίσυγγοι, παλαιουργοὶ κ. ἄ.* Ἐχρησιμοποίουν ὡς ἐργαλεῖα τὸν *περιτομέα*, τὸ *ὄπεας* (λατιν. subulum, σουβλὶ) καὶ τὸν *καλόποδα*, κατειργάζοντο δὲ τὰ δέρματα προηγουμένως διὰ ἐπιχρίσματος ἐλαίου, ἔρραπτον τὸ ὑπόδημα διὰ νεύρων βοός, ἐφήρμοζον τὰς σ ό λ α ς (καττύματα) διὰ ραφῆς ἢ προσηλώσεως, τὸ ἔβαφον διὰ μελαντηρίας ἢ ἐρυθρᾶς βαφῆς καὶ ἐστίλβουν τοῦτο διὰ τῆς ὀρυκτῆς ὕλης ἀγήρατος.

Ἡ ὑπόδησις τῶν Ἐτρούσκων ἦτο συνήθως ὑψηλὴ (tusca calciamenta), ἀφθάστου δὲ πολυτελείας, ὥστε τὰ τυρρηνικὰ ἢ τυρρηνιουργῆ ὑποδήματα νὰ εἶναι ἐν Ρώμῃ καὶ Ἑλλάδι γνώρισμα τῶν κομψευομένων. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ὑπόδησιν ποικιλωτάτην, κρᾶμα τῆς ἑλληνικῆς, ἐτρουσκικῆς καὶ βαρβαρικῆς τεχνοτροπίας, φέροντες ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ εἴδη καὶ τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *βάξεαι, γαλλικαί, κάλικαι, κάλτιοι, ὀδόνια* ἢ *οὐδονάρια, σκάβελα, σκουλπόνεαι κ. ἄ.* Ἦτο δὲ παρ' αὐτοῖς σπουδαιότατον τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὑποδηματοποιῶν, ὧν τὸ κολλέγιον, ἱδρυθὲν ὑπὸ Νουμᾶ, συνήρχετο εἰς τὸ atrium sutorum, ἔνθα ἐτέλει κατὰ Μάϊον τὴν ἑορτὴν τοῦ tubilustrium. Ἡ ὑποδηματαγορὰ (vicus sandaliarius) τῆς Ρώμης ἔκειτο ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Σουβούρρας. Τὴν ὑπόδησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων οἱ Βυζαντινοὶ ἐτροποποίησαν ἐπὶ τὸ ἀναπαυτικώτερον, φέροντες τοὺς πολυτελεστάτους *καμπάγους* (campagi) καὶ τὰ πρακτικὰ *τζαγγία*, ἀφ' ὧν ἐπεκράτησε νὰ καλῆται *τζαγγάριος* ὁ ὑποδηματοποιός. Οἱ Σλαῦοι περιετύλισσον τὴν κνήμην διὰ χονδρῶν ταινιῶν ὑφάσματος, ἀναλόγως πρὸς τὰ *περιειλήμματα, φεμινάλια* ἢ *φασκία* (fasciae pedales) τῶν Ρωμαίων, φέροντες ὑπὸ τὸ πέλμα χονδροειδὲς κάττυμα βοείου ἢ χοιρείου δέρματος. Τέλος οἱ δυτικοὶ βάρβαροι λαοὶ ἔφερον χονδροειδῆ ὑψηλὰ ὑποδήματα, ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς ἀγνώστους ἐν τῇ Μεσογείῳ περισκελίδας, εἰδικώτερον δὲ οἱ βόρειοι ἐχρησιμοποίουν χιονοδρομικὴν ὑπόδησιν ἀνάλογον πρὸς τὰ σημερινὰ σκί, πατίνια, ρακέττας κττ.

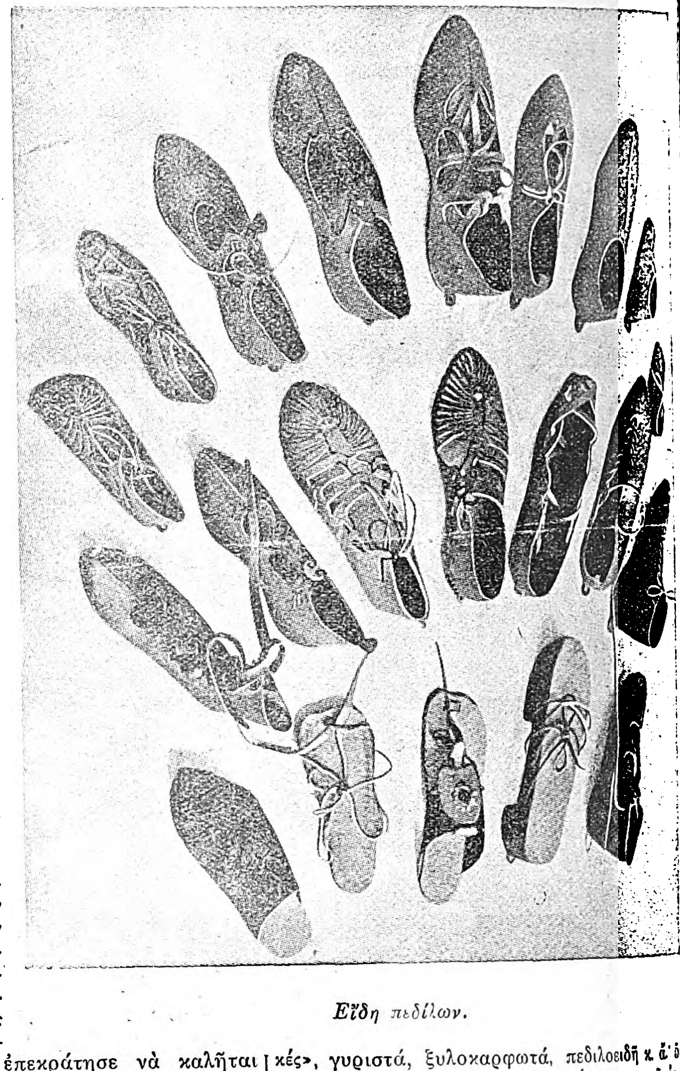

Εἴδη πεδίλων.

Περὶ τὴν ὑπόδησιν πλεῖσται ἐπεκράτουν ἀπ' ἀρχαίων χρόνων συνήθειαι. Ἡ ἀποβολὴ τῶν ὑποδημάτων ἐν ἱερῷ χώρῳ καὶ ἐν συμποσίοις ἐθεωρεῖτο ἔνδειξις σεβασμοῦ παρ' Αἰγυπτίοις, Ἰουδαίοις, Ἕλλησι, Ρωμαίοις, ὡς καὶ νῦν παρὰ Μουσουλμάνοις, Σίναις καὶ ἄλλοις λαοῖς. Ἐν Ρώμῃ ἐτελεῖτο καὶ ἰδία ἑορτή, τὰ nudipedalia (=γυμνοπόδια), οἱ Αἰγύπτιοι δὲ παρουσιάζοντο πρὸ τοῦ βασιλέως ἀνυπόδητοι. Π. Ν. Π.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὰ ὑποδήματα, ἐξεταζόμενα ἀπὸ ἀπόψεως ὑλικῶν, μεθόδου κατασκευῆς, σχεδίων, προορισμοῦ κτλ., ὑποδιαιροῦνται: 1) εἰς ἀνδρικά,

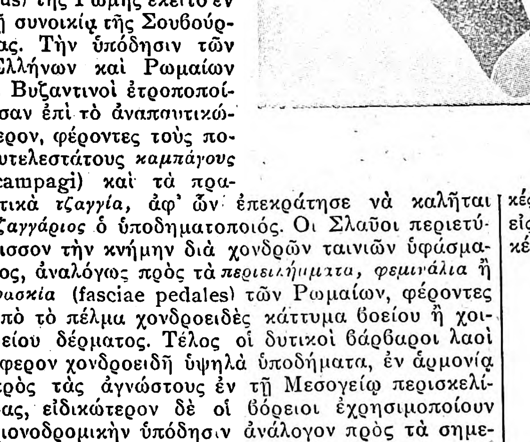

Μπότα.

γυναικεῖα, παιδικά· 2) εἰς ὑποδήματα τῆς σειρᾶς ἢ κλασσικὰ καὶ εἰς ὑποδήματα φανταιζὶ (γυναικεῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) 3) εἰς δερμάτινα, λινά, μεταξωτά, πλεκτά, λαστιχένια, ψάθινα κλπ., μὲ ὑποδιαιρέσεις τῶν δερματίνων εἰς ὑποδήματα ἀπὸ δέρμα ἀδιάβροχο ἢ τελατίνι, σεβρό, λουστρίνι, γάντι κτλ., 4) εἰς μπότες, σκαρπίνια, γόβες, μπαρέτες, εἰς ὑποδήματα συστήματος «βαρδάλου», «μπα-κές», γυριστά, ξυλοκαρφωτά, πεδιλοειδῆ κ. ἄ.· 6) εἰς ὑποδήματα καθημερινῆς χρήσεως, χοροῦ, ἐπικέττας, πεζοπορίας, ἀθλητικά, κυνηγετικά, στρα-

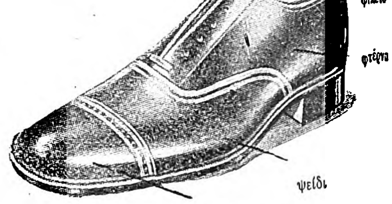

Σκαρπίνι.

τιωτικὰ κλπ.· 7) εἰς μαῦρα ἢ χρωματιστά, μὲ ἀπειρίαν ἀποχρώσεων καὶ ποικίλους συνδυασμοὺς χρωματισμῶν καὶ σχεδίων. Προκειμένου περὶ τῶν γυ-

Γόβα. *Μπαρέτα.*

ναικείων ὑποδημάτων ὑπάρχει καὶ ὑποδιαίρεσις εἰς ὑποδήματα μὲ τακούνια πέτσινα ἢ ξύλινα διαφόρων σχημάτων καὶ ὕψους. Λ. Ε. Κ.

— *[Τελων.]* Τὰ ὑποδήματα ὑπάγονται εἰς τὰς ἑξῆς κλάσεις τοῦ δασμολογίου εἰσαγωγῆς, ἤτοι: 1) Τὴν κλάσιν 38: «ἀρβύλαι, ὑποδήματα, ἐμβάδες παντὸς σχήματος», ὑποδιαιρουμένην εἰς ἐδάφια, ὡς ἑξῆς: α') ἐκ δέρματος δαμάλεως, μὲ δασμόν, εἰς μεταλλικὰς δραχμάς, μέγιστον 600 καὶ ἐλάχιστον 400 ἀνὰ 100 χιλιόγραμμα, β') ἐκ δέρματος δαμάλεως μετὰ πέλματος ξυλίνου, 250 καὶ 150, γ') ἐκ ξύλου μετὰ ἢ ἄνευ δέρματος, μετὰ ἢ ἄνευ μεταλλίνων μερῶν, 200 καὶ 100. 2) Τὴν κλάσιν 39: «ὑποδήματα καὶ ἐμβάδες ἐκ δέρματος (πλὴν δαμάλεως καὶ βακέτας) παντὸς χρώματος», ὑποδιαιρουμένην εἰς

Digitized by Google

ἐδάφια, ὡς ἑξῆς: α') ζυγίζοντα ἄνω τῶν 1000 γραμμαρίων κατὰ ζεῦγος, 800 καὶ 600, β') ζυγίζοντα ἄνω τῶν 500—1000 γραμμαρίων κατὰ ζεῦγος, 900 καὶ 700, γ') ζυγίζοντα ἄνω τῶν 300—500 γραμμαρίων κατὰ ζεῦγος, 1000 καὶ 800, καὶ δ') ζυγίζοντα 300 γραμμάρια καὶ κάτω κατὰ ζεῦγο, 1500 καὶ 1200. 3) Τὴν κλάσιν 40: «ὑποδήματα καὶ ἐμβάδες ἐκ μεικτῆς ὕλης», ὑποδ αιρουμένην εἰς ἐδάφια, ὡς ἑξῆς: α') ἐκ δέρματος μετὰ πέλματος σχοινίου 800 καὶ 600, β) ἐξ ὑφάσματος οἱουδήποτε, πλὴν μεταξωτοῦ, καὶ ἐκ πέλματος ἐκ δέρματος, 800 καὶ 600, γ') ἐξ ὑφάσματος οἱουδήποτε πλὴν μεταξωτοῦ καὶ ἐκ πέλματος ἐκ σχοινίου ἢ φελλοῦ ἢ ἄλλης φυτικῆς ὕλης καὶ ἐξ ὑφάσματος μεταξωτοῦ ἢ συμμείκτου, κεντημένα ἢ μή, 2500 καὶ 2000. Αἱ πηλοβοτίδες (γαλότσαι), πέλματα καὶ ὑποπτέρνια, ὡς καὶ ὑποδήματα ἐκ καουτσούκ, ὑπάγονται εἰς τὴν κλάσιν 199 μὲ δασμὸν 300 μέγιστον καὶ 200 ἐλάχιστον. Οἱ δασμοὶ τῶν ὑποδημάτων εἶναι προστατευτικοὶ τῆς ἐγχωρίου βυρσοδεψίας καὶ ὑποδηματοποιίας καὶ δι' αὐτὸ ἔχουσι καθορισθῆ ὑψηλοί. Ἀντίστοιχοι εἶναι αἱ κλάσεις τοῦ δημοτικοῦ δασμολογίου κατὰ τὸ περὶ αὐτοῦ διάταγμα τῆς 2 Φεβρουαρίου 1933. Ἐπὶ πλέον ἡ προστατευτικὴ πολιτικὴ ἐνετάθη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1931 «Περὶ παραλαβῆς ἐπὶ παρακαταθήκῃ τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν: α) πρώτων ὑλῶν βυρσοδεψίας πρὸς μεταποίησιν εἰς πελματοδέρματα, καὶ β) κατειργασμένων δερμάτων πρὸς μεταποίησιν εἰς ὑποδήματα προοριζόμενα ν' ἀποσταλῶσιν εἰς ἀλλοδαπήν», διὰ τοῦ ὁποίου ἐχορηγήθη προσωρινὴ ἀτέλεια. Γ. Ν. Κ.

ὑποδηματεργάτης (ὁ)· ἐργάτης ὑποδηματοποιείου, ὑποδηματοποιὸς ἐργάτης.

ὑποδηματεργοστασιάρχης· ἐργοστασιάρχης ὑποδηματοποιίας.

ὑποδηματεργοστάσιον (τό)· ἐργοστάσιον κατασκευῆς ὑποδημάτων τῇ βοηθείᾳ μηχανῶν.

— *Ἐγκυκλ.)* Τὰ ἐν Ἑλλάδι *ὑποδηματεργοστάσια*, τὰ ἐφωδιασμένα μὲ σχετικῶς πλήρεις μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις, δὲν ὑπερβαίνουσιν τὴν ἡμίσειαν δωδεκάδα. Ἡ ἔλλειψις ὀργανώσεως καὶ εἰδικεύσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ συναγωνισμὸς τῶν χειροποιήτων ὑποδημάτων ἀφ' ἑτέρου συνετέλεσεν, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτευχθῇ ἡ πρόοδος τῶν μηχανοποιήτων ὑποδημάτων ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐπετεύχθη ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Οὕτω ἡ ἐτησία παραγωγὴ τῶν μηχανοποιήτων ὑποδημάτων ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπερβαίνει τὰς 500.000, ἐνῷ ἐν Ἑλβετίᾳ, μὲ πληθυσμὸν μόνον 4 ἑκατομμυρίων, κατασκευάζονται ἐτησίως ἄνω τῶν 6 500 000 ζευγῶν ὑποδημάτων. Ἡ Γερμανία παράγει ἐτησίως 65.000.000 ζεύγη ὑποδημάτων ἀξίας 180 000 000 δολλαρίων, ἐξ ὧν ἐξάγει τὰ 15 000 000 ζευγῶν. Ἡ Ἀγγλία κατασκευάζει ἐτησίως ἄνω τῶν 120 000 000 ζευγῶν ἀξίας 50 000 000 λιρῶν, αἱ δὲ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς παράγουν ἐτησίως ἄνω τῶν 350.000.000 ζευγῶν ἀξίας 950 000 000 δολλαρίων. Λ. Ε. ΜΑΤΑΛΑΣ

ὑποδημάτιον (τό)· μικρὸν ὑπόδημα, παπουτσάκι.

ὑποδηματοβιομηχανία (ἡ). Βιομηχανία παραγωγῆς ὑποδημάτων.

—*(Ἐγκυκλ.)* Αἱ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ἐπινοηθεῖσαι εἰδικῶς διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὑποδημάτων μηχαναὶ ἐξύψωσαν τὴν ὑποδηματοποιίαν ἀπὸ ἁπλῆς βιοτεχνίας εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς βιομηχανίας. Ἐν Ἀμερικῇ δέ, ὅπου κυρίως συνετελέσθησαν καὶ αἱ μεγαλύτεραι τεχνικαὶ πρόοδοι, ἡ ὑποδηματοβιομηχανία βασισθεῖσα καὶ ἐπὶ τοῦ συστήματος τῆς ὁμαδικῆς παραγωγῆς, τῆς τυποποιήσεως τῶν προϊόντων καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐν γένει ὀργανώσεως καταλαμβάνει τὴν 17ην μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων βιομηχανιῶν της θέσιν. Αἱ διὰ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ὑποδήματος ἀπαιτούμεναι μηχαναὶ ὑπερβαίνουσι τὰς τριακοσίας, διὰ νὰ κατανοηθῇ δὲ ὁ ρόλος τῶν μηχανῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ἐκ τῶν 210 περίπου ἐπεξεργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑποδήματος βαρδάλου (ὅστις εἶναι εἷς ἐκ τῶν πλέον διαδεδομένων τύπων κατασκευῆς ὑποδημάτων) αἱ 174 ἐπεξεργασίαι εἶναι μηχανικαὶ ἐπεξεργασίαι, αἱ δὲ ὑπόλοιποι 36 μόνον εἶναι ἐπεξεργασίαι τῆς χειρός. Χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἀπόδοσιν τῶν μηχανῶν, ἡ παραγωγὴ ὑποδημάτων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ηὐξήθη τεραστίως. Οὕτω τὰ ἑλβετικὰ ἐργοστάσια τῆς ἑταιρείας Bally ἔχουν ἡμερησίαν παραγωγὴν 12 000 ζευγῶν, ἡ τσεχοσλοβακικὴ ἑταιρεία Μπάτα παράγει ἄνω τῶν 100.000 ζευγῶν ἡμερησίως, αἱ δὲ ἀμερικανικαὶ ἑταιρεῖαι Endicott Johnson Company, ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ International Shoe Company ἀφ' ἑτέρου, παράγουσιν ἡμερησίως ἡ μὲν πρώτη 175.000, ἡ δὲ δευτέρα 200 000 ζεύγη. Ἐκ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων μεθόδων κατασκευῆς ὑποδημάτων ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς: 1) Ἡ μέθοδος *βαρδάλου* (Coodyear welt system). Αὕτη χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὰ ἀνδρικὰ ὑποδήματα καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς: Τὸ ὑπόδημα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος, τὸ *φόντι*, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται ἀπὸ λεπτὸν δέρμα (ἀδιάβροχο, σεβρό, καστόρι κτλ.), ἐνῷ τὸ κάτω μέρος, τὸ *πέλμα*, κατασκευάζεται ἀπὸ *σολόδερμα*. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὑποδήματος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς κοπῆς τῶν ἐπάνω δερμάτων ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων (*στάμπα*), τὰ ὁποῖα ὁ σχεδιαστὴς ἐπεξεργάζεται συμφώνως μὲ τὰ καλαπόδια. Τὰ τεμάχια τοῦ δέρματος ράπτονται εἰς εἰδικὰς δι' ὑποδήματα μηχανάς. Ταυτοχρόνως κόπτονται καὶ τὰ πετσιὰ ἢ σολοδέρματα, τὰ ὁποία εἶναι: ἡ *ἐσωτερικὴ σόλα ἢ πάτος*, ἡ *ἐξωτερικὴ σόλα*, τὰ *φόρτια*, τὰ *σκληρά*, τὸ *ἐπανωκάμορο*, τὰ *φάλτσα* καὶ οἱ *φτερνῖται*. Ὅλα δὲ αὐτὰ στέλλονται εἰς τὸ τμῆμα *μονταρίσματος* ὅπου τὰ φόντια ἐφαρμόζονται ἐπὶ

Εἰκ. 1.

τῶν καλαποδιῶν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὸ πέλμα, ὅπου καὶ συγκρατοῦνται προσωρινῶς μὲ μικρὰ καρφιά. Τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐκτελοῦν τρεῖς μονταριστικαὶ μηχαναὶ (εἰκὼν 1 καὶ 2) συμπληροῦσαι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην τὸ ὅλον μοντάρισμα, μεθ' ὃ τὰ ὑποδήματα, τοποθετημένα εἰς καροτσάκια, κινούμενα ἐπὶ τροχαλιῶν καὶ ἔχοντα 4—5 θέσεις, τὴν μίαν ὑπὲρ τὴν ἄλλην, δυνάμενα δὲ νὰ περιλάβουν

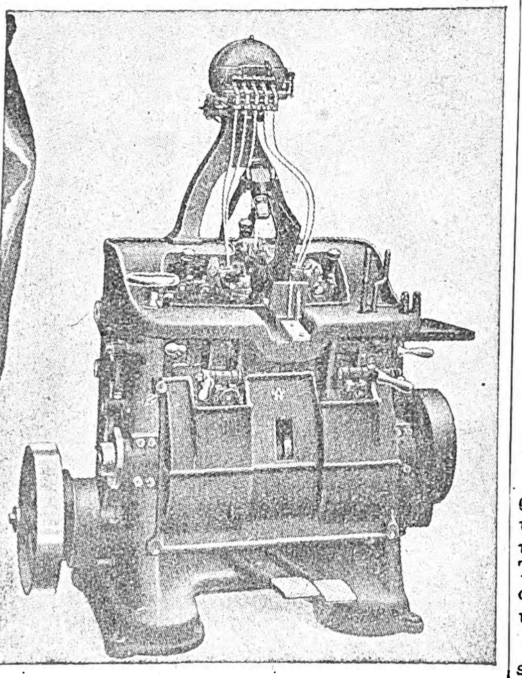

Εἰκ. 2.

συνήθως 36 ζεύγη, στέλλονται εἰς τὴν «πατητικὴν μηχανὴν» (εἰκὼν 3), ἡ ὁποία συρράπτει τὸ βάρδουλο, ἤτοι μίαν στενὴν λωρίδα σολοδέρματος μὲ τὸ χεῖλος τοῦ πάτου. Ἀκολούθως τὸ ὑπόδημα φορτετσάρεται. Τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ βαρδούλου χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ συρραφῇ μὲ τὴν σόλαν τῇ βοηθείᾳ τῆς *γαζωτικῆς μηχανῆς* (εἰκὼν 4). Ὅπως εἰς τὴν πατωτικὴν μηχανήν, οὕτω καὶ εἰς τὴν γαζωτικὴν χρησιμοποιεῖται κλωστὴ ἀπὸ 7—10 νήματα καταλλήλως πισσωμένη, πρᾶγμα ὅπερ καθιστᾷ τὸ μηχανοποίητον ὑπόδημα λίαν στερεόν. Τὸ ὑπόδημα ἀκο-

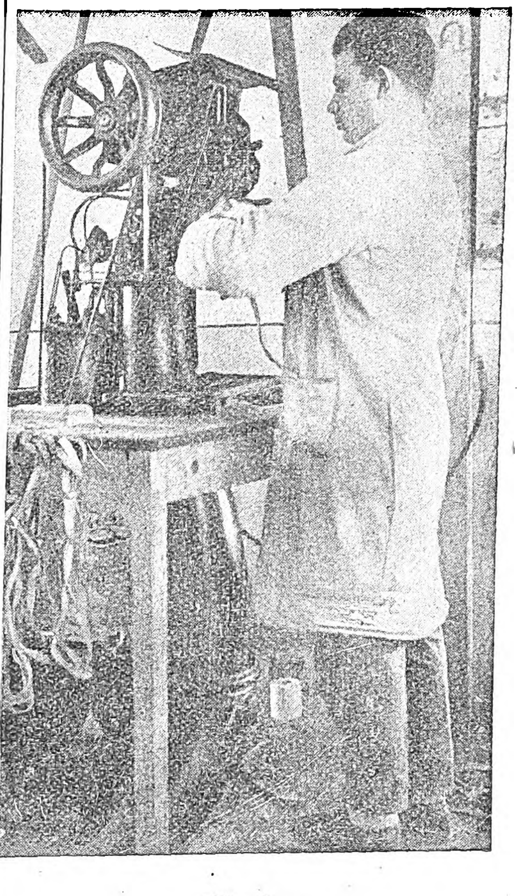

Εἰκ. 3.

λούθως *ξελουρίζεται* εἰς τὴν «*μηχανὴν ξελουρίσματος*», ὅπου ἀποκόπτονται αἱ ἀπότομαι προεξοχαὶ τῆς σόλας. Τίθεται κατόπιν τὸ *τακοῦνι*, συνηρμολογημένον εἰς εἰδικὸν τμῆμα, καρφώνεται, ξελουρίζεται καὶ ἀκολούθως γυαλοχαρτίζεται τὸ κάτω μέρος τῆς σόλας καὶ τοῦ τακουνιοῦ, ὁπότε σιδη-

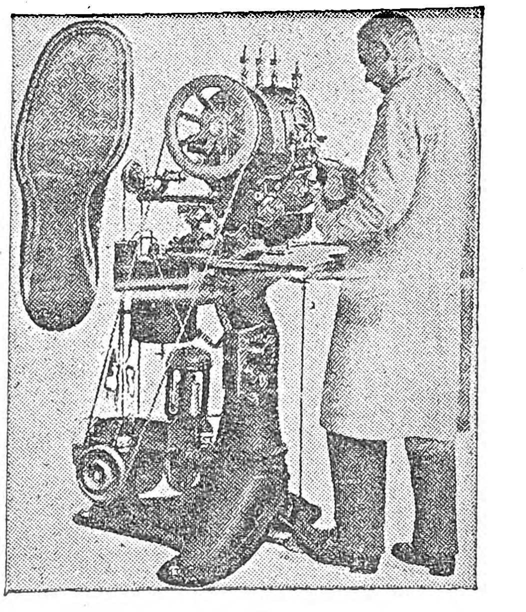

Εἰκ. 4.

ρώνονται τὰ ἄκρα ἢ ἡ *πιέτα* τῆς σόλας. Ἡ σόλα τοῦ ὑποδήματος ἀκολούθως βάφεται καὶ γυαλίζεται εἰς περιστρεφομένας κυλινδρικὰς βούρτσας. Τέλος γίνεται ὁ καθαρισμός των καὶ ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν τυχὸν ἐλαττωμάτων καὶ ἡ τοποθετησίς των εἰς κουτιά.

β) Ἡ μέθοδος *Μακκαίη* ἢ *Μπλὰκ* (Mc Kay system) εἶναι πολὺ ἁπλουστέρα τῆς ἄνω μεθόδου, εἶναι δὲ ἐν χρήσει κυρίως διὰ γυναικεῖα ὑποδήματα. Κατ' αὐτὴν δὲν χρησιμοποιεῖται βάρδουλον, ἀλλὰ ράπτεται ἡ σόλα ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν πάτον ἐπὶ εἰδικῆς μηχανῆς (εἰκὼν 5).

γ) Ἡ *μέθοδος τῶν μονῶν* ἢ *γυριστῶν* ὑποδημάτων. Αὕτη εἶναι ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας μεθόδους, τὰ οὕτω δὲ κατασκευαζόμενα ὑποδήματα ὀνομάζονται *μονὰ* μέν, διότι δὲν ἔχουν εἰμὴ μόνον σόλαν (ὄχι καὶ πάτον), *γυριστὰ* δέ, διότι κατασκευά-

Digitized by Google

ζονται ἀπὸ τὴν ἀνάποδη καὶ γυρίζονται ἀκολούθως ἀπὸ τὴν καλή.

δ) Ἡ *μέθοδυς τῶν ξυλοκαρφωτῶν*. Αὐτὴ δὲν χρησιμοποιεῖται πλέον παρὰ διὰ ὑποδήματα μεταλλωρύχων, ἀγροτῶν κλπ.

ε) Ἡ ἀμερικανικὴ μέθοδος *Λίττλγουαιϋ*. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπὶ τὸ τελειότερον ἐξέλιξις τῆς μεθόδου Μακκαίη.

στ) Ἡ γερμανικὴ μέθοδος *"Αγκο τῶν κολλητῶν*. Κατ' αὐτὴν ἡ σόλα, ἀντὶ νὰ ραφῇ, καλλᾶται εἰς μεγάλας περιστρεφομένας πρέσσας (εἰκὼν 6). Ἡ μέθοδος αὐτὴ χρησιμοποιεῖται διὰ γυναικεῖα κυρίως ὑποδήματα.

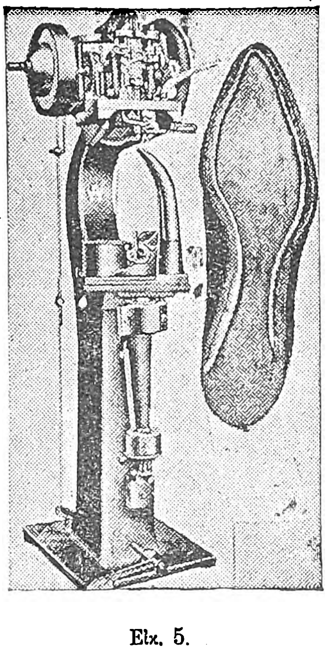

Εἰκ. 5.

ζ) Ἡ μέθοδος κατασκευῆς *πεδιλοειδῶν* (flexibles). Αὐτὴ χρησιμοποιεῖται διὰ παιδικὰ κυρίως ὑποδήματα, διότι κατασκευάζονται κατ' αὐτὴν ἐλαφρὰ καὶ εὐλύγιστα ὑποδήματα, λίαν κατάλληλα διὰ παιδία.

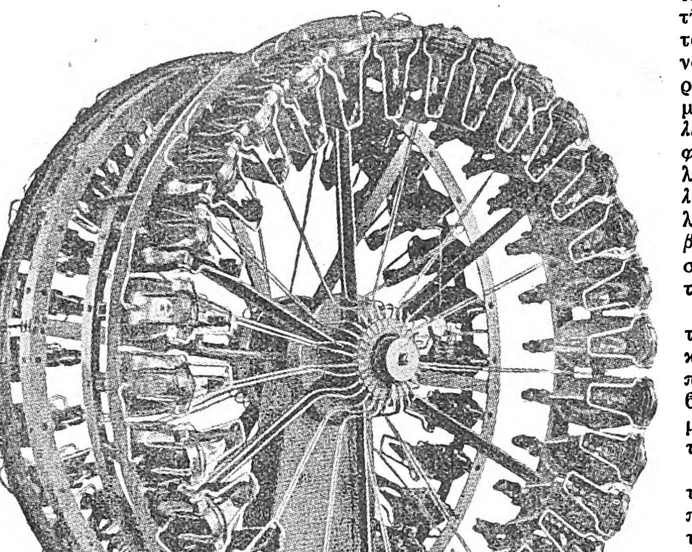

Εἰκ. 6.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Th. Plncknett*, The Boot and Shoe Industry (1931).—*J. S. Harding*, The Boot and Shoe Industry.—«*American Shoemaking Journal* 1921—1931.

Λ. Ε. ΜΑΤΑΛΑΣ

ὑποδηματοβιομήχανος (ὁ)· ὁ βιομήχανος τῆς ὑποδηματοποιίας, ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν κατασκευὴν ὑποδημάτων ἐργοστασιακῶς καὶ δι' εἰδικῶν μηχανημάτων.

ὑποδηματοεπιδιορθωτήριον (τό)· ἐργαστήριον εἰδικῶς ἀσχολούμενον μὲ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν ὑποδημάτων, συνήθως χρησιμοποιοῦν εἰδικὰ πρὸς τοῦτο μηχανήματα.

— *['Εγκυκλ.]* Τὰ *ὑποδηματοεπιδιορθωτήρια* ἐξελίχθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν. Ἀρχικῶς τὴν ἐργασίαν τοῦ ὑποδηματοεπιδιορθωτηρίου ἐξετέλουν κυρίως καὶ ἐκτελοῦν εἰσέτι τὰ μικρὰ ὑποδηματοποιεῖα. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὅμως εἰκοσιπενταετίαν τὰ ἐργαστήρια ταῦτα ἐφωδιάσθησαν καὶ μὲ εἰδικὰ μηχανήματα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ γαζωτικὴ μηχανὴ διὰ τὸ ράψιμο τῆς σόλας κυρίως ἀνδρικῶν καὶ παιδικῶν καὶ σύμπλεγμα μηχανημάτων ξελουρίσματος καὶ ξεφορμαρίσματος, ἐνίοτε καὶ μηχανὴ γαζώματος γυναικείων ὑποδημάτων. Ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν ὑποδημάτων χάρις εἰς τὰ μηχανήματα ταῦτα διεξάγεται ταχύτατα, ἀπαιτοῦσα πολλάκις μόνον 15—20 λεπτὰ τῆς ὥρας. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν περὶ τὰ 7—8 μηχανικὰ ἐπιδιορθωτήρια, κυρίως ἐν Ἀθήναις, Θεσσαλονίκῃ, Πάτραις καὶ Πειραιεῖ. Λ. Ε. Μ.

ὑποδηματοκαθαριστήριον (τό), ἢ *στιλβωτήριον* *['Εγκυκλ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ κατάστημα εἰς τὸ ὁποῖον καθαρίζονται, στιλβοῦνται καὶ μεταχρωματίζονται τὰ ὑποδήματα. Τὰ ὑποδηματοκαθαριστήρια εἶναι καταστήματα πολυτελείας καὶ ἱδρύονται εἰς κεντρικὰς ὁδοὺς τῶν μεγάλων πόλεων, συνδυάζουσι δὲ συνήθως, σὺν τῇ κυρίᾳ αὐτῶν ἐργασίᾳ, τὴν πώλησιν διαφόρων βερνικίων, ἔτι δὲ καὶ τὸν καθαρισμὸν πίλων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων. Ἐνίοτε δύναται τὸ κατάστημα τοῦτο ν' ἀποτελέσῃ τμῆμα ἄλλου καταστήματος, π. χ. κουρείου, ἔνθα κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ξυρίσματος δύναται ἕτερος ὑπάλληλος ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὑποδημάτων τοῦ πελάτου. Ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰδικῶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρύθησαν ὑποδηματοκαθαριστήρια ἀπὸ τοῦ 1915.

ὑποδηματοκαθαριστὴς (ὁ)· καθαριστὴς ὑποδημάτων, κοιν. *λοῦστρος*.

ὑποδηματοποιεῖον(τό)· κατάστημα κατασκευῆς ὑποδημάτων, τὸ ἐργαστήριον τοῦ ὑποδηματοποιοῦ.

ὑποδηματοποιία (ἡ). Ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς ὑποδημάτων διὰ τῆς χειρός, τῇ βοηθείᾳ ἐργαλείων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: 1) τὸ *σφυρὶ* διὰ τὸ πιστάρισμα σόλας πάτου, κάρφωμα τακουνιῶν κλπ., 2) ἡ *τανάλια* διὰ τὸ μοντάρισμα, 3) ἡ *φαλτσέτα* διὰ τὸ κόψιμο σόλας, ξελούρισμα κλπ., 4) τὸ *λαμποῦνι* διὰ τὸ σιδέρωμα σόλας καὶ πιέτας, 5) τὸ *σουβλί*, 6) ἡ *ράσπα* διὰ τὸ ξύσιμο σόλας, 7) τὸ *ἀμόνι* διὰ τὸ πιστάρισμα σόλας.

— *['Εγκυκλ.]* Αἱ δύο ἐκ τῶν κυριωτέρων μεθόδων κατασκευῆς χειροποιήτων ὑποδημάτων εἶναι ἡ μέθοδος βαρδάλου καὶ ἡ μέθοδος τῶν μονῶν ἢ γυριστῶν ὑποδημάτων.

Τὰ χειροποίητα ὑποδήματα βαρδάλου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μηχανοποίητα, γίνονται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῇ βοηθείᾳ τῶν ἄνω ἀναφερομένων ἐργαλείων. Προηγεῖται ἡ κοπὴ τῶν ἄνω δερμάτων (τὰ ὁποῖα, ὅταν ραφοῦν, ἀποτελοῦν τὸ φόντι) καὶ τῶν κάτω δερμάτων, ἤτοι σόλας πάτου. Ἡ λοιπὴ ἐργασία διεξάγεται ἐπὶ ἑνὸς μπάγκου καὶ κατανέμεται μεταξὺ τοῦ *πρωτεργάτου* ἢ *κάλφα*, ἔχοντος ἕνα βοηθὸν καὶ ἕτερον μικρότερον. Ἐπὶ τοῦ πέλματος τοῦ καλαποδιοῦ τίθεται ὁ πάτος καὶ ἀρχίζει τὸ μοντάρισμα μὲ τὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ καλαποδιοῦ τοῦ φοντιοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως παρεντεθοῦν ἔμπροσθεν μὲν καὶ κάτωθεν τῆς πούντας τοῦ φοντιοῦ τὰ *σκλήρα*, εἰς τὸ ὄπισθεν δὲ μέρος τὰ *φόρτια*. Μετὰ τὸ μοντάρισμα ἀρχίζει τὸ πάτωμα, ἤτοι ἡ συρραφὴ μιᾶς στενῆς λωρίδος σολοδέρματος, ἡ ὁποία συνδέει τὸ φόντι μὲ τὸ χεῖλος τοῦ πάτου, ἀργότερον δὲ ράπτεται ἡ σόλα ἐπὶ τοῦ ἰδίου βαρδάλου του, συναρμολογεῖται τὸ τακοῦνι καὶ ἀρχίζει τὸ ξελούρισμα, ἤτοι τὸ κόψιμο τῶν ἀποτόμων προεξοχῶν τῆς σόλας καὶ τακουνιοῦ καὶ τὸ ξεφορμάρισμα, ἤτοι τὸ ξύσιμο, βάψιμο καὶ γυάλισμα τῆς σόλας τοῦ ὑποδήματος.

Ἡ κατασκευὴ τῶν *γυριστῶν* ἢ *μονῶν* ὑποδημάτων παρουσιάζει μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον, διότι ἡ ἐργασία ἀρχίζει μὲ τὸ φόντι ἀπὸ τὴν ἀνάποδη καὶ μετὰ τὸ μοντάρισμα καὶ πάτωμα τοῦ ὑποδήματος. Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο τὸ ἐξάγουν ἀπὸ τὸ καλαπόδι σύροντες τὸ φόντι ἀπὸ τὴν ἀντίθετον, ἤτοι ἀπὸ τὴν καλὴν ὄψιν του καὶ τὸ τοποθετοῦν ἐντὸς ἄλλου καλαποδιοῦ, ἀντιθέτου τοῦ ἀρχικοῦ καὶ μικροτέρου, ἤτοι ἐὰν τὸ φόντι ἐμονταρίσθη ἐπὶ ἀριστεροῦ καλαποδιοῦ, ὅταν ἐξαχθῇ ἀπὸ τὸ καλαπόδι θὰ εἰσαχθῇ ἐντὸς τοῦ φοντιοῦ δεξιὸν καλαπόδι. Ἀκολουθεῖ τὸ ξελούρισμα καὶ ξεφορμάρισμα. Τὰ μονὰ ὑποδήματα δὲν ἔχουν πάτον, ἀλλὰ μίαν καὶ μόνην σόλαν, καὶ ἕνεκα τούτου εἶναι ἐλαφρά. Λ. Ε. ΜΑΤΑΛΑΣ

ὑποδηματοποιὸς (ὁ). Ὁ κατασκευαστὴς ὑποδημάτων, κοινῶς τσαγκάρης, παπουτσῆς.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ μεγάλη ποικιλία ἑτοίμων ὑποδημάτων, ἅτινα διαθέτουν τὰ ὑποδηματοπωλεῖα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τόσον ὑπὸ ἔποψιν ὑλικῶν, ὅσον καὶ ὑπὸ ἔποψιν σχεδίων, χρωματισμῶν, φόρμας, ποιοτήτων κτλ., κατ' ἀνάγκην ἐπηρέασε τὰς ἐργασίας τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον καταφεύγουν συνήθως οἱ πελάται οἱ ἐπιζητοῦντές τι τὸ ἐξαιρετικόν, τὸ ἰδιόρρυθμον ἢ τέλος ὅσοι ὑποφέρουν ἀπὸ ἐλαττωματικὴν διαμόρφωσιν τῶν ποδῶν των. Ἡ εἰδικότης τοῦ ὑποδηματοποιοῦ συνίσταται συνήθως εἰς τὸ νὰ λαμβάνῃ τὸ μέτρον τοῦ ποδός, νὰ προετοιμάζῃ τὸ καλαπόδι, νὰ ἐπιφέρῃ ὅλας τὰς ἀναγκαίας εἰς αὐτὸ ἀλλαγάς, νὰ προετοιμάζῃ τὰ στάμπα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ κόπτῃ τὰ φόντια ὡς καὶ τὰ λοιπὰ δέρματα καὶ ὑλικά. Ἡ περαιτέρω ἐργασία (ἐκτὸς τοῦ ραψίματος τῶν φοντιῶν) ἐκτελεῖται ἀπὸ εἰδικὸν τεχνίτην, τὸν *κάλφα*, ὅστις εἰδικοποιεῖται συνήθως εἰς ἕνα ἐκ τῶν τριῶν κλάδων (ἀνδρικῶν, γυναικείων ἢ παιδικῶν), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τὸν καθιστᾷ τελειότερον τεχνίτην. Λ. Ε. Μ.

ὑποδηματοπωλεῖον (τό)· κατάστημα πωλήσεως ὑποδημάτων.

ὑποδηματοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ὑποδημάτων.

ὑπόδησις, —*εως* (ἡ)· ἄλλως *ὑπόδεσις* (βλ. λ.).

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. λ. *περικνημίς*, *περισκελίς*, *ὑπόδημα*.

ὑποδήτης (ὁ). Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἐπισήμῳ στρατιωτικῇ φρασιολογίᾳ τὸ ὑποκάμισον τοῦ ὁπλίτου. Ν. Θ. Κ.

ὑποδιαίρεσις, —*εως* (ἡ)· διαίρεσις τμήματος ἐκ διαιρέσεως προελθόντος, βλ. *ὑποδιαιρῶ*.

—**ὑποδιαίρεσις** *τάσεως* *['Ηλεκτρ.]*. Διαίρεσις τῆς μεγίστης τάσεως ἠλεκτροπαραγωγοῦ ἐργοστασίου εἰς ἄλλας μικροτέρας, συνήθως δύο καὶ ἴσας πρὸς ἀλλήλας. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς διανομὰς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας συνεχοῦς ρεύματος διὰ περισσοτέρων τῶν δύο ἀγωγῶν (βλ. λ. *διανομή*.). Ἡ ὑποδιαίρεσις εἰς δύο ἴσας μερικὰς τάσεις δύναται νὰ γίνῃ:

α) Διὰ δύο τελείως ὁμοίων ἠλεκτρικῶν γεννητριῶν, ἐργαζομένων ἐν σειρᾷ, ἐκ τοῦ κοινοῦ πόλου τῶν ὁποίων ἀναχωρεῖ ὁ μεσαῖος (οὐδέτερος) ἀγωγὸς τῆς ἐγκαταστάσεως, συνήθως προσγειωμένος.

β) Διὰ μιᾶς γεννητρίας συνεχοῦς ρεύματος τριῶν ἀγωγῶν, εἰς ἣν ὁ οὐδέτερος ἀγωγὸς ἀναχωρεῖ ἐκ τοῦ ἠλεκτρικοῦ μέσου ἐπαγωγικοῦ πηνίου, συνδεομένου διὰ δακτυλίων πρὸς δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα τοῦ τυλίγματος τῆς γεννητρίας, ἥτις κατὰ τὰ λοιπὰ οὐδὲν διαφέρει τῶν συνήθων γεννητριῶν συνεχοῦς ρεύματος δύο ἀγωγῶν (βλ. λ. *ἠλεκτρικαὶ μηχαναί*).

γ) Διὰ συστοιχίας συσσωρευτῶν, ἐργαζομένης παραλλήλως πρὸς τὴν γεννήτριαν τῆς μεγίστης τάσεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ οὐδέτερος ἀγωγὸς ἀναχωρεῖ ἐκ τοῦ μέσου τῆς συστοιχίας.

Ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν μεθόδων ἡ πρώτη ἐφαρμόζεται σήμερον μόνον εἰς περίπτωσιν ἐπεκτάσεως ὑπαρχούσης ἐγκαταστάσεως δύο ἀγωγῶν εἰς τοιαύτην τριῶν ἀγωγῶν, διπλασίας τάσεως, καὶ τοῦτο διότι παρουσιάζει μὲν τὸ πλεονέκτημα τῆς δυνατότητος τῆς ἀνεξαρτήτου ἀπ' ἀλλήλων ρυθμίσεως τῶν μερικῶν τάσεων, μειονεκτεῖ ὅμως ἀπὸ ἀπόψεως ἁπλότητος, οἰκονομίας καὶ ἐξοικονομήσεως χώρου. Ἡ δευτέρα ἀντιθέτως εἶναι ἁπλῆ, οἰκονομικὴ καὶ ἀπαιτεῖ ἐλάχιστον χῶρον, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰς αὐτὴν δυνατὴ ἡ ἀνεξάρτητος ρύθμισις τῶν μερικῶν τάσεων. Ὡς ἐκ τούτου, εἰς τὰς ὀλίγας νέας ἐγκαταστάσεις παραγωγῆς καὶ διανομῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος τριῶν ἀγωγῶν κυριαρχεῖ ἡ μέθοδος ὑποδιαιρέσεως διὰ συστοιχίας συσσωρευτῶν. Γ. Θ. Κ.

ὑποδιαιρῶ (—*έω*)· διαιρῶ εἰς τμήματα ἕτερον τμῆμα ἐκ διαιρέσεως προελθόντος: «τὸ κράτος διαιρεῖται εἰς νομούς, ἕκαστος δὲ νομὸς ὑποδιαιρεῖται εἰς ἐπαρχίας».

ὑποδιάκονος (ὁ)· κατώτατος ἐκκλησιαστικὸς βαθμὸς εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, ὁ ἐκ τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀναπληρῶν τὸν διάκονον.

— *[Κανον. Δίκ.]* Ὁ ὑποδιάκονος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι ἐβοήθει τοὺς διακόνους κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, δὲν εἶχεν ὅμως ἱερατικὸν βαθμόν, μὴ χειροτονούμενος ἀλλὰ χειροθετούμενος εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ τοῦτο, βραδύτερον ἐξέλιπεν ἐν τῇ πράξει τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τοὐναντίον ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ὑποδιάκονος ἀποτελεῖ βαθμὸν ἱερατικόν, ὅστις

Digitized by Google

καταλέγεται μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἱερατικοὺς βαθμοὺς οrdeo maior seu sacer) ἔτι καὶ νῦν κατὰ τὸν κανόνα 949 τοῦ κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου αὐτῆς. Κ. Μ. Ρ.

ὑποδιάπλασις, *—εως* (ἡ). Ὁμὰς ἰζηματογενῶν πετρωμάτων, ἀποτελοῦσα τμῆμα γεωλογικῆς τινος *διαπλάσεως* στρωμάτων. Ἑκάστη τῶν ὑποδιαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιροῦνται αἱ διαπλάσεις, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν στρωματογραφικὴν θέσιν τῶν συνιστώντων αὐτὴν στρωμάτων, ἀπὸ τὰ ἀπολιθώματα, τὰ ὁποῖα ταῦτα περιέχουν καὶ κατά τινα μικρὸν βαθμὸν καὶ ἀπὸ τὴν πετρογραφικήν των σύστασιν. Ἑκάστη ὑποδιάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς σειρὰς στρωμάτων ἐσχηματίσθη δ' ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος τοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον καλεῖται *γεωλογικὴ ὑποπερίοδος.* Γ. Κ. Γ.

ὑποδιαστολὴ (ἡ)· γραμματ. ὀνομασία τοῦ κόμματος ὅταν χρησιμοποιῆται πρὸς διαστολήν, πρὸς διάκρισιν, οἷον τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *ὅ,τι* ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ συνδέσμου *ὅτι*, ἢ τοῦ ἀκεραίου ἀριθμοῦ ἀπὸ τοῦ δεκαδικοῦ.

ὑποδιδάσκαλος (ὁ)· κατώτερος διδάσκαλος, ὡς βαθμὸς διδασκάλου δημοτικοῦ σχολείου, ἄλλως *γραμματιστής, γραμματοδιδάσκαλος.*

— *['Εγκυκλ.]* Οἱ *ὑποδιδάσκαλοι* ἦσαν κατωτέρα βαθμὶς λειτουργῶν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς διδάσκαλοι τῶν κοινῶν λεγομένων δημοτικῶν σχολείων, ἤτοι τῶν ἀριθμούντων μαθητὰς ὀλιγωτέρους τῶν 50. Προήρχοντο ἐξ ἀποφοιτήσεως ἐκ τῶν κατὰ τὸν νόμον ΒΟΘ' λειτουργησάντων ὑποδιδασκαλείων, ὡς καὶ ἐξ ἀναγνωρίσεως ὡς τοιούτων βάσει τοῦ νόμου 402 (1914) ὡρισμένης κατηγορίας διδασκάλων τῶν δημοτικῶν σχολείων τῶν ἀφομοιωθεισῶν νέων χωρῶν. Ἤδη, μὴ ὑφισταμένων, μετὰ τὸν νόμον 2858 (1922), κοινῶν σχολείων, οἱ ὑποδιδάσκαλοι ἐξωμοιώθησαν πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους, μὴ δυνάμενοι ὅμως κατὰ τὸν νόμον 4374 νὰ ὑπερβοῦν τὸν βαθμὸν τοῦ γραμματέως β' τάξεως. Γ. Λ. Μ.

ὑποδιεύθυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ κατωτέρα διεύθυνσις, ἡ ἀντικαθιστῶσα τὴν διεύθυνσιν· || τμῆμα διοικητικὸν ὡς ὑποδιαίρεσις τῆς διευθύνσεως.

ὑποδιευθυντὴς (ὁ)· ὁ ἀντικαθιστῶν τὸν διευθυντήν, ὁ ἀμέσως κατώτερος τοῦ διευθυντοῦ ὑπάλληλος.

ὑποδικία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπόδικος.

ὑπόδικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ δίκην, ὁ μέλλων νὰ δικασθῇ, ὁ κατηγορούμενος ἐπί τινι: «φυλακαὶ ὑποδίκων».

— *[Ποιν. Δίκ.]* *Ὑπόδικος* καλεῖται ὁ προφυλακισθεὶς ὡς ὕποπτος διαπράξεως κακουργήματος ἢ πλημμελήματος. Οἱ ὑπόδικοι κρατοῦνται εἰς τὰς ὠργανωμένας δικαστικὰς φυλακὰς (ἄρθρ. 5 νόμου ΓΦΛΖ' τοῦ 1911 «Περὶ ὀργανώσεως τῶν φυλακῶν τοῦ κράτους», ὡς ἀντικατεστάθη δι' ἄρθρ. 12 νομ. διατ. 28 Σεπτεμβρίου 1925), ὅπου δὲ δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦται φυλακαί, κρατοῦνται εἰς ἰδιαίτερον διαμέρισμα τῶν ἐπανορθωτικῶν φυλακῶν, οἱ προφυλακιζόμενοι ὅμως δι' ἐντάλματος τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἀνακριτῶν ἀνήλικοι κρατοῦνται ἐν τῷ ἐφηβείῳ Ἀβέρωφ, αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ταῖς Κεντρικαῖς Γυναικείαις φυλακαῖς (ἄρθρ. 1 νόμου 2231 τοῦ 1920 «Περὶ φυλακῶν»). Οἱ ὑπόδικοι κληρικοὶ κρατοῦνται ἐν ἰδιαιτέραις φυλακαῖς, ὁριζομέναις ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου (ἄρθρ. 75 καταστατικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923, ἰσχῦον καὶ μετὰ τὸν νέον καταστατικὸν νόμον 5187, ὡς μὴ ἀντικείμενον εἰς αὐτόν).

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 165 τῆς ποινικῆς δικονομίας, ὁ ὑπόδικος ἔχει ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ συνηγόρου του. Τὸ βασιλικὸν διάταγμα ὅμως τῆς 9 Ἰουλίου 1923 «Περὶ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τῶν φυλακῶν» (ἐκδοθὲν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ἄρθρ. 8 νόμου ΓΦΛΖ' τοῦ 1911) ἀπῄτησεν ἔγγραφον πάντοτε ἄδειαν τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς καὶ περιώρισε τὰς ἐπισκέψεις τῶν συνηγόρων καθ' ὥρας ὁριζομένας, ἐν μὲν ταῖς ὠργανωμέναις φυλακαῖς παρὰ τῆς διευθυνούσης ἀρχῆς, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς παρὰ τῆς ἐφορείας. Πᾶς ἄλλος δύναται νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ὑπόδικον τῇ ἐγκρίσει τῆς διευθύνσεως τῆς φυλακῆς ἢ τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ φύλακος παρακολουθοῦντος τὴν συνομιλίαν, ἥτις δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας (ἄρθρον 21 Β. Δ. 9 Ἰουλίου 1923). Οἱ ὑπόδικοι, ἐφ' ὅσον κρατοῦνται ἐν ὠργανωμέναις δικαστικαῖς φυλακαῖς, διανύουσι τὸν χρόνον τῆς ὑποδικίας των κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀπομονώσεως ἐν κατ' ἰδίαν κελλίοις, ἀλλὰ μόνον μέχρις ἓξ μηνῶν, τῇ αἰτήσει των δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸν χρόνον τῆς ὑποδιοικίας των (ἄρθρ. 7 νόμου ΓΦΛΖ', ὡς ἀντικατεστάθη δι' ἄρθρ. 13 νομ. διατ. 28 Σεπτεμβρίου 1925). Μέχρι σήμερον ὅμως οὐδεμία δικαστικὴ φυλακὴ ἀνηγέρθη, ὅπως τύχῃ ἐφαρμογῆς ἡ διάταξις αὕτη (βλ. καὶ λ. προφυλάκισις, τ. Κ', σ. 815 α).

Ὁ ὑπόδικος, παραπεμφθεὶς εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον, ὅπως δικασθῇ, μετάγεται εἰς τὰς φυλακὰς τῆς ἕδρας τοῦ δικάσοντος κακουργιοδικείου διαταγῇ τοῦ εἰσαγγελέως (ἄρθ. 277 ποιν. δικον.). Πᾶσα ἄλλη μεταγωγὴ ὑποδίκου ἀπὸ μιᾶς φυλακῆς εἰς ἄλλην ἐπιτρέπεται μόνον ἕνεκα λόγων ἀσφαλείας ἢ ἐλλείψεως χώρου, τῇ διαταγῇ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ εἰσαγγελέως τῶν ἐφετῶν καὶ ἐν ἐπειγούσῃ ἀνάγκῃ ἄνευ τοιαύτης· δύναται δὲ νὰ γίνῃ μεταγωγὴ ὑποδίκου καὶ διὰ λόγους οἰκογενειακούς, ἀλλ' ἰδίᾳ αὐτοῦ δαπάνῃ, τῇ διαταγῇ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, μετὰ πρότασιν τῆς ἐφορείας τῶν φυλακῶν καὶ γνωμοδότησιν τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως τῶν ἐφετῶν (ἄρθρ. 20 νόμου 2231). Α. Ν. Μ.

Ὑπόδικος Ἀρχαῖος ρυθμικὸς καὶ μουσικός, ἀκμάσας τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα. Κατήγετο ἐκ Χαλκίδος καὶ φέρεται ὡς νικητὴς τοῦ πρώτου διθυραμβικοῦ ἀγῶνος, ὅστις κατεστάθη τῷ 508 π. Χ Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων εἰσηγητῶν χοροῦ ἀνδρῶν εἰς τὸν διθύραμβον. Γ. Μ. Β.

ὑποδιοίκησις, *—εως* (ἡ)· ἡ κατωτέρα διοίκησις ἡ ἀντικαθιστῶσα τὴν διοίκησιν· || διοικητικὸν τμῆμα ὡς ὑποδιαίρεσις τῆς διοικήσεως.

ὑποδιοικητὴς (ὁ)· ὁ ἀντικαθιστῶν τὸν διοικητήν, ὁ ἀμέσως κατώτερος τοῦ διοικητοῦ ὑπάλληλος· || ὁ προϊστάμενος ὑποδιοικήσεως.

ὑποδολιχοκεφαλία *['Ανθρωπολ.]*· βλ. λ. *δολιχοκεφαλία.*

ὑποδομὴ (ἡ)· κατασκευὴ τιθεμένη ὑποκάτω ἄλλης καὶ χρησιμεύουσα ὡς βάσις ἢ ὡς θεμέλιον αὐτῆς· || μέρος τῆς *σιδηροδρομικῆς,* τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὰ τῆς μελέτης τῆς χαράξεως τῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν, τῆς ἐκτελέσεως τῶν χωματισμῶν, τῶν τεχνικῶν ἔργων καὶ τῶν κτηρίων ἐν γένει, ὅπως καὶ τῶν ἰσοπέδων διαβάσεων καὶ τῶν ἀπαλλοτριώσεων γαιῶν.

ὑποδόριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν δοράν, ὑπὸ τὸ δέρμα, ὑποδερμικός: «ὑποδόριος ἔνεσις». —Ἐπίρρ. ***ὑποδορίως.***

—**ὑποδόριος** ***ἔνεσις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἔνεσις.*

ὑπόδουλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ δουλείαν, ὁ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τινός: «ὑπόδουλοι τῶν Τούρκων».

ὑποδουλῶ (*—όω*)· καθιστῶ τινα ὑπόδουλον, ὑποτάσσω ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν, ἀφαιρῶ τὴν ἀνεξαρτησίαν: «οἱ Τοῦρκοι ὑπεδούλωσαν τοὺς Ἕλληνας».

ὑποδούλωσις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ γίνῃ τις ὑπόδουλος, καθυπόταξις, ἀπώλεια τῆς ἀνεξαρτησίας.

ὑποδοχάριοι (οἱ) *[Βυζ.].* Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ οἱ *δεῖκται* ἢ *κοινωνοί*, οἵτινες ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ τοῦ ἐγκαταλειπομένου στρατοπέδου, ἵνα ὑποδέχωνται τοὺς εἰς αὐτὸ ἐπανερχομένους ἄνδρας ἢ τμήματα καὶ καθοδηγῶσιν αὐτοὺς πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς θέσεως ἔνθα μετεστρατοπέδευσεν ὁ στρατός. Ὡς ὑποδοχάριοι ἐτοποθετοῦντο συνήθως 6—8 ἄνδρες ὑφ' ἕνα βαθμοφόρον. Ν. ΚΛΣ

ὑποδοχεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ ὑποδεχόμενος· || ἐπὶ περιέχοντος, ὁ δεχόμενός τι, ὁ περιλαμβάνων, οἷον ἀγγεῖον, χῶρός τις κ.τ.τ.

ὑποδοχὴ (ἡ)· τὸ ὑποδέχεσθαι, τὸ νὰ γίνῃ τις δεκτός, ἀσπαστός: «ἔτυχε καλῆς —, ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς», «εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἄνευ ὑποδοχῆς ἢ ἄλλης ἐκδηλώσεως»· || ἀγγεῖον, χῶρος κττ., ἐν ᾧ συνάγεται ρέον τι ἢ ὁπωσδήποτε καταλῆγον, ὑποδοχεύς, δεξαμενή.

—**ὑποδοχῆς** ***ἡμέρα*** *['Εθιμοτ. Κοινων.]*· βλ. λ. *ἡμέρα* ὑποδοχῆς

ὑπόδρα· ἐπίρρ. ὁμηρικόν, πάντοτε μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ *βλέπειν,* ὑπόπτως, πλαγίως, λοξῶς: «τὸν εἶδε —, τὸν παρετήρησεν ὑπόδρα».

ὑποδύομαι, *ἀόρ. ὑπεδύθην*· εἰσέρχομαι, εἰσχωρῶ λαθραίως ἢ ὀλίγον κατ' ὀλίγον· || οἱονεὶ φορῶ προσωπίδα, ἐμφανίζομαι ὑπὸ τὸ πρόσωπον τούτου ἢ ἐκείνου, ἐπὶ ἠθοποιῶν: «ὑπεδύθη τὸ πρόσωπον τοῦ Οἰδίποδος, — τοῦ Ἀγαμέμνονος»· || καθόλου, παίζω τὸν ρόλον, ἐμφανίζομαι ψευδῶς, ὑποκριτικῶς: «ὑποδύεται τὸν προστάτην τῶν ἀδικουμένων».

ὑποδύτης (ὁ)· ἀρχ., χιτωνίσκος φερόμενος ὑπὸ τὸν θώρακα.

ὑποδώριος (ὁ) *['Αρχ. Μουσ.].* Εἷς τῶν τρόπων (κλιμάκων) τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς φθόγγους:

Λα || Σι ντο ρε μι φα σολ λα

τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ὁ αὐτὸς τρόπος κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν πλάγιον πρῶτον (plaga proti) τῆς μουσικῆς τῆς Δύσεως, εἶναι δηλαδὴ ὁ πλάγιος τοῦ δωρίου κυρίου τρόπου

ὑποδώριος

Λα Σι ντὸ **ρε** μι φα σολ **λα** σι ντο[1] ρε[1]

δώριος

Γ. Σ.

ὑποεποχὴ (ἡ). Χρονικὸν διάστημα τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τμῆμα ἢ ὑποδιαίρεσιν τῆς γεωλογικῆς *ἐποχῆς.* Αἱ ὑποεποχαὶ ὀνομάζονται ἐπικρατέστερον καὶ *ἡλικίαι.* Γ. Κ. Γ.

ὑποζευγνύω, *ἀόρ. ὑπέζευξα—ὑπεζεύχθην*· θέτω ὑπὸ ζυγόν, κοιν. *ζεύγω.*

ὑπόζευξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑποζευγνύω, ζεῦξις, κοιν. *ζέψιμο.*

ὑποζύγιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἀρότρου, ἁμάξης κττ.· || *ὑποζύγιον* (τό)· ὡς οὐσ., ζῷον τιθέμενον ὑπὸ ζυγόν, καθόλου, τὸ ἀχθοφοροῦν, ἰδίᾳ ἵππος, ἡμίονος καὶ ὄνος.

ὑποζύμη (ἡ)· βλ. λ. *βλαστομύκης* καὶ *βυθοζύμη.*

ὑπόζωμα (τό)· τὸ διάφραγμα τὸ μεταξὺ θώρακος καὶ κοιλίας, ἄλλως *διάζωμα*· || σκεῦος ναυτικόν, ζωστὴρ κατὰ μῆκος τοῦ πλοίου συνέχων σταθερῶς τὰς ἐπηγκενίδας μετὰ τοῦ σκελετοῦ τοῦ σκάφους.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ὑπόζωμα* (κοιν. *ζωνάρι*) σχοινίον παχύ, περιβάλλον δίκην ζωστῆρος λέμβον ἢ πλοιάριον ἐξωτερικῶς καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτῶν καὶ χρησιμεῦον πρὸς ἀποφυγὴν κρούσεων τῶν πλευρῶν εἰς βράχους ἢ κρηπῖδας ἢ κατὰ τὰς πλευρίσεις, πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ σκάφους καὶ πρὸς καταμερισμὸν τῆς δυνάμεως τῶν ἑλκόντων τὸ σκάφος πρὸς νεωλκίαν. Σ. Ε. Λ.

ὑποζωννύω, καὶ *—ννυμι, ἀόρ. ὑπέζωσα—ὑπεζώσθην*· ζωννύω ὑπὸ κάτω καὶ οὕτω συσφίγγω, συγκρατῶ.

ὑποζώστρα (ἡ) (κοιν. *μέσα ζωνάρι*) *[Ναυτ.].* Ἐσωτερική, διαμήκης κατὰ τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, ἔνδεσις ἐκ ξύλου ἢ σιδηρογωνίας, ἀποτελοῦσα μὲν μέρος τῆς ἐντερονείας, ἀλλ' οὖσα παχυτέρα τῶν λοιπῶν ἐντερονίδων. Χρησιμεύει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ζυγοδόκης. Σ. Ε. Λ.

ὑποηλικία (ἡ). Χρονικὸν διάστημα τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τμῆμα ἢ ὑποδιαίρεσιν τῆς γεωλογικῆς *ἡλικίας.* Γ. Κ. Γ.

ὑποθαλάμιος ***αὔλαξ*** *['Ανατομ.].* Αὔλαξ ὀβελιαία κοίλη πρὸς τὰ ἄνω, δι' ἧς ἡ ἔσω ἐπιφάνεια τοῦ ὀπτικοῦ θαλάμου χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ὑποθαλάμου. Ι. Π.

ὑποθάλαμος (ὁ) *['Ανατομ.].* Ἀποτελεῖ οὗτος τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου καὶ ἐμφανίζει δύο μοίρας, τὴν προσθίαν ἢ ὀπτικὴν καὶ τὴν ὀπισθίαν ἢ μαστικήν. Καὶ ἡ μὲν προσθία μοῖρα περιλαμβάνει· 1) τὸ *φαιὸν φῦμα,* ὅπερ ἀφορίζεται ἔμπροσθεν μὲν ὑπὸ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, ἐν δὲ τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τῶν ὀπτικῶν ταινιῶν καὶ οὗ ἡ κορυφὴ προσεκβάλλει ὄπισθεν τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος εἰς τὴν χοάνην ἢ τὸν μίσχον τοῦ μυξαδένος· 2) τὸν *μυξαδένα* (ὑπόφυσις), ὅστις ἀπηρτημένος ἀπὸ τῆς χοάνης κατασκηνοῖ ἐντὸς τοῦ βόθρου τοῦ ἐφιππίου· 3) τὸ *ὀπτικὸν χίασμα,* παριστῶν πρόμηκες ἐγκάρσιον τετράπλευρον πέταλον καὶ οὗ ἑκάτερον πλάγιον χεῖλος συνάπτεται πρόσθεν μὲν μετὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ὄπισθεν δὲ μετὰ τῆς ὀπτικῆς ταινίας· καὶ 4) τὸ *τελικὸν πέταλον,* ὅπερ μονοφυὲς ὂν παριστᾷ λεπτὸν λευκὸν πέταλον, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος μέχρις ἔμπροσθεν τοῦ προσθίου συνδέσμου τοῦ ἐγκεφάλου, ἀποτελεῖ δὲ τὸ πρόσθιον τοίχωμα τῆς 3ης κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ὀπισθία μοῖρα ἢ μαστικὴ ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀπιοειδῶν λευκῶν ἐπαρμάτων, τῶν *μασιίων,* ὧν αἱ μὲν βάσεις στρέφονται πρὸς τὰ ὀπίσω, αἱ δὲ κορυφαὶ ἀποκλίνουσι πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἔξω. Ι. Π.

ὑποθαλάσσιος, *—α, —ον*· ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὑποβρύχιος.

— **ὑποθαλάσσιος** ***κώδων*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *κώδων* καταδυτικός.

ὑποθάλπω· θάλπω, θερμαίνω λεληθότως ἢ βραδέως· || συνήθ. μεταφ., κάμνω, ἐνεργῶ νὰ ὑφίσταταί τι, συντελῶ εἰς τὴν ὕπαρξίν τινος: «ὑποθάλπει τὴν ἔχθραν, — τὸ μῖσος, — τὴν ἐπιθυμίαν κττ.»· || «ὑποθάλπω λῃστὰς ἢ λῃστείαν» τροφοδοτῶ, ἀποκρύπτω καὶ ἐν γένει ἐνισχύω τοὺς λῃστάς.

ὑπόθαλψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑποθάλπειν, ἰδίᾳ ἐπὶ λῃστῶν: «κατηγορεῖται ἐπὶ ὑποθάλψει λῃστῶν».

—*[Ποιν. Δίκ.]* *Ὑπόθαλψις* καλεῖται ἡ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐγκλήματος παροχὴ εἰς τὸν δράστην

Digitized by Google

βοηθείας πρὸς ἀπόκρυψιν αὐτοῦ ἢ τῶν ἀντικειμένων τοῦ ἐγκλήματος ἢ πρὸς συγκάλυψιν τούτου. Ἡ ὑπόθαλψις εἶναι ἀξιόποινος ὡς συνεργία, ὅταν συντρέχωσιν οἱ ὅροι τῶν ἄρθρων 72 § 5 καὶ § 7 καὶ 74 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος, κατὰ μίμησιν τῶν νεωτέρων ποινικῶν κωδίκων, τιμωρεῖ τὴν ὑπόθαλψιν ὡς ἰδιώνυμον ἀδίκημα (ἄρθρ. 199 καὶ 367).

Ειδικαὶ περὶ ὑποθάλψεως διατάξεις, ἀποκλείουσαι (μόνον ὡς πρὸς τὰς δι' αὐτῶν προβλεπομένας περιπτώσεις) τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρω περὶ συνεργίας διατάξεων τοῦ ποινικοῦ νόμου, ὑπάρχουσιν ἐν ἄρθροις 5 ἕως 7 καὶ 10 τοῦ νόμου ΤΟΔ' «Περὶ καταδιώξεως τῆς λῃστείας» καὶ ἐν ἄρθροις 7 ἕως 9 τοῦ νόμου ΓϠΜΔ' τοῦ 1911 «Περὶ φυγοδικίας». Α. Ν. Μ.

ὑποθειικὸν *ὀξὺ* [*Χημ.*]. Συνώνυμον τοῦ διθειονικοῦ ὀξέος (βλ. *θείου* ἑνώσεις).

ὑποθειῶδες *ὀξὺ* [*Χημ.*]. Συνώνυμον τοῦ θειοθειικοῦ ὀξέος (βλ. *θείου* ἑνώσεις).

ὑπόθεμα (τό)· τὸ ὑποκάτω τινὸς τιθέμενον, ὑπόστρωμα, βάθρον, ὑπέρεισμα κ. τ. τ.

— [*Φαρμακοτ.*] *Ὑποθέματα* ἢ *ὑπόθετα* (Suppositoria) καλοῦνται συσκευάσματα τῆς φαρμακοτεχνικῆς ἀποτελοῦντα σώματα μικρὰ σχήματος κωνικοῦ, κυλινδρικοῦ ἢ ᾠοειδοῦς, ἅτινα προορίζονται νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς κοιλότητα τοῦ σώματος, ὡς ἐντὸς τοῦ ἀπηυθυσμένου, τοῦ κόλπου τῆς ῥινός. Τὰ ὑποθέματα κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχουν ὡς βάσιν τὸ λίπος τοῦ κακάου ἢ πήκτωμα γλυκερίνης, σπανιώτερον δὲ διαφόρους ἄλλας οὐσίας, ὡς σάπωνα, ἀγάρ-ἀγάρ κλπ. Ἐκτὸς τοῦ ἐκδόχου σώματος, δι' οὗ μορφώνεται τὸ σχῆμα τοῦ ὑποθέματος, περιέχουν ταῦτα διαφόρους φαρμακευτικὰς οὐσίας. Ἡ παρασκευὴ τῶν ὑποθεμάτων γίνεται πρῶτον διὰ κατεργασίας ἐν ἰγδίῳ τῆς ρευστοποιηθείσης μάζης τοῦ ὑποθέματος μετὰ τῶν φαρμάκων, ἀκολούθως δὲ μορφώνονται ταῦτα ἐντὸς καταλλήλων τύπων. Τὸ βάρος τῶν ὑποθέτων ποικίλλει ἀπὸ 1—4 γρ., 1—2 γραμ. εἰς τὰ ὑπόθετα διὰ παιδία καὶ 2—4 διὰ τοὺς ἐνηλίκους. Τὰ ὑπόθετα τοῦ κόλπου τῶν γυναικῶν ἔχουν βάρος ποικίλλον μεταξὺ 4—15 γραμ. Κ. Γ. Μ.

— [*Δενδροκομ.*] *Ὑπόθεμα* ἢ *ὑποκείμενον* καλεῖται τὸ τμῆμα δένδρου τὸ φέρον τὰς ῥίζας καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ, ἐφ' οὗ προσκολλᾶται κατὰ τὸν ἐμβολιασμὸν τὸ ἐμβόλιον. Ὡς ὑπόθεμα χρησιμοποιοῦνται συνήθως δένδρα προερχόμενα ἀπὸ σπόρον, εἴτε αὐτοφυῆ, εἴτε ἐπὶ τούτῳ καλλιεργούμενα, ἵνα ἔχουν ῥίζας ἰσχυράς. Τὰ πρὸς ἐμβολιασμὸν χρησιμοποιηθησόμενα ὑποθέματα δέον νὰ εἶναι ὑγιᾶ καὶ νὰ ἔχουν συγγένειαν πρὸς τὰ ἐμβόλια. Ε. Τ. Ε.

ὑποθέναρ (τό) [*Ἀνατομ.*]. Σαρκώδης προεξοχὴ τῆς παλαμιαίας ἐπιφανείας τῆς χειρὸς παρὰ τὸ ὠλένιον χεῖλος, σχηματιζομένη ὑπὸ μυῶν κινούντων τὸν μικρὸν δάκτυλον. Ἐπικρατεστέρα ὀνομασία αὐτοῦ εἶναι *ὀπισθέναρ*. Ι. Π.

ὑποθερμαίνω· θερμαίνω ὀλίγον, μετρίως.

ὑποθερμία (ἡ). Ὁ ὑποβιβασμὸς ἢ ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος ἢ καὶ τμήματος τοῦ σώματος πολὺ κάτω τοῦ φυσιολογικοῦ, ἤτοι ὑπὸ τοὺς 36° βαθμούς. Ἡ τοιαύτη κατάστασις παρατηρεῖται κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν ἐκ πυρετικῶν ἰδίᾳ νόσων, εἰς τὴν χολέραν, εἰς τὴν ἀσιτίαν, εἰς τὴν οὐραιμίαν, εἰς τὴν κρυμώδη ἢ παγετώδη μορφὴν κακοήθους ἑλειονοσίας, κ. λ. π. Μ. Ν. Κ.

ὑποθερμικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑποθερμίαν, ὁ τῆς ὑποθερμίας· || ὁ ἔχων ὑποθερμίαν.

ὑπόθερμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὀλίγον, μετρίως θερμός, χλιαρός.

ὑπόθεσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ὑποτιθέμενον, τὸ κατὰ συμπερασμὸν λαμβανόμενον, συμπερασμός, εἰκασία || τὸ ὡς ἀληθὲς λαμβανόμενον, πρὸς ἐξαγωγὴν συμπεράσματος ἢ πρὸς ἐξήγησιν ἀληθείας· || τὸ ὑποκείμενον τῆς ζητήσεως, τῆς ἐρεύνης, τὸ θέμα: «ἡ ὑπόθεσις τοῦ πανηγυρικοῦ λόγου, — τοῦ δράματος κ.τ.τ.»· || καθόλου, πᾶν ὅ,τι ἀπασχολεῖ τινα: «ὑπόθεσις δικαστική, — ἐμπορική, — ἐπιστημονικὴ κ.τ.τ.».

— [*Φιλολογ.*] Μετὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ὅτε ἤρχισε νὰ δημιουργῆται ἡ φιλολογία τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἀνεφάνη ὡς φιλολογικὸν εἶδος κριτικῆς καὶ ἑρμηνευτικῆς, ἡ *ὑπόθεσις*. Ὁ ὅρος ἦτο ἤδη γνωστὸς εἰς τὴν περιπατητικὴν σχολὴν καὶ ἐξηκολούθησε χρησιμοποιούμενος μέχρι τοῦ ἐσχάτου μεσαίωνος, λαβὼν πλείστας ἐκδοχάς. Ὡς τεχνικὸς ὅρος ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Δικαιάρχου, γράψαντος «Ὑποθέσεις τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους μύθων». Πρόδηλον ὅτι παρὰ Δικαιάρχῳ γίνεται διάκρισις ὑποθέσεως καὶ μύθου. Παρὰ τούτῳ *μῦθος* εἶναι ἡ ἐξέλιξις καὶ πλοκὴ τοῦ θέματος λογοτεχνικοῦ ἔργου, ἰδίᾳ δράματος, ὡς τὴν συνέλαβε καὶ προσωπικῶς τὴν ἐδημιούργησεν ὁ ποιητὴς εἰς τὸ ἔργον του, *ὑπόθεσις* δὲ ὁ βασικὸς πυρήν, ἐκ τῆς παραδόσεως ἢ τῶν προγενεστέρων του, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβασίσθη καὶ τὸν ὁποῖον ἀρχικῶς ἐχρησιμοποίησε καὶ ἐπεξειργάσθη ὁ ποιητής.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ὅρου μὲ ἑρμηνευτικὴν καὶ φιλολογικὴν σημασίαν γίνεται κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ὑπόθεσις παρ' Ἀριστοφάνει εἶναι ὁ πρόλογος, ἡ εἰσαγωγή, ἥτις ἐτίθετο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου καὶ περιωρίζετο εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ καὶ μόνου. Ὁ Ἀριστοφάνης ἔγραψεν ὑποθέσεις, ἀτελῶς διασωθείσας μέχρις ἡμῶν, τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν. Τούτων γνωσταὶ εἶναι εἰς ἡμᾶς αἱ τῶν «Εὐμενίδων» τοῦ Αἰσχύλου, τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους, τῆς «Μηδείας», «Φοινισσῶν», «Βακχῶν», «Ῥήσου» τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ Ἀριστοφάνης θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν ὁ κατ' ἐξοχὴν γράψας ὑποθέσεις, τῶν ὁποίων τινάς, ὡς τὴν τοῦ «Οἰδίποδος Τυράννου» τοῦ Σοφοκλέους ἔγραψεν ἐμμέτρως. Ἡ ἐπίδρασίς του ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ εἴδους ἦτο παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις μεγάλη.

Ἑκάστη ὑπόθεσις περιλαμβάνει: 1) περίληψιν τῆς πλοκῆς τοῦ ἔργου καὶ τονισμὸν τῶν κυριωτέρων σημείων, εἰς τὰ ὁποῖα παρήλλασσεν ἀπὸ τῶν γνωστῶν ὁ μῦθος· 2) σύντομον ἀξιολογικὴν τοποθέτησιν τοῦ ἔργου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέρετο ἡ ὑπόθεσις («τῶν πρώτων ἐστί», «ἔστι δὲ τῶν θαυμαστῶν», «τῶν δευτέρων» κλπ.)· 3) τὸ σπουδαιότερον σημεῖον τοῦ ἔργου, ὅπερ ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ βασικὴ οὐσία του, π. χ. Προμηθέως θέσις, Οἰδίποδος τύφλωσις, Ἀγαμέμνονος ἀριστεία κλπ.· 4) σημείωσιν περὶ τῶν προγενεστέρων ἔργων, τὰ ὁποῖα εἶχον ὡς θέμα τὸν αὐτὸν μῦθον («κεῖται δὲ ἡ μυθοποιία παρά....»)· 5) πληροφορίας περὶ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας τοῦ δράματος, διὰ τῆς ὑπομνήσεως τοῦ ἄρχοντος· 6) πληροφορίας περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔργου κατὰ τὴν πρώτην διδασκαλίαν ἐν τῷ τραγικῷ ἀγῶνι («ἦν πρῶτος, δεύτερος, τρίτος») καὶ ἐπὶ τριλογίας κατακλειομένης ὑπὸ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, διὰ τῆς λέξεως «ἐνίκα» 7) περὶ τῶν χορηγῶν («ἐχορήγει δέ..»)· 8) βιβλιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ ἔργου, ἂν εὑρίσκεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, ἄρτιον ἢ βεβλαμμένον κλπ. («σῴζεται», «οὐ σῴζεται» κλπ.)· 9) εἰδήσεις περὶ τοῦ ποιητοῦ ὅτε ἐδιδάσκετο τὸ δρᾶμα (π. χ. «Σοφοκλῆς ἐστρατήγει ἐπὶ Ἀντιγόνης..»)· 10) παρατηρήσεις διὰ τὸν τόπον, ὅπου ὑπόκειται ἡ σκηνή, τὴν σύστασιν τοῦ χοροῦ, τὸν προλογίζοντα καὶ ἄλλας σκηνικὰς ὁδηγίας· 11) τὴν ἐν πίνακι ἀπαρίθμησιν τῶν ἠθοποιῶν, ὅστις ἐτίθετο ἢ εἰς τὸ τέλος τῆς ὑποθέσεως ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν σχολίων.

Αἱ ὑποθέσεις ἀπὸ τοὺς τραγικοὺς ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τοὺς κωμικούς, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὴν χορικήν, λυρικὴν καὶ βουκολικὴν ποίησιν, ὁ δὲ Λουκιανὸς ἔγραψε τὰς ὑποθέσεις τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους. Οἱ Βυζαντινοί, βαδίζοντες ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τοῦ Ἀριστάρχου ἐκαλλιέργησαν τὸ εἶδος μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, καὶ τὸ ἐπεξέτειναν πολλοὶ εἰς ἑρμηνευτικὸν καὶ κριτικόν, μὲ τὰς ποικίλας ἐπιτομάς, παρεμβολὰς καὶ βιβλιοθήκας. Μνημονευτέο ἐνταῦθα ὁ Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος, ποιήσας ὑποθέσεις εἰς Αἰσχύλον καὶ Εὐριπίδην, ὁ Πρόκλος, γράψας τὴν «Χρηστομάθειαν», ὁ Στοβαῖος, συντάξας τὸ «Ἀνθολόγιον», ὁ Φώτιος τὴν «Μυριόβιβλον» καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος «Κεφαλαιωδῶν ὑποθέσεων βιβλία νγ'» καὶ τὰς «Ἱστορικὰς ἐπιτομάς». Αἱ ὑποθέσεις, καίτοι διεσώθησαν ἐλλιπεῖς καὶ κεκολοβωμέναι, ἀποτελοῦν σπουδαίαν πηγὴν γνώσεων διὰ τὴν μελέτην τῶν ἔργων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Γ. Μ. Β.

— [*Ἐπιστημολ.*] *Ὑπόθεσις* καλεῖται ἡ προληπτικὴ θέσις αἰτίας τινὸς πρὸς ἑρμηνείαν φαινομένων. Ὁσάκις δὲν δυνάμεθα δι' ἀμέσου παρατηρήσεως νὰ εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, τὰς αἰτίας αὐτῶν, καταφεύγομεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Οὕτω, διὰ νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὰς θερμὰς πηγάς, τὰ ἡφαίστεια καὶ ἄλλα τοιαῦτα φαινόμενα, ἀποδεχόμεθα προληπτικῶς ὡς αἰτίαν τούτων κέντρα θερμότητος ὑπάρχοντα ἐντὸς τῆς γῆς. Ὑποθέσεις χρησιμοποιοῦν πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι. Αἱ ὑποθέσεις αὗται εἶναι δύο εἰδῶν: *ἁπλαῖ* καὶ *πολύπλοκοι*. Ἁπλαῖ ὑποθέσεις ἐν τῇ φιλολογίᾳ λ. χ. εἶναι αἱ εἰκασίαι προκειμένου περὶ διορθώσεως νοσούντων χωρίων. Πολυπλοκώτεραι εἶναι αἱ ὑποθέσεις περὶ συγγραφέων καὶ τῆς γνησιότητος τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, ὅπως λ. χ. ἡ τοῦ A. Wolf περὶ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν κτλ. Συνηθέστεραι εἶναι αἱ πολύπλοκοι ὑποθέσεις ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις. Τοιαῦται εἶναι αἱ ὑποθέσεις: τοῦ Kant καὶ τοῦ Laplace περὶ τῆς γενέσεως τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, τοῦ Δημοκρίτου, τοῦ Ἐπικούρου, τοῦ Dalton κτλ. περὶ τῶν ἀτόμων, τοῦ Göthe καὶ ἄλλων περὶ τοῦ φωτός, τοῦ Einstein περὶ τῆς σχετικότητος, τοῦ Darvin περὶ τῆς παραγωγῆς τῆς ζωῆς ἐξ ἑνὸς ζωϊκοῦ κυττάρου κτλ.

Ἡ ὑπόθεσις δὲν ἔχει τὴν βεβαιότητα τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν, ἀλλὰ μόνον πιθανότητα. Ἡ πιθανότης αὐτῆς εἶναι τόσῳ μεγαλυτέρα, ὅσῳ πλείονα φαινόμενα ἑρμηνεύονται διὰ τῆς ὑποθέσεως καὶ ὅσῳ ἁπλούστερον καὶ φυσικώτερον ἐξηγοῦνται τὰ φαινόμενα, ἄνευ παρεισαγωγῆς ἀλλοτρίων ἀρχῶν, καὶ δὴ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς ἤδη γνωστοὺς νόμους. Διὰ τοῦτο πᾶσα ὑπόθεσις πρέπει νὰ μετεξετάζεται συνεχῶς καὶ ν' ἀντικαθίσταται ὅταν ἐγερθῶσι σοβαραὶ ἐνστάσεις ἐναντίον της.

Λογικῶς εξεταζομένη ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἐπαγωγικὴ ἅμα καὶ παραγωγική. Ὁρμωμένη ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους ἡ ἐπιστήμη ὁρίζει ἐν τῇ ὑποθέσει αἰτίαν τινὰ τούτων, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐπιστημονικὴν περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς πεποίθησιν. Ἔπειτα ἐλέγχει παραγωγικῶς τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ ψεῦδος τῆς αἰτίας ταύτης. Καὶ ἂν μὲν ὁ ἔλεγχος ἀποδείξῃ ὀρθὴν τὴν τεθεῖσαν αἰτίαν, κυροῦται ἡ ὑπόθεσις, ἄλλως ἐλέγχεται αὕτη ἐσφαλμένη ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ὅτε καὶ ἀπορρίπτεται ἢ μεταρρυθμίζεται. Οὕτω γραφαὶ κωδίκων, μεταγενεστέρως εὑρεθέντων, ἐκύρωσαν τὰς περὶ διορθώσεως κειμένων γενομένας εἰκασίας μεγάλων φιλολόγων. Τὴν περὶ τοῦ ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος ὑπόθεσιν τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τοῦ Κοπερνίκου ἐκύρωσαν αἱ παρατηρήσεις τοῦ Κεπλέρου, τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ Νεύτωνος καὶ ἄλλων· τὴν τοῦ Le Verrier ὑπόθεσιν περὶ τοῦ Ποσειδῶνος ἐκύρωσαν αἱ παρατηρήσεις τοῦ Galle. Ἐσφαλμέναι ἠλέγχθησαν ἡ περὶ τοῦ φωτὸς ὡς ἐκπομπῆς ὑπόθεσις, ἡ τοῦ Gall ὑπόθεσις, ἀνθ' ἧς ἐπεκράτησεν ἡ θεωρία τῆς ἐπιδράσεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ κτλ.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι οὔτε κυροῦνται εὐκόλως, οὔτε ἐλέγχονται ψευδεῖς, διὸ καὶ παραμένουσιν ἐκ παραλλήλου μετ' ἄλλων ἐναντίων, μέχρις οὗ τινὲς ἐξ αὐτῶν ἢ ἄλλαι ἀντ' αὐτῶν πρυτανεύσωσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Τινὲς τούτων εἶναι τόσον δυσαπόδεικτοι, ὥστε ὠνομάσθησαν καὶ *μόνιμοι* ἢ *διαρκεῖς ὑποθέσεις*. Τοιαῦται εἶναι ἡ τοῦ Kant καὶ τοῦ Laplace κοσμογονικὴ ὑπόθεσις· ἡ περὶ τῆς γενέσεως τῆς ζωῆς· ἡ τοῦ Darwin περὶ τῆς γενέσεως τῶν εἰδῶν· αἱ γνωσιολογικαὶ ὑποθέσεις, αἵτινες φέρονται ὡς θεωρίαι (ἐμπειρική, ὀρθολογική, κριτικὴ κλπ.)· αἱ φιλοσοφικαὶ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου ὑποθέσεις (θεωρίαι: δυϊσμός, ἑνισμός, ὑλισμός, ἰδανισμὸς κλπ.). Πολύπλοκος ὑπόθεσις, μετ' ἄκρας πιθανότητος ἑρμηνεύουσα τὰ πλεῖστα τῶν φαινομένων, χάριν τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθη, καλεῖται *θεωρία*. Συνήθως ὅμως ἡ ὑπόθεσις ὀνομάζεται καὶ θεωρία, ἄνευ διακρίσεώς τινος.

Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γίνεται χρῆσις καὶ τῶν λεγομένων *βοηθητικῶν ὑποθέσεων*, αἵτινες τίθενται πρὸς ἐνίσχυσιν ἄλλων ὑποθέσεων (π. χ. ἡ ὑπόθεσις τῶν ἐπικύκλων ἐν τῷ ἀστρονομικῷ συστήματι τοῦ Πτολεμαίου), καθὼς καὶ τῶν *ὑποθέσεων ἀφετηρίας*, αἵτινες, ἂν καὶ δὲν ἀποδεικνύονται, διαμένουσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ παρέχουσιν ἀφορμὴν εἰς ἔρευναν, μέχρις οὗ εὑρεθῶσιν ἄλλαι ἀκριβέστερον ἑρμηνεύουσαι τὰ φαινόμενα (π. χ. ἡ περὶ τῶν ζωτικῶν πνευμάτων ὑπόθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Γαληνοῦ, ἥτις παρέμεινε μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων, ἡ ὑπόθεσις τοῦ μαγνητικοῦ, τοῦ ἠλεκτρικοῦ, τοῦ νευρικοῦ ρευστοῦ κλπ.). Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὑποθέσεων ὑπάγονται καὶ αἱ λεγόμεναι *πλασματικαὶ ὑποθέσεις*, περὶ ὧν ἔχομεν πεποίθησιν ὅτι εἶναι ἀπίθανοι ἢ καὶ ἀδύνατοι ὅλως, ποιούμεθα ὅμως χρῆσιν αὐτῶν χάριν πρακτικῶν σκοπῶν, ἤτοι πρὸς κατανόησιν ἢ κατοχύρωσιν ἢ ἔλεγχον πραγμάτων καὶ φαινομένων. Τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ἐξήτασε συστηματικώτερον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ H. Vaihinger ἐν τῷ ἔργῳ του: «Philosophie des als ob.». [Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Λογική (Ἀθῆναι 1932), σ. 242 κ. ἑξ.] Θ. Π.

ὑποθετικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑπόθεσιν, ὁ καθ' ὑπόθεσιν ὑφιστάμενος: «ὑποθετικὰ κέρδη» || γραμματ. «ὑποθετικοὶ σύνδεσμοι» σύνδεσμοι, δι' ὧν ἐκφέρεται ὑπόθεσις, «ὑποθετικοὶ λόγοι» λόγοι περιέχοντες ὑπόθεσιν ἅμα καὶ ἀπόδοσιν, «ὑποθετικαὶ προτάσεις» αἱ δι' ὧν ἐκφράζεται ὑπόθεσις. —Ἐπίρρ. ***ὑποθετικῶς***.

—[*Λογικ.*] *Ὑποθετικαὶ κρίσεις* ἐν τῇ λογικῇ καλοῦνται αἱ κρίσεις ἐκεῖναι, ἐν αἷς τὸ κατηγορούμενον ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑποκείμενον οὐχὶ ἀπολύτως, ὅπως ἐν ταῖς κατηγορικαῖς, ἀλλ' ὑποθετικῶς. Αἱ ὑποθετικαὶ κρίσεις ἀποτελοῦνται ἐκ δύο μερικωτέρων κρίσεων, ἐξ ὧν ἡ μία προηγεῖται καὶ λέγεται *ἡγούμενον* (ἢ *ὅρος* ἢ *λόγος* ἢ *ὑπόθεσις*), ἡ δὲ ἄλλη ἕπεται καὶ λέγεται *ἑπόμενον* (ἢ *τὸ ἐκ τοῦ ὅρου* ἢ *τὸ ἐκ τοῦ λόγου* ἢ *ἀκολουθία* ἢ *θέσις* ἢ *ἀπόδοσις*). Τὸ ἡγούμενον εἶναι ἡ ὁρίζουσα πρότασις, ἡ εἰσάγουσα τὴν αἰτίαν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἡ διοριζομένη, ἡ ἐκφέρουσα τὸ ἀποτέλεσμα. Ὑποθετικῶν κρίσεων, ὅπως καὶ κατηγορικῶν, ὑπάρχουσι δύο εἴδη: αἱ *ἁπλαῖ* καὶ αἱ *σύνθετοι*. Αἱ σύνθετοι ὑποθετικαὶ κρίσεις εἶναι: ἡ *συνδετικαὶ ὑποθετικαὶ* (ἐκεῖναι, ὧν τὸ ἡγούμενον ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων κρίσεων καὶ ἐννοιῶν), ἡ *συμπλεκτικαὶ ὑποθετικαὶ* (ὧν τὸ ἑπόμενον ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων κρίσεων καὶ ἐννοιῶν), ἡ *διαζευκτικαὶ ὑποθετικαὶ* (αἵτινες ἔχουσι διάζευγμα ἐν τῷ ἡγουμένῳ ἢ τῷ ἑπομένῳ) ἢ τέλος *διπλαῖ ὑποθετικαὶ* (αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς συνδέσεως δύο ὑποθέσεων).

Ὑποθετικοὶ συλλογισμοὶ καλοῦνται ἐκεῖνοι, ἐν

τὸ συμπέρασμα συνάγεται ἐκ προτάσεων, ὧν ἡ ἑτέρα τοὐλάχιστον εἶναι ὑποθετική. Οἱ ὑποθετικοὶ συλλογισμοὶ εἶναι ἢ *καθόλου ὑποθετικοὶ* (ἐν οἷς αἵ τε προκείμεναι καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι προτάσεις ὑποθετικαὶ) ἢ *ἐπὶ μέρους ὑποθετικοὶ* (ὧν μόνη ἡ μείζων εἶναι ὑποθετική, ἡ δὲ ἐλάσσων κατηγορική). Οἱ καθόλου ὑποθετικοὶ συλλογισμοὶ εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς κατηγορικοὺς (πλὴν τοῦ ὅτι ἐν αὐτοῖς πρόκειται περὶ σχέσεως κρίσεων καὶ οὐχὶ ἐννοιῶν), ἔχουσι τὰ σχήματα καὶ τοὺς τρόπους αὐτῶν, καὶ διέπονται ἐν τῇ ἀναγωγῇ τοῦ συμπεράσματος ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀποχρῶντος λόγου. Οἱ ἐπὶ μέρους ὑποθετικοὶ συλλογισμοὶ ὀνομάζονται καὶ *μεικτοί* διέπονται δὲ καὶ οὗτοι ἐπίσης ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀποχρῶντος λόγου [Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Λογικὴ (Ἀθῆναι 1933), σ. 71, 74, 119, 120]. Θ. Π.

— **ὑποθετικαὶ *προτάσεις***. Καλοῦμεν οὕτω τὰς δευτερευούσας προτάσεις, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ὑπόθεσις, τουτέστιν ὅρος τις, ὑφ᾽ ὃν δύναται νὰ συμβαίνῃ ἢ νὰ ἀληθεύῃ κάτι τι: «ἐὰν ᾖς φιλομαθής, ἔσει καὶ πολυμαθής» (=θὰ γίνῃς πολυμαθής, ἂν εἶσαι φιλομαθής· ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ εἶσαι φιλομαθής) κ. οὕ. κ. Αἱ ὑποθετικαὶ προτάσεις εἰσάγονται διὰ τῶν καλουμένων *ὑποθετικῶν συνδέσμων* (ἤτοι τῶν: *εἰ—ἐάν—ἄν—ἤν—εἴκεν* κλπ. ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, *ἄν—σάν—ἅμα—νά* κλπ. ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ). Γ. Π. Α

— **ὑποθετικοὶ *λόγοι***. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὑποθετικαὶ προτάσεις, μαζὶ μὲ τὰς κυρίας προτάσεις, ἐξ ὧν αὗται ἐξαρτῶνται, ἢ μὲ ἄλλας λέξεις ἡ ὑπόθεσις μαζὶ μὲ τὴν ἀπόδοσιν. Τῶν ὑποθετικῶν λόγων διακρίνονται συνήθως (εἴς τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν) τέσσαρα εἴδη. Οἱ τοῦ *πρώτου* εἴδους δηλοῦν καθαρὰν λογικὴν κρίσιν, ἤτοι παριστάνουν τὸ ὑποτιθέμενον ὡς πραγματικόν, εἴτε εἶναι πράγματι τοιοῦτον εἴτε μή. ἐκφέρονται δὲ διὰ τοῦ συνδέσμου *εἰ* καὶ ὁριστικῆς ἐν τῇ ὑποθέσει, δι᾽ οἱασδήποτε δὲ ἐγκλίσεως ἐν τῇ ἀποδόσει (ἤτοι ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει, ἥτις λέγεται ἄλλως καὶ ἑπόμενον ἢ συμπέρασμα). Ἡ ἔγκλισις τῆς ἀποδόσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συμπεράσματος, τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ὑπὸ τοῦ λέγοντος ἐκ τῆς ὑποθέσεως: «εἰ εἰσὶ βωμοί, εἰσὶ καὶ θεοί» (=ἂν ὄντως ὑπάρχουν βωμοί, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑπάρχουν καὶ θεοί). Οἱ ὑποθετικοὶ λόγοι τοῦ *δευτέρου* εἴδους δηλοῦν ὅτι τὸ ὑποτιθέμενον εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν πραγματικότητα (ἤ, ὡς συνήθως λέγεται, δηλοῦν τὸ ἀπραγματοποίητον), ἐκφέρονται δὲ διὰ τοῦ *εἰ* καὶ ὁριστικῆς ἱστορικῶν χρόνων ἐν τῇ ὑποθέσει, δι᾽ ὁριστικῆς δὲ ἱστορικῶν χρόνων μετὰ τοῦ *ἂν* ἐν τῇ ἀποδόσει: «φῶς εἰ μὴ εἴχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν», «οὐκ ἂν ἐποίησεν ..., εἰ μὴ ἐγὼ ἐκέλευσα» κλπ. Καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ: «ἂν τὸν ἤξερα, δὲν θὰ μὲ γελοῦσε» κλπ. (εἰς τὴν λατινικὴν οἱ ὑποθετικοὶ λόγοι οἱ δηλοῦντες τὸ ἀπραγματοποίητον ἐκφέρονται δι᾽ ὑποτακτικῆς ἱστορικῶν χρόνων ἔν τε τῇ ὑποθέσει καὶ τῇ ἀποδόσει: si hoc diceres, errares»=ἐὰν τοῦτο ἔλεγες θὰ ἐσφάλλεσο κλπ.). Οἱ ὑποθετικοὶ λόγοι τοῦ *τρίτου* εἴδους δηλοῦν ἁπλῆν σκέψιν τοῦ λέγοντος καὶ ἐκφέρονται συνήθως διὰ τοῦ *εἰ* καὶ εὐκτικῆς ἐν τῇ ὑποθέσει, δι᾽ εὐκτικῆς δὲ δυνητικῆς ἐν τῇ ἀποδόσει: «φαίη ἂν ἡ θανοῦσα, εἰ φωνὴν λάβοι» (=ἤθελεν ὁμιλήσει ἡ ἀποθανοῦσα, ἂν ἤθελε λάβει φωνήν). Διὰ τῶν ὑποθετικῶν τέλος λόγων τοῦ *τετάρτου* εἴδους δηλοῦται τὸ ὑποτιθέμενον ὡς προσδοκώμενον ἢ ἀορίστως ἐπαναλαμβανόμενον, ἐκφέρονται δ᾽ οὗτοι διὰ τῶν *ἐάν, ἄν, ἤν* (*εἴ, κεν* κλπ.) καὶ ὑποτακτικῆς ἐν τῇ ὑποθέσει, δι᾽ ὁριστικῆς δὲ μέλλοντος (ἂν δηλοῦται τὸ ὑποτιθέμενον ὡς προσδοκώμενον) ἢ ὁριστικῆς ἐνεστῶτος (ἂν τὸ ὑποτιθέμενον παρίσταται ὡς ἀορίστως ἐπαναλαμβανόμενον) ἐν τῇ ἀποδόσει: «ἢν κακοῖσι συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον», «ἢν ἐγγὺς ἔλθῃ θάνατος, οὐδεὶς βούλεται θνήσκειν» κλπ. (πρβλ. καὶ λατ. «si hoc feceris, poenitebit te.=ἐὰν τὸ κάμῃς, θὰ τὸ μετανοιώσῃς κ. οὕτ. κ.). Ὁμοίαν ἐκφορὰν τοῦ εἴδους τούτου τῶν ὑποθετικῶν λόγων ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν: «ἂν τὸ κάμῃς αὐτό, θά σε δείρω», «ἂν δὲν ἔρθῃς στὸ σπίτι μου, δὲ θά σου ξαναμιλήσω» κ. οὕτ. κ. Γ. Π. Α

ὑποθέτω, *ἀόρ. ὑπέθεσα—ὑπετέθην, παθ. μετχ. ὑποτεθειμένος*· κάμνω ὑπόθεσιν, λαμβάνω τι ὡς ἀληθὲς πρὸς ἐξαγωγὴν συμπεράσματος, νομίζω, φαντάζομαι, εἰκάζω: «ὑποθέτω ὅτι θὰ ἀποκατασταθῶμεν καλῶς», «ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἀναγγελθὲν εἶναι ἀληθές» ‖ ἐκλαμβάνω, νομίζω: «τὸν ὑποθέτω ἀνίκανον διὰ τοιαύτην πρᾶξιν».

Ὑποθῆβαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὁ ὑπὸ τὴν Καδμείαν συνοικισμὸς τῶν Θηβαίων, εἰς τὸν ὁποῖον κατῴκουν οὗτοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν ἀνακτίσουν. Ὑπεστήριξαν ὅμως τινὲς (*Στράβ* C. 412) ὅτι αἱ Ὑποθῆβαι ἦσαν παναρχαία πολίχνη τῆς Βοιωτίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι μετέσχον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τῶν Θηβαίων ἐξαφανισθέντων κατὰ τὸν πρὸ αὐτοῦ πόλεμον τῶν Ἐπιγόνων. Τρίτοι δέχονται ὅτι Ὑποθῆβαι καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἡ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα *Ποτνιαὶ* βοιωτικὴ πόλις. ΚΑΨ.

ὑποθήκευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑποθηκεύω, ἐγγραφὴ ὑποθήκης.

ὑποθηκεύω· ἐγγράφω ὑποθήκην, ἐπιβαρύνω δι᾽ ὑποθήκης: «ὑποθηκεύω τὴν οἰκίαν, —τὸν ἀγρόν».

ὑποθήκη (ἡ) [*Ἀστικ. Δίκ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐπὶ ἀλλοτρίου ἀκινήτου πράγματος ἢ ἐμπραγμάτου δικαίου ἐπὶ ἀκινήτου ἐμπράγματον δικαίωμα, δι᾽ οὗ ἀσφαλίζεται ἐνοχικὴ ἀπαίτησις.

Κατὰ ταῦτα ἡ ὑποθήκη ἀποτελεῖ εἶδος *ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας* βλ. λ.). Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῆς ὑποθήκης κατὰ τὸ ἰσχῦον ἐν Ἑλλάδι δίκαιον, ὅπερ βασίζεται ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς 11/23 Αὐγούστου 1836 «Περὶ τῶν ὑποθηκῶν» ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἐκτελεστικὸν τοῦ νόμου τούτου βασιλικὸν διάταγμα τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1836 καὶ τοὺς νεωτέρους σχετικοὺς νόμους. Εἰδικοὶ ὁρισμοὶ ἐφαρμόζονται ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 17 Ἰουλίου / 13 Αὐγούστου 1923 «Περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν», ἄρθρα 48 ἑπ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 101 τοῦ νόμου «Περὶ τῶν ὑποθηκῶν» καταργοῦνται οἱ πρὸ αὐτοῦ ἰσχύοντες περὶ ὑποθηκῶν ὁρισμοί. Παρὰ ταῦτα ἡ ἑρμηνεία τὰ κενὰ τοῦ νόμου συμπληροῖ ἐνίοτε διὰ τῶν διατάξεων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου.

I) ***Ἔννοια Γενικά***. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου: «Ἡ ὑποθήκη εἶναι δικαίωμα πραγματικὸν ἐπὶ ἀλλοτρίων ἀκινήτων κτημάτων, πρὸς ἐξασφάλισιν ἀπαιτήσεως, ἀποκτώμενον δι᾽ ἐγγραφῆς εἰς τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ τούτῳ διὰ τοῦ παρόντος νόμου προσδιοριζόμενον βιβλίον τῶν ὑποθηκῶν».

Ἐπισκοποῦντες τὸν ὁρισμὸν τοῦτον παρατηροῦμεν γενικῶς: Α΄) Ἡ ὑποθήκη εἶναι δικαίωμα ἐμπράγματον. Ὡς τοιοῦτον παρακολουθεῖ τὸ κτῆμα εἰς οἱουδήποτε τὴν κυριότητα καὶ ἂν μετασταῇ, ἀποτελοῦσα ἀσφάλειαν ἐμπράγματον (ἄρθρον 29 τοῦ νόμου).

Β΄) Ἡ ὑποθήκη συνιστᾶται καὶ διατηρεῖται μόνον ἐπὶ ἀλλοτρίων πραγμάτων. Εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν τὸ πρᾶγμα, ἐφ᾽ οὗ ἡ ὑποθήκη, ἀνήκῃ εἰς τὸν ὀφειλέτην ἢ εἰς τρίτον (πρβλ. ἄρθρα 4 κα 15 τοῦ νόμου). Ἐὰν συμπέσῃ εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἡ ἰδιότης τοῦ κυρίου τοῦ ἐνυποθήκου κτήματος καὶ τοῦ ἐνυποθήκου πιστωτοῦ ἀποσβέννυται ἡ ὑποθήκη. Πλὴν ἐπὶ πλειόνων ὑποθηκῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κτήματος, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, διατηρεῖται ἡ ὑποθήκη, τοῦ τοιούτου πιστωτοῦ-ἰδιοκτήτου δικαιουμένου, ἐν περιπτώσει ἐκποιήσεως τοῦ ἀκινήτου, νὰ κρατήσῃ καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἰδίας του ὑποθήκης (πρβλ Π. 44,2,30, 1-Βασ 51,2,27,1)

Τοιαύτην διάταξιν δὲν ἀναγράφει ὁ νόμος περὶ ὑποθηκῶν, καὶ ἑπομένως ἀμφισβητεῖται ἡ ἰσχὺς αὐτῆς τὴν σήμερον λόγῳ τοῦ προμνησθέντος ἄρθρου 101 τοῦ αὐτοῦ νόμου.

Γ΄) Ἡ ὑποθήκη, κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐνέχυρον, ὑπάρχει μόνον ἐπὶ ἀκινήτων κτημάτων. Ἡ ἔννοια τοῦ ἀκινήτου κτήματος διαλαμβάνεται εἰς τὸν νόμον τῆς 21ης Ἰουνίου. 3 Ἰουλίου 1837: «Περὶ διακρίσεως κτημάτων» (πρβλ καὶ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου ΤΚ΄ τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856. «Περὶ μεταγραφῆς τῆς κυριότητος τῶν ἀκινήτων καὶ ἄλλων ἐπ᾽ αὐτῶν πραγματικῶν δικαιωμάτων»). Πλὴν οὐχὶ πάντα τὰ ἀκίνητα εἶναι δυνατὸν ν᾽ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον ὑποθήκης. Διὰ νὰ εἶναι ἐπιδεκτικὸν ὑποθήκης τὸ ἀκίνητον, δέον νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκποίησις αὐτοῦ (ἄρθρον 2 ἀριθ. 1 τοῦ νόμου). Ἑπομένως ἀποκλείονται τῆς ὑποθήκης τὰ ἐκτὸς συναλλαγῆς πράγματα καὶ αἱ δουλεῖαι, ἐφ᾽ ὅσον ἐκ τούτων αἱ μὲν προσωπικαὶ δὲν δύνανται νὰ ἐκποιηθῶσιν, αἱ δ᾽ ἐμπράγματοι ἐκποιοῦνται ὁμοῦ μετὰ τοῦ δεσπόζοντος. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ ἐπικαρπία ἀκινήτων, δυναμένη κατὰ τὸν νόμον (ἄρθρον 2 ἀριθ. 2 τοῦ νόμου) ν᾽ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ὑποθήκης, ἐφ᾽ ὅσον χρόνον διαρκεῖ. Ἐπὶ τοιαύτης ὅμως ὑποθήκης ἐκποιεῖται πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ πιστωτοῦ οὐχὶ ἡ ἐπικαρπία, ἀλλ᾽ ἡ ἐνάσκησις αὐτῆς.

Ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ ἀκινήτου, καίπερ θεωρουμένη ἀκίνητον ἄρθρον 12 νόμου «Περὶ διακρίσεως κτημάτων»), δὲν δύναται οὐχ ἧττον ν᾽ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ὑποθήκης, καθόσον τοιαύτη τις ἀσφάλεια δὲν θὰ ἦτο βεβαία, ὡς ἐννοεῖ ταύτην ὁ νόμος. Ἀντιθέτως κινητά τινα δύνανται κατ᾽ ἐξαίρεσιν ν᾽ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενα ὑποθήκης, θεωρούμενα ὡς πρὸς τοῦτο οἱονεὶ ἀκίνητα. Οὕτως εἶναι δυνατὴ ὑποθήκη ἐπὶ πλοίου κατὰ τὰς περὶ ναυτικῆς ὑποθήκης διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου (ἄρθρα 243 ἑπ.), καίτοι τὰ πλοῖα ὁ αὐτὸς νόμος θεωρεῖ κινητὰ (ἄρθρα 227 ἐμπ. νόμου, πρβλ. καὶ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου «Περὶ τῶν ὑποθηκῶν»).

Περαιτέρω, κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου 4112 τῆς 20ῆς Μαρτίου 1ης Ἀπριλίου 1929 «Περὶ συστάσεως ὑποθήκης ἐπὶ μηχανικῶν ἢ ἄλλων ἐγκαταστάσεων», διὰ τὴν ἀσφάλειαν δανείου ἢ ἄλλης πιστώσεως παρεχομένων εἰς βιομηχανικὰς ἢ ἄλλας ἐπιχειρήσεις, χρησιμοποιούσας μονίμους μηχανικὰς ἢ ἄλλας ἐγκαταστάσεις, ἐπιτρέπεται ἡ σύστασις ὑποθήκης, ἐκτὸς τοῦ οἰκοδομήματος, καὶ ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῷ μηχανημάτων, ἐγκαταστάσεων καὶ λοιπῶν προσαυξημάτων συμπεπηγμένων τῷ οἰκοδομήματι ἢ τῷ ἐδάφει αὐτοῦ εἴτε ἐγκατεστημένων ἢ μονίμως ἐντεθειμένων ἐν αὐτοῖς......, καίτοι τὰ μηχανήματα, αἱ ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ λοιπὰ προσαυξήματα δὲν εἶναι ἀκίνητα, οὐδὲ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι παρακολουθήματα ἀκινήτου ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ νόμου «Περὶ διακρίσεως κτημάτων».

Καὶ ἐπὶ μέρους ἀκινήτου δύναται νὰ χορηγηθῇ ὑποθήκη, ὅτε, ἐὰν τὸ μέρος εἶναι ἰδανικόν, ἡ ὑποθήκη ἐπεκτείνεται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀκίνητον κατὰ τὸ μέρος τοῦτο. Ἐὰν ἑπομένως τὸ κτῆμα διανεμηθῇ μεταξὺ τῶν τυχὸν συγκυρίων ἢ ἐὰν πωληθῇ τμῆμα αὐτοῦ, ἡ ὑποθήκη, λόγῳ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀδιαιρέτου αὐτῆς, δὲν μειοῦται κατ᾽ ἀντικείμενον, οὐδὲ κατανέμεται, ἀλλ᾽ ἐξακολουθεῖ περιλαμβάνουσα ὁλόκληρον τὸ ἀκίνητον κατὰ τὸ ἰδανικὸν αὐτοῦ μέρος.

Τέλος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κτήματος δύναται ὁ κύριος νὰ παραχωρήσῃ πλείονας ὑποθήκας (πρβλ ἄρθρον 33 τοῦ νόμου), ὡς ἐπίσης δύναται μία ἀπαίτησις ν᾽ ἀσφαλίζεται διὰ πλειόνων ὑποθηκῶν ἐπὶ διαφόρων ἀκινήτων. Ἡ τελευταία περίπτωσις ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς πολλαπλῆς καλουμένης ὑποθήκης ἢ ὑποθήκης εἰς ὁλόκληρον.

Δ) Ἡ ὑποθήκη δίδεται πρὸς ἀσφάλειαν ἀπαιτήσεως, ἀποτελοῦσα οὕτω παρεπόμενον ταύτης. Ἑπομένως δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὑποθήκη ἄνευ ἀπαιτήσεως, καταργουμένης δὲ τῆς τελευταίας ἀποσβέννυται καὶ ἐκείνη (πρβλ. κατωτέρω VIII, ἄρθρον 50 τοῦ νόμου. Π 46, 3, 43. Βασ. 26, 5, 43). Ἡ ἀπαίτησις πρέπει νὰ εἶναι ὑπαρκτὴ καὶ ἀγώγιμος, καίτοι κατ᾽ ἐξαίρεσιν ἀρκεῖ καὶ φυσικὴ ἐνοχὴ (πρβλ. Π 14, 6, 9, 3). Ἀντικείμενον τῆς ἀπαιτήσεως δύναται νὰ εἶναι οἱαδήποτε μὴ ἀπαγορευομένη ὑπὸ τοῦ νόμου παροχή, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὡρισμένη καὶ νὰ ἔχῃ διατιμηθῇ εἰς χρήματα ἐν τῷ τίτλῳ τῆς ὑποθήκης. Τέλος ἡ ἀπαίτησις δύναται νὰ προέρχεται ἐξ οἱασδήποτε μὴ ἀπαγορευομένης αἰτίας καὶ πηγῆς, νὰ εἶναι παροῦσα ἢ μέλλουσα, νὰ διατελῇ ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν.

Ἡ ἐκ τῆς ὑποθήκης ἀσφάλεια συνίσταται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐνυπόθηκος πιστωτὴς ἐν περιπτώσει ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκποίησιν τοῦ ἀκινήτου, ἵνα ἱκανοποιηθῇ ἐκ τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

Ε Τὸν θεσμὸν τῆς ὑποθήκης διήκουν παρ᾽ ἡμῖν κυρίως δύο ἀρχαί, ἡ τῆς εἰδικότητος, καθ᾽ ἣν δέον ἐν τῇ ὑποθήκῃ σαφῶς νὰ καθορίζηται τό τε ἀντικείμενον αὐτῆς καὶ ἡ ἀσφαλιζομένη ἀπαίτησις (πρβλ. ἄρθρα 1. 19, 68, 80 τοῦ νόμου) καὶ ἡ τῆς δημοσιότητος, καθ᾽ ἣν ἡ ὑποθήκη δύναται νὰ καταστῇ γνωστὴ τοῖς πᾶσιν. Ἡ δημοσιότης κατορθοῦται διὰ τῆς ἐγγραφῆς τῆς ὑποθήκης εἰς ὡρισμένα βιβλία, ὅπερ γεγονός, λόγῳ τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ, ὁ νόμος περιέλαβεν εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἄρθρου 1 (πρβλ. καὶ ἄρθρα 8 καὶ 16 τοῦ νόμου). Κατὰ τὰς δύο ταύτας ἀρχὰς ἡ ἐγγραφὴ καθορίζει τὸ μέγεθος τῆς ἀσφαλείας καὶ τοῦ ὑποθηκικοῦ βάρους «tantum obligatum quantum inscriptum». Διὰ τῶν δύο τούτων ἀρχῶν ἐνισχύεται ἡ ἀσφάλεια τοῦ πιστωτοῦ, δυναμένου πρὸ τῆς πιστώσεως νὰ γνωρίζῃ τὰ ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου τυχὸν προϋπάρχοντα ἐνυπόθηκα βάρη καθ᾽ ὅλον αὐτῶν τὸ μέγεθος.

II. ***Σύστασις καὶ κτῆσις. Βιβλία ὑποθηκῶν***. Κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου «δύο ὅροι ἀπαιτοῦνται πρὸς ὕπαρξιν τῆς ὑποθήκης: 1) τίτλος χορηγῶν δικαίωμα πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς. 2) ἐγγραφὴ τῆς ἀπαιτήσεως εἰς τὸ βιβλίον τῶν ὑποθηκῶν».

Α. *Τίτλος*. Οὕτω καλεῖται ἡ παραγωγὸς αἰτία, ἡ παρέχουσα εἰς τὸν πιστωτὴν τὸ δικαίωμα πρὸς κτῆσιν τῆς ὑποθήκης. Κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ νόμου, «οἱ τίτλοι οἱ χορηγοῦντες δικαίωμα πρὸς ἀπόκτησιν ὑποθήκης εἶναι ὁ νόμος, δικαστικὴ ἀπόφασις ἢ ἰδιωτικὴ θέλησις».

1. Νόμος (ἄρθρον 2 τοῦ νόμου). Ὁ ἐκ τοῦ νόμου τίτλος εἶναι εἴτε γενικός, παρέχων δηλονότι δικαίωμα πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης ἐπὶ οἱουδήποτε ἀκινήτου κτήματος τοῦ ὀφειλέτου, εἴτε ειδικός, παρέχων τοιοῦτο δικαίωμα ἐπὶ ὡρισμένου κτήματος.

α) Γενικὸν τίτλον κέκτηνται:

αα) Τὸ δημόσιον ἐπὶ τῶν ἀκινήτων τῶν καθυστερούντων φόρους, καὶ δὴ οἱουσδήποτε, οἱασδήποτε χρήσεως. Πλὴν διὰ τοὺς φόρους τοῦ τρέχοντος ἔτους καὶ τοὺς τῶν δύο ἀμέσως προηγουμένων αὐτῶν ὑπάρχει δικαίωμα προνομιακῆς κατατάξεως τοῦ δημοσίου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀριθμοῦ 1 τοῦ ἄρθρου 991 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἀριθμὸν 7 τοῦ ἄρθρου 940 τῆς πολιτικῆς δικονομίας, καθιστῶν ὅλως περιττὴν τὴν ἐγγραφὴν τῆς ὑποθήκης διὰ τοὺς φόρους τούτους (πρβλ καὶ ἄρθρον 58 Π.Δ τῆς 24/27 Αὐγούστου 1931, «Περὶ κώδικος τοῦ νόμου περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων»). Δυνάμει εἰδικῶν νόμων ἐχορηγήθη τίτλος ἐγγραφῆς ὑποθήκης καὶ δι᾽ ἄλλας ἀπαιτήσεις τοῦ δημοσίου (πρβλ π. χ. ν. ΣΟΖ΄ ἄρθρον 4, ν. ΣΚΗ ἄρθρον 9, ν. ΙΖ΄ ἄρθρα 1 καὶ 3).

ββ) Τὸ δημόσιον, τὰ θρησκευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, οἱ δῆμοι καὶ αἱ κοινότητες διὰ τὰς προκυπτούσας ἀπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῶν ἀκινή-

Digitized by Google

των τῶν διαχειριστῶν ἢ τῶν ἐγγυητῶν αὐτῶν. Τὸ τοιοῦτο δικαίωμα ἐγγραφῆς ἀργεῖ ἐὰν οἱ διαχειρισταὶ ἢ ἐγγυηταὶ αὐτῶν παρέσχον ἄλλην ἱκανὴν ἀσφάλειαν τῇ συναινέσει τῶν ὑπὲρ ὧν ἡ ὑποθήκη προσώπων καὶ τῇ ἐγκρίσει τῆς τυχὸν ὑπαρχούσης προϊσταμένης ἀρχῆς.

γγ) Οἱ ὑπὸ ἐπιτροπείαν διατελοῦντες ἐπὶ τῶν ἀκινήτων τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν ἢ τῶν ἐγγυητῶν αὐτῶν διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τὰς προερχομένας ἀπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των. Ὁ νόμος ὁμιλεῖ καὶ περὶ κηδεμόνων, πλὴν ἡ διάταξις ἐφαρμόζεται μόνον ἐπὶ τῶν ἐχόντων ἐξ αὐτῶν διαχείρισιν, ὡς π. χ. ἐπὶ τοῦ κηδεμόνος σχολαζούσης κληρονομίας, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κηδεμόνων τοῦ νόμου ΧΠΘ' τῆς 17 Αὐγούστου 1861, «περὶ ἀνηλίκων ἐπιτροπείας, χειραφεσίας καὶ κηδεμονίας αὐτῶν», οἵτινες δὲν ἔχουσι διαχείρισιν. Ἐξ ἄλλου τίτλον κέκτηνται καὶ οἱ ἀπηγορευμένοι, διατελοῦντες ἤδη κατὰ τὸν νόμον ΧΠΘ' ὑπὸ ἐπιτροπείαν καὶ οὓς ὁ νόμος «Περὶ τῶν ὑποθηκῶν» περιλαμβάνει ὑπὸ τὴν φράσιν «οἱ ὑπὸ κηδεμονίαν», καθόσον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ νόμου διετέλουν ὑπὸ κηδεμονίαν, τοῦ κηδεμόνος ὅμως αὐτῶν ἔχοντος διαχείρισιν. Ἡ διάταξις τοῦ νόμου ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ψευδεπιτρόπου, οὐχὶ δ' ἐπὶ τοῦ παρεπιτρόπου, εἰδικοῦ ἐπιτρόπου καὶ συμβούλου, οἵτινες δὲν ἔχουσι διαχείρισιν, οὐδ' ἐπὶ τοῦ προσωρινοῦ διαχειριστοῦ, μὴ ἔχοντος διαρκῆ διαχείρισιν, ἣν ἐννοεῖ ὁ νόμος.

Ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ὁ τίτλος ἐπὶ τῶν διαχειριστῶν γενικῶς γεννᾶται οὐχὶ ἅμα τῇ γεννήσει τῆς ἀπαιτήσεως, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς διαχειρίσεως, διότι ἄλλως ἡ ἀσφάλεια δὲν θὰ ἦτο πλήρης. Ἐξαίρεσις χωρεῖ ἐπὶ τῶν ἐπιτρόπων, καθ' ὧν ὁ τίτλος πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης διὰ τὰς ἐκ τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν ἀπαιτήσεις τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν διατελούντων γεννᾶται, ἐὰν βραδύνωσι νὰ δώσωσι λόγον τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν, ὡς καὶ ἐὰν ἀνακαλυφθῶσιν ἐλλείψεις εἰς τοὺς ἐτησίους λογαριασμοὺς ἢ εἰς τὸν γενικὸν λογαριασμὸν τῆς ἐπιτροπικῆς διαχειρίσεώς των (ἄρθρον 13 τοῦ νόμου). Περαιτέρω κατὰ τῶν αὐτῶν προσώπων ὑφίσταται τίτλος πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης καὶ διὰ τὰ εἰς αὐτοὺς ἐμπιστευόμενα μέρη τῆς κινητῆς περιουσίας τοῦ ἀνηλίκου ἢ τοῦ ἀπηγορευμένου, ὅστις τίτλος γεννᾶται ἅμα ὡς ὁ ἐπίτροπος παραλάβῃ τὰ κινητὰ ταῦτα (ἄρθρον 12 τοῦ νόμου).

δδ) Ἡ σύζυγος ἐπὶ τῶν ἀκινήτων τοῦ συζύγου πρὸς ἀσφάλειαν τῆς προικὸς αὐτῆς, ἢ τῶν ἐξωπροίκων, τῶν ὁποίων τὴν διαχείρισιν ἀνέθεσεν εἰς τὸν σύζυγον ἢ τέλος τῆς ἀπαιτήσεώς της ἀποζημιώσεως διὰ τὰς τυχὸν ἀνειλημμένας παρ' αὐτῆς ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἢ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Εἶναι ἀδιάφορον ἂν τὴν προῖκα συνέστησεν ἡ ἰδία ἡ γυνὴ ἢ ἄλλος τις, δὲν ἐφαρμόζεται δ' ἡ διάταξις ἐπὶ τῶν ἀδατιμήτων προικώων, εἰμὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν κακὴν τούτων διοίκησιν.

εε) Τὰ τέκνα ἐπὶ τῶν ἀκινήτων τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατὰ νόμον διοικουμένην περιουσίαν των. Ἡ διάταξις αὕτη, ληφθεῖσα ἐκ τῆς βαυαρικῆς νομοθεσίας, καθ' ἣν ὑφίσταται διαχείρισις νόμιμος τῆς περιουσίας τῶν τέκνων ὑπὸ τῆς μητρός, δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ παρ' ἡμῖν ὡς πρὸς τὴν μητέρα, καθόσον, κατὰ τὴν ἰσχύουσαν παρ' ἡμῖν νομοθεσίαν, δὲν ὑφίσταται ἐκ τοῦ νόμου διαχείρισις τῆς μητρός, εἰμὴ μόνον ταύτης ὡς ἐπιτρόπου, ὅτε ἰσχύουσιν οἱ σχετικοὶ ἀνωτέρω περὶ ἐπιτρόπων ὁρισμοί.

β) Εἰδικὸν τίτλον κέκτηνται:

αα) Οἱ κληροδόχοι καὶ πιστωταὶ τῆς κληρονομίας ἐπὶ τῶν κληρονομιαίων ἀκινήτων. Οἱ συγκληρονόμοι ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀκινήτων διὰ τὰς ἐκ τῆς διανομῆς τῆς κληρονομίας ἀμοιβαίας ἀπαιτήσεις των καὶ διὰ τὴν ἐκνίκησιν τῶν κληρονομιαίων.

ββ) Οἱ ἀρχιτέκτονες, οἱ ἐργολάβοι, οἱ ἐργάται καὶ οἱ χορηγηταὶ τῶν ὑλικῶν ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν, αἵτινες διὰ τῆς ἐργασίας, ἢ τῶν ὑλικῶν αὐτῶν ᾠκοδομήθησαν ἢ ἐπεσκευάσθησαν. Διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ τίτλου τούτου ἐγένετο δεκτὸν ὅτι δέον νὰ ὑφίσταται ἄμεσος σχέσις κυρίου τῆς οἰκοδομῆς καὶ δικαιούχου. Ἑπομένως τοιοῦτος τίτλος δὲν χορηγεῖται ὑπὲρ τοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος ἢ ἐργολάβου προσληφθέντος ὑπεργολάβου ἢ ἐργάτου κλπ.

γγ) Οἱ δανεισταὶ ἐπὶ τῶν ἐνυποθήκων κτημάτων διὰ τοὺς καθυστερουμένους τόκους τῶν δανείων, διὰ τὰς δαπάνας τῆς ἐγγραφῆς τῆς ὑποθήκης, διὰ τὰς δικαστικὰς δαπάνας πρὸς ἐπιδίκασιν τοῦ χρέους, ὡς καὶ διὰ τὰς δαπάνας τῆς εἰσπράξεως τοῦ ὑποθηκικοῦ χρέους. Τοιοῦτος τίτλος ὅμως εἶναι περιττὸς διὰ τοὺς τόκους τῆς ὡς τοκοφόρου ἐγγραφείσης ἐνυποθήκου ἀπαιτήσεως ὡρισμένου χρόνου (ἄρθρον 31 τοῦ νόμου, βλ. κατωτέρω III B 2), ὡς καὶ διὰ τὰς προνομιούχους δαπάνας τοῦ ἀριθμοῦ 1 τοῦ ἄρθρου 991 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἀριθμὸν 1 τοῦ ἄρθρου 940 τῆς πολιτικῆς δικονομίας.

δδ) Δυνάμει εἰδικῶν νόμων ἐχορηγήθησαν εἰδικοὶ τίτλοι (πρβλ. π. χ. ἐμπορικοῦ νόμου ἄρθρον 581, νόμου ΒΥΙΗ' τοῦ 1896 «Περὶ γενικῶν ἀποθηκῶν» ἄρθρον 30, νόμου ΓΦΚΔ' τοῦ 1910 «Περὶ μεταλλείων» ἄρθρον 26, νόμου 1394 τοῦ 1918 «Περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ νέου σχεδίου τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ἄρθρον 15, Ν.Δ. ἀπὸ 17 Ἰουλίου, 16 Αὐγούστου 1923 «Περὶ σχεδίου πόλεων» ἄρθρον 51, Ν. Δ. ἀπὸ 17/18 Σεπτεμβρίου 1926 «Περὶ κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων ἄρθρον 216 κλπ).

2. Δικαστικὴ ἀπόφασις (ἄρθρον 14 τοῦ νόμου).

Αἱ τελεσίδικοι ἀποφάσεις τῶν ἡμεδαπῶν πολιτικῶν, ἐμπορικῶν, διοικητικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων, ἔτι δ' αἱ διοικητικαὶ καὶ αἱ τῶν ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων, ἐφ' ὅσον περιβληθοῦν τὸν τύπον τῆς ἐκτελέσεως ἀποτελοῦν τίτλον πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης.

Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

α) Ὁ τίτλος οὗτος ἔδει ἐν τῷ νόμῳ νὰ καταταγῇ μεταξὺ τῶν ἐκ τοῦ νόμου τίτλων, καθόσον πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως δὲν ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἄδεια τοῦ ἐκδόντος αὐτὴν δικαστηρίου, ἀλλ' ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου αἱ ἀποφάσεις ἀποτελοῦν τίτλον.

β) Οὐδεμίαν σημασίαν κέκτηται ἡ ὀρθότης τῆς ἀποφάσεως, τοῦ ὑποθηκοφύλακος μὴ δικαιουμένου νὰ ἐλέγξῃ ταύτην. Ἀπαιτεῖται ὅμως ἡ ἀπόφασις νὰ εἶναι τελεσίδικος, νὰ μὴ ὑπόκειται δηλαδὴ εἰς ἀνακοπὴν ἢ ἔφεσιν (πρβλ. ἐξαίρεσιν ἐν ἄρθρῳ 171 τοῦ Ν. Δ. τῆς 5/20 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων»).

γ) Δὲν ἀπαιτεῖται ἱκανότης τοῦ καθ' οὗ ἡ ὑποθήκη πρὸς παραχώρησιν αὐτῆς, καθόσον, οὐχὶ ὁ καθ' οὗ αὕτη, ἀλλ' ὁ νόμος χορηγεῖ αὐτήν. Τοῦτο ἰσχύει διὰ πάσας τὰς ἐκ τοῦ νόμου ὑποθήκας.

δ) Ἀπαιτεῖται ἀπόφασις. Ἀμφισβητεῖται ἂν αἱ δικαστικαὶ ὁμολογίαι τοῦ ἄρθρου 549 τῆς πολιτικῆς δικονομίας δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τίτλοι.

ε) Ἡ ἀπόφασις πρέπει νὰ ὑποχρεοῖ τὸν καθ' οὗ ἡ ὑποθήκη εἰς δόσιν, πρᾶξιν ἢ παράλειψιν, ἔτι δὲ ν' ἀποτιμηθῇ εἰς χρῆμα (πρβλ. ἀνωτέρω 1Δ'), ὅπερ δυνατὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄρθρων 882 καὶ 883 τῆς πολιτικῆς δικονομίας.

στ) Ὁ τίτλος οὗτος εἶναι γενικός. Δύναται οὐχ ἧττον ἡ ἀπόφασις νὰ περιορίζῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἐγγραφῆς ἐπὶ ὡρισμένων μόνον κτημάτων (ἄρθρον 9 τοῦ νόμου).

3. Ἰδιωτικὴ θέλησις (ἄρθρον 15 τοῦ νόμου).

Ὁ ὀφειλέτης ἢ δι' αὐτὸν οἱοσδήποτε τρίτος δύναται διὰ διαθήκης ἢ συμβάσεως νὰ παραχωρήσῃ δικαίωμα ἐγγραφῆς ὑποθήκης ἐπὶ ἰδίου του κτήματος, ἐὰν ἔχῃ τὴν ἱκανότητα τῆς ἐκποιήσεως αὐτοῦ. Ἐν προκειμένῳ εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

α) Οὐχὶ πᾶσα δικαιοπραξία, ἀλλὰ μόνον ἡ διαθήκη καὶ ἡ σύμβασις δύνανται ν' ἀποτελέσωσι τίτλον πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης. Ἐπὶ συμβάσεως αἱ δηλώσεις τῶν μερῶν δὲν ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι σύγχρονοι, ἀνάγκη ὅμως ἀμφότεραι νὰ περιβληθῶσι τὸν νόμιμον τύπον.

β) Ὁ παραχωρῶν τὴν ὑποθήκην πρέπει νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἐνυποθήκου, ἄλλως ἡ ὑποθήκη εἶναι ἀνίσχυρος, ἐπιβάλλονται δὲ καὶ ποιναὶ κατὰ τοῦ ἐν γνώσει παραχωρήσαντος ὑποθήκην ἐπὶ ἀλλοτρίου (ἄρθρον 6 τοῦ νόμου, πρβλ καὶ ἄρθρα 999 ἀριθ. 3 πολιτικῆς δικονομίας καὶ 396 ποινικοῦ νόμου). Πλὴν ἐὰν ὁ παραχωρήσας τὴν ὑποθήκην ἐπὶ ἀλλοτρίου ἀκινήτου μεταγενεστέρως ἀποκτήσῃ αὐτό, ἡ ὑποθήκη ἰσχυροποιεῖται, οὐχὶ ὅμως ἀναδρομικῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπικτήσεως.

γ) Ὁ παραχωρῶν τὴν ὑποθήκην δέον νὰ κέκτηται τὴν ἱκανότητα οὐ μόνον πρὸς δικαιοπραξίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκποίησιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ κτημάτων. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, καὶ ὑποτιθεμένου πάντοτε ὅτι τὸ ἐφ' οὗ ἡ ὑποθήκη εἶναι ἐπιδεκτικὸν ἐκποιήσεως (πρβλ. ἀνωτ. 1 Γ'), τὸν τίτλον χορηγεῖ ὁ νόμιμος ἐκπρόσωπος τοῦ ἰδιοκτήτου τηρῶν τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει διατυπώσεις.

δ) Τὸν τίτλον δύναται νὰ παράσχῃ ἀντὶ τοῦ κυρίου ὁ πληρεξούσιος αὐτοῦ, κεκτημένος ὅμως εἰδικὴν ἐντολήν. Ἐὰν ἡ ἐντολὴ ἀφορᾷ γενικῶς πᾶσαν ἐκποίησιν, δύναται νὰ χορηγηθῇ βάσει αὐτῆς ὑποθήκη, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τοιαύτης ἐπ' ἀνταλλάγματι, οἷον πρὸς ἀσφάλειαν δανείου παρ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου τοῦ ἐνυποθήκου ἀποκτωμένου.

ε) Ἡ διαθήκη ἢ ἡ σύμβασις, δι' ἧς χορηγεῖται ὑποθήκη ἢ ὑπόσχεταί τις νὰ παραχωρήσῃ τοιαύτην, δέον νὰ καταρτίζωνται δι' ἐπισήμου ἐγγράφου, καὶ δὴ ἐνώπιον συμβολαιογράφου (ἄρθρον 19 τοῦ νόμου, ἄρθρον 46 τοῦ νόμου 4755 τοῦ 1930 «Περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ τελῶν χαρτοσήμου»). Ἐν περιπτώσει χορηγήσεως τίτλου διὰ πληρεξουσίου, ἡ πληρεξουσιότης δέον ὡσαύτως νὰ ἔχῃ καταρτισθῇ διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου. Ἐν τῷ συμβολαιογραφικῷ ἐγγράφῳ δέον νὰ γίνηται σαφὴς περιγραφὴ τοῦ κτήματος ἢ τῶν κτημάτων, ἐφ' ὧν ἡ ὑποθήκη, κατά τε τὸ εἶδος, τὴν θέσιν καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα αὐτοῦ, ἔτι δὲ τῆς ἀσφαλιζομένης ἀπαιτήσεως κατά τε τὴν ποσότητα καὶ τὴν πηγήν της (πρβλ. καὶ ἄρθρον 68 τοῦ νόμου, ἀνωτέρω 1 Ε'). Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐγγράφου δύναται νὰ συνομολογηθῇ ἥ τε ἀπαίτησις καὶ ἡ παραχώρησις ὑποθήκης, ἔτι δὲ νὰ χορηγηθῇ τίτλος ὑποθήκης δι' ἕν, διὰ πλείονα ἢ καὶ διὰ πάντα τὰ κτήματα τοῦ ὀφειλέτου ἢ τοῦ τρίτου, τηρουμένης καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικότητος διὰ τῆς σαφοῦς περιγραφῆς ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὑποθηκευομένων κτημάτων.

στ) Ὁ νόμος εἰς συγκεκριμένας περιπτώσεις ἀπαιτεῖ ὡρισμένας διατυπώσεις διὰ τὴν χορήγησιν τοῦ τίτλου τούτου, ὧν ἡ τήρησις συνήθως τάσσεται ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ὑποθήκης.

Β. *Ἐγγραφή.* Οὕτω καλεῖται ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ τίτλου κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ καταστήσῃ τοῖς πᾶσι γνωστὸν τὸ ὑποθηκικὸν βάρος. Κατὰ τὸ ἄρθρον 16 τοῦ νόμου «ἡ ὑποθήκη ἀποκτᾶται διὰ τακτικῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ βιβλίον τῶν ὑποθηκῶν καὶ μόνον ἀπὸ τότε λαμβάνει πᾶσα ἀπαίτησις τὰ ὑποθηκικὰ δικαιώματα, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ τίτλος τῆς ὑποθήκης».

Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

1) Ἡ διάταξις αὕτη ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τῆς διεπούσης τὸν νόμον ἀρχῆς τῆς δημοσιότητος, ἄνευ τῆς ὁποίας θὰ ἔμενεν ἡ ὑποθήκη ἄγνωστος εἰς τὰ τρίτα πρόσωπα καὶ ἑπομένως ἄνευ ἀσφαλείας τὰ συμφέροντα τῶν μετὰ τὴν ὑποθήκην νέων ἐνυποθήκων δανειστῶν, ὡς καὶ τῶν τρίτων διακατόχων. Ἐπὶ ἐνεχύρου ἡ δημοσιότης ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ πιστωτοῦ ἀποκτήσεως τῆς (ἀνωμάλου) νομῆς τοῦ ἐνεχυριαζομένου πράγματος, ὄντος κινητοῦ.

2) Πρὸ τῆς ἐγγραφῆς τοῦ τίτλου ὁ πιστωτὴς κέκτηται ἁπλῶς τὸ δικαίωμα πρὸς κτῆσιν ὑποθήκης, οὐχὶ δ' ὑποθήκην. Ἑπομένως ἡ ἐγγραφὴ οὐδεμίαν σημασίαν κέκτηται ἂν πρὸ αὐτῆς ἀποκτήσῃ τὴν κυριότητα τοῦ ἀκινήτου τρίτον πρόσωπον, ἂν δὲ πρὸ τῆς ἐγγραφῆς ἕτερος ἐγγράψῃ ἑτέραν ὑποθήκην, προηγεῖται αὕτη καὶ ἂν ἔτι ὁ τίτλος αὐτῆς εἶναι νεώτερος (πρβλ. καὶ ἄρθρον 32 τοῦ νόμου). Ἐπίσης δὲν δύναται ἐγκύρως νὰ χωρήσῃ ἐγγραφὴ τίτλου ὁθενδήποτε προερχομένου, ἐὰν τῆς ἐγγραφῆς προηγήθη ἡ εἰς τὰ βιβλία καταχώρισις τῆς τυχὸν ἔστω καὶ νεωτέρας τοῦ τίτλου κατασχέσεως τοῦ ἀκινήτου, ἥτις κατάσχεσις καὶ πρὸ ἔτι τῆς καταχωρίσεώς της ἀποξενοῖ τὸν ὀφειλέτην μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν γνωστοποίησίν της τοῦ δικαιώματος νὰ χορηγήσῃ τίτλον πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης ἐπὶ τοῦ κατεσχημένου ἀκινήτου (πρβλ. ἄρθρα 960 καὶ 963 πολιτικῆς δικονομίας).

Ἐπὶ πτωχεύσεως οἱ δικαστικοὶ καὶ οἱ συμβατικοὶ τίτλοι εἶναι ἀνίσχυροι, ἂν ἀποκτηθῶσι μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὁρισθεῖσαν ἡμέραν παύσεως τῶν πληρωμῶν ἢ ἐντὸς τῶν δέκα πρὸ αὐτῆς ἡμερῶν, οὐδεὶς δὲ τίτλος δύναται ἐγκύρως νὰ ἐγγραφῇ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πτωχευτικῆς ἀποφάσεως, εἶναι δ' ἀκυρώσιμος ἡ ἐγγραφὴ ἡ γενομένη μετὰ τὴν παρέλευσιν 15 ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ τίτλου (πρβλ. ἄρθρα 537, 539, 560 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, ἄρθρον 66 τοῦ νόμου).

Τέλος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ παραχωρήσαντος τὴν ὑποθήκην δὲν δύναται νὰ ἐγγραφῇ αὕτη, ἐὰν οἱ κληρονόμοι ἀπεδέχθησαν τὴν κληρονομίαν μὲ τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀπογραφῆς ὑπάρχωσι δὲ δανεισταὶ θιγόμενοι ἐκ τῆς ὑποθήκης (ἄρθρον 65 τοῦ νόμου). Ἡ διάταξις αὕτη ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν τίτλων ἐπὶ τῶν κληρονομιαίων πραγμάτων, καὶ ἂν ἔτι οὗτοι ἐκτήθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου, ἐπὶ τῶν τίτλων π. χ τῶν ὑπὸ τοῦ κληρονόμου παραχωρηθέντων, δὲν ἐφαρμόζεται δ' ἐπὶ κτημάτων, ὧν ὁ διαθέτης ἦτο τρίτος διακάτοχος.

3) Τὰ βιβλία τῶν ὑποθηκῶν τηρεῖ εἰδικὸς ὑπάλληλος, ὑποθηκοφύλαξ καλούμενος, ὅστις καὶ ἐνεργεῖ τὴν ἐγγραφὴν κατόπιν ἐγγράφου ἢ προφορικῆς αἰτήσεως τοῦ δικαιούχου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ. Γραφεῖα ὑποθηκῶν ὑφίστανται κατὰ τὴν περιφέρειαν ἑκάστου πρωτοδικείου, ὁρίζεται δ' ὑπὸ τοῦ νόμου ἡ τοπικὴ ἁρμοδιότης ἑκάστου γραφείου. Τὰ κτήματα τὰ κείμενα μεταξὺ δύο ὁμόρων περιφερειῶν καταχωρίζονται εἰς τὸ βιβλίον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ μεῖζον τμῆμα τοῦ κτήματος, εἰς δὲ τὸ βιβλίον τῆς ἑτέρας περιφερείας γίνεται ἁπλῆ μνεία καὶ σχετικὴ παραπομπὴ (ἄρθρον 84 τοῦ νόμου, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τῶν νόμων ΓΥΚΒ' τοῦ 1909 καὶ 274 τοῦ 1914, ἄρθρον 9 ἐκτελεστικοῦ διατάγματος).

Ὁ αἰτούμενος τὴν ἐγγραφὴν δέον νὰ ἐγχειρίσῃ εἰς τὸν ὑποθηκοφύλακα μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν καὶ δύο περιλήψεις, αἵτινες περιέχουσι:

α) Τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐνυποθήκου κτήματος, τοῦ εἴδους, τῆς τοποθεσίας, τῶν ὁρίων καὶ τῶν παρακολουθημάτων αὐτοῦ.

β) Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ πιστωτοῦ, τὴν κατοικίαν ἢ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπάγγελμα.

γ) Τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, τὴν κατοικίαν ἢ διαμονὴν καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παραχωροῦντος τὴν ὑποθήκην.

δ) Τὴν χρονολογίαν καὶ τὸ εἶδος τοῦ τίτλου.

ε) Τὴν ποσότητα τοῦ κεφαλαίου τῆς ἀπαιτήσεως ἢ ἐπὶ ἀορίστου τοιαύτης τὴν εἰς ὡρισμένην ποσότητα ἐκτίμησιν αὐτῆς, τὸ ποσὸν τῶν τυχὸν συμπεφωνημένων τόκων καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐξοφλήσεως τῆς ἀπαιτήσεως (ἄρθρον 68 τοῦ νόμου, ἄρθρα 26 ἐπ. ἐκτελεστικοῦ διατάγματος). Ἐκ τῶν περιλήψεων τὴν μίαν κρατεῖ ὁ ὑποθηκοφύλαξ, τὴν δ' ἑτέραν λαμβάνει ὁ αἰτούμενος (ἄρθρον 36 ἐκτελεστικοῦ διατάγματος). Τρίτην περίληψιν κοινοποιεῖ ὁ δικαιοῦχος εἰς τὸν παραχωρήσαντα τὴν ὑποθήκην, πλὴν ἡ κοινοποίησις αὕτη εἶναι ἄνευ οὐσι-

Digitized by Google

δους σημασίας, ἀσυνήθης δὲ παρ' ἡμῖν, παραιτουμένου συνήθως ταύτης τοῦ καθ' οὗ ἡ ὑποθήκη (ἄρθρον 70 τοῦ νόμου).

Ἡ περίληψις καταχωρίζεται εἰς τὰ βιβλία, ἕκαστον δ' ἐνυπόθηκον ἀκίνητον ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερον φύλλον τοῦ βιβλίου, γιγνομένης παραπομπῆς εἰς ἕτερον φύλλον τοῦ αὐτοῦ ἢ ἑτέρου τόμου ἐν περιπτώσει πληρώσεως τοῦ χώρου τοῦ πρώτου φύλλου. Ἀνάλογοι παραπομπαὶ γίνονται καὶ ἂν τὴν αὐτὴν ἀπαίτησιν ἀσφαλίζουν πλείονα κτήματα.

Ἑκάστη σελὶς τοῦ βιβλίου διαιρεῖται εἰς τέσσαρας στήλας: Εἰς τὴν πρώτην στήλην σημειοῦται ὁ αὔξων ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κτήματος ὑποθηκῶν, εἰς τὴν δευτέραν ἡ κυρία ἐγγραφή, ἤτοι τὸ περιεχόμενον τῶν περιλήψεων, εἰς τὴν τρίτην τὸ ποσὸν τῆς πιστώσεως δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν καὶ εἰς τὴν τετάρτην αἱ παραπομπαί, αἱ ἐξαλείψεις καὶ αἱ παντὸς εἴδους σημειώσεις (ἄρθρα 6 ἐπ. ἐκτελεστικοῦ διατάγματος).

Τὰ βιβλία τῶν ὑποθηκῶν ἀποτελοῦσι δημόσια ἔγγραφα, ἀποδεικνύοντα ὅμως μόνον τὴν ὑποθήκην, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ἰδιοκτήτην. Ὁ ὑποθηκοφύλαξ δικαιοῦται νὰ ἐξετάζῃ τὸ βάσιμον ἢ μὴ τῶν αἰτήσεων, εὐθύνεται δ' ἐν περιπτώσει ἀδικαιολογήτου ἀπορρίψεως τῆς αἰτήσεως, παραλείψεως ἢ ἀναβολῆς τῆς ἐγγραφῆς ἢ πλημμελοῦς τοιαύτης (ἄρθρα 63 καὶ 98 τοῦ νόμου, 43 ἐκτελεστικοῦ διατάγματος).

Τὰ βιβλία εἶναι τοῖς πᾶσι προσιτά. Αὕτη ἡ ἀρχὴ τῆς δημοσιότητος ἐθίγη πως ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 37 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 5/20 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων», καθ' ὅ, «ἡ δημοσιότης τῶν βιβλίων ὑποθηκῶν, μεταγραφῶν καὶ κατασχέσεων, προκειμένου περὶ εἰδικῶν ὑποθηκοφυλακείων, λειτουργούντων εἰς ἕδρας πρωτοδικείων, συνίσταται εἰς τὴν αὐτοπρόσωπον ἔρευναν ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφερομένου, παρισταμένου μετὰ δικηγόρου, ἢ ὑπὸ δικηγόρου ἢ συμβολαιογράφου, ἢ εἰς τὴν ἔκδοσιν πιστοποιητικοῦ ἢ ἀντιγράφου ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑποθηκοφύλακος. Ἡ ἔρευνα τῶν ἀνωτέρω βιβλίων παρ' ἄλλων προσώπων ἀπαγορεύεται, ἐπὶ πειθαρχικῇ ποινῇ . . . .».

III. *Ἔκτασις*. Τὸ δικαίωμα τῆς ὑποθήκης εἶναι ἀδιαίρετον, περιλαμβάνον ὁλόκληρον τὸ ἐνυπόθηκον ἀκίνητον κατά τε τὸ σύνολον καὶ τὰ μέρη καὶ ἀσφαλίζον ὁλόκληρον τὴν ἀπαίτησιν ἐπίσης κατὰ τὸ σύνολον καὶ τὰ μέρη. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ ἀδιαιρέτου τῆς ὑποθήκης ἀπορρέει ἐκ τῶν ἄρθρων 26, 50 ἀριθ. 4 καὶ 55 τοῦ νόμου.

Ἐνταῦθα δέον νὰ ἐξετασθῶσι τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑποθήκης ἀφ' ἑνός, ἡ ἀσφαλιζομένη ἀπαίτησις ἀφ' ἑτέρου.

Α) Ἀντικείμενον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 26 τοῦ νόμου, «ἡ ὑποθήκη ἐκτείνεται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἐνυπόθηκον κτῆμα, εἰς ὅλα τὰ μέρη τὰ παρακολουθήματα καὶ τὴν προσαύξησιν αὐτοῦ». Ειδικώτερον παρατηροῦμεν:

1) Τὸ ἄρθρον τοῦτο δὲν θίγει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰδικότητος, καθόσον προϋποθέτει ἐγγραφὴν τῆς ὑποθήκης.

2) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν μετὰ τὴν ἐγγραφὴν τὸ κτῆμα αὐξηθῇ ἢ τροποποιηθῇ, ἡ ὑποθήκη ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν αὐξημάτων, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι ἀδιαχώριστα ἢ δὲν διακρίνονται ἀπὸ τοῦ κυρίου κτήματος, ὡς π. χ. ἐπὶ οἰκοδομῆς, ἐπὶ προσχώσεως κλπ. Πότε συμβαίνει τοῦτο εἶναι ζήτημα πραγματικόν.

3) Ὁ χωρισμὸς τμήματος ἀπὸ τοῦ ἐνυποθήκου δὲν θίγει τὴν ὑποθήκην καὶ ἐπ' αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τμῆμα ἀκινήτου, ἐφ' οὗ ὑφίσταται ὑποθήκη, ἑνωθῇ μεθ' ἑτέρου, ἐφ' οὗ ὡσαύτως ὑφίσταται ὑποθήκη, οἱ ἐνυπόθηκοι πιστωταὶ ἑκατέρου δὲν ἀποκτῶσι δικαιώματα καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου (ἄρθρ 28 τοῦ νόμου).

4) Ἐξαίρεσιν τῆς διατάξεως ταύτης τρόπον τινὰ ἀποτελεῖ τὸ ἄρθρον 25, ἐδ. 1, τοῦ νόμ. ΓΦΚΔ' «Περὶ μεταλλείων», καθ' ὅ, «τὸ ἐπὶ τοῦ μεταλλείου δικαίωμα ἀποτελεῖ ἰδιοκτησίαν ὅλως διακεκριμένην ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἰδιοκτησίας». Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου ἑπομένως ὑποθήκη δὲν ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ εὑρεθέντος ἢ εὑρεθησομένου ὑπ' αὐτὸ μεταλλείου, ἂν δὲν περιληφθῇ καὶ τοῦτο ἐν τῷ τίτλῳ.

5) Τὰ κινητὰ παρακολουθήματα, ἀποχωριζόμενα καὶ ἀπαλλοτριούμενα μεταβαίνουσιν ἐλεύθερα ὑποθήκης εἰς τὸν νέον κτήτορα (ἄρθρ. 27 τοῦ νόμ. Ἐξαίρεσις ἄρθρ 29). Ἐπὶ καταλύσεως οἰκοδομῆς τὰ ὑλικὰ περιλαμβάνονται ἐν τῇ ὑποθήκῃ, ἐφ' ὅσον παραμένουσιν ἐν τῷ ἐνυποθήκῳ (πρβλ. ἄρθρ. 9 νόμου «Περὶ διακρίσεως κτημάτων»).

6) Ἡ ὑποθήκη ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἀσφαλίστρων κατὰ τὸ ἄρθρον 30 τοῦ νόμου, καθ' ὅ «ὁ ἀποκτήσας ὑποθήκην ἐπὶ οἰκοδομῆς τινος, καθ' ὃν καιρὸν ἦτο αὕτη ἠσφαλισμένη παρ' ἡμεδαπῷ ἢ ἀλλοδαπῷ τινι πυρασφαλιστικῷ καταστήματι..... ἠμπορεῖ νὰ ἀπαιτῇ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους ἐκ τῆς ποσότητος, τὴν ὁποίαν τὸ πυρασφαλιστικὸν κατάστημα ὀφείλει νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὸν ὑποθηκικὸν χρεώστην, ἂν ἡ ποσότης αὕτη δὲν κατηναλώθη ἐντὸς ἔτους εἰς ἀνέγερσιν τῆς πυρποληθείσης οἰκοδομῆς· μέχρι δὲ τῆς προθεσμίας ταύτης τοῦ ἑνὸς ἔτους δύναται νὰ ζητήσῃ ἐξαρκοῦσαν ἐγγύησιν».

7) Ἐπὶ ἐνυποθήκου κτήματος βεβαρημένου δι' ἐμπραγμάτων δικαίων, ἡ κατάργησις αὐτῶν ὠφελεῖ τὸν ἐνυπόθηκον πιστωτήν. Ἀντιθέτως, ἐὰν ἡ ὑποθήκη ἐδόθη μόνον ἐπὶ τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου, ἡ τυχὸν ἕνωσις αὐτοῦ μετὰ τῆς κυριότητος δὲν ὠφελεῖ τὸν πιστωπήν, οὐδὲ βλάπτει αὐτόν.

Β) *Ἀπαίτησις*. Ἡ ὑποθήκη ἀσφαλίζει ὁλόκληρον τὴν ἀπαίτησιν μετὰ τῶν μερῶν αὐτῆς. Εἰδικῶς διὰ τοὺς τόκους καὶ τὰ ἔξοδα τῆς δίκης καὶ τῆς ἐκτελέσεως ἰσχύουσι τὰ ἑξῆς:

1) Κατὰ τὸ ἄρθρον 31 τοῦ νόμου, «ἂν τὸ κεφάλαιον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδόθη ἡ ὑποθήκη, εἶναι ἐγγεγραμμένον ὡς φέρον τόκους, τὸ ἐνυπόθηκον κτῆμα, εἰς ὁποιουδήποτε ἐξουσίαν καὶ ἂν εὑρίσκηται, ἐνέχεται καὶ εἰς τούτους δι' ὅλον τὸν καιρόν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκινήθη ἡ ἀγωγὴ ἕως ἐκείνην, καθ' ἣν ἤθελε πληρωθῇ τὸ χρέος, ἢ δοθῇ γραμμάτιον πληρωτέον ἀπὸ τὸ ἐκπλειστηρίασμα, ἢ κατασταθῇ ἀμετάκλητος ὁ τῆς κατατάξεως πίναξ καὶ δι' ἓν ἔτος πρὸ τῆς ἀγωγῆς». Ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ὁ νόμος, λέγων ἀγωγήν, ἐννοεῖ καὶ τὴν ἀναγγελίαν καὶ τὴν ἐπιταγὴν πρὸς πληρωμήν.

2) Διὰ τοὺς λοιποὺς τόκους καὶ τὰ δικαστικὰ ἔξοδα ὑφίσταται νόμιμος τίτλος (βλ. ἀνωτέρω II Α 1 β, γγ).

3) Διὰ νὰ ἰσχύσῃ τὸ ἄρθρον 31 ἀνάγκη νὰ ἐγγραφῇ ὡς τοκοφόρος ἡ ἀπαίτησις. Ἄλλως διὰ τοὺς τόκους ὁλοκλήρου τοῦ χρόνου δύναται νὰ γίνῃ νέα ἐγγραφὴ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νομίμου τίτλου.

4) Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης θίγεται ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος καὶ ἡ τῆς δημοσιότητος, διότι δὲν δύναται πᾶς τις νὰ γνωρίζῃ τὸ μέγεθος τῶν ἀσφαλιζομένων τόκων, ἀφοῦ ἡ ἀγωγὴ ἢ ἡ ἐπιταγὴ δὲν ἐγγράφονται.

IV. ***Δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις ἐνυποθήκου πιστωτοῦ καὶ ὀφειλέτου*** Σκοπὸς τῆς ὑποθήκης εἶναι ἡ ἀσφάλεια τῆς ἐνοχικῆς ἀπαιτήσεως καὶ δὴ ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ ἐνυποθήκου ἀκινήτου Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σκοποῦ τούτου ρυθμίζονται αἱ σχέσεις τῶν μερῶν κυρίως ὡς ἀκολούθως:

Α) Τὰ μέρη συνδέει ἐνοχικὴ ἀφ' ἑνός, ἐμπράγματος ἀφ' ἑτέρου σχέσις. Ὅθεν δύναται ὁ πιστωτὴς νὰ κινήσῃ κατὰ τοῦ ὀφειλέτου τὴν ἑτέραν ἢ καὶ ἀμφοτέρας τὰς ἀγωγάς, ἤτοι τήν τε ἐνοχικὴν καὶ τὴν ἐμπράγματον καὶ δὴ εἴτε ὁμοῦ, εἴτε κεχωρισμένως (ἄρθρ. 34 τοῦ νόμου). Ἡ κίνησις τῆς ἐνοχικῆς ἀγωγῆς οὐχ ἧττον εἶναι περιττή. ἐὰν ἡ ἀπαίτησις εἶναι ἐκκαθαρισμένη καὶ ὑφίσταται δικαιόγραφον δεκτικὸν ἐκτελέσεως. Ἡ ἐμπράγματος ἀγωγὴ συνήθως ἀσκεῖται δι' ἐπιταγῆς πρὸς πληρωμὴν ἢ δι' ἀναγγελίας.

Β) Τὸ ἐνυπόθηκον ἀκίνητον παραμένει ἐν τῇ νομῇ τοῦ παραχωρήσαντος τὴν ὑποθήκην, ὑποχρέου ὅπως διατηρῇ αὐτὸ ἐν καλῇ καταστάσει, ὥστε νὰ μὴ μειώνεται ἡ ἀξία τοῦ κτήματος καὶ ἑπομένως ἡ ἀσφάλεια. Ἐν περιπτώσει ὑποτιμήσεως τοῦ ἀκινήτου πταίσματι τοῦ ὀφειλέτου, δικαιοῦται ὁ ἐξ οἱουδήποτε τίτλου ἐνυπόθηκος πιστωτὴς νὰ ζητήσῃ τὴν μεσεγγύησιν τοῦ κτήματος, τὴν ὑποθήκευσιν ἑτέρου κτήματος ἢ τέλος τὴν ἐξόφλησιν τῆς ἀπαιτήσεως, καίπερ μὴ ληξάσης τῆς προθεσμίας (ἄρθρ. 7 τοῦ νόμου).

Γ) Δικαιοῦται ὁ ὀφειλέτης νὰ ἐκποιήσῃ τὸ ἀκίνητον, ὅτε τοῦτο μεταβαίνει εἰς τὸν νέον κύριον μετὰ τοῦ ἐνυποθήκου βάρους (ἄρθρ 29 τοῦ νόμου). Δικαιοῦται ὡσαύτως ὁ ὀφειλέτης νὰ χορηγήσῃ νέας ὑποθήκας εἰς τρία πρόσωπα, ὅτε ὅμως προτιμᾶται αὐτῶν ὁ πρότερον ἐγγράψας, καθ' ἃ εἴρηται. Ἐναντία συμφωνία διὰ νὰ ἰσχύσῃ πρέπει νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸ βιβλίον τῶν ὑποθηκῶν. Καὶ ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ἡ τοιαύτη ἐναντία συμφωνία ἰσχύει μόνον διὰ τοὺς ἐξ ἰδιωτικῆς θελήσεως μέλλοντας τίτλους, οὐχὶ δὲ διὰ τοὺς ἐκ τοῦ νόμου ἢ δικαστικῆς ἀποφάσεως τοιούτους (ἄρθρ 33 τοῦ νόμου).

Δ) Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ πιστωτὴς ὑπερμέτρως ὥρισε τὴν ἀσφαλιζομένην ποσότητα, δύναται ὁ ὀφειλέτης νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστηρίου ὑποβίβασιν αὐτῆς. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ἐπὶ ἀπαιτήσεως μὴ ὡρισμένης (ἄρθρ. 17 τοῦ νόμου).

Ε) Ἐὰν ἡ ὑποθήκη προέρχηται ἐκ τοῦ νόμου ἢ ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως, πρέπει νὰ ἐγγράφηται ἐπὶ κτημάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία νὰ εἶναι ἀνωτέρα τὸ πολὺ κατὰ τὸ $^{1}/_{8}$ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπαιτήσεως. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δύναται ὁ ὀφειλέτης νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἢ τοῦ προέδρου τὸν περιορισμὸν τῆς ὑποθήκης εἰς τὰ ἀνάλογα κτήματα (ἄρθρ. 18 τοῦ νόμου καὶ ἄρθρ. 8 νόμου 2431 τῆς 29 Ἰουνίου/13 Ἰουλίου 1920, «Περὶ ἀνανεώσεως τοῦ βιβλίου ὑποθηκῶν καὶ τροποποιήσεως τοῦ ἄρθρ. 23 τοῦ νόμου περὶ ὑποθηκῶν»). Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται, ἐὰν ὁ ὀφειλέτης δὲν ἔχῃ ἕτερον ἀκίνητον ἐκτὸς τοῦ ἐνυποθήκου, οὐδ' ὅταν ἐπὶ πλειόνων ἐνυποθήκων ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἑνὸς μειώνῃ τὴν ἀσφάλειαν κάτω τῶν ὁρίων τοῦ ἄρθρου τούτου. Ἡ ἀξία τῶν ἐνυποθήκων λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑποβολῆς τῆς αἰτήσεως, ἐπὶ δὲ πλειόνων ὑποθηκῶν σκοπεῖται τὸ σύνολον τῶν ἀσφαλιζομένων ἀπαιτήσεων. Ἁρμόδιον εἶναι τὸ δικαστήριον ἢ ὁ πρόεδρος τῆς τοποθεσίας τοῦ ὑπὸ ἐλευθέρωσιν ἀκινήτου, δὲν ἀπαιτεῖται δ' ἔκδοσις ἀποφάσεως περὶ ἀποδείξεως. Ἐν περιπτώσει μελλούσης ὑποτιμήσεως τῶν ἀκινήτων, ἐφ' ὧν διετηρήθη ἡ ὑποθήκη, καὶ οὕτω μειώσεως τῆς ἀσφαλείας κάτω τῶν ὁρίων τοῦ ἄρθρου, δύναται ὁ πιστωτὴς νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστηρίου συμπλήρωσιν τῆς ὑποθήκης.

ΣΤ) Ἐὰν καθ' ὃν χρόνον ἐκτήθη ἡ ὑποθήκη τὸ ἐνυπόθηκον ἦτο ἠσφαλισμένον παρ' ἡμεδαπῷ ἢ ἀλλοδαπῷ ἀσφαλιστικῷ καταστήματι, δύναται ὁ πιστωτὴς νὰ ζητήσῃ τὴν ἐξόφλησιν τῆς ἀπαιτήσεως καὶ πρὸ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου αὐτῆς, ἂν ὁ κύριος τοῦ ἐνυποθήκου παύσῃ νὰ ἔχῃ ἠσφαλισμένον αὐτὸ (ἄρθρον 30 τοῦ νόμου).

V. ***Δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τρίτου κυρίου***. Ὁ νόμος ὡς τρίτον κύριον ἐννοεῖ τὸν παραχωρήσαντα τὴν ὑποθήκην μὴ ὀφειλέτην ἢ τὸν ἀποκτήσαντα τὴν κυριότητα τοῦ ἐνυποθήκου κτήματος μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς ὑποθήκης, εἴτε παρὰ τοῦ ὀφειλέτου εἴτε παρὰ τοῦ παραχωρήσαντος τὴν ὑποθήκην μὴ ὀφειλέτου.

Αἱ σχέσεις τοῦ ἐνυποθήκου πιστωτοῦ καὶ τοῦ τρίτου κυρίου ρυθμίζονται κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τούτου μόνον ἐμπράγματος ἀξίωσις καὶ ἀγωγὴ ὑφίσταται (ἄρθρον 40 τοῦ νόμου), ἐκτὸς ἐὰν τυχὸν ἀνεδέχθη ἢ ἠγγυήθη τὸ χρέος, ὅτε ἐφαρμόζονται οἱ ἀνωτέρω ἐν IV ὁρισμοὶ (πρβλ. καὶ ἄρθρον 41 τοῦ νόμου). Κατὰ ταῦτα

Α) Ἡ ἀξία τοῦ ἐνυποθήκου κτήματος ἀποτελεῖ τὸ ὅριον τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ τρίτου κυρίου, ὅστις μὴ ὢν προσωπικῶς ὑπεύθυνος ἀπαλλάσσεται πάσης ὑποχρεώσεως παραχωρῶν τὸ κτῆμα εἰς τοὺς πιστωτὰς (ἄρθρον 40 τοῦ νόμου). Οὕτως ἡ κατ' αὐτοῦ στρεφομένη ἀγωγὴ διώκει τὴν ἐξόφλησιν τῆς ἀπαιτήσεως ἢ τὴν παραχώρησιν τοῦ κτήματος, τῆς ἐκλογῆς ἀνηκούσης εἰς τὸν ὀφειλέτην.

Β) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ τρίτος κύριος ἐξοφλήσῃ τὸ χρέος ἢ καταλίπῃ ἀναγκαστικῶς τὸ ἐνυπόθηκον συνεπείᾳ τῆς ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς, δικαιοῦται νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ ὀφειλέτου διὰ ν' ἀπαιτήσῃ ὅ,τι καὶ ὁ ἐνυπόθηκος πιστωτὴς (ἄρθρον 42 τοῦ νόμου). Ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν ὑφίστανται ἕτεροι τρίτοι ἢ ὑπῆρξαν τοιοῦτοι, οὓς διεδέχθη, δικαιοῦται καὶ κατ' αὐτῶν νὰ στραφῇ, πλὴν τὸ τοιοῦτον δικαίωμα ἀναγωγῆς ὡς ἀμοιβαῖον εἶναι ἀνάλογον τῆς ἀξίας τῶν ἐνυποθήκων κτημάτων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἀπαίτησιν.

Γ) Ἐὰν ἐκ δόλου ἢ ἐξ ἀμελείας τοῦ τρίτου κυρίου ἐλαττωθῇ ἡ ἀξία τοῦ ἐνυποθήκου κτήματος. δικαιοῦται ὁ πιστωτὴς νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ ἀποζημίωσιν, ἔτι δὲ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ ἔστω μήπω λήγοντος ὑποθηκικοῦ χρέους ἢ τὴν διὰ δικαστικῆς ὁδοῦ παρεμπόδισιν τοῦ τρίτου κυρίου ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησιν τῶν ἐπιβλαβῶν πράξεων (ἄρθρον 43 τοῦ νόμου).

Δ) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ ὑποθήκη ἀσφαλίζει ἐγγύησιν, ὁ τρίτος κύριος δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ὅπως πρὸ αὐτοῦ ἐναχθῇ ὁ πρωτοφειλέτης. Τοῦ δικαιώματος τούτου τῆς διζήσεως χωρεῖ παραίτησις. Τοιοῦτον δικαίωμα δὲν κέκτηται ὁ παραχωρήσας ἁπλῶς ὑποθήκην μὴ ὀφειλέτης χωρὶς νὰ ἐγγυηθῇ τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους. Ἐὰν πρὸς ἀσφάλειαν τῆς αὐτῆς ἀπαιτήσεως παρεχωρήθη ὑποθήκη ἐπὶ πλειόνων κτημάτων ὑπὸ διαφόρων, δὲν δύναται νὰ ζητηθῇ ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ ἑνὸς κτήματος ἡ κατὰ τοῦ ἑτέρου κτήματος προτίμησις τῆς ἐκτελέσεως. Τοιοῦτόν τι δικαίωμα πραγματικῆς λεγομένης διζήσεως δὲν ἀναγνωρίζει ὁ νόμος παρ' ἡμῖν.

Ε) Τὰ δικαιώματα τοῦ πιστωτοῦ κατὰ τοῦ τρίτου ἀσκοῦνται δι' ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς, εἴτε ἐν περιπτώσει ὑπάρξεως δημοσίου ἐγγράφου ἐπιδεκτικοῦ ἐκτελέσεως δι' ἐπιταγῆς πρὸς πληρωμὴν ἢ πρὸς παραχώρησιν τοῦ ἀκινήτου. Ἡ τυχὸν κατὰ τοῦ ἐνοχικοῦ ὀφειλέτου ἀγωγὴ ἢ ἐπιταγὴ δὲν ἀπαλλάσσει τὸν πιστωτὴν τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ἐγείρῃ τὴν ἁρμόζουσαν ἀγωγὴν ἢ νὰ κοινοποιήσῃ τὴν ἐπιταγὴν καὶ κατὰ τοῦ τρίτου κυρίου, ἐὰν προτίθεται καὶ κατ' αὐτοῦ νὰ στραφῇ.

VI. ***Σχέσις πρὸς ἀλλήλους πλειόνων πιστωτῶν*** Ἡ σχέσις αὕτη ρυθμίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς: «Prior tempore potior jure». Ἡ προγενεστέρως ἐγγραφεῖσα ὑποθήκη προτιμᾶται τῆς μετ' αὐτὴν ἐγγραφείσης, ἀνεξαρτήτως τῆς χρονολογίας τοῦ τίτλου ἢ τῆς ἀπαιτήσεως ἢ τοῦ γεγονότος ἂν ἡ ἀσφαλιζομένη ἀπαίτησις εἶναι παροῦσα ἢ μέλλουσα, ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν κλπ. (ἄρθρα 16, 20, 44 τοῦ νόμου).

Ἡ σειρὰ αὕτη ἀφορᾷ οὐ μόνον τὴν κυρίαν ἀπαίτησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς σὺν αὐτῇ ἀσφαλιζομένους τόκους (ἄρθρον 45 τοῦ νόμου). Ὡς χρόνος ἐγγραφῆς λογίζεται ὁλόκληρος ἡ ἡμέρα τῆς ἐγγραφῆς ἢ τοὐλάχιστον τῆς εἰσαγωγῆς τῆς αἰτήσεως εἰς τὸ γραφεῖον τῶν ὑποθηκῶν, αἱ δ' ἀπαιτήσεις αἱ ἀσφαλιζόμεναι δι' ὁμηλίκων ὑποθηκῶν ἐξοφλοῦνται κατ' ἀναλογίαν τῆς ποσότητος τῶν ὑποθηκῶν αὐτῶν (πρβλ. ἄρθρα 20, 46, 48 καὶ 73 τοῦ νόμου). Πασῶν τῶν ὑποθηκῶν προηγοῦνται τὰ προνόμια τῶν ἄρθρων 910 καὶ 941 τῆς πολιτικῆς δικονομίας (ἄρθρα 991 τῆς πολιτικῆς δικονομίας καὶ 48 τοῦ

Digitized by Google

νόμου). Ἐπὶ πλειόνων ἐνυποθήκων πιστωτῶν ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἕκαστος αὐτῶν δύναται ἱκανοποιῶν τὸν ἕτερον νὰ λάβῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ.

Τέλος ζητήματα γεννᾷ ἡ πολλαπλῆ ὑποθήκη ὑπαρχόντων καὶ πλειόνων ἐνυποθήκων πιστωτῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἕκαστος ἐνυπόθηκος πιστωτής, ἐπισπεύδων πρὸς ἱκανοποίησίν του, ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ τὰ συμφέροντα τῶν μετ' αὐτὸν πιστωτῶν.

Οὕτω, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἐὰν πλειστηριασθοῦν πάντα τὰ ἐνυπόθηκα ἀκίνητα, ἐθεωρήθη δικαιότερον οἱ ἐνυπόθηκοι πιστωταὶ νὰ καταταγῶσιν εἰς πάντα δι' ὁλόκληρον τὴν ἀπαίτησίν των. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πλειστηριάσματος, μετὰ τὴν κατόπιν τῆς τοιαύτης κατατάξεως ἱκανοποίησιν τῶν πιστωτῶν, δέον νὰ κατανεμηθῇ συμμέτρως μεταξὺ τῶν τυχὸν μὴ ἱκανοποιηθέντων πιστωτῶν ἐνυποθήκων ἢ μή.

VII. ***Προσημείωσις.*** Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν κέκτηται μέν τις τίτλον ἐγγραφῆς ὑποθήκης ἢ κέκτηται ἐλλιπῆ τοιοῦτον, βασίμως ὅμως ἐν ἑκατέρᾳ τῶν περιπτώσεων τούτων ἐλπίζει ν' ἀποκτήσῃ πλήρη τίτλον, χορηγεῖται αὐτῷ προσωρινὸν μέτρον πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἀπαιτήσεώς του, ἡ προσημείωσις, δι' οὗ μέτρου ἐγγράφεται μὲν ἡ ἀπαίτησις, διατελεῖ ὅμως ἡ τοιαύτη ἐγγραφὴ ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς ἐπικτήσεως τοῦ πλήρους τίτλου. Ἅμα τῇ κτήσει ταύτῃ ἡ προσημείωσις δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς ὑποθήκην, χρονολογουμένην ἔκτοτε, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς προσημειώσεως, ἂν δ' ἄλλως ματαιωθῇ ἡ κτῆσις τοῦ πλήρους τίτλου, δύναται νὰ ζητηθῇ ἡ ἐξάλειψις τῆς προσημειώσεως, ὅτε θεωρεῖται αὕτη ὡς μηδέποτε λαβοῦσα χώραν.

Βασικῶς τὸ ζήτημα τῆς προσημειώσεως ρυθμίζει τὸ ἄρθρον 23 τοῦ νόμου, ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ νόμ. 2431 τῆς 29 Ἰουνίου/13 Ἰουλίου 1920. Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο, «προσημείωσις ἐγγράφεται μόνον δυνάμει ἀδείας τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν τῆς τοποθεσίας τοῦ ἀκινήτου, ὁριζούσης τὸ ἀσφαλιστέον δι' αὐτῆς ποσὸν καὶ προθεσμίας πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς, ἐὰν κατὰ τὴν κρίσιν του συντρέχῃ περίπτωσις ἐγέρσεως ἀγωγῆς. Ὁ πρόεδρος δύναται, ἐπὶ ἐγγυήσει ἢ καὶ ἄνευ τοιαύτης, ν' ἀνακαλέσῃ τὴν δοθεῖσαν ἄδειαν ἢ νὰ διατάξῃ τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἐγγραφείσης προσημειώσεως, εἴτε ἐν γένει, εἴτε ἀπὸ ὡρισμένων ἀκινήτων, κατὰ τὴν ἐν ἄρθρῳ 921 πολιτικῆς δικονομίας διαδικασίαν, οὗτινος αἱ διατάξεις ἐφαρμόζονται ἀναλόγως. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν δύναται νὰ διαταχθῇ καὶ ἡ ἐξάλειψις τῆς μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος ἐγγραφεισῶν προσημειώσεων, καὶ ἂν αὗται μετετράπησαν εἰς ὑποθήκην».

VIII. ***Κατάργησις τῆς ὑποθήκης*** (ἄρθρον 50 τοῦ νόμου). Πρὸς κατάργησιν τῆς ὑποθήκης δύο ὡσαύτως ἀπαιτοῦνται στοιχεῖα, ἡ ἀπόσβεσις καὶ ἡ ἐξάλειψις.

Α) *Ἀπόσβεσις.* Διὰ τῆς ἀποσβέσεως καταργεῖται ὁ τίτλος καὶ δημιουργεῖται οὕτω δικαίωμα πρὸς ἐξάλειψιν. Λόγοι ἀποσβέσεως εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) Ἡ κατόπιν ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως καὶ διὰ τῆς διαδικασίας τοῦ ἀναγκαστικοῦ πλειστηριασμοῦ ἐκποίησις τοῦ ἀκινήτου πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν πιστωτῶν, ὅτε τοῦτο μεταβαίνει εἰς τὸν ὑπερθεματιστὴν ἐλεύθερον ὑποθηκῶν ἄρθρ. 56 τοῦ νόμου).

2 Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐνυποθήκου. Ἐὰν ὅμως ἀποκατασταθῇ τὸ ἐνυπόθηκον, ἀναβιοῖ αὐτοδικαίως ἡ ὑποθήκη (ἄρθρον 52 τοῦ νόμου). Ἐπὶ μερικῆς καταστροφῆς μειοῦται μὲν ἡ ἀσφάλεια ἐκ τῆς ὑποθήκης, παραμένει ὅμως αὕτη. Ἐν περιπτώσει ἑνώσεως μετὰ τῆς κυριότητος τῶν ἐνυποθήκων ἐμπραγμάτων δικαίων καὶ οὕτω καταργήσεως αὐτῶν, παραμένει οὐχ ἧττον ἡ ὑποθήκη (ἄρθρον 53 τοῦ νόμου) (πρβλ. ἀνωτέρω III Α 7).

3) Διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἀπαιτήσεως, οἷον διὰ τῆς καταβολῆς (ἄρθρον 55 τοῦ νόμου), δι' ἀντικαταβολῆς δόσεως, δι' ἀφέσεως χρέους, διὰ τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πιστωτοῦ, δι' ἀνανεώσεως, ἐὰν δὲν συνεφωνήθη ἄλλως (πρβλ. Βασ 25, 1, 11), διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἀπορριπτούσης τὴν ἀγωγήν, διὰ τοῦ συμψηφισμοῦ, διὰ τῆς παραγραφῆς τῆς ἀπαιτήσεως (ἄρθρα 22 καὶ 57 τοῦ νόμου) κλπ. Αἱ διατάξεις αὗται εἶναι ἀπόρροια τῆς ἰδιότητος τῆς ὑποθήκης ὡς παρεπομένου τῆς ἀπαιτήσεως (βλ. ἀνωτέρω I Δ.). Ἐπὶ ἑτεροχρόνου γεννήσεως ἀπαιτήσεως καὶ ὑποθήκης ἡ παραγραφὴ ἀμφοτέρων χωρεῖ ἅμα τῇ παραγραφῇ ἐκείνης. Ἡ ἐγγραφὴ τῆς ὑποθήκης καὶ ἡ προσημείωσις διακόπτει τὴν παραγραφὴν τῆς ἀπαιτήσεως, ἡ τοιαύτη ὅμως διακοπὴ λογίζεται μὴ γενομένη ἐὰν χωρήσῃ ἐξάλειψις δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ ἰδιωτικῆς βουλήσεως (ἄρθρα 21 καὶ 25 τοῦ νόμου).

4) Ἡ πάροδος τῆς προθεσμίας, δι' ἣν ἐνεγράφη (ἄρθρον 51 τοῦ νόμου). Ἐὰν ἡ ὑποθήκη ἐνεγράφη ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν, ἡ πλήρωσις αὐτῆς ἀποτελεῖ λόγον ἀποσβέσεως, ἐὰν δὲ ἡ ἐγγραφὴ ἐτέθη ὑπὸ ἀναβλητικὴν αἵρεσιν, ἡ ἀτονία τῆς αἱρέσεως ἀποτελεῖ λόγον ἀποσβέσεως τῆς ὑποθήκης.

5) Ἡ παραίτησις τοῦ πιστωτοῦ ἀπὸ τῆς ὑποθήκης, ἥτις ὅμως δὲν τεκμηριοῖ παραίτησιν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως ἢ τῆς ἀγωγῆς (ἄρθρον 54 τοῦ νόμου).

Β) *Ἐξάλειψις.* Καθὼς πρὸς κτῆσιν τῆς ὑποθήκης ἀπαιτεῖται ἐκτὸς τοῦ τίτλου καὶ ἡ ἐγγραφή οὕτω πρὸς κατάργησιν τῆς ὑποθήκης ἀπαιτεῖται ἐκτὸς τοῦ λόγου τῆς ἀποσβέσεως, καὶ ἡ ἐξάλειψις, ἤτοι ἡ διαγραφὴ τῆς ὑποθήκης ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν ὑποθηκῶν.

Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

1. Ἡ τοιαύτη ἐξάλειψις χωρεῖ οὐ μόνον ἐὰν ὑφίσταται λόγος τις ἀποσβέσεως τῆς ὑποθήκης, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ ἐγγραφὴ αὐτῆς δὲν ἐστηρίζετο εἰς τίτλον, ἢ ἐστηρίζετο εἰς τοιοῦτον ἄτακτον ἢ ἤδη ἀποσβεσμένον ἢ τέλος ἐὰν ἔλειπον οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς ἐγγραφῆς (ἄρθρον 79 τοῦ νόμου).

Ἔλλειψις τοιούτων στοιχείων ὑπάρχει:

α) Ὅταν εἰς τὰ βιβλία τῶν ὑποθηκῶν δὲν ἀναφέρεται ὁ πιστωτὴς ἢ ὁ χρεώστης, ἢ ἂν ἀτελῶς οὗτος ἀναφέρεται, καὶ διὰ κατὰ τρόπον μὴ δυνάμενον σαφῶς νὰ ἐμφανίσῃ αὐτόν.

β) Ὅταν δὲν ἔχῃ προσδιορισθῇ τὸ ποσὸν τῆς ἀπαιτήσεως.

γ) Ὅταν ἐλλείπῃ ἡ χρονολογία τῆς ἐγγραφῆς.

δ) Ὅταν τὸ ἐνυπόθηκον δὲν εἶναι περιγεγραμμένον ἢ ἡ περιγραφὴ εἶναι ἀτελὴς (ἄρθρον 80 τοῦ νόμου).

2. Διὰ νὰ προβῇ ὁ ὑποθηκοφύλαξ εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς ὑποθήκης, ἀπαιτεῖται, ὡς ἐπὶ τῆς ἐγγραφῆς, αἴτησις τοῦ ἔχοντος ἔννομον συμφέρον καὶ προσκομιδὴ τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων. Ἐὰν ἡ ἐξάλειψις ζητῆται διὰ λόγους ἀποσβέσεως τῆς ὑποθήκης, δέον νὰ προσκομίζωνται πρὸς ἀπόδειξιν αὐτῶν ἢ συγκατάθεσις τοῦ ἔχοντος τὴν ἱκανότητα πρὸς τοῦτο πιστωτοῦ, χορηγουμένη διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου (ἄρθρον 46 νόμου 4755), καὶ δὴ διὰ συμβάσεως ἢ μονομεροῦς δικαιοπραξίας, ἢ ἡ τελεσίδικος δικαστικὴ ἀπόφασις, ἥτις δεχθεῖσα τὸν λόγον τῆς ἐξαλείψεως διέταξεν αὐτήν (ἄρθρα 77—80 τοῦ νόμου). Πλὴν ἐπὶ ὑποθήκης προερχομένης ἐκ τοῦ νόμου ἢ ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἀρκεῖ πρὸς ἐξάλειψιν ἄδεια τοῦ προέδρου (ἄρθρον 23 τοῦ νόμου, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ νόμου 2431), ὅτε ἀρκεῖ ἡ προσκομιδὴ τοῦ ἀντιγράφου τῆς πράξεως.

3. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐξαλείψεως εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς ἐγγραφῆς, γενομένης δὲ ταύτης ἐλευθεροῦται τὸ κτῆμα, ἐὰν δὲν ὑπάρχωσιν ἕτεροι ἐνυπόθηκοι, ἄλλως παραμένουσι μόνον οὗτοι κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἐγγραφῆς των (ἄρθρον 81 τοῦ νόμου).

Ἐξαλειφομένης τῆς ὑποθήκης αἴρονται τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐγγραφῆς, θεωρουμένης ταύτης ὡς μὴ γενομένης (πρβλ. ἄρθρα 21 καὶ 25 τοῦ νόμου ὡς πρὸς τὴν διὰ τῆς ἐγγραφῆς διακοπὴν τῆς παραγραφῆς). Ἐὰν ὅμως ἡ ἐξάλειψις ἐγένετο διὰ λόγους μὴ ὁρῶντας τὸν τίτλον, διατηρούμενον καὶ μετὰ ταύτην ἐν ἰσχύϊ, δύναται νὰ ἐγγραφῇ ἐκ νέου ἡ ὑποθήκη, ὅτε αὕτη προτιμᾶται μὲν τῶν παλαιῶν ὑποθηκῶν, ἕπεται ὅμως τῶν μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἐγγραφεισῶν τοιούτων. Τοῦτο ἰδίᾳ χωρεῖ ἐὰν ἡ ἐξάλειψις ἐγένετο δυνάμει συναινέσεως τοῦ πιστωτοῦ μὴ νομίμου ἢ πλαστῆς, δυνάμει ἀποφάσεως ἀναιρεθείσης ἢ τέλος ἐκ σφάλματος τοῦ ὑποθηκοφύλακος.

IX. ***Σύγχρονοι κατευθύνσεις.*** Ἐν ταῖς νεωτέραις νομοθεσίαις διατηροῦνται αἱ ἀρχαὶ τῆς εἰδικότητος καὶ τῆς δημοσιότητος, καὶ δὴ ἐνισχυμέναι, ἔνθα ὑφίστανται κτηματικοὶ χάρται, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ κατὰ κτήματα καὶ οὐχὶ κατὰ ὀφειλέτας καταχώρισις τῶν ὑποθηκῶν, οὕτω δ' ἡ σαφεστέρα ἐμφάνισις τῶν βαρυνόντων ἕκαστον ἀκίνητον βαρῶν. Δυστυχῶς ἡ ἐκπόνησις τοιούτου κτηματικοῦ χάρτου παρ' ἡμῖν, παρὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἤδη ἀρξαμένης σχετικῆς ἐργασίας, θὰ καθυστερήσῃ ἐπὶ ἱκανὸν ἔτι χρόνον, λόγῳ ἰδίᾳ τῆς δυσχερείας τοῦ ἔργου.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ὑπὸ ἐκπόνησιν νέον ἐμπράγματον δίκαιον θὰ διατηρήσῃ τὸ ἤδη ἰσχῦον σύστημα τῶν ὑποθηκῶν καὶ μόνον διὰ τὴν ἑκάστοτε ἐκκαθάρισιν τῶν βιβλίων αὐτῶν θ' ἀπαιτήσῃ τὴν κατὰ δεκαετίαν ἀνανέωσιν τῆς ὑποθήκης (βλ. καὶ λ. *ἐμπράγματος ἀσφάλεια, ὑποθηκοφύλαξ*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Ἐκτὸς τῶν συστημάτων κυρίως τὰ ἔργα τῶν: *Dernburg-Hinrichs*, Preuſs. Hypothekenrecht (1877—1891).—*Breuner*, Das Pfandrecht und das Pfaudobjekt (1898).—*Mittelstein*, Das Hypothekenrecht des B. G. B (1898).—*Wimmer*, Zur Haftung des Grundstücks für Hypotheken (1901).—*Bert*, Grundbuch und Hypothekenrecht (1905).—*Λάλωση*, Περὶ ὑποθηκῶν (1920).

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

— *[Δημοσ. Δίκ.]* Εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον ὑπάγονται αἱ πλεῖσται τῶν ἐν τοῖς περὶ ὑποθηκῶν ἢ καὶ ἄλλοις νόμοις διατάξεων, αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ ὑποθηκικὸν δίκαιον, μεταξὺ δ' αὐτῶν καταλέγομεν τὰς ἑξῆς: 1) Κατὰ τὸν νόμον 3221 τοῦ 1924 περὶ κτηματικῶν τραπεζῶν, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ 3290 τοῦ 1925, αἱ κτηματικαὶ τράπεζαι δανείζουσιν ἐπὶ τῆς πλήρους κυριότητος ἀκινήτων ἐν Ἑλλάδι κειμένων καὶ μόνον ἐπὶ πρώτῃ ὑποθήκῃ, τὸ δὲ ποσὸν τοῦ δανείου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τοῦ ἐνυποθήκου, ἐπὶ δὲ ἀμπέλων, κήπων, δασῶν τὸ ποσὸν τοῦ δανείου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ τρίτον τῆς ἀξίας του (ἄρθρ 19) καὶ ἀπαγορεύεται εἰς τὰς κτηματικὰς τραπέζας ἡ χορήγησις δανείων ἐπὶ ὑποθήκῃ: α) μέρους ἐξ ἀδιαιρέτου ἀκινήτων, β) ἀκινήτων ὧν ἡ ἀξία ἐξαντλεῖται διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, οἷον μεταλλείων, ὀρυχείων, λατομείων, ἐπὶ δὲ ἐργοστασίων, ἐργαστηρίων ἢ ἄλλων κτηρίων, περιεχόντων μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν μόνον ἡ ἀξία τοῦ κτηρίου καὶ τοῦ γηπέδου (ἄρθρον 20). 2) Κατὰ τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1920 περὶ κωδικοποιήσεως τῶν νόμων 1023 καὶ 2192 περὶ ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως ἀσφαλίσεως (ἄρθρον 7), ἐπὶ ἐνυποθήκων δανείων ἐπ' ὀνόματι ἀσφαλιστικῆς ἐπιχειρήσεως, τὰ δάνεια χορηγοῦνται ἐπὶ ἀστικῶν κτημάτων κειμένων ἐντὸς τῶν σχεδίων πόλεων ἑλληνικῶν, πληθυσμοῦ ἄνω τῶν 20 χιλιάδων κατοίκων, καὶ διὰ ποσὸν μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς δι' ἐκτιμήσεως ἀξίας των, ἀπαγορεύεται δὲ ἡ παροχὴ ἐνυποθήκων δανείων ἐπὶ οἰκοπέδων μεταλλείων, ὀρυχείων καὶ λατομείων, ἐπὶ δὲ οἰκοδομῶν πέραν τοῦ τετραπλασίου τῆς οἰκοδομῆς ἀνοικτὸς χῶρος, ὑποθηκευόμενος σὺν τῇ οἰκοδομῇ δὲν αὐξάνει τὸ ποσὸν τῆς ἐκτιμήσεως. 3) Τὰ ἄρθρα 48 καὶ ἑπόμενα περὶ ὑποθήκης πλοίων τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, αἱ διατάξεις τοῦ κεφ. ζ' «Περὶ ὑποθήκης» τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «Περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν», ὁ νόμος 4112 τοῦ 1929 περὶ συστάσεως ὑποθήκης ἐπὶ μηχανῶν ἢ ἄλλων ἐγκαταστάσεων, τὰ ἄρθρα 64 ἐπ τοῦ νόμου 5017 τοῦ 1931 περὶ πολιτικῆς ἀεροπορίας, ἀφορῶντα εἰς τὴν ὑποθήκην ἐπὶ ἀεροσκαφῶν. 4) Ἐν τοῖς φορολογικοῖς νόμοις ἀναγράφονται διατάξεις, διὰ τῶν ὁποίων τὸ δημόσιον, ἐκτὸς τοῦ ἐκ τοῦ νόμου δικαιώματος αὐτοῦ πρὸς ἀπόκτησιν ὑποθήκης ἐπὶ κτημάτων τῶν φορολογουμένων διὰ καθυστεροῦντας φόρους (ἄρθρ. 11 νόμου περὶ ὑποθηκῶν), ἔχει τὸ δικαίωμα ἐγγραφῆς ὑποθήκης πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀπαιτήσεώς του. Τοιοῦτοι νόμοι εἶναι τὸ ἄρθρον 31 τοῦ ΓΥΘ' τὸ ἄρθρον 5 τοῦ 3543, τὰ ἄρθρα 81, 84, 110 καὶ 112 τοῦ δασικοῦ κώδικος, τὸ ἄρθρον 31 τοῦ διατάγματος τῆς 18 Νοεμβρίου 1929 περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ φορολογίας ἐλαίου, καθ' ὃ τὸ δημόσιον ἔχει τὸ ἐκ τοῦ νόμου τούτου δικαίωμα πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης ἐφ' ὅλων τῶν ἀκινήτων τῶν ἐνοικιαστῶν καὶ ἐγγυητῶν αὐτῶν, καὶ ἄλλα π. χ. ἄρθρα 26 διατάγματος τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1929 περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ μεταλλείων. Οἱ ταμίαι εἶναι ὑπεύθυνοι ἔναντι τοῦ δημοσίου διὰ παράλειψιν ἐγγραφῆς ὑποθήκης ἐπὶ κτημάτων ὀφειλετῶν του, ὑποκείμενοι εἰς τὰς συνεπείας τοῦ ἄρθρου 482 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Εἰδικὰς διατάξεις περὶ ὑποθήκης ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλους νόμους τοῦ δημοσίου δικαίου, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἀκινήτων ἀνταλλαξίμων Μουσουλμάνων (ἄρθρ. 6 τῆς συνταγματικῆς ἀποφάσεως τῆς 2 Ἀπριλίου 1926), καθὼς καὶ ἔν τισι τῶν περὶ ἐθνικῶν δανείων νόμων, ὡς ἐν τῷ νόμῳ τοῦ 1925 περὶ δανείου ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν. Ἐν τῇ φορολογίᾳ οἱ τόκοι τῶν ἐνυποθήκων δανείων ἐκπίπτονται πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς φορολογητέας προσόδου οἰκοδομῶν (νόμος 1640 ἄρθρ. 10) καὶ γαιῶν (ἄρθρ 13), καθὼς ἐπίσης ἐκπίπτονται κατὰ τὸν νόμον 1641 περὶ φορολογίας κληρονομιῶν.

Γ. Ν. Κ.

—**ὑποθήκη *ναυτική*** *[Νομ.]* βλ. λ. ναυτικὴ ὑποθήκη.

ὑποθήκιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ ὄργανον λειχήνων τινῶν ὅπερ ὑποβαστάζει τὴν καρποφορίαν.

ὑποθηκολόγιον (τὸ) *[Ναυτ. Δίκ.]*. Ἐπίσημον βιβλίον τηρούμενον παρ' ἑκάστῳ ἐπιλιμεναρχείῳ καὶ ἐν τῇ ἕδρᾳ ἄλλων λιμενικῶν ἀρχῶν (ἐφ' ὅσον τοῦτο ἤθελεν ὁρίσει ἐκδιδόμενον διάταγμα), εἰς ὃ ἐγγράφεται ὁ ὑποθηκικὸς τίτλος τῆς ναυτικῆς ὑποθήκης. Ὑπάρχουν δύο κλάσεις ναυτικῶν ὑποθηκολογίων· τὰ ὑποθηκολόγια τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τὰ ὑποθηκολόγια τῶν ἱστιοφόρων. Ὁ τρόπος τῆς ἐγγραφῆς ρυθμίζεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς κειμένας διατάξεις περὶ ἐγγραφῆς ὑποθήκης ἐπὶ ἀκινήτων. Ἐν τῷ ὑποθηκολογίῳ τῷ τηρουμένῳ ἐν τῇ ἕδρᾳ λιμενικῆς τινος ἀρχῆς, ὅπερ εἶναι μονογραφημένον καὶ ὑπογεγραμμένον παρὰ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν, ἐγγράφονται αἱ ὑποθῆκαι τῶν πλοίων τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῷ νηολογίῳ τῆς περιφερείας. Ἕκαστον πλοῖον λαμβάνει ἐν τῷ ὑποθηκολογίῳ ἴδιον φύλλον περιλαμβάνον δύο συνεχεῖς σελίδας· ἑκάστη σελὶς διαιρεῖται εἰς πέντε στήλας· ἐν τῇ πρώτῃ ἀναγράφεται ὁ αὔξων ἀριθμὸς ἐμφαίνων τὰς ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐγγραφάς, ἐν τῇ δευτέρᾳ γίνεται ἡ ἐγγραφὴ τῆς ὑποθήκης, ἐν τῇ τρίτῃ μνημονεύεται τὸ διὰ τῆς ὑποθήκης ἐξασφαλιζόμενον ποσόν, ἐν τῇ τετάρτῃ οἱ περιορισμοὶ καὶ αἱ ἐξαλείψεις τῆς ὑποθήκης καὶ τέλος ἐν τῇ πέμπτῃ στήλῃ αἱ συντηρητικαὶ καὶ ἀναγκαστικαὶ κατασχέσεις καὶ ἡ ἄρσις αὐτῶν. Ἐν τῷ ὑποθηκολογίῳ σημειοῦται ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ χρονολογία τοῦ περὶ τῆς ὑποθήκης ἐγγράφου, καθὼς καὶ τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ ἡ ἕδρα τοῦ συντάξαντος αὐτὸ δημοσίου ὑπαλλήλου τὸ ὀνοματεπώνυμον, τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἡ κατοικία τῶν συμβαλλομένων, τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 228 καὶ 229 Ε. Ν. χαρακτη-

Digitized by Google

ικὰ τῆς ταυτότητος τοῦ πλοίου, ἡ ἔκτασις τῆς :οθήκης, τὸ ποσὸν τοῦ κεφαλαίου, ὁ συμπεφωμένος τόκος καὶ ὁ χρόνος τῆς πληρωμῆς αὐτῶν, ; καὶ ὁ διορισμὸς ἀντικλήτου. Ὁ τηρῶν τὸ ὑποηκολόγιον βαθμοφόρος τοῦ λιμενικοῦ σώματος ὰ κάθε παράβασιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὑπάται εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια, τελεῖ δὲ ὑπὸ τὴν :οπτείαν καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρῆς, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ὁποίας οὗτος ἑδρεύει. ἐὰν ὁ ὑποθηκοφύλαξ κρίνῃ ἀπορριπτέαν τὴν αἰουμένην ἐν τῷ ὑποθηκολογίῳ καταχώρησιν, ἕνεν ἐλλείψεων τῶν νομίμων στοιχείων τῆς καταχωρήσεως, συντάσσει περὶ τούτου ἔκθεσιν ἐν τῷ βλίῳ ἐκθέσεων καὶ καταθέτει τὰ προσαγόμενα γγραφα ἐν τῷ ἀρχείῳ αὐτοῦ, χορηγῶν ἀντίγραον τῆς ἐκθέσεως τῷ αἰτοῦντι καὶ πέμπων ἕτερον ντίγραφον τῷ εἰσαγγελεῖ τῶν πρωτοδικῶν· ἐπὶ ῇ ἀποφάνσει ὅτι ἡ ἀπόρριψις εἶναι ἀβάσιμος, ῇ παραγγελίᾳ τοῦ εἰσαγγελέως ἐγγράφει ὁ ὑποηκοφύλαξ τὴν ὑποθήκην. Σήμερον τηροῦνται ποθηκολόγια παρ' ἀξιωματικῶν τοῦ λιμενικοῦ σώματος κεκτημένων πτυχίον τῆς νομικῆς σχολῆς, εἰς οὺς κυριωτέρους λιμένας· προσέτι δὲ καὶ παρὰ τῇ ροξενικῇ ἀρχῇ Λονδίνου. Τὰ ὑποθηκολόγια τῶν ν τῷ Βοσπόρῳ καὶ τῇ Προποντίδι ῥυμουλκῶν λληνικῶν πλοίων καὶ τῶν ἐν τῷ Δουνάβει καὶ ἰρούθῳ ποταμοπλοίων καὶ ῥυμουλκῶν τηροῦσιν ι ἐν Κωνσταντινουπόλει, Βραΐλα καὶ Γαλαζίῳ λληνικαὶ προξενικαὶ ἀρχαί.

ὑποθηκοφυλακεῖον (τό). Ἡ δημοσία ἀρχή, ἡ ηροῦσα, κατὰ τὸν νόμον, τὰ βιβλία τῶν ὑποθηκῶν. Τὸ πρῶτον νομοθέτημα, διὰ τοῦ ὁποίου προαρεσκευάσθη ἡ ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγὴ τοῦ θεσμοῦ ούτου, ἦτο τὸ διάταγμα τῆς 23 Ἀπριλίου 1836 «Περὶ σημειώσεως τῶν ὑποθηκῶν», ὅπερ ὥρισεν ὅτι ἕκαστος εἰρηνοδίκης θέλει ἀνοίξει βιβλίον, εἰς τὸ ποῖον θέλει σημειώσει, κατ' αἴτησιν τοῦ πιστωτοῦ ἢ λλου τρίτου, παρουσιαζομένου εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τὰς ποθήκας τὰς παρ' αὐτοῦ ἤδη ἀποκτημένας ἢ ἀποκτηησομένας μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος νόμου» (ἄρθρ.). Τὸ διάταγμα τοῦτο ἦτο προσωρινῆς ἰσχύος καὶ ὰ συμφώνως πρὸ αὐτὸ τηρηθέντα βιβλία ὑπῆραν προσωρινά, ἔκλεισαν δὲ κατὰ τὴν 30 Σεπτεμρίου 1835, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ διαάγματος τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1836 «Περὶ κλείσεως ῶν μέχρι τοῦδε προσωρινῶν βιβλίων σημειώσεως ὑποθηῶν καὶ περὶ τῶν ὑποβληθησομένων εἰς ἐνέργειαν νόων». Ἀπὸ δὲ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1835 ἐτέθησαν εἰς νέργειαν τὰ διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Αὐγούστου 1836 περὶ ποθηκῶν νόμου ὁριζόμενα βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα πεχρεώθησαν, διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 21 Σετεμβρίου 1836, νὰ ἐνεργήσουν τὴν ἐγγραφὴν τῶν ποθηκῶν ὅσοι εἶχον σημειώσει τὰς ὑποθήκας αὐῶν εἰς τὰ προσωρινὰ βιβλία. Ἡ διοργάνωσις τῶν ποθηκοφυλακείων ἦτο ἀπαραίτητος πρὸς ἐξασφάισιν τῆς λειτουργίας τοῦ συστήματος τοῦ νόμου :ερὶ ὑποθηκῶν, βάσις τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐγγραφὴ ῆς ὑποθήκης εἰς ὡρισμένον δημόσιον βιβλίον, οῦ ὁποίου δύναται νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν ἕκαστος ἄρθρον 16 ἐπ.).

Ὁ νόμος περὶ ὑποθηκῶν (ἄρθρον 84) ὥρισεν τι «κατὰ τὴν περιφέρειαν ἑκάστου πρωτοδικείου συνιτῶνται τὰ ἀπαιτούμενα γραφεῖα ὑποθηκῶν, ὧν ἑκάτου ὁρίζεται ἑκάστοτε ἡ ἁρμοδιότης, ὅπου μόνον δύανται νὰ αἰτῶνται καὶ ἐνεργῶνται ἐγκύρως αἱ ἐγγραὶ ὑποθηκῶν καὶ αἱ προσημειώσεις ἐπὶ τῶν κτημάων, ὅσα κεῖνται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὑποθηκοφυλαείου». Ὥρισε δὲ προσέτι ὅτι ἡ ὑπηρεσία τοῦ ῥαφείου τῶν ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν, ἐκεῖ νθα δὲν ὑπάρχουσιν «εἰδικοὶ ὑποθηκοφύλακες», ἐκτεεῖται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ εἰρηνοδικείου δρεύοντος συμβολαιογράφου καὶ ὅτι, μὴ ὑπάρόντος συμβολαιογράφου ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ εἰρηνοικείου ἢ ἀπόντος ἢ κωλυομένου, τὴν ὑπηρεσίαν οῦ ὑποθηκοφυλακείου διεξάγει ὁ εἰρηνοδίκης. Τὸ ἄρθρον 84 ἐτροποποιήθη διὰ τῶν νόμων ͵ΓΥΚΒ΄ ῆς 16 Νοεμβρίου 1909, 274 τῆς 13 Μαρτίου 1914, 59 τῆς 8 Δεκεμβρίου 1914, 1163 τοῦ 1918 καὶ 5425 οῦ 1932, πάντων ἀφορώντων εἰς σύστασιν ὑποηκοφυλακείων. Ὁ δὲ νόμος ͵ΓΦΛΔ΄ τῆς 15 Δεεμβρίου 1909 ὥρισεν ὅτι «πρὸς σύστασιν εἰδικοῦ ποθηκοφυλακείου καὶ κατάργησίν τινος τῶν νῦν ὑπαρόντων καὶ τῶν συσταθησομένων τοιούτων, ἀπαιτεῖται νωμοδότησις τῆς ὁλομελείας τοῦ δικαστηρίου τῶν ρωτοδικῶν, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγεται ὸ ὑποθηκοφυλακεῖον, προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ παρ' αὐτῷ ἰσαγγελέως δι' ᾐτιολογημένης προτάσεως», τὸ δὲ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1923 «Περὶ μμίσθων ὑποθηκοφυλακείων» ὥρισεν ὅτι εἰς πόλεις ρωτευούσας νομῶν δύνανται νὰ συσταθῶσιν ἔμμισθα ὑποθηκοφυλακεῖα α΄ μὲν τάξεως τῶν πόλεων ἄνω τῶν 100 000 κατοίκων, β΄ δὲ τάξεως ῶν λοιπῶν, κατόπιν γνωμοδοτήσεως τῆς ὁλομελείας τοῦ οἰκείου δικαστηρίου πρωτοδικῶν, καὶ καθώρισε τὴν συγκρότησιν τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν, τὴν μισθοδοσίαν του κλπ., ἐξεδόθη δὲ καὶ τὸ περὶ ἐκτελέσεως αὐτοῦ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 13 Δεκεμβρίου 1923 κανονιστικὸν τῶν λεπτομερειῶν, καθὼς ἐπίσης τὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου 1926 περὶ ἐργασίμων ὡρῶν τοῦ ὑποθηκοφυλακείου Ἀθηνῶν. Εἰδικώτερον προέβλεψε περὶ μὲν τοῦ ἐμμίσθου ὑποθηκοφυλακείου Ἀθηνῶν ὁ νόμος 5425, διαλαβὼν καὶ διατάξεις (ἄρθρ. 10—12) ἀφορώσας πάντα τὰ ἔμμισθα ὑποθηκοφυλακεῖα, ὁ δέ νόμος 4030 τῆς 2 Μαρτίου 1929 περὶ συγχωνεύσεως τῶν γραφείων ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν Πειραιῶς.

Ἐν τοῖς ἐμμίσθοις ὑποθηκοφυλακείοις πάντα τὰ νόμιμα δικαιώματα τῶν φυλάκων ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν, τὰ καθοριζόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ χαρτοσήμου καὶ τῶν ἄρθρων 1—4 τοῦ νόμου 2832 τοῦ 1922 περὶ δικαιωμάτων τῶν ὑποθηκοφυλάκων κτλ., περιέρχονται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, εἰσπραττόμενα διὰ δικαστικοῦ ἐνσήμου (ἄρθρ. 13 τοῦ Ν.Δ. τῆς 15 Ὀκτ. 1923), τὸ δὲ διάταγμα τῆς 14 Ἀπριλίου 1923 καθώρισε τὰς κλάσεις τοῦ δικαστικοῦ ἐνσήμου τῶν ἐμμίσθων ὑποθηκοφυλακείων. Ἀλλ' ἐπῆλθον τὸ διάταγμα τῆς 26 Αὐγούστου 1930 περὶ καταργήσεως τοῦ τύπου τῶν δικαστικῶν ἐνσήμων τῶν ἐμμίσθων ὑποθηκοφυλακείων καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ τύπου τοῦ κινητοῦ ἐπισήματος καὶ ὁ κῶδιξ τῶν νόμων περὶ τελῶν χαρτοσήμου τῆς 28 Ἰουλίου 1931 (ἄρθρ. 26), τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψαν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ δικαστικοῦ ἐνσήμου διὰ τοῦ κινητοῦ ἐπισήματος, δι' οὗ εἰσπράττονται τὰ τέλη χαρτοσήμου.

Εἰδικώτερον, ὡς πρὸς μὲν τὰς Ἰονίους νήσους προέβλεψαν οἱ νόμοι ΡΙΓ΄ τοῦ 1865, ΡΝΒ΄ τοῦ 1866, ΡΞΗ΄ τοῦ 1867, ΤΛΓ΄ τοῦ 1869 καὶ τὰ βασιλικὰ διατάγματα τῆς 20 Ἰανουαρίου 1872 καὶ τῆς 3 Φεβρουαρίου 1866, διὰ τῶν ὁποίων εἰσήχθη ἐν Ἑπτανήσῳ ἡ περὶ ὑποθηκῶν νομοθεσία, ὡς πρὸς δέ τὴν Ἠπειροθεσσαλίαν ὁ νόμος ϠΝΒ΄ τοῦ 1882, ὡς πρὸς τὰς μακεδονικὰς καὶ ἠπειρωτικὰς χώρας καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου τὰ ἄρθρα 9—10 τοῦ νόμου 147 τοῦ 1914.

Διὰ τὴν Κρήτην καὶ Σάμον προέβλεψε τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 202 τοῦ 1914, κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ὁποίου ἡ ὑπηρεσία τῶν γραφείων ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Σάμῳ θέλει ἐξακολουθήσει διεξαγομένη κατὰ τὰς διατάξεις τῶν σχετικῶν ἐγχωρίων νόμων, ἐξεδόθη δὲ τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 30 Ἰουνίου 1914 περὶ περιφερειῶν τῶν γραφείων ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἐν Σάμῳ. Τοὺς περὶ ὑποθηκῶν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας νόμους εὑρίσκει τις ἐν σελίδι 111 καὶ ἐπ. τοῦ Δ΄ τόμου «Θέμιδος» «Κῶδιξ ἑκατονταετηρίδος». Πίνακα τῶν εἰδικῶν ὑποθηκοφυλακείων βλ. ἐν σελίδι 62 ἐπ. τοῦ αὐτοῦ κώδικος. Ὅπου δὲν ἔχουσι συσταθῆ εἰδικὰ τοιαῦτα, ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑποθηκοφυλακείου ἀνατίθεται εἰς τὸν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ὑποθηκοφυλακείου ἑδρεύοντα συμβολαιογράφον καί, τοιούτου μὴ ὑπάρχοντος, εἰς τὸν εἰρηνοδίκην.

Τὰ βιβλία ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν τηροῦνται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀπὸ 21 Σεπτεμβρίου 1836 διατάγματος περὶ ἐκτελέσεως τοῦ περὶ ὑποθηκῶν νόμου καὶ τοῦ ἀπὸ 10 Μαΐου 1842 διατάγματος περὶ τακτοποιήσεως τῶν ὑποθηκικῶν βιβλίων τῶν μεταρρυθμισθέντων δήμων, κατὰ περιφερείας εἰρηνοδικείων (ἄρθρ. 10 νόμου 147 τοῦ 1914).

Εἰδικοὶ νόμοι (ΛΕ΄ τοῦ 1864, ΟΘ΄ τοῦ 1864 ΒΧΑ΄ τοῦ 1899, ΒΧΟΔ΄ τοῦ 1900, ΒΨΝΣΤ΄ τοῦ 1900, Β ϠΞΘ΄ τοῦ 1903) προέβλεψαν περὶ ἐγγραφῆς ἐκ νέου τῶν ὑποθηκῶν τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς βιβλία ὑποθηκοφυλακείων καταστραφέντα ἢ ἀπολεσθέντα κατὰ διαφόρους ἐποχάς.

Ἀνανέωσις τῶν βιβλίων ὑποθηκῶν ἀπεφασίσθη διὰ τοῦ νόμου 2431 τῆς 29 Ἰουνίου 1920 «Περὶ ἀνανεώσεως τῶν βιβλίων ὑποθηκῶν καὶ ἄλλων τινῶν συναφῶν διατάξεων» καὶ τοῦ εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἐκδοθέντος βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1920. Ὁ νόμος 2431 ἀφεώρα εἰς ἀνανέωσιν τῶν μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1909 ἐγγραφεισῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν ὑποθηκῶν τῶν δήμων Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς ὑποθηκῶν καὶ προσημειώσεων, δυνάμει δὲ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 9 αὐτοῦ αἱ διατάξεις του ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς ἄλλα ὑποθηκοφυλακεῖα (βλ. καὶ λ. *ὑποθήκη* καὶ *ὑποθηκοφύλαξ*). Γ. Ν. Κ.

ὑποθηκοφύλαξ, *—ακος*. Δημόσιος ὑπάλληλος ἔχων καθῆκον τὴν τήρησιν τῶν βιβλίων τῶν ὑποθηκῶν, ὁ αὐτὸς δὲ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ φύλαξ μεταγραφῶν. Οἱ ὑποθηκοφύλακες διορίζονται ἔμμισθοι εἰς τὰ εἰδικὰ ὑποθηκοφυλακεῖα, ταῦτα δὲ εἶναι ἐν ὅλῳ 18, οἱ δὲ λοιποὶ ὑποθηκοφύλακες εἶναι ἄμμισθοι, δικαιούμενοι νομίμου ἀμοιβῆς παρὰ τῶν αἰτούντων ἐγγραφὴν εἰς τὰ βιβλία. Ὁ κῶδιξ περὶ τελῶν χαρτοσήμου (ἄρθρον 26) καθορίζει τὰ τέλη τὰ ἐπιβαλλόμενα ἐπὶ ἐγγράφων ἐν τοῖς ὑποθηκοφυλακείοις, τὰ δὲ δικαιώματα τῶν ὑποθηκοφυλάκων ἔχουσι κανονισθῆ διὰ τοῦ νόμου 2832 τοῦ 1922, τροποποιηθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου 3107 τοῦ 1924 καὶ 3997 τοῦ 1929. Διὰ τὰ πιστοποιητικὰ τοῦ ἐμμίσθου ὑποθηκοφυλακείου Ἀθηνῶν ἰσχύει τὸ ἄρθρον 7 τοῦ νόμου 5425 (βλ. λ. *ὑποθήκη*). Γ. Ν. Κ.

ὑπόθημα (τό)· ἄλλως *ὑπόθεμα* (βλ. λ.).

ὑπόθλιψις, *—εως* (ἡ)· μηχαν., πίεσις ἀερίου ἢ ἀτμοῦ μικροτέρα τῆς κανονικῆς ἢ μέσης τοιαύτης· ἢ μικροτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως (βλ. καὶ *ὑποπίεσις*).

ὑποθρεψία (ἡ) (hypothrépsie). Κατάστασις ἐξασθενήσεως ὀφειλομένη εἰς τὴν ἔλλειψιν θρέψεως κατὰ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν. Ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς λιπώδους στιβάδος τοῦ σώματος καὶ δύναται νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὴν ἀθρεψίαν (Marfan). Ἐν γένει διὰ τοῦ ὅρου *ὑποθρεψία* ἐννοοῦμεν τὴν ἠλαττωμένην καὶ ἀνεπαρκῆ θρέψιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει ἢ ὡρισμένου ὀργάνου. Μ. Ν. Κ.

ὑποθυμίασις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ θυμιάματος, διὰ καπνίσματος ἐπήρεια, *ὑποκαπνισμὸς* (βλ. λ.).

ὑποθυμὶς (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Στέφανος, ὃν συνήθως κατὰ τὰ συμπόσια ἔφερον περὶ τὸν τράχηλον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, Ἐτροῦσκοι καὶ Ρωμαῖοι. Ἐπιστεύετο ὅτι ἐδρόσιζον τὴν κεφαλὴν καὶ καθίστων ἡδυτέραν τὴν οἰνοποσίαν. Π. Ν. Π.

Συμποσιαστὴς φέρων ὑποθυμίδα

[Ἐτρουσκικὴ σαρκοφάγος τοῦ Λούβρου]

ὑποθυρεοειδία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ ἀνεπάρκεια τῆς θυρεοειδοῦς ἐκκρίσεως ἢ τὸ σύνολον τῶν φαινομένων, ἅτινα προκαλοῦνται ἐκ τῆς ἠλαττωμένης ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Χαρακτηρίζεται δ' αὕτη ὑπὸ τῶν ἀτύπων μορφῶν τοῦ μυξοιδήματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐλαφροτέρα ἀποτελεῖ τὴν συνδρομὴν τῆς χρονίας καλοήθους ὑποθερεοειδίας τοῦ Hertoghe, τῆς ὁποίας τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι ἡ τάσις πρὸς ἀδενοπαθείας, πρὸς καθυστεροῦσαν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, πρὸς πολυσαρκίαν ἢ πιμέλωσιν, πρὸς βραδύτητα ἢ νωθρότητα τῆς περιφερικῆς κυκλοφορίας, ἰδίᾳ τῶν ἄκρων, πρὸς ἀτονίαν καὶ ἀδράνειαν ἐν γένει τοῦ ἀτόμου, κλπ. Μ. Ν. Κ.

ὑποϊωδιῶδες *ὀξὺ* [*Χημ.*]. Ἀσθενέστατον ὀξὺ τοῦ ἰωδίου τοῦ τύπου HJO, λαμβανόμενον ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ διαλύματος τοῦ ἅλατος αὐτοῦ μετὰ καλίου ἢ νατρίου κατὰ τὴν διάλυσιν μεταλλικοῦ ἰωδίου εἰς νατρόρρυμμα ἢ καλίρρυμμα. Κέκτηται ἰσχυρὰς ὀξειδωτικὰς καὶ ἀποχρωστικὰς ἰδιότητας, ὡς τὸ ὑποχλωριῶδες καὶ ὑποβρωμιῶδες ὀξύ. Εἶναι λίαν ἀσταθές, μετατρεπόμενον ταχύτατα εἰς ἰωδικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ὑποϊωνικὸς (ὁ) [*Ἀρχ. Μουσ.*]. Τρόπος, δημιουργηθεὶς παρὰ τοῦ Γλαρεανοῦ περὶ τὰ τέλη τῆς μεσαιωνικῆς μουσικῆς, μεγάλης δὲ σημασίας, διότι ὁ κύριος αὐτοῦ ἰωνικὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν σύγχρονον μείζονα τρόπον τοῦ ντο:

ὑποϊωνικὸς

Σολ Λα Σι **ντο** ρε μι φα **σολ** λα σι ντο¹

ἰωνικὸς Γ. Σ.

ὑποκαθαίρω· προκαλῶ κάθαρσιν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος.

ὑποκάθετος (ἡ). Ἔστω γ μία ἐπίπεδος καμπύλη καὶ Μ ἓν σημεῖον αὐτῆς. Φέρω τὴν ἐφαπτομένην εἰς τὸ Μ τῆς καμπύλης, τὴν κάθετον εἰς τὸ Μ, ΜΜ΄, τῆς ἐφαπτομένης αὐτῆς καὶ τὴν τεταγμένην τοῦ Μ, ΜΠ. Ἡ κάθετος ΜΜ΄ τέμνει τὸν ἄξονα τῶν x εἰς ἓν σημεῖον Κ. Τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα ΠΚ λέγεται ἡ ὑποκάθετος τῆς καμπύλης εἰς τὸ Μ. Ἐὰν $y=y(x)$ εἶναι ἡ ἐξίσωσις τῆς καμπύλης, ἔχομεν $\Pi K = y\frac{dy}{dx}$. Π. Θ. Κ.

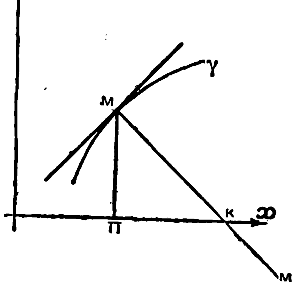

—**ὑποκάθετος** *πολική*. Ἔστω γ μία ἐπίπεδος καμπύλη καὶ Μ ἓν σημεῖον αὐτῆς. Φέρω τὴν πολικὴν ἀκτῖνα εἰς τὸ Μ, ΟΜ. Φέρω τὴν κάθετον ἐπὶ τὴν ΟΜ διὰ τοῦ Ο, ΙΟΤ, τὴν ἐφαπτομένην εἰς τὸ Μ, ΜΠ, καὶ τέλος τὴν κάθετον ἐπὶ τὴν ΜΠ

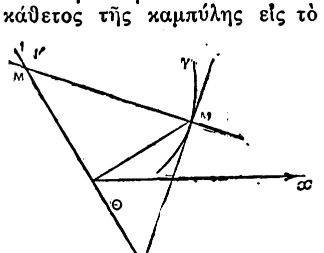

Digitized by Google

διὰ τοῦ Μ, ΜΜ΄΄ ἢ ΜΜ΄ τέμνει τὴν ΤΟΙ εἰς ἓν σημεῖον Ι΄. Τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα ΟΙ΄ λέγεται πολικὴ ὑποκάθετος τῆς καμπύλης **εἰς τὸ σημεῖον** Μ. Εἶναι δὲ $OI = \frac{d\rho}{d\theta}$. Π. Θ. Κ.

ὑποκαθίστημι, καὶ *ὑποκαθιστῶ (—άω), ἀόρ. ὑποκατέστησα—ὑποκατεστάθην·* καθιστῶ, ἐγκαθιστῶ τινα ἀντὶ ἄλλου, ἀντικαθιστῶ (οἱονεὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἢ λαθραίως): «ὑποκατέστησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας του».

ὑποκαίω, *ἀόρ. ὑπέκαυσα— ὑπεκαύθην·* καίω ὑποκάτω, ὑποθερμαίνω· ‖ μεταφ. ὑποδαυλίζω, ὑποθάλπω.

ὑποκαλύκιον (τὸ) *[Βοτ.].* Καλεῖται οὕτω ὁ δεύτερος κάλυξ, ὁ ὑπὸ τὸν κύριον κάλυκα εὑρισκόμενος καὶ ὅστις ἀπαντᾷ εἴς τινα φυτά, ὅπως εἰς τὴν *ποτενίγγην,* τὴν *φραγγαρίαν* κλπ. Τὸ ὑποκαλύκιον ἀποτελεῖται ἐκ φυλλαρίων, ἅτινα ἐκβλαστάνουν παρὰ τὸν κύριον κάλυκα. Δ. Ν. Π.

ὑποκαμαρωτὸν *βοθρίον ['Ανατομ.].* Σχισμοειδὲς βοθρίον μεταξὺ τοῦ στομίου τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου καὶ τοῦ παρ' αὐτὸ ἔξω στομίου τοῦ ὑδραγωγοῦ τῆς αἰθούσης, εἰς ὃ προσφύεται προσεκβολὴ τῆς σκληρᾶς μήνιγγος· τὸ βοθρίον τοῦτο εἶναι μεῖζον ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ καὶ εἰσδέχεται τὸ κροκυδοειδὲς λόβιον τῆς παρεγκεφαλίδος. Ι. Π.

ὑποκαπνίζω· καπνίζω ὑποκάτω, ἐπηρεάζω διὰ καπνίσματος, διὰ θυμιάματος, κάμνω ὑποκαπνισμούς.

ὑποκαπνισμὸς (ὁ). Ἡ ἐν κεκλεισμένῳ χώρῳ καὶ διὰ φαρμακευτικῶν οὐσιῶν, παραγωγὴ καπνῶν ἢ ἀτμῶν, τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἡ χρησιμοποίησις πρὸς θεραπευτικοὺς σκοπούς. Οἱ ὑποκαπνισμοὶ ἐνεργοῦνται συνήθως δι' ὑδραργύρου, θείου, ἀρωματικῶν φυτῶν, οὐσιῶν ἀντισηπτικῶν, ῥητινωδῶν οὐσιῶν κλπ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κοινῶς ἐνεργουμένη ἀπολύμανσις τῶν θαλάμων τῶν ἀρρώστων καὶ μεμολυσμένων ἐν γένει χώρων εἶναι ἐνέργεια ὑποκαπνισμῶν διὰ θείου ἢ φορμόλης. Μ. Ν. Κ.

ὑποκάρδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ ὑπὸ τὴν καρδίαν εὑρισκόμενος, σφόδρα ἐπιθυμητός, ἐγκάρδιος: «ὑποκάρδιος πόθος».

ὑποκατάστασις, —εως (ἡ)· **κατάστασις, ἐγκατάστασίς τινος ἀντ' ἄλλου.**

— *[Νομ.] Κοινὴ* ὑποκατάστασις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ὀρφανικὴν* καὶ *οἱονεὶ ὀρφανικήν,* εἶναι ἡ ἐγκατάστασις κληρονόμου ὑπεισερχομένου εἰς τὴν θέσιν ἄλλου ἐν ᾗ περιπτώσει οὗτος δὲν γίνῃ κληρονόμος. Διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως δημιουργοῦνται οὕτω βαθμοὶ κληρονόμων, ἤτοι πρώτου, δευτέρου καὶ ἐφεξῆς, καθόσον καὶ ὑποκατάστασις τῷ ὑποκαταστάτῳ εἶναι δυνατή. Ἡ κοινὴ ὑποκατάστασις εἶναι ἐγκατάστασις ὑπὸ τὴν αἵρεσιν ὅτι ὁ κατὰ πρῶτον λόγον ἐγκαστὰς δὲν θέλει νὰ γίνῃ κληρονόμος ἢ δὲν δύναται. Ἐὰν ἡ ὑποκατάστασις δὲν ἔχῃ σαφῶς περιορισθῇ εἰς μίαν τῶν ἄνω περιπτώσεων, τότε, ἐν ἀμφιβολίᾳ, θεωρεῖται ὅτι περιλαμβάνει ἀμφοτέρας. Αὕτη ὡς ἔνστασις κληρονόμου ὑπὸ αἵρεσιν δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰμὴ μόνον διὰ διαθήκης, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ κωδικέλλου, ὡς προϋποθέτουσα δὲ ἐγκατάστασιν προηγουμένου κληρονόμου εἶναι ἄκυρος ἂν δὲν ὑφίσταται τοιαύτη ἢ ἀναφέρεται εἰς πρόσωπον μὴ γεγραμμένον. Ἐπὶ πλέον, ἐπὶ κοινῆς ὑποκαταστάσεως ἰσχύουσι τὰ ἑξῆς. 1) Ὁ ὑποκατάστατος δέον νὰ εἶναι πρόσωπον διάφορον τοῦ πρώτου ἐγκατασταθέντος. 2) Κατὰ τοσοῦτον χωρεῖ ὑποκατάστασις, ἐφ' ὅσον περιλαμβάνει τὴν μερίδα τοῦ προεγκαταστάτου ἢ ἔλαττον ταύτης, διότι ἂν ὑπερβαίνῃ, τότε κατὰ τὸ περιπλέον ὑπάρχει ἀληθὴς ἐγκατάστασις. 3) Τῆς ὑποκαταστάσεως προηγεῖται ἡ παραπομπὴ τῆς κληρονομίας εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ προεγκαταστάτου ἐφ' ὅσον συντρέχει τοιαύτη περίπτωσις, καθόσον αὕτη θεωρεῖται ὡς ἐξακολούθησις τῆς ἀρχικῆς ἐπαγωγῆς· καὶ 4) Αἵρεσις καὶ τρόπος ἅτινα βαρύνουν τὸν προεγκατάστατον δὲν θεωροῦνται ὡς βαρύνοντα καὶ τὸν ὑποκατάστατον, ἐκτὸς ἂν ἐναντία τοῦ διαθέτου συνάγεται βούλησις. Τοὐναντίον ἡ κληροδοσία θεωρεῖται ἐπιβεβλημένη καὶ εἰς τὸν ὑποκατάστατον, ἂν μὴ ἄλλως ὑπὸ τοῦ κληρονομουμένου διετάχθη. Τῆς ὑποκαταστάσεως τελούσης κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ὑπὸ αἵρεσιν, ἕπεται ὅτι ἡττημένης ταύτης οὐδεμία ἐπαγωγὴ χωρεῖ εἰς τὸν ὑποκατάστατον, ὅστις οὔτε τὴν προσωρινὴν διακατοχὴν τῆς κληρονομίας δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ. Ἐὰν ματαιωθῇ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐγκαταστάτου ἢ τοῦ κατὰ παραπομπὴν κληρονόμου μὴ ἀποδοχῆς τῆς κληρονομίας, τότε ματαιοῦται καὶ ἡ ὑποκατάστασις. Ἡ αἵρεσις πληροῦται ὅταν βεβαιωθῇ ὅτι ὁ ἐγκατάστατος δὲν ἐγένετο κληρονόμος, τότε καὶ ἡ κληρονομία ἐπάγεται εἰς τὸν ὑποκατάστατον, ὅστις δέον νὰ εἶναι ἐν ζωῇ.

Εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ ἕτερος ὑποκατάστατος τοῦ ὑποκαταστάτου· καὶ τούτου ἄλλος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ὁ ὑποκατάστατος τοῦ ὑποκαταστάτου θεωρεῖται ὑποκατάστατος τοῦ ἐγκαταστάτου. Ἐπιτρέπεται ὡσαύτως ἀντὶ ἑνὸς πλείονες νὰ ὁρισθῶσιν ὑποκατάστατοι τοῦ ἐγκαταστάτου. Ἐὰν ὁ διαθέτης δὲν ἐκανόνισε τὴν μερίδα των, τότε, ἐὰν μὲν οὗτοι εἶναι καὶ συγκληρονόμοι τοῦ ἐγκαταστάτου, ἡ μερὶς τῶν ὡς ὑποκαταστάτων κανονίζεται ἀναλόγως τῆς μερίδος των ὡς κληρονόμων, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει τὴν σχολάσασαν μερίδα τοῦ ἐγκαταστάτου λαμβάνουσι κατ' ἴσα μέρη.

Ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ διαθέτου κυρίως κανονίζεται ἐπὶ πλειόνων ἐγκαταστάσεων ἐὰν θὰ χωρήσῃ προσαύξησις ἢ θὰ προτιμηθῇ ὁ ὑποκατάστατος. Μὴ ἐκφρασθείσης τοιαύτης, τότε ἐξετάζεται ἐὰν ὁ ὑποκατάστατος ἐτάχθη τοιοῦτος δι' ὅλους ὁμοῦ τοὺς ἐγκαταστάτους ἢ δι' ἕνα χωριστά. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει προηγεῖται ἡ προσαύξησις, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἡ ὑποκατάστασις. Ἀμοιβαία ὑποκατάστασις ὑπάρχει ὅταν εἰς ἕκαστον τῶν ἐγκαταστάτων ὑποκαθίστανται οἱ λοιποί. Ἐκτὸς τῆς κοινῆς ὑποκαταστάσεως ὑπάρχουσιν ἡ *ὀρφανική,* ὅταν ὑπὸ τοῦ ἐξουσιαστοῦ διορίζεται κληρονόμος τοῦ ὑπεξουσίου ἀνήβου διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ θανάτου του ἐν τῇ ἀνηβότητι μετὰ τὸν ἐξουσιαστήν, καὶ ἡ *οἱονεὶ ὀρφανικὴ* ὑποκατάστασις, ὅταν ὑπὸ τοῦ ἀνιόντος διορίζεται κληρονόμος τοῦ παράφρονος κατιόντος, εἰς ἣν περίπτωσιν ἀποθάνῃ ἐν παραφροσύνῃ μετὰ τοῦτον (ἀνιόντα). Ἐπ' αὐτῶν ἴδιοι ἐφαρμόζονται κανόνες, πλὴν ἡ ἐν τῷ σημερινῷ δικαίῳ ἰσχὺς των ἀμφισβητεῖται. Α. ΚΩΝ.

—*[Φορολογ.—Νομ.] Ὑποκατάστασις* ὑπάρχει ὁσάκις φορολογικὴν ὑποχρέωσιν τοῦ φορολογουμένου διαδέχεται ἕτερον πρόσωπον. Τοιαύτη ὑποκατάστασις χωρεῖ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς § 4 τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ νόμου 1640 περὶ φορολογίας τῶν καθαρῶν προσόδων, καθ' ἣν «ἐν περιπτώσει ἀντικαταστάσεως τοῦ καρπουμένου τὸ εἰσόδημα ἐκ τοῦ ἀκινήτου, ἕνεκα μεταβιβάσεως ἢ ἄλλως, ὁ διάδοχος εἰσοδηματίας ὑποκαθίσταται ἀπὸ τῆς 1 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἐγένετο ἡ ἀντικατάστασις, εἰς τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τοῦ νόμου τούτου δικαιώματα καὶ εὐθύνας τοῦ πρώτου». Ἡ διάταξις αὕτη ἡρμηνεύθη διὰ τῆς § 13 τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου 1932 νομοθετικοῦ διατάγματος (νόμου 5420), συμφώνως πρὸς ΑΠ. 321 τοῦ 1931 («Θέμις» ΜΓ΄, σελ. 1).

Ὑποκατάστασις ἐπὶ πληρωμῆς εἰς τὸ δημόσιον ὑπάρχει, ὁσάκις ὑπεισέρχεταί τις εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου πρὸς εἴσπραξιν τῶν παρ' αὐτοῦ καταβληθέντων. Οὕτως οἱ ἐνοικιασταὶ δημοσίων ἐν γένει προσόδων ἢ κτημάτων ἔχουσι τὰ αὐτὰ μὲ τὸ δημόσιον δικαιώματα πρὸς εἴσπραξιν, δι' ἐφαρμογῆς πάντων τῶν κατὰ τὸν νόμον περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων (ἄρθρον 92) καταναγκαστικῶν μέσων κατὰ τῶν ὀφειλετῶν τῶν προσόδων. Ἡ ὑποκατάστασις αὕτη εἶναι διαφόρου ἐννοίας τοῦ δικαιώματος: α) ἀναγωγῆς κατὰ τῶν συνυποχρέων, ὅπερ καθιεροῦν νόμοι τινές, ὡς ὁ κῶδιξ περὶ μεταλλείων τοῦ 1929, ἄρθρ. 36 § 5 καὶ 37 § 1 καὶ ὁ νόμος 4845 ἄρθρ. 3 § Β, διότι τὸ δικαίωμα ἀναγωγῆς ἀσκεῖται ἐκ τοῦ νόμου διὰ τῆς διαδικασίας τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, καὶ δὲν ἀποτελεῖ ὑποκατάστασιν εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου· καὶ 6) ἀναλήψεως τῶν καταβληθέντων ἀπὸ τοὺς καταδικασθέντας, παρὰ τῶν πολιτικῶς συνυπευθύνων, κατὰ τὰ ἄρθρα 116—117 τοῦ τελωνειακοῦ κώδικος. Γ. Ν. Κ.

ὑποκατάστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑποκατεστημένος, ὁ ἀντ' ἄλλου ἐγκατεστημένος.

ὑποκατάστημα (τό)· δεύτερον κατάστημα ἐξαρτώμενον ἐξ ἄλλου, ὡς προϊσταμένου: «ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης».

—*[Ἐγκυκλ.]* Βοηθητικὸν κατάστημα, ἔχον προορισμὸν τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐργασιῶν μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἐκτὸς τῆς ἀκτῖνος δράσεως τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος καὶ τὴν ἄμεσον μὲ τοὺς πελάτας τῶν ἐπαρχιῶν ἐπαφήν. Ἡ δι' ἀντιπροσώπων ἢ δι' ἀλληλογραφίας πώλησις δύναται βέβαια ν' ἐπαυξήσῃ τὸν κύκλον ἐργασιῶν, ἡ φήμη ὅμως μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἡ καλὴ της ὀργάνωσις καὶ ἐν γένει ἡ παραγωγὴ τῆς μόνον διὰ τῶν ὑποκαταστημάτων μεταφέρεται ἀποτελεσματικῶς ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος, διὸ καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ ἵδρυσις ὑποκαταστημάτων ἔχει λάβει τεράστιαν ἔκτασιν εἰς ὅλας τὰς προηγμένας χώρας. Ἀπὸ λογιστικῆς ἀπόψεως τὰ ὑποκαταστήματα κατατάσσονται: 1) εἰς τὰ ἔχοντα λογιστικὴν αὐτοτέλειαν: τηροῦσι τοὺς λογαριασμοὺς καὶ τὰ βιβλία των ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἀνεξαρτήτου ἐπιχειρήσεως, ἀντικαθιστῶντα ἁπλῶς τὸν λογαριασμὸν «κεφάλαιον» διὰ τοῦ λογαριασμοῦ «κεντρικὸν κατάστημα», ὅπερ πιστοῦται μὲ τὸ ποσὸν τῶν πρὸς τὸ ὑποκατάστημα ἀποστολῶν εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος. Ἡ μερὶς τῶν «κερδῶν καὶ ζημιῶν» ἐξισοῦται εἰς τὸ τέλος τῆς ἑξαμηνίας ἢ τοῦ ἔτους διὰ τῆς μεταφορᾶς εἰς τὸ κεντρικὸν κατάστημα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς χρήσεως. Καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως οἱ τίτλοι τῶν λογαριασμῶν τῶν ὑποκαταστημάτων εἶναι ὁμοιογενεῖς πρὸς τοὺς τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος, ὥστε νὰ διευκολύνεται ἡ σύνταξις τοῦ γενικοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως. 2) Εἰς ὑποκαταστήματα, ὧν οἱ λογαριασμοὶ [...] ροῦνται εἰς τὸ κεντρικὸν κατάστημα. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ κεντρικὸν κατάστημα θεωρεῖ τὸ ὑποκατάστημα ὡς ἁπλοῦν τμῆμα, διὰ τῆς χρεπιστώσεως τοῦ ὁποίου ἐγγράφονται αἱ πράξεις τοῦ ὑποκαστήματος, ἀναγγελλόμεναι συνοπτικῶς καὶ κατὰ περιόδους διὰ καταστάσεων ὑποβαλλομένων κατ' ἴδιον δι' ἑκάστην ἐπιχείρησιν τρόπον. Ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως τὸ ὑποκατάστημα ἔχει τὴν ἰδιότητα προεστῶτος καὶ κατὰ συνέπειαν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ καθηκόντων ἐκπροσωπεῖ ἐγκύρως τὴν ἐπιχείρησιν, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ἐνεργεῖ πᾶσαν σχετικὴν δικαστικὴν πρᾶξιν. Προκειμένου περὶ ὁμορρύθμων καὶ ἑτερορρύθμων ἑταιρειῶν, ὁ νόμος ἐπιτάσσει ὅπως ἡ παράδοσις καὶ ἡ τοιχοκόλλησις τῆς περιλήψεως τῶν καταστατικῶν ἐγγράφων γίνεται ἐντὸς δεκαπενθημέρου προθεσμίας καὶ εἰς τὸ πρωτοδικεῖον, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ἱδρύονται ὑποκαταστήματα. Ἕκαστον ὑποκατάστημα ὑποχρεοῦται ἵνα ἐντὸς 2 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν του ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς τὸ ἐπιμελητήριον τῆς περιφερείας του. Ι. Λ. Β.

—*[Φορολ.] Ὑποκατάστημα* νοεῖται τὸ ἐξαρτώμενον ἐκ κυρίου ἐν Ἑλλάδι καταστήματος καὶ ἐντὸς αὐτῆς λειτουργοῦν διὰ τὴν αὐτὴν ἐπιχείρησιν, ὡς ὑποκατάστημα ἢ γραφεῖον ἢ πρακτορεῖον αὐτῆς ὡς καὶ τὸ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐξ Ἑλλάδος διευθυνόμενον τοιοῦτον. Ἐν τῇ φορολογίᾳ τοῦ ἐπιτηδεύματος ἡ ἐπιδιδομένη δήλωσις δέον νὰ περιλαμβάνῃ τὰ ἐν τῇ χώρᾳ ὑποκαταστήματα τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐξ Ἑλλάδος διευθυνόμενα, διὰ τὴν καταβολὴν τοῦ φόρου τῆς κατωτάτης κλάσεως, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 5 τοῦ νόμου 5117 (ἄρθρ. 4 τοῦ Διατ. τῆς 19 Ἀπριλίου 1933). Τὰ ὑποκαταστήματα τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν δὲν ὑποβάλλονται εἰς ἴδιον φόρον διὰ τὸ ἐπιτήδευμα τῆς ἑταιρείας, ἐπὶ δὲ τῶν ἀλλοδαπῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ὑποβάλλονται μόνον τὰ κεντρικὰ καταστήματα ἢ πρακτορεῖα (ἄρθρ. 3 τοῦ [...] τοῦ νόμου). Ἐν τῇ φορολογίᾳ καθαρῶν προσόδων εἰδικαὶ διατάξεις εὕρηνται ἐν ἄρθρῳ 20 § 1 τοῦ νόμου 1640 περὶ ὑποκαταστημάτων ἢ πρακτορείων ἀλλοδαπῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων. Γ. Ν. Κ.

ὑποκάτω· ἐπίρρ. κάτωθεν, κοιν. ἀποκάτω: «ὑποκάτω τῆς γεφύρας, — τῆς τραπέζης».

ὑποκάτωθεν· ἐπίρρ. κάτωθεν.

ὑπόκαυστον (λατιν. hypocaustum) *[Ἀρχ.].* Ὑπόγειον διαμέρισμα τῶν ῥωμαϊκῶν οἴκων, καταλλήλως θερμαινόμενον καὶ μεταδίδον τὴν θερμότητά του εἰς ἄνωθεν αὐτοῦ κείμενον λουτρῶνα, αἴθουσαν (φαγητοῦ, ὑποδοχῆς, ὕπνου) ἢ καὶ εἰς ὅλον τὸ οἴκημα διὰ σχετικῶν ἀγωγῶν. Ἐν τῇ τυπικῇ μορφῇ τὸ ὑπόκαυστον ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἑξῆς μερῶν: α) τῆς *ὑποκαύστρας* (praefurnium, propigneum), τετραπλεύρου ἢ στρογγύλης θόλου τῆς καμίνου ἐκ πορώδους λάβας, σφυρηλάτου σιδήρου ἢ ἄλλων ὑλῶν· β) τοῦ *κεντρικοῦ ἀγωγοῦ* ἐκ πλίνθων ἐχουσῶν ἁρμογὰς καλυπτομένας διὰ κεραμίτιδος γῆς· γ) τοῦ κυρίως *ὑποκαύστου* (εἰς ὃ ὡδήγει ὁ ἀγωγός), αἰθούσης ὕψους 0,40—0,60 μ. ἧς ἡ ὀροφὴ (suspensura) ἀπετελεῖτο ἐκ στρωμάτων ἀλλεπαλλήλων (πλίνθων συνδεδεμένων διὰ κονιάματος ἢ κεραμίτιδος γῆς, χαλίκων, ἀμμου, ἀσβέστου καὶ τετριμμένης ὀπτῆς γῆς)· ἡ ὀροφὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ στύλων πλινθίνων (διάστηλα μέχρι 0,[...] μ.,) καὶ ἀπετέλει συγχρόνως τὸ δάπεδον τῆς ὑπερκειμένης καὶ ἀμέσως θερμαινομένης αἰθούσης· δ) τῶν *θερμαγωγῶν* (tubuli, cuniculi), ἀναλόγων πρὸς τοὺς ἀγωγοὺς τῶν νῦν καλοριφέρ, ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἐπιτοιχισμένων μεταξὺ λιθοδομίας καὶ ἐπιχρίσματος τῶν τοίχων καὶ ὁδηγούντων τὸν θερμὸν ἀέρα εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τοῦ οἴκου. Τὸ ὅλον σύστημα τοῦ ὑποκαύστου ἦτο ἐφωδιασμένον διὰ ῥυθμιστῶν κανονιζόντων τὴν θερμοκρασίαν δι' εἰσόδου ψυχροῦ ἀέρος ἢ παύσεως τῆς κυκλοφορίας τοῦ θερμοῦ τοιούτου. Π. Ν. Ζ.

ὑποκαύστρα (ἡ)· ἑστία ὑποκάτω θαλάμου, λουτρῶνος, τὸ δι' οὗ θερμαίνεται τὸ ὑπόκαυστον.

ὑποκαφεΐνη (ἡ) *[Χημ.].* Ἀλκαλοειδὲς ἔχον ἰδιότητας ἀσθενοῦς ὀξέος. Σχηματίζει ἅλατα μετὰ βάσεων καὶ εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον ἄνευ ἀποσυνθέσεως εἰς 181°. Ι. Π.

ὑποκεβραχίνη (ἡ) *[Χημ.].* Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{21}H_{26}N_2O_2$, ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ *κεβράχου.* Ἀποτελεῖ ἄμορφον κιτρίνην μᾶζαν. Ι. Π.

ὑπόκειμαι· κεῖμαι ὑποκάτω τινός, εἶμαι ὑποτεθειμένος: φρ. «τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις» ὅ,τι [...] ἐπὶ ἀλλοτρίου ἐδάφους οἰκοδομηθὲν ἀνήκει εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους· ‖ εἶμαι ὑποτεταγμένος, ἐξαρτῶμαι ἔκ τινος: «πάντες ὑποκείμεθα εἰς τὸν [...]

Digitized by Google

τον», ὑπόκειται εἰς δασμόν, — εἰς φορολογίαν, — εἰς εγχον» || «κανὼν μὴ ὑποκείμενος εἰς ἐξαιρέσεις» μὴ ων ἐξαιρέσεις || κεῖμαι, εἶμαι προτεθειμένος, όκειμαι, λαμβάνομαι ὡς ὑπόθεσις· || ἐντεῦθεν οκείμενον (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ὑποκειμενικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς οκείμενον, ε ς προσωπικὴν γνώμην, ἥτις δυναν νὰ μὴ στοχῇ εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀντίθ. τι κειμ νικός: «ὑποκειμενικὴ γνώμη, —ἀντίληψις».— πίρρ. *ὑποκειμενικῶς*.

— *Φιλοσ.]* Ἐν τῇ σχολαστικῇ φιλοσοφίᾳ ἐκαεῖτο *ὑποκειμενικὸς* (subjectivus) ὁ πραγματικός, ὁ ήκων τῷ ἀντικειμένῳ, ὁ ἔχων ἀντικειμενικὴν ὕπαρν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *ἀντικειμενικὸν* (objectius), ἤτοι τὸν ἀποτελοῦντα παράστασιν τοῦ πνεύατος καὶ ὄχι πραγματικότητα ὑφισταμένην καθ' αυτὴν καὶ ἀνεξαρτήτως. Ἐν τῇ σχολαστικῇ δηιδὴ φιλοσοφίᾳ οἱ ὅροι: *ἀντικειμενικὸς* καὶ *ὑποιμενικὸς* ἐχρησιμοποιοῦντο μὲ ὅλως ἀντίθετον ημασίαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἔχουν σήμερον. ῦν *ὑποκειμενικὸς* καλεῖται ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀνρωπίνην νόησιν μόνον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν υσικὸν κόσμον, πρὸς τὴν ἐμπειρικὴν φύσιν τῶν ντικειμένων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται. Οὕτω αἱ ευτερεύουσαι ἰδιότητες τῶν σωμάτων (ὀσμή, ρῶμα κλπ.) καλοῦνται *ὑποκειμενικαί*, ὄχι τόσον ιότι ἡ διαπίστωσίς των δύναται νὰ ποικίλλῃ μεταξὺ ῶν διαφόρων ἀτόμων, ὅσον διότι ἐν τῷ ἀντικειενικῷ κόσμῳ, ὅπως ἐρευνᾶται οὗτος ὑπὸ τοῦ υσικοῦ, ἀποδεικνύονται ἁπλαῖ μορφαὶ κινήσεως. Ἔτι πλέον *ὑποκειμενικὸς* καλεῖται ὁ μὴ ἔχων ἀνεἁρτητον ἀπὸ τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου ἀντικειενικὴν ὕπαρξιν, ὁ ἀποτελῶν προϊὸν τῆς ἀτομιῆς νοήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πράγματα αθ' ἑαυτά. Τέλος, *ὑποκειμενικὸς* καλεῖται ὁ ἀφοῶν τὸ ὑποκείμενον ἁπλῶς, ἢ ὁ διὰ τοῦ ὑποκειένου ἐπιτελούμενος. Οὕτω, *ὑποκειμενικὴ μέθοδος* ν μὲν τῇ ψυχολογίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καλεῖται ἡ έθοδος τῆς αὐτοπαρατηρησίας, ἐν δὲ τῇ ψυχοογίᾳ τῶν ζῴων ἡ μέθοδος ἡ συνισταμένη εἰς τὴν υναγωγὴν συμπερασμάτων περὶ τῆς συνειδήσεως ῶν ζῴων, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἀφορῶντα τὴν υχολογίαν τοῦ ἀνθρώπου. Πολλάκις ὁ ὅρος *ὑποκειμενικὸς* εἰς περιπτώσεις ἀπαιτούσας ἀντικειμεικὴν ἔρευναν χρησιμοποιεῖται μὲ κακὴν σημαίαν, ὡς ταυτόσημος περίπου πρὸς τοὺς ὅρους: υθαίρετος, ἐσφαλμένος, μεροληπτικὸς κλπ.

— **ὑποκειμενικὴ** ***ὑπαιτιότης*** *[Ποιν. Δίκ.]*. Ἡ ποκειμενικὴ ὑπαιτιότης, ἀπαραίτητος τοῦ καταογισμοῦ ὅρος, εἶναι ὁ αἰτιώδης σύνδεσμος τῆς ουλήσεως τοῦ ἐνεργητικοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ιὰ τῆς ἐνεργείας ἢ παραλείψεως αὐτοῦ παραθὲν ἐγκληματικὸν ἀποτέλεσμα. Ὁ σύνδεσμος οὗος δύναται νὰ ᾖ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος, ἐξ οὗ ἕπονται αἱ δύο μορφαὶ τῆς ὑποκειμενικῆς ὑπαιτιότηος, ὁ *δόλος* καὶ ἡ *ἀμέλεια*.

Α') *Δόλος*. Ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος δὲν πειλαμβάνει ὁρισμὸν τοῦ δόλου, οὗ ἡ διατύπωσις αθίσταται οὕτως ἔργον τῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὴν ρθοτέραν γνώμην, «*δόλος εἶναι ἡ βούλησις πρὸς νέργειαν ἢ παράλειψιν κηρυσσομένην ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ όμου ἀξιόποινον*» (θεωρία τῆς βουλήσεως, Willenstheorie, οἷς ὀπαδοὶ οἱ v. Bar, Beling, v. Hippel, Olshausen, Binding, Birkmeyer, Meyer-Alefeld, αἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων οἱ Κωστῆς καὶ Ἠλιόπουος). Ἡ τοιαύτη βούλησις, ὁτὲ μὲν εἶναι ἄμεσος, είνουσα εἰς τὴν πραγμάτωσιν ἀποκλειστικῶς ὡριμένου ἐγκλήματος, ὁτὲ δ' ἔμμεσος, ἀποδεχομένη ὸ γνωστὸν εἰς τὸν δρῶντα ὡς ἀναγκαῖον ἢ καὶ πλῶς ἐνδεχόμενον τῆς ἐνεργείας (ἢ παραλείψεως) ὐτοῦ ἐγκληματικὸν ἀποτέλεσμα. Ἑτέρα θεωρία, ιστεύουσα ὅτι ψυχολογικῶς οὐχὶ τὸ ἀποτέλεσμα, λλ' ἡ σωματικὴ κίνησις, ἡ πρὸς τοῦτο ἄγουσα, ύναται νὰ ᾖ βεβουλημένη, ἀνευρίσκει τὸν χαραηριστικὸν τοῦ δόλου ὅρον (εἰς ὃν περιέχεται αὶ ἡ βούλησις) εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου γνῶιν ἢ πρόβλεψιν τοῦ ἐγκληματικοῦ ἀποτελέσματος θεωρία τῆς γνώσεως ἢ τῆς παραστάσεως, Vorstellungstheorie, ἧς ὀπαδοὶ οἱ Liszt, Frank, Wahenfeld, Kohler). Ἡ θεωρία αὕτη, ἐκτὸς τοῦ τι ἡ κατ' αὐτὴν ἀδύνατος ἔκφρασις «βούλησις οῦ ἀποτελέσματος» ἀποδεικνύεται ψυχολογικῶς ρθή, ἄγει καὶ εἰς τὸ ἄτοπον τῆς συγχύσεως δόου καὶ ἐν συνειδήσει ἀμελείας. Τὸ σχέδιον ἑλληικοῦ ποινικοῦ κώδικος δίδει ἐν ἄρθρῳ 12 τὸν ρισμὸν τοῦ δόλου, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ῆς βουλήσεως.

Ἡ βούλησις δὲν εἶναι ἁπλῶς πόθος, ἀλλά, καευθυνομένη εἰς παραγωγὴν ἐγκληματικοῦ κατὰ όμον ἀποτελέσματος, ἐνέχει προσέτι τὴν γνῶσιν οῦ δρῶντος ὑποκειμένου ὅτι διὰ τῆς ἐνεργείας παραλείψεώς του δύναται νὰ πραγματώσῃ τὴν ντικειμενικὴν ὑπόστασιν ἐγκλήματος. Ἡ παρὰ ῷ ὑποκειμένῳ συνείδησις τοῦ ἀδίκου χαρακτῆος τοῦ πρὸς ὃ κατευθύνεται ἡ βούλησίς του ἀποελέσματος, δὲν ἐπηρεάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ δόλου, ιότι ὁ δράστης εἰκάζεται ἐν πάσῃ περιπτώσει τι γνωρίζει τὸν νόμον (ἄρθρ. 91 Π. Ν.). Ἡ ὕπαρις τοῦ δόλου εἰς οὐδεμίαν ἐπίσης εὑρίσκεται σχέιν πρὸς τὰ κινοῦντα τὴν βούλησιν αἴτια, ἡ τυχὸν ἠθικότης τῶν ὁποίων οὐδαμῶς ἀποκλείει τὸν καταλογισμὸν (ἄρθρ. 95 Π. Ν.).

Πρὸς ὕπαρξιν δόλου ἀπαιτεῖται αἰτιώδης σύνδεσμος μεταξὺ τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ ἐγκληματικοῦ ἀποτελέσματος. Ὁ σύνδεσμος οὗτος διακόπτεται, ὅταν μεταξὺ τῆς ἐνεργείας ἢ παραλείψεως τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀποτελέσματος παρεμβληθῶσιν ἀπρόοπτα γεγονότα τοιαῦτα, ὥστε αὐτὰ καὶ οὐχὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ δράστου καθίστανται ἡ παραγωγὸς τοῦ ἀποτελέσματος αἰτία. Κατὰ νόμον (ἄρθρον 38 Π. Ν.), ἡ ὕπαρξις δόλου εἶναι ἀπαραίτητος ἐπὶ τῶν κακουργημάτων, ἐνῷ τὰ πλημμελήματα τιμωροῦνται μὲν πάντοτε ὅταν ἐκ δόλου πράττωνται, κατ' ἐξαίρεσιν δ' εἰς τὰς εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας περιπτώσεις ὅταν ἐξ ἀμελείας πηγάζωσιν (ἄρθρ. 43 Π. Ν.). Τὰ πταίσματα ὁ νόμος (ἄρθρ. 502 Π. Ν.) τιμωρεῖ ἀδιαφόρως ἂν ἐκ δόλου ἢ ἐξ ἀμελείας ἀπέρρευσαν, πλὴν τῶν πταισμάτων κλοπῆς, ὑπεξαιρέσεως, ἀπάτης, φθορᾶς ξένης ἰδιοκτησίας (ἄρθρ. 673, 688, 690, 693 Π. Ν.), εἰς ἅ, ὡς ἀπαρτιζόμενα ἐκ πράξεων, αἵτινες δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσι κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ ὡς ἐκ δόλου πλημμελήματα ἢ ὡς κακουργήματα, ἀπαιτεῖται δόλος.

Ἡ ὕπαρξις τοῦ δόλου οὐδέποτε τεκμαίρεται (ἄρθρ. 39 Π. Ν.), ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποδεικνύηται· ἡ ἀπόδειξις τοῦ δόλου, στοιχείου καθαρῶς ψυχολογικοῦ καὶ οὐχὶ ὑλικοῦ, θὰ συναχθῇ κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ τῶν ὑλικῶν ἐνεργειῶν, εἰς ἃς ὁ δράστης, ἐξωτερικεύων τὴν βούλησίν του, προέβη, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ βουληθέντος, καὶ ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος. Ἀποδεικνυομένου ὅτι ὡρισμένη πρᾶξις ἐτελέσθη ἐκ δόλου, τὸ ἐκ ταύτης ἀποτέλεσμα καταλογίζεται εἰς τὸν δόλον τοῦ πράξαντος, ἐὰν ἐκ τῆς κοινῆς ἢ τῆς ἰδίας τοῦ δράστου πείρας εἶναι τοῦτο γνωστὸν εἰς αὐτὸν ὡς ἡ συνήθης καὶ ἄμεσος συνέπεια τῆς πράξεως (ἄρθρ. 40 καὶ 42 Π. Ν.). Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ ἐπιτρέπεται τῷ κατηγορουμένῳ ν' ἀνταποδείξῃ ὅτι ἡ βούλησίς του κατηυθύνετο εἰς τὴν παραγωγὴν ἄλλου ἀποκλειστικῶς ἀποτελέσματος καὶ οὐχὶ τοῦ ἐπελθόντος, ὅτε ἀνακύπτει συρροὴ δόλου καὶ ἀμελείας (ἄρθρ. 45 Π. Ν.). Κατ' ἐξαίρεσιν ἐν τούτοις ὁ νόμος (ἄρθρ. 41 Π. Ν.) εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις ὁρίζει τὴν ποινὴν κατὰ τὸ βάρος τοῦ γενομένου ἀποτελέσματος, καταλογίζων οὕτω τοῦτο εἰς τὸν δράστην, ἀδιαφόρως ἂν οὗτος δὲν ἀπέβλεψεν εἰς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα.

Αἱ κυριώτεραι τοῦ δόλου διακρίσεις εἶναι: 1) Ἡ μεταξὺ *προμελετημένου* καὶ *ἀπρομελετήτου*· προμελετημένος δόλος ὑπάρχει ὅταν ἡ ἀπόφασις τῆς τελέσεως ἐγκλήματός τινος ἐλήφθη ἐν ἠρέμῳ ψυχικῇ καταστάσει δι' ἀταράχου σκέψεως· ἀπρομελέτητος δ' εἶναι ὁ δόλος ὅταν ἡ ἀπόφασις λαμβάνηται ἄνευ ἠρέμου σκέψεως καὶ ἐν καταστάσει ψυχικῆς ὁρμῆς· ἡ διάκρισις αὕτη ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἀξιοποίνου τοῦ ὑπαιτίου ἀνθρωποκτονίας, ἣν χαρακτηρίζει ὡς φόνον (ὅταν ὑπάρχῃ δόλος προμελετημένος) ἢ ὡς ἀναίρεσιν, ἐπὶ δὲ τῶν σωματικῶν βλαβῶν ἐπιβαρύνει ἁπλῶς τὴν ποινὴν ἡ ὕπαρξις δόλου προμελετημένου. 2) Ἡ μεταξὺ *ἀορίστου* καὶ *ὡρισμένου* δόλου· ὁ δόλος εἶναι ὡρισμένος ὅταν ὁ δράστης ἠθέλησε τὴν πραγμάτωσιν ἑνὸς καὶ μόνου ὡρισμένου ἐγκλήματος· ἀόριστος δ' εἶναι ὅταν ἡ πρᾶξις, τὴν ὁποίαν ἠθέλησεν ὁ δράστης, δύναται νὰ ἔχῃ πλείονα ἐγκληματικὰ ἀποτελέσματα, ἑνὸς τῶν ὁποίων θέλει τὴν πραγμάτωσιν, εἴτε ἀδιαφόρως τίνος (*διαζευκτικὸς* δόλος), εἴτε κυρίως ἑνὸς ἐκ τῶν πλειόνων, ἀποδεχόμενος ὅμως καὶ πᾶν ἄλλο δυνάμενον ἐνδεχομένως ἐκ τῆς ἐνεργείας του νὰ προκύψῃ (*ἐνδεχόμενος* δόλος). Ὁ δόλος, οἷος ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω, εἶνε ὁ ἐπὶ παντὸς ἐγκλήματος ἀπαιτούμενος, δι' ὃ καὶ καλεῖται παρά τινων *γενικὸς* ἢ *συνήθης* δόλος. Εἴς τινας ὅμως εἰδικὰς περιπτώσεις ὁ νόμος ἀπαιτεῖ ῥητῶς τὴν ὕπαρξιν ὡρισμένου σκοποῦ· οὕτως ἐπὶ τῆς κλοπῆς (ἄρθρον 371) ἀπαιτεῖται σκοπὸς ἰδιοποιήσεως, οὗ ἄνευ ἡ πρᾶξις δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς αὐτοδικία· ἐπὶ τῆς φθορᾶς (ἄρθρον 421) πρόθεσις βλάβης· ἐπὶ τῆς μαστροπείας (ἄρθρα 279β καὶ 279γ) σκοπὸς ἐξυπηρετήσεως ἀλλοτρίας ἀκολασίας· ἐπὶ τῆς ἀπαγωγῆς (ἄρθρον 331) σκοπὸς ἀκολασίας ἢ γάμου κλπ. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δέον ν' ἀποδειχθῇ, ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ ἢ συνήθους δόλου, καὶ ὁ *εἰδικὸς* οὕτως καλούμενος δόλος, ὅστις διαστέλλει τὸ ἀδίκημα ἀπὸ ἄλλων συγγενῶν ἀξιοποίνων πράξεων.

Β') *Ἀμέλεια*. Ἀμέλεια, κατὰ τὸν ποινικὸν νόμον (ἄρθρ. 43), εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς προσηκούσης προσοχῆς, ἤτοι τῆς ὑπὸ τῆς κοινῆς πείρας καὶ συνέσεως ὑπαγορευομένης κατὰ τὰς περιστάσεις, τὰς συντρεχούσας τῇ ἐνεργείᾳ ἢ παραλείψει τοῦ ὑπαιτίου, ἐξ ἧς προέκυψεν, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὸ ἐπιβλαβὲς ἀποτέλεσμα, τὸ συνιστῶν τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἐξ ἀμελείας ἀδικήματος· ἀντικειμενικῶς ἄρα θὰ κριθῇ ποῖον τὸ μέτρον τῆς ὀφειλομένης ἑκάστοτε προσοχῆς καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ὑπαιτίου. Ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως τῆς προσηκούσης προσοχῆς, ἀπαιτεῖται καὶ ἕτερος ὅρος, ἵνα ὑπάρξῃ ἀξιόποινος ἀμέλεια: «*τὸ δυνατὸν τοῦ προϊδεῖν καὶ ἀποτρέψαι τὸ προκῦψαν παράνομον ἀποτέλεσμα, ἐὰν ἡ προσήκουσα κατεβάλλετο προσοχή*», διότι ὅταν τις, καίπερ τοιαύτην καταβάλλων προσοχήν, δὲν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς συμπεριφορᾶς του (ἐνεργείας ἢ παραλείψεως), δὲν ὑφίσταται ἀδίκημα ἐξ ἀμελείας, ἀλλὰ τυχαῖον γεγονός, διὰ τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν οὗτος ὑπέχει εὐθύνην. Τὸ δυνατὸν τοῦ προϊδεῖν καὶ ἀποτρέψαι κρίνεται, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην (Κωστῆς, Α' § 85.—Α. Π. 91 τοῦ 1913, 116 τοῦ 1914.—Contra Ἠλιόπουλος § 20, β, III), οὐχὶ ἀντικειμενικῶς, ἀλλ' ἐξ ὑποκειμένου, τουτέστιν ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ παραλιπόντος τὴν προσήκουσαν προσοχήν, καθόσον ἡ τῆς προβλέψεως δύναμις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως τῶν νοητικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων καὶ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ προσόντων. Συμφώνως πρὸς τὰ προεκτεθέντα, τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος, ἐν ἄρθρῳ 13, ὁρίζει τὴν ἀμέλειαν ὡς «*ἔλλειψιν τῆς προσοχῆς, ἣν ὤφειλεν ἐκ τῶν περιστάσεων νὰ καταβάλῃ, μὴ προϊδὼν τὸ ἐκ τῆς πράξεώς του παρασχεθὲν ἀξιόποινον ἀποτέλεσμα*», συνδυάζον οὕτω τὸ σχέδιον τὸ τ' ἀντικειμενικὸν πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν κριτήριον τοῦ μέτρου τῆς ὀφειλομένης προσοχῆς (Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις 1933, σελ. 17—18).

Πρὸς τὴν ἀμέλειαν ταυτίζει ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρα 291, 300, 301 καὶ 310) τὴν *ἀνεπιτηδειότητα* περὶ τὴν ἐφαρμογὴν ἐπιστήμης τινός, τέχνης ἢ ἐπιτηδεύματος, ὡς καὶ τὴν ἀπερισκεψίαν, ἀπροσεξίαν, ὀλιγωρίαν. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀνεπιτηδειότης οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἀμέλεια τοῦ ὑπαιτίου ν' ἀποκτήσῃ τὰς πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἐπιστήμης, τέχνης ἢ ἐπαγγέλματός του ἀπαιτουμένας γνώσεις, οἱ δὲ λοιποὶ ὅροι εἶναι ταυτόσημοι πρὸς τὴν ἀμέλειαν· δι' ὃ ὀρθῶς τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (ἄρθρα 280, 291, 383, 385 § 1 κλπ.) ἀναγράφει μόνον τὴν λέξιν ἀμέλεια κατὰ μίμησιν τοῦ γερμανικοῦ ποινικοῦ κώδικος.

Ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν προεκτεθέντων, καὶ τὸ ἐξ ἀμελείας ἀδίκημα ἀπορρέει ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπαιτίου, ὑφίσταται δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ δόλου ἀδικημάτων, ὁ ἀπαραίτητος πρὸς ὕπαρξιν ὑποκειμενικῆς ὑπαιτιότητος αἰτιώδης σύνδεσμος μεταξὺ τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπαιτίου καὶ τοῦ ἐκ τῆς ἀμελείας αὐτοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἐν μὲν τῷ δόλῳ ὁ σύνδεσμος οὗτος εἶναι ἄμεσος, ἐν δὲ τῇ ἀμελείᾳ ἔμμεσος, διότι ἡ βούλησις εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐπιδειχθείσης ἀμελείας, αὕτη δ' αἰτία τοῦ ἀποτελέσματος. Τὸν αἰτιώδη τοῦτον σύνδεσμον δὲν διακόπτει ἡ τυχὸν συντρέχουσα ἀμέλεια τοῦ παθόντος ἐκ τῆς ἀμελοῦς τοῦ ὑπαιτίου συμπεριφορᾶς.

Οὐσιώδης ὅρος τῆς ἀξιοποίνου ἀμελείας εἶναι καὶ τὸ δυνατὸν τοῦ προϊδεῖν καὶ ἀποτρέψαι τὸ ἐκ ταύτης δυνάμενον νὰ προκύψῃ παράνομον ἀποτέλεσμα. Ὅθεν, δύο τινὰ εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῶσιν: ἢ ὁ ὑπαίτιος ἠμέλησε νὰ προΐδῃ τοῦτο, ἢ τὸ προεῖδε μὲν ὡς πιθανὸν καὶ ἐνδεχόμενον, δὲν ἐμερίμνησεν ὅμως, ὡς ὤφειλε, ν' ἀποτρέψῃ αὐτό. Ἐντεῦθεν διακρίνονται δύο εἴδη ἀμελείας: 1) ἡ *ἄνευ συνειδήσεως* καὶ 2) ἡ *ἐν συνειδήσει* ἀμέλεια. Ἡ δευτέρα τούτων προσεγγίζει πρὸς τὸν ἐνδεχόμενον δόλον, διαφέρει ὅμως οὐσιωδῶς αὐτοῦ κατὰ τὸ ὅτι ἐν τούτῳ μὲν ὁ δρῶν ἀποδέχεται τὸ προβλεπόμενον ὑπ' αὐτοῦ παράνομον ἀποτέλεσμα, ἐν δὲ τῇ συνειδητῇ ἀμελείᾳ δὲν ἀποδέχεται τοῦτο, ἀλλὰ καὶ δὲν καταβάλλει τὴν προσήκουσαν προσοχὴν ἵνα τὸ ἀποφύγῃ, ἐλπίζων, ἐν τῇ ἐπιπολαίᾳ ἐκτιμήσει τῶν πραγμάτων, ὅτι δὲν θέλει συμβῇ τοῦτο. Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος περιέλαβε ῥητῶς ἐν τῷ ὁρισμῷ τῆς ἀμελείας (ἄρθρ. 13) καὶ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐν συνειδήσει ἀμελείας. Οἱ ἀρχαιότεροι διέκρινον προσέτι τὴν ἀμέλειαν εἰς *βαρεῖαν*, *ἐλαφρὰν* καὶ *ἐλαφροτάτην*. Ὅμως ὁ ποινικὸς νόμος, ἀκολουθῶν τὴν ὀρθοτέραν ἀρχήν, ὅτι τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης τοῦ ὑπαιτίου πρέπει νὰ κρίνεται ἐκ τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος, καθορίζει ἐν ἑκάστῃ εἰδικῇ περιπτώσει ἀναλόγως τούτου τὴν ἐπιβλητέαν ποινήν, καὶ ἐν ἄρθρῳ 44 παρέχει ὁδηγίας διὰ τὴν ἐπιμέτρησιν αὐτῆς (ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου τιθεμένων ὁρίων) ὑποδεικνύων ὅτι πρέπει ὁ δικαστὴς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὸ μέγεθος καὶ τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιδειχθείσης ἀμελείας, τὴν φύσιν καὶ τὸ ποσὸν τῆς προξενηθείσης ζημίας καὶ τὴν σχέσιν τῆς εἰς τὸ ἐξ ἀμελείας ἀδίκημα ἀπειλουμένης ποινῆς πρὸς τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς τοῦτο ὅταν ἐκ δόλου πράττηται.

Γ') *Συρροὴ δόλου καὶ ἀμελείας*. Περίπτωσιν τοιαύτης συρροῆς προβλέπει τὸ ἄρθρον 45 τοῦ ποινικοῦ νόμου, καθ' ὅ, ὅταν ὁ δρῶν ἐκ δόλου σκοπῇ ὡρισμένον ἀποκλειστικῶς ἀποτέλεσμα, ἀντὶ τούτου ὅμως ἐπῆλθεν ἄλλο, βαρύτερον, τὸ τελευταῖον τοῦτο καταλογίζεται εἰς αὐτὸν ὡσεὶ ἐγένετο ἐξ ἀμελείας οὕτως, ὥστε ὑφίσταται συρροὴ τοῦ ἀποπειραθέντος ἐκ δόλου ἀδικήματος καὶ τοῦ ἐξ ἀμελείας πραχθέντος. Αὐτονόητον ὅμως ὅτι τὸ ἐπελθὸν μὴ σκοπηθὲν ἀποτέλεσμα τότε μόνον θὰ καταλογισθῇ εἰς ἀμέλειαν τοῦ ὑπαιτίου, ὅταν οὗτος ἠδύνατο νὰ προΐδῃ καὶ ν' ἀποφύγῃ τοῦτο. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 45 τοῦ ποι-

Digitized by Google

νικοῦ νόμου ἦτο ἐντελῶς περιττὴ καὶ ὀρθῶς τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος παρέλιπε ταύτην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν γενικῶν περὶ ποινικοῦ δικαίου συγγραμμάτων τῶν *Κωστῆ* κ. *Ἠλιοπούλου*. βλ. *Ν. Χωραφᾶ*, Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δόλου ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ.—*Χ. Τζωρτζοπούλου*, Ἡ ἐνοχὴ ἐν τῷ οὐσιαστικῷ ποινικῷ δικαίῳ. Α. Ν. Μ.

ὑποκειμενικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ὑποκειμενικόν, σύμφωνον πρὸς τὴν προσωπικὴν ἀντίληψίν τινος.

ὑποκειμενισμὸς (ὁ) *[Φιλοσ.]*. Ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ ἐκλήθη *ὑποκειμενισμὸς* ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ ἀλήθεια δὲν ἔχει ἀντικειμενικὴν ὕπαρξιν ἢ ἀξίαν, ἀλλ' εἶναι «κατ' ἄνθρωπον», ἰσχύει δηλαδὴ ἀναλόγως τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ὑπέρτατον κριτήριον αὐτῆς. Ἐπιγραμματικὴν διατύπωσιν τοῦ ὑποκειμενισμοῦ ἔδωκεν ὁ σοφιστὴς Πρωταγόρας ἐν τῷ περιφήμῳ ἀξιώματι αὐτοῦ: «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος». Κατὰ τὸν ὑποκειμενισμόν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ συνείδησις ἡμῶν τὸ παρουσιάζει ὡς ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα, ἔχει πάντοτε ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, ὁ δὲ κυριώτερος καὶ ἴσως μοναδικὸς συντελεστὴς τῆς γνώσεως εἶναι τὸ ὑποκείμενον. Κάθε γνῶσις ἔχει ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, διότι μαρτυρεῖ ἢ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἢ ἁπλῶς τὰς καταστάσεις καὶ τὰς μεταβολὰς τοῦ ὑποκειμένου καὶ ὄχι τὴν οὐσίαν ἀντικειμενικῆς τινος πραγματικότητος.

Μεταφυσικὴν προέκτασιν τοῦ γνωσιολογικοῦ τούτου ὑποκειμενισμοῦ ἀποτελεῖ ὁ *ὑποκειμενικὸς ἰδεαλισμὸς* τοῦ Berkeley. Κατὰ τὸν ὑποκειμενικὸν ἰδεαλισμὸν τὸ μόνον μετὰ βεβαιότητος γνωστὸν εἶναι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀποδείξῃ ὅτι πλὴν τῶν καταστάσεων, τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνομαι ἐν τῇ συνειδήσει (παραστάσεις, συναισθήματα κτλ), ὑπάρχει καὶ ἄλλη πραγματικότης. Ἡ μόνη πραγματικότης εἶναι ἡ συνείδησίς μου, τὰ δὲ πράγματα εἶναι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Πραγματικότης ἀνεξάρτητος τῆς συνειδήσεώς μου δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀντίληψις αὕτη, ἀγομένη μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν της, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἰδική μου μόνον συνείδησις ὑπάρχει, ἤτοι εἰς τὸν *σολιψισμόν*.

Ὁ ὑποκειμενισμὸς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν νεοκαντιανῶν τῆς μαρβουργείου σχολῆς. Κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην, ἧς ἱδρυτὴς εἶναι ὁ H. Cohen, ἡ συνείδησις περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τὰς γενικὰς ἐννοίας, τὰ ἀξιώματα, τοὺς ἀνωτάτους νοητικοὺς νόμους καὶ ἐπομένως αὕτη γεννᾷ μετὰ τῶν γενικῶν τούτων ἐννοιῶν καὶ τὰ ἀντικείμενα. Ἡ συνείδησις γεννᾷ τὴν λεγομένην ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα.

Ἐν τῇ ἠθικῇ ὡς *ὑποκειμενισμὸς* χαρακτηρίζονται αἱ ἠθικαὶ θεωρίαι, καθ' ἃς ἡ διάκρισις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ στηρίζεται ἢ εἰς τὴν ἀτομικὴν εὐδαιμονίαν καὶ ὀδύνην ἢ εἰς τὰ προσωπικὰ συναισθήματα τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ τῆς ἀποδοκιμασίας. Ἐν τῇ αἰσθητικῇ ὑποκειμενισμὸς καλεῖται ἡ θεωρία, καθ' ἣν αἱ αἰσθητικαὶ κρίσεις μόνον ἀτομικὰς ὀρέξεις ἐκφράζουν.

ὑποκείμενον (τό)· ὅ,τι ὑπόκειται, πρόκειται, τὸ προκείμενον, τὸ ζήτημα περὶ οὗ πρόκειται: «τὸ ὑποκείμενον τῆς συζητήσεως, — τοῦ λόγου, — τῆς ἐρεύνης» (κοινῶς λέγεται *ἀντικείμενον*)· || γραμματ. «τὸ ὑποκείμενον τοῦ ρήματος», ὁ ἕτερος τῶν κυρίων ὅρων τῆς προτάσεως, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος· || ἐπὶ προσώπου, εἰρωνικῶς: «σπουδαῖον ὑποκείμενον τοῦ λόγου του», «μεγάλον —, ἐξαιρετικὸν ὑποκείμενον»· || δενδροκομικῶς, τὸ φυτὸν τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐμβολιασθῇ: «πρὸς ἐμβολιασμὸν ἐλαίας ὑποκείμενον ἀγριελαία».

—*[Φιλοσ.]* *Ὑποκείμενον* (subjectun) ἐν τῇ λογικῇ καλεῖται ἡ ἔννοια ἐκείνη τῆς κρίσεως, περὶ τῆς ὁποίας ἀποφαινόμεθά τι, ἡ ἔννοια εἰς ἣν ἀποδίδεται τὸ κατηγορούμενον. Οὕτω λ. χ. ἐν ταῖς κρίσεσιν: «ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἀρετή» ἢ «Ὁ Σωκράτης ἦτο φιλόσοφος», αἱ ἔννοιαι: ἐγκράτεια καὶ Σωκράτης εἶναι ὑποκείμενα. Τὸ ὑποκείμενον ἐν τοῖς λογικοῖς τύποις παρίσταται διὰ τοῦ Υ, τὸ δὲ κατηγορούμενον διὰ τοῦ Κ. Ἐν τῇ μεταφυσικῇ ὑποκείμενον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀντικείμενον, καλεῖται ὁ φορεὺς τῶν ψυχικῶν φαινομένων, τὸ ἐγώ, τὸ νοοῦν, συναισθανόμενον καὶ βουλόμενον. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους αἱ ἔννοιαι *ἀντικείμενον* καὶ *ὑποκείμενον* ἐχρησιμοποιοῦντο μὲ ἀκριβῶς ἀντίστροφον σημασίαν, τὸ ὑποκείμενον δηλοῦντος τὸ ἀνεξάρτητον τῆς γνώσεως ἀντικείμενον, τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα, τοῦ δὲ ἀντικειμένου τὴν ὑποκειμενικὴν κατάστασιν, τὰς ὑποκειμενικὰς παραστάσεις, τὸ ἐγώ. Ἡ νῦν ἐπικρατοῦσα διάκρισις μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ὁρμᾶται ἀπὸ τοῦ Καντίου.

—*[Συντακτ.]* Καλεῖται *ὑποκείμενον* ὁ ὅρος τῆς προτάσεως ὁ δηλῶν τὸ πρόσωπον, τὸ πρᾶγμα κ.λ. ἢ ἐν γένει τὸ ὄν, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ὁ λόγος. Ὡς ὑποκείμενον εὐχρηστεῖ συνηθέστατα τὸ οὐσιαστικὸν καὶ ἡ ἀντωνυμία (ἰδίως ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία): «*ὁ ἥλιος* ἐβασίλευε κι' ὁ *Δῆμος* διατάζει» (δημ. ᾆσμα). «*Ἐγὼ* Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θενὰ πεθάνω» (δημοτ. ᾆσμ.) κ. λ., δύναται ὅμως ὡς ὑποκείμενον νὰ χρησιμεύῃ καὶ πᾶν ἄλλο μέρος τοῦ λόγου (ἐπίθετα, μετοχαί, ἀπαρέμφατα κ. λ., καὶ δὴ καὶ ὁλόκληροι προτάσεις): «*ὁ σοφὸς* ἐν ἑαυτῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν», «*ὁ ἥδιστα ἐσθίων* ἥκιστα ὄψου δεῖται», «δεῖ τὸν στρατιώτην *φοβεῖσθαι* τὸν ἄρχοντα μᾶλλον ἢ τοὺς πολεμίους», «νέοις *τὸ σιγᾶν* κρεῖττόν ἐστι τοῦ λαλεῖν», «*τὸ γνῶθι σαυτὸν* πανταχοῦ ἐστι χρήσιμον» κ. λ. Κανονικῶς τὸ ὑποκείμενον ἐκφέρεται κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν, ὑπὸ ὡρισμένους ὅμως ὅρους δύναται νὰ ἐκφέρηται καὶ κατά τινα τῶν πλαγίων πτώσεων. Οὕτω τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου ἐπὶ ἑτεροπροσωπίας τίθεται κανονικῶς κατ' αἰτιατικήν, ἐνίοτε δὲ καὶ κατά τινα τῶν πλαγίων ἐν γένει πτώσεων: «ὁμολογεῖται *τὴν πόλιν* ἡμῶν ἀρχαιοτάτην εἶναι», «οἱ πρέσβεις *Κύρου* ἐδέοντο ὡς προθυμοτάτου πρὸς τὸν πόλεμον γενέσθαι», «Κῦρος παραγγέλλει *τῷ Κλεάρχῳ* λαβόντι ἥκειν ὅσον ἦν αὐτῷ στράτευμα» κ. λ. Τὸ ὑποκείμενον δύναται νὰ ἐκφέρηται καὶ κατ' αἰτιατικὴν μετά τινος τῶν προθέσεων: *ἀμφί, εἰς, κατά, περί, ὑπέρ*, πρὸς δήλωσιν ποσοῦ τινος κατὰ προσέγγισιν: «ἀπέθανον τῶν βαρβάρων *κατὰ ἑξακισχιλίους καὶ τετρακοσίους*» κ. λ.

Πρὸς τὸ ὑποκείμενον συμφωνεῖ συνήθως τὸ κατηγορούμενον τῆς ἁπλῆς προτάσεως (ὅταν τοῦτο εἶναι ἐπίθετον) κατὰ γένος, ἀριθμὸν καὶ πτῶσιν: «*ὁ κύριος* οὗτος εἶναι *χρηστός*», «*ἡ κυρία* ἐκείνη εἶναι *χρηστή*», «*τὸ παιδίον* τοῦτο εἶναι *χρηστόν*» κ.οὖ.κ., ὅταν ὅμως τὸ κατηγορούμενον εἶναι οὐσιαστικὸν συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὑποκείμενον κανονικῶς μὲν κατὰ πτῶσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ γένος καὶ κατ' ἀριθμόν: «*ἀεργίη* δὲ τ' *ὄνειδος*», «*οὐχ ὕβρις τάδε* ;», «*ἡ Κέρκυρα* εἶναι *πόλις*» κλπ. Τὸ ρῆμα τῆς ἁπλῆς προτάσεως συμφωνεῖ συνήθως πρὸς τὸ ὑποκείμενον κατ' ἀριθμὸν καὶ πρόσωπον: «*τὸ δένδρον ἀνθίζει*» «*τὰ δένδρα ἀνθίζου(σι)ν*»— «*ἐγενέσθην τὼ ἄνδρε* τούτω φιλοτιμοτάτω» κλπ. Ἀλλ' ὅταν τὸ ὑποκείμενον εἶναι οὐδετέρου γένους πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, τὸ ρῆμα κανονικῶς ἐτίθετο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, καὶ δὴ ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ, εἰς ἑνικὸν (ἀττικὴ σύνταξις): «καὶ δὴ *δοῦρα σέσηπε νεῶν*» κλπ. Ἐνίοτε ὅμως τὸ ρῆμα συμφωνεῖ οὐχὶ πρὸς τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ πρὸς τὸ πλησιέστερον πρὸς ἑαυτὸ κατηγορούμενον: «τὸ χωρίον, ὃ καὶ Ἐννέα ὁδοὶ *ἐκαλοῦντο*», «*ἡ προὶξ* ὀγδοήκοντα μναῖ *γενήσονται*». κ. οὖ. κ. Γ. Π. Α.

—*[Χημ.]* Βλ. λ. *ἔνζυμον*.

ὑποκείμενος,—*η,*—*ον*· μετχ. τοῦ *ὑπόκειμαι*, ὑποτεταγμένος, ἐξαρτώμενος: «πάντες εἴμεθα ὑποκείμενοι εἰς περιπετείας».

ὑποκελευστὴς (ὁ). Βαθμὸς ὑπαξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ, μεταξὺ *διόπου* καὶ *κελευστοῦ*, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν λοχίαν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ. Παλαιότερον διεκρίνοντο ὑποκελευσταὶ α' καὶ β' τάξεως, νῦν ὅμως εἰς ἐλαχίστας εἰδικότητας διετηρήθη ἡ διάκρισις αὐτή. Προσεπονομάζονται δὲ οἱ ὑποκελευσταί, ἀναλόγως τῆς εἰδικότητός των, *τῶν σημάτων, τῶν ἀρμένων, μηχανικοί, τοῦ πυροβολικοῦ, δύται, διανάκται, ξυλουργοί, γραφεῖς* κλπ. Σ. Ε. Λ.

ὑποκελεύω· ναυτ., ἐπαναλαμβάνω τὸ κέλευμα τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς φυλακῆς κατὰ τοὺς χειρισμούς. Σ. Ε. Λ.

ὑπόκεντρον (τό). Τὸ ἐντὸς τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς εὑρισκόμενον σημεῖον, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γηΐνης ἀκτῖνος, ἐφ' ἧς καὶ τὸ ἐπικεντρικὸν σημεῖον σεισμοῦ τινος, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀνάγεται διὰ τὸ σκοπιμώτερον εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὑπολογισμοὺς ὁ ὑπόγειος χῶρος, ὅπου ἐδρεύει κατὰ τὸν σεισμὸν ἡ σεισμογόνος αἰτία. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ ἑστία τοῦ σεισμοῦ εἶναι ἐπιφάνεια ἢ χῶρος ὁλόκληρος μὲ ἄγνωστα ὅρια. Ἐν τούτοις ἐπιτρέπεται διὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς νὰ φαντασθῇ τις ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς σεισμικῆς ἑστίας συγκεντρωμένην εἰς ἓν σημεῖον, τὸ *ὑπόκεντρον*, ἂν καὶ ἕκαστον σημεῖον τῆς σεισμικῆς ἑστίας εἶναι σημεῖον παραγωγῆς καὶ ἀφετηρία σεισμικῶν κυμάτων. Γ. Κ. Γ.

ὑποκινησία (ἡ)· ἠλαττωμένη κινητικότης ἕνεκα μυϊκῆς ἀδρανείας.

ὑποκίνησις, —*εως* (ἡ)· τὸ ὑποκινεῖν, παρακίνησις, παρόρμησις.

ὑποκινητὴς (ὁ)· ὁ ὑποκινῶν, ὁ παρακινῶν, ὁ παρορμῶν: «ὑποκινητὴς στάσεως, — ἀνυπακοῆς».

ὑποκλείδιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸ ὀστοῦν τῆς κλειδὸς κείμενος: «ὑποκλείδιος ἀρτηρία, — μῦς».

— *[Ἀνατομ.]* *Ὑποκλείδια λεμφογάγγλια.* Ταῦτα, ἕως 11 τὸν ἀριθμὸν ὄντα, παριστῶσι συνέχειαν τῶν μασχαλιαίων καὶ κεῖνται μεταξὺ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ ἐλάσσονος θωρακικοῦ καὶ τοῦ ὑποκλειδίου μυὸς καὶ ἐπὶ τὰ ἐντὸς τῆς ὑποκλειδίου φλεβός.

Ὑποκλείδιος ἀρτηρία. Ἑκατέρα ὑποκλείδιος ἀρτηρία περιγράφει τόξον ὕπερθεν τοῦ ἄνω στομίου τοῦ θώρακος μεταξὺ τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου σκαληνοῦ μυός. Ἐκφύεται δ' ἡ μὲν δεξιὰ ἐκ τῆς ἀνωνύμου ἀρτηρίας, ἡ δ' ἀριστερὰ ἐκ τοῦ ἀορτικοῦ τόξου, οὗ ἕνεκεν αὕτη εἶναι μακροτέρα. Φέρεται δ' ἑκατέρα τοξοειδῶς ἐπὶ τὰ ἐκτὸς ὑπεράνωθεν τῆς 1ης πλευρᾶς μέχρι κάτωθεν τοῦ μέσου τῆς κλειδός, ἔνθα μεταβαίνει εἰς τὴν μασχαλιαίαν ἀρτηρίαν. Κλάδοι αὐτῆς εἶναι: 1) ἡ σπονδυλικὴ ἀρτηρία· 2) τὸ θυρεοαυχενικὸν στέλεχος· 3) τὸ πλευραυχενικὸν στέλεχος· 4) ἡ ἐγκάρσιος τραχηλικὴ ἀρτηρία· καὶ 5) ἡ ἔσω μαστικὴ ἀρτηρία.

Ὑποκλείδιος βόθρος ἢ τοῦ Mohrenheim. Κοῖλον διάστημα κάτωθεν τῆς κλειδός, ὅπερ σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ μείζονος θωρακικοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ δελτοειδοῦς μυός· ἐντὸς τοῦ βόθρου τούτου κεῖται ἡ κεφαλικὴ φλὲψ καὶ ἡ ἀκρωμιοθωρακικὴ ἀρτηρία.

Ὑποκλείδιος μῦς. Μῦς μικρὸς κυλινδρικὸς κάτωθεν τῆς κλειδός. Ἐκφύεται ἐκ τοῦ χόνδρου τῆς 1ης πλευρᾶς καὶ φερόμενος πρὸς τὴν κλεῖδα καταφύεται εἰς τὴν αὔλακα τῆς κάτω ἐπιφανείας αὐτῆς. Καθέλκει τὴν κλεῖδα ἐπὶ τῆς 1ης πλευρᾶς· ἀκινητούσης δὲ τῆς ὠμικῆς ζώνης ἀναίρει τὴν 1ην πλευράν.

Ὑποκλείδιος φλέψ. Αὕτη εἰσδέχεται τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν τῶν ἄνω ἄκρων καὶ τοῦ ὤμου καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς μασχαλιαίας φλεβός· ἐκτείνεται δ' ἀπὸ τοῦ ἔξω (προσθίου) χείλους τῆς 1ης πλευρᾶς μέχρις ὄπισθεν τῆς στερνοκλειδικῆς ἀρθρώσεως, ἔνθα συμβαλλομένη μετὰ τῆς ἔσω σφαγίτιδος ἀποτελεῖ τὴν *φλεβώδη γωνίαν*. Φέρει διφυῆ βαλβῖδα κατὰ τὴν ἐκβολὴν αὐτῆς. Κλάδοι αὐτῆς εἶναι ἡ ἔξω σφαγῖτις, ἡ ἀκρωμιοθωρακικὴ καὶ ἡ ἐγκαρσία τραχηλικὴ φλέψ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟ...

ὑποκλέπτω, *ἀόρ. ὑπέκλεψα—ὑπεκλάπην*· κλέπτω ἐπιτηδείως, λαθραίως, ὑπεξαιρῶ: «ὑποκλέπτει ἀλλότρια διδάγματα καὶ ἐμφανίζει ὡς ἴδια»· || «ἀπὸ τὰς πολλάς μου ἐνασχολήσεις ὑπέκλεψα ὀλίγον χρόνον διὰ νὰ σᾶς ἴδω».

ὑποκλινής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὑποκεκλιμένος, ὑποτεταγμένος· || ὁ ὑποκλινόμενος, λίαν φιλόφρων, περιποιητικός.—Ἐπίρρ. *ὑποκλινῶς*.

ὑποκλίνομαι *ἀόρ. ὑπεκλίθην*· κλίνω πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸν κορμόν μου εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, εὐλαβείας, ἐπὶ χαιρετισμοῦ· || καθόλου, ὑποτάσσομαι, ὑποκύπτω: «ὑποκλίνομαι πρὸ τῆς ὑμετέρας σοφίας».

ὑπόκλισις,—*εως* (ἡ)· τὸ ὑποκλίνεσθαι, ἡ εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ κλίσις πρὸς τὰ ἐμπρὸς τοῦ κορμοῦ ἢ τῆς κεφαλῆς: «ἐχαιρέτισε δι' ὑποκλίσεως».

— *[Ἐθιμ.]* Κίνησις τοῦ σώματος, τὴν ὁποίαν ἐκτελοῦμεν διὰ νὰ χαιρετίσωμεν, εἴτε διὰ κάμψεως τοῦ σώματος, εἴτε διὰ γονυκλισίας. Εἰς τὴν γυναικείαν ὑπόκλισιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθεῖαν, φέρεται τὸ ἕνα πόδι πρὸς τὰ ὀπίσω, κάμπτονται ἀμφότερα τὰ γόνατα, ἐνῷ ὁ κορμὸς τοῦ σώματος βυθίζεται. Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ κινήσεις γίνονται σχεδὸν ταυτοχρόνως. Ἡ ὑπόκλισις, ἐπαναλαμβανομένη τρίς, εἶναι ἀπαραίτητος ὡς χαιρετισμὸς τῶν ἐστεμμένων καὶ τῶν βασιλοπαίδων. Αἱ ὑποκλίσεις τῶν ἠθοποιῶν πρὸς τὸ κοινὸν εἶναι δι' ἀμφότερα τὰ φῦλα ἀνδρική. Τ. Ι.

ὑποκλύζω· ἐνεργῶ κάθαρσιν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος διὰ κλύσματος, βάζω κλύσμα.

ὑποκλυσμὸς (ὁ)· ἡ διὰ κλύσματος κάθαρσις τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος.

Ὑποκνημίδιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Κνημῖδος Λοχροί, οἱ καὶ *Ἐπικνημίδιοι* (βλ. λ.) καλούμενοι.

ὑποκνημίδιος *μῦς* *[Ἀνατομ.]*. Μῦς τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς κνήμης, κείμενος ὑπὸ τὸν γαστροκνήμιον· ἐκφύεται ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν ἄνω ἄκρων τῆς κνήμης καὶ τῆς περόνης διὰ δύο κεφαλῶν, τῆς *κνημιαίας* καὶ τῆς *περοναίας*, ἡ δ' ἐκ τούτων σχηματιζομένη παχυτάτη γαστήρ, φερομένη πρὸς τὰ κάτω, συνενοῦται μετὰ τοῦ γαστροκνημίου καὶ τοῦ πελματικοῦ μυὸς εἰς κοινὸν ἰσχυρότατον τένοντα, τὸν *ἀχίλλειον τένοντα*. Κάμπτει πελματιαίως (ἐκτείνει) τὸν πόδα. Ι. Γ.

ὑποκόγχιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό), καὶ ὑποκογχικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ὑπὸ τὴν κόγχην τοῦ ὀφθαλμοῦ κείμενος: «ὑποκόγχιον νεῦρον».

— *[Ἀνατομ.]* *Ὑποκόγχιον νεῦρον.* Κλάδος τοῦ ἄνω γναθικοῦ νεύρου ἀμιγοῦς αἰσθητικοῦ, ὅστις ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ μηνοειδοῦς γαγγλίου τοῦ τριδύμου νεύρου· τὸ ὑποκόγχιον νεῦρον, συνέχεια τοῦ στελέχους τοῦ ἄνω γναθικοῦ νεύρου, ἀποσπᾷ τὰ ἄνω φατνιακὰ νεῦρα καί, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὑποκογχίου τρήματος ἔξοδον, τοὺς τελικοὺς αὐτοῦ κλάδους.

Ὑποκόγχιον σχίσμα. Σχίσμα, ὅπερ διασχίζει ὄπισθεν τὴν κάτω ἔξω γωνίαν τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου, ἐπιμηκέστερον τοῦ ὑπερκογχίου, καὶ δι' οὗ συγκοινωνεῖ ὁ ὀφθαλμικὸς κόγχος μετὰ τοῦ ἰγνυο-κροταφίου καὶ τοῦ πτερυγοϋπερῳίου βόθρου. Δι' αὐτοῦ πορεύονται τὸ ὑποκόγχιον νεῦρον, ἡ ...

Digitized by Google

όγχιος ἀρτηρία καὶ φλὲψ καὶ ἡ κάτω ὀφθαλμικὴ λέψ.

Ὑποκόγχιος αὖλαξ. Αὖλαξ διελαύνουσα τὴν ἄνω κογχικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀστοῦ τῆς ἄνω γνάου. Ἄρχεται δι᾽ ἐντομῆς ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ἔξω είλους τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐν λόγῳ ὀστοῦ καὶ εἰς λλοτε ἄλλην ἀπόστασιν συγκλείεται εἰς τὸν ὑποόγχιον πόρον, μεθ᾽ οὗ περιγράφει τόξον, ἔχον τὸ υρτὸν πρὸς τὰ ἔξω

Ὑποκόγχιος πόρος καὶ τρῆμα. Ὁ *ὑποκόγχιος πόος* ἄρχεται ἀπὸ τοῦ κάτω τοιχώματος τοῦ ὀφθαλικοῦ κόγχου καὶ ὑποδέχεται τὴν ὁμώνυμον ἀρηρίαν καὶ νεῦρον, ἐκβάλλει δ᾽ εἰς τὸ *ὑποκόγχιον ρῆμα*, ὅπερ κεῖται ἐπὶ τῆς προσθίας ἢ προσωπιῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος τῆς ἄνω γνάθου, ἀμέως κατωτέρω τοῦ ὑποκογχίου ὀφθαλμικοῦ χείλους.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ὑποκοίλιον (τό)· ἡ κάτω χώρα τῆς κοιλίας, ὸ ὑπογάστριον.

ὑποκολοφών, —*ῶνος* (ὁ). Δοκὸς ἡ ὁποία τίθεαι ὑπὸ τὴν κορυφαίαν μηκίδα (τὴν κορυφομηίδα ἢ κολοφῶνα) τῶν μεγάλων στεγῶν, παραλήλως πρὸς αὐτὴν καὶ εἴς τινα ἀπόστασιν ἀπ᾽ αὐῆς χάριν τῆς καλυτέρας συνδέσεως τῶν διαφόρων ευκτῶν μεταξύ των. Συχνότερον χρησιμοποιεῖται αὶ διὰ τὸν ὑποκολοφῶνα ὁ γενικώτερος ὅρος *μηίς*. Οἱ ὑποκολοφῶνες μετὰ τῶν τεγοστατῶν, τοὺς ποίους συνδέουσι, τῶν κορυφομηκίδων καὶ τῶν ιεταξὺ αὐτῶν τιθεμένων χιαστὶ ξύλων, ἀποτελοῦιν ἕνα κατὰ μῆκος ἀντιανέμιον σύνδεσμον τῆς τέγης.

Α. Α. Κ.

ὑποκόμις, —*ιτος* (ὁ)· θηλ. *ὑποκόμισσα*· κατώτερος, ὑποδεέστερος κόμις, ὡς τίτλος εὐγενείας (βλ όμις).

ὑποκόπανος (ὁ)· ὁ ὑποκάτω κόπανος, τὸ καώτατον μέρος τοῦ κοντακίου τοῦ ὅπλου, κόπανος: τὸν ἀπώθησε μὲ τὸν ὑποκόπανον».

ὑπόκοπρος (ὁ) (Hypocoprus) /*Ζωολ.*/. Γένος ντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουκουλιδῶν*, περιαμβάνον τέσσαρα εἴδη κανθάρων, ἀπαντῶντα εἰς ἀς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

Δ.Ν.Π.

ὑποκορίζομαι· λέγω γλυκὰ λόγια, πράγματα ὰ ὁποῖα εὐχαριστοῦν· || ὀνομάζω κακόν τι μὲ ὡραῖον ὄνομα: «τὰς πόρνας ἑταίρας ὑποκοριζόμενοι» *ἀρχ.*)· || καθόλου, ἐμφανίζω τι ὡς μικρὸν εἴτε πρὸς θωπείαν, εἴτε πρὸς χλεύην, εἴτε καὶ κυριολεκτικῶς.

ὑποκόρισμα (τό)· ὄνομα δηλοῦν σμίκρυνσιν, ὑποκορισμόν.

ὑποκορισμὸς (ὁ)· σμίκρυνσις ἐννοίας, εἴτε κυριολεκτικῶς, εἴτε μεταφορικῶς πρὸς θωπείαν ἢ χλεύην.

ὑποκοριστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑποκορισμόν, ὁ ἐκφράζων, ὁ σημαίνων ὑποκορισμόν: «ὑποκοριστικὸς τύπος», «ὑποκοριστικαὶ καταλήξεις»· || «ὑποκοριστικὸν ὄνομα» ἢ ὡς *οὐσ. ὑποκοριστικὸν* (τό)· ὄνομα παράγωγον δηλοῦν σμίκρυνσιν τῆς ἐννοίας τοῦ πρωτοτύπου.—Ἐπίρρ. ***ὑποκοριστικῶς***.

—*[Γραμμ.]* *Ὑποκοριστικὰ* καλοῦμεν τὰ ὀνόματα καὶ ἐν γένει τὰς λέξεις τὰς δηλούσας ὑποκορισμόν, ἤτοι τὰς παριστώσας ὡς μικρὸν τὸ ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου σημαινόμενον, καὶ δὴ ἢ ἁπλῶς ἢ χάριν θωπείας ἢ πρὸς δήλωσιν σκώμματος καὶ καταφρονήσεως. Αἱ συνηθέστεραι καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν ὀνομάτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) —*ίσκος,* —*ίσκη: νεανίσκος, οἰκίσκος* κλπ., *παιδίσκη* κ.ο.κ. 2) —*ὶς* (—*ίδος*): (πύλη) *πυλὶς πυλίδος*, (νῆσος) *νησίς*, (πίναξ) *πινακὶς* κ. λ. π. 3) —*ίχνη*: (πόλις) *πολίχνη* κ.λ.π. 4) —*ιον*: (παῖς—παιδὸς) *παιδίον*, (κτεὶς—κτενὸς) *κτένιον*, (οὖς—ὠτὸς) *ὠτίον*, (χλαμὺς—ύδος) *χλαμύδιον* κλπ. Ἐκ τούτων προῆλθον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ νεοελληνικὰ ὀνόματα εἰς —*ι* ἢ —*ί*, ἅτινα ἀπέβαλον ἤδη τὴν ὑποκοριστικήν των ἔννοιαν: *ἀρνί, παιδί, πόδι, τυρί, τραπέζι, χέρι, χτένι* κ. ο. κ Πρὸς δήλωσιν ὑποκορισμοῦ εἶναι ἀνάγκη καὶ ἄλλης ὑποκοριστικῆς καταλήξεως (ἀρνάκι ἢ ἀρνόπουλο, παιδάκι ἢ παιδόπουλο, τυράκι, τραπεζάκι, χεράκι, χτενάκι κ. ο. κ). 5) —*άριον*: *ἀνθρωπάριον ἀνδράριον, ἱστάριον, μισθάριον, παιδάριον, συκάριον, ὀψάριον* (ἐξ οὗ καὶ τὸ νεοελληνικόν: τὸ ψάρι), *χιτωνάριον* κλπ. 6) —*ίδιον*: (πινακὶς—ίδος) *πινακίδιον*, (γῆ) *γήδιον*, (ἐλαία) *ἐλάδιον* (ἐξ οὗ καὶ τὸ ἡμέτερον: λᾶδι, ὅπερ συνήθως γράφεται λάδι), *ἀργυρίδιον*, (ἑταίρα) *ἑταιρίδιον*, (θεραπαινὶς—ίδος) *θεραπαινίδιον* κ οὕ.κ. 7) —*ύδριον*: (ἕλκος) *ἑλκύδριον*, (νέφος) *νεφύδριον*, (νῆσος) *νησύδριον* κλ 8) —*ύλλιον*: ἄνθος—*ἀνθύλλιον*, δάσος—*δασύλλιον*, δένδρον—*δενδρύλλιον*, εἶδος—*εἰδύλλιον*, ἔπος—*ἐπύλλιον* κλ. 9) —*άσιον*: κόρη *κοράσιον* κλ. 10) —*άφιον*: ξυρός, ὁ —*ξυράφιον* κλ. 11) —*ύφιον*: ζῷον—*ζῳΰφιον* κ.οὕ.κ. Εἰς διάφορα ὑποκοριστικὰ ἀπαντῶμεν περισσοτέρας τῆς μιᾶς ὑποκοριστικὰς καταλήξεις, ὅπως λ. χ. εἰς τὰ παρ᾽ Ἀριστοφάνει: (ἱματίδιον) *ἱματιδάριον*, (χρυσίδιον) *χρυσιδάριον*, (κοτύλη—κοτυλίσκη) *κοτυλίσκιον* κλ. Τὰ ὑποκοριστικὰ ἐπίθετα τὰ δι᾽ ὑποκοριστικῶν καταλήξεων σχηματισθέντα εἶναι πολὺ ὀλιγώτερα: (δριμὺς) *δριμύλος*, (ἡδὺς) *ἡδύλος*, *μικκύλος* κλ., ὅπως καὶ τὰ ὑποκορισμὸν δηλοῦντα ρήματα: *ἐξαπατύλλειν, ἠθυλλιᾶν, πλανύττειν* κ.οὕ.κ. Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ὑποκοριστικὰ ἐπίθετα καὶ ρήματα τὰ διὰ συνθέσεως σχηματισθέντα: *ὑπόξανθος, ὑπόκωφος, ὑπόξηρος, ὑπόμαργος* κλ., *ὑποβήσσω, ὑπογελάω, ὑποδάκνω, ὑποπεπωκώς, ὑποβινητιῶ* κλπ

Εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ὁ ὑποκορισμὸς δηλοῦται ὡσαύτως ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διὰ παραγωγικῶν καταλήξεων: —*άκι: ἀρνάκι, ἀλογάκι, δωματάκι, κοριτσάκι, κερασάκι, ἀγγουράκι, σταφυλάκι, διαβολάκι* κ.λ. (πρβλ. καὶ τὰ ἐξ ἐπιθέτων καὶ ἐπιθετοποιημένων ἔτι μετοχῶν: *μικράκι, λιγάκι, καημενάκι* κ λ.), —(*π*)*ούλα*, —(*π*)*ουλο*: καὶ ἀρσ. —*ούλης*: *ἀδερφούλης—ἀδερφούλα, μικρούλης—μικρούλα* (οὐδ. *μικρούλικο* καὶ *μικρουλάκι*), *νοστιμούλα, μελαχροινούλα, ὀμορφούλα, χρυσούλα* κ. λ., *δροσούλα, μαννούλα, ραχούλα, ψυχούλα* κ.οὕ.κ., *γαλόπουλο—γαλοπούλα, κοτόπουλο, κοριτσόπουλο* κ. λ. (εἰς τὴν διάλεκτον τῶν συγχρόνων Ποντίων ἡ κατάληξις —*οπουλο* κατ᾽ ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου —*ου*— τῆς παραληγούσης καὶ ἀπλοποίησιν τοῦ οὕτω προελθόντος συμπλέγματος —*πλ*— εἰς —*π*— ἐσχηματίσθη ἡ ὑποκοριστικὴ κατάληξις —*όπο(ν)*: *ἀρνόπον, παιδόπον, κοριτσόπον* κ λ.= ἀρνόπουλο κ.οὕ κ.), —*ίτσι* καὶ —*ίτσα* (ξένης καταγωγῆς καταλήξεις): κόρη—*κορίτσι*, γωνία—*γωνίτσα*, τρῦπα—*τρυπίτσα*, μηλιὰ—*μηλίτσα*, σκούφια—*σκουφίτσα* κ λ. κ.λ., —*έλ* (ἰδίως εἰς τὴν Λέσβον, ἔνθα ἀπεβλήθη τὸ ἄτονον —ι τῆς ληγούσης): *παιδαρέλι, σπιτέλι* (=σπιτάκι), *σταφυλέλι, πετεινα‍ρέλι, σκυλέλι* (=σκυλάκι), *σακκουλέλι* (*σακκ᾽λέλ*᾽ ἐν Λέσβῳ) κ.λ. κλ., ὅθεν καὶ τὰ συνήθη ἐν Λέσβῳ κύρια ὀνόματα εἰς —*έλης*: *Ἀθανασέλης, Ἀλεπουδέλης, Μανωλέλης* ἢ *Μανωλακέλης* κ. λ Ἀξιοσημείωτα εἶναι καὶ τὰ μὲ ὑποκοριστικὴν ἔννοιαν ρήματα τῆς νέας ἑλληνικῆς: *βρεχουλίζει, κλαουρίζει, μασουλίζει* κ. λ. Σπανιώτερα εἶναι τὰ διὰ συνθέσεως σχηματισθέντα ὑποκοριστικὰ τῆς νέας ἑλληνικῆς: *κουτσοπίνω, κουτσοπερνῶ* κ. λ., *κουφοβράζω, ψευτοζῶ. ψευτοπερνῶ* κ. λ., *χαμογελῶ* κ. λ., (περὶ ὧν βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, Γεν. Γλωσσικήν, σελ. 235 κ. ἑξ.).

Καὶ παρὰ τοῖς Λατίνοις ἐσχηματίζοντο ὑποκοριστικά: amiculus, homunculus, lectulus, (asinus) asellus, tacitulus κ. λ., ἱκανὰ δὲ καὶ διὰ πλειόνων τῆς μιᾶς καταλήξεων: (auris) auricula—auricella, cistula—cistella κ. λ. Εἴς τινας ὅμως νεοευρωπαϊκὰς γλώσσας, ἰδίως εἰς τὴν γαλλικήν, τὰ ὑποκοριστικὰ εἶναι πολὺ σπανιώτερα (πρβλ. un petit enfant, un petit sou κ. λ.=παιδάκι, δεκαρίτσα κ. λ.).

Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὑποκοτύλιον (τό)· βοτ., τὸ τμῆμα τοῦ βλαστοῦ, ὅπερ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν κοτυληδόνα τοῦ ἐμβρύου τῶν σπερματοφύτων.

ὑποκράνιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸ κρανίον, ὑποκάτω τοῦ κρανιακοῦ ὀστοῦ κείμενος.

—**ὑποκράνιον** *διάστημα* [*Ἀνατομ.*]. Τὸ μεταξὺ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ κρανίου καὶ τῆς σκληρᾶς μήνιγγος τοῦ ἐγκεφάλου διάστημα, ἀφανὲς ὄν, ἀναπυσσόμενον δ᾽ ὅμως εἰς χῶρον μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρὺν ἐπὶ κατάγματος τοῦ κρανίου μετ᾽ ἐκχύσεως αἵματος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς σκληρᾶς μήνιγγος.

Ι. Π.

ὑποκρεοειδῆ (τὰ) (Hypocreaceae) /*Βοτ.*/. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πυρηνομυκήτων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη μυκήτων χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τῶν ζωηρῶς χρωματισμένων περιθηκίων των, ἅτινα συνήθως εἶναι ἐρυθρὰ καὶ σχήματος σφαιρικοῦ ἢ κυλινδρικοῦ. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς.

Δ. Ν. Π.

ὑποκρινία (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ ἐλάττωσις ἢ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἐκκρίσεως ἑνὸς ἢ πλειόνων ἀδένων, ἰδίως δὲ τῶν ἀδένων ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως (*ὑπενδοκρινία*).

Μ. Ν. Κ.

ὑποκρίνομαι, *ἀόρ. ὑπεκρίθην*· παριστάνω ἐπὶ σκηνῆς, ὑποδύομαι πρόσωπον, παίζω ρόλον: «ὑποκρίνομαι τὸν Ἀγαμέμνονα, — τὸν Αἴαντα»· || συνεκδ. προσποιοῦμαι: «ὑποκρίνεται τὸν ἀσθενῆ —τὸν ἀμερόληπτον»· || καθόλου, εἶμαι ὑποκριτής, ἐπιτηδεύομαι, ὑποκρύπτω τὸ φρόνημά μου: «δὲν εἶναι εἰλικρινής, ὑποκρίνεται», «ὑποκρίνεται τόσον καλά, ὥστε εὐκόλως ἐξαπατᾷ».

ὑποκρισία (ἡ), καὶ *ὑπόκρισις*· τὸ νὰ ὑποκρίνεταί τις, ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ νὰ κρύπτῃ τις τὰ φρονήματά του, προσποίησις, δολιότης· || ἰδίᾳ, ἐπιτήδευσις ἀρετῆς, εὐσεβείας, καλοκαγαθίας κ.τ.τ., πρὸς ἀπόκρυψιν κακίας κλπ.

—/*Ἠθικ.*/ Διὰ τῶν ὅρων *ὑπόκρισις* καὶ *ὑποκρισία* δηλοῦται πᾶσα φαινομενικὴ κατάστασις, ἐν ᾗ τείνει τις νὰ ἐμφανίσῃ ἑαυτὸν πρὸ τῶν ἄλλων ὡς τι ὅπερ πράγματι δὲν εἶναι, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς νομίζῃ ὅτι εἶναι. Κατὰ ταῦτα *ὑπόκρισις* δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ μόνον ἔνθα τις ἐνσυνειδήτως ἐμφανίζει ἑαυτὸν ὡς ἐκπροσωποῦντα γνώμας καὶ πεποιθήσεις, ἅς τινας δὲν ἔχει, ἀλλὰ πανταχοῦ, ἔνθα ὑπάρχει διάστασις μεταξὺ τοῦ ἐπιδιωκομένου φαίνεσθαι καὶ τοῦ πραγματικοῦ εἶναι. Ὁ λόγος δι᾽ ὃν ὁ Κύριος κατακρίνει τοὺς Φαρισαίους ὡς ὑποκριτὰς δὲν ἦτο μόνον διότι οὗτοι ἐνεφάνιζον ἑαυτοὺς ὡς εὐσεβεῖς καὶ ἤθελον νὰ ἀπατήσωσι τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς ζητήσεως τῆς δικαιοσύνης, ἣν πράγματι καὶ ἐκ πεποιθήσεως ἐζήτουν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διότι ἠπάτων αὐτοὶ ἑαυτοὺς πλάσαντες ἐγωϊστικήν τινα θρησκείαν. Ἡ ὑποκρισία ἐμφανίζεται ἐν πάσαις ταῖς ἐκφάνσεσι τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἠθικαῖς καὶ θρησκευτικαῖς. Ἡ θεμελιώδης αἰτία τῆς ὑποκρίσεως, τῆς διαστάσεως δηλαδὴ τοῦ εἶναι καὶ φαίνεσθαι, προέρχεται ἰδίᾳ ἐκ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὅπερ ἐκ φυλαυτίας προελθὸν ἐπέφερε σὺν τοῖς ἄλλοις ἐξασθένησιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς βουλήσεως καὶ ἐπικράτησιν τῆς αἰσθητικότητος ἐπὶ τοῦ πνεύματος. Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ ἐκ τῆς ἀρχεγόνου καταστάσεως προερχομένη ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ συνείδησις, ἡ ἐξασθενήσασα μὲν μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἀλλὰ μὴ ἐκλιποῦσα, προβάλλει ἔστω καὶ ἀμυδρῶς τῷ ἀνθρώπῳ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ αἰσθητικότης καὶ φυλαυτία, ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς ἐξασθενησάσης βουλήσεως αὐτοῦ, προτρέπουσιν αὐτὴν εἰς ἀντίστασιν πρὸς τὴν ἐν τῇ συνειδήσει ἐκδηλουμένην βούλησιν τοῦ Θεοῦ, ἢ συνεργοῦντος καὶ τοῦ ἐξασθενήσαντος νοῦ παρὰ τὴν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐμμονὴν πρὸς ἐξωτερικὴν φαινομενικὴν τήρησιν αὐτῆς.

Κ. Ι. Δ.

ὑπόκρισις, —*εως* (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ὑποκριτοῦ, ἡ ἐπὶ σκηνῆς παράστασις προσώπου: «ὑπόκρισις τοῦ Ἀγαμέμνονος,—τοῦ Αἴαντος κλπ.», ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἠθοποιοῦ ὡς Ἀγαμέμνονος, ὡς Αἴαντος κλπ. καὶ «ἡ ὑπόκρισις τοῦ δεῖνος ἠθοποιοῦ», ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν ἔπαιξε τὸν ρόλον του ὁ δεῖνα ἠθοποιός· || ψευδής, πλαστὴ ἐμφάνισις πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς πραγματικότητος, *ὑποκρισία* (βλ. λ.).

—/*Ρητορ.*/ Ἡ *ὑπόκρισις* εἶναι ἓν τῶν μερῶν τῆς ρητορικῆς, δι᾽ οὗ ὁ ρήτωρ διδάσκεται νὰ ὑποκριθῇ καλῶς, ἤτοι ἀπαγγέλλων τὸν λόγον του νὰ μεταχειρίζηται τὸν εἰς τὰ λεγόμενα κατάλληλον σχηματισμὸν φωνῆς τε καὶ σώματος. Ἡ ὑπόκρισις ἔχει μεγίστην ἐν τῇ ρητορικῇ δύναμιν· μέτριος λόγος καλῶς ἀπαγγελλόμενος ἐμποιεῖ ἰσχυρότερον ἀποτέλεσμα καλλίστου λόγου κακῶς ἀπαγγελλομένου. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἔχων ὁ Δημοσθένης ἀπετύγχανε κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὰς διμηγορίας αὐτοῦ, ἐνῷ ἄλλοι κατὰ πολὺ κατώτεροι ἐκείνου ηὐδοκίμουν· ὅθεν αἰσθανθεὶς τὴν ἀνάγκην ἔλαβε μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας μαθήματα ὑποκριτικῆς παρά τινος Ἀνδρονίκου, ὑποκριτοῦ θεάτρου· καὶ ὅτε κατόπιν ἠρωτήθη, τί εἶναι ἐν τῇ ρητορείᾳ τὸ πρῶτον, ἀπεκρίθη: ἡ ὑπόκρισις· τὴν αὐτὴν δ᾽ ἀπάντησιν ἔδωκε καὶ εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἐρώτησιν. Ὁ Κικέρων ἔλεγεν ὅτι «ἡ ρητορεία ἄνευ ὑποκρίσεως εἶναι τὸ μηδέν, ἡ δὲ ὑπόκρισις καὶ χωρὶς ρητορείας εἶναί τι μέγα.» Κατὰ τὸν Λογγῖνον («Τέχνη Ρητορική», ἐν Spengel Rhet. Gr. I, 310) ὑπόκρισις εἶναι «μίμησις τῶν κατ᾽ ἀλήθειαν ἑκάστῳ παρισταμένων ἠθῶν καὶ παθῶν καὶ διάθεσις σώματός τε καὶ τόνου φωνῆς πρόσφορος τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασι». Ἐν συνεχείᾳ δὲ τονίζει ὁ Λογγῖνος ὅτι ἡ δύναμις τῆς ὑποκρίσεως εἶναι μεγίστη, διότι «ἀπάτη δελεάζουσα καθέλκει τὴν γνώμην τοῦ κριτοῦ πρὸς τὸ δοκοῦν τῷ λέγοντι». Διότι ἐὰν ὁ λόγος ἔχῃ μὲν πάντα τὰ ἄλλα πλεονεκτήματα καὶ εἶναι ἐπαρκῶς συγκεκροτημένος ὡς πρὸς τὰς ἀποδείξεις καὶ διάκειται καθαρῶς ὡς πρὸς τὴν λέξιν, στερεῖται ὅμως τοῦ κατὰ τὴν ὑπόκρισιν πλάσματος, οὐδεμίαν ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν θὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τῶν δικαστῶν. Φαίνεται δηλαδὴ «ἀμυδρός τε καὶ ἀσθενὴς καὶ ἀχάριστος, ἀτερπής τε καὶ ἀγλευκής, καὶ τὸν δικαστὴν ἐνοχλῶν, ἐλαύνων μᾶλλον ἢ καὶ τὴν ψῆφον παρακαλῶν».

Ὁ δημοσίᾳ λαλῶν πρέπει πρῶτον νὰ ὁμιλῇ οὕτως, ὥστε νὰ ἀκούηται εὐκρινῶς ὑπὸ πάντων· δεύτερον, νὰ προφέρῃ τοὺς λόγους μὲ χάριν καὶ δύναμιν, ὥστε νὰ ἀρέσκῃ καὶ νὰ κινῇ τὸ ἀκροατήριον. Διὰ νὰ ἀκούηται εὐκρινῶς, ἀπαιτεῖται φωνὴ ἱκανή, καθαρά, σύμμετρος καὶ κομψή. Τὰ σχήματα τότε ἔχουσι μεγάλην δύναμιν εἰς τὸν λόγον, ὅταν εἶναι σύμφωνα μὲ τὰ πάθη, τῶν ὁποίων εἶναι ἡ φυσικὴ γλῶσσα, χωρὶς νὰ ὑπερβάλλωσι τὰ ὅρια τοῦ πρέποντος.

Ἡ φιλοκαλία καὶ ἡ εὐπρέπεια πρέπει νὰ ὁδηγῶσιν ἀδιαλείπτως τὸν ρήτορα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων σχημάτων καὶ νὰ προφυλάττωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῶν παρεκτροπῶν τῆς τῶν σχημάτων καταχρήσεως. Πάντως ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ᾽ ὄψιν: 1) Τὰ σχήματα, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι, πρέπει πάντοτε νὰ συνοδεύωσι τὴν φωνὴν καὶ τὴν ἔννοιαν, ἀρχόμενα, διαρκοῦντα καὶ λήγοντα μετὰ τούτων. 2) Διὰ τῶν δακτύλων οὔτε σχήματα ποιοῦμεν, οὔτε τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν λῆξιν τῶν φράσεων σημαίνομεν. 3) Ἀπαγορεύεται τὸ κρούειν τὰς χεῖρας πρὸς ἀλλήλας, ἢ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἢ τὸ κρατεῖν ἐσταυρωμένας ἢ λίαν μεμακρυσμένας. 4) Τὴν χεῖρα οὔτε ὑπεράνω τῶν ὀφθαλμῶν νὰ ὑψώνωμεν οὔτε κάτω τοῦ ὀφθαμοῦ νὰ καταβιβάζωμεν.

Ι.Φ.Δ.

Digitized by Google

—**ὑπόκρισιν, νόσοι καθ'** —· βλ. λ. *νόσοι καθ' ὑπόκρισιν.*

ὑποκριτὴς (ὁ)· ὁ ὑποκρινόμενος, ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παριστάνων πρόσωπόν τι, ὁ παίζων ῥόλον, ἠθοποιός· ‖ ὁ προσποιούμενος, ὁ ἐμφανίζων ψευδῆ κατάστασιν, συνήθως ἀγαθήν, πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς πραγματικῆς, τῆς κακῆς· ‖ ἰδίᾳ ἠθικῶς, ὁ προσποιούμενος τὸν εὐσεβῆ, τὸν φιλάνθρωπον κτλ., ἐν γένει τὸν ἐνάρετον.

— *[Ἀρχ.]* Μέχρι τοῦ Θέσπιδος (536 π. Χ.) δρᾶμα τεχνικὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ μόνον ᾆσμα πρὸς τὸν Διόνυσον, ὁ διθύραμβος, ὃν ᾄδων χορὸς πολυμελὴς ὠρχεῖτο περὶ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ. Ὁ Θέσπις πρῶτος εἰσήγαγε πρόσωπον ἰδιαίτερον τοῦ χοροῦ, ὅπερ ἀπεκρίνετο πρὸς τὰ αἰσθήματα τοῦ χοροῦ, λέγον καὶ οὐχὶ ᾆδον ὡς ὁ χορός. Τὸ πρόσωπον ταῦτο ὠνομάσθη ὑποκριτής, οὕτω δ' ἀνεπτύχθη τὸ δραματικὸν μέρος, δηλαδὴ ὁ διάλογος τοῦ ὑποκριτοῦ καὶ τοῦ χοροῦ. Ὅτε κατόπιν ὁ Αἰσχύλος προσέθηκε καὶ δεύτερον ὑποκριτήν, τὸ δραματικὸν μέρος ηὐξήθη καὶ τὸ λυρικόν, δηλαδὴ τὰ ᾄσματα τοῦ χοροῦ, ἠλαττώθησαν. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Σοφοκλῆς προσέθηκε καὶ τρίτον ὑποκριτήν, οὕτω δὲ ἀνεπτύχθη τελείως ἡ δραματικὴ τέχνη. Οἱ τρεῖς ὑποκριταὶ παραμένουσι καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐριπίδου καὶ κατόπιν, ὀνομάζονται δὲ *πρωταγωνιστής, δευτεραγωνιστὴς* καὶ *τριταγωνιστής*, καὶ διανέμονται πάντα τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, ὁσαδήποτε καὶ ἂν ὦσιν. Οἱ ὑποκριταὶ ἦσαν πάντοτε ἄνδρες, ὑπεδύοντο δὲ καὶ τὰ γυναικεῖα πρόσωπα. Ὁ πρωταγωνιστὴς εἶναι τὸ δραματικώτερον καὶ πιθητικώτερον πρόσωπον, τὸ κινοῦν εἰς φόβον καὶ ἔλεον τοὺς θεατὰς διὰ τῶν παθημάτων αὐτοῦ· ὁ δευτεραγωνιστής, πρόσωπον κατώτερον, προκαλεῖ τὸν ἥρωα νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ αἰσθήματά του καὶ ὁ τριταγωνιστὴς γίνεται ὁ αἴτιος τῶν παθημάτων τοῦ ἥρωος· οὕτω λ. χ. ἐν τῇ «Ἀντιγόνῃ» τοῦ Σοφοκλέους ὁ μὲν πρωταγωνιστὴς ὑποδύεται τὸ πρόσωπον τῆς ἡρωΐδος, ὁ δὲ δευτεραγωνιστὴς τὸ πρόσωπον τῆς Ἰσμήνης καὶ ἄλλων τινῶν καὶ ὁ τριταγωνιστὴς τὸ πρόσωπον τοῦ Κρέοντος. Τὸ πρῶτον, ὑποκριταὶ ἐγένοντο αὐτοὶ οἱ ποιηταί, ὡς ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς σταδιοδρομίας του. Διὰ τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ ἡ τραγῳδία ἔλαβε τὴν τελείαν αὐτῆς ἀνάπτυξιν· διὸ καὶ ἀπὸ τοῦ 456 μνημονεύεται ἐν ταῖς διδασκαλίαις τῶν δραμάτων πρὸς τῷ νικήσαντι ποιητῇ καὶ ὁ νικήσας ὑποκριτής. Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἀμοιβὴ τῶν ὑποκριτῶν δὲν ἦτο ἔργον τοῦ χορηγοῦ, διότι ὁ μὲν ἄρχων ἐκλήρου αὐτούς, ἡ δὲ πόλις ἤμειβεν. Ἐπὶ τοῦ Λουκιανοῦ μανθάνομεν ὅτι ὁ μισθὸς τοῦ ὑποκριτοῦ δι' ἕκαστον δρᾶμα ἦτο δραχμῶν ἑπτὰ (Ἰκαρομ. 29 πρβλ. καὶ *Θεοφράστου* Χαρακτ Γ). Οἱ ὑποκριταὶ ἀπετέλουν σωματεῖον ἢ θίασον, «οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται», οὗ τὰς βάσεις ἔθηκεν ὁ Σοφοκλῆς. Ἔξοχοι ὑποκριταὶ ἐπὶ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου μνημονεύονται ὁ Καλλιππίδης, ὁ Νικόστρατος καὶ ὁ Παῦλος, ὁ πρῶτος μάλιστα ὑπερεσεμνύνετο ὅτι τοὺς θεατὰς ἠδύνατο νὰ συγκινῇ μέχρι δακρύων (*Ξεν.* Συμπ. Γ' 11). Μετὰ τὸν θάνατον τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν ἡ δραματικὴ τέχνη, ὡς γνωστόν, κατέπεσεν, ἡ δὲ ὑποκριτικὴ ἤρχισε νὰ κατέχῃ τὴν πρώτην θέσιν. Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἤκμασαν πλεῖστοι καὶ μέγιστοι ὑποκριταί, ὡς ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Νεοπτόλεμος, ὁ Ἀθηνόδωρος καὶ ὁ Θεσσαλός. Γ. Γ.

ὑποκριτικὴ (ἡ) *[Θεατρ.]*. Ἡ τέχνη τοῦ ἐμψυχώνειν τὰ πρόσωπα τῶν παριστανένων θεατρικῶν ἔργων. Ἡ τέχνη αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ τεχνικοῦ λεκτικοῦ, ἐκ τῆς μιμικῆς καὶ ἐκ τῆς τοῦ προσώπου διασκευῆς. Τὸ τεχνικὸν λεκτικὸν ἀποκτᾶται διὰ τῆς σπουδῆς τῆς τέχνης τοῦ λόγου· ἡ μιμικὴ διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν διαφόρων ἐκφράσεων τοῦ προσώπου καὶ ἡ τοῦ προσώπου διασκευή, σύμφωνος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ῥόλου, διὰ τῆς διὰ καταλλήλων χρωμάτων τονώσεως τῆς μορφῆς, ὀφθαλμῶν, χειλέων κλπ., ἄλλοτε δὲ δι' ἐντελοῦς μεταμορφώσεως τοῦ προσώπου τοῦ ἠθοποιοῦ τῇ βοηθείᾳ τῶν χρωμάτων, φενάκης (περρούκας) κλπ. Ἡ ἁρμονικὴ συνεργασία τῶν ἄνω τριῶν στοιχείων, πάντοτε συμφώνως πρὸς τὴν ψυχολογικὴν τοῦ ἐξωτερικευομένου ῥόλου σύνθεσιν, συγκροτεῖ τὴν ἀρτίαν ὑποκριτικήν. Π. Α. Κ.

ὑποκριτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑποκριτήν, ὁ τοῦ ὑποκριτοῦ, προσποιητός, πλαστός, ψευδής: «ὑποκριτικὴ συμπεριφορά», «δάκρυα ὑποκριτικά» ‖ *ὑποκριτικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ., ἡ τέχνη τοῦ ὑποκρίνεσθαι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἠθοποιία.—Ἐπίρρ. *ὑποκριτικῶς*.

ὑποκροτάφιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸν κρόταφον.

— *[Ἀνατομ.]* *Ὑποκροτάφιος ἀκρολοφία*. Ταπεινὴ ὀβελιαία ἀκρολοφία, διαιροῦσα τὴν κροταφικὴν ἐπιφάνειαν ἑκατέρας μείζονος πτέρυγος τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ εἰς δύο μοίρας, ὧν ἡ μὲν ἄνω, μείζων, ἀποτελεῖ μέρος τοῦ κροταφικοῦ βόθρου, ἡ δὲ κάτω, ἡ *ὑποκροτάφιος*, συνέχεται μετὰ τοῦ ἔξω πετάλου τῆς πτερυγοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ χρησιμεύει πρὸς ἔκφυσιν τοῦ ἔξω πτερυγοειδοῦς μυός. *Ὑποκροτάφιος βόθρος*. Βόθρος κείμενος ὑπὸ τὸν κροταφικὸν βόθρον καὶ ἀφοριζόμενος ὑπὸ ὀστείνων τοιχωμάτων, πλὴν ἐπὶ τὰ ὄπισθεν, ἔνθα χαίνει, ἄκλειστος ὢν ἐπὶ τοῦ κρανίου. Συγκοινωνεῖ πρὸς μὲν τὰ ἄνω μετὰ τοῦ κροταφικοῦ βόθρου καὶ τοῦ κροταφικοῦ πεδίου, πρὸς τὰ πρόσω μετὰ τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου διὰ τοῦ ὑποκογχίου σχίσματος, πρὸς τὰ ὀπίσω μετὰ τῆς πλαγίας μοίρας τοῦ μέσου κρανιακοῦ βάθρου διὰ τοῦ ᾠοειδοῦς τρήματος καὶ πρὸς τὰ ἔσω ἐμφανίζει σχισμήν, τὴν *πτερυγοϋπερῴιον*, ἄγουσαν εἰς τὸν *πτερυγοϋπερῴιον πόρον*. Ὁ βόθρος οὗτος χρησιμεύει πρὸς ἔκφυσιν τοῦ ἔξω πτερυγοειδοῦς μυός, ἐν αὐτῷ δὲ φέρονται καὶ τὰ ἔσω γναθιαῖα ἀγγεῖα καὶ κλάδος ἐκ τοῦ 3ου κλάδου τοῦ τριδύμου νεύρου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ὑπόκρουσις,—εως (ἡ)· κροῦσις τῶν χορδῶν μουσικοῦ ὀργάνου πρὸς συνοδείαν ᾄσματος, ἡ διὰ μουσικοῦ ὀργάνου συνοδεία ᾄσματος, ἀπαγγελίας κλπ., ἀκκομπανιάρισμα.

— *[Μετρ.]* Ἡ δι' ὀργάνου, ἐγχόρδου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συνοδεία ᾄσματος ἢ λόγου ἢ ἀπαγγελίας. Οἱ ἀρχαῖοι τὰ μὲν ποιήματα τῆς χορικῆς, λυρικῆς καὶ μελικῆς ποιήσεως τὰ ἐξετέλουν ᾄδοντες τῇ συνοδείᾳ ὀργάνου μουσικοῦ, τὰ δὲ ἔπη καὶ τὰ διαλογικὰ μέρη καὶ πολλὰ χορικὰ καὶ μονολόγους τὰ παρακατέλεγον, ἤτοι ἀπήγγελλον διὰ συντόνου καὶ σεσυρμένης προσῳδιακῆς φωνῆς ἢ ἁπλῶς ἢ μὲ ὑπόκρουσιν μουσικοῦ ὀργάνου, ἥτις ἀπετέλει τὴν βάσιν τοῦ ρυθμοῦ καὶ ἔδιδε ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα εἰς τὴν ἐκ τῆς ἐξαγγελίας τοῦ μετρικοῦ τεμαχίου ἐντύπωσιν. Γ. Μ. Β.

— *[Μουσ.]* Καλεῖται *ὑπόκρουσις* μουσικὴ συνοδεύουσα τὸ ποιητικὸν κείμενον σκηνικοῦ τινος ἔργου οὕτως, ὥστε ποίησις καὶ μουσικὴ νὰ ἁρμοιῶνται καὶ ν' ἀποτελῶσιν ἑνιαῖον σύνολον. Ὁ ὅρος *ὑπόκρουσις* εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸ *μελόδραμα*, ἀλλὰ πρὸς τὴν σημασίαν ἣν δίδουσιν εἰς αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Γάλλοι (Melodram, melodrame). Συνώνυμος εἶναι ὡσαύτως ὁ ὅρος *σκηνικὴ μουσικὴ* (musique de scène). Τὸ εἶδος τοῦτο ἐνεκαινιάσθη κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα παρὰ τοῦ *Μπέντα* (βλ λ.) εἰς ὃν ὀφείλονται μεταξὺ ἄλλων ἡ «Ἀριάδνη» (1775) καὶ ἡ «Μήδεια».

Ἐκ τῶν ἐπιτυχεστέρων ἔργων μετὰ μουσικῆς ὑποκρούσεως εἶναι ὁ «Ἔγκμοντ» τοῦ Μπετόβεν, τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Μένδελσον, ὁ «Μάνφρεδ» τοῦ Βύρωνος, ἡ «Ἀρλεζιάννα» τοῦ Μπιζὲ κτλ. (βλ λ. *μελόδραμα* καὶ *μουσική*). Γ. Σ.

—**ὑπόκρουσις ἱπποκρατικὴ** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἱπποκρατικὴ σεῖσις*.

ὑποκρούω· κρούω ἐλαφρῶς τὰς χορδὰς μουσικοῦ ὀργάνου πρὸς συνοδείαν ᾄσματος κλπ.

ὑποκρύπτω· κρύπτω ἐπιτηδείως, συγκαλύπτω, ἀποκρύπτω.

ὑπόκρυψις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκρύπτειν, ἀπόκρυψις.

ὑποκτηνίατρος *[Στρατ.]*. Ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ κτηνιατρικοῦ σώματος ὁ φέρων βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ.

ὑποκύανος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὀλίγον, ἐλαφρῶς κυανοῦς.

ὑποκυκλοειδεῖς καμπύλαι *[Μαθημ.]*. Ἐὰν ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου ε, κύκλος τις κ κυλίεται ἐπὶ ἄλλου τινὸς κύκλου Κ ἀκινήτου, ἡ ὑπό τινος τῶν σημείων τῆς περιφερείας αὐτοῦ γραφομένη καμπύλη λέγεται *ἐπικυκλοειδής*. Ἐὰν ὁ κυλιόμενος κύκλος κ κεῖται ἐκτὸς τοῦ ἀκινήτου, ἡ ἐπικυκλοειδὴς καλεῖται *ἐξωτερικὴ ἐπικυκλοειδής*, ἐὰν δὲ ἐντὸς *ἐσωτερικὴ ἐπικυκλοειδὴς* ἢ *ὑποκυκλοειδής*.

ὑποκύπτω, ἀόρ. *ὑπέκυψα*· κύπτω ὑποκάτω, ὑποτάσσομαι, ἡττῶμαι: «ὑπέκυψεν ὁ ἀσθενέστερος» ‖ φρ. «ὑπέκυψεν εἰς τὸ μοιραῖον» ἀπέθανεν.

ὑπόκυρτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὀλίγον κυρτός.

ὑπόκωφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὀλίγον κωφός, ὁ κωφίζων, ὁ ἀμβλὺς τὴν ἀκοήν ‖ ὁ μόλις ἀκουόμενος, ὁ οἱονεὶ ἐκ βάθους προερχόμενος: «ὑπόκωφος κρότος».

ὑπολαῒς (ἡ) (Hypolaïs) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοτυφιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μικροῦ μεγέθους μὲ σῶμα εὐκίνητον, ῥάμφος εὐθὺ καὶ ἐλάχιστα πεπιεσμένον κατὰ τὴν βάσιν του ἥτις καὶ φέρει μικρὰς σκληρὰς τρίχας. Οἱ πόδες καλύπτονται ὑπὸ λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων, οἱ δάκτυλοι εἶναι βραχεῖς καὶ οἱ ὄνυχες ἀσθενεῖς καὶ κυρτοί. Οἱ ῥώθωνες καλύπτονται ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικροί, αἱ δὲ πτέρυγες ἀπεστρογγυλωμέναι κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ ἀρκετὰ μακραί, φθάνουσαι μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ μήκους τῆς οὐρᾶς. Τὸ ᾆσμα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι μελῳδικόν, τὸ διατηροῦσι δὲ καὶ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος εἶναι φαιὸς πρὸς τὸν ὑπέρυθρον μὲ πάσας τὰς ἐνδιαμέσους ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Τὴν φωλεάν της κατασκευάζει παρὰ τὸ ἔδαφος καὶ ἐντὸς πυκνῶν θάμνων ἢ ἐντὸς τῶν πυκνῶν κλάδων τῶν δενδρυλλίων ἢ καὶ ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων, κατὰ προτίμησιν τῶν δρυῶν. Γεννᾷ 5—6 ᾠὰ τεφροῦ χρώματος. Τὰ μικρά των τρέφονται ἐξ ἐντόμων καὶ ἰδίως ἐκ μικρῶν ψυχῶν, μυῶν καὶ κωνώπων, ἐπίσης δ' ἐκ μούρων, βατομούρων καὶ κόκκων σόρβου. Ὅταν αἱ ὑπολαΐδες συλλαμβάνωνται μικραί, τρέφονται ἐξ ᾠῶν μυρμήκων, ψυχίων ἄρτου ἐμβεβαπτισμένων εἰς ζωμὸν κρέατος, τετριμμένης καννάβεως, ὡς καὶ ἐκ μικρῶν ἐντόμων. Ζῶσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ 6—7 ἔτη, ἐὰν διατηρῶνται καλῶς. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους τούτου ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ὑπολαῒς ἡ φαιὰ (Hypolaïs cinerea). Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 15 ἑκατοστόμετρα, ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι τεφρὰ καὶ ἡ κάτω ὑποκίτρινος. Οἱ πόδες εἶναι χαλκόχροοι, ἡ κεφαλὴ κοσμεῖται ὑπὸ κιτρίνης λωρίδος, εἰς τὴν ῥάχιν κυριαρχεῖ τὸ ἐλαιῶδες χρῶμα, ὁ λαιμός, τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία εἶναι κίτρινα, αἱ πτέρυγες καθὼς καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι σκοτεινῶς φαιαὶ καὶ κοσμοῦνται ὑπὸ λευκῶν κηλίδων. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα *τσιροβίκος*. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς λειμῶνας καὶ ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ κατασκευάζει τὴν φωλεάν της ἐπὶ τῶν κατωτέρων κλάδων τῶν δένδρων καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5 ᾠὰ ὑπερύθρου χρώματος. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔρχεται ἐκ τῆς Ἀφρικῆς κατὰ Μάρτιον καὶ ἀπέρχεται κατὰ τὸν Σεπτέμβριον. Ἐνταῦθα γεννᾷ δίς, κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου, οἱ δὲ νεοσσοὶ τοῦ τελευταίου τούτου μηνός, οἱ ὁποῖοι ἐκκολάπτονται μετὰ 16 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ᾠοτοκίας, εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένοι μέχρι τοῦ πρώτου δεκαπενθημέρου τοῦ Αὐγούστου, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἀκολουθήσωσι τοὺς γονεῖς των εἰς τὴν ἀποδημίαν των.

Ὑπολαῒς ἡ πολύγλωσσος (Hypolaïs polyglossa). Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 13 ἑκατοστόμετρα. Τὸ ῥάμφος εἶναι αἰχμηρόν, μελανὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ ὑποκύανον κατὰ τὴν κάτω. Οἱ πόδες εἶναι σκοτεινῶς κυανοῖ, ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ τεφροϋπέρυθρα καὶ αἱ παρειαὶ σκοτεινῶς τεφροϋπέρυθροι. Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι φαιοϋπέρυθρα, τὰ δὲ κάτω λευκά, αἱ πλευραὶ ἔχουσιν ὑπέρυθρον χρωματισμόν, αἱ κύριαι πτέρυγες εἶναι φαιαὶ μὲ ὑπερύθρους γραμμώσεις, τὰ δὲ δευτερεύοντα πτερὰ εἶναι ὠχρόφαια. Ἡ οὐρὰ εἶναι φαιὰ καὶ φέρει ὑπερύθρους γραμμώσεις κατὰ τὸ μέσον της καὶ λευκὰ στίγματα κατὰ τὸ ἄκρον της. Ἡ θήλεια διακρίνεται τοῦ ἄρρενος διότι φέρει ἀνοικτότερα χρώματα κατὰ τὴν κεφαλήν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ αὐτὰ μέρη, εἰς ἃ καὶ τὸ προηγούμενον εἶδος· τὴν φωλεάν της κατασκευάζει ἐντὸς τῶν ἐκ δρυῶν δασῶν καὶ ἐπὶ τῶν νεωτέρων κλάδων. Τὰ ᾠά της εἶναι λευκὰ καὶ ποικίλλονται διὰ τεφρῶν καὶ φαιῶν στιγμάτων. Γεννᾷ ἅπαξ παρ' ἡμῖν κατὰ Μάϊον.

Ὑπολαῒς ἡ τῶν κήπων (Hypolaïs hortensis). Τὸ μῆκός της εἶναι 13 περίπου ἑκατοστομέτρων. Τὸ ῥάμφος εἶναι φαιὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ χαλκόχρουν κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι φαιοϋπέρυθρα μὲ φαιοελαιώδεις ἀποχρώσεις· αἱ παρειαὶ εἶναι κιτρινόλευκοι· ὁ λαιμός, τὸ στῆθος καὶ αἱ πλευραὶ εἶναι τεφροϋπέρυθροι, ἡ κοιλία λευκή, αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρὰ φαιοτεφρὰ μὲ γραμμώσεις τεφροϋπερύθρους καὶ κηλῖδας λευκὰς κατὰ τὸ ἄκρον των. Ἡ θήλεια διακρίνεται τοῦ ἄρρενος διότι ἔχει ἀνοικτότερον χρῶμα κατὰ τὸν λαιμόν.

Ὑπολαῒς τῶν κήπων.

Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν λειμώνων καὶ τῶν κήπων· ἰδιαιτέρως ὑπεραγαπᾷ τὰ κεράσσια καὶ τὰ βατόμουρα. Τὴν φωλεάν της κατασκευάζει ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ πλησίον τῶν κατοικιῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 4—5 ᾠὰ λευκὰ μὲ κιτρ[illegible] ἀποχρώσεις καὶ τεφρὰς καὶ φαιοϋποπρασίνους κηλῖδας. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ἐνδιαιτᾶται [illegible]—5 ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἀλλὰ πρέπει νὰ δίδεται εἰς αὐτὴν ὡρισμένη ποσότης τροφῆς, διότι εἶναι τόσον ἀδηφάγος, ὥστε πολλάκις ἀποθνήσκει ἐκ τῆς πολυφαγίας.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *ὑπολαῒς ἡ κυανῆ* (Hypolaïs azurea). Εἶναι πτηνὸν ἰθαγενὲς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ περιζήτητον διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμὸν καὶ τὸ μελῳδικ[illegible]

Digitized by Google

μά της. Τὸ ράμφος της εἶναι μελανόν, οἱ θαλμοί της φαιοί, τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος χνᾶ καὶ τὰ κάτω φαιοϋπέρυθρα. Μεταφέρεται τὰ ἑκατοντάδας εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου καὶ παράγει εὐκόλως. Γεννᾷ δὶς τοῦ ἔτους, ἑκά- ην δὲ φορὰν 4—5 ᾠά, χρώματος ὀρφνοκυανοῦ. νεοσσοὶ τρέφονται τεχνητῶς ἐκ μαλακοῦ τυ- ῦ, κιτρίνου τοῦ ᾠοῦ, ψυχίων ἄρτου ἐμβεβαπτι- ένων ἐντὸς γάλακτος ἢ ζωμοῦ, ἀλευροσκωλή- ν καὶ διαφόρων καρπῶν. Ενδιαιτᾶται ἁρμονικῶς τῷ αὐτῷ κλωβίῳ μετ' ἄλλων πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

ὑπολαμβάνω, *ἀόρ. ὑπέλαβ,ν—ὑπελήφθην*· λαμ- νω τὸν λόγον, διακόπτω τὸν ὁμιλοῦντα, ἀντι- γω: «ὑπαλαβὼν εἶπον»· || ἐκλαμβάνω, νομίζω, δέ- μαί τι ὡς τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον: «ὑπέλαβον αὐ- , ὡς παράφρονα» τὸν ἐπῆρα γιὰ τρελλό, καὶ πα- τ. «ὑπελήφθη ὡς παράφρων».

ὑπολάμπω· λάμπω ὀλίγον, ἐκπέμπω ἀμυδρὸν ῶς, ὑποφώσκω.

ὑπολανθάνω, *ἀόρ. ὑπέλαθον*· λανθάνω, διαφεύγω ν προσοχήν τινος.

ὑπόλειμμα (τό)· τὸ ὑπολελειμμένον. πᾶν ὅ,τι ολείπεται, ὑπόλοιπον, ἀπομεινάρι: «ὑπολείμματα γητῶν».

—**ὑπόλειμμα, *ἠλεκτρικὸν*** — *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἠλε- ρικὸν* ὑπόλειμμα.

ὑπολειμματικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς όλειμμα, ὁ ὡς ὑπόλειμμα ὑφιστάμενος: «ὑπο- ιμματικὰ ὄργανα» ἄλλως *ὑποτυπώδη*, οἷον ἡ σκω- κοειδὴς ἀπόφυσις.

— **ὑπολειμματικὰ *ὄργανα*** (τὰ) *[Βιολ.]*. Καλοῦν- ι οὕτω τὰ ὄργανα, ἅτινα κατὰ τὴν ἐξέλιξιν γέ- υς ἢ εἴδους τινὸς ἔπαθον ἐπίσχεσιν τῆς ἀνα- ύξεώς των, ὥστε ὄχι μόνον οὐδόλως συμβάλ- υσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γένους ἢ τοῦ εἴδους, λὰ τοὐναντίον πολλάκις παραβλάπτουσι τὴν νονικὴν ἀνάπτυξίν των. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ιρατηρεῖται τόσον εἰς τὰ φυτά, ὅσον καὶ εἰς ζῷα. Δ. Ν. Π.

ὑπολείπω, *ἀόρ. ὑπέλιπον—ὑπελείφθην*, παθ. μετχ. *ολελειμμένος*· ἀφήνω ὀπίσω ἢ ὑπόλοιπον· || συνή- ως παθ. *ὑπολείπομαι*· μένω ὀπίσω, ὑστερῶ, μειο- κτῶ: «ὑπολείπεται τοῦ δεῖνος εἰς τὴν ἱκανότητα», πελείφθη τῶν ἄλλων κατὰ τὸν διαγωνισμόν»· || μένω ; ὑπόλοιπον: «τίποτε δὲν ὑπολείπεται ἐκ τῆς πε- ουσίας του», «ἤδη ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν...».

ὑπόλειψις, —*εως* (ἡ)· τὸ ὑπολείπεσθαι, τὸ νὰ ένῃ τις ὀπίσω, τὸ νὰ μὴ προοδεύῃ, ἰδίᾳ ἐπὶ ωματικοῦ ὀργάνου μὴ ἀναπτυσσομένου, μὴ ἐξε- σσομένου, ἀλλὰ παραμένοντος ὑποτυπώδους.

ὑπολευκοκυττάρωσις, —*εως* (ἡ), ἡ ***ὑπολευκο- ύτωσις***. Ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λευκῶν μοσφαιρίων τοῦ αἵματος κάτω τοῦ φυσιολογι- οῦ. Ἡ ὑπολευκοκυττάρωσις, ἥτις καλεῖται καὶ *υκοπενία*, προέρχεται ἐκ διαφόρων αἰτιῶν καὶ εἶ- ι συνήθως παροδική. Παρατηρεῖται εἴς τινας ιμώδεις νόσους (ἑλώδεις, τῦφος, λεϊσμανίασις) ιὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἡπατικὴν ἀνεπάρκειαν, ἀποτελοῦσα ολύτιμον διαγνωστικὸν σημεῖον. Ἡ ὑπολευκοκυτ- ιρωσις εἴς τινας περιπτώσεις συνοδεύεται καὶ ιὸ ἐλαττώσεως εἴδους τινὸς τῶν λευκοκυττάρων. ὕτω εἰς τὴν ἑλονοσίαν καὶ τὴν λεϊσμανίασιν πα- ιτηρεῖται αὔξησις τῶν μονοπυρήνων. Τὴν ὑπο- υκοτυττάρωσιν δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν καὶ χνητῶς (αἱμορρηκτικὴ κρίσις) πρὸς διαπίστωσιν ῆς λειτουργίας τοῦ ἥπατος. Λευκοπενίαν δύναν- ι ἐπίσης νὰ προκαλέσωσι καὶ αἱ ἀκτῖνες Rönt- en ὡς καὶ αἱ τοῦ ραδίου, αἵτινες, ἕνεκα τῆς ἰδιό- ιτός των ταύτης, ἐφαρμόζονται πρὸς θεραπείαν υχαιμιῶν τινων. Ν. Α. Μ.

ὑπόλευκος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὀλίγον λευκός, ὁ ἐντελῶς λευκός, ἀσπρειδερός: «ὑγρὸν ὑπόλευκον».

ὑπολήνιον (τό)· τὸ ὑπὸ τὸν ληνὸν τιθέμενον γεῖον πρὸς εἰσδοχὴν τοῦ γλεύκους, τὸ κοίλωμα ; ὃ ῥέει τὸ γλεῦκος, κοιν. *πολήμι*.

ὑπολήπτομαι· ἔχω ὑπόληψιν πρός τινα, σέβο- ιι, ἐκτιμῶ, λογαριάζω.

ὑπόληψις, —*εως* (ἡ)· ἡ καλὴ περί τινος γνώμη, τίμησις, σεβασμός: «ἔχω ὑπόληψιν εἰς τὸ πρόσω- ιν του», «ἔχει ὑπόληψιν μεταξὺ τῶν συναδέλφων υ», «ἔχασα τὴν ὑπόληψιν ποῦ εἶχα γιὰ σένα».

ὑπολογίζω, *ἀόρ. ὑπελόγισα—ὑπελογίσθην*, παθ. τχ. *ὑπολογισμένος*· λογαριάζω: «ὑπολογίζω τὰ οδα τοῦ ταξιδίου»· || λογαριάζω, λαμβάνω ὑπ' ὄψιν ου: «δὲν ὑπολογίζει τὰς ἐνδεχομένας δυσκολίας»· || γκαταριθμῶ: «ὑπολογίζω καὶ τοὺς τόκους μετὰ ῦ κεφαλαίου»· || μεταφ. λαμβάνω ὑπ' ὄψιν μου, ἔχω τιμῇ: «ποιὸς τὸν ὑπολογίζει!».

ὑπολογισμὸς (ὁ)· τὸ ὑπολογίζειν, λογαριασμός: πολογισμὸς τῶν δαπανῶν», «δαπανᾷ ἄνευ ὑπολογι- σμοῦ»· || μεταφρ ὑστερόβουλος σκέψις: «ἐνεργεῖ ἐξ ὑπολογισμοῦ».

—*[Τοπογρ.]* Ἐν τῇ τοπογραφίᾳ οἱ *ὑπολογισμοὶ* συνίστανται εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν κεκλιμένων ἀποστάσεων εἰς ὁριζοντίας καὶ εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ ὑψομέτρου τῶν σημείων λεπτομερειῶν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ὑψομέτρου τῶν γραφικῶν σημείων. Ἐν τῇ ταχυμετρίᾳ οἱ ὑπολογισμοὶ γίνονται: α) διὰ τὸν ἐπιπεδομετρικὸν καὶ ὑψομετρικὸν προσδιορισμὸν τῶν ταχυμετρικῶν τριγωνομετρικῶν σημείων, ἐν περιπτώσει πυκνώσεως τριγωνομετρικοῦ δικτύου, β) διὰ μετρηθεῖσαν βάσιν, δι' ἀφομοίωσιν ρομβοειδοῦς καὶ δι' ἀφομοίωσιν πολυγωνομετρικοῦ δικτύου, καὶ διὰ τὸν προσδιορισμὸν τριγωνομετρικῶν σημείων ἐν περιπτώσει ἐκτελέσεως αὐτοτελοῦς τριγωνομετρικοῦ δικτύου, γ) διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταχυμετρικῶν τριγωνομετρικῶν ὁδεύσεων, δ) διὰ τὴν μετατροπὴν τῶν μετρουμένων κεκλιμένων ἀποστάσεων εἰς ὁριζοντίας, κλπ.

Ἐν τῇ γεωδαισίᾳ οἱ ὑπολογισμοὶ συνίστανται: α) εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ μέσου ὅρου τῶν μετρουμένων γωνιῶν καὶ εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ μέσου σφάλματος αὐτῶν, β) εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν τριγώνων τοῦ γωνιομετρηθέντος δικτύου, κατὰ τάξιν δικτύου, γ) εἰς ἀφομοίωσιν τῶν μετρηθεισῶν γωνιῶν διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων κατὰ πολύγωνα, δ) εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων, τῶν τριγωνομετρικῶν σημείων Ιης, ΙΙας καὶ ΙΙΙης τάξεως, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων εἰς ὀρθογωνίους ἐπιπέδους τῶν τριγωνομετρικῶν σημείων Ιης, ΙΙας, ΙΙΙης τάξεως κατὰ τὸ ἰσχῦον σύστημα προβολῆς, ε) εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ὀρθογωνίων ἐπιπέδων συντεταγμένων τριγωνομετρικῶν σημείων IVης τάξεως, καὶ στ) εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν ἀπολύτων ὑψῶν τῶν τριγωνομετρικῶν σημείων. Ἅπαντες οἱ ὑπολογισμοὶ γίνονται εἰς ἴδια ἔντυπα καταλλήλως διατεταγμένα καὶ παρέχοντα τούς τε ἐφαρμοστέους τύπους καί, ὅταν εἶναι ἀνάγκη, ἐνδείξεις τινὰς χρησίμους διὰ τὴν εὐχερῆ χρησιμοποίησίν των. Κ. Χ. Α.

— **ὑπολογισμοὶ *ναυτικοὶ*** *[Ναυτ.]*. Καλοῦνται οὕτω οἱ κατὰ θάλασσαν ἐκτελούμενοι ὑπολογισμοὶ διὰ τὴν ἀσφαλῆ καὶ συστηματικὴν ναυσιπλοΐαν. Οἱ ναυτικοὶ ὑπολογισμοὶ ἐπιλύουσι, πρῶτον, τὸ κύριον ναυτικὸν πρόβλημα, τὸν προσδιορισμὸν δηλαδὴ τοῦ στίγματος, δεύτερον, τὸ πρόβλημα τῆς εὑρέσεως τῆς ἀκολουθητέας πλεύσεως καὶ ἀκολούθως σειρὰν ὅλην βοηθητικῶν προβλημάτων, ὡς εἶναι ὁ ἔλεγχος τῆς ἐνδείξεως τῆς πυξίδος, ὁ ἔλεγχος τῆς ὥρας τῶν χρονομέτρων, ἡ ρύθμισις τῆς ὥρας τῶν ὡρολογίων τοῦ πλοίου, ἡ εὕρεσις τῆς ἀκριβοῦς ὥρας ἀνατολῆς ἢ δύσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἡ ἀναγνώρισις παρατηρηθέντος ἀπλανοῦς (ἢ πλανήτου), ἡ εὕρεσις τῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν δι' ὡρισμένην παρατήρησιν, ὁ ὑπολογισμὸς τῶν στοιχείων τῆς παλιρροίας, ὁ ἔλεγχος τῶν στοιχείων ναυτικοῦ χάρτου, τὰ σχετικὰ πρὸς τὰ θαλάσσια ρεύματα, πρὸς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ὑπάρξεως ἢ τὴν ἀποφυγὴν θαλασσίων κινδύνων ἐξ ἀβαθῶν, ἐκ πλεόντων πάγων κ. λ. π. Οἱ ναυτικοὶ ὑπολογισμοὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς ναυτικοὺς ὑπολογισμούς: *ἀκτοπλοΐας, λοξοδρομίας* ἢ *ἀναμετρήσεως, ἀστρονομικῆς ναυτιλίας, ραδιοναυτιλίας, ὀρθοδρομίας* καὶ *παλιρροϊκῶν στοιχείων*, ἐκτελοῦνται δὲ βοηθείᾳ τῶν ναυτικῶν καὶ λογαριθμικῶν πινάκων, τῶν ἀστρονομικῶν ἐφημερίδων, τῶν ἐπετηρίδων παλιρροιῶν, ὡς ἐπίσης ἐνίοτε βοηθείᾳ διαγραμμάτων ἢ νομογραμμάτων (κατὰ τὰς μεθόδους τῆς νομογραφίας) Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ναυτικῶν ὑπολογισμῶν ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ μετὰ περισσῆς τάξεως κατάστρωσις τῶν ἐκτελεσθησομένων πράξεων, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιοῦνται οἱ λεγόμενοι «τύποι ναυτικῶν ὑπολογισμῶν», παρεχόμενοι εἰς τὰ συγγράμματα ναυτιλίας, διὰ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ μηχανική, οὕτως εἰπεῖν, ἐργασία. Μεγάλην σημασίαν ἔχει ἡ ταχύτης τῆς ἐκτελέσεως ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ ἀποφυγὴ σφαλμάτων ἀφ' ἑτέρου, δοθέντος ὅτι οἱ ναυτικοὶ ὑπολογισμοὶ δὲν ἐκτελοῦνται μὲ τὰς ἀνέσεις καὶ τὴν ἠρεμίαν τῶν συνήθων ἐντὸς γραφείων ἐκτελουμένων μαθηματικῶν ἢ ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν, ἀλλ' ἐπὶ πλοίων πλεόντων πολλάκις ἐπικινδύνους περιοχάς, ἔνθα σφάλμα τι ἢ καὶ ἁπλῆ βραδύτης περὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θέσεως τοῦ πλοίου δυνατὸν νὰ ἔχῃ λίαν θλιβερὰ ἀποτελέσματα. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐπιβάλλεται καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς προσηκούσης ἑκάστοτε προσεγγίσεως, συμμέτρου εἰς ὅλα τὰ ἐν τῷ λογισμῷ εἰσερχόμενα στοιχεῖα, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἐξαγόμενα νὰ παράσχωσι τὴν χρήσιμον ἀκρίβειαν ἐντὸς τοῦ συντομωτέρου δυνατὸν χρονικοῦ διαστήματος. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἐπεκράτησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐγκαταλειφθείσης τῆς προσπαθείας ἀναζητήσεως ὑπερβολικῶν καὶ χιμαιρικῶν προσεγγίσεων, αἵτινες εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὸν πολλαπλασιασμὸν τῆς ἐργασίας μὲ τὴν ἀναπόφευκτον αὔξησιν τῆς πιθανότητος σφαλμάτων καὶ τὴν βραδύτητα. Οὕτω, μελέτη θεωρητικὴ ἐπὶ τῶν πιθανοτήτων καὶ τῆς θεωρίας τῶν σφαλμάτων κατέληξεν εἰς τὴν σχεδὸν γενικὴν σήμερον παραδοχὴν πενταψηφίων λογαρίθμων καὶ ἐλάττωσιν τῆς ἐργασίας τῶν παρεμβολῶν, δοθέντος ἄλλως τε ὅτι τὸ εἰς τὰς κατὰ θάλασσαν παρατηρήσεις χρησιμοποιούμενον ἀστρονομικὸν ὄργανον εἶναι ὁ ἑξᾶς, παρέχων μὲν προσέγγισιν ἀναγνώσεων τὰ 10″, ἀλλ' εἰς τὰς πλείστας συνθήκας κατὰ θάλασσαν μόνον διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀκεραίων πρώτων μοίρας δυνάμενος νὰ ἐμπνεύσῃ πεποίθησιν, ὡς καὶ ὅτι αἱ παρατηρήσεις λαμβάνονται ὑπὲρ τὸν ὁρατὸν ὁρίζοντα (τῆς θαλάσσης) καὶ συνεπῶς εἰς τὰς μετρουμένας γωνίας εἰσέρχεται αὐτούσιον τὸ σφάλμα τῆς γηΐνης διαθλάσεως, μὲ ὅλως χονδροειδῆ μόνον προσέγγισιν.δυναμένης νὰ ὑπολογισθῇ. Γ. Μ. Χ.

ὑπολογιστὴς (ὁ)· ὁ δεύτερος λογιστής, ὁ ἔχων τὸν ἀμέσως κατώτερον βαθμὸν τοῦ λογιστοῦ· || παλαιὰ ἐν τῷ ναυτικῷ ὀνομασία τίτλου οἰκονομικοῦ βαθμοφόρου (νῦν: *δόκιμος σημαιοφόρος οἰκονομικός*), ἀντιστοιχοῦντος κατὰ βαθμὸν πρὸς ἀνθυπασπιστὴν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, ἢ τὸν ἀρχικελευστήν. Σ. Ε. Λ.

ὑπόλογος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ λόγον, ὑπὸ εὐθύνας, ὑπεύθυνος: «ὑπόλογος διὰ τὰς τυχὸν ζημίας», «ὑπόλογος τῆς διαχειρίσεως δημοσίων χρημάτων».

—*[Ναυτ.]* Ὀνομάζονται ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ *ὑπόλογοι* οἱ ὑπαξιωματικοὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν καλὴν διατήρησιν τῶν ὅπλων καὶ σκευῶν τοῦ κλάδου του ἢ τῆς εἰδικότητός του. Σ. Ε. Λ.

—**ὑπόλογοι *δημόσιοι*** *[Διοικ.]*· βλ. *δημόσιοι ὑπόλογοι*.

ὑπόλοιπον (τό)· ὅ,τι ὑπολείπεται ἐξ ἀφαιρέσεως ἢ διαιρέσεως: «τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μισθοῦ του, — τῆς περιουσίας του».

—*[Μαθημ.]* 1) Ὑπόλοιπον μιᾶς ἀφαιρέσεως λέγεται ὁ ἀριθμός, ὁ ὁποῖος προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτήν. Τὸ ὑπόλοιπον μιᾶς ἀφαιρέσεως λέγεται ἀκόμη *ὑπεροχὴ* ἢ *διαφορά*. 2) Εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν δὲν εἶναι τελεία κάθε διαίρεσις· ὁ μερισμὸς δὲν γίνεται πάντοτε ἀκριβῶς, ἀλλὰ συνήθως περισσεύει εἷς ἀριθμός· αὐτὸς λέγεται *ὑπόλοιπον* τῆς διαιρέσεως. Εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσθέσῃ κανεὶς εἰς τὸ γινόμενον τοῦ διαιρέτου ἐπὶ τὸ πηλίκον διὰ νὰ εὕρῃ τὸν διαιρετέον. Π. Θ. Κ.

—*[Λογιστ.]* Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ συνόλου τῶν πιστωτικῶν καὶ τοῦ συνόλου τῶν χρεωστικῶν κονδυλίων ἑνὸς λογαριασμοῦ. Ὅταν τὸ σύνολον τῆς πιστώσεως εἶναι ὑπέρτερον τοῦ τῆς χρεώσεως, τὸ ὑπόλοιπον καλεῖται *πιστωτικόν*, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει *χρεωστικόν*. Κατὰ τὸ κλείσιμον ἑνὸς λογαριασμοῦ ἐξισοῦται ἥ τε πίστωσις καὶ ἡ χρέωσις, προστιθεμένου εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ μικροτέρου συνόλου τοῦ ποσοῦ τοῦ ὑπολοίπου ὑπὸ τὴν ρήτραν «ὑπόλοιπον εἰς νέον». Τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο, μετὰ τὴν ἐξίσωσιν, ἐπαναφέρεται εἰς τὴν οἰκείαν πλευρὰν (τῆς χρεώσεως, ἐὰν πρόκειται περὶ χρεωστικοῦ ὑπολοίπου, καὶ ἀντιστρόφως) ὡς «ὑπόλοιπον ἐκ νέου». Ι. Α. Β.

—*[Νομ. θ.]* *Ὑπόλοιπον* λέγεται ἐν τῷ δημοσίῳ λογιστικῷ, τοῦτο μὲν πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ τῶν βεβαιωθέντων κατὰ τὸ διάστημα τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους καὶ τῶν εἰσπραχθέντων μέχρι τέλους τῆς χρήσεως (ἐνεργητικὰ ὑπόλοιπα, εἰσπρακτέα), τοῦτο δὲ μεταξὺ τῶν ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων καὶ πληρωμῶν (παθητικὰ ὑπόλοιπα, πληρωτέα). Τὰ ἐνεργητικὰ καὶ παθητικὰ ὑπόλοιπα, κατὰ τὸ ἄρθρον 11 τοῦ νόμου 1555, παύουσι ν' ἀποτελῶσι στοιχεῖα τοῦ προϋπολογισμοῦ, καθιστάμενα σχοιχεῖα τῆς περιουσίας τοῦ κράτους. Γ. Ν. Κ.

ὑπόλοιπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπολειπόμενος ἢ ὑπολειφθείς, ὁ ξεχωρισμένος ἀπὸ ἄλλους: «οἱ ὑπόλοιποι ἄνδρες», «τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν» καὶ ὡς οὐσ. *ὑπόλοιπον* (τό)· βλ. λ.

— **ὑπολοίπων, *μέθοδος τῶν*** — *[Φιλοσ.]*· βλ. λ. *ἐπαγωγὴ* (τ. ΙΑ', σ. 297 γ').

ὑπολοχαγὸς (ὁ). Ὁ ἀξιωματικὸς ὁ φέρων βαθμὸν τὸν ἀμέσως κατώτερον τοῦ λοχαγοῦ. Ὁ ὑπολοχαγὸς διοικεῖ ἐν μὲν τῷ πεζικῷ διμοιρίαν, ἐν τῷ ἱππικῷ οὐλαμόν, ἐν δὲ τῷ πυροβολικῷ τὴν πυροβολαρχίαν βολῆς. Ν. Θ. Κ.

ὑπολύδιος *[Μουσ.]*. Εἷς τῶν τρόπων (κλιμάκων) τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς φθόγγους:

Φα || Σολ Λα Σι ντο ρε μι φα

τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ὁ αὐτὸς τρόπος κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν πλάγιον τρίτον (plaga triti) τῆς μουσικῆς τῆς Δύσεως, εἶναι δηλαδὴ ὁ πλάγιος τοῦ λυδίου κυρίου τρόπου:

ὑποδώριος

ντο ρε μι **φα** σολ λα σι ντο^1 ρε^1 μι^1 φα^1

λύδιος

Γ. Σ.

Digitized by Google

ὑπολυω λύω τὰ ὑποδήματα· || παθ. *ὑπολύομαι*· λύω τὰ ὑποδήματά μου, βγάζω τὰ παπούτσια μου, κοιν. *ξυπολυεμαι.*

ὑπολωρίς, *—ίδος* (ἡ) *[Τακτ.].* Τὸ ἐν ἀμυντικῶς ὠργανωμένῃ τοποθεσίᾳ καταλαμβανόμενον ἐδαφικὸν τμῆμα (ὑποδιαίρεσιν τῆς λωρίδος) ὑπὸ λόχου πεζικοῦ, ἀποτελοῦν δὲ συνήθως σημεῖον στηρίγματος. Ν. Θ. Κ.

ὑπομάζιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸν μαζόν, τὸν μαστὸν τιθέμενος πρὸς θηλασμόν: «*ὑπομάζιος παῖς*» || *ὑπομάζιον* (τό)· ὡς οὐσ., τὸ ὑπὸ τοὺς μαστοὺς τιθέμενον πρὸς συγκράτησιν αὐτῶν, κοιν. *σουτιέν.*

ὑπομανία *[Ποιν. Δίκ.]*· βλ. λ. *καταλογισμός.*

ὑπομανιακός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπομανίαν, ὁ τῆς ὑπομανίας: «*ὑπομανιακὴ κατάστασις*» || ὁ πάσχων ὑπομανίαν.

ὑπομάνικα (τὰ) *[Λειτουργ.]*· βλ. λ. *ἐπιμάνικα.*

ὑπομαστοειδὴς *ἀκρολοφία*·*[Ἀνατομ.].* Γραμμὴ ἀμβλεῖα, ὕπερθεν τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως φερομένη, ἥτις μετὰ τῆς ρίζης τῆς ζυγωματικῆς ἀποφύσεως χωρίζει τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν τοῦ λεπιδοειδοῦς μέρους τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ εἰς δύο μοίρας, τὴν ἄνω ἢ κροταφικὴν καὶ τὴν κάτω ἢ βασικήν. Ι. Π.

ὑπομασχαλιαῖος, *—α, —ον*· ὁ ὑπὸ τὴν μασχάλην, ὑπομάσχαλος.

ὑπομέγιστα *ἐρεθίσματα*· ὑπομέγιστα ἐρεθίσματα καλοῦνται πάντα τὰ ἐρεθίσματα ἅτινα περιλαμβάνονται μεταξὺ τῆς βαλβίδος τοῦ ἐρεθισμοῦ καὶ τῶν μεγίστων. Ι. Ν. Μ.

ὑπομέγιστος,—*η,—ον*· ὁ παρὰ τὸν βαθμὸν τοῦ μεγίστου, ὁ πλησιάζων νὰ λάβῃ τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἔντασιν ἢ ἀκμήν.

ὑπομειδίαμα (τό)· ἐλαφρὸν ἢ κρύφιον μειδίαμα.

ὑπομειδῶ (*—άω*)· μειδιῶ ὀλίγον ἢ λαθραίως.

ὑπομείονες (οἱ) *[Ἀρχ.].* Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν τῇ Λακεδαιμονίων πολιτείᾳ οἱ ἔχοντες ὀλιγώτερα (μείονα), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἔχοντας πλήρη (οἵτινες ἐκαλοῦντο ὅμοιοι), πολιτικὰ δικαιώματα. Κατὰ ταῦτα φαίνεται, ὅτι οὗτοι ἦσαν μὲν Σπαρτιᾶται ἐκ καταγωγῆς, ὡς γεννηθέντες ἐκ Σπαρτιάτου πατρὸς καὶ Σπαρτιάτιδος μητρός, ἀλλὰ δὲν ἐπλήρουν καὶ τοὺς δύο ἀπαραιτήτους, διὰ νὰ ἔχωσι πλήρη τὰ πολιτικὰ δικαιώματά των, ὅρους (ἢ τὸν ἕτερον τούτων), ἤτοι δὲν εἶχον τύχει ὡς παῖδες τῆς νομίμου σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ καταβάλλουν τὸ νόμιμον διὰ τὰ συσσίτια τέλος διὰ νὰ μετέχουν αὐτῶν. Οἱ ὑπομείονες, μετέχονες μόνον τῶν ἰδιωτικῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ δικαίων, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν πολιτικῶν, διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν πολιτείαν τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῆς στάσεως των κατὰ τὴν συνωμοσίαν τοῦ Κινάδωνος (399 π. Χ), ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν ὁμοίων, ὅτε καὶ οὗτοι, ὡς καὶ οἱ εἵλωτες, οἱ νεοδαμώδεις καὶ οἱ περίοικοι εὐχαρίστως καὶ ὠμοὺς θὰ κατέτρωγον τοὺς Σπαρτιάτας (τοὺς *ὁμοίους*), κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλλην. Γ 3.6), καὶ τῆς συλλήψεως καὶ θανατώσεως πολλῶν τούτων ἄνευ δίκης κατὰ τὴν πρώτην εἰς τὴν Λακεδαίμονα εἰσβολὴν τῶν Θηβαίων ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν (369 π. Χ.), ὡς ὑπόπτων. Παρὰ τὴν κρατήσασαν ὅμως εἰρημένην γνώμην, ὑπεστήριξάν τινες ὅτι ὑπομείονες ἦσαν οἱ ἐξ ἀρχῆς ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς πόλεις τῶν περιοίκων Δωριεῖς (Schoemann) ἢ οἱ *μόθακες* καὶ οἱ ἀπόγονοι τούτων (Rieger). ΚΑΨ.

ὑπομέλας, *—αινα, —αν*· ὁ ὀλίγον μέλας, ὁ μὴ ἐντελῶς μαῦρος, μαυριδερός.

Ὑπομενᾶς, *Γεώργιος.* Ἕλλην λόγιος, καταγόμενος ἐξ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ διέτριψεν ἐπὶ μακρὸν ἐν ταῖς παριστρίοις ἡγεμονίαις. Εὐνοούμενος τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Βασσαράβα, ἐστάλη εἰς Πατάβιον καὶ ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Βουκουρέστιον ἐδίδαξεν ἐν τῇ αὐτόθι σχολῇ ἐπὶ μακρόν, ἐξασκῶν παραλλήλως καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ. Τῇ ἐπιστασίᾳ του ἐξεδόθη τῷ 1712 τὸ λεξικὸν τοῦ Βαρίνου καὶ ἡ «Περὶ καθηκόντων βίβλος» τοῦ Ἰωάννου Νικολάου Μαυροκορδάτου, ἐν ᾗ προέταξε καὶ ἰαμβικοὺς στίχους του Συνέταξε καὶ «Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους», ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1774 καὶ πολλάκις ἀργότερον. Γ. Μ. Β.

ὑπομένω, *ἀόρ. ὑπέμεινα*· μένω ὑποκάτω, ὑποφέρω, καρτερῶ, κάμνω ὑπομονήν: «*ὑπέμεινεν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἀγριότητά του*».

ὑπομηρίδιος, ἡ *ἀρθρικὸς τοῦ γόνατος μῦς* *[Ἀνατομ.]*. Μυϊκαὶ δεσμίδες τῆς κατωτάτης μοίρας τοῦ τετρακεφάλου μηριαίου μυός, αἵτινες καταφύονται εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου τῆς κατὰ γόνυ διαρθρώσεως. Ι. Π.

ὑπομηχανικὸς (ὁ)· ὁ δεύτερος, ὁ κατώτερος μηχανικός, βοηθὸς ἢ ἀντικαταστάτης τοῦ μηχανικοῦ.

ὑπομηχανουργὸς (ὁ)· ναυτ. βαθμὸς ὑπαξιωματικοῦ τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ τῶν φάρων. Καὶ ὁ μὲν *γ' τάξεως* ἐξομοιοῦται πρὸς ὑποκελευστὴν β' τάξεως, ὁ τῆς *β' τάξεως* πρὸς ὑποκελευστὴν α' καὶ ὁ *α' τάξεως* πρὸς κελευστήν. Ἐξομοιοῦνται καθ' ὅλα πρὸς ὁμοιοβάθμους μηχανικούς. Σ. Ε. Λ.

ὑπομικροσκοπικοὶ *μικροργανισμοί.* Τὰ ἐκ τῶν διηθητῶν μικροβίων μὴ ὁρατὰ διὰ τοῦ μικροσκοπίου.

Διὰ τῶν τελειοτέρων μικροσκοπίων καὶ τῶν καταλληλοτέρων συνδυασμῶν προσοφθαλμίων καὶ ἀντικειμενικῶν φακῶν διακρίνομεν μέχρι τοῦδε τοὺς μικροργανισμοὺς τοὺς ἔχοντας μέγεθος μεγαλύτερον τῶν 0.12 μ.· τοὺς μικροτέρους τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ τοὺς ἴδωμεν, διὸ τοὺς ὀνομάζομεν ἀοράτους. Ἐπειδὴ δέ τινες τούτων διέρχονται διὰ τῶν πόρων εἰδικῶν ἠθμῶν, τοὺς ὀνομάζομεν καὶ διηθητούς. Τοὺς μικροργανισμοὺς τούτους διακρίνομεν εἰς *ὑπομικροσκοπικούς*, εἰς *χλαμυδόζῳα*, ἅτινα ἀναπτύσσουσιν ἐντὸς τῶν κυττάρων προϊόντα ἀντιδράσεως, καὶ εἰς *ἔγκλειστα*, ἅτινα περιέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς ἐγκεκλεισμένην, οὕτως εἰπεῖν, μορφήν τινα τοῦ μικροβίου. Ν. Α. Μ.

ὑπομιμνήσκω, *ἀόρ. ὑπέμνησα—ὑπεμνήσθην*· κάμνω τινὰ νὰ ἐνθυμηθῇ, ὑπενθυμίζω, ἀναφέρω.

ὑπομιμνήσκων *[Κανον. δικ.].* Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (ὀφφίκιον). Τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἰς τὸν δι' αὐτοῦ τετιμημένον ἐπέβαλλε τὸ καθῆκον νὰ δέχηται τὰς ὑπομνήσεις καὶ δεήσεις, νὰ ὑποβάλλῃ δ' αὐτὰς εἰς τὸν ἀρχιερέα καὶ νὰ ὑπομιμνήσκῃ εἰς τὸν λειτουργοῦντα ἀρχιερέα τὰς εὐχάς. Καταλέγεται ὑπὸ τοῦ Μ. Εὐχολογίου καὶ τοῦ ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» (ἐκδόσ. *Γ. Α. Ῥάλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ. Ε', σ. 534 σημ.) καταλόγου ὀφφικίων, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐχολογίου (ἐκδόσ. *Γοάρου* σ. 223 καὶ 227) ἐν τῇ τρίτῃ πεντάδι τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ δὲ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου (περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. ἐκκλησίας, ἐν Συντάγματι τόμ. Ε', σ. 532) ἐν τῇ τετάρτῃ πεντάδι τῇ τάξει πρῶτον, ὑπὸ δὲ τοῦ Κίτρους Ἰωάννου (αὐτ. σ. 409) μετὰ τοὺς ἐξωκατακήλους ἕνατον. Ἀπαντᾷ δὲ τὸ ἀξίωμα λ. χ. ἐν τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1156 γράμμα δὲ τοῦ μητροπολίου Ἐφέσου Γεωργίου τοῦ Τορνίκη ἐπέμφθη πρὸς τὸν γραμματέα τοῦ πατριάρχου καὶ ὑπομιμνήσκοντα Βουκινάτην. Δηλοῦται καὶ διὰ τοῦ ὅρου *ὑπομνήμων*. Ἡ γραφὴ αὕτη ἀπαντᾷ λ. χ. ἐν τῷ εἰρημένῳ Συντάγματι (τόμ. Ε', σ. 538) καταλόγῳ ὀφφικίων. Τὸ ὀφφίκιον τοῦτο δηλοῦται ἔτι καὶ διὰ τοῦ ὅρου *ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων.* Μνεία τοῦ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων Περιώτου γίνεται ἐν τῷ ἀπὸ Ἰουνίου 1365 σιγιλλιώδει γράμματι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου (βλ. Κ. Μ. Ῥάλλη, Περὶ τῶν ἀξιωμάτων τῆς β' καὶ γ' πεντάδος, 1921). Κ. Μ. Ρ.

ὑπομιξολύδιος, *τρόπος [Ἀρχ. Μουσ.].* Εἷς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τρόπων (κλιμάκων), διαφέρων τοῦ δωρίου μόνον κατὰ τὴν θέσιν τῆς διαζεύξεως καὶ ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς φθόγγους:

μι || φα σολ λα σι ντο¹ ρε¹ μι¹ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ὁ αὐτὸς τρόπος κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν *πλάγιον τετάρτου* (plaga tetarti) τῆς μουσικῆς τῆς Δύσεως, εἶναι δηλαδὴ ὁ πλάγιος τοῦ μιξολυδίου κυρίου τρόπου:

ὑπομιξολύδιος

ρε μι φα **σολ** λα σι ντο **ρε** μι φα σολ

μιξολύδιος Γ. Σ.

ὑπομίσθιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), καὶ *ὑπόμισθος*· ὁ ὑπὸ μισθόν, ὁ ἐπὶ μισθῷ ἐργαζόμενος, μισθωτός, μίσθιος.

ὑπομισθῶ (*—όω*)· μισθῶ, λαμβάνω ἐπὶ μισθῷ τὸ μεμισθωμένον, λαμβάνω τι ἐπὶ ἐνοικίῳ παρ' ὑπεκμισθωτοῦ.

ὑπομίσθωσις,—*εως* (ἡ)· μίσθωσις τοῦ μεμισθωμένου, ἐνοικίασις κτήματος παρ' ὑπεκμισθωτοῦ.

—*[Νομ.] Ὑπομίσθωσις* εἶναι ἡ σύμβασις, δι' ἧς ὁ μισθωτὴς τὸ παρ' αὐτοῦ μεμισθωμένον πρᾶγμα ὑπεκμισθοῖ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τρίτον. Ἡ ὑπομίσθωσις ἐπιτρέπεται πάντοτε, ὡς ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἔχει ὁ μισθωτὴς τῆς χρήσεως τοῦ πράγματος, ἐκτὸς ἂν ῥητῶς ἀπαγορευθῇ ὑπὸ τοῦ ἐκμισθώσαντος κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ἀρχικῆς συμφωνίας. Ἡ σύμβασις τῆς ὑπομισθώσεως εἶναι ὅλως ἰδιαιτέρα μεταξὺ ὑπεκμισθωτοῦ καὶ ὑπομισθωτοῦ, εἰς ταύτην δ' οὐδεμίαν νομικὴν σχέσιν ἔχει ὁ ἀρχικὸς ἐκμισθωτής. Τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 941 τῆς πολιτικῆς δικονομίας προνόμιον ἐπὶ τῶν εἰσπραχθέντων ἔχει καὶ ὁ ὑπεκμισθωτὴς κατὰ τοῦ ὑπομισθωτοῦ, τοῦτο δὲ ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐκμισθωτοῦ, ἀλλὰ μέχρι τοῦ ποσοῦ τοῦ ὑπομισθώματος, ὅπερ ὀφείλει ὁ ὑπομισθωτὴς εἰς τὸν ὑπεκμισθωτήν. Ἡ κατὰ τοῦ μισθωτοῦ ἀπόφασις ἐξώσεως ἐκτελεῖται καὶ κατὰ τοῦ ὑπομισθωτοῦ. Ἰδιαιτέρας προστασίας ἔτυχον αἱ ὑπομισθώσεις ὑπὸ τοῦ ἐνοικιοστασίου, ὁ νόμος ὅμως οὗτος εἶναι μεταβατικὸς καὶ περιωρισμένης ἰσχύος. Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Φορολογ. Δίκ.]* Ἀναφέρεται ὡς *ὑπεκμίσθωσις* ἐν § 2 τοῦ ἄρθρου 9 τοῦ νόμου 1640, τὸ ὁποῖον ὁρίζει ὅτι λογίζεται καὶ φορολογεῖται ὡς πρόσοδος ἐξ οἰκοδομῶν τὸ παρὰ τοῦ μισθωτοῦ εἰσπραττόμενον ὑπεκμίσθωμα, ὁ δὲ ὑπεκμισθωτὴς ὑποχρεοῦται εἰς δήλωσιν καὶ καταβολὴν τοῦ φόρου. Πρὸς ἀποφυγὴν διπλῆς φορολογίας τοῦ αὐτοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐκμισθωτοῦ καὶ τοῦ ὑπεκμισθωτοῦ, ὁ νόμος 1640 (ἄρθρ. 9 § 4δ') ὁρίζει ὅτι ἐκπίπτεται ἐκ τοῦ ὑπομισθώματος τὸ ὑπὸ τοῦ μισθωτοῦ εἰς τὸν ἐκμισθωτὴν καταβαλλόμενον μίσθωμα (*Καραπαύλου—Νομικ.* «Ἡ φορολογία τῶν καθαρῶν προσόδων», σελ. 15, 164, 188, 190 καὶ 328 ἑπ). Ἡ σύμβασις τῆς ὑπεκμισθώσεως ὑπόκειται εἰς τὸ τέλος χαρτοσήμου τῆς μισθώσεως (Κώδ. χαρτ. ἄρθρ. 12 καὶ 67 § 3). Γ. Ν. Κ.

ὑπόμνημα (τό)· τὸ μέσον δι' οὗ ὑπομιμνήσκεταί τις, ἔγγραφος ἔκθεσις γεγονότων ἢ καταστάσεων ὅπως ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν: «ὑπόμνημα εἰς τὴν βουλὴν περὶ καπνοῦ, —περὶ σταφίδος κ.τ.τ.» || συνήθως πληθ. *ὑπομνήματα* (τά)· ἑρμηνευτικαὶ ἢ διασαφητικαὶ σημειώσεις εἰς συγγραφεῖς, σχόλια: «ὑπομνήματα εἰς τὸν Θουκυδίδην, — εἰς τὸν Πλάτωνα».

— *[Νομ.]* Κατὰ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν καλοῦνται *ὑπομνήματα* τὰ ἔργα ἐκεῖνα, ἅτινα χρησιμεύουσιν ἵνα διαπιστώσωσι τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν τέλεσιν ὡρισμένων πράξεων καὶ γεγονότων. Ἂν τὰ ἔργα ταῦτα γίνωνται διὰ γραμμάτων καλοῦνται *ἔγγραφα*, ἐὰν δὲ δι' ἄλλων σημείων *μνημεῖα*. Τὰ συνήθως χρησιμοποιούμενα εἶναι τὰ ἔγγραφα ὡς ἔχοντα ἀποκλειστικὴν δύναμιν ἀναμφισβήτητον καὶ δι' αὐτῶν συνήθως ἀποδεικνύονται αἱ ἰδιωτικαὶ σχέσεις. Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Διπλωμ.]* Καλεῖται *ὑπόμνημα* εἶδός τι διπλωματικοῦ ἐγγράφου χρησιμοποιουμένου κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐπισήμους διαπραγματεύσεις. Πρὸς ἀνάπτυξιν, ἐπεξήγησιν ἢ καὶ δικαιολόγησιν τῶν ἐγγράφων ἢ προφορικῶν αὐτῶν προτάσεων ἐπὶ δεδομένου θέματος, ἐφ' οὗ διεξάγονται διαπραγματεύσεις μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν πρὸς κανονισμὸν αὐτοῦ, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν ὑποβάλλουσιν ὑπομνήματα, περιέχοντα τὰ ἐπιχειρήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζουσι τὴν ἄποψιν, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζουσιν ἐν ὀνόματι τοῦ κράτους των. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ταύτης, τὰ ὑπομνήματα ἀποτελοῦσι σπουδαῖα ἔγγραφα, δυνάμενα διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων των καὶ τῆς λογικῆς των νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῶν διεξαγομένων διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων, διὰ τοῦτο δὲ δέον νὰ συντάσσωνται μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς καὶ ἀκριβείας. Συνήθως τὰ ὑπομνήματα συντάσσονται οὐχὶ προσωπικῶς, ἀλλ' εἰς τρίτον πρόσωπον, ὅπως αἱ καλούμεναι ῥηματικαὶ διακοινώσεις. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ χρονολογία δὲν τίθεται ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τοῦ ὑπομνήματος καὶ τοῦτο δὲν ὑπογράφεται προσωπικῶς. Εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους αἱ διατυπώσεις αὗται ἐτηροῦντο μᾶλλον αὐστηρῶς, εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς ὅμως, οἱ τύποι ὑποχωροῦσιν εἰς τὴν οὐσίαν καὶ διὰ τοῦτο συναντᾷ τις συνηθέστατα ὑπομνήματα, συντεταγμένα εἰς πρῶτον πρόσωπον, ὡς καὶ αἱ καλούμεναι προσωπικαὶ διακοινώσεις. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ ὑπομνήματα πρέπει νὰ ὑπογράφωνται κανονικῶς εἰς τὸ τέλος αὐτῶν, ἀλλ' ἡ χρονολογία νὰ μὴ τίθεται εἰς τὸ τέλος ἀλλ' ἐν ἀρχῇ. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

ὑπομνηματίζω· συντάσσω ὑπομνήματα, ἑρμηνευτικὰς σημειώσεις εἰς συγγραφεῖς, σχολιάζω: «ὑπεμνημάτισε τὸν Θουκυδίδην, — τὸν Πλάτωνα».

ὑπομνηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑπόμνημα ἢ ὑπόμνησιν, ὁ χρησιμεύων πρὸς ὑπόμνησιν: «ὑπομνηματικὸν σημεῖον».

ὑπομνημάτισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπομνηματίζειν. σύνταξις ὑπομνημάτων: «ὑπομνημάτισις τοῦ Θουκυδίδου, — τοῦ Πλάτωνος».

ὑπομνηματιστὴς (ὁ)· ὁ ὑπομνηματίζων, ὁ συντάσσων ὑπομνήματα, ἑρμηνευτικὰς σημειώσεις: «ὑπομνηματιστὴς τοῦ Θουκυδίδου, — τοῦ Πλάτωνος».

ὑπομνηματογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων ὑπομνήματα, ὑπομνηματιστής· || ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (βλ. κατωτέρω).

— *[Κανον. Δίκ.]* Ὁ *ὑπομνηματογράφος* εἶναι ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (ὀφφίκιον), ὅπερ ἐπέβαλλε

Digitized by Google

...ς τὸν δι' αὐτοῦ τετιμημένον τὸ καθῆκον: α) Νὰ ...πουργῇ τῷ ἀρχιερεῖ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν ἐπισκόπων καὶ νὰ γράφῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὁριζόμενα· ...λάμβανε δὲ παρὰ τῶν χειροτονουμένων ἢ μετατιθεμένων ἀρχιερέων ὡρισμένον χρηματικὸν ποσόν. β) Νὰ γράφῃ τὰ ὑπομνήματα καθόλου καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ, νοσοῦντος ἢ ἀποδημοῦντος τοῦ χαρτοφύλακος ἀντ' αὐτοῦ, τοὺς τοῦ χαρτοφυλακικοῦ σεκρέτου ὑπομνηματισμούς. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπομνηματογράφου δίδεται εἰς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς λαϊκούς. Συνυπῆρχε δ' ἔστιν ὅτε μετὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ *ταβουλαρίου* ἢ τοῦ *νομικοῦ*. Παρ' ἡμῖν ὁ ὑπομνηματογράφος ἦτο ἓν τῶν ἀναπληρωματικῶν μελῶν τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου.

Καταλέγεται ἐν τῇ δευτέρᾳ πεντάδι τοῦ δεξιοῦ χοροῦ τῇ τάξει πέμπτον ὑπὸ τοῦ ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» (ἐκδ. *Ι. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε', 534 σημ.) καταλόγου, ὑπὸ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου, ὡς καὶ ὑπὸ Ματθαίου τοῦ μοναχοῦ (περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας) καὶ ὑπὸ τοῦ Μ. Εὐχολογίου, ὑπὸ δὲ τοῦ Κίτρους Ἰωάννου μετὰ τοὺς ἐξωκατακήλους δεύτερον, ὑπὸ δὲ τοῦ πατριαρχικοῦ πιττακίου τοῦ ἐν Συντάγματι μετὰ τὸ τοῦ μεγάλου ῥήτορος ὅπερ καταλέγεται ἐν τῇ τρίτῃ πεντάδι τῇ τάξει πέμπτον. Δηλοῦται καὶ διὰ τοῦ ὅρου *ὑπομνηματογράφων*. Ἡ γραφὴ αὕτη ἀπαντᾷ λ. χ. παρὰ Κωδίνῳ Κουροπαλάτῃ (ὀφφικ. Μ. Ἐκκλησ., Σύντ. τόμ. Ε', σ. 532), ἐν σ. 3 τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως Σερρῶν, ἐν τῇ ἀπὸ 1590 συνοδικῇ πράξει τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β', ἐν τῇ ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1671 πράξει Χιακῆς συνόδου, ἐν τῷ ἀχρονολογήτῳ, ἀλλὰ πάντως ἀπὸ μεσοῦντος ΙΖ' αἰῶνος γράμματι μονῶν τῶν Μετεώρων καὶ ἄλλων παρὰ τὰ Τρίκκαλα μονῶν πρὸς τὸν ἡγεμόνα πάσης Μολδοβλαχίας Ἰωάννην Βασίλειον βοεβόδαν. Δηλοῦται δ' ἔτι τὸ ὀφφίκιον τοῦτο καὶ διὰ τοῦ ὅρου *ὁ τῆς ἐκκλησίας ὑπογραμματεύς*. Οὕτω λ.χ. παρὰ Καντακουζηνῷ (δ' κεφ. 37, ἔκδ. Βόννης III 272).

[Βλ. Κ. Μ. Ράλλη περὶ τῶν ἀξιωμάτων τῆς β' καὶ γ' πεντάδος, ἐν Ἀθήναις 1921.] Κ. Μ. Ρ.

ὑπόμνησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπομιμνήσκειν, ὑπενθύμισις: «τοῦ ἔγραψα πρὸς ὑπόμνησιν».

ὑπομνηστικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ὑπόμνησιν, πρὸς ὑπενθύμισιν: «ὑπομνηστικὴ ἐπιστολή».—Ἐπίρρ. ***ὑπομνηστικῶς***.

ὑπομοιραρχία (ἡ)· ὑποδιαίρεσις τῆς μοιραρχίας

—*[Χωροφυλ.]*. *Ὑπομοιραρχία* ἐκαλεῖτο καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν 1833—1922 ἡ κατωτέρα τῆς μοιραρχίας διοικητικὴ ὑποδιαίρεσις τῆς χωροφυλακῆς. Σήμερον καλεῖται *ὑποδιοίκησις χωροφυλακῆς*. Ν. Θ. Κ.

ὑπομοίραρχος (ὁ) *[Στρατ.]*. Ὁ ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς ὁ φέρων βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ. Ν. Θ. Κ.

ὑπομονετικός, *—ή, —όν* ἀντὶ *ὑπομονητικός* (βλ. λ.).

ὑπομονεύω, *ἀόρ. ὑπομόνεψα—ὑπομονέφτηκα*· δημοτ., κάμνω ὑπομονήν, ὑπομένω, ἀνέχομαι, ἐγκαρτερῶ.

ὑπομονὴ (ἡ)· τὸ ὑπομένειν, τὸ ἀνέχεσθαι, ἐγκαρτέρησις: «χρειάζεται ὑπομονή», «χαρὰ 'ς τὴν ὑπομονή σου!»· || φρ. «κάμνω ὑπομονὴ» ὑπομένω, ἐγκαρτερῶ· || «ἰώβειος ὑπομονὴ» ὑπομονὴ ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Ἰώβ, μεγίστη, ὑπεράνθρωπος.

—*[Χριστ. Ἠθικ.]* *Ὑπομονὴ* δὲν δηλοῖ μόνον τὸ ἡσύχως ὑπομένειν καὶ πάσχειν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν μίαν μόνον ὄψιν τῆς ὑπομονῆς, τὴν παθητικήν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντενεργεῖν πρὸς ἄρσιν τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν λυπούντων τὸν ἄνθρωπον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἑτέραν αὐτῆς ὄψιν, τὴν ἐνεργητικήν. Κατὰ ταῦτα ἡ ὑπομονὴ δὲν στηρίζεται ἐπὶ φυσικῆς ἀμβλύτητος, τυφλῆς παραδόσεως εἰς τὴν φυσικὴν ἀναγκαιότητα καὶ ἀδρανείας, οὐδὲ προέρχεται ἐξ ἰδιοτρόπου ἀντιδράσεως καὶ ἀνοήτου οἰήσεως, οὐδὲ ζητεῖ νὰ αὐξάνῃ τὰ παθήματα, ἀλλὰ προσπαθεῖ διὰ τῆς χρήσεως καταλλήλων μέσων νὰ μετριάζῃ καὶ ἀποκρούῃ αὐτά. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἥτις πολλαχοῦ τονίζει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ὑπομονῆς (Ἑβρ. 10, 36), θεωρεῖται αὕτη, ὡς ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη, κυρία ἀρετὴ (Τίτ. 2, 2, Α' *Τιμ.* 6, 11) καὶ συνδέεται μετὰ τῆς ἐλπίδος (Α' Θεσ. 1, 3. Ρωμ. 5, 3, 8, 25). Ἡ χριστιανικὴ ὑπομονή, προβαλλομένη ὡς πρόσωπον αὐτῆς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Κυρίου, ὅστις διὰ παθημάτων ἀπελύτρωσε τοὺς ἀνθρώπους, ἑδράζεται ἐπὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἐξ ἀγάπης δημιουργήσαντα τὸν ἄνθρωπον καὶ προνοοῦντα περὶ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, τὰς ἐλλείψεις τοῦ ὁποίου κρίνει ἐπιεικῶς. Ἡ χριστιανικὴ ὑπομονή, διαρκοῦσα μέχρι τέλους (*Ματθ.* 10, 22) καὶ ἐπεκτεινομένη ἐπὶ πάντων τῶν παθημάτων μικρῶν καὶ μεγάλων, παρόντων καὶ μελλόντων, ἐνδυναμοῖ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐπιφέρει αὐτῷ σταθερότητα, καρτερίαν, εἰρήνην, πραότητα, ἀοργησίαν καὶ χαράν. Κ. Ι. Δ.

Ὑπομονή. Ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανον, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, αἱ αὐτοκράτειραι καὶ αἱ πριγκίπισσαι τοῦ Βυζαντίου, ὅταν βαρυνόμεναι τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ καὶ ἀποδυσπετοῦσαι πρὸς τὰ τοῦ βίου, ὃν ἐθεώρουν, κατὰ τὰ τότε νομιζόμενα, ὡς γενέτην ἁμαρτιῶν, ἐκείροντο μοναχαὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Τοιαύτας γνώσκομεν *Ἑλένην* σύζυγον Μιχαὴλ Παλαιολόγου τῷ 1448 καρεῖσαν († 1450)· *Ἑλένην* θυγατέρα τοῦ ἐσχάτου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ, ἐγκλεισθεῖσαν ἔν τινι τῶν μονῶν τῆς νήσου Λευκάδος († 1474). Τ. Ε. Ε.

ὑπομονητικός, *—ή, —όν*, καὶ ***ὑπομονετικός***· ὁ ἔχων ὑπομονήν, ὁ ὑπομένων: «ὑπομονητικὸς ἄνθρωπος· ὑποφέρει καὶ ποτὲ δὲν παραπονεῖται».

ὑπομοχλεύω· μοχλεύω, κινῶ διὰ μοχλοῦ, ὑποβάλλω μοχλόν.

ὑπομόχλιον (τό)· τὸ σημεῖον στηρίξεως τῶν διαφόρων μοχλῶν· || τὸ στήριγμα, τὸ ἔρεισμα.

—*[Μηχ.]* Τὸ *ὑπομόχλιον* ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον στηρίξεως καὶ περιστροφῆς τῶν παντοειδῶν *μοχλῶν* (βλ. λ.), καὶ ἀναλόγως τῆς θέσεως αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ σημεῖα ἐφαρμογῆς τῆς καταβαλλομένης δυνάμεως καὶ τῆς πρὸς ὑπερνίκησιν ἀντιστάσεως, διακρίνονται οἱ μοχλοὶ εἰς τὰ τρία εἴδη αὐτῶν. Τὸ ὑπομόχλιον ἔχει ὁτὲ μὲν τὴν μορφὴν ἁπλοῦ στηρίγματος, ὁτὲ δὲ τὴν μορφὴν ἄξονος. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπομόχλιον οἱονδήποτε στερεὸν σῶμα (λίθος λ.χ.), ἀλλὰ καὶ μὴ τοιοῦτον ἀκόμη. Τὸ τελευταῖον τοῦτο συμβαίνει μὲ τὴν κώπην, ἥτις ἔχει ὡς ὑπομόχλιον κατὰ τὴν κωπηλασίαν τὸ θαλάσσιον ὕδωρ.

ὑποναύαρχος (ὁ). Ὁ κατώτερος βαθμὸς γενικοῦ ἀξιωματικοῦ ἐν τῷ ναυτικῷ, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν τοῦ ὑποστρατήγου τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ. Ὁ ἐν ἐνεργείᾳ ὑποναύαρχος ἄρχει στόλου ἢ μοίρας εἴτε ὡς ἀνεξάρτητος ἀρχηγὸς εἴτε ὡς ὑποτεταγμένος εἰς ἀντιναύαρχον ἀρχηγόν, οὗ δύναται νὰ εἶναι καὶ ἀρχιεπιστολεὺς ὑποναύαρχος. Εἰς θέσεις δὲ ξηρᾶς δύναται νὰ ὑπηρετῇ ὡς γενικὸς διευθυντὴς ναυστάθμου, ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, ὡς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στόλου ἢ ὡς γενικὸς διευθυντὴς συνεπτυγμένων ὑπηρεσιῶν συγγενῶν. Παρ' ἡμῖν ὁ ἐν ἐνεργείᾳ βαθμὸς ὑποναυάρχου ἀπονέμεται, κενῆς θέσεως οὔσης, εἰς προαγόμενον μάχιμον πλοίαρχον· διὰ τοὺς λοιποὺς κλάδους ὁ βαθμὸς τοῦ ὑποναυάρχου ἀπονέμεται μόνον ἐν ἀποστρατείᾳ. Ὁ ὑποναύαρχος ἀρχηγὸς ἔχει ἴδιον διακριτικὸν σῆμα, ὅπερ ἐπῄρετο ἄλλοτε εἰς τὸ ἐπίμηλον τοῦ ἐπιδρόμου. Σ. Ε. Λ.

ὑποναυπηγὸς (ὁ). Παλαιὰ ὀνομασία βαθμοῦ, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν τοῦ λοχαγοῦ, ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυπηγικοῦ σώματος. Νῦν ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ *ὑποπλοίαρχος ναυπηγικός*. Σ. Ε. Λ.

ὑπονιτρικός, *—ή, —όν*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος ἐν τῇ χημείᾳ διὰ τὰς νιτρικὰς ἑνώσεις ἢ νιτρικὰ ἅλατα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ σχετικὴ βάσις εὑρίσκεται ἐν περισσείᾳ ἐν σχέσει πρὸς τὸ νιτρικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ὑπονιτρῶδες ***ὀξὺ*** *[Χημ.]*. Ἀσθενέστατον ὀξὺ τοῦ ἀζώτου τοῦ τύπου $H_2N_2O_2$, λαμβανόμενον ὑπὸ τὴν μορφὴν ἁλάτων αὐτοῦ δι' ἀναγωγῆς τοῦ νιτρώδους νατρίου δι' ἀμαλγάματος νατρίου ἢ καὶ κατ' ἄλλας μεθόδους. Εἶναι λίαν ἐκρηκτικόν, τὰ δὲ ὑδατικὰ αὐτοῦ διαλύματα ἀποσυντίθενται εὐκολώτατα εἰς ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου καὶ ὕδωρ. Σ. Γ.

—**ὑπονιτρώδους** ***ὀξέος ἐστέρες*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐστέρες*.

ὑπονοδέρμα ***Καπόζι*** (Creeping disease). Δερματοπάθεια καλοήθης, ἀναφαινομένη εἰς τοὺς ἀγρότας τῆς Νοτίου Ρωσίας κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ὀφειλομένη εἰς τὸ παράσιτον Larva migrans. Αὕτη ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐρυθρᾶς ἀκανονίστου γραμμῆς, προκαλούσης κνησμόν, ἡ ὁποία αὐξάνει καθημερινῶς 1—15 cm καὶ διατρέχει ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ἡ δερματοπάθεια αὕτη ἰᾶται ἀφ' ἑαυτῆς ἐντὸς 1—3 μηνῶν ἢ καὶ ἐνωρίτερον διὰ τοῦ θανάτου τοῦ παρασίτου μέσῳ ἐπαλείψεων σουμπλιμὲ ἢ βάμματος ἰωδίου. Κ. Κ. Κ.

ὑπόνοια (ἡ)· τὸ ὑπονοεῖν, τὸ νὰ νοῆταί τι χωρὶς νὰ ἀναφέρεται διαρρήδην· || ὑποψία, ἰδέα, γνώμη τὴν ὁποίαν σχηματίζει τις ἐκ δεδομένων τινῶν χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιος περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς: «ἔχω τὴν ὑπόνοιαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δράστης».

ὑπονόμευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ δι' ὑπονόμου ὑποσκαφή, κατάρριψις, κοιν. *μίνα*: «ὑπονόμευσις γεφύρας, —ὀχυρώματος, —οἰκοδομήματος κττ.»· || μεταφ. κρυφία προσπάθεια πρὸς βλάβην τινός, ὕπουλος ἐνέργεια: «δι' ὑπονομεύσεων προσπαθεῖ νὰ καταβάλῃ τὸν ἀντίπαλον».

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὑπονόμευσις καλεῖται ἡ ἐξόρυξις ἐκρηκτικῆς ὑπονόμου (κοιν. *φουρνέλλου* ἢ *μπαραμίνας*), ἡ πλήρωσις καὶ ἡ ἔναυσις αὐτῆς. Ἡ χρῆσις τῶν ὑπονομεύσεων εἶναι μεγάλη καὶ ποικιλωτάτη. Κυρίως αἱ ὑπονομεύσεις χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐξόρυξιν καὶ τὴν ἀνατίναξιν τῶν παντοειδῶν πετρωμάτων καὶ ἐδαφῶν ἐν γένει κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων χωματουργικῶν ἔργων εἰς τὰς θεμελιώσεις οἰκιῶν τινων, εἰς τὴν ὁδοποιίαν, εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν λατομείων, εἰς τὴν ἐκβάθυνσιν βραχωδῶν θαλασσίων πυθμένων, εἰς τὰς μεταλλευτικὰς ἐργασίας, διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὑπονομεύσεων γίνεται εἰς τρία χωριστὰ στάδια. Εἰς τὸ πρῶτον στάδιον γίνεται ἡ ἐξόρυξις τῆς ὑπονόμου, ἡ κατασκευὴ δηλαδὴ τοῦ *διατρήματος*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ τοποθετηθῇ ἡ χρησιμοποιηθησομένη ἐκρηκτικὴ ὕλη. Κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον τοποθετεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ ἑτοιμασθέντος διατρήματος ἡ ἐκρηκτικὴ οὐσία, προετοιμάζεται ἡ ἔναυσις αὐτῆς καὶ συμπληροῦται τὸ γέμισμα τοῦ ἀπομένοντος χώρου τῆς ὑπονόμου διὰ οὐσιῶν ἀδρανῶν. Κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον γίνεται ἡ ἔναυσις τῆς ὑπονόμου, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ἡ ἔκρηξις καὶ ἀνατίναξις τοῦ ὑπονομευομένου ὄγκου.

Κατασκευὴ τοῦ διατρήματος. Διὰ ν' ἀποδοθῇ χρήσιμον ἔργον κατὰ τὴν ἔναυσιν τῶν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν, πρέπει αὕτη νὰ γίνῃ ἐντὸς περιωρισμένου χώρου, ὁ ὁποῖος καλεῖται *θάλαμος ἐκρήξεως*. Ὁ θάλαμος οὗτος ἑτοιμάζεται εἰς τὸ βάθος ὀπῆς ἢ σήραγγος (*διάτρημα*), ἀνοιγομένης ἐντὸς τοῦ πρὸς ἀνατίναξιν στρώματος. Τὰ διατρήματα ταῦτα εἶναι συνήθως ὀπαὶ μικρᾶς διαμέτρου, εἰς πολλὰς ὅμως περιπτώσεις, ὅπως λ. χ. διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ εἰς ἀνατινάξεις μεγάλων ὄγκων πετρωμάτων (κατὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐπὶ παραδείγματι λατομείων ἢ τὴν ἐκτέλεσιν λιμενικῶν ἔργων), κατασκευάζονται μεγάλαι ὑπόνομοι ὑπὸ μορφὴν στοῶν, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων τοποθετεῖται ἡ χρησιμοποιηθησομένη ἐκρηκτικὴ οὐσία. Ἡ ὄρυξις τῶν συνήθων διατρημάτων γίνεται εἴτε διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἐργατῶν ἀπ' εὐθείας, εἴτε διὰ ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων χειροκινήτων, εἴτε διὰ δυναμοκινήτων διατρητικῶν μηχανῶν (perforatrices), εἴτε, ἐνίοτε, καὶ διὰ τῆς διαβρώσεως τοῦ ὀρυσσομένου πετρώματος ὑπό τινος ὀξέος. Ἡ ὑπὸ ἐργατῶν ὄρυξις τοῦ διατρήματος γίνεται εἴτε διὰ ἐπανειλημμένων κρούσεων κοπτεροῦ ἐργαλείου, βαθμιαίως, εἴτε διὰ περιστροφῆς καταλλήλου τρυπάνου, ὅταν τὰ πρὸς ἀνατίναξιν πετρώματα δὲν εἶναι πολὺ σκληρά. Κατὰ τὴν διὰ κρούσεων ὄρυξιν γίνεται ἔναρξις τῆς διατρήσεως διὰ σφύρας καλουμένης κοινῶς *ματσακοῦπι*, ἢ χαλυβδίνης ῥάβδου, ἡ ὁποία καλεῖται *ξιφίδιον* (fleuret, κοιν. *μακάπι*). Τὸ ξιφίδιον, ὅπερ μεθ' ἑκάστην κροῦσιν περιστρέφεται ὀλίγον, ἔχει διατομὴν πολυγωνικὴν ἢ κυκλικήν, καὶ τὸ ἄκρον αὐτοῦ, τὸ ἐνεργοῦν ἐπὶ τοῦ πετρώματος, εἶναι διαμορφωμένον εἰς κόψιν μήκους κατά τι μεγαλυτέρου τῆς διαμέτρου τῆς ῥάβδου. Ἡ μορφὴ τῆς κόψεως εἶναι ποικίλη (εὐθύγραμμος ἢ κυρτή, εὐθεῖα ἢ τεθλασμένη, ἁπλῆ ἢ πολλαπλῆ). Τὸ μῆκος τῶν χρησιμοποιουμένων ξιφιδίων μεταβάλλεται σὺν τῇ ἐκβαθύνσει τοῦ διατρήματος. Εἰς τὰ κατακόρυφα διατρήματα χρησιμοποιοῦσι συνήθως ἀντὶ τοῦ ξιφιδίου καὶ τῆς σφύρας μακρὰν χαλυβδίνην ῥάβδον (κοιν. *μπαραμίναν* ἢ *ἀτσάλι*, barre à mine), εἰς τῆς ὁποίας τὸ κάτω ἄκρον σχηματίζεται κόψις. Τὸ βάρος τῆς ῥάβδου εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διάνοιξιν τοῦ διατρήματος δι' ἐπανειλημμένων ἀνυψώσεων καὶ ἐλευθέρων καταπτώσεων αὐτῆς. Συνήθως σχηματίζονται κόψεις εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα τῶν ῥάβδων, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναστροφὴ αὐτῶν.

Κατὰ τὴν διὰ περιστροφῆς ἐξόρυξιν τῶν διατρημάτων, ἥτις ἐφαρμόζεται σπανίως, χρησιμοποιοῦνται τρύπανα ἡμικυλινδρικὰ ἢ εἰς περιεστραμμένας σιδηρᾶς ταινίας, καταλήγοντα εἰς αἰχμήν. Εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῶν τρυπάνων τούτων προσαρμόζεται ἡ *ἀρίς*, ἤτοι στρόφαλον ἐπιτρέπον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν στήριξιν τοῦ ὤμου τοῦ ἐργάτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν περιστροφὴν τοῦ τρυπάνου. Ὅταν πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῶσι πολλαὶ ὑπονομεύσεις, συμφέρει ὅπως ἡ ἑτοιμασία τῶν διατρημάτων γίνῃ διὰ μηχανῶν.

Αἱ χειροκίνητοι διατρητικαὶ μηχαναὶ διακρίνονται εἰς τὰς διὰ κρούσεων ἐνεργούσας καὶ εἰς τὰς διὰ περιστροφῆς. Αἱ διὰ κρούσεων χειροκίνητοι μηχαναὶ δὲν εὑρίσκουσι πρακτικὴν ἐφαρμογὴν καὶ χρησιμοποιοῦνται σπανίως. Συνηθέστερον χρησιμοποιοῦνται αἱ διὰ περιστροφῆς μηχαναί, αἵτινες χωρίζονται εἰς τὰς μηχανὰς σταθερᾶς προόδου καὶ εἰς τὰς μηχανὰς διαφορικῆς προόδου. Αἱ χειροκίνητοι διατρητικαὶ μηχαναί, καὶ ἰδίᾳ αἱ διὰ περιστροφῆς ἐνεργοῦσαι, χρησιμοποιοῦνται μόνον εἰς τὴν ἐξόρυξιν μαλακῶν σχετικῶς πετρωμάτων, ὅπως λ. χ. εἶναι ὁ ἄνθραξ.

Αἱ διατρητικαὶ μηχαναί, αἱ εὑρίσκουσαι μεγάλην χρῆσιν, εἶναι αἱ δυναμοκίνητοι, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρύσσουσι τὰ διατρήματα ἐνεργοῦσαι ἐπ' αὐτῶν διὰ κρούσεων. Εἰς ταύτας ἡ διάτρησις γίνεται διὰ ξιφιδίου, τὸ ὁποῖον κινούμενον παλινδρομικῶς ἐπιφέρει τὰς ἐπὶ τοῦ πετρώματος κρούσεις, ἐνῷ συγχρόνως περιστρέφεται ὀλίγον μεθ' ἑκάστην κροῦσιν καὶ βαθμιαίως προχωρεῖ πρὸς τὰ ἔμπρός, σὺν τῇ προόδῳ τῆς ἐκβαθύνσεως. Ἅπασαι αἱ κινήσεις αὗται τοῦ ξιφιδίου,

Digitized by Google

ὅπερ δύναται εὐκόλως ν' ἀντικατασταθῇ ὅταν φθαρῇ, γίνονται διὰ μηχανικῆς δυνάμεως. Ἡ συνήθης κινητήριος δύναμις τῶν διὰ κρούσεων διατρητικῶν μηχανῶν εἶναι ὁ πεπιεσμένος ἀήρ, ἐνίοτε ὅμως καὶ ὁ ἠλεκτρισμός. Κατασκευάζονται σήμερον καὶ μεικταὶ διατρητικαὶ μηχαναί, ἐνεργοῦσαι διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, παραγομένου δι' ἀντλιῶν λειτουργουσῶν διὰ κινητήρων ἠλεκτροκινήτων, πετρελαιοκινήτων ἢ καὶ βενζινοκινήτων ἐνίοτε.

Πλὴν τῶν διὰ κρούσεως ἐνεργουσῶν δυναμοκινήτων διατρητικῶν μηχανῶν, χρησιμοποιοῦνται καὶ μηχαναὶ ἐνεργοῦσαι διὰ περιστροφῆς τοῦ ξιφιδίου. Αἱ μηχαναὶ αὗται πλεονεκτοῦσι κατὰ πολὺ τῶν διὰ κρούσεων, λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι ἀπαιτοῦσιν ὁμοιογένειαν πετρώματος καὶ εἶναι δαπανηραὶ σχετικῶς διὰ τὰ σκληρὰ πετρώματα, δὲν χρησιμοποιοῦνται συνήθως. Ἡ λειτουργία τῶν μηχανῶν τούτων γίνεται δι' ἠλεκτρισμοῦ συνήθως, πολλάκις ὅμως καὶ διὰ πεπιεσμένου ὕδατος ἢ καὶ ἀέρος ἐνίοτε. Κατὰ τὴν χρησιμοποίησίν των αἱ διατρητικαὶ μηχαναὶ στηρίζονται εἰς κατάλληλα ὑποστηρίγματα, ἅτινα καλοῦνται *ὑποστάται*. Οὗτοι δέον νὰ ἐπιτρέπωσι τὴν ταχεῖαν τοποθέτησιν τῶν μηχανῶν εἰς διαφόρους θέσεις καὶ κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, νὰ παρουσιάζωσι μεγάλην σταθερότητα καὶ νὰ εἶναι εὐμετακόμιστοι.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθεισῶν διατρητικῶν μηχανῶν, μεγάλην ἐφαρμογὴν διὰ τὴν ὄρυξιν τῶν διατρημάτων εὑρίσκουσι καὶ αἱ καλούμεναι διατρητικαὶ σφῦραι, αἵτινες λειτουργοῦσι διὰ κρούσεων καὶ διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν μηχανῶν κατὰ τὸ ὅτι τὸ ξιφίδιον αὐτῶν εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ ἐμβόλου. Τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα εἶναι σχετικῶς μικρά, εὐμετακόμιστα καὶ εὐκόλου χειρισμοῦ, λειτουργοῦσι δὲ διὰ πεπιεσμένου ἀέρος συνήθως, ἐνίοτε ὅμως καὶ δι' ὕδατος.

Ἡ χρῆσις ὀξέων κατὰ τὴν ὄρυξιν τῶν διατρημάτων, ἥτις ἐφαρμόζεται ἐνίοτε, σκοπεῖ εἰς τὴν κατασκευὴν ἑνὸς εὐρυτέρου θαλάμου ἐκρήξεως εἰς τὸ βάθος συνήθους διατρήματος. Τὸ συνήθως χρησιμοποιούμενον ὀξὺ εἶναι τὸ χλωροβρικὸν ἢ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον διὰ καταλλήλου σωλῆνος εἰσάγεται εἰς τὸ βάθος τοῦ ἑτοιμασθέντος ἤδη διατρήματος, ὅπου, διαβιβρῶσκον τὸ πέτρωμα, διευρύνει τὸν θάλαμον ἐκρήξεως, ὁ ὁποῖος θὰ δύναται οὕτω νὰ περιλάβῃ μεγαλυτέραν ποσότητα ἐκρηκτικῆς ὕλης.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου ὀρύξεως τῶν διατρημάτων, ἐνδιαφέρει πάντοτε ἡ κατάλληλος ἐκλογὴ τῆς θέσεως καὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῶν, ὅπως καὶ τὸ βάθος τῆς ὀρύξεως αὐτῶν. Πάντα ταῦτα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὴν φύσιν τῶν πετρωμάτων, ἅτινα πρόκειται νὰ ὀρυχθῶσιν, ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἢ ὄχι σχισμῶν εἰς αὐτά, ἀπὸ τὴν κλίσιν τῶν στρωμάτων καὶ ἀπὸ πλείστους ἄλλους παράγοντας, οἵτινες δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν. Ἡ γνῶσις ὅλων αὐτῶν μόνον κατόπιν μεγάλης πρακτικῆς πείρας ἀποκτᾶται, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται εἰς τὰς μεγάλας ἐξορύξεις πεπειραμένοι ὑπονομοποιοί. Ὁ παρ' αὐτῶν ἐπιτυχὴς προσδιορισμὸς τῆς διευθύνσεως τοῦ διατρήματος καὶ τῆς προχωρήσεως αὐτοῦ, ἤτοι τῆς ἀποστάσεως τοῦ πυθμένος του ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ πετρώματος, δύναται νὰ παράσχῃ μεγίστας οἰκονομίας διὰ τῆς μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπονομεύσεων.

Ἐὰν πρόκειται ἀντὶ τῶν συνήθων διατρημάτων νὰ ὀρυχθῶσι μεγάλαι ὑπόνομοι, ἡ θέσις αὐτῶν, ἡ διεύθυνσις καὶ τὸ βάθος των θὰ ἐξαρτηθῶσιν τόσον ἀπὸ τοὺς ὅρους, οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦν καὶ τὰς συνήθεις ὑπονόμους, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν εἰδικὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον προορίζεται ἡ μεγάλη ὑπονόμευσις. Αἱ μεγάλαι ὑπονομεύσεις εἶναι συνήθεις εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν λατομείων, ὅταν ζητῆται μεγάλη ἀπόδοσις αὐτῶν, ὅπως λ. χ. κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν λιμενικῶν ἔργων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐκλέγονται διὰ τὰς ὑπονομεύσεις σημεῖα τοῦ λατομείου σχηματίζοντα προεξοχάς, καὶ πρὸ πάσης ἐργασίας γίνεται ἡ προσεκτικὴ ἐξέτασις τῆς καταστάσεως τοῦ βράχου, πρὸς ἀποφυγὴν θέσεων παρουσιαζουσῶν σχισμάς, καὶ ἐπίσης ἐρευνᾶται ἡ κλίσις τῶν πετρωμάτων. Συνήθως αἱ τοιαῦται ἐκρηκτικαὶ στοαὶ κατασκευάζονται τεθλασμέναι καὶ εἰς τὸ βάθος των κατασκευάζεται εὐρύτερος ὁ θάλαμος ἐκρήξεως, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εὑρίσκεται ἄνωθεν τοῦ ἐπιπέδου τῆς πλατείας, ἔνθα τὸ ἐργοτάξιον τοῦ λατομείου

Γόμωσις τῆς ὑπονόμου. Μετὰ τὴν ὄρυξιν τοῦ διατρήματος θὰ καθαρισθῇ τοῦτο διὰ τοῦ *καθαριστῆρος*, ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ ῥάβδον σιδηρᾶν φέρουσαν εἰς τὸ ἄκρον μικρὸν ἐπίπεδον ἢ κοῖλον δίσκον, κάθετον ἐπὶ τὴν ῥάβδον, καὶ θὰ σφογγισθῇ διὰ στυππείου, ὅπερ προσαρμόζεται εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ καθαριστῆρος. Μετὰ τὸ καθάρισμα θὰ γίνῃ ἡ τοποθέτησις τῆς ἐκρηκτικῆς ὕλης εἰς τὸν πυθμένα τοῦ διατρήματος, θὰ γίνῃ δηλαδὴ ἡ καλουμένη *γόμωσις* τῆς ὑπονόμου. Κατὰ ταύτην τὰ φυσίγγια τῆς ἐκρηκτικῆς ὕλης ὠθοῦνται μέχρι τοῦ πυθμένος διὰ ξυλίνης ῥάβδου, τοῦ *γομωτῆρος* (κοιν. *τακαδώρου*), ἀποφευγομένης τῆς χρήσεως σιδηρῶν ῥάβδων. Ἂν ἡ πλήρωσις γίνῃ διὰ πυρίτιδος, συσκευάζεται αὕτη καὶ συμπιέζεται εἰς φυσίγγια, ἅτινα διατρυπῶνται πρὸ τῆς τοποθετήσεώς των διὰ τῆς *καρφίδος*, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ χαλκίνην βελόνην. Καταβάλλεται προσοχὴ ὅπως κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν φυσιγγίων μὴ μένωσι κενὰ μεταξύ των καὶ ἐπίσης ὅπως μὴ γίνῃ σφήνωσις αὐτῶν εἰς τὸ μέσον τοῦ διατρήματος. Ἐὰν εἰς τὸ βάθος τῆς ὑπονόμου ἔχει ἑτοιμασθῆ θάλαμος, ῥίπτεται ἡ ἐκρηκτικὴ ὕλη εἰς χῦμα ἐντὸς αὐτοῦ, διὰ ψευδαργυρίνου χωνίου μὲ μακρὸν σωλῆνα.

Ἡ πλήρωσις τῶν μεγάλων ὑπονόμων γίνεται διὰ μεταφορᾶς καὶ συσσωρεύσεως εἰς τὸν θάλαμον τῆς ἐκρήξεως σάκκων ἢ κιβωτίων περιεχόντων τὴν ἐκρηκτικὴν ὕλην.

Ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ φορτίου τῶν ὑπονόμων, τοῦ ποσοῦ δηλαδὴ τῆς εἰς ἕκαστον διάτρημα τοποθετουμένης ἐκρηκτικῆς ὕλης, ἔχει μεγάλην σημασίαν. Περισσότερον τοῦ δέοντος ὑλικόν, ἐκτὸς τῆς ἀσκόπου δαπάνης, προκαλεῖ ἐπικινδύνους κλονισμοὺς καὶ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ δυστυχήματα. Ἐκρηκτικὴ ὕλη, ὄχι ἀρκετή, θὰ ἐκτινάξῃ μικρότερον τοῦ προσδοκωμένου ὄγκον, ὑπάρχει δὲ καὶ πιθανότης ἀντὶ χρησίμου ἀποτελέσματος νὰ γίνῃ *κανόνι*, ὡς λέγεται συνήθως, ἤτοι νὰ ἐκτιναχθῇ ἁπλῶς τὸ βύσμα, τὸ ἀδρανὲς ὑλικὸν δηλαδή, διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἀποπλήρωσις τοῦ διατρήματος, μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας. Τὸ ἀναγκαῖον ἑκάστοτε ποσὸν μόνον ἡ πεῖρα τοῦ ὑπονομοποιοῦ δύναται νὰ θορίσῃ

Τὸ εἶδος τῆς χρησιμοποιηθησομένης ἐκρηκτικῆς ὕλης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σχετικὴν τιμὴν αὐτῆς καὶ τὰς εἰδικὰς ἑκάστοτε συνθήκας τῆς ὑπονομεύσεως καὶ τοῦ εἴδους τῶν ὀρυσσομένων πετρωμάτων. Αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὰς ὑπονομεύσεις ἐκρηκτικαὶ ὗλαι δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ἐν γένει εἰς τοὺς κάτωθι τέσσαρας τύπους: α) τὰς πυρίτιδας, β) τὰς δυναμίτιδας, γ) τὰς ἀμμωνίτιδας καὶ δ) τὰς διαφόρους ἄλλας ἐκρηκτικὰς ὕλας, τὰς ἐχούσας βάσιν τὰ χλωρικὰ ἅλατα κλπ

Προετοιμασία ἐναύσεως. Ὁ τρόπος τῆς ἐναύσεως τοῦ φορτίου τῆς ὑπονόμου διαφέρει ἑκάστοτε, ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιουμένης ἐκρηκτικῆς ὕλης. Αἱ πυρίτιδες ἀνεφλέγοντο ἄλλοτε δι' ἄπτρας καὶ σήμερον διὰ *θρυαλλίδος* βραδείας καύσεως. Αἱ λοιπαὶ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι ἔχουσιν ἀνάγκην *ἐμπυρεύματος (καψυλίου)* διὰ τὴν ἔναυσιν αὐτῶν. Ἡ ἔκρηξις τοῦ καψυλίου γίνεται εἴτε διὰ θρυαλλίδος, εἴτε δι' ἠλεκτρισμοῦ. Ὅταν χρησιμοποιῆται πυρῖτις, ἡ θρυαλλὶς κόπτεται πλαγίως καὶ βυθίζεται τὸ λοξὸν ἄκρον αὐτῆς ἐντὸς τῆς πυρίτιδος. Ἂν ἡ πυρῖτις εἶναι συνεσκευασμένη εἰς φυσίγγια, τὸ ἀνώτερον τούτων προσδένεται ἀπὸ τῆς θρυαλλίδος διὰ νημάτων ἐκτυλισσομένων ἐκ τοῦ περιβλήματος αὐτῆς. Ἂν ἡ πυρῖτις εἶναι πεπιεσμένη, τὸ ἄκρον τῆς θρυαλλίδος προσαρμόζεται καταλλήλως ἐντὸς τῆς ὀπῆς τῶν κατωτάτων φυσιγγίων καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διερχομένη διὰ τῶν ὑπαρχουσῶν ὀπῶν τῶν λοιπῶν φυσιγγίων. Ὅταν χρησιμοποιῶνται καψύλια, ἅτινα θὰ ἐναυθῶσι διὰ θρυαλλίδος, γίνεται κατάλληλος προσαρμογὴ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ καψυλίου, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται ἐντὸς καταλλήλου ὀπῆς τοῦ ἀνωτάτου φυσιγγίου τῆς ἐκρηκτικῆς ὕλης, ἀνοιχθείσης διὰ ξυλίνης καρφίδος. Κατὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ καψυλίου πρέπει μέρος αὐτοῦ νὰ μένῃ ἔξω τοῦ φυσιγγίου. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἡ ἐμπυρευμάτισις, δέον νὰ γίνεται μὲ μεγάλην προσοχήν, πρὸς ἀποφυγὴν ἀποτυχίας τῆς ἀναφλέξεως. Ἡ ἐμπυρευμάτισις δέον νὰ γίνεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τοποθετήσεως τοῦ τελευταίου φυσιγγίου, ἂν δὲ δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν χρησιμοποιηθῇ τὸ ἐμπυρευματισθὲν φυσίγγιον, δέον ν' ἀποχωρίζεται πάντοτε τοῦ καψυλίου. Ἡ χρησιμοποιουμένη ἑκάστοτε θρυαλλὶς πρέπει νὰ ἐξέχῃ τοὐλάχιστον κατὰ 0,20 μ. ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ διατρήματος. Ἂν πρόκειται νὰ γίνῃ ἀνάφλεξις τῶν θρυαλλίδων πολλῶν ὑπονόμων συγχρόνως, τότε αἱ πρῶται ἀναφθησόμεναι γίνονται μεγαλύτεραι τῶν λοιπῶν. Ἂν ἡ ἀνάφλεξις τῶν καψυλίων γίνῃ δι' ἠλεκτρισμοῦ, τὰ πράγματα ἁπλοποιοῦνται κάπως. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, κατὰ τὴν ἐμπυρευμάτισιν, γίνεται καὶ ἡ σύνδεσις τοῦ καψυλίου μὲ τοὺς ἀγωγούς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διοχετευθῇ τὸ ῥεῦμα. Σήμερον χρησιμοποιοῦνται εὐρέως αἱ καλούμεναι *ἐκρηκτικαὶ θρυαλλίδες*, αἵτινες ἀναφλέγονται διὰ καψυλίου καὶ προκαλοῦσι κατόπιν τὴν ἀνάφλεξιν καὶ τῆς ἐκρηκτικῆς ὕλης. Αἱ θρυαλλίδες ἐπιτρέπουσι τὴν τοποθέτησιν τοῦ καψυλίου κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ μετὰ τὴν ἐπιγόμωσιν, τοῦτο δ' ἀποτελεῖ σημαντικὸν πλεονέκτημα. Τὸ καψύλιον τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ κατὰ 0,20 μ ἐξέχοντος τῆς ὑπονόμου ἄκρου τῆς ἐκρηκτικῆς θρυαλλίδος, ἥτις ἔχει προσαρμοσθῆ καταλλήλως πρὸς ἓν τῶν φυσιγγίων.

Ἐπιγόμωσις. Μετὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀναφλέξεως τοῦ φορτίου τῆς ὑπονόμου γίνεται καλὴ καὶ τελεία πλήρωσις τοῦ ὑπολοίπου μέρους τοῦ διατρήματος, ὅπερ ἔχει ἀπομείνει κενόν, δι' ἀδρανοῦς τινος οὐσίας. Ἡ ὕλη αὕτη, τὸ *βύσμα* δηλαδή, θὰ περιορίσῃ τὸν χῶρον τῆς ἐνεργείας τῶν ἀερίων, ἅτινα θὰ προέλθουν ἐκ τῆς ἐκρήξεως, καὶ θὰ ἐξαναγκάσῃ ταῦτα νὰ ἐνεργήσωσιν ἰσχυρότερον ἐπὶ τοῦ πετρώματος. Τὸ βύσμα δὲν εἶναι ἀπαραίτητον παρὰ μόνον διὰ τὰς πυρίτιδας, ὅταν ὅμως τίθεται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας, αὐξάνει κατὰ 50 % περίπου τὴν ἐνέργειάν των. Ὡς ὑλικὰ διὰ τὴν ἐπιγόμωσιν χρησιμοποιοῦνται συνήθως αἱ κόνεις τῶν διατρημάτων (πλὴν τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν τοῦτο εἶναι ἄνθραξ), χῶμα, ἄργιλλος καὶ ἄμμος, ἐνίοτε ὅμως, εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις, χρησιμοποιοῦνται γύψος, σιμέντον, ξύλινοι σφῆνες κλπ. Ἐκ τῶν ὑλικῶν τούτων μορφοῦνται φυσίγγια, ἅτινα τίθενται ἐντὸς τοῦ διατρήματος, πιεζόμενα ἐλαφρῶς τὰ πρῶτα καὶ ἰσχυρῶς τὰ τελευταῖα, διὰ τοῦ γομωτῆρος, ὁ ὁποῖος δέον νὰ φέρῃ αὔλακα, ὅπως διέρχεται δι' αὐτῆς ὁ ἀγωγὸς τῆς ἐναύσεως. Εἰς τὰς μεγάλας ὑπονόμους ἡ ἐπιγόμωσις γίνεται διὰ λιθοδομῆς.

Ἀνάφλεξις. Μετὰ τὴν κατὰ τὰ ἀνωτέρω πλήρη ἑτοιμασίαν τῆς ὑπονομεύσεως θὰ γίνῃ ἡ ἀνάφλεξις αὐτῆς, εἴτε δι' ἐναύσεως τῶν ἄκρων τῆς θρυαλλίδος, εἴτε διὰ μεταβιβάσεως ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ἂν γίνεται ἠλεκτρικὴ ἀνάφλεξις. Ἡ ἔναυσις τῆς θρυαλλίδος γίνεται συνήθως δι' ἀνημμένου τεμαχίου ἴσκας, ἀπαγορευομένης τῆς χρήσεως σιγάρου. Εἰς τὰς δι' ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ἀναφλέξεις ὡς πηγὴ τοῦ ῥεύματος λαμβάνεται εἴτε τὸ δίκτυον τῆς πόλεως, ἐὰν ὑπάρχῃ, εἴτε διάφοροι ἄλλοι ἠλεκτρικοὶ ἀναφλογεῖς, ἤτοι μικραὶ φορηταὶ συνήθως πηγαὶ ἠλεκτρισμοῦ.

Αἱ εἴς τι ἐργοτάξιον ἑτοιμασθεῖσαι ὑπονομεύσεις καλὸν εἶναι ν' ἀναφλέγωνται συγχρόνως, διότι τότε προκύπτουσι καλύτερα ἀποτελέσματα. Παρὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἡ σύγχρονος ἀνάφλεξις ἔχῃ καὶ ἄλλα ἀκόμη πλεονεκτήματα, ἐπειδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ τέλειος συγχρονισμὸς τῶν ἐκρήξεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν δύναται νὰ γίνῃ διάκρισις καὶ καταμέτρησις τῶν κρότων αὐτῶν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ σύγχρονος ἀνάφλεξις, παρὰ μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει προκαλεῖται αὕτη δι' ἠλεκρισμοῦ. Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις κανονίζονται τὰ μήκη τῶν θρυαλλίδων κατὰ τρόπον ὥστε αἱ ὑπόνομοι νὰ ἐκραγῶσι διαδοχικῶς, διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ καταμέτρησις αὐτῶν καὶ ἡ διαπίστωσις ὅτι ἐξερράγησαν πᾶσαι ἢ ἀπομένει τις ἐξ αὐτῶν χωρὶς νὰ ἐκραγῇ, ὁπότε δέον νὰ ληφθῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων. Πάντως τὰ ἄκρα τῶν θρυαλλίδων πρέπει νὰ συγκεντρῶνται εἰς ἓν σημεῖον καὶ ν' ἀναφλέγωνται συγχρόνως. Κατὰ τὴν ἠλεκτρικὴν ἀνάφλεξιν εἶναι ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰδικὰ καψύλια (ἠλεκτρικὰ καψύλια) καὶ ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ ῥεύματος νὰ γίνεται πάντοτε δι' ἀγωγοῦ μεταλλικοῦ καὶ οὐχὶ διὰ τῆς γῆς.

Μέτρα ἀσφαλείας. Ἡ κατὰ τὰς ὑπονομεύσεις γινομένη χρῆσις τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν δύναται νὰ προξενήσῃ πολλὰς ζημίας καὶ δυστυχήματα ἂν δὲν λαμβάνωνται τὰ κατάλληλα μέτρα ἀσφαλείας καὶ δὲν καταβάλλεται ἡ δέουσα προσοχή. Αἱ χρησιμοποιούμεναι ἑκάστοτε ἐκρηκτικαὶ ὗλαι δέον νὰ εἶναι ἀρίστης ποιότητος. Ἡ ἀποθήκευσις αὐτῶν πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τρόπον μὴ ἐπιτρέποντα τὴν ἔκρηξίν των, καὶ ἐν περιπτώσει ἐκρήξεως, αὕτη νὰ καθίσταται ἀκίνδυνος εἰς τὰς παρὰ τὰς ἀποθήκας ἐγκαταστάσεις. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰς ἀποθήκας ἡ χρῆσις σιδηρῶν καὶ σκληρῶν ἐργαλείων οὐδὲ φωτισμὸς διὰ γυμνῆς φλογός. Ἡ θερμοκρασία τῶν ἀποθηκῶν πρέπει νὰ διατηρῆται μετρία. Διὰ τὰς παρὰ τὰ ἐργοτάξια ἀποθηκεύσεις τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν δέον νὰ ἐκλέγωνται θέσεις ἀσφαλεῖς, εὑρισκόμεναι ἐκτὸς τῶν ὁδῶν κυκλοφορίας τῶν ἐργατῶν, οἵτινες δὲν πρέπει νὰ καταφεύγωσι πλησίον των χάριν ἀναπαύσεως ἢ προφυλάξεως ἀπὸ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὑπονομεύσεων. Πάντως δὲν πρέπει νὰ ἀποθηκεύωνται μαζὶ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι καὶ καψύλια. Οἱ χειρισμοὶ τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, κατὰ τὴν μεταφοράν των, τὴν γόμωσιν, τὴν ἐμπυρευμάτισιν καὶ τὴν ἐπιγόμωσιν τῶν ὑπονόμων, δέον νὰ γίνωνται μετὰ μεγίστης προσοχῆς. Προκειμένης τῆς ἀναφλέξεως δέον νὰ προηγηθῇ ἡ εἰδοποίησις τῶν πλησίον τοῦ τόπου τῆς ἐκρήξεως εὑρισκομένων ἀτόμων, διὰ νὰ λάβωσι καιρὸν οὗτοι ὅπως προφυλαχθῶσιν εἰς μέρη ἀσφαλῆ. Κατόπιν γίνεται ἡ ἔναυσις τῶν θρυαλλίδων ὑπὸ ἀνθρώπου πεπειραμένου, ὁ ὁποῖος δέον ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναυσιν νὰ τρέξῃ ὅπως προφυλαχθῇ εἰς σημεῖον ἐκλεγὲν παρ' αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐναύσεως. Ἐνίοτε κατὰ τὴν ἀνάφλεξιν δὲν ἐκρήγνυνται ὑπόνομοί τινες, ἄλλαι δέ, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἔχομεν τὸ λεγόμενον βραδὺ πῦρ, ἐκρήγνυνται βραδύτερον. Τὰ τοιαῦτα συμβαίνουσι κατὰ τὴν χρῆσιν θρυαλλίδων, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἠλεκτρικὴν ἀνάφλεξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἀποτυχίαι εἶναι ἐλάχισται καὶ οὐδέποτε ἔχομεν βραδὺ πῦρ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνον, διότι δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἔκρηξιν τῆς ὑπονόμου ὅταν θὰ ἔχωσιν ἐπανέλθει οἱ ἐργάται. Πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτων δυσαρέστων πρέπει νὰ καταμετρῶνται αἱ ἐκρήξεις, ἵνα γνωρίζωμεν ἂν ἔμεινεν ὑπόνομός τις χωρὶς νὰ ἐκραγῇ, ὁπότε ἂν ὑπάρχῃ πιθανότης βραδέος πυρὸς καὶ καθυστερήσεως τῆς ἐκρήξεως. Ἐὰν βεβαιωθῶμεν ὅτι ἐξερράγησαν πᾶσαι αἱ ὑπόνομοι, πρέπει νὰ παρέλθωσι πέντε λεπτὰ πρὶν ἢ ἐπιτραπῇ ἡ προσέλευσις τῶν ἐργατῶν καὶ ἡ ἐπανάληψις τῆς ἐργασίας, διὰ νὰ

Digitized by Google

…ρολάβουν νὰ γίνουν αἱ καταπτώσεις τῶν πετρωμάτων. Ἂν δὲν ἐξερράγησαν πᾶσαι αἱ ὑπόνομοι ὑπάρχῃ ἀμφιβολία περὶ τούτου, πρέπει πρὸ τῆς προσελεύσεως τῶν ἐργατῶν νὰ παρέλθωσι κατὰ τοὺς κανονισμοὺς 20', ἂν καὶ ταῦτα δὲν εἶναι ἐνίοτε ἀρκετὰ εἰς τὴν περίπτωσιν βραδέος πυρός. Οὐδέποτε ἐπιτρέπεται ἐκκένωσις, ἔστω καὶ μερική, μὴ ἀναφλεγείσης ὑπονόμου Κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν καὶ κατὰ τὰς ὑπονομεύσεις δέον νὰ τηρῶνται ἅπασαι αἱ διατάξεις τῶν ἰσχυόντων κανονισμῶν ἀσφαλείας, νὰ ἐφαρμόζωνται δὲ καὶ ἀκόμη περισσότερα ἀσφαλιστικὰ μέτρα.

Ὑποβρύχιοι ὑπονομεύσεις. Πολλάκις παρίσταται ἀνάγκη ὑπονομεύσεων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὰς θεμελιώσεις μεγάλων τινῶν ἔργων, εἰς τὰς ἐντὸς ποταμῶν ἐργασίας καὶ ἰδιαίτατα εἰς λιμενικὰ ἔργα. Αἱ ὑποβρύχιοι ὑπονομεύσεις γίνονται εἴτε δι' ὀρύξεως ὑπονόμων ἐν ξηρῷ, εἴτε δι' ὀρύξεως αὐτῶν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, εἴτε τέλος καὶ ἄνευ τῆς ὀρύξεως διατρήματος. Ἡ ἐν ξηρῷ ὄρυξις τῶν διατρημάτων γίνεται μόνον εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, ὅταν πρόκειται νὰ ὀρυχθῶσι μεγάλαι στοαί, αἵτινες δύνανται νὰ ἀρχίσωσι κατασκευαζόμεναι ἐκ τῆς ξηρᾶς, εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ φρεάτων· τὰ τυχὸν παρουσιαζόμενα ὕδατα ἀντλοῦνται. Αἱ ὑπονομεύσεις αὗται εἶναι πολὺ δαπανηραὶ καὶ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἐφαρμόζονται.

Συνηθεστέρα εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς ὑπὸ τὸ ὕδωρ ὀρύξεως τῶν διατρημάτων, ἡ ὁποία γίνεται εἴτε διὰ δύτου χρησιμοποιοῦντος τὴν λεγομένην *διαστομωτίδα* (λοστὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν μπαραμίναν), ὅταν ἡ ἔκτασις τῶν ὑπονομεύσεων εἶναι μικρά, εἴτε διὰ μηχανῶν διατρητικῶν, φερομένων ἐπὶ σκαφῶν ἀγκυροβολουμένων ἀμεταθέτως ἑκάστοτε ὑπὲρ τὰς θέσεις τῶν διατρήσεων. Ἡ γόμωσις τῶν ὡς ἄνω ὑπονόμων γίνεται πάντοτε δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν μὴ ἐπηρεαζομένων ὑπὸ τοῦ ὕδατος (ὅπως αἱ δυναμίτιδες), ἡ δὲ ἀνάφλεξις αὐτῶν γίνεται συνήθως δι' ἠλεκτρισμοῦ, μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς χρήσεως ειδικῶν θρυαλλίδων, ἀναπτομένων ἐκτὸς τοῦ ὕδατος καὶ συνεχιζουσῶν τὴν καῦσιν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐπιγόμωσις τῶν τοιούτων ὑπονομεύσεων συνήθως δὲν γίνεται παρὰ μόνον εἰς τὰς μεγάλας ἐν ξηρῷ ὀρυσσομένας ὑπονόμους.

Ὅταν τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον κεῖται ὁ πρὸς ἐξόρυξιν βράχος, εἶναι ἀρκετόν, καὶ τοὐλάχιστον 4 μ., γίνονται αἱ καλούμεναι *ἐπιπόλαιαι ὑπονομεύσεις*, καθ' ἃς δὲν ὀρύσσονται διατρήματα, ἀλλὰ αἱ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι τοποθετοῦνται ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ βυθοῦ μένος, καὶ εἰ δυνατὸν ἐντὸς ὑπαρχουσῶν τυχὸν κοιλοτήτων αὐτοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν τοιούτων ὑπονομεύσεων εἶναι ἀρκετὰ καλά, καὶ ἐπαυξάνονται διὰ τῆς συγχρόνου ἀναφλέξεως πολλῶν φυσιγγίων, ἅτινα συνδέονται μεταξὺ των ἀποτελοῦντα τὸ καλούμενον *κομβολόγιον* φυσιγγίων.

Α. Α. Κ.

ὑπονομευτὴς (ὁ) (Hyponomeutus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τινεϊδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς βραχύτητος τῶν προσακτρίδων των, αἵτινες δὲν ὑπερβαίνουσιν ὑψόθεν τὸ μῆκος τῆς κεφαλῆς. Οἱ ὑπονομευταὶ ἔχουσι τὰς ἀνωτέρας αὐτῶν πτέρυγας λευκὰς μὲ μελανὰ στίγματα, τὰς δὲ κατωτέρας τεφράς, μεταξοειδεῖς καὶ πολυοδοντωτάς. Αἱ κάμπαι των μεταμορφοῦνται ἐντὸς τοῦ βομβυκίου, ὅπερ κατασκευάζουσι καὶ καθ' ὁμάδας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Πάντα εἶναι ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ δασικὰ δένδρα.

Δ. Ν. Π.

ὑπονομευτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑπονόμευσιν, ὁ τῆς ὑπονομεύσεως: «ὑπονομευτικὰ μέσα, — ὄργανα» || ὁ ὑπονομεύων: «ὑπονομευτικὴ προσπάθεια».—Ἐπίρρ. **ὑπονομευτικῶς.**

—ὑπονομευτικὸς πόλεμος· βλ.λ. *ὑπονόμων* πόλεμος.

ὑπονομευτός, —ή, —όν· ὁ ὑπονομευόμενος, ὁ δι' ὑπονόμου δυνάμενος νὰ προσβληθῇ: «ὑπονομευτὴ γέφυρα».

ὑπονομεύω· δι' ὑπονόμου ὑποσκάπτω τι πρὸς βλάβην ἢ κατάπτωσιν αὐτοῦ: «ὑπονομεύω γέφυραν, — ὀχύρωμα, — οἰκοδόμημα» || μεταφ. προσπαθῶ κρυφίως καὶ δολίως νὰ βλάψω τινά: «ὑπονομεύω τὴν θέσιν, — τὴν ὑπόληψιν, — τὴν ἡσυχίαν τινός».

ὑπονομίσκος (ὁ) [*Ὀχυρ.*]. Ἓν ἐκ τῶν ἀμυντικῶν ἐπιβοηθημάτων, συνήθους ἄλλοτε χρήσεως, τόσον πρὸ τῶν προσκαίρων, ὅσον καὶ πρὸ τῶν μονίμων ὀχυρωτικῶν ὀργανώσεων. Οἱ ὑπονομίσκοι εἶναι ἑστίαι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους πληρούμεναι δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, διὰ τῆς ἐκρήξεως τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἡ ἀνατροπὴ τοῦ ἄνωθεν ἐδάφους ἢ καὶ ἡ σύγχρονος ἐκσφενδόνησις βλημάτων καὶ λίθων πρὸς συγκράτησιν τῶν ἐπιτιθεμένων. Οἱ ὑπονομίσκοι ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι ἀφανεῖς, καὶ αἰφνιδιάζουν τοὺς ἐπιτιθεμένους καὶ νὰ μὴ παρεμποδίζωσι τὰ πυρὰ τῶν φιλίων στρατευμάτων. Οὗτοι διετίθεντο ἄλλοτε εἰς σειρὰς πρὸ τῶν χαρακωμάτων ἢ καὶ σπανιώτερον ἐντὸς αὐτῶν τούτων τῶν τάφρων. Ἡ ἀνατίναξις τῶν ὑπονομίσκων δύναται νὰ γίνῃ εἴτε μακρόθεν διὰ συστήματός τινος μεταδόσεως τοῦ πυρός, εἴτε καὶ αὐτομάτως, ὁπότε εἰδικώτερον ὠνομάζοντο *τορπίλλαι*. Διεκρίνοντο ἄλλοτε εἰς *συνήθεις*, *βομβοβόλους* καὶ *λιθοβόλους*. Οἱ συνήθεις ὑπονομίσκοι ἦσαν κιβώτια πλήρη ἐκρηκτικῆς ὕλης, διατιθέμενα ἐντὸς ἀνορυσσομένων φρεάτων εἰς ἀποστάσεις κατὰ μέγιστον ὅριον ἴσας πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς γραμμῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως αὐτῶν. Οἱ βομβοβόλοι ὑπονομίσκοι ἀπετελοῦντο ὁμοίως ἐκ ξυλίνων κιβωτίων μὲ δύο ὑπερκείμενα διαμερίσματα, ἐξ ὧν τὸ κατώτερον περιεῖχε τὴν ἐκρηκτικὴν ὕλην καὶ τὸ ἀνώτερον τέσσαρας συνήθως βομβίδας ἐκτινασσομένας καὶ ἐκρηγνυομένας ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐξορμώντων. Οἱ λιθοβόλοι ὑπονομίσκοι ἐξεσφενδόνιζον λίθους τοποθετουμένους ἐντὸς ἀνορυσσομένης εἰς τὸ ἔδαφος χώνης, τῆς ὁποίας ὁ ἄξων ἐσχημάτιζε γωνίαν 45° μετὰ τοῦ ὁρίζοντος. Ἐς τὸ βάθος τῆς χώνης ἐτοποθετεῖτο ἡ ἐκρηκτικὴ ὕλη ἐντὸς κιβωτίου καλυπτομένου διὰ ξυλίνου δίσκου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνεσωρεύοντο οἱ λίθοι. Ἡ ἑστία τῶν ὑπονομίσκων τούτων εὑρίσκετο εἰς βάθος 1—2 μ.

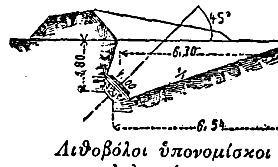

Λιθοβόλοι ὑπονομίσκοι μετ' ἐπιχώματος.

ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἐλαχίστη γραμμὴ ἀντιστάσεως αὐτῆς ἔπρεπε νὰ εἶναι κατὰ τὸν ἄξονα τῆς χώνης, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἐπιθυμητῆς κατευθύνσεως τῆς ἐκτοξεύσεως. Ἡ ἐκσφενδόνησις τῶν λίθων ἠδύνατο νὰ φθάσῃ μέχρις 60 μ. ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἑστίας. Ὡς ἐκρηκτικὴ ὕλη ἐχρησιμοποιεῖτο συνήθως ἡ πυρῖτις, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως ὑγρῶν ἐδαφῶν, ὁπότε ἐπεβάλλετο ἡ χρῆσις δυναμίτιδος. Οἱ λιθοβόλοι ὑπονομίσκοι διεκρίνοντο εἰς τοιούτους μετὰ καὶ ἄνευ ἐπιχώματος.

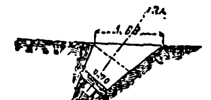

Λιθοβόλοι ὑπονομίσκοι ἄνευ ἐπιχώματος.

Οἱ πρῶτοι διετίθεντο κατ' ἀποστάσεις 5 μ. καὶ περιελάμβανον γέμισμα 25 περίπου χιλιογράμμων πυρίτιδος, ἠδύναντο δὲ νὰ ἐκσφενδονίσωσι περὶ τὰ 3—4 κυβικὰ μέτρα λίθων. Τῶν ἄνευ ἐπιχώματος ὑπονομίσκων τὸ ἐκ πυρίτιδος γέμισμα ὑπελογίζετο διὰ τοῦ τύπου B=I+10M, ἔνθα B ἦτο τὸ βάρος τῆς πυρίτιδος εἰς χιλιόγραμμα καὶ M ὁ κυβισμὸς τῶν λίθων εἰς μέτρα.

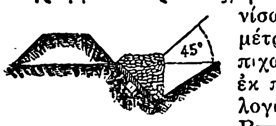

Λιθοβόλος Piron.

Ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν ὑπονομίσκων ὡς ἀμυντικῶν ἐπιβοηθημάτων θεωρεῖται σήμερον ἀμφίβολος, καθόσον εἶναι δύσκολον νὰ διατηρηθῶσιν ἄθικτοι ὑπὸ τοὺς καταιγισμοὺς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι σπανιωτάτη.

Ζ. Ν.

ὑπονομοποιὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς ὑπονόμων, ὁ εἰδικὸς τεχνίτης πρὸς ὄρυξιν ὑπονόμων.

ὑπόνομος (ὁ, κατὰ παράλειψιν τοῦ *ὀχετός*· καὶ ἡ, κατὰ τὸ *τάφρος*)· ὀχετὸς προωρισμένος διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀκαθάρτων ἐν γένει ὑδάτων || ὑπόγειον ὄρυγμα ἢ καὶ ἁπλοῦν διάτρημα ἐπί τινος πετρώματος, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ἐκρηκτικὴ ὕλη, ἥτις ἀναπτομένη προκαλεῖ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ πέριξ ἐδάφους ἢ πετρώματος: «ἐκρηκτικὴ ὑπόνομος» κοιν. *φουρνέλλο* καὶ *μίνα*· || κατ' ἐπέκτ. πᾶν ἐν γένει ὄρυγμα ἢ στοὰ χρησιμοποιουμένη διὰ ποικίλους σκοποὺς (ὑδρομάστευσιν, δίοδον ὕδατος κ. λ. π.).

ΥΠΟΝΟΜΟΙ ΠΟΛΕΩΝ. Διὰ τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων τῶν πόλεων ἐπιδιώκεται ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀκαθάρτων καὶ περιττῶν ἐν γένει ὑδάτων αὐτῶν καὶ ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξυγίανσις των.

Τὰ πρὸς ἀποχέτευσιν ὕδατα τῶν πόλεων προέρχονται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὰς οἰκιακὰς χρήσεις, τὰς δημοτικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ τὰς βιομηχανικὰς τοιαύτας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰς βροχάς. Ἐκ τῶν ὑδάτων τούτων τὰ κυρίως ἀκάθαρτα εἶναι τὰ πρῶτα, τὰ δὲ τῆς βροχῆς, ἂν καὶ εἶναι καθαρὰ σχετικῶς, ἀποχετεύονται καὶ ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν πλημμυρῶν ἐν τῇ πόλει, διακοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν ἐν αὐτῇ κλ. Ἀποχετεύονται ἐπίσης ἐνίοτε διὰ τῶν ὑπονόμων καὶ τὰ ἐκ τυχὸν γινομένης ἀποστραγγίσεως ὕδατα, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπόγεια ὕδατα ἢ ὕδατα πηγῶν συναντῶνται παρ' αὐτῶν.

Ἡ ποιότης τῶν ἀκαθάρτων οἰκιακῶν ὑδάτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τῶν ὑδάτων τῶν μαγειρείων καὶ τῶν ἀποχωρητηρίων κυρίως· τὰ πρῶτα, τὰ καὶ πλέον ἐπιβαρυντικὰ διὰ τὰς ὑπονόμους, περιέχουσιν ἀποσυντεθειμένας λιπαρὰς οὐσίας· τὰ δεύτερα περιέχουν λύματα καὶ ὀξέα. Τὰ λοιπὰ οἰκιακὰ ὕδατα ἔρχονται εἰς τρίτην μοῖραν. Τὰ ὕδατα τῶν δημοτικῶν ἐγκαταστάσεων (δημοσίων ἀποχωρητηρίων, λουτρῶν κλπ.) εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐκ τῶν οἰκιακῶν χρήσεων τοιαῦτα. Τὰ ἐκ βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων (ἐργοστασίων, βυρσοδεψείων, βαφείων κλπ.) προερχόμενα ὕδατα εἶναι λίαν ἐπιβαρυντικὰ ἐνίοτε διὰ τὰς ὑπονόμους, διὸ καὶ οὐχὶ σπανίως ἀποκλείεται ἡ διὰ τῶν ὑπονόμων ἀποχέτευσίς των πρὶν ἢ ταῦτα καθαρισθῶσι καὶ καταστῶσιν ἀβλαβῆ ἐντὸς τῶν ἐργοστασίων, ἔνθα δημιουργοῦνται. Τοιαῦτα ὕδατα εἶναι τὰ ἔχοντα θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 5° Κ., τὰ περιέχοντα βλαβερὰς ἐν γένει χημικὰς ἑνώσεις καὶ ἀκόμη τὰ τυχὸν εὔφλεκτα ὑγρά. Τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς, ὅσα δὲν διηθοῦνται καὶ ἀποχετεύονται διὰ τῶν ὑπονόμων, εἶναι τὰ καθαρώτερα ἐν γένει καὶ συνήθως ἀβλαβῆ διὰ ταύτας, ἂν καὶ περιέχουσιν ἐν αἰωρήσει ἀρκετὰς φερτὰς ὕλας (κονιορτὸν κλπ.), τὰς ὁποίας παρασύρουσιν ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τῶν ὁδῶν καὶ λοιπῶν ἐν γένει βρεχομένων ἐπιφανειῶν τῆς πόλεως.

Ἡ περιεκτικότης τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων εἰς ἀκαθαρσίας εἶναι μεταβλητὴ κατὰ τὰς διαφόρους ἡμέρας καὶ ὥρας ἀκόμη. Οὕτω λ. χ. τὴν πρωΐαν τὰ ὕδατα αὐτῶν εἶναι πλέον ἐπιβεβαρημένα εἰς ἀκαθαρσίας παρὰ τὴν νύκτα. Κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας, τὸ περιεχόμενον ποσοστὸν ἀκαθαρσιῶν εἶναι πολὺ μικρότερον, λόγῳ τῆς γινομένης ἀραιώσεως τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων διὰ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς. Αἱ μηχανικαὶ προσμείξεις τῶν διὰ τῶν ὑπονόμων ἀποχετευομένων ὑδάτων παίζουν σημαντικὸν ρόλον δι' αὐτάς. Ἐκ τῶν προσμείξεων τούτων, αἱ ἐλαφραὶ μὲν (χάρτης, τρίχες, ξύλα κλπ.) ἐπιπλέουσι καὶ φράσσουσι τὰς διαφόρους ἐσχάρας, αἱ βαρύτεραι δὲ αἰωροῦνται ἢ βυθίζονται, ἀποτιθέμεναι εἰς τὸν πυθμένα τῶν ὑπονόμων ὁπόθεν δέον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ν' ἀπομακρύνωνται, διότι σήπονται καὶ ἀναδίδουσι δυσώδεις ὀσμάς. Αἱ ἐν αἰωρήσει οὐσίαι κατὰ τὰς μὴ βροχερὰς ἡμέρας κυμαίνονται ἀπὸ 200 μέχρι 1 500 συνήθως χιλιοστογράμμων ἀνὰ λίτρον, δι' ἡμερησίαν κατανάλωσιν 100 λίτρων κατ' ἄτομον ἐκ τοῦ ὕδατος τῶν ὑδραγωγείων. Ἐκ τῶν ἐν αἰωρήσει τούτων οὐσιῶν τὰ 25 ἕως 50 % εἶναι ἀνόργανοι, αἱ λοιπαὶ δὲ ὀργανικαί. Αἱ ἐν διαλύσει οὐσίαι τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων κυμαίνονται ἀπὸ 800 μέχρις 2.500 συνήθως χιλιοστογράμμων ἀνὰ λίτρον κατὰ τὰς μὴ βροχερὰς ἐπίσης ἡμέρας.

Τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων περιέχουσιν οὐχὶ σπανίως καὶ πληθὺν πολυειδῶν μικροβίων, προερχομένων καὶ ἀναπτυσσομένων ἐκ ποικίλων λόγων.

Ἂν καὶ τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν, δὲν ἐγίνετο ἐν τούτοις παλαιότερον ἀποχέτευσις αὐτῶν. Τὰ ὕδατα τῶν οἰκιακῶν χρήσεων συνεκεντροῦντο εἰς διαφόρους λάκκους ἢ ἀφήνοντο νὰ ρέωσι διὰ τῶν φυσικῶν ὁδῶν. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις οἱ κίνδυνοι τῆς δημοσίας ὑγείας εἶναι ἐξαιρετικὰ μεγάλοι, διότι τόσον οἱ λάκκοι ὅσον καὶ αἱ ἀκάλυπτοι φυσικαὶ ὁδοί, ἢ τὰ ἐνίοτε μέχρις αὐτῶν ἀνοιγόμενα αὐλάκια ἀποτελοῦσι δυσώδεις ἑστίας, μολυσματικὰς καὶ προξένους λίαν δυσαρέστων ἀσθενειῶν καὶ ἐπιδημιῶν, χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἀντιαισθητικὴν ὄψιν αὐτῶν. Ἀργότερον τὰ οἰκιακὰ ὕδατα συνελέγοντο εἰς κεκαλυμμένους βόθρους, ἐπιτρέποντας εἰς τὰ περιεχόμενα ἐντὸς αὐτῶν ὑγρὰ νὰ διηθῶνται εἰς τὸ ἔδαφος καὶ νὰ μολύνωσι τὰ ὑπόγεια ὕδατα, ἅτινα καθίσταντο ἐνίοτε φορεῖς μεταδόσεως διαφόρων ἐπιδημιῶν (τύφος). Τὰ ὕδατα τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τὰ τῆς βροχῆς ἀφήνοντο νὰ ρέωσι διὰ τῶν ρείθρων τῶν ὁδῶν πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀγωγούς, προκαλοῦντα ἐνίοτε πλημμύρας καὶ διακοπὴν τῆς συγκοινωνίας ἐν τῇ πόλει, συχνάκις δὲ καὶ ἑστίας μολυσματικάς, λόγῳ τῶν λιμνασμῶν αὐτῶν εἰς τινας θέσεις. Βραδύτερον πάντα τὰ ὕδατα, πλὴν τῶν τῶν ἀποχωρητηρίων, ἅτινα συνελέγοντο εἰς ἰδιαιτέρους βόθρους, ἀπεχετεύοντο διὰ τῶν εἰς τὸν ἄξονα τῶν ὁδῶν εὑρισκομένων ρείθρων (κοῖλαι ὁδοί), ἀλλὰ ἐννοεῖται ὅτι καὶ τότε δὲν ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχωσι τὰ προαναφερθέντα μειονεκτήματα καὶ οἱ κίνδυνοι. Τέλος κατέληξαν εἰς τὴν ἀποχέτευσιν πάντων τῶν περιττῶν καὶ ἀκαθάρτων ὑδάτων τῶν πόλεων, διὰ τῶν ὑπονόμων, αἵτινες συνιστῶσιν ἓν ὑπόγειον δίκτυον ἀγωγῶν ἐντὸς τῆς πόλεως, διὰ τοῦ ὁποίου συλλέγονται τὰ πρὸς ἀπομάκρυνσιν ὕδατα καὶ φέρονται εἰς ἕνα κεντρικὸν ἀγωγόν, ὅστις τὰ ἀπάγει μακρὰν τῆς πόλεως, πρὸς τὰ φυσικὰ ρεύματα εἰς λίμνην τινὰ ἢ τὴν θάλασσαν. Ὁ ὡς ἄνω κεντρικὸς ὀχετός, δύναται εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως μέρη αὐτοῦ ν' ἀποτελῇ ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις καὶ ἀνοικτὸν ἀγωγόν. Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου τρόπου, τῆς δι' ὑπονόμων ἀποχετεύσεως τῶν ἀκαθάρτων καὶ περιττῶν ὑδάτων τῶν πόλεων, ἐξαφανίζονται αἱ προηγουμένως ὑπάρχουσαι ἀνθυγιειναὶ συνθῆκαι καὶ τὰ μειονεκτήματα καὶ ἐπέρχεται πλήρης ἐξυγίανσις τῆς πόλεως. Τὸ μόνον μειονέκτημα, ὅπερ παραμένει, εἶναι ὅτι τὰ ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας ριπτόμενα ὕδατα δύνανται, λόγῳ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς διαφόρους οὐσίας (αἵτινες εἶναι δηλητηριώδεις ἐνίοτε) καὶ εἰς ἐπιβλαβεῖς μικροοργανισμούς, νὰ μολύνωσι τὰ ὕδατα τῶν φυσικῶν τούτων ἀποδεκτῶν καὶ νὰ τὰ καταστήσωσιν ἐπικίνδυνα διὰ τοὺς ἐντὸς αὐτῶν ζῶντας ἰχθῦς κλπ., ὅπως καὶ διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν ἀκόμη, ἂν ταῦτα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἄρδευσιν

Digitized by Google

ἢ καὶ ὕδρευσιν. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο αἴρεται, ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη, διὰ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων πρὶν ἢ ταῦτα ριφθῶσιν εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας. Ὁ καθαρισμὸς οὗτος μετατρέπει τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἐπικίνδυνα ὕδατα τῶν ὑπονόμων εἰς τελείως ἀβλαβῆ.

Ἡ διὰ τῶν ὑπονόμων ἀποχέτευσις τῶν ἀκαθάρτων καὶ περιττῶν ὑδάτων τῶν πόλεων δύναται νὰ γίνῃ κατὰ δύο τρόπους. Κατὰ τὸν ἕνα πάντα τὰ ὕδατα, τόσον τὰ ἀκάθαρτα ὅσον καὶ τὰ τῆς βροχῆς, συλλέγονται καὶ ἀποχετεύονται δι' ἑνὸς καὶ μόνον ἀγωγοῦ. Κατὰ τὸν ἄλλον ἀποχετεύονται χωριστὰ τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα ἀπὸ τὰ τῆς βροχῆς διὰ δύο ἰδιαιτέρων καὶ χωριστῶν ὀχετῶν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἔχομεν τὸ λεγόμενον ἁπλοῦν σύστημα ἢ σύστημα μείξεως (Mischverfahren), τὸ ὁποῖον εἶναι, εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων τῆς πλήρους ἀποχετεύσεως πάντων τῶν περιττῶν ὑδάτων, τὸ οἰκονομικώτερον. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἔχομεν τὸ λεγόμενον διπλοῦν ἢ χωριστικὸν σύστημα (Trennverfahren), τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζεται συνήθως εἰς ὡρισμένας μόνον περιπτώσεις, ὅπως λ. χ. ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ ἐνίσχυσις ὑπάρχοντος δικτύου ὑπονόμων ἢ καθαρισμὸς τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων (ὁπότε οὗτος περιορίζεται μόνον εἰς τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα, χωρὶς νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὰ τῆς βροχῆς), ὅταν ἡ πόλις κεῖται κατὰ μῆκος φυσικοῦ τινος ἀποδέκτου καὶ εἶναι δυνατὸν τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς νὰ ριφθῶσιν εἰς αὐτὸν διὰ βραχέων καὶ μικρᾶς διατομῆς ἀγωγῶν κ.λ.π.

Κατὰ τὸ σύστημα μείξεως ὑπάρχει τὸ μειονέκτημα τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων, διὰ πάντων τῶν ὑδάτων τούτων καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τῶν ἀκαθάρτων, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ χωριστικὸν σύστημα. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο δύναται νὰ ἀρθῇ διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν λεγομένων διεξόδων βροχῆς, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἐκχειλιστήν, ὁπόθεν τὰ πολλὰ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατα τοῦ κεντρικοῦ ἀγωγοῦ δύνανται νὰ ἐκφεύγωσι καὶ νὰ ἔρχωνται ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας, χωρὶς νὰ διέρχωνται προηγουμένως διὰ τῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ, ὅπου ὁδηγοῦνται μόνον τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα, διὰ προεκτάσεως μέχρις αὐτῶν τοῦ κεντρικοῦ ὀχετοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παραμένουσι καὶ ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς θέσεως διαφυγῆς τῶν ὑδάτων βροχῆς μέχρι τῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ κατασκευάζεται μὲ μικροτέραν διατομήν. Πρὸς ἀποφυγὴν μολύνσεως τῶν φυσικῶν ἀποδεκτῶν παρὰ τῶν ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτοὺς ριπτομένων ὑδάτων τῆς βροχῆς, ἅτινα ἔχουσιν ἀναμειχθῇ προηγουμένως μὲ τὰ ἀκάθαρτα τοιαῦτα, κανονίζονται οἱ ἐκχειλισταὶ καὶ αἱ διέξοδοι βροχῆς κατὰ τρόπον ὥστε τὰ διαφεύγοντα ὕδατα νὰ εἶναι ἐπαρκῶς ἠραιωμένα, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἐπικίνδυνα. Ὁ βαθμὸς ἀραιώσεως, ἤτοι ὁ λόγος τοῦ ποσοῦ τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων πρὸς τὸ τῶν τῆς βροχῆς, ποικίλλει ἀπὸ 1 : 2 μέχρις 1 : 9, λαμβανόμενος συνήθως ἴσος μὲ 1:5 καὶ μόνον ἐφ' ὅσον γίνεται ἀραίωσις μεγαλυτέρα τοῦ βαθμοῦ τούτου ἐπιτρέπεται νὰ ριφθῶσι τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας, ἄνευ προηγουμένου καθαρισμοῦ. Ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἀμφότερα τὰ συστήματα ἀποχετεύσεως εἶναι ἰσάξια, καὶ πολλάκις, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν, εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ τὰ δύο εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς αὐτῆς, ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν ἑκάστου τῶν τμημάτων της.

Μελέτη τῶν ὑπονόμων καὶ γενικαὶ διατάξεις αὐτῶν. Διὰ τὴν μελέτην τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων πόλεώς τινος ἀπαιτεῖται κατ' ἀρχὴν τοπογραφικὸν διάγραμμα, ὑπὸ κλίμακα μέχρις 1:25000 συνήθως, τῆς πέριξ λεκάνης ἀποδοχῆς, εἰς ὃ θὰ ἐμφαίνωνται οἱ φυσικοὶ ἀποδέκται, αἱ ὁριακαὶ στάθμαι αὐτῶν, αἱ τυχὸν ἐπ' αὐτῶν ἢ παρ' αὐτοὺς ὑπάρχουσαι ἐγκαταστάσεις (φράγματα, ἐγκαταστάσεις ἀντλήσεως κλπ.), ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς πιθανότητος ἀποχετεύσεως καὶ τῶν λοιπῶν πλὴν τῆς πόλεως περιοχῶν τῆς λεκάνης ταύτης, καὶ κυρίως πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ κεντρικοῦ συλλεκτηρίου ἀγωγοῦ, τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ καὶ τῆς θέσεως τῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ, ἐφ' ὅσον γίνωσι τοιαῦται. Πλὴν τοῦ διαγράμματος τούτου ἀπαιτεῖται καὶ πλήρης καὶ ἀκριβὴς ὑψομετρικὴ ὁριζοντιογραφία, ὑπὸ κλίμακα 1:2000 ἕως 1:5000, τῆς ἐκτάσεως, ἣν καταλαμβάνει ἡ πόλις, ὡς καὶ ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν προβλέπεται νὰ ἐπεκταθῇ μελλοντικῶς αὕτη. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο διάγραμμα, διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖται τοσοῦτον ἀκριβεστέρα χωροστάθμησις, ὅσον τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως εἶναι πεδινόν, πρέπει νὰ φαίνωνται μὲ ἀκρίβειαν καὶ οἱ τυχὸν ὑπάρχοντες παλαιοὶ ἀγωγοί, οἵτινες θὰ ἐξετασθῇ ἂν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μελετῶν δέον διὰ τὰς μεγάλας πόλεις νὰ ζητηθῶσι πληροφορίαι περὶ τοῦ βάθους τῶν ὑπογείων τῶν οἰκιῶν καὶ νὰ ἐξετασθῇ ἡ δυνατότης ἀποχετεύσεως καὶ τῶν ὑδάτων αὐτῶν. Πλὴν τούτων εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ γνῶσις τῆς συστάσεως ἐν γένει τοῦ ἐδάφους, ὅπως καὶ τῶν σταθμῶν τῶν ὑπογείων ὑδάτων. Ἂν δὲν ὑπάρχῃ τὸ σχέδιον ἐπεκτάσεως τῆς πόλεως, καλὸν εἶναι νὰ καθορισθῶσι τοὐλάχιστον οἱ κεντρικώτεροι συλλεκτήριοι ἀγωγοὶ τῆς περιοχῆς ταύτης, οἱ ὁποῖοι κατὰ κανόνα θὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὰς μισγαγκείας τοῦ ἐδάφους. Τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας ἐπεκτάσεως τῆς πόλεως θέλει εὑρεθῇ ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν ὑπονόμων πεντηκονταετίαν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι σήμερον ἐκδηλοῦνται τάσεις πρὸς ἀραιοτέραν οἴκησιν. Θὰ πρέπῃ πρὸς τοῦτο νὰ λογίζεται διὰ τὰς μελλοντικῶς καταληφθησομένας παρὰ τῶν πόλεων ἐκτάσεις ὡς ἀριθμὸς κατοίκων ἀνὰ ἑκτάριον 200 μὲν διὰ πόλεις ἐχούσας ἄνω τῶν 20.000 κατοίκων, 120 δὲ διὰ τὰς πόλεις τὰς ἐχούσας πληθυσμὸν κάτω τῶν 20.000 κατοίκων. Ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἥτις δέον νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν μελέτην τῶν ὑπονόμων, ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$K\nu = K\left(1+\frac{\alpha}{100}\right)^{\nu}$$

ἔνθα Κ ὁ ἀριθμὸς τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς πόλεως, Κν ὁ ζητούμενος ἀριθμὸς τῶν κατοίκων αὐτῆς μετὰ ν ἔτη καὶ α τὸ ἐτήσιον ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο λαμβάνεται ἴσον πρὸς 0,5 % ἕως 1 % διὰ τὰ χωρία, 1 % ἕως 2 % διὰ τὰς μικρὰς πόλεις, 2 % ἕως 3 % διὰ τὰς μεσαίου μεγέθους πόλεις καὶ 3 % ἕως 4 % διὰ τὰς πολὺ μεγάλας πόλεις. Εἰς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα τὸ ποσοστὸν τοῦτο φθάνει μέχρι 10 %.

Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν πάντων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν μελέτην τῶν ὑπονόμων στοιχείων καὶ τὴν λῆψιν τῶν ἀναγκαίων πληροφοριῶν, θ' ἀναζητηθῇ τὸ κατάλληλον σημεῖον ἐκβολῆς, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων θὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ἄρδευσιν, θὰ ἐξετασθῇ ἡ ἀρδευθησομένη ἐπιφάνεια. Ἐπίσης θὰ ἀναζητηθῇ ἡ καλυτέρα θέσις τοποθετήσεως τῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ, ἐφ' ὅσον θὰ χρησιμοποιηθῶσι τοιαῦται. Μετὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ καὶ τῆς ἐκβολῆς, θὰ προβῶμεν εἰς τὴν χάραξιν ἐπὶ τῆς χωροσταθμικῆς ὁριζοντιογραφίας τοῦ δικτύου τῶν διαφόρων ἀγωγῶν, ὅπως καὶ τῶν φρεατίων ἐπισκέψεως. Εἰς τὸ δίκτυον τῶν διαφόρων ἀγωγῶν θὰ παρουσιάζεται ἐν γένει εἷς κεντρικὸς συλλεκτήριος ἀγωγός, ὅπου συγκεντροῦνται τὰ ὕδατα ἐκ τῶν λοιπῶν μικροτέρων τοιούτων καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἀπάγονται ταῦτα πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας. Ὁ κεντρικὸς οὗτος ἀγωγὸς θὰ διακλαδίζεται πρὸς τὰ ἀνάντη εἰς τοὺς πρωτεύοντας ἀγωγοὺς καὶ οὗτοι εἰς τοὺς δευτερεύοντας, καὶ ἀκολουθοῦν εἶτα οἱ ἀγωγοὶ τρίτης, τετάρτης κ.λ.π. τάξεως μὲ διατομὰς συνεχῶς μειουμένας. Ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων δὲν ὑπάρχουσι σχετικοὶ γενικοὶ κανόνες, καὶ μόνον αἱ ἑκάστοτε τοπικαὶ συνθῆκαι θὰ μᾶς ὁδηγήσουν. Γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς συντομωτέρας χαράξεως, ἡ ὁποία μᾶς ἄγει εἰς τὴν προτίμησιν τῶν μισγαγκειῶν διὰ πρωτεύοντας ἀγωγούς, καὶ εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν λοιπῶν κατὰ τὰς γραμμὰς τῆς μεγίστης κλίσεως, κατὰ τρόπον ὅμως ὥστε νὰ ἔχωμεν τὴν μικροτέραν διατομήν, χωρὶς νὰ γίνεται ὑπέρβασις τῆς ἀνεκτῆς ταχύτητος.

Εἰς πλείστας περιπτώσεις οἱ ἀγωγοὶ δὲν εὑρίσκουσι τὴν κατάλληλον κλίσιν ἐδάφους καὶ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἀπ' εὐθείας ἐκβολὴ καὶ ἀπόρριψις τῶν ὑδάτων αὐτῶν. Τότε, ἂν ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως εἶναι μικρά, δίδεται τεχνητὴ κλίσις εἰς τοὺς ἀγωγούς, οἵτινες ὁδηγοῦσιν εἰς ἓν σημεῖον, ὅπου συγκεντροῦνται τὰ ὕδατα καὶ ἀνυψούμενα δι' ἀντλιῶν ρίπτονται εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας. Διὰ μεγάλης ἐκτάσεως πόλεις, διαιροῦσι τὴν πόλιν εἰς δύο ζώνας, εἰς τὴν ὑψηλήν, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα ἔρχονται ἀπ' εὐθείας διὰ φυσικῆς ροῆς εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας καὶ εἰς τὴν χαμηλὴν ζώνην, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα ἀνυψοῦνται μηχανικῶς μέχρι τοῦ κεντρικοῦ ἀγωγοῦ τῆς ὑψηλῆς ζώνης, ὁπόθεν ρέουσι καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας. Τοιαύτη διάταξις δικτύου ἐφηρμόσθη διὰ τὰς ὑπονόμους Θεσσαλονίκης.

Αἱ ὑπόνομοι τοποθετοῦνται συνήθως εἰς τὸν ἄξονα τῶν ὁδῶν, καὶ μόνον εἰς πολὺ εὐρείας ὁδοὺς ἐγκαθίσταται ἐνίοτε ἀνὰ εἷς ἀγωγὸς ὑφ' ἕκαστον πεζοδρόμιον. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ὁ ἀγωγὸς τῆς μιᾶς πλευρᾶς κατασκευάζεται συνήθως ὡς κύριος ἀγωγός, ἐνῷ ὁ τῆς ἑτέρας γίνεται μὲ μικροτέραν διατομὴν καὶ συχνότατα ἑνοῦται εἰς ὡρισμένας θέσεις μετὰ τοῦ ἔναντι κυρίου ἀγωγοῦ, δι' ἑνὸς ἐγκαρσίου τοιούτου. Εἰς τὰς πλατείας, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτῶν, τοποθετεῖται εἴτε εἷς ἀγωγὸς διερχόμενος διὰ τοῦ μέσου αὐτῆς, εἴτε πλείονες, τοποθετούμενοι κατὰ τὰς πλευρὰς αὐτῆς. Εἰς τὰς διασταυρώσεις τῶν ὁδῶν, καὶ συνεπῶς καὶ τῶν ὀχετῶν, τοποθετοῦνται φρεάτια ἐπισκέψεως, χρήσιμα διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ δικτύου. Ὁσάκις αἱ ἀποστάσεις τῶν διασταυρώσεων εἶναι μεγάλαι, παρεμβάλλονται μεταξύ των καὶ ἄλλα φρεάτια.

Μετὰ τὴν χάραξιν ὅλων τῶν ὀχετῶν θὰ γίνῃ συγκέντρωσις αὐτῶν πρὸς ἕνα κεντρικὸν συλλεκτήριον ἀγωγόν, εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε διὰ μέσου ἄλλων πρωτευόντων ἀγωγῶν, τοποθετουμένων, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰς μισγαγκείας τῆς πόλεως. Κατὰ τὰς συνδέσεις τῶν διαφόρων ὀχετῶν μεταξύ των παρουσιάζεται πολλάκις ἡ ἀνάγκη τῆς παρακάμψεως ἢ ὑπερπηδήσεως διαφόρων ἐμποδίων, ὅπως λ. χ. ρευμάτων, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, λόφων κλπ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ὑπερπήδησις γίνεται διὰ σιφώνων, κανονικῶν ἢ ἀνεστραμμένων ἢ καὶ διὰ σηράγγων ἐνίοτε.

Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τοποθετηθῶσιν αἱ ὑπόνομοι, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ βάθος τῶν ὑπογείων τῶν οἰκιῶν, καὶ μόνον εἰς τὸ χωριστικὸν σύστημα οἱ ἀγωγοὶ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς δύνανται νὰ τοποθετηθῶσιν ὑψηλότερον τῆς στάθμης τῶν δαπέδων τῶν ὑπογείων, πάντως ὅμως τοὐλάχιστον 1,60 ἕως 2,00 μ. κάτωθι τῆς ἐπιφανείας τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ βάθους τοποθετήσεως τῶν ὑπονόμων δὲν θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τυχὸν συναντώμενα ὑπόγεια ἐξαιρετικοῦ βάθους, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποχετευθῶσι διὰ φυσικῆς ροῆς. Ὡς κανονικὸν βάθος τῶν ὑπογείων δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν 2,50 μ. ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα διὰ τὰς μεγάλας πόλεις, 2,00 μ. διὰ τὰς μικρὰς πόλεις καὶ 1,50 μ. διὰ τὰ ἐξοχικὰ τμήματα τῶν πόλεων. Πάντως, κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ βάθους τοποθετήσεως τῶν ὑπονόμων, φροντίζομεν ὅπως τοῦτο εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον, πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλων δαπανῶν κατασκευῆς αὐτῶν. Ἡ κλίσις, ἡ ὁποία θὰ δοθῇ εἰς τοὺς διαφόρους ὀχετοὺς τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων, καθὼς καὶ εἰς τὴν πιεζομετρικὴν γραμμὴν αὐτῶν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιδιωκομένην ταχύτητα ἐντὸς αὐτῶν, ἡ ὁποία κυμαίνεται ἀπὸ 0,40 μ./δλ. μέχρις 2 μ./δλ. συνήθως. Αἱ κλίσεις, αἵτινες συνήθως προκύπτουσι διὰ τοὺς διαφόρους ἀγωγοὺς τοῦ δικτύου, ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς διατομῆς αὐτῶν ἀπὸ 5 ‰ διὰ τοὺς μικρᾶς διαμέτρου ὀχετοὺς μέχρι 0,2 ‰ διὰ τοὺς μεγάλους ἀγωγοὺς συνήθως. Αἱ συνενώσεις τῶν οἰκιῶν μὲ τὰς ὑπονόμους, δι' ἃς χρησιμοποιοῦνται σωλῆνες διαμέτρου ἀπὸ 10 ἑκ. ἕως 20 ἑκ., γίνονται μὲ κλίσεις 1 : 30 μέχρις 1 : 100 μ.

Πλὴν τοῦ βάθους, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τοποθετηθῶσιν οἱ ἀγωγοί, ἔχομεν καὶ τὸ βάθος τῆς πιεζομετρικῆς γραμμῆς ἢ γραμμῆς φορτίου αὐτῶν. Συνήθως ἡ γραμμὴ αὕτη δὲν τοποθετεῖται πολὺ ὑψηλότερον τῆς στέψεως τῶν ὀχετῶν, διὰ νὰ μὴ ὑποβάλλωνται οὗτοι εἰς μεγάλας πιέσεις. Αἱ πιέσεις, μέχρι τῶν ὁποίων ὑποβάλλονται συνήθως αἱ ὑπόνομοι, δὲν ὑπερβαίνουσι τὸ ὕψος τῶν 2 ἢ 3 τὸ πολὺ μέτρων. Καλὸν εἶναι ἡ πιεζομετρικὴ γραμμὴ νὰ μὴ κεῖται χαμηλότερον τῆς στέψεως τῶν ἀγωγῶν, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ συμβῇ, εἰς τὴν περίπτωσιν πληρώσεως τῶν ἀγωγῶν ὑπὲρ τὴν ὑπολογισθεῖσαν στάθμην, ἀντίστροφος ροὴ τῶν ὑδάτων, ἐκ τῶν ὀχετῶν πρὸς τὰ ὑπόγεια, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ πλημμυρήσουν, ἐὰν ἤθελε συμβῇ τοῦτο. Ἡ σχετικὴ θέσις τῆς πιεζομετρικῆς γραμμῆς εἰς λειτουργούσας ἤδη ὑπονόμους καθορίζεται ἐκ τῆς στάθμης τῶν ὑδάτων εἰς τὰ διάφορα φρεάτια. Δέον νὰ κανονίζεται πάντως κατὰ τὴν μελέτην, ὅπως ἡ πιεζομετρικὴ γραμμὴ τῶν ἀγωγῶν τῶν ὁδῶν κεῖται κατὰ 30 ἕως 50 ἑκ. τοὐλάχιστον χαμηλότερον τῶν δαπέδων τῶν ὑπογείων, διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποχέτευσις καὶ τῶν ὑδάτων αὐτῶν. Διὰ τοὺς ἀγωγοὺς τῶν ὑδάτων βροχῆς τοῦ χωριστικοῦ συστήματος ἀρκεῖ ὅπως ἡ πιεζομετρικὴ γραμμὴ τῶν διαφόρων ὀχετῶν εἶναι κατὰ 20 ἑκ. περίπου κάτωθι τῆς στέψεως τῶν ρείθρων τῶν ὁδῶν. Συνήθως ἐπιδιώκεται ὅπως ἡ πιεζομετρικὴ γραμμὴ συμπίπτῃ μὲ τὴν στέψιν τῶν ἀγωγῶν. Κατὰ τὰς συνενώσεις τῶν διαφόρων ὀχετῶν μεταξύ των δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συνδέωνται αἱ πιεζομετρικαὶ γραμμαὶ αὐτῶν ἀμέσως εἰς τὴν αὐτὴν στάθμην. Ἐπιτρέπεται κατὰ ταύτας ὅπως ἡ πιεζομετρικὴ γραμμὴ τοῦ μικροτέρου ἀγωγοῦ (ὅστις φέρει τὰ ὕδατα πρὸς τὸν ἕτερον συνενούμενον μὲ τοῦτον μεγαλύτερον ὀχετὸν) κεῖται καὶ ὑψηλότερον τῆς γραμμῆς φορτίου τοῦ τελευταίου τούτου, ὁπότε θὰ σχηματισθῇ ἡ καλουμένη πτῶσις τῆς πιεζομετρικῆς γραμμῆς. Ἡ πτῶσις αὕτη δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μεγάλη. Κατὰ τὰς θέσεις τῶν ἐκχειλιστῶν τῶν ἐκβολῶν κλπ. βροχῆς τοῦ ἁπλοῦ συστήματος, τῶν ἐκβολῶν κλπ. ἡ στάθμη τῆς πιεζομετρικῆς γραμμῆς κανονίζεται κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε δυνατὴ ἡ πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας ροὴ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων.

Μετὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν διαφόρων ὀχετῶν θὰ γίνῃ χωρισμὸς τῶν μεταξὺ τῶν ἀγωγῶν τούτων περιλαμβανομένων ἐπιφανειῶν διὰ νὰ ληφθῶσιν αἱ ὑφ' ἑκάστου τῶν ὀχετῶν τούτων ἐξυγιαινόμεναι ἐπιφάνειαι καὶ ἀκολουθήσῃ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν εἰς ἀποχετεύσιμον ὕδωρ παροχῶν ἑκάστης αὐτῶν.

Ποσότης τῶν ἀποχετευομένων ὑδάτων. Τὸ ποσὸν τῶν ἐξ οἰκιακῶν χρήσεων καὶ τῶν δημοσίων ἐγκαταστάσεων προερχομένων ὑδάτων προσδιορίζεται βάσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τῆς ἐξυγιαινομένης ἑκάστοτε ἐκτάσεως καὶ τοῦ πρὸς τὸ

Digitized by Google

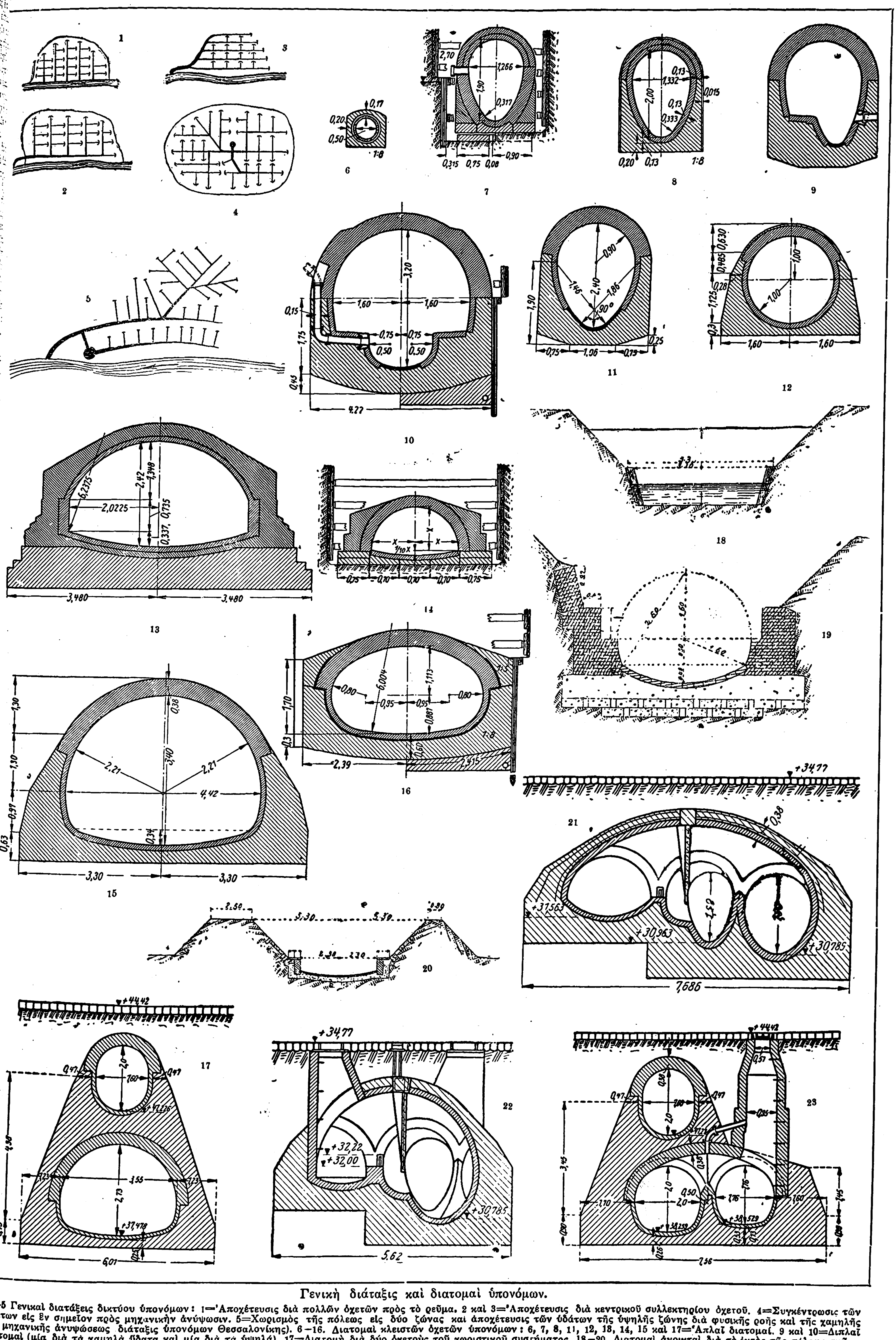

Γενικὴ διάταξις καὶ διατομαὶ ὑπονόμων.

[1—5 Γενικαὶ διατάξεις δικτύου ὑπονόμων: 1='Αποχέτευσις διὰ πολλῶν ὀχετῶν πρὸς τὸ ρεῦμα. 2 καὶ 3='Αποχέτευσις διὰ κεντρικοῦ συλλεκτηρίου ὀχετοῦ. 4=Συγκέντρωσις τῶν ὑδάτων εἰς ἓν σημεῖον πρὸς μηχανικὴν ἀνύψωσιν. 5=Χωρισμὸς τῆς πόλεως εἰς δύο ζώνας καὶ ἀποχέτευσις τῶν ὑδάτων τῆς ὑψηλῆς ζώνης διὰ φυσικῆς ροῆς καὶ τῆς χαμηλῆς διὰ μηχανικῆς ἀνυψώσεως διάταξις ὑπονόμων Θεσσαλονίκης). 6—16. Διατομαὶ κλειστῶν ὀχετῶν ὑπονόμων: 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15 καὶ 17='Απλαῖ διατομαί. 9 καὶ 10=Διπλαῖ διατομαὶ (μία διὰ τὰ χαμηλὰ ὕδατα καὶ μία διὰ τὰ ὑψηλά). 17=Διατομὴ διὰ δύο ὀχετοὺς τοῦ χωριστικοῦ συστήματος. 18—20. Διατομαὶ ἀνοικταὶ διὰ τὸ ἐκτὸς τῆς πόλεως τμῆμα τῶν κεντρικῶν ἀποχετευτικῶν ἀγωγῶν. 21—23. Διατομαὶ κατὰ τὰς θέσεις συμβολῆς διαφόρων ὀχετῶν.]

Digitized by Google

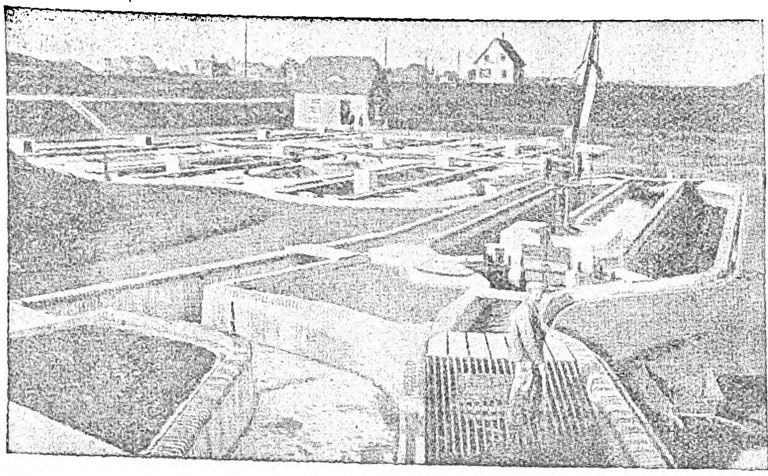

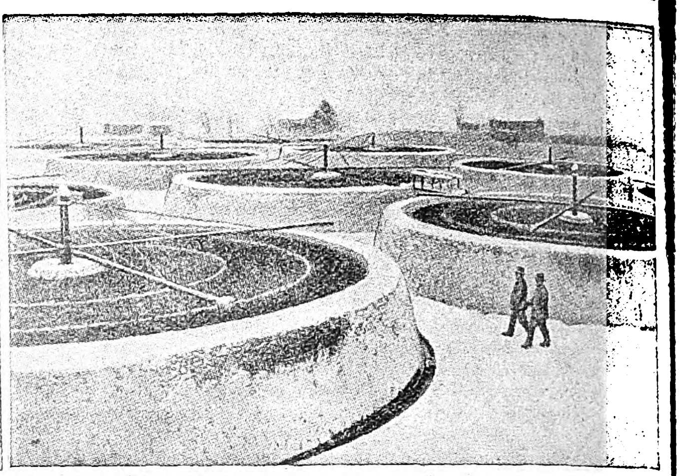

Καθαρισμὸς τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων. [1) Γενικὴ ἄποψις ἐγκαταστάσεως καθαρισμοῦ. 2) Ἄποψις θαλάμων ἐνσταλάξεως ἢ δεξαμενῶν ραντισμοῦ.]

τανάλωσιν ὑφ' ἑκάστου τούτων παρεχομένου διὰ τοῦ δικτύου ὑδρεύσεως ὕδατος, θεωρουμένου ὅτι ἡ ποσότης τοῦ ἀποχετευομένου ὕδατος εἶναι ἴση πρὸς τὴν τοῦ καταναλισκομένου. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν διατομῶν τῶν ὑπονόμων θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἅπαν τὸ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον προκῦπτον ποσὸν ὑδάτων θ' ἀποχετευθῇ ἐντὸς ὀλίγων μόνον ὡρῶν καὶ παραδέχονται ὡς διάρκειαν τῆς ἀποχετεύσεως τούτων τὰς 8 ὥρας, ἐξ οὗ θὰ ληφθῇ ἡ ὡριαία παροχὴ τῶν ὑδάτων αὐτῶν. Εἰς τὴν παροχὴν ταύτην θὰ προστεθῇ ἕνα ποσοστὸν 2 % μέχρι 5 % διὰ τὸ πλύσιμον καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὑπονόμων. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν παροχῶν τῶν ὑδάτων τούτων θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐξυγιαινομένης ἐκτάσεως.

Τὰ ὕδατα τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων ὑπολογίζονται ἰδιαιτέρως, ὅταν αὗται εἶναι πολλαὶ καὶ μεγάλαι. Συνήθως αἱ ἐγκαταστάσεις αὗται εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς ὡρισμένην περιοχὴν τῆς πόλεως καὶ δύναται διὰ τὴν περιοχὴν ταύτην, ἀντὶ νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος ὑπολογισμὸς τῶν ἐκ βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων ὑδάτων, νὰ γίνῃ δεκτὴ ὡς ἡμερησία ἀνὰ κάτοικον κατανάλωσις πολὺ μεγαλυτέρα τῆς διὰ τὴν λοιπὴν πόλιν. Τὰ οὕτως ὑπολογιζόμενα ὕδατα τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων δέον ν' αὐξάνωνται κατὰ τὸ ἥμισυ, μέχρι τοῦ διπλασίου τῶν οἰκιακῶν ὑδάτων, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ πιθανὴ ἐπέκτασις καὶ αὔξησις τῶν βιομηχανιῶν αὐτῶν.

Ἡ ποσότης τῶν ὡς ἄνω ἀκαθάρτων ὑδάτων τῶν πόλεων δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχεδὸν σημασίαν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ὑπονόμων εἰς τὴν περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τοῦ ἁπλοῦ συστήματος, διότι τότε αἱ διατομαὶ τῶν διαφόρων ὀχετῶν ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τῆς ποσότητος τῶν ὑετίων ὑδάτων. Ε ς τὴν περίπτωσιν τοῦ χωριστικοῦ συστήματος, ὁπότε τὰ ὕδατα ταῦτα θὰ ἀποχετευθῶσι δι' ἰδιαιτέρων καὶ χωριστῶν ὀχετῶν, πρέπει νὰ προσδιορισθῶσι μὲ πᾶσαν δυνατὴν ἀκρίβειαν καὶ ἡ προσδιοριζομένη ποσότης δέον νὰ διπλασιάζεται κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν διατομῶν, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀφ' ἑνὸς ἐπάρκεια εἰς τὴν περίπτωσιν ἀπροόπτου αὐξήσεως καὶ πυκνώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ ἐξασφαλίζεται ὁ πλήρης ἀερισμὸς τοῦ δικτύου.

Ἡ ποσότης τῶν ἀποχετευομένων ὑετίων ὑδάτων, ἅτινα καὶ παίζουν τὸν σπουδαιότερον ρόλον διὰ τὰς ὑπονόμους, ὑπελογίζετο ἄλλοτε τῇ βοηθείᾳ διαφόρων τύπων στηριζομένων εἰς ἓν ὡρι-

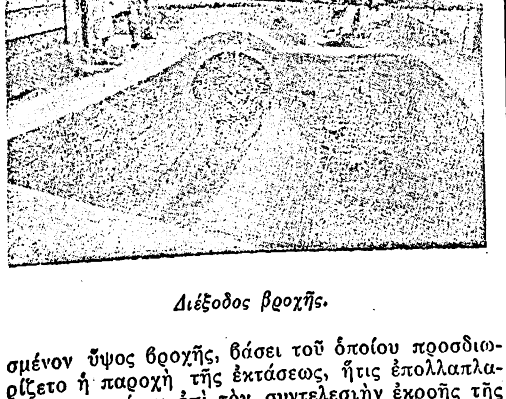

Διέξοδος βροχῆς.

σμένον ὕψος βροχῆς, βάσει τοῦ ὁποίου προσδιωρίζετο ἡ παροχὴ τῆς ἐκτάσεως, ἥτις ἐπολλαπλασιάζετο κατόπιν ἐπὶ τὸν συντελεστὴν ἐκροῆς τῆς ἐπιφανείας, διὰ νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ ἐκ διηθήσεως, ἐξατμίσεως ἢ καὶ ἄλλων τυχὸν λόγων ἀπώλειαι. Ὁ πρῶτος χρησιμοποιηθεὶς τύπος ὑπολογισμοῦ τῶν παροχῶν εἶναι ὁ $Q = k. E. h$, ἔνθα Q ἡ παροχὴ τῆς ἐξυγιαινομένης ἐκτάσεως, ἥτις ἔχει ἐπιφάνειαν E, k ὁ συντελεστὴς ἐκροῆς αὐτῆς

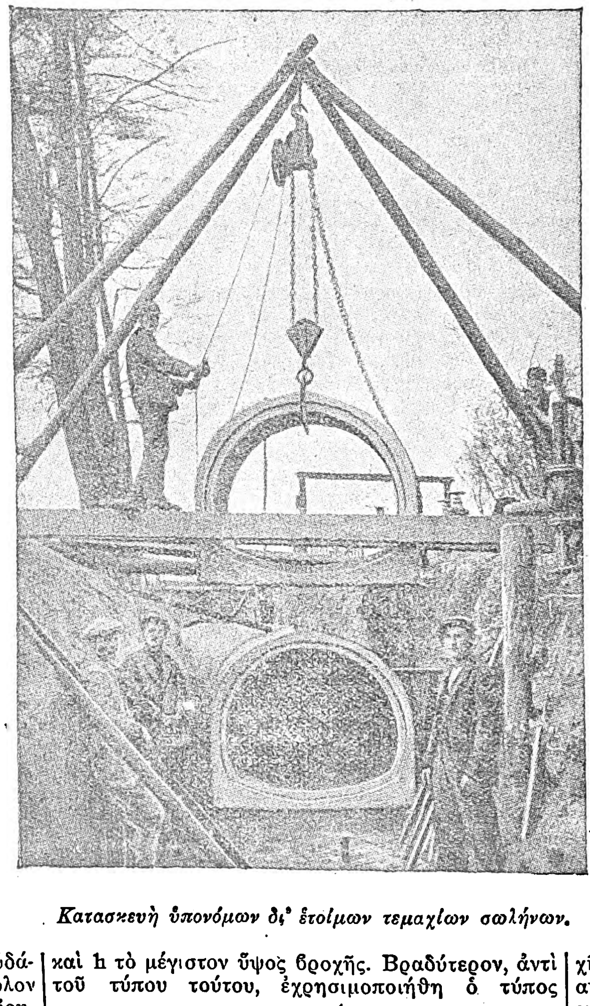

Κατασκευὴ ὑπονόμων δι' ἑτοίμων τεμαχίων σωλήνων.

καὶ h τὸ μέγιστον ὕψος βροχῆς. Βραδύτερον, ἀντὶ τοῦ τύπου τούτου, ἐχρησιμοποιήθη ὁ τύπος

$$q = 0{,}50\, h \sqrt[4]{\frac{i}{E}}$$

ἔνθα q ἡ παροχὴ τῆς ἐκτάσεως ἐπιφανείας E εἰς λίτρας ἀνὰ 1'' καὶ ἑκτάριον, h τὸ ὕψος βροχῆς καὶ i ἡ ἐπὶ τοῖς χιλίοις κλίσις τοῦ ἀποχετεύοντος ἀγωγοῦ. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς κλίσεως i τῶν ὀχετῶν εἰς τὸν τύπον ἐγένετο διότι παρετηρήθη ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς ὑφίσταται ποιάν τινα ἐπιβράδυνσιν, προερχομένην ἐκ τοῦ μήκους ὅπερ θὰ διανύσῃ τοῦτο διὰ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ὑπολογιζομένης ἑκάστοτε διατομῆς τοῦ δικτύου. Πλὴν τῶν τύπων τούτων ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ διάφοροι ἄλλοι, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

Αἱ νεώτεραι μέθοδοι ὑπολογισμοῦ τῶν ὑετίων ὑδάτων παρουσιάζουσι τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι δὲν στηρίζονται εἰς ἓν ὡρισμένον ὕψος βροχῆς, ἀλλ' εἰς τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον θὰ δώσῃ εἰς τὸν ὑπολογιζόμενον ὀχετὸν τὴν μεγίστην εἰσροήν, εἰς τὸ μέγιστον δηλαδὴ ποσὸν ὕδατος ὅπερ θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς ὑπονόμους. Αἱ διαστάσεις τῶν τελευταίων τούτων ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν κρίσιμον εἰσροήν, ἐξ ἧς καὶ προκαλοῦνται πλήμμυραι ἐν τῇ πόλει, ἐὰν δὲν δύναται τὸ δίκτυον νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν εἰσροὴν ταύτην. Πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος δέον νὰ εἶναι γνωστὴ ἡ δίαιτα τῶν βροχῶν ἐν τῇ πόλει καὶ πρὸς γνῶσιν αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται διάφορα βροχόμετρα, διαγραμματόγραφα ἢ βροχογράφοι παρέχοντες ἐκτὸς τοῦ ὕψους τῆς βροχῆς καὶ τὴν διάρκειαν αὐτῆς.

Βάσει τῶν διὰ τῶν ὀργάνων τούτων παρατηρήσεων θὰ καθορισθῶσιν ἡ ἔντασις τῆς βροχῆς ε, ἤτοι τὸ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου πῖπτον ὕψος βροχῆς εἰς χιλιοστὰ ($\varepsilon = \frac{h}{t}$ ἔνθα t ἡ διάρκεια τῆς βροχῆς εἰς δευτερόλεπτα καὶ h τὸ ὕψος αὐτῆς) καὶ ἡ πυκνότης αὐτῆς p, ἤτοι τὸ ποσὸν τοῦ εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου πίπτοντος ὕδατος ἐπὶ τῆς μονάδος ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ($p = 10000\,\varepsilon$, ἔνθα p εἰς λίτρας ἀνὰ δευτερόλεπτον καὶ ἑκτάριον). Μετὰ τὸν προσδιορισμὸν τούτων συντάσσονται διαγράμματα τῆς ἐντάσεως καὶ τῆς πυκνότητος τῶν βροχῶν, συναρτήσει τοῦ χρόνου, καὶ αἱ προκύπτουσαι καμπύλαι $\varepsilon = \varphi(t)$ καὶ $p = \varphi(t)$ ἔχουσι μορφὴν παραβολικὴν τῆς μορφῆς $\varepsilon = ct^{\nu}$ ἢ $p = 10.000\, ct^{\nu}$. Οἱ διάφοροι μελετηταὶ μηχανικοὶ δίδουσι διαφόρους τιμὰς εἰς τοὺς συντελεστὰς c καὶ τοὺς ἐκθέτας ν. Οἱ Ἰταλοὶ χρησιμοποιοῦσι τὸν τύπον

$$\varepsilon = \frac{\alpha - \beta t}{\sqrt{t}}$$

τοῦ Fantoli, ἔνθα α καὶ β συντελεσταὶ ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τὰς τοπικὰς συνθήκας. Διὰ τὰς ὑπονόμους Θεσσαλονίκης ἐχρησιμοποιήθη ὁ τύπος οὗτος καὶ καθωρίσθη εἰς τὸν $\varepsilon = \frac{28 - 0\,4t}{\sqrt{t}}$ ἔνθα t εἰς ὥρας.

Ἐπειδὴ ἡ βροχὴ δὲν πίπτει ὁμοιομόρφως ἐφ' ὁλοκλήρου ἐκτάσεώς τινος, ἀλλ' ἡ ἔντασις αὐτῆς ἀπὸ μιᾶς μεγίστης τιμῆς, ἣν ἔχει κατὰ τὸ κέντρον τῆς βροχῆς, ἐλαττοῦται βαθμηδὸν πέριξ τοῦ κέντρου τούτου, ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα αὐτῆς κατὰ ὁμοκέντρους ζώνας ἐχούσας τὴν αὐτὴν ἔντασιν, δὲν πρέπει ὁ ὑπολογισμὸς τῶν παροχῶν μιᾶς ὡρισμένης ἐκτάσεως νὰ γίνεται βάσει τῆς μεγίστης ἐντάσεως τῆς βροχῆς, ἀλλὰ βάσει τῆς μέσης τοιαύτης εἰς τὴν ὑπ' ὄψιν ἔκτασιν. Γίνεται δεκτὸν ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς ἐντάσεως τῆς βροχῆς γίνεται κατὰ παραβολὴν ἔχουσαν ἐξίσωσιν τὴν $\varepsilon_x^2 \; \frac{\varepsilon^2_{\mu\varepsilon\gamma.}}{12.000}\, X$, ἔνθα ε_x ἡ ἔντασις τῆς βροχῆς εἰς ἀπόστασιν X ἀπὸ τοῦ κέντρου βροχῆς, ὅπου παρατηρεῖται ἡ μεγίστη ἔντασις $\varepsilon_{\mu\varepsilon\gamma.}$ αὐτῆς. Βάσει τούτου εὑρίσκεται ὅτι ὁ λόγος τῆς πράγματι πεσούσης εἴς τινα ἔκτασιν βροχῆς πρὸς τὴν βροχὴν τὴν ὑπολογιζομένην βάσει τῆς μεγίστης ἐντάσεως εἰς τὸ κέντρον τῆς βροχῆς, ἀντὶ τῆς μέσης τοιαύτης, εἶναι $\varphi = 1 - 0{,}005\sqrt{l}$, ἔνθα

Στόμιον ἐκβολῆς ὑπονόμου.

4 τὸ μῆκος ἢ μᾶλλον ἡ διάμετρος τῆς ἐκτάσεως τῆς ὁποίας ὑπολογίζεται ἡ παροχή, καθόσον ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ φ ἐγένετο μὲ τὴν παραδοχὴν

Digitized by Google

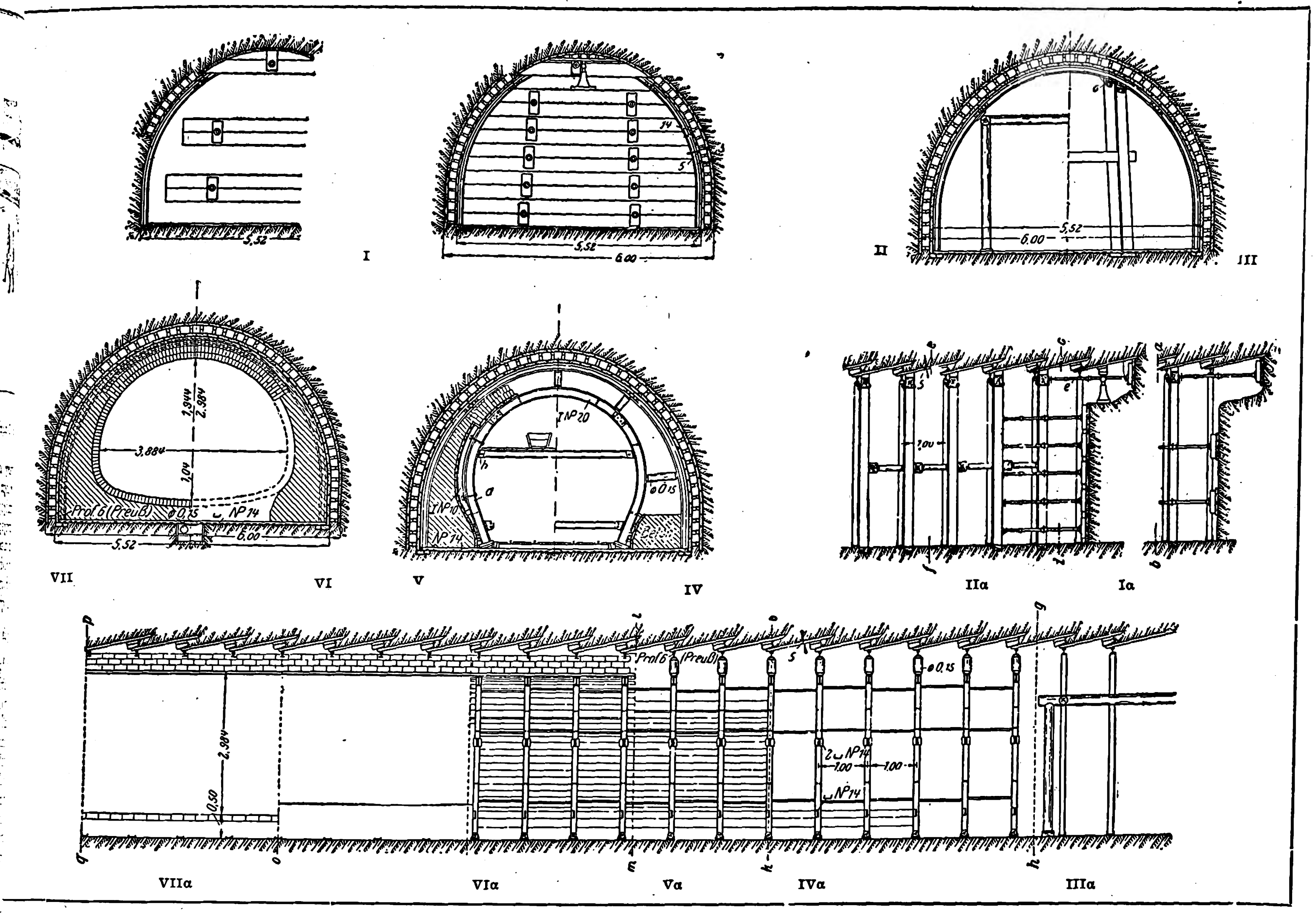

Σειρὰ κατασκευῆς ὑπονόμου ἐντὸς σηραγγοειδοῦς ἐκσκαφῆς.

Ι. Προχώρησις τῆς κατασκευῆς τῆς σήραγγος καὶ πρώτη ὑποστήριξις μετώπου καὶ δροφῆς: Τομὴ a-b καὶ c-d. II καὶ III Ὁριστικὴ ὑποστήριξις καὶ προετοιμασία κατασκευῆς ὀχετοῦ: Τομὴ g-h καὶ e-f. IV. V, VI, VII. Βαθμιαία κατασκευὴ τῶν τοιχοποιιῶν τοῦ ὀχετοῦ καὶ σύγχρονος τμηματικὴ ἀφαίρεσις τῆς ὑποστηρίξεως: Τομαὶ i-k, l-m, n-o, p-q. Ia, IIa, IIIa, IVa, Va, VIa, VIIa: Κατὰ μῆκος τομή.

λικῆς τῆς βρεχομένης ἐπιφανείας. Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ παρατηρήσεις τῆς ἐπί τινος ἐκτάσεως πιπτούσης βροχῆς γίνονται δι' ἑνὸς μόνον βροχομέτρου, καλὸν εἶναι νὰ μὴ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ συντελεστὴς φ. Ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι βροχομετρικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς πρὸς ἐξυγίανσιν ἐκτάσεως, καταφεύγομεν εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν πέριξ τῆς ἐκτάσεως ταύτης μετεωρολογικῶν σταθμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐξαγάγωμεν ἕνα μέσον ὅρον διὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἔκτασιν.

Βάσει τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων θὰ προσδιορισθῇ ἐπὶ τῆς ἐξεταζομένης ἑκάστοτε ἐκτάσεως πίπτουσα ποσότης ὕδατος κατὰ τὰς βροχάς. Εἰς πολλὰς πόλεις, καὶ αὐτὰς τὰς μεγάλας ἀκόμη, δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἐξαιρετικαὶ βροχαί, ὑπερβολικὰ ἰσχυραί, διὰ νὰ μὴ καταλήξωσιν εἰς πολὺ μεγάλας παροχὰς διὰ τὰς ὑπονόμους. Τὰ ὕδατα τῶν τοιούτων βροχῶν, αἱ ὁποῖαι ἄλλωστε συμβαίνουν σπανιώτατα, θὰ ἀφεθῶσι νὰ ῥεύσωσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, χάριν ἀποφυγῆς τῆς κατασκευῆς πολυδαπάνου δικτύου. Ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι παντελῶς βροχομετρικαὶ παρατηρήσεις, τότε θὰ προσδιορισθῇ κατ' ἐκτίμησιν ἡ πίπτουσα ποσότης ὕδατος. Οἱ Γερμανοὶ χρησιμοποιοῦσι διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τοὺς ἑξῆς ἀριθμούς: Διὰ μεγάλας πόλεις μέσης ὀρεινότητος q=150 λίτραι ἀνὰ 1" καὶ ἑκτάριον, διὰ μέσου μεγέθους πόλεις μικρᾶς ὀρεινότητος q=120 λ. κατὰ 1" καὶ ἑκταρ. καὶ διὰ μικρὰς πόλεις καὶ χωρία εἰς ἐπίπεδα μέρη q=100 κατὰ 1" καὶ ἑκταρ.

Μετὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐπὶ τῆς ἐξεταζομένης ἐκτάσεως πίπτοντος ποσοῦ ὕδατος τῆς βροχῆς, θὰ καθορισθῇ τὸ μέρος αὐτοῦ, ὅπερ θὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ὑπονόμων, καθόσον τὸ λοιπὸν μέρος τούτου θὰ ἀπορροφηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐδάφους, ἢ ἐξατμισθῇ καὶ θὰ ἀπολεσθῇ. Ὁ καθορισμὸς τούτος θὰ γίνῃ διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ὡς ἀνωτέρω προκύπτοντος ποσοῦ ὕδατος τῆς πιπτούσης βροχῆς ἐπὶ τὸν συντελεστὴν ἐκροῆς ἢ διηθήσεως τῆς ἐπιφανείας. Ὁ συντελεστὴς οὗτος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τοπογραφικὴν καὶ γεωλογικὴν διάπλασιν τοῦ ἐδάφους, ἐκ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς βλαστήσεως, τὴν δίαιταν τῆς βροχῆς καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸ εἶδος ἐν γένει τῶν βρεχομένων ἐπιφανειῶν· δέχονται τὰς κάτωθι τιμὰς δι' αὐτόν:

Διὰ στέγας	y=	0,8	ἕως	9,0
» λιθόστρωτα ἡρμολογημένα	y=	0,7	»	0,9
» λιθόστρωτα μὴ ἡρμολογημένα	y=	0,4	»	0,7
Διὰ σκυρόστρωτα	y=	0,3	»	0,5
» ὁδοὺς ἄνευ καταστρώματος	y=	0,1	»	0,3
» κήπους καὶ κηπάρια	y=	0,05	»	0,15
» λειβάδια, ἀγρούς, δάση κλπ	y=	0	»	0,10

Καταλήγουσι δὲ εἰς τὰς κάτωθι τιμὰς τελικῶς, ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους τῆς βρεχομένης ἐκτάσεως:

Διὰ πυκνοκατῳκημένας συνοικίας	y=	0,70	ἕως	0,80
» ὀλιγώτερον πυκνοκατῳκημένας	y=	0,50	»	0,70
» συνοικίας μὲ ἀναπεπταμένην οἴκησιν	y=	0,30	»	0,50
» συνοικίας μὲ ἐπαύλεις, σταθμούς, γυμναστήρια κλπ	y=	0,10	»	0,30
» κήπους, λειμῶνας κ.τ.τ.	y	0,05	»	0,25
» δάση	y=	0,01	»	0,20

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἡ μέχρι τῶν ὑπονόμων φθάσασα ποσότης ὕδατος τῶν βροχῶν θὰ εἶναι Q=E. p.y, ἔνθα Q τὸ εἰς τοὺς ἀγωγοὺς φθάνον ποσὸν ὕδατος εἰς λίτρας ἀνὰ 1" καὶ Ε τὸ μέγεθος τῆς ἐξυγιαινομένης ἐπιφανείας εἰς ἑκτάρια. Μετὰ τὸν κατὰ τὰ ἀνωτέρω προσδιορισμὸν τῶν πρὸς ἀποχέτευσιν ποσοτήτων ὑδάτων θὰ ἐπακολουθήσῃ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν διαφόρων ὀχετῶν τῶν δικτύων τῶν ὑπονόμων.

Ὑπολογισμὸς τῶν ὑπονόμων. Ἡ ἔναρξις τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν διατομῶν τῶν διαφόρων ὀχετῶν τοῦ δικτύου θὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς ἀκραίους μικροτέρους τοιούτους, καὶ θὰ προχωρήσῃ πρὸς τοὺς κεντρικωτέρους καὶ μεγαλυτέρους, οἵτινες θὰ περιλάβωσι καὶ τὰ ὕδατα τῶν μικροτέρων ἀγωγῶν. Εἰς τὸ χωριστικὸν σύστημα θὰ ὑπολογισθῶσιν χωριστὰ οἱ ἀγωγοὶ τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων καὶ χωριστὰ οἱ τῶν τῆς βροχῆς, μετὰ τὸν καθορισμὸν κατὰ τὰ ἀνωτέρω τῆς ἀνὰ δευτερόλεπτον εἰσρεούσης ποσότητος ὕδατος εἰς ἕκαστον τῶν ἀγωγῶν, ἀναλόγως τῆς ἐξυγιαινομένης ὑφ' ἑκάστου ἐκτάσεως. Διὰ τὸ ἑνιαῖον σύστημα τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα θὰ προστεθῶσιν εἰς τὰ τῆς βροχῆς καὶ θὰ γίνῃ εἷς μόνον ὑπολογισμός. Τυχὸν συναντώμενα ὑπόγεια ὕδατα ἢ ὕδατα πηγῶν δὲν ὑπολογίζονται εἰς τὰς παροχὰς τῶν ὑπονόμων, διότι συνήθως ἀποχετεύονται διὰ χωριστῶν στραγγιστηρίων τοποθετημένων ὑπὸ καὶ παρὰ τὰς ὑπονόμους, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐνίοτε γινομένης μολύνσεως αὐτῶν λόγῳ ἀντιστρόφου ῥοῆς τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων ἐκ τῶν ὑπονόμων πρὸς αὐτά.

Ὅταν ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ εἰς τοὺς ἀγωγοὺς εἰσρέοντος ὕδατος τῆς βροχῆς γίνεται βάσει τοῦ τύπου Q=y. p. E, προκύπτει λάθος τι, καθόσον ἡ πυκνότης p τῆς βροχῆς μεταβάλλεται συναρτήσει τοῦ χρόνου. Διὰ τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς εἰς τοὺς ἀγωγοὺς εἰσρεούσης ποσότητος τῆς βροχῆς δέον νὰ ἐξετασθῇ πότε ἡ ποσότης Q γίνεται μεγίστη, διὰ νὰ ὑπολογισθῶσιν ἀναλόγως τὰ μεγέθη τῶν διαφόρων ὀχετῶν. Ἡ πρώτη λύσις εἶναι νὰ ὑπολογίζωμεν ἑκάστοτε βάσει τῆς μεγίστης πυκνότητος βροχῆς καὶ τῆς ὅλης ἐπιφανείας Ε τῆς τροφοδοτούσης τὸν ὑπολογιζόμενον ὀχετὸν ἐκτάσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ἐν γένει εἰς παροχὰς ἀγωγῶν μεγαλυτέρας τῶν πραγματικῶν, καὶ συνεπῶς εἰς ἀσκόπους δαπάνας. Αἱ δυσκολίαι αὗται περὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς πράγματι μεγίστης ποσότητος τῶν εἰς τοὺς ἀγωγοὺς εἰσερχομένων ὑδάτων τῆς βροχῆς προέρχονται ἐκ τοῦ ἑξῆς γεγονότος. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βροχῆς φθάνει μέχρι τοῦ ἐξεταζομένου ἑκάστοτε ἀγωγοῦ τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων ὕδωρ προερχόμενον ἐκ τῶν πλησίον μόνον τοῦ ὀχετοῦ τμημάτων τῆς τροφοδοτούσης αὐτὸν ἐκτάσεως καὶ οὐχὶ ἐξ ὁλοκλήρου τῆς ἐκτάσεως ταύτης, διότι τὸ ὕδωρ τῆς λοιπῆς ἐκτάσεως, ὡς ἔχον ἀνάγκην χρόνου τινὸς διὰ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ὀχετοῦ, καθυστερεῖ. Ἐφ' ὅσον συνεχίζεται ἡ βροχή, ἡ τροφοδοτοῦσα τὸν ὀχετὸν ἐπιφάνεια αὐξάνεται καὶ συνεπῶς αὐξάνεται καὶ ἡ εἰς τὸν ὀχετὸν εἰσερχομένη ποσότης ὕδατος. Ἂν ἡ βροχὴ σταματήσῃ, τότε τὰ ἐγγὺς τοῦ ἀγωγοῦ τμήματα τῆς ἐκτάσεως θὰ παύσουν μετ' ὀλίγον τροφοδοτοῦντα τὸν ὀχετὸν καὶ ἡ τροφοδοτοῦσα αὐτὸν ἔκτασις θὰ μετατίθεται συνεχῶς πρὸς τὰ ἀνάντη. Κατὰ τὴν μετάθεσιν αὐτὴν τῆς τροφοδοτούσης ἐκτάσεως, ἥτις ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι τὸ ὕδωρ χρειάζεται τόσον περισσότερον χρόνον διὰ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ἀγωγοῦ, ὅσον ἡ τροφοδοτοῦσα ἔκτασις εὑρίσκεται μακρότερον, τὸ μέγεθος αὐτῆς μεταβάλλεται ἀναλόγως τοῦ σχήματός της, καὶ δύναται ἐν γένει ν' αὐξηθῇ μέχρις ἑνὸς ὁρίου, διὰ ν' ἀρχίσῃ κατόπιν νὰ ἐλαττοῦται βαθμηδὸν μέχρις ὅτου μηδενισθῇ. Βλέπομεν ἐκ τούτου ὅτι, ἂν καὶ ἔπαυσεν ἤδη ἡ βροχή, δὲν ἔπαυσε νὰ διέρχεται διὰ τῶν ὀχετῶν μας τὸ ὕδωρ αὐτῆς, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐνίοτε αὐξάνει ἡ ποσότης τοῦ δι' αὐτῶν διερχομένου ὕδατος. Ἂν ἡ διάρκεια τῆς βροχῆς εἶναι μεγαλυτέρα ἐκείνης ἣν χρειάζεται διὰ νὰ προφθάσῃ νὰ τροφοδοτήσῃ τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν ὀχετὸν ὁλόκληρος ἡ τροφοδοτοῦσα αὐτὸν ἔκτασις, τότε θὰ προκύψῃ δι' αὐτὸν ἡ μεγίστη σχετικῶς παροχή, ἡ ὁποία θὰ μένῃ σταθερὰ ὁπουδήποτε καὶ ἂν συνεχίζεται ἀκόμη ἡ βροχή, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἐλαττουμένη εὐθὺς μόλις παύσῃ αὕτη, μέχρις ὅτου μηδενισθῇ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προ-

Digitized by Google

κύπτει ὅτι διὰ πολὺ μεγάλης ἐκτάσεως πόλεις σχεδὸν οὐδέποτε οἱ κεντρικοὶ συλλεκτήριοι ὀχετοὶ θὰ τροφοδοτηθῶσιν ὑφ' ὁλοκλήρου συγχρόνως τῆς ἐκτάσεως τῆς πόλεως, καθόσον ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῶν βροχῶν εἶναι συνήθως περιωρισμένος. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι ἡ διατομὴ τῶν ὀχετῶν τούτων δὲν πρέπει ἐν γένει νὰ ὑπολογισθῇ βάσει παροχῆς προκυπτούσης ἐξ ὁλοκλήρου τῆς τροφοδοτούσης αὐτὸν ἐπιφανείας, ἀλλὰ μὲ μικροτέραν τοιαύτην. Τὸ αὐτό, ἀλλ' εἰς μικρότερον ὅμως βαθμόν, συμβαίνει μὲ τοὺς μικροτέρους ἀγωγούς. Πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς πράγματι μεγίστης παροχῆς τῶν διαφόρων ἀγωγῶν χρησιμοποιεῖται γραφικὴ μέθοδος, διὰ τῆς ὁποίας κατασκευάζονται τὰ καλούμενα διαγράμματα ἐκροῆς, ἅτινα δίδουσι διὰ τῶν τεταγμένων αὐτῶν τὴν εἰς ἑκάστην στιγμὴν παροχὴν τῶν ὀχετῶν, δι' ὡρισμένην διάρκειαν βροχῆς. Ἡ μεγίστη τεταγμένη τοῦ διαγράμματος, διὰ τὴν θέσιν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ὀχετοῦ δίδει ἑκάστοτε τὴν μεγίστην παροχήν. Πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀπολύτως μεγίστης πραγματικῆς παροχῆς θὰ ἔπρεπε νὰ κατασκευασθῶσι πολλὰ διαγράμματα διὰ διαφόρους διαρκείας βροχῆς, καὶ συνεπῶς διὰ διαφόρους ἐντάσεις βροχῆς $\left(\text{ἀφοῦ } \varepsilon = \frac{h}{t}\right)$, λόγῳ ὅμως τῆς ὑπάρξεως τῆς σχέσεως $q' = q \frac{\varepsilon}{\varepsilon'}$ εἶναι δυνατὸν δι' ἑνὸς μόνον διαγράμματος καὶ ἀλλαγῆς μόνον τῆς κλίμακος

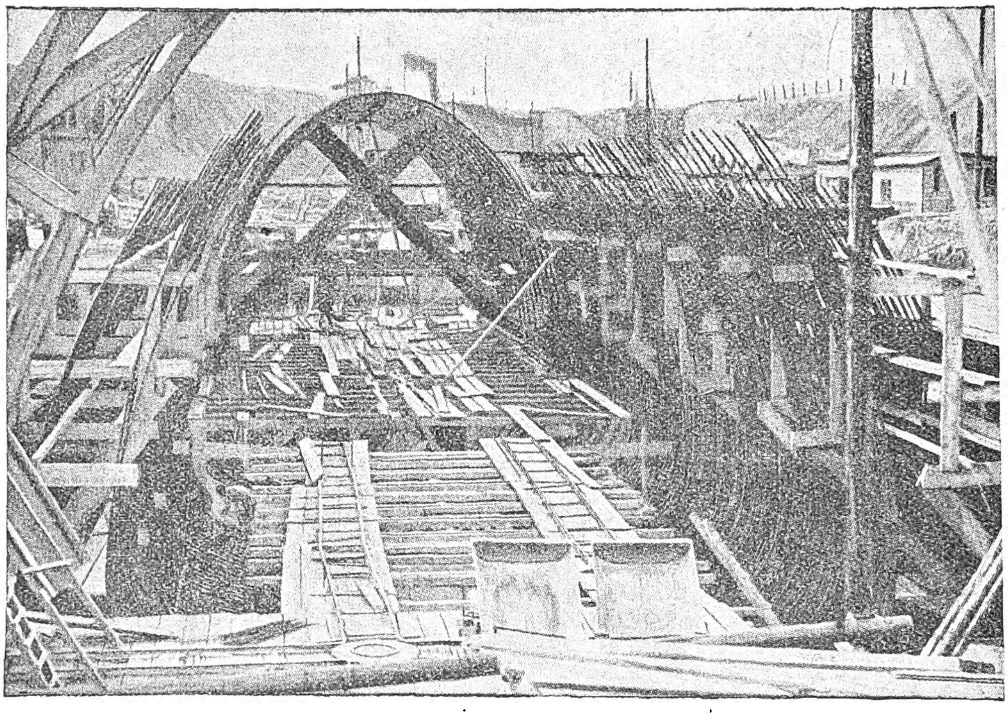

Κατασκευὴ μεγάλης ὑπονόμου διὰ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος.

τοῦ σχεδίου νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀπολύτως μεγίστη πραγματικὴ παροχή. Ἡ ἐργασία εὐκολύνεται διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν καμπύλων ἴσης παροχῆς, αἵτινες ἔχουν τὴν μορφὴν $q = \varphi(t)$.

Μετὰ τὸν ἀκριβῆ ἤδη ὑπολογισμὸν τῶν παροχῶν ἑκάστου τῶν ἀγωγῶν τοῦ δικτύου θὰ γίνῃ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ μεγέθους τῶν διατομῶν αὐτῶν, βάσει τῶν παρὰ τῆς ὑδραυλικῆς διδομένων τύπων καὶ τῇ βοηθείᾳ πινάκων, διαγραμμάτων καὶ νομογραφημάτων, στηριζομένων ἐπὶ τῶν τύπων τούτων, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπιτρεπομένης ταχύτητος ἐντὸς τῶν ἀγωγῶν καὶ τῆς μορφῆς τῆς διατομῆς. Οἱ συνήθως χρησιμοποιούμενοι τύποι εἶναι:

$$F = \frac{Q}{U}, \text{ ἔνθα } U = \frac{100\sqrt{R}}{m + \sqrt{R}} \sqrt{RJ}$$

κατὰ τὸν Kutter, ἔνθα F ἡ ἐπιφάνεια, τὴν ὁποίαν κατ' ἐλάχιστον πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ὀχετὸς εἰς μ^2, Q ἡ παροχὴ αὐτοῦ εἰς μ^3 ἀνὰ 1'', U ἡ ταχύτης ροῆς ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ εἰς μ. ἀνὰ 1'', R ἡ ἀκτὶς βρεχομένης ἐπιφανείας ἢ ἡ βρεχομένη ἀκτίς, ἥτις ἰσοῦται μὲ τὸν λόγον τῆς ὑδατίνης διατομῆς εἰς μ^2 πρὸς τὴν παρ' αὐτῆς βρεχομένην περίμετρον τοῦ ἀγωγοῦ, J ἡ κλίσις τῆς πιεζομετρικῆς γραμμῆς, ἢ ἡ ἀνὰ τρέχον μέτρον ὀχετοῦ ἀπώλεια φορτίου, καὶ m συντελεστὴς ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς τραχύτητος τῶν παρειῶν τοῦ ἀγωγοῦ, δυνάμενος νὰ ληφθῇ ἴσος πρὸς 0,35 διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν ὑπονόμων. Ὁ ἀνωτέρω τύπος ἰσχύει διὰ τοὺς ἐντὸς τῶν πόλεων κλειστοὺς ἀγωγούς, οἵτινες ἔχουσι τὴν μορφὴν σωλήνων. Διὰ τοὺς ἐκτὸς τῶν πόλεων ἀνοικτοὺς ὀχετούς, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὑετίων ὑδάτων τοῦ χωριστικοῦ συστήματος, ὡς καὶ τῶν ἀπὸ τῶν ἐκχειλιστῶν βροχῆς διαφευγόντων ὑδάτων τοῦ ἁπλοῦ συστήματος, χρησιμοποιοῦνται οἱ αὐτοὶ τύποι, μεταβαλλομένης μόνον ἑκάστοτε τῆς τιμῆς τοῦ συντελεστοῦ ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν παρειῶν καὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ἀγωγοῦ. Αἱ συνήθεις τιμαὶ των εἶναι: m = 0,50 διὰ καινουργεῖς ἀγωγοὺς ἐπενδεδυμένους διὰ σιμεντοκονίας, m=0,60 δι' ἀγωγοὺς λιθενδύτους ἡρμολογημένους, m=0 70 ἕως 1,00 διὰ παλαιοὺς ὀχετοὺς καὶ ὀχετοὺς μὲ τραχεῖαν λιθένδυσιν καὶ τέλος m=1 50 ἕως 2,50 (συνήθως m=1,70) δι' ἀγωγοὺς μὲ χωματίνας παρειὰς ἢ παρειὰς μὲ χλόην κλπ. Ἡ ταχύτης ἐντὸς τῶν ἀνοικτῶν ὀχετῶν δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ 1 μ κατὰ 1'', καὶ συνήθως κυμαίνεται μεταξὺ 0,4 ἕως 0,8 μ. κατὰ 1'', χάριν προφυλάξεως τῆς κοίτης καὶ τῶν πρανῶν ἀπὸ τῆς φθορᾶς. Μικρότεραι ταχύτητες δὲν συνιστῶνται, διότι γίνονται ἀποθέσεις τῶν φερτῶν ὑλῶν ἐπὶ τοῦ πυθμένος. Αἱ μεγαλύτεραι ταχύτητες συνιστῶνται εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οἱ ἀνοικτοὶ ἀγωγοὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν καθοδήγησιν ἀκαθάρτων ὑγρῶν, ὁπότε ἀπαραιτήτως δέον νὰ γίνῃ ἐπένδυσις τοῦ πυθμένος καὶ τῶν πρανῶν διὰ ὑλικοῦ λείου καὶ ἀδιαπεράτου ὑπὸ τοῦ ὕδατος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἀντοχῆς τῶν διαφόρων ὀχετῶν, καὶ κυρίως τῆς ἀντοχῆς εἰς τὰ πιέζοντα τοὺς ὀχετοὺς τούτους βάρη, γίνονται διάφοροι παραδοχαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβεῖς. Συνήθως γίνεται δεκτὸν ὅτι ἡ ἐκ τῆς ὑπερκειμένης ἐπιχωματώσεως πίεσις μεταδίδεται κατὰ νόμον ἐκφραζόμενον ὑπὸ δύο παραβολῶν, συναντωμένων κατὰ τὸν κατακόρυφον ἄξονα τῆς ὑπολογιζομένης διατομῆς, πρὸς τὸν ὁποῖον διατάσσονται συμμετρικῶς καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχουσιν ἀμφότεραι κατὰ $\frac{6}{2}$ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἔνθα 6 τὸ πλάτος τῆς διατομῆς τοῦ ὑπολογιζομένου ἀγωγοῦ. Ἡ συνένωσις τῶν δύο παραβολῶν γίνεται εἰς τὸ βάθος τῶν 5,00 μ. περίπου, διὸ καὶ ἀπὸ τοῦ βάθους τούτου εἶναι σταθερὸν τὸ ἐκ τῶν μέσων γαιῶν φορτίον τῶν ὀχετῶν. Τὰ αὐτὰ γίνονται δεκτὰ καὶ διὰ κινητὰ φορτία. Βάσει τῆς παραδοχῆς ταύτης προκύπτει ὡς φορτίον τῶν ὀχετῶν:

$$P = \gamma.\, 6\left[\frac{5}{8} - \frac{(5-t)^3}{75}\right] + \frac{P'.6.(5-t)^2}{52}$$

ἔνθα τὸ P εἰς χιλιόγραμμα ἀνὰ μέτρον, γ τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν χωμάτων εἰς χιλιόγραμμα ἀνὰ m 3, 6 τὸ πλάτος εἰς μέτρα τοῦ ὀχετοῦ, t τὸ βάθος εἰς ὃ ἔχει τοποθετηθῇ ἡ στέψις αὐτῶν εἰς μέτρα καὶ P' τὸ λαμβανόμενον ὑπ' ὄψιν κινητὸν φορτίον. Μετὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ φορτίου P γίνεται ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἀνθεκτικότητος τοῦ ἀγωγοῦ κατὰ τὰ γνωστὰ ἐκ τῆς ἀντοχῆς τῶν ὑλικῶν.

Μορφὴ τῶν διατομῶν τῶν ὀχετῶν καὶ ὑλικὸν κατασκευῆς αὐτῶν. Ἡ μορφή, ἥτις δίδεται εἰς τὰς διατομὰς τῶν ὑπονόμων, ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτῶν. Διὰ μικροὺς ἀγωγοὺς ἡ διατομὴ γίνεται κυκλική. Εἰς μεγαλυτέρους δίδεται διατομὴ τοιαύτη, ὥστε καὶ κατὰ τὰς χαμηλοτέρας ἀκόμη στάθμας τῶν ὑδάτων αὐτῶν νὰ δημιουργῆται ἀρκετὴ συρτικὴ δύναμις κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ παρασύρωνται πᾶσαι αἱ φερταὶ ὗλαι καὶ μὴ μένωσιν αὗται εἰς τὸν πυθμένα ἢ προσκολλῶνται εἰς τὰς παρειὰς τῶν ἀγωγῶν. Πρὸς ἐπαύξησιν τῆς συρτικῆς δυνάμεως S, ἥτις ἰσοῦται ἀνὰ μονάδα ἐπιφανείας τοῦ πυθμένος τοῦ ὀχετοῦ πρὸς S=γtJ (ἔνθα γ τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν ὑδάτων αὐτοῦ, t τὸ βάθος αὐτῶν καὶ J ἡ κλίσις τῆς πιεζομετρικῆς γραμμῆς), ἐπειδὴ τὰ γ καὶ J εἶναι σταθερά, δέον νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ αὔξησις τοῦ βάθους t. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ᾠοειδῶν διατομῶν, αἱ ὁποῖαι κατασκευάζονται συνήθως μὲ σχέσιν ἀξόνων 3 : 2 καὶ τίθενται μὲ τὴν κορυφὴν αὐτῶν πρὸς τὰ κάτω συνήθως, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἀνεστραμμέναι. Ἐπίσης ἀνάλογα ἀποτελέσματα προκύπτουσι διὰ τῶν ὀρθῶν ἐλλειπτικῶν διατομῶν, αἵτινες ὅμως χρησιμοποιοῦνται σπανιώτερον. Διὰ πολὺ μεγάλους ἀγωγοὺς καταφεύγουν εἰς ποικίλας μορφάς, καὶ συνήθως κατασκευάζονται οὗτοι μὲ διπλᾶς διατομάς, μίαν μικρὰν διὰ τὰ χαμηλὰ ὕδατα καὶ μίαν μεγάλην διὰ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν. Εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως τμήματα τοῦ κεντρικοῦ ἀποχετευτικοῦ ὀχετοῦ δίδεται ἐνίοτε ἡ μορφὴ ἀνοικτῆς διατομῆς, τῆς ὁποίας ὁ πυθμὴν διαμορφοῦται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ μίαν κοίτην διὰ τὰ χαμηλὰ ὕδατα Οἱ τοιοῦτοι ἀγωγοὶ πρέπει νὰ ἐπενδυθῶσι καθ' ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν καὶ νὰ λειανθῶσι κατὰ τὸ δυνατόν, ἂν ἀποχετεύωσιν ἀκάθαρτα ὕδατα, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς προσκολλήσεως ἐπὶ τοῦ πυθμένος καὶ τῶν πρανῶν τῶν ὀχθῶν αὐτῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, αἵτινες σηπόμεναι ἀναδίδουσιν δυσώδεις ἀναθυμιάσεις.

Αἱ μικροῦ μεγέθους κυκλικῆς διατομῆς ὑπόνομοι κατασκευάζονται ἐκ πηλοσωλήνων ὀπτημένων καὶ ἐφυαλωμένων (ἀλοιφωτῶν), ὅπως καὶ ἐκ σιμεντοσωλήνων. Ἡ κυκλικὴ διατομὴ χρησιμοποιεῖται διὰ διαμέτρους μέχρις 60 ἑκ. διὰ μεγαλυτέρας διαμέτρους χρησιμοποιοῦναι σωλῆνες ἐλλειπτικῆς διατομῆς, ἐκ σκυροκονιάματος συνήθως. Χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης καὶ σωλῆνες ᾠοειδοῦς διατομῆς, ἀλλὰ τόσον οὗτοι, ὅσον καὶ οἱ ἐλλειπτικοὶ παρουσιάζουν δυσκόλους συναρμογάς. Αἱ συναρμογαὶ τῶν σιμεντοσωλήνων μεταξύ των γίνονται διὰ σιμεντοκονίας, τῶν δὲ πηλοσωλήνων δι' ἀσφαλτικῆς μαστιχης καὶ καννάβεως συνήθως, τοῦ σιμεντοκονιάματος χρησιμοποιουμένου σπανίως. Οἱ σιμεντοσωλῆνες παρουσιάζουσι δυσχερείας συνδέσεως εἰς τὰς διακλαδώσεις, λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἀρκετῶν εἰδῶν εἰδικῶν τεμαχίων, ἐνῷ διὰ τοὺς πηλοσωλῆνας ὑπάρχουσι πολλὰ εἰδικὰ τεμάχια, διευκολύνοντα τὰς συνδέσεις Οἱ ἔχοντες μεγαλυτέρας διατομὰς ὀχετοὶ κατεσκευάζοντο ἄλλοτε κτιστοὶ ἐκ λιθοδομῆς ἢ ὀπτοπλινθοδομῆς, καὶ διὰ τῆς χρήσεως καλῆς σιμεντοκονίας. Αἱ ἐσωτερικαὶ παρειαὶ τῶν ὀχετῶν τούτων ἐπενδύονται διὰ ἰσχυρᾶς σιμεντοκονίας· εἶναι δὲ προτιμότερον νὰ γίνεται εἰς τὸν πυθμένα ἐπένδυσις ἐξ ὀπτῆς γῆς ἢ νὰ κατασκευάζωνται οὗτοι ἐξ ὁλοκλήρου ἐξ ὀπτῆς γῆς διὰ τῆς χρήσεως εἰδικῶν τεμαχίων ἐκ τοιαύτης ὕλης ἢ ἐκ γρανίτου, χάριν τῆς ἀποτελεσματικωτέρας προφυλάξεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς φθορᾶς ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν συρομένων φερτῶν ὑλῶν. Αἱ νεώτεραι κατασκευαὶ ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς χρήσεως τοῦ σκυροκονιάματος γενικῶς, ὡπλισμένου ἢ καὶ ἀόπλου, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Αἱ συνήθεις ἀναλογίαι τῶν ἐξ ἁπλοῦ σκυροκονιάματος ὀχετῶν εἶναι 1 μέρος σιμέντου : 2 μέρη ἄμμου : 5 ἕως 6 μέρη σκύρων. Αἱ ἐσωτερικαὶ παρειαὶ τῶν ἐκ σκυροκονιάματος ὀχετῶν ἐπιχρίονται μὲ σιμεντοκονίαν πάχους 2 ἕως 3 ἑκ., ἀναλογίας 1 μέρους σιμέντου πρὸς 1 ἕως 2 μέρη ἄμμου. Οὐχὶ σπανίως καὶ τῶν ἐκ σκυροκονιάματος ὀχετῶν ὁ πυθμὴν κατασκευάζεται ἐξ ὀπτῆς γῆς ἢ καὶ γρανίτου.

Κατασκευὴ τῶν ὑπονόμων. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κατασκευῆς τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων εἶναι ἀπαραίτητον, πλὴν τῶν ἤδη κατὰ τὴν μελέτην συνταχθέντων διαγραμμάτων καὶ σχεδίων, νὰ γίνουν ἀκριβέστερα τοιαῦτα ὑπὸ μεγαλυτέραν κλίμακα. Οὕτω θὰ συνταχθῶσιν ὁριζοντιογραφίαι ὑπὸ κλίμακα 1 : 500 ἕως 1 : 1000, περιλαμβάνουσαι τὰς οἰκοδομικὰς γραμμὰς καὶ τὰ ὅρια τῶν οἰκοδομῶν, τὰς ἀκμὰς τῶν κρασπέδων τῶν πεζοδρομίων, τοὺς διαφόρους ὑπάρχοντας παντοειδεῖς ἀγωγούς, τοὺς νέους τοιούτους μετὰ τῶν ἀντιστοίχων φρεατίων ἐπισκέψεως καὶ στομίων βροχῆς, καθὼς καὶ πάντα γενικῶς τὰ στοιχεῖα, ἅτινα θὰ χρειασθῶσι καὶ θὰ βοηθήσωσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μὲ πᾶσαν δυνατὴν ἀκρίβειαν καὶ λεπτομέρειαν. Εἰς τὸ αὐτὸ σχέδιον πρέπει νὰ προβλέψωμεν καὶ τὰς ἑνώσεις τῶν ὀχετῶν μας πρὸς μὴ ὑπαρχούσας οἰκοδομάς, ἀνεγερθησομένας ὅμως μελλοντικῶς, πρὸς στόμια εἰσόδου βροχῆς ἐπὶ μὴ ὑπαρχουσῶν εἰσέτι ὁδῶν κλπ. Ἐπίσης θὰ σχεδιασθῶσιν ὑπὸ κλίμακα 1 : 10 ἕως 1 : 25 αἱ διατομαὶ τῶν κτιστῶν ἢ ἐκ σκυροκονιάματος ὀχετῶν, ὅπως καὶ ὁ τύπος τῶν συχνῶς ἐπαναλαμβανομένων τεχνικῶν ἔργων. Δ άφοροι ἄλλαι λεπτομέρειαι θὰ σχεδιασθῶσιν ὑπὸ κλίμακας ἀπὸ 1 : 5 ἕως 1 : 200, ἀναλόγως τῆς σημασίας καὶ τῆς μορφῆς αὐτῶν. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, θὰ συνταχθῇ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τῆς ἀπαιτηθησομένης διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δαπάνης, διὰ νὰ γνωσθῇ τὸ ἀπαιτηθησόμενον ποσὸν χρημάτων καὶ κατασῇ δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ τοῦτο καὶ καθορισθῇ ὁ τρόπος ἀποσβέσεως τῶν δαπ-

Digitized by Google

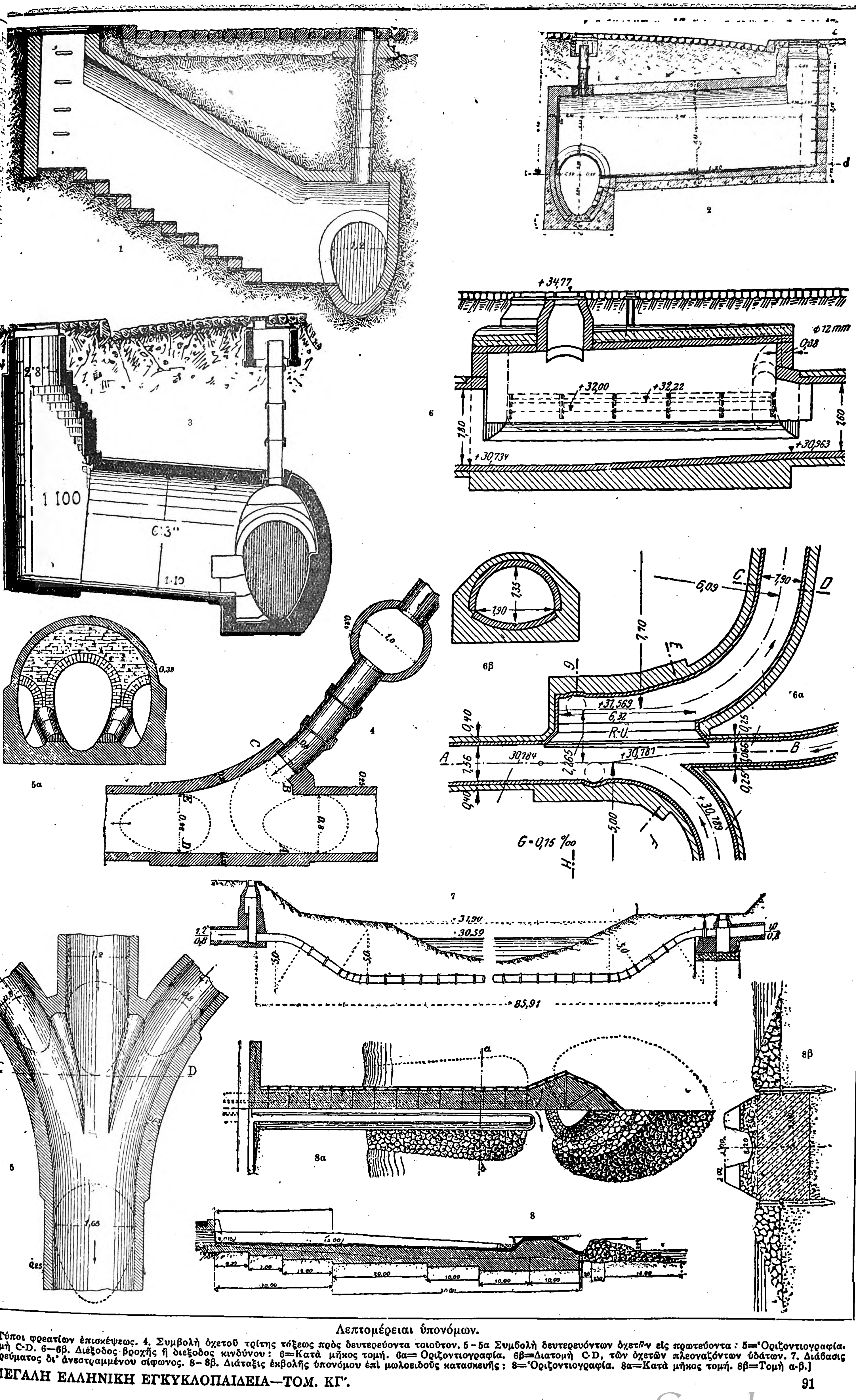

Λεπτομέρειαι ὑπονόμων.

—3. Τύποι φρεατίων ἐπισκέψεως. 4. Συμβολὴ ὀχετοῦ τρίτης τάξεως πρὸς δευτερεύοντα τοιοῦτον. 5 - 5α Συμβολὴ δευτερευόντων ὀχετῶν εἰς πρωτεύοντα: 5='Οριζοντιογραφία. —Τομὴ C-D. 6—6β. Διέξοδος βροχῆς ἢ διέξοδος κινδύνου: 6=Κατὰ μῆκος τομή. 6α= Ὁριζοντιογραφία. 6β=Διατομὴ C-D, τῶν ὀχετῶν πλεοναζόντων ὑδάτων. 7. Διάβασις ρεύματος δι' ἀνεστραμμένου σίφωνος. 8- 8β. Διάταξις ἐκβολῆς ὑπονόμου ἐπὶ μωλοειδοῦς κατασκευῆς: 8='Οριζοντιογραφία. 8α=Κατὰ μῆκος τομή. 8β=Τομὴ α-β.]

Digitized by Google

θησομένων κεφαλαίων. Ἐπειδὴ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων ἀνατίθεται συνήθως ἐργολαβικῶς εἰς ἑταιρείας, πρέπει νὰ συνταχθῇ καὶ συγγραφὴ ὑποχρεώσεων, περιλαμβάνουσα τοὺς ὅρους ἐκτελέσεως τῶν διαφόρων ἔργων, ἅτινα θὰ περιγράφωνται λεπτομερῶς.

Μετὰ τὴν πλήρη συμπλήρωσιν πάντων τῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀπαιτουμένων σχεδίων καὶ στοιχείων ἐν γένει, θὰ γίνῃ ἡ χάραξις καὶ πασσάλωσις τοῦ

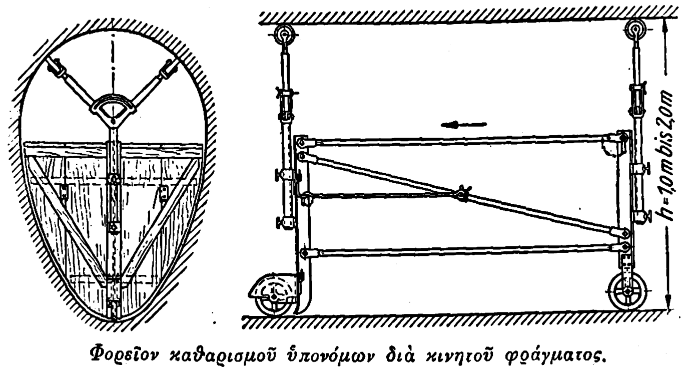

Φορεῖον καθαρισμοῦ ὑπονόμων διὰ κινητοῦ φράγματος.

ἄξονος, μὲ χωροστάθμησιν ἀρκετὰ ἀκριβῆ. Τὰ πασσαλούμενα χαρακτηριστικὰ σημεῖα τοῦ ἄξονος θὰ ἐξασφαλισθῶσι διὰ τῆς συνδέσεώς των πρὸς ἄλλα μόνιμα καὶ κείμενα ἐκτὸς τῆς ἐκσκαφῆς. Διὰ τὴν ὕπαρξιν βεβαιότητος ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιθυμητῆς στάθμης κατασκευάζουσιν ἐνίοτε ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ἰκριώματα, εἰς τὰ ὁποῖα σημειοῦται ἡ θέσις τοῦ ἄξονος, ὅστις διὰ χωροσταθμήσεως καθορίζεται καὶ ὑψομετρικῶς.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων ἀπαιτεῖται ὅπως προμελετηθῇ μὲ σύνεσιν ἡ διάταξις καὶ ἡ σειρὰ ἐκτελέσεως τῶν ἐργασιῶν, διὰ νὰ μὴ παρουσιάζωνται ἀργότερον ἐμπόδια εἰς τὴν πρόοδον αὐτῶν. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀναγκαῖον, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ κατασκευὴ τοιούτων ἔργων δημιουργεῖ ἐμπόδια εἰς τὴν κυκλοφορίαν, καὶ ἐπίσης ὅτι ἡ στενότης τοῦ διαθεσίμου χώρου δυσχεραίνει τὴν ἐκτέλεσιν. Μικρὸν πλάτος ὁδοῦ

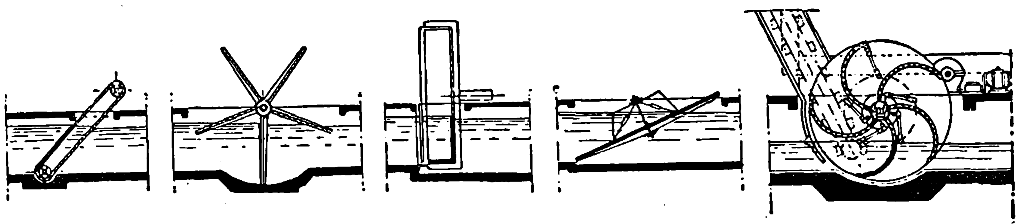

Διάφοροι τύποι κινητῶν ἐσχαρῶν.

ἀπαιτεῖ ἐνίοτε τὴν προσκόμισιν τῶν ἀναγκαιούντων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑλικῶν καὶ τὴν κατάλληλον διανομὴν αὐτῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κατασκευῆς.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ χαμηλοτέρου σημείου τοῦ κεντρικοῦ ἐν γένει συλλεκτηρίου ἀγωγοῦ καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ ἀνάντη. Διὰ τῆς τοιαύτης σειρᾶς τῆς κατασκευῆς ἐπιτυγχάνεται τὸ νὰ ἔχωσιν ἅπαντες οἱ ἀγωγοὶ διέξοδον καὶ ἀποχετεύωνται συγχρόνως καὶ τὰ τυχὸν συναντώμενα ὑπόγεια ὕδατα, ἐπίσης δὲ ὅπως οἱ διάφοροι ἀγωγοὶ τεθῶσιν εἰς λειτουργίαν ἀμέσως μόλις περατωθῶσιν. Ἂν προβλέπεται κατασκευὴ διεξόδου βροχῆς, τότε ἡ κατασκευὴ δύναται ν' ἀρχίσῃ συγχρόνως ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς διεξόδου, ὅπου ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐκχειλιστοῦ βροχῆς κατασκευάζεται ἅμα τῇ συνενώσει τῶν δύο τμημάτων τοῦ κυρίου ἀγωγοῦ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ δύνανται πρὸ τῆς κατασκευῆς του ν' ἀποχετεύωνται πάντα τὰ τυχὸν συναντώμενα ὕδατα. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅπου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ μία τοιαύτη σειρὰ κατασκευῆς, θὰ πρέπῃ νὰ προβλέψωμεν καὶ ἐξάντλησιν τῶν ὑπογείων ὑδάτων ἢ καὶ ἄλλων πλημμυρούντων τὰς ἀνοιγομένας τάφρους, ἐπιτυγχανομένην κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε τοπικῶν συνθηκῶν.

Ἡ κατασκευὴ τῶν τάφρων προχωρεῖ τμηματικῶς καὶ ὁσάκις ἀπαιτοῦνται μεγάλαι ἐκσκαφαὶ χρησιμοποιοῦνται μηχανικοὶ ἐκσκαφεῖς. Διὰ τὰς ἐντὸς τῆς πόλεως τάφρους, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ διὰ τὰς ἐκτὸς αὐτῆς τοιαύτας, ἀπαιτεῖται συνήθως ὑποστήριξις τῶν παρειῶν αὐτῶν, γινομένη διὰ σανίδων τοποθετουμένων ὁριζοντίως καὶ ἀλληλοϋποστηριζομένων δι' ὁριζοντίων ἀντηρίδων καθέτων πρὸς τὸν ἄξονα τῶν τάφρων. Τὸ πλάτος τῶν τάφρων πρέπει νὰ εἶναι κατὰ 50 ἕως 60 ἑκ. ἐν γένει πλατύτερον τοῦ πρὸς κατασκευὴν ὀχετοῦ, καὶ ἡ διαπλάτυνσις αὕτη θὰ γίνεται συμμετρικῶς ὡς πρὸς τὸν ἄξονα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τοῦ διπλοῦ συστήματος ἀποχετεύσεως συνιστᾶται ὅπως καὶ οἱ δύο ἀγωγοὶ τοποθετοῦνται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ὀρύγματος. Τὰ προϊόντα τῆς ἐκσκαφῆς, ἄλλα μὲν ἐναποτίθενται συνήθως πρὸς τὸ ἓν μέρος τῆς τάφρου, ἢ καὶ εἰς τὰς παρόδους, ὅταν αἱ ὁδοὶ εἶναι στεναί, ἄλλα δὲ μεταφέρονται. Τὰ ἐκ τῆς ὀρύξεως προκύπτοντα ὑλικὰ ὁδοστρώσεως τοποθετοῦνται ἰδιαιτέρως, διὰ νὰ ἐπαναχρησιμοποιηθῶσι. Κατὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν χωμάτων παρὰ τὰς τάφρους δέον νὰ καταβάλλεται προσοχὴ ὅπως μὴ καλύπτωνται εἰδικὰ ἐξαρτήματα ἄλλων ἀγωγῶν, οἱ διάφοροι διακόπται τοῦ δικτύου αὐτῶν καὶ αἱ λήψεις ὕδατος πυρκαϊᾶς. Οἱ ἐντὸς τῆς ἐκσκαφῆς ἀπαντώμενοι σωλῆνες καὶ καλῴδια πρέπει πρὸ τῆς πλήρους ἀποκαλύψεώς των νὰ ἀναρτῶνται καὶ στηρίζωνται καταλλήλως, ἐπίσης δὲ καὶ νὰ προστατεύωνται ἀπὸ τυχὸν καταπίπτοντα ὑλικά. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐκσκαφῶν εἰς στενὰς ὁδοὺς πρέπει νὰ καταβάλλεται προσοχὴ πρὸς ἀποφυγὴν ζημιῶν ἐπὶ τῶν παρακειμένων οἰκοδομῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, καὶ ἰδίᾳ ὅταν ἡ τάφρος θὰ φθάσῃ εἰς σημεῖα πολὺ κάτω τῶν θεμελίων τῶν οἰκιῶν εὑρισκόμενα, ἀπαιτεῖται ἀντιστήριξις τῆς μιᾶς οἰκοδομῆς μὲ τὴν ἔναντι ταύτης, καὶ ἐπίσης ἡ κατασκευὴ κατ' ἀποστάσεις κτιστῶν ἀντηρίδων ἐντὸς τῆς τάφρου καὶ διηκουσῶν ἀπὸ τῶν θεμελίων τῆς μιᾶς οἰκοδομῆς πρὸς τὰ τῆς ἄλλης. Ἀσφαλέστερον πάντων εἶναι νὰ γίνωσιν ἀντὶ τούτων ὑποθεμελιώσεις, ἀλλ' αὗται εἶναι πολὺ δαπανηραί. Εἰς τινας περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τοποθετηθῶσιν οἱ ἀγωγοί, εἶναι πολὺ μέγα, ἀντὶ ἀνοικτῶν τάφρων, διὰ τὰς ὁποίας θὰ ἀπῃτεῖτο μέγας ὄγκος ἐκσκαφῶν, προτιμᾶται, ἂν συμφέρῃ οἰκονομικῶς, ἡ κατασκευὴ σηράγγων, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετοῦνται αἱ ὑπόνομοι.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐκσκαφῆς τῶν τάφρων μέχρι τοῦ ἐπιθυμητοῦ βάθους καὶ ἐπὶ μήκους τουλάχιστον δέκα μέτρων θὰ γίνῃ ἔναρξις τῆς τμηματικῆς κατασκευῆς τῶν ὀχετῶν, μετὰ προηγουμένην χάραξιν τοῦ ἄξονος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῶν τάφρων ἢ κάλλιον ἐπὶ τῆς κατωτέρας ἀντηρίδος τῶν ξυλοδεσιῶν, ἥτις θὰ παραμείνῃ μέχρι τῆς συμπληρώσεως τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγωγῶν. Οἱ ἐναπομένοντες ἑκατέρωθεν τοῦ ἀνοίγματος κενοὶ χῶροι δύνανται νὰ πληρωθῶσι διὰ λιθορριπῆς ἢ πλίνθων, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ὡς τύποι. Εἰς συμπαγῆ ἐδάφη εἶναι δυνατὸν ἡ ἐκσκαφὴ τῶν τάφρων νὰ γίνῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ πυθμὴν αὐτῶν νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς τύπος διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀχετοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν κατασκευῆς δύο ὀχετῶν τοῦ χωριστικοῦ συστήματος, ἡ τάφρος θὰ λάβῃ τὴν κατάλληλον διαμόρφωσιν. Ἂν χρειάζεται νὰ διανεμηθῶσιν αἱ ἐκ τῶν ὑπονόμων πιέσεις ἐπὶ μεγαλυτέρας ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους, θὰ ἐφαρμοσθῶσι κατάλληλοι διαπλατύνσεις καὶ μέσα διανομῆς αὐτῶν. Μεγάλη προσοχὴ δέον νὰ καταβληθῇ διὰ τὴν ἀκριβῆ χωροσταθμικὴν τοποθέτησιν τῶν διαφόρων ἀγωγῶν.

Κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν κτιστῶν ἀγωγῶν τὰ τυχὸν χρησιμοποιούμενα εἰδικὰ ἐκ σκυροκονιάματος, γρανίτου ἢ ὀπτῆς γῆς τεμάχια τοῦ πυθμένος αὐτῶν καταβιβάζονται μετὰ προσοχῆς τῇ βοηθείᾳ βαρούλκων ἐντὸς τῆς τάφρου καὶ τοποθετοῦνται εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν θέσιν. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς τοιχοποιίας αὐτῶν γίνεται μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ καλοῦ ὑδραυλικοῦ κονιάματος, κατασκευαζομένου κατ' ἀρχὴν ἐπὶ ἀρκετοῦ μήκους μόνον τοῦ κάτω μέρους καὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὀχετοῦ. Εἰς τὰς καμπύλας συνιστᾶται ὅπως οἱ κτίσται ἐφοδιάζωνται διὰ καμπύλων ξυλίνων τύπων, μικρῶν καὶ εὐμετακομίστων, τοὺς ὁποίους χρησιμοποιοῦσιν ὡς ὁδηγούς. Μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν πλευρῶν κατασκευάζονται οἱ θολότυποι καὶ ἡ ἐπικάλυψις τῶν ἀγωγῶν, ἡ ὁποία ἐπιχρίεται ἐξωτερικῶς. Μετὰ τὴν πῆξιν καὶ σκλήρυνσιν τῶν κονιαμάτων ἀφαιροῦνται οἱ θολότυποι, καθαρίζεται τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὀχετῶν, ἁρμολογεῖται καὶ ἐπιχρίεται διὰ σιμεντοκονίας.

Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀπ' εὐθείας ἐντὸς τῶν τάφρων χυνομένων ἀγωγῶν ἐκ σκυροκονιάματος ἀπαιτεῖ μεγάλην προσοχὴν καὶ καλὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἐργατῶν. Εἰς τούτους θὰ γίνῃ ἐπίχρισις τοῦ ἐξωρραχίου τῶν θόλων αὐτῶν, μετὰ δὲ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ξυλοτύπων, οἵτινες θὰ μεταφερθῶσι καὶ χρησιμοποιηθῶσιν ἀλλαχοῦ, θὰ ἐπιχρισθῶσι καὶ ἐσωτερικῶς. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν των προτάσσεται πάλιν ἡ κατασκευὴ τοῦ πυθμένος καὶ τῶν παρειῶν αὐτῶν καὶ ἀκολουθεῖ κατόπιν ἡ κατασκευὴ τῆς ἐπικαλύψεώς των.

Οἱ ἐκ σωλήνων ἀγωγοὶ τοποθετοῦνται μετὰ προηγουμένην ἐξακρίβωσιν τῆς ἀνυπαρξίας ρωγμῶν ἐπ' αὐτῶν. Ἀρραγεῖς σωλῆνες κρουόμενοι ἀποδίδουσιν εὐκρινῆ καὶ διαυγῆ μεταλλικὸν ἦχον. Ἐνίοτε γίνεται δοκιμασία καὶ ἔλεγχος καὶ τῆς ἀντοχῆς αὐτῶν. Ὁ πρῶτος συναρμοζόμενος πρὸς τὸν μεγαλύτερον ἀγωγὸν ἢ τὸ φρεάτιον ἐπισκέψεως σωλὴν ἔχει συνήθως μῆκος 0,50 μ., ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἔχουσι τὸ κανονικὸν αὐτῶν μῆκος 0,80 μ. ἕως συνήθως 1,00 μ. Ἡ τοποθέτησις τῶν σωλήνων δέον νὰ γίνεται κατ' ἐπέκτασιν τῶν προηγουμένως τοποθετηθένων, καὶ κατὰ τρόπον μὴ δημιουργοῦντα ἐξοχὰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν. Καταβάλλεται προσοχὴ διὰ τὴν ἀκριβῆ τοποθέτησιν τῶν ἀγωγῶν τόσον ἐν ὁριζοντιογραφίᾳ, ὅσον καὶ ὑψομετρικῶς κυρίως. Ἐπίσης μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν θὰ κατασκεπασθῶσιν αἱ συναρμογαὶ τῶν διαφόρων σωλήνων, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πλήρης στεγανότης αὐτῶν. Κατὰ τὴν συναρμογὴν τῶν μικροτέρων ἀγωγῶν πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους δὲν πρέπει οἱ πρῶτοι τούτων νὰ εἰσέχουν καὶ παρουσιάζουν ἐξοχὰς ἐντὸς τῶν μεγαλυτέρων.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ κατασκευὴ τῶν ὀχετῶν προχωρεῖ, θὰ ἀφαιροῦνται κατ' ἀρχὴν αἱ ξυλοδεσίαι, αἵτινες κεῖνται εἰς τὸν χῶρον ὃν καταλαμβάνει ὁ ὀχετὸς κατόπιν, μετὰ τὴν κατασκευήν του, αἱ λοιπαὶ ξυλοδεσίαι τῆς συγκρατήσεως τῶν χωμάτων καὶ εἶτα θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ βαθμιαία πλήρωσις τῶν τάφρων.

Σὺν τῇ προόδῳ τῆς κατασκευῆς τῶν ὀχετῶν θὰ κατασκευάζωνται καὶ τὰ συναντώμενα ἰδιαίτερα τεχνικὰ ἔργα, ὅπως τὰ φρεάτια ἐπισκέψεως, οἱ σίφωνες, τὰ στόμια εἰσόδου βροχῆς κλπ, καταβαλλομένης πάσης ἐπιμελείας διὰ τὴν ἔντεχνον αὐτῶν ἐκτέλεσιν.

Λεπτομέρειαι τῶν ὑπονόμων. Οἱ ὀχετοὶ τῶν οἰκοδομῶν δέον νὰ κατευθύνωνται διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ πρὸς τὰς ὑπονόμους. Διὰ τοὺς ὀχετοὺς τούτους χρησιμοποιοῦνται πηλοσωλῆνες ἀλοφωτοὶ ἢ καὶ χυτοσιδηροῖ διὰ τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα καὶ σωλῆνες ἐκ λαμαρίνης ἢ κάλλιον φύλλου ψευδαργύρου διὰ τὰ ὄμβρια ὕδατα (ὑδρορρόαι). Αἱ ἀναγκαῖαι διακλαδώσεις καὶ αἱ μεταβολαὶ διευθύνσεων καὶ διαμέτρων ἐπιτυγχάνονται δι' εἰδικῶν τεμαχίων. Πάντως θὰ καταβάλλεται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν στεγανὴν συναρμολόγησιν τῶν διαφόρων τεμαχίων μεταξύ των, καὶ θὰ προβλέπωνται εἰς καταλλήλους θέσεις σωλῆνες καὶ φρεάτια καθαρισμοῦ, ὅπως ἀκόμη σωλῆνες ἀερισμοῦ καὶ σιφώνια πρὸς ἀποφυγὴν τῆς κακοσμίας. Διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῶν αὐλῶν θὰ τοποθετηθῶσιν εἰς τὸ χαμηλότερον σημεῖον αὐτῶν τὰ στόμια αὐλῶν, ἅτινα καλύπτονται δι' ἐσχάρας. Εἰς ἐγκαταστάσεις ἀποχετευτικὰς ξενοδοχείων, ἐργοστασίων κ.λ.π., παρεχόντων πολλὰς λιπαρὰς οὐσίας, θὰ χρησιμοποιηθῶσι συσκευαὶ σκοποῦσαι εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, αἵτινες συλλέγονται εἰς αὐτὰς καὶ ἀπομακρύνονται ἐκεῖθεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Ἐπίσης εἰς σταθμοὺς αὐτοκινήτων, εἰς πλυντήρια κ. τ. τ. γίνεται χρῆσις ἀναλόγων διατάξεων ἀποχωρισμοῦ τῆς βενζίνης καὶ ἄλλων τυχὸν πτητικῶν ὑγρῶν. Εἰς τὰς

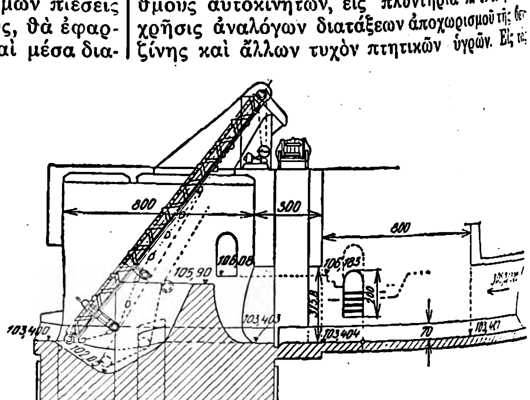

Ἀπομάκρυνσις καθιζανούσης ἰλύος δι' ἀτέρμονος δοχειοφόρου ἀ.ύσεως.

ἐγκαταστάσεις ταύτας, ὅπως καὶ εἰς τὰ φρεάτια καθαρισμοῦ, τοποθετοῦνται συνήθως καὶ καδίσκοι συλλογῆς τῆς ἰλύος. Φρεάτια, διατάξεις χωρισμοῦ ὑλῶν, διάφορα στόμια κ. λ. π. ἐντὸς χαμηλῶν ὑπογείων, ὑποκειμένων εἰς τὸν κίνδυνον πλημμύρας ἐξ ἀντιστρόφου ῥοῆς τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων κατὰ τὰς βροχάς, ἐκ τῶν ὀχετῶν τῶν ὁδῶν πρὸς τὰ ὑπόγεια, δέον νὰ κατασκευάζωνται καταλλήλως καὶ κατὰ τρόπον ἐμποδίζοντα τὴν ἀντίστρο-

Digitized by Google

...την ροήν. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ...σιμοποιήσεως τῶν καλουμένων δικλείδων ἐπι...οφῆς ἢ δικλείδων ὑψηλῶν ὑδάτων. Πάντως ... νὰ καταβάλλεται προσοχὴ κατὰ τὴν σύνδεσιν ... ὀχετῶν τῶν οἰκοδομῶν πρὸς τὰς ὑπονόμους, ...ς ἀποφεύγωνται κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ ἀντίστρο... ροὴ καὶ ἡ δημιουργία πιέσεων ἐντὸς τῶν ὀχε... τούτων.

... ἀγωγοὶ τῶν ὁδῶν, κατασκευαζόμενοι διὰ τῶν ...αναφερθέντων ὑλικῶν κατὰ τὸν προεκτεθέντα ...πον, δύνανται νὰ χωρισθῶσιν εἰς τοὺς μὴ ἐπι...ψίμους καὶ εἰς τοὺς ἐπισκεψίμους τοιούτους. ...ξων τῶν πρώτων τούτων δέον νὰ εἶναι εὐθύ...μμος μεταξὺ δύο ἑκατέρωθεν φρεατίων, διὰ ...καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ἐπιθεώρησις καὶ ὁ καθα...ιὸς αὐτῶν. Ὁ ἄξων τῶν ἐπισκεψίμων ὀχετῶν, ...νες ἔχουσιν ὕψος τοὐλάχιστον 0,60 μ., ἂν εἶναι ...γοὶ ὀμβρίων μόνον ὑδάτων. δύναται νὰ εἶναι ... καμπύλος μεταξὺ δύο φρεατίων, μὲ ἀκτῖνα ...πυλότητος ἴσην τοὐλάχιστον πρὸς τὸ πεντα...σιον τοῦ πλάτους τοῦ ἀγωγοῦ. Αἱ ἀλλαγαὶ δια...ῆς τῶν μικρῶν ἀγωγῶν γίνονται δι' εἰδικῶν ...ουροκωνικῶν τεμαχίων, αἱ συνενώσεις δὲ αὐ... μεταξύ των γίνονται ἐντὸς φρεατίων συνή..., ὅπου συνεχίζονται αἱ κοῖται πάντων τῶν συν...μένων ὀχετῶν, κατ' ἐπέκτασιν ἀλλήλων, ἢ διὰ ...δέσεως αὐτῶν κατὰ τόξον πρὸς ἀποφυγὴν ἀπο...εως φερτῶν ὑλῶν.

...ὶ συναρμογαὶ τῶν σωληνωτῶν ἀγωγῶν πρὸς ...ς μεγάλους γίνονται κατὰ γωνίαν συνήθως ... δι' ἐντοιχίσεως προηγουμένως εἰς τὸ σῶμά ... μεγάλων, καταλλήλων εἰδικῶν τεμαχίων συ...μογῆς. Κατὰ τὰς συνδέσεις ταύτας προσπαθοῦ... νὰ μὴ δημιουργοῦνται πιέσεις εἰς τοὺς μικροτέ...ς ἀγωγούς. Αἱ μεταβολαὶ τῶν διατομῶν τῶν με...ων ὀχετῶν γίνονται διὰ δημιουργίας εἴτε ἐξο... κατὰ τὴν κορυφὴν αὐτῶν, εἴτε ἀναβαθμῶν εἰς ... πυθμένα αὐτῶν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ... δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν πιεζομετρικὴν γραμ... συμπίπτουσαν πάντοτε μὲ τὴν στέψιν τῶν ὀχε..., πρᾶγμα ὅπερ δημιουργεῖ πιέσεις εἰς τινας θέ... αὐτῶν, διὰ τὴν περίπτωσιν χρησιμοποιήσεως ...κλήρου τῆς διατομῆς αὐτῶν. Εἰς τὴν δευτέραν ...ίπτωσιν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ συνηθεστέρα, γίνεται ...ῶν δημιουργουμένων ἀναβαθμῶν συγκέντρω... ἀκαθαρσιῶν, αἵτινες σηπόμεναι ἀναδίδουσι ...οσμίαν. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν οἱ ὀχετοὶ δέον ...ἐπικαλύπτωνται ὑπὸ ἀρκετοῦ σχετικῶς χώμα... διὰ νὰ μὴ ὑπόκεινται εὐκόλως εἰς φθορὰς καὶ ...ίας ἐκ τῶν κυκλοφορούντων ἐπὶ τῆς ἐπιφα...ς τοῦ ἐδάφους φορτίων.

...ὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὰς ὑπονόμους τῶν ὀμβρίων ...των κατασκευάζονται, εἰς ὡρισμένας θέσεις τῶν ...ρων τῶν ὁδῶν, τὰ λεγόμενα στόμια βροχῆς ... συνήθως στόμια ὑπονόμων, ὅπου εἰσέρχονται ...ὕδατα καὶ ἀπάγονται διὰ καταλλήλου ὀχετοῦ ...ι τῆς ὑπονόμου τῆς ὁδοῦ. Τὰ στόμια ταῦτα ...ουσιάζουσιν εἴσοδον τῶν ὑδάτων εἴτε πλευρι... πρὸς τὸ κράσπεδον τοῦ πεζοδρομίου, ὁπότε ...ιθίστανται ὑπ' αὐτό, εἴτε ὁριζοντίαν, ὅτε το...ετοῦνται ἐντὸς τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ. ...οτε γίνεται συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων συ...ιάτων. Οἰονδήποτε σύστημα καὶ ἂν ἐφαρμο... διὰ καταλλήλων ἐσχαρῶν ἐμποδίζεται ἡ ἐν... αὐτῶν καὶ τῶν ὑπονόμων εἴσοδος εὐμεγέθων ...τῶν ὑλῶν, αἵτινες θ' ἀπέφρασσον τοὺς ὀχε.... Συνήθως κατασκευάζεται εἰς τὰ στόμια βρο... μικρὸς θάλαμος καθιζήσεως τῆς ἰλύος καὶ ...βορβόρου, ὁ ὁποῖος ἀπομακρύνεται ἐκεῖθεν ... διὰ πτύων, εἴτε διὰ μικρῶν καδίσκων μονί... τοποθετημένων εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν καὶ ...συρομένων καὶ κενουμένων ὅταν χρειάζεται ... στόμια τῶν ὑπονόμων τοποθετοῦνται κατ' ἀπο...εις 50 μέχρις 100 τὸ πολὺ μέτρων.

...ίς τινας πόλεις βορείων χωρῶν κατασκευάζον... καὶ στόμια χιόνος, ἐγκαθιστάμενα ἄνωθι ἀγω... ἀποχετευόντων πολὺ ὕδωρ καὶ εἰς ἀπόστα... τοὐλάχιστον 100 ἕως 200 μ πρὸ ὑπαρχόντων ...ν σιφώνων, καὶ 300 ἕως 700 μ. πρὸ ἀντλιο...ίων ἢ ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ. Κατὰ τὰς ...ις τῶν στομίων τούτων, ἅτινα ἀνοίγονται ἐν ...ῷ χιόνος καὶ ῥίπτεται ἐκεῖθεν αὕτη ὑπὸ ἐρ...ν ἐντὸς τῆς ὑπονόμου, διαπλατύνονται οἱ ἀγω... διὰ νὰ δημιουργηθῇ θέσις παραμονῆς ἐργα... παρὰ τούτους. Οἱ ἐργάται οὗτοι, φθάνοντες ...ι τῆς διαπλατύνσεως δι' ἰδιαιτέρου φρεατίου ...κέψεως, ἀποχωρίζουσι τοὺς ὄγκους τῆς χιόνος, ...ίπτουσιν οἱ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐργάται, καὶ ὑπο...λοῦσι διὰ ῥαντισμοῦ τὴν ταχεῖαν τῆξιν καὶ ἀπο...υσιν αὐτῆς.

...ὶ φρεάτια ἐπισκέψεως κατασκευάζονται κατ' ἀ...άσεις περίπου 100 μ. καὶ εἰς τὰς διασταυρώ... τῶν ἀγωγῶν, ὅπου εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τοῦ ...ος αὐτῶν, καὶ συνήθως εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ, ...ῶν πεζοδρομίων, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζωσι τὴν ...οφορίαν κατὰ τὰς ὥρας τῆς χρησιμοποιήσεως. Τὰ φρεάτια ταῦτα, ἅτινα κλείονται διὰ χυτο...ρῶν βαρέων σχετικῶς καλυμμάτων, γίνονται ...θως κυκλικά, μὲ διάμετρον 0,80 ἕως 1,20 μ., ...τουμένην ἀπὸ 0,50 ἕως 0,70 μ. εἰς τὸ ἀνώτε...σημεῖον αὐτῶν. Ἡ στένωσις αὕτη δέον νὰ ...ται γινομένη ἀπὸ ὕψους τινός, ὥστε νὰ μὴ δυσχεραίνωνται αἱ ἐργασίαι τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ὑπονόμων. Διὰ τὴν κάθοδον ἐντὸς τῶν φρεατίων γίνεται συνήθως στερέωσις ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων αὐτῶν σιδηρῶν βαθμίδων. Κατὰ τὰς θέσεις τῶν φρεατίων γίνονται συνήθως καὶ αἱ συνενώσεις τῶν διαφόρων ὀχετῶν μεταξύ των. Αἱ συνενώσεις αὗται γίνονται πάντοτε σχεδὸν κατὰ τόξον κύκλου συνήθως καὶ κατ᾽ ἐπέκτασιν.

Κατὰ τὰς διασταυρώσεις τῶν κατασκευαζομένων ὀχετῶν μετὰ παλαιῶν τοιούτων ἢ ὀχετῶν καθαρῶν ὑδάτων μετὰ τῶν τοιούτων ἀκαθάρτων ὑδάτων τοῦ χωριστικοῦ συστήματος, ἐπιβάλλεται ἡ λῆψις εἰδικῶν μέτρων καὶ ἡ ἐκτέλεσις εἰδικῶν ἔργων ἂν χρειάζεται νὰ διατηρηθῇ ἡ εὐθυγραμμία τοῦ ἄξονος αὐτῶν. Συνήθως, ἐπειδὴ ἡ διατήρησις τῆς εὐθυγραμμίας ἀμφοτέρων τῶν ἀγωγῶν εἶναι ἀδύνατος, προσπαθεῖται ἡ διατήρησις τῆς εὐθυγραμμίας διὰ τοὺς ἀγωγοὺς τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων, ἐνῷ διὰ τοὺς ἄλλους κατασκευάζονται σίφωνες. Κατὰ τὰς θέσεις τῶν διασταυρώσεων κατασκευάζονται συνήθως καὶ διέξοδοι κινδύνου ἢ διέξοδοι βροχῆς, ἂν εἶναι ἐφικτὸν τοῦτο.

Διέξοδοι κινδύνου κατασκευάζονται εἰς τινα σημεῖα τῶν πρωτευόντων καὶ κυρίων ἀγωγῶν, ὅπου ὑπάρχει κίνδυνος δημιουργίας ἐπικινδύνων πιέσεων ἐκ τῆς ἀνυψώσεως τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος ἐντὸς αὐτῶν, εἰς τοὺς πρὸς τούτους συμβάλλοντας δευτερεύοντας ὀχετούς. Αἱ διέξοδοι αὗται κατασκευάζονται ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ διέξοδοι βροχῆς, αἵτινες συνιστῶνται διὰ τὴν περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τοῦ ἁπλοῦ ἀποχετευτικοῦ συστήματος καὶ καθαρισμοῦ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων. Αἱ διέξοδοι αὗται ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς ἐκχειλιστοῦ παραλλήλου πρὸς τὸν κύριον ἀγωγὸν καὶ ἐπιτρέποντος τὴν ἐκ τούτου ἔκχυσιν τῶν ὑδάτων, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἔχουσιν ἀραιωθῆ ἀρκούντως. Ὁ βαθμὸς ἀραιώσεως κανονίζεται ἐκ τῆς στάθμης τῆς στέψεως τοῦ ἐκχειλιστοῦ, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν στάθμην ἣν θὰ καταλάβωσι τὰ ἐν τῷ ἀγωγῷ ἀκάθαρτα ὕδατα, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἔχουσιν ἀραιωθῆ μέχρι τοῦ ἐπιθυμητοῦ βαθμοῦ. Τὰ κάτω τῆς στάθμης ταύτης ὕδατα συνεχίζουσι τὴν ροὴν των ἐντὸς τοῦ κυρίου ἀγωγοῦ, τοῦ ὁποίου σμικρύνεται ἡ διατομὴ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἐκχειλιστοῦ, ὁ ὁποῖος κατασκευάζεται διὰ τῆς ἀφαιρέσεως μέρους τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ ἀγωγοῦ ἀπὸ ὡρισμένου ὕψους καὶ ἄνω. Τὰ ὑπὲρ τὴν στάθμην τῆς στέψεως τοῦ ἐκχειλιστοῦ ὕδατα διαφεύγουσιν ὅλα πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας, ἐὰν τὸ μῆκος τῶν ἐκχειλιστῶν τούτων ἔχει κανονισθῆ δεόντως. Ἡ καθοδήγησις τῶν τελευταίων τούτων ὑδάτων μέχρι τῶν φυσικῶν ἀποδεκτῶν γίνεται δι' ὀχετῶν κλειστῶν ἢ ἀνοικτῶν συνήθως. Ἐὰν ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος τοῦ ἀποδέκτου, ὅπου χύνονται τὰ ὕδατα τοῦ ἐκχειλιστοῦ, ὑψοῦται ἐνίοτε ἄνω τῆς στέψεως αὐτοῦ, κατασκευάζονται κατάλληλοι θύραι, κλείουσαι αὐτομάτως, ὅταν γίνῃ ὑπέρβασις τῆς στάθμης ταύτης ὑπὸ τοῦ ρεύματος, πρὸς ἀποφυγὴν ἀντιστρόφου ροῆς καὶ πληρώσεως τῆς ὑπονόμου ὑπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ρεύματος. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργήσουν αἱ διέξοδοι βροχῆς. Ἡ ἐκβολὴ τῶν διεξόδων τούτων εἰς τὸ ρεῦμα ἐκροῆς γίνεται συνήθως λοξῶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ καὶ εἰς κοῖλον, εἰ δυνατόν, σημεῖον τούτου.

Οἱ σίφωνες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ὑπερπήδησιν διαφόρων ἐμποδίων, ὅπως ρευμάτων, σιδηροδρομικῶν ὀρυγμάτων, σηράγγων, ἄλλων μεγάλων ἀγωγῶν κλπ., καὶ κατασκευάζονται τοιοῦτοι ὀρθοὶ ἢ καὶ ἀνεστραμμένοι. Οἱ ὀρθοὶ σίφωνες, οἵτινες εἶναι σίφωνες τῆς συνήθους μορφῆς, δὲν χρησιμοποιοῦνται συνήθως, διότι ἡ ἀνυψωτικὴ αὐτῶν ἱκανότης εἶναι περιωρισμένη ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Ἐφαρμόζονται οἱ σίφωνες οὗτοι πρὸς διάβασιν ἄνωθι λοφίσκων καὶ ἀναλόγων ἐμποδίων, δεχόμενοι ἐπικάλυψιν μέσου πάχους 1,50 μ. ἐκ χώματος. Ὅταν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διάβασιν ἄνωθι ρευμάτων, τοποθετοῦνται ἐπὶ γεφυρῶν, ἢ ἀναρτῶνται ἀπ' αὐτῶν, καὶ κατασκευάζονται τότε ἐκ ρευστοπαγοῦς χάλυβος ἢ ἐκ χυτοσιδήρου περιβαλλομένου δι' ἑτέρου σωλῆνος ἐκ ρευστοπαγοῦς χάλυβος. Διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῶν τοιούτων σιφώνων, οἵτινες λαμβάνουσι κυκλικὴν συνήθως διατομήν, καταβάλλεται φροντὶς πρὸς ἀποφυγὴν εἰσόδου ἀέρος ἐντὸς αὐτῶν καὶ ἐπίσης πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν τυχὸν ἐντὸς αὐτῶν παρασυρομένων φυσαλίδων ἀέρος ἢ τῶν ἀναπτυσσομένων ἐκ τῶν διοχετευομένων ὑγρῶν ἀερίων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλων ἀεροεξαγωγῶν. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ πέρας τῶν σιφώνων τίθενται πάντοτε ἐντὸς φρεατίων.

Οἱ ἀνεστραμμένοι σίφωνες μόνον κατ' ὄνομα εἶναι σίφωνες, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι, διότι ἀποτελοῦνται ἐκ σωλήνων κεκαμμένων ἐν σχήματι ◡ πολὺ ἀνοικτοῦ, οἵτινες ἁπλῶς θέτουσιν εἰς συγκοινωνίαν τὰ δύο ἑκατέρωθεν τοῦ πρὸς ὑπερπήδησιν ἐμποδίου ἄκρα τῶν ὀχετῶν, ὅπου δημιουργοῦνται κατάλληλα φρεάτια. Τὸ μόνον κοινόν, ὅπερ ἔχουσι μετὰ τῶν σιφώνων, εἶναι ὅτι καὶ οὗτοι ὑποβάλλονται εἰς πίεσιν. Γίνονται συνήθως οὗτοι κυκλικοὶ καὶ ὑπολογίζονται λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν ὡς ταχύτητος ροῆς δι' αὐτῶν τῆς ταχύτητος τοῦ 1,50 μ. ἀνὰ 1″, ὅταν χρησιμεύωσι πρὸς ἀποχέτευσιν μόνον ἀκαθάρτων ὑδάτων, καὶ 3,00 μ. ἀνὰ 1″ ὅταν εἶναι σίφωνες ὀμβρίων μόνον ὑδάτων. Αἱ ταχύτητες αὗται ἐφαρμόζονται διὰ τὰς μεγίστας παροχὰς τῶν ἀντιστοίχων ὀχετῶν. Ἂν πρόκειται ν' ἀποχετευθῶσι μεικτὰ ὕδατα, καλὸν εἶναι νὰ γίνεται χωρισμὸς τῶν ἀκαθάρτων ἀπὸ τῶν ὀμβρίων διὰ κατασκευῆς καταλλήλου ἐκχειλιστοῦ καὶ νὰ γίνωσι δύο χωριστοὶ σίφωνες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν εἷς θὰ εὑρίσκεται εἰς συνεχῆ λειτουργίαν, ὁ ἕτερος δὲ μόνον ἐν καιρῷ βροχῆς. Ἂν πρόκειται περὶ διαβάσεως ρεύματος, τότε προσπαθοῦμεν ὅπως ὁ ἐκχειλιστὴς ἀποτελέσῃ διέξοδον κινδύνου ἢ βροχῆς, ὁπότε ἀρκεῖ ἡ κατασκευὴ ἑνὸς μόνον σίφωνος. Οἱ ἀνεστραμμένοι σίφωνες εἶναι οἱ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενοι, ὡς μὴ παρουσιάζοντες πολλὰς ἀνωμαλίας κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν.

Διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὑπονόμων προβλέπονται διάφοροι διατάξεις ἐκπλύσεως αὐτῶν. Αὗται ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ μικρῶν κτιστῶν δεξαμενῶν χωρητικότητος 5 ἕως 30 κυβ. μέτρων, τροφοδοτούμεναι ἀπὸ τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως καὶ ἐκκενούμεναι συνήθως αὐτομάτως πρὸς τὰς ὑπονόμους διὰ τῆς διατάξεως ἑνὸς σίφωνος. Ὑπὸ τοῦ προκαλουμένου ἐντὸς τῶν ὑπονόμων κύματος, ἐκ τῆς ἀποτόμου ἐκκενώσεως τῆς δεξαμενῆς, παρασύρονται αἱ διάφοροι ἀκαθαρσίαι καὶ ἐπιτυγχάνεται ὁ καθαρισμὸς τῶν ὀχετῶν. Ἡ ἀνανέωσις τοῦ κύματος, τὸ ὁποῖον μετ' οὐ πολὺ ἀποσβέννυται, δύναται νὰ γίνῃ διὰ καταλλήλων διαφραγμάτων ἢ θυρῶν, τοποθετουμένων εἰς τὰ φρεάτια καὶ ἐμποδιζουσῶν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ τὴν πρὸς τὰ κατάντη ροὴν τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἀνυψοῦται ἐντὸς τοῦ φρεατίου καὶ ἀφήνεται κατόπιν νὰ ἐκρεύσῃ ἀποτόμως δι' ἀνοίγματος τῆς θύρας. Χάριν ἀσφαλείας τοποθετοῦνται εἰς τὰ φρεάτια τὰ ἔχοντα τοιαύτας θύρας καὶ σωλῆνες ὑπερπληρώσεως. Αἱ διατάξεις αὗται χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν μικρᾶς διαμέτρου συνήθως ὀχετῶν.

Ἐὰν πρόκειται νὰ γίνῃ ἄντλησις τῶν ὑδάτων, κατασκευάζονται δεξαμεναὶ καθιζήσεως, ὅπου συγκρατοῦνται τὰ ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων παρασυρόμενα βαρύτερα τοῦ ὕδατος ὑλικά, καὶ δὲν ἐπιβαρύνονται οὕτω δι' αὐτῶν αἱ ἐγκαταστάσεις ἀντλήσεως. Ἐπίσης κατασκευάζονται δεξαμεναὶ καθιζήσεως καὶ πρὸ τῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ τῶν ὑδάτων, ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ τοιοῦτος.

Εἰς ἣν περίπτωσιν δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπομακρυνθῶσι τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων διὰ φυσικῆς ροῆς, γίνεται, ὡς προελέχθη, συγκέντρωσις τῶν ὑδάτων αὐτῶν εἰς ὡρισμένας θέσεις, ὁπόθεν, μετὰ προηγούμενον καθαρισμὸν ἀπὸ τῶν φερτῶν ὑλῶν διὰ δεξαμενῶν καθιζήσεως καὶ τῶν ἐσχαρῶν, δι' ἀντλήσεως ἀνυψοῦνται μέχρι σημείου ἐπιτρέποντος τὴν ἐκεῖθεν ἀποχέτευσίν των διὰ φυσικῆς ροῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην θὰ χρειασθῇ νὰ γίνῃ ἐγκατάστασις ἀντλιοστασίου, ἡ ὁποία θὰ πρέπῃ νὰ ὑπολογισθῇ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ διὰ τὰ πρῶτα δέκα τοὐλάχιστον ἔτη ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν ὑπονόμων. Αἱ ἐγκαταστάσεις αὗται δέον νὰ γίνωσιν εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπέκτασίς των μελλοντικῶς ἄνευ ὑπερβολικῶν δαπανῶν. Διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ὑδάτων χρησιμοποιοῦνται φυγόκεντροι ἀντλίαι ἀποδόσεως 60% ἕως 70% διὰ μικρὰ ὕψη ἀνυψώσεως (4—6 μ. ἀναρροφήσεως καὶ 8 ἕως 10 μ. καταθλίψεως) καὶ ἄνω τῶν 85% διὰ μεγαλύτερα ὕψη ἀνυψώσεως. Διὰ μεγάλας παροχάς, ἄνω τῶν 15 λίτρων ἀνὰ 1″ συνήθως, χρησιμοποιοῦνται ταχεῖαι ἐμβολοφόροι ἀντλίαι, μὲ 40 ἕως 60 ἀνυψώσεις ἀνὰ 1′. Διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀντλιῶν χρησιμοποιοῦνται ἀτμομηχαναί, ἀεριομηχαναὶ καὶ ἠλεκτροκινητῆρες ἰσχύος ἐξαρτωμένης ἐκ τοῦ ὕψους ἀνυψώσεως καὶ τῆς ἀνὰ μονάδα τοῦ χρόνου ἀνυψωτέας ποσότητος. Ὁ ἀγωγὸς καταθλίψεως δέον νὰ ὑπολογίζεται, ὥστε ν' ἀντέχῃ εἰς τὰς πιέσεις, εἰς ἃς ὑποβάλλεται, καὶ νὰ κατασκευάζεται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ ἐπὶ σειράν τινα ἐτῶν.

Ἐκβολαὶ τῶν ὑπονόμων. Ἂν ἡ ἐκβολὴ τῶν ὑπονόμων γίνῃ εἰς ποταμόν, θ' ἀναζητηθῇ διὰ ταύτην τὸ σημεῖον τοῦ ποταμοῦ ὅπου ὑπάρχουσι τὰ μεγαλύτερα βάθη καὶ αἱ μεγαλύτεραι ταχύτητες, τοῦτο δὲ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ταχυτέρα ἀνάμειξις τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων πρὸς τὰ τῆς βροχῆς καὶ ἀποφευχθῶσιν αἱ προσχώσεις ἐκ καθιζήσεων παρὰ τὴν ἐκβολήν. Ὅταν ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ ὑπόκειται εἰς διακυμάνσεις. καλὸν εἶναι ὅπως τὸ στόμιον τῆς ἐκβολῆς τῶν ὑπονόμων προεκτείνεται μέχρι τῆς στάθμης τῶν χαμηλῶν ὑδάτων, ἔτι δὲ καλύτερον νὰ κατασκευασθῶσιν δύο στόμια, ἓν διὰ τὰ χαμηλὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων καὶ ἓν διὰ τὰ ὑψηλά. Ὅταν ἡ ἐκβολὴ γίνεται εἰς λίμνην ἢ εἰς τὴν θάλασσαν ἐπεκτείνεται ὁ ὀχετὸς τῆς ὑπονόμου ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἢ τῆς λίμνης εἰς ἀρκετὸν βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Εἶναι δυνατὸν νὰ προβλεφθῶσι καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην δύο στόμια ἐκβολῆς, ἓν διὰ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν καὶ ἓν διὰ τὰ συνήθη ἀκάθαρτα ὕδατα. Ἐνίοτε κατασκευάζουν εἰς τὴν ἐκβολὴν ἕνα εἶδος μώλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπεκτείνε-

Digitized by Google

ται ὁ ὀχετὸς τῆς ὑπονόμου, ἀνοικτὸς ὅμως ἐν εἴδει αὔλακος, μὲ διατομὴν ἱκανὴν νὰ περιλάβῃ τὰ χαμηλὰ μόνον ὕδατα τῆς ὑπονόμου. Τὰ ὑψηλὰ ὕδατα αὐτῆς ἀφήνονται νὰ ἐκχειλίζωσιν ὑπὲρ τὰς στέψεις τῶν παρειῶν τῆς αὔλακος καὶ νὰ χύνωνται ἐκεῖθεν εἰς τὴν θάλασσαν. Πάντως διὰ τὴν ἐκβολὴν θὰ προτιμηθῇ σημεῖον ὅπου ἡ θάλασσα ἢ ἡ λίμνη εἶναι συνήθως τεταραγμένη, ἢ σημεῖον ἔνθα παρατηροῦνται θαλάσσια ρεύματα. Τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν προσχώσεων καὶ πρὸς ἐπίτευξιν ταχείας ἀραιώσεως τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν γίνεται ἡ ἐκβολὴ τῶν ὑπονόμων, καλὸν εἶναι ὅπως τὰ στόμια αὐτῶν φράσσωνται δι' ἐσχαρῶν, ἐμποδιζουσῶν τὴν εἰς τὰς ὑπονόμους εἴσοδον διαφόρων ἀτόμων.

Συντήρησις τῶν ὑπονόμων. Αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν ὑπονόμων ἀφορῶσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν διόρθωσιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν παρουσιαζομένων ἑκάστοτε φθορῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ πλύσιμον, τὸ καθάρισμα καὶ τὸν ἀερισμὸν τῶν διαφόρων ἀγωγῶν τοῦ δικτύου αὐτῶν. Αἱ διάφοροι ἐπισκευαὶ ἀφορῶσι τὴν ἀντικατάστασιν φθαρέντων καὶ καταστραφέντων σωλήνων, σιδηρῶν βαθμίδων, καλυμμάτων φρεατίων κλπ., εἰς τὴν τοποθέτησιν πλίνθων ἢ λίθων εἰς τὰς θέσεις ὅπου ἔχουσι διαφύγει τοιοῦτοι, εἰς τὴν πλήρωσιν ἐφθαρμένων ἁρμῶν, ἐπίχρισιν καταστραφεισῶν ἐπαλείψεων κ. ἄ. Διὰ πάσας τὰς ἐπισκευὰς ταύτας χρησιμοποιεῖται σιμεντοκονίαμα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὑπάρξεως ἀνοικτῶν ἁρμῶν ἢ ἄλλων διαφυγῶν, γίνεται ἀπόφραξις αὐτῶν διὰ κονιάματος ταχυπήκτου, ὅπως καὶ διὰ καλαφατίσματος μὲ σχοινίον πισσωμένον καὶ ἐπιχρίσεως κατόπιν μὲ ἀσφαλτικὴν μαστίχην. Ἐπισκευαὶ ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῶν ἀγωγῶν γίνονται ἐν καιρῷ νυκτὸς συνήθως, ὅτε αἱ παροχαὶ εἶναι μικραί, δι' ἀποκλεισμοῦ τοῦ πρὸς διόρθωσιν σημείου ἐντὸς δύο φραγμάτων, καὶ ἀποχετεύσεως καταλλήλως τῶν ὑδάτων ὕπερθεν αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἔρχωνται ταῦτα εἰς τὴν διορθουμένην θέσιν. Ἡ ἀντικατάστασις βλαβέντων τεμαχίων ἀγωγῶν καὶ ἡ σύνδεσις νέου τινὸς ἀγωγοῦ πρὸς ὑπάρχοντα τοιοῦτον γίνεται διαφοροτρόπως ἑκάστοτε, ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐργασιῶν.

Ἡ ἔκπλυσις τῶν ὀχετῶν τοῦ δικτύου γίνεται διὰ τῶν προαναφερθεισῶν διατάξεων ἐκπλύσεως. Ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῶν ἀκραίων ἀγωγῶν καὶ προχωρεῖ πρὸς τοὺς μικροτέρους. Οἱ σίφωνες δέον νὰ ἐκπλύνωνται συχνότερον τῶν λοιπῶν ὀχετῶν, λόγῳ τῆς ταχείας ἐμφράξεως αὐτῶν ὑπὸ ἄμμου. Διὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε πλωταὶ σφαῖραι, στενοῦσαι τὴν διατομὴν αὐτῶν καὶ αὐξάνουσαι τὴν ταχύτητα τοῦ διερχομένου ὕδατος, ὅπερ ἀναταράσσει τότε καὶ παρασύρει τὰς ἐναποτεθείσας ὕλας.

Παρὰ τὴν ἑκάστοτε γινομένην ἔκπλυσιν τῶν ὀχετῶν, πολλάκις γίνεται ἐναπόθεσις ἰλύος καὶ ἄλλων οὐσιῶν ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν ὀχετῶν, ὅπου αὗται παραμένουσι καὶ σήπονται, φθείρουσαι τοὺς ὀχετοὺς ἐνίοτε καὶ ἀναδίδουσαι δυσώδεις ὀσμάς. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτων εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεται καθαρισμὸς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τῶν ὀχετῶν. Ὁ καθαρισμὸς τῶν μικρᾶς διαμέτρου ὀχετῶν, οἵτινες ἐπιβλέπονται καὶ ἐλέγχονται διὰ τοποθετήσεως φανῶν εἰς τὸ ἓν ἄκρον αὐτῶν καὶ κατόπτρου εἰς τὸ ἕτερον, ὅπου κατοπτρίζεται κάθε ξένον σῶμα εὑρισκόμενον ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ, γίνεται διὰ καταλλήλων εἰδικῶν κυλινδρικῶν ἢ σφαιρικῶν ψηκτρῶν, συρομένων διὰ σχοινίων ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τοῦ ὀχετοῦ πρὸς τὸ ἄλλο, τῇ βοηθείᾳ βαρούλκων συνήθως.

Ὁ καθαρισμὸς τῶν ἀγωγῶν μεγάλης διατομῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ πλαισιωτῶν διαφραγμάτων, ἐχόντων τὸ σχῆμα τῆς διατομῆς, καὶ τὰ ὁποῖα συρόμενα ἀπὸ τὰ ἀνάντη πρὸς τὰ κατάντη διὰ καταλλήλων ὀχημάτων ἢ λέμβων καθαρισμοῦ ἀπωθοῦσι τὴν ἐναποτεθεῖσαν ἰλὺν πρὸς τὰ κατάντη. Ἡ ἀπώθησις αὕτη διευκολύνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ φράγμα, στενοῦν τὴν διατομὴν τῆς ὑπονόμου, ὑψώνει πρὸς τὰ ἀνάντη τὰ ὕδατα αὐτῆς, ἅτινα διερχόμενα ὁρμητικῶς ἐκ τοῦ κενοῦ μεταξὺ τοῦ διαφράγματος καὶ τῶν παρειῶν τοῦ ὀχετοῦ διαστήματος ἀναταράσσουσιν αὐτήν, ἥτις παρασύρεται ὑπὸ τῶν ρεόντων ὑδάτων.

Ὁ ἀερισμὸς τῶν ὑπονόμων ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν φρεατίων ἐπισκέψεως τῶν σωλήνων καθόδου τῶν ὑετίων ὑδάτων καὶ δι' εἰδικῶν σωλήνων ἀερισμοῦ, ἐξικνουμένων μέχρι καὶ ὑπεράνω τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν, ἢ ἐκβαλλόντων ἐντὸς δημοσίων κήπων, εἰς σημεῖα μὴ ὁρατά.

Ἐπειδὴ τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐκ τῆς σήψεως τῶν ἐναποτιθεμένων οὐσιῶν ἀέρια εἶναι δηλητηριώδη, ἐνίοτε δέ, ἐν μείγματι μετ' ἀέρος, γίνονται ἐκρηκτικά, συνιστᾶται ἡ λῆψις μέτρων χάριν τῆς ἀσφαλείας τῶν ἐντὸς τῶν ὑπονόμων διαιτωμένων ἐργατῶν.

Καθαρισμὸς τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων. Μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἀπὸ τὰς πόλεις, τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων ὁδηγοῦνται εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας· γεννᾶται ὅμως τὸ ζήτημα μολύνσεως τῶν ἀποδεκτῶν τούτων ἐκ τῶν εἰς τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων περιεχομένων ἀκαθαρσιῶν, μικροβίων καὶ δηλητηριωδῶν ἐν γένει οὐσιῶν, καὶ κίνδυνος ἐμφανίσεως μολυσματικῶν ἀσθενειῶν (τύφου, χολέρας κ.ἄ.) ἢ καὶ ἄλλων ἀνθυγιεινῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῶν παροχθίων καὶ τῶν διὰ τῶν φυσικῶν τούτων ἀποδεκτῶν κυκλοφορούντων, ὅπως ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν ἐντὸς τῶν ὑδάτων αὐτῶν ζώντων ὀργανισμῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δυσαρέστων τούτων συνεπειῶν γίνεται εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων καθαρισμὸς τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων, πρὶν ἢ ταῦτα ριφθῶσιν εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας. Ὅταν τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων ριφθῶσιν εἴς τινα ποταμόν, τὰ ὕδατα αὐτοῦ καθίστανται ἀκάθαρτα ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς αὐτῶν, μετά τινα ὅμως διαδρομὴν ἐντὸς τούτων ὡρισμένων χιλιομέτρων, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, καθίστανται ταῦτα πάλιν καθαρὰ καὶ διαυγῆ, ἐπερχομένου ἑνὸς αὐτοκαθαρμοῦ, γινομένου μηχανικῶς, χημικῶς καὶ κυρίως βιολογικῶς. Ὁ μηχανικὸς καθαρισμὸς ὀφείλεται εἰς τὴν κατακάθισιν τῶν διαφόρων φερτῶν ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων ὑλῶν, αἵτινες καθιζάνουσαι ὑπάρχει κίνδυνος νὰ προσχώσουν ἐνίοτε τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν, καὶ διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι νὰ ἀπαλλάσσωνται τὰ ὕδατα αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἰλῶν τούτων, διὰ προηγουμένου καθαρισμοῦ εἰς δεξαμενὰς καθιζήσεως. Αἱ χημικαὶ ἀλλοιώσεις ὀφείλονται εἰς ὀξειδώσεις τῶν διαφόρων ὑποξειδίων ἅτινα περιέχονται εἰς τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων, καὶ γίνονται αὗται τόσον ἐντονώτεραι ὅσον τὸ ρεῦμα εἶναι ὁρμητικώτερον. Ὁ βιολογικὸς φυσικὸς καθαρισμὸς ὀφείλεται εἰς διάφορα αἴτια.

Ὅταν ἀποκλείεται ἡ ἀπόρριψις τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων αὐτουσίων, θὰ γίνῃ τεχνητὸς καθαρισμὸς αὐτῶν, πρὶν ἢ ταῦτα ριφθῶσιν εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας. Ὁ βαθμὸς καθαρότητος τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων, πέρα τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ ριφθῶσιν ἀκινδύνως ταῦτα εἰς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὸ εἶδος τοῦ δέκτου αὐτῶν, καὶ ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε τοπικῶν συνθηκῶν κανονίζεται τὸ εἶδος καὶ ἡ ἔκτασις των ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ, τῶν ὁποίων ὁ ἐπιτυχὴς καθορισμὸς ἀπαιτεῖ πολλὴν πεῖραν. Συνηθέστερον αἱ ἐγκαταστάσεις καθαρισμοῦ γίνονται κατὰ τὴν εἰς ρεῦμά τι ἀπόρριψιν τῶν ὑδάτων καὶ αἱ συνθῆκαι τὰς ὁποίας δέον νὰ πληροῦσιν αἱ ἐγκαταστάσεις αὗται εἶναι τόσον περισσότεραι, ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ποσὸν τῶν ἀποχετευομένων ὑδάτων καὶ τὸ εἰς ταῦτα περιεχόμενον ποσοστὸν ἀκαθαρσιῶν, καὶ ὅσον τὰ ρεύματα ὅπου ρίπτονται ἔχουν ὀλιγώτερα ὕδατα, μικροτέραν ὁρμητικότητα, χαμηλὰς ὄχθας πυκνοκατῳκημένας καὶ χρησιμοποιοῦνται περισσότερον ὑπὸ τῶν περιοίκων διὰ τὰς ἀνάγκας των. Συνέπεια τούτων εἶναι ὅτι αἱ περισσότεραι ἀπαιτήσεις θὰ παρουσιάζωνται διὰ τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων τῶν μεγάλων πόλεων, καὶ ὀλιγώτεραι διὰ τὰ τῶν μικρῶν πόλεων καὶ χωρίων, ὅταν ἀπορρίπτωνται εἰς ρεύματα μεγάλης σχετικῶς παροχῆς. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ παροχὴ τῶν ρευμάτων εἶναι πολὺ μεγάλη κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἀραίωσις τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων μεγαλυτέρα τῶν 1 : 1000, δὲν γίνονται συνήθως ἐγκαταστάσεις καθαρισμοῦ, ὅταν δὲ ἀποφασισθῇ νὰ γίνουν ἐγκαταστάσεις, θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ εἰς ἓν σημεῖον συγκέντρωσις πάντων τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων τῆς ἐξυγιαινομένης ἐκτάσεως. Τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ κεῖται ἐκτὸς τῆς οἰκοδομημένης περιοχῆς πρὸς τὰ κατάντη καὶ πλησίον τοῦ ρεύματος, εἰς θέσιν ἐξησφαλισμένην ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ὑδάτων αὐτοῦ. Ἡ ἐκβολὴ τῶν ὑδάτων ἐκ τῶν ἐγκαταστάσεων θὰ γίνῃ πάντως εἰς σημεῖον τοῦ ρεύματος παρουσιάζον μεγάλην ὅσον τὸ δυνατὸν ὁρμητικότητα.

Διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων χρησιμοποιοῦνται διάφοροι μέθοδοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ καλυτέρα εἶναι ἡ μέθοδος διηθήσεως. Κατὰ ταύτην τὰ ὕδατα ὁδηγοῦνται εἰς ὁμαλὰς ἐκτάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατανέμονται καὶ διηθοῦνται εἰς τὸ ἔδαφος, συγκεντρούμενα κατόπιν ἐκ νέου δι' ἑνὸς ἀποστραγγιστικοῦ συστήματος τάφρων ἢ καὶ ὑπογείων ὀχετῶν, καὶ ἀποχετευόμενα πρὸς τοὺς φυσικοὺς ἀποδέκτας ἢ ἀφιέμενα νὰ μείγνυνται μετὰ τοῦ ὑπογείου ὕδατος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δέον ν' ἀποφεύγεται εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ διήθησις γίνεται πλησίον κατῳκημένων μερῶν, πρὸς ἀποφυγὴν μολύνσεως τῶν τυχὸν ὑπὸ τῶν κατοίκων χρησιμοποιουμένων ὑπογείων ὑδάτων. Κατὰ τὴν οὕτω γινομένην διήθησιν συγκρατοῦνται ἅπασαι αἱ φερταὶ ὗλαι καὶ τὰ αἰωρούμενα ὑλικὰ καὶ μεταβάλλονται καὶ μεταμορφοῦνται αἱ διαλελυμέναι οὐσίαι καὶ οἱ μικροοργανισμοὶ κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ ὕδωρ νὰ ἐκρέῃ καθαρὸν καὶ ἀβλαβές. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἂν καὶ ἡ καλυτέρα, δὲν χρησιμοποιεῖται παρὰ σπανίως, διότι ἀπαιτοῦνται μεγάλαι ἐκτάσεις ἐπιφανείας διηθήσεως. Ὅταν ὑπάρχωσι τοιαῦται, ἐπιδιώκεται νὰ γίνηται καλλιέργεια καὶ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν κατὰ τρόπον, ὥστε ἐνίοτε νὰ παρέχωνται καὶ ἔσοδα ἀπ' αὐτῶν πλείονα τῶν ἐξόδων. Αἱ διαστάσεις τῆς ἀπαιτουμένης ἑκάστοτε ἐπιφανείας διηθήσεως ὑπολογίζονται βάσει τῆς ποσότητος τῶν πρὸς καθαρισμὸν ἀκαθάρτων ὑδάτων, ἅτινα πάλιν ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τῆς ἐξυγιαινομένης ἐκτάσεως. Εἰς ... διαπερατὰ ἐδάφη δύναται νὰ γίνηται ἡμερησίως συνεχὴς διήθησις καὶ καθαρισμὸς 500 κατὰ μέσον ὅρον κυβικῶν μέτρων ἀκαθάρτων ὑδάτων.

Λόγῳ τοῦ ἀδυνάτου σχεδὸν εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπονόμων διὰ τῆς μεθόδου τῆς διηθήσεως, γίνεται μηχανικὸς καθαρισμὸς αὐτῶν, διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ συνήθως κατόπιν ὁ χημικὸς ἢ ὁ βιολογικὸς καθαρισμὸς αὐτῶν.

Ὁ μηχανικὸς καθαρισμὸς χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν συλλογὴν καὶ ἀπομάκρυνσιν κατόπιν τῶν φερτῶν ὑλῶν, αἵτινες ἐπιπλέουσιν ἢ αἰωροῦνται καὶ δὲν εἶναι ἐν γένει διαλελυμέναι, χωρὶς νὰ ἀσκῇ οὐδεμίαν βιολογικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν καθαριζομένων ὑδάτων.

Αἱ ἐπιπλέουσαι ὗλαι καὶ αἱ βαρύτεραι τῶν ἐν αἰωρήσει μὴ διαλελυμένων οὐσιῶν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποχωρισθῶσι δι' ἁπλῶν μέσων ἀπὸ τῶν πρὸς καθαρισμὸν ὑδάτων, αἱ μικραὶ ὅμως καὶ λεπτῶς καταμεμερισμέναι τοιαῦται μόνον δι' εἰδικῶν ἐγκαταστάσεων δύναται νὰ ἀπομακρυνθῶσιν. Ὁ μηχανικὸς καθαρισμὸς διακρίνεται εἰς τὸν διὰ μηχανημάτων τοιοῦτον, ὁ ὁποῖος προηγεῖται, καὶ εἰς τὸν διὰ καθιζήσεως ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ. Ὁ διὰ μηχανημάτων καθαρισμὸς γίνεται δι' ἐσχαρῶν σταθερῶν ἢ κινητῶν. Αἱ τελευταῖαι τούτων κατασκευάζονται συνήθως ὡς τύμπανα στρεφόμενα περὶ ὁριζόντιον ἄξονα. Τὰ τύμπανα εἴτε εἶναι κυλινδρικὰ στρεφόμενα περὶ ἄξονα κάθετον ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων, ἢ κωνικά, στρεφόμενα περὶ ἄξονα παράλληλον πρὸς τὸν ἀγωγὸν καὶ μὲ τὴν κορυφὴν αὐτῶν πρὸς τὰ ἀνάντη αὐτῶν. Ἐνίοτε αἱ ἐσχάραι ἔχουσι τὴν μορφὴν δίσκου περιστρεφομένου ἢ ἀτέρμονος ... σεως κινουμένης ἐπὶ καταλλήλων τυμπάνων. ... παντοειδεῖς αὗται ἐσχάραι παραλαμβάνουσι τὰς διαφόρους μεγάλας σχετικῶς φερτὰς ὕλας, ... ρουσιν αὐτὰς ἐκτὸς τοῦ ὕδατος καὶ τὰς συγκεντροῦσιν εἰς κατάλληλα σημεῖα, ὁπόθεν ἀπάγονται. Ἐπειδὴ ἡ λειτουργία τῶν ἐσχαρῶν εἶναι συνεχής, πρέπει συνεχῶς νὰ γίνεται καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀπομάκρυνσις τῶν ὑπὸ τούτων συλλεγομένων φερτῶν ὑλῶν καὶ ὁ καθαρισμός των διὰ ξηστρῶν ... ψηκτρῶν. Οἱονδήποτε σύστημα ἐσχάρας καὶ ἂν χρησιμοποιηθῇ, συνοδεύεται τοῦτο μὲ μίαν διεύρυνσιν τῆς κοίτης, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ὡς ἀμμοδόχος, ὅπου γίνεται χονδροειδὴς καθίζησις τῶν εὐμεγέθων κάπως ὑλῶν, αἵτινες ἀπομακρύνονται ἐκεῖθεν διὰ μέσων διαφόρων καὶ ... δι' ἀντλιῶν μεμβρανωτῶν ἢ διὰ καδοφόρων ... μόνων ἁλύσεων.

Μετὰ τὰς ἐγκαταστάσεις τοῦ διὰ μηχανημάτων καθαρισμοῦ, τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων ἔρχονται εἰς τὰς δεξαμενὰς καθιζήσεως, τὰς ὁποίας διαρρέουσι μὲ πολὺ μικρὰς ταχύτητας (ὀλίγων ἑκατοστῶν ... 1''), διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ καθίζησις τῶν αἰωρουμένων λεπτοτάτων φερτῶν ὑλῶν. Αἱ δεξαμεναὶ αὗται διαρρέονται ὁριζοντίως ἢ καὶ κατακορύφως ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἀναλόγως τοῦ ἂν εἶναι αὗται ἐπιμήκεις ἢ ἔχουσι φρεατοειδῆ μορφήν. Συχνότερον ἐφαρμόζονται αἱ ἐπιμήκεις δεξαμεναί, αἵτινες ἔχουσι μῆκος περὶ τὰ ἑκατὸν μέτρα, πλάτος δέκα μέτρα περίπου καὶ βάθος ἥμισυ ἕως ... μέτρα συνήθως. Ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ ταχύτης τῆς διὰ τῶν δεξαμενῶν τούτων διόδου τῶν ὑδάτων, τόσον μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν φερτῶν ὑλῶν καθιζάνει. Ἡ κατακάθισις τῶν φερτῶν ὑλῶν διευκολύνεται ἂν ὁ πυθμὴν τῶν δεξαμενῶν τούτων εἶναι παραβολικός, ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατασκευὴ τοιούτων πυθμένων παρουσιάζει δυσκολίας, κατασκευάζονται συνήθως οὗτοι ἐπίπεδοι. Αἱ δεξαμεναὶ καθιζήσεως γίνονται συνήθως διπλαῖ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ καθαρισμός των ἄνευ διακοπῆς τῆς δι' αὐτῶν διόδου τῶν ὑδάτων, ἐπίσης δὲ ἐφοδιάζονται καὶ μὲ ὑπερχειλιστήν.

Εἰς τὰς δεξαμενὰς καθιζήσεως παρουσιάζεται τὸ μειονέκτημα τῆς συχνὰ ἀπομακρύνσεως ἐξ αὐτῶν τῶν μεγάλων ποσοτήτων ἰλύος, τῆς ὁποίας ἡ εἰς ὕδωρ περιεκτικότης εἶναι μεγάλη. Ἡ ἀφαίρεσις τῶν καθιζανόντων τούτων ὑλικῶν γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν ὑπάρξεως μεγάλων ποσοτήτων ἐξ αὐτῶν παρουσιάζονται δυσκολίαι καὶ ἀπαιτοῦνται μεγάλαι δαπάναι, κατασκευάζονται εἰδικαὶ δεξαμεναί, ὅπου ἡ ἰλὺς ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἀφ' ἑαυτῆς μείωσιν τοῦ ὄγκου αὐτῆς, διὰ τῆς ὑποβολῆς εἰς σῆψιν τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων ὀργανικῶν οὐσιῶν. Εἰς τὰς δεξαμενὰς ταύτας, τὰς σηπτικὰς δεξαμενὰς ἢ θαλάμους σήψεως, ὡς καλοῦνται, γίνεται περιορισμὸς κατὰ 70% μέχρις 80% τῆς συγκεντρουμένης ἰλύος, ἡ ὁποία ἀπομακρύνεται ἐκεῖθεν δι' ... σεως συνήθως, ἐνίοτε ὅμως καὶ αὐτομάτως, κατὰ περιόδους κυμαινομένας ἀπὸ μιᾶς ἑβδομάδος μέχρις ἑνὸς καὶ ἐνίοτε μέχρι τεσσάρων μηνῶν. ... νάλογοι πρὸς τὰς σηπτικὰς δεξαμενὰς εἶναι οἱ ... τὰς οἰκίας κατασκευαζόμενοι βόθροι Μουρά.

Ἡ συγκεντρουμένη ἰλύς, ἰδίᾳ ἡ τῶν σηπτικῶν δεξαμενῶν, χρησιμοποιεῖται ὡς λίπασμα, ὅταν ...

Digitized by Google

ινατὸν νὰ διατεθῇ, ἢ ἀπορρίπτεται εἰς τὴν θάισσαν, ἢ ρίπτεται εἰς λάκκους, ἢ καίεται.

Τὸν μηχανικὸν καθαρισμὸν ἀκολουθεῖ ἐνίοτε ὁ ιμικὸς καθαρισμός, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος εἶναι λίαν ολυδάπανος, χωρὶς ν' ἀποδίδῃ καὶ ἀνάλογα ἀπο:λέσματα, δὲν χρησιμοποιεῖται συνήθως. Ὁ καχρισμὸς αὐτὸς συνίσταται εἰς τὴν προσθήκην 'τὸς τοῦ πρὸς καθαρισμὸν ὕδατος διαφόρων χηικῶν οὐσιῶν (ἀσβέστου, στυπτηρίας, κόνεως ἄνρακος, λιγνίτου), αἱ ὁποῖαι ἐπιφέρουσι τὴν συσωμάτωσιν τῶν αἰωρουμένων καὶ πολλῶν διαλεσμένων οὐσιῶν, αἵτινες τότε καθιζάνουσι. Διὰ ϽΥ τρόπου τούτου αὐξάνεται τὸ ποσὸν τῆς συγεντρουμένης ἰλύος καὶ ἐπίσης αἱ δυσκολίαι τῆς πομακρύνσεώς της. Συνήθως αὕτη πλινθοποιεῖχι καὶ δίδεται ὡς λίπασμα. Ἡ μέθοδος ἐφαρμόεται ὅταν ἐνδείκνυται νὰ καταστῶσιν ἀκίνδυνοι λαβεραὶ καὶ δηλητηριώδεις οὐσίαι, πρᾶγμα ὅπερ ἐν εἶναι δυνατὸν ἐν γένει νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ ηχανικοῦ ἢ τοῦ βιολογικοῦ καθαρισμοῦ.

Ὁ βιολογικὸς καθαρισμός, ὁ ὁποῖος ἕπεται τῶν ροηγουμένων, ἐπιτυγχάνεται εἴτε φυσικῶς εἴτε εχνητῶς. Ὁ φυσικὸς βιολογικὸς καθαρισμὸς ἐπιυγχάνεται διὰ τῆς προαναφερθείσης μεθόδου τῆς ιηθήσεως. Κατὰ τὸν τεχνητὸν βιολογικὸν καθαισμὸν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐντὸς καταλλήλων δεξαενῶν ὀξείδωσις τῶν ἐκ τῶν προηγουμένων καθαισμῶν ἀπομεινασῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ ἡ ποστείρωσις τῶν ὑδάτων. Αἱ χρησιμοποιούμεναι εξαμεναὶ διακρίνονται εἰς τὰς δεξαμενὰς πληρώεως ἢ ἄλλως θαλάμους πληρώσεως καὶ εἰς τὰς εξαμενὰς διὰ ραντισμοῦ ἢ θαλάμους ἐνσταλάξεως. Αἱ δεξαμεναὶ πληρώσεως παρουσιάζουσιν ἐπιήκη συνήθως ὀρθογώνιον μορφήν, βάθους 1 ἕως ,30 μ καὶ ἔχουσι πυθμένα ὀλίγον κεκλιμένον καὶ αρουσιάζοντα δίκτυον ἀποστραγγιστικῶν αὐλάων, καλυπτομένων μὲ λίθους καὶ ἀνάλογα ὑλικά. ιἱ δεξαμεναὶ πληροῦνται ἀπὸ τεμάχια κώκ, πλίνων, σκύρων ἢ καὶ σκωρίας καμίνων, διαστάσεων ἕως 10 χιλιοστῶν συνήθως.

Εἰς τὰς δεξαμενὰς ὁδηγεῖται κατόπιν τὸ πρὸς καθαρισμὸν ὕδωρ, ὅπου παραμένει τοῦτο ἐν ἠρεμίᾳ περὶ τὰς δύο ἢ τρεῖς ὥρας, καθ' ἃς ἐπέρχεαι ὀξείδωσις τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ὀργανικῶν οὐσιῶν, ιὰ νὰ γίνῃ κατόπιν βραδεῖα ἐκκένωσις αὐτῶν. Λετὰ τὴν ἐκκένωσιν παραμένουσιν αἱ δεξαμεναὶ :εναὶ ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς τουλάχιστον ὥρας, καὶ κα- όπιν ἐπαναπληροῦνται. Ἐκ τοῦ τρόπου τούτου ῆς λειτουργίας τῶν δεξαμενῶν πληρώσεως, καταραίνεται ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχωσι τουλάχιστον ιύο τοιαῦται δεξαμεναὶ εἰς κάθε ἐγκατάστασιν, :αὶ συνήθως κατασκευάζονται σειραὶ τοιούτων δεαμενῶν, εἰς τὰς ὁποίας γίνεται διαδοχικῶς τμηιατικὴ ὀξείδωσις καὶ καθαρισμὸς τῶν ὑδάτων.

Οἱ θάλαμοι ἐνσταλάξεως ἔχουν κυκλικὴν συήθως μορφὴν καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν βάσιν ρέρουσαν περιφερικῶς συλλεκτήριον αὔλακα, ἐπὶ ῆς ὁποίας κατασκευάζεται κόλουρος κῶνος ἀπὸ :ὼκ ἢ ἀνάλογα, ὡς προηγουμένως, ὑλικά, συγ:ρατούμενα διὰ ξηρολιθοδομῆς, ἡ ὁποία ἐπιτρέτει τὸν ἀερισμὸν αὐτῶν. Τὸ πρὸς καθαρισμὸν ὕδωρ γίνεται ἐπὶ τῶν ὀξειδωτικῶν ὑλικῶν διὰ ραντισμοῦ συνεχῶς· συνήθως κατασκευάζονται σειραὶ τοιούτων θαλάμων. Αἱ διαστάσεις τῶν ὀξειωτικῶν δεξαμενῶν κανονίζονται οὕτως, ὥστε ν' ἀαλογοῦν 1 $μ^3$ ὑδάτων εἰς 1 ἕως 1,5 $μ^3$ δεξαμενῆς.

Ἑτέρα μέθοδος βιολογικοῦ καθαρισμοῦ εἶναι ἡ εγομένη μέθοδος διὰ δραστικῆς ἰλύος (boue ictivée), καθ' ἣν τὸ ὕδωρ, διερχόμενον προηγουιένως διὰ τῶν περιγραφεισῶν ἐγκαταστάσεων, ιδηγεῖται ἐντὸς θαλάμων περιεχόντων ἰλύν, λαμιανομένην ἐκ τῶν ὑπονόμων. Τὸ ὕδωρ διαρρέον οὺς θαλάμους τούτους ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ίνω καὶ ἀναταράσον τὴν ἰλύν, ἥτις περιέχει καὶ ιαφόρους μικροοργανισμούς, ὀξειδοῦται.

Ἐνίοτε ὁ καθαρισμὸς γίνεται διὰ τῆς ἀναμείεως τῶν ἐκ τῶν δεξαμενῶν καθιζήσεως προερομένων ὑδάτων, μὲ διπλασίαν ἕως τριπλασίαν ποιότητα ὕδατος καθαροῦ, καὶ τῆς καθοδηγήσεως ιύτῶν ἐντὸς δεξαμενῶν ἢ λιμνῶν, ὅπου διατηιοῦνται ἰχθύες (κυπρῖνοι συνήθως). Ἐντὸς τῶν ιεξαμενῶν τούτων παραμένουσιν ἐπί τινα χρόνον :αὶ ἐπέρχεται κατόπιν ὁ καθαρισμός. Ἂν οἱ κυ:ρῖνοι τῶν τοιούτων δεξαμενῶν πρόκειται νὰ χρηιμοποιηθῶσι, γίνεται ἐπί τι διάστημα πλήρωσις ῶν δεξαμενῶν διὰ καθαροῦ ὕδατος, ὅπου παραιένουσιν ἐπί τι διάστημα διὰ νὰ ἀποβάλλωσιν ισμήν τινα, ἣν ἀποκτῶσιν ἐκ τῶν ἀκαθάρτων ιδάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀντ. Ἀθανασοπούλου*, «Ὑπόνομοι», κατὰ ιετάφρασιν ἐκ τοῦ *Gürschner-Bensel* «Der Städtische Tiefbau».—*A. Schoklitsch*, «Der Wasserbau».—*A. Fiedrich*, Kulturtechnischer Wasserbau».

Α. Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

—*[Ὀχυρωτ.]* Καλεῖται *ὑπόνομος* σύνολον ὑποείων ἔργων ἐκτελουμένων πρὸς ἐγκατάστασιν στίας, δηλαδὴ θαλάμης πληρουμένης δι' ἐκρητικῆς ὕλης, ἥτις ἐκρήγνυται ἐν καιρῷ πρὸς ἀναίναξιν τῶν ἄνωθεν εὑρισκομένων ἐχθρικῶν ὀργαώσεων ἢ καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀναλόγων ὑποείων προσβολῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῇ περιπτώσει λέγεται *ἀνθυπόνομος*. Κατ' ἐπέκασιν ὑπόνομος καλεῖται καὶ μόνη ἡ ἑστία τοῦ γεμίσματος. Πᾶσα ὑπόνομος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν κυρίων μερῶν: α) τῆς ἑστίας, ἥτις εἶναι ἡ κοιλότης, ἐντὸς τῆς ὁποίας τοποθετεῖται τὸ γέμισμα· β) τῆς στοᾶς, ἥτις εἶναι ἡ ὑπογεία ὅδευσις ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ἑστίαν, καὶ γ) τοῦ γεμίσματος δηλαδὴ τῆς ἐκρηκτικῆς ὕλης τῆς ἀναγκαίας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀνατινάξεως. Αἱ ὑπόγειοι ὁδεύσεις, αἱ φέρουσαι πρὸς τὴν ἑστίαν, εἶναι ἢ κατακόρυφοι, ὁπότε λέγονται *φρέατα*, ἢ ὁριζόντιαι ἢ καὶ κεκλιμέναι, ὁπότε λέγονται *στοαί*. Τὰ φρέατα ἢ αἱ στοαὶ ἐπενδύονται διὰ ξυλίνων τοιχωμάτων στερεουμένων ἐπὶ πλαισίων, ἅτινα ἐγκαθίστανται κατὰ μικρὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, ἀναλόγως δὲ τῶν διαστάσεων αὐτῶν λαμβάνουσι καὶ διάφορα χαρακτηριστικὰ ὀνόματα (μέγα φρέαρ, ἡμιστοά, μεγάλη στοά, μείζων στοά, κλάδος κλπ.). Α ἑστίαι ἐγκαθίστανται εἰς τὰ ἄκρα τῶν στοῶν ἢ φρεάτων οὐχὶ ἐπὶ τῆς προεκτάσεως αὐτῶν, ἀλλ' ἑκατέρωθεν. Τὸ γέμισμα ὑπολογίζεται ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτελέσματος, τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους. Αἱ ἑστίαι τῶν ὑπονόμων διακρίνονται εἰς *συνήθεις*, *ὑπεργόμους* ἢ *ὑπογόμους*, ἐφ' ὅσον ἡ ἀκτὶς τῆς σχηματιζομένης ἐκ τῆς ἐκρήξεως χώνης εἶναι ἴση, μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα τοῦ βάθους τῆς ἑστίας. Ἐὰν τὸ γέμισμα τῆς ἑστίας ἐκρηγνύμενον δὲν παράγῃ ἐξωτερικὰ ἀποτελέσματα, δηλαδὴ δὲν σχηματίζῃ ζώνην ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τότε ἡ ἑστία καλεῖται *θλιβυπόνομος*. Ἡ συνήθης ἑστία περιλαμβάνει γέμισμα πυρίτιδος ὑπολογιζόμενον πάντοτε διὰ τοῦ ἐμπειρικοῦ τύπου $Γ = ζ η^3$, ἔνθα Γ εἶναι τὸ βάρος τῆς πυρίτιδος εἰς χιλιόγραμμα, ζ εἶναι συντελεστὴς ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς τιμῆς του κυμαινομένης ἀπὸ 1,20 (μαλακαὶ γαῖαι) μέχρις 7,5 (σκληροὶ βράχοι) καὶ η εἶναι ἡ γραμμὴ ἐλαχίστης ἀντιστάσεως τῆς ἑστίας, ὑπολογιζομένη εἰς μέτρα. Δι' ἄλλας δραστικωτέρας ἐκρηκτικὰς ὕλας τὸ γέμισμα ἐλαττοῦται.

Πρὸ τῶν ἑστιῶν τοποθετεῖται βύσμα πρὸς ἐπαύξησιν τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκρήξεως καὶ ἀποτροπὴν τῆς διαφυγῆς τῶν ἀερίων ἐντὸς τῆς στοᾶς. Τὸ βύσμα ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ γαιοσάκκων, χορτοπλίνθων, ξύλων, λίθων κλπ. Ὅταν ἡ ἑστία δὲν ἐπιφέρῃ ἐξωτερικὰ ἀποτελέσματα (θλιβυπόνομος), τότε σχηματίζεται ἁπλῶς θάλαμος συμπιέσεως, ἐνῷ, ὅταν ἐπιφέρῃ ἐξωτερικὰ ἀποτελέσματα διὰ τῆς ἀνατινάξεως τῶν γαιῶν, τότε σχηματίζεται ἐκσκαφή, καλουμένη *χώνη*.

Αἱ ὑπόνομοι ἐχρησιμοποιοῦντο κυρίως κατὰ τὰς πολιορκίας, ὁπότε οἱ ἀμυνόμενοι προσεπάθουν νὰ φθάσωσι ταχέως δι' ὑπογείων ὁδεύσεων (ἀνθυπονόμων) τὰ ἔργα τῶν ἐπιτιθεμένων καὶ νὰ καταστρέψωσι ταῦτα αἰφνιδιαστικῶς. Τοῦτ' αὐτὸ προσεπάθουν νὰ ἐπιτύχωσι καὶ οἱ ἐπιτιθέμενοι ὡς πρὸς τοὺς ἀμυνομένους. Διὰ τοῦτο αἱ ὀχυρώσεις τῶν πόλεων περιελάμβανον καὶ ἀρχὴν συστήματος ἀνθυπονόμων, ὅπερ θὰ ἐπεξετείνετο ἐν καιρῷ καὶ ὅπερ ἀπετέλει τὴν λεγομένην ὑπόγειον ὀχύρωσιν τῶν φρουρίων. Ἡ χρῆσις τῶν ὑπονόμων, συνισταμένων ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν διὰ πυρὸς ἢ ἐργαλείων κατακρήμνισιν θεμελίων τειχῶν, εἶναι ἀρχαιοτάτη. Περὶ αὐτῆς ὁμιλεῖ ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Αἰνείας ὁ Τακτικός. Οι Ρωμαῖοι, οἱ Γαλάται καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι λαοὶ ἐχρησιμοποίουν τοιαύτας ὑπονόμους πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν παρ' αὐτῶν πολιορκουμένων πόλεων. Αἱ διὰ πυρίτιδος ὑπόνομοι ἤρχισαν χρησιμοποιούμεναι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀποβᾶσαι ἰσχυρότατον καὶ ἀποτελεσματικώτατον πολεμικὸν μέσον κατὰ τὰς πολιορκίας. *Ὑπόνομοι* σήμερον καλοῦνται καὶ ὑπονομίσκοι εἰδικῶς προοριζόμενοι διὰ τὴν ἀνατίναξιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ἄνωθεν διερχομένων ἁρμάτων μάχης τοῦ ἐχθροῦ. Οὗτοι ἐγκαθίστανται εἰς τὰς ζώνας τῆς πιθανῆς διελεύσεως τῶν ἁρμάτων καὶ διατίθενται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πεσσοειδῶς ἐπὶ 2—3 γραμμῶν.

Ζ. Ν.

—*[Νομοθ.]* *Ὑπόνομοι* λέγονται οἱ ὑπὸ τοὺς ἄξονας τῶν ὁδῶν κατασκευαζόμενοι, θολωτοὶ συνήθως, ὀχετοὶ πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων, εἴτε ὀμβρίων, εἴτε ρεόντων ἐκ κρηνῶν κλπ. καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ἀκαθαρσιῶν. Περὶ κατασκευῆς ὑπονόμων εἶχε προβλέψει ὁ νόμος ΤΝΗ' τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1856 καὶ τὸ ἀπὸ 9 Ὀκτωβρίου 1856 βασιλικὸν διάταγμα περὶ ἐκτελέσεως αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου τούτου, ἡ κατασκευὴ τῶν ὑπονόμων, ἐν πάσαις ἐν γένει ταῖς πόλεσιν, ἐνεργεῖται δαπάνῃ τῶν ἰδιοκτητῶν, συντρέχει δὲ ὁ δῆμος κατὰ τὸ τέταρτον, μόνον δ' ἐπὶ τῶν ἐγκαρσίων ὁδῶν, καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ πλάτος, τὰ ἀντιστοιχοῦντα τεμάχια τῆς ὑπονόμου (σταυροδρόμια) βαρύνουσιν ὁλοσχερῶς τοὺς δήμους, ὡς ἐπίσης βαρύνει αὐτοὺς καὶ ἡ δαπάνη τῆς ὑπονόμου ἐκτὸς τοῦ ὁρίου τῆς πόλεως μέχρι τῆς ἐκβολῆς αὐτῆς. Αἱ ὑπόνομοι θεωροῦνται ὡς ἀναγκαῖα ἔργα δημοσίας ὠφελείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 3 § 1 τοῦ νόμου 5612 τῆς 27 Αὐγούστου 1932 «Περὶ κυρώσεως συμβάσεως διὰ τὴν ἐκπόνησιν τῆς ὁριστικῆς μελέτης τοῦ δικτύου τῶν ὑπονόμων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ τῶν περιχώρων αὐτῶν καὶ τὴν ἐνδεχομένην κατασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου» (Ἐφ. Κυβ. ἀρ. 291 τοῦ 1932). Λόγῳ δὲ τῆς ἐκ τῶν ὑπονόμων δημοσίας ὠφελείας, δι' εἰδικῶν νομοθετημάτων ἐλήφθη πρόνοια περὶ τῶν ὑπονόμων καὶ ἄλλων πόλεων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν περὶ ὑπονόμων διατάξεων καὶ νεωτέρου νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «Περὶ σχεδίων πόλεων, κωμῶν καὶ συνοικισμῶν τοῦ κράτους καὶ οἰκοδομῆς αὐτῶν» (ἄρθρ. 1 § 3 καὶ 5, ἄρθρ. 9, 10 § 1, ἄρθρ. 11 § 1γ', ἄρθρ. 28 § 3, ἄρθρ. 52, 53, 60, 61, 62, 66, 68, 69, 70 § 2, ἄρθρ. 74 § 1 καὶ 2, ἄρθρ. 73 § 1 καὶ 2, ἄρθρ. 76 καὶ 79). Τοιαῦτα εἰδικὰ νομοθετήματα εἶναι τὸ προεδρικὸν διάταγμα τῆς 17 Ἰουλίου 1931 «Περὶ κανονισμοῦ λειτουργίας τοῦ δικτύου ὑπονόμων τῆς πόλεως Χίου», συμπληρωθὲν διὰ τοῦ προεδρικοῦ διατάγματος τῆς 16 Ἰουλίου 1931 καὶ ἄλλα. Εἰδικῶς δὲ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 14 Σεπτεμβρίου 1923 ἐπρονόησε «περὶ κατασκευῆς ὑπονόμων καὶ λοιπῶν ἔργων κοινῆς ὠφελείας ἐν Θεσσαλονίκῃ». Τέλος, κατὰ τὸ διάταγμα τῆς 3 Ἀπριλίου 1929 (Ἐφ. Κυβ. 155 τῆς 22 Ἀπριλίου 1929), ἄρθρον 27 § 2, «οἱ δῆμοι τῶν μεγαλυτέρων πόλεων ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν μελέτην καὶ βαθμιαίαν κατασκευὴν δικτύου ὑπονόμων ἀποχετεύσεως τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ ἀκαθάρτων ὑγρῶν».

Γ. Ν. Κ.

— **ὑπονόμων πόλεμος.** Ὁ ἀγὼν ὁ γινόμενος ὑπογείως δι' ἀνατινάξεως ὑπονόμων μεταξὺ τοῦ ἐπιτιθεμένου, φθάσαντος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ὀργανώσεων τοῦ ἀμυνομένου, καὶ τοῦ τελευταίου τούτου, διαθέτοντος σύστημα ἀνθυπονόμων, ἀμφοτέρων δὲ προσπαθούντων νὰ προκαταλάβωσι καὶ ἐξουδετερώσωσι τὰ ἐχθρικὰ ἔργα. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολέμου τούτου ἀνάγονται εἰς τὴν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένην ἀρχαιότητα. Ὁ πόλεμος τῶν ὑπονόμων, βασιζόμενος εἰς εἰδικὴν τακτικὴν καὶ εἰδικὰς μεθόδους, ἀπετέλει ἄλλοτε ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα πάσης πολιορκίας, πλὴν σήμερον ἔχει χάσει τὴν σπουδαιότητά του λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀκτῖνος ἐνεργείας αὐτοῦ, τῶν ἀπαιτουμένων σημαντικῶν ἔργων καὶ τῆς καταστρεπτικῆς ἰσχύος τοῦ πυροβολικοῦ.

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολέμου ὑπονόμων δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς πέντε περιόδους: α) τὴν ἀφορῶσαν τὸν πόλεμον δι' ὑπονομευτικῶν ἔργων ἄνευ χρησιμοποιήσεως πυρίτιδος καὶ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης, δηλαδὴ μέχρι τοῦ 1487· β) τὴν περιλαμβανομένην ἀπὸ τοῦ 1487 μέχρι τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος (1667—1669)· γ) τὴν περιλαμβανομένην ἀπὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος μέχρι τῆς πολιορκίας τοῦ Schweidnitz (1762), ὁπότε ἐγένοντο καὶ αἱ πρῶται θεωρητικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἑστιῶν· δ) τὴν μέχρι τοῦ 1914, καὶ ε) τὴν ἀναφερομένην εἰς τὰ ὑπονομευτικὰ ἔργα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Α' περίοδος. Οἱ ἀρχαῖοι, ἀδυνατοῦντες νὰ καταρρίψωσι τὰ τείχη τῶν πολιορκουμένων πόλεων κατέφευγον ἐνίοτε εἰς ὑπογείους ὁδεύσεις, δι' ὧν ἢ διήνοιγον ἀφανεῖς ὀπὰς καὶ εἰσώρμων κρυφίως ἐντὸς τῶν πόλεων, ἢ κατεκρήμνιζον τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν καὶ εἰσήρχοντο βιαίως διὰ τῶν σχηματιζομένων ρηγμάτων. Τῆς πρώτης περιπτώσεως κλασσικὸν παράδειγμα εἶναι τὸ παρὰ τοῦ Τίτου Λιβίου ἀναφερόμενον, καθ' ὃ ὁ Ρωμαῖος δικτάτωρ Σερβίλιος, πολιορκῶν πόλιν τινὰ τῶν Σαβίνων ἐκυρίευσεν αὐτὴν τῷ 430 π. Χ. κατόπιν εἰσορμήσεως τῶν στρατιωτῶν του δι' ὑπογείου στοᾶς ἀνορυχθείσης μέχρις αὐτῆς τῆς ἀκροπόλεως. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, πρὸς σχηματισμὸν ρήγματος εἰς τὰ τείχη, αἱ ὑπόγειαι ὁδεύσεις ἔφθανον μέχρι τῶν θεμελίων, ὁπότε ἀφῃροῦντο οἱ λίθοι, ἡ δὲ ἄνωθεν λιθοδομὴ ὑπεβαστάζετο διὰ ξυλίνων ὑποστηριγμάτων. Ὅτε ἐδημιουργοῦντο τοιουτοτρόπως μεγάλαι κοιλότητες, τότε συνεσωρεύοντο κάτωθεν τῶν ξυλίνων ὑποστηριγμάτων κλαδίσκοι καὶ διάφορα ἄλλα εὔφλεκτα ὑλικά. Τὸ πῦρ, μεταδιδόμενον διὰ τῶν τελευταίων τούτων, ἔκαιε τὰ ὑποστηρίγματα καὶ οὕτω κατέπιπτον τὰ ἄνωθεν τμήματα τοῦ περιβόλου τοῦ τείχους καὶ ἠνοίγοντο ρήγματα. Ὁ Πολύβιος ἀναφέρει τὴν μέθοδον ταύτην ὡς χρησιμοποιηθεῖσαν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Πάλης ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Θηβῶν. Ὁμοίως οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Γαλάται καὶ ἄλλοι λαοὶ ἐχρησιμοποίησαν συχνάκις τὰς ὑπονομευτικὰς ταύτας μεθόδους. Οἱ ἀντίπαλοι ὑπονομοποιοὶ διεξῆγον πεισματώδεις ἀγῶνας ἐντὸς τῶν ὑπογείων ὁδεύσεων, ὡς ἀναφέρεται ὅτι συνέβη κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων Ἀμάσιος πολιορκίαν τῆς ἐν Κυρηναϊκῇ Βάρκης. Καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα αἱ ὑπονομεύσεις αὗται ἐχρησιμοποιήθησαν ἀποτελεσματικώτατα εἰς τὰς πολιορκίας.

Β' περίοδος. Ἡ περίοδος αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς πυρίτιδος εἰς τὰ ὑπονομευτικὰ ἔργα. Φαίνεται ὅτι ἡ πυρῖτις ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν πόλεμον τῶν ὑπονόμων κατὰ τὸ 1487 ὑπὸ τῶν Γενουατῶν, πολιορκούντων τὸν πύργον τοῦ Sarzanello. Ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς κατέστη οὐχ ἧττον ἀποτελεσματικὴ μετὰ τὸ 1501, ὁπότε αἱ μέθοδοι τῶν ὑπονομεύσεων ἐτελειοποιήθησαν παρὰ τοῦ Ἱσπανοῦ Πέτρου τῆς Ναβάρρας, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Νεαπόλεως. Ἔκτοτε αἱ ὑπο-

Digitized by Google

νομεύσεις, ἀποτελοῦσαι ἰσχυρότατον καὶ ἀποτελεσματικώτατον μέσον, ἐπιφέρουσι πλήρη τρομοκράτησιν τῶν πολιορκουμένων. Ἐπεκράτησε τότε ἡ ἀντίληψις ὅτι οὐδὲν μέσον ἦτο πλέον ἱκανὸν νὰ προστατεύσῃ ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν δρᾶσιν τῶν ὑπονόμων. Βραδύτερον οἱ πολιορκούμενοι ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι καὶ οὗτοι, ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν ὑπονόμων, ἄλλους ὑπονόμους, κληθέντας ὡς ἐκ τούτου ἀνθυπονόμους. Κατὰ τὰς πολιορκίας τῆς Μασσαλίας καὶ τῆς Βιέννης, εἰδικώτερον δὲ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ὀστάνδης (1601—1604), ἐχρησιμοποιήθησαν ἐντατικῶς οἱ ἀνθυπόνομοι, ὁπότε ἡ ἀποτελεσματικότης αὐτῶν προσέδωκεν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς ἀμυνομένους, διατηρηθεῖσαν μάλιστα μέχρις αὐτοῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε ὁ διάσημος μηχανικὸς Μπελιντὸρ εἰσήγαγε τὰς ὑπεργόμους ἑστίας. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ ἱππότης Ντεβὶλλ εἰσήγαγε σύστημα ἀνθυπονόμων διώροφον, προεκτεινόμενον πρὸς τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς καὶ τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῶν μεταγενεστέρων συστημάτων ἀνθυπονόμων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ τακτικὴ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου ὑπονόμων συνίστατο εἰς τὰ ἑξῆς: Μέχρις ὡρισμένου σημείου διασμένα διὰ συστήματος ἀνθυπονόμων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διεκρίθη ὁ μηχανικὸς Μπελιντόρ, ὅστις, ἐκτελέσας συνεχῆ ἐπὶ τῶν ὑπονόμων πειράματα, εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τῶν ὑπεργόμων ἑστιῶν, δι' ὧν ἐπετυγχάνοντο μεγάλαι χῶναι διαρρήξεως. Ἡ ἀποτελεσματικότης τούτων κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Β' γενομένην πολιορκίαν τοῦ Schweidnitz (1762) ἐπεβεβαίωσε τὰ πειράματα τοῦ Μπελιντόρ.

Δ' περίοδος. Κατ' αὐτὴν ἡ χρῆσις τῶν ὑπονόμων ἔχει καταστῆ γενικὴ καὶ ὑποχρεωτικὴ ἐν τῇ προσβολῇ καὶ τῇ ἀμύνῃ τῶν ὀχυρῶν θέσεων. Σπουδαῖοι ὑπονομευτικοὶ ἀγῶνες τῆς περιόδου εἶναι οἱ λυσσωδῶς διεξαχθέντες παρὰ τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Σαραγώσης (1809), ὡς καὶ οἱ γενόμενοι διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ πύργου τοῦ Μονζὸν (1813—1814), ἔνθα 100 μόνον Γάλλοι ἐπολιορκοῦντο παρὰ 3.000 Ἱσπανῶν. Ὁμοίως ὀνομαστοὶ ἀγῶνες ὑπονόμων διεξήχθησαν παρὰ τῶν Ρώσων κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως (1854—1855). Ὀλιγώτερον σημαντικὰ ἦσαν τὰ ἐν Πὸρτ-Ἀρθοὺρ (1904—1905) γενόμενα ὑπονομευτικὰ ἔργα.

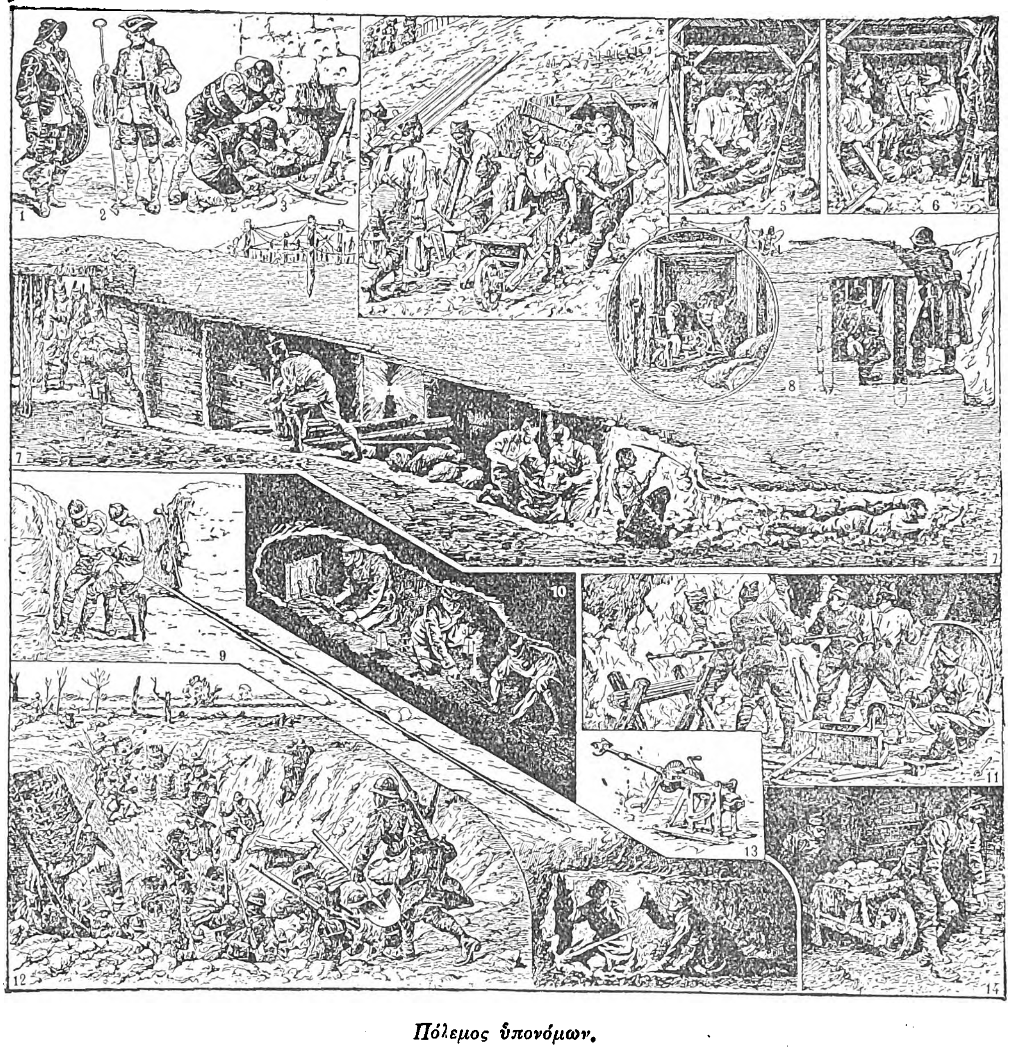

Πόλεμος ὑπονόμων.

[Γάλλοι σκαπανεῖς: 1=τοῦ 1650, 2=τοῦ 1750, 3=τοῦ 1810, 4=Διάνοιξις ἀνθυπονόμου. 5=Διάτρησις διὰ διαστολέως. 6=Προέλασις ὑπὸ στοάν. 7=Ὑπόνομος ἐν εἴδει στοᾶς. 8=Μικρόφωνον ἐν ὑπονόμῳ. 9=Διάτρησις διὰ διαστολέως πρὸς κατασκευὴν φουρνέλου κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἀκουομένου θορύβου. 10=Σκαπανεῖς παρασκευάζοντες φουρνέλο. 11=Διατρυπητὴρ δι' ἐκσφενδονισμοῦ ὕδατος. 12=Κατασκευὴ ἀμυντικῶν ἔργων ἐν λάκκῳ διανοιγέντι μετὰ τὴν ἔκρηξιν ὑπονόμου. 13=Χειροκίνητος διατρυπητήρ. 14=Ἐκχωμάτωσις ὑπονόμου διὰ μονοτρόχου χειροκινήτου ἁμαξίου.]

ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ τῶν ἔργων τῆς ὀχυρᾶς πόλεως κατεσκευάζοντο ὀρύγματα ζητοειδῶς. Ἀπὸ τοῦ ἄκρου αὐτῶν ἀκολούθως διηνοίγοντο φρέατα ἢ κεκλιμέναι στοαί, μέχρις οὗ ἐπιτευχθῇ τὸ ἀπαιτούμενον βάθος. Ἐκεῖθεν ὁδηγούμενοι δι' ἀκροάσεως ἐπεξέτεινον τὰς στοὰς κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἐχθρικὰ ἔργα. Εἰς τὴν κατάλληλον ἀπ' αὐτῶν ἀκτῖνα ἠνοίγετο ἡ ἑστία, ἐπληροῦτο, ἐτίθετο τὸ βύσμα καὶ ἀνετινάσσετο. Τὸ σύνολον τῶν τοιούτων ἀνατινάξεων ἀπετέλει τὸν ἀγῶνα τῶν ὑπονόμων. Ἡ πυροδότησις ἐγίνετο συνήθως εἰς πολλὰς ἑστίας, ὁπότε αἱ δημιουργούμεναι χῶναι συνεδέοντο δι' ὀρυγμάτων καὶ ἀπετέλουν γραμμὴν χαρακώματος, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς ἀφετηρία διὰ νέαν ἐξόρμησιν. Σπουδαιότεροι ὑπονομευτικοὶ ἀγῶνες κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦσαν οἱ γενόμενοι κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος ἐν Κρήτῃ (1667—1669) ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ τὴν τοῦ Ἀρρὰς κατὰ τὸ 1654.

Γ' περίοδος. Κατὰ ταύτην, ἐκτὸς τῶν φρεάτων καὶ τῶν στοῶν, χρησιμοποιοῦνται καὶ διατρήσεις πρὸς κατασκευὴν τῶν ἑστιῶν. Τὸ σύστημα τῶν ἀνθυπονόμων ἐφαρμόζεται εἰς εὐρυτέραν κλίμακα, ὑπεισερχόμενον ἀπαραιτήτως εἰς ἁπάσας τὰς μονίμους ὀχυρώσεις. Ἅπαντα τὰ παρὰ τοῦ διασήμου Βωμπὰν κατασκευασθέντα ὀχυρὰ ἦσαν ἐφωδιασμένα

Ε' περίοδος. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου ὑπονόμων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Πρότερον οὗτος διεξήγετο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μεταξὺ πολιορκούντων καὶ πολιορκουμένων, ἐνομίσθη δὲ ὅτι καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ θὰ ἦτο περιωρισμένη. Οὐχ ἧττον τοπικῶς εἴς τινα μέτωπα τοῦ πολέμου ἔλαβε σημαντικὰς διαστάσεις, λόγῳ τῆς στασιμότητος τοῦ ἀγῶνος. Ὁ πόλεμος ὑπονόμων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρουσίασε μικρὰ ἀποτελέσματα, τελείως δυσανάλογα πρὸς τὰ διατεθέντα μέσα καὶ τὰς καταβληθείσας προσπαθείας. Ὀνομαστοὶ ὑπονομευτικοὶ ἀγῶνες διεξήχθησαν ἐν Ἀργκόννῃ, Καμπανίᾳ, Ἀρτουὰ κλπ.

Σήμερον ὁ πόλεμος ὑπονόμων δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν παραδεκτὸς εἰμὴ ἐναντίον ἰσχυρῶς ὠργανωμένων τοποθεσιῶν καὶ ἐφ' ὅσον διατίθεται μακρὸς χρόνος προπαρασκευῆς. Οὗτος ἀποσκοπεῖ κυρίως εἰς τὸν αἰφνιδιασμὸν τῶν ἀμυνομένων, τὴν καταστροφὴν ὀργάνων τοῦ ἐχθροῦ διαφευγόντων τὴν βολὴν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρικῶν ὑπονομευτικῶν ἔργων. Διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου τούτου ἀπαιτεῖται τεράστια συγκέντρωσις μέσων, ταχύτης ἐνεργείας, ἐχεμύθεια καὶ ὀργάνωσις προστασίας ἀπὸ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ὑπογείων ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ. Ζ. Ν.

ὑπονοούμενος, —*η*, —*ον*· μετχ. τοῦ ὑπονοοῦμαι, ὁ νοούμενος, ὁ ἐκ τῶν πραγμάτων συναγόμενος χωρὶς νὰ ἀναφέρεται διαρρήδην.

ὑπονοτιοδυτικὸς (ὁ)· βλ. λ. *νοτιοδυτικός.*

ὑπονοῶ (—*έω*)· νοῶ, ἀφήνω νὰ ἐννοηθῇ τι χωρὶς νὰ ἀναφέρω αὐτὸ διαρρήδην: «μὲ ὅσα λέγει ὑπονοεῖ ὅτι εἶναι ἠδικημένος»· || παθ. «αὐτὸ ὑπονοεῖται», δηλαδὴ δὲν λέγεται, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων συνάγεται, ἐξυπακούεται.

ὑποξαθίνη, ἡ 6-*ὀξυπουρίνη*, ἡ 6-*ὀξοπουρινο-διυδρίδιον* /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ βάσις, παράγωγον τῆς *πουρίνης*, τοῦ τύπου $C_5H_4N_4O$, ἀπαντῶσα εἰς ἐλάχιστα ποσὰ εἰς τὰ οὖρα, εἰς τὸ ἧπαρ, τὸ ἐκχύλισμα τοῦ κρέατος καὶ γενικῶς λίαν διαδεδομένη εἰς τὸν ζωϊκὸν καὶ φυτικὸν κόσμον, ὡς δευτερογενὲς προϊὸν διασπάσεως. Ἀποτελεῖ κρυσταλλικὸν σῶμα ἀποσυντιθέμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν. Σ. Ι.

ὑποξανθίτης (ὁ) (Hypoxanthit) /*Ὀρυκτολ.*/. Παραλλαγὴ τοῦ *λειμονίτου*, ἀναμεμειγμένη ἀφθόνως μὲ ἄργιλλον. Παρουσιάζεται ἐν Τοσκάνῃ τῆς Ἰταλίας καὶ παρέχει τὸ ὡς terra di Siena γνωστὸν ὀρφνοκίτρινον, καὶ μετὰ τὴν ὄπτησιν καρυόφνινον, χρῶμα ζωγραφικῆς. Γ. Κ. Ι.

ὑπόξανθος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὀλίγον, οὐχὶ ἐντελῶς ξανθός.

ὑποξείδιον (τὸ) /*Χημ.*/. Τὸ πτωχότερον εἰς ὀξυγόνον ὀξείδιον στοιχείου τινός, ὡς λ. χ. τὸ ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου N_2O κλ. Τὰ ὑποξείδια καλοῦνται ἐνίοτε καὶ *πρωτοξείδια*. Σ. Ι.

ὑποξιίδαι (οἱ), ἡ *ὑποξοειδῆ* (τὰ) (Hypoxidaceae) /*Βοτ.*/. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας πολυετεῖς μὲ ρίζας ἰνώδεις ἢ βολβώδεις καὶ φύλλα ριζωματικὰ καὶ ἀκέραια. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα περικλείουσα πλεῖστα σπέρματα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει γένη τινὰ εἰς τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς χώρας τῆς γῆς φυόμενα καὶ ὧν κυριώτερον εἶναι ἡ *ὕποξις* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑπόξινος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὀλίγον, οὐχὶ ἐντελῶς ὄξινος, ξινούτσικος.

ὕποξις (ἡ) (Hypoxis) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑποξιιδῶν* ἢ *ὑποξοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀκαύλους μὲ πολλὰ φύλλα καὶ ἄνθη μονήρη ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη, ἅπαντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ὑποομοιογένεια (ἡ) /*Ζῳολ.—Βοτ.*/. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ συστηματικῇ ζῳολογίᾳ καὶ βοτανικῇ τὸ σύνολον τῶν ζῴων ἢ φυτῶν, ἅτινα ἔχουσιν ἴδια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς μίαν ὁμοιογένειαν. Δ. Ν. Π.

ὑποοπληφόρα (τὰ) (Subongulata) /*Ζῳολ.*/. Κατηγορία ζῴων θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους τρωκτικὰ καὶ σπανιώτερον μεγάλα, ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ κυρίως. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι ἡ *δολιχωτίς*, ὁ *δασύπρωκτος* ἢ *καβία*, ὁ *κοιλόγεννυς* καὶ ὁ *ὑδρόχοιρος*. Δ. Ν. Π.

ὑποπέδη τοῦ *Εὐδόξου*, ἡ *σφαιρικὸς λημνίσκος*. Λέγεται οὕτως ἡ καμπύλη τοῦ χώρου, ἡ ὁποία ἔχει τὰς ἐξισώσεις: $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$

$(z-\beta)^2 + y^2 = (\alpha-\beta)^2$. Γεωμετρικῶς ὁρίζεται ὡς τομὴ σφαίρας ὑπὸ τυχόντος κυκλικοῦ κυλίνδρου ἐφαπτομένου αὐτῆς ἐσωτερικῶς. Εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς τὸν μέγιστον κύκλον, ὁ ὁποῖος εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν γενέτειραν τοῦ κυλίνδρου καὶ ὁ ὁποῖος διέρχεται διὰ τοῦ σημείου Ε τῆς ἐπαφῆς τῆς σφαίρας καὶ τοῦ κυλίνδρου. Τὸ σημεῖον Ε εἶναι διπλοῦν σημεῖον τῆς καμπύλης· ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ὑπάρχουν 2 ἴσοι βρόχοι τῆς καμπύλης. Εἶναι ἐπίσης συμμετρικὴ καὶ ὡς πρὸς τὸν μέγιστον κύκλον, τὸν διὰ τοῦ Ε διερχόμενον καὶ τέμνοντα τὸν προηγούμενον κύκλον καθέτως. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ μέρους τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυλίνδρου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ xy ἐπιπέδου καὶ τοῦ σφαιρικοῦ λημνίσκου, εἶναι ἴσον μέ: $8(\alpha-\beta)\sqrt{\beta(\alpha-\beta)}$. Π. Θ. Κ.

ὑποπέζια (τά). Αἱ μικραὶ ἐκ δέρματος ἢ ἐξ ὑφάσματος ταινίαι, αἱ συγκρατοῦσαι τεταμένην τὴν περισκελίδα τοῦ στρατιωτικοῦ, ἅτε κουμβωνόμεναι ἐπὶ τῶν κατωτέρων παρυφῶν τῆς περισκελίδος καὶ ἐκτεινόμεναι κάτωθεν τοῦ κοίλου (καμάρας) τοῦ ὑποδήματος. Τὰ ὑποπέζια καλοῦνται εἰς τὴ κοινῇ στρατιωτικῇ φρασεολογίᾳ στάφφες. Ν. Θ. Ι.

ὑποπελάγιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸ πέλαγος, ὁ ἐν τῷ ὕδατι ζῶν ἀλλ' οὐχὶ νηχόμενος ὀργανισμός.

ὑποπερίοδος (ἡ) /*Γεωλογ.*/. Χρονικὸν διάστημα τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον

Digitized by Google

ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς γεωλογικῆς *περιόδου*. Καθ' ἑκάστην γεωλογικὴν ὑποπερίοδον ἐσχηματίσθη καὶ μία *ὑποδιάπλασις* στρωμάτων. Αἱ γεωλογικαὶ ὑποπερίοδοι ὑποδιαιροῦνται εἰς μικρότερα τμήματα (χρονικὰ διαστήματα), τὰ ὁποῖα καλοῦνται *ἐποχαὶ* γεωλογικαί. Γ. Κ. Γ.

ὑπόπετρος (ὁ)· ἀκτογρ., θαλάσσιος βυθὸς ἀποτελούμενος ἐκ πηλοῦ τεθραυσμένων λίθων καὶ ὀλίγων κογχυλίων. Σ. Ε. Λ.

ὑποπεψία (ἡ). Ἡ ἠλαττωμένη πεπτικὴ τοῦ στομάχου ἱκανότης ἢ δύναμις. Ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῆς ζυμωτικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ στομάχου ἐκδηλοῦται δι' ὀλιγωτέρας ὑδροχλωρικῆς ἐκκρίσεως, δι' ἀνωμάλων ζυμώσεων, συχνοτέρων καὶ ἐντονωτέρων, καὶ δι' ἀτόνου ἀνευρυσμοῦ ἢ διαστολῆς τοῦ στομάχου. Μ. Ν. Κ.

ὑπόπικρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κάπως πικρός, οὐχὶ ἐντελῶς πικρός, πικρούτσικος.

ὑποπίπτω, *ἀόρ. ὑπέπεσον*· πίπτω ὑπό τι, εὑρίσκομαι ὑπὸ τὴν ἐπήρειάν τινος, εἶμαι ὑποκείμενός τινος· «ὑποπίπτω εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ δεῖνος», «ὑπέπεσεν εἰς τὰς αἰσθήσεις μου»· ‖ περιπίπτω: «ὑπέπεσεν εἰς σφάλμα, — εἰς καταχρήσεις».

Ὑποπλακίη *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Θήβη*.

ὑποπλασία (ἡ) *['Ανατομ.]*. Ἐλάττωσις ἢ ἀνεπάρκεια τῆς πλαστικῆς ἱκανότητος τῶν ἱστῶν ἕνεκα διαφόρων ἄλλων αἰτίων, ἰδίως δ' ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκοῦς ἢ πλημμελοῦς λειτουργίας τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων. Λέγεται δὲ καὶ ἀτροφία ἢ ὑποθρεψία. Ι. Π.

—ὑποπλασία *φαγωγῶν*. Ἀτελὴς διάπλασις τῶν σαλπίγγων ἢ ᾠαγωγῶν (ὑποτυπώδης ᾠαγωγός). Συνοδεύεται ὑπὸ ἀτελοῦς διαπλάσεως καὶ τῶν λοιπῶν ἐσωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ ἀποτελεῖ διαμαρτίαν συγγενῆ, εἰς ἣν ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ οὐδὲν ἀνύει.

Ὑποπλασία ᾠοθηκῶν. Ἀτελὴς ἀνάπτυξις τῶν ᾠοθηκῶν, ἀποτελοῦσα μορφὴν συνηθεστέραν τῆς ᾠοθηκικῆς *ἀπλασίας*. Ἡ συγγενὴς ἢ πρωτογενὴς συνοδεύεται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὑπὸ ὑποπλασίας τῶν λοιπῶν ἐσωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων (πλὴν τῶν ἐξωτερικῶν τοιούτων, ἅτινα μένουσι κατὰ φύσιν), οὕτως ὥστε ἡ κατασκευὴ τοῦ ὅλου σώματος διατηρεῖ τὸν γυναικεῖον τύπον, ἀντιθέτως πρὸς τὴν τελείαν ἀπλασίαν, ἥτις προσδίδει ἀνδρικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν μορφολογίαν τοῦ σώματος τῆς γυναικός. Ἡ ἐπίκτητος ἢ δευτερογενὴς εἶναι ἀποτέλεσμα χρονίων φλεγμονωδῶν ἐπεξεργασιῶν τῶν ᾠοθηκῶν, χλωρώσεως κλπ. Τὰ συμπτώματα τῆς τε συγγενοῦς καὶ ἐπικτήτου εἶναι ἡ ἀμηνόρροια ἢ ὀλιγομηνόρροια, ἡ στείρωσις καὶ ἡ ἀναφροδισία. Ἡ θεραπεία ἀποβλέπει εἰς τὴν γενικήν, διὰ τῶν γνωστῶν μέσων, τόνωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ, εἰς τὴν ὀποθεραπείαν διὰ παροχῆς, ἐσωτερικῶς ἢ ὑποδορίως, οὐσίας ᾠοθηκικῆς, εἰς τὴν μάλαξιν τῶν ᾠοθηκῶν κλπ. Ο. Ρ.

ὑποπλάτιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν πλάτην κείμενος.

—*['Ανατομ.] Ὑποπλάτιοι γραμμαί*. Ταπειναὶ ἐπιμήκεις ἀκρολοφίαι ἐπὶ τῆς προσθίας (=πλευρικῆς) ἐπιφανείας τῆς ὠμοπλάτης, ἐξ ὧν ἐκφύονται τὰ ἰνώδη πέταλα τοῦ ὑποπλατίου μυός.

Ὑποπλάτιος βόθρος. Χῶρος ὑπόκοιλος τῆς προσθίας (πρὸς τὰς πλευρὰς) ἐπιφανείας τοῦ ὀστοῦ τῆς ὠμοπλάτης.

Ὑποπλάτιος μῦς. Οὗτος καταλαμβάνει σύμπασαν τὴν προσθίαν (πλευρικὴν) ἐπιφάνειαν τῆς ὠμοπλάτης. Τρίγωνος ὤν, ἐκφύεται ἐκ τῶν ὑποπλατίων γραμμῶν τῆς ἐπιφανείας ταύτης καὶ ἐκ τῶν μεταξὺ αὐτῶν κοιλωμάτων, ὁ δὲ πλατὺς τένων αὐτοῦ συμφύεται μετὰ τοῦ θυλάκου τῆς κατ' ὦμον διαρθρώσεως καὶ τέλος καταφύεται εἰς τὸ ἔλασσον βραχιόνιον ὄγκωμα. Στρέφει τὸν βραχίονα πρὸς τὰ ἔσω, τείνων ἅμα καὶ τὸν ἀρθρικὸν θύλακον.

Ὑποπλάτιος ἢ κάτω ὠμοπλατιαία ἀρτηρία. Κλάδος τῆς μασχαλιαίας ἀρτηρίας, ὁ παχύτερος τῶν λοιπῶν κλάδων αὐτῆς, ὅστις ἐκφυόμενος ἰσοϋψῶς τῷ κάτω χείλει τοῦ ὑποπλατίου μυὸς διαιρεῖται, μετὰ βραχεῖαν πορείαν, εἰς τὴν θωρακορραχιαίαν καὶ τὴν περισπωμένην ὠμοπλατιαίαν ἀρτηρίαν, διανεμομένας εἰς τοὺς ἐν τῷ ὑποκανθίῳ βόθρῳ μῦς, εἰς τὸν πλατὺν ραχιαῖον καὶ τὸν μείζονα στρογγύλον μῦν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ὑποπλευρικὸν *ἐμφύσημα ['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἐμφύσημα* (τ. ΙΑ', σ. 108 α').

ὑποπλεύριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὰς πλευρὰς τοῦ θώρακος κείμενος.

— **ὑποπλεύριοι** *μύες ['Ανατομ.]*. Οὗτοι, μικροὶ ὄντες, κεῖνται παρὰ τὰ ὀπίσθια πέρατα τῶν κατωτέρων ἔσω μεσοπλευρίων μυῶν, συνήθως οὐχὶ πλείονες τῶν τριῶν, οἵτινες ἐκφύονται τενοντώδεις ἐκ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς προηγουμένης πλευρᾶς καὶ καταφύονται εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῆς ἀμέσως ἑπομένης ἢ τῆς μεθεπομένης πλευρᾶς. Νευροῦνται ὑπὸ τῶν μεσοπλευρίων νεύρων. Ι. Π.

ὑποπλέω· πλέω παρά τι ὑπηνέμως· κοιν. *περνῶ σταβέντο*.

ὑπόπλεως (ὁ,ἡ), *—ων* (τό)· ἀρκετὰ πλήρης: «ὑπόπλεως δακρύων».

ὑποπληθυσμὸς (ὁ) *[Δημογρ.]*· βλ. λ. *πληθυσμός*.

ὑποπλοίαρχος (ὁ). 1) Ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, ὁ ἀνώτερος βαθμὸς τοῦ κατωτέρου ἀξιωματικοῦ (γαλλ. lieutenant de vaisseau), ὁ μεταξὺ τοῦ ἀνθυποπλοιάρχου καὶ τοῦ πλωτάρχου. Ὁ ὑποπλοίαρχος ἦτο πρότερον βαθμὸς μαχίμου μόνον ἀξιωματικοῦ καὶ εἶχε δύο τάξεις, α' καὶ β'. Νῦν ὑποπλοίαρχοι ὀνομάζονται πάντες οἱ πρὸς λοχαγὸν ἐξομοιούμενοι. Ὁ ὑποπλοίαρχος (μάχιμος) ἐκτελεῖ ἀρχηγίαν φυλακῆς ἐπὶ τῶν μεγάλων πλοίων, δύναται νὰ ἦ ὕπαρχος μικροτέρου καὶ κυβερνήτης μικρῶν σκαφῶν, ὡς τὰ τορπιλλικά, ἢ μεγάλων βοηθητικῶν τοῦ στόλου. 2) Εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, ὁ δεύτερος πλοίαρχος τοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

ὑποπνέων (ὁ). Ἔντασις ἀνέμου, μεταξὺ *ἀπνοίας* καὶ *λεπτοῦ*, ταχύτητος 1—2 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἀντιστοιχῶν εἰς τὸν ἀριθμὸν 1 τῆς δωδεκαδικῆς κλίμακος Beaufort, ὡς αὕτη ἐγένετο διεθνῶς δεκτὴ (1926). Παλαιότερον ὁ ὅρος δὲν ἐχαρακτήριζεν ἔντασιν, ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦ πνέοντος ἀνέμου. Σ. Ε. Λ.

ὑποποδίζω. Ὅρος ἀπαντῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ σημαίνων κίνησιν οὐρανίου σώματος κατὰ τὴν ἀνάδρομον φοράν, ἤτοι ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *προποδίζω*, ὅπερ ἐσήμαινε κίνησιν κατὰ τὴν ὀρθὴν φοράν. Σ. Π.

ὑποπόδιον (τό)· τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ καθημένου τιθέμενον, τὸ ἐφ' οὗ στηρίζει τις τοὺς πόδας του· ‖ μεταφ. ὃν περιφρονεῖ τις, δὲν ὑπολογίζει: «αὐτὸς εἶναι ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου».

ὑποποδισμὸς (ὁ). Ἀρχαῖος ἀστρονομικὸς ὅρος, σημαίνων κίνησιν οὐρανίου σώματος κατὰ τὴν ἀνάδρομον φοράν, ἤτοι ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Ἡ κίνησις κατὰ τὴν ὀρθὴν φορὰν ἐκαλεῖτο *προποδισμός*. Σ. Π.

ὑποπολλαπλάσιος, *—α, —ον*· ὁ πολλάκις μικρότερος, ἀριθμὸς οἱοσδήποτε ἐν σχέσει πρὸς τὸν πολλαπλάσιον αὐτοῦ, ἀντίθ. *πολλαπλάσιος*: «τὸ δέκα εἶναι ὑποπολλαπλάσιον τοῦ ἑκατόν».

— *[Μαθημ.] Ὑποπολλαπλάσιον* μιᾶς μονάδος λέγεται ἓν κλάσμα αὐτῆς, ὅταν ἔχῃ ἀριθμητὴν τὴν μονάδα καὶ παρονομαστὴν ἕνα οἱονδήποτε θετικὸν ἀκέραιον ἀριθμόν. Λ. χ. τὸ 1/400 τῆς ὀκᾶς, τὸ ὁποῖον μάλιστα φέρει καὶ τὸ ἰδιαίτερον ὄνομα δράμιον, εἶναι ἓν ὑποπολλαπλάσιον αὐτῆς.

ὑποπόντιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸν πόντον, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὑποθαλάσσιος

ὑποπρακτορεῖον (τό) δευτερεῦον, κατώτερον πρακτορεῖον, τὸ οἱονεὶ παράρτημα πρακτορείου: «ὑποπρακτορεῖον ἐφημερίδων».

ὑποπράκτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ δευτερεύων, κατώτερος πράκτωρ, ὁ διευθύνων ὑποπρακτορεῖον: «ὑποπράκτωρ ἐφημερίδων».

ὑποπράσινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἐντελῶς πράσινος, πρασινωπός.

ὑποπροξενεῖον (τό)· δευτερεῦον, κατώτερον προξενεῖον· ‖ τὸ ἀρχεῖον καὶ τὰ γραφεῖα τοῦ ὑποπροξένου.

ὑποπρόξενος (ὁ)· κατώτερος πρόξενος, ὁ ἔχων τὸν κατώτερον τοῦ προξένου βαθμόν.

ὑπόπρυμνος *ἄγκυρα*. Ἄγκυρα ἰσχὰς κρεμαμένη ἀπὸ τῆς πρύμνης, ἵνα ποντιζομένη ἀνακόψῃ ἀποτόμως τὴν προχώρησιν τοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

ὑπόπρωρος *ἄγκυρα* (κοιν. *τρατάδα*). Ἄγκυρα κρεμαμένη ἀπὸ τοῦ προβόλου τοῦ πλοίου, ἵνα ἦ ἑτοίμη πρὸς πόντισιν καὶ κρατήσῃ τὸ πλοῖον κατὰ τὸ διάμηκες αὐτοῦ ἐπίπεδον. Σ. Ε. Λ.

ὑπόπτερνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ ἔχων πτέρναν κατὰ τὴν βάσιν: «ὑπόπτερνος τρόχιλος».

ὑποπτερνὶς (ἡ) (κοιν. *σκάτσα τοῦ καταρτιοῦ*) *[Ναυτ.]*. Αἱ ἐπὶ τοῦ ἐσωτροπίου κατασκευαζόμεναι καὶ προσηλούμεναι θῆκαι ἐξ ὁλοσώμου τεμαχίου ἰσχυροτάτου ξύλου, ἔχουσαι ἐγκάθησιν ἔγκοιλον πρισματικήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐφαρμόζεται ἡ πτέρνα τοῦ ὀρθίου ἱστοῦ. Εἴς τινα πλοῖα ἡ ὑποπτερνὶς τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου δὲν ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ ἐσωτροπίου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κατωτάτου τῶν καταστρωμάτων. Εἰς τὰ ἀτμόπλοια ὡς ὑποπτερνίδες χρησιμοποιοῦνται κοτύλαι χυτοσιδηραῖ εὑρισκόμεναι ὑπὲρ τὴν ἄτρακτον τῆς ἕλικος καὶ ἑδραζόμεναι ἐπὶ τοῦ ἐσωτροπίου μέσῳ σιδηροῦ δικράνου. Αἱ ὑποπτερνίδες τῶν λέμβων εἶναι γλυφαὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἐσοτροπίῳ κατεσκευασμέναι. Σ. Ε. Λ.

Ὑποπτερνίδες (Α).

ὑπόπτερνος *τρόχιλος* (κοιν. *μακαρᾶς μὲ φτέρνα*) *[Ναυτ.]*. Εἶδος τροχίλων, εἰς οὓς τὸ κάτω μέρος τῆς θήκης φέρει ἐξοχὴν καλουμένην *πτέρναν*, ἡ ὁποία ἐμποδίζει νὰ δηχθῇ (νὰ μαγκώσῃ) τὸ σχοινίον μεταξὺ τοῦ τροχίλου καὶ τῆς κεραίας. Χρησιμεύουν κυρίως διὰ τοὺς κεροίακας τῶν δολώνων καὶ τῶν μεγάλων κεραιῶν, καθὼς καὶ διὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀκατίου καὶ τοὺς ἐκφόρους τοῦ δόλωνος. Σ. Ε. Λ.

ὑπόπτερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ πτερά, ὁ ἔχων πτερά, πτερωτός· ‖ συνεκδ. ἐλαφρός, εὐκίνητος.

ὑποπτεύω, *καὶ ὑποπτεύομαι, ἀόρ. ὑπώπτευσα καὶ ὑπωπτεύθην*· ἔχω ὑποψίαν· ὑποψιάζομαι: «ὑποπτεύω ὅτι κάτι σοβαρὸν γίνεται», «πάντοτε ὑποπτεύεται», δηλαδὴ κάτι κακόν· ‖ μετ' ἀντικειμένου, θεωρῶ τινα ὕποπτον, ὡς κακόν τι πράττοντα ἢ βυσσοδομοῦντα: «ὑποπτεύεται τοὺς ὑπαλλήλους του, — τὴν γυναῖκά του».

ὑπόπτηξις, *—εως* (ἡ)· τὸ ὑποπτήσσειν, ζάρωμα.

— *['Οπλομ.] Ὑπόπτηξις* καλεῖται ἡ πρόκυψις τοῦ σώματος μετὰ στηρίξεως τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ὁ παρὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐπιφερόμενος ξιφισμὸς διέλθῃ ἄνωθεν. Ἡ κίνησις αὕτη εἶναι ἀπολύτως σφαλερά, διότι δύναται νὰ ἐκθέσῃ τὸν μεταχειριζόμενον ταύτην εἰς μέγιστον κίνδυνον. Τ. Ι. Κ.

ὕποπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ γεννῶν, ὁ παρέχων ὑποψίαν, ὁ μὴ ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην, ὁ κρύφιόν τι ἐργαζόμενος, ὁ βυσσοδομῶν: «τὸν ἀποφεύγω διότι εἶναι ὕποπτος ἄνθρωπος», «εἶναι ὕποπτος καὶ νὰ τὸν φοβῆσαι»· ‖ ὁ μὴ σταθερὸς εἰς τὰ φρονήματα, ἀνειλικρινής.—Ἐπίρρ. ***ὑπόπτως***.

ὑπόπτωσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ὑποπίπτειν, πτῶσις, κατάπτωσις.

— *['Εκκλ.]* Ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δύο συστήματα μετανοίας, τὸ ἄνευ βαθμίδων καὶ τὸ μετὰ τοιούτων. Τῶν δύο τούτων συστημάτων τὸ ἀρχαιότερον ἀναμφιβόλως εἶναι τὸ ἄνευ βαθμίδων, ἐξ οὗ προῆλθε τὸ μετὰ βαθμίδων ἕνεκα πιθανῶς τῆς καταπτώσεως τῶν ἠθῶν τῶν Χριστιανῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς μετὰ βαθμίδων μετανοίας ἐξακολουθεῖ ἐπὶ μακρὸν ὑφιστάμενον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (πρβλ. καν 87 τοῦ *Τρούλλου*), ἀτόπως δὲ ὁ Hinckius (Σύστημ ἐκκλ. δικ. 4,716) καὶ ἄλλοι νομίζουσιν ὅτι ἔπαυσεν ὑφιστάμενον ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος. Αἱ βαθμίδες αὗται τῆς μετανοίας ἦσαν κυρίως τέσσαρες, εἰ καί τινες τῶν δεχομένων ταύτας δὲν ἀναφέρουσι πάσας, ὁ δὲ χρόνος τῆς διαρκείας ἑκάστης τούτων δὲν ἦτο αὐστηρῶς καθωρισμένος. Μία τῶν τεσσάρων τούτων βαθμίδων τῆς μετανοίας, ἡ δευτέρα, ἢ κατ' ἄλλους ἡ τρίτη, ἦτο ἡ τῆς *ὑποπτώσεως* (substratio). Ὁ διανύων τὴν βαθμίδα ταύτην τῆς μετανοίας ἠδύνατο νὰ παρακολουθῇ μετὰ τῶν πιστῶν τινας μόνον τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσευχῶν, ἀλλὰ γονυκλινὴς εἰς ἔνδειξιν μετανοίας. Κ. Ι. Δ.

ὑπόπυον (τὸ) *['Οφθαλμ.]*. Ἄθροισμα πυώδους ἐξιδρώματος ἐν τῷ πυθμένι τοῦ προσθίου θαλάμου, λαμβάνον ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς του, ὡς ἐκ τῆς κοιλότητος, εἰς ἣν περιέχεται, σχῆμα μηνίσκου μέχρις ἡμικυκλίου, ὅταν φθάσῃ τὸ ἥμισυ τοῦ προσθίου θαλάμου, ἢ καὶ κύκλου ὁλοκλήρου, ὅταν πληροῖ ὅλον τὸν θάλαμον. Τὸ ὑπόπυον παράγεται ἢ ἐκ κερατίτιδος πυώδους συνήθους, ἰδίως παρὰ τοῖς πάσχουσιν ἐκ φλεγμονῆς τῶν δακρυϊκῶν ὁδῶν, ἢ ἐξ ἰρίτιδος ἰδίως γονοκοκκικῆς. Τὸ ὑπόπυον πολλάκις διὰ καταλλήλου θεραπευτικῆς ἀγωγῆς (θεραπεία τῆς προκαλεσάσης αἰτίας κερατίτιδος ἢ ἰρίτιδος) ἀπορροφεῖται, ἄλλως ἐξάγεται διὰ διανοίξεως τοῦ προσθίου θαλάμου (παρακέντησις). Β. Α.

ὑπορεογονικαὶ ἢ ***ὑπορεογενετικαὶ κινήσεις*** (Suborogenetische Bewegungen) *[Γεωλογ.]*. Τεκτονικαὶ κινήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ἔχουσαι ὡς ἀποτέλεσμα τὴν γένεσιν ὀρέων, ἐκδηλούμεναι ὅμως εἰς ἔντασιν μικροτέραν τῆς τῶν καθ' αὐτὸ *ὀρεογενετικῶν κινήσεων*, ὡς ἀσθενεῖς δηλαδὴ πτυχώσεις ἢ ὡς διαρρήξεις μετὰ μεταπτώσεων. Γ. Κ. Γ.

ὑπορευμάτων ***θεωρία*** (Unterströmungstheorie) *[Γεωλογ.]*. Θεωρία τοῦ Ampferer, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ πτυχωσιγενῆ ὄρη τῆς γῆς οὐδεμίαν γενετικὴν σχέσιν ἔχουν μὲ τὴν γενικὴν συστολὴν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Αἱ ρυτίδες καὶ αἱ ἀνωμαλίαι τῆς γηΐνης ἐπιφανείας τοῦ δέρματος τῆς γῆς εἶναι ἡ ἀντανάκλασις φαινομένων, τὰ ὁποῖα γίνονται εἰς μεγαλύτερα βάθη τῆς λιθοσφαίρας, ἥτις καθίσταται οὕτως ἡ καθαυτὸ ἕδρα τῶν ὀρεσιγόνων ἢ ὀρεο-

Digitized by Google

γενετικῶν δυνάμεων. Συνεπείᾳ τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ βάθη (ὑψηλὴ πίεσις καὶ ὑψηλὴ θερμοκρασία), τὰ πετρώματα εὑρίσκονται ἐκεῖ ἐν μοριακῇ-πλαστικῇ, ἀλλὰ στερεᾷ καταστάσει, ἡ ὁποία πάντως ἐπιτρέπει μετατόπισιν τῶν ἐλαχίστων τεμαχιδίων πρὸς ἄλληλα καὶ οὕτως εἶδός τι ῥοῆς. Ἡ ζώνη αὕτη τοῦ ἐκ πετρωμάτων ποταμοῦ εἶναι, κατὰ τὸν Ampferer, τὸ θέατρον τῶν *ὑπορρευμάτων*, τὰ ὁποῖα παριστῶσι τὸ ἐπακολούθημα χημικῶν τινων καὶ φυσικῶν ἀλλοιώσεων καὶ προκαλοῦν εἰς τὰ ὑψηλότερον κείμενα τμήματα τοῦ γηΐνου φλοιοῦ ὀρεογενετικὰς καὶ ἠπειρογενετικὰς κινήσεις. Ἐπειδὴ τὰ ὑπορρεύματα ταῦτα ἀλλοῦ μὲν ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τοῦ χώρου καὶ τὴν ἔξαρσιν, ἀλλοῦ δ' ἀντιθέτως τὴν συστολὴν καὶ τὴν συνίζησιν, ἐξηγεῖται ἐκ τούτου κατὰ τρόπον ἁπλοῦν ἡ ὑπὸ πολλῶν γεωλόγων ὡς ἀσυμβίβαστος θεωρηθεῖσα ἐμφάνισις πλησίον ἀλλήλων περιοχῶν θλίψεως καὶ ἐκτάσεως, ζωνῶν πτυχώσεων καὶ ἐγκατακρημνίσεων.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀναγωγῆς τῶν τεκτονικῶν κινήσεων τοῦ ἀνωτέρου γηΐνου φλοιοῦ εἰς φαινόμενα ἑδράζοντα εἰς βαθυτέραν ζώνην τῆς γῆς, αἱ ἀπόψεις τοῦ Ampferer προσεγγίζουν πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ Tammann καὶ ἄλλων νεωτέρων ἐρευνητῶν. Κατὰ τούτους, χημικοφυσικαὶ ἀλλοιώσεις εἰς τὴν ζώνην τοῦ μάγματος τῆς γῆς (κειμένην εἰς βάθος 150 χλμ. περίπου) καὶ ἰδίᾳ αὔξησις ὄγκου κατὰ τὴν κρυστάλλωσιν, δέον νὰ θεωροῦνται ὡς ἡ κυρία αἰτία ὅλων ἐκείνων τῶν γεωλογικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὡς ἐνδογενῆ. Γ. Κ. Γ.

ὑπορoφία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τι ὑπόροφον, τὸ μεταξὺ στέγης καὶ ὀροφῆς κενόν.

ὑπόροφος *βλάστησις.* Ἡ πρεμνοφυὴς βλάστησις τῶν μέσων (ἢ συνθέτων δασῶν), ἀποτελουμένη ἐκ δένδρων ἐχόντων ἰσχυρὰν ἀναβλαστικὴν δύναμιν. Α. Ε. Κ.

ὑπόρραμμα (τό)· τὸ ὑποκάτω ραπτόμενον, ὑπένδυσις, *ἐσωπάννι, φόδρα, ἀστάρι.*

ὑπορράπτω· ράπτω ὑποκάτω, ὑπενδύω, *φοδράρω, ἀσταρώνω.*

ὑπόρριζον (τό). Ἡ μυστὴ ῥίζα μιᾶς παραστάσεως ἢ ἑνὸς ἀριθμοῦ Α παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου $\sqrt[\mu]{A}$. Τὸ σημεῖον $\sqrt{\ }$ λέγεται *ριζικόν*, ἡ δὲ ὑπ' αὐτὸ εὑρισκομένη παράστασις ἢ ἀριθμὸς ὑπόρριζον.

ὑπόρριζος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὰς ῥίζας εὑρισκόμενος· || ὁ ῥίζαν ἔχων, ἐρριζωμένος.

ὑπορρινικός, *—ή, —όν*· ὁ ὑπὸ τὴν ῥῖνα κείμενος, ὑπόρρινος: «ὑπορρινικὴ αὔλαξ».

— ὑπορρινικὴ αὔλαξ [*Ἀνατομ.*]. Ἡ μέση ὑπόκοιλος, δίκην καθέτου αὔλακος, μοῖρα τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ ἄνω χείλους τοῦ στόματος, κειμένη ἀμέσως κατωτέρω τοῦ ρινικοῦ διαφράγματος· καλεῖται καὶ *φίλτρον*. Ι. Π.

ὑπορρίνιον (τό), ἡ *μύσταξ*· βλ. λ. *γένειον.*

ὑπόρρινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν ῥῖνα κείμενος, ὑπορρινικός· || ὁ ὑπό τι ἔρρινος ρινόφωνος.

ὑπορροὴ [*Βυζ. Μουσ.*]. Εἷς τῶν δέκα χαρακτήρων τῆς ποσότητος τῆς νῦν ἐν χρήσει παρασημαντικῆς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἀνήκουσα εἰς τοὺς κατιόντας ποσοτικοὺς χαρακτῆρας, ἀνεχομένους εἰς τέσσαρας, δηλοῖ συνεχῆ κατάβασιν δύο διαστημάτων, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπὸ τοῦ φθόγγου τῆς μαρτυρίας, ἐν μέσῳ δὲ τοῦ μέλους ἀπὸ τοῦ προηγουμένου φθόγγου.

Ἡ ὑπορροὴ οὐδέποτε τίθεται ἐν ἀρχῇ μέλους, οὐδὲ γράφεται μόνη, ἀλλὰ συντίθεται μόνον παραθετικῶς μετ' ἄλλων ποσοτικῶν χαρακτήρων, μὴ δεχομένη συλλαβὴν σημαντικῆς λέξεως, εἰμὴ μόνον εἰς τὰ κρατήματα τῶν τερερισμῶν καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν συνεχεῖ καταβάσει, εὑρισκομένη ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συλλαβῇ.

Ἐκ τῶν χαρακτήρων τοῦ χρόνου, τὸ μὲν γοργὸν γραφόμενον ἄνωθεν τῆς ὑπορροῆς πάντοτε ἐννοεῖται διὰ τὸν δεύτερον αὐτῆς φθόγγον, ἡ δὲ χρονικὴ διάρκεια τῆς ἁπλῆς, διπλῆς κ.λ.π, γραφομένη πάντοτε κάτωθεν τῆς ὑπορροῆς, ἐννοεῖται διὰ τὸν δεύτερον αὐτῆς φθόγγον. Κλάσμα καὶ ἀργὸν οὐδέποτε δέχεται ἡ ὑπορροή. Ἐπίσης ἡ ἐνέργεια τῆς πεταστῆς, ὅταν αὕτη ὑποταχθῇ ὑπὸ τῆς ὑπορροῆς, ἐννοεῖται διὰ τὸν δεύτερον αὐτῆς φθόγγον ὡς καὶ ἡ τυχὸν ὑπάρχουσα ἐν τοιαύτῃ συνθέσει ἐπὶ πλέον χρονικὴ διάρκεια. Αἱ φθοραὶ τῶν ἤχων ὡς καὶ τὰ σημεῖα τῶν διέσεων καὶ ὑφέσεων, τίθενται ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς ὑπορροῆς ἀδιαφόρως, σὺν τῇ διακρίσει ὅτι ἄνωθεν μὲν ἐννοοῦνται διὰ τὸν πρῶτον αὐτῆς φθόγγον, κάτωθεν δὲ διὰ τὸν δεύτερον.

Ἐκ τῶν σημείων τῆς ποιότητος, ὅταν μὲν ἀπαιτῆται λαρυγγισμὸς ὁμαλός, τότε ἡ ὑπορροὴ δέχεται τὸ ἕτερον μὲν ἴσον, ὅταν δὲ τραχὺς τοιοῦτος ἀντὶ τοῦ ἑτέρου δέχεται τὸ ὁμαλόν. Ἡ ὑπορροὴ δέχεται καὶ τὸ ἀντικένωμα μεθ' ἁπλῆς (ἔγχρονον ἀντικένωμα), ὅταν ὁ ἑπόμενος κατιὼν φθόγγος ἔχει γοργὸν καὶ λαμβάνεται οἱονεὶ ὡς κρεμάμενος ὡς καὶ τὸ ἕτερον μετὰ διπλῆς. Ἡ βαρεῖα τίθεται καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τῆς ὑπορροῆς, ἀναλόγως τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ὀρθογραφικῶν μουσικῶν κανόνων. Ἐπὶ τούτοις δέχεται ἡ ὑπορροὴ τὸ ἐνδόφωνον καὶ τὸν σταυρόν.

Ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἡ *ὑπορροὴ* ἐκαλεῖτο *ἀπορροή*, εἶχε δὲ τὴν ἣν καὶ σήμερον γραφήν, ἀξίαν καὶ ὀνομασίαν, ἀνήκουσα εἰς τὰ κατιόντα φωνητικὰ σημάδια καὶ μὴ οὖσα οὔτε σῶμα, οὔτε πνεῦμα, ἀλλὰ «τοῦ λάρυγγος σύντομος κίνησις» διὸ καὶ ἐκλήθη ἀπορροή. Ν. Α. Χ.

ὑπόρρυθμος *στίχος* [*Ἀρχ.*]. Κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα λέγεται οὕτω ὁ στίχος, ὅστις δὲν συμπίπτει μὲ λογικὴν περίοδον, δὲν περιέχει δηλαδὴ πλῆρες λογικὸν κῶλον, ἀλλὰ μέρη αὐτοῦ διεσπασμένα, πρὸς δὲ ὁ στίχος εἰς ὃν οἱ πόδες λήγουν εἰς τὸ μέσον τῶν λέξεων, τέμνοντες αὐτάς. Οἱ μὴ ὑπόρρυθμοι στίχοι εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς γλώσσης, σπανιώτατοι εἴς τε τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν στιχουργίαν. Γ. Μ. Β.

ὑπόρχημα (τὸ) [*Ἀρχ.*]. Ἆσμα συνοδευόμενον μὲ ὄρχησιν. Τὸ ὑπόρχημα φέρεται εἰσαχθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐκ Γόρτυνος τῆς Κρήτης Θαλήτα, ἀνεπτύχθη δὲ καὶ ἐτελειοποιήθη παρὰ τοῖς πολεμικωτέροις καὶ τραχυτέροις δωρικοῖς λαοῖς, οἷοι οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Κρῆτες. Ἡ ὄρχησις ἡ ἐκτελουμένη κατὰ τὸ ὑπόρχημα ἦτο ἡ πυρρίχη καὶ ἐγίνετο ἐν λίαν κεκινημένῳ ρυθμῷ καὶ ὀργιαστικαῖς κινήσεσι. Τὸ ὑπόρχημα ἀνεφέρετο, ὡς ὁ παιάν, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του δὲ αὐτὸς ὁ ᾄδων καὶ ὠρχεῖτο. Μίμησις ὑπορχήματος θεωρεῖται τὸ χωρικὸν τῶν «Τραχινιῶν» τοῦ Σοφοκλέους (205 κ. ἑξ.). Ἕτερον εἶδος ὑπορχήματος θεωρεῖται τὸ ἐκτελούμενον μετὰ χοροῦ, ὅστις ᾄδων τῇ συνοδείᾳ κιθάρας ἢ αὐλοῦ ἢ καὶ συγχρόνως κινούμενος κύκλῳ ἢ ἄλλως, κρατεῖ τὸν ρυθμὸν εἰς τὴν ὄρχησιν τὴν γινομένην ὑπὸ ἠσκημένων ὀρχηστῶν. Ποιηταὶ ὑπορχημάτων, πλὴν τοῦ ρηθέντος Θαλήτα, ἀναφέρονται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ Ξενόδημος ὁ ἐκ Κυθήρων, ὁ Φλιάσιος Πρατίνας, ὁ Ξενόκριτος ὁ ἐξ Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν κ. ἄ. Γ. Μ. Β.

ὑπόσαγμα (τό). Τεμάχιον χονδροῦ μαλλίνου ὑφάσματος, τοποθετούμενον, ἀφοῦ πτυχθῇ εἰς τέσσαρα, ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἵππου ἢ ἄλλου φορτηγοῦ ζῴου καὶ ὑπὸ τὸ σάγμα. Τὸ ὑπόσαγμα δὲν χρησιμεύει μόνον διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς ράχεως τοῦ ζῴου ἀπὸ τοῦ προστριβῶν τοῦ ἐφιππίου ἢ σάγματος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπόσαξιν, πρὸς κάλυψιν αὐτοῦ καὶ προφύλαξιν ἀπὸ τῆς ψύξεως. Σ. Κ. Γ.

ὑποσαίνω· ἐπὶ κυνός, κινῶ ὀλίγον τὴν οὐρὰν πρὸς θωπείαν.

ὑποσείω· σείω τι ὑποκάτω· || σείω τι ὀλίγον, σαλεύω.

ὑποσελίδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν σελίδα, ὁ παρὰ τὴν βάσιν τῆς σελίδος κείμενος: «ὑποσελίδιοι σημειώσεις».

ὑποσέλιδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἄλλως *ὑποσελίδιος* (βλ. λ.).

ὑποσημαίνω· σημαίνω, δηλῶ ἐλαφρῶς, ἀσθενῶς πως, ὑποδηλῶ· || κάμνω σημεῖον, κάμνω ὥστε νὰ ἐννοήσῃ, νὰ καταλάβῃ· || ναυτ. ἐπαναλαμβάνω ἡμερινὸν σῆμα σημανθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ τοῦ προπλέοντος, ὅπως τὸ μεταβιβάσω εἰς πλοῖον ὅπερ λόγῳ τῆς θέσεώς του ἀδυνατεῖ νὰ τὸ ἴδῃ, εἴτε ὅπως δείξω δι' ἀντιπαραβολῆς πῶς εἶδον τὸ σημανθὲν σῆμα. Ἐὰν ὁ ναύαρχος ἴδῃ ὅτι δὲν ὑπεσημάνθη τὸ σῆμα, ὅπερ ἐσήμανε, ἀνασημαίνει αὐτό. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς τὰ σήματα ἐν ὥρᾳ μάχης δὲν πρέπει νὰ ἀντισημαίνωνται, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ὑποσημαίνωνται. Σ. Ε. Λ.

ὑποσήμανσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ὑποσημαίνειν, ἐπανάληψις τοῦ σήματος.

—[*Ναυτ.*] *Ἡ ὑποσήμανσις* ἐκτελεῖται εἴτε παρὰ τοῦ διαδεχτῆρος εἴτε κατὰ τὴν γραμμὴν παραγωγῆς ἀπὸ προπλέοντος πρὸς τὸν ἐπιπλέοντα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τοῦ οὐραγοῦ. Σ. Ε. Λ.

ὑποσημειῶ *(—όω)*· θέτω, κάμνω ὑποσημείωσιν· || παθ. *ὑποσημειοῦμαι*· ἐν ἐπιστολαῖς, ὑπογράφομαι, θέτω τὴν ὑπογραφήν μου.

ὑποσημείωσις, *—εως* (ἡ)· σημείωσις ὑποκάτω, παρὰ τὴν βάσιν τῆς σελίδος, συνήθως ἐπὶ ἑρμηνευτικῶν εἰς κείμενον σημειώσεων.

ὑποσθενία (ἡ), ἡ *ὑποσθένωσις*· ἐλάττωσις τοῦ σθένους, τῶν μυϊκῶν δυνάμεων, ἀτονία, ἐξασθένησις, ἀδυναμία.

ὑποσιάγονον (τό). Ἡ δερμάτινος ταινία (ἐπίχρυσος διὰ τοὺς στρατηγούς), ἡ πορπουμένη ἑκατέρωθεν τοῦ γείσου τοῦ πηληκίου τῶν στρατιωτικῶν, ἥτις, ἀναπτυσσομένη καὶ τιθεμένη ὑπὸ τὴν σιαγόνα, συγκρατεῖ τὸ πηλίκιον στερρῶς προσηρμοσμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ν. Θ. Ι.

ὑποσιτισμὸς (ὁ)· παροχὴ ἀνεπαρκοῦς ποσότητος τροφῆς.

— [*Ἰατρ.*] Ὁ ὑποσιτισμὸς παρατηρεῖται εἰς ἐκεῖνα τὰ βρέφη, τῶν ὁποίων ἡ μήτηρ ἢ ἡ τροφὸς δὲν ἔχει γάλα ἐπαρκὲς ἢ γάλα καλῆς ποιότητος (μὲ ἐπαρκῆ δηλαδὴ ποσότητα βουτύρου). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ τεχνητῶς γαλουχούμενα βρέφη, ταῦτα ὑποσιτίζονται, ὅταν τὸ διὰ τὴν τροφήν των χρησιμοποιούμενον γάλα εἶναι πτωχὸν εἰς βούτυρον (ὅταν δηλαδὴ χορηγῆται εἰς αὐτὰ ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα γάλα ἀποβουτυρωμένον ἢ ἀνάμικτον μετὰ μεγάλης ποσότητος ὕδατος) καὶ ὅταν αἱ μερίδες τῆς τροφῆς εἶναι μικραὶ διὰ τὴν ἡλικίαν των. Ὁ ὑποσιτισμὸς συναντᾶται ἐπίσης εἰς τὰ παιδία, τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν διὰ θεραπευτικὸν σκοπὸν εἰς εἰδικὴν δίαιταν καὶ συνεπῶς εἰς ἀνεπαρκῆ σίτισιν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ὅταν δηλαδὴ δὲν ἐδόθη ἐγκαίρως ἡ ἀπαιτουμένη προσοχὴ διὰ τὴν ἐπαρκῆ διατροφήν των, ὡς καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα λόγῳ ἐνδείας λαμβάνουν τροφὴν ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀρκετὰ θρεπτική. Συνέπεια τοῦ ὑποσιτισμοῦ εἶναι αἱ διαταραχαὶ τῆς πέψεως καὶ τῆς θρέψεως, μὲ τὰς ἐπακολουθούσας ὑποθρεψίαν, ἀθρεψίαν καὶ θανατηφόρον καχεξίαν. Ι. Ι.

ὑποσκάζω· σκάζω, χωλαίνω ὀλίγον: παρ[...] «εἰ χωλῷ παροικήσεις, ὑποσκάζειν μαθήσῃ».

ὑποσκαλμὶς (ἡ) (κοιν. *τάκος τοῦ σκαρμοῦ*). Τύλος ξύλινος καθηλωμένος ἐπὶ τῆς σελίδος (κουπαστῆς) τῆς λέμβου, χρησιμεύων πρὸς μεγαλυτέραν ἐνδυνάμωσιν τοῦ σκαλμοῦ καὶ ἵνα παρατρίβεται ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἄσκωμα τῆς κώπης. Εἰς τὰς λέμβους πολυτελείας ἡ ὑποσκαλμὶς κατασκευάζεται ἐξ ὀρειχάλκου. Σ. Ε. Λ.

ὑποσκαπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑποσκαφήν, ὁ ὑποσκάπτων, ὑπονομευτικός.

ὑποσκάπτω· σκάπτω, ὀρύσσω ὑποκάτω, ὑπονομεύω· || μεταφ. κάμνω ὥστε νὰ κινδυνεύσῃ τι, φθείρω, καταστρέφω: «αἱ διαρκεῖς ἀγρυπνίαι ὑποσκάπτουν τὴν ὑγείαν».

ὑποσκαφὴ (ἡ)· ἡ ὑποκάτω σκαφή, ὄρυξις, ὑπονόμευσις.

—[*Οἰκοδ.*] Εἰς τὰς οἰκοδομὰς παρίσταται ἐνίοτε ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκτελέσεως *ὑποσκαφῶν*, εἰς τὰς περιπτώσεις διενεργείας ὑποθεμελιώσεων. Κατὰ τὰς τοιαύτας ἐργασίας συντελεῖται κατὰ πρῶτον ἡ ὑποσκαφὴ μέρους τοῦ πρὸς ὑποθεμελίωσιν τοίχου καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ δημιουργηθέντος κενοῦ διὰ τοιχοποιίας ἐκτελουμένης μετὰ κονιαμάτων ταχυπήκτων, καὶ τὴν σκλήρυνσιν αὐτῆς, προχωροῦμεν εἰς τὴν ὑποσκαφὴν ἄλλου τμήματος.

Ἐνίοτε, ὅταν ἡ θεμελίωσις τῆς οἰκοδομῆς ἢ καὶ ἄλλου τινὸς ἔργου ἔχῃ γίνει ἐπὶ στρώματος ἄμμου, ὑπάρχει κίνδυνος δημιουργίας ὑποσκαφῶν λόγῳ τῆς παρασύρσεως τυχὸν τῆς ἄμμου θεμελιώσεως ὑπὸ ρευμάτων ὑπογείου ὕδατος. Αἱ τοιαῦται ὑποσκαφαὶ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνοι καὶ δέον νὰ καταβάλληται προσοχὴ κατὰ τὰς θεμελιώσεις ἐπὶ ἄμμου πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῶν.

—[*Χωματολ.*] Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν χωματουργικῶν ἔργων ἐν γένει πολλάκις ἐφαρμόζεται ἡ *ὑποσκαφή*, χάριν τῆς ταχυτέρας διενεργείας τῶν ἐκσκαφῶν. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς γίνεται χάραξις τοῦ πρὸς ἐξόρυξιν ὄγκου πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ, μετὰ τὴν προηγουμένην ἀποψίλωσίν του. Κατόπιν γίνεται ὑποσκαφὴ αὐτοῦ εἰς τὴν βάσιν (κούφωμα) εἴτε δι' ἐργατῶν καὶ τῶν συνήθων μέσων ἔντε καὶ διὰ ἐργαλείων. Ὅταν ἡ ὑποσκαφὴ προχωρήσῃ ἀρκούντως, ὁ ὑποσκαπτόμενος ὄγκος ἀποχωρίζεται τοῦ πέριξ ἐδάφους καὶ καταπίπτει θρυμματιζόμενος. Ἡ ἐκτέλεσις τοιούτων ὑποσκαφῶν ἀπαιτεῖ μεγάλην προσοχήν, διότι δύνανται νὰ προξενηθῶσι δυστυχήματα ἐκ τῆς προώρου καταπτώσεως τοῦ ὑποσκαπτομένου ὄγκου. Χάριν τῆς προλήψεως τούτου, πρέπει νὰ παρακολουθῆται ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ ὑποσκαπτομένου ὄγκου, μήπως ἐμφανίσῃ ρήγματα προαγγέλλοντα τὴν κατάπτωσιν.

—[*Μεταλλ.*] Εἰς τὰς μεταλλευτικὰς ἐργασίας συχνὰ ἐφαρμόζεται ἡ *ὑποσκαφὴ* κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν προαναφερθέντα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν χωματουργικῶν ἐργασιῶν. Ἡ ἐφαρμογή της γίνεται κατὰ τὴν διὰ τῆς μεθόδου τῶν περιχαρακώσεων ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλευτικῶν κοιτασμάτων, ὅταν ἡ περισκαφὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ κατώτερα σημεῖα τοῦ κοιτάσματος.

— [*Ὑδραυλ.*] Τὰ διάφορα ἔργα, ἅτινα κατασκευάζονται ἐντὸς τῶν διαφόρων ρευμάτων, πρέπει νὰ προασπίζωνται διὰ καταλλήλων ἔργων ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ὑποσκάψεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς διαβ[...]

Digitized by Google

...τῆς ἐνεργείας τοῦ κινουμένου ὕδατος. Αἱ ἐφαρ...ζόμεναι διὰ τὴν προάσπισιν ταύτην μέθοδοι ...αρτῶνται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν εἰς ὑποσκαφὴν ὑπο...μένων ἔργων καὶ ἀπὸ τὴν δυναμικότητα τῶν ...άτων τοῦ ρεύματος εἰς τὰς θέσεις τῶν ἔργων. Α. Α. Κ.

—*[Διμ. Ἔργ.]* Τόσον τὰ θαλάσσια ρεύματα, ὅσον ...ὶ οἱ κυματισμοί, δύνανται νὰ προκαλέσωσιν *ὑπο...αφὰς* τῶν διαφόρων ἔργων καὶ καταστροφὰς αὐ...ν. Αἱ ὑποσκαφαὶ θὰ προκύψουν ἐκ τῆς ἀποαμμώ...ως τοῦ πρὸ τῶν διαφόρων ἔργων θαλασσίου ...θμένος, λόγῳ τῆς ἐκ ποικίλων αἰτίων μετα...ορᾶς τῆς ἄμμου ἀλλαχοῦ. Προσπαθοῦμεν πρὸς ...οφυγὴν ζημιῶν ἐκ μιᾶς τοιαύτης ὑποσκαφῆς ...ἀποφύγωμεν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς δυνάμεως τοῦ ...λασσίου ὕδατος, διὰ τοῦ καταλλήλου τρόπου ...ιασκευῆς τῶν ἔργων καὶ διὰ τῆς ἐνισχύσεως ...ῦ πρὸ αὐτῶν πυθμένος διὰ λιθορριπῶν ἢ ἄλ...ον μέσων, ἐὰν οὗτος ὑπόκειται εἰς ὑποσκαφάς. Α. Α. Κ.

ὑποσκελίζω· ὑποβάλλων τὸ σκέλος, τὸν πόδα, ...πτω, πεδικλώνω, καταρρίπτω μὲ τρικλοποδιά· || ...ταφ. παρευδοκιμῶ τινά, κάμνω τινὰ νὰ παρα...ωρισθῇ, ὑπερβάλλω, ξεπερνῶ.

ὑποσκέλισις,—εως (ἡ)· ἄλλως *ὑποσκελισμός* (βλ. λ.).

ὑποσκελισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποσκελίζειν, ...ιάρριψις, παρευδοκίμησις.

ὑποσκιάδιον (τὸ) *[Ζωολ.]*. Τὸ πρὸς τὰ κάτω ...ιτραμμένον τμῆμα τοῦ δίσκου, ὅστις περιβάλλει ...σῶμα τῶν μεδουσῶν. Δ. Ν. Π.

ὑποσκιάζω· σκιάζω, κάμνω τι σκιερόν, σκο...ινόν· || γίνομαι σκιερός, σκοτεινιάζω.

ὑποσκίασις, —εως (ἡ)· τὸ ὑποσκιάζειν, γένεσις ...ιᾶς, σκοτείνιασμα.

ὑποσκίασμα (τό)· ἐλαφρὰ σκίασις, ἀμυδρὸς φω...σμός, ἔναρξις σκότους.

—*[Ἀστρον.]* Βλ. λ. *σκιόφως*.

ὑπόσκιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· σκιερός, σύσκιος, ...κιασμένος.

ὑποσκληρίδιος *χῶρος νωτιαίου μυελοῦ [Ἀ...ιομ.]*. Στενὴ λεμφώδης σχισμή, περιλαμβανο...ένη μεταξὺ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς σκληρᾶς μή...γγος καὶ τῆς ἔξω τῆς ἀραχνοειδοῦς· πληροῦται ὁ χῶρος οὗτος ὑπὸ μικρᾶς ποσότητος λεμφι...οῦ ὑγροῦ, ὅπερ δὲν συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ ὑπαρα...οειδοῦς ὑγροῦ. Ι. Π.

ὑπόσκληρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑπό τι σκληρός, ...χὶ ἐντελῶς σκληρός, σκληρούτσικος.

ὑποσμία (ἡ). Ἐλάττωσις ἢ καὶ παντελὴς ἔλλει...ις τῆς ὀσφρητικῆς ἱκανότητος· ἀντίθετον *ὑπερο...ία*. Ὅταν ἡ ὑποσμία παρατηρῆται τελεία, εἶναι ...λλον γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα *ἀνοσμία* (βλ. λ.). Ἡ ...άττωσις αὕτη ἢ ἐξαφάνισις τῆς ὀσφρήσεως δύ...ιται νὰ εἶναι ἀμφοτερόπλευρος ἢ μονόπλευρος ...όνον καὶ πολλάκις παροδική· ὀφείλεται δὲ εἴτε ...ς δυσκολίαν τῆς εἰσόδου τοῦ ἀέρος διὰ τῆς ρι...ς, ὡς ἐπὶ στενώσεων ἢ ἀποφράξεων αὐτῆς, συν...εία διαφόρων αἰτίων, εἴτε εἰς ἀλλοιώσεις αὐ...οῦ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος τῆς ρινὸς κατὰ τὴν ...φρητικὴν μοῖραν αὐτῆς· ἐπίσης παρατηρεῖται ...ιτη ἐπὶ ἀτόμων ὑστερικῶν, ὅτε πολλάκις εἶναι ...ονόπλευρος (*ἡμιανοσμία*), ὡς καὶ ἐπὶ γυναικῶν ...ιτὰ τὴν κλιμακτηρικὴν ἡλικίαν· ἐπίσης μετὰ ...ίππην παρατεταμένην ἢ δάγγειον (βλ. καὶ *πα...σμία*). Μ. Μ.

ὑποσουλφὶτ (hyposulfite de soude) *[Χημ.]*. ...οινὴ ὀνομασία τοῦ θειοθειικοῦ *να ρίου* (βλ. λ.).

ὑποσπαδίασις, —εως (ἡ). Λέγεται οὕτω διαμαρ...α τις τῆς οὐρήθρας, συνισταμένη εἰς τὴν συγ...νῆ σχάσιν τοῦ κάτω τοιχώματος αὐτῆς, εἰς ἔκτα...ν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένην, μετὰ ...οίου τῆς οὐρήθρας εὑρισκομένου εἰς διάφορον ...όστασιν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς βαλάνου. Τὰ συμ...ώματα τῆς ὑποσπαδιάσεως εἶναι τὰ ἑξῆς: πα...μόρφωσις τοῦ πέους τὸ ὁποῖον εἶναι βραχύ, ...μπεφυκὸς πρὸς τὸ ὄσχεον· δυσκολία κατὰ τὴν ...ρησιν, ἕνεκα τῆς συνυπαρχούσης στενότητος ...στομίου καὶ τῆς παρεκκλίσεως τοῦ ρεύματος ...ν οὔρων· δυσκολίαι κατὰ τὴν στῦσιν καὶ τὴν ἐκ...ερμάτωσιν, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς νόσου. Ἡ ...ραπεία τῆς συγγενοῦς ταύτης διαμαρτίας ἐπι...γχάνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ πλαστικῆς ἐγ...ρήσεως. Σ. Ν. Ο.

ὑποσπαδίας (ὁ)· ὁ πάσχων ὑποσπαδίασιν.

ὑπόσπονδος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑπὸ σπονδὰς ...ιτελῶν, ὁ ὑπὸ σπονδῶν, ὑπὸ συνθηκῶν προ...τευόμενος.

ὑποστάθμη (ἡ)· τὸ κατασταλάζον ὑγροῦ τινος, ...μα, κατακάθισμα, κοιν. *καταποτι*: «ὑποστάθμη ...ου, — ἐλαίου, — βουτύρου».

ὑποσταθμὸς (ὁ)· δευτερεύων, κατώτερος σταθμός: «ἠλεκτρικὸς ὑποσταθμός» ὁ ἐκ κεντρικοῦ τινος σταθμοῦ ἐξαρτώμενος.

ὑπόστασις,—εως (ἡ)· τὸ νὰ εὑρίσκεταί τι, τὸ νὰ ὑπάρχῃ, ὕπαρξις: «τοιαύτη πρᾶξις δὲν ἔλαβεν ὑπόστασιν» || «αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τοῦ Θεοῦ»· ὅθεν τὸ *τρισυπόστατον*· || ἵζημα, κατακάθισμα, ἰατρ. στάσις αἵματος, ὑπεραιμία, ἄλλως *ὑποστατικὸν φαινόμενον*.

— *[Ἰατρ.]* *Ὑπόστασις* καλεῖται ἡ συσσώρευσις αἵματος εἰς τὰ ἐπικλινῆ μέρη τοῦ σώματος, ἡ στάσις τοῦ αἵματος ἢ ἡ παθητικὴ ὑπεραιμία ἡ παρατηρουμένη κατὰ τὴν ρῆξιν τῆς ἀντιρροπήσεως τῆς καρδίας εἰς τὰς βάσεις λ. χ. τῶν πνευμόνων, παρ' ἀτόμοις ὧν ἡ κυκλοφορία εἶναι πλημμελὴς καὶ ἅτινα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ παραμένωσιν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ νῶτα κατάκλισιν, ὡς π. χ. ἐπὶ νόσων ἀπαιτουσῶν μακρὰν παραμονὴν ἐν τῇ κλίνῃ (τυφοειδὴς πυρετός, ἄλλαι λοιμώδεις νόσοι, κλπ.), ὁπότε ἀναπτύσσεται ἡ ὑποστατικὴ πνευμονία καὶ ἡ ἐκ κατακλίσεως γάγγραινα. Μ. Ν. Κ.

ὑποστάτης (κοιν. *μόρσος*). Ἕκαστον τῶν ἰσχυρῶν ξυλίνων ἢ σιδηρῶν ὑποστηριγμάτων, ἅτινα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἢ τῶν ὑπερστεγασμάτων εὑρισκόμενα χρησιμεύουν διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν μεγάλων λέμβων ὅταν αὗται ἐντίθενται εἰς τὸ πλοῖον. Σ. Ε. Λ.

ὑποστατικὸν (τό)· τὸ ἔχον ὑπόστασιν, τὸ ὑφιστάμενον, τὸ ὑπάρχον, ἔγγειος κτῆσις, οἷον ἀγρός, ἄμπελος, κῆπος κτλ.

ὑποστατικός, —ή, —όν· ὁ ὑπόστασιν ἔχων, ὁ ὑπάρχων, πραγματικός· || *ὑποστατικὸν* (τό)· ὡς οὐσ (βλ. λ.).

— **ὑποστατικὴ ἕνωσις** Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας αἱ δύο ἐν Χριστῷ φύσεις, ἡ θεία καὶ ἀνθρωπίνη ἑνοῦνται ἐξ ἄκρας συλλήψεως εἰς μίαν ὑπόστασιν ἢ πρόσωπον ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως. Ἡ ἕνωσις αὕτη, ἡ ὑπερβαίνουσα τὴν ἀνθρωπίνην κατάληψιν (Α' Τιμ. 3,16), καλεῖται δογματικῶς *ὑποστατικὴ ἢ προσωπικὴ ἕνωσις* (λατ. unio personalis ἢ hypostatica). Ἐκ τῆς ὑποστατικῆς ταύτης ἑνώσεως προέρχεται ἡ ἀντίδοσις τῶν ἰδιωμάτων καὶ ἡ περιχώρησις. Κ. Ι. Δ.

ὑποστατός, —ή, —όν· ὁ δυνάμενος νὰ ὑπάρχῃ, ὑπαρκτός, ἀντιθ. *ἀνυπόστατος*· || ὁ ὑποκάτω, ὡς θεμέλιον τιθέμενος.

ὑποστεγάζω θέτω τι ὑπὸ στέγην, στεγάζω, σκεπάζω.

ὑποστέγασμα (τό)· *ὑπόστεγον* (βλ. λ.).

ὑπόστεγον (τό)· τόπος ἐστεγασμένος παρὰ τὸν ὕπαιθρον, οὐχὶ περίκλειστος: «τὸ ὑπόστεγον τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου».

—*[Δομ.]* Τὰ *ὑπόστεγα* κατασκευάζονται εἴτε μεμονωμένα, εἴτε προσκεκολλημένα εἰς τοῖχόν τινα ἢ κτήριον. Ὁ σκελετὸς αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐκ σιδήρου συνήθως ἢ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἐκ ξύλου. Ἡ στέγασις ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ πλακὸς ἐξωπλισμένου σκυροδέματος, εἴτε διὰ κυματοειδῶν σιδηρῶν φύλλων, εἴτε καὶ ἄλλως, διὰ τῶν διαφόρων τρόπων ἐπικαλύψεως τῶν στεγῶν. Κατὰ τὴν κατασκευὴν ὑποστέγων καλὸν εἶναι ὅπως τοποθετῶμεν ὀλιγωτέρους κατὰ τὸ δυνατὸν στύλους, καὶ ἀκόμη ὅπως κατασκευάζωμεν τὴν στέγην ὅσον τὸ δυνατὸν πλατυτέραν, χάριν τῆς προφυλάξεως μεγαλυτέρας ἐκτάσεως, ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς.

Ἡ μορφὴ τῶν ζευκτῶν τῶν ὑποστέγων, τῶν κυρίων φορέων δηλαδὴ αὐτῶν, εἶναι ποικίλη, ἀναλόγως τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν κατασκευάζονται ταῦτα, καὶ τοῦ εἰδικοῦ προορισμοῦ τὸν ὁποῖον ἔχουσι. Α. Α. Κ.

ὑποστέλλω, ἀόρ. *ὑπέστειλα*, παθ. μετχ. *ὑπεσταλμένος*· συστέλλω, μαζεύω: «ὑποστέλλω τὰ ἱστία» || «ὑποστέλλω τὴν σημαίαν» καταβιβάζω ἀπὸ τοῦ κοντοῦ· || ἐλαττώνω, περιορίζω: «ὑπέστειλε τὴν ὁρμήν του».

ὑποστέρνιον (τό)· τὸ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὀνοματολογίᾳ ὀνομαζόμενον *προστερνίδιον* (βλ. λ.).

ὑπόστημα (τό)· τὸ κάτω ἱστάμενον, κατακάθισμα, ἵζημα, *ὑποστάθμη*.

ὑποστήριγμα (τό)· τὸ κάτωθεν στήριγμα, ἀντέρεισμα· || καθόλου πᾶν ὅ,τι βαστάζει ἢ ἐμποδίζει τὴν πτῶσιν.

ὑποστηρίζω· στηρίζω ὑποκάτω, ὑποβαστάζω· || καθόλου, βαστάζω, ἐμποδίζω τὴν πτῶσιν || μεταφ. βοηθῶ, ἐπικουρῶ: «κανεὶς δὲν τὸν ὑποστηρίζει», «δὲν ἔχει ἀπὸ ποιὸν νὰ ὑποστηριχθῇ» || ἰσχυρίζομαι ἐπιμόνως, δέχομαι ὡς ὀρθόν: «ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται περὶ ἀμύνης» || δέχομαι, ἐγκρίνω: «πάντες ὑπεστήριξαν τὴν πρότασίν του».

ὑποστήριξις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποστηρίζειν, στήριξις, στήριγμα· || βοήθεια, ἐπικουρία· || ἀποδοχή, ἔγκρισις.

—*[Πυροβολ.]* Πυροβολικὸν *ἀμέσου ὑποστηρίξεως* καλεῖται ἡ ἑτέρα τῶν ὁμάδων τοῦ ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ, ἡ χρησιμεύουσα εἰς τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ὑποστήριξιν τοῦ φιλίου πεζικοῦ, τηρουμένη δὲ πάντοτε ἐν διαρκεῖ στενῷ συνδέσμῳ μετὰ τοῦ πεζικοῦ τούτου. Ν. Θ. Κ.

ὑποστιγμὴ (ἡ)· τὸ κόμμα, τὸ σημεῖον τῆς στίξεως, δι' οὗ χωρίζονται αἱ προτάσεις.

ὑποστίζω, ἀόρ. *ὑπέστιξα*· στίζω διὰ κόμματος, θέτω ὑποστιγμήν· || στίζω, θέτω στίγματα.

ὑποστολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποστέλλειν, μάζεμα: «ὑποστολὴ τῶν ἱστίων» || «ὑποστολὴ τῆς σημαίας» καταβιβασμὸς τῆς σημαίας ἀπὸ τοῦ κοντοῦ.

ὑποστόμιον (τό)· Τὰ σιδηρᾶ μέρη τῆς παραχαλινίδος τοῦ ἵππου, ἀποτελούμενα ἐκ τῆς στομίδος, τῶν δακτυλίων καὶ τῶν ἀλυσίων. Ἡ στομὶς εἶναι ἀρθρωτή, τὰ δὲ ἀλύσια ἀπολήγουσιν εἰς ἡμισταύρους, διὰ τῶν ὁποίων ἐμπλέκονται εἰς τὰ ἀγκύλια τῶν παραγναθιδίων. Σ. Κ. Γ.

ὑποστράτηγος (ὁ). Ὁ ἀνώτατος ἀξιωματικός, ὁ ἔχων βαθμὸν μετὰ τὸν ἀντιστράτηγον. Ὁ ὑποστράτηγος ἢ εἶναι γενικὸς ἀξιωματικός, προωρισμένος νὰ διοικῇ μεγάλην τινὰ μονάδα, ἢ εἶναι ὡρισμένου ὅπλου ἢ ὑπηρεσίας, προωρισμένος νὰ διοικῇ ἢ ἀνωτέραν τινὰ μονάδα τοῦ ὅπλου του, ὡς π. χ. πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ, ἱππικοῦ, ἢ ὑπηρεσίαν τινά, ὡς π. χ. ὑγειονομικήν, ἐπιμελητείας, κτλ. Ν. Θ. Κ.

— *[Βυζ.]* Ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ἐλέγετο *ὑποστράτηγος ὁ μεράρχης ἢ τουρμάρχης*, ὁ διοικῶν τὸ μεσαῖον ἐν τῇ παρατάξει μάχης μέρος ἢ τούρμαν (σῶμα ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν μοιρῶν ἢ δρούγγων, ὁλικῆς δυνάμεως 6—7 χιλ. ἀνδρῶν).

ὑποστρέφω (κοιν. *τὰ γυρίζω ποδιστά*, ἢ *πόντζα λὰ μπάντα*, ἢ *βέντο ἂ πόππα*).

— *[Ναυτ.]* Πλέων τὴν ἐγγυτάτην ἐκ κεραίας, χειρίζω ὅπως ἐπαναλάβω τὴν τοιαύτην ἱστιοδρομίαν ἀλλὰ μὲ ἀντιθέτους πρόποδας, δηλαδὴ μὲ τὸν ἄνεμον ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς, οὐχὶ ὅμως προσαγόμενος (στὰ ὄρτσα), ἀλλ' ἐπιδίδων (ποδιστά).

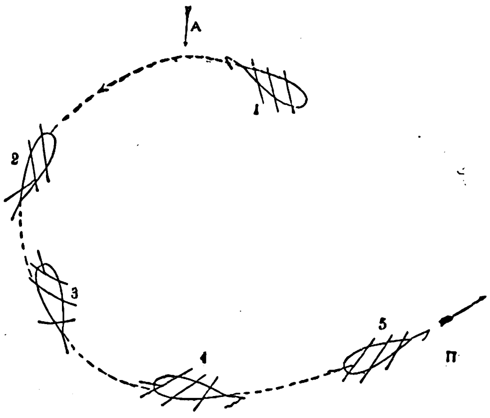

Δρόμων ὑποστρέφων ὑπὸ ἄνεμον πνέοντα ὡς τὸ βέλος Α.

Τὸ πλοῖον ὑποστρέφει ὅταν λόγῳ ἠλαττωμένης ἱστιοφορίας καὶ μεγάλου κυματισμοῦ δὲν δύναται νὰ ἀναστρέψῃ, ἢ ὅταν, ἐν ἀντιμονῇ ὄν, εὑρίσκεται ἐγγὺς καὶ προσηνέμως ξηρᾶς, εἰς ἣν φοβεῖται μήπως ἐξοκείλῃ ἐκπίπτον. Σ. Ε. Λ.

ὑποστροφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποστρέφειν, στροφὴ πρὸς τὰ ὀπίσω, ὑποχώρησις· || ναυτ., σειρὰ χειρισμῶν ὅπως πλοῖον πλαγιοδρομοῦν ἐγγύτατα ἐκ κεραίας ἀλλάξῃ πρόποδας, οὐχὶ διὰ προσαγωγῆς αὐτοῦ, ὡς εἰς τὴν ἀναστροφήν, ἀλλὰ δι' ἐπιδόσεως (κοιν. *πόντζα λὰ μπάντα ἢ βέντο ἂ πόππα*)· || ἡ ἐκ νέου ἐμφάνισις, ἐπάνοδος, ἐπὶ νόσου.

ὑπόστροφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑποστρέφων, ὁ ἐκ νέου ἐμφανιζόμενος, ὁ ἀνακύπτων, ἐπὶ νόσου: «ὑπόστροφος πυρετός».

— **ὑπόστροφον ἕλκος** *[Ἰατρ.]*· βλ. *ἕλκος* (τ. Θ' σ. 965 γ').

—**ὑπόστροφος πυρετὸς** *ἢ τῦφος*. Ἡ νόσος αὕτη, συγχεομένη ἄλλοτε πρὸς πάντας τοὺς ὑποτροπιάζοντας πυρετούς, διεχρίθη τούτων ὅταν ὁ Obermeier ἀνεκάλυψε (1873) τὸ εἰδικὸν παράσιτόν της. Ὡς διάμεσος φορεὺς τοῦ παρασίτου ἐθεωρήθη κατ' ἀρχὰς ὁ κόρις· ἀλλ' αἱ ἔρευναι τοῦ Sergent καὶ τοῦ Faley ἀπέδειξαν προεξάρχοντα τὸν φθεῖρα, καὶ αἱ τοῦ Dutton τὴν εἰδικὴν ἐπίδρασιν ἑνὸς κρότωνος (τσιμπούρι) τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς (tick - fever=πυρετὸς τοῦ κρότωνος).

Αἰτιολογία. Προδιαθετικὰ αἴτια εἶναι: ἡ πεῖνα, ἡ ἀθλιότης καὶ οἱ πόλεμοι. Ὁ ὑπόστροφος πυρετὸς εἶναι συχνότερος κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας καὶ συμπίπτει πολλάκις πρὸς τὰς ἐπιδημίας τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου. Ὡς ἐπι-

Digitized by Google

δημία ὀφείλεται εἰς τὸν συνωστισμόν, τὴν συσσώρευσιν πολλῶν ἀτόμων, καὶ δὴ εἰς τὴν ρυπαρότητα, ἥτις εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παρασίτων. Ἡ νόσος εἶναι μεταδοτικὴ ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον διὰ μεταδόσεως τῆς φθειριάσεως. Ἡ σπειροχαίτη τοῦ Obermeier (spirochaeta recurrentis) ἐμφανίζεται ἐν τῷ αἵματι κατὰ τὴν ἀπ' εὐθείας ἐξέτασιν ὑπὸ μορφὴν σπειροειδοῦς στοιχείου 5 ἢ 6 ἑλιγμῶν μετ' ἀξονικοῦ νηματίου. Εἶναι λίαν ἀκίνητος ἐν τῷ αἵματι ἐν προσφάτῳ καταστάσει, διέρχεται διὰ διηθητηρίου, χρώννυται διὰ τοῦ Giemsa, εἴτε δι' ἐμποτισμοῦ κατὰ τὴν μέθοδον Fontana-Tribondeau. Ἡ σπειροχαίτη εὑρίσκεται ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀνθρώπου μόνον κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πυρετοῦ, ἐξαφανιζομένη τελείως κατὰ τὰς ἀπυρεξίας. Ὁ φθεὶρ ἑπομένως δύναται νὰ μολυνθῇ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν πυρετικὴν περίοδον. Ἀπορροφουμένη ἡ σπειροχαίτη ὑπὸ τοῦ φθειρός, τηρεῖ προσκαίρως μόνον τὴν μορφὴν αὐτῆς· μετά τινας ὥρας ἐξαφανίζεται καὶ μετὰ 6 ἡμέρας δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ ἐξιχνιασθῇ ἐν τῷ σώματι τοῦ φθειρός, ἀναφαινομένη μετά τινα καιρόν. Καθ' ἃς ὅμως περιόδους ἡ σπειροχαίτη εἶναι ἀόρατος εἰς τὸν φθεῖρα, οὗτος δύναται νὰ μολύνῃ τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἡ σπειροχαίτη διέρχεται δι' ἀγνώστου καὶ ἀοράτου σταδίου, καθ' ὃ ὅμως εἶναι μεταβιβάσιμος ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν φθεῖρα, καὶ ἀπὸ τοῦ φθειρὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Τὸ παράσιτον, ὁρατὸν ἢ ἀόρατον, δὲν καταλαμβάνει οὔτε τὸν σίαλον οὔτε τὸν πεπτικὸν σωλῆνα τοῦ φθειρός, ἀλλὰ τὴν γενικὴν αὐτοῦ κοιλότητα· δι' ὅ, ἵνα μολυνθῇ ὁ ἄνθρωπος, δέον τὸ ἔντομον νὰ σπαραχθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δερματικῆς τινος ἐκδορᾶς ἢ ἐφ' ὑγιοῦς τινος βλεννογόνου (ὁ ἐπιπεφυκὼς τοῦ ὀφθαλμοῦ φαίνεται εὐπρόσβλητος). Διακρίνονται δὲ δύο ποικιλίαι σπειροχαιτῶν: ἡ ὑπόστροφος σπειροχαίτη (spirochaeta recurrentis) τοῦ Obermeier, εὐμεταβίβαστος διὰ τοῦ φθειρὸς καὶ τοῦ κόρεως, παράγουσα τὸν ὑπόστροφον πυρετὸν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἡ σπειροχαίτη τοῦ Dutton (spirochaeta Duttoni), παράγουσα τὸν ὑπόστροφον πυρετὸν τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς ἢ τὸν κροτώνειον πυρετὸν (tick-fever τῶν Ἄγγλων), τὸν μεταδιδόμενον διὰ ποικιλίας τινὸς τοῦ κρότωνος (τσιμποῦρι), ἀκαριοειδοῦς τοῦ ornithodorus moubata. Ἡ νόσος ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς χώρας: ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀσίᾳ, ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Ἀμερικῇ.

Συμπτώματα. Ἡ ἐπώασις μετὰ τὴν ἐνοφθάλμισιν διαρκεῖ ἀπὸ 2 ἕως 10 ἡμερῶν καὶ δὲν ἐκσημαίνεται δι' οὐδενὸς εἰδικοῦ σημείου. Ἡ νόσος ἄρχεται ἀποτόμως δι' ἰσχυροῦ καὶ ἐντόνου ῥίγους καὶ δι' ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας (40°—41°) ἐν διαστήματι ὡρῶν τινων. Ἐπακολουθοῦσι κακουχία, πολλαπλᾶ ἄλγη ἑδραζόμενα εἰς τοὺς μῦς, ἰδίως τῶν κάτω ἄκρων, ναυτίασεις καὶ ἔμετοι. Ὁ σφυγμὸς ἐπιταχύνεται. Ὁ πάσχων εἰσέρχεται εἰς ὑπαρχῆς εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς, χαρακτηριζομένης ὑπὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ πυρετοῦ (μεταξὺ 39° καὶ 40°), τῆς ἐπιταχύνσεως τοῦ σφυγμοῦ, τῶν πολλαπλῶν πόνων, ἰδίᾳ τῶν θωρακικῶν καὶ ἀρθρικῶν, καὶ τῆς ραχαλγίας, τῆς μεγαλοσπληνίας, μεγαλοηπατίας μεθ' ὑπικτέρου καὶ ὑπὸ ἀμυδρᾶς μηνιγγαίας συνδρομῆς. Τὰ οὖρα εἶναι σπάνια, βαθύχροα, ἐλαφρῶς λευκωματώδη· αἱ δὲ ἐπιστάξεις συχναὶ καὶ λίαν ἄφθονοι. Τὰ μηνιγγαῖα συμπτώματα χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῆς στάσεως τοῦ πάσχοντος κατακεκλιμένου ἐν τῇ θέσει λύκου πυροβόλου ὅπλου (chien de fusil., ἔχοντος τὸ πρόσωπον ἀγκῶδες καὶ ἐκβάλλοντος θρηνώδη ἐξακολουθητικὴν κραυγὴν παρομοίαν πρὸς τὴν μηνιγγιτικὴν τοιαύτην τοῦ Coindet. Ἄλλα συμπτώματα: ἔντονος κεφαλαλγία, ἔμετοι, δυσκοιλιότης, μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας, δυσκαμψία τοῦ αὐχένος ἐνίοτε καὶ τὸ σημεῖον τοῦ Kernig, τέλος παραλήρημα ἤπιον, ἤρεμον, διακεκομμένον, καθόσον ἡ διαύγεια τοῦ πάσχοντος παραμένει τελεία. Πολλάκις ἐμφανίζεται καὶ ἐπιχείλιος ἕρπης.

Ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τελευτᾷ ἀποτόμως διὰ ταχείας ἀπυρεξίας, ἥτις φθάνει εἰς τὴν ὑποθερμίαν (35° καὶ 34°) καὶ ἀνέρχεται εἶτα εἰς τοὺς 37°. Τὰ συνήθη φαινόμενα τῆς κρίσεως εἶναι ἱδρῶτες ἄφθονοι καὶ παρατεταμένοι, χειμαρρώδης διούρησις χαρακτηριστική, ἐπιβράδυνσις τοῦ σφυγμοῦ, βραδυκαρδία παροδική, ἐν τέλει δὲ κατέρειψις (collapsus), ψῦξις τῶν ἄκρων καὶ διάρροια ἐνίοτε, καὶ Ὑπάρχει αὔξησις τῶν λευκοκυττάρων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἠωσινοφίλων κατὰ τὸν πυρετικὸν παροξυσμόν Ἡ κρίσις διαρκεῖ ὥρας τινὰς μόνον· εἶτα ὁ πάσχων κεκμηκὼς βυθίζεται εἰς ὕπνον ἀνορθωτικόν Σχεδὸν πάντοτε μετὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπυρεξίας — μετὰ μίαν ἑβδομάδα — ἐμφανίζεται νέος παροξυσμός, ἀποτόμως, ἀλλὰ βραχυτέρας διαρκείας τοῦ πρώτου, τελευτῶν δι' ἀπυρεξίας· πολλάκις ἐπακολουθεῖ καὶ τρίτος καὶ τέταρτος παροξυσμός. Ἡ ὁλικὴ διάρκεια τῆς νόσου εἶναι 15 περίπου ἡμερῶν, ποικίλλει ὅμως ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παροξυσμῶν. Ἡ πρόγνωσις τῆς νόσου εἶναι εὐνοϊκή· εἴς τινας ὅμως χώρας, ἐν Ἀσίᾳ λ. χ., ἡ πρόγνωσις εἶναι βαρυτέρα, ἡ δὲ θνητότης δυνατὸν νὰ φθάσῃ μέχρις 20 καὶ 25 τοῖς 100. Ἡ κύησις ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς νόσου, ἐπερχομένης συνήθως αὐτομάτου ἐκτρώσεως.

Πλὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς μορφῆς τῆς νόσου, ἀναφέρεται καὶ ὁ ὑπόστροφος πυρετὸς τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς ἢ πυρετὸς τῶν κροτώνων, καθ' ὃν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποτροπῶν εἶναι ἀνυπολόγιστος, ὑπάρχει δὲ καὶ χαρακτηριστικὴ δυσεντεροειδὴς διάρροια καὶ ἴκτερος. Ἡ μεγαληπατία εἶναι πολλάκις ὑπερβολική, συνδυαζομένη πρὸς μυοκαρδίτιδα, ὑπάρχουσι δὲ πνευμονικαὶ καὶ ὀφθαλμικαὶ ἐπιπλοκαί, ἰδίως δὲ ὀξεῖα ἰριδοχοριοειδίτις. Ὁ ἴκτερος, καὶ δὴ ὁ αἱμορραγικὸς τοιοῦτος, εἶναι ἡ συνήθης ἐπιπλοκὴ τῆς νόσου. Πλὴν τῶν ἐπιστάξεων ἀπαντῶσι καὶ αἱμορραγίαι ὑπὸ τοὺς ἐπιπεφυκότας, αἱμορραγίαι ἐντερικαί, μητρικαί, κλπ. Παρετηρήθη ἐπίμονον παραλήρημα, ὡς καὶ παράλυσις τοῦ προσωπικοῦ, κλπ. Ἕτεραι ἐπιπλοκαὶ εἶναι: ἡ πνευμονία, τὸ ἀπόστημα καὶ ἡ ῥῆξις τοῦ σπληνός, ὧν καὶ δευτερεύουσαι λοιμώξεις, εἰς δὲ τὰς ἐγκύους γυναῖκας ὁ ἴκτερος καὶ ἡ ἔκτρωσις. Ἡ διάγνωσις εἶναι εὔκολος διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἀναλύσεως τῶν συμπτωμάτων, ἐξασφαλίζεται δὲ διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ αἵματος, γινομένης ἐν προσφάτῳ καταστάσει αὐτοῦ, ὁπότε εὑρίσκομεν τὰς σπειραχαίτας. Ὁ ὑπόστροφος πυρετὸς τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς εἶναι ἡ μόνη ἐκ τῶν σπειροχαιτιασικῶν νόσων ἐν αἷς ἡ σπειροχαίτη ἀπαντᾷ τόσον εὐκόλως διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐξετάσεως. Ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος, ὁ δάγκειος πυρετὸς καὶ ἡ ἑλονοσία δυνατὸν νὰ συγχισθῶσι πρὸς τὸν ὑπόστροφον πυρετόν, οὐδεμία ὅμως τῶν νόσων τούσων τούτων ἔχει τὴν σπειροχαίτην. Βλάβαι παθολογικοανατομικαὶ τῆς νόσου δὲν ὑπάρχουσιν.

Θεραπεία. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς σπειροχαίτης. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πυρετοῦ διενεργοῦμεν ἐνδοφλέβιον ἔνεσιν νεοαρσενοβενζόλης ἀπὸ 0.45—0.60 ἑκατγρ. διὰ τὸν πρῶτον παροξυσμὸν καὶ 0.15 -0.30 διὰ τὸν δεύτερον, ἐν ἀνάγκῃ Ἀλλὰ καὶ ἀρρενάλην καὶ κακοδυλικὸν νάτριον εἰς γενναίας δόσεις δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἐνδοφλεβίως. Κατὰ τῆς ὑπερθερμίας χορηγοῦμεν τὴν κινίνην, συνιστῶμεν δὲ καὶ τὰ ψυχρὰ λουτρά, ὡς καὶ τὰ καρδιοτονωτικὰ ἐν γένει κατὰ τῆς ἀδυναμίας. Δέον καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς νόσου θεραπείαν νὰ ἐξακολουθήσωμεν ἐπί τινα χρόνον τὴν χρῆσιν τῆς ἀρσενοβενζόλης πρὸς ὁλοσχερῆ καταστροφὴν τῆς σπειροχαίτης. Μ. Ν. Κ.

ὑπόστρωμα (τό)· τὸ ὑποκάτω ἐστρωμένον στρῶμα· || τὸ βαθύτερον στρῶμα τοῦ ἐδάφους, ἄλλως *ὑπέδαφος* (βλ. λ.)· || τὸ στρῶμα τοῦ σάγματος ἢ τῆς σέλλης.

— *[Δομ.]* Ἡ κατασκευὴ ὑποστρώματος ἐνδείκνυται εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων ἔργων, καὶ χρησιμεύει ὡς θεμελίωσις καὶ ὡς ὑποδομὴ αὐτῶν. Οὕτως ἐν τῇ ὁδοποιίᾳ, προκειμένης τῆς κατασκευῆς ὁδοστρώματος ἐπὶ μαλακοῦ ἐδάφους, κατασκευάζεται πρῶτον ἐν ὑπόστρωμα ἐξ ἀργολίθων καὶ κατόπιν στρώννυται τὸ σκυρωτόν. Ἐπὶ ἀσφαλτικῶν ὁδοστρωμάτων εἶναι ἀπαραίτητον τὸ ἐκ σκυροκονιάματος ὑπόστρωμα. Εἰς τὰ λιμενικὰ ἔργα συνηθέστατα θεμελιοῦνται κρηπιδώματα καὶ παρόμοια ἔργα ἐπὶ ὑποστρώματος ἐκ λιθορριπῆς. Εἰς τὰς οἰκοδομὰς ἀκόμη, εἰς πλεῖστα σημεῖα, κατασκευάζονται ὑποστρώματα, ὅπως ὑπὸ τὴν πλακόστρωσιν τῶν δαπέδων τῶν ὑπογείων ἢ ἰσογείων διαμερισμάτων, ὑπὸ τὴν ἐπίστρωσιν τῶν ταρατσῶν, διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς κλίσεως τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν κτλ. Α. Α. Κ.

ὑποστρώνω· στρώνω ὑποκάτω, στρώνω.

ὑπόστρωσις, —εως (ἡ)· ἡ ὑποκάτω στρῶσις, στρῶσις.

ὑπόστυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ στύλων στηριζόμενος, βασιζόμενος· || *ὑπόστυλον* (τό)· ὡς οὐσ., στοὰ περίστυλος.

ὑποστυλῶ (—*όω*)· θέτω ὑποκάτω στύλους, στυλώνω.

ὑποστύλωμα (τό)· ὑποστήριγμα διὰ στύλων, στύλωμα.

ὑποστύλωσις, —εως (ἡ)· ὑποστήριξις διὰ στύλων, στύλωσις.

— *[Δενδροκ.]* *Ὑποστύλωσις* καλεῖται ἡ παρά τι νεαρὸν δένδρον ἔμπηξις πασσάλου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν πρόσδεσις τοῦ δενδρυλλίου πρὸς ὑποστήριξίν του, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ θραυσθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποκτήσῃ κορμὸν εὐθυτενῆ. Ἡ ὑποστήλωσις ἐφαρμόζεται καὶ εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας, λόγῳ πλουσίας καρποφορίας δένδρου τινός, ὑπάρχει φόβος θραύσεως τῶν κλάδων, ὁπότε οὗτοι ὑποστηρίζονται διὰ πασσάλων διχαλωτῶν πρὸς τὸ ἄνω μέρος. Εἰς τὴν ἀμπελουργίαν χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἡ ὑποστύλωσις, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κληματίδων τῶν φερουσῶν τὰς σταφυλάς, ἵνα μὴ ἔρχωνται αὗται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ἔδαφος, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν κηπουρικὴν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν φυτῶν μὲ περιελισσόμενον στέλεχος (π. χ. φασόλια) καὶ τὴν ἀνθοκομίαν Οἱ πάσσαλοι ἢ στῦλοι, στυλιάρια κτλ., εἶναι συνήθως ξύλινοι, ἐνίοτε ὅμως καὶ σιδηροῖ, ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος κτλ. καὶ μεγέθους καὶ πάχους ἀναλόγου πρὸς τὸ πρὸς ὑποστήριξιν φυτόν. Ε. Τ. Ξ.

ὑπόστυφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὀλίγον στυφός, ὁ στυφίζων.

ὑποσυνείδητον (τὸ) *[Ψυχολ.]*. Καλοῦσιν *ὑποσυνείδητον* τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν ἐκείνων στοιχείων, ὅσα ὑπάρχουσι κατὰ τὸ ἄκρον κράσπεδον τῆς συνειδήσεως, ἤτοι κατὰ τὴν περιφέρειαν αὐτῆς, καὶ εἶναι ἀμυδρότατα καὶ μόλις ἀντιληπτά. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὰ ὁποῖα μόλις φωτίζει ἡ ἡμετέρα προσοχή, γεννῶνται, ὅπως καὶ τὰ τῆς συνειδήσεως, ἐξ ἐρεθισμάτων ἢ κατ' αἴσθησιν εἰκόνων καὶ ἐξ ἀναμνήσεως καὶ ἐκ φαντασίας ἀσκοῦν δὲ μεγάλην ῥοπὴν ἐπὶ τὸν ψυχικὸν βίον. Τὸ ὑποσυνείδητον περιλαμβάνει ἔνθεν μὲν ὑποσυνειδησιακὰ φαινόμενα μὴ παρόντα, ἅτινα, ὡς ἐκ τῆς στενότητος τῆς συνειδήσεως ἢ τῆς ἰσχυρᾶς ἀποσπάσεως τῆς προσοχῆς, δὲν εἶναι συνειδητά, ἔνθεν δὲ τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν ἱκανοτήτων ἢ λειτουργιῶν, τῶν μὴ εἰς τὴν συνείδησιν ἐρχομένων, λόγῳ τῆς φύσεως αὐτῶν, οἷαι αἱ τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἰδιοφυΐας, τῆς ἀναμνηστικῆς λειτουργίας, τῆς ἐμπνεύσεως κλπ. Τὰ θυμικὰ στοιχεῖα τοῦ ὑποσυνειδήτου ἐξακολουθοῦσι νὰ ἐπενεργῶσιν ἐπὶ τὸν συνειδητὸν βίον καὶ μετὰ τὴν λήθην τοῦ προκαλέσαντος αὐτὰ ψυχικοῦ φαινομένου καὶ νὰ συνείρωνται μετ' ἄλλων παραστάσεων, μεθ' ὧν τυχαίως συνηνώθησάν ποτε. *Ὑποσυνείδητοι* καλοῦνται αἱ πράξεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ψυχικῶν πράξεων, ἐκτὸς τοῦ ὅτι διαφεύγουν τὴν γνῶσιν τοῦ ἀτόμου, ὅπερ τὰς ἐκτελεῖ, καθ' ἣν στιγμὴν τὰς ἐκτελεῖ. Αἱ ὑποσυνείδητοι κινήσεις ἀποβαίνουν αἰσθητότεραι καὶ ζωηρότεραι, ὅταν ἀποχωρίζωνται ἐκ τῆς ὅλης ψυχικῆς συνθέσεως. Εἰς τὰ κανονικὰ ἄτομα ἔχουν μικρὰν ζωηρότητα. Τὸ ὑποσυνείδητον ἐκδηλοῦται ἰδίως ἐν ἀνωμάλοις καταστάσεσιν, οἷαι ὁ ὑπνωτισμός, τὸ διπλοῦν ἐγὼ καὶ αἱ διάφοροι ὑστερικαὶ παθήσεις (βλ. καὶ λ. *ἀσυνείδητον*).

— **ὑποσυνειδήτου *νευρώσεις*** *[Νευρολογ.]*· βλ. λ. *νεύρωσις*.

ὑποσυνείδητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μὴ ὅλως συνειδητός, οὗτινος συνείδησιν σαφῆ δὲν ἔχομεν· *ὑποσυνείδητον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. *ὑποσυνειδήτως*.

ὑποσυνταγματάρχης (ὁ). Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καποδιστρίου ὁ ἀξιωματικὸς ὁ φέρων βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸν τῶν κατόπιν ἐποχῶν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Ν. Θ. Κ.

ὑποσυστολή (ἡ)· τὸ ἀρχικὸν στάδιον τῆς καρδιακῆς ἀνεπαρκείας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν σοβαρῶν ἀσυστολικῶν συμπτωμάτων. Α. Κ. Κ.

ὑπόσχεσις, —εως (ἡ)· τὸ ὑπισχνεῖσθαι, ὑποχρέωσις πρὸς ἐνέργειαν αὐτοβούλως παρεχομένη. κοιν. *τάξιμο*: «δίδω ὑπόσχεσιν», «ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσίν του», «ἡ ὑπόσχεσις δὲν ἀνακαλεῖται» || συνεκδ. ὅ,τι ὑπόσχεταί τις, τὸ ὑπεσχημένον.

—*[Ποιν. Δίκ.]* Ὁ μάρτυς, κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ἐξετάζεται, κατὰ κανόνα (ὅταν δηλαδὴ δὲν ὁρκίζεται), ἀφοῦ προηγουμένως ὑποσχεθῇ τῷ ἀνακρίνοντι διὰ χειραψίας ὅτι θὰ καταθέσῃ τὴν ἀλήθειαν (ἄρθρ. 123 ποινικῆς δικονομίας). Εἰς τὸν οὕτως ὑπισχνούμενον μάρτυρα ὑπομιμνήσκεται ὑπὸ τοῦ ἀνακρίνοντος ὁ ὅρκος, τὸν ὁποῖον θέλει δώσει ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ κατὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως. Τῆς ὑποσχέσεως διὰ χειραψίας ἀπαλλάσσονται οἱ καὶ τοῦ ὅρκου ἀπαλλασσόμενοι ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 114 καὶ 122 ποινικῆς δικονομίας (ὡρισμένοι συγγενεῖς τοῦ κατηγορουμένου, ἀνήλικοι κάτω τῶν 14 ἐτῶν, πρῴην κατάδικοι καὶ οἱ πολιτικῶς ἐνάγοντες).

Παράβασις τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως διὰ χειραψίας (ἄρθρ. 270 ποινικῆς νομοθεσίας) ὑπάρχει: α') ἐὰν ὁ τοιαύτην ὑπόσχεσιν δοὺς μάρτυς λέγῃ ψευδῆ, ἢ β') ἐὰν ἀρνῆται ἢ ἀποσιωπᾷ τὴν ἀλήθειαν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις εἶναι ἀδιάφορον ἂν ἡ παράβασις γίνεται ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου, ἀρκεῖ νὰ προῆλθεν ἐκ δολίας προαιρέσεως, ἥτις συνίσταται ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπαιτίου ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ κατατιθέμενα εἶναι ψευδῆ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει εἰς τὴν ἠθελημένην ἄρνησιν ἢ ἀποσιώπησιν, ἀδιαφόρως τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, π. χ. ἀθῳώσεως τοῦ ἐνόχου ἢ ἐνοχοποιήσεως τοῦ ἀθῴου κατηγορουμένου. Ἀναγκαία προσέτι προϋπόθεσις τοῦ ἀξιοποίνου ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει εἶναι ἡ ἔλλειψις νομίμου τινὸς λόγου, οὗ ἕνεκεν ὁ μάρτυς δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ τὴν μαρτυρίαν του. Α. Ν. Μ.

ὑποσχετικὸν (τὸ) *[Νομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἔγγραφον, ὅπερ περιέχει ὑπόσχεσιν πρὸς τρίτον. Τὸ ὑποσχετικὸν δύναται νὰ εἶναι δημόσιον ἢ ἰδιω-

Digitized by Google

ικὸν ἔγγραφον. Ὅταν εἶναι ἰδιωτικόν, διὰ νὰ ἔχῃ ῦρος καὶ νὰ δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ ικαστηρίου διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τοῦ εριεχομένου του, ἀνάγκη νὰ συνταχθῇ κατὰ τὸν πὸ τῆς πολιτικῆς δικονομίας διαγραφόμενον τρόον. Ἐν πρώτοις οὐσιῶδες αὐτοῦ στοιχεῖον εἶναι τι πρέπει νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ δι' αὐτοῦ ναλαμβάνοντος ὑποχρέωσιν προσώπου ἢ τοῦ νοίμως ἐκπροσωποῦντος αὐτὸ ἢ τοῦ πληρεξουσίου ου, ἐφ' ὅσον δὲ δι' αὐτοῦ δίδονται ἀμοιβαῖαι ὑποχέσεις καὶ ἀναλαμβάνονται πολλαπλαῖ ὑποχρεώεις, δέον νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν πάντων τῶν υμβαλλομένων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει, ἐπὶ οινῇ ἀκυρότητος ἐπίσης, τὸ ὑποσχετικὸν δέον νὰ υντάσσεται εἰς τόσα πρωτότυπα,φέροντα τὴν ὑποραφὴν ἁπάντων τῶν συμβαλλομένων, ὅσα καὶ τὰ ντίθετον συμφέρον ἔχοντα μέρη, καὶ ἐπὶ πλέον ὰ γίνεται μνεία ἐν αὐτοῖς ὅτι συνετάχθησαν τόσα σα ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτοῦνται. Πᾶν ὑποσχετιὸν μὴ συντεταγμένον κατὰ τὰς ἄνω διατυπώσεις ὡς τὰ ἄρθρα 408 κλπ. τῆς πολιτικῆς δικονομίας ιαγράφουσιν) εἶναι ἄκυρον καὶ ἐστερημένον πάσης ποδεικτικῆς δυνάμεως Εἰς τὰς αὐτὰς ἐπίσης διαυπώσεις, ὡς περιέχουσαι καὶ αὗται ἀνάληψιν ὑπορεώσεων, ὑποβάλλονται καὶ αἱ ἐπιστολαί. Διὰ τὴν ποδεικτικὴν δύναμιν τῶν ὑποσχετικῶν ἀπαιτεῖαι προσέτι ταῦτα νὰ εἶναι νομίμως χαρτοσεσημασμένα. Α. ΚΩΝ.

ὑποσχετικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὑπόσχεσιν, ὁ τῆς ὑποσχέσεως· || *ὑποσχετικὸν* (τό)· ὡς ὐσ., ἔγγραφος ὑπόσχεσις.

ὑπόσχομαι, καὶ *ὑπισχνοῦμαι, ἀόρ. ὑπεσχέθην,* καθ μετοχ. *ὑπεσχημένος*· ἀναλαμβάνω αὐτοβούλως ὑποχρέωσίν τινα, ἀναδέχομαι νὰ πράξω τι, κοινάζω: «ὅ,τι ὑπόσχεται τὸ ἐκτελεῖ», «μὴν ὑπόσχεσαι ὅ,τι δὲν ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς», «μοῦ ὑπεσχέθη τὴν συνδρομήν του» || παρέχω τὴν ἐλπίδα. κάμνω τινὰ νὰ ἐλπίσῃ: «ὑπόσχεται πολλά, — γενναίους καρπούς».

ὑποταγὴ (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑποκάτω, ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἄλλου, ὑποτέλεια: «ὡμολόγησεν ὑποταγήν».

— *[Ποιν. Δίκ.]* Ἡ πρόθεσις πρὸς *ὑποταγὴν* τοῦ κράτους εἰς ξένην ἐπικράτειαν, ἤτοι πρὸς ἐξάρτησιν ἀπ' αὐτῆς ἄνευ τροποποιήσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀργανισμοῦ του, ἀποτελεῖ τὸ ἀναγκαῖον περιεχόμενον τῆς δολίας προαιρέσεως εἰς τὰς περιπτώσεις ἐσχάτης προδοσίας τῆς § 4 τοῦ ἄρθρου 123 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Α. Ν. Μ.

ὑποταγματάρχης (ὁ). Βαθμὸς ὑπάρξας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἐποχὴν μόνον τοῦ Καποδίστρια, ὅστις ἐκανόνισε καὶ τοῦτον τὸν βαθμόν, μεταξὺ τῶν ἄλλων, πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς προαγωγῆς τῶν ἀξιωματικῶν. Ἦτο δ' ἀνώτερος ἀξιωματικὸς ἀμέσως μετὰ τὸν ταγματάρχην, ἐκτελῶν ὅμως τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν τοῦ ταγματάρχου. Ἐν Τουρκίᾳ βαθμὸς ὑποταγματάρχου ὑφίστατο μέχρι καὶ τοῦ 1897. Ν. Θ. Κ.

ὑποτακτικὴ (ἡ) *[Συντακτ.]*. Καλεῖται οὕτω μία ἐκ τῶν παρεμφατικῶν ἐγκλίσεων τοῦ ῥήματος, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται κυρίως ἐπιθυμία καὶ προσδοκία: «ἄγωμεν», «ἴωμεν», «τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας», «εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ» κλπ., «ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ......., ἐρεῖτε» κλπ. Ἐκ τῆς σημασίας ταύτης τοῦ ἐπιθυμητοῦ καὶ προσδοκωμένου ἐχώρησεν ἡ ὑποτακτικὴ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μέλλοντος: «καί ποτέ τις εἴπησιν» =ἐρεῖ· «οὐ γὰρ πω ποίους εἶδον ἀνέρας, οὐδὲ ἴδωμαι»=οὐδὲ ὄψομαι κλπ. Ἡ μελλοντικὴ αὕτη ἔννοια καὶ χρῆσις τῆς ὑποτακτικῆς κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Ὅμηρον χρόνους περιωρίσθη, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔγινεν ἀρκούντως εὔχρηστος κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ μεσαιωνικοὺς χρόνους, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τύποι τοῦ μέλλοντος (οἱ εἰς —σω, —σεις, —σει κλπ) συνέπεσαν ἤδη φωνητικῶς πρὸς τοὺς τῆς ὑποτακτικῶς (εἰς —σω, —σῃς, —σῃ κλπ.). Ἀπ' αὐτῶν δὲ τῶν οὕτω φωνητικῶς ἐξομοιωθέντων τύπων ἐξηπλώθη ἡ ἀντὶ τοῦ μέλλοντος χρῆσις τῆς ὑποτακτικῆς καὶ εἰς ἄλλους τύπους της (διαφόρους φωνητικῶς ἀπὸ τοὺς ἰσοδυνάμους πρὸς αὐτοὺς τύπους τοῦ μέλλοντος) καὶ οὕτως ὁ μέλλων ἐξετοπίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τῆς ὑποτακτικῆς.

Δι' ὃ πολλάκις συγγραφεῖς μεταγενέστεροι καὶ μεσαιωνικοὶ μεταχειρίζονται ἐναλλὰξ τύπους τῆς ὑποτακτικῆς καὶ τοῦ μέλλοντος, οἱ δὲ λεξικογράφοι Φώτιος, Ἡσύχιος καὶ ἄλλοι ἑρμηνεύουσι τύπους τοῦ μέλλοντος, οἵτινες ἐπ' αὐτῶν εἶχον ἀπαρχαιωθῆ καὶ καταστῆ ὀλιγώτερον συνήθεις, διὰ τῆς συνηθεστέρας ὑποτακτικῆς, ὡς λ. χ. «τεύξομαι· τύχω», «λήψομαι· λάβω», «φεύξομαι· φύγω» κ.οὕ.κ.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ὄνομα τῆς ὑποτακτικῆς (λατ. subjonctivus) πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ ἔγκλισις αὕτη ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν διότι ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ χρῆσις αὐτῆς εἰς ὑποτεταγμένας προτάσεις («εἰ ὑποταγείη συνδέσμοις . . .»), ὅπερ ὅμως δὲν ἀποτελεῖ τὴν μόνην χρῆσιν τῆς ὑποτακτικῆς, καθόσον καὶ ἐπὶ προτροπῆς (ἴωμεν !, φέρε εἴπωμεν ! κλ.) καὶ ἐπὶ ἀπαγορεύσεως («μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσῃς . . . » κ λ.) καὶ ἐπὶ ἀπορίας περὶ τοῦ πρακτέου («εἴπω τι τῶν εἰωθότων;» κ. λ.) καὶ ἐπὶ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἀντὶ μέλλοντος («οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ διερὸς βροτὸς οὐδὲ γένηται» κ λ) ἡ ὑποτακτικὴ ἀπαντᾷ εἰς κυρίας καὶ ἀνεξαρτήτους προτάσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ χρῆσις τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐγκλίσεως εἰς ἐξαρτημένας προτάσεις (τελικάς, εἰσαγομένας διὰ τῶν συνδέσμων *ἵνα, ὅπως* κ. λ., ὑποθετικάς εἰσαγομένας διὰ τῶν *ἐάν, ἄν, ἤν* κ. λ., ἀναφορικάς, κ. λ.) καὶ ἀνέκαθεν ἦτο συχνὴ καὶ βαθμηδὸν καθίστατο συχνοτέρα (ὥστε ἐξέβαλεν ἐν τέλει ἐξ αὐτῶν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν εὐκτικήν), διὰ τοῦτο τὸ ὄνομά της ἐλήφθη a potiori, τουτέστιν ἐκ τῆς συνηθεστέρας χρήσεώς της. [Πρβλ. *Ι. Χατζιδάκι*, «Γεν. Γλωσσική, Β', Ἀθῆναι 1916, σελ. 338 κ. ἑξ] Γ. Π. Α.

ὑποτακτικός, *—ή, —όν*· ὁ ὑποτεταγμένος, ὁ ὑπὸ τὰς διαταγάς τινος, ἰδίᾳ ἐπὶ ὑπηρέτου ἐκκλησίας ἢ μονῆς· || καθόλου, ὁ ὑπὸ τὰς διαταγάς τινος· || «ὑποτακτικὴ ἔγκλισις» ἢ *ὑποτακτικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.) || «ὑποτακτικὸν φωνῆεν» τὸ δεύτερον φωνῆεν, τὸ ἡμίφωνον τῶν διφθόγγων *ει* ἢ *υ*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *προτακτικόν*.—Ἐπίρρ. ***ὑποτακτικῶς***.

— *[Κανον. Δίκ.]* *Ὑποτακτικὸς* καλεῖται ὁ ἐν τῇ μονῇ ἐκτελῶν διαφόρους ὑπηρεσίας καὶ ὑπηρετῶν τινα τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν. Ἐν ταῖς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σκήταις ὁ δόκιμος δύναται πρὸ τῆς κουρᾶς, ἐγκρίσει τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ, νὰ ἐκλέξῃ ὑπακοὴν παρ' ἑτέρῳ γέροντι· ἀλλ' ἀπὸ τῆς κουρᾶς ὀφείλει νὰ μένῃ κατὰ πάντα τὸν βίον ἐν τῇ ὑπακοῇ τοῦ ἰδίου γέροντος, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς προσλήψεως αὐτοῦ παρ' ἑτέρου γέροντος τῆς αὐτῆς σκήτης, ἐπὶ ποινῇ πειθαρχικῆς ὑπὸ τῆς κυριάρχου μονῆς διώξεως. Πρὸς τὸν γέροντα αὐτοῦ, πνευματικὸν λογιζόμενον πατέρα, ὁ ὑποτακτικὸς ὀφείλει σέβας καὶ ὑπακοήν, πατρικὴν δ' οὗτος πρὸς τὸν ὑποτακτικὸν ἀγάπην Παρ' ἡμῖν ἐπιτρέπεται νὰ προσληφθῇ ὡς ὑποτακτικὸς ὁ ἔχων ἀποπερατώσει τοὐλάχιστον τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Κατὰ τὸ κρητικὸν καταστατικὸν ὁ μὴ ὑπερβὰς τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ὑποτακτικὸς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταταχθῇ εἰς τοὺς δοκίμους. Ὁ ὑποτακτικὸς δύναται, ἐφ' ὅσον εἶναι ἢ ἤθελε γίνει μοναχός, νὰ λάβῃ τοῦ κελλίου τοῦ οὗ εἶναι ὑποτακτικὸς μοναχοῦ τὴν χρῆσιν ἐφ' ὅρου ζωῆς, μὴ ἐπιτρεπομένου τῷ μοναχῷ νὰ διαθέσῃ διὰ διαθήκης ἀλλ' οὐδὲ διὰ πράξεως ἐν ζωῇ χαριστικῶς τὴν μετὰ τὴν κατάταξιν αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ ὁπωσδήποτε κτηθεῖσαν, εἰς αὐτὸν δ' ἀνήκουσαν, περιουσίαν. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ὑποταμίας (ὁ). Ἦτο ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ ὁ κατέχων μέσην θέσιν μεταξὺ ἐπαρχιακῶν ταμιῶν καὶ εἰσπρακτόρων καὶ ἐνεργῶν τὴν εἴσπραξιν τῶν εἰς τὰ ἄλλοτε λειτουργοῦντα ὑποταμεῖα, βεβαιουμένων ἐσόδων, ἐξαιρετικῶς δὲ τὴν πληρωμὴν τῶν ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν ταμιῶν θεωρουμένων πρὸς πληρωμὴν χρηματικῶν ἐνταλμάτων καὶ γραμματίων. Ὁ θεσμὸς τῶν ὑποταμιῶν, δημιουργηθεὶς διὰ τοῦ νόμου ,ΑΥΙΔ' τοῦ 1887, κατηργήθη βραδύτερον. Γ. Ν. Κ.

ὑπόταξις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑποτεταγμένος, ὑπ' ἀλλοτρίαν ἐξάρτησιν || γραμματ., ἡ κατὰ δευτερεύουσαν πρότασιν ἐκφορὰ ἢ σύνταξις, ἀντίθ. *παράταξις*.

— *[Ζῳολ.]* *Ὑπόταξις* ἢ *ὑποταξία* καλεῖται τμῆμα τῆς τάξεως περιλαμβάνον ζῷα ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν μὲν τάξιν, ἀλλὰ παρουσιάζοντα μεταξύ των ἰδιά τινα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Ὁ ὅρος οὗτος ἐλάχιστα χρησιμοποιεῖται σήμερον εἰς τὴν ζῳολογίαν. Δ. Ν. Π.

ὑπότασις, *—εως* (ἡ)· ἐλάττωσις τῆς τάσεως, ἀντίθ. *ὑπέρτασις*.

ὑποτάσσω, *ἀόρ. ὑπέταξα—ὑπετάχθην,* παθ. μετχ *ὑποτεταγμένος*· τάσσω ὑπό τι, ὑποκάτω τινός, καθιστῶ τινα ὑπόδουλον, ὑποχείριον: «οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὸν κόσμον ὅλον» || «λαοὶ ὑποτεταγμένοι» οἱ ὑπόδουλοι

ὑποτείνω, *ἀόρ. ὑπέτεινα—ὑπετάθην,* παθ. μετχ. *ὑποτεταμένος*· τείνω κάτωθεν || *ὑποτείνουσα* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ὑποτείνουσα (ἡ) *[Γεωμ.]*. Καλεῖται *ὑποτείνουσα* ἡ πλευρὰ ἡ ἀπέναντι τῆς ὀρθῆς γωνίας ὀρθογωνίου τινὸς τριγώνου κειμένη.

ὑποτέλεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑποτελής, ἡ ὑποχρέωσις πληρωμῆς φόρων πρός τινα· || καθόλου, ἔλλειψις ἀνεξαρτησίας, ὑποδούλωσις.

ὑποτελής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὑπόχρεος εἰς τέλη, εἰς φόρους, ὁ ὑποκείμενος εἰς φορολογίαν· || ὁ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἄλλου διατελῶν, ὑπήκοος: «ὑποτελὴς πολιτεία, — χώρα».

—ὑποτελῆ ***κράτη***. Καλοῦνται οὕτω τὰ κράτη τὰ μὴ κεκτημένα πλήρη καὶ ἀπόλυτον κυριαρχίαν, ἀλλ' ἐξαρτώμενα ἐν τούτῳ ἐξ ἑτέρου τινὸς κράτους, τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖται ἐπικυρίαρχον καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐξουσίαν ἀνέθεσαν περιοριστικῶς ὡρισμένα αὐτῶν δικαιώματα. Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ὑποτελείας παρουσιάζει μὲν ἀνωμαλίας τινὰς καὶ δυσχερείας ἀπὸ καθαρᾶς νομικῆς ἀπόψεως, συνεπείᾳ τοῦ περιορισμοῦ τῆς κυριαρχίας, τὸν ὁποῖον συνεπάγεται. Οὐχ ἧττον, οὐδεμία ὑφίσταται ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀναγνώρισις καὶ καθιέρωσις τῆς τοιαύτης καταστάσεως παρέσχε καὶ παρέχει ἐπωφελεῖς ὑπηρεσίας ἐν τῷ διεθνεῖ περιβάλλοντι, ὡς διευκολύνουσα καὶ ὑποβοηθοῦσα τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν καὶ ἐκπολίτισιν δεδομένου λαοῦ κατωτέρας ἀναπτύξεως, ὁ ὁποῖος οὕτω δὲν εἶναι εἰσέτι ὥριμος πρὸς σύμπηξιν ἰδίου κράτους, κυριάρχου ἐσωτερικῶς καὶ ἀνεξαρτήτου ἐξωτερικῶς.

Τὰ ὑποτελῆ κράτη καλοῦνται ὑπό τινων συγγραφέων *ἡμικυρίαρχα* κράτη, παρ' ἄλλων *ἀτελῆ*, *ὑποκείμενα* ἢ *ἐξαρτώμενα* κράτη, *ἀτελῶς ἀνεξάρτητα* ἢ *φόρου ὑποτελῆ*. Πάντες ὅμως οἱ ὅροι οὗτοι δὲν εἶναι ἀναντιρρήτως ὀρθοί, καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἀποκρούονται ὑπὸ τῶν περισσοτέρων συγγραφέων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ὑποτελὲς κράτος θεωρεῖται ὡς μὴ πλῆρες καὶ τέλειον καθ' ὅλα ἐν γένει ὑποκείμενον τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δὲν στερεῖται ὅμως δικαιωμάτων, ἀλλ' ἢ διατηρεῖ περαιτέρω τοιαῦτα ἢ ἀναθέτει ἑκουσίως εἰς τὸ ἐπικυρίαρχον ἢ τέλος ἐνασκεῖ μὲν τὸ ἴδιον, ἀλλὰ τῇ προηγουμένῃ συγκαταθέσει τοῦ ἐπικυριάρχου.

Ἡ σχέσις τῆς ἐξαρτήσεως δὲν καθορίζεται ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου δι' ἀκριβῶν νομικῶν κανόνων ἐφαρμοζομένων αὐστηρῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως ἐν πάσῃ οἱαδήποτε παρουσιαζομένῃ περιπτώσει ὑποτελείας. Οἱ νομικοὶ οὗτοι κανόνες λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ διεθνοῦς βίου τῶν κρατῶν, οὕτω δὲ ἐξηγεῖται καὶ δικαιολογεῖται ἀποχρώντως τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ δεσμοὶ τῆς ἐξαρτήσεως μεταξὺ ὑποτελοῦς καὶ ἐπικυριάρχου κράτους παρουσιάζονται ἑκάστοτε ἐν τῷ διεθνεῖ περιβάλλοντι ὑπὸ διαφόρους τύπους, μορφὰς καὶ ὅρους, ἐντὸς πάντοτε τοῦ εὐρυτάτου γενικοῦ πλαισίου, τὸ ὁποῖον διαγράφει εἰς τὸν ὅλον θεσμὸν τὸ διεθνὲς δίκαιον· εἰς τρόπον ὥστε εὐλόγως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ δεσμοὶ οὗτοι καὶ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη ἔκτασις αὐτῶν ρυθμίζονται καὶ κανονίζονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συναφθείσης πράξεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας βασίζεται νομικῶς ἡ ὑποτέλεια. Ὡς εἰκός, ἡ πρᾶξις αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ καθορίσῃ πλείστας ὅσας διαβαθμίσεις ἐν τῇ ἀποφασισθείσῃ ὑποτελείᾳ, ἀρχομένας ἀπὸ διαβαθμίσεις ὅλως χαλαρᾶς καὶ ἐλαφρᾶς μορφῆς καὶ ἐξικνουμένας μέχρι τοιούτων βαρείας καὶ πολλάκις βαρυτάτης μορφῆς. Πρὸς ἀκριβῆ λοιπὸν καθορισμὸν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ὑποτελοῦς κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ἐπικυριάρχου τοιούτου, δέον ἐν μιᾷ ἑκάστῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει νὰ ληφθῇ πρὸ παντὸς ἄλλου ὑπ' ὄψιν ἡ πρᾶξις τῆς ὑποτελείας καὶ ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον διὰ ταύτης ρυθμίζονται αἱ μεταξὺ ὑποτελοῦς καὶ ἐπικυριάρχου σχέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ ποικίλλωσιν ἐπ' ἄπειρον καὶ διὰ τοῦτο ὀρθότατα ἐλέχθη ὅτι ὑπάρχουσι τόσα εἴδη ὑποτελείας ὅσαι καὶ πράξεις κανονίζουσαι καὶ ρυθμίζουσαι τὴν κατάστασιν ταύτην.

Αἱ σχέσεις τῆς ἐξαρτήσεως δὲν ἀφορῶσι μόνον εἰς ζητήματα ἐξωτερικῆς κυριαρχίας, ἡ ὁποία περιορίζεται ἐντεῦθεν· ἀλλὰ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ εἰς τοιαῦτα ἀκόμη ἐσωτερικῆς κυριαρχίας, ἡ ὁποία ὁτὲ μὲν ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀνέπαφος, ὁτὲ δὲ περιορίζεται καὶ αὕτη, καὶ μάλιστα κατὰ διαφόρους ἀναλογίας καὶ ἀποχρώσεις, ἐπ' ὠφελείᾳ πάντοτε τοῦ ἐπικυριάρχου κράτους, τὸ ὁποῖον ὑποκαθίσταται ἐν τῇ ἐνασκήσει ὡρισμένων δικαιωμάτων ἐπικυριαρχίας, ἅτινα παρεχωρήθησαν αὐτῷ εἰδικῶς. Τὰ ὑποτελῆ κράτη κέκτηνται μειωμένην τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν κυριαρχίαν ἐν ᾧ μέτρῳ καθορίζει ἡ πρᾶξις τῆς ὑποτελείας. Ἐν ἐλλείψει τοιούτου καθορισμοῦ, ἰσχύουσι γενικοί τινες κανόνες ὁτὲ μὲν ἀπολύτως, ὁτὲ δὲ μετὰ οὐσιωδῶν ἢ ἐπουσιωδῶν παρεκκλίσεων ἐξ αὐτῶν διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον. Οὕτω, δὲν θὰ ἠδύνατο αὐτοβούλως καὶ αὐτογνωμόνως οὔτε νὰ κηρύξωσιν ἐπιθετικὸν πόλεμον οὔτε νὰ συνομολογήσωσι πολιτικὰς ἐν γένει συνθήκας, καὶ μάλιστα τοιαύτας δυναμένας νὰ τροποποιήσωσι τοὺς ὑφισταμένους δεσμοὺς ὑποτελείας ἢ νὰ ἐπιφέρωσι μεταβολὰς διὰ προσαρτήσεως ἢ παραχωρήσεως εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ὑποτελοῦς κράτους, οὔτε, ἐν τέλει, νὰ διαπιστεύσωσιν ἰδίους διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Θὰ ἠδύναντο ὅμως ἀναμφιβόλως ἰδίῳ δικαίῳ ν' ἀναλάβωσιν ἀμυντικὸν πόλεμον, νὰ συνομολογήσωσιν ἐμπορικάς, οἰκονομικάς, δικαστικὰς καὶ ἄλλας παρεμφερεῖς, μὴ πολιτικῆς φύσεως, συνθήκας, ὡς καὶ νὰ δεχθῶσι παρ' αὐτοῖς ἀντιπροσώπους τῶν λοιπῶν ξένων κρατῶν, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται μὲν διπλωματικοὶ ἢ πολιτικοὶ πράκτορες, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι εἶναι γενικοὶ πρόξενοι, μὴ κεκτημένοι οὐδεμίαν διπλωματικὴν ἰδιότητα.

Ὡς ἐλέχθη ἤδη, τὸ ὑποτελὲς κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀναλήψεως ἀμυντικοῦ πολέμου καθ' ἑτέρου κράτους. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ ἠδύ-

Digitized by Google

νατο καὶ μόνον, καὶ δὴ ἄνευ τῆς προηγουμένης συγκαταθέσεως τοῦ ἐπικυριάρχου κράτους, νὰ συνομολογήσῃ συνθήκας περὶ γενικῆς ἀνακωχῆς καὶ εἰρήνης, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται δι' αὐτῶν δὲν πρόκειται νὰ ἐπηρεασθῶσιν οἱ μετὰ τοῦ ἐπικυριάρχου τούτου κράτους ὑφιστάμενοι δεσμοὶ ὑποτελείας. Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο κέκτηται θεωρητικὴν μόνον σημασίαν, διότι προφανῶς ἡ κατὰ τοῦ ὑποτελοῦς κράτους γενομένη ἐπίθεσις θὰ ὑπεχρέου τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος εἰς ἄμεσον ἔνοπλον ἐπέμβασιν. Ἤδη ἐρωτᾶται: ἡ ἔνοπλος ἐξέγερσις τοῦ ὑποτελοῦς κράτους κατὰ τοῦ ἐπικυριάρχου ἀποτελεῖ διεθνῆ ἢ ἁπλῶς ἐμφύλιον πόλεμον; Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ θεωρίαν πρόκειται περὶ ἐμφυλίου πολέμου. Διὰ νὰ μετατραπῇ δ' οὗτος εἰς διεθνῆ, δέον οἱ ἐπαναστάται ν' ἀναγνωρισθῶσι διεθνῶς ὡς ἐμπόλεμον μέρος. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι φρονοῦσιν ὅτι πρόκειται περὶ διεθνοῦς πολέμου εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς· καὶ τοῦτο, διότι τὸ ὑποτελὲς κράτος παραμένει ἐν τῇ πραγματικότητι ἀληθὲς κράτος, κεκτημένον ἰδίαν νομικὴν προσωπικότητα, μὴ συγχωνευομένην ἀπολύτως μετὰ τοῦ ἐπικυριάρχου κράτους. Τὸ καθ' ἡμᾶς ἀμφότεραι αἱ θεωρίαι αὗται, ὡς ἀπόλυτοι, δὲν εἶναι ὀρθαί. Οἱ δεσμοὶ τῆς ἐξαρτήσεως δὲν εἶναι ὑποχρεωτικῶς οἱ αὐτοὶ πάντοτε, ἀλλὰ ποικίλλουσιν οὗτοι ἑκάστοτε, καθοριζόμενοι οὕτως ἢ ἄλλως διὰ τῆς πράξεως, ἡ ὁποία καθιεροῖ τὴν ὑποτέλειαν. Ἂν λοιπὸν οἱ δεσμοὶ οὗτοι εἶναι βαρείας φύσεως, τότε ἡ ἐξέγερσις δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμφύλιος πόλεμος, ἂν ὅμως εἶναι ἐλαφρᾶς φύσεως, προφανῶς πρόκειται περὶ διεθνοῦς πολέμου. Τὸ ὅλον ζήτημα οὕτω καταντᾷ εἰς ἁπλοῦν ζήτημα ἑρμηνείας τῶν διατάξεων τῆς πράξεως τῆς ὑποτελείας. Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ ἔνοπλος ἐξέγερσις χαρακτηρισθῇ ὡς ἐμφύλιος πόλεμος, ἐξακολουθεῖ οὗτος νὰ θεωρῆται ὡς τοιοῦτος μέχρις ὅτου οἱ ἐπαναστάται ἀναγνωρισθῶσι διεθνῶς ὡς ἐμπόλεμον μέρος εἴτε ὑπὸ τοῦ ἐπικυριάρχου κράτους εἴτε ὑπὸ τῶν λοιπῶν τρίτων κρατῶν. Διὰ τῆς τοιαύτης δ' ἀναγνωρίσεως, ἡ ὁποία δέον νὰ γίνῃ συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ἐγένετο αὕτη ἀκαίρως ἢ προώρως, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μετατρέπεται εἰς διεθνῆ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον προέβη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ὡς πρὸς τοῦτο καὶ μόνον. Οὕτω δὲ ἄρχονται νὰ ἐφαρμόζωνται μεταξὺ τοῦ ἀναγνωρίσαντος κράτους καὶ τοῦ ἀναγνωρισθέντος ὡς ἐμπολέμου μέρους αἱ διατάξεις τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου καὶ τῆς οὐδετερότητος. Ἐνῷ κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, διακρινομένους διὰ τὴν ὠμότητα, μεθ' ἧς διεξάγονται, χρησιμοποιοῦνται αἱ δρακόντειοι διατάξεις τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἔτι· ἂν τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος κηρύξῃ τυχὸν τὸν πόλεμον καθ' ἑτέρου τρίτου κράτους, τὸ ὑποτελὲς κράτος ὡς τοιοῦτον ἔχει ἐντεῦθεν τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως σπεύσῃ ἀμέσως εἰς ἔνοπλον ἐπικουρίαν; Τὸ ζήτημα τοῦτο δέον ρητῶς καὶ σαφῶς νὰ κανονισθῇ οὕτως ἢ ἄλλως ἐν τῇ πράξει, ἐπὶ τῆς ὁποίας βασίζεται ἡ ὑποτέλεια. Ἐν ἐλλείψει ὅμως τοιούτου κανονισμοῦ, μᾶλλον δέον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀπολύτως νομικὴ ὑποχρέωσις πρὸς ἔνοπλον ἐπικουρίαν, τοῦ ὑποτελοῦς κράτους δυναμένου νομίμως νὰ παραμείνῃ οὐδετέρου ἐν τῷ ἐκραγέντι πολέμῳ. Ταῦτα γενικῶς ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς κυριαρχίας, ἡ ὁποία καὶ κέκτηται βεβαίως τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν ἐν τῷ θέματι, διότι αὕτη παρὰ τῷ ὑποτελεῖ κράτει ἐμφανίζεται ὡς μειωμένη, τοῦ ἐπικυριάρχου κράτους ἀναλαμβάνοντος τὴν ἐνεργὸν ἐνάσκησιν ἐνίων δικαιωμάτων, πηγαζόντων ἐκ ταύτης· καὶ τοῦτο, διότι τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος θεωρεῖται ὡς ὁ κηδεμὼν καὶ προστάτης τοῦ ὑποτελοῦς. Τὸ ἐπικυρίαρχον λοιπὸν κράτος ἀντιπροσωπεύει τὸ ὑποτελὲς εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπισήμους διεθνεῖς σχέσεις, περὶ ὧν προβλέπει ἡ πρᾶξις τῆς ὑποτελείας. Πᾶσαι αὗται αἱ σχέσεις διεξάγονται διὰ μέσου τοῦ ἐπικυριάρχου κράτους, ὡς τοῦ μόνου πρὸς τοῦτο διεθνῶς ἁρμοδίου.

Ἡ ὑποτέλεια δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν ἐξωτερικὴν κυριαρχίαν, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικήν, θιγομένην ἐντεῦθεν. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι οὐδὲν θὰ ἐκώλυεν ὅπως αὕτη παραμείνῃ ἐντελῶς ἄθικτος καὶ ἀνέπαφος. Συνήθως ὅμως δὲν συμβαίνει τοῦτο, ἀλλὰ θίγεται καὶ αὕτη ἀκόμη, καὶ δὴ κατὰ διαφόρους διαβαθμίσεις καὶ ἀποχρώσεις. Οὕτω τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ δικαιώματα ἀναμείξεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ ὑποτελοῦς κράτους, ὡς π. χ. εἰς τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, τὸ πολίτευμα, τὴν νομοθεσίαν, τὴν διοίκησιν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκπαίδευσιν κτλ. Πάντες ὅμως οἱ περιορισμοὶ οὗτοι τῆς ἐσωτερικῆς κυριαρχίας πρέπει νὰ προβλέπωνται ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἐν τῇ πράξει τῆς ὑποτελείας καὶ διὰ τούτους καὶ μόνους τοὺς περιορισμοὺς ὑπάρχει νομικὴ ὑποχρέωσις πρὸς σεβασμὸν ἐκ μέρους τοῦ ὑποτελοῦς κράτους. Σημειωτέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ ὑποτελοῦς κράτους τότε μόνον θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος, ὅταν οἱ δεσμοὶ τῆς ὑποτελείας εἶναι κατ' ἐξοχὴν βαρείας μορφῆς. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὸ ὑποτελὲς κράτος διατηρεῖ τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριαρχίαν του κατὰ διαφόρους ἀποχρώσεις. Οἱ πολῖται τοῦ ὑποτελοῦς κράτους θεωροῦνται ἴδιοι πολῖται τοῦ κράτους τούτου καὶ συνεπῶς ἀλλοδαποὶ πολῖται ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος μόνον ὅταν οἱ δεσμοὶ τῆς ὑποτελείας εἶναι ἐλαφρᾶς φύσεως, ἂν ὅμως εἶναι βαρείας, τότε συνήθως οἱ πολῖται τοῦ ὑποτελοῦς κράτους θεωροῦνται κανονικοὶ πολῖται τοῦ ἐπικυριάρχου. Τέλος, αἱ διεθνεῖς συνθῆκαι, τὰς ὁποίας συνομολογεῖ τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν, τότε μόνον ἐφαρμόζονται αὐτοδικαίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὑποτελοῦς κράτους, ὅταν αἱ σχέσεις τῆς ὑφισταμένης ὑποτελείας εἶναι βαρείας μορφῆς. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι διακρίσεις σχύουσιν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ πρᾶξις τῆς ὑποτελείας δὲν ἐπιλύει σαφῶς καὶ ἀκριβῶς, ἀλλ' ἀφήνει τὰ θέματα ταῦτα ἐν ἀμφιβόλῳ καταστάσει. Ἡ ἑρμηνεία δέον κατ' ἀνάγκην νὰ συμπληρώσῃ τὰ κενὰ καὶ πρὸς τοῦτο ὡς βάσις θὰ ληφθῇ ἡ ποιότης καὶ ἡ ἔκτασις τῶν δεσμῶν τῆς ὑποτελείας, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ βαρεῖα ἢ ἐλαφρὰ μορφὴ αὐτῆς. Συνήθως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπαραιτήτως, τὰ ὑποτελῆ κράτη καταβάλλουσιν ὡρισμένον ἐτήσιον φόρον εἰς τὸ ἐπικυρίαρχον κράτος. Παρατηρητέον ἐν τούτοις ὅτι μόνη ἡ καταβολὴ τοιούτου φόρου δὲν ἀρκεῖ ὅπως καταστῇ κράτος τι ὑποτελὲς εἰς ἕτερον, οὔτε ἄλλως τε αὕτη ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ἢ τεκμήριον ὑποτελείας.

Τὰ ὑποτελῆ κράτη σπανίζουσιν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, καθ' οὓς βαίνουσιν αἰσθητῶς πάντοτε ἐλαττούμενα, ἐνῷ κατὰ τοὺς παρῳχημένους τοιούτους, διατελοῦντας ὑπὸ τὸ κράτος ἀλλοίων ἀντιλήψεων, ταῦτα ἦσαν πολλά. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ὑποτέλεια εἶναι κατάστασις προσωρινῆς καὶ μεταβατικῆς μορφῆς, δημιουργουμένη πρὸς τὸ συμφέρον εἴτε τοῦ ἐπικυριάρχου κράτους, τὸ ὁποῖον εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰσχυρόν, εἴτε τοῦ ὑποτελοῦς κράτους, ὅπερ ὡς ἀσθενὲς καὶ μικρὸν κατὰ τὰς δυνάμεις του τίθεται ὑπὸ τὴν σκέπην ἰσχυροῦ προστάτου, εἴτε, ἐν τέλει, πρὸς τὸ συνδυασμένον συμφέρον ἀμφοτέρων, τοῦθ' ὅπερ εἶναι καὶ τὸ συνήθως γινόμενον ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ. Ἡ κατάστασις αὕτη δυνατὸν βεβαίως νὰ παραταθῇ ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα, ἴσως μακρᾶς διαρκείας ἐνίοτε, πάντως ὅμως μίαν ἡμέραν θὰ καταλήξῃ ἢ εἰς τὴν πλήρη προσάρτησιν καὶ ἀπορρόφησιν τοῦ ὑποτελοῦς κράτους ἢ εἰς τὴν πλήρη κυριαρχίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, ἀπελευθερουμένου ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς ἐξαρτήσεως οἱ ὁποῖοι παρεκώλυον μέχρι τοῦδε τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ ἐξέλιξιν. Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ὑποτελείας δεῖται διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν τρίτων κρατῶν, συντελουμένης συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον κέκτηται τὸ ὑποτελὲς κράτος, δὲν ἐνασκεῖ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐν τῇ καταστάσει τῆς ὑποτελείας, εἰς τρόπον ὥστε τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ αὐτὸ πολίτευμα μετὰ τοῦ ἐπικυριάρχου ἢ καὶ διάφορον.

Ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Τουρκίας διετέλεσαν ἄλλοτε ὡς ὑποτελῆ κράτη: ἡ Αἴγυπτος (1840—1914), ἡ Βουλγαρία (1878—1908), ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία (1878—1885), ἡ Σάμος (1832—1912), ἡ Κρήτη (1897—1912).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jellineck*, «Die Lehre von den Staatenverbindungen» (1892) κα «Uber Staatsfragmente» (1896). —*Sirmagieff*, «De la situation des Etats mi-souverains» (1889).—*Redslob*, «Abhängige Länder» (1914).— *Boghitchevitch*, «Halbsouveränität; administrative und politiche Autonomie seit dem Pariser Vertrage» (1903).—*Stubbs*, «Suzerainty, or rights and duties of suzerain and vassal» (1882).— *Willoughby-Fenwich*, «Types of restriced sovereignty» (1919).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

ὑποτελώνης (ὁ). Ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ὁ προϊστάμενος ὑποτελωνείου καὶ ἀνήκων εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς τελωνειακῆς ὑπηρεσίας. Ἔχει βαθμὸν καὶ μισθὸν ὑπουργικοῦ γραμματέως β' τάξεως, διορίζεται δὲ ὁ ἔχων δίπλωμα νομικῆς σχολῆς πανεπιστημίου ἢ πολιτικῶν ἢ μαθηματικῶν ἢ φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ πρωτεύσας ἐν διαγωνισμῷ καὶ προάγεται εἰς ὁμοίαν θέσιν ὁ ὑπηρετήσας ἐπὶ δεκαετίαν ἐπὶ βαθμῷ γραφέως α' τάξεως ἐν τῇ τελωνειακῇ ὑπηρεσίᾳ.

Γ. Ν. Κ.

ὑποτεταγμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ὑποτάσσω*· ὑποτελής, ὑπόδουλος.

— *[Στρατηγ. Τακτ.]* Μεγάλη τις μονὰς καλεῖται *ὑποτεταγμένη* ὁσάκις δὲν δρᾷ ἀνεξαρτήτως, ἀλλ' ὑπὸ τὰς διαταγὰς προϊσταμένης ἀρχῆς· π. χ. κατὰ τὸν 1ον Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912 (Ἑλληνοτουρκικὸν) τὸ ἐν Ἠπείρῳ δρᾶσαν ἑλληνικὸν στράτευμα (τὸ κατόπιν συγκροτηθὲν εἰς 8ην μεραρχίαν) δὲν ἦτο ὑποτεταγμένον, ἅπασαι ὅμως αἱ λοιπαὶ μεραρχίαι ἦσαν ὑποτεταγμέναι μονάδες τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς. Κατὰ τὴν εἰς Σμύρνην ἀπόβασιν τῆς 1ης ἑλληνικῆς μεραρχίας τὸν Μαΐου 1919, ἡ μεραρχία αὕτη δὲν ἦτο ὑποτεταγμένη, μετὰ τὴν ἐκεῖ ὅμως ἐγκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατηγείου, ἅπασαι αἱ μεραρχίαι (τῆς 1ης συμπεριλαμβανομένης) ἦσαν ὑποτεταγμέναι μονάδες τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς.

Ν. Θ. Κ.

ὑποτίθημι, ἀόρ. *ὑπέθηκα—ὑπετέθην*, παθ. μετχ. *ὑποτεθειμένος*· θέτω τι ὑποκάτω || ὑποθέτω (ἰδ. λ.), ἰδίᾳ παθ. *ὑποτίθεμαι*· θεωροῦμαι, νομίζομαι: «ὡς ὑποτίθεται, δὲν εἶναι βέβαιον», «ὁ ὑποτιθέμενος σωτήρ», «ἂς ὑποτεθῇ ὅτι ...».

ὑποτίμημα (τό)· τὸ ποσὸν καθ' ὃ ὑποτιμᾶται πρᾶγμά τι, ἀντίθ. *ὑπερτίμημα*.

ὑποτίμησις, *—εως* (ἡ)· ὑποβιβασμὸς τῆς τιμῆς, ἔκπτωσις τῆς ἀξίας πράγματός τινος, ἀντίθ. *ὑπερτίμησις*: «ὑποτίμησις τῶν ὠνίων,—τῶν ἐνοικίων».

—*[Χρηματ.]* Πτῶσις τῶν τιμῶν ἑνὸς ἐμπορεύματος ἢ ἑνὸς χρεογράφου ὑπὸ τὸ σύνηθες ἐπίπεδον. Ὀφείλεται ὁτὲ μὲν εἰς αἴτια πραγματικὰ (ζημίαι τῆς ἐπιχειρήσεως, ἣν ἀφορῶσι τὰ χρεόγραφα, ὑπερπαραγωγὴ τοῦ ἐμπορεύματος κτλ.), ὁτὲ δὲ εἰς παράγοντας καθαρῶς ψυχολογικοὺς (διάδοσις ἀνησυχαστικῶν εἰδήσεων, πολιτικαὶ κρίσεις κτλ.), ὁπότε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν εἰδῶν. Ἡ ὑποτίμησις, ἐφ' ὅσον εἶναι τεχνητή, προκαλουμένη ὑπὸ διαφόρων κερδοσκόπων, θεωρεῖται γενικῶς ὡς πρᾶξις διώξιμος ποινικῶς.

Ι. Λ. Β.

ὑποτιμητὴς (ὁ)· ὁ ὑποτιμῶν, ὁ ὑποβιβάζων τὰς τιμάς, τὴν ἀξίαν τῶν ὠνίων ἢ ἄλλων πραγμάτων: «οἱ ὑποτιμηταὶ τοῦ συναλλάγματος».

—*[Χρηματ.]* *Ὑποτιμητὴς* (κοινῶς ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ *μπεσσιέ*, ἐκ τοῦ γαλλ. baissier) καλεῖται ὁ προκαλῶν, διὰ διαφόρων μέσων, τὴν τεχνητὴν ὑποτίμησιν ἑνὸς εἴδους ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καρπωθῇ τὴν ἐκ τῆς ὑποτιμήσεως διαφοράν, ἢ ὁ πωλῶν ἐπὶ τῇ προόψει ἐπικειμένης ὑποτιμήσεως. Ἀσκοῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κερδοσκοπίαν, οἱ ὑποτιμηταί, θεωροῦνται ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἑνὸς τόπου, οὕτινος διαταράττουσι τὴν οἰκονομικὴν ἡσυχίαν κατὰ τὰ συμφέροντά των.

Ι. Λ. Β.

ὑποτιμῶ *(—άω)*· ὑποβιβάζω τὴν τιμήν, τὴν ἀξίαν τινός, ἀντίθ. *ὑπερτιμῶ*: «σὺν τῷ χρόνῳ ὑποτιμῶνται τὰ ὤνια» || ἐπὶ ἠθικῆς ἀξίας: «ὑποτιμᾷ τὰ ξένα καὶ ὑπερτιμᾷ τὰ ἰδικά του».

ὑπότιτλον (τό)· ἡ ὑπὸ γενικὸν τίτλον τιτλοφόρησις μέρους γενικωτέρας δημοσιογραφικῆς ἐνότητος. Ἐνίοτε ἡ τιτλοφόρησις εἶναι οὐχὶ οὐσιαστικὴ ἀλλ' ὀπτικὴ ἢ ψυχολογική, ἄλλοτε τίθεται πρὸς ἰδιαιτέραν ἔξαρσιν πληροφορίας τινὸς ἢ φράσεως ἢ τονισμὸν ἐξαιρέτου ἐνδιαφέροντος ἐπεισοδίου. Εἰς φύλλα τοῦ ἀμερικανικοῦ τύπου ὡς ὑπότιτλος χρησιμοποιεῖται φράσις ἐν συνεχείᾳ τοῦ κειμένου ἄνευ ὑπογραμμῆς.

—*[Λογιστ.]* Ὀνομασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἰδικώτερον ἀναγράφονται εἰς τὰς ἡμερολογιακὰς πράξεις οἱ ὁμοειδεῖς λογαριασμοί, ὑπαγόμενοι συνήθως εἰς ἕνα ἐκ τῶν γενικῶν λογαριασμῶν (τίτλος), ὑπὸ τοὺς ὁποίους καθορίζονται αἱ διάφοροι ἐργασίαι μιᾶς ἐπιχειρήσεως.

Ι. Λ. Β.

ὑποτονθορίζω· τονθορίζω ἠρέμα, βραδέως, σιγοτραγουδῶ.

ὑποτονία (ἡ)· ἐλάττωσις τοῦ τόνου, τῆς δυνάμεως τῶν μυῶν.

—*[Παθολ.]* Λέγομεν ὅτι ὑπάρχει *ἀρτηριακὴ ὑποτονία* ἢ *ὑποπίεσις*, ὅταν ἡ μεγίστη λαμβανομένη διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Riva Rocci πίεσις εἶναι χαμηλοτέρα τῶν 10 ἑκατ. ὑδραργύρου ἡ δὲ ἐλαχίστη μικροτέρα τῶν 7.

Αἱ ὑποπιέσεις αἱ ἀφορῶσαι τὴν μεγίστην πίεσιν παρατηροῦνται κατὰ τὰς ἐκδήλους κυκλοφορικὰς ἀνεπαρκείας, τῆς μεγίστης κυμαινομένης περὶ τὰ 10 ἑκατ., τῆς δὲ ἐλαχίστης περὶ τὰ 8 ἢ 9, ὅπως κατὰ τὰς ὀξείας καρδιακὰς διατάσεις, τὰς μυοκαρδιάσεις, τὰς χρονίας μυοκαρδίτιδας καὶ τὰς στενώσεις τῶν καρδιακῶν στομίων.

Αἱ ὑποπιέσεις αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἐλαχίστην πίεσιν παρατηροῦνται, οὐχὶ ὅμως πάντοτε, κατὰ τὰς ἀορτικὰς ἀνεπαρκείας, τὰ ἀρτηριακὰ φλεβικὰ ἀνευρύσματα, τὴν ἀρτηριοσκλήρωσιν καὶ ἐνίοτε κατὰ τὰ λοιμώδη νοσήματα, ὅτε δέον νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς διαταραχὴν τῆς ἐλαστικότητος τῶν ἀγγείων.

Ὁλικαὶ ὑποπιέσεις. Κατ' αὐτὰς ἡ μεγίστη πίεσις κατέρχεται κατὰ 4 ἢ 5 ἑκατοστόμετρα ἡ δὲ ἐλαχίστη κατὰ 1 ἢ 2· ἡ διαφορικὴ δηλαδὴ πίεσις ἐλαττοῦται. Συνήθως ἡ ὑποπίεσις ἀποτελεῖ σύμπτωμα διαφόρων παθολογικῶν καταστάσεων, σπανιώτερον δὲ ἴδιον αὐτόνομον σύνδρομον, δι' ὃ καὶ διακρίνονται αἱ *συμπτωματικαὶ* ὑποπιέσεις, ἃς ἐπίσης διαιροῦμεν εἰς ὀξείας, ὑποξείας καὶ χρονίας καὶ εἰς τὴν μόνιμον ἰδιοπαθῆ ὑποπίεσιν.

Ὀξεῖαι παροδικαὶ ὑποπιέσεις. Αὗται παρατηροῦνται κατὰ τὰς καρδιακὰς ἀνεπαρκείας, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς ἀνεπαρκείας τῆς ἀριστερᾶς, τὰς παροξυντικὰς ταχυκαρδίας, τὰς ταχυαρρυθμίας. Εἰς πάσας ὅμως τὰς παθήσεις ταύτας, ὅταν ἡ μυοκαρδιακὴ ἀνεπάρκεια εἶναι σοβαρά, ἡ ἐλαχίστη πίεσις ὑψοῦται. Εἰς τὰς λίαν ἀφθόνους αἱμορραγίας, τὰς συνοδευομένας ὑπὸ λιποθυμικῶν καταστάσεων, ψύξεως ἄκρων καὶ ὠχρότητος τοῦ προσώπου, ἡ μεγίστη πίεσις ἐνδέχεται νὰ κατέλθῃ εἰς 5 ἢ 6 ἑκατοστόμετρα ἡ δὲ ἐλάχιστη εἰς 2 ἢ 3.

Digitized by Google

Ὑποξεῖαι παροδικαὶ ὑποπιέσεις. Αὗται, σημειοῦνται κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν λοιμωδῶν νόσων, ὡς χολέρας, τῶν ἐξανθηματικῶν πυρετῶν, τῆς ..τρακιᾶς, τῆς διφθερίτιδος, τῆς ἑλονοσίας, ὀφειλονται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῆς λειτουργίας τοῦ μυοκαρδίου καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐπὶ ..ν κέντρων τῆς πιέσεως τοξινικὴν ἐπίδρασιν, ..ιτά τινας δὲ εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς ὀξείας ἐπιφρίτιδος.

Χρόνιαι ὑποπιέσεις. Βαλβιδικαί τινες καρδιοπάθειαι, ὡς ἡ στένωσις τῆς μητροειδοῦς καὶ ἡ στένωσις τῆς ἀορτῆς, συνοδεύονται συνήθως ὑπὸ χαλῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Αἱ χρόνιαι ἀναιμίαι, ..καρκίνος, ἡ κίρρωσις τοῦ ἥπατος, ἡ πνευμονικὴ ..ματίασις συνοδεύονται συνήθως ὑπὸ ὑποπιέσεως. Κατὰ τὰς ἀνεπαρκείας τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, καὶ δὴ τῶν ἐπινεφριδίων, παρατηρεῖται ὑποπίεσις.

Μόνιμος ἰδιοπαθὴς ὑποπίεσις. Κατά τινας, αὕτη ..τοτελεῖ ἰδίαν νοσολογικὴν ὀντότητα, ἀντιτιθεμένην ..ς τὴν τῆς ὑπερπιέσεως. Ἡ πάθησις χαρακτηρίζεται κλινικῶς ἐκ τῶν ἑξῆς λειτουργικῶν συμπτωμάτων: κεφαλαλγίας ἐπιτεινομένης κατὰ τὴν κατάκλισιν, γενικῆς ἐξαντλήσεως, ὑπνηλίας, ἀσταθείας προσοχῆς· ἐνίοτε παρατηροῦνται καὶ λιποθυμικαὶ ἢ συγκοπτικαὶ καταστάσεις. Ἄλλοτε παρατηροῦνται πεπτικαὶ ἀνωμαλίαι, ὡς γαστραλγίαι, ..ινοι ἐρυγαί, ἐναλλαγαὶ δυσκοιλιότητος καὶ διαρροίας κ.λ.π. Ἡ ἐξέλιξις τῆς παθήσεως ποικίλλει ἀναλόγως τῆς κυρίας νόσου. Ἡ μόνιμος ἰδιοπαθὴς ὑποπίεσις ἔχει ἀνώμαλον τὴν ἐξέλιξιν, ἡ πρόγνωσις ὅμως τῆς παθήσεως εἶναι εὐνοϊκή, εἰς σπανιωτάτας δὲ περιπτώσεις δυνατὸν νὰ ἀπολήξῃ εἰς συγκοπήν.

Θεραπεία. Ἡ θεραπεία εἶναι καθαρῶς αἰτιολογική. Ἡ τῆς μονίμου ἰδιοπαθοῦς ὑποπιέσεως εἶναι ὑγιεινοδιαιτητικὴ καὶ φαρμακευτική. Συνιστᾶται ἡ μετρία μυϊκὴ ἄσκησις, ἡ ἱππασία, τὸ τένις, ..ποφυγὴ συγκινήσεων, ὑπερκοπώσεων, τὰ χλιαρὰ ..ουτρὰ αἱ ἐντριβαί, εἴς τινας δὲ περιπτώσεις ἡ ..λεκτροθεραπεία. Ἡ φαρμακευτικὴ θεραπεία συνοψίζεται εἰς τὴν χορήγησιν ἀγγειοσυσπαστικῶν ..αι τονωτικῶν φαρμάκων, ὡς στριχνίνης, φωσφόρου, ἀρσενικοῦ. Ἐπίσης χορηγεῖται ἡ ἐφετονίνη, ἀδρεναλίνη, ἡ ὀποθεραπεία κ.λ.π.

Α. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

—*[Ὀφθαλμ.]* Ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐνδοφθαλμίου ..όνου, ἤτοι τῆς πιέσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ βολβοῦ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ. Αὕτη ἐπέρχεται ..κ διαφόρων αἰτίων. Καὶ πρῶτον πᾶσα διάνοιξις τοῦ βολβοῦ (τραῦμα, ἐγχείρησις) φέρει μίαν λίαν ..χηλον ὑποτονίαν· ἔπειτα ὑποτονίαν προκαλοῦν ..λάβαι τοῦ συμπαθητικοῦ, φλεγμοναὶ τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος· ἐκτὸς τούτου, γενικὰ αἴτια, ὡς αἱ ..φθονοι ἀλατοῦχοι ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις, ἡ πτῶσις ..ῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως, τὸ διαβητικὸν κῶμα ..ροκαλοῦν ὑποτονίαν. Ἡ ὑποτονία εἰς μείζονα ..αθμὸν ἄγει εἰς τὴν ὀφθαλμομαλακίαν ἢ τὴν ..θίσιν τοῦ βολβοῦ.

Β. Α.

ὑποτονικός, —ή, —όν· ὁ ἔχων ὑποτονίαν· ὁ *ὑποτονικὸς ὀφθαλμὸς* συνήθως βαίνει πρὸς τὴν ..τροφίαν.

Β. Α.

ὑπότονον (τό), ἢ *ὑποτονικὸν διάλυμα* *[Φαρμ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ διάλυμα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐν συγκρίσει πρὸς ἕτερον παρουσιάζει κατωτέραν ὠσμωτικὴν πίεσιν. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν φυσιολογίαν, ἔνθα χαρακτηρίζονται ὡς ὑποτονικὰ ὅλα τὰ διαλύματα τὰ παρουσιάζοντα μικροτέραν ὠσμωτικὴν πίεσιν ἀπὸ τὴν τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος. Ὡς εἶναι δὲ γνωστόν, ἐπειδὴ ἡ ὠσμωτικὴ πίεσις ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ ποσὸν τῆς διαλελυμένης οὐσίας, τὰ ὑποτονικὰ διαλύματα ἔχουν καὶ μικροτέραν περιεκτικότητα ἐν διαλύσει οὐσιῶν ἀπὸ τῶν περιεχομένων εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος.

Κ. Γ. Μ

ὑποτραχήλιον (τό) *[Ἀρχιτ.—Ἀρχαιολ.]*. Τὸ μεταξὺ τοῦ κορμοῦ κιόνων τινῶν καὶ τῶν κιονοκράνων αὐτῶν μεσολαβοῦν ἀρράβδωτον τμῆμα. Εἰς τὸν ἰωνικὸν ρυθμὸν διακοσμεῖται τοῦτο δι' ἀναγλύφων ἀνθεμίων. Πολλάκις καλεῖται καὶ *λαιμὸς* (βλ. λ. *[Ἀρχαιολ.]*), ἂν καὶ κυρίως ὁ λαιμὸς τῶν κιόνων εὑρίσκεται ὀλίγον κάτωθι τοῦ ὑποτραχηλίου.

ὑποτρέμω· τρέμω ὀλίγον, τρεμουλιάζω.

ὑποτρέχω, *ἀόρ. ὑπέδραμον·* εἰσχωρῶ, καταλαμβάνω: «φόβος ὑπέδραμε πάντας».

ὑποτρίζω· τρίζω ὀλίγον, παρέχω ἐλαφρὸν τριγμόν.

— *ὑποτρίζων ῥόγχος.* Ὁ ὅρος ἀποδίδεται, κατὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ θώρακος, εἰς ῥόγχους παραβαλλομένους πρὸς ἦχον παραγόμενον ὅταν φυσῶμεν διὰ καλαμίσκου ἐν σαπωνούχῳ ὕδατι, ἢ πρὸς τὸν παραγόμενον ἦχον ὅταν ῥίπτωμεν ἅλας ἐπὶ ἀνημμένων ἀνθράκων. Οἱ ὑποτρίζοντες ῥόγχοι ἀκούονται καὶ κατὰ τοὺς δύο χρόνους τῆς ἀναπνοῆς· διακρίνονται δὲ τρεῖς ποικιλίαι τούτων, ἤτοι: ῥόγχοι ὑποτρίζοντες λεπτοί, ῥόγχοι ὑποτρίζοντες μέσης ἐντάσεως καὶ ῥόγχοι ὑποτρίζοντες παχεῖς. Ἀπαντῶσι δ' οὗτοι ὡς διαγνωστικὸν σημεῖον εἰς διαφόρους παθήσεις τῶν βρόγχων καὶ τῶν πνευμόνων, ἤτοι: ἐπὶ βρογχίτιδος, ἐπὶ βρογχοπνευμονίας, ἐπὶ πνευμονικῆς φυματιάσεως κλπ.

Μ. Ν. Κ.

ὑποτριπλάσιος, —α, —ον· ὁ τρεῖς φορὰς μικρότερος ἄλλου τινός.

ὑπότριτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μικρότερος ἄλλου κατὰ τὸ ἓν τρίτον αὐτοῦ, ἤτοι ὁ ἴσος πρὸς τὰ $^2/_3$ αὐτοῦ.

ὑπότριχα (τά) (Hypotricha) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, περιλαμβάνουσα ὑδρόβια ζῳάρια ἐνδιαιτώμενα εἰς τὰ γλυκέα ἢ θαλάσσια ὕδατα καὶ χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τοῦ ἐπιμήκους καὶ ὑπὸ βλεφαρίδων καλυπτομένου σώματός των. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει ἀρκετὰς οἰκογενείας, ὧν γνωστότεραι αἱ: *ἀσπιδισκίδαι, εὐπλωτίδαι, ὀξυτριχίδαι* καὶ *χλαμυδοδοντίδαι*.

Δ. Ν. Π.

ὑπότρομος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑποτρέμων, ὁ τρέμων ὀλίγον.

ὑποτροπή (ἡ)· τὸ ὑποτρέπεσθαι, ἐπάνοδος, ἐκ νέου ἐμφάνισις, ἐπανάληψις, ἰδίᾳ ἐπὶ νόσου, κοιν. *ξανακύλισμα*: «ὑποτροπὴ νόσου», «ἔπαθεν ὑποτροπήν» ‖ καθόλου, ἐπανάληψις: «ἐν ὑποτροπῇ» ἢ «ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς», κοιν. «ἂν τὸ ξανακάμῃ», ὁμοίως «καθ' ὑποτροπήν» ἢ «ἐξ ὑποτροπῆς».

—*[Ποιν. Δίκ.]* *Ὑποτροπὴ* ὑπάρχει, κατὰ τὸ ἄρθρον 111 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ὅταν ὁ ἔνοχος ἀδικήματός τινος διαπράξῃ καὶ πάλιν, μετὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ τιμωρίαν του, τὸ αὐτὸ ἀδίκημα. Ὅθεν ὅροι τῆς ὑποτροπῆς εἶναι: 1) Προτέρα τιμωρία τοῦ κατηγορουμένου· δὲν ἀρκεῖ δηλαδὴ μόνη ἡ καταδίκη ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἀδικήματι, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς, ἡ μόνη δυναμένη νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ποινῆς ταύτης καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν αὐστηροτέραν μεταχείρισιν τοῦ ὑποτρόπου. Συνεπῶς, ὅταν δὲν ἐξετελέσθη ἡ ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἀδικήματι καταγνωσθεῖσα ποινὴ (διότι π. χ. ἀφέθη διὰ χάριτος ἢ παρεγράφη), δὲν ὑπάρχει ὑποτροπή· ἂν ὅμως διὰ χάριτος ἐμετριάσθη ἁπλῶς ἡ ποινὴ ἢ ἀφέθη τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς, ὑφίσταται ὑποτροπή, διότι ἡ ποινή, ὡς ἐμειώθη διὰ τῆς χάριτος, ἀπετίθη. Ἄλλαι νομοθεσίαι (ἰταλική, βελγικὴ καὶ ἐν μέρει γαλλικὴ) ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὴν προγενεστέραν καταδίκην, καίπερ μὴ ἐκτελεσθεῖσαν, θεωροῦσαι ταύτην ὡς προειδοποίησιν τοῦ καταδικασθέντος, ἣν οὗτος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιφρονήσῃ. Παρ' ἡμῖν εἰς ἁπλῆν ἀρκεῖται καταδίκην ὁ νόμος ΔΞΓ' τοῦ 1912 «περὶ ἐξασκήσεως τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος» ἐν τῇ ἀντιποιήσει ἔργων ἰατροῦ. 2) Ταυτότης τοῦ νέου ἀδικήματος πρὸς τὸ προτιμωρηθέν, ἐξ ἀντικειμένου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑποκειμένου· ἄρα δὲν ὑφίσταται ὑποτροπή, ἂν τὸ ἓν ἐκ τῶν ἀδικημάτων ἐτελέσθη ἐκ δόλου, τὸ δ' ἕτερον ἐξ ἀμελείας. Καθιεροῖ οὕτως ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος τὸ σύστημα τῆς *εἰδικῆς ὑποτροπῆς*, δικαιολογούμενον διὰ τῆς σκέψεως ὅτι μόνον ὁμοειδῶν ἀδικημάτων ἡ ἐπανάληψις μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸ ἔγκλημα ῥοπὴν· ἀντιθέτως, τὸ ὑπ' ἄλλων νομοθεσιῶν (γαλλικῆς, ἰταλικῆς, βελγικῆς) ἀκολουθούμενον σύστημα τῆς *γενικῆς ὑποτροπῆς* ἀρκεῖται εἰς τὴν διάπραξιν οἱουδήποτε ἀδικήματος, ἔστω καὶ ἐντελῶς διαφόρου τοῦ πρώτου.

Ἡ ὑποτροπὴ ἀποτελεῖ λόγον ἐπιβαρυντικὸν τῆς ποινῆς (ἄρθρ. 111 ποιν. νόμ.) τῆς νέας πράξεως, ἐντὸς πάντως τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου καθωρισμένων ὁρίων αὐτῆς, διὰ τὸν καθορισμὸν δὲ τοῦ μέτρου τῆς ἐπιβλητέας ἐν ὑποτροπῇ ποινῆς πρέπει ὁ δικαστὴς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποτροπῶν, τὸ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς πρώτης ἐπιβληθείσης ποινῆς. Κατ' ἐξαίρεσιν, εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις (τῶν ἄρθρων 292, 365 § 2, 366 § 6, 374 § 7, 389 § 1, 390 § 1, 399 § 8, 400 § 1, 414 § 2, 461 § 2, 490, 491 ποινικοῦ νόμου καὶ εἰδικῶν τινων νόμων), ἡ ὑποτροπὴ ἀποτελεῖ λόγον ὑπερβάσεως τοῦ ἀνωτάτου ὅρου τῆς ποινῆς καὶ ἐπιβολῆς ποινῆς βαρυτέρας κατ' εἶδος τῆς πρότερον ἐπιβληθείσης (ἄρθρ. 112 ποιν. νόμ.). Εἰς ἄλλας τινὰς περιπτώσεις (ἄρθρ. 315 καὶ 438 ποιν. νόμ.), ἡ ὑποτροπὴ συνεπάγεται τὴν ἐπιβολὴν καὶ ἄλλης, προσθέτου ποινῆς.

Ἡ ὑποτροπὴ παύει ν' ἀποτελῇ λόγον ἐπιβαρύνσεως τῆς ποινῆς, ἐὰν τὸ νέον ἀδίκημα πραχθῇ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν (ἀπὸ τῆς ἀποτίσεως τῆς πρώτης ποινῆς) τοῦ διὰ τὸ προτιμωρηθὲν ὡρισμένου ὑπὸ τοῦ νόμου χρόνου παραγραφῆς (ἄρθρον 119 § 2 ποιν. νόμ.). Εὐλόγως δέ, διότι διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ἡ ποινὴ ἀπόλλυσι τὸ κατασταλτικόν της ἀποτέλεσμα καὶ ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ ἀδικήματος μετὰ μακρὸν χρόνον ἀπὸ τῆς διὰ τὸ πρῶτον ἐκτιθείσης ποινῆς, καθίσταται πιθανὸν ὅτι νέα αἴτια ὤθησαν τὸν δράστην εἰς τὴν παράβασιν καὶ οὐχὶ ἡ πρὸς τὸ ἔγκλημα ῥοπή. Ἡ παραγραφὴ δὲν ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἐπιρροὴν εἰς ἃς μόνον περιπτώσεις ὁ νόμος τιμωρεῖ τὴν ὑποτροπὴν μὲ ἰδιαιτέραν ποινὴν (ἄρθρον 119 ποιν. νόμ.).

Α. Ν. Μ.

—*[Ἰατρ.]* *Ὑποτροπὴ* καλεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ νέα νοσηρὰ ἐξέλιξις ἢ ἐμφάνισις διαδεχομένη τὴν αὐτὴν ἀρχικὴν νόσον τῆς αὐτῆς φύσεως, μετὰ βραχὺν ἢ μακρὸν χρόνον ἀπὸ τῆς ἀναρρώσεως, χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ νέα λοίμωξις. Ἡ ὑποτροπὴ ἐμφανίζεται συνήθως ὅταν ὁ ἄρρωστος εὑρίσκεται εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀπυρεξίας καὶ καθ' ἣν στιγμὴν εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀπὸ τῆς νόσου ἀνάρρωσιν. Ὑποτροπαὶ παρατηροῦνται εἰς πολλὰς λοιμώδεις ὀξείας νόσους, ὡς λ. χ. εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τῆς λοιμώξεως, προερχομένην συνήθως ἐκ παρεκτροπῆς τῆς διαίτης ἢ ἐξ ἄλλου αἰτίου, ὁπότε οἱ παθογόνοι μικροοργανισμοὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν καὶ δρᾶσιν, προκαλοῦντες νέον στάδιον νόσου ποικίλης διαρκείας. Δυνατὸν δὲ νὰ ὑπάρξωσι καὶ πολλαὶ ὑποτροπαὶ διαδεχόμεναι ἀλλήλας.

Μ. Ν. Κ.

ὑποτροπιάζω· ἐπὶ νοσήματος, ἐμφανίζομαι καθ' ὑποτροπήν, ἐκ νέου.

ὑποτροπιασμὸς (ὁ)· ἐπὶ νόσου, ἐπάνοδος, ἐκ νέου ἐμφάνισις, ὑποτροπή.

ὑποτροπικός,—ή,—όν· ἐπὶ νόσου, ἡ θεραπευομένη ἀλλὰ πάλιν ἀνακύπτουσα· ‖ καθόλου, ὁ καθ' ὑποτροπὴν ἐμφανιζόμενος· ‖ γεωγρ., ἐπὶ τῶν χωρῶν παρὰ τοὺς τροπικούς.—Ἐπίρρ. *ὑποτροπικῶς*.

—*ὑποτροπικαὶ ζῶναι* *[Κλιματολ.]*· βλ. λ. *ζῶναι* τῆς Γῆς.

ὑποτρόπιον (τό) (κοιν. *κόντρα καρίνα*) *[Ναυτ.]*. Ξυλίνη ἢ σιδηρᾶ τρόπις ὑπὸ τὴν κυρίαν τοιαύτην, προστιθεμένη καὶ δυναμένη νὰ ᾖ εἴτε μόνιμος εἴτε κινητὴ πρὸς αὔξησιν τῆς εὐσταθείας· ἄλλως *χέλισμα*.

Σ. Ε. Λ.

ὑποτρόπιος,—α,—ον· ὁ ὑπὸ τὴν τρόπιν κείμενος.

ὑποτροφία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπότροφος, ἰδίᾳ ἐπὶ σπουδαστῶν, ἡ καταβαλλομένη ὑπὸ τρίτου δαπάνη πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ συντήρησιν σπουδαστοῦ: «ὑποτροφία κατ' ἐκλογήν,—διὰ διαγωνισμοῦ».

ὑπότροφος (ὁ, ἡ)· ἐπὶ σπουδαστοῦ, ὁ σπουδάζων καὶ συντηρούμενος δαπάναις τρίτου τινός: «ὑπότροφος τοῦ Σταθατείου κληροδοτήματος», «ὑπότροφος τοῦ κράτους, — τῆς κοινότητος».

— *[Ἐγκυκλ.]* *Ὑπότροφος* καλεῖται ὁ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του λαμβάνων ὑποτροφίαν. Τοιαύτη συμπλήρωσις σπουδῶν ἐθεωρήθη σκόπιμος διὰ τὴν ἀρτιωτέραν κατάρτισιν: 1) Τῶν στελεχῶν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεώς των, δι' ὃ καὶ ἐθεσπίσθη διὰ διαφόρων διατάξεων ἡ τμηματικὴ μετεκπαίδευσις λειτουργῶν στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως εἴτε ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εἴτε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δαπάναις τοῦ κράτους. Οὕτως ἐθεσπίσθη: Α΄) Δημοδιδασκάλων: α) διετὴς μετεκπαίδευσις εἰς τὸ πανεπιστήμιον (νόμος 2857, ἄρ. 2 γ΄), 6) ἐτησία εἰς γεωργικὰ φροντιστήρια (νόμος 3600, ἄρ 5), γ΄) εἰς Ἑσπερίαν δι' εὐρυτέρας σπουδὰς (νόμος 2145, ἄρ 15, 16). Β΄) Λειτουργῶν μέσης ἐκπαιδεύσεως α΄) ἐτησία εἰς διδασκαλεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως: (νόμος 4372, 4619), 6΄) πτυχιούχων φιλοσοφικῆς σχολῆς τριετὴς εἰς Ἑσπερίαν ἢ Ἀμερικὴν (νόμοι 3190, 4792, 5057), γ΄) καθηγητοῦ γαλλικῆς διετὴς εἰς ἐκπαιδευτήριον τῆς ἡμεδαπῆς (νόμος 5341, ἄρ. 48), ἑξάμηνος εἰς Γαλλίαν (νόμος 5341, ἄρ. 27), δ΄) γυμναστῶν ἐν τῇ γυμναστικῇ ἀκαδημίᾳ (νόμος 5620, ἄρ. 13), ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ (νόμος 5620, ἄρ. 30). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τοιαύτης συμπληρωματικῆς παιδεύσεώς των μισθοδοτοῦνται παρὰ τοῦ κράτους, θεωρούμενοι οὕτως ὑπότροφοι αὐτοῦ. Ὑπότροφοι ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ ἀποστέλλονται εἰς ἀλλοδαπὴν καὶ εἰς βάρος τῶν προσόδων εἰδικῶν τινων κληροδοτημάτων 2) Μαθητῶν Λόγῳ σημειωθείσης εἰς τὸ παρελθὸν ἐλλείψεως διοριστέων δημοδιδασκάλων ἐδόθησαν ὑποτροφίαι εἰς τοὺς μαθητὰς διδασκαλείων δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διδασκαλείων νηπιαγωγῶν, αἵτινες τελευταίως περιωρίσθησαν ὑπὲρ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ Ἠπείρῳ τοιούτων διδασκαλείων, ἀλλὰ καὶ αἱ μόναι αὗται λειτουργήσασαι κρατικαὶ ὑποτροφίαι κατηργήθησαν ὑπὸ τοῦ νόμου 5341 (ἄρ. 37) ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1931—32, καθόσον ἐκρίθη ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος νὰ εὐνοηθῇ περαιτέρω ἡ παραγωγὴ νέων δημοδιδασκάλων, λαμβάνουν δὲ ἤδη ὑποτροφίαν μόνον οἱ πρὸ τῆς καταργήσεως καταστάντες ὑπότροφοι μέχρι πέρατος τῶν σπουδῶν των. Ἕτεραι μαθητικαὶ ὑποτροφίαι χορηγοῦνται εἰς βάρος τῶν προσόδων διαφόρων εἰδικῶν κληροδοτημάτων, κατόπιν διαγωνισμοῦ ἐνεργουμένου συμφώνως πρὸς τὸ προεδρικὸν διάταγμα τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1932 «Περὶ τοῦ τρόπου διορισμοῦ ὑποτρόφων εἰς βάρος τῶν προσόδων κοινωφελῶν κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν» (Ἐφ. Κ. 403).

Γ. Α. Μς

ὑποτροχασμὸς (ὁ). **Βηματισμὸς τοῦ ἵππου, μὲ τὸν ρυθμὸν καὶ μηχανισμὸν τοῦ τροχασμοῦ, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖ ὁ ἵππος, συγκρατούμενος**

Digitized by Google

καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν βηματισμόν του λόγῳ νευρικῆς ὑπερδιεγέρσεως ἢ αἰσθήματος ἁμίλλης πρὸς ὑπέρβασιν ἄλλου. Συνήθως ἡ ψυχικὴ στενοχωρία τοῦ ἵππου κατὰ τὸν βηματισμὸν τοῦτον, ἐκδηλοῦται δι' ἀφθόνου ἐφιδρώσεως. Σ. Κ. Γ.

ὑπότροχος κλῖμαξ *['Αρχ. Στρατ. Τακτ.]*· βλ. λ. *κλῖμαξ*.

ὑποτυμπάνιον *κόλπωμα ['Ανατομ.]*. Στενὴ ὀβελιαία αὔλαξ, ἥτις ἀποτελεῖται ὑπὸ τῆς κάτω ὀστεΐνης μοίρας τοῦ ἔξω τοιχώματος τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου μετὰ τοῦ κάτω τοιχώματος τούτου Εἰς τὸ κόλπωμα τοῦτο σφηνοῦνται ἀλλότρια σώματα καὶ γεννῶνται ἐπίμονοι φλεγμοναί. Ι. Π.

ὑποτυπῶ (—όω)· ἐμφανίζω τι ὑπὸ τύπον, διαμορφῶ, παριστάνω ἐν σχεδίῳ τινί.

ὑποτυπώδης,—ους (ὁ, ἡ),—ες (τό)· ὁ ὑπὸ ἀτελῆ τινα τύπον ὑφιστάμενος, ὁ μὴ ἀναπτυχθεὶς ἢ διαπλασθείς, ἀτελής, ἀνεξέλικτος: «ἐργασία—, πραγματεία ὑποτυπώδης» || «ὑποτυπώδη ὄργανα τοῦ ἀνθρώπου» τὰ μὴ ἀνεπτυγμένα, μὴ τελοῦντα λειτουργίαν τινά, οἷον ἡ σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις.—'Επίρρ. **ὑποτυπωδῶς**.

—**ὑποτυπώδη** *ὄργανα*. Οὕτω καλοῦνται τὰ ὄργανα, ἅτινα πρὸ μυριάδων ἐτῶν ἐπετέλουν μὲν φυσιολογικήν τινα λειτουργίαν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ ἐξελίξει ὅμως τῶν γενεῶν ἠτρόφησαν, διότι ἔπαυσαν νὰ λειτουργῶσι λόγῳ προσαρμογῆς τοῦ σώματος πρὸς νέους ὅρους τῆς ζωῆς. Τὰ ὑποτυπώδη ταῦτα ὄργανα ἀποδεικνύουσι τὴν συγγένειαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κατωτέρους ὀργανισμοὺς κατὰ τὴν παραγωγικὴν θεωρίαν.

Ὑποτυπώδη ὄργανα εἶναι οἱ μύες τοῦ ὠτός, οἵτινες κινοῦσι τὸ οὖς κατὰ παντοίας φορὰς πρὸς ἀντίληψιν τῶν ἤχων. 'Επὶ τοῦ ἀνθρώπου ὅμως οἱ μύες οὗτοι ἠτρόφησαν, διότι ἡ εὐκινησία τῆς κεφαλῆς κατέστησε περιττὴν τὴν κίνησιν τῶν ὤτων. Ἕτερον ὑποτυπῶδες ὄργανον εἶναι ἡ σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου· ἡ ἀπόφυσις αὕτη οὐχὶ μόνον ἄχρηστος εἶναι, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπιβλαβὴς καὶ ἐπικίνδυνος ὡς ἐκ τῶν φλεγμονῶν αὐτῆς. Ἄλλο ὑποτυπῶδες ὄργανον εἶναι τὸ τρίτον βλέφαρον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ὡς μηνοειδὴς πτυχὴ τοῦ ἐπιπεφυκότος κατὰ τὸν ἔσω κανθόν. Ἄλλα δὲ αἱ τρίχες, ἃς φέρει σήμερον ὁ ἄνθρωπος καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ σῶμα ὁ τελευταῖος γόμφιος ὀδούς, ὅστις ἐκφύεται πολὺ βραδύτερον τῶν λοιπῶν, κατὰ τὸ 17—19 ἔτος, καὶ καλεῖται σωφρονιστήρ· τὸ κωνάριον, ὅπερ εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἔμπροσθεν τοῦ τετραδύμου, εἶναι δὲ τοῦτο λείψανον τοῦ βρεγματικοῦ ὀφθαλμοῦ κατωτέρων ζῴων· τέλος τὸ μοργάνειον κόλπωμα, ὅπερ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἄνω καὶ κάτω φωνητικῶν συνδέσμων τοῦ λάρυγγος. Τὸ κόλπωμα τοῦτο εἶναι λείψανον τῶν κοιλιαίων θυλάκων οἵτινες ἐξαφανίζονται προϊούσης τῆς ἡλικίας. Τοιοῦτοι θύλακοι ὑπάρχουσι λίαν ἀνεπτυγμένοι ἐπὶ τοῦ πιθήκου, οἵτινες πληρούμενοι ἀέρος ἐκ τοῦ λάρυγγος κατὰ τὴν ἐκφώνησιν χρησιμεύουσι τοῦτο μὲν ὡς ἀντηχητῆρες, τοῦτο δὲ ὡς φόβητρον τῶν ἐχθρῶν τοῦ πιθήκου. Ι. Ν. Μ

ὑποτύπωσις, —εως (ἡ)· ἡ ὑπὸ τύπον τινὰ ἀτελῆ ἐμφάνισις, παράστασις ἐν σχεδίῳ, ἐν εἰκόνι: «ὀρογραφικὴ ὑποτύπωσις» || ὡς σχῆμα λεκτικόν, καθ' ὃ ὁ ρήτωρ ἀπεικονίζει τοσοῦτον ἀκριβῶς καὶ σαφῶς τὰ πράγματα, ὥστε νομίζει τις ὅτι βλέπει ἢ ἀκούει τὰ περιγραφόμενα (λατ. sub oculos subjectio).

— *[Τοπογρ.]* Καλεῖται *ὑποτύπωσις* ἡ ἐργασία τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν διαφόρων ἐπιπεδομετρικῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ ἑνὸς φύλλου χάρτου, ἡ σχεδίασις αὐτῶν διὰ τῶν οἰκείων συνθηματικῶν παραστάσεων καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐδαφικῶν μορφῶν. 'Εν τῇ τοπογραφίᾳ, ἀναλόγως τῆς ἐπιζητουμένης ἀκριβείας, τῶν χρησιμοποιουμένων ὀργάνων καὶ μεθόδων, διαιροῦνται εἰς κανονικὰς ὑποτυπώσεις καὶ εἰς ταχείας τοιαύτας.

Κανονικαὶ ὑποτυπώσεις καλοῦνται, ὅταν χρησιμοποιοῦμεν μεθόδους καὶ ὄργανα μεγάλης ἀκριβείας. 'Εκτελοῦνται δὲ αὗται κατὰ τοπογραφικὰς πινακίδας ὡρισμένων διαστάσεων, ἀναλόγως τῆς κλίμακος, εἰς ἃς ἀπαραιτήτως δέον νὰ ὑπάρχουν τρία ἢ τέσσαρα τριγωνομετρικὰ σημεῖα διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ κανονικὴ ὑποτύπωσις. Πρὸ τῆς ὑποτυπώσεως ἀπαραιτήτως χρειάζεται ὁ γραφικὸς προικισμὸς τῆς πινακίδος διὰ τὴν πύκνωσιν τοῦ ὑπάρχοντος τριγωνομετρικοῦ δικτύου (εἰς μίαν τοπογραφικὴν πινακίδα ἱδρύονται καὶ προσδιορίζονται περὶ τὰ τριάκοντα γραφικὰ σημεῖα, ὁ προσδιορισμὸς δὲ τούτων ἐκτελεῖται διὰ τῆς μεθόδου τῶν τομῶν, ἐμπροσθοτομίας ἢ πλαγιοτομίας) Μετὰ τὸν γραφικὸν προικισμὸν ἄρχεται ἡ ὑποτύπωσις τοῦ ἐδάφους, προσδιοριζομένων τῶν διαφόρων ἐπιπεδομετρικῶν λεπτομερειῶν, διὰ λήψεως σημείων ἐκ τῶν τοπογραφικῶν στάσεων καταλλήλως ἐκλεγομένων καὶ προσδιοριζομένων διὰ τῆς μεθόδου τῆς ὀπισθοτομίας καὶ ἐν μέρει τῆς πλαγιοτομίας καὶ ὁδεύσεως. Τὰ σημεῖα λεπτομερειῶν προσδιορίζονται ἐκ τῶν τοπογραφικῶν στάσεων διὰ τῆς ἀκτινοειδοῦς μεθόδου. Εἰς τὰς κανονικὰς δηλαδὴ ὑποτυπώσεις χρησιμοποιοῦμεν τὰς κάτωθι μεθόδους ὑποτυπώσεως: α) τὴν μέθοδον τῶν τομῶν (ἐμπροσθοτομία), β) τὴν μέθοδον πλαγιοτομίας, γ) τὴν μέθοδον ὀπισθοτομίας, δ) τὴν μέθοδον τῆς ὁδεύσεως καὶ ε) τὴν ἀκτινοειδῆ μέθοδον.

Ταχεῖαι ὑποτυπώσεις καλοῦνται ὅταν χρησιμοποιοῦμεν μεθόδους καὶ πρόχειρα ὄργανα μικρᾶς ἀκριβείας. Αἱ ταχεῖαι ὑποτυπώσεις χρησιμοποιοῦνται συνήθως ὅταν ὁ διατιθέμενος πρὸς ὑποτύπωσιν χρόνος εἶναι μικρὸς καὶ ἡ ἔκτασις μεγάλη, καὶ ὁ σκοπὸς δι' ὃν συντάσσεται τὸ σχέδιον δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλην ἀκρίβειαν. Αἱ ὑποτυπώσεις αὗται χρησιμοποιοῦνται ἰδίως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν κατὰ τὴν περίοδον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Αἱ χρησιμοποιούμεναι μέθοδοι εἰς τὰς ταχείας ὑποτυπώσεις εἶναι παρόμοιαι πρὸς τὰς τῶν κανονικῶν, ἀλλὰ κάπως ἁπλοποιημέναι, καθότι ἐκτελοῦνται μὲ ὄργανα ἐντελῶς πρόχειρα μικρᾶς ἀκριβείας. Ταχείας ὑποτυπώσεις ἔχομεν διαφόρων εἰδῶν, ἤτοι: α) *ἀκριβείας* ἢ *σχετικῆς ἀκριβείας*· β) ὑποτυπώσεις τῇ βοηθείᾳ χάρτου· γ) ὑποτυπώσεις ὁδοιπορικῶν· δ) ταχείας ὑποτυπώσεις ἐξ ὄψεως· ε) ὑποτυπώσεις ἐκ μνήμης· καὶ στ) ὑποτυπώσεις ἐκ πληροφοριῶν. Αἱ τρεῖς τελευταῖαι ὑποτυπώσεις καλοῦνται καὶ ὑποτυπώσεις ἐλαχίστης ἀκριβείας ὡς καὶ τῶν ἐντελῶς προχείρων χρησιμοποιουμένων μεθόδων καὶ ὀργάνων. Κ. Χ. Α.

ὑπουδαῖος (ὁ) (Hypudeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσώμων μυῶν μὲ σῶμα εὔρωστον, φθάνον εἰς μῆκος 10 περίπου ἑκατοστομέτρων, κεφαλὴν ἀρκετὰ χονδρήν, ρύγχος κεκολοβωμένον, ὦτα μετρίως μεγάλα καὶ οὐρὰν κυλινδρικὴν καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκη. 'Απαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων ριζῶν. Δ. Ν. Π.

ὕπουλος (ὁ, ἡ,) —ον (τό)· ἐπὶ τραύματος, τὸ ἐπουλωθέν, ἀλλὰ μὴ θεραπευθέν, τὸ ὑπὸ τὴν οὐλὴν ὑφιστάμενον || μεταφ., ἐπὶ ἀνθρώπου ἢ ζῴου, ὁ κρυφίως βλάπτων, δόλιος, πονηρός, πανοῦργος: «εἶναι ὕπουλος ἄνθρωπος, μὴ τὸν ἐμπιστεύεσαι».—'Επίρρ. **ὑπούλως**

—**ὕπουλος** *ἐνέργεια [Διεθν. Δίκ.]*. Νοεῖται ἡ χρῆσις μέσων ἀθεμίτων προσβολῆς καὶ ἀμύνης ἐν καιρῷ πολέμου, τὰ ὁποῖα καταδικάζονται ὑπὸ τῶν διεθνολόγων, τοιαύτη δὲ κατ' ἀρχὴν εἶναι πᾶσα ἐνέργεια μὴ ἔντιμος, ἄδικος ἢ τυραννική, ἐξερχομένη τοῦ θεμιτοῦ καὶ συμβατικῶς παραδεδεγμένου δικαίου τοῦ πολέμου καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ὡρισμένων μέσων καταστροφῆς τοῦ ἐχθρικοῦ πολεμικοῦ ἀνθρωπίνου ὑλικοῦ καὶ γενικώτερον μεθόδων δράσεως ἐμπολέμων. Γ. Ν. Κ.

ὑπουλότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὑπούλου, δολιότης, πονηρία, πανουργία, κρυψίνοια

ὑπουργεῖον (τό)· τὸ κατάστημα, τὸ οἴκημα, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένον τὸ ἀρχεῖον καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ ὑπουργοῦ: «ὑπουργεῖον τῶν 'Εσωτερικῶν», «παρὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν 'Εξωτερικῶν» || τὸ σύνολον τῶν κεντρικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς ὡρισμένον κλάδον τῆς διοικήσεως: «οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εσωτερικῶν, — τῶν 'Εξωτερικῶν» || τὸ σύνολον τῶν ὑπουργῶν ὡς συναρχία, ὀνομαζομένη ἀπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ: «ὑπουργεῖον Βούλγαρη, —Κουμουνδούρου, —Τρικούπη».

—*[Δημόσ. Δικ.]* Ἡ λέξις *ὑπουργεῖον* συναντᾶται ὑπὸ πολλὰς ἐννοίας. Οὕτως ὑπό τινα ἔποψιν τὸ ὑπουργεῖον εἶναι ταυτόσημον πρὸς τὴν *κυβέρνησιν* καὶ σημαίνει τὸ σύνολον τῶν ὑπουργῶν. Ὑπ' ἄλλην ἔποψιν *ὑπουργεῖον* ἢ *ὑπουργία* σημαίνει τὴν χρονικὴν περίοδον, καθ' ἣν ὑπουργός τις ἤσκησε τὰ καθήκοντά του. Ὑπουργεῖον δύναται ἐπίσης νὰ σημαίνῃ τὸ σύνολον τῶν ὑπηρεσιῶν, αἱ ὁποῖαι διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑπουργοῦ, ἰδίως δὲ ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία, συμπεριλαμβάνουσα τὸν *ὑπουργόν*, τὴν ὀργάνωσιν, ἧς εἶναι ὁ ἄμεσος προϊστάμενος, τὸ κατώτερον προσωπικόν, τὸ ὁποῖον τὸν περιστοιχίζει, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τὸ οἴκημα ἐν τῷ ὁποίῳ στεγάζονται αἱ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι. Τέλος ὑπ' ἄλλην, καὶ μᾶλλον συνήθη ἔννοιαν, ὑπουργεῖον εἶναι «τὸ σύνολον τῶν πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπεπιστευμένα εἰς δημόσιον λειτουργόν, ὀνομαζόμενον ὑπουργόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπιφορτισμένος νὰ ἀσφαλίσῃ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν καθηκόντων του καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας τὴν δρᾶσιν τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν πορείαν σπουδαίου τμήματος τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν». Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τὸ ὑπουργεῖον εἶναι ταυτόσημον πρὸς τὸ χαρτοφυλάκιον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπουργείων (τῆς λέξεως λαμβανομένης ὑπὸ τὴν τελευταίαν ἔννοιαν καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῶν ρυθμίζεται παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῆς νομοθεσίας. Τοιαῦτα ὑπουργεῖα ὑπάρχουν ἐν 'Ελλάδι ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ μετὰ τὴν συγχώνευσιν τοῦ ὑπουργείου 'Υγιεινῆς εἰς τὸ ὑπουργεῖον Προνοίας καὶ 'Αντιλήψεως, δώδεκα. Χ. Γ. Σ.

—*['Ιστορ.]* Ἡ ἐν 'Επιδαύρῳ Α' ἐθνικὴ συνέλευσις, ψηφίσασα τὸ «προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος», ἤτοι τὸ πρῶτον Σύνταγμα, ὥρισεν ἐν ἐδαφίῳ κβ' αὐτοῦ ὅτι «τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα ἐκλέγει ὀκτὼ ὑπουργούς, πρῶτος μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας, ἔχων ἐν ταὐτῷ τὴν ἐπιστασίαν 'Εξωτερικῶν· οἱ δὲ λοιποὶ ἑπτά εἰσιν οἱ ἑξῆς: 2) ὁ τῶν 'Εσωτερικῶν, 3) ὁ τῆς Οἰκονομίας, 4) ὁ τοῦ Δικαίου, 5) ὁ τῶν Πολεμικῶν, 6 ὁ τοῦ Ναυτικοῦ, 7) ὁ τῆς Θρησκείας, 8) ὁ τῆς 'Αστυνομίας». Τῇ 15 Ἰανουαρίου 1822 τὸ ἐκτελεστικὸν προέβη εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὑπουργείου, διορίσαν ἀνὰ ἕνα μινίστρον εἰς ἕκαστον τῶν συσταθέντων ὑπουργείων, ἐξαιρέσει τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, δι' ὃ διέλαβε «τὴν ἐκ τριῶν ἐπιτροπὴν εἰς τὸ μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν», διορισθέντων ἑνὸς Ὑδραίου, ἑνὸς Σπετσιώτου καὶ ἑνὸς Ψαριανοῦ διὰ νὰ προληφθοῦν ἀντιζηλίαι μεταξὺ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων. Τὸ προσωπικὸν τῶν τότε ὑπουργείων ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1 γενικὸν γραμματέα, ἀνάλογον ἀριθμὸν γραμματέων καὶ ὑπογραμματέων καὶ 1 πρωτοκολλητήν. Ἡ Β' ἐν Ἄστρει ἐθνικὴ συνέλευσις ἐθέσπισε τῇ 23 Μαρτίου 1823, ἵνα καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἀποτελῆται ἀπὸ τριμελῆ ἐπιτροπὴν (1 Πελοποννήσιον καὶ 2 ἐκ Στερεᾶς).

'Απὸ τοῦ 'Απριλίου 1823 καθιερώθη νὰ λέγωνται τὰ μινιστέρια ὑπουργεῖα. 'Απὸ 16 'Απριλίου 1826 μέχρι τῆς 2 'Απριλίου 1827 δὲν ὑπῆρχον ὑπουργεῖα, τῶν κοινῶν διοικουμένων ὑπὸ δύο πολυμελῶν ἐπιτροπῶν, μιᾶς ἑνδεκαμελοῦς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος» διὰ τὰ πολεμικὰ καὶ πολιτικὰ πράγματα τῆς χώρας καὶ μιᾶς δεκατριμελοῦς διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «'Επιτροπὴ τῆς συνελεύσεως». Τῇ 30 Μαΐου 1827 ἐπανῆλθεν ὁ θεσμὸς τῶν ὑπουργείων ὑπὸ τὸν τίτλον «Γραμματεία τῆς ἐπικρατείας».

'Αναλαβὼν τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας ὁ Καποδίστριας Ἰανουάριος 1828), εἰσήγαγεν ἴδιον σύστημα διοικήσεως, συστήσας: 1) εἰκοσιεπταμελὲς συμβούλιον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πανελλήνιον», διαιρεθὲν εἰς 3 τμήματα, ἐξ ὧν τὸ α' ἀνέλαβε τὰ τῆς οἰκονομίας, τὸ β' τὰ τῆς διοικήσεως τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τὸ γ' τὰ τῆς ὡπλισμένης δυνάμεως ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἑκάστου τμήματος προεδρευομένου ὑφ' ἑνὸς «προβούλου»· 2) δεκαμελῆ «Γενικὴν γραμματείαν» 3) «Ὑπουργικὸν συμβούλιον», συγκροτούμενον ἀπὸ τοὺς πρώτους γραμματεῖς τῶν 3 τμημάτων τοῦ «Πανελληνίου».

Τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1829 ἐξεδόθη ἐν Αἰγίνῃ τὸ τὸ ΛΔ' ψήφισμα τοῦ κυβερνήτου «πρὸς διορισμὸν τοῦ ὑπουργικοῦ συστήματος», δι' οὗ ὡρίσθησαν τὰ ἑξῆς 6 ὑπουργεῖα: 1) τὸ τῶν 'Εσωτερικῶν, 2) τὸ τῶν 'Εξωτερικῶν καὶ τοῦ 'Εμπορικοῦ Ναυτικοῦ, 3) τὸ τῆς Οἰκονομίας καὶ τοῦ 'Εμπορίου, 4) τὸ τῆς Δικαιοσύνης, 5) τὸ τῆς Δημοσίου Παιδείας καὶ τῶν 'Εκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ 6) τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ φροντιστήριον, διορισθέντος ἀνὰ ἑνὸς «γραμματέως τῆς κυβερνήσεως» ἐφ' ἑκάστου τῶν ὑπουργείων τούτων, ἐξαιρέσει τοῦ τῆς Οἰκονομίας, ὅπερ ἀνετέθη εἰς τριμελῆ ἐπιτροπήν, καὶ τοῦ φροντιστηρίου, ὅπερ διηυθύνετο ἀπὸ τριμελῆ ἐπίσης ἐπιτροπήν. Ὁ γραμματεὺς ἐπὶ τῶν 'Εσωτερικῶν ἔφερε τὸν τίτλον «Γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας». Μισθὸς τῶν μὲν γραμματέων ἦτο 1000 γρόσια, ἑκάστου δὲ τῶν μελῶν τοῦ φροντιστηρίου 800.

Τῇ 5 'Οκτωβρίου 1829 κατηργήθη τὸ φροντιστήριον, ἀνετέθησαν δὲ τὰ καθήκοντά του εἰς γραμματέα τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν. Τῇ 1 'Απριλίου 1830 διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1106 διατάγματος, ἡ γραμματεία αὕτη διῃρέθη εἰς γραμματείαν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ γραμματείαν ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν. Τὸ προσωπικὸν ἑκάστης τῶν τότε γραμματειῶν ἦτο ὀλιγάριθμον· ἀπετελεῖτο ἀπὸ 2 ἢ 3 παρέδρους, ἀπὸ ἕνα διευθυντὴν τῶν καταστίχων, ἀπὸ ἕνα ταμίαν, 1 ἢ 2 γραφεῖς καὶ 1 κλήτορα.

Τῇ 25 Ἰανουαρίου 1833, διὰ διατάγματος τῆς ἀντιβασιλείας Ὄθωνος, ἀντικατεστάθη ὁ τίτλος τοῦ *γραμματέως τῆς ἐπικρατείας* καὶ τῇ 3 'Απριλίου 1833 ὡρίσθησαν αἱ ἑξῆς γραμματεῖαι: 1) ἡ ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ οἴκου καὶ τῶν 'Εξωτερικῶν, 2) ἡ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, 3) ἡ ἐπὶ τῶν 'Εσωτερικῶν, 4) ἡ ἐπὶ τῶν 'Εκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας 'Εκπαιδεύσεως, 5) ἡ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, 6) ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, 7) ἡ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, συνάμα δὲ ὡρίσθη, ὅτι ἡ ὁλομέλεια τῶν γραμματέων ἀπετέλει τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον. Τὰ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ὑπήχθησαν τότε εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν γραμματείαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καθέδραι τῆς κυβερνήσεως ἦσαν: 'Επίδαυρος καὶ εἶτα Κόρινθος ('Ιανουάριος—'Ιούνιος 1822)· Ἄργος ('Ιούνιος—'Ιούλιος 1822)· ἀπὸ 'Ιουλίου ἕως 'Οκτωβρίου 1822 περιπλάνησις λόγῳ εἰσβολῆς Δράμαλη· 'Ερμιόνη ('Οκτώβριος 1822—Μάρτιος 1823)· Ἄστρος (Μάρτιος—'Απρίλιος 1823)· Τρίπολις ('Απρίλιος—Αὔγουστος 1823)· Σεπτέμβριος 1823 ἕως 'Ιούνιος 1824 διασπορὰ τῆς κυβερνήσεως λόγῳ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· Ναύπλιον (12 'Ιουνίου—Νοέμβριος 1824)· Δεκέμβριος 1824—ἀρχὰς 1825 ἐμφύλιος πόλεμος· Ναύπλιον (1825)· ἀπὸ 'Ιανουάριον 1826 μέχρι 1ης Δεκεμβρίου

Digitized by Google

4 ἕδραι κατὰ σειράν: Ἐπίδαυρος, Ναύπλιον, ινα, Ἑρμιόνη (1827), Τροιζήν, Πόρος, Ναύον, Αἴγινα, Ναύπλιον (9 Ὀκτωβρίου 1829), ῆναι (1 Δεκεμβρίου 1834). Ι. Α. ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ιὰ τοῦ νόμου ΛΓ′ τῆς 3 Ἰουνίου 1846 «Περὶ γανισμοῦ τῶν ὑπουργείων», τὰ ὑπουργεῖα ὡρίζοντο ἑπτά, ἤτοι εἰς ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, Δικαιοης, Ἐσωτερικῶν, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημος Ἐκπαιδεύσεως, μετονομασθὲν ἐσχάτως εἰς ουργεῖον Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, Οἰκονοῶν, Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν. Διὰ τοῦ νό ΓΨΚΔ′ τοῦ 1910 συνεστήθη τὸ ὑπουργεῖον ργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας, μετονομαν ἤδη εἰς ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας· διὰ νόμου 276 τοῦ 1914 συνεστήθη τὸ ὑπουργεῖον γκοινωνίας· διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 14 Ἰουνίου 1917, κυρωθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ 1917, συνεστήθη τὸ ὑπουργεῖον Περιθάλος, μετονομασθὲν κατ' ἀρχὰς εἰς ὑπουργεῖον ιεινῆς, Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως, βραδύτερον ὑπουργεῖον Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως καὶ ἤδη ὰ τὴν κατάργησιν τοῦ αὐτοτελοῦς ὑπουργείου ιεινῆς καὶ τὴν συγχώνευσιν αὐτοῦ μετ' ἐκείνου, ὑπουργεῖον Κρατικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήως· διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 14 υνίου 1917, κυρωθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου 853 τοῦ 7, συνεστήθη τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας καὶ Δηίων κτημάτων· καὶ διὰ τοῦ νόμου 4451 τοῦ 29 συνεστήθη τὸ ὑπουργεῖον Ἀεροπορίας.

Η ἐσωτερικὴ ὑπηρεσία ἑκάστου ὑπουργείου ι ρυθμισθῇ κατὰ τρόπον γραφειοκρατικόν. ὶ κεφαλῆς τῶν ὑπηρεσιῶν ἵσταται ὁ ὑπουργός, ηθούμενος ὑπὸ τοῦ γενικοῦ γραμματέως, τῶν υθυντῶν καὶ τῶν τμηματαρχῶν τοῦ ὑπουργείου νομοθεσία ἐσχάτως ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ιξε τάσεις ἀποκεντρωτικάς, διότι εἰσήγαγεν εἰς ὑπουργεῖα τὸν θεσμὸν τῶν διοικητικῶν συμλίων, ἀποτελουμένων ἀπὸ τοὺς διευθυντὰς ὑπὸ προεδρίαν συνήθως τοῦ γενικοῦ γραμματέως, ὁποῖα περιώρισαν κατὰ πολὺ τὴν ἐν τῷ ὑπουρῳ ἄλλοτε κυριαρχικὴν ἐξουσίαν τοῦ ὑπουργοῦ. τοῦ ὀργανισμοῦ ἑκάστου ὑπουργείου ρυθμίζονὑπὸ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τοῦ συστήσαντος ιὰ καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντων υργικῶν ὀργανισμῶν. Χ. Γ. Σ.

—ὑπουργεῖον ***Ἀεροπορίας***. Τὸ ὑπουργεῖον Ἀεροίας ἱδρύθη διὰ τοῦ νόμου 4451 τῇ 23ῃ Δεβρίου 1929, ἐπὶ κυβερνήσεως Βενιζέλου, ὅστις ῆρξε καὶ ὁ πρῶτος ὑπουργὸς Ἀεροπορίας. γχρόνως διωρίσθη ὑφυπουργὸς ὁ Ἀλ. Ζάννας. ἵδρυσις ὑπουργείου Ἀεροπορίας ἀπετέλεσε τὸ ῶτον βῆμα πρὸς τὴν δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου λου ἀεροπορίας. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο συνεκένωσε τὰς προϋπαρχούσας συναφεῖς τῇ ἀεροπο ὑπηρεσίας τῶν ὑπουργείων Στρατιωτικῶν, υτικῶν, Συγκοινωνίας καὶ τὸ μετεωρολογικὸν ῆμα τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν. Ἡ νῦν ὀργνωσις τοῦ ὑπουργείου Ἀεροπορίας (κατόπιν οποποιήσεών τινων τῆς ἀρχικῆς τοιαύτης) εἶναι ἐξῆς: ὑπουργός, ὑπασπιστήριον, ἐπιτελεῖον, αφεῖα Ι, ΙΙ. ΙΙΙ, γραφεῖον πολιτικῆς ἀεροποις κλπ.), διεύθυνσις διοικητικῆς ὑπηρεσίας, διεύνσις τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν, διεύθυνσις ἐπιμελη-ας, διεύθυνσις δημοσίων ἔργων, διεύθυνσις εωρολογικῆς ὑπηρεσίας, γραφεῖον νομικοῦ ιβούλου.

Κατόπιν τῆς ἱδρύσεως τοῦ ὑπουργείου Ἀεροίας μετετάχθησαν εἰς τὸ ἀεροπορικὸν σῶμα ωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ ναυτικοῦ, προϋπηρετήσαντες ὡς ἐπὶ τὸ ῖστον εἰς τὰς ἀεροπορικὰς ὑπηρεσίας. Βραδύον συνετάχθη ἐπετηρὶς τοῦ ἀεροπορικοῦ σώτος, δι' ἧς ἐρρυθμίσθη βασικῶς ἡ σειρὰ ἀρχαιόος τῶν στελεχῶν. Συγχρόνως ἱδρύθη ἡ σχολὴ οπορίας ἐν Τατοΐῳ καὶ ἡ σχολὴ τεχνιτῶν οπορίας ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ διὰ τὴν δημιουρν νέων στελεχῶν ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου σωπικοῦ.

ιὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ὑπουργείου Ἀεροπορίας τεύχθη ὁ συντονισμὸς τῶν πολλαχόθεν καταβαλένων προσπαθειῶν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ποικῆς καὶ πολιτικῆς ἀεροπορίας. Αἱ ἐγκαταστάς ξηρᾶς ἐβελτιώθησαν, ἡ πολιτικὴ ἀεροπορία πτύχθη, ἡ ἐκπαίδευσις τῶν στελεχῶν τῆς ποικῆς ἀεροπορίας κατέστη ἑνιαία, ἡ μετεωροικὴ ὑπηρεσία ὠργανώθη ἐπὶ εὐρυτέρων βάν. Παραλλήλως κατεβλήθησαν σοβαραὶ προσθειαι διὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ὑλικοῦ, τὴν συματοποίησιν τῆς συντηρήσεως τοῦ ὑπάρχον ὑλικοῦ δι' ἀναδιοργανώσεως τοῦ κρατικοῦ οστασίου ἀεροπλάνων Παλαιοῦ Φαλήρου καὶ ρύθμισιν τῶν ἀφορώντων τὸν ἀνεφοδιασμόν, ησιν καὶ ἀποθήκευσιν ὑλικοῦ ζητημάτων.

Ι. ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ

—ὑπουργεῖον ***Γεωργίας***. Τῷ 1910 ἐψηφίσθη ὁ ιος ͵ΓΨΚΔ′ (3724) τῆς 28 Ἀπριλίου 1910, δυιει τοῦ ὁποίου ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1911 συνιτο ἕκτον κατὰ σειρὰν «ὑπουργεῖον Γεωργίας - πορίου - Βιομηχανίας», ἀποτελεσθὲν ἐξ ὑπηρεσιῶν οσπασθεισῶν ἀπὸ τὰ ὑπουργεῖα Οἰκονομικῶν, ωτερικῶν κλπ. καὶ ἄλλας ἀρτισυστάτους ὑπηρεσίας. Μετ' οὐ πολὺ ὠνομάσθη «ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας». Βραδύτερον ἀπεσπάσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι ἐμπορίου, βιομηχανίας, μεταλλείων, στατιστικῆς κλπ., ἀποτελέσασαι τὸ κυρίως ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἐνῷ τῷ 1917, διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 14 Ἰουνίου 1917. ἱδρύετο «ὑπουργεῖον Γεωργίας καὶ Δημοσίων Κτημάτων», ἁπλῶς εἶτα διὰ τοῦ κυρωτικοῦ νόμου 853 «ὑπουργεῖον Γεωργίας» ὀνομασθέν. Κατὰ τὴν δικτατορικὴν περίοδον 1925—1926 συνεχωνεύθησαν τὰ δύο ταῦτα ὑπουργεῖα ἐπί τινα χρόνον, πλὴν ταχέως ἐχωρίσθησαν ἀκολουθήσαντα ἕκαστον τὴν ἐξέλιξίν του.

Κατὰ τὸν ἱδρυτικὸν τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας νόμον 853 ὑπήγοντο εἰς αὐτό: 1) ἡ γεωργία καὶ οἱ συναφεῖς πρὸς αὐτὴν κλάδοι, ζῳοτεχνία, κτηνιατρική, γεωργικὴ μηχανικὴ καὶ ὑδραυλική, ἐκπαίδευσις, ἀγροφυλακή, συνεταιρισμοί, ἀπαλλοτρίωσις καὶ διανομὴ γαιῶν κτλ., 2) τὰ δάση καὶ οἱ συναφεῖς κλάδοι (διευθέτησις χειμάρρων, θήρα κλπ.), 3) τὰ δημόσια ἐν γένει κτήματα, κληροδοτήματα, αἰγιαλοί, λίμναι, ποταμοὶ κτλ.

Βραδύτερον ἡ ὑπηρεσία δημοσίων κτημάτων ἀπετέλεσε τὴν Ἀεροπορικὴν Ἄμυναν, ἤδη διοίκησιν δημοσίων κτημάτων τοῦ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Ἀντιθέτως, τῷ 1924 συνεστήθη, συνεπείᾳ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν συνθηκῶν, ἡ Διεύθυνσις ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν, τῷ 1929 ἡ Διεύθυνσις Γεωργίας καὶ αἱ αὐτοτελεῖς τότε Διευθύνσεις Ἐποικισμοῦ καὶ Φυτοπαθολογίας ὠνομάσθησαν (μέχρι τοῦ 1932) Γενικὴ Διεύθυνσις Γεωργίας καὶ ἱδρύθη ἡ Διεύθυνσις τεχνικῶν ἔργων ὑπαχθεῖσα καὶ αὕτη ἀρχικῶς εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Γεωργίας καὶ κατόπιν γενομένη ἀνεξάρτητος, πρὸς μελέτην καὶ ἐκτέλεσιν γεωργικῶν τεχνικῶν ἔργων (ἀρδεύσεων, ἀποστραγγίσεων κλπ.), ὑφ' ἣν ὑπήχθη καὶ ἡ τοπογραφικὴ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας.

Οὕτω κατὰ τὸ 1933 τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ἑξῆς σύνθεσιν: γραφεῖον ὑπουργοῦ Γεωργίας, γραφεῖον γενικοῦ γραμματέως καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸ τμῆμα προσωπικοῦ, τὸ τμῆμα διεκπεραιώσεως, τὸ τμῆμα εἰδικοῦ λογιστηρίου καὶ ἡ ὑπηρεσία ἐκκαθαρίσεως καὶ ἐγκρίσεως δαπανῶν. Ι Διεύθυνσις Γεωργίας: α′) τμῆμα γεωργίας, β′) τμῆμα γεωργικῆς οἰκονομίας καὶ πίστεως, γ′) τμῆμα φυτοπαθολογίας, δ′) τμῆμα κτηνιατρικὸν καὶ ζῳοτεχνικόν, ε′) τμῆμα ἐκπαιδεύσεως, δημοσιεύσεων κτλ., στ′) τμῆμα λογιστικὸν καὶ ἐλέγχου. ΙΙ Διεύθυνσις Γεωργίας: α′) τμῆμα βελτιώσεως σιτοπαραγωγῆς, β′) τμῆμα ἐλέγχου καὶ παρακολουθήσεως παραγωγικῶν ἔργων καὶ μηχανικὴ καλλιέργεια. Διεύθυνσις Δασῶν: α′) τμῆμα δημοσίων δασῶν καὶ ἐκμεταλλεύσεων, β′) ἰδιωτικῶν δασῶν, γ′) τεχνικὸν (διαχείρισις, χαρτογράφησις δασῶν, διευθέτησις χειμάρρων, ὁδοί, κτήρια), δ′) νομικὸν καὶ τὰ αὐτοτελῆ γραφεῖα: α′) προστασίας, στατιστικῆς, ἐλέγχου, β′) ἀναδασώσεως καὶ φιλοδασικῆς προπαγάνδας, γ′) θήρας, δ′) δασικῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ε′) λογιστικόν. Διεύθυνσις Ἐποικισμοῦ μὲ τὰ ἑξῆς τμήματα: α′) βορείου Ἑλλάδος, β′) νοτίου Ἑλλάδος, γ′) Θεσσαλίας, δ′) λογιστικόν. Διεύθυνσις τεχνικῶν ἔργων μὲ τὰ ἑξῆς τμήματα: α′) γεωργικῆς, ὑδραυλικῆς, β′) τοπογραφικῆς ὑπηρεσίας. Ὑπόλειμμα τῆς ἄλλοτε Διευθύνσεως Ἀνταλλαγῆς μὲ δύο τμήματα: α′) γενικοῦ μητρῴου, β′) διαχειρίσεως ἀνταλλαξίμου περιουσίας, πρὸς τακτοποίησιν ἐκκρεμῶν τινων ὑποθέσεων ἀνταλλαγῆς.

Α. Ε. Κ.

—ὑπουργεῖον ***Δικαιοσύνης*** Ἱδρύθη ὡς ἡ δευτέρα ἐκ τῶν ἑπτὰ γραμματειῶν, τῶν συσταθεισῶν διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1833 «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν γραμματειῶν» καὶ διωργανώθη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1833, ἀφορῶντος τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὰς γραμματείας τῆς ἐπικρατείας καὶ τοῦ ἑτέρου ταυτοχρόνου διατάγματος «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῆς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης γραμματείας τῆς ἐπικρατείας». Εἰ καὶ κατὰ τὸ Σύνταγμα (ἄρθρ. 5) «ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ δικαστηρίων ἀνεξαρτήτων, ὑποκειμένων μόνον εἰς τοὺς νόμους», τὸ ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης, ὡς κλάδος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὑφιστάμενον δυνάμει τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ Συντάγματος, λειτουργοῦν δὲ ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τοῦ ὑπευθύνου ὑπουργοῦ, ἀσκεῖ ἁρμοδιότητα ἐπὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἵδρυσιν, τροποποίησιν καὶ ἐπιστασίαν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης καταστημάτων, διὰ τὸν διοργανισμὸν τῶν δικαστηρίων, διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν δικαστικῶν θέσεων, διὰ τὴν ἐπαγρύπνησιν εἰς τὴν ἐπιμελῆ τοῦ καθήκοντος ὑπὸ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐκπλήρωσιν κλπ. καὶ χρησιμεύει ὡς ἀναγκαῖος μοχλὸς τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς δικαστικῆς μηχανῆς, ἰδίως διὰ τῶν ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπευθύνει πρὸς τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 116 τοῦ Συντάγματος λειτουργοῦν πειθαρχικὸν συμβούλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 96 αὐτοῦ ἀνώτατον δικαστικὸν συμβούλιον καὶ προσέτι διὰ τῆς ἀσκήσεως πειθαρχικῆς δικαιοδοσίας συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους (Ὀργ. δικαστ. ἄρθρ 98, 99, 300, 301, ὡς ἐτροποποιήθησαν, καὶ νόμοι ΓΥΛΖ′ ὑπ' ἀριθ. 3437 τοῦ 1909, καὶ 3397 (ἄρθρ. 2, τοῦ 1927). Ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ὑπουργείου περιορίζεται κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ περὶ τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ διατάγματος τοῦ 1833, καθ' ὃ «ἡ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης γραμματεία θέλει ἀπέχει αὐστηρῶς ἀπὸ πᾶσαν παραβίασιν τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν, τὰς ὁποίας οἱ νόμοι χορηγοῦσιν εἰς τοὺς συνηγόρους, εἰς τοὺς μνήμονας (νῦν συμβολαιογράφους) καὶ εἰς ἄλλους μετερχομένους ὑπηρεσίαν τινὰ εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον».

Ὁ νόμος ΛΓ′ τῆς 3 Ἰουνίου 1846 «Περὶ διοργανισμοῦ τῶν ὑπουργείων». διετήρησε τὴν σειρὰν τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὡς δευτέρου ἐκ τῶν ἑπτὰ ὑπουργείων, νεώτεροι δὲ νόμοι σχετικοὶ πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ὑπουργείου τούτου εἶναι οἱ ΓϠΝΖ′ τοῦ ἔτους 1911, 300 τοῦ ἔτους 1914, 754 τοῦ ἔτους 1917, 943 τοῦ 1917, 1872 τοῦ 1920, 2494 τοῦ 1920. 3087 τοῦ 1924 καὶ 3326 τοῦ 1928, τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 29 Ἰουλίου 1919, τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 8 Δεκεμβρίου 1922, τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1925, τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 11 Νοεμβρίου 1922, τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1925, τὰ νομοθετικὰ διατάγματα τῆς 11 Μαρτίου 1924, τῆς 30 Μαΐου 1925, τῆς 11 Μαρτίου 1926, τῆς 7 Μαΐου 1926 καὶ τῆς 13 Νοεμβρίου 1927 καὶ νεώτατοι τὰ δύο νομοθετικὰ διατάγματα τῆς 4 Ἰουνίου 1933, διὰ τοῦ δευτέρου τῶν ὁποίων κατηργήθη ὁ αὐτόνομος ὀργανισμὸς τῶν φυλακῶν Συμφώνως πρὸς τὰ νομοθετήματα ταῦτα, ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τούτου συγκροτεῖται ὡς ἑξῆς: γραφεῖον ὑπουργοῦ, γενικὴ γραμματεία, διεύθυνσις διοικήσεως δικαιοσύνης, εἰς ἣν ὑπάγονται: α) τὸ τμῆμα διοικήσεως τῶν φυλακῶν, ἐκτελέσεως τῶν ποινῶν καὶ χάριτος, καὶ β) τὸ τμῆμα διαχειρίσεως τῶν φυλακῶν καὶ στατιστικῆς αὐτῶν, διεύθυνσις διοικήσεως φυλακῶν, εἰς τὸ β′ τμῆμα τῆς ὁποίας ὑπάγεται ἡ ὑπηρεσία τοῦ ποινικοῦ μητρῴου, διεύθυνσις πειθαρχικοῦ (τμῆμα ἐποπτείας τῆς διαχειρίσεως τῆς δικαιοσύνης). Πρὸς τούτοις λειτουργοῦν αὐτοτελῶς: τμῆμα διεκπεραιώσεως, πρωτοκόλλου καὶ ἀρχείου καὶ τμῆμα μηχανικόν, εἰς ὃ ἀνήκουσιν αἱ τεχνικαὶ ὑπηρεσίαι τῶν κτηρίων δικαστηρίων, δικαστικῶν γραφείων καὶ φυλακῶν. Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου τούτου ὑπάγεται τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τὰ τακτικὰ δικαστήρια, τὰ μεταφραστικὰ γραφεῖα, οἱ παρ' εἰρηνοδικείοις καὶ πταισματοδικείοις ἑρμηνεῖς, τὰ ὑποθηκοφυλακεῖα, τὰ εἰδικὰ ληξιαρχεῖα, τὰ σωφρονιστήρια, αἱ φυλακαί, τὰ ἀναμορφωτικὰ σχολεῖα καὶ οἱ ἰατροδικασταί. Λειτουργοῦν δὲ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τούτῳ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον φυλακῶν, συμβούλιον χάριτος καὶ ὑπὸ ὅρον ἀπολύσεως καταδίκων καὶ τὸ ἀνώτατον σωφρονιστικὸν συμβούλιον. Γ. Ν. Κ.

—ὑπουργεῖον ***Ἐθνικῆς Οἰκονομίας*** Ἱδρύθη διὰ τοῦ νόμου ͵ΓΨΚΔ (ὑπ' ἀριθ. 3724) τῆς 4 Μαΐου 1910 κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὑπουργεῖον Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας». βραδύτερον δὲ μετωνομάσθη «Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας». Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τούτου ὑπάγονται: α) Ἡ ἐνίσχυσις, προστασία καὶ προαγωγὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἡ φροντὶς περὶ συστάσεως ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων, ὡς καὶ ἡ ἵδρυσις βιομηχανικῶν ἐργοστασίων. β) Ἡ φροντὶς περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, παντὸς εἴδους ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν καὶ περὶ ἀναγνωρίσεως ἐν Ἑλλάδι τῶν ἀλλοδαπῶν τοιούτων· ἡ φροντὶς περὶ συστάσεως χρηματιστηρίων, περὶ ὀργανώσεως ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐκθέσεων, περὶ συστάσεως ἐμπορικῶν πανηγύρεων καὶ ἀγορῶν· ἡ ὑπηρεσία ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν σημάτων ὡς καὶ ἀπονομῆς προνομίων εὑρεσιτεχνίας. γ) Ἡ βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις. δ) Ἡ μέριμνα διὰ τὴν προσέλκυσιν καὶ παράτασιν τῆς διαμονῆς τῶν ξένων ἐν Ἑλλάδι, ἡ ὀργάνωσις ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐκθέσεων καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς διεθνεῖς ἐκθέσεις. ε) Η ἐκμετάλλευσις τῶν ἰαματικῶν πηγῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν λουτροτόπων της. στ) Ἡ μεταλλεία ἐν γένει καὶ ἡ λατομεία, ὡς καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις καὶ πώλησις τῆς σμύριδος. ζ) Ἡ κοινωνικὴ πρόνοια καὶ ἐργασία (ἐργάται καὶ ἐργοδόται) καὶ ἡ ἐργατικὴ νομοθεσία. η) Ἡ πάσης φύσεως στατιστική. θ) Ἡ διοίκησις, ἐποπτεία καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν ἁλυκῶν. ι) Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἰχθυοτροφείων, ἰχθυοτρόφων ὑδάτων, θυννείων καὶ κοραλλίων (ἁλιεία γενικῶς). ια) Ἡ γεωλογικὴ ἔρευνα τῆς χώρας. ιβ) Ἡ ἐκκαθάρισις τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐχθρικῶν περιουσιῶν καὶ ὁ διακανονισμὸς τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τέως ἐχθρικῶν ὑπηκόων προπολεμικῶν χρεῶν. Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας διαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς ὑπηρεσίας: 1) Διεύθυνσις Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας (θέμ. α′—γ′). 2) Διεύθυνσις Μεταλλείων (θέμ. στ′). 3) Γενικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος (θέμ. η′). 4) Διεύθυνσις Ἐργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας μετὰ τῆς Γενικῆς Ἐπιθεωρήσεως τῆς Ἐργασίας (θέμ. ζ′). 5) Ὑπηρεσία Ξένων καὶ Ἐκ-

Digitized by Google

θέσεων (θέμ. δ' καὶ ε'). 6) Διεύθυνσις Ἁλυκῶν καὶ Ἁλιείας (θέμ. θ' καὶ ι'). 7) Γεωλογικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος (θέμ. ια'). 8) Τμῆμα Ἀρχείου καὶ Διεκπεραιώσεως. 9) Ὑπηρεσία Ἐγκρίσεως καὶ Ἐκκαθαρίσεως Δαπανῶν τοῦ Δημοσίου. 10) Τμῆμα Εἰδικοῦ Λογιστηρίου. 11) Γραφεῖον νομικοῦ συμβούλου 12) Γραφεῖον ἐκκαθαρίσεως καὶ συμψηφισμοῦ ἐχθρικῶν περιουσιῶν (θέμ ιβ'). Γ. Κ. Γ.

—**ὑπουργεῖον** ***Ἐννόμου Τάξεως***. Ἱδρύθη διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 28 Μαρτίου τοῦ 1924. Εἰς τοῦτο ὑπήχθησαν τὸ ὅπλον τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὰ σώματα Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ Ἀγροφυλακῆς. Οὕτως ἡ Διεύθυνσις Χωροφυλακῆς καὶ Δημοσίας Ἀσφαλείας, τὸ τμῆμα Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ τὸ τμῆμα Ἀγορανομίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, τὸ τμῆμα Ἀγροφυλακῆς τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας καὶ ἡ Διεύθυνσις Χωροφυλακῆς τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ὑπήχθησαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐννόμου Τάξεως, εἰς τὸ ὁποῖον μετεβιβάσθη ἐκ τῶν ἄλλων ὑπουργείων πᾶσα ἁρμοδιότης σχετικὴ μὲ τὴν ἐν γένει ἐξασφάλισιν τῆς ἐν τῷ κράτει δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τάξεως. Διὰ διαταγμάτων ἐκδοθέντων εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ἱδρυτικοῦ τοῦ ὑπουργείου τούτου νομοθετικοῦ διατάγματος ἐκανονίσθησαν ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ, ἡ ἁρμοδιότης τῶν διευθύνσεων καὶ τμημάτων κλπ. Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐννόμου Τάξεως κατηργήθη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1924. Ν. Ι. Μ.

—**ὑπουργεῖον** ***Ἐξωτερικῶν***. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο, ὑφιστάμενον εἰς πάντα τὰ κυρίαρχα κράτη, ἀποτελεῖ ἐν ἑκάστῳ κράτει τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, ἥτις κανονίζει καὶ διευθύνει τὰς ἐπισήμους διεθνεῖς σχέσεις τοῦ κράτους τούτου μετὰ τῶν ξένων. Ὅταν τὰ διάφορα κράτη τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν ν' ἀναπτύσσωσι τὰς μεταξὺ αὐτῶν πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς σχέσεις, κατέστη ἀναγκαῖον ὅπως ἱδρυθῇ κεντρική τις ἐξουσία ἐν τῷ κράτει, τῆς ὁποίας εἰδικὴ ἀποστολὴ θὰ ἦτο ἡ παρακολούθησις τῶν σχέσεων τούτων καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς κατεύθυνσιν αὐτῶν ἑκάστοτε ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κράτους. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν ὑπουργείων τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ φαίνεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἐκαλοῦντο δὲ ταῦτα ἐν ἀρχῇ γραμματεῖαι τοῦ κράτους ἢ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων καὶ τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας.

Ὁ θεσμὸς ἔβαινε διαρκῶς μορφούμενος καὶ ἀναπτυσσόμενος ἀπὸ νομικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως, εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνους τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν κέκτηται τῷ ὄντι ὑψίστην σπουδαιότητα. Συγκείμενον ἐξ ὑπαλλήλων εἰδικῶν εἰς τὰ διάφορα ζητήματα, τὰ ὁποῖα διαχειρίζεται τὸ ἐν λόγῳ ὑπουργεῖον, ἔχει εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν καὶ τὰ γενικὰ ἢ εἰδικὰ καθήκοντα αὐτοῦ καθορίζονται λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου δικαίου ἑκάστου κράτους. Τὰ καθήκοντα ταῦτα εἶναι πλεῖστα ὅσα, ἐκτάκτως δὲ δυσχερῆ ἐν τῇ ἐπιτυχεῖ ἐκπληρώσει των, διότι ἀναφέρονται πάντοτε εἰς ζητήματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο κέκληται ὅπως διευθύνῃ καὶ καθοδηγήσῃ. Ἐνέργειά τις ἄκαιρος ἢ ἐσπευσμένη, πολιτικὸς συνδυασμὸς μὴ στηριζόμενος ἐπὶ ἑδραίας βάσεως, διάβημά τι μὴ καλῶς μελετηθὲν καὶ ἀποκρουσθὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ κράτους καὶ νὰ διακυβεύσῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ προϊστάμενος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅστις δίδει εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τὴν σφραγῖδα τῆς ἱκανότητός του καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσωπικότητος, δέον νὰ ἐκλέγηται πάντοτε μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ νὰ κέκτηται ἐξαιτερικὰ ὅλως προσόντα μορφώσεως, πείρας, φρονήσεως, εὐστροφίας καὶ ἀποφασιστικότητος.

Ἕκαστον κυρίαρχον κράτος διοργανώνει τὰ κατὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καθ' ὃν ἐγκρίνει τρόπον, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν πολιτικῶν ἢ οἰκονομικῶν συμφερόντων του ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ πρὸς τοὺς χρηματικοὺς πόρους, τοὺς ὁποίους θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ πρὸς τοῦτο. Παρ' ἡμῖν, ἐν Ἑλλάδι, ἤδη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος ὑφίστατο κεντρική τις ἀρχή, ἀνταποκρινομένη πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ § κβ' τίτλου β' τμ. γ' τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐν Νέᾳ Ἐπιδαύρῳ Α' ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων συνέλευσιν ἔχει οὕτω: «Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα ἐκλέγει ὀκτὼ ὑπουργούς, πρῶτος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας, ἔχων ἐν ταὐτῷ τὴν ἐπιστασίαν τῶν Ἐξωτερικῶν». Ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς § ρι' τοῦ ὀργανικοῦ τούτου νόμου ἐκδοθεῖσα ἐν Κορίνθῳ τὴν 25 Φεβρουαρίου 1822 διαταγὴ τοῦ προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος Α. Μαυροκορδάτου ἐνδιαλαμβάνει ἐν § 4: «Ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ μινίστρος τῶν Ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων νὰ ἐνεργήσῃ τὴν παροῦσαν διαταγήν». Ὡς τοιοῦτος δ' ὑπογράφεται ὁ Θ. Νέγρης, ὅστις καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός, διορισθεὶς τὴν 15 Ἰανουαρίου 1822 ὑπὸ τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος. Τῇ 8 Μαΐου 1822 διὰ πράξεως τοῦ βουλευτικοῦ διωρίζοντο ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν εἷς γενικὸς γραμματεὺς μετὰ μισθοῦ ἐκ γροσίων 350 μηνιαίως καὶ εἷς δεύτερος τοιοῦτος, λαμβάνων μισθὸν γρόσια 150, «ἐπειδὴ ὁ λαὸς καταβοᾷ διὰ τὰ μεγάλα ἔξοδα τῶν γραφείων τῆς διοικήσεως». Ἐν τῇ § κε' τμ. γ' κεφ. γ' τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος κατὰ τὴν ἐν Ἄστρει Β' ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἀφοῦ ἀναφέρεται ὅτι τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα διορίζει ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ὑπουργούς, παρατίθενται ἐν τέλει τάδε: «... καὶ ἕνα γενικὸν γραμματέα, πρὸς τὸν ὁποῖον διευθύνονται καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ ὑποθέσεις». Ἐν τέλει, τὸ μὲν ἄρθρον 126 τοῦ πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς ἐν Τροιζῆνι Γ' ἐθνικῆς συνελεύσεως ἔχει οὕτως: «Ἡ νομοτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει γραμματεῖς· α' τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν», τὸ δὲ ἄρθρον 252 τοῦ πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Δ' ἐν Ἄργει κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα ἐν Ναυπλίῳ τοιαύτης ἔχει ὡσαύτως ὡς ἕπεται: «Οἱ ὑπουργοὶ γραμματεῖς εἶναι ἑπτὰ τὸ πολύ· α' ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν».

Ἐν τούτοις, κανονικῶς τοὐλάχιστον, τὸ παρ' ἡμῖν νῦν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν συνέστη διὰ τοῦ ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1833 διατάγματος περὶ σχηματισμοῦ τῶν γραμματειῶν, καθ' ὃ θὰ ὑφίσταντο ἑπτὰ τοιαῦται, ἐξ ὧν πρώτη ἡ ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν (ἄρθρ. 1). Ἡ μέχρι τοῦδε γραμματεία μετετράπη εἰς ὑπουργεῖον διὰ τῶν ἄρθρων 20, 24, 80—85 τοῦ Συντάγματος τῆς 18 Μαρτίου 1844 Ὁ νόμος τῆς 3 Ἰουνίου 1846 περὶ ὀργανώσεως τῶν ὑπουργείων ποιεῖται πλέον λόγον περὶ ὑπουργείου ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν (ἄρθρ. 1), τοῦ ὁποίου τὸ προσωπικὸν καθωρίζετο διὰ τοῦ ἄρθρου 8. Βραδύτερον, καὶ δὴ διὰ τοῦ ἀπὸ 4 Φεβρουαρίου 1863 ὑπ' ἀρ. Ζ' ψηφίσματος περὶ καταρτισμοῦ καὶ καθηκόντων τῆς κληθείσης προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἀφῃρέθη τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου, παρέμεινε δ' ἔκτοτε ἁπλῶς ὡς ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν (ἄρθρ. 4), ὀνομασία, ἣν καὶ νῦν ἔτι φέρει.

Καθ' ὅλην τὴν μακρὰν σταδιοδρομίαν του τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον μετέβαλεν, ὡς εἰκός, πολλάκις τὴν ὀργάνωσίν του. Νῦν τοῦτο διέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου ὑπ' ἀριθ 4952 1931), ὅστις ἐκωδικοποιήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Ἰουλίου 1931 διατάγματος. Κατὰ τὸ 1 ἄρθρον τοῦ διατάγματος τούτου, τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον περιλαμβάνει τὴν κεντρικήν, τὴν πρεσβευτικὴν καὶ τὴν προξενικὴν ὑπηρεσίαν, καθορίζεται δὲ ἐν τῇ § 2 ἡ ἁρμοδιότης αὐτοῦ κατὰ θέματα λεπτομερῶς. Οἱ εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου ὑπαγόμενοι ὑπάλληλοι κατατάσσονται εἰς δύο κατηγορίας. Εἰς τὴν πρώτην ὑπάγονται οἱ κατέχοντες γενικὰς θέσεις καὶ οὗτοι ἀποτελοῦσι τὸν κυρίως κλάδον τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀνήκουσιν οἱ κατέχοντες εἰδικὰς θέσεις, εἶναι δὲ οὗτοι οἱ τῶν βοηθητικῶν ὑπηρεσιῶν, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ μετατεθῶσιν εἰς γενικὴν θέσιν (ἄρθρ. 2). Τὰ ἄρθρα 3—5 καθορίζουσι τὰ γενικὰ καὶ εἰδικὰ προσόντα τῶν διορισθησομένων ὑπαλλήλων.

Οἱ ὑπάλληλοι τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν θέσεων διορίζονται διὰ διατάγματος, ἐξαιρέσει τῶν γραφέων καὶ κλητήρων, ὀμνύουσι δὲ πρὸ πάσης ἀναλήψεως ὑπηρεσίας τὸν νενομισμένον ὅρκον, συντασσομένου περὶ τούτου πρωτοκόλλου συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 7 διαγραφομένους ὅρους. Πάντες οἱ ὑπάλληλοι ἀπολαύουσι μονιμότητος, ἐξαιροῦνται δὲ ταύτης πάντες οἱ ἔχοντες βαθμὸν προσέδρου ἢ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ, εἰς οὕς, ἀπαλλασσομένους τῆς ὑπηρεσίας πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὁρίου ἡλικίας, καταβάλλεται μηνιαίως καὶ ἐπὶ ὡρισμένα ἔτη ἀποζημίωσις ἴση πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ μισθοῦ καὶ τῆς συντάξεως (ἄρθρ. 8).

Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἐνασκεῖται εἴτε ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἱεραρχικῶς προϊσταμένων, εἴτε ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ μέν, ἀλλὰ κατόπιν σχετικῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου τοῦ ὑπουργείου. Αἱ ἐπιβαλλόμεναι πειθαρχικαὶ ποιναὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: 1) ἔγγραφος ἐπίπληξις, 2) πρόστιμον ἀπὸ δρχ. 25 μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς βάσεως τοῦ παγίου μηνιαίου μισθοῦ ἐπὶ ἕνα ἢ δύο μῆνας, 3) προσωρινὴ ἀπόλυσις μέχρι τριῶν μηνῶν, 4) ὑποβιβασμὸς καὶ 5) ὁριστικὴ ἀπόλυσις. Πρὸ πάσης ἐπιβολῆς πειθαρχικῆς ποινῆς, ὁ ὑπάλληλος καλεῖται εἰς ἀπολογίαν, ἣν ὀφείλει νὰ ὑποβάλῃ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς εἰς ἀπολογίαν κλήσεως. Τὸ ἄρθρον 15 καθορίζει τὰς περιπτώσεις τῆς ὁριστικῆς ἀπολύσεως, δι' ἣν ἀπαιτεῖται καὶ σχετικὴ ἀπόφασις τοῦ ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου.

Τὸ ὑπηρεσιακὸν συμβούλιον ἀποτελεῖται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ ὡς προέδρου, τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τμήματος τοῦ προσωπικοῦ, δύο προϊσταμένων ὑπηρεσιῶν, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐπὶ βαθμῷ πρεσβευτοῦ καὶ ὁ ἕτερος διευθυντοῦ. τοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ νομικοῦ συμβούλου, δύο καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ δύο ἀρεοπαγιτῶν. Τὸ συμβούλιον λογίζεται ἐν ἀπαρτίᾳ παρόντων πέντε τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ἐννέα μελῶν αὐτοῦ. Τὸ συμβούλιον γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῶν θεμάτων τοῦ ἄρθρου 17 § 6, αἱ δὲ ἀποφάσεις του εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὸν ὑπουργόν, ὅστις ὀφείλει ἐντὸς μηνὸς νὰ προκαλέσῃ τὰ σχετικὰ διατάγματα.

Οἱ ἀκόλουθοι προάγονται εἰς γραμματεῖς β' τάξεως μόνον μετὰ τριετῆ πραγματικὴν ὑπηρεσίαν, οἱ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ γραμματέως β' τάξεως μέχρι τοῦ βαθμοῦ προσέδρου ὑπουργοῦ προάγονται μόνον μετὰ διετῆ πραγματικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμόν. Οἱ πρόσεδροι ὑπουργοὶ γίνονται πληρεξούσιοι ὑπουργοὶ β' τάξεως καὶ οὗτοι α' τάξεως μετὰ πενταετῆ πραγματικὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ προαγωγὴ διενεργεῖται ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ ἀκολούθου μέχρι τοῦ βαθμοῦ γραμματέως α' τάξεως κατ' ἀρχαιότητα, ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ δὲ τούτου εἰς τὸν βαθμὸν τμηματάρχου β' τάξεως κατ' ἀρχαιότητα μέν, ἀλλὰ θὰ ἠδύναντο νὰ παραλειφθῶσιν οἱ κρινόμενοι ὡς μὴ ἀμέσως προακτέοι ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ, μετὰ σύμφωνον γνώμην τοῦ εἰδικοῦ ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου. Ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τμηματάρχου β' τάξεως καὶ ἄνω, ἡ προαγωγὴ γίνεται κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν μετὰ σύμφωνον γνώμην τοῦ αὐτοῦ συμβουλίου. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ ὡς προέδρου, τοῦ προϊσταμένου τοῦ τμήματος τοῦ προσωπικοῦ ὡς εἰσηγητοῦ, τριῶν προϊσταμένων ὑπηρεσιῶν ἐπὶ βαθμῷ διευθυντοῦ ἢ τμηματάρχου καὶ τοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ νομικοῦ συμβούλου, θεωρεῖται δ' ἐν ἀπαρτίᾳ παρόντων πέντε ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ.

Οἱ ὑπάλληλοι τῶν γενικῶν θέσεων ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ διευθυντοῦ β' τάξεως καὶ ἄνω θὰ ἠδύναντο νὰ τεθῶσι διὰ διατάγματος εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ, χρησιμοποιούμενοι δεόντως παρὰ τὴν κατάστασίν των ταύτην τόσον ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ὅσον καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ. Οἱ ὑπάλληλοι τῶν γενικῶν θέσεων θὰ ἠδύναντο νὰ τεθῶσιν εἰς διαθεσιμότητα διὰ διατάγματος: α') τῇ αἰτήσει των, ἕνεκα ἀπολύτως δεδικαιολογημένων ἀτομικῶν ἢ οἰκογενειακῶν λόγων, καὶ β') αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ, ἕνεκα λόγων μὴ ἐπιτρεπόντων τὴν ἐν τῇ ἐνεργῷ ὑπηρεσίᾳ παραμονὴν τούτων. Ὁ χρόνος τῆς ἐπὶ τῇ αἰτήσει διαθεσιμότητος ὁρίζεται κατ' ἀνώτατον ὅριον εἰς ἓξ μῆνας, ὁ δὲ τῆς αὐτεπαγγέλτου εἰς δύο ἔτη. Τὸ προσωπικὸν τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας σύγκειται ἐκ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ, τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, δέκα τεσσάρων προϊσταμένων ὑπηρεσιῶν, δώδεκα γραμματέων, δέκα ὀκτὼ ἀκολούθων καὶ διαφόρων ἄλλων ἐκτάκτων ὑπαλλήλων ἢ κατεχόντων εἰδικὰς θέσεις, κατὰ τὰ ἄρθρα 32, 34.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 44 πρεσβεῖαι συνιστῶνται διὰ νόμου ὅπου καὶ ὁσάκις τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ κράτους ἀπαιτοῦσι τὴν ὕπαρξιν τούτων. Νῦν ἡ Ἑλλὰς ἔχει δέκα ὀκτὼ ἐν ὅλῳ πρεσβείας, παρὰ δὲ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν ὑπάρχει μόνιμος ἀντιπροσωπεία. Οἱ πρεσβευταὶ διαπιστεύονται παρὰ τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν ξένων κρατῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Τὸ ἄρθρον 52 ἀπαριθμεῖ λεπτομερῶς τὰ γενικὰ καὶ εἰδικὰ καθήκοντα τῶν ἑλληνικῶν πρεσβευτικῶν ἀρχῶν.

Αἱ ἔμμισθοι προξενικαὶ ἀρχαὶ συνιστῶνται καὶ καταργοῦνται διὰ νόμου, ὅστις δέον νὰ καθορίζῃ τὰς ὀργανικὰς θέσεις. Ἡ δικαιοδοσία ἑκάστης προξενικῆς ἀρχῆς, ἂν μὴ ὁρισθῇ ἄλλως διὰ διατάγματος, ἐκτείνεται ἐφ' ὅλης τῆς ἐν ᾗ ἑδρεύει αὕτη διοικητικῆς περιφερείας, ἧς ἐξαιροῦνται αἱ ὑπαγόμεναι εἰς ἑτέραν προξενικὴν ἀρχὴν μικρότεραι διοικητικαὶ περιοχαί. Τὸ ἄρθρον 81 ἀναγράφει λεπτομερῶς τὰ γενικὰ καὶ εἰδικὰ καθήκοντα τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, τὸ δὲ ἄρθρον 89 τὰ δικαστικὰ αὐτῶν καθήκοντα.

Αἱ ἄμισθοι προξενικαὶ ἀρχαὶ συνιστῶνται τῇ προηγουμένῃ γνωμοδοτήσει τῆς ἁρμοδίας πρεσβείας ἤ, εἰς ἃ κράτη δὲν ὑπάρχει τοιαύτη, τῆς κατὰ βαθμὸν ἀνωτέρας ἐμμίσθου προξενικῆς ἀρχῆς. Τοιαῦται ἀρχαὶ δὲν δύνανται νὰ συσταθῶσιν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ (ἄρθρ. 71). Ἄμισθος γενικὸς πρόξενος, πρόξενος ἢ ὑποπρόξενος διορίζεται ὁ μονίμως ἐπὶ τριετίαν διαμένων ἐν τῷ τόπῳ ἐπιστήμων, ἔμπορος ἢ κτηματίας Ἕλλην ὑπήκοος ἤ, ἐν ἐλλείψει τοιούτων, ξένος ὑπήκοος, ἢ ὁ προϋπηρετήσας ὡς ἔμμισθος ὑπάλληλος τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου ἢ ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ.

Τὰ ἄρθρα 176 καὶ ἑξῆς καθορίζουσι τὸ ποσὸν τοῦ τέλους, τὸ ὁποῖον καταβάλλεται εἰς τὰς προξενικὰς ἀρχάς, διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐκδιδόμενα πιστοποιητικὰ ἰθαγενείας, διαβατήρια, ναυτιλιακὰ ἔγγραφα κτλ. Τὰ προξενικὰ τέλη καταβάλλονται εἰς μεταλλικόν. Διατάξεις τινὲς τῆς διατιμήσεως ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Δεκεμβρίου 1932 διατάγματος. Σημειωτέον ὅτι δι' ἑτέρου διατάγματος ὑπὸ ἰδίαν ἡμερομηνίαν κατηργήθησαν ἢ ἀνεστάλησαν διατάξεις τινὲς τοῦ ἀνωτέρου ὀργανισμοῦ καὶ ἐμειώθησαν αἱ ἀποζημιώσεις καὶ τοῦτο πρὸς ἐπίτευξιν οἰκονομιῶν. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—**ὑπουργεῖον** ***Ἐπισιτισμοῦ*** βλ. *Ἐπισιτισμοῦ* ὑπουργεῖον.

—**ὑπουργεῖον** ***Ἐσωτερικῶν***. Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1833 «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν γραμματειῶν» συνεστήθησαν ἑπτὰ γραμματεῖαι, ὧν τρίτη ὡρίσθη ἡ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, διὰ δὲ

Digitized by Google

ἑτέρου ἀπὸ 3/15 Ἀπριλίου 1833, ἀφορῶντος τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὰς γραμματείας τῆς ἐπικρατείας καὶ ἑτέρου τῆς αὐτῆς χρονολογίας «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῆς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν γραμματείας», καθὼς καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 11/23 Μαρτίου 1837 «Περὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν γραμματειῶν», ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἁρμοδιότητος αὐτῆς. Διὰ τοῦ νόμου ΛΓ' τῆς 3 Ἰουνίου 1846 «Περὶ διοργανισμοῦ τῶν ὑπουργείων» προσδιωρίσθη τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον ὡς τρίτον κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἑπτὰ ὑπουργείων, καθωρίσθη δὲ τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ. Ἔκτοτε ὁ ὀργανισμός του ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις, μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ και νῦν ἰσχύοντος νόμου 516 τῆς 23/24 Δεκεμβρίου 1914, ὑποστάντος καὶ αὐτοῦ μεταγενεστέρας τροποποιήσεις, ἰδίως διὰ τῶν νόμων 1032, 1834, 2475, 2609, 2953, 4491, 4661 καὶ ἄλλων. Τὸ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργείου τούτου διάταγμα τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1833 ἰσχύει καὶ σήμερον, ἐφ' ὅσον δὲν ἐτροποποιήθη διὰ νεωτέρων νόμων, μεταξὺ δὲ τῶν κυρίων ἀντικειμένων τῆς ἁρμοδιότητός του εἶναι ἡ διατήρησις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτεύματος, ἡ ἐκτέλεσις τῶν περὶ ἐκλογῶν νόμων, αἱ γενικαὶ διοικήσεις καὶ ὑποδιοικήσεις, οἱ νομάρχαι, οἱ ἔπαρχοι, ἡ διαίρεσις τοῦ κράτους εἰς νομούς, ἐπαρχίας, δήμους κλπ., ἡ ἀστυνομία καὶ ἡ ἀστυνομικὴ σχολή, ἡ δημοσία ἀσφάλεια, ἡ χωροφυλακή, τὸ ἀρχηγεῖον αὐτῆς καὶ τὸ σχολεῖον αὐτῆς, ἡ δημοσία τάξις, ἡ ἀγορανομία, ἡ ὑπηρεσία ἀλλοδαπῶν, διαβατηρίων, τὰ ἀρχειοφυλακεῖα Ἑπτανήσου καὶ Σάμου κλπ. Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν περιλαμβάνει 6 διευθυντάς, 3 διοικητικοὺς ἐπιθεωρητάς, 2 ἐπιθεωρητὰς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, 13 τμηματάρχας, 19 εἰσηγητὰς ἢ γραμματεῖς α' καὶ β' τάξεως, 4 λογιστάς, 2 ἀρχειοφύλακας, 2 βοηθοὺς ἀρχειοφύλακος, 1 ἀκόλουθον, 17 δακτυλογράφους, 30 γραφεῖς, 2 τηλεφωνητρίας, 1 ἀρχικλητῆρα, 17 κλητῆρας καὶ 4 καθαριστρίας, διαιρεῖται δὲ εἰς τὰς ἑξῆς διευθύνσεις καὶ αὐτοτελεῖς ὑπηρεσίας: Διεύθυνσις διοικήσεως: α) τμῆμα διοικητικόν, β) τμῆμα διεκπεραιώσεως, ἀρχείου καὶ καταχωρίσεως, γ) εἰδικὴ ὑπηρεσία ἐπιθεωρήσεως. Διεύθυνσις τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως: α) τμῆμα δημοτικῆς καὶ κοινοτικῆς διοικήσεως, β) τμῆμα οἰκονομικῶν καὶ στατιστικῆς δήμων καὶ κοινοτήτων, γ) τμῆμα νομαρχιακῆς αὐτοδιοικήσεως. Διεύθυνσις ἀστυνομίας πόλεων: α) τμῆμα ἀστυνομικόν, β) τμῆμα οἰκονομικόν, γ) ὑπηρεσία ἀλλοδαπῶν καὶ ἐλέγχου διαβατηρίων, δ) εἰδικὴ πυροσβεστικὴ ὑπησεσία. Διεύθυνσις ἀγροτικῆς ἀσφαλείας: α) τμῆμα ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, β) τμῆμα οἰκονομικῶν ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, γ) εἰδικὴ ὑπηρεσία ἐπιθεωρήσεως ἀγροτικῆς ἀσφαλείας. Διεύθυνσις ἀγορανομίας: α') τμῆμα ἀγορανομίας. Διεύθυνσις χωροφυλακῆς καὶ δημοσίας ἀσφαλείας: α) τμῆμα ἀστυνομικόν, β) τμῆμα οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν. Διεύθυνσις ἐγκληματολογικῶν ὑπηρεσιῶν. Αὐτοτελεῖς ὑπηρεσίαι: α') τμῆμα μεταναστεύσεως, εἰς ὃ ὑπάγεται καὶ ἡ ὑπηρεσία διαβατηρίων, β) ἰδιαίτερον γραφεῖον ὑπουργοῦ, γ) εἰδικὸν λογιστήριον, δ) γραφεῖον νομικοῦ συμβούλου, ε) ὑπηρεσία ἐγκρίσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως δαπανῶν τοῦ δημοσίου. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο, καθὼς καὶ εἰς ἕκαστον τῶν λοιπῶν ὑπουργείων, λειτουργοῦν προσέτι εἰδικὸν λογιστήριον, ὡς αὐτοτελὲς τμῆμα, καὶ ἰδία ὑπηρεσία τῆς ἐγκρίσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως δαπανῶν, ἀποτελοῦντα τμήματα τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ (νόμος 4796 τοῦ 1931). Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπάγονται καὶ τὰ συμβούλια διοικητικῆς ὑπηρεσίας, δημοσίας ἀσφαλείας, ἀστυνομίας πόλεων, ἰθαγενείας καὶ τὸ γνωμοδοτικὸν συμβούλιον λεσχῶν. Γ. Ν. Κ.

—ὑπουργεῖον *Θησαυροφυλακείου*, ἢ *Θησαυροῦ*, ἢ ***Προϋπολογισμοῦ***. Ὑπουργεῖον περιλαμβάνον ἐκ τῶν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἀνηκουσῶν ὑπηρεσιῶν ἰδίως τὰς ἀφορώσας εἰς τὸ δημόσιον λογιστικὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Αἱ ὑπηρεσίαι αὗται, ἀποσπασθεῖσαι διὰ τοῦ νόμου 2761 τῆς 8 Μαΐου 1922 ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀπετέλεσαν τὸ δι' αὐτοῦ συσταθὲν ὑπουργεῖον Θησαυροῦ, ὀργανωθὲν διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 8 Ἰουνίου 1922. Ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο κατηργήθη διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1922, αἱ δὲ ὑπηρεσίαι ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Μεταξὺ τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων εἶναι ἰδίως αἱ ἀποτελοῦσαι σήμερον τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ. Γ. Ν. Κ.

—ὑπουργεῖον ***Κρατικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως***. Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81 (4 Ὀκτωβρίου 1916) διατάγματος τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ προσωρινῆς κυβερνήσεως συνεστήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ «Ἀνωτάτη διεύθυνσις περιθάλψεως οἰκογενειῶν ἐπιστράτων καὶ προσφύγων». Ἡ διεύθυνσις αὕτη ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1917, ὅτε διὰ τοῦ ἀπὸ 14ης Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους διατάγματος συνεστήθη ἐν Ἀθήναις τὸ ὑπουργεῖον Περιθάλψεως, ἁρμοδιότης τοῦ ὁποίου ἀρχικῶς ἦτο ἡ περίθαλψις τῶν προσφύγων καὶ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστράτων. Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ηὐξήθησαν διὰ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτῷ τῆς ὑπηρεσίας περιθάλψεως θυμάτων πολέμου (νόμος 759 τῆς 23 Αὐγούστου 1917), τῶν ἐθνικῶν ὀρφανοτροφείων, οἰκοτροφείων καὶ παιδικῶν σταθμῶν, ἱδρυθέντων κατ' ἀρχὴν δυνάμει τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 7 Αὐγούστου 1919 «Περὶ ἱδρύσεως ὀρφανοτροφείων καὶ οἰκοτροφείων ὑπὲρ ὀρφανῶν καὶ ἀπόρων μαθητῶν ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ» καὶ τοῦ νόμου 2851 τῆς 12 Ἰουλίου 1922, τῆς ἐπὶ τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἐποπτείας, τοῦ Ἐμπειρικείου ἀσύλου, ὑπαχθέντος κατόπιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης, τῆς περιθάλψεως τῶν ἀπόρων ἐν γένει καὶ τῆς ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἀποσπασθείσης διευθύνσεως ὑγιεινῆς, ἱδρυθέντος οὕτω διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 14/13 Δεκεμβρίου 1922 τοῦ ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο κατηργήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 5/5 Φεβρουαρίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος. Αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ὑπήχθησαν εἰς ἕτερα ὑπουργεῖα (συντάξεις θυμάτων πολέμου εἰς ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν, ὑγιεινὴ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα εἰς ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, ὀρφανοτροφεῖα εἰς ὑπουργεῖον Παιδείας), αἱ δὲ προσφυγικαὶ αὐτοῦ ὑπηρεσίαι ἀπετέλεσαν αὐτοτελῆ ὑπηρεσίαν ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀνωτάτη διεύθυνσις προσφύγων. Τὸ ὑπουργεῖον ἐπανιδρύθη ὡς εἶχε διὰ τοῦ ἀπὸ 28/28 Αὐγούστου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος, ἐλειτούργησε δὲ οὕτω μέχρι τοῦ 1928, ὅτε ἀπεσπάσθη αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀπὸ 25/25 Αὐγούστου ἡ διεύθυνσις ὑγιεινῆς καὶ ἱδρύθη κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ ὑφυπουργεῖον, εἶτα δὲ τὸ ὑπουργεῖον Ὑγιεινῆς, ὅπερ συνεχωνεύθη καὶ αὖθις διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου 1932 διατάγματος μετὰ τοῦ ὑπουργείου Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως, μετονομασθέντος εἰς ὑπουργεῖον Κρατικῆς Ὑγιεινῆς καὶ Ἀντιλήψεως, αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ ὁποίου ἤδη ἀπαρτίζονται ἐκ: 1) τῆς γενικῆς γραμματείας, 2) τῆς διευθύνσεως δημοσίας ἀντιλήψεως, 3) τῆς διευθύνσεως ὑγιεινῆς καὶ 4) τῆς διευθύνσεως ἀστικῆς ἀποκαταστάσεως, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς τμήματα καὶ ὑπηρεσίας: Α') Γενικὴ γραμματεία: 1) τμῆμα προσωπικοῦ, 2) τμῆμα διεκπεραιώσεως, 3) ὑπηρεσία ἐπιθεωρήσεως, 4) τμῆμα λογιστικοῦ καὶ οἰκονομικῆς ἐπιθεωρήσεως καὶ 5) γραφεῖον δημοσιότητος. Β') Διεύθυνσις δημοσίας ἀντιλήψεως: 1) τμῆμα προστασίας θυμάτων πολέμου, 2) τμῆμα ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων καὶ 3) τμῆμα δημοσίας ἀντιλήψεως. Γ') Διεύθυνσις ὑγιεινῆς: 1) τμῆμα λοιμωδῶν νόσων, 2) τμῆμα κοινωνικῆς ὑγιεινῆς καὶ ἰατρικῆς ἀντιλήψεως, 3) τμῆμα ἰατρικῶν ἐπαγγελμάτων, 4) τμῆμα κρατικῆς κινίνης καὶ 5) ὑπηρεσία ὑγειονομικῆς ἐπιθεωρήσεως. Δ') Διεύθυνσις ἀστικῆς ἀποκαταστάσεως: 1) τμῆμα ἀποκαταστάσεως προσφύγων, 2) τμῆμα λαϊκῆς κατοικίας καὶ 3) τμῆμα τεχνικόν. Παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τούτῳ λειτουργοῦσι: 1) τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, 2) τὸ ἀνώτατον ὑγειονομικὸν συμβούλιον, 3) τὸ συμβούλιον ἐλέγχου συντάξεων, 4) τὸ συμβούλιον προνοίας καὶ στεγάσεως προσφύγων καὶ 5) τὸ συμβούλιον ἐράνων. Εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου ὑπάγεται ὡσαύτως καὶ τὸ ταμεῖον θυμάτων πολέμου. Ι. Ζ

— ὑπουργεῖον ***Ναυτικῶν***. Καθωρίσθη οὕτω κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν μινιστέριον διὰ τοῦ ἐδαφίου κβ' τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος, ἔχων τὴν ἐπιστασίαν τῶν Ναυτικῶν. Τὴν 15 Ἰανουαρίου 1822 τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα προέβη εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὑπουργείου Ναυτικῶν, διὰ τῆς ἐκ τριῶν ἐπιτροπῆς εἰς τὸ μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν, διορισθέντων ἑνὸς Ὑδραίου, ἑνὸς Σπετσιώτου καὶ ἑνὸς Ψαριανοῦ. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1823 καθωρίσθη ὅπως τὸ μινιστέριον ὀνομάζεται ὑπουργεῖον. Ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1826 μέχρι 2 Ἀπριλίου 1827 δὲν ὑπῆρχον γενικῶς ὑπουργεῖα, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐπιτροπὴ ἐξ 11 μελῶν διὰ τὰ πολεμικὰ καὶ πολιτικὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 30 Μαΐου 1827 ἐπανῆλθεν ὁ θεσμὸς τοῦ ὑπουργείου ὑπὸ τὸν τίτλον γραμματεία τῆς ἐπικρατείας. Τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1829 διὰ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ΛΔ ψηφίσματος, καθωρίσθη «Ὑπουργεῖον ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ φροντιστήριον», διορισθέντος ἑνὸς γραμματέως τῆς κυβερνήσεως. Τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1829 κατηργήθη τὸ φροντιστήριον, ὀνομασθὲν γραμματεία ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν μέχρι τῆς 1 Ἀπριλίου 1830, ὁπότε διὰ τοῦ 1106 διατάγματος κατέστη αὐτοτελὴς γραμματεία ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν. Τὴν 25 Ἰανουαρίου 1833 ἀντικατεστάθη ὁ τίτλος διὰ τοῦ γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ τὴν 3 Ἀπριλίου 1833 ὡρίσθη ὅτι ἡ ὁλομέλεια τῶν γραμματέων ἀποτελεῖ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον.

Σήμερον τὸ ὑπουργεῖον Ναυτικῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἑξῆς γραφεῖα, γενικὰς διευθύνσεις κ λ π. Γραφεῖον ὑπουργοῦ, Γραφεῖον γενικοῦ διευθυντοῦ, Διεύθυνσις διοικητικῆς ὑπηρεσίας, Διεύθυνσις σκαφῶν, μηχανῶν, Διεύθυνσις φάρων, Διεύθυνσις ὑδρογραφίας, Διεύθυνσις οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν, Διεύθυνσις ἐπιμελητείας, Τμῆμα ἐθνικοῦ στόλου, Διεύθυνσις ραδιοτηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας, Διεύθυνσις ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ. Ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ὑπάγονται καὶ τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ (Γ.Ε.Ν.), τὸ Μετοχικὸν ταμεῖον τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, καὶ τὰ ταμεῖα ἀλληλοβοηθείας ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν ναυτικῶν ἀγγλικῶν ἀποστολῶν ἐν Ἑλλάδι καθιερώθη ὅπως οἱ τίτλοι τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν ἀναγράφωνται συντετμημένως, ὡς Υ.Ν.=ὑπουργεῖον Ναυτικῶν, Δ.Δ.Υ=Διεύθυνσις διοικητικῆς ὑπηρεσίας, Δ.Τ.Υ.=Διεύθυνσις τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν, Δ Φ=Διεύθυνσις φάρων, Γ.Ε Ν.=Γενικὸν ἐπιτελεῖον ναυτικῶν, Ν.Ν.Π=Ναυτικὸν νοσοκομεῖον Πειραιῶς, Ν.Σ.Γ.Π.=Ναυτικὸν στρατολογικὸν γραφεῖον Πειραιῶς, Ν Τ.Ε Σ=Ναυτικὸς ταμίας ἑλληνικῶν σκαφῶν, Α Ε.Μ=Ἀρχηγὸς ἐκπαιδεύσεως μοίρας, Α Δ.Υ.=Ἀνώτερος διοικητὴς ὑποβρυχίων, Γ.Δ.Π.Ν.=Γενικὴ διεύθυνσις πολεμικοῦ ναυστάθμου, Δ.Τ.Ν=Διοίκησις τορπιλλῶν, ναρκῶν, Γ.Ε.Φ.=Γνωμοδοτικὴ ἐπιτροπὴ φάρων κ.λ.π. Ν. Μ. Γ.

—ὑπουργεῖον *Οἰκονομικῶν*. Ἡ ἀνωτάτη διοικητικὴ ὑπηρεσία, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἐμπεπιστευμένη ἡ φύλαξις καὶ ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας τοῦ δημοσίου. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην συντρέχουσιν ἐν μέρει τὰ λοιπὰ ὑπουργεῖα ἐντὸς τῆς ἁρμοδιότητός των, διαχειριζόμενα ἐπίσης περιουσίαν τοῦ δημοσίου, ὅπως π. χ. τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας, ὅπερ διαχειρίζεται τὰ ἐκ τῶν δασῶν ἔσοδα καὶ φόρους, ἐπιμελούμενον τῆς βεβαιώσεως αὐτῶν. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὡς προϊστάμενος τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, εἶναι ἐπίσης ἁρμόδιος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, τὸ δημόσιον χρέος καὶ τὴν δημοσίαν πίστιν, ἐκτὸς ἂν ὑφίσταται ἰδιαίτερον ὑπουργεῖον Θησαυροφυλακείου, ὁπότε ἡ ἁρμοδιότης αὕτη ἀνήκει αὐτῷ. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων, αὗται διακρίνονται πρῶτον μὲν εἰς τὴν καθαυτὸ ὑπηρεσίαν τῶν φόρων καὶ λοιπῶν δημοσίων ἐσόδων, δεύτερον δὲ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τοῦ λογιστικοῦ τῶν ἐξόδων ἀφ' ἑτέρου. Τὸ δημόσιον λογιστικὸν ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν ὅρων καὶ διατυπώσεων τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, τὰ ὁποῖα πάντα περιληπτικῶς περιλαμβάνονται εἰς τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν συντάσσει τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων τοῦ κράτους καὶ ἡ δύναμις καὶ ἐξουσία αὐτοῦ περὶ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, καθὼς καὶ περὶ τὴν βεβαίωσιν καὶ εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν, ἐνῷ ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων ἡ ἐξουσία του εἶναι μᾶλλον περιωρισμένη, διότι ἕκαστον ὑπουργεῖον συντάσσει τὸν εἰδικὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐξόδων του. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν νὰ ἐρευνᾷ τὰς προτεινομένας δαπάνας καὶ νὰ ἐπεμβαίνῃ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἰσοζυγίου. Ἡ μεταπολεμικὴ ἐξόγκωσις τῶν δημοσίων ἐξόδων καὶ τὰ ἐντεῦθεν προκύπτοντα ἐλλείμματα τῶν προϋπολογισμῶν τῶν διαφόρων κρατῶν κατέστησαν ἐντονωτέραν τὴν ἐπέμβασιν ταύτην τόσον κατὰ τὴν σύνταξιν ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι τὸ διάταγμα τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1833 «Περὶ σχηματισμοῦ τῶν γραμματειῶν», ὥρισεν ὅτι θέλουν ὑπάρχει ἑπτὰ γραμματεῖαι, ὧν ἡ πέμπτη ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, διέλαβε δὲ γενικὰς διατάξεις περὶ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ τῶν ὑπουργείων καὶ συνεπληρώθη δι' ἑτέρου διατάγματος τῆς 3 Ἀπριλίου 1833, ἀφορῶντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὰς γραμματείας τῆς ἐπικρατείας. Ἐπηκολούθησαν ἰδιαίτερα διατάγματα περὶ ἑκάστης τῶν γραμματειῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1833 περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῶν καθηκόντων τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν γραμματείας. Βραδύτερον ὁ νόμος ΛΓ' τῆς 3/7 Ἰουνίου 1846 περὶ διοργανισμοῦ τῶν ὑπουργείων, καταργήσας ὅλας τὰς ἀντιβαινούσας εἰς αὐτὸν διατάξεις τῶν διαταγμάτων τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1833, προσδιώρισεν ἑπτὰ ὑπουργεῖα, ἐν οἷς πέμπτον τὸ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ὑφίσταται ὡς τοιοῦτον, διχοτομηθὲν διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1822 σχηματισμοῦ τοῦ καταργηθέντος ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπουργείου τοῦ Θησαυροφυλακείου.

Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ὑποστὰς ἔκτοτε πολλὰς τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις, διέπεται σήμερον ὑπὸ τοῦ νόμου 505 τῆς 19 Δεκεμβρίου 1914 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν», διὰ τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον συνεστήθησαν ἡ διεύθυνσις τῶν ἀμέσων καὶ ἡ τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ μονοπωλίων τοῦ ὑπουργείου τούτου. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ὑπουργείου διέπονται σήμερον ὑπὸ τοῦ διατάγματος τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1930 «Περὶ διαιρέσεως τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν εἰς διευθύν-

Digitized by Google

σεις, τμήματα καὶ γραφεῖα, καθορισμοῦ τῶν ἀντικειμένων τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν καὶ κατανομῆς τοῦ προσωπικοῦ» (Ἐφ Κυβ. 321 τῆς 19 Σεπτεμ 1930) καὶ τινων ἄλλων διαταγμάτων. Κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ διατάγματος τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1930, ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσια τοῦ ὑπουργείου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν γενικὴν γραμματείαν, ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 1, καὶ ἀπὸ τέσσαρας διευθύνσεις, ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 2—5, ἤτοι: 1) τὴν Γενικὴν γραμματείαν, 2) τὴν Διεύθυνσιν τῶν ἀμέσων φόρων, 3) τὴν Διεύθυνσιν τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ μονοπωλίων, 4) τὴν Γενικὴν διεύθυνσιν τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ, 5) τὴν Διεύθυνσιν τοῦ δικαστικοῦ. Ἡ γενικὴ γραμματεία διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα: α) τμῆμα προσωπικοῦ, β) τμῆμα διεκπεραιώσεως, γ) τμῆμα γενικοῦ ἀρχείου, καὶ εἰς τέσσαρα εἰδικὰ γραφεῖα ἀπ' εὐθείας ἀπ' αὐτῆς ἐξαρτώμενα, ἤτοι: α) τὸ ἰδιαίτερον γραφεῖον τοῦ ὑπουργοῦ, β) μεταφραστικὸν γραφεῖον, γ) γραφεῖον πληροφοριῶν καὶ δ) γραφεῖον ἀποθήκης ἐντύπων.

Παρὰ τῇ γενικῇ γραμματείᾳ λειτουργεῖ ὑπηρεσία οἰκονομικῶν μελετῶν καὶ ἐπιθεωρήσεως ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐξαρτωμένη καὶ ἧς τὸ προσωπικὸν ἀποτελοῦσιν: 1 διευθυντής, 1 εἰσηγητής, 2 γραφεῖς ἢ ἀκόλουθοι καὶ 1 κλητὴρ (Διάτ. τῆς 28 Σεπτεμ. 1931). Τὸ β' τμῆμα διεκπεραιώσεως περιλαμβάνει: α) γραφεῖον πρωτοκόλλου, ἀντιγραφῆς καὶ παραλαβῆς, β) γραφεῖον ἀποστολῆς καὶ γ) γραφεῖον ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας καὶ ὑλικοῦ. Τὸ γ' τμῆμα τοῦ γενικοῦ ἀρχείου περιλαμβάνει ἓν γραφεῖον ταξινομήσεως καὶ καταχωρίσεως τῶν ἐγγράφων καὶ τρία εἰδικὰ ἀρχεῖα: α) ἀρχεῖον γενικῆς γραμματείας, β) ἀρχεῖον διευθύνσεως ἀμέσων φόρων, γ) ἀρχεῖον διευθύνσεως ἐμμέσων φόρων καὶ μονοπωλίων.

Τὸ διάταγμα (ἄρθρ. 6 καὶ ἑπ.) καθορίζει τὰ ἀντικείμενα τῆς ὑπηρεσίας τῆς γενικῆς γραμματείας κατὰ τμήματα καὶ γραφεῖα καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὰ ἀντικείμενα ὑπηρεσιῶν τῶν διευθύνσεων, συνεπληρώθη δὲ διὰ νεωτέρων διαταγμάτων τῆς 31 Δεκεμβρίου 1930 περὶ συστάσεως γραφείου λαχείου καὶ τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1932 περὶ συστάσεως τμήματος διοικητικοῦ παρὰ τῇ διευθύνσει τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ μονοπωλίων.

Διὰ τοῦ νόμου 4796 τοῦ 1931 «Περὶ τροποποιήσεως διατάξεών τινων τῶν περὶ δημοσίου λογιστικοῦ νόμων» συνεστήθη παρ' ἑκάστῳ ὑπουργείῳ ἰδία ὑπηρεσία. ἐξαρτωμένη παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, διὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου καὶ τοιαύτη ὑπηρεσία λειτουργεῖ καὶ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ διατάγματος τῆς 8 Μαρτίου 1931. Ἡ ὑπηρεσία αὐτη, καθὼς καὶ τὸ τμῆμα τοῦ εἰδικοῦ λογιστηρίου τοῦ ὑπουργείου, εἶναι τμήματα τῆς γενικῆς διευθύνσεως τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ.

Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ὑπήχθησαν: α) διὰ τοῦ νόμου 5110 τοῦ 1931 «Περὶ διοικήσεως τῶν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἢ κοινωφελῶν σκοπῶν κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ δωρεῶν», ἡ διεύθυνσις ἐθνικῶν κληροδοτημάτων, β') διὰ τοῦ νόμου 4266 τοῦ 1929 ἢ διὰ τοῦ ἀπὸ 26 Αὐγούστου 1925 νομοθετικοῦ διατάγματος συσταθεῖσα Ἀεροπορικὴ ἄμυνα, περιλαμβάνουσα τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δημοσίων κτημάτων, διεπομένην ἤδη ὑπὸ τοῦ διατάγματος τῆς 11 Νοεμβρίου 1929 «Περὶ διοικήσεως δημοσίων κτημάτων», διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἀεροπορικὴ ἄμυνα μετωνομάσθη Διοίκησις δημοσίων κτημάτων, ἀποτελοῦσα ἴδιον νομικὸν πρόσωπον τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργείου τούτου, καὶ γ) ἡ ὑπηρεσία τοῦ Γενικοῦ χημείου τοῦ κράτους

Ἡ γενικὴ διεύθυνσις τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ εἶναι μὲν ἡ ὑπ' ἀριθ. 4 διεύθυνσις τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀλλ' ὑπάγεται εἰς τὰς ἀμέσους διαταγὰς ἰδίου γενικοῦ διευθυντοῦ καὶ ἔχει διοργανωθῆ δι' ἰδιαιτέρων νομοθετημάτων. Ἡ ὑπηρεσία τῆς γενικῆς διευθύνσεως ταύτης περιλαμβάνει, κατὰ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς, α) τμῆμα γραμματείας, β) διευθύνσεις: 1) προϋπολογισμοῦ καὶ κινήσεως κεφαλαίων, 2) διοικήσεως δημοσίων ταμείων, 3) γενικοῦ λογιστηρίου, 4) συντάξεων καὶ 5) γενικῆς ἐπιθεωρήσεως, καὶ γ) ὑπηρεσίαν ἐγκρίσεως, ἐκκαθαρίσεως καὶ ἐντολῆς δαπανῶν.

Ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν λειτουργοῦσι διάφορα συμβούλια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὸ παρὰ τῇ διευθύνσει τοῦ δικαστικοῦ νομικὸν συμβούλιον, τὸ συμβούλιον τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσιας, ἡ ἀνωτάτη ἐπιτροπὴ τῶν τελωνειακῶν ἀμφισβητήσεων καὶ ἡ διαρκὴς ἐπιτροπὴ δασμολογίου καὶ ἐμπορικῶν συμβάσεων.

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

— **ὑπουργεῖον** ***Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων***. Διὰ τοῦ ἀπὸ 3/15 Ἀπριλίου 1833 διατάγματος «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν γραμματειῶν» ἱδρύθη ἡ «ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως γραμματεία», τῆς ὁποίας ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἡ ἁρμοδιότης καθωρίσθη τὸ πρῶτον διὰ ταυτοχρόνου διατάγματος δημοσιευθέντος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 14 τῆς 13 Ἀπριλίου 1833 φύλλῳ Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ γραμματεία αὕτη, μετὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844, ἐξηκολούθησε λειτουργοῦσα ὡς ὑπουργεῖον, ὅπερ διαιρεθὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου 1862 θεσπίσματος εἰς δύο διακεκριμένα ὑπουργεια, τὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τὸ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἀνασυνεπτύχθη εἰς ἓν πάλιν διὰ τοῦ Ζ' ψηφίσματος τῆς 12 Φεβρουαρίου 1863. μετωνομάσθη δὲ εἰς ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων διὰ τοῦ ἀπὸ 24 Ἀπριλίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος.

Τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας κατὰ τὸν νόμον ΓΨΚΑ' προΐσταται τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς διοικήσεως τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀρχαιολογίας, τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, πλὴν τῶν κλάδων αὐτῆς, οἵτινες δι' εἰδικῶν νόμων ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα ἄλλων ὑπουργείων. Οὕτως εἰς τὴν ἁρμοδιότητά του ὑπάγονται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς: ἡ ἵδρυσις καὶ ὀργάνωσις δημοσίων σχολῶν στοιχειώδους, μέσης καὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ μέριμνα διὰ τὴν σχολικὴν καὶ ἐξωσχολικὴν σωματικὴν ἀγωγήν, ἡ ὀργάνωσις δημοσίων βιβλιοθηκῶν, ἡ προστασία τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἡ ἐπιμέλεια διὰ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῶν, ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ διατήρησις ἀρχαιολογικῶν μνημείων καὶ καλλιτεχνημάτων, ἡ μόρφωσις, ὁ διορισμὸς καὶ ἡ διοίκησις τοῦ ἀναγκαίου προσωπικοῦ, ἡ ἀνέγερσις τῶν ἀναγκαίων σχολικῶν καὶ λοιπῶν κτηρίων κ.λ.π. Κλάδοι ἐκπαιδεύσεως ἐξαιρούμενοι τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἶναι π. χ. ἡ ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις (ἐμπορικαὶ σχολαί, πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου 4397 προβλεπομένων κατωτέρων ἐμπορικῶν σχολῶν), ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις (γεωργικαὶ καὶ γεωπονικαὶ σχολαί, πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου 4397 προβλεπομένων κατωτέρων γεωργικῶν σχολῶν), ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, ἡ τεχνικὴ (πολυτεχνεῖον, τηλεγραφικαὶ σχολαὶ κλπ.), ἡ στρατιωτική ἡ ναυτική, ἡ ἀεροπορικὴ ἐκπαίδευσις κλπ.

Ὡς πρὸς τὰ θρησκεύματα, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου Παιδείας ὑπάγεται ἡ προστασία τῆς ἐπικρατούσης ἐν Ἑλλάδι ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων, ἡ ρύθμισις τῶν σχέσεων πολιτείας καὶ ἐκκλησίας, ἡ μόρφωσις τοῦ κλήρου (ἵδρυσις καὶ διοίκησις ἱερατικῶν σχολῶν), ἡ ἀνέγερσις ναῶν, ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ μοναστηριακῆς περιουσίας κλπ.

Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου Παιδείας μετὰ τὴν κατόπιν τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων τῆς 12 Ἰανουαρίου 1933 καὶ 22 Μαρτίου 1933 κατάργησιν τῶν τριῶν διευθύνσεων παιδείας, ἐπιστημῶν καὶ καλῶν τεχνῶν καὶ θρησκευμάτων καὶ λοιπὰς μεταβολάς, συγκροτεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς: Α') Γραφείου ὑπουργοῦ περιλαμβάνοντος καὶ τὸ ἰδιαίτερον γραφεῖον ὑπουργοῦ. Β') Γενικῆς γραμματείας, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ τμήματα: α') προσωπικοῦ, β') ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως καὶ γ') διεκπεραιώσεως καὶ ἀρχείων. Γ') Ἐκ τῶν αὐτοτελῶν τμημάτων: 1) δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, 2) μέσης ἐκπαιδεύσεως, εἰς ὃ ὑπάγεται καὶ τὸ γραφεῖον γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως, 3) καλῶν τεχνῶν, 4) ἀρχαιολογικοῦ, 5) σχολικῆς ὑγιεινῆς, 6) σωματικῆς ἀγωγῆς (περιλαμβάνοντος τὰ γραφεῖα: α') σχολικῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, β') ἐξωσχολικῆς σωματικῆς ἀγωγῆς καὶ ἐποπτείας σωματείων καὶ γ') ἱδρύσεως καὶ συντηρήσεως γυμναστηρίων καὶ κατασκευῆς καὶ διανομῆς γυμναστικῶν καὶ ἀθλητικῶν ὀργάνων καὶ εἰδῶν σχολικῆς σκοποβολῆς), 7) ἐκκλησιαστικῶν, 8) ἑτεροδόξων θρησκευμάτων. Δ') Ἐκ τῆς διευθύνσεως τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ γραφεῖον ταμείων ἐκπαιδευτικῆς προνοίας καὶ ἐκπαιδευτικῶν τελῶν· καὶ Ε') Ἐκ τῶν αὐτοτελῶν γραφείων: α') διδακτικῶν βιβλίων, β') νομικοῦ συμβούλου τοῦ ὑπουργείου Παιδείας καὶ γ') εἰδικοῦ νομικοῦ συμβούλου τῶν δύο τμημάτων, ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἑτεροδόξων θρησκευμάτων.

Παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Παιδείας λειτουργοῦσι τὰ ἑξῆς συμβούλια: α) διοικητικὸν συμβούλιον τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας μὲ τὴν διὰ τοῦ ἀπὸ 29 Μαρτίου 1933 διατάγματος καθορισθεῖσαν σύνθεσιν, β) ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον μὲ τὴν διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 12 Ἰανουαρίου 1933 καθορισθεῖσαν σύνθεσιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, γ) διοικητικὸν συμβούλιον ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ νόμου 5408 ὁριζομένην σύνθεσιν, καὶ δ) ἐθνικὸν συμβούλιον σωματικῆς ἀγωγῆς μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 30 Ἰουλίου 1932, ὡς ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ νόμου 5620, ὁριζομένην σύνθεσιν καὶ ἁρμοδιότητα.

Γ. Α. Μ.

— **ὑπουργεῖον** ***Στρατιωτικῶν*** Ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων τῆς χώρας. Μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1830 ὑφίστατο ἡ ἐπὶ τοῦ πολέμου γραμματεία, ἡ ὁποία, διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 1ης Ἀπριλίου 1830, διῃρέθη εἰς δύο ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων ὑπηρεσίας, τὴν τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν. Ὁ τίτλος ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν ἐδόθη τῷ 1846, ἔκτοτε δὲ διὰ διαφόρων νόμων καὶ διαταγμάτων τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἔλαβε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μορφήν, ἃς ἔχει σήμερον. Τὰ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν ρυθμίζονται διὰ τῶν ἐκδιδομένων ἑκάστοτε εἰδικῶν κανονισμῶν. Κατὰ τούτους εἰς τὸ ὑπουργεῖον ὑπάγονται, πλὴν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ, ἡ γενικὴ διεύθυνσις, τὸ γραφεῖον ὑπουργοῦ, διάφοροι διευθύνσεις καὶ τμήματα ἡ διεκπεραίωσις καὶ κατα ώρισις, ἡ διαχείρισις τοῦ ὑπουργείου, τὸ τυπογραφεῖον καὶ ἡ ἐπιθεώρησις οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν.

Ἡ γενικὴ διεύθυνσις, πλὴν τῆς γενικῆς ἐπὶ πασῶν τῶν διευθύνσεων καὶ τμημάτων τοῦ ὑπουργείου ἐποπτείας, ἔχει καὶ εἰδικὴν ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῶν μεταθέσεων τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν ἠθικῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν παραιτήσεων, ὁμοίως ἐπὶ προμηθειῶν μέχρι ποσοῦ δραχμῶν 50 000. Ἐπίσης ἐναρμονίζει τὰς ἐνεργείας τῶν διευθύνσεων τοῦ ὑπουργείου, συνεργαζομένη στενῶς μετὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ. Τέλος ὁ γενικὸς διευθυντὴς μονογραφεῖ ἅπαντα τὰ ἔγγραφα τοῦ ὑπουργείου, πρὸ τῆς εἰς τὸν ὑπουργὸν ὑποβολῆς πρὸς ὑπογραφήν, πλὴν τῶν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου. Τὸ γραφεῖον ὑπουργοῦ περιλαμβάνει τοὺς ὑπασπιστάς, διευθύνεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου ἢ ἀνωτέρου τούτων Ἡ διεύθυνσις διοικητικοῦ ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ζητημάτων τάξεως καὶ πειθαρχίας τῶν στρατιωτικῶν, τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως ἀξιωματικῶν, τῶν παραιτήσεων τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν ἀδειῶν γάμου αὐτῶν. Ἐπίσης ἀσχολεῖται μὲ τοὺς προβιβασμούς, τὴν τήρησιν τῶν μητρώων, τὰς ἠθικὰς ἀμοιβάς, τὰς συντάξεις καὶ τὰ τῶν τοποθετήσεων τῶν μουσικῶν, ἀρχειοφυλάκων καὶ στρατιωτικῶν ἱερέων, ὡς καὶ τῶν γενικῶν θέσεων. Εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ διοικητικοῦ ὑπάγεται καὶ τὸ γραφεῖον τῶν ὀργανικῶν διατάξεων, σκοποῦν τὴν προπαρασκευαστικὴν νομοθετικὴν ἐργασίαν τῆς διευθύνσεως διοικητικοῦ, ὡς καὶ τὴν ἀντίκρουσιν ἀγωγῶν, προσφυγῶν εἰς τὸ συμβούλιον ἐπικρατείας κτλ. Ἡ διεύθυνσις πεζικοῦ ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν τοποθετήσεων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πεζικοῦ, ὡς καὶ τὴν τήρησιν μητρῴου αὐτῶν. Ἡ διεύθυνσις ἱππικοῦ καὶ ἱππωνειῶν ὁμοίως, ἐπὶ πλέον δὲ προετοιμάζει τὴν ἐνέργειαν τῶν διαγωνισμῶν προμηθείας κτηνῶν, ὡς καὶ ὑλικοῦ τῆς ἁρμοδιότητός της. Ἡ διεύθυνσις πυροβολικοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὰς τοποθετήσεις τῶν ἀξιωματικῶν πυροβολικοῦ, τῶν ἀρχιτεχνιτῶν καὶ τῶν διαχειριστῶν τῆς ἁρμοδιότητός της, ἐπίσης δὲ μὲ τὰς ἐν γένει προμηθείας ὑλικοῦ πολέμου. Ἡ διεύθυνσις μηχανικοῦ, πλὴν τῶν τοποθετήσεων τῶν ἀξιωματικῶν της, ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ μηχανικοῦ, ἐπὶ τοῦ στρατωνισμοῦ καὶ τῶν μισθώσεων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν κατασκευῶν καὶ ἐπισκευῶν πάσης φύσεως κτηρίων. Ἡ διεύθυνσις ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας ἔχει τὰς τοποθετήσεις τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ὑγειονομικοῦ, τοῦ φαρμακευτικοῦ καὶ τῶν διαχειριστῶν της, ἐπὶ πλέον δὲ περιλαμβάνει τμῆμα φαρμακευτικόν, τμῆμα χρηματικόν, τμῆμα ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ, τμῆμα μελετῶν, νοσηλείας, επιδημιολογίας, στατιστικῆς καὶ τέλος τμῆμα κληρονομιῶν Ἡ διεύθυνσις χωροφυλακῆς ἀσχολεῖται μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὁπλιτῶν τῆς χωροφυλακῆς, ὡς καὶ τοὺς προβιβασμοὺς αὐτῶν, τὴν στρατονομικὴν ὑπηρεσίαν, τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως ἀξιωματικῶν καὶ τὴν ἐν γένει πειθαρχίαν τοῦ σώματος. Ἡ διεύθυνσις ἐπιμελητείας ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν τοποθετήσεων τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἐπιμελητείας καὶ τῶν διαχειριστῶν της, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὸν ἱματισμόν, τὴν ὑπόδησιν, τὴν ἐξάρτησιν, τὰ εἴδη στρατοπεδείας, τὰ χρηματικὰ ζητήματα τοῦ στρατοῦ, τὴν διατροφὴν κλπ. Ἡ διεύθυνσις μεταγωγικῆς ὑπηρεσίας καὶ αὐτοκινήτων ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν σκευὴν αὐτοκινήτων καὶ ἀνταλλακτικῶν, διὰ τὰ δίκυκλα καὶ γενικῶς τὰ ὑλικὰ ἁρμοδιότητός της, ὡς καὶ τὰ ὑλικὰ ὀρεινῶν καὶ πεδινῶν σχηματισμῶν τοῦ μεταγωγικοῦ, πλὴν τῶν αὐτοκινήτων. Ἐπίσης ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν τοποθετήσεων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ μεταγωγικοῦ καὶ τῶν τεχνιτῶν τῆς εἰδικότητός της. Ἡ διεύθυνσις στρατολογίας περιλαμβάνει τμῆμα προσωπικοῦ, τμῆμα στρατολογίας, ἀσχολούμενον μὲ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἑρμηνείαν τοῦ στρατολογικοῦ νόμου καὶ τμῆμα μητρῴου ἐφέδρων ἀξιωματικῶν ὅλων τῶν ὅπλων και σωμάτων. Ἡ διεύθυνσις κτηνιατρικοῦ περιλαμβάνει τὸ τμῆμα προσωπικοῦ καὶ τὸ τμῆμα ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ἐν γένει προμηθειῶν τοῦ κτηνιατρικοῦ ὑλικοῦ, φαρμάκων κλπ. Ἡ διεύθυνσις στρατιωτικῆς δικαιοσύνης, πλὴν τῶν διοικητικῶν ζητημάτων τῶν ἀφορώντων τὸ σῶμα τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης (τοποθετήσεις, κατατάξεις κλπ.), ἔχει ἁρμοδιότητα καὶ ἐπὶ τῶν ἀφορώντων τὴν ἀμνηστείαν, τὴν κατάστασιν πολιορκίας, τὰ στρατοδικεῖα, μεταγωγὰς καταδίκων κλπ Ἡ ἐπιθεώρησις οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν τοποθετήσεων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐλέγχου, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ληπτέων ἀποφάσεων κατόπιν ἐπιθεωρήσεων τῶν διαχειρίσεων. Εἰς ταύτην ὑπάγονται α) τὸ συμβούλιον τῶν ἐλεγκτῶν, ἐξετάζον τοὺς ὅρους συμφωνιῶν, ὡς καὶ τὰς συμβάσεις διὰ προμηθείας ἄνω τῶν δραχμῶν 10.000 καὶ ἐφ' ὅσον αἱ

ται δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ὑπηρεσίας κρατικῶν προμηθειῶν, καὶ β) τὸ ἐλεγκτήριον ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξελέγχει τοὺς λογαριασμοὺς ὑλικοῦ τῶν διαχειρίσεων τόσον τῶν ἐτησίων, ὅσον καὶ τῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τοιούτων. Τὸ γραφεῖον προϋπολογισμοῦ, ὑπαγόμενον διοικητικῶς ὑπὸ τὴν ἐπιθεώρησιν ἐπιμελητείας, ἀσχολεῖται μὲ τὴν σύνταξιν τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου, οὗτινος τὴν παρακολούθησιν ἐνεργεῖ τὸ εἰδικὸν λογιστήριον. Ὁ διευθυντὴς τοῦ γραφείου προϋπολογισμοῦ ὑπογράφει, ἐντολῇ τοῦ ὑπουργοῦ, τὰ χρηματικὰ καὶ ἐπιτροπικὰ ἐντάλματα. Ἡ διαχείρισις τοῦ ὑπουργείου διέπεται ὑπὸ εἰδικοῦ κανονισμοῦ καὶ ἀσχολεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ὑπουργείου, ὡς καὶ τῶν ἐν γένει δαπανῶν τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐντύπων, κανονισμῶν, ἐπίπλων καὶ λοιποῦ ὑλικοῦ τοῦ ὑπουργείου. Ἡ καταχώρισις, διεκπεραίωσις καὶ τὸ ἀρχεῖον ἔχουσι τὴν ἐκ τῆς ὀνομασίας αὐτῶν ἀπορρέουσαν ἁρμοδιότητα. Τέλος τὸ τυπογραφεῖον τοῦ ὑπουργείου, ὑπαγόμενον ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῆς γενικῆς διευθύνσεως, ἐκτελεῖ τὰς ἐν γένει τυπογραφικὰς ἐργασίας ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς διευθύνσεως ἐπιμελητείας.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ὑπεύθυνος ἀρχηγὸς τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποίαν διεξάγει διὰ τῶν διευθύνσεων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐχουσῶν οἰκονομικὴν ἁρμοδιότητα, ἤτοι τῶν διευθύνσεων πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ, ὑγειονομικοῦ, ἐπιμελητείας, μεταγωγικοῦ, κτηνιατρικοῦ καὶ ἱππικοῦ. Ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν προμηθειῶν κλπ. ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἑκάστοτε κειμένας διατάξεις, ἐνεργῶν ταύτας, ἀναλόγως τῶν νόμων, εἴτε διὰ τῆς ὑπηρεσίας κρατικῶν προμηθειῶν, εἴτε διὰ τῆς ἀνωτάτης ἐπιτροπῆς προμηθειῶν τοῦ ὑπουργείου του. Ν. Ι. Μ.

—**ὑπουργεῖον *Συγκοινωνίας*.** Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1914 διὰ τοῦ νόμου 276 καὶ περιέλαβε τὰς λειτουργούσας τότε ἐν τῷ ὑπουργείῳ Ἐσωτερικῶν ὑπηρεσίας τῶν δημοσίων ἔργων, ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων. Ἤδη τὸ ἐν λόγῳ ὑπουργεῖον, ὅπερ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν τεχνικὸν ὑπουργεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, διευθύνεται ὑπὸ ὑπουργοῦ καὶ ὑφυπουργοῦ καὶ περιλαμβάνει τὰς ἀκολούθους τρεῖς διευθύνσεις ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων: Α') Τὴν διεύθυνσιν τῶν δημοσίων ἔργων (Δ Δ Ε.). Ἡ ὑπηρεσία τῆς Δ.Δ Ε. ὑποδιαιρεῖται εἰς κεντρικὴν καὶ ἐξωτερικήν. Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς τμήματα: 1) Τμῆμα διοικητικοῦ. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ προσωπικὸν ἐν γένει τῆς διευθύνσεως, τὴν ταξινόμησιν καὶ δημοσίευσιν τῆς νομοθεσίας, τὴν προμήθειαν καὶ κατανομὴν σχεδιαστικῶν εἰδῶν, τὴν στατιστικὴν τῆς διευθύνσεως κλπ. 2) Τμῆμα κατασκευῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ μελέτη καὶ κατασκευὴ τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν καὶ τῶν εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους τεχνικῶν ἔργων τῶν δημοτικῶν ὁδῶν, ὡς καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς μελέτης καὶ κατασκευῆς τῶν κατασκευαζομένων ἔργων ὁδοποιίας ὑπὸ ειδικῶν ταμείων ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας καὶ τῶν ὑπὸ τῶν δήμων, κοινοτήτων καὶ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ ἰδιωτῶν. 3) Τμῆμα συντηρήσεως ὁδῶν καὶ γεφυρῶν. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ συντήρησις, ἀνακαίνισις καὶ βελτίωσις τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν, ὁ ἔλεγχος συντηρήσεως τῶν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ταμείων ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας συντηρουμένων ἐπαρχιακῶν ὁδῶν, ἡ ἀστυνομία τῶν ὁδῶν ἐν γένει καὶ ἡ στατιστικὴ αὐτῶν. 4) Τμῆμα λιμενικόν. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ μελέτη, κατασκευή, συντήρησις καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν λιμενικῶν ἔργων ἐν γένει, ὡς καὶ ἡ διοίκησις καὶ ἐποπτεία τῶν λιμενικῶν ταμείων. 5) Τμῆμα ὑδραυλικόν. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ μελέτη, κατασκευὴ καὶ συντήρησις ἔργων κανονισμοῦ κοιτῶν ὀχθῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων, ἔργων ἀντιπλημμυρικῶν, ἀποστραγγίσεως, ἀρδευτικῶν, κατασκευῆς δεξαμενῶν, διωρύγων, ὑδραγωγείων, ὑπονόμων ἐξυγιάνσεως πόλεων κτλ. 6) Τμῆμα ἀρχιτεκτονικὸν καὶ δημοσίων κτηρίων. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ μελέτη, κατασκευή, συντήρησις καὶ ἀνακαίνισις τῶν δημοσίων κτηρίων. 7) Τμῆμα σχεδίου πόλεων. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ μελέτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου πόλεων καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς ἀσφαλείας καὶ στερεότητος τῶν ἰδιωτικῶν κτηρίων. 8) Τμῆμα ὑδραυλικῶν ἔργων καὶ δυνάμεων. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ μελέτη, κατασκευὴ καὶ συντήρησις τῶν μεγάλων ὑδραυλικῶν ἔργων ἀξίας ἄνω τῶν 30 000 000 δραχμῶν, ὡς καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν παραχώρησιν ὑδραυλικῶν δυνάμεων καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν κατασκευασθησομένων σχετικῶν ἔργων. 9) Τμῆμα ἀπαλλοτριώσεων. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς ἀπαλλοτριώσεις τὰς μὴ ὑπαγομένας εἰς τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας. Εἰς τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Δ. Δ. Ε ὑπάγονται ἐπίσης: α) Τὸ συμβούλιον τῶν δημοσίων ἔργων, ὅπερ συγκροτεῖται μὲ πρόεδρον τὸν διευθυντὴν τῶν δημοσίων ἔργων, τακτικὰ μέλη τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν δημοσίων ἔργων, τοὺς διαφόρους τμηματάρχας καὶ δύο εἰδικοὺς καθηγητὰς τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου καὶ συμπληρωματικὰ ἕτερα πρόσωπα ἐκτὸς τῆς διευθύνσεως ὁριζόμενα, ἀναλόγως τοῦ ἐξετασθησομένου θέματος. β) Ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητής, ὅστις προβαίνει εἰς γενικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ ἀναπληροῖ ἑκάστοτε τὸν κωλυόμενον διευθυντήν, πρὸς δὲ καὶ αἱ ἀκόλουθοι ὑπηρεσίαι: α) Ὑπηρεσία μελετῶν, εἰς ἣν ὑπάγεται ὁ στατιστικὸς ἔλεγχος λιθίνων, σιδηρῶν ἢ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος κατασκευῶν, ὡς καὶ ἡ μελέτη καὶ ὁ ἔλεγχος ἔργων ὁδοποιίας, λιμενικῶν, ὑδραυλικῶν, ἀρχιτεκτονικῶν, σχεδίου πόλεων κ.λ.π. καὶ β) Ὑπηρεσία τοπογραφική, εἰς ἣν ὑπάγεται ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐκτέλεσιν γεωδαιτικῶν, τοπογραφικῶν καὶ κτηματογραφικῶν ἐργασιῶν, ἀναγκαιουσῶν δι' ἔργα ὑδραυλικά, ὁδοποιίας, σιδηροδρομικά, σχεδίου πόλεων κλπ. καὶ ἐν γένει μὴ ὑπαγόμενα τῷ ὑπουργείῳ Γεωργίας. Ἡ ἐξωτερικὴ ὑπηρεσία τῆς διευθύνσεως δημοσίων ἔργων περιλαμβάνει: α) Τὰς διαφόρους περιφερειακὰς ἐπιθεωρήσεις, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ὁποίων ὑπάγεται ἡ ἐποπτεία τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ των τοπικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς διευθύνσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐκτελουμένων ἔργων. β) Τὰ τοπικὰ γραφεῖα τῶν καθ' ἕκαστον νομὸν νομομηχανικῶν δημοσίων ἔργων· καὶ γ) Τὰ τοπικὰ γραφεῖα τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν μηχανικῶν δημοσίων ἔργων. Τὰ γραφεῖα τῶν νομομηχανικῶν καὶ μηχανικῶν, ἐξ ὧν τὰ δεύτερα εἶναι ὑποτελῆ εἰς τὰ πρῶτα, σκοπὸν ἔχουν τὴν τοπικὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας τῆς Διευθύνσεως δημοσίων ἔργων εἰς τοὺς διαφόρους νομοὺς καὶ τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Τῆς ὅλης ὑπηρεσίας τῆς διευθύνσεως δημοσίων ἔργων προΐσταται διευθυντὴς μὲ βαθμὸν γενικοῦ γραμματέως. Β) Τὴν Διεύθυνσιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων (Δ Σ Τ.). Ἡ ὑπηρεσία τῆς Δ Σ.Τ. ὑποδιαιρεῖται εἰς κεντρικὴν καὶ ἐξωτερικήν. Ἡ κεντρικὴ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς τμήματα: 1) Τμῆμα διοικητικοῦ. Τοῦτο ἔχει ἁρμοδιότητα διὰ τὴν Δ.Σ.Τ, οἵαν ἔχει τὸ τμῆμα διοικητικοῦ τῆς διὰ τὴν Δ Δ. Ε 2) Τμῆμα ἐκμεταλλεύσεως σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν ἔλεγχον τῆς κινήσεως ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων, τῆς κυκλοφορίας τῶν διαφόρων συρμῶν, τὴν ἔγκρισιν δρομολογίων, κανονισμῶν τιμολογίων κλπ, τὴν ἐνέργειαν προμηθειῶν, ἐμπορικῆς ἐκμεταλλεύσεως σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων, τὸν ἔλεγχον λογαριασμῶν τῶν σιδηροδρόμων διὰ μεταφορὰς τοῦ δημοσίου, τὸν διακανονισμὸν τοῦ μεριδίου τοῦ δημοσίου ἐκ τῶν εἰσπράξεων διαχειρίσεως σιδηροδρομικῶν καὶ τροχιοδρομικῶν ἐπιχειρήσεων ἐχουσῶν δοσοληψίας μὲ τὸ κράτος, τὴν μελέτην συμβάσεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐκμεταλλεύσεως τῶν σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη συναφὴς ὑπόθεσις. 3) Τμῆμα ἕλξεως. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν ἔλεγχον τροχαίου ὑλικοῦ σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων, τὴν δοκιμασίαν τῶν ἀτμολεβήτων καὶ ἀτμαμαξῶν των, τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν μηχανοστασίων καὶ ἐργοστασίων των, τὴν ἔκδοσιν διπλωμάτων τῶν μηχανοδηγῶν καὶ θερμαστῶν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ὁδηγῶν τῶν τροχιοδρόμων, τὴν μελέτην συμβάσεων, ἔγκρισιν κανονισμῶν κλπ. ἀπὸ ἀπόψεως ἕλξεως τῶν σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη συναφὴς ὑπόθεσις. 4) Τμῆμα γραμμῆς μελετῶν καὶ κατασκευῆς. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ὁ ἔλεγχος τῆς συντηρήσεως καὶ ἐπιβλέψεως τῆς ὑποδομῆς καὶ ἐπιδομῆς τῶν σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων, τῶν κτηρίων κλπ., ἡ μελέτη σχετικῶν κανονισμῶν τῆς ὑπηρεσίας γραμμῆς καὶ τοῦ προσωπικοῦ της, ἡ ἐνέργεια ἐπὶ προμηθειῶν ἀναγομένων εἰς τὴν γραμμήν, ἡ μελέτη καὶ ὁ ἔλεγχος νέων σιδηροδρομικῶν καὶ τροχιοδρομικῶν ἔργων καὶ ἡ μελέτη συμβάσεων ἀπὸ ἀπόψεως γραμμῆς, ὁ ἔλεγχος τῆς κατασκευῆς νέων ἔργων καὶ γραμμῶν κ. τ. τ. 5 Τμῆμα ἐργασίας. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ γενικὰ ἐργατικὰ ζητήματα τοῦ προσωπικοῦ τῶν σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων. 6) Τμῆμα μηχανολογικόν. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ἡ ἔκδοσις ἀδειῶν ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας, ὡς καὶ ὁ τεχνικὸς ἔλεγχος, πάσης ἐν γένει βιομηχανικῆς καὶ μηχανολογικῆς ἐγκαταστάσεως πλὴν τῶν τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ 3ου καὶ 7ου τμήματος, ὁ ἔλεγχος ἀτμολεβήτων, ἀτμοδοχείων καὶ ἀεριοδεξαμενῶν, ἡ μελέτη καὶ ἐπεξεργασία συμβάσεων παραγωγῆς φωταερίου, φωτισμοῦ ἢ κινήσεως, ὡς καὶ πᾶν συναφὲς τεχνικοοικονομικὸν ἢ ἐργατικὸν ζήτημα, ὁ ἔλεγχος τῆς κυκλοφορίας τῶν αὐτοκινήτων ἐν γένει, ἡ χορήγησις ἀδειῶν κυκλοφορίας καὶ ἀδειῶν ὁδηγῶν τῶν αὐτοκινήτων, ἡ μελέτη συμβάσεων προνομιακῶν δι' αὐτοκινήτου ἐκμεταλλεύσεων, ὡς καὶ πᾶν διοικητικὸν ἢ τεχνικοοικονομικὸν ζήτημα ἀφορῶν τὰ αὐτοκίνητα, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ χορήγησις ἀδειῶν ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας τῶν σταθμῶν αὐτοκινήτων καὶ ἀποθηκῶν ἐναποθηκεύσεως βενζίνης, ἡ ἐκλογή, δοκιμασία, παραλαβὴ καὶ ἐπισκευὴ τῶν μηχανημάτων ὁδοποιίας τοῦ δημοσίου, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ὑπόθεσις συναφὴς πρὸς τὰ ἀνωτέρω 7) Τμῆμα ἠλεκτρολογικόν. Εἰς τοῦτο ὑπάγεται ὁ καταρτισμὸς συμβάσεων, ἡ ἔκδοσις ἀδειῶν διὰ τὴν ἵδρυσιν, λειτουργίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων ἐν γένει καὶ ὁ σχετικὸς τεχνικὸς ἔλεγχος αὐτῶν, ἡ μελέτη καὶ ὁ ἔλεγχος μελετῶν ἠλεκτρικῶν ἐν γένει ἔργων καὶ ἐγκαταστάσεων, ἠλεκτροκινήσεως σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων, ὁ καταρτισμὸς σχετικῶν συμβάσεων, ὁ ἔλεγχος ἐπὶ τῆς λειτουργίας καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἠλεκτρικῶν ἐργοστασίων, ὁ κανονισμὸς τῶν τιμολογίων τοῦ ρεύματος κ.λ.π, πᾶν συναφὲς διοικητικόν, τεχνικοοικονομικὸν καὶ ἐργατικὸν ζήτημα, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ὑπόθεσις ἠλεκτρολογικὴ μετὰ τῶν συναφῶν μηχανολογικῶν ζητημάτων, σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὰς ἠλεκτρολογικὰς ἐν γένει ἐγκαταστάσεις ἐν τῷ κράτει.

Εἰς τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου ὑπάγονται ἐπίσης: α') Τὸ συμβούλιον τῶν σιδηροδρόμων καὶ τὸ συμβούλιον τῶν αὐτοκινήτων, ἅτινα ἀπαρτίζονται ἐκ πάντων τῶν τμηματαρχῶν τῆς διευθύνσεως, μὲ πρόεδρον τὸν διευθυντήν της καὶ ἀπὸ ἕτερα πρόσωπα ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας τῆς διευθύνσεως, ὁριζόμενα ἀναλόγως τοῦ ἐξετασθησομένου θέματος, καὶ γνωμοδοτοῦν ἐπὶ ζητημάτων ἁρμοδιότητος τῆς διευθύνσεως. β') Αἱ ἐπιτροπαὶ διακανονισμοῦ μεριδίου τοῦ δημοσίου διὰ τὴν σύνταξιν τῶν πρωτοκόλλων καθορισμοῦ μεριδίου τοῦ δημοσίου ἐκ χρήσεως σιδηροδρομικῶν ἢ τροχιοδρομικῶν γραμμῶν. Ἡ ἐξωτερικὴ ὑπηρεσία τῆς Δ. Σ. Τ. περιλαμβάνει: α') Τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπιθεώρησιν σιδηροδρόμων, ἥτις διενεργεῖ τὸν ἐπὶ τόπου ἔλεγχον τῆς ἁρμοδιότητος ὁλοκλήρου τῆς διευθύνσεως διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην. β') Τὸ ἐν Πάτραις γραφεῖον ἐλέγχου μηχανολογικῶν καὶ ἠλεκτρολογικῶν ἐγκαταστάσεων, ὅπερ διενεργεῖ τὸν ἐπὶ τόπου ἔλεγχον τῆς ἁρμοδιότητος τῶν τμημάτων 6ου καὶ 7ου τῆς διευθύνσεως διὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν ΒΔ. Ἑλλάδα, Ἤπειρον καὶ Ἑπτάνησον. γ') Τὸ ἐν Βόλῳ γραφεῖον ἐλέγχου σιδηροδρόμων, ὅπερ διενεργεῖ τὸν ἐπὶ τόπου ἔλεγχον ἁρμοδιότητος ὅλης τῆς διευθύνσεως διὰ τὴν Θεσσαλίαν. δ') Τὸ ἐν Πάτραις καὶ ε') Τὸ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει γραφεῖον ἐλέγχου σιδηροδρόμων, ἅτινα διενεργοῦν τὸν ἔλεγχον ἁρμοδιότητος τῶν σιδηροδρομικῶν τμημάτων τῆς διευθύνσεως τὸ μὲν ἐν τῇ περιφερείᾳ Πατρῶν, τὸ δὲ ἐν τῇ περιφερείᾳ Θράκης. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ὑποτελὲς τῇ ἐπιθεωρήσει Θεσσαλονίκης. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Δ Σ Τ. ὑπάγεται καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις ἐργοστάσιον τῆς διευθύνσεως, εἰς ὃ ὑπάγεται ἡ εἰδικὴ ὑπηρεσία συντηρήσεως μηχανῶν τοῦ δημοσίου καὶ ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μηχανολογικοῦ τμήματος. Διὰ τὴν μελέτην ἢ ἐκτέλεσιν νέων σιδηροδρομικῶν ἢ τροχιοδρομικῶν ἔργων δύναται νὰ συσταθῇ ἑκάστοτε εἰδικὴ ἔκτακτος ὑπηρεσία παρὰ τῇ Διευθύνσει, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἐξωτερική. Τῆς ὅλης διευθύνσεως προΐσταται διευθυντὴς μὲ βαθμὸν γενικοῦ γραμματέως. Γ') Τὴν Διεύθυνσιν ταχυδρομείων, τηλεγράφων καὶ τηλεφώνων (Δ.Τ Τ Τ.). Ἡ ὑπηρεσία τῆς Δ.Τ.Τ Τ ὑποδιαιρεῖται εἰς κεντρικὴν καὶ ἐξωτερικήν. Ἡ κεντρικὴ περιλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα τμήματα: 1) προσωπικοῦ, 2) διεκπεραιώσεως καὶ ἀρχείου, 3) ὑλικοῦ, 4) ταχυδρομικῶν ἀνταποκρίσεων, 5) ταχυδρομικῶν συγκοινωνιῶν καὶ δεμάτων, 6) ταχυδρομικῶν ἐπιταγῶν, 7) ταχυδρομικῶν ταμιευτηρίων, 8) τεχνικόν, 9) Τ Τ. ἐλέγχου, 10) Τ.Τ. ἐκμεταλλεύσεως, 11) ἀσυρμάτου τηλεγραφίας καὶ τηλεφωνίας, 12) τεχνικῶν μελετῶν, καὶ 13) γενικῶν ὑποθέσεων, πάντα μὲ ἁρμοδιότητας συναφεῖς πρὸς τοὺς τίτλους των. Παρὰ τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ λειτουργοῦσιν ἐπίσης: α') ἐπιθεώρησις ταχυδρομείων καὶ β') ἐπιθεώρησις τηλεγράφων καὶ τηλεφώνων. Ἡ ἐξωτερικὴ ὑπηρεσία τῶν Τ.Τ.Τ. λειτουργεῖ διὰ τῶν περιφερειακῶν διευθύνσεων Τ.Τ.Τ., τῶν Τ Τ.Τ. διευθύνσεων, τῶν Τ.Τ Τ. ἐπιθεωρήσεων, τῶν Τ.Τ Τ. γραφείων, τῶν ὑπηρεσιῶν κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως Τ.Τ.Τ. γραμμῶν, τοῦ κεντρικοῦ ἠλεκτρομηχανικοῦ ἐργοστασίου Τ.Τ.Τ., ἑνὸς κεντρικοῦ σταθμοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου καὶ τηλεφώνου, τῶν σταθμῶν ἀσυρμάτου τηλεγράφου καὶ τηλεφώνου α', β', γ' τάξεως, τῆς γενικῆς ἀποθήκης ὑλικοῦ Τ Τ Τ καὶ τῶν ἀποθηκῶν Τ Τ Τ., τῶν Τ.Τ.Τ. παραρτημάτων τῶν μεγάλων πόλεων καὶ τῶν κοινοτικῶν ταχυδρομικῶν καὶ τηλεγραφικῶν γραφείων. Ἡ ταχυδρομικὴ περιφερειακὴ ὑπηρεσία λειτουργεῖ αὐτοτελῶς διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις κεντρικοῦ ταχυδρομείου, τῶν ταχυδρομείων α' καὶ β' τάξεως, τῶν γραφείων ἐκτελωνισμοῦ ταχυδρομικῶν δεμάτων, τῶν διευθύνσεων κινητῶν ταχυδρομείων, α' ἢ β' τάξεως, καὶ τῶν κοινοτικῶν ταχυδρομικῶν γραφείων. Ἡ τηλεγραφικὴ ἐξ ἄλλου περιφερειακὴ ὑπηρεσία λειτουργεῖ αὐτοτελῶς διὰ τοῦ κεντρικοῦ τηλεγραφείου Ἀθηνῶν καὶ τῶν τηλεγραφείων α' ἢ β' τάξεως, ἡ δὲ τηλεφωνικὴ διὰ τῆς ἐν Ἀθήναις κεντρικῆς τηλεφωνικῆς διευθύνσεως, τῆς τηλεφωνικῆς διευθύνσεως Θεσσαλονίκης, τῶν τηλεφωνικῶν κέντρων α', β' ἢ γ' τάξεως καὶ τῶν κοινοτικῶν τηλεφωνικῶν γραφείων. Παρὰ τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς διευθύνσεως Τ Τ.Τ λειτουργοῦν τὰ ἑξῆς συμβούλια: 1) διοικήσεως, 2) προσωπικοῦ, 3) τεχνικῆς ὑπηρεσίας καὶ 4) ἐποπτείας ταχυδρομικῶν ταμιευτηρίων, παρὰ δὲ τῇ περιφερειακῇ Τ Τ.Τ. ὑπηρεσίᾳ συμβούλιον διοικήσεως, ἅπαντα μὲ ἁρ-

Digitized by Google

μοδιότητας συναφεῖς μὲ τοὺς τίτλους των. Ἐπίσης παρὰ τῇ κεντρικῇ Τ. Τ. Τ. ὑπηρεσίᾳ, ὑπάρχει τὸ κεντρικὸν ὑγιειονομικὸν συμβούλιον καὶ παρὰ ταῖς ἕδραις τῶν Τ. Τ. Τ. διευθύνσεις ὑγιειονομικῶν συμβουλίων Τ. Τ. Τ. Διὰ τὴν ειδικὴν κατάρτισιν τῶν εἰσερχομένων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Τ. Τ. Τ λειτουργοῦν προπαρασκευαστικαὶ σχολαὶ Τ. Τ. Τ. Πᾶσα ἡ ὑπηρεσία τῶν Τ. Τ. Τ. διευθύνεται ὑπὸ διευθυντοῦ ὁριζομένου μεταξὺ ἑνὸς τῶν τμηματαρχῶν, καταργηθείσης τῆς μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσης γενικῆς διευθύνσεως τῶν Τ. Τ. Τ. Τὸ ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας περιλαμβάνει ἐπίσης ὑπηρεσίαν γενικοῦ πρωτοκόλλου, διεκπεραιώσεως καὶ ἀρχείου, ὡς καὶ ὑπηρεσίαν λογιστηρίου ἐγκρίσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως δαπανῶν. Τέλος εἰς τὸ ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας ὑπάγεται καὶ τὸ ἀνώτατον συγκοινωνιακὸν συμβούλιον, ὅπερ ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐξετάσεως γενικῶν καὶ μεγάλων συγκοινωνιακῶν ζητημάτων.

Δ. Κ. Α.

ὑπούργημα (τό)˙ δημοσία τις ὑπηρεσία, δημόσιον ἀξίωμα.

ὑπουργήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ ὁ δυνάμενος νὰ γίνῃ ὑπουργός, ἐπὶ τοῦ φερομένου μετά τινος πιθανότητος ὡς διορισθησομένου ὑπουργοῦ.

ὑπουργία (ἡ)˙ ἡ ὑπηρεσία καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ: «ὑπουργία χρηστή,—δραστηρία,—δημιουργική»˙ || ὁ χρόνος, τὸ διάστημα καθ' ὃ εἶναί τις ὑπουργός.

ὑπουργικὸν (τὸ) *[Βυζ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ τὰ μεταγωγικὰ (βλ. λ. *τοῦλδον*).

Ν. ΚΛΣ

ὑπουργικός, *—ή, —όν*˙ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑπουργόν, ὁ τοῦ ὑπουργοῦ: «ὑπουργικὴ διαταγή, — πρᾶξις, — ἀπόφασις».

—**ὑπουργικὸν** *συμβούλιον*. Ὡς ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἄλλως *κυβέρνησις* (βλ. λ.), χαρακτηρίζεται τὸ σύνολον τῶν ὑπουργῶν, τελοῦν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἤ, ἐν περιπτώσει κωλύματος αὐτοῦ, τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐν ἐλλείψει δὲ τοιούτου, τοῦ προσωρινοῦ ἀναπληρωτοῦ, ὃν ὁρίζει ὁ πρωθυπουργός. Ὁ θεσμὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἶναι ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς ἰδίᾳ πολιτείαις τὸ μᾶλλον οὐσιῶδες ὄργανον τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, ἡ πρώτη δ' ἐμφάνισις αὐτοῦ παρετηρήθη ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεπτύχθη ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου μυστικοσυμβουλίου τοῦ στέμματος (Privy Council) περιωρισμένη ὁμὰς συμβούλων, σχηματιζομένη εἴτε ἐκ προσώπων κύρους, διακριθέντων κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ συζητήσεις, εἴτε ἐκ προσώπων τῆς ἀτομικῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ βασιλέως, ἡ ὁποία συζητοῦσα μετὰ τοῦ μονάρχου τὰς μᾶλλον λεπτὰς καὶ τὰς μᾶλλον σπουδαίας ὑποθέσεις τῆς πολιτείας ἔλαβε τὸ ὄνομα Cabinet. Αὐτὸ τὸ Cabinet δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ σημερινοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Κατ' ἀρχὰς προήδρευε τοῦ Cabinet ὁ βασιλεύς, ὅστις ἐκάλει τοῦτο εἰς σύσκεψιν καὶ διηύθυνε τὰς ἐν αὐτῷ συζητήσεις. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔπαυσεν ὁ βασιλεὺς νὰ παρευρίσκεται εἰς τὰς συνεδριάσεις αὐτοῦ, παραλλήλως δὲ ὑπεχρεώθη νὰ ἐκλέγῃ τὰ μέλη αὐτοῦ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ πλειοψηφοῦντος ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων κόμματος, οὕτω δὲ διεμορφώθη ὁ σημερινὸς θεσμὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Παρ' ἡμῖν ἡ πρώτη σύστασις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὄθωνος. ὅτε διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 3 Ἀπριλίου 1833 «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν Γραμματειῶν» καθωρίσθη διὰ πρώτην φορὰν καὶ ἡ στοιχειώδης ὀργάνωσις αὐτοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ διατάγματος τούτου: «ἡ ὁλομέλεια τῶν γραμματέων τῆς ἐπικρατείας σχηματίζει τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, τοῦ ὁποίου ὁ πρόεδρος διορίζεται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὸν βασιλέα», κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ ἰδίου βασιλικοῦ διατάγματος: «εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι καὶ συζητεῖσθαι: α') ὅλαι αἱ περὶ τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος ὑποθέσεις˙ β') ὅλοι οἱ ἐκδοθησόμενοι ὁρισμοὶ περὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῶν διαφόρων ἀρχῶν καὶ περὶ τῆς διαιρέσεως τῆς ἐπικρατείας˙ γ') ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς νομοθεσίας καὶ ὅλα τὰ ἐκδοθησόμενα περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν νόμων καὶ τῆς τακτοποιήσεως τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους γενικὰ διατάγματα....˙ δ') αἱ μὲ ἄλλας ἐπικρατείας συνθῆκαι...˙ ε') ὅλα τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν ἁρμοδιότητα διαφόρων γραμματειῶν ἀντικείμενα, καθόσον οἱ γραμματεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις, δὲν δύνανται νὰ συμβιβασθῶσι περὶ αὐτῆς˙ στ') ὁ κατ' ἔτος ἐκδοθησόμενος οἰκονομικὸς νόμος καὶ ὁ ὑποβληθησόμενος περὶ τῆς δημοσίου οἰκονομίας καθ' ἕκαστον ἔτος λογαριασμός˙ ζ') ὅλα τὰ ἀντικείμενα, τὴν περὶ τῶν ὁποίων σύσκεψιν ὁ βασιλεὺς ἤθελεν ἀναθέσει ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἢ ἤθελον προσδιορίσει εἰδικῶς οἱ διάφοροι νόμοι ἢ διατάγματα...». Καὶ κατὰ τὸ ἰσχῦον Σύνταγμα ὁ διορισμὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου γίνεται τυπικῶς ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, κατ' οὐσίαν ὅμως ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν διαθέσεων τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς λόγῳ τῆς ἐνώπιον αὐτῆς πολιτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν Δυνάμει δὲ ῥητῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου: τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων, ἀνῆκον κατὰ τὸ ἄρθρον 28 εἰς τὴν κυβέρνησιν, τὴν βουλὴν καὶ τὴν γερουσίαν˙ ἡ διάλυσις τῆς βουλῆς, γινομένη κατὰ τὸ ἄρθρον 79 διὰ διατάγματος, προσυπογεγραμμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου˙ ἡ ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων χορήγησις ἀμνηστείας, γινομένη κατὰ τὸ ἄρθρον 84 διὰ διατάγματος ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου˙ ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 88 καθορισμὸς τῆς γενικῆς πολιτικῆς˙ ἡ προαγωγὴ εἰς τὰς θέσεις προέδρου, ἀντιπροέδρου καὶ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου, γινομένη κατὰ τὸ ἄρθρον 96 διὰ διατάγματος μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου˙ ἡ ἐν ἀπουσίᾳ τῶν βουλῶν θέσις εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως πολιορκίας, γινομένη κατὰ τὸ ἄρθρον 97 διὰ διατάγματος προσυπογεγραμμένου ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου˙ καὶ ὁ διορισμὸς τῶν συμβούλων τῆς ἐπικρατείας, γινόμενος κατὰ τὸν ἄρθρον 104 διὰ διατάγματος προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ἐξ ἄλλου καὶ πληθὺς κοινῶν νόμων προβλέπουν περιπτώσεις ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐξ ὧν ἀξίζει ἰδιαιτέρας μνείας ὁ νόμος 4560 τῆς 24 Ἀπριλίου 1930 «Περὶ ἀναπληρώσεως τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ἐν περιπτώσει ἀποδημίας». Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου τούτου: «τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας ἀποδημοῦντα ἀναπληροῖ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ἡ ἀναπλήρωσις ὁρίζεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου». Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 2: «τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον δύναται νὰ ἀσκῇ πάσας τὰς κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους ἁρμοδιότητας. πλὴν τῶν...». Τέλος, κατὰ τὸ ἄρθρον 3: «αἱ πράξεις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, καθ' ἃς κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἀπαιτεῖται προεδρικὸν διάταγμα, ἀποφασίζονται ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ διὰ πλειοψηφίας, ἐπικρατούσης ἐν ἰσοψηφίᾳ τῆς ψήφου τοῦ προέδρου, ὑπογράφονται δὲ ἐν ὀνόματι τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ προσυπογράφονται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν...»

Ἡ δρᾶσις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου δὲν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή, διότι ὁτὲ μὲν τοῦτο δρᾷ ὡς συλλογικὸν ὄργανον τῆς πολιτείας, ὅπως συμβαίνει ὁσάκις ἀναπληροῖ τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ὁπότε ἀσκεῖ αὐτὸ μόνον μέρος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ἐκφράζει ἀμέσως τὴν θέλησιν τῆς πολιτείας ἐκδίδον τὰς ἀναγκαίας διαταγάς, ὁτὲ δὲ ἁπλῶς ὡς διασκεπτικὸν σῶμα, ὅπως συμβαίνει εἰς πάσας τὰς ἄλλας περιπτώσεις, ὁπότε αἱ ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου δὲν παράγουν αὗται καθ' ἑαυτὰς ἔννομα ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἀποτελοῦν σχέδια μεταβαλλόμενα εἰς νομικὰς ἀποφάσεις εἴτε ὑπὸ τύπον προεδρικοῦ διατάγματος, εἴτε ὑπὸ τύπον ὑπουργικῶν ἀποφάσεων. Παρὰ τὴν ἀξιοσημείωτον θέσιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐν τῷ κυβερνητικῷ μηχανισμῷ οὔτε τὸ Σύνταγμα οὔτε οἱ νόμοι προβλέπουν τι περὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἡ δὲ τάξις καὶ ὁ τρόπος τῶν κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου γινομένων συζητήσεων ῥυθμίζονται ἄνευ νομικοῦ τινος περιορισμοῦ ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε προέδρου αὐτοῦ. Συνήθως ἡ συζήτησις ἄρχεται δι' εἰσηγήσεως τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὁποίου ὑπάγεται τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀνταλλαγὴ γνωμῶν, ὁ δὲ πρόεδρος, μορφώνων γνώμην ἐξ αὐτῶν, διατυπώνει τὴν ἀπόφασιν. Ἐὰν ὅμως γίνῃ ψηφοφορία, τότε ἀπόφασις εἶναι ἡ γνώμη τῆς πλειοψηφίας, καὶ ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας ἡ γνώμη ἐκείνων τῶν μελῶν, μεθ' ὧν ἐτάχθη ὁ πρόεδρος. Διαφοραὶ καὶ ἀντιλήψεις γνωμῶν πολλάκις παρατηροῦνται ἐν τοῖς ὑπουργικοῖς συμβουλίοις, μειοψηφίαι ὅμως οὐδέποτε καταχωροῦνται εἰς τὰ πρακτικά, διότι ἢ τὸ ὑπὸ κρίσιν θέμα εἶναι δευτερευούσης σημασίας, ὁπότε ὁ διατυπώσας ἀντίθετον γνώμην ὑποτάσσει αὐτὴν εἰς τὴν γνώμην τῆς πλειοψηφίας, ἢ τὸ θέμα εἶναι ἐκτάκτως σοβαρόν, ὁπότε ὁ μειοψηφῶν ὀφείλει νὰ παραιτηθῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χρ. Σγουριτσα*, «Ἡ ὀργάνωσις τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν» 1931)

Χ. Γ. Σ.

ὑπουργῖνα (ἡ)˙ ἡ σύζυγος τοῦ ὑπουργοῦ˙ || ἡ ὑπουργὸς γυνή.

ὑπουργὸς (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)˙ ὁ ὑπουργῶν, βοηθός, ἐπίκουρος, ὑπηρέτης (ἀρχ.)˙ || ἰδιωματ. *πουργός*˙ ὁ βοηθὸς τῶν κτιστῶν˙ || *ὑπουργὸς* (ὁ)˙ ὡς οὐσ. (βλ. κατωτ.).

— *[Δημόσ. Δίκ.]* Ὁ ὑπουργὸς εἶναι ὁ ἀνώτατος δημόσιος λειτουργός, ὁ προϊστάμενος συνήθως κλάδου τινὸς τῆς διοικήσεως καὶ ἀσκῶν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, μὴ ὑποκείμενος δὲ ὑπηρεσιακῶς εἰς τὴν ἐξάρτησιν ἄλλου τινὸς πολιτειακοῦ ὀργάνου καὶ ἔχων ἰδιάζουσαν πολιτικὴν εὐθύνην. Ἡ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ διεύθυνσις κλάδου τινὸς τῆς διοικήσεως δὲν εἶναι ἀναγκαῖον συστατικὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ὑπουργοῦ, διότι ὑπάρχουν καὶ ὑπουργοὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου, μὴ προϊστάμενοι, συνεπῶς, διοικητικοῦ τινος κλάδου. Τοὐναντίον, ἀναγκαῖον συστατικὸν τῆς ἐννοίας εἶναι τὸ ὅτι ὁ ὑπουργὸς οὐδενὸς ἄλλου πολιτειακοῦ ὀργάνου εἶναι ὑπηρεσιακῶς ὑφιστάμενος, μὴ ὑποχρεούμενος νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγὰς οὔτε τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας.

Διορισμὸς καὶ παῦσις. Εἰς τὰς συγχρόνους πολιτείας ὁ διορισμὸς τῶν ὑπουργῶν γίνεται κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους: α') Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐκλέγει ἐλευθέρως τοὺς ὑπουργούς˙ εἶναι ὁ ἐν χρήσει τρόπος ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, συνδεόμενος ἀμέσως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν. Ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ὑπουργὸς ἀποτελοῦν ἑνότητα διακεκριμένην τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. β') Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐκλέγει πάντας τοὺς ὑπουργοὺς ἢ μόνον τὸν πρωθυπουργὸν συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τῆς ἑκάστοτε πλειοψηφίας τοῦ κοινοβουλίου˙ εἶναι ὁ ἀρχικὸς καὶ μᾶλλον συνήθης τρόπος σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως, τὸν ὁποῖον καθιεροῦν κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀγγλίας αἱ πλεῖσται κοινοβουλευτικαὶ πολιτεῖαι, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἡ ἀρχὴ τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, καθιερουμένη εἰς ἄλλας μὲν πολιτείας δυνάμει τῶν συνθηκῶν τοῦ πολιτεύματος, εἰς ἄλλας δὲ δυνάμει ῥητῶν συνταγματικῶν διατάξεων, παρεμέρισεν ἐδῶ τὴν ἀρχὴν τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ ἔδωκε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸ κοινοβούλιον. γ') Πάντες οἱ ὑπουργοὶ ἢ μόνον ὁ πρωθυπουργὸς ἐκλέγονται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου˙ τὸν τύπον τοῦτον πρὸ μὲν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶχε καθιερώσει ἡ Ἑλβετία, μετ' αὐτὸν δὲ καί τινες ἄλλαι πολιτεῖαι. Ἀλλ' ἐνῷ ἐν Ἑλβετίᾳ ἐμφανίζεται ἡ κυβέρνησις ὡς ἐκτελεστικὸν ἁπλῶς ὄργανον τῶν δύο βουλῶν, ἐκλεγομένη παρ' αὐτῶν δι' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον καὶ δρῶσα συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας των καὶ ἐπ' ὀνόματί των, ἐν ταῖς ἄλλαις πολιτείαις μόνον ἔν τινι μέτρῳ δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ τοῦτο, διότι ἐκλέγεται μὲν ἡ κυβέρνησις ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἀλλὰ δὲν ὑποχρεοῦται νομικῶς ν' ἀκολουθῇ τὰς διαταγὰς ἢ ὁδηγίας αὐτῶν, ὑποχρεοῦται ὅμως νὰ παραιτηθῇ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει δυσαρμονία κατευθύνσεων μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνων.

Τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπουργοὺς ἀπετέλει ἀνέκαθεν μίαν τῶν κυριωτέρων προνομιῶν τοῦ στέμματος. Τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀσκούμενον κατ' ἀρχὰς ἀπεριορίστως ὑπὸ τοῦ μονάρχου, συνεδυάσθη διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ μὲ τοιαύτας ἀξιώσεις τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν σωμάτων, ὥστε κατέστη ἐν τῇ ἐφαρμογῇ παντελῶς σχεδὸν τυπικόν. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἄγγλοι βασιλεῖς νὰ ἐκλέγουν τοὺς ὑπουργούς των συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τῆς ἑκάστοτε πλειοψηφίας τοῦ κοινοβουλίου. Οὐδεὶς νόμος ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς τὸν τοιοῦτον τρόπον ἐκλογῆς τῶν ὑπουργῶν των, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τῆς μετὰ τοῦ κοινοβουλίου συνεργασίας των καὶ ἡ καθιέρωσις τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν προὔθετον αὐτόν. Ὁ διορισμὸς οὕτω τῶν ὑπουργῶν ἐξέφυγε κατ' οὐσίαν βαθμηδὸν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ὑπήχθη πράγματι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ κοινοβουλίου, οἱ δὲ ὑπουργοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἄλλοτε οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ στέμματος, κατέστησαν μέχρι τοιούτου σημείου οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ κοινοβουλίου, ὥστε ἡ κυβέρνησις νὰ χαρακτηρίζεται ὡς «ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ» τῆς βουλῆς. Τὸ τοιοῦτο σύστημα τοῦ διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν υἱοθετήθη βραδύτερον παρ' ὅλων τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτειῶν, εἰσήχθη δὲ παρ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ 1875 ὅτε διεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη διὰ τοῦ στόματος τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' ἡ περίφημος ἀρχὴ τῆς «δεδηλωμένης», καθ' ἣν ὡς ἀπαραίτητον προσὸν τῶν διοριζομένων ὑπουργῶν ἀπαιτεῖται ἡ πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνη τῆς βουλῆς. Ἤδη τὸ νέον Σύνταγμα τῆς 3 Ἰουνίου 1927, καθιερῶσαν κατὰ τὸ παράδειγμα πολλῶν μεταπολεμικῶν δημοκρατιῶν, διὰ ῥητῶν διατάξεων τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα, ἀναγνωρίζει μὲν διὰ τοῦ ἄρθρου 71 ὅτι «ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει τὸν πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ αὐτοῦ τοὺς λοιποὺς ὑπουργούς», παραλλήλως ὅμως ὁρίζει διὰ τοῦ ἄρθρου 89 ὅτι «ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς». Ὥστε διὰ τὸν νόμιμον διορισμὸν τῶν ὑπουργῶν δὲν ἀρκεῖ ἡ τυπικὴ πρᾶξις τοῦ διορισμοῦ, ἀλλ' ἀπαιτεῖται προσέτι ἵνα οἱ οὕτω διοριζόμενοι ἀπολαύουν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς˙ ἀπαιτεῖται τρόπον τινὰ καὶ ἡ συγκατάθεσις αὐτῆς εἰς τὸν τοιοῦτον διορισμόν. Ἡ βουλὴ βεβαίως δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ ἀμέσως εἰς τὸν διορισμὸν τῶν ὑπουργῶν, διότι οὗτος ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ἐπεμβαίνει ὅμως ἐμμέσως καὶ κατὰ τρόπον δραστικόν˙ ἀρνεῖται, καθ' ὃ ἐμ-

Digitized by Google

δικαίωμα ἐκ τοῦ Συντάγματος, τὴν ἐμπιστοσύνην της εἰς τοὺς ὑπουργοὺς καὶ στερεῖ οὕτως αὐτοὺς τοῦ δικαιώματος τῆς παραμονῆς εἰς τὴν ἀρχήν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὀφείλει ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ὑπουργοὺς μεταξὺ ἐκείνων τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα κατὰ μεγίστην πιθανότητα ἀπολαύουν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς, τοιαῦτα δὲ πρόσωπα εἶναι κατὰ τεκμήριον οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἑκάστοτε ἐν τῇ βουλῇ πλειοψηφοῦντος κόμματος. Σημειωτέον ὅτι, κατὰ τὸ ἰσχῦον Σύνταγμα, τὸ δικαίωμα τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας νὰ διορίζῃ τοὺς ὑπουργοὺς περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὁ δὲ διορισμὸς τῶν ἄλλων ὑπουργῶν γίνεται κατὰ πρότασιν τοῦ πρωθυπουργοῦ, τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας μὴ δικαιουμένου νὰ ἔχῃ ἐπ' αὐτοῦ πρωτοβουλίαν.

Συναφὲς πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ καὶ λογικὴ συνέπεια αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ δικαίωμα τῆς παύσεως τῶν ὑπουργῶν. Ὅπως δικαιοῦται ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας νὰ διορίζῃ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοὺς ὑπουργούς, οὕτω δικαιοῦται καὶ νὰ παύῃ αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ ἡ παῦσις τῶν ὑπουργῶν, ὅπως καὶ ὁ διορισμός των, συγκαταλέγονται μεταξὺ ἐκείνων τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τὰ ὁποῖα ὁ κοινοβουλευτισμὸς κατέστησεν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ σχεδὸν ἄχρηστα. Διότι, ἐφ' ὅσον οἱ ὑπουργοὶ ὑπολαύουν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ὑποχρεοῦται νὰ διατηρῇ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐὰν δὲ τοὐναντίον στερηθοῦν τῆς ἐμπιστοσύνης ταύτης, ὑποχρεοῦται νὰ δεχθῇ τὴν παραίτησίν των Σπανιώταται εἶναι αἱ περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας δύναται νὰ παύσῃ τοὺς ὑπουργούς· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ παῦσις ἐμφανίζεται μᾶλλον ὡς ἐκπλήρωσις νομικῆς ὑποχρεώσεως ἐκ μέρους τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἢ ὡς ἄσκησις ἰδίου δικαιώματος. Οὕτω, παῦσις ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἶναι τότε μόνον δυνατή, ὅταν τοῦτο ἀπεδοκιμάσθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς καὶ ἀρνῆται νὰ παραιτηθῇ, παῦσις δὲ μεμονωμένων ὑπουργῶν ἐπιβάλλεται μόνον τῇ προτάσει τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἐφ' ὅσον τῇ προτάσει αὐτοῦ ἐπακολουθεῖ καὶ ὁ διορισμός των. Ἐννοεῖται ὅτι περιπτώσεις παύσεως τῶν ὑπουργῶν σπανιώτατα συναντῶνται ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις, λόγῳ τῆς αὐστηρᾶς ἀρχῆς τῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν. Κατὰ κανόνα, κυβέρνησις ἀποδοκιμασθεῖσα ὑπὸ τῆς βουλῆς ὑποβάλλει ἀφ' ἑαυτῆς τὴν παραίτησίν της, ὅπως ἐπίσης ὑπουργοὶ ἀνεπιθύμητοι εἰς τὸν πρωθυπουργὸν παρακαλοῦνται νὰ ὑποβάλουν τὰς παραιτήσεις των. Τόσον τὸ διάταγμα τοῦ διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν, ὅσον καὶ τὸ διάταγμα τῆς παύσεως ἢ παραιτήσεως αὐτῶν, ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ προσυπογράφονται ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐὰν δὲ οὗτος, προκειμένης παραιτήσεως ἢ παύσεως ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀρνηθῇ τὴν προσυπογραφήν, τότε τὸ διάταγμα προσυπογράφεται ὑπὸ τοῦ νέου προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀφοῦ οὗτος, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, δώσῃ τὸν ὅρκον.

Ἁρμοδιότης. Τὰ καθήκοντα τῶν ὑπουργῶν εἶναι εἴτε καθαρῶς διοικητικά, εἴτε κυβερνητικὰ ἢ πολιτικά. Τὰ πρῶτα ἐνεργοῦν οἱ ὑπουργοὶ ὡς προϊστάμενοι ὑπουργείου τινός, τὰ δὲ δεύτερα ὡς μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Οἱ ὑπουργοὶ ὑπὸ τὴν πρώτην ἰδιότητα ἐνεργοῦν πάσας τὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των ὑπηρεσιῶν, τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῶν νόμων. Ἡ ἔκδοσις τῶν διοικητικῶν διαταγμάτων ἀνήκει τυπικῶς εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν εἶναι πρᾶξις ὑπουργική· ἐφ' ὅσον κατὰ τὸ ἄρθρον 72 τοῦ Συντάγματος «οὐδεμία πρᾶξις τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ἰσχύει οὐδ' ἐκτελεῖται, ἂν δὲν εἶναι προσυπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ». Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας εἰς οὐδεμίαν δύναται κατὰ τὸ Σύνταγμα νὰ προβῇ νομικὴν ἐνέργειαν ἄνευ τῆς συνδρομῆς ἑνὸς τοὐλάχιστον ὑπουργοῦ. Ἀλλὰ παραλλήλως καὶ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας οὐδὲν δύνανται οἱ ὑπουργοὶ νὰ ἐνεργήσουν νομικῶς ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων, δι' ἃ ἀπαιτεῖται κατὰ νόμον ἔκδοσις διατάγματος. Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας καὶ ὑπουργοὶ συμπράττουν κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν διαταγμάτων, ἡ σύμπραξίς των δ' ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ὑπ' αὐτὰ ὑπογραφῆς τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ. Παρὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἐν τούτοις εὐρύτητα τῶν διοικητικῶν καθηκόντων τῶν ὑπουργῶν, ἡ διοικητικὴ ἐν γένει ἐξουσία των ἐσημείωσε κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον σημαντικὴν μείωσιν, διότι αἱ διοικητικαὶ ὑποθέσεις ἔλαβον ἀπό τινος χρόνου τοιαύτην ἔκτασιν, ὥστε ἀποβαίνει καὶ διὰ τὸν εὐφυέστερον καὶ μᾶλλον φιλόπονον ὑπουργὸν λίαν δυσχερής, ἂν ὄχι ἀδύνατος, ἡ ἐνδελεχὴς παρακολούθησις αὐτῶν. Τὸ ἐφήμερον ἐξ ἄλλου τῆς ὑπουργικῆς θητείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μόνιμον τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων, συνετέλεσεν ὥστε ἡ διοικητικὴ ἐξουσία τῶν ὑπουργῶν νὰ περιέλθῃ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς χεῖρας τῶν διευθυντῶν τῶν ὑπουργείων, οἱ ὁποῖοι, περιβαλλόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν ἐγγυήσεων τῆς μονιμότητος, κατέστησαν οἱ κατ' οὐσίαν διοικητικοὶ ἄρχοντες, ἐνεργοῦντες τὰς πλείστας ὑποθέσεις ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιρροῆς τῶν ὑπουργῶν. Περὶ τῶν κυβερνητικῶν ἢ πολιτικῶν καθηκόντων τῶν ὑπουργῶν βλ. λ. *ὑπουργικὸν* συμβούλιον.

Εὐθύνη. Εἰς πάντα τὰ κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα διακρίνονται τρία εἴδη ὑπουργικῆς εὐθύνης: ἡ ποινική, ἡ ἀστικὴ καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ ἢ πολιτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν. Αἱ δύο πρῶται, χρονολογικῶς προγενέστεραι τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης καὶ μᾶλλον διαδεδομέναι εἰς τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα, τίθενται εἰς ἐνέργειαν διὰ ποινικῆς ἢ πολιτικῆς ἀγωγῆς καὶ δύνανται νὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παρά τινος δικαστηρίου καταδίκην τοῦ ὑπουργοῦ, ἡ δὲ τελευταία, ἀναπτυχθεῖσα μεταγενεστέρως καὶ ἀποτελοῦσα μίαν τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτειῶν, τίθεται εἰς ἐνέργειαν διὰ πράξεως τοῦ κοινοβουλίου καὶ δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ ὑπουργικοῦ ἀξιώματος. Τὰ τῆς ποινικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν ρυθμίζουν οἱ νόμοι ΦΠΣΓ' τῆς 22 Δεκεμβρίου 1876 καὶ ΧΕ' τῆς 11 Μαρτίου 1877. Κατ' αὐτοὺς περιπτώσεις εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν εἶναι αἱ ἑξῆς τρεῖς: α) Ὅταν ὁ ὑπουργὸς κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν καθηκόντων του παρεβίασεν ἐκ προθέσεως, εἴτε διὰ τῆς προσυπογραφῆς βασιλικῆς πράξεως, εἴτε δι' ἰδίας πράξεως ἢ παραλείψεως, διάταξίν τινα τοῦ Συντάγματος ἢ τῶν νόμων ἢ τῇ ἐντολῇ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐκδιδομένων βασιλικῶν διαταγμάτων. β) Ὅταν ὁ ὑπουργὸς παρεβίασε διάταξιν τοῦ Συντάγματος ἐξ ἀσυγγνώστου ἀμελείας καὶ ἐκ τῆς παραβάσεως ταύτης προῆλθε βλάβη οὐσιώδης εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας· καὶ γ) Ὅταν ὁ ὑπουργός, καίπερ μὴ παραβιάσας διάταξιν τοῦ Συντάγματος, ἔβλαψεν ἐκ προθέσεως διὰ πράξεως ἢ παραλείψεως αὐτοῦ τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους. Τὰ τῆς διαδικασίας τῆς διώξεως τῶν ὑπουργῶν ρυθμίζει ὁ νόμος 3398 τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1927. Κατ' αὐτὸν (ἄρθρ. 1) «ἐνώπιον τῆς γερουσίας, συγκροτουμένης εἰς ἀνώτατον δικαστήριον συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 93 τοῦ Συντάγματος, παραπέμπεται καὶ δικάζεται ὁ ὑπουργός, ὅστις ὑπέπεσεν εἰς ἀδίκημα τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 1—3 τοῦ νόμου ΦΠΣΓ' περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, ὡς ταῦτα μετερρυθμίσθησαν καὶ συνεπληρώθησαν διὰ τοῦ νόμου ΧΕ' τοῦ 1877, εἴτε διατελεῖ εἴτε μὴ ἐν τῇ ἀρχῇ».

Τὴν ἐνώπιον τῆς γερουσίας ὡς ἀνωτάτου ειδικοῦ δικαστηρίου ποινικὴν ἀγωγὴν ἀσκεῖ μόνη ἡ βουλή, ἀφοῦ προηγηθῇ ἔγγραφος πρότασις περὶ καταδιώξεως 15 τοὐλάχιστον βουλευτῶν, ἡ πρότασις αὕτη γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῆς βουλῆς καὶ τηρηθοῦν αἱ ἐν γένει διατυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐν λεπτομερείᾳ καθορίζει ὁ νόμος 3398. Τὰ τῆς ἀστικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν διέπονται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἀστικοῦ δικαίου μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, ἐὰν δὲν προηγηθῇ κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ καταδικαστικὴ ἀπόφασις παρὰ τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου (τῆς γερουσίας), δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἀγωγὴ περὶ ἀποζημιώσεως. Ὡς πρὸς τὴν κοινοβουλευτικὴν εὐθύνην τῶν ὑπουργῶν, αὕτη διέπεται ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν: α') τῆς ὑποχρεώσεως τῶν ὑπουργῶν πρὸς λογοδοσίαν· β') τοῦ δικαιώματος τῶν βουλῶν τοῦ ἐλέγχειν τοὺς ὑπουργούς, καὶ γ') τῆς ὑποχρεώσεως τῶν ὑπουργῶν πρὸς παραίτησιν. Ἡ τελευταία χωρεῖ μετ' ἀποδοχὴν ὑπὸ τῆς βουλῆς προτάσεως περὶ δυσπιστίας ἢ μετ' ἀπόρριψιν προτάσεως περὶ ἐμπιστοσύνης, εἶναι δὲ ἀλληλέγγυος, ὅταν ἡ ἀποδοκιμασία τῆς βουλῆς στρέφεται καθ' ὅλου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀτομικὴ δέ, ὅταν στρέφεται καθ' ὡρισμένου ὑπουργοῦ. Σημειωτέον ὅτι οἱ ὑπουργοὶ ἔχουν νομικὴν ὑποχρέωσιν πρὸς παραίτησιν μόνον μετ' ἀποδοκιμασίαν τῆς βουλῆς, ὄχι δὲ καὶ τῆς γερουσίας, ἡ ὁποία δύναται μὲν νὰ ἐλέγχῃ τοὺς ὑπουργούς, ὁ ἔλεγχός της ὅμως δὲν δύναται ποτὲ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς παραίτησιν, δεδομένου ὅτι οἱ ὑπουργοὶ πρέπει ν' ἀπολαύουν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς καὶ ὄχι τῆς γερουσίας (βλ. λ. *κοινοβουλευτισμός*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χρ. Σγουρίτσα*, «Ἡ ὀργάνωσις τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν» (1911).—*Noël*, «Les ministères» (1911).— *Hasbach*, «Die parlamentarische Kabinettsregierung» (1919).

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—ὑπουργῶν **λογαριασμὸς** *[Δημ. Λογ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διδόμενος ἑκάστοτε γενικὸς λογαριασμὸς τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς πολιτικῆς καὶ διαχειρίσεως. Τὸ ἄρθρον 89 τοῦ λογιστικοῦ νόμου ὁρίζει ὅτι ἐντὸς τῶν τριῶν μηνῶν ἑκάστου οἰκονομικοῦ ἔτους οἱ ὑπουργοὶ δημοσιεύουν διὰ τοῦ τύπου τοὺς λογαριασμοὺς τῆς διαχειρίσεως τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ τοὺς παρουσιάζουν ἀμέσως εἰς τὰς βουλάς, ἐὰν ὦσι συνηγμέναι, εἰδεμὴ εἰς τὴν προσεχῆ αὐτῶν σύνοδον, σχετικὴ δὲ εἶναι ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 89 τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1852. Περὶ τῆς συντάξεως τῶν λογαριασμῶν τῶν ὑπουργῶν δι' ἑκάστην χρῆσιν προβλέπουσιν αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 90 καὶ ἑπόμενα. Αἱ διατάξεις αὗται τοῦ λογιστικοῦ νόμου, δι' ὧν σκοπεῖται ὁ ἔλεγχος τῶν ὑπουργῶν, δὲν λειτουργοῦσιν ἤδη, τῆς λογοδοσίας τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ γινομένης διὰ τῆς εἰς τὴν βουλὴν ὑποβολῆς τοῦ *ἀπολογισμοῦ* (βλ. λ.) ἑκάστης χρήσεως, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 καὶ ἐπ. τοῦ νόμου 1555 (ἄρθρ. 50 καὶ 52 τοῦ Συντάγμ.). Γ. Ν. Κ.

ὑπουργῶ (*-έω*)· εἶμαι ὑπουργός, βοηθός, ὑπηρετῶ (ἀρχ.)· || Ἰδιωματ. *πουργῶ*· εἶμαι βοηθὸς τοῦ κτίστου, κομίζω λίθους, πηλὸν κττ.· || εἶμαι ὑπουργός, μέλος τῆς κυβερνήσεως.

ὑπουρίς, *—ίδος* (ἡ). Τμῆμα τῆς σαγῆς χρησιμεῦον πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἐφιππίου ἢ τῆς σελλίσκης ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὀλισθήσεως κατὰ τὰς κατωφερείας. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀγκύλης εὐρείας δεχομένης τὴν βάσιν τῆς οὐρᾶς καὶ δερματίνης λωρίδος, δι' ἧς προσαρμόζεται εἰς τὸ πρὸς τοῦτο χρησιμεῦον διατόνιον τοῦ περιεδρίου τῆς σέλλης ἢ τῆς σελλίσκης Ἡ ἀγκύλη, ὡς καὶ τὸ λοιπὸν μέρος αὐτῆς, κατασκευάζεται ἐκ δέρματος βοός. Ἡ πρώτη εἶναι συνεπτυγμένη καὶ γεμισμένη οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζῃ γωνίας προξένους πληγῶν εἰς τὸ λίαν εὐαίσθητον ὑπὸ τὴν οὐρὰν δέρμα τοῦ ἵππου. Ἐπὶ τῆς λωρίδος προσαρμογῆς ὑπάρχει ὁ ἀνάδεσμος τῶν σειράδων, ἤτοι μικρὸς ἱμὰς μετὰ πόρπης, ὡς καὶ ἡ διεμβολὴ τῆς κατανωτιαίας, χρησιμευούσης διὰ τὴν ἀνάσχεσιν τῶν δερματίνων σειράδων. Τὰ δύο τελευταῖα στοιχεῖα τῆς ὑπουρίδος ὑπάρχουσι μόνον προκειμένου περὶ ζευκτηρίας σαγῆς. Σ. Κ. Γ.

ὑποφαίνω· φαίνω, ἀφήνω τι νὰ φανῇ ὀλίγον· || παθ. *ὑποφαίνομαι*· φαίνομαι ὀλίγον, ἀρχίζω νὰ φαίνωμαι· || «ὁ ὑποφαινόμενος» ὁ ὑπογεγραμμένος: «ὁ ὑποφαινόμενος δεῖνα, κάτοικος Ἀθηνῶν, εὐπειθῶς ἀναφέρω ὑμῖν κτλ.» || ἐπὶ ἐμφάσεως ἢ παιγνιωδῶς, ἀντὶ τοῦ *ἐγώ*: «ποιὸς τὸ εἶπε αὐτό;—ὁ ὑποφαινόμενος».

ὑπόφαιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπό τι φαιός, ὀλίγον τεφρός, ὑπότεφρος.

ὑποφαρμακοποιὸς (ὁ)· ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ φαρμακευτικοῦ σώματος, ὁ φέρων βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ. Ν. Θ. Κ.

ὑπόφασις *[Ὀφθαλμ.]*. Ὅρος, οὐχὶ ἐν κοινῇ χρήσει, σημαίνων σύμπτωμα ὀφθαλμικῶν γενικῶν βαρειῶν νόσων, καθ' ἃς οἱ ὀφθαλμοὶ φέρονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὑποφαίνεται τὸ λευκὸν αὐτῶν διὰ τῶν βλεφάρων ἀτελῶς κλειομένων Β. Α.

ὑποφερτός, *—ή, —όν*· δημοτ., ὃν δύναταί τις νὰ ὑποφέρῃ, νὰ ἀνεχθῇ, ἀνεκτός, ἀντίθ. *ἀνυπόφορος*: «ὑποφερτὴ ζέστη».

ὑποφέρω, ὁ παρατ. *ὑπέφερα* καὶ ὡς *ἀόρ.*· φέρω ὡς βάρος, ὑπομένω, ἀνέχομαι: «δὲν τὸν ὑποφέρω»· || ὑπομένω, πάσχω, ὑφίσταμαι ταλαιπωρίας, ταλαιπωροῦμαι: «ὑποφέρει τὰ πάνδεινα».

ὑποφθάλμια (τά), ἢ *ὑπώπια* (ἀρχ.)· τὰ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παρὰ τὴν ῥῖνα ὀστᾶ. Β. Α.

ὑπόφλοιος (ὁ) (Hypophloeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτερομερῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα στενόν, ἐπίμηκες, γραμμωτόν, σχεδὸν κυλινδρικόν. Οἱ ὑπόφλοιοι ἔχουσι μικρὸν μέγεθος καὶ ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ τὸν φλοιὸν τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑπόφλοιος ὁ δίχρους* (Hypophloeus bicolor), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα ἐπίξανθον, μὲ ἔλυτρα μελανά, ποικιλλόμενα ὑπὸ εὐρείας ἐπιξάνθου λωρίδος κατὰ τὴν βάσιν των. Δ. Ν. Π.

ὑποφόνια (τὰ) *[Ἀρχ. Δίκ.]*. Τὸ ἀδίκημα τοῦ ἀκουσίου φόνου ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ ἀτιμώρητον, ἐὰν ὑπήρχετο αἴδεσις ἢ ἐὰν οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀναιρεθέντος ἐλάμβανον χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, ἥτις ἐκαλεῖτο ὑποφόνια. Τὸ δικαίωμα τοῦ συμβιβασμοῦ εἶχον μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶχον τὴν ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρέωσιν νὰ καταγγείλωσι τὸ ἀδίκημα, «ἐντὸς ἀνεψιότητος». Ι. Δ. Ζ.

ὑποφορὰ (ἡ)· ἡ διὰ καθαρσίου κένωσις τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος (ἀρχ.)· || ὡς λεκτικὸν σχῆμα, καθ' ὃ ὁ ῥήτωρ ἐρωτᾷ ἄλλον καὶ μὴ περιμένων ἀπάντησιν αὐτὸς ἀποκρίνεται, πρβ. *ἀνθυποφορά*.

ὑπόφραγμα (τὸ) (κοιν. *κοραδοῦρος*) *[Ναυτ.]*. Ἕκαστον τῶν ὑπὸ τὸ κύριον κατάστρωμα τοῦ πλοίου καταστρωμάτων καὶ δὴ τὸ κατώτερον πάντων, ὅπερ ἦτο ἄλλοτε ἀφαιρετόν. Σχηματίζει δὲ τὸ ὑπόφραγμα τὸ δάπεδον τῶν *μεταφραγμάτων*, ἤτοι

Digitized by Google

τῶν κλειστῶν χώρων τῶν σχηματιζομένων μεταξὺ δύο ὑποφραγμάτων καὶ οἱ ὁποῖοι φωτίζονται καὶ ἀερίζονται πλαγίως μὲν διὰ τῶν θυρίδων ἢ τῶν παραφωτίδων, ἄνωθεν δὲ διὰ τῶν καθεκτῶν. Σ. Ε. Λ.

ὑποφροντιστὴς (ὁ). Παλαιὰ ὀνομασία βαθμοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ κλάδου τοῦ ναυτικοῦ, ἐξομοιουμένου πρὸς λοχαγόν. Νῦν καλεῖται *ὑποπλοίαρχος οἰκονομικός*. Σ. Ε. Λ.

ὑποφρύγιος (ὁ) *['Αρχ. Μουσ.]*. Εἷς τῶν τρόπων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς φθόγγους:

σολ ‖ λα σι ντο ρε μι φα σολ

τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ὁ αὐτὸς τρόπος κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν *πλάγιον δευτέρου* plaga deuteri) τῆς μουσικῆς τῆς Δύσεως, εἶναι δηλαδὴ ὁ πλάγιος τοῦ φρυγίου κυρίου τρόπου:

ὑποφρύγιος

Σι ντο ρε **μι** φα σολ λα **σι** ντο[1] ρε[1] μι[1]

φρύγιος Γ. Σ.

ὑποφυγὴ (ἡ)· καταφυγή, καταφύγιον.

ὑποφυὴς *ἀνθοδόχη* (ἡ) *[Βοτ.]*. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸν *ὑπόγυνος* ἀνθοδόχη (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑποφυλακτὴρ, *—ῆρος* (ὁ). Καλεῖται οὕτω χαλυβικὸν τεμάχιον προσαρμοζόμενον ὑπὸ τὸ ξυστὸν τοῦ τυφεκίου καὶ περιβάλλον τὴν σκανδάλην τούτου. Ὁ ὑποφυλακτὴρ προφυλάσσει τὴν σκανδάλην καὶ (προκειμένου περὶ πολεμικῶν τυφεκίων) συντείνει εἰς τὴν σύνδεσιν τῆς θήκης τοῦ οὐραίου πρὸς τὸ ξυστὸν διὰ κοχλίου συνδέοντος ταύτην μετὰ τοῦ ὑποφυλακτῆρος. Γ. Α. Κ.

ὑπόφυλλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ μικρὰ λεπιδοειδῆ φύλλα τὰ ἀναφαινόμενα κάτωθεν τῶν κλαδίσκων.

ὑποφυσίνη (ἡ) (Hypophysinum) *[Φαρμ.]*. Εἶναι τὸ κύριον συστατικὸν τῆς ὑποφύσεως, φερόμενον ὑπὸ πλεῖστα ἐμπορικὰ ὀνόματα, ὡς *πιτουγλαιδόλη*, *ὑποφίνη*, *πιτουγλεναδη*, *πιτουϊγάνη*, *ὑπονάνη* κλπ. Περιέχει ὁρμόνας δρώσας ἐπὶ τὰς λείας μυϊκὰς ἶνας. Δρᾷ λίαν ἐντόνως ἐπὶ τῆς μήτρας, τὴν ὁποίαν διεγείρει καὶ προκαλεῖ συστολὰς αὐτῆς περιοδικάς. Ἐπίσης διὰ τῆς διεγέρσεως τῶν μυϊκῶν ἰνῶν τοῦ τοιχώματος τῶν ἀγγείων αὐξάνει τὴν ἀρτηριακὴν πίεσιν. Χρησιμοποιεῖται ἡ ὑποφυσίνη εἰς τὴν μαιευτικὴν ἰδίᾳ πρὸς ἐπιτάχυνσιν τοῦ κανονικοῦ τοκετοῦ, ὅταν αἱ ὠδῖνες εἶναι ἀσθενεῖς καὶ μάλιστα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξωθήσεως τοῦ ἐμβρύου, ὡς ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ ἐπὶ ἀτονίας τῆς μήτρας. Τὸ φάρμακον δρᾷ κυρίως ὅταν ἔχωσι παρέλθει αἱ ὠδῖνες. Ἡ χορήγησίς του δέον νὰ γίνεται μετὰ προηγουμένην ἐσωτερικὴν ἐξέτασιν καὶ συνήθως ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἐρυσιβώδους βρίζης ἢ μετὰ γυνεργένης. Ἡ ὑποφυσίνη ἐνδείκνυται ἀκόμη ἐπὶ καταπτώσεως τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος, καρδιακῆς καταρρίψεως, αἱμορραγιῶν. Ἡ χρῆσις τοῦ φαρμάκου δέον νὰ ἀποφεύγηται ἐπὶ ἀρτηριοσκληρύνσεως, μυοκαρδίτιδος, νεφρίτιδος. Δευτερεύουσαι δράσεις εἶναι ἐπὶ μὲν τοῦ παιδίου ἀσφυξία, ἐπὶ δὲ τῆς μητρὸς λευκωματουρία, τέτανος τῆς μήτρας, ῥῆξις, ἐκλαμπτικαὶ καταστάσεις, διαταραχαὶ τῆς ὁράσεως. Συνήθως τὰ διάφορα σκευάσματα τῆς ὑποφυσίνης διαφέρουν σημαντικῶς ὡς πρὸς τὴν δρᾶσίν των, καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει ταῦτα νὰ ἔχωσιν ἐλεγχθῇ φυσιολογικῶς. Κ. Γ. Μ.

ὑπόφυσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ὑποφύεσθαι, αὔξησις ὑποκάτω, παραφυάς.

—*[Φυσιολ.]* Βλ. *μυξαδήν*.

ὑποφώσκω, ἀπροσωπ. *ὑποφώσκει*· ἀρχίζει νὰ φωτίζῃ, γίνεται ἡμέρα· ‖ καὶ ἀπροσωπ. «ὑποφώσκει ἡ ἡμέρα».

ὑποφωσφορικὸν *ὀξύ*· βλ. *φωσφόρου* ἐνώσεις.

ὑποχαλινὸς (ὁ), ἢ ***ὑποχάλινον*** (τό). Ἄλλη ὀνομασία τῆς *παραχαλινίδος* (βλ. λ.) ἐν τῇ σαγῇ τοῦ ἵππου. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς σαγῆς ὅταν χρησιμοποιῆται μόνον (ἄνευ χαλινοῦ). Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, καὶ ὅταν τὸ στόμα τοῦ ἵππου εἶναι εὐαίσθητον, εἰς τὴν αὐτὴν ἡνίαν προσαρμόζονται δύο στομίδες, ὁπότε τὸ ὑποχάλινον λέγεται *διπλοῦν*. Ἄλλοτε πάλιν εἰς μίαν στομίδα προσαρμόζονται δύο ἡνίαι. Αἱ χρησιμοποιούμεναι στομίδες εἶναι διαφόρων διαστάσεων καὶ σχημάτων, ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τοῦ στόματος καὶ χαρακτῆρος τοῦ ἵππου. Σ. Γ. Κ.

Ὑποχαλκὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παραλία πολίχνη ('Ιλ. Β. 640) τῆς ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀκτῆς τῆς Αἰτωλίας (παρὰ τὸ ὅτι ὁ Πτολεμαῖος, Γ, ιε, 14, τὴν φέρει ὡς μεσόγειον), εἰς τοὺς πρὸς τὴν θάλασσαν πρόποδας τοῦ ὄρους Χαλκὶς (νῦν Βαράσσοβα)· «ὑπὲρ δὲ τῆς Μολυκρείας Ταφιασὸν καὶ Χαλκίδα ὄρη ἱκανῶς ὑψηλά, ἐφ' οἷς πολίχνια ἵδρυτο Μακυνία τε καὶ Χαλκίς, ὁμώνυμος τῷ ὄρει, ἣν καὶ Ὑποχαλκίδα καλοῦσι» (*Στραβ* Α, 451, *Στεφ. Βυζ.* 683, 14). Ἀρχικῶς μὲν ἦτο κτῆμα Κουρήτων, κατόπιν δὲ κτῆμα τῶν Κορινθίων. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Α 108 Β 83) κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Παρ' Ἀρτεμιδώρῳ φέρεται καὶ ὡς *Χάλκεια*. Φαίνεται ὅτι κατεκλύσθη λόγῳ σεισμοῦ, διότι τὰ ἐρείπιά της σαφῶς διακρίνονται ἐν τῇ θαλάσσῃ ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον *Χαλκὶς* (Chalkis point, ruins under water anc. Chalkis: πλάτ. 38° 20' 30'' Β., μῆκ 21° 37' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1676: Gulf of Patras and approaches), τὸ παρὰ τὴν Καβουρολίμνην καὶ χωρίζον ἀμφιδύμως τοὺς ὅρμους Βασιλικῆς καὶ Καλυδῶνος ἢ Κρυονερίου. Σ. Ε. Λ.

ὑποχείριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὰς χεῖρας, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τινός, ὑπεξούσιος, ὑποτεταγμένος: «τὸν κατέστησεν ὑποχείριόν του» ‖ ἰδιωματ. *πυχειριός*, πτωχός, πένης, ἐργατικός.

ὑποχειριότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑποχείριος, ὑποτακτικότης, δουλικότης.

— *[Τακτ.]* *Ὑποχειριότης* καλεῖται τὸ μειονέκτημα, ὅπερ παρουσιάζει στράτευμά τι εὑρισκόμενον ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, τοῦ νὰ μὴ δύναται ν' ἀποσυρθῇ ἐκ τῶν θέσεών του. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου δὲν ὑπονοεῖται καὶ μειονεκτικὴ ἀπέναντι τοῦ ἀντιπάλου κατάστασις· διότι δυνατὸν καὶ στράτευμα ἔχον τὴν ὑπεροχὴν ἀπέναντι τοῦ ἀντιπάλου, νὰ εἶναι ἐνίοτε ὑποχείριον. Κατ' ἀρχήν, πᾶν στράτευμα, εὑρισκόμενον ἐν ἀμέσῳ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπαφῇ εἶναι ὑποχείριον αὐτοῦ· ποικίλλει δὲ μόνον ὁ βαθμὸς τῆς ὑποχειριότητος. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐγγύτης εἶναι μείζων, τὰ ἐχθρικὰ πυρὰ δραστικώτερα, τὸ ἔδαφος μᾶλλον ἀποκεκαλυμμένον, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ὑποχειριότης εἶναι μείζων. Ἅπαντα τὰ ὅπλα δὲν ἔχουσι τὸν αὐτὸν βαθμὸν ὑποχειριότητος, διότι ἕκαστον ὅπλον μάχεται ἀπὸ μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἀποστάσεως (πυροβολικόν, πεζικόν), δύναται νὰ ἐπωφελῆται περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τῆς προκαλύψεως τοῦ ἐδάφους (πυροβολικόν, πεζικόν), ἔχει ἢ μὴ τεχνητὴν προστασίαν (πυροβολικόν). Κατ' ἀρχήν, τὸ πυροβολικὸν εἶναι ὑποχείριον ὁσάκις τάσσεται ἀποκεκαλυμμένον, οὐδέποτε δ' ὁσάκις εἶναι προκεκαλυμμένον· τὸ πεζικὸν δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι εἶναι ὑποχείριον ἀφ' ἧς ἀναπτυχθῇ πρὸς μάχην καὶ φθάσῃ εἰς τὰς ἐγγὺς ἀποστάσεις. Ὑποχειριότης δὲν ὑπάρχει δι' οὐδὲν ὅπλον ἐν νυκτὶ ἢ ὑπὸ ὁμίχλην. Ν. Θ. Κ.

ὑποχὴ (ἡ)· ἀρχ., ἁλιευτικὸν ὄργανον, τὸ σημερινὸν *ἀπόχη* (βλ. λ.).

ὑποχθόνιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α*, *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν χθόνα, ὑπὸ τὴν γῆν, ὑπόγειος: «ὑποχθόνια κοιλώματα».

ὑποχιλίαρχος (ὁ). Ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου 1828—1831) ἦτο στρατιωτικὸς βαθμὸς ὑπὸ τὸν χιλίαρχον. Τ. Ε. Ε.

ὑποχλωριοῦχον *γάλλιον* *[Χημ.]*· βλ.λ. *γάλλιον*.

ὑποχλωρίτης (ὁ) (Hypochlorit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κερατόλιθος, διεσπαρμένος μὲ *βισμουθοσιδηρίτην* (βλ. λ.) καὶ περιέχων ἐπίσης ἐνώσεις ἀντιμονίου. Γ. Κ. Γ.

ὑποχλωριώδες *αἰθύλιον* καὶ *μεθύλιον* *['Οργ. Χημ.]*· βλ. λ. *ἐστέρες*.

ὑποχλωρυδρία (ἡ). Καλεῖται ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν πυκνότητος τοῦ HCL τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ (κάτω τῶν 1‰ ἢ 30 κυβ. ἑκ. N/10 NAOH ἢ Ph=1, 59) Ἡ ὑποχλωρυδρία ἀποτελεῖ σύμπτωμα πλείστων ὅσων νοσημάτων, προκαλούντων καχεξίαν καὶ προϊοῦσαν ἀτροφίαν τοῦ βλεννογόνου τοῦ στομάχου, π. χ. φυματιάσεως, ἀναιμικοῦ διαβήτου, νόσου τοῦ Basedow, Adisson, χρονίας ἑλονοσίας κλπ. Ἐνίοτε δέ, ἐπὶ προκεχωρημένης γαστρίτιδος, ἐκδήλου καρκινώματος, κακοήθους ἀναιμίας, παρατηρεῖται πλήρης ἔλλειψις τοῦ HCL, ὁπότε ὅμως συνυπάρχει καὶ ἔλλειψις τῶν ζυμωμάτων τοῦ στομάχου (πεψίνης καὶ πυτίας) καὶ ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην *γαστρικὴν ἀχυλίαν*. Θεραπευτικῶς εἰς ταύτην συνιστῶνται αἱ προκαλοῦσαι ἔκκρισιν τροφαὶ (ζωμός, καρυκεύματα κλπ.) καὶ ἡ χορήγησις HCL καὶ πεψίνης (acidol-pepsin). Ι. Λ. Α.

ὑπόχνους (ὁ) (Hypochnus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς κλάσεως τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *θηληφοροειδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας μὲ καρποφόρον λεπτόν, ἀνεστραμμένον, προσκεκολλημένον εἰς τὸ ὑποκείμενον, φέρον βασίδια μὲ 2—6 στηριγμάτια. Τὸ εἶδος Hypochnus solani προσβάλλει τὰ γεώμηλα. Ε. Τ. Τ.

ὑποχοιρὶς (ἡ) (Hypochoeris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὑποχοιρὶς ἡ μελανοφλοιοειδὴς* (Hypochoeris scorsonera), πολυετὴς πόα ἀπαντῶσα εἰς τὴν Χιλήν, ἧς ἡ σαρκώδης ῥίζα χρησιμοποιεῖται ποικίλως. Δ. Ν. Π.

ὑποχολία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐκκρίσεως τῆς χολῆς ἢ καὶ ἡ πλημμελὴς ταύτης ἔκκρισις. Μ. Ν. Κ.

ὑποχονδρία (ἡ). Ψυχικὴ κατάστασις συνισταμένη εἰς τὴν ὑπερεκτίμησιν τῆς σημασίας δευτερευουσῶν ὅλως ἐνοχλήσεων τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ εἰς τὴν ἀδικαιολόγητον διὰ τῆς αὐτοπαρατηρησίας διαπίστωσιν σοβαρῶν νόσων, συνοδευομένη δὲ ὑπὸ ἀνησυχίας καὶ καταθλίψεως. Ἡ ὑποχονδρία εἶναι εἶδος ψυχοπαθείας, ἡ ὁποία στερεῖ τὸν πάσχοντα πάσης χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως. Ὁ ὑποχονδριακὸς παρουσιάζει πάντοτε ηὐξημένην τὴν αὐτοπαρατηρησίαν· ἀναλύει μετὰ σχολαστικῆς ἐπιμονῆς καὶ τὰ πλέον ἀσήμαντα συμπτώματα τοῦ ὀργανισμοῦ του, τὰ ὁποῖα ἐκλαμβάνει ὡς προμηνύματα ἢ ὡς συμπτώματα νόσων μὲ βαρεῖαν κατὰ κανόνα πρόγνωσιν. Ἐκλαμβάνει τὴν ἐλαφρὰν δυσπεψίαν ὡς ἀρχὴν καρκίνου τοῦ στομάχου, τὴν κεφαλαλγίαν ὡς εἰσβολὴν μηνιγγίτιδος, τὸν βῆχα ὡς ἀπόδειξιν φυματιάσεως κλπ. Κυριευμένος ὑπὸ τῆς ἰδέας τῶν σοβαρῶν νόσων, αἱ ὁποῖαι τὸν ἀπειλοῦν ἀνὰ πᾶν βῆμα, προστρέχει εἰς τοὺς ἰατρούς, αἱ καθησυχαστικαὶ ἀπαντήσεις τῶν ὁποίων γεννοῦν ἐν αὐτῷ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὴν διαγνωστικὴν ἱκανότητα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸν καθιστοῦν δυσήνιον καὶ ἀπειθῆ ἀσθενῆ. Παραπονεῖται ἐναντίον τῶν ἰατρῶν, ἐναντίον τοῦ περιβάλλοντος, τῶν οἰκείων του, τῶν τροφίμων καὶ γενικῶς ἐναντίον τοῦ παντός. Διὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ψυχικῆς ταύτης καταστάσεως ἀπαιτεῖται προδιάθεσίς τις ἢ πραγματικὴ ὕπαρξις ἐλαφρῶν φυσιολογικῶν διαταραχῶν. Ἡ θεραπεία τῆς ὑποχονδρίας δέον νὰ εἶναι αἰτιολογικὴ καὶ συμπτωματική. Ἐξάλειψις τῶν συμπτωμάτων, τῶν ὁποίων μεγαλοποιεῖται ἡ σημασία, γενικὴ τόνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλαγὴ περιβάλλοντος, ἐπίδοσις εἰς εὐχαρίστους ἐνασχολήσεις, συναναστροφὴ μὲ εὔθυμα πρόσωπα κλπ., συμβάλλουν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν μελαγχολικῶν σκέψεων ἐκ τοῦ ἀσθενοῦς.

ὑποχονδριάζω, κοιν. *ὑποχοντριάζω*· γίνομαι ὑποχόνδριος, πάσχω ὑποχονδρίαν.

ὑποχονδριακός, *—ή*, *—όν*· ὁ πάσχων ὑποχονδρίαν, ὁ ἀποδίδων ὑπερβολικὴν σημασίαν εἰς ἀσημάντους σωματικὰς διαταραχάς, ὁ διαβλέπων κίνδυνον τῆς ὑγείας του ἐκ τῆς ἐλαχίστης καὶ παροδικῆς ἀνωμαλίας.

—**ὑποχονδριακὴ** ***παράνοια*** *[Ποιν. Δικ.]*· βλ. λ. *καταλογισμό*..

ὑποχόνδριον (τὸ) *['Ανατομ.]*. Καλοῦνται *ὑποχόνδρια* αἱ πλάγιαι μοῖραι τῆς ἐπιγαστρίου χώρας, κείμεναι κάτωθεν τῶν πλευρικῶν χόνδρων καὶ καλούμεναι ἡ μὲν ἐπὶ τὰ δεξιὰ *δεξιὸν ὑποχόνδριον*, ἡ δ' ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ *ἀριστερὸν ὑποχόνδριον*. Ι. Π.

ὑποχόνδριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὸν χόνδρον τοῦ στήθους κείμενος ‖ ὁ πάσχων ἐξ ὑποχονδρίας, ὑποχονδριακός· ‖ *ὑποχόνδριον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ὑποχοριοειδὴς *χῶρος* *['Ανατομ.]*. 1) Τοῦ ἐγκεφάλου· σχισμοειδὴς λεμφώδης χῶρος, δι' οὗ χωρίζεται ἡ ἔσω ἐπιφάνεια τῆς χοριοειδοῦς μήνιγγος ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου. 2) Τοῦ νωτιαίου μυελοῦ· σχισμῶδες ἀραίωμα, δι' οὗ χωρίζεται ἡ ἔσω ἐπιφάνεια τῆς χοριοειδοῦς μήνιγγος ἀπὸ τοῦ νευρογλοιακοῦ περιενδύματος τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Ι. Π.

ὑπόχρεος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), καὶ *ὑπόχρεως*, *—ων*· ὁ ἔχων χρέος πρός τινα, χρεώστης, ὑποχρεωμένος: «εἶναι ὑπόχρεος διὰ πᾶσαν ζημίαν» ‖ χρεώστης εὐγνωμοσύνης, χάριτος: «εἶμαι —, μένω ὑπόχρεος διὰ τὴν προθυμίαν σας».

— *[Δημοσ. Δίκ.]* *Ὑπόχρεως* νοεῖται ὁ ὑπέχων πρὸς τὸ δημόσιον ἢ πρὸς δῆμον ἢ κοινότητα ἢ εἰδικὸν ταμεῖον ὑποχρέωσιν, εἴτε εἰς φόρον μήπω βεβαιωθέντα, εἴτε εἰς πληρωμὴν φόρου βεβαιωθέντος εἰς τὸ ἁρμόδιον ταμεῖον. Ὑπέχει τις φορολογικὴν ὑποχρέωσιν εἴτε ἐκ ῥητῆς διατάξεως τοῦ νόμου ἐπιβάλλοντος αὐτήν, ὡς ἐπὶ φόρου ἐπιτηδεύματος, εἴτε συνεπείᾳ εὐθύνης του διὰ ὑποχρέωσιν βαρύνουσαν πρᾶγμα, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τελωνειακῆς εἰσαγωγῆς, ἐπὶ φόρου καταναλώσεως, εἴτε ἀπορρέουσαν ἐκ πράξεως, ὡς ἐπὶ συμβολαίου (*Κοφινᾶ*, «Ἐγχειρίδιον φορολογικοῦ δικαίου» § 26—28. *Οἰκονομίδου* «Ἑρμ. νόμων περὶ εἰσπράξεως» ἔκδ. γ', σελ. 229 ἐπ.). Γ. Κ. Κ.

ὑποχρεῶ (*—όω*), καὶ ***ὑποχρεώνω***, ἀόρ. ὑπεχρέωσα —*ὑπεχρεώθην*, παθ. μετχ. ὑποχρεωμένος· καθιστῶ τινα ὑπόχρεον πρός τι, ἐξαναγκάζω τινὰ νὰ πράξῃ τι: «τὸν ὑποχρεώνει νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ του» ‖ κάμνω τινὰ νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸν ὡς ἐξυπηρετηθέντα, ὡς ὀφείλοντα χάριν: «μᾶς ὑποχρεώνει μὲ τὴν προθυμίαν του, — μὲ τὴν καλωσύνην του» ‖ *ὑποχρεωμένος*, *—η*, *—ον*· ὁ ὀφείλων χάριν, εὐ-

Digitized by Google

γνωμοσύνην πρός τινα, ὁ ἐξυπηρετηθεὶς ὑπό τινος: «εἶναι ὑποχρεωμένος σὲ μένα».

ὑποχρέωσις,—*εως* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑπόχρεος, χρεώστης, ὀφειλή, χρέος: «ἔχει πολλὰς ὑποχρεώσεις» ‖ χρέος ἠθικόν, καθῆκον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν: «ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ ὑπανδρεύσῃ τὰς ἀδελφάς του».

—**ὑποχρεώσεων** *συγγραφὴ [Διοικ. Δίκ.]*· βλ. λ. *συγγραφὴ* ὑποχρεώσεων.

ὑποχρεωτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ὑπὸ χρέους, ὁ ἐξ ὑποχρεώσεως ἐπιβαλλόμενος, ἀναγκαστικός, ἀντίθ. *προαιρετικος*: «ὑποχρεωτικὴ συμμετοχή» ‖ ὁ πρόθυμος εἰς ἐκδουλεύσεις, ἐξυπηρετικός, φιλόφρων, ὁ οἱονεὶ προκαλῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποχρέωσιν ἄλλων, περιποιητικός.—Ἐπίρρ. ***ὑποχρεωτικῶς***.

ὑπόχρυσος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετὰ χρυσοῦ ἀναμεμειγμένος· ‖ ὁ χρυσίζων, ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ χρυσοῦ.

ὑποχρωμία (ἡ) *[Δερματολ.]*. Ἡ ἐλάττωσις τῆς χρωστικῆς τοῦ δέρματος μελανίνης, ἀγνώστου αἰτιολογίας. Αὕτη εἶναι συγγενής, καθολικὴ ἢ μερική, ἢ ἐπίκτητος, ὡς ἡ λευκίασις.

ὑπόχυμα (τό), ἢ ***ὑπόχυσις*** (ἡ) *[Ὀφθαλμ.]*· βλ. λ. *καταρράκτης*.

ὑποχώρησις, —*εως* (ἡ)· τὸ ὑποχωρεῖν, ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω χώρησις, ὀπισθοχώρησις: «ὑποχώρησις τοῦ ἐχθροῦ» ‖ συγκατάβασις, ἀποδοχὴ ἀλλοτρίων ἀξιώσεων· ‖ ἐπὶ οἰκοδομήματος κττ., καθίζησις, κατάρρευσις.

—*[Στρατηγ. Τακτ.]* *Ὑποχώρησις* καλεῖται ἡ ἐνέργεια, καθ' ἣν στράτευμά τι ἐγκαταλείπει τὴν παρ' αὐτοῦ κατεχομένην θέσιν, ἵνα ταχθῇ ἐπὶ ἄλλης εὑρισκομένης πρὸς τὰ ὀπίσω, συνεπῶς μᾶλλον μεμακρυσμένης ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ὑποχώρησις ἐκτελεῖται εἴτε οἰκείᾳ βουλήσει εἴτε μετὰ ἧτταν καὶ πάντως ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ ὑποχώρησις ἐκτελεῖται πρὸς ὡρισμένην γνωστὴν ἐκ τῶν προτέρων θέσιν (πολλάκις ἐπιβάλλεται τοῦτο ὡς ἐκ τῆς τακτικῆς ἀποστολῆς τοῦ στρατεύματος), ὁπότε ἡ τοιαύτη ἐνέργεια ναὶ μὲν εἶναι ὑποχώρησις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἐδάφους, ἀλλ' οὐχὶ καθαρῶς τοιαύτη ὑπὸ τὴν καθαυτὸ τακτικὴν σημασίαν τοῦ ὅρου, διὸ καὶ φέρεται συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀναστροφὴ* ἢ *ἀποχώρησις* (βλ. λ.), ὑπό τινων δὲ συγγραφέων καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν (συνεπῶς καὶ ἑλληνικῶν) κανονισμῶν *ὑποχωρητικοὶ ἑλιγμοί*, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ τοιαύτη ὑποχώρησις ἔχει πάντοτε ἀνάγκην προπαρασκευῆς. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἡ ὑποχώρησις ἐκτελεῖται ἀπροβλέπτως καὶ ἀπροπαρασκευάστως, ἀναλόγως δὲ τῆς διαμορφωθείσης καταστάσεως, ἧς κύριος εἶναι πάντοτε ὁ ἀντίπαλος, οὐδέποτε δ' ὁ ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὑποχωρῶν. Συμφώνως ταῖς ἐκφράσεσι τῶν συγχρόνων κανονισμῶν, ἄλλο σημαίνει *ὑποχώρησις* (retraite) καὶ ἄλλο *ὑποχωρητικοὶ ἑλιγμοί* (manoeuvres en retraite· βλ. «Διδασκαλία μεγάλων μονάδων», γαλλικὴ 1921, ἑλληνικὴ 1923 καὶ 1926, § 214 καὶ 215).

Στρατηγική. Ἡ ὑποχώρησις ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς ἐκτελεῖται εἴτε δι' ἁπλῆς γραμμῆς εἴτε διὰ πολλαπλῶν. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν αἱ γραμμαὶ εἶναι ἢ παράλληλοι, ἢ συγκλίνουσαι, ἢ ἀποκλίνουσαι. Ἡ δι' ἁπλῆς γραμμῆς ὑποχώρησις δὲν εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ε μὴ μόνον προκειμένου περὶ μικρᾶς μονάδος, καὶ δὴ ἐντὸς ἀποστάσεως μικρᾶς, διότι, ἐκτὸς τῶν συμπαρομαρτουσῶν δυσχερειῶν πορείας, παρουσιάζεται τὸ μέγα μειονέκτημα τῶν μακρῶν πλευρῶν τῶν διδουσῶν λαβὴν εἰς ἐχθρικὴν πλευρικὴν προσβολήν. Καίτοι ὁ τρόπος οὗτος εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀποκρουστέος, ἐν τούτοις ἐνίοτε ἐφαρμόζεται ἐξ ἀνάγκης, ὡς π. χ. ἔπραξεν ὁ Μέγας Ναπολέων κατὰ τὴν ἐκ Μόσχας ὑποχώρησιν τῷ 1812, ὁπότε ἅπασα ἡ γαλλικὴ στρατιὰ ἐτάχθη ἐπὶ μιᾶς ὁδοῦ. Ἡ διὰ πολλαπλῶν γραμμῶν ὑποχώρησις εἶναι πάντοτε ἡ ἐνδεδειγμένη, προτιμωμένης κατὰ κανόνα τῆς διὰ παραλλήλων γραμμῶν, καθόσον ἡ μὲν διὰ συγκλινουσῶν παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι ὁ ἀντίπαλος γνωρίζει σαφῶς ποῦ νὰ κατευθύνῃ τὴν καταδίωξιν, ἡ δὲ δι' ἀποκλινουσῶν παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα τοῦ ἀποχωρισμοῦ καὶ πολλάκις τῆς διακοπῆς συνδέσμου μεταξὺ τῶν ὑποχωρουσῶν ὁμάδων, ὁπότε ὁ ἀντίπαλος δύναται νὰ προσβάλῃ μίαν ἑκάστην ὁμάδα μεμονωμένως καὶ κεχωρισμένως, ὡς θὰ συνέβαινεν εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λουλὲ Μπουργκὰς (Βουλγαροτουρκικὸν πόλεμον 1912), ὁπότε οὗτος ὑπεχώρησε πρὸς κατευθύνσεις ἀποκλινούσας ἐν ἀρχῇ (πρὸς Τσορλού, πρὸς Τσερκέσκιοϊ), ἐὰν οἱ Βούλγαροι ἔδρων καλῶς. Ἐνίοτε ἡ ὑποχώρησις ἐκτελεῖται κατὰ κατεύθυνσιν παράλληλον τῇ τοῦ ἐχθρικοῦ μετώπου, ἀλλ' αὕτη εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος, ἅτε διδοῦσα λαβὴν εἰς ἐχθρικὴν πλευρικὴν προσβολήν. Κατ' ἀρχὴν πᾶσα στρατηγικὴ ὑποχώρησις πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν μετάβασιν πρὸς θέσιν ἀπέχουσαν, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ βάθους, περὶ τὰ 30 τοὐλάχιστον χιλιόμετρα, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀδυνατῇ ὁ ἐχθρὸς νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπίθεσιν διὰ τῆς αὐτῆς ὀργανώσεως καὶ διατάξεως, ὡς ἔπραξεν ὁ γερμανικὸς στρατὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1917 ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γραμμὴν Χίντενμπουργ. Διὰ νὰ δύναται νὰ εἶναι ἐπωφελὴς ἡ ἐπὶ θέσεώς τινος πρὸς τὰ ὀπίσω ὑποχώρησις, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐκτελεσθῇ καταστροφὴ ἁπάντων τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ ἁπάντων τῶν ἐνδιαμέσων χωρίων, ἰδίᾳ δὲ τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, ἀνθρακωρυχείων κλπ., καθόσον, ἐὰν ταῦτα παραμείνωσιν ὡς ἔχουσι, θὰ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς προκάλυψιν τοῦ ἐχθροῦ, εἰς προσωρινὰς ἐπισταθμίας του, ὡς βάσεις ἐξορμήσεως, τὰ δὲ βιομηχανικὰ κέντρα εἰς παροχὴν τῶν σχετικῶν τεχνικῶν μέσων· ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ κατὰ πάσας τὰς παρεμφερεῖς περιπτώσεις ἐνέργεια τῶν Γερμανῶν, μὴ φεισθέντων οὐδενὸς πρὸς χάριν τῆς ἰδίας των καλῆς στρατηγικῆς ἐγκαταστάσεως (βλ. *Culmann*, «Stratégie» 1924, σελ. 144). Πᾶσα στρατηγικὴ ὑποχώρησις πρέπει νὰ τύχῃ σχετικῆς παρασκευῆς, τόσον μείζονος καὶ ἐπιμεμελημένης, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐκτελεῖται οἰκείᾳ βουλήσει, διότι ἄλλως θὰ ἐγκαταλειφθῶσι πολλὰ ὑλικά, πυρομαχικά, τρόφιμα, ἴσως δὲ καὶ πυροβόλα. Ἡ στρατηγικὴ ὑποχώρησις ἐκτελεῖται διὰ τῆς στρατηγικῆς ὀπισθοφυλακῆς, δρώσης πάντοτε διὰ τακτικῶν ὑποχωρήσεων.

Τακτική. Ὑποχώρησις ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς θεωρεῖται ἡ ἐνέργεια, δι' ἧς στράτευμά τι διακόπτει τὸν ἀγῶνα, ἐγκαταλείπει τὴν θέσιν του καὶ ἀποσύρεται ἐπὶ ἄλλης θέσεως πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀφισταμένης κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ βάθους περὶ τὰ 12 ἕως 15 χιλιόμετρα, δηλαδὴ τόσον, ὥστε τὸ ὑποχωροῦν στράτευμα νὰ εὑρεθῇ ἐκτὸς τῶν πυρῶν τοῦ ἐχθρικοῦ βαρέος πυροβολικοῦ τοῦ πεδίου, νὰ ταχθῇ δηλαδὴ ἐκτὸς τοῦ τακτικοῦ πεδίου. Τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἐκτελεῖται ἡ τακτικὴ ὑποχώρησις, εἶναι ἡ *ὀπισθοφυλακὴ* (βλ. καὶ λ.).

Ἡ ὑποχώρησις, ἐκτελουμένη εἴτε οἰκείᾳ βουλήσει, εἴτε ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ὡς τρόπον ἐνεργείας ἔχει τὸν αὐτόν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, ὅταν ἐκτελῆται ὑποχώρησις μετὰ ἧτταν καὶ συνεπῶς ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅλα τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσι· διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν κύριος τῆς καταστάσεως εἶναι ὁ ἀντίπαλος, ἀφ' ἑτέρου δ' ὁ ὑποχωρῶν ἔχει ἠθικὸν καταπεπτωκός, δίδον συνήθως λαβὴν εἰς προτροπάδην φυγήν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς πανικόν, συνεπῶς εἰς διάλυσιν τοῦ στρατεύματος, ἀνικάνου πλέον εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ὑπὸ τῆς διοικήσεως διδομένας τυχὸν διαταγάς. Ἡ ὑποχωρητικὴ ἐνέργεια ἔγκειται εἰς τὸ νὰ κατορθώνῃ ἡ ὀπισθοφυλακὴ νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν προχωρητικὴν πορείαν τοῦ ἀντιπάλου, διὰ τῆς ἀποφυγῆς ὅμως σοβαρᾶς μετ' αὐτοῦ ἐμπλοκῆς· διὸ ἡ ὀπισθοφυλακὴ πρέπει νὰ σταματᾷ ἑκάστοτε καὶ νὰ τάσσηται πρὸς μάχην, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐξαναγκάζῃ τὸν ἀντίπαλον ν' ἀναπτύσσηται ἑκάστοτε, τούτου δὲ συντελεσθέντος εἰς τὸ ν' ἀποχωρῇ· συνεπῶς ἀναστολὴ τῆς προχωρητικῆς πορείας τοῦ ἀντιπάλου καὶ κατατριβή τις δι' ἀγῶνος. Ἡ ὀπισθοφυλακὴ πρέπει ν' ἀποφεύγῃ ν' ἀναπτύσσῃ μεγάλας πεζικὰς δυνάμεις, διότι κατὰ τὰς μικρὰς ἀποστάσεις τὸ πεζικὸν καθίσταται ὑποχείριον, ἄλλωστε ἔχει ἀνάγκην ἐπαρκοῦς χρόνου πρὸς σύμπτυξιν καὶ τάξιν πορείας. Κατὰ τὴν δρᾶσιν ταύτην χρησιμοποιητέον τόσον πεζικόν, ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ πυροβολικοῦ. Τὸ κυρίως χρησιμοποιητέον ὅπλον εἶναι τὸ πυροβολικόν, ἅτε ἐξαναγκάζον τὸν ἀντίπαλον εἰς ἀνάπτυξιν ἀπὸ μεγάλων ἀποστάσεων, καὶ συγχρόνως συγκρατοῦν τοῦτον εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, διὸ πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται ἅπαν τὸ εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν ὑπάρχον πυροβολικόν. Τὸ ἱππικόν, λόγῳ τῶν συγχρόνων μέσων πυρός, δύναται νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν προχώρησιν τοῦ ἀντιπάλου, ἐπωφελούμενον δὲ τῆς ταχυκινησίας του δύναται νὰ διεκφεύγῃ εὐκόλως. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀντίπαλος εὑρίσκεται μακράν, ἡ ὀπισθοφυλακὴ παρακολουθεῖ τὴν πορείαν, ἀφ' ἧς ὅμως εὑρεθῇ, δι' οἱονδήποτε λόγον, εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ἀντιπάλου ἀπόστασιν (περὶ τὰ 6—8 χιλιόμετρα), τότε δέον νὰ ταχθῇ ἐπὶ καταλλήλου θέσεως, ἐφ' ἧς νὰ τάξῃ ὀλίγον πεζικὸν καὶ ἅπαν τὸ πυροβολικόν της, νὰ ἄρξηται δὲ ἐκ τοῦ μακρόθεν ἀγῶνος, χαρακτῆρος μᾶλλον ἀμυντικοῦ καὶ σκοποῦντος τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ ἀντιπάλου εἰς ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεών του, ἀγῶνος ὅμως μέλλοντος νὰ διακοπῇ ἅμα ὡς ὁ ἀντίπαλος πλησιάσῃ ἀρκετά, περὶ τὰ 1 000 περίπου μέτρα. Εἶναι μία τῶν ὀλιγίστων περιπτώσεων, καθ' ἃς ἐπιβάλλεται ἡ ἐκ τοῦ μακρόθεν ἔναρξις βολῆς τοῦ πεζικοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἐνωρὶς διακοπὴ τοῦ ἀγῶνος. Ἐν ᾗ περιπτώσει, εἴτε ἕνεκα τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἕνεκα ἀντιστάσεως παραταθείσης ὑπερμέτρως, ὁ ἀντίπαλος ἔφθασεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, τότε ἐπιβάλλεται ἡ ὑπὸ τῆς ὀπισθοφυλακῆς ἐκτέλεσις τοπικῶν ἀντεπιθέσεων, ἀποφευγομένης ὅμως πάσης μέχρι πέρατος (à fond) ἐνεργείας. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὀπισθοφυλακῆς πρέπει νὰ γίνηται ἐπὶ μᾶλλον εὐρέος μετώπου, ὅπως δυσχεραίνωνται αἱ ὑπερκερωτικαὶ κινήσεις τοῦ ἀντιπάλου. Κλιμακώσεως κατὰ βάθος (τηρήσεως ἐφεδρειῶν) οὐδεμία παρίσταται ἀνάγκη, διότι ἀγὼν ἀποφασιστικὸς δὲν πρόκειται νὰ διεξαχθῇ. Ἅμα ὡς ἡ στιγμὴ τῆς διακοπῆς τοῦ ἀγῶνος ἐπιστῇ, τότε ἡ γραμμὴ τοῦ πυρὸς τοῦ πεζικοῦ ἀναστρέφεται (ἀποχωρεῖ), ὑποστηριζομένη ἀπαραιτήτως ὑπὸ ἄλλου πεζικοῦ τεταγμένου ἤδη ἐπὶ καταλλήλων θέσεων πρὸς τὰ ὀπίσω (ἐπὶ θέσεων ἀναστροφῆς, positions de repli), καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ. Τὸ πυροβολικὸν ἀναστρέφεται ἐγκαίρως, ἔχον πάντοτε, κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας, εἰδικὸν στήριγμα. Τὸ ἱππικὸν δύναται νὰ προσφέρῃ λαμπρὰς ὑπηρεσίας δρῶν ἐφίππως, ἅτε δυνάμενον νὰ εὕρῃ κατάλληλον στιγμὴν ὅπως ἀπειλήσῃ τὸν προχωροῦντα ἀντίπαλον (ἀπειλὴ κατὰ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν του). Σήμερον σπουδαίαν συμβολὴν δύναται νὰ παράσχῃ ἡ ἀεροπορία, βάλλουσα κατὰ τοῦ προχωροῦντος ἀντιπάλου καὶ ἐν ἀνάγκῃ βομβαρδίζουσα τὰ ἐνδιάμεσα χωρία, τὰ δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσιν εἴτε πρὸς προκάλυψιν τοῦ προχωροῦντος ἀντιπάλου εἴτε ὡς βάσις ἐξορμήσεως. Τὸ λεπτὸν καὶ ἄκρως σημαῖνον ζήτημα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ὀπισθοφυλακῆς εἶναι τὸ πότε πρέπει νὰ ἐκτελῆται ἡ διαδοχικὴ ἀποχώρησις τῶν διαφόρων τμημάτων. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς ὀπισθοφυλακῆς δὲν εἶναι ὁ μέχρι πέρατος ἀγών, ἀλλ' ἁπλῶς προσωρινὴ συγκράτησις τοῦ ἀντιπάλου πρὸς κέρδος χρόνου, φυσικὴ συνέπεια ἐπέρχεται ὅτι ἕκαστον κλιμάκιον πρέπει ν' ἀποσύρηται ἐγκαίρως, δηλαδὴ πρὶν ἢ τὸ πεζικὸν ἀγκιστρωθῇ (καταστῇ ὑποχείριον), τοῦθ' ὅπερ ἀφεύκτως θὰ συμβῇ ἅμα ὡς ἀφήσῃ νὰ ἐμπλακῇ εἰς ἀγῶνα πεζικοῦ ἀπὸ μικρῶν ἀποστάσεων. Κατὰ πᾶσαν ὑποχώρησιν, ἐπελθοῦσαν μετὰ ἧτταν καὶ ἀπώθησιν, ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις πρέπει νὰ εἶναι τὸ ποῦ θὰ συγκρατηθῶσιν οἱ φεύγοντες, διότι μόνον μετὰ τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν διαλυθεισῶν μονάδων ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ σκέψις περὶ μελλοντικῆς δράσεως. «Ἐν ἀποτυχίᾳ, ἔργον τῆς διοικήσεως εἶναι τὸ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ φεύγοντας ἄνδρας. Περὶ στάσεως ὑπὸ τὸ δραστικὸν πῦρ οὐδὲ σκέψις δύναται νὰ γίνῃ. Μόνον ὄπισθεν τῶν πλησιεστέρων προκαλυμμάτων δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ τούτου», γράφει ὁ Μπάλκ. «Στράτευμα ἀρχόμενον νὰ ὑποχωρῇ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ, εἶναι λίαν σπανίως ἱκανὸν νὰ ἐγκατασταθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκ νέου ἐπὶ τοποθεσίας τινός, ἥτις τῷ ὁρίζεται πρὸς τὰ ὀπίσω, καὶ ν' ἀντιτάξῃ ἐπ' αὐτῆς σοβαρὰν ἀντίστασιν», γράφει ὁ κανονισμὸς πεζικοῦ 1924 (§ 425). Ἀπτὸν παράδειγμα ἔστω ἡ ὑποχώρησις τῆς 5ης ἑλληνικῆς μεραρχίας ἐκ Σόροβιτς τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1912 (Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1912). Μετὰ τὴν ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Σόροβιτς ὑποχώρησιν τῆς μεραρχίας ταύτης, οὐδεμία συγκράτησις τῶν στρατευμάτων κατέστη δυνατὴ καθ' ὅλην τὴν διὰ τῆς πεδιάδος Καϊλαρίων φυγὴν ἀπὸ 6ης μέχρις 20ῆς ὥρας καίτοι οὐδεμία καταδίωξις ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἐγίνετο. Ἡ συγκράτησις καὶ ἡ ἀνασυγκρότησις τῶν στρατευμάτων κατέστη δυνατὴ μόνον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κοζάνης, ἤτοι περὶ τὰ 45 ὅλα χιλιόμετρα ὀπίσω τοῦ Σόροβιτς.

Ὁπωσδήποτε τὰ γεγονότα, κατὰ τὴν δρᾶσιν τῆς πάσης φύσεως ὑποχωρήσεως, ἐξελίσσονται τόσον ραγδαίως καὶ πολλάκις κατὰ τρόπον τόσον ἀντίξοον, ὥστε μόνον στιβαρὰ διοίκησις καὶ τὸ πάντων κύριον διαταγαὶ σαφεῖς καὶ κατηγορηματικαὶ δυνατὸν νὰ προλάβωσι τὰ ἀτυχήματα. Πάντως ὅμως, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων τούτων, ἀπαιτεῖται ὕπαρξις στρατευμάτων σταθερῶν καὶ μὴ ἀποκαρδιωθέντων, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει πᾶσα διαταγὴ καὶ πᾶσα διοίκησις ἀποτείνονται εἰς τὸ κενόν.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— *Ὁπλ. μ.]* *Ὑποχώρησις* γίνεται δι' ἐνεργείας ἀντιθέτου πρὸς τὴν *προχώρησιν*, διὰ βήματος ἑνὸς ποδὸς πρὸς τὰ ὀπίσω, πρῶτον τοῦ ἀριστεροῦ, ἀκολουθουμένου ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ, φυλάττοντος τὴν τῶν δύο ποδῶν ἀπόστασιν. Τὸ βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω πρέπει νὰ ἐκτελῆται μὲ τὴν αὐτὴν ζωηρότητα, ἑνότητα καὶ ταχύτητα, ὅπως πρὸς τὰ ἐμπρός. Σκοπὸς τῆς ὑποχωρήσεως εἶναι νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ ξιφιστὴς τοῦ ἀντιπάλου του, ὅταν στενοχωρηθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ὅταν ἐμπέσῃ εἰς σύγχυσιν, διὰ νὰ λάβῃ καιρὸν νὰ συνέλθῃ, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκρούσῃ εὐχερέστερον, ἂν ὁ ἀντίπαλός του τὸν ὑπερβαίνῃ κατὰ τὴν ταχύτητα, καὶ διὰ νὰ παρακινήσῃ τὸν ἀντίπαλόν του νὰ προχωρήσῃ, ὅπως τὸν ρίψῃ εἰς παγίδα.

Τ. Ι. Κ.

ὑποχωρητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ εὐκόλως ὑποχωρῶν, ὁ διατεθειμένος εἰς ὑποχώρησιν, ὁ μὴ ἐπιμένων εἰς τὰς ἀξιώσεις του.

— **ὑποχωρητικοὶ** ***ἑλιγμοὶ*** *[Στρατηγ. Τακτ.]*· βλ. *ὑποχώρησις*.

ὑποχωρῶ (—*έω*)· χωρῶ ὀπίσω, ὀπισθοχωρῶ, ἀντίθ. *προχωρῶ* «ὑπεχώρησεν ὁ στρατός» ‖ συγκαταβαίνω, ἀποδέχομαι τὰς ἀλλοτρίας ἀξιώσεις, ἀντίθ. *ἐπιμένω*: «ἐπιμένει εἰς τὴν γνώμην του, δὲν

Digitized by Google

ὑποχωρεῖ εἰς τίποτε» ‖ ἀνακόπτω τὴν ὁρμήν μου, σταματῶ: «δὲν ὑποχωρεῖ πρὸ οὐδενός».

ὑποψάλλω· ψάλλω ἠρέμα, κάμνω νὰ ἠχῶσιν αἱ χορδαὶ ἐλαφρῶς, σιγοπαίζω τὴν κιθάραν (ἀρχ.)· ‖ ψάλλω, ᾄδω χαμηλοφώνως.

ὑπέφαλμα (τὸ) *[Βυζαντ.]*· βλ. λ. *ἐφύμνιον*.

ὑποψήφιος, *—α, —ον*· ὁ ὑπὸ ψῆφον, ὑπὸ ἐκλογήν, ὁ ἐπιδιώκων κατάληψιν ἀρχῆς τινος διὰ ψήφου: «ὑποψήφιος βουλευτής,—γερουσιαστής,—δήμαρχος»· ‖ καθόλου ὁ ἐπιδιώκων θέσιν τινά, μνηστὴρ τινος: «ὑποψήφιος καθηγητής»· ‖ «ὑποψήφιος γαμβρὸς» ὁ ἐπιδιώκων νύμφην τινά.

— *[Δημόσ. Δίκ.]* Καλεῖται *ὑποψήφιος* ὁ συμμετέχων ἐκλογῆς ἢ διαγωνισμοῦ πρὸς κατάληψιν δημοσίου ἀξιώματος ἢ δημοσίας θέσεως. Κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον ἐκλογικὸν δίκαιον, οὐδεὶς δύναται νὰ μετάσχῃ ὡς ὑποψήφιος εἰς ἐκλογήν τινα, ἐὰν δὲν προηγηθῇ ἔγγραφος πρότασις τῆς ὑποψηφιότητός του ἐκ μέρους τῶν ἐκλογέων καὶ ἀνακήρυξις αὐτοῦ ὡς ὑποψηφίου παρὰ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς. Οὕτω, προκειμένης ἐκλογῆς δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχόντων, ἀπαιτεῖται, κατὰ τὸ ἄρθρον 154 τοῦ κώδικος τῆς περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νομοθεσίας, νὰ γίνῃ ἔγγραφος πρότασις τῶν ὑποψηφίων δημάρχων, παρέδρων καὶ συμβούλων ἐκ μέρους τριῶν τοὐλάχιστον ἐκλογέων τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος. Ἡ πρότασις αὕτη ἐπιδίδεται κατὰ παραγγελίαν τοῦ ὑποψηφίου ἢ ἐκλογέως διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος ἢ διὰ τῆς οἰκείας ἀστυνομικῆς ἀρχῆς δέκα ἓξ ἡμέρας πρὸ τῆς διὰ τὴν ἐκλογὴν ὁρισθείσης εἰς τὸν εἰρηνοδίκην τοῦ οἰκείου εἰρηνοδικείου προκειμένου περὶ ἐκλογῆς κοινοτικῶν συμβούλων, εἰς τὸν ἁρμόδιον δὲ πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν προκειμένου περὶ δήμων. Εἰς τὴν πρότασιν προσαρτᾶται ἀντίγραφον τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως ἢ, τοιαύτης μὴ ὑπαρχούσης, ἀπόσπασμα τοῦ μητρῴου τῶν ἀρρένων ἢ πιστοποιητικὸν τοῦ οἰκείου προέδρου τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου ἢ δημάρχου, βεβαιοῦν τὴν ἡλικίαν τοῦ ὑποψηφίου, καὶ γραμμάτιον ἐπαρχιακοῦ ταμείου περὶ καταθέσεως δραχμῶν 50 διὰ κοινότητας ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων εἶναι 1001—3000, δραχμὰς 100 διὰ πάσας τὰς λοιπὰς κοινότητας, 200 δραχμὰς διὰ τοὺς δημοτικοὺς συμβούλους καὶ παρέδρους, καὶ 500 δραχμὰς διὰ τοὺς δημάρχους, δι' ἔξοδα ἐκλογῆς τοῦ προτεινομένου ὑποψηφίου. Ἡ ἔλλειψις τῶν τριῶν ὑπογραφῶν ἢ τοῦ γραμματίου ἢ τοῦ ἀποδεικτικοῦ τῆς ἡλικίας, βεβαιουμένη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, καθιστᾷ τὴν πρότασιν ἀπαράδεκτον. Τὴν δεκάτην πέμπτην ἡμέραν πρὸ τῆς ψηφοφορίας, προκειμένου μὲν περὶ ἐκλογῆς κοινοτικῶν συμβούλων ὁ εἰρηνοδίκης, προκειμένου δὲ περὶ δημάρχων, παρέδρων καὶ δημοτικῶν συμβούλων τὸ πρωτοδικεῖον, ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, ἀνακηρύττει τοὺς τακτικῶς προταθέντας ὑποψηφίους.

Ἀνάλογοι διατυπώσεις ἀπαιτοῦνται καὶ διὰ τοὺς ὑποψηφίους βουλευτὰς καὶ γερουσιαστάς. Οὕτω, κατὰ τὸν περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμον, ἰσχύοντα καὶ διὰ τὰς γερουσιαστικὰς ἐκλογάς, οἱ ὑποψήφιοι βουλευταὶ ἢ γερουσιασταὶ (οἱ ἐκλεγόμενοι ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λαοῦ) προτείνονται ὑπὸ τῶν ἐκλογέων ἑκάστης ἐκλογικῆς περιφερείας. Ἡ πρότασις γίνεται ἐγγράφως καὶ ὑπογράφεται ὑπὸ 12 τοὐλάχιστον ἐκλογέων, προκειμένης δὲ ἐκλογῆς γερουσιαστῶν τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων ἡ πρότασις ὑπογράφεται ὑπὸ 8 μελῶν τῶν οἰκείων ὀργανώσεων. Εἴκοσι τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ὁρισθείσης διὰ τὴν ἐκλογὴν ἐπιδίδονται αἱ τοιαῦται προτάσεις διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ οἰκείου πρωτοδικείου. Εἰς τὴν πρότασιν προσαρτῶνται: α') γραμμάτιον ἐπαρχιακοῦ τινος ταμείου περὶ καταθέσεως δραχμῶν 1000 δι' ἕνα ἕκαστον τῶν προτεινομένων ὑποψηφίων, καὶ β') ἀπόδειξις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος περὶ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου 4642 ὑπὲρ τοῦ ταμείου ἀσφαλίσεως βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν καταθέσεως. Τὴν δεκάτην ἐνάτην ἡμέραν πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς ψηφοφορίας τὸ ἁρμόδιον πρωτοδικεῖον εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν ἀνακηρύττει τοὺς τακτικῶς προταθέντας ὑποψηφίους. Ἡ ἔλλειψις τῶν δώδεκα ὑπογραφῶν ἐκλογέων ἢ τοῦ γραμματίου ταμείου ἢ τῆς ἀποδείξεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, βεβαιουμένη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, καθιστᾷ τὴν πρότασιν ἀπαράδεκτον. Τὸ δικαστήριον ἐν προκειμένῳ ἐξετάζει μόνον τὸ τακτικὸν τῆς προτάσεως, ἐὰν δηλαδὴ αὕτη ὑπεγράφη ὑπὸ 12 ἐκλογέων καὶ ἐὰν εἰς ταύτην προσαρτῶνται αἱ ἄνω ἀποδείξεις χρηματικῆς καταθέσεως, δὲν ἐξετάζει ὅμως καὶ τὰ προσόντα τῶν ὑποψηφίων, περὶ ὧν ἀποφαίνεται τὸ ἐκλογοδικεῖον. Χ. Γ. Σ.

ὑποψηφιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑποψήφιος, προσπάθεια πρὸς κατάληψιν ἀρχῆς δι' ἐκλογῆς.

ὑποψία (ἡ)· τὸ νὰ ὑποπτεύῃ τις, ὑπόνοια, εἰκασία κακοῦ τινος, ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης: «ἔχω ὑποψίας ὡς πρὸς τὴν διαγωγήν του», «ἦρθη πᾶσα ὑποψία».

ὑποψιάζομαι· ἔχω ὑποψίαν, ὑποπτεύω, ἔχω ὑπονοίας κακοῦ τινος: «κάτι ὑποψιάστηκα», «ὑποψιάζεται τὴ γυναῖκά του».

ὑπόψυχρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὀλίγον, κάπως ψυχρός.

Ὑπρ (Ypres, φλαμανδ. Yperen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Δυτικῆς Φλάνδρας, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ὑπερλέ, παραποτάμου τοῦ Ὑζέρ, καὶ ἀπέχουσα 51 χλμ. ΝΔ. τῆς Βρύγης. Κάτ. (1930) 15.798. Ἦτο ἄλλοτε ἀνθοῦσα βιομηχανικὴ πόλις, ἔχουσα ἐργαστήρια ὑφασμάτων καὶ ἐκλεκτῶν δαντελλῶν (τοῦ εἴδους τῶν «βαλανσιὲν») καὶ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ πολλῶν παλαιῶν κτηρίων, ἄριστα τῶν ὁποίων ἐλογίζοντο ἡ περίφημος ἀγορὰ (χάλλη) καὶ ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκετο ὁ τάφος τοῦ Ἰανσενίου, ἐπισκόπου τῆς πόλεως καὶ ἱδρυτοῦ τῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως τῶν ἰανσενιστῶν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον ὅμως πόλεμον, εὑρεθεῖσα ἐντὸς τοῦ τομέως, ἐν τῷ ὁποίῳ διεξήχθησαν αἱ μεγάλαι μάχαι τῆς Φλάνδρας, κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἐξαιρέσει μικρᾶς περιόδου τοῦ πρώτου δεκαπενθημέρου τοῦ Ὀκτωβρίου 1914, καθ' ἣν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος τοῦ Ὑπρ ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων εἰς τὸν στρατηγὸν σὲρ Τζὼν Φρέντς, ὅστις ἀνέκτησε τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Γερμανῶν τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1914. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς λήξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Ὑπρ, ἀνηγέρθησαν δ' ἐν αὐτῇ καὶ διάφορα μνημεῖα ἀναμνηστικὰ τῆς ἡρωϊκῆς της ὑπερασπίσεως. Χ. Δ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* *Α*. Διαρκούσης τῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπιχειρήσεως, πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ἀντιπάλων μετώπων (γαλλοαγγλικοῦ καὶ γερμανικοῦ) μέχρι τῆς Βορείου θαλάσσης, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δρόμος πρὸς τὴν θάλασσαν*, διεξήχθησαν διαδοχικῶς μάχαι ἐπὶ διαφόρων περιοχῶν, λόγῳ τῆς ἑκατέρωθεν προσπαθείας πρὸς ματαίωσιν τῆς ἐπιζητουμένης ὑπερκεράσεως ἐκ μέρους τοῦ ἀντιπάλου. Ἐπειδὴ δ' ὁ δρόμος οὗτος ἐξετελέσθη κατὰ Ὀκτώβριον 1914 καὶ διὰ Φλάνδρας, φυσικὸν ἦτο νὰ διεξαχθῶσιν ἐπιχειρήσεις καὶ περὶ τὴν Ὑπρ, ἀποτελοῦσαι συνέχειαν τῶν τῆς *Πικαρδίας*. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 12—20 Ὀκτωβρίου 1914 συνετελέσθη, ὑπὸ τὴν προκάλυψιν τοῦ σώματος γαλλικοῦ ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ Μιτρύ, ἡ μεταφορὰ περὶ τὴν Ὑπρ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φρέντς ἀγγλικῶν στρατευμάτων (3 σωμάτων), συνδεθέντων νοτίως μὲν (νοτίως τοῦ ποταμοῦ Λὺ) μετὰ τῆς 10ης γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Maud' Huy, βορείως δὲ (πρὸς τὸν ποταμὸν Ὑζὲρ) μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ὑρμπάλ γαλλικοῦ ἀποσπάσματος, ἀποκληθέντος ἀποσπάσματος στρατιᾶς τοῦ Βελγίου. Ἐγκατεστάθησαν τότε οἱ Ἄγγλοι ἐπὶ τοῦ μετώπου Langemarck—Cheluwelt—Zenwoorde—Messines—Armentières, σχηματίσαντες οὕτω τὴν ἔκτοτε καταστᾶσαν πασίγνωστον ἐξέχουσαν (saillant) τῆς Ὑπρ. Ἀπὸ τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1914 ἀνετέθη εἰς τὸν στρατηγὸν Φὸς ἡ ἐναρμόνισις τῶν προσπαθειῶν μεταξὺ Ἄγγλων, Γάλλων, Βέλγων. Ἔναντι τῶν συμμαχικῶν τούτων στρατευμάτων εὑρίσκοντο 5 σώματα τῆς 4ης γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ πρίγκιπος τῆς Βυρτεμβέργης, ὧν τὴν τοπικὴν ἀνωτάτην διοίκησιν ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως ὁ Κάϊζερ. Διεξήχθησαν τότε ἀγῶνες, φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα 1η μάχη τῆς Ὑπρ (23 Ὀκτωβρίου—15 Νοεμβρίου 1914), ἥτις ἀποτελεῖ μετὰ τῆς μάχης τοῦ Ὑζὲρ τὴν 1ην μάχην τῆς Φλάνδρας. Συνεφωνήθη δ' ὅπως οἱ Ἄγγλοι ἐπιτεθῶσι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Courtrai, ὑποστηριζόμενοι ἀριστερὰ ὑπὸ γαλλικοῦ σώματος, μέλλοντος νὰ ἐπιτεθῇ, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Roulers. Τὴν 23ην Ὀκτωβρίου ἤρχισεν ἡ ἀγγλικὴ ἐπίθεσις, μέχρι δὲ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου οἱ ἀγῶνες ἐξειλίσσοντο εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες κατώρθωσαν παρὰ πάσας τὰς γερμανικὰς ἀντεπιθέσεις, νὰ προχωρήσωσι μέχρι τῆς ἐν τῷ σχήματι 1 ἐμφαινομένης γραμμῆς. Ἀνησυχήσαντες τότε οἱ Γερμανοὶ ἐκ τῆς ἀγγλικῆς προελάσεως, ἀπεφάσισαν ὅπως ἀπὸ τῆς 29ης Ὀκτωβρίου ἀναλάβωσι σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς ἐξεχούσης τῆς Ὑπρ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ διαρρήξεως τοῦ ἀγγλικοῦ μετώπου. Τὴν 29ην Ὀκτωβρίου ἐπετέθησαν οἱ Γερμανοὶ διὰ δυνάμεων ἀσυγκρίτως ἀνωτέρων, καὶ ἐξηνάγκασαν τοὺς Ἄγγλους νὰ ὑποχωρήσωσι μέχρι τοῦ Cheluwelt, τὴν δὲ 30ὴν μέχρι τοῦ Zenwoorde, ὁπότε ἡ θέσις τῶν Ἄγγλων ἐν τῇ ἐξεχούσῃ ταύτῃ ἤρχισε καθισταμένη κάπως δύσκολος. Ὁ Φὸς ἔσπευσε τότε νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Φρέντς ἁπάσας τὰς διαθεσίμους γαλλικὰς δυνάμεις, αἵτινες, περιβαλοῦσαι τὸ ὅλως ἰδιαιτέρως κινδυνεῦον 1ον ἀγγλικὸν σῶμα (ἀριστερὸν τοῦ ἀγγλικοῦ μετώπου), κατώρθωσαν νὰ συγκρατήσωσι τὴν γερμανικὴν προχώρησιν. Ἀλλὰ τὴν πρωΐαν τῆς 31ης Ὀκτωβρίου, ἐπιτεθέντες ἐκ νέου οἱ Γερμανοὶ λίαν σφοδρῶς, ἀπώθησαν ὁλόκληρον τὸ 1ον ἀγγλικὸν σῶμα πρὸς δυσμάς, μέχρι τῆς ἐν τῷ σχήματι 1 ἐμφαινομένης γραμμῆς. Ὁ Φρέντς, εὑρεθεὶς πρὸ τοιαύτης καταστάσεως, ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, δυτικῶς τῆς Ὑπρ, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀντέδρασεν ὁ Φός, πείσας τὸν Φρέντς νὰ προσπαθήσῃ ὅπως ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς γερμανικῆς προχωρήσεως. Ὄντως, δι' ἀγγλογαλλικῆς ἀντεπιθέσεως, ἐκπεμφθείσης ἐντὸς τῆς ἑσπέρας τῆς 31ης Ὀκτωβρίου, ἀνεκτήθη τὸ ἀπολεσθὲν τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἔδαφος, καὶ οἱ Ἄγγλοι ἐπανῆλθον ἐπὶ τῆς γραμμῆς Σελυβὲλ—Μεσσίν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Γερμανοὶ ἐπανέλαβον τὰς προσπαθείας των, διεξήχθησαν κατὰ τὰς ἡμέρας 1—6 Νοεμβρίου σφοδροὶ ἀγῶνες, καθ' οὓς τὸ διεκδικούμενον ἔδαφος κατελαμβάνετο καὶ ἀνακατελαμβάνετο διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων.

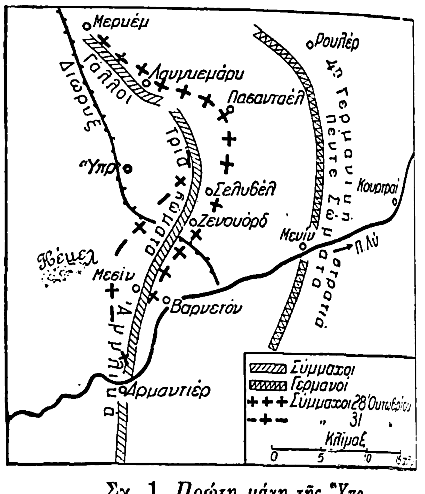

Σχ. 1. *Πρώτη μάχη τῆς Ὑπρ*
(23 Ὀκτωβρίου — 15 Νοεμβρίου 1914).

Ἀπὸ τῆς 7ης Νοεμβρίου οἱ Γερμανοὶ ἠρκοῦντο εἰς τὰ νὰ τηρῶσι τὰς θέσεις των, ἀντεπερχόμενοι κατὰ πάσης συμμαχικῆς ἐπιθέσεως, τὴν δὲ 10ην Νοεμβρίου, μετὰ σφοδρὸν βομβαρδισμὸν πυροβολικοῦ, ἀνέλαβον γενικὴν ἐπίθεσιν ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, σχοῦσαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπώθησιν τῶν Ἀγγλογάλλων, ἥτις ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς κατὰ τὴν νύκτα 10—11 Νοεμβρίου ἐπελθούσης καταλήψεως τῆς Διξμούνδης ἐπήνεγκε τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἀγγλογάλλων ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου· κατωρθώθη ὅμως ἡ συγκράτησις τῆς Ὑπρ, ἅτε τῶν Γερμανῶν μὴ δυνηθέντων νὰ προσπεράσωσι τὴν διώρυγα πρὸς τὴν περιοχὴν ταύτην, μεθ' ὅλας τὰς μέχρι τῆς 15ης Νοεμβρίου ἀποπείρας των. Οὐχ ἧττον ἡ Ὑπρ ὑπέστη σοβαρὰς βλάβας καὶ καταστροφάς, συνεπείᾳ τοῦ ἐμπρηστικοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ βαρέος γερμανικοῦ πυροβολικοῦ. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην τῆς Ὑπρ ἀπώλεσαν οἱ Γερμανοὶ περὶ τὰς 30 000 ἄνδρας.

Β. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀπεφάσισαν οἱ Γερμανοὶ ὅπως, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1915, ἐκτελέσωσι σοβαρὰν ἐπίθεσιν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐξαλείψεως τῆς ἐξεχούσης τῆς Ὑπρ. Πρὸς τοῦτο διετάχθησαν τὰ στρατεύματα τῆς 4ης γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ πρίγκιπος τῆς Βυρτεμβέργης νὰ ἐπιτεθῶσι μὲ κύριον ἄξονα κατευθύνσεως τὴν ἐν λόγῳ ἐξέχουσαν. Διεξήχθησαν τότε ἀγῶνες φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα 2α μάχη τῆς Ὑπρ (20 Ἀπριλίου—2 Μαΐου 1915). Τὸ ἀπόγευμα τῆς 20ῆς Ἀπριλίου ἤρχισαν οἱ Γερμανοὶ ἐκτελοῦντες σφοδρὸν βομβαρδισμὸν διὰ πυροβολικοῦ, τὴν δὲ 22αν, ἀφοῦ προηγουμένως προσεποιήθησαν εἰκονικὴν ἀποχώρησιν ἐκ τῶν πρώτων γραμμῶν των, ἐκτελεσθεῖσαν ἀρκετὰ ἐμφανῶς, ἤρχισαν ἐκπέμποντες πυκνότατα νέφη κιτρίνων ἀερίων, προωθούμενα ὁλονὲν ὑπὸ ἐλαφροῦ βορειοανατολικοῦ ἀνέμου πρὸς τὰς συμμαχικὰς γραμμάς· ἐπρόκειτο περὶ ἀσφυξιογόνων καὶ ἐκτυφλωτικῶν γερμανικῶν ἀερίων, τῶν ἀποκληθέντων ἔκτοτε Yperites, λόγῳ τῆς ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ τῆς Ὑπρ τὸ πρῶτον χρησιμοποιήσεώς των. Οἱ Σύμμαχοι, ἀγνοοῦντες τὰ περὶ τῶν ἀερίων τούτων, ἐπετέθησαν ἐσπευσμένως πρὸς ἀπώθησιν τῶν δῆθεν ὑποχωρησάντων Γερμανῶν καὶ τοιουτοτρόπως ἐνέπεσαν ἔτι μᾶλλον ἐντὸς τῶν νεφῶν τῶν ἀερίων τούτων (nappes), ὁπότε, ἀσφυκτιῶντες καὶ τετυφλωμένοι, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι φύρδην μίγδην πρὸς τὴν διώρυγα. Ἐπωφεληθέντες τότε οἱ Γερμανοὶ τῆς συμμαχικῆς διαταραχῆς, ἐχρησιμοποίησαν τὰ νέφη τῶν ἀερίων ὡς προκάλυμμα καὶ ἐκτελέσαντες ἐσπευσμένως ἑλιγμὸν πρὸς βορρᾶν, ἠπείλησαν δι' ὑπερκεράσεως τοὺς Συμμάχους πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Steenstraete, καθ' ὅσον προὐχώρησαν ἐντὸς τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου ἐπὶ βάθους 5 περίπου χιλιομέτρων, ἐπὶ κατευθύνσεως ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Κατὰ τὴν νύκτα 22—23 Ἀπριλίου ἡ κατάστασις εἶχεν ἀποβῆ λίαν κρίσιμος διὰ τοὺς Συμμάχους, καθόσον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐπρόκειτο ἡ ὑποχώρησις πρὸς δυσμὰς ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς διώρυγος. Διὰ τῶν ἐσπευσμένως ὅμως ἀποσταλεισῶν ἐνισχύσεων, κατώρθωσαν οἱ Σύμμαχοι ὄχι μόνον νὰ συγκρατηθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀντεπιτεθῶσι τὴν 24ην καὶ 25ην Ἀπριλίου, ὁπότε ἀν-

Digitized by Google

ιτήθη μέχρι τῆς 27ης μέρος τοῦ ἀπολεσθέντος ἰδάφους· τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς 2ας Μαΐου ἐγκατεστάθησαν οὗτοι ἐπὶ τῆς ἐν τῷ σχήματι 2 ἐμφαινομένης γραμμῆς, δηλαδὴ μὲ ἐλαχίστην προχώρησιν δυτικῶς τῆς διώρυγος (μόνον περὶ τὸ

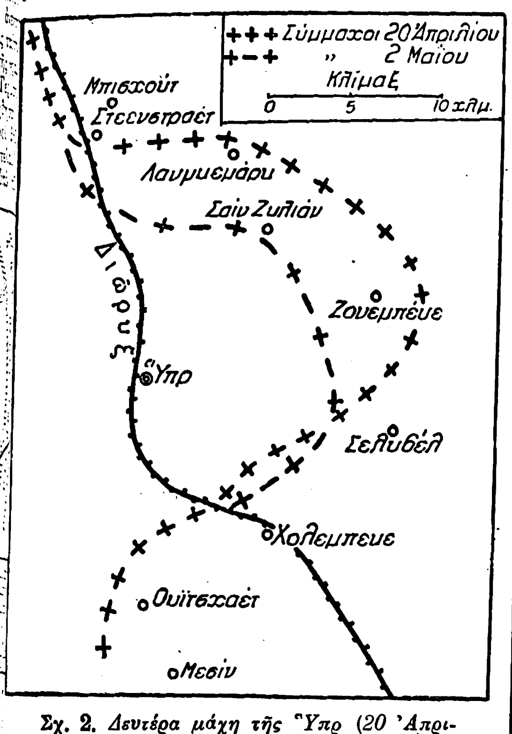

Σχ. 2. *Δευτέρα μάχη τῆς Ὕπρ (20 Ἀπριλίου—2 Μαΐου 1915).*

Steenstraete, ἀνατολικῶς δὲ τῆς Ὕπρ περὶ τὰ 3 περίπου χιλιόμετρα).

Γ. Κατὰ τὴν 2αν μάχην τῆς Φλάνδρας τῷ 1917 ἐξετελέσθησαν σοβαροὶ ἀγῶνες καὶ περὶ τὴν Ὕπρ, ἀποτελοῦντες τὴν 3ην μάχην τῆς Ὕπρ (16 Αὐγούστου—6 Νοεμβρίου 1917). Τὴν 16ην Αὐγούστου ἤρχισαν οἱ Σύμμαχοι ἐπιτιθέμενοι εἰς τὸ βορείως τῆς Ὕπρ μέτωπον, κατορθώσαντες νὰ καταλάβωσι τὴν Λανγκεμὰρκ καὶ τὸ παρὰ τὴν διώρυγα γερμανικὸν προγεφύρωμα Drygatchen καὶ νὰ συλλάβωσι πολλὰ πυροβόλα καὶ 450 Γερμανοὺς αἰχμαλώτους. Μετὰ ταῦτα ἀπεφάσισαν οἱ Σύμμαχοι νὰ προχωρήσωσι πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἐξεχούσης, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ καταλάβωσι τὰ ὑψώματα τὰ ἐπικρατοῦντα ἐπὶ τῶν δασῶν Πολύγωνον καὶ Inverness· τὴν 20ὴν καὶ 26ην Σεπτεμβρίου, καθὼς καὶ τὴν 4ην Ὀκτωβρίου, ἐπετέθησαν οἱ Ἄγγλοι μόνοι των καὶ κατώρθωσαν κατὰ μὲν τὰς δύο πρώτας ἐπιθέσεις νὰ καταλάβωσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ ῥηθέντα δάση, καθὼς καὶ τὴν σημαίνουσαν κορυφογραμμὴν Tower Hamlet, συνεπῶς νὰ προχωρήσωσι περὶ τὰ 1500 περίπου μέτρα, κατὰ δὲ τὴν τρίτην, τὴν καὶ σοβαρωτέραν, νὰ καταλάβωσιν ἅπαντα τὰ

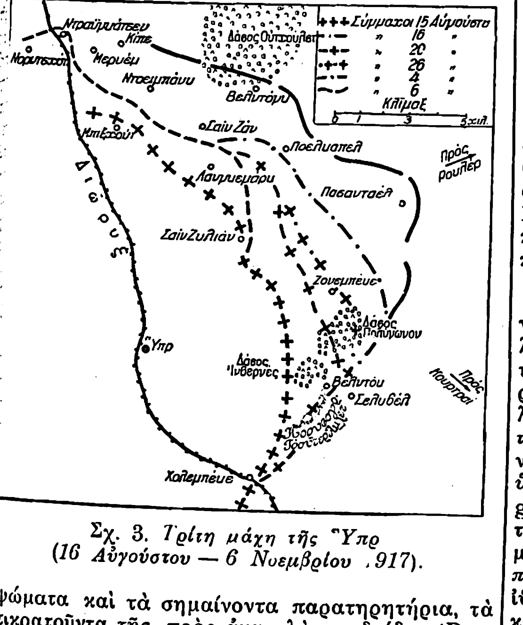

Σχ. 3. *Τρίτη μάχη τῆς Ὕπρ (16 Αὐγούστου — 6 Νοεμβρίου 1917).*

ὑψώματα καὶ τὰ σημαίνοντα παρατηρητήρια, τὰ ἐπικρατοῦντα τῆς πρὸς ἀνατολὰς πεδιάδος (Ρουλὲρ — Κουρτραί), ἐξαναγκάσαντες τοιουτοτρόπως τοὺς Γερμανοὺς νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν ἑλώδη περιοχὴν τῆς πεδιάδος (οἱ Ἄγγλοι προκατέλαβον τοὺς Γερμανούς, καθόσον καὶ οἱ Γερμανοὶ προὔθεντο νὰ ἐπιτεθῶσι). Κατὰ τὰς μετέπειτα ἡμέρας, καθ' ὃν χρόνον οἱ Σύμμαχοι ἐπετίθεντο βορειότερον (μάχη Φλάνδρας), κατώρθωσαν οἱ Ἄγγλοι, μεθ' ὅλας τὰς ἐκ τῶν βροχῶν ἐδαφικὰς δυσκολίας, νὰ φθάσωσι τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς παρυφῆς τοῦ Πασαντέλ, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχωσι τὴν πλήρη τοῦ χωρίου τούτου κατάληψιν εἰμὴ μόνον τὴν 6ην Νοεμβρίου, ὁπότε, διὰ τῆς διακατοχῆς τῆς παρ' αὐτὸ κορυφογραμμῆς, ἀποτελούσης θαυμάσιον παρατηρητήριον, ἡ Ὕπρ ἐξησφαλίσθη ἐξ ὁλοκλήρου. Αἱ διαδοχικαὶ προχωρήσεις τῶν Συμμάχων ἐμφαίνονται εἰς τὸ σχῆμα 3.

Δ. Οἱ διεξαχθέντες ἀγῶνες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ὕπρ τὸν Ἀπρίλιον 1918, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν 4ην μάχην τῆς Ὕπρ, φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη τοῦ *Λὺ* (βλ. λ.) 9—18 Ἀπριλίου 1918.

Ε. Οἱ διεξαχθέντες ἀγῶνες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ὕπρ κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον 1918, ἀποτελοῦσιν ἓν σύνολον μετὰ τῆς ὅλης μάχης τῆς Φλάνδρας τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ὑπρέσιος *βαθμὶς* (Yprésien) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ κατωτέρα ἐκ τῶν πέντε βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *ἠώκαινος* ὑποδιάπλασις τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ βαθμὶς αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς τοπωνυμίας Ypern. Στρώματα αὐτῆς εὑρίσκονται εἰς τὴν Γαλλίαν (Παρισινὴν λεκάνην), Ἀγγλίαν (λονδίνιοι ἄργιλλοι), Βέλγιον, Βαυαρικὰς Ἄλπεις, Ἄνω Ἰταλίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὑπτιάζω· πίπτω ὕπτιος, πέφτω ἀνάσκελα, ἀντίθ. *πρηνίζω*· || «ὑπτιάζω τὴν χεῖρα» τείνω τὴν χεῖρα μὲ τὴν παλάμην πρὸς τὰ ἄνω

ὑπτιασμός, *—οῦ* (ὁ), καὶ ***ὑπτίασις***, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ πέσῃ τις ὕπτιος, ἀνασκέλωμα.

—*[Ὁπλομ.]* *Ὑπτιασμὸς* καλεῖται ἡ θέσις, ἣν λαμβάνει ἡ πυγμὴ κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ξιφισμοῦ, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τετάρτης, ἕκτης, ἑβδόμης καὶ ὀγδόης, ἐνῷ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πρώτης, δευτέρας, τρίτης καὶ πέμπτης ἡ πυγμὴ πρηνίζει. Διὰ τοῦ ὑπτιασμοῦ ὁ ξιφιστὴς δὲν ἐκτίθεται εἰς τὸν ἀφοπλισμὸν καὶ ὑποβοηθεῖται νὰ ἐκτελῇ κεκαλυμμένος ἁπάσας τὰς κινήσεις του μετὰ λεπτότητος διὰ μόνης τῆς ἐνεργείας τῶν δακτύλων. Τ. Ι. Κ.

—*[Ἀνατομ.]* 1) *Ὑπτιασμὸς τοῦ πήχεως*· καλεῖται οὕτως ἡ στροφὴ τοῦ πήχεως, καθ' ἣν τὰ δύο ὀστᾶ αὐτοῦ φέρονται παράλληλα, ὥστε ἡ μὲν ὠλένη πρόσκειται πρὸς τὸν κορμόν, ἡ δὲ κερκὶς πρὸς τὰ ἐκτὸς αὐτῆς, ἡ δὲ χεὶρ στρέφει τὴν παλάμην πρὸς τὰ πρόσω, ὡς π. χ. κατὰ τὴν στρατιωτικὴν στάσιν. 2) *Ὑπτιασμὸς τῆς χειρός*· ἡ στροφικὴ ἐκείνη τῆς χειρὸς κίνησις, καθ' ἣν ἐπὶ ὁριζοντίως τεταμένης χειρὸς ἡ παλάμη αὐτῆς βλέπει πρὸς τὰ ἄνω. Ι. Π.

ὑπτιαστὴς *μῦς* *[Ἀνατομ.]*. Μῦς τῆς ἐκτατικῆς (=ῥαχιαίας) ἐπιφανείας τοῦ πήχεως, κείμενος ἐπὶ τῆς ἐν τῷ βάθει στιβάδος τῶν μυῶν αὐτῆς· περιβάλλει τὸ ἄνω τριτημόριον τῆς κερκίδος ἐκ τῶν ὀπίσω, ἔξω καὶ πρόσω δίκην κοίλου ἡμικυλίνδρου καὶ καταφύεται εἰς τὴν ὀπισθίαν, τὴν ἔξω καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ ἄνω τριτημορίου (καὶ ἐπέκεινα) τῆς κερκίδος. Φέρει εἰς ὑπτιασμὸν τὴν κερκίδα καὶ μετ' αὐτῆς τὴν συνόλην χεῖρα. Νευροῦται ὑπὸ τοῦ κερκιδικοῦ νεύρου. Ι. Π.

ὕπτιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ μία τῶν τεσσάρων πλευρῶν τοῦ *ἀστραγάλου* ἐν τῷ ὁμωνύμῳ παιγνίῳ (βλ. τόμ. Ε', σ. 921 γ').

—*[Γραμματ.]* Βλ. λ. *σουπῖνον*.

Ὕπτιον *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (πλάτ. 40° 19′ 10″ Β, μήκ. 24° 12′ 30″ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos), βόρειον κέρας δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κολπίσκον τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου. Λέγεται καὶ *Βρακί*. Σ. Ε. Λ.

ὑπτιοπέταλος (ὁ) (Hyptiopetalus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας, φρύγανα ἢ καὶ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 200 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερα εἶναι ὁ *ὑπτιοπέταλος ὁ εὔοσμος* (Hyptiopetalus suaveolens), ἰθαγενὴς πόα τῶν Ἰνδιῶν, καλλιεργουμένη πρὸς κόσμον, *ὑπτιοπέταλος ὁ σταχυοφόρος* (Hyptiopetalus spicigera), ἰθαγενὴς ἀνεπτυγμένη πόα τῆς Ἀφρικῆς, ἧς τὰ σπέρματα εἶναι ἐλαιοῦχα καὶ εἰσάγονται κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὁ *ὑπτιοπέταλος ὁ ποικιλόχρους* (Hyptiopetalus variegatus), ἰθαγενὴς τῆς Ἀμερικῆς, ὅστις καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ Ν Π.

ὕπτιος, *—α, —ον*· ὁ κατακεκλιμένος καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένος, ὁ πεσμένος ἀνάσκελα. —Ἐπίρρ. ***ὑπτίως***

Ὕπφελδ (Hupfeld), ***Ἕρμαν***. Γερμανὸς θεολόγος (1796—1866). Ἐσπούδασε θεολογίαν, ἣν κατόπιν ἐδίδαξεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου (1825—1842) καὶ τῆς Χάλλης (1843—1866). Ἐξέδωκεν: «Exercitationes aethiopicae» (1825), «Die Quellen der Genesis» (1835), «Kritisches Lehrbuch der hebraischen Sprache und Schrift» (1841), «Ueber die Bergriff und die Methode des biblischen Einleitung» (1844), «De antiquioribus apud Judaeos accentuum Scriptoribus» (1846—1847), «Commentatio de primitiva et vera Festorum apud Hebraeos ratione» (1851), «Quaestiones in Jobeidos locos» (1853), «Die Psalmen übersetzt und erklärt» (1855—1862), «Die heutige theosophische und mythologische Theologie und Schrifterklärung» (1861). Ε. Γ. Π.

ὑπωνύχιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Λεπτὸν κεράτινον ὑμένιον, ὅπερ συνεχόμενον μετὰ τῆς στεφάνης τοῦ ὄνυχος καὶ καταφανέστερον ὂν ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ, ὑπενδύει τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῆς κορυφῆς τοῦ ὄνυχος. Ι. Π.

ὑπῳοθηκία (ἡ). Χαρακτηρίζεται συνήθως ὑπὸ τῆς βραδείας ἐμφανίσεως τῆς ἐφηβίας, ὑπὸ τῆς ἐπιμόνου καὶ ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τῶν χόνδρων, ὑπὸ τῆς πρὸς πιμέλωσιν τάσεως, ὑπὸ τῆς ἐλαττώσεως τῆς διανοητικῆς ζωτικότητος, τῆς αὐξούσης πρὸς ὕπνον ἀνάγκης, τῆς ἐλλείψεως ἀντιστάσεως πρὸς τὴν μυϊκὴν καὶ διανοητικὴν κόπωσιν καὶ τέλος ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως γενετησίου ἐπιθυμίας. Πρὸς ταῖς τοιαύταις διαταραχαῖς συνδυάζονται πολλάκις καὶ αἱ τῆς *ὑποθυρεοειδίας*, ἐν ᾗ παρατηρεῖται εἰδικῶς ἡ ἐξοίδησις τοῦ προσώπου καὶ ἰδίως τῶν βλεφάρων, ἡ ξηρασία τοῦ δέρματος καὶ ἡ εἰδικὴ πεπαχυσμένη πως σύστασις αὐτοῦ, ἡ πτῶσις τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν βλεφάρων καὶ ἡ πρὸς ἡμικρανίας τάσις. Αἱ διαταραχαὶ τῆς ἐμμηνορρυσίας ποικίλλουσιν ἀπὸ τῆς τελείας ἀμηνορροίας, μακρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαρκείας, μέχρι τῆς ἁπλῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς ἐμφανίσεως τῶν καταμηνίων, ἅτινα ἐμφανίζονται ἀνὰ πᾶν ἑξάμηνον, ἀνὰ πᾶν δίμηνον, μετ' ἐκκρίσεως ὠχρᾶς καὶ ἧττον ἀφθόνου· πολλάκις μάλιστα ἡ ἐμμηνορρυσία ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἀφθονωτάτης λευκορροίας. Δὲν εἶναι ὅμως ἐπάναγκες ἡ ὑπῳοθηκία νὰ παρακολουθῆται ὑπὸ ἐλαττώσεως ἢ τελείας ἐλλείψεως τῶν ἐμμήνων· συχνάκις κατ' αὐτὴν ἀπαντῶσι μητρορραγίαι καὶ ἰδιαίτατα κατὰ τὴν θυρεοειδῳοθηκικὴν ἀνεπάρκειαν. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς γενικὴν τόνωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ τῆς καταλλήλου διαίτης, τῆς ἐν ὑπαίθρῳ παραμονῆς, τῶν θαλασσίων λουτρῶν, τῆς ἡλιοθεραπείας, καὶ προσέτι ἀναγράφεται ὁ σίδηρος, τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὰ ἀναπλαστικὰ ἐν γένει τοῦ αἵματος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίᾳ τῆς ἀναπτύξεως. Εἰδικῶς δὲ χορηγεῖται ἡ ὀποθεραπεία, ἤτοι ᾠοθηκικὸν ἐκχύλισμα (ᾠοθηκίνης=ovarine) καὶ θυρεοειδὲς ἐκχύλισμα (θυρεοειδίνης—thyroïdine). Ἡ τοιαύτη θεραπεία δέον νὰ ἐνεργῆται κατὰ τὴν ἑβδομάδα ἥτις προηγεῖται τῆς ἐμμηνορρυσίας. Μ. Ν. Κ.

ὑπώρεια (ἡ)· ἡ ὑπὸ τὸ ὄρος, ἡ κατὰ τοὺς πόδας τοῦ ὄρους χώρα, οἱ πρόποδες: «χωρίον ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ταϋγέτου».

Ὕπωρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος κατὰ τὴν ΝΔ. ἀκτὴν τῆς Βρεττίας παρὰ τὸ Ρήγιον. Γνωστὴ ἀπὸ τῶν νομισμάτων της. Σ. Ε. Λ.

ὑπωρόφιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν ὀροφήν, ὑπὸ τὴν στέγην ὤν· || «ὑπωρόφιον δωμάτιον», τὸ ἐντὸς τῆς στέγης δωμάτιον, κοιν. *σοφίτα*.

ὑπῶρυξ, *—υχος* (ὁ, ἡ)· ὁ ὑποκάτω ὀρωρυγμένος, ὑπόγειος διῶρυξ.

ὑπωτοειδὴς *αὖλαξ* *[Ἀνατομ.]*. Αὖλαξ διαθέουσα τὸ πρόσθιον κυρτὸν χεῖλος τῆς ὠτοειδοῦς ἐπιφανείας τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ, παραγομένη ἐκ τῆς προσφύσεως τοῦ προσθίου ἱερολαγονίου συνδέσμου. Ι. Π.

ὕπωχρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπό τι ὠχρός, κιτρινωπός.

Ὑρ (Hure), ***Αὐγούστα***. Γαλλὶς φυσικός, γεννηθεῖσα τῷ 1870. Ἀσχοληθεῖσα κυρίως μὲ τὴν γεωλογίαν καὶ τὴν προϊστορικὴν ἀρχαιολογίαν, ἐμελέτησεν ἀπὸ τῶν ἀπόψεων τούτων τὴν περιφέρειαν τοῦ Ὑόν, γράψασα ἐνδιαφερούσας σχετικὰς πραγματείας. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας ὡς ὀργανώτρια στρατιωτικῶν νοσοκομείων. Διατελεῖ ἐπιμελήτρια τῶν μουσείων τοῦ Σὰνς καὶ εἶναι μέλος τῆς Γαλλικῆς Γεωλογικῆς Ἑταιρείας, τῆς Γαλλικῆς Προϊστορικῆς Ἑταιρείας καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν σωματείων. Ἔγραψε: «Le préhistorique dans le Sénonais, sur la rive gauche d'Yonne» (1908), «L'Italie et ses bautés» (1913), «L'homme à l'époque du Renne et ses abris dans les environs de Sens» (1913—1915), «Hydrologie et stations paléolithiques de la vallée de Marsangy» (1916), «Hydrographie du Nord de l'Yonne» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ι. Ντολλφύς*, 1921), «Le Sénonais préhistorique» (1922) κ. ἄ. Χ. Δ.

—**Ὑρ** (Hure), ***Κάρολος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1639—1717). Ἐγκρατέστατος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, ἐγένετο κυρίως γνωστὸς διὰ τὴν συμβολήν του εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἔγραψε: «Novum testa-

Digitized by Google

mentum latine vulgatae editionis, cum notis brevissimis» (Ῥέμς, 1695), «Nouveau Testament, traduit en français selon la Vulgate avec les notes ou l'on explique le sens littéral, en y ajoutant quelques reflexions morales, qui suivent naturellement de la lettre» (Παρίσιοι, 1702) καὶ τὸ περίφημον λεξικὸν «Dictionnaire universel de l'Ecriture Sainte» (Παρίσιοι 1715), ὅπερ περιέλαβεν ἐξ ὁλοκλήρου ὁ Migne ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ (1846). Χ. Δ.

ὑρακίδαι (οἱ) (Hyracidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀνυχοειδῶν*, περιλαμβάνουσα μικρὰ ζῷα παρόμοια πρὸς τὰ τρωκτικὰ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τοῦ σώματος, ἀλλὰ οὐσιωδῶς διαφέροντα αὐτῶν κατὰ τοὺς ἀνατομικοὺς χαρακτῆρας. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *ὕραξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὑρακωδοντίδαι (οἱ) (Hyracodontidae Cope) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ῥινοκερατιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον βραχὺ μὲ ὀδοντικὸν τύπον $\frac{3.\ 1.\ 4.\ 3.}{3.\ 1.\ 4.\ 3.}$, λαιμὸν μακρόν, ἄκρα μακρὰ καὶ λιγνά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἐμπρόσθια ἦσαν τετραδάκτυλα ἢ τριδάκτυλα, τὰ δ' ὀπίσθια τριδάκτυλα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς ὑποοικογενείας εἶναι ὁ *ὑράχιος*, ὁ *τριπρόπους* καὶ ὁ *ὑρακόδους*. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

ὑρακώδους (ὁ) (Hyracodon Leidy) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ὑρακοθηριινῶν ῥινοκερατιδῶν, περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των ἦσαν τριδάκτυλα. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (στρώματα τοῦ White River). Γ. Κ. Γ.

ὑρακωθηριῖναι (οἱ) (Hyracotheriinae) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Ὁ ὀδοντικὸς τύπος τῶν ζῴων τούτων εἶναι: $\frac{3.\ 1.\ 4\ (-3).\ 3}{3.\ 1.\ 4\ (-3).\ 3}$. Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των ἦσαν σχεδὸν πάντοτε τετραδάκτυλα, ἐνῷ τὰ ὀπίσθια ἦσαν τριδάκτυλα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὸ *ὑρακοθήριον*, ὁ *προπαχυνόλοφος*, ὁ *ἠώιππος*, ὁ *ὀρόϊππος*, τὸ *λοφιοθήριον*, τὸ *προπαλαιοθήριον*, ὁ *ἀγκίλοφος*, τὸ *παλοπλοθήριον*.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Γ.

ὑρακωθήριον (τὸ) (Hyracotherium Owen) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ὑρακοθηριϊνῶν ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν.

Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἠωκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Συνώνυμα: *πλειόλοφος, λοφιοδόχοιρος*. Γ. Κ. Γ.

ὕραξ (ὁ) (Hyrax) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑρακιδῶν* (βλ. λ. *δαμάν*).

Ὕργις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σκυθίας συμβάλλων, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Δ', 57), εἰς τὸν Τάναϊν (νῦν Δόν). Α. Θ. Σ.

ὑργόλη (ἡ) (Hyrgol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἐκλήθη οὕτως ὁ κολλοειδὴς ὑδράργυρος, ὁ χρησιμοποιούμενος πρὸς φαρμακευτικοὺς σκοπούς. Λαμβάνεται διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἰσχυρῶς ἀραιωθέντων διαλυμάτων νιτρικοῦ ὑδραργύρου καὶ νιτρικοῦ κασσιτέρου. Ἀποτελεῖ τεμαχίδια θαμβά, μέλανα, πορώδη, ἔχοντα μερικὴν μόνον μεταλλικὴν στιλπνότητα. Περιέχουν 73—80 % μεταλλικὸν ὑδράργυρον καὶ ἐνέχουν ἔτι: ἅλατα κασσιτέρου καὶ ἀμμωνίου, ὡς καὶ νιτρικὸν καὶ νιτρικὸν ὀξὺ ἡνωμένα μετὰ τοῦ ὑδραργύρου. Μεθ' ὕδατος ἡ ὑργόλη δίδει ὑγρὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν σινικὴν μελάνην, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ὑδράργυρος εὑρίσκεται ἐν λεπτοτάτῃ κατανομῇ. Τὸ σκεύασμα χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν ἀντισυφιλιδικῶν ἀλοιφῶν, εἰς διαλύματα πρὸς ἐπιχρίσεις, ἐσωτερικῶς εἰς καταπότια καὶ γενικῶς εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ἐκεῖ ὅπου ἐνδείκνυται ὁ λεπτῶς κατανεμημένος ὑδράργυρος. Κ. Γ. Μ.

Ὑρὲ (Huret), *Γρηγόριος*. Γάλλος σχεδιαστὴς καὶ χαράκτης (1610—1670). Μέλος τῆς βασιλικῆς ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς ἀπὸ τοῦ 1663, εἰργάσθη μέγαν ἀριθμὸν ὡραίων συνθέσεων, κυριώτεραι τῶν ὁποίων θεωροῦνται: μία σειρὰ 32 σκηνῶν ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ διάφοροι **προσωπογραφίαι**: τοῦ Ρισελιέ, τοῦ Μαζαρίνου, τοῦ Κονδέ, τῆς Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', τοῦ Ἐρρίκου Δ μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' κ. ἄ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης σπουδαιοτάτην καλλιτεχνικὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: «Règle précise pour décrire le profil élevé du fust des colonnes» (1665). Χ. Δ.

— **Ὑρὲ** (Huret), *Ἰούλιος*. Διαπρεπὴς Γάλλος δημοσιογράφος (1864—1915). Ἀπὸ τοῦ 1889 ἤρχισε συνεργαζόμενος εἰς τὴν «Echo de Paris», ταχέως δὲ κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν γενικὴν ἐμπιστοσύνην χάρις εἰς τὰς ἐμπεριστατωμένας δημοσιογραφικὰς μελέτας του, ἐξ ὧν ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔρευνα ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς προόδου» (1891) θεωρεῖται κλασσικὴ εἰς τὸ εἶδός της. Προσληφθεὶς βραδύτερον εἰς τὸν «Figaro», ἀνέλαβε μεγάλην ἔρευναν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος ἐν Εὐρώπῃ (1896), ἐν συνεχείᾳ δέ, ἐπιχειρήσας μακρὰ ταξίδια ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν, ἐδημοσίευσε πρωτοτύπους περιγραφὰς περὶ τῶν χωρῶν καὶ τῶν λαῶν οὓς ἐπεσκέφθη. Ἔγραψεν: «Ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Νέαν Ὀρλεάνην» (1904), «Ἀπὸ Ἁγίου Φραγκίσκου εἰς Καναδᾶν» (1905), «Ἡ σύγχρονος Ἀμερικὴ» (1910—1911), «Ἀπὸ Μπουένος Ἄϋρες εἰς Γκρὰν Τσάκο» (1911), «Ἀπὸ τοῦ Λὰ Πλάτα εἰς τὰς Κορδιλλιέρας τῶν Ἄνδεων» (1913), «Ῥῆνος καὶ Βεστφαλία» (1907), «Βερολῖνον» (1909), «Ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Σαξονία» (1911) κ. ἄ. Χ. Δ.

Ὑρία, ἡ *Ὑρίη [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαία πολίχνη τῆς Βοιωτίας, πλησίον τῆς Αὐλίδος κειμένη. Ἦτο ὑποτελὴς παλαιότερον μὲν τῶν Θηβαίων, βραδύτερον δὲ τῶν Ταναγραίων. Κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν εἶχε κτισθῇ ὑπὸ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως Ὑριέως, ὅστις καὶ ἔδωσεν εἰς ταύτην τὸ ὄνομά του.

— 2) Ἕτερον ὄνομα τῆς ἐν τῇ Παρασωπίᾳ τῆς Βοιωτίας πόλεως *Ὑσιῶν*, ὡς οὔσης ἀποίκου, κατά τινα παράδοσιν, τῶν κατοίκων τῆς προηγουμένης πόλεως.

— 3) Ἓν τῶν ὀνομάτων τῆς νήσου *Ζακύνθου*.

— 4) Ἓν τῶν ὀνομάτων τῆς νήσου *Πάρου*.

— 5) Ἀρχαία μεσόγειος πόλις τῆς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ Καλαβρίας, κτίσμα οὖσα τῶν Κρητῶν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, μεταξὺ Τάραντος καὶ Βρεντησίου. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (C 282) καλεῖται Οὐρία, ὑπὸ δὲ Λατίνων συγγραφέων Oria ἢ Orra. Τὴν λέξιν ORRA φέρουν καὶ τὰ διασωθέντα χαλκᾶ νομίσματα ταύτης, κοπέντα ἀπὸ τοῦ 217—87 π. Χ. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ταύτης ἔχει κτισθῇ ἡ σημερινὴ ἰταλικὴ πόλις *Ὄρια*.

— 6) Ἀρχαία πόλις τῆς Καμπανίας, ἀκμάσασα μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Σαμνιτῶν ἅλωσιν τῆς Κύμης (423 π. Χ.), ὅτε καὶ ἐκόπησαν ἐν αὐτῇ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα μὲ ὀσκικὰς ἢ ἀναμείκτους ὀσκικὰς καὶ ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς (420—340 π. Χ.). Ταύτην ἐκλιποῦσαν διεδέχθη, κατὰ τὸν Μόμμσεν, ἡ πόλις Νῶλα. ΚΑΨ.

— **Ὑρίας** *δῆμος [Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, περιλαμβάνων τμῆμα τῆς νήσου Πάρου. Ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τῆς νήσου *Ὑρία*, περιελάμβανε δὲ τὴν πρωτεύουσαν *Λεῦκες* καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Ἀγγυριά, Ἀλυκή, Ἀνεραντζιά, Βουνιὰ, Καμάρι, Κάμπος, Λαγκάδα, Μάλιες* καὶ *Μαράθι*, ἀποτελοῦντας ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' «Περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων» τὴν κοινότητα Λευκῶν. Π. Ν. Π.

Ὑριάζ, ἡ *Σαὶν-Μαρτὲν ντ' Ὑριάζ* Saint Martin d'Uriage) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γρενόβλης τοῦ νομοῦ Ἰζέρ, ἀπέχουσα 12 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Γρενόβλης. Κάτ. 1660. Ἔχει μεταλλικὰ ὕδατα σοδοχλωριοῦχα καὶ θειοῦχα. Χ. Δ.

Ὑριαίων, ἡ *Ὑριέων δῆμος [Γεωγρ.]*. Παλαιὸς (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ') δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ζακύνθου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας *Καταστάριον* καὶ *Πηγαδακίων*. Εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Μέγα Καστάρι*, ἐκαλεῖτο δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου τῆς νήσου ὀνόματος *Ὑρίη*. Π. Ν. Π.

Ὑριάρτ (Yriarte), *Κάρολος-Αἰμίλιος*. Γάλλος λογοτέχνης ἰσπανικῆς καταγωγῆς (1832—1898). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἀρχιτεκτονικήν, μετὰ μικρὸν ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ παρηκολούθησεν ὡς ἀνταποκριτὴς τοῦ «Monde illustré» τὴν ἰσπανικὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μαρόκκου (1859) καὶ τὴν τοῦ Γαριβάλδη εἰς Σικελίαν (1860), συνοδεύων τὰς ἀνταποκρίσεις του καὶ διὰ σχεδιασμάτων. Τῷ 1864 ἐγένετο ἀρχισυντάκτης τοῦ «Monde illustré» εἶτα δὲ διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς τῶν καλῶν τεχνῶν, συνεργαζόμενος συγχρόνως καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας «Figaro», «Vie parisienne», κ. ἄ., ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μαρκήσιος ντὲ Βιλλμέρ*. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης εἰς βιβλία πολυάριθμα φιλολογικά, ἱστορικά, περιγραφικὰ καὶ ἄλλα ποικίλου περιεχομένου ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Παρισινὰ πορτραῖτα» (1865), «Κοσμοπολιτικὰ πορτραῖτα» (1870), «Εἰκόνες ἐκ τοῦ πολέμου» (1870), «Οἱ Πρῶσοι ἐν Παρισίοις καὶ ἡ 18 Μαρτίου» (1871), «Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη» (1876), «Βενετία», διάφοροι μελέται περὶ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ καλλιτεχνικῆς ἀναγεννήσεως. Χ. Δ.

Ὑριάρτε (Yriarte), *Θωμᾶς ντὲ—*. Ἰσπανὸς ποιητὴς (1750—1791). Ὑπῆρξεν ἔνθερμος θιασώτης τῶν προοδευτικῶν ἰδεῶν τῶν Γάλλων φιλοσόφων, δι' ὃ καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι θεατρικὰ μέν: «Τὸ κακομαθημένο παιδί» (1778) καὶ «Ἡ κακοανατεθραμμένη κόρη» (1788), ποιητικὰ δέ, τὸ διδακτικὸν ποίημα «Μουσικὴ» καὶ «Οἱ φιλολογικοὶ μῦθοι», ἔργον μεστὸν πρωτοτυπίας, ὅπερ μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ ἐμιμήθη κατὰ μέγα μέρος ὁ Φλοριάν. Ἐπίσης μετέφρασεν εἰς τὴν ἰσπανικὴν ἔργα διαφόρων Γάλλων συγγραφέων καὶ τὴν «Ποιητικὴν τέχνην» τοῦ Ὁρατίου. Χ. Δ.

—**Ὑριάρτε** (Yriarte), *Ἰωάννης ντὲ—*. Ἰσπανὸς σοφὸς (1702—1771). Διετέλεσε βιβλιοθηκάριος τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης καὶ ἔγραψεν ἐνδιαφερούσας μελέτας περὶ τοῦ βιβλιογραφικοῦ πλούτου τοῦ περιφήμου τούτου ἱδρύματος, ἐν αἷς: «Regia madritensis bibliotheco, Geographica et chronologica» (1729), «Mathematica» (1730), «Χειρόγραφοι ἑλληνικοὶ κώδικες» («Codices grecci mss, 1769). Χ. Δ.

Ὑριεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀλκυόνης, ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Αἰθούσης, θυγατρὸς τοῦ Ποσειδῶνος, πατὴρ τοῦ Νυκτέως καὶ Λύκου ἐκ τῆς νύμφης Κλονίας καὶ ἱδρυτὴς τῆς ἐν Βοιωτίᾳ πόλεως *Ὑρίας*.

Κατὰ τὴν παράδοσιν εἶχεν ὑπόγειον θησαυροφυλάκιον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασαν οἱ ἀρχαιότατοι ἀρχιτέκτονες Ἀγαμήδης καὶ Τροφώνιος, υἱοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀλλ' οὗτοι εἶχον τοποθετήσει λίθους τινὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε μετακινοῦντες αὐτοὺς κρυφίως ἠδύναντο νὰ εἰσέρχωνται χωρὶς νὰ γίνωνται ἀντιληπτοὶ καὶ νὰ κλέπτωσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τοὺς θησαυρούς του. Βλέπων ὁ Ὑριεὺς ὅτι οἱ θησαυροί του ἠλαττοῦντο, χωρὶς ἐν τούτοις τὰ νήματα καὶ τὰ κλεῖθρα νὰ παραβιάζωνται, ἐτοποθέτησε παγίδας (πάγας) καὶ οὕτω συνελήφθη ὁ Ἀγαμήδης πρῶτος εἰσελθών. Ἀλλ' ὁ Τροφώνιος, ἵνα μὴ ἐνοχοποιηθῇ, ἀπέκοψε τὴν κεφαλήν του καὶ κλείσας τὴν εἴσοδον ἔφυγε. Α. Θ. Σ.

Ὑρὶκ (Yhrich). Γάλλος στρατηγὸς (βλ. λ. *Οὐρίχ*).

Ὕριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία παράλιος πόλις τῆς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ Ἀπουλίας, ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ ἀκρωτηρίου Γαργάνου ἐκτισμένη (παρὰ Στράβωνι καλεῖται *Οὔριον*). Διεσώθησαν ταύτης χαλκᾶ νομίσματα τῆς Γ' π Χ ἑκατονταετηρίδος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΥΡΙΑΤΙΝΩΝ, φέροντα ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, ὄπισθεν δὲ κώπην καὶ δελφῖνα. Εἶναι ἡ σημερινὴ Rodi. ΚΑΨ.

Ὑρὶς (Yhrich), *Ἰωάννης - Ἰάκωβος - Ἀλέξιος*. Γάλλος στρατηγὸς (1802—1886). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ Σαὶν-Σύρ, διακριθεὶς δὲ ἀκολούθως κατὰ τὰς ἐν Ἀλγερίᾳ ἐπιχειρήσεις προήχθη τῷ 1848 εἰς συνταγματάρχην καὶ τῷ 1852 εἰς ὑποστράτηγον. Μετέσχε κατόπιν τῆς εἰς Κριμαίαν ἐκστρατείας, προαχθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον, καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιχειρήσεων τοῦ 1859, τῷ δὲ 1868 ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα. Ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Στρασβούργου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν προελασάντων Γερμανῶν ἀπὸ τῆς 15 Αὐγούστου μέχρι τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1870, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Μετὰ τὸν πόλεμον κατηγορήθη ὅτι ὑπὲρ τὸ δέον περιωρίσθη εἰς παθητικὴν ἀντίστασιν, ὅτι δὲν ἐχρησιμοποίησεν ὅσα διέθετε μέσα ἀμύνης καὶ ὅτι παρέδωσε τὴν πόλιν πολὺ ἐνωρίς, ἐνῷ θὰ ἠδύνατο ἀκόμη νὰ παρατείνῃ τὴν ἄμυναν. Εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀνωτέρω ἔγραψεν ἐνδιαφέρον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Documents relatifs au siège de Strasbourg» (1872). Χ. Δ.

Ὑρκανία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἐν Ἀριανῇ, «σφόδρα εὐδαίμων καὶ πολλὴ καὶ τὸ πλέον πεδιὰς πόλεσί τε ἀξιολόγοις διειλημμένη», ἥτις ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἐχωρίζετο πρὸς τὰ ΝΑ. ἀπὸ τῆς Παρθίας διὰ τοῦ ὄρους Λάβου (νῦν Ἐλμπούρζ) καὶ πρὸς τὰ ΝΔ. ἀπὸ τῆς Μηδίας διὰ τοῦ Ἰασωνίου ὄρους (Demavent). Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν σημερινὸν Μαζεντερὰν (Mazanderan), ἐπαρχίαν τῆς Περσίας. Οἱ κάτοικοί της ἐκαλοῦντο *Ὑρκανοὶ* ἢ *Ὑρκάνιοι*. Ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ἐκαλεῖτο Βαρκάνα, ἤτοι «χώρα τῶν λύκων», κατόπιν δὲ ὑπὸ τῶν Σασσανιδῶν *Χορασάν*. Κατῳκεῖτο ὑπὸ ἀγρίων καὶ πολεμικῶν λαῶν, ἀπετέλει δὲ μίαν τῶν ἀρίστων σατραπειῶν τοῦ κράτους τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἐπὶ Δαρείου. Οἱ Ὑρκανοὶ συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Μεγάπανον. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἦσαν γνωστοὶ ἐκ τῶν περιγραφῶν τοῦ Ἑκαταίου καὶ Ἡροδότου, ἰδίως ὅμως ἀπὸ τῆς

Digitized by Google

κατακτήσεως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀριστοβούλου καὶ Ἐρατοσθένους, οἵτινες, πλὴν τῶν ἄλλων, περιγράφουσι τὴν καταπληκτικὴν εὐφορίαν τῆς χώρας.

Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, παρέμεινεν ἐπὶ αἰῶνας ὡς ἑλληνικὴ σατραπεία ὑπὸ Ἕλληνας διοικητάς.

Πόλεις αὐτῆς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος: ἡ *Ταλοβρόκη*, τὰ *Κάρτα* ἢ *Σαδράκαρτα*, ἡ *Σαμαριανὴ* καὶ ἡ *Τάπη*, ἕδρα τῶν βασιλέων τῆς χώρας. Α. Θ. Σ.

—Ὑρκανία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς Ὑρκανίας, κειμένη ἀριστερὰ τοῦ Σαρνίου ποταμοῦ (νῦν Ἀτρέκ). Εἶναι ἡ σημερινὴ Gurgen τῆς Περσίας. Α. Θ. Σ.

—Ὑρκανία, ἢ *Ὑρκανὶς* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Λυδίᾳ, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι, ἀριστερὰ τοῦ Ὕλλου ποταμοῦ (νῦν Κοὺμ-τσάϊ) καὶ πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Μαγνησίας, κατοικουμένη ὑπὸ ἀποίκων ἐλθόντων ἐξ Ὑρκανίας, οἵτινες βραδύτερον, ἀναμιχθέντες μετὰ τῶν Μακεδόνων, ἐξηλληνίσθησαν. Καταστραφεῖσα ὑπὸ σεισμῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου, ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἱ δὲ κάτοικοί της ἀπηλλάγησαν παντὸς φόρου διὰ πέντε ἔτη.

Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων μνημονεύεται ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Σάρδεων. Σῴζονται αὐτοκρατορικὰ νομίσματα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ μέχρι Φιλίππου τοῦ νεωτέρου, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: ΥΡΚΑΝΙΣ, ΥΡΚΑΝΩΝ ἢ ΥΡΚΑΝΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ. Α. Θ. Σ.

Ὑρκάνιον *πεδίον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εὐφορωτάτη πεδιὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Λυδίᾳ, ἐκτεινομένη δεξιὰ τοῦ Ἕρμου ποταμοῦ καὶ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ὕλλου (νῦν Κοὺμ-σάϊ), παρὰ τὴν πόλιν Ὑρκανίαν. Ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ἐνίκησαν οἱ Ρωμαῖοι τῷ 190 π. Χ., ὑπὸ τὸν Λεύκιον Κορνήλιον Σκιπίωνα τὸν Ἀντίοχον Γ΄ βασιλέα τῆς Συρίας. Α. Θ. Σ.

Ὑρκανοὶ (οἱ), ἢ *Ὑρκάνιοι* *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας κατοικῶν τὴν Ὑρκανίαν (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Ὑρκανὸς Α΄, *Ἰωάννης*. Ἀρχιερεὺς καὶ ἡγεμὼν τῶν Ἰουδαίων (βλ. λ. *Ἰωάννης* Ὑρκανὸς Α΄ τ. Γ΄, σ. 357 γ΄).

—Ὑρκανὸς Β΄ *Ἰωάννης*. Ἀρχιερεὺς καὶ ἡγεμὼν τῶν Ἰουδαίων (βλ. λ. *Ἰωάννης* Ὑρκανὸς Β΄, τ. ΙΓ΄, σ. 358 α΄).

Ὑρμίνη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Νηλέως, σύζυγος τοῦ Λαπίθου Φόρβαντος καὶ μήτηρ τοῦ πολυλαλήτου διὰ τὰ πολλὰ κτήνη του Αὐγείου καὶ τοῦ Ἄκτορος, ὅστις, κτίσας πόλιν τινά, ὠνόμασε αὐτὴν Ὑρμίνην πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του.

Ὑρμίνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη παράλιος πόλις τῆς Ἠλείας, μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου. Εἶχε κτισθῆ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ἄκτορος (υἱοῦ τοῦ Φόρβαντος καὶ τῆς Ὑρμίνης) ἐπὶ βραχώδους ἀκρωτηρίου, ὅπερ ἐκαλεῖτο *Ὅρμινα* ἢ *Ὕρμινα* καὶ ἔκειτο πρὸς Β. καὶ πλησίον τῆς Κυλλήνης. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ἡ πόλις εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ, κατῳκήθη ὅμως, φαίνεται, βραδύτερον, διότι, ἐκτὸς τῶν καταφανῶν θεμελίων ἀρχαιοτάτων τειχῶν καὶ ἐπὶ τῶν δύο βραχωδῶν ὄγκων τοῦ ἀκρωτηρίου, σῴζονται ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τούτων καὶ ἐρείπια φραγκικοῦ κάστρου καὶ μεσαιωνικοῦ ναοῦ. Ὑπὸ τοὺς ἠρημένους βράχους ἔχουν τὰς πηγάς των τὰ θερμὰ θειοῦχα ἰαματικὰ ὕδατα τοῦ Κουνουπελλίου. ΚΑΨ.

Ὑρμῖνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ΝΑ. Σικελίας, ταυτιζόμενος μὲ τὸν σύγχρονον Fiume di Ragusa. Α. Θ. Σ.

Ὑρνηθία (ἡ), ἢ *Ὑρνηθὶς* *[Ἀρχ.]*. Ἡ τετάρτη ἐν Ἄργει φυλή, ἥτις πιθανῶς ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν μὴ Δωριέων κατοίκων τῆς πόλεως, ἴσως τῶν πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀρχαιοτέρων κατοίκων της. *Ὑρνάθιοι*, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ ἀποτελοῦντες τὴν φυλὴν ταύτην, ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐπιδαύρῳ, ὄντες καὶ οὗτοι, πιθανώτατα, οἱ μὴ Δωριεῖς κάτοικοι τῆς πόλεως. Οἱ Ὑρνάθιοι τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Ἐπιδαύρου ὤφειλον, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ ὄνομά των εἰς τὴν ἡρωΐδα *Ὑρνηθώ*. ΚΑΨ.

Ὑρνήθιον, ἢ *Ὑρνάθιον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀργολίδος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐπιδαυρίᾳ, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τῆς ταφείσης ἐν αὐτῷ ἡρωΐδος Ὑρνηθοῦς. Ἦτο κατάφυτον ἐξ ἀγριελαιῶν καὶ ἄλλων δένδρων, τῶν ὁποίων, ὡς ἱερῶν τῆς Ὑρνηθοῦς, ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ κάμνουν οἱανδήποτε χρῆσιν (καὶ τῶν θραυομένων ἀκόμη, ἅτινα ἀφήνοντο ἐπὶ τόπου) οἱ Ἐπιδαύριοι. ΚΑΨ.

Ὑρνηθώ, ἢ *Ὑρναθὼ* *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἡρακλείδου βασιλέως τοῦ Ἄργους Τημένου, τὴν ὁποίαν ἠγάπα οὗτος περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους υἱούς του. Διὰ τοῦτο, ὑπανδρεύσας ταύτην μὲ τὸν πολὺ ὑπ' αὐτοῦ τιμώμενον στρατηγὸν καὶ σύμβουλόν του Δηϊφόντην, ἐσκέπτετο νὰ τὴν καταστήσῃ κληρονόμον του ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἄργους. Οἱ υἱοί του ὅμως, βαρέως φέροντες τὴν ἀτιμίαν ταύτην, συνώμοσαν κατὰ τοῦ πατρός των καὶ τὸν ἐφόνευσαν, καταλαβόντες δὲ τὸν θρόνον τοῦ Ἄργους ἀνεκήρυξαν βασιλέα τὸν πρεσβύτερον Κεῖσον. Ὁ Δηϊφόντης καὶ ἡ Ὑρνηθὼ διέφυγον τὸν κίνδυνον καταφυγόντες εἰς τὴν Ἐπίδαυρον. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Τημενίδαι ἐφοβοῦντο πάντοτε τὸν Δηϊφόντην, ἐσκέφθησαν διὰ δόλου ν' ἀποσπάσουν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀδελφήν των Ὑρνηθώ. Πρὸς τοῦτο, ἐπιβάντες ἅρματος ὁ Κερύνης καὶ ὁ Φάλκης μετέβησαν εἰς Ἐπίδαυρον καὶ διὰ κήρυκος ἐκάλεσαν τὴν ἀδελφήν των πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, διὰ νὰ ἔλθουν εἰς διαλλαγήν, ὡς ἔλεγον, πρὸς ταύτην. Ὅτε ἡ Ὑρνηθὼ μετέβη πρὸς συνάντησίν των, προσεπάθησαν νὰ τὴν πείσουν νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ εἰς Ἄργος, ἔνθα θὰ τὴν ὑπάνδρευον, ὡς ἔλεγον, μὲ γαμβρὸν καλύτερον τοῦ Δηϊφόντου. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἀπέρριψε τὰς προτάσεις των, εἰποῦσα ὅτι ὁ μὲν Δηϊφόντης εἶναι καὶ ἄριστος σύζυγος καὶ ἄξιος γαμβρὸς τοῦ Τημένου, ἐνῷ ἐκεῖνοι εἶναι σφαγεῖς του καὶ οὐχὶ υἱοί του, τὴν ἀπήγαγον διὰ τῆς βίας. Ὁ Δηϊφόντης, ὡς ἔμαθε τὰ γενόμενα, ἔσπευσε πρὸς καταδίωξιν τῶν Τημενιδῶν καὶ τὸν μὲν Κερύνην ἐφόνευσεν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸν Φάλκην, ὅστις ἐσώθη φεύγων, ἀφοῦ ἐφόνευσε πρότερον τὴν ἀδελφήν του Ὑρνηθώ. Οἱ Ἐπιδαύριοι ἔθαψαν ταύτην μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τοῦ χώρου εἰς τὸν ὁποῖον ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμήν την ἡρῷον ἐπονομάσαντες καὶ τὸν περὶ αὐτὸ χῶρον, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ἱερόν, *Ὑρνήθιον*. Τὴν Ὑρνηθὼ ἐτίμησαν ὡσαύτως καὶ οἱ Ἀργεῖοι, οἵτινες καὶ ἡρῷον ἀνήγειραν εἰς ταύτην καὶ ὡς ἡρωΐδα ἐλάτρευον.

Ἡ παράδοσις αὕτη τῶν ἀρχαίων Ἐπιδαυρίων, ὡς καὶ ὁ ξενικὸς τύπος τῆς λέξεως Δηϊφόντης, ἐπιμαρτυροῦν ὅτι, τόσον ἐν Ἄργει, ὅσον καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ, οἱ Δωριεῖς ἐγκατεστάθησαν εἰς ἀμφοτέρας τὰς πόλεις ταύτας, κατόπιν συμβιβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους κατοίκους τῶν εἰρημένων πόλεων, Ἀχαιοὺς καὶ Ἴωνας. ΚΑΨ.

Ὑρράδιος. Πατὴρ τοῦ Πιττακοῦ, ἑνὸς τῶν 7 σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Α. Θ. Σ

Ὑρσὲν (Ursins), ***πριγκίπισσα ντὲ—*** βλ. *Οὐρσέν*.

Ὑρτάκη *[Γεωγρ.]* βλ. *Ἀρτάκη* (τ. Ε΄, σ. 685β).

Ὑρτακηνὸς ***Θεόδωρος*** βλ. λ. *Θεόδωρος* ὁ Ὑρτακηνός.

Ὑρτακίνα, ἢ ***Ἀρτακίνα***, καὶ ***Ὕρτακος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης. Ὁ κάτοικος *Ὑρτακῖνος*, *Ὑρτακίνιος* καὶ *Ὑρτάκιος*. Πιθανῶς ἔκειτο πρὸς Ν. τοῦ σημερινοῦ χωρίου Τεμενίων, ὅπου σῴζονται ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἐξ ἐπιγραφῆς γίνεται γνωστὸν ὅτι ἦτο μεταξὺ τῶν 30 κρητικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι συνῆψαν συνθήκην πρὸς τὸν Εὐμένη Β τῆς Περγάμου, εἰς ἣν φέρεται εὐθὺς μετὰ τὴν Ἔλυρον. Ὡς αὐτόνομος ἔκοψε, νομίσματα, μνημονεύεται δὲ καὶ συνθήκη πρὸς τὰς ὁμόρους Ἔλυρον, Λισὸν καὶ Τάρραν.

Τὰ νομίσματα αὐτῆς ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς Ἐλύρου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως φέρουσιν ἐπιγραφὴν ΥΡΤΑΚΙΝΙΩΝ ἢ ἀντιστρόφως ΝΩΙΝΙΚΑΤΡΥ μὲ κεφαλὴν κρητικῆς αἰγὸς καὶ αἰχμὴν βέλους. Ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης μέλισσαν. Ἐνίοτε ἐντὸς τοῦ κοίλου ὑπάρχει ῥόδον ἢ αἰχμὴ βέλους. Ε. Γ.

Ὑρτάκιον *[Γεωγρ.]* βλ. *Ἀρτάκη*.

Ὕρτακος. Εἷς τῶν ἐπισήμων Τρώων, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Πρίαμος, ὅτε ἐνυμφεύθη τὴν Ἑκάβην, παρεχώρησε τὴν πρώτην σύζυγόν του Ἀρίσβην, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τὸν Ἄσιον καὶ Νῖσον. Α. Θ. Σ.

Ὕρτιος. Ἡγεμὼν τῶν Μυσῶν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, τραυματισθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἴαντος. Α.Θ.Σ.

Ὑρφὲ (Urfé). Ὄνομα παλαιᾶς οἰκογενείας Γάλλων εὐγενῶν σουηβικῆς καταγωγῆς. Κατεῖχον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ νομοῦ Πυὺ-ντὲ-Ντὸμ περίφημον ὁμώνυμον πύργον, κτισθέντα τὰ μέσα τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος καὶ σῳζόμενον μέχρι σήμερον, διετέλεσαν δὲ χωροδεσπόται τῆς Μπαστίας, τῆς Ἀντράγκ, τοῦ Μπυσὺ-ἀν-Φορὲζ, τοῦ Μπαγκὲ καὶ τοῦ Σατωνέφ. Κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Ἄννας, κόμις ντ' Ὑρφέ, μαρκήσιος τοῦ Μπαγκὲ*** (1555—1621). Ὑπῆρξεν ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου Δ΄, ὅστις διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν τοῦ Φορέζ. Ἀσχοληθεὶς ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ποίησιν, ἔγραψεν ἕνα τόμον σοννέτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξυμνεῖ τὸν πρὸς τὴν εὐγενῆ κόρην Ἀρτέμιδα ντὲ Σατωμορὰν ἔρωτά του, μίαν ἀπομίμησιν τῆς «Ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τάσσου, δύο διαλόγους («L'honneur» καὶ «La voillance») καὶ ἕνα τόμον ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Συνεζεύχθη τὴν νεάνιδα, ἣν ἐξύμνησε διὰ τῶν σοννέτων του, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ γάμος διελύθη λόγῳ ἀνικανότητος τοῦ Ὑρφέ, ὅστις ἔκτοτε, ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον, ἀνέλαβε διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα.

—2) ***Ὁνώριος***. Μυθιστοριογράφος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1568—1625). Ἀναμειχθεὶς εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Συνασπισμοῦ, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Φέρ, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς καθείρξεως ἔγραψε τὸ πρῶτόν του ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἠθικὰ ἐπιγράμματα» (1598). Βραδύτερον, μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν τῶν βασιλοφρόνων, μετέβη πλησίον τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας καὶ κατόπιν συνεζεύχθη τὴν διαζευχθεῖσαν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρτέμιδα ντὲ Σατωμοράν. Ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἔγραψε τὸ περίφημον μυθιστόρημά του «Ἀστρέα» (Astrée... où par plusieurs histoires et sous personnes des bergers et d'autres sont détuits les divers effets de l'honnête amitié), περιλαμβάνον 5 000 σελίδας καὶ διαιρούμενον εἰς 5 μέρη, ὧν τὰ τρία πρῶτα ἐξέδωκεν ὁ ἴδιος (1610—1619), τὰ δὲ δύο τελευταῖα ὁ γραμματεύς του Μπάρο (1627). Τὸ ἔργον τοῦτο ἔσχε τεραστίαν διάδοσιν, ἀπετέλεσε δὲ τὸν γνώμονα τῆς εὐγενείας καὶ τῆς κοινωνικῆς λεπτότητος ἐπὶ ὁλόκληρον αἰῶνα, θεωρούμενον ἐφάμιλλον πρὸς τὴν «Νέαν Ἐλοΐζαν» τοῦ Ρουσσώ, ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κοινωνίας ἐπίδρασίν του. Ὁ Ὑρφὲ συνέθεσεν ἐπίσης δύο ποιήματα («La Siréine» καὶ «La Savoysiade»), διάφορα σοννέτα κ. ἄ. Χ. Δ.

ὗς, γεν. *ὑός*· ὁ χοῖρος, *ἄλλως σῦς*.

Ὑσὰρ (Huchard), ***Ἐρρῖκος***. Διαπρεπὴς Γάλλος καρδιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1844. Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, μέλος τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ ἀντεπιστέλλον τοιοῦτο τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου, ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν νευροπαθολογίαν, εἶτα δέ, μέχρι τέλους τοῦ βίου του, μὲ τὴν παθολογίαν τῶν καρδιακῶν νόσων. Ἔγραψε: «La myocardite varioleuse» ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Desnos (1870), «Traité de névrose» (1883), «Traité des maladies du coeur et de l'aorte» (1900). Ὑπῆρξεν ἅμα ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Revue clinique et Therapeutique». Ο. Ρ.

— Ὑσὰρ (Urhard), ***Μάριος***. Γάλλος λογοτέχνης (1828—1893). Ἐσπούδασε χαρακτικὴν καὶ μουσικήν, κατόπιν δὲ ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἔγραψε θεατρικὰ ἔργα καὶ μυθιστορήματα. Ἐκ τῶν πρώτων κυριώτερα εἶναι: ἡ «Fiammina» (ἣν ἐμιμήθη βραδύτερον ὁ Σαρντοὺ εἰς τὸ ἔργον του «Ὀδέττη»), «Ἡ ἐπάνοδος τοῦ συζύγου» (1858) καὶ τὰ κωμειδύλλια: «Ἡ δευτέρα νεότης» (1859), «Ἡ σαγηνεύτρια» (1864) καὶ «Ταμάρα» (1869), ἐκ δὲ τῶν διηγημάτων τά: «Ραϋμόνδος» (1861), «Ὁ γάμος τῆς Γερτρούδης» (1862), «Εἶχα μιὰ νουνὰ» (1863), «Ἡ κόμισσα Ἄρτεμις» (1864), «Ὁ θεῖος μου Μπαρμπασσοῦ» (1876), «Ἡ ἐξαδέλφη μου Ἀντουανέττα» (1891) κ. ἄ. Χ. Δ.

ὑσγινέρυθρον (τό). Μᾶζα πορφυρέρυθρος, ἥτις λαμβάνεται κατὰ τὴν δι' ὀξέων διάσπασιν τοῦ ὑσγινικοῦ ὀξέος. Ἔχει πιθανώτατα τὸν τύπον:

$$C_{11}H_{12}O_7$$

Σ. Γ.

ὑσγινικὸν *ὀξὺ* *[Χημ.]*. Συνώνυμον τοῦ *καρμινικοῦ* ὀξέος (βλ. λ.).

ὕσγινος, *—η*, *—ον*· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ὕσγης, ἐκ τοῦ βαφικοῦ κόκκου τῆς ὕσγης.

— ὕσγινον ***χρῶμα***. Ζωηρὸν ἐρυθρὸν χρῶμα. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν συνθετικῶν ὑσγίνων χρωμάτων εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ὕσγινον τῆς ἀλγόλης*, τὸ ὁποῖον εἶναι παράγωγον τῆς ἀκιλιωμένης ἀμινανθρακινόνης. *Ὕσγινον Biebrich*, ὅπερ παράγεται ἐκ διαζωτωμένου ἀμινοαζωβενζολοδισουλφοξέος καὶ β—ναφθόλης. *Ὕσγινον τοῦ θειοϊνδικοῦ*, τὸ ὁποῖον εἶναι ἰνδικοειδὲς λαμβανόμενον διὰ συμπυκνώσεως τοῦ 3—ὀξυθειοναφθενίου μετ' ἰσατίνης. *Ὕσγινον τῆς ἰνδουλίνης*, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὰ ναφθοφαιναζινικὰ σώματα. *Ὕσγινον τῆς κροκεΐνης*, τὸ ὁποῖον εἶναι δισαζωχρῶμα παραγόμενον ἐκ διαζωτωμένου ἀμινοαζωβενζολοσουλφοξέος καὶ κροκεϊνικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

Ὑσὲ (Hucher), ***Εὐγένιος - Φρειδερῖκος - Φερδινάνδος***. Γάλλος ἀρχαιολόγος (1814—1889). Ἵδρυσε καὶ διηύθυνε τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῆς Μὰνς καὶ ἔγραψε διάφορα ἐνδιαφέροντα ἀρχαιολογικὰ ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Essai sur les monnaies frappes dans le Maine» (1845), «Etude sur l'histoire et les monuments du département de la Sarthe» (1856), «Histoire du jeton au moyen âge» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ρουγιέ, 1856) «L'art gaulois ou les Gaulois d'après leurs médailles» (1865—1874), «Le Saint-Graal, ou le Joseph d'Arimathie» (1874—1878). Χ. Δ.

—Ὑσέ, ***Κάρολος, κόμις ντὲ λὰ Μπεντογιέρ***. Γάλλος στρατηγὸς (1786—1815). Καταταχθεὶς νεώτατος εἰς τὸν στρατόν, μετέσχε τῶν εἰς Πρωσσίαν καὶ Πολωνίαν ἐπιχειρήσεων, τῷ δὲ 1806 ἐγένετο ἐπιτελὴς τοῦ στρατοῦ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου καὶ διέπρεψεν εἰς τὰς μάχας τοῦ Λοῦτσεν καὶ τοῦ

Digitized by Google

Μπάουτσεν (1813). **Μετὰ τὴν πρώτην παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων παρέμεινε** πιστὸς εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ἐπιστρέψας κατὰ τὸ Ἑκατονθήμερον εἰς Γαλλίαν τὸν ὠνόμασεν ὑπασπιστήν του καὶ μέλος τῆς βουλῆς τῶν ὁμοτίμων. Μετὰ τὸ Βατερλὼ εἶχε τὴν ἀπρονοησίαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Παρισίους, ὅπου συνελήφθη καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἐτυφεκίσθη. Χ. Δ.

Ὑσιαί, ἡ *Ὑσία [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαία βοιωτικὴ πόλις, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαιρῶνος. Ἦτο κτίσμα, κατὰ τὴν παράδοσιν, τοῦ πατρὸς τῆς Ἀντιόπης Νικτέως καὶ εἶχε δεχθῆ ἀποίκους τῆς ἐν τῇ Ταναγραίᾳ τῆς Βοιωτίας Ὑρίας· διὰ τοῦτο δὲ ἐκαλοῦντο αἱ Ὑσιαὶ καὶ *Ὑρία*. Ἐκτισμένη ἡ πόλις μεταξὺ τῶν Πλαταιῶν καὶ τῶν Ἐρυθρῶν, ἦτο ἀνεξάρτητος εἰς παλαιοτέρους χρόνους, βραδύτερον ὅμως ὑπήγετο εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Ἀπὸ τῶν Ὑσιῶν μέχρι τῶν Ἐρυθρῶν ἦτο παρατεταγμένη πρὸ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ἡ ἑλληνικὴ ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Παυσανίαν στρατιὰ καὶ ἐκεῖθεν ἀπέκρουσεν αὕτη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ περσικοῦ ἱππικοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου (Β' μ. Χ. αἰῶνα) αἱ Ὑσιαὶ (ὡς καὶ αἱ Ἐρυθραὶ) εἶχον μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὡρθοῦτο «ἡμίεργος» ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλωνος (Ὑσίου), ἔχων πλησίον του τὸ ἱερὸν φρέαρ, τοῦ ὁποίου τὸ ὕδωρ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ καθιστᾷ μάντεις τοὺς πίνοντας αὐτό. Λείψανα τῶν ἐρειπίων τῶν τειχῶν τῆς πόλεως σῴζονται ἀκόμη εἰς τὸν μεταξὺ τῶν χωρίων Κριεκουκίου καὶ Κατσούλας χῶρον.

—2) Ὀχυρὰ πολίχνη τῆς Ἀργολίδος παρὰ τὰ πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν ὅρια τῆς χώρας ταύτης καὶ ἐπὶ τῆς ἐκ Τεγέας εἰς Ἄργος ὁδοῦ. Παρὰ ταύτην, ἐπὶ ἀναπεπταμένου πεδίου, ἐνίκησαν οἱ Ἀργεῖοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως Φείδωνος τοὺς Λακεδαιμονίους κατὰ τὸ 669 π. Χ. Κατὰ τὸ 462 π. Χ. οἱ κάτοικοι τῶν Ὑσιῶν, ὡς καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ τῆς Μιδέας, προσηρτήθησαν βιαίως, τῇ ὑποδείξει τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς ἐπιστεύετο, εἰς τὸ Ἄργος καὶ οὕτως ἡ πόλις αὕτη κατέστη μεγάλη καὶ ἰσχυρά. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου αἱ Ὑσιαὶ εἶχον μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια. Λείψανα τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεώς των σῴζονται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἀχλαδόκαμπος. ΚΑΨ

—**Ὑσιῶν δῆμος** *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας περιλαμβάνων τὰ χωρία *Ἀχλαδόκαμπος* (πρωτεύουσα), *Ἀνδρίστα*, *Κρύα Βρύση*, *Μπούγα* καὶ *Τουρνίκι*. Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' διαιρεῖται εἰς τὰς κοινότητας Ἀχλαδοκάμπου καὶ Μπούγας. Π. Ν. Π

ὕσκα (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἀγαρικὸν* καὶ *πολύπορος*.

ὑσνέα (ἡ) (Usnea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑσνοειδῶν*, περιλαμβάνον λειχῆνας μὲ θαλλὸν πολυκλαδωτὸν καὶ κρεμάμενον, χρώματος κιτρίνου ἢ φαιοτεφροῦ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ὑσνέα ἡ λασία* (Usnea barbue), ἥτις ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας ποικιλίας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *δενδρομαλλιὰ* καὶ *νεραϊδόχορτο*. Δ. Ν. Π

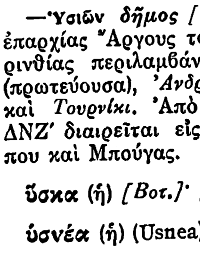

Ὑσνέα ἡ λασία.

ὕσπληγξ, —*γγος*(ἡ)· σχοινίον τεταμένον πρὸ τῆς ἀφετηρίας τῶν δρομέων ἐν τῷ σταδίῳ, τὸ ὁποῖον ἀφήνετο νὰ καταπέσῃ ὡς σημεῖον ἐνάρξεως τοῦ δρόμου (ἀρχ.)· ‖ συνεκδ. ὁ βρόχος τοῦ ὀρνιθοθήρα καὶ τὸ ξύλον τῆς παγίδος, τὸ ὁποῖον κατέπιπτεν, ὅτε τὸ θήραμα ἤγγιζε τὸ δέλεαρ (ἀρχ.).

Ὑσσελμόντε (Ysselmonde) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Νοτίου Ὀλλανδίας, σχηματιζομένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λέκ, Μόζα καὶ Παλαιοῦ Μόζα, κειμένη δὲ κατέναντι τῆς πόλεως τοῦ Ρόττερνταμ. Ἔχει μῆκος 25 χλμ. καὶ πλάτος 10 χλμ. περίπου. Κάτ. 50 000 περίπου. Χ. Δ.

Ὑσσιὲ (Ussieux), *Λουδοβῖκος ντ'* —. Γάλλος λογοτέχνης (1744—1805). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἐφημερίδος «Journal de Paris» (1777). Ὑπῆρξε γονιμώτατος συγγραφεύς, μεταφράσας εἰς τὴν γαλλικὴν τὸν Ἀρίοστον καὶ τὸν Ἀρετῖνον καὶ γράψας ποικίλα ἔργα. Χ. Δ.

Ὑσσὸν (Husson), *Ἰούλιος*, ἐπιλεγόμενος ***Φλερύ***, ἢ ***Σαμφλερύ***. Γάλλος μυθιστοριογράφος (1821—1889). Ἔζησεν ἐν Παρισίοις ἄτακτον ζωήν, ὑπῆρξε φίλος τοῦ Μπωντελαίρ, τοῦ Ντυπόν, τοῦ Κουρμπέ, τοῦ Ναντὰρ κλπ., ἀπέβη δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρεαλιστικῆς σχολῆς, πρεσβεύων ὅτι τόσον ἡ λογοτεχνία ὅσον καὶ ἡ ζωγραφικὴ ὤφειλον νὰ ἀναπαριστῶσι μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Κυριώτερα ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του εἶναι: «Ἐξομολογήσεις τοῦ Συλβίου» (1849), «Αἱ περιπέτειαι τῆς Μαριέττας» (1856), «Οἱ ἀστοὶ τοῦ Μολινσάρ» (1855), «Τὰ παθήματα τοῦ Ντελτέϊγ» (1857), «Τὸ ἐκ φαγεντιανῆς γῆς βιολὶ» (1862), «Ὁ κύριος Τρὶνγκλ» (1866), «Φανὴ Μινορὲ» (1882) κλπ. Ἔγραψεν ἐπίσης διαφόρους ἐπιτυχεῖς παντομίμας καὶ μέγαν ἀριθμὸν βιογραφικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν μελετῶν, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ περὶ Μπαλζάκ, Ἐρρίκου Μπονιέ, Λε Ναίν, Λὰ Τοὺρ κλπ. Τέλος ἠσχολήθη μὲ καλλιτεχνικὰς μελέτας, σχετικὰς μὲ τὴν γελοιογραφίαν, τὴν λαϊκὴν εἰκονογραφίαν καὶ τὴν κεραμευτικήν, περὶ τῆς ὁποίας κατέλιπε πολυτίμους πραγματείας («Histoire des faïences patriotiques sous la Révolution», «Bibliographie céramique» κ ἄ.). Χ. Δ.

Ὕσσος *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ Πόντῳ, χυνόμενος παρὰ τὰ Σούρμαινα, Δ. τῆς Τραπεζοῦντος.

—**Ὕσσος λιμὴν** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς νοτίου ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου κατὰ τὰ ἀνατολικὰ τῆς τε ἀκτῆς τοῦ Πολεμωνιακοῦ Πόντου καὶ τῆς Τραπεζοῦντος (*Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξ 4 καὶ 8), ὀνομασθεὶς κατόπιν *Σουσάρμια* (*Ἀνων.* Περίπλ. Εὐξ. 38) καὶ *Σουσούρμαινα* (*Προκοπ.* Γοτθ. Πολ. Δ, 2). Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος καὶ κωμόπολις *Σούρμαινα*. Σ. Ε. Λ

ὑσσὸς (ὁ)· ἀκόντιον.

Ὕσσωπον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 435 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Γιουσούς-κιοΐ*.

ὕσσωπος (ὁ), (Hyssopus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον φρύγανα ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *ὁ ὕσσωπος ὁ φαρμακευτικὸς* (Hyssopus officinalis), ἀρωματικὸν καὶ φαρμακευτικὸν φρύγανον ἀπαντῶν εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον καὶ τὸ χόρτον του εἶναι μυρεψικόν. Δ. Ν. Π.

Ὕσσωπος ὁ φαρμακευτικός.

—***ὑσσώπου πόα καὶ ἔλαιον*** (Herba et oleum Hyssopi) *[Φαρμακ.]*. Προέρχονται ἐξ ὑσσώπου τοῦ φαρμακευτικοῦ (Hyssopus officinalis). Οἱ βλαστοὶ τοῦ φυτοῦ εἶναι ὕψους 40 ἑκατμ., φέρουν φύλλα ἀντίθετα, ἐπιμήκη, λογχοειδῆ μὲ ἀκέραιον πλάτυσμα χρώματος φαιοῦ Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως συλλέγονται τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ φυτοῦ, τὰ ὁποῖα ἀποξηραίνονται εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ σκιάν. Περιέχουν αἰθέριον ἔλαιον καὶ πικρὰν οὐσίαν, ἀναγράφονται δὲ ὡς λαϊκὸν φάρμακον εἰς ἐγχύματα ἢ ἀφεψήματα, ὡς διεγερτικὰ τοῦ στομάχου καὶ ὡς καθαρτικά. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον αὐτῶν εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν, εἰδικοῦ βάρους 0,925, ἀριστερόστροφον (—17 ἕως—25), διαλυτὸν εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρά, τὰ αἰθέρια καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μεῖγμα πινοκαμφόνης ($C_{10}H_{16}O$) ζεούσης εἰς 211° πινενίου ἀριστεροστρόφου καὶ νοπινενίου. Τὸ ἔλαιον ἀναγράφεται ἐνίοτε πρὸς ἐξωτερικὴν χρῆσιν ἐπὶ δερματικῶν παθήσεων. Ὁ ὕσσωπος, ὡς ἀρωματικὸν ἰδίᾳ φυτόν, ἦτο γνωστὸν ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων. Κ. Γ. Μ.

ὕστατος, —*η*, —*ον* ἐπίθ. βαθμοῦ ὑπερθ. παρὰ τὸ συγκριτ. *ὕστερος*, ἄνευ θετικοῦ, τελευταῖος, ἔσχατος, ἀντίθ. *πρῶτος*: «ὑστάτη στιγμή», «τὸ ὕστατον χαῖρε», «ὕστατον πρόσφθεγμα».

ὑστέρα (ἡ)· τὸ μέρος τοῦ θήλεος, ἐν ᾧ συλλαμβάνεται καὶ ἀναπτύσσεται τὸ ἔμβρυον, ἡ μήτρα· ‖ συνεκδ. ἡ κοιλία, ἡ γαστήρ.

ὑστεραία (ἡ)· ὑστέρα, ἀκόλουθος ἡμέρα, ἡ ἑπομένη, ἡ ἐπιοῦσα.

ὑστεραῖος, —*α*, —*ον* ὁ ἀκολουθῶν, ὁ κατόπιν ‖ συνήθ. *ὑστεραία* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.), ἐννοουμένου τοῦ *ἡμέρα*.

—**ὑστεραῖαι ὠδῖνες** *[Μαιευτ.]*· βλ. *ὠδῖνες*.

ὑστερανθῆ (τὰ) *[Βοτ]*. Τὰ φυτὰ ἅτινα ἀνθοῦσι μετὰ τὴν φυλλοβολίαν. Δ. Ν. Π.

ὑστερατρησία (ἡ). Ἡ ἀτρησία τῆς μήτρας ἤτοι ἡ ἔλλειψις στομίου ταύτης, ἥτις δυνατὸν νὰ προέρχηται ἐκ συγγενοῦς διαπλάσεως ἢ ἐκ συμμύσεως τοῦ στομίου ἐκ παθήσεων τοπικῶν προκαλεσασῶν τὴν σύμφυσιν τούτου ὡς καὶ τοῦ αὐλοῦ τοῦ αὐχένος. Μ. Ν. Κ.

ὑστερεκτομία (ἡ). Ἡ ἐκτομὴ ἢ ἀφαίρεσις τῆς ὑστέρας (=μήτρας), ἄλλως *μητρεκτομία*. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη τῆς ἐν συνόλῳ ἢ ἐν μέρει ἀφαιρέσεως τῆς μήτρας ἐκτελεῖται ἐπὶ ἀναπτύξεως νεοπλασματικῶν ὄγκων ἐν τῇ μήτρᾳ ἢ ἐπὶ ταύτης, καὶ δὴ ἐπὶ ὑπόπτων κακοήθους ἐξελίξεως (καρκίνος, σάρκωμα), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ καλοήθων (ἴνωμα, ἰνομύωμα κλπ.), ὅταν ὁ ὄγκος εἶναι συμφυὴς τῇ μήτρᾳ ἢ ὅταν ἐπιφέρῃ λειτουργικὰς διαταραχάς. Ἡ ὑστερεκτομία ἐνεργεῖται, εἴτε ἀπὸ τῆς κοιλίας (κοιλιακὴ ὑστερεκτομία ἢ λαπαροτομία), εἴτε ἀπὸ τοῦ κόλπου (κολπικὴ ὑστερεκτομία). Ἐνίοτε συνδυάζονται ἀμφότεροι οἱ τρόποι οὗτοι.

Κατὰ τὴν κύησιν ἡ πρὸς ὑστερεκτομίαν ἔνδειξις εἶναι ἡ ρῆξις τῆς μήτρας ἕνεκα τραυματισμοῦ ταύτης ἢ ἕνεκα διαμέσου κυήσεως· ὡσαύτως ἕνεκα μύλης ὑδατιδώδους, ἰδίως ὅταν τὰ κυστίδια ταύτης καταλάβωσι τὸ τοίχωμα τοῦ μυός, ἐμφανισθῶσι δ' αἱμορραγίαι ἀκανόνιστοι παρακολουθούμεναι ὑπὸ ἀνωμάλου ἀναπτύξεως τῆς μήτρας, ἐπίκειται δ' ἡ ἀνάπτυξις κακοήθους χοριοεπιθηλιώματος. Κατὰ τὸν τοκετὸν ἡ ὑστερεκτομία εἶναι πολλάκις τὸ συμπλήρωμα τῆς καισαρικῆς τομῆς ἰδίως ὅταν ἡ μήτρα εἶναι ἑστία λοιμωδῶν φαινομένων, ἤτοι ἀμνιοτικῆς λοιμώξεως, σήψεως τοῦ ἐμβρύου κλπ. Ἐνδείκνυται ὡσαύτως ἡ ἐπέμβασις αὕτη εἰς τὴν ὀστεομαλακίαν, εἰς τὰς ἰνωματώδεις μήτρας ἢ τὸν καρκίνον τοῦ τραχήλου, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ τοκετὸς εἶναι ἀκατόρθωτος ἀπὸ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, ὡσαύτως εἰς τὰς ἀφθόνους αἱμορραγίας τὰς ἀνεπισχέτους δι' οἱουδήποτε ἄλλου μέσου, καὶ εἰς τὴν ρῆξιν τῆς μήτρας. Κατὰ τὴν λοχείαν αἱ ἐνδείξεις εἶναι περιωρισμέναι. Ἐγένετο ἄλλοτε παραδεκτὴ ἡ ὑστερεκτομία προκειμένου περὶ λοιμωδῶν ἐκδηλώσεων, ἄνευ ὅμως βεβαίων ἀποτελεσμάτων. Μ. Ν. ΚΑΪΤΗΣ

ὑστέρημα (τό)· καθ' ὅ τις ὑστερεῖ, μειονεκτεῖ, ἔλλειμμα, ἀντίθ. *περίσσευμα*· ‖ «βοηθῶ τινα ἐκ τοῦ ὑστερήματός μου» δηλαδὴ περικόπτων τὸ εἰς ἐμὲ αὐτὸν ἀναγκαιοῦν.

ὑστέρησις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὕστερος· τὸ νὰ ὑστερῇ τις, καθυστέρησις.

—**ὑστέρησις *μαγνητικὴ*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *μαγνητικὴ* ὑστέρησις.

ὑστερία (ἡ) *[Παθολ.]*. Χρονία λειτουργικὴ νεύρωσις κατὰ ποικίλους τρόπους ἐμφανιζομένη ἐπὶ τῇ βάσει συγγενῶν παθολογικῶν καταβολῶν, ἐκδηλουμένη δὲ ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ διὰ λίαν διαφόρου πορείας. Χαρακτηρίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ ὡρισμένων δερματικῶν συμπτωμάτων, ἅτινα ἢ ἐμφανίζονται κατὰ τὸ μᾶλλον σταθερὰ (τὰ καλούμενα *στίγματα*) ἢ ἐμφανίζονται μὲν ἀποτόμως ἀλλὰ διαλειπόντως καὶ παροδικῶς, ἐνίοτε δὲ μόνον ἐπιμένουσι καθ' ὅλην τὴν πορείαν τῆς νόσου καὶ ἀποτελοῦσι τὰ παροξυντικὰ φαινόμενα ἢ τὰς *κρίσεις*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ ὡρισμένων ψυχικῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες ἐκδηλοῦνται κυρίως διὰ παραλλαγῆς (μεταβολῆς ἢ ἐξαλείψεως ἢ αὐξήσεως) τῶν συμπτωμάτων τούτων δι' ἰδίας καὶ διὰ ξένης ὑποβολῆς. Τὰ διάφορα συμπτώματα παριστῶσι μεταβολὰς τῆς κανονικῆς νευρώσεως πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις καὶ βαθμοὺς (ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι, παροξυσμοὶ σπασμῶν, παραλύσεις μετὰ συσπάσεων ἢ ἄνευ, αἰσθητικαὶ καὶ αἰσθητήριοι διαταραχαί). Τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἀναπτύσσεται τὸ κλινικὸν σύνδρομον τῆς ὑστερίας, εἶναι ἡ ὑστερικὴ ἰδιοσυγκρασία, εἰδικὴ κληρονομικὴ ἀνώμαλος ἐνδογενὴς ψυχικὴ κατασκευή. Ἡ ὑστερικὴ προσωπικότης εἶναι καὶ παραμένει διαρκῶς λίαν εὐκυβέρνητος, πτωχὴ εἰς συστηματικὴν δύναμιν, μὲ ἐξησθενημένην θέλησιν καὶ ὑποβάλλεται εὐκόλως, παρουσιάζει δὲ καὶ παθολογικὰ αἰσθήματα, ὡς ἐλάττωσιν τῆς διεγερσιμότητος καὶ τοῦ θυμικοῦ, αἴσθημα ἰδίας μειονεκτικότητος, δυσαναλόγως ἐντόνους ἐπιθυμίας, προερχομένας ἐκ τοῦ ὑποσυνειδήτου κυρίως καὶ διαθετούσας ἐκ τῶν προτέρων εἰς τάσιν πρὸς διχασμὸν τοῦ προσώπου. Εἰς τὸν ἐνδογενῆ παράγοντα προστίθενται ἔξωθεν καὶ ἐπίκτητοι προδιαθέσεις (ὀργανικαὶ νευρικαὶ νόσοι, τραυματικαὶ βλάβαι τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καθαρῶς ψυχικὰ τραύματα, ὡρισμέναι δηλητηριάσεις), ὅσον δ' ἐντονώτεραι εἶναι τοιαῦται ἐπιδράσεις, τόσον περισσότερον καθίσταται δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ ἐκ κατὰ φύσιν ἀτόμου ὁ ὑστερικὸς χαρακτήρ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑστερικῆς ἰδιοσυγκρασίας ἀποτελεῖται ἡ κυρίως ὑστερία ἐκ διαταραχῶν, αἵτινες, ἐφ' ὅσον εἶναι πρωτοπαθεῖς, ἀναπαράγονται δι' ὑποβολῆς καὶ συνήθως εἶναι δυνατὸν ν' ἀπομακρυνθῶσι δι' ὁμοίας ἐπιδράσεως.

Ἡ κλινικὴ αἰτιολογία τῆς ὑστερίας δὲν εἶναι ἑνιαία. Τὸ μέγιστον τῆς συχνότητος τῆς νόσου ἀπαντᾶται κατὰ τὸ 15—25 ἔτος τῆς ἡλικίας

Digitized by Google

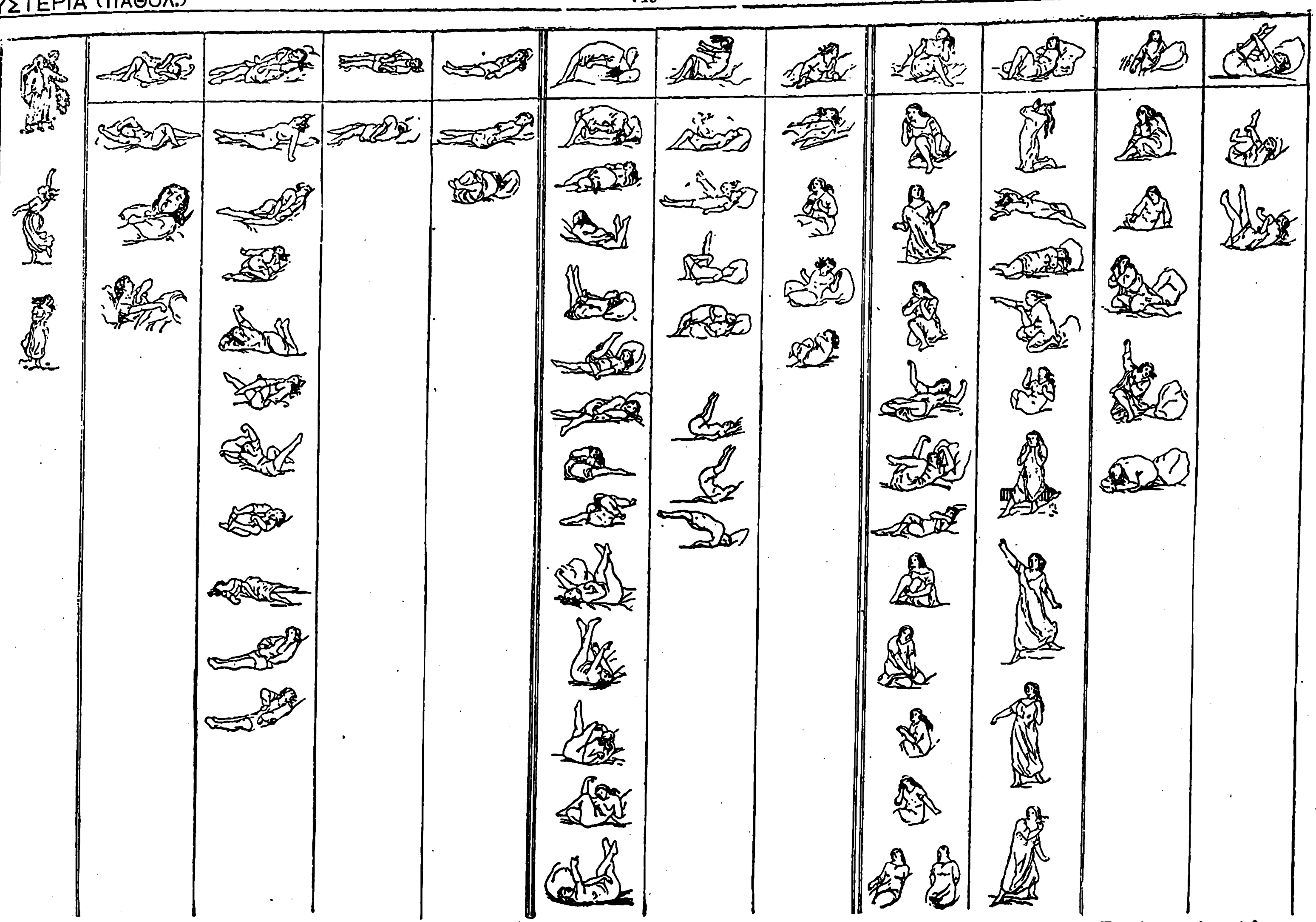

Πρόδρομα — Ἐπιληπτικὴ περίοδος — Φάσις τῶν ἀκροβατισμῶν — Παθητικαὶ θέσεις — Παραληρητικὴ περίοδος

Τὰ διάφορα στάδια τοῦ μεγάλου ὑστερικοῦ σπασμοῦ.

ρίοδος τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἥβης, πρόβλημα ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος, ἔρως, γάμος). Ἡ παιδικὴ ὑστερία (κληρονομικότης, ὑστερικὸν περιβάλλον, μίμησις, κακὴ ἀνατροφή, τραῦμα) δυνατὸν ἐν τούτοις ν' ἀναπτυχθῇ καὶ πρὸ τοῦ 13ου ἔτους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν. Ἡ νόσος οὐδόλως ἀνήκει μόνον εἰς τὸ γυναικεῖον φῦλον, ἡ δὲ ἀναλογία μεταξὺ ὑστερίας τῶν ἀνδρῶν (τραῦμα, λοίμωξις, χρονία δηλητηρίασις) καὶ ὑστερίας τῶν γυναικῶν, ἥτις ὑπολογίζεται εἰς 1 : 10, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀληθής. Ἰδιαιτέρως συχνὴ φαίνεται οὖσα ἡ ὑστερία ἐπὶ τῶν Ἑβραίων, ἡ δὲ κληρονομικότης κέκτηται μεγίστην σημασίαν. Αἱ σημαντικώτερα τυχαῖαι ἀφορμαὶ τῆς ὑστερίας εἶναι ψυχικαὶ παθήσεις, ἠθικαὶ συγκινήσεις, φόβος, μίμησις, ψυχικὸν τραῦμα (σεισμός, κεραυνός), πρὸς τούτοις δὲ δηλητηριάσεις (καὶ δὴ χρόνιαι ἐκ μολύβδου, οἰνοπνεύματος ὑδραργύρου, καπνοῦ, μορφίνης καὶ τῶν λοιπῶν, σπανίως ἐφ' ἅπαξ ἐπελθοῦσα βαρεῖα δηλητηρίασις, π. χ. διὰ χλωροφορμίου καὶ ἄλλων), λοιμώδεις χρόνιαι τοπικαὶ καὶ γενικαὶ παθήσεις (τῦφος, ὀστρακιά, γρίππη κτλ., σύφιλις, διαβήτης, χλώρωσις, βαρεῖα αἱμορραγία, ἐπίσης αἱ πρότερον μὲν ὑπερτιμηθεῖσαι, νῦν δὲ ὑποτιμώμεναι ἀντανακλαστικῶς ἢ διὰ ψυχικῆς ἐπιρροῆς χρόνιαι παθήσεις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικὸς καὶ δὴ εἰδικῶς ἡ περιμητρῖτις καὶ ἡ βλεννόρροια, ἡ στείρωσις κλπ.).

Συμπτωματολογία. Τὰ συμπτώματα τῆς ὑστερίας ἀποτελοῦσι δύο ὁμάδας, τὴν ὁμάδα τῶν καλουμένων στιγμάτων καὶ τὴν ὁμάδα τῶν παροξυσμῶν. Τὰ *ὑστερικὰ στίγματα* εἶναι καθαρῶς ψυχικῆς, αἰσθητηρίου καὶ κινητικῆς φύσεως. Δέον νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τῆς ὑστερίας τὰς παραλλαγὰς τοῦ χαρακτῆρος τοῦ συγγενοῦς ἐκφυλισμοῦ ἐν γένει (ψυχρότης, εὐαισθησία, πεῖσμα, ψεῦδος, κακία κλπ.), ὡς καὶ ἐν γένει πᾶν τὸ ἀφορῶν εἰς τὰ ἤθη. Ὡς καθαρῶς ψυχικὰ στίγματα τῶν ὑστερικῶν ἀναφέρονται ἡ λίαν σταθερὰ ζωηρότης πασῶν τῶν θυμικῶν κινήσεων (εὐερεθιστότης, εὐαισθησία), ἀκαταλόγιστοι καὶ τραχεῖαι πράξεις μετ' ἐγωκεντρισμοῦ (ἀρκετὰ συχνοῦ, ἰδίᾳ ἐπὶ ὑστερίας τῶν ἀνδρῶν καὶ πρὸ τῶν παροξυσμῶν), διαρκὴς κατάθλιψις τοῦ θυμικοῦ, διαστροφὴ τῶν ἁπλῶν αἰσθήσεων (προτίμησις ἀηδῶν ὀσμῶν), μονομερὴς ἐξέλιξις τῆς λογικῆς, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ζωηρᾶς ἐξάψεως τῶν αἰσθήσεων, ἀμνησία ἐπὶ οὐχὶ ἐσκοτισμένης πνευματικῆς λειτουργίας, διαταραχὴ τῆς συγκεντρώσεως καὶ τῆς προσοχῆς, ἐξάλειψις ὡρισμένων αἰσθητικῶν σφαιρῶν, αὔξησις τῆς συνδυαστικῆς λειτουργίας τοῦ συνειρμοῦ τῶν ἰδεῶν, τουτέστι τῆς φαντασίας, ἀντιφάσεις εἰς τὸ ἱστορικὸν πασχόντων καὶ ἐν γένει τὰ καλούμενα ὑστερικὰ ψεύδη καὶ ὑποκρίσεις. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν τάσις πρὸς σκευωρίας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐξασθένησις τῆς θελήσεως, ἀβουλία. Ἡ ὑποβολιμότης τῶν ὑστερικῶν καὶ ἡ καλουμένη μετατροπὴ τῶν ἐντυπώσεων (παραστάσεις ὑπὸ σωματικὴν μορφὴν) ἐμφανίζονται ἐντονώτατα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου τῆς προσβολῆς. Τὰ ὑστερικὰ ἄτομα ἀποτελοῦσι τὴν πλουσιωτέραν πηγὴν ὑπνωτικῶν φαινομένων. Ἐπὶ ὑστερικοῦ ἐδάφους ἐξελίσσονται ἐπίσης ἐνίοτε ἐκσεσημασμέναι ψυχώσεις, αἵτινες ἐμφανίζονται εἶτα ὑπὸ εἰδικὴν μορφήν, ἀναλόγως τῆς βασικῆς νόσου, χαρακτηριστικῶς ὅμως οὐδέποτε ὡς ἄνοια.

Τὰ σχετικῶς μόνιμα, καθαρῶς ψυχογενῆ, ἀνακαλυπτόμενα ἴσως τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐξετάσεως αἰσθητικοαισθητήρια συμπτώματα ἐμφανίζονται ὡς ὑπεραισθησίαι, δυσαισθησίαι, πρὸ πάντων ὅμως ὡς ἀναισθησίαι. Ἡ βαθμηδὸν ἢ σπανιώτερον ἀποτόμως ἐμφανιζομένη, πολλάκις ἐπὶ ἔτη διαρκοῦσα ὑστερικὴ ἀναισθησία δυνατὸν νὰ ἀφορᾷ ταυτοχρόνως εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς αἰσθήσεως ἢ μεμονωμένως εἰς τὴν αἴσθησιν τῆς ἁφῆς, τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους, ὡς καὶ εἰς τὴν τοῦ πόνου καὶ τὴν ἠλεκτρικὴν εὐπάθειαν, συχνότερον ὅμως ἀπαντᾷ ἡ θερμοαναλγησία καὶ θερμοαναισθησία, ἕδρα δὲ τούτων εἶναι τὸ δέρμα ἢ οἱ προσιτοὶ βλεννογόνοι (στόματος, φάρυγγος, ῥινός, δακτυλίου, κόλπου, οὐρήθρας). Ἡ ἀναισθησία ὅμως ἐκτείνεται ἐνίοτε ἀκόμη καὶ ἐπὶ ὀστῶν, ἀρθρώσεων, μυῶν, τενόντων καὶ νευρικῶν κορμῶν. Ἡ ἀπώλεια τῆς αἰσθήσεως τῆς θέσεως καὶ τῶν κινήσεων τῶν μελῶν ἔχει ὡς ἐπακολούθημα τὴν ἀνικανότητα τοῦ ὑπολογίζειν τὰ βάρη, προκαλεῖ ἄγνοιαν τῆς θέσεως, ὡς καὶ τῶν ἐνεργητικῶν καὶ παθητικῶν κινήσεων τῶν μελῶν, ἐπὶ λίαν δὲ ἐκτεταμένης δερματικῆς καὶ ἐν τῷ βάθει ἀναισθησίας δυνατὸν ὁ ἀσθενὴς μετὰ τὴν κλεῖσιν τῶν ὀφθαλμῶν νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Σπανίως ἡ ἀναισθησία εἶναι πραγματικῶς γενική. Συνήθως εἶναι μόνον μερική, καταλαμβάνουσα ἄνευ ἀνατομικῶν ὁρίων ὡρισμένα περιφερικὰ νεῦρα ἢ πλέγματα καὶ ἐμφανιζομένη ὑπὸ τρεῖς τύπους τοπογραφικῆς κατανομῆς, τὸν τῆς ἡμιαναισθησίας, τὸν τῆς περιγεγραμμένης γεωμετρικῆς ἀναισθησίας καὶ τὸν κατ' ἀκανονίστους διασπάρτους νησῖδας. Ἡ ἀναισθησία εἶναι συνήθως κινητή, παρέρχεται ἐντελῶς καὶ ἐπανέρχεται, ἀλλάσσει τόπον καὶ μεταβάλλεται ἐν μέρει μὲν ἐντελῶς αὐτομάτως, ἐν μέρει δὲ ἐξ ὡρισμένων αἰτίων (ὑποβολῆς, ἐντεταμένης προσοχῆς κλπ). Ἡ ὑστερικὴ ἀναισθησία δὲν μεταβάλλει πάντοτε οὐδὲ βασικῶς τὰ ἀντανακλαστικά. Μόνον ὡρισμέναι κατηγορίαι ἀντανακλαστικῶν τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλεννογόνων ἐξαλείφονται συνήθως, καὶ δὴ τὸ ἀντανακλαστικὸν τοῦ γαργαλίσματος, τὰ τῶν βλεφάρων ἐπὶ κανονικῆς ἀντανακλαστικῆς ἐκκρίσεως τῶν δακρύων, τὸ τῶν νεφρῶν καὶ τὸ τοῦ φάρυγγος.

Σχετικῶς μὲ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα παρατηρεῖται ἐν πρώτοις γενικὴ ἢ εἰς ὡρισμένας περιοχὰς τοῦ γνωστικοῦ πεδίου ἐντετοπισμένη, ὁλικὴ ἢ ἐκλεκτικὴ ἀγευσία καὶ ἡμιαγευσία ἢ παραλλαγὴ τῆς γεύσεως, ὀλιγώτερον δὲ συχνὴ εἶναι μονόπλευρος ἢ ἀμφίπλευρος ἀνοσμία. Ἡ μονόπλευρος ὑστερικὴ κώφωσις εἶναι συνήθης, οὐχὶ ὅμως πάντοτε, ἀτελής. Πλήρης ἀμαύρωσις σχετικῶς πρὸς τὰς λίαν συχνὰς ἄλλας ὀπτικὰς διαταραχὰς εἶναι σπανία. Ἡ ὑστερικὴ ἀμβλυωπία εἶναι σύνδρομον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ εἰδικοῦ ὑστερικοῦ συμπτώματος τῆς πρωτοπαθοῦς σταθερᾶς καὶ συγκεντρωτικῆς στενώσεως τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου μετὰ φυσιολογικῆς κεντρικῆς ὀπτικῆς δυνάμεως, ἐκ δυσχρωματοψίας ἀμφοτεροπλεύρου ἢ μονοπλεύρου ἀτελοῦς ἢ πλήρους, ἐξ ἀχρωματοψίας αὐξανούσης συνήθως ἐκ τοῦ ἰώδους πρὸς τὸ ἐρυθρόν, τὸ ὁποῖον καὶ διακρίνεται εὐκρινέστερον πάντων, σπανιώτερον ἐκ προσαρμοστικῆς ἀσθενωπίας καὶ ἐκ μονοφθαλμικῆς διπλωπίας καὶ πολυωπίας μετὰ μακροψίας καὶ μικροψίας. Τὸ αἴσθημα τῆς πείνης καὶ δίψης εἶναι ὁτὲ μὲν ἠλαττωμένον, ὁτὲ δ' ηὐξημένον (ἀνορεξία, βουλιμία, πολυδιψία), ἐπίσης δὲ καὶ αἱ γεννητικαὶ αἰσθήσεις δυνατὸν νὰ εἶναι ηὐξημέναι ἢ ἠλαττωμέναι ἢ νὰ ὑπερτερῇ ἡ διὰ τῆς κλειτορίδος τῆς διὰ τοῦ κόλπου ὁρμῆς καὶ ἐπὶ ἐνηλίκων.

Αἱ συνήθεις φανταστικαὶ ἐπιπολῆς ἢ ἐν τῷ βάθει ἀλγειναὶ ὑπεραισθησίαι τῶν ὑστερικῶν σπανίως μόνον ἐμφανίζονται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἑνὸς ἡμιμορίου τοῦ σώματος ἢ ἔτι πλέον ἐκτεταμένως, συνήθως δὲ περιορίζονται εἰς ἓν ἄκρον, εἰς τμήματα τῶν μελῶν, ἰδίως δ' ἐπιμόνως ἐπὶ μιᾶς ἀρθρώσεως, λίαν συνήθως εἰς πλατείας ζώνας, ἔτι δὲ καὶ εἰς σημεῖα, τὰ καλούμενα ἀλγεινὰ σημεῖα, μὴ ἀντιστοιχοῦντα πάντοτε εἰς ὡρισμένους νευρικοὺς κλάδους. Ἡ ὑστερικὴ ὑπεραισθησία παρέρχεται πολλάκις διὰ διαφόρων μέσων ὑποβολῆς, ὡς καὶ δι' ἀποσπάσεως τῆς προσοχῆς. Αὐτόματοι πόνοι ὑπάρχουσιν εἴς τινα μόνον σημεῖα, ἰδίᾳ εἰς τὰ τοῦ κρανίου, ἐμφανιζόμενοι ὡς νευραλγίαι, ὡς τοπαλγίαι, ἐπίσης δὲ καὶ ὡς σπλαγχνικοὶ πόνοι (καρδιαλγία, ὑστεραλγία, ἀρθραλγία κλπ.). Ἐπὶ τῶν ὑστερικῶν παρατηροῦνται ἐπίσης καὶ παραισθήσεις καὶ δυσαισθησίαι.

Digitized by Google

Ὡς κινητικὰ στίγματα χαρακτηρίζονται ἐπιβράδυνσις τῶν ἑκουσίων κινήσεων, αὔξησις τοῦ χρόνου τῆς ἀντιδράσεως, ἀταξία ἐπὶ κεκλεισμένων μόνον ὀφθαλμῶν ἢ ἐκτεταμένη διαταραχὴ τῆς μυϊκῆς αἰσθήσεως, μονοπληγική, ἢ ἡμιπληγική, σπανίως δὲ γενικὴ μυασθένεια. Ἐπίσης παρατηρεῖται τὸ σύνδρομον τοῦ Lasègue, ὅπερ συνίσταται εἰς ἐντελῆ ἀνικανότητα τοῦ ἐκτελεῖν κινήσεις τοῦ ἀναισθήτου μέλους ἄνευ ἐλέγχου τῆς ὁράσεως, πολλάκις ὅμως τὴν πραγματικὴν ὀπτικὴν ἐντύπωσιν ἀντικαθιστᾷ καθ' ὑποβολὴν ὀπτικὴ παραίσθησιν ἢ καὶ ἁπτική τις αἴσθησις ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκουσίας κινήσεως. Τέλος παρατηρεῖται, κατὰ τὸν Charcot, διάθεσις πρὸς συσπάσεις, τουτέστι τὸ συνήθως μετὰ μυασθενείας καὶ ἀναισθησίας παρατηρούμενον φαινόμενον, καθ' ὃ ἐπὶ ὑστερικῶν μικρόταται ἐπιδράσεις ἐπὶ μυός τινος ἢ μυϊκῆς ὁμάδος (διὰ λόγων ὑποβολή, περίδεσις ἄκρου τινὸς δι' ἐλαστικῆς ταινίας, μάλαξις, ἔκτασις, κάμψις) προκαλοῦσιν εὐκόλως καταστελλομένην σύσπασιν.

Ἐκ τῶν *ὑστερικῶν παροξυσμῶν* οἱ κινητικοί, οἱ γνωστότατοι καὶ συνηθέστατοι, οἱ παρατηρούμενοι ἐπὶ πλέον τῶν 60% τῶν περιπτώσεων, ἐμφανίζονται ὡς μεγάλοι, μικροὶ καὶ ἄτακτοι παροξυσμοὶ κατ' ἀραιότερα ἢ συχνότερα διαστήματα, ἐνίοτε μὲν λίαν συχνά, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ σειράς. Ὁ *μέγας παροξυσμὸς* ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς προδρομικοῦ σταδίου (ὀπτικαὶ καὶ ἀκουστικαὶ παραισθήσεις, εὐερέθιστον θυμικόν, καρδιακοὶ παλμοί, λύγξ, ναυτία, τρόμος, διάττοντες πόνοι, ἴλιγγος, τέλος ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως), ἐκ μιᾶς ἐπιληπτοειδοῦς περιόδου (σπασμοὶ κλονικοί, τονικοί, ἐν μέρει δὲ συντεταγμένοι, πτῶσις μετὰ δήξεως τῆς γλώσσης καὶ ἀπωλείας οὔρων), καθ' ὃν τὰ ἀντανακλαστικὰ τῶν τενόντων διατηροῦνται, αἱ κόραι ἀντιδρῶσι ταχέως, βραδύτερον δ' ἐπέρχεται ἡ φάσις τῶν συστροφῶν (συστροφὴ τοῦ κορμοῦ βραδεῖα, ἀκροβατισμοί, ὀπισθότονος, τόξον, θέσις σταυρώσεως, κινήσεις πτήσεως, κολυμβήσεως, κραυγαὶ κλπ.), ἐκ τῆς περιόδου τῶν ἐντόνων παθητικῶν θέσεων καὶ σχημάτων (καθ' ἣν τὸ πρόσωπον λαμβάνει ἔκφρασιν ὀργῆς, φόβου, ἐρωτικῆς περιπαθείας, θρησκευτικῆς ἐκστάσεως), ἐκ τῆς φάσεως τῶν παραληρημάτων (κυρίως λεξικὸν παραλήρημα) καὶ ἐκ τοῦ τελικοῦ σταδίου, χαρακτηριζομένου πολλάκις ὑπὸ πολυουρίας, δακρύων, λυγγός, ἐνῷ αἱ παραλύσεις καὶ συσπάσεις συνήθως ὑποχωροῦσι.

Ὁ κατὰ πολὺ συνηθέστερος μικρὸς παροξυσμὸς ἐμφανίζει συνήθως μόνον ἓν προδρομικὸν στάδιον, σπαστικὴν περίοδον μετὰ τονικῶν, κλονικῶν σπασμῶν καὶ συντεταγμένων κινήσεων καὶ τὸ τελικὸν στάδιον. Οἱ μεγάλοι παροξυσμοὶ διαρκοῦσι περίπου μίαν ὥραν, ἡ τελικὴ ὅμως περίοδός των δυνατὸν νὰ παραταθῇ ἐπὶ ἡμέρας. Πλὴν τῶν δύο τούτων κυρίων τύπων, ὑπάρχουσιν, ἕνεκα βραχύνσεως ἢ ἐλλείψεως ὡρισμένων φάσεων καὶ πλεῖσται ἄλλαι ποικιλίαι τῶν παροξυσμῶν. Αἱ κυριώτεραι ἐξωτυπικαὶ μορφαὶ εἶναι ὑστερικὸς ἴλιγγος, ἁπλαῖ ἐπιληπτοειδεῖς προσβολαὶ ἢ σειραὶ τοιούτων, δαιμονοπαθητικαὶ ἀκροβατικαὶ προσβολαὶ ἐκστάσεως, συγκοπτικαὶ κρίσεις (λιποθυμία μετ' ἐλαφρῶν συσπάσεων), ὑπνωτικαὶ ἢ ληθαργικαὶ προσβολαί, καταληπτικαὶ προσβολαί, καθ' ἃς ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἀνίκανος πρὸς κίνησιν, βλέπει ὅμως καὶ ἀκούει πάντα, κηρώδης εὐκαμψία, πλανητικὸς αὐτοματισμὸς κλπ.

Ἄλλης φύσεως κινητικὰ συμπτώματα τοῦ παροξυσμοῦ εἶναι κυρίως αἱ συχναί, συνήθως ὀξέως ἐμφανιζόμεναι, ὀλίγας ὥρας ἢ καὶ ἔτη ὅμως διαρκοῦσαι, πολλάκις ὑποτροπιάζουσαι παραλύσεις (ἡμιπληγία, συνήθως ἄνευ συμμετοχῆς τοῦ προσώπου, παραπληγία, μονοπληγία, σπανίως πλήρης παράλυσις, συνήθως μετ' ἐλαττώσεως τῆς θερμοκρασίας τοῦ δέρματος, σπανίως μετ' οἰδήματος, ἔτι δὲ σπανιώτερον μετ' ἀτροφίας κλπ.) καὶ ἐπίσης λίαν συχναί, συνήθως μόνιμοι, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκτεταμέναι κατὰ κανόνα συντεταγμέναι συσπάσεις τῶν ὑστερικῶν (κινητικὴ ἀδυναμία μετ' ἐντόνου ἀκουσίας καὶ κατὰ τὸν ὕπνον ἔτι διατηρουμένης δυσκαμψίας τῶν μυῶν). Αἱ αὐξήσεις αὗται τῆς μυασθενείας καὶ διαθέσεις πρὸς συσπάσεις προκαλοῦνται ὑπὸ παροξυσμῶν, σπασμῶν, ἐντόνου ψυχικῆς μεταβολῆς, ὑπὸ ὀνείρων καὶ διαφόρων παθολογικῶν καταστάσεων, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ οὐλῶν τοῦ δέρματος κτλ. Σχετικῶς συχνὰ παρατηροῦνται συσπάσεις τῶν μυῶν τοῦ προσώπου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν (βλεφαρόσπασμος, στραβισμός, συζυγὴς ἀπόκλισις τῶν ὀφθαλμῶν). Ἐπίσης παρατηρεῖται καὶ ἀστασία καὶ ἀβασία, ἤτοι διαταραχὴ τῶν συντεταγμένων κινήσεων κατὰ τὴν στάσιν καὶ τὴν βάδισιν, ὅτε μὲν μᾶλλον ἕνεκα ἀδυναμίας τῶν μυῶν, ὅτε δὲ μᾶλλον ἕνεκα ἀταξίας. Ὁ ὑστερικὸς τρόμος καὶ ἡ ὑστερικὴ χορεία συνίστανται ἐξ ἀκουσίων ἀκανονίστων συντεταγμένων κινήσεων ἐν ἠρεμίᾳ καὶ κατὰ τὰς προαιρετικὰς κινήσεις. Ἐξαιρετικῶς συχνὸς καὶ λίαν χαρακτηριστικὸς εἶναι πρὸ πάντων ὁ τρόμος, ἡμιπλευρος ἢ ἐντετοπισμένος εἰς ἓν μέλος, βραδὺς ἢ ταχέος ῥυθμοῦ, ἐλαφρὸς ἢ ἔντονος, ὑποκρινόμενος πάσας τὰς μορφὰς τοῦ τρόμου τῶν ὀργανικῶν παθήσεων τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἄλλων λειτουργικῶν νευρώσεων. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ὁ τρόμος τῶν βλεφάρων ἐπὶ κεκλεισμένων ὀφθαλμῶν καὶ αἱ ταλαντώσεις τοῦ κορμοῦ. Οὐχὶ σπάνια καὶ λίαν ποικίλα εἶναι τέλος τὰ τὶκ τῶν ὑστερικῶν (ταχεῖαι, συστηματικαί, συντεταγμέναι κινήσεις, ὡς κάμμυσις τῶν ὀφθαλμῶν, ὑπέγερσις τῶν ὤμων, φυύαξις, βὴξ κλπ.). Ὡς ἀλγεινοὶ παροξυσμοὶ χαρακτηρίζονται ἡ ὑστερικὴ κεφαλαλγία, ἡ ψευδομηνιγγῖτις, ἔμετοι, παραληρήματα, ὀπισθότονος κλπ., ἡ ὑπεραλγία τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἐνίοτε καὶ ὑπὸ μορφὴν ποτείου ἔτι κακοῦ, ὅταν περιορίζεται ἐπιμόνως εἰς ὀλίγους σπονδύλους, παροξυσμοὶ ἀνάλογοι τῶν γαστρικῶν κρίσεων, τῆς νωτιάδος φθίσεως κτλ.

Ὡς σπλαγχνικὰς κρίσεις χαρακτηρίζομεν τὴν ὑστερικὴν ἀφωνίαν, συνήθως μετ' ἀναισθησίας τοῦ βλεννογόνου τοῦ λάρυγγος, τὴν ὑστερικὴν ἀλαλίαν (πλήρης ἀδυναμία τοῦ ὁμιλεῖν ἐντόνως ἢ χαμηλοφώνως) ἐνίοτε μετ' ἀγραφίας, τὸν ὑστερικὸν τραυλισμόν, τοὺς σπασμοὺς τῆς γλωττίδος, ὡρισμένους περιοδικοὺς λαρυγγικοὺς ἤχους, παροξυσμοὺς ταχυκαρδίας μετ' ἐντόνου τύπου ἐνεργείας τῆς καρδιακῆς συστολῆς, ἐπίσης βραδυκαρδίας (ἐπὶ ὑπνωτικῶν προσβολῶν), τὴν ψευδοστηθάγχην, ἐκτάκτους συστολάς, τὴν ἀντιστροφὴν τῆς ἀγγειοκινητικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τὰ ἄκρα ἐπὶ κινητικῶν παραστάσεων, ὑπεραιμίας τῶν πνευμόνων μεθ' αἱμοπτύσεων, ἢ ἄνευ, παροξυσμοὺς δυσπνοίας ἕνεκα παραλύσεως ἢ συσπάσεως τοῦ διαφράγματος, ταχύπνοιαν, δυσφαγίαν ἕνεκα συνεχοῦς ἢ διαλείποντος σπασμοῦ τοῦ φάρυγγος καὶ τοῦ οἰσοφάγου, ἐμέτους, ἀεροφαγίαν, ἐρυγάς, παροξυσμικὸν τυμπανισμόν, διαρροίας, ψευδοπεριτονίτιδα, ψευδοσκωληκοειδίτιδα, σπασμὸν τοῦ πρωκτοῦ, τοῦ ὀρθοῦ, τοῦ σφιγκτῆρος τῆς κύστεως, τοῦ βολβοσηραγγώδους μυὸς κλπ.

Ὡς ἀγγειοκινητικαὶ τροφικαὶ προσβολαὶ θεωροῦνται ἐρυθηματώδη ἢ καὶ πομφολυγώδη ἐξανθήματα τοῦ δέρματος, ζωστηροειδῆ ἐξανθήματα, γάγγραινα τοῦ δέρματος, αἱμορραγίαι τοῦ δέρματος, διίδρωσις αἵματος, αἱματηρὰ δάκρυα, στιγματισμός, δερμογραφισμός, περιγεγραμμένον ἢ διάχυτον οἴδημα, ὕδρωψ τοῦ γόνατος ὑπὸ διαλείπουσαν μορφήν, διόγκωσις τῶν μαστῶν, μυϊκὴ ἀτροφία κλ.

Πορεία. Ἡ πορεία τῆς ὑστερίας εἶναι χρονία καὶ εἰς περιπτώσεις δέ, καθ' ἃς διάφορα συμπτώματα εἰσβάλλουσιν ἐντελῶς ὀξέως, προηγήθησαν ἕτερα χρόνια λανθανόντως. Ὡρισμένα ὀφθαλμοφανῆ φαινόμενα δυνατὸν νὰ ὑποχωρῶσι ταχέως, ἕτερα ὅμως ἴσως κεκρυμμένα παραμένουσι. Τὸ ὅτι οὐδεμία περίπτωσις ὑστερίας ἔχει τὴν αὐτὴν πορείαν πρὸς ἑτέραν τοιαύτην, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις προεξάρχουσιν ἄλλοτε ἄλλα συμπτώματα, ὅπως εἰς τὴν ἀκανόνιστον, οὐχὶ δὲ ἐλευθέραν ὑποβολήν, ἐμφάνισιν στιγμάτων ὡς καὶ παροξυσμῶν καὶ τὴν οὕτω προκαλουμένην ποικιλίαν συνδυασμῶν, τέλος δὲ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαφόρων παροξυσμῶν ἐπὶ τῆς κλινικῆς εἰκόνος. Ὑφέσεις εἶναι συχνόταται διαρκοῦσαι πολλάκις καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον· ὑπάρχει μάλιστα καὶ κανονικῶς ἐναλλάσσουσα μορφὴ ἡ καλουμένη ὑστερία τῶν ἐποχῶν, ὁλικαὶ ὅμως καὶ διαρκεῖς ὑφέσεις σπανιώτατα παρατηροῦνται. Σταθερὰ ἐπίσης πρόοδος δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς σπανία. Ὑπὸ ὡρισμένην ἔννοιαν δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος περὶ ὀξείας θανατηφόρου ὑστερίας (ὑστερία κατόπιν ἐντόνων ἠθικῶν διεγέρσεων μετὰ συγχύσεως, βαρέων παροξυσμῶν, ταχείας καταπτώσεως τῶν δυνάμεων ἕνεκεν ἐλλιποῦς λήψεως τροφῆς). Πλὴν τῶν λίαν σπανίων τούτων περιπτώσεων ἡ ὑστερία δὲν εἶναι νόσος ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ φαινομενικῶς δὲ βαρύτερα συμπτώματα ἔχουσι συνήθως καλὴν πρόγνωσιν.

Διάγνωσις. Ὅταν ἐπὶ ἀσθενοῦς τινος πιστοποιήσωμεν τὴν ὕπαρξιν μιᾶς ἢ μερικῶν ἐκ τῶν παροδικῶν ὑστερικῶν διαταραχῶν, ἐρευνῶμεν διὰ τὰ καλούμενα στίγματα καὶ ἐξετάζομεν πρὸ πάντων τὴν ἰδιοσυγκρασιακὴν ψυχικὴν κατάστασιν. Ἡ ὑστερία ὑποδύεται πολλὰς κλινικὰς εἰκόνας, δι' ὃ δέον πάντοτε νὰ ἐξετάζωμεν τὸν βυθὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τὰ οὖρα, ἐπὶ νευρικῶν δὲ καταστάσεων νὰ ἐξετάζωμεν τὴν κατάστασιν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος καὶ πρὸ πάντων νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ συγχύσεις πρὸς ὡρισμένας ἐγκεφαλικὰς ἑστιακὰς παθήσεις, κατὰ πλάκας σκλήρυνσιν, χρονίαν παραπληγικὴν νωτιαίαν παράλυσιν, συριγγομυελίαν, ἐπιληψίαν, νευρασθένειαν, ὀργανικὰς παθήσεις διαφόρου φύσεως, π. χ. ἆσθμα καὶ ἰσχιαρθροκάκην, ἕλκος τοῦ στομάχου, σκωληκοειδίτιδα, χολολιθίασιν, πάντοτε ὅμως δέον νὰ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν τάσιν ἣν ἔχουσι πολλοὶ ὑστερικοὶ νὰ ὑποκρίνωνται. Δύσκολος εἶναι ἡ διαφορικὴ διάγνωσις ἀπὸ τῆς πρωΐμου ἀνοίας, ἰδίᾳ δ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑστερικὰς καταστάσεις συγχύσεως. Ἂν καὶ εἰς τὴν ὑστερίαν δὲν ὑπάρχει μεταβολὴ τῆς παιδικῆς γενετησίου ζωῆς, κέκτηνται ἐν τούτοις γεννητικὰ τραύματα καὶ γεννητικαὶ παραλλαγαὶ (ὁμοφυλοφιλία κλπ.) πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν ἢ ὅσον νομίζεται. Συνηθέστεροι συνδυασμοὶ τῆς ὑστερίας παρατηροῦνται μετὰ συφίλιδος τοῦ νευρικοῦ συστήματος, κατὰ πλάκας σκληρύνσεως, προϊούσης δυστροφίας, νευρασθενείας, ἐπιληψίας, νόσου τοῦ Bassedow, τρομώδους παραλύσεως κλ.

Θεραπεία. Προφυλακτικῶς ἐνδείκνυται σκληραγώγησις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἰδίως δὲ τοῦ τῶν ἐπιβεβαρημένων παιδίων, διὰ παιδαγωγήσεως περιοριζούσης τὴν φαντασίαν ἢ ὁδηγούσης αὐτὴν ὀρθῶς (ἐπωφελὴς ἀπασχόλησις). Διαγνωσθείσης ὑστερίας ἐπιβάλλεται ἀπομάκρυνσις ἐνδεχομένης ὑπαρχούσης τινὸς ἢ ὁπωσδήποτε ἐπιδρώσης χαραγωγοῦ αἰτίας. Ἐπίσης δέον νὰ θεραπεύωμεν πρῶτον τυχὸν ὑπάρχουσαν πάθησιν τῆς μήτρας καὶ εἶτα τὴν ὑστερίαν, εἰς ἄλλας δὲ πάλιν περιπτώσεις ν' ἀπέχωμεν ἐν ἀρχῇ πάσης γυναικολογικῆς θεραπείας. Γενικαὶ στειρώσεις (ἐπὶ ὑγιῶν ᾠοθηκῶν) τῶν ὑστερικῶν εἶναι ἐντελῶς ἡμαρτημέναι. Ἡ ψυχοθεραπεία εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τὸ ἔσχατον πάσης θεραπείας τῆς ὑστερίας, κέκτηται δ' αὕτη ἐνταῦθα πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν ἢ ἐπὶ νευρασθενείας. Ἡ ψυχοθεραπεία δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸν ὑπνωτισμόν, ὅστις πάντως ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου ὑστερίας ἐπέφερεν ἀξιοσημείωτα ἀποτελέσματα. Τὰ συγχρόνως χρησιμοποιούμενα φυσικὰ μέσα εἶναι μόνον ἐνδιάμεσα πρὸς προσήλωσιν τῶν ἀσθενῶν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἰάσεως. Παραλλήλως δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἡ κατὰ Freud καθαρτικὴ ψυχοαναλυτικὴ μέθοδος. Ἐπίσης διαπαιδαγώγησις, ἐκμάθησις, ἐνδεχομένη ἠθικὴ καθοδήγησις διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἰατρικῆς ἐπιβολῆς, ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τῶν συγγενῶν ἢ τοὐλάχιστον νοσηλεία ὑπὸ πεπαιδευμένης νοσοκόμου καὶ ἐνίοτε διαμονὴ κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς ὑψηλὰ κλίματα, ἐπιδρᾷ λίαν εὐνοϊκῶς, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα, τὰ αὐτὰ φυσικὰ διαιτητικὰ μέσα ὡς καὶ ἐπὶ νευρασθενείας (τακτικὴ κατάκλισις, ὑπερσιτισμός, γενικὸς φαραδισμός, ἠλεκτρικαὶ καταιονήσεις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ῥάχεως, θεραπευτικὴ γυμναστικὴ κλπ.). Ὑδροθεραπευτικὰ μέσα εἶναι κατάλληλα μᾶλλον πρὸς ἐκπλήρωσιν ὡρισμένων σκοπῶν ἢ πρὸς γενικὴν θεραπείαν, εἰδικὰ δ' ἐσωτερικὰ μέσα δὲν ὑπάρχουν. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς βαλεριάνης, ἰδίᾳ ὅταν τῆς κλινικῆς εἰκόνος προεξάρχωσι σπασμοὶ ἢ ἐν γένει διεγερτικαὶ καταστάσεις, δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς ὑποβολήν. Ἐντελῶς συμπτωματικῶς ἐνδείκνυνται διάφορα μέσα, ὡς ὁ σίδηρος, τὸ ἀρσενικόν, τὰ βρωμιοῦχα, τὰ ἀντινευραλγικὰ καὶ τὰ ὑπνωτικά. Ὁ συνήθης ὑπνωτισμὸς εἶναι πολλάκις σκόπιμον θεραπευτικὸν μέσον τῆς ὑστερίας. Πολλοὶ προτιμῶσι τὴν λογικὴν ὑποβολὴν ἐν ἐγρηγόρσει. Ἐκ τῶν διαφόρων συμπτωμάτων τῆς ὑστερίας, ἡ ἀναισθησία μετριάζεται ἐνίοτε διὰ φαραδισμῶν τοῦ δέρματος, ἐρεθιστικῶν ἐντριβῶν, καταιονήσεων κλπ. Κατὰ τῶν ὑπεραλγησιῶν καὶ παροξυσμῶν πόνων ἐνδείκνυται μεθοδικὴ πίεσις ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου θέσεως, ἐπίτριψις, ὑδροθεραπευτικὰ μέσα (περιτυλίξεις), γαλβανισμός, φαραδισμοί, ἀντινευραλγικά, ἀλλ' ὅσον τὸ δυνατὸν ἀποχὴ ἀπὸ κυρίως ναρκωτικῶν (μορφίνη). Κατὰ τῶν ὑστερικῶν παραλυτικῶν καταστάσεων, δι' ὑποβολῆς ἐπίδρασις (ἐν ἐγρηγόρσει ὑποβολή), ἐπανειλημμένη πιστοποίησις τοῦ κυρίως λειτουργικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀδυναμίας τῶν μυῶν, ὡρισμένη ὑπόσχεσις ἰάσεως ἐντὸς βραχέος χρόνου, διαταγὴ ἐκτελέσεως τῶν ἀπολεσθεισῶν κινήσεων, φαραδισμός, τοπικαὶ μαλάξεις ἢ ὑγραὶ ἐντριβαί, ἀσκήσεις τῶν παρετικῶν μόνον ὁμάδων μυῶν, εἰς λίαν δ' ἐπιμόνους περιπτώσεις μεταλλοθεραπεία (ἐπίδεσις τεμαχίων μετάλλων), χρῆσις τοῦ μαγνήτου, θερμοκαυτηριάσεις. Αἱ συσπάσεις καὶ αἱ λοιπαὶ κινητικαὶ διεγερτικαὶ καταστάσεις θεραπεύονται διὰ μεθοδικῆς ἐκτελέσεως ὡρισμένων ἑκουσίων κινήσεων (ἐνεργητικὴ γυμναστική), παθητικῶν κινήσεων τῶν προσβεβλημένων μελῶν, πρὸς τούτοις δὲ διὰ βρωμιούχων, γαλβανισμῶν, φαραδισμῶν, ψυχρῶν λουτρῶν, ἐπιθέσεως πιεστικοῦ ἐπιθέματος ἐπὶ πλησίον κειμένου σπασμοκρατοῦς σημείου. Κατὰ τοὺς ὑστερικοὺς παροξυσμοὺς πρόκειται ἐν πρώτοις περὶ καταστολῆς ἢ ἐπιβραχύνσεως ἐκραγέντος ἤδη παροξυσμοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐπιδρῶσιν ἐπὶ σχετικῶς διατετηρημένης συνειδήσεως: ἡ διαταγὴ τοῦ προσέχειν, ἡ ἐπιβολὴ κανονικῶν κινήσεων, ἐπίσης ἐρεθισμοὶ τοῦ δέρματος (φαραδικὸν ῥεῦμα, καταιονήσεις), πίεσις ἐπὶ ὑστεροκρατῶν σημείων. Ἐν περιπτώσει βαρείας διαταραχῆς τῆς συνειδήσεως ἐνδείκνυνται ψυχραὶ καταιονήσεις, ἐλαφρὸς χλωροφορμισμὸς βραχείας διαρκείας. Προφύλαξις ἀπὸ τραυματισμῶν ἐπιβάλλεται ἐπισταμένως. Μετὰ βαρεῖς παροξυσμοὺς ἐνδείκνυται κατάκλισις. Κατὰ τὰς μετρίας, παρατεταμένας ὑπερκινήσεις (τρόμον, κλόνον κλπ.) χλιαρὰ λουτρά, γενικὸς φαραδισμός, περιτυλίξεις, ἐλαφρὰ γυμναστική. Οἱ παροξυσμοὶ καθίστανται σπανιώτεροι πρὸ πάντων διὰ τῆς γενικῆς θεραπείας. Ἐκ τῶν κινητικῶν διαταραχῶν τῶν σπλαγχνικῶν μυῶν, θεραπεύομεν π. χ. τὴν παράλυσιν τοῦ φάρυγγος διὰ φαραδισμῶν, τὴν ἀφωνίαν ἐπίσης δι' ἠλεκτρισμῶν μετὰ συγχρόνου προσπαθείας ἐκφωνήσεως τόνων καὶ διαφόρων τοπικῶν χειρισμῶν, τοὺς ἐμέτους διὰ χλωράλης εἰς μικρὰς δόσεις ἐνδεχομένως διὰ σιτήσεως διὰ τοῦ οἰσοφαγίου καθετῆρος. Ἐπὶ ὑπνωτικῶν προσβολῶν δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἐπανειλημμένας ὑγρὰς ἐντριβὰς καὶ φαραδισμὸν διὰ τοῦ χρωστῆρος.

Digitized by Google

ὑστεριίδαι (οἱ) (Hysteriaceae) */Βοτ./*. Οἰκογένεια μυκήτων τῆς κλάσεως τῶν ἀσκομυκήτων δικομυκήτων, χαρακτηριζομένη ἀπὸ ἀσκώματα ἐπιήκη, ἁπλᾶ, μὲ σχισμὴν στενὴν διήκουσαν καθ' ὅον τὸ ἄσκωμα. Περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη σαρόφυτα καί τινα παράσιτα. Ε. Τ. Ε.

ὑστερικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν στερίαν, ὁ τῆς ὑστερίας: «ὑστερικαὶ κραυγαί», «γέωτες ὑστερικοί»· || ὁ πάσχων ἐξ ὑστερίας.

— ὑστερικὴ *κρίσις [ʼΙατρ.]*· βλ. λ. *κρίσις* (τ. Ε', σ. 231 α').

ὑστερινά· ἐπίρρ., ἐξ οὗ τὸ δημοτ *στερνά*, ἔπειτα, ατόπιν: «στερνὰ θὰ σοῦ πῶ», «ἦρθε στερνά».

ὑστερινός, *—ή, —όν*, δημοτ. *στερνός*· ὁ ὕστεον, ὁ κατόπιν ἐρχόμενος, κατοπινός, τελευταῖος: τὴν ὑστερινὴ φορά»· || ὁ κατόπιν τοῦ προσήκοντος ρόνου λαμβάνων ὑπόστασιν: παροιμ. «ὑστερινέ μου ογισμὲ νὰ σὲ 'χα πρῶτα».—'Επίρρ. *ὑστερινά* (βλ. λ.).

ʼΥστέρνια */Γεωγρ./*. Κώμη τῆς ἐπαρχίας καὶ ήσου Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἐν τῷ ὅρμῳ *ʼΙστερνιά*. Κάτ. (1928) 548. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου οινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ μονύδριον *Καπολιανῶν* (μοναχοὶ 2) καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν υνεταιρισμόν, ἀνεμομύλους, ἐλαιοτριβεῖα καὶ λαομεῖον μαρμάρων. Π. Ν. Π.

ὑστεροβουλία (ἡ)· σκέψις, τὴν ὁποίαν ἀποκρύτει τις ἐπιτηδείως ἐκ τῶν προτέρων, ὅπως ἐπιύχῃ τὸ ποθούμενον ἐκ τῶν ὑστέρων.

ὑστερόβουλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐνεργῶν εθ' ὑστεροβουλίας, πανοῦργος, ἀνειλικρινής.

ὑστερογενής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὕστεόν τινος γινόμενος, λαμβάνων ὕπαρξιν, ὁ παρεόμενος, *δευτερογενής* (βλ. λ.).

ὑστερογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ προκαλῶν στερίαν.

ὑστερόγραφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὕστερον ραφείς || *ὑστερόγραφον* (τό)· ὡς οὐσ., τὸ ἐν ἐπιτολῇ ἐπισημείωμα μετὰ τὴν ὑπογραφήν: «προσέεσε τὴν παραγγελίαν ἐν ὑστερογράφῳ». — 'Επίρρ *ὑστερογράφως*· ἐν ὑστερογράφῳ.

ὑστερόκλεισις, *—εως* (ἡ), ἢ καὶ ***ὑστεροστομαόκλεισις***. Ἔμμεσος ἐγχειρητικὴ μέθοδος, συνιταμένη εἰς τὴν πρὸς ἄλληλα ραφὴν τῶν δύο ειλέων τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας ἐπὶ περιπτώεων κυστιομητρικῶν οὐροχόων συριγγίων. Ἡ μέοδος αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ὕστατον καταφύγιον, αθ' ἃς περιπτώσεις αἱ διὰ τῆς κολπικῆς ἢ κοιλιαῆς ὁδοῦ ἄμεσοι πλαστικαὶ ἐγχειρήσεις πρὸς σύγλεισιν τοῦ συριγγώδους πόρου ἠστόχησαν. Ο. Ρ.

ὑστερομετρία (τό), ἢ καὶ ***ὑστερομέτρησις***· ὁ ιὰ τοῦ ὑστερομέτρου καθετηριασμὸς τῆς μήτρας ρὸς καταμέτρησιν τοῦ μήκους αὐτῆς. Ο. Ρ.

ὑστερόμετρον (τό). Μεταλλικὴ ὑστερομήλη μιρᾶς διαμέτρου, συνισταμένη ἐξ εὐκάμπτου ἢ ἀκάμτου στειλεοῦ ἐλαφρῶς κυρτοῦ, κρατουμένου διὰ αβῆς, λήγοντος εἰς πυρηνωτὸν ἄκρον καὶ παρουιάζοντος καθ' ὅλον τὸ μῆκός του ὑφεκατομετριὸς διαβαθμίσεις. Χρησιμεύει πρὸς καθετηριαμὸν καὶ καταμέτρησιν τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας Ο. Ρ

ὑστερόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ ἔχων μορφὴν στερίας.

ὕστερον, δημοτ. *ὕστερα*· ἐπίρρ. κατόπιν, μετὰ αὐτα, βραδύτερον, *ὑ)στερνά*: «ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ χει καὶ ἀξιώσεις».

ὕστερον (τό)· τὸ μετὰ τὸν τοκετὸν τοῦ ἐμβρύου ς συνακόλουθον ἐξερχόμενον ἐκ τῆς μήτρας ῶμα, ὁ πλακοῦς, κοιν *ὕστερο, ἄκλουθο, καταπόδι* —*[Μαιευτ.]* Βλ. *ὑστεροτοκία*.

ὑστεροπηξία ***κοιλιακὴ*** (ἢ καὶ ***ὑστεροπηγία***, *αστρο-υστεροπηξία, γαστρο-υστερορραφία, λαπαροστερορραφία καὶ κοιλιακὴ καθήλωσις τῆς μήτρας) Μαιευτ./*. Μέθοδος προσραφῆς τοῦ πυθμένος τῆς ήτρας εἰς τὸ πρόσθιον ἔσω τοίχωμα τοῦ κύτους ῆς κοιλίας, ἐπὶ περιπτώσεων μετατοπίσεων (ὀπιθία κάμψις καὶ κλίσις τῆς μήτρας) καὶ προπτώεων αὐτῆς. Ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Koeberlé (1869) καὶ εἶτα τῷ 1880 ὑπὸ τοῦ Lawon Tait. Βραδύτερον διέδωσαν ταύτην ὁ Olshasen ἐν Γερμανίᾳ, ὅστις καὶ καθώρισεν ἰδίᾳ τὰς επτομερείας τῆς τεχνικῆς της, ὁ Léopold καὶ chauta ἐν 'Αμερικῇ ὁ Howard καὶ A. Kelly καὶ ν Γαλλίᾳ ὁ Terrier. Λόγῳ ὅμως τῶν κινδύνων ῦς παρουσίαζε κατὰ τὰς κυήσεις, κατεδικάσθη ὑπὸ ῶν μαιευτήρων Küstner (1896) καὶ Pinard (1900) αἱ ἔκτοτε ἡ ἐφαρμογή της ἐπεφυλάχθη διὰ τὰς υναῖκας τὰς ὑπερβάσας τὴν κλιμακτηρικὴν πείοδον ὡς καὶ μετὰ τὴν τεχνητὴν στείρωσιν. Ἡ καλυτέρα σήμερον μέθοδος ὑστεροπηξίας, καθ' ἣν διατηρεῖται ἡ εὐκινησία τῆς μήτρας καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν παρακωλύεται ἡ λειτουργία αὐτῆς μετὰ τὴν κύησιν καὶ τὸν τοκετόν, εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἡ χαμηλή, ἡ κατὰ τὴν ἰσθμικὴν χώραν τῆς μήτρας ἐκτελουμένη ἐπὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων προσραφὴ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Pierre Delbet, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἰδίως αἱ ἔμμεσοι λεγόμεναι ὑστεροπηξίαι ἢ καὶ ἄλλως συνδεσμικαί, καθ' ἃς οὐ μόνον οὐδὲν κώλυμα παρεμβάλλεται πρὸς τὴν ἐν γένει λειτουργίαν τῆς μήτρας, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἐπακολουθεῖ ἀτύχημα. Τοιαῦται εἶναι ἡ διὰ τῆς βραχύνσεως καὶ συνδεμοπηξίας τῶν στρογγύλων συνδέσμων μέθοδος Alquié—Alexander—Adams, ὡς καὶ ἡ μέθοδος τοῦ Doleris διὰ τῆς ραφῆς τῶν στρογγύλων συνδέσμων ἐπὶ τῶν ὀρθῶν ἑκατέρωθεν κοιλιακῶν μυῶν. Ο. Ρ

— ὑστεροπηξία ***κολπική***, ἢ ***κολπο-υστεροπηξία***. */Μαιευτ./*. Καθήλωσις διὰ ραφῶν τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῆς ὑπερκολπικῆς μοίρας τῆς μήτρας ἢ τοῦ σώματος αὐτῆς ἐπὶ τοῦ προσθίου τοιχώματος τοῦ κόλπου, ἐπὶ τῶν αὐτῶν περιπτώσεων καθ' ἃς διενεργεῖται καὶ ἡ κοιλιακὴ ὑστεροπηξία. Ο. Ρ

ὑστερόπτερον (τὸ) (Hysteropterum) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν φουλγοριδῶν. Τὸ εἶδος ὑστερόπτερον grylloides, χρώματος ὑποκιτρίνου, εἶναι κοινότατον ἐν νοτίῳ Εὐρώπῃ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ δένδρων, ὧν νύσσει τὰ τρυφερὰ μέρη. Τὰ ᾠὰ ἐναποτίθενται εἰς δύο σειρὰς ἐπὶ κορμῶν ἐλαιῶν, συκεῶν κλπ. καλυπτόμενα ὑπὸ στρώματος χώματος. Αἱ ζημίαι τοῦ ἐντόμου τούτου εἶναι ἐλάχισται. Ε. Τ. Ε.

ὑστεροπτωσία (ἡ) *['Ιατρ.]*· βλ. *πρόπτωσις* τῆς μήτρας.

ὑστερορραγία (ἡ)· βλ. *μητρορραγία*.

ὕστερος, *—α, —ον*· ἐπίθ. συγκριτ. βαθμοῦ παρὰ τὸ ὑπερθ. *ὕστατος*, ἄνευ θετικοῦ, ὁ κατόπιν ἄλλου, ἑπόμενος, κατοπινός, ἀντίθ. *πρότερος*: «ὕστερος ἔφθασεν»· || ὑποδεέστερος, κατώτερος: «οὐδενὸς ὕστερος» || φρ «ἐκ τῶν ὑστέρων» μετὰ τὴν πρᾶξιν, μετὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ἀντίθ. «ἐκ τῶν προτέρων», «κρίνει ἐκ τῶν ὑστέρων», «ἐκ τῶν ὑστέρων σοφός»· || συγκριτ. *ὑστερώτερος* (βλ. λ.).

— ὕστερον - *πρότερον* ἢ ***πρωθύστερον*** (τὸ) */Λογικ./*. Ψευδώνυμος συλλογισμός, ἐν τῷ ὁποίῳ λαμβάνεται ὡς ἀποδεικτικὸς λόγος πρότασις, ἧς ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐπακολούθημα τῆς ἀποδεικτέας προτάσεως. Οὕτως ἀποδεικνύεται ἐνίοτε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος, διότι εἶναι καταλογισταὶ αἱ πράξεις του, ἐνῷ τὸ καταλογιστὸν εἶναι ἐπακολούθημα τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐλευθερίας. [Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Λογικὴ ('Αθῆναι 1932), σ. 212.]

— *[Συντακτ.]* Βλ. *πρωθύστερον*.

ὑστεροσκόπιον (τό)· βλ. *μητροσκόπιον*.

ὑστεροτοκία (ἡ), ἢ ***πλακουντοτοκία*** *[Μαιευτ.]*. Ἡ φυσικὴ ἐξώθησις ἢ ἡ τεχνητὴ ἐξαγωγὴ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἐμβρύου ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων (πλακοῦντος, ὑμένων, ὀμφαλίου λώρου). Τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων τούτων ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον γενικῶς *ὕστερον*.

Ἅμα τῇ ἐξόδῳ τοῦ ἐμβρύου, ὁ πρῶτος χρόνος τοῦ τοκετοῦ περατοῦται καὶ ἀπομένει πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῦ ὁ δεύτερος, ἤτοι ἡ ἀποκόλλησις τοῦ πλακοῦντος, τῶν ὑμένων καὶ ἡ ἔξοδος αὐτῶν.

'Εὰν ἡ χαρὰ ζωγραφίζεται ἐπὶ τῶν προσώπων τῆς τικτούσης καὶ τῶν οἰκείων αὐτῆς εὐθὺς μὲ τὰς πρώτας τοῦ ἐμβρύου κραυγάς, διὰ τὸ αἴσιον τέρμα τῶν πρὸ μικροῦ βασάνων αὐτῆς, εἰς τὸν παριστάμενον μαιευτῆρα δὲν γεννᾶται εἰσέτι τὸ αὐτὸ εὐχάριστον συναίσθημα. Διότι, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις σπανίας περιπτώσεις, ὅτε ὁ τοκετὸς παρουσιάζει βαρείας ἐπιπλοκὰς διὰ τὴν μητέρα, εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἡ ἔκβασις εἶναι κανονικὴ ἐὰν τὸ ἔμβρυον ὑποφέρῃ, ἐὰν ὁ τοκετὸς παρατείνεται πλέον τοῦ δέοντος, ἀρκεῖ ἡ διὰ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ ἐπέμβασις πρὸς ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ. 'Εὰν κατὰ τὴν περίοδον τῆς κυήσεως ἡ γυνὴ ἐπιτηρῆται καλῶς, ἐὰν ἡ πύελος εἶναι φυσιολογική, αἱ ἐπανειλημμέναι ἀναλύσεις τῶν οὔρων δὲν δεικνύουσι τὴν ὕπαρξιν λευκώματος, ὁ μαιευτὴρ εἶναι σχεδὸν βέβαιος ὅτι ὁ τοκετὸς θὰ διεξαχθῇ ἄνευ δυσχερειῶν.

Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν ὑστεροτοκίαν, ἥτις εἶναι ἡ περίοδος τοῦ τοκετοῦ ἡ πλήρης ἀπροόπτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαρῶν, ἀπαιτοῦσα μεγάλην ψυχραιμίαν καὶ βαθυτάτην γνῶσιν τῶν φυσιολογικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐπιπλοκῶν, αἵτινες δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσιν. 'Εὰν αἱ ἀντισηπτικαὶ προφυλάξεις καὶ φροντίδες αἱ ληφθεῖσαι κατὰ τὸν κυρίως τοκετὸν εἶναι ἀπαραίτητοι, αἱ κατὰ τὴν ὑστεροτοκίαν κατὰ μείζονα λόγον εἶναι σπουδαιόταται διὰ τὴν καλὴν ἔκβασιν τῆς λοχείας. Μία ὑστεροτοκία καλῶς διεξαγομένη παρέχει εἰς τὴν τίκτουσαν τὰς μεγαλυτέρας πιθανότητας ὅτι θὰ διέλθῃ τὴν λοχείαν ἄνευ σοβαρῶν ἐπιπλοκῶν.

Γενικῶς ὀνομάζομεν *ὑστεροτοκίαν ἑκουσίαν* ἢ *φυσικὴν* τὴν ἐξώθησιν τοῦ ἀποκολληθέντος ὑστέρου διὰ τῶν συστολῶν τῆς μήτρας καὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων καὶ τῶν ὠθήσεων τῆς τικτούσης, εἴτε δι' ἐλαφρᾶς ἕλξεως τοῦ ὀμφαλίου χώρου, εἴτε καὶ διὰ συνθλίψεως τῆς μήτρας διὰ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων ἐξωτερικῶς ὑπὸ τοῦ μαιευτῆρος. *'Υστεροτοκίαν* δὲ *τεχνητὴν* καλοῦμεν ὁσάκις εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσαγάγωμεν τὴν χεῖρα ἐντὸς τῆς μητρικῆς κοιλότητος καὶ ἀποκολλήσωμεν τὸν ἀνωμάλως προσπεφυκότα πλακοῦντα ἢ κοτυληδόνας τινὰς μόνον συγκρατουμένας εἰσέτι ἐντὸς αὐτῆς, ἢ ὅταν λόγῳ ἀδρανείας τῆς μήτρας παρουσιάζεται ἀτελὴς τμηματικὴ ἀποκόλλησις καὶ ἐπαπειλῆται αἱμορραγία.

Τὴν ὑστεροτοκίαν διαιροῦμεν εἰς τρεῖς περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην ὁ πλακοῦς καὶ οἱ ὑμένες αὐτοῦ ἀποκολλῶνται τῶν τοιχωμάτων τῆς μήτρας. Κατὰ τὴν δευτέραν τὸ ὕστερον ἀναδιπλούμενον ὀλισθαίνει ἐκ τῆς μήτρας πρὸς τὸν κολεόν. Κατὰ τὴν τρίτην τὸ ὕστερον προωθούμενον ἐκ τοῦ κολεοῦ ἐξέρχεται. 'Εν ἀντιθέσει πρὸς τὸ συμβαῖνον συνήθως εἰς τὸν κυρίως τοκετόν, ὅστις περατοῦται διὰ μόνων τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἡ ὑστεροτοκία ἔχει σχεδὸν πάντοτε ἀνάγκην βοηθείας τινὸς εἰς τὰς ὁμαλωτέρας καὶ κανονικὰς περιπτώσεις.

Ἡ μήτρα εἶναι ὁ πρωτεύων συντελεστὴς τῆς ἀποκολλήσεως. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆς καὶ μόνης προκαλεῖ τὴν ἀποκόλλησιν τοῦ πλακοῦντος, ὅτε τῇ βοηθείᾳ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων ὠθεῖται οὗτος πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ ἀποκόλλησις αὕτη τοῦ πλακοῦντος ἐκ τῶν μητρικῶν τοιχωμάτων ἄρχεται ἄλλοτε μὲν ἐκ τοῦ κέντρου τῆς προσφύσεως, ἄλλοτε δὲ ἐκ τῆς περιφερείας, εἴτε τῆς ἄνω, εἴτε τῆς κάτω. Ὅταν ἀποκολλᾶται ἐκ τοῦ κέντρου, ἀναστρεφόμενος, ἐμφανίζεται εἰς τὸ στόμιον τῆς μήτρας διὰ τῆς ἐμβρυϊκῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας, σχηματίζων οὕτω καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν ὑμένων σάκκον, ὅστις περιλαμβάνει ποσότητά τινα αἵματος ἐκ τῆς ἤδη ἀποκολληθείσης ἐπιφανείας, ὁπότε σχεδὸν δὲν ἐμφανίζεται αἷμα πρὸ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ὁ Desormeau καὶ Dubois φρονοῦσιν ὅτι συμβάλλει μεγάλως εἰς τὴν ἀποκόλλησιν ἡ ποσότης τοῦ αἵματος ἡ ἐκχυνομένη μεταξὺ τοῦ τοιχώματος τῆς μήτρας καὶ τοῦ πλακοῦντος, ὅταν ἡ ἀποκόλλησις ἄρχεται ἐκ τοῦ κέντρου. Ὅταν ὅμως ἀποκολλᾶται ἐκ τῆς περιφερείας, καὶ δὴ ἐκ τῶν κάτω, τότε περιστρέφεται κυλινδροειδῶς ἀναλόγως τοῦ μήκους τῆς μήτρας, τῆς δὲ ἐξόδου αὐτοῦ προηγεῖται πάντοτε μικρὰ ἢ μεγάλη ποσότης αἵματος.

Ἡ τηρητέα πορεία ὑπὸ τοῦ μαιευτῆρος μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἐμβρύου εἶναι ἡ σοβαρὰ ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τῆς λεχοῦς, ἤτοι ἡ παρακολούθησις τῶν συστολῶν τῆς μήτρας, ἐὰν δηλαδὴ συστέλλεται καλῶς καὶ συνεχῶς, ἀποτελοῦσα σφαῖραν στρογγύλην καὶ σκληράν, τὴν λεγομένην σφαῖραν ἀσφαλείας, ἢ τοὐναντίον ἐὰν ἡ μήτρα χαλαροῦται καὶ διαπλατύνεται ἐκ τοῦ αἵματος ὅπερ ἔσωθεν ἐκχύνεται. 'Εὰν ἡ λεχὼ ἀπόλλυσιν αἷμα ἐκ τοῦ αἰδοίου καὶ ὠχριᾷ, ὁ μαιευτὴρ παρακολουθεῖ μεθ' ὑπομονῆς ἕτοιμος πρὸς ἐπέμβασιν.

Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ὑστέρου δέον οὗτος νὰ ἐξετάσῃ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀκριβείας ἐὰν εἶναι πλήρες, ἐὰν κοτυληδών τις παρέμεινε προσκεκολλημένη ἐντὸς τῆς μήτρας καὶ ἐὰν ὁ σάκκος τῶν ὑμένων εἶναι πλήρης. Κατὰ τὴν ὑστεροτοκίαν ἡ ἐκχυνομένη ποσότης αἵματος, καλῶς τηρουμένων τῶν ἐπιστημονικῶν κανόνων, δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 150 ἢ 200 γραμμάρια. Ἡ ὑστεροτοκία εἰς τὸν δίδυμον τοκετὸν χρήζει ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ πρώτου ἐμβρύου δέον νὰ μὴ γίνῃ οὐδεμίαν ἕλξις τοῦ ὀμφαλίου λώρου πρὸς ἀποκόλλησιν τοῦ πλακοῦντος, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι δυνατὸν ἐκ τῆς προώρου ταύτης ἀποκολλήσεως νὰ προέλθῃ σοβαρὰ αἱμορραγία θέτουσα εἰς κίνδυνον τὴν ὕπαρξιν τῆς μητρὸς καὶ τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ ἀκόμη ὄντος δευτέρου ἐμβρύου. Α. Π. ΡΟΣΟΛΥΜΟΣ

ὑστερότοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὕστερον, ὁ τελευταῖον γεννηθείς, στερνοπαίδι.

ὑστεροτομία (ἡ), ἢ ***μητροτομία***· Ἐγχείρησις σκοποῦσα τὴν διὰ τῆς κοιλιακῆς ἢ κολπικῆς ὁδοῦ τομὴν καὶ διάνοιξιν τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας πρὸς ἐξαγωγὴν ἐμβρύου ἢ ἀποπεράτωσιν τοκετοῦ (καισαρικὴ τομή), πρὸς ἀφαίρεσιν ὄγκων πολυπόδων, ἐκπυρήνωσιν ἰνωμάτων καὶ ἐξαγωγὴν ξένων σωμάτων, ὡς λαμιναρίας κλπ. Ο. Ρ.

ὑστεροτόμον (τό). Εἰδικὸν μαχαίριον μὲ κεκαλυμμένην τὴν ἀκμὴν πρὸς ἀποφυγὴν τρώσεως ἐστενωμένων μερῶν, δι' ὧν εἰσχωρεῖ, χρησιμοποιούμενον ἄλλοτε δι' εἰδικοῦ χειρισμοῦ, ὡς τοῦ τῶν οὐρηθροτόμων, τενοντοτόμων κλπ πρὸς τομὴν τῆς μήτρας. Σήμερον δὲν γίνεται χρῆσις τοιούτου ὑστεροτόμου ἢ μητροτόμου μαχαιρίου Ο. Ρ.

ὑστεροφημία (ἡ)· ἡ ὕστερον, ἡ μετὰ τὸν θάνατόν τινος ἀγαθὴ φήμη, ἡ ὑπὸ τῶν ἐπιγενομένων εὔφημος μνεία περὶ ἀποθανόντος.

ὑστεροφόρος (ὁ). Εἶδος πεσσοῦ μετὰ μίσχου, συγκρατουμένου ὑπὸ ζώνης περιβαλλούσης τὴν

Digitized by Google

ὀσφὺν καὶ χρησιμοποιουμένου διὰ τῆς ἐν τῷ κόλπῳ εἰσόδου του ὡς ἔσχατον μέσον συγκρατήσεως τῆς προπιπτούσης μήτρας, ἥτις δι' οὐδενὸς ἑτέρου εἴδους πεσσοῦ κατέστη δυνατὸν νὰ συγκρατηθῇ. Ο. Ρ.

ὑστερόφυτα (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὑποδιαίρεσις τῆς κατηγορίας τῶν χωριστοπετάλων φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα φυτὰ διακρινόμενα διὰ τὰ ἐπίγυνα ἄνθη των μεθ' ἁπλοῦ ἢ διπλοῦ περιγονίου. Κυριώτεραι οἰκογένειαι τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης εἶναι οἱ *ἀριστολοχίδαι*, οἱ *λωρανθίδαι* καὶ οἱ *σανταλίδαι*. Δ. Ν. Π.

ὑστεροχρονολογία (ἡ)· χρονολογία ὑστερωτέρα τῆς ἀληθοῦς, ἀντίθ. *προχρονολογία*.

ὑστεροχρονολογῶ (*—έω*)· θέτω χρονολογίαν ὑστερωτέραν τῆς ἀληθοῦς, ἀντίθ. *προχρονολογῶ*.

ὑστερόχρονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ γενόμενος, ἀντίθ. *προτερόχρονος*.

ὑστερῶ (*—έω*)· ἔρχομαι ὕστερος, βραδύνω: «*ὑστέρησε κατὰ τὴν πορείαν*» || εἶμαι ὕστερος, κατώτερος, ὑποδεέστερος: «*οἱ ὑστεροῦντες ἐκ τῶν μαθητῶν*» || ἔχω ἐλλείψεις, εἶμαι ἐλλιπής: «*ὑστερεῖ εἰς τὰ ἑλληνικά, — εἰς τὰ μαθηματικά*» || ἐνίοτε λέγεται *ὑστεροῦμαι* ἀντὶ τοῦ *στεροῦμαι*.

ὑστερώτερος, *—α*, *—ον*· ὁ κατόπιν, ὁ ὕστερος. —Ἐπίρρ. **ὑστερώτερα**· κατόπιν, ὀλίγον ὕστερον: «*ἔλα ὑστερώτερα νὰ σὲ ἰδῶ*».

Ὑστήρια (τὰ) *['Αρχ.]*. Ἑορταὶ ἐν Ἄργει πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης, ἀνάλογοι τῶν Ἀφροδισίων, καλούμεναι οὕτω διότι κατ' αὐτὰς ἐθύοντο χοῖροι (ὕες). Π. Ν. Π.

ὕστριξ (Hystrix) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑστριχιδῶν*, περιλαμβάνον δώδεκα εἴδη τρωκτικῶν ἀπαντώντων εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου ἔχουν σῶμα ἀτρακτοειδές, μέλη βραχέα καὶ χονδρὰ μὲ τέσσαρας δακτύλους τὰ πρόσθια καὶ πέντε δακτύλους τὰ ὀπίσθια, ὄνυχας ἰσχυροὺς καὶ ἐπιμήκεις, δέρμα καλυπτόμενον καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειάν του ὑπὸ μακρῶν καὶ ἰσχυρῶν ἀκανθῶν, κεφαλὴν βραχεῖαν καὶ εὐρεῖαν κατὰ τὸ προσωπικὸν τμῆμα, κοπτῆρας τῆς ἄνω σιαγόνος δύο τὸν ἀριθμόν, ἐπιμηκεστάτους καὶ ἰσχυροτάτους, τῆς δὲ κάτω σιαγόνος δύο ἐπίσης, ἀλλὰ βραχυτέρους, γομφίους ὀδόντας μὲ ἀνεπτυγμένας ρίζας, στρογγύλους, εὐρεῖς καὶ πεπιεσμένους κατὰ τὴν ρίζαν των, ρύγχος χονδρόν, διωγκωμένον καὶ ἐφωδιασμένον δι' ἐπι-

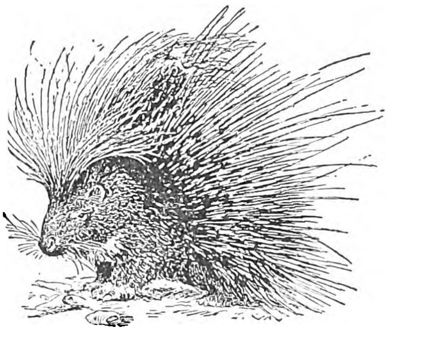

Ὕστριξ ὁ λοφιοφόρος.

μήκων τριχῶν ἐν εἴδει μύστακος, ὦτα ἀπεστρογγυλωμένα καὶ μικρά, οὐρὰν μικράν, στόμαχον μικρὸν καὶ ἁπλοῦν καὶ πέος καὶ ὄρχεις ἀφανεῖς.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *Ὕστριξ ὁ λοφιοφόρος* (Hystrix cristatus). Τὸ μῆκος του φθάνει τὰ 0,70μ. ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ρύγχους μέχρι τῆς ρίζης τῆς οὐρᾶς, ἥτις εἶναι στρογγύλη καὶ ἔχει μῆκος 0,25 μ. περίπου. Ἡ κεφαλή του εἶναι χονδρή. Τὸ ἄνω χεῖλος εἶναι διεσχισμένον μέχρι τῶν ρωθώνων. Τὰ ὦτα εἶναι μικρά, ἀπεστρογγυλωμένα καὶ βραχέα. Ἡ γλῶσσα εἶναι χονδρή, βραχεῖα καὶ καλύπτεται ὑπὸ αἰχμηρῶν λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων, τὸ στόμα εἶναι μικρόν. Αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ ἐπιμήκεις καὶ στεναί. Οἱ ὀφθαλμοὶ μικροί, καλυπτόμενοι ἄνωθεν ὑπὸ πυκνῶν βλεφαρίδων. Οἱ πρόσθιοι πόδες φέρουσι τέσσαρας δακτύλους μετ' ἀνθεκτικῶν ὀνύχων. Ἑκατέρωθεν τῆς κοιλίας ἡ θήλεια φέρει τρεῖς μαστούς. Τὸ πέος τοῦ ἄρρενος εἶναι σχεδὸν ἀόρατον καὶ διευθύνεται πρὸς τὰ ὄπισθεν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους. Αἱ ἄκανθαι αἱ εὑρισκόμεναι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ζῴου σχηματίζουσιν εἶδος λοφίου, διευθύνονται πρὸς τὰ ὀπίσθεν καὶ ἔχουσι μελανὸν καὶ λευκὸν ἀνάμιξ χρῶμα. Αἱ ἄκανθαι, αἱ ἐπὶ τῆς ράχεως ἀναφαινόμεναι, εἶναι ἐπιμήκεις, αἰχμηραὶ καὶ ὁμοίως μελαναὶ καὶ λευκαὶ ἀνάμιξ. Αἱ ἄκανθαι αἱ καλύπτουσαι τὴν οὐρὰν εἶναι ἀμβλεῖαι κατὰ τὸ ἄκρον των. Πᾶσαι αἱ ἄκανθαι τοῦ σώματος ἀνορθοῦνται ἢ καταπίπτουσι κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ ζῴου. Ὁ ὕστριξ εἶναι κατ' ἐξοχὴν νυκτόβιον ζῷον παραμένον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐντὸς ὑπογείων στοῶν, ἃς ἀνασκάπτει ὁ ἴδιος. Εἶναι ζῷον παμφάγον, ὑπεραγαπᾷ ὅμως τὰς ρίζας. Ἡ θήλεια γεννᾷ 3—4 μικρά, ἅτινα εὐθὺς ἅμα τῇ γεννήσει των ἔχουσι κεκαλυμμένον τὸ σῶμά των ὑπὸ μικρῶν καὶ μαλακῶν ἀκανθῶν. Τὰς ἀκάνθας του ὁ ὕστριξ μεταχειρίζεται ὡς ἀμυντικὸν ὄργανον κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Θηρεύεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὰς ἀκάνθας του, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ποικίλως, ὡς καὶ διὰ τὸ κρέας του, ὅπερ εἶναι νοστιμώτατον. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ζῇ ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων ὑποδιαπλάσεων ἀπὸ τῆς ὀλιγοκαίνου μέχρι καὶ τῆς πλειστοκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Ἐπίσης εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους ὕστριξ primigenia εὑρέθησαν ἐντὸς πλειοκαινικῶν ἀποθεμάτων τοῦ Πικερμίου. Γ. Κ. Γ.

— **ὕστριξ** (ἡ) (Hystrix) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν* ἢ *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ὕστριξ ἡ τραχεῖα* (Hystrix asperella), θάμνος φυόμενος πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας. Δ. Ν. Π.

ὑστριχίασις (ἡ) *[Δερματολ.]*. Μορφὴ τῆς δερματικῆς ἰχθυώσεως, ἀποτελοῦσα τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς ἐξελίξεως ταύτης. Κατὰ τὴν ὑστριχίασιν αἱ θηλαὶ τοῦ δέρματος ὑπερτροφοῦσι καὶ τὰ λέπια λαμβάνουσι τὴν μορφὴν τῶν τριχῶν τοῦ ἀγριοχοίρου. Κ. Κ. Κ.

ὑστριχίδαι (οἱ) (Hystrichidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*, περιλαμβάνουσα μικρὰ ἢ μετρίου μεγέθους ζῷα, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῶν αἰχμηρῶν πολυπληθῶν ἀκανθῶν, δι' ὧν καλύπτεται τὸ σῶμά των καὶ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *ἀθήρουρος ὁ ἐρεθίζων* καὶ ὁ *ὕστριξ*. Δ. Ν. Π.

ὑστριχοειδής, *—ές* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὕστριχα, ἀκανθηρός.

Ὑτίκη (Utica) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βορείου Ἀφρικῆς (βλ. *Ἰτύκη*).

ὑττέρβιον (τὸ) *[Χημ.]*. Χημικὸν στοιχεῖον ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν σπανίων γαιῶν καὶ τὴν ὁμοταξίαν τῶν ὑττρικῶν γαιῶν. Σύμβολον ἔχει Yb καὶ ἀτομικὸν βάρος 173,5. Βραδύτερον ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *νεοϋττέρβιον* λόγῳ ἀνακαλύψεως καὶ ἄλλου συστατικοῦ τοῦ ὑττερβίου, ὅπερ ἐκλήθη *κασσιόπειον*. Εἶναι σπανιώτατα ἀπαντῶν καὶ ἐλάχιστα ἐξηρευνημένον στοιχεῖον, ἀμφισβητεῖται δ' ὑπὸ πολλῶν ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξίς του. Θεωρεῖται ὡς τρισθενὲς καὶ σχηματίζει βασικὸν ὀξείδιον τοῦ τύπου Yb_2O_3. Μετὰ θειικοῦ ὀξέος σχηματίζει θειικὸν ἅλας τοῦ τύπου:

$$Yb_2(SO_4)_3 + 8H_2O.$$ Ε. Γ.

Ὑττερχοῦβεν (Uyetterhoeven), ***Ἀνδρέας***. Βέλγος ἰατρὸς (1799—1868). Συνέγραψεν: «Ἀνατομικὴ διὰ τοὺς ζωγράφους», «Περὶ ἀερισμοῦ, οἰκοδομητικῆς καὶ διοργανώσεως νοσοκομείων» (1853—1862), «Περὶ ἐξαγωγῆς λίθων ἐκ τῆς οὐροδόχου κύστεως» (1863), «Περὶ ἠλεκτρισμοῦ» κ. ἄ. Ο. Ρ.

—**Ὑττερχοῦβεν** (Uyetterhoeven), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Βέλγος χειρουργὸς καὶ μαιευτὴς (1759—1843). Προήγαγε σημαντικῶς τὴν ἐγχειρητικὴν καὶ τὴν μαιευτικὴν καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Βρυξελλῶν. Ο. Ρ.

ὑττρικός, *—ή*, *—όν*· ὁ περιέχων τὸ χημικὸν στοιχεῖον *ὕττριον*.

—**ὑττρικὴ ὁμοταξία γαιῶν**. Εἰς τὴν ὁμοταξίαν ταύτην περιλαμβάνεται μέγας ἀριθμὸς σπανίων μετάλλων. Αἱ κοιναὶ αὐτῶν ἰδιότητες καὶ ἀντιδράσεις δυσχεραίνουσι τὸν χωρισμὸν καὶ ἀπομόνωσιν αὐτῶν. Τὰ κυριώτερα ὀρυκτά, ἐν οἷς τὰ στοιχεῖα ταῦτα συναντῶνται, εὑρίσκονται εἰς τὴν Σιβηρίαν, τὴν Σκανδιναυΐαν καὶ Γροιλανδίαν. Πρῶτος ὁ Φινλανδὸς χημικὸς Gadolin ἀνεκάλυψε κατὰ τὸ ἔτος 1794 καὶ σπάνιον ὀρυκτὸν ὀνομασθὲν Gadolinite, τὸ στοιχεῖον *ὕττριον*. Τὰ σπάνια ταῦτα μέταλλα περιλαμβάνουσι τὰ *ὕττριον, ἔρβιον, εὐρώπιον, λουτέκιον, δυσπρόσιον, σκάνδιον* κλπ. καὶ δὲν ἔχουσι βιομηχανικὴν χρῆσιν, ἀποτελοῦσι δὲ μετὰ τῆς ὁμοταξίας τῶν γαιῶν τοῦ δημητρίου τὴν ὁμάδα τῶν σπανίων γαιῶν. Ι. Γ. Π.

ὕττριον (τὸ) *[Χημ.]*. Σπάνιον στοιχεῖον τῆς ὁμάδος τῶν σπανίων γαιῶν. Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμοταξίαν τῶν ὑττρικῶν γαιῶν καὶ ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ἀργιλλίου καὶ τοῦ σκανδίου τὴν ὁμάδα τῶν γαιῶν. Ἔχει σύμβολον Y καὶ ἀτομικὸν βάρος 88,93. Εἶναι μέταλλον τρισθενὲς καὶ συνοδεύει ἐνίοτε τὸ στοιχεῖον σκάνδιον εἰς τὰ μεταλλεύματα αὐτοῦ. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο παρεσκεύασαν ὑπὸ μεταλλικὴν κατάστασιν οἱ Thompson, Holton καὶ Kremers δι' ἠλεκτρολυτικῆς τήξεως τοῦ χλωριδίου αὐτοῦ. Τὰ ἅλατα καὶ τὸ ὀξείδιον αὐτοῦ εἶναι ἄχροα. Διαλύεται εἰς ἀραιὰ ὀξέα. ἔχει θερμοκρασίαν ἀναφλέξεως ἐν τῷ ἀέρι 470°, εἰδικὸν βάρος 4,57 καὶ σημεῖον τήξεως 1450—1500°. Ἡ ἀνίχνευσις αὐτοῦ γίνεται διὰ τῆς φασματοσκοπικῆς ἀναλύσεως, διότι παρουσιάζει χαρακτηριστικὰς γραμμάς. Εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἑνοῦται ἀμέσως μετὰ τοῦ ὀξυγόνου, θείου καὶ χλωρίου καὶ πιθανώτατα καὶ μετ' ἄλλων ἀμετάλλων. Μετὰ τοῦ ὀξυγόνου σχηματίζει ὡς τρισθενὲς στοιχεῖον τὸ ὀξείδιον Y_2O_3, ὅπερ εἶναι βασεογόνον, ὡς τὸ ὀξείδιον τοῦ ἀργιλλίου, παρέχον μεθ' ὕδατος τὸ ὑδροξείδιον τοῦ ὑττρίου $Y(OH)_3$. Παρεσκευάσθησαν πολλαὶ ἑνώσεις αὐτοῦ, ὡς τὸ βρωμίδιον YBr_3, τὸ χλωρίδιον YCl_3, τὸ φθορίδιον YF_3 κλπ. Ε. Γ.

—**ὕττριον πυριτιοτανταλικὸν** *['Ορυκτολ.]*· βλ. *πυριτιοτανταλικὸν* ὕττριον.

ὑττροϊλμενίτης (ὁ) (Yttroilmenit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, συνώνυμον τῷ *σαμαρσκιτῃ* (βλ. λ.).

ὑττροκερίτης (ὁ) (Yttrocerit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑδρομιγὴς ἕνωσις φθοριούχου ἀσβεστίου (CaF_2) μὲ φθοριοῦχα ὕττριον, ἔρβιον καὶ δημήτριον [$(YErCe)F_3$]. Παρουσιάζεται ἐν τῇ φύσει εἰς μικρὰ κοκκώδη συσσωματώματα καὶ ἐπιφλοιώματα. Ἔχει σκληρότητα 4—5, εἰδικὸν βάρος 3,4, χρῶμα ἰῶδες κυανοῦν πρὸς τὸ φαιὸν καὶ λευκόν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Finbo καὶ Broddbo παρὰ τὸ Falun, ὡς καὶ εἰς τὸ Amity τῆς Neu York. Γ. Κ. Γ.

ὑττροτανταλίτης (ὁ) (Yttrotantalit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον συνίσταται κυρίως ἐκ τανταλιακοῦ ὑττρίου [$Y_4(Ta_2O_7)_3$], ἐμπεριέχει ὅμως ἔρβιον ὡς καὶ ὀλίγην ποσότητα ἀσβεστίου καὶ σιδήρου, ὡς ἐπίσης καὶ ἥλιον. Παρουσιάζεται ἐν τῇ φύσει εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἐν γενηρᾷ μορφῇ ἔχει ὑελοειδῆ ἄμορφον ὄψιν. Ἔχει σκληρότητα 5—5° $^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 5, 2—5, 9, θραῦσιν ὀστρεώδη μέχρις ἀνώμαλον, χρῶμα μέλαν, λάμψιν ἡμιμεταλλικὴν καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν φαιάν. Εὑρέθη εἰς τὸ Ytterby καὶ Falun. Ἐκτὸς τοῦ μέλανος ὑττροτανταλίτου, ὑπάρχει ἐπίσης καὶ κίτρινός τις ὑττροτανταλίτης παρομοίας συνθέσεως, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ὡς ἄμορφος μὲ λάμψιν ὑελώδη ἕως στεατοειδῆ εἰς τὸ Ytterby καὶ τὸ Korarfvet τῆς Σουηδίας. Γ. Κ. Γ.

ὑττροτιτανίτης (ὁ) (Yttrotitanit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι τιτανίτης, περιέχων ἐν ἀφθονίᾳ ἀργίλλιον, ὕττριον καὶ σίδηρον. Ἔχει χρῶμα ὀρφνέρυθρον καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ Bu... παρὰ τὸ Arendal. Συνώνυμον: *καϊλχαουίτης*. Γ. Κ. Γ.

Ὑὺ (Huy) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Λιέγης, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μόζα. Κάτ. 14.590. Ἔχει λατομεῖα, διϋλιστήρια, μεταλλουργεῖα, χαρτοποιεῖα κλπ. καὶ διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ κτηνῶν. Εἶναι παλαιοτάτη ὀχυρὰ πόλις, ἀνήκουσα κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Λιέγης. Ι. Ι.

Ὑ(ΰ)σμὰν (Huysmans), ***Κάμιλλος***. Βέλγος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1871. Ἐσπούδασε γερμανικὴν φιλολογίαν ἐν Λιέγῃ, εἶτα δὲ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ὕπρ καὶ ἐν τῷ νέῳ πανεπιστημίῳ τῶν Βρυξελλῶν. Συγχρόνως ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὴν δημοσιογραφίαν, συνεργαζόμενος εἰς τὸ «Peuple» καὶ ἄλλας σοσιαλιστικὰς ἐφημερίδας, ἀπὸ δὲ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἵδρυσεν ἐν Ἀμβέρσῃ τὴν φλαμανδόγλωσσον «Volksgazet». Τῷ 1910 ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτής, διακριθεὶς μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων ἡγετῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐν Βελγίῳ, διετέλεσε δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τοῦ 1922 γραμματεὺς τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Γραφείου, πρωτοστατήσας τῷ 1917 εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ Διεθνοῦς Σοσιαλιστικοῦ Συνεδρίου τῆς Στοκχόλμης. Μετὰ τὸν πόλεμον ὠργάνωσε τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα τῆς Ἀμβέρσης καὶ τῷ 19.. ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν. Ἔγραψε: «Limburgsch Joarbeck» (1891—18..), «Toponymische Studie» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κυβελιέ, 1897), «Stockholm» (1919), «De Coster Stephanie» (1926), «The Works of De Sw...» (1928) καὶ δ ἀφόρους σοσιαλιστικὰς μελέτας. Ι. Ι.

—**Ὑ(ΰ)σμὰν** (Huysmans), ***Κάρολος-Μαρία-Γεώργιος***, ἐπιλεγόμενος ***Ζορὶς-Κάρλ***. Γάλλος συγγραφεὺς (1848—1907), καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας Ὀλλανδῶν καλλιτεχνῶν, ἐγκατεστημένης ἐν Γαλλίᾳ. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν λογοτεχνικῶν κύκλων τῷ 1875 διὰ μιᾶς συλλογῆς πεζῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον: «Le drageoir aux épices». Προσελκύσας τὴν γενικὴν προσοχήν, ἀπέβη ταχέως εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ρεαλιστικῆς σχολῆς

ιὰ τῶν ἔργων του: «Μάρθα, ἱστορία μιᾶς κόρης» 1878), «Αἱ ἀδελφαὶ Βατὰρ» (1879), «Παρισινὰ σχε-ιάσματα» (1880) κλπ., ἅτινα χαρακτηρίζει ζωηρὰ παισιοδοξία καὶ λεπτολόγος περιγραφικότης. Συγ-ρόνως ἠσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ τὴν κριτικὴν ῆς τέχνης, γράψας τὰ ἔργα: «L'art moderne» 1883) καὶ «Certains» (1889), ἅτινα θεωροῦνται ος ἡ εὐφυεστέρα κριτικὴ ὑπὲρ τῶν ἰμπρεσσιονι-τῶν καλλιτεχνῶν (Μορώ, Πισσαρό, Μονὲ κλπ.). Εἰς τὰ κατόπιν μυθιστορήματά του («A rebours», L'abas» κ. ἄ.) ὁ Ὑ(υ)σμὰνς ἀναλύει μετ' ὀξυ-οίας τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἰδεολογίας ἐπὶ τῆς συγ-ρόνου αἰσθητικότητος. Ἀπὸ τοῦ 1892 ἐστράφη ξ ὁλοκλήρου πρὸς τὸν καθολικισμόν, ἔκτοτε ὲ περιγράφει διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὸν χρι-τιανικὸν μυστικισμὸν καὶ συμβολισμόν. Κυριώ-ερα ἐκ τῶν ἔργων τῆς τελευταίας ταύτης πε-ιόδου τῆς ζωῆς του εἶναι: «En route» (1895), La Cathédrale» (1898), «La bièvre de Saint Sé-erin» (1898), «Pages catholiques» (1899), «Sainte ,ydwine de Schiedan» (1901), «De tout» (1901), Esquisse biographique de Dom Bosco» (1902). Χ. Δ.

ὑφάδιον (τό)· δημοτ. *φάδι*: τὸ κατὰ πλάτος νῆμα οῦ ὑφάσματος, ἄλλως *κρόκη* (βλ. λ.) κατ' ἀντιδια-τολὴν πρὸς τὸν *στήμονα*· παροιμ. «ποῦ φάδια, ποῦ τημόνια» ἐπὶ πράγματος λίαν ὑπερέχοντος κατὰ ὴν σύγκρισιν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *ὑφάδιον* εἶναι κλωστή, λεπτο-έρα τῶν στημόνων, προετοιμασθεῖσα καταλλή-ως ἐκ βάμβακος, λίνου, ἐρίου, μετάξης κλπ., ἡ ποία τυλίσσεται εἰς τὰ μασούρια, τὰ ὁποῖα το-οθετοῦνται διαδοχικῶς εἰς τὴν κερκίδα (σαΐταν, ιασούταν, μακρυὰν) καὶ δι' αὐτῆς διέρχεται διὰ ιέσου τοῦ ἀνοίγματος τῶν στημόνων καὶ πλέκε-αι εἰς ὕφασμα, γίνεται δηλαδὴ ἡ ὕφανσις. Κατὰ ὴν πλοκὴν τοῦ ὑφαδιοῦ, εἰς τὸ πέρασμα τῆς σαΐ-ας, γίνεται ἀπὸ τὴν ἔμπειρον ὑφάντριαν ὁ ὑφαν-ὸς διάκοσμος τοῦ ὑφάσματος, ἁπλῶς ὑφαντός, ἢ ομπλιαστὸς μὲ ἐπανωκεντίδια, ἀναφουσκωτὰ ἐπὶ ῆς ὁμαλῆς ἐπιφανείας, διὰ τῆς σπάθης (σαΐτας) ἢ τῆς σακκορράφας ἢ τῶν δακτύλων τῆς χειρός· πίσης κατὰ τὸ πέρασμα τοῦ ὑφαδιοῦ γίνονται τὰ ρλόκια τῶν φλοκωτῶν. Α Γ.–Γ.

ὕφαιμα (τὸ) *['Οφθαλμολ.]*. Τὸ ἐν τῷ προσθίῳ θα-άμῳ ἀθροιζόμενον αἷμα. Τοῦτο, ὅπως καὶ τὸ ὑπό-ιυον, λαμβάνει ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς του διά-φορον σχῆμα ἀπὸ μηνίσκου μέχρι κύκλου. Προέρ-χεται ἢ ἐκ τραυματισμοῦ τοῦ βολβοῦ καὶ ἰδίως ῆς ἴριδος (ἰριδοδιάλυσις) ἢ ἐκ φλεγμονωδῶν νό-σων τῆς ἴριδος ἢ τοῦ ἀκτινωτοῦ. Ἐν περιπτώσει ιὴ αὐτομάτου ἀπορροφήσεώς του ἐξάγομεν αὐτὸ διὰ παρακεντήσεως τοῦ προσθίου θαλάμου.

ὑφαίνη (ἡ) (Hyphaena) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν ῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ὑφαίνη ἡ θηβαϊκὴ* (Hyphaena Thebaica), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αἴγυπτον κυρίως καὶ φθάνει εἰς ὕψος 8–10 μέ-τρων. Ὁ καρπός της περικλείει ὀστεώδη πυρῆνα, ἐξ οὗ κατασκευάζουσιν οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων περιδέραια. Δ. Ν. Π.

ὑφαίνω, δημοτ. *'φαίνω, ἀόρ. ὕφανα* καὶ ἀρχ. *ὕφηνα –ὑφάνθην*, παθ. μετχ. *ὑφασμένος*· κατασκευάζω ὕφασμα διὰ τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ: «ὑφαίνω μεταξωτά, –μάλλινα» ‖ παρασκευάζω, ἐξυφαίνω: «ὑφαίνω δό-λους, — συνωμοσίαν».

ὑφαίρεσις, —*εως* (ἡ)· ἀφαίρεσις, ἔκπτωσις· ‖ ἰδία ἐπὶ προβλημάτων τόκου, εὕρεσις τοῦ ποσοῦ καθ' ὃ ἐκπίπτει ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία γραμματίου διὰ τὴν ἐξόφλησιν αὐτοῦ πρὸ τῆς λήξεώς του.

—*[Γραμματ.]* *Ὑφαίρεσιν* ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ τὴν ἐν μέσῳ λέξεως ἀποβολὴν φθόγ-γου τινὸς (πρβλ. Ἐτυμ. Μ., σελ. 42, 18 «τὰ εἰς —δος λήγοντα.... εὑρίσκομεν παρ' Ἴωσι καθ' ὑφαίρεσιν τοῦ ι λεγόμενα» καὶ Σχολ εἰς *Ἀριστοφ.* Ὄρνιθ 149 «Λέπρεον καθ' ὑφαίρεσιν τοῦ ι τὸ Λέπρειον εἶπεν»). Διεστέλλετο δὲ ἡ ὑφαίρεσις πρὸς τὴν *συγκοπὴν* καὶ *ἀποκοπὴν* (βλ. τὰς λ.). Γ. Π. Α.

— *[Ποιν. Δικ.]* *Ὑφαίρεσιν* ὀνομάζει ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρ. 377) τὴν κλοπὴν μεταξὺ ὡρισμένου βαθμοῦ συγγενῶν (συζύγων, γονέων καὶ τέκνων, ἀδελφῶν, ἀνεψιῶν καὶ θείων, καὶ συγγενῶν ἐκ κηδεστίας μέχρι β' βαθμοῦ, ἔτι δὲ καὶ οἱωνδή-ποτε ἄλλων ἐξ αἵματος συγγενῶν, ἐνδιαιτωμένων ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ ἀπὸ κοινοῦ) καὶ τὴν κλοπὴν τὴν πραττομένην ὑπὸ οἰκετῶν εἰς φαγητὰ καὶ ποτὰ ἐκ λαιμαργίας, καὶ τέλος τὴν κλοπὴν ἐκ μέρους τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου εἰς τὴν παρὰ τοῦ ἀποθανόντος καταλειφθεῖσαν περιουσίαν. Ἡ κλοπὴ αὕτη τιμωρεῖται ἠπιώτερον καὶ κατ' ἔγκλησιν τοῦ βλαβέντος (οἷος εἶναι ὅ τε κύριος καὶ ὁ κάτοχος τοῦ κλαπέντος), ἐκτὸς ἐὰν ἐγένετο διαρρηχθείσης τῆς ἐπὶ τῶν κλαπέντων τεθειμένης σφραγῖδος τῆς ἀρχῆς ἢ ἐνόπλως ἢ ὑπὸ συμμορίας, ὅτε διώκεται αὐτεπαγγέλτως καὶ τιμωρεῖται ὅπως ἡ κοινὴ κλοπὴ (ἄρθρα 374 § 4—6 καὶ 375 § 3 Π. Ν.). Αἱ διατάξεις αὗται ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῆς ὑπε-ξαιρέσεως (ἄρθρ. 393) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπάτης (ἄρθρ 402).

Ὑφαίρεσιν ἐπίσης ὀνομάζει ὁ ποινικὸς νόμος τὴν μεταξὺ συνεταίρων κλοπὴν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ κληρονόμου ἰδιοποίησιν ἀμερίστου κληρονομίας (βλ. λ. *κλοπή*, τ. ΙΔ', σ 592 β'). Α. Ν. Μ.

— **ὑφαίρεσις** ***κατεσχημένων*** *[Ποιν. Δίκ.]*. Μεταξὺ τῶν πράξεων «κατὰ τῆς ὀφειλομένης εἰς τὰς ἀρχὰς εὐπειθείας» καὶ ὡς ἰδίαν περίπτωσιν τοῦ ἀδική-ματος τῆς *ἀντιστάσεως* τάσσει ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρ. 171) «τὴν ὑφαίρεσιν τῶν κατεσχημένων», χαρα-κτηρίζων ὡς τοιαύτην τρεῖς διακεκριμένας ἀξιο-ποίνους πράξεις: 1) τὴν κυρίως ὑφαίρεσιν κατε-σχημένων ὑφ' οἱουδήποτε πραττομένην, 2) τὴν ἀπαλλοτρίωσιν κατεσχημένων κινητῶν ἢ ἀκινή-των καὶ 3) τὴν ἐκ προθέσεως βλάβην τοιούτων πραγμάτων, ὧν πράξεων (ἀπαλλοτριώσεως ἢ βλά-βης) μόνον ὁ ἰδιοκτήτης ἢ ὁ μεσεγγυοῦχος ἢ ὁ φύλαξ τῶν κατασχεθέντων δύναται νὰ ᾖ ἐνεργη-τικὸν ὑποκείμενον. Τὸ σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (ἄρθρ. 145) τιμωρεῖ μόνον τὴν ὑφαίρεσιν καὶ τὴν βλάβην, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἀπαλλοτρίω-σιν, ἅτε ἄκυρον οὖσαν καὶ συνεπῶς μὴ ματαιοῦ-σαν τὸν σκοπὸν τῆς κατασχέσεως.

Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τοῦ ἀξιοποίνου καὶ τῶν τριῶν τούτων πράξεων εἶναι ἡ *ὕπαρξις κατα-σχέσεως*, εἴτε ἀναγκαστικῶς εἴτε συντηρητικῶς ἐπιβληθείσης, ἢ καὶ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ποι-νικῆς δικονομίας γενομένης. Ἡ κατάσχεσις δέον νὰ ὑφίσταται κατὰ τύπους, ἀρκεῖ δηλαδὴ νὰ ἔχωσι τηρηθῆ οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι αὐτῆς, εἶναι δ' ἀδιάφορον ἂν ἡ κατάσχεσις ἔπασχεν ἀκυρό-τητά τινα ἢ καὶ ἂν ἀκόμη ἐκηρύχθη μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ἀδικήματος ἄκυρος παρὰ τοῦ ἁρμο-δίου δικαστηρίου· διαφέρει ὅμως ἂν ἡ κατάσχε-σις εἶναι αὐτοδικαίως ἄκυρος (ὡς π. χ. εἰς τὰς πε-ριπτώσεις τῶν ἄρθρων 887, 925, 959 καὶ 960 πολι-τικῆς δικονομίας), διότι τότε δὲν ὑπάρχει κατάσχε-σις καὶ συνεπῶς οὐδὲ τὸ ἀδίκημα τοῦ ἄρθρου 171 τοῦ ποινικοῦ νόμου.

Τὸ ἀδίκημα συντελεῖται ἐν μὲν τῇ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ὑφαιρέσει κατεσχημένων εἴτε διὰ τῆς ἀποκρύ-ψεως αὐτῶν ἢ τῆς παραδόσεως εἴς τινα τῶν δα-νειστῶν (ἵνα οὗτος ἱκανοποιηθῇ κατὰ προτίμησιν τῶν λοιπῶν), ἢ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην (ἐκ τῆς κατο-χῆς τοῦ ὁποίου εἶχον ἀφαιρεθῆ ἅμα τῇ κατασχέ-σει), εἴτε δι' οἱουδήποτε ἄλλου τρόπου ἐπιτηδείου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ τῆς μα-ταιώσεως τῆς κατασχέσεως. Ἐὰν ὅμως ὑφαιρῶν εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης ἢ ὁ μεσεγγυοῦχος ἢ ὁ φύλαξ, ὅπως θεωρηθῇ οὗτος ἔνοχος ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ προηγηθῆ πρόσκλησις πρὸς αὐτὸν ἵνα παραδώσῃ τὰ κατασχεθέντα εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ πλειστηριασμοῦ ὑπάλληλον ἢ εἰς τὸν τυχὸν διορισθέντα ἄλλον με-σεγγυοῦχον ἢ ἐν γένει εἰς ὃ πρόσωπον διέταξε τὸ δικαστήριον (ἄρθρα 889, 919, 927 καὶ 962 τῆς πο-λιτικῆς δικονομίας), διότι μέχρι τῆς τοιαύτης προσ-κλήσεως δικαιοῦται νὰ ἔχῃ τὰ κατεσχημένα εἰς τὴν κατοχήν του, φυλάττων ὁπωσδήποτε καὶ ὁπουδή-ποτε κρίνει ἀσφαλέστερον, ἰδίαν μόνον ὑπέχων ἐπὶ ἀμελείᾳ εὐθύνην πρὸς ἀποζημίωσιν (ἄρθρα 889, 927, 962 καὶ 964 πολιτικῆς δικονομίας). Ἡ δ' ὑπ' ἀριθ. 2 *ἀπαλλοτρίωσις* τῶν κατεσχημένων, ὁπωσδήποτε γενομένη, εἶναι ἀξιόποινος καὶ χωρὶς ν' ἀπαιτῆται νὰ προηγηθῆ ταύτης πρόσκλησις πρὸς τὸν ὑπαίτιον ἰδιοκτήτην, μεσεγγυοῦχον ἢ φύλακα, ἵνα παραδώσῃ τὰ κατεσχημένα (Α. Π 298 τοῦ 1922). Τέλος ἡ ὑπ' ἀριθ. 3 *βλάβη* τῶν κατασχε-θέντων συνίσταται εἰς τὴν ἀλλοίωσιν αὐτῶν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἀξίας των. Κατὰ ταῦτα, τὸ ἀδίκημα καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρου 171 εἶναι οὐσιαστικόν, τελούμενον διὰ θετικῆς τοῦ ὑπαιτίου ἐνεργείας καὶ συνεπῶς εἶναι ἐπιδεκτικὸν ἀποπείρας, κατὰ τὰς γενικὰς περὶ αὐ-τῆς διατάξεις.

Ἐξ ὑποκειμένου ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐθελουσίαν ἐνέργειαν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀδικήματος, καὶ δέον νὰ σκοπῆ τὴν ματαίωσιν τῆς κατασχέσεως, ἧς προσέτι πρέπει νὰ διατελῆ ἐν γνώσει ὁ δρῶν· ἡ γνῶσις αὕτη δύναται ν' ἀπο-δειχθῆ διὰ παντὸς ἀποδεικτικοῦ μέσου καὶ διὰ μαρτύρων (Α. Π. 94 τοῦ 1931), ἐκτὸς ἐὰν ἡ γνῶ-σις ἀπορρέῃ κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς κοινοποιήσεως τῆς κατασχέσεως, ἐκ δὲ τῆς κοινοποιήσεως ἐξαρ-τᾶται προσέτι τὸ κῦρος τῆς κατασχέσεως (ἄρθρα 887 καὶ 959 πολιτικῆς δικονομίας, διότι τότε ἐκ τῆς ἐγγράφως ἀποδεικτέας κοινοποιήσεως θέλει προκύψει οὐ μόνον ἡ γνῶσις τῆς κατασχέσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕπαρξις ταύτης, ἥτις εἶναι ἡ ἀναγ-καία, ὡς ἐλέχθη, προϋπόθεσις τοῦ ἀδικήματος.

Ἐὰν ἐνεργητικὸν ὑποκείμενον δὲν εἶναι ὁ ἰδιο-κτήτης τῶν κατεσχημένων, ἀλλ' ὁ μεσεγγυοῦχος ἢ ὁ φύλαξ ἢ (ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1 περιπτώσει) τρί-τος τις, σκοπῆ δ' οὗτος οὐχὶ τὴν ματαίωσιν τῆς κατασχέσεως, ἀλλὰ τὴν ἰδιοποίησιν τῶν κατασχε-θέντων ἢ τὴν ἀποστέρησιν τούτων ἀπὸ τοῦ ἰδιο-κτήτου, ἡ πρᾶξις λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τῆς κλοπῆς ἢ τῆς ὑπεξαιρέσεως (ἄρθρ. 376 § 1 καὶ 389 § καὶ 3 καὶ 4 ποιν. νομ.) Τέλος ἡ ὑπ' ἀριθ. 3 βλάβη τῶν κατασχεθέντων πρέπει προσέτι νὰ γίνῃ ἐκ προθέσεως (βλ. λ. *φθορά*)· ἂν ἐπηνέχθη ἐξ ἀμε-λείας δὲν εἶναι ἀξιόποινος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωστῆ-Μπουροπούλου*, «Ἑρμηνεία ποινι-κοῦ νόμου» (ἔκδ Δ', τόμ. Β', σελ. 136—140).—Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις σχεδίου ἑλλ. ποιν. κώδικος (1933), σελ. 293—295.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ὑφαιρῶ (—*έω*)· ἀφαιρῶ, ἐκπίπτω (βλ. *ὑφαίρεσις*).

ὕφαλα (τὰ) (κοιν. *τὰ βρεχάμενα*) *[Ναυτ.]*. Τὸ κάτω τῆς ἰσάλου μέρος τοῦ πλοίου. Συνήθως βά-φεται (διὰ χρώματος ἄλλου ἢ αἱ πλευραὶ τοῦ σκά-φους) ἐρυθρὸν ἢ πράσινον, κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ὑφαλοχρώματος. Τὸ ἀντίθετον: τὰ *ἔξαλα*. Σ. Ε. Λ.

ὑφαλαύλαξ (ἡ) *['Ακτογρ.]*. Ὕφαλος πόρος βα-θύτερος τῶν ἑκατέρωθέν του ἀβαθῶν, διεισδύων εἰς ἠπειρωτικὴν ἢ νησιωτικὴν ὑφαλοκρηπῖδα κατὰ διεύθυνσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κάθετον πρὸς τὴν ἀκτογραμμήν. Δυνατὸν νὰ εἶναι φυσικὸς (Πρε-βέζης στόμιον) ἢ χειροποίητος (Στυλίς).

Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλαυχὴν (ὁ) *['Ακτογρ.]*. Μακρὰ ἀλλὰ καὶ εὐρεῖα ἔξαρσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ἀνερχομένη ἐλαφρῶς ἀπὸ τούτου. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλέκρηγμα (τὸ) *['Ακτογρ.]*. Ἕκαστος τῶν πλοΐμων πόρων τῶν διακοπτόντων τὴν συνέχειαν ὑφαλοταινίας ἢ τῶν μεσολαβούντων μεταξὺ ἑρμά-των ἀποτελούντων κίνδυνον εἰς τὰ πλοῖα. Τοιαῦτα ὑφαλεκρήγματα ὑπάρχουν πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Αἰγίνης καὶ μεταξὺ τῶν ὑφάλων ὑπολειμμάτων τῶν ἀρχαίων ὑποβρυχίων ἀμυντικῶν ἔργων.

Σ. Ε. Λ.

ὑφαλέμβολον (τὸ) *['Ακτογρ.]*. Ἐπιμήκης ὕφα-λος ἀπόφυσις, προεκτείνουσα ἠπειρωτικὴν ἢ νη-σιωτικὴν ὑφαλοκρηπῖδα. Παράδειγμα ἡ ὕφαλος *Ὕδρα*, προεκτείνουσα τὴν ΝΑ. τῆς Κεφαλληνίας ἐσχατιάν. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλισθμὸς (ὁ). Ὑφαλαυχὴν· μικροῦ εὔρους συνδέων ὑφαλοροπέδιον πρὸς ἀκτὴν ἢ πρὸς τὴν ὑφαλοκρηπῖδά της, σχηματιζομένης οὕτω ὑφαλο-χερσονήσου. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὕφαλμα (τό). Οὕτω καλεῖται τὸ ἀναπήδημα καὶ ἐλαφρὸν ἀνασκίρτημα τῶν τενόντων ὑπὸ τὸ δέρμα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκουσίως καὶ ἀκαριαίως συστέλ-λονται οἱ μύες· τὸ σύμπτωμα τοῦτο παρατηρεῖται συχνάκις ἐπὶ νευροπαθειῶν ἐν γένει, εἰς τὴν χο-λέραν, εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, κλπ. Μ. Ν. Κ.

ὑφαλμυρίζω· εἶμαι ὑφάλμυρος, ἁλμυρίζω.

ὑφάλμυρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὑπό τι ἁλμυρός, κοιν. *ἁλμυρούτσικος*.

ὑφαλμυρότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ὑφάλ-μυρον.

ὑφαλοβελὸς (ὁ) *['Ακτογρ.]*. Στήλη βραχώδης ἢ κοραλλιογενὴς ἀπὸ μεγάλου σχετικῶς βάθους ἀνερχομένη μέχρι μικροῦ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης βολίσματος. Δύναται νὰ μὴ παρου-σιάζῃ κίνδυνον εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως, ὡς π. χ. ὁ νοτίως τοῦ Δεδεαγάτς ὑφαλο-βελὸς Σγάραφα. Σ.Ε.Λ.—Κ.Χ.Κ.

ὑφαλοδείκτης. Ἔργον κατασκευαζόμενον εἰς θέσιν ὅπου ὑπάρχει ὕφαλός τις, πρὸς σήμανσιν καὶ ὑπόδειξιν ταύτης ἐκ τοῦ μακρόθεν.

Οἱ ὑφαλοδεῖκται κατασκευάζονται ξύλινοι, σι-δηροῖ ἢ καὶ ἐκ τοιχοποιίας. Οἱ ἐκ ξύλου ὑφαλο-δεῖκται χρησιμοποιοῦνται πλησίον προφυλαγμέ-νων ἀκτῶν καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἱστούς, οἱ ὁποῖοι ἐμπήγνυνται ἐντὸς κοιλότητος τοῦ βράχου τῆς ὑφάλου ἢ ἐντὸς τοιχοποιίας. Ἐ-ξέχουσι τῶν ἀνωτάτων ὑδάτων κατὰ 2 ἕως 4 μέτρα, καὶ χρωματί-ζονται κατὰ τὸ ἔξα-λον αὐτῶν τμῆμα. Οἱ ὑφαλοδεῖκται οὗτοι ὑ-πόκεινται εὐκόλως εἰς φθορὰς ἐκ τῆς θαλάσ-σης καὶ ἐκ τῶν ἐπ' αὐ-τῶν συγκρούσεων Δι-αρκέστεροι αὐτῶν εἶ-ναι οἱ σιδηροῖ ὑφαλο-δεῖκται, οἱ ὁποῖοι μορ-φοῦνται εἴτε ἐκ μονα-δικοῦ ἁπλοῦ σιδηροῦ στύλου, πακτουμένου ἐντὸς τῆς ὑφάλου, εἴ-τε ἐκ στύλου φέρον-τος σκέλη, δι' ὧν στερεοῦται ἀσφαλέστερον ἐπ' αὐ-τῆς. Καὶ οἱ ὑφαλοδεῖκται οὗτοι ἐξικνοῦνται μέ-χρις ὕψους τοὐλάχιστον 2 μ. ἀπὸ τῆς ἀνωτά-της στάθμης τῆς θαλάσσης, τόσον δὲ αὐτοὶ ὅσον καὶ οἱ ξύλινοι φέρουσιν εἰς τὴν κορυ-φὴν των *στοχασμάτιον*, ἵνα καθίστανται εὐκόλως ὁρατοὶ ἀπὸ μακράν. Οἱ περισσότερον χρόνον διαρ-κοῦντες ὑφαλοδεῖκται εἶναι οἱ κτιστοί, διὰ λίθων

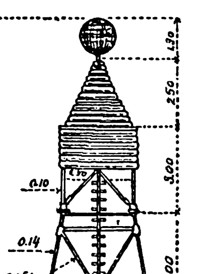

Ὑφαλοδείκτης.

Digitized by Google

ἢ διὰ σκυροδέματος, οὗτοι δ' εἶναι οἱ πλέον ὁρατοί. Πρέπει νὰ προτιμῶνται ὅταν ἡ κατασκευή των δὲν εἶναι δύσκολος καὶ δαπανηρά. Ἐνίοτε, διὰ νὰ καθίστανται οἱ ὑφαλοδεῖκται ὁρατοὶ καὶ τὴν νύκτα, τοποθετοῦνται εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῶν φανοί, λειτουργοῦντες συνήθως αὐτομάτως. Α. Α. Κ.

Ὕφαλοι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς Κυρηναϊκῆς κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Σύρτεως μεταξὺ Δρεπάνου ἄκρου καὶ Διαρροίας λιμένος (*Πτολ.* Δ, δ, 3), σχηματιζόμενος δὲ μεταξὺ ξηρᾶς καὶ νησίων ἐχόντων βαθὺν τὸν αἰγιαλόν των (Σταδ. Μεγ. θαλ. 73). Εἶναι σύγχρονόν τι ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, μὴ ὀνομαζόμενον εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας ἢ περίπλους (πλάτ. 30°00' Β, μῆκ. 20°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 241: Benghazi to Derna) σχηματιζόμενος ὑπὸ πολλῶν σκοπέλων καὶ τῆς ξηρᾶς. Σ. Ε. Λ.

ὑφαλοκρηπὶς (ἡ) [*Ἀκτογρ.*]. Ἡ ἔκτασις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τῆς ἀκτογραμμῆς καὶ ὡρισμένης ἰσοβαθοῦς καμπύλης. Ἐφ' ὅσον δὲν ὁρίζεται ἄλλως (λ. χ. ὑφαλοκρηπὶς τῶν 500 μέτρων) ὡς ὑφαλοκρηπὶς ἠπειρωτικὴ ἢ νησιωτικὴ λογίζεται ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὴν ἰσοβαθῆ τῶν 100 ὀργυιῶν, ὡς μᾶλλον τὴν ἁλιείαν ἐνδιαφέρουσα. Ὡς ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ προκύπτει, ἡ τοιαύτη ὑφαλοκρηπὶς κανονίζει καὶ τὴν ἀφετηρίαν ἀφ' ἧς ἄρχεται νοουμένη ἡ ὕπαρξις τοῦ ὑφαλοπρανοῦς. Βάσις ἀποκρήμνου ὑφαλοκρηπῖδος ἀπαντῶσα εἰς βάθος μέχρι 50 ὀργυιῶν ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἁλιέων *ἀπνιγή*. Συνήθως, ὡς ἀπαντᾷ εἰς τὰς διασπάρτους καὶ μονήρεις τοῦ Αἰγαίου ἐρημονησίδας, ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νησιωτικῆς ὑφαλοκρηπῖδος δύνανται νὰ ἀναδύουν πλείονες τῆς μιᾶς νησῖδες. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλόλακκος (ὁ) [*Ἀκτογρ.*]. Τὸ βαθύτερον τμῆμα κοιλότητος τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ὅταν τοῦτο ἔχῃ σχῆμα πλησιάζον πως τὸ κυκλικὸν ἢ τὸ ἐλλειψοειδές. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλολεκάνη (ἡ), καὶ ***ὑφαλολεκανοπέδιον*** [*Ἀκτογρ.*]. Μεγάλη κοιλότης τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ἔχουσα σχεδὸν ἰσοβαθῆ τὸν πυθμένα της, τὰς δὲ ὁριζοντίας διαστάσεις της οὐχὶ πολὺ διαφερούσας. Δὲν δύναται νὰ λεχθῇ γενικῶς ὅτι ὁ *ὑφαλόλακκος* ἀποτελεῖ μερικὴν περίπτωσιν τῆς ὑφαλολεκάνης. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλόνησος (ἡ) [*Ἀκτογρ.*]. Ὑφαλοροπέδιον μεμονωμένον ἐν πελαγίῳ βυθῷ καὶ οὐδεμίαν συνάφειαν πρὸς ἀκτήν τινα ἢ ἄλλην ὑφαλοκρηπῖδα ἔχον. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλοπλαίσιον (τὸ) [*Ἀκτογρ.*]. Τὸ σύνολον τῶν ἐξάρσεων τοῦ θαλασσίου βυθοῦ τῶν πλαισιουσῶν τὸ ὕφαλον τῆς ἀκτῆς τμῆμα. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλοπρανὲς (τὸ) [*Ἀκτογρ.*]. Ἡ συνέχεια πάσης ὑφαλοκρηπῖδος ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτῆς μέχρι τοῦ κανονικοῦ θαλασσίου βυθοῦ τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν πραγματικὴν τῆς θαλάσσης κοίτην. Ἡ κλίσις του, κατ' ἀρχὰς ἀπόκρημνος, καθίσταται ὁλονὲν ἠπιωτέρα ἐφ' ὅσον πλησιάζει τὴν θαλασσίαν κοίτην. Διακρίνεται δέ, ἀπὸ τῆς εἰς ἣν ἀνήκει ὑφαλοκρηπῖδος, εἰς ἠπειρωτικὸν καὶ νησιωτικὸν ὑφαλοπρανές. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

—**ὑφαλοπρανὲς *ἠπειρωτικὸν*** [*Ὠκεανογρ.*]· βλ. λ. *ἠπειρωτικὸν* ὑφαλοπρανές.

ὑφαλοροπέδιον (τὸ) [*Ἀκτογρ.*]. Ἔξαρσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπίπεδος, ἔχουσα δὲ κλιτῦς μεγάλης κλίσεως καὶ μὴ ἀποτελοῦσα ὑφαλοκρηπῖδα, ἅτε πελαγίως τοῦ ὑφάλου τμήματος τῆς ἀκτῆς εὑρισκομένη. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλορράχις [*Ἀκτογρ.*]. Μακρὰ καὶ στενὴ ἔξαρσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ἔχουσα κλιτῦς ἐμφανιζούσας μείζονα κλίσιν ἢ αἱ πλευραὶ ὑφαλαυχένος. Μικρὰ καὶ στενὴ ὑφαλορράχις, ἀποτελοῦσα λόγῳ τοῦ ἀβαθοῦς τῆς ὀφρύος της κίνδυνον εἰς τὰ πλοῖα, ὀνομάζεται *σπαθη*. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὕφαλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τὴν ἅλα, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης: «ὕφαλος πέτρα» καὶ || ***ὕφαλος*** (ἡ)· ὡς οὐσ., βράχος μόλις καλυπτόμενος ὑπὸ τῆς θαλάσσης, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *σκόπελον* || ***ὕφαλα*** (τά)· ὡς οὐσ., τὸ μέρος τοῦ πλοίου τὸ πάντοτε βρεχόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης: «ρῆγμα εἰς τὰ ὕφαλα».

ὕφαλος (ἡ)· βράχος ἐν τῇ θαλάσσῃ μόλις καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν ὑδάτων.

— [*Ναυτ.*] Βραχώδης ἢ κοραλλιογενὴς ἀπόφυσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ (κοιν. *πέτρα* ἢ *μπάγκος*), ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, ἔχουσα τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν μικράν. Μερικὴ οὖσα περίπτωσις τοῦ *στήθους*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δύναται καὶ νὰ ἀποφύεται, παρουσιάζεται ὑπὸ τὰς ἀκολούθους μορφάς: *Στῆθος*, ἔξαρσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ἐπικίνδυνος διὰ τὸ ἀβαθές της εἰς τὰ πλοῖα καὶ παρουσιάζουσα τὴν ἄνω ἐπιφάνειάν της κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλην (π. χ. τὸ τῆς *Βακχίδος* παρὰ τὴν Σαγιάδαν τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης). *Σκόπελος*, ὕφαλος ἀναδύουσα κατὰ τὰς ρηχίας (ὕφαλος *Κακουλίδη* παρὰ τὴν Γλυφάδαν τοῦ Σαρωνικοῦ). *Σκοπη*, ὕφαλος δηλωθεῖσα ἢ ἡ θέσις ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόστασις της ἀμφισβητεῖται· σημειοῦται εἰς τοὺς χάρτας διὰ τοῦ γράμματος D ἐν κύκλῳ ἐστιγμένῳ *Ψ...* (βλ. λ.). *Ἕρμα* (κοιν. *σαβοῦρα*), σωροὶ λίθων ἢ τροχάλων ὡς οἱ πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Αἰγίνης ἀρχαῖοι «μῶλοι». *Σύρτις*, ἀμμώδης ἔξαρσις τοῦ βυθοῦ ἀλλάσσουσα σχῆμα καὶ θέσιν σὺν τῷ ρεύματι. *Σπάθη*, ὑφαλοφρὺς βραχώδης δυσαναλόγως στενὴ ὡς πρὸς τὸ μῆκός της καὶ χωροῦσα παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν εἰς ἣν πρόσκειται (ὕφαλος *Γοργαντᾶ* εἰς Λούκοβο Χιμάρας). Αἱ *ἀμμώδεις* (κοιν. *λένες*) ὕφαλοι, ἀμμοσωροὶ μετὰ χαλίκων καὶ τροχάλων, ἀκίνητοι ὅμως ἐπὶ τοῦ βυθοῦ (*Ἅγιος Βασίλειος* Περιβόλα Αἰγίνης) *Ὑφαλοταινίαι* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

—**ὕφαλοι *κοραλλιογενεῖς*** [*Γεωλ.—Γεωγρ.*]· βλ. λ. *κοραλλιογενεῖς* ὕφαλοι.

ὑφαλοταινία (ἡ) [*Ἀκτογρ.*]. Ἀβαθῆ (κοιν. *λένες*) ἐκτετυπασμένης ἄμμου, καθαρᾶς εἴτε μετὰ ἰλύος, πηλοῦ, χαλίκων ἢ κογχυλίων μεμειγμένης, ἔχοντα σχῆμα ταινίας παρακολουθούσης ἀπεγγὺς τὸ κύριον σχῆμα τῆς ἀκτογραμμῆς. Τοιαῦται εὑρίσκονται εἰς τὴν Περιβόλαν ἢ Ἅγιον Βασίλειον τῆς Αἰγίνης. Σ. Ε. Λ.

ὑφαλότα φρος (ἡ) [*Ἀκτογρ.*]. Τὸ βαθύτερον τμῆμα κοιλότητος τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ὅταν τοῦτο ἔχῃ μικρὸν εὖρος καὶ μέγα σχετικῶς μῆκος, ὃν οἱονεὶ ραγὰς τῆς κοιλότητος. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλοχαράδρα (ἡ) [*Ἀκτογρ.*]. Μακρὰ καὶ στενὴ ραγὰς τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ἀπόκρημνα ἔχουσα τὰ χείλη αὐτῆς. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλοχερσόνησος (ἡ) [*Ἀκτογρ.*]. Ὑφαλοροπέδιον συνδεόμενον πρὸς τὴν ἀκτὴν ἢ τὴν ὑφαλοκρηπῖδα αὐτῆς μέσῳ ὑφαλισθμοῦ. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὑφαλόχρωμα (τὸ) [*Ναυτ.*]. Εἰδικαὶ χημικαὶ συσκευασίαι, δι' ὧν ἐπαλείφονται τὰ ὕφαλα τῆς γάστρας τῶν πλοίων, πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῆς θαλάσσης, ἰδίως δὲ πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν θαλασσίων ὀργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι καθιστοῦν αὐτὴν ρικνήν, τραχύνοντες οὕτω τὴν

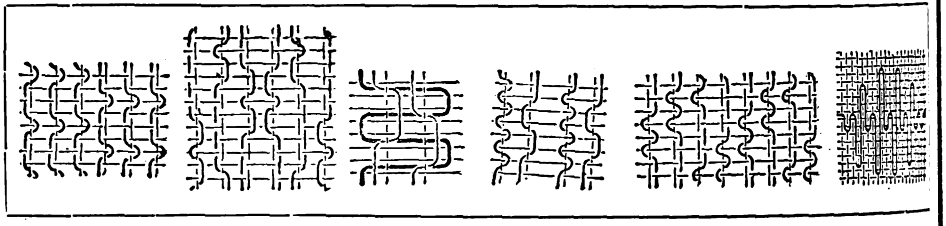

Διάφοροι τρόποι ὑφανσεως.

ὀλίσθησιν τοῦ σκάφους ἐν τῷ ὕδατι, πρὸς βλάβην τῆς ταχύτητος καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς καταναλώσεως εἰς καύσιμον ὕλην. Καὶ τῶν μὲν ξυλίνων πλοίων τὰ ὕφαλα ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀτόπων διὰ τῆς ἐπικαύσεως τοῦ σκάφους εἰς τὰ τροπιστήρια τῶν ναυστάθμων ἢ τῶν ναυπηγείων καὶ διὰ τῆς ἐπαλείψεως τῶν ὑφάλων διὰ τῆς *παλάμης*, μείγματος ἐκ στέατος, ρητίνης καὶ θείου. Βραδύτερον ἐπετίθεντο εἰς τὰ ὕφαλα, μετὰ τὴν ἐπικαυσίν των, φύλλα ἐκ πιλήματος (κετσὲς) ἢ ναστοχάρτου (στράτσο), ὑπὲρ ταῦτα δὲ φύλλα χαλκοῦ προσαρμοζόμενα διὰ τῶν *ἀκίδων ἐπιχαλκώσεως* ἐξ ἴσου χαλκῶν. Παρετηρήθη ὅμως ὅτι τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ χαλκὸς καὶ τὰ βρεχόμενα σιδηρᾶ τείχη (*γόμφοι*, *θαιροὶ* τοῦ πηδαλίου κλπ.) ἐσχημάτιζον ἠλεκτρικὴν στήλην, ἧς τὸ ρεῦμα ἔφθειρε τὰ σιδηρᾶ μέρη. Περὶ τὸ 1878 ἐδοκιμάσθη πολτὸς ἐκ πεπιεσμένου χάρτου, ὅστις, μολονότι παρέσχεν ἄριστα ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ἀποτελέσματα, ἐγκατελείφθη, καὶ διὰ τὸ δαπανηρὸν καὶ διὰ τὸ εὔκολον τῆς ἀποκολλήσεώς του. Ἐδοκιμάσθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν κατόπιν πολλαὶ χημικαὶ σκευασίαι, αἵτινες δίκην ἐπιπλασμάτων ἐπηλείφοντο ἐν θερμῷ ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ὑφάλων, καθαρισθέντων πρότερον ἐν δεξαμενῇ διὰ μεταλλικῶν ψηκτρῶν· αἱ τοιαῦται σκευασίαι, περιέχουσαι (ἰδίως ἡ ἀρίστη μεταξὺ αὐτῶν *μοράβια*) δηλητηριώδεις ἑνώσεις, ἀνταπεκρίθησαν ἐν μέρει εἰς τὰς προσδοκίας τῶν μεταχειρισθέντων αὐτάς, διότι, ὡς ἀπεδείχθη, οἱ ἐπικαθήμενοι ὀργανισμοὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἀμέσως, τὸ ὁποῖον πάλιν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταστῇ δηλητηριῶδες μὲ τὰς μικρὰς ἐν τῷ ὑφαλοχρώματι ἀναλογίας δηλητηριωδῶν ὑλῶν. Παρετηρήθη δὲ ὅτι ἂν ἡ ἐπιχάλκωσις παρέσχε καλὰ σχετικῶς ἀποτελέσματα ταῦτα ὠφείλοντο εἰς τὸ εὐχερὲς τῆς ἀποφολιδώσεως τῶν ἐπ' αὐτῆς σχηματιζομένων στερεῶν ἐπικαθήσεων· ἐπὶ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου βασίζονται διὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὑφαλοχρωμάτων. Ἐν τούτοις μόνον διὰ βραδυκίνητα πλοῖα ἢ διὰ ναύδετα ἢ σημαντῆρας προσιδιάζουν τὰ εὐχερῶς ἀποφολιδούμενα ὑφαλοχρώματα, ἐνῷ ἀντιθέτως διὰ τὰ ἐν πλῷ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὑρισκόμενα πλοῖα καὶ διὰ τὰ μετὰ μεγάλων ταχυτήτων πλέοντα ἐνδείκνυνται ὑφαλοχρώματα συμπαγέστερα, ὥστε νὰ καθίσταται δυσχερὴς ἡ ἀπόπλυσις αὐτῶν. Σ. Ε. Λ.

ὑφαλοχώνη (ἡ) [*Ἀκτογρ.*]. Μικρὸν κοίλωμα τοῦ θαλασσίου βυθοῦ σχήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κυκλικοῦ, ἐλλειπτικοῦ ἢ ᾠοειδοῦς. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

ὕφανσις, —*εως* (ἡ) ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑφαίνειν, κο... *ρασιμο*.

— [*Εγκυκλ.*] Ἡ ὕφανσις γίνεται διὰ τῆς διαπλοκῆς τοῦ ὑφαδιοῦ ἐπὶ τῶν στημόνων τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ ἢ ἀργαλειοῦ. Τὸ ὑφάδι, στερεούμενον ἐντὸς τῆς κερκίδος (σαΐτας, μασούρας, μακ...) διέρχεται διὰ τῶν στημόνων ὁριζοντίων (στρωτὸς καθιστὸς ἀργαλειὸς) ἢ καθέτων (ὀρθὸς περπατητὸς ἀργαλειός), οἱ ὁποῖοι διανοίγονται ἰσομέτρως διὰ τῆς σπάθης (χτένι) καὶ τῶν πετάλων (πατῆθρες, ποδαρικά), τὰ ὁποῖα κινεῖ ἀναλόγως ἡ ὑφάντρια διὰ τῶν ποδῶν της. Ἡ ὕφανσις ποικίλλει εἰς τὰ ὑφάσματα τοῦ αὐτοῦ εἴδους κατὰ τρόπον προετοιμασίας ὕλης, πλοκήν, διάκοσμον κλπ. Ἐπὶ χειροκινήτου ἀργαλειοῦ ἡ ὕφανσις ἐπιτρέπει εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ ὑφαντοῦ ἐλευθερίαν δημιουργίας ἀπὸ ὑφαντικῆς καὶ διακοσμητικῆς ἀπόψεως. Ἡ μηχανικὴ ὕφανσις ἀπαιτεῖ ἐλαχίστην σχετικῶς προσπάθειαν τοῦ ἐργάτου, ἀποδίδει δὲ ἀφθονώτερα καὶ διὰ τοῦτο εὐθηνότερα εἴδη.

Τὰ συνηθέστερα εἴδη ὑφάνσεως ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ χειροκινήτων ἱστῶν εἶναι: τὸ *μονὸ πανὶ* ἢ *μ...φασιμο* καὶ τὸ *διπλὸ πανί*, τὸ *καλὸ* καὶ τὸ *διμ...* (ἀδίμιτο). Ὁ τρόπος τῆς ὑφάνσεως τοῦ πανιοῦ κανονίζεται ἀπὸ τὰ μυτάρια, κατὰ τὰ πατήματα καὶ τὰ νήματα, τὰ ὁποῖα περνοῦν εἰς τὶς «πόρτες», δηλαδὴ εἰς τὰ χωρίσματα τοῦ χτενιοῦ. Μὲ ἕνα νῆμα εἰς τὸ χτένι (κλωστήν, κλῶνον, ὀτρέ), δύο μυτάρια καὶ δύο πατῆθρες ἢ ποδάρια γίνεται τὸ *μονὸ* (μονόκλωνο ἢ μονοκλώνι ἢ μονότριο) πανί. Τὸ αὐτὸ ἀλλαχοῦ γίνεται μὲ μίαν κλωστὴν εἰς τὸ χτένι, μὲ τέσσαρα μυτάρια καὶ δύο πατῆθρες. Τὸ *διπλὸ* (δίκλωνο) γίνεται ἄλλοτε μὲ δύο κλωστὲς εἰς τὸ χτένι, δύο μυτάρια καὶ δύο πο... καὶ ἄλλοτε μὲ δύο κλωστὲς εἰς τὸ χτένι, 4 μυτάρια καὶ 4 πατῆθρες. Τὸ *δίμιτο* (διπλάρι) γίνεται μὲ 4 μυτάρια καὶ 4 πατῆθρες, ὅπως ὅλες οἱ πατανίες ἢ καραμελωτὲς κουβέρτες, τὰ ... βαλίθια, οἱ ρουμπούδισσες ἢ κουρελοῦδες κλπ. Μονὴν ὕφανσιν ἔχουν τὰ ἁπλᾶ βαμβακερὰ ... νιὰ δι' ἀστρόρρουχα, σινδόνια, κουρτουνέλια, ... βλομάνδηλα, καὶ τὰ λεπτότερά των, μπόλ... λιδια, πουκάμισα, τραχηλιές, τσεμπέρια, μανδήλια κεφαλῆς, τὸ διπλάρι τὸ μίσητο, οἱ μοῖρες, οἱ μεσάλες καὶ ἀλατζάδες, τὰ ἀναλεξένια, τὰ μικρὰ κυλίμια καὶ τὰ μεγάλα, οἱ ἀνδρομίδες, ὁ ... τῶν τσοπάνηδων, τὰ διάφορα φλοκωτά, μ... ρες ἁπλὲς καὶ φλοκιαστές, καθὼς καὶ τὰ ... ξωτά, τὰ ὁποῖα γίνονται συνήθως μὲ 4 μυτάρια καὶ δύο πατῆθρες. Μὲ τέσσαρα μυτάρια καὶ ... πατῆθρες γίνονται ἐπίσης καὶ τὰ ὡραιότατα «... κουλάρικα» ἀπὸ δευτερώτερο μετάξι, τὸ κου... λάρικο ὡς στημόνι καὶ βαμβάκι ἢ λινάρι εἰς τὸ ὑφάδι. Διπλᾶ ἢ δίκλωνα ἢ διπλόπανα γίνονται διάφορα μάλλινα σκουτιά, σοκόφια, ὁ ... ὁ σαγιὰς καὶ σαγιάκι, μὲ τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται τὰ «ξωφόρια», αἱ ἐνδυμασίαι τῶν ... τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὰ ζωνάρια των, ... σακκιά, τὰ τορβάδια, τὰ στραΐστα, τὰ στρω... (βελέντζες, τσέργκες, καρπέτες, μπατανίες ἁπλές, χνουδᾶτες, μαξηλάρες μάλλινες κλπ.). Ἁπλῆς ὑφάνσεως εἶναι καὶ τὰ τρίχινα, ταγάρια, κυλίμια, τσουβάλια, τσουπιὰ κλπ. ὑφαινόμενα εἰς εἰδικὸν ἀργαλειόν, τὸν ὄρθιον.

Μὲ συνθετωτέραν ἐργασίαν ὑφαίνονται τὰ τρίμιτα, τετράμιτα καὶ πολύμιτα brochées (ὑφάσματα...). Ὕφανσις πολυμίτων ἐπιτυγχάνεται μὲ διάφορον διάταξιν τῶν στημόνων εἰς γραμμὰς παραλλήλους ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ὑφάσματος, ὅπως ... εἰς τὰ δίμιτα.

Εἰδικοὶ τρόποι ὑφαντικῆς ἐφαρμόζονται εἰς τὸν ὑφαντὸν διάκοσμον τῶν ὑφαντῶν. Τὰ ὑφαντὰ ... τήματα ἢ ποικίλματα τῶν ἀρχαίων, τὰ κεν... πλουμίδια, ξόμπλια κλπ., τὰ ὁποῖα διαφέρουν ... τὰ «ἐπανωκεντητὰ» ἢ ἐπικέντητα κοσμήματα, ... νονται κατὰ τὴν ὕφανσιν εἰς τὸ ἁπλὸ καὶ ... πλὸ πανὶ μὲ διάφορον ὑφάδι, ἄλλου χρώματος, ἀναλόγως τῆς συνθέσεως τοῦ σχεδίου, βοηθ...

Digitized by Google

ἀπὸ χονδρὴν βελόνην, τὴν σακκορράφαν. Εἰς πολύμιτα ὑφαντὰ ὁ ὑφαντὸς διάκοσμος γίνε- διὰ τῶν στημόνων. τῶν ὁποίων ἡ διαίρεσις ονιζεται πολυπλοκωτέρα (μιτοχτένιασμα). Εἰς ά, κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σχεδίου, προστίθενται μονε- ἄσχετοι πρὸς τοὺ- κυρίω- στήμονας τοῦ ματος τοῦ ὑφάσματος, οἱ ὁποῖοι ὑψοῦνται κατὰ ησιν ὑπὸ εἰδικῶν τεχνητῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ου, ὅπου χρειάζεται νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ κέντημα,

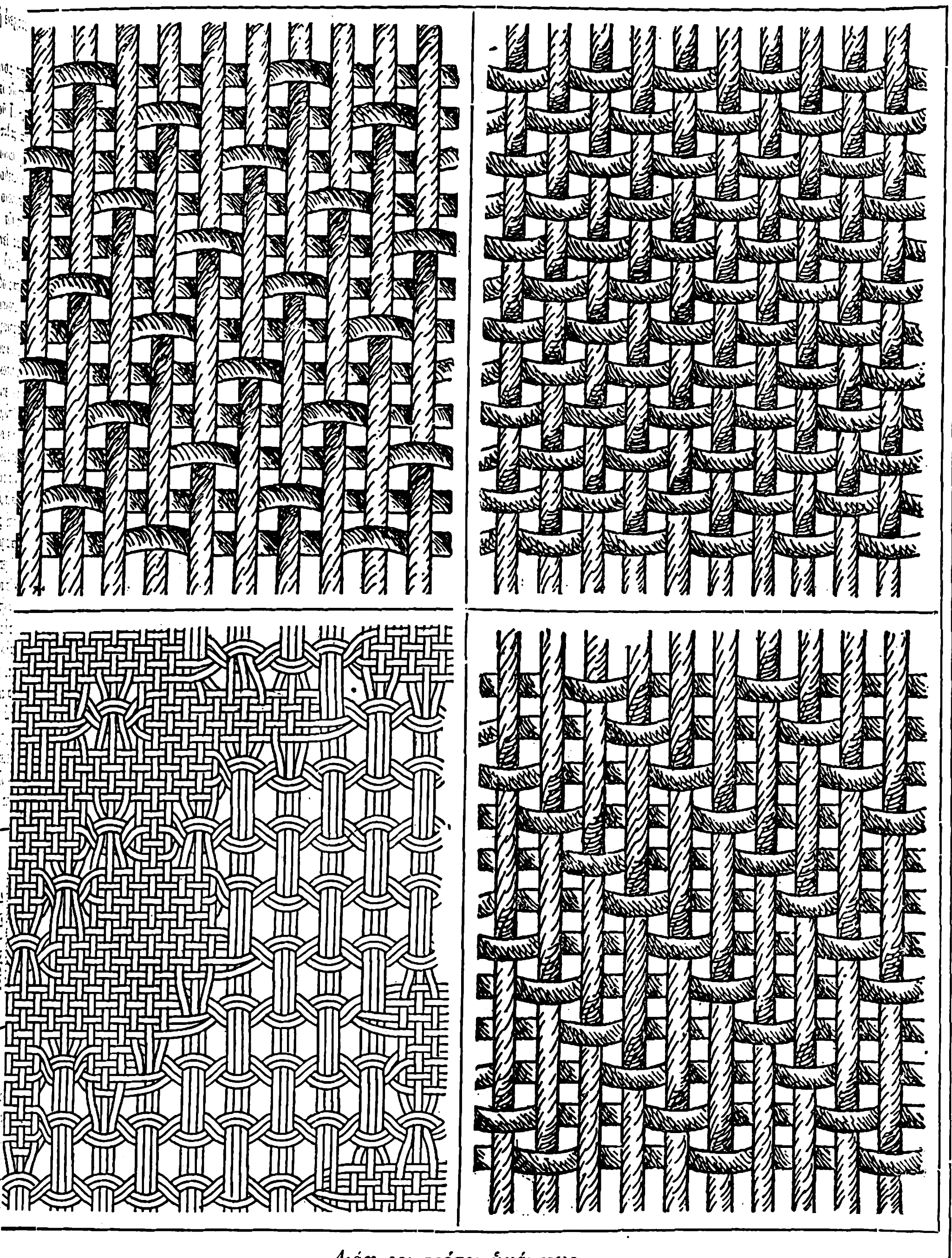

Διάφοροι τρόποι ὑφάνσεως.

ὁποῖον ἀποδίδεται ὅμοιον εἰς τὰς δύο ὄψεις) ὑφάσματος μὲ ἀντίστροφα εἰς ἑκάστην χρώ- τα ἐπὶ τῶν διχρώμων. Ἄλλος τρόπος ὑφαντοῦ ικόσμου εἶναι ὁ μεικτὸς πολυμίτων καὶ ὑφαν- ν κοσμημάτων καὶ ὁ «φλοκιαστός». Αἱ τεχνοτρο- ιι αὐταὶ τῆς ὑφάνσεως εἶναι ἀρχαιόταται, ὅπως οδεικνύουν τὰ παλαιὰ κοπτικά, αἰγυπτιακά, ἑλ- νικὰ κλπ. ὑφάσματα. Ἁπλουστέρας ὑφάνσεως κοσμος πολυμίτων ἀπαντᾶται εἰς τὰ κρητικὰ ξιμα», ἤτοι πολύμιτα διακόσμητα χωρὶς προσθέ- ς στήμονας, καὶ εἰς μερικὰ «φακωτὰ» λεγόμενα

Α. Γ.-Γ.

Υφανταὶ */Γεωγρ./*. Χωρίον τοῦ δήμου καὶ ρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. 28) 209. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσοχατζηλάρ*.

Υφάντειον, ἢ ***Ὑπάντειον*** */Ἀρχ. Γεωγρ./*. ρος τῆς Φωκίδος πρὸς Β τῆς πεδιάδος τοῦ ρχομενοῦ καὶ ἀνατολικῶς τῆς διόδου Παραπο- ιίων. Ἀποτελεῖ τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Ἡδυ- ου ὄρους, λεγόμενον κοινῶς *Βιτριζα* (ὑψόμ. 502).

Ι. Σ. Σ.

φαντήριον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς ὑφα- ἰτων: «ὑφαντήριον ἀτμοκίνητον, —ἠλεκτροκίνητον».

φαντὴς (ὁ), θηλ. ***ὑφάντρια***· ὁ ὑφαίνων, ὁ τε- της τῆς ὑφάνσεως, κοιν. *ἀνυφαντής, νυφάντρα*.

φαντὴς (ὁ) (Textor) */Ζωολ./*. Γένος πτηνῶν ἀθροίσματος τῶν *φ...ικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ζιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους πτηνὰ μὲ ράμφος παχύ, μετρίως ἐπίμηκες καὶ κωνικόν. Αἱ πτέρυγές του εἶναι μετρίως μακραὶ καὶ ὀξύληκτοι, οἱ πόδες του ἀρκετὰ ὑψηλοὶ καὶ λεπτοὶ καὶ ἡ οὐρά του σχεδὸν τριγωνική, εὐρυτέρα κατὰ τὸ ἄκρον της καὶ στενοτέρα κατὰ τὴν ρίζαν της. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, κατασκευάζουν δὲ τὰς φωλεάς των μετὰ μεγάλης τέχνης, οἱονεὶ ὑφαίνοντα αὐτάς. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ κατὰ ἑκατοντάδας μεταφέρονται κατ' ἔτος εἰς Εὐρώπην, ζῶσι δ' ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὅταν τοῖς παρέχηται νῆμα, ὅπως ἀπασχολῶνται μὲ τὴν ὕφανσίν του. Τρέφονται διὰ διαφόρων κόκκων, ὡς κανιάβεως, κέγχρου καὶ ὀρύζης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑφαντὴς ὁ ἐρυθρόρραμφος* (Textor sanguinirostris), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ ράμφους του καὶ τοῦ ἐπιξάνθου πρὸς τὸ ὑπέρυθρον χρώματος τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ λαιμοῦ. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τῆς κεφαλῆς, τὸ μέτωπον, αἱ παρειαὶ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τοῦ λαιμοῦ εἶναι μελανά. Ἡ ράχις, τὰ πτερὰ τῶν κυρίων πτερύγων καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι ὑποκίτρινα.

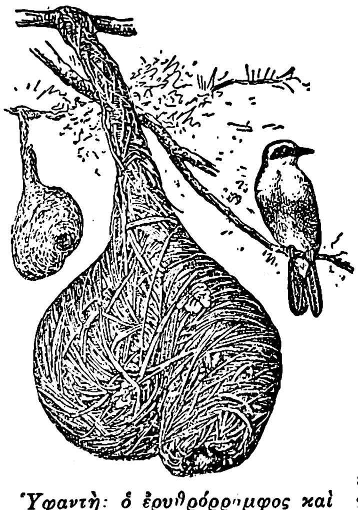

Ὑφαντὴς ὁ ἐρυθρόρραμφος καὶ ἡ φωλεά του.

Δ. Ν. Π.

ὑφαντικὴ (ἡ) (Hyphaene) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν* ἢ *φοινικιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *ὑφαντικὴ ἡ θηβαϊκὴ* (Hyphaene thebaica), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον, τὴν Νουβίαν καὶ τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ὁ καρπός της εἶναι βρώσιμος καὶ οἱ πυρῆνές του ὑπόλευκοι, σκληροὶ καὶ ἀντικαθιστῶσιν ἐπιτυχῶς τὸν ἐλεφαντόδοντα διὰ τὴν κατασκευὴν διαφόρων κομψοτεχνημάτων. Τὸ ξύλον της εἶναι σκληρὸν καὶ χρήσιμον εἰς ποικίλας βιομηχανίας καὶ τὰ φύλλα της εἶναι ριπιδοειδῆ, χρησιμοποιούμενα πρὸς κατασκευὴν πλεκτῶν ἐπίπλων.

Δ. Ν. Π.

ὑφαντικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ὑφαίνειν.

—*/Ἐγκυκλ./* Βλ. λ. *ὑφαντουργία*.

—*/Ἱστορ./* Ἐκ τῶν διαφόρων εὑρημάτων συνάγεται ὅτι ἡ ὑφαντικὴ ἦτο γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Αἱ ὀθόναι τῶν αἰγυπτιακῶν μομιῶν εἶναι δείγματα ἐξαίρετα, ἀνάλογα εἰς λεπτότητα πρὸς μουσελίνας τῶν Ἰνδιῶν, κανονικῶς ὑφασμένα, ὡς αἱ σημεριναὶ βατίσται, διαφανῆ ὡς γάζα, ἐν γένει δὲ στερεώτατα μὲ νῆμα κανονικῶς κεκλωσμένον. Ἐκλεκτὰ λινὰ περιέχουν ἐπίσης τὰ κατώτερα στρώματα τῶν Σούσων (3000 π. Χ.), δασέα δὲ βελουδωτὰ ὑφάσματα παρέχει ἡ βαβυλωνιακὴ τέχνη. Αἱ προϊστορικαὶ νεκροπόλεις τῆς Παλαιστίνης παρέχουν μόνον ὑφαντικὰ βαρίδια, εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι ἐχρησιμοποίουν ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς οἱ Ἰουδαῖοι φυτικὰς ὕλας, αἰγότριχας καὶ καμηλότριχας. Οἱ μεσογειακοὶ λαοὶ παρέλαβον τὴν ὑφαντικὴν παρὰ τῶν Φοινίκων ἐκ Μεσοποταμίας. Γνῶσται τῆς ὑφαντικῆς ἦσαν καὶ οἱ προϊστορικοὶ κάτοικοι τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἑλβετίας.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς καὶ οἱ πρῶτοι Ρωμαῖοι, ἤδη ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων ἐχρησιμοποίουν τὸν ὄρθιον ἱστὸν (tela stans), ἀποτελούμενον ἐκ δύο ὀρθίων παραλλήλων δοκῶν (ἱστόποδες, κελέοντες), συνδεομένων ἄνωθεν διὰ δοκοῦ ὁριζοντίου, κάτωθεν δὲ ἴσως ἐμπεπηγμένων εἰς τὸ ἔδαφος ἢ εἰς ξύλινον βάθρον. Ἡ διευθέτησις τοῦ ἱστοῦ πρὸς ὕφανσιν (ἱστὸν στήσασθαι) ἤρχετο διὰ τῆς ἐπικρεμάσεως τῶν κλωστῶν στήμονος ἀπὸ τῆς ὁριζοντίου δοκοῦ πρὸς τὸ ἔδαφος. Εἰς τὰ κάτω ἄκρα αὐτῶν ἀνηρτῶντο λιθάρια (λεῖαι, pondera) δι' ὧν ἀπεχωρίζοντο αἱ κλωσταί. Κατὰ τὴν ὕφανσιν ἡ ὑφάντρια διὰ ραβδίου (κάλαμος, κανών), ἢ μιταρίων (μῖτοι, licia) εἷλκυε πρὸς τὸ στῆθός της τὰς περιττὰς ἢ ἀρτίας κλωστὰς τοῦ στήμονος, διὰ δὲ τοῦ σχηματιζομένου ἀνοίγματος (ἤτριον) διέβαλλε τὴν ὀστεΐνην, σιδηρᾶν ἢ ἀλαβαστρίνην κερκίδα (radius) φέρουσα τὸ πηνίον (panus), ἀφ' οὗ ἐξετυλίσσετο ἡ κρόκη (frama). Μετὰ τὴν διέλευσιν τῆς κερκίδος δι' ἐπιμήκους πλατέος ξύλου (σπάθη, spatha) ἢ διὰ κτενίου (κτείς, pecten) ἐκτυπᾶτο πρὸς τὰ ἄνω ἡ κλωστὴ τῆς κρόκης. Ὁ ὁριζόντιος ἱστὸς (tela jugalis, geminae telae) μὲ δύο ἀντία, ὡς καὶ νῦν, καὶ πῆχυν (jugum) πρὸς τὰ ἄνω διὰ τὸν διαχωρισμὸν τῶν νημαίων τοῦ στήμονος, θεωρεῖται ἐπινόησις τῶν Αἰγυπτίων, σύμπαν δὲ τὸ κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ σύστημα ἐργαλείων ἐκαλεῖτο μέσακμον ἢ μεσάντιον (arundo).

Τὰ ὑφάσματα τῶν ἀρχαίων διεκρίνοντο ἀναλόγως τῆς ὑφάνσεως εἰς λεπτοϋφῆ (λεπτοσπαθωτά, levidensia) καὶ σύγκρουστα (πολυσπαθητά, pavidensia), εἰς μονόστημα καὶ πολύστημα (κατάστημα, πυκνόστημα) ἢ πολύμιτα (multilicia), γενικῶς δὲ τὰ δι' ὀρθίου ἱστοῦ ἐκαλοῦντο σπαθητά, σπαθίδες ἢ ὄρθιον ὕφος ἔχοντα. Ὕλας ἐχρησιμοποίουν ποικίλας· διὰ ζωϊκῶν ὑλῶν κατεσκευάζοντο τὰ βομβύκινα καὶ τὰ σηρικά, διὰ φυτικῶν τὰ ἀμοργινά, κῷα, ὠμόλινα, βύσσινα, σινδόνες, μολόχινα (σπουδαίας λεπτότητος ἐξ ἰνῶν μολόχης, ἰνδικῆς προελεύσεως), κ. ἄ. καὶ διὰ ἰνωδῶν ὀρυκτῶν ὑλῶν τὰ ἐξ ἀμιάντου καὶ ἀσβέστου τραπεζομάνδηλα καὶ ἐνδύματα, προοριζόμενα πρὸς καῦσιν νεκρῶν. Τὰ ὑφάσματα τῶν ἀρχαίων ἐστιλβοῦντο δι' ὑλῶν παραπλησίων πρὸς τὸν στεατίτην (μύροξος, γαλαξία λίθος ἢ ἐλαίου, διεκοσμοῦντο δὲ διὰ γεωμετρικῶν, φυτικῶν, ζωϊκῶν θεμάτων καὶ μυθικῶν παραστάσεων, κατὰ τρόπους ποικίλους. Διὰ διαφόρου χρώματος κρόκης καὶ στήμονος ἐπετυγχάνοντο αἱ μετανθοῦσαι ἐσθῆτες (vestes versicolores), παρέχουσαι ἀναλόγως τοῦ φωτισμοῦ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἕτερον χρωματισμόν· δι' ἐναλλασσομένου (ἀνὰ μίαν ἢ πλείονας κλωστὰς) χρώματος εἴς τε τὴν κρόκην καὶ τὸν στήμονα ἐπετυγχάνοντο τὰ ραβδωτὰ (virgatae, scutulatae)· δι' ἐνυφάνσεων ἐπετυγχάνοντο τὰ χρυσόπαστα (auratae) καὶ φρύγια. Οἱ Ἀλεξανδρινοί, Ἰουδαῖοι, Κύπριοι καὶ Καμπανοὶ ὑφάνται ἐξεπόνουν ὑφαντὰ θέματα (γραφαὶ ἀπὸ κερκίδος), μεγάλως ἐκτιμώμενα κατὰ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα καὶ προκαλέσαντα τὴν μῆνιν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καλούντων τοὺς τοιαῦτα φορέματα φέροντας «τοίχους γεγραμμένους». Ἡ ὑφαντικὴ παρ' ἀρχαίοις ἦτο ἀρχικῶς οἰκιακὴ ἀσχολία τῶν γυναικῶν, ἀπέβη ὅμως ἀργότερον βιομηχανία μὲ δούλους καὶ ἀπελευθέρους ἐργάτας ἔχοντας ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς λεγομένους ἱστωνάρχας, βραδύτερον δὲ ὀργανωθέντας εἰς ἰσχυρὰς συντεχνίας. Οἱ Ρωμαῖοι διὰ νομοθεσιῶν εἶχον ὁρίσει, κατὰ φῦ-

Digitized by Google

λον καὶ ὕλας, ἰδιαιτέρους μισθούς, ἵδρυσαν δὲ κατὰ τὸν Δ'—Ε' μ. Χ. αἰῶνα μεγάλα κρατικὰ ὑφαντουργεῖα, τὰ γυναικεῖα ἢ λινυφία Οἱ Αἰγύπτιοι, ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, εἶχον ὁρίσει καὶ εἰδικὸν φόρον, τὴν ὀθονιηρὰν ἢ γερδιακόν, ἴσως δὲ κατέστησαν τὴν καλλιέργειαν τῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν καὶ τὴν ὑφαντουργίαν κρατικὸν μονοπώλιον.

Π. Ν. Π.

— *[Λαογρ.]* Ἡ ὑφαντικὴ ἀπετέλεσε τὸ ἀρχικὸν ἰδεῶδες τῆς πρώτης γυναικείας παραγωγικῆς ἐργασίας, διατηρούμενον εἰς τὰς βιομηχανικῶς καθυστερημένας χώρας, ὅπως καὶ μέχρι σήμερον ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸ ἀγροτικὸν καὶ νησιωτικὸν σπίτι. Ἡ ἐμφάνισις καὶ ἀνάπτυξις τῆς συναλλαγῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων καὶ τῆς συγκοινωνίας, μετέτρεψε παντοῦ, καὶ παρ' ἡμῖν βαθμηδόν, τὴν οἰκοτεχνίαν ἐξαρκοῦσαν εἰς τὰς ἀτομικὰς καὶ οἰκογενειακὰς ἀνάγκας, ἀφ' ἑνὸς εἰς ἐπαγγελματικὴν χειροτεχνίαν, τὰ προϊόντα τῆς ὁποίας μέχρι πρὸ τεσσαρακονταετίας ἀντηλλάσσοντο μὲ εἴδη ἐμπορίου ἄλλων περιοχῶν καὶ βραδύτερον μὲ χρῆμα, ἀφ' ἑτέρου δέ, καὶ παραλλήλως, εἰς ἐργαστηριακὴν τέχνην εὐρυτάτης ἀκμῆς. Ἤδη ἐν Ἑλλάδι ἡ ὑφαντικὴ ὑφίσταται καὶ ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύτας μορφάς. Ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐπαρχιακαὶ πόλεις καὶ τὰ χωριά, καὶ ὅπου ἀκόμη ἐξέλιπεν ἡ ἐγχώρια φορεσιά, διατηροῦν ὑφαντικὴν οἰκοτεχνίαν ἱκανοποιητικήν. Κάθε ἑλληνικὸ σπίτι ἔξω τῶν μεγάλων πόλεων ἔχει τὸν ἀργαλειόν του, ἐνίοτε διπλοῦν, διὰ τὴν ὕφανσιν τῶν πανικῶν του καὶ τῶν προικιῶν.

Ἐπαγγελματικὴ χειροτεχνία ὑφαντῶν μὲ παλαιὰν παράδοσιν ὑφίσταται εὐρεῖα εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην, τὴν Λιαρίγκοβην (Ἀρναίαν), τὸ Σουφλί, μετριωτέρα δὲ εἰς τὴν Λάρισαν, τὴν Τσαρίτσαιναν, τὸν Τύρναβον, τὴν Θάσον, τὰς Θήβας, τὴν Κέρκυραν, τὴν Λευκάδα κλπ Διαφοραὶ τῆς κατὰ τόπους ἑλληνικῆς ὑφαντικῆς ὑφίστανται ὡς πρὸς τὴν ὑφήν, τὸ εἶδος τῶν ὑφαντικῶν ὑλῶν, τὰ εἴδη τῶν παραγομένων ὑφαντῶν κλπ. Κοινῶς ὅμως ταῦτα ἀναγνωρίζονται εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκ τοῦ βασικοῦ χρωματισμοῦ τοῦ βάθους (φόντου) καὶ τῶν διακοσμητικῶν σχεδίων. Οὕτω λ. χ. τὰ γιαννιώτικα διακρίνονται ἀπὸ τὸ βαθύχρωμον μπλὲ ἢ γερανὶ φόντο των· τὰ λιαριγκοβινὰ ἀπὸ τὸ καθαρὸν φλογῶδες κόκκινον· τὰ κρητικὰ ἀπὸ τὸ λευκὸν ἢ βαθυκόκκινον· τὰ σκυριανὰ καὶ τρικερίτικα ἀπὸ τὰ λεπτεπίλεπτα κεντητὰ στολίδια των, τοὺς ἁβροὺς χρωματισμοὺς καὶ τὰ εἰδικὰ θέματα τῶν σχεδίων των κλπ.

Ἡ σύγχρονος ὑφαντικὴ τοῦ χειροκινήτου ἀργαλειοῦ ἐν Ἑλλάδι ὀφείλει κατὰ πολὺ τὴν τόνωσίν της εἰς τὰς κατὰ καιροὺς βιοτεχνικὰς ἐκθέσεις, Ἀγρινίου (21—25 Μαΐου 1898), Χαλκίδος (21 Ἀπριλίου, 1 Μαΐου 1902), Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 1921 καὶ ἐντεῦθεν, Δελφῶν 1927 καὶ 1930, τῆς ἐτησίας Διεθνοῦς Ἐκθέσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τῆς Εὔας Σικελιανοῦ καὶ τῆς Ἀγγ. Χατζημιχάλη. Ἐπίσης ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξις τῆς ὑφαντικῆς καὶ ἡ διακοσμητικὴ της ὀφείλουν πολλὰ εἰς τὴν δημιουργικὴν δεξιοτεχνίαν τῆς Δέσπος Γερογιάννη (1846 — 1906) ἐν Χαλκιδικῇ, τῆς Φραγκίσκας Καλούτση ἐν Κρήτῃ καὶ τῆς Εὔας Σικελιανοῦ ἐν Ἀραχώβῃ, Δελφοῖς, Ἀθήναις, δημιουργοῦ τῆς τελειοτέρας γνωστῆς μορφῆς ὑφαντῶν χειροκινήτου ἀργαλειοῦ. Α. Γ.-Γ.

ὑφαντικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὕφανσιν, ὁ τῆς ὑφάνσεως· «ὑφαντικὸς ἱστός», «μέσα ὑφαντικά»· ‖ *ὑφαντική* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· ‖ *ὑφαντικά* (τά), δημοτ. *φαντικά*· ἡ ἀμοιβὴ τῆς ὑφάνσεως.

ὑφαντός, —ή, —όν· ὁ κατεσκευασμένος εἰς τὸν ὑφαντικὸν ἱστόν· κοιν. *φαντός*· «ὑφαντὸν φόρεμα», «ὑφαντὸς διάκοσμος», ὁ συνυφανθεὶς μετὰ τοῦ ὑφάσματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐπικέντητον καὶ τὸν γραπτόν.

ὑφαντουργεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς ὑφαντῶν, ὑφαντήριον.

ὑφαντουργία (ἡ)· ἡ βιομηχανία κατασκευῆς ὑφασμάτων ἢ ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν ὕφασμα διὰ σταυρώσεως ἢ πλέξεως νημάτων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βάσις τοῦ ὑφάσματος εἶναι τὰ νήματα. Ὑφαντικὰ νήματα εἶναι τὰ μάλλινα, τὰ μεταξωτά, τὰ βαμβακερὰ καὶ τὰ ἐκ λίνου, καννάβεως καὶ ἰούτης, ὡς καὶ πάσης ἑτέρας νηματοποιησίμου ζωϊκῆς, φυτικῆς ἢ τεχνητῆς ἰνός. Ἡ διὰ σταυρώσεως ὕφανσις βασίζεται ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως δύο νημάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν κάθετον ὀνομάζεται *στήμων*, τὸ δὲ ὁριζόντιον *κρόκη*. Ἡ διασταύρωσις καὶ ἡ πλοκὴ τῶν νημάτων ἀναμεταξύ των δύναται νὰ συνδυασθῇ κατὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους. Ὁ τρόπος τῆς πλοκῆς ταύτης καλεῖται ὁπλισμός. Ὁ ὁπλισμὸς εἶναι ἁπλοῦς ἢ σύνθετος, ἀναλόγως δὲ αὐτοῦ παράγονται καὶ διάφορα εἴδη ὑφασμάτων. Τὰ προϊόντα τῆς ὑφαντουργίας δύνανται νὰ καταταχθοῦν κατὰ διαφόρους τρόπους, μὲ βάσιν τὴν διεύθυνσιν τῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα τὰ ἀποτελοῦν, ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν σειρῶν τῶν νημάτων τῆς αὐτῆς ἢ διαφόρου τάξεως ἢ τὴν μεταξὺ τῶν πλοκὴν τῶν νημάτων τῆς αὐτῆς ἢ διαφόρου σειρᾶς.

Οὕτως, ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως τῶν γραμμῶν τοῦ νήματος ἢ τῶν νημάτων, διαιροῦνται εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς κατηγορίας: 1) ὑφάσματα μὲ νήματα εὐθύγραμμα· 2) ὑφάσματα μὲ νήματα καμπυλόγραμμα καὶ 3) ὑφάσματα μὲ νήματα μεικτόγραμμα. Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νημάτων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως ἢ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν

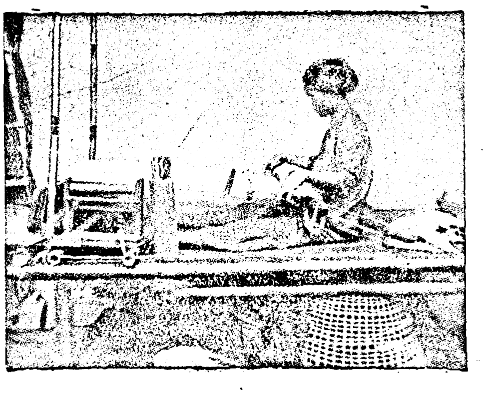

Ἀργαλειὸς τῶν ἰθαγενῶν τῆς νήσου Κελέβης.

σειρῶν τῶν νημάτων τῶν διαφόρων τάξεων διαιροῦνται: 1) εἰς ὑφάσματα ἀποτελούμενα ἐκ τῆς πλοκῆς ἑνὸς μόνον νήματος ἀπεριορίστου μήκους, ὅπερ πλέκεται μεθ' ἑαυτοῦ (κροσέ, πλεκτὰ κλπ.)· 2) εἰς ὑφάσματα ἀποτελούμενα ἐκ τῆς πλοκῆς ὡρισμένου ἀριθμοῦ νημάτων τῆς αὐτῆς τάξεως, τοποθετημένων παραλλήλως τῶν μὲν παρὰ τὰ δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς θέσεως (τούλι καὶ τὰ παρόμοια). Ἀναλόγως τῆς πλοκῆς τοῦ νήματος ἢ τῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰ ὑφάσματα, διαιροῦνται ταῦτα εἰς τὰς ἑξῆς 14 κατηγορίας: 1) Ὑφάσματα λεῖα, παραγόμενα διὰ τῆς ὁμοιομόρφου καὶ σταθερᾶς πλοκῆς τῶν καθέτων πρὸς τὰ ὁριζόντια νήματα, διασταυρουμένων κατέτως τῶν τῆς μιᾶς τάξεως πρὸς τὰ τῆς ἑτέρας. Ἡ κατηγορία αὐτὴ περιλαμβάνει κυρίως τὰς λεπτὰς καὶ ἀερώδεις μουσελίνας, τὰ σέρζ, τοὺς ταφτάδες, κλπ. 2) Ὑφάσματα λεῖα παραγόμενα διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὰ ὑφάσματα τῆς ἀνωτέρω κατηγορίας, κατὰ διάφορα διαστήματα καὶ δι' ἰδιαιτέρας πλοκῆς, ὑφασμάτων ἑτέρας κατηγορίας ὑφαινομένων διὰ νημάτων βαμβακερῶν, μαλλίνων, μεταξωτῶν, ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν. 3) Ὑφάσματα ἀποτελούμενα ἐκ τῆς ἀλληλοδιαδόχου πλοκῆς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τἀνάπαλιν ἀριθμοῦ τινος νημάτων, περιξ ἄλλων νημάτων τῆς αὐτῆς

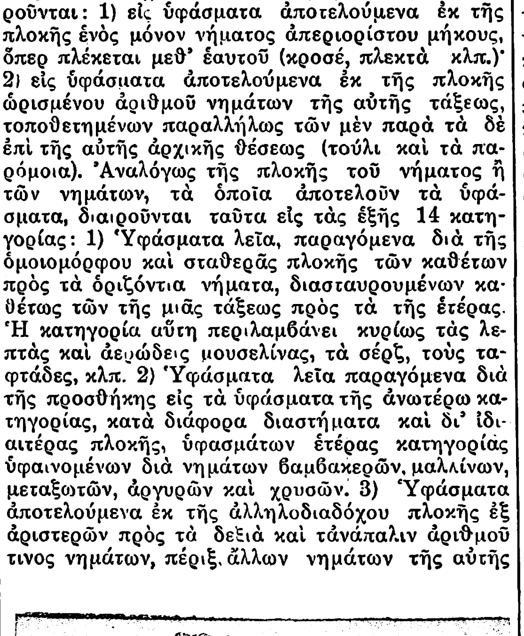

Ὑφαντικὴ μηχανὴ δαμασκηνῶν ὑφασμάτων.

τάξεως. Εἰς ταῦτα περιλαμβάνονται κυρίως αἱ διαφανεῖς γάζαι καὶ τὰ ὑφάσματα lappet 4) Ὑφάσματα μὲ νήματα ἀναδιπλούμενα ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας τοῦ ὑφάσματος, ὡς εἶναι τὰ ρυτιδωτὰ ὑφάσματα. 5) Ὑφάσματα χνουδωτά. 6) Ὑφάσματα σχηματιζόμενα δι' ἐμπλοκῆς καὶ παρεμβολῆς διαφόρου τύπου ὑφασμάτων καὶ κατασκευαζόμενα ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὡς εἶναι τὰ περίφημα σάλια τῆς Κασμίρ. 7) Ὑφάσματα οἷα τὰ τῆς τεχνοτροπίας τῶν Γκομπλὲν τῆς Γαλλίας. 8) Ὑφάσματα χνουδωτὰ μὲ συνθέτους συνδυασμούς, ὡς εἶναι οἱ τάπητες τῆς Σμύρνης κλπ. 9) Ὑφάσματα χνουδωτὰ τοῦ τύπου τῶν ταπήτων τῆς γαλλικῆς Σαβοΐας. 10) Ὑφάσματα σχηματιζόμενα διὰ [...]ματοειδοῦς πλοκῆς συνεχοῦς νήματος πρὸς ἑαυτὸ ἢ διαφόρων παραλλήλων νημάτων, ὡς εἶναι τὰ κεντήματα καὶ τὰ πλεκτά. 11) Ὑφάσματα σχηματιζόμενα διὰ συνεχοῦς ἑλικοειδοῦς πλοκῆς διαφόρων νημάτων πρὸς ἑαυτὰ ἢ πρὸς ἄλλα εὐθύγραμμα νήματα, ὡς εἶναι τὰ τούλια. 12) Ὑφάσματα κατασκευαζόμενα δι' ἀμοιβαίας πλοκῆς τῶν νημάτων των, ὡς εἶναι αἱ δαντέλλαι καὶ τὰ παρόμοια. 13) Ὑφάσματα ἀποτελούμενα ἐκ νημάτων ἅτινα δένονται εἰς ὡρισμένα διαστήματα τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο, ὡς εἶναι τὰ δικτυωτά. 14) Ὑφάσματα ἀποτελούμενα ἐκ τῆς διασταυρώσεως εἰς δύο ἐγκαρσίας διευθύνσεις διαφόρων νημάτων συνδεομένων ἢ μὴ πρὸς ἄλλα εἰς ἄλλην κατεύθυνσιν, ὡς εἶναι τὰ εἰδικὰ δι' ἐπιπλώσεις χρησιμοποιούμενα.

Προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν κατασκευὴν ὑφασμάτων εἶναι ἡ προμήθεια, προπαρασκευὴ καὶ κατάλληλος κατεργασία τῶν νημάτων πρὸ τῆς ὑφάνσεως, ἡ ἐγκατάστασις τῶν καταλλήλων μηχανημάτων καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν νημάτων ἐπ' αὐτῶν. Μετὰ τὴν ὕφανσιν ἐπακολουθεῖ ἐπεξεργασία τῶν παραγομένων ὑφασμάτων, ὅπως λάβουν ταῦτα τὴν χαρακτηριστικήν των ἕκαστον μορφὴν πρὸ τῆς ἐκθέσεως πρὸς πώλησιν. Εἰδικὴ καταβάλλεται φροντὶς διὰ τὴν μελέτην διαφόρων τρόπων ἀναφερομένων εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην πλοκὴν καὶ διασταύρωσιν τῶν νημάτων πρὸς παραγωγὴν τῶν διαφόρων τύπων ὑφασμάτων καὶ τὴν δημιουργίαν ἑκάστοτε νέων τοιούτων, ὡς καὶ νέων σχεδίων, τὰ ὁποῖα δι' εἰδικῶν μηχανῶν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων εἴτε δι' ἐκτυπώσεως εἴτε δι' εἰδικῆς πλοκῆς καταλλήλως χρωματιζομένων νημάτων.

Παλαιὸν ὕφασμα Περουβίας.

Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ νήματος, μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι κατεσκευασμένα τὰ ὑφάσματα, διακρίνονται ταῦτα εἰς διάφορα εἴδη, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἀκόλουθα: μάλλινα, βαμβακερά, λινά, καννάβινα, βατίσται, ἰοῦτα, μεταξωτά, τεχνητῆς μετάξης κλπ. Ἐκ τούτων: 1) Τὰ *μάλλινα* ὑφάσματα κατασκευάζονται διὰ νημάτων προερχομένων ἐκ τῶν ἐρίων τῶν προβάτων, τῶν αἰγῶν, τῶν προβατοκαμήλων κλπ. Τὰ ἔρια ταῦτα πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεώς των πρὸς κατασκευὴν νήματος ὑφίστανται εἰδικὴν ἐπεξεργασίαν, ἀναλόγως δὲ τῆς προελεύσεώς των τὰ ἐξ αὐτῶν κατασκευαζόμενα ὑφάσματα λαμβάνουν καὶ διάφορα ὀνόματα: α) *Δεσμήρια*, ὑφάσματα κατεσκευασμένα μὲ μάλλινον νῆμα προερχόμενον ἐκ προβάτου τῆς κατηγορίας μερινός. Ἄλλοτε κατεσκευάζοντο ἐξ ἐρίου προερχομένου ἀπὸ αἶγας τῶν Ἱμαλαΐων, καὶ ἰδίως τῆς ἰνδικῆς πόλεως Κασμίρ, ἐξ ἧς ἔλαβον τὸ ὄνομα. β) *Ἀλπακά*, ὑφάσματα κατεσκευασμένα ἀπὸ μάλλινα νήματα προερχόμενα ἀπὸ τὸ ὁμώνυμον εἶδος προβατοκαμήλων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὧν αἱ τρίχες εἶναι πολὺ λεπταί. γ) *Βικούνια*, ὑφάσματα κατεσκευασμένα ἀπὸ μάλλινα νήματα ἐλαφρῶς σπειροειδῆ, προερχόμενα ἀπὸ τὸ ὁμώνυμον εἶδος προβατοκαμήλων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, τοῦ ὁποίου αἱ τρίχες εἶναι πολὺ μαλακαί. δ) *Ἀγκύρας*, ὑφάσματα κατεσκευασμένα ἀπὸ μάλλινα νήματα προερχόμενα ἀπὸ τὸ λεῖον τρίχωμα τῶν αἰγῶν τῆς Ἀγκύρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κλπ.

2) Τὰ *βαμβακερὰ* ὑφάσματα κατασκευάζονται ἐκ τοῦ [...]νήματος βάμβακος, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ [...]βλήματος τοῦ σπέρματος τῆς βαμβακέας, ὑφισταμένου, πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεώς του, διαφόρους ἐπεξεργασίας. Ἀναλόγως τῆς πυκνότητος, τοῦ τύπου τῆς ὑφάνσεως καὶ τοῦ πάχους τοῦ βαμβακεροῦ νήματος τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα διακρίνονται εἰς διάφορα εἴδη καὶ ποιότητας, ὧν τὰ συνηθέστερα εἶναι τὰ ἑξῆς: α) τὰ πρὸς κατασκευὴν διαφόρων εἰδῶν οἰκοκυρικῆς, ἅτινα εἶναι [...]λων παχῶν, ὡς εἶναι τὰ σινδονόπανα, τὰ ἀσπρόρουχα ἐν γένει κλπ., β) τὰ πρὸς κατασκευὴν [...]

Digitized by Google

...αικείων ἰδίως ἐνδυμάτων λεπτὰ ὑφάσματα, ὡς ...ἶναι αἱ μουσελῖναι, τὰ τούλια κλπ , γ) τὰ βελοῦδα, ...) τὰ ἔγχρωμα πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμάτων· καὶ ...) τὰ χονδρὰ πρὸς κατασκευὴν ἱστίων, καλού...ενα κοινῶς καραβόπανα.

3) Τὰ *λινὰ* ὑφάσματα κατασκευάζονται ἐκ νη-

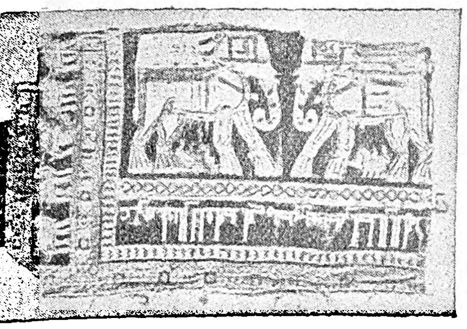

...μῆμα παλαιοῦ ὑφάσματος, μεταφερθέντος ἐξ Ἀνατολῆς κατὰ τὰς πρώτας σταυροφορίας.

...άτων προερχομένων ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ φυτοῦ ...ίνον. Τὰ νήματα ταῦτα ὑφίστανται εἰδικὴν κατεργασίαν πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεώς των, ὁμοιάζου...αν πρὸς τὴν τῶν βαμβακερῶν. Καὶ τὰ λινὰ ὑφά...ματα, ἀναλόγως τοῦ τρόπου καὶ τῆς πυκνότητος ...ῆς ὑφάνσεως καὶ τοῦ πάχους τῶν νημάτων, δια...ρίνονται εἰς διάφορα εἴδη καὶ ποιότητας. Αἱ δύο ...ύριαι κατηγορίαι λινῶν ὑφασμάτων εἶναι: τὰ ἐξ ...λευκάστου φυσικοῦ χρώματος (τεφροῦ) λίνου καὶ ...ὰ ἐκ λευκασμένου λευκὰ λινά.

4) Τὰ *καννάβινα* ὑφάσματα κατασκευάζονται ἐκ ...ημάτων προερχομένων ἐκ τοῦ φυτοῦ κάνναβις.

5) Αἱ *βατῖσται* κατασκευάζονται ἐκ νημάτων προ...ρχομένων ἀπὸ τὰς ἶνας τοῦ στελέχους τῆς σινι...ῆς πόας ἢ βοιμηρίας. Τὰ ὑφάσματα ταῦτα εἶναι ...επτὰ καὶ μεταξοειδῆ καὶ λίαν στερεὰ ἕνεκα τῆς ...εγάλης ἀντοχῆς τῶν ἰνῶν, ἐξ ὧν εἶναι κατεσκευασμένα τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὰ νήματα. Ἤδη αἱ βατῖσται ἐμπορίου κατασκευάζονται ἀπὸ λευκὸν νῆμα ...άμβακος ἀραιᾶς ὑφάνσεως.

6) Ἡ *ἰούτη* κατασκευάζεται ἀπὸ νήματα προερ...όμενα ἐκ τῶν ἰνῶν τοῦ φυτοῦ κόρχορος. Εἶναι ...φασμα ὁμοιάζον πρὸς τὸ καννάβινον, ἀλλ' ἀντέ...ει ὀλιγώτερον αὐτοῦ καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως ...ὰ περιτύλιγμα ἐμπορευμάτων κλπ. Σήμερον χρη...ιμοποιεῖται καὶ εἰς νοθείαν τῆς καννάβεως.

7) Τὰ *μεταξωτὰ* ὑφάσματα κατασκευάζονται ἀπὸ ...επτὰ καὶ στερεὰ νήματα προερχόμενα ἐκ τῶν ...ομβύκων τῶν μεταξοσκωλήκων. Τὰ μετάξινα ...ῦτα νήματα, λόγῳ τῶν πολλῶν πλεονεκτημάτων ...ων (ἔχουν μῆκος κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τῶν ...αμβακερῶν, λινῶν, μαλλίνων κλπ., δύνανται νὰ ...υγκολλῶνται εἰς μέγαν ἀριθμὸν μέχρις 20 ἰνῶν,

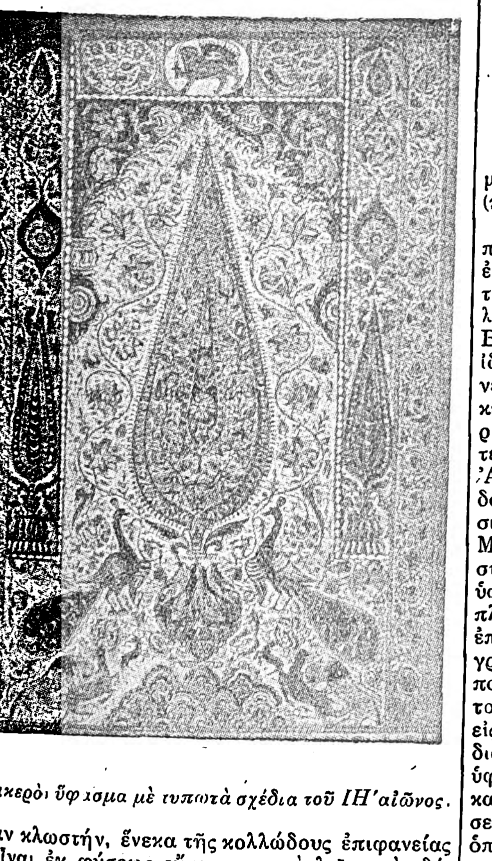

...μβακερὸν ὕφασμα μὲ τυπωτὰ σχέδια τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

... μίαν κλωστήν, ἕνεκα τῆς κολλώδους ἐπιφανείας ...ν, εἶναι ἐκ φύσεως εὔκαμπτα καὶ λεῖα καὶ δύ...νται νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς ὕφανσιν ἀμέσως ...ρὶς νὰ ὑποστοῦν τὰς κατεργασίας αἵτινες εἶναι ...αγκαῖαι διὰ τὰ ἄλλα νήματα κλπ.), παρέχουν ...άσματα στερεώτερα, μαλακώτερα καὶ ἀπὸ πολ...ς ἄλλας ἀπόψεις ἀνώτερα τῶν βαμβακερῶν, μαλλίνων, λινῶν κλπ. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου καὶ τῆς πυκνότητος τῆς ὑφάνσεως καὶ τοῦ πάχους τοῦ νήματος, τὰ ὑφάσματα ταῦτα εἶναι διαφόρων εἰδῶν, ποιοτήτων καὶ χρήσεων καὶ λαμβάνουν διάφορα ὀνόματα, ὡς μεταξωτὰ κρέπια, ταφτάδες, ζωρζέτες, μουσελίνες, βελοῦδα, ζέρσεϋ, στόφες ἐπίπλων κλπ.

Τὸ μεταξωτὸν ὕφασμα πρὶν ἢ λάβη τὴν ὡρισμένην μορφήν του βράζεται πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς κολλώδους οὐσίας τοῦ μεταξοσκώληκος, ἣν φέρει ὡς νῆμα. Βραζόμενον καθίσταται εὔκαμπτον καὶ λεῖον. Εἶτα ὑφίσταται τὴν περαιτέρω κατεργασίαν βαφῆς κλπ. Παρά τινων βιομηχανιῶν νοθεύεται ἵνα ἐπανακτήσῃ ὅ,τι βάρος ἀπώλεσε διὰ τοῦ βρασμοῦ, διὰ βορίτου, ψευδαργύρου κλπ.

8) Τὰ διὰ *τεχνητῆς μετάξης* κατασκευαζόμενα ὑφάσματα, ἅτινα ὁμοιάζουν κατὰ πάντα πρὸς τὰ ὑφάσματα τὰ κατασκευαζόμενα ἐκ ζωϊκῆς μετάξης, ἔχουν ὅμως μικροτέραν στερεότητα. Τὰ ὑφάσματα ταῦτα κατασκευάζονται ἐκ μεταξοειδῶν νη-

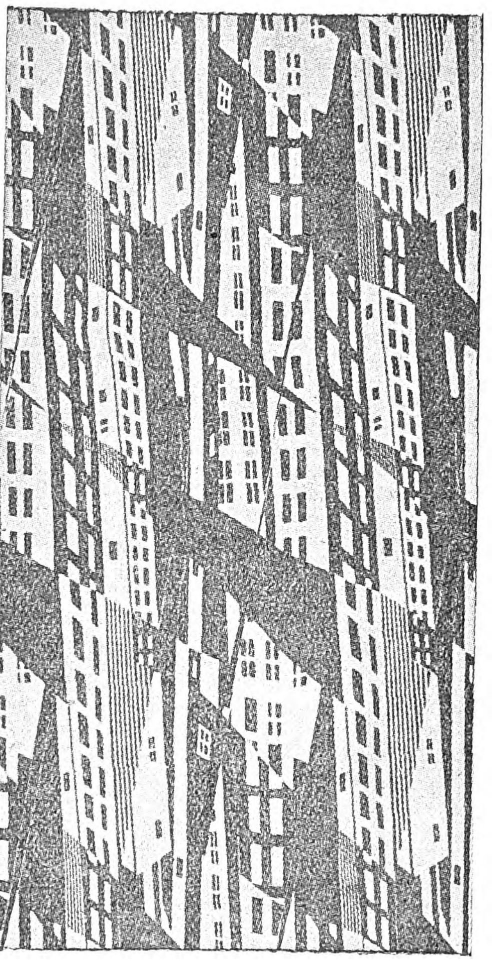

Δεῖγμα νεωτεριστικοῦ ὑφάσματος, μὲ σχέδια οὐρανοξυστῶν.

μάτων προερχομένων κυρίως ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν (κυτταρίνης ξύλου).

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ὑφαντουργία προήχθη ἔτι μᾶλλον, ἰδίως μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐν Βυζαντίῳ τῆς καλλιεργείας τῆς μετάξης, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Οἱ μουσουλμανικοὶ λαοί, παραλαβόντες κατόπιν τὴν ὑφαντικὴν τῶν Βυζαντινῶν καὶ προσθέσαντες εἰς ταύτην καὶ τὰς ἰδικάς των τελειοποιήσεις, ὤθησαν αὐτὴν πρὸς νέαν ἀνάπτυξιν καὶ διὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Σικελίας μετεφύτευσαν αὐτὴν εἰς τὴν Δύσιν. Τὰ κυριώτερα κέντρα κατασκευῆς ὑφασμάτων ἀραβικῆς τέχνης κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἦσαν τὰ χαλιφᾶτα τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ἐργαστήρια, τῆς Ἱσπανίας ἐν Κορδούῃ, Ἀλμερίᾳ καὶ Γρενάδᾳ καὶ τὰ περίφημα σικελικὰ ἐργοστάσια τοῦ Παλέρμου. Οἱ μεγάλοι Μουσουλμᾶνοι χαλίφαι ἐσυνήθιζον νὰ ἐγκαθιστοῦν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν ἀνακτόρων των ὑφαντουργικὰ ἐργαστήρια ὅπου κατεσκευάζοντο πλὴν ἄλλων καὶ ὑφάσματα μετὰ διαφόρων ρητῶν, ἐπιγραμμάτων καὶ θρησκευτικῶν συμβόλων ἢ ἐπιγραφῶν. Τὰ ὑφάσματα ταῦτα, τῶν ὁποίων ἡ ἐμπορία ἦτο ἀπηγορευμένη εἰς τοὺς κοινοὺς θνητούς, προωρίζοντο πολλάκις διὰ διπλωματικὰ δῶρα εἰς περίπτωσιν δυσκόλων καὶ ἐξαιρετικῆς φύσεως διαπραγματεύσεων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτο πολλὰ τῶν ὑφασμάτων τούτων διατηροῦνται μέχρι σήμερον ἐν καλῇ καταστάσει ἐντὸς διαφόρων ναῶν καὶ μουσείων τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Δύσεως, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχόν ποτε οἱ χαλίφαι οὗτοι ἔλθει εἰς διαπραγματεύσεις. Τὰ ἐν τῷ χαλιφάτῳ τῆς Βαγδάτης κατασκευαζόμενα ὑφάσματα εἶναι τὰ μᾶλλον χαρακτηριστικὰ τῆς μουσουλμανικῆς τέχνης. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σικελίας ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, τῷ 829, τὰ πρῶτα ἐγκατασταθέντα ἐν τῇ νήσῳ ἐργαστήρια ὑφασμάτων ἠκολούθησαν τὴν τεχνοτροπίαν τῶν ὑφασμάτων τοῦ Καΐρου. Ὅταν μετὰ δύο αἰῶνας, τῷ 1058, ἐγκατεστάθησαν ἐν Σικελίᾳ οἱ Νορμανδοί, υἱοθέτησαν τὴν νέαν τέχνην καὶ ἐκράτησαν εἰς τὰ ἐργοστάσια τῶν Μουσουλμάνους τεχνίτας, οἵτινες ἐξηκολούθησαν νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ ἐργαστήρια ὑφασμάτων καὶ ὑπὸ τὴν χρι-

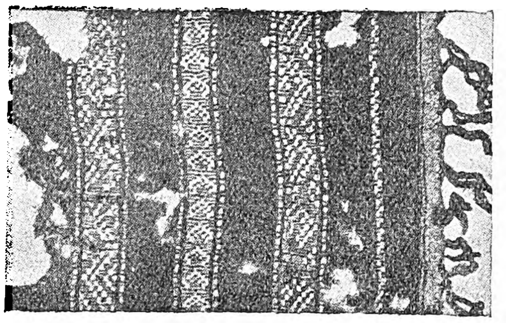

Τμῆμα ὑφάσματος ἀνακαλυφθέντος ἐντὸς αἰγυπτιακοῦ τάφου.

στιανικὴν κατοχὴν συγχωνεύοντες τὰς βυζαντινὰς καὶ μωαμεθανικὰς τεχνοτροπίας των. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἐργαστηρίων ὑφαντικῆς τῷ 1282, κατὰ τὰς ταραχὰς τοῦ Σικελικοῦ Ἑσπερινοῦ, προεκάλεσε τὴν παράλυσιν τῆς σικελικῆς ὑφαντουργικῆς βιομηχανίας καὶ τὴν διασπορὰν τῶν τεχνιτῶν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας, τὴν Βενετίαν, τὴν Λούκαν, τὴν Πάρμαν, τὴν Σιέναν καὶ τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου ἱδρύθησαν νέα ἐργαστήρια, ἅτινα μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦν ἰδίαν ἕκαστον τεχνοτροπίαν, φθάσασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ τελειοποίησιν κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ τεχνοτροπία καὶ ὁ χρωματισμὸς τῶν ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων σχεδίων χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐκδήλου τάσεως ρεαλισμοῦ.

Τὰ ἐργαστήρια τῆς Λούκας δεικνύουν προτίμησιν ἐπὶ θρησκευτικῶν θεμάτων, ἐνῷ τὰ τῆς Σιένης ἀναπαριστοῦν ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων διάφορα πρόσωπα, τῆς δὲ Βενετίας ἄνθη μὲ ἔντονα χρώματα καὶ πολυσχιδεῖς ἀκραίας διακοσμήσεις. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ ὑφαντικὴ τέχνη ἐν Ἰταλίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ προώδευσεν εἰς μέγιστον βαθμόν, διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑφάσματος, τῆς πρωτοτυπίας τῆς πλοκῆς τῶν νημάτων κλπ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ ἐργοστάσια τῆς Λυῶνος εἶχον καταλάβει τὴν πρώτην θέσιν, τὰ δὲ ἐργοστάσια ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης ἐμιμοῦντο τὰ σχέδιά των καὶ τὴν τεχνοτροπίαν των. Ὅταν κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους, καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὰς διώξεις τῶν Οὐγενότων, κατὰ τὰ μέσα τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' (τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος) ἐν Γαλλίᾳ, οἱ Γάλλοι ὑφαντουργοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν

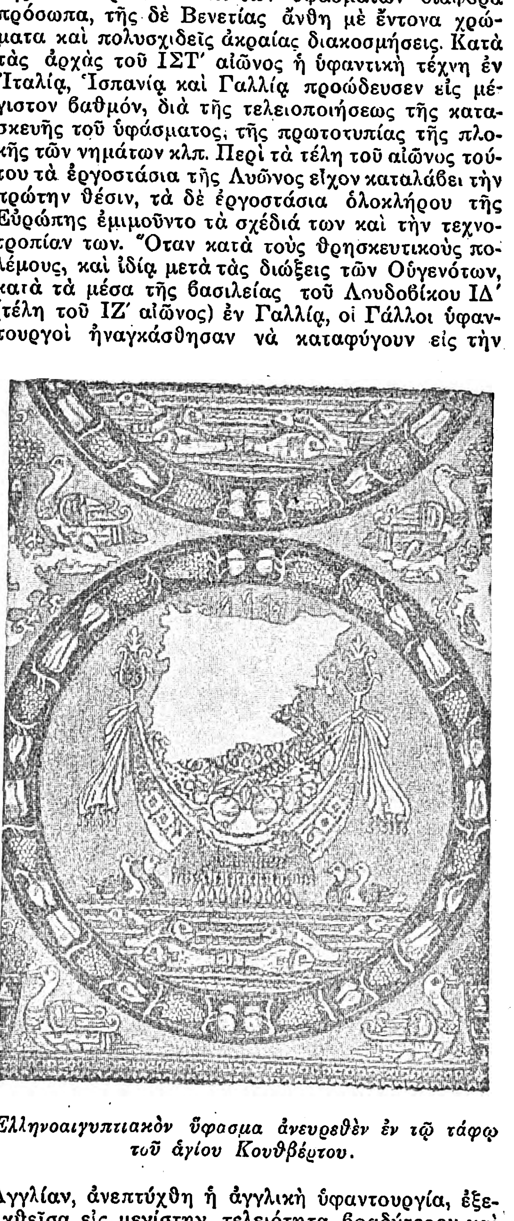

Ἑλληνοαιγυπτιακὸν ὕφασμα ἀνευρεθὲν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ ἁγίου Κουθβέρτου.

Ἀγγλίαν, ἀνεπτύχθη ἡ ἀγγλικὴ ὑφαντουργία, ἐξελιχθεῖσα εἰς μεγίστην τελειότητα βραδύτερον καὶ σημειώσασα τὴν μεγίστην πρόοδον εἰς τὴν παραγωγὴν μαλλίνων ὑφασμάτων. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα κατεσκευάσθησαν ἐν Βενετίᾳ ὑφάσματα πολυπλοκωτάτων καὶ σπανιωτάτων συνθέσεων, ἐπικληθέντα ἰησουϊτικά, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ ἀραβικῶν

Digitized by Google

μετὰ ἰαπωνικῶν καὶ κινεζικῶν σχεδίων, ἐκτελουμένων διὰ ποικιλωτάτων χρωμάτων καὶ διὰ τῆς παρενθέσεως νημάτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Τοιαῦτα ὑφάσματα κατεσκευάσθησαν κατόπιν καὶ εἰς τὸ Τολέδον. Βραδύτερον ἡ Μαρία Λεζίνσκα καὶ ἡ κυρία Πομπαδοὺρ ἤρχισαν νὰ μεταβάλλουν κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐμπνεύσεις τὴν μόδαν τῶν ὑφασμάτων, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέβαλον ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Κατ' ἀρχὰς ἡ κυρία Πομπαδοὺρ εἶχε δείξει προτίμησιν πρὸς τὰ κινεζικὰ σχέδια, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΕ' ἤρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν ἐκ νέου τὰ ἄνθη εἰς τὰ σχέδια τῶν ὑφασμάτων. Κατὰ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπικρατοῦν σχέδια λεπτὰ καὶ εὔ-

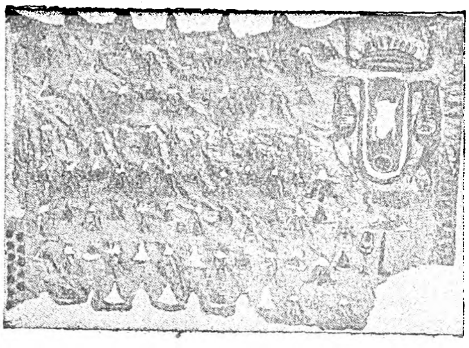

Αἰγυπτιακὸν ὕφασμα ἀνευρεθὲν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Τουθμώσιος Δ'.

θυμα. Βραδύτερον ἡ νέα αὐλὴ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ της ὅπως δημιουργήσῃ νέους ρυθμούς, διαφόρους ἀπὸ τοὺς τῶν Λουδοβίκων, ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Πομπηΐας καὶ τοῦ Ἡρακλείου καὶ εἰσηγήθη τὴν ἀντιγραφὴν τῶν διακοσμήσεων τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν τοιχογραφιῶν, διὰ τῆς ἀναμίξεως ρεαλιστικῶν ἀρχιτεκτονικῶν γραμμῶν. Τῷ 1801 ὁ Γάλλος τεχνίτης ὑφαντουργὸς Ζακκὰρ ἐφεῦρε τὸν φερώνυμον αὐτοῦ πρῶτον μηχανικὸν ἱστόν, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον μετεβλήθησαν ριζικῶς τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, σχεδὸν ἀμετάβλητα ὑφαντικὰ μηχανήματα. Ὁ μηχανικὸς οὗτος ἱστὸς τοῦ Ζακκάρ, δυνάμενος νὰ ὑφαίνῃ νήματα διαφόρων χρωμάτων, καθὼς καὶ κατὰ διαφόρους κατευθύνσεις, ἐφαρμοσθεὶς ἔπειτα εἰς ὅλα τὰ ὑφάσματα, ἐξ οἱασδήποτε ὕλης, καὶ τελειοποιηθεὶς σὺν τῷ χρόνῳ, ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον τὴν βάσιν τῆς νεωτέρας ἀναπτύξεως καὶ προόδου τῆς συγχρόνου ὑφαντουργίας. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα τὰ σχέδια τῶν ὑφασμάτων φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπικρατησάσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τεχνοτροπίας τοῦ ρωμαντισμοῦ, μετά τινος ἐπιστροφῆς κατόπιν εἰς τὰ σχέδια τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ ἄνοιγμα εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον τῶν λιμένων τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας ἐπηρέασε μεγάλως τὰ σχέδια τῶν ὑφασμάτων τῶν εὐρωπαϊκῶν ὑφαντουργείων, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν τοιαῦτα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν τέχνην τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ Κ' αἰῶνος ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τῶν σχεδίων τῶν ὑφασμάτων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς· τὰ ὁποῖα φέ-

Ὕφασμα ἀναπαριστῶν τὸ σχέδιον τῆς πόλεως τῶν Παρισίων.

ρουν τὴν σφραγῖδα τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων, ὡς εἶναι τὰ κυβιστικὰ σχέδια, τὰ σχέδια ἀπομιμήσεως τῶν οὐρανοξυστῶν, τὰ σχέδια χαρτογραφικῆς ἀναπαραστάσεως πόλεων κ.τ.λ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐφευρέθη, τελειοποιηθεὶς παρὰ τῶν Ἰαπώνων, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑφαντουργίαν βάμβακος, ὁ **αὐτόματος ἱστός**, δηλαδὴ ὁ ἱστὸς ὁ ἐργαζόμενος ἄνευ ἀμέσου ἐργατικῆς ἐπιβλέψεως· διὰ τοῦ ἱστοῦ **τούτου** ἡ ὑφαντουργία ἁπλῶν ὑφασμάτων (μὴ **συνθέτων**) ἐπολλαπλασίασε τεραστίως τὴν παραγωγήν της. Τελευταία ἐφαρμογὴ τελειοποιήσεως **εἶναι τὰ λεγόμενα τυπωτὰ** (imprimés) ὑφάσματα, **διακοσμούμενα διὰ τυπώσεως εἴτε μηχανικῆς (κυλίνδρος) εἴτε χειροποιήτου** (πλάξ). Ι. Ε. ΤΕΡΖΑΚΗΣ

ὑφαντουργικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑφαντουργίαν, ὁ τῆς ὑφαντουργίας, ὑφαντικός.

ὑφαντουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὑφαντουργίαν, βιομήχανος, ἐργοστασιάρχης.

ὑφάντρια (ἡ)· θηλ. τοῦ *ὑφαντής* καὶ *ὑφάντης*· ἡ ἐξ ἐπαγγέλματος ὑφαίνουσα γυνή, κοιν. *ἀννυφάντρα, ὑφάντρα* καὶ *φαντρα*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ὑφάντρια ἢ παρασκευάζει καὶ ἐπεξεργάζεται ἡ ἰδία τὰς πρώτας ὕλας (λ. χ. βγάζει κουκούλι ἢ καλλιεργεῖ βαμβάκι ἢ λινάρι κλπ.), ὑφαίνουσα διὰ λογαριασμόν της καὶ πωλοῦσα τὰ ὑφαντά της ἢ ἰδία ἐπ' ἀνταλλαγῇ εἰδῶν ἐμπορίου εἰς τοὺς γυρολόγους πραματευτάδες ἐν τῇ οἰκίᾳ της, ἢ, διὰ τοῦ ἀνδρὸς τῆς οἰκογενείας της εἰς τὰς ἐμποροπανηγύρεις (Διαριγκόβη, Μαντεμοχώρια Χαλκιδικῆς καί τινα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης), ἢ ὑφαίνει κατ' οἶκον ἐπὶ παραγγελίᾳ τῶν συγχωριανῶν της (Τρίκερι κλπ.) ἤ, κατ' ἀποκοπήν, διὰ λογαριασμὸν μεσάζοντος ἐπιχειρηματίου (Θράκη, Κρήτη), ἢ τέλος ἐργάζεται ἐπὶ ἡμερομισθίῳ εἰς ἐργαστήριον ἢ ἐργοστάσιον. Ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, αἱ μεταβολαὶ τῶν συναλλαγῶν καὶ αἱ ἐν γένει νέαι οἰκονομικαὶ συνθῆκαι τῆς ζωῆς περιώρισαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ὑφαντικὴν εἰς τὴν ἀγροτικὴν καὶ ποιμενικὴν οἰκογένειαν.

Κατὰ καιροὺς διεκρίθησαν αἱ ὑφάντριαι τῆς Ζακύνθου, τῆς Χίου, τῆς Μεσσηνίας, τῆς Κρήτης, τῆς Τήνου, τοῦ Τρίκερι, τῆς Προύσης κλπ. Εἰς τὰ μηχανικὰ κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια τοῦ Πειραιῶς ὑπάρχουν γραῖαι ὑφάντριαι ἀπὸ 35 ἐτῶν καὶ πλέον ἐργαζόμεναι. Κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν τῶν Ἰονίων νήσων, στατιστικὴ τοῦ 1811 μαρτυρεῖ ὅτι εἰς τὴν Ζάκυνθον ὑπῆρχον 750 ὑφάντριαι καὶ 58 ὑφάνται ἐν Χίῳ, τῷ 1810, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ντομίνικο Λουΐτζι Σάντι, γυναῖκες, ἄνδρες καὶ παιδία κατεγίνοντο εἰς τὴν ὑφαντικὴν καὶ πλοκὴν σειρητίων. Ἐν Ἑλλάδι αἱ ὑφάντριαι προστατεύονται διὰ τῶν γενικῶν ἐργατικῶν νόμων ἀπὸ τοῦ 1912 καὶ ἐντεῦθεν (νόμος ΔΚΘ' «Περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων» κλπ.) καὶ εἰδικώτερον διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1913 «Περὶ ὡριαίας μεσημβρινῆς διακοπῆς τῆς ἐργασίας εἰς τὰ κλωστοϋφαντουργεῖα» καὶ ἄλλων συμπληρωματικῶν διατάξεων. Πλὴν τῶν ὑφαντριῶν ταπήτων, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τοῦ 1918 ὠργανώθησαν εἰς χωριστὸν γυναικεῖον σωματεῖον, αἱ λοιπαὶ ὑφάντριαι ἐγγράφονται εἰς τὸ μικτὸν σωματεῖον κλωστοϋφαντουργῶν. Α. Γ.-Γ.

ὑφάντρια (ἡ) (Textrix) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαληνιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσώμων ἀραχνῶν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

ὑφαπλοῦμαι (*—όομαι*)· ἁπλώνομαι κάτω.

ὑφάπτομαι· ἅπτομαι ὑποκάτω· || **ὑφαπτομένη** (ἡ)· ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *γραμμή*.

ὑφαπτομένη (ἡ) *[Γεωμ.]*. Ἔστω γ μία ἐπίπεδος καμπύλη καὶ Μ ἓν σημεῖον αὐτῆς. Φέρομεν τὴν τεταγμένην τοῦ Μ, ΜΠ, καὶ τὴν ἐφαπτομένην τῆς καμπύλης εἰς τὸ Μ, ΜΜ'. Ἔστω Τ τὸ σημεῖον τομῆς τῆς ὑφαπτομένης ΜΜ μὲ τὸν ἄξονα τῶν x. Τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα ΠΤ, δηλαδὴ τὸ μεταξὺ τῆς τεταγμένης καὶ τῆς ἐφαπτομένης τμῆμα τοῦ ἄξονος τῶν x, λέγεται ὑφαπτομένη τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον Μ. Ἐὰν y=y(x) εἶναι ἡ ἐξίσωσις τῆς καμπύλης, ἔχομεν $\Pi T = y\dfrac{dx}{dy}$.

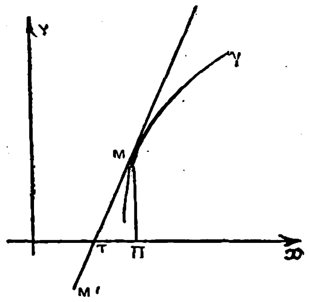

Π. Θ. Κ.

— ὑφαπτομένη πολική. Ἔστω γ μία ἐπίπεδος καμπύλη καὶ Μ ἓν σημεῖον αὐτῆς. Φέρομεν τὴν πολικὴν ἀκτῖνα εἰς τὸ Μ, ΟΜ. Φέρομεν τὴν κάθετον ἐπὶ τὴν ΟΜ διὰ τοῦ Ο, ΤΟΙ καὶ τὴν ὑφαπτομένην εἰς τὸ Μ, ΜΠ. Ἡ ΜΠ τέμνει τὴν ΤΟΙ εἰς ἓν σημεῖον Τ'. Τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα ΟΤ' λέγεται πολικὴ ὑφαπτομένη τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον Μ. Εἶναι δὲ $OT' = \rho^2 \dfrac{d\theta}{d\rho}$.

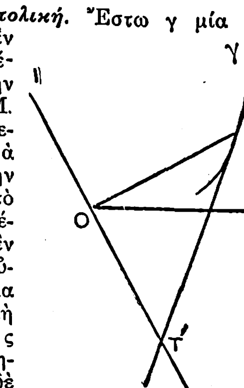

Π. Θ. Κ.

ὑφαρπαγὴ (ἡ)· ἐπιτηδεία, κρυφία ἁρπαγή, ἐξαίρεσις: φρ. «ἐξ ὑφαρπαγῆς» δολίως, κρυφίως, λαθραίως.

ὑφαρπάζω· ἁρπάζω ἐπιτηδείως, λαθραίως: «ὑφήρπασε τὸν λόγον μου, — τὴν ὑπόσχεσίν μου».

Ὕφασις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Β[ορείων] ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, καλούμενος ἄλλως καὶ *Ὕπανις*, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἰμάου (νῦν Καρακορούμ καὶ Δυτικὰ Ἱμαλάια) συμβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἰνδοῦ. Φθάσας μέχρις αὐτοῦ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος τῷ 326 π. Χ. ἠναγκάσθη νὰ ἀνακόψῃ τὴν περαιτέρω πορείαν του «τοῦτο μὲν μαντείοις τισὶ προσέχων, τοῦτο δ' ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀπηγορευκυίας ἤδη πρὸς πόνους» (Στραβ. ΙΕ' 697)· πρὸς τιμὴν δὲ τῶν 12 θεῶν καὶ ἀνάμνησιν τῆς μέχρις ἐκεῖ ἐκστρατείας του ἀνήγειρε 12 βωμούς. Σήμερον καλεῖται *Σατλὲτζ* (Sudledj). Α. Β. Σ.

ὕφασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑφαίνειν, τὸ ὑφασμένον: «ὕφασμα μάλλινον, — βαμβακερόν, — μεταξινον» κλπ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *ὑφαντουργία*.

ὑφαψίδιον (τό). Ὁ ἀνώτατος λίθος τῶν εὐθυγράμμων καὶ κατακορύφων παραστάδων (κοιν. *λαμπάδων*) ἀνοίγματός τινος, ὅταν ἐπὶ τούτων ἐδράζωνται ἁψῖδες ἀποτελοῦσαι τὰ ἀνώφλια αὐτῶν· τὸ ἀνώτατον σημεῖον παραστάδος ἁψῖδος.

ὑφέγχυμα (τό). Οὕτω καλεῖται εἰς τὴν μυκητολογίαν ψευδὴς ἱστὸς (*ψευδοπαρέγχυμα*), ἀποτελούμενος ἀπὸ μυκηλιακὰς ὑφὰς μυκήτων τινῶν συνηνωμένας οὕτως ὥστε νὰ ἐμφανίζωνται ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον ὡς ἱστὸς ἀποτελούμενος ἀπὸ κύτταρα διαφόρων μεγεθῶν. Ε. Τ. Ε.

ὑφεκατόμετρον (τό), ἢ *ἑκατοστόμετρον*. Τὸ 1/100 τοῦ μέτρου. Κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν παρ' ἡμῖν τοῦ δεκαδικοῦ μετρικοῦ συστήματος καθωρίσθη ὡς ἀντίστοιχος ὀνομασία ὁ *δάκτυλος*. Ι. Α. Σ.

ὑφὲν (ἐκ τοῦ: *ὑφ' ἕν*). Ἡ λέξις: 1) Ὡς ἐπίρρημα ἐσήμαινεν ὁμοῦ, μαζί, «ὑφὲν ἀναγνώστεον» = ὁμοῦ, δηλαδὴ ὡς μίαν (ὄχι ὡς δύο λέξεις ἀναγνωστέον τὴν δεῖνα (σύνθετον) λέξιν. 2) Ὡ[ς] οὐσιαστικόν: ἡ *ὑφὲν* ἐδήλου σημεῖον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γραμματικοῖς, ὅπερ ἐγράφετο ὑποκάτω λέξεων, περὶ ὧν ἠδύνατό τις νὰ ἀμφιβάλῃ ἂν ὡς μίαν ἢ ὡς δύο λέξεις ἔπρεπε νὰ τὰς ἐκλάβῃ καὶ ἀναγνώσῃ, οὕτω δ' ὑπεδεικνύετο διὰ τοῦ σημείου τούτου (‿) ἡ ὡς συνθέτων ἀνάγνωσις καὶ ἔκδοχὴ τῶν λέξεων τούτων, οἷαι: Διόσκουροι, Ἑλλήσποντος καὶ οὐχί: Διὸς κοῦροι, Ἕλλης πόντος) κλπ. Γ. Π. Ι.

ὑφέρπω· ἕρπω ἐπιτηδείως, διολισθαίνω· || λανθάνω, ἐνεργῶ κρυφίως: «τὸ κακὸν ὑφέρπει».

ὑφέσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ὑφίσταται ὕφεσιν, ἐλάττωσιν.

—**ὑφέσιμος** ***πυρετός***. Καλεῖται πυρετὸς χαρακτηριζόμενος ἐκ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ διαρκείας καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αἱ διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας εἶναι μεγάλαι, ὑπερβαίνουσαι τοὺς δύο βαθμούς (2°). Ὁ πυρετὸς οὗτος ἀπαντᾷ ἐπὶ ἐρυσιπέλατος, φυματιάσεως (ἑκτικὸς πυρετός), λεμφοκοκκιωματώσεως κλπ. Ἐνίοτε ἡ ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας ἐπέρχεται τὴν πρωΐαν καὶ ἡ πτῶσις τὴν ἑσπέραν. Τότε καλεῖται *ἀνάστροφος* (typus inversus). Ι. Λ. Ι.

ὕφεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑφιέναι, ἐλάττωσις, μείωσις, ὀλιγόστευσις: «ὕφεσις πυρετοῦ».

—*[Μουσ.]* Καλεῖται *ὕφεσις* (λατ. B rotundum ἢ molle, γαλλ. bémol, γερμ. *Be*, ἀγγλ. *flat*, ♭), σημεῖον ἀλλοιώσεως βαρῦνον τὸν φθόγγον καθ' ἡμιτόνιον. Τὸ σχῆμα ♭ τῆς ὑφέσεως προῆλθεν ἐκ τῆς διττῆς μορφῆς τοῦ b, τὸ ὁποῖον ἐγράφετο στρογγύλον μὲν (b rotundum) ὁσάκις ὁ φθόγγος σι (b, κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σημειογραφίαν ἦτο βεβαρημένος καθ' ἡμιτόνιον, τετράγωνον δὲ (b quadratum) ὁσάκις ἦτο φυσικός. Βραδύτερον τὸ στρογγύλον b (b molle) ἐγένετο τὸ γενικὸν σημεῖον τῆς καθ' ἡμιτόνιον βαρύνσεως. Ἡ *διπλῆ ὕφεσις* ♭♭ εἶναι ἀφ' ἑτέρου σημεῖον βαρῦνον τὸν φθόγγον κατὰ δύο ἡμιτόνια, ἐμφανίζεται δὲ τὸ πρῶτον, μετὰ τῆς διπλῆς διέσεως, περὶ τὸ 1700. Γ. Ι.

—**ὕφεσις** ***βαρομετρικὴ*** *[Μετεωρολ.]*. Καλεῖται ἡ περιοχὴ ἐπί τινος μετεωρολογικοῦ χάρτου ἰσοβαρῶν καμπύλων, γενικῶς περιοριζομένη ὑπὸ μιᾶς ἰσοβαροῦς σχήματος περίπου κυκλικοῦ ἢ ἐλλειπτικοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ βαρομετρικὴ πίεσις εἶναι μικροτέρα τῆς τῶν γειτονικῶν περιοχῶν καὶ εἰς ἣν ὑπάρχει κέντρον τι σαφῶς καθωρισμένον, τῆς πλέον μικροτέρας πιέσεως. Κατ' ἐπέκτασιν: τμῆμα τῆς ἀπεριορίστου ἀτμοσφαίρας εἰς ὕψος ἄπειρον ἀνυψοῦται ἄνωθεν τῶν χαμηλῶν πιέσεων τοῦ χάρτου. Ἐπί τινος χάρτου τῶν ἰσοβαρῶν τὸ πεδίον μιᾶς ὑφέσεως περιορίζεται ὑπὸ τῆς ἰσοβαροῦς τῶν 760 χμ. ἢ 1013.3 χιλιοστομέτρων ἢ ... ἀγγλικῶν ποδῶν, ἡ δ' ἐπιφάνεια ἡ ἐσωτερικὴ τῆς ἰσοβαροῦς ταύτης ἀποτελεῖ τὴν ὕφεσιν. Ἡ ἔκτασις τῆς οὕτως ὁριζομένης ὑφέσεως εἶναι

Digitized by Google

λη, διότι κατὰ τὸν Loonin ἡ μέση διάμετρος ν ὑφέσεων ε ναι ἀνωτέρα τῶν 2500 χιλιομέτρων ι τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, καὶ μέχρι 3.000 χιλιοτρων ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Τὰ πεδία χαμηλῶν σεων δύνανται νὰ ἔχωσι διαμέτρους ἀκόμη μελυτέρας

Τὸ *κέντρον* ὑφέσεως εἶναι ἡ περιοχὴ ἔνθα ἡ σις εἶναι ἡ μικροτέρα (βλ λ. *κέντρον* ὑφέσεως). Τὸ *βάθος* ὑφέσεως καθορίζεται ὑπὸ τῆς πιέσεως ῦ κέντρου Αἱ ὑφέσεις τῶν εὐκράτων πλατῶν. τὰ ὁποῖα ἡ πίεσις κατέρχεται κάτω τῶν 730 εἶναι σπάνιαι. Παρετηρήθη 694 χμ. ἐπὶ τῆς ωτίας τὴν 26 Ἰανουαρίου 1884. Ἡ τιμὴ τοῦ ρομετρικοῦ ὕψους ἐξαρτᾶται ἐξ ἄλλου ἐκ τόπων ινες διατρέχονται ὑπὸ τῆς ὑφέσεως· οὕτω κατὰ κος τῶν ἀκτῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πιέσεις 5 χιλιοστομέτρων παρατηροῦνται συχνάκις,

Ἡ *γραμμὴ αὐλῶνος* (ligne de creux) ἔν τινι ὑφέσει εἶναι ἡ γραμμή, ἥτις ἑνώνει πάντα τὰ σημεῖα ὅπου ἡ βαρομετρικὴ πίεσις εἶναι ἡ μικροτέρα κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν, καὶ συνεπῶς αὕτη διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου καὶ διαιρεῖ τὴν ὕφεσιν εἰς δύο τμήματα, εἰς τὸ *ἐμπρόσθιον* καὶ *ὀπίσθιον*. Ἡ γραμμὴ αὐλῶνος εἶναι περισσότερον ἐκπεφρασμένη καθόσον ἡ πίεσις εὑρίσκεται ὑπὸ ταχυτέραν κίνησιν. Διὰ νὰ χαράξωμεν τὴν γραμμὴν αὐλῶνος εἰς συνήθη ὕφεσιν, δέον νὰ φέρωμεν τὰς ἐφαπτομένας καὶ τὰς ἰσοβαρεῖς παραλλήλους πρὸς τὴν διεύθυνσιν ὀλισθήσεως τῆς ὑφέσεως. Ὁ τόπος τῶν σημείων ἐπαφῆς ἀποτελεῖ τὴν γραμμὴν αὐλῶνος.

Ἐὰν χαράξωμεν τὰς ἰσοβαρεῖς εἰς διάφορα ὕψη ἄνωθεν μιᾶς ὑφέσεως, καὶ ἐὰν καθορίσωμεν τὰ κέντρα τῶν διαδοχικῶν ἐλαχίστων, ἅτινα προέρχονται ἐκ τῆς ὑφέσεως παρὰ τὸ ἔδαφος, ἡ γραμμὴ

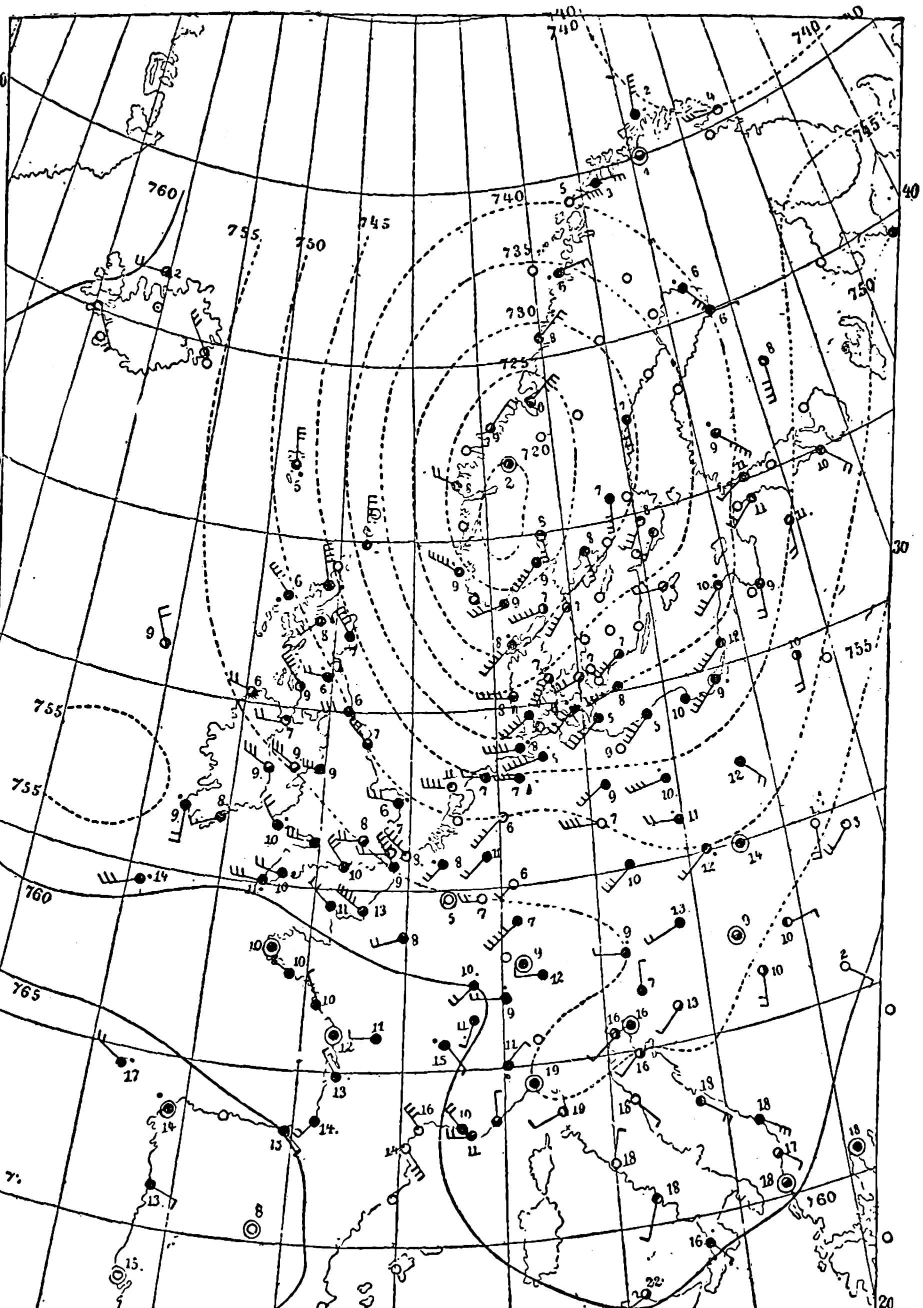

Τύπος βαρομετρικῆς ὑφέσεως.

ῇ ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῇ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ ανίως σημειοῦνται πιέσεις κατώτεραι τῶν 740 λιοστομέτρων.

Ἡ *ἔντασις* ὑφέσεως καθορίζεται ὑπὸ τῆς ἰσχυτέρας βαροβαθμίδος, ἥτις δύναται νὰ παρατηθῇ. Λόγῳ τῆς διατάξεως τῶν ἰσοβαρῶν εἰς τὰς έσεις, ἡ βαροβαθμὶς διευθύνεται πανταχοῦ πρὸς κέντρον, ἀλλὰ ἡ τιμὴ αὐτῆς, τουτέστιν ἡ μεταλὴ τῆς πιέσεως κατὰ γήινον μοῖραν, δὲν εἶναι αὐτὴ εἰς πάντα τὰ σημεῖα, εἶναι δὲ μεγαλυτέρα ικῶς εἰς τὸ νότιον τμῆμα. Δὲν ὑπερβαίνει σχεν τὴν τιμὴν 5 ἤ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, αἱ ἰσοβαῖς ἀντιστοιχοῦσαι εἰς πιέσεις διαφερούσας κατὰ χιλιοστόμετρα δὲν πλησιάζουσι πλέον τῶν 111 ιομέτρων ἀλλήλας.

Ἡ *τροχιὰ* ὑφέσεως εἶναι ὁ τόπος τῶν διαδοχιν θέσεων, αἵτινες καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ ντρου· τῆς τροχιᾶς χαραχθείσης, ἡ ὕφεσις διαιται ὑπὸ τῆς γραμμῆς ταύτης εἰς δύο μέρη, εἰς *ιὸν* καὶ *ἀριστερὸν* τμῆμα, διὰ παρατηρητὴν βαδίντα μετὰ τοῦ κέντρου.

ἥτις συνδέει τὰ κέντρα ταῦτα καλεῖται *ἄξων τῆς ὑφέσεως*.

Κατὰ τὰς μεταβολὰς μιᾶς ὑφέσεως λέγεται ὅτι ἡ ὕφεσις *πληροῦται* ὅταν τὸ βάθος αὐτῆς ἐλαττοῦται, καὶ *κοιλοῦται* ὅταν τὸ βάθος της αὐξάνῃ.

Βορείως τοῦ ἰσημερινοῦ δηλαδὴ εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ὁ ἄνεμος πνέει πέριξ ὑφέσεως, κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν τῆς φορᾶς τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, μὲ κίνησιν τινα πρὸς τὰ ἔσω τέμνουσαν τὰς ἰσοβαρεῖς. Αἱ ὑφέσεις εἰς τὰ μέσα πλάτη κινοῦνται πάντοτε πρὸς ἀνατολάς, δύναται ὅμως νὰ παρατηρηθῇ καὶ οἱαδήποτε ἄλλη τοιαύτη διεύθυνσις κινήσεως. Ὑφέσεις τινὲς δυνατὸν νὰ διανύσωσι μέχρις 600 ἢ 700 μιλλίων τὴν ἡμέραν, ἐνῷ ἕτεραι δύνανται νὰ παραμένωσι πρακτικῶς στάσιμοι.

Ἡ ζωὴ τῶν ὑφέσεων ποικίλλει πολὺ καὶ δύναται να παραταθῇ ἀπὸ μιᾶς ἢ δύο μέχρι πέντε ἢ περισσοτέρων ἡμερῶν. Ὅταν σύστημά τι χαμηλῶν πιέσεων φαίνεται ὅτι διατηρεῖ τὴν ὕπαρξίν του ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, τοῦτο ὀφείλεται πολλάκις εἰς τὴν ἐκ νέου ἐνίσχυσιν αὐτοῦ λόγῳ τῆς συνενώσεως μετὰ τῶν συμπορομαρτουσῶν δευτερευουσῶν ὑφέσεων, αἵτινες πολλάκις ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς αὐτοῦ (βλ. καὶ τὰς λ. *κυκλὼν* καὶ *ὑφέσεως* καταιγίδες). Θ. Θ. Φ.

— **ὕφεσις** *ἐπιστηλίων* [*Ναυτ.*]. Καταβίβασις τῶν ἐπιστηλίων ἐν καταιγίδι ἢ σφοδρῷ ἀνέμῳ πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ἐξαρτίας. Πρὸ τῆς ὑφέσεως διαβάλλονται αἱ ἀνάγουσαι, αἱ ὁποῖαι «ἀποδίδονται» εἰς τὸν ἐργάτην, καὶ οἱ ὀχεῖς, καθαιροῦνται αἱ κεραῖαι καὶ ἀφαιροῦνται τὰ σχαστήρια. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν κατάγονται τὰ ἐπιστήλια τῶν φωσώνων, ἀποτιθέμενα εἰς τὸ κατάστρωμα μετὰ τὴν ὕφεσίν των, κατόπιν δὲ τὰ τῶν δολώνων, τὰ ὁποῖα ὑποβιβάζονται ἕως οὗ τὰ δίζυγά των φθάσουν εἰς μικρὸν ὕψος ἀπὸ τὸ στηλόκρανον τῆς στήλης, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ στερεὰ ἔχμασις τῶν ἐπιστηλίων πρὸς τὴν στήλην. Σ. Ε. Λ.

ὑφεστία (ἡ) (Hyphoestia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθοειδῶν* ἢ *ἀκανθιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς ἢ θάμνους ἀειθαλεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους, ὧν πλεῖστα εἶναι κοσμητικά, ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *ὑφεστία ἡ ἀθερώδης* (Hyphoestia aristata), ἰθαγενὴς πόα τῆς Ἀφρικῆς, *ὑφεστία ἡ αἱμοβαφὴς* (Hyhpoestia sanguinobuta), ἰθαγενὴς πόα τῆς Μαδαγασκάρης καὶ *ὑφεστια ἡ μόσχοσμος* (Hyphoestia moschata), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ὑφὴ (ἡ)· ὕφανσις· ‖ ἡ κατάστασις τοῦ ὑφασμένου, ἡ σύστασις τῶν μορίων παντὸς σώματος, λατ. textura: «διακρίνεται ἐκ τῆς ὑφῆς» ‖ «ἡ ὑφὴ τοῦ λόγου» ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν σχηματίζει τις ἐκ τοῦ συνόλου.

— [*Μυκητολ.*] *Ὑφαὶ* καλοῦνται τὰ νήματα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ μυκήλιον τῶν κυρίως μυκήτων (εὐμυκήτων). Αἱ ὑφαὶ σπανίως εἶναι ἁπλαῖ, συνήθως δὲ διακλαδοῦνται καὶ εἶναι ἢ συνεχεῖς, ἀποτελούμεναι ἀπὸ ἓν μόνον σωληνοειδὲς κύτταρον, ἢ φέρουν διαφράγματα, ὁπότε καλοῦνται *πολυκύτταροι* ἢ *ἀρθρωταί*. Αἱ ὑφαὶ ἐπίσης ὑποδιαιροῦνται εἰς βλαστικάς, ἀποτελούσας τὸ βλαστικὸν σύστημα τοῦ μύκητος, καὶ εἰς καρποφόρους, ὁπόθεν φύονται τὰ ὄργανα ἀναπαραγωγῆς. Ε. Τ. Ε.

ὑφηβικὴ *καμπὴ* ἢ *περινεϊκὴ* [*Ανατομ.*]. Καμπή, ἣν σχηματίζει ἡ φορὰ τῆς ἀνδρικῆς οὐρήθρας, φερομένης ὄπισθεν καὶ κάτωθεν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως, καὶ ἧς τὸ κυρτὸν εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς τὸ περίνεον. Ι. Π.

ὑφηγεσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑφηγητής, ὁδηγία, καθοδήγησις· ‖ ἡ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καθοδήγησις, ἀξίωμα τοῦ *ὑφηγητοῦ* (βλ. λ.): «διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ».

ὑφήγησις, —*εως* (ἡ)· τὸ ὑφηγεῖσθαι, καθοδήγησις, εἰσήγησις.

ὑφηγητὴς (ὁ)· ὁ ὑφηγούμενος, ὁ καθοδηγῶν· ‖ ὁ διδάσκων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὡς ἐν προβαθμίδι τοῦ καθηγητοῦ: «ὑφηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου».

— [*Εγκυκλ.*] *Ὑφηγητὴς* ὠνομάσθη ἐν τῷ ἀνωτέρῳ διδακτικῷ προσωπικῷ τοῦ πανεπιστημίου ὁ Privatdocent τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων (professeur agregé), ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκῃ ἀπὸ τῆς καθηγητικῆς ἕδρας ἀμισθί. Ἐλέγοντο οὗτοι ἀρχικῶς καὶ *ἰδιωτικοὶ διδάκτορες* καὶ *ἰδιωτικοὶ διδάσκαλοι*. Ὁ θεσμὸς τῆς ὑφηγεσίας εἰσήχθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν διὰ τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ ἄρθρ. 10, πρῶτοι δὲ ὑφηγηταὶ ἀναλαβόντες διδασκαλίαν, σχεδὸν ἅμα τῇ ἱδρύσει τοῦ πανεπιστημίου, ὑπῆρξαν ἐν τῇ νομικῇ οἱ Π. Στροῦμπος, Π. Καλλιγᾶς καὶ Π Παπαρρηγόπουλος, ἐν τῇ φιλοσοφικῇ οἱ Δ. Στροῦμπος. Ι Βενθύλος, Σ Βίλκεν, Ν. Μαυροκορδάτος, Ἀλ. Βενιζέλος καὶ Τισσάβας, ἐν τῇ ἰατρικῇ ὁ Γ. Πρινάρης (1846) καὶ ἐν τῇ θεολογικῇ ὁ Ἀντ. Μοσχᾶτος (1863). Διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1911 κατηργήθη ὁ θεσμός, ἀνασυνέστη δὲ τῷ 1922 διὰ τοῦ νόμου 2905 ἐπὶ νέων βάσεων, αἵτινες ἐτηρήθησαν μετά τινων τροποποιήσεων ἐπὶ τὰ βελτίω καὶ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ 1932 (νόμος 5343), καθ' ὃν ὑφηγητὴς διορίζεται ὁ κεκτημένος διδακτορικὸν δίπλωμα, δημοσιεύσας πρωτότυπον εἰδικὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ πραγματείαν καὶ ἐπιτυχὼν ἐν δοκιμασίᾳ ἐνώπιον τῆς οἰκείας σχολῆς. Ὁ ὑφηγητὴς δύναται καὶ νὰ μισθοδοτῆται, ὁπότε διορίζεται ὡς ἐντεταλμένος ἐπὶ τριετεῖ θητείᾳ. Δ. Α. Δ.

ὑφηγητικός, —*ή*, —*όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὑφηγητήν, ὁ τοῦ ὑφηγητοῦ.

ὑφηγοῦμαι (—*έομαι*)· ἡγοῦμαι, καθοδηγῶ, δεικνύω τὴν ὁδὸν ‖ καθοδηγῶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, διδάσκω.

Ὑφηλιαμὸς καὶ *Ὑψηλιαμὸς* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Νάξου (πλάτ. 37° 00' 50" Β., μήκ. 25° 34' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ.

Digitized by Google

1837 Paros and Naxos), 4½, μιλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Μούτζωμα. Τὸ ἄνοιγμά του δεικνύουν τὰ ἑκατέρωθέν του ἐκκλησίδια Ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἅγιος Μηνᾶς. Σ. Ε. Λ.

ὑφήλιος (ἡ)· ἡ ὑπὸ τὸν ἥλιον ἔκτασις, ἰδίᾳ ἡ γῆ, ἡ οἰκουμένη σύμπασα, ὁ κόσμος ὅλος: *«μοναδικὸν φαινόμενον εἰς ὁλόκληρον τὴν ὑφήλιον»*.

ὑφίδρωσις, *—εως* (ἡ) *[Δερματολ.]*. Ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐκκρίσεως τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων εἴς τινας δερματοπαθείας, ὅπως ἡ μελαγχρωστικὴ ξηροδερμία, ἡ ἰχθύωσις, ἡ κνήφη, ἐπίσης εἰς καθολικάς τινας νόσους, ὡς ὁ διαβήτης καί τινες παραλύσεις. Ἐνίοτε δὲ ἄνευ ἀποδεδειγμένης ἀλλοιώσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος παρατηρεῖται εἰς τμῆμά τι ἢ καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος τὸ δέρμα νὰ εἶναι ξηρόν, ἐνῷ τὸ ἄλλο δέρμα ἐφιδροῦται φυσιολογικῶς. Κ. Κ. Κ.

ὑφιζάνω· ἱζάνω, καθιζάνω.

ὑφίζησις, *—εως* (ἡ)· καθίζησις.

ὑφίσταμαι, *ἀόρ. ὑπέστην*· ὑποφέρω, ἀνέχομαι, πάσχω: «ὑφίσταται τὰ πάνδεινα» || ἔχω ὑπόστασιν, ὑπάρχω: «τοιοῦτό τι δὲν ὑφίσταται» || μετχ. *ὑφιστάμενος, —η, —ον*· ὁ ὑποκείμενος, ὁ ὑπὸ τὰς διαταγάς τινος ὑπάρχων, ἀντίθ. *προϊστάμενος*.

ὑφόλωμα, *—ατος* (τὸ) (Hypholoma) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς κλάσεως τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη κυρίως σαπρόφυτα, βιοῦντα ἐπὶ ξύλων. Προσβάλλουσι διὰ τῶν ριζῶν τὸν κορμὸν διαφόρων πλατυφύλλων καὶ κωνοφόρων, προκαλοῦντα λευκὴν σῆψιν τοῦ κορμοῦ. Τὰ καρποφόρα, φέροντα λεπτὸν πόδα καὶ πιλίδιον κίτρινον, ἐμφανίζονται καθ' ὁμάδας παρὰ τὰ προσβεβλημένα δένδρα. Ε. Τ. Ε.

ὑφομύκητες (οἱ) (Hyphomycetes) *[Βοτ.]*. Τάξις μυκήτων τῆς κλάσεως τῶν *δευτερομυκήτων*, χαρακτηριζομένη ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν καρποφόρου. Εἰς τοὺς μύκητας τῆς τάξεως ταύτης τὰ κονίδια οὔτε εἰς πυκνίδια, οὔτε εἰς ἀκέρβουλα περιέχονται, ἀλλ' ἀναπτύσσονται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν μυκητιακῶν ὑφῶν εἴτε ἐπιφανειακῶν, εἴτε ὑποδερμίων, βιουσῶν ἐπὶ ζώντων ἢ νεκρῶν φυτῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ὑφομυκήτων εἶναι σαπρόφυτοι. Πολλῶν εἶναι γνωσταὶ αἱ μεταγενετικαὶ σχέσεις μὲ ἀνωτέρους μύκητας. Ἡ τάξις περιλαμβάνει τέσσαρας οἰκογενείας, τῶν *μυκηδινιδῶν*, *δεματιιδῶν*, *στιλβιδῶν* καὶ *τουβερκουλαριιδῶν*. Ε. Τ. Ε.

ὑφομυκήτωμα (τὸ) *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *μαδουρομυκητωσια*.

ὕφορμος (ὁ) (κοιν. *καραβοστάσι*, καὶ διὰ τὸ μικρότερον *μανδράκι*) *['Ακτογρ.]*. Μικρὰ κόλπωσις, σχηματιζομένη εἴτε ἐντὸς ὅρμου, εἴτε καὶ μακρὰν τοιούτου ἔν τινι ἀκτῇ, παρέχουσα δὲ ὑπὸ ὡρισμένας καιρικὰς συνθήκας καταφυγὴν εἰς μικρῶν διαστάσεων πλοῖα. Σ. Ε. Λ.

Ὕφορμος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ἀττικῆς ἐν τῇ δυτικῇ τοῦ Σαρωνικοῦ ἀκτῇ, μεταξὺ λιμένος Μουνυχίας καὶ ἀκρωτηρίου Σουνίου (*Πτολ.* Γ, ιε, 7). Εἶναι ὁ *«Ἀνάφλυστος τεῖχος καὶ λιμὴν»* τοῦ Σκύλακος. Σ. Ε. Λ.

ὕφος, *—ους* (τό)· ἐπὶ λόγου, ὁ ρυθμὸς τῆς πλοκῆς τῶν ἐννοιῶν, ἡ ὡς ψυχὴ τοῦ συνόλου καταλειπομένη ἐντύπωσις: *«ὕφος σεμνόν,—εὐτράπελον,—ἀλαζονικὸν κττ»* || καθόλου, ἡ ψυχικὴ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρώπου εἴτε ἐν τοῖς λόγοις εἴτε ἐν τοῖς ἔργοις: «δὲν μοῦ ἀρέσκει τὸ ὕφος του», «μὲ τί ὕφος παρουσιάζεται».

— *['Εγκυκλ.]* Ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ (τῷ πεζῷ ἢ τῷ ποιητικῷ λόγῳ), ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ζωγραφικῇ, τῇ μουσικῇ καὶ πάσῃ ἄλλῃ τέχνῃ, *ὕφος* λέγεται ὁ ἴδιος τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι· π. χ. τὸ ὕφος τοῦ Πλάτωνος εἶναι ὁ ἴδιος αὐτοῦ τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι, διάφορος ἀπὸ τὸν τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Θουκυδίδου ἀπὸ τὸν τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Σοφοκλέους ἀπὸ τὸν τοῦ Εὐριπίδου κλπ. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι τὸ ὕφος δὲν ὑφίσταται αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἄσχετον δηλαδὴ πρὸς τὸ πρόσωπον δι' οὗ ἐκδηλοῦται. Οὕτω δύο ἔργα θεωροῦνται ἀμφότερα καλῶς γεγραμμένα δι' ἰδίους ἕκαστον λόγους καὶ ἰδιότητας. Δὲν ὑπάρχει συνεπῶς ἰδεῶδες τι τύπος ἢ κανὼν ἐκ τοῦ ὁποίου νὰ ἐξαχθῇ γενικὸς τις ὁρισμὸς τοῦ ὕφους, ὡς ὑπέθετεν ἡ ἀρχαία ποιητική, ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ αἰσθητική. Ὅσοι ὑπετάγησαν εἰς κανόνας κατέληξαν εἰς εἶδός τι ὡραιότητος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Winckelmann *«ὁμοιάζει πρὸς καθαρὸν ὕδωρ ἄνευ οὐδεμιᾶς γεύσεως»*.

Ἐὰν τὸ ὕφος ἐν πάσῃ τέχνῃ εἶχεν ὡρισμένους τινὰς καὶ ἀπολύτους κανόνας, θὰ ἦτο διδακτὸν καὶ ἐπομένως κτῆμα παντός, ὅπως καὶ τὸ γράφειν καὶ ἐκφράζεσθαι ὀρθῶς διὰ τῆς γνώσεως τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν συντακτικῶν κανόνων. Ὕφος δὲν εἶναι ἡ ὀρθότης καὶ ἡ διαύγεια τῆς ἐκφράσεως, οὔτε δύνανται νὰ ἐξαχθοῦν τὰ κοινὰ γνωρίσματα αὐτοῦ, ὥστε νὰ ὑπαχθῇ εἰς διδακτοὺς κανόνας. Διδάσκεται π. χ. ὅτι τὸ ὑποκείμενον τίθεται πρὸ τοῦ ρήματος, ὅτι ἕπονται τοῦ ρήματος τὸ κατηγορούμενον καὶ οἱ προσδιορισμοί, ὅτι ἡ περίοδος δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε πολὺ μακρὰ οὔτε πολὺ βραχεῖα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀμφιβόλους ἐννοίας, ὅτι διὰ τοῦ λεξικοῦ ἢ καλύτερον διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν δοκίμων συγγραφέων ἀποκτῶμεν τὰς γνώσεις περὶ τῆς δοκιμότητος καὶ τῆς ἀκριβοῦς σημασίας τῶν λέξεων. Διδάσκεται ἐπίσης ἡ χρῆσις τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν σχημάτων. Ταῦτα ὅμως δὲν εἶναι γνωρίσματα τοῦ ὕφους καὶ πολὺ ὀλιγώτερον αὐτὸ τὸ ὕφος. Δύναταί τις γράφων νὰ ἐφαρμόζῃ ἐπακριβῶς τὰ διδάγματα ταῦτα καὶ νὰ μὴ ἔχῃ καθόλου ὕφος, ὅπως καὶ νὰ ὀλιγωρῇ αὐτῶν καὶ νὰ εἶναι μέγας συγγραφεύς.

Κατὰ τὸν Buffon *«ὕφος εἶναι ἡ τάξις καὶ ἡ ρυθμικὴ κίνησις, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θέτομεν τὰς σκέψεις μας»*. Ὁ La Bruyère ἀποφαίνεται ὅτι *«ὁ Ὅμηρος, ὁ Πλάτων, ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὁράτιος ὑπερέχουν τῶν ἄλλων συγγραφέων διὰ τῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν εἰκόνων των»*. Ταῦτα σημαίνουν ὅτι τὸ ὕφος εἶναι προσωπικὸν καὶ ἐπομένως καλὸν ἢ κακὸν τὸ ὕφος συγγραφέως ἢ καλλιτέχνου τινός, εἶναι ὕφος ἐφ' ὅσον προσιδιάζει εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἐλέχθη ὅτι «τὸ ὕφος εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἄνθρωπος», ὄχι διότι εἶναι ἔκφρασις τοῦ χαρακτῆρός του, ἀλλ' ὁ ἰδιαίτερός του τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι. Σύγχρονοι συγγραφεῖς τινὸς δύνανται νὰ ἔχουν ὁμοίας πρὸς αὐτὸν ἰδέας, δὲν δύνανται ὅμως νὰ ἐκφράσουν καθ' ὃν ἐκεῖνος τρόπον αὐτάς. Καίτοι ὅμως ὁρίζεται τὸ ὕφος ὡς *«ὁ ἰδιαίτερος ἑκάστου τρόπος ἐκφράσεως»*, δὲν εἶναι τοῦτο καθαρὸν προσωπικὸν δημιούργημα ἑκάστου, διότι ἐν τῇ διαμορφώσει αὐτοῦ ὑπόκειται εἰς παντοίας ἐπιδράσεις.

Ἐκ τῆς πνευματικῆς συγγενείας καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῶν μεγάλων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν δημιουργοῦνται αἱ σχολαί, τουτέστι πλῆθος μαθητῶν πειθαρχούντων εἰς τὸν διδάσκαλον, οἵτινες προάγουν τὴν ἰδιοφυΐαν των ὑπὸ τὴν σκιάν του καὶ πολλάκις τόσον δουλικῶς ὑποτάσσονται, ὥστε ἀποβαίνει δυσδιάκριτος ἡ ἰδιαιτέρα προσωπικότης των. Αἱ συνθῆκαι αὗται παρακωλύουν τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον ἀνάπτυξιν τοῦ προσωπικοῦ ὕφους. Ὑπάγουν αὐτὸ ὑπὸ ἓν γενικώτερον ὕφος, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν *κλασσικὸν ὕφος*. Τὰ πρότυπα, εἰς ὧν τὴν ἐπίδρασιν ὑπόκειται τὸ προσωπικὸν ὕφος εἶναι οἱ κλασσικοὶ συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι τῶν διαφόρων περιόδων.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διακρίνει τὸ κλασσικὸν ὕφος ἀπὸ τὸ προσωπικὸν ὕφος, τὸ κυρίως εἰπεῖν ὕφος, εἶναι ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξαίρουν τὸν κοινὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι, ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν προσωπικῶν ἐλαττωμάτων ἢ ἀρετῶν τοῦ συγγραφέως ἢ τοῦ καλλιτέχνου, συμπιέζει καὶ μεταπλάσσει αὐτά, ὥστε ἀπαιτεῖται κριτικὴ ἱκανότης καὶ ἰσχυρὰ ἐμβάθυνσις, ἵνα ἀποκαλυφθῇ ὑπὸ τὸ ὕφος τῆς σχολῆς ἢ τῆς ἐποχῆς ἡ προσωπικότης αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλης φύσεως αἴτια συμβάλλουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὕφους τούτου τῆς ἐποχῆς ἢ τῆς σχολῆς, ἰσχυρότερα τῶν ὁποίων εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἡ φύσις, ἡ ἡλικία ἢ τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς γλώσσης. Οὕτως ὁ σύγχρονος τοῦ Λουκιανοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ ὅπως ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀριστοφάνους, διότι ὁ τρόπος ἐκφράσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς καὶ ἐκ τῆς φύσεως τῶν γενικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς διαθέτει· Ἐπομένως μέτρον κρίσεως τοῦ καλῶς γράφειν δὲν δύναται νὰ λαμβάνεται τὸ αὐτὸ διὰ πάσας τὰς χώρας, τὰς γλώσσας καὶ τὰς ἐποχάς. Ἑκάστη γλῶσσα ἔχει τοὺς ἰδιαιτέρους χαρακτῆράς της, τὴν ἰδιορρυθμίαν της, ἐξ ὧν ἀπορρέουν καὶ γενικοί τινες χαρακτῆρες τοῦ ἐθνικοῦ ὕφους, ὡς εἶναι ἡ ἁπλότης ἐν τῇ ἑλληνικῇ ρητορείᾳ.

Ἄλλα αἴτια, ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ συγγραφέως ἢ τοῦ καλλιτέχνου, εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τοῦ ὕφους εἰς τὸ εἶδος τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται. Ἡ διαφορὰ τοῦ ὕφους προέρχεται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν θεμάτων καὶ ποικίλλει ὅσον καὶ ταῦτα. Τὸ ὕφος τοῦ δράματος ἐν οὐδεμιᾷ γλώσσῃ εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς κωμῳδίας. Οὔτε τὸ ὕφος ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ συγγράμματος πρὸς τὸ τοῦ διηγήματος. Ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἰδιαιτέρων τούτων συνθηκῶν ἰσχυρίσθησαν αἱ παλαιαὶ «Ρητορικαὶ» ὅτι ἐξεῦρον τοὺς γενικοὺς νόμους τοῦ ὕφους. Ἀλλ' οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι ὀλίγοι. ἐνῷ τὸ ὕφος ποικίλλει ἀπείρως καὶ δὲν ἄρχεται ἐκδηλούμενον παρὰ ἀπὸ τοῦ σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παύει ἡ ἐπιρροὴ τῶν νόμων τούτων, ἀφ' ἧς δηλαδὴ στιγμῆς ὁ συγγραφεὺς ἀπελευθεροῦται αὐτῶν καὶ αἴρει τὰ ἐμπόδια τὰ παρεμβαλλόμενα εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἰδιοφυΐας του.

Ὑπολείπεται ἤδη νὰ καθορίσωμεν ποῖαι ἀρεταὶ ἢ ποῖα ἐλαττώματα διακρίνουν τὸ ὕφος συγγραφέως τινὸς ἀπὸ τοῦ ὕφους ἄλλων, ἢ καθιστοῦν τοῦτο ὑποδεέστερον. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὸν συγγραφέα ἀπὸ τοῦ λογοτέχνου. Πολλοὶ μεγάλοι συγγραφεῖς δὲν εἶναι λογοτέχναι καί, ἀντιστρόφως, πολλοὶ λογοτέχναι ἔχουν μᾶλλον τὴν ἔφεσιν ἢ τὸ φυσικὸν χάρισμα τοῦ ὕφους. Μεταχειρίζονται τρόπον ἐκφράσεως ἐπιτετηδευμένον, τὸ τεχνητὸν εἶναι πολλάκις αἰσθητόν, καθίσταται δ' ὡς ἐκ τούτου ἀνυπόφορον καὶ ἀποκρουστικόν. Ταῦτα δὲν συναντᾷ τις εἰς τοὺς ἐν πληρότητι συγγραφεῖς. Ποῖαι λοιπὸν εἶναι αἱ ἀρεταί, αἱ διαβαθμίζουσαι τοὺς συγγραφεῖς ἢ χαρακτηρίζουσαι αὐτοὺς διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου; Δὲν εἶναι ἡ εὐγένεια τοῦ ὕφους, οὔτε τὸ βάθος τῶν ἰδεῶν, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ πλοκὴ αὐτῶν. Ἡ πλοκὴ τῶν ἰδεῶν καταλήγει πολλάκις εἰς τὴν διατάραξιν τοῦ ὕφους καὶ ἡ βαθύτης εἰς τὴν συσκότισιν. Δὲν εἶναι ἐπίσης ἡ πρωτοτυπία οὔτε αἱ νέαι ἰδέαι. Ἰδέαι πολὺ ἁπλαῖ περιεβλήθησαν πολλάκις θαυμάσιον ὕφος, ἐνῷ ἰδέαι πολὺ νέαι καὶ πολὺ πρωτότυποι δὲν ἐστάθησαν ἀρκεταὶ νὰ ἀναδείξουν τινὰ μέγαν συγγραφέα.

Ἐὰν θέλῃ τις νὰ ἐμβαθύνῃ ἐπὶ τῶν μυστηριωδῶν σχέσεων τῆς γλώσσης καὶ τῆς σκέψεως—ἢ γενικώτερον, τῆς σχέσεως ἑνὸς ἐκπεφρασμένου ὅλου καὶ τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτὸ—ἐὰν ἴδῃ ὅτι τοῦτο δίδει τὸ πρᾶγμα κατὰ τρόπον ἐλλιπῆ καὶ ὁμοιαληθῆ καὶ ὅτι πᾶσα ἡ προσπάθεια ἐν τῷ γράφειν τείνει νὰ ἐξαγάγῃ τὴν σκέψιν, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν λέξεων τῆς γλώσσης, ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτῆς ἀπροσδιορισίαν καὶ νὰ ἐμφανίσῃ αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρως ἐσχηματισμένην καὶ συμμετρικήν, θὰ προκύψῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ οὐσιώδης χαρακτὴρ τοῦ ὕφους εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς πιστότητος, μετὰ τῆς ὁποίας διερμηνεύει τὴν σκέψιν. Βιβλίον κακῶς γεγραμμένον εἶναι τὸ βιβλίον, τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζει ἀτελῶς ἢ ἀδεξίως τὰς ἰδέας του. Καὶ ὅσον περισσότεραι εἶναι αἱ μορφαὶ τῆς ἀνεπαρκείας καὶ τῆς ἀδεξιότητος, τόσον ἐλαττωματικὸν ἀποβαίνει καὶ τὸ ὕφος. Τὸ πλεῖστον τῶν συγγραφέων εἶναι ὑπὲρ τὴν σκέψιν των, ὑπὸ ταύτην ἢ παρὰ ταύτην. Πραγμάτωσις τοῦ ἰδανικοῦ ὕφους εἶναι ἡ συμμετρία τῆς γλώσσης πρὸς τὴν σκέψιν. Τὰ λοιπὰ δὲν ἀνάγονται εἰς τὴν μορφὴν τῆς ἐκφράσεως, ἀλλ' εἰς τὸ βάθος. Β. Ι. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

ὑφυδραργυρικός, *—ή, —όν*· ὁ προερχόμενος ἢ σχετιζόμενος πρὸς τὸν *ὑφυδράργυρον*.

ὑφυδράργυρος (ὁ) *[Χημ.]*. Καλεῖται ὁ μονοσθενὴς ὑδράργυρος προκειμένου περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ. Ἑνώσεις τοῦ ὑφυδραργύρου καλοῦνται οὕτως αἱ ἄλλως ἑνώσεις τοῦ ὑποξειδίου τοῦ *ὑδραργύρου* (βλ. λ.). Σ. Ι.

ὕφυδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ ὕδωρ, ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος.

ὕφυδρος (ὁ) (Hyphydrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν σαρκοφάγων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροκανθαριδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους ὑδροβίους κανθάρους διακρινομένους ἐκ τοῦ σφαιρικοῦ ἢ ᾠοειδοῦς σώματός των καὶ τῶν ἐπιμήκων ποδῶν των. Γίνονται εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα καὶ ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων τρεφόμενα. Α. Κ.

ὑφυπουργός (ὁ). Ὑπουργὸς δευτέρας τάξεως διοριζόμενος καὶ παυόμενος καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ *ὑπουργός* (βλ. λ.). Ὁ θεσμὸς τῶν ὑφυπουργῶν ἦτο μέχρι πρό τινος ἄγνωστος ἐν τῷ συνταγματικῷ ἡμῶν δικαίῳ· διὰ πρώτην φορὰν ἐλειτούργησε τῷ 1918, ὅτε διὰ τῶν νόμων 1117 καὶ 1429 (δὶς) τοῦ ἔτους 1918 κατεστάθησαν δύο ὑφυπουργοὶ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν, διὰ δὲ τοῦ νέου Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927 ὁ θεσμὸς ἀνεγνωρίσθη καὶ συνταγματικῶς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 91 τοῦ Συντάγματος «εἰδικὸς νόμος δύναται νὰ κανονίσῃ τὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν ὑφυπουργῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀποτελοῦν μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 90 ἰσχύουν καὶ διὰ τοὺς ὑφυπουργούς». Τὸ Σύνταγμα περιωρίσθη οὕτως εἰς τὴν υἱοθέτησιν μόνον τοῦ θεσμοῦ καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν εἰς τοὺς ὑφυπουργοὺς τοῦ δικαιώματος νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως εἰς τὰς βουλὰς (ἄρθρον 90), ἀφῆκε δὲ κατὰ τὰ ἄλλα ἐλευθέραν τὴν νομοθεσίαν, ἵνα κανονίσῃ, ὅπως κρίνει σκόπιμον, καὶ τὰ ὑπουργεῖα, παρ' οἷς συνιστῶνται θέσεις ὑφυπουργῶν, καὶ τὴν ἁρμοδιότητα αὐτῶν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν πάντοτε ὅτι ἡ τοιαύτη ἁρμοδιότης δὲν θὰ ὑπερβαίνῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπόμενα ὅρια. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ μέχρι τοῦδε ἐνέργεια τῆς νομοθεσίας ἦτο σχεδὸν στερεότυπος, διότι πάντας τοὺς ὑφυπουργοὺς διορισθέντας ἀνεγνώρισεν ὡς ἔχοντας βαθμὸν καὶ ἀποδοχὰς ὑπουργοῦ καὶ εἰς πάντας παρεχώρησε τὸ δικαίωμα νὰ προΐστανται ἀντὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ὅλης ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου καὶ νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὡς μέλη αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως, καὶ οἱ ὑφυπουργοὶ ἀποτελοῦν ἐγκύρως μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, μετέχουν τῶν συνεδριάσεων αὐτοῦ, καὶ δύνανται νὰ ψηφίζουν κατ' αὐτάς, μετέχοντες οὕτω καὶ τῆς εὐθύνης διὰ τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως. Δὲν δύνανται ὅμως οἱ ὑφυπουργοὶ οὔτε νὰ προτείνουν ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ὑφυπουργοῦ νόμους, οὔτε νὰ προσυπογράφουν προεδρικὰ διατάγματα, ...

Digitized by Google

ατὰ τὸ Σύνταγμα τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως ῶν νόμων ἀνήκει εἰς τὴν βουλήν, τὴν γερουσίαν αἱ τοὺς ὑπουργοὺς (ἄρθρον 28), ὅπως ε ς τοὺς πουργοὺς ἀνήκει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς προσυπογραφῆς τῶν πράξεων τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας (ἄρθρον 72).

Οἱ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπόμενοι ὑφυουργοὶ παρακολουθοῦν ἐν παντὶ τὴν τύχην τῆς υβερνήσεως· εἶναι οἱ λεγόμενοι πολιτικοὶ ἢ κοιοβουλευτικοὶ ὑφυπουργοὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς οὺς μονίμους ὑφυπουργούς. Ὁ θεσμὸς τῶν μοίμων ὑφυπουργῶν, ἰσχύων ἐν Ἀγγλίᾳ, δὲν ἐγένετο εκτὸς παρ' ἡμῖν, διότι ἐκρίθη περιττός, δοθένος ὅτι τὰ καθήκοντα τῶν μονίμων ὑφυπουργῶν ύνανται ν' ἀσκήσουν οἱ διευθυνταὶ τῶν ὑπουρείων.

[Χ. *Σγουρίτσα*, Ἡ ὀργάνωσις τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ οινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν, 1931.] Χ. Γ. Σ

ὑφώδη (τὰ) (Hyphales) *[Βοτ.]*. Τάξις μυκήων τῆς κλάσεως τῶν *δευτερομυκήτων* (βλ. *ὑφομύητες*). Ε. Τ. Ε.

Ὕψαλα *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ΝΑ. Θράκης, ειμένη παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἕβρου αἱ Ἐργίνου. Κτισθεῖσα παρὰ τὰ ἐρείπια τῶν ρχαίων Κυψέλων, μνημονεύεται ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΖ' ἰῶνος. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Θράκης το πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὑποδ οικήσεως τοῦ ομοῦ Ἕβρου, ἠρίθμει δὲ 2.077 κατοίκους μέχρι ῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ὁπότε περιῆλθε άλιν εἰς τοὺς Τούρκους. Σήμερον ἀριθμεῖ περὶ οὺς 600 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Ὑψάλται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς θρᾳκικὸς κατοιῶν περὶ τὸν Ἕβρον ποταμόν. Α. Θ. Σ.

Ὑψάριον *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς ήσου Θάσου (κοιν. *Ὑψαριό*), ὑψούμενον κατὰ τὸ έσον τῆς νήσου (1142 μ.), κωνοειδὲς καὶ δασοκεπές. Παρέχει ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ λευκὰ άρμαρα. Ι. Σ. Σ.

Ὕψας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ΝΔ. πλευᾶς τῆς Σικελίας, ἐκβάλλων μεταξὺ Ἡρακλείας Platani di capo Bianco) καὶ Ἀκραγαντίνων Ἐμποίου (Girgente ἢ Porto Empedocle). Εἶναι ἓν τῶν ύο συγχρόνων ποταμίων Fiume Agregas καὶ Fiume Naro (πλάτ. 37° 18' Β., μῆκ. 13° 30' Ἀν., αρτ. ἀγγλ. 186: Mozzara to Palma). Σ. Ε. Λ.

ὑψαύχην, —*ενος* (ὁ, ἡ)· ὁ ὑψῶν, ὁ ἄνω ἔχων ὸν αὐχένα, ὁ ἀνορθῶν τὸν αὐχένα καὶ οὕτως ψῶν τὴν κεφαλὴν ἀλαζονικῶς ἢ ἀγερώχως, ἐπηρένος.

Ὑψεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῆς ύμφης Κρεούσης, βασιλεὺς τῶν Λαπιθῶν. Α. Θ. Σ.

ὑψηγορία (ἡ)· τὸ νὰ λέγῃ τις ὑψηλά, μεγάλα όγια, μεγαλορρημοσύνη, κομπορρημοσύνη.

Ὑψηλὰ *Ἀλώνια* *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοιότητος Ξυλοκάστρου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ ομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 110. Π. Ν. Π.

Ὑψηλάντη (Ypsilanti) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ποιτείας Μίσιγκαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, εἰς ἀπόστασιν 48 χλμ. πρὸς Ι. τοῦ Ντητρόϊτ. Κάτ. 13 500. Εἶναι ἕδρα τοῦ πειφήμου ἀνωτάτου διδασκαλείου τῆς πολιτείας, περ εἶναι ἓν τῶν σημαντικωτέρων τῆς ὁμοσπονίας, ἱδρυθὲν ἐν αὐτῇ τῷ 1845 καὶ συγκεντρῶνον τησίως ὑπὲρ τοὺς 3.500 σπουδαστάς. Εἶναι πόλις ιομηχανική, διαθέτουσα μεγάλην ὑδραυλικὴν κιητήριον δύναμιν καὶ ἔχουσα ἐργοστάσια γεωργιῶν ἐργαλείων, χαρτοποιεῖα καὶ γαλακτοκομεῖα. δρύθη τῷ 1825 καὶ ὠνομάσθη πρὸς τιμὴν τοῦ *ημητρίου Ὑψηλάντου*, τοῦ ὁποίου ἡ παρὰ τοὺς Ιύλους τῆς Λέρνης ἐν Πελοποννήσῳ νίκη τῆς 13 ουνίου 1825 ἠγγέλθη εἰς τὸ ἱδρυόμενον τότε χωίον καθ' ἣν στιγμὴν οἱ πρόκριτοι αὐτοῦ συνεδρίαζον διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου ὀνόματός του. Τῷ 1928 ἐστήθη ἐν τῇ κυριωτέρᾳ πλαείᾳ τῆς πόλεως προτομὴ τοῦ Ὑψηλάντου, εἰς νάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ ῆς Αἰγύπτου. Μ. Δ. Β.

Ὑψηλάντης. Ὄνομα ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ς πλεῖστα μέλη ἐπρωτοστάτησαν εἰς τοὺς ἀπεευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ὑψηάνται κατὰ τὰς οἰκογενειακάς των παραδόσεις νεφάνησαν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόων διὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κατὰ τὸ 064, τοῦ *Ἰωάννου Ξιφιλίνου Ὑψηλάντου*, ὅστις αἱ ἠκολούθησε τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν πρὸς ἵδρυιν τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος (1204) ατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα συναντῶμεν τοῦτον μέγαν αρτοφύλακα τῶν πατριαρχείων, ἄλλον δὲ Ὑψηάντην, τὸν *Γεώργιον Ξιφιλῖνον*, πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1390 ἡ οἰκογένεια Ὑψηλάντου συνυφαίνεται μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας διὰ τοῦ γάμου τοῦ μεγάλου δομεστίκου *Κωνσταντίνου* ἢ *Δημητρίου Ξιφιλίνου Ὑψηλάντου* μετὰ τῆς Εὐδοξίας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ. Ἐπακολουθεῖ κενὸν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ οἴκου τούτου μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὅτε ἀναφαίνονται οἱ: *Ἀντίοχος Ὑψηλάντης*, ἐγκατεστημένος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1665 μετὰ τοῦ υἱοῦ του *Κωνσταντίνου*. Ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος ἀπέκτησε δύο υἱούς: 1) Τὸν *Θεόδωρον*, ὅστις ἐνυμφεύθη τὴν Κασσάνδραν, θυγατέρα τοῦ ποστελνίκου Τζαννέτου καὶ ἔσχεν ἐξ αὐτῆς ἕνα υἱόν, τὸν *Ἀθανάσιον Ὑψηλάντην Κομνηνόν*, ἀρχίατρον τοῦ μεγάλου βεζύρου Ρετζὶπ πασᾶ, πρωτοσπαθάριον καὶ καπουκεχαγιᾶν τοῦ πρίγκιπος τῆς Βλαχίας Γρηγορίου Γκίκα. Οὗτος ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα, τὴν *Ἐλισάβετ*, ἥτις καὶ ἀπέθανε τῷ 1845 ἄγαμος. 2) Τὸν *Ἰωάννην*, τὸν ἐπονομαζόμενον καὶ *Χατζῆ-Γιάννην*, πλούσιον ἔμπορον, ὅστις ἐκαρατομήθη τῷ 1740. Ἀφῆκεν οὗτος δύο υἱούς: τὸν *Εμμανουήλ*, εὐνοούμενον τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἰμπραὴμ πασᾶ, ἀποθανόντα ἄγαμον (1700—1730), καὶ τὸν *Κωνσταντῖνον*, μέγαν ῥήτορα τοῦ πρίγκιπος τῆς Μολδαβίας Μιχαὴλ Ρακοβίτσα. Ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος ἀπέκτησε τρία τέκνα: τὴν *Σμαράγδαν*, νυμφευθεῖσαν τῷ 1727 τὸν Γεώργιον Μουρούζην· τὴν *Κασσάνδραν*, νυμφευθεῖσαν τὸν Διαμάντην Ρᾶζον, μέγαν ποστέλνικον, καὶ τὸν *Ἰωάννην*, μέγαν διερμηνέα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὅστις διεπραγματεύθη τῷ 1759 τὴν πρώτην μεταξὺ Τουρκίας καὶ Γερμανίας συνθήκην. Ἐνυμφεύθη οὗτος τὴν Σμαράγδαν Μαμωνᾶ (1708—1807), ἐξ ἧς ἀπέκτησε δύο υἱούς: τὸν *Ἀλέξανδρον* καὶ τὸν *Δημήτριον*. Υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου (1726—1806) ἦτο ὁ *Κωνσταντῖνος*, (1760—1816), ὅστις ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του ἀπέκτησε τὴν *Ἑλένην*, νυμφευθεῖσαν τὸν Ἀλέξανδρον Νέγρην, σύμβουλον τῆς ρωσικῆς ἐπικρατείας, ἀποθανόντα τῷ 1856, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας συζύγου του τούς: *Ἀλέξανδρον*, *Γρηγόριον*, *Δημήτριον*, *Νικόλαον*, *Αἰκατερίνην*, νυμφευθεῖσαν τὸν Γ. Κατακάζην, *Μαρίαν*, νυμφευθεῖσαν τὴν 23 Ἰουνίου 1823 τὸν Ἀλέξανδρον Σίναν, *Δημήτριον* (1762—1782), *Ραλλοῦ*, νυμφευθεῖσαν τὸν μέγαν λογοθέτην Ἀλέξ. Μᾶνον. Τέκνα τοῦ Γρηγορίου Ὑψηλάντου, ὑστεροτόκου τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, εἶναι: ἡ *Ἐλισάβετ*, γεννηθεῖσα ἐν Ὀδησσῷ τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1834, καὶ ὁ *Γρηγόριος*, πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Βιέννην καὶ εἰς Παρισίους. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Σρατοντοὺβ τῆς Ρωσίας τῷ 1835 καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1886, ἐνυμφεύθη δὲ τῷ 1862 εἰς Βιέννην τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ βαρώνου Σίνα. Οὗτοι ἀπέκτησαν τὰ ἑξῆς τέκνα: Τὴν *Χαρίκλειαν* Ὑψηλάντη, γεννηθεῖσαν ἐν Παρισίοις τῷ 1863. Ἐνυμφεύθη αὕτη ἐν Βιέννῃ τῷ 1882 τὸν Φίλιππον-Ἐρνέστον-Μαρίαν, πρίγκιπα διάδοχον τοῦ Χοενλόε, ἴλαρχον τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ. Τὴν *Ἰφιγένειαν*, γεννηθεῖσαν ἐν Παρισίοις τῷ 1869, ἥτις ἐνυμφεύθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1888 τὸν Ἀλβέρτον κόμιτα τοῦ Παπεμχάϊμ. Τὸν *Κωνσταντῖνον*, τὸν *Ἐμμανουήλ*, γεννηθέντα ἐν Παρισίοις τῷ 1877, καὶ τὸν *Θεόδωρον*, γεννηθέντα ἐν Βιέννῃ τῷ 1881. Κ. ΒΑΛ.

—Ὑψηλάντης, ***Ἀθανάσιος - Κομνηνός.*** Ἕλλην ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1730. Ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῷ ἑλληνικῷ κολλεγίῳ τοῦ Ἰασίου, τὴν δὲ ἰατρικὴν ἐν Παδούῃ. Τῷ 1760 ἐξήσκει τὴν ἰατρικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁπότε μετεκλήθη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Γκίκα εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ τέλους του διατελῶν ἰατρὸς τοῦ πρίγκιπος, παρ' οὗ καὶ διωρίσθη μέγας σπαθάριος τῆς αὐλῆς. Συνέγραψεν ἱστορίαν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικήν. Ο. Ρ.

—Ὑψηλάντης, ***Ἀλέξανδρος.*** Ἦτο υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου* γεννηθεὶς ἐν Βυζαντίῳ (1726—1806). Ἐξεπαιδεύθη καλῶς καὶ ἐγένετο γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς, τουρκικῆς, ἀραβικῆς καὶ περσικῆς γλώσσης. Μειλίχιος τοὺς τρόπους, εὐθὺς τὴν καρδίαν, θαυμαζόμενος δὲ διὰ τὴν περίνοιαν, τὴν εὐρυμάθειαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἱκανότητα, ἐξελέχθη νεώτατος, τῷ 1774, μέγας διερμηνεὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο τριάκοντα πέντε μόνον ἡμέρας παραμείνας, προσέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν σπουδαιοτάτην πασῶν τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν· διότι ἡ Πύλη ἅμα μαθοῦσα τὴν ἐν Ἑλλάδι διενεργειθεῖσαν, ρωσικῇ ὑποκινήσει, ἐπανάστασιν τρομερὰ διενοεῖτο βουλεύματα, ὁ δὲ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ διέταξε τὴν γενικὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ὑψηλάντης, ὡς λέγεται, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν τοῦ ἑλληνισμοῦ λαβὼν ἀρωγὸν καὶ τὸν τότε μέγαν βεζύρην, εὐεργετηθέντα ποτὲ ὑπὸ Ἕλληνος καὶ ζωηρὰν διατηροῦντα τὴν εὐγνωμοσύνην, κατώρθωσε τὴν ἀνάκλησιν τῆς θηριώδους ἐκείνης διαταγῆς. Μετὰ ταῦτα διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ἐξασφαλίσας δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τὰ προνόμια τῆς ἡγεμονίας. Ἔλαβε δὲ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζῆ. Ἀφιχθεὶς εἰς Βουκουρέστιον ἐρρύθμισε τὸ φορολογικὸν σύστημα, διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ συνέστησε ταμεῖον ἐλέους. Ὁ στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑξήκοντα λόχους, ὧν οἱ μὲν 58 ἐσχηματίσθησαν ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἑλλήνων, οἱ δ' ἄλλοι δύο ἐκ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Τινὲς ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, συμφώνους ἔχοντες καὶ τοὺς δύο υἱούς του Κωνσταντῖνον καὶ Δημήτριον, ἠθέλησαν ν' ἀναπετάσουν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπ' ἐλπίδι ρωσικῆς συνδρομῆς, εὐθὺς δ' ὅτε τοῦτο ἐγνώσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ μὲν υἱοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠναγκάσθησαν νὰ δραπετεύσωσιν εἰς Τρανσυλβανίαν, ὁ δὲ ἡγεμών, προβλέπων τὰς συνεπείας ἔπεμψεν εἰς τὴν Πύλην τὴν ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας παραίτησίν του, προσπαθῶν νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τῶν υἱῶν του τὴν ἀπόδρασιν. Ἀλλὰ πᾶσα δικαιολόγησις ματαία ἤθελεν ἀποβῆ, ἂν μὴ παρεμβαίνων ὁ τότε μέγας βεζύρης Ἰζὲτ-Ἀχμὲτ-πασᾶς συνηγόρει ἐνθέρμως ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τῷ σουλτάνῳ.

Τῷ 1785 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Ἰωσὴφ Β' καὶ ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη Β' συνεφώνησαν κρυφίως τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Τουρκίας. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, μαθὼν τὰ ἀποφασισθέντα, συνέταξε σχέδιον περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ὑποβληθὲν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας ἐγένετο ἀσμένως δεκτόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμος, τότε δέ, περιελθούσης εἰς τοὺς Τούρκους τῆς μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ ἀλληλογραφίας, ἠναγκάσθη ὁ Ὑψηλάντης νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν πρίγκιπα τοῦ Κοβούργου, παρ' οὗ κρατηθεὶς ἐπέμφθη εἰς Αὐστρίαν καὶ διέμεινεν εἰς Βροὺμ τῆς Μοραβίας μέχρι τέλους τοῦ πολέμου. Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τὸ δεύτερον ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας (1796), ἠναγκάσθη μετὰ διετῆ ἡγεμονίαν νὰ παραιτηθῇ διότι τὸ στέμμα, ἕνεκα τῆς ἀναμείξεως τῆς Ρωσίας εἰς τὰ πράγματα τῆς χώρας κατὰ τρόπον κυριαρχικόν, εἶχε χάσει τὴν προτέραν αὐτοῦ λαμπηδόνα. Ἔζη δὲ ὡς ἰδιώτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπολαύων τῆς ὑπολήψεως πάντων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ξένων πρέσβεων, οἵτινες συνεβουλεύοντο αὐτὸν ἐφ' ὅλων τῶν σπουδαίων ζητημάτων. Ὅταν ὅμως, μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Ρωσικοῦ πολέμου, ὁ σουλτᾶνος ἐθεώρησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, διαδεξάμενον τὸν πατέρα ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Βλαχίας, ἀντάρτην, ἡ ζωὴ τοῦ σεβασμίου γέροντος περιῆλθεν εἰς ἔσχατον κίνδυνον. Ὅθεν συλληφθεὶς μετά τινας ἡμέρας ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐρρίφθει εἰς τὴν εἱρκτὴν καὶ ὑπέστη πᾶν εἶδος βασάνων μετὰ χριστιανικῆς ὄντως καρτερίας, μόνον δὲ ὅταν ὁ δήμιος ἠθέλησε νὰ τῷ ἐπιβάλῃ καὶ τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως ἠρνήθη νὰ ὑποβληθῇ εἰς αὐτήν, ἀνακράξας: «Αἰδέσθητι ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ὁ σουλτᾶνος ἐτίμησε διὰ τουγίων». Οὕτως αὐτὸς μὲν ἐκαρατομήθη, ἡ δὲ περιουσία του, συνισταμένη ἐκ πέντε ἑκατομμυρίων γροσίων, ἐδημεύθη πρὸς ὄφελος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον πολυμαθῶν ἀνδρῶν τῶν χρόνων του. Ἡγεμονεύων τῆς Βλαχίας ἐξέδωκε κώδικα, ὃν κατήρτισε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων, ὑπεστήριξε δὲ καὶ ἀνέπτυξε τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ὥστε τὸ Βουκουρέστιον κατέστη τότε ὄντως ἕδρα τῶν Μουσῶν. Ἡ ἡγεμονία του ὠνομάσθη «ἡ χρυσῆ ἐποχὴ τῆς Βλαχίας». Ἐνυμφεύθη τὴν Αἰκατερίνην, θυγατέρα τοῦ Δημητρίου Μουρούζη καὶ ἀδελφὴν τοῦ ἡγεμονεύοντος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Μουρούζη, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τρία τέκνα: τὸν *Κωνσταντῖνον*, τὸν *Δημήτριον* καὶ τὴν *Ραλλοῦ*, σύζυγον Ἀλεξάνδρου Μάνου. Κ. ΒΑΛ.

— Ὑψηλάντης, ***Ἀλέξανδρος.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1792—1828). Καταταχθεὶς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, διεκρίθη κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἀπώλεσεν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Δρέσδης (1813) τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα. Ὡς καὶ οἱ πρόγονοί του, οὐδὲν ἄλλο ἐπόθει ἢ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους. Γενόμενος ἀρχηγὸς τῶν Φιλικῶν, παρεσκεύασεν ὁμαδικὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανικῶν λαῶν, ἀλλ' ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν Σέρβων καὶ ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἀπεφάσισε ν' ἀποδυθῇ μόνος μετ' ὀλίγων Ἑλλήνων εἰς τὸν ἀγῶνα. Εἰσβαλὼν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας τὸν Φεβρουάριον 1821 μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Γεωργίου καὶ Νικολάου, ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ' ἡττηθεὶς παρὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου διέλυσε τὸν στρατόν του καὶ κατέφυγεν εἰς Αὐστρίαν, ὅπου συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη. Ἐλευθερωθεὶς τῷ 1827 μεσολαβήσει τοῦ τσάρου, ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος προελθόντος ἐκ τῶν ἐν τῇ φυλακῇ κακουχιῶν.

Ὁ Ξάνθος, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του νὰ προσεταιρισθῇ τὸν Καποδίστριαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, κατέφυγεν, ὑποδείξει τοῦ τελευταίου, εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις συμβουλευθεὶς πρότερον τὸν Καποδίστριαν, ἐδέχθη. Ὁ Ἀλέξανδρος κατῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα πεπροικισμένος μὲ τὴν αἰσιόδοξον ἐλπίδα ὅτι θὰ τύχῃ καὶ τῆς ἀρωγῆς τῆς χριστιανικῆς Ρωσίας. Εἶχεν ὀνομασθῆ δι' ἐπισήμου ἐγγράφου «γενικὸς ἔφορος τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας». Εἰς Ὀδησσὸν ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Κανταχουζηνοῦ, ἀποφασίζεται δέ, παρὰ τὸ ἀπαράσκευον τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, εἰδικῶς δὲ τῆς Πε-

Digitized by Google

...σου, ἡ ἄμεσος κήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως. ...εται ...ψηλάντης τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1820 εὑρί... ...λοι εἰς τὸ Ἰσμαΐλιον, ὅπου εὑρίσκοντο καὶ ...ξάνθος, οἱ σοβαροὶ ἐπαναστατικοὶ παράγοντες: ὁ ..., ὁ Δημήτριος Ὕπατρος, ὁ Γ. Δικαῖος, ὁ Περραιβός, ὁ Θέμελις, ὁ Διονύσιος Εὐμορφόπου-

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.
(Ἐλαιογραφία ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.

λος, ὁ Πέτρος Μαρκίζης, ὁ Νίκος Γρυπάρης, ὁ Τρικεριώτης καὶ ἄλλοι. Ὁρίζει ἀποστολὰς διὰ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, ὀργανώνει δίκτυα πληροφοριῶν, προσπαθεῖ νὰ ἐνθουσιάσῃ, νὰ συνεγείρῃ τὸ πανελλήνιον. Ἡ ἐπιμονή του ὅμως τοῦ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας τὸν καθιστᾷ ὕποπτον εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια. Ἐπανειλημμέναι ἐκκλήσεις του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας δὲν εὑρίσκουν τὴν ἐλπιζομένην ἀπήχησιν. Ὁ Καποδίστριας τῷ ἀπευθύνει ἐπιστολὴν εἰς ἣν προσπαθεῖ νὰ τῷ ἐμπνεύσῃ αἰσιοδοξίαν. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας του, παρ' ὅλας τὰς θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ ἀδελφοί του Γεώργιος καὶ Νικόλαος, ἀπέτυχεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὰς προσπαθείας του, διότι ἔλειπε καὶ ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ εὐρωπαϊκή, κυρίως ἡ ρωσική, ὑποστήριξις. Τὸ τελειωτικὸν κτύπημα ἐδόθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου ὅπου διελύθη ὁ Ἱερὸς λόχος μετὰ λυσσώδη πρὸς δεκαπλάσιον ἐχθρὸν μάχην δεκατισθείς, ὅπου ἐπροδόθη ἀπὸ τοὺς πλείστους τῶν παλαιῶν συνεργατῶν του, ἐκτὸς τοῦ Ὀλυμπίου, ὅστις ἐστάθη πλησίον του ἡρωϊκὸς συναγωνιστὴς μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ὑψηλάντου διὰ τὴν μαρτυρικὴν ἐν Αὐστρίᾳ ἐγκάθειρξίν του. Ὁ Ὑψηλάντης ἦτο πεπροικισμένος καὶ μὲ ποιητικὰ χαρίσματα (πρβλ. *Κ. Α. Βερναρδάκη* εἰς τὴν «Ἑστίαν» τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1914 καὶ *Δ. Γρ. Καμπούρογλου* εἰς τὸ περιοδικὸν «Παντογνώστης») Εἶναι ἴσως ἡ εὐγενεστέρα μορφὴ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν ἐπιφανῶν Ὑψηλάντων, διότι εἰς τὴν βαθεῖαν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην του προσέθεσε καὶ τὰ ποιητικὰ αἰσθήματα μιᾶς ἁγνῆς ψυχῆς, ἅτινα περιέβαλον μὲ τὸ φεγγίον τῆς δόξης τὴν ἡρωϊκήν του μορφήν.

Κ. ΒΑΛ

—Ὑψηλάντης, *Γρηγόριος* (1835—1886). Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ *Ἀλεξάνδρου*, *Νικολάου* καὶ *Δημητρίου*, προβληθεὶς μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος καὶ ὡς ὑποψήφιος διὰ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον.

Κ. ΒΑΛ

—Ὑψηλάντης, *Δημήτριος* Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἐξόχως διακριθεὶς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι κατὰ τὸν Ἀγῶνα (1793—1832). Εἶχεν ὑπηρετήσει εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν, κατὰ δὲ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Συνώδευσε τότε τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν εἰς τὰς παριστρίους ἡγεμονίας εἰσβολήν του, τὴν δὲ 1 Μαρτίου 1821 ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ, τῇ αἰτήσει τῶν ἐν Πελοποννήσῳ φιλικῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Παπαφλέσσα, ὡς γενικὸς πληρεξούσιός του ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς σύμβουλον τὸν Ἀναγνωστόπουλον, διέσχισεν ἄγνωστος τὴν Αὐστρίαν, μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς, καὶ φθάσας εἰς Τεργέστην ἔπλευσεν ἐκεῖθεν εἰς Ὕδραν, ὅπου ἀπεβιβάσθη τὴν 8ην Ἰουνίου, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τῶν νησιωτῶν, οἵτινες ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ὡς πληρεξούσιον τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν 19ην τοῦ ἰδίου μηνὸς διεπεραιώθη εἰς Ἄστρος καὶ ὥδευσεν ἐκεῖθεν πρὸς τὸ πολιορκοῦν τὴν Τρίπολιν στρατόπεδον, τοῦ ὁποίου ἀνέλαβεν, ἅμα τῇ ἀφίξει του, τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ὁ Ὑψηλάντης ἦτο ἀνὴρ ἀτρόμητος καὶ περιφρονητὴς τοῦ θανάτου ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐστερεῖτο ὅμως τῶν ἀπαραιτήτων δι' ἕνα ἀρχηγὸν σωματικῶν χαρισμάτων, διότι ἦτο βραχύσωμος, ἰσχνός, καὶ φαλακρός, παρὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν του, ἐστερεῖτο δὲ θάρρους καὶ εὐγλωττίας καὶ ἔδιδε πολλάκις τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπου περιφόβου, κύπτοντος ὑπὸ τὴν πίεσιν ξένης τινὸς ἐπιρροῆς. Ἐπωφελούμενοι τῆς τοιαύτης ἀδυναμίας τοῦ πρίγκιπος οἱ φιλόδοξοι προύχοντες, οἵτινες πρὸ τῆς ἀφίξεώς του εἶχον συστήσει διὰ τῆς ἐν τῇ μονῇ τῶν Καλτεζῶν πράξεως τῆς 26 Μαΐου 1821 τὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη Πελοποννησιακὴν γερουσίαν, ἀπῄτουν τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ πρίγκιπος διεύθυνσιν τῶν τε στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ζητημάτων. Ὁ Ὑψηλάντης ὅμως, προβλέπων ὀλεθρίαν τὴν εἰς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα ἐπέμβασιν πολυμελοῦς σώματος ἐξ ἀδαῶν δημογερόντων, ἀπέκρουσε τὴν τοιαύτην ἀνάμειξιν καὶ τέλος χολωθείς, πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῆς γερουσίας, ἐγκατέλειψε τὸ στρατόπεδον καὶ ἔφυγεν εἰς Καλάμας. Ὁ λαὸς τότε ἐξεγερθεὶς ἠπείλει νὰ σφάξῃ τοὺς προκρίτους, σωθέντας τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις διὰ τῆς μεγάλης προσωπικῆς ἐπιβολῆς του καὶ τὸν λαὸν καθησύχασε καὶ τοὺς δημογέροντας μετέπεισε καὶ τὸν πρίγκιπα κατώρθωσε νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τὴν 2 Ἰουλίου. Ἐνῷ ὅμως ἐσυνεχίζοντο εἰσέτι αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς καθορισμὸν τῆς δικαιοδοσίας μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ γερουσίας, ἀνεφάνη ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὅστις ἀπέβη ἔκτοτε ὁ κακὸς δαίμων τοῦ πρίγκιπος. Διότι, ἐνῷ προσῆλθε κατ' ἀρχὰς προσηνὴς καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἐντολὴν νὰ διοργανώσῃ πολιτικῶς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, μετεστράφη μεθ' ὀλίγον ἐναντίον του καὶ τὸν Ὀκτώβριον τῷ ἔπεμψεν ἐκ Μεσολογγίου ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας τῷ ἠρνεῖτο πάντα τὰ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς δικαιώματά του. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπαυδήσας ἐκ τῶν συνεχῶν διενέξεων ἀπεφάσισε τότε νὰ θέσῃ τὴν διαφορὰν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, οἵτινες συνῆλθον τῇ προσκλήσει του τὴν 30 Νοεμβρίου 1821 καὶ συνεκρότησαν τὴν πρώτην ἐπαναστατικὴν ἐθνοσυνέλευσιν (τῆς Ἐπιδαύρου). Κατ' αὐτὴν ὅμως, κυριαρχησάντων τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν ἄλλων περὶ αὐτὸν προυχόντων, ἐπέπρωτο νὰ ἐκμηδενισθῇ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὴν νεαροῦ πρίγκιπος, ὅστις ἠναγκάσθη ἔκτοτε νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ στρατιωτικὰ ζητήματα, καὶ δὴ μὲ περιωρισμένην δικαιοδοσίαν. Καὶ ἐξελέγη καὶ οὗτος, βραδύτερον, πρόεδρος τοῦ πρώτου συγκροτηθέντος βουλευτικοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τήρησιν τῶν προσχημάτων καὶ χωρὶς νὰ τῷ δοθῇ οὐδεμία πραγματικὴ ἐξουσία.

Ὡς στρατιωτικὸς ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔδειξε καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα ἄμετρον ἡρωϊσμὸν καὶ πρωτοφανῆ διὰ τὴν λεπτήν ὑγείαν του ἀντοχήν, ἐκέρδισε δὲ διὰ τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς μετριοφροσύνης του τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ὑπῆρξε μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος ὁ πιστότερος φίλος καὶ ὑποστηρικτής του. Τὸ πρῶτον σπουδαῖον πολεμικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος, ἦτο ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου, ἀρξαμένη, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του, μικρὸν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως. Τὸ Ναύπλιον ἐπροστατεύετο ὑπὸ ἰσχυρῶν φρουρίων, ἅτιν ἀεὶ χον πρὸ μικροῦ καλῶς ἐφοδιασθῆ, οὕτω δὲ καθίστατο δυσχερὴς ἡ δι' ἀποκλεισμοῦ κατάληψίς των καὶ ἐπεβάλλετο ἡ ἐξ ἐφόδου προσβολὴ αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἦσαν ἀκατάλληλοι οἱ ἄτακτοι πολεμισταί, ἱκανοὶ μὲν νὰ μάχωνται νικηφόρως ὄπισθεν ταμπουρίων, ἀλλ' ἀκατάλληλοι διὰ τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα, προετιμήθη ἡ χρησιμοποίησις ὀλιγαρίθμων Γερμανῶν φιλελλήνων καὶ μικροῦ σώματος τακτικῶν, ὅπερ εἶχε συγκροτηθῆ ἐκ τῶν ἐνόντων ἐν Καλάμαις ὁ Γάλλος φιλέλλην ὑπολοχαγὸς Βαλέστας. Κατὰ τὴν γενομένην ὅμως ἀπόπειραν ὑπερπηδήσεως τοῦ τείχους διὰ κλιμάκων οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ φιλέλληνες ἐδεκατίσθησαν, φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων 50 περίπου πολεμιστῶν. Ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀπεθαρρύνθη ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἀποτυχίας, ἀναβαλὼν δὲ τὴν ἐκ νέου προσβολὴν τοῦ Ναυπλίου, δι' ἄλλην εὐθετωτέραν εὐκαιρίαν, ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἄργους, ὅπερ πολιορκηθεὶς στενῶς ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ διὰ συνθήκης περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου τοῦ 1822. Τὴν ἐπιτυχίαν ὅμως ταύτην κατώρθωσαν νὰ ἀμαυρώσωσι τινες τῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες, ἐπωφεληθέντες τῆς ἐπισυμβάσης εἰς αὐτὸν ἀσθενείας καὶ τῆς ἀπουσίας τοῦ Κολοκοτρώνη, κατέσφαξαν παρασπόνδως τοὺς ὑπὸ τῆς συνθήκης προστατευομένους Τούρκους φρουρούς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Ὑψηλάντης διέπρεψε πολεμῶν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐναντίον τοῦ Δράμαλη εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ τὸ Ἀγιονόρι, εἶτα δέ, ἀποκαρδιωμένος ἐκ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων παρέμεινεν ἰδιώτευων μέχρι τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰμπραὴμ εἰς Πελοπόννησον. Παραμερίζων τότε πρὸ τοῦ κινδύνου τὰς προσωπικὰς δυσαρεσκείας, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ὀλιγαρίθμων ἐκ Να... τὰς εἰς ... λεμεφοδιω... ἀνήρχετο εἰς ... ὁποίων κατελέγε... λης Μαυρομιχάλης ... δὲ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ... μίων ἄριστα ὠργανωμένων ... θεν κίνδυνον ὁ τυχαίως ... γολικῷ Γάλλος ναύαρχος Δεριγ... τὸν Ὑψηλάντην τὸ μάταιον ... ἔλαβε τὴν μνημειώδη ἀπάντησιν: ... εἶναι νὰ ἀποθάνωμεν». Κατὰ τὴν ... μάχην οἱ Ἕλληνες ξιφήρεις ἀπώθησαν τοὺς ... θέντας Αἰγυπτίους, ἐπισύραντες τὸν θαυμασμὸν τοῦ Γάλλου ναυάρχου, οὕτω δὲ ἐσώθη ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῆ- ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμπραήμ, ὑποχωρήσαντος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀνδραγαθήματος τούτου, ὅπερ γνωσθὲν καθ' ὅλον τὸν κόσμον προεκάλεσε τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν, ὠνομάσθη πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μία πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς «Ὑψη...». ...δρυτος τότε Μετά τινας ἡμέρας ὁ πρίγκιψ συνεκρότησε καὶ δευτέραν μάχην πρὸς τὸν Ἰμπραὴμ παρὰ τὰ Βέρβαινα, καθ' ἣν ἐνίκησε μὲν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐπανιληφθείσης τῆς συμπλοκῆς ἡττήθη καὶ ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῇ αἰχμάλωτος. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ ἐθνοσυνέλευσις, βλέπουσα τὴν κατάστασιν ἐπιδεινουμένην, ἐνέκρινε ψήφισμα διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς ἐζήτει νὰ τεθῇ ὑπὸ μόνην τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, ἠλπίζετο δὲ διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ προκληθῇ ἡ ἐνεργὸς πρὸς εἰρήνευσιν ἐπέμβασις τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο προσεκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις μετὰ παρρησίας ἀντεπολιτεύθη τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν, φρονῶν ὅτι κακοῦ μᾶλλον ἢ καλοῦ πρόξενος ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ.

Ἡ συνέλευσις τότε, ὑποκινήσει τῶν ἐχθρῶν του, ἐχαρακτήρισε τὴν στάσιν αὐτοῦ ὡς ἀντεθνικὴν καὶ ἐξέδωκε ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν ἀπεστέρησε ...ιαντὸς ὑπουργήματος. Προετείνετο μάλιστα καὶ ἡ ...ντελὴς ἐξ Ἑλλάδος ἐκδίωξίς του, ἀλλ' αὐτὴ ἀπετράπη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ ἐν Ἑρμιόνῃ συνέλευσις, ἀναγνωρίσασα τὴν ἀδικίαν τῆς πρώτης ἀποφάσεως, ἠκύρωσεν αὐτὴν ἀποκαταστήσασα τὸν πρίγκιπα εἰς τὰ ἀξιώματά του. Ὁ Καποδίστριας, τοῦ ὁποίου τὴν εἰσ... σιν εἶχε μεγάλως εὐνοήσει ὁ Ὑψηλάντης, διώρισεν αὐτὸν ἅμα τῇ ἀφίξει του στρατάρχην τῆς Ανατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῷ ἀνέθεσε τὸ ἔργον

Δημήτριος Ὑψηλάντης.
(Ἐλαιογραφία ἀποκειμένη ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.)

τῆς ἀπὸ τῶν τουρκικῶν στιφῶν ἀποκαθάρσεως τῆς χώρας, ὅπερ ἔφερεν εἰς πέρας διὰ σειρᾶς ... χῶν, τελευταία τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ νίκη ... Πέτρας (12 Σεπτεμβρίου 1829). Διὰ τῆς μάχης ταύτης, καθ' ἣν ἄγων 3000 ἄνδρας ὑπὸ τοὺς Κ... ...ώτην, Σπυρομήλιον, Εὐμορφόπουλον, Δυοβουνιώτην καὶ Στράτον, ἐνίκησεν 7000 Τούρκων ὑπὸ τὸν Ἀσλάνβεην Μουχουρδάρην, ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀκταετίας εἶχεν ἀρχίσει ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος ἐν Βλαχίᾳ.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὑπῆρξε μία τῶν μεγάλων ἐξεχουσῶν μορφῶν τοῦ Ἀγῶνος, θαυμα...

Digitized by Google

ιά τὴν ἀνδρείαν, τὴν θέλησιν, τὴν πίστιν, τὴν ιφιλοκέρδειαν, καὶ ιδια διὰ τὴν ἄμετρον φιλοπαριαν του, δείγματα τῆς ὁποίας ἔδωσε πάντοτε, ροτιμήσας νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν ιδίαν ἑαυτοῦ φιλοτιμίαν εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἴσθημα. Ζήσας καθ ιλον τὸν Ἀγῶνα εἰς περιβάλλον μεστὸν ἀκορέστων ιλοδοξιῶν, αἵτινες πολλάκις ὡδήγησαν εἰς καταστρεπτικὰς ἐμφυλίους ἔριδας, οὐδ᾽ ἐπὶ στιγμὴν σκέφθη νὰ προβάλῃ οὐδεμίαν περὶ ἀρχῆς ἀξιωιν, θέτων ὑπέρτατον τοῦ βίου του σκοπὸν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Χ. Δ.

—**Ὑψηλάντης, *Ἐμμανουὴλ*** Υἱὸς τοῦ *Γρηγορίου*, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1877. Ἐξώπλισεν ἰδίαις δαπάναις στρατιωτικὸν σῶμα καὶ μετέσχε τῆς τελευταίας Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1896. Κ. ΒΑΛ

—**Ὑψηλάιτης, *Θεόδωρος*** Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ *Γρηγορίου*, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1881. Διετέλεσε ιαυλάρχης τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Κ. ΒΑΛ

—**Ὑψηλάντης, *Κωνσταντῖνος*** Υἱὸς τοῦ *Ἀλεξάνδρου*, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ 1760. Ὡς μέγας διερμηνεύς, συνετέλεσε μεγάλως ς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, διωρίσθη δὲ ἀπὸ τοῦ 1799 ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας καὶ μετὰ τριετίαν καὶ τῆς Βλαχίας. Ὑπεβοήθησε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Σέρβων, μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς, διαφυγὼν εἰς Ρωσίαν, προεκάλεσε τὴν εἰσβολὴν τῶν Ρώσων εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας. Ἀπέθανε τῷ 1816 ἐν Κιέβῳ, καταλιπὼν πέντε υἱούς, τούς: Ἀλέξανδρον, Δημήτριον, Γεώργιον, Νικόλαον καὶ Γρηγόριον.

Ἐκπαιδευθεὶς ἐν Γερμανίᾳ ἐκέκτητο παιδείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἐξ ἁπαλῶν δ᾽ ὀνύχων μυηθεὶς εἰς τὴν διπλωματικὴν ἐπιτηδειότητα καὶ εἰς τὰ ὑπὲρ πατρίδος πατροπαράδοτα σχέδια, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ θερμουργοῦ ἐκείνου πατριωτισμοῦ καὶ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας, ἅτινα ἦσαν πάντοτε ακριτικὰ γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας Ὑψηλάντη. Ἰδὼν τὴν ἐν Βλαχίᾳ στρατιωτικὴν προετοιμασίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοσοῦτον ἐνεθουσιάσθη, ὥστε καίτοι νέος, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτὸς καὶ πραγματοποιήσῃ τὸν προαιώνιον πόθον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ἀποτυχία ὅμως τοῦ παρακαίρου ἐκείνου κινήματος αὐτὸν μὲν ἠνάγκασε νὰ δραπετεύσῃ εἰς Γερμανίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, τὸν δὲ πατέρα του ἐνέσεσεν εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων.

Ἐν Γερμανίᾳ διατρίβων ὁ Ὑψηλάντης συνεδέθη διὰ στενῶν σχέσεων πρὸς τοὺς ἐπισημοτέους πολιτικοὺς ἄνδρας. Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνέλαβε, μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ πατρός του ὡς ἡγεμόνος, τὴν μεγάλην διερμηνείαν 1796—1799). Ὀπαδὸς τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ μετ᾽ οὐ πολὺ τὸ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων στήριγμα ἐν τῇ ἐναντίᾳ μερίδι, ἅμα εἶδεν ὅτι αἱ τῶν Γάλλων ἐνέργειαι καὶ πράξεις δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Χρώμενος ὅθεν τῇ παρὰ τῇ Πύλῃ μεγάλῃ αὐτοῦ ἐπιρροῇ, πεισεν αὐτὴν νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας τριπλῆν συμμαχίαν, ἥτις, ἐλαττοῦσα τὴν ἐν Ἀνατολῇ δύναμιν τῶν Γάλλων, κατετάραξε τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν: «Ἤ, ἔγραφε τὸ Διευθυντήριον, ἡ τερατώδης αὕτη συμμαχία δὲν θὰ συναιρεθῇ ἢ τὸ πᾶν ἐν Εὐρώπῃ θ᾽ ἀνατραπῇ». Ἀλλ᾽ ἡ Τουρκία, καθείρξασα τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας Ρουσινον, οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς ἀπειλὰς ταύτας. Τότε ὁ Ὑψηλάντης εἰργάσθη τὰ μέγιστα καὶ διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀνεξαρτήτου Ἰονίου πολιτείας. Ἡ Πύλη, ἐκτιμῶσα τὴν ικανότητα καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ Ὑψηλάντου, ὕψωσεν αὐτὸν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1799 ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Μολδαβιας. Κατὰ τὴν ὑπερδιετῆ ἡγεμονίαν του ἀνέπτυξε τὸν τόπον ὅσον ἐλάχιστοι τῶν πρὸ αὐτοῦ ἡγεμονευσάντων, ἐπανήγαγε τὴν τάξιν καὶ εὐημερίαν καὶ ἡ διοίκησις αὐτοῦ ὑπῆρξε συνεχὴς ἀγαθοεργία εἰς τοὺς Μολδαβοὺς Τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1802 διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας κατ᾽ ἐπίμονον αἴτησιν τῶν κατοικων. Πατρικῶς δὲ καὶ ἐνταῦθα ἡγεμονεύσας, ἠναγκάσθη τὴν 16 Αὐγούστου 1806 νὰ φύγῃ εἰς Τρανσυλβανίαν, διότι ἡ Πύλη, ἐνδίδουσα εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ παντοδυνάμου πρέσβεως τῆς Γαλλίας, στρατηγοῦ Σεβαστιάνι, ἐπιμόνως ἀπαιτοῦντος τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, ἔστειλεν εἰς Βουκουρέστιον τὸ περὶ ἀναιρέσεως φιρμάνιον, συνεπάγον ἀναντιρρήτως καὶ τὸν ἀποκεφαλισμόν του. Λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ρώσων, συνώδευσε τὸν στρατηγὸν Μιχελσῶνα εἰς Μολδαβίαν καὶ ἔπειτα εἰς Βουκουρέστιον. Γενομένης τῆς εἰρήνης ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ διέμεινεν εἰς Κίεβον ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, τὸν ἐδεξιώθη εὐμενῶς καὶ παρέμεινεν ὑπὲρ τὸ ἔτος ἐκεῖ. Ἐπιστρέψας τῷ 1816 εἰς Κίεβον, ὅπου παρέμενεν ἡ οἰκογένειά του, ἀπεβίωσε τὴν αὐτὴν τῆς ἀφίξεώς του νύκτα προσβληθεὶς ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης εἶναι μία τῶν ἐπιφανεστέρων μορφῶν τῆς οἰκογενείας Ὑψηλάντη εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ συνέταξε τὸν ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ (νιζὰμ-τσεδίτ). Μετέφρασεν εἰς τὴν τουρκικὴν τὰ συγγράμματα τοῦ Βωυπάν, διεγείραντα ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν θαυμασμὸν τῶν Τούρκων καὶ προσκτησάμενα τὴν σουλτανικὴν εὔνοιαν, συνέγραψε δὲ καὶ ποιήματα τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον δὲν εἶναι γνωστόν. Συνῆλθεν εἰς πρῶτον γάμον μετὰ τῆς Ραλλοῦς, θυγατρὸς τοῦ πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχη, καὶ εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τῆς Ἐλισάβετ τὸ γένος Βακαρέσκο, ἐνθουσιώδους ὀπαδοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Κ. ΒΑΛ.

—**Ὑψηλάντης, *Νικόλαος*** Ἀδελφὸς τοῦ *Ἀλεξάνδρου* ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τοῦ Ἱεροῦ λόχου. Ἀδάμαστος πατριώτης, ἀκολουθήσας παντοῦ τὸν ἀδελφόν του, ἀφῆκεν ἀπομνημονεύματα σπουδαιότατα διὰ τὴν πολεμικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν τῶν τότε χρόνων. Τὰ ἀπομνημονεύματά του γεγραμμένα γαλλιστί, διακρίνονται διὰ τὸ χαριτολόγον τοῦ ὕφους καὶ τὴν βαθύτητα τῶν παρατηρήσεων, ἐξεδόθησαν δ᾽ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπ᾽ ἀριθ. 2.144 χειρογράφου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Δ. Γ Καμπούρογλου ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoires du Prince Nicolas Ypsilanti». Κ. Β.

Ὑψηλὲς /*Γεωγρ.*/. Δύο κορυφαὶ τῆς ἀπ᾽ ἄκρου εἰς ἄκρον διαθεούσης τὴν Ἰκαρίαν ὀροσειρᾶς, παρὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς νήσου καὶ πρὸς τὸ μέσον αὐτῆς. Ὑψόμετρά των 1.200 πόδες (πλάτ 37°35΄ Β, μῆκ. 26°13΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 1867: Nikaria island). Σ. Ε. Λ.

Ὑψηλὴ /*Γεωγρ.*/. —1) Νῆσος τοῦ Βορείου Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37°48΄00΄΄ Β., μῆκ 23°20΄00΄΄ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina to Methana καὶ 1657 Gulf of Athens). Ἡ Ὑψηλὴ (424 ποδ) κεῖται μεταξὺ τῶν συστάδων Λαγοῦσες καὶ Διαπόρια, 5 μιλ. Δ.ΒΔ. τοῦ φάρου «Ἁγίων Ἀποστόλων» τοῦ ἀκρωτηρίου Πλακάκια Αἰγίνης. Φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ Παλαιὸν Φάληρον καὶ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ σημεῖα τῶν Ἀθηνῶν, ὅταν δὲ μὲ νοτίους ἀνέμους ἀρχίζῃ νὰ φαίνηται καθαρώτερα, ἀποτελεῖ ἀλάθητον σημεῖον ὅτι ἐπίκειται ἀντιτροπὴ τῶν ἀνέμων εἰς βορείους. —2 Νῆσος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου (πλάτ 37°26 Β, μῆκ. 22°59΄ Ἀν., χάρτ ἀγγλ 1518: Gulf of Nauplia), ἀντικρύζουσα τὸν λιμένα Χαϊδάρι. —3) Νῆσος μικρασιατική, προσκειμένη εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Καραμανίας (πλάτ 36°06 Β, μῆκ. 29°41΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Kara Burnu), πρὸ τοῦ Καστελλορίζου, ἔχουσα φάρον. —4) Νῆσος μικρασιατικὴ (πλάτ 38°01΄ Β., μῆκ 26°56΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3346: Paspargo to Samos), χωρίζουσα τὰ ὅρια τῶν κόλπων τῆς Τέω καὶ τῆς Λεβέδου. Εἶναι ἡ *Ἀρχόννησος* ἢ *Ἀσπὶς* τῶν ἀρχαίων. —5) Νῆσος τῆς Συρίας μεταξὺ τοῦ φρουρίου Μαρκὰμπ καὶ τῆς νήσου Ρουὰδ (πλάτ. 34°52΄ Β., μῆκ 35°51΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras En Nakura). Σ. Ε. Λ.

—**Ὑψηλὴ** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον μικρασιατικὸν ἐν τῷ καζᾷ Βουρλῶν, ἐπὶ τῆς προβολῆς Ὀβρηὸ Καλεσσὶ τοῦ ὄρους Ἀλεγουὰν καὶ ἐγγὺς τῆς θαλάσσης ἐκτισμένον. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ᾤκουν ἐν αὐτῷ 300 Ἕλληνες. Ἐγγὺς αὐτοῦ τὰ ἐρείπια τῆς Λεβέδου. Σ. Ε. Λ.

Ὑψηλὴ Ράχη /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λουσικῶν (Σουδενέϊκων) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κατ. (1928) 63 Π. Ν. Π.

Ὑψηλῆς Πέτρας *μονή*. Μονὴ τῆς Βορείου Ἠπείρου παρὰ τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Γαρδικίου, τιμωμένη ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Παναγίας. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἦτο ἀξιόλογον κέντρον τῶν ἑλληνικῶν γραμματων καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ εἶχε πλούσια κτήματα. Κατὰ τὰς τελευταίας ὅμως δεκαετηρίδας ἡ μονὴ αὕτη παρήκμασε μέχρι διαλύσεως. Παρ᾽ αὐτὴν τῷ 1914 συνεκροτήθη μάχη μεταξὺ πολυαρίθμου τμήματος ἀλβανικοῦ στρατοῦ καὶ ἑλληνικοῦ σώματος τῆς αὐτονόμου διοικήσεως τῆς Βορείου Ἠπείρου. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, ὅπερ ἐσώθη τότε τῇ κρυφίᾳ προσελεύσει τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καθότι οἱ Ἀλβανοὶ μόλις ἀντελήφθησαν τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν δὲν εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἀλλ᾽ ἔφυγον πέραν τῆς μονῆς, πρὸς τὸ Κουρβαλέσι. Καλεῖται καὶ μονὴ Τσέπου. Μ. Δ. Β.

Ὑψηλιαμὸς [*Παραλ. Γεωγρ.*] βλ. *Ὑφηλιαμός*

ὑψηλογενία (ἡ) (Hypselogenia) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κητονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσώμους ἢ μετριοσώμους κανθάρους, διακρινομένους διὰ τοὺς λαμπρῶς ἀποστίλβοντας χρωματισμούς των. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

ὑψηλοκνημίς,—*ίδος* (ἡ). Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἵππου τοῦ ἔχοντος λευκὴν κνημῖδα ὑψηλήν, ἐπί τινων ἢ πάντων τῶν ποδῶν. Ἀποτελεῖ διακριτικὸν χαρακτηριστικὸν προκειμένου περὶ ἵππων τοῦ αὐτοῦ χρώματος. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ λευκὸν χρῶμα τοῦ τριχώματος φθάνει μέχρι τοῦ γόνατος ἢ τοῦ ταρσοῦ ἢ καὶ σκεπάζει αὐτά Σ. Κ. Γ.

Ὑψηλομέτωπον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 410 Ἔχει πταισματοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, Τ.Τ.Τ γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν-πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ ἀλευρόμυλον. Ἐγγὺς τοῦ χωριου κεῖνται τὰ ἐρείπια παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἀνασκαφείσης παρὰ Ἀ Ὀρλάνδου, παρὰ δὲ τὴν θέσιν «Ρούσου χωράφι» λείψανα ἑλληνιστικοῦ συνοικισμοῦ ἀνασκαφέντος παρὰ Δ. Εὐαγγελίδου βλ λ *Μυτιλήνη*, τόμ. ΙΖ΄, σελ. 941 α΄). Π. Ν Π

Ὑψηλὸν /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Λακκωμάτων (Σταρίτσανης) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κατ. (1928) 121. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ψηχωρι*. Ν. Φ

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κηρίων τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Δράμας, πρότερον καλούμενον *Κυσαπλῆ*. Κάτ. (1928) 305.

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Βασιλακίου (Λυκουρέσι) τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἤλιδος, πρότερον καλούμενον *Λαγαιουρα*. Κάτ. (1928) 156. Π. Ν Π.

ὑψηλόνωτος (ὁ) (Hypselonotus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεϊδῶν*, περιλαμβάνον κορέους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ χρωματισμὸν κίτρινον, ἐρυθρὸν ἢ μελανόν. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

ὑψηλός,—ή.—όν· ὁ ἔχων ὕψος, ὁ εἰς ὕψος ἐξικνούμενος, ἀντίθ. *χαμηλός, χθαμαλός, ταπεινός*· «ὑψηλὴ οἰκία», «ὑψηλὸς ἄνθρωπος» || «ὑψηλὴ χώρα» ἡ εἰς ἱκανὸν ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης εὑρισκομένη, ὀρεινή || μεταφρ. ὑπέροχος, ἔξοχος, ὁ ἀνωτέρου ἤθους ἢ διανοητικότητος: «φρονήματα —, διανοήματα ὑψηλά» || ὑπερθ· ὑψηλότατος τίτλος πριγκίπων· || φρ. «καθ᾽ ὑψηλὴν ἐπιταγήν, — ἐπιθυμίαν» δηλαδὴ ἡγεμονικὴν ἢ βασιλικήν —Ἐπίρρ **ὑψηλῶς**.

— /*Αἰσθ.τ.*/ *Ὑψηλὸν* ἐν τῇ αἰσθητικῇ καλεῖται τὸ ὑπέροχον, τὸ τεῖνον πρὸς τὸ ὑπὲρ φύσιν καὶ τὸ ὑπεράνθρωπον καὶ τὸ ἄπειρον. Χαρακτηριστικὰ τοῦ ὑψηλοῦ εἶναι ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ἰσχύς, ἡ εὐγένεια καὶ τὸ ὕψος τῶν φρονημάτων, ἡ ὑπερφυὴς ἰσχὺς τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἐνεργείας, ἡ ἀσύλληπτος ἔκτασις κλπ. Συναισθήματα συνακολουθοῦντα εἰς τὸ ὑψηλὸν εἶναι ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ κατάπληξις καὶ ὁ φόβος καὶ ἄλλα παραπλήσια. Εἴδη τοῦ ὑψηλοῦ εἶναι τὸ *μεγαλοπρεπὲς* καὶ *θαυμάσιον*, ὅπερ χαρακτηρίζει ἡ ὑπερφυὴς δύναμις καὶ ἡ λαμπρότης καὶ ἡ αἴγλη. Τὸ *πανηγυρικὸν* καὶ *σεμνόν*, ὅπερ γεννᾷ συναισθήματα εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ· τὸ *μεγαλειῶδες*, οὗ γνώρισμα εἶναι ἡ ἤρεμος ἰσχύς· τὸ *εὐγενὲς* καὶ *γενναῖον* καὶ *μεγαλόφρον* καὶ *μεγαλόψυχον*, ὅπερ ἐκφαίνεται ἐν τῷ ἠθικῷ μεγέθει, πρὸς δὲ τούτοις τὸ *φοβερὸν* καὶ *φρικτόν*, ἐν ᾧ ἐκδηλοῦται ὁ κίνδυνος τῆς καταστροφῆς, εἴτε συντελουμένης εἴτε ἐπικρεμαμένης, καὶ ἅμα γεννῶνται τὰ συναισθήματα τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς καταπλήξεως καὶ τοῦ φόβου. [Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Ψυχολογία (Ἀθῆναι 1933), σ 351, 352]

— **Ὑψηλὴ *Πύλη*·** βλ. λ. *Πύλη* Ὑψηλή

ὑψηλόστομον (Hypselostomum) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πουπιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἰνδοσινικὰς θαλασσας Δ. Ν. Π

ὑψηλότης, —*ητος* (ἡ) ἡ ἰδιότης. τὸ γνώρισμα τοῦ ὑψηλοτάτου, τοῦ πρίγκιπος: «ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης ὁ πρίγκηψ», «ἡ ὑμετέρα Ὑψηλότης»

Ὑψηλοῦ /*Γεωγρ.*/ Χωρίον τῆς κοινότητος Λαμύρων τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 367 Τὸ χωρίον εἶχε πληθὺν παλαιῶν παρεκκλησίων, ὧν πολλὰ κατεστράφησαν, σῴζονται δὲ καὶ μέχρι σήμερον 33 τοιαῦτα ἐν οἷς καὶ ὁ βυζαντινῶν χρόνων ναὸς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ. Δ. Π. Π.

— **Ὑψηλοῦ *μονή*·** βλ. *Ψηλὸ* μοναστήρι

ὑψηλοφοδοντίδαι (οἱ) (Hypsilophodontidae) *Παλαιοζῳολ.*. Οἰκογένεια ἐκλειψάνιων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *ὀρνιθόποδα* ... ἐρπετά. Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των ἔφερον 4 δακτύλους καὶ ἕνα πέμπτον ἀνανάπτυκτον, τὰ δ᾽ ὀπίσθια πέντε. Τὰ κυριώτερα γένη εἶναι ὁ *ὑψηλοφόδους*, ὁ *νανοσαυρος*, ὁ *γεραιόσαυρος*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζώων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας τριασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, Ἀγγλίαν καὶ Νότιον Ἀφρικήν. Γ. Κ. Γ.

ὑψηλοφόδους (ὁ) (Hypsilophodus Hulke) *Παλαιοζῳολ.*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑψηλοφοδοντιδῶν* *ὀρθοπόδων*

Digitized by Google

ὀρνιθισχίων δεινοσαυρίων ἑρπετῶν. Τὸ μέγεθος τῶν ζῴων τούτων ἔφθανε τὸ 1 μέτρον. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς γουηλδίου σειρᾶς τῆς παλαιοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ὑψηλοφρονῶ (*—έω*)· εἶμαι ὑψηλόφρων, ὑπερήφανος, δὲν κατέρχομαι εἰς μικρότητας.

ὑψηλοφροσύνη (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὑψηλόφρων, ὑπερηφάνεια, εὐγένεια.

ὑψηλόφρων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑψηλὰ φρονῶν, διανοούμενος, ὑπερήφανος, εὐγενής, γενναῖος.

Ὑψήνωρ *[Μυθολ.]*. Ὄνομα δύο εὐγενῶν Τρώων, τῶν ὁποίων ὁ μὲν εἷς ἦτο υἱὸς τοῦ ἱερέως Δολοπίωνος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Εὐρυάλου (*Ἰλ.* Ε, 77), ὁ δὲ τοῦ Ἱππάσου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Δηϊφόβου (*Ἰλ.* Ν, 411).

ὑψιποδισμὸς (ὁ). Βηματισμὸς ἵππου, καθ' ὃν ὑψοῦνται οἱ πόδες ὑπὲρ τὸ σύνηθες. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἀποτελεῖ ἐλάττωμα καθόσον καταναλίσκεται δύναμις καὶ χρόνος ἐπὶ ματαίῳ. Ἀντιθέτως ὅμως ἀποτελεῖ προτέρημα προκειμένου περὶ ἵππων πολυτελείας, ἐλαφρᾶς ἐλάσεως, ὡς ἦσαν ἄλλοτε οἱ ἵπποι τῶν ἁμαξῶν, τῶν ὁποίων κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ ἐπίδειξις, διὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο ἀπετέλει στοιχεῖον ὡραιότητος. Σ. Κ. Γ.

Ὑψηπύλια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς νήσου *Λήμνου* (βλ. λ.).

ὑψηρεφής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὑψηλὴν ὀροφὴν ἔχων, ὑψηλός: «ὑψηρεφὴς θάλαμος».

ὑψιβαλτώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ εἰς ὕψος βαλτώδης: «ὑψιβαλτώδη ἐδάφη».

ὑψιβάτης (ὁ) (Hypsibates) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*, περιλαμβάνον σαύρας μετρίου μεγέθους, μὲ κεφαλὴν πεπλατυσμένην καὶ ἀποστρογγυλωμένην κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς μέρος, λαιμὸν φέροντα πλαγίαν πτύχωσιν, σῶμα πεπλατυσμένον καὶ ράχιν φέρουσαν κατὰ τὸ μέσον της τροπιδώδη ἀπόφυσιν. Ὁ χρωματισμός των εἶναι φαιός, ἐπίξανθος ἢ μελανός. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ὑψιβρεμέτης (ὁ)· ἐπίθετον τοῦ Διός, ὁ ἐκ τοῦ ὕψους βρέμων, βροντῶν.

ὑψικαμιναέριον (τὸ) *[Μεταλλ.]*· βλ. λ. *καμιναέριον*.

ὑψικάμινος (ἡ)· εἶδος καμίνου μεταλλουργικῆς, ἐχούσης μέγα ὕψος, πρὸς τῆξιν τῶν μετάλλων. — *[Μεταλλ.]* Βλ. *χυτοσίδηρος*.

ὑψικάρηνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ ὀρέων, ὁ ἔχων ὑψηλὰ κάρηνα, ὑψηλὰς κορυφάς, ὑψικόρυφος: «ὑψικάρηνος Ὄλυμπος».

Ὑψικλῆς. Ἕλλην ἀστρονόμος καὶ μαθηματικὸς ἐξ Ἀλεξανδρείας, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ μονογραφία αὐτοῦ «Περὶ πολυέδρων», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συνέχειαν παρομοίων ἐρευνῶν τοῦ Ἀπολλωνίου, προσετίθεται συνήθως εἰς τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδου ὡς 14ον βιβλίον αὐτῶν. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἀποδίδεται καὶ τὸ σύγγραμμα «Περὶ τῆς τῶν ζῳδίων ἀναφορᾶς». Π. Θ. Κ.

ὑψικογχία (ἡ). Σχηματισμὸς τοῦ κόγχου μὲ δείκτην ὑψηλότερον τοῦ συνήθους. Ἐὰν ὁ δείκτης τοῦ κόγχου (ἡ σχέσις τοῦ ὕψους πρὸς τὸ πλάτος τοῦ κόγχου) εἶναι φυσιολογικῶς 0,80—0,84, εἰς τὴν ὑψικογχίαν ἀνέρχεται εἰς 0,90—0,95. Ὑψικογχίαν ἔχουν οἱ Μογγόλοι, Ἐσκιμῶοι, Ἀμερικανοὶ καὶ ὅλοι οἱ μογγολοειδεῖς. Καὶ τὰ παιδία ἔχουν κατὰ κανόνα ὑψικογχίαν, διότι τὸ εὖρος τοῦ κόγχου ἀναπτύσσεται πολὺ βραδύτερον τοῦ ὕψους. Β. Α.

ὑψίκομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ δένδρων, ὁ εἰς ὕψος ἔχων τὴν κόμην, τὸ φύλλωμα, ὑψηλός: «ὑψίκομος δρῦς».

ὑψίκορμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ὑψηλὸν κορμόν: «ὑψίκορμον δένδρον» τὸ διακλαδιζόμενον εἰς ὑψηλὴν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀπόστασιν.

ὑψικόρυφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ὑψηλὴν κορυφήν: «ὑψικόρυφον ὄρος».

ὑψίομα (τὸ) (Hypsioma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα εὔρωστον, ἀτρακτοειδὲς καὶ φαιοὺς ἢ μελανοὺς χρωματισμούς. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

ὑψίπεδον (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Ἐκτεταμένη εὐρεῖα πεδιάς, τῆς ὁποίας ὅμως τὸ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης μέσον ὕψος εἶναι συνήθως μεῖζον τῶν 300 μέτρων. Τὰ ὑψίπεδα περικλείονται συνήθως ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, ἡ δ' ἐπιφάνειά των εἶναι συνήθως ἐπίπεδος ἢ κυματοειδὴς καὶ λοφώδης, διασχιζομένη ἐνίοτε βαθέως ὑπὸ φαραγγωδῶν κοιτῶν ποταμῶν. Ἐνίοτε ἐπὶ τῶν ὑψιπέδων ἐπικάθηνται ἀκρώρειαί τινες ἢ σειραί τινες ὀρέων. Τὸ κλῖμα τῶν ὑψιπέδων εἶναι ἰδιάζον, λόγῳ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς μικρᾶς πυκνότητος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Εἰς ὕψος 4.000 μ. καὶ ἄνω, ὅπου ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις κατέρχεται εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, εὑρίσκονται ἀκόμη τόποι κατῳκημένοι. Ἡ καθαρότης καὶ ἡ μικρὰ πυκνότης τῆς ἀτμοσφαίρας καθιστῶσι μικροτέραν τὴν ἀπορρόφησιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, αἱ ὁποῖαι τούτου ἕνεκα ἔχουν ἰσχυροτέραν ἐπίδρασιν καὶ ἐνῷ τὴν ἡμέραν ἐπικρατεῖ ἐντατικὴ θέρμανσις τοῦ ἐδάφους καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τοῦ ἀέρος, τὴν νύκτα ἐπέρχεται σημαντικὴ ψῦξις διὰ τῆς ἀκτινοβολίας. Ἐκ τούτου παρουσιάζονται εἰς τὰ ὑψίπεδα ἰσχυραὶ ἡμερήσιαι διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας, γεγονὸς χαρακτηρίζον τὴν κυρίαν κλιματικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ὑψιπέδων καὶ τῶν ὀρέων. Ἡ ἐξάτμισις ἐπὶ τῶν ὑψιπέδων εἶναι γενικῶς μεγάλη, λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως καὶ τῆς ἐντόνου ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἐπικρατεῖ δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον μεγάλη ξηρασία. Πτώσεις βροχῆς μεγάλαι γίνονται κατὰ τὰ κράσπεδα καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐκ τοῦ ὁποίου πνέουν συνήθως οἱ ὀμβροφόροι ἄνεμοι, εἰς τὰ ἐσώτερα ὅμως αἱ πτώσεις βροχῆς εἶναι σχετικῶς ὀλίγαι. Τὰ μέγιστα ὑψίπεδα εἶναι εἰς τὴν Ἀσίαν (τὸ Ἰράν, ἡ ἔρημος Gobi καὶ τὸ Θιβέτ), μεγαλοπρεπέστερον δὲ παράδειγμα ὑψιπέδου παρέχει τὸ τοῦ Κολοράντο ἐν Ἀριζόνῃ τῆς Β. Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

ὑψιπέτης, *—ου* (ὁ), θηλ. *—πέτις, —ιδος*· ὁ ὑψοῦ πετόμενος, ποὺ πετᾷ ἀψηλά: «ὑψιπέτης ἀετός» ‖ μεταφ. «ὑψιπέτις φαντασία».

ὑψιπετής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἐκ τοῦ ὕψους πεσών, ποὺ ἔπεσε ἀπὸ ψηλά.

ὑψιπέτης (ὁ) (Hypsipetes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀδοντορραμφῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυκνοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδομαλαϊκὰς χώρας καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑψιπέτης ὁ τῆς Μαδαγασκάρης* (Hypsipetes Madagascariensis), ὅστις ἔχει χρῶμα χαλκομελανόν. Δ. Ν. Π.

Ὑψιπέτης.

ὑψιπρυμνόδους (ὁ) (Hypsiprymnodon) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροποδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ζῷα μὲ σῶμα εὔρωστον, οὐρὰν μακράν, ὦτα μεγάλα, πόδας ὀπισθίους ἐπιμηκεστέρους τῶν προσθίων, τρίχωμα πυκνόν, μεταξοειδές, μελανὸν καὶ ὑπὸ ἐρυθρῶν στιγμάτων κοσμούμενον. Τρέφονται ἐξ ἐντόμων, σκωλήκων, ριζῶν κτλ. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

ὑψίπρυμνον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Πλοῖον ἔχον τὴν *πρύμναν* του ὑψηλήν, κατὰ δὲ τὴν κορώνην της τὸ μεγαλύτερον ὕψος του. Τὰ πλοῖα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐναυπηγοῦντο ὑπεράγαν ὑψίπρυμνα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὸ ὕψος τῆς πρύμνης κατήρχετο, τὸ δὲ τῆς πρῴρας ἀνήρχετο, τῷ δὲ 1848 τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἔπαυσαν ὄντα ὑψίπρυμνα, ἐξισωθέντων περίπου τῶν ὑψῶν τῆς τε πρῴρας καὶ τῆς πρύμνης. Ἤδη τὰ πλοῖα μᾶλλον *ὑψίπρωρα* θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομάζωνται. Σ. Ε. Λ.

ὑψίπρυμνος (ὁ) (Hypsiprymnus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροποδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Οἱ ὑψίπρυμνοι διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους των, τῶν μικρῶν ὤτων, τῆς μακρᾶς οὐρᾶς, τῶν μακρῶν ὀνύχων, τῶν προσθίων ποδῶν καὶ τοῦ μακροῦ καὶ τεφροφαίου τριχώματός των. τρέφονται ἐκ διαφόρων φυτῶν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς ὑπογείων στοῶν, ἃς οἱ ἴδιοι κατασκευάζουν. Δ. Ν. Π.

ὑψίπυκνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ὁ λίαν πυκνός: «ὑψίπυκνα ρεύματα» ρεύματα ἐναλλασσόμενα λίαν ὑψηλῆς πυκνότητος (βλ. λ. *ἀσύρματος τηλεγραφία* καὶ *αὐτεπαγωγή*).

Ὑψιπύλη. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Λήμνου Θόαντος καὶ τῆς Μυρίνης, θυγατρὸς τοῦ Κρηθέως. Ἔγινε περιλάλητος διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν, κατὰ τὴν περὶ αὐτῆς μυθικὴν παράδοσιν, στοργὴν πρὸς τὸν πατέρα της ἐκ τῆς ἑξῆς ἀφορμῆς: Αἱ Λήμνιαι γυναῖκες εἶχον τιμωρηθῆ ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης μὲ δυσοσμίαν τοῦ σώματός των, διότι δὲν ἐτίμων αὐτήν. Ἕνεκα δὲ τῆς δυσοσμίας των ταύτης ἀπεφεύγοντο ὑπὸ τῶν συζύγων των, οἵτινες συνεκοιμῶντο μετὰ αἰχμαλωτίδων ἐκ Θρᾴκης. Αἱ Λήμνιαι, βαρέως φέρουσαι τὴν ἀτιμίαν ταύτην, ἐφόνευσαν, κατόπιν κοινῆς μεταξύ των συνεννοήσεως, πάντας τοὺς Ληνμνίους, πλὴν τῆς Ὑψιπύλης, ἥτις διέσωσε τὸν πατέρα της κρύψασα τοῦτον. Μετὰ τὴν σφαγὴν ταύτην αἱ Λήμνιαι ἀνηγόρευσαν βασίλισσαν τὴν Ὑψιπύλην καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας της ηὐτύχησαν ν' ἀποκτήσουν τέκνα ἐκ τῶν Ἀργοναυτῶν, οἵτινες ἔτυχε νὰ προσορμισθοῦν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὴν νῆσόν των, καὶ νὰ ἴδουν ταύτην πλήρη καὶ πάλιν ἀρρένων κατοίκων. Ἡ Ὑψιπύλη ἀπέκτησε τότε δύο υἱοὺς ἐκ τοῦ Ἰάσονος, τὸν Εὔνεων καὶ τὸν Νεβροφόνον. Ἐνῷ ὅμως ἐβασίλευεν αὕτη εὐτυχὴς ἐν τῇ νήσῳ της, ἀπεκαλύφθη ὅτι ἔζη ὁ πατήρ της, καὶ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ φονευθῇ ὁ Θόας καὶ νὰ πωληθῇ εἰς πειρατὰς ἡ Ὑψιπύλη. Οἱ πειραταὶ ἐπώλησαν ταύτην εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεμέας Λυκοῦργον καὶ οὗτος κατέστησε ταύτην τροφὸν τοῦ υἱοῦ του Ὀφέλτου. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ Ὑψιπύλη εἶχε τὴν περιπέτειάν της, διότι ἀναλαβοῦσα νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς διελθόντας ἐκ Νεμέας ἑπτὰ Ἀργείους ἀρχηγούς, ὅτε ἐξεστράτευον κατὰ τῶν Θηβῶν, εἴς τινα πηγὴν κατέλιπε τὸν νήπιον παῖδα μόνον καὶ οὕτως ἀκουσίως της ἔγινεν αἰτία κατὰ τὴν ἀπουσίαν της νὰ δηχθῇ οὗτος ὑπὸ ὄφεως καὶ ν' ἀποθάνῃ. Ὁ Λυκοῦργος ἀπεπειράθη τότε νὰ φονεύσῃ τὴν Ὑψιπύλην, ἀλλὰ τὴν ἔσωσαν οἱ Ἀργεῖοι στρατηγοί, οἵτινες φονεύσαντες τὸν ὄφιν ἵδρυσαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἀποθανόντος Ὀφέλτου, τὸν ὁποῖον μετωνόμασαν Ἀρχέμορον, τοὺς ἀγῶνας Νέμεια. Ὁ μῦθος ἐνέπνευσε τὸν ἀρχαῖον τραγικὸν Εὐριπίδην, ὅστις ἔγραψε μὲ θέμα τοῦτον τὴν «Ὑψιπύλην» του, τῆς ὁποίας ἐσχάτως ἀνευρέθησαν στίχοι τινὲς ἐπὶ παπύρου. Κ.Ι.Ψ.

Ὑψίρισμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Καρπαθίου πελάγους μεταξὺ τῆς χερσονήσου τῆς Μύνδου καὶ τῶν νήσων Κῶ καὶ Καλύδνας. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ψέριμμος*. Ι. Ε. Ι.

ὑψίρρινος (ὁ) (Hypsirhinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὁμαλοψιδῶν*, περιλαμβάνον 6 εἴδη ὄφεων ἰθαγενῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Μαλαισίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὑψίρρινος ὁ ἔνυδρις* (Hypsirhinus enhydris), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἔχει χρῶμα μελανοπράσινον μετὰ κιτρινολεύκων γραμμώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως. Εἶναι ἀνιοβόλος καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

Ὑψίρρινος ἡ ἔνυδρις.

ὑψίρρυγχος (ὁ) (Hypsirynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μικροτάτων ἰχθύων, διακρινομένων ἐκ τοῦ ἐπιμήκους, λεπτοῦ καὶ χαμηλοῦ σώματός των, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν λεπίων, τοῦ ἐπιμήκους ρύγχους καὶ τῶν δύο ραχιαίων πτερυγίων του, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον εἶναι ἐπιμηκέστερον κατὰ πολὺ τοῦ πρώτου. Οἱ ὑψίρρυγχοι ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

Ὑψισται Πύλαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἑπτὰ πυλῶν τῶν Θηβῶν, κειμένη εἰς τὰ ἀνατολικὰ αὐτῶν, πλησίον τῶν Προιτίδων, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτὴν ναοῦ Διὸς τοῦ Ὑψίστου (*Παυσ.* Θ, 8, 5). Πρὸ ταύτης ἐστρατοπέδευσεν ὁ Πολυνείκης κατὰ τὴν θρυλικὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (*Ἀπ λλοδ.* Γ, 6, 6). Α. Ε. Ι.

ὑψιστάριοι. Ἀρχαία θρησκευτικὴ αἵρεσις, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ ὁ Γρηγόριος, ὁ πατὴρ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, προτοῦ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐκ τῶν εἰδήσεων, ἃς παρέχουσιν ἡμῖν περὶ αὐτῶν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (Λογ. 18, 5. Ἐπ. 2, 1) καὶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης (Κατ. Εὐν. λογ. 2) πληροφορούμεθα ὅτι οὗτοι ἐπίστευον εἰς ἕνα Θεὸν παντοκράτορα, ὕψιστον (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν), ἀπορρίπτοντες δὲ τὰ εἴδωλα, τὰς θυσίας καὶ τὴν περιτομὴν ἐτίμων «τὸ πῦρ καὶ τὰ λύχνα», τηροῦντες τὸ Σάββατον καί τινας τῶν ἀπηγορευμένων παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τροφῶν καὶ ἤσκουν αὐστηρὰν ἠθικήν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι οἱ ὑψιστάριοι δὲν ἀπετέλουν χριστιανικήν τινα αἵρεσιν, οὐδὲ ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ παρσισμοῦ, ἀλλὰ κρᾶμά τι ἐκ στοιχείων χριστιανικῶν καὶ ἰουδαϊκῶν, ὅμοιοι πρὸς τοὺς εὐφημίτας ἢ μασσαλιανούς, τοὺς ἀναφερομένους ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου (Αἱρ. 80) καὶ τοὺς θεοσεβεῖς, τοὺς ἀναφερομένους ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (παρὰ Mign. 68, 282).

Digitized by Google

ὕψιστος, —η, —ον· ἐπίθετον ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ ...ὡς ἐκ θετικοῦ τοῦ ἐπιρρήματος *ὕψι·* ὁ εἰς μέγιστον ...ψος εὑρισκόμενος, ὑψηλότατος: «ἡ ὑψίστη κορυφὴ ...τοῦ Ὀλύμπου» ‖ ὁ εἰς ὕψος, εἰς τὸν οὐρανὸν εὑρι...κόμενος: «Ὕψιστε Θεέ» ‖ μεταφ. ἀνώτατος, σπου...δαιότατος, σημαντικώτατος: «ὕψιστα συμφέροντα ...τοῦ ἔθνους».

ὑψιστρώματα (τὰ) *[Μετεωρολ.]*. Ὅρος δι' οὗ ...ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ νέφη Altostratus (βλ. λ. *νέφος*). θ. θ. φ.

ὑψίσυχνος, (ὁ, ἡ)· ἐπὶ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, ...ἄλλως *ὑψίπυκνος* (βλ. λ.).

ὑψισωρεῖται (οἱ) *[Μετεωρολ.]*. Ὅρος δι' οὗ ...ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ νέφη Altocumulus (βλ. λ. *νέφος*). θ. θ. φ.

Ὑψιτανὰ ὕδατα (Aquae Hypsitanae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ὕδατα Ὑψιτανά*.

ὑψιτενής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ εἰς ὕψος τει...νόμενος, ἐξικνούμενος, ὑψηλός.

ὑψίφωνος (ἡ) (λατ. supremus, discantus, cantus, ἰταλ. soprano, γαλλ. soprano καὶ dessus, γερμ. Sopran, ἀγγλ. treble). Ἡ ὀξυτέρα ἐκ τῶν ἀνθρω...πίνων φωνῶν, ἀπαντωμένη, εἰς τὰς γυναῖκας, τὰ ...παιδία καὶ τοὺς εὐνούχους. Ἡ ἔκτασις τῆς φωνῆς ...τῆς ὑψιφώνου περιλαμβάνεται περίπου μεταξὺ τῶν ...φθόγγων: 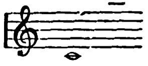, τὸ πλεῖστον δὲ τῆς ἀνω...τέρω κλίμακος ἀποτελεῖται ἐκ φθόγγων τῆς «κε...φαλικῆς» λεγομένης φωνῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ...τῆς μεσοφώνου, ἥτις χρησιμοποιεῖ τὴν φωνὴν τοῦ ...στήθους. Καὶ ἡ μὲν γυναικεία φωνὴ τῆς ὑψιφώνου ...τηρεῖ τὴν κανονικὴν ἔκτασιν, ἐνῷ ἡ τῶν ἀρρένων ...παίδων μεταβάλλεται κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ...εἰς ἀνδρικήν. Πρὸς διατήρησιν δὲ τῆς φωνῆς τῆς ...ὑψιφώνου ἐνηργεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀνα...γεννήσεως μέχρις αὐτοῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, εἰς εὐ...ρυτάτην κλίμακα ὁ εὐνουχισμὸς τῶν παίδων, δι' ...οὗ οὗτοι διετήρουν τὴν φωνὴν τῆς ὑψιφώνου, ...ἀλλὰ μετὰ δυνάμεως καθαρῶς ἀνδρικῆς. Ἀπομί...μησις τῆς φωνῆς τῆς ὑψιφώνου ἐπιτυγχάνεται ...σαύτως διὰ τῆς λεγομένης φωνῆς τῶν τενορίνων ἢ ...τοῦ φαλσέττου.

Πλὴν τῆς κοινῆς φωνῆς τῆς ὑψιφώνου ἧς ἡ ...κανονικὴ ἔκτασις εἶναι: 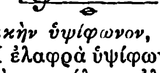, διακρίνο...νται ἡ *ἐλαφρὰ* καὶ *λυρικὴ ὑψίφωνος*, ὧν τὰ ὅρια ...πολλάκις συγχέονται. Ἡ ἐλαφρὰ ὑψίφωνος παρου...σιάζει ὡς διακριτικὸν τὴν μεγάλην εὐλυγισίαν καὶ ...τὴν λαμπρότητα τῆς χροιᾶς. Ἡ μέση ἔκτασίς της ...εἶναι οἱ φθόγγοι: 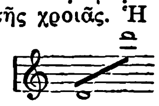, καίτοι πλεῖστοι ...συνθέται ἐδίστασαν νὰ γράψωσι διὰ τὴν ἐν ...λόγῳ φωνὴν ἔτι ὀξυτέρους φθόγγους· ὁ Μόζαρ π. χ. ...διὰ τὴν ἄριαν «Βασίλισσα τῆς Νυκτὸς» ἐκ τοῦ «Μαγευ...μένου Αὐλοῦ», ζητεῖ τὸν τόνον φα⁶ παρὰ τῆς ὑψιφώ...νου· ὁ αὐτὸς ἀναφέρει ὅτι ἤκουσε τὴν διάσημον ...Μπασταδέλλα» δίδουσαν τὸν ντο⁶ 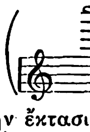

...Ἡ λυρικὴ ὑψίφωνος δὲν ἔχει μὲν τὴν ἔκτασιν τῆς ...ἐλαφρᾶς, εἰς ἀντιστάθμισμα ὅμως κέκτηται πλου...σιωτέραν φωνὴν καὶ εὐρύτερον δραματολόγιον. ...Ὑπάρχουσι τέλος καὶ μεικταὶ ἐλαφρολυρικαὶ ὑψί...φωνοι, συνδυάζουσαι τὴν μεγάλην δεξιοτεχνίαν ...τὴν εὐκολίαν πρὸς ἀπόδοσιν τῶν καλλωπι...σμῶν μὲ τὸν πλοῦτον τῆς φωνῆς. Οἱ κυριώτεροι ...ρόλοι τῶν ἐλαφρῶν καὶ τῶν λυρικῶν ὑψιφώ...νων εἶναι ἡ τῆς Ροζίνας ἐκ τοῦ «Κουρέως τῆς ...Σεβίλλης» καὶ τῆς Δεσδεμόνας τοῦ «Ὀθέλλου» ...τοῦ Ροσσίνι, τῆς Κωνστάντσας ἐκ τῆς «Ἁρπαγῆς ...ἐκ τοῦ σεράι», τῆς «Βασιλίσσης τῆς Νυκτὸς» καὶ τῆς ...Παμίνας ἐκ τοῦ «Μαγευμένου αὐλοῦ», τοῦ Χερου...βεὶμ ἐκ τῶν «Γάμων τοῦ Φίγκαρο» τῆς Τσερλίνας ...ἐκ τοῦ «Δὸν Ζουὰν» τοῦ Μόζαρτ, τῆς Δινόρας τοῦ ...Μέγιερμπεερ, τῆς Ἰνὲς ἐκ τῆς «Ἀφρικανῆς» τοῦ ...αὐτοῦ, τῆς Φιλίνας ἐκ τῆς «Μινιὸν» τοῦ Τομά, τῆς ...Λακμὲ» τοῦ Ντελὶμπ, τῆς «Μυρέϊγ» καὶ τῆς ...Ἰουλιέττας» τοῦ Γκουνώ, τῆς «Λουκίας» τοῦ Ντονι...τσέττι, τῆς Τζίλδας ἐκ τοῦ «Ριγολέττου» τοῦ Βέρ...ντι, τῆς «Μανὸν» τοῦ Μασσενέ, τῆς Μιμῆς ἐκ τῆς ...«Μποέμ» τοῦ Πουτσίνι κ. τ. λ.

Ὑπάρχει τέλος ἡ *δραματικὴ ὑψίφωνος*, ἧς τὸ ...χαρακτηριστικὸν εἶναι ὁ ὄγκος τῆς φωνῆς καὶ ...ἐκφραστικὴ δύναμις εἰς τὴν μέσην περιοχὴν τῆς ...φωνητικῆς κλίμακος. Ἡ ἔκτασις τῆς δραματικῆς ...ὑψιφώνου εἶναι μᾶλλον περιωρισμένη τῆς ἐκτά...σεως τῆς λυρικῆς ὑψιφώνου, καίτοι πλειστάκις ...κινοῦνται παρ' αὐτῆς φθόγγοι περιλαμβανόμε...νοι μεταξὺ . Ἔργα, εἰς ἃ πρωτα...γωνιστεῖ ἡ δραματικὴ ὑψίφωνος εἶναι τὰ ἑξῆς: «Δὸν Ζουὰν» Μόζαρτ, «Οὐγενότοι», «Ἀφρικανὴ» Μάγυερμπεερ, «Ἑβραία» Ἀλεβύ, «Νόρμα» Μπελλίνι, «Χορὸς μετημφιεσμένων», «Ἀΐντα», «Ὀθέλλος» Βέρντι, «Σὶδ» Μασσενέ, «Σαλαμπὸ» Ρεγυέρ, «Λουΐζα» Σαρπαντιέ, «Ἱπτάμενος Ὁλλανδὸς», «Ταγχόϋζερ», «Τριστᾶνος καὶ Ἰζόλδη», «Τετραλογία», «Πάρσιφαλ» Βάγνερ κλπ.

Οἱ διασημότεροι ὑψίφωνοι ὅλων τῶν ἐποχῶν εἶναι ἐκ μὲν τῶν εὐνούχων οἱ: Φαρινέλλι, Καφφαρέλλι, Γκιτζιέλλο, Σενεσῖνο, Κουζανῖνο, Φέρρι, Μπερνάκκι, Μομολέττο, Κρεσεντίνι, Παχκιαρόττι, Μαντσουόλι, Μαρκέζι, Βελλούτι, Σαλιμπένι κλπ. Ἐκ δὲ τῶν γυναικῶν αἱ: Τέζι, Ντὲ Ἀμίτσις, Μπορντίνι (Φαουστίνα), Κουτζόνι, Νέγκρι, Μινγκόττι, Γκαμπριέλλι, Μάρα (Σμέλινγκ), Τόντι, Μπάντι, Ἀγκουγιάρι (Μπασταρδέλλα), Ἰνγλεζίνα, Στόρας, Καστελλίνι, Κολμπράν, Μοριτσέλλι, Γκρασσίνι, Κάμπι, Καταλάνι, Μαλιμπράν, Πάστα, Σόνταγκ, Μαινβιέλλ-Φοντόρ, Περσιάνι, Γκρίζι, Φρετζολίνι, Πιζαρόνι, Ἀλμπόνι, Λίντ, Μπανσού, Φαλκόν, Στόλτς, Τσίντι-Νταμορώ, Ντορύς, Μιολὰν-Καρβαλό, Ντυπρέ, Κράους, Πάττι, Νίλσον, Ἰζαάκ, Φὰν Τσάντ, Λιλὴ καὶ Μαρία Λέμαν, Ματέρνα, Μέλμπα, Τετρατζίνι, Λόττε Λέμαν, Σοῦμαν, Ἰβογκύν, Λόττε Σαὶν κλπ. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

ὑψίφωτον (τό)· λαμπτὴρ φωτίζων ἐκ τοῦ ὕψους, ἐκ τῆς ὀροφῆς.

ὑψογραφικὴ *καμπύλη* *[Ὠκεαν.]*. Καμπύλη ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ὠκεανογράφου Σούπαν, ἔχουσα τεταγμένας μὲν ἀναλόγους πρὸς τὰς ἐπιφανείας τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, τὰς κατεχομένας ὑπὸ τῶν ζωνῶν τῶν διαφόρων ὑψῶν καὶ βαθῶν, τεταγμένας δὲ ἀναλόγους πρὸς τὰ ὕψη καὶ πρὸς τὰ βάθη. Ἡ μελέτη τῆς καμπύλης ταύτης κατέστησεν ἐξόφθαλμα πολλὰ συμπεράσματα καὶ δὴ ὅτι, ἐνῷ ἡ ἔκτασις τῶν στερεῶν ὑστερεῖ τῆς τῶν θαλασσῶν, ἡ γηΐνη ἐπιφάνεια ἡ ἔχουσα ὕψη μικρότερα τῶν 1000 μέτρων ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν θαλασσίαν ἔκτασιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται βάθη μικρότερα τῶν 1000 μέτρων. Σ.Ε.Λ.—Κ.Χ.Κ

ὑψοδοντία (ἡ). Τὸ ἔχειν ὀδόντας μετὰ ὑψηλῶν μυλῶν· ἀντίθετον *βραχυοδοντία*. Ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι οἱ μὲν ἔχοντες ὑψοδοντίαν προσβάλλονται συχνότερον ὑπὸ τερηδόνος, ἔχουσιν ὅμως ὡραιοτέρους καὶ λευκοτέρους ὀδόντας, ἢ οἱ βραχυοδοντικοί. Ν. Γ. Π.

ὑψόδους *[Παλαιοζωολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *πορθεύς* (βλ. λ.).

Ὑψόεις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν τῇ τριφυλιακῇ Ἠλείᾳ Μακιστίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῆς Λητοῦς. ΚΑΨ

ὑψόθεν ἐπίρρ. ἐκ τοῦ ὕψους, ἄνωθεν.

Ὑψοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τις παρὰ τὰ ὅρια Σπαρτιατῶν καὶ Ἐλευθερολακώνων, βορειοδυτικῶς τῆς ἀρχαίας λακωνικῆς πολίχνης Λᾶ. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ταύτῃ ὑπῆρχον τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ τῆς Δαφναίας Ἀρτέμιδος. ΚΑΨ.

Ὑψολιθιὰ *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ λιμένος Γαλαξειδίου (βλ λ. *Ἀψηφιά*).

Ὑψόλιθρον, ἢ *Ὑψόλιθον,* καὶ *Γυψόλιθον* *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἢ λοφίσκος εἰς τὴν παραλίαν Λαγανᾶ τῆς Ζακύνθου, ὅπου, τῷ 1821, πολεμικὸν τουρκικὸν τουρκικὸν πλοῖον, καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων τῶν Σαχίνη καὶ Ραφαλιᾶ, ἐρρίφθη ἡμίκαυστον ἐκ τῶν κανονοβολισμῶν. Οἱ τῶν πέριξ χωρίων συγκεντρωθέντες τότε ἐπιρροβόλουν τοὺς Τούρκους, ἐπετέθησαν δὲ καὶ κατὰ τῆς ἐκεῖ προσδραμούσης πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Τούρκων ἀγγλικῆς φρουρᾶς· φονεύσαντες ἕνα στρατιώτην καὶ πληγώσαντες τὸν μηχανικὸν Ράϊτ. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις αὐστηρότατα ἐτιμώρησε κατόπιν τοὺς πρωταιτίους τῆς στάσεως ἐκείνης. Λ.Χ.Ζ

ὑψομέτρης (ὁ) *[Τοπογραφ.]*. Ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ὑψομετρίαν. Ὑπάρχουσι τοιοῦτοι διαφόρων τύπων, βασιζόμενοι ἐπὶ διαφόρων ἀρχῶν (βλ. καὶ λ. *ὑψομετρία* καὶ *ὑψομετρικὰ ὄργανα*). Γ. Μ. Χ

ὑψομετρία *[Γεωδ.—Τοπογρ.]*. Εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν *ὑψομέτρων* ἢ *ὑψοδεικτῶν* (βλ. λ.), ἡ καταμέτρησις τουτέστι τοῦ ὑπὲρ τὴν μέσην στάθμην τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὕψους τῶν διαφόρων σημείων τῆς γηΐνης ἐπιφανείας (ἢ εἰδικῶς προκειμένου περὶ ναυτικῶν χαρτῶν) ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀνωτάτης στάθμης τῆς θαλάσσης, ἢ στάθμης τῆς πλήμμης ἰσημερινῆς συζυγίας. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν θαλασσῶν τῆς Γῆς προεκτεινομένη κάτωθεν τῶν ἠπείρων ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην ἐπιφάνειαν τοῦ γεωειδοῦς, ἄνωθεν τῆς ὁποίας προσδιορίζονται τὰ ὕψη. Ἡ ὑψομετρία ἐκτελεῖται διὰ τριῶν μεθόδων: 1) Διὰ διαδοχικῶν ἀμέσων μετρήσεων τῶν ὑψομετρικῶν διαφορῶν ἀπὸ σημείων γνωστοῦ ὑψομέτρου, χρησιμοποιουμένων τῶν ὀργάνων καὶ τῶν μεθόδων τῆς τοπογραφικῆς χωροσταθμήσεως ἢ γεωμετρικῆς ὑψομετρίας, τρόπος ἐργασίας δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται μεγίστη ἀκρίβεια (μέχρις ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου) καὶ χρησιμοποιεῖται δι' ἐργασίας ὁδοποιητικάς, χαράξεως σιδηροδρόμων, ὑδραγωγείων κ.λ.π. Συνίσταται εἰς τὴν ἰδιαιτέραν δι' ἕκαστον σημεῖον μέτρησιν τῆς διαφορᾶς ὕψους, θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς, ἀπὸ τοῦ προηγουμένου τοιούτου, βοηθείᾳ χωροβάτου, διὰ τὴν σκόπευσιν τῆς ὁριζοντίας ὀπτικῆς ἀκτῖνος καὶ τῶν χωροσταθμικῶν κανόνων ἢ στοχασματίων. Προφανὲς μειονέκτημα τῆς μεθόδου εἶναι ἡ βραδύτης καὶ ἡ ἀνάγκη διαδοχικοῦ προσδιορισμοῦ σειρᾶς ὅλης ἐπαλλήλων ὑψομέτρων μέχρις οὗ φθάσωμεν εἰς τὸ τοῦ ποθουμένου σημείου. 2) Διὰ τῆς μεθόδου τῆς τριγωνομετρικῆς ἢ ἐμμέσου ὑψομετρίας ἢ ἄλλης γεωδαιτικῆς χωροσταθμίσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν βοηθείᾳ τοῦ θεοδολίχου μετρεῖται ἡ ζενιθία ἀπόστασις ἢ τὸ γωνιακὸν ὕψος τοῦ σημείου οὗ τὸ ὑψόμετρον ζητοῦμεν, καὶ ἀφ' ἑτέρου προσδιορίζεται ἡ ὁριζοντία ἀπόστασις αὐτῶν. Καὶ ἂν μὲν πρόκειται περὶ ἀποστάσεως μικροτέρας τῶν 100 μ., ἔχομεν ἁπλῆν ἐπίλυσιν ἑνὸς καταχορύφου ὀρθογωνίου τριγώνου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ἡ μία κάθετος πλευρά, ἡ ζητουμένη διαφορὰ ὑψομέτρων, ὅτι ἰσοῦται πρὸς τὴν ἑτέραν τὴν ὁριζοντίαν μεταξὺ τῶν σημείων ἀπόστασιν, ἐπὶ τὴν συνεφαπτομένην τῆς ζενιθίας ἀποστάσεως ἢ τὴν ἐπαπτομένην τοῦ γωνιακοῦ ὕψους. Διὰ μεγαλυτέρας ὅμως ἀποστάσεις πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τὴν σφαιρικότητα τῆς Γῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ περὶ τὴν μέτρησιν τῆς γωνίας εἰσερχόμενον σφάλμα τῆς διαθλάσεως, ὁπότε λαμβάνομεν τύπον σχετικῶς πολυπλοκώτερον. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἐν γενικῇ χρήσει κατὰ τὰς συνήθεις ἐργασίας τῆς χαρτογραφίας, δίδει προσέγγισιν δεκάτου τοῦ μέτρου καὶ ἐφαρμόζεται χρησιμοποιουμένων εἰδικῶν πινάκων. 3) Διὰ τῆς βαρομετρικῆς ὑψομετρίας βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἐλαττοῦται ἡ βαρομετρικὴ πίεσις ἐφ' ὅσον βαίνομεν εἰς ὑψηλότερα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης σημεῖα, διότι ἐλαττοῦται καὶ τὸ ὕψος τῆς στήλης τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ἡ μέθοδος ἐφαρμόζεται διὰ τὴν ὑψομετρίαν δυσκόλως δυναμένων νὰ συνδεθῶσι τριγωνομετρικῶς σημείων, οἷον ἐντὸς δασωδῶν ἐκτάσεων κλπ., καὶ παρέχει προσέγγισιν 1 μέχρι 2 μέτρων. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου ἀπαιτεῖ τὴν γνῶσιν τῶν ὑψομέτρων ἄλλων ἐγγὺς σημείων καὶ τὴν μέτρησιν τῶν, εἰ δυνατόν, ταυτοχρόνων βαρομετρικῶν ἐνδείξεων μεταξὺ τοῦ ἐν λόγῳ σημείου καὶ ἄλλου γνωστοῦ βαρομετρικοῦ ὕψους. Ἡ παρατήρησις δέον νὰ διορθωθῇ διὰ τὴν θερμοκρασίαν, τὴν ὑγρασίαν καὶ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος. Γενικῶς δύναται νὰ ληφθῇ ὅτι βαρομετρικὴ διαφορὰ 1 χιλιοστοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς διαφορὰν ὕψους 10 μ. παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, πρὸς 10,7 μ. εἰς ὕψος 100 μ., πρὸς 11 μ. εἰς ὕψος 300 μ. καὶ πρὸς 12 μ. εἰς ὕψος 1000 μ. Ὡς τετάρτη μέθοδος ὑψομετρίας, προσεγγίσεως ὅμως ὅλως κατωτέρας, εἶναι ἡ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ὑψομετρικοῦ θερμομέτρου, δι' οὗ ὑπολογίζεται τὸ ὕψος ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ βρασμοῦ τοῦ ὕδατος, ὅστις ἐλαττοῦται σὺν τῇ μειώσει τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως, ἥτις, ὡς εἴπομεν, πάλιν ἐλαττοῦται σὺν τῷ ὕψει. Εἰδικοὶ πίνακες, εἰς οὓς λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ὑπάρχουσα βαρομετρικὴ πίεσις, θερμοκρασία κλπ., παρέχουσιν ἐκ τῆς θερμοκρασίας βρασμοῦ τὸ ὕψος. Γ.Μ.Χ.

ὑψομετρικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑψομετρίαν, ὁ τῆς ὑψομετρίας: «ὑψομετρικαὶ καμπύλαι».—Ἐπίρρ. *ὑψομετρικῶς*.

—ὑψομετρικὰ *ὄργανα*. Τὰ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑψομετρίας χρησιμοποιούμενα ὄργανα, ἅτινα εἶναι: οἱ χωροβάται ποικίλων τύπων, μετὰ τῶν χωροσταθμικῶν κανόνων ἢ στοχασματίων διὰ τὴν τοπογραφικὴν χωροστάθμισιν, ὁ θεοδόλιχος διὰ τὴν γεωδαιτικὴν χωροστάθμισιν καὶ τὸ ὑψομετρικὸν βαρόμετρον ἢ καὶ τὸ ὑψοθερμόμετρον διὰ τὴν βαρομετρικὴν ὑψομέτρησιν. Γ. Μ. Χ.

—ὑψομετρικαὶ *καμπύλαι*. Αἱ ἐπὶ τοῦ χάρτου χαρασσόμεναι καμπύλαι, ἂν ἑνωθῶσιν ὅλα τὰ ἔχοντα ἴσα ὑψόμετρα καὶ συνεχόμενα σημεῖα, τουτέστιν αἱ ὁριζόντιοι προβολαὶ τῶν καμπύλων, εἰς ἃς τέμνει τὸ ἔδαφος ἑκάστη ἐπιφάνεια ἀπέχουσα κατὰ τὸ ὑψόμετρον τοῦτο τοῦ γεωειδοῦς· αἱ ὑψομετρικαὶ καμπύλαι χαράσσονται συνήθως δι' ἰσαπέχοντα ὑψόμετρα.

—ὑψομετρικὴ *γωνία*. Εἶναι ἡ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐμμέσου χωροσταθμίσεως μετρουμένη κατακόρυφος γωνία.

—ὑψομετρικὴ *διαφορά*. Εἶναι ἡ διαφορὰ ὑψομέτρων, ἤτοι ἡ διαφορὰ ὕψους ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης μεταξὺ δύο σημείων.

—ὑψομετρικὸν *θερμόμετρον* *[Φυσ.]* βλ. λ. *θερμόμετρον* ὑψομετρικόν.

—ὑψομετρικὸς *κύκλος* *[Ἀστρον.]*. Ὁ ἐν τῷ κατακορύφῳ ἐπιπέδῳ κύκλος τοῦ θεοδολίχου, ὁ χρησιμεύων πρὸς μέτρησιν ὑψῶν ἢ ζενιθίων ἀποστάσεων τῶν ἀστέρων (βλ. *θεοδόλιχος*). Σ. Π.

Digitized by Google

—**ὑψομετρικὸς** *χάρτης.* Καλεῖται ὁ χάρτης, εἰς ὃν διὰ πυκνῆς χαράξεως ὑψομετρικῶν καμπύλων, ὡς καὶ ἀναγραφῆς ὑψομέτρων, παρέχεται σαφὴς ἔννοια τοῦ ἀναγλύφου τοῦ ἐδάφους, παρεχομένης ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἰς τοῦτο.

ὑψόμετρον (τό), ἢ *ὑψοδείκτης* (ὁ). Καλεῖται τὸ ὕψος σημείου τινὸς τῆς ξηρᾶς ὑπὲρ τὴν μέσην στάθμην τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἤ, ὅπερ ταὐτό, ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ γεωειδοῦς (βλ. λ. *ὑψομετρία*), ἥτις εἶναι ἡ ἐπιφάνεια τῶν θαλασσῶν προεκτεινομένη κάτωθεν τῆς ξηρᾶς. Εἰς τοὺς τοπογραφικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς χάρτας ἀναφέρονται χαρακτηριστικὰ σημεῖα, οἷον κορυφαὶ λόφων κλπ., διὰ τοῦ τίτλου «ὑψόμετρον *τόσων μέτρων*», ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι γνωστὰ μὲ ἰδιαιτέραν ἐπωνυμίαν, δοθέντος ὅτι πάντοτε ἀναγράφεται ἐκεῖ τὸ ὑψόμετρον. *Ὑψόμετρον* ἐν τῇ παραστατικῇ γεωμετρίᾳ καλεῖται ἡ κατηγμένη δοθέντος σημείου, ἡ ἀπόστασις τουτέστι τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὡς προβολικοῦ λαμβανομένου ὁριζοντίου ἐπιπέδου. Γ. Μ. Χ.

ὑψόνωτος (ὁ) (Hypsonotus) *(Ζωολ.)*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα καλυμμένον ὑπὸ λεπιδοειδῶν ἀποφύσεων, μετρίου μεγέθους. Γνωστὰ 25 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

ὕψος, —*ους* (τό)· ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἔκτασις τοῦ σώματος, μία τῶν τριῶν διαστάσεων τῶν σωμάτων, παρὰ τὸ *μῆκος* καὶ *πλάτος*, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *βάθος*: «ὕψος τοῦ κωδωνοστασίου, βάθος τοῦ φρέατος» ‖ γεωγρ. ἡ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἔκτασις: «ὕψος ὄρους, — ὀροπεδίου, — ὑψιπέδου, — χώρας κττ.» ‖ ἀορίστως, σημεῖον οἱονδήποτε ὑπὲρ τὸ ἔδαφος: «ἀνῆλθεν εἰς ὕψος», «ἔπεσεν ἐξ ὕψους πεντήκοντα μέτρων» ‖ συνεκδ. ὁ οὐρανός: «ἐξ ὕψους κατῆλθες ὁ εὔσπλαγχνος» ‖ μεταφ. τὸ γνώρισμα τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ ἐξόχου, τοῦ οἱονεὶ ἀσυλλήπτου: «ὕψος λόγου, — ἰδεῶν, — ἐννοιῶν» ‖ «ὕψος τῶν περιστάσεων» ἡ σοβαρότης τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλουν αἱ περιστάσεις ‖ φρ. δημοτ., «τὴ τοῦ ὕψου(ς) ἢ τοῦ βάθου(ς)» ἐπὶ ἐνεργείας ἀποφασιστικῆς.

—*(Μαθημ.)* Ὕψος: 1) Τριγώνου ΑΒΓ, ὡς πρὸς βάσιν τὴν πλευρὰν ΒΓ π. χ., λέγεται τὸ τμῆμα τῆς καθέτου ἐπὶ τὴν εὐθεῖαν ΒΓ τῆς διερχομένης διὰ τοῦ Α, τὸ μεταξὺ τοῦ Α καὶ τοῦ ποδὸς Π περιεχόμενον. 2) Παραλληλογράμμου ΑΒΓΔ, ὡς πρὸς βάσιν τὴν πλευρὰν ΓΔ π. χ., λέγεται ἡ ἀπόστασις τῆς εὐθείας ΓΔ ἀπὸ τὴν παράλληλον πρὸς αὐτὴν εὐθεῖαν ΑΒ. 3) Τραπεζίου, λέγεται ἡ ἀπόστασις τῶν δύο παραλλήλων εὐθειῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ δύο βάσεις του, ἀπ' ἀλλήλων. 4) Πρίσματος, λέγεται ἡ ἀπόστασις τῶν δύο παραλλήλων ἐπιπέδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ δύο βάσεις του, ἀπ' ἀλλήλων. 5) Πυραμίδος, λέγεται ἡ ἀπόστασις τῆς κορυφῆς της ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς βάσεώς της. 6) Κυλίνδρου, λέγεται ἡ ἀπόστασις τῶν δύο παραλλήλων ἐπιπέδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ βάσεις του, ἀπ' ἀλλήλων. 7) Κώνου, λέγεται ἡ ἀπόστασις τῆς κορυφῆς του ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς βάσεώς του. Π. Θ. Κ.

—*(Δομ.)* Ἡ ἔννοια τοῦ *ὕψους* μεγάλως ἐνδιαφέρει ἀπὸ δομικῆς γενικῶς ἀπόψεως, ὑπεισερχομένη λίαν ἐνεργῶς εἰς πάσας τὰς κατασκευὰς ἐν γένει. Κατὰ πρῶτον λόγον αὐτὴ αὕτη ἡ ἀντοχὴ τῶν διαφόρων μερῶν τῶν κατασκευῶν ἀπαιτεῖ, ὅπως ἑκάστοτε τὸ ὕψος τῶν χρησιμοποιουμένων διατομῶν μὴ εὑρίσκεται κάτωθι ἑνὸς ὡρισμένου ὁρίου, καθόσον, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ὑπάρχει κίνδυνος διασπάσεως τῆς συνοχῆς αὐτῶν καὶ καταστροφῆς τῶν κατασκευῶν. Ἀνάλογοι ἀπόψεις κανονίζουσι καὶ τὸ ὕψος διαφόρων συνθέτων φορέων, ἐχόντων πολλαπλῆν τὴν σύνθεσιν αὐτῶν.

Ἐν τῇ τοπογραφίᾳ καὶ τῇ γεωδαισίᾳ γενικῶς, ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος τῶν διαφόρων ἀνωμαλιῶν τοῦ ἐδάφους, προσδιοριζόμενον διὰ τῶν διαφόρων μεθόδων τῆς χωροσταθμήσεως.

Ἐν τῇ ὁδοποιίᾳ καθόλου, ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος τῶν τοίχων ἀντιστηρίξεως καὶ ὑποστηρίξεως γαιῶν. Ἐπίσης ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος τὸ ἀπομένον ἐλεύθερον κάτωθι τῶν διαφόρων ὀχετῶν καὶ γεφυρῶν. Οὕτως εἰς γεφύρας ἄνωθι ποταμῶν, τὸ ἐλεύθερον ὕψος ὑπὸ ταύτας κανονίζεται οὕτως ὥστε νὰ μὴ φθάνουν τὰ ἀνώτατα ὕδατα μέχρι τῆς κλειδὸς ἐν γένει, καὶ συνήθως νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τὰς γενέσεις τῶν θόλων, ὅταν αἱ γέφυραι εἶναι θολωταί. Ἐὰν ὁ ποταμὸς εἶναι πλωτός, τότε πρέπει μεταξὺ τῆς ἀνωτάτης στάθμης τῶν ὑδάτων καὶ τῶν κατωτέρων μερῶν τῆς γεφύρας ν' ἀπομένῃ ἐλεύθερον ὕψος ἀρκετόν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κάτωθι τῶν γεφυρῶν διέλευσις τῶν συχναζόντων τὸν ποταμὸν πλοίων, ἐκτὸς φυσικὰ τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν αἱ γέφυραι εἶναι κινηταὶ καὶ ἐπιτρέπουσι τὴν δίοδον τῶν πλοίων μόνον καθ' ὡρισμένας ὥρας. Εἰς σιδηροδρομικὰς γεφύρας ἄνωθι συνήθων ὁδῶν (εἰς γεφύρας κάτωθεν ἡ τροχιογέφυρας) τὸ πλάτος ὁδοστρωμάτων καὶ τῆς γεφύρας ἀπομένον ἐλεύθερον ὕψος πρέπει νὰ εἶναι 4.30 μ. τοὐλάχιστον, ὅταν αἱ γέφυραι ἀποτελοῦνται ἐξ εὐθυγράμμων φορέων, καὶ 5.00 μ. τοὐλάχιστον εἰς τὴν κλεῖδα, ὅταν αἱ γέφυραι εἶναι θολωταί. Εἰς γεφύρας ἄνωθεν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν, τὸ μεταξὺ τῶν ἐξωτερικῶν τροχιῶν καὶ τῆς ὑπερκειμένης γεφύρας ἀπομένον ἐλεύθερον ὕψος πρέπει νὰ εἶναι τοὐλάχιστον 4.80 μ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, εἰς πλεῖστα ὅσα ἄλλα σημεῖα ἐνδιαφέρει ἡ ἔννοια τοῦ ὕψους, ὅπως λ. χ. ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος τῶν ἐπιχωμάτων, τὸ ὕψος τῶν πρανῶν, τῶν διαφόρων θωρακίων ἀσφαλείας κλπ.

Εἰς τὰ μεταλλευτικὰ ἔργα τὸ ὕψος ἐνδιαφέρει εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Οὕτω λ. χ. τὸ ὕψος τῶν στοῶν κυκλοφορίας γίνεται συνήθως 2,00 μ., ἐνῷ τὸ τῶν στοῶν ἐρεύνης συνήθως 1,20 μ., ἐκτὸς ἂν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῶσι μεταγενεστέρως ὡς στοαὶ κυκλοφορίας, ὅτε δίδεται εἰς αὐτὰς μεγαλύτερον ὕψος. Ἐπίσης ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος τῶν βαγονίων, ἅτινα μεταφέρουσι τὸ μετάλλευμα κλπ.

Κατὰ τὰς διαφόρους πασσαλώσεις, τὰς γινομένας πρὸς θεμελίωσιν ἢ ἄλλον τινὰ σκοπόν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἐνδιαφέρει καὶ τὸ ὕψος πτώσεως τοῦ κριοῦ τοῦ πασσαλοπήκτου, τὸ ὁποῖον σχεδὸν οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὸ 1.50 μ., καὶ συνήθως κυμαίνεται μεταξὺ 0,80 ἕως 1,20 μ.

Εἰς τὰ λιμενικὰ καὶ ἐν γένει θαλάσσια ἔργα ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος τῶν κρηπιδωμάτων, τὸ ὁποῖον κανονίζεται ἀναλόγως τῶν συχναζόντων εἰς τὸν λιμένα πλοίων, τῆς παλιρροίας, εἰς ἣν ὑπόκειται οὗτος, καὶ ἐκ ποικίλων ἄλλων παραγόντων. Ἐπίσης ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος πάντων ἐν γένει τῶν προασπιστηρίων ἔργων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τὸ ὕψος τῶν ὑφαλοδεικτῶν ὑπὲρ αὐτήν, διὰ νὰ καθίστανται οὗτοι ὁρατοὶ μακρόθεν, τὸ ὕψος τῶν φάρων κλπ.

Εἰς τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα ἐνδιαφέρει μεγάλως τὸ ὕψος τοῦ εἴς τινα δεξαμενὴν λ. χ. ὕδατος, διότι ἐξ αὐτοῦ θὰ κανονισθῶσιν αἱ διαστάσεις τῶν τοιχωμάτων, ἅτινα θὰ περικλείσωσιν αὐτήν· τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ὁποίου λαμβάνεται τὸ ὕδωρ καὶ διοχετεύεται εἰς χαμηλότερα μέρη, διότι ἐξ αὐτοῦ θὰ κανονισθῶσιν αἱ διάμετροι καὶ τὰ πάχη τῶν χρησιμοποιηθησομένων σωλήνων, κ. ἄ. Ἐπίσης ἐνδιαφέρει τὸ ὕψος τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων, ὅταν ὑπάρχῃ ἢ δημιουργῆται τοιαύτη, διότι δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ αὕτη πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως, ἀποτελοῦσα τὸν καλούμενον λευκὸν ἄνθρακα.

Εἰς τὴν οἰκοδομικὴν ἐνδιαφέρει μεγάλως τὸ ὕψος μέχρι τοῦ ὁποίου δύναται νὰ φθάσῃ οἰκοδομή τις, τὸ ὕψος τῶν ὀρόφων αὐτῆς, τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν προεξοχὰς ἐν τῇ προόψει, τὸ ὕψος τῶν διαφόρων περιφραγμάτων τῶν οἰκοπέδων, τὸ ὕψος τῶν βαθμίδων κλπ. Τὸ μέγιστον ὕψος, μέχρι τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν ν' ἀνεγερθῇ οἰκοδομή τις, ὑπόκειται εἴς τινας χώρας εἰς περιορισμούς, ἐνῷ εἰς ἄλλας, ὅπως λ. χ. εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, οὐδεὶς περιορισμὸς τίθεται (οὐρανοξύσται). Ὅταν τίθεται περιορισμὸς ὡς πρὸς τὸ μέγιστον ὕψος ποὺ δύναται νὰ φθάσῃ οἰκοδομή τις, κανονίζεται τοῦτο συνήθως ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς κεῖται τὸ κτήριον. Παρ' ἡμῖν τὸ ὕψος τοῦτο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβαίνῃ ἐν τῇ προόψει τὰ 16.5 δέκατα τοῦ πλάτους τῆς ὁδοῦ διὰ τὰς κεντρικὰς ἐμπορικὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰ 12 δέκατα εἰς τὰς λοιπὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων. Εἰς τοὺς ἐξοχικοὺς συνοικισμοὺς τὸ ὕψος τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ. Παρὰ τοὺς περιορισμοὺς τούτους ἐπιτρέπεται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἡ ἀνέγερσις κτηρίων μὲ ὕψος 9 μ. ὡς πρὸς τὴν πρόοψιν, ἐν οὐδεμιᾷ ὅμως περιπτώσει ἐπιτρέπεται τὸ ὕψος τῶν οἰκοδομῶν νὰ ὑπερβῇ εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας τὰ 23 μ., εἰς δὲ τοὺς ἐξοχικοὺς συνοικισμοὺς τὰ 16,50 μ.

Χάριν τοῦ ἐπαρκοῦς φωτισμοῦ καὶ ἀερισμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκοδομῶν καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρόφων αὐτῶν ὑπόκεινται εἰς περιορισμούς· οὕτω τὰ παρ' ἡμῖν ἐλάχιστα ἐπιτρεπόμενα ὕψη ὀρόφων ὁρίζονται ὡς ἀκολούθως παρὰ τοῦ ἰσχύοντος οἰκοδομικοῦ κανονισμοῦ: ὑπογείου 2,40 μ., εἰσογείου 3,50 μ., ὑπογείων πρὸς χρῆσιν καταστήματος 4,80 μ., δευτέρου καὶ τρίτου ὀρόφου 3,00 μ., τετάρτου καὶ πλέον ὀρόφου 2,80 μ. Διὰ βοηθητικὰ διαμερίσματα, καὶ εἰς μὴ κεντρικὰ τμήματα κωμῶν, ἐπιτρέπεται μείωσις τῶν ἀριθμῶν τούτων μέχρις ὡρισμένων ὁρίων.

Ἐπὶ τῶν προόψεων τῶν οἰκοδομῶν δὲν ἐπιτρέπεται ἐπὶ ὕψους 3,00 μ. ἀπὸ τοῦ πεζοδρομίου οὐδεμία προεξοχὴ ἐξώστου, προστεγάσματος κλπ. Τὰ λοιπὰ ὕψη, ἅτινα ἐνδιαφέρουσι τὴν οἰκοδομικήν, ὅπως τὰ ὕψη τῶν βαθμίδων τῶν διαφόρων κλιμάκων, τὰ ὕψη τῶν διαφόρων ἀνοιγμάτων, τῶν περιφραγμάτων τῶν οἰκοπέδων κλπ. κανονίζονται ἑκάστοτε ἀναλόγως τῶν ἰσχυόντων κανονισμῶν καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν τοπικῶν συνηθειῶν καὶ ἀναγκῶν. Α. Λ. Κ.

— *(Ἀστρον.)* Ἡ ἑτέρα τῶν ὁριζοντίων συντεταγμένων, ἡ παριστῶσα τὸ τόξον τοῦ κατακορύφου κύκλου ἀστέρος τινός, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ ὁρίζοντος (βλ. *ὁριζόντιοι συντεταγμέναι*). Σ. Π.

— *(Ναυτ. Ἀστρον.)* Εἶναι ἡ γωνιώδης (ἢ γωνιακὴ) ἀπόστασις τοῦ κέντρου τοῦ δίσκου οὐρανίου σώματος ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀληθοῦς ἢ μαθηματικοῦ ὁρίζοντος, μετρουμένη ἐπὶ τοῦ καθέτου ἢ κατακορύφου κύκλου τοῦ ἀστέρος· ἐπίκεντρος γωνία τῆς οὐρανίου σφαίρας, καὶ ἡ θεωρεῖται ὅτι σχηματίζεται εἰς τὸ κέντρον τῆς Γῆς προκειμένου τοὐλάχιστον περὶ τῶν ἐγγυτέρων τῇ Γῇ σωμάτων. Τὸ ὕψος μετὰ τοῦ ἀζιμουθίου ἀποτελοῦσι τὰς ὁριζοντίους τοπικὰς συντεταγμένας· λέγεται δὲ συνήθως *γωνιακὸν ὕψος*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τυχὸν ἀπὸ *γραμμικοῦ* τινος ὕψους συνυπάρχοντος εἰς τὸ αὐτὸ πρόβλημα. Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς ἀπαντᾷ ὡς ἀντίστοιχος ὅρος τὸ *ἔξαρμα* (βλ. λ.), ὃν ὁ Μ. Ματθαιόπουλος προσεπάθησε νὰ εἰσαγάγῃ ἀντὶ τοῦ ὅρου ὕψος, μὴ ἐπιτυχὼν ὅμως. Ἐν τῇ κλασσικῇ ἀστρονομίᾳ ὡς καὶ τῇ γεωδαισίᾳ, ἐλαχίστη χρῆσις τοῦ γενικοῦ ὕψους γίνεται, χρησιμοποιουμένης συνεχῶς τῆς ζενιθίας ἀποστάσεως, ἧς ὑπάρχει μεγίστη εὐχέρεια παρατηρήσεως διά τε τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου, ὡς καὶ διὰ τοῦ θεοδολίχου, εὐχερῶς προσδιοριζομένου τοῦ ζενίθ. Κατὰ θάλασσαν ὅμως, ἔνθα χρησιμοποιεῖται ὡς μοναδικὸν ἀστρονομικὸν γωνιομετρικὸν ὄργανον ὁ ἑξ[ᾶς] (καὶ τὰ ἀνάλογα πρὸς αὐτὸν ὀκτᾶς καὶ ὑδρογραφικὸς κύκλος, ἐν ἥσσονι ὅμως ἐκτάσει), δοθέντος ὅτι πρέπει πρόκειται περὶ φορητοῦ ὀργάνου, ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ ζενὶθ καὶ ἡ μέτρησις τῆς ζενιθίας ἀποστάσεως ἀποκλείεται, ἑπομένως ἀπομένει ἡ μέτρησις τοῦ ὁρατοῦ ὕψους τῆς γωνιώδους τουτέστιν ἀποστάσεως τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τοῦ ὁρατοῦ ὁρίζοντος, ἢ ὁρίζοντος τῆς θαλάσσης. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς διὰ τοῦ ἰδίου ἑξᾶντος, ἐπιζητουμένης μείζονος ἀκριβείας, παρατηρήσεις εἰς τὴν παραλίαν πρὸς ὑπολογισμὸν ἀπολύτου καταστάσεως χρονομέτρων, μετροῦνται ὕψη ἀπὸ τεχνητοῦ ὁρίζοντος. Γ. Ν. Ι.

— *(Μουσ.)* Καλεῖται *ὕψος* ὁ ὡρισμένος βαθμὸς ὀξύτητος, τὸν ὁποῖον ἔχει πᾶς μουσικὸς φθόγγος. Ὁ βαθμὸς τοῦ ὕψους γίνεται ἔτι μᾶλλον ἀντιληπτός, ἐφ' ὅσον ἀκούονται, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, δύο διάφοροι φθόγγοι ἢ καὶ δύο φθόγγοι ταυτοχρόνως, ὁπότε ὅμως ἡ διάκρισις τοῦ ὕψους τῶν δύο φθόγγων εἶναι δυσχερεστέρα. Ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους μεταξὺ δύο φθόγγων ἀποτελεῖ τὸ διάστημα. Ἐὰν π. χ. ἔχωμεν τέσσαρας φθόγγους Α, Β, Γ, Δ διαφόρου ὀξύτητος, ἐξ ὧν ὁ Α εἶναι βαρύτερος τοῦ Β, ὁ Β τοῦ Γ καὶ ὁ Γ τοῦ Δ, καὶ παραβάλωμεν ἀλληλοδιαδόχως τὸν ἕνα πρὸς τὸν ἄλλον, γεννᾶται ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Β εἶναι μικρότερον ἢ ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Γ, ἢ ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Δ κλπ., ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν γνῶσιν τοῦ ἀκριβοῦς ὕψους τῶν διαφόρων φθόγγων. Ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς συνηχήσεως δύο φθόγγων διαφόρου ὕψους προκαλεῖται ἢ τὸ αἴσθημα γαλήνης τινὸς καὶ ἠρεμίας ἢ τραχύτητός τινος καὶ δυσφορίας· ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει οἱ συνηχοῦντες φθόγγοι ἀποτελοῦσι σύμφωνον διάστημα, ἐν τῇ δευτέρᾳ διάφωνον. Τὸ ὕψος φθόγγου τινὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαρκείας τῶν παλμικῶν του δονήσεων, ἢ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παλμικῶν δονήσεων τῶν ἐκτελουμένων ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος. Ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν δονήσεων εἶναι μικροτέρας μὲν διαρκείας, ἀλλὰ μεγαλυτέρας συχνότητος, τόσον ὁ ἦχος εἶναι ὀξύτερος· τὸ ἀντίθετον συμβαίνει μὲ τὸν βαρύτερον φθόγγον. Ἡ καταμέτρησις τοῦ ὕψους φθόγγου τινὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ἠχομέτρου, ὅπερ εἶναι εἶδος ἐπιμήκους κιβωτίου, ἐφ' οὗ τείνονται χορδαὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρίσκονται κινητὰ μαγάδια. Διὰ τῆς τάσεως τῶν χορδῶν καὶ τῆς ἀναλόγου μεταθέσεως τῶν μαγαδίων καταμετρεῖται τὸ ὕψος τοῦ φθόγγου χάρις εἰς χάρακα φέροντα ἀριθμούς. Τὸ σύγχρονον ἠχόμετρον εἶναι ἁπλῶς τελειοποίησις τοῦ *μονοχόρδου* τοῦ Πυθαγόρου. Ἀκριβέστερον ὅμως ἐπιτυγχάνεται ἡ καταμέτρησις τοῦ ὕψους τοῦ φθόγγου δι' εἰδικοῦ μηχανήματος, ὅπερ καλεῖται *σειρήν*.

— *Ρητορ.)* *Ὕψος πραγματικόν.* Καλεῖται οὕτω τὸ ἐν τοῖς πράγμασιν, ἤτοι ἐν τοῖς ἀντικειμένοις θεωρούμενον. Εἶναι δὲ ὑψηλὸν πᾶν ὅ,τι διὰ τοῦ ἑαυτοῦ ὑπέρμετρον μέγεθος ἀναβιβάζει τὴν ψυχὴν εἰς τὸν νοητὸν κόσμον καὶ φέρει εἰς θαυμασμὸν καὶ ἔκστασιν. Ἅπαντα τὰ ὑψηλὰ εἶναι ὑπὲρ αἴσθησιν ἢ αἰσθητά. Περιλαμβάνονται ὑπὸ μὲν τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν: 1) Κατὰ πρῶτον λόγον τὸ κατὰ τόπον καὶ χρόνον ἄπειρον, τὸ ἀνώτατον ὕψος, ὁ ὕψιστος Θεός. 2) Τὰ λεγόμενα ἠθικά, ἤτοι τὰ γενναῖα φρονήματα καὶ τὰ μεγάλα αἰσθήματα τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν ἐν δεινοῖς καιροῖς ἐνεργούντων δι' ἐκπληττούσης ἀταραξίας καὶ αὐταπαρνησίας. Ὑπὸ τὰ αἰσθητὰ ὑψηλὰ περιλαμβάνονται 1) Τὰ φυσικά, οἷον ὁ ἄπειρος τὴν ἔκτασιν οὐρανός, ὑψηλὰ ὄρη, κεραυνοί, βρονταί, σεισμοί, κ.λ.π. 2) Τὰ τεχνητά, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπίνη εὐφυΐα μιμεῖται τά τε ὑπὲρ αἴσθησιν καὶ τὰ φυσικὰ ὕψη, οἷον αἱ πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὑπὸ τοῦ Φειδίου πλασθὲν ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, αἱ διὰ ποιημάτων ἢ εἰκόνων παραστάσεις μεγ[άλων]

Digitized by Google

ιέμων, κατακλυσμῶν, πυρκαϊῶν, ναυαγίων κλπ. ῦτα πάντα διὰ τὰ ὑπέρμετρα αὐτῶν μεγέθη τὰς δυνάμεις ἀνυψοῦσιν, ἐκπλήττουσι καὶ εἰς υμασμὸν φέρουσι. Ἀντιλαμβανόμεθα δὲ τοῦ ους: 1) τῶν μὲν αἰσθητῶν διὰ τῆς ὁράσεως καὶ ῆς, ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τῆς ἀμέσου αὐτῶν ἐνερ-ς ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια ταῦτα, 2) τῶν δ' ὑπὲρ θησιν διὰ τοῦ νοός· ἀλλ' ἵνα ὁ νοῦς κατανοήσῃ ται πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν: 1) Ἡ φύ-ἢ οἱ χαρακτῆρες τοῦ θεωρουμένου ὑψηλοῦ, ἐξεικονίσεως ἢ παραθέσεως αἰσθητοῦ γινομέ- καὶ ἀμέτρου εἰς τὴν ψυχὴν παρισταμένου ως εἰς κατ' ἔκτασιν τῆς αἰωνιότητος παράστα-ὁ προφήτης Δαυΐδ λέγει ὅτι χίλια ἔτη ὡς ς αὐτὴν εἶναι ὡς ἡ ἡμέρα ἡ χθές, ἥτις διῆλθε. Ἡ ἐνέργεια ἢ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας ὑψηλῶν· τοιοῦτο εἶναι τὸ τῆς ἱερᾶς γραφῆς: ι εἶπεν ὁ Θεός γεννηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς» . Α. 3)· καὶ τὸ τοῦ Ὁμήρου Ἰλ. Α, 528).

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

) Τὰ μεγάλα φρονήματα ἢ τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματα ικὸν ὕψος), ἅτινα διὰ μεγαλοφροσύνην ἤ, ἐν ῳ δεινῶν, δι' ἡρωϊσμόν, μεγαλοψυχίαν, ἀταρα-ν, αὐταπαρνησίαν κλπ. ἑλκύουσι τὸν θαυμα-ν Ἡ ὑψηλὴ ἀρετὴ εἶναι ἡ πλέον φυσικὴ καὶ θονος πηγὴ τοῦ ἠθικοῦ τούτου ὕψους· πλὴν εἰς περιστάσεις τινάς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀρετὴ ἐν ἐνηργήθη ἢ ἀτελῶς ἀνεπτύχθη, ἔδειξεν ὅμως ισίαν ῥώμην καὶ δύναμιν ψυχῆς, αἰσθανόμεθα τότε βαθμόν τινα μεγέθους καὶ ἠθικοῦ χαρα-ρος. Ὁ αἰχμάλωτος βασιλεὺς Πῶρος, ἐρωτώμε-ὑπὸ τοῦ νικητοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Με-ου πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῇ, ἀποκρίνε-: βασιλικῶς. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, προτρεπό-ος ὑπὸ τοῦ Παρμενίωνος νὰ δεχθῇ τὰ παρὰ Δαρείου σταλέντα ἄπειρα δῶρα, ἀποκρίνεται: ἐλάμβανον ταῦτα ἐὰν ἤμην Παρμενίων». Βλέπων γνωστος Καῖσαρ τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου, ινος ἐπέβαινε, δειλιῶντα διὰ τὸ μέγεθος τῆς θα-σίας τρικυμίας καὶ θέλοντα νὰ ἐπιστρέψῃ, λέγει αὐτὸν ἔκπληκτον: «Ἴθι, γενναῖε, τόλμα καὶ δέδιθι ἐν Καίσαρα φέρεις». Τὰ τοιαῦτα εἶναι ὑψηλά, διότι ιροῦσιν ἡμᾶς μεγαλοφροσύνης· «φύσει γάρ πως τ' ἀληθοῦς ὕψους ἐπαίρεταί τε ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ ρόν τι ἀνάστημα λαμβάνουσα πληροῦται χαρᾶς καὶ χλαυχίας, ὡς αὐτὴ γεννήσασα ὅπερ ἤκουσεν. Ὅταν ὑπ' ἀνδρὸς ἔμφρονος καὶ ἐμπείρου λόγων πολλάκις ιόμενόν τι πρὸς μεγαλοφροσύνην τὴν ψυχὴν μὴ συν-ιθῇ μεδ' ἐγκαταλείπῃ τῇ διανοίᾳ πλεῖον τοῦ λε-ένου τὸ ἀναθεωρούμενον, πίπτει δὲ ἂν εὖ τὸ συνε-ἐπισκοπῇς εἰς ἐπαύξησιν, οὐκ ἂν ἔτ' ἀληθὲς ὕψος μέχρι μόνης τῆς ἀκοῆς σῳζόμενον. Τοῦτο γὰρ τῷ μέγα, οὗ πολλὴ μὲν ἡ ἀναθεώρησις, δύσκολος δέ, λον δ' ἀδύνατος ἡ κατεξανάστασις, ἰσχυρὰ δὲ ἡ μη καὶ δυσεξάλειπτος. Ὅλως δὲ καλὰ νόμιζε ὕψη ἀληθινὰ τὰ διὰ παντὸς ἀρέσκοντα καὶ πᾶσιν. Ὅ-γὰρ τοῖς ἀπὸ διαφόρων ἐπιτηδευμάτων βίων ζή-ἡλικιῶν λόγων ἕν τι καὶ ταὐτὸν ἅμα περὶ τῶν ῶν ἅπασι δοκῇ, τόθ' ἡ ἐξ ἀσυμφώνων ὡς κρίσις συγκατάθεσις τὴν ἐπὶ τῷ θαυμαζομένῳ πίστιν ἰσχυ-λαμβάνει καὶ ἀναμφίλεκτον» (*Λογγίνου*, «Περὶ υς», κεφ. 7, 2—12).

ὸ ὕψος, ὡς σχετιζόμενον μετὰ τοῦ ἀπολύτου τοῦ ἀπείρου, εἶναι δυσκατάληπτον. Ἐπειδὴ δὲ τε ὕψος καὶ τὸ κάλλος εἶναι ἁπασῶν τῶν κα-τεχνῶν αἱ θεμελιωδέσταται ἰδέαι, ἐξελήφθη-ἐνίοτε συγκεχυμένως. Ὁ Κάντιος διαχωρίζων ὰς λέγει ὅτι τὸ μὲν ὕψος πρέπει νὰ εἶναι πάν-μέγα, τὸ δὲ κάλλος δύναται καὶ εἰς τὰ πλέον ιστα νὰ ἐκταθῇ· τὸ ὑψηλὸν ὀφείλει νὰ εἶναι οῦν, τὸ δὲ καλὸν δέχεται καὶ κοσμήματα· τὸ ὸν ἀπαραιτήτως θέλει ὅρια, τὸ δὲ ὑψηλὸν δύ-ι νὰ εἶναι ἄνευ ὁρίων, καὶ μάλιστα αὐξάνει αὐτοῦ ἡδύτης διὰ τὴν ἔλλειψιν περάτων. Ὁ ke λέγει ὅτι τὸ μὲν καλὸν εἶναι ὁμαλὸν καὶ ειργασμένον, τὸ δὲ ὑψηλὸν τραχὺ καὶ ἠμε-ένον. Τὸ μὲν καλὸν ἀποφεύγει τὴν εὐθεῖαν μμήν, καὶ δι' ἀναισθήτων παρεκκλίσεων μακρύνεται ταύτης· τὸ δὲ ὑψηλόν, ἐν πολ-περιστάσεσι, προσάγεται τῇ εὐθείᾳ ἢ βιαίως ἀποτόμως ἐκκλίνει ταύτης. Τὸ σκότος εἶ-πολέμιον τοῦ καλοῦ, τὸ ὑψηλὸν καλύπτε-ἐν τῷ σκότει καὶ γνόφῳ. Τέλος ἡ εὐστροφία λεπτότης συνδυάζονται ἐν τῷ κάλλει, ἐνῷ τὸ λὸν ζητεῖ τὴν στερεότητα καὶ τὸν ὄγκον. Τὸ ος παραλαμβάνεται πολλάκις διὰ νὰ προσ-ῃ ὕψος καὶ εἰς τὰς περὶ Θεοῦ ἰδέας ἡμῶν, ὡς τὰ ἀκόλουθα τοῦ ψαλμῳδοῦ: «Καὶ ἔθετο σκό-ἀποκρυφὴν αὐτοῦ κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ εινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων» (Ψαλμ. ΙΖ, 12) ὁ Μίλτων λέγει: «Ποσάκις ἐν τῷ μέσῳ πυκνῶν ν καὶ σκότους ἐξέλεξεν ὁ τὰ πάντα κυβερνῶν νὰ ικῇ ἡ ὑπέρλαμπρος αὐτοῦ δόξα, καὶ νὰ περικυκλοῦ-ὁ θρόνος αὐτοῦ ὑπὸ τῆς μεγαλειότητος τοῦ σκό-». Αἱ σκηναὶ τῆς νυκτὸς εἶναι συνήθως τὸ ν ὑψηλὸν θέαμα. Τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, μενον ἐν καιρῷ νυκτὸς πλῆρες ἀστέρων διε-ρμένων μετὰ τοσαύτης μεγαλοπρεποῦς ἀφθο-, καταπλήττει τὴν φαντασίαν περισσότερον παρ' ὅ,τι ὅταν βλέπωμεν αὐτὸ φωτιζόμενον ὑφ' ὅλης τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου.

Ἡ ἀσάφεια δὲν εἶναι ἀλυσιτελὴς εἰς τὸ ὕψος. Ἂν καὶ καθιστᾷ ἀδιάκριτον τὸ ἀντικείμενον, ἡ ἐντύπωσις ὅμως αὐτοῦ δύναται νὰ εἶναι μεγάλη διότι ἄλλο εἶναι νὰ παριστάνῃ τις σαφῶς ἰδέαν τινά, καὶ ἄλλο νὰ διαθέτῃ τὴν φαντασίαν· δύναται δὲ ἡ φαντασία νὰ διατίθεται ἰσχυρῶς, καὶ τῷ ὄντι διατίθεται πολλάκις οὕτως ὑπὸ πραγμάτων, τῶν ὁποίων οὐδεμίαν σαφῆ ἔννοιαν ἔχομεν. Βλέπομεν ὅτι αἱ γινόμεναι εἰς ἡμᾶς περιγραφαὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑπερφυσικῶν ὄντων ἔχουσιν ὕψος τι, ἂν καὶ αἱ ἔννοιαι αὐτῶν εἶναι συγκεχυμέναι καὶ ἀδιάκριτοι. Τὸ ὕψος δὲ τοῦτο γεννᾶται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἰδέα αὐτῶν ὑπεισέρχεται πάντοτε μεμειγμένη μὲ σεβαστήν τινα ἀκαταληψίαν ὑπερόχου δυνάμεως, ὡς εἶναι εἰς τὴν ἀκόλουθον μεγαλοπρεπῆ περικοπὴν τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ: «Φόβοι καὶ ἠχὼ νυκτερινή, ἐμπίπτων φόβος ἐπ' ἀνθρώπους, φρίκη δέ μοι συνήντησε καὶ τρόμος, καὶ μεγάλως μου τὰ ὀστᾶ συνέσεισε· καὶ πνεῦμα ἐπὶ πρόσωπόν μου ἐπῆλθεν, ἔφριξαν δέ μου τρίχες καὶ σάρκες. Καὶ ἀνέστην καὶ οὐκ ἐπέγνων. Εἶδον, καὶ οὐκ ἦν μορφὴ πρὸ ὀφθαλμῶν μου, ἀλλ' ἢ αὔραν καὶ φωνὴν ἤκουον· τί γάρ; μὴ καθαρὸν ἔσται βροτὸς ἔναντι Κυρίου; ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἄμεμπτος ἀνήρ;» (δ', 13—17).

Καθὼς ἡ ἀσάφεια, οὕτω καὶ ἡ ἀταξία συμφωνεῖ κατὰ πολλὰ μὲ τὸ μέγεθος, καὶ μάλιστα ὑψοῖ αὐτό. Ὀλίγα πράγματα ἀκριβῶς τακτικὰ καὶ μεθοδικὰ ὄντα φαίνονται ὑψηλά· διότι βλέπομεν πανταχόθεν τὰ ὅρια αὐτῶν, αἰσθανόμεθα ἑαυτοὺς περιωρισμένους καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν δὲν εὑρίσκει εὐρυχωρίαν νὰ ἐκτείνεται. Ἡ ἀκριβὴς ἀναλογία τῶν μερῶν, ἂν καὶ εἰσάγεται εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ὡραίου, εἰς το ὑψηλὸν ὅμως παραβλέπεται· σωρὸς μέγας λίθων ἀπορρώγων, ἀτάκτως καὶ συγκεχυμένως ἐρριμμένων ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς φύσεως, πλήττει τὸ πνεῦμα ἰσχυρότερον, παρὰ ἐὰν ἦσαν συνηρμοσμένοι μὲ τὴν πλέον ἀκριβῆ συμμετρίαν.

Ὕψος λόγου. Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ λόγου ὑψηλὴ παράστασις τῶν ὑψηλῶν πραγμάτων, ἢ τὸ περιγράφειν τὰ οἴκοθεν ὑψηλά, οὕτως, ὥστε ἡ ἐντύπωσις νὰ γίνηται ἰσχυρά. Ὁ Λογγῖνος («Περὶ ὕψους», κεφ. 8), ἀποκαλῶν τὸ ὕψος λόγου *ὑψηγορίαν*, θεωρεῖ ὡς πηγὰς αὐτοῦ γονιμωτάτας («προϋποκειμένης ὥσπερ ἐδάφους τινὸς κοινοῦ ταῖς πέντε ταύταις ἰδέαις τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως, ἧς ὅλως χωρὶς οὐδέν» τὰς ἑξῆς πέντε: «πρῶτον μὲν καὶ κράτιστον τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπήβολον.. δεύτερον δὲ τὸ σφοδρὸν καὶ ἐνθουσιαστικὸν πάθος· ἀλλ' αἱ μὲν δύο αὗται τοῦ ὕψους κατὰ τὸ πλέον αὐθιγενεῖς συστάσεις, αἱ λοιπαὶ δ' ἤδη καὶ διὰ τέχνης, ἥ τε ποιὰ τῶν σχημάτων πλάσις (δισσὰ δέ που ταῦτα τὰ μὲν νοήσεως, θάτερα δὲ λέξεως), ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ γενναία φράσις, ἧς μέρη πάλιν ὀνομάτων τε ἐκλογὴ καὶ ἡ τροπικὴ καὶ πεποιημένη λέξις· πέμπτη δὲ μεγέθους αἰτία καὶ συγκλείουσα τὰ πρὸ αὐτῆς ἅπαντα, ἡ ἐν ἀξιώματι καὶ διάρσει σύνθεσις»

Ἡ βάσις τοῦ ὕψους ἐν τῇ συνθέσει τοῦ λόγου πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι εἰς τὴν φύσιν τῶν περιγραφομένων πραγμάτων. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τοιοῦτον, ὥστε πραγματικῶς ἐκτιθέμενον εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν νὰ διεγείρῃ ἰδέας ἐκείνου τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ σεβαστοῦ, τοῦ μεγαλοπρεποῦς εἴδους, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ὕψος, ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ, ὅσον ἀξιόλογος καὶ ἂν εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα, δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τάσσηται εἰς τὴν τάξιν ταύτην. Ἀποκλείονται συνεπῶς τοῦ ὕψους πάντα τὰ ἀντικείμενα, ὅσα εἶναι ἁπλῶς ὡραῖα, χαρίεντα καὶ κομψά. Πρέπει δὲ τὸ ἀντικείμενον ὄχι μόνον νὰ εἶναι καθ' ἑαυτὸ ὑψηλόν, ἀλλὰ καὶ νὰ παριστάνηται μὲ τρόπον τὸν πλέον ἐπιτήδειον εἰς τὸ νὰ προξενήσῃ καθαρὰν καὶ πλήρη ἐντύπωσιν αὐτοῦ· πρέπει νὰ περιγράφηται μὲ *ἁπλότητα*, ἥτις εἶναι ἀντίθετος τοῦ ἐπιτετηδευμένου καὶ ἀμέτρου καλλωπισμοῦ, μὲ *συντομίαν*, ἥτις εἶναι ἀντίθετος τῶν περιττῶν ἐκφράσεων, καὶ μὲ *δύναμιν*· τοῦτο δὲ κυρίως ἐξήρτηται ἀπὸ τῆς ζωηρᾶς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ἢ ὁ συγγραφεὺς ἔλαβε τοῦ παριστανομένου, καὶ ἀπὸ τοῦ βαθέος καὶ ἐνθέρμου αἰσθήματος, τοῦ διεγερθέντος εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν θέλει νὰ μεταδώσῃ εἰς ἡμᾶς· διότι ἐὰν τὸ αἴσθημα αὐτοῦ εἶναι χαῦνον, οὐδέποτε δύναται νὰ προξενήσῃ εἰς ἡμᾶς ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν. Πολλοὶ ἐσφαλμένως νομίζουσιν, ὅτι λέξεις πομπώδεις, σεσωρευμένα ἐπίθετα καὶ ὀγκώδεις φράσεις ὑπὲρ τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὑψούμενα, συντελοῦσιν εἰς ὑψηγορίαν, ἢ μᾶλλον ἀποτελοῦσι τὸ ὕψος· διότι οὔτε οἱ τρόποι, οὔτε σχήματα, οὔτε ἅπαντα τὰ τῶν ῥητόρων περιτεχνήματα δύνανται τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀληθοῦς ὕψους νὰ ἀναπληρώσωσι. Τῶν μεγάλων παθῶν καὶ τῶν ὑψηλῶν φρονημάτων οἱ λόγοι εἶναι πολὺ σύντομοι. Ὁ νοῦς δὲν καταγίνεται εἰς ἀνάπτυξιν, δὲν ἀναβαίνει εἰς τὸ ὕψος τοῦτο προχωρῶν ἀπὸ προτάσεως εἰς πρότασιν, ἀλλὰ μὲ ἀνέκφραστόν τινα ὁρμὴν ὑπερπηδᾷ τὰ μεταξύ· ὅθεν ἡ πολυλογία εἶναι ἀνάρμοστον εἰς τὰ τοιαῦτα. Τὸ ὕψος μένει ἐλεύθερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῶν ἐπιτετηδευμένων λεπτοτήτων τῆς ποιητικῆς ἢ τῆς ῥητορικῆς τέχνης. Πρέπει νὰ ἔρχηται αὐτόκλητον, ἂν μέλλῃ νὰ ἔλθῃ, καὶ νὰ εἶναι τὸ φυσικὸν γέννημα ἰσχυρᾶς φαντασίας. Τὸ ὕψος δὲν δύναται νὰ παρεκτείνηται πολύ· οὐδεμία ἰσχὺς μεγαλοφυΐας δύναται νὰ κρατῇ πολλὴν ὥραν τὴν ψυχὴν τεταμένην ὑπὲρ τὴν συνήθη αὐτῆς κατάστασιν· οὐδὲ εἶναί ποτε ἱκανὴ τοῦ συγγραφέως ἡ δεινότης νὰ φέρῃ μακρὰν ἐξακολούθησιν ἀδιαλείπτων ὑψηλῶν ἰδεῶν· ὁ μέγιστος βαθμός, εἰς τὸν ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ, εἶναι νὰ ἐπιλάμψῃ εἰς ἡμᾶς ὡς ἀστραπή, τὸ πῦρ τοῦτο τῆς φαντασίας καὶ νὰ παρέλθῃ. Τὸ οὐσιῶδες τοῦ ὕψους εἶναι νὰ λέγῃ μεγάλα πράγματα μὲ ὀλίγας καὶ ἁπλᾶς λέξεις, ὡς εἶναι τὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὑμνῳδοῦ: «φῶς ἱλαρόν, ἁγίας δόξης ἀθανάτου πατρός, οὐρανίου, ἁγίου, μάκαρος».

Ἐκ πάντων τῶν συγγραμμάτων, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἡ ἁγία Γραφὴ προσφέρει τὰ πλέον ὑψηλὰ παραδείγματα τοῦ ὕψους· παράδειγμα τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ιζ' ψαλμοῦ, ὅπου περιγράφεται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Παντοκράτορος. «Ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου ἐκέκραξα· ἤκουσεν ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ φωνῆς μου, καὶ ἡ κραυγή μου ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ. Καὶ ἐσαλεύθη, καὶ ἔντρομος ἐγεννήθη ἡ γῆ καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς (ὁ Θεός). Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ· καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ κατεφλόγισεν· ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἔκλινεν οὐρανόν, καὶ κατέβη· καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβεὶμ καὶ ἐπετάσθη· ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ· κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων». Ἐν ὁμοίᾳ περιγραφῇ ἕτερος προφήτης λέγει: «Ἔστη, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ· ἐπέβλεψε, καὶ ἐτάκη ἔθνη· καὶ διεθρύβη τὰ ὄρη βίᾳ· ἐτάκησαν βουνοὶ αἰώνιοι πορείας αἰωνίους αὐτοῦ . . . . ὄψονταί σε, καὶ ὠδινήσουσι λαοί . . . . ἔδωκεν ἡ ἄβυσσος φωνὴν αὐτῆς, ὕψος φαντασίας αὐτῆς ἐπήρθη». Ὁ Λογγῖνος ὡς παράδειγμα ἀληθινοῦ ὕψους προσάγει τὸ τοῦ Μωϋσέως: «καὶ εἶπεν ὁ Θεός, Γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς». Προέρχεται δὲ τὸ ὕψος τῆς ῥήσεως ταύτης ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν ἐγείρει εἰς τὸν νοῦν περὶ τῆς θείας δυνάμεως, παριστάνον τὴν ἀκατανόητον ταχύτητα καὶ εὐκολίαν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος.

Ἐξαίρετα παραδείγματα λεκτικοῦ ὕψους εὕρηνται παρ' Ὁμήρῳ, ἅτινα μετὰ θαυμασμοῦ παραθέτει ὁ Λογγῖνος ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ. Ἐν τῇ Ν ῥαψῳδίᾳ ὁ Ποσειδῶν, ἐξερχόμενος εἰς μάχην, παριστάνεται σείων τὰ ὄρη ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐλαύνων τὸ ἅρμα ἐπὶ τῶν ὠκεανίων ὑδάτων.

Τρέμε δ' οὔρεα μακρὰ καὶ ὕλη
καὶ κορυφαὶ Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν
ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι Ποσειδάωνος ἰόντος.
Βῆ δ' ἐλάαν ἐπὶ κύματ' ἄταλλε δὲ κήτε' ὑπ' αὐτοῦ
πάντοθεν ἐκ κευθμῶν, οὐδ' ἠγνοίησεν ἄνακτα·
γηθοσύνῃ δὲ θάλασσα διίστατο τοὶ δὲ πέτοντο.

Ἐν τῇ Υ ῥαψῳδίᾳ, ὅπου πάντες οἱ θεοὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν μάχην, οἱ μὲν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν Τρώων, ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ ποιητοῦ ἀναπτύσσεται μὲ δύναμιν θαυμαστήν, καὶ ἡ περιγραφὴ ἀναβαίνει εἰς τὸ πλέον καταπληκτικὸν ὕψος. Σύμπασα ἡ φύσις παριστάνεται συγκινουμένη· ὁ Ζεὺς κεραυνοβολεῖ εἰς τοὺς οὐρανούς· ὁ Ποσειδῶν κτυπᾷ τὴν γῆν μὲ τὴν τρίαιναν· ἡ θάλασσα, αἱ πόλεις, τὰ ὄρη σείονται· σύμπασα ἡ γῆ τρέμει· καὶ ὁ Πλούτων πηδᾷ ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, φοβούμενος μὴ ἀνοιχθῶσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θνητῶν αἱ ἀόρατοι κατοικίαι τοῦ Ἅδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *(Διονυσίου ἢ Λογγίνου)* «Περὶ ὕψους», ἔκδοσις *Π. Σ. Φωτιάδου* (ἐν Ἀθήναις 1927).—*Ν. Βάμβα.* «Ῥητορική» (ἔκδ. τρίτη, Ἀθήνησι 1856).—*Χ. Πομπούκη*, «Πεζογραφικὴ καλλιλογία, ἤτοι ῥητορικὴ καὶ ῥητορεία» (ἐν Ἀθήναις 1857).

Ι. Φ. Δ.

— ὕψη ***ἀντίστοιχα*** *(Ἀστρον.)*. Τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ μεσημβρινοῦ ἀντιστοίχως ἴσα πρὸς ἄλληλα ὕψη εἰς τὰ ὁποῖα παρατηροῦμεν ἀστέρα διὰ τοῦ θεοδολίχου πρὸς προσδιορισμὸν τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς, τῆς ἀπολύτου καταστάσεως χρονομέτρου κλπ. Ἡ μέθοδος αὕτη παρατηρήσεως λέγεται ἐπίσης καὶ μέθοδος τῶν *ἴσων ὑψῶν*.

Ι. Π.

— ὕψη ***παραζενιθικὰ*** *(Ναυτ. Ἀστρον.)*. Καλοῦνται τὰ ἐγγὺς τοῦ ζενὶθ λαμβανόμενα ὕψη, τὰ μεγαλύτερα δηλονότι τῶν 84° (ἢ καὶ τῶν 83°), εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἐπὶ τῆς γηΐνης σφαίρας γραφόμενος κύκλος ὕψους μὲ κέντρον τὴν γηΐνην προβολὴν τοῦ ἀστέρος καὶ ἀκτῖνα τὴν ζενιθίαν ἀπόστασιν εἶναι λίαν μικρός, ὥστε νὰ μὴ ᾖ ἐπιτετραμμένη ἡ ἀντικατάστασις οὐδὲ μικροῦ τμήματος τῆς ἐπὶ τοῦ μερκατορικοῦ χάρτου εἰκόνος του, τῆς καμπύλης ὕψους δηλονότι, δι' εὐθείας, διὰ τῆς προβολῆς δηλαδὴ τῆς ἐφαπτομένης τῷ κύκλῳ λοξοδρομίας, διότι αὕτη ταχύτατα θὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκείνης ὑπὲρ τὸ ἐπιτρεπόμενον ὅριον σφάλματος τοῦ ½ μιλίου. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ παραζενιθικὰ ὕψη χρησιμοποιοῦμεν εἴτε τὴν γραφικὴν μέθοδον, χαράσσοντες ἐπὶ τοῦ μερκατορικοῦ χάρτου περιφέρειαν μὲ κέντρον τὴν γηΐνην προβολὴν τοῦ ἀστέρος καὶ ἀκτῖνα τὴν ἀπόστασιν ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν μεσημβρινῶν $\varphi' = \delta^* + \frac{Z}{2}$ καὶ $\varphi'' = \delta^* - \frac{Z}{2}$ (ἐφ' ὅσον, συναρτήσει τοῦ πλάτους μας, τὸ μετρηθὲν παραζενιθικὸν ὕψος ὑπερβαίνει τὰ ἐν ειδικῷ πινακιδίῳ περιεχόμενα ὅρια, ἐπιτρέποντα τὴν ὑποκατάστασιν

Digitized by Google

τῆς καμπύλης ὕψους διὰ περιφερείας, τοῦ προκύπτοντος σφάλματος παραμένοντος μικροτέρου τοῦ $1/2$ μιλ.)· εἴτε χρησιμοποιοῦμεν μὲν τὴν μέθοδον ὑψῶν, ἐπιφέροντες ὅμως εἰς τὰ στοιχεῖα χαράξεως τῆς εὐθείας θέσεως δι' ὕψους τῆς μεθόδου ταύτης (διαφορὰν ὑψῶν καὶ ἀζιμοῦθ) διορθώσεις παρεχομένας παρ' εἰδικοῦ πίνακος (πίν. Θ. τῶν ναυτικῶν πινάκων ἑλλ. ἐκδόσεως), δι' ὧν πράγματι τηρεῖται λογαριασμὸς τῆς καμπυλότητος καὶ ἀλλαγῆς διευθύνσεως τῆς καμπύλης τοῦ ὕψους. Γ. Μ. Χ.

— *[Ἄστρον.]* Βλ. λ. *ἑστιακὸν ὕψος, διαφορά, διόρθωσις, εὐθεῖα θέσεως δι' ὕψους, μέγιστον ὕψος παράλλαξις, πολικὸν ὕψος.*

— ὑψῶν *μέτρησις ἀπὸ τεχνητοῦ ὁρίζοντος* *[Ναυτ. Ἀστρον.].* Διὰ νὰ μετρήσωμεν ὕψος ἀπὸ τοῦ τεχνητοῦ ὁρίζοντος, ἀφοῦ τοποθετήσωμεν αὐτὸν καταλλήλως (ὁριζοντιοῦντες ἂν πρόκειται περὶ ὑαλίνου ὁρίζοντος ἢ στρέφοντες τὴν μεγάλην πλευρὰν του κατὰ τὸ κατακόρυφον ἐπίπεδον τῶν ἀκτίνων τοῦ Ἡλίου, ἂν εἶναι μὲ ὑδράργυρον ἢ μὲ ἔλαιον), καθήμεθα εἰς τὴν κατάλληλον ἀπόστασιν ἐπὶ τοῦ κιβωτίου τοῦ τεχνητοῦ ὁρίζοντος συνήθως καὶ σκοπεύοντες ἀπ' εὐθείας ἐντὸς τοῦ τεχνητοῦ ὁρίζοντος τὸν ἐκεῖ ἀνακλώμενον Ἥλιον, φέρομεν διὰ διπλῆς ἀνακλάσεως ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τὸν εἰς τὸν οὐρανὸν Ἥλιον καὶ τέμνομεν ὀλίγον ἀλλήλους. Προηγουμένως εἴχομεν, διὰ καταλλήλων συνδυασμῶν τῶν χρωματικῶν ὑαλίων τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου κατόπτρου ἐπιτύχει δύο διάφορα χρώματα ἴσης περίπου φωτεινῆς ἐντάσεως διὰ τοὺς δύο Ἡλίους, καὶ μόλις φέρομεν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ τηλεσκοπίου, ἐξισοῦμεν τελείως τὰς εἰκόνας διὰ τοῦ σχετικοῦ κοχλίου. Ἂν ἡ παρατήρησις λαμβάνῃ χώραν τὴν πρωΐαν, φέρομεν τὸν Ἥλιον τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν καὶ τοῦ ὁρίζοντος κάτωθεν, τοῦθ' ὅπερ θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ λάβωμεν τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν (δηλαδὴ τὸ διπλάσιον τοῦ φαινομένου ὕψους) τῶν κάτω χειλέων αὐτῶν κατὰ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν οἱ δύο δίσκοι θὰ ἀποχωρισθῶσιν· ἂν παρατηροῦμεν τὸ ἀπόγευμα, δέον, ἀντιθέτως, νὰ φέρωμεν ἄνωθεν τὸν Ἥλιον τοῦ ὁρίζοντος καὶ κάτωθεν τὸν Ἥλιον τοῦ οὐρανοῦ, ὁπότε κατὰ τὸν ἀποχωρισμὸν θὰ μετρήσωμεν τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν τῶν ἄνω χειλέων αὐτῶν. Ὑπενθυμίζομεν ἤδη ὅτι τὸ ἀστρονομικὸν τηλεσκόπιον ἀναστρέφει τὰς εἰκόνας, καὶ ἐπομένως ὅτι θὰ βλέπωμεν ἐντὸς ἀντιθέτως τῶν λεχθέντων πρὸ μικροῦ. Ἡ παρατήρησις αὐτὴ παρέχει ἀρκετὴν ἀκρίβειαν, διότι μὲ ἐλαφρὰν ταλάντωσιν τοῦ ἐξάντος εἶναι εὐχερέστατον νὰ προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς ἡ στιγμὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν δύο δίσκων. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λαμβάνομεν καὶ τὸ ὕψος ἀπλανοῦς ἀπὸ τοῦ τεχνητοῦ ὁρίζοντος, ἀλλ' ἡ παρατήρησις εἶναι πολὺ δυσκολωτέρα. Γ. Μ. Χ.

— ὑψῶν *μέτρησις κατὰ θάλασσαν* *[Ναυτ. Ἀστρον.].* Ἡ δυσκολία διὰ τὴν μέτρησιν ὕψους διὰ τοῦ ἐξάντος συνίσταται εἰς τὸ ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι εὑρισκόμεθα ἐντὸς τοῦ καθέτου ἢ κατακορύφου ἐπιπέδου τοῦ ἀστέρος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὡς βάσις τοῦ ὀργάνου χρησιμεύει αὐτὸς οὗτος ὁ παρατηρητὴς καὶ ἀκόμη τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον πολλάκις κινεῖται λόγῳ τῆς θαλασσοταραχῆς. Δοθέντος ὅτι ζητοῦμεν τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν σημείου (τοῦ ἀστέρος ἢ τοῦ κατωτέρου ἢ ἀνωτέρου χείλους τοῦ δίσκου, προκειμένου περὶ Ἡλίου συνήθως καὶ τῆς Σελήνης σπανίως) καὶ εὐθείας (τοῦ ὁρατοῦ ὁρίζοντος), ἡ μὴ βεβαιότης ἂν τηροῦμεν τὸν ἐξάντα μὲ τὸ ἐπίπεδόν του κατακόρυφον, θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι θὰ μετρήσωμεν γωνίαν μεγαλυτέραν τῆς ἀκριβοῦς τοιαύτης, ἤτοι τὴν πλαγίαν ἀντὶ τῆς καθέτου. Τούτου ἕνεκα ἀναγκαζόμεθα, ἀφοῦ φέρομεν τὸν ἀστέρα διὰ διπλῆς ἀνακλάσεως καὶ τὸν ὁρατὸν ὁρίζοντα ἀπ' εὐθείας ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τοῦ τηλεσκοπίου τοῦ ἐξάντος, νὰ ταλαντεύωμεν αὐτὸν ἐλαφρῶς, μετακινοῦντες τὸν ὅλον ἐξάντα περὶ τὸν ὀπτικὸν ἄξονα τοῦ πρὸς τὸν ὁρατὸν ὁρίζοντα ἐστραμμένου τηλεσκοπίου· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον βλέπομεν ὅτι ὁ ἀστὴρ θὰ διαγράφῃ τόξον, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ μικροβάτου κοχλίου κατορθοῦμεν νὰ ἔλθῃ εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐφάπτηται τοῦ ὁρατοῦ ὁρίζοντος. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο εἶναι φανερὸν ὅτι μετροῦμεν τὴν ἐλαχίστην γωνιακὴν ἀπόστασιν μεταξὺ ἀστέρος καὶ ὁρατοῦ ὁρίζοντος, καὶ συνεπῶς μετροῦμεν τὸ ζητούμενον ὁρατὸν ὕψος. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐν τῇ πράξει ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς, προκειμένου περὶ παρατηρήσεων τοῦ Ἡλίου. Ἀφοῦ ρυθμίσωμεν ὀπτικῶς τὸ τηλεσκόπιον τοῦ ἐξάντος καὶ εὕρωμεν τὸν κατάλληλον συνδυασμὸν χρωματικῶν ὑαλίων, ὥστε ἡ εἰκὼν τοῦ Ἡλίου νὰ ἔχῃ περίπου τὴν αὐτὴν φωτεινὴν ἔντασιν πρὸς τὸν ὁρατὸν ὁρίζοντα, στρέφομεν τασσόμενοι ἐντὸς τοῦ καθέτου ἢ κατακορύφου ἐπιπέδου τοῦ Ἡλίου κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ σκοπεύομεν τὸν ὁρίζοντα κάτωθεν τοῦ Ἡλίου. Μετακινοῦμεν τότε τὸν κανόνα βραδέως, ἀφοῦ ἔχομεν ἀποσφίγξει τὸν στρεπτικὸν κοχλίαν κατὰ ἡμίσειαν στροφήν, μέχρις ὅτου ἴδωμεν ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τὴν εἰκόνα τοῦ Ἡλίου διὰ διπλῆς ἀνακλάσεως, ὁπότε καὶ συσφίγγομεν τὸν στερεωτικὸν κοχλίαν τοῦ κανόνος (διὰ τοὺς ἀρχαρίους συνιστᾶται ἡ ἐργασία αὐτὴ νὰ γίνεται μὲ ἀνυψωμένον ἐν μέρει τὸ χρωματικὸν ὑάλιον, ὥστε νὰ θαμβωθῇ ὁ ὀφθαλμὸς πρὸς στιγμὴν μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου καὶ τότε νὰ συσφιγχθῇ ὁ στερεωτικὸς κοχλίας καὶ νὰ καταβιβασθῇ τὸ χρωματικὸν ὑάλιον). Ἔχοντες ἤδη τὸν δίσκον τοῦ Ἡλίου ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ, ἀφοῦ πρῶτον ἐπιφέρωμεν ἐξίσωσιν τῆς φωτεινῆς ἐντάσεως Ἡλίου καὶ ὁρίζοντος διὰ τοῦ κοχλίου τοῦ περιαυχενίου τοῦ τηλεσκοπίου, εἶτα χειριζόμεν τὸν μικροβάτην κοχλίαν τοῦ ἐξάντος καὶ ἀρχίζομεν τὴν ταλάντωσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὥστε τὸ διαγραφόμενον ἐν τῷ πεδίῳ τόξον ὑπὸ τοῦ Ἡλίου νὰ τέμνῃ ὀλίγον τὸν ὁρίζοντα. Καὶ ἂν μὲν ἡ παρατήρησις γίνεται πρὸ μεσημβρίας, ὁπότε ὁ Ἥλιος ἀνέρχεται, ἐπιζητοῦμεν νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος τοῦ κάτω χείλους, ἂν δὲ τὸ ἀπόγευμα, ὁπότε ὁ Ἥλιος κατέρχεται, μετροῦμεν τὸ ὕψος τοῦ ἄνω χείλους. Πρὸς τοῦτο, τὴν πρωΐαν φροντίζομεν ὥστε τὸ τόξον, τὸ ὁποῖον γράφει κατὰ τὴν ταλάντωσιν ὁ Ἥλιος, νὰ εὑρίσκεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν οὐρανὸν (ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ τηλεσκοπίου) καὶ νὰ τέμνῃ ὀλίγον τὴν θάλασσαν. Τότε, ἐφ' ὅσον ἀνυψοῦται ὁ Ἥλιος, θὰ βλέπωμεν νὰ ἐλαττοῦται τὸ ἐν τῇ θαλάσσῃ τμῆμα τοῦ τόξου, καὶ θὰ ἔλθῃ στιγμή, καθ' ἣν κατὰ τὴν ταλάντωσιν θὰ ἐφάπτηται μόλις τὸ τόξον τοῦ ὁρίζοντος τότε φωνάζομεν «τόπ!», διὰ νὰ σημειώσῃ ὁ βοηθὸς τὴν ὥραν τοῦ χρονομέτρου καὶ ἀναγινώσκομεν τὴν ἔνδειξιν τοῦ ἐξάντος, ἥτις διορθουμένη ἐκ τοῦ ἐργαλειακοῦ σφάλματος θὰ μᾶς δώσῃ τὸ ὁρατὸν ὕψος. Ἀντιθέτως, τὸ ἀπόγευμα φροντίζομεν ὥστε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ τόξου τῆς ταλαντώσεως νὰ εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ὀλιγώτερον εἰς τὸν οὐρανόν, ἡ δὲ στιγμὴ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ «τόπ!» εἶναι ὅταν τὸ ὅλον τόξον καὶ ὅλος ὁ δίσκος τοῦ Ἡλίου βυθισθῇ ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ συνεπῶς ἐφάπτεται τοῦ ὁρίζοντος τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ Ἡλίου. Σημειοῦμεν ἀκόμη ὅτι κατὰ τὴν ἐργασίαν αὐτήν, δοθέντος ὅτι τὸ ἀστρονομικὸν τηλεσκόπιον τοῦ ἐξάντος ἀναστρέφει τὰς εἰκόνας, θὰ βλέπωμεν εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ πεδίου τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸ κάτω τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν μὲν πρωΐαν ὁ δίσκος τοῦ Ἡλίου θὰ φαίνεται κατερχόμενος, τὸ δὲ ἀπόγευμα ἀνερχόμενος. Ἡ παρατήρησις ἀστέρος γίνεται εἴτε μὲ εἰδικὸν νυκτερινὸν τηλεσκόπιον (μὲ μικρὰν μεγέθυνσιν καὶ μέγα ὀπτικὸν πεδίον) ἢ καὶ ἄνευ τηλεσκοπίου. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παρατηρήσῃ τις ἄλλον ἀστέρα ἀντ' ἄλλου, πρὸς ἀποφυγὴν σφάλματος χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἑξῆς μέθοδον. Θέτομεν τὸν ἐξάντα εἰς τὸ μηδὲν καὶ κρατοῦντες αὐτὸν ἀνεστραμμένον σκοπεύομεν τὸν ἀστέρα, ὁπότε θὰ ἴδωμεν συμπιπτούσας τὰς δύο εἰκόνας αὐτοῦ, τὴν ἀπ' εὐθείας καὶ τὴν διὰ διπλῆς ἀνακλάσεως. Ἀποσφίγγομεν τότε τὸν στερεωτικὸν κοχλίαν καὶ σκοπεύοντες πάντοτε τὸν ἀστέρα στρέφομεν τὸν κανόνα, μέχρις ὅτου ἴδωμεν ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τὴν εἰκόνα τοῦ ὁρίζοντος διττῶς ἀνακλασθεῖσαν, ὁπότε καὶ συσφίγγομεν τὸν στερεωτικὸν κοχλίαν. Ἤδη λαμβάνομεν ὄρθιον τὸν ἐξάντα καὶ σκοπεύοντες τὸν ὁρίζοντα θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ διὰ διπλῆς ἀνακλάσεως τὸν ἀστέρα καὶ συνεχίζομεν τὴν ἐργασίαν ταλαντεύοντες καὶ περατοῦντες τὴν ἐπαφὴν διὰ τοῦ μικροτέρου κοχλίου. Εἰδικὴ παρατήρησις εἶναι ἡ μεσημβρινὴ τοιαύτη, καθ' ἣν ἀναζητοῦμεν τὸ μέγιστον ὕψος, ὅπερ θὰ λάβῃ ὁ ἀστὴρ καὶ τὸ ὁποῖον γενικῶς καὶ πλὴν τῶν συνήθων, ἃς ἐπαγματευθῇ ὁ Λ Παλάσκας ἐν τῇ φερωνύμῳ θεωρίᾳ του, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ μεσημβρινὸν ὕψος τοῦ ἀστέρος. Κατὰ ταύτην ἀνερχόμεθα ὀλίγα λεπτὰ πρὸ τῆς ὥρας τῆς μεσημβρινῆς διαβάσεως καὶ ἀρχίζομεν τὴν παρατήρησιν, φέροντες εἰς ἐπαφὴν τὸ κατώτερον χεῖλος τοῦ ἡλίου (ἢ τὸν ἀστέρα) μετὰ τοῦ ὁρίζοντος. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ λεπτὰ τῆς ὥρας, ἅτινα προηγοῦνται καὶ ἕπονται τῆς μεσημβρινῆς διαβάσεως, ἡ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὕψους κίνησις τοῦ ἀστέρος εἶναι βραδυτάτη (ἐνῷ, ἀντιθέτως, ἡ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀζιμοὺθ εἶναι ταχεῖα, ἀλλὰ εἰς τὴν διὰ τοῦ ἐξᾶντος παρατήρησιν δὲν εἶναι ἀντιληπτή), φέρομεν εὐχερῶς τὸ κάτω χεῖλος εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ὁρίζοντος, στρέφοντες τὸν μικροβάτην κοχλίαν μέχρις ὅτου τὸ κατὰ τὴν ταλάντωσιν γραφόμενον τόξον ἐγγίσῃ εἰς ἓν σημεῖον τὸν ὁρίζοντα. Ἐξακολουθοῦμεν παρατηροῦντες καὶ ταλαντεύοντες, ὁπότε θὰ ἴδωμεν μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ὁρίζοντος λεπτὴν ταινίαν οὐρανοῦ, σημεῖον ὅτι ὑψώθη κατά τι ὁ ἥλιος· διὰ τοῦ μικροβάτου κοχλίου κερδίζομεν αὐτήν, φέροντες καὶ πάλιν εἰς ἐπαφήν· ἂν ὑψωθῇ ἀκόμη, στρέφομεν καὶ πάλιν τὸν μικροβάτην, μέχρις ὅτου ἔλθῃ στιγμή, καθ' ἣν ἐπὶ πολλὰ δευτερόλεπτα θὰ ἴδωμεν τὸν ἥλιον ἀκινητοῦντα τελείως Τότε προφανῶς γράφει τὸ ἀνώτατον στοιχεῖον τῆς φαινομένης τροχιᾶς του καὶ ὁ ἐξᾶς μετρεῖ τὸ μέγιστον αὐτοῦ ὕψος. Τοῦτο ἀντιλαμβανόμεθα ὅταν ἴδωμεν ὅτι ὁ ἥλιος μετέβαλε φορὰν κινήσεως ἀρχίζων νὰ κατέρχεται, ὁπότε θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ δίσκος «ἐδάγκασε», κατὰ τὴν ἐν χρήσει ἔκφρασιν, τὸν ὁρίζοντα Φωνάζομεν τότε «τόπ» καὶ μετροῦμεν τὸ ὕψος. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπὶ τῶν πλοίων, εἰς ἃ χρησιμοποιεῖται ὁ ἀληθὴς χρόνος, κρούεται ὁ κώδων τῆς μεσημβρίας καὶ ρυθμίζεται τὸ ὡρολόγιον τοῦ οἰακιστηρίου εἰς 12ω. Γ. Μ. Χ.

Ὑψοῦς *[Μυθ.].* Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Λυκάονος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πελασγοῦ, ὅστις ἔκτισε τὴν ὁμώνυμόν του πόλιν *Ὑψοῦντα.* Κ.Ν.

Ὑψοῦς *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Ἀρκαδίας ἐν τῇ σημερινῇ ἐπαρχίᾳ Γορτυνίας, ὑψούμενον ὑπὲρ τὸ ὁμώνυμον χωρίον. Διασῴζει δάση ἐλατῶν καὶ καλεῖται κοινῶς *Κλινίτσα* (ὕψ. 1548 μ.) Ι.Ι.Ι.

—Ὑψοῦς *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.346. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Στεμνίτσα.* Τῷ 1821 ὑπῆρξεν ἕδρα τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτεζῶν, παρ' αὐτὴν δὲ κεῖται ἡ μονὴ τοῦ *Τιμίου Προδρόμου*, κτισθεῖσα τῷ 1167 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ, ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπῆρξε ἀσφαλὲς καταφύγιον τῶν ἀγωνιζομένων. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ φυλάσσεται καὶ τὸ λείψανον ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ νέου.

ὑψῶ (*—όω*) καὶ ***ὑψώνω***· φέρω τι εἰς ὕψος, ἀναβιβάζω, ἀνυψῶ: «ὑψῶ τὸν τοῖχον, — τὸ ὀ[illegible]» || φρ. «ὑψῶ τοὺς ὤμους» πρὸς δήλωσιν ἀπορίας ἢ ἀμφιβολίας· || ὑψῶ τὴν σημαίαν» δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ κοντοῦ, καὶ συνεκδ. «ὑψῶ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως — τῆς ἀνταρσίας» κηρύσσω ἐπανάστασιν κλπ. || «ὑψῶ τὰς τιμὰς τῶν ὠνίων» αὐξάνω, ἀναβιβάζω.

ὕψωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑψοῦν, τὸ ὑψ[illegible]μένον, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους: «ὕψωμα γῆς», «[illegible]φθη τὸ ὑπ' ἀριθμὸν τάδε ὕψωμα»· || ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑψώνειν, ὕψωσις, ἀνύψωσις, κοιν. ψήλωμα || καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἄρτου τῆς προθέσεως ἀφαιρούμενον τεμάχιον καὶ διδόμενον ὡς ἀντίδωρον.

Ὑψωμαθεῖα *[Γεωγρ.].* Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. λ. *Ψωμαθειά*).

ὑψωμὸς (ὁ)· δημοτ., ὕψωσις, ἀναβιβασμός, ἀντίμησις: «ὑψωμὸς τοῦ λαδιοῦ, — τοῦ ψωμιοῦ».

ὕψωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ὑψώνειν, ἡ εἰς ὕψος ἀνέγερσις, ἀναβίβασις· || ὑπερτίμησις, αὔξησις τῶν τιμῶν.

— *[Πυροβ.]* Καλεῖται *ὕψωσις* τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς ἀπόστασίν τινα τοῦ στόχου, ὕψος τῆς σκοπευτικῆς ἐγκοπῆς τοῦ κλισιοσκοπίου, πρὸς ἐπίτευξιν, κατὰ τὴν σκόπευσιν, τῆς ἀναγκαίας γωνίας ἐγέρσεως. Ἡ ὕψωσις χαρακτηρίζεται συνεπῶς διὰ τοῦ βεληνεκοῦς, εἰς ὃ ἀνταποκρίνεται, ἰσοῦται δὲ [illegible] τὴν τριγωνομετρικὴν ἐφαπτομένην τῆς γωνίας [illegible]της. Ἡ βαθμονόμησις τοῦ κλισιοσκοπίου ἐκτελεῖται κατὰ ἑκατοντάδας μέτρων, μετὰ ὑποδιαιρέσεων, ἐνίοτε, εἰς ἡμισείας καὶ τέταρτα αὐτῶν (βλ. λ. κλισιοσκόπιον). Κ. Α. Ι.

ὑψωτὴς (ὁ)· ὁ ὑψῶν, ὁ προσπαθῶν νὰ ὑψώσῃ, νὰ ἀναβιβάσῃ τὰς τιμὰς τῆς ἀγορᾶς, ἀνατιμητής.

ὕω· ἀρχ., ῥίπτω βροχήν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ βρέχω (= διαβρέχω): «ὁ θεὸς ὗσεν ἀλλ' οὐκ ἔβρεξε τὰς ἀρούρας»· || ἀπροσωπ. *ὕει*, πίπτει βροχή.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Υ

Digitized by Google

Φ

. Τὸ *φεῖ* (ἢ *φῖ*) εἶναι τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ιμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Ἀντιθέτως τὰ προηγούμενα γράμματα αὐτοῦ, προελ-α ὡς εἴδομεν κατὰ μεταρρύθμισιν τῶν ἀντι-(ων σημιτικῶν (φοινικικῶν) γραμμάτων, τὸ Φ ς καὶ τὰ ἑπόμενα γράμματα Χ, Ψ καὶ Ω) δημιουργήματα ἑλληνικά, ἐπινοηθέντα πρὸς ›σιν τῶν δασέων ΠΗ, ΚΗ, τοῦ συμπλέγματος καὶ τοῦ μακροῦ Ο. Κατ' ἀρχὰς τὸ Φ (ὅπως καὶ) δὲν ἦτο ἐν χρήσει πανταχοῦ τῆς ἀρχαίας ἰδος. Εἰς τὰ ἀρχαϊκώτερα λ. χ. ἀλφάβητα (τῆς ις, Μήλου καὶ Κρήτης) ἐλλείπει τὸ γράμμα). Ἀντ' αὐτοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ΠΗ ἢ καὶ ις τὸ Π (*ἀδελπεὸν*=ἀδελφεὸν—ἀδελφόν, *πυλὰ* λὴ κλ.

[Παλαιογραφ.] Τὸ *φεῖ* ἐγράφετο κατ' ἀρχὰς ῥρως κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους καὶ χρό-Οὕτως εἰς μὲν τὴν Ἀττικήν, Αἴγιναν, Βοιω-Εὔβοιαν, Νάξον, Κέων, Σίφνον, Ἀμοργόν, ιν, Ἐρυθράς, Θήραν, Κυρήνην κ. ἄ. (ΣΤ' καὶ . π. Χ.) ἐγράφετο ὡς Φ. Εἰς τὴν Μίλητον αἰ. π. Χ.) ὡς Φ, ἐν Κορίνθῳ ὡς Φ (περὶ)0 π. Χ.), εἰς Νάξον, Ἐρέτριαν, Χαλκίδα κ. ἄ. | (πιθανῶς περὶ τὸ 600 π. Χ.). Εἰς τὴν Φω-ὡς Φ, εἰς τὴν Ἦλιδα (ΣΤ' καὶ Ε' αἰ.) ὡς ◻ καὶ ʘ ἢ Φ κ.οὕ.κ. Πολλαχοῦ ἐγρά-ὡς Φ, ἥτις γραφὴ καὶ ἐπεκράτησε μέχρι ρον. Κατὰ τὴν «ἐπισεσυρμένην» γραφὴν τᾷ ὑπὸ ποικίλας μορφάς: Φ, f, Φ, Φ, Φ, Φ, Φ κλ. κλ. (ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ . π. Χ. μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ Η' αἰ. βλ. *Θόμψωνος—Σ Λάμπρου*, Ἐγχειρίδιον ἑλ-ῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας, Ἀθῆναι (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ, τεῦχ. Γον, τοὺς ἐν πίνακας). Τὸ ἀντίστοιχον λατινικὸν γράμμα , ᚠ, f κλ.

μερον τὸ φ γράφεται ὡς:

), Φ, *Φ*, Φ, Φ, *Φ*, φ, Φ, Φ, φ, φ, φ, φ, φ, φ.

ἀντίστοιχον *f* τῶν λατινοφθόγγων γλωσ-ὡς: *f*, *F*, F, F, *f*, F, *F*, F, *F*, f, f, f.

[Γλωσσολογ.] Τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν Φ εἶναι τῶν δασέων συμφώνων (Θ, Φ, Χ), ἅτινα κλειστοὶ καὶ ἀκαριαῖοι φθόγγοι καὶ ἐπροφέ-διὰ τῆς ἀμέσως μετὰ τὴν ἄρθρωσιν τοῦ ικοῦ, χειλικοῦ καὶ οὐρανικοῦ στοιχείου των πῆς πνεύματος ἤτοι ὡς: ΤΗ, ΠΗ, ΚΗ, καὶ ὄντως φέρονται γεγραμμένα διὰ τοῦ ἀρ-ῦ ἀλφαβήτου τῆς Μήλου καὶ Θήρας (ἐξαι-νου τοῦ Θ, τὸ ὁποῖον ἐγράφετο κατ' ἀρχὰς ς νήσους ταύτας ὡς ΘΗ): *Ἔκπhαντος, ἀδελ-* κλ., *ἐπευκhόμενος* κλ. (=Ἔκφαντος, ἀδελ-—ός, ἐπευχόμενος). Εἰς τὴν νέαν ὅμως Ἑλ-ὴν προφέρονται ὡς διαρκῆ καὶ πνευματώδη. εταβολὴ αὕτη τῆς προφορᾶς τῶν δασέων η (εἰς τὴν ἀρχαίαν τοὐλάχιστον ἀττικὴν ιτον) ἤδη κατὰ τὸν Δ' αἰ. π. Χ. Διάμεσον δα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος φωνητικῆς ἐξελί-παριστᾷ ἡ γραφὴ ΠΦ: *σκύπφος* (=σκύφος) ερὶ τούτων βλ. *Ι. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημεικὰ νώσματα, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1924, σελ. 127 κ.ἑξ ›χαῖον ἑλληνικὸν Φ (ἤτοι κατὰ τὰ λεχθέντα εἶχε διττὴν τὴν ἀρχήν του —ὅπως καὶ τὰ δασέα— ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν προῆλθεν ἐξ ἠχη-απετικοῦ bh τραπέντος εἰς ἄηχον δασὺ πh. έρου δὲ ἐξ ἀνέκαθεν (ἤτοι ἰαπετικοῦ) ἀήχου ς πh. Ἡ σύμπτωσις ὅμως αὕτη τῶν ἠχηρῶν τὰ ἄηχα δασέα ἔγινε πολὺ ἐνωρὶς (εἰς χρό-τροϊστορικούς), δι' ὃ καὶ ἡ περαιτέρω ἐξέλι-ν εἶναι κοινὴ καὶ ὁμοία. Τὸ Φ προῆλθεν εἰς ›χαίαν Ἑλληνικὴν καὶ ἐκ τροπῆς τοῦ Π πρὸ ιντος δασυνομένου (ἀπὸ οὗ—*ἀφ' οὗ*, ἀπὸ —*ἀφ' ἡμῶν*, ἀπὸ-ὁρίζω—*ἀφορίζω* κλ. κλ.), ἐκ τροπῆς τῶν χειλικῶν Π, Β πρὸ δασέος συμφώνου: (τρέπ—ω) *ἐτρέφθην* ἀττ., (τρίβ—ω) *ἐτρίφθην* κλ., ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ Φ ἀφωμοιώθη πρὸς ἑπόμενον ἠχηρόν: (κρύφα) *κρύβδην* κλ., πρὸς ἑπόμενον Μ: (γράφ—ω) *γεγραμμένος, γράμμα, γραμμὴ* κλ, τὸ δὲ σύμπλεγμα Φ+j ἐξειλίχθη εἰς —πτ—: (τρύφος) *θρύπτω* (ἐκ τοῦ *θρύφjω), (κορυφὴ) *κορύπτω*, (τάφος) *θάπτω* (ἐκ τοῦ *θάφjω) κλ. Δι' ἀνομοίωσιν ἐτράπη τὸ Φ εἰς Π: (φεύγω) *φέφευγα—*πέφευγα*, (φύομαι) *φέφυκα—*πέφυκα* κ. οὕ κ. Εἰς πνευματώδη (παρεμφερῆ πρὸς τὰ νεοελληνικὰ) ἐτράπησαν καὶ τὰ λατινικὰ δασέα (ἤτοι τὰ bh, ph εἰς f, τὰ gh καὶ kh εἰς h κλ.). Ἀλλ' ἡ πνευματώδης αὕτη προφορὰ τῶν πρώην δασέων διεσώθη μὲν εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Ὄσκων καὶ Ὄμβρων, μετεβλήθη ὅμως κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τῶν Λατίνων. Οὕτω τὸ f ἐσώθη μὲν εἰς τὴν Λατινικὴν ἐν ἀρχῇ λέξεως: fagus (φηγός), fama (φήμη), fero (φέρω), frater (φρατὴρ) κλ., ἀλλ' ἐντὸς λέξεως ἐτράπη εἰς b: albus (=ἑλλην. *ἀλφός*), nebula (νεφέλη), si bi. ti-bi (ἀλλ' ἑλλην. *ναῦ-φι* κλ.). Εἰς f ἐτράπη εἰς τὴν Λατινικὴν καὶ τὸ dh—th ἐν ἀρχῇ λέξεων εἰς χρόνους προϊστορικούς: θυμὸς—*fumus*, θύρα—*foris* κλ., ἐντὸς λέξεων ὅμως τὸ dh ἐτράπη εἰς d: medius (=ἑλλ. *μέθιος—μέσσος—μέσος), aedes (αἴθω), fido (πείθω) κ.οὕ κ. Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἐκτὸς τοῦ ἀρχαιόθεν κληρονομηθέντος φ (φίλος, φιλότιμος κλ., φόνος, φυλάττω—φυλάγω κλ. κλ.) ἔχομεν καὶ ὑστερογενὲς φ εἰς τὸ σύμπλεγμα φτ (ἐξ ἀρχαίου πτ): (πτωχὸς) *φτωχός, φτώχεια, φτωχαίνω* κλ., (πτύω) *φτύ(ν)ω*, (ἑπτὰ) *ἐφτὰ* κλ. Φ ὡσαύτως προῆλθε καὶ ἐκ τοῦ ὑποτακτικοῦ στοιχείου τῶν διφθόγγων ΑΥ καὶ ΕΥ πρὸ τῶν φθόγγων Κ, Π, Τ καὶ τῶν συριστικῶν Σ, Ξ, Ψ: *αὐτὸς* (προφ. *ἀφτός*), *εὔκολος* (=ἔφκολος), *εὔσωμος* (ἔφσωμος), *εὔξεινος* (Πόντος), *εὔψυχος* κλ. (ἀλλὰ εἰς τὴν δημωδεστέραν προφορὰν τὸ οὕτω προελθὸν σύμπλεγμα ΦΣ μετεβλήθη εἰς ΠΣ ἢ Ψ: (ἐδούλευσα) *ἐδούλεψα*, (φιλεύω) *ἐφίλεψα, ἐκούρεψα, ἐμάζεψα* κ.οὕ.κ.). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐκ τῶν ξένων ὀνομάτων ἀπεδόθησαν ἐνταῦθα διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Φ, φ: 1) Τὰ ὀνόματα τῶν λατινοφθόγγων γλωσσῶν τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ *F, f*. 2) Τὰ γερμανικὰ ὀνόματα τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ *V, v*. 3) Τὰ ὀνόματα τῶν λατινοφθόγγων γλωσσῶν τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ *Ph, ph*, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ὅταν τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν προφέρεται ὡς τὸ ἑλληνικὸν *Φ, φ*.

—*[Βραχυγρ.]* Τὸ *φ* (*Φ*) χρησιμοποιεῖται βραχυγραφικῶς καὶ συμβολικῶς εἰς ποικίλας περιστάσεις. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ὡς ἀριθμητικόν, τονούμενον ἄνωθεν (*Φ'* ἢ *φ'*), ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν ἀριθμὸν πεντακόσια καὶ μὲ τὸ τακτικόν του καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του, τονούμενον δὲ κάτωθεν (*͵Φ* ἢ *͵φ*) μὲ τὸν ἀριθμὸν 500.000 καὶ μὲ τὸ τακτικόν του καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του. Εἰς τὰς ἐκδόσεις ὅμως τῆς «Ἰλιάδος» καὶ τῆς «Ὀδυσσείας» τοῦ Ὁμήρου, τὸ Φ σημαίνει τὴν 21ην ραψῳδίαν, διότι εἰς τὴν ἀρίθμησίν των ἐλήφθη ἁπλῶς ἡ σειρὰ τοῦ ὁριστικοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Εἰδικώτερον ἐπεκράτησεν ὅπως εἰς τὰς παραπομπάς, διὰ τοῦ *Φ* (κεφαλαῖον) σημαίνηται ἡ 21η ραψῳδία τῆς «Ἰλιάδος», διὰ δὲ τοῦ *φ* (μικρὸν) ἡ 21η τῆς «Ὀδυσσείας». Ἐκ τῶν ἀντιστοίχων γραμμάτων τῶν ἄλλων γλωσσῶν, τὸ ἀραβικὸν *πχ* ἢ *φὲ* (*φὴ* κατὰ τοὺς Ο') καὶ τὸ ἀραβικὸν *φὸ* ὡς ἀριθμητικὰ δηλοῦσι τὸν ἀριθμὸν 80, τὸ δὲ λατινικὸν F ἐδήλου κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸν ἀριθμὸν 40, μετὰ γραμμῆς δὲ ἄνωθεν ($\overline{F}$) τὸν ἀριθμὸν 40.000. Βραχυγραφικῶς, εἰς ἑλληνικὰ κείμενα τὸ *Φ* τίθεται συχνὰ ὡς ἀρχικὸν διαφόρων κυρίων ὀνομάτων (Φίλιππος, Φραγκῖσκος). Ἐπὶ ἑλληνικῶν ὑδρογραφικῶν χαρτῶν τὸ *Φ* σημαίνει τὸν φυκώδη βυθόν, τὸ δὲ *φ* τὸν φαιὸν βυθόν. Κατόπιν κυρίου ὀνόματος ἐπὶ ἐξωφύλλου συγγράμματος ἢ ἐπὶ ἐπισκεπτηρίου τὰ ἀρχικὰ *Δ. Φ.* σημαίνουν: διδάκτωρ φιλολογίας ἢ φιλοσοφίας. Ἐπὶ λατινικῶν ἐπιγραφῶν τὸ F σημαίνει: Fabius, fecit, faciendum, familia, famula, fastus, Februarius, feliciter, felix, femina, fides, fieri, fit, filia, filius, finis, flamen, forum (συνηθέστερον: F. R.=forum romanum), frater, frons, figura, fuit, fluvius, faustum. Ἐπὶ παλαιῶν νομισμάτων, γαλλικῶν μὲν τὸ F δηλοῖ τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Ἀγγέρης, γερμανικῶν τὸ τῆς Στουτγάρδης, πρωσσικῶν τὸ τοῦ Μαγδεμβούργου καὶ αὐστριακῶν τὸ τῆς πόλεως Χὰλ τοῦ Τυρόλου. Ἐπὶ φαρμακευτικῶν συνταγῶν τὸ fac ἢ fiat σημαίνει: ποίει ἢ ποιηθήτω. Ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ τὸ F δηλοῖ τὴν μονάδα τῆς ἠλεκτρικῆς χωρητικότητος: φαράδιον· ἐν τῇ χημείᾳ τὸ φθόριον· ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τὸ φύλλον (in folio=εἰς φύλλον). Ἐν τοῖς ὡρολογίοις ἀγγλικῆς κατασκευῆς τὸ F παρὰ τὸν δείκτην τοῦ ρυθμιστοῦ ταχύτητος δηλοῖ τὴν κατεύθυνσιν πρὸς ἣν πρέπει νὰ στραφῇ ὁ δείκτης διὰ νὰ ἐπιταχυνθῇ ὁ ρυθμὸς τῆς λειτουργίας τοῦ ὡρολογίου. Ἐν νομικοῖς συγγράμμασι τὰ FF σημαίνουν τοὺς «Πανδέκτας» τοῦ Ἰουστινιανοῦ. —Ω.

— *[Μουσ.]* Διὰ τοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *Φ* λατινικοῦ F οἱ Γερμανοί, οἱ Ἄγγλοι καὶ ἄλλοι ἐκφράζουν τὸν τέταρτον φθόγγον τῆς συγχρόνου μουσικῆς κλίμακος ἢ τὸν ἕκτον τῆς παλαιοτέρας, ἥτις εἶχεν ὡς ἀφετηρίαν τὸ Α (λα), ἄρα τὸν *φα*. Ἐκ τοῦ γράμματος F διὰ διαφόρων μετασχηματισμῶν καὶ διακοσμήσεων προῆλθεν ὁ γνώμων τοῦ *Φα*. Τὸ γράμμα F ἐτίθετο ὡσαύτως ἀντὶ γνώμονος εἰς τὴν ἀρχὴν κοκκίνης γραμμῆς τοῦ διαγράμματος πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ οἰκείου φθόγγου *φα*, ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γουίδου τοῦ Ἀρέτζο (Ι' αἰών). Τὸ λατινικὸν f μεμονωμένως εἶναι σήμερον συντομογραφία τοῦ *φόρτε*· τὰ δύο ff σημαίνουν φορτίσσιμο, τὰ τρία fff τὸ μεγαλύτερον δυνατὸν φορτίσσιμο. Τέλος διὰ τοῦ f ὑπονοοῦνται πολλάκις οἱ κοχλίαι (τὰ ἐπὶ τοῦ ἠχείου ἀνοίγματα) τῶν ἐγχόρδων μετὰ τόξου ὀργάνων: βιολίων, βιολοντσέλλων κλπ. Γ. Σ.

φα (fa) *[Μουσ.]*. Παρὰ τοῖς λατινικοῖς λαοῖς, Ἕλλησι κλπ. ὀνομασία τοῦ τετάρτου φθόγγου τῆς μουσικῆς κλίμακος. Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ F τῶν Γερμανῶν, Ἄγγλων κλπ. Γ. Σ.

φαβα (ἡ). Τὸ φυτὸν λάθυρος ὁ ἥμερος, κοιν. *λαθύρι* καὶ *λαθούρι* ‖ ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ, καθὼς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενον πολτῶδες φαγητόν.

— *[Μαγειρ.]* Καθαρίζεται ½ ὀκᾶ φάβα, τίθεται εἰς χάλκωμα μὲ βαθουλὸν πάτον, διὰ νὰ μὴ πιάνῃ μὲ 1 ½ ὀκᾶ νερόν, καὶ ξαφρίζεται κατὰ τὴν βράσιν μὲ τὴν τρυπητὴν κουτάλαν ἀφαιρουμένων τῶν μαυραδιῶν. Προστίθενται κατόπιν 100—150 δρμ. κρεμμύδια ρεντιστά, ἅλας, πιπέρι καὶ ἀνακατώνονται συχνὰ μὲ κουτάλαν ξυλίνην. Τὸ λάδι σπανίως καὶ κατὰ βούλησιν τίθεται κατὰ τὴν βράσιν. Ὅταν ψηθῇ καὶ πολτοποιηθῇ τελείως, κενώνεται ἀμέσως εἰς πιατέλαν καὶ ἀφήνεται νὰ κρυώσῃ. Κατὰ τὸ σερβίρισμα ἕκαστος προσθέτει κατ' ἀρέσκειαν ρήγανην, λάδι καὶ λεμόνι ἢ ψιλοκομμένον μαϊδανόν. Φάβα γίνεται καὶ ἀπὸ μουσκεμένα καὶ ξεφλουδισμένα ξηρὰ κουκκιά, καθὼς καὶ ἀπὸ ρεβίθια εἰδικῶς παρασκευαζόμενα ὑπὸ τῶν Ἀρμενίδων ἰδίως καὶ βραζόμενα ἐντὸς τεμαχίων τουλπανίου εἰς σχῆμα πορτοκαλιοῦ.

Φάβα (Fava), ***Δομίνικος***. Ἰταλὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1875. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μοδένης καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν βιβλιοθηκῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας. **Ἔγραψε πολυάριθμα**

Digitized by Google

φιλολογικὰ ἔργα, κυρίως ὅμως ἐγένετο λίαν γνωστὸς εἰς τοὺς βιβλιοφίλους ἐκ τῶν ὀνομαστῶν βιβλιογραφικῶν ἔργων του, ἅτινα θεωροῦνται ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ εἴδους των. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Πλάτωνος» (1901), «Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Τσερτόζας τῆς Παβίας» (1906), «Τὰ λατινικὰ συνώνυμα» (1910), «Λατῖνοι πεζογράφοι καὶ ποιηταὶ τῆς Ἀναγεννήσεως» (1911), «Ὁ Ἀλφόνσος Β΄ τῆς Ἔστης, συλλογεὺς ἑλληνικῶν κωδίκων» (1918), «Περὶ βιβλιογραφίας» (1922), «Ἡ βιβλιοθήκη Ἔστης» (1924), «Βιβλιογραφία χειρογράφων» (1927), κ. ἄ. Μ. Δ. Β

— **Φάβα** (Fava). ***Ὀνορᾶτος***. Ἰταλὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1859. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Νεαπόλεως καὶ κατέγινεν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν συγγραφὴν παιδικῶν διηγημάτων, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν καὶ εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Πρῶτα φύλλα» (1881), «Νεαπολιτάνικη ζωὴ» (1887), «Ἱστοριοῦλες τῆς Φρανσίνης» (1888), «Εἰς τὴν χώραν τῶν ἀστέρων» (1889), «Χειμωνιάτικες νύχτες» (1893), «Εἰς τὴν χώραν τῶν παιγνιδιῶν» (1896), «Τὸ βιβλίον τῶν Χριστουγέννων» (1901), «Στοὺς δρόμους» (1905), «Ξανάρχεται ἡ ἄνοιξις» (1919), «Τὸ βιβλίον τῶν μικρῶν πραγμάτων (1921), «Τὸ πέσιμο ἀπὸ τὴ φωλιὰ» (1925), κ. ἄ. Μ. Δ. Β

Φαβὰρ (Favart), ***Κάρολος - Σίμων*** Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1710—1792). Ἀνεδείχθη ὡς ὁ ἄριστος κωμειδυλλιογράφος τῆς ἐποχῆς του καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς μουσικῆς κωμῳδίας. Τὰ πολυάριθμα ἔργα του ἐπὶ ὁλόκληρον πεντηκονταετίαν ἦσαν περιζήτητα ὑπὸ τῶν θεατρωνῶν, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσίων. Τῷ 1740 ἦτο ἤδη διάσημος, προσελήφθη δὲ μετὰ μικρὸν ὡς διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ στρατάρχου Μαυρικίου τῆς Σαξονίας ἐν Φλάνδρᾳ. Βραδύτερον ἐξωρίσθη εἰς Στρασβοῦργον. διεσώθη ὅμως χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Πομπαδοὺρ καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ κωμικοῦ μελοδράματος (Opera comique), τέλος δὲ ἵδρυσε τῷ 1781 ἴδιον θέατρον ἐν Παρισίοις, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωσε τὸ ὄνομά του. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «La chercheuse d'esprit», «Les trois sultanes», «Anette et Lubin», «La fée Urgèle», L'Anglais à Bordeaux» κλπ. Ἡ μεγάλη ἐπιτυχία τῶν ἔργων τοῦ Φαβὰρ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν δεξιότητα, μεθ' ἧς οὗτος διηρμήνευεν ἐν αὐτοῖς τὰς προτιμήσεις τῆς ἐποχῆς του. Ἐπὶ μακρὸν ὑπεστηρίχθη ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ συγγραφέως ὀφείλεται εἰς συνεργασίαν τοῦ φίλου του ἀββᾶ Βουαζενόν, τοῦτο ὅμως ἐλέγχεται ὡς ἀνακριβές. Χ. Δ

Φαβάρα (Favara) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Τζιρτζέντι τῆς Σικελίας. Κάτ. 25 000. Ἔχει ὀρυχεῖα θείου καὶ λατομεῖα μαρμάρου, εἶναι δὲ σημαντικὸν γεωργικὸν κέντρον τῆς περιοχῆς. Μ. Δ. Β

Φαβαρᾶτα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Χαυδάτων τῆς ἐπαρχίας Πάλης τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κατ. (1928) 138.

Φαβάρο (Favaro), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ, Τουρίνῳ καὶ Ζυρίχῃ. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης καὶ ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν μαθηματικῶν. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος, ἐκδώσας ὑπὲρ τὰ 200 ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἱστορία τῶν πλανημέτρων», «Μαθήματα γραφικῆς στατικῆς» (1877), «Μαθήματα γεωμετρίας», «Τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι», «Ἱστορία τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν», «Περὶ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίουν οἱ ἀρχαῖοι πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν καταστρεπτικῶν συνεπειῶν τοῦ σεισμοῦ», «Ἡ ἐφεύρεσις τῶν διόπτρων», «Ὁ Γαλιλαῖος ὡς ἀστρολόγος», «Νέα στοιχεῖα περὶ τῆς μελέτης τῶν χειρογράφων τοῦ Τύχωνος Βραχίου καὶ περὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γαλιλαίου», «Ἀνάμεικτα ἀνέκδοτα περὶ Γαλιλαίου», «Νέαι συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς δίκης τοῦ Γαλιλαίου», «Εἴκοσι ἔτη μελετῶν ἐπὶ τοῦ Γαλιλαίου,» κλπ. Ἀνέλαβεν ἐπίσης τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἁπάντων τοῦ Γαλιλαίου. Μ. Δ. Β.

Φαβὲ (Favé), ***Εὐγένιος - Ναπολέων - Λουδοβῖκος*** Γάλλος μαθηματικὸς καὶ ὑδρογράφος μηχανικός, υἱὸς τοῦ Ἰλδεφόνσου (1853—1922). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον, εἰδικευθεὶς δὲ εἰς τὴν ὑδρογραφίαν προσελήφθη εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ ἐξεπόνησε πολυαρίθμους ὑδρογραφικὰς καὶ ναυτιλιακὰς ἐργασίας. Ἐτελειοποίησεν ἐξ ἄλλου πλεῖστα ὑδρογραφικὰ ὄργανα καὶ ἐπενόησεν ἕνα παλιρροιογράφον καὶ διάφορα ναυτιλιακὰ ὄργανα. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Γραφικοὶ πίνακες, δίδοντες τὰς συντεταγμένας τῶν ἄστρων, πρὸς χρῆσιν τῶν ναυτιλλομένων» (Παρίσιοι 1894), «Γραφικὸς καθορισμὸς τοῦ στίγματος ἐν τῇ θαλάσσῃ» (Παρίσιοι 1895), «Ὑδρογραφικὴ ὑπηρεσία τοῦ ναυτικοῦ: Ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι περὶ τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῶν παραλίων τῆς Κορσικῆς» (Παρίσιοι 1899), «Ἄβαξ διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ στίγματος ἐν τῇ θαλάσσῃ», «Περὶ τοῦ γυροσκοπικοῦ ὁρίζοντος Φλεριαί», «Ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι» κλπ. Χ. Δ.

— **Φαβὲ** (Favé), ***Ἰλδεφόνσος*** Γάλλος στρατηγὸς (1812—1894). Ἐδίδαξε κατ' ἀρχὰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην ἐν τῷ πολυτεχνείῳ, προαχθεὶς δὲ βραδύτερον εἰς συνταγματάρχην ἐγένετο ὑπασπιστὴς τοῦ Ναπολέοντος Γ΄. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου, μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς ἀμύνης τῶν Παρισίων. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ διεκρίθη ὡς στρατιωτικὸς συγγραφεύς, γράψας πλεῖστα ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Νέον σύστημα ὑπερασπίσεως τῶν ὀχυρῶν θέσεων» (1841), «Ἱστορία καὶ τακτικὴ τῶν τριῶν ὅπλων» (1845), «Ἱστορία τοῦ πυροβολικοῦ» (1845—1847), «Μελέται ἐπὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ πυροβολικοῦ» (1862—1872), ὅπερ ἀποτελεῖ συμπλήρωσιν τοῦ ὁμωνύμου ἔργου τοῦ Ναπολέοντος Γ΄, «Μαθήματα στρατιωτικῆς τέχνης» (1877), «Ἡ ἀρχαία Ρώμη» (1880) κ. ἄ. Χ. Δ

φαβέττα /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λάθυρος ὁ ἥμερος*.

φαβεντιανὰ ***ἀγγεῖα***· βλ. λ. *φαγεντιανὰ* ἀγγεῖα.

Φάβερσαμ (Faversham), /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Κέντ, κειμένη 15 χλμ βορειοδυτικῶς τῆς Καντιαουρίας. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον ὀπωρῶν καὶ διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἔχει βιομηχανίας πλίνθων, τσιμέντων, ζύθου κλπ. Κάτ. 10.619. Χ. Δ

Φάβης, ***Βασίλειος*** Διδάκτωρ τῆς φιλολογίας, συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης». Ἐγεννήθη ἐν Κονίστραις τῆς Εὐβοίας καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Συνέγραψε «Γλωσσικὰς ἐπιστάσεις», ἀναφερομένας εἰς τὸ σκύριον ἰδίωμα, δημοσιευθείσας ἐν τῷ πανηγυρικῷ τόμῳ τῆς τεσσαρακονταετηρίδος τῆς καθηγεσίας τοῦ Κ. Κόντου (1909), «Γλωσσικὰς ἐπισκέψεις», ἀναφερομένας εἰς τὸ ἰδίωμα Κονιστρῶν καὶ Αὐλωναρίου (1911), φιλολογικὰς πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνάλεκτα φιλολογικὰ» ἐν τῷ «Ἀρχείῳ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς» καὶ ἐν «Ἀφιερώματι εἰς Χατζιδάκιν», δύο πραγματείας εἰς τὸν Ἡσύχιον ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ μὲν «Συμβολὴ εἰς τὰ τοῦ Ἡσυχίου» (ἐν περιοδικῷ «Ἀθηνᾶ» 30, 1919), ἡ δὲ «Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἡσυχίου» (ἐν «Ἀθηνᾷ» 39, 1928), ἄλλας τινὰς δημοσιευθείσας ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ», τῇ «Λαογραφίᾳ» καὶ τῇ «Ἐπετηρίδι τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν». Συνέγραψε πρὸς τούτοις καὶ «Γραμματικὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης» πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τοῦ γυμνασίου, καὶ ἄλλα διδακτικὰ βιβλία. Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1926 τῷ ἀνετέθη τὸ τμῆμα γλωσσικῆς ὕλης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» —Ω.

φαβία (ἡ) (Favia) /*Ζῳολ.*/. Γένος κοραλλίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑξακοραλλίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστραιιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς κυρίως θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

— /*Παλαιοζῳολ.*/ Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ἰουρασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

Φαβία, ***Εὐδοκία***· βλ. λ. *Εὐδοκία* Φαβία.

Φαβία ***γενεά*** βλ. λ. *Φάβιος*.

φαβιανὴ (ἡ) (Fabiana) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρυχνοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀειθαλεῖς ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *φαβιανὴ ἡ ἀλλεπαλληλόφυλλος* (Fabiana imbricata), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Χιλῆς, λίαν κοσμητικός. Οὗτος πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων εὐχερῶς. Δ. Ν. Π.

φαβιανισμὸς (ὁ) τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν τῆς «Φαβιανῆς Ἑταιρείας»· συντηρητικὸς μεταρρυθμιστικὸς σοσιαλισμός.

φαβιανός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν «Φαβιανὴν Ἑταιρείαν», ὁ ἀσπαζόμενος τὰς ἀρχάς της.

—«**Φαβιανὴ** ***Ἑταιρεία***» (Fabian Society). Ἀγγλικὴ σοσιαλιστικὴ μεταρρυθμιστικὴ ἑταιρεία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1884 ὑπὸ τοῦ J. Davidson, καθ' ὃν χρόνον ἱδρύετο καὶ ἡ Σοσιαλδημοκρατικὴ ὁμοσπονδία τῆς Ἀγγλίας, ἥτις περιελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους της ὀπαδοὺς τοῦ K. Marx (τὸν Hydman, τὸν Burns, τὸν J. Man, τὸν Champion κλ.). Ἡ ὀνομασία τῆς ἑταιρείας ἐλήφθη ἐκ τοῦ περιφήμου Ρωμαίου στρατηγοῦ, τοῦ Φαβίου τοῦ Μελλητοῦ (Cunctator), ὅστις ἐν τῷ πολέμῳ του πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἠκολούθησεν ἀναβλητικὴν τακτικήν, ἀποφεύγων νὰ συνάψῃ μάχην μετ' αὐτοῦ καὶ ἀφήνων αὐτὸν νὰ ὑφίσταται ὁ ἴδιος τὰς δυσαρέστους συνεπείας τῆς ἀκωλύτου προελάσεώς του, τακτικὴν ἥτις ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ἡ σωφρονεστέρα καὶ ἡ μᾶλλον ἐνδεικνυομένη ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἡ «Φαβιανὴ Ἑταιρεία», ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐτέθησαν ὁ Bernard Shaw, ὁ Sidney καὶ ἡ Βεατρίκη Webb, ὁ H. Wells κ. ἄ., ἀπετελέσθη κ[...] ἐκ προοδευτικῶν διανοουμένων, οἱ ὁποῖοι [...]κρουον τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως ἀντι[...]λοντες αὐτῇ τὴν ἰδέαν τῆς βαθμιαίας ἐξελ[...] πρὸς πάντοτε τελειοτέρας κοινωνικὰς μ[...]

Σκοπὸς τῶν Φαβιανῶν ἦτο ἡ ἀποτροπὴ τῶν Ἀ[...]γλων ἐργατῶν ἀπὸ τοῦ μαρξισμοῦ καὶ τοῦ ἐ[...]ναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ διὰ τῆς προπαγ[...] τοῦ εἰρηνικοῦ κοινοτικοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ [...] μικρῶν μεταρρυθμίσεων πρὸς πραγματοποί[...] βαθμιαίας μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἀστικοῦ κα[...]στῶτος εἰς τὸ σοσιαλιστικόν. Εἰς τὸ πρόγρ[...] τῶν Φαβιανῶν περιελαμβάνετο ἡ μεγαλυτέρα ἀ[...]δοσις τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῆς χώρας διὰ [...] ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς, ἡ κατάπαυσις [...] σπατάλης τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἀγαθῶν, ὁ μετρι[...]ασμὸς τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος διὰ δικαιοτ[...] διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ αἰ[...]σθήματος τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν ἀν[...]πων κλπ. Πρὸς προπαγάνδισιν τῶν ἀρχῶν [...] «Φαβιανὴ Ἑταιρεία» ἐξέδιδε καὶ διάφορα φυλλ[...] τὰ «Fabian tracts», χωρὶς δὲ ν' ἀποκρούῃ [...] πολιτικὴν καὶ τὴν κοινοβουλευτικὴν δρᾶσιν [...]ρυσσε τὴν ἀνάγκην τῆς συνεργασίας τῶν τά[...] κατεδίκαζε τὴν βίαν καὶ ἠρνεῖτο νὰ παραδ[...] τὸ ἀναπόφευκτον τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσ[...] Τῷ 1900 ἡ «Φαβιανὴ Ἑταιρεία» προσεχώρησεν [...] τμῆμα εἰς τὸ τότε ἱδρυθὲν «Ἐργατικὸν κόμμα» (La[...]bour Party). Ε.[...]

Φαβιανὸς ***ἅγιος***. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρο[...]γίῳ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι δύο: —1) Ὁ τῆς Ρώ[...]μης ἐπίσκοπος, ὅστις διαδεχθεὶς τὸν Ἀντέρ[...] τῷ 236 ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ρωμ[...] μετὰ μεγάλης συνέσεως. Ὑπέστη κατὰ τὸν [...] Δακίου διωγμὸν τῷ 250 μαρτυρικὸν θάνατον [...] ἑορτάζεται τὴν 20 Ἰανουαρίου (ὡς Φάβιος δὲ [...] τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὴν 5 Αὐγούστου) — [...] Ὁ ἐν Κατάνῃ τῆς Σικελίας κατ' ἄγνωστον [...]νον μαρτυρήσας μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστια[...] μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 31 Δεκεμβρίου. Ε.[...]

Φαβιὲ (Fabier), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος***. Γά[...]λος διπλωμάτης ἐκ Τουλούζης (1711—1784). Ὑπῆ[...]ξεν ὁ κυριώτερος πράκτωρ τῆς μυστικῆς διπλω[...]ματίας τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ΄. Βραδύτερον περιέ[...]σεν ὑπὸ δυσμένειαν, διότι ἔγραψεν ἀπομνημονεύ[...]ματα ἀντίθετα πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Σου[...] ἀναμειχθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Ντυμουριὲ εἰς διαφό[...] δολοπλοκίας, συνελήφθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς Βα[...]στίλλην, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ΄. Ἔζησε βίον π[...] διωκτικὸν καὶ σκανδαλώδη, δημοσιεύσας διαφό[...] λιβέλλους ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του καὶ ἐπι[...]ξας ἄμετρον μακιαβελισμὸν εἰς τὰς περὶ [...]κῆς θεωρίας του. Εἰς τὸ περίφημον ἔργον [...] «Πολιτικὴ ὅλων τῶν ὑπουργείων τῆς Εὐρώπης» [...]στήριξεν ὅτι ἡ Γαλλία ὤφειλε νὰ ἐπιδιώξῃ [...] συμμαχίαν τῆς Πρωσσίας καὶ ὅτι οἱ Ἄγ[...] ἔπρεπε νὰ ἐκμηδενισθοῦν, ἀποκλειόμενοι εἰς [...] νησιωτικὴ χώρα των, ἔθετε δὲ ὡς δόγμα τὴν [...]ραιότητα τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Πολωνίας, διὰ [...] χρησιμεύσωσιν ὡς ἀντίρροπον ἐναντίον τῆς [...]σίας. Αἱ ἀρχαὶ τῆς πολιτικῆς ταύτης, ἀπο[...]σθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ΄, ἠκολουθήθ[...] βραδύτερον ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως [...] τοῦ Ναπολέοντος.

—**Φαβιὲ** (Favier), ***ἐκρηκτικαὶ ὗλαι*** —. Ἐκ[...] καὶ ὗλαι ἀσφαλείας, παρασκευασθεῖσαι τὸ [...] ὑπὸ τοῦ Favier. Ἔχουν ὡς βάσιν τὸ νιτ[...] ἀμμώνιον (95,5 %) καὶ περιέχουν νιτροναφθαλί[...]νην (4,5 %). Ἡ ὅλη ὕλη συμπιέζεται εἰς φ[...]για καὶ ἡ ἀνάφλεξις αὐτῆς προκαλεῖται ὑπὸ [...]θους καψυλλίου δυναμίτιδος. Ἐνίοτε πρὸς [...] βοήθησιν τῆς ἀναφλέξεως προστίθεται καὶ [...] ποσότης ἐκ τῆς ἰδίας, ἀλλὰ μὴ συμπιεσθείσης [...] Τὰ φυσίγγια ταῦτα, λόγῳ τῆς ὑγροσκοπικ[...] αὐτῶν, περιβάλλονται διὰ παραφινωμένου [...]

Φαβιέρος (Labvier), ***Κάρολος***. Γάλλος σ[...]τηγός, γεννηθεὶς ἐν Pont à Mousson τῷ [...] Ἐσπούδασεν ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ τῶν Πα[...]σίων, ὡς νέος δὲ ἀξιωματικὸς μετέσχε τῶν [...]λεοντείων πολέμων, διακριθεὶς ὅλως ἰδιαιτ[...] τὴν μάχην τοῦ Εὐλῶ τὸν Φεβρουάριον 180[...] 1809 ἀπεστάλη μετ' ἄλλων Γάλλων ἀξιωματι[...] Κωνσταντινούπολιν, ἵνα πολεμήσῃ μετὰ τοῦ [...]κικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Ἄγγλων, τῶν ἀπειλ[...] τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 1810 ἀπ[...] εἰς Περσίαν, ὅπως ὀργανώσῃ τὸν περσικὸν σ[...] τὸν ἀπειλούμενον τότε ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ἐπα[...] τῷ 1811 εἰς Γαλλίαν, μετέσχε τῶν ἐκστρα[...] τῆς Ἰσπανίας (1812), τῆς Σαξονίας (1813) κα[...] Γαλλίας (1814), τραυματισθεὶς μάλιστα κατὰ [...] μάχην τῶν Παρισίων. Ὑπηρετῶν τῷ 18[...] τῇ γαλλικῇ στρατιᾷ τῆς Ἰσπανίας, ὡς ὑπα[...] τοῦ στρατηγοῦ Μαρμόν, ἀπεστάλη ὑπὸ [...] πρὸς τὸν Ναπολέοντα, εὑρισκόμενον τότε [...]σίᾳ, ἵνα τῷ ἐκθέσῃ προφορικῶς τὰ τῆς κα[...]σεως τοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ [...] δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας συνέπεσεν [...]

Digitized by Google

…ῇ Μόσκοβα, ὁ Φαβιέρος οἰκειοθελῶς μετέσχε …ύτης, τραυματισθεὶς μάλιστα σοβαρῶς. Φέρων …ν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου κατὰ τὴν ἐν Γαλ… παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων, ἐτέθη εἰς ἀπό…ξιν, ὅπως τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ …γάλου Ναπολέοντος, κατηγορηθεὶς ὅμως βραδύ…ρον ὡς ὑποκινῶν ἐπανάστασιν, ἠναγκάσθη πρὸς …τηρίαν του, νὰ διαφύγῃ εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1822 Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ταύτην ἔπνεεν ἀπ' ἄ…ου εἰς ἄκρον ἐν Ἀγγλίᾳ, πνεῦμα φιλελληνισμοῦ, …ερ παρέσυρε καὶ τὸν Φαβιέρον· δι' ὃ κατῆλθεν …τος τῷ 1823 εἰς Ἑλλάδα, ἀποβιβασθεὶς εἰς Ναυα…νον ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον de Borel Μετά τινα …όνον ἀνεχώρησε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἵνα …ρατολογήσῃ φιλέλληνας ἐθελοντάς, προτιθεμέ…υς νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα πολεμή…σιν. Τὸ ἔδαφος ἐν Ἀγγλίᾳ ἦτο τότε ἐξαιρετι…ς πρόσφορον πρὸς τοιαύτην στρατολογίαν, …θόσον ὑπῆρχον, ἀφ' ἑνὸς μὲν πολλοὶ φιλέλ-

Κάρολος Φαβιέρος.

…νες, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλοὶ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ …ργοι, ἀπόταχτοι τοῦ παλαιοῦ ναπολεοντείου στρα…ῦ, ἐμφορούμενοι ὅμως πάντες ὑπὸ τῆς ἐπιθυ…ας νὰ προσφέρωσι τὰς πολεμικάς των ὑπηρε…ας εἰς ἕνα οἱονδήποτε στρατόν· δι' ὃ οἱ μὲν …υρκόφιλοι κατετάγησαν εἰς τὸν αἰγυπτιακὸν …ρατόν, οἱ δὲ φιλέλληνες εἰς τὸν ἑλληνικόν. Ὁ …βιέρος, μετά τινων Γάλλων ἀξιωματικῶν, ἐπα…λθεν εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1825, …οβιβασθεὶς εἰς Ναύπλιον, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου …25 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ τότε συγκροτη…ντος ἐν Ναυπλίῳ τετάρτου τακτικοῦ στρατοῦ …ς Ἑλλάδος. Ὁ Φαβιέρος δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ …ώτερον βαθμὸν ἐκείνου ὃν ἔφερε, δι' ὃ ἐξηκο…ύθησε φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. …δρα τοῦ σώματος τοῦ Φαβιέρου ὑπῆρξε τὸ Ναύ…ιον, κατόπιν αἱ Ἀθῆναι καὶ τέλος τὰ Μέθανα …ς τὴν ἐν Ἀθήναις δρᾶσίν του ὀφείλει ὁ Φαβιέρος …ν ἀπαθανάτισιν τοῦ ὀνόματός του. Καὶ κατεδεί…η μὲν εἰς τὰς ἐνδόξους μάχας τοῦ παρὰ τὸ Δα…ὶ Χαϊδαρίου τῆς 6ης καὶ τῆς 8ης Αὐγούστου 1826 …χρησιμότης καὶ ἡ ἀξία τοῦ πειθαρχοῦντος στρα…ῦ, ὅ,τι ὅμως θὰ παραμείνῃ μοναδικὸν εἰς τὴν …ρατιωτικὴν ἐν γένει ἱστορίαν εἶναι ἡ εἴσοδος … τὴν Ἀκρόπολιν τὴν 30 Νοεμβρίου τοῦ 1826 …ματος ἐκ 530 ἀνδρῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ …ντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Φαβιέρον. Μετὰ τὴν εἴσο…ν του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. τὴν 30 Νοεμβρίου τοῦ …26, ὁ Φαβιέρος ἔμεινε πολιορκημένος ἐντὸς αὐτῆς …ὰ τῶν τακτικῶν του, κατόπιν δὲ ἐπανειλημμένων …ὸς ἔξοδον ἀποπειρῶν ἐπείσθη ὅπως παραμείνῃ … ὑπέστη τὰ ἀφάντασστα δεινὰ τῆς πολιορκίας …της, ἥτις ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης τῆς 24 Μαΐου … 1827.

…Ενα μῆνα κατόπιν ἀπεφασίσθη ἡ ἐκστρατεία …ὰ τῆς Χίου. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἀπήρεσεν εἰς … Δυνάμεις, οἱ δὲ Αὐστριακοὶ ἀναφανδὸν ὑπε…ριζον τοὺς Τούρκους τοῦ φρουρίου. Ἀντέ…ον ἐπίσης καὶ αὐτοὶ οἱ προκαλέσαντες τὴν ἐκ…ατείαν ταύτην Χῖοι ἐπίτροποι. Τοῦτο ἠνάγ…σε τὸν Φαβιέρον νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Χίου. Ὁ …ον κατόπιν ὁ Φαβιέρος, διαφωνήσας πρὸς τὸν …ποδίστριαν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ τακτικοῦ, …γκάσθη νὰ ἀπέλθῃ ὁριστικῶς τῷ 1828 εἰς …λλίαν. Ἐν τῇ πατρίδι του ὁ Φαβιέρος προήχθη …ὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 εἰς ὑποστράτηγον, … 1839 εἰς ἀντιστράτηγον καὶ τῷ 1845 ἐγένετο …τιμος. Καθ' ὅλον ὅμως τὸ διάστημα τοῦτο …ἔπαυσεν ὁμιλῶν καὶ γράφων ὑπὲρ τῆς Ἑλλά… Ὅτε δὲ τῷ 1842 ἀνεκηρύχθη ἐπίτιμος Ἑλ…πολίτης καὶ τῷ ἀπενεμήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως …ωνος ὁ ἑλληνικὸς μεγαλόσταυρος, ἐθεώρησε ταῦτα ὡς τὴν μεγαλυτέραν τοῦ βίου του τιμὴν καὶ εὐτυχίαν. Τῷ 1855 μετέβη εἰς Λωρραίνην διὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀγάλματος τοῦ στρατηγοῦ Drouot. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἠσθένησε καὶ παρέμεινεν ἐν Beauchène, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1855. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Φαβιέρου διετάχθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος τριήμερον πένθος εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου 1855 (π. ἡ.) ἀνηγγέλθη ἐπισήμως εἰς τὴν ἑλληνικὴν βουλὴν ὁ θάνατός του, τὴν δὲ 30ὴν Σεπτεμβρίου ἐτελέσθη ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ναῷ τῶν καθολικῶν ἐπίσημον μνημόσυνον, εἰς ὃ παρέστησαν οἱ ὑπουργοί, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ἐν γένει ἐπίσημοι καὶ πλῆθος λαοῦ. Κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐγένετο πένθιμος φωταγώγησις τῆς Ἀκροπόλεως.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Φαβιέρου, λέγει ὁ Ἐρρῖκος Φορνέζης, συγκεντροῦται ὑπὸ ἔποψιν φιλελληνισμοῦ, γενναιοφροσύνης καὶ ἀφιλοκερδείας ὅ,τι δύναται νὰ φαντασθῇ τις πλέον ἀξιοθαύμαστον. Αὐστηρὸς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, δίκαιος, πλήρης ἀγάπης διὰ τοὺς στρατιώτας του, οὓς ὠνόμαζε παιδιά του, ἐλατρεύετο ὑπ' αὐτῶν, ἡ δὲ μνήμη του εἰς ὅλων τὰς καρδίας εἶναι βαθέως ἐγκεχαραγμένη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἐρ. Φορνέζη*, Καταγραφὴ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τῶν ξένων, οἵτινες ἐξυπηρέτησαν στρατιωτικῶς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, δημοσιευθεῖσα ἐν μεταφράσει εἰς τὴν «Ἑβδομάδα» (18 4).—*A. Debidour*, Ὁ στρατηγὸς Φαβιέρος ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτική του ζωὴ (1904.—*Ι. Βλαχογιάννη*, Πῶς ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος ἔσωσε τὴν Ἀκρόπολιν τὴν 30 Νοεμβρίου τοῦ 1826 (1917).—*Γ. Σωτηριάδου*, Ὁ Φαβιέρος καὶ τὸ ἔργον του εἰς τὴν Ἑλλάδα (1922).—*Σ. Κουγέα*, Πανηγυρικὸς κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Φαβιέρου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (1.26)

Δ. ΓΡ. Κ.

Φαβινιάνα (Favignana) *Γεωγρ. λ.* Νῆσος προσκειμένη εἰς τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τῆς Σικελίας (πλάτ. 37° 56′ Β., μῆκ. 12°20′ Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 189: Trapani to Marsalla), ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σκάριο τῆς ὁποίας ἀπέχει 3 μίλ. βορειοδυτικῶς. Εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων, ἐν τῇ συστάδι τῶν Αἰγάδων ἐπισημοτέρα, *Αἴουσα*, τὸ δὲ σύγχρονον ὄνομά της, παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου της λατινικοῦ Aeguiana (*Hirt.* Bell. Afric 2). Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν μας εἶναι γνωστὴ καὶ ὡς *Μαντολῖνο*, ἅτε παρουσιάζουσα ἐξ ἀπόπτου σχῆμα τοιούτου ὀργάνου ἀνεστραμμένου.

Σ. Ε. Λ.

Φαβιόλα *ἁγία*. Ρωμαία εὐγενὴς δέσποινα τοῦ Δ′ αἰῶνος. Ἵδρυσε τὸ πρῶτον νοσοκομεῖον ἐν Ρώμῃ, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπηρέτει ἡ ἰδία ὡς νοσοκόμος. Τῷ 395, μεταβᾶσα εἰς Παλαιστίνην ἐμόναζε μετὰ τῆς Παύλης ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐμελέτα τὰς ἁγίας Γραφὰς τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου. Ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν Ρώμην ἀπέθανε τῷ 399 καὶ ἑορτάζεται ὡς ἁγία ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 27 Δεκεμβρίου.

Ε. Γ. Π.

Φάβιος (Fabii). Ἐπιφανὴς οἰκογένεια τῶν ἐν Ρώμῃ πατρικίων, ἥτις ἀνῆγε τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν ἥρωα Ἡρακλέα καὶ τὸν Ἀρκάδα Εὔανδρον καὶ ἥτις μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας ἐν Ρώμῃ (510 π. Χ.) εἶχε τοσαύτην πολιτικὴν δύναμιν, ὥστε ἀπὸ τοῦ 485 μέχρι τοῦ 479 διαρκῶς ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων ἐξελέγετο ἐξ αὐτῆς. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἡ ὀξύτης τῶν πολιτικῶν παθῶν μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν φατριῶν, τῶν πατρικίων οἵτινες ἐπεδίωκον τὴν κατάργησιν τῆς δημαρχίας, καὶ τῶν πληβείων, οἵτινες ἐπεδίωκον τὸν περιορισμὸν τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας, εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον, πολλαὶ δὲ ρωμαϊκαὶ οἰκογένειαι εἶχον ἀποδημήσει εἰς γειτονικὰς τῆς Ρώμης κοινότητας, διὰ νὰ εὕρουν εἰς ταύτας ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν. Ἐκ τούτων ἦτο καὶ ἡ τῶν Φαβίων, ἀπελθοῦσα ἐκ τῆς Ρώμης κατὰ τὸ 479 π. Χ., ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἐναντίον της ἀντιδράσεως τῶν πληβείων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπάτου Φαβίου Οὐϊβουλανοῦ (Vibulanus), ὅστις ὡδήγησε τὰ 306 (κατὰ τὴν παράδοσιν) μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ τοὺς 4 000 πελάτας της εἰς τὰ πρὸς τὴν Τυρρηνίαν ὅρια τῆς χώρας τῶν Ρωμαίων, ἔνθα, μετὰ ἐπανειλημμένας νίκας των κατὰ τῶν κατοίκων τῆς τυρρηνικῆς πόλεως τῶν Βηίων, ἐξωλοθρεύθησαν ἅπαντες, ἐμπεσόντες εἰς ἐνέδραν παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Κρεμέρα (νῦν Fossa di Valca) εἰς τὸν Τίβεριν, κατὰ τὸ 477 π. Χ., πλὴν ἑνὸς ἄρρενος γόνου, ὅστις ἕνεκα τῆς ἡλικίας του εἶχε καταλειφθῆ οἴκοι καὶ ὅστις ἔγινε καὶ ὁ νέος γενάρχης τῶν Φαβίων. Ἡ ἡμέρα τοῦ ὀλέθρου τῶν Φαβίων ἐθεωρεῖτο ἐν Ρώμῃ ὡς ἡμέρα ἀποφράς. Κατ' ἄλλην παράδοσιν τὸ γένος τῶν Φαβίων, ἐκ πατριωτικῆς ἀφοσιώσεως, ἀνέλαβεν οἰκειοθελῶς μόνον τὸν κατὰ τῶν Βηίων ἀγῶνας, ἵνα οἱ λοιποὶ Ρωμαῖοι ἀπερίσπαστοι ἀπὸ τούτων διεξάγουν τοὺς κατὰ τῶν λοιπῶν Ἐτρούσκων καὶ τῶν Αἰκούων καὶ Οὐόλσκων, οἵτινες συγχρόνως ἠπείλουν τὴν Ρώμην, ἀγῶνάς των.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἥτις εἶναι ἄγνωστον ἂν ἦτο λατινικῆς ἢ σαβινικῆς καταγωγῆς καὶ ἥτις ὠνομάζετο Φαβία, διότι εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὴν Ρώμην τὴν καλλιέργειαν τοῦ κυάμου (faba), ἐπιφανέστατα μέλη ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς:

—1) Οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ***Φάβιοι Βιβουλανοὶ*** (Οὐϊβουλανοί), ***Κόϊντος***, ***Καίσων*** καὶ ***Μᾶρκος***, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος, δὶς γενόμενος ὕπατος (485 καὶ 482), διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Οὐόλσκων καὶ Αἰκούων ἐπὶ τῆς ὑπατείας του πολέμους, ὁ δεύτερος, δὶς ὡσαύτως γενόμενος ὕπατος (484 καὶ 481), διεκρίθη εἰς τὸν κατὰ τῶν Βηίων πόλεμον, ὅτε ἐθαυμάσθη διὰ τὴν γενναιότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐπολέμησε καὶ μετὰ τὰ ἀλλεπάλληλα κατὰ τὴν μάχην τραύματά του, καὶ ὁ τρίτος, δὶς καὶ αὐτὸς γενόμενος ὕπατος (483 καὶ 480 π. Χ.), διεκρίθη εἰς τὸν κατὰ τῶν Οὐόλσκων ἐπὶ τῆς ὑπατείας του πόλεμον καὶ ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τῶν Βηίων παρὰ τὸν Κρεμέραν ποταμόν.

—2) ***Κόϊντος Φάβιος Βιβουλανός***. Υἱὸς τοῦ Μάρκου, ὁ μόνος σωθεὶς ἐκ τοῦ φαβίου γένους κατὰ τὴν πανωλεθρίαν τούτου παρὰ τὸν Κρεμέραν (477 π. Χ.) καὶ νέος γενάρχης τῶν Φαβίων γενόμενος. Ἔγινε τρὶς ὕπατος (467, 465 καὶ 459 π. Χ.) καὶ δέκαρχος, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν ἐξορίᾳ, διότι κατεκράτησε μετὰ τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου καὶ τῶν ὀκτὼ συναρχόντων των τὴν δεκαρχίαν καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν δύο συμπληρωτικῶν τοῦ δωδεκαδέλτου νόμου πινάκων.

—3) ***Μᾶρκος Φάβιος Ἀμβοῦστος***. Οὗτος πρῶτος προσέλαβε τὸ παρωνύμιον Ambustus (ὡς προσβληθεὶς ἐκ κεραυνοῦ), ἀποθέσας τὸ οἰκογενειακὸν παρωνύμιον Βιβουλανός, τὸ ὁποῖον ἔφερον τὰ μέλη τοῦ φαβίου γένους ἀπὸ τῆς ἰταλικῆς πόλεως Vibo Valentia (Hipponium), τὴν ὁποίαν εἶχε κτίσει ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρεττίων, ὡς ἐλέγετο, ὁ πρόγονός των Ἡρακλῆς. Οὗτος ἐξελέγη τρὶς ὕπατος (360, 356 καὶ 354 π. Χ.) καὶ ἅπαξ δικτάτωρ (351 π. Χ.), ἐτέλεσε δὲ καὶ θρίαμβον μεγαλοπρεπῆ διὰ τὰς κατὰ τῶν Ἑρνίκων, Ταρκυνίων, Τριβουρτίνων καὶ ἄλλων πολεμίων τῆς Ρώμης νίκας του.

—4) ***Κόϊντος Φάβιος Μάξιμος Ρουλλιανός***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, περιφανὴς Ρωμαῖος στρατηγός. Τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐξόχους ὑπηρεσίας του ἤρχισεν οὗτος ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῆς ὑπὸ τὸν δικτάτωρα Λεύκιον Παπίριον Κούρσωρα ρωμαϊκῆς στρατιᾶς κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Σαμνιτῶν πόλεμον, ὅτε κατήγαγε περιφανῆ κατὰ τὸ 325 π. Χ. νίκην. Ἐπειδὴ ὅμως τὴν μάχην ταύτην συνῆψεν ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἄνευ διαταγῆς τοῦ δικτάτωρος, θὰ κατεδικάζετο εἰς θάνατον ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου. Βραδύτερον, ὕπατος ὢν (310 π. Χ.), κατήγαγε τὴν παρὰ τὴν Βαδιμώνην λίμνην ἔνδοξον νίκην κατὰ τῶν Τυρρηνῶν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξε νὰ ἐξαναγκασθοῦν τρεῖς μεγάλαι τυρρηνικαὶ πόλεις, ἡ Περουσία, ἡ Κόρτωνα καὶ τὸ Ἀρρήτιον, νὰ συνάψουν εἰδικὴν πρὸς τοὺς Ρωμαίους εἰρήνην 300 μηνῶν. Πρὸ πάντων ὅμως διεκρίθη ὁ Φάβιος Ρουλλιανὸς εἰς τὸν κατὰ τῶν Σαμνιτῶν πόλεμον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος στρατηγὸς καὶ γενναιότερος ἥρως. Ἡ παρὰ τὸ Σέντινον τῆς Ὀμβρικῆς μεγάλη νίκη του κατὰ τῶν συνησπισμένων τῆς Ρώμης ἐχθρῶν, Σαμνιτῶν, Ὄμβρων, Τυρρηνῶν, Γαλατῶν, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποταγὴν τῆς Ὀμβρικῆς καὶ τὴν παράλυσιν τῶν ἄλλων συμμάχων. Ἕνεκα τῶν μεγάλων τούτων πρὸς τὴν πατρίδα του ὑπηρεσιῶν ὁ Κόϊντος Φάβιος Ρουλλιανὸς κατὰ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐν Ρώμῃ σταδιοδρομίαν του εἶχεν ἐκλεχθῆ πεντάκις ὕπατος, δὶς δικτάτωρ, μεσοβασιλεύς, τιμητὴς καὶ πρόκριτος τέλος τῆς συγκλήτου κατὰ τὸ 292 π. Χ. Εἶχε τελέσει μεγαλοπρεπῆ ἐν Ρώμῃ διὰ τὰς νίκας του θρίαμβον καὶ εἶχεν ἐπονομασθῆ Μάξιμος Maximus=μέγιστος), ὅπερ ἐπωνύμιον διέμεινεν ὡς τιμητικὸς τίτλος καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του.

—5) ***Κόϊντος Φάβιος Μάξιμος ὁ Μελλητής***. Ἦτο δισέγγονος τοῦ προηγουμένου, ἐγεννήθη κατὰ τὸ 275 π. Χ., ἔδρασε κατὰ τὸν β Καρχηδονιακὸν πόλεμον καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 203 π. Χ., ἤτοι ὀλίγον χρόνον πρὶν ἢ μετατοπισθῇ, παρὰ τὴν γνώμην του, ὁ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Καρχηδονίων πόλεμος ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ὕπατος γενόμενος κατὰ τὸ 233 π. Χ. τὸ πρῶτον, ἐνίκησε τοὺς ἐν Λιγουρίᾳ Λιγυστικῇ) ἐχθροὺς τῆς Ρώμης καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον διὰ τὴν νίκην του ταύτην ἥτις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν. Κατὰ τὸ 218 π. Χ. ἀπεστάλη πρεσβευτὴς τῆς Ρώμης εἰς Καρθαγένην τῆς Ἱσπανίας διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Καρχηδονίων ἐναντίον τοῦ Σαγούντου. Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ρωμαίων παρὰ τὴν Τρασιμένην λίμνην (217 π. Χ.) ἀνηγορεύθη δικτάτωρ, ἵνα ἐπισκευάσῃ τὰ τείχη τῆς Ρώμης καὶ διευθύνῃ τὴν ἄμυναν αὐτῆς, ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀννίβας δὲν ἐβάδισε κατὰ τῆς Ρώμης, ὁ Φάβιος Μάξιμος ἤρχισε μετ' ἐπιμονῆς νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ στρατηγικὸν σχέδιόν του ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομέως ἐχθροῦ, τὸ ὁποῖον συνίστατο εἰς τὴν ἀποφυγὴν ἀντιμετωπίσεως τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς καὶ εἰς διαρκῆ παρενόχλησιν αὐτῆς. Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τοῦ πολεμικοῦ προγράμματος τοῦ Φαβίου δὲν ἤρεσκεν εἰς ἅπαντας τοὺς Ρωμαίους, πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς, καὶ ἤρχισαν οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι τοῦτο νὰ τὸν σκώπτουν, ἀποκαλοῦντες τοῦτον *Μελλητὴν* καὶ ὑπηρέτην τοῦ Ἀννίβα, καὶ νὰ διαμαρτύρωνται ἐναντίον τῆς τακτικῆς, μάλιστα ὅταν ὁ

Digitized by Google

ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῆς ρωμαϊκῆς στρατιᾶς Μᾶρκος Μινούκιος, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπουσίας τοῦ Φαβίου Μελλητοῦ, προέβη, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, εἰς ἐπιτυχεῖς πολεμικὰς ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ ἐν Γερουνίῳ ἐστρατοπεδευμένου ἐχθροῦ. Ἡ ἐξέγερσις αὕτη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα ν' ἀνακηρυχθῇ δικτάτωρ καὶ ὁ Μινούκιος καὶ νὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν στράτευμα δύο δικτάτωρες, ἐφαρμόζοντες δύο ἀντίθετα πρὸς ἄλληλα πολεμικὰ προγράμματα. Ἐκ κατισχύσεως τοῦ ἀντιθέτου πρὸς τὸ τοῦ Φαβίου πολεμικοῦ σχεδίου, συνήφθη καὶ ἡ ὀλεθρία διὰ τοὺς Ρωμαίους ἐν Κάνναις μάχη (216 π. Χ.), ἥτις ἐδικαίωσε καὶ ἐνίσχυσε τὸν Φάβιον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πολεμικοῦ του σχεδίου καὶ κατέστησε τὸ ἐπωνύμιον τοῦ Μελλητοῦ ἀπὸ σκωπτικοῦ ἐπαινετικόν. Ἀπὸ τότε ὁ Φάβιος ἠρκεῖτο εἰς τὴν παρενόχλησιν μόνον τοῦ ἐχθροῦ, ἐπωφελούμενος πάσης εὐκαιρίας πρὸς βλάβην τῶν πολεμίων καὶ ἀφήνων αὐτοὺς ἀνενοχλήτους σχεδὸν νὰ ἐρημώνουν τὰς καταλαμβανομένας ἰταλικὰς χώρας, βέβαιος ὢν ὅτι ἡ ἐξάντλησις τῶν πόρων αὐτῶν θὰ συνεπαγάγῃ καὶ τὴν ἐξάντλησιν τῶν πόρων τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς. Ἐφαρμόζων τὴν τακτικήν του περιέσφιγξε τοσοῦτον στενῶς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀννίβα ἐν Κασσελίνῳ, ὥστε θὰ ἦτο ἄφευκτος ἡ πανωλεθρία του, ἂν δὲν διεσῴζετο διὰ στρατηγήματος τοῦ μεγαλοφυοῦς στρατηγοῦ του. Τελευταία ὑπηρεσία τοῦ Φαβίου πρὸς τὴν πατρίδα του ἦτο ἡ κατὰ τὴν πέμπτην ὑπατείαν του (209 π. Χ.), ὅτε ἦγε τὸ 80ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, κατάληψις τοῦ Τάραντος, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐτιμωρήθησαν σκληρότατα. Βιογραφίαν τοῦ Φαβίου τούτου κατέλιπεν ὁ Πλούταρχος, παραβάλλων αὐτὸν πρὸς τὸν μεγαλύτερον πολιτικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὸν Περικλέα.

—6) ***Φάβιος Μάξιμος Αἰμιλιανός***. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ νικητοῦ τοῦ Περσέως Αἰμιλίου Παύλου καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ Φαβίου Μαξίμου Μελλητοῦ. Ἐπολέμησε μετὰ γενναιότητος ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του καὶ ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ ν' ἀναγγείλῃ ἐπισήμως εἰς Ρώμην τὴν ἐν Πύδνᾳ νίκην. Ὑπῆρξε πραίτωρ ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὸ 149—148 π. Χ., ὅτε ἐνίκησε τὸν Βιριάθην, καὶ ἐξελέγη ὕπατος κατὰ τὸ 145 π Χ. Ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ προστάτης τοῦ Πολυβίου.

—7) ***Γάϊος Φάβιος Πίκτωρ***. Ἀρχαῖος Ρωμαῖος ζωγράφος, ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' π. Χ αἰῶνος. Ἔργα του ἦσαν αἱ ἀρχαιότεραι ζωγραφίαι τῆς Ρώμης, αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ναοῦ τῆς Ὁμονοίας (Concordia), γενόμεναι εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τὸ 307 π Χ. νίκης τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν Σαμνιτῶν. Αἱ τοιχογραφίαι αὗται κατεστράφησαν ἐκ πυρκαϊᾶς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου. Ἀπὸ τούτου οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν κλάδον τῶν ἀπ' αὐτοῦ καταγομένων Φαβίων ἔφερον καὶ τὸ ἐπώνυμον Πίκτωρ.

—8) ***Κόϊντος Φάβιος Πίκτωρ***. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν Ρωμαίων ἱστορικῶν, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου (218—204 π. Χ.), τοῦ ὁποίου καὶ μετέσχεν ἐνεργῶς. Κατὰ τὸ 216 π. Χ., εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην, ἀπεστάλη εἰς Δελφοὺς διὰ νὰ συμβουλευθῇ τὸν Ἀπόλλωνα περὶ τῶν τυχῶν τῆς πατρίδος του. Ἔγραψεν ἱστορίαν ρωμαϊκὴν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν Ἰταλίαν μέχρι τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου ἑλληνιστί, ἀπολεσθεῖσαν, καὶ χρονικὰ λατινιστί, τῶν ὁποίων τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα ἔχουν περιληφθῆ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Peter (Veterum historicorum fragmenta, 1870). Ὡς ἱστορικὸς ἐχαρακτηρίζετο ἀκριβὴς καὶ ἀμερόληπτος. Ἐπαινετικῶς ἐκφράζονται περὶ αὐτοῦ ὁ Κικέρων, ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Ἀππιανός, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ Πολύβιος. Ὁ Δίων ὁ Κάσιος καὶ ὁ Τίτος Λίβιος εἶχον τοῦτον κυριωτέραν πηγὴν διὰ πολλὰ γεγονότα τῶν ἱστοριῶν των. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Φάβιος, ἅγιος. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο δύο, ἤτοι: —1) Ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Μαυριτανίας Χριστιανὸς στρατιώτης, ὅστις ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 300 καὶ ἑορτάζεται τὴν 31 Ἰουλίου καὶ —2) ὁ ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ 303 μαρτυρήσας μετὰ Μαξίμου καὶ Βάσσου καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 11 Μαΐου. Ε. Γ. Π.

Φαβίρανον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ΒΔ. Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 11, 12) «ἐν τῷ ἀρκτικῷ κλίματι» Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἡ Burchana νῆσος τοῦ Πλινίου (IV, 27, 7) ἢ *Βυρχανὶς* τοῦ Στράβωνος (VII, 291), κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Γερμανίας, κατέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀμισίου ποταμοῦ (νῦν Ems), ἡ σύγχρονος *Μπόρκουν* (Borkun), παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Δροῦσος κατεναυμάχησε τοὺς Βρουκτέρους καὶ τὴν ὁποίαν καταλαβόντες οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμασαν Fabaria. Α. Θ. Σ.

φαβισμὸς (ὁ)· βλ. λ. *κυαμίασις*.

Φαβόλιος, *Οὖγος*. Ὁλλανδὸς ἰατρὸς καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς τῷ 1523 ἐν Μίδδλενβουργ τῆς Ζηλανδίας ἐξ ἀποίκων Ἰταλῶν. Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ φιλοσοφίαν καὶ ἰατρικὴν καὶ εἶτα ἐν Ρώμῃ καὶ Βενετίᾳ. Ἐντεῦθεν συνώδευσε τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἱσπανίας Βὰν Βόλδβυκ εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1545. Φίλος τῶν περιηγήσεων, ἐπεσκέφθη τὰς ἑλληνικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους πρὸς μελέτην ἱστορικὴν καὶ φυτολογικὴν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀμβέρσαν, ὅπου μελετῶν καὶ συγγράφων ἀπέθανε τῷ 1585, καταλιπὼν ἱκανὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσι: τὸ «Ὁδοιπορικὸν τοῦ Βυζαντίου» (εἰς τρία βιβλία, ἐν Λουβαίνῃ 1563) καὶ τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς Οἰκουμένης» (ποίημα γραφικόν, ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1585). Τ. Ε. Ε.

φαβορίτα (ἡ)· συνήθ. πληθ., εἶδος καλλωπισμοῦ τοῦ γενείου, καθ' ὃ ἔξυρεῖτο μὲν ὁ πώγων, ἀφήνετο δὲ τὸ ἀπὸ τῶν παρειῶν γένειον, παραγναθίς: «ἀφήνω φαβορίτες», «ἕνας κύριος μὲ φαβορίτες».

φαβοσιτίδαι (οἱ) (Favositidae) [*Παλαιοζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *τραπεζοειδῆ κνιδόζῳα* κοιλεντερωτά. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἀπετέλει ὄγκους χονδροειδεῖς ἢ διακεκλαδισμένους. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *φαβόσιτος*, ἡ *καλυπαικία*, ἡ *ρομιγκερία*, ὁ *παχυπόρος*, ἡ *λοβσενιπόρα*, ὁ *τραχυπόρος*, ἡ *στριατοπόρα*, ὁ *ἀλβεολίτης*, τὸ *πλευροδίκτυον*, ἡ *μιχελινία* καὶ ἄλλα. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου, δεβονίου, λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ, σπανίως δ' ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

φαβόσιτος (ὁ) (Favosites) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φαβοσιτιδῶν τραπεζοειδῶν κνιδοζῴων* κοιλεντερωτῶν. Τὸ σῶμά των ἀπετέλει ὀγκώδεις μάζας, σπανίως διακεκλαδισμένας. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαπλάσεων σιλουρίου, δεβονίου, λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Πολὺ ἄφθονα λείψανα ἀνευρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου καὶ τῆς δεβονίου διαπλάσεως τῆς Εὐρώπης, Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Κίνας. Συνώνυμον: *καλαμοπόρα*. Γ. Κ. Γ.

Φὰβρ (Favre), ***Γαβριὴλ - Κλαύδιος - Ἰούλιος***. Γάλλος πολιτικὸς (1809—1880). Τῷ 1848 ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτής, διεκρίθη δὲ ἀμέσως διὰ τὰ ἀκραιφνῆ δημοκρατικά του φρονήματα καὶ τὴν εὐγλωττίαν του καὶ ὑπῆρξε μέχρι τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου (1870) εἷς τῶν κυριωτέρων ὀπαδῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο ἀντιπρόεδρος τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀντεπροσώπευσε δὲ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν συνθήκην τῆς Φραγκφούρτης. Παραιτηθεὶς ἀκολούθως, ἀπεῖχεν ἔκτοτε τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς δράσεως. Ἀπὸ τοῦ 1868 ἦτο μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Χ. Δ.

— **Φὰβρ** (Favre), ***Πέτρος - Στέφανος - Λάζαρος***. Γάλλος ἀνατολιστής (1812—1887). Ἦτο κληρικός, διέμεινε δὲ ἐπὶ 13 ἔτη ἐν Μαλάκκᾳ ὡς μέλος ἱεραποστολῆς καὶ ἐμελέτησε τὴν μαλαϊκὴν γλῶσσαν. Μετὰ τὴν εἰς Γαλλίαν ἐπάνοδόν του διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1864 καθηγητὴς τῆς μαλαϊκῆς καὶ τῆς ἰαβαϊκῆς ἐν τῇ σχολῇ τῶν ζωσῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ὑπῆρξε ὁ πρῶτος Γάλλος ὅστις προέβη εἰς συγκριτικὰς μελέτας τῶν μαλαιοπολυνησιακῶν γλωσσῶν καὶ ἔγραψεν: «Ἰαβαϊκὴ γραμματική», «Λεξικὸν ἰαβαιογαλλικόν», «Λεξικὸν μαλαιογαλλικόν», «Γραμματικὴ τῆς μαλαϊκῆς» κλπ. Χ. Δ.

Φάβρα καὶ ***Φαύρα*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος τοῦ Σαρωνικοῦ προσκειμένη εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ζωστῆρα τῶν Αὐξονέων (*Στραβ.* Θ, 398). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Φλέβες*. Σ. Ε. Λ.

Φαβρὰς (Favras), ***Θωμᾶς ντὲ Μαΰ*** *μαρκήσιος ντὲ* — Γάλλος εὐπατρίδης (1744—1790). Κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον ὑπηρέτησεν ἐν τῷ στρατῷ, τῷ δὲ 1787 διωργάνωσε λεγεῶνα πατριωτῶν πρὸς προστασίαν τῶν Ὁλλανδῶν ἐναντίον τῶν Πρώσσων. Βραδύτερον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, εὑρίσκετο εἰς Παρισίους, μετὰ δὲ τὴν ἐξέγερσιν τῆς 5—6 Ὀκτωβρίου 1789, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἐβάδισεν ἐναντίον τῶν Βερσαλλιῶν, προέτεινεν εἰς τὸν ὑπουργὸν Σαὶν Πριὲστ σχέδιον καταστολῆς τῆς ἐξεγέρσεως. Ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἤρχισε διοργανώνων σχέδιον ἀποδράσεως τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, προδοθεὶς ὅμως εἰς τὴν ἀστυνομίαν συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ἀπαγχονισθεὶς ἐν τῇ πλατείᾳ Γρέβης. Χ. Δ.

Φαβρατερία, ***Παλαιὰ*** καὶ ***Νέα*** — (Favrateria Vetus et Nova) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Δύο πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Οὐόλσκων. Ἡ πρώτη ἔκειτο δεξιὰ τοῦ Τρήρου ποταμοῦ (νῦν Tolero ἢ Sacco). Ἐπικαλεσθεῖσα τὴν βοήθειαν τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν Σαμνιτῶν τῷ 330 π. Χ., ἀπέβη Civitas sine suffragio, ἔπειτα δὲ ἰσοπολῖτις (municipium). Ἡ δευτέρα ἔκειτο κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Λείριος καὶ Τρήρου, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Φρεγελλῶν (νῦν Ceprano). Καταληφθεῖσα καὶ αὕτη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐγένετο ἰσοπολῖτις. Τὰς θέσεις αὐτῶν ἐπέχουσιν αἱ σύγχρονοι Cercano καὶ Civita παρὰ τὴν Falvatera, ὅπου σῴζονται ἐρείπια. Α. Θ. Σ.

Φαβριανὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Κάτω Καστελλιανῶν. Κάτ. (1928) 81. ΕΡ. Κ.

φαβρικία (ἡ) (Fabricia) [*Ζῳολ.*]. Γένος ζωοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν πολυχαιτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑρπυλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ὑδροβίους σκώληκας, ἀπαντῶντας εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς καὶ ἔχοντας σῶμα ὀλιγαρθρωτὸν καὶ χρῶμα ἐρυθρόν. Δ. Κ. Π.

Φαβρίκιος (Fabricius). Ἀρχαία ρωμαϊκὴ οἰκογένεια καταγομένη ἐκ τῆς πόλεως Ἀλετρίου τῆς χώρας τῶν Ἑρνίκων. Κατὰ τὸ 300 π. Χ. κλάδος τις τῆς οἰκογενείας τῶν Φαβρικίων μετῴκησεν εἰς τὴν Ρώμην. Εἰς τὸν κλάδον τοῦτον ἀνῆκεν ὁ *Γάϊος Φαβρίκιος Λουσκῖνος* (Λισκῖνος), ὅστις ἕνεκα τῶν πολλῶν ἀρετῶν του ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα, γενόμενος καὶ ὕπατος (282 π. Χ.).

—1) ***Γάϊος Φαβρίκιος Λουσκῖνος*** (Luscinus). Ὕπατος ὢν οὗτος κατὰ τὸ 282 π. Χ., εἰσήλασε μετὰ κραταιοῦ στρατοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Θουρίων καὶ νικήσας ἐπανειλημμένως τοὺς πολιορκοῦντας τὴν πόλιν Θουρίους, Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους ἠλευθέρωσε τὴν χώραν ταύτην, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶχον προσφέρει τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν των πρὸς τοὺς Ρωμαίους, αἰχμαλωτίσας ἐν μεγάλῃ μάχῃ καὶ αὐτὸν τὸν στρατηγὸν τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς, τὸν Λευκανὸν Στατίλιον. Ἀποτέλεσμα τῶν νικῶν του τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐξάπλωσις τῆς κυριαρχίας τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν διὰ τῆς καταλήψεως τῶν πόλεων Θουρίων, Λοκρῶν, Κρότωνος καὶ Ρηγίου, τὸ ὁποῖον ἐποφθαλμία καὶ οἱ Καρχηδόνιοι καὶ τοποθετήσεως εἰς αὐτὰς ρωμαϊκῶν φρουρῶν. Μετὰ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα του Ρώμην μεγάλην ταύτην ὑπηρεσίαν ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τὸν Γάϊον Φαβρίκιον νὰ παράσχῃ ἐπίσης μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς ταύτην κατὰ τοὺς ἐναντίον τῆς Ρώμης πολέμους τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου, ἐκστρατεύσαντος εἰς Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τῶν Ταραντίνων ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἀποσταλεὶς μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ρωμαίων παρὰ τὴν Ἡράκλειαν (280 π. Χ.) διὰ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν κατὰ τὴν προφθεῖσαν μάχην αἰχμαλωτισθέντων Ρωμαίων πολιτῶν, ἐπέτυχε, μὲ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν εἰς τὸν Πύρρον ἡ χρηστότης καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταί του, νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς αἰχμαλώτους νὰ μεταβοῦν εἰς Ρώμην διὰ νὰ ἑορτάσουν τὰ Κρόνια μὲ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Φαβρικίου ὅτι θὰ ἐπανέλθουν οὗτοι εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πύρρου ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος δὲν θὰ συγκατετίθετο νὰ πληρώσῃ τὰ ἀπαιτηθέντα ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοὺς αἰχμαλώτους λύτρα καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαιτηθέντας πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης ὅρους. Αἱ προτάσεις τοῦ Πύρρου ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ οἱ αἰχμάλωτοι ἐπέστρεψαν, ὡς λέγεται, εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πύρρου, ὅστις ὅμως ἄφησεν αὐτοὺς ἐλευθέρους ἄνευ λύτρων. Βραδύτερον (278 π. Χ.), ὅτε ὁ Φαβρίκιος, ὕπατος ὢν καὶ στρατηγὸς τῆς κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου πρὸς τὸν Πύρρον ἀποσταλείσης ὑπὸ τῆς Ρώμης στρατιᾶς, μετὰ τοῦ συνυπάτου Κοΐντου Πάπου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἐλεεινόν τινα ἄνθρωπον, ὅστις εἶχε προτείνει πρὸς τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν τὴν διὰ φαρμάκων δηλητηρίασιν τοῦ ἀντὶ ἐπαρκοῦς ἀμοιβῆς, θαυμάσας τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (278 π. Χ.), μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου εἰς Σικελίαν, ἐπέτυχε ὁ Φαβρίκιος νὰ ἐξασθενήσῃ τὸ ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, πείσας τὴν ἀποικίαν τῶν Ταραντίνων Ἡράκλειαν νὰ συνάψῃ ἰδιαιτέραν πρὸς τὴν Ρώμην εἰρήνην.

Ἐπίσης μεγάλαι ἦσαν αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Φαβρικίου, ἕνεκα τῆς παροιμιώδους καταστάσης ἀφιλοκερδείας καὶ χρηστότητός του ἐν γένει, πρὸς τὴν Ρώμην καὶ κατὰ τὸ 275 π. Χ., ὅτε ἐξελέγη τιμητής. Ἀπέθανεν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν πένης, ὡς λέγεται, ὥστε ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ὄχι μόνον ἐκήδευσε τοῦτον δημοσίᾳ δαπάνῃ εἰς ἔνδειξιν τιμῆς, ἀλλὰ ἐπροίκισε καὶ τὰς θυγατέρας του ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου.

—2) ***Λεύκιος Φαβρίκιος***. Ἐπιμελητὴς τῶν ὁδῶν καὶ συγκοινωνίας ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ 62 π. Χ. Τῇ ἐπιμελείᾳ του εἶχε κατασκευασθῆ λιθίνη γέφυρα συνδέουσα τὴν Ρώμην μετὰ τῆς ἐν τῷ Τιβέρει νήσου.

—3) ***Λεύκιος Φαβρίκιος***. Δήμαρχος ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ 57 π. Χ., ὅτε προέτεινε τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Κικέρωνος ἐκ τῆς ἐξορίας, ματαιωθεῖσαν ἐξ ἀντιδράσεως ἐνόπλου τοῦ Πωπλίου Κλωδίου. Κατὰ τὸ 36 π. Χ. ἔγινε καὶ ὕπατος.

Digitized by Google

Φαβρίκιος (Fabricius), *Ἀλβέρτος - Ἰωάννης*. ..ιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Λειψίᾳ τῷ 1668 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1736 ἐν Ἀμβούργῳ. Ἐσπούδασεν ἀπὸ τοῦ 1686 ἐν τῇ γενετείρᾳ του θεολογίαν καὶ φιλολογίαν καὶ ἐπί τινα χρόνον καὶ ἰατρικήν. Διωρίσθη ἀπὸ τοῦ 1699 καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀμβούργῳ ἀκαδημεικοῦ γυμνασίου καὶ ἀπὸ τοῦ 1708 μέχρι τοῦ 1711 διευθυντὴς τῆς αὐτόθι Ἰωανναίας σχολῆς. Διαπρέψας ἐπὶ πολυμαθείᾳ, θεωρεῖται ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας (γραμματολογίας). Ἐξεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ: «Bibliotheca latina» (Ἀμβοῦργον 1697, νέα ἔκδ. ..πὸ Ἐρνέστου ἐν Λειψίᾳ 1774, τόμ. 3, καὶ τελευ..ῖον ἐν Φλωρεντίᾳ 1858, τόμ. 6), «Bibliotheca ..raeca» (Ἀμβοῦργον 1705—1728, τόμ. 14, 6' ἔκδ. .. folio τόμ. 12 ὑπὸ Harless 1790—1809, ἀσυμ..λήρωτος, μετὰ πίνακος 1838 ἐν Λειψίᾳ, ὅστις ..ναι μνημειῶδες εὑρετήριον τῆς ἑλληνικῆς γραμ..ατολογίας, μοναδικὸν ἐν τῷ εἴδει του καὶ σήμε..ον ἀκόμη ἀπαραίτητον εἰς τοὺς φιλολογοῦντας), ..Bibliotheca latina mediae et infimae latinitatis» ..Ἀμβοῦργον 1734—1736, τόμ. 5, ἔκδ ὑπὸ Schöt..gen αὐτόθι 1746, τόμ 6, καὶ νέα ἔκδ. ὑπὸ Mansi ..υμπεπληρωμένη ἐν Παδούῃ 1754, τόμ 6.). Ἐξ ..ῶν λοιπῶν πολυαρίθμων συγγραμμάτων τοῦ Φα..ρικίου φιλολογικῶν τε καὶ θεολογικῶν, μνημο..ευτέα: «Bibliotheca antiquaria» (Ἀμβοῦργον ..713. γ' ἔκδ. αὐτόθι, 1760, ὑπὸ Schafshausen), ..Bibliotheca ecclesiastica» (αὐτόθι 1718). Ὡσαύ..ως ἐξέδωκε Σέξτον τὸν ἐμπειρικὸν (Λειψία, 1718) ..ὶ Δίωνα τὸν Κάσιον μετὰ διεξοδικῶν ὑπομνη..άτων. Κ.—Μ. Α.

Ἀλβέρτος-Ἰωάννης Φαβρίκιος.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Γεώργιος*. Γερμανὸς ..ιλόλογος (1516—1571). Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ ..ὶ Βονωνίᾳ καὶ ἐξηρεύνησε τὰ ἐν Ρώμῃ μνημεῖα ..ὶ τὰς ἐπιγραφάς. Ἐξέδωκε τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν ..ράτιον μετὰ σχολίων, ἔγραψε δὲ περὶ τῆς τοπο..ραφίας καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ρώμης (1549). Γ. Γ.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Δαυΐδ*. Ἀστρονόμος ..ὶ ἀστρολόγος, γεννηθεὶς ἐν Esens τοῦ Ἀννοβέ..ου τῷ 1564 καὶ δολοφονηθεὶς τῷ 1617. Ὑπῆρξε ..αθητὴς τοῦ Τύχωνος, κατέστη δὲ διάσημος ἐκ ..ῆς ἀνακαλύψεως τοῦ πρώτου μεταβλητοῦ ἀστέ..ος, τὴν 13ην Αὐγούστου 1596 ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ..ραχήλου τοῦ Κήτους. Ὁ ἀστὴρ οὗτος ἀναγρά..εται ἐν τῷ χάρτῃ καὶ τῷ καταλόγῳ τοῦ Bayer ..603) ὑπὸ τὸ ὄνομα ο Κήτους, οὗτω δὲ εἶναι ..νωστὸς μέχρι σήμερον. Λόγῳ ἐν τούτοις τοῦ πε..έργου φαινομένου τῆς διὰ πρώτην φορὰν πα..ατηρηθείσης τότε κυμάνσεως τῆς λάμψεως αὐ..ῦ, ὁ ἀπλανὴς οὗτος ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Hevelius ..αυμάσιος (Mira).

Ὁ Φαβρίκιος ἀφῆκε διαφόρους ἀστρονομικὰς ..ημερίδας καὶ ἔκθεσιν περὶ τοῦ κομήτου, ὅστις ..εφάνη τῷ 1607. Ἦτο ὑποστηρικτὴς τοῦ συστή..ατος τοῦ Τύχωνος, ἀπέκρουε δὲ τὰς ἰδέας τοῦ ..λου του Κεπλέρου περὶ τοῦ ἐλλειπτικοῦ σχήμα..ς τῶν πλανητικῶν τροχιῶν. Ἐν τέλει προσεπά..ησε νὰ ὑποστηρίξῃ ἰδίαν θεωρίαν περὶ συστή..ατος κόσμου, ἣν ἀναφέρει ἐν συντόμῳ ὁ Κέπλε..ς ἐν τῷ ἔργῳ του «Epitome astronomiae». Σ.Π.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Θωμᾶς*. Φιλέλλην ἐκ ..νίας, κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα .. 1821 μετὰ ὀκτὼ ἄλλων καὶ καταταγεὶς ἐν τῷ ..ματι τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ μετέσχεν ἐνεργῶς ..είστων μαχῶν τόσον κατὰ ξηρὰν ὅσον καὶ κατὰ ..άλασσαν, ὡς ἀξιωματικὸς ἐν Σφακτηρίᾳ καὶ ἐν ..ῖς πέριξ τῆς Τριπολιτσᾶς τῷ 1826 (10 Μαΐου), ..ου καὶ ἐπληγώθη. Τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1827 ἔλαβε ..ρος ἐν τῇ ναυμαχίᾳ Ἰτέας. Ἐπὶ Καποδιστρίου ..ῆλθεν εἰς Δανίαν, ἀλλ' ἐπανακάμψας προήχθη .. ἀντισυνταγματάρχην ἐπὶ Ὄθωνος καὶ διῴκει ..ρῶτον πεζικὸν τάγμα τοῦ Ναυπλίου. Ἐπὶ τῆς ..ταπολιτεύσεως τοῦ 1843 παραιτηθεὶς ἀπῆλθεν .. τὰ ἴδια. Τ. Ε. Ε.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Ἰωάννης*. Υἱὸς ἢ ..τ' ἄλλους ἀνεψιὸς τοῦ Δαυΐδ Φαβρικίου, γεννη..ὶς τῷ 1587 ἐν Osteel. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν εἷς ..τῶν πρώτων παρατηρησάντων κηλῖδας ἐπὶ τοῦ ..λιακοῦ δίσκου. Ἡ παρατήρησις του αὕτη ἐγένετο ..Βυτεμβέργῃ, τῇ βοηθείᾳ διόπτρας κομισθείσης ..Ὀλλανδίας, τοὐλάχιστον τρεῖς μῆνας πρὸ τῆς ..ης Ἰουνίου 1611, ἡμερομηνίας ἣν φέρει ἡ ἀφιέ..σις συγγράμματος τοῦ Φαβρικίου ὑπὸ τὸν τί..ον «De maculis in Sole, observatis et appa..ette earum cum Sole conversione narratio». Ἂν ..ἱ ὑπό τινων ἡ προτεραιότης τῆς ἀνακαλύψεως ..ν ἡλιακῶν κηλίδων ἀποδίδεται εἰς τὸν Apelle..heiner, ἢ εἰς τὸν Γαλιλαῖον, ἐν τούτοις ὁ Κέπλερος, ὁ Λαλάνδος καὶ ὁ Ἀραγὼ ἀποδίδουσιν αὐτὴν εἰς τὸν Φαβρίκιον. Σ. Π.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Ἰωάννης-Χριστιανός*. Δανὸς φυσικὸς καὶ οἰκονομολόγος (1745—1808). Ὑπῆρξεν ὁ μᾶλλον διακεκριμένος τῶν μαθητῶν τοῦ Λινναίου, ὃν συνώδευσεν ἐπανειλημμένως εἰς τὰ ἐπιστημονικά του ταξίδια, διετέλεσε δὲ διαδοχικῶς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Κοπεγχάγης καὶ τοῦ Κιέλου. Ἔγραψεν εἰς τὴν γερμανικήν, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν δανικὴν πολυάριθμα ἔργα, ἠσχολήθη δὲ κυρίως μὲ τὴν ἐντομολογίαν, προβὰς εἰς νέαν ταξινόμησιν τῶν ἐντόμων, βασιζομένην ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς κατασκευῆς τοῦ στόματος. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του κυριώτερα εἶναι τά: «Systema entomologiae» (1775), «Genera insectorum» (1777, «Species insectorum» (1781), «Resultate naturhistorischer Vorlesungen» (1784), «Von der Volksvermehrung insonderheit in Daenemark» (1781), κλ. Χ. Δ.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Ὄθων*. Δανὸς ζῳολόγος καὶ γλωσσολόγος (1744—1822). Ἦτο κληρικός, παρέμεινε δὲ ἐπὶ πενταετίαν ἐν Φρέντεριχσχαμπ τῆς Γροιλλανδίας ὡς μέλος ἱεραποστολῆς καὶ ἐμελέτησεν αὐτόθι τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἐσκιμώων Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του κατέλαβε διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς δανικῆς ἑταιρείας τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Μετέφρασεν εἰς τὴν γροιλλανδικὴν τὰ εὐαγγέλια, τοὺς ψαλμοὺς καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ βιβλία, κυριώτερα ὅμως ἔργα του εἶναι τὰ ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Fauna Groenlandica» (Κοπεγχάγη 1780), ὅπερ θεωρεῖται κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδός του, «Γροιλλανδικὴ γραμματική» (1791) καὶ ἐν «Γροιλλανδικὸν λεξικόν» (1801). Χ. Δ.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Παῦλος*. Ἰατρός, μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος, γεννηθεὶς ἐν Lauban τῷ 1519 ἢ 1529 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βιέννῃ τῷ 1588. Συνέγραψε περὶ τοῦ νέου ἀστέρος τοῦ ἐμφανισθέντος τῷ 1572, ὃν τοποθετεῖ ἐπὶ τῆς σφαίρας τῶν ἀπλανῶν ἢ τοὐλάχιστον πέραν τῆς σφαίρας τοῦ Διός, καὶ περὶ τοῦ κομήτου τοῦ 1577 «Judicium de cometa qui anno 1577 conspectus est», Βιέννη 1577). Σ. Π.

— **Φαβρίκιος** (Fabricius), *Φραγκίσκος*. Γερμανὸς φιλόλογος (1527—1573). Σπουδάσας ἐν Παρισίοις παρὰ τῷ Ράμῳ καὶ τῷ Τυρνέβῳ, ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ἐν Büsseldorf γυμνασίου. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του ἦσαν τὰ «Annales» τοῦ βίου τοῦ Κικέρωνος. Ὡσαύτως κατέταξε κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Κικέρωνος καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει πολλῶν ἔργων τοῦ ῥήτορος τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν νέων χειρογράφων. Γ. Γ.

— **Φαβρίκιος** *ὁ Χιλδανὸς* (Fabricius Hildanus ἢ Fabry *Γουλιέλμος*). Ἐπιφανὴς Γερμανὸς χειρουργὸς τῆς Ἀναγεννήσεως (1560—1634). Ὀξὺς καὶ εὐσυνείδητος παρατηρητής, ἀποβλέπων πρὸς τὴν ἀνατομικὴν ὡς εἰς τὴν κυρίως βάσιν τῆς ἰατρικῆς καὶ χειρουργικῆς, ἐθεωρήθη ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς γερμανικῆς χειρουργικῆς. Αἱ παρατηρήσεις του ἐπὶ τῶν τεράτων, τῆς ὑπνοβασίας, τῆς δυσεντερίας, τῶν παραλύσεων, τῶν ἀποπληξιῶν, τῆς πλευρίτιδος, τῶν τραυμάτων διὰ πυροβόλου ὅπλου, τῆς γαγγραίνης κλπ ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς του. Τὰ ἔργα του «Observationes medicochirurgicae» κλπ., συνελέγησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ I. Beyer («Opera omnia», Φραγκφούρτη 1646). Ο. Ρ.

φαβρικίσιοι (οἱ). Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ τεχνῖται ὁπλοποιοί, οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰς φάβρικας, δηλαδὴ τὰ ὁπλουργεῖα τοῦ δημοσίου. Οἱ ὁπλοποιοὶ τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν σωμάτων ἐλέγοντο *δεπωτᾶτοι* ἢ *ἁρματοῦροι*. Ἡ κατασκευὴ ὅπλων ὑπὸ ἰδιωτῶν ἦτο ἀπηγορευμένη. Πάντες οἱ ἰδιῶται ὁπλοποιοὶ ἦσαν γνωστοὶ εἰς τὰς ἀρχάς, κατεγράφοντο εἰς ἰδικὰ βιβλία καὶ ἐπετηροῦντο διαρκῶς, ὅσοι δ' ἐξ αὐτῶν ἐπεθύμουν κατετάσσοντο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἴτε ὡς *φαβρικίσιοι* εἴτε ὡς *δεπωτᾶτοι* (ἁρματοῦροι). Τὰ λάθρα κατασκευαζόμενα ὅπλα ἐδημεύοντο, οἱ δὲ κατασκευασταὶ ἢ πωληταὶ αὐτῶν ἐτιμωροῦντο διὰ σωματικῆς καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς, ἐὰν δὲ ἦσαν στρατιωτικοὶ ἀπεπέμποντο ἐκ τοῦ στρατεύματος. Ν. ΚΛΣ

Φαβωρῖνος. Φιλόσοφος καὶ σοφιστής, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Β' μ Χ. αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐπὶ Βεσπασιανοῦ εἰς τὸ Ἀρέλατον τῆς Γαλατίας, λαβὼν ἐκεῖ καθαρῶς ἑλληνικὴν παίδευσιν. Κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, Ἑλλάδα, Μικρὰν Ἀσίαν, ἤκουσε Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου, ἐγνώρισεν ἴσως τὸν Ἐπίκτητον καὶ συνεδέθη μετὰ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τοῦ Πλουτάρχου. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος τῆς ζωῆς του φαίνεται ὅτι διῆλθεν ἐν Ρώμῃ, ὅπου, κατὰ τὸν μαθητήν του Γέλλιον καὶ τὸν Φιλόστρατον, ἐτιμᾶτο διὰ τὴν σοφίαν, τὴν διαλεκτικὴν καὶ τὴν ῥητορικήν του. Ἑρμαφρόδιτος ὢν ἢ εὐνοῦχος, φαίνεται ὅτι πολλὰ σκώμματα ὑφίστατο ἐκ τούτου, καθὼς ἀναφέρει ὁ Λουκιανός. Ἔγραψε πολλὰ φιλοσοφικὰ ἔργα, ὡς: «Πυρρωνείους λόγους» εἰς δέκα βιβλία, «Περὶ τῆς Ὁμήρου φιλοσοφίας», «Περὶ Σωκράτους καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐρωτικῆς τέχνης», «Περὶ Πλάτωνος», «Περὶ τῆς καταληπτικῆς φαντασίας» κλπ., διαλόγους φιλοσοφικούς, ἐπιδεικτικοὺς λόγους, ἔργα ἱστορικὰ κ. ἄ. Ἐκ τούτων πάντων οὐδὲν ἐσώθη, πλὴν ἴσως τοῦ «Κορινθιακοῦ λόγου», ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὰ χειρόγραφα ὡς ἔργον τοῦ Δίωνος, ἀπεδόθη ὅμως ὑπὸ τῶν νεωτέρων μετὰ πιθανότητος εἰς τὸν Φαβωρῖνον. Τέλος σπουδαιότατα ἔργα του διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποθησαυρισθησῶν γνώσεων ἦσαν ἡ «Παντοδαπὴ ἱστορία» εἰς εἰκοσιτέσσαρα βιβλία καὶ τὰ «Ἀπομνημονεύματα», εἰς πέντε ἢ καὶ περισσότερα. Καὶ τὰ δύο ὑπῆρξαν ἐκ τῶν ἀσφαλεστέρων πηγῶν τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου, τοῦ δὲ πρώτου συνέταξεν ἐπιτομὴν ὁ Σώπατρος ὁ Ἀπαμεὺς κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ὡς φιλόσοφος φαίνεται ὅτι ἐκυμαίνετο μεταξὺ σκέψεως καὶ νέας ἀκαδημίας, ἐκτὸς ἂν πρέπῃ διὰ τὴν συγγραφὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων ἱστορικῶν τῆς φιλοσοφίας ἔργων καὶ διὰ τὸν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου γνωστὸν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη θαυμασμόν του νὰ τὸν κατατάξωμεν μεταξὺ τῶν ἐκλεκτικῶν. Τὰ ἀποσπάσματά του συνελέγησαν καὶ ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ Marres: «De Favorini Arelatensis vita, studiis, scriptis» (Utrecht 1852)) καὶ εἶτα περιελήφθησαν εἰς τὰ «Fragmenta Historicorum Graecorum (τόμ. III) τοῦ Müller. Κ. Θ. Δ.—Γ. Μ. Β.

φαγάνα (ἡ)· ἡ βυθοκόρος· || μεταφ. ἐπὶ ἀπλήστου: «ξέρεις τί φαγάνα εἶναι αὐτός;».

φαγάρα (ἡ) (Fagara) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτ ειδῶν* περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

φαγᾶς, —ᾶ (ὁ), θηλ. *φαγοῦ*· ὁ πολυφάγος, λαίμαργος: παροιμ. «ὅπου τεμπέλης καὶ φαγᾶς ἢ παπᾶς ἢ μυλωνᾶς».

Φαγᾶς /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Βοιωτίας (βλ. λ. *Φίκιον*).

Φαγᾶς, *Ἰωάννης* βλ. λ. *Ἰωάννης ὁ Φαγᾶς*.

φαγγρὶ (τὸ) /*Ζῳολ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *συναγρὶς ἡ μονοφθαλμος*. Δ. Ν. Π.

φαγέδαινα (ἡ) (κοιν. *φάγουσα*). Ἑλκωτικὴ ἐπεξεργασία, ἡ ὁποία κατατρώγει τοὺς περὶ αὐτὴν ἱστοὺς κατ' ἔκτασιν καὶ κατὰ βάθος, ἐπεκτείνεται ταχύτατα, ἀνθίσταται ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν θεραπείαν καὶ ἰᾶται δυσκόλως. Τοιαῦτα ἕλκη εἶναι τὰ χοιραδικά, τὰ καρκινικά, τὰ μαλακὰ καὶ τὰ συφιλιδικά. Ἡ φαγέδαινα ἀναπτύσσεται συνήθως εἰς ἄτομα τῶν ὁποίων ὁ ὀργανισμὸς εἶναι ἐξηντλημένος ἐκ διαφόρων χρονίων καταχρήσεων (ἀλκοολισμὸς) ἢ πάσχουν ἐκ νεφρίτιδος, διαβήτου, φυματιάσεως καὶ συφίλιδος. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ψεκασμοὺς ἀντισηπτικούς, καυτηριάσεις διὰ θερμοῦ ἀέρος, ἀλοιφὰς ἰωδοφορμίου. Κ.Κ.Κ.

φαγεδαινικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φαγέδαιναν, ὁ τῆς φαγεδαίνης: «φαγεδαινικὸν ἕλκος».

—**φαγεδαινικὴ** *οὐλῖτις*. Νόσος τῶν οὔλων ταχέως ἀναπτυσσομένη καὶ κατατρώγουσα τὰ μαλθακὰ μέρη μετὰ προηγουμένην αὐτῶν ἐξέλκωσιν. Ὑπὸ πολλῶν συγχέεται ἡ νόσος αὕτη πρὸς τὴν πυορροϊκὴν οὐλῖτιδα, ὑπ' ἄλλων πρὸς τὴν νόσον τοῦ Βικεντίου καὶ ὑπὸ ἄλλων πρὸς τὴν νέκρωσιν τῶν σκληρῶν ἱστῶν τῆς γνάθου.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἔχει κοινά τινα σημεῖα πρὸς τὰς προμνησθείσας νόσους, διαφέρει ὅμως αὐτῶν κατὰ τὴν ταχύτητα τῆς δράσεως καὶ τὰ ἀποτελέσματα. Εἰς τὴν φαγεδαινικὴν οὐλῖτιδα ἡ καταστροφὴ εἶναι δραστηρία καὶ τ' ἀποτελέσματα, γενικὴ δηλαδὴ λοίμωξις, ἐντονώτερα, καταλήγει δ' εἰς θάνατον ἐὰν δὲν γίνῃ ταχεῖα ἐπέμβασις καὶ ῥιζικὴ τοιαύτη. Ν. Γ. Π.

—**φαγεδαινικὸν** *ὕδωρ*. Διάλυμα ἅλατος ὑδραργύρου μετ' ἀσβέστου. Διακρίνεται: 1) τὸ *κίτρινον* φαγεδαινικὸν ὕδωρ, ὅπερ εἶναι ὑδατικὸν διάλυμα διχλωριούχου ὑδραργύρου (σουμπλιμέ, 1 μ.) εἰς ἀσβέστιον ὕδωρ (300 μ.), καὶ 2) τὸ *μέλαν* φαγεδαινικὸν ὕδωρ, λαμβανόμενον διὰ διαλύσεως ὑποχλωριούχου ὑδραργύρου (καλομέλανος, 1 μ.) εἰς ἀσβέστιον ὕδωρ (60 μ.). Σ. Γ.

φαγεδαινισμὸς (ὁ) /*Ἀφροδ.*/. Τὰ ἁπλᾶ μαλακὰ ἕλκη, ὡς καὶ τὰ συφιλιδικὰ καὶ τὰ τριτοπαθῆ κομμιώματα τῆς συφίλιδος, οὐχὶ σπανίως ἔχουσι τάσιν νὰ ἐπεκτείνωνται ταχύτατα, οὐχὶ μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ βάθος, νὰ κατατρώγωσι καὶ καταστρέφωσι τοὺς ἱστοὺς καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων νὰ ἐπιφέρωσι πλήρη καταστροφὴν ὁλοκλήρου τοῦ πέους καὶ τοῦ αἰδοίου, νὰ γίνωνται δηλαδὴ φαγεδαινικά. Τὰ ἕλκη ταῦτα ἦσαν γνωστὰ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ἰατρούς, τὸν Κέλσον (De medicina Lib. VI u. 8) καὶ τὸν Γαληνὸν

Digitized by Google

(«φλεγμαῖνον ἕλκο; καὶ τὸ σηπόμενον ἀναβιβρωσκόμενον καὶ γαγγραινούμενον», Θεραπευτ. μέθοδ., βιβλ. γ, κεφ. ι, 221). Ἡ αἰτία τῆς μεταστροπῆς ταύτης τῶν ἑλκῶν δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστή. Αὕτη ὀφείλεται ἢ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ λόγῳ ἐξασθενήσεως ἐκ χρονίων δηλητηριάσεων ἢ νόσων, ἢ εἰς τὴν μὴ παραγωγὴν ἀντισωμάτων, ἢ εἰς δευτεροπαθῆ μόλυνσιν διὰ σπειροχαιτῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ bacillus fusiformis. Ὁ φαγεδαινισμὸς χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐσχαρῶν φαιῶν ἢ μελανωπῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκτείνονται ταχέως, περιφερικῶς καὶ κατὰ βάθος. Ὅταν ἀφαιρεθῇ ἓν ῥάκος νεκρόν, σχηματίζονται ἀμέσως πέριξ νέαι τοιαῦται καὶ ὑποκάτω αὐτοῦ. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ φαγεδαινισμοῦ εἶναι βαρυτάτη. Οὐχὶ σπανίως ἐπιπλέκεται οὗτος μὲ γενικὴν βαρεῖαν μόλυνσιν τοῦ ὀργανισμοῦ, πυρετόν, ῥίγη, ἱδρῶτας, παραληρήματα, κατάστασιν τυφώδη καὶ τέλος τὸν θάνατον (φαγεδαινισμὸς μολυσματικὸς σηπτικός). Ἐνίοτε ὁ φαγεδαινισμὸς παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν φλεγμονώδη (phaged rouge) ἀγνώστου φύσεως, ἰδίᾳ εἰς τὴν ζωτικωτάτην συφίλιδα. Τὸ ἕλκος ἐκτείνεται κατ' ἐπιφάνειαν καὶ κατὰ βάθος, χωρὶς νὰ παρουσιάζῃ νεκρωτικὰς ἐσχάρας, δὲν εἶναι γαγγραινῶδες καὶ εἶναι ἄνευ ἐρεθισμοῦ. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἱστῶν εἶναι μεγάλη, αἱ ἀρτηρίαι κατατρώγονται προκαλοῦσαι βαρείας αἱμορραγίας, ἡ βάλανος καταστρέφεται, ἡ οὐρήθρα διανοίγεται. Ἡ ἴασις εἶναι βραδυτάτη καὶ δυσκολωτάτη, ἡ δ' ἴασις εἰς σημεῖόν τι, δὲν σημαίνει ἀπαρχὴν ἐπουλώσεως. Ὁ φαγεδαινισμὸς δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ ἔτη, λίαν ἐπώδυνος καὶ ἐξαντλητικὸς διὰ τὸν ἄρρωστον. Ἡ πρόγνωσις εἶναι ἀμφίβολος, ἡ δὲ θεραπεία συνίσταται εἰς καυτηριάσεις διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου, θερμοῦ ἀέρος, εἰς θερμὰ λουτρά, εἰς θερμὰς περιτυλίξεις, εἰς ἀλοιφὰς ἰωδοφορμίου ἢ 606, εἰς τὴν γενικὴν ἀφ' ἑνὸς τονωτικὴν θεραπείαν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἔντονον ἀντισυφιλιδικὴν τοιαύτην. κ. κ. κ.

φαγεδαινώδης, —ους (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς φαγέδαιναν, φαγεδαινικός.

φαγεῖ (τό)· βλ. λ. *φαγί*.

φαγεντιανά, ἢ *φαβεντιανὰ ἀγγεῖα*. Ἀγγεῖα ἐξ ὀπτῆς γῆς μὲ λείαν ἢ ἀνάγλυφον ἐπιφάνειαν, λευκὰ ἢ ἔγχρωμα, κεκαλυμμένα ὑπὸ σμάλτου λευκοῦ ἢ ἐγχρώμου, ὅπερ καθιστᾷ τὴν μᾶζαν αὐτῶν ἀδιαπέραστον εἰς τὰ ὑγρά. Διὰ τοῦ ὀνόματος φαγεντιανὰ ἢ φαβεντιανὰ καλοῦνται, πλὴν τῶν ἀγγείων, καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα, κατεσκευασμένα ἐκ τῶν αὐτῶν ὑλικῶν καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου μὲ τὰ φαγεντιανὰ ἀγγεῖα, ὡς εἶναι πολλὰ οἰκιακὰ σκεύη, ἀγαλμάτια, πινάκια, πλάκες θερμαστρῶν, πλάκες ἐπιστρώσεως, χύτραι κ. τ. λ. Τὰ ὀνόματα ταῦτα προῆλθον τὸ μὲν ἐκ τῆς πόλεως τῆς γαλλικῆς Προβηγκίας *Φαγιάνς* (Fayence), τὸ δὲ ἐκ τῆς ἰταλικῆς πόλεως *Φαέντσα* (Faenza καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Faventia), διότι καὶ αἱ δύο αὗται πόλεις ἦσαν ὀνομασταὶ διὰ τὴν ἀγγειοπλαστικήν των. Ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος εἴδη τινὰ τῶν ἰταλικῶν φαγεντιανῶν καλοῦνται καὶ *μαγιόλικα*, ἐκ τῆς ἱσπανικῆς νήσου *Μαγιόρκας* (Mallorica, Majorica) τῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ Βαλεαρίδων, ὅπου, ἐπὶ τῆς μουσουλμανικῆς κατοχῆς, ὑπῆρχεν ἀκμαία βιομηχανία αὐτῶν μεταφυτευθεῖσα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς.

Ὑπάρχουν τρία εἴδη φαγεντιανῶν, σαφῶς διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων, ἅτινα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) Τὰ ἐπίχριστα ἐξ ὀπτῆς γῆς, χρώματος κιτρίνου ἐρυθρωποῦ, κεκαλυμμένα ἀπὸ ἐπίχρισμα (σμάλτον) διαφανές. 2) Τὰ κοινὰ φαγεντιανὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς ἐγχρώμου, κεκαλυμμένα ἀπὸ σμάλτον, γενικῶς λευκόν. 3) Τὰ ἐκλεκτὰ φαγεντιανά, τὰ καλούμενα καὶ terre de pipe καὶ cailloutage, ἐξ ὀπτῆς γῆς λευκῆς καὶ διαφανοῦς. Ἡ μᾶζα τῶν ἐπιχρίστων φαγεντιανῶν εἶναι ἐσωτερικῶς πορώδης καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄργιλλον, ἀπὸ μάργην καὶ ἀπὸ ἄμμον. Τὸ ἐπίχρισμα ἢ βερνίκι εἶναι διαφανές, ἐνίοτε ἔγχρωμον καὶ γενικῶς κατεσκευασμένον ἐξ ὀξειδίου τοῦ μολύβδου. Εἰς τὰ ἐπίχριστα φαγεντιανὰ ὑπάγονται αἱ χύτραι καὶ πλεῖστα οἰκιακὰ καὶ γενικῶς μαγειρικὰ σκεύη.

Ἡ μᾶζα τῶν κοινῶν φαγεντιανῶν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν ἐπιχρίστων, ἀλλὰ παρασκευάζεται ἀπὸ ἐκλεκτότερα ὑλικά. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑπάγονται καὶ τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα μαγιόλικα φαγεντιανά. Ἡ μᾶζα τῶν ἐκλεκτῶν φαγεντιανῶν εἶναι ἐξ ὀπτῆς γῆς, πορώδους, κεκαλυμμένης ὑπὸ σμάλτου διαφανοῦς καὶ γενικῶς ἀχρόου. Ὑπάρχουν τρεῖς τύποι ἐκλεκτῶν φαγεντιανῶν: α) τὰ terre de pipe, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸν παλαιότερον τύπον, β) τὰ caillutage, καὶ γ) τὰ feldspath. Εἰς τὰ ἐκλεκτὰ φαγεντιανὰ ὑπάγονται τὰ ἀγαλμάτια, οἰκιακά τινα σκεύη, αἱ πλάκες ἐπιστρώσεως κτλ.

Τὰ φαγεντιανὰ εἰσήχθησαν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, ὅπου ἤκμαζον ὀνομαστὰ ἐργοστάσια κεραμεικῆς ἰδίως ἐν ταῖς πόλεσι Φαέντσα καὶ Φαγιάνς. Ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς των εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὰς πόλεις ταύτας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Τὰ φαγεντιανὰ ἀγγεῖα βραδύτερον ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν πόλεων εἰς τὰς ὁποίας κατασκευάζονται, καθὼς καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν κατασκευαστῶν των καὶ τῶν διακοσμητῶν. Αἱ κυριώτεραι τῶν πόλεων τούτων εἶναι ἐν Ἰταλίᾳ τὸ Γκούμπιο, ἡ Φλωρεντία, τὸ Οὐρμπίνο, ἡ Βενετία, ἡ Νεάπολις, ἡ Σαβόνα, ἐν Γαλλίᾳ ἡ Ρουένη, τὸ Νεβέρ, οἱ Παρίσιοι, τὸ Στρασβοῦργον, ἡ Μασσαλία, ἡ Λίλλη, ἐν Γερμανίᾳ ἡ Νυρεμβέργη, ἐν Ὀλλανδίᾳ ἡ Ντέλφτ, ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ Ταλαβέρα, ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ Λάμπεθ, ἡ Λήντς. Μεταξὺ τῶν καλλιτεχνῶν διακοσμητῶν φαγεντιανῶν καταλέγονται οἱ: Ντέλλα Ρόμπια, Γεώργιος Ἀντρεόλι, Παλισσύ, Χιροφόγκελ, Μιλλέ. Μ. Δ. Β.

—*(Δασμολ.)* Τὰ *φαγεντιανὰ* ἀγγεῖα ὑπάγονται εἰς τὴν κλάσιν 143 τοῦ τελωνειακοῦ δασμολογίου εἰσαγωγῆς, ἀνήκουσαν εἰς τὴν Μ κατηγορίαν αὐτοῦ (κεραμευτικῆς καὶ ὑαλουργίας προϊόντα) καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «ἀντικείμενα φαγεντιανὰ» διακρίνονται ὡς ἑξῆς, εἰς ἐδάφια: α) Ἐπιτραπέζια σκεύη καὶ τὰ παρεμφερῆ τούτοις, ἐκ λευκῆς ἢ ἐγχρώμου ζύμης, μετὰ ἢ ἄνευ ἐκτυπωμάτων ἢ γλυφῶν ἐπιτυγχανομένων διὰ πιέσεως, μετὰ περάτων ὁμαλῶν ἢ κυματοειδῶν: 1) μὴ χρωματοπεποικιλμένα μὲ δασμόν, ἀνὰ 100 χιλιόγραμμα, εἰς μεταλλικὰς δραχμάς, μέγιστον 50 καὶ ἐλάχιστον 30, 2) χρωματοπεποικιλμένα ἢ φέροντα μονογράμματα ἢ ἐπιγραφάς, μέγιστον 80 καὶ ἐλάχιστον 60, 3) ἀργύρῳ ἢ χρυσῷ διακόσμητα, μέγιστον 120 καὶ ἐλάχιστον 60 β) Εἴδη διακοσμήσεως ἢ καλλιτεχνήματα, 120 καὶ 80. γ) Οἰκιακὰ σκεύη (θερμάστραι, λουτῆρες, λεκάναι, λεκάναι ἀποχωρητηρίων κλπ.) 50 καὶ 30 δ) Λοιπὰ φαγεντιανὰ ἀντικείμενα μὴ ἀλλαχοῦ κατονομαζόμενα, 50 καὶ 30. ε) Πλάκες, πλακίδια, κέραμοι, κυβόλιθοι διὰ πλακοστρώσεις καὶ ἐπενδύσεις, πάχους ἀπὸ 8 χιλιοστὰ καὶ ἄνω, ἅπαντα φαγεντιανὰ ἢ ἐκ ψευδοπορσελλάνης ἢ ἐκ πορσελλάνης, γανωμένα ἢ μή, ἐσμαλτωμένα ἢ μή, ἐκ λευκῆς ἢ ἐγχρώμου ζύμης: 1) μονόχροα ἐν τῇ μάζῃ ἢ κατ' ἐπιφάνειαν, 25 καὶ 15, καὶ 2) πολύχροα ἐν τῇ μάζῃ ἢ κατ' ἐπιφάνειαν, ἢ φέροντα ἐπιγραφάς, 30 καὶ 20. Γ. Ν. Κ.

φαγέσωρος (ὁ) (κοιν. *μπιμπίκια*) *(Δερμ.)*. Μικραὶ στιγμαὶ τοῦ δέρματος, χρώματος φαιοῦ ἢ μελανωποῦ, αἱ ὁποῖαι ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰ στόμια τῶν ἐκφορητικῶν πόρων τῶν σμηγματογόνων ἀδένων. Αὗται ὑπερβάλλουν συνήθως κωνικῶς τὸ δέρμα ἢ εἶναι εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ἢ καὶ ἐνίοτε κεῖνται βαθύτερον. Ὅταν ἐκ τῶν πλαγίων δοθῇ πίεσις ἐπ' αὐτῶν, ἐκθλίβεται ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου ὑπὸ μορφὴν μικροῦ κυλινδροειδοῦς πύγματος δίκην σκώληκος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα φαγέσωρος. Οἱ φαγέσωροι παρουσιάζονται εἰς τὸ μέτωπον, τὰς παρειάς, τὴν ῥῖνα, τὰ νῶτα καὶ τὸ στῆθος, ἀναπτύσσονται δὲ εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Ταῦτα ἢ ἐκθλίβονται αὐτομάτως ἢ τὸ ὅθεν τοῦ πώματος ἔκκριμα, μὴ δυνάμενον νὰ ἐξέλθῃ, διαπυήσκεται καὶ προκαλεῖ ἐρεθισμὸν τοῦ ἀδένος, προκαλεῖ ἑπομένως τὰς λεγομένας *ἀκμάς*. Ἡ διάγνωσις εἶναι εὔκολος. Ἡ πρόγνωσις πάντοτε καλή, ἀλλ' ἡ πάθησις αὕτη ἀπαιτεῖ μεγάλην ὑπομονὴν τόσον τοῦ ἰατροῦ ὅσον καὶ τοῦ ἀρρώστου. Ἱστολογικῶς οἱ φαγέσωροι ἀποτελοῦνται ἀπὸ κύτταρα τῆς ἐπιδερμίδος, λιπώδεις μάζας, κρυστάλλους χοληστεαρίνης, τριχίδια, ἐπιθήλια τῶν ἐκφορητικῶν πόρων καὶ μικροσκοπικὸν ἄκαρι (Demodex folliculorum), τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν παθολογικὴν σημασίαν ἔχει, καθόσον ἀνευρίσκεται καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς ἐκφορητικοὺς πόρους τῶν σμηγματογόνων ἀδένων. Τὸ μελανωπὸν χρῶμα τοῦ πώματος δὲν προέρχεται ἐξ ἀκαθαρσίας, ἀλλὰ συνίσταται ἐκ τῆς χρωστικῆς οὐλτραμαρίνης. Ἡ ἀποτελεσματικὴ θεραπεία πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῶν μελανωπῶν στιγμῶν, ἡ ὁποία καλύτερον ἐκτελεῖται ὑπὸ εἰδικοῦ ἰατροῦ δι' εἰδικοῦ ἐργαλείου καὶ διευκολύνεται δι' ἀτμολούτρων. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς θεραπείας ἀναλαμβάνει ὁ ἴδιος ὁ ἄρρωστος, χρησιμοποιῶν πρὸς τοῦτο θερμὰς πλύσεις διὰ σάπωνος, ἐντριβὰς καὶ διαφόρους ἀλοιφάς, ἰδίᾳ θειούχους. Κ. Κ. Κ.

Φαγεὺς *(Γεωγρ.)*. Παλαιοτάτη ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἅγιος Νικόλαος*, ΝΑ. κέρατος τοῦ κόλπου Ἀργοστολίου. Σ. Ε. Λ.

φαγητὸν (τό)· τὸ πρὸς τὸ φαγεῖν παρεσκευασμένον, ἔδεσμα.

Φαγιὰ *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ζακύνθου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κατ. (1928) 306. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Φαγιὰλ (Fayal, ἢ Faial) *(Γεωγρ.)*. Νῆσος τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ συμπλέγματος τῶν Ἀζορῶν καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν Πορτογαλίαν. Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Πίκο καὶ ἔχει ἔμβαδὸν 162 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 22.385 κατοίκων, ἀσχολουμένων κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν σιτηρῶν, ὀπωροφόρων καὶ λαχανικῶν. Πρωτεύουσα ἡ *Χόρτα*. Χ. Δ.

φαγιάντσα (ἡ) (faïence)· τὰ φαγεντιανὰ (βλ. λ.).

Φαγιὸλ (Fayol), *Ἐρρῖκος*. Γάλλος μηχανικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει (1841–1925). Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἐπιχειρήσεως Commentry-Fourchambault, ἐκ τῆς ἐντεῦθεν δὲ πείρας του διετύπωσεν ἴδιον σύστημα ὀργανώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, ὅπερ ἐκλήθη ἀπ' αὐτοῦ φαγιολισμός, καὶ διδάσκει ὅτι τὴν βάσιν τῆς ὀργανώσεως δέον νὰ ἀποτελῇ ἡ κατανομὴ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὑποδεικνυομένην ὑπὸ τοῦ Τέϋλορ ἀρχὴν τῆς κατανομῆς τῆς ἐργασίας (ἥτις ἐκλήθη *τεϋλορισμός*). Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τούτου ἡ ἐπιχείρησις κατανέμεται διαδοχικῶς εἰς ὑπηρεσίας καὶ ὁμάδας ὑπηρεσιῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων ὑποδιαιρεῖται εἰς ἄλλας κατωτέρας, μέχρι τῶν στοιχειωδεστέρων, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ ἑκάστης ἐξ αὐτῶν εὑρίσκεται ἀνὰ εἷς προϊστάμενος ἔχων ἀπόλυτον δικαιοδοσίαν ἐπὶ πάντων τῶν ὑφισταμένων του καὶ ὑπαγόμενος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀμέσως προϊσταμένου του. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνεται ἑνότης διοικήσεως καὶ κατευθύνσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὰς θεωρίας του διετύπωσεν ὁ Φαγιὸλ εἰς διάφορα ἔργα, ὧν κυριώτερα τά: «Administration générale et industrielle» (1916) καὶ «L' incapacité industrielle de l'État: les P.T.T.» (1921). Χ. Ι.

—**Φαγιὸλ** (Favolle), *Μάριος-Αἰμίλιος*. Γάλλος στρατάρχης (1852–1928). Προερχόμενος ἐκ τῆς Ecole polytechnique, κατετάχθη τῷ 1875 εἰς τὸ πυροβολικόν, τῷ δὲ 1895 προήχθη εἰς ἀνώτατον ἀξιωματικόν. Τῷ 1904 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς τακτικῆς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ σχολῇ πολέμου καὶ εἶτα ἀπεστρατεύθη, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁρίου ἡλικίας. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν μονάδος, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γκρὰν Κουροννέ. Τῷ 1915 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ 32 σώματος στρατοῦ καὶ τῷ 1916 τῆς 6ης στρατιᾶς, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας διεδραμάτισε πρωτεύοντα ῥόλον κατὰ τὰς μάχας τοῦ Σομ. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ἀπριλίου 1917 διώκει τὴν πρώτην στρατιάν, ἥτις παρέμεινεν ἐν ἐφεδρείᾳ, μετὰ δὲ τὴν ἀτυχῆ εἰς βάρος τῶν Ἰταλῶν μάχην τοῦ Καπορέττο ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐνίσχυσιν, ἐπὶ κεφαλῆς 6 γαλλικῶν μεραρχιῶν. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς μεγάλης γερμανικῆς ἐπιθέσεως τῆς 23 Μαρτίου 1918 ἐν τῷ δυτικῷ μετώπῳ, ἀνεκλήθη εἰς Γαλλίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς ἐφεδρικῆς ὁμάδος στρατιῶν (G.A.R.), ἥτις διετέθη εἰς τὸν τομέα τῆς Ἀμιένης διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ τῶν γαλλικῶν καὶ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων. Κατ' Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους ἡγήθη, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνωτέρω στρατευμάτων, τῆς ἀντεπιθέσεως Μανζὲν (μάχη τοῦ Μάτζ), ἥτις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάσωσιν τῆς Κομπιένης, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου μετέσχε τῆς ἐν τῷ δυτικῷ μετώπῳ μεγάλης ἐπιθετικῆς ἐνεργείας, ἥτις ἐπήνεγκε τὴν ἧτταν τῶν Γερμανῶν. Τῷ 1921 προήχθη εἰς στρατάρχην καὶ διετέλεσεν ἐπὶ μικρὸν ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Χ. Ι.

— **Φαγιὸλ** (Fayolle), *Φραγκῖσκος-Ἰωσὴφ-Μαρία*. Γάλλος μουσικολόγος (1774–1852). Ἔγραψε τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἄρθρων τοῦ «Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῶν μουσικῶν», οὗτινος τὴν ἔκδοσιν ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Κορόν, ὡσαύτως δέ: «Σημειώσεις περὶ τοῦ Κορέλλι, Ταρτίνι, Γκαβινιές, Πουνιάνι καὶ Βιόττι, ληφθεῖσαι ἔκ τινος ἱστορίας τοῦ βιολίου», «Περὶ τῶν λυρικῶν δραμάτων καὶ τῆς ἐκτελέσεώς των» (1813), «Παγκανίνι καὶ Μπεριό» (1830). Γ. Ι.

Φάγιος (Fagius), *Παῦλος*. Διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1504–1549). Τὸ πραγματικόν του ἐπώνυμον ἦτο Büchlein. Ἐσπούδασεν ἐν Στρασβούργῳ, ὅπου καὶ ἐδίδαξε κατόπιν, διωργάνωσε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ τελευταῖον μεταβὰς εἰς Ἀγγλίαν ἐδίδαξεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Cambridge. Ἐκ τῶν πολλῶν θεολογικῶν του ἔργων σπουδαιότερα εἶναι: «Liber Thesbites a doctissimo hebraeo Elija Leuita germano grammatice elaboratus, per P. Fagium latinitate donatus» (Isny 1541), «Commentarius R. D. Kimchi in X primos Psalmos Davidicos cum versione latina» (1541), «Sententiae vere elegantes, piae miraeque veterum sapientium Hebraeorum in latinum versae scholiisque illustratae» (1541), «Exegesis sive expositio dictionum hebraicarum litteralis et simplex in quatuor prima capita Geneseos» (1542), «Tobias Lebraicus ut adhuc Lodie apud Judaeos invenitur, ex hebraeo in latinum translata» (1542), «Translationum praecipuarum Veteris Testamenti inter se variantium collatio» (1543), «Prima IV capita Geneseos hebraica cum versione germanica, hebraicis tamen characteribus exarata. Una cum Succinctis scholiis et ratione legendi hebraico-germanico» (Constantiae 1543), «Paraphrasis

chaldaica in Sacra Biblia ex chaldaeo in ıum fidelissime versa» (Strasburgi 1546).
Ε. Γ. Π.

›χγιοὺμ /*Γεωγρ.*/. Ὄασις τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ μεγάλου ὀροπεδίου τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου, πε- ημος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὴν ρετικήν της γονιμότητα Φαραωνιστὶ ἐλέγετο ιι, ἤτοι λίμνη Ἔχει τὴν μορφὴν κοιλάδος ἢ λον λεκάνης ᾠοειδοῦς, περιθεομένη ἀπὸ τὴν υκὴν ὀροσειράν, ἡ ὁποία ἐδῶ ταπεινοῦται. Κει- η 3/5 τῆς μοίρας νοτίως τοῦ Καΐρου, ἔχει ια ἐξαίρετον, ἡ δ' ἔκτασίς της ἀπετέλεσε τὸν *ɔινοῦτην νομὸν* (βλ. λ.). Ἡ γονιμότης της ὀφεί- ιι εἰς τὴν διώρυγα Βάχε Γιοῦνσεφ, ἡ ὁποία ἀπο- ται ἀπὸ τὴν μεγάλην διώρυγα Ἰβραημίαν, πλη- ι τοῦ Δεϊρούτ, καὶ εἰσδύει εἰς τὴν ὄασιν διὰ ιοῦ ἀνοίγματος τῆς Λιβυκῆς ὀροσειρᾶς πλη- ι τοῦ Ἰλλαχούν Κατὰ τὴν στενὴν αὐτὴν εἴσ- ν ἡ ὄασις σχηματιζει ὀροπέδιον, ταπεινούμε- πρὸς δυσμὰς εἰς δύο διαδοχικὰ ἐπίπεδα μέχρι ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς Βίρκετ *ἐλ* Κερούν, λί- ς στενῆς καὶ ἐπιμήκους, διευθυνομένης ἀπὸ –ΒΑ Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο *Τέ-σσε* χώρα τῆς λίμνης») ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐσωτερι- λιμνης (*ἐλ-Κερούν*), τὴν ὁποίαν περιέγραψαν οἱ αῖοι συγγραφεῖς ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *Μοῖ-* (βλ. λ.).

ὁ Φαγιοὺμ ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν νομαρχίαν ɔδιρίαν), ἔχει δίκτυον σιδηροδρόμων ἰδιαιτέ- ἑταιρείας, τῆς ὁποίας πρῶτος διευθυντὴς ρξεν ὁ Ὄθων Α Ρ Ραγκαβῆς, οἱ δὲ κάτοικοι ιι Φελλάχοι καὶ Βεδουῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους πει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ εἰς τὰς ὄχθας τῆς ιης Κερούν ἐγκατεστημένοι ὀλίγοι ἁλιεῖς. Ἐκ ρου μεταβαίνει τις μὲ τὸν σιδηρόδρομον τῆς ω Αἰγύπτου εἰς Βάσταν, ὅθεν ἰδιαιτέρα γραμμὴ σπᾶται πρὸς δυσμὰς διὰ τὴν ὄασιν. Πρω- ɔυσα εἶναι ἡ *Μεδινὲτ ἐλ Φαγιοὺμ* μὲ 40 χιλ. οἰκους, ὧν πολλοὶ Ἕλληνες ἔχοντες ἀνθοῦσαν ιότητα, ναὸν τῆς *Ἁγ. Σοφίας* καὶ καλὰ σχολεῖα ὸς βορρᾶν κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς Κροκοδειλου- εως—Ἀρσινόης(*Κιμὰν-Φαρὶς*=λόφοι τῶν ἱππέων). χιλιόμετρον βορείως τοῦ σταθμοῦ Βιαχμοῦ ὗντα ἐπὶ τῆς γραμμῆς δύο μεγάλα κτίσματα λαξευτῶν λίθων, ὅμοια πρὸς κατεστραμμένας αμίδας, τὰ ὁποῖα οἱ ἰθαγενεῖς λέγουν Κοῦρσι ιαὸν (=θρόνοι τοῦ Φαραώ). Ἦσαν βάθρα δύο οσσῶν τοῦ Ἀμενεμχὰτ Γ'. κατὰ τὰς πλημμύ- δὲ τῆς Μοίριδος τὰ ὕδατα ἐκάλυπτον τὰ βά- 3 χλμ. ΝΔ τοῦ Μεδινὲτ κατάκειται στυλο- ης ἐκ γρανίτου ἐρυθροῦ μήκους 14 μ., συντε- ιμένος κατὰ τὸ μέσον. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Σεσώ- ιος Α' ΝΑ τοῦ Μεδινὲτ εἰς τὸ στόμιον τοῦ στε- , ὅθεν εἰσδύει ἡ διῶρυξ Βάχρ Γιοῦσεφ. Εἶναι ρείπια τοῦ Ἰλλαχούν, τοῦ ἀρχαίου *Λαβυρίν-* (βλ λ.) Πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰλλαχοῦν κεῖται ἡ αμίς, τάφος τοῦ Σεσώστριος Β', ἓν δὲ χιλιόμε- ν βορειοανατολικῶς ὁ Φλίντερς Πετρὶ ἀνεκά- ε τῷ 1881 τὰ λείψανα τῆς πόλεως Χετὲπ-Σε- ɔσρέτ. Πρὸς βορρᾶν τῆς πυραμίδος εἶναι ἡ ɔόπολις τοῦ Ἰλλαχούν, πρὸς νότον δὲ κεῖται υραμὶς Χαουάρα, τάφος τοῦ Ἀμενεμχὰτ Γ' ɔὰ τὴν ὀρεινὴν βορειοανατολικὴν ὄχθην τῆς ιης κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς Δίμης, ὀχυρᾶς θέ- ς, ἡ ὁποία ἐλέγετο Σοκνωπαίου νῆσος. Παρὰ νοτιοδυτικὸν μυχὸν τῆς λίμνης τὰ ἐρείπια ναοῦ *Κὰσρ Κεροὺν* καὶ ἡ πόλις Διονυσιάς. Ὁ ς διατηρεῖται σχεδὸν ἀκέραιος. Εἰς ὅλην τὴν ιν ἦσαν διεσπαρμέναι πόλεις καὶ κῶμαι ἑλλη- ιί, ὅπως ἡ Εὐημέρεια (Κάσρ ἐλ Βανάτ), Θεα- ρεια (Βάτυ Χαρίτ, Φιλστερὶς (Οὐάτρα), τὰς ίας ἐξηρεύνησαν κυρίως οἱ Ἄγγλοι Greufell Hunt. οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ἐκεῖ ἀνευρεθέντων ὶ χιλιάδας παπύρων ἀνήγαγον εἰς ἐπιστήμην παπυρολογίαν.
Γ. Λ. Α.

›χγκὰν (Fagan), ***Χριστόφορος-Βαρθολομαῖος.*** λος δραματικὸς συγγραφεὺς (1702—1755) Ἔ- ψε διάφορα θεατρικὰ ἔργα, κυρίως κωμῳδίας ιpille», «Etourderie» κλπ. καὶ φάρσας, ὧν κυ- ιέρα ἡ «Isabelle grosse par erreur», ἐμμέ- ις καὶ πεζάς, ἅτινα παρεστάθησαν ἀπὸ τῆς σκη- τοῦ «Theatre Français», τοῦ «Theatre-Italien» ἄλλων παρισινῶν θεάτρων καὶ ἐσημείωσαν αντικὴν ἐπιτυχίαν.
Χ. Δ.

›χγκαρὰς (Fagarash) /*Γεωγρ.*/. Ὀροσειρὰ νοτίων Καρπαθίων μεταξὺ τῆς διαβάσεως ντεὰλ (νοτίως τῆς πόλεως Βράσσοβας) καὶ ποταμοῦ Ὄλτ. Ἔχει ἐπὶ μακρὸν διάστημα ; ἄνω τῶν 2 500 μ., ἡ δὲ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ις. πρὸς τὸ δυτικὸν αὐτῆς ἄκρον κειμένη, ἔχει 2.514 μ.
Σ. Κ. Γ.

Φαγκαρὰς (Fagarash) /*Γεωγρ.*/. Νομὸς τῆς ιανίας ἐν τῇ νοτίῳ Τρανσυλβανίᾳ, ἐκτεινόμε- πὶ τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ Ὄλτ. Πρὸς ν τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι ὀρεινὸν καὶ ὑψοῦται ι τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ ὁμωνύμου ὄρους. ς βορρᾶν εἶναι λοφῶδες, ὑψούμενον μέχρι 500) νομὸς διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας. Ἔχει 31 κάτ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Φαγκαρὰς* (κάτ 7 928), κειμένην ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ.
Σ. Κ. Γ.

Φαγκὲ (Faguet). *Αἰμίλιος.* Διαπρεπὴς Γάλλος κριτικὸς (1847—1916). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1890 ἀναπληρωματικὸς καθηγητὴς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς ποιήσεως, τῷ δὲ 1900 ἐξελέγη καὶ ἀκαδημαϊκός. Συνειργάσθη εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καὶ ἀντικατέστησεν ἀπὸ τοῦ 1896 τὸν Ἰούλιον Λεμαίτρ ἐν τῇ «Journal de débats», ὑπῆρξε δὲ γονιμώτατος συγγραφεύς, θαυμαζόμενος διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν δημοσιευμάτων του. Ὡς χαρακτηριστικὸν ὑπόδειγμα τῆς ταχύτητός του ἀναφέρεται ἡ πεντάτομος συγγραφή του ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ρουσσώ, ἣν ἐπεράτωσεν εἰς διάστημα 18 μηνῶν. Ὅτε ἀπέθανε, τὸ ἔργον του ὑπερέβαινεν εἰς ὄγκον τὸ τῶν Ντιντερὸ καὶ Βολταίρου, συνηγωνίζετο δὲ τὸ τοῦ Δουμᾶ πατρός. Ὁ Φαγκὲ ὑπῆρξε πνεῦμα διαυγές, λεπτὸν καὶ σπινθηροβόλον, ἐνδιεφέρθη δὲ κυρίως μὲ τὴν κριτικὴν τῶν ἰδεῶν.

Παρηκολούθησεν ἐξ ἄλλου μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ἔγραψεν ἐπὶ τῆς σοσιαλιστικῆς κινήσεως καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν ἐνδιαφερούσας σελίδας, αἵτινες ἔτυχον τῆς ἐπιδοκιμασίας πολλῶν ἐπιστημόνων σοσιαλιστῶν. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἔργων τοῦ Φαγκὲ κυριώτερα εἶναι τά: «Ἡ γαλλικὴ τραγῳδία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος» (1883), «Οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος» (1885), «Κορνήλιος» (1885), «ΙΖ' αἰών, γραμματολογικαὶ καὶ δραματολογικαὶ μελέται» (1885), «ΙΘ' αἰών» (1887), «Λαφονταίν» (1889), «ΙΗ' αἰών» (1890). «Πολιτικοὶ καὶ ἠθικολόγοι τοῦ ΙΘ αἰῶνος» (1891), «ΙΣΤ' αἰών, γραμματολογικαὶ μελέται» (1894), «Βολταῖρος» (1894), «Φλωμπὲρ» (1899), «Πολιτικὰ ζητήματα» (1899), «Ἱστορία τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας» (1900), «Σύγχρονα πολιτικὰ προβλήματα» (1901), «Συγκριτικαὶ πολιτικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Βολταίρου, τοῦ Ρουσσὼ καὶ τοῦ Μοντεσκιὲ» (1902) «Ἀνδρέας Σενιὲ» (1902), «Φιλολογικαὶ ὁμιλίαι» (1902—1904), «Θεατρικαὶ ὁμιλίαι» (1903—1905), «Μελετῶν τὸν Νίτσε» 1905), «Διὰ νὰ ἀναγνώσῃ τις τὸν Πλάτωνα» (1905), «Ἀντικληρικαλισμὸς» (1906), «Ὁ Ρουσσὼ διανοητὴς» (1912), «Μπαλζὰκ» (1913) κ. ἄ.
Χ. Δ

φαγκόττο (τὸ) (ἰταλ. fagotto)· βλ. *βαρύαυλος.*

φάγναλον (τὸ) (Phagnalum) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς Καναρίους νήσους. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι τὸ *φάγναλον τὸ ἑλληνικὸν* (Phagnalum graecum), κοινῶς *ἀσπρο θύμαρο*.
Δ. Ν. Π.

φαγοκυτταρικὸς *δείκτης* /*Μικροβιολ.*/· βλ. λ. *δείκτης.*

φαγοκύτταρον (τό). Οὕτως ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Μετσνικὼφ τὰ λευκοκύτταρα τοῦ αἵματος, ὡς καί τινα ἄλλα κύτταρα (ἐνδοθηλιακὰ τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκθηλιακά), ἅτινα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ προσλαμβάνωσι τὰ εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἰσελθόντα μικρόβια καὶ νὰ καταστρέφωσιν αὐτὰ διὰ τῆς πέψεως. Ἡ πρόσληψις δ' αὕτη τῶν μικροβίων ὑπὸ τῶν λευκοκυττάρων γίνεται διὰ τῆς μεταναστεύσεως τῶν λευκῶν αιμοσφαιρίων, ἥτις προκαλεῖται διὰ τῆς χημιοτροπίας καὶ αὕτη ὑπὸ τῶν προϊόντων τῶν μικροβιων ὁσάκις δηλαδὴ εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἰσέρχονται νοσογόνα μικρόβια, τὰ προϊόντα αὐτῶν προκαλοῦσι τὴν μετανάστευσιν τῶν λευκοκυττάρων ἀπὸ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων πρὸς τὸ μέρος ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ μικρόβια. Εὐθὺς δ' ὡς γίνῃ ἐπαφὴ τῶν μικροβίων ὑπὸ τῶν λευκοκυττάρων, ἐκπέμπουσι ταῦτα προσεκβολάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐγκλείουσι τὰ βακτηρίδια καὶ φέρουσι ταῦτα εἰς τὰ ἐντὸς ἔνθα πέπτονται. Τοιουτοτρόπως δὲ τὰ λευκοκύτταρα προασπίζουσι τὸν ὀργανισμὸν ἀπὸ τῶν νοσογόνων μικροβίων, ἅτινα εἰσβάλλουσιν εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν φαγοκύτταρα (κάλλιον ὅμως νὰ ὀνομάζωνται βακτηριοφάγα κύτταρα) Προσέτι τὰ λευκοκύτταρα μεταναστεύοντα μεταφέρουσι πιθανῶς ἐν τῷ σώματι διαφόρους οὐσίας, ὡς τὸ λίπος, τὸ ὁποῖον παραλαμβάνουσιν ἐκ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος καὶ μεταφέρουσιν αὐτὸ εἰς τὸ αἷμα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ τῶν λεμφικῶν ἀγγείων.
Ι. Ν. Μ.

φαγοκυττάρωσις (ἡ) /*Μικροβιολ.*/· βλ. λ. *μικροβιοφαγία.*

φαγομανία (ἡ) (phagomanie). Ὅρος δημιουργηθεὶς παρὰ τοῦ Marcel Labbé καὶ καθορίζων τὴν κατάστασιν τῶν ἀτόμων, ἅτινα ἔχουσιν ὡς κανόνα τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸ «νὰ ζοῦν διὰ νὰ τρώγουν». Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐκσημαίνει ψυχικὴν διαταραχήν, ἥτις εἶναι ἐνίοτε ἀντιληπτὴ καὶ ἄλλοτε κρύπτεται ὑπὸ τὴν ἐπίφασιν τῆς λαιμαργίας. Ὄντως δὲ εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν ὑπάρχει τι τὸ ψυχικὸν καὶ ἀνώμαλον, ἰδίως παρὰ ταῖς γυναιξίν, αἵτινες, καίπερ ὑποβαλλόμεναι εἰς δίαιταν ἀπισχνάνσεως, ἐν τούτοις, διαφεύγουσαι τὴν προσοχὴν τῶν περὶ αὐτάς, καταβροχθίζουσι ποικίλα ὅσα ἐδέσματα, ὅπως κορέσωσι τὴν μανίαν τοῦ τρώγειν. Ἐν τούτοις δέον νὰ γίνῃ διάκρισίς της μεταξὺ τῶν φαγομανῶν τούτων. Ἴσως ἡ ψυχικὴ διαταραχὴ δὲν εἶναι ἡ βάσις ὅλων τῶν τρομερῶν τούτων βουλιμιῶν. Ὑπάρχουσιν οἰκογένειαι, ἐν αἷς ὅλα τὰ μέλη τρέφονται ἐν ἀφθονίᾳ ἀνεξαρτήτως ἡλικίας· ἐν αὐταῖς τὸ νὰ τρώγωσι πολὺ θεωρεῖται εἶδος κολακευτικῆς ὑπεροχῆς καὶ ἀπόδειξις εὐεξίας ὑγιεινῆς. Εἰς τὰς οἰκογενείας ταύτας ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ εἶναι εἶδος ἱεροτελεστίας, κατὰ τὴν ὁποίαν θυσιάζονται πολλὰ ἐδώδιμα, ἅτινα πρέπει νὰ καταναλωθῶσι τελείως. Ἐὰν ὅμως παρατηρήσωμεν κατὰ μόνας τοὺς ὑπερβολικοὺς αὐτοὺς «φαγᾶδες», θὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶναι ὑπερχλωρυδρικοί, βασανιζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης, διότι ἡ ὑπερβολικὴ ἔκκρισις τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς διαρκῶς σχεδὸν τὸ αἴσθημα τῆς πείνης, ὅπερ κατασιγάζεται διὰ τῆς χρήσεως ὀλίγου ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου ἢ ἄλλων οὐδετέρων ἁλάτων. Ἐν τούτοις ὅμως οἱ τοιοῦτοι, ἀντὶ τοῦ φαρμάκου, προτιμῶσιν οὐσιαστικὴν καὶ ἄφθονον τροφήν, ἣν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς πολλάκις λαμβάνουσι παρασκευάζοντες αὐτὴν μόνοι των. Οὗτοι ἀποβαίνουσι πολλάκις παχύσαρκοι· ἀπέχουσι δὲ τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ, φρονοῦντες ὅτι ὑποβάλλονται εἰς ἐπαρκῆ θυσίαν, ἐνῷ δὲν ὀκνοῦσι νὰ λαμβάνωσι τέσσαρας καὶ πέντε κυαθίσκους τείου μετὰ τὸ γεῦμα· ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ὑπερχλωρυδρία εἶναι δυνατὸν νὰ καταντήσῃ εἰς τὴν γαστριμαργίαν καὶ τὴν ἀδηφάγον βουλιμίαν.
Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

φαγονία (ἡ) (Fagonia) /*Φυτ.*/. Γένος φυτῶν τῶν οἰκογενείας τῶν *ζυγοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Αἱ φαγονίαι εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ φύλλα ἀντίθετα, συνήθως τρισχιδῆ, μετὰ παραφύλλων. Τὰ ἄνθη των εἶναι συνήθως ἰώδη ἢ πορφυρᾶ καὶ σπανιώτερον ὑποκίτρινα, διατεταγμένα κατὰ καταληκτικοὺς ποδίσκους Ὁ καρπὸς εἶναι πενταγωνικὴ κάψα διῃρημένη εἰς ἓξ λοβούς, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει ἀνὰ ἓν σπέρμα Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *φαγονία ἡ κρητική* (Fagonia cretica), ἰθαγενὴς πόα τῆς νήσου Κρήτης, ἥτις ἔχει βλαστὸν κλαδώδη, φθάνοντα εἰς ὕψος 35 περίπου ἑκατοστομέτρων, καὶ ἄνθη πορφυρᾶ. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἱσπανίαν.
Δ. Ν. Π.

φαγοπότι (τό)· δημοτ., φαγὶ καὶ ποτόν, τὸ νὰ τρώγῃ τις καὶ ἅμα νὰ πίνῃ τὸν ἀναγκαῖον οἶνον· || εὐωχία, ξεφάντωμα.

φαγοποτῶ (*—έω*)· τρώγω καὶ πίνω, εὐωχοῦμαι.

φαγόπυρον (τὸ) (Fagopyrum) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγωνοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ὧν σπουδαιότερον εἶναι τὸ *φαγόπυρον τὸ ἐδώδιμον* (Fagopyrum edulis), καλλιεργούμενον πολλαχοῦ διὰ τὰ σπέρματά του, ἐξ ὧν δι' ἀλέσεως παρασκευάζεται ἄλευρον παρεμφερὲς πρὸς τὸ τοῦ σίτου.
Δ. Ν. Π.

φαγουλιανός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ ἐπιτραπέζιος. ὁ πρὸς ἐδωδὴν κατάλληλος· «φαγουλιανὰ σταφύλια» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ *κρασοστάφυλα*

φαγοῦρα (ἡ)· κνησμοσύνη, ὀξαδισμός. Τὸ αἴσθημα τῆς φαγούρας προκαλεῖται οὐχὶ μόνον διὰ τῆς ἀθροίσεως διαφόρων ἀσθενῶν μηχανικῶν ἐρεθισμῶν τοῦ δέρματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν χημικῶν ἢ τοξικῶν ἐπιδράσεων.
Κ. Κ. Κ.

φάγουσα (ἡ)· βλ. λ. *φαγέδαινα.*

φαγοφοβία (ἡ). Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Marcel Labbé καὶ ἀναφερόμενος κυρίως εἰς τὰς γυναῖκας, καὶ δὴ τὰς νεάνιδας ἐκείνας, αἵτινες. ὑποβάλλουσιν ἑαυτὰς ἑκουσίως εἰς τὴν δίαιταν τῆς ἀπισχνάνσεως δι' αἰσθητικοὺς λόγους. Ἐκ τῆς διαίτης ταύτης ἐπέρχονται λίαν δυσάρεστα ἀποτελέσματα.
Μ. Ν. Κ.

φαγραία (ἡ) (Fagraea) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λογανιοειδῶν* ἢ *λογανιδῶν* περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη δένδρων ἀπαντώντων εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας.
Δ. Ν. Π.

Φάγρη /*Γεωγρ.*/ Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Κισσάνης τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 257 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Φακῆρμε.*

Φάγρης (ὁ, ἡ) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μεσόγειον φρούριον τῶν Πιέρων ἐν Ἠδωνίδι τῆς Μακεδονίας, κείμενον μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος καὶ Νέστου, νοτιοανατολικῶς τῆς Ἀμφιπόλεως, παρὰ τὸ Παγγαῖον (Ἡροδ Ζ, 112) Κατ' ἀρχὰς κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἠδωνῶν, βραδύτερον ὅμως. κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα π Χ., κατελήφθη ὑπὸ τῶν Πιέρων. Α. Σ. Θ.

Digitized by Google

Φαγριάνικα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μηλέα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λακωνίας.

Φάγρος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς νύμφης Ὀρθρηΐδος, ἀναθρέψας τὸν ἀδελφόν του Μελιτέα, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Διός. Α. Θ. Σ.

Φαγφούρ. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τοὺς καθαυτὸ σινικῆς καταγωγῆς ἡγεμόνας τῆς Κίνας, ἐνῷ οἱ μογγολικῆς ἢ μαντζουρικῆς καταγωγῆς ὠνομάζοντο *χακκὰν* (χαγᾶνοι). Ν. Μ.

φάγωμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ τρώγειν, ἐδωδή, βρῶσις· || διάβρωσις, πρβ. *νεροφάγωμα*· || μεταφ., ἡ μεταξὺ μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἢ συνεργαζομένων ἔρις: «*καθημερινὸ φάγωμα*».

φαγωμάρα (ἡ)· δημοτ., φάγωμα· || φαγούρα, κνησμός.

φαγωμένος, —*η*, —*ο*· δημοτ. παθ. μετχ. τοῦ *τρώγω*· ὁ ἀνηλωμένος διὰ τῆς ἐδωδῆς, ἐξηντλημένος· || ἐνεργ., ὁ φαγών: «*εἶμαι φαγωμένος καὶ δὲν πεινῶ*», πρβ. λατ. pransus.

φαγώνομαι· συνήθ. κατὰ πληθ. ὡς ἀλληλοπαθές: «*ὅλη μέρα φαγώνονται*» τρώγονται, φθείρουσιν ἀλλήλους.

φαγώσιμος (ὁ)· ὁ κατάλληλος πρὸς βρῶσιν, βρώσιμος.

φάδι (τό)· δημοτ. ἀντὶ *ὑφάδι*, τὸ κατὰ πλάτος νῆμα τοῦ ὑφάσματος (βλ. λ. *ὑφάδιον*).

Φαδισάνης *σκόπελοι*, ἢ *Φάτσας βράχια* *[Γεωγραφ.]*. Σκόπελοι εὑρισκόμενοι πρὸ τοῦ λιμένος τῆς *Φάτσας*, λείψανα τοῦ κυματοθραύστου τοῦ λιμένος τῆς ἀρχαίας *Φάδισσα* (βλ. λ. καὶ λ. *Φυγαμοῦς*). Σ. Ε. Λ.

Φάδουτς (Vaduz) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας τοῦ *Λίχτενστάϊν* (βλ. λ. *Φάντουτς*).

Φαδρῖγος. Περιφανὴς οἶκος Φράγκων εὐπατριδῶν, οὗτινος αἱ τύχαι συνυφάνθησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν ΙΔ′ αἰῶνα πρὸς τὰς τοῦ καταλωνικοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς πτώσεως αὐτοῦ. Ἡγέτης τοῦ οἴκου ὑπῆρξεν ὁ *δὸν Ἀλφόνσος Φαδρῖγος ὁ Ἀραγωνικός*, νόθος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Φρειδερίκου Β′ τοῦ Ἀραγωνικοῦ, παρ' οὗ ὁ δὸν Ἀλφόνσος διωρίσθη ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν βασιλόπαιδος Μαμφρέδου, διατελέσας ὡς τοιοῦτος ἀπὸ τοῦ 1305 μέχρι τοῦ 1317. Διαμένων ἕως τότε ὁ δὸν Ἀλφόνσος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ θείου του Ἰακώβου Β′ ἐν Ἱσπανίᾳ, κατέπλευσεν ἅμα τῷ διορισμῷ του ὡς ἐπιτρόπου εἰς Πειραιᾶ συνοδευόμενος ὑπὸ δέκα γαλερῶν καὶ πολυπληθοῦς στίφους ἱπποτῶν Ἰδαλγῶν καὶ Ἀλμουγαβάρων, καθὼς καὶ εὐγενῶν Σικελῶν, οἵτινες ἐζήτουν τύχην ἐν τῷ δουκάτῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλαζὼν καὶ ὑπερόπτης, ἐτιτλοφόρει ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἐγγράφοις καὶ ἐπιστολαῖς του «Ἐλέῳ θεοῦ υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ ἀρχηγὸν τῆς ἐν τῷ δουκάτῳ τῶν Ἀθηνῶν εὐτυχοῦς στρατιᾶς τῶν Φράγκων». Οἱ κορυφαῖοι τῆς κατεχούσης τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν Καταλωνικῆς Ἑταιρείας, προσδοκῶντες ἐκ τῆς ἀρχῆς βασιλόπαιδος νεαροῦ καὶ φιλοδόξου νέας ἐν Ἑλλάδι νίκας καὶ κατακτήσεις, ἐδεξιώθησαν αὐτὸν καὶ ἐνθουσιωδῶς προσεκύνησαν κατεσταθέντα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Μόλις δὲ οὗτος παρέλαβε τὴν ἀρχήν, ἀπεφάσισε νὰ δικαιώσῃ τὰς εἰς αὐτὸν στηριχθείσας ἐλπίδας καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν εἰς τὴν νεαρὰν καταλωνικὴν πολιτείαν ἀνήκουσαν χώραν. Καὶ ἠστόχησαν μὲν αἱ προσπάθειαί του πρὸς κατάληψιν τῆς Βοδονίτζης ἐν Φθιώτιδι, ἐπεξέτεινεν ὅμως ἀποτελεσματικῶς τὸ κράτος τῶν Καταλωνίων ἐν ἄλλοις διαμερίσμασι τῆς χώρας, δεσπόσας τῶν Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης), τοῦ Λοιδωρικίου, τοῦ Σιδηροκάστρου, τοῦ Δομοκοῦ, τῶν Φαρσάλων καὶ ἄλλων πόλεων ἔν τε τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, Θεσσαλίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ. Διὰ τοῦ γάμου του δὲ μετὰ τῆς πλουσίας θυγατρὸς καὶ κληρονόμου Βονιφατίου τοῦ Οὐκρωναίου Μαρούλλας ἐγένετο κύριος τῆς Καρύστου καὶ τῶν Ἀρμένων ἐν Εὐβοίᾳ, τοῦ Ζητουνίου (Λαμίας), τοῦ Γαρδικίου, τῆς νήσου Αἰγίνης καὶ πολῶν ἄλλων τιμαρίων καὶ κάστρων, ὅσα ποτὲ ὁ πενθερός του εἶχε λάβει παρὰ τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος Β′. Οὕτως ὁ δὸν Ἀλφόνσος διὰ τῶν περικοσμούντων αὐτὸν πλεονεκτημάτων καὶ διὰ τοῦ εὐτυχοῦς τούτου γάμου του ἐδημιούργησεν οἶκον ἀκμαῖον, διατηρήσαντα τὸ οἰκογενειακὸν βασιλικὸν ὄνομα τῆς Ἀραγῶνος, συγχρόνως δὲ καλούμενον ἀπὸ τῆς πατρικῆς του Ἀλφόνσου ἐπωνυμίας Frederici, καταλωνιστὶ μεταπλασθείσης εἰς Fadrique.

Ἀναδειχθεὶς ὁ δὸν Ἀλφόνσος ἡγέτης δραστήριος, εὔτολμος καὶ δεξιὸς περὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν παρουσιαζομένων εὐκαιριῶν, ἠναγκάσθη μετὰ 13 ἔτη ν' ἀποχωρήσῃ αἰφνιδίως καὶ πρόωρος ἀπὸ τῆς ἀρχηγίας τῆς Καταλωνικῆς Ἑταιρείας ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1331, λόγῳ ἀντιδράσεως ἐχθρῶν του ἐν τῇ σικελικῇ αὐλῇ, κατηγορησάντων πιθανώτατα αὐτὸν ὡς ἐπιδιώκοντα ἀνεξάρτητον ἐν Ἑλλάδι κυριαρχίαν. Δὲν ἀνεκλήθη ὅμως εἰς τὴν Σικελίαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησε παραμένων ὁ ἰσχυρότατος τιμαριοῦχος τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ μᾶλλον σημαίνων ἀνὴρ τῆς Ἑταιρείας τῶν Καταλωνίων. Ἀποθανὼν ἐν Ἑλλάδι τῷ 1338, κατέλιπε πληθὺν ἀπογόνων. Καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος υἱός του *Πέτρος* ἦτο ἤδη κύριος τοῦ Λοιδωρικίου ζῶντος ἀκόμη τοῦ πατρός του, βραδύτερον δὲ ἐγένετο κόμης τῶν Σαλώνων, ἱδρύσας αὐτόθι ἰδίαν καταλωνικὴν δυναστείαν, ἀπέθανε δὲ τῷ 1356. Ὁ δὲ δεύτερος υἱός του *δὸν Ἰάκωβος* (Jayme) διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα πρεσβύτερον ἀδελφόν του εἰς τὰς κτήσεις αὐτοῦ, ἐδέσποσεν ἐπί τινα χρόνον τῆς Αἰγίνης καὶ ἀνῆλθεν ἀργότερον εἰς τὸ ἀξίωμα γενικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλος δὲ υἱός, ὁ *Βονιφάτιος*, ἐκληρονόμησε τὴν Κάρυστον καὶ τὸ Ζητούνιον καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του δὸν Ἰακώβου, μετά τινων περιορισμῶν, τὴν νῆσον Αἴγιναν. Οὕτω συνήνωσε καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς παλαιὰς κτήσεις τοῦ ὁμωνύμου πάππου του Βονιφατίου τοῦ Οὐκρωναίου. Υἱὸς τοῦ δὸν Ἰακώβου καὶ ἐξάδελφος δὸν Ζουὰν τοῦ Ἀραγωνικοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Λουδοβῖκος Φαδρῖγος*, ὅστις διετέλεσε γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ καταλωνικοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν, κόμης τῶν Σαλώνων καὶ ἀπὸ τοῦ 1367 δυνάστης τῆς Λαμίας (Ζητουνίου) καὶ τοῦ ὀχυροῦ Σιδηροκάστρου. Οὗτος ἐνυμφεύθη τὴν ἐγγόνην τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννου ΣΤ′ Ἑλένην τὴν Καντακουζηνήν, ἐξ ἧς ἀπέκτησε μίαν μόνην θυγατέρα, τὴν Μαρίαν, κληρονόμον τοῦ Ζητουνίου καὶ τῶν Σαλώνων. Ἀπέθανε δ' οὗτος εἰς τὴν κομιτείαν του τῶν Σαλώνων ὑπερμεσοῦντος τοῦ 1382. Ὁ δυνάστης τῆς Αἰγίνης *Πέτρος Β′ Φαδρῖγος*, περιελθὼν εἰς διαμάχην πρὸς τὸν προμνησθέντα ἐξάδελφόν του *Λουδοβῖκον*, καθ' ὃν χρόνον οὗτος διετέλει γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν, ἐνικήθη ἀντιταχθεὶς διὰ τῶν ὅπλων καὶ ἐζωγρήθη ὡς στασιαστής. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ προαναφερθέντος Βονιφατίου ὑπῆρξεν ὁ *Ἰωάννης Φαδρῖγος*, ὅστις ἐν ἔτει 1366 ἀναφέρεται ὡς δυνάστης καὶ οὗτος τῆς Αἰγίνης, ἣν ἐπροικοδότησεν εἰς τὴν θυγατέρα του, λαβοῦσαν σύζυγον ἐκ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἐγκατεστημένου ἱσπανικῆς πιθανώτατα καταγωγῆς οἴκου Καοπένα. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

φαεθοντίδαι (οἱ) (Faethontidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη μικροσώμων ἢ καὶ μετριοσώμων ὑδροχαρῶν νηκτικῶν πτηνῶν, ἀπαντώντων εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰσημερινὸν χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *φαέθων* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φαεθόρνις (ἡ) (Faethornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν ξηροβατικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτου μεγέθους κολύβρια, διακρινόμενα ἐκ τοῦ λαμπροῦ ποικιλοχρώμου πτερώματός των. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Κυριώτερον εἶδος εἶναι ἡ *φαεθόρνις ἡ κομψὴ* (Phaethornis gracilis), μικρότατον πτηνὸν μὲ ῥάμφος λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ αἰσθητῶς κεκαμμένον, κεφαλὴν ἐπιμήκη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, σῶμα λεπτόν, πτέρυγας μετρίου μήκους καὶ στενὰς καὶ οὐρὰν εὐρεῖαν κατὰ τὴν βάσιν της, λεπτυνομένην ἐφ' ὅσον βαίνει πρὸς τὸ ἄκρον της, σχηματίζουσαν ὅταν τὸ πτηνὸν ἵπταται εἶδος ῥιπιδίου. Ὁ χρωματισμός της εἶναι μελανὸς κατὰ τὸ ῥάμφος καὶ φαιὸς κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς. Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ φέρει στιλπνὴν μελανὴν κηλῖδα. Τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος εἶναι τεφρὰ μὲ ὑπερύθρους ἀποχρώσεις, τὰ δὲ ἄνω τεφρόλευκα. Ὁ χρωματισμὸς τῆς θηλείας εἶναι ὀλιγώτερον λαμπρός. Δ. Ν. Π

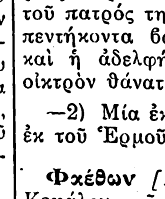

Φαεθόρνις ἡ κομψή.

Φαέθουσα *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ἡλίου (Ἡλιὰς) καὶ τῆς Νεαίρας ἢ Ῥόδης (Ῥόδου), καὶ ἀδελφὴ τοῦ Φαέθοντος, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ *Φαεθοντὶς* ἢ *Φαεθοντιὰς* ἀπεκαλεῖτο, καὶ τῆς Λαμπετίας, μετὰ τῆς ὁποίας ἐφύλασσεν εἰς τὴν νῆσον Θρινακίαν ἢ Ἐρυθίαν, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους περὶ αὐτῶν μύθους, τὰς ἑπτὰ ἀγέλας βοῶν τοῦ πατρός της, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάστη εἶχεν ἀνὰ πεντήκοντα βοῦς. Μετεμορφώθη εἰς λεύκην, ὡς καὶ ἡ ἀδελφή της, ἐκ τῆς θλίψεώς της διὰ τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της Φαέθοντος.

—2) Μία ἐκ τῶν 50 Δαναΐδων, ἥτις ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ τὸν Μυρτίλον. ΚΑΨ

Φαέθων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τῆς Ἠοῦς καὶ τοῦ Κεφάλου, τῶν ὁποίων ὡσαύτως υἱὸς εἶναι καὶ ὁ Φωσφόρος ἢ Ἑωσφόρος, μὲ τὸν ὁποῖον οὗτος συνταυτίζεται ὁ Φαέθων. Τὸν θεῖον κάλλους Φαέθοντα τοῦτον ἥρπασε, νεανίαν ἔτι ὄντα, κατὰ τὸν παρ' Ἡσιόδῳ μῦθον, ἡ θεὰ Ἀφροδίτη καὶ κατέστησε φύλακα τοῦ ναοῦ της. Βραδύτερον ὁ μῦθος τοῦ Φαέθοντος ἀνεπτύχθη πολὺ περισσότερον ... ὁ ὡραῖος νεανίας μὲ τὴν ξανθὴν κόμην ... υἱὸς τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Ὠκεανίδος Κλυμ... συζύγου τοῦ Μέροπος, βασιλέως τῶν Αἰθ... (καὶ κατὰ παραλλαγὰς τοῦ μύθου, τῆς Ῥόδ... Νεαίρας). Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον ἦτο υἱὸς ... Τιθωνοῦ καὶ ἔγγονος τοῦ Κεφάλου καὶ τῆς Ἡ...ρας. Νέος οἰηματίας ὢν ὁ Φαέθων, ἠξίωσε ... τοῦ πατρός του, παρακούων τὰς συμβουλὰς ... τούτου καὶ τῆς μητρός του, νὰ διευθύνῃ ἐπὶ ... ἡμέραν τὸ ἅρμα τοῦ Ἡλίου. Ἡ ἐπιθυμία του ... πληρώθη, ἀλλ' ἡ ἐκπλήρωσίς της εἶχεν ὀλ... διὰ τὸν νεανίαν ἀποτελέσματα. Ἀνίσχυρος ... συγκρατήσῃ τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους τοῦ ἅρματος ἐξέκλινε τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ, καὶ οὕτω ποῦ μὲν ἔγινε παραίτιος ... ξηρανθῇ ἡ γῆ καὶ νὰ στειρεύσουν αἱ πηγαὶ ... οἱ ποταμοὶ αὐτῆς, διότι τὴν ἐπλησίασε ... φλέγον ἅρμα, ποῦ δὲ νὰ καλυφθῇ αὐτὴ ὑπὸ ... νων καὶ πάγων, διότι τὸ ἅρμα ἀπεμακρύνθη ... ταύτης. Τὴν φυσικὴν ταύτην ἀταξίαν τοῦ Κό... ἐσταμάτησε τότε ὁ Ζεύς, κεραυνοβολήσας τὸν Φαέθοντα, ὅστις κατέπεσε νεκρὸς παρὰ τὰς ὄχθας ... Ἠριδανοῦ (Πιάδου), ἔνθα ἔθαψαν αὐτὸν αἱ ἀδελφαί του (αἱ Ἡλιάδες), αἵτινες ἐκ τῆς συν... θλίψεώς των μετεμορφώθησαν εἰς αἰγείρους ... κας), ἐνῷ τὰ ἄφθονα χυθέντα δάκρυά των ... ξηρανθέντα καὶ πηχθέντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ... κτρον. Ὁ μῦθος οὗτος ὑπενθυμίζει τὸν ... τοῦ κατακεραυνωθέντος Ἰξίονος καὶ τὸν ... Κουσνᾶ τῆς βεδικῆς ποιήσεως.

Ὁ μῦθος τοῦ Φαέθοντος ἐνέπνευσε καὶ τὴν ...χαίαν τέχνην, ἥτις διηώνισε τὰ διάφορα ἐπεισόδια τοῦ ἥρωος, ἰδίως εἰς γλυπτικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα. Ὁ Λουκιανὸς ἔγραψε πλήρη χάριτος ... λογον. Ἅρμα ἐπίχρυσον, φέρον τὸν Φαέθοντα ... καὶ ἅρμα ἐπίχρυσον, φέρον τὸν πατέρα του Ἥ... ἐκόσμουν τὰ προπύλαια τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ... τῆς ἀγορᾶς τῆς Κορίνθου εἰς τὸ Λέχαιον.

Φαέθων *[Ἀστρον.]*. Ὀνομασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν ... φέρεται ἐνίοτε ὁ πλανήτης Ζεὺς (βλ. λ.) παρὰ ... ἀρχαίοις Ἕλλησιν.

φαέθων (ὁ)· ἐλαφρὸν μόνιππον ἐπιβατικὸν ὄχημα. Εἶναι τετράτροχος ὑψηλὴ καὶ ... ἅμαξα, ἔχουσα ... πρὸς διπλοῦν ... νον (διὰ τὸν ... γὸν καὶ ἕνα ἐ... την) καὶ ἀ... τούτου, παρ... λως καὶ εἰς χ... λότερον κατ... πίπεδον, δεύτ... ἕδρανον ἐπίσης διπλοῦν (διὰ δύο ἐπιβάτας) ...

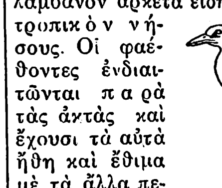

Φαέθων.

φαέθων (ὁ) (Phaethon) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν νηκτικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαεθοντιδῶν*, ... λαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη κατοικοῦντα τὰς παρ... τροπικὸν νήσους. Οἱ φαέθοντες ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ ἔχουσι τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα μὲ τὰ ἄλλα πελαγικὰ πτηνά. Τὴν τροφήν των ἀνευρίσκουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ... ξίως καὶ δυσκόλως βαδίζουσιν, ἀντιθέτως ... ται ἐπιτηδειότατα καὶ ταχύτατα. Ἐκ τῶν ... τέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φαέθων ὁ πυρρόουρος* (Phaethon rubricaudus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς ... τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ἐνδιαιτᾶται καθ' ... ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ 15-... νῶν, τρέφεται ἐξ ἰχθύων καὶ τὴν φωλεάν ... τασκευάζει ἐντὸς τῶν παρακτίων θάμνων. ...

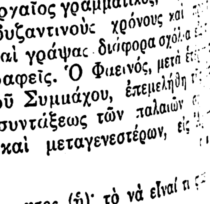

Φαέθων ὁ πυρρόουρος.

Φχεινὴ *ἁγία*. Ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας ... τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ′ αἰῶνος ὑποστᾶσα μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ ἑπτὰ ἄλλων παρθένων, συνεορτάζεται μετ' αὐτῶν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν 18 Μαΐου.

φαεινός, —*ή*, —*όν*· ὁ πλήρης φάους, φωτεινός, λαμπρός, ἀκτινοβόλος: φρ. «ἡλίου φαεινότερον» φανερώτατα.

Φαεινός. Ἀρχαῖος γραμματικός, ἀκμάσας ... τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ... Ἰουστινιανοῦ καὶ γράψας διάφορα σχόλια ... ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ὁ Φαεινός, μετὰ ἑτέρου ... νὸς γραμματικοῦ Συμμάχου, ἐπεμελήθη τῆς ... ξεργασίας καὶ συντάξεως τῶν παλαιῶν ... ἀλεξανδρινῶν καὶ μεταγενεστέρων, εἰς ... φάνην.

φαεινότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι φαεινόν, λάμψις, διαύγεια, καθαρότης.

Digitized by Google

Φαείτας (*Φασίτας* ἢ *Φάσυλας*). Ἕλλην ἰατρὸς ἐκ Τενέδου, ζήσας κατὰ τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ θεωρίας αὐτοῦ, καθ᾽ ἣν αἰτία τῶν νόσων ἦτο ἡ ἐναπόθεσις τῶν ὑγρῶν εἰς ἀναρμόδια μέρη τοῦ σώματος. ΑΡ. Π. Κ.

Φαέλι (Faeli), ***Αἰμίλιος***. Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ διαπρεπὴς δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Πάρμᾳ τῷ 1866. Ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ «Καπιτὰν Φρακάσα» τῆς Ρώμης καὶ τοῦ «Φολκέττο». Ἔγραψε πολλὰ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Κίμων*· ἐπίσης ἐδημοσίευσε: «Ματζολιανὴ βιβλιογραφία» (1884), «Τὸ πνεῦμα τοῦ Βολταίρου» (1885), «Ἡ τεσσαρακοστὴ τοῦ πατρὸς Αὐγουστίνου» (1889). Λ. Χ. Ζ.

Φαέννα, ἢ ***Φάεινα*** /*Μυθολ.*/. Μία τῶν δύο ἐν Σπάρτῃ λατρευομένων Χαρίτων, τῶν ὁποίων ἡ ἑτέρα ὠνομάζετο Κλήτα. Ναὸς τούτων ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀμυκλῶν εἰς Σπάρτην ὁδοῦ, παρὰ τὸν Τιάσαν, παραποτάμιον τοῦ Εὐρώτα, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Λακεδαίμονος, υἱοῦ τῆς Ταϋγέτης καὶ συζύγου τῆς Σπάρτης, θυγατρὸς τῆς Κλήτας καὶ τοῦ Εὐρώτα (*Παυσ.* Θ, 35, 1). Α. Θ. Σ.

Φαέντσα (Faenza) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Λαμόνε, εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. νοτιοανατολικῶς τῆς Βολωνίας. Κάτ. 41.900. Ἔχει ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, σχολὴν τεχνῶν καὶ σχεδιαστῶν, ειδικὴν σχολὴν κεραμεικῆς διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν φαβεντιανῶν, βιβλιοθήκην, πλούσιον μουσεῖον καὶ πινακοθήκην. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι περίφημα ἐργοστάσια ἀγγειοπλαστικῆς, παράγοντα τὰ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ὀνομασθέντα φαβεντιανὰ ἀγγεῖα, καθὼς καὶ μουσεῖον περιέχον δείγματα τῆς διεθνοῦς κεραμευτικῆς ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ χωρῶν καὶ ὡραῖα δείγματα μαϊόλικας. Ἐν τῇ πόλει ἀκμάζει ὡσαύτως καὶ ἡ ἐπιπλοποιία. Παρ᾽ αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα θείου. Εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ περιφήμου Ἰταλοῦ φυσικοῦ Τορρικέλλι, τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐν αὐτῇ μνημεῖον. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐκαλεῖτο Faventia. Καταστραφεῖσα κατὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Γότθων, ἀνῳκοδομήθη βραδύτερον καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν βυζαντινὴν ἐξαρχίαν. Καταστηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Β΄, περιῆλθε, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Βολωνίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1313 ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Μανφρέντι. Τῷ 1509 ὁ πάπας Ἰούλιος Β΄ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὸ παπικὸν κράτος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὴν ἀπέσπασε τῷ 1797 ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ὁποίου ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Αἰμιλίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1860 ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου. Μ. Δ. Β.

Φάερ (Phaer ἢ Phayer), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1510—1560). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ νομικὰ ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ ἔγραψε πολλὰ ἰατρικὰ συγγράμματα, ἅτινα κατέστησαν αὐτὸν ὀνομαστὸν κατὰ τὴν ἐποχήν του. Κυρίως ὅμως εἶναι γνωστὸς εἰς τὰ ἀγγλικὰ γράμματα ὡς ὁ πρῶτος Ἄγγλος μεταφραστὴς τῆς «Αἰνιάδος» τοῦ Βιργιλίου, τῆς ὁποίας ἐπρόλαβε νὰ μεταφράσῃ τὰ ἑπτὰ πρῶτα βιβλία. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐπὶ πολὺ ἐθεωρεῖτο ὡς πρότυπον ἀγγλικῆς μεταφράσεως τοῦ Βιργιλίου εἰς τὴν ἀγγλικήν. Μ. Δ. Β.

Φαέρνος (Faërnus), ***Γαβριήλ***. Κατήγετο ἐκ Κρεμόνας καὶ ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ πάπα Πίου τοῦ Δ΄, ἀπέθανε δὲ τῷ 1561. Ἦτο σπουδαστὴς τοῦ Κικέρωνος, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐδημοσιεύθη ἔκδοσις αὐτοῦ περιέχουσα τοὺς Φιλιππικοὺς τοῦ Κικέρωνος, τὸν λόγον ὑπὲρ Φλάκκου καὶ τὸν εἰς Πίσωνα (1563), ὡς καὶ τὴν κρίσιν αὐτοῦ περὶ τοῦ Τερεντίου (1561). Τὰ ἔργα του ταῦτα σπουδαίως ἐσχολιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Βικτωρίου ἡ δὲ περιώνυμος αὐτοῦ εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασις ἑκατοντάδος Αἰσωπείων μύθων ἐδημοσιεύθη διαταγῇ τοῦ πάπα τῷ 1564 (Tiraboschi, VII, 1409—1411). Γ. Γ.

Φάες (Faës), ***Πιέτερ. Βὰν ντὲρ—***. Γερμανὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Λελὺ* Πέτερ).

Φὰζ (Fage), ***Ρενᾶτος***. Γάλλος σοφός, ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος ἐκ Τοὺλ (1848—1929). Ἔγραψε σειρὰν ἔργων, ὧν κυριώτερα τά: «Τὰ ἔργα τοῦ Μπαλὺζ» (1882—1883), «Ἡ περιφέρεια τοῦ Φρὲζ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν» (1889), «Ἡ ζωὴ ἐν τῇ Τοὺλ κατὰ τοὺς ΙΖ΄ καὶ ΙΗ΄ αἰῶνας» (1901), «Ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία ἐν τῷ Κάτω Λιμουζὲν διαρκοῦντος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος» (1917), «Οἰκονομικὴ εἰκὼν τοῦ Τοὺλ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος» 1925 κλπ. Χ. Δ.

Φαζανία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἐρημικὴ χώρα τῆς Ἀφρικῆς, ἐκτεινομένη εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Μικρᾶς Σύρτεως, μεταξὺ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Ἀφρικῆς καὶ τῆς χώρας τῶν Γαραμάντων. Ἐξημερώθη ὑπὸ Λευκίου Κορνηλίου Βάλβου τοῦ νεωτέρου τῷ 19 π. Χ., ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὴν σημερινὴν κτῆσιν τῆς Ἰταλίας *Φεζὰν* (Fezzan) πρὸς νότον τῆς Τριπολίτιδος. Α. Θ. Σ.

Φαζάνο (Fasano) /*Γεωγρ.*/ Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Μπαρι τῆς Ἀπουλίας, παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Κάτ. 19.500. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορική, παράγει δὲ κυρίως οἴνους καὶ ἐξάγει ἐλαίας. Εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. πρὸς βορρᾶν, παρὰ τὴν θάλασσαν, ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀποικίας Ἐγνατίας. Ἔχει δημαχεῖον τοῦ 1509· μὲ ἀξιολόγους τοιχογραφίας. Μ. Δ. Β.

Φαζημὼν /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τοῦ Γαλατικοῦ Πόντου, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Παφλαγονίας, μεταξὺ τοῦ Σκύλακος ποταμοῦ (νῦν Τσικρὶκ-Ἰρμὰκ) καὶ τοῦ Ἅλυος. Ὁ κάτοικος *Φαζημωνίτης* καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα *Φαζημωνῖτις*. Καταλαβὼν ταύτην ὁ Πομπήϊος εἰς τοὺς κατὰ τοῦ Μιθριδάτου πολέμους, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ Ρωμαίους ἀποίκους καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν *Νεάπολιν*. Ἐφημίζετο διὰ τὰς θερμὰς ἰαματικὰς πηγάς της, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα, ἀποτελεσματικὰ κατὰ τῶν ρευματισμῶν καὶ γαστρικῶν παθήσεων, ἐπαινεῖ ὁ Στράβων ὡς «ὑγιεινὰ σφόδρα». Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σύγχρονος *Μερζιφοὺν* ἢ *Μαρσοβάν*. Α. Θ. Σ.

Φαζημωνῖτις *χώρα* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Χώρα τῆς Μ. Ἀσίας παρὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον, ὁριζομένη πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς Γαζηλωνίτιδος καὶ τῆς χώρας τῶν Ἀμισηνῶν, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἅλυος, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Φαναροίας καὶ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ἀμασέων χώρας. Οἱ κάτοικοι *Φαζημωνῖται*. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς τμῆμα, τὸ πρὸς τὴν Φανάροιαν, ὑπάρχει λίμνη Στιφάνη καλουμένη (νῦν Λαδὶκ) «πολύοψος καὶ κύκλῳ νομὰς ἀφθόνους ἔχουσα καὶ παντοδαπάς, ἡ δὲ λοιπὴ ψιλὴ τὸ πλέον καὶ σιτοφόρος χώρα» (Στράβ. ΙΒ, 560). Πρωτεύουσα αὐτῆς ἡ Φαζημών. Καταλαβὼν ταύτην ὁ Πομπήϊος κατὰ τοὺς ἐναντίον τοῦ Μιθριδάτου πολέμους, μετωνόμασε *Νεαπολῖτιν*. Α. Θ. Σ.

Φαζὶλ ***Αχμὲτ πασᾶς***. Τοῦρκος βεζύρης (βλ. Ἀχμὲτ πασᾶς Κιοπρουλῆ—Ζαδέ).

Φαζὶλ ***βέης***. Τοῦρκος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἀκμάσας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἦτο δημόσιος ὑπάλληλος. Ἀπέθανε τῷ 1810.

Φάζιρις. Οὕτως ὠνομάζετο, κατὰ Στράβωνα, ἡ *Παρυσατις* (βλ. λ.), θυγάτηρ Ξέρξου τοῦ Α΄.

Φαζλῆ, (ὁ ἐπιλεγόμενος *Καρᾶ—Φαζλῆ*). Τοῦρκος ποιητής, ἀκμάσας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τὸν Μεγάλου, διατελέσας καὶ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τῶν σουλτανοπαίδων Μεχμέτ, Μουσταφᾶ καὶ Σελὶμ (τοῦ κατόπιν σουλτάνου). Ἀπέθανε τῷ 1563. Ἔγραψε δύο ποιητικὰ ἔργα ὑπὸ τὸν τίτλον «Γκιοὺλ βὲ μπουλμποὺλ» (= Ρόδον καὶ ἀηδὼν) καὶ «Ναχλιστὰν» (=φοινικών). Ν. Μ.

—**Φαζλῆ** (*Ἔμπν—οὺλ—Φάζλ*). Τοῦρκος ποιητής, υἱὸς τοῦ διασήμου ἱστορικοῦ Ἰδρὶς τοῦ ἐκ Βιτλίς, ἀποθανὼν τῷ 1574. Ἔγραψε ποιήματα τουρκιστί, ἀραβιστὶ καὶ περσιστί. Ν. Μ.

φαζὸς (ὁ) (ἰδιωματ. Κρήτ.)· φαιός.

Φαζὸς /*Γεωγρ.*/. Ὀνομασία κορυφῆς τῶν Λευκῶν ὀρέων τῆς Κρήτης, κειμένης ἄνωθεν τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἀσκύφου. ΕΡ Μ.

Φαζὺ (Fazy), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Ἑλβετὸς πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος (1796—1876). Διέτριψεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Γαλλίᾳ καὶ κατεπολέμησε μετὰ πείσματος ὡς δημοσιογράφος τὴν βασιλείαν τοῦ Καρόλου Ι΄ καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Λουδοβίκου-Φιλίππου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπέστη πολλὰς διώξεις. Ἐγκατασταθεὶς ἀπὸ τοῦ 1837 ἐν Γενεύῃ, ἀντεπολιτεύθη τοὺς συντηρητικοὺς καὶ ἐπρωτοστάτησε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1846, ἥτις ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ριζοσπαστικούς. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τοῦ δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1847. Γενόμενος τότε πρωθυπουργός, διετήρησε τὸ ἀξίωμα τοῦτο μέχρι τοῦ 1864 καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ 1858, καθ᾽ ἃς ἐπετεύχθη ἡ παραίτησις τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς Νευσατέλης δικαιωμάτων του. Χ. Δ.

Φαία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος καὶ πόλις τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Κυρηναϊκῆς νοτίως τῆς χερσονήσου καὶ μεταξὺ Διονυσίου καὶ Παλιούρου (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 44). Παρὰ Πτολεμαίῳ, ἴσως ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς, ἀναφέρεται ὡς *Φθία* (Δ, ε, 2). Εἶναι ὁ σύγχρονος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βόμβας αὐλὼν *Ταμαϊμὲ* πλάτ. 32°13΄ Β., μῆκ. 23°08΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh) ἀμέσως πρὸς Β. τοῦ λιμένος τῆς Βόμβας. Σ. Ε. Λ.

Φαιὰ /*Μυθολ.*/. Θῆλυς κάπρος, μήτηρ τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου (βλ. λ. *Κρομμυωνία* σῦς).

Φαίακες (οἱ) /*Μυθολ.*/. Μακάριος μυθικὸς λαὸς ὀνομασθεὶς οὕτως, ἀπὸ τοῦ γενάρχου του *Φαίακος*. Διεκρίνετο διὰ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὴν ναυτιλίαν, τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν μουσικὴν καὶ ἔζη ἐν εἰρήνῃ ὡς πρότυπον λαοῦ πεπολιτισμένου καὶ εὐδαίμονος ἐν τῇ νήσῳ Σχερίᾳ (μετὰ τὴν ἐκδίωξίν του ἐκ τῆς Ὑπερείας ὑπὸ τῶν Κυκλώπων). Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλκινόου προσωρμίσθησαν εἰς τὴν Σχερίαν οἱ Ἀργοναῦται καὶ μετ᾽ αὐτοὺς οἱ Κόλχοι, οἵτινες καὶ συγκατῴκησαν ἐν Σχερίᾳ μετὰ τῶν Φαιάκων, ἀφοῦ οὗτοι ἠρνήθησαν νὰ παραδώσουν εἰς αὐτοὺς τὴν Μήδειαν, διότι αὕτη εἶχε συζευχθῆ πρὸ τῆς αἰτήσεώς των τὸν Ἰάσωνα. Εἰς τὴν Σχερίαν ἐρρίφθη ὑπὸ τῶν κυμμάτων κατὰ τὸ ναυάγιόν του καὶ ὁ ἥρως Ὀδυσσεύς, ὅπου ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν, κατὰ τὴν Ὀδύσσειαν, περιποιήσεων ὑπὸ τοῦ φιλοξένου βασιλέως της Ἀλκινόου.

Ἡ μυθικὴ νῆσος Σχερία κατά τινας εἶναι ἡ νῆσος Κέρκυρα, κατ᾽ ἄλλους δὲ αἱ Βαλεαρίδες, εἰς τὰς ὁποίας ἔζησαν εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἀπομεμονωμένοι ἀπὸ τῆς μητροπόλεώς των ἄποικοι Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους οἱ ἀρχαῖοι μυθογράφοι καὶ ποιηταὶ μετωνόμασαν Φαίακας καὶ ἐνεφάνισαν ὡς λαὸν μυθικόν. ΚΑΨ.

Φαιάκων *ὅρμος* /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἐπίσημος ὀνομασία τοῦ κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39°39΄ 19΄΄ Β., μῆκ 19°51΄΄ 38΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) λιμένος *Πόρτο Γοβῖνο* ἢ *Γουβιά*. Δὲν πρόκειται περὶ ἀρχαίας ὀνομασίας, ἀλλὰ περὶ νέας τοιαύτης (1930), ὁρισθείσης ὑπὸ τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας. Σ. Ε. Λ.

φαιάνθραξ (ὁ)· βλ. λ. *λιγνίτης*.

Φαίαξ /*Μυθολ.*/. Ὁ μυθικὸς ἐπώνυμος ἥρως τοῦ λαοῦ τῶν Φαιάκων, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Κερκύρας, θυγατρὸς τοῦ Ἀσωποῦ, καὶ πατὴρ τοῦ Ἀλκινόου, βασιλέως τῶν Φαιάκων κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους.

—**Φαίαξ**. —1) Ἀθηναῖος ρήτωρ καὶ πολιτικός, υἱὸς τοῦ Ἐρασιστράτου καὶ σύγχρονος τοῦ Νικίου καὶ Ἀλκιβιάδου. Κατὰ τὸ 424 π. Χ. ἀπεστάλη μετὰ δύο ἄλλων Ἀθηναίων εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ὡς πρεσβευτὴς πρὸς συνένωσιν τῶν ἐκεῖ ἑλληνικῶν πόλεων ὑπὲρ τῶν Λεοντίνων καὶ ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν. Ἡ ἀποστολή του ὅμως δὲν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ μετὰ τὴν ἐκ Σικελίας ἀναχώρησίν του οἱ Συρακούσιοι κατέλαβον τὴν χώραν τῶν Λεοντίνων, οἱ δημοκρατικοὶ κάτοικοι τῶν ὁποίων εἶχον προκαλέσει τὴν ἀποστολὴν τοῦ Φαίακος εἰς Σικελίαν. Ἡ ἀποτυχία ὅμως αὕτη δὲν ἐστέρησε τοῦτον τῆς τιμῆς ν᾽ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν πατρίδα του ὡς πρεσβευτὴς καὶ εἰς ἄλλας χώρας (Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Θεσπρωτίαν). Εἰς τοὺς βίους τῶν 10 ρητόρων γίνεται μνεία ἀγῶνος τοῦ Φαίακος πρὸς τὸν ρήτορα Ἀνδοκίδην. Ὑπό τινων ἀποδίδεται εἰς τοῦτον ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἀνδοκίδην «Κατ᾽ Ἀλκιβιάδου» λόγος.

—2) Ἀρχιτέκτων, ἀκμάσας ἐν Ἀκράγαντι κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα. Ἐξετέλεσε πολλὰ δημόσια ἔργα ἐν τῇ πατρίδι του, ἐφημίζοντο δὲ αἱ ὑπ᾽ αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαι ἐν αὐτῇ, διὰ Καρχηδονίων αἰχμαλώτων, ὑπόνομοι, αἵτινες ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ *φαίακες* ἐκαλοῦντο. ΚΑΨ.

—«**Φαίαξ**» Τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἐμμ. Σ. *Λυκούδη* (βλ. λ.).

Φαιὰ Πέτρα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Σιδηροκάστρου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 279. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἐλέσνιτσα*.

—/*Στρατ. Ἱστορ.*/ *Ἡ Φαιὰ Πέτρα* εἶναι ὕψωμα βορείως τοῦ Σιδηροκάστρου ἐν Μακεδονίᾳ, ἀπέχον αὐτοῦ περὶ τὰ 8 χλμ. καὶ κείμενον ἐντὸς τῆς στενωποῦ, ἣν σχηματίζει ὁ Κρουσοβίτικος (ἢ Βελίκα) ποταμὸς καὶ ἥτις συσφίγγεται μεταξὺ τοῦ ὄρους Ἀγκίστρου ἢ Τσιγγέλι πρὸς τὰ ΒΔ. καὶ τοῦ ὄρους Σαρλίγιας (Βροντοῦς) πρὸς τὰ ΝΑ. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τούτου εἶχεν ἱδρυθῆ τῷ 1914 ὀχυρόν, προωρισμένον νὰ φράσσῃ τὴν δασώδη ἐπιμήκη κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ τοῦ Κρουσόβου, ἀσφαλίζον τὴν πρὸς νότον χώραν κατὰ πάσης ἐχθρικῆς ἀπὸ βορρᾶ προελάσεως. Συνιστᾷ τὸ ὀχυρὸν τῆς Φαιᾶς Πέτρας ἓν τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν παρὰ τὴν ἑλληνοβουλγαρικὴν μεθόριον ἱδρυθέντων, μερίμνῃ τότε τοῦ ἑλληνικοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ (ἀρχηγὸς ὁ ὑποστράτηγος Β. Δούσμανης), μονίμων συγκροτημάτων ἔργων, πρὸς κάλυψιν τῆς παραμεθορίου πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἑλληνικῆς ζώνης κατὰ παντὸς ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομέως. Ἐπὶ τῆς ἁλύσεως τῶν ὀχυρῶν τούτων θὰ προσέκρουεν ἐνδεχομένως πᾶσα ἐχθρικὴ ἀπὸ βορρᾶ εἰσβολὴ καὶ θὰ παρείχετο ὁ ἀναγκαιῶν χρόνος πρὸς ἄνετον συγκέντρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκστρατείας νοτιώτερον, ὥστε ν᾽ ἀντιμετωπισθῇ ἀποτελεσματικῶς ἔπειτα οἱαδήποτε ἐνδεχομένη ἐπιθετικὴ τοῦ ἐχθροῦ ἐνέργεια. Εἶχε πρὸς τούτοις τότε ἑνωθῆ δι᾽ ἁμαξιτοῦ τὸ ὀχυρὸν τῆς Φαιᾶς Πέτρας μετὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Σιδηροκάστρου. Ἄλλα τοιαῦτα ἀνασχέσεως ἔργα ἢ ὀχυρά, ἤτοι μόνιμα ὠχυρωμένα συγκροτήματα ἔργων (περίφρακτοι περιβολαὶ διὰ φρουρὰν ἐκ τάγματος ἢ διλοχίας ἢ λόχου, μετὰ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ θέσεως, ὑπογείων στρατώνων, σκεπάστρων δι᾽ ἀποθήκευσιν πυρομαχικῶν, ἀποθηκῶν ὕδατος ἢ φρεάτων ἀφθόνου παροχῆς ὕδατος, ἀποθηκῶν τροφῶν, ἐξω-

Digitized by Google

τερικῶν τάφρων μετὰ κευθμῶν πλαγιοφυλάξεως κλπ. μετὰ δύο ἢ τριῶν σειρῶν ἀμυντικῶν ἐπιβοηθημάτων, μετ' ἀπεσπασμένων ἰσχυρῶν πυρήνων ἀντιστάσεως κλπ.) εἶχον τῷ 1914 ἱδρυθῆ εἰς τὰ ἐπικαιρότερα σημεῖα τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς μεθορίου, ἤτοι εἰς Ἰντζειές, εἰς Μπούκια, εἰς Τουλοῦμι, εἰς Λίσε, εἰς Στάρτισταν, εἰς Ροῦπελ καὶ εἰς Δοβᾶ Τεπέ, ἐνῷ συγχρόνως τότε ἐκ παραλλήλου εἶχεν ἱδρυθῆ καὶ ἅλυσις ἀμυντικῶν ἔργων (ὀχυρῶν) τοῦ φρουρίου Καβάλλας καὶ τῶν παρ' αὐτῇ ἐπακτίων πυροβολείων. Σήμερον ὅμως, λόγῳ τῆς τεραστίας ἐπαυξήσεως τῆς ἰσχύος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βλημάτων αὐτοῦ, τὰ ἔργα ταῦτα πιθανῶς δὲν θ' ἀνταποκρίνωνται πλήρως πρὸς τὰς στρατιωτικὰς ἀπαιτήσεις. Οὐχ ἧττον ἡ τακτικὴ χρησιμοποίησις αὐτῶν ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ καὶ νῦν ἀξίαν, ἡ δὲ στρατηγικὴ τῶν εἰρημένων ὠχυρωμένων τοποθεσιῶν, ὅπου ταῦτα κεῖνται, σπουδαιότης καὶ ἀξία διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, εἶναι ἀναμφισβήτητος πάντοτε. Τῇ 14 Μαΐου 1916 τὸ ὀχυρὸν τοῦτο τῆς Φαιά; Πέτρας, ὡς καὶ τὸ τοῦ Ροῦπελ, κατελήφθη ὑπὸ τμημάτων τῶν 7ης, 2ας καὶ 6ης βουλγαρικῶν μεραρχιῶν, προελασάντων ὁδηγίᾳ Γερμανῶν ἀξιωματικῶν, ἀφοῦ ἀπεσύρθησαν αἱ ἑλληνικαὶ φρουραὶ κατόπιν βραχείας συμπλοκῆς καὶ συμφώνως διαταγῇ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἡ τοιαύτη τῶν Βουλγάρων προέλασις ἐγένετο διότι ἤδη ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἤρξατο ἐξερχόμενος τοῦ περικεχαρακωμένου στρατοπέδου Θεσσαλονίκης καὶ κατηυθύνετο πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον, ἣν (μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων, ἡττηθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς Κριβολάκ), ἐφύλασσεν ὁ ἑλληνικὸς στρατός, καὶ τὴν ὁποίαν οὐδαμοῦ ἕως τότε εἶχον παραβιάσει αἱ γερμανοβουλγαρικαὶ δυνάμεις. Ἡ ἀνωτέρα γερμανικὴ διοίκησις ἀπεφάσισε τότε, ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ὅπως, παραβιάζουσα τὴν ἑλληνικὴν οὐδετερότητα, καταλάβῃ τὰ στρατηγικὰ ἐκεῖνα σημεῖα (τὰς πρὸς νότον ἐξόδους τῶν στενωπῶν), ἅτινα ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φαιάρονελ ἀκρωτήριον, ἢ **Φαίρουελ**, καὶ **Φάρουελ** (Kap Farvel καὶ Farewell) *(Γεωγρ.)*. Ἡ νοτιωτάτη ἄκρα τῆς Γροιλλανδίας, κειμένη εἰς 59° 50′ Β. πλ. ἐπὶ μικρᾶς νησῖδος. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο εἶναι γνωστὸν διὰ τὰ δι' αὐτοῦ διερχόμενα ἰσχυρὰ ρεύματα, ἅτινα τὸ καθιστοῦν λίαν ἐπικίνδυνον εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν.

Μ. Δ. Β.

φάϊβ-ο-κλὸκ (Five o clock). Ἀγγλικὴ ρῆσις σημαίνουσα τὴν μεταμεσημβρινὴν πέμπτην ὥραν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν τεϊοποσίαν. Συνεκδοχικῶς ἡ κατὰ τὴν ἄνω ὥραν κοσμικὴ συγκέντρωσις, ἥτις τελευταίως μετετέθη εἰς τὰς ἑπτὰ μ. μ., μεταβληθείσης τῆς τεϊοποσίας εἰς οἰνοπνευματοποσίαν (βλ. λ. *κοκτέϊλ*). Ἔνδυμα' ἄλλοτε τοῦ ρεδιγκότα ἢ ζακέττα, τελευταίως σακκάκι (βεστὸν) βαθέος χρώματος.

Τ. Δ.

Φαίβρ (Faivre), **Ἀβελ** Γάλλος ζωγράφος καὶ γελοιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἐμαθήτευσεν παρὰ τοῖς Ἰουλ. Λεφέβρ καὶ Βεν. Κονστάν, διέπρεψε δὲ ὡς γελοιογράφος, συνεργασθεὶς εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ ἰδίᾳ τὴν «Journal» καὶ τὸ «Rire». Μεγάλως ἰδίᾳ ἐκτιμῶνται αἱ πλήρεις εἰρωνείας γελοιογραφικαὶ σκηναὶ του ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ διάφοροι μορφαὶ ὡρίμων γυναικῶν φρικώδους ἀσχημίας. Ἐκ τῶν καθαρῶς ζωγραφικῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Ἡ Παρθένος μὲ τὰ παιδιά» (1898), «Η γυναῖκα μὲ τὸ ριπίδιον» (1901), «Τὸ παιδὶ μὲ τὸ βιβλίον» (1906).

Χ. Δ.

Φαΐγκερ (Faeger), **Ἰωάννης**. Γερμανὸς ἀνθρωπιστής (βλ. λ. *Κρότος* Ρουβιανός).

Φαϊγύ (Failly), **Πέτρος-Λουδοβῖκος-Κάρολος ντὲ** —. Γάλλος στρατηγὸς (1810—1892) Τῷ 1854, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου, μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Κριμαίας, μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Κατὰ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιχειρήσεις διεκρίθη εἰς τὰς μάχας τῆς Μαγκέντα καὶ τοῦ Σολφερῖνο (1859), τῷ δὲ 1867 ἡγεῖτο τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος, ὅπερ ἐστάλη διὰ τὴν προστασίαν τῶν παπικῶν ἐδαφῶν ἐναντίον τῶν γαριβαλδινῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνῆψε τὴν ἐπιτυχῆ μάχην τῆς Μεντάνα. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, διοικῶν τὸ Ε' σῶμα στρατοῦ, ἐπέδειξε κατὰ τὴν 6ην Αὐγούστου ὀλιγωρίαν, παραμείνας ἀδρανὴς μεταξὺ τῶν πεδίων δύο σφοδρῶν μαχῶν, τοῦ Σπίκερεν καὶ τοῦ Βαϊρτ. Μετ' ὀλίγον ἐσημείωσε νέαν ἀποτυχίαν ἐν Μπωμόν, ὅπου καταληφθεὶς ἀπαράσκευος ἐθερίσθη ὑπὸ τῶν Βαυαρῶν, μετὰ διήμερον δὲ ᾐχμαλωτίσθη ἐν Σεντάν. Τῷ 1871 ἐδημοσίευσε δικαιολογητικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Campagne de 1870 Opérations et marche du 5e corps».

Χ. Δ.

Φαιδεράται (οἱ) (Foederatae) *(Ρωμ. Πολ.)*. Ἀνεξάρτητοι πολιτεῖαι, συνδεδεμέναι διὰ συνθήκης (Foedus) μετὰ τῆς Ρώμης. Τῶν πολιτειῶν τούτων, συμμάχων κατὰ κανόνα τῶν Ρωμαίων, οἱ πολῖται δὲν εἶχον τὰ προνόμια τῶν Ρωμαίων πολιτῶν, ἂν καὶ αὐταὶ χορηγοῦσαι ἐπικουρικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ρώμην, συνετέλουν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ἕνεκα τοῦ μειονεκτήματος τούτου οἱ Φαιδεράτοι (Foederati) λαοὶ ἐδυσφόρουν κατὰ τῆς Ρώμης, ἀπαιτοῦντες ἰσότητα δικαιωμάτων μὲ τοὺς Ρωμαίους πολίτας' ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης προεκλήθη ὁ καλούμενος Συμμαχικὸς πόλεμος (91 π. Χ.). Τὸ πολιτικὸν δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, ἡ civitas, ἐδόθη εἰς τοὺς συμμάχους τῆς Ρώμης καὶ τοὺς Λατίνους διὰ τοῦ Ἰουλίου νόμου (90 π. Χ.), ἐπεκταθὲν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος καὶ εἰς τοὺς ξένους (peregrini), οἵτινες εἶχον ἐγγραφῇ εἰς τοὺς καταλόγους τῶν πολιτῶν τῶν συμμάχων πολιτειῶν καὶ εἶχον συμμορφωθῇ μὲ τὰς διατάξεις τοῦ Ἰουλίου νόμου, καὶ κατὰ τὸ 87 π. Χ. εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. Κατ' ἀρχὰς Φαιδεράτοι ἦσαν μόνον οἱ Λατῖνοι, βαθμιαίως ὅμως εἶχον γίνει καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, βραδύτερον δὲ καὶ λαοὶ ἢ ἡγεμόνες κρατῶν ἐκτὸς ταύτης, ὡς ὁ Ἱέρων τῶν Συρακουσῶν κατὰ τὸ 272 π. Χ. καὶ ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος τῆς Αἰγύπτου κατὰ τῷ 273 π. Χ.

ΚΑΨ.

Φαίδιμος *(Μυθολ.)*. Υἱὸς τοῦ Ἀμφίονος καὶ τῆς Νιόβης, κατατοξευθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἐν κυνηγίῳ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος.

Α. Θ. Σ.

— **Φαίδιμος** Βασιλεὺς τῶν Σιδωνίων ἐν Φοινίκῃ, φιλοξενήσας τὸν Μενέλαον καὶ τὴν Ἑλένην παραπλανηθέντας κατὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφήν των μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας καὶ χαρίσας εἰς αὐτοὺς πλούσια δῶρα (Ὀδυσσ. ο, 117).

Α. Θ. Σ.

— **Φαίδιμος ὁ Ἀμασείας** Ἐπίσκοπος ὢν Ἀμασείας, τῆς μητροπόλεως τοῦ Πόντου, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Νεοκαισαρείας περὶ τὸ 240 τὸν μαθητὴν τοῦ Ὠριγένους Γρηγόριον, τὸν ἐπικληθέντα θαυματουργόν.

Ε. Γ. Π.

Φαίδρα *(Μυθολ.)*. Θυγάτηρ τοῦ Μίνωος καὶ τῆς Πασιφάης, θυγατρὸς τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Περσηΐδος. Ταύτην συναπήγαγε μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Ἀριάδνης ὁ ἥρως *Θησεὺς* ἐκ Κρήτης μετὰ τὸν φόνον τοῦ Μινωταύρου, μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἀριάδνης εἰς Νάξον κατέστησε καὶ σύζυγόν του, συζῶν μετ' αὐτῆς ἐν Ἀθήναις. Ἡ Φαίδρα κατέστη περιλάλητος κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους διὰ τὸν ἔμμανῆ ἔρωτά της πρὸς τὸν ὡραῖον *Ἱππόλυτον*, υἱὸν τοῦ συζύγου της Θησέως ἐκ τῆς Ἀμαζόνος Ἀντιόπης, ὅτε μετὰ τοῦ Θησέως, θέλοντος νὰ καθαρθῇ ἐκ τοῦ φόνου τῶν ἐπαναστατησάντων ἐναντίον του Παλλαντιδῶν, μετέβη εἰς Τροιζῆνα ἔνθα ἔζη ὁ νεανίας προοριζόμενος νὰ διαδεχθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς πόλεως τὸν πάππον του Πιτθέα. Ἐκεῖ ἐδεικνύετο ἡ μυρσίνη μὲ τὰ διάτρητα διὰ τῆς βελόνης τῆς Φαίδρας φύλλα της (ὁσάκις αὕτη κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους της, παρακολουθοῦσα ὄπισθεν αὐτῆς τὸν γυμναζόμενον εἰς τὸ στάδιον Ἱππόλυτον) καὶ ὁ παρ' αὐτὴν ναὸς τῆς Ἀφροδίτης Κατασκοπίας, οὕτως ἐπονομαζομένης διὰ τὴν προρρηθεῖσαν αἰτίαν. Μὴ ἐπιτυχοῦσα ἡ Φαίδρα, κατὰ τὸν ἀναπτυχθέντα ἐν τῇ ἀττικῇ τραγῳδίᾳ μῦθόν της, τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ἔρωτός της ὑπὸ τοῦ ἁγνοῦ Ἱππολύτου, παρὰ τὰς μέχρι ταπεινώσεως παρακλήσεις της, ἐξέσχισε τὰ ἐνδύματά της καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἐμφανισθεῖσα πρὸ τοῦ Θησέως διέβαλε πρὸς τοῦτον τὸν Ἱππόλυτον ὅτι ἐπεχείρησε νὰ τὴν βιάσῃ. Ἀποτέλεσμα τῆς διαβολῆς ὑπῆρξεν ὁ φόνος τοῦ Ἱππολύτου καί, ὅτε ἐγνώσθη ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἁγνότης τοῦ νεανίου, ὁ ὑφ' ἑαυτῆς ἀπαγχονισμὸς τῆς Φαίδρας. Ὁ μῦθος τῆς ἡρωΐδος ἐνέπνευσε τήν τε ποίησιν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων καὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Ἐν τῇ «Νεκυίᾳ» τοῦ Πολυγνώτου τῆς Λέσχης τῶν Κνιδίων ἐν Δελφοῖς παρίστατο ἡ Φαίδρα αἰωρουμένη ἐν τῇ ἀγχόνῃ.

ΚΑΨ.

—**Φαίδρα.** Μία τῶν ὀκτὼ νομίμων συζύγων τοῦ Μεγάλου Ἡρώδου.

Γ. Λ. Α.

Φαιδριάδες Πέτραι *(Γεωγρ.)*. Ἀπότομοι βράχοι τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ Παρνασσοῦ, ἄνωθεν τῆς Κασταλίας πηγῆς τῆς δελφικῆς περιοχῆς. Ἀπόκρημνος διασφὰξ διὰ μέσου τούτων, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Κασταλία πηγή, διαιρεῖ τούτους εἰς δύο ὀγκώδεις πέτρας, τῶν ὁποίων ἡ μὲν δυτικὴ ἐκαλεῖτο *Ὑάμπεια* (νῦν *Φλεμπούκος*), ἡ δὲ ἀνατολικὴ *Ναυπλία* (νῦν *Ροδινή*). Ἐκ τῶν πετρῶν τούτων κατεκρημνίζοντο οἱ βέβηλοι. Διὰ τῶν αποσαθρώσεων καὶ τῶν σεισμῶν καταπίπτουν ἑκάστοτε μικροὶ ἢ μεγάλοι ὀγκόλιθοι, κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν πέτραι κυλιόμεναι διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ἀπόλλωνος εἶχον καταστρέψει τοὺς ἐπιδραμόντας Πέρσας τῷ 480 π. Χ., ὡς κατέστρεψαν βραδύτερον καὶ τοὺς ὑπὸ τὸν Βρέννον Γαλάτας, τῷ 279 π. Χ.

Ι. Σ. Σ.

Φαιδρίας. Εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις τριάκοντα (*Ξενοφ.* Ἑλλην. Β' 3, 2), ὁ αὐτὸς μὲ τὸν *Φαίδιμον* τοῦ Δημοσθένους.

Α. Θ. Σ.

Φαιδροκάζα. Ἐν τῷ μεσαιωνικῷ ποιήματι «Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα» ἡ Φαιδροκάζα εἶναι θεραπαινὶς τῆς Χρυσάντζας. Ὅτε ὁ Βέλθανδρος λαβὼν συνέντευξιν μετὰ τῆς Χρυσάντζας καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν φρουρῶν, ἐκινδύνευε νὰ καταδικασθῇ, ἡ Φαιδροκάζα διὰ τὴν σωτηρίαν του δέχεται ἀφ' ἑαυτῆς νὰ ὁμολογήσῃ ἐπὶ δικαστηρίῳ ὅτι χάριν αὐτῆς καὶ οὐχὶ τῆς Χρυσάντζας εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀνάκτορον ὁ Βέλθανδρος, μεθ' οὗ ἔχει ἐρωτικὰς σχέσεις. Οὕτως ὁ Βέλθανδρος ἐσώθη, ὑποχρεωθεὶς μόνον νὰ νυμφευθῇ τὴν Φαιδροκάζαν, ἥτις κατὰ τὴν δραπέτευσιν ἐπνίγη μετὰ τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας κατὰ τὴν διάβασιν ποταμοῦ.

Γ. Μ. Ι.

Φαῖδρος (Phaedrus ἢ Phaeder), *Γάϊος Ἰούλιος*. Λατῖνος μυθογράφος, ζήσας ἐπὶ Αὐγούστου, Τιβερίου καὶ Κλαυδίου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 10 π. Χ. καὶ 70 μ. Χ. Εἶχε γεννηθῆ ἐν Μακεδονίᾳ ἐκ πατρὸς δούλου, ἀνακτήσαντος τὴν ἐλευθερίαν ἐκ τοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν πιθανῶς ἐν Μακεδονίᾳ, μετέβη δὲ εἰς Ρώμην ἀρκετὰ νέος καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἡ φιλοδοξία του τὸν ὤθησε νὰ πλουτίσῃ τὴν ρωμαϊκὴν ποίησιν μὲ νέον εἶδος, τὸ εἶδος τοῦ μύθου. Δανεισθεὶς τὰ θέματά του ἐκ τοῦ Αἰσώπου κυρίως, ἔδωσεν εἰς αὐτὰ νέαν δροσερότητα καὶ νέον περιεχόμενον διὰ τῆς παρεμβολῆς εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἀπολόγου διαφόρων ὑπαινιγμῶν περὶ τῶν συγχρόνων του καὶ ἰδίᾳ τοῦ πανισχύρου εὐνοουμένου τοῦ Νέρωνος Σηϊανοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν κατὰ περίεργον τρόπον, διότι κατὰ τὴν δίκην ὁ Σηϊανὸς ὑπῆρξε ταυτοχρόνως κατήγορος, δικαστὴς καὶ μάρτυς. Ὁ Φαῖδρος ἔσχε καὶ ἄλλους πολλοὺς πολιτικοὺς καὶ φιλολογικοὺς ἐχθρούς, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ κατεδιώχθη, ἀλλὰ διεπνέετο ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως τῆς ὑστεροφημίας του Πράγματι δὲ ἀνεγνωρίσθη ὡς κλασσικὸς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν λησμονημένος. Τῷ 1596 ὁ P. Pithou ἐξέθαψε τὸ ἔργον του δι' ἑνὸς χειρογράφου, ὅπερ ἀνεκάλυψε καὶ ὅπερ ἐξηφανίσθη εὐθὺς ἀμέσως.

Ἡ αὐθεντικότης τοῦ χειρογράφου τούτου ἠμφισβητήθη ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἀνεγνωρίσθη τέλος ὁριστικῶς τῷ 1830, ὅτε ἀνευρέθη τὸ χειρόγραφον ὅπερ εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Pithou. Τοῦ Φαίδρου διεσώθησαν 5 βιβλία μύθων, περιλαμβάνοντα ... μύθους εἰς ἰαμβικοὺς στίχους. Πηγὴ ἐμπνεύσεως τοῦ Φαίδρου ὑπῆρξεν ὁ Αἴσωπος' ἀλλ' εἰς τὰ θέματα αὐτοῦ προσέθηκε καὶ νέα, ἄλλοθεν ἀντληθέντα ἢ ἐπινοηθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου διὰ νὰ σατιρίσῃ τοὺς συγχρόνους του. Οἱ μῦθοι τοῦ Φαίδρου διακρίνονται διὰ τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους, τὴν εὐφήνειαν, τὴν λεπτότητα καὶ τὴν πνευματώδη σάτιραν. Πρώτη ἔκδοσις τῶν «Μύθων» τοῦ Φαίδρου εἶναι ἡ τοῦ P. Pithou (1596). Ἐκ τῶν ἄλλων ἐκδόσεων σπουδαιότεραι εἶναι ἡ παλαιογραφικὴ τοῦ U. Robert (Paris 1893 μετὰ ... εἰσαγωγῆς), ἡ κριτικὴ τοῦ J. P. Postgate (Oxford 1919 καὶ ἡ κριτικὴ μετὰ μεταφράσεως ... τοῦ A. Brenot (Paris 1924).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *L. Hervieux*, Les fabulistes Latins depuis le siècle d' Auguste jusqu' à la fin du moyen âge (τόμ. 5, Paris 1884 – 1899). – *H. Vandaele*, Qua mente Phaeder fabulas scripserit (Paris 1897).

Φαῖδρος. Ἀθηναῖος στρατηγός, υἱὸς τοῦ ... μοχάρους. Διεκρίθη εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ ὅτε ἐξεστράτευσεν εἰς Ἑλλάδα ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ Ἀντιγόνου ... Τότε ἔγινε τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ τιμητικὸν ψήφισμα (CIA, ἀριθ. 331) Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Φαῖδρος ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίον τοῦ τυράννου τῶν Ἀθηνῶν Λαχάρους στάσεως ἥτις εἶχε ... λήξει μὲ τὴν φυγὴν τούτου εἰς Θήβας καὶ τὴν ... Ἀθήνας εἴσοδον Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ... ἀκολουθίαν εἶχε παράσχει ἔπανε ... ρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, διὰ τὰς ὁποίας ... μήθη διὰ τοῦ προρρηθέντος ψηφίσματος.

— **Φαῖδρος** Μαθητὴς τοῦ Σωκράτους ... καὶ ἐκ τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Αἱ περὶ ... πληροφορίαι περιορίζονται εἰς φήμην τινὰ ... οὗτος ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ ... γους θερμοὺς περὶ αὐτοῦ λόγους τοῦ Λυσίου ... ὁποίου ὑπῆρξε μαθητής.

— **Φαῖδρος.** Ἐπικούρειος φιλόσοφος ... περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α' ... αἰῶνος. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀπολλοδώρου ... δρου τοῦ Ζήνωνος ἐν Ἀθήναις, καὶ διδάσκαλος τοῦ Κικέρωνος πρότερον μὲν ἐν Ρώμῃ ... 90 π. Χ., βραδύτερον δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ... ψεν ἔργον «Περὶ θεῶν», τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐμιμήθησαν ὁ Φιλόδημος καὶ ὁ Κικέρων ...

— **Φαῖδρος.** Ἀττικὸς γλύπτης (ἢ μαθηματικός) υἱὸς τοῦ Ζωΐλου ἐκ τοῦ ἀττικοῦ δήμου Παιανίας. Εἶναι γνωστὸς ἔκ τινος ἐπιγραφῆς ἡλιακοῦ ὡρολογίου εὑρεθέντος ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας τῆς Γοργοεπηκόου ... γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἐξ ἄλλων ...

Digitized by Google

ν προκύπτει ὅτι ὁ Φαῖδρος οὗτος ἤκμασε κατὰ μέσα τοῦ Β΄ μ. Χ. αἰῶνος. Β. Δ. Θ

– **Φαῖδρος.** Ἀνατομικὸς μνημονευόμενος ὑπὸ Σωρανοῦ (ἔκδ. *Rose*, σελ. 225). Κατὰ τὰς ἰδέας οῦ τὰ ἀγγεῖα τῆς ὀμφαλίδος, δι᾿ ὧν ἡ πρὸς ψιν ὕλη προσκομίζεται εἰς τὰ ἔμβρυα, μ ονται εἰς τὴν καρδίαν, κατ᾿ ἀντίθεσιν πρὸς γνώμην τοῦ Ἐμπεδοκλέους, καθ᾿ ἣν ταῦτα ύονται εἰς τὸ ἧπαρ ΑΡ. Π. Κ.

– **Φαῖδρος** *ἅγιος* Ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ ιτυρικὸν θάνατον ὑποστάς, ἑορτάζεται τὴν 29 :μβρίου· Ε. Γ. Π.

αιδρός, *—ά, —όν*· ὁ λάμπων· ‖ συνήθως μεταφ. μφανίζων ὀφθαλμοὺς οἱονεὶ λάμποντας, ὁ διὰ βλέμματος δεικνύων τὴν χαράν του, τὴν εὐ ίστησίν του, εὔθυμος, καλοκαρδισμένος· ‖ κα ου ἱλαρός, γελαστός, χαρωπός, εὐτράπελος: :δρὰ ἱστορία, — διήγησις». — Ἐπίρρ. ***φαιδρῶς.***

αιδρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φαιδρός, ρότης, εὐτραπελία, εὐθυμία.

αιδρυντικός, *—ή, —όν*· ὁ φαιδρύνων, ὁ ἐπιτή ς νὰ φαιδρύνῃ, προκαλῇ ἱλαρότητα, εὐθυμίαν.

αιδρύνω· κάμνω τινὰ φαιδρόν, προκαλῶ φαι ρότητα, εὐθυμίαν, ἱλαρότητα: «ἡ καλὴ εἴδησις δρυνε τὰ πρόσωπα πάντων».

αιδρυντήρια (τά)· μέσα ψυχαγωγικά, δι᾿ ὧν ρύνεταί τις.

αιδύμη. Θυγάτηρ τοῦ Ὀτάνου, σύζυγος τοῦ βύσου, βασιλέως τῆς Περσίας, καὶ κατόπιν τοῦ δο - Σμέρδιος, ἀδελφοῦ τοῦ μάγου Πατιζεί- βασιλεύσαντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμ ου καὶ ἰσχυριζομένου ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Κύρου ἀδελφὸς τοῦ Καμβύσου. Κατὰ συμβουλὴν τοῦ ρός της «ὑπνωμένου τοῦ μάγου ἤφασε (ἐψηλάφησε) τὰ ὦτα» αὐτοῦ καὶ βεβαιωθεῖσα ὅτι δὲν τοιαῦτα, κατήγγειλε τὸ πρᾶγμα καὶ οὕτως, καλυφθείσης τῆς ἀπάτης, ἀνῆλθεν εἰς τὸν ον Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους. Α. Θ. Σ.

αίδων ***ὁ Ἠλεῖος.*** Μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, τὸς καὶ ἐκ τοῦ ὁμωνύμου πλατωνικοῦ διαλό (βλ. λ. Πλάτων), ἱδρυτὴς τῆς ἠλειακῆς σχολῆς παραδιδόμενα ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου τοῦ βίου του, καθ᾿ ἅ. συλληφθεὶς αἰχμάλω ἐξηγοράσθη ὑπὸ τοῦ Κρίτωνος ἢ ἄλλων τῇ βάσει τοῦ Σωκράτους κτλ. φαίνονται μυθικά. ρίζομεν μόνον ὅτι συνέγραψε διαλόγους μὴ ωθέντας καὶ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι ἐνο ντο ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος· τὸ ὕφος τῶν ογων αὐτῶν ἦτο, ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Γέλ ἐπιτετηδευμένως κομψόν, ἴσως δὲ καὶ φλύα (κατὰ Τίμωνα τὸν σιλλογράφον). Ἡ φιλοσο του ἦτο συγγενὴς πρὸς τὴν μεγαρικήν· οὐδὲν ; ἀκριβὲς γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς. Κ. Θ. Δ

Φαίδων. Τὸ ψευδώνυμον τοῦ *Γρηγ. Ξενοπού*- ν τῇ «Διαπλάσει τῶν Παίδων».

ίδων (ὁ) (Phedon) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων οπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φαίδων ὁ στικτὸς* (Phedon maculatus), ὅστις ἔχει σῶμα σφαιρικόν, κεραίας τριχωτὰς καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ μιᾶς ὑπολεύκου κηλῖδος ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π

δων ὁ ικτός

ίϊελ (Veiel), ***Θεόδωρος.*** Γερμανὸς δερματο , γεννηθεὶς τῷ 1848. Συνέγραψε: «Ueber s erythemat» (Τυβίγγη 1871), «Jahresbericht Heilanstalt». «Zur Therapie des Lupus vul (1893), «Ueber die Therapie des Eczems» λλα. Ο. Ρ.

αιζαμπὰντ (Faizabad ἢ Fyzabad) /*Γεωγρ.*/. Διαμέρισμα τῶν Ἡνωμένων Ἐπαρχιῶν τῶν κῶν Ἰνδιῶν. Ἔχει ἔκτασιν 31.639 τ. χλμ. 200.000 κατ. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν ρα, παραποτάμου τοῦ Γάγγου, καὶ Γκούμτι ἶναι κυρίως χώρα γεωργικὴ παράγουσα σι ὄρυζαν, βάμβακα, καπνὸν καὶ ἰνδικόν.

Πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος τῶν μένων Ἐπαρχιῶν τῶν Ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν, ἐπὶ οταμοῦ Γκόγκρα. Κάτ. 56.620. Ἔχει βιομη ζαχάρεως καὶ ἐξάγει ἄφθονα σιτηρὰ καὶ ν. Τὸ παρ᾿ αὐτὴν προάστιον *Ἀϋαντχύα* ἐθεω ἄλλοτε ἡ Ἱερουσαλὴμ τῶν Ἰνδῶν καὶ εἶχε ην ἔκτασιν, καταλαμβάνον, ὡς λέγεται, ἐπι ν 250 τ. χλμ. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πολλοὶ μένοι ναοὶ καὶ τεμένη. Τὰ σῳζόμενα θρη κὰ κτήρια ἐν τῇ πόλει καὶ τῷ προαστίῳ νται εἰς 36 ἰνδικοὺς ναοὺς καὶ 114 τεμένη.

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λαμβάνουν χώραν θρησκευτικαὶ ἑορταὶ συγκεντρώνουσαι ἐτησίως ὑπὲρ τὸ ἓν ἑκατομμύριον προσκυνητῶν. Ἡ θρησκευτικὴ παρακμὴ αὐτῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1816 ὁπότε, ἀπέθανεν ὁ λίαν ἐκτιμώμενος μπεγκοὺν Μπαχού. Ἡ πόλις εἶναι γνωστὴ καὶ διὰ τὰς ἐν αὐτῇ λαβούσας χώραν σφαγὰς Ἄγγλων ἀξιωματικῶν καὶ γυναικοπαίδων ὑπὸ τοῦ ἰνδικοῦ ὄχλου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν χωρικῶν.

—3) Πόλις τοῦ Ἀφγανιστάν, πρωτεύουσα τῆς περιφερείας Μπανταχσὰν τοῦ Ἀφγανικοῦ Τουρκεστάν. Κάτ. 13.000. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κόκτσα καὶ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰ παρ᾿ αὐτὴν ἀνευρισκόμενα ρουβίνια. Μ. Δ. Β.

Φαιζὰν ***νῆσος*** (île des Faisans) /*Γεωγρ.*/. Ποταμία νῆσος ἀναδυομένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Μπιντασσόα, παρὰ τὰ γαλλοϊσπανικὰ σύνορα καὶ ἀνήκουσα ἐξ ἀδιαιρέτου εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Τὸ ὄνομά της σημαίνει νῆσος τοῦ φασιανοῦ, ὀνομάζεται δὲ καὶ ἄλλως νῆσος τῆς διασκέψεως (île de la conférance). Ἐπ᾿ αὐτῆς συνήφθη τῷ 1659 ἡ συνθήκη τῶν Πυρηναίων. Χ. Δ.

Φαϊζὶ (ἀγγλ. Faizi), ***Ἀμποὺλ-Φεϊζ-Χιντί.*** Ἰνδὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1547—1595). Ἐγεννήθη ἐν Ἄγκρα καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ λίαν ἐνωρὶς ποιήματα, ἅτινα ἀνέδειξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Μέγας Μογγόλος Ἄκμπαρ ὠνόμασεν αὐτὸν «βασιλέα τῶν ποιητῶν» καὶ τῷ ἀνέθεσε τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του. Τὰ κυριώτερα τῶν ποιητικῶν ἔργων του εἶναι τὸ «Διβάνι», ἀποτελούμενον ἀπὸ 18 χιλιάδας στίχους, «Ταμεῖον ἀποφθεγμάτων», «Τὸ κέντρον τῶν κύκλων». Ἐπίσης συνέθεσε πέντε ποιήματα κατ᾿ ἀπομίμησιν τοῦ Νιζαμὶ καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν ἰνδικὴν τὴν Μαχαβαράτα καὶ τὸ Λιλαβάτι. Μ. Δ. Β.

Φαῖθορν (Faithorne). —1) ***Γουλιέλμος*** ὁ πρεσβύτερος. Ἄγγλος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1616—1691). Διετέλεσε ζωγράφος τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Καρόλου Α΄, κατὰ δὲ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τοῦ βασιλέως. Συλληφθεὶς ὅμως αἰχμάλωτος ἐφυλακίσθη καὶ κατόπιν ἐξωρίσθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐτελειοποίησε τὴν τέχνην του. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἤνοιξεν ἐργοστάσιον χαλκογραφιῶν καὶ ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν χαρακτικὴν καὶ τὴν μικρογραφίαν, ὅπου διέπρεψε, δημιουργήσας ἔργα τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν μεγίστην ἀξίαν καὶ θεωροῦνται σήμερον ἐκ τῶν σπανιωτάτων τοῦ εἴδους των. Τὰ καλύτερα τούτων εἶναι: «Ὁ Γουλιέλμος καὶ ἡ λαίδη Πάστον», ἀντίγραφον τοῦ Βὰν Ντάϋκ, «Μίλτων», «Ἀρμάνδος Ρισελιέ», «Κάρολος Β΄». Ἐχάραξεν ἐπίσης καί τινας χάρτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ Οὐεστμίνστερ.

—2) ***Γουλιέλμος*** ὁ νεώτερος. Ἄγγλος χαράκτης (1656—1710). Ἦτο υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ προηγουμένου καὶ διεκρίθη ὡς προσωπογράφος. Ἔργα του εἶναι: «Μαρία Στουάρτ», «Ἡ πριγκίπισσα τῆς Ὀράγγης», «Ὁ δοὺξ τοῦ Σόμπεργκ», «Ἡ λαίδη Αἰκατερίνη Χάϋντ», «Γουλιέλμος Ρῆντ» κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Φάϊλντς (Filds), ***Λουκᾶς.*** Ἄγγλος ζωγράφος (1844—1927). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Σάουθ Κένσιγκτον καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Λονδίνου καὶ κατ᾿ ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν εἰκονογράφησιν διαφόρων περιοδικῶν καὶ βιβλίων (τοῦ «London Graphic», τοῦ «Lornhill Magazine», τοῦ «Once a Week», τῶν ἔργων τοῦ Δίκενς καὶ τοῦ Λέβερ, κ. ἄ.). Ὡς ζωγράφος ἐγένετο γνωστὸς κατὰ πρῶτον τῷ 1868 ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Ἀκαδημίας, ὅπου ἐξέθεσε τὸ ἔργον του «Ἡ νύξ», ὅπερ ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῆς κριτικῆς καὶ τοῦ κοινοῦ. Ἔκτοτε ἤρχισε νὰ ἐκθέτῃ πλῆθος ἔργων, τὰ ὁποῖα κατέστησαν αὐτὸν ὀνομαστὸν ὡς ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων Ἄγγλων πραγματιστῶν ζωγράφων. Ὁ Φάϊλντς ἦτο καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Οἱ πτωχοὶ τοῦ Λονδίνου» (1876), «Ἡ ἐπιστροφή», «Ἰταλὶς ἀνθοπῶλις», «Ὁ χῆρος», «Ὁ δόκτωρ», «Ἡ ζωὴ εἰς τὰς διώρυγας τῆς Βενετίας», «Προσωπογραφία παιδίσκης», «Προσωπογραφία τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Ε΄», κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

φαιλόνιον (τὸ) καὶ ***φελόνιον*** ἢ ***φελώνιον***) ἢ ***φαινόλιον*** (καὶ ***φενόλιον, φενώλιον***) /*Τελετουργ.*/. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρήσει καλεῖται τὸ ἤδη ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἄλλοτε δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων φερόμενον *ἄμφιον*, ὅπερ στερούμενον χειρίδων καὶ ἐν εἴδει μανδύου, ὑπεράνω τοῦ στιχαρίου καὶ ἐπιτραχηλίου ριπτόμενον, ἔμπροσθεν μὲν παρουσιάζεται βραχύτερον μέχρι σχεδὸν τῶν γονάτων ἐκτεινόμενον, ὄπισθεν δὲ μακρότερον καὶ μονονουχὶ ἁπτόμενον τῆς ἄκρας τοῦ στιχαρίου. Εἰς τὴν λειτουργικὴν χρῆσιν εἰσήχθη ἐκ τῆς βιωτικῆς τοιαύτης. παρ᾿ Ἕλλησι μὲν ἀπαντώσης τὸ πρῶτον τῆς λέξεως εἰς ἀπόσπασμά τι τοῦ Ρίνθωνος, συγγραφέως ἀκμάσαντος ἐπὶ Πτολεμαίου Α΄, παρὰ Λατίνοις δὲ διὰ τῆς λέξεως paenula, σημαινούσης ἔνδυμα βαρὺ καὶ θερμόν, κατάλληλον λόγῳ τῆς κατασκευῆς του διὰ τὰς πορείας καὶ διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ψύχους. Καλύπτον τὸ ὅλον σῶμα, ἐρρίπτετο ἐπὶ τῶν ὤμων δι᾿ ὀπῆς τινος διηνοιγμένης ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους, ἵνα δι᾿ αὐτῆς διέρχεται ἡ κεφαλὴ τοῦ φέροντος αὐτό. ἠδύνατο δὲ κατὰ μὲν τὴν ἡμέραν νὰ φέρεται ἐν εἴδει ἐξωτερικοῦ μανδύου, κατὰ δὲ τὴν νύκτα νὰ χρησιμοποιῆται καὶ ἀντὶ σκεπάσματος, μὴ ἀποβαλλόμενον ἐν τῇ κατακλίσει, ἀλλὰ τοῦ φέροντος αὐτὸ ἐντυλισσομένου εὐκολώτατα ἐντός. τούτου Διέφερεν ὀλίγον τῆς λεγομένης planeta, ἥτις ἦτο φαινόλη ἢ φαινόλιον πολυτελέστερον, φερόμενον ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν καὶ ἄλλων προσώπων ἀνωτέρας τάξεως. Τοιοῦτον ἔνδυμα ἦτο, φαίνεται, καὶ τὸ ἐν τῇ β΄ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Παύλου. ὅστις καταλιπὼν τοῦτο παρὰ Κάρπῳ ἐν τῇ Τρῳάδι, ζητεῖ ἤδη, ἐπὶ τῇ ἐπικειμένῃ ἐνάρξει τοῦ χειμῶνος νὰ κομισθῇ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου (Β΄ Τιμοθ. δ, 13).

Ὡς ἄμφιον ἱερατικὸν ἀναφέρεται ρητῶς τὸ πρῶτον ἐν τῇ εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Γερμανόν, περὶ τὸν Η΄ αἰῶνα, ἀποδιδομένῃ Μυστικῇ θεωρίᾳ. Συναντῶμεν ὅμως εἰκονογραφίας πολὺ παλαιοτέρας, ἐν ταῖς ὁποίαις διακρίνεται σαφῶς τὸ φαιλόνιον, φερόμενον ὑπὸ τῶν εἰκονιζομένων. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι δὲν εἶναι μόνον κληρικοί, δὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ λεχθῇ ἐὰν φέρηται τοῦτο ὡς λειτουργικὸν ἄμφιον ἢ ἁπλῶς ὡς ἔνδυμα χρήσεως καθημερινῆς.

Εἰς χρόνους μὲν παλαιοτέρους τὰ διὰ γαμμαδίων διεστιγμένα φελόνια, τὰ ἄλλως *πολυσταύρια* καλούμενα, ἐφέροντο μόνον ὑπὸ τῶν προκρίτων μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, μετέπειτα δέ, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὁ ἀρχιδιάκονος τῶν ἀνακτόρων κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς σταυροπροσκυνήσεως κατὰ προνόμιον ἔφερε καὶ φελόνιον, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας τινὰς περιπτώσεις, ὁ ἀρχιδιάκονος τῶν πατριαρχείων. Σήμερον τὸ φελόνιον φέρεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ὅταν δὲ πρόκειται ὁ πρεσβύτερος ἱερουργῶν νὰ φορέσῃ τοῦτο ἀπαγγέλλει μυστικῶς τὸν στίχον: «οἱ ἱερεῖς σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην καὶ οἱ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται, πάντοτε νῦν καὶ ἀεί . . .» Π. Ν. Τ.

Φαιλουαντοὺ /*Γεωγρ.*/. Κόλπος τῆς Κίνας (βλ. λ. *Σὰν—σα*).

Φαίλσουορθ (Failsuorth) /*Γεωγρ.*/. Πύργος τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ Λάνκα (Lancashire), παρὰ τὴν διώρυγα Μάντσεστερ-Λήντς. Κάτ. 16.972. Ἔχει μεγάλα ἐργοστάσια βαμβακερῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Μ. Δ. Β.

Φαὶν (Fain), ***Ἀγάθων-Ἰωάννης-Φραγκῖσκος,*** *βαρῶνος* —. Γραμματεὺς καὶ ἱστορικὸς τοῦ Ναπολέοντος Α΄ (1778—1837). Διετέλεσε διαδοχικῶς γραμματεὺς τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας, τοῦ Διευθυντηρίου καὶ τῆς Ὑπατείας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1806 προσελήφθη ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς καὶ ἀρχειοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς ὅλας του τὰς μετακινήσεις καὶ ἐκστρατείας μέχρι τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ. Βραδύτερον κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τῷ 1834 ἐξελέγη βουλευτής. Ἔγραψε σειρὰν ὅλην ἔργων μεγίστου πληροφοριακοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐν οἷς: «Χειρόγραφον τοῦ ἔτους III 1794—1795», περιλαμβάνον τὰς πρώτας συναλλαγὰς τῆς Εὐρώπης μετὰ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας» (1828), «Χειρόγραφον τοῦ 1812, περιλαμβάνον περίληψιν τῶν γεγονότων τοῦ ἔτους τούτου, χρησίμων διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ναπολέοντος» (1824), Χειρόγραφον τοῦ 1813 κλπ.» (1824) καὶ «Χειρόγραφον τοῦ 1814, περιλαμβάνον τὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἓξ μηνῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ναπολέοντος» (1823). Χ. Δ.

φαιναζθειωνίου *ἅλατα* /*Ὀργ. Χημ.*/· βλ. *θειοδιφαινιλαμίνη.* Σ. Γ.

φαιναζίνη (ἡ), ἢ ***ἀζωδιφαινυλένιον,*** ἢ ***ἀζωφαινυλένιον*** /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

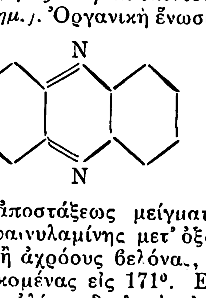

λαμβανομένη δι᾿ ἀποστάξεως μείγματος 0—αμινο—καὶ 0—νιτροδιφαινυλαμίνης μετ᾿ ὀξικοῦ νατρίου. Ἀποτελεῖ ὠχρὰς ἢ ἀχρόους βελόνας, εὐκόλως ἐξαχνουμένας καὶ τηκομένας εἰς 171°. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ εὐδιάλυτος εἰς τὸν αἰθέρα. Διαλύεται εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ μετ᾿ ἐρυθρᾶς χροιᾶς.

Ἡ φαιναζίνη ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὕλην μεγάλης σειρᾶς συνθετικῶν χρωμάτων, τῶν *ἀζινοχρωμάτων*. Διὰ προσθήκης εἰς τὸ ἓν ἄτομον τοῦ ἀζώτου μιᾶς μονοσθενοῦς ῥίζης ὑδρογονάνθρακος (R) καὶ μιᾶς μονοσθενοῦς ῥίζης ὀξέος (au) παράγονται

Digitized by Google

τεταρτογενεῖς ἑνώσεις, καλούμεναι *ἅλατα τοῦ φαιναζονίου*

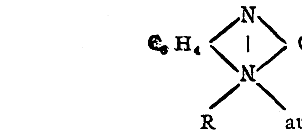

ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἔχοντα ὡς ῥίζαν ὑδρογονάνθρακος τὸ φαινύλιον, C_6H_5, ἤτοι τὰ

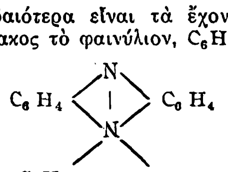

τὰ ὁποῖα καλοῦνται εἰδικώτερον *ἅλατα τοῦ φαινυλοφαιναζωνίου*. Χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν διαφόρων συνθετικῶν χρωμάτων. Σ. Γ.

φαιναζόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. βλ. *φαιναζόνιον*.

φαιναζόνιον (τό), ἢ *φαιναζόνη* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$\begin{array}{l} C_6H_4\text{—}N \\ \;|\qquad\; \| \\ C_6H_4\text{—}N \end{array}$$

ἰσομερὴς πρὸς τὴν *φαιναζίνην*. Ἔχει σύνταξιν ἀνάλογον πρὸς τὸ *φαινανθρένιον* καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 156° καὶ βράζον εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 360°. Σ. Γ.

— **φαιναζονίου ἅλατα** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *φαιναζίνη*.

Φαῖναι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΑ. Παλαιστινίου Δεκαπόλεως ἐν Τραχωνίτιδι, κειμένη παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Κοίλης Συρίας. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους καθ' ἑνικὸν ὡς μία τῶν 10 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Παλαιστίνης ὑπὸ ἡγεμόνα. Εἶναι ἡ σύγχρονος Mismié. Α. Θ. Σ.

φαινακετίνη (ἡ), ἢ *φαινασετίνη* *[Χημ.]*. Τὸ ἀκετυλιωμένον παράγωγον τῆς *φαινετιδίνης*, διὸ καὶ χαρακτηρίζεται χημικῶς καὶ ὡς *π-ἀκεταμινοφαινετόλη* ἢ *ἀκετυλοφαινετιδίνη*. Ἔχει τὸν τύπον:

$$CH_3.\ CO.\ NH.\ C_6H_4.\ O.\ C_2H_5$$

καὶ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ὀξικοῦ ὀξέος ἐπὶ *π-φαινετιδίνης*. Ἀποτελεῖ ἄχροα κρυσταλλικὰ φυλλίδια τηκόμενα εἰς 135°. Εἶναι λίαν δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντινευραλγικὸν καὶ ἀντιπυρετικόν. Σ. Γ.

— *[Φαρμ.]* Ἡ φαινασετίνη ἔχει δρᾶσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς ἀντιφιβρίνης (ἀντιπυρετίνης), εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον δηλητηριώδης αὐτῆς. Δίδεται κατὰ νευραλγιῶν, ἡμικρανίας, κατὰ τῶν κεφαλαλγιῶν ἐκ καταχρήσεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἐπὶ ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων, ἰσχυάδος, ὀσφυαλγιῶν κλπ. Ἡ ἀντιπυρετικὴ δόσις τοῦ σκευάσματος εἶναι 0.5—0.7 γρμ., ἡ ἀντινευραλγικὴ 1 γρμ. καὶ ἡ παυσίπονος 0.1—0.4 γρμ. Μεγίστη ἡμερησία δόσις ἕως 2 γρμ. Ἐκτὸς τῆς ἐσωτερικῆς χρήσεως γίνεται καὶ ἐξωτερικὴ χρῆσις ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῶν ἢ θερμῶν ἐπιθεμάτων. Κ. Γ. Μ.

φαινακετουρικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *φαινυλοξικὸν ὀξύ*.

φαινανθρένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου:

$$\begin{array}{l} C_6H_4\text{—}CH \\ \;|\qquad\;\; \| \\ C_6H_4\text{—}CH \end{array}$$

ἀπαντῶν εἰς τὸ ἔλαιον τοῦ ἀνθρακενίου τῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων. Εἶναι στερεὸν κρυσταλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 99° καὶ βράζον εἰς 340°. Ἐξαχνοῦται, διαλύεται εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ ὑγρὰ μετ' ἐλαφροῦ φθορισμοῦ, νιτροῦται, ἀλογονοῦται καὶ σουλφουροῦται εὐκόλως. Δι' ὀξειδώσεως παρέχει χαρακτηριστικὴν κινόνην, τὴν *φαινανθρενοκινόνην* $C_{14}H_8O_2$, ἥτις ἀποτελεῖ πορτοκαλιοχρόους βελόνας τηκομένας εἰς 200°. Ὑδροξυλιωμένα παράγωγα τοῦ φαινανθρενίου εἶναι αἱ καλούμεναι *φαινανθρόλαι*, ἐξ ὧν ἡ 3, 4-φαιναιθρόλη $C_{14}H_8(OH)_2$, ὡς ληφθεῖσα κατὰ τὴν διάσπασιν τῆς μορφίνης, ἐκλήθη *μορφολη*. Τὸ φαινανθρένιον ἀποτελεῖ τὸν βασικὸν σκελετὸν πολλῶν ἀλκαλοειδῶν, ὡς τῆς μορφίνης, τῆς θηβαΐνης, τῆς κωδεΐνης κλ. Σ. Γ.

φαινανθρενοκινόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *φαινανθρένιον*.

φαινανθρόλαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *φαινανθρένιον*.

φαιναπυρίνη (ἡ) (Phenapyrin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Φέρεται εἰς δισκία ἀποτελούμενα ἐκ 0.25 φαινασετίνης, 0.15 ἀντιπυρίνης καὶ 0,05 καφεΐνης. Εἶναι φάρμακον ἀντιπυρετικόν, ἀντινευραλγικὸν καὶ ἀντιρρευματικόν, χορηγοῦνται δὲ ἐξ αὐτοῦ 1—2 δισκία πλειστάκις τῆς ἡμέρας. Κ. Γ. Μ.

Φαιναρέτη. Σύζυγος τοῦ Σωφρονίσκου, μαῖα τὸ ἐπάγγελμα, μήτηρ τοῦ Σωκράτους. Α. Θ. Σ.

φαιναρσαζίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Πολεμικὸν ἀέριον τῆς τάξεως τῶν πταρμογόνων. Παρασκευάζεται διὰ βρασμοῦ διφαινυλαμίνης μετὰ χλωριούχου ἀρσενικοῦ. Εἰσπνεόμενον προκαλεῖ ἐρεθισμὸν τῆς ρινός, τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐνοχλήσεως ἐνδείκνυται εἰσπνοὴ μείγματος ἀτμῶν ἀλκοόλης, αἰθέρος, χλωροφορμίου καὶ ὀλίγης ἀμμωνίας. Σ. Γ.

Φαιναρώλης, καὶ *Φηναρώλης κόμις*. Κρὴς εὐγενὴς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὁποίου πλεῖστοι Κρῆτες ἠγωνίσθησαν μετὰ τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων κατακτητῶν (1645—1669). Ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Χάνδακος Κορνάρου κατὰ τῶν πολιορκούντων τὸ φρούριον τῆς Σούδας Τούρκων, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπ' αὐτῶν. Διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Χανίων. ΕΡ. Μ.

φαινασετίνη (ἡ)· βλ. *φαινακετίνη*.

φαινασετολίνη (ἡ) (Phenacetolin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σῶμα λαμβανόμενον τῇ ἐπιδράσει πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ φαινόλης καὶ ὀξικοῦ ὀξέος. Διὰ τῆς διαλύσεως 1 γραμ. φαινασετολίνης εἰς 100 κ. ἑκ. ἀλκοόλης λαμβάνεται δείκτης χρησιμοποιούμενος εἰς τὴν ἀλκαλιμετρίαν. Διὰ τοῦ δείκτου τούτου ὀξίνα καὶ ἰσχυρῶς ἀλκαλικὰ διαλύματα χρωματίζονται κίτρινα, ἐνῷ διαλύματα περιέχοντα ἀμμωνίαν καὶ ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον χρωματίζονται ἐρυθρά. Ὡς ἐκ τούτου ὁ δείκτης οὗτος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ὀγκομετρικοὺς προσδιορισμοὺς καυστικῶν ἀλκαλίων παρουσίᾳ ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων. Κ. Γ. Μ.

Φαὶνγκ-Τιὲν *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ γενικὴ διοίκησις τῆς Μαντζουρίας (βλ. λ. *Φὲνγκ-Τιέν*).

φαινέλαια (τά). Συνώνυμον τοῦ *φαινόλαι* (βλ.λ.).

φαινετιδίνη (ἡ) (Phenetidin) *['Οργ. Χημ.]*. Ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς βιομηχανικῆς παρασκευῆς τῆς φαινασετίνης. Εἶναι ὁ αἰθυλαιθὴρ τῆς παρααμινοφαινόλης. Λαμβάνεται δι' αἰθυλιώσεως τῆς παρανιτροφαινόλης καὶ ἀναγωγῆς τῆς σχηματιζομένης π-νιτροαιθυλοφαινόλης δι' ὑδρογόνου ἐν τῷ γεννᾶσθαι. Ὑγρὸν ἐλαιῶδες ζέον εἰς 242°, ἀνταποκρίνεται δὲ εἰς τὴν σύνθεσιν $C_6H_4(NH_2).OC_2H_5$. Αἱ ὁμάδες NH_2 καὶ OC_2H_5 κατέχουν τὴν παραθέσιν (1 : 4). Κ. Γ. Μ.

φαινετιδινοκιτρικὸν ὀξὺ *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι προϊὸν συμπυκνώσεως π-φαινετιδίνης καὶ κιτρικοῦ ὀξέος. Ἀναλόγως τῶν λαμβανομένων ποσῶν κιτρικοῦ ὀξέος καὶ παραφαινετιδίνης καὶ τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς λαμβάνονται δύο διάφοροι ἑνώσεις ἀναλόγου συστάσεως, ἡ *ἀπολυσίνη* καὶ ἡ *κιτροφαίνη*. Ἡ κιτροφαίνη διαφέρει τῆς ἀπολυσίνης καθόσον ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 μ. παραφαινετιδίνης καὶ 1 μ. κιτρικοῦ ὀξέος, ἐνῷ ἡ ἀπολυσίνη συνίσταται ἐξ 1 μ. κιτρικοῦ ὀξέος καὶ 1 μ. παραφαινετιδίνης. Κ. Γ. Μ.

φαινετόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἐμπειρικῶς ὁ αἰθυλαιθὴρ τῆς *φαινόλης*. Ἀποτελεῖ ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 170°,3. Σ. Γ.

π-φαινετολοκαρβαμίδιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. βλ. *δουλκίνη*.

φαινθειαζίμη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *θειαζίναι*.

φαινθειαζίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *θειοδιφαινυλαμίνη*.

Φαινιάνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἐν Ραιτίᾳ, κειμένη «ὑπὸ τὸν Δούναβιν», ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐεννόντων ἢ Οὐεννώνων (*Πτολ.* Γεωγρ. Β, 12, 3). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

φαινίνδα, ἢ *φαιννὶς* (ἡ) *['Αρχ.]*. Σφαιριστικὴ παιδιὰ τῶν ἀρχαίων, καθ' ἣν κύκλῳ καὶ ἀραιῶς παρατασσόμενοι παῖκται ἔρριπτον πρὸς ἀλλήλους τὴν σφαῖραν. Ὠνομάζετο οὕτω ἀπὸ τοῦ *Φαινίδου*, ἐπινοήσαντος κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν παιδιάν, ἢ ἀπὸ τοῦ *φενακίζειν* (sic: *φ ίνεσθαι*), καθόσον ὁ ἑκάστοτε ρίπτων τὴν σφαῖραν προσεποιεῖτο ὅτι θὰ ἐκπέμψῃ αὐτὴν εἰς παίκτην ἄλλον ἐκείνου ὃν ἐσκόπευεν («ἑτέρῳ τὴν σφαῖραν προδεικνύοντες, ἑτέρῳ αὐτὴν ἐπιπέμπουσιν»). Π. Ν. Π.

φαινικὸν ὀξύ. Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ ἡ *φαινόλη* (βλ. λ.). Σ. Γ.

φαινίκουλον (τὸ) (Foeniculum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιοφόρων*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν, ὅπερ καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ, εἶναι τὸ *φαινίκουλον το κοινὸν* (Foeniculum vulgare, κοιν. *μάραθο*), ὅπερ καλλιεργεῖται ὡς φαρμακευτικὸν καὶ ὡς λαχανικόν. Τὸ ἐκ τῆς ἐκθλίψεως τῶν σπερμάτων τοῦ λαμβανόμενον αἰθέριον ἔλαιον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ποτοποιΐαν, τὴν σαπωνοποιΐαν καὶ τὴν φαρμακευτικήν.

φαινικοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων φαινικὸν ὀξύ.

Φαίνιππος. —1) Δημόσιος γραμματεὺς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (Θουκ. Ε, 118). —2) Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Καλλίππου καὶ αὐτὸς υἱὸς τοῦ Φιλοστράτου, κατὰ τοῦ ὁποίου στρέφεται: «Πρὸς Φαίνιππον περὶ ἀντιδόσεως» ἀγόρευσις τοῦ Δημοσθένους. Α. Θ. Σ.

φαινοβάλη (ἡ) (Phenovalum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ α-βρωμισοβαλερυλο-π-φαινετιδίνη:

$$(CH_3)_2CH.CHBr.CO.NH.C_6H_4.OC_2H_5$$

Λαμβάνεται τῇ ἐπιδράσει βρωμισοβαλερυλοβρωμιδίου ἐπὶ φαινετιδίνης. Λευκαὶ βελόναι τηκόμεναι εἰς 149—150°, ἀδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ, εὐδιάλυτοι εἰς τὴν γλυκερίνην. Ἀνεγράφη ὡς κατατραυντικὸν φάρμακον εἰς δόσιν 0,5 γρ. Κ. Γ. Μ.

φαινόζυγος *['Ανθρωπολ.]*. Γωνία σχηματιζομένη ἐκ τῆς, κατὰ προέκτασιν, συνενώσεως τῶν ἄκρων δύο ἐγκαρσίων διαμέτρων, ἤτοι τῆς μεγίστης ἐγκαρσίας διαμέτρου τοῦ προσώπου (ζυγωματικῆς) καὶ τῆς μεγίστης ἐγκαρσίας διαμέτρου τοῦ μετώπου. Καλεῖται δ' αὕτη *θετικὴ* μέν, ὅταν κεῖται ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς, *ἀρνητικὴ* δέ, ὅταν κάτωθεν ταύτης. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὰ ζυγωματικὰ τόξα καλοῦνται *φαινόζυγα*, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ *κρυπτόζυγα*.

φαινοκινόναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ προϊόντα συμπυκνώσεως τῶν κινονῶν μετὰ φαινολῶν, ὡς λ. χ. ἡ ἕνωσις

$$C_6H_4O_2,2C_6H_5(OH).$$

φαινόκολλα (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς φαινετιδίνης μετὰ γλυκοκόλλης τοῦ τύπου:

$$C_6H_4\begin{cases} OC_2H_5(1) \\ NH.CO\,CH_2NH_2(4) \end{cases}$$

Λαμβάνεται διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἀρχικῶς ἐπὶ παραφαινετιδίνης χλωρακετυλοχλωριδίου καὶ μετατροπῆς δι' ἀμμωνίας εἰς φαινόκολλαν τοῦ σχηματιζομένου αἰθοξυ-ω-χλωρακετανιλιδίου. Ἡ ἐλευθέρα φαινόκολλα κρυσταλλοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος εἰς λεπτὰς βελόνας, τήκεται δὲ ἡ ἔνυδρος εἰς 95° περίπου καὶ ἡ ἄνυδρος εἰς 100°,5. Εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην, δυσδιάλυτος εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, τὸν αἰθέρα, τὸ βενζόλιον καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Τὸ ὑδατικὸν διάλυμα τῆς φαινοκόλλης ἔχει ἰσχυρὰν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιοῦνται μόνον τὰ ἅλατα τῆς φαινοκόλλης καὶ ἰδίως τὸ μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἡ *ὑδροχλωρικὴ φαινόκολλα* εἶναι κρυσταλλικὴ κόνις συγκειμένη ἐκ μικρῶν κύβων διαλυτῶν εἰς θερμὸν ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην καὶ εἰς 20μ. ψυχροῦ ὕδατος. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη εἰς δόσιν ἐφ' ἅπαξ 0,5—1 γρμ. καὶ ἡμερησίαν 3—4 γρμ., ὡς ἀντιπυρετικὸν κατὰ τῶν ... ογενῶν καὶ φυματικῶν πυρετῶν καὶ ὡς παυσίπονον κατὰ τῶν ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων, καὶ ὡς ἀντινευραλγικὸν ἐπὶ νευραλγιῶν καὶ ἡμικρανίας. Ἕτερα ἅλατα τῆς φαινοκόλλης, μικροτέρας ... θεραπευτικῆς σημασίας, εἶναι ἡ *ὀξικὴ φαινόκολλα*, κρύσταλλοι δυσδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἡ *σαλικυλικὴ φαινόκολλα*, μακραὶ βελόναι δυσδιάλυτοι εἰς ψυχρὸν ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτοι εἰς θερμόν. Κ. Γ. Μ.

φαινοκρύσταλλος (ὁ) *[Πετρογρ.]*. Οὕτω καλοῦνται οἱ ἐντὸς τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων ... φεῖς κρύσταλλοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὁπωσδήποτε ... τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλοι καὶ φανεροὶ ἐν ... θέσει πρὸς τὴν περιβάλλουσαν αὐτοὺς ... ἢ κρυπτοκρυσταλλικὴν θεμελιώδη μᾶζαν τῶν ... τρωμάτων.

φαινοκυανίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Συνθετικὸν ... ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀξαζινοχρωμάτων ... ρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως γαλλοκυανίνης ... μετὰ ρεσορκίνης. Ἀρκούντως ἀνθεκτικὸν ...

φαινολαιθέρες (οἱ)· βλ. *φαινόλαι*.

φαινολαιθυλαιθήρ, *—ῆρος* (ὁ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἐπιστημονικὴ ὀνομασία τῆς *φαινετόλης* (βλ. λ.).

φαινολαλκοόλαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἀρωματικαὶ ἀλκοόλαι αἱ περιέχουσαι ἐπὶ πλέον ὑδροξύλιον ἡνωμένον πρὸς τὸν ... ρῆνα. Αἱ φαινολαλκοόλαι ἔχουν τὰς ἰδιότητας ... ἀλκοολῶν καὶ τῶν φαινολῶν συγχρόνως. Τοιαῦται ... αὐτῶν ἀπαντῶσιν εἰς τὴν φύσιν, ὡς λ. χ. ἡ ... *κυλαλκοόλη* κλπ.

φαινολάση (ἡ)· βλ. *ἔνζυμον*.

φαινόλαι (αἱ), ἢ *ὀξυβενζόλια*, ἢ *ὀξυβ...* ἢ *φαινέλαια* *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἑνώσεις αἱ σχηματιζόμεναι ἐκ τῶν ἀρωματικῶν ὑδρογονανθράκων δι' ἀντικαταστάσεως πυρηνικοῦ ...

Digitized by Google

ν δι' ὑδροξυλίων. Εἶναι δηλονότι ἀντίστοι-ρὸς τὰς ἐκ τῶν λιπαρῶν ὑδρογονανθράκων ανομένας ἀλκοόλας. Ἐκλήθησαν φαινόλαι ἐκ ἰπλουστάτης αὐτῶν, τῆς φαινόλης C_6H_5OH λόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν ιρχόντων ὑδροξυλίων διακρίνονται εἰς μονο-εῖς, δισθενεῖς, τρισθενεῖς κλ. Φαινόλαι ἀνευ-σαν πολλαχῶς ἐν τῇ φύσει. Συνθετικῶς δύ-ι νὰ παρασκευασθοῦν κατὰ πολλοὺς τρόπους, χ. διὰ συντήξεως τῶν ἀντιστοίχων σουλφο-μετὰ κάλεως ἢ νάτρου κλ. Αἱ φαινόλαι εἶναι οι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρυσταλλικαὶ ἑνώσεις, ταζόμεναι ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Εἰς τὸ ὕδωρ ν τὰ πρῶτα μέλη διαλύονται ὁπωσδήποτε, εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα διαλύονται εὐκόλως. Πολλαὶ ἐκ τῶν φαινολῶν ἔχουν χα-ηριστικὴν ὀσμὴν καὶ ἀντισηπτικὴν ἐνέργειαν. ηματίζουν σταθερὰ ὡς πρὸς τὸ ὕδωρ ἅλατα ἀλκαλίων. Ὡς αἱ ἀλκοόλαι, σχηματίζουν αἱ-ς δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλιακοῦ ὑδρο-ι δι' ἀλκυλίου. Οἱ φαινολαιθέρε. οὗτοι πολ-ἔχουν ἴδια ὀνόματα καὶ εἶναι σπουδαῖαι εις, ὡς λ. χ ἡ *ἀνισόλη* $C_6H_5O.CH_3$.

τίσης δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδροξυλιακοῦ γόνου ὑπὸ ρίζης ὀξέος (ἀκυλίου) σχηματίζουν ιας. Αι φαινόλαι παρέχουν χαρακτηριστικὰς τικὰς ἀντιδράσεις, ὧν τινες ὀφείλονται εἰς ὐκινησίαν τοῦ πυρηνικοῦ ὑδρογόνου, γενικῶς ναι λίαν ἐνεργὰ σώματα. Εἰς τὰς φαινόλας ουν σπουδαιότατα σώματα, ὡς λ. χ. εἰς τὰς σθενεῖς ἡ κοινὴ *φαινόλη* ἢ *φαινικὸν ὀξύ*, ἡ *λη*, ἡ *θυμόλη* κλπ, εἰς τὰς δισθενεῖς ἡ *πυρο-ίνη*, ἡ *ρ·σορκίνη*, ἡ *ὑδροκινόνη*, ἡ *ὀρκίνη* κτλ., ις τρισθενεῖς ἡ *πυρογαλόλη*, ἡ *φλωρογλυκίνη* κτλ.

σ. Γ.

ινόλη (ἡ), ἢ ***φαινικὸν ὀξύ***, ἢ ***φαινέλαιον*** ἢ ***ενζένιον***, ἢ ***καρβελαϊκὸν ὀξύ***, ἢ ***καρβολικὸν*** ἢ ***ὑδρίτης τοῦ φαινυλίου***, ἢ ***φαίνιον*** /*Χημ.*/. τλουστέρα μονοσθενὴς φαινόλη τοῦ τύπου: $_5$ OH. Τὰ διάφορα ὀνόματα αὐτῆς ὀφείλει ιλλοῖς εἰς τὸ ὅτι ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν ιρέθησαν κατὰ καιροὺς διάφορα σώματα καὶ ατίσθησαν καταλλήλως, μεταγενεστέρως δὲ εἰχθη ὅτι ἦσαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα Ἡ φαι-ἀποτελεῖ, παρὰ τὰς ἀνωτέρας φαινόλας όλας) τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ μεταξὺ 160° 200° ἀποστάζοντος κλάσματος τοῦ βαρέος υ τῆς λιθανθρακοπίσσης, τοῦ καλουμέου ιωτελαίου. Ἐκ τούτου λαμβάνεται διὰ κα-ισίας μετὰ νατρορρύματος καὶ ἀκολούθου ιάσεως διὰ θειικοῦ ὀξέος. Διὰ κλασματικῆς τάξεως τοῦ οὕτως ἀποχωριζομένου ἐλαιώδους ιντος λαμβάνεται ἡ ἀκάθαρτος φαινόλη, ἥτις καθαρισμὸν κατεργάζεται περαιτέρω διὰ ικοῦ ὀξέος, θειικοῦ ὀξέος, ὀξειδίου τοῦ μο ιυ κλπ. Πρὸς πλήρη ἀπομάκρυνσιν τῶν κρε-ν, τῆς ναφθαλίνης καὶ τῶν ἄλλων προσμεί-διαλύεται εἰς ὕδωρ, ἐξαλατοῦται, ἀφήνεται κρυστάλλωσιν καὶ κλασματοῦνται τελικῶς οἱ ιρισθέντες κρύσταλλοι εἰς 182—183°. Οὕτω ίνεται ἡ χημικῶς καθαρὰ φαινόλη. Ἡ φαι-δύναται ἐπίσης νὰ παρασκευασθῇ καὶ συν-ῶς (βλ. *φαινόλαι*).

καθαρὰ φαινόλη ἀποτελεῖ ἀχρόους ἰδιαζού-ισμῆς κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 42° καὶ ιντας εἰς 182—183°. Διαλύεται εἰς 15 μ. ὕδα-5° καὶ περαιτέρω εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰ-τὰ λιπαρὰ ἔλαια καὶ τὴν γλυκερίνην. Ἀπὸ ιλογικῆς ἀπόψεως ἐνεργεῖ ὡς ἰσχυρὸν δηλη-ν, καυτηριάζει τὴν ἐπιδερμίδα καὶ τοὺς βλεν-ους ὑμένας, πηγνύει τὸ λεύκωμα καὶ θανα-τοὺς ζωϊκοὺς καὶ φυτικοὺς ὀργανισμούς. σ. Γ.

/*Φαρμακ.*/ Ἡ *φαινόλη* περιλαμβάνεται εἰς τὰς φαρμακοποιίας, τινὲς μάλιστα δὲν ἀνα-ουν τὴν καθαρὰν φαινόλην, ἀλλὰ κατὰ τὸ ιν ἢ ἧττον σκευάσματα περιέχοντα καὶ κρε-. Ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ποσότης τῶν ιλῶν, τόσον ταπεινότερον σημεῖον τήξεως πα-άζει ἡ φαινόλη. Ἡ ἀγγλικὴ φαρμακοποιία ιάφει σημεῖον τήξεως οὐχὶ κατώτερον τῶν ἡ ἀμερικανικὴ οὐχὶ κατώτερον τῶν 35°, ἡ ιακὴ 37—40°, ἡ γερμανικὴ 40—42°, ἡ γαλ-καὶ ἑλβετικὴ 42°. Ἀσύμβατα φάρμακα πρὸς ιαινόλην εἶναι τὸ βρώμιον, χλώριον, ἰώδιον. κάλια, τὰ ἀνθρακικὰ ἀλκάλια, τὰ ὑπερμαγ-ὰ ἅλατα, τὰ ἅλατα τοῦ σιδήρου καὶ ἀντιπυ-, ἡ ναφθόλη, ἡ καφουρά, ἡ χλωράλη, ἡ μιν-τὸ σαλικυλικὸν νάτριον, ἡ πυρογαλλόλη, ἡ ικίνη, ἡ σαλόλη, ἡ θυμόλη, ἡ οὐρεθάνη κλπ ιεύασμα χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπολυμαντικὸν βρεκασμοὺς καὶ ραντισμοὺς ἐκ διαλυμάτων %, πρὸς ἀπολύμανσιν ἐσωρρούχων, πτυέ-ιλπ. Διὰ τῆς προσθήκης χλωριούχου νατρίου ιεται ἡ ἀπολυμαντικὴ δύναμίς της. Πυκνὰ ματα τῆς φαινόλης χρησιμοποιοῦνται ἐξωτε-ὡς καυτήριον πρὸς καταστροφὴν κονδυλω-ν καὶ νεοπλασμάτων, τῶν νεύρων τῶν ὀδόν-ιλπ Τὸ καλούμενον φαινολοῦχον ὕδωρ (Aqua lisata sive phenolata) εἶναι διάλυμα 2%, μοποιεῖται πρὸς ἀπολύμανσιν τῶν χειρῶν, ἐρ-ιν, πρὸς διαβροχὴν ἐπιδέσμων κλπ. Πρὸς πλύ-σεις τοῦ κόλπου, τῆς οὐρήθρας, τῆς κύστεως κλπ. χρησιμοποιοῦνται διαλύματα 0,5—1% ἢ καὶ ἀραιό-τερα. Κατὰ τὴν θεραπείαν τῶν πληγῶν διὰ τοῦ φαινολούχου ὕδατος δέον νὰ γίνεται μετὰ προσο-χῆς χρῆσις αὐτοῦ, καθ' ὅσον δὲν εἶναι σπάνιαι αἱ ἐξ ἀπορροφήσεως δηλητηριάσεις. Οἱ φαινικοῦχοι ἐπίδεσμοι, οἱ χρησιμοποιούμενοι διὰ τὰ ἄκρα τοῦ σώματος, ἰδίᾳ δὲ τοὺς δακτύλους, δὲν πρέπει νὰ ἀφίενται ἐπὶ μακρόν, διότι μετὰ τὴν προκαλουμέ-νην ἀρχικῶς ἀναισθησίαν δύνανται νὰ προκαλέ-σωσι γάγγραιναν τοῦ μέλους. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ δέον νὰ λαμβάνεται ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παίδων.

Ὡς ἀλοιφὴ ἡ φαινόλη χρησιμοποιεῖται εἰς πε-ριεκτικότητα 3% καὶ ὡς οἰνοπνευματικὸν διάλυμα 2% κατὰ τοῦ κνησμοῦ τοῦ δέρματος. Ὑποδορίως τὸ φαινολοῦχον ὕδωρ χρησιμοποιεῖται κατὰ τοῦ ἐρυσιπέλατος. Ἐσωτερικῶς ἡ φαινόλη δίδεται εἰς καταπότια ἢ διάλυμα κατὰ μολυσματικῶν νόσων καὶ ἐπὶ καταστάσεων ζυμώσεως ἐν τῷ στομάχῳ ἢ τῷ ἐντέρῳ. Αἱ χορηγούμεναι δόσεις εἶναι 0,02—0,05 ἡμερησίως μετὰ τὸ φαγητόν. Κατά τινας Ἰταλοὺς συγγραφεῖς χορηγοῦνται κατὰ τῆς γρίπ-πης ἐπωφελῶς εἰς 24 ὥρας 0,4 γρ. φαινόλης ἐν-δοφλεβίως ἢ ἐνδομυϊκῶς. Λόγῳ τῆς τοξικότητός της ἡ φαινόλη ἐλάχιστα χρησιμοποιεῖται, παρὰ τὴν ἰσχυρὰν ἀπολυμαντικὴν ἱκανότητά της. Τὰ παρουσιαζόμενα συμπτώματα κατὰ τὴν δηλη-τηρίασιν διὰ φαινόλης εἶναι: κεφαλαλγία, ἐφί-δρωσις, παραλήρημα, καρδιακὴ κατάρριψις, παρά-λυσις τῆς ἀναπνοῆς, λευκωματουρία καὶ νεφρίτις. Τὰ οὖρα χρώννυνται φαιοπράσινα. Ἡ καλουμένη ὑγροποιημένη φαινόλη (phenolum liquefactum) παρασκευάζεται ἐξ 100 μ. φαινόλης καὶ 10 μ. ὕδα-τος, εἶναι δὲ ὑγρὸν ἄχρουν ἢ ἀσθενῶς ἐρυθρωπὸν μειγνύμενον εὐκόλως μετὰ τοῦ ὕδατος. Χρησιμοποι-εῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν διαλυμάτων τῆς φαινόλης. Πρὸς τοῦτο δέον τὸ ὑγρὸν νὰ ρίπτεται βραδέως εἰς θερμὸν ὕδωρ μέχρι διαλύσεως καὶ ἀκολούθως ὑπὸ διαρκῆ ἀνα-τάραξιν νὰ προστίθεται καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ὕδατος. Δέον νὰ δίδεται προσοχὴ ὥστε νὰ μὴ παραμείνῃ οὔτε ἐλάχιστον μέρος ἀδιάλυτον, καθότι κατὰ τὰς πλύσεις δύνανται νὰ προκληθῶσι βα-ρεῖαι δηλητηριάσεις. Κατὰ τῶν ἐγκαυμάτων τῆς φαινόλης συνιστᾶται διάλυμα θειικοῦ νατρίου 8%, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐπιθεμάτων ἢ εἰς πλύσεις ἐπιφέρει καλὰ ἀποτε-λέσματα. (Περὶ τῶν ἀντιδότων τῆς φαινόλης βλ. λ *ἀντίδοτα*.) Κ. Γ. Μ.

φαινόλη *ἰωδιοῦχος* (Phenolum jodatum) /*Φαρμ. Χημ.*/. Εἶναι ἡ ἄλλως καλουμένη *ἰωδοφαινόλη* ἢ καὶ *παραϊωδοφαινόλη*. Δύναται νὰ ληφθῇ ἀπὸ π-ἰωδανιλίνην καὶ νιτρώδες ὀξύ. Ἀποτελεῖ μακρὰς βελόνας τηκομένας εἰς 92°. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα χρησιμοποιεῖται θεραπευτικῶς διάλυμα 1 μ. ἰω-δίου εἰς 4 ½ φαινόλης. Δίδεται ἐσωτερικῶς κατὰ τοῦ κοκκύτου βηχός, καὶ ἐξωτερικῶς, συνήθως τῇ προσθήκῃ γλυκερίνης, εἰς ἐπιχρίσεις τοῦ φά-ρυγγος κλπ. Κ. Γ. Μ.

φαινόλης (ὁ) βλ. *φαιλόνιον*.

φαινολογία (ἡ) /*Βιολ.*/. Καλεῖται οὕτως ἡ ἔρευνα τῆς ἐξαρτήσεως πολλῶν βιολογικῶν φαι-νομένων τῶν φυτῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλ-λοντος ἤτοι ἐκ τῶν διαφόρων μεταβολῶν τῆς ἀτμο-σφαίρας καὶ ἰδίως ἐκ τῆς διακυμάνσεως τῆς θερ-μοκρασίας. Δ. Ν. Π.

φαινολογλυκολικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἀμυγδαλικὸν ὀξύ*.

φαινολοκαφουρὰ (ἡ) /*Φαρμ. Χημ.*/. Σῶμα λαμβανόμενον τῇ ἐπιδράσει θερμοῦ διαλύματος καφουρᾶς ἐπὶ ἴσου βάρους κρυσταλλικῆς φαινόλης τετηγμένης. Διαλύεται εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰ-θέρα, τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὰ αἰθέρια ἔλαια, εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ βαρυτέρα τούτου. Ἀποτελεῖ ὑγρὸν μὴ πηγνύμενον οὔτε διὰ τῶν ψυ-κτικῶν μειγμάτων. Χρησιμοποιεῖται ὡς τοπικὸν ἀναισθητικὸν καὶ ὡς ἀντισηπτικόν. Κ. Γ. Μ.

φαινολομεθυλαιθὴρ (ὁ) /*Ὀργ. Χημ.*/· βλ. λ. *ἀνισόλη*.

φαινολοσουλφονοφθαλεΐνη (Phénolsulfone-phthaleine) /*Φαρμ. Χημ.*. Εἶναι τὸ ἄλλως καλού-μενον ἐρυθρὸν τῆς φαινόλης:

$$(C_6H_4 \cdot OH)_2 \; CO. \; C_6H_4 \; SO_2$$

ἤτοι διαφέρει τῆς φαινολοφθαλεΐνης κατὰ τὸ ὅτι μία ὁμὰς SO_2 ἔχει ὑποκαταστήσει μίαν ὁμάδα CO εἰς τὸν φθαλικὸν πυρῆνα. Κρυσταλλικὴ κόνις βα-θέως ἐρυθροῦ χρώματος, σταθερὰ εἰς τὸν ἀέρα, διαλυτὴ εἰς 1300 μ. ὕδατος οὐδετέρου, εἰς 300 κ. ἑκ. ἀλκοόλης ἢ 500 κ. ἑκ. ἀκετόνης. Διαλύεται λίαν εὐκόλως ἐν ὕδατι παρουσίᾳ ἀλκαλίων, ἀν-θρακικῶν ἀλκαλίων ἢ δισανθρακικοῦ νατρίου. Τὰ διαλύματά της ταῦτα ἔχουν ἀναλόγως τῆς πυκνό-τητός των, χροιὰν βαθέως ἐρυθρὰν ἢ ἐρυθράν, ἥτις γίνεται πορτοκαλόχρους ἢ κιτρίνη προσ-θήκῃ ἐλαφρᾶς περισσείας ὀξέος. Τὰ ἀλκαλικὰ διαλύματα ἀποχρωματίζονται θερμαινόμενα μετὰ κόνεως ψευδαργύρου. Ἐκ τῶν φαρμακοποιιῶν τῶν διαφόρων κρατῶν τὴν σουλφονοφαινολοφθαλεΐ-νην περιέλαβεν ἡ νέα φαρμακοποιία τῶν Ἡνω-μένων Πολιτειῶν (1925). Τὸ σκεύασμα προυτάθη ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τῶν Rowntree καὶ Geraphty διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς λειτουργικῆς ἱκανότητος τῶν νεφρῶν. Ἀρχικῶς ὁ ἔλεγχος ἐγίνετο διὰ τῆς ἐγχύσεως εἰς τοὺς μῦς τῆς ὀσφυονωτιαίας μάζης 1 κ. ἑκ. διαλύματος φαινολοφθαλεΐνης περιέχοντος 0,006 γρ. ἀφοῦ προηγουμένως ἡ κύστις τοῦ ἀσθενοῦς κενωθῇ τῶν οὔρων καὶ πίῃ 150 κ. ἑκ. ὕδατος. Τὸ ἀποβαλλόμενον οὖρον συλλέγεται ἀκριβῶς μετὰ 1 ὥραν καὶ εἶτα μετὰ 2 ὥρας. Τοῦτο καθίσταται ἀλκαλικὸν καὶ προσδιορίζεται εἰς αὐτὸ ἡ ἀναλο-γία τῆς σουλφονοφαινολοφθαλεΐνης χρωματομε-τρικῶς. Δέον νὰ εἶναι τοὐλάχιστον 50% εἰς τὴν πρώτην ὥραν καὶ 20% εἰς τὴν δευτέραν ὥραν, τὸ δὲ ὁλικὸν ποσὸν νὰ ἀποβληθῇ ἐντὸς 4—5 ὡρῶν.

Ἡ ἐνδομυϊκὴ ἔνεσις τῆς σουλφονοφαινολοφθα-λεΐνης ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν Blay καὶ Hélouin δι' ἐνδοφλεβίου ἐνέσεως. Ἀρκεῖ ἐνδοφλεβίως νὰ ἐγχυθῶσι 3 χλστγρ. σουλφονοφαινολοφθαλεΐνης διαλελυμένα εἰς 4 κ. ἑκ. ἁλατούχου διαλύματος. Τὰ ἀπεκκρινόμενα οὖρα συλλέγονται κατὰ τὸ 30ὸν καὶ 60ὸν λεπτόν. Οὕτως ἡ διάρκεια τοῦ ἐλέγχου ἐλαττοῦται εἰς τὸ ἥμισυ. Οἱ Duthoit καὶ Baron θεωροῦν ὡς κανονικὴν τὴν ἀποβολὴν ἐκ τοῦ ὀρ-γανισμοῦ τοῦ ποσοῦ τῶν 40—70% εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμιώρου. Κατὰ τὸν Hélouin ὁ ἔλεγ-χος οὗτος δέον νὰ γίνεται πάντοτε ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν καθορισμὸν τοῦ οὐριοεκκριτικοῦ συντε-λεστοῦ. Κ. Γ. Μ.

φαινολοσουλφοξέα (τὰ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Κα-λοῦνται οὕτω τὰ προϊόντα σουλφουρώσεως τῶν φαινολῶν, ὡς λ. χ. τὸ $C_6H_4(OH)(SO_3H)$. Εἶναι σώματα κρυσταλλικά. σ. Γ.

φαινολοφθαλεΐνη (ἡ), ἢ ***φαινολφθαλεΐνη*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$\begin{array}{l} C_6H_4-C=(C_6H_4.OH)_2 \\ \;|\qquad\;\; | \\ CO\text{——}O \end{array}$$

Ἄχρους, κρυσταλλικὴ κόνις, τηκομένη εἰς 259—260°. Εἶναι ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐ-διάλυτος εἰς τὴν θερμὴν ἀλκοόλην. Ἐξαχνοῦται ἐν τῷ κενῷ. Διαλύεται εἰς τὰ ἀλκάλια καὶ τὰ ἀν-θρακικὰ ἀλκάλια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ὄξινα ἀνθρα-κικὰ ἀλκάλια, μετ' ἐρυθρᾶς χροιᾶς, ἥτις κατὰ τὴν ἰσχυρὰν ἀραίωσιν μετατρέπεται εἰς ἰώδη. Περίσ-σεια ἀλκαλίου ἀποχρωματίζει τὸ ὑγρόν. Παρα-σκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως φαινόλης μετ' ἀνυ-δρίτου τοῦ φθαλικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ καταλυτι-κῶν σωμάτων, ὡς τὸ χλωριοῦχον ἀργίλλιον, ὁ τε-τραχλωριοῦχος κασσίτερος, τὸ θειικὸν ὀξὺ κλπ. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ χημείᾳ ὡς δείκτης διὰ τὴν περιοχὴν PH8,3—10, ἡ κυρία ὅμως χρησιμο-ποίησις αὐτῆς εἶναι ὡς καθαρτικοῦ ὑπὸ τὴν μορ-φὴν διαφόρων ποικιλωνύμων παρασκευασμάτων. σ. Γ.

—/*Φαρμ.*/ Ἡ φαινολοφθαλεΐνη δρᾷ εἰς τὸ παχὺ ἔντερον διὰ τοῦ σχηματιζομένου μετὰ νατρίου ἅλατός της, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ συγκέντρωσιν ὕδα-τος καὶ ρευστοποίησιν τῶν κοπράνων Ἐπὶ ὀξείας δυσκοιλιότητος, ἀφ' ἑσπέρας χορηγούμενον, δρᾷ ταχέως καὶ ἀβλαβῶς. Αἱ παρουσιαζόμεναι σπα-νίως δευτερεύουσαι δράσεις εἶναι: στοματῖτις, κω-λικός, ρίγη, ἀηδία, τάσις πρὸς ἔμετον, ἐπίσχεσις τῶν οὔρων, λευκωματουρία, ἐπιτάχυνσις τοῦ σφυ-γμοῦ, φαινόμενα καρδιακῆς καταρρίψεως καὶ αἱμορραγία τῶν αἱμορροΐδων. Περίπτωσις θα-νάτου ἀνεγράφη μία ἐκ φαινολοφθαλεΐνης μὲ συμ-πτώματα: κυάνωσιν, παραλήρημα καὶ κῶμα. Δό-σις διὰ τοὺς ἐνηλίκους 0,1—0,2 γραμμ., διὰ τοὺς κλινήρεις 0,5 γραμμ. καὶ διὰ τὰ παιδία 0,05—0,1 γραμμ. Δίδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς δισκία. Φαινολοφθαλεΐνην περιέχουν ὡς δραστικὸν συστα-τικὸν πολλὰ καθαρτικὰ ἰδιοσκευάσματα. Κ.Γ.Μ.

φαίνομαι, *ἀόρ. ἐφάνην*· εἶμαι ἐμφανής, ὁρῶμαι: «φαίνεται μακρόθεν», «ἐφάνη τὸ ἀτμόπλοιον», «δὲν φαίνεται ἀκόμη καλά, ὅταν πλησιάσῃ θὰ φανῇ ποιὸ εἶναι» || καθόλου, κάμνω τὴν ἐμφάνισίν μου, παρου-σιάζομαι: «ὁ Θεὸς ἐφάνη εἰς τὸν Μωϋσῆν», «δὲν φαί-νεται πουθενά, οὔτε εἰς κέντρα, οὔτε εἰς περιπάτους» || προμηνύομαι: «τὰ εἰσοδήματα φαίνονται καλὰ ἐφέ-τος», «ἡ καλὴ μέρα ἀπὸ τὸ πρωῒ φαίνεται» || ὡς συν-δετικὸν ἀντὶ τοῦ *εἶμαι* ὡς ἐν μετριωτέρᾳ ἐκφρά-σει: «φαίνεται δίκαιον, —ὀρθόν, —νόμιμον», «φαίνεται εὔκολον πρᾶγμα» || μετὰ γενικῆς τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἀντὶ τοῦ *νομίζω*: «μοῦ φαίνεται εὔκολον, — δύσκολον», «δὲν μοῦ φάνηκε σωστὸ νὰ τὸν ἐμπο-δίσω», «τοῦ φαίνονται ὅλα δύσκολα καὶ ἀποθαρρύνε-ται», «μοῦ φαίνεται ἀδύνατος, — ὡραῖος, — νόστιμος» || ἀπροσώπως, εἰκάζεται, νομίζεται: «φαίνεται ὅτι θὰ ἔχωμεν πόλεμον».

φαινομενικός, —ή, —όν· ὁ φαινόμενος μόνον, ὁ μὴ κατ' ἀλήθειαν ὑπάρχων, μὴ πραγματικός, ἀπατηλός, ψεύτικος: «φαινομενικὴ εἶναι ἡ εὐγένειά του», «φαινομενικὴ προσπάθεια, —ἐνέργεια».— Ἐπίρρ. ***φαινομενικῶς***.

Digitized by Google

— φαινομενικὴ *προσολίσθησις* [*Ναυτ. Τέχνοι*]· βλ. λ. *ἕλιξ*.

— φαινομενικὸς *θάνατος*· βλ. λ. *νεκροφάνεια*.

φαινομενικότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι φαινομενικόν, ἀπατηλότης, πλαστότης.

φαινομενοκρατία [*Φιλοσ.*]. Ἐκλήθη οὕτως ἡ θεωρία, καθ' ἣν τὸ περιεχόμενον τῆς ἡμετέρας ἐμπειρίας δὲν ἀφορᾷ αὐτὰ ταῦτα τὰ πράγματα, ἀλλὰ μόνον τὰ φαινόμενα τὰ ὑπὸ τῶν πραγμάτων προκαλούμενα. Γνωρίζομεν τὰ πράγματα, καθ' ὃν τρόπον μᾶς τὰ παρουσιάζει ὁ ἡμέτερος ψυχοφυσικὸς ὀργανισμός. Ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι ἐπιτελεῖται ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων προεμπειρικῶν ἀρχῶν, ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων πάσης ἐμπειρίας. Αἱ ἀρχαὶ αὗται (τόπος, χρόνος, κατηγορίαι) εἶναι καθαροὶ τύποι ἢ νόμοι τοῦ νοῦ καὶ ὄχι ἰδιότητες ἐνυπάρχουσαι εἰς τὰ πράγματα. Ἑπομένως ἡ ἀντικειμενικὴ πραγματικότης καθίσταται εἰς ἡμᾶς γνωστὴ παραμεμορφωμένη κατὰ τοὺς νοητικοὺς ἡμῶν τύπους. Γνωρίζομεν μόνον τὰ φαινόμενα καὶ οὐχὶ τὰ πράγματα. Πέρα τούτου, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν καὶ γνωρίζομεν, ὑπάρχει τὸ «πρᾶγμα καθ' ἑαυτό», τὸ ὁποῖον ἀδυνατοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν. θ. π.

φαινομενολογία (ἡ) [*Φιλοσ.*]. Ἐκλήθη οὕτως ἡ θεωρία τῆς ὑπὸ τοῦ F. Brentano ἱδρυθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ Husserl κυρίως θεμελιωθείσης φιλοσοφικῆς σχολῆς, τῆς καλουμένης *φαινομενολογικῆς*. Ἡ φαινομενολογικὴ σχολὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀναλύσεως ἢ ἐρεύνης τῆς οὐσίας. Πρὶν ἢ φιλοσοφήσωμεν ἐπί τινος, ὀφείλομεν νὰ διαλευκάνωμεν τὴν ἔννοιάν του, τὰ οὐσιαστικὰ της γνωρίσματα, τὴν οὐσίαν της. Οὕτως ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ ἡ ἔννοια τοῦ φαινομένου τῆς γνώσεως ἀποκαλύπτεται περιέχουσα τρία στοιχεῖα: τὸ ὑποκείμενον, τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ἀντικείμενον. Τὸ ὑποκείμενον (ἡ συνείδησις) ἐρευνᾶται ὑπὸ τῆς ψυχολογίας, ἡ εἰκὼν ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ τὸ ἀντικείμενον ὑπὸ τῆς ὀντολογίας, ἀλλὰ οὐδεμία ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐπιστημῶν δύναται νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς οὐσίας τῆς γνώσεως. Τὸ γνωστὸν φαινόμενον ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον καὶ ἰδιότυπον κατάστασιν, διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται καὶ ἀνεξάρτητος φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη, ἡ γνωσιολογία. Ἡ φαινομενολογικὴ σχολή, ὁρμηθεῖσα ἐκ τοῦ γνωσιολογικοῦ προβλήματος, κατέληξεν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ὀντολογικοῦ προβλήματος καὶ διετύπωσεν ἰδικήν της ὀντολογίαν, τῆς ὁποίας εἶναι σαφὴς ὁ ἰδεαλιστικὸς χαρακτήρ. Σπουδαιότεροι ἐκπρόσωποι τῆς φαινομενολογικῆς σχολῆς εἶναι ὁ Husserl, ὁ M. Scheler καὶ ὁ Heidegger. θ. π.

φαινόμενον (τό), μετχ. τοῦ *φαίνομαι*, ὡς οὐσ. πᾶν ὅ,τι φαίνεται, ἐμφανίζεται, ἰδίᾳ φυσική τις ἐνέργεια ἢ ἀποτέλεσμα φυσικῆς ἐνεργείας: «τὸ φαινόμενον τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων, — τῆς ἴριδος», «οὐράνιον —, φυσικὸν —, χημικὸν φαινόμενον» ‖ μεταφ. ἐπὶ ἐκτάκτου ἢ ἐξαιρετικοῦ τινος: «ἡ ἐπιμέλειά του εἶναι φαινόμενον» ‖ ὅ,τι φαίνεται, ἐπιφάνεια, τὸ ἐξωτερικόν: «εὐγενὴς κατὰ τὸ φαινόμενον» ἀντίθ. «κατ' ἀλήθειαν».

— [*Φιλοσ.*] Ἐν τῇ φυσικῇ καλοῦνται γενικῶς *φαινόμενα* αἱ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι συμβαίνουν εἰς τὸν περιβάλλοντα ἡμᾶς κόσμον καὶ αἱ ὁποῖαι ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Ἡ ὀνομασία φαινόμενον δὲν δίδεται εἰς τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὰς ἰδιότητας τῶν σωμάτων, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ αἰσθητὰ ἀποτελέσματα τούτων. Ἡ βαρύτης δὲν εἶναι φαινόμενον, ἐνῷ ἡ πτῶσις σώματός τινος εἶναι φαινόμενον. Ἡ αἰτιότης δὲν εἶναι φαινόμενον, ἐνῷ ἓν αἴτιον εἶναι, διότι ἀποτελεῖ παρατηρήσιμον γεγονός, γενεσιουργὸν αἰτίαν ἑνὸς ἄλλου ἐπίσης παρατηρησίμου γεγονότος. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ φαινόμενον εἶναι πᾶν ὅ,τι ἐπιδέχεται παρατήρησιν, πᾶν τὸ ἀποτελοῦν ὑποκείμενον τῆς ἐμπειρίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ νοούμενον ἢ τὸ εἶναι τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Ἡ διάκρισις μεταξὺ φαινομένου καὶ εἶναι χρονολογεῖται ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Παρμενίδης καὶ ὁ Πλάτων ἐποιήσαντο σαφεστάτην διάκρισιν μεταξὺ τοῦ φαινομένου καὶ τοῦ πραγματικοῦ, θεωροῦντες τὸ πρῶτον ὡς κάτι τὸ ἀβέβαιον καὶ ἐπισφαλές. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐπίσης ἂν ἀποδίδῃ μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων, τὸ πράττει διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἔτι σημαντικωτέραν σπουδὴν τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτίων. Τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας ἠκολούθησε καὶ ἡ νεωτέρα. Ὁ Βάκων, ὁ Καρτέσιος, ὁ Λεϊβνίτιος, ἕκαστος μὲ τὸν τρόπον του, διέστειλαν τὸ φαινόμενον ἀπὸ τῆς οὐσίας καὶ ἔρριψαν ὅλην τὴν προσοχήν των εἰς τὴν σπουδὴν τῆς οὐσίας. Ἀποκορύφωμα τῆς διαστολῆς ταύτης ἀποτελεῖ ἡ φιλοσοφία τοῦ Καντίου, καθ' ἣν ἡ νόησις ἡμῶν μόνον τὰ φαινόμενα γνωρίζει, ἀδυνατοῦσα νὰ κατανοήσῃ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, τὸ «πρᾶγμα καθ' ἑαυτό». Ἡ θεωρία αὕτη ἐκλήθη *φαινομενοκρατία* (βλ. λ.). θ. π.

φαινόμενος, —η, —ον· ὁ ὢν ἐμφανής, ὁρατός.

— φαινόμεναι *συντεταγμέναι* [*Ἀστρον.*]. Αἱ ἀληθεῖς συντεταγμέναι ἀστέρος, οἷαι φαίνονται συνεπείᾳ τῆς ἀποπλανήσεως τοῦ φωτός (βλ. *μεταπτώσις καὶ κλονησις*). σ. π.

— φαινομένη *διάμετρος* [*Ἀστρον.*]· βλ. *διάμετρος*.

— φαινομένη *θέσις ἀστέρος* [*Ἀστρον.*]. Ἡ θέσις, εἰς ἣν φαίνεται οἱοσδήποτε ἀστήρ, συνεπείᾳ τῆς ἀποπλανήσεως τοῦ φωτός. σ. π.

— φαινομένη *κίνησις* [*Ἀστρον.*]· βλ. λ. *κίνησις φαινομένη*.

— φαινόμενος *ἡλιακὸς χρόνος* [*Ἀστρον.*]· βλ. *χρόνος*.

φαινομηρίς, —ιδος (ἡ), ἡ *φαινόμηρις*. Ἡ γυνὴ ἡ φέρουσα ἔνδυμα ἀνοικτὸν ἢ σχιστὸν ἐκ τῆς μιᾶς ἢ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ὥστε νὰ φαίνωνται, ἰδίως κατὰ τὸ βάδισμα, οἱ μηροί. Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐκαλοῦντο οὕτω αἱ Λάκαιναι κόραι ὡς φέρουσαι τοιοῦτον χιτῶνα κατὰ τὰς ἐν τοῖς γυμνασίοις παιδιὰς καὶ τὰ ἀγωνίσματα. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὠνομάσθησαν οὕτω καὶ τὰ κατὰ καιροὺς ἐπιβληθέντα ὑπὸ τῆς μόδας σχιστὰ εἰς τὰ πλάγια γυναικεῖα ἐνδύματα.

φαινοξαζίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ὀξαζινικὰ σώματα*.

φαινοξυλίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Συνώνυμον τῆς *φαινακετίνης* (βλ. λ.).

φαινοπυρίνη (ἡ). Ἀντισηπτικὸν σκεύασμα συνιστάμενον ἐκ φαινόλης καὶ ἀντιπυρίνης.

φαινοσάλη (ἡ), ἡ *φαινοσόλη* (Phenosol) [*Φαρμ. Χημ.*]. Εἶναι σαλικυλοξικὴ φαινετιδίνη:

$C_2H_5O\,C_6H_4\,NH.CO\,CH_2OC_6H_4COOH.$

Ἄχροα φυλλίδια ἢ βελονοειδῆ κρυστάλλια ὀξίνου γεύσεως, διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, δισδιάλυτα εἰς τὸ οἰνόπνευμα, τηκόμενα εἰς 182°. Φάρμακον ἀντιπυρετικὸν καὶ ἀντινευραλγικόν, ἀναγραφόμενον ἐπὶ ἰσχιάδος καὶ ὀξέων ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων εἰς δόσιν 0,5 γρμ. δὶς μέχρις ἑξάκις τῆς ἡμέρας. κ. γ. μ.

φαινοσχύλη (ἡ). Ἀντισηπτικὸν παρασκεύασμα ἀποτελούμενον ἐκ φαινόλης καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος. σ. γ.

φαινοσαφρανίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Ἡ ἁπλουστέρα τῶν *σαφρανινῶν* (βλ. λ.). σ. γ.

Φαῖνεψ [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ἀσίου ἐξ Ἀβύδου, φίλος τοῦ Ἕκτορος, πατὴρ δὲ τοῦ Φόρκυος, Ξάνθου καὶ Θόωνος (Ἰλιάδ. Ε, 152, Ρ, 312, 582). α. θ. σ.

Φαὶντ (Faed). —1) *Θωμᾶς*. Σκῶτος ζωγράφος (1826—1900). Εἰς ἡλικίαν 23 μόλις ἐτῶν ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Σκωτίας διὰ τὸ μεγάλως ἐπαινεθὲν ἔργον του «Ὁ Σκὼτ καὶ οἱ φίλοι του». Τῷ 1855 διωργάνωσεν ἐν Λονδίνῳ τὴν πρώτην του ἔκθεσιν, ἥτις εἶχε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Ὁ Φαὶντ ἐζωγράφιζε κυρίως σκηνὰς ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Τῷ 1864 ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου καὶ τῷ 1875 ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης. Τὸ δημιουργικόν του ἔργον διεκόπη τῷ 1893 λόγῳ τυφλώσεως. —2) *Ἰωάννης*. Σκῶτος ζωγράφος (1820—1902). Τῷ 1841 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἐδιμβούργου, τῷ δὲ 1864 ἐγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ, ὅπου ἀπέκτησε μεγάλην φήμην προσωπογράφου. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ φιλόσοφος», «Ὀλιβία καὶ Βιόλα», «Αἰκατερίνη Λέϋτον» (1864), «Ἡ νεαρὰ δούκισσα» (1870). μ. δ. β.

Φαιντέρμπ (Faidherbe), *Λουδοβῖκος-Λέων-Καῖσαρ*. Γάλλος στρατηγὸς καὶ συγγραφεὺς (1818—1889). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, γενόμενος δὲ ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ ἀπεστάλη τῷ 1847 εἰς Ἀλγερίαν, ἧς ἀνέλαβε τὴν ὀχύρωσιν, μεθ' ὃ συνωνομάσθη διοικητὴς τῆς δυτικῆς Σενεγάλης. Παραμείνας ἐπὶ δεκαετίαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὠργάνωσε θαυμασίως τὴν γαλλικὴν ἀποικίαν. Τῷ 1855 ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Οὐάλο καὶ περιέστειλε τὰς ἀνταρσίας τῶν μαύρων καὶ τοῦ περιφήμου προφήτου Ἐλ-Χατζῆ-Ὀμάρ, μεθ' οὗ συνωμολόγησεν ἐπωφελῆ εἰρήνην. Ἐκραγέντος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου (1870) προήχθη εἰς στρατηγὸν μεραρχίας καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τοῦ Βορρᾶ. Ἄγων στρατὸν 45.000 ἀνδρῶν, κατέλαβε τὴν Χάμσαν καὶ ἐπεχείρησε τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Ἀμιένης. Διεξήγαγε τὴν αἱματηρὰν μάχην τοῦ Pont Noyelles, ἐνίκησε τοὺς Γερμανοὺς εἰς τὴν μάχην τοῦ Μπαπώμ καὶ τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871 διεξήγαγε τὴν μάχην τοῦ Σαὶν-Κεντέν, καθ' ἣν παλαίων πρὸς μείζονα στρατὸν ὑπεχώρησεν ἄνευ ἀπωλειῶν. Τῷ 1871 ἐξελέγη πληρεξούσιος εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, κατόπιν δὲ γερουσιαστὴς καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Συνέγραψε πολυαρίθμους πραγματείας ἱστορικάς, ἀρχαιολογικάς, γεωγραφικὰς καὶ ἐθνογραφικάς. θ. β.

φαίντινγκ (Funding) [*Οἰκονομ.*]. Οἰκονομολογικὸς ὅρος (βλ. λ. *φῶντινγκ*).

Φαιντὶτ (Faidit), *Γκωσέλμ*. Περίφημος Γάλλος τρουβαδοῦρος, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Μετήρχετο κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ θαυματοποιοῦ ἀνὰ τὴν νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, βραδύτερον δὲ διεκρίθη ὡς τρουβαδοῦρος, συνθέσας διάφορα ποιήματα, ἐξ ὧν σῴζονται 70 περίπου. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ἐρωτικοῦ περιεχομένου, ἀπευθυνόμενα πρὸς διαφόρους γυναῖκας, ἀλλ' ἄριστον ἐξ ὅλων θεωρεῖται εἷς ὕμνος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ βασιλέως Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου. χ. ι.

φαινυλαιθὴρ (ὁ), ἡ *διφαινυλοξείδιον* (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5\,O\,C_6H_5$ ἥτις παράγεται διὰ διοχετεύσεως ἀτμῶν φαινόλης ὑπεράνω ὀξειδίου τοῦ θορίου, θερμαινομένου εἰς 400—500°. Ἀποτελεῖ λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς γερανίου. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. σ. γ.

φαινυλαιθυλαλκοόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀρωματικὴ ἀλκοόλη τοῦ τύπου $C_6H_5.CH_2.CH_2.OH$, ἀπαντῶσα εἰς τὸ ροδέλαιον. σ. γ.

φαινυλ-αιθυλ-υδαντοΐνη (ἡ) (Phényl-éthyl-hydantoine) [*Φαρ. Χημ.*]. Σκεύασμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνταξιν:

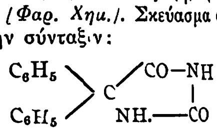

Λευκὴ κόνις ἄοσμος, δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Δίδεται ὡς φάρμακον ὑπνωτικὸν εἰς τὰς αὐτὰς δόσεις ὡς καὶ ἡ βερονάλη, ἤτοι 0,25, 0,50 γρ καὶ ἄνω. Προκαλεῖ ἐνίοτε δευτερευούσας δράσεις, ὡς βαρύτητα τῆς κεφαλῆς, ἀμβλυωπίαν, ἐλαφρὸν πυρετὸν κλπ. κ. γ. μ.

φαινυλακεταλδεΰδη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *τολουλαλδεΰδαι*.

φαινυλακετυλένιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Παράγωγον τοῦ βενζολίου μετ' ἀκορέστου πλευρικῆς ἁλύσεως. Ἔχει τὸν τύπον: $C_6H_5.C \vdots CH$ καὶ εἶναι εὐχαρίστου ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 142°. σ. γ.

φαινυλακριδίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Παράγωγον τῆς *ἀκριδίνης* τηκόμενον εἰς 182°. Ἀποτελεῖ τὴν βάσιν σπουδαίων συνθετικῶν χρωμάτων, ὡς ἡ *χρυσανιλίνη*, ἡ *φωσφίνη* κλ. σ. γ.

φαινυλακρυλικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἀτροπικὸν ὀξὺ* καὶ *κινναμωμικὸν ὀξύ*.

φαινυλαλανίνη (ἡ), ἡ *φαινυλο αμινο-προπιονικὸν ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5\,CH_2\,CH(NH_2).COOH$, ἥτις, λόγῳ τῆς παρουσίας ἀσυμμέτρου ἀτόμου ἄνθρακος, ἐμφανίζεται εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφάς, ἐξ ὧν ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾷ ἡ ἀριστεροστρόφος. Σχηματίζεται κατὰ τὴν ὑδρολυτικὴν διάσπασιν τῶν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν (λευκώματος, ζωϊκῆς κόλλης, φιβροΐνης, καζεΐνης κλ.) καὶ δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς. Ἀποτελεῖ λευκὴν κρυσταλλικὴν μᾶζαν δυναμένην νὰ ἐξαχνωθῇ ἄνευ ἀποσυνθέσεως. σ. γ.

β-φαινυλαλλυλαλκοόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *κινναμωμικὴ ἀλκοόλη*.

φαινυλαμίνη (ἡ) [*Χημ.*]· βλ. *ἀνιλίνη*.

φαινυλένιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἡ ἐκ τοῦ βενζολίου προερχομένη δισθενὴς ρίζα $C_6H_4 <$.

φαινυλενοδιαμίνη (ἡ), ἡ *διαμινοβενζόλιον*, *διαμινοβενζένιον* [*Ὀργαν. Χημ.*]. Διπρωτοταγὴς ἀμίνη προερχομένη ἐκ τοῦ βενζολίου δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων αὐτοῦ ὑπὸ δύο ἀμινικῶν ὁμάδων. Ἔχουν τὸν γενικὸν τύπον $C_6H_4(NH_2)_2$, ἀναλόγως δὲ τῶν πρὸς ἀλλήλας θέσεων τῶν ἀμινικῶν ὁμάδων διακρίνονται τρεῖς ἰσομερεῖς μορφαί, ἤτοι ἡ ο-, ἡ μ- καὶ ἡ π-φαινυλενοδιαμίνη. Αἱ φαινυλενοδιαμῖναι εἶναι ἄχροα κρυσταλλικὰ σώματα, διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, πτητικὰ ἄνευ ἀποσυνθέσεως καὶ σχηματίζουν μετ' ὀξέων ἅλατα διὰ τῶν δύο ἀμινικῶν ὁμάδων αὐτῶν. Παραμένουσαι ἐν τῷ ἀέρι χρώννυνται βαθμηδὸν σκοτεινόχροοι.

Ἡ ο-*φαινυλενοδιαμίνη* τήκεται εἰς 102° καὶ βράζει εἰς 252°. Παρασκευάζεται δι' ἀναγωγῆς τῆς ο-νιτρανιλίνης. Συμπυκνοῦται εὐκόλως μετ' ὀργανικῶν ἑνώσεων, παρέχουσα ἑτεροκυκλικὰς ἑνώσεις. Πυκνὸν θερμὸν διάλυμα αὐτῆς παρέχει μετὰ διαλύματος ὑπερχλωριοσιδήρου ρουβινερυθροὺς κρυστάλλους, ὀφειλομένους εἰς ὀξείδωσιν αὐτῆς πρὸς ὑδροχλωρικὴν διαμινοφαιναζίνην.

Ἡ μ-*φαινυλενοδιαμίνη* τήκεται εἰς 61° καὶ βράζει εἰς 287°. Παρασκευάζεται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ δι' ἀναγωγῆς τοῦ μ-δινιτροβενζολίου διὰ σιδήρου καὶ ὑδροχλωρικοῦ ἢ ὀξικοῦ ὀξέος. Χρησιμο-

Digitized by Google

πρὸς παρασκευὴν διαφόρων ἀζωχρωμάτων, ὡς τῆς χρυσοϊδίνης τοῦ καστανερύθρου (φαιοῦ) τοῦ Μπίσμαρκ κλπ. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται πρὸς χρωμομετρικὸν προσδιορισμὸν τοῦ νιτρώδους ὀξέος ν τῷ ὕδατι, λόγῳ τῆς καστανερύθρου χροιᾶς, ἣν λαμβάνει διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὀξέος τούτου. Ἡ *π-φαινυλενοδιαμίνη* τήκεται εἰς 140° καὶ βράζει εἰς 267°. Παρασκευάζεται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ δι' ἀναγωγῆς τῆς π-νιτρανιλίνης διὰ σιδήρου καὶ ὀξικοῦ ὀξέος ἢ δι' ἀναγωγικῆς διασπάσεως τοῦ π-ἀμινοαζωβενζολίου. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν θειοχρωμάτων καὶ σαφρανίνης. Αἱ φαινυλενοδιαμῖναι καὶ τὰ παράγωγα αὐτῶν γενικῶς ἔχουν σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν συνθετικῶν χρωμάτων. σ. γ.

φαινύλιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἡ ἐκ τοῦ βενζολίου προερχομένη μονοσθενὴς ῥίζα C_6H_5.

— **φαινύλιον** ***ἰσοκυανικὸν*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *ἰσοκυανικὸν φαινύλιον*.

— **φαινύλιον** ***σαλικυλικόν***· βλ. λ. *σαλικυλικὸν ὀξύ*.

— **φαινυλίου** ***ὑδρίτης*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Συνώνυμον τῆς *φαινόλης* (βλ. λ.).

φαινυλιωδωδοχλωρίδιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἰωδιοβενζόλιον*.

φαινυλο-αμινοπροπιονικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *φαινυλαλανίνη*.

φαινυλοβενζόλιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *διφαινύλιον*.

φαινυλογλυκίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἀνιλιδοξέα*.

φαινυλογλυκινο-ο-καρβονικὸν ***ὀξὺ*** [*Χημ.*]· βλ. *ἀνθρανιλιδοξικὸν ὀξύ*.

φαινυλογλυκόκολλα (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἀνιλιδοξέα*.

φαινυλογλυκολικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἀμυγδαλικὸν ὀξύ*.

φαινυλογλυοξυλικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Κυλικὸν κετονοξὺ τοῦ τύπου $C_6H_5.CO\,COOH$. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 65°. σ. γ.

φαινυλο-διμεθυλο-πυραζωλόνη (Phenyldimethylpyrazolum) [*Φαρμ. Χημ.*]. Εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ὀνομασία τῆς *ἀντιπυρίνης*. κ. γ. μ.

φαινυλοδισουλφίδιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ κρυσταλλικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5)_2S_2$. σ. γ.

φαινυλοζαζόναι (αἱ) ἢ *ὀζαζόναι* [*Ὀργ. Χημ.*]. Τὰ προϊόντα τῆς ἐπιδράσεως δύο μορίων φαινυλυδραζίνης ἐπὶ τῶν ἁπλῶν σακχάρων. Εἶναι κίτρινα κρυσταλλικὰ σώματα, σχεδὸν ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀποχωρισμὸν καὶ χαρακτηρισμὸν τῶν διαφόρων σακχάρων. σ. γ.

φαινυλοκαρμπυλαμίνη ***χλωριοῦχος*** [*Χημ. Πολεμ.*]· βλ. λ. *ἰσοκυανικὸν φαινυλοχλωρίδιον*.

φαινυλοκιγχονικὸν ***ἀλλύλιον*** [*Φαρμ. Χημ.*]. Εἶναι ἡ ἄλλως καλουμένη *ἀτοκινόλη*. Κρύσταλλοι

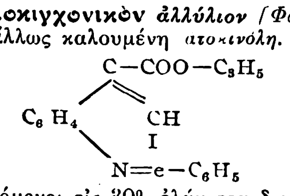

ἄχροοι τηκόμενοι εἰς 30°, ἐλάχιστα διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην, τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια, διαλυτοὶ εἰς τὸν αἰθέρα καὶ τὰ ἔλαια. Εἶναι φάρμακον κατὰ τῶν ρευματικῶν καὶ ἀρθριτικῶν παθήσεων. Ἀπομακρύνει τὸ οὐρικὸν ὀξὺ καὶ τὰ οὐρικὰ ἅλατα καὶ καταπαύει τοὺς πόνους τῶν ἀρθρῶν. Ἔχει δρᾶσιν θερμικὴν καὶ παυσίπονον, ἐκτεινομένην εἰς ὅλας τὰς γενικὰς καὶ τοπικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀρθρικῆς διαθέσεως. κ. γ. μ.

—**φαινυλοκιγχονικὸν** ***ὀξύ***. Ἐπιστημονικὸν ὄνομα τῆς *ατοφανης* (βλ. λ.).

φαινυλομεθάνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Συνώνυμον τοῦ *τολουολίου* (βλ. λ.).

φαινυλομερκαπτάνη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *θειοφαινόλη*.

φαινυλοξικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_6H_5CH_2.COOH$, παραγόμενον κατὰ τὴν σῆψιν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν. Συνθετικῶς παρασκευάζεται ἐκ τοῦ βενζυλοκυανιδίου διὰ θερμάνσεως μετὰ θειικοῦ ὀξέος ἢ καυστικοῦ νάτρου. Εἶναι λευκὸν κρισταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς ... καὶ βράζον εἰς 265°,5. Ἔχει ὀσμὴν μέλιτος ... χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιΐαν. Ὡς ... σχηματίζει ἐστέρας, ἐξ ὧν ὁ μεθυλικὸς ἔχει καλυτέραν τοῦ ἀρχικοῦ ὀξέος ὀσμὴν μέλιτος, ὡς ... ἀναλόγους ὀσμὰς ἔχουν καὶ ὁ αἰθυλικός, βουτυλικός, ἀμυλικὸς καὶ βενζυλικός. Ὅλοι οἱ ἐστέρες οὗτοι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ἀρωματοποιΐαν. Τὸ φαινυλοξικὸν ὀξὺ εἰς τὸν ὀργανισμὸν μετατρέπεται εἰς *φαινακετουρικὸν ὀξύ*:

$$C_6H_5.CH_2.CO.NH.CH_2.COOH$$

ὅπερ ἀνευρίσκεται εἰς τὰ οὖρα τῶν ἵππων καὶ εἶναι σῶμα στερεόν, τηκόμενον εἰς 143°. σ. γ.

φαινυλο-οξυπροπιονικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *τροπικὸν ὀξύ*.

φαινυλοπροπιολικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὸν ὀξὺ παράγωγον τοῦ βενζολίου μετ' ἀκορέστου πλευρικῆς ἁλύσεως τοῦ τύπου:

$$C_6H_5.C\vdots C.COOH$$

Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ κινναμωμικοῦ αἰθυλεστέρος διὰ προσθήκης βρωμίου, ὁπότε σχηματίζεται φαινυλοδιπροπιονικὸς ἐστήρ:

$$C_6H_5\,CHBr.CHBr.CO.OC_2H_5$$

ἐξ οὗ ἀποσπῶνται δι' ἀλκοολικοῦ κάλεως δύο μόρια ὑδροβρωμίου καὶ ἐπέρχεται σαπωνοποίησις. Τήκεται εἰς 136°. Σχηματίζει νιτροπαράγωγον, τὸ *ο-νιτροφαινυλοπροπιολικὸν ὀξύ*:

$$NO_2.C_6H_4.C\vdots C.COOH$$

τοῦ ὁποίου ὁ ἐστὴρ ἔχει ἱστορικὴν σημασίαν, διότι ἐξ αὐτοῦ παρήχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Baeyer τῷ 1880 συνθετικῶς τὸ ἰνδικόν. σ. γ.

φαινυλοπροπιονικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ὑδροκινναμωμικὸν ὀξύ*.

φαινυλοσιναπέλαιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5N:C:S$ παραγομένη διὰ κατεργασίας ἐν θερμῷ θειοκαρβανιλιδίου μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἄχρουν ὑγρὸν βράζον εἰς 220°. Ἔχει ὀσμὴν σιναπελαίου καὶ μετ' ἀμμωνίας καὶ ἀμινῶν παρέχει θειουρίας. σ.γ.

φαινυλοσουλφίδιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5)_2S$. Λίαν δύσοσμον ὑγρόν. σ. γ.

φαινυλοσουλφονικὴ ***θειουρέτη*** [*Φαρμ. Χημ.*]· βλ. λ. *θειουρέτη*.

φαινυλουρεθάναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ προϊόντα συμπυκνώσεως ἰσοκυανικοῦ φαινυλίου μετ' ἀλκοολῶν. Ἔχουν τὸν γενικὸν τύπον $C_6H_5\,NH.CO.OR$ (ἔνθα R=ἀλκύλιον). Λόγῳ τοῦ σαφοῦς σημείου τήξεως αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν ἀλκοολικῶν ὑδροξυλίων. σ. γ.

φαινυλουρεθάνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *εὐφορίνη*.

φαινυλοφαιναζωνίου ***ἅλατα*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *φαιναζίνη*.

φαινυλοφωσφίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Ὀργανικὸν παράγωγον τοῦ φωσφόρου τοῦ τύπου $C_6H_5PH_2$. Ἀηδοῦς ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 160°. σ. γ.

φαινυλοχλωρίδιον ***ἰσοκυανικὸν*** [*Χημ. Πολέμ.*]· βλ. λ. *ἰσοκυανικὸν φαινυλοχλωρίδιον*.

φαινυλυδραζίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἔνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5NH.NH_2$. Ἄχρους κρυσταλλικὴ ὕλη, ἐρυθραινομένη εἰς τὸν ἀέρα. Τήκεται εἰς 19°,5 καὶ βράζει εἰς 241°. Ἀποτελεῖ πολύτιμον ἀντιδραστήριον διὰ τὴν ὀργανικὴν χημείαν, λόγῳ τοῦ ὅτι σχηματίζει μετὰ τῶν καρβονυλικῶν ἑνώσεων (ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν) καλῶς χαρακτηριζόμενα παράγωγα, ἤτοι τὰς *φαινυλυδραζόνας* καὶ *φαινυλοζαζόνας*. Ἐσωτερικῶς λαμβανομένη δρᾷ δηλητηριωδῶς, ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος δὲ φερομένη προκαλεῖ δυσαρέστους φλογώσεις. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῆς ἀντιπυρίνης, τὸ δὲ σουλφονικὸν παράγωγον αὐτῆς, τὸ *φαινυλυδραζινοσουλφονικὸν ὀξὺ* $NH_2.NH.C_6H_4.SO_3H$, χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν χρωμάτων τῆς τετραζίνης. σ. γ.

φαινυλυδραζινοσουλφονικὸν ***ὀξὺ*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *φαινιλυδραζίνη*.

φαινυλυδραζόναι (αἱ) [*Ὀργαν. Χημ.*]. Τὰ προϊόντα τῆς ἐπιδράσεως τῆς *φαινυλυδραζίνης* ἐπὶ καρβονυλικῶν ἑνώσεων (ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν). Λόγῳ τῆς καλῆς κρυσταλλώσεως αὐτῶν καὶ τοῦ σαφοῦς σημείου τήξεως αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν διαφόρων καρβονυλικῶν ἑνώσεων (σακχάρων κλπ.). σ. γ.

φαινυλυδροξυλαμίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5NH.OH$. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 81°. Λαμβάνεται ὑπὸ μορφὴν νιφάδων δι' ἀναγωγῆς τοῦ νιτροβενζολίου ὑπὸ κόνεως ψευδαργύρου ἐν διαλύματι ἀμμωνιοχλωριδίου. σ. γ.

φαινυφόρμιον (phenyform) [*Φαρμ. Χημ.*]. Σῶμα λαμβανόμενον διὰ θερμάνσεως ἐν αὐτοκαύστῳ φαινόλης μετὰ καυστικοῦ κάλεως καὶ φορμαλδεΰδης εἰς 100°. Ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ἀντιδράσεως ἀποχωρίζεται τὸ φαινυφόρμιον δι' ὀξέος, πλύνεται καὶ ξηραίνεται. Κόνις ὀγκώδης κιτρινωπή, ἄνευ ὀσμῆς καὶ γεύσεως, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, τὸν αἰθέρα καὶ τὸ βενζόλιον, διαλυτὴ εἰς τὸ οἰνόπνευμα, τὴν ἀκετόνην, τὰ ἀλκάλια καὶ τὰ διαλύματα τῆς ἀμμωνίας. Κατὰ τὴν θέρμανσιν ἀναδίδει φορμαλδεΰδην. Τὸ φαινυφόρμιον δὲν εἶναι ἑνιαῖον σῶμα, ἀλλὰ μεῖγμα διαφόρων προϊόντων συμπυκνώσεως φαινόλης καὶ φορμαλδεΰδης. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῶν καὶ κόνεων ἐπιπάσεως, εἶναι ὅμως ἐρεθιστικόν. κ. γ. μ.

Φαινχὸ (Fainho) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Κίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σανσί. Ῥέει ἐκ Β. πρὸς Ν καὶ συμβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Χουάνγκχο, μετὰ ῥοῦν 500 χλμ. περίπου. Εἶναι πλωτὸς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς συμβολῆς του. μ. Δ. Β.

φαίνω, *ἀόρ. ἔφηνα*· ἐνεργητ. τοῦ *φαίνομαι* (βλ. λ.).
— **φαίνω** δημοτ. ἀντὶ *ὑφαίνω*.

Φαινὼ [*Μυθολ.*]. Νύμφη, μία τῶν ἀκολούθων τῆς Περσεφένης (*Ὁμ.* Ὕμν. Δήμητρ. 418). Α. Θ. Σ.

Φαίνων [*Ἀστρον.*]. Ὀνομασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν φέρεται ἐνίοτε ὁ πλανήτης Κρόνος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι (βλ. *Κρόνος*). Σ. Π.

φαιο—· θέμα τοῦ ὀνόματος *φαιὸς* ὡς πρώτου συνθετικοῦ, πρὸς δήλωσιν συγγενείας ἢ κλίσεως πρὸς τὸ φαιὸν χρῶμα ἢ καὶ φαιοῦ χρώματος: *φαιοκίτρινος, φαιόξανθος, φαιοχίτων*.

φαιοκογχίδαι (οἱ) (Phaeoconchidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινίων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους μονοκυττάρους ὑδροβίους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῆς πυριτικῆς διθύρου κόγχης των. Γνωστὰ γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

φαιοκυστίδαι (οἱ) (Phaeocystidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινίων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτου μεγέθους πρωτοπλασματικοὺς θαλασσίους ὀργανισμοὺς διακρινομένους κυρίως ἐκ τῆς πυριτικῆς ἐπενδύσεως τοῦ σώματός των. Γνωστὰ γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸν βυθὸν τῶν τροπικῶν θαλασσῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

φαιομυελῖτις, *—ιδος* (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *τεφρομυελῖτις*.

φαιορρητίνη (ἡ). Ῥητινώδης ὕλη ἐξαγομένη ἐκ τοῦ ῥήου. σ. γ.

φαιός, *—ά, —όν*· ὁ ἔχων σκοτεινὸν χρῶμα, ὁ μεταξὺ λευκοῦ καὶ μέλανος, ἄλλως *τεφρός*, κοιν. *τσαχιύς*.

—**φαιὰ** ***οὐσία*** [*Ἀνατομ.*]. Αὕτη ἐπὶ μὲν τοῦ ἐγκεφάλου ἀποτελεῖ τὴν περιφέρειαν, τουτέστι τὸν φλοιὸν ἢ τὸν χιτῶνα αὐτοῦ, καὶ διακρίνεται ἀπὸ τῆς κεντρικῆς λευκῆς οὐσίας ἐκ τῆς φαιᾶς χροιᾶς αὐτῆς (βλ. *φλοιὸς ἐγκεφάλου*) ἐκ φαιᾶς δ' οὐσίας συνίστανται καὶ οἱ ἐντὸς τῆς λευκῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας κεντρικοὶ πυρῆνες. Ἐπὶ δὲ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀντιθέτως, τὸ μὲν κέντρον αὐτοῦ καταλαμβάνει ἡ φαιὰ οὐσία, τὴν δὲ περιφέρειαν ἡ λευκή. Ι. Π.

— **φαιὰ** ***πτέρυξ ῥομβοειδοῦς βόθρου*** [*Ἀνατομ.*]. Χωρίον ᾠοειδὲς ἐπὶ τῆς κάτω (προμηκικῆς) μοίρας τοῦ ῥομβοειδοῦς βόθρου, καλούμενον καὶ *ῥαχιαῖος πυρὴν τοῦ πνευμονογαστρικοῦ νεύρου*. Ι. Π.

— **φαιὸν** ***τοῦ Μπίσμαρκ*** [*Χημ.*]. Συνθετικὸν χρῶμα. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1863 ὑπὸ τοῦ Martins καὶ ἀποτελεῖ τὸ παλαιότερον παρασκευασθὲν βασικὸν χρῶμα τῆς τάξεως τῶν δισαζωχρωμάτων. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους νατρίου ἐπὶ ὑδροχλωρικῆς μ-φαινυλενοδιαμίνης. Εἶναι μελανόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Εὐθηνόν, μετρίως ἀνθεκτικόν, ὑπερύθρως φαιόν, βάπτον τὸν διὰ ταννίνης κατεργασθέντα βάμβακα. Βάπτει ἐπίσης τὸ ἔριον, τὴν μέταξαν καὶ τὸ δέρμα ἐν οὐδετέρῳ λουτρῷ. σ. γ.

— **φαιὸν** ***φῦμα*** ἢ ***ῥολάνδειον*** [*Ἀνατομ.*]. Ἔπαρμα πρόμηκες δίκην φαιᾶς στήλης ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ προμήκους καὶ ἑδραζόμενον ἐν τῇ πρὸς τὰ ἄνω συνεχείᾳ τῆς ὀπισθίας πλαγίας αὔλακος τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Ι. Π.

— **φαιὸν** ***φῦμα ὀπτικῆς μοίρας*** [*Ἀνατομ.*]. Ὑπόκυρτον λεπτὸν φαιὸν πέταλον τῆς προσθίας ἢ ὀπτικῆς μοίρας τοῦ ὑποθαλάμου (διαμέσου ἐγκεφάλου), οὗ ἡ κορυφὴ προσεκβάλλει εἰς τὴν χοάνην ἢ τὸν μίσχον τοῦ μυξαδένος. Ι. Π.

— **φαιὸς** ***ἐδαφιαῖος σύνδεσμος*** [*Ἀνατομ.*]. Πέταλον φαιόν, συνδέον πρὸς ἄλληλα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἔδαφος τῆς 3ης κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου μέρη. Ι. Π.

— **φαιὸς** ***σύνδεσμος νωτιαίου μυελοῦ*** [*Ἀνατομ.*]. Σύνδεσμος ἐκ φαιᾶς οὐσίας, συνάπτων τὴν μέσην μοῖραν (μεσοκεράτιον) τοῦ ἑτέρου ἡμιμορίου τῆς

Digitized by Google

φαιᾶς οὐσίας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ πρὸς τὴν τοῦ ἀντιθέτου καὶ διαιρούμενος διὰ τοῦ κεντρικοῦ σωλῆνος τούτου εἰς δύο μοίρας, τὴν προσθίαν καὶ τὴν ὀπισθίαν. Ι. Π.

φαιοσιδηρόλιθος (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ *λειμωνίτης*, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ γερμανικοῦ Brauneisenora ἢ Brauneisenstein Λέγεται καὶ *καστανόχρουν σιδηρομετάλλευμα*. Γ. Κ. Γ.

φαιοσφαιρίδαι (οἱ) (Phaeosphaeridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινίων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη ἀπαντῶντα εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

φαιοφύκη (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὑποκατηγορία φυκῶν τῆς κατηγορίας τῶν *θαλλοφύτων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* περιλαμβάνουσα θαλάσσια φυτὰ μὲ ὀρφνὸν ἢ ὀρφνοπράσινον χρωματισμὸν ποικίλης μορφῆς. Τὰ κύτταρά των ἐνέχουσιν ὀρφνήν τινα χρωστικὴν οὐσίαν, παραπλησίαν πρὸς τὴν χλωροφύλλην τῶν ἀνωτέρας φυτολογικῆς κλίμακος φυτῶν. Ὁ θαλλὸς τῶν φαιοφυκῶν εἶναι κυματοειδὴς ἢ φυλλοειδὴς καὶ στηρίζεται διὰ ριζιδίων ἐπὶ διαφόρων ξένων σωμάτων. Πολλαπλασιάζονται δι' ἀλληλοδιαδόχου κατατμήσεως. Δ. Ν. Π.

φαιοφυτίνη (ἡ). Ἐκλήθη οὕτω τὸ προϊὸν τὸ λαμβανόμενον ἐκ τῆς χλωροφύλλης δι' ἀφαιρέσεως τοῦ μαγνησίου αὐτῆς δι' ὀξαλικοῦ ὀξέος.

Φαίρκλω (Fairclough), ***Ἐρρῖκος-Ῥῶστον***. Καναδὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἀπὸ τοῦ 1887 μέχρι τοῦ 1893 διετέλεσεν ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Τορόντο. Κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1897 ἐδίδαξε καὶ εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Κολούμπια, τοῦ Σικάγου καὶ τοῦ Κολοράντο. Ἐπεσκέφθη πολλάκις τὴν Εὐρώπην καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ αὐτῆς κέντρα, ἐξελέγη μέλος πολλῶν ἀκαδημιῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, πρόεδρος τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου τῆς Ἀμερικῆς, μέλος τῆς «Ἑλληνικῆς ἑταιρείας τῆς Μεγάλης Βρεττανίας» καὶ συνειργάσθη εἰς πολλὰ ἀμερικανικὰ καὶ εὐρωπαϊκὰ περιοδικά. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ ἐνατένισις τῆς φύσεως παρ' Ἕλλησι τραγικοῖς» (1896), «Ἡ σχέσις μουσικῆς καὶ ποιήσεως ἐν τῇ πρωΐμῳ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ» (1902), «Οἱ κλασσικοὶ καὶ οἱ ποιηταί μας τοῦ Κ' αἰῶνος» (1927). «Μελέτη περὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ἐρωτήσεων ἐν τοῖς διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος» (1909), κτλ., μετέφρασε δὲ τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους (1903) καὶ ἐξέδωκε τὴν «Αἰνειάδα» τοῦ Βιργιλίου (1908), τὸν «Trinummus» τοῦ Πλαύτου (1909) καὶ ἐν τῇ σειρᾷ Loeb's Classical Library τὸν Βιργίλιον (1916—1918, τόμ. 2) καὶ τὰς Σατίρας καὶ Ἐπιστολὰς τοῦ Ὁρατίου (1926). Μ. Δ. Β.

Φαίρμπαιρν (Fairbairn), *σὲρ* ***Γουλιέλμος***. Διάσημος Σκῶτος μηχανικὸς καὶ ἐφευρέτης (1789—1874). Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ἐργάτου καὶ μετὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἤρχισεν ἐργαζόμενος εἰς διάφορα ἐργοστάσια, ἐνῷ συγχρόνως κατεγίνετο εἰς ἰδιαιτέρας μελέτας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἀπὸ τοῦ 1810 μέχρι τοῦ 1816 εἰργάσθη εἰς διάφορα ἐργοστάσια τῆς Ἀγγλίας, τὸ δὲ 1816 ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Μάντσεστερ, ὅπου συνεταιρισθεὶς μέ τινα ἰδιοκτήτην ἐργοστασίου ὑφαντουργίας ἐπέφερε σημαντικωτάτας τελειοποιήσεις εἰς τὰ μηχανήματα τοῦ ἐργοστασίου. Χάρις εἰς τὰς τελειοποιήσεις του ταύτας ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, ἥτις ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἱδρύσῃ ἴδιον ἐργοστάσιον. Βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν κατασκευὴν πλοίων, τῷ δὲ 1831 κατεσκεύασεν ἐν Μάντσεστερ ἓν τῶν πρώτων σιδηρῶν πλοίων ἐν τῷ κόσμῳ. Τῷ 1835 ἵδρυσε μέγα ἐργοστάσιον ναυτικῶν κατασκευῶν ἐν Μίλλγουωλ τοῦ Λονδίνου, ἐν τῷ ὁποίῳ εἰς διάστημα 14 ἐτῶν κατεσκεύασεν ὑπὲρ τὰ 120 σιδηρᾶ πλοῖα. Ἐφεῦρεν ἐπίσης καὶ ἰδιαίτερον μηχάνημα διὰ τὴν κοπὴν φύλλων σιδήρου πρὸς κατασκευὴν λεβήτων, κατεσκεύασε δὲ καὶ ἰδιαίτερον τύπον λέβητος φέροντος τὸ ὄνομά του. Τῷ 1837, κληθεὶς εἰς τὴν Τουρκίαν, κατεσκεύασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν πρῶτον σιδηροῦν ἀτμόμυλον. Τῷ 1847 συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ροβέρτου Στέφενσον εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς γεφύρας μεταξὺ τοῦ Κόουαϊ καὶ τοῦ στενοῦ τοῦ Μεναΐ, κατόπιν δὲ κατεσκεύασε μετὰ τοῦ ἰδίου ὑπὲρ τὰς 1000 γεφύρας τοῦ αὐτοῦ τύπου καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐφευρέσεων τοῦ Φαίρμπαιρν εἶναι ἡ τελειοποίησις τῶν ὑδραυλικῶν μηχανῶν, ἡ κατασκευὴ σιδηρῶν λεβήτων καὶ σωλήνων καὶ ἰδίως τῶν ἀτμολεβήτων. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «Βρεττανικοῦ συνδέσμου ὑπὲρ ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης», τοῦ ὁποίου διετέλεσε πρόεδρος τῷ 1861. Τῷ 1869 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν τίτλος εὐγενείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἔγραψε πολλὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα μεγάλης ἀξίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σιδήρου εἰς τὰς κατασκευάς» (1854), «Ἡ κατασκευὴ τῶν λεβήτων καὶ αἱ ἐκρήξεις αὐτῶν» (1851), «Ἡ κατασκευὴ τῆς γεφύρας Κόουαϊ» (1849), «Ὁ σίδηρος, ἡ ἱστορία του, αἱ ἰδιότητές του καὶ ἡ χρησιμοποίησίς του (1865), «Χρήσιμοι γνώσεις διὰ τοὺς μηχανικούς» (1856) κλπ. Μ. Δ. Β.

—**Φαίρμπαιρν** (Fairbairn), ***Τζῶν-Σῶλντς***. Ἄγγλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1886. Διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γυναικολογίας εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Καίμπριτζ, τοῦ Λονδίνου, τῆς Γλασκώβης καὶ τῆς Βιρμιγχάμης. Διετέλεσεν ἐπίσης διευθυντὴς καὶ ἐκδότης τῆς «Μαιευτικῆς καὶ γυναικολογικῆς ἐφημερίδος τῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας». Θεωρεῖται ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων Ἄγγλων γυναικολόγων καὶ ἐδημοσίευσε μεταξὺ πολλῶν μελετῶν εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ τὰ ἔργα: «Ὁδηγὸς τῶν μαιῶν», «Γυναικολογία καὶ μαιευτική» κλπ. Μ. Δ. Β.

Φαίρμπανκ (Fairbank), ***Χάρολντ-Ἀρθοῦρος-Θωμᾶς***. Ἄγγλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1876. Διετέλεσε διευθυντὴς διαφόρων νοσοκομείων, πρόεδρος τοῦ τμήματος τῆς ὀρθοπεδικῆς τῆς ἀγγλικῆς βασιλικῆς ἑταιρείας τῆς ἰατρικῆς, πρόεδρος τοῦ βρεττανικοῦ συνδέσμου ὀρθοπεδικῆς, μέλος τῆς διεθνοῦς ἑταιρείας τῆς χειρουργικῆς, καθηγητὴς τῆς ὀρθοπεδικῆς κλπ. Εἶναι ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων Ἄγγλων χειρουργῶν καὶ ἔγραψε πολλὰς μελέτας εἰς ἀγγλικὰ καὶ ξένα περιοδικά. Μ. Δ. Β.

Φαίρμπανκς (Fairbanks), ***Ἀρθοῦρος***. Ἀμερικανὸς ἑλληνιστὴς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἀπὸ τοῦ 1890 διετέλεσε καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῆς λογικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ντάρτμουθ, ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1906 καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰνδιάνας καὶ ἀπὸ τοῦ 1907 καθηγητὴς τῶν αὐτῶν μαθημάτων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μίσιγκαν. Κατόπιν διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ μουσείου τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βοστώνης. Εἶναι μέλος πολλῶν ἀκαδημιῶν, ἀμερικανικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν, καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «The Classical Journal». Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν» (1896), ἔργον ὅπερ ἔσχε πολλὰς ἐκδόσεις, «Οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος» (1898), ἔργον ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν τῶν καλυτέρων τοῦ εἴδους του, συγκεντρῶνον τὰ κυριώτερα διασωθέντα ἀποσπάσματα τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων, «Ἡ μυθολογία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ῥώμη» (1907), «Ἀθηναϊκαὶ λευκαὶ λήκυθοι» (1907—1914), «Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας» (1910), «Οἱ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ θεοὶ καὶ ἥρωες» (1915), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν κοινωνιολογίαν» κλπ. Μ. Δ. Β.

—**Φαίρμπανκς** (Fairbanks), ***Κάρολος-Οὐῶρρεν***. Ἀμερικανὸς πολιτικὸς καὶ νομομαθὴς (1852—1918). Κατ' ἀρχὰς ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἀνεμείχθη ὅμως κατόπιν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη τῷ 1897 γερουσιαστὴς καὶ τῷ 1903 ἀντιπρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Τῷ 1916, ἐκθέσας ἐκ νέου ὑποψηφιότητα ἀντιπροέδρου, ἀπέτυχε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Θεωρεῖται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀρχηγῶν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ ἐκ τῶν διασημοτέρων ῥητόρων τῆς ἀμερικανικῆς γερουσίας. Οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως εἰς πολλὰς ἐκδόσεις. Μ. Δ. Β.

— **Φαίρμπανκς** (Fairbanks), ***Ντούγκλας***. Ἀμερικανὸς ἠθοποιός, ἐπιχειρηματίας καὶ συγγραφεὺς κινηματογραφικῶν ἔργων, γεννηθεὶς τῷ 1883 ἐν Ντένβερ τῆς πολιτείας Κολοράντο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ μεταλλειολογίας τοῦ Κολοράντο καὶ κατόπιν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάρβαρτ, κατ' ἀρχὰς δὲ εἰργάσθη εἴς τι μεσιτικὸν γραφεῖον τοῦ χρηματιστηρίου τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀπὸ τοῦ 1901 ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ διεκρίθη ὡς πρωταγωνιστὴς εἰς διάφορα ἔργα, γενόμενος ἰδίως γνωστὸς διὰ τὴν μεγάλην του εὐκινησίαν καὶ τὰς γυμναστικὰς καὶ ἀθλητικάς του ἱκανότητας, τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύθη βραδύτερον μεγάλως καὶ λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὸν κινηματογράφον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τοῦ 1915, προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ σκηνοθέτου καὶ ἐπιχειρηματίου κινηματογραφικῶν ἔργων Γκρίφφιθ εἰς τὸ Χόλλυγουντ καὶ ἀναδειχθεὶς ταχέως ὡς εἷς τῶν διασημοτέρων καὶ δημοφιλεστέρων πρωταγωνιστῶν τοῦ κινηματογράφου. Ἀπὸ τοῦ 1917 ἵδρυσεν ἰδίαν κινηματογραφικὴν ἑταιρείαν καὶ κατόπιν ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων μετόχων τοῦ «Σωματείου τῶν Ἡνωμένων Καλλιτεχνῶν τῆς Ἀμερικῆς» καὶ τῆς «Ἑταιρείας τῶν Συμμάχων Καλλιτεχνῶν», πρόεδρος τῆς ἀκαδημίας τῶν κινηματογραφικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Τῷ 1920 ἐνυμφεύθη εἰς δεύτερον γάμον τὴν πρωταγωνίστριαν τοῦ κινηματογράφου Μαίρη Πίκφορντ. Ὁ Φαίρμπανκς διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεὺς κινηματογραφικῶν ἔργων, εἰς πολλὰ τῶν ὁποίων ἐπρωταγωνίστησεν ὁ ἴδιος. Μέχρι τῆς διαδόσεως τοῦ ὁμιλοῦντος κινηματογράφου ὁ Ντούγκλας Φαίρμπανκς ἐθεωρεῖτο εἷς τῶν μεγαλυτέρων κινηματογραφικῶν ἐπιχειρηματιῶν, συγγραφέων καὶ ἠθοποιῶν. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων εἰς τὰ ὁποῖα ἐπρωταγωνίστησε καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε τοὺς πρωτεύοντας ρόλους εἶναι: «Τὸ σημάδι τοῦ Ζόρρο», «Οἱ τρεῖς σωματοφύλακες», «Ρομπὲν Χούντ», «Δὸν Κιχώτης», «Ὁ μαῦρος πειρατής», «Ὁ κλέπτης τῆς Βαγδάτης». Μ. Δ. Β.

Φαιρόαι, ἢ ***Φερόαι*** (Faeroe, ἢ Faroe, ἢ Feroë, δαν. Faröerne ἢ Faeröerne) *[Γεωγρ.]*. Σύμπλεγμα νήσων τοῦ Βορείου Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, κειμένων πρὸς Β. τῆς Σκωτίας (παρὰ τὸν παράλληλον 62° Β. πλάτους καὶ τὸν μεσημβρινὸν 7° πρὸς Δ. τοῦ Γκρήνουϊτς) καὶ ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Δανίαν. Αἱ νῆσοι Φαιρόαι ἀνέρχονται, πλὴν τῶν πολυαρίθμων περὶ αὐτὰς μικρῶν σκοπέλων καὶ βράχων, εἰς 21, ὧν 17 εἶναι κατῳκημέναι, ἔχουσι δὲ συνολικὸν ἐμβαδὸν 1.399 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 24.200 κατοίκων, ὧν οἱ 20.686 εἶναι Λουθηρανοί. Πρωτεύουσα *Θόρσχαβν* (κ. 3.200). Κυριώτεραι καὶ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν νήσων εἶναι αἱ *Στρεῖμαι*, *Ὀστεραι*, *Σύντεραι*, *Βῶγκαι*, *Σάιται* καὶ *Μπόρπαι*. Γεωγραφικῶς τὸ σύμπλεγμα ἀποτελεῖ τὰς κορυφὰς τῆς ὑποβρυχίου ὀροσειρᾶς, ἥτις, σχηματίζουσα καὶ τὰς Ὀρκάδας, τὰς Σχετλανδικὰς νήσους καὶ τὴν Ἰσλανδίαν, συνέχει τὴν βορειοτάτην ἐσχατιὰν τῆς Σκωτίας μετὰ τῆς Γροιλλανδίας. Τὸ ἔδαφος εἶναι ὀρεινὸν ἡφαιστειογενὲς καὶ αἱ ἀκταὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἄξενοι, πολλαχοῦ δὲ ἡ θάλασσα παρουσιάζει μεγάλα βάθη ἐγγύτατα τῆς παραλίας. Τὸ κλίμα εἶναι εὔκρατον, παρὰ τὴν πρὸς τὰς πολικὰς χώρας προσέγγισιν τῶν νήσων, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὸ ἐκεῖθεν διερχόμενον κόλπιον ῥεῦμα (gulfe streame). Ἐξ ἄλλου αἱ Φαιρόαι ἔχουσι τὴν ὀλιγώτερον κυμαινομένην ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης θερμοκρασίαν, τῆς μεταξὺ χειμῶνος καὶ θέρους διαφορᾶς ὑπολογιζομένης εἰς 9 μόνον βαθμοὺς Κελσίου. Ἡ χλωρὶς εἶναι πλουσία ἐν σχέσει μὲ τὰς γειτονικὰς χώρας καὶ ἰδίᾳ τὴν Ἰσλανδίαν, εἰς ἣν δὲν φύονται παρὰ 3 μόνον εἴδη δένδρων, ἡ δὲ πανίσκη περιλαμβάνει ὡς κυριώτερα ζῷα μικροσώμους ἵππους (πόνεϋ), λαγωοὺς (εἰσαχθέντας ἐκ Νορβηγίας), πρόβατα (ζῶντα ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει), πολυάριθμα ἤδη θαλασσίων κατὰ τὸ πλεῖστον πτηνῶν (πιγγουΐνων) κτλ. Αἱ ἀκταὶ συχνάζονται κυρίως ὑπὸ πολυαρίθμων κητῶν τοῦ εἴδους delphinus globiceps, ἁλιευομένων κατὰ μεγάλα σμήνη τὸν Σεπτέμβριον. Οἱ κάτοικοι ὁμιλοῦσιν ἰδίαν διάλεκτον, ἀνήκουσαν εἰς τὰς βορειογερμανικὰς γλώσσας, ἀσχολοῦνται δὲ εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γεωμήλων, τῆς κριθῆς καὶ εἴδους τινὸς ῥαφανίδος (brassica rapa). Αἱ Φαιρόαι ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὴν Νορβηγίαν, μεθ' ἧς ἡνώθησαν τῷ 1380 πρὸς τὴν Δανίαν, κατὰ δὲ τὸν ἐπελθόντα τῷ 1814 χωρισμόν, δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Κιέλου, παρέμειναν δανικαί. Ἀποτελοῦσι νομὸν τοῦ βασιλείου, ἀπολαύουσιν ὅμως ποιᾶς τινος αὐτοδιοικήσεως, ἣν ἀσκεῖ συμβούλιον ἐξ 21 αἱρετῶν μελῶν. Τὸ ὄνομα Φαιρόαι σημαίνει «νῆσοι τῶν προβάτων». Χ. Δ.

Φαΐρστερ (Förster), ***Αὔγουστος***. Γερμανὸς ἀνατομοπαθολόγος (1822—1865). Ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τέλους τοῦ βίου του διετέλεσε τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομοπαθολογίας ἐν Γοτίγγῃ. Κατέστη ἰδίᾳ γνωστὸς ἐκ τοῦ λαμπροῦ συγγράμματός του «Ἀνατομοπαθολογία», ὅπερ ἔσχεν ὑπὲρ τὰς δέκα ἐκδόσεις. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Atlas der mikroskopischen pathologischen Anatomie» (Λειψία 1854—1859), «Grundriss der Encyclopädie und Methodologie der Med» (1857), «Die Missbildungen des Menschen» (1861) κ. ἄ. Ο. Π.

—**Φαΐρστερ** (Foerster), ***Γάσπαρος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1617—1673). Διετέλεσε μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τῆς Κοπεγχάγης. Ἦτο ἐξαίρετος θεωρητικός, ἐκ δὲ τῶν ἔργων του ἐσημείωσε κυρίως ἐπιτυχίαν τὸ μελόδραμα «Κάδμος» (1663).

—**Φαΐρστερ** (Foerster), ***Ἰωσὴφ*** Τσέχος μουσουργός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Πράγᾳ (1833—1907). Διετέλεσεν ὀργανοκρούστης πλείστων ναῶν καὶ τέλος τῆς μητροπόλεως τῆς Πράγας, καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου κλπ. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θρησκευτικά, κατὰ προτίμησιν δὲ διὰ πολλὰς φωνὰς ἄνευ συνοδείας, λειτουργίας, ρέκβιεμ κλπ.

—**Φαΐρστερ** (Foerster), ***Ἰωσὴφ Β.*** Τσέχος μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Πράγᾳ τῷ 1859. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τῆς γενεθλίου του πόλεως, ὀργανοκρούστης ἐν Ἀμβούργῳ καὶ καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Βιέννης. Πλὴν τῆς ἀξιολόγου αὐτοῦ μουσικῆς δωματίου, συνέθεσε τὰ μελοδράματα «Δεβώρα», «Εὔα», «Γιέσσικα», 4 συμφωνίας, τὰς σουΐτας δι' ὀρχήστραν: «Στὰ βουνά», «Σαίξπηρ», τὸ συμφωνικὸν ποίημα «Ἡ νεότης μου», τὰ ἔργα διὰ χορῳδίαν: «Ὕμνος τῶν ἀγγέλων», «Stabat mater», μελῳδίας κλπ. Γ. Σ.

—**Φαΐρστερ** (Förster), ***Ριχάρδος***. Γερμανὸς φιλόλογος (1843—1922). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Μπρεσλάου, Ροστόκ, Κιέλῳ καὶ ἐξέδωκε πλεῖστα ἱστορικὰ συγγράμματα, ὧν σημαντικώτερα «Scriptores physiognomici», «Libanii opera», «Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ... ρονομία τῶν ἀρχαίων» κ. ἄ. Λ. Ι.

Digitized by Google

—**Φαΐρστερ** (Förster), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς ιστορικὸς (1791—1868). Συνέγραψε: «Βαλλενστάϊν», Ἱστορία τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου Α΄ τῆς Πρωσσίας», Ἱστορία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου» καὶ πλεῖστα λλα ἔργα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ιρωσσίας. Πλὴν τούτων ἐξέδωκε καὶ «Ποιήματα».

— **Φαΐρστερ** (Förster), ***Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος***. 'ερμανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγικός, γεννηθεὶς ῷ 1869 Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Μονάχῳ. Θεωηθεὶς ὕποπτος λόγῳ τῶν εἰρηνιστικῶν ἰδεῶν του, ναγκάσθη κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου ολέμου νὰ καταλίπῃ τὴν ἕδραν του καὶ νὰ ἐγκαασταθῇ ἐν Ἑλβετίᾳ, ὅπου ἐξηκολούθησε νὰ ἀγωίζεται κατὰ τῆς ἐθνικιστικῆς Γερμανίας. Συνέραψε: «Ἡ διδασκαλία τῆς νεολαίας», «Ἡ τέχνη τῆς ωῆς», «Τὸ σχολεῖον καὶ ὁ χαρακτήρ», «Ἡ ἀστικὴ ἐκαίδευσις», «Ἡ πολιτικὴ ἠθικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ παιαγωγική», «Σεξουαλικὴ ἠθικὴ καὶ παιδαγωγική», «Ὁ γών μου κατὰ τῆς στρατοκρατικῆς καὶ ἐθνικόφρονος 'ερμανίας» κ. ἄ.

—**Φαΐρστερ-*Νίτσε*** (Fœrster-Nietzsche), ***'Ελισάετ***. Γερμανὶς συγγραφεύς, γεννηθεῖσα τῷ 1846 Ἀδελφὴ τοῦ φιλοσόφου Φρειδερίκου Νίτσε, ὑπανρεύθη τὸν ἀντισημιτιστὴν καὶ ἐξερευνητὴν Βερνάρον Φαΐρστερ, μεθ' οὗ ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Οὐρουουάην καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Ὑπῆρξεν ὁ στοργικὸς παραστάτης τοῦ ἀδελφοῦ ης κατὰ τὰ τελευταῖα δυστυχῆ ἔτη τοῦ βίου του αὶ ἐπεμελήθη ἀκολούθως τῆς ἐκδόσεως τῶν ργων του. Ἐπίσης ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἵδρυιν ἐν Βαϊμάρῃ τοῦ «Ἀρχείου Νίτσε». Ἔγραψεν: Ὁ βίος τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε» (2 τόμοι), «Τὸ ἀρχεῖον ίτσε, οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ φίλοι του», «Ὁ Νίτσε νέος», Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν Ζαρατούστραν», «Ἡ μοναξιὰ τοῦ ίτσε», «Βάγνερ καὶ Νίτσε», «Αὐτοβιογραφικαὶ σηειώσεις τοῦ Νίτσε» κ. ἄ. Παρὰ τὸ γῆράς της, ἐξαολουθεῖ νὰ ἐργάζεται μετὰ πρωτοφανοῦς ζήλου ιὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν καὶ τὴν εὐρυτέαν διάδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ ἀδελφοῦ της.

Φαΐρφαξ (Fairfax), *λόρδος Θωμᾶς*. Διάσημος Ἄγγλος στρατηγὸς τῆς περιόδου τῶν ἐμφυλίων ολέμων (1611—1671). Ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς τῶν μφυλίων ταραχῶν πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ κοινοβουίου, συμβαλὼν μεγάλως εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ημοκρατικῆς μερίδος. Τῷ 1643 κατέλαβε τὸ Ιυώκφηλντ μετὰ νικηφόρον μάχην πρὸς τὸν βαιλόφρονα στρατηγὸν Γκόρινγκ. Μετά τινας μῆας, συμμαχῶν μετὰ τοῦ Κρόμβελ, ἤρατο νέαν νίην παρὰ τὸ Οὐΐνσμπυ (11 Ὀκτωβρίου), τὸ δὲ τόμενον ἔτος ὑπῆρξε, διὰ τοῦ ἱππικοῦ του, ὁ κυιώτερος συντελεστὴς τῶν νικῶν τοῦ Νάντουϊτς, οῦ Σέλμπυ καὶ τοῦ Μάρστον Μούρ. Τὴν 21 Ἰουίου 1645 τὸ κοινοβούλιον, ἀναγνωρίζον τὰς ὑπηεσίας τοῦ Φαΐρφαξ, ὠνόμασεν αὐτὸν γενικὸν ἀρηγὸν τῶν κοινοβουλευτικῶν στρατευμάτων. Συγεντρώσας τότε ἁπάσας τὰς δυνάμεις του ἐκέρησε τὰς δύο ἀποφασιστικὰς νίκας τοῦ Νάσμπυ 4 Ἰουνίου 1645) καὶ τοῦ Λάνγκπορτ (10 Ἰουίου) καὶ κατέλαβε τὴν Μπριστόλ. Κατὰ τὴν ἔναρν τοῦ δευτέρου ἐμφυλίου πολέμου ἐπολιόρκησε αὶ κατέλαβε τὸ Κόλστερ, πληροφορηθεὶς ὅμως τῷ μεταξὺ ὅτι τὸ κοινοβούλιον ἡτοιμάζετο νὰ υνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ βασιλέως ἐβάδισεν ἐνανον τοῦ Λονδίνου καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν, ὑπείων εἰς τὴν θέλησιν τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀπῄτει ἡν τιμωρίαν τοῦ βασιλέως. Ὅτε ὅμως μετ' ὀλίον ὡρίσθη μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ δικαστηρίου, περ ἐδίκαζε τὸν Κάρολον Α΄, δὲν μετέβη εἰς ὐτό, λέγεται δὲ μάλιστα ὅτι προσεπάθησε νὰ ἐμοδίσῃ ἢ νὰ ἀναβάλῃ τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν.) Φαΐρφαξ διετήρησε τὴν ἀρχιστρατηγίαν μέχρις ουνίου 1650, παραιτηθεὶς διότι ἀντετίθετο εἰς ἡν ἐναντίον τῆς Σκωτίας ἐκστρατείαν. Ἔκτοτε ησε μακρὰν τῆς πολιτικῆς, ἐπιδιδόμενος εἰς τὴν υλλογὴν μεταλλίων καὶ χαλκογραφιῶν, ἐξ ὧν ατήρτισεν ὡραίας συλλογάς. Ἠσχολεῖτο ἐπίσης ς τὴν σύνθεσιν ποιημάτων, τὴν μετάφρασιν Ἑροῦ τοῦ Τρισμεγίστου καὶ τὴν συγγραφὴν ἐπιτοῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μέχρι τῶν χρόνων ῆς μεταρρυθμίσεως. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ένοντο ἐπανειλημμέναι ἀλλὰ μάταιαι ἀπόπειραι ῶν βασιλοφρόνων, ὅπως τὸν προσελκύσωσι πρὸς ὐτούς. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Κρόμβελ αὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του καοδιοίκησιν, ὁ Φαΐρφαξ ἐπενέβη ὑπὲρ τῆς παλιορθώσεως τοῦ Καρόλου Β΄ καὶ τῆς ἱδρύσεως ευθέρου κοινοβουλίου. Χ. Δ.

Φαίρφηλντ (Fairfield) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις ῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν ῇ κομιτείᾳ Τζέφφερσον τῆς πολιτείας Ἀλαμάμα, κειμένη 8 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Μπίρμιγχαμ. ῆς ὁποίας ἀποτελεῖ βιομηχανικὸν προάστιον. άτ. 12.000. —2) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ ὁμωνύμῳ κομιτείᾳ ῆς πολιτείας Κοννέτικατ, κειμένη ἐπὶ τοῦ στεοῦ τῆς Λόνγκ Αϊλαντ πρὸς Δ τοῦ Μπρίτζπορτ. Ἔχει ἐργοστάσια ἀλουμινίου, καθαριστήρια χρυοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλας βιομηχανίας. Κάτοιοι 17.000. Χ. Δ.

Φαισοῦλαι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, κειμένη δεξιὰ τοῦ Ἄρνου ποταμοῦ, μικρὸν ἀπέχουσα βορειοανατολικῶς τῆς Φλωρεντίας Σημαντικὴ ἐπὶ τῶν ἐτρουσκικῶν χρόνων, μνημονεύεται κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν τῷ 225 π. Χ., τὸν δεύτερον Καρχηδονικὸν πόλεμον (218—201 π Χ.) καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καθ' οὓς ὑπέφερε πολλά. Ἐπὶ Σύλλα ἐδέχθη ἀποικίαν Ρωμαίων ἀπομάχων, τῷ δὲ 63 π. Χ συνηθροίσθησαν ἐν αὐτῇ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κατιλίνα. Παρὰ τὰ ὑψώματα αὐτῆς ἀπέκλεισεν ὁ Στελίχων, τῷ 405 μ. Χ., τοὺς ἐπιδραμόντας Γότθους ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ραδαγαΐσιον (Radagais ἢ Radegost) καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς διὰ τῆς πείνης, ὅπως παραδοθῶσι Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σύγχρονος *Φιέζολε* (Fiesole), ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς (τείχη περιβόλου προρρωμαϊκῆς ἐποχῆς, θέατρον, θέρμαι κτλ.). Α. Θ. Σ.

Φάϊστ (Feist), ***Σιγμοῦνδος*** Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1865. Ἐσπούδασεν ἐν Στρασβούργῳ καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν. Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον γοτθικῆς ἐτυμολογίας» (1887), «Εὐρωπαϊκὴ προϊστορία» (1910), «Πολιτισμὸς» (1913), «Ἰνδογερμανοὶ καὶ Γερμανία» (γ΄ ἔκδ. 1924), «Γερμανοὶ καὶ Κέλται» (1927), κ. ἄ. Π. Ν. Π.

δεσπόζει μὲν τῆς πεδιάδος, δεσπόζεται ὅμως ἀπὸ ἄλλους ὑψηλοτέρους λόφους.

Ἐκ τῆς προϊστορικῆς πόλεως ἀνεσκάφη μόνον τὸ ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἰσοπεδωθέντος λοφίσκου. Πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἀνακτόρου, καὶ προφανῶς τῆς πόλεως ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ λόφου νεολιθικὸς συνοικισμός, τοῦ ὁποίου ἐλάχιστα μέρη ἀνεφάνησαν κάτωθεν τοῦ ἀνακτόρου. Ἐπίσης κατὰ τὴν πρωτομινωϊκὴν ἐποχὴν κατῳκήθη ὁ λόφος. Ὅπως καὶ εἰς τὴν Κνωσὸν ἔχομεν δύο ἀνάκτορα, ἓν παλαιότερον καὶ ἓν νεώτερον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ παλαιοτέρου. Εἰς σπουδαιότητα τὸ ἀνασκαφὲν ἀνάκτορον ἔρχεται δεύτερον μετὰ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, ἐν πολλοῖς ὅμως ὑπερβαίνει εἰς μεγαλοπρέπειαν τὸ τῆς Κνωσοῦ. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ μεγαλύτερόν του μέρος ἦτο μονόροφον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τῆς Κνώσοῦ, ἡ πολυοροφία δὲ εἰς οὐδὲν αὐτοῦ μέρος εἶναι ἀποδεδειγμένη. Θὰ παρουσίαζεν ὅμως ἀσφαλῶς γραφικὴν εἰκόνα, διότι ἦτο ᾠκοδομημένον ἐπὶ τριῶν διαφόρων ἐπιπέδων τοῦ βράχου. Τὸ παλαιότερον ἀνάκτορον ἐκτίσθη περὶ τὸ 1900 π. Χ., διαδεχθὲν προφανῶς ἀρχαιότερον ἀρχοντικὸν κτίσμα, τοῦ ὁποίου οὐδὲν διασῴζεται ἐκτὸς κινητῶν εὑρημάτων. Εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς Κνωσοῦ. Ἔχει καὶ τοῦτο μεγάλην πλακόστρωτον δυτικὴν αὐλήν, ἡ ὁποία κυρίως ἐχρησίμευε διὰ τὰς ἱερὰς τελετὰς καὶ πιθανῶς καὶ διὰ τὰς ταυρομαχίας, τὰς ὁποίας παρηκολούθουν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀνακτόρων καὶ οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τοὺς ἐξώστας τῆς προσόψεως τοῦ ἀνακτόρου, ἡ ὁποία ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὴν αὐλὴν αὐτήν, καὶ ἀπὸ μίαν πλατυτάτην κλίμακα, τῆς ὁποίας αἱ βαθμῖδες ἐχρησίμευον ὡς ἑδώλια διὰ τοὺς θεατάς. Ἡ κλῖμαξ αὐτὴ ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ θεάτρου τῆς Κνωσοῦ καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτῆς μέρος περιορίζεται ὑπὸ τοίχου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἔρεισμα διὰ τὸ ἄνωθεν σχηματιζόμενον ἐπίπεδον. Ἡ αὐλὴ διασχίζεται ἀπὸ μίαν σειρὰν πλακῶν, ἀποτελοῦσαν τὸν βασιλικὸν δρόμον καὶ διήκουσαν ἀπὸ τῆς δυτικῆς πύλης μέχρι τῆς ἀνωτέρας βαθμῖδος τοῦ θεάτρου, ὅπου ἀσφαλῶς θὰ ἦτο ὁ βασίλειος θῶκος. Ὅτι εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην ἐγίνοντο αἱ ἱεροτελεστίαι ἀποδεικνύουν τὰ ἱερά, τὰ ὁποῖα εἶναι σύστημα τεσσάρων μικρῶν χαμηλῶν δωματίων μὲ καθίσματα διὰ τοὺς ἱερεῖς, κατ' ἄλλους θρανία διὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἱερῶν εἰδωλίων καὶ ἱερὰ σκεύη διὰ τὰς ἱερουργίας, καὶ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ἀνακτόρου, κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς αὐλῆς. Ὅπως τὸ τῆς Κνωσοῦ, ἔχει μίαν μεγάλην κεντρικὴν αὐλήν, πλακόστρωτον καὶ ταύτην, περὶ τὴν ὁποίαν συσπειροῦνται τὰ διάφορα διαμερίσματα (διαμερίσματα βασιλέως καὶ βασιλίσσης, διαμέρισμα ἐργαστηρίων, διαμερίσματα προσωπικοῦ ὑπηρετικοῦ, ἐπίσημα διαμερίσματα, διαμέρισμα ἀποθηκῶν κλπ.). Αἱ λεπτομέρειαι τῶν διαμερισμά-

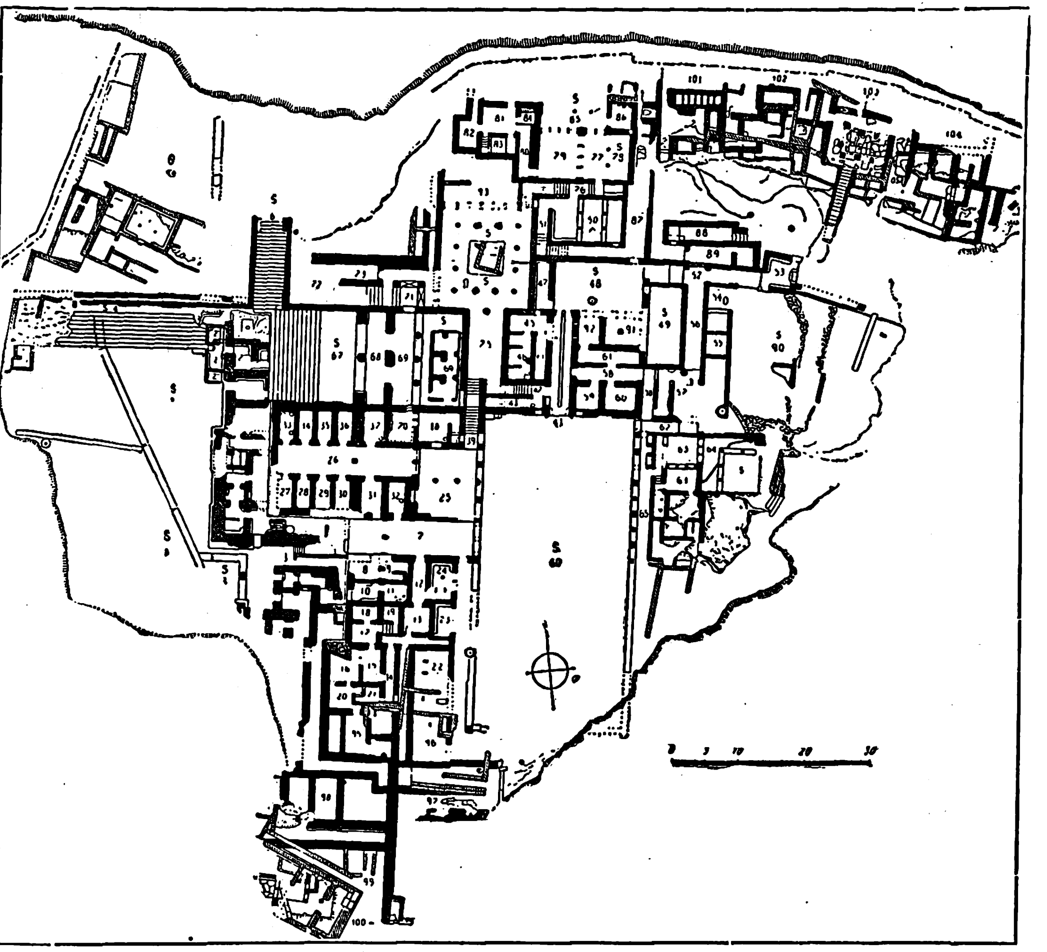

Σχέδιον τοῦ ἀνακτόρου τῆς Φαιστοῦ.

φαιστίνης (ὁ) (Phästin) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀπαντῶν εἰς τὸ Dupferberg καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι *βρονζίτης* (βλ. λ.) μεταβεβλημένος εἰς *στεατίτην*. Γ. Κ. Γ.

Φαῖστος *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους, βασιλεὺς τῆς Σικυῶνος, ἔνθα πρῶτος εἰσήγαγε τὴν λατρείαν τοῦ πατρός του ὡς θεοῦ καὶ οὐχὶ ὡς ἥρωος (*Παυσ.* Β΄ 10, 1). Κατά τινα μαντείαν, μετοικήσας εἰς Κρήτην, ἐγένετο ἱδρυτὴς τῆς ὁμωνύμου πόλεως.

—2) Υἱὸς τοῦ Βώρου ἐκ τῆς ἐριβώλακος Τάρνης τῆς Λυδίας, σύμμαχος τῶν Τρώων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰδομενέως (Ἰλ. Ε. 43). Α. Θ. Σ.

Φαιστὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτάτη καὶ σπουδαιοτάτη πόλις τῆς Κρήτης, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὴν μεσομινωϊκὴν ἐποχὴν καὶ ἐκλείψασα τὸν Β΄ αἰῶνα π Χ. Πλέον ἢ ἅπαξ κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον ἡ Φαιστὸς κατέστη πτωχὸν χωρίον Ἡ ἑλληνικὴ πόλις ἔκειτο περίπου εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν μὲ τὴν μινωϊκήν, ὡς ἀπεδείχθη διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς ἰταλικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἄλμπερ, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 1900. Ἡ θέσις τῆς Φαιστοῦ ἦτο καὶ προηγουμένως γνωστή, καθορισθεῖσα διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ Στράβωνος ὅτι ἔκειτο ἑξήκοντα σταδίους ἀπὸ τῆς Γόρτυνος, εἴκοσιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τεσσαράκοντα ἀπὸ τοῦ λιμένος της Μάταλα Τὰ ἀνευρεθέντα ἀρχαῖα ἐρείπια κεῖνται εἰς τὸν ἀνατολικώτερον τῶν τριῶν λοφίσκων, κειμένων εἰς τὸ ΝΔ. μέρος τῆς πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς, ὁ ὁποῖος

Digitized by Google

των τοῦ παλαιοῦ ἀνακτόρου δὲν εἶναι γνωσταί, διότι μόνον μερικὰ μέρη αὐτῶν διεσώθησαν, ἰδίως αἱ ἀποθῆκαι, κείμεναι νῦν κάτωθεν τοῦ φωταγωγοῦ τῶν προπυλαίων καὶ παρὰ τὴν δυτικὴν πύλην τοῦ παλαιοῦ ἀνακτόρου. Τὸ παλαιότερον ἀνάκτορον κατεστράφη περὶ τὸ 1600, πιθανῶς ἐκ σεισμοῦ, συγχρόνως δηλαδὴ μὲ τὸ τῆς Κνωσοῦ καὶ μικρὸν πρὸ τοῦ πέρατος τῆς μεσομινωϊκῆς περιόδου. Τὸ νέον ἀνάκτορον ἔλαβε μεγαλοπρεπεστέραν ἐμφάνισιν. Ἡ δυτικὴ αὐλὴ ηὐρύνθη διὰ ὀπισθοχωρήσεως τῆς προσόψεως καὶ ἀνυψώσεως τοῦ δαπέδου τῆς αὐλῆς, καταχωσθέντων οὕτω τῶν ἱερῶν, τοῦ ἀρχαιοτέρου πλακοστρώτου καὶ τεσσάρων βαθμίδων τῆς κλίμακος τοῦ θεάτρου.

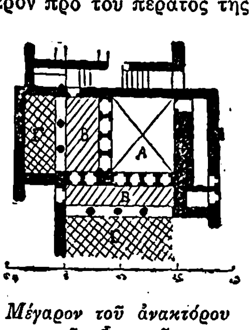

Μέγαρον τοῦ ἀνακτόρου τῆς Φαιστοῦ.

Ἡ δυτικὴ αὐλὴ συνεδέθη διὰ κλίμακος πρὸς τὸ ἄνωθεν τοῦ θεάτρου ἐπίπεδον καὶ κατεσκευάσθη μεγαλοπρεπεστάτη κλῖμαξ ἄγουσα διὰ λαμπρῶν προπυλαίων εἰς τὰ ἐνδότερα διαμερίσματα. Τὰ προπύλαια ταῦτα ἐκλαμβάνουν τινὲς ὡς μέγαρον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ ἐσκεπασμένου χώρου. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἐδέχετο ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου εἰς τὸ βάθος τῶν προπυλαίων. Ἡ δυτικὴ αὐλὴ συνεκοινώνει μὲ τὴν κεντρικὴν διὰ εὐρέος διαδρόμου, ὁ ὁποῖος ἐκλείετο διὰ διφύλλου θύρας καὶ ἐφρουρεῖτο διὰ φυλακείου. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε στοά, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ προφυλάττῃ ἀπὸ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ὑπὸ ταύτην δὲ ὑπάρχουν δύο μικραὶ δεξαμεναί, πιθανῶς διὰ πόσιμον ὕδωρ. Τὸ ἀνάκτορον ὑδρεύετο διὰ στερνῶν, ὧν εὑρέθησαν ἓξ ἢ ἑπτά, εἰς τὰς ὁποίας συνελέγοντο τὰ ὄμβρια ὕδατα. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς αὐλῆς ἠνοίγετο μεταξὺ μὲν τῶν προπυλαίων καὶ τοῦ μεγάλου διαδρόμου ἐπίσημος αἴθουσα μὲ δύο κίονας, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας ἤρχιζεν ὁ διάδρομος τῶν ἀποθηκῶν, ἔχων ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ πέντε ἀποθήκας, πρὸς νότον δὲ τοῦ πρὸς τὴν αὐλὴν τέρματος τοῦ διαδρόμου δύο δωμάτια μὲ λίθινα θρανία, τὰ ὁποῖα προφανῶς ἦσαν ἀναπαυτήρια. Τὸ ἓν τῶν δωματίων τούτων, ἀνοικτὸν εἰς τὴν αὐλήν, φέρει τὸ ὄνομα «δωμάτιον τοῦ καθίσματος μετὰ τριγλύφων», διότι τὸ θρανίον φέρει γλυφὰς ἀναλόγους τῶν τριγλύφων τῶν δωρικῶν ναῶν. Ὄπισθεν τῶν δωματίων τούτων ὑπάρχει σύστημα δωματίων ἀποτελούντων τὰ ἐνδιαιτήματα τῶν ὑπηρετῶν τοῦ ἀνακτόρου, καθὼς καὶ δωμάτια λουτροῦ μὲ τὰ συναφῆ των διαμερίσματα, δύο δὲ μεγάλαι στέρναι προφανῶς ἐχρησίμευον διὰ νὰ λαμβάνεται ἐκεῖθεν τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὸ λουτρὸν ὕδωρ. Τὸ νότιον καὶ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ ἀνακτόρου κατεστράφη τελείως, παρασυρθὲν εἰς τὰς ἀποτόμους κλιτῦς τοῦ λόφου. Τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος σῴζεται μία αἴθουσα μετὰ πολυθύρου, ἔχουσα εἰς τὸ ἀνατολικόν της μέρος περίστυλον. Ἐκ τῆς κεντρικῆς αὐλῆς εἰσήρχετό τις εἰς διάδρομον, ὅστις ἠνοίγετο ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς αὐλῆς, ἔχοντα ἑκατέρωθεν δωμάτια χρησιμοποιηθέντα ὡς θησαυροφυλάκια, ὡς ἀποθῆκαι καὶ ἄλλα ἀγνώστου χρήσεως. Εἰσέρχεταί τις οὕτως εἰς μικρὰν αὐλὴν μὲ

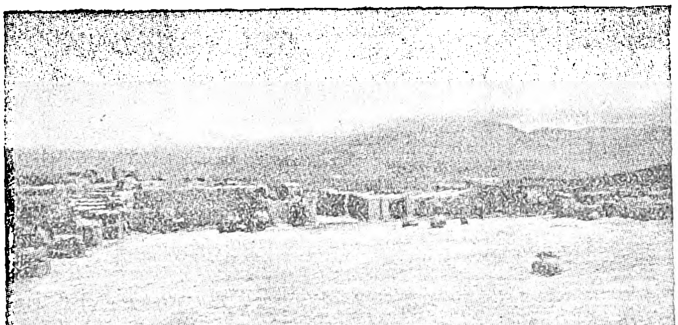

Κεντρικὴ αὐλὴ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Φαιστοῦ.

φρέαρ, τὴν καλουμένην αὐλὴν τοῦ γυναικωνίτου, διότι πρὸς Β. αὐτῆς ὑπάρχουν τὰ διαμερίσματα τῶν γυναικῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπομεμονωμένα ἀπὸ τὰ τῶν ἀνδρῶν. Τὰ μέγαρα τῶν γυναικῶν εἶναι δύο, ἀμφότερα τοῦ τύπου τῶν μεγάρων τῆς Κνωσοῦ, μὲ φωταγωγοὺς καὶ πολύθυρα, μὲ ὡραίαν ἐπένδυσιν διὰ πλακῶν καὶ μὲ λίθινα καθίσματα. Τὸ ἓν τῶν μεγάρων τούτων εἶχεν ἐξωτερικὴν στοὰν κιόνων καὶ ἔβλεπε πρὸς τὴν χιονοσκεπῆ Ἴδην καὶ πρὸς τὴν κατάφυτον περιοχὴν τῆς Ἠλέκτρας, ἀποτελοῦν οὕτως ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἐνδιαιτήματα τοῦ ἀνακτόρου. Διὰ διαδρόμου συνεκοινώνει τὸ μέγαρον τοῦτο πρὸς χῶρον, ὁ ὁποῖος ἔχει μεγάλην ἀναλογίαν

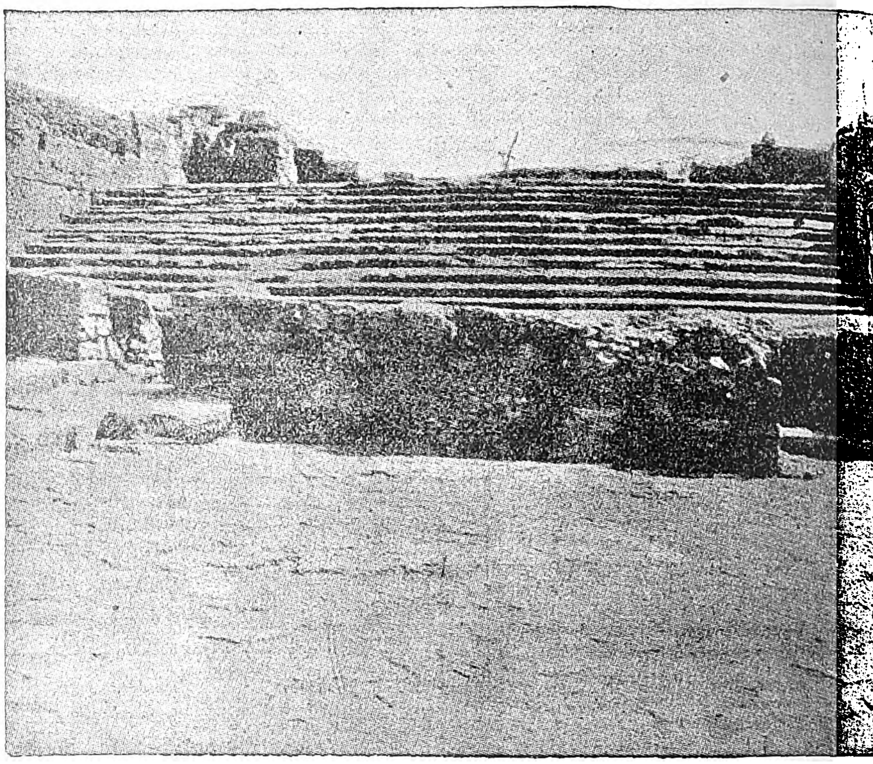

Κλῖμαξ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Φαιστοῦ.

πρὸς τὰς ἱερὰς δεξαμενὰς τῆς Κνωσοῦ καὶ φαίνεται ὅτι ὡς τοιαύτη ἐχρησιμοποιήθη. Τὸ ἐσώτερον τῶν μεγάρων συνεδέετο διὰ κλίμακος πρὸς ἀνώτερον ἐπίπεδον, ὅπου ὑπῆρχεν ὡραῖον περίστυλον, τὸ δὲ περίστυλον τοῦτο εὑρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν διὰ διαδρόμων καὶ κλιμάκων ἀφ' ἑνὸς μὲ τὰ μεγάλα προπύλαια, ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸ μέγαρον τῆς κεντρικῆς αὐλῆς. Ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἄλλα διαμερίσματα πρὸς τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ ἀνακτόρου, τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον μέρος εἶναι ἓν περίστυλον, τὸ ὁποῖον διὰ μεγάλης κλίμακος συνεκοινώνει μὲ μίαν αὐλήν, εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος κειμένην, ἥτις ἔχει εἰς τὸ μέσον κεραμευτικὸν κλίβανον.

Τὸ ἀνάκτορον τῆς Φαιστοῦ ἔδωκεν ἐλάχιστα τμήματα τοιχογραφιῶν καὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε τὴν λαμπρὰν διακόσμησιν τῆς Κνωσοῦ. Ἐπίσης τὰ ὑπόγεια θησαυροφυλάκεια εἶναι ἄγνωστα εἰς τὴν Φαιστόν. Τὰ ἐκ τοῦ ἀνακτόρου προερχόμενα ἀντικείμενα εἶναι πολλά, σπουδαιοτάτη δ' εἶναι ἡ σειρὰ τῶν καμαραϊκῶν ἀγγείων, ὁ δίσκος τῆς Φαιστοῦ, ἓν ὄστρακον μὲ ἀναγλύφους δαίμονας κ. ἄ.

Τὸ ἀνάκτορον κατεστράφη περὶ τὸ 1450 π. Χ. Κατὰ τὴν ὑστερομινωϊκὴν 3ην περίοδον ὁ χῶρος τοῦ ἀνακτόρου ἐλάχιστα κατῳκήθη. Ἐπίσης κατὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον. Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἤρχισε νὰ σχηματίζεται ἡ ἑλληνικὴ πόλις. Τότε, εἰς τὸ νοτιώτερον μέρος τοῦ ἀνακτόρου, ἀνιδρύθη ναὸς ἀρχαϊκός, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται τμήματα ἀσπίδων καὶ λεβήτων. Ἐπίσης ἀνευρέθησαν ὡραῖοι ἀρχαϊκοὶ πίθοι. Τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς ἀνευρέθη μικρὸς ναὸς καί τινα ἄλλα οἰκήματα, περαιτέρω δέ, παρακολουθοῦντες τὸν βόρειον κρημνόν, διακρίνομεν τὰ τείχη τῆς ἑλληνικῆς πόλεως. Ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν τοῦ θεάτρου σχηματιζομένου ἐπιπέδου σῴζονται ἀρκετὰ λείψανα οἰκοδομημάτων ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Παρὰ τὸ χωρίον Καλύβια καὶ εἰς θέσιν Λιλιανὰ ἀνευρέθη καὶ ἀνεσκάφη τὸ νεκροταφεῖον τῆς Φαιστοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ εὑρήματα ἀνήκουν εἰς τὴν τελευταίαν ὑστερομινωϊκὴν περίοδον.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς πόλεως ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Ἀναφέρεται ἤδη παρ' Ὁμήρῳ ὡς εὐναιτάωσα πόλις καὶ ἐφημίζετο ὡς ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μίνωος, κατ' ἄλλους ὑπὸ τοῦ Φαιστου, ἐγγόνου τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ὡς πατρὶς τοῦ Ἐπιμενίδου. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ μακρὸν εὑρίσκετο εἰς ἀγῶνας πρὸς τὴν Γόρτυνα διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς πεδιάδος Μεσαρᾶς. Τὴν μεγάλην της ἀκμὴν μαρτυρεῖ ὁ πλοῦτος τῶν νομισμάτων της. Ἀναφέρεται ῥητῶς ὅτι κατεστράφη ὑπὸ τῆς Γόρτυνος καὶ φαίνεται ὅτι ἡ καταστροφή της δὲν ἔγινε πρὸ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος διότι τὰ νομίσματά της ἐξακολουθοῦν μέχρι τῶν μέσων αὐτοῦ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν συνθήκην τῶν κρητικῶν πόλεων μετὰ τοῦ Εὐμένους. Τὰ Μάταλα ἦσαν ὁ λιμήν της.

Τὸ ὄνομα Φαιστὸς ἀνέζησε διὰ τῶν ἐλθουσῶν εἰς φῶς ἀρχαιοτήτων. Σήμερον τὴν ἐπισκέπτονται πολλοὶ ξένοι. Ἡ ἐπὶ τοῦ λόφου ἀνάβασις ἀπαιτεῖ πορείαν εἴκοσι μόνον λεπτῶν. Ἐπὶ τῆς Φαιστίας ἀκροπόλεως ἱδρύθη παρὰ τῆς ὑπηρεσίας τουρισμοῦ ὡραῖος ξενών, εἰς τὸν ὁποῖον δύναται ὁ ἐπισκέπτης νὰ εὕρῃ ἀναψυχὴν καὶ νὰ διανυκτερεύσῃ, ἐὰν θέλῃ. Ἀναστηλώσεις εἰς τὴν Φαιστὸν ἔχουν γίνει εἰς μικρὰν κλίμακα καὶ μόνον πρὸς διατήρησιν τῶν ἀνευρεθέντων. Οὕτως ἡ εἰς Φαιστὸν ἐπίσκεψις εἶναι συμπληρωματικὴ τῆς Κνωσοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τῶν μινωϊκῶν ἀνακτόρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ τελικὴ δημοσίευσις τοῦ μινωϊκοῦ ἀνακτόρου δὲν ἐγένετο εἰσέτι. Ἀνασκαφικαὶ ἐκθέσεις ἐν: Monumenti Lincei 12 (1902), 6 κ. ἑξ. καὶ 14 (1901) 313 κ. ἑξ.—Annuario d. Scola. Ital. di Atene I (1914) 357 κ. ἑξ.—Ἡ νεκρόπολις ἐν Monumenti Lincei 14 (1903), 501 κ. ἑξ.—Περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως ἐν *I. Svoronos*, «Numismatique de la Crète ancienne», 253 κ. ἑξ.—Σπ. Μαρινάτου, «Ὁ ἀρχαῖος κρητικὸς πολιτισμὸς» (204 κ.ἑξ.).

—**Φαιστοῦ** ***δίσκος***. Πήλινος δίσκος εὑρεθεὶς κατὰ τὰς ἰταλικὰς ἀνασκαφὰς ἐν Φαιστῷ τῷ 1908. Ἀνευρέθη εἰς τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ ἀνακτόρου εἰς ἓν ὀρθογώνιον διαμέρισμα, ὅπερ ἔχει μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὰς γνωστὰς κασέλλας τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίουν πρὸς φύλαξιν θησαυρῶν, ἀρχείων κλπ. Ἐκεῖ ἀνευρέθησαν καὶ ἕτεραι πινακίδες φέρουσαι τὴν συνήθη μινωϊκὴν γραφὴν ἐπ' αὐτῶν (σύστημα γραμμικὸν Α). Ἡ διάμετρος τοῦ δίσκου εἶναι 0,1. μ., φέρονται δ' ἐπ' αὐτοῦ διάφορα τετυπωμένα σύμβολα, τὰ ὁποῖα ἐτυπώθησαν διὰ χωριστῶν χαρακτήρων καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν γραφὴν ...νουσαν, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον. Ἡ γραφὴ ὅμως αὕτη εἶναι ῥιζικῶς διάφορος ὅλων τῶν μινωϊκῶν συστημάτων γραφῆς καί, ὡς ἀνεγνωρίσθη ἔκ τινων συμβόλων, ἔχει καταγωγὴν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πιθανῶς ἐκ τῆς Λυκίας. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι συνδεδυασμένα κατὰ συστήματα, ἀποτελοῦντα προφανῶς λέξεις, ὥστε ἕκαστον τῶν συμβόλων εἶναι δηλωτικὸν συλλαβῆς. Τὰ συστήματα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ καθέτων γραμμῶν. Ἡ γραφὴ συνεχίζεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ δίσκου. Ὁ δίσκος περιέχει 123 σημεῖα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ 118 ἐπὶ τῆς ἄλλης. Τὰ διάφορα σύμβολα, ὧν ἕκαστον ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις, ἀνέρχονται εἰς 45. Τὰ σύμβολα παριστοῦν μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα, ζῷα καὶ φυτά, πλοῖον καὶ οἰκοδόμημα καὶ ἄλλα ἀσαφῆ ἀντικείμενα. Τινὰ τῶν συμβόλων φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι δηλωτικὰ συλλαβῆς ἢ λέξεως, ἀλλὰ προσδιοριστικά. Τοιοῦτον εἶναι ἡ φέρουσα λοφίον κεφαλή, ἡ ὁποία συναντᾶται μόνον εἰς ἀρχὴν λέξεως, οὐδέποτε δὲ εἰς τὸ μέσον. ...τωθεν μερικῶν συμβόλων, πάντοτε ἀρχικ...

Digitized by Google

εως, ὑπάρχουν γραμμίδια δίκην τόνων. Πιθανῶς ταῦτα εἶναι δηλωτικὰ ὅτι ἀρχίζει νέα ἔννοια. Πολλάκις ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ λέξις διὰ τῶν αὐτῶν συμβόλων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ αὐτὴ φράσις. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δίσκου, μὲ τὸ ὑπάρχον ὑλικὸν συγκριτικῆς μελέτης, δὲν εἶναι κατορθωτή, ἐφ' ὅσον τὰ σύμβολα δὲν εἶναι δηλωτικὰ ἐννοιῶν ἀλλὰ συλλαβῶν. Ἐν τούτοις τινὲς ἀπεπειράθησαν νὰ ἀναγνώσουν τὸν δίσκον, χωρὶς ὅμως οὐδένα νὰ πείσωσιν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀναγνώσεως, ἡ ὁποία εἶναι φανταστική. Οὐδεμία μέχρι σήμερον γνωστὴ γραφὴ παρουσιάζει στενὰς ἀναλογίας πρὸς τὴν γραφὴν ταύτην. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι εἶναι στάδιον, μέχρι τοῦδε οὐχὶ γνωστὸν ἄλλοθεν, τῆς ἐξελίξεως τῆς μινωϊκῆς γραφῆς, δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ ἐξ αὐτῆς τῆς χρονολογίας τοῦ δίσκου, ὅστις χρονολογεῖται περὶ τὸ τέλος τῆς μεσομινωϊκῆς περιόδου (δηλαδὴ ἀπὸ 1650—1600 π. Χ). Ἡ πιθανωτέρα ὑπόθεσις εἶναι ὅτι ὁ δίσκος ἔχει μικρασιατικὴν καταγωγήν. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, κατά τινας μὲν εἶναι ὕμνος πρὸς θεότητα, ἴσως τὴν μητρικὴν θεότητα, ἐξ ἧς ἕλκει τὴν καταγωγὴν ἡ μινωϊκή, καὶ εἰς τοῦτο συνηγορεῖ ἡ ἐπανάληψις φράσεως ὡς ἐπῳδοῦ, κατ' ἄλλους δὲ εἶναι ἔγγραφον κανονίζον δοσοληψίας μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων Φαιστοῦ καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι μοναδικόν, ἀποδεικνύον σχέσεις τῆς μινωϊκῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπικοινωνίαν διὰ γραφῆς. (Εἰκόνα τοῦ δίσκου τῆς Φαιστοῦ βλ. ἐν λ. γραφὴ τ. Η' σελ. 704γ καὶ 705α).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Pernier*, Ausonia 1909, φ. 255 κ. ἑξ.— *A. Evans*, Scripta Minoa I p. 22 κ. ἑξ. καὶ 273 κ. ἑξ.— *Della Seta*, Il Disco di Phaestos (Remdiconti della R. Academia dei Lincei 1909).—*Ed. Meyer*, Der Discus von Phaestos und die Philister von Kreta (Sitrungsber d. K. Akad 1909).—*A. Sundwall*, Der Ursprung der Kretcischen Schrift (Acta Academiae Aboensis 1920).—*G. Ipsen*, Der Diskus von Phaestos (Indogerm. Forschungen 47 1, 1929).

Ν. Ε. Π.

—**Φαιστὸς** *('Αρχ. Γεωγρ.)*. Πόλις ἐν τῇ Ὀζολαίᾳ Λοκρίδι, κειμένη οὐ μακρὰν τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, μετὰ ναοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Φαιστίου. Α. Θ. Σ.

Φὰϊτ (Feith), ***Ἐβεράρδος***. Ὀλλανδὸς ἑλληνιστὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Γαλλίᾳ ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Συνέγραψεν: «Antiquitates Homericae» καὶ «Antiquitates Athenienses», ἐκδοθέντα ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1743. Β. Γ. Μ.

—**Φὰϊτ** (Feith), ***Ράϊφις***. Ὀλλανδὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1753—1824). Ἔγραψε ποιήματα καὶ μυθιστορήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων προδίδουν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ «Βερθέρου» τοῦ Γκαῖτε καὶ τῶν «Ὠδῶν» τοῦ Κλόπστοκ. Ἔγραψεν ὡσαύτως τὰ δράματα: «Ἰουλία» (1783), «Φερδινάνδος καὶ Κωνσταντία» (1785), μυθιστορήματα: «Λαΐδυ Ἰωάννα Γρέϋ» (1791), «Ἰνὲς ντὲ Κάστρο» (1793), «Μούκιος Κόρδος» (1795), πολλὰ φιλολογικά, ἠθικά, θεολογικά, αἰσθητικὰ καὶ ἄλλα ἔργα. Τὰ «Ἅπαντα» αὐτοῦ μετὰ βιογραφίας του ἐξεδόθησαν εἰς 11 τόμους τῷ 1824 ὑπὸ τοῦ N. G. van Kampen. Νεωτέρα ἔκδοσις τῶν ἔργων του ἐγένετο τῷ 1896 ὑπὸ τοῦ A. Verwey. Μ. Δ. Β.

Φὰϊτ (Veit), ***Βενσεσλὰς-Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς συνθέτης (1806—1864). Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πράγας, ἐνῷ συγχρόνως ἐμελέτα καὶ τὴν μουσικήν. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του, στερηθεὶς τῶν μέσων τῆς ζωῆς, ἠναγκάσθη νὰ δίδῃ μαθήματα μουσικῆς. Μετὰ τὸ τέλος τῶν νομικῶν του σπουδῶν ἐγένετο δικαστής. Ἐκ τῶν πολλῶν συνθέσεών του κυριώτεραι εἶναι: «Κουαρτέττο διὰ δύο βιολία καὶ δύο βιολοντσέλλα», «Πολωνέζα», «Ἄβε Μαρία» διὰ τρεῖς φωνὰς καὶ ὀρχήστραν. Μ. Δ. Β

—**Φάϊτ** (Veidt), ***Κόνραντ***. Γερμανὸς τραγικὸς ἠθοποιός, γεννηθεὶς τῷ 1893. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ γερμανικοῦ θεάτρου ἐν Βερολίνῳ, βραδύτερον δὲ (ἀπὸ τοῦ 1912) ἔπαιξεν εἰς τὸν κινηματογράφον, ὅπου διεκρίθη εἰς τραγικοὺς ρόλους, ἀποκτήσας παγκόσμιον φήμην. Κατὰ τὴν περίοδον 1926—1929 ἔπαιξεν ἐν Ἀμερικῇ. Κυριώτερα κινηματογραφικὰ ἔργα του εἶναι: «Ὁ κόμις Κόστια», «Οἱ ἀδελφοὶ Σέλεμπεργκ», «Τὰ χέρια τοῦ Ὀρλάκ», «Ἡ τελευταία διαταγή». Χ. Δ.

—**Φάϊτ** (Veit), ***Μαυρίκιος*** Γερμανὸς πολιτικός, ἐκδότης καὶ βιβλιοπώλης (1808—1864). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Βερολίνῳ, ὅπου τῷ 1833, μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ του Λέχφελντ, ἵδρυσεν ἐκδοτικὸν οἶκον καὶ βιβλιοπωλεῖον, τὸ ὁποῖον ταχέως ἀπέβη ἓν τῶν μεγαλυτέρων τῆς Γερμανίας. Ἐξέδωκε πολλὰ σημαντικὰ ἔργα, ἐν οἷς τοῦ Σχέλιγκ, τοῦ Φίχτε, τοῦ Μπαίκ, τοῦ Ράνκε, τοῦ Δρόϋζεν, τὸ «Ἡμερολόγιον ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας» τοῦ Μύλλερ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέχφελντ ὁ Φάϊτ παρεχώρησε τὸ βιβλιοπωλεῖόν του εἰς τὸν Ἄϊνχορν τῆς Λειψίας. Ὑπῆρξε πρόεδρος τῆς ἑταιρείας τῶν Γερμανῶν βιβλιοπωλῶν καὶ ἔπαιξε σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν νόμων περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, περὶ ἐκδόσεων καὶ περὶ ἐκτυπώσεων. Διετέλεσε πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τοῦ Βερολίνου καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον ὀργάνωσιν τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως. Κατόπιν ἐξελέγη βουλευτὴς Βερολίνου, ἀνήκων εἰς τὸ παλαιὸν φιλελεύθερον κόμμα. Ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν μελετῶν ἐπὶ πολιτικῶν θεμάτων. Μ. Δ. Β.

— **Φάϊτ** (Veit), ***Φίλιππος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1793—1877). Ἐμορφώθη ἐν Δρέσδῃ καὶ Βιέννῃ, τῷ δὲ 1815 μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἠκολούθησε τὴν σχολὴν τῶν λεγομένων Ναζωραίων ζωγράφων Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονήν του ἐποίησε τὰς τοιχογραφίας ἐν τῇ Κάζα Μπαρτόλντυ καὶ Βίλλα Μάσσιμι, τὸν «Θρίαμβον τῆς θρησκείας» ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἀχράντου συλλήψεως ἐν τῷ ναῷ Τρινιτὰ ντέϊ Μόντι. Ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1843 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ἰνστιτούτου Σταΐντελ ἐν Φραγκφούρτῃ, ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ἐζωγράφησε περιφήμους θρησκευτικοὺς πίνακας, ὡς τὸν ἅγιον Γεώργιον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Μπενσχάϊμ. Ἐν τῇ ὀροφῇ τοῦ ἰνστιτούτου ἤρχισε ζωγραφῶν τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως καθ' Ὅμηρον, ἣν ὅμως δὲν συνεπλήρωσεν· ἐν τῷ αὐτῷ ἰνστιτούτῳ ἐζωγράφησε τὴν «Ἔκθεσιν τοῦ Μωϋσέως» Περίφημον ἔργον αὐτοῦ, εὑρισκόμενον ἐν τῇ ἐθνικῇ πινακοθήκῃ τοῦ Βερολίνου, εἶναι αἱ «Δύο Μαρίαι παρὰ τὸν Τάφον». Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν «Δέκα διαλέξεις περὶ τέχνης». Θ. Κ.

Φαίυρερ (Faiyrer), *σὲρ* ***Ἰωσήφ***. Ἐπιφανὴς Ἄγγλος χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1824. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους πολέμους καὶ τῷ 1874 διωρίσθη γενικὸς ἀρχίατρος καὶ πρόεδρος τοῦ ἰατροσυνεδρίου τῶν Ἰνδιῶν. Ἐπίσης διετέλεσε μέλος τῆς γερουσίας, μέλος τῶν βασιλικῶν ἰατρικῶν ἑταιρειῶν Λονδίνου καὶ Ἐδιμβούργου καὶ ἐπίτιμος ἰατρὸς τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας. Ἔγραψε: «Clinical surgery in India» (1866), «The thanatophidia of India» κλ. (1872—1873, μετὰ 31 εἰκόνων), «Clinical and pathological observations in India» (1873), «Tropical dysentery and chronic diarrhoea» (1881) κ. ἄ. Ο. Ρ.

Φάϊφ (Fife ἢ Fifeshire) *[Γεωγρ.]* Κομιτεία τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν Σκωτίᾳ Κεῖται πρὸς τὰ ἀνατολικὰ παράλια αὐτῆς καὶ ἀποτελεῖ προεξοχὴν ἐν εἴδει χερσονήσου, μεταξὺ τῶν κόλπων Ταίη καὶ Φορθ. Ἔχει ἔκτασιν 1345 τ. χλμ. καὶ 292 925 κατ. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Λέβεν καὶ Ἔντεν καὶ ἔχει πλούσια μεταλλεῖα γαιανθράκων καὶ σιδήρου, καθὼς καὶ ἀκμαίαν βιομηχανίαν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Κιούπαρ*. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους κατῳκεῖτο ὑπὸ Πικτῶν καὶ ἐκαλεῖτο *Πικτορία*. Μ. Δ. Β.

Φαϊχίγγερ (Vaihinger)· βλ. *Βαϊχίγγερ*.

φάκα (ἡ)· δημοτ., μυοπαγίς, ἄλλως *ξυλόγατα, δόκανο* (λ. ποντικ.).

φακαῖος *βόθρος ('Ανατομ.)*. Ἐντύπωμα ἐπὶ τοῦ προσθίου πόλου τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος τοῦ ὀφθαλμικοῦ βολβοῦ, ὑποδεχόμενον τὴν ὀπισθίαν μοῖραν τοῦ κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ. Ι. Π.

φακάχερο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βίκος* ὁ δασύκαρπος (βλ. λ.).

Φακεὲ (ἑβρ. *Πέκαχ*) *[Βιβλ.]*. Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, υἱὸς ἀσήμου τινὸς ἀνδρὸς ὀνόματι Ρομελίου. Βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 736—732, συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ρασὶν βασιλέως τῆς Δαμασκοῦ ἐναντίον τοῦ Ἄχαζ βασιλέως τοῦ Ἰούδα, ἀλλ' ἡττήθη τῷ 734 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Τιγλὰθ Πιλεσὰρ τοῦ Γ', οὗ εἶχεν ἐπικαλεσθῆ τὴν συνδρομὴν ὁ Ἄχαζ (Δ' Βασιλ ιε' 25 ἑξ.) Π. Ι. Μ.

φακελία (ἡ) (Phacelia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφυλλοειδῶν* ἢ *ὑδροφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Αἱ φακελίαι εἶναι πόαι ἐτήσιαι μὲ βλαστὸν χνοώδη, φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ πτεροειδῆ, ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα δίχωρος. Δ. Ν. Π.

φακελίτης (ὁ) (Phakelit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι πυριτικὸν καλιαργίλλιον τοῦ χημικοῦ τύπου $KAl\,Si\,O_4$, δηλαδὴ καλιοῦχος *νεφελίνης*. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι λίαν λεπτοί, βελονοειδεῖς, συνηνωμένοι εἰς μικρὰς δέσμας. Ἔχει σκληρότητα 6ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,49, λάμψιν ὑελώδη ἢ μεταξοειδῆ καὶ χρῶμα λευκὸν ἢ εἶναι ἄχρους. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Monte Somma. Συνώνυμον: *καλιοφιλλίτης*. Γ. Κ. Γ.

φακελλαρία (ἡ) (Phacellaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σανταλοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, ἀναπτυσσόμενα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν ριζῶν διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

φακελ(λ)όκοκκοι (οἱ) *[Μικροβιολ.]*· βλ. λ. *κόκκος*.

φακελ(λ)οποιεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς φακέλων.

φακελ(λ)οποιία (ἡ)· ἡ βιομηχανία, ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς φακέλων.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ κατασκευὴ τῶν *φακέλλων* ἐπιστολῶν γίνεται δι' αὐτομάτων φακελλοποιητικῶν μηχανῶν ὡς ἑξῆς: Κόπτεται ὁ χάρτης εἰς πρέσσαν δι' εἰδικοῦ τύπου κοπῆς (καλουπιοῦ) καὶ τοποθετεῖται εἰς τὸν αὐτόματον τροφοδότην τῆς φακελλοποιητικῆς μηχανῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἷς βραχίων περιστρεφόμενος λαμβάνει, διὰ τῆς κάτω ἐπιφανείας του, γομαρισμένης ἐξ εἰδικοῦ κυτίου γόμας, ἀνὰ ἓν φύλλον. Ταυτοχρόνως ἕτερος βραχίων, ἐφωδιασμένος διὰ καουτσοὺκ καὶ γομαρισμένος ἐξ ἄλλου κυτίου γόμας, γομάρει τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ φακέλλου, τὸ προοριζόμενον διὰ τὴν σφράγισιν αὐτοῦ. Μετὰ τὸ γομάρισμα τὸ φύλλον ἀποσπᾶται διὰ πιέσεως ἑνὸς πτεροῦ ἀπὸ τὸν βραχίονα αὐτὸν καὶ μένει ἐλεύθερον νὰ ὁδηγηθῇ διὰ τοῦ πρώτου βραχίονος εἰς τὴν πλάκα φορμαρίσματος, ὅπου διὰ καταλλήλου πιέσεως γίνεται τὸ τσάκισμα καὶ εἶτα τὸ δίπλωμα καὶ κόλλημα τοῦ κάτω μέρους τοῦ φακέλλου, τοῦ ἐπάνω μέρους αὐτοῦ μὴ πιεζομένου εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ διατηρουμένου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς ἀποφυγὴν κολλήματος. Εἶτα ὁ φάκελλος, ἕτοιμος πλέον, πίπτει εἰς εἰδικὸν κυλινδρικὸν στεγνωτήριον («σι-

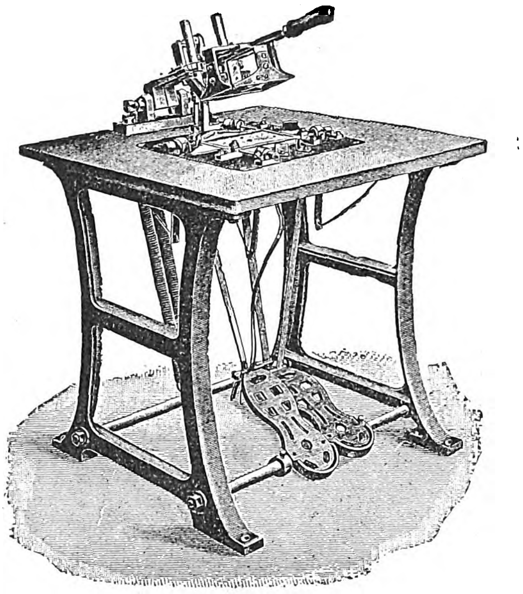

Ποδοκίνητος φακελλοποιητικὴ μηχανή.

δηρόδρομον»), ἄνωθεν τοῦ ὁποίου λειτουργεῖ ἀνέμιστήρ, καὶ φέρεται εἰς τὴν φακελλοδόχην, ὅπου δι' εἰδικοῦ αὐτομάτου μετρητοῦ γίνεται ὁ χωρισμὸς τῶν φακέλλων εἰς δέσμας 25 φακέλλων. Ἐκεῖθεν λαμβάνονται αἱ ἠριθμημέναι δέσμαι καὶ περιβάλλονται διὰ ταινίας.

Ὑπάρχουν καὶ ἀτελέστεροι τύποι φακελλοποιητικῶν μηχανῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁ χάρτης τίθεται ἀφοῦ προηγουμένως κοπῇ καὶ γομαρισθῇ.

Ἡ κατασκευὴ τῶν φακέλλων ἐγγράφων ἢ εἰδικῶν σχημάτων γίνεται, ἐκτὸς τῶν αὐτομάτων φακελλοποιητικῶν μηχανῶν, καὶ διὰ ποδοκινήτων τοιούτων, ὡς κατωτέρω: ὁ χάρτης κόπτεται δι' εἰδικοῦ τύπου κοπῆς (καλουπιοῦ) καὶ γομάρεται εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον προορίζεται διὰ τὴν σφράγισιν αὐτοῦ, εἶτα τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς διπλωτικῆς πλακός, σχήματος τοῦ φακέλλου, καὶ ἥτις κατὰ τὸν ἑκάστοτε χειρισμὸν τσακίζει καὶ κλείει. Ἡ ὅλη ἐργασία ἐπιτελεῖται εἰς τρεῖς χρόνους. Πρῶτον, διὰ τῆς πιέσεως τῆς λαβῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν τσακίζεται ὁ φάκελλος, ἀφ' ἑτέρου δὲ γομάρεται τὸ χεῖλος τοῦ κάτω πτεροῦ διὰ συστήματος γομαριστικῆς συσκευῆς ἀποτελουμένης ἐκ διπλῶν χοανοειδῶν κυτίων τοποθετημένων κατὰ τὴν γωνίαν τοῦ φακέλλου. Ἀκολούθως διὰ πιέσεως τοῦ δεξιοῦ πεντὰλ κλείουν τὰ δύο ἑκατέρωθεν πτερά, καὶ τέλος διὰ πιέσεως τοῦ ἀριστεροῦ πεντὰλ κλείουν τὰ δύο ἕτερα πτερά, ἐξ ὧν τὸ κάτω ἐπικολλᾶται.

Οἱ φάκελλοι εἰδικῶν διαστάσεων μὴ τρεχούσης χρήσεως κόπτονται δι' εἰδικοῦ μαχαιρίου, δυναμένου νὰ κόπτῃ εἰς διάφορα σχήματα μετακινουμένων ἀναλόγως τῶν τεσσάρων γωνιῶν του, καὶ κατασκευάζονται διὰ τῆς χειρός.

Οἱ πλέον ἐν χρήσει φάκελλοι εἶναι οἱ τῆς ἀσφαλείας, οἵτινες λιθογραφοῦνται ἢ ἐκτυποῦνται διὰ κλισέ, κατὰ τὴν ἐσωτερικήν των ὄψιν εἰς ὁλόκληρα φύλλα, διὰ διαφόρων χρωμάτων μελάνης, καὶ οὕτω καθίστανται ἀδιαφανεῖς, ἐμποδίζοντες τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ περιεχομένου. Ὑπάρχει καὶ ἕτερον εἶδος φακέλλων, ἀσφαλίζον τὸ περιεχόμενον, ὁ διπλοῦς φάκελλος, ὅστις ἐπενδύεται ἐσωτερικῶς διὰ λεπτοῦ χρωματιστοῦ φύλλου χάρτου ἀφῆς καὶ ὅστις ἐπίσης κατασκευάζεται δι' αὐτομάτων φακελλοποιητικῶν μηχανῶν Οἱ φάκελλοι οὗτοι συν-

Digitized by Google

ἤθως πωλοῦνται ἐντὸς κυτίων μετὰ τοῦ σχετικοῦ χάρτου ἐπιστολῶν.

Οἱ πένθιμοι φάκελλοι, οἱ φέροντες στενότερον ἢ πλατύτερον μελανὸν περιθώριον φακελλοποιοῦνται καὶ χρώννυνται ταυτοχρόνως διὰ προσαρμογῆς εἰδικῆς αὐτορρυθμιστικῆς συσκευῆς ἐκτυπώσεως ἐπὶ τῆς φακελλοποιητικῆς μηχανῆς.

Φάκελλοι κατασκευάζονται καὶ ἐκ σελλουλόζης, πανοχάρτου, ζελατίνης κλπ. Ἐπίσης κατασκευάζονται φάκελλοι, οἵτινες δι' ἐπιθέσεως εἰδικῆς χημικῆς οὐσίας καθίστανται διαφανεῖς εἰς τὸ μέρος ὅπου τὸ ἐπανώγραμμα τῆς ἐμπεριεχομένης ἐπιστολῆς, πλαισιούμενον συνήθως διὰ χρωματιστῆς γραμμῆς. π. δ. π.

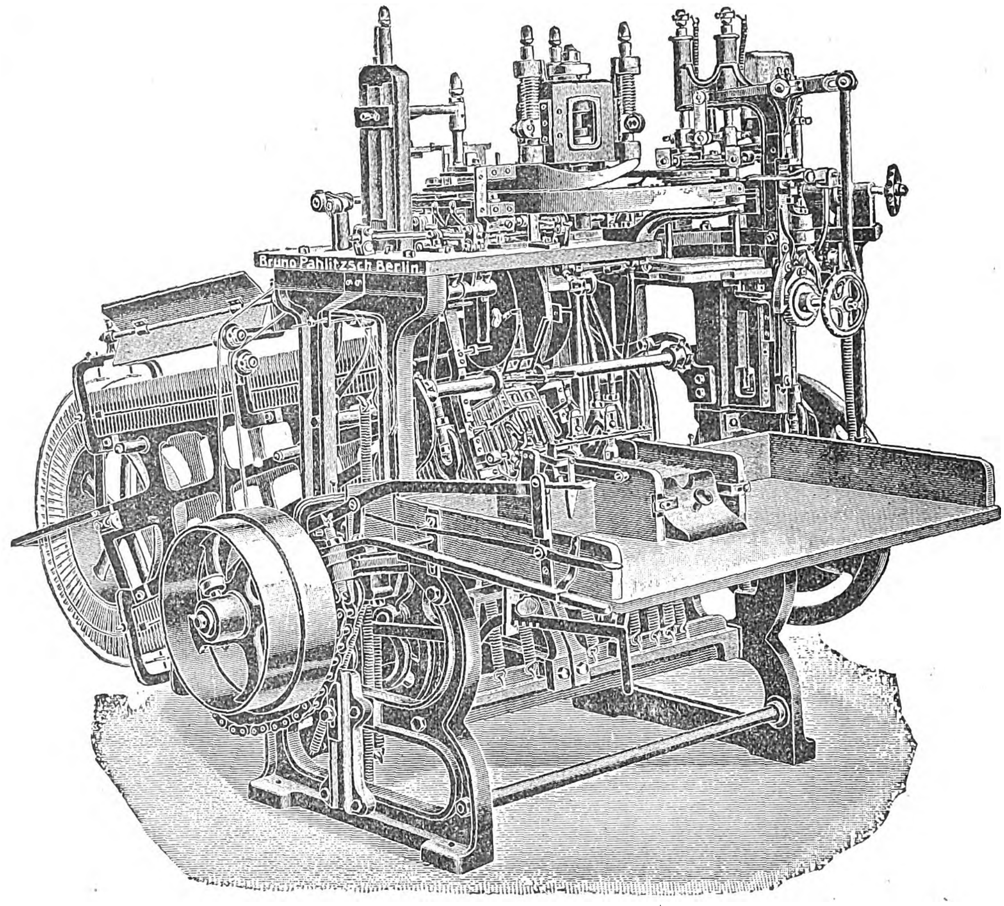

Αὐτόματος φακελλοποιητικὴ μηχανή, τελευταίου τύπου.

φάκελλος (ὁ), καὶ *φάκελος*· δέσμη οἱωνδήποτε πραγμάτων, δεμάτι: «φάκελος φρυγάνων» (ἀρχ.)· || ἡ χαρτίνη θήκη, τὸ περικάλυμμα τῆς ἐπιστολῆς κτλ. || σύνολον ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς μίαν τινὰ ὑπόθεσιν: «ὁ φάκελος τῆς δίκης τοῦ δεῖνα» || «ταχυδρομικὸς φάκελος» τὸ σύνολον τῶν ἑκάστοτε ἔκ τινος τόπου ἀποστελλομένων ταχυδρομικῶν ἀντικειμένων (ὁμοίως διττῶς γράφονται καὶ αἱ παράγωγοι ἐκ τῆς προκειμένης λέξεις, δηλαδὴ εἴτε δι' ἁπλοῦ λ εἴτε διὰ διπλοῦ).

—/*Δημ. Ὑπηρ.*/ Τὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἑκάστου δημοσίου ὑπαλλήλου ἀφορῶντα ἔγγραφα (δελτία, ἐκθέσεις, κλπ.) ἀποτελοῦσι τὸν *ἀτομικὸν φάκελον*, ὅστις καὶ πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν λῆψιν προσωπικῆς περὶ προαγωγῆς ἢ στασιμότητος αὐτοῦ ἀποφάσεως τοῦ ἁρμοδίου ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου (ἀπόφ. 182 τοῦ 1931 Συμβουλ. Ἐπικρατείας). Γ. Ν. Κ.

—/*Ὑδραυλ.—Λιμ.*/ Κυλινδρικὸν σῶμα κατασκευαζόμενον ἀπὸ κλάδους περιβάλλοντας ἕνα ἢ καὶ δύο πυρῆνας ἐκ λίθων, κροκαλῶν ἢ καὶ ἄλλων ἀναλόγων ὑλικῶν.

Οἱ φάκελλοι χρησιμοποιοῦνται εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅπως εἰς τὴν κατασκευὴν μικρῶν λιμενικῶν ἔργων, καὶ κυρίως ὑδραυλικῶν τοιούτων. Εἰς τὰ λιμενικὰ ἔργα χρησιμοποιοῦνται εἰς θαλάσσας ὀλίγον ἐκτεθειμένας καὶ μὴ διατρεφούσας ξυλοφάγους σκώληκας καὶ ζωΰφια, διὰ τὴν κατασκευὴν ἀβαθῶν κρηπιδωμάτων, προβλητῶν, μώλων κλ. μετ' ἀποτόμων ἢ κεκλιμένων ἐνίοτε μετώπων. Εἰς τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα εὑρίσκουσι μεγάλην ἐφαρμογήν, κατὰ τὰς διευθετήσεις ἰδίᾳ τῶν διαφόρων ρευμάτων Χρησιμοποιοῦνται κατ' αὐτὰς εἰς τὴν κατασκευὴν προβόλων καὶ φραγμάτων, εἰς τὴν ἐπένδυσιν τῶν ὀχθῶν τῶν ρευμάτων, εἰς τὴν προάσπισιν τῆς κοίτης αὐτῶν κλπ. (βλ. λ. *ποταμός*, *χείμαρρος*, *φράγμα*).

Ἡ κατασκευὴ τῶν φακέλλων γίνεται τῇ βοηθείᾳ καταλλήλων, ξυλίνων συνήθως, ὑποθεμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στρώνονται καὶ συγκρατοῦνται προσωρινῶς οἱ κλάδοι, διὰ νὰ τοποθετηθῇ κατόπιν τὸ ὑλικὸν τοῦ πυρῆνος, ὅπερ θὰ ἐπικαλυφθῇ πάλιν διὰ κλάδων. Τῇ βοηθείᾳ κατόπιν ἀλύσεων γίνεται περίσφιγξις τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν φακέλλου καὶ περιβολὴ αὐτοῦ κατ' ἀποστάσεις διὰ σύρματος συνδέοντος καὶ συγκρατοῦντος τοὺς κλάδους. Τὸ μῆκος τῶν φακέλλων εἶναι ποικίλον καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν θέσιν εἰς ἣν θὰ χρησιμοποιηθῶσιν Ἡ διάμετρος αὐτῶν φθάνει μέχρις 1.20 μ. μεγαλύτερον μέγεθος δὲν δίδεται συνήθως εἰς αὐτήν, διότι καθίσταται δυσχερὴς ἡ σύσφιγξις τῶν φακέλλων. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἀπαιτουμένη διάμετρος εἶναι πολὺ μικρά, κατασκευάζονται καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τῶν φακέλλων *κλαδοδέματα*, ἄνευ πυρῆνος.

Κατασκευαὶ ἀνάλογοι τῶν φακέλλων εἶναι καὶ οἱ κλωβοὶ ἢ τὰ κιβώτια ἐκ συρματοπλέγματος, ἅτινα πληροῦνται διὰ λίθων καὶ ἐφαρμόζονται εἰς τὰς αὐτὰς εἰς οἵας καὶ οἱ φάκελλοι περιπτώσεις Α. Α. Κ.

—/*Ὀχυρ.*/ Δέσμη ἐκ λεπτῶν κλαδίσκων ἢ κλώνων συνήθως λυγαριᾶς προσδεδεμένων κατ' ἀποστάσεις διὰ δεσμῶν ἐκ σύρματος ἢ ἐξ ἄλλων λεπτῶν κλώνων. Οἱ φάκελλοι χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐπένδυσιν ἐπιχωμάτων ἢ τῶν παρειῶν τῶν ὀρυγμάτων καὶ πρὸς στρῶσιν στρατιωτικῶν ὁδῶν εἰς ἑλώδη ἐδάφη. Οἱ φάκελλοι ἔχουσι μῆκος περίπου 2.50 μ καὶ περίμετρον 0.50–0,65, ἵνα σχηματίσωσι δὲ ἐπένδυσιν τοποθετοῦνται ἐν ἐπαφῇ πρὸς ἀλλήλους καὶ συγκρατοῦνται εἰς τὰς θέσεις των διὰ συρμάτων καὶ πασσαλίσκων ἐμπηγνυομένων ἐντὸς τοῦ ἐπιχώματος.

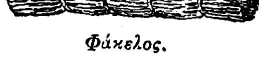
Φάκελος.

φακελ(λ)ῶ (—*όω*)· εὐθετῶ, συσκευάζω εἰς φάκελον, ἐγκλείω ἐντὸς φακέλου.

φακελ(λ)ώδης, —*ους* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων σχῆμα φακέλου: «φακελώδεις ρίζαι».

φακελοδόμος (ὁ) (Phacelodomus) /*Ζῳολ.*/. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκραγότων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλκυονιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μετριοσώμων πτηνῶν, ἀπαντώντων εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

φακελοφόρος (ὁ) (Phacellophorus) /*Ζῳολ.*/. Γένος μεδουσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυνηλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροῦ μεγέθους μεδουσῶν ἀπαντωσῶν πανταχοῦ τῶν εὐκράτων θαλασσῶν. Δ.Ν.Π.

φακελωτὴ (ἡ) (Phacelia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφυλλοειδῶν* ἢ *ὑδροφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 50 εἰδῶν τοῦ ε δους γνωστότερον εἶναι ἡ *φακελωτὴ ἡ ἀθανασιοφυλλος* (Phacelia tavacetifolia), ἰθαγενὴς πόα τῆς Καλιφορνίας, μελιγόνος, καλλιεργουμένη πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Δ. Ν. Π.

Φακεσίας (ἑβρ. *Πεκαχγιά*). Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ (737–736), υἱὸς τοῦ βασιλέως Μαναὴμ, ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ Φακεὲ (Δ' Βασιλ. ιε' 23 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

Φακεωλᾶτος. Βυζαντικὸς ναύαρχος ἐπὶ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου (1341–1376) καὶ ἐπὶ Ἰωάνου ΣΓ' Καντακουζηνοῦ (1341–1355). Διεκρίθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν καταλαβόντων (τῷ 1346) τὴν Χιον καὶ τὴν Φώκαιαν Γενουαίων, ὅτε κατεναυμάχησε παρὰ τὴν Τένεδον τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ ἐκυρίευσε δύο πλοῖα αὐτοῦ. Μετὰ τὴν μετ' ὀλίγον συναφθεῖσαν εἰρήνην, ὁ Φακεωλᾶτος παρέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει περιστοιχούμενος ὑπὸ σώματός τινος σωματοφυλάκων, ἵνα ματαιώσῃ τὰς δολοφονικὰς προθέσεις τῶν θανασίμως μισούντων αὐτὸν Γενουαίων. Συγχρόνως προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἀποστάτου Ἰωάννου Ε' Καντακουζηνοῦ καὶ τὴν νύκτα τῆς 1—2 Φεβρουαρίου 1347 ἤνοιξε τὴν Χρυσῆν Πύλην εἰς τοὺς στασιαστὰς καὶ διηυκόλυνε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Καντακουζηνοῦ. Τότε προήχθη εἰς πρωτοστράτορα καὶ ναύαρχον καὶ συμμετέσχεν εἰς τὸν νέον κατὰ τῶν Γενουαίων τοῦ Γαλατᾶ πόλεμον, ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἧττον εὐτυχής, λόγῳ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τελείας παρακμῆς τοῦ βυζαντινοῦ στόλου. Κ. ΚΑΕ

φακῆ (ἡ) (Lens) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι χθαμαλαὶ μὲ καυλὸν ἀνορθούμενον ἢ ἕρποντα, μὲ φύλλα πτεριοειδῆ καὶ ἄνθη μικρὰ μονήρη ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *φακῆ ἡ ἐδώδιμος* (Lens esculenta), εἶδος καλλιεργούμενον εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας, τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας, ἔνθα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶναι γνωστὴ καὶ καλλιεργεῖται. Εἶναι πόα μονοετὴς μὲ φύλλα τελευτῶντα εἰς ἑλικωτὴν ἀπόφυσιν, μὲ ἄνθη ὑπόλευκα ἢ ἰώδη, μικροῦ μεγέθους καὶ συνήθως ἀνὰ δύο ἐμφανιζόμενα. Τὸ ὀσπριῶδες τοῦτο ἦτο ἰδιαιτέρως ἀγαπητὸν παρὰ τῆς Ἰουδαίοις, γίνεται δὲ μνεία αὐτοῦ εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Σόλωνος. Ὁ Ἡρόδοτος τὸ ἀναφέρει μεταξὺ τῶν εἰδῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἐτρέφοντο οἱ Ἕλληνες ἐν Σκυθίᾳ. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει πολλὰ περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ ὁ Διοσκορίδης περιγράφει τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς της. Ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει (7,290) ὅτι ἐμαγειρεύετο κατὰ πολλοὺς τρόπους καὶ ἐτρώγετο κυρίως εἰς τὰ δεῖπνα τὰ προσφερόμενα μετὰ τὰς κηδείας. Ὁ Πλίνιος ὁμιλεῖ περὶ τῆς προτιμήσεως, ἣν εἶχον οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς τὸ φυτὸν τοῦτο.

Φακῆ ἡ ἐδώδιμος
(Α=Ἄνθος.-Β=Καρπός)

Ἡ φακῆ γενικῶς εἶναι θρεπτικὸν καὶ ὑγιεινὸν ὄσπριον, διότι περιέχει μεγάλην ποσότητα ἀζώτου καὶ σιδήρου. Καλλιεργεῖται σχεδὸν πανταχοῦ τῆς γῆς σήμερον, ἀλλ' ἰδιαίτατα εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ τὰς Ἰνδίας. Εὐδοκιμεῖ εἰς μετρίως γονίμους γαίας καὶ σπείρεται ἐνωρὶς κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ φθινόπωρον. Κατὰ μέσον ὅρον ἐπαρκοῦν 8 ὀκάδες σπόρου φακῆς κατὰ στρέμμα, ἀποδίδον, εἰς ἔτη ἐσοδείας, περὶ τὰς 100 ὀκάδας. Τὸ ξηρὸν χόρτον τῆς φακῆς θεωρεῖται ὡς θρεπτικωτάτη τροφὴ τῶν κτηνῶν. Δ. Ν. Π.

— /*Ἐμπορευματολ.*/ Ἡ *φακῆ* εἶναι σπουδαία τροφὴ τῶν λαϊκῶν ἰδίως τάξεων, ἡ δ' ἐν Ἑλλάδι κατανάλωσίς της εἶναι ἀρκούντως μεγάλη, ἐρχομένη τετάρτη κατὰ σειρὰν μεταξὺ τῶν ὀσπρίων (φασόλια, κύαμοι, ἐρέβινθοι, φακῆ). Ἡ ἐγχώριος παραγωγὴ δὲν καλύπτει τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγορᾶς, διὸ καὶ εἰσάγονται ἐτησίως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ περὶ τοὺς 1700 τόννοι φακῆς. Χημικὰ συστατικὰ τῆς φακῆς εἶναι: ὕδωρ 11,7–13,5% ἀζωτοῦχοι οὐσίαι 20 3–22,2. λιπαραὶ οὐσίαι 0,6–1.50. σάκχαρα καὶ ἄμυλον 56,1–62,50 κυτταρίνη 3–3.60. τέφρα 2–2,70 Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῆς φακῆς, ὅπως καὶ ὅλων γενικῶς τῶν ὀσπρίων, ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ μεγέθους, τοῦ χρώματος, τῆς βραστικότητος αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ προσβολῆς της ἐκ διαφόρων ἐντόμων. Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1931 διετέθησαν πρὸς καλλιέργειαν τῆς φακῆς τὰ 0,5% τῆς καλλιεργουμένης ἐπιφανείας.

— **φακῆ τοῦ νεροῦ** (ἡ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *λέμνα*. Δ. Ν. Π.

Φακηνοῦ *μονή* Ἱδρύθη μεσοῦντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, μὴ σῳζομένη σήμερον. Τ. Ε. Ε.

Digitized by Google

Φακῆ-Νουσρὶτ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία ..οῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ καὶ ἐν τῷ νομῷ Ραιδε..στοῦ χωρίου *Φακοί* (βλ. λ.).

Φακῆρμε *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ..ν Ἀνατολικῇ Θράκῃ καὶ ἐν τῷ νομῷ Καλλιπό..εως χωρίου *Φάγρη* (βλ. λ.).

Φακὴρ Ὀγλοῦ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία ..οῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ καὶ ἐν τῷ νομῷ Ραιδε..στοῦ χωρίου *Φακιον* (βλ. λ.).

φακ δα (ἡ)· δημοτ., μελανὸν στίγμα ἐπὶ τοῦ προ..σώπου δίκην φακῆς, ἐφηλὶς (βλ. *φακός*).

φακιδιάρης (ὁ), θηλ. *—ισσα*, οὐδ. *—ικο*· ὁ ἔχων ..ακίδας, ἐφηλίδας.

φακίδιον (τὸ) (Phacidium) *[Βοτ.]*. Γένος μυ..κήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰ..κογενείας τῶν *δισκομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον πο..λυάριθμα εἴδη πανταχοῦ τῆς γῆς ἀπαντῶντα καὶ ..σχεδὸν πάντα παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ ἑτέ..ρων ἀνωτέρου ὀργανισμοῦ φυτῶν. Δ. Ν. Π.

φακιδωτός, *—ή*, *—ό*· δημοτ., πλήρης φακίδων.

φακιόλι (τό)· εἶδος γυναικείου κεφαλοδέσμου.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *φακιόλι*, ἐκ μαλακοῦ καὶ ἡμι..διαφανοῦς τουλπανίου γινόμενον εἰς σχῆμα τετρά..γωνον, διπλοῦται εἰς τρίγωνον· ἡ μεσαία ἄκρα του ..πίπτεται ὀπίσω ἐλευθέρα ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ ..τῆς ράχεως, ἐπάνω εἰς τὰ πλεξούδια· αἱ δύο ἑκα..τέρωθεν, διασταυρούμεναι ὑπὸ τὴν σιαγόνα, ρί..πτονται ἐπὶ τῶν ὤμων ἢ συμπλέκονται εἰς τὸν ..τράχηλον ἤ, διασταυρούμεναι ἐπὶ τοῦ αὐχένος, ..κάτωθεν τῆς οὐρᾶς, ἀναδένονται εἰς φιόγκον πλα..γίως ἢ ἄνωθεν τοῦ μετώπου, κατὰ τὴν τοπικὴν ..συνήθειαν ἢ σταυρούμεναι ἐπὶ τοῦ στήθους δέ..νονται ὀπίσω εἰς τὴν ὀσφύν, ὁπότε γίνεται καὶ ἀπὸ ..λεπτὸν σεβασπούρι μεγαλυτέρων διαστάσεων καὶ ..λέγεται *σκέπη*, *μαντήλωμα*, ἢ ἀπὸ λεπτὸν ὑφαντὸν ..κεντημένον, τὸν *τσεβρέν*. Τὸ φακιόλι ὑφαίνεται εἰς ..τὸν ἀργαλειὸν μὲ λεπτὸν νῆμα καὶ μὲ τὴν μονὴν ..στανσιν, ἀλλὰ συνηθέστερον ἀγοράζεται ἕτοιμον. ..Μέχρι τοῦ 1894 ἡ Ἑλλὰς ἐπρομηθεύετο τὸ ὕφα..σμα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως καὶ ὅλη ἡ Μι..κρασία, αἱ νῆσοι, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἤπειρος. ..Ὡς βιομηχανία καὶ οἰκοτεχνία συγχρόνως τὸ φα..κιόλι ἀπετέλει τὸ διαβαλκανικὸν γυναικεῖον κά..λυμμα κεφαλῆς, ὅπως καὶ τὸ οἰκιακὸν κάλυμμα ..λων τῶν Ὀθωμανίδων. Τὰ φακιόλια ἦσαν διαφό..ρων εἰδῶν καὶ ποιοτήτων· ἁπλᾶ, σταμπωτά, ζω..γραφιστά, κεντητά, δαντελλωτά, μὲ πούλιες κλπ.

Φάκιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Πε..λασγιώτιδος, κειμένη δεξιὰ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ. ..κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βρασίδου τῷ 424 π. Χ κα..ταρημώθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε΄ τῆς Μακεδονίας ..τὸ 198 π Χ τῷ δὲ 191 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ..πραίτωρος Βαιβίου κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Ἀντιό..χου πόλεμον. Εἰς ταύτην ἀποδίδονται ὑπό τινων ..ι ἡμίωρον πρὸς Δ τοῦ χωρίου Ἀλίφακα ἢ Ἀλί..φακα ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου ὑπὲρ τὴν δεξιὰν ..ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ σῳζόμενα κατὰ τὴν θέσιν Γυ..ρόκαστρο ὡραιότατα ἴχνη κυκλοτεροῦς ἀκροπό..λεως. Α. Θ. Σ.

—**Φακίου, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ὀκτὼ ..δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ..νόμου ΔΝΖ΄ τὴν ἐπαρχίαν Λαρίσης τοῦ ὁμωνύ..μου νομοῦ. Περιελάμβανε τὰ χωρία: *Νευπεγλερ* (..νῦν *Νίκαια*), πρωτεύουσα τοῦ δήμου, *Γκὸτς-Μπα..ν* (νῦν *Νέα Λεύκη*), *Ἐλευθέριον*, *Ἰσαρλὶκ* (νῦν ..*αλιοκκλήσι*), *Χατζῆ Μουσταφᾶ*, *Νέαι Καρυαί*, ..*πακράτσι* (νῦν *Ζάππειον*), *Σουϊκλί*, *Κριτσιλὰρ* (νῦν ..*Μυρναριά*), *Σοφόμπασι* (νῦν *Σοφοῦ*), *Σουλεμεζ* (νῦν ..*Μαλὸ Νερο*) καὶ *Χατζῆ Μπαϊράκι* (νῦν *Μύρων*). ..χε συνολικῶς 2.300 κατοίκους καὶ ἦτο δῆμος ..δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Μαρ..τίου 1883 βασιλικοῦ διατάγματος.

Φακίον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς ..Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Χαριουπόλεως τοῦ ..νομοῦ Ραιδεστοῦ Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πλη..θυσμῶν εἶχεν 139 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ ..τῶν Τούρκων *Φακὴρ-Ὀγλοῦ*.

φακίρης (ὁ) (ἀραβ. *φακίρ*). Ὄνομα διδόμενον ..ἐν Ἰνδίαις εἰς ἐπαίτας ἀσκητάς, ἀνήκοντας, ἀδια..φόρως, εἰς τὴν μωμεθανικήν, τὴν βραχμανικήν, ..τὴν βισνουϊκὴν ἢ ἄλλην τινὰ θρησκείαν καὶ ἐπι..διώκοντας νὰ κερδήσωσι τὴν ἁγιότητα διὰ ποικί..λων στερήσεων, εἰς ἃς ὑποβάλλουσιν ἑαυτούς. Ἀ..πο..ζῶσιν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν πιστῶν, δὲν ἐπι..δίδονται δὲ εἰς οὐδεμίαν ἐργασίαν καὶ στεροῦνται ..οἰκογενείας, περιουσίας καὶ στέγης, φέροντες ὡς ..μόνον ἔνδυμα τεμάχιον ὑφάσματος περὶ τὴν ὀσφύν ..Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατορθώνουν νὰ ἐκτελοῦν πε..ρίεργα καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπερφυσικὰ πει..ράματα (βλ. λ. *φακιρισμός*). Ἡ ἀραβικὴ λέξις *φα..* σημαίνει κυρίως πτωχός, ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ ..αὐτῆς *φουκαρα* προῆλθεν ἡ ἐν χρήσει εἰς τὴν ..ἑλληνικὴν λέξις *φουκαρᾶς*. Χ. Δ.

φακιρισμὸς (ὁ). Ἡ ἱκανότης τῶν φακιρῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ὡρισμένων περιέργων πειραμάτων, ἅτινα ἀνάγονται γενικῶς εἴτε εἰς ψυχικὰ φαινόμενα (αὐθυποβολαί, μεταβιβάσεις τῆς σκέψεως κτλ), εἴτε εἰς φυσιολογικὰ ἢ ψυχικὰ (καταληψία, ἀναισθησία, διακοπὴ μακροχρόνιος τῆς ἀναπνοῆς ἢ τῶν παλμῶν τῆς καρδίας κ ἄ). Τὰ πειράματα ταῦτα ἐφάνησαν κατ' ἀρχὰς ὡς ἀνεξήγητα καὶ ἀντίθετα πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους. Τὸ ζήτημα ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν πολλοὺς ἐπιστήμονας καὶ τοὺς διασημοτέρους Εὐρωπαίους ταχυδακτυλουργούς, πολλοὶ τῶν ὁποίων κατώρθωσαν τέλος οὐ μόνον νὰ ἐξηγήσωσι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν πειραμάτων τῶν φακιρῶν. Ὁ φακιρισμὸς ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὸς ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος διὰ τῶν διηγήσεων διαφόρων περιηγητῶν καὶ ἱεραποστόλων. Βραδύτερον. περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ αἰῶνος, ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν θεάτρων πολλῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων διάφοροι θαυματοποιοί, οἵτινες ἀνεπαρέστησαν τὰ φακιρικὰ πειράματα, ἀποτελέσαντα ἔκτοτε εὐρέως διαδοθὲν εἶδος δημοσίου θεάματος

Τὰ ὑπὸ τῶν φακιρῶν, τόσον τῆς Ἀνατολῆς ὅσον καὶ τῆς Δύσεως, ἐκτελούμενα πειράματα, κατανέμονται εἰς τρεῖς μεγάλας ὁμάδας, ὡς ἑξῆς: α΄) τὰ ἐπιτυγχανόμενα διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ φακίρου ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του (καταληψία, ἀναισθησία, ἀδιαφορία εἰς τραυματισμούς, διακοπὴ τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν κ. ἄ)· β΄) τὰ ἐπιτυγχανόμενα δι' ἐπενεργείας ἐπὶ ἄλλων ἐμβίων ὄντων (ὡς π. χ. τὸ κλασσικὸν πείραμα, καθὸ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου βλαστάνει ἓν φυτόν, ἀναπτύσσεται καὶ καρποφορεῖ)· καὶ γ΄) τὰ ἐπιτυγχανόμενα διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ φακίρου ἐπὶ τῆς ἀψύχου ὕλης (μετακίνησις ἀντικειμένων ἐξ ἀποστάσεως, τοποθέτησις κατακόρυφος σχοινίου, ὅπερ δὲν στηρίζεται οὐδαμοῦ, διάφοροι αὐλοποιήσεις, ἀνάβλυσις ὕδατος ἐκ τοῦ ἐδάφους χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ πηγὴ κλπ.) Ἐκ τῶν φαινομένων τούτων τὰ πληρέστερον ἑρμηνευθέντα καὶ ἀναπαρασταθέντα ὑπὸ τῶν μελετητῶν τοῦ φακιρισμοῦ εἶναι τὰ τῆς πρώτης κατηγορίας, γνωστότερα τῶν ὁποίων εἶναι: Τὸ πείραμα, καθ' ὃ ὁ φακίρης ἐνταφιάζεται ζῶν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Εἶναι ἐκ τῶν περιεργοτέρων, μνημονεύεται δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ Ὄσμπορν («The Court and Camp of Runzet Singh»), ὅστις ἀφηγεῖται ὅτι τῷ 1838, ὑπηρετῶν ἐν Ἰνδίαις, παρέστη μετ' ἄλλων συναδέλφων του εἰς τὴν ζωντανὴν ταφὴν ἑνὸς φακίρου, κατόπιν προηγουμένης ἀποφράξεως διὰ κηροῦ ὅλων τῶν ὀπῶν τοῦ σώματος, πλὴν τοῦ στόματος. Ἡ ἐκταφὴ ἐγένετο μετὰ πάροδον 10 μηνῶν, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ὁ τάφος ἐφυλάσσετο ὑπὸ Ἰνδῶν στρατιωτῶν, ὁ δὲ φακίρης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν μετά τινας περιποιήσεις. Ἐννοεῖται ὅτι ὅτε οἱ μετὰ τοῦ Ὄσμπορν Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἐζήτησαν νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ πείραμα, ἀντικαθισταμένων, τὴν φορὰν ταύτην, τῶν Ἰνδῶν φρουρῶν δι Ἄγγλων, ὁ φακίρης δὲν ἐδέχθη, ἐκ τούτου δὲ συνάγεται ὅτι ἐξηπατήθησαν τὴν πρώτην φοράν, τοῦ πειραματιστοῦ ἐκταφέντος μικρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των καὶ ταφέντος μετὰ δεκάμηνον, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπανόδου. Ἡ παραμονὴ ἄλλως τε ἐντὸς τῆς γῆς ἐπὶ διάστημα ὀλίγων μόνον ὡρῶν εἶναι κατορθωτή, πραγματοποιηθεῖσα ὑπὸ διαφόρων Εὐρωπαίων πειραματιστῶν, οἵτινες ἐτάφησαν εἰς τὴν γῆν ἐντὸς φερέτρων ἑρμητικῶς κεκλεισμένων. Δεύτερον σπουδαιότατον πείραμα εἶναι ἡ ἀνώδυνος ἔκτασις τοῦ φακίρου γυμνοῦ ἐπὶ σανίδος πλήρους ἥλων. Καὶ τοῦτο ὅμως εἶναι ἁπλούστατον, δεδομένου ὅτι λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν ἥλων ἀναλογεῖ εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν μικρὸν μόνον βάρος τοῦ σώματος (500—600 γραμμάρια), ὅπερ δὲν εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν εἰς τὸ δέρμα εἴσδυσιν τῶν αἰχμῶν. Ἄλλως τε ὁ πειραματιστὴς ὑποβάλλεται προηγουμένως εἰς μακρὰν ἄσκησιν διὰ νὰ σκληρύνῃ τὸ δέρμα του. Παρόμοιον πρὸς τὸ τῆς σανίδος μὲ τοὺς ἥλους εἶναι τὸ πείραμα τῆς βαδίσεως ἐπὶ τῶν ἀκμῶν μαχαιρῶν μὲ γυμνοὺς τοὺς πόδας· καὶ τοῦτο ὅμως εἶναι εὐεξήγητον, δεδομένου ὅτι τὰ πέλματα τῶν Ἰνδῶν φακιρῶν, οἱ ὁποῖοι βαδίζουν πάντοτε γυμνόποδες, ἔχουσιν ἐξαιρετικῶς ἀνθεκτικὸν δέρμα. Ἕτερον σπουδαιότατον πείραμα, ἐκ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἀντοχὴν εἰς τὰς ἀλγηδόνας, εἶναι τὸ συνιστάμενον εἰς τὴν διαπέρασιν τῶν παρειῶν, τοῦ λαιμοῦ ἢ ἄλλων τμημάτων τοῦ σώματος διὰ μαχαιρῶν ἢ μεγάλων καρφίδων, χωρὶς νὰ ἐκρεύσῃ αἷμα καὶ χωρὶς ὁ πειραματιζόμενος νὰ φαίνεται ὅτι αἰσθάνεται ἄλγος. Καὶ τὸ φαινόμενον ὅμως τοῦτο ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὡρισμένα τμήματα τοῦ σώματος ἔχουσιν ὀλιγωτέρας τῶν λοιπῶν διακλαδώσεις νεύρων καὶ αἱμοφόρων ἀγγείων, αὐτὰ δὲ εἶναι καὶ τὰ ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῶν πειραματιστῶν, οἵτινες ἐξ ἄλλου χρησιμοποιοῦσι λεπτοτάτας καὶ καλῶς ἠκονισμένας μαχαίρας καὶ καρφίδας. Καὶ κατὰ μὲν τὴν διάτρησιν τῶν παρειῶν τὸ διαπερώμενον τμῆμα αὐτῶν ἔχει πάχος ὀλίγων μόνον χιλιοστῶν, κατὰ δὲ τὴν τοῦ λαιμοῦ, φροντίζουσι πρῶτον νὰ σύρωσι τὸ δέρμα πρὸς τὰ ἔξω, ὥστε νὰ διατρηθῇ μόνον αὐτὸ καὶ ὄχι αἱ ἐσωτερικῶς εὑρισκόμεναι σάρκες. Τέλος δέον νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἔχουσι μείζονα τῶν λευκῶν ἀντοχὴν εἰς τὸν πόνον, ὡς διεπιστώθη ἐπανειλημμένως κατὰ διαφόρους πολέμους, καθ' οὓς οἱ Ἀσιᾶται τραυματίαι ἐπεδείκνυον πολὺ μείζονα ἀντοχὴν τῶν Εὐρωπαίων.

Ἕτερον πείραμα τῶν φακιρῶν εἶναι ἐκεῖνο, καθ' ὃ ὁ πειραματιζόμενος ἐκτείνεται ὁριζοντίως, στηρίζων τὸ σῶμα ἐπὶ δύο μόνον δοκῶν (κατὰ τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς πόδας), βαστάζει δὲ ἐν τῇ στάσει ταύτῃ βάρος δυσαναλόγως μέγα, ἀποτιθέμενον ἐπὶ τοῦ ἀστηρίκτου τμήματος τοῦ σώματος (τοῦ στήθους ἢ τῆς κοιλίας). Ὑποβαστάζει ἐπὶ παραδείγματι δύο ἀνθρώπους ἢ ὑπομένει τὴν διὰ σφύρας θραῦσιν μεγάλου λίθου, στηριζομένου ἐπὶ τῆς κοιλίας του. Ὡς κατεδείχθη ὅμως, πᾶν φυσιολογικὸν ἄτομον μέσης μυϊκῆς διαπλάσεως, ὑποπῖπτον εἰς κατάστασιν καταληψίας (πάντοτε δὲ οἱ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον πειραματιζόμενοι φακίραι αὐθυποβάλλονται εἰς τοιαύτην κατάστασιν) δύναται νὰ βαστάσῃ ἐπί τινα λεπτὰ βάρος μέχρις 80 χιλιογράμμων. Ὅταν τὸ βάρος τοῦτο ὑπερβαίνῃ τὰ 100 ἕως 120 χιλιόγραμμα, τότε πρόκειται περὶ τεχνάσματος, ὡς ἐπανειλημμένως ἀπεδείχθη ἐπὶ παρομοίων περιπτώσεων. Τὸ πείραμα, καθ' ὃ οἱ φακίραι κατορθώνουσι νὰ κρατήσωσι διὰ τῶν χειρῶν τεμάχια ἐρυθροπυρωμένου σιδήρου ἢ νὰ βαδίσωσι μὲ γυμνοὺς τοὺς πόδας ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἐξηγεῖται, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ μετὰ τοῦ πυρὸς ἐφαπτόμενα μέλη τοῦ σώματος ἐξοικειοῦνται προηγουμένως ἐπαλειφόμενα διὰ διαφόρων σκευασιῶν (π. χ. δι' ἀμμωνιακοῦ ἅλατος). Τὸ ὑποτιθέμενον τέλος ἄτρωτον εἰς τὰ δήγματα τῆς κόμπρα καὶ ἄλλων ἰοβόλων ὄφεων εἶναι καθαρὰ ἀπάτη, δεδομένου ὅτι οἱ χρησιμοποιούμενοι ὑπὸ τῶν γοήτων ὄφεις ἀνήκουσι μὲν εἰς εἴδη ἰοβόλα, ἀλλὰ στεροῦνται τῶν ἐκκρινόντων τὸν ἰὸν ὀδόντων, οἵτινες ἔχουσι προηγουμένως ἐξαιρεθῆ. Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ τεχνάσματα τῶν φακιρῶν δέον νὰ παρατηρηθῇ γενικῶς ὅτι οὐδεμίαν ὑπερφυσικὴν δύναμιν ὑποκρύπτουσι. Καὶ τὰ μὲν ἀναγόμενα εἰς τὸν πνευματισμὸν (ὑλοποιήσεις, ἐκτοπλάσματα, ἀνάγνωσις σκέψεως κλπ.) ἔχουσιν ἤδη δεόντως ἐξηγηθῆ ὑπὸ τῶν πνευματιστῶν, ὑπολείπονται ὅμως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ὑποβολὴν καὶ μάλιστα τὴν ὁμαδικὴν τοιαύτην, δι' ἧς ὁ φακίρης ἐπιτυγχάνει νὰ πείσῃ τοὺς θεατὰς ὅτι βλέπουσί τι συμβαῖνον, ἐνῷ ἐν τῇ πραγματικότητι οὐδὲν ἔχει μεταβληθῆ. Ὅτι παραδείγματος χάριν εἷς φυτικὸς καρπὸς ἀναπτύσσεται τάχιστα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των εἰς τέλειον φυτὸν καρποφοροῦν ἐν τέλει, ὅτι τὸ σχοινίον ἵσταται κατακορύφως εἰς τὸν ἀέρα χωρὶς νὰ στηρίζεται οὐδαμοῦ κ τ.τ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑποστηρίζεται ὅτι εἶναι κατορθωτὴ ἡ ὑποβολή, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία της δυσχεραίνεται προκειμένου περὶ πολυμελοῦς ἀκροατηρίου, μολονότι μεγάλως συντελοῦσιν εἰς τὴν πραγματοποίησίν της αἱ πομπώδεις διαφημίσεις, διάφοροι φῆμαι διαδιδόμεναι καταλλήλως, οἱ πομπώδεις λόγοι τοῦ θαυματοποιοῦ φακίρου κλπ. Χ. Δ.

φακλαρέα (ἡ) *[Βυζ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ χορός, ὅν, κατ' ἐπισήμους τινὰς ἑορτάς, ἐχόρευον ἔν τινι προαυλίῳ τῶν βασιλικῶν παλατίων, τῷ λεγομένῳ «μυστικὴ φιάλη τοῦ τρικόγχου», αἱ δύο μερίδες τοῦ δήμου (οἱ Βένετοι καὶ οἱ Πράσινοι) ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Οἱ χορευταὶ ἐκράτουν ἀνημμένα φατλία (κηρία), ἔψαλλον διαφόρους ὕμνους καὶ ἐπευφήμουν τοὺς βασιλεῖς, τοὺς βασιλόπαιδας, τοὺς ἀνωτέρους ἄρχοντας τῆς πόλεως καὶ τὰς δύο μερίδας τοῦ δήμου. Ν. ΚΛΣ

Φακὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς νήσου Λήμνου (πλάτ. 39° 43΄ Β, μῆκ. 25° 11΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Lemnos island), χωρίζουσα ἀμφιδύμους τὸν προλιμένα τοῦ Μούδρου καὶ τὸν λιμένα τῆς Κόνδιας. Σ. Ε Λ.

φακοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα φακῆς.

— **φακοειδεῖς** ***θηλαὶ*** *[Ἀνατομ.]*. Θηλαὶ μυκητοειδεῖς, ταπειναὶ καὶ ἀποπεπλατυσμέναι, ἀπαντῶσαι κατὰ τὰ χείλη τῆς γλώσσης. Ι. Π.

— **φακοειδὴς** ***ἀπόφυσις*** *[Ἀνατομ.]*. Ὠοειδὲς κομβίον, εἰς ὃ ἀπολήγει τὸ μακρὸν σκέλος τοῦ ἐκ τῶν ἀκουστικῶν ὀσταρίων τοῦ μέσου ὠτὸς ἄκμονος, καὶ ὅπερ ἐπὶ νεαροῦ ἀτόμου ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς ὀστάριον, τὸ *φακοειδὲς ὀστάριον*. Ι. Π.

— **φακοειδὴς** ***δυσκερατίασις*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *δυσκερατίασις*.

— **φακοειδὴς** ***πυρὴν*** *[Ἀνατομ.]*. Φαιὰ εὐμεγέθης μᾶζα ἐντὸς τῆς λευκῆς οὐσίας τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων, ἀποτελοῦσα ἕνα ἐκ τῶν τεσσάρων πυρήνων τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀπαρτίζουσα μετὰ τοῦ κερκοφόρου πυρῆνος τὸ *ραβδωτὸν σῶμα*. Διαιρεῖται διὰ δεσμίδων λευκῆς οὐσίας ἐκπορευομένων ἐκ τῆς ἔσω κάψης, εἰς τρία μέρη, τὸ *κέλυφος*, ὀρφνέρυθρον ὄν, καὶ τὴν *διμερῆ ὠχρὰν σφαῖραν*, ὠχρόφαιον οὖσαν. Ι. Π.

Digitized by Google

φακοέρεισις, —*εως* (ἡ) [*Ὀφθαλμ.*]. Μέθοδος εἰδικὴ ἐξαιρέσεως τοῦ καταρράκτου δι' εἰδικοῦ ἐργαλείου, τοῦ ἐρεισιφάκου, τὸ ὁποῖον ἀποχωρίζει τὸν φακὸν τῆς ζινείου ζώνης καὶ τὸν ἐξάγει ἐνεργοῦν ὡς σικύα δι' ἀναρροφήσεως. Β. Α.

Φακοὶ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ραιδεστοῦ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸς τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 139 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Φακῆ-Νουορίτ.*

φακοκήλη (ἡ) [*Ὀφθαλμ.*]. Προβολὴ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ διὰ μέσου τοῦ κερατοειδοῦς ἐν εἴδει διαφανοῦς κύστεως κατόπιν ρήξεως αὐτοῦ, ἐπερχομένης συνήθως συνεπείᾳ ἐξελκώσεώς του. Β. Α.

φακόκωνος (ὁ) [*Ὀφθαλμ.*]. Συγγενὴς ἀνωμαλία τοῦ κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ, καθ' ἣν οὗτος δὲν ἔχει τὴν σφαιρικὴν αὐτοῦ κατασκευὴν εἰς τὴν πρόσθίαν ἢ ὀπισθίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν (πρόσθιος φακόκωνος, ὀπίσθιος φακόκωνος), ἀλλὰ λαμβάνει μορφὴν κώνου Συνέπεια τοῦ φακοκώνου εἶναι ἡ διαστροφὴ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς σχηματιζομένων εἰδώλων καὶ ἑπομένως σπουδαία διαταραχὴ τῆς ὁράσεως. Β. Α.

φακόλιθος (ὁ) (Phakolith) [*Ὀρυκτολ.*]. Χαβασίτης ἀπαντῶν εἰς διδύμους κρυστάλλους, ἔχοντας φακοειδῆ μορφήν. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ, ὡς ἐν Leipa καὶ Lobosita τῆς Βοημίας, Richmond παρὰ τὴν Μελβούρνην, Nidda εἰς τὰ Φογελσγκεμπίργε, Stempel παρὰ τὸ Μαρβοῦργον. Γ. Κ. Γ.

φακόμετρον (τὸ) [*Ὀφθαλμ.*]. Ὄργανον χρησιμεῦον ἄλλοτε πρὸς εὕρεσιν τῆς διαθλαστικῆς δυνάμεως φακοῦ τινος διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ φωτεινοῦ εὐκρινοῦς εἰδώλου ἀντικειμένου τινὸς φωτιζομένου ὑπὸ λυχνίας ἐπὶ τινος διαφράγματος. Τὸ ἐν χρήσει φακόμετρον ἦτο τὸ τοῦ Snellen. Β. Α.

φακὸς (ὁ)· ὕαλος φακοειδής, ἔχουσα τὸ σχῆμα τῆς φακῆς: «φακὸς συγκλίνων, — ἀποκλίνων».

—[*Οπτ.*] Καλοῦνται *φακοὶ σφαιρικοὶ* μέσα διαφανῆ περιοριζόμενα εἴτε ὑπὸ σφαιρικῶν ἐπιφανειῶν εἴτε ὑπὸ μιᾶς ἐπιπέδου καὶ μιᾶς σφαιρικῆς ἐπιφανείας. Ἐκτὸς τῶν σφαιρικῶν φακῶν διακρίνομεν καὶ *κυλινδρικοὺς* φακούς, τῶν ὁποίων αἱ ὁριακαὶ ἐπιφάνειαι εἶναι κυλινδρικαί. Τύποι σφαι-

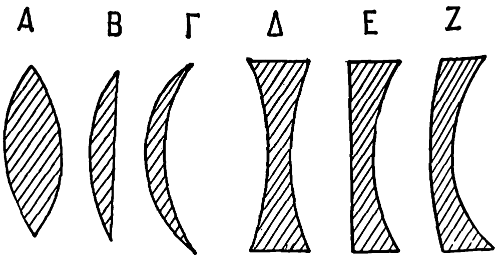

Σχ. 1. *Διάφοροι τύποι σφαιρικῶν φακῶν.*

[*Συγκλίνοντες φακοί:* Α=ἀμφίκυρτος· Β=ἐπιπεδόκυρτος· Γ=κυρτόκοιλος μὲ λεπτὰ χείλη καὶ συγκλίνων μηνίσκος. *Ἀποκλίνοντες φακοί:* Δ=ἀμφίκοιλος· Ε=ἐπιπεδόκοιλος· Ζ=κυρτόκοιλος μὲ παχέα χείλη καὶ ἀποκλίνων μηνίσκος.]

ρικῶν φακῶν εἶναι (σχ. 1) οἱ: *ἀμφίκυρτος* (Α), ὁ *ἐπιπεδόκυρτος* (Β), ὁ *κυρτόκοιλος μὲ κράσπεδα λεπτὰ* (Γ), ὁ *ἀμφίκοιλος* (Δ), ὁ *ἐπιπεδόκοιλος* (Ε), καὶ ὁ *κυρτόκοιλος μὲ κράσπεδα παχέα* (Ζ). Συνήθως ὁ φακὸς Γ καλεῖται *συγκλίνων μηνίσκος*, ἐνῷ ὁ Ζ *ἀποκλίνων μηνίσκος.*

Τὰ κέντρα τῶν σφαιρικῶν ἐπιφανειῶν, δι' ὧν περατοῦται σφαιρικὸς φακός, καλοῦνται *κέντρα καμπυλότητος* τοῦ φακοῦ, ἡ δὲ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα τὰ κέντρα καμπυλότητος τοῦ φακοῦ καλεῖται *κύριος ἄξων τοῦ φακοῦ.*

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φακῶν τύπου Β καὶ Ε ὁ κύριος ἄξων συμπίπτει πρὸς τὴν εὐθεῖαν, ἡ ὁποία φέρεται καθέτως πρὸς τὴν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν τοῦ φακοῦ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς σφαιρικῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας. Πᾶσα τομὴ τοῦ φακοῦ, γινομένη δι' ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τοῦ κυρίου ἄξονος τοῦ φακοῦ καλεῖται *κυρία τομὴ* τοῦ φακοῦ. Ἡ σπουδὴ τῆς διαθλάσεως τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, ἡ προερχομένη ὡς ἐκ τῆς διόδου αὐτῶν δι' ὀπτικοῦ φακοῦ, γίνεται δι' ἐξομοιώσεως τοῦ φακοῦ πρὸς σύστημα πρισμάτων μεταβλητῆς διαθλαστικῆς γωνίας (σχ. 2). Κατὰ ταῦτα οἱ φακοὶ τοῦ τύπου Α, Β, Γ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς διαδοχῆς πρισμάτων μεταβλητῆς διαθλαστικῆς γωνίας, τῶν ὁποίων αἱ βάσεις εἶναι ἐστραμμέναι πρὸς τὸν κύριον ἄξονα, ἐνῷ οἱ φακοὶ Δ, Ε, Ζ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς διαδοχῆς πρισμάτων μεταβλητῆς διαθλαστικῆς γωνίας, ἐστραμμένων κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν ἢ εἰς τοὺς φακοὺς Α, Β, Γ. Ὡς ἐν τῆς ἀνωτέρω ἐξομοιώσεως τῶν φακῶν πρὸς σύνολον πρισμάτων, προκύπτει ὅτι οἱ φακοὶ τοῦ τύπου Α, Β, Γ θὰ προκαλοῦν σύγκλισιν τῶν ἀκτίνων πρὸς τὸν κύριον ἄξονα καὶ ὡς ἐκ τούτου καλοῦνται *συγκλίνοντες φακοί*, ἐνῷ οἱ φακοὶ τοῦ τύπου Δ, Ε, Ζ θὰ προκαλοῦν ἀπόκλισιν τῶν ἀκτίνων ἀπὸ τοῦ ἄξονος καὶ ὡς ἐκ τούτου καλοῦνται *ἀποκλίνοντες φακοί*, δεδομένου ὅτι εἰς τὸ πρίσμα ἡ διάθλασις ἀκτῖνος γίνεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς νὰ ἐκτρέπεται πρὸς τὴν βάσιν τοῦ πρίσματος.

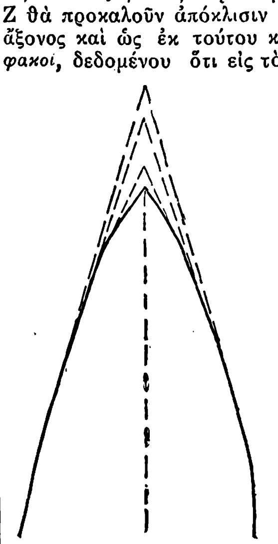

Σχ. 2. *Τμῆμα φακοῦ δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελούμενον ἐκ τῆς διαδοχῆς πολλῶν πρισμάτων μεταβλητῆς διαθλαστικῆς γωνίας.*

Ἡ στοιχειώδης θεωρητικὴ ἔρευνα τῶν φακῶν γίνεται ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ φακοὶ ἔχουν πάχος ἀμελητέον, ὅτι τὸ ἄνοιγμα αὐτῶν εἶναι μικρὸν 10—12° καὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ φακοῦ προσπίπτουν κεντρικαὶ ἀκτῖνες, δηλαδὴ παρουσιάζονται μικραὶ κλίσεις ὡς πρὸς τὸν κύριον ἄξονα. Πᾶσαι αἱ ἐν τοῖς ἑφεξῆς γεωμετρικαὶ κατασκευαὶ ἐν τῇ σπουδῇ τῶν φακῶν θεωροῦνται ὅτι ἀναφέρονται εἰς τὴν κυρίαν τομὴν αὐτῶν.

Τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον λεπτὸς φακὸς συναντᾶται ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἄξονος καλεῖται ὀπτικὸν κέντρον τοῦ φακοῦ, πᾶσα δ' εὐθεῖα διερχομένη διὰ τοῦ ὀπτικοῦ κέντρου καὶ μὴ συμπίπτουσα πρὸς τὸν κύριον ἄξονα καλεῖται δευτερεύων ἄξων τοῦ φακοῦ, θεωρητικῶς δὲ καὶ πειραματικῶς δεικνύεται ὅτι ὅταν φωτεινὴ ἀκτὶς προσπίπτῃ ἐπὶ τοῦ φακοῦ κατὰ τὴν διεύθυνσιν δευτερεύοντος ἄξονος, διέρχεται τὸν φακὸν χωρὶς νὰ ὑφίσταται γωνιώδη ἐκτροπήν.

Ἐὰν φωτεινὴ δέσμη ἀποτελουμένη ἐξ ἀκτίνων

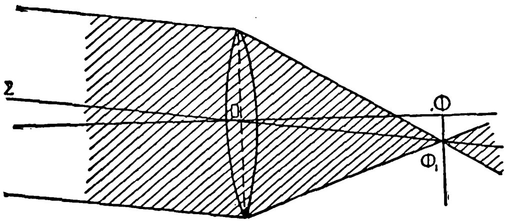

Σχ. 3. *Δέσμη ἀκτίνων παραλλήλων τῷ ἄξονι ΣΟ συγκεντροῦται ὑπὸ τοῦ φακοῦ ἐπὶ τῆς ἑστίας $Φ_1$ κειμένης ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους.*

παραλλήλων (σχ. 3) προσπίπτῃ ἐπὶ συγκλίνοντος φακοῦ, διέρχεται μετὰ τὴν διάθλασιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ φακοῦ δι' ἑνὸς σημείου τὸ ὁποῖον καλεῖται ἑστία. Αὐτὴ κεῖται ἐπὶ τοῦ ἄξονος ἐκείνου τοῦ φακοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον διήκουν παραλλήλως αἱ ἀκτῖνες τῆς δέσμης, πᾶσαι δ' αἱ διάφοροι ἑστίαι αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς διαφόρους δ ευθύνσεις τῶν παραλλήλων ἀκτίνων εὑρίσκονται εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ φακοῦ. Τὰ ἀνωτέρω δεικνύονται πειραματικῶς ἐὰν τοποθετήσωμεν πρὸ συγκλίνοντος φακοῦ βολταϊκὸν τόξον εἰς ἀρκοῦντως μεγάλην ἀπόστασιν, εἰς τρόπον ὥστε αἱ προσπίπτουσαι ἀκτῖνες ἐπὶ τοῦ φακοῦ νὰ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν πρακτικῶς ὅτι ἀποτελοῦν δέσμην παραλλήλων ἀκτίνων. Ἐὰν ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ φακοῦ μεταθέτωμεν λευκὸν διάφραγμα εὑρίσκομεν εὐκόλως τὴν ἑστίαν, ἤτοι τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον συνέρχονται αἱ ἀκτῖνες μετὰ τὴν διάθλασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ φακοῦ. Τὸ ὡς ἄνω καθοριζόμενον σημεῖον εὑρίσκεται κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τοῦ δευτερεύοντος ἄξονος τοῦ παραλλήλου πρὸς τὰς ἀκτῖνας, διότι ἡ ἀκτὶς ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τούτου, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, δὲν ὑφίσταται ἐκτροπήν. Ἐὰν στρέψωμεν κατὰ μικρὰν γωνίαν τὸν φακὸν περὶ ἄξονα κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ σχήματος καὶ διερχόμενον διὰ τοῦ σημείου Ο, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἑστία δὲν μετατοπίζεται, τοῦτο δ' ὑποδηλοῖ (δεδομένου ὅτι τὸ αὐτὸ θὰ συνέβαινε καὶ ἐὰν ὁ φακὸς διετηρεῖτο ἀκίνητος καὶ μετεβάλλετο μόνον ἡ διεύθυνσις τῶν ἀκτίνων) ὅτι αἱ διάφοροι ἑστίαι εἰς τὴν περίπτωσιν λεπτῶν φακῶν σχηματίζονται εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ φακοῦ.

Ὅταν ἡ προσπίπτουσα δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων εἶναι παράλληλος πρὸς τὸν κύριον ἄξονα (σχ. 4), τότε ἡ ἑστία σχηματίζεται ἐπὶ τοῦ κυρίου ἄξονος καὶ καλεῖται *κυρία ἑστία*. Τὸ σύνολον τῶν ἑστιῶν φακοῦ εὑρίσκεται συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω ἐπὶ μικρᾶς σφαιρικῆς ζώνης ἐχούσης κέντρον τὸ σημεῖον Ο καὶ ἀκτῖνα τὴν ἀπόστασιν τῆς ἑστίας ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ φακοῦ, ἤτοι τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἐξετάζομεν μόνον κεντρικὰς ἀκτῖνας, δυνάμεθα νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὴν σφαιρικὴν ζώνην διὰ ἐπιπέδου ἐφαπτομένου τῆς ζώνης κατὰ τὸ σημεῖον Φ, ὅπερ ἐπίπεδον καλεῖται ἑστιακόν. Ἐὰν ἀφήσωμεν νὰ προσπέσῃ δέσμη ἀκτίνων παραλλήλων πρὸς τὸν κύριον ἄξονα τοῦ φακοῦ ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ, αἱ ἀκτῖνες μετὰ τὴν διάθλασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ φακοῦ συνέρχονται

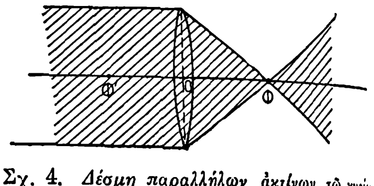

Σχ. 4. *Δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων τῷ κυρίῳ ἄξονι συγκεντροῦται ὑπὸ τοῦ φακοῦ εἰς τὴν κυρίας ἑστίαν Φ.*

εἰς σημεῖον Φ' (σχ. 4), τὸ ὁποῖον εἶναι συμμετρικὸν τοῦ Φ ὡς πρὸς τὸν φακόν, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ὑφίστανται δύο κύριαι ἑστίαι ἑκατέρωθεν τοῦ φακοῦ. Καθ' ὅμοιον τρόπον δεικνύεται ὅτι αἱ παράλληλοι ἀκτῖνες αἱ προσπίπτουσαι ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ σχηματίζουν δεύτερον ἑστιακὸν ἐπίπεδον συμμετρικὸν τοῦ πρώτου ὡς πρὸς τὸν φακόν.

Ὅταν φωτεινὸν σημεῖον εὑρίσκεται ἐπὶ μιᾶς τῶν ἑστιῶν Φ ἢ Φ' τοῦ φακοῦ, εἴτε ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἑστιακῶν ἐπιπέδων αὐτοῦ, αἱ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμεναι ἀκτῖνες, μετὰ τὴν δίοδον διὰ τοῦ φακοῦ, λόγῳ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιστρόφου διόδου τοῦ φωτός, ὁδεύουν παραλλήλως πρὸς τὸν ἀντίστοιχον ἄξονα.

Ὅταν φωτοβόλον ἀντικείμενον εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ συγκλίνοντος φακοῦ μεγαλυτέραν τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ, τότε ὁ φακὸς παρέχει εἴδωλον πραγματικὸν τοῦ ἀντικειμένου. Δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν τοῦτο πειραματικῶς ἐὰν πρὸ συγκλίνοντος φακοῦ τοποθετήσωμεν φλόγα κηρίου εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ, ὅτε μεταθέτοντες ἀπὸ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς διάφραγμα ἐκ λευκοῦ χάρτου, βλέπομεν εἰς ὡρισμένην θέσιν σχηματιζόμενον τὸ πραγματικὸν εἴδωλον τοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ εἶναι ἀνεστραμμένον.

Τοῦτο δεικνύεται καὶ διὰ τῆς ἐν σχ. 5. εἰκονιζομένης γεωμετρικῆς κατασκευῆς, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐκτεθεισῶν ἰδιοτήτων τῶν φακῶν. Ὄντως πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες αἱ ἐκπορευόμεναι ἐκ τοῦ σημείου Α τοῦ ἀντικειμένου καὶ προσπίπτουσαι ἐπὶ τοῦ φακοῦ διέρχονται, μετὰ τὴν διάθλασιν αὐτῶν, διὰ τοῦ σημείου Α'. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἡ ἀκτὶς ΑΟ διέρχεται διὰ τοῦ φακοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἄνευ ἐκτροπῆς, τὸ εἴδωλον Α' τοῦ σημείου Α' πρέπει νὰ εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ δευτερεύοντος ἄξονος ΑΟ τοῦ φακοῦ τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ Α. Ἐξ ἄλλου, ἕνεκα τῆς ἀντιστρόφου διόδου τοῦ φωτός, ἐὰν φωτεινὸν σημεῖον εὑρίσκεται εἰς Α', τὸ εἴδωλον αὐτοῦ θὰ σχηματίζεται εἰς Α. Πάντα δὲ τὰ σημεῖα ἐπιπέδου ΑΡ, καθέτου ἐπὶ τὸν κύριον ἄξονα συγκλίνοντος φακοῦ, σχηματίζουν τὰ εἴδωλα αὐτῶν ἐπὶ ἑτέρου ἐπιπέδου Α'Ρ', καθέτου ἐπίσης ἐπὶ τοῦ κυρίου ἄξονος τοῦ φακοῦ.

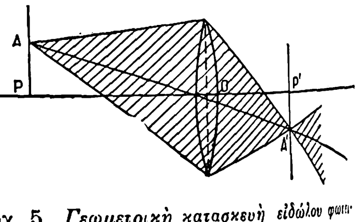

Σχ. 5. *Γεωμετρικὴ κατασκευὴ εἰδώλου φωτεινοῦ σημείου ὑπὸ συγκλίνοντος φακοῦ.*

Τὰ ἐπίπεδα ΑΡ καὶ ΑΑ'Ρ' καλοῦνται συζυγῆ, καὶ τὰ σημεῖα τοῦ ἐπιπέδου Α'Ρ' ἔχουν τὰ εἴδωλα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ΑΡ. Πειραματικῶς δεικνύεται τοῦτο ἐὰν μετατοπίζωμεν κηρίον ἐν τῷ ἐπιπέδῳ ΑΡ, ὅτε παρατηροῦμεν ὅτι καὶ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ μετατοπίζεται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ Λ'Ρ'.

Θεωρήσωμεν ἀντικείμενον ΑΡ (σχ. 6) κάθετον ἐπὶ τὸν κύριον ἄξονα συγκλίνοντος φακοῦ. Εὑρίσκομεν τὸ εἴδωλον αὐτοῦ διὰ τῆς ἀκολούθου γεωμετρικῆς κατασκευῆς. Ἐν πρώτοις γνωρίζομεν, ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον εἶναι κάθετον ἐπὶ τὸν κύριον ἄξονα τοῦ φακοῦ καὶ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ θὰ εἶναι ἐπίσης κάθετον ἐπὶ τὸν ἄξονα, καὶ ἑπομένως ὅπως σχηματίσωμεν τὸ εἴδωλον ἀρκεῖ νὰ καθορίσωμεν τὸ εἴδωλον ἑνὸς σημείου τοῦ ἀντικειμένου, π. χ. τοῦ Α. Πρὸς τοῦτο φέρομεν ἐκ τοῦ Α τὸν δευτερεύοντα ἄξονα ΑΟ καὶ ἐκ τοῦ Α ἀκτῖνα παράλληλον τῷ κυρίῳ ἄξονι, ἡ ὁποία μετὰ τὴν διάθλασιν αὐτῆς διέρχεται διὰ τῆς κυρίας ἑστίας Φ. τοῦ φακοῦ, καὶ συναντᾷ τὸν δευτερεύοντα ἄξονα κατὰ τὸ σημεῖον Α', τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ εἴδωλον τοῦ Α'. Ἡ κάθετος Α' Ρ' ἐπὶ τὸν κύριον ἄξονα τοῦ φακοῦ παριστᾷ τὸ εἴδωλον τοῦ ἀντικειμένου ΑΡ. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω γεωμετρικῆς κατασκευῆς προκύπτει ὅτι ὅταν τὸ ἀντικείμενον ἀπομακρύνεται τοῦ φακοῦ, τὸ εἴδωλον πλησιάζει πρὸς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον, τὸ δὲ μέγεθος αὐτοῦ τείνει πρὸς τὸ μηδέν, ἤτοι

Digitized by Google

γεται εἰς σημεῖον κείμενον ἐν τῷ ἑστιακῷ ἐπιπέδῳ τοῦ φακοῦ. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ φακοῦ ἴσην πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως (ἀντικείμενον A_1P_1), ὥστε τὸ εἴδωλον αὐτοῦ (εἴδωλον $A'_1P'_1$) σχηματίζεται εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ φακοῦ καὶ ἔχει τὸ αὐτὸ μέγεθος πρὸς τὸ ἀντικείμενον. Τέλος, ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον πλησιάζει πρὸς τὸν φακὸν (ἀντικείμενον A_2P_2), κεῖται ὅμως πάντοτε πέραν τῆς κυρίας ἑστίας αὐτοῦ, τὸ εἴδωλον αὐτοῦ (εἴδωλον $A'_2P'_2$) εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἀντικειμένου καὶ αὐξάνει ἐφ' ὅσον καὶ τὸ ἀντικεί-

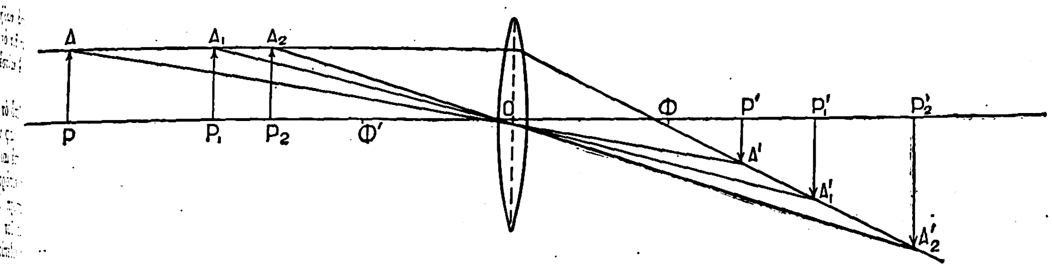

Σχ. 6. *Γεωμετρικὴ κατασκευὴ τοῦ εἰδώλου ἀντικειμένου A P ὑπὸ συγκλίνοντος φακοῦ.*

μενον πλησιάζει πρὸς τὸν φακόν, τηρούμενον πάντοτε πέραν τῆς κυρίας ἑστίας αὐτοῦ.

Οὕτω βλέπομεν (σχ. 6) ὅτι ἐφ' ὅσον μὲν τὸ ἀντικείμενον εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ φακοῦ μεγαλυτέραν τοῦ διπλασίου τῆς ἑστιακῆς αὐτοῦ ἀποστάσεως, τὸ εἴδωλον εἶναι μικρότερον τοῦ ἀντικειμένου, ἐφ' ὅσον δὲ τὸ ἀντικείμενον εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ φακοῦ μικροτέραν τοῦ διπλασίου τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ μεγαλυτέραν τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως, τὸ εἴδω-

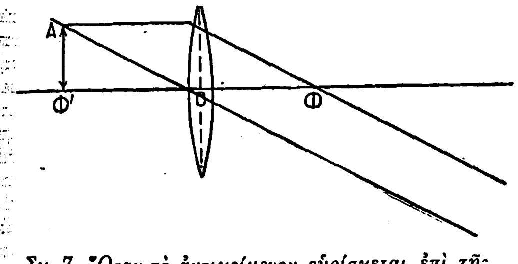

Σχ. 7. *Ὅταν τὸ ἀντικείμενον εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κυρίας ἑστίας ὁ φακὸς δὲν παρέχει εἴδωλον.*

λον εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἀντικειμένου. Τέλος, ὅταν τὸ ἀντικείμενον τεθῇ εἰς τὴν κυρίαν ἑστίαν, τὸ εἴδωλον τοῦ ἀντικειμένου σχηματίζεται εἰς τὸ ἄπειρον, ἤτοι πρακτικῶς δὲν ὑφίσταται πραγματικὸν εἴδωλον, ὡς δεικνύει ἡ ἐν σχ. 7 γεωμετρικὴ κατασκευή. Ἐὰν ἤδη τοποθετήσωμεν κηρίον πρὸ συγκλίνοντος φακοῦ, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ φακοῦ καὶ τῆς κυρίας αὐτοῦ ἑστίας, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀνεύρωμεν πραγματικὸν εἴδωλον ἐπὶ διαφράγματος μετακινουμένου πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ φακοῦ. Ἐὰν ὅμως τοποθετήσωμεν τὸν ὀφθαλμὸν ἡμῶν ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἀκτίνων, βλέπομεν εἴδωλον

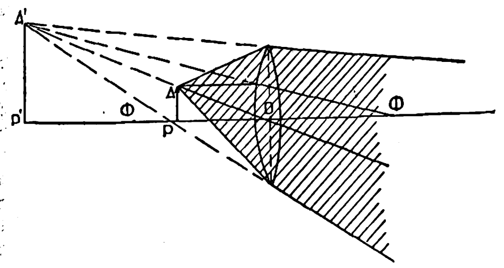

Σχ. 8. *Σχηματισμὸς φανταστικοῦ εἰδώλου ὑπὸ συγκλίνοντος φακοῦ.*

τοῦ κηρίου, τὸ ὁποῖον καλεῖται φανταστικόν. Τοῦτο πως ὑποδηλοῖ ὅτι αἱ προεκβολαὶ τῶν ἀκτίνων τῶν προερχομένων ἔκ τινος σημείου A (σχ. 8) συνέρχονται εἰς τὸ σημεῖον A', ἐνῷ ἐξ ἄλλου τὸ εἴδωλον τοῦ σημείου A εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δευτερεύοντος ἄξονος

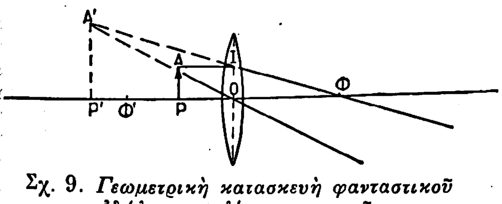

Σχ. 9. *Γεωμετρικὴ κατασκευὴ φανταστικοῦ εἰδώλου συγκλίνοντος φακοῦ.*

O, ὡς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν. Ἐὰν δὲ τὸ σημεῖον A μετατίθεται ἐν ἐπιπέδῳ P καθέτῳ πρὸς τὸν κύριον ἄξονα, τὸ εἴδωλον μετατίθεται ἐπὶ τοῦ συζυγοῦς ἐπιπέδου A' P', ἴσης καθέτου ἐπὶ τὸν κύριον ἄξονα. Δυνάμεθα ν' εὕρωμεν τὸ φανταστικὸν εἴδωλον ἀντικειμένου διὰ τῆς ἐν σχ. 9 δεικνυομένης γεωμετρικῆς κατασκευῆς, ὅτε βλέπομεν ὅτι ἡ ἐκ τοῦ A ἀγομένη παράλληλος ἀκτίς, ἥτις μετὰ τὴν διάθλασιν αὐτῆς διὰ τοῦ φακοῦ διέρχεται διὰ τῆς κυρίας ἑστίας, δὲν δύναται νὰ συναντήσῃ τὸν ἐκ τοῦ A δευτερεύοντα ἄξονα AO πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ φακοῦ, ἀλλὰ μόνον αἱ γεωμετρικαὶ προεκβολαὶ τῶν ἐχουσῶν τὰς ἄνω διευθύνσεις ἀκτίνων συναντῶνται κατὰ τὸ σημεῖον A'.

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω γεωμετρικῆς κατασκευῆς δεικνύεται ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον πλησιάζει πρὸς τὸν φακόν, τὸ εἴδωλον αὐτοῦ, ὅπερ ἀρχικῶς εὑρίσκετο εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ ἦτο λίαν μέγα, πλησιάζει ἐπίσης πρὸς τὸν φακὸν καθιστάμενον μικρότερον.

Ἤδη θέλομεν ἐξετάσει τίνι τρόπῳ συμπεριφέρονται ὀπτικῶς οἱ ἀποκλίνοντες φακοί. Τὸ ὀπτικὸν κέντρον, ὁ κύριος ἄξων καὶ οἱ δευτερεύοντες ἄξονες ὁρίζονται ὁμοιοτρόπως ὡς καὶ εἰς τοὺς συγκλίνοντας φακούς. Ἐὰν φωτεινὴ ἀκτὶς ὁδεύῃ κατὰ τὴν διεύθυνσιν δευτερεύοντος ἄξονος ἀποκλίνοντος φακοῦ, διέρχεται διὰ τοῦ φακοῦ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκτροπῆς. Εἰς οἱανδήποτε θέσιν πρὸ ἀποκλίνοντος φακοῦ καὶ ἂν τοποθετήσωμεν φωτοβόλον ἀντικείμενον, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀνεύρωμεν πραγματικὸν εἴδωλον αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ ὀφθαλμὸς βλέπει τὸ φανταστικὸν εἴδωλον φωτεινοῦ σημείου A (σχ

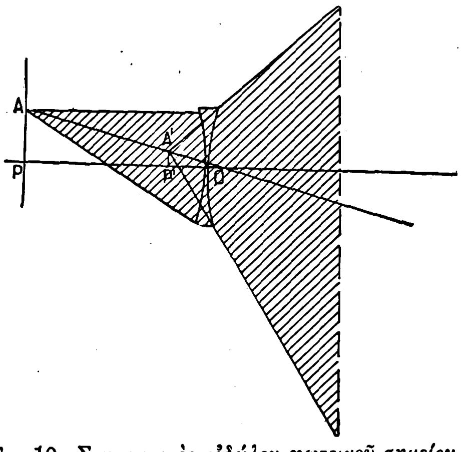

Σχ. 10. *Σχηματισμὸς εἰδώλου φωτεινοῦ σημείου ὑπὸ ἀποκλίνοντος φακοῦ.*

10) ἐπὶ τοῦ δευτερεύοντος ἄξονος τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ σημείου τούτου. Αἱ προεκβολαὶ ὅθεν ὅλων τῶν ἀκτίνων τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ σημείου A μετὰ τὴν διάθλασιν αὐτῶν διὰ τοῦ φακοῦ διέρχονται διὰ τοῦ σημείου A'. Τὰ εἴδωλα ὅλων τῶν σημείων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ ἐπιπέδου AP, καθέτου τῷ κυρίῳ ἄξονι σχηματίζονται ἐπὶ τοῦ συζυγοῦς ἐπιπέδου A'P', καθέτου ἐπίσης τῷ κυρίῳ ἄξονι.

Δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων τῷ κυρίῳ ἄξονι ἀποκλίνοντος φακοῦ διαθλᾶται ὑπὸ τοῦ φακοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ προεκβολαὶ τῶν ἀκτίνων διέρχονται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον καλεῖται *κυρία ἑστία* τοῦ φακοῦ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶναι πραγματική, ἀλλὰ φανταστική, ἀναλόγως δὲ τῆς φορᾶς τῶν προσπιπτουσῶν ἀκτίνων ἐπὶ τοῦ φακοῦ διακρίνομεν δύο κυρίας ἑστίας, συμμετρικὰς ὡς πρὸς τὸ ὀπτικὸν κέντρον τοῦ φακοῦ. Ἐξ ἄλλου ἀκτῖνες παράλληλοι ὡς πρὸς δευτερεύοντα ἄξονα ἀποκλίνοντος φακοῦ διαθλῶν-

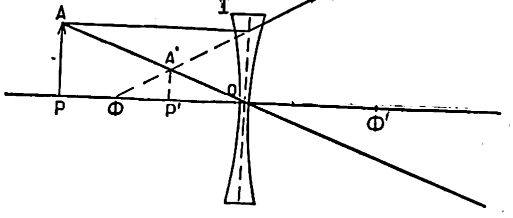

Σχ. 11. *Γεωμετρικὴ κατασκευὴ εἰδώλου ὑπὸ ἀποκλίνοντος φακοῦ.*

ται οὕτως ὥστε αἱ προεκβολαὶ αὐτῶν νὰ διέρχωνται διὰ σημείου, τὸ ὁποῖον καθορίζεται ἐκ τῆς τομῆς τοῦ ἄξονος τούτου μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ καθέτου ἐπὶ τὸν κύριον ἄξονα καὶ διερχομένου διὰ τῆς κυρίας ἑστίας. Τὸ ἐπίπεδον δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ φανταστικὸν ἑστιακὸν ἐπίπεδον τοῦ φακοῦ καὶ ὑφίστανται δύο τοιαῦτα ἐπίπεδα διερχόμενα διὰ τῶν δύο ἑστιῶν τοῦ φακοῦ.

Γεωμετρικῶς δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν τὸ εἴδωλον ἀντικειμένου AP (σχ. 11) τὸ ὁποῖον παρέχει ἀποκλίνων φακὸς ὡς ἀκολούθως. Φέρομεν τὸν δευτερεύοντα ἄξονα AO καὶ τὴν παράλληλον τῷ κυρίῳ ἄξονι ἀκτῖνα AI. Ἡ AI διαθλᾶται οὕτως ὥστε ἡ προεκβολὴ αὐτῆς μετὰ τὴν διάθλασιν νὰ διέρχεται διὰ τῆς κυρίας ἑστίας Φ. Ἡ προεκβολὴ αὐτῆς ἐξ ἄλλου συναντᾷ τὸν δευτερεύοντα ἄξονα AO κατὰ τὸ σημεῖον A', τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ εἴδωλον τοῦ σημείου A, ἐνῷ A'P' εἶναι τὸ εἴδωλον τοῦ AP, τὸ ὁποῖον εἶναι φανταστικόν, μικρότερον τοῦ ἀντικειμένου καὶ ὀρθόν.

Στοιχειώδης θεωρία τῶν φακῶν. Ἐν τῇ στοιχειώδει θεωρίᾳ τῶν φακῶν δεχόμεθα ὅτι ἀκτὶς ΣΙΓ'Ρ (σχ. 12), ἡ ὁποία διέρχεται διὰ συγκλίνοντος φακοῦ, ὑφίσταται τὴν αὐτὴν ἐκτροπήν, ὡς ἐὰν

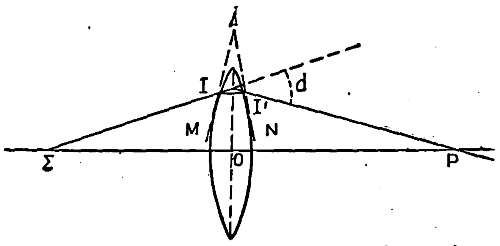

Σχ. 12. *Ὑπολογισμὸς τῆς ἐκτροπῆς τὴν ὁποίαν ὑφίσταται φωτεινὴ ἀκτὶς ὑπὸ συγκλίνοντος φακοῦ.*

αὕτη διέρχεται διὰ πρίσματος ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ διαθλαστικῆς γωνίας καὶ τοῦ ὁποίου ἕδραι εἶναι τὰ ἐφαπτόμενα ἐπίπεδα τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ κατὰ τὰ σημεῖα I καὶ I'. Ἡ διαθλαστικὴ γωνία τοῦ πρίσματος εἶναι πολὺ μικρὰ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει καὶ ἐὰν καλέσωμεν διὰ i καὶ i' τὰς γωνίας προσπτώσεως ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ, ὡς καὶ I καὶ I' καὶ διὰ r καὶ r' τὰς ἀντιστοίχους γωνίας διαθλάσεως, τότε, συμφώνως πρὸς τὰς ἐξισώσεις τοῦ πρίσματος καὶ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς σμικρότητος τοῦ ἀνοίγματος τοῦ πρίσματος, θὰ ἔχωμεν:

$$i = nr \qquad A = r + r'$$
$$i' = nr' \qquad d = (n-1)A \qquad (1)$$

ὅπου n παριστᾷ τὸν δείκτην διαθλάσεως τῆς οὐσίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖται ὁ φακός.

Θεωρήσωμεν ἤδη ἀκτῖνα ΣA προσπίπτουσαν παραλλήλως τῷ κυρίῳ ἄξονι (σχ. 13). Αὕτη μετὰ

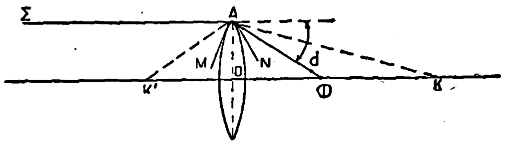

Σχ. 13. *Ὑπολογισμὸς τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως συναρτήσει τῶν ἀκτίνων καμπυλότητος τοῦ φακοῦ.*

τὴν διάθλασιν ὑπὸ τοῦ φακοῦ διέρχεται διὰ τῆς κυρίας ἑστίας Φ καὶ ὑφίσταται ἐκτροπὴν κατὰ τὴν γωνίαν d, καθοριζομένην ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω σχέσεως. Ἐξ ἄλλου ἡ γωνία d ἰσοῦται πρὸς τὴν ΑΦΟ καὶ ἐπειδὴ ὑποτίθεται λίαν μικρά, δυνάμεθα νὰ γράψωμεν:

$$d = \text{εφ.}\,A\Phi O = \frac{AO}{\Phi O} \qquad (2)$$

Ἡ διαθλαστικὴ γωνία A τοῦ πρίσματος MAN, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἀπόψεως διαθλάσεως κατὰ τὸ σημεῖον A εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς τὸν φακόν, ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν MAO καὶ NAO. Ἀλλ' εἶναι MAO = AKO καὶ NAO = AK'O, ὡς ἔχουσαι τὰς πλευρὰς αὐτῶν καθέτως ἐπ' ἀλλήλας, δεδομένου ὅτι K καὶ K' παριστοῦν τὰ κέντρα καμπυλότητος τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ, αἱ δὲ MA καὶ NA εἶναι ἐφαπτόμεναι τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ. Οὕτω θὰ ἔχωμεν:

$$A = \text{εφ.}AKO + \text{εφ.}AK'O = \frac{AO}{KO} + \frac{AO}{K'O} \qquad (3)$$

Ἡ ἀνωτέρω σχέσις δικαιολογεῖται διότι ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος τῆς γωνίας A δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατὰ προσέγγισιν εἶναι: A = εφ A. Ἐὰν τὴν τιμὴν ταύτην τῆς γωνίας A ἀντικαταστήσωμεν εἰς τὴν σχέσιν (2), τὴν ἐκφράζουσαν τὴν γωνίαν d συναρτήσει τῆς A, εὑρίσκομεν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων ἁπλοποιήσεων καὶ τιθεμένου ΦO=f, OK=R καὶ OK'=R'

$$\frac{1}{f} = (n-1)\left[\frac{1}{R} + \frac{1}{R'}\right] \qquad (4)$$

ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι ὁ φακὸς εἶναι λίαν λεπτός, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν τὰς OK καὶ OK' πρὸς τὰς ἀκτῖνας καμπυλότητος R καὶ R' τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ. Ὁ ἀνωτέρω τύπος παρέχει τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν συγκλίνον-

Digitized by Google

τος φακοῦ ὡς συνάρτησιν τῶν ἀκτίνων καμπυλότητος R καὶ R′ τῶν ὁρικῶν σφαιρικῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ καὶ τοῦ δείκτου διαθλάσεως n τῆς οὐσίας ἐξ ἧς ἀποτελεῖται ὁ φακός. Ὁ τύπος οὗτος ἰσχύει καὶ δι' ἀποκλίνοντα φακὸν καὶ εὑρίσκεται κατ' ἀνάλογον τρόπον.

Εἰς περίπτωσιν μηνίσκου συγκλίνοντος καὶ ὑποτιθεμένου R > R′ ἰσχύει, ὡς εὐκόλως δεικνύεται, ὁ τύπος:

$$\frac{1}{f} = (n-1)\left(\frac{1}{R} - \frac{1}{R'}\right) \qquad (5)$$

Ἀνάλογος τύπος ἰσχύει καὶ διὰ μηνίσκον ἀποκλίνοντα. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ μία τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ φακοῦ εἶναι ἐπίπεδος ($R'=\infty$) ἰσχύει ἡ σχέσις:

$$\frac{1}{f} = (n-1)\cdot\frac{1}{R} \qquad (6)$$

Θεωρήσωμεν ἤδη τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν φωτεινὸν σημεῖον P εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ κυρίου ἄξονος καὶ εἰς ἀπόστασιν PO=p ἀπὸ τοῦ ὀπτικοῦ

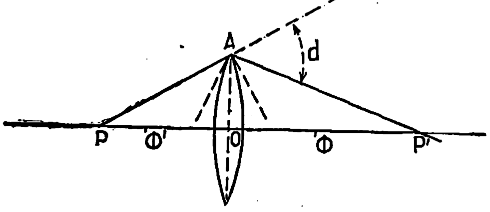

Σχ. 14. Ὑπολογισμὸς τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως συναρτήσει τῶν ἀποστάσεων τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ εἰδώλου ἀπὸ τοῦ φακοῦ.

κέντρου συγκλίνοντος φακοῦ (σχ. 14). Φωτεινὴ ἀκτὶς PA προερχομένη ἐκ τοῦ σημείου τούτου, μετὰ τὴν διάθλασιν ὑπὸ τοῦ φακοῦ, ἐκτρέπεται κατὰ γωνίαν d καὶ τέμνει τὸν ἄξονα τοῦ φακοῦ κατὰ τὸ σημεῖον P′, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πραγματικὸν εἴδωλον τοῦ σημείου P. Ἔστω δὲ OP′=p′ καὶ OP=p. Εἶναι πρόδηλον, ὡς ἐκ τοῦ σχ. 14 ἐμφαίνεται:

$$d = APP' + AP'P \qquad (7).$$

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἡ ἐκτροπὴ παρέχεται ὑπὸ τῆς σχέσεως:

$$d=(n-1)A$$

θὰ εἶναι συμφώνως πρὸς τὸν τύπον (2)

$$d=\frac{AO}{f}$$

Οὕτως ἐκ τῆς ἐξισώσεως (7) προκύπτει

$$\frac{AO}{f} = \frac{AO}{p} + \frac{AO}{p'}$$

ἢ

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{p} + \frac{1}{p'} \qquad (8)$$

Ἡ ὡς ἄνω σχέσις δεικνύεται ὅτι ἰσχύει καὶ διὰ φωτοβόλον σημεῖον κείμενον ἐκτὸς τοῦ κυρίου ἄξονος, ἐπὶ τυχόντος δευτερεύοντος ἄξονος τοῦ φα-

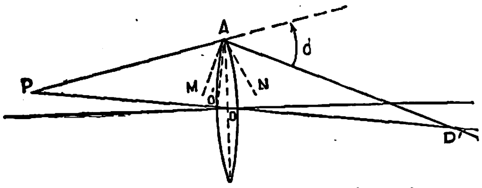

Σχ. 15. Ὑπολογισμὸς τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως.

κοῦ. Ὄντως θεωρήσωμεν, ὡς δεικνύεται ἐν σχ. 15, ὅτι τὸ φωτοβόλον ἀντικείμενον εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ δευτερεύοντος ἄξονος OP, τότε τὸ εἴδωλον αὐτοῦ θὰ εὑρίσκεται κατὰ μῆκος τοῦ δευτερεύοντος τούτου ἄξονος, ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἄλλου τοῦτο πρέπει νὰ εὑρίσκεται καὶ ἐπὶ τῆς διαθλωμένης ἀκτῖνος τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τυχοῦσαν προσπίπτουσαν ἀκτῖνα PA ἐπὶ τοῦ φακοῦ, τὸ εἴδωλον θὰ κεῖται ἐπὶ τῆς τομῆς τῶν ὡς ἄνω δύο εὐθειῶν, ἤτοι εἰς P′. Πάλιν εὑρίσκομεν εὐκόλως ὅτι ἡ γωνία ἐκτροπῆς d παρέχεται ὑπὸ τῆς σχέσεως:

$$d=APO'+AP'O'$$

Ἐπειδὴ δὲ δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν ἄνευ αἰσθητοῦ σφάλματος τὰ σημεῖα O καὶ O′, ἐφ' ὅσον ἡ γωνία τῆς PP′ ὡς πρὸς τὸν κύριον ἄξονα εἶναι μικρά, προκύπτει ὡς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν:

$$\frac{AO}{f} = \frac{AO}{p} + \frac{AO'}{p}$$

ἢ

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{p} + \frac{1}{p'}$$

Ὁ ἀνωτέρω τύπος (8) εὑρέθη ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ φακὸς παρέχει πραγματικὸν εἴδωλον, δηλαδὴ ὅτι τὸ φωτοβόλον σημεῖον εὑρίσκεται πέραν τῆς κυρίας ἑστίας τοῦ φακοῦ. Ἐὰν ὅμως τὸ φωτοβόλον σημεῖον εὑρίσκεται μεταξὺ κυρίας ἑστίας καὶ φακοῦ, τότε τοῦτο, ὡς εἴδομεν, παρέχει φανταστικὸν εἴδωλον. Οὕτως, ἐφ' ὅσον φωτεινὴ ἀκτὶς ἐκφεύγουσα ἐκ τῆς κυρίας ἑστίας Φ (σχ. 16) ἐξέρχεται τοῦ φακοῦ παραλλήλως τῷ κυρίῳ ἄξονι, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἀκτὶς PA, ἡ ὁποία ἐξερχο-

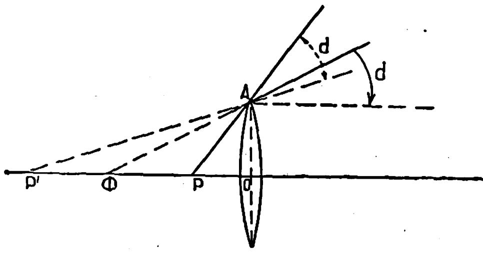

Σχ. 16. Ὑπολογισμὸς ἑστιακῆς ἀποστάσεως εἰς περίπτωσιν φανταστικοῦ εἰδώλου

μένη ἐκ τοῦ φακοῦ ὑφίσταται τὴν αὐτὴν ἐκτροπήν, θὰ τέμνῃ μόνον διὰ τῆς προεκβολῆς αὐτῆς τὸν κύριον ἄξονα καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ φακοῦ κατὰ τὸ σημεῖον P′. Τὸ σημεῖον P′ ἀποτελεῖ τὴν **συζυγῆ** ἑστίαν τοῦ P, ἡ ὁποία εἶναι φανταστική.

Ἐκ τοῦ τριγώνου APP′ εὑρίσκομεν

$$d=APO-AP'O$$

ἐξ ἄλλου εἶναι:

$$d=\text{εφ}\cdot AΦO=\frac{AO}{f}$$

καὶ ἑπομένως:

$$\frac{AO}{f} = \frac{AO}{p} - \frac{AO}{p'}$$

ἢ

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{p} - \frac{1}{p'} \qquad (9)$$

Οὕτω ἡ ἐξίσωσις (9) συμπίπτει πρὸς τὴν (8) μὲ τὴν διαφορὰν τοῦ σημείου ὡς πρὸς τὸν ὅρον $1/p'$.

Ἐὰν ἐν τῷ σχ. 6 καλέσωμεν διὰ i τὸ μέγεθος εἰδώδου καὶ διὰ o τὸ μέγεθος τοῦ ἀντικειμένου, εὑρίσκομεν εὐκόλως ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν τριγώνων AOP καὶ A′OP′

$$\frac{A'P'}{AP} = \frac{OP'}{OP}$$

καὶ ἑπομένως:

$$\frac{i}{o} = \frac{p'}{p}. \qquad (10$$

ὅπου p′ παριστᾷ τὴν ἀπόστασιν τοῦ εἰδώλου καὶ p τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀντικειμένου ἀπὸ τοῦ φακοῦ.

Ἐκ τοῦ τύπου (8) εὑρίσκομεν εὐκόλως δι' ἐπιλύσεως αὐτοῦ ὡς πρὸς p′:

$$p'=\frac{p.f}{p-f} = \frac{f}{1-\frac{f}{p}} \qquad (11)$$

καὶ

$$\frac{i}{o} = \frac{f}{p-f} \qquad (12)$$

Ἐκ τῆς διερευνήσεως δὲ τοῦ τύπου τούτου (12) εὑρίσκονται πᾶσαι αἱ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐκτεθεῖσαι ἰδιότητες τῶν συγκλινόντων φακῶν διὰ τὴν περίπτωσιν πραγματικῶν εἰδώλων. Εἰς τὴν περίπτωσιν φανταστικῶν εἰδώλων ἔχομεν ἐκ τοῦ τύπου (9)

$$p'=\frac{f}{\frac{f}{p}-1} \text{ καὶ } \frac{i}{o} = \frac{f}{p-f}$$

Ἐὰν καλέσωμεν π τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀντικειμένου ἀπὸ τῆς ἑστίας Φ′ (PΦ′=π) καὶ π′ τὴν ἀπόστασιν τοῦ εἰδώλου ἀπὸ τῆς ἑστίας Φ (P′Φ=π′), εὑρίσκεται εὐκόλως ὅτι εἶναι: $\pi\pi'=f^2$ Ὁ τύπος οὗτος καλεῖται *τύπος τοῦ Νεύτωνος*. Προκειμένου περὶ ἀποκλινόντων φακῶν εὑρίσκομεν τὸν ἀντίστοιχον τύπον πρὸς τὸν τύπον (8) τῶν συγκλινόντων φακῶν, ἐὰν τὸ σημεῖον + δεχθῶμεν διὰ μέγεθος ἀντιστοιχοῦν εἰς πραγματικὸν σημεῖον καὶ δι' ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ σημείου — εἰς τὴν περίπτωσιν μεγέθους ἀντιστοιχοῦντος εἰς φανταστικὸν σημεῖον.

Κατὰ ταῦτα ὁ τύπος τῶν ἀποκλινόντων φακῶν ὁ ἀντίστοιχος πρὸς τὸν τύπον (8) τῶν συγκλινόντων φακῶν παρέχεται διὰ τῆς σχέσεως:

$$\frac{1}{p} - \frac{1}{p'} = -\frac{1}{f}$$

ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ πραγματικοῦ ἀντικειμένου.

Διὰ πάσας δὲ τὰς περιπτώσεις θὰ ἔχομεν:

$$\frac{i}{o} = \frac{p'}{p}$$

Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκδοχὴν ὁ τύπος (8) δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ὅλας τὰς δυνατὰς περιπτώσεις, ἤτοι διὰ φακοὺς συγκλίνοντας καὶ ἀποκλίνοντας, δι' ἀντικείμενα πραγματικὰ ἢ φανταστικὰ καὶ διὰ εἴδωλα πραγματικὰ ἢ φανταστικά.

Χαρακτηριστικὰ μεγέθη φακῶν Μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν μεγεθῶν ἁπλῶν φακῶν εἶναι ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις. Ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις συγκλίνοντος φακοῦ μετρεῖται καθ' ἁπλούστατον τρόπον, ἐὰν σχηματίσωμεν τὸ πραγματικὸν εἴδωλον πραγματικοῦ ἀντικειμένου καὶ μετρήσωμεν τὰς ἀντιστοίχους ἀποστάσεις αὐτῶν p καὶ p′ ἀπὸ τοῦ φακοῦ, ὅτε ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ τύπου (8).

Ἡ μέτρησις πραγματοποιεῖται ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ καὶ ὡς φωτοβόλον ἀντικείμενον χρησιμεύει φλὸξ κηρίου ἢ φωτεινὸν βέλος. Ἐπίσης εὑρίσκεται ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις διὰ μετρήσεως διὰ σφαιρομέτρου τῶν ἀκτίνων καμπυλότητος τοῦ φακοῦ καὶ γνωστοῦ ὄντος τοῦ δείκτου διαθλάσεως τῆς οὐσίας ἐξ ἧς ἀποτελεῖται ὁ φακός, εὑρίσκομεν τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν ἐκ τοῦ τύπου (5). Ἡ ἰσχὺς καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀντιστρόφου τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως ἐκπεφρασμένης εἰς μέτρα. Ἡ μονὰς ἰσχύος καλεῖται διοπτρία λέγομεν δὲ ὅτι φακὸς ἔχει ἰσχὺν μιᾶς διοπτρίας, ὅταν ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς 1 μέτρον Οὕτω φακὸς ἑστιακῆς ἀποστάσεως 0,25 μέτρων, ἔχει ἰσχὺν 4 διοπτριῶν. Συγκλίνων φακὸς προκαλεῖ τόσον μεγαλυτέραν σύγκλισιν τῶν ἀκτίνων, ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις αὐτοῦ. Εἰς περίπτωσιν λίαν συγκλινόντων φακῶν, ἡ μεγέθυνσις αὐτοῦ παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$M=\frac{\Delta}{f}$$

ἔνθα f ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις τοῦ φακοῦ καὶ Δ ἡ ἐλαχίστη ἀπόστασις τῆς εὐκρινῆς ὁράσεως. Γενικῶς ἡ μεγέθυνσις, προκειμένου περὶ φακῶν οὐχὶ λίαν συγκλινόντων, παρέχεται διὰ τῆς σχέσεως

$$M=1+\frac{\Delta-\varepsilon}{f}$$

ἔνθα ε ἡ ἀπόστασις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τοῦ ὀπτικοῦ κέντρου τοῦ φακοῦ.

Συστήματα φακῶν. Ἐὰν συνδυάσωμεν πολλοὺς φακοὺς ἐπιθέτοντες καταλλήλως τὸν ἕνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου, σχηματίζομεν σύστημα φακῶν. Ἐὰν συνδυάσωμεν πολλοὺς φακούς, λίαν λεπτούς, συγκλίνοντας ἢ ἀποκλίνοντας, τὸ προκῦπτον σύστημα ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἕνα φακὸν τοῦ ὁποίου ἡ ἰσχὺς ἰσοῦται πρὸς τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν ἰσχύων τῶν συνιστώντων φακῶν. Οὕτως ἐὰν διὰ φ καλέσωμεν τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν τοῦ συστήματος τῶν φακῶν καὶ διὰ f_1, f_2... τὰς κυρίας ἑστιακὰς ἀποστάσεις τῶν συνιστώντων φακῶν θὰ ἔχωμεν:

$$\frac{\Delta}{\varphi} = \Sigma\frac{1}{f_n}$$

ἔνθα ὅμως αἱ ἑστιακαὶ ἀποστάσεις τῶν ἀποκλινόντων φακῶν δέον νὰ λαμβάνωνται μὲ τὸ σημεῖον — καὶ τῶν συγκλινόντων μὲ τὸ σημεῖον +.

Οὕτω συνδυάζοντες συγκλίνοντα φακὸν 10 διοπτριῶν (f_1=10 cm) πρὸς ἀποκλίνοντα φακὸν 8 διοπτριῶν (f_2=12,5 cm), προκύπτει σύστημα συγκλῖνον ἰσχύος 2 διοπτριῶν (f=50 cm). Ἀντιστρόφως φακὸς συγκλίνων ἰσχύος 4 διοπτριῶν συνδυαζόμενος πρὸς φακὸν ἀποκλίνοντα 6 διοπτριῶν παρέχει σύστημα ἀποκλῖνον ἰσχύος 2 διοπτριῶν.

Ἡ διάταξις φακῶν πρὸς σύστημα φακῶν χρησιμεύει διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως ἀποκλίνοντος φακοῦ. Πρὸς τοῦτο συνδυάζομεν τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν ἀποκλίνοντα φακὸν πρὸς συγκλίνοντα τοιοῦτον γνωστῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως f, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματισθῇ σύστημα συγκλῖνον, τοῦ ὁποίου μετροῦμεν τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν φ, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τῶν συγκλινόντων φακῶν. Ἡ ἄγνωστος ἑστιακὴ ἀπόστασις x εὑρίσκεται δι' ἐπιλύσεως τῆς σχέσεως:

$$\frac{1}{\varphi} = \frac{1}{f} - \frac{1}{x}.$$

Ἐλαττώματα τῶν φακῶν. Ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν, ὅταν δέσμη φωτεινῶν ἀκτίνων προσπίπτῃ ἐπὶ συγκλίνοντος φακοῦ, τότε ὁ φακὸς ὀπτικῶς συμπεριφέρεται ὡς πρίσμα μεταβλητῆς διαθλαστικῆς γωνίας, ἡ ὁποία αὐξάνει ἀπὸ τοῦ ἄξονος, ὅπου ἔχει τιμὴν μηδέν, μέχρι τῆς περιφερείας, ὅπου λαμβάνει τὴν μεγίστην τιμήν. Συνεπείᾳ τούτου αἱ περιφερικαὶ ἀκτῖνες ἐκτρέπονται περισσότερον τῶν κεντρικῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἑστία αὐτῶν κεῖται πλησιέστερον τῆς ἑστίας τῶν κεντρικῶν ἀκτίνων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται ἐκτροπὴ ἐκ σφαιρικότητος, συνεπείᾳ δὲ τούτου τὸ εἴδωλον φωτεινοῦ σημείου δὲν εἶναι ἀπλοῦν σημεῖον, ἀλλ' ἀποτελεῖ μικρὸν κύκλον. Ἐκ τῶν ἄνω προκύπτει ὅτι ἡ ἐκτροπὴ ἐκ σφαιρικότητος ἀποτελεῖ ἐλάττωμα τῶν φακῶν, ἕνεκα τοῦ ὅτι τὸ εἴδωλον φωτεινοῦ ἀντικειμένου ἐμφανίζεται συγκεχυμένον. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο διορθοῦται ἐὰν πρὸς τὸν θεωρούμενον φακὸν συνδυάσωμεν δεύτερον φακόν· ἐὰν δὲ μάλιστα ὁ δεύτερος φακὸς ἐκλεγῇ καταλλήλως, τότε ἐξουδετεροῦται τελείως ἡ ἐκτροπὴ ἐκ σφαιρικότητος καὶ τὸ προκῦπτον σύστημα φακῶν καλεῖται ἀπλανητικόν.

Ἐξ ἄλλου δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν τὸ ἐλάττωμα τῆς ἐκτροπῆς ἐκ σφαιρικότητος διὰ χρησιμοποιήσεως διαφραγμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἀφίνομεν νὰ διέρχωνται διὰ τοῦ φακοῦ μόνον κεντρικαὶ ἀκτῖνες, περιοριζομένων τῶν περιφερικῶν

Digitized by Google

Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν φακῶν δεικνύεται ὅτι ταν ἐπι φακοῦ προσπίπτουν ἀκτῖνες ὑπὸ κλίσιν, ροερχόμεναι ἐκ φωτεινοῦ σημείου, αὗται μετὰ ν διάθλασιν αὐτῶν δὲν σχηματίζουν εἴδωλον ημειῶδες, ἀλλὰ συναντοῦν δύο μικρὰς εὐθείας ιθέτους ἐπ' ἀλλήλας, εὑρισκομένας εἰς ἀνίσους τοστάσεις ἀπὸ τοῦ φακοῦ καὶ καλουμένας ἑστια- ς εὐθείας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀπο- λεῖ ἐλάττωμα τῶν φακῶν, καλεῖται *ἀστιγματι- ιος* καὶ διορθοῦται ἐὰν ἀποκλείωμεν ἀπὸ τοῦ ακοῦ τὰς ἀκτῖνας, αἱ ὁποῖαι ἀφίστανται πολὺ τὸ τοῦ κυρίου ἄξονος.

Οἱ φακοὶ γενικῶς δὲν παρέχουν ἀκριβῆ τὰ εἴ- ολα τῶν ἀντικειμένων ἐπὶ διαφράγματος, ἀλλὰ ιῦτα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διεστραμ- ένα, ἡ δὲ διαστροφὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ προσανα- ολισμοῦ τῶν ἀκτίνων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς αστροφῆς αἴρεται ἐὰν ῥυθμίσωμεν οὕτως ὥστε φωτίζουσαι ἀκτῖνες νὰ διέρχωνται ἐγγὺς τοῦ ττικοῦ κέντρου τοῦ φακοῦ. Ἐὰν σχηματίσωμεν ἁπλοῦ φακοῦ τὸ εἴδωλον ἀντικειμένου ἐπὶ δια- ράγματος, δεδομένου ὅτι ὁ φακὸς συμπεριφέρεται ς πρίσμα μεταβλητῆς διαθλαστικῆς γωνίας, τότε ς ἐκ τοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτός, τὸν ὁποῖον οκαλεῖ, τὸ εἴδωλον δὲν εἶναι σαφές. ἀλλὰ κατὰ ν περιφέρειαν ἐμφανίζεται ἔγχρουν δεικνύον τὰ ιώματα τοῦ φάσματος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι αἱ ἄκραι ἰώδεις ιτῖνες, ἐκτρεπόμεναι διὰ τοῦ φακοῦ ἰσχυρότερον αἱ ἄκραι ἐρυθραί, σχηματίζουν τὴν ἑστίαν αὐ- ν ἐγγύτερον τοῦ φακοῦ ἢ αἱ ἐρυθραὶ ἀκτῖνες. ς ἐνδιαμέσους θέσεις σχηματίζονται αἱ ἑστίαι ν ἀκτίνων τῶν ἄλλων χρωμάτων τοῦ φάσμα- ς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται χρωματικὴ ἐκ- οπή, διορθοῦται δὲ ἐὰν πρὸς τὸν φακὸν συν- άσωμεν κατάλληλον ἀποκλίνοντα φακόν. Οὕτω οκύπτει σύστημα φακῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπηλ- γμένον τοῦ ἐλαττώματος τῆς χρωματικῆς ἐκ- οπῆς καὶ καλεῖται *ἀχρωματικὸς φακός*.

Γενικῶς ὁ ἀχρωματισμὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ω μεθόδου διὰ δύο ὡρισμένας περιοχὰς τοῦ ίσματος. Διὰ καταλλήλου ὅμως συνδυασμοῦ πε- σσοτέρων φακῶν ἐπιτυγχάνομεν τελείως ἀχρω- ικοὺς φακούς, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται *ἀποχρωματι- ί φακοί.*

Χρησιμότης τῶν φακῶν. Οἱ φακοὶ ἔχουν με- στην σπουδαιότητα ἐν τῇ τεχνικῇ τῶν ὀπτικῶν γάνων, καθόσον ἀποτελοῦν βασικὰ ἐξαρτήματα ντων ἐν γένει τῶν ὀπτικῶν ὀργάνων, ὡς π. χ. ιροσκοπίων, τηλεσκοπίων, φασματοσκοπίων, οβολέων, φωτογραφικῶν μηχανῶν κλπ., ἡ δὲ ουδὴ καὶ βιομηχανία αὐτῶν ἔχει φθάσει σήμε- ν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τελειότητος.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— *[Δερματολ.]* Καλοῦνται *φακοὶ* (κοιν. *φακίδες*) ιραί, μεγέθους κεφαλῆς βελόνης μέχρι φακῆς, ρινωπαὶ ἢ μελανωπαὶ κηλῖδες τοῦ δέρματος, οερχόμεναι ἐκ τῆς ἐναποθέσεως μεγαλυτέρας σότητος τῆς χρωστικῆς τοῦ δέρματος. Αὗται ιφαίνονται συνήθως κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλι- ιν, διακρίνονται δὲ ἀπὸ τὰς ἐφηλίδας ἢ πέρκνας, ιτι παραμένουν ἀναλλοίωτοι καὶ τὸν χειμῶνα, ὸ αὗται ἐξαφανίζονται καὶ ἀναφαίνονται ἐκ νέου ιτὰ τὴν ἄνοιξιν. Ὀφείλονται κατὰ πᾶσαν πιθα- ητα, ὅπως καὶ οἱ σπῖλοι οἱ μελαγχρωστικοί, εἰς γενῆ ἀνωμαλίαν τῆς χρωστικῆς τοῦ δέρματος. θεραπεία αὐτῶν συνίσταται εἰς καυτηριάσεις καθαροῦ φαινικοῦ ὀξέος ἢ εἰς ἠλεκτρόλυσιν.

Κ. Κ. Κ.

— **φακοὶ *φωτογραφικοί***. Εἶναι τὰ ἀπαραίτητα ανα τῶν φωτογραφικῶν συσκευῶν, χρησιμεύοντα νὰ προβάλλουν ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλα- σαφεῖς εἰκόνας τῶν πρὸς φωτογράφησιν ἀν- ιμένων, διὸ καλοῦνται καὶ *ἀντικειμενικοὶ* φα- ἢ καὶ ἁπλῶς ἀντικειμενικοί. Οἱ φωτογραφικοὶ ιοί, ἀναλόγως τῶν συνδυασμῶν δι' ὧν ἐπιτυγ- εται ἡ βελτίωσις ἢ ἡ ἄρσις διαφόρων ἐλαττωμά- ἢ ἀτελειῶν τῶν ἁπλῶν ἀντικειμενικῶν φα- , διακρίνονται εἰς διαφόρους κατηγορίας. Ὁ ιος τύπος φωτογραφικοῦ φακοῦ δέον νὰ πα- ῃ εἰκόνας ζωηράς, σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς. τουτέστιν λλαγμένας τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἁπλῶν φα- , ἐπιπροσθέτως δὲ νὰ φωτίζῃ ὁμοιομερῶς τὸ ικὸν πεδίον Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω ὅροι δὲν εἶναι ιτὸν νὰ συμβιβασθῶσι, καθότι διὰ νὰ ἐπιτευ- σι τινες θυσιάζονται μερικῶς ἢ τελείως ἄλ- ὡς ἐκ τούτου καὶ τέλειος τύπος φωτογραφι- φακοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ.

) ἁπλούστερος τύπος φωτογραφικοῦ φακοῦ ι ὁ ἁπλοῦς ἀντικειμενικός, ὅπως εἶναι συγκλί- φακός, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ραγμα. Παρ' ὅλην τὴν ἀτέλειάν του, λόγῳ τῶν ιῶν ἐλαττωμάτων τὰ ὁποῖα παρουσιάζει, εὐ- ιτεῖ καὶ σήμερον κυρίως διὰ φωτογραφήσεις ιώπων καὶ τοπίων. Εἰς τὰς φωτογραφήσεις ας τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἁπλοῦ φακοῦ ὄχι μό- δὲν βλάπτουν, ἀλλὰ τοὐναντίον συντελοῦν αἱ λαμβανόμεναι εἰκόνες νὰ ἀποκτῶσι ἰδια- ως καλλιτεχνικὴν ὄψιν Τύποι ἁπλῶν φωτο- ικῶν φακῶν εἶναι ἀκόμη: 1) Ὁ *ἀχρωστικός*, ; καλεῖται καὶ *φακὸς τοπίων*. Ὁ φακὸς οὗτος ἀπηλλαγμένος τοῦ ἐλαττώματος τῆς χρωματικῆς ἐκτροπῆς, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν οἱ ἁπλοῖ φακοί, παρουσιάζει ὅμως τὸ ἐλάττωμα τῆς παραμορφώσεως τῶν εἰκόνων καὶ τῆς ἐκτροπῆς ἐκ σφαιρικότητος. Εἶναι ἐλάχιστα φωτεινὸς φακὸς μὲ μέγιστον ἄνοιγμα F : 14 περίπου καὶ γωνίαν χρησίμου πεδίου περίπου 40°. 2) Ὁ *ἀντικειμενικὸς Dallmeyer*. Οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συγκεκολλημένους φακούς, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται περιστολὴ τοῦ ἐλαττώματος τῆς παραμορφώσεως καὶ πληρεστέρα διόρθωσις τῆς χρωματικῆς ἐκτροπῆς καὶ τῆς ἐκ σφαιρικότητος ἐκτροπῆς· τοῦ φωτογραφικοῦ τούτου φακοῦ φέρονται δύο τύποι: ὁ ἀντικειμενικὸς μεγάλης γωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ δύο ἐξωτερικοὶ μηνίσκοι εἶναι ἐκ στεφανυάλου (πεδίου 90° εἰς ἄνοιγμα f : 30)· καὶ ὁ ταχὺς ἀντικειμενικὸς μὲ ἐξωτερικοὺς μηνίσκους ἐκ πυριτυάλου (πεδίου 40° εἰς ἄνοιγμα f : 12). Οἱ φωτογραφικοὶ οὗτοι φακοὶ ἐτελειοποιήθησαν σημαντικῶς ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ὑάλου Jena.

Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ δύο τοιούτων ἀντικειμενικῶν κατασκευάζονται σήμερον οἱ διπλοῖ ἀναστιγματικοὶ φακοί. 3) Ὁ *ἡμιχρωστικὸς φακός*. Οὗτος προορίζεται διὰ προσωπογραφίας καὶ τοπία καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο φακῶν μὴ συγκεκολλημένων, οἵτινες διορθοῦσι μερικῶς μόνον τὰ ἐλαττώματα τῆς χρωματικῆς ἐκτροπῆς καὶ τῆς ἐκτροπῆς ἐκ σφαιρικότητος. Αἱ διὰ τοῦ φωτογραφικοῦ τούτου φακοῦ λαμβανόμεναι εἰκόνες παρουσιάζουν ἐλαφρὰν ἀσάφειαν καὶ συνεπῶς ἁπαλότητα γραμμῶν, ἅτινα εἶναι ἀπαραίτητα εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν φωτογραφίαν. Τύπος ἡμιχρωστικοῦ φακοῦ εἶναι ὁ Kronar (Simon—Dresden), ὅστις ἔχει φωτεινότητα F : 4.

Οἱ καλούμενοι *σύνθετοι ἀντικειμενικοὶ* ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ἢ τριῶν συγκροτημάτων φακῶν. Ἐκ τούτων οἱ διπλοῖ ἀντικειμενικοὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο ὀπτικὰ τμήματα, ἅτινα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ διαφράγματος. Τὰ ὀπτικὰ ταῦτα τμήματα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα φακὸν ἢ ἀπὸ συγκρότημα φακῶν συγκεκολλημένων ἢ ἐλευθέρων, χωριζομένων δηλαδὴ ὑπὸ στρώματος ἀέρος. Οἱ συγκεκολλημένοι φακοὶ παρουσιάζουν ὀλιγωτέρας ἐπιφανείας καὶ συνεπῶς ἔχουν μικροτέραν ἀπώλειαν ἐξ ἀνακλάσεως. Οἱ ἐλεύθεροι πάλιν φακοὶ πλεονεκτοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι λόγῳ τῶν πολλῶν ἐπιφανειῶν εἶναι δυνατὸν μὲ ὀλίγους φακοὺς νὰ κατασκευασθῇ τελειότερος φωτογραφικὸς φακός, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δὲν προσβάλλονται ὑπὸ τῆς θερμότητος, ὡς οἱ συγκεκολλημένοι. Ἀναλόγως τοῦ ἂν τὰ δύο ὀπτικὰ τμήματα τῶν διπλῶν φωτογραφικῶν φακῶν εἶναι ὅμοια ἢ διάφορα, διακρίνονται οἱ διπλοῖ φωτογραφικοὶ φακοὶ εἰς *συμμετρικοὺς* καὶ *ἀσυμμέτρους*. Αἱ φωτογραφικαὶ συσκευαὶ αἱ φέρουσαι διπλοῦν συμμετρικὸν φακόν, δύνανται νὰ λειτουργήσωσι καὶ μὲ τὸ ἓν μόνον ὀπτικὸν τμῆμα. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ περισσοτέρων φακῶν πρὸς συνθέτους φωτογραφικοὺς φακοὺς ἐπιτυγχάνεται τελείως ἡ ἄρσις τῆς παραμορφώσεως τῆς εἰκόνος.

Εἰς τοὺς διπλοῦς συμμετρικοὺς φωτογραφικοὺς φακοὺς περιλαμβάνονται: οἱ *περισκοπικοί*, οἱ *ἀπλανητικοί*, οἱ *ἀναστιγματικοὶ* καὶ οἱ *μεγάλου γωνιώδους ἀνοίγματος*. Οἱ περισκοπικοὶ φακοὶ εἶναι οἱ ἁπλούστεροι τῶν διπλῶν φακῶν, ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο κοιλοκύρτους φακοὺς τοποθετουμένους μὲ ἐστραμμένα τὰ κοῖλα μέρη των ἔναντι ἀλλήλων. Ἐλάττωμα τούτων εἶναι ἡ χρωματικὴ ἐκτροπή. Δὲν παραμορφώνουν τὰς εἰκόνας, εἶναι δὲ ἀρκούντως ἀπηλλαγμένοι καὶ τῶν λοιπῶν ἐλαττωμάτων. Ἔχουν φωτεινότητα ὀλίγον μεγαλυτέραν τῶν ἁπλῶν φακῶν καὶ δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσι δι' αὐτῶν καὶ στιγμιογραφήσεις. Τύπος τοιούτου φακοῦ εἶναι ὁ Bistigmat τοῦ Rodenstock. Οἱ ἀπλανητικοὶ ἢ εὐθυγραμμικοὶ φακοὶ σύγκεινται ἀπὸ δύο ὀπτικὰ τμήματα, φέροντα ἀχρωστικοὺς φακούς. Ὁ τύπος τῶν φακῶν τούτων ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ A. Steinheil τῷ 1866, εἶναι δὲ ἀπηλλαγμένος ὅλων τῶν ἐλαττωμάτων τῶν φακῶν, ἐκτὸς τοῦ ἀστιγματισμοῦ. Ἀναλόγως τοῦ ἀνοίγματος τῆς γωνίας τοῦ χρησίμου πεδίου διακρίνονται δύο τύποι τῶν φακῶν αὐτῶν: ὁ *ταχὺς ἀπλανητικός*, τοῦ ὁποίου ἡ γωνία εἶναι 45° καὶ ἡ φωτεινότης F : 7 καὶ ὁ *ἀπλανητικὸς μεγάλης γωνίας*, ὅστις ἔχει φωτεινότητα F : 16—F : 25 καὶ γωνιῶδες ἄνοιγμα 65°—90°, καλεῖται δὲ καὶ *βραδὺς ἀντικειμενικός*.

Οἱ ἀπλανητικοὶ φακοὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς περισσότερον διαδεδομένους, διότι συγκεντρώνουν πολλὰ πλεονεκτήματα, ἐνῷ σχετικῶς εἶναι εὐθηνοί Τύποι τοιούτων φακῶν εἶναι οἱ Lynkeiskop, Aristoskop, Polymar κλπ. Οἱ ἀναστιγματικοὶ φακοί. οἱ τελειότεροι τῶν συνθέτων φωτογραφικῶν φακῶν, ἐδημιουργήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπολογισθέντων τύπων ὑπὸ τῶν Abbe καὶ Rudolph. Οἱ φακοὶ οὗτοι διορθοῦν ὅλα τὰ ἐλαττώματα, πρὸς τούτοις ἔχουν καὶ μεγάλην φωτεινότητα. Ἕκαστον ὀπτικὸν τμῆμα τῶν φακῶν τούτων ἀποτελεῖται ἀπὸ 3—4 ἁπλοῦς φακούς. Τύποι συμμετρικοῦ ἀναστιγματικοῦ φακοῦ εἶναι: οἱ Eurygraphes τοῦ Lacour Berthiot καὶ οἱ Collineaires τοῦ Voiglauder Κάθε τμῆμα τούτων ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 συγκεκολλημένους φακούς. Τὸ ἄνοιγμα τούτων ποικίλλει μεταξὺ F : 4 καὶ F : 7. Ἡ γωνία τοῦ χρησίμου πεδίου εἶναι δι' ἄνοιγμα F : 6 περίπου 70°. Ἀφαιρουμένου τοῦ ἐμπροσθίου τμήματος δύναται νὰ λειτουργήσωσι μὲ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἄνοιγμα F : 12 καὶ γωνίαν 52°. Ἀνάλογοι τύποι διπλῶν ἀναστιγματικῶν φακῶν εἶναι οἱ Dagor τοῦ Goerz καὶ Double-Protar τοῦ Zeiss (πλῆρες ἄνοιγμα F : 6. 8, γωνία 70°). Διπλοῖ ἀναστιγματικοὶ συμμετρικοὶ μὲ μεγαλυτέραν φωτεινότητα εἶναι ὁ Celor τοῦ Goerz (F : 4.5), ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας ἐλευθέρους φακοὺς (ἀνὰ δύο εἰς ἕκαστον τμῆμα). Ἀνάλογος πρὸς τὸν Celor εἶναι ὁ Syntor, ὅστις εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον φωτεινὸς (F : 6.8) Οἱ διπλοῖ ἀσύμμετροι ἀντικειμενικοὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο διάφορα ὀπτικὰ τμήματα. Εἶναι φωτεινότεροι τῶν προηγουμένων καὶ δίδουν καλύτερα ἀποτελέσματα Τὸ ἓν ὀπτικὸν τμῆμα τούτων δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ μεμονωμένως ὡς ἁπλοῦς φωτογραφικὸς φακός. Τύποι τοιούτων ἀντικειμενικῶν εἶναι: ὁ φωτογραφικὸς *φακὸς τοῦ Petzwal*, ὅστις ἐπενοήθη τῷ 1840 καὶ φέρεται καὶ σήμερον τροποποιημένος, χρησιμοποιούμενος διὰ προσωπογραφήσεις. Τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τούτου ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συγκεκολλημένους φακοὺς καὶ τὸ ὀπίσθιον ἀπὸ δύο ἐλευθέρους. Ὁ φακὸς οὗτος ἔχει μεγάλην φωτεινότητα (F : 3) καὶ περιωρισμένον χρήσιμον πεδίον.

Οἱ *διπλοῖ ἀσύμμετροι ἀναστιγματικοί*, οἵτινες παρουσιάζουν μεγάλην φωτεινότητα καὶ μέγα χρήσιμον πεδίον. Διπλοῖ ἀσύμμετροι ἀναστιγματικοὶ εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων ὁ Tessar τοῦ Zeiss, ὅστις σύγκειται ἐκ 4 φακῶν, δύο ἐλευθέρων τοῦ ἐμπροσθίου τμήματος καὶ δύο συγκεκολλημένων τοῦ ὀπισθίου. Δίδει εἰκόνας ἐξόχου λεπτότητος καὶ ὁμοιογενεῖς διὰ πεδίον περίπου 55°. Τοῦ φακοῦ τούτου κατασκευάζονται τέσσαρες σειραὶ μὲ τὰς ἀκολούθους φωτεινότητας: F : 10, F : 6.3, F : 4,5 καὶ F : 3,5. Ὁ μᾶλλον διαδεδομένος τούτων εἶναι ὁ τύπου F : 4,5 Ὁ φακὸς οὗτος εἶναι κατάλληλος δι' ὅλας τὰς φωτογραφήσεις καὶ ἐφοδιάζονται δι' αὐτοῦ αἱ καλύτεραι συσκευαὶ τῆς χειρός Ἀνάλογοι πρὸς τὸν Tessar εἶναι οἱ φακοὶ Antikomar καὶ Xenar. Ἕτερος τύπος τοιούτων φακῶν εἶναι ὁ Cooke, ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 φακούς: ἑνὸς ἀμφικοίλου ἐκ πυριτυάλου καὶ 2 ἀμφικύρτων ἐκ στεφανυάλου μεγάλου δείκτου διαθλάσεως. Τὸ διάφραγμα εἰς τοῦτον τίθεται μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου φακοῦ. Ἡ φωτεινότης του εἶναι F : 6,5. Ἐπίσης οἱ Stellor τοῦ Lacour Berthiot καὶ ὁ Artar τοῦ Goerz ἀποτελοῦνται ἀπὸ 6 ἐλευθέρους φακοὺς καὶ παρουσιάζουν φωτεινότητα F : 3.5. Εἶναι λίαν κατάλληλοι διὰ προσωπογραφήσεις καὶ κινηματογραφήσεις.

Οἱ *τριπλοῖ ἀντικειμενικοὶ* εἶναι ἀναστιγματικοὶ φακοὶ μεγάλης φωτεινότητος (ἕως F : 3) καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς κινηματογραφήσεις. Τύποι τοιούτων φακῶν εἶναι: ὁ Heliar, ὁ Dynar καὶ ὁ Oxyn τοῦ Voiglander. Οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ 5 φακῶν· ἑνὸς ἀμφικοίλου εἰς τὸ μέσον καὶ δύο ἀχρωστικῶν ἑκατέρωθεν. Εἰς τοὺς συμμετρικοὺς διπλοῦς φακοὺς περιλαμβάνονται καὶ οἱ μεγάλου γωνιώδους ἀνοίγματος. Οὗτοι ἔχουν μεγάλην γωνίαν, τοὐλάχιστον 80°, καὶ εἶναι ἀπλανητικοὶ ἢ ἀναστιγματικοί, τῶν ὁποίων τὰ δύο ὀπτικὰ τμήματα εἶναι πλησιέστερα ἀλλήλων καὶ αἱ καμπυλότητες τῶν ἐπιφανειῶν των μεγαλύτεραι. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου ἐπιτυγχάνεται ἐπαύξησις τοῦ χρησίμου πεδίου, συγχρόνως ὅμως καὶ τοῦ ἐλαττώματος τῆς ἐκ σφαιρικότητος ἐκτροπῆς. Οἱ φακοὶ οὗτοι ἐργάζονται μὲ μικρὸν ἄνοιγμα καὶ εἶναι ἐλάχιστα φωτεινοί. Παρουσιάζουν μικρὰν ἑστιακὴν ἀπόστασιν καὶ συνεπῶς μέγα ἑστιακὸν βάθος καὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ πανοραματικὰς φωτογραφήσεις, φωτογραφήσεις ὁμάδων ἢ ἐσωτερικοῦ οἰκημάτων καὶ ἐν γένει ὅπου ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως πρέπει νὰ φωτογραφηθῇ ἀντικείμενον μεγάλης ἐκτάσεως. Τύπος τοιούτου φακοῦ εἶναι ὁ Hypergon τοῦ Goerz (μεγαλυτέρα γωνία 140°) Διὰ τοὺς φακοὺς τούτους χρησιμοποιεῖται ἀστεροειδὲς διάφραγμα, διότι ἄλλως παρουσιάζουσιν ἀνομοιομερῆ φωτισμόν, ἤτοι φωτίζουν περισσότερον τὸ κέντρον καὶ ὀλιγώτερον τὰ ἄκρα. Ἕτερος τύπος φακοῦ μεγάλης γωνίας εἶναι ὁ Rerigraphe τοῦ Lacour Berthiot (γωνία 90—100°).

Φωτογραφικοὶ ειδικοὶ διὰ φωτογραφήσεις τινὰς εἶναι: 1) Οἱ τηλεαντικειμενικοί, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦνται διὰ φωτογραφήσεις μεμακρυσμένων ἀντικειμένων. 2) Αἱ σειραὶ τῶν ἀντικειμενικῶν, αἵτινες σύγκεινται ἀπὸ ἀριθμόν τινα ἁπλῶν φακῶν. Οὗτοι ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς ἐν συνδυασμῷ ἀνὰ δύο καὶ δίδουν φωτογραφικοὺς φακοὺς διαφόρων ἑστιακῶν ἀποστάσεων Διὰ σειρᾶς συγκειμένης ἐκ τριῶν τοιούτων φακῶν ἐπιτυγχάνονται ἓξ συνδυασμοί, ἤτοι ἓξ πλήρεις φωτογραφικοὶ φακοί. 3) Οἱ προαντικειμενικοί. Οὗτοι εἶναι ἁπλοῖ φακοὶ συγκλίνοντες ἢ ἀποκλίνοντες, οἵτινες ἐφαρμόζονται ἔμπροσθεν οἱουδήποτε φωτογραφικοῦ φακοῦ διὰ νὰ τὸν μετατρέψωσιν, ἀναλόγως τῆς ἰδιότητός του, εἰς φακὸν μεγάλης γωνίας ἢ τηλεαντικειμενικὸν φακόν.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα κάθε φωτογρα-

Digitized by Google

φικοῦ φακοῦ εἶναι: α) ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις· β) τὸ ὠφέλιμον ἄνοιγμα καὶ τὸ πραγματικὸν ἄνοιγμα. Πραγματικὸν ἄνοιγμα εἶναι αὐτὴ ἡ διάμετρος τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ. Ὠφέλιμον ἄνοιγμα εἶναι ἡ διάμετρος τῆς φωτεινῆς δέσμης τῆς διερχομένης τοῦ φακοῦ, ὅταν τεθῇ φωτεινὴ πηγὴ εἰς τὴν κυρίαν ἑστίαν αὐτοῦ· γ) τὸ σχετικὸν ὠφέλιμον ἄνοιγμα ἢ ἡ καλουμένη φωτεινότης τοῦ φακοῦ. Τοῦτο παρίσταται διὰ κλάσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀριθμητὴς εἶναι τὸ ὠφέλιμον ἄνοιγμα, παρονομαστὴς δὲ ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις. Οὕτω φακὸς μὲ ἑστιακὴν ἀπόστασιν 30 ἑκ. καὶ ὠφέλιμον ἄνοιγμα 4 ἑκ. ἔχει φωτεινότητα $\frac{4}{30}$ ἤτοι F : 7. 5· δ) ἡ γωνία τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου. Ταύτην τὴν νοοῦμεν ὡς ἀκολούθως: Ἐὰν φακὸν προοριζόμενον διὰ φωτογραφικὴν συσκευὴν διαστάσεων 10×15 τὴν ἐφαρμόσωμεν εἰς συσκευὴν 18×24 καὶ τὴν προσαρμόσωμεν διὰ λίαν μεμακρυσμένα ἀντικείμενα, θὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὴν θαμβὴν πλάκα τῆς συσκευῆς φωτεινὸν κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται κύκλος μικροτέρας διαμέτρου, περιορίζων τὰ σαφῶς ἀπεικονιζόμενα ἀντικείμενα. Ἡ περιοχή, ἣν καταλαμβάνει ὁ ἐσωτερικὸς κύκλος, καλεῖται χρήσιμον πεδίον. Ἡ γωνία, ἥτις σχηματίζεται διὰ τῆς συνενώσεως τῶν δύο ἄκρων τῆς διαμέτρου τοῦ ἐσωτερικοῦ κύκλου μὲ τὸ ὀπτικὸν κέντρον τοῦ φακοῦ εἶναι τὸ καλούμενον γωνιῶδες ἄνοιγμα τοῦ φακοῦ. Ἐκ τῆς διαμέτρου τοῦ ἐσωτερικοῦ κύκλου κανονίζονται καὶ αἱ διαστάσεις τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς, εἰς ἣν δύναται νὰ προσαρμοσθῇ ὁ φακός. Τὴν γωνίαν κάθε φακοῦ εὑρίσκομεν πρακτικῶς, φέροντες ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς διαμέτρου τοῦ ἐσωτερικοῦ κύκλου, ἣν σύρομεν ἐπὶ φύλλου χάρτου, κάθετον ἴσην πρὸς τὴν κυρίαν ἑστιακὴν ἀπόστασιν καὶ ἑνοῦντες τὰ ἄκρα αὐτῆς μὲ τὰ ἄκρα τῆς καθέτου. Κ. Γ. Μ.

—**φακὸς ἐλαιοβαπτικὸς** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἐλαιοβαπτικὸς φακός*.

—**φακὸς κρυσταλλοειδὴς** *['Οφθαλμ.]*. Ὄργανον διαθλαστικὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ διαφανές, ἄχρουν, κείμενον ὄπισθεν τῆς ἴριδος, ὅπου καὶ συγκρατεῖται διὰ τῶν λεπτῶν ἰνῶν τῆς ζιννείου ζώνης. Ἔχει τὸ σχῆμα φακῆς μὲ ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν κυρτοτέραν τῆς προσθίας, εἶναι μαλθακὸς καὶ περιορίζεται ἀπὸ ἰδιαιτέραν θήκην, τὸ *περιφάκιον*. Ἡ περιφερικὴ τοῦ φακοῦ μᾶζα, ὁ *φλοιός*, εἶναι μαλθακωτέρα τῆς κεντρικῆς, τοῦ πυρῆνος, ὅστις μετὰ τὸ 25ον ἔτος σκληρύνεται βαθμιαίως. Ἡ διαθλαστική του δύναμις, ἴση πρὸς 19 περίπου διοπτρίας μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ προσπιπτουσῶν ἀκτίνων αὐξανομένη διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς κυρτότητός του (βλ. λ. *προσαρμογή*). Πάντως εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἡ διαθλαστικὴ του δύναμις δύναται ν' αὐξήσῃ κατὰ 14 διοπτρίας. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἡ ἐλαστικότης αὐτὴ τοῦ φακοῦ ἐλαττοῦται (*πρεσβυωπία*). Ὁ κρυσταλλοειδὴς φακὸς ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ κατακρατῇ τὰς ὑπεριώδεις ἀκτῖνας προφυλάσσων οὕτω τὸν ὀφθαλμόν. Ὅταν ὁ φακὸς δι' οἱονδήποτε λόγον καταστῇ θολερός, σχηματίζεται ὁ λεγόμενος *καταρράκτης*. Ἡ ῥῆξις τῆς ζιννείου ζώνης προκαλεῖ ἐξάρθρημα τοῦ φακοῦ συνοδευόμενον μὲ σημαντικὰς διαταραχὰς τῆς ὁράσεως. Ὁ φακὸς δύναται νὰ μὴ ἔχῃ ἐκ κατασκευῆς τὸ σφαιρικὸν σχῆμα (βλ. λ. *φακόκωνος*) ἢ καὶ νὰ ἐλλείπῃ τελείως ἢ ἐκ γενετῆς ἢ κατόπιν ἐγχειρίσεως καταρράκτου (*ἀφακία*). Β. Α.

— **φακὸς ὀρθοσκοπικὸς** βλ. λ. *ὀρθοσκοπικὸς φακός*.

φακοσκλήρωσις (ἡ) *['Οφθαλμ.]*. Ὁ κρυσταλλοειδὴς φακὸς προϊούσης τῆς ἡλικίας σκληρύνεται ἐκ τοῦ πυρῆνος πρὸς τὴν περιφέρειαν διὰ τῆς ἀφυδατώσεως αὐτοῦ οὕτως, ὥστε ἐν τέλει ἅπας ὁ φακὸς μεταβάλλεται εἰς σκληρὸν πυρῆνα, ὅτε καὶ ἡ δύναμις τῆς προσαρμογῆς του τελείως ἐλλείπει. Β. Α.

φακοσκοπία (ἡ) *['Οφθαλμ.]*· βλ. λ. *ἐνδοπτικὰ φαινόμενα*.

φακοσκόπιον (τὸ) *['Οφθαλμ.]*. Ὅρος, οὐχὶ ἐν πολλῇ χρήσει, σημαίνων ὄργανον πρὸς ἐπισκόπησιν τοῦ κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ. Τοιοῦτο ὄργανον εἶναι ἡ στενοσχιδὴς λυχνία τοῦ Gullstrand, δι' ἧς διακρίνομεν τὰς διαφόρους στιβάδας τοῦ φακοῦ. Β. Α.

φακοϋμενῖτις, —*ιδος* (ἡ) *['Οφθαλμ.]*. Ὅρος ἐν ἀχρηστίᾳ, σημαίνων πάθησιν (φλεγμονήν), λίαν ἀμφισβητουμένην ἄλλως τε, τοῦ περιβάλλοντος τὸν φακὸν ὑμένος, ἤτοι τοῦ περιφακίου. Β. Α.

Φακοῦνδος (Facundus). Ἐπίσκοπος ὢν τῆς Ἑρμιανῆς ἐν Βυζακηνῇ (Τύνιδι) τῆς Ἀφρικῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος καὶ δεινὸς θεολόγος, ἔγραψε σπουδαῖον σύγγραμμα εἰς 12 βιβλία «Pro defensione trium capitulorum» (=πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν τριῶν κεφαλαίων) ἐναντίον τοῦ διατάγματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ (543), δι' οὗ κατεδικάζοντο ὡς νεστοριανίζουσαι αἱ διδασκαλίαι τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, Θεοδωρήτου Κύρου καὶ Ἴβα τῆς Ἐδέσσης (τὰ ἐπικληθέντα «*τρία κεφάλαια*»), διότι ἔκρινεν ὅτι τὸ διάταγμα τοῦτο ἐμείου τὸ κῦρος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451). Ὅτε δὲ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ε' Οἰκουμενικὴ σύνοδος (553) κατεδίκασε τὰ «τρία κεφάλαια» καὶ ὁ πάπας Βιγίλιος ἐπεδοκίμασε τὴν καταδίκην ταύτην, ὁ Φακοῦνδος ἔγραψε πάλιν τῷ 571 ὑπὲρ τῶν κεφαλαίων τούτων δύο ἔργα: «Liber contra Mocianum scholasticum» καὶ «Epistola fidei catholicae in defensione trium capitulorum».

[*Migne*, Λατιν. Πατρολ. 67, 527]. Ε. Γ. Π.

φακοῦρα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ἐν Κρήτῃ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *νεραντζέα* ἡ μεγαλόκαρπος (βλ. λ.).

Φάκουσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου, κειμένη ἐπὶ τοῦ ἀνατολικωτέρου βραχίονος τοῦ Νείλου (Πηλουσιακὸν στόμιον) μετὰ τὴν Βούβαστιν (Τὲλ-Μπάστα), πρωτεύουσα τοῦ Ἀραβίου νομοῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας «ἡ ἀρχὴ τῆς διώρυγος τῆς ἐκδιδούσης εἰς τὴν Ἐρυθρὰν» (*Στράβ.* ΙΖ', 805).

Εἶναι ἡ σημερινὴ κωμόπολις *Φαγούς*. Α. Θ. Σ.

φακόχοιρος (ὁ) (Phacochoerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *συΐδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀφρικήν. Οἱ φακόχοιροι εἶναι μεγαλόσωμα καὶ ῥωμαλέα ζῷα μὲ κεφαλὴν ὀγκώδη φέρουσαν κρεμαμένας πτυχώσεις, αἵτινες καθιστῶσι τὸ ζῷον

Φακόχοιρος ὁ ἀφρικανικός.

εἰδεχθὲς τὴν ὄψιν, ῥύγχος μέγα καὶ πεπλατυσμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ πλησίον ἀλλήλων τοποθετημένους. Φέρει χαίτην ἐκ σκληρῶν τριχῶν, δέρμα σκληρότατον μετὰ σκληρῶν σμηριγγωδῶν τριχῶν καὶ οὐρὰν μετρίως μακράν. Εἶναι ζῷα ἀγριώτατα, ἀπαντῶσιν εἰς πλείστας περιοχὰς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἰδίως περὶ τὸ Πράσινον Ἀκρωτήριον, τὴν Γουϊνέαν, τὴν Σενεγάλην καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰ πλέον ἐρημικὰ δάση καὶ ἀποφεύγουσι τὴν παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιφέροντα θανατηφόρους πληγὰς μὲ τοὺς χαυλιόδοντάς των. Παρὰ τὸ ὀγκῶδες σῶμά των εἶναι εὐκίνητα καὶ τρέχουσιν ἐπιτηδειότατα. Τρέφονται ἐκ διαφόρων καρπῶν καὶ ὀπωρῶν. Ἐξ ὅλων τῶν αἰσθήσεων τελειοτέρα εἶναι ἡ ὄσφρησις. Ὁ φακόχοιρος συλλαμβανόμενος μικρὸς ἐξημεροῦται εὐκόλως, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐνηλικιωθῇ ἐπανευρίσκει τὴν ἀγριότητά του. Ἐκ τῶν δύο γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *φακόχοιρος ὁ ἀφρικανικὸς* (Phacochoerus africanus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους. Τὸ μῆκος του ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ῥύγχους μέχρι τῆς ῥίζης τῆς οὐρᾶς φθάνει τὰ 140 ἑκατοστόμετρα, τὸ δὲ ἀνάστημά του ἀπὸ τοῦ πέλματος μέχρι τοῦ ἀκρωμίου εἶναι 70 περίπου ἑκατοστόμετρα. Καταδιώκεται διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας του, ὅπερ εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ τοῦ ἀγριοχοίρου. Δ. Ν. Π.

Φακρασῆς. Ὄνομα οἰκογενείας βυζαντινῆς, ἥτις ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Σπουδαιότερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Ἰωάννης***, τιτλοφορούμενος Παρακοιμώμενος, ὅστις ἔγραψε περὶ ὀφφικίων τοῦ παλατίου καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

—2) ***Μανουήλ***, εἰς τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου σῴζονται τρεῖς ἐπιτάφιοι ἀνωνύμου λογίου. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἔχει ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα ὁ ποιητὴς Φιλῆς.

—3) ***Ἀνώνυμος***, τιτλοφορούμενος Πρωτοστράτωρ, τοῦ ὁποίου σῴζεται «ἐπίτομος κατὰ τὸ δυνατὸν ἐξήγησις.... διαλέξεως τοῦ Θεσσαλονικοῦ Γρηγορίου ἢ Γρηγορᾶ φιλοσόφου», ἐν ᾗ φαίνεται ὑπερασπίζων τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν κατὰ τοὺς ἡσυχαστικοὺς θρησκευτικοὺς ἀγῶνας τῶν μοναχῶν Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου.

—4) ***Ἀνώνυμος***, φέρων τὸν τίτλον τοῦ πριμικηρίου, πρὸς ὃν ἔχει γράψει ἐπιστολὴν ὁ Δημήτριος Κυδώνης. Τ. Ε. Ε.

Φὰκτ *['Αστρον.]*. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀπλανοῦς ἀστέρος α *Περιστερᾶς*. Σ. Π.

Φάκτα (Facta), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς πολιτικὸς (1861—1930). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Τουρίνῳ καὶ κατ' ἀρχὰς ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Βραδύτερον ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τῷ 1886 ἐξελέγη δήμαρχος τῆς γενετείρας του Πινερόλο. Τῷ 1892 ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς ταχθεὶς ὑπὸ τὸν Τζιολίττι, εἰς τὸ κόμμα τοῦ ὁποίου ἐξηκολούθει νὰ ἀνήκῃ καὶ νὰ παραμένῃ πιστὸς μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1910 ἐγένετο ὑφυπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῷ ὑπουργείῳ τοῦ Λουτζάττι καὶ κατόπιν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, διατηρήσας τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο καὶ ἐν τῷ ὑπουργείῳ Τζιολίττι, ὅπερ ἐσχηματίσθη μετά τινας μῆνας, τὸν Μάρτιον τοῦ 1911. Τῷ 191[illegible] διωρίσθη καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, τῷ δὲ 1919 ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῷ ὑπουργείῳ Ὀρλάνδο, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ κόμματος Τζιολίττι. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1922 διεδέχθη τὸν Μπονόμι εἰς τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως, ὑποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ Τζιολίττι, ὡς ἀντικαταστάτης αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ἀρνήσεως τῶν φιλαντο[illegible]κῶν κομμάτων νὰ συνεργασθοῦν μετὰ τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀντιταχθῆ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Φάκτα ἔλαβε χώραν ἡ διεθνὴς οἰκονομικὴ διάσκεψις τῆς Γενεύης, τῆς ὁποίας οὗτος προήδρευσε. Κατὰ τὸ ὀλιγόμηνον διάστημα τῆς διακυβερνήσεως αὐτοῦ, ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς μεταξὺ φασιστῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ σοσιαλιστῶν καὶ διαφόρων ἀναρχικῶν στοιχείων ἀφ' ἑτέρου, εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἡ χλιαρὰ δὲ στάσις αὐτοῦ μεταξὺ τῶν δύο διαμαχομένων παρατάξεων ὡδήγησεν εἰς τὴν κήρυξιν γενικῆς ἀπεργίας καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν ἐκ μέρους τῶν ἐργατικῶν σωματείων καὶ κατόπιν εἰς τὴν περίφημον «ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ρώμης» («marcia su Roma») τῶν φασιστικῶν λεγεώνων τοῦ Μουσσολίνι. Ὁ Φάκτα ἐπιχειρήσας τὴν τελευταίαν στιγμὴν ν' ἀντιδράσῃ ἔλαβεν ἐν Ρώμῃ ἔκτακτα μέτρα ἀμύνης καὶ ἐκήρυξε τὸν στρατιωτικὸν νόμον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ βασιλεύς, πρὸ τῆς κατισχύσεως τῶν φασιστῶν, ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ σχετικὸν διάταγμα, ὁ Φάκτα ὑπέβαλε τὴν [illegible] Ὀκτωβρίου 1922 τὴν παραίτησίν του, παραδώσας τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως κληθέντα ν' ἀναλάβῃ ταύτην ἀρχηγὸν τῶν φασιστῶν Μπενίτο Μουσσολίνι. Ἔκτοτε ὁ Φάκτα ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς, σπανιώτατα λαμβάνων μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς γερουσίας, τῆς ὁποίας εἶχεν ἐκλεγῆ μέλος τῷ 1924. Μ. Λ. Ι.

φακτίς, —*ίδος* (ἡ). Τεχνητὰ ἀναπληρώματα καὶ προσμείγματα τοῦ φυσικοῦ καουτσούκ. Εἶναι εὔθρυπτοι ἐλαστικαὶ μᾶζαι λαμβανόμεναι διὰ θειώσεως φυτικῶν ἐλαίων. Διακρίνονται εἰς λευκὰς καὶ καστανὰς φακτίδας. Αἱ λευκαὶ λαμβάνονται δι' ἐπιδράσεως ψυχροῦ χλωριούχου θείου ἐπὶ ἐλαίου, αἱ δὲ κασταναὶ διὰ θερμάνσεως τοῦ ἐλαίου μετὰ θείου. Χρησιμοποιοῦνται πολὺ εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ καουτσοὺκ καὶ τῶν ἀναπληρωμάτων αὐτοῦ. Σ. [illegible]

φακώματα (τὰ) *['Οφθαλμ.]*. Ὠνομάσθησαν οὕτως ὑπὸ τοῦ van der Hoeve ὀγκίδια ὀζώδη τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἢ τῆς θηλῆς (τῶν ὁποίων τεμάχια ἀποσπώμενα ἐκκενοῦνται εἰς τὸ ὑαλοειδὲς) ἀπαντῶντα εἰς ἀσθενεῖς πάσχοντας ἐξ ὀζώδους σκληρύνσεως τοῦ ἐγκεφάλου. Τὰ φακώματα ἀναπτύσσονται εἰς τὴν στιβάδα τῶν νευρικῶν ἰνῶν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Β. Α.

φακωτός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἔχων σχῆμα φακοῦ· εἶδος ὑφάσματος μὲ φακοειδεῖς ἐξοχάς.

φακὼψ (ὁ) (Phacops Emmrich) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φακωπιδῶν τριλοβιτῶν* ἐντομοστράκων ἀρθροπόδων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον παραβολικὴν κεφαλικὴν ἀσπίδα μὲ ἀπεστρογγυλωμένα ὀπίσθια ἄκρα καὶ πυγίδιον ἀπεστρογγυλωμένον πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου μέχρι τῆς ἀνωτέρας δεβονίου ὑποδιαιρέσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ, Νοτίῳ Ἀφρικῇ, Βορείῳ καὶ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Γ. Γ.

Φὰλ (Fall) ***Λέων***. Αὐστριακὸς συνθέτης ἔργων τοῦ ἐλαφροῦ μουσικοῦ θεάτρου (1873—1925). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1905 διὰ τῆς ὀπερέτας «Ξωτικὸ» κατορθώσας δὲ ταχέως νὰ ἐπιβληθῇ συνέθεσε σειρὰν ὅλην ὀπερετῶν, ὧν κυριώτεραι: «Ὁ στασιαστὴς» (1905), «Ὁ πιστὸς χωρικὸς» (1907), «Ἡ πριγκίπισσα τῶν δολλαρίων» (1907) σημειώσασα παγκόσμιον ἐπιτυχίαν, «Τὸ ῥόδον τῆς Σταμπούλ» (1916), «Ἡ κυρία Πομπαδοὺρ (1922), «Ὁ γλυκὺς πότης» (1924) κ. ἄ.

φαλαγγάρχης (ὁ)· ὁ ἀρχηγὸς τῆς φάλαγγος.

φάλαγγας (ὁ). Εἶδος ποδοκάκης, εἰδικὸν ἐπὶ τουρκοκρατίας ὄργανον πρὸς τιμωρίαν παραπτωμένων πολιτῶν. Ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ εἰς σχολεῖα, ἐπιεικέστερον ἐννοεῖται, ἐφαρμοζόμενον πρὸς κολασμὸν ἀμελῶν ἢ ἀτακτούντων μαθητῶν. Αὐτόπτης τοῦ ἀπαισίου τούτου ὀργάνου περιγράφει αὐτὸ ὡς ἑξῆς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα: «Ὁ φάλαγγας ἦταν ἕνα ξύλο ἀπὸ ἕνα μέτρο ἕως ἐξήντα μακρυός, μὲ δύο τρύπες ὡς ἕνα ῥοῦπι μακρυὰ ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ ἕνα σχοινὶ περασμένον [illegible] κόμπους εἰς τὲς ἄκρες νὰ μὴ ξεπερνᾷ. Αὐτοῦ [illegible] τοὺς πόδας τοῦ τιμωρουμένου καὶ ἔστρεφαν [illegible] σφίγγοντας τὰ πόδια ὡς τοὺς ἀστραγάλους [illegible] καὶ κτυπῶντας αὐτὰ μὲ μίαν βέργαν» (Θ. [illegible] δελφεὺς ἐν περιοδικῷ «Χρυσαλλίδι», τ. Δ' [illegible]

Digitized by Google

316). Συνέβη ἄνθρωποι νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὸ ὺς ραβδισμοὺς τοῦ φάλαγγα ἢ ν' ἀπομείνωσιν άπηροι. Ἡ κατάργησις τοῦ φάλαγγα ὡς σωμαχῆς ποινῆς, ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ; ἀμελεῖς καὶ ἀτάκτους μαθητάς, ἐπετεύχθη ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ Καποδιστρίου κατ' Αὔγουστον ῦ 1829. Δ. Π. Π.

Φαλαγγᾶς. Πεπειραμένος ναυτικὸς καὶ πυροβιλητής, ὅστις ὑπηρέτησεν ὡς ὕπαρχος τοῦ ἀτμηίτου «*Καρτερία*» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Ἄστιγγα, καὶ διεδέχθη εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ σκάους. Σ. Ε. Λ.

φαλαγγεῖον (τό)· βλ. λ. *φαλανστήριον*.

φαλαγγηδόν· ἐπίρρ., κατὰ φάλαγγας, δι' ὅλης ης φάλαγγος: «ἐπίθεσις φαλαγγηδόν».

φαλάγγια (τὰ) (Phalangia) /*Ζωολ.*/. Κατηγοα ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν*, εριλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους ἀράχνας πολιχοῦ τῆς γῆς ἀπαντώσας. Εἰς τὴν κατηγορίαν ύτην ὑπάγονται ἀρκεταὶ οἰκογένειαι, ὧν γνωστότερα οἱ *φαλαγγιίδαι* (βλ. λ.).

φαλαγγιίδαι (οἱ) (Phalangiidae) /*Ζωολ.*/. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τῆς κατηγορίας τῶν *φαλαγγίων*, εριλαμβάνουσα πολλὰ γένη μικροσώμων ἀραχνῶν, διακρινομένων ἐκ τοῦ μαλακοῦ σώματός ν καὶ τῶν ἐπιμήκων καὶ λεπτῶν ποδῶν. Ἐκ ῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι τὸ *φαλάγγιον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φαλάγγιον (τό)· εἶδος ἀράχνης δηλητηριώους, ἄλλως *ρωγαλίδα* ‖ δοκὸς τιθεμένη ἐγκαρσίως τῆς ἐσχάρας τῆς ναυπηγικῆς κλίνης ‖ ἕκαστον τῶν κυλινδρικῶν ξύλων, δι' ὧν κυλιομένων μετακινεῖται ἐπ' αὐτῶν μεγάλος ὄγκος.

—[*Τεχν.*] *Φαλάγγιον* (*κοιν. κατρακύλι*) καλεῖται κύλινδρος μικρᾶς σχετικῶς διαμέτρου, ξύλινος ἢ σιδηροῦς συνήθως, χρησιμοποιούμενος πρὸς διευκόλυνσιν μεταφορῶν διαφόρων βαρέων σωμάτων (ὄγκων μαρμάρου κλπ.) εἰς μικρὰς ἀποστάσεις. Τὰ φαλάγγια τίθενται καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως, κάτωθι τῶν πρὸς μεταφορὰν σωμάτων καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἀπ' εὐθείας, ἂν τοῦτο εἶναι σκληρόν, εἴτε τῇ μεσολαβήσει χονδροσανίδων, ἂν τοῦτο εἶναι μαλακόν. ...τόπιν, δι' ὠθήσεως συνήθως ὑπὸ ἐργατῶν, γίνεται ἡ μεταφορά, ἡ ὁποία διευκολύνεται ἀπὸ ν παρεμβολὴν τῶν φαλαγγίων, διότι ἐκ τῆς μελαβήσεως αὐτῶν ἡ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τριβὴ ὀλισθήσεως τοῦ σώματος, ἥτις ἀνθίσταται εἰς τὴν μεταφοράν, μετατρέπεται εἰς τριβὴν κυλίσεως, ἡ ὁποία εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα. Τὰ μόνα μειονεκτήματα τῆς κατὰ τὸν τοιοῦτον τρόπον μεταφορᾶς εἶναι ὅτι δὲν συμφέρει νὰ ἐφαρμοσθῇ ...τη διὰ μεγάλας ἀποστάσεις, ὡς συντελουμένη ...λὺ βραδέως, καὶ ὅτι δέον νὰ θέτωμεν εἰς καλληλον στιγμὴν νέον φαλάγγιον ἔμπροσθεν τοῦ ...ουμένου ὄγκου, διότι τὸ ὄπισθεν εὑρισκόμενον ...νει νὰ ἐκφύγῃ καὶ ἐλευθερωθῇ. Α. Α. Κ.

φαλάγγιον (τὸ) (Phalangium) /*Ζωολ.*/. Γένος ...αχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαγγιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μὲ σῶμα ᾠοειδὲς ἢ ἀπεστρογγυλωμένον καὶ κεκαλυμμένον συνήθως κατὰ τὸν θώρακα δι' ἀνθεκτικοῦ δέρματος. Αἱ σιαγόνες ...αι λίαν εὐδιάκριτοι, ἄλλοτε προέχουσαι καὶ ἄλλοτε κεκαλυμμέναι ὑπὸ τῶν πτυχώσεων τοῦ στόματος, ὅπερ φέρει λεπτάς, νηματοειδεῖς προσαρτίδας, ἀποληγούσας εἰς λεπτὴν ἀγκιστροειδῆ ἀπόληξιν. Ἡ κοιλία ἀναδιπλοῦται ἢ ἀποτελεῖται ἐκ ...λακῶν ἀρθρώσεων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ...λλὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ...μερικήν. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ...*φαλάγγιον τὸ βραχύκερον* (Phalangium brebinum), ὅπερ ἐνδιαιτᾶται ὑπὸ τὰς πέτρας. Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζωολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα *φαλαγγίων* εὑρέθησαν ἐντὸς ὀλιγοκαινικοῦ ἠλέκτρου. Γ. Κ. Γ.

Φαλάγγιον /*Γεωγρ.*/. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ...ρίου *Φαράγγιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Φαλαγγὶς /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Α. Ἀφρικῆς ἠπείρου, ἐν Αἰθιοπίᾳ, ἐκτεινόμενον κατὰ ... Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 7, 4) κατὰ τὰ παράλια τοῦ Βαρβαρικοῦ πελάγους, παρὰ τὸ νῦν ἀκρωτήριον Ras-el-Khyle τῆς ἰταλικῆς Σομαλίας. Α. Θ. Σ.

φαλαγγιστὴς (ὁ) (Phalangistes) /*Ζωολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαγγιστιδῶν*, ...λαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὰς περὶ ταύτην νήσους. Οἱ φαλαγγισταὶ ἔχουσι κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ...ετὰ βραχεῖαν, ρύγχος ἀμβλύ, μέτωπον ἐλαφρῶς κυρτόν, ὦτα τριχωτά, ὀφθαλμοὺς μεγάλους ... προέχοντας, οὐρὰν μακρὰν καὶ συλληπτήριον, ...ωτὴν ἢ κεκαλυμμένην ὑπὸ λεπιδοειδῶν ἀπο...εων ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Τὸ δέρμα ... εἶναι ἐριῶδες, πυκνὸν καὶ ἀποτελεῖται ἐκ ...χυτάτων τριχῶν. Παρὰ τὴν κοιλίαν των φέρουσι μάρσιπον καὶ τέσσαρας μαστούς. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων τρεφόμενοι ἐκ νεαρῶν βλαστῶν, φύλλων καὶ καρπῶν. Καταδιώκονται ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας των καὶ τὸ πολύτιμον τρίχωμά των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φαλαγγιστὴς ὁ ἀλωπεκοειδὴς* (Phalagistes vulpus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 1 μ περίπου καὶ ἔχει ὦτα μακρά, ἠνωρθωμένα καὶ αἰχμηρὰ κατὰ τὴν κορυφήν των. Τὸ δέρμα του εἶναι φαιοϋπέρυθρον πρὸς τὸ φαιοαργυρῶδες. Τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς, αἱ παρειαὶ καὶ τὰ χείλη εἶναι μελανά. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

Φαλαγγιστὴς ὁ ἀλωπεκοειδής.

φαλαγγιστίδαι (οἱ) (Phalangistidae) /*Ζωολ.*/. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ μαρσιποφόρων ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ταῖς παρακειμέναις νήσοις ἀπαντῶντα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *φαλαγγιστὴς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φαλαγγίτης (ὁ)· ὁ τῆς φάλαγγος ‖ ἰδίᾳ παλαιότερον, ἀπόμαχος τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 ἀνήκων εἰς τὴν φάλαγγα, εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν.

φαλαγγιτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν φαλαγγίτην, ὁ τοῦ φαλαγγίτου.

—**φαλαγγιτικὰ** *γραμμάτια* Λέγονται οὕτω τὰ γραμμάτια πιστώσεως, τὰ δοθέντα εἰς ἕκαστον φαλαγγίτην, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νόμου τῆς 1/13 Ἰανουαρίου 1838 «Περὶ παραχωρήσεως ἐθνικῶν γαιῶν εἰς τοὺς φαλαγγίτας», διὰ τῶν ὁποίων ἕκαστος αὐτῶν «ἠμπορεῖ ν' ἀγοράσῃ ὁποιαδήποτε διαθέσιμα καὶ πωλητέα ἐθνικὰ ἀκίνητα κτήματα ἐπὶ δημοπρασίᾳ», κατὰ τὴν φρασιολογίαν τοῦ νόμου τούτου. Σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο, ὅπως οἱ παλαιοὶ καὶ πτωχοὶ ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται τῶν ἀτάκτων καὶ τακτικῶν στρατευμάτων τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, οἱ μετασχόντες εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος, πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεών των, λάβωσιν εἰς πλήρη ἰδιοκτησίαν των μέρος τῶν ἀκαλλιεργήτων μέν, ἀλλὰ καλλιεργησίμων ἐθνικῶν γαιῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐλάμβανον ἐκ τοῦ ταμείου μισθούς, συντάξεις ἢ τροφοδοσίας. Δι' ἑτέρου διατάγματος τῆς 18/30 Σεπτεμβρίου 1835 «Περὶ σχηματισμοῦ ἑλληνικῆς φάλαγγος» ἐσχηματίσθη ἡ ἑλληνικὴ φάλαγξ, περιέχουσα διαφόρους βαθμοὺς ὡς τιμητικὰς θέσεις, *φαλαγγῖται* δὲ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ διατάγματος ἐλέγοντο οἱ 54 κατώτεροι βαθμοφόροι αὐτῆς (δεκανεῖς), οἵτινες ἐξισοῦντο κατὰ τὸν βαθμὸν πρὸς τοὺς ἀνθυπολοχαγοὺς τῶν στρατευμάτων (ἄρθρ. 5), ἀλλ' ἐπεκράτησε ν' ἀποκαλλῶνται κοινῶς φαλαγγῖται ἅπαντες οἱ βαθμοφόροι τῆς φάλαγγος ταύτης, εἰς οὓς ἀφορᾷ ὁ ἀνωτέρω νόμος. Γ. Ν. Κ.

φαλαγγώνω· ἰδιωματ. Κρητ., θέτω κατὰ φάλαγγα, κατὰ γραμμὴν τὰ βοσκήματα πρὸς μέτρησιν.

φαλάγγωσις, —*εως* (ἡ)· χαλάρωσις τοῦ δέρματος τοῦ ἄνω βλεφάρου· ἄλλως *βλεφαροχάλασις*.

φάλαγξ, —*αγγος* (ἡ)· στρατιωτικὴ παράταξις πρὸς μάχην: «τὰ κέρατα —, τὸ κέντρον τῆς φάλαγγος» ‖ «μακεδονικὴ φάλαγξ» σῶμα πυκνῶς συντεταγμένον ὡς κύριον στέλεχος τῆς ἐθνικῆς στρατιᾶς τῶν Μακεδόνων ‖ ἕκαστον τῶν τριῶν ἐπιμήκων ὀστῶν τῶν δακτύλων χειρὸς καὶ ποδός, πλὴν τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ ποδός ‖ ἡ τρυτάνη τοῦ ζυγοῦ, ὁ ὁριζόντιος μοχλὸς ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρτῶνται αἱ πλάστιγγες.

—[*Ἀνατομ.*] Καλοῦνται *φάλαγγες* τὰ ἀποτελοῦντα τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς καὶ τοῦ ποδὸς ὀστᾶ. Ἕκαστος τῶν δακτύλων ἀπαρτίζεται ἐκ τριῶν φαλάγγων, πλὴν τοῦ ἀντίχειρος τῆς χειρὸς καὶ τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ ποδός, ἀποτελουμένων ἐκ δύο. Εἶναι δ' αἱ φάλαγγες ἐπιμήκη ὀστᾶ, συντασσόμενα πρὸς ἄλληλα διὰ διαρθρώσεως. Αἱ ἄκραι φάλαγγες λέγονται *ὀνυχοφόροι*, ὧν ἡ παλαμιαία ἐπιφάνεια ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν θηλὴν ἢ τὴν ῥᾶγα τῶν δακτύλων. Ι. Π.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ὅρος στρατιωτικός, ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων Πρῶτον καὶ ἀρχαιότερον κείμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντᾷ ὁ ὅρος οὗτος, εἶναι ἡ «Ἰλιὰς» τοῦ Ὁμήρου, ἐν ᾗ ἀναφέρεται μὲ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῶν πρὸς μάχην παρατεταγμένων στρατευμάτων καὶ οὐχὶ ὡς ὀργανικὴ στρατιωτικὴ μονὰς ἢ ὡς σχηματισμὸς αὐτῆς. Διὰ τῆς φράσεως «κοσμεῖν» ἢ «κρίνειν τὴν φάλαγγα» ὁ Ὅμηρος ἐννοεῖ τὸ παρατάσσειν τὰ στρατεύματα πρὸς μάχην, ἐκ τούτου δὲ καλεῖ καὶ κοσμήτορας τοὺς ἀρχηγούς, ὡς ἄνδρας ἐπιτηδείους εἰς τὴν τῶν στρατευμάτων παράταξιν. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἑλληνικοὺς χρόνους ἡ φάλαγξ ἀναφέρεται μὲ τὴν ἔννοιαν τῶν πρὸς μάχην παρατεταγμένων ὁπλιτῶν (ἤτοι τῶν βαρέως ὡπλισμένων). Ἡ φάλαγξ αὕτη ἀπετέλει τὴν κυρίαν δύναμιν τῶν στρατευμάτων ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Ὁμοίως καὶ κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὅμως μὲ τὸν ὅρον φάλαγξ ἀναφέρεται οὐ μόνον τὸ σύνολον τῶν παρατεταγμένων πρὸς μάχην στρατευμάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ διάφορα σώματα τῶν ὁπλιτῶν τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ (ἡ τοῦ Περδίκκου φάλαγξ, ἡ τοῦ Κρατέρου φάλαγξ καὶ ἡ Μελεάγρου καὶ ἡ Φιλίππου, ἡ φάλαγξ τῶν πεζεταίρων κλπ.). Ἡ σύνθεσις ὅμως καὶ οἱ σχηματισμοὶ τῆς φάλαγγος τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν πολιτειῶν δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστοὶ εἰς πάσας αὐτῶν τὰς λεπτομερείας. Σχετικὰς πληροφορίας εὑρίσκομεν μόνον εἰς τὰ μεταγενέστερα ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ συγγράμματα (Ἀσκληπιοδότου «Τέχνη τακτική» γραφεῖσα κατὰ τὸν Α΄ αἰῶνα π. Χ., Αἰλιανοῦ «Τακτικὴ θεωρία» καὶ Ἀρριανοῦ «Τέχνη τακτική», γραφεῖσαι κατὰ τὸν Β΄ αἰῶνα μ. Χ.). Εἰς τὰ συγγράμματα ταῦτα, καθὼς καὶ εἰς ἀποσπάσματά τινα ἄλλων συγγραφέων, ἡ φάλαγξ ἀναφέρεται ὡς σῶμα ὁπλιτῶν γενικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς ὡς μεγάλη μονὰς ὁπλιτῶν, ὡς μεγάλη μονὰς ἁρμάτων καὶ ὡς μονὰς ἐλεφάντων.

Οἱ Ρωμαῖοι τὰς φάλαγγας (μεγάλας μονάδας πεζικοῦ) ἀπεκάλουν *λεγεῶνας* (Legio). Οἱ Βυζαντινοί, συνεχίζοντες τὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἰσήγαγον εἰς τὸν στρατὸν αὐτῶν πλείστους τεχνικοὺς ὅρους ἑλληνικούς, ἐν οἷς καὶ τὸν τῆς *φάλαγγος*, ἀλλ' ὄχι μὲ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἀρχαίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀφοῦ ἄλλως τε τὸ βυζαντινὸν πεζικὸν εἶχε σύνθεσιν διάφορον τῆς τοῦ πεζικοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν δὲν ὑπῆρχον μονάδες πεζικοῦ ἀποτελούμεναι ἐξ ὁπλιτῶν μόνον. Αἱ μεγάλαι μονάδες τοῦ βυζαντινοῦ πεζικοῦ ἀπετελοῦντο ἐκ ταγμάτων, ὧν ἕκαστον περιελάμβανε καὶ ὁπλίτας καὶ πελταστὰς καὶ ψιλούς· Ὁ ὅρος *φάλαγξ* ἦτο παρ' αὐτοῖς ἐν χρήσει μόνον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς σχηματισμοὺς τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν μονάδων.

Α') *Ἡ φάλαγξ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν*. Εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ συγγράμματα ἡ μεγίστη στρατιωτικὴ μονὰς καλεῖται *φάλαγξ* ἢ *τετραφαλαγγία*, ἥτις εἶχε κανονικὴν δύναμιν 16.384 ὁπλιτῶν καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *διφαλαγγαρχιῶν*. Ἑκάστη *διφαλαγγαρχία* (ἢ *διφαλαγγία* ἢ *κέρας* ἢ *μέρος*) εἶχε δύναμιν 8 192 ὁπλιτῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *φαλαγγαρχιῶν* καὶ διῳκεῖτο ὑφ' ἑνὸς *κεράρχου*. Ἑκάστη *φαλαγγαρχία* (ἥτις ἐλέγετο καὶ *ἀποτομὴ* καὶ *στρατηγία*) εἶχε δύναμιν 4.096 ὁπλιτῶν καὶ περιελάμβανε 2 μεραρχίας, διῳκεῖτο δὲ ὑφ' ἑνὸς *φαλαγγάρχου* ἢ *στρατηγοῦ*. Ἑκάστη *μεραρχία* (ἥτις ἐλέγετο καὶ *τέλος* καὶ *κέρας*) εἶχε δύναμιν 2.048 ἀνδρῶν καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *χιλιαρχιῶν*. Ὁ διοικητὴς αὐτῆς ἐλέγετο *μεράρχης* καὶ *τελάρχης*. Ἑκάστη *χιλιαρχία*, δυνάμεως 1.024 ἀνδρῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *πεντακοσιαρχιῶν*. Ὁ διοικητὴς αὐτῆς ἐλέγετο *χιλιάρχης*. Ἡ *πεντακοσιαρχία* εἶχε δύναμιν 512 ἀνδρῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *συνταγμάτων* καὶ διῳκεῖτο ὑφ' ἑνὸς *πεντακοσιάρχου*. Τὸ *σύνταγμα*, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο καὶ *ξεναγία*, εἶχε δύναμιν 259 ἀνδρῶν, συνέκειτο ἐκ 2 *τάξεων* καὶ διῳκεῖτο ὑφ' ἑνὸς *συνταγματάρχου* ἢ *ξεναγοῦ*. Ἡ *τάξις* εἶχε δύναμιν 128 ἀνδρῶν καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *τετραρχιῶν*. Ὁ διοικητὴς αὐτῆς ἐλέγετο *ταξιάρχης* καὶ *ἑκατοντάρχης*. Ἑκάστη *τετραρχία*, δυνάμεως 64 ἀνδρῶν, ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *διλοχιῶν*. Ὁ διοικητὴς αὐτῆς ἐλέγετο *τετράρχης*. Ἑκάστη *διλοχία*, δυνάμεως 32 ἀνδρῶν, διῳκεῖτο ὑφ' ἑνὸς *διλοχίτου* καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *λόχων* ἢ *στοίχων*, ὧν ἕκαστος ἀπετελεῖτο ἐκ 16 ἀνδρῶν, οἵτινες κατενέμοντο εἰς 2 διμοιρίας (ἐξ 8 ἀνδρῶν), ὧν ἑκάστη ὑποδιῃρεῖτο εἰς 2 ἐνωμοτίας, ἐκ 4 ἀνδρῶν ἑκάστην.

Ἡ παρατεταγμένη *φάλαγξ* (συνήθης σχηματισμὸς μάχης) ἀπετελεῖτο κανονικῶς ἐκ 16 γραμμῶν ἢ *ζυγῶν*, εἶχε δηλαδὴ βάθος 16 ἀνδρῶν, καὶ διῃρεῖτο εἰς δύο: *δεξιὸν κέρας* καὶ *ἀριστερὸν κέρας*. Τὸ μέσον αὐτῆς ἐλέγετο *ὀμφαλὸς* καὶ *στόμα* καὶ *ἱερός*. Ἡ πρώτη γραμμή, ἢ τὸ *πρῶτον ζυγόν*, ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν *λοχαγῶν* (δηλαδὴ τῶν ἡγητόρων τῶν λόχων ἢ στοίχων) καὶ ἐκαλεῖτο *μέτωπον* καὶ *πρόσωπον* καὶ *στόμα* καὶ *πρωτοστάται* καὶ *πρωτολοχίαι* καὶ *ἡγεμόνες*. Ἡ τελευταία γραμμή, ἢ τὸ τελευταῖον ζυγόν, ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν *οὐραγῶν* τῶν λόχων ἢ στοίχων. Ἡ κατὰ μέτωπον ἐπ' εὐθείας γραμμῆς τοποθέτησις τῶν ἀνδρῶν ἐλέγετο «ζυγεῖν», ἡ δὲ κατὰ βάθος (ἀπὸ τοῦ λοχαγοῦ μέχρι τοῦ οὐραγοῦ) ἐπ' εὐθείας γραμμῆς ἐλέγετο «στοιχεῖν». Οἱ *ὁπλῖται* τῆς φάλαγγος ἦσαν βαρέως ὡπλισμένοι (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *ψιλοὺς*) καὶ ἔφερον κράνος, θώρακα, ἀσπίδα, δόρυ μακρὸν καὶ ξίφος. Ἕκαστος ἀνὴρ κατεῖχεν ἐν τῇ φάλαγγι συνήθως 4 πήχεις (=1 μ. 85) κατὰ μέτωπον καὶ 4 πήχεις κατὰ βάθος. Ταῦτα ἐν τῷ ἀραιῷ σχηματισμῷ, ἵνα κινῶνται καὶ πορεύωνται ἀνέτως. Ὅταν ἐπετίθετο ἡ φάλαγξ διετάσσετο *πύκνωσις* καὶ τότε τὰ διαστήματα περιωρίζοντο εἰς τὸ ἥμισυ, τουτέστιν ἕκαστος ἀνὴρ κατελάμβανε 2 πήχεις μόνον (=0μ.93) κατά τε τὴν ἔννοιαν τοῦ μετώπου καὶ κατὰ τὴν τοῦ βάθους. Ὅταν ἡ φάλαγξ ἐπρόκειτο νὰ δεχθῇ τὴν κροῦσιν τοῦ ἐπερχομένου πολεμίου διετάσσετο *συνασπισμός*, καὶ τότε τὸ ὑφ' ἑκάστου ἀνδρὸς

Digitized by Google

καταλαμβανόμενον διάστημα, κατὰ μέτωπον καὶ κατὰ βάθος, περιωρίζετο ε ς ἕνα πῆχυν (Ομ. 463). Ἐν συνασπισμῷ ἡ φάλαγξ μόνον πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἠδύνατο νὰ κινηθῇ. Ἡ ἐκτέλεσις κλίσεως κατ' ἄνδρα ἢ μεταβολῆς ἢ ἐξελιγμοῦ ἦτο ἀδύνατος.

Κυριώτεροι σχηματισμοὶ τῆς *φάλαγγος* καὶ πάσης μεγάλης μονάδος ἦσαν οἱ ἑξῆς: *Πλαγία φάλαγξ*, ἡ ἔχουσα τὸ μῆκος τοῦ μετώπου πολλαπλάσιον τοῦ βάθους. Ἦτο συνήθης πρὸς μάχην παράταξις μὲ 16 ζυγούς, τουτέστι μὲ 16 ἄνδρας κατὰ βάθος. Ὅταν τὸ βάθος τοῦτο ἠλαττοῦτο καὶ ἀντὶ 16 ἀνδρῶν ἐλάσσονες ἐγίνοντο, ἡ παράταξις ἐλέγετο «ἐν λεπτισμῷ». *Ὀρθὴ ἢ ὀρθία φάλαγξ* ἐλέγετο ὅταν τὸ βάθος ἦτο πολλαπλάσιον τοῦ μετώπου. *Ἀμφίστομος φάλαγξ* ἐλέγετο ἡ ὀρθὴ φάλαγξ, καθ' ἣν οἱ ἄνδρες ἐτάσσοντο ἀντίνωτοι μὲ τὸ μέτωπον οἱ μὲν δεξιὰ οἱ δὲ ἀριστερά, ἵνα ἀντιμετωπίσωσιν ἐχθρὸν προσβάλλοντα ἀμφότερα τὰ πλευρὰ τῆς φάλαγγος. Οἱ ἡγήτορες κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦτον ἐτάσσοντο ἑκατέρωθεν αὐτῆς. *Ἀμφίστομος διφαλαγγία* ἐλέγετο ὁ σχηματισμός, ὃν ἀπετέλουν δύο ὄρθιαι φάλαγγες βαδίζουσαι ἢ ἱστάμεναι ἐγγὺς καὶ παραλλήλως καὶ ἔχουσαι τοὺς ἡγήτορας ἡ μὲν δεξιὰ πρὸς τὰ δεξιά, ἡ δὲ ἀριστερὰ πρὸς τὰ ἀριστερά. *Ἀντίστομος φάλαγξ* ἐλέγετο ἡ πλαγία φάλαγξ ἡ ἀντιμετωπίζουσα τὸν ἐχθρὸν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν.

Παραγωγὴ ἐλέγετο ὁ σχηματισμὸς πορείας, δηλαδὴ ἡ λεπτὴ ὀρθὴ φάλαγξ. Ὅταν οἱ ἡγήτορες ἐτάσσοντο δεξιά, ἡ παραγωγὴ ἐλέγετο *δεξιά*, ὅταν δ' ἐξ εὐωνύμων ἡ παραγωγὴ ἐλέγετο *εὐώνυμος*. *Ἐπαγωγὴ* ἐλέγετο ἡ πορεία κατὰ μέτωπον τῶν διαφόρων ὀργανικῶν μονάδων φάλαγγός τινος, ἐν σχηματισμῷ πλαγίας φάλαγγος, τῆς μιᾶς ὄπισθεν τῆς ἄλλης, οὕτως ὥστε οἱ οὐραγοὶ τῆς προπορευομένης νὰ συναντῶνται μὲ τοὺς ἡγήτορας τῆς ἑπομένης. *Ἑτερόστομος* ἐλέγετο ἡ ἐν παραγωγῇ φάλαγξ τῆς ὁποίας τὸ μὲν ἡγούμενον τμῆμα ἦτο ἐν *εὐωνύμῳ παραγωγῇ*, τὸ δὲ ἑπόμενον ἐν *δεξιᾷ παραγωγῇ*. *Ὁμοιόστομος διφαλαγγία* ἐλέγετο ὅταν δύο συμπορευόμεναι παραλλήλως φάλαγγες εἶχον τοὺς ἡγήτορας αὐτῶν τεταγμένους ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς, ἐκ δεξιῶν ἢ ἐξ εὐωνύμων.

Λοξὴ φάλαγξ. Εἶναι ὁ περίφημος σχηματισμὸς μάχης, ὃν ἐφήρμοσε πρῶτος ὁ Θηβαῖος στρατηγὸς Ἐπαμεινώνδας εἰς τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων (τῷ 371 π. Χ.). Ὁ Ἀσκληπιόδοτος δίδει περὶ αὐτῆς τὸν ἑξῆς ὁρισμόν: «ἡ θᾶτερον κέρας πλησίον ἔχουσα τῶν πολεμίων καὶ ἐν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα ποιουμένη, θᾶτερον δ' ἐν ἀποστάσει δι' ὑποστολῆς ἔχουσα», καὶ προστίθησιν ὅτι ἡ λοξὴ φάλαγξ ἐκαλεῖτο *δεξιὰ* μὲν ὁσάκις προεβάλλετο τὸ δεξιὸν κέρας τῆς παρατάξεως, *ἀριστερὰ* δὲ ὁσάκις προεβάλλετο τὸ ἀριστερόν. Τὸν αὐτὸν ὁρισμὸν δίδουσι καὶ πάντες οἱ ἄλλοι Ἕλληνες στρατιωτικοὶ συγγραφεῖς, ὁ δὲ νεώτερος ἐξ αὐτῶν, ὁ Λέων ΣΤ' (886—912) ὁρίζει αὐτὴν ὡς ἑξῆς ἐν τῇ «Τακτικῇ» του: «λοξὴ φάλαγξ ἡ καθ' ἓν ἀγωνιζομένη κέρας, τὸ δὲ λοιπὸν ἠρέμα ὑποστέλλουσα». Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς τὴν μάχην τῶν Λεύκτρων παρέταξε τὸ πεζικὸν αὐτοῦ εἰς ἀριστερὰν λοξὴν φάλαγγα, τουτέστιν ἔταξεν εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεώς του ἓν ἰσχυρὸν σῶμα μὲ βάθος 50 ζυγῶν, τὸ σῶμα δὲ τοῦτο προὐχώρησεν ὡς βαρεῖά τις σφῦρα κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, ἐνῷ τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς φάλαγγος τῶν Θηβαίων προὐχώρουν ἀλληλοδιαδόχως, τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ μετ' ὀλίγον ἔλαβον μίαν κλιμακωτὴν τάξιν (τὸ ἓν δεξιᾷ καὶ ὀλίγον ὀπίσω τοῦ ἑτέρου), οὕτως ὥστε ὁ τελευταῖος ζυγὸς τοῦ ἀριστεροῦ τμήματος ἤρχετο εἰς εὐθυγραμμίαν μετὰ τοῦ πρώτου ζυγοῦ τοῦ δεξιόθεν καὶ ὀπίσω προχωροῦντος. Τοιουτοτρόπως τὸ ὅλον τοῦ μετώπου τῆς θηβαϊκῆς φάλαγγος ἀπετέλεσε μίαν γραμμὴν λοξὴν ὡς πρὸς τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως τῶν Λακεδαιμονίων. Τὸ προκεχωρημένον σῶμα τῶν 50 ζυγῶν ἔθραυσε τὴν παράταξιν τῶν Λακεδαιμονίων πρὶν ἢ τὰ λοιπὰ τμήματα διασταυρώσωσι τὰ ἑαυτῶν δόρατα πρὸς τὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Πλαισία φάλαγξ ἢ *πλαίσιον* ἐκαλεῖτο ὁ ἐν σχήματι παραλληλογράμμου σχηματισμός, καθ' ὃν οἱ ἄνδρες ἑκάστης τῶν τεσσάρων πλευρῶν εἶχον μέτωπον πρὸς τὴν πλευρὰν τούτων, ἵνα οὕτως ἀποκρουσθῶσιν οἱ καθ' ὅλων τῶν πλευρῶν ἐπιτιθέμενοι πολέμιοι. *Πλινθία φάλαγξ* ἢ *ἰσόπλευρος φάλαγξ* ἢ *πλινθίον* ἢ *διπλαίσιον ἰσόπλευρον* ἢ *πλαίσιον ἰσόπλευρον* ἐκαλεῖτο ὁ ἐν σχήματι κανονικοῦ τετραγώνου σχηματισμός, καθ' ὃν οἱ ἄνδρες εἶχον μέτωπον πρὸς πάσας τὰς πλευράς, ὅπως καὶ εἰς τὴν πλαισίαν φάλαγγα. *Ἔμβολον* ἐλέγετο ὁ σχηματισμός, ὃν ἀπετέλει ἡ ἀμφίστομος διφαλαγγία, ὅταν ἥνου τὰς κεφαλὰς τῶν δύο αὐτῆς φαλάγγων, τὰς δὲ οὐρὰς αὐτῶν ἐτήρει ἐν ἀποστάσει (ἐν σχήματι Λ). Οἱ ἡγήτορες ἐτάσσοντο εἰς τὰς ἐξωτερικὰς πλευρὰς τῶν 2 σκελῶν. *Κοιλέμβολον* ἐλέγετο ὁ σχηματισμός, ὃν ἀπετέλει ἡ ἀμφίστομος διφαλαγγία, ὅταν αἱ μὲν κεφαλαὶ αὐτῆς ἔμενον ἐν ἀποστάσει, ἡνοῦντο δὲ αἱ οὐραὶ (ἐν σχήματι V). Οἱ ἡγήτορες ἐτάσσοντο εἰς τὰς ἐσωτερικὰς πλευρὰς τῶν δύο σκελῶν. *Χελώνη* ἐκαλεῖτο ὁ συνασπισμός, καθ' ὃν οἱ κατὰ μῆκος τῶν διαφόρων πλευρῶν ἄνδρες εἶχον τὰς ἀσπίδας αὐτῶν ὀρθίας, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ὁριζοντίας ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν αὐτῶν, οὕτως ὥστε ἀπετελεῖτο ἓν ἰσχυρὸν ἐπιστέγασμα, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἀντεῖχεν εἰς τὰς βολὰς τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ ἠδύνατο νὰ ὑποβαστάσῃ ὁλόκληρα ὀχήματα διερχόμενα ἄνωθεν αὐτοῦ. *Πεπιεσμένη φάλαγξ* ἐλέγετο ὁ ἀκανόνιστος καὶ πολυσχιδὴς σχηματισμός, ὃν ἐλάμβανον εἰς τὰ ἀνώμαλα ἐδάφη αἱ διάφοροι μονάδες τῆς φάλαγγος, ἵνα προχωρήσωσι δίκην ὄφεων διὰ μέσου τῶν παρουσιαζομένων ἐμποδίων. *Φάλαγξ ἁρμάτων* ἐκαλεῖτο ἡ στρατιωτικὴ μονάς, ἥτις περιελάμβανεν 64 ἅρματα. Ἡ φάλαγξ ὑποδιῃρεῖτο εἰς 2 *κέρατα*, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιελάμβανε 32 ἅρματα. Τὸ *κέρας* ὑποδιῃρεῖτο εἰς δύο *ἁρματαρχίας*, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἐκ 16 ἁρμάτων. Ἡ ἁρματαρχία ὑποδιῃρεῖτο εἰς 2 *ἐπισυζυγίας*, ὧν ἑκάστη εἶχεν 8 ἅρματα. Ἑκάστη *ἐπισυζυγία* ἀπετελεῖτο ἐκ 2 *συζυγιῶν*, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχε 4 ἅρματα. Ἑκάστη δὲ *συζυγία* συνέκειτο ἐκ δύο ζυγαρχιῶν, ὧν ἑκάστη ἀπετελεῖτο ἐκ 2 ἁρμάτων. *Φάλαγξ ἐλεφάντων* ἐκαλεῖτο στρατιωτικὴ μονὰς ἀποτελουμένη ἐξ 64 ἐλεφάντων.

Β') *Ἡ φάλαγξ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μέχρι σήμερον*. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καλεῖται γενικῶς φάλαγξ πᾶσα διάταξις στρατεύματος, καθ' ἣν τὰ διάφορα αὐτοῦ στοιχεῖα εἶναι τεταγμένα τὸ ἓν ὄπισθεν τοῦ ἄλλου. Τὴν γραμμὴν τῶν ἀκροβολιστῶν παρηκολούθουν ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης αἱ ἐνισχύσεις καὶ αἱ ἐφεδρεῖαι τεταγμέναι εἰς φάλαγγας, μὲ τὸν σχηματισμὸν δὲ τοῦτον ἐξετέλουν καὶ τὴν ὑστάτην προσπάθειαν, τὴν ἔφοδον, πρὸς διάρρηξιν τῆς ἐχθρικῆς γραμμῆς. Ἡ φάλαγξ ἐφόδου τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὁλοκλήρους μεραρχίας τεταγμένας εἰς φάλαγγα κατὰ συντάγματα καὶ ταξιαρχίας. Ἑκάστη ταξιαρχία ἔτασσεν ἔπειτα τὰ τάγματα αὐτῆς ὄπισθεν ἀλλήλων (εἰς φάλαγγας ταγμάτων). Εἰς τὴν μάχην τοῦ Φρείδλαντ (14 Ἰουνίου 1807) μία μεραρχία τοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Νέϋ ἐτάχθη εἰς δύο βαθυτάτας φάλαγγας, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχε μέτωπον λόχου καὶ βάθος 120 ζυγῶν. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Βάγκραμ (1809) ἡ φάλαγξ τοῦ στρατηγοῦ Μακδόναλδ, δυνάμεως 15 000 ἀνδρῶν, ἀπετέλεσε τετράγωνον πλευρᾶς 1.000 μ.

Ἡ ὁλονὲν αὔξουσα δραστικότης τοῦ πυροβόλου ὅπλου ἐπήνεγκε τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν πυκνῶν φαλάγγων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ἐν τούτοις οἱ ἑλιγμοὶ ἐξηκολούθησαν νὰ ἐκτελῶνται πάντοτε κατὰ φάλαγγας τάγματος. Ταῦτα μέχρι τοῦ πολέμου τοῦ 1870, ἀλλὰ καὶ ἔκτοτε, μέχρι τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου, ὁ σχηματισμὸς οὗτος (μὲ τοὺς λόχους ἔχοντας τὰς διμοιρίας κατὰ τετράδας εἰς παράταξιν) ἐφηρμόζετο ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης (καὶ ἐκτὸς τῆς ζώνης τῶν πυρῶν) διὰ τοὺς ἑλιγμοὺς καὶ τὰς συντάξεις. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ὑπῆρχον ἐν χρήσει οἱ ἑξῆς σχηματισμοὶ φάλαγγος: *Φάλαγξ κατὰ τετράδας* (ἢ κατ' ἄνδρα ἢ κατὰ στοίχους 2 ἀνδρῶν). Σχηματισμὸς πορείας καὶ προχωρήσεως ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης. *Φάλαγξ καθ' ἡμιδιμοιρίας* (ἢ κατ' ἐνωμοτίας). Σχηματισμὸς πορείας καὶ παρελάσεως ἀποτελούμενος ἐξ ἡμιδιμοιριῶν ἢ ἐνωμοτιῶν ἀναπτυγμένων τῆς μιᾶς ὄπισθεν τῆς ἄλλης. *Φάλαγξ λόχου*. Σχηματισμὸς ἑλιγμῶν, συντάξεως, ἐπιθεωρήσεως καὶ παρελάσεως, ἀποτελούμενος ἐκ διμοιριῶν τεταγμένων τῆς μὲν ὄπισθεν τῆς ἄλλης. *Φάλαγξ καθ' ἱππικοῦ*. Τετράγωνον, οὗτινος ἡ μία πλευρὰ ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς ἐπὶ κεφαλῆς διμοιρίας, ἡ ἀντίθετος ἐκ τῆς διμοιρίας τῆς οὐρᾶς, καὶ αἱ δύο ἄλλαι ἐκ τῶν ἡμιδιμοιριῶν τῶν μεσαίων ἡμιδιμοιριῶν τοῦ λόχου. *Φάλαγξ τάγματος*. Σχηματισμὸς συντάξεως, ἑλιγμῶν, ἐπιθεωρήσεως καὶ παρελάσεως, ἀποτελούμενος ἐκ φαλάγγων λόχου (ἢ ἐκ λόχων ἐχόντων τὰς διμοιρίας κατὰ τετράδας εἰς παράταξιν) τεταγμένων τοῦ μὲν ὄπισθεν τοῦ ἑτέρου. *Διπλῆ φάλαγξ τάγματος*. Σχηματισμὸς συντάξεως καὶ ἐπιθεωρήσεως, ἀποτελούμενος ἐκ δύο παραλλήλων φαλάγγων, ὧν ἑκάστη ἀπετελεῖτο ἐκ 2 λόχων. *Φάλαγξ συντάγματος*. Σχηματισμὸς συντάξεως καὶ παρελάσεως, ἀποτελούμενος ἐκ ταγμάτων εἰς φάλαγγα, τεταγμένων τοῦ ἑνὸς ὄπισθεν τοῦ ἄλλου. *Διπλῆ φάλαγξ συντάγματος*. Σχηματισμὸς συντάξεως ἀποτελούμενος ἐκ διπλῶν φαλάγγων τάγματος, τεταγμένων τῆς μιᾶς ὄπισθεν τῆς ἄλλης. *Φάλαγξ κατ' ἀθρόα τάγματα*. Σχηματισμὸς συντάξεως, καθ' ὃν τὰ τάγματα ἐν ἀθρόῳ σχηματισμῷ (δηλαδὴ ἔχοντα τοὺς λόχους αὐτῶν ἀνεπτυγμένους καὶ τεταγμένους ὄπισθεν ἀλλήλων κατ' ἀποστάσεις 6 βημάτων) ἐτάσσοντο τὸ ἓν ὄπισθεν τοῦ ἄλλου.

Νῦν ὑπάρχουσιν οἱ ἑξῆς κανονικοὶ σχηματισμοὶ φαλάγγων. *Φάλαγξ κατ' ἄνδρα ἢ κατὰ δυάδας*. Διὰ τὰς πορείας καὶ διὰ τὴν προχώρησιν ἐπὶ τοῦ πεδίου. *Φάλαγξ κατὰ τριάδας ἢ κατὰ τετράδας ἢ κατὰ ἑξάδας*. Σχηματισμὸς συντάξεως καὶ πορείας. *Διπλῆ φάλαγξ λόχου*. Σχηματισμὸς συντάξεως, προσπελάσεως, ἐπιθεωρήσεως καὶ παρελάσεως, ἀποτελούμενος ἐκ δύο παραλλήλων φαλάγγων κατὰ τριάδας ἑκάστης φάλαγγος ἐκ δύο διμοιριῶν). *Φάλαγξ τάγματος*. Σχηματισμὸς συντάξεως, ἐπιθεωρήσεως καὶ παρελάσεως, ἀποτελούμενος ἐκ λόχων ἐχόντων τὰς διμοιρίας κατὰ τριάδας εἰς παράταξιν καὶ τεταγμένων τοῦ μὲν ὄπισθεν τοῦ ἑτέρου. *Διπλῆ φάλαγξ τάγματος*. Σχηματισμὸς συντάξεως καὶ ἐπιθεωρήσεως, ἀποτελούμενος ἐκ δύο παραλλήλων φαλάγγων (ἑκάστης ἐκ 2 λόχων), ἐχόντων τὰς διμοιρίας αὐτῶν κατὰ τριάδας εἰς παράταξιν.

Γ') *Ἡ φάλαγξ ὡς ἴδιον στρατιωτικὸν σῶμα*. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐσχηματίσθησαν τρεῖς φάλαγγες ὡς ἴδια στρατιωτικὰ σώματα: α') ἡ βασιλικὴ φάλαγξ τῶν ἀγωνιστῶν, β') ἡ φάλαγξ τῶν Ἀθηνῶν καὶ γ') ἡ πανεπιστημιακὴ φάλαγξ.

α') *Βασιλικὴ φάλαγξ ἀγωνιστῶν*. Ἐκλήθη οὕτω τὸ σῶμα τὸ συσταθὲν τῷ 1835 ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, θελήσαντος νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς ἐκείνους τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος τοῦ 1821, οἵτινες, ἐλλείψει γραμματικῶν γνώσεων, δὲν ἠδύναντο νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ ἀρτισυστάτου τότε ἑλληνικοῦ κράτους. Οἱ καταταχθέντες εις τὴν φάλαγγα ταύτην ἀγωνισταὶ ἐλέγοντο *φαλαγγῖται*, ἦσαν δὲ ἅπαντες ἀξιωματικοὶ φέροντες βαθμὸν ἀπὸ ἀνθυπολοχαγοῦ μέχρι συνταγματάρχου, εἶχον ἰδίαν στολήν, προήγοντο ὅπως καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ὡς ἐκεῖνοι (πλὴν τινων, οἵτινες εἶχον λάβει ἐθνικὰς γαίας ὡς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν των). Ἡ φάλαγξ αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ *τετραρχιῶν* (συνταγμάτων) καὶ διελύθη ἀφ' ἑαυτῆς, ὅταν ἀπέθανε καὶ ὁ τελευταῖος φαλαγγίτης της.

β') *Φάλαγξ Ἀθηνῶν*. Ἐκλήθη οὕτω τὸ σῶμα τῆς ἐθνοφυλακῆς τὸ ἀπαρτισθὲν τῷ 1862 ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ταγμάτων ἐθνοφυλακῆς τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς (βλ. λ. *ἐθνοφυλακή*).

γ') *Φάλαγξ πανεπιστημιακή*. Σῶμα στρατιωτικὸν συγκροτηθὲν ἐν Ἀθήναις (κατὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1862) ὑπὸ τῶν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου (βλ. λ. *πανεπιστημιακὴ φάλαγξ*).

Τῷ 1897, ἅμα τῇ εἰς Κρήτην ἀποστολῇ τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τιμολέοντα Βάσσον, συνεκροτήθη πάλιν νέα «πανεπιστημιακὴ φάλαγξ» μερίμνῃ καὶ δαπάναις τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνισμός», ἀποτελουμένη ἐξ ἑκατὸν περίπου φοιτητῶν καὶ διοικουμένη ὑπὸ τοῦ τότε λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Ἐμ. Χ. Ζυμβρακάκη. Τὴν 6 Φεβρουαρίου, παραιτηθέντος τούτου, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ὁ τότε ἀνθυπολοχαγὸς Ν. Καλομενόπουλος, ὑπὸ τὴν διοίκησιν δὲ τούτου συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τῶν ἐν Βουκολιαῖς τῆς Κισσάμου Τούρκων (7—8 Φεβρουαρίου 1897), μεθ' ὃ ἀποσταλέντος τοῦ Καλομενοπούλου εἰς τὸν νομὸν Ρεθύμνης μὲ εἰδικὴν ἀποστολήν, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν αὐτῆς (τὴν 12 Φεβρουαρίου) ὁ ὑπολοχαγὸς Δημ. Κουκουλάκης, ὑφ' ὃν συμμετέσχε καὶ διεκρίθη εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σελίνου (πολιορκία Καντάνου κλπ. 15—24 Φεβρουαρίου), μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐν Ἀλικιανῷ ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Τὴν ... Μαρτίου τὴν διοίκησιν τῆς φάλαγγος ταύτης ἀνέλαβεν ὁ ἐπὶ τούτῳ ἐξ Ἀθηνῶν διορισθεὶς ὑπὸ τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνισμὸς» ἰδιώτης Γ. Ἀποστολόπουλος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν ἐν Μαλάξᾳ τῆς Κυδωνίας Τούρκων (Μάρτιος 1897). Ἡ φάλαγξ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ Μάϊον 1897, ὅτε καὶ διελύθη. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— *(Τακτ.) Φάλαγξ* καλεῖται ὁ σχηματισμός, καθ' ὃν αἱ διάφοροι μονάδες ἢ τὰ διάφορα μαχητικὰ στοιχεῖα τάσσονται ὄπισθεν ἀλλήλων. Ἡ φάλαγξ δὲν εἶναι σχηματισμὸς ἑτοιμόμαχος, διότι ἐξ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις πυρός, ἀλλ' ἔχει τὸ ἑτοιμόμαχον ἐν ἐφεδρείᾳ, διότι ἐκ τῆς φάλαγγος δύναται νὰ γίνῃ παράταξις πρὸς οἱανδήποτε κατεύθυνσιν ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη. Σήμερον ὅμως ἡ φάλαγξ εἶναι ἀχρησιμοποίητος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καθ' ὃ κατ' ἐξοχὴν τρωτὸς σχηματισμός.

Πεζικόν. Κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος περίοδον (τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ναπολεοντείου τακτικῆς, δηλαδὴ τῆς καθέτου τακτικῆς), ἡ φάλαγξ (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ φάλαγξ τάγματος) ἀπετέλει τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐφόδου (κρούσεως), διὸ ἐκαλεῖτο *φάλαγξ ἐφόδου*, ἥτις «δὲν πρέπει ν' ἀσχολῆται εἰς ... νὰ βάλλῃ, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ προχωρῇ ταχέως, ... πον ὥστε ν' ἀναλαμβάνῃ τὴν διὰ τῆς ... κροῦσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον» («Cours d'... et d' histoire militaires», *Vial* 1863). Ἐπειδὴ ... ἐνδεδειγμένος σχηματισμὸς τῶν φαλάγγων ... δου ἦτο ἡ ἀθρόα τάξις, δι' αὐτὸ ἡ τοιαύτη ... θεῖα φάλαγξ ἐκαλεῖτο *ἀθρόα φάλαγξ*. Ἀπὸ ... μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ... γῆς τῆς μολτκείου τακτικῆς, ἤτοι τῆς ... γραμμικῆς τακτικῆς, ἡ φάλαγξ ἔπαυσε πλέον ... τελοῦσα τὸν σχηματισμὸν μάχης τοῦ ... Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῆς ... ἡ φάλαγξ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς σχηματισμὸς ... πελάσεως (π. χ. φάλαγξ τάγματος, ἔχοντος ... λόχους μὲ μεγάλας κατὰ βάθος ἀποστάσεις ... ἐσχηματισμένους μὲ τὰς διμοιρίας κατὰ ...

Digitized by Google

παράταξιν). Ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου ὅμως πο-μου καὶ ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη τρωτότης ἐπ βάλ- τὴν κατάργησιν τῆς φάλαγγος, ἔστω καὶ κατὰ ν προσπέλασιν, διὸ σήμερον ἡ φάλαγξ δὲν χρη-ιοποιεῖται πλέον δι᾽ οὐδένα σκοπὸν ἐπὶ τοῦ τα-κοῦ πεδίου, ἐξαιρέσει τῆς κατὰ τὴν προσπέ-σιν *φάλαγγος κατ᾽ ἄνδια* τῶν πολὺ μικρῶν μο-δων (ὁμάδος ἢ στοιχείου). Σήμερον ἡ φάλαγξ ησιμοποιεῖται μόνον ὡς σχηματισμὸς συντάξεως τὸς τοῦ τακτικοῦ πεδίου.

Διπλῆ φάλαγξ καλεῖται ὁ σχηματισμὸς μικρᾶς ος μονάδος πεζικοῦ (λόχου ἢ τάγματος), καθ᾽ αἱ ἀμέσως ὑποδεέστεραι μονάδες (διμοιρίαι ἢ χοι) τάσσονται ἐπὶ δύο φαλάγγων, ἑκάστης ἀπο-λουμένης ἐκ δύο τοιούτων μονάδων, τασσομέ-ν τῆς μὲν ὄπισθεν τῆς δέ. Ὁ τοιοῦτος σχημα-μὸς ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε εὐρέως κατὰ τὴν οσπέλασιν, σήμερον ὅμως χρησιμοποιεῖται μό-ν κατὰ τὰς πορείας ἐκτὸς τῶν ὁδῶν.

Ἱππικόν. Ἡ φάλαγξ ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὰς λαιοτέρας ἐποχὰς ὡς σχηματισμὸς ἑλιγμῶν, οτε δὲ καὶ ὡς σχηματισμὸς ἐπελάσεως (ἀνάγκη ληλοδιαδόχου κρούσεως)· σήμερον ὅμως ἡ φά-γξ εἶναι ἀκατάλληλος διὰ πᾶσαν χρησιμοποίη- ἐντὸς τοῦ τακτικοῦ πεδίου, καθὸ σχηματισμὸς ιρετικῶς τρωτότατος.

Πυροβολικόν. Ἡ φάλαγξ οὐδέποτε ἀπετέλει σχη-τισμὸν μάχης τοῦ πυροβολικοῦ (τάξιν πρὸς πυ-βόλησιν), καθόσον μοναδικὸς τοιοῦτος ἦτο ἐκαθεν καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον νὰ εἶναι τῆς παρατάξεως. Ὡς σχηματισμὸς προσπελά-ως ἐχρησιμοποιεῖτο συνήθως ἡ φάλαγξ κατὰ παλαιὰς ἐποχὰς (π. χ. παράταξις κατὰ φάλαγ- πυροβολαρχιῶν), σήμερον ὅμως οὔτε ὡς τοιοῦ- χρησιμοποιεῖται πλέον, ἅτε τῆς προσπελάσεως ελούσης διὰ καταλλήλων ὁδεύσεων, ὅσον τὸ νατὸν πλέον προκεκαλυμμένων. Ν. Θ. Κ.

φαλαίκειον (τὸ) [*Ἀρχ. Μετρ.*]. Στίχος τῆς χαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἑνδεκασύλλαβος, γκείμενος ἐκ μέτρων δύο γενῶν, τοῦ τροχαίου τοῦ δακτύλου, καὶ ἀποτελῶν δακτυλοτροχαϊ-ν πενταποδίαν. Ὁ δάκτυλος εἶναι εἷς καὶ εὑρη- ἐν τῇ δευτέρᾳ χώρᾳ τοῦ μέτρου.

—◡—◡◡—◡—◡—◡

Ἡ Λῆμνος τὸ παλαιὸν εἴ τις ἄλλη

Ἡ ὀνομασία του ὀφείλεται εἰς τὸν Ἀλεξανδρι- ποιητὴν Φάλαικον, κατ᾽ ἐξοχὴν χρησιμοποιή-ντα αὐτό. Γ. Μ. Β.

Φάλαικος. —1) Εἷς τῶν τεσσάρων στρατηγῶν ν Φωκέων κατὰ τὸν τρίτον Ἱερὸν πόλεμον (355—3 π. Χ.), διοικήσας τὴν Φωκίδα ἀπὸ τοῦ 351—3 π. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀνομάρχου (*Διοδ. Σικελ.* ΧΙ, 38) καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Φαΰλλου, ὅστις καὶ ἐγκατέστησε κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ῆς του ὡς διάδοχόν του ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν φίλου του Μνασέα. Ὅτε ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν Φάλαικος καὶ οἱ κυρίως ἀντίπαλοι τῶν Φω-ων, οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Λοκροί, εὑρίσκοντο εἰς ἣν κατάστασιν καὶ ἡ φωκικὴ πολιτεία, ἥτις ηρίζετο εἰς τοὺς μισθοφόρους της, εὑρίσκετο ἀθλίαν οἰκονομικὴν κατάστασιν, διότι καὶ τὸ ηματικὸν ποσὸν τῶν δεκακισχιλίων ταλάντων, ὁποῖον εἶχε προέλθει ἐκ τῆς νομισματοκο-ς τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων τῶν λφῶν, ἅτινα οἱ Φωκεῖς εἶχον συλήσει, εἶχεν ντληθῆ καὶ ἄλλους πόρους δὲν εἶχεν ἡ χώρα, τὰ δύο ἄρα ἀντίπαλα στρατόπεδα δὲν ἤλπι- ὅτι μὲ τὰς ἰδίας μόνον δυνάμεις θὰ ἐπικρα-ήσουν τοῦ ἐχθροῦ των, οἱ Θηβαῖοι ἐξησφάλισαν ὑποστήριξιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας ίππου τοῦ Β΄, κατ᾽ ἀκολουθίαν οἱ Φωκεῖς ὤφει- νὰ ἐπιδιώξουν τὴν φιλίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἀλλ᾽ ἐνῷ ὁ Φάλαικος ἀμφο-ους τούτους ἐξ ἀδεξιότητος εἶχε δυσαρεστήσει, ύμμαχος τῶν Θηβαίων Φίλιππος, διὰ τῶν μισθίων άνων του καὶ τῶν ὀπαδῶν τῆς πολιτικῆς του ἐν ήναις καὶ Σπάρτῃ καὶ τῆς διπλωματικῆς περι-ας του, ὅτε μετέβησαν εἰς Πέλλαν οἱ πρέσβεις Λακεδαιμονίων, εἶχεν ἐξαπατήσει ἀμφοτέ-ς ὅτι τὸ πολιτικὸν συμφέρον των ἐπέβαλλεν αὐτοὺς νὰ μείνουν οὐδέτεροι. Οὕτως ἔγινε κα-ανὲς ὅτι ἡ νίκη θ᾽ ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν Φωκέων. Ὁ Φάλαικος τότε ἀπελπισθείς, μετὰ ι μάλιστα πολεμικὰ μικροατυχήματα καὶ τὴν άνην καὶ τῶν τελευταίων χρηματικῶν πόρων, ς ὁποίους εἶχε προμηθευθῇ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ήσεως τῶν ὀλίγων ἀναθημάτων τοῦ ἱεροῦ τῶν φῶν, ἅτινα εἶχον ἀπομείνει ἐκ τῶν προηγου-ων συλήσεων, ἀπεφάσισε νὰ διαλαγῇ πρὸς τὸν ιππον, ὅστις ἐπήρχετο κατὰ τῶν Θερμοπυλῶν, ὁποίας κατεῖχεν οὗτος μετὰ τῶν μισθοφόρων Ὁ Φίλιππος ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις των ὁ Φάλαικος παρέδωκε τὰς Θερμοπύλας, λαβὼν ἀντάλλαγμα τὴν ἄδειαν ν᾽ ἀπέλθῃ μετὰ τῶν ακισχιλίων μισθοφόρων του εἰς τὴν Πελοπόν-ον κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 346 π. Χ. (*Διοδ Σικ.* Ι. 59). Ἀποτέλεσμα τῆς συνδιαλλαγῆς ταύτης ρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὑποταγὴ τῆς Φωκί- καὶ ἡ ἔναρξις τῶν περιπετειῶν τοῦ Φαλαίκου, ις ἐκ Πελοποννήσου μετέβη εἰς Κρήτην, μι-σθωθεὶς μετὰ τῶν μισθοφόρων του ὑπὸ τῶν Κνωσίων ἐναντίον τῶν Λυττίων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε, καταλαβὼν τὴν πόλιν των. Ἐκδιωχθεὶς ὅμως ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου μετέβη εἰς Κυδωνίαν τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν καὶ πολιορκῶν ἀπέθανε (338 π.Χ.).

—2) Τύραννος τῆς Ἀμβρακίας, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο ὅτι κατεσπαράχθη ὑπὸ λεαίνης καθ᾽ ὁδόν, ἐξαποσταλείσης κατ᾽ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς ἐπιστεύετο, κατόπιν δεήσεως πρὸς ταύτην τῶν Ἀμβρακιωτῶν, οἵτινες δεινῶς ἐβασανίζοντο ὑπ᾽ αὐτοῦ. ΚΑΨ.

—**Φάλαικος.** Ἀλεξανδρινὸς ποιητής, ἀκμάσας πιθανώτατα κατὰ τοὺς μετ᾽ Ἀλέξανδρον χρόνους, σύγχρονος δὲ τοῦ Καλλιμάχου. Τούτου μᾶς διεσώθησαν ἓξ ἐπιγράμματα (Anthol. Palatina, VI 165, VII 650, XIII 6,27 καὶ *Ἀθην*: X 460). Γ. Μ. Β.

Φαλαιλιανὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Κρήτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. 51. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν 266 κατοίκους, ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κοτσιανά*, *Κωσταδιανά*, *Λουριδιανά*, *Μεσονήσι* καὶ *Μικελιανά*. ΕΡ. Μ.

φάλαινα (ἡ) (Balaena) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κητῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον τὰ μεγαλύτερα ἐκ τῶν σήμερον ζώντων θηλαστικῶν. Εἰς τὰ ζῷα ταῦτα οἱ ὀδόντες ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ κερατίνων ἐλασμάτων λεπτῶς ἐσχισμένων κατὰ τὸ μῆκός των καὶ γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *βαλέναι* ἢ *μπαλέναι* ἢ καὶ *μπαγέλαι*, ἐκ τοῦ λατινικοῦ ὀνόματος τοῦ ζῴου balaena. Οἱ ἀρχαῖοι κατέτασσον τὰ ζῷα ταῦτα μεταξὺ τῶν ἰχθύων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Λινναῖος εἰς τὰς πρώτας ἐκδόσεις τοῦ συγγράμματός του «Systema naturae» (1748—1756) κατέτασσεν αὐτὰ εἰς τοὺς ἰχθῦς καὶ τὰ ὠνόμαζε *πλαγιούρους*, μόνον δὲ μετὰ τὴν δωδεκάτην ἔκδοσιν τοῦ συστήματός του (1766) κατέταξε ταῦτα εἰς τὰ κητώδη θηλαστικά. Ἡ φάλαινα διακρίνεται τῶν ἄλλων κητωδῶν ἐκ τοῦ μεγαλυτέρου μεγέθους της, τῆς ὀγκωδεστάτης κεφαλῆς της, ἥτις πολλάκις φθάνει τὸ τρίτον τοῦ γενικοῦ μήκους τοῦ σώματος, τοῦ παμμεγίστου στοματικοῦ της ἀνοίγματος, ὅπερ φθάνει μέχρι τῆς γωνίας τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τῶν ἰδιορρύθμων ὀδόντων, οἵτινες, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, σχηματίζονται ἐκ πεπλατυσμένου κερατίνου ἐλάσματος, ὅπερ κατά τινας φυσιολόγους εἶναι δερματικὴ ἔκκρισις σκληρυνομένη ἐφ᾽ ὅσον τὸ ζῷον ἐνηλικιοῦται καὶ καθισταμένη κερατώδης μετὰ τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Αἱ φάλαιναι τρέφονται, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, ἐκ μικρῶν ὑδροβίων ζῴων (μαλακίων, μαλακοστράκων κ. ἄ.), ἅτινα σχηματίζουσιν εἰς τὰς θαλάσσας ὅπου ἐνδιαιτῶνται αἱ φάλαιναι στρώματα μεγάλης ἐκτάσεως καὶ ποικίλων χρωμάτων. Ὁ τρόπος τῆς λήψεως τῆς τροφῆς εἶναι περιεργότατος· ἡ φάλαινα προχωρεῖ βραδέως καὶ ἡσύχως ἐν μέσῳ τοῦ στρώματος, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ὑδροβίων ζῴων, καταβιβάζει τὴν κάτω σιαγόνα καὶ ἀνοίγει τὸ στόμα της τεραστίως, ὁπότε τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς στοματικῆς κοιλότητος μέχρι τῆς βάσεως τῆς γλώσσης ἥτις φράσσει τὴν εἴσοδον τοῦ οἰσοφάγου· κατόπιν κλείει τὸ στόμα της καὶ αἰχμαλωτίζει πλῆθος τοιούτων ζῴων, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἐλευθερωθῶσι, διότι αἱ σχισμαὶ τῶν κερατίνων ἐλασμάτων, ἅτινα ἐπέχουσι θέσιν ὀδόντων, εἶναι λεπτόταται καὶ παρόμοιαι πρὸς τοὺς βρόχους λεπτοτάτου δικτύου. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνει πολλάκις μέχρις ὅτου χορτάσῃ.

Τὸ δέρμα τῆς φαλαίνης εἶναι γυμνόν, ἢ παρουσιάζει ἀραιὰς τρίχας, αἵτινες μόνον εἰς τὰ νεαρὰ ζῷα καθίστανται ὁραταί, λεῖον καὶ στιλπνόν· ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος ἱστῶν ἀρκετὰ χονδρῶν, οἵτινες ἐν τῷ συνόλῳ των ἀποτελοῦσι λιπῶδες στρῶμα, ἐξ οὗ παρέχεται τὸ *ἔλαιον τῆς φαλαίνης* τὸ κυριώτερον προϊὸν τῶν ζῴων τούτων, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἀπηνῶς καταδιώκονται.

Ἤθη καὶ ἔθιμα. Τὰ ἤθη τῶν φαλαινῶν εἶναι σήμερον ἀρκετὰ γνωστὰ χάρις εἰς τὰς εἰδικὰς μελέτας τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ἀμερικανικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ πλοιάρχου Scammon, ὅστις τὰς παρατηρήσεις ἃς ἔκαμεν ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν, καθ᾽ ἣν ἐπεδόθη εἰς τὸ κυνήγιον τῶν φαλαινῶν, ἐδημοσίευσεν εἰς ὀγκῶδες βιβλίον, τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ H. Jouan, ὅστις κατὰ τὰ μακροχρόνια ταξίδιά του ἀνὰ πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς συνέλεξεν ἄπειρον ὑλικὸν σχετικὸν μὲ τὰς φαλαίνας, καὶ ἄλλων πολλῶν. Αἱ φάλαιναι ζῶσι συνήθως κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἀποτελουμένας ἐκ τεσσάρων ἕως ὀκτὼ ὑποκειμένων ἀρρένων, θηλέων καὶ νεογνῶν. Ἁλιεύονται κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ᾽ ἣν ἐνδιαιτῶνται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὠκεανοῦ καὶ ὅταν πλησιάζωσιν εἰς τὰ παράλια διὰ νὰ γονιμοποιήσωσιν. Αἱ δύο αὗται ἐποχαὶ δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς αὐτὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους διὰ πάσας τὰς θαλάσσας, ἀλλὰ διαφέρουσιν ἀναλόγως τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους καὶ πλάτους τῶν θαλασσῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ζῷα ταῦτα ἀνοίγονται εἰς τὸ πέλαγος, συναντᾷ τις τὸν ἄρρενα πρῶτον, ὅστις ἀνησύχως ἀναζητεῖ τὴν θήλειαν πρὸς ὀχείαν καὶ πρὸς τοῦτο κτυπᾷ ἰσχυρῶς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης πρὸς προειδοποίησιν ταύτης. Μετὰ τὴν ὀχείαν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας πλησιάζουσι τὰ ἄρρενα τὰ θήλεα, τὰ γένη χωρίζονται ἀλλὰ συνενοῦνται πάλιν, ἐφ᾽ ὅσον πρόκειται περὶ κινδύνου, προτιμῶντα νὰ ἀποθάνωσι πάντα παρὰ νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἄλληλα.

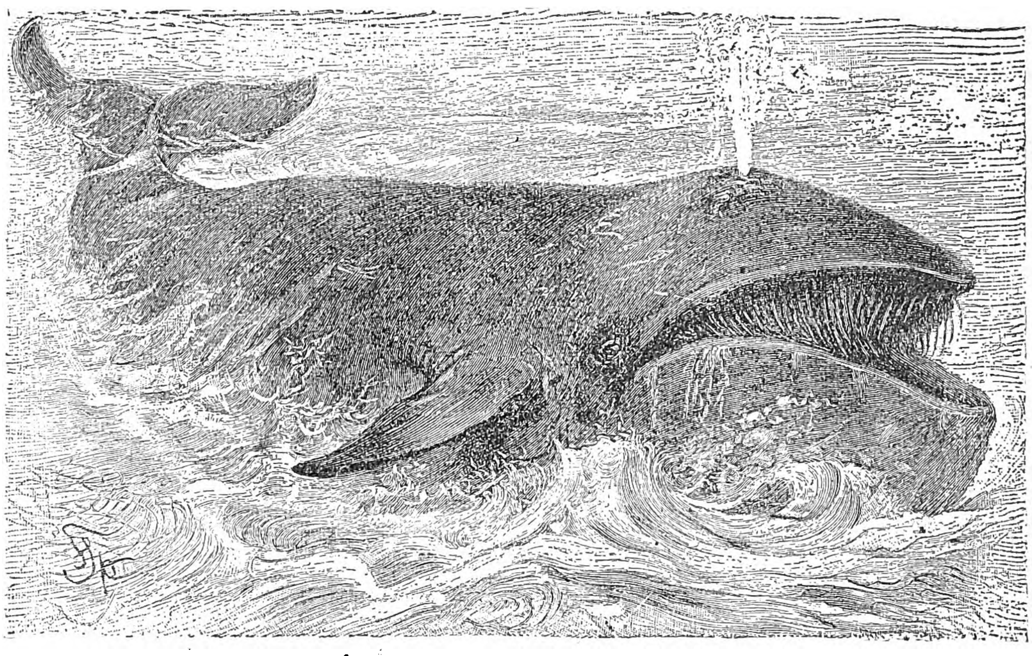

Φάλαινα τὸ μυστοκῆτος.

Οἱ ἁλιεῖς τῶν φαλαινῶν (*φαλαινοθῆραι*) τὰ μὲν ἄρρενα καλοῦσι *θαλασσίους βόας*, τὰ δὲ θήλεα *θαλασσίας ἀγελάδας*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τεκνογονίας ἡ θήλεια ἀπομακρύνεται τοῦ ἄρρενος καὶ πλησιάζει πρὸς τὰς ἀκτάς, ἵνα εὕρῃ τὸ κατάλληλον μέρος ὅπως γεννήσῃ τὸ τέκνον της· γεννᾷ δὲ ἓν μόνον τέκνον καί τινα εἴδη δύο. Μόλις γεννηθῇ τὸ μικρὸν κολυμβᾷ πέριξ τῆς μητρός του καὶ εἶτα ἀμέσως προσκολλᾶται εἰς τὸν μαστόν της, ὅστις εἶναι τοποθετημένος εἰς δερματικὴν σωματικὴν διαυλάκωσιν παρὰ τὰ γεννητικά της ὄργανα. Τὸ μικρὸν εὐθὺς ὡς γεννηθῇ ἔχει τὸ τέταρτον ἢ τὸ τρίτον τοῦ μήκους τῆς μητρός του. Ἡ θήλεια φέρει δύο μαστοὺς ἑκατέρωθεν τῆς ρηθείσης διαυλακώσεως. Κατὰ τὸν θηλασμὸν ἡ μήτηρ στρέφει τὸ σῶμά της οὕτως ὥστε ὁ μαστὸς νὰ ἐπιπλέῃ τρόπον τινά, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Πάντως ὁ τρόπος τοῦ θηλασμοῦ ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Τὸ νεογνόν, ὅπερ δὲν φέρει ἀκόμη ἴχνη κερατίνου ἐλάσματος, ἐπέχοντος θέσιν ὀδόντων, ἁρπάζει τὸν μαστὸν μεταξὺ οὐρανίσκου καὶ γλώσσης καὶ ὑποβοηθεῖται εἰς τὸν θηλασμὸν διὰ τῶν εἰδικῶν γαλακτοφόρων ἀδένων τῆς μητρός, οὓς κατὰ θέλησιν πιέζει· τὸ γάλα ἐκτοξεύεται μετὰ μεγάλης δυνάμεως ἐντὸς τοῦ στόματος τοῦ νεογνοῦ. Εἴδη τινὰ θηλάζουσι τὰ νεογνά των ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος καὶ ἕτερα μόνον ἐπὶ τέσσαρας ἢ πέντε ἑβδομάδας.

Digitized by Google

Εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ἡ φάλαινα προχωρεῖ μὲ ταχύτητα 5—7 χιλιομέτρων τὴν ὥραν, φθάνει ὅμως καὶ 14—18 χιλιόμετρα, ὅταν καταδιώκεται, ἀλλὰ μὲ τὴν ταχύτητα ταύτην δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Νήχεται εἰς μέσον βάθος τῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὅπως ἀναπνεύσῃ ἐλεύθερον ἀέρα. Τότε φαίνεται τὸ ἄκρον τοῦ ῥύγχους της καὶ ἀκολούθως ἡ κορυφὴ τῆς κεφαλῆς της. Τὸ ἀπωθούμενον διὰ τῆς βαθείας ἀναπνοῆς της ὕδωρ ἐκτοξεύεται εἰς ἀπόστασιν 6—7 μέτρων.

Ἡ φάλαινα, ὅπως καὶ πάντα τὰ κητώδη, δὲν ἔχει φωνήν. Τὸ εἶδος βρυχηθμοῦ, ὅπερ παράγει, ἰδίως ὅταν πληγώνεται, δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ὁ θόρυβος ὃν προκαλεῖ ἡ βαθεῖα ἀναπνοὴ της καθ' ἣν στιγμὴν διέρχεται διὰ τῶν στενῶν σχισμῶν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων της, ἥτις εἶναι μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ἐφ' ὅσον αἱ ἀναπνευστικαὶ σχισμαὶ εἶναι μεγαλύτεραι ἢ μικρότεραι. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν εἶναι μεγαλύτεραι, ὁ προκαλούμενος ὑπὸ τῆς ἀναπνοῆς θόρυβος εἶναι μικρότερος, διότι ὁ ἀὴρ ἐλευθερώτερον ἐξέρχεται, ἐφ' ὅσον ὅμως εἶναι μικρότεραι, ὁ θόρυβος ὁ προκαλούμενος ὑπὸ τῆς ἀναπνοῆς εἶναι μεγαλύτερος, διότι μετὰ περισσοτέρας δυσκολίας ἐξέρχεται. Ἡ ὀσμὴ τῆς ἀναπνοῆς της ἐκ τοῦ πλησίον εἶναι λίαν δυσάρεστος. Μεθ' ἑκάστην ἀναπνοὴν ἐμβυθίζει τὴν κεφαλήν της πάλιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἐπανεκβάλλει ταύτην μετὰ 1'—2' τῆς ὥρας, ὥστε εἰς διάστημα 10' τῆς ὥρας ἀναπνέει 7—8 φοράς. Ἡ τελευταία ἀναπνοὴ διαρκεῖ περισσότερον καὶ εἶναι σημεῖον ὅτι θὰ βυθισθῇ πλέον εἰς τὸ ὕδωρ. Κατὰ πρῶτον βυθίζει τὴν κεφαλήν της ἀνεγείρουσα εἰς τὸν ἀέρα τὴν οὐράν της καὶ εἶτα ἐξαφανίζεται ὑπὸ τὸ ὕδωρ ὁλόκληρος, διὰ νὰ παραμείνῃ ἐντὸς 15'—50' τῆς ὥρας καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ πάλιν τὰς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἀναπνοάς της. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται καθ' ὁμαλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαστήματα, ἡμέραν καὶ νύκτα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὴν νύκτα ἐκτελεῖ τὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀναβάσεις κοιμωμένη.

Τὸ δέρμα τῆς φαλαίνης καλύπτεται συνήθως ὑπὸ πλήθους πολυειδῶν παρασίτων, ὧν τινα εἶναι προσκεκολλημένα ἐπ' αὐτοῦ, τινὰ δὲ παροδικῶς μόνον ἐπικάθηνται αὐτοῦ. Εἶναι ἐξηκριβωμένον ὅτι ἐπὶ ἑκάστου εἴδους φαλαίνης ἐπικάθηνται ὡρισμένα εἴδη παρασίτων, πολλάκις δ' ἐκ τοῦ εἴδους αὐτῶν διακρίνεται καὶ τὸ εἶδος τῆς φαλαίνης. Αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν *ψεῖρες τῆς φαλαίνας* εἶναι μαλακόστρακα ἀνήκοντα εἰς τὸ γένος *κύαμος*. Ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ δέρματός της προσκεκολλημένων παρασίτων γνωστότερα εἶναι ἡ *βαλανίς*, τὸ *διάδημα*, ἡ *κωρωνοῦλα*, ἡ *κρυπτολεπάς*, τὸ *ὠτίον*. Παρὰ τὸ μέγιστον μῆκος της καὶ τὴν δυνατὴν οὐράν της, ἥτις δύναται δι' ἑνὸς καὶ μόνου κτυπήματος νὰ συντρίψῃ ἀρκετῶν τόννων πλοιάρια, ἡ φάλαινα εἶναι ζῷον δειλόν, ὅπερ τρέπεται εἰς φυγὴν καὶ εἰς τὸν παραμικρὸν κίνδυνον, πλὴν τῆς ἐποχῆς τῶν ἐρώτων της καὶ τοῦ θηλασμοῦ τῶν νεογνῶν της. Παρὰ ταῦτα θεωρεῖται τὸ φόβητρον τῶν θαλασσῶν καὶ μόνον τὸ κῆτος *ὄρκα*, ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν δελφινιδῶν, ἀντεπεξέρχεται νικηφόρως κατὰ τὴν πάλην του πρὸς αὐτήν. Φοβερώτερος ἐχθρός της ὅμως θεωρεῖται ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἀπηνῶς καταδιώκει ταύτην διὰ τὸ λίπος της καὶ τοὺς ὀδόντας της, κυρίως.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ἡ διανομὴ τῶν φαλαινῶν εἰς τὰς διαφόρους θαλάσσας ἐμελετήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀντιπλοιάρχου τοῦ ἀμερικανικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ Maury κατὰ τὸ 1851. Αἱ φάλαιναι ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς θαλάσσας, ἐκτὸς τῶν περὶ τὸν Ἰσημερινόν, ἰδίως ὅμως ἀφθόνουν εἰς τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας.

Κατάταξις. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πολυπληθῆ εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Φάλαινα ἡ κοινὴ (Balaena muscutus). Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων εἰδῶν τοῦ γένους, φθάνουσα εἰς μῆκος 35 περίπου μέτρων καὶ παρέχουσα κατὰ μέσον ὅρον 200 βυτία ἐλαίου (λίπους) καὶ περὶ τὰ 1500 χιλιόγραμμα βαλένης. Τοῦ εἴδους τούτου ἡ κοιλία εἶναι λεία, τὰ στηθιαῖα πτερύγια βραχέα καὶ ἀπεστρογγυλωμένα, ἡ κεφαλὴ του παμμεγίστη, πεπιεσμένη ἐκ τῶν πλαγίων, τὸ ῥύγχος ἀμβλὺ καὶ τὸ κερατῶδες ἔλασμα τῶν σιαγόνων λίαν ἀνεπτυγμένον. Γενικῶς τὸ σῶμα εἶναι παχὺ καὶ βαρὺ καὶ φέρει ἀνεπτυγμένον καὶ ἰσχυρότατον οὐραῖον πτερύγιον. Εἶναι τὸ ἀρχαιότερον γνωστὸν εἶδος καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανὸν θαλάσσας, ὅπου ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἠκὶ ἐντεῦθεν διεξάγεται καὶ τὸ συστηματικὸν κυνήγιόν της. Φάλαιναί τινες τοῦ εἴδους τούτου ἀπαντῶσιν ἐνίοτε καὶ παρὰ τὴν χερσόνησον τῆς Καμτσιάτκας.

Φάλαινα ἡ βισκαϊκὴ (Balaena Biscayensis). Ἀπαντᾷ εἰς τὰς εὐκράτους θαλάσσας τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ὁ χρωματισμός της εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου μελανός, ἡ κεφαλή της κατὰ πολὺ βραχυτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους, μόλις φθάνουσα τὸ τέταρτον τοῦ μήκους τοῦ σώματος, τὰ κεράτινα ἐλάσματα βραχύτερα, ἡ κάτω σιαγὼν φέρει χείλη ἡμικυκλικὰ καὶ ἡμιανυψωμένα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ στοματικὴ γωνία νὰ παρουσιάζηται λίαν πεπιεσμένη πρὸς τὸ μέρος τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι κατὰ πολὺ βραχυτέρα τῆς κάτω, ἰδίως εἰς τὰ νεαρὰ ζῷα. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ ἰσλανδικὰ παράλια καὶ σπανιώτερον ἀναφαίνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Τὸ μῆκος της κυμαίνεται μεταξὺ 15 καὶ 17 μέτρων.

Φάλαινα τὸ μυστοκῆτος (Balaena mystocetus). Ἔχει μῆκος 20 περίπου μέτρων καὶ ζυγίζει περὶ τοὺς 1500 στατῆρας. Ὁ χρωματισμός της εἶναι κυανομελανὸς εἰς τὴν ῥάχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ κυανόλευκος εἰς τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Σπιτσβέργης.

Ἐκ τῶν φαλαινῶν τῶν εὐκράτων θαλασσῶν γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

Φάλαινα ἡ ἰαπωνικὴ (Balaena japonica). Ἀπαντᾷ εἰς τὰ βόρεια τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ μεταξὺ 40° καὶ 60° παραλλήλων, φθάνουσα ἐνίοτε καὶ μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Κρήνης θαλάσσης. Τὸ μῆκός της εἶναι ὅσον καὶ τὸ τῆς προηγουμένης καὶ ἐκ μιᾶς φαλαίνης τοῦ εἴδους τούτου λαμβάνονται κατὰ μέσον ὅρον 130 βαρέλια λίπους καὶ περὶ τὰ 700 χιλιόγραμμα βαλενῶν.

Φάλαινα ἡ ἀνταρκτικὴ Balaena antarctica). Εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἀπαντᾷ περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὰς ἀκτὰς τῆς Παταγωνίας καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓν μικρὸν μήκους 12—15 ποδῶν. Ὁ χρωματισμός της εἶναι ὁμοιομόρφως μελανὸς καὶ τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 18 μέτρα. Παρέχει περὶ τὰ 90 βαρέλια λίπους.

Φάλαινα ἡ ἀντίποδος (Balaena antipoda). Ἀπαντᾷ κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, περὶ τὸ ἀκρωτήριον Χόρν, τὰ παράλια τῆς Χιλῆς καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν.

Φάλαινα ἡ ῥαχιονήκτης (Balaena rachionectes). Τὸ σῶμά της εἶναι ἐπίμηκες, ἰχθυοειδὲς καὶ χρώματος φαιοϋποκυανοῦ, τὸ δὲ μῆκός της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 12 μέτρα. Ἡ κεφαλή της εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἀπολήγει εἰς ὀξὺ ῥύγχος, τὸ κάτω χεῖλος προέχει περισσότερον τοῦ ἄνω χείλους, τὸ κερατῶδες ἔλασμα ἔχει περίπου μῆκος 45 ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα ἀνοικτῶς φαιόν.

Φάλαινα ἡ καλιφόρνιος (Balaena Californica) Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καλιφορνίας. Ἡ θήλεια φθάνει εἰς μῆκος 15 περίπου μέτρων καὶ παρέχει περὶ τὰ 50 βαρέλια λίπους. Ὁ ἄρρην δὲν ὑπερβαίνει τὸ μῆκος τῶν 15 μέτρων καὶ παρέχει περὶ τὰ 25 βαρέλια λίπους. Κατὰ τὸ φθινόπωρον, καὶ ἰδίως κατὰ τὸν Ὀκτώβριον, συναντᾷ τις τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἄνω Καλιφορνίας. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου, ἐποχὴν τῆς ἐγκυμοσύνης, αἱ θήλειαι παραμένουσιν ἐντὸς γειτνιαζουσῶν πρὸς τὴν θάλασσαν λιμνοθαλασσῶν, ἐνῷ οἱ ἄρρενες περιφέρονται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν στομίων αὐτῶν. Κατὰ τὸ θέρος ἀνέρχονται μέχρι τῶν ἀρκτικῶν θαλασσῶν. Ἡ ἁλιεία της διενεργεῖται εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ εἶναι ἐπικινδυνωδεστάτη, διότι ἐὰν δὲν φονευθῇ τὸ ζῷον καὶ πληγωθῇ μόνον, καθίσταται φοβερόν.

Φάλαινα ἡ μεγάπτερος (Balaena megaptera). Τὸ μῆκός της κυμαίνεται μεταξὺ 12 καὶ 15 μέτρων. Διακρίνεται κυρίως ἐκ τοῦ μήκους τῶν στηθιαίων πτερυγίων της, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχε τὸ τέταρτον τοῦ ὁλικοῦ μήκους τοῦ σώματος. Τὸ σῶμα, γενικῶς, εἶναι βραχὺ καὶ ἀτρακτυειδές, ἡ κεφαλὴ ὀγκώδης καὶ αἰσθητῶς πεπιεσμένη ἄνωθεν, αἱ κάτω σιαγόνες παμμέγισται καὶ ἰσχυρόταται, ἡ ῥάχις τοξοειδής, ὁ χρωματισμὸς της φαιοϋποκυανος.

Ἁλιεία. Πρὸ ὀγδοηκονταετίας περίπου ἡ ἁλιεία τῶν φαλαινῶν ἐγίνετο συστηματικῶς καὶ ἀπησχόλει ἀρκετὰς χιλιάδας ἁλιευτικῶν πλοιαρίων (*φαλαινοθηρίδων*) καὶ πολλὰς δεκάδας χιλιάδων ἁλιέων. Αὕτη διενηργεῖτο κυρίως εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Εἰς τὴν ἁλιείαν ταύτην ἐπιδίδονται κυρίως οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἱσπανοί. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα οἱ Ὀλλανδοὶ κατεῖχον τὰ σκῆπτρα, διότι ἀπέστελλον κατ' ἔτος διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φαλαινῶν περὶ τὰς 500 φαλαινοθηρίδας καὶ 25 000 ἁλιεῖς. Κατὰ τὸ 1820 ἡ Ἀμερικὴ ἀπησχόλει ἐτησίως 850 φαλαινοθηρίδας καὶ περὶ τοὺς 60 000 ἁλιεῖς, ἡλιεύοντο δὲ κατ' ἔτος περὶ τὰς 85 000 φαλαινῶν. Ἑκάστη φαλαινοθηρὶς φέρει 30—40 ἁλιεῖς καὶ δύναται νὰ περιλάβῃ 5—6 φαλαίνας. Εὐθὺς ὡς ἀναφανῇ ἡ φάλαινα, τὸ πλήρωμα τῆς φαλαινοθηρίδος εὑρίσκεται ἕτοιμον πρὸς δρᾶσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου Ἅμα τὸ πλοῖον πλησιάσῃ τὸ ζῷον εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου μιλίου, τότε διακόπτει τὴν πορείαν του καὶ καταβιβάζονται ταχέως αἱ εἰδικαὶ λέμβοι τῆς καταδιώξεως, αἵτινες ὁλοταχῶς βαίνουσι πρὸς καταδίωξιν τοῦ ζῴου καὶ εὐθὺς ὡς πλησιάσουσι τοῦτο διακόπτουσι τὴν ταχύτητά των μία ἐκ τῶν λέμβων προχωρεῖ πρὸς τὸ καταδιωκόμενον ζῷον, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ εἶναι ἕτοιμαι πρὸς παροχὴν βοηθείας. Ἐν δεδομένῃ στιγμῇ καὶ ὅταν ἡ λέμβος ἀπέχῃ ὀλίγα μέτρα τοῦ ζῴου, ὁ κυβερνήτης δίδει τὴν διαταγὴν «Ἀκόντισον» καὶ ὁ ἀκοντιστὴς ῥίπτει μεθ' ὁρμῆς τὸ ἐν εἴδει ἀκοντίου σι- νικὸν ὄργανον. Μετὰ τὸν πρῶτον ἀκοντισμόν, ἐὰν τὸ ζῷον ζῇ ἀκόμη, ἀκολουθεῖ καὶ δεύτερος τοιοῦτος. Τὸ βαρέως πληγωθὲν ζῷον καταδύεται ἐκφέρον τρομερὰν δίνην, ἥτις πολλάκις, παρὰ τὰ προφυλακτικὰ μέτρα, καταποντίζει τὰς λέμβους. Μετά τινα λεπτὰ τὸ ἡμιθανὲς ζῷον ἀνέρχεται ὅπως ἀναπνεύσῃ ἐλεύθερον ἀέρα, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὁπότε ἐπακολουθεῖ καὶ νέος ἀκοντισμός. Τότε τὸ ζῷον ἐξησθενημένον πλέον προσδένεται, μετὰ μεγάλης προσοχῆς, διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρῃ κτυπήματα διὰ τῆς οὐράς του εἰς τὰς λέμβους καὶ καταθίσῃ ταύτας, διὰ χονδρῶν σχοινίων ἢ χονδροῦ σύρματος καὶ σύρεται πρὸς τὴν φαλαινοθηρίδα, ἐνῷ σχηματίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης δύο ἢ περισσότεραι ἐρυθραὶ λωρίδες αἵματος, ἀναλόγως τῶν πληγῶν ἃς φέρει. Πολλάκις, ἐὰν δὲν ἐπιτύχῃ ὁ πρῶτος ἀκοντισμός, τὸ ζῷον βυθίζεται πρὸς στιγμὴν καὶ εἶτα ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ διὰ τῶν ἰσχυρῶν κτυπημάτων τῆς οὐρᾶς του κατασυντρίβει τὰς λέμβους καὶ εὑρίσκουσιν οἰκτρὸν θάνατον οἱ ἁλιεῖς. Δ. Κ. Τ.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα φα- *λαινῶν* εὑρίσκονται σποραδικῶς ἐντὸς νεωτέρων τριτογενῶν ἀποθεμάτων, ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Ι.

— **φάλαινα** (ἡ) (Phalaena) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐτερόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν γεωμετριδῶν, περιλαμβάνον ὡραιοτάτας ψυχάς. Αἱ κάμπαι των ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες καὶ κυλινδρικὸν καλυπτόμενον ὑπὸ μικρῶν σκληρῶν διογκώσεων. Αὗται ζῶσι παρὰ τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων καὶ διεισδύουσιν ἐντὸς τῆς γῆς διὰ νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς χρυσαλλίδας. Ἐκ τῶν 5 εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν γνωστότερον

Φάλαινα ἡ ποικιλόχρους

εἶναι ἡ *φάλαινα ἡ ποικιλόχρους* (Phalaena variegata), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἔχει ἀναμὶξ λευκόν, κίτρινον, ἐρυθρὸν καὶ μελανὸν χρωματισμόν. Ἀναφαίνεται κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος εἰς τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἀγροὺς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Δ. Κ.

φαλαιναλιευτικὸν (τό). Καλεῖται τὸ εἰδικὸν σκάφος τὸ χρησιμεῦον διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φαλαινῶν.

φαλαινίδαι (οἱ) (Balaenidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν κητῶν, περιλαμβάνουσα θαλάσσια θηλαστικὰ μὲ σῶμα παμμέγιστον, ἀτρακτοειδὲς καὶ ἰχθυοειδές. Ἡ παμμεγίστη κεφαλὴ τούτων ἀντὶ ὀδόντων φέρει εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα ἐπίμηκες κερατώδους συστάσεως ἔλασμα, ὅπερ εἶναι ἐσχισμένον κατὰ ἶνας ὥστε νὰ παρεμποδίζηται ἡ διαφυγὴ τῆς λείας ἐκ τοῦ στόματός των. Ζῶσι κατὰ ζεύγη ἢ οἰκογενειακὰς ὁμάδας, ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὰς ψυχρὰς θαλάσσας τῆς γῆς καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων μικροβίων ζῴων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *φάλαινα* (βλ. λ.). Δ. Κ.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἐκλειψάντα γένη τῆς οἰκογενείας τῶν φαλαινιδῶν εἶναι ὁ *ἑτερόκητος*, ὁ *ἀμπετόκητος*, ὁ *μεσόκητος*, ἡ *βαλαινόπτερα* καὶ ἡ *μεγάπτερος*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τούτων ἀπαντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεογενοῦς ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Βελγίῳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Καλιφορνίᾳ. Γ. Κ.

φαλαίνιον (τό)· ἔλασμα ἐξ ὀδόντος φαλαίνης, καθόλου ἔλασμα συρραπτόμενον ἐπὶ φορεμάτων, ἰδίᾳ γυναικῶν, κοιν. *μπαλαίνα*.

φαλαινὶς (ἡ). —1) Ἡ λέμβος, ἣν ἐχρησιμοποίουν ἄλλοτε διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φαλαινῶν. Ἐπὶ τῆς πρῴραν τῆς λέμβου ἵστατο ὁ καμακιστής, ὅστις καὶ ἐξηκόντιζεν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ τὸ ἀκόντιον κατὰ τῆς φαλαίνης. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἁλιείας τῶν φαλαινῶν ἔχει τελείως ἀχρηστευθῆ σήμερον, ὡς λίαν ἐπικίνδυνος καὶ πτωχὸς εἰς ἀπόδοσιν, ἡ δὲ φαλαινὶς ἀντικατεστάθη ὑπὸ ταχυπλόων ἀτμοκινήτων πλοιαρίων (*φαλαινοθηρίδων*), ἅτινα εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ πυροβόλου.

— 2) Κομψὴ καὶ πολυτελὴς λέμβος τῶν πολεμικῶν πλοίων, ὀξύπρυμνος, ἧς αἱ κῶπαι τραβοῦνται ἑτεροζύγως, ἀνὰ μία κατὰ σέλμα. Εἶναι προωρισμέναι διὰ τὴν ἀτομικὴν χρῆσιν τῶν ναυάρχων καὶ τῶν κυβερνητῶν. Ἡ ὀνομασία της λόγῳ ὁμοιότητος πρὸς τὰς τῶν φαλαινοθηρικῶν πλοίων. Δ. Ν. Π.—Ι.

φαλαινίτης (ὁ). Ἕκαστος τῶν λεμβιτῶν τῶν ἀποτελούντων τὸ πλήρωμα τῆς φαλαινίδος τῶν πολεμικῶν πλοίων. Ι.

φαλαινοειδής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὅμοιος πρὸς φάλαιναν.

Digitized by Google

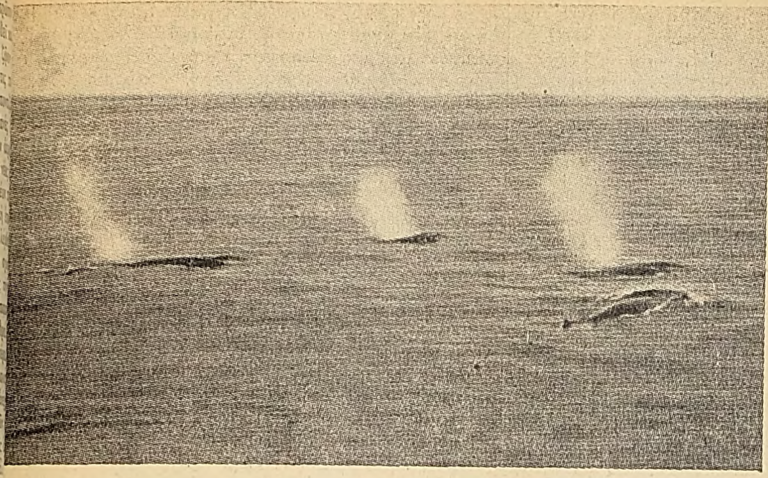
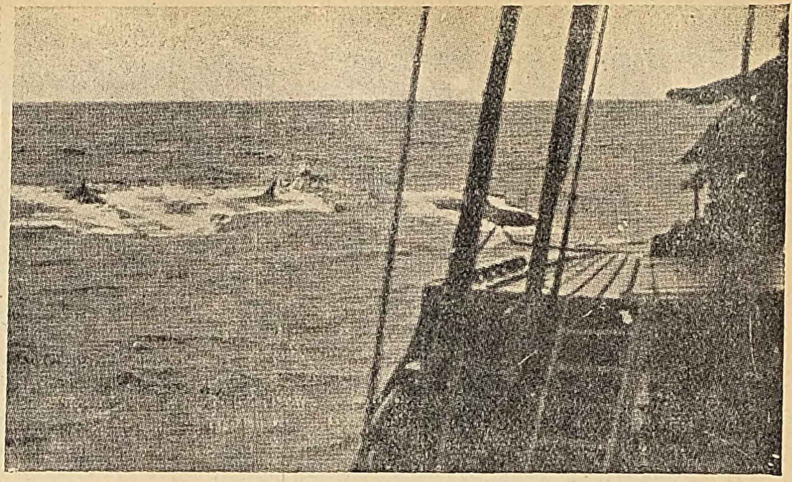

έλη φαλαινῶν, αἵτινες ἀναφυσοῦν ἐκ τῶν ρωθώνων θερμὸν ἀέρα καὶ ὑδατίνους ἀτμούς, ἐν εἴδει πίδακος. 2) Ἁλιευτικὸν πλοῖον καταδιῶκον ἀγέλην φαλαινῶν.

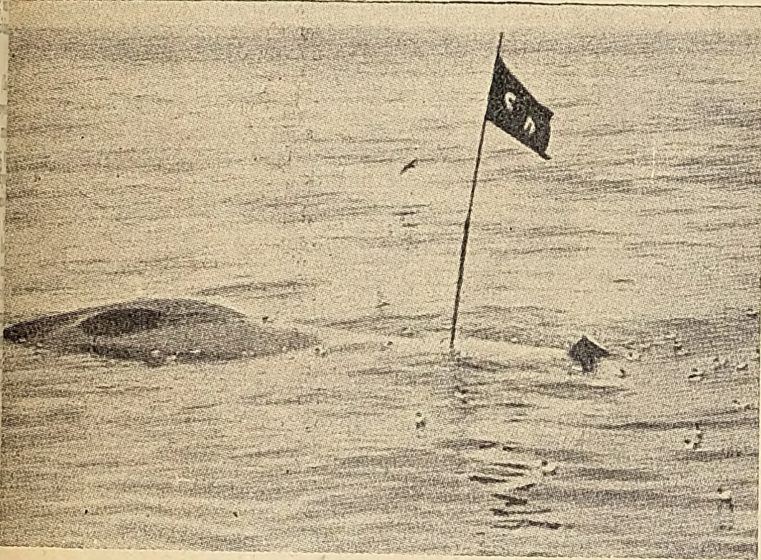
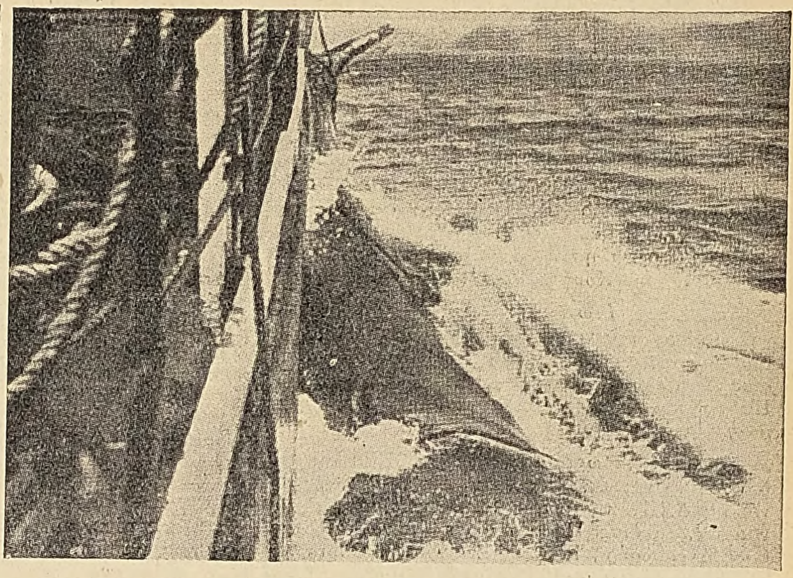

Φάλαινα ρυμουλκουμένη καὶ φέρουσα τὸ σῆμα τοῦ φονεύσαντος αὐτὴν ἁλιευτικοῦ. 2) Φάλαινα φονευθεῖσα καὶ μεταφερομένη διὰ προσδέσεως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου.

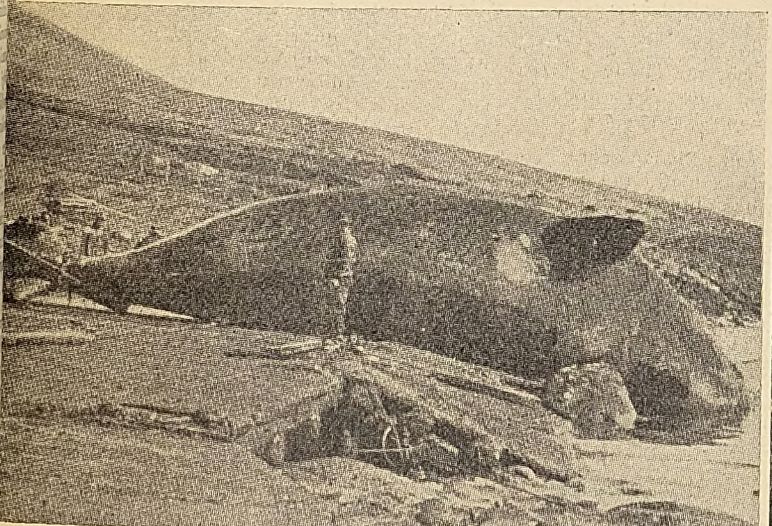
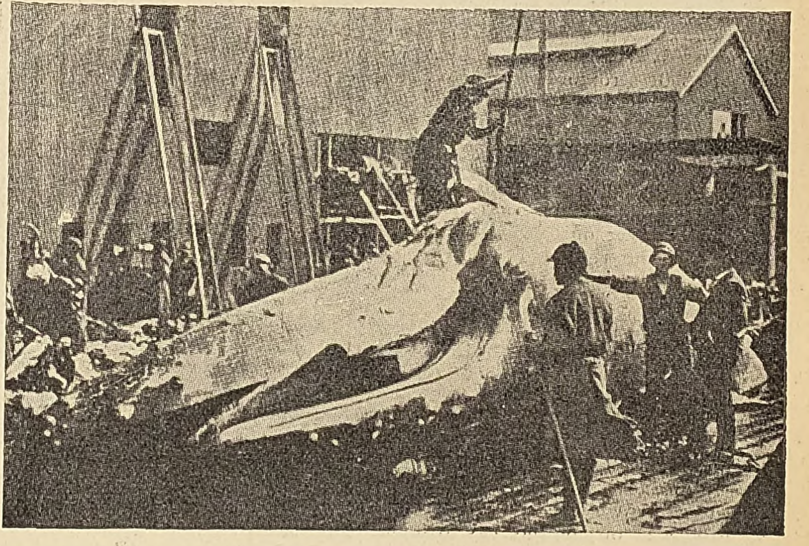

1) Φάλαινα φονευθεῖσα καὶ ρυμουλκηθεῖσα εἰς τὴν παραλίαν. 2) Ἐκδορὰ καὶ τεμαχισμὸς φαλαίνης, ἁλιευθείσης ἐν Ντώρμπαν τῆς Νατάλης.

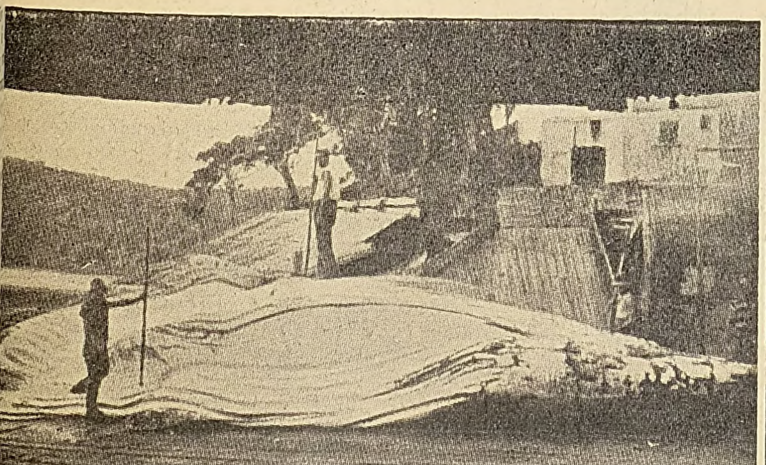

1) Τεμαχισμὸς τοῦ λίπους τῆς φαλαίνης μετὰ τὴν ἐκδοράν. 2) Τεμαχισμὸς τῆς φαλαίνης μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ λίπους.

Digitized by Google

φαλαινοθήρας (ὁ)· ὁ θηρεύων φαλαίνας, ἁλιεὺς φαλαινῶν.

φαλαινοθηρία (ἡ)· θήρα, ἁλιεία φαλαινῶν.

φαλαινοθηρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φαλαινοθηρίαν, ὁ τῆς φαλαινοθηρίας: «φαλαινοθηρικὸν ἀτμόπλοιον».

φαλαινοθηρὶς (ἡ). Καλεῖται τὸ ἀτμοκίνητον πλοιάριον τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν φαλαινῶν. Δ. Ν. Π

φαλαινοκέφαλος (ὁ) *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. *βαλαινίσεψ*.

φαλαίνοψις (ἡ) (Phalaenopsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη ὡραιοτάτων ἐπιφύτων, φυτῶν ἰθαγενῶν τῶν Ἰνδιῶν, ὧν τὰ περισσότερα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐντὸς θερμοκηπίων διὰ τὰ ὡραιότατα λευκὰ καὶ ἐρυθρὰ ἄνθη των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *φαλαίνοψις ἡ ἐρασμία* (Phalaenopsis amabilis), ἥτις ἔχει βλαστὸν βραχύτατον. Τὰ ἄνθη της ἀναπτύσσονται πλαγίως τοῦ βλαστοῦ καὶ εἶναι πολυπληθῆ, μεγάλα καὶ λευκά. Δ. Ν. Π

Φαλαιριανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Βουτᾶ. Κάτ. 25. ΕΡ. Μ

Φαλαισίαι, ἡ *Φαλαισία* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Αἰγύτιδος (τῆς περιοχῆς Μεγαλοπολίτιδος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀρκαδίᾳ), κείμενον παρὰ τὰ ἀρχαῖα λακωνικὰ ὅρια, 20 σταδίους μακρὰν τοῦ Ἑρμαίου, τὸ ὁποῖον ἐσημείωνε τὰ ὅρια Ἀρκαδίας καὶ Λακωνίας. Ἀπεῖχε 40 σταδίους τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἦτο πλησίον τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Θειοῦντος (νῦν Κουτουφαρίνα).

—**Φαλαισίαι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὰς ἀρχαίας Φαλαισίας, 8 χιλιόμ. νοτιοανατολικῶς τοῦ Λεονταρίου Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ἡ παρακειμένη *μονὴ Μπούρας*, ἔχουσα 4 μοναχούς. Ι. Σ. Σ.

—***Φαλαισίας, τέως δῆμος***—*[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν τριῶν δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Περιελάμβανε τὰ χωρία Ἄκοβος, Ἀνεμοδοῦρι, Ρούτσι, Βελιγοστή, Βουτσαρᾶ Γαρδίκι, Δυρράχιον, Νεοχώρι, Καμάρα, Ἄνω Γιαννέϊκα, Καμίνια, Κάτω Γιαννέϊκα, Μεζίνι, Λεοντάριον, Γαυριά, Καλύβια, Καμαρίτσα, Κοτσιρίδι, Μπίλαλι, Σουλάρι, Λεφτίνι, Μεμή, Πετρίνα, Σπανέϊκα, Ποταμιά, Χούταλον, Σκορτσινοῦ, Γραικοῦ, Τουρκολέκα, Συρακέϊκα, Φαλαισίαι καὶ τὴν μονὴν Μπούρας Εἶχε πρωτεύουσαν τὸ Λεοντάριον, περὶ τοὺς 10.500 κατοίκους καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως.

Φαλάκη, ***Μαχμοὺτ πασᾶς ἐλ*** —. Ἐγεννήθη εἰς Ἐλ-Ἔσσα τῆς Αἰγύπτου τῷ 1805 καὶ τὸ 1824 εἰσῆλθεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐξακολουθήσας τὰς σπουδάς του εἰς τὰ ἀνώτερα αἰγυπτιακὰ ἐκπαιδευτήρια ἕως οὗ διωρίσθη καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολήν. Ἐνωρὶς ἑφελκύσας τὴν προσοχὴν τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη ἵδρυσε, κατ' ἐντολήν του, τὸ τὸ ἐν Βουλὰκ τοῦ Καΐρου ἀστεροσκοπεῖον τυχὼν καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ σαγκκολαγκάση. Τῷ 1851 ἐστάλη εἰς Εὐρώπην πρὸς τελειοτέρας σπουδάς, ὅπου ἐννέα ἔτη εἰργάσθη εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων, ἐπενεγκὼν καὶ τινας ἐπιτυχεῖς τροποποιήσεις εἰς τὸν θεοδόλιχον. Ἐπιστρέψας εἰς Κάϊρον προήχθη εἰς μιραλάην ὑπὸ τοῦ χεδίβου Σαΐτ πασᾶ, κατ' ἐντολὴν τοῦ ὁποίου ἐξετέλεσε τὸν πρῶτον χάρτην τῆς Κάτω Αἰγύπτου. Τῷ 1865 ὁ Ναπολέων Γ' συγγράφων τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ ἔχων πολλὰς ἀπορίας πρὸς τὴν τοπογραφίαν τῆς πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας, σχετικῶς πρὸς τὰς ἐκεῖ πολεμικὰς ἐνεργείας τοῦ δικτάτορος, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν χεδίβην Ἰσμαὴλ τὴν ἐκτέλεσιν τοπογραφικῶν ἐρευνῶν. Ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φιλάκη, ἐπιφορτισθεὶς τὸ ἔργον τοῦτο, ἐξετέλεσεν ἀνασκαφὰς εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν μὲ ἐπιτυχίαν καὶ δεξιότητα, ἡ ὁποία τὸν ἀπηθανάτισε. Πᾶσαι αἱ ἔκτοτε τυχαῖαι ἢ ἐπίτηδες γενόμεναι ἔρευναι ἡ ἀνακαλύψεις ἐπεβεβαίωσαν τὰ συμπεράσματά του. Τῷ 1861 μετέβη εἰς Δόγγολαν πρὸς παρατήρησιν τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου Ἔκτοτε ὁ Φαλάκη ἀντεπροσώπευσε τὴν Αἴγυπτον εἰς πολλὰ συνέδρια διεθνῆ καὶ ἰδιως τὸ γεωγραφικὸν τῶν Παρισίων τοῦ 1875 καὶ τὸ ἐν Βενετίᾳ τοῦ 1881, ὅπου προέβη εἰς σπουδαίας ἀνακοινώσεις. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀραμπῆ τὸν εὗρεν ὑπουργόν, ἀλλὰ παρῃτήθη τότε ἀποδοκιμάζων τὸ κίνημα. κατόπιν δὲ (1883) ἐδέχθη τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἀπέθανε τῷ 1899. Ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα ἐπιστημονικῆς ἐντιμότητος, φιλοπονίας ἀκαταβλήτου καὶ κάτοχος εὐρυτάτης καὶ ποικίλης μαθήσεως. Τὴν πλουσιωτάτην του βιβλιοθήκην ἡ οἰκογένειά του ἐδώρησε τῷ 1929 εἰς τὸν βασιλέα Φουὰτ Α', ὅστις τὴν ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τοῦ Καΐρου. Πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης του ἐδόθη τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἕως τότε λεγομένην πλατεῖαν Βὰβ ἐλ Λοὺκ καὶ τὴν παρακειμένην ὁδόν, ὅπου ἀπέθανεν. Ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἔργων, ἅτινα παρουσιάζουν πολλὴν πρωτοτυπίαν, ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: «L' âge et le but des Pyramides lus dans Sirius» (1885), «Etat actuel du magnétisme terrèstre à Paris et dans ses environs» (1856), «Carte de l' antiqne Alexandrie et de ses faubourgs» (1866), «Carte des environs d' Alexandrie» (1866, «Mémoire sur l'état actuel des lignes isocliniques et isodynamiques» (1856), «Mémoire sur l' Antique Alexandrie» (1872), «Mémoire sur le Calendrier arabe avant l'Islamisme» (1858), «Mémoire sur le calendriers judaïque et musulman», «Rapport sur l'éclipse totale du soleil observée à Dongola (Nubie) le 18 Juillet 1860» (1861), «Observations et recherches sur l' intensitè magnétique» 1854), Recueille de quelques notes» (1858), «Le système métrique actuel d' Égypte». Πολλαὶ ἄλλαι του μελέται εἶναι ἐκδεδομέναι ἀραβιστί. Ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη ἦτο μέλος, ἀπὸ τῆς ἐπανιδρύσεώς του, τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Ἰνστιτούτου (εἰκόνα τοῦ ἐλ Φαλάκη βλ. εἰς λ. *Ἀλεξάνδρεια* σ. 530). Γ. Λ. Α

φαλάκρα (ἡ)· ἔλλειψις τριχῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, φαλακρότης.

— *Δερματολ.]* Ἡ *φαλάκρα* εἶναι ἢ κληρονομικῆς φύσεως ἢ ἐπίκτητος συνεπείᾳ διαφόρων παθήσεων τῶν τριχῶν, ἰᾶται δὲ δυσκόλως (βλ καὶ λ *ἀλωπεκία*).

Φαλάκρα, ἡ *Φαλάκραι* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κυρηναϊκῆς (βλ. λ. *Βαλάγραι*).

—**Φαλάκρα**, ἡ ***Φαλακρία ἄκρα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Εὐβοίας, τὸ σύγχρονον *Κεφάλα* (πλάτ. 39°00'40" Β. μῆκ 23°09'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gull of Volo with the Oreos and Talanta channels τῆς ἐπὶ τοῦ διαύλου τοῦ Τρίκκερι ἀκτῆς τῆς μεγαλονήσου. Σ. Ε. Λ

—**Φαλάκρα ἄκρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον εὐβοϊκὸν ἐν τοῖς Κοίλοις τῆς Εὐβοίας, ἀναφερόμενον ὑπὸ Ἡσυχίου. Εἶναι, πιθανοφανῶς, τὸ σύγχρονον ἐκεῖ ἀκρωτήριον Φιλάγρα (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

φαλακρίδαι (οἱ) (Phalacridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν γενῶν εἶναι ὁ *φαλακρὸς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Φαλάκριον *ἄκρον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ. Σικελίας παρὰ τὰς Μυλὰς (*Πτολεμ.* Γ, δ, 1). Εἶναι τὸ ἀνατολικῶς τοῦ Μιλάτζο (πλάτ. 38°13' Β, μῆκ. 15°15' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 188: Catania to Cephalù) ἀκρωτήριον Rasocolmo. Σ. Ε. Λ.

φαλακροκορακίδαι (οἱ) (Phalacrocoracidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη μικροσώμων ἢ μετριοσώμων πτηνῶν μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λαιμὸν μακρόν, κεφαλὴν σχετικῶς μικράν, ῥάμφος μετρίου μεγέθους, εὐθὺ καὶ εἰς ἀγκιστροειδῆ ἀπόφυσιν ἀπολῆγον, πτέρυγας μετρίως ἀνεπτυγμένας καὶ αἰχμηρὰς κατὰ τὸ ἄκρον των, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ πόδας βραχεῖς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *φαλακροκόραξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φαλακροκόραξ (ὁ) (Phalacrocorax) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν στεγανοπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν

Φαλακροκόραξ ὁ θαλάσσιος.

φαλακροκορακιδῶν, περιλαμβάνον ὑδροχαρῆ πτηνὰ ἀπαντῶντα παρὰ τὰ γλυκέα καὶ ἁλμυρὰ ὕδατα τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι: ῥάμφος ἐπιμηκέστερον τῆς κεφαλῆς, εὐθύ, πλαγίως πεπλατυσμένον καὶ ἀπολῆγον εἰς ἀγκιστροειδῆ ἀπόφυσιν, λαιμὸς γυμνὸς πτερῶν καὶ πεπιεσμένος πλευρικῶς, παρειαὶ ἐπίσης γυμναί, σῶμα εὔρωστον, ἐπίμηκες, κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν, πτέρυγες εὐρύταται καὶ ἐπιμήκεις, οὐρὰ μετρίως μακρὰ καὶ πόδες βραχύτατοι τε μερικῶς πτερωτοί. Οἱ φαλακροκόρακες ἐνδιαιτῶνται κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας ἐπὶ τῶν ἀπομεμονωμένων βράχων τῶν παρακτίων ἢ παραποταμίων μερῶν. Εἶναι ἥμερα πτηνὰ καὶ δὲν ἀποφεύγουσι τὴν γειτνίασιν τῶν ἀνθρώπων. Τρέφονται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων. Ἵπτανται ταχέως καὶ εὐχερῶς καὶ νήχονται θαυμασίως. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως, ἐκμανθάνουσιν ἄνευ δυσχερείας διάφορα γυμνάσια καὶ ἀναπαράγουσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φαλακροκόραξ ὁ θαλάσσιος* (Phalocrocorax maritimus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 80 περίπου ἑκατοστομέτρων, ἔχει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα μελανοϋποπράσινον, κεφαλὴν καὶ λαιμὸν κεκαλυμμένα ὑπὸ σαρκοχρόου δέρματος καὶ ῥάμφος μελανοκίτρινον. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῶν παρακτίων χωρῶν τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν παρὰ τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου, ἐπιφέρων πολλάκις μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα λόγῳ τῆς ἀδηφαγίας του καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *καλικατζοῦ*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι γνωστὰ ἐκ στρωμάτων μειοκαινικῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, μειοκαινικῶν καὶ πλειοκαινικῶν τῆς Εὐρώπης καὶ πλειοκαινικῶν τῶν λόφων τοῦ Sinalik. Γ. Κ. Ι.

Φαλακρόν, καὶ ***Φάλακρον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κερκύρας ἀποτελοῦν τὴν βορειοδυτικὴν τῆς νήσου ἐσχατιὰν (*Πτολεμ.* Γ, ιδ, 11 *Στραβ.* Ζ, 324. *Στεφ. Βυζ.*). Pholacrum Promontorium κατὰ Πλίνιον (4,53), σημειοῦται εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτην (πλάτ. 39° 41' Β., μῆκ 19° 42' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) ὡς Cape Palacrum πεπλανημένως (*Παρις-Βίγια*, Ν Κέρκυρα 1892, σελ. 214) ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *Ἀγγελοκαστρο* ἀπὸ τοῦ ἐπιστέφοντος αὐτὸ μεσαιωνικοῦ φρουρίου Σ. Ε. Λ.

φαλακρός, *—ά, —όν*· ὁ ἀπεψιλωμένος τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἰδιωματ. *καραφλός*, πρβ. ἀντ. *φυλαντίας*· || συνεκδ., ἐπὶ ἐκτάσεων γῆς καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ ὀρέων, ψιλός, ἄνευ δένδρων ἢ ἄλλης βλαστήσεως.

— **«φαλακρὸς»** *[Λογικ.]*. Ὀνομαστὸν σόφισμα τοῦ Εὐβουλίδου, ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παρὰ τὰ πλείω ἐρωτήματα ψευδωνύμων συλλογισμῶν, ἔνθα ἐκ πλειόνων ἐρωτήσεων ἐπιδιώκομεν τὴν συναγωγὴν ὡρισμένου συμπεράσματος Εἰς τὸ σόφισμα τοῦτο ἐρωτᾶται: «Παρὰ μίαν τρίχα γίνεταί τις φαλακρός;» καὶ διδομένης ἀρνητικῆς ἀποκρίσεως, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἐρώτησις προστιθεμένης ἑκάστοτε ἀνὰ μιᾶς τριχὸς («παρὰ δύο», «παρὰ τρεῖς», «παρὰ τέσσαρας» κλπ.), μέχρις ὅτου δοθῇ ἀπάντησις καταφατική, ὅτε συμπεραίνεται ὅτι καὶ παρὰ μίαν τρίχα γίνεταί τις φαλακρός. [Πρβλ. Θ *Βορέα*, Λογικὴ (Ἀθῆναι 1932), σ. 216].

φαλακρὸς (ὁ) (Phalacrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλακριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη κανθάρων ἀπαντώντων πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Οἱ φαλακροὶ εἶναι μικροὶ κάνθαροι μὲ σῶμα κυρτόν, σφαιρικόν, βραχὺ καὶ στιλπνῶς λεῖον. Ὁ γενικός των χρωματισμὸς εἶναι φαιὸς ἢ μελανός, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

φαλακρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φαλακρός, ἀποψίλωσις τῆς κεφαλῆς, ἄλλως φαλάκρα.

Φαλακροῦ *μονή*. Ἔκειτο ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ εἶχεν ἱδρυθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ι Α' αἰῶνος, ὅτε ἀναφέρονται καὶ αἱ νῦν σῳζόμεναι μοναί: Βατοπεδίου, Ἰβήρων, Ξηροποτάμου καὶ Δοχειαρίου. Γ. Ε. Σ.

φαλακρῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι φαλακρόν, ἀποψιλῶ τῶν τριχῶν, καθόλου ἀπογυμνῶ δένδρων ἢ ἄλλης βλαστήσεως· || παθ. *φαλακροῦμαι*· γίνομαι φαλακρός.

φαλάκρωμα (τό)· τὸ ἀποφαλακρωμένον, ψιλὸν γυμνὸν τριχῶν, δένδρων κττ. || ἀντὶ *φαλάκρωσις* (βλ λ.).

φαλάκρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ φαλακροῦν, ἀποψίλωσις τῶν τριχῶν || καθόλου, ἀπογύμνωσις δένδρων ἢ ἄλλης βλαστήσεως.

Φαλάνδρα. Ἐγκαταλελειμμένη καὶ ἠρειπωμένη (πλὴν τῆς ἐκκλησίας, ἥτις σῴζεται ἀκόμη) μονὴ τῆς Κρήτης. Κεῖται παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Φαιστοῦ, ἄνω τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Πυργιωτίσσης. Ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ὑφίστατο ἡ μονή, ἀλλὰ ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, λεγομένη *Παναγία τῆς Φαλάνδρας*. Ἡ μονὴ κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ΙΕ' ... ὅτε οἱ μοναχοὶ αὐτῆς, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπ...

Digitized by Google

ἐφονεύθησαν. ἄλλοι δὲ διεσκορπίσθησαν, τὰ τήματα αὐτῆς ἐδημεύθησαν. Ἔκτοτε φαίνεται ἡ σωθεῖσα ἐκκλησία τῆς μονῆς μετωνομάσθη *Ἅγιον Γεώργιον*. ΕΡ. Μ.

αλάνθη /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυ- τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινό- ς. Κάτ. (1928) 311, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν γονται καὶ τὰ χωρία *..ιστράκι, Πα..αμάρι* καὶ *ιατερόν*, 752. Ἔχει πταισματοδικεῖον, ἀστυνο- ν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν ρεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἔχει ἐργοστά- χημικῶν προϊόντων καὶ λιπασμάτων καὶ ἀν- κωρυχεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πανιόρες* καὶ *ιάρες*.

αλανθία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Θεσσα- μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. 2, 42). Α. Θ. Σ.

άλανθος. —1) Σπαρτιάτης, Ἡρακλείδης τὸ ς. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀράκου καὶ ἀρχηγὸς τῶν θενιῶν (υἱῶν Ἀχαιῶν καὶ Σπαρτιατιδων), οἵ- κατὰ τὸ 708 π. Χ., κατ' εἰσήγησιν τῶν ἱε- ν τῶν Δελφῶν, πρὸς κατευνασμὸν τῶν ἐν ρτῃ ταραχῶν, διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κάτω λίαν καὶ ἔκτισαν ἐκεῖ τὴν ἀποικίαν τῶν Λακε- ονίων Τάραντα, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτιμᾶτο ὁ Φά- θος ὡς ἥρως οἰκιστής. Τὴν εἰκόνα τούτου τῆς εἰκόνος τοῦ μυθικοῦ ἐπωνύμου τῆς πό- ἥρωος (τοῦ Τάραντος, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος) ν ἀφιερώσει οἱ Ταραντῖνοι εἰς Δελφοὺς μετὰ νίκην των κατὰ τῶν βαρβάρων Πευκετίων καὶ λ. *Τάρας*). —2) Μυθικὸς ἐπώνυμος ἥρως τῆ- αδικῆς πόλεως Φαλάνθου. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ λάου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Στυμφάλου. —3) Φοῖνιξ, ρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῶν Φοινίκων, ὅστις ἐπο- κήθη ἐν τῇ πόλει τῆς Ρόδου Ἰαλισῷ ὑπὸ ἐπι.ραμόντων τὴν νῆσον ταύτην Δωριέων, καὶ ἔδωσε ταύτην εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν πολιορκη- Ἴφικλον, ἀποθαρρυνθείς, κατὰ τὴν παράδο- ἔκ τινος χρησμοῦ. ΚΑΨ.

άλανθος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Πόλις τῆς Ἀρ- ίας, πρὸς νότον τῆς Μαντινείας, κτισθεῖσα τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου μυθικοῦ ος ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους. Κατὰ τοὺς χρό- τοῦ Παυσανίου ἦτο κατεστραμμένη. Ἀπὸ της εἶχεν ὀνομασθῆ εἷς δῆμος τῆς Ἀρκαδίας ος *Φαλάνθου*, οὗτινος πρωτεύουσα ἦτο ἡ Πιάνα. -2 Ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, *Φάλανθο* ἢ *Φάλανθον* ούμενον καὶ ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς χώρας της ὑψούμενον. Ὑπ' αὐτὸ ἥπλοῦτο ἡ πεδιὰς ἐκαλεῖτο Πῶλος κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὁποίας συνέχεια ἦτο ἡ πεδιὰς Σχοινοῦς.

Φαλάνθου, τέως δῆμος— *Γεωγρ.*/. Εἷς τῶν δέκα ων οἵτινες ἀπετέλουν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ου ΔΝΖ΄ τὴν ἐπαρχίαν Μαντινείας τοῦ νομοῦ καδίας Περιελάμβανε τὰ χωρία Ἀλωνίσταινα, δαρᾶ, Ζαράκωβα, Λυκόχια, Πιάνα, Ροϊνόν, ιμνα, Τσελεπάκον, Ανω Δαβιά, Ἀρκουδόρρευμα, ω Δαβιά, Μαντέϊκα καὶ Χρυσοβίτσι. Ἦτο δῆ- δευτέρας τάξεως, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον να καὶ περὶ τοὺς 5.000 κατοίκους. Ν. Φ.

άλαννα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Σπουδαία πόλις τῶν ραιβῶν τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὰ ὅρια τῆς Πε- γιώτιδος καὶ ἐν εὐφόρῳ περιοχῇ. Τινὲς ταυτί- τὴν θέσιν αὐτῆς μετὰ τῆς ὁμηρικῆς *Ὄρθης* λ.), κειμένης παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Τα- Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ὄνομα θη διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρό- , πιθανωτέρα εἶναι ἡ γνώμη τῶν ὑποστηρι- ων ὅτι ἡ Φάλαννα ἔκειτο 1 ὥραν δυτικώτε- εἰς τὴν θέσιν Καστρὶ (3 χιλιόμ. ἀνατολικῶς Τυρνάβου). Ὁ κάτοικος *Φαλανναῖος* καὶ *Φα- εύς*. Ἡ πόλις εἶχε ναὸν τῆς πολιάδος Ἀθη- πιθανῶς δὲ καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, προσέτι δὲ ρον καὶ ἱερὸν τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περ- όνης. Ὡραιότατα εἶναι τὰ εὑρεθέντα αὐτῆς σματα. Ι. Σ. Σ.

Φάλαννα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαία πόλις τῆς της, ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου, ις τοῦ Φενιάδου ἢ Φανίδου τοῦ περιπατητι- Τῆς πόλεως ταύτης σῴζονται ἀργυρᾶ νομί- τα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν Φαλανναίων, ἐξ οὗ ιγεται ὅτι ὑπῆρξεν αὐτόνομος (βλ. καὶ λ. *Φι- αία*). ΕΡ. Μ.

Φάλαννα /*Γεωγρ.*/. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας νάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἕδρα ἰδίας κοινό- ς. Κάτ. (1928) 1261 Κεῖται 9 χιλιόμ. νοτιοα- λικῶς τοῦ Τυρνάβου καὶ 11 πρὸς βορρᾶν τῆς ίσης (δι' ἁμαξιτοῦ). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τατάρ*. ιένη ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Ὄρθης, ἐχρη- σεν ὡς ἕδρα τοῦ κατακτητοῦ τῆς Θεσσαλίας ραχὰν βέη Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν κατ., ἀνήκουν καὶ τὰ χωρία *Γιαννούλη* καὶ *ώρι*. Ι. Σ. Σ.

αλανναία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις Κρήτης. πιθανῶς ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Φάλανναν* λ.), ἀναφερομένη ὅμως ὡς διάφορος πόλις τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου. ΕΡ. Μ.

φαλανστερίδαι (οἱ) (Phalansteridae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν* ἢ *μαστιγοφόρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν εὐκράτων χωρῶν καὶ ὧν γνωστότερον εἶναι τὸ *φαλανστέριον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φαλανστέριον (τὸ) (Phalansterium) /*Ζῳολ.*/. Γένος πρωτοζῴων μαστιγωτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλανστεριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ὑδροβίων μικροσκοπικῶν μονοκυττάρων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν βιούντων ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

φαλανστήριον, ἢ *φαλαγγεῖον* (τό, γαλλ. phalanstère). Οὕτω ἐκάλεσεν ὁ Φουριὲ τὰ ἰδεατὰ κοινωνικὰ μέγαρα, τὰ πλήρη πολυτελείας καὶ ἀνέσεως, τὰ προωρισμένα πρὸς χρῆσιν τῶν *φαλάγγων* (phalange), προτύπων οὐτοπιστικῶν κοινοτήτων, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἱδρυθοῦν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων θεμελιωδῶν ἀρχῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου εὐδαιμονίας καὶ ἐλευθερίας τῶν μελῶν των. (βλ. λ. *Φουριέ*). Θ. Π.

φάλαρα (τά)· κόσμημα τῆς περικεφαλαίας μετάλλινον (ἀρχ.)· || κόσμημα μετάλλινον τῆς προμετωπίδος τῶν ἵππων ἢ τοῦ χαλινοῦ.

Φάλαρα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαία πόλις τῆς θεσσαλικῆς Φθιώτιδος, παράλιος, ἧς ὁ Στράβων (Θ, 435) ὁρίζει τὰς ἀποστάσεις ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Λαμιέων πόλεως, ἧς εὑρισκομένης ἔνδον 50 στάδια ἦτο τὸ ἐπίνειον, καὶ τοῦ λιμένος Ἐχίνου (νῦν Ἀχινὸς Σκουμπουρδῆ). Παρὰ τὸ ὅτι ἡ σύγχρονος *Στυλὶς* διεκδικεῖ τὴν ταυτότητα πρὸς τὰ Φάλαρα, ἰδίᾳ λόγῳ ἀρχαίων ἰχνῶν ὑφάλων τε καὶ ἐξάλων, αἱ ἀποστάσεις ἃς δίδει ὁ Στράβων οὐδόλως προσαρμόζουν πρὸς τὴν σύγχρονον τῆς ἀκτῆς τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου διαμόρφωσιν, τοῦτο μὲν διὰ τὰς ἀπὸ τῶν ὀρέων καὶ τοῦ ποταμοῦ προσεπιχώσεις, τοῦτο δέ, πιθανῶς, λόγῳ γεωλογικῶν ἀναστατώσεων ἀπὸ τῶν σεισμῶν, οὓς ἀναφέρει Δημήτριος ὁ Καλλατιανὸς (ὡς εὕρηται παρὰ *Στράβωνι*, Α, 60). Σ. Ε. Λ.

—**Φάλαρα** /*Γεωγρ.*/. Κοινότης τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἔχουσα ἕδραν τὸ χωρίον *Περιστέρι* (βλ. λ.), ὅπερ πρότερον ἐκαλεῖτο ἐπίσης *Φαλαρα*.

—**Φαλάρων, τέως δῆμος** —/*Γεωγρ.*/. Εἷς τῶν δέκα δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ τὴν ἐπαρχίαν Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Περιελάμβανε τὰ χωρια: Ἀχινός, Λογγίτσι, Νεράϊδα, Νίκοβα, Σπαρτιᾶς, Στυλίς, Ἁγία Μαρίνα, Αὐλάκι καὶ Τσερνοβίτι Εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Στυλίς, 4.500 περίπου κατοίκους καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, δρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Δεκεμβρίου 1836 διατάγματος. Ν. Φ.

φαλαρίδα (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *κενταύριον* καὶ *φαλλαρίς*.

φαλαρικὴ (ἡ), ἢ *φαλαρικὸν* (τὸ) (λατιν falarica) [*Ἀρχ.*/. Ἑκηβόλον πολεμικὸν καὶ κυνηγετικὸν ὅπλον, εἰς σχῆμα βέλους, μὲ μακρὸν κοντόν, βαλλόμενον διὰ χειρὸς ἢ μηχανῆς. Ἦτο κυλινδρικὸν ἔχον τετράγωνον ἀπόληξιν, καθ' ἣν ἐφήρμοζεν αἰχμηρὸν σιδήριον μήκους μέχρι 3 ποδῶν, δυνάμενον νὰ διατρήσῃ τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ φαλαρική, ἐνωρίτατα τελειοποιηθεῖσα, ἀπετέλεσεν ἐμπρηστικὸν ὅπλον· ὡς τοιοῦτον, ἔφερε στυπία ἐμπεποτισμένα εἰς εὐφλέκτους ὕλας, ἐβάλλετο δὲ κατὰ τῆς ἀσπίδος τοῦ ἐχθροῦ, ἣν οὗτος καιομένην ἀπέρριπτε καὶ ἐμάχετο ἀκάλυπτος. Ἐχρησιμοποιήθη μέχρι τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, καὶ ἰδίως εἰς τὰς ναυμαχίας, ἔχον ὕλας συντεθειμένας μὲ βάσιν τὸ θεῖον, πίσσαν, πετρέλαιον καὶ καμφοράν. Λεπτομερῶς τὴν φαλαρικὴν περιγράφει ὁ Λίβιος (ΚΑ΄ η΄). Π. Ν. Π.

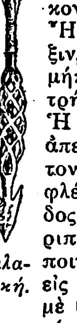

Φαλαρική.

Φάλαρις. Τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος, οὗτινος τὸ ὄνομα κατέστη μισητὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὰς καταπιέσεις, θανατώσεις καὶ ἀπανθρώπους τιμωρίας. Σῴζονται 143 ἐπιστολαί, ὧν τινες φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ τυράννου τούτου. Αὗται ἐτυπώθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1498 καὶ ἐνομίζοντο ὡς τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον τοῦ πεζοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, ἀλλ' ὁ μέγας ἑλληνιστὴς καὶ κριτικὸς Ἄγγλος Bentley ἀπέδειξεν ἐν μακρᾷ διατριβῇ τὴν νοθείαν αὐτῶν. Ὁ Bentley, λαβὼν τὸ ἔτος 555 π. Χ. ὡς τὸ τελευταῖον δυνατὸν ὅριον τῆς ἡλικίας τοῦ Φαλάριδος, κατέδειξεν ὅτι αἱ σικελικαὶ πόλεις αἱ μνημονευόμεναι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εἶναι πολὺ μεταγενέστεραι τοῦ τυράννου τούτου· λ. χ. ἡ Φιντία καὶ ἡ Ἄλαισα, ἔτι δὲ καὶ ὁ καλλιτέχνης τῆς Κορίνθου Θηρικλῆς, ἐξ οὗ ὠνομάσθη τὸ θηρίκλειον ποτήριον, τὸ δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου εἰς τὸν ἰατρόν του, ἔζησε πλέον τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν μετὰ τοῦτον. Αἱ ἐπιστολαὶ προσέτι μνημονεύουσι τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ὀνόματος τῆς Ζάγγλης εἰς Μεσσήνην, ἐνῷ ἡ πρώτη εἶχε τὸ ὄνομα αὐτῆς μέχρι τοῦ 494, ὅτε μετωνομάσθη Μεσσήνη. Μνημονεύεται προσέτι ἡ πόλις Ταυρομένιον, ὅπερ ὄνομα ἐδόθη εἰς τὴν σικελικὴν πόλιν Νάξον (735—358 π. Χ.). Ἡ φράσις «δίκην πίτυος ἐκτρίβεσθαι» ἐλέχθη τὸ πρῶτον περὶ τοῦ Κροίσου, ὅστις ἐγένετο βασιλεὺς μετὰ τὸν Φάλαριν. Ἑτέρα τῶν φράσεων, «ὁ λόγος ἔργου σκιά», ἦτο τοῦ Δημοκρίτου, νεωτέρου κατὰ ἕνα αἰῶνα· ὁ συγγραφεὺς τῶν ἐπιστολῶν φαίνεται οἰκεῖος καὶ πρὸς μεταγενεστέρους ποιητάς, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Πίνδαρον κ. ἄ. Μνημονεύουσι προσέτι αἱ ἐπιστολαὶ «τραγῳδίαν», τύπον δηλαδὴ λογοτεχνικόν, ὅστις ἐμφανίζεται ἔτη τινὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου. Ὁ Bentley ἐλέγχει πρὸς τούτοις τὴν γλῶσσαν τῶν ἐπιστολῶν, ἥτις εἶναι ἀττική, ἐνῷ ὁ Φάλαρις, ὡς τύραννος δωρικῆς ἀποικίας, τοῦ Ἀκράγαντος, ἔδει, ὡς εἰκός, δωρικὴν διάλεκτον νὰ μεταχειρισθῇ. Ὡσαύτως τὸ νόμισμα αὐτοῦ ἔχει τύπον ἀττικοῦ καὶ οὐχὶ σικελικοῦ τοιούτου. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ σύνολον ἐξετάζων αὐτὰς εὑρίσκει χαλαράς, ἄνευ ζωῆς· ὁ γράψας φαίνεται ὡς σχολαστικός τις ὀνειροπόλος καὶ οὐχὶ ὡς τύραννος ἔχων ξίφος ἀνὰ χεῖρας, διατάσσων ἑκατομμύριον ὑπηκόων.

Ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Bentley, καὶ παρὰ πάσας τὰς ἀναμφισβητήτους ταύτας ἀποδείξεις, ἐπέμενον ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ ἦσαν γνήσιαι, ἔργον τοῦ τυράννου, καὶ μόλις μετὰ πολὺν χρόνον ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων ἡ ὀρθότης τῶν γνωμῶν τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ. Γ. Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

φαλαρίς, —*ίδος* (ἡ) (Phalaria, Fulica atra) /*Ζῳολ.*/. Ἡ κοινῶς *λοῦφα* καὶ *φόλιζα* καὶ *ἀγριοπουλάδι* καὶ *μπάλιζα* λεγομένη. Πτηνὸν ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *καλοβατικῶν* καὶ τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὑδρορνίθων*. Τὸ θῆλυ εἶναι μικρότερον τοῦ ἄρρενος. Τὸ μῆκος τῆς ἐνήλικος φαλαρίδος εἶναι 0,37—0,41,8 μ., τὸ δὲ πλάτος μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας 0,69,5—0,77 μ. Τὸ πτέρωμά της εἶναι βραχύ, πυκνόν, γουνοειδές, ἁπαλόν, ἀκτινωτὸν πανταχοῦ, κατάκλειστον, ἄνευ σαφῶν περιγραμμάτων, εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν λαιμὸν ὡς βελοῦδον ἐπικαθήμενον. Ἡ οὐρά της εἶναι βραχεῖα, αἱ δὲ πτέρυγες της μετρίου μήκους. Τὸ ῥάμφος της εἶναι βραχύ, ἰσχυρόν, εὐθύ, ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὸ ἄκρον χω-

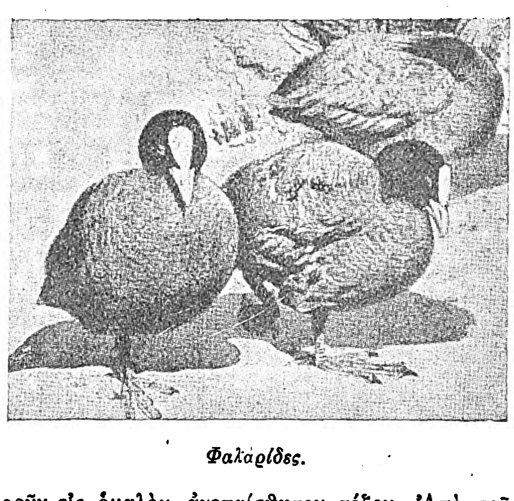

Φαλαρίδες.

ροῦν εἰς ὁμαλὸν ἀνεπαίσθητον τόξον. Ἀπὸ τοῦ μετώπου τὸ ῥάμφος διανοίγεται εἰς εὐρύ, ᾠοειδές, γυμνὸν σάρκωμα δίκην πετάλου ἀνερχόμενον μέχρι τοῦ μέσου τῆς κορυφῆς, ἔνθα ἀποστρογγυλοῦται καὶ εἶναι εὐρύτατον μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ πεταλοειδὲς τοῦτο πλάτυσμα φαίνεται περισσότερον ἐξωγκωμένον κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἢ κατὰ τὸ φθινόπωρον. Προσομοιάζει μὲ φάλαρον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα φαλαρίς. Τὸ φάλαρον τοῦτο εἰς μὲν τὰς νεωτέρας φαλαρίδας εἶναι μικρότερον, εἰς δὲ τὰς λίαν νεαρὰς τελευτῶντος τοῦ θέρους εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ στενόν. Τὸ χρῶμα τοῦ ῥάμφους καὶ τοῦ φαλάρου εἶναι λευκὸν εἰς τὰς ζωντανὰς ἐνήλικας, ἐνίοτε δέ, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε, μὲ μίαν πολὺ ἄτονον ἐρυθρωπὴν ἀπόχρωσιν εἰς τὸ ὄπισθεν ἥμισυ τοῦ ῥάμφους. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐρώτων των τὸ κατάλευκον τοῦ ῥάμφους ἅμα τῇ θανατώσει τῆς φαλαρίδος γίνεται κρεατόχρουν ἐρυθρωπόν, ἰσχυρότερον εἰς τὰς τοῦ στόματος γωνίας καὶ τὰς ῥινικὰς ὀπάς, καὶ μετὰ βραχεῖαν ἀποξήρανσιν μεταπίπτει εἰς τὸ πραγματικὸν κρεατόχρουν, ἐνῷ εἰς τὸ φάλαρον διατηρεῖται ἐπὶ μακρὸν ὡς ἐρυθρωπὸν λευκόν. Μετὰ τελείαν ἀποξήρανσιν παραμένει τὸ ῥάμφος κιτρινόλευκον καὶ τὸ φάλαρον ῥυτιδωμένον καστανοκιτρινωπόν. Οἱ πόδες της εἶναι δύσμορφοι, μεγάλοι καὶ γυμνοὶ ὑπὲρ τὴν πτέρνην, μὲ δακτύλους λίαν μακρούς, οἱ δάκτυλοι εἰς τὴν βάσιν των συνδέονται διὰ βραχείας τεταμένης μεμβράνης, καθ' ὅλον δὲ τὸ μῆκός των καὶ ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν φέρουσιν εὐρείας, λεπτάς, νηκτικὰς μεμβρανώδεις παρυφὰς δανδελλοειδεῖς. Οἱ δάκτυλοι εἶναι 3/1. Ὁ ὀπίσθιος δάκτυλος εἶναι πολὺ βραχύτερος καὶ ἀδυνατώτερος τῶν προσθίων καὶ κεῖται ὀλίγον ὑψηλότερον αὐτῶν Οἱ ὄνυχες εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι, εὐμήκεις, ἐλάχιστα κυρτοὶ καὶ λίαν ὀξεῖς.

Τὸ χρῶμα τῶν ποδῶν εἰς τὰς ἐνήλικας, ὅταν

Digitized by Google

εἶναι νωπαί, εἰς τὸ γυμνὸν μέρος εἶναι φαιοπράσινον, εἰς τὴν κνήμην μεταπίπτει εἰς τὸ πρασινωπὸν μολυβδόχρουν, εἰς δὲ τὸ ὄπισθεν μέρος ἄνωθεν τῆς πτέρνης εἶναι ζωηρὸν ἐρυθρόν. Οἱ ὄνυχες εἶναι μέλανες. Τὸ πτέρωμά της εἰς τὸν λαιμόν, τὸ ῥαχιαῖον καὶ οὐραῖον μέρος εἶναι βαθὺ μέλαν, εἰς τὸ στηθαῖον καὶ κοιλιακὸν σκοτεινὸν φαιόν, εἰς δὲ τὰ δεύτερα μακρὰ πτερὰ τῶν πτερύγων ἀνοικτοῦ φαιοῦ χρώματος.

Ἡ φαλαρὶς εἶναι διαδεδομένη εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γῆς. Συχνότατα διαμένει εἰς τὴν εὔκρατον ζώνην, ὀλιγώτερον συχνὰ εἰς τὴν διακεκαυμένην καὶ οὐδαμῶς εἰς τὴν ψυχράν. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξικνεῖται μόλις μέχρι τῆς μέσης Σουηδίας, ἐν Ἀσίᾳ μέχρι τῆς μέσης Σιβηρίας, ἐν Ἀμερικῇ ὀλίγον πέραν τῶν μεσημβρινῶν ὁρίων τοῦ Καναδᾶ. Ἐντεῦθεν ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς μεσημβρινὰς χώρας ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς λεγομένης Ταταρίας μέχρι Περσίας καὶ Κίνας, ἀφ' ἑτέρου μέχρι Καρολίνας, εἰς τὴν Ἰαμαϊκὴν καὶ τὴν Βραζιλίαν, πρὸς τούτοις εἰς πᾶσαν τὴν Ἀφρικὴν καὶ Αἴγυπτον καὶ Σενεγαμβίαν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐν Εὐρώπῃ, ἐξαιρουμένων τῶν βορειοτέρων μερῶν, εἶναι πανταχοῦ κοινὸν πτηνόν, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, τῇ μεσημβρινῇ καὶ μέσῃ Ρωσίᾳ, Δανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Γερμανίᾳ. Εἰς κατάλληλα μέρη ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλα πλήθη, ὥστε ἀποβαίνει τὸ κοινότατον πτηνόν. Ἡ περιοχὴ τῆς φαλαρίδος ἐκτείνεται μόνον ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς Ἰσλανδίας (Γροιλανδίας) μέχρι Ἰαπωνίας, ἀπὸ τῶν Ἀζορῶν καὶ τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου τῶν νήσων μέχρις Ἰνδιῶν, Κίνας. Τὴν Γροιλανδίαν ἐπισκέπτεται ὅλως κατ' ἐξαίρεσιν. Εἰς τὰς βρεττανικὰς νήσους εἶναι ἐπιδημητικόν. Ἐν τῇ Σκανδιναυικῇ χερσονήσῳ νεοσσοποιεῖ εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος μέχρι τῆς 63° βορείου πλάτους, ἐν Φινλανδίᾳ νεοσσοποιεῖ μόλις ὑπαιρβαίνουσα τὴν 61° βορείου πλάτους. Ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ρωσίᾳ τὰ σύνορα τῆς διαδόσεώς της ἀποτελεῖ ἡ 65° καὶ δι' ὅλην τὴν Σιβηρίαν ἡ 65°—66° βορείου πλάτους. Ἐν Ἰαπωνίᾳ εἶναι ἐπιδημητικὸν καὶ νεοσσοποιεῖ αὐτόθι, ὡς ἐπίσης εἰς τὰς Ἀζόρας, τὴν Ταγγέρην, τὴν Ἀλγερίαν, Τύνιδα καὶ Αἴγυπτον. Τινὲς χωροῦσι δυτικῶς μέχρι τοῦ Κυανοῦ Νείλου καὶ εἰς τὸ Κορδοφάν, Χαρτούμ, Νουβίαν, Σενεγαμβίαν καὶ εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐπιδημητικὸν εἶναι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Κατοικεῖ καὶ ἐν Καυκάσῳ μέχρις ὕψους 2.000 μ. Ἐπιδημεῖ ἐν Περσίᾳ. Διαμένει καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐν Ἰνδίαις καὶ εἶναι τὸ θέρος πολὺ κοινὸν πτηνὸν ἔν τε τῇ μέσῃ καὶ βορείῳ Κίνᾳ μέχρι τῆς Μαντζουρίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Κίνας. Παρετηρήθη καὶ ἐν Φορμόζῃ, εὑρέθη ἐν Κεϋλάνῃ, ἐν Βόρνεο, ἐν Τρανσβαϊκάλῃ, ἐν τῷ βορειοδυτικῷ Κασμίρ. Φωλεοποιεῖ εἰς πᾶσαν τὴν Ἀμούρην καὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Σιβηρίας.

Πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης νεοσσοποιεῖ μεταβαίνουσα κατὰ τὸν χειμῶνα ἀπὸ τῶν βορείων μερῶν εἰς τὰ μεσημβρινά. Διαχειμάζει εἰς τὰς βρεττανικὰς νήσους, κατὰ μεμονωμένα δὲ ἄτομα παρατηρεῖται τοῦτο καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Νορβηγίᾳ, ἐν Δανιμαρκίᾳ, κατὰ ἠπίους χειμῶνας ἐν Ὁλλανδίᾳ, Βελγίῳ, Νορμανδίᾳ καὶ ἐν μέρει ἐν Γερμανίᾳ. Διαχειμάζει ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ἄνω Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Βουλγαρίαν, εἰς τὰς μεγάλας λίμνας τῆς Ἑλβετίας καὶ εἰς τὰς μεσημβρινὰς τῆς Εὐρώπης χώρας, τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, Κορσικήν, Σαρδηνίαν, Ἰταλίαν, Ἑλλάδα, εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, εἰς τὰς Καναρίους νήσους, εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Ἀφρικήν. Εἴς τινας τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ νεοσσοποιεῖ: ἐν Προβηγκίᾳ, Κορσικῇ, Ἰταλίᾳ, Σικελίᾳ, Σαρδηνίᾳ, Ἑλλάδι, Ἱσπανίᾳ, Πορτογαλίᾳ κλπ. Εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας εἶναι ἐπιδημητικὸν ἢ τὸ πολὺ ἐκτοπιστικόν, ἀπερχόμενον τὸ φθινόπωρον ἐκ τῶν βορειοτέρων μερῶν καὶ ἐπανερχόμενον κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἅμα τῇ ἀπαλλαγῇ ἐκ τῶν πάγων τῶν μεγάλων λιμνῶν. Προκειμένου αἱ φαλαρίδες νὰ ταξιδεύσωσι συναθροίζονται κατὰ μεγάλα πλήθη. Ὁ χρόνος τῆς ἀποδημίας ταύτης συμπίπτει περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου ἢ ἀρχὰς Νοεμβρίου, ὁ δὲ τῆς ἐπανόδου των κατὰ Μάρτιον. Ὁ χρόνος οὗτος δὲν τηρεῖται πάντοτε, κανονιζόμενος ὑπὸ τοῦ καιροῦ. Αἱ φαλαρίδες εἶναι τὰ πρῶτα πτηνά, τὰ ὁποῖα ἐπανέρχονται κατὰ τὴν ἄνοιξιν εἰς τὰ θερινὰ καταφύγιά των. Πολλαὶ διαχειμάζουσιν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Οὐγγαρίᾳ, πολὺ περισσότεραι ἐν Ἰταλίᾳ, Σαρδηνίᾳ, ὡς καὶ εἰς τὰς ἑλβετικὰς λίμνας. Ἐξ Ἑλλάδος διέρχονται αἱ φαλαρίδες δὶς τοῦ ἔτους, τὸ ἔαρ ἢ ὀλίγον πρὸ τοῦ ἔαρος, ὅταν ἐκ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν ἐρχόμεναι διευθύνωνται πρὸς τὰ βόρεια μέρη, καὶ τὸ φθινόπωρον, περὶ τὸ μέσον ἢ τὸ τέλος αὐτοῦ, διευθυνόμεναι εἰς τὰ μεσημβρινὰ ἐνδιαιτήματά των, πρὸς παραχείμασιν. Ὡς συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλα εἴδη ἀποδημητικῶν πτηνῶν, τινὲς παραμένουσι καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς μεγάλας καὶ καλαμοφύτους λίμνας, ἔνθα ᾠοτοκοῦσι καὶ νεοσσοποιοῦσι. Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπαντῶσι φαλαρίδες, ἔνθα ὑπάρχουσι λίμναι καὶ βαλτώδεις ἐκτάσεις.

Ἰδίᾳ ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχουσιν ἐν μὲν τῇ Πελοποννήσῳ κυρίως εἰς τὴν λίμνην Μουστὸς τῆς Κυνουρίας καθ' ὅλην τὴν χειμερινὴν περίοδον, θηρευόμεναι ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου μέχρι καὶ Μαρτίου, ὅτε ἀπέρχονται εἰς τὰ βόρεια μέρη εἰς τὴν λίμνην Στυμφαλίαν τῆς Κορινθίας, ἐν ᾗ σταθμεύουσιν ἐν ἀνυπολογίστῳ ἀριθμῷ ἀφ' ἧς κατὰ Νοέμβριον ἔρχονται μέχρι τέλους Φεβρουαρίου, ὅτε ἀπέρχονται πρὸς τὰ βαλτώδη μέρη τῆς Σκοτείνης καὶ τῆς Ἀργολίδος· εἰς τὴν λίμνην Ἀγουλινίτσης Καϊάφα, ἔνθα ἔρχονται κατὰ μεγάλα πλήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ φθινοπώρου, κατερχόμεναι ἐκ βορρᾶ καὶ κατευθυνόμεναι εἰς τὰ μεσημβρινὰ ἐνδιαιτήματά των πρὸς διαχείμασιν, ὅθεν ἐπανέρχονται κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον, διευθυνόμεναι πρὸς τὰ βόρεια· εἰς τὴν λίμνην Πρόκοπος τῆς Ἀχαΐας, εἰς τὴν λίμνην Μουργιὰ τοῦ Πύργου κατὰ μεγάλα πλήθη, ἐν δὲ τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ τῇ Θεσσαλίᾳ εἰς τὰς λίμνας Ὀζεροῦ, Ρίβιο, Κατάφουρκον τοῦ Βάλτου, Ξυνιάδα Δομοκοῦ, Κάρλας, ἀλλαχοῦ ὀλίγαι καὶ ἀλλαχοῦ περισσότεραι, ἐν δὲ τῇ Ἠπείρῳ εἰς τὴν περιφέρειαν Ἄρτης, καὶ δὴ ἀπὸ τῶν χωρίων Ἰμὰμ-Τσαούση, Στρογγύλης, Βίγλας καὶ Ράχης, ἐκεῖθεν κατὰ μῆκος τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἔνθα τὰ ἰχθυοτροφεῖα Λαγαροῦ, Τσουκαλιὸ κτλ. καὶ ἔνθα μεγάλη ἐκτείνεται βαλτώδης ἔκτασις 150 χιλιάδων στρεμμάτων. Διαιτῶνται ἐν ἀπειρίᾳ φαλαρίδες καὶ ἐν ἀπειρίᾳ φονεύονται εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ εἰς τὰς λίμνας Ἁγίου Βασιλείου καὶ Μπετσικίων τῆς περιφερείας Λαγκαδᾶ, εἰς τὰς λίμνας Πετέρσκου, Ροῦδνικ, Σαριγκιὸλ καὶ Πρέσπαν τῆς περιφερείας Φλωρίνης, εἰς τὰς λίμνας Γιαννιτσῶν, Καστορίας, Πραβίου, Μπιτικλῆ. Ἀπαντῶσιν ἐν μικρῷ ἀριθμῷ καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα λίμναι καὶ βάλτοι ὑπάρχουσι μικρότεροι.

Αἱ φαλαρίδες ταξιδεύουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὴν νύκτα μεμονωμέναι καὶ οὐχὶ κατὰ πολλὰ σμήνη. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς νυκτὸς ἀναχωροῦσι πετῶσαι ὑψηλὰ καὶ προχωροῦσιν ἀρκετὰ ταχέως. Τὴν ἄνοιξιν λαμβάνουσιν ἄλλοτε βορείαν, ἄλλοτε ἀνατολικὴν διεύθυνσιν, τὸ φθινόπωρον τἀνάπαλιν, μεσημβρινὴν ἢ δυτικήν. Ἡ διαμονή των δὲν γίνεται εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν· κατὰ τὴν πορείαν των σταθμεύουσι μόνον εἰς ἠρεμωτάτους κόλπους. Ἐπίσης οὐδέποτε σχεδὸν εὑρίσκονται εἰς ποταμοὺς καὶ ῥεύματα· συνήθως παραμένουσιν εἰς ἀκινητοῦντα νερά, τὰ ὁποῖα εἶναι βαθέα καὶ ἔχουσιν εἰς τὰς ὄχθας των πυκνοὺς καλαμῶνας μὲ ὑψηλὰς καλάμους ἢ εἰς δάση καλαμώνων, ὅταν ἔχωσι πλησίον ἐκτεταμένας καὶ ἐλευθέρας ἐπιφανείας βαθέων ὑδάτων. Ἐπίσης καὶ μικραὶ λίμναι χρησιμεύουσι πρὸς διαμονὴν μεμονωμένων ζευγῶν, ἔχουσαι καλαμῶνας· ἀλλὰ πάντοτε μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἀκινδύνως καὶ ἀθορύβως διαιτῶνται.

Αἱ φαλαρίδες τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου διάγουσι κολυμβῶσαι, ἄλλοτε εἰς ἐκτεταμένας ἐλευθέρας ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, ἄλλοτε μεταξὺ τῶν καλάμων καὶ ἄλλοτε ἀπωτέρω αὐτῶν. Σπανίως ἐξέρχονται εἰς τὴν ξηρὰν εἰς σιτοφόρους ἀγροὺς πρὸς βοσκήν· οὐχὶ σπανίως παραμένουσιν εἰς χερσονήσους, γλώσσας εἰσχωρούσας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς νήσους, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ καταφεύγωσιν εἰς τὰ ὕδατα. Ἐλλείψει ὑδάτων κοιμῶνται καὶ εἰς τὴν ξηράν, καθήμεναι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δένδρα. Δὲν ἀγαπῶσι τὰ καθαρὰ μέχρι τοῦ πυθμένος νερά· μᾶλλον ἀρέσκονται εἰς ἃ νερὰ ὑπάρχουσι φυτὰ νηχόμενα ἢ καλύπτοντα τὴν ἐπιφάνειάν των. Εἶναι πτηνὸν ἡμερόβιον ἡ φαλαρὶς καὶ νυκτόβιον καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποδημίας παραμένει ὅλην τὴν νύκτα ἄγρυπνον. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς νυκτὸς πηγαίνει νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κοιμηθῇ εἰς τοὺς καλαμῶνας ἢ τὰ ψαθωτά των μέρη ἢ εἰς λοφίσκον τινὰ περιβαλλόμενον ὑπὸ ὑδάτων, οὐδέποτε παρὰ τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν. Κοιμᾶται ἱσταμένη ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδὸς ἢ καὶ μὲ τὸ στῆθος ἐπικαθημένη. Κατὰ τὰς θερμὰς τοῦ θέρους ἡμέρας ἀναπαύεται καὶ τὴν μεσημβρίαν.

Ἀπὸ ἀποστάσεως ὁρωμένη φαίνεται ὅλως μέλαινα. Μακρόθεν καθίσταται ὁρατὸν τὸ λευκὸν ῥάμφος καὶ τὸ κατάλευκον μέγα φάλαρόν της. Ἱσταμένη δὲν παρουσιάζει κομψήν τινα μορφήν. Τὰ σκέλη της εἶναι μεγάλα καὶ κεῖνται πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς διατήρησιν δὲ τῆς ἰσορροπίας τοῦ σώματός της ἵσταται μὲ τὸ στῆθος ἀρκετὰ ὄρθιον. κάμπτει τὸν λαιμόν της ἑλικοειδῶς, τὴν ῥάχιν εἰς τόξον, οὕτως ὥστε ἡ βραχεῖα οὐρά της καταπίπτει πρὸς τὰ κάτω. Τὸ βάδισμά της εἶναι ἀνώμαλον, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ὁποίου κάμνει εὐρέα βήματα προκαλοῦντα ταχύτητα. Τὸ κολύμβημά της εἶναι ἐλαφρόν, ἀλλ' οὐχὶ ἐξαιρετικῶς ταχύ, κολυμβᾷ πολὺ περισσότερον ἢ ὅσον βαδίζει καὶ πετᾷ, ἔχει ἑτοιμότητα καὶ εἰς τὸ βύθισμα καὶ εἰς τὸ κολύμβημα, ἰδίως ὅταν διώκηται, ἐναλλάσσουσα αὐτὸ μέχρις οὗ ὁ κίνδυνος παρέλθῃ. Τὸν περισσότερον χρόνον τῆς ζωῆς της διάγει κολυμβῶσα. Βυθίζεται δὲ εἰς τὸ ὕδωρ οὐχὶ μόνον ἐξαναγκαζομένη, ἀλλὰ καὶ παιγνιωδῶς καὶ πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς της. Δὲν δύναται ν' ἀνθέξῃ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος πλέον τῶν 15'', ἀνερχομένη συντομώτερον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Ἀνέρχεται δὲ οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ἐξ ἧς ἐβυθίσθη, μάλιστα πολὺ ταχέως, ἐκτὸς ἂν ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλῃ τὴν ἐπὶ μακρότερον χρόνον παραμονήν της εἰς τὸν βυθόν. Ἵπταται μὲ στενοχωρίαν καὶ δυσαρέστως ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας βίας ἐξαναγκαζομένη. Δυσκολώτερον παραμένει εἰς τὰ ἀνοικτὰ μεγάλα ὕδατα ἢ εἰς τὰ μικρά. Ἐπὶ τῇ προσεγγίσει ἀνθρώπου κρύπτεται εἰς τοὺς ἐγγὺς καλαμῶνας ἢ ἀνοίγεται εἰς τὰ ἀνοικτὰ ὕδατα μακρὰν [illegible] καὶ σταματᾷ ἀπασχολουμένη μὲ τὸ ἔργον της, θεροῦσα ἑαυτὴν ἐξησφαλισμένην ἀπὸ τοῦ κινδύνου.

Παρακολουθουμένη, ἔνθα κάθηται, βυθίζεται καὶ ἀνέρχεται χωροῦσα πρὸς τὰ πρόσω, ἀποφεύγουσα τὴν προσέγγισιν καὶ ἢ τρυπώνει εἰς τοὺς καλαμῶνας ἤ, ὅπου τοιοῦτοι κεῖνται ἀπωτέρω, στενοχωρουμένη ἀφίπταται. Ἡ πτῆσίς της δὲν εἶναι ταχεῖα οὐδ' ἐπιδεξία, ἀλλ' ὁμαλὴ καὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γινομένη, οὐχὶ εἰς ὕψος· ἀλλὰ χαμηλά. Μόνον κατὰ τὴν ἀποδημίαν ἵπταται πολὺ ὑψηλά. Ὅταν ἵπταται, δυσκόλως δύναται αἰφνιδίως νὰ λάβῃ ἄλλην διεύθυνσιν ἢ μεταβάλῃ αὐτήν. Ἡ πτῆσίς της εἶναι ὅλως ἀθόρυβος. Κατὰ τὸ κάθισμα ἐπὶ τοῦ ὕδατος πίπτει μὲ ὅλον τὸ σῶμά της. Εἶναι πτηνὸν προσεκτικὸν καὶ συνετὸν μᾶλλον ἢ δειλόν. Διακρίνει τὸν ἐχθρόν της καὶ δὲν ἐμπιστεύεται κανένα ἄνθρωπον. Δὲν πτοεῖται πρὸ τῶν παιδίων, γυναικῶν, ἁλιέων καὶ ποιμένων. Θαρρύνεται ἐὰν δὲν διώκεται. Ἀποφεύγει τοὺς τόπους τῆς ἐνέδρας. Εἶναι πτηνὸν λίαν κοινωνικὸν καὶ ζῇ ἢ κατ' ὁμάδας ἢ κατὰ ζεύγη. Πολλάκις συντροφεύεται καὶ ὑπὸ ἀγρίων νησσῶν καὶ κολύμβων, ἐκτὸς τῆς περιόδου τῶν ἐρώτων του, ὅτε δὲν ἀνέχεται πλησίον του ἄλλο πτηνόν. Ἡ φωνή της εἶναι δυνατὴ καὶ ἀκούεται μακρόθεν· εἶναι δὲ ἰδιόρρυθμος, σ[...] ισταμένη εἰς ἓν κὲβ ἢ κὶβ καὶ ἀκουομένη πλησίον ὡς κρὲβ ἢ κρίβ. Ἐκβάλλεται ἢ μόνος ὁ τόνος ἢ ἐπανάληψις τούτου ὡς κεβεβ-κεβιβεβ, προσομοία μὲ τὴν φωνὴν κυναρίου. Αἱ φαλαρίδες εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἐξημερώσεως ἐν χώρῳ καλῶς ἀποκεκλεισμένῳ, ἐν ᾧ τοποθετεῖται μέγα δοχεῖον μὲ ὕδωρ. Ἔχει πολλὴν ἀντοχὴν καὶ ζωτικότητα, ἀντέχει εἰς τὰς πληγάς, καὶ δὴ τὰς βαρείας, καὶ διανύει [...] γωμένη ἱκανὰς ἀποστάσεις. Δυσκόλως καταβάλλεται. Ἡ τροφή της ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔντομα τῶν ὑδάτων, τὰς νύμφας αὐτῶν, ἀπὸ σκώληκας καὶ μικρὰ ὀστρακόδερμα ζῷα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ λεπτὰ φυλλάρια, κάλυκας, σπόρους καὶ τρυφερὰ ῥιζίδια. Τρώγει πρὸς τούτοις ἄμμον καὶ μικροὺς λίθους πρὸς διευκόλυνσιν τῆς πέψεως. Ἐξερχομένη εἰς τοὺς ἀγροὺς τρώγει καὶ κόκκους σίτου. Ἀμφισβητεῖται ἂν τρώγῃ ἰχθῦς καὶ βατράχους. Τὴν τροφήν της ἀναζητεῖ οὐχὶ εἰς τὸν πυθμένα τῶν ὑδάτων, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπιφανείας των. Ζῇ ἐν μονογαμίᾳ. Αἱ φωλεαί της περιβάλλονται ὑπὸ βαθέων ὑδάτων ἢ εἶναι πλωταί, σπανίως δὲ κεῖνται ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους εἰς τὰς ὄχθας μικρῶν νήσων. Ἡ θήλεια τίκτει 12—18 καὶ πλέον ᾠά, ὅμοια πρὸς τὰ τῆς μικρᾶς ὄρνιθος, ἡ δὲ γέννησις τῶν ᾠῶν συμπληροῦται κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου καὶ συνηθέστερον κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ αὐτοῦ. Τὰ ᾠὰ ἔχουσι χρῶμα ὠχρόλασποκίτρινον ἢ ὅλως ὠχρὸν κιτρινοκασταιόχρουν μὲ ἁβρότατα σκοτεινὰ στακτόφαια, ἐρυθροκαστανόφαια στίγματα. Ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι ἐπῳάζουσιν ἐπὶ 20—21 ἡμέρας. Οἱ νεοσσοὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν ἀκολουθοῦσιν εἰς τὰ ὕδατα τὴν μητέρα των. Μετὰ 5—6 ἑβδομάδας καθίστανται ἱκανοὶ πρὸς πτῆσιν.

Ἡ φαλαρὶς φοβεῖται πᾶν ἁρπακτικόν, σπεύδουσα εἰς τὴν ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοιούτου ἀγγελίαν ὑπὸ ὁμοίου νὰ κρυβῇ εἰς τοὺς καλαμῶνας. Ἐχθροὶ εἶναι οἱ διάφοροι ἱέρακες, ὁ ἀετός, οἱ κόρακες, αἱ κορῶναι, αἵτινες τρώγουσι τὰ ᾠά, αἱ ἰκτίδες καὶ οἱ ποντικοὶ ὁμοίως, αἱ ἀλώπεκες, τρώγουσαι ἰδίως τοὺς νεοσσούς. Καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν ἀποφυγῆς τῶν κυνηγῶν, οὓς διακρίνει ἐγκαίρως καὶ ἀπομακρύνεται αὐτῶν εἰς τὰ ἀνοικτὰ ὕδατα 100—200 βήματα ἢ εἰσδύει εἰς τοὺς καλαμῶνας καὶ λουφάζει. Ἡ φαλαρὶς ὡς θήραμα παρέχει ἱκανὴν τέρψιν εἰς τοὺς κυνηγούς, διὰ τὸν ὄγκον, τὸ πλῆθος, τὸ εὐκτύπητον, διότι καὶ εἰς ἀπόστασιν βολῆς διέρχεται εἰς τὸν κυνηγὸν καὶ ὁμαλῶς ἵπταται καὶ διότι κινεῖται ἐντὸς ὡρισμένης περιφερείας διωκομένη. Τὸ κυνήγιον διεξάγεται καὶ κατ' ἄτομον, ἀλλ' ἀποτελεσματικώτερον ὑπὸ πλειόνων κυνηγῶν διὰ πλοιαρίων, καταλαμβανόντων τὸ ὅλον σχεδὸν πλάτος τῶν ὑδάτων, ἵνα ἀποκλείωσι τὴν διαφυγήν των. Μὲ πᾶσαν προσοχὴν προσεγγίζονται εἰς ἄκραν τινὰ τῶν ὑδάτων ἢ παρὰ τοὺς καλαμῶνας ἢ καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ ὕδατα τῆς λίμνης καὶ βάλλονται μὲ χονδρὰ σκάγια ὑπ' ἀριθμὸν 2—4 καὶ ἰσχυρὰν γόμωσιν (διότι ἕνεκα τοῦ παχέος καὶ πυκνοῦ πτερώματος εἶναι δυσδιάτρητοι) ἵνα θανασίμως βληθεῖσαι παραμείνωσιν ἐπὶ τόπου, διότι πληγωθεῖσαι βυθίζονται ὑπὸ τὸ ὕδωρ καὶ δὲν ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἢ τρυπώνουν εἰς τοὺς καλαμῶνας καὶ δὲν ἀνευρίσκονται. Ἐπειδὴ δὲ βαλλόμεναι δὲν φεύγωσι πρὸς τὴν ξηρὰν ἢ τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ παλινδρομοῦσιν ἐν τῇ αὐτῇ λίμνῃ, ἐπαναλαμβάνεται τὸ τοιοῦτον κυνήγιον διὰ τῶν πλοιαρίων τρὶς καὶ τετράκις, μέχρις οὗ φύγωσιν ἢ τρυπώσωσιν [...]

Digitized by Google

ὺς καλαμῶνας. Ἡ καθ' ἑκάστην φορὰν τοιαύτη
ρα λέγεται τάγιο, κατὰ κυνηγετικὴν ἔκφρασιν.
τὰ τὴν καθ' ἑκάστην φορὰν τοιαύτην θήραν
νανται καὶ ἄλλοι κυνηγοὶ νὰ ἐνεδρεύωσιν εἰς τὰ
τάλληλα ἔξωθεν τῆς λίμνης μέρη ὄπισθεν τῶν
λαμώνων ἢ βούρλων ἢ τῶν τοιούτων φυτῶν ἢ
ἰ εἰς ἀνοικτόν πως πεδίον ἐντὸς φυλακτρῶν ἢ
ι ἐντὸς τοῦ ὕδατος μέχρι καὶ τοῦ στήθους πελα-
τά, ὡς εἶναι οἱ λεγόμενοι ποδαγροί, ἀλλ' ἕνο-
οι καὶ οἱ τοιοῦτοι. Ὅταν πλησιάσωσι τὰς φα-
ρίδας, βάλλουσι κατ' αὐτῶν οἱ ἐντὸς τῶν πλοια-
ων κυνηγοὶ ὡς καὶ οἱ εἰς τὰ ἄκρα τῆς λίμνης
δρεύοντες. Κατὰ τὴν νύκτα θηρεύονται αἱ φα-
ρίδες καὶ διὰ τῆς μεθόδου τῆς ποδάγρας ἢ καὶ
ὅπλου. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐξακριβοῦται ἡ κα-
θυνσις καὶ διαμονὴ τῶν φαλαρίδων, αἱ ὁποῖαι
ηθίζουσι νὰ μένωσι πλησίον ἀλλήλων κατὰ
νύκτα. Ὅταν νυκτώσῃ, διευθύνεται ὁ κυνη-
; μὲ τὸ πλοιάριόν του ἢ ἄνευ αὐτοῦ πρὸς τὸ
ρος των καὶ συντυγχάνων ταύτας πυροβολεῖ
' αὐτῶν συγκεντρωμένων καὶ δύναται νὰ φο-
σῃ πλείονας τῆς μιᾶς. Ὅταν δὲ τρυπώσουν εἰς
ς καλαμῶνας, δύναται τὸ κυνήγιον νὰ γίνῃ μὲ
άλληλον κύνα, ἐξαναγκάζοντα τὰς κρυπτομε-
; φαλαρίδας εἰς ἐξόρμησιν ἐκ τῆς τοιαύτης
ύπτης των. Τὸ κυνήγιόν των ἀσκεῖται καὶ ἀπὸ
; ξηρᾶς, ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τῶν ὑδάτων, δι' ἐνέ-
ις. Ἐνιαχοῦ, κενουμένων τῶν λιμνῶν ἐν καιρῷ
; πτερορροίας, βάλλονται καὶ μὲ λίθους. Ζω-
οῦνται δὲ καὶ διὰ δικτύων καὶ διὰ κατασκευῆς
νητῶν καλαμώνων, εἰς οὓς πιεζόμεναι κατα-
γουσι.

Τὸ κυνήγιόν των ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὰς κειμένας
ι θήρας διατάξεις, δύναται νὰ παραταθῇ καὶ
ιαν τῆς κυνηγετικῆς περιόδου ἀπὸ 15 Μαρτίου
ρι 15 Ἀπριλίου εἰς τὰς λίμνας καὶ τὰς βαλ-
δεις ἐκτάσεις, ἀλλ' ἄνευ κυνηγετικοῦ κυνός

Τὸ κρέας τῶν φαλαρίδων δὲν εἶναι περιζήτη-
, τρώγεται δ' ὑπ' ὀλίγων ἀνθρώπων ἕνεκα τῆς
σεώς του, ἐχούσης ἐνίοτε ὀσμὴν ἰχθυελαίου
αι χρώματος σκοτεινοῦ ἐρυθροῦ καὶ δυσκόλως
πτερὰ ἐξάγονται ἀπὸ τοῦ δέρματός των, ἰδίως
πτίλα καὶ ὁ χνοῦς. Εἶναι δὲ τὸ δέρμα των με-
ωπόν. Τινὲς ἐκδέρουσι τὰς φαλαρίδας, προκει-
ου νὰ μαγειρεύσωσι ταύτας, καὶ ἀποθέτουσιν
τινα χρόνον εἰς τὸ ὄξος, ἵνα καὶ τρυφερὸν τὸ
ας των καταστῇ καὶ τῆς κακοσμίας, ἐὰν τοι-
η ὑπάρχῃ, ἀπαλλαγῇ. Τὸ κρέας των εἰς τὴν
ὴν τοῦ ἔτους εἶναι ἧττον εὔγευστον καὶ εἰς τὸ
ος τοῦ θέρους λίαν νόστιμον. Αἱ νεαραὶ εἶναι
φεραὶ καὶ εὔγευστοι. Αἱ φονευόμεναι λίαν πρωΐ,
ι τῇ ἐγέρσει ἐκ τοῦ ὕπνου, ἔχουν καλυτέραν
σιν ἀπὸ τὰς φονευομένας κατὰ τὴν διάρκειαν
ἡμέρας, διότι τότε πληροῦται ὁ στόμαχος τρο-
; ἐκ χόρτων κττ. καὶ προσκτᾶται ἡ γεῦσίς των
οσμίαν τινά. Πρὶν ἢ μαγειρευθῇ, ἀφοῦ ἀπο-
ρωθῇ καὶ διὰ βράζοντος ὕδατος ἀπομακρυνθῇ
δέρματος ὁ χνοῦς, ἀποτιθεται, ὡς εἴπομεν,
τινων εἰς τὸ ὄξος, ὑπ' ἄλλων εἰς ψυχρὸν ὕδωρ,
ς τοῦ ὁποίου ἀφήνεται καθ' ὅλην τὴν νύκτα,
λευκαίνεται τὸ κρέας της καὶ ἐξουδετεροῦται ἡ
ἡ τοῦ δέρματος, καθίσταται δ' ἅμα αὕτη
κτικὴ καὶ εὔγευστος, ὑπ' ἄλλων δὲ ἀφαιρεῖται
λίπος, ὅπερ εἶναι ἡ αἰτία τῆς κακοσμίας, ἢ
δέρμα της, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἕψησιν καθι-
αὐτὴν ξηρὰν καὶ ἄνοστον. Μαγειρεύεται δὲ
ιλοτρόπως, ἀφοῦ ἀλατισθῇ καὶ πιπερωθῇ, ὡς
ράδον, ὡς ψητὴ εἰς τὸν ὀβελίαν ἢ εἰς τὸν κλί-
ον μετὰ ὀριγάνεως, χυμοῦ λεμονίου καὶ ἐλαίου,
ἀποτίθενται εἰς τὴν κοιλίαν, πρὶν ἢ τεθῇ εἰς
σιν, ἢ καρότα τινὰ ἢ πράσιναί τινες ἐλαῖαι
ἅλμης πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ὀσμῆς. Μετὰ
ἕψησιν τὸ γέμισμα τοῦτο ἀπορρίπτεται. Τε-
ιζομένη δὲ ἀποτίθεται ἡ μὲν εἰς τὸν ὀβελίαν
εῖσα φαλαρὶς εἰς σάλτσαν ἐκ χυμοῦ λεμονίου,
ου καὶ ὀριγάνεως, καλῶς ἀναταρασσομένην,
εἰς τὸν κλίβανον ψηθεῖσα περιεχύνεται ὑπὸ
δος καὶ τίθεται πάλιν ἐπ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς
ς εἰς τὸν κλίβανον, ἵνα τὰ τεμάχια τῆς φαλα-
ς ἐμποτισθῶσιν ὑπ' αὐτῆς. Μαγειρεύεται δὲ
ὡς σαλμὶ καὶ ὡς κοκκινιστὴ μὲ τομάταν καὶ
ον καὶ ὡς τῆς κατσαρόλας σβυνομένη μὲ ἀρη-
τον οἶνον, συνοδευομένη εἰς πάσας αὐτὰς τὰς
πτώσεις καὶ ὑπὸ τεμαχίων γεωμήλων τηγανι-
των. Ὅπου δὲ φονεύονται πολλαὶ φαλαρίδες,
ίγεται καὶ ἀναλύεται τὸ λίπος αὐτῶν καὶ το-
τεῖται εἰς ἰδιαίτερα δοχεῖα χρησιμοποιούμε-
ἀντὶ βουτύρου εἰς τὴν παρασκευὴν εὐγεύστου
φίου. Ἐν Ἑρζεγοβίνῃ γίνονται καὶ καπνισταὶ
αλαρίδες καὶ φυλασσόμεναι ἀποτελοῦσι τὸ
ον τοῦ χειμῶνος ἔδεσμα. Αἱ φαλαρίδες μεγά-
ἐκτιμῶνται ἐν Λευκοράν, ἰδίως αἱ παχεῖαι·
ὖ ἀποπτερωθῶσι, τρίβονται μὲ θερμὴν στά-
. Εἶναι περιζήτητοι ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν,
νται δὲ περισσότερον ἢ ἓν ζεῦγος νησσῶν.
αχιζόμεναι δ' ἐκεῖ καβουρντίζονται μὲ βούτυ-
κρόμμυα καὶ καρύδια. Εἰς δὲ τὰς καθολι-
χώρας κατατάσσεται ἡ φαλαρὶς εἰς τὰ νηστὴ
φαγητά, ἐπιτρεπομένη κατὰ τὰς νηστείας.
ης τὰ ᾠὰ τῆς φαλαρίδος εἶναι λίαν εὔγευστα
περιζήτητα. Ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα τῆς γεύ-
τοῦ περιεχομένου των καταλέγονται μεταξὺ
τῶν ᾠῶν τῆς ὄρνιθος καὶ τῆς καλλιμάνας. Τὰ δὲ πτερὰ τῶν φαλαρίδων συνάγονται καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς γέμισμα στρωμάτων, προσκεφαλαίων κλπ.

Δὲν ἀποδεικνύεται καμμία βλάβη ὑπὸ τῶν φαλαρίδων προξενουμένη, διότι κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην δὲν τρώγουσιν ἰχθῦς. Τοὐναντίον ὠφελοῦσι τρώγουσαι τὰ ἐπιβλαβῆ καὶ ὑπερμέτρως αὐξάνοντα φυτὰ τῶν λιμνῶν. Ἡ μόνη βλάβη των συνίσταται, εἰς τὸ ὅτι δὲν ἀνέχονται εἰς ὡρισμένας περιόδους τὰς ἀγρίας νήσσας καὶ ὅτι τρώγουσι τὰ ᾠὰ αὐτῶν τε καὶ τῶν μικροτέρων ὑδροβίων πτηνῶν. Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

φαλαρὶς (ἡ) (Phalaris) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν* ἢ *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν 10 εἰδῶν τοῦ γένους, ἅτινα πάντα ἀποτελοῦσιν ἀρίστην νομευτικὴν τροφήν, γνωστότερα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντῶντα εἶναι τὰ ἑξῆς: *φαλαρὶς ἡ βραχύσταχυς* (Phalaris brachystachis, κοιν. *ἀνεμόχορτο, κούκκουλο* καὶ *φαλαρίκα*)· *φαλαρὶς ἡ ἐλάσσων* (Phalaris minor)· *φαλαρὶς ἡ καλαμοειδὴς* (Phalaris arundinacea)· *φαλαρὶς ἡ παράδοξος* (Phalaris paradoxa, κοιν. *ἀλεπονουρά*) καὶ *φαλαρὶς ἡ ὑποκύανος* (Phalaris caerulencens). Τὰ σπέρματα τῆς φαλαρίδος τῆς ἐλάσσονος καὶ τῆς φαλαρίδος τῆς παραδόξου εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *καναρόσπυρος* καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διατροφὴν τῶν καναρινίων καὶ ἑτέρων ᾠδικῶν πτηνῶν. Ὡς κατ' ἐξοχὴν καναρόσπορος θεωρεῖται ὁ ἐκ τῆς *φαλαρίδος τῆς καναρινείου* (Phalaris canariensis), ἰθαγενοῦς τῶν Καναρίων νήσων καὶ εἰς πλείστας χώρας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καλλιεργουμένης. Δ. Ν. Π.

Φάλαρον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς Καρίας μεταξὺ Λωρύμων καὶ Ποσειδίου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Φοῖνιξ καὶ κατέναντι τῆς νήσου Ἐλαιούσης (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 269). Συμπίπτει πρὸς τὸν *Κρήσσω-λιμένα* τοῦ Πτολεμαίου. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Ἀσπρομύτης* (πλάτ. 36° 41′ Β., μῆκ. 28° 12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos Doris and Symi). Σ. Ε. Λ.

φαλαροπίδαι (οἱ) (Phalaropidae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ μικροσώμων ἢ μετριοσώμων πτηνῶν, παρεμφερῆ πρὸς τοὺς σκολόπακας καὶ ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *φαλαρόπους* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φαλαρόπους (Phalaropus) /*Ζῳολ.*/. Γένος πτηνῶν καλοβατικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαροποδιδῶν*, περιλαμβάνον 4 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον. Οἱ φαλαρόποδες ἔχουσι ῥάμφος εὐθύ, λεπτόν, αἰχμηρὸν καὶ ἐλαφρῶς αὐλακωτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. Οἱ ῥώθωνες εἶναι γραμμωτοὶ καὶ διανοίγονται κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ῥάμφους. Τὸ σῶμα εἶναι μᾶλλον βραχύ,

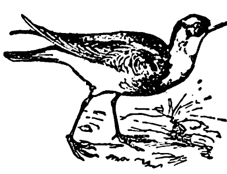

Φαλαρόπους ὁ βόρειος.

αἱ πτέρυγες ἀρκετὰ ἀνεπτυγμέναι καὶ ὀξύληκτοι, ἡ οὐρὰ λεπτὴ καὶ μετρίως μακρὰ καὶ οἱ πόδες λεπτοὶ καὶ ὑψηλοί. Εἶναι πτηνὰ ὑδρόβια, ἵπτανται καλῶς, ἀλλὰ βαδίζουσι δυσκόλως καὶ ἀδεξίως. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φαλαρόπους ὁ βόρειος* (Phalaropus borealis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας κατὰ τὸ θέρος καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Βορείου θαλάσσης κατὰ τὸν χειμῶνα. Δ. Ν. Π.

Φάλαρος (νῦν *Πόντζας*) /*Γεωγρ.*/. Ποτάμιον τῆς Βοιωτίας πηγάζον ἐκ τοῦ Λιβηθρίου ὄρους (κλάδου τοῦ Ἑλικῶνος) καὶ παραρρέον τὴν ἀρχαίαν Κορώνειαν. Ι. Σ. Σ.

Φάλασα (Falashas). Φυλὴ τῆς Ἀβησσυνίας ὑποτεταγμένη σήμερον εἰς τοὺς Ἀμχάρας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ὁποίων ζῶσιν ἐγκατεσπαρμένα τὰ μέλη της, ἀνερχόμενα εἰς 250,000 περίπου. Παρὰ τὸ βαθὺ χρῶμά των, ἔχουσι σημιτικὰ χαρακτηριστικά, θεωροῦνται δὲ ὡς ἀπόγονοι Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς φυλῆς Λευῆ, ἀποκαλούμενοι διὰ τοῦτο Ἀβησσυνοὶ Ἑβραῖοι. Ἀκολουθοῦσιν, ἄλλωστε, τὴν ἰσραηλιτικὴν θρησκείαν καὶ ἔχουσιν ἰδίας συναγωγάς. Εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον γεωργοὶ καὶ τεχνῖται, ἀπεχθάνονται δὲ τὸ ἐμπόριον. Χ. Δ.

Φαλάσαρνα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης, κειμένη κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς Κρήτης, εἰς τὴν ῥίζαν τῆς Κωρυκίας χερσονήσου (Γραμπούσας) καὶ ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ μικροῦ ἀκρωτηρίου Κουτρί, τὸν ὁποῖον περιλείχει ἡ θάλασσα. Τῆς πόλεως ταύτης διασῴζονται εἰσέτι πολλὰ ἐρείπια, ἂν καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῆς ἔχει καταστραφῆ τελείως ἐκ τοῦ καιροῦ. Διασῴζεται μέρος τῶν τειχῶν της, μερικαὶ οἰκίαι, στέρναι διὰ τῶν ὁποίων ὑδρεύετο ἡ πόλις, τὰ θεμέλια πιθανῶς ναοῦ, τὰ λατομεῖα ὁπόθεν ἐλάμβανον τὸ οἰκοδομικὸν ὑλικόν, πολλοὶ τάφοι τῆς νεκροπόλεως, ὁπόθεν προέρχονται ἀρκετὰ ἑλληνικὰ ἀγγεῖα, εὑρισκόμενα νῦν εἰς τὸ μουσεῖον Χανίων, καὶ εἷς θρόνος λίθινος παρὰ τὴν νεκρόπολιν, πιθανῶς ἐπιτύμβιον μνημεῖον, ὅστις φέρει ἐπὶ τοῦ ἐρεισινώτου του ἀνάγλυφον στήλην. Ἡ πόλις εἶχε λιμένα περικεκλεισμένον ἐντὸς τῶν τειχῶν της, εἰς τοῦτον δὲ εἰσήρχοντο μικρὰ πλοιάρια διὰ μιᾶς μικρᾶς διώρυγος. Σήμερον ὁ λιμὴν εἶναι καλλιεργήσιμος ἔκτασις, λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ δυτικοῦ μέρους ἀνυψώσεως τῆς Κρήτης. Ἡ κυριαρχία της ἐξετείνετο ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Κωρυκίας χερσονήσου καὶ τῶν παρακειμένων Κωρυκίων νησίδων, ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ὄπισθέν της κειμένης πεδιάδος. Ἦτο ἐμπορικὸς λιμὴν καὶ φαίνεται ὅτι ἤκμασεν ἀρκετά. Εἶχε ναὸν Ἀρτέμιδος. Ἐκ τῆς ἱστορίας της ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Τῷ 184 π. Χ. τὴν κατέλαβον οἱ Κυδωνιᾶται, ἀλλὰ ἡ διαιτησία τοῦ Ρωμαίου πρεσβευτοῦ Ἀππίου τοῖς ἐπέβαλε νὰ τὴν ἀφήσουν. Φαλασάρνιοι ἐπολέμησαν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ὡς ἐθελονταὶ κατὰ τὸν δεύτερον Μακεδονικὸν πόλεμον. Ν. Ε. Π.

Φαλασσία *ἄκρα* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς Εὐβοίας μεταξὺ Ἀρτέμιδος ἱεροῦ (Ἀρτεμίσιον τὸ κατὰ τὸ Ποντικονήσι) καὶ Ὠρεῶν. (*Πτολεμ.* Γ, ιε, 25. Εἶναι τὸ *Φάλακρα* τοῦ Ἡσυχίου, τὸ σύγχρονον *Κεφάλα* (πλάτ. 39° 00′ 40″ Β., μῆκ. 23° 09′ 10″ Β., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels) τῆς ἐπὶ τοῦ διαύλου τῶν Τρικκέρων ἀκτῆς τῆς Εὐβοίας. Σ. Ε. Λ.

Φαλατάδος /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Τήνου, τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 548, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βῶλαξ* καὶ *Κουμάρος*, 735. Εἶναι ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων χωρίων τῆς νήσου, ἀπέχει τῆς πρωτευούσης περὶ τὰ 10 χλμ. καὶ ἔχει καλλιμάρμαρον ἐκκλησίαν, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ν. Φ.

Φαλγκιὲρ (Falguière), *Ἰωάννης-Ἀλέξανδρος-Ἰωσήφ*. Γάλλος γλύπτης καὶ ζωγράφος ἐκ Τουλούζης (1831—1900). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ζουφφρουά, τῷ δὲ 1859 ἔλαβε τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης. Κυριώτερα ἐκ τῶν πρώτων γλυπτικῶν ἔργων του, δι' ὧν ἐξησφάλισε φήμην μεγάλου καλλιτέχνου, εἶναι: «Νικητὴς ἐν ἀλεκτρυωνομαχίᾳ» (βροῦντζος, 1864), «Ταρκίσιος» (μαρμάρινον, 1867), «Ὀφηλία» (1869), ἄγαλμα τοῦ Κορνηλίου, στηθὲν ἐν τῇ Γαλλικῇ Κωμῳδίᾳ (1872), «Αἰγυπτία χορεύτρια» 1873) καὶ «Ὁ ἅγιος Βικέντιος ντὲ Πώλ», προοριζόμενος διὰ τὸ Πάνθεον τῶν Παρισίων (1879). Βραδύτερον, ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἀναπαράστασιν συμπλεγμάτων καὶ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ἀγαλμάτων, ἐπέτυχεν ἄφθαστον τελειότητα εἰς τὰ ἔργα τοῦ εἴδους τούτου. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: τὸ βρούντζινον σύμπλεγμα «Ἡ Ἐλβετία ὑποδεχομένη τοὺς Γάλλους στρατιώτας» (1874), ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἐν Παρισίοις θριαμβικῆς ἁψῖδος «Θρίαμβος τῆς δημοκρατίας», τὸ ἐν Μπίσκρᾳ μνημεῖον τοῦ καρδιναλίου Ντὲ Λαβιζερὶ (1900), κολοσσικὸν ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας, ὁλόκληρος σειρὰ ἀγαλμάτων τῆς Ἀρτέμιδος, «Ἡ γυναῖκα μὲ τὸ παγῶνι» καὶ ἡ περίφημος «Χορεύτρια», ἥτις προεκάλεσε πολὺν θόρυβον μεταξὺ τῶν καλλιτεχνικῶν κύκλων. Ὑπῆρξεν ἐπίσης διαπρεπὴς τεχνίτης προτομῶν καὶ εἰργάσθη ὡραιότατα ἐπιτύμβια μνημεῖα, ὡς τὸ τοῦ Λαφαγιέτ, τοῦ μουσουργοῦ Μπιζέ, τοῦ ζωγράφου Κουρμπὲ κ. ἄ. Ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἠσχολήθη μεθ' ἥσσονος ἐπιτυχίας, ἔδωσεν ἐν τούτοις ὡραίας διακοσμητικὰς συνθέσεις, ἐξ ὧν ἐκτιμῶνται ἰδιαιτέρως αἱ: «Παλαισταί», «Ριπίδιον καὶ ἐγχειρίδιον», «Ὁ ἐμπρηστής». Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας καλῶν τεχνῶν ἀπὸ τοῦ 1882. Χ. Δ.

Φαλεαλιλὶ [*Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς νήσου *Οὐπολοῦ* (βλ. λ.).

Φαλέας ὁ *Χαλκηδόνιος*. Ἕλλην φιλόσοφος, σύγχρονος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ Σωκράτους. Περὶ τοῦ βίου του ἐλάχιστα εἶναι γνωστά, περὶ δὲ τῆς ἰδεολογικῆς του κατατάξεως ἐρίζουσιν οἱ ἱστορικοὶ τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Zeller τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν σοφιστῶν, ἐνῷ ὁ Ueberweg τὸν θεωρεῖ πυθαγόρειον, ὅπως καὶ τὸν Ἱππόδαμον τὸν Μιλήσιον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐνδιεφέρετο ἐξαιρετικῶς διὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Πρῶτος, λέγουν, ἐστράφη κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει γενεσιουργὸν αἰτίαν πάσης διχονοίας καὶ ἀθλιότητος. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Πολιτικ. Β, 7, 1266, β 40) ὁ Φαλέας ἐκήρυσσεν ἁπλῶς ὅτι πρέπει «ἴσας εἶναι τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν». Ἡ ἐπιβολὴ τοιαύτης ἰσότητος δὲν παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας ὅταν κτίζονται νέαι πόλεις. Πολὺ δυσκολώτερον εἶναι νὰ ἐξισωθοῦν οἱ κλῆροι κατῳκημένων ἤδη πόλεων, ἀλλά, καὶ πάλιν, δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐξομάλυνσις, ἂν οἱ μὲν πλούσιοι παρέχωσι προῖκας καὶ μὴ λαμβάνωσιν, οἱ δὲ πένητες λαμβάνωσι καὶ μὴ παρέ-

Digitized by Google

χωσιν. Ἡ γνώμη αὕτη τῆς ἰσότητος τῆς περιουσίας, ἣν πρῶτος εἰσηγήσατο ὁ Φαλέας, διὰ τὸ καινοτόμον αὐτῆς καὶ διότι δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὸ ἐπικρατοῦν δίκαιον ἦτο ναντίον πρὸς τὴν φύσιν, ἔχει πολλὴν σχέσιν πρὸς τὰ δόγματα καὶ τὰς τάσεις τῶν σοφιστῶν. θ. π.

Φαλέγ, ἢ ***Φάλεκ*** */Βιβλ./.* Ἀπόγονος τοῦ Σήμ, υἱὸς τοῦ Ἔβερ, εἷς τῶν προγόνων τοῦ Ἀβραάμ (Γενεν. ι' 25, ια 16 ἑξ.) Ὠνομάσθη οὕτω διότι «ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ διεμερίσθη ἡ γῆ» Γενεσ. ι' 25) εἰς ἣν φράσιν ποικίλαι ἐδόθησαν ἑρμηνεῖαι, ἐξ ὧν οὐδεμία τυγχάνει ἱκανοποιητική. π. ι. μ

Φαλξ. Ψευδώνυμον τοῦ Ἕλληνος πολιτικοῦ, στρατιωτικοῦ καὶ φιλολόγου *Κολοκοτρώνη* Θεοδώρου (βλ. λ.).

Φαλελιανά */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Κρήτης (βλ. λ. *Φαλαιλιανά*).

Φαλεμὲ (Falemé) */Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς Γαλλικῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς ἐν Σενεγάλῃ, πηγάζων ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ Φούτα Τζαλόν, διὰ τῆς συνενώσεως διαφόρων χειμάρρων καὶ συμβάλλων μετὰ ροῦν 600 περίπου χλμ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σενεγάλη, μικρὸν πρὸ τῆς Μπακέλ. χ.δ.

Φάλεν (Vahlen), ***Ἰωάννης.*** Γερμανὸς φιλόλογος (1830—1911). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Μπρεσλάου, Φρεϊβούργου, Βιέννης καὶ Βερολίνου καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἧς ἦτο ἰσόβιος γραμματεὺς ἀπὸ τοῦ 1895. Ἔγραψεν: «In Varronis satyrarum Menippearum conjectanea» (1858, «Analecta Noniana» (1860, β' ἔκδ 1870), «Συμβολὴ εἰς τὴν Ποιητικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους» (1865—1867), «Ἀριστοτελικὰ θέματα» (1872—1874), «Περὶ τῶν Χρονικῶν τοῦ Ἐννίου» (1886, «Ἑρμηνευτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὴν Ποιητικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους» (1898) καὶ «Opuscula academica» (1907). Ἐξέδωκε τὰ «Ποιητικὰ κατάλοιπα» (1854, β' ἔκδ. 1903) τοῦ Κοΐντου Ἐννίου, τὴν «Ποιητικὴν» τοῦ Ἀριστοτέλους (1868), τὸν «Φοινικικὸν πόλεμον» τοῦ Ναιβίου (1854, τὰς «Regulae» τοῦ Οὔλπιανοῦ (1856), τὸ «Περὶ νόμων» τοῦ Κικέρωνος (1871, β' ἔκδ. 1883), τοὺς «Μεναίχμους» τοῦ Πλαύτου (1882, κ. ἄ., ἐπεμελήθη δὲ τὴν δ' καὶ ε' ἔκδοσιν τῆς λειψιανῆς συλλογῆς «Κάτουλος, Τίβουλος, Προπέρτιος» τοῦ Haupt (1879 καὶ 1885, καὶ τὴν ε' ἔκδοσιν τοῦ Ὁρατίου (1881). π. Ν. π.

Φάλεν (Falun) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Κόππαρμπεργκ, κειμένη παρὰ τὴν λίμνην Ρούν, ἐν μέσῳ αὐχμηρᾶς καὶ ἀγόνου περιοχῆς, πλουσίας ὅμως εἰς μεταλλεῖα χαλκοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἐκμετάλλευσις ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἀσχολίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Κάτ. 13.350 Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Γκότενμποργκ. χ. δ

Φαλένσκι (Falenski), ***Εὐτύχιος.*** Πολωνὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1825—1910). Θεωρούμενος εἷς τῶν σημαντικωτέρων Πολωνῶν συγγραφέων καὶ ἐκ τῶν δημιουργῶν τῆς νεωτέρας ποιητικῆς πολωνικῆς γλώσσης. Ἔγραψε τὰ ποιητικὰ ἔργα: «Τραγούδια πέραν τοῦ τάφου» (1870), «Ἠχὼ τῶν βουνῶν» (1871), «Μαίανδρος» (1892), «Τελευταῖα τραγούδια» (1893), κ. ἄ, τὰ δραματικὰ ἔργα: «Ὁ υἱὸς τοῦ ἀστέρος» (1871), «Ἀλτέα» 1875, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν προτύπων, «Φλωρίνδα» (1888), «Φραντζέσκα ντὰ Ρίμινι» (1888), τὰ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα: «Ἀπ' τὰ κοντινὰ καὶ τὰ μακρινά» 1863) κ. ἄ., μετέφρασε τὰ ἅπαντα τοῦ Πετράρχου καὶ ἐξέδωκε περίφημον «Ἀνθολογίαν» τῶν κυριωτέρων ποιητῶν ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν (τόμ Α' 1878, τόμ Β 1892). Μ. Δ. Β.

φάλερα (ἡ) (Phalera) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοὺ μεγέθους ψυχάς, ἀπαντώσας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἀναιραινομένας κατὰ τὸ θέρος ἐπὶ τῶν διαφόρων φυτῶν, ἅτινα καὶ ποικίλως βλάπτουσιν. Δ. Ν. Π

φαλερία (ἡ) (Phaleria) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *διαπεριαλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη παντοῦ σχεδὸν τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Αἱ φαλερίαι ἔχουν κεφαλὴν κερατοειδῆ ἢ πολυφυματώδη, κεραίας λεπτοτέρας κατὰ τὴν βάσιν των καὶ παχυτέρας κατὰ τὸ ἄκρον των, σιαγονικὰς προσακτρίδας κυλινδρικάς, θώρακα τετραγωνικὸν καὶ πόδας ἰσχυρούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *φαλερία ἡ δίστικτος* (Phaleria bimaculata), μήκους μὴ ὑπερβαίνοντος τὸ χιλιοστόμετρον καὶ χρώματος κασтανοεπιξάνθου. Δ. Ν. Π.

Φαλέριοι */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ Ν Ἐτρουρίᾳ, κειμένη εἰς τὰ ΒΔ τοῦ Σωράκτου ὄρους (νῦν Monte Oreste), οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως. Κτισθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἐπὶ ἀποκρήμνου ὑψώματος, διετέλεσε πρωτεύουσα τῶν Φαλίσκων καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς μεταξὺ Ἐτρουρίας καὶ Ρώμης πολέμους. Σύμμαχος τῶν Φιδηνῶν, Οὐηΐων καὶ Ταρκυνίων, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 293 π. Χ. Στασιάσασα τῷ 241 π. Χ. κατεστράφη, οἱ δὲ κάτοικοί της ἔκτισαν νέαν πόλιν εἰς τὴν πεδιάδα πρὸς τὰ ΒΔ. αὐτῆς, τοὺς Νέους Φαλερίους. Ἡ νέα πόλις, κατ' ἀρχὰς ἰσοπολιτεία (municipium), ἐδέχθη ἀποίκους Ρωμαίους ἐπὶ τῆς Τριανδρίας. Σημαντικώτατα ἐρείπια τῶν Παλαιῶν Φαλερίων (τείχη περιβόλου προρρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ναοί, τάφοι ἐντὸς βράχων κτλ.) σῴζονται παρὰ τὴν νῦν Civita Castellana, τῶν δὲ Νέων (τείχη περιβόλου, θέατρον, ἀμφιθέατρον, χριστιανικαὶ κατακόμβαι κτλ.) παρὰ τὴν Santa Maria de Falleri. Α. Θ. Σ.

Φαλέριον */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Πικήνῳ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τίννα ποταμοῦ (νῦν Tenna), ἀποικία ρωμαϊκὴ ἐπὶ Αὐγούστου. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Fallerone, ὅπου σῴζονται ἐρείπια (θέατρον, ἀμφιθέατρον κλ.). Α. Θ. Σ.

Φαλέρνον (Phalernum) */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰταλίας. Ἔκειτο πρὸς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Καμπανίας καὶ ἐξετείνετο ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν Μασσικῶν ὀρέων μέχρι τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Βολτοῦρνο. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Καμπανίας, τῷ 340 π Χ., περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν. Τῷ 217 ἐδῃώθη ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Καρχηδονίων, κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τῆς πόλεως ταύτης εἶναι σήμερον ἄγνωστος. Τινὲς ὑποθέτουσιν ὅτι τὸ χωρίον Λὰ Ρόκκα Μαντραγκόνε ἔχει κτισθῇ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων της. Ὑπῆρξεν ὀνομαστὴ διὰ τοὺς οἴνους της. Μ. Δ. Β

— ***Φαλέρνου οἶνοι.*** Οἶνοι ὀνομαστοὶ καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαιότητα, θεωρούμενοι ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς Ἰταλίας καὶ προερχόμενοι ἐκ τῶν περιφήμων ἀμπελώνων τοῦ Φαλέρνου. Οἱ οἶνοι οὗτοι ἦσαν ἐρυθροὶ ἢ ἀνοικτοῦ κιτρίνου χρώματος καὶ περιεῖχον τόσον οἰνόπνευμα, ὥστε ἀνεφλέγοντο τῇ προσεγγίσει φλογός. Πρὸς ἐλάττωσιν τῆς εἰς οἰνόπνευμα περιεκτικότητός των ἀνεμείγνυον αὐτοὺς μὲ οἴνους τῆς Χίου ἢ μὲ μέλι. Μετὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα οἱ ἀμπελῶνες τοῦ Φαλέρνου κατεστράφησαν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὀνομάζονται *Ἰοι Φαλέριου* διάφοροι οἶνοι προερχόμενοι ἐκ τῶν ἀμπελώνων τῆς περιοχῆς τοῦ παλαιοῦ Φαλέρνου. Μ. Δ. Β.

Φαληρεύς, ***Δημήτριος ὁ*** —· βλ. *Δημήτριος* ὁ Φαληρεύς.

— **Φαληρεύς,** ***Γεώργιος - Βυζάντιος.*** Διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διδάξας ἐν τῇ πατρίδι του μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Κατὰ τὸ 1825, διατρίβων ἐν Κερκύρᾳ, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας Γυΐλφορδ βοηθὸς τοῦ ἐπιστάτου τῆς βιβλιοθήκης, ἤτοι ἔφορος αὐτῆς Ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ. Α. Γ.-Γ.

— **Φαληρεύς,** ***Δημήτριος.*** Κωνσταντινουπολίτης λόγιος τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ αἰῶνος, μαθητεύσας ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ ὑπὸ τὸν Θεόφιλον Κορυδαλέα Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σαπιέντας τῆς Ρώμης. Συνέγραψε «Γραμματικὴν» καὶ «Τουρκικὸν λεξικόν». Α. Γ.-Γ.

— **Φαληρεύς,** ***Θεόδωρος Δ.*** Ἰατρὸς ἐξ Ἀμοργοῦ, γεννηθεὶς ἐν Χάλκῃ Κωνσταντινουπόλεως (1828—1904) Ἀναλφάβητος μέχρις ἡλικίας 17 ἐτῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Γαλατᾶ Σεράϊ, σπουδάσας ἀπ' εὐθείας τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἰατρικὴν ὑπὸ τοὺς πρώτους Γάλλους καθηγητὰς τοῦ τουρκικοῦ πανεπιστημίου. Τελειοφοιτῶν τῷ 1853, μετέσχε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἐπαναχάμψας δὲ καὶ λαβὼν τὸ πτυχίον του εἰργάσθη ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Διηύθυνεν ἐπὶ ἑπταετίαν τὸ νοσοκομεῖον Σούμλας, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαυροβουνίου 1876), τὸ ἐν Νίκσιτς τουρκικὸν στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον καὶ κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν (1877) τὸ ἐν Σούμλᾳ Τῷ 1878, ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς δερματολογίας εἰς τὸ μεγαλύτερον τουρκικὸν νοσοκομεῖον τοῦ Χαϊδὰρ Πασᾶ ὅπου ἐδίδαξεν ὑπὲρ τὰ 15 ἔτη. Ἀπέθανεν ἐν Σκούταρι μὲ βαθμὸν συνταγματάρχου. Α. Γ.-Γ.

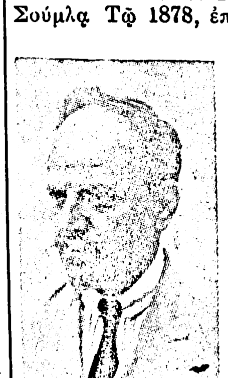

Νικόλαος Φαληρεύς.

— **Φαληρεὺς μπέης,** ***Νικόλαος Θ*** (*Νίκος Ἀμοργιανός*) Λόγιος Κωνσταντινουπολίτης, γεννηθεὶς ἐν Τζουμπαλῇ τῷ 1861 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῷ Χαλεπίῳ τῆς Συρίας τῷ 1927 Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ Διετέλεσεν ἐπὶ 45 ἔτη ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας. Τῷ 1911 διωρίσθη «διευθυντὴς τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τῆς Τουρκίας» ἐν Χαλεπίῳ, ἤτοι πρέσβυς καὶ πρόξενος ἅμα ἐν τῇ γαλλικῇ Συρίᾳ Τῷ 1914 μετετέθη εἰς Βαγδάτην, τῷ δὲ 1915 ἐπαύθη ὡς ἀνταντόφιλος, ἐπαναδιορισθεὶς μετὰ τὴν ἀνακωχήν. Ἔγραψε πλεῖστα λογοτεχνικὰ ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὁ Ἀδὰμ» («Φιλολογικὴ Ἠχώ», 1897), «Αἱ λαμπάδες τοῦ γάμου» («Ἐπίκαιρος» 1909), «Ἡ φρίκη τοῦ βιολιοῦ» («Νέον πνεῦμα» 1910), «Λεωνίδας», «Αἱ βλαστήμιες» «Πᾶν» («Χαραυγὴ» Μυτιλήνης) καὶ ἄλλα καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ποιήματα τοῦ Μπωντελαιρ, τοῦ Ζὰν Ραμώ, τοῦ Ἀνρὶ ντὲ Ρενιέ, τοῦ Πὼλ Βερλαίν, τοῦ Μωρεὰς κλπ Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1893 ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Γιάννη Γρυπάρη τὸ ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν «Φιλολογικὴ Ἠχώ». Α. Γ.-Γ.

φαληρὶς (ἡ) (Phaleris) */Ζωολ./.* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλκιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσώμων ἢ μετριοσώμων πτηνῶν, ἀπαντώντων εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

Φάληρον */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀπέχων 1 ὥραν τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὸν ὁμώνυμον ὅρμον τοῦ Σαρωνικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευεν ὡς λιμὴν τοῦ ἄστεως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Παρὰ τὴν θάλασσαν ἵστατο ναὸς τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς, μεσογειότερον δὲ ναὸς τοῦ Διός, βωμοὶ τῶν ἀγνώστων θεῶν καὶ ποικίλα ἡρῷα. Αἱ φαληριναὶ ἀφύαι (σαρδέλλαι) ἐθεωροῦντο ἐξαίρετοι ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε περικλείσει τὸν φαληρικὸν λιμένα διὰ τείχους ἐκτεινομένου μέχρι τῶν Ἀθηνῶν (Φαληρικὸν τεῖχος). Ι. Σ. Σ.

— **Φάληρον** */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ἀρχαία ὀνομασία τῆς *Νεαπόλεως* τῆς Ἰταλίας.

— **Φάληρον** */Γεωγρ./.* Θερινὸν προάστιον τῶν Κυδωνιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ ὁποῖον συναντᾷ κατὰ πρῶτον ὁ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Κυδωνιῶν πλέων. Οἱ Τοῦρκοι ἐκάλουν αὐτὸ *Σαφὰ* (=Τέρψις).

— **Φάληρον** ***Νέον*** */Γεωγρ./.* Παράλιον προάστιον τῶν Ἀθηνῶν, 7 χλμ. μακρὰν αὐτῶν καὶ ἐγγὺς τοῦ Πειραιῶς, κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Φαληρικοῦ ὅρμου. Πρὸς Α. ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Μοσχάτου διὰ τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ, πρὸς Δ δὲ συνέχεται μετὰ τοῦ Πειραιῶς. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν διὰ τούτου διέλευσιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Πειραιῶς. Ἔχει κανονικωτάτην ρυμοτομίαν καὶ καλὰς οἰκοδομάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται τὸ μέγα ξενοδοχεῖον «Ἀκταῖον», τὸ ἐργοστάσιον ἠλεκτρισμοῦ, ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Πειραιῶς καὶ διάφορα ἄλλα κέντρα. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, ἔχουσαν ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, δημοτικὰ καὶ ἰδιωτικὰ σχολεῖα καὶ 5341 κατ (1928). Πρὸς Β. τοῦ σταθμοῦ ἔχει μέγα ποδηλατοδρόμιον καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Καραϊσκάκη, κατὰ τὸν χῶρον ἔνθα ἐφονεύθη, τῇ 22 Ἀπριλίου 1827. Τὸ Ν Φάληρον συνδέεται καὶ διὰ τροχιοδρόμων μετὰ τοῦ Πειραιῶς, Τζιτζιφιῶν, Ἀθηνῶν καὶ Παλαιοῦ Φαλήρου, ὡς καὶ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Εἰς τὸν ὅρμον αὐτοῦ, ἂν καὶ ἀνοικτόν, ναυλοχοῦν πολλάκις ἑλληνικὰ καὶ ξένα πολεμικὰ ἀτμόπλοια, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιβατηγά. Ι. Σ. Σ.

— **Φάληρον** ***Παλαιὸν*** */Γεωγρ./.* Προάστιον τῶν Ἀθηνῶν, 7 ½ χλμ. νοτιοδυτικῶς αὐτῶν, καὶ ἔχον μεγάλην παραλίαν ἔκτασιν. Κάτ. 6767 (1928) Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὸ Π Φάληρον περιωρίζετο εἰς δύο ἢ τρεῖς οἰκίσκους κατὰ τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τοῦ ὁμωνύμου ὅρμου, ὅπου ὁ ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ οἱ θαλάσσιοι λουτρῶνες. Τὸ κοινὸν αὐτοῦ ὄνομα ἦτο *Τρεῖς Πύργοι* ἢ *Ξερυτάγαρο*. Ἔκτοτε ηὐξήθη καταπληκτικῶς μὲ κανονικὴν ρυμοτομίαν καὶ μὲ μεγάλας οἰκοδομάς, συνδεθὲν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Νέου Φαλήρου καὶ τοῦ Πειραιῶς δι' ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου. Ἡ δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνία μετὰ τῶν Ἀθηνῶν γίνεται διὰ τῆς ἀρτηρίας τῆς λεωφόρου Συγγροῦ. Κατὰ τὸ θέρος παραθερίζουν ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ πολλοὶ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Ἐν τῷ προαστίῳ τούτῳ ὑπάρχει πλῆθος ξενοδοχείων, ζυθεστιατορίων, καφείων, ἐπαύλεων, λουτρώνων καὶ ποικίλων ἄλλων κέντρων Ὑπάρχει ἐπίσης ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, ἀστυνομικὸς σταθμός, γυμνάσιον καὶ δημοτικὰ σχολεῖα. Ὑπαγόμενον ἄλλοτε εἰς τὸν δῆμον Ἀθηνῶν, σήμερον ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται καὶ οἱ συνεχόμενοι συνοικισμοὶ *Πικροδάφνη* (133 κάτ.) καὶ *Ἁγία Βαρβάρα* (210 κάτ.). Κατὰ τὸν ὅρμον τοῦ Φαλήρου ἔχει ἱδρυθῆ καὶ ἀεροδρόμιον διὰ τὰ ἀεροπλάνα τοῦ κράτους. Ι. Σ. Σ.

— ***Φαλήρου δέλτα*** */Γεωγρ./.* Οὕτως ὠνομάζετο ἄλλοτε τὸ κατὰ τὸ ἁλίπεδον τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου τρίγωνον, τὸ ὁποῖον περιεκλείετο ὑπὸ τριῶν ὁδῶν (Ἀθηνῶν—Π. Φαλήρου. Π Φαλήρου—Τζιτζιφιῶν καὶ τῆς διακλαδώσεως τῆς πρώτης πρὸς Τζιτζιφιές) Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ εἶναι σήμερον ἱδρυμένον τὸ ἱπποδρόμιον τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου. Ι. Σ. Σ.

Digitized by Google

Ἄποψις τοῦ Νέου Φαλήρου ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ἄποψις τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Digitized by Google

— **Φαλήρου μάχη** *[Ἱστορ. Ἀγῶν.]* βλ. λ. *Ἀνάλατος.*

— **Φαλήρου ὅρμος** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὁ ὡραιότερος τῶν ἀττικῶν ὅρμων, προσφιλὲς ἀγκυροβόλιον τῶν στόλων κατὰ τὸ θέρος καὶ τῶν θαλαμηγῶν, τῶν ὑπερωκεανίων δὲ περιηγητικῶν ἀτμοπλοίων καὶ κατ' αὐτὸν ἔτι τὸν χειμῶνα. Ἀποτελῶν τὸν Β Β Α. τοῦ Σαρωνικοῦ μυχόν, διανοίγεται ἀνατολικῶς τοῦ βουνολόφου τῆς Καστέλλας, ἔχων ὡς δυτικὸν μὲν κέρας τὴν βορείαν ἄκραν τοῦ λιμένος τῆς Μουνυχίας (παλαιότ. Στρατιωτική, κοιν. Κουμουνδούρου καὶ Τουρκολίμανο), καὶ ὡς ἀνατολικὸν κέρας τὴν Θησέως ἄκραν (ἀρχ. Κωλιάς, κοιν. δὲ πρώην Σταματογιάννη) τὴν μεταξὺ Ξηροταγάρου (παλαιότ. Τρεῖς Πύργοι) καὶ Πρινοπούλου (νῦν Τροκαντερό). Τῆς φαληρικῆς ταύτης ἄκρας ἡ ὀνομασία δὲν εἶναι ἀρχαία, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπ' ἐσχάτων (1930) θεσπισθεῖσα ὑπὸ τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας (Θησέως ἄκρα πλάτ. 37°55'45" Β, μῆκ. 23°41'20" Ἀν, χάρτ ἕλλην ὑδρογρ ὑπηρ. 22: «Πειραιεὺς καὶ ὅρμος Φαλήρου»). Τὸ μεταξὺ τῶν κεράτων του ἄνοιγμα, ἀναπεπταμένον πρὸς Ν., εἶναι 13 ναυτικῶν σταδίων, ἡ δὲ εἴσδυσίς του 7 τοιούτων. Ἀπὸ τῆς μασχάλης τῆς Καστέλλας μέχρι τῆς Θησέως ἄκρας παραθέει θαυμάσιος ψαμμαθών, διακοπτόμενος μόνον ὑπὸ τῶν κρηπιδωμάτων τῆς πλατείας τοῦ ξενοδοχείου τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ ἀεροδρομίου πρὸς τὸν Β Α. μυχόν. Εἰς τὸ μέσον τοῦ τόξου περίπου ἡ ἔρημος τότε παραλία ἐλέγετο *Τζιτζιφιὲς* καὶ ἦτο μέχρι τοῦ 1895 ἀκόμη τόπος συγκεντρώσεως κυνηγῶν διὰ καρτέρια ἀγρίων νησσῶν καὶ μπεκατσινιῶν. Μεταξὺ Τζιτζιφιῶν καὶ Παλαιοῦ Φαλήρου, κατὰ τὸ δέλτα τῆς σήμερον, ἡ παραλία ὠνομάζετο *Δαμασκηνοῦ*. Ὅτε ἡ παραλία ἦτο ἔρημος, γνωρίσματα τῶν στόλων διὰ τὰς προσγειώσεις ἦτο ἡ ἔπαυλις τοῦ Κ. Γιαννοπούλου, ἧς τὴν θέσιν κατέχει νῦν τὸ Ἀκταῖον, καὶ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὴν ἄκραν Ξηροταγάρου, ἀπὸ τῆς βορειοδυτικῆς μασχάλης τῆς ὁποίας ἐκτείνονται αἱ ἀεροπορικαὶ ἐγκαταστάσεις, καταλαβοῦσαι διὰ τῶν συνεργείων των καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ ποτὲ ζωολογικοῦ κήπου, ἥτις παλαιότερον ἐλέγετο *Βοϊδολίβαδο*. Νῦν σημεῖα προσγειώσεως περίοπτα εἶναι αἱ δύο ὑψηλόταται καπνοδόχοι τῆς παλαιᾶς ἠλεκτρικῆς ἑταιρείας, ἡ λεωφόρος Συγγροῦ, ἥτις μακρόθεν φαίνεται ὡς κατακόρυφος λευκὴ στήλη, τὸ «Ἀκταῖον» καὶ ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῶν Τζιτζιφιῶν. Σ. Ε. Λ.

Φάληρος *[Μυθολ.].* —1) Εἷς τῶν Λαπιθῶν, οἵτινες ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Κενταύρων κατὰ τοὺς γάμους τοῦ Πειριθόου μετὰ τῆς Ἱπποδαμείας (Ἡσιόδ Ἀσπ. 180). —2) Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Ἄλκωνος καὶ ἔγγονος τοῦ Ἐρεχθέως, εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, ἱδρυτὴς τοῦ Φαλήρου, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ βωμὸς αὐτοῦ, κτίσας κατά τινας καὶ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Παρθενόπην, τὴν μετὰ ταῦτα Νεάπολιν (Παυσ. Α, 1, 4). Α. Θ. Σ.

Φάλια *[Γεωγρ.].* Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου. Κάτ. 140. Α. Κ. Α.

Φαλίας *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἑλικωνίδος, μιᾶς τῶν Θεσπιάδων. Α. Θ. Σ.

Φαλίας. Κερκυραῖος, Κορίνθιος τὴν καταγωγήν, υἱὸς τοῦ Ἐρατοκλείδου ἐκ τοῦ γένους τῶν Βακχιαδῶν, κτίσας τῷ 625 π. Χ. τὴν πόλιν Ἐπίδαμνον ἐν Ἰλλυρίᾳ. Α. Θ. Σ.

Φάλιγα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Μεσοποταμίας κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου, κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἀβόρρα (νῦν Khabour) συμβολήν του, ἡ μετὰ ταῦτα *Κιρκήσιον* τῶν Ρωμαίων. Α. Θ. Σ.

φαλίδωμα (τό) ναυτ., ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης (βλ. λ. *ραφίδωμα*). Σ. Ε. Λ.

φαλιδώνω ναυτ., δένω μὲ φαλίδο, *ραφιδῶ*.

Φαλιέρος (Faliero ἢ Falier). Ὄνομα εὐγενοῦς οἴκου τῆς Ἑνετίας, ἀκμάσαντος ἀπὸ τοῦ ΙΑ'—ΙΕ' αἰῶνος. Ἐπιφανέστερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναφέρονται, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, οἱ ἑξῆς:

—1) *Βιτάλε.* Δόγης τῆς Ἑνετίας (1084—1096). Ἐπολέμησε νικηφόρως κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας Ροβέρτου Γισκάρδου.

—2) *Ὀρδέλαφος.* Δόγης τῆς Ἑνετίας (1102—1118). Τῷ 1102 ἀπέστειλεν ἰσχυρὸν στόλον εἰς Παλαιστίνην πρὸς βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἱερουσαλὴμ Βαλδουίνου Α'. Διεξήγαγεν ὡσαύτως μακροὺς πολέμους κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὑγγαρίας Στεφάνου Β' καὶ ἐξεπόρθησε τὴν ὑπὸ τούτου κατεχομένην ὀχυρὰν τῆς Δαλματίας πόλιν Ζάραν, ἐφ' ᾧ καὶ προσέλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Κροατίας. Ἐκστρατεύσας ἐκ νέου κατὰ τῶν Οὔγγρων τῷ 1118, ἔπεσεν εἴς τινα παρὰ τὴν Ζάραν μάχην.

—3) ***Μαρῖνος.*** Ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης (1246—1250).

—4) ***Μαρῖνος.*** Δόγης τῆς Ἑνετίας (1354—1355). Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ναύαρχος τοῦ ἐνετικοῦ στόλου ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, διοικητὴς τῆς Εὐβοίας καὶ πρέσβυς εἰς διαφόρους ἀποστολάς. Τῷ 1354, καθ' ὃν χρόνον διέτριβεν εἰς Avignon ὡς πρέσβυς παρὰ τῷ πάπᾳ Ἰννοκεντίῳ Δ', ἐξελέγη δόγης εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἄρτι ἀποβιώσαντος Ἀνδρέου Δανδόλου. Ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Ἑνετίαν καὶ ἀντεμετώπισεν εὐθὺς ἀμέσως σοβαρωτάτας δυσχερείας. Ἡ ἧττα τῶν Ἑνετῶν ὑπὸ τῶν Γενουαίων ἐν Πορτολούγκῳ (4 Νοεμβρίου 1354) προεκάλεσε σοβαρὰν ἐναντίον του ἐξέγερσιν καὶ ἰδίως νεαρῶν τινων πατρικίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μιχαὴλ Στένο. Οὗτος κατεδικάσθη διὰ τοῦτο, ἀλλ' ὁ Μαρῖνος, κρίνων ἀνεπαρκῆ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ποινήν, ἐξύφανε συνωμοσίαν ἵνα ἀνατρέψῃ τὴν κυβέρνησιν, προδοθεὶς ὅμως συνελήφθη τὴν 15 Ἀπριλίου 1355 καὶ καταδικασθεὶς ἀμέσως εἰς θάνατον ἀπεκεφαλίσθη μετὰ 2 ἡμέρας.

—5) ***Μᾶρκος.*** Ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης (1401—1403). Ν. ΚΛΣ

—**Φαλιέρος** (Faliero), *Ἄγγελος.* Ἑνετὸς ἀξιωματοῦχος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἦτο μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, ὅτε ὁ Πέτρος Πιάνι ἐπρότεινεν ὅπως ἡ πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας τῆς Βενετίας μεταφερθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, λόγῳ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πᾶσαι αἱ βενετικαὶ κτήσεις εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ πρότασις αὕτη ἀπεκρούσθη κατόπιν ἐντόνου ἀντιδράσεως τοῦ Φαλιέρου, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει τὴν μεταφορὰν ἐπικίνδυνον δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τῆς δημοκρατίας. Μ. Δ. Β.

— **Φαλιέρος,** *Λεονάρδος.* Ἑνετὸς εὐγενής, διορισθεὶς καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης τῷ 1302 ΕΡ. Μ.

— **Φαλιέρος,** ***Μαρῖνος.*** Ποιητὴς ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ποιημάτων του φαίνεται σχετιζόμενος μὲ τὴν Κρήτην Γούτου ἔχομεν τρεῖς ποιητικὰς συνθέσεις. Ἡ πρώτη, ἠθικοθρησκευτικοῦ περιεχομένου, σύγκειται ἐκ 233 δεκαπεντασυλλάβων ἀνομοιοκαταλήκτων στίχων, καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Σπανέα ἀποτείνεται μὲ παραινετικὴν διάθεσιν εἰς φίλον καὶ ἐκφράζει σκέψεις «διὰ μακρῶν ἐκτεθειμένας περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἐπιγείων, περὶ τῆς εὐτελείας τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ βίου, περὶ θανάτου, ἁμαρτίας καὶ μετανοίας», κατὰ τὸν σπουδάσαντα τὸ ἀνέκδοτον χειρόγραφον τοῦ Μιλάνου Krumbacher. Ἡ δευτέρα φέρει τὸν τίτλον «Ἱστορία καὶ ὄνειρο τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος κυρίου Μαρίνου Φαλιέρου». Ἔχει ἀναλογίαν μὲ τὸν «Ἀπόκοπον» τοῦ Μπεργαδῆ, διότι καὶ ἐδῶ ὁ ποιητὴς περιγράφει ἐρωτικὰ συμβάντα τὰ ὁποῖα εἶδε καθ' ὕπνον. Τὸ ποίημα σύγκειται ἐξ 696 δεκαπεντασυλλάβων ὁμοιοκαταλήκτων στίχων. Ἡ τρίτη ποιητικὴ σύνθεσις τοῦ Φαλιέρου εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν δευτέραν κατὰ τὸ περιεχόμενον, ἤτοι ἱστορία ἐρωτικὴ καθ' ὕπνον. Ὁ ἔρως ὡπλισμένος ἐμφανίζεται εἰς τὸν ποιητὴν καὶ δηλοῖ πρὸς αὐτὸν ὅτι ὑπὸ τῆς Μοίρας εἶναι ὡρισμένον νὰ γίνῃ σύζυγος τῆς γυναικὸς τὴν ὁποίαν προσάγει καὶ τὴν ὁποίαν ἐπόθει ὁ ποιητής. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ φιλήσῃ τὴν ἐκλεκτήν του, ἡ Μοῖρα κρούει τὴν θύραν καὶ ὁ ποιητὴς σπεύδει νὰ τὴν ὑποδεχθῇ, ἀλλ' ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτῆς τὸ ὄνειρον διακόπτεται ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἀλέκτορος καὶ ὁ ποιητὴς ἀντικρύζει τὴν σκληρὰν πραγματικότητα. Τὸ ποίημα, διαλογικὸν καὶ τοῦτο, σύγκειται ἐξ 130 στίχων. Οἱ τελευταῖοι στίχοι ἀποτελοῦν νουθεσίαν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τοὺς νέους, ὅτι πρέπει νὰ τιμῶσι τὸν ἔρωτα. Εἰς τὸν Φαλιέρον ἀπεδόθη, ἀπιθάνως ὅμως, καὶ τὸ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1544 ἐκδοθὲν ἔργον «Ἡ σταύρωσις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἡ γλῶσσα τῶν ἀνωτέρω ποιημάτων εἶναι μᾶλλον κρητικὴ διάλεκτος. Ὡς λογοτεχνικὰ προϊόντα δὲν ἔχουσι μεγάλην ἀξίαν, καίτοι δὲν λείπουσι στίχοι καὶ ἡμῖν παραστατικὰ καὶ ἀπομακρυνόμενά πως τῆς ξηρᾶς διηγηματικῆς πεζότητος.

Τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ποιήματος μέρη ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ *Legrand*, ἐν Biblioth. grecque vulgaire τόμ. 2 (1881) p LXII—LXIV καὶ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ὑπὸ *Jhon Schmitt* μετὰ τοῦ τρίτου ἐν Δελτ. ἱστορ. καὶ ἐθνολ. ἑταιρ. τόμ. 4 (1893), σ. 291—308). Γ. Μ. Β.

Φάλικα, καὶ **Φάλκα** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσαρίας τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 173. Καλλιεργουμένου τοῦ παρὰ τὸ χωρίον ἀμπελῶνος *Φλ.υράκη* εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ ἀρχαῖοι τάφοι μετὰ διαφόρων κτερισμάτων. Φύεται δ' εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου ἐν ἀφθονίᾳ αὐτοφυὴς *κρόκος ὁ σπαρτός*, ἡ κοινῶς ὀνομαζομένη *ζαφορά*, ἀρίστης ποιότητος. Δ. Π. Π.

Φαλῖνος. Ζακύνθιος, ὅστις διὰ τὰς περὶ τακτικῆς καὶ ξιφασκίας γνώσεις του, εὐνοηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πέρσου σατράπου Τισσαφέρνους, διεξήγαγε κατ' ἐντολήν του, μετὰ τὴν ἐν Κουνάξοις μάχην, τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν μυρίων Ἑλλήνων, τῶν μισθωτῶν τοῦ Κύρου. Λ. Χ. Ζ.

φαλισκικὴ *διάλεκτος.* Καλεῖται οὕτως ἡ διάλεκτος τῶν Φαλίσκων ἢ Φαλερίων, ἤτοι τῶν κατοίκων τῆς ἀρχαίας ἰταλικῆς πόλεως Φαλ[…] (Falerii), κειμένη ἐν τῇ Τυρρηνικῇ ἢ Ἐτ[…] (Etruria). Ἡ διάλεκτος αὕτη, μολονότι ἀπὸ […] ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν κατακτήσεως τῆς ὁμωνύ[…] χώρας των ἀπεμονώθη ἀπὸ τὰς ἄλλας συγ[…] πρὸς αὐτὴν διαλέκτους τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας, […] δὴ ἀπὸ τὴν συγγενεστάτην πρὸς αὐτὴν λατιν[…] οὐχ ἧττον ἐξέφυγε τὴν ὑπὸ τῆς τυρρηνικῆς γλώσ[…]σης ἐξαφάνισιν καὶ ἀντικατάστασίν της. Τὰ δ[…] σωθέντα γραπτὰ μνημεῖα τῆς διαλέκτου ταύ[…] εἶναι περὶ τὰς τριάκοντα πέντε ἐπιγραφάς, αἵτ[…] ἕνεκα τῆς συντομίας των δὲν μᾶς ἐπιτρέπ[…] πλήρη γνῶσιν τῆς εἰρημένης διαλέκτου. Ἡ φα[λι]σκικὴ ἐξηφανίσθη κατὰ τὰ μέσα περίπου τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς λατιν[…] Γ. Π. Κ.

Φαλίσκοι (οἱ) *[Ἀρχ.],* Λαὸς τυρρηνικός, συγ[…]γενὴς πρὸς τοὺς Λατίνους, ἔχων ὡς πρωτεύουσαν τοὺς Φαλερίους ἢ Φάλισκον. Α. Θ. Σ.

Φάλισκον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, πρωτεύουσα τῶν Φαλίσκων. Α. Θ. Σ.

Φάλκ (Falk), ***Ἀδαλβέρτος.*** Πρῶσσος πολιτικὸς (1827—1900). Γενόμενος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, καθ' ἣν ἐποχὴν διεξήγετο δεινὸς ἀγὼν μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν (1872—1879), κατήργησε πολλὰ π[…]νόμια τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπέβαλε εἰς τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ κράτους τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν καὶ εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ […] μέσην καὶ ἀνωτέραν. Ὁμοία ὑπῆρξεν ἡ ἐνέρ[γεια] του ἔναντι τῆς εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, μετ[…]τερα διεκδικούσης δικαιώματα. Διετέλεσε βουλευτὴς ἀπὸ τοῦ 1879 ἐν τῷ Ράϊχσταγ. Θ. Κ.

— **Φάλκ** (Falck καὶ Falk), ***Ἀντώνιος-Φάϊνχαρ[…]*** Ὁλλανδὸς πολιτικός, διπλωμάτης καὶ συγγραφεὺς (1776—1843). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λέϋντεν καὶ μετὰ τὴν τελείωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον. Τῷ 1802 διετέλεσε γραμματεὺς τῆς πρεσβείας τῆς Βαταυϊκῆς δημοκρατίας ἐν Μαδρίτῃ. Τεθεὶς κατόπιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ γενικὸς γραμματεὺς τῶν ὑπουργείων τῶν Ἀποικιῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετὰ τὴν προσάρτησιν ὅμως τῆς Ὁλλανδίας εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ὁλλανδῶν κατὰ τὸ 1813 ἐναντίον τῆς ξενικῆς κυριαρχίας, συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Ὁ ἐκλεγεὶς τότε βασιλεὺς τῶν Κάτω Χωρῶν Γουλιέλμος Α' διώρισεν αὐτὸν ἰδιαίτερον γραμματέα του. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην ὁ Φάλκ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ νέου βασιλείου τῶν Κάτω Χωρῶν, ἵδρυσε τὰ πανεπιστήμια τῆς Γάνδης, τῆς Λιέγης καὶ τῆς Λουβαίνης, ἐπανίδρυσε τὴν παλαιὰν Ἀκαδημίαν τῶν Βρυξελλῶν καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν χώραν πλείστας μεταρρυθμίσεις. Πρὸς ἀποτελεσματικωτέραν ἐφαρμογὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰσηγηθέντων διαφόρων μέτρων, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὰ ὑπουργεῖα τῆς Παιδείας, τῶν Ἀποικιῶν καὶ τοῦ Ἐμπορίου καὶ ἀπέκτησε μεγίστην δημοτικότητα παρὰ τῷ λαῷ. Λόγῳ τῆς ἐπικινδύνου ταύτης δημοτικότητός του, ὁ βασιλεὺς προσεπάθησε νὰ ἀπομακρύνῃ τοῦτον ἐκ τῆς χώρας καὶ τὸν διώρισε πρεσβευτὴν εἰς τὸ Λονδῖνον. Κατανοήσας […] ἐνωρὶς τὴν ἀνάγκην τοῦ χωρισμοῦ τοῦ Βελγίου ἀπὸ τῆς Ὁλλανδίας, δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποδείξῃ τοῦτο εἰς τὸν βασιλέα. Μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ τὸν πείσῃ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μακρὰν τῆς πολιτικῆς καὶ διπλωματίας. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1839, δι' ἧς καθιεροῦτο ὁ χωρισμὸς τῆς Ὁλλανδίας ἀπὸ τοῦ Βελγίου, ὁ Φάλκ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν διπλωματίαν καὶ ἐδέχθη τὴν θέσιν τοῦ πρώτου πρεσβευτοῦ τῆς Ὁλλανδίας εἰς τὰς Βρυξέλλας. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διασημοτέρων πολιτικῶν καὶ διπλωματῶν ὄχι μόνον τῆς Ὁλλανδίας, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ἐποχήν του, διακριθεὶς διὰ τὴν μεγάλην του εὐφυΐαν, τὴν θαυμαστὴν εὐστροφίαν του, τὸν ἁγνὸν πατριωτισμόν του καὶ τὴν βαθυτάτην του μόρφωσιν. Ἔγραψεν: «Ἡ ἠθικὴ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἱστορίας» (1801), «Περὶ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν φιλοσοφικῶν ἀποδείξεων τῆς θεοδικίας» (1802), «Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὁλλανδικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν λαῶν τοῦ Βορρᾶ» (1813) κ. ἄ. Ἡ λίαν ἐνδιαφέρουσα […] του ἀλληλογραφία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του *Νόρας Σικκάμα* τῷ 1857 καὶ ἐν νέᾳ συμπληρωμένῃ ἐκδόσει τῷ 1878. Μ. Σ.

—**Φάλκ** (Falk), ***Ἰωάννης.*** Γερμανὸς συγγραφεὺς (1768—1826). Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον διὰ τοὺς φίλους τοῦ ἀστείου καὶ τῆς σατίρας», «Περὶ […] καὶ τέχνης», «Σατιρικὰ ἔργα» (7 τόμοι), «Ὁ Γκαῖτε καθὼς τὸν εἶδε τὸ περιβάλλον του», «Μυστικὸν ὡρολόγιον, ἢ ἡ ζωή μου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» κ. ἄ. Εἰς […] σης ἵδρυσεν ἐν Βαϊμάρῃ (1813) τὴν «Ἑταιρ[…]

Digitized by Google

ὥρᾳ ἀνάγκης φίλων», ἥτις μετετράπη ἀργότερον φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα, γνωστὸν ὡς «Ἰνστιτοῦ- Φάλκ». Λ. Κ.

—**Φάλκ** (Falk), *Μάξ*. Οὗγγρος πολιτικὸς καὶ γγραφεὺς (1828—1908). Ἐσπούδασεν ἐν Βουδα- στῃ καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς ν δημοσιογραφίαν, συνεργασθεὶς εἰς διαφόρους ημερίδας καὶ περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1852 ἀνέλαβε οδρὸν προπαγανδιστικὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνε- ρτησίας τῆς Οὐγγαρίας, γράψας ἐπὶ τοῦ θέμα- τούτου πλεῖστα ἄρθρα καὶ συνεργασθεὶς μετὰ λλων Οὔγγρων πολιτικῶν καὶ ἐπαναστατῶν. Τῷ 68 διωρίσθη ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδος έστερ Λῦδ», ἀπὸ δὲ τοῦ 1869 ἐγένετο εἷς τῶν μαντικωτέρων ἀρχηγῶν τῶν φιλελευθέρων ἐν οὐγγρικῇ βουλῇ. Ἕνεκα τῆς προστασίας τὴν οίαν προσέφερε πάντοτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους ν γραμμάτων, ὁ Φάλκ εἶχεν ἐπονομασθῇ «ὁ στωρ τῶν συγγραφέων». Ἔγραψε: «Graf Szechenyi d seine Zeit» (1868), «Erinnerungen an Könin- n Elisabeth» (1868), «Zeit und Charakterbilder»)01), κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

—**Φάλκ** (Falk), Νορβέρτος. Γερμανὸς συγγραφεὺς ὶ θεατρικὸς κριτικός, γεννηθεὶς τῷ 1872. Ἔγραψε θιστορήματα («Σουσάνα Στράντσκυ»), θεατρικὰ γα («Ἀγάπη καὶ παιγνίδι») καὶ πλεῖστα κινημα- δράματα («Ἡ Ντυμπαρρύ»), σημειώσαντα ἐξαι- τικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐπίσης ἐξέδωκε πλείστας ἀν- λογίας («Τὸ βιβλίον τοῦ γέλωτος», «Τὸ βιβλίον τῶν ραδόξων ἱστοριῶν») κ.ἄ. Λ. Κ.

φάλκα (ἡ) [*Βυζ.*]. Ἐκαλεῖτο κοινῶς ὑπὸ τῶν ζαντινῶν τὸ *δορυδρέπανον*, εἶδος μεγάλου δόρα- ς φέροντος αἰχμὴν δρεπανοειδῆ καὶ χρησιμο- ιουμένου κατά τε τὰς ναυμαχίας πρὸς ἀποκο- ν τῶν ἱστίων καὶ τῶν σχοινίων τῶν ἐχθρικῶν οίων, καὶ κατὰ τὰς πολιορκίας ὑπὸ τῶν ἐπιτιθε- νων πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐπιβοηθητικῶν σων ἀμύνης τῶν τειχῶν (τῶν σανίδων, ταπήτων π.). Ν. ΚΛΣ

Φαλκάνδιος (Falcandius), *Οὖχος*. Σικελὸς ἱστο- κὸς ἐκ Νορμανδίας, ζήσας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὶ ἀποθανὼν τῷ 1200. Ἔγραψε λατινιστὶ ἱστο- αν τῶν ἐν Σικελίᾳ γεγονότων ἀπὸ τοῦ 1146 μέ- ι τοῦ 1169, ὁλοκλήρου δηλαδὴ τῆς περιόδου ς βασιλείας τοῦ Γουλιέλμου Α' τοῦ Κακοῦ καὶ ήματος τῆς τοῦ Γουλιέλμου Β'. Ἡ ἱστορία αὕτη ημοσιεύθη ἐν τῷ «Rerum sicularum scriptores» 579). Χ. Δ.

φαλκαρία (ἡ) (Falcaria) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν ς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιοφόρων*, περιλαμβάνον ὴη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

Φάλκε (Falke), *Γουσταῦος*. Γερμανὸς ποιητὴς 853—1916). Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς βιβλιο- ώλης, εἶτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν μουσικὴν καὶ εἰς ν ποίησιν. Ἔγραψε τὰς ποιητικὰς συλλογάς: Ιύνχεερ ὁ θάνατος», «Χορὸς καὶ προσευχή», «Ἀνά- σα σὲ δυὸ νύχτες», «Νέο ταξίδι», «Μὲ τὴν ζωήν», «Κα- καιρινὲς ἡμέρες», «Ἡ ἐκλογή», «Ἄννα», «Πρόσχαρη κτα», «Ὁ παπουτσωμένος γάτος», «Ἡ ζωὴ ζῇ» κ. Ἐπίσης ἔγραψε μυθιστορήματα («Παιδιὰ ἀπὸ πέρασμα τοῦ Ὄλσεν», «Ὁ ἄνθρωπος μέσ' στὴν ίχλη»), διηγήματα («Ὁ Ἱσπανός», «Πόττς» κ. ἄ.) ι τὴν αὐτοβιογραφίαν: «Ἡ πολιτεία μὲ τοὺς χρυ- ῦς πύργους». Ὁ Φάλκε θεωρεῖται μετὰ τοῦ Λί- ενκρον, ὁ ἱδρυτὴς τῆς ρεαλιστικῆς λυρικῆς σχο- ς ἐν Γερμανίᾳ. Τὴν ποίησίν του διακρίνει ζωηρὰ ς φύσεως αἴσθησις, λεπτότης αἰσθήματος καὶ τότης ἐκφράσεως. Θεωρεῖται εἷς τῶν ἀρίστων ρικῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Γερμανίας. Λ. Κ.

— **Φάλκε** (Falke), *Ἰάκωβος*. Γερμανὸς ἱστορι- ς καὶ τεχνοκρίτης (1825—1897). Ἐσπούδασε φι- σοφίαν καὶ κατόπιν ἐγένετο ἐπιμελητὴς τοῦ μου- ίου τῆς Νυρεμβέργης, κυβερνητικὸς ἐπίτροπος ὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ μουσείου τεχνῶν ὶ ἐπαγγελμάτων κλπ. Ἔγραψεν: «Ἱστορία τῶν συγ- όνων καλαισθητικῶν τάσεων» (1866, β' ἔκδ. 1880). έχνη καὶ ζωὴ κατὰ τὸ παρελθὸν» (μετὰ τοῦ *Eye*, ἔκδ 1868), «Αἱ καλλιτεχνικαὶ βιομηχανίαι τοῦ πα- λθόντος» (1868), «Ἡ τέχνη ἐν τῷ οἴκῳ» (1871, ἔκδ. 1897), «Ἑλλὰς καὶ Ρώμη» (1879), οὗ τμῆμα τέφρασεν ὁ *Ν. Πολίτης* (ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλλάς, ος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων», Ἀθῆναι 1887), «Ἡ ορία τοῦ ἐνδύματος παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς» 380), «Αἰσθητικὴ τῆς καλλιτεχνικῆς ὑφαντικῆς» (1883), Ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς» (1897), κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Φάλκε** (Falke), *Κορράδος*. Ἑλβετὸς συγγρα- ύς, γεννηθεὶς τῷ 1880. Καθηγητὴς ἐν τῷ πολυ- χνείῳ τῆς Ζυρίχης, ἔγραψε ποιήματα, δράματα ὶ μυθιστορήματα, καὶ μετέφρασε τὴν «Θείαν μῳδίαν» τοῦ Δάντου. Ἐκ τῶν ἔργων του τά: Vilhelm Waibringer» (1904), «Aus den Bergen s Sernftales» (1905) καὶ «Wissenschaftliche Ba- ndlung und Künsteusche Betrachtung» ἐδημο- ευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Dr Karl Frey*, διὰ ῦ πραγματικοῦ του δὲ ὀνόματος πάντα τὰ λοιπά. κυριώτερα: τὸ μονόπρακτον δρᾶμα «France- a da Rimini» (1904), αἱ τραγῳδίαι «Caesar Im- rator» (1911) καὶ «Astorre» (1912), τὰ μυθιστο- ρήματα «Frau Minne» (1905), San Salvatore» (1916), «Der Marienmaler» (1917) κλπ. Χ. Δ.

Φάλκενμπεργκ (Falkenberg), *Γεώργιος*. Γάλλος κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1854. Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Μασσενὲ ἐν τῷ ᾠδείῳ τῶν Παρισίων καὶ ἐγένετο γνωστὸς χάρις εἰς τεμάχιά τινα διὰ κλειδοκυμβαλον. Ἔγραψε: «Τὰ ποδόπληκτρα τοῦ κλειδοκυμβάλου» (β' ἔκδ. 1895). Γ. Σ.

Φάλκενμπεργκ (Falckenberg) *Ριχάρδος*. Γερμανὸς φιλόσοφος (1851—1920). Ἐφοίτησεν ἐν τῷ θρησκευτικῷ γυμνασίῳ τοῦ Μαγδεμβούργου καὶ τῷ ἀνθρωπιστικῷ τοῦ Ντεσσάου, ἐσπούδασε δὲ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἰένας, τῆς Λειψίας, τῆς Χάλλης, τῆς Ἐρλάγγης καὶ τῆς Γοττίγγης. Τῷ 1880 ἐγένετο ὑφηγητὴς καὶ τῷ 1887 ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένας, κατόπιν δὲ διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἐρλάγγης. Ὁ Φάλκενμπεργκ ἐπεχείρησε νὰ συνδυάσῃ τὸν ἰδεαλισμὸν τοῦ Φίχτε καὶ τοῦ Ἐγέλου πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων μαθητῶν τοῦ Lotze, παρουσιάζει δὲ μεγάλας ὁμοιότητας πρὸς τὸν R. Eucken. Δι' αὐτὸν ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ φιλοσοφία τῆς ἀνθρωπότητος. Κάθε φιλοσοφικὸν σύστημα εἶναι καὶ μία νέα συμβολὴ εἰς τὴν κοινὴν δεξαμενὴν τῆς σκέψεως. Μεταξὺ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀτόμων παρεμβάλλεται σειρὰ παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς χώρας, τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ σπουδὴ τῶν παραγόντων τούτων ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ὀρθῆς μεθόδου ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Φάλκενμπεργκ ἐπικρίνει τὴν περὶ ἐλευθερίας διδασκαλίαν τοῦ Καντίου ὡς ἀντιφατικήν. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ueber den intelligiblen Charakter» (1879), κριτικὴ τῆς καντιανῆς θεωρίας τῆς ἐλευθερίας, «Grundzüge der Philosophie des Nikolaus Cusanus» (1880), «Hilfsbuch zur Geschichte der Philosophie seit Kant» (1899, β' ἔκδ 1907), «Ueber die gegenwärtige Lage der deutschen Philosophie» (1890), «H. Lotze» (1901), «R. Eucken's Kampf gegen den Naturalismus» (1901), «Kant und das Jahrhundert» (β' ἔκδ. 1907), «Ueber die Bedentung der Philosophie Geschichte und den Charakter der neueren Philosophie» (1885), «H. Lotze's Verhältniss zu Kant und Hegel und zu den Problemen der Gegenwart» (1913) κλπ. Θ. Π.

Φάλκενχαουζεν (Falkenhausen), *Λουδοβῖκος, βαρῶνος τοῦ* —. Γερμανὸς στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1844. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ ναυτικῇ ἀκαδημίᾳ καὶ κατόπιν ἐν τῇ στρατιωτικῇ. Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πολέμους τοῦ 1866 καὶ 1870—1871, ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1902 διῴκησε τὸ 13ον σύνταγμα τῆς Βυρτεμβέργης καὶ κατόπιν ἀπεστρατεύθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Τῷ 1914 ἀνεκλήθη εἰς τὸν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς γερμανικῆς στρατιᾶς τῆς Λωραίνης κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1916 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τῶν στρατευμάτων τὰ ὁποῖα εἶχον προορισθῇ πρὸς προστασίαν τῶν ἀκτῶν τῆς Γερμανίας, τὸν δὲ Μάϊον τοῦ 1917 διεδέχθη τὸν στρατηγὸν Μπίσσινγκ ὡς γενικὸς διοικητὴς τοῦ ὑπὸ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν διατελοῦντος τότε Βελγίου. Ἔγραψε σημαντικὰ ἔργα στρατηγικῆς φύσεως, ἐν οἷς: «Ausbildung fur den Krieg» (1902), «Der grosse Krieg der Jetztzeit» 1909), «Flankenbewegung und Massenheer» (1911), «Kriegführung und Wissenschaft» (1913). Μ. Δ. Β.

Φάλκενχαϋν (Falkenhayn), *Ἐρρῖκος φὸν* —. Γερμανὸς στρατηγὸς (1861—1922). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ πολεμικῇ ἀκαδημίᾳ τοῦ Βερολίνου, μετὰ δὲ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ ταύτης, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ, ἐτοποθετήθη εἰς τὸ μέγα γενικὸν ἐπιτελεῖον. Κατὰ τὸ 1900 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν διεθνῆ ἐκστρατείαν τῆς Κίνας, ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Βαλντερσέε, διοικητοῦ τοῦ γερμανικοῦ ἀποσπάσματος κατοχῆς. Τῷ 1906 διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ 16ου σώματος στρατοῦ, τῷ δὲ 1912 ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ 4ου σώματος, προαχθεὶς συγχρόνως εἰς ὑποστράτηγον.

Ἐρρῖκος Φάλκενχαϋν

Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1913 μέχρι τοῦ Μαρτίου 1915 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Γερμανίας, τὴν δὲ 14 Σεπτεμβρίου 1914 ἀντικατέστησε τὸν στρατηγὸν φὸν Μόλτκε εἰς τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ ἐκστρατείας (ἤτοι οὐσιαστικῶς εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν, κατὰ τὰ ἐν Γερμανίᾳ τότε ἰσχύοντα), μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης μάχης τοῦ Μάρνη, διατηρήσας συγχρόνως καὶ τὸν τίτλον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, οὗτινος ἀπηλλάγη τὸν Μάρτιον τοῦ 1915. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελάρχου παρέμεινε μέχρι τῆς 29 Αὐγούστου 1916, ὁπότε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Χίντενμπουργ, λόγῳ τῶν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1916 ἀποτυχιῶν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Βερντέν. Ὡς γενικὸς ἐπιτελάρχης (ἀρχιστράτηγος) διέταξε τῷ 1915 ὁ Φάλκενχαϋν, κατόπιν τῆς ἐπιτακτικῆς αἰτήσεως τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελάρχου Ἔτζεντορφ, τὴν ἐκτέλεσιν σοβαρῶν ἐπιχειρήσεων ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ τοῦ πολέμου, ἵνα τοιουτοτρόπως ὑποβοηθηθῶσιν οἱ δεινῶς πιεζόμενοι Αὐστριακοί, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἐπῆλθε μεγάλη ἧττα τῶν Ρώσων. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος συνετελέσθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ Μάκενσεν ὁλοσχερὴς κατάληψις τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ἡ φοβερὰ ἀπώθησις τῶν Σέρβων πρὸς Ἀλβανίαν. Κατὰ τὰς διεξαχθείσας ἐν τῷ γερμανικῷ ἀρχιστρατηγείῳ συζητήσεις, τὰς ἀρχὰς τοῦ 1916, περὶ τοῦ μετώπου, εἰς ὃ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ σοβαραὶ ἐπιχειρήσεις, ὁ Φάλκενχαϋν, ἔχων συνεπίκουρον τὸν Κρόμπριντς, εἰσηγήθη παρὰ τῷ Καΐζερ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ τοῦ πολέμου, καὶ δὴ ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ Βερντέν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Βερντὲν οὐδὲν ἀπέδωσαν εἰς ὄφελος τῶν Γερμανῶν, καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος τοῦ 1916 θαυμαλισθέντων ὅτι θὰ ἀπέλιγον ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τοιουτοτρόπως θὰ διηνοίγετο ἡ πρὸς Παρισίους ὁδός, ἐμειώθη ἡ ἐπὶ τὸν ἐπιτελάρχην Φάλκενχαϋν ἐμπιστοσύνη, καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1916 ἀντικατεστάθη. Τὸν Σεπτέμβριον ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς ἐν Τρανσυλβανίᾳ ὁμάδος γερμανικῶν στρατιῶν, καὶ τότε, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐκ Βουλγαρίας ἐξορμήσαντος Μάκενσεν, κατελήφθη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1916 ἅπασα ἡ Ρουμανία.

Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1917 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ γερμανοτουρκικοῦ στρατοῦ ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ, ἀλλ' ἀπωθήθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ τοιουτοτρόπως δὲν κατώρθωσε νὰ ἀπειλήσῃ τὴν Αἴγυπτον, οὔτε νὰ συγκρατήσῃ τὴν γραμμὴν τῶν Ἰνδιῶν, ἣν περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο οἱ Γερμανοί. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἀνέλαβε, τὸν Μάρτιον τοῦ 1918, τὴν διοίκησιν τῆς γερμανικῆς στρατιᾶς, ἥτις ἕδρα ἐν Λιθουανίᾳ. Ἀπεστρατεύθη τὸν Ἰούνιον 1919. Ἔγραψεν ἐνδιαφέροντα ἀπομνημονεύματα, δημοσιευθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Oberste Heeresleitung in ihren wichtigsten Entschliessungen 1914—1916» (ἤτοι: «Ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τοῦ στρατοῦ εἰς τὰς σπουδαιοτέρας της ἀποφάσεις 1914—1916») Τῷ 1921 ἐδημοσίευσεν ἕτερον τόμον ἀπομνημονευμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐκστρατεία τῆς 9ης στρατιᾶς ἐναντίον τῶν Ρουμάνων καὶ τῶν Ρώσων 1916—1917». Μ. Δ. Β.

Φάλκερκ (Falkirk) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἐν τῇ κομητείᾳ Στέρλινγκ τῆς Σκωτίας, ἐπὶ τῆς διώρυγος Φὸρθ καὶ Κλάϋντ. Κάτ. 34 400. Εἶναι σημαντικὸν κέντρον γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς περιφερείας καὶ ὀνομαστὴ ἀγορὰ ἵππων. Ἔχει βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν σχολήν, βυρσοδεψεῖα, ζυθοποιεῖα καὶ χυτήρια. καὶ ἐν τῇ περιοχῇ της σημαντικὰ μεταλλεῖα. Τῷ 1298 ὁ Ἐδουάρδος Α' ἐνίκησε παρ' αὐτὴν τοὺς Σκώτους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οὐῶλλας, τῷ δὲ 1749 τὰ στρατεύματα τῶν ἰακωβιτῶν ἐνίκησαν τὸν βασιλικὸν στρατόν. Μ. Δ. Β.

Φάλκης [*Μυθολ.*]. —1) Ἀργεῖος ἥρως, Ἡρακλείδης τὸ γένος, υἱὸς τοῦ Τημένου. Οὗτος ὁρμήσας ἐξ Ἄργους ἐν καιρῷ νυκτὸς κατέλαβε τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἥρας τὴν Σικυῶνα, εἰς τὴν ὁποίαν συνεβασίλευσε μετὰ τοῦ προτέρου βασιλέως τῆς Λακεστάδου, διότι καὶ οὗτος ἦτο Ἡρακλείδης τὸ γένος. Ὁ Φάλκης μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἔγινε φονεὺς τοῦ πατρός των, διότι οὗτος ἐμελέτα νὰ καταλίπῃ διάδοχόν του τὸν γαμβρόν του Δηϊφόντην. —2) Ἐπιφανὴς Τρὼς ἥρως, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου. ΚΑΨ

φάλκης (κοιν. *ταλιαμάς*) [*Ναυτ.*]. Τὸ σύνολον τῶν διαφόρων τεμαχίων, ἅτινα συνηνωμένα πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν στεῖραν διαμορφώνουν καὶ ἀποτελοῦν τὸ προέχον μέρος τῆς πρώρας τῶν ἱστιοφόρων καὶ τῶν σκαφῶν τῶν παλαιοῦ τύπου ἀτμοπλοίων. Ἐπὶ τοῦ φάλκου στερεοῦται ἐν μέρει καὶ ὁ πρόβολος τῶν ἱστιοφόρων διὰ τοῦ ἐξ ἁλύσεως διαδέσμου του. Σ. Ε. Λ.

Φάλκι (Falchi). Ἰταλὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1855. Τῷ 1902 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ᾠδείου τῆς Ρώμης, ἐγένετο δὲ γνωστὸς ὡς συνθέτης ἐκ τῶν μελοδραμάτων: «Lorhelia» (1878), «Ὁ τρίλλος τοῦ διαβόλου» (1899), τοῦ ὀρατορίου «Ἰουδείθ» (1887), τῆς εἰσαγωγῆς «Ἰούλιος Καῖσαρ» κ. ἄ. Γ. Σ.

φαλκίδιος νόμος. Ὁ νόμος οὗτος καθώριζεν ὅτι ὁ διαθέτης δὲν δύναται διὰ τῆς διαθήκης του νὰ διαθέσῃ εἰς κληροδοτήματα πλέον τῶν $^3/_4$ τῆς

Digitized by Google

κληρονομίας καὶ ὅτι ὁ κληρονόμος ἠδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ ὅπως τὸ 1/4 (*φαλκίδια τ.ταρ.α*) παραμείνῃ εἰς αὐτὸν ἀμείωτον. Ὁ φαλκίδιος νόμος, ἐκδοθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 40 π. Χ. (714 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης), ε σηχθη τῇ προτάσει τοῦ νομάρχου Φαλκίδου καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν (lex Falcidia). Σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο νὰ θεραπεύσῃ ἄτοπον, τὸ ὁποῖον ματαίως πρὸ αὐτοῦ ἠθέλησαν νὰ θεραπεύσουν οἱ νόμοι φούριος καὶ βοκώνιος καὶ τὸ ὁποῖον συνίστατο εἰς τὸ ὅτι, δεδομένου ὅτι ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ οὐδεὶς ὑπῆρχεν εἰς τὰς κληροδοσίας περιορισμός, ἠδύναντο αὗται νὰ ἐξαντλοῦν ἅπασαν τὴν κληρονομίαν, ὁπότε ὁ κληρονόμος, μὴ ἔχων συμφέρον νὰ ὑπεισέλθῃ, παρῃτεῖτο ταύτης καὶ ἐπήρχετο ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν κληροδόχων καὶ ἴσως καὶ τῶν δημοσίων συμφερόντων. Ἑπομένως ἡ προστασία τῆς βουλήσεως τοῦ διαθέτου ἀπετέλεσε τὸν σκοπὸν τοῦ νόμου. Αἱ προσβάλλουσαι τὸ φαλκίδιον τέταρτον κληροδοσίαι ἦσαν ἄκυροι καθὸ ποσὸν προσέβαλλον τοῦτο καὶ ἐμειοῦντο, αὐτοδικαίως, ἀναλόγως. Ἡ διὰ τοῦ φαλκιδίου νόμου προστασία τῶν ἐκ διαθήκης κληρονόμων ἐπεξετάθη ἐπὶ Ἀντωνίου Πίου καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου τοιούτων, εἶτα δὲ περιέλαβεν οὐ μόνον τὰ κληροδοτήματα, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίᾳ θανάτου δωρεὰς καὶ τὰ καθολικὰ καταπιστεύματα κτλ. Κατὰ τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον παύει ὁ φαλκίδιος νόμος ν' ἀποτελῇ ἀναγκαστικὸν δίκαιον, ὡς ἀπετέλει ἀρχικῶς. Δύναται τὸ ἐκ τοῦ φαλκιδίου δικαίωμα ν' ἀποκλεισθῇ διὰ διατάξεως τοῦ διαθέτου. Ἀμφισβητεῖται κατὰ πόσον ἡ διάταξις αὕτη ἔδει νὰ εἶναι ρητὴ ἢ ἤρκει καὶ σιωπηρὰ τοιαύτη. Ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ τὸ φαλκίδιον ὁρίζεται κατ' ἄλλους μὲν ἐκ παρανοήσεως, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ νομοθετικῆς μεταβολῆς τῆς ἰουστινιανείου νομοθεσίας εἰς 1/3. Διὰ τοῦ νόμου 2230 τῆς 24 Ἰουνίου 1920 ὁ φαλκίδιος νόμος καὶ πᾶσα συναφὴς πρὸς αὐτὸν διάταξις κατηργήθησαν. Συγχρόνως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπεδίωκεν ὁ φαλκίδιος, ἤτοι τῆς προστασίας τῆς βουλήσεως τοῦ διαθέτου, εἰσήχθη διάταξις, καθ' ἣν διὰ τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τῆς κληρονομίας τοῦ ἐγγεγραμμένου ἐν τῇ διαθήκῃ κληρονόμου δὲν ἐπέρχεται ματαίωσις τῆς διαθήκης, ἀλλ' ἰσχύει αὕτη ὡς κωδίκελλος.

ΕΙΡ. Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ

Φάλκλαντ νῆσοι (Falkland) [*Γεωγρ.*]. Ἀρχιπέλαγος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν τῷ νοτίῳ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. πρὸς Α. τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μαγελλάνου καὶ τῶν νοτιοανατολικῶν ἀκτῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς (Ἀργεντινῆς), μεταξὺ 51—53° Ν. πλάτους καὶ 57—61° 46' Δ. μήκους. Ἔχει συνολικὴν ἔκτασιν 19.400 τ. χλμ. καὶ 3.300 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Πὸρτ-Στάνλ.ϋ*. Τὸ ἀρχιπέλαγος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλας νήσους, τὴν *Ἀνατολικὴν Φάλκλαντ* καὶ τὴν *Δυτικὴν Φάλκλαντ*, ἐχούσας μῆκος περὶ τὰ 200 χλμ. καὶ ἀπὸ 200 νησῖδας ἀσημάντους καὶ ἀκατοικήτους. Αἱ ἀκταὶ τῶν δύο μεγάλων νήσων εἶναι πολυσχιδεῖς, μὲ πολυάριθμα καλὰ ἀγκυροβόλια, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν βουνῶδες, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ ὄρος *Ἀδὰμ* (708 μ.) ἐπὶ τῆς Δυτικῆς Φάλκλαντ. Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων εἶναι πάντες ἄποικοι καὶ καταγίνονται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Διοικοῦνται ὑπὸ διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Ἀποικιῶν καὶ βοηθουμένου ὑπὸ νομοθετικοῦ συμβουλίου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1592. Τῷ 1763 ὁ Μπουγιαινβὶλ ἀπῴκισεν αὐτὰς μὲ ἰθαγενεῖς Μαλουΐνους ἢ Μαλβίνους, ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπίσης γνωσταὶ σήμερον αἱ νῆσοι αὗται. Περιελθοῦσαι ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τοὺς Ἱσπανούς, Πορτογάλους, Ἀργεντινοὺς καὶ Ἄγγλους, παρέμειναν ὁριστικῶς ἀπὸ τοῦ 1833 εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία μετέβαλεν αὐτὰς εἰς σημαντικὸν σταθμὸν ἐφοδιασμοῦ καὶ καὶ ναυτικὴν βάσιν, λόγῳ τῆς δεσποζούσης αὐτῶν θέσεως ἐπὶ τοῦ προθμοῦ τοῦ Μαγελλάνου.

Μ. Δ. Β

—**Φάλκλαντ ναυμαχία**. Αἱ εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας θαλάσσας καὶ ἐν Κορονὲλ ἐπιτυχίαι τῶν γερμανικῶν πλοίων κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἠνάγκασαν τὸ βρεττανικὸν ναυαρχεῖον νὰ λάβῃ δραστήρια μέτρα. Πρὸς τοῦτο ὁ ἀντιναύαρχος Sturdee, ἐπιβαίνων τῶν ἰσχυρῶν καταδρομικῶν μάχης «Invincible» (ναυαρχίς) καὶ «Inflexible» ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Ν. Ἀμερικήν, ὅπου, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν πασῶν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ νοτίου Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ, συνετόνισε τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, ἀποβλέπων κυρίως εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς νικητρίας τοῦ Κορονὲλ γερμανικῆς μοίρας ὑπὸ τὸν von Spee. Κατ' ἀρχὰς προὐτίθετο νὰ ἐξερευνήσῃ τὰς ἀκτὰς τῆς Χιλῆς, χρησιμοποιῶν ὡς βάσιν τοὺς συνεχομένους λιμένας Stanley καὶ William ἐπὶ τῶν νήσων Φάλκλαντ, ὅπου κατέπλευσε τὴν 7 Δεκεμβρίου 1914 ἐπὶ κεφαλῆς τῶν καταδρομικῶν μάχης «Invincible» καὶ «Inflexible», τῶν τεθωρακισμένων καταδρομικῶν «Carnarvon», «Kent» καὶ «Cornwall», τῶν ἐλαφρῶν καταδρομικῶν «Glasgow» καὶ «Bristol» καὶ τοῦ ἐξωπλισμένου «Macedonia». Τὴν ἐπομένην τοῦ κατάπλου τοῦ Sturdee εἰς Φάλκλαντ, ἐφάνησαν ἔξω τοῦ ἀγκυροβολίου του τὰ γερμανικὰ καταδρομικὰ «Gneisenau» καὶ «Nürnberg» προπλέοντα τῆς λοιπῆς μοίρας τοῦ von Spee, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν καταδρομικῶν «Scharnhorst» (ναυαρχίς), «Dresden» καὶ Leipzig» καὶ τριῶν βοηθητικῶν. Ὁ Γερμανὸς ναύαρχος προὐτίθετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γερμανίαν, ἀφοῦ προηγουμένως, διερχόμενος διὰ τῶν νήσων Φάλκλαντ, κατέστρεφε τὴν ἐπ' αὐτῶν βάσιν καὶ ἰσχυρὸν ἀσύρματον. Αἱ πληροφορίαι του δ' ἔφερον ταύτας ὡς τελείως ἀπροστατεύτους. Τὰ ἀγγλικὰ πλοῖα ὤθησαν πάραυτα τὰ πυρά των καὶ ἐξελθόντα τὴν 9ω. 45λ. τοῦ ἀγκυροβολίου των ἤρχισαν τὴν δίωξιν τῶν πλοίων τοῦ von Spee, ὅστις ἐτράπη εἰς φυγὴν ἐλπίζων νὰ διαφύγῃ, ἐνῷ, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, τὸ μόνον ὅπερ ἐπεβάλλετο νὰ πράξῃ ἦτο ἡ ἄμεσος προσβολὴ τῶν ἐντὸς τοῦ ἀγκυροβολίου των ἀκινητούντων ἀγγλικῶν πλοίων. Καὶ ὁ μὲν Sturdee μὲ τὰ καταδρομικὰ μάχης καὶ τὸ «Carnarvon» κατεδίωξε τὰ ἐκ τῶν γερμανικῶν πλοίων ἰσχυρότερα «Sharnhorst» καὶ «Gneiseneau», ἐνῷ συγχρόνως διέταξε τὰ λοιπὰ πλοῖά του νὰ καταδιώξωσι τὰ διασκορπισθέντα μικρὰ γερμανικὰ καταδρομικά.

Ἡ ναυμαχία ἤρχισε τὴν 12ω. 47λ. Ἡ ὑπεροχὴ καὶ ὡς πρὸς τὸν ὁπλισμὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα ἦτο ἐξαιρετικῶς μεγάλη ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων. Ἐπὶ πλέον ὁ Sturdee χρησιμοποιῶν τὴν μεγαλυτέραν του ταχύτητα, ἐτηρεῖτο ἔξω τοῦ δραστικοῦ βεληνεκοῦς τῶν ἀντιπάλων του. Οὕτω τὰ γερμανικὰ πλοῖα, ἂν καὶ ἠγωνίσθησαν μέχρι τῆς ἑσπέρας γενναιότατα, ἐβυθίσθησαν διαδοχικῶς πάντα πλὴν τοῦ καταδρομικοῦ «Dresden» καὶ τοῦ βοηθητικοῦ «Seydlitz», ἅτινα κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν. Ὁ von Spee, δύο υἱοί του καὶ 2109 ἄνδρες ἀπωλέσθησαν. Μόνον 212 διεσώθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τὰ ἀγγλικὰ πλοῖα ὑπέστησαν ἀσημάντους ζημίας.

Κ. Β. Π.

Φάλκλαντ (Falkland), ***Λούκιος Κόρυ***, *ὑποκόμης* —. Ἄγγλος φιλόλογος καὶ κληρικός, γεννηθεὶς τῷ 1610 Φιλελευθέρων ἀρχῶν ἱερεύς, ὑπῆρξεν ἐκπρόσωπος τῆς ὀρθολογιστικῆς (rational) θεολογίας ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Περιγράφεται ὑπὸ τοῦ φίλου του Clarendon ὅτι ἐποιήσατο τεραστίας προόδους ἐν ταῖς σπουδαῖς του, πολὺ δὲ ὀλίγους κλασσικοὺς συγγραφεῖς τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης δὲν ἀνέγνωσεν ἐν μεγάλῃ ἀκριβείᾳ.

Γ. Γ.

Φάλκο (Falco), ***Ἄγγελος***. Οὐρουγουαχανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1882. Ἔγραψε μυθιστορήματα, δράματα καὶ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ταχέως κατέταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ὁ Φάλκο, ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν πολιτικήν, διεκρίθη διὰ τὴν πολεμικότητα τῆς ἀρθρογραφίας του καὶ τοὺς ἀγῶνάς του ὑπὲρ τῶν ἐργατικῶν τάξεων, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ πολλάκις ἐφυλακίσθη. Ἔγραψε: «Γαριβάλδης» (1907), «Ἡ ζωὴ ποὺ τραγουδεῖ» συλλογὴ 160 σονέτων (1908), «Κόκκινα τραγούδια» (1908), «Ἡ ψυχὴ τῆς φυλῆς» (1910), «Ὁ ἄνθρωπος χίμαιρα» (1911), «Ἀτλαντικοὶ ἔρωτες» (1911), «Ἡ τραγῳδία τῶν κυμάτων» (1914), κ. ἄ.

Μ. Δ. Β

Φαλκὸν (Falcon) [*Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλγερίας κλεῖον πρὸς Δ. τὸν κόλπον τοῦ Ὀράν.

Χ. Δ

Φαλκὸν (Falcon), ***Μαρία-Κορνηλία***. Διάσημος Γαλλὶς ἀοιδὸς (1812—1897). Ἦτο κάτοχος δραματικῆς φωνῆς ὑψιφώνου ἐξαιρετικῆς ἐντάσεως ὡς καὶ ἰδιοσυγκρασίας μεστῆς πάθους καὶ τραγικότητος, λόγῳ δὲ τῶν ὑπερόχων αὐτῆς προσόντων ὠνομάσθησαν ἔκτοτε «φαλκὸν» αἱ φωναὶ τῶν ὑψιφώνων αἱ παρουσιάζουσαι ἀνάλογα προτερήματα. Ὡραία, ὑψηλὴ καὶ ἐκφραστική, μὲ φωνὴν θερμὴν καὶ διαυγῆ, ἡ Φαλκὸν ἐδημιούργησεν ἀλησμονήτους ρόλους, ὡς τὸν τῆς *Ἀλίκης* τοῦ «*Ροβέρτου Διαβόλου*», καὶ τῆς *Βαλεντίνης* τῶν «*Οὐγενόττων*» τοῦ Μάγιερμπεερ, τῆς *Ραχὴλ* ἐκ τῆς «*Ἑβραίας*» τοῦ Ἀλεβὺ κτλ. Μετὰ πενταετῆ ὅμως σταδιοδρομίαν ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς σκηνῆς λόγῳ τῆς κλονισθείσης ὑγείας της.

Γ. Σ.

Φαλκονάρα (Fiume Falconara) [*Γεωγρ.*]. Ποτάμιον σ κελικὸν ἐκβάλλον μεταξὺ Licata (Εὔνομος) καὶ Terranova (Γέλα) κατὰ τὴν νοτίαν τῆς μεγαλονήσου ἀκτήν. Εἶναι ἡ *Ἀσίναρος* (*Παυσαν.* Ζ, ιστ, 5) τῶν ἀρχαίων.

Σ. Ε. Λ.

Φαλκόνε (Falcone), ***Ἄγγελος***. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης ἐκ Νεαπόλεως (1600—1655). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ριμπέρα, ἐζωγράφησε δὲ μόνον σκηνὰς μαχῶν, ἐπονομασθεὶς διὰ τοῦτο l'oracolo delle battaglie (=τὸ ὅραμα τῶν μαχῶν). Ἐκ τῶν ἔργων του, ἅτινα διακρίνονται διὰ τὸν καλὸν χρωματισμόν των, τὴν ποικιλίαν καὶ φυσικότητα τῶν μορφῶν καὶ τὴν ἀρτιότητα τοῦ σχεδίου, ἐλάχιστα μόνον διεσώθησαν, ἐν ἐν τῷ Λούβρῳ («Μάχη μεταξὺ Τούρκων καὶ ἱπποτῶν»), δύο ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Μαδρίτης («Μάχη μεταξὺ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν» καὶ «Σῶμα πρὸς σῶμα συμπλοκὴ μεταξὺ ἱππέων») καὶ δύο ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως («Ἱσπανοὶ στρατιῶται» καὶ «Μάχη ἀρχαίων π... λεμιστῶν»). Ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν περίφημον ἐξέγ... σιν τοῦ Μαζανιέλλο, ἠναγκάσθη μετὰ τὴν ἀποτ... χίαν αὐτῆς νὰ φύγῃ εἰς Παρισίους, ὅπου παρέ... νεν ἔκτοτε. Ἔσχε πλείστους μαθητάς, ὧν ἄριστ... ὑπῆρξεν ὁ Σαλβατὸρ Ρόζα, ὑποσκελίσας τὸν δι... δάσκαλον.

Χ. Ι.

Φαλκονὲ (Falconet). Ἐπώνυμον σειρᾶς γεν... γαλλικῆς ἰατρικῆς οἰκογενείας, ἧς ἀρχαιότ... καὶ ἐπιφανὲς μέλος ἀναφέρεται ὁ *Κάρολος Φ... κονέ*, ἰατρὸς τῆς Μαργαρίτας ντὲ Βαλουὰ (15... ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1641. Τούτου ὁ υἱὸς *Ἀ...* (1612—1691) διετέλεσεν ἰατρὸς τοῦ Ἐρρίκου ... (1656) καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνασύστασιν τῶν ... ματικῶν πηγῶν τοῦ Αἲξ. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Νοὲλ* (16... —1734) ἐδίδαξεν ἐν τῷ κολλεγίῳ τῶν ἰατρῶν ... Λυῶνος (1666) καὶ τῷ 1682 διωρίσθη ἰατρὸς ... βασιλικῆς αὐλῆς. Ὁ υἱὸς τούτου *Κάμιλλος* (16... —1762) ἐσπούδασεν ὡσαύτως ἰατρικὴν καὶ ἀπ... τοῦ 1707 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, ὅπου συ... δέθη μετὰ τοῦ Μαλεβραγχίου, τοῦ Φοντενὲλ ... ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων. Ἐξ... λέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν ... τῶν γραμμάτων καὶ κατήρτισε λαμπρὰν βιβλιοθ... κην ἐκ 50 000 τόμων, ὧν 11.000 ἀπόκεινται ... ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Ἐξ... δωκε διάφορα κλασσικὰ ἔργα καὶ ἔγραψε διαφ... ρους μελέτας.

Ο Ρ.—Χ. Ι.

— **Φαλκονὲ** (Falconet), ***Στέφανος-Μαρῖνος*** ... Γάλλος ἀγαλματοποιὸς (1716—1791). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ περιφήμῳ καλλιτέχνῃ Λεμουάν, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων μαθητ... Τὸ πρῶτον σημαντικὸν ἔργον του ἦτο τὸ σύμπλεγμα τὸ παριστῶν τὴν πάλην τοῦ Μίλωνος τοῦ Κροτ... νιάτου μετὰ τοῦ λέοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Φαλ... κονὲ ἐπρωτοτύπησεν, εἰκονίσας τὸν παλαιστὴν ... ὄρθιον, ὡς ὁ Πυζέ, ἀλλὰ πεπτωκότα ἐπὶ τοῦ ἐδ... φους καὶ σπαρασσόμενον ὑπὸ τοῦ θηρίου. Τὸ ἔρ... γον τοῦτο ἠκολούθησε σειρὰ ὅλη ἐπιτυχῶν γλ... πτικῶν συνθέσεων, ἐν αἷς: «Ὁ Πυγμαλίων», «Ἡ ... λουομένη», «Ὁ ἀπειλητικὸς ἔρως», «Ἡ ἀγωνία ... Χριστοῦ». Διάσημος ἤδη, ἐκλήθη εἰς Πετρούπολιν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β', ὅπου ἐφιλοτέχνησε τὸν περίφημον κολοσσικὸν ἀνδριάντα τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἐργασθεὶς πρὸς τοῦτο ἐπὶ 12 ἔτη. Κα... τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του εἰργάσθη αὐτόθι ... σειρὰν δευτερευόντων ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποί... ἐξετιμᾶτο ἰδιαιτέρως ἓν ὡραῖον ἄγαλμα τοῦ ... μῶνος. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἐπεδόθη ἐπ... τυχῶς εἰς τὴν φιλολογίαν, μεταφράσας τὰ σχε... μὲ τὴν τέχνην βιβλία τοῦ Πλινίου (XXXIV, XXXV καὶ XXXVI), καὶ γράψας ἐνδιαφέρουσ... μελέτην περὶ ἀναγλύφων.

Ι. Ι.

Φάλκονερ (Falconer), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγ... ποιητὴς (1732—1769). Υἱὸς πτωχοῦ κουρέως, ὑπ... ρέτησεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς ἐμπορικὰ πλ... ὡς μαθητευόμενος ναύτης. Ἐν τῷ μεταξὺ ... τεγίνετο καὶ εἰς τὴν κατ' ἰδίαν μελέτην, ... κνύων ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὰ ποιήματα. Ἐπὶ ... θανάτῳ τοῦ πρίγκιπος Φρειδερίκου τῆς Οὐαλ... ἔγραψεν ᾠδήν, ἥτις, ἐπαινεθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀδ... των γνῶσιν ταύτης, τὸν ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν συ... γραφὴν καὶ ἄλλων ποιημάτων. Τῷ 1762, εὑρισκό... μενος ἐντὸς πλοίου ναυαγήσαντος κατὰ τὸν ... Βενετίας εἰς Ἀλεξάνδρειαν πλοῦν καὶ διασωθ... συνέθεσε θαυμάσιον περιγραφικὸν τοῦ ναυα... του ποίημα εἰς τρία ᾄσματα ὑπὸ τὸν τίτλον «... ναυάγιον», ὅπερ, δημοσιευθὲν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτ... ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ ... νοῦ καὶ τῆς κριτικῆς. Εἰσῆλθε κατόπιν εἰς τὸ ... μικὸν ναυτικόν, ὅπου ἐτελειοποίησε τὰς σπο... του καὶ ἔγραψε διάφορα ἄλλα ἔργα, ἅτινα ἀν... ξαν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν καλυτέρων Ἄγγλων πο... τῶν, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν περιγραφικὴν δύ... καὶ τὴν ὡραιότητα τῶν εἰκόνων. Ἄλλα ἔργα ... εἶναι ἡ πολιτικὴ σάτιρα «Ὁ δημαγωγὸς» καὶ ... «Ναυτικὸν λεξικόν». Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθη... τῷ 1854.

Μ. Ι.

—**Φάλκονερ** (Falconer), ***Οὔγων***. Ἄγγλος παλαιον... τολόγος καὶ βοτανικὸς (1809—1865). Ἐσπούδασε ἰατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Ἀμπερ... Ἐδιμβούργῳ καὶ τῷ 1830 μετέβη εἰς τὴν Β... λην ὡς ἰατρὸς τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀνατο... Ἰνδιῶν. Τῷ 1832 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ... νικοῦ κήπου τοῦ Σαχαρανπούρ. Ἐν τῇ ... ταύτῃ καὶ εἰς τὰ πέριξ ὄρη Σιβαλὶκ ἐπιδοθ... παλαιοντολογικὰς μελέτας, διεκρίθη διὰ τὴν ... κάλυψιν πολλῶν ἀπολιθωμάτων τῆς μειοκ... ὑποπεριόδου. Ἐξηρεύνησεν ἐπίσης τὴν χ... τῶν Ἰμαλαΐων καὶ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ... σαγωγὴν τῆς καλλιεργείας τοῦ τεΐου καὶ τῆς ... νας ἐν Ἰνδίαις. Τῷ 1837 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ... τέραν ἀποστολὴν τοῦ Μπυρνες εἰς Καβοὺλ ... ἐμελέτησε τὴν χλωρίδα τοῦ Ἀφγανιστάν. Τῷ ... ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ λόγους ὑγ... ἐξέδωκε διάφορα ἔργα ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν τ... Ἰνδίαις, ἐν οἷς καὶ τὸ μεγάλης ἐπιστημ... ἀξίας: «Fauna antiqua sivalensis», ἐν τῷ ... ἐκθέτει τὰς παλαιοντολογικὰς ἐρεύνας του ...

Digitized by Google

ρη Σιβαλὶκ καὶ εἰς τὴν νῆσον Περίμ. Τῷ 1848, πιστρέψας εἰς Ἰνδίας, διωρισθη διευθυντὴς τοῦ οτανικοῦ κήπου τῆς Καλκούτας καὶ καθηγητὴς ῆς βοτανικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς αὐτῆς πόεως. Τῷ 1850 ἐπεσκέφθη καὶ ἐμελέτησε τὰ δάση οῦ Τιεκ ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Τενασσερίμ, τῷ ὲ 1855, ἐπανακάμψας εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐξηρεύνησε διάφορα σπήλαια τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ ἐδημοσίευσε διάφορα ἔργα. м. Δ. в

Φαλκονέρα *[Γεωγρ.]*. Ἐρημόνησος τοῦ νοτίου Αἰγαίου (ὑψόμ. 600 ποδ., πλάτ 36°49′ Β, μηκ. 3°54′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 2836b: Archipelago. souhern sheet). 42 μίλ ΒΑ. τῆς Μαλέας ἄκρας καὶ 3 μίλ. ΔΒΔ. τῆς Μήλου, μήκους 2 μιλ. περίπου αὶ 1 μιλ εὔρους. Κειμένη ἐπὶ τῶν γραμμῶν Μαλέας—Σμύρνης καὶ Πειραιῶς—Χανίων, εἶναι ἐπιημοτάτη διὰ τὴν ναυτιλίαν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὰ ἱστιοφόρα ἐν γαλήνῃ καὶ ἀπνοίᾳ ιὰ τὸ ἰσχυρὸν τῶν περὶ αὐτὴν ρευμάτων. Ἐπὶ ῆς Ν Α. ἄκρας τῆς Παναγίας τῶν Ἀνέμων φάος αὐτόματος Ἄγκα-Νταλὲν ἁπλῶν ἀναλαμπῶν 3 μιλίων (1931). Βρίθει ἱεράκων τοῦ εἴδους Falco Eleonora εἰς οὓς ὀφείλει καὶ τοῦτο τὸ ὄνομά της αὶ τὸ ἄλλο *Γερακούλια*. Ἔχει ΝΑ. ὕφορμον, ε ς ν καταφεύγουν ἁλιεῖς καὶ συχνάζουν λαθρέμποροι. Εἶναι περίεργον ὅτι παρ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, Ἕλληνος ἢ Λατίνου, παρέχεαι τὸ ἀρχαῖον τῆς νήσου ὄνομα, ὡς καὶ τὸ τῆς είτονός της *Παραπόλας*, ἐνῷ πρόκειται περὶ μεάλων σχετικῶς νησίδων, καὶ δὴ ἐν ὄψει διαρκεῖ ῶν ναυτικῶν οὐσῶν. Σ. Ε. Λ.

— **Φαλκονέρα** (Falconera) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Βαλεαρικοῦ πελάγους, ἀπόληξις ῆς χερσονησώδους γλώσσης Anticresto τῆς Μιόρκας. Σ. Ε Λ.

Φαλκονέττο (Falconetto), ***Ἰωάννης - Μαρία***. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων καὶ ζωγράφος ἐκ Βερώνης (1458-1534). Κυριώτερα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα του εἶναι ιάφορα τμήματα τοῦ ἐν Παδούῃ Palazzo del Caitaneo, δύο περίπτερα τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει Παάτσο Τζουστινιάνι καὶ τινες πύλαι τοῦ φρουρίου. Ὁ ἱστορικὸς τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως Βαζάρι, μιλῶν περὶ τοῦ Φαλκονέττο, θεωρεῖ αὐτὸν ὡς να τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν ταῖς ενετικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἰσότιμον πρὸς τοὺς Σανοβίνο, Φρὰ Τζιοκόντο καὶ Σὰν Μικέλε. Ζωγραικὰ ἔργα τοῦ καλλιτέχνου σῴζονται ἐλάχισται ἶναι δὲ κυρίως διάφοροι νωπογραφίαι ἐν τῷ καεδρικῷ ναῷ τῆς γενετείρας του. Χ. Δ.

Φαλκονιέρι (Falconieri). Ὀνομαστὴ ἔπαυλις ν Ἰταλίᾳ παρὰ τὴν Ρώμην, μεταξὺ τοῦ προαστίου αὐτῆς Φρασκάτι καὶ τοῦ Καμαλντόλι. Ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ρουφίνι πρὸ τοῦ 1550 αὶ περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ διαφόρους κυους, ὁ τελευταῖος τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ἐκ Βερoίνου τραπεζίτης Ἐ. φὸν Μέντελσον—Μπαρτόλντο. Οὗτος τῷ 1907 ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν αὐτοκράορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον Β′, ὁ ὁποῖος τὴν ετέτρεψεν εἰς ἀναπαυτήριον τῶν καλλιτεχνῶν καὶ οφῶν. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατεσχέθη πὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία κατόπιν δώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἰταλὸν ποιητὴν Γαβριὴλ τ' Ἀννούντσιο, ὁ ὁποῖος προώρισεν αὐτὴν δι' ἐνικόν, ἱστορικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν μουσεῖον καὶ ναπαυτήριον τῶν διανοουμένων. Ἔχει ἀξιολόους τοιχογραφίας, ὡραῖα ἀγάλματα καὶ θαυμάον πάρκον, μὲ πίδακας, τεχνητὰς λίμνας καὶ κτεταμένην θέαν πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν πεδιάδα. Μ. Δ. Β.

Φαλλέττι (Falletti), ***Πίος - Κάρολος***. Ἰταλὸς ἱστορικός, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Παλέρμου καὶ Βολωνίας, γεννηθεὶς ἐν ουρίνῳ τῷ 1848. Ἐκτὸς τῆς συνεργασίας του εἰς άφορα περιοδικά, ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέροντα ργα, ἐν οἷς: «Ἡ φυγὴ ἐκ Φλωρεντίας τοῦ Μιχαὴλ γγέλου» (1876), «Ἡ στάσις τῶν Τσιόμπη» (1883, Ἡ πολιορκία τῆς Φλωρεντίας» (1885), «Σινῶν ἤθη ῦ ΙΔ′ αἰῶνος» (1881), «Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Οὔγου Φοόλου ἐν Βολωνίᾳ». Λ. Χ. Ζ

Φάλλια (Falla), ***Μανουὴλ ντὲ —***. Ἱσπανὸς μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Κάδιξ τῷ 1876. Τῷ 1889 υχε τοῦ βραβείου κλειδοκυμβάλου ἐν τῷ ᾠδείῳ ις Μαδρίτης, ἔκτοτε δὲ ἤρχισεν ἐπιβαλλόμενος ; συνθέτης, ἀρχικῶς μὲν διὰ χαρακτηριστικῶν πανικῶν τεμαχίων διὰ κλειδοκύμβαλον, ἐμπνευθέντων ἐκ τῆς δημώδους μούσης τῆς πατρίδος υ. δὲ τῷ 1905 διὰ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ βραβευθέντος λοδράματος «La vie brève», ὅπερ ἐξετελέσθη Γαλλίᾳ τῷ 1914 Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ τὸ μελόαμα «Le retable», ἐγκατασταθεὶς δὲ ἐπὶ μαόν ἐν Παρισίοις δὲν ἐβράδυνε νὰ καθέξῃ ἐξαιτικὴν θέσιν ἐν τῇ γαλλικῇ μητροπόλει καὶ νὰ νδεθῇ μετὰ τοῦ Ντεμπυσσύ, Ντυκάς, Ραβὲλ κ ἄ, ἡ τέχνη ἔσχεν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς ἰδικῆς υ Ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐθνικῶν συνθεν τῆς Ἱσπανίας, ἡ δὲ μουσική του γλῶσσα, ουσα τὰς ρίζας της εἰς τὸν λαόν, ἐμφανίζεται πλουα, τολμηρά, νέα καὶ μὲ ἁρμονικὰς ἀναλογίας. Γ.Σ.

Φαλλιὲρ (Fallières), ***Κλήμης-Ἀρμάνδος***. Γάλλος νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς (1841—1931), διατελέσας πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας. Ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς τῷ 1876, μετὰ τετραετίαν δὲ ἐγένετο ὑφυπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ εἶτα ὑπουργὸς ἐν τῷ αὐτῷ ὑπουργείῳ (1882). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐσχημάτισεν ἐπί τινας μῆνας κυβέρνησιν, μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς ὁποίας ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐν τῇ διαδόχῳ κυβερνήσει Φερρὺ (1883—1885), διετέλεσε δὲ ἀκολούθως ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Ρουβιὲ (1887), τῆς Δικαιοσύνης (1887—1888) καὶ εἶτα τῆς Παιδείας (1889—1890) ἐν τῇ κυβερνήσει Τιρὰρ καὶ τέλος τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῷ ὑπουργείῳ Φρεσινὲ (1890—1892). Ἐκλεγεὶς ἀπὸ τοῦ 1890 γερουσιαστής, ἐγένετο τῷ 1899 πρόεδρος τῆς γερουσίας καὶ τῷ 1906 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας διατηρήσας τὸ ἀξίωμα μέχρι τοῦ 1913. Χ. Δ.

φαλλικὰ (τὰ) *['Αρχ.]*. Πομπή, ἥτις ἀπετέλει σύνηθες μέρος τῆς ἑορτῆς τῶν κατ' ἀγροὺς Διονυσίων (μηνὶ Ποσειδεῶνι, τέλη Δεκεμβρίου). Ἡ πομπὴ αὕτη ἦτο ὀργιαστικὸς αὐτόχρημα κῶμος καὶ ἐλέγετο καὶ *φαλληφόρια* ἢ *φαλλαγώγια*. Ἐτελεῖτο ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἀνοίγματος καὶ τῆς χρήσεως τῶν νέων οἴνων. Κατὰ ταύτην προηγεῖτο ὁ φαλλός, ὁμοίωμα ἀνδρικοῦ μέλους ὡς συμβόλου παραγωγῆς καὶ γονιμότητος, κατασκευαζομένου ἐκ δέρματος καὶ ἀνηρτημένου ἐπὶ κοντοῦ ἢ τεμαχίου ξύλου, ἠκολούθουν δὲ οἱ πολυάριθμοι ἑορτασταί, οἵτινες κατήρχοντο καὶ περιεφέροντο ἀνὰ τὰς ὁδούς. Οἱ κωμασταὶ ἦσαν μεταμορφωμένοι πολλαχῶς τὰς ὄψεις, φέροντες προσωπίδας, στεφάνους καὶ φαλλοὺς ἀνηρτημένους ἐκ τῶν λαιμῶν ἢ τῶν ἰσχίων των κυρίως. Παράφοροι καὶ ἐνθουσιώδεις, κομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν κρατῆρας ἐκ τοῦ νέου οἴνου καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, περιήρχοντο μεθύοντες καὶ ἔξαλλοι τὰς ὁδοὺς ᾄδοντες αὐτοσχέδια ᾄσματα πρὸς τιμὴν τοῦ φαλλοῦ καὶ προσκυνοῦντες καὶ κατασπαζόμενοι αὐτόν, καλοῦντες δὲ ὅπως κατέλθῃ καὶ συμπίῃ καὶ συνοργιάσῃ μετ' αὐτῶν ὁ Φαλλῆς, ὁ ἀκόλουθος τοῦ Διονύσου. Καθ' ὁδὸν ἔσκωπτον καὶ ἐχυδαιολόγουν βαναυσότατα κατὰ παντὸς διερχομένου, ἐξέφερον δὲ ἀσυναρτήτους φράσεις, κραυγὰς καὶ φωνάς. Ἡ πομπὴ αὕτη ἦτο παλαιὸν ἔθιμον, πεμπομένη ἀνέκαθεν «ἱλαρῶς καὶ δημοτικῶς», τοιαύτην δέ τινα εὑρίσκομεν τελουμένην καὶ ἐν τοῖς «Ἀχαρνεῦσι» τοῦ Ἀριστοφάνους, ἔνθα ὑπάρχει καὶ φαλλικὸν ᾆσμα. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἐκ τῶν φαλληφορικῶν τούτων πομπῶν καὶ τῶν δημωδεστέρων κατ' αὐτὰς παιγνίων καὶ σκωμμάτων προῆλθεν ἡ κωμῳδία. Γ. Μ. Β.

Φάλλικας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσαριᾶς τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ (1928) 173.

φαλλιμέντο (τό)· δημοτ., χρεοκοπία, πτώχευσις (λ. ἰταλ.).

φαλλίρω, *ἀόρ. ἐφαλλίρισα*· χρεοκοπῶ, πτωχεύω (λ ἰταλ.).

φαλλῖτις, *—ιδος* (ἡ). Ἡ ὀξεῖα φλεγμονὴ τοῦ πέους, ὀφειλομένη ἢ εἰς βαρείας καθολικὰς νόσους, ὡς ἡ εὐλογία, ὁ τῦφος, ἢ εἰς τραύματα ἢ εἰς παθήσεις τῆς οὐρήθρας. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ αὐτοπαθὴς γάγγραινα τοῦ Φουρνιέ. Ἡ θεραπεία εἶναι ἀντιφλογιστική.

Φαλλίων. Ἀδελφὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, τοῦ πατρὸς Ἡρώδου τοῦ Α′, πεσὼν κατά τινα μάχην πρὸς τὸν Ἀσμοναῖον Ἀριστόβουλον τὸν Β′ παρὰ τὸν Παπυρῶνα (*Ἰωσήπου*, Ἀρχαιολ. ΙΔ′ 33). Π. Ι. Μ.

Φαλλμεράϋερ (Fallmerayer), ***Ἰάκωβος - Φίλιππος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς παρὰ τὸ Tschötsch τοῦ Τυρόλου τῷ 1790 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μονάχῳ τῷ 1861. Κατήγετο ἐκ γονέων πτωχῶν χωρικῶν, κατὰ τὴν παιδικήν του δὲ ἡλικίαν ἔβοσκε τὰ κτήνη τοῦ πατρός του. Τυχὼν τῆς ὑποστηρίξεως μοναχῶν τινων, ἐφοίτησε εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν τοῦ Brixen καὶ κατόπιν ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Σαλτσβούργου (1809) θεολογίαν, ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ ἱστορίαν, καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Landshut νομικὰς ἐπιστήμας, ἀφιερωθεὶς τελικῶς εἰς τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν γλωσσολογίαν. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς στρατιωτικῆς του θητείας εἰς τὸν βαυαρικὸν στρατὸν (1813—1818), κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Hanau (1814), προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ καὶ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τοῦ συντάγματός του, διωρίσθη γυμνασιακὸς διδάσκαλος ἐν Ἄουξμπουργκ καὶ τῷ 1826 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ τότε ἱδρυθέντος φιλολογικοῦ λυκείου τοῦ Landshut. Ὁ ἐν τῷ λυκείῳ τούτῳ ἐκφωνηθεὶς ἐναρκτήριος λόγος του «Περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς ἱστορίας» ἐπροκάλεσε, διὰ τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένας φιλελευθέρας ἰδέας τὴν μῆνιν τῶν φανατικῶν καθολικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντισαν νὰ ἐξαφανίσουν τὰ ἐκδοθέντα ἀντίτυπά του. Ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1834 περιηγήθη μετὰ τοῦ φίλου του Ρώσου στρατηγοῦ Ὄστερμαν-Τολστόϊ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Νουβίαν, τὴν Παλαιστινην, τὴν Συρίαν, τὰς Σποραδας, τὰς Κυκλαδας, τὴν Ἑλλάδα καὶ διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν διάστημα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τῷ 1835 ὠνομάσθη ἑταῖρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Μονάχου ἐν τῇ τάξει τῆς ἱστορίας. Τῷ 1836 κατέλιπε τὸ Μόναχον καὶ περιηγήθη τὴν Νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐγκατασταθεὶς ἐν Γενούῃ, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τετραετίαν μετὰ τοῦ φίλου του Ὄστερμαν-Τολστόϊ. Τῷ 1840 ἐπεχείρησε δεύτερον ταξίδιον ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, διέπλευσε τὸν Δούναβιν μέχρι τοῦ Εὐξείνου, διέμεινεν ἐπί τι διάστημα ἐν Τραπεζοῦντι καὶ Κωνσταντινουπόλει, ἐπεσκέφθη τὸ Ἅγιον Ὄρος, διεπεραιώθη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τρίτου ταξιδίου του ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν (1848), ὁπότε ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, ἐκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου. Ἐπιστρέψας εἰς Γερμανίαν ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς γερμανικῆςἐθνοσυνελεύσεως τῆς Φραγκφούρτης διὰ τὴν πόλιν τοῦ Μονάχου. Ἐκδηλώσας ὅμως ἀντιμοναρχικὰ φρονήματα καὶ μετασχὼν τῆς παρασυνελεύσεως τῆς Στουττγάρδης ἀπελύθη τῆς καθηγητικῆς του θέσεως καὶ κατεδιώχθη, ἠναγκάσθη δὲ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑλβετίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Γερμανίαν μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου περὶ ἀμνηστείας (1850). Τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του τὰ ἔζησε μακρὰν τοῦ πανεπιστημίου, ἐπορίζετο δὲ τὰ πρὸς τὸ ζῆν δημοσιογραφῶν.

Ὁ Φαλλμεράϋερ ἔγραψε πλεῖστα ἱστορικὰ καὶ ἄλλα ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Geschichte des Kaisertums Trapezunt» («Ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος», Μόναχον 1827), «Geschichte des Halbinsel Morea im Mittelalter» («Ἱστορία τῆς χερσονήσου τοῦ Μορέως κατὰ τὸν μεσαίωνα», Στουττγάρδη 1830—1836, τόμ. 2). «Abhandlung über die Entsehung der Neugriechen» («Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Νεοελλήνων», Στουττγάρδη 1835), «Originalfragmente, Chroniken etc, zur Geschichte des Kaisertums Trapezunt» («Ἀποσπάσματα, χρονικὰ κλπ. ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος», Μόναχον 1843—1844). «Fragmente aus Orient» («Ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς», τόμ. 2, Στουτγάρδη 1845, νεωτ. ἔκδ. 1877), «Das albanesische Element in Griechenland» («Τὸ ἀλβανικὸν στοιχεῖον ἐν Ἑλλάδι», Μόναχον 1857—1860, τεῦχ. 3) Ἐκτὸς τούτων, ὁ Φαλλμεράϋερ ἔγραψε καὶ διάφορα ἄρθρα ἐν τῇ «Allgemeine Zeitung» τοῦ Ἄουξμπουργκ καὶ ἀλλαχοῦ, τοπογραπικὰς μελέτας ἥσσονος σημασίας καὶ πολὺ ἐνδιαφέροντα ἀπομνημονεύματα. Τὰ ἐλάσσονα ἔργα του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Thomas τῷ 1861 εἰς τρεῖς τόμους, καὶ τῷ 1913 εἰς δύο. Πάντα τὰ ἔργα τοῦ Φαλλμεράϋερ ἔχουν μεγάλην λογοτεχνικὴν ἀξίαν. Τὸ ὕφος του καὶ ἡ γλῶσσά του θεωροῦνται κλασσικά.

Ὁ Φαλλμεράϋερ ἐγένετο εὐρύτερον γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἤγειρε κῦμα ἀγανακτήσεως τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον του, διότι ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ φυλὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐξέλιπεν ἐντελῶς συνεπείᾳ κατακλύσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ὑπὸ πολυαρίθμων Σλαύων ἀπὸ τοῦ ΣΤ′ ἤδη μ. Χ. αἰῶνος. Οἱ Σλαῦοι οὗτοι μετὰ τῶν βραδύτερον κατελθόντων Ἀλβανῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων εἶναι κατ' αὐτὸν οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν σχέσιν ἀνθρωπολογικὴν ἢ ἄλλην ἔχουν πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. «Τὸ κάλλος τοῦ σώματος, ἔλεγεν ὁ Φαλμεράϋερ, ἡ οὐρανία πτῆσις τῆς διανοίας, τὸ μέτρον καὶ ἡ ἁπλότης τῶν ἠθῶν, τέχνη, γυμνάσια πόλεις, χωρία, μεγαλοπρεπεῖς στοαὶ καὶ ναοὶ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς ἑλληνικῆς ἠπείρου.. Οὐδὲ μία μόνη σταγὼν γνησίου καὶ ἀμιγοῦς ἑλληνικοῦ αἵματος ῥέει εἰς τὰς φλέβας τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος». Ἡ θεωρία αὕτη, ἥτις κατὰ μέγα μέρος στηρίζεται ἐπὶ παρεξηγήσεων διαφόρων χωρίων Βυζαντινῶν συγγραφέων, ἐξηλέγχθη ἐσφαλμένη ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου εἰς τὴν περίφημον μελέτην του: «Περὶ ἐποικίσεως σλαυϊκῶν τινων φύλων εἰς τὴν Πελοπόννησον» (Ἀθῆναι 1843), ὑπὸ τοῦ Hopf καὶ ὑπὸ ἄλλων ἱστορικῶν, σήμερον δὲ δὲν ἔχει πλέον ὀπαδοὺς ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκτάσει καὶ ταῖς συνεπείαις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως καθ' ἣν ἐνεφανίσθη ἐπροκάλεσε μέγαν θόρυβον καὶ ἐδημιούργησεν ὁλόκληρον ἀντιρρητικὴν φιλολογίαν. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἠγωνίσθησαν διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήλων ν' ἀποδείξουν ἀβασίμους τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Φαλμεράϋερ Ἐκ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐδημιουργήθη ἐν Ἑλλάδι ἡ λαογραφικὴ ἐπιστήμη (βλ. λ. *λαογραφία*, τ. ΙΕ′, σ. 784 α κ. ἑξ.). Θ. Π.

Φαλλὸ (Fallot), ***Παῦλος***. Γάλλος γεωλόγος, γεννηθεὶς τῷ 1889. Ἐμελέτησε κατ' ἀρχὰς τὴν γεω-

Digitized by Google

λογικὴν σύστασιν τῶν Βαλεαρίδων νήσων καὶ διέμεινεν ἐν Ἱσπανίᾳ μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τοῦ ὁποίου καὶ μετέσχε. Τῷ 1924 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Νανσὺ καὶ διευθυντὴς τοῦ αὐτόθι γεωλογικοῦ ἰνστιτούτου, διατελεῖ δὲ μέλος πλείστων ἐπιστημονικῶν σωματείων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Sur quelques fossiles pyriteux du Gault des Baleares» (Γρενόβλη 1910), «Etude géologique de la Sierrk de Majorque» (Παρίσιοι 1922), «Observations sur la morphologies des îles Baléares et l'histoire géologique de cet archipel au pliocène et au quaternaire» (1923). Χ. Δ.

—Φαλλὸ (Fallot), *νόσος τοῦ —*. Οὕτω καθορίζεται τύπος καρδιακῆς παραμορφώσεως, χαρακτηριζομένης ὑπὸ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς στενώσεως τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας, ἐπικοινωνίας μεσοκοιλιακῆς, καὶ δευτερευόντως ὑπὸ τῆς ὑπερτραφείας τῆς δεξιᾶς κοιλίας καὶ ὑπὸ τῆς παρεκκλίσεως τῆς ἀορτῆς ἐπὶ τὰ δεξιά. Ἡ παραμόρφωσις αὕτη ἀποτελεῖ τὸ συχνότατον ἀνατομικὸν ὑπόστρωμα τῆς *κυανώσεως* ἢ τῆς *κυανῆς νόσου*. Μ. Ν. Κ.

Φάλλοντον (Fallodon), ***Ἐδουάρδος - Γκρέϋ***, *ὑποκόμης τοῦ —*. Ἄγγλος πολιτικός, ἀποθανὼν τῷ 1933 (βλ. λ. *Γκρέϋ* Ἐδουάρδος).

φαλλόπειος *πόρος*. Καλεῖται οὕτω (ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διασήμου ἀνατόμου Ἰταλοῦ Fallope ἢ Fallopia, 1523—1563) ὁ πόρος τοῦ προσωπικοῦ νεύρου, ὅστις ἔχων μῆκος 2,5 ἑκ. διελαύνει τὸ κροταφικὸν ὀστοῦν ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου, ἔνθα τὸ ἄνω στόμιον αὐτοῦ, μέχρι τῆς ὀπισθίας κάτω ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς, ἔνθα διὰ τοῦ ἔξω στομίου αὐτοῦ ἐκβάλλει εἰς τὸ βελονομαστοειδὲς τρῆμα· διὰ τοῦ πόρου τούτου διέρχεται τὸ προσωπικὸν νεῦρον καὶ ἡ βελονομαστοειδὴς ἀρτηρία.

Φαλλόπειοι σάλπιγγες. Οἱ ἐκφορητικοὶ πόροι τῶν φωθηκῶν, οἱ *ᾠαγωγοί* (βλ. λ.).

Φαλλόπειος σύνδεσμος· βλ. *βουβωνικὸς* σύνδεσμος. Ι. Π.

Φαλλόπιος (Falloppio), ***Γαβριήλ***. Διαπρεπὴς Ἰταλὸς ἰατρός, καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Μοδένης, γεννηθεὶς τῷ 1523. Ἐν ἀρχῇ προωρίζετο διὰ τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας, εἶτα ὅμως, ἐξ ἰδίας κλίσεως, ἀφιερώθη περὶ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἠκολούθησε μαθήματα παρὰ τῷ Musa Brasavola ἐν Φερράρᾳ, κατά τινας δέ, ἀλλ' οὐχὶ ὀρθῶς, καὶ παρὰ τῷ Βεσαλίῳ. Εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν Φερράρᾳ, εἶτα δὲ ἐν Πίσῃ. Τῷ 1551, κληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, ἤρξατο διδάσκων ἀνατομικὴν καὶ χειρουργικὴν ἐν τῷ Ἀθηναίῳ τῆς Παδούης μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1563). Ἀπεδίδοντο εἰς τοῦτον καὶ ἀνατομαὶ ζώντων ἀνθρωπίνων σωμάτων, ὑπό τινων, στηριζομένων ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ χορηγήσεως πρὸς ἀνατομικὰς σπουδὰς ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Τοσκάνης σωμάτων κακούργων καταδικασθέντων εἰς θάνατον, οὓς ὅμως πάντως ἐνάρκουν βαθύτατα διὰ μεγάλων δόσεων ὀπίου. Ὁ Renzi θεωρεῖ τὴν σκληρότητα ταύτην ξένην εἰς τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον ἰατρόν.

Γαβριὴλ Φαλλόπιος.

Ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτοῦ ἀσχολία δὲν περιωρίσθη μόνον περὶ τὴν ἀνατομικὴν καὶ τὴν χειρουργικήν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν θεραπευτικήν, τὴν ὑδρολογίαν, τὴν κλινικὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν συφιλιδολογίαν (χρῆσις προφυλακτικῶν ἀλοιφῶν, ὡς σήμερον, κατὰ τῆς νόσου), ὡς πρακτικὸς δὲ ἰατρὸς ἐγένετο περιζήτητος καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Κυρίως ὅμως ἐγένετο περὶ τὴν ἀνατομίαν ὀνομαστός, ὡς περιγράψας πρῶτος διάφορα μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, οἷον τὴν χορδὴν τοῦ τυμπάνου, τοὺς ἡμικυκλοειδεῖς σωλῆνας, τὰς μητρικὰς σάλπιγγας (φεροὺσας μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα αὐτοῦ), τὸν στρογγύλον σύνδεσμον, ἄλλα δὲ ὡς λεπτομερέστερον ἐξετάσας, οἷον τοὺς κονδύλους τοῦ βραχιονίου καὶ μηριαίου ὀστοῦ, τοὺς ἰνιακοὺς μῦς, τοὺς μεσοπλευρίους, ὧν τὴν σημασίαν ἐξῆρε καὶ ἄλλα.

Κυριώτερα συγγράμματα αὐτοῦ, ὧν τινα ὀφείλονται εἰς περιλήψεις μαθημάτων αὐτοῦ, γενομένας ὑπὸ μαθητῶν του, εἶναι: ἡ «Expositio in librum Galeni de ossibus» (Venet. 1570), «De thermalis aquis» (αὐτ. 1564), «Libelli duo, alter de ulceribus, alter de tumoribus praeter naturam» (αὐτ. 1563), «Compendium de anatome corporis humani» (αὐτ. 1571), «De morbo gallico tractatus» (αὐτ. 1565) καὶ ἄλλα τινά. Τὰ ὡς γνήσια θεωρούμενα ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1584 καὶ 1606 ἐν Ἑνετίᾳ καὶ εἶτα ἐν Φραγκφούρτῃ (1600 καὶ 1606) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Opera genuina omnia tam practica, quam theorica». ΑΡ. Π. Κ.

φαλλὸς (ὁ)· μίμημα τοῦ ἀνδρικοῦ αἰδοίου ὡς σύμβολον τῆς γονιμότητος περιαγόμενον κατὰ τὰς βακχικὰς ἑορτάς.

—*[Ἀρχαιολ.]* Ὁ *φαλλὸς* (ἀπὸ τοῦ *φάλος*=ἐξοχή) ἦτο ὁμοίωμα ἀνδρικοῦ αἰδοίου, ἐκ ξύλου συκῆς (σύκινος), σκύτους ἢ καὶ πηλοῦ, σύμβολον τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἔμβλημα δὲ κυρίως τοῦ Διονύσου. Κατὰ τὰ βακχικὰ ὄργια περιήγετο ἐν πομπῇ (βλ. λ. *φαλλικά*). Ἀπὸ τοῦ φαλλοῦ, ὅστις «σκύτινος ἐρυθρὸς ἐξ ἄκρου παχὺς» (*Ἀριστοφάνης*) ἦτο τὸ κύριον σύμβολον τῶν ἀρχαίων Φλυάκων, ἐπεκαλεῖτο ἐν Λέσβῳ ὁ Διόνυσος *Φαλλὴν* (παριστώμενος ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μυτιλήνης ὑφ' ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ Ἑρμοῦ) καὶ ἐπενοήθη ἰδία, αὐθύπαρκτος θεότης, ὁ *Φάλης* ἢ *Φαλῆς*, οὗτινος ἡ λατρεία συνεδέετο μὲ τὴν τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Πριάπου (βλ. καὶ λ. *ἰθύφαλλος*). Π. Ν. Π.

—*[Ἐμβρυολ.]* Καλεῖται *φαλλὸς* ἔπαρμα, ὅπερ παράγεται ἐκ τῆς μεγεθύνσεως τοῦ ἀμαρικοῦ ἢ γεννητικοῦ φύματος κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐμβρυϊκῆς διαπλάσεως, ὅτε τὰ ἔξω γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος εἶναι ἔτι ἀδιάκριτα καὶ ὁμοιόμορφα, καὶ ὅπερ παριστᾷ τὴν καταβολὴν τοῦ πέους ἢ τῆς κλειτορίδος. Ι. Π.

φαλλὸς (ὁ) (Phallus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαστερομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας, ὧν τὸ περίδιον διανοίγεται κατὰ τὴν ὡρίμανσίν του διὰ νὰ διέλθῃ κοίλη στήλη ἀποτελουμένη ἐκ σπογγώδους συστάσεως ἱστοῦ καὶ φέρουσα καταληκτικὴν διόγκωσιν, χρώματος πρασίνου, κωδονοειδῆ. Γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη, ὧν τὰ περισσότερα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Φαλλός.

Φαλλοὺ (Falloux), ***Φρειδερῖκος-Ἀλφρέδος - Πέτρος***, *κόμης ντὲ —*. Γάλλος πολιτικὸς (1811—1886). Ἐξελέγη τὸ πρῶτον ὡς βασιλόφρων βουλευτὴς τῷ 1846, ἐπανεξελέγη δὲ καὶ κατὰ τὴν συνταγματικὴν συνέλευσιν τοῦ 1848 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Συλληφθεὶς κατὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ 1851 (τοῦ Ναπολέοντος Γ') ἀπεσύρθη ἐπὶ μακρὸν τῆς πολιτικῆς, μετὰ πενταετίαν δὲ ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 μετέσχε τῆς συγκληθείσης ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων ὑποστηρικτῶν τῆς προτάσεως συγχωνεύσεως τῶν δύο βασιλικῶν οἴκων τῆς Γαλλίας (Βουρβώνων καὶ Βοναπαρτῶν), ἥτις ὅμως δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή. Ὑπῆρξε ἐξ ἄλλου γόνιμος συγγραφεύς, δημοσιεύσας τὰ ἑξῆς κυριώτερα ἔργα: «Τὸ καθολικὸν κόμμα» (1856), «Τὸ ἰταλικὸν ζήτημα» (1860), «Μοναρχικὰ ζητήματα» (1873), «Περὶ ἀντεπαναστάσεως» (1878), «Ἀπομνημονεύματα ἑνὸς βασιλόφρονος» (1888) κ. ἄ. Χ. Δ.

φαλλοφόρια (τά), ἡ ***φαλληφόρια*** *[Ἀρχ.]* βλ. *φαλλικά*.

φαλλοφόρος (ὁ)· ὁ φέρων, ὁ βαστάζων φαλλὸν κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάκχου.

φαλλωδυνία (ἡ). Οἱ πόνοι ἢ νευραλγία τοῦ πέους, ὀφειλομένη ἢ εἰς τοπικὴν νευραλγίαν τοῦ ραχιαίου τοῦ καυλοῦ νεύρου ἢ εἰς κεντρικὴν αἰτίαν.

Φαλμάουθ (Falmouth) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Κορνουάλλης τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὴν νοτιοανατολικὰ παράλια αὐτῆς, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Φὰλ ἐν τῇ Μάγχῃ. Κάτ. 13 500. Ἔχει ἐξαίρετον λιμένα, εἰσχωροῦντα ἐπὶ 5 χλμ. ἐντὸς τῆς ξηρᾶς καὶ προστατευόμενον ὑπὸ τῶν φρουρίων Πεντεννὶς καὶ Σαιντ—Μώς. Εἶναι τόπος χειμερινῆς διαμονῆς, μὲ πολυσύχναστα κατὰ τὸ θέρος θαλάσσια λουτρά. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν ναυπηγικήν. Μ. Δ. Β.

Φαλμπ (Falb, ***Ροδόλφος***. Αὐστριακὸς φυσικός, ἀστρονόμος, γεωλόγος καὶ μαθηματικὸς (1838—1913) Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ ἐχειροτονήθη καθολικὸς ἱερεύς, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν φυσικήν, τὴν γεωλογίαν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰ μαθηματικά, τῷ δὲ 1868 ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Σείριος» πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῆς ἐπιστήμης. Τῷ 1872 ἠσπάσθη τὸν προτεσταντισμὸν καὶ ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ 1880 παρέμεινεν ἐν Ἀμερικῇ, ὅπου προέβη εἰς σημαντικὰς γεωλογικάς, ἐθνολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας ἐπὶ τοῦ Νέου Κόσμου. Εἶναι κυρίως γνωστὸς διὰ τὰς περὶ σεισμῶν θεωρίας καὶ προβλέψεις του, κατὰ τὰς ὁποίας, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἕλξεως τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης ἐπὶ τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐπέρχεται ἀπότομος ἀναπήδησις τῶν τμημάτων τῆς γῆς εἰς τὰ ἔγκατα αὐτῆς, ἧς ἀναπηδήσεως ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις εἶναι αἱ σεισμικαὶ δονήσεις καὶ αἱ ἐκρήξεις τῶν ἡφαιστείων. Τινὲς τῶν προβλέψεών του ἐπηλήθευσαν κατόπιν, γενικῶς ὅμως αἱ θεωρίαι του δὲν ἐγένοντο παραδεκταὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Grundzüge zu einer Theorie der Erdbeben und Vulkanausbrüche» (1870), «Studier über d. Vulcanismus mit Beziehung auf d. Erdbeben von Belluno 1873 und d. Eruption des Etna 1874» (1875), «Sterne und Menschen» (1882), «Wetterbriefe» (1883), «Das Land des Inka in seiner Bedentung für die Urgeschichte der Sprache und Schrift» (1883), «Erdbeben» (1895), «Kalender der Kritischen Tage» (1892), κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Φαλμπαὶρ ***ντὲ Κινσὲ*** (Falbaire de Quincey), ***Κάρολος-Γεώργιος-Ρενουγιὸ*** *ντὲ —*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1727—1800). Ἔδωσε σειρὰν μετρίας ἀξίας ἔργων, ὧν ἕν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ δύο φιλάργυροι» (1770), ἔσχε μεγάλην διάδοσιν, χάρις ἰδίᾳ εἰς τὸν μουσουργὸν Γκρετρύ, ὅστις ἐμελοποίησεν αὐτό. Χ. Δ.

Φάλμπεργκ (Fahlberg), ***Κωνσταντῖνος***. Ρῶσος χημικός, γεννηθεὶς τῷ 1850 εἰς Ταμπόφ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1910 εἰς Νασσάου. Ἀνεκάλυψε τῷ 1880 τὴν σακχαρίνην. Σ. Γ.

Φάλμπο (Falbo), ***Ἴταλος-Κάρολος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς γνωστὸς ὡς ποιητής, δημοσιεύσας τῷ 1895 τόμον ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀναμνήσεις» καὶ τῷ 1898 ἕτερον τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Καλαβρέζικα πορτραῖτα». Ἀπὸ τοῦ 1896 ἵδρυσε τὰ περιοδικὰ «Νέα Ἐπιθεώρησις» καὶ «Ἀριέλ», εἰς τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα κριτικὰ ἄρθρα του καὶ μελέτας. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ διηύθυνε τὰς ἐφημερίδας «La Capitale» καὶ «Messaggero» τῆς Ρώμης. Διηύθυνεν ἐπίσης τὸ περιοδικὸν «Μουσικὰ καὶ δραματικὰ χρονικὰ» καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξέδιδε τὸ «Ἡμερολόγιον τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου». Κατεγίνετο ἐπίσης καὶ εἰς τὴν μουσικὴν καὶ συνέθεσε τὸ μπαλέττον «Τζιγκάνες» καὶ τὴν ὀπερέτταν «Girls». Ἀναμειχθεὶς καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη βουλευτής. Μεταξὺ τῶν ἄλλων του ἔργων εἶναι καὶ «Ἡ ζωὴ τῶν φυτῶν» (1900). Μ. Δ. Β.

φάλος (ὁ)· στιλπνὸν ὑπανάστημα τῆς περικεφαλαίας εἰς σχῆμα μικροῦ ἀπιδίου πρὸς κόσμον αὐτῆς, πρβλ. *φάλαρα*.

φαλουνίτης (ὁ) (Falunit) *[Ὀρυκτολ.]*. Μεταβεβλημένος *διχροΐτης* (βλ. λ.) ἀπαντῶν εἰς τὸ Falun. Γ. Κ. Γ.

φαλσέττο (ἰταλ. falsetto), ἡ *φωνὴ κεφαλική* (γαλλ. voix de tête ἢ de fausset). Ἀνδρικὴ φωνὴ ὀξυφώνου, δυναμένη, χάρις εἰς συστολὴν τοῦ λάρυγγος, ν' ἀποδώσῃ τοὺς φθόγγους κατὰ μίαν ὀγδόην ἐπὶ τὸ ὀξύτερον καὶ νὰ ἐκτελέσῃ συνεπῶς τὸ μέρος τῆς ὑψιφώνου. Ἡ δημιουργία τοῦ φαλσέττο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἀπέκλειεν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν χορῶν τὰς γυναῖκας, τὰ δὲ μέρη τῆς ὑψιφώνου ἐκ τῶν πολυφώνων συνθέσεων ἔπρεπε ἢ νὰ ἐκτελῶνται ὑπὸ παίδων (ὀλίγον πρακτικόν, καθότι ἡ φωνή τούτων ἤλλασσε πρὶν ἢ οὗτοι ἐκμάθωσι μουσικήν) ἢ ὑπὸ τενορίνων ἢ φαλσεττιστῶν, ἐκτελούντων διὰ τῆς κεφαλικῆς φωνῆς τὰ μέρη τῆς ὑψιφώνου ἢ καὶ τῆς βαρυφώνου. Γ. Σ.

Φάλσταφ (Falstaff), *σὲρ Τζών*. Ἱππότης Ἄγγλος, ὃν ἀπηθανάτισεν ὁ Σαίξπηρ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ του «Αἱ εὔθυμοι οἰκοκυραὶ τοῦ Οὐΐνδσορ» καὶ ἐν τῷ δράματι «Ἑρρῖκος ὁ Δ'». Φαίνεται ὅτι ἐγεννήθη τῷ 1378 καὶ ἀπέθανε τῷ 1459. Αἱ περὶ αὐτοῦ βιογραφικαὶ λεπτομέρειαι προέρχονται ἐκ λίαν ὑπόπτων πηγῶν, τὸ μόνον δὲ βέβαιον περὶ τοῦ βίου του εἶναι ὅτι ἐνωρὶς ἐγένετο ἀκόλουθος καὶ προστατευόμενος τοῦ δουκὸς τοῦ Νόρφολκ, διὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου (σέρ). Διῆλθε δὲ τὸν βίον του ὡς παράσιτος τοῦ πάτρωνός του. Πάντως ὁ Φάλσταφ, ὡς τὸν εἰκονίζει ἡ σάτιρα τοῦ Σαίξπηρ, εἶναι τύπος ἀνδρὸς οἰνοπότου, εὐτραπέλου καὶ καυχηματίου, τοῦ ὁποίου αἱ κωμικαὶ ἐρωτικαὶ περιπέτειαι καὶ ἡ εὔθυμος κομπορρημοσύνη προκαλοῦν ἄφθιτον γέλωτα. Δ. Μ. Κ.

— **«Φάλσταφ»** (Falstaff). Κωμικὸν μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις (ποίησις Ἀρρίγκο Μπόϊτο, μουσικὴ Βέρντι), ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Σκάλας τοῦ Μιλάνου τῇ 9 Φεβρουαρίου 1893. Τὸ κείμενον, ὅπερ εἶναι ἐλευθέρα διασκευὴ τῶν δύο μερῶν τοῦ «Ἑρρίκου Δ'» τοῦ Σαίξπηρ, παρουσιάζει τὸν Φάλσταφ εἴς τι πανδοχεῖον συμπίνοντα μὲ τὸν Βαρδόλφον καὶ τὸν Πιστολίτον στερούμενος ὅμως χρημάτων καὶ πιεζόμενος ὑπὸ

Digitized by Google

...ῦ πανδοχέως, σκέπτεται νὰ ἀντλήσῃ χρήματα ...ὸ τὰς πλουσίας κυρίας Φὸρδ ('Αλίκην) καὶ ...ίηιζ (Μέγκ) τοῦ Οὐΐνδσορ. Πρὸς τὸν σκοπὸν ...ῦτον στέλλει εἰς ἀμφοτέρας ἐρωτικὰς ἐπιστο...ς· τὸ ταυτόσημον ὅμως τῶν ἐπιστολῶν ἐξοργ...ει τὰς δύο φίλας, αἱ ὁποῖαι ἀποφασίζουν νὰ ...δικηθῶσι. Τὸν προσκαλοῦσι δῆθεν εἰς συνέν...ξιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φὸρδ ὁ σύζυγος ὅμως ...ρδ ἀναζητεῖ παντοῦ τὸν ἐρωτόληπτον καὶ αἱ ...ο κυράτσες τοποθετοῦν τὸν Φάλσταφ ἐντὸς με...λου καλάθου μὲ ἀκάθαρτα ἐνδύματα καὶ τὸν ...πτουν εἰς τὸν Τάμεσιν. Ἡ τελευταία σκηνὴ λαμ...νει χώραν εἰς τοὺς κήπους τοῦ Οὐΐνδσορ, ἔνθα ...'Αλίκη δίδει συνέντευξιν εἰς τὸν Φάλσταφ, κά...θεν «στοιχειωμένου» δένδρου. Φθάνει ἡ Να...ττα, ἡ κόρη τῆς 'Αλίκης, μετημφιεσμένη εἰς ...σίλισσαν τῆς νυκτὸς καὶ περιστοιχουμένη ἀπὸ ...λφίδας καὶ «στοιχειά»· τρομοκρατεῖ τὸν Φάλ...αφ καὶ τὸ ἔργον τελειώνει μὲ τοὺς γάμους τῆς ...ανέττας μὲ τὸν Φέντον, τὸν ὁποῖον ἠγάπα.

Ὁ «Φάλσταφ» εἶναι τὸ τελευταῖον σκηνικὸν ἔρ...ν τοῦ Βέρντι, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ τεχνοτροπίας τὸ ...ωτεριστικώτερον πάντων. Ἐν αὐτῷ ὁ συνθέτης ...ιζητεῖ μετὰ μεγίστης προσοχῆς νὰ ἑρμηνεύσῃ ...τῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιήματος· μεταχειριζό...ενος ὅμως τὰ νέα τεχνικὰ μέσα οὐδόλως ἀπο...ρίζεται τῆς μελῳδικότητος, ἥτις εἶναι τὸ κύ...ον χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης του.

Οἱ πρῶτοι διδάξαντες τὸν «Φάλσταφ» εἶναι οἱ: ...κάρμπιν, Μωρέλ, Πάρολι, Πίνι-Κόρσι, Πελαγ...ίλλι-Ροσσέττι, 'Αριμόντι καὶ αἱ καλλιτέχνιδες: ...σίλλι, Στέλε, Πάσκουα καὶ Γκουερίνι. Γ. Σ.

Φάλστερ (Falster) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Δα...ίας ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ, κειμένη πρὸς Ν. ...ῆς Σέελαντ, μεταξὺ τῶν νήσων Λώλαντ καὶ Μόεν, ...φ' ὧν χωρίζεται διὰ στενῶν διέκπλων. Ἔχει ...χῆμα τριγώνου, τοῦ ὁποίου ἡ ὀξυτέρα κορυφὴ ...ἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ εἶναι ἐντελῶς ...πίπεδος, τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τοῦ ἐδάφους ...ῆς ὑπερκειμένου κατὰ 44 μ. μόνον, τῆς ἐπιφα...είας τῆς θαλάσσης. Εἶναι εὐφορωτάτη, παρά...ουσα σιτηρὰ καὶ ὀπώρας καὶ ἐκτρέφουσα βοῦς, ...πρόβατα, χοίρους, νήσσας καὶ μελίσσας. Αἱ δύο ...υριώτεραι πόλεις τῆς νήσου, *Νύκγιοιμπινγκ* καὶ *...τούμπεκγιαΐμπινγκ*, συνδέονται μεταξύ των διὰ ...σιδηροδρόμου. Ἔκτασις 458 τ. χλμ., κάτοικοι ...4 436. Χ. Δ.

Φαλτερόνα (Falterona) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ 'Αρέτσο, ἀποτελοῦν ...μῆμα τῶν 'Ετρουσκικῶν 'Απεννίνων. Ἔχει ὕψος 1649 μ. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζουν οἱ ποταμοὶ Ἄρνος ...καὶ Ρόνκο. Μ. Δ. Β.

φάλτς (τὸ) (faltche). Μέτρον ἐπιφανείας τῆς Μολδαβίας, ἀντιστοιχοῦν πρὸς 1 ἑκτάριον, 43 ἄρια καὶ 22 παλάμας (14300,22 τετρ. μέτρα). Ι. Α. Β.

φάλτσα (τά)· τὰ ἐκ σολοδέρματος τεμάχια τοῦ τακουνιοῦ, ἐκτὸς τοῦ πρώτου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *φτερνίτης*.

φαλτσέτα (ἡ)· δημοτ., ἐπιμήκης κοπεὺς τῶν ὑποδηματοποιῶν ἄνευ ἰδιαιτέρας λαβῆς (ἰταλ. falcetto).

φάλτσο (τό)· δημοτ. παραφωνία περὶ τὴν μουσικὴν ‖ καθόλου, καινή, σφαλερὰ χρησιμοποίησις ὀργάνου τινός, σφάλμα.

Φάλτων (Falto), *Κόϊντος Οὐαλέριος*. Ρωμαῖος στρατιωτικὸς τοῦ Γ' π. Χ αἰῶνος Διετέλεσε «κατὰ πόλιν στρατηγὸς» (praetor urbanus), τῷ δὲ 242 π. Χ. ἔχων μετὰ τοῦ Γαΐου Λουτατίου Κατούλου τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου, κατήγαγε τὴν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους νικηφόρον ναυμαχίαν περὶ τὴν Αἰγοῦσαν νῆσον. Τῷ 238 π. Χ ἐγένετο ὕπατος, καταπολεμήσας τοὺς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλάτας. Π. Ν. Π.

Φαλώρεια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαία θεσσαλικὴ πόλις τῆς 'Εστιαιώτιδος, κειμένη πιθανῶς κατὰ κωνοειδῆ λόφον ὑπὸ τὸ Κερκέτιον ὄρος καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, δύο ὥρας ΝΔ τῆς Καλαμπάκας. Ἡ πόλις αὕτη ἐλεηλατήθη καὶ ἐνεπρήσθη ὑπὸ τοῦ Φλαμινίνου τῷ 198 π. Χ. Ι. Σ. Σ.

Φαμαγκούστα (Famagusta) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κύπρου, ἡ *'Αμμόχωστος* (βλ. λ.) ἢ 'Αρσινόη τῶν ἀρχαίων.

Φαματίνα *ὀροσειρὰ* (Sierra de Famatina) *[Γεωγρ.]*. Προέκτασις τῆς νοτιοαμερικανικῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄνδεων, καλύπτουσα τὴν ἐπαρχίαν Ριόχα τῆς 'Αργεντινῆς δημοκρατίας. Ὑψοῦται μέχρις 6 027 μ. καὶ ἐγκλείει πλούσια κοιτάσματα χαλκοῦ, κείμενα ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βίλια 'Αργκεντίνα. Χ. Δ.

φαματινίτης (ὁ) (Famatinit) *[Ὀρυκτολ.]*. 'Ορυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι θειοαντιμονιοῦχος χαλκὸς τοῦ χημικοῦ τύπου $Cu_3\ Sb\ S_4$ (ἢ $3\ Cu_2S,\ Sb_2\ S_5$). 'Απαντᾷ εἰς κρυστάλλους, ἔχει δὲ χρῶμα ἐρυθρωπὸν χαλυβδόφαιον καὶ εἰδικὸν βάρος 4,57. Περιέχει μέχρις 9 % ἀρσενικοῦ ἰσομόρφως παραμεμειγμένου. Εὑρέθη εἰς τὴν Sierra de Famatina. Γ. Κ. Γ.

φαμέλιος, ἢ *φαμέλιας* (ὁ) (ἰδιωματ. ἐν Κρήτῃ)· οἰκέτης, ὑπηρέτης, ἐργάτης, δοῦλος.

φαμελιά (ἡ)· δημοτ., καὶ *φαμίλια*· οἰκογένεια, τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ κοινὴν στέγην καὶ εἰς κοινὴν τράπεζαν διαιτωμένων, (ἰταλ. famiglia).

φαμελίτης (ὁ)· δημοτ., ὁ ἔχων, ὁ διατρέφων οἰκογένειαν, ἰδίᾳ μεγάλην: «φαμελίτης ἄνθρωπος, πῶς νὰ ζήσῃ χωρὶς δουλειά».

Φαμὲν (Famin), *Στανίσλαος - Μαρία - Καῖσαρ*. Γάλλος συγγραφεὺς (1799—1853) Διετέλεσε προξενικὸς ὑπάλληλος καὶ πρόξενος εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς πόλεις (Παλέρμον, Λισσαβῶνα, Πετρούπολιν, Λονδῖνον, 'Ιάσιον, Μογκαντὸρ καὶ ἀλλαχοῦ), ἠσχολήθη δὲ μὲ ἱστορικὰς κυρίως μελέτας, διατελέσας συνεργάτης τῆς «Revue de Deux Mondes», τῆς «France litteraire», τῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν «Encyclopedie des gens du monde», «Encyclopedie catholique», ἣν καὶ διηύθυνε καὶ «Encyclopedie Moderne» καὶ ἄλλων συγγραμμάτων καὶ σοβαρῶν περιοδικῶν. Ἔγραψεν ἐπίσης αὐτοτελεῖς μελέτας, ὧν κυριώτεραι αἱ: «'Ιστορία τῶν εἰσβολῶν τῶν Σαρακηνῶν εἰς 'Ιταλίαν» (1843), «'Ιστορία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τοῦ προτεκτοράτου τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ 'Ανατολῇ» (1853), «Περὶ τῶν συνθηκῶν ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας» (1837) κλπ. Χ. Δ.

φαμέννιος *βαθμὶς* (Famennien) *[Γεωλογ.]*. Ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν δύο βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἀνωτέρα δεβόνιος ἢ νεοδεβόνιος ὑποδιάπλασις τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ πανίσκης, τῆς ὁποίας αἱ κύριαι μορφαὶ εἶναι κεφαλόποδα, γωνιατῖται καὶ βραχιόποδα. Γ. Κ. Γ.

Φαμήλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ 'Ακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 250, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Συκιά*, 409. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Φαμιὲ *[Γεωγρ.]*. 'Αραβικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Συρίᾳ πόλεως 'Απαμείας (βλ. λ.).

φαμίλια (ἡ)· ἄλλως *φαμελιά* (βλ. λ.).

φαμιλιστέριον (τό, γαλλ. familistère). 'Εκάλεσεν οὕτω ὁ Γάλλος οὐτοπιστὴς σοσιαλιστὴς *Φουριὲ* (βλ. λ.) τὸ ἰδεατὸν ἐργοστάσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ἐργαζόμενοι εὑρίσκουν, ἐκτὸς τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, καὶ κατοικίαν καὶ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὴν ζωήν.

Φαμιντζὶν (Famintzin), *'Αλέξανδρος-Σέργιεβιτς*. Ρῶσος μουσουργὸς (1841—1896). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς μουσικῆς εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς Πετρουπόλεως καὶ γραμματεὺς τῆς ρωσικῆς μουσικῆς ἑταιρείας. Συνέθεσε τὰ μελοδράματα: «Σαρδανάπαλος» (1876), «Οὐριὲλ 'Ακόστα» (1883), μίαν «Ρωσικὴν ραψῳδίαν» διὰ βιολίον καὶ ὀρχήστραν, 2 κουαρτέττα ἐγχόρδων, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, κατήρτισε συλλογὰς δημωδῶν ρωσικῶν ᾀσμάτων, κλπ. Εἰργάσθη ὡσαύτως ὡς μουσικολόγος καὶ φιλόλογος, γράψας «Περὶ τῆς ὑφῆς τῆς μελῳδίας τῶν ρωσικῶν δημωδῶν ᾀσμάτων» 1881), τὰς πραγματείας: «Οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων Σλαύων» (1889), «Ἡ ἀρχαία κλῖμαξ τῆς 'Ινδοκίνας» (1889), «Οἱ λαϊκοὶ γελωτοποιοὶ τῆς Ρωσίας» (1889), «Γκούσλι» (1890), «Ἡ ντόμρα καὶ τὰ παρεμφερῆ ὄργανα» (1891) κλπ. Γ. Σ.

Φαμπὲρ (Fabert), *'Αβραὰμ ντὲ—*. Γάλλος στρατάρχης, εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων στρατιωτικῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1599—1660). Κατετάγη νεώτατος εἰς τὸν στρατὸν καὶ κατώρθωσε διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς στρατηγικῆς του εὐφυΐας νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τῶν ἀνωτάτων στρατιωτικῶν ἀξιωμάτων. 'Ιδιαιτέρως ἐξ ὅλων τῶν πολεμικῶν του ἀνδραγαθημάτων θαυμάζεται ἡ πολιορκία τῆς πόλεως Στεναί, ἣν διηύθυνε τῷ 1654 ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Αἱ κατ' αὐτὴν ἐφαρμοσθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Φαμπὲρ νέαι ἄγνωστοι μέθοδοι πολιορκίας παρέμειναν ἔκτοτε περίφημοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς προσβολῆς ὀχυρῶν θέσεων. Χ. Δ.

Φάμπερ (Faber), *Βαρθολομαῖος*. Γερμανὸς θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βυρτσβούργῳ κατὰ τὸ 6' ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1739. 'Ανῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Αὐγουστίνων μοναχῶν, κατέλιπε δὲ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Schola perfectionis Christianae» (Dillingen 1690), «Christliches Leben des innerlichen Menschen» (Constantiae 1703), «Eremus mystica» (Saint-Gall 1706), «Geistliche Sendscreiben» (Augsburg 1706), «Vita et passio Jesu Christi» (Constantiae 1722), «Geistliche Seellenspeise» (Constantiae 1735). Ε. Γ. Π.

— **Φάμπερ** (Faber), *Βασίλειος*. Γερμανὸς λεξικογράφος, διευθυντὴς τοῦ ἐν 'Ερφούρτῃ γυμνασίου (1520—1576). Τῷ 1571 ἐδημοσίευσεν ἐκτενέστατον «Λατινικὸν θησαυρὸν» (Thesaurus), ὅστις ἀνεξεδόθη ὑπὸ τοῦ Cellarius τῷ 1686, ὑπὸ τοῦ Γραιβίου (Graevius) τῷ 1710 καὶ ὑπὸ τοῦ J. M. Gesner τῷ 1726. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ροβέρτος Στέφανος ἐξέδωκε τὸν τοῦ Faber «Θησαυρὸν» τῷ 1571. Νέα ἔκδοσις αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Gesner («Novus Thesaurus») τῷ 1749. Γ. Γ.

— **Φάμπερ** (Faber), *'Ιωάννης φὸν—*. Γερμανὸς βιομήχανος, κατασκευαστὴς μολυβδοκονδύλων (1817—1896). Τὴν βιομηχανίαν ταύτην, ἱδρυθεῖσαν τῷ 1760 ὑπὸ τοῦ προπάππου του Γάσπαρ Φάμπερ, παρέλαβεν ὁ 'Ιωάννης τῷ 1839 εἰς φθίνουσαν κατάστασιν, ὡς ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν μολυβδοκονδύλων Κοντὲ (Nicolas Jacques Conté) ταχέως ὅμως ἔδωκεν εἰς αὐτὴν νέαν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν, ἐπενεγκὼν μεγάλας βελτιώσεις εἴς τε τὰ μηχανήματα, τὰς πρώτας ὕλας καὶ τὰς μεθόδους κατασκευῆς, οὕτως ὥστε τὸ ἐν Νυρεμβέργῃ ἐργοστάσιόν του κατέστη τὸ πρότυπον διὰ τὸ εἶδος τοῦτο. Ἡ μεγίστη τοῦ 'Ιωάννου Φάμπερ ἐπιτυχία ἦτο ἡ διὰ συμβάσεως ἀπόκτησις κατὰ τὸ 1856 τῆς ἀποκλειστικῆς καταναλώσεως τοῦ γραφίτου τῶν ὀρυχείων τῆς 'Ανατολικῆς Σιβηρίας. Ὁ Φάμπερ βαθμηδὸν ἵδρυσεν ὑποκαταστήματα ἐν Βερολίνῳ, Παρισίους, Λονδίνῳ καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ, πρακτορεῖα ἐν 'Αμβούργῳ, Βιέννῃ καὶ Πετρουπόλει καὶ ἐργοστάσια ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ Noisy-le-Sec πλησίον τῶν Παρισίων. 'Ηγόρασεν ἴδια δάση ἐν Φλωρίδι τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς ξυλείας τῶν προϊόντων του καὶ ἐπεξέτεινε τὴν βιομηχανίαν του εἰς τὴν κατασκευὴν χρωμάτων, μελανῶν, πλακῶν σχολείου, ἐργαλείων ζωγραφικῆς καὶ ἰχνογραφίας κλπ. Διὰ τὰς μεγάλας του ὑπηρεσίας πρὸς τὴν γερμανικὴν βιομηχανίαν τῷ ἀπενεμήθη τίτλος εὐγενείας καὶ διωρίσθη σύμβουλος ἐπικρατείας. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς χήρας του (1903) ἡ ἐπιχείρησις περιῆλθεν εἰς τὴν ἐγγόνην του κόμισσαν 'Οτιλίαν φὸν Φάμπερ-Καστὲλ καὶ τὸν σύζυγόν της κόμιτα 'Αλέξανδρον. Δ. Μ. Κ.

Φάμπρ (Fabre), *Αἰμίλιος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μὲτς τῷ 1870. 'Ησχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ἐμπόριον, εἶτα δ' εἰσελθὼν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ἐπεδόθη συγχρόνως καὶ εἰς τὸ θέατρον, ὅπου ταχέως κατορθώσας νὰ ἐπιβληθῇ, θεωρεῖται εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων συγχρόνων θεατρικῶν συγγραφέων τῆς Γαλλίας. Τὸ πρῶτον ἔργον του, παιχθὲν τῷ 1894, ἔφερε τὸν τίτλον «Ὅπως εἶναι ὅλοι», τοῦτο δὲ ἠκολούθησαν: «Τὸ χρῆμα» (1895), «Τὸ καλὸν τοῦ ἄλλου» (1895), τὸ ἐκ τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων εἰλημμένον δρᾶμα «Τίμων ὁ 'Αθηναῖος» (1899), «Ὁ δημόσιος βίος» (1901), «Οἱ χρυσωμένοι στόμαχοι» (1905) κλπ., ἀποτελοῦντα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτυχεῖς σατίρας τῆς κοινωνίας, τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ χρήματος. Τῷ 1909 ἀνεβίβασε τὰς «'Ακρίδας», μὲ θέμα εἰλημμένον ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διοικήσεως τῶν ἀποικιῶν, ἐξηκολούθησε δὲ μὲ σειρὰν οἰκογενειακῶν τραγῳδιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡ κοινωνικὴ σάτιρα ἐκλείπει καὶ παίζῃ τὸν κυριώδη ρόλον. 'Αξιομνημόνευτα μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων εἶναι: «Τὸ σπίτι ἀπὸ ἄργιλλο» (1907), «Οἱ νικηταὶ» (1908), «Ἕνας μεγάλος ἀστὸς» (1914), «Σπίτι ὑπὸ καταιγίδα» (1920). 'Επίσης ἐδραματοποίησε τὰ μυθιστορήματα τοῦ Μπαλζὰκ «La rabouilleuse» (1903) καὶ «César Birotteau» (1911). Τῷ 1913 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας. Χ. Δ.

— **Φάμπρ** (Fabre), *'Αμὰν-'Ιωσήφ*. Γάλλος καθηγητὴς καὶ πολιτικὸς (1842—1916). Σπουδάσας φιλοσοφίαν, διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς εἰς διάφορα ἐπαρχιακὰ σχολεῖα, εἶτα δὲ ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ εἰσηγήθη τὴν καθιέρωσιν ἐθνικῆς ἑορτῆς πρὸς τιμὴν τῆς 'Ιωάννας ντ' Ἄρκ καὶ νόμου διὰ τοῦ ὁποίου ἀφῃρεῖτο τὸ δικαίωμα ἐκλογιμότητος καὶ καταλήψεως δημοσίας θέσεως ἀπὸ τὰ μέλη τῶν βασιλευσάντων ἐν Γαλλίᾳ ἡγεμονικῶν οἴκων (1883). Ἔγραψεν: «Ἡ ἀρχαία σκέψις» (1902), «Οἱ πατέρες τῆς ἐπαναστάσεως» (1910), διαφόρους βιογραφικὰς μελέτας περὶ τῆς 'Ιωάννας ντ' Ἄρκ, τὸ ἱστορικὸν δρᾶμα «'Ιωάννα ντ' Ἄρκ» (1890) κ.λ.π. Χ. Δ.

— **Φάμπρ** (Fabre), *'Αντώνιος - Φραγκῖσκος - 'Ιππόλυτος*. Γάλλος ἰατρὸς καὶ σατιρικὸς ποιητὴς (1797—1853). Διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῶν ἐπιθεωρήσεων «Clinique des hopitaux» καὶ «Lancette française» καὶ ἔγραψε διαφόρους ἰατρικὰς μελέτας, βραβευθείσας ὑπὸ τῆς 'Ακαδημίας, καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα, ἐν οἷς: «'Ελενιάς, ἐπιθαλάμιον εἰς 4 ᾄσματα», σάτιρα ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῦ δουκὸς τῆς 'Ορλεάνης (1837), «'Ορφιλιάς», σατιρικὸν ποίημα 1837) καὶ «Ἡ ἰατρικὴ νέμεσις» (1840). Χ. Δ.

— **Φάμπρ** (Fabre), *Διονύσιος*, ἐπιλεγόμενος *ντὲ Λ' Ἐρώ*. Γάλλος ἐπαναστάτης. Μετασχὼν τῆς συμβατικῆς ἐθνοσυνελεύσεως ὡς ὀπαδὸς τῶν ὀρεινῶν, ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἀκολούθως δ' ἀπεστάλη ὡς ἐπίτροπος τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν στρατὸν τῶν Πυρηναίων, ὅπου, ἀφοῦ ἐνίκησε δὶς τοὺς 'Ισπανούς, ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Πὸρτ-Βάντρ (1793). Χ. Δ.

Digitized by Google

— **Φάμπρ** (Fabre), *Ἰωάννης-Ἀντώνιος*. Γάλλος μηχανικὸς (1749—1834). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ὑδρολογίαν, ἐξετέλεσε πολυαρίθμους ἀποχετευτικὰς ἐργασίας καὶ ἔγραψε: «Essai sur la théorie des torrents et des rivières» (1797), «Traité complet sur la théorie et la pratique du nivellement» (1812) κ. ἄ. χ. Δ.

Φάμπρ (Fabre), *Ἰωάννης-Ἑρρῖκος*. Γάλλος φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1915. Οἱ πλεῖστοι τῶν προγόνων αὐτοῦ ἦσαν ἀγρόται ἀγράμματοι καὶ ἀμαθεῖς, ὁ δὲ νεαρὸς Ἑρρῖκος, διατρίψας τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς του ἡλικίας παρὰ τῇ πρὸς πατρὸς μάμμῃ αὐτοῦ ἐν Μαλαβάλ, ἠδυνήθη ν' ἀναπτύξῃ ἐλευθέρως ὅλην τὴν ἐν τῇ ψυχῇ του ἐμφωλεύουσαν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν, τὰς ποιητικὰς του διαθέσεις καὶ τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ παρατηρητικότητα, αἵτινες τὸν ἦγαγον, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς τὰς μεγαλοφυεῖς αὐτοῦ ἀνακαλύψεις. Τὰς πρωτοβαθμίους αὐτοῦ σπουδὰς ἤρχισεν, ἑπταετὴς ὤν, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Σαὶν-Λεόν. Ἐν ἡλικίᾳ δέκα ἐτῶν εἰσῆλθεν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ροντέζ (Rodez), τοῦ ὁποίου ἠδυνήθη ἐπὶ τετραετίαν νὰ παρακολουθήσῃ τὰς τάξεις, ὑπηρετῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς τὸν ἱερέα ἱερουργοῦντα ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς σχολῆς. Ἀναγκασθείς, μετὰ πάροδον τετραετίας, ν' ἀκολουθήσῃ τὴν οἰκογένειάν του ἐγκατασταθεῖσαν ἐν Τουλούζῃ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐτόθι ἱερατικὴν σχολὴν τοῦ Ἐσκουὶλ Esquile), ὅπου κατώρθωσε νὰ συμπληρώσῃ τὴν πέμπτην τάξιν. Αἱ οἰκογενειακαὶ περιπέτειαι τὸν ὡδήγησαν ἐντὸς ὀλίγου εἰς Μομπελιέ, ὅπου, ἐλλείψει μέσων διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν του, ἠναγκάσθη νὰ μετέλθῃ διάφορα ἐπαγγέλματα πρὸς πορισμὸν τοῦ ἐπιουσίου. Ἐγένετο οὕτω ἐργάτης ἐπιστρώσεως ὁδῶν, πλανόδιος πωλητὴς ἑσπεριδοειδῶν κτλ. Ἐν μέσῳ μυρίων στερήσεων ζῶν, ὑπεβλήθη εἰς διαγωνισμὸν πρὸς ἐπιτυχίαν ὑποτροφίας ἐν τῷ διδασκαλείῳ τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως τοῦ Ἀβινιόν, καθ' ὃν ἐθριάμβευσε καταλαβὼν τὴν πρώτην μεταξὺ συναγωνιστῶν θέσιν. Ἐξελθὼν τοῦ διδασκαλείου ἐφωδιασμένος δι' ἀνωτέρου πτυχίου, ἅτε συντομῶν ἐντὸς διετίας τὰ τρία ἔτη τῆς συνήθους φοιτήσεως, ἐξησκήθη μόνος εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης. Ἦγε τότε τὸ δέκατον ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ διωρίσθη διδάσκαλος εἰς τὸ πρωτοβάθμιον σχολεῖον, τὸ προσηρτημένον εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Καρπαντρᾶ (Carpentras). Ἀγαπῶν τὸ εὐγενὲς αὐτοῦ ἐπάγγελμα, ἐπεδόθη μετ' ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του, κατὰ τὰς ὥρας δὲ τῆς σχολῆς κατεγίνετο εἰς τὴν κατὰ μόνας σπουδὴν τῆς χημείας, τῆς φυσικῆς, τῆς ἀλγέβρας καὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐν γένει μαθημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ζῳολογίας καὶ τῆς φυτολογίας καὶ τῆς ὀρυκτολογίας. Ἔκτοτε χρονολογοῦνται αἱ θαυμάσιαι συλλογαὶ φυτῶν καὶ ὀρυκτῶν.

Ἰωάννης-Ἑρρῖκος Φάμπρ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνῆψε καὶ τὸν πρῶτον αὐτοῦ γάμον μετὰ τῆς ἐκ Καπαντρᾶ διδασκαλίσσης Μαρίας Βιλὰρ (1844), ἐξ ἧς μετὰ ἓν ἔτος, ἔσχεν ἕνα υἱὸν βραδύτερον δὲ καὶ ἄλλα τέκνα. Προητοιμασμένος ἤδη ἐπαρκῶς, προσῆλθεν εἰς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ δευτεροβαθμίου παιδεύσεως ἐξετάσεις ἐν Μομπελιὲ καὶ ὀλίγον κατόπιν ὑπεβλήθη καὶ εἰς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ προλύτου τῶν μαθηματικῶν καὶ πτυχίῳ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐξετάσεις. Μετὰ πολλῶν ἐτῶν οἰκονομικὰς δυσπραγίας, τῷ 1849 ὠ ομάσθη καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἐν τῷ ἐν Ἀ ακίῳ τῆς Κορσικῆς κολλεγίῳ. Ἐν Αἰακίῳ εὑρισκόμενος, ἐξηκολούθησε τὴν συλλογὴν φυτῶν καὶ κογχυλίων, δι' ὧν συνεχῶς ἐπλούτιζε τὰς συλλογάς του. Ἐκεῖ ἐδέχθη καὶ ἐφιλοξένησε παρ' αὐτῷ δύο ἐξέχουσας ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ προσωπικότητας: τὸν Requien καὶ τὸν πολὺν Moquin-Tandon. Ὁ τελευταῖος οὗτος μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπόφασιν, ἣν ἔλαβεν ἔκτοτε ὁ Φάμπρ, ὅπως ἐπιδοθῇ ὁλοψύχως εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐνστίκτων τοῦ ζῴου. Μετὰ τετραετῆ διαμονὴν εἰς Αἰάκιον ὠνομάσθη, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, καθηγητὴς εἰς τὸ λύκειον τοῦ Ἀβινιόν. Ἐκεῖ συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὸ πτυχίον τοῦ διδάκτορος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅπερ καὶ ἐπέτυχε διὰ τῶν ἐναισίμων διατριβῶν: «Recherches sur les tubercules de l'himantoglossum hircinum» καὶ «Recherches sur l'anatomie des organes reproducteurs et sur le développement des myriapodes» (1855). Ἀμφότεραι αἱ ἐργασίαι αὗται δὲν παρουσίαζον ἐξαιρετικὴν πρωτοτυπίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης (μετὰ τὸ 1854) χρονολογοῦνται τὰ πρωτόλεια τῆς ἐπιστημονικῆς συμβολῆς τοῦ μοναδικοῦ τούτου παρατηρητοῦ εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς μελέτης τῆς φύσεως. Ἡ πρώτη αὐτοῦ ἐργασία, δημοσιευθεῖσα τῷ 1855 εἰς τὰ «Annales des sciences naturelles» (4me série, 1855), ἔσχεν ἀφορμὴν μίαν διάψευσιν, γενομένην ὑπ' αὐτοῦ εἰς παρατήρησιν τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου Ντυφοὺρ (Dufour), ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεως ἐντόμου τοῦ εἴδους bupreste, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ὑπὸ ὑμενοπτέρου τοῦ εἴδους cerceris ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ γενομένην κέντησιν, ἐξηκολούθει ἐπὶ μακρόν, μετὰ τὸν ὑποτιθέμενον θάνατον, νὰ διατηρῇ ὅλην τὴν ἐπὶ τῶν κολεῶν τῶν πτερύγων αὐτοῦ συνήθη λαμπρότητα τῶν χρωμάτων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα φαινόμενα τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων τῆς ζωῆς, καίτοι φαινομενικῶς νεκρὸν πλέον. Ὁ Ντυφοὺρ παρουσίαζε τὸ φαινόμενον ὡς ἀσυνήθη ἐπὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ὀργανικῶν χυμῶν ἐπιρροὴν τοῦ ἰοῦ τοῦ ὑμενοπτέρου. Ὁ Φάμπρ ἀντέκρουσε μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας τὴν θεωρίαν τοῦ Ντυφούρ, διὰ πραγματείας, ἥτις ὑπῆρξεν ἀποκάλυψις δι' ὅλον τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς καὶ ἐπέβαλε τὸν θαυμασμὸν εἰς τὰ ἐξοχώτερα πνεύματα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Μετὰ δύο ἔτη ἐδημοσίευσεν ἄλλην πραγματείαν, περὶ τῆς «Ὑπερμεταμορφώσεως παρασίτων τινῶν ἄλλων ἐντόμων», βραβευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας διὰ τοῦ βραβείου Μοντυόν.

Ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐργασιῶν ὁ Φάμπρ ἐκηρύχθη πολέμιος τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπικρατούσης περιφήμου θεωρίας τοῦ μεταμορφισμοῦ. Αἱ ὡραιότεραι σελίδες τοῦ κεφαλαιώδους ἔργου του: «Ἐντομολογικαὶ ἀναμνήσεις» (Souvenirs entomologiques» ἀφιεροῦνται εἰς τὴν ἀνασκευὴν τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἱδρυτῶν τῆς σχολῆς ταύτης καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν πνευματιστικῶν (spiritualistes) ἰδεῶν τῆς ἀρχαίας ἀναξαγορείου σχολῆς. Τὰς ἰδέας ταύτας προσπαθεῖ νὰ στερεώσῃ διὰ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τῶν ἐνστίκτων τοῦ ἐντόμου, ἐκδηλώσεων μήπω μεταβλητῶν οὐσῶν, μηδ' ἐπιδεκτικῶν ἀνατροπῆς καὶ κατὰ τὴν τάξιν ἐμφανιζομένων, εἰς ἣν ὑπὸ τοῦ μυστηριώδους ὁρμεμφύτου ἀρχικῶς παρωρμήθησαν, ἐν καταφανεῖ ἀντιθέσει πρὸς τὸ λογικόν. Ἐν Ἀβινιὸν ὁ Φάμπρ διηύθυνεν, ἐπί τινα χρόνον, τὸ μουσεῖον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅπερ ἵδρυσε καὶ ἐπροικοδότησεν ὁ Requien. Ἐπίσης ἠσχολήθη ἐπὶ μακρὸν αὐτόθι εἰς τὴν χημικὴν ἐξαγωγὴν τῆς χρωστικῆς οὐσίας, ἥτις περιέχεται ἐντὸς τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ, τοῦ ἐπιστημονικῶς καλουμένου rubia tinctorum (ῥιζάρι). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ ἱππότου τοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς, τὸ ὁποῖον ὅμως οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἐπίσης εἰργάσθη, αὐτόθι εὑρισκόμενος, μετ' ἀπαραμίλλου πίστεως διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἐκδοὺς ἐγχειρίδια περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀγρονομικῆς χημείας. Συνέχεια τῶν ἐκλαϊκευτικῶν αὐτοῦ προσπαθειῶν ὑπῆρξεν ἡ ἀφιλοκερδὴς ἀνάληψις τῶν καθηκόντων, ἅπερ ἡ πόλις τοῦ Ἀβινιὸν τῷ εἶχεν ἀναθέσει, τῆς διὰ δημοσίων μαθημάτων διαφωτίσεως τοῦ κοινοῦ, ἐπὶ θεμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἡ φωτεινὴ αὕτη διδασκαλία ἐπροκάλεσεν ἐν τούτοις διώξεις ἐκ μέρους τῶν φανατικῶν καθολικῶν τῆς χώρας, αἱ δὲ ραδιουργίαι αὐτῶν συνέτειναν ὥστε ὁ Φάμπρ ν' ἀναγκασθῇ τῷ 1871 ν' ἀποσυρθῇ ἰδιωτεύων εἰς Ὀράγγην (Orange), μετὰ εἰκοσαετῆ ἐν Ἀβινιὸν ὑπηρεσίαν. Ἐν Ὀράγγῃ ἐγκατασταθεὶς ὁ Φάμπρ ἠσχολήθη μετὰ ζέσεως, ἐπὶ ἐννέα συναπτὰ ἔτη, εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων σχολικῶν βιβλίων, μὲ τὸ αὐτὸ πάντοτε πρόγραμμα τῆς ἐκλαϊκεύσεως τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης, πρὸς θεραπείαν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ διψῶντος τὴν μάθησιν ἀγροτικοῦ κόσμου («Le ciel», «La terre», «Lectures et leçons pour tous», «La chimie de l'Oncle Paul», «Lectures courantes pour toutes les écoles», «Histoire de la Bûche»). Ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν κόπων του τούτων ἀποκλειστικῶς ἔζησεν ὁ σοφὸς διδάσκαλος, πάντοτε πενόμενος, καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμονῆς του.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1878, μετὰ εἰκοσιπενταετεῖς πειραματισμοὺς καὶ μακρὸν ἔλεγχον τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἐνστίκτου τῶν ἐντόμων, προέβη εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς ὕλης, ἥτις ἀπετέλεσεν ἀργότερον τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου τόμου τῶν «Ἐντομολογικῶν ἀναμνήσεων». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐντομολογίας. Αἱ βασικαὶ γνῶμαι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐνστίκτου, ἡ κριτικὴ τῆς θεωρίας τοῦ μεταμορφισμοῦ, ἡ ἀνάγκη τοῦ πειραματισμοῦ ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ψυχολογίας τῶν ζῴων, οἱ ἁρμονικοὶ νόμοι τῆς τῶν ὄντων συντηρήσεως, πάντα ταῦτα εὑρηνται ἐκτεθειμένα ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ τόμῳ ὑπὸ τῶν τελειωτικὴν αὐτῶν μορφήν. Τὸ αὐτὸ ἔτος 1878 ἀπέθανεν ὁ υἱός του Ἰούλιος, νέος ἐκτάκτως πεπροικισμένος δι' ἐπιστημονικοῦ πνεύματος καὶ πρώϊμος συνεργάτης αὐτοῦ. Βαθέως τρωθεὶς τὴν καρδίαν, διψῶν δ' ἐπιπλέον τὴν ἤρεμον τῶν ἀγρῶν ζωήν, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλίπῃ διὰ παντὸς τὰ μεγάλα κέντρα καὶ νὰ βιώσῃ τοῦ λοιποῦ ἐν τῇ ἀμέσῳ γειτνιάσει τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1879 ἐγκατεστάθη ἐν Σεριν̇ιὰν (Serignan). Γέρων ἤδη, ἑξηκοντούτης καὶ πλέον, ἀλλὰ σφριγηλὸς καὶ ἀκμαῖος, ἐνυμφεύθη διὰ δευτέραν φοράν, δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου, γυναῖκα ἱκανὴν νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ α... βασθῇ τὰς μελετηρὰς καὶ φιλοσοφικὰς αὐτοῦ ἕξεις. Ἀποκτήσας ἐξ αὐτῆς τρία ἄλλα τέκνα, ἕνα υἱὸν καὶ δύο θυγατέρας, ἔζησε βίον οἰκογενειακὸν ἄμεμπτον, ἀσχολούμενος εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν προσφιλῶν αὐτῷ μελετῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων του ἀφ' ἑτέρου, τὰ ὁποῖα ὁμοῦ μετὰ τῆς μητρός των καὶ τῆς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου θυγατρὸς αὐτοῦ Ἀγλαΐας—ἥτις ἀνέκαθεν ἐπηγρύπνησεν ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τα—συνειργάζοντο μὲ ζῆλον εἰς τὴν περισυλλογὴν τῶν σχετικῶν ἐπὶ τῶν ὑπὸ μελέτην ἐντόμων παρατηρήσεων. Ἁπλοϊκὸς τὰ ἤθη, λιτὸς τὰς ὀρέξεις, ἀγνοήσας πάντοτε τὴν ὑποταγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς του ἀξιοπρεπείας εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐπισήμων σχολῶν καὶ τῶν ἐν τέλει ἀντιπροσώπων τῆς ἐπιστήμης, μονήρης εἰς τὰς τάσεις καὶ σεμνῶς συνήθως, ἀνεῦρεν ἐν τῇ οἰκειότητι τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας καὶ ἐν τῇ ἀμέσῳ μετὰ τῆς φύσεως σχέσει τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων του. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη δὲν ἐξῆλθε πλέον τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος. Τὸν χρόνον τοῦτον ἀπησχόλησαν καθ' ὁλοκληρίαν αἱ ἐντομολογικαί του παρατηρήσεις. Ὁ Φάμπρ ἀπεστρέφετο τὸν τίτλον τοῦ ἐντομολόγου καὶ ηὐχαριστεῖτο ἁπλῶς ν' ἀκούῃ ἑαυτὸν ἀποκαλούμενον φυσιοδίφην (naturaliste). Καὶ ὄντως ὁ μέγας οὗτος ἐρευνητὴς τῆς φύσεως δὲν ἦτο ἐντομολόγος ὑπὸ τὴν συνήθη τῆς λέξεως ἐκδοχήν. Οὐδόλως ἀνήκει εἰς τὴν περιγραφικὴν σχολὴν (école descriptive). Τὰς παρατηρήσεις του περιώρισεν ἐπὶ ὡρισμένων τύπων τῆς ζωϊκῆς ταύτης συνομοταξίας. Εἶναι κυρίως ὁ ἱστοριογράφος τοῦ ἐνστίκτου, τοῦ ὁποίου παρακολουθεῖ τὰς ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐκδηλώσεις καὶ περιγράφει αὐτὰς εἰς σελίδας πλήρεις ποιητικῶν λεπτομερειῶν καὶ εἰδυλλιακῆς χάριτος. Τὰς κλασσικὰς ἐπιστημονικὰς ὀνομασίας μόλις ἀναφέρει, προτιμῶν πάντοτε νὰ ὑποδεικνύῃ τὰ γένη καὶ τὰ εἴδη μὲ τὰς ἁπλουστέρας καὶ κοινοτέρας, ὅπως μὴ ἀπογοητεύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρασιτεχνῶν φυσιολατρῶν καὶ τοῦ συνήθους ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Τὸ ὕφος του εἶναι ἀπέριττον, σαφές, διαυγές, πλῆρες φυσικῆς καὶ ἀβιάστου χάριτος: εἶναι ὕφος ἐργάτου τῆς σκέψεως, μορφωθέντος εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν γραμμάτων. Οἱ κριτικοὶ τῆς περιωρισμένης εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους σχολῆς, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, ἔφθασαν, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τούτου τῶν συγγραφῶν του, μέχρι τοῦ σημείου ν' ἀρνηθῶσιν εἰς ταύτας τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, διότι ἀκριβῶς, ὡς συγγραφεύς, παρέβλεψε τὴν ἐπίσημον τῶν ἐντόμων ὀνοματοθεσίαν, ὅπως περιεφρόνησε καὶ τήν, μὲ ἐπιστημονικὰς ἀξιώσεις, ξηρὰν καὶ ἀπηλλαγμένην φιλολογικῆς διακοσμήσεως σύνταξιν διὰ τὰς πλήρεις σφρίγους σελίδας τοῦ κειμένου του. Οὐχ ἧττον ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν Γάλλων παρεῖδε πάσας τὰς ἐπικρίσεις ταύτας καὶ ἀνεγνώρισε τὸν Φάμπρ ὡς ἕνα τῶν ἀρίστων καλλιτεχνῶν τοῦ καλάμου καὶ κατέταξεν ἤδη αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν της συγγραφέων καὶ τῶν ἐκπροσώπων τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτῆς πολιτισμοῦ. Ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν μονογραφιῶν του, πολλαὶ ἀποτελοῦσιν ἀληθεῖς πρωτοτύπους ἐπιστημονικὰς πραγματείας καὶ ὡς τοιαῦται ἐχαιρετίσθησαν, κατὰ τὴν δημοσίευσίν των, ὑφ' ὅλου τοῦ ἀμερολήπτου ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Τοιαῦται εἶναι: «Le scarabée sacré», «Un sens inconnu Le re... gris», «Un savant tueur», «L'hypermétamorphose», «Le dimorphisme larvaire», «La cigale», «Les osmies» (Répartitions des sexes. Permutation de la ponte), «Les nécrophores», «La processionnaire du pin», «Le Grand-Paon», «La géométrie de l'insecte», «La lycose de Narbonne», «L'exode des araignées», «Le scorpion languedocien», «La mousche bleue de la viande» καὶ ἄλλα. Ἀπὸ τὰς φιλοσοφικάς του ἐργασίας ἀναφέρομεν κατ' ἐκλογήν: «Les hautes théories», «Science de l'instinct», «Ignorance de l'instinct», «L'Harmas», «La théorie de l'instinct», «Histoire de mes chats», «Fragments sur la psychologie de l'instinct», «La théorie du parasitisme», «Une piqûre au transformisme», «Aberrations de l'instinct», «L'hirondelle et le moineau», «Instinct et discernement», «Economie de la force», «Le sisyphe» L'instinct de la paternité), «Objections et réponses», «L' atavisme», «Mon école», «L'instinct botanique», «L'odorat», «Souvenirs mathématiques», «Les anomalies», «Souvenirs d'enfance», «Mémorable leçon», «La chimie industrielle».

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Φάμπρ εἶναι πνευματιστικὴ (spiritualiste), καίτοι ἀρκούντως ἀπογοητευτικὴ ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς. Ποιητὴς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, μὲ ζωηρὰν φαντασίαν, περιωρίσθη, ἐν τούτοις, εἰς τὴν ἔρευναν τῶν βιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν φαινομένων, αὐτῶν καθ' ἑαυτά, ἄνευ εἰσπηδήσεως εἰς τὸ ἔδαφος τῆς γενικῆς φιλοσοφίας, διὸ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ θεωρεῖται ὑπὸ πάντων ὡς ἔργον κατ' ἐξοχὴν ἑδραῖον, ἐξ οὗ δύνανται ν' ἀντλήσωσιν ἐπιχειρήματα αἱ πλέον, ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς, διϊστάμεναι σχολαὶ καὶ τὰ ἀντιστρατευόμενα συστήματα καὶ νὰ στηρίξωσιν ἐπ' αὐτῶν ἰδίας θεωρίας. Τ...

Digitized by Google

...) μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Mistral, τοῦ Ro...d, τοῦ Romain Rolland, τοῦ Maeterlink, τοῦ ...gson καὶ πλείστων ἄλλων ὠργανώθη ὁ ἑορ...μὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἰωβιλαίου του. Ὁ ...μπρ ἀπέθανε, πλήρης ἡμερῶν, τῷ 1915.

Ν. Α. ΖΩΗΡΟΥ ΠΑΣΑ

— **Φάμπρ** (Fabre), ***Ἰωάννης-Ραϋμόνδος-Αὔγου...ς.*** Γάλλος ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος (1792...), ἀδελφὸς τοῦ Μαρίου-Ἰωσὴφ-Βικτωρίνου ...πρῶτον ἔργον του ἦτο τὸ ποίημα «Καληδονία», ...όπιν δ' ἔγραψε τὸ δρᾶμα «Εἰρήνη, ἢ ἡ ἡρωῒς ...Σουλίου», οὗτινος ἀπηγορεύθη ἡ παράστασις ... τῆς λογοκρισίας (1825). Τῷ 1829 συνέβαλεν ...τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐφημερίδος «Tribune» καὶ ...έλεσε διευθυντὴς αὐτῆς μέχρι τοῦ θανάτου ... Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα του εἶναι: «Ἡ ἱστορία ...πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου» (1826) καὶ «Ἡ ἐπα...ασις τοῦ 1830 καὶ τὸ ἀληθὲς δημοκρατικὸν κόμ... (1833).

Χ. Δ.

— **Φάμπρ** (Fabre), ***Μάριος-Ἰωσὴφ-Βικτωρῖνος.*** ...λος ποιητὴς καὶ φιλόλογος (1785—1831). Ἐν ...κίᾳ 22 μόλις ἐτῶν εἶχεν ἀποκτήσει τεραστίαν ...ην χάρις εἰς τοὺς ἐπαίνους τῶν συγχρόνων ...κριτικῶν, οἵτινες ὡμίλουν περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ ...γραφέως μέλλοντος νὰ προσθέσῃ νέαν δόξαν ... τὰ γαλλικὰ γράμματα. Δὲν κατώρθωσεν ἐν ...τοις νὰ δικαιώσῃ τὴν φήμην ταύτην, διότι τὰ ...οτεχνικὰ ἔργα του εἶναι μὲν ὀρθοεπῆ καὶ καλῶς ...τεθειμένα, ἀλλ' ὑστεροῦσι λόγῳ τῆς ῥητορείας ... καὶ τῆς καταφανοῦς εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν τά...ς πρὸς μίμησιν ἄλλων. Κυριώτερα τούτων εἶ...: «Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μπουαλῶ» (1805), «Ἔμμε... καὶ πεζὰ πονημάτια» (1806), «Ἔμμετρος ὁμιλία ... ταξιδίων», βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ...07), τὰ ποιήματα «Ὁ θάνατος τοῦ Ἑρρίκου Δ'», ...σης βραβευθὲν (1808) καὶ «Ὁ καλλωπισμὸς ... Παρισίων» (1811), «Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μονταίνι» ...13) κ. ἄ. Τῷ 1829 ἵδρυσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ... Ἰωάννου-Ραϋμόνδου τὴν ἐφημερίδα «Tri...ne», ἥτις ἀπέβη ἀπὸ τοῦ 1830 τὸ ὄργανον τῆς ...ριοπαθοῦς δημοκρατικῆς μερίδος.

Χ. Δ.

— **Φάμπρ** (Fabre) ***Φερδινάνδος.*** Γάλλος μυθι...ριογράφος (1827—1898). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶ... τῷ 1853 διὰ τῆς ποιητικῆς συλλογῆς «Φύλλα ...σοῦ» καὶ τῷ 1862 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτόν του ...θιστόρημα «Κουρμπυζόν», ὅπερ ἐκρίθη ἐνθου...δῶς ὑπὸ τοῦ Σαίντ-Μπέβ καὶ ἐβραβεύθη ὑπὸ ... Ἀκαδημίας. Ἔκτοτε ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς ... τὴν συγγραφὴν σειρᾶς ὅλης ἐπιτυχῶν μυθι...ρημάτων, μὲ θέματα εἰλημμένα κυρίως ἐκ τῆς ...ῆς τῶν ἀγροτῶν καὶ τοῦ κλήρου. Τούτων κυ...ώτερα εἶναι: «Ἰουλιανὸς Σαβινιὰκ» (1863), «Ὁ ...ᾶς Τιγκρὰν» (1873), «Ὁ μαρκήσιος ντὲ Πιερρερὺ» ...74), «Ἡ μικρὴ μητέρα» (1877), «Ὁ θεῖός μου Τσε...τῖνος» (1881), «Τουσσαὶν Γκαλαμπρὺ» (1887), «Τὸ ...θιστόρημα ἑνὸς ζωγράφου» (1878). Ἔγραψεν ἐπί...ς τὸ πεντάπρακτον δρᾶμα «Ἡ φιλόξενος» (1880) ... ὡραίαν αὐτοβιογραφίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Mes ...cations» (1889).

Χ. Δ.

— **Φάμπρ** (Fabr), ***Φραγκῖσκος-Ξαβιέρος-Πα...άλ, βαρῶνος —.*** Γάλλος ζωγράφος (1766—1837). ...μαθήτευσε παρὰ τῷ Λουδοβίκῳ Νταβὶντ καὶ ... 1787 ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον. Μεταβὰς ἀκο...ύθως εἰς Ἰταλίαν ἔζησεν ἐν Ῥώμῃ καὶ Φλωρεν... ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ συνεζεύχθη μυστικῶς ...ν βαθύπλουτον κόμισσαν Ὤλμπανυ, χήραν τοῦ ...ρόλου Ἐδουάρδου Στουάρτ. Κληρονομήσας ἐξ ...τῆς μεγάλην περιουσίαν, ἠσχολήθη εἰς τὴν συλ...γὴν καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων, μετὰ δὲ τὴν ... Γαλλίαν ἐπάνοδόν του ἐκληροδότησεν, εἰς τὸ ...ρώνυμόν του ἐν Μομπελλιὲ μουσεῖον, πολύτι...ν συλλογὴν 330 ζωγραφικῶν πινάκων καὶ καλ...εχνικῶν ἀντικειμένων. Ἐκ τῶν ἰδίων του ζω...φικῶν ἔργων γνωστότερα εἶναι: «Ὁ θάνατος ...λωνος τοῦ Κροτωνιάτου», «Ἡ Σωσάννη μεταξὺ δύο ...όντων» καὶ «Ὁ θάνατος τοῦ Φιλοποίμενος».

Χ. Δ.

— **Φάμπρ ντ' Ἀνβιὲ** (Fabre d'Envieu), ***Ἰούλιος*** ...ιλλος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς (1821—1901). ...το κληρικὸς καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ 17 ἔτη ἱερὰν ἱστο...ν ἐν Σορβόννῃ (1868—1885). Ἐδημοσίευσε τὰ ...γα: «Μαθήματα φιλοσοφίας» (1865—1866), «Ἡ ἀρχὴ ... γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου, συμφώνως πρὸς τὴν Γραφὴν ... τὴν ἐπιστήμην» (1873), «Τὸ βιβλίον τοῦ προφήτου ...νιὴλ» (μετάφρασις καὶ σχόλια, 1888—1890) κ. ἄ.

Χ. Δ.

— **Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντὶν** (Fabre d'Églantine), ***...λιππος-Φραγκῖσκος-Ναζαίρ.*** Γάλλος δραμα...ικὸς ποιητὴς καὶ πολιτικὸς τῆς Γαλλικῆς Ἐπανα...άσεως (1750—1794). Τὸ παρωνύμιόν του ντ' Ἐγ...αντὶν ἔλαβεν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, ὅτε, διαμένων ... Τουλούζῃ καὶ μετασχὼν εἰς τὰ αὐτόθι τελε...έντα ἀνθεστήρια, δι' ἑνὸς σοννέτου εἰς τὴν ...αρθένον, ἐβραβεύθη λαβὼν ὡς ἔπαθλον χρυσοῦν ...νόρροδον (églantine). Διῆλθε νεότητα πολυτά...χον, καθ' ἣν ἐνεφανίσθη διαδοχικῶς ὡς καθη...τής, ὡς ἠθοποιός, ὡς μουσικοσυνθέτης, ὡς ποιη...ς ᾠδῶν καὶ ἐλεγείων καὶ ὡς μηχανικός. Ἐγκα...σταθεὶς τέλος, εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, ἐν Παρι...οις, ἔδωσε τῷ 1787 τὸ πρῶτόν του θεατρικὸν ...γον, μετὰ τρεῖς δὲ διαδοχικὰς ἀποτυχίας ἐση...μείωσε τέλος, διὰ τῆς πενταπράκτου ἐμμέτρου κωμῳδίας «Philinte de Molière, ou la suite du Misanthrope», παιχθείσης εἰς τὸ Théatre Français τῷ 1790, ἕνα τῶν λαμπροτέρων θεατρικῶν θριάμβων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ ἐπαναστατικὸς ὅμως ἐνθουσιασμός του διέκοψε τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ σταδιοδρομίαν του, διότι, γενόμενος γραμματεὺς τοῦ Δαντών, ἐξελέγη μετ' ὀλίγον βουλευτὴς Παρισίων ἐν τῇ συμβατικῇ ἐθνοσυνελεύσει καὶ ἀναμειχθεὶς ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας. Ὡς μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως εἰσηγήθη τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου διὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ καὶ καθώρισε τὰ νέα ὀνόματα τῶν μηνῶν. Ἐπίσης ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', κατεπολέμησε τοὺς μετριοπαθεῖς γιρονδίνους καὶ ἐδημοσίευσε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρά, τὸ ἔργον «Πορτραῖτο τοῦ φίλου τοῦ λαοῦ», ὅπερ θεωρεῖται ἀριστούργημα ἀκριβοῦς καὶ βαθείας μελέτης. Γενόμενος ὅμως ὕποπτος εἰς τὸν Ροβεσπιέρρον κατὰ τὴν περίοδον τῆς τρομοκρατίας, κατηγορήθη ψευδῶς ὅτι δωροδοκηθεὶς ἐπλαστογράφησεν ἓν διάταγμα σχετικὸν μὲ τὴν ρευστοποίησιν τῆς περιουσίας τῆς «Ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν», συνελήφθη καὶ ἐκαρατομήθη συγχρόνως μετὰ τῶν φίλων του Δαντὼν καὶ Καμμίλου Ντεμουλέν. Ἡ λογοτεχνικὴ φήμη τοῦ Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντὶν ὀφείλεται εἰς μόνον τὸ μνημονευθὲν θεατρικὸν ἔργον του, μολονότι ἔγραψεν ἐν συνόλῳ 17 τοιαῦτα: τὴν ἔμμετρον κωμῳδίαν «Οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ἢ ὁ ἐπαρχιώτης στὸ Παρίσι» (1787), τὴν τραγῳδίαν «Αὐγούστα» (1787), τὴν ἔμμετρον κωμῳδίαν «Ὁ προληπτικὸς ἢ ὁ κατὰ φαντασίαν εὐτυχὴς» (1789), τὰς κωμῳδίας «Ὁ ἔρως καὶ τὸ συμφέρον» (1789) «Ἡ δι' ἐπιστολῆς ραδιουργία» (1792), «Οἱ οἰκοδιδάσκαλοι», ἥτις παιχθεῖσα τὸ πρῶτον μετὰ τὸν θάνατόν του τῷ 1799 ἐσημείωσε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν, κλπ. Εἰς τὸ ἀριστούργημά του «Συνέχεια τοῦ μισανθρώπου», ἥτις θεωρεῖται μία τῶν καλυτέρων κωμῳδιῶν τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τὸν ἥρωά του Philinte, ὡς ἕνα τύπον παθολογικῶς ἐγωϊστήν, σκληρὸν καὶ ἀναίσθητον, διάφορον πάντως τοῦ ἀναλόγου ἥρωος τοῦ Μολιέρου, τιμωρούμενον ἐν τέλει ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐγωϊσμόν του. Ἡ πλοκὴ τοῦ ἔργου εἶναι ἀρτιωτάτη, ἡ δὲ δρᾶσις λίαν ζωηρά, τὸ ὕφος ὅμως εἶναι πλημμελὲς καὶ ἀκατάστατον. Κατὰ τὴν πρώτην ἐκτύπωσιν ὁ Φάμπρ προέταξε τῆς κωμῳδίας ἐκτενῆ κριτικὸν πρόλογον, ὅστις θεωρεῖται ὡς πρότυπον πεζῆς σατίρας, στρέφεται δὲ ἐναντίον τοῦ Κολλὲν ντ' Ἀρλεβὶλ καὶ τοῦ ἔργου του «Ὀπτιμιστής», τὸ ὁποῖον κατακρίνει ὡς ἀνήθικον. Ἐκ τῶν ἄλλων ποιητικῶν ἔργων τοῦ συγγραφέως διεσώθησαν διάφορα ᾀσμάτια, σάτιραι κλπ. μεταξὺ δ' αὐτῶν ἐξαιρετικὴν ὅλως ἐπιτυχίαν ἐσημείωσε τὸ ᾀσμάτιον «Il pleut, il pleut bergère».

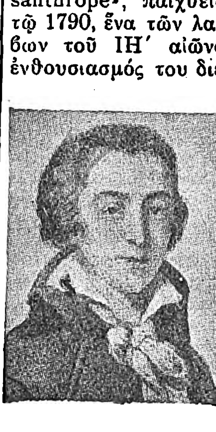

Φίλιππος Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντίν.

Χ. Δ.

— **Φάμπρ ντ' Ὀλιβὲ** (Fabre d'Olivet), ***Ἀντώνιος.*** Γάλλος συγγραφεὺς (1768—1825). Ἠσχολήθη μὲ ποικίλας μελέτας καὶ ἐδημοσίευσε πολυάριθμα ἔργα, μαρτυροῦντα μεγάλην εὐρύτητα γνώσεων καὶ πρωτοτυπίαν τοῦ συγγραφέως. Ἐξ αὐτῶν κυριώτερα εἶναι φιλοσοφικὰ μὲν τὸ «Περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου» (1822), φιλολογικὰ «Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης» (1816) καὶ «Τὰ χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου» (1813), καὶ τὰ δραματικὰ «Ἡ 14η Ἰουλίου» (1790), «Ὁ Κάϊν» (1882), μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ Βύρωνος κ. ἄ. Ἐπίσης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων ποιητῶν, οἵτινες ἔγραψαν εἰς τὴν διάλεκτον τοῦ Λανγκντὸκ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Χ. Δ.

Φαμπρα Ρίμπας (Fabra Ribas), ***Ἀντώνιος.*** Ἱσπανὸς σοσιαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1879. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν, διετέλεσε δὲ γραμματεὺς τῆς σοσιαλιστικῆς ὁμοσπονδίας τῆς Καταλωνίας καὶ διευθυντὴς τῆς «La Internacional». Ἐπὶ μακρὸν διέμεινεν ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς γενικῆς ἀπεργίας τῆς Βαρκελώνης τῷ 1909 καὶ ἠναγκάσθη ν' αὐτοεξορισθῇ διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν καταδίωξιν τῆς ἀστυνομίας. Ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1918 διετέλεσε συντάκτης τῆς «Humanité», ὀργάνου τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος.

Θ. Π.

Φάμπρεγκα (Fábrega) *[Γεωγρ.].* Νομὸς τῆς δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ (βλ. λ. *Βεράγκουας*).

Φαμπρέγουας (Fabreguas), ***Σωτὴρ-Μαρία.*** Ἱσπανὸς ἱστορικὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βαλεντίᾳ τῷ 1839, διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Ἡ δημοκρατικὴ εἰκονογραφημένη τῆς Βαλεντίας» κ. ἄ.

Λ. Χ. Ζ.

Φαμπρέττι (Fabretti), ***Ἀριοντάντε.*** Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, ἱστορικός, γλωσσολόγος καὶ πολιτικὸς (1816—1894). Ἐσπούδασεν ἀρχαίας γλώσσας καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ κατ' ἀρχὰς ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἀντιπροσωπεύσας τὴν γενέτειράν του Περουγίαν εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ συνελθοῦσαν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1848. Ὑποχρεωθεὶς κατόπιν νὰ φύγῃ ἐκ Ῥώμης, κατέφυγεν εἰς τὸ Τουρῖνον, ὅπου διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Τῷ 1889 ἐξελέγη γερουσιαστής, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Τουρίνου καὶ διευθυντὴς τοῦ δελτίου τῶν «Πρακτικῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἑταιρείας» τῆς αὐτῆς πόλεως. Ὁ Φαμπρέττι διεκρίθη κυρίως διὰ τὰς σημαντικὰς ἐργασίας του καὶ ἐρεύνας ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπὶ τῆς ἐτρουσκικῆς ἀρχαιολογίας. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα, διακρινόμενα διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν σαφήνειαν τῆς ἐκθέσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Βιογραφία τῶν τυχοδιωκτῶν πολεμιστῶν τῆς Ὀμβρικῆς» (1842—1845), «Χρονικὰ καὶ ἀνέκδοτος ἱστορία τῆς πόλεως Περουγίας ἀπὸ τοῦ 1150 μέχρι τοῦ 1563» (1850—1851), «Corpus inscriptorum italicarum antiquioris aevi» (1867), ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του, τοῦ ὁποίου ἐξέδωκε κατόπιν δύο συμπληρώματα, «Τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τοῦ Τουρίνου» (1872), «Αἱ ἀρχαῖαι ἰταλικαὶ γλῶσσαι» (1874), «Ἡ πορνεία ἐν Περουγίᾳ κατὰ τοὺς αἰῶνας ΙΔ' καὶ ΙΕ'» (1885), «Ἔγγραφα τῆς ἱστορίας τῆς Περουγίας» (1887) κ. ἄ.

Μ. Δ. Β.

— **Φαμπρέττι** (Fabretti), ***Ραφαήλ.*** Ἐγεννήθη τῷ 1619 καὶ ἀπέθανε τῷ 1700. Ἐγένετο διευθυντὴς τῶν ἀρχείων τῆς Ῥώμης, ἐδημοσίευσε σαφῆ καὶ σχεδὸν πλήρη ὑπολογισμὸν τοῦ ἐν Ῥώμῃ ὑδραγωγείου (1680) καὶ λεπτομερῆ τόμον περὶ τῆς στήλης τοῦ Τραϊανοῦ (1683). Ὡσαύτως παρέσχε μεγάλην ὑπηρεσίαν διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν εἰς τὸν κύκλον τῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν. Ἡ ἐπιμέλειά του ἐν τῷ συλλέγειν ἐπιγραφὰς ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ ἑρμηνεύειν αὐτὰς καὶ ἡ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ αὐθεντία του κατέστη μεγάλη.

Γ. Γ.

Φάμπρι (Fabbri), ***Φρειδερῖκος.*** Ἰταλὸς δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1834. Ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ἐν Ῥώμῃ πολιτικοῦ ὀργάνου «Ἡ Πατρίς» καὶ ἄλλων ἐπιθεωρήσεων, ἐν αἷς: «Αἰγυπτιακὸς Ταχυδρόμος» ἱδρυθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐν Καΐρῳ, καὶ «Τὸ βῆμα».

Λ. Χ. Ζ.

Φαμπριάνο (Fabriano) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας, εἰς τὸν νομὸν τοῦ Ἀγκῶνος, παρὰ τὸν ποταμὸν Τζιάνο. Κάτ. 10 220. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου καὶ ἔχει πολλὰ παλαιὰ μέγαρα καὶ ναούς, μὲ διάφορα ἔργα ὀνομαστῶν ζωγράφων, ἰδίως τοῦ Τζεντίλε ντὰ Φαμπριάνο. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων πόλεων Tuficum καὶ Ottidium. Ἡ πόλις ἔχει σημαντικὴν καὶ ὀνομαστὴν βιομηχανίαν ἀλλάντων καὶ χοιρομηρίων καὶ εἶναι περίφημος διὰ τὰ ἐν αὐτῇ μεγάλα χαρτοποιεῖα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὅτι εἶναι τὰ ἀρχαιότερα τῆς Ἰταλίας, ἱδρυθέντα κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἡ βιομηχανία χάρτου λέγεται ὅτι εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Φαμπριάνο ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἐκ τῆς πόλεως δὲ ταύτης κατόπιν οἱ τεχνῖται Πάτσε, Πολέζε, Γκρατσιάνο Νταμιάνι καὶ ἄλλοι ἔδωκαν αὐτὴν εἰς τὴν Βολωνίαν, τὴν Παδούην, τὸ Τρεβίζο καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις.

Μ. Δ. Β.

Φαμπριάνο (Fabriano), ***Φραγκῖσκος ντὶ Τζεντίλε ντὰ —.*** Ἰταλὸς ζωγράφος τῆς οὐμβρικῆς σχολῆς, καταγόμενος ἐκ Φαμπριάνο (1370—1450). Εἰργάσθη διαδοχικῶς ἐν Γκούμπιο, Οὐρμπίνο, Περουγίᾳ, Ὀρβιέτῳ, Φλωρεντίᾳ, Σιέννῃ, Ῥώμῃ καὶ Βενετίᾳ, ὑπῆρξε δὲ ἐκ τῶν ἀρίστων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του, μνημονευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ἀναγεννήσεως Βαζάρι, ὅστις ἀναφέρει ὡς ἄριστον τῶν ἔργων του ἕνα βωμὸν τῆς Παρθένου (ζωγραφηθέντα τῷ 1425 ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Φλωρεντίας), οὗτινος ὅμως δὲν σῴζονται σήμερον παρὰ δύο μόνον τμήματα. Ἐν Φλωρεντίᾳ ἐζωγράφησεν ἐπίσης τῷ 1423 μίαν θαυμασίαν «Προσκύνησιν τῶν Μάγων» (ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος), ἐν Βενετίᾳ δὲ μεγάλην σύνθεσιν εἰκονίζουσαν τὴν νικηφόρον ναυμαχίαν τῶν Βενετῶν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα τῷ 1777. Κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ διαμονήν του διεκόσμησε τμῆμα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ καὶ εἰργάσθη εἰς τὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς Σάντα-Μαρία-Νοβέλλα τάφον τοῦ καρδιναλίου Ἀντιμάρι θαυμασίαν νωπογραφικὴν σύνθεσιν («Ἡ Παναγία μὲ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἁγίους Βενέδικτον καὶ Ἰωσήφ»), ἥτις προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, εἰπόντος ὅτι τὸ ἔργον εἶναι χάριεν ὅσον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου (gentile=χαρίεις). Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου κατέχει ὡραῖον πίνακα τοῦ Φαμπριάνο εἰκονίζοντα «Τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου».

Χ. Δ.

φάμπρικα (ἡ) δημοτ., ἐργοστάσιον: «δουλεύει 'ς τὴ φάμπρικα» || συνεκδ. μέθοδος, τρόπος δι' οὗ

Digitized by Google

τις ἐπιζητεῖ νὰ ἐπιτυγχάνῃ **ὅ,τι ἐπιθυμεῖ**: «καινούργια φάμπρικα εἶναι αὐτή».

φαμπρικάρω· δημοτ., *κατασκευάζω*.

Φαμπρικατόρε (Fabbricatore), ***Κάρολος***. Ἰταλὸς δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος. Ἔγραψεν: «Ἡ πρώτη θλῖψις», «Τυφλή», «Διατί;» (1882), «Τὰ θύματα τοῦ χρυσοῦ», «Ὁ κόσμος τῶν ζώων» (1889), «Ἡ ἐπανάστασις τῆς Βραζιλίας» (1889) κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ.

Φαμπρίτσι (Fabrizi), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1805—1885). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μοδένης καὶ ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἔλαβε μέρος εἰς διάφορα πατριωτικὰ κινήματα καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1831. Συλληφθεὶς καὶ φυλακισθείς, ἐξωρίσθη κατόπιν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὅπου ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐνθερμοτέρων πατριωτῶν τῆς «Νέας Ἰταλίας» τοῦ Ματσίνι. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ραμορίνο τῆς Σαβοΐας, καθ' ἣν ἠκολούθησε τὸν Ματσίνι τῷ 1834, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου ἐπολέμησεν ἐν τῷ στρατῷ τῶν φιλελευθέρων. Τῷ 1837 μετέβη εἰς τὴν Μάλταν, ὅπου ἐγκατέστησε τὸ κέντρον τῆς «Ἰταλικῆς λεγεῶνος», μυστικῆς ἑταιρείας ἐχούσης στρατιωτικοὺς καθαρῶς σκοπούς. Κατόπιν ἠκολούθησε τὸν Γαριβάλδην εἰς τὸ Παλέρμον, τὸ Μιλᾶνον, τὴν Βενετίαν καὶ τὴν Ρώμην καὶ τῷ 1859 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὀργάνωσιν μετὰ τοῦ Φραγκίσκου Κρίσπι τῆς ἐκστρατείας τῆς Σικελίας. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σικελίας ὑπὸ τοῦ Γαριβάλδη προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀπὸ τοῦ 1861 ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτὴς καὶ διεκρίθη ἐν τῇ Βουλῇ διὰ τὰς ἄκρως φιλελευθέρας ἀρχάς του καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς. Μ. Δ. Β

Φαμπρίτσιους (Fabricius)· βλ. *Φαβρίκιος*.

Φαμπρὸ (Fabrot), ***Κάρολος - Ἀννίβας***. Γάλλος νομικός, πρῶτος ἐν τῇ Δύσει ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν μελέτην τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου (1580—1659). Κατ' ἀρχὰς δικηγόρος καὶ καθηγητὴς τοῦ δικαίου εἰς Αἲξ τῆς Προβηγκίας, ἐξέδωκε τῷ 1637 «Σχόλια ἐπὶ τῶν Εἰσηγήσεων τοῦ Ἰουστινιανοῦ». Ἐγκατασταθεὶς ἔκτοτε εἰς Παρισίους, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν «Βασιλικῶν», ἅτινα ἐξέδωκε μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως τῷ 1647 εἰς ἑπτὰ τόμους. Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὴν «Παράφρασιν» τοῦ Θεοφίλου, τὸν Κεδρηνόν, τὸν Νικήταν, τὸν Ἀναστάσιον τὸν βιβλιοθηκάριον, τὸν Κωνσταντῖνον Μανασσῆν, νομικὸν γνωμικὸν τοῦ Θεοδώρου Βαλσαμῶνος καὶ ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἐπανέκδοσιν καὶ ἀναθεώρησιν τῶν ἔργων τοῦ Κουϊακίου. Τὰ ἔργα τοῦ Φαμπρὸ περιέχονται εἰς τὸν «Thesaurus juris romani» τοῦ E. Otto (Leida 1725). Β. Γ. Μ.

Φαμπρόνι (Fabroni), ***Ἄγγελος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1732—1803) Κατέγινεν ἰδίως εἰς ἱστορικὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, αἵτινες κατέστησαν αὐτὸν λίαν ὀνομαστόν. Κατέλαβεν ἀνωτάτας θέσεις, γενόμενος ἐπιθεωρητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πίζας, προϊστάμενος τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου κτλ. Ἔγραψε πολλὰ καὶ σημαντικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον, ὅπερ προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν παγκόσμιον φήμην, εἶναι τὸ «Vitae Italorum doctrina excellentium qui saeculis XVII et XVIII floruerunt» εἰς 20 τόμους (1778—1805). Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὴν «Giornale dei Letterati», ἧς ἐδημοσιεύθησαν 102 τόμοι ἀπὸ τοῦ 1771 μέχρι τοῦ 1796. Μεταξὺ τῶν ἄλλων του ἔργων εἶναι: «Laurentii Medicei Magnifici vita» (1784), «Elogi d' illustri italiani» (1789), «Historia Lycei Pisani» (1791—1795), «Leonis X Pontificis maximi vita» (1797), «Elogi di Dante Alighieri e di Torquato Tasso» (1800), κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

— **Φαμπρόνι** (Fabroni καὶ Fabbroni), ***Ἰωάννης-Βαλεντῖνος - Ματθαῖος***. Ἰταλὸς χημικός, μηχανικός, φυσιοδίφης καὶ οἰκονομολόγος (1752—1822). Ἐν Φλωρεντίᾳ συνεδέθη διὰ φιλίας καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Φοντάνα, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐργαστηρίου τῆς φυσικῆς τοῦ δουκὸς τῆς Τοσκάνης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Φλωρεντίας, ἀναλαβὼν κατόπιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ νομισματοκοπείου, καθὼς καὶ τοῦ τμήματος τῆς μεταλλειολογίας. Ἐξετέλεσε σημαντικὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, αἵτινες κατέστησαν αὐτὸν διάσημον, ὅτε δὲ ὁ Ναπολέων κατέλαβε τὴν Τοσκάνην, διώρισεν αὐτὸν διευθυντὴν πασῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς γεφυροποιίας καὶ ὁδοποιίας ἐν Ἰταλίᾳ Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐσχεδίασε καὶ ἐξετέλεσε τὴν ὁδὸν τοῦ ὄρους Ζενὲβρ καὶ τὰς πρώτας ἐργασίας τῆς περιφήμου ὁδοῦ τῆς Κορνὶς τῆς Ριβιέρας. Διετέλεσε μέλος τοῦ ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, βουλευτὴς Πίζης ἐν τῇ γαλλικῇ βουλῇ καὶ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ δεκαδικοῦ μετρικοῦ συστήματος ἐν Τοσκάνῃ Κατέγινεν ἐπίσης εἰς σημαντικὰς μελέτας, ἐρεύνας καὶ ἐργασίας ἐπὶ τῆς βοτανικῆς, τῆς φυσικῆς, τῆς χημείας, τῶν μαθηματικῶν, τῆς ἰατρικῆς, τῆς φυσιολογίας, τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, τῆς ἱστορίας, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα ἐπὶ ὅλων τούτων τῶν θεμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τῆς παρασκευῆς τοῦ ἀρσενικικοῦ ὀξέος» (1780), «Μελέτη περὶ τῶν ἐσβεσμένων ἡφαιστείων» (1783), «Παρασκευή, διατήρησις καὶ βελτίωσις τοῦ ἐλαίου τῆς ἐλαίας» (1787) «Περὶ τῆς τέχνης τῆς κατασκευῆς τοῦ οἴνου» (1787), «Περὶ ἐμπορίου καὶ τελωνείων», ἐν τῷ ὁποίῳ κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου (1789), κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Φαμπρὺ (Fabry), ***Κάρολος***. Γάλλος φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Μασσαλίᾳ τῷ 1867. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς διαφόρων ἐπαρχιακῶν λυκείων καὶ τῷ 1893 τῆς ἐν Παρισίοις σχολῆς Σαὶν-Λουΐ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη ἐπιμελητὴς καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς βιομηχανικῆς φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μασσαλίας καὶ τῷ 1921 καθηγητὴς ἐν Σορβόννῃ καὶ διευθυντὴς τοῦ ὀπτικοῦ ἰνστιτούτου. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ὀπτικὴν καὶ εἰδικώτερον μὲ τὴν φασματοσκοπίαν, τὴν φωτομετρίαν καὶ τὰς ἐφαρμογὰς τῆς ἀλληλοτυπίας τῶν ἀκτίνων, ἔγραψε δέ: «Αἱ ἠλεκτρικαὶ στῆλαι» (1899), «Μαθήματα ὀπτικῆς καὶ ἀκουστικῆς» (1898), «Ἐφαρμογαὶ τῆς ἀλληλοτυπίας τοῦ φωτὸς» (1923), «Τὸ μονόχρουν φῶς, ἡ παραγωγή καὶ ἡ χρῆσίς του ἐν τῇ πρακτικῇ ὀπτικῇ» (1923), «Μαθήματα φυσιολογικῆς ὀπτικῆς διδαχθέντα ἐν τῷ ἰνστιτούτῳ ὀπτικῆς» (1923), «Μαθήματα φωτομετρίας διδαχθέντα ἐν τῷ ἰνστιτούτῳ ὀπτικῆς» (1924), «Ὁδηγίαι περὶ διοπτρολογίας» (1925), κ ἄ. Τῷ 1927 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα Μπερτελό. Χ. Δ.

Φάμπυαν (Fabyan), ***Ροβέρτος***. Ἄγγλος χρονογράφος (1450—1513). Διετέλεσε δημοτικὸς ἄρχων τοῦ Λονδίνου, ἔγραψε δὲ χρονικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «The Concordance of Histories», ὅπερ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βρούτου δὲν ἔχει ὅμως ἀξίαν παρὰ μόνον προκειμένου περὶ γεγονότων τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς. Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐγένετο τῷ 1516 ὑπὸ τοῦ Pynson ὑπὸ τὸν τίτλον «The new Chronicles of England and Erance», ἡ δὲ δευτέρα (1533), ἥτις εἶναι πληρεστέρα, φθάνει μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἐρρίκου Β΄. Ὁ Ἔλλις ἐξεπόνησε τῷ 1811 κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ χρονικοῦ τοῦ Φάμπυαν. Χ. Δ.

Φαμωθὶς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου ἐν τῷ νομῷ Μαρεώτου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ Δ΄ 5, 15). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

φὰν (van) [*Γλωσσ.*]· βλ. λ. *βάν*.

Φαναγόρεια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιοτάτη ἑλληνικὴ ἀποικία, κτίσμα Φαναγόρου τοῦ Τηΐου φεύγοντος τὴν τῶν Περσῶν ὕβριν (*Ἀνων*. Περιπλ. Εὐξ. 47) ἤ, κατὰ τὸν Στράβωνα, Μιλησίων, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (*Πτολ*. Ε, θ, 6), ἀντίπορθμος τοῦ Παντικαπαίου, ἐγγὺς δὲ τῆς Κορκονδάμης καὶ ἐπὶ τοῦ προσχωματικοῦ θέλους τὸ ὁποῖον ἐσχηματίζετο μεταξὺ Μαιώτιδος καὶ τοῦ Ἀντικίτου. Ἦτο πρωτεύουσα τοῦ ἔθνους τῶν Βοσποραννῶν καὶ μέγιστον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ Μιθριδάτου μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐβλάβη δὲ καιρίως ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα μ Χ Ἐπὶ τῆς ὑποτιθεμένης τοποθεσίας της ἐγείρεται φρούριον, ὅπερ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρωσίας ὠνομάζετο *Φαναγορία*. Σ. Ε. Λ.

Φαναγόρη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἁλιτενὴς νῆσος, ἐφ' ἧς ἠγείρετο ἡ *Φαναγόρεια*. Ὁ κάτοικος *Φαναγορείτης* (*Στεφ. Βυζ*. 657, 11). Τανῦν ἐγένετο προσχωματικὸν θέλος τῆς λιμνοθαλάσσης Taman Lake. Σ. Ε. Λ.

Φάναι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν βαθὺς τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς Χίου μεταξὺ Ποσειδίου ἄκρου καὶ ὅρμου Νότιον· κατ' αὐτὸν ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἄλσος φοινίκων (*Στραβ*. ΙΔ, 645). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Κάτω Φανᾶς* (πλάτ. 38° 12' 40" Β, μῆκ. 25° 55' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and Gulf of Smyrna) τῶν Μαστιχοχωρίων. Σ. Ε. Λ.

Φαναὶ [*Παρ. Γεωγρ.*]. Νησίον τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Λέσβου παρὰ τὴν νῆσον Σίγκρι καὶ πρὸ τοῦ φερωνύμου λιμένος (Phanae islet: πλάτ. 39° 12 Β, μῆκ. 25° 51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1671: Mytileni island, Port Sigri). Σ. Ε. Λ.

Φαναία ἄκρα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Χίου, νοτία τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιά (*Πτολεμ*. Ε, 6. 30). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Κάβο Μάστιχο* ἢ *Κάβο Οὐρά*. Φάναι δὲ ἐκαλεῖτο ἡ νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου νησίς (πλάτ. 38°08'00" Β., μῆκ. 26° 01'45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and Gulf of Smyrna) *Βενέτικο*. Σ. Ε. Λ.

φαναῖος (ὁ) (Phanaeus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμερούς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ πεντήκοντα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Οἱ φαναῖοι εἶναι κάνθαροι μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους, ὧν ἡ κεφαλὴ περιβάλλεται ὑπὸ φυματωδῶν ἀποφύσεων, ἔχουσι σῶμα πεπιεσμένον κατὰ τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν καὶ χρῶμα στιλπνὸν καὶ ποικίλον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ φαναῖος ὁ *βραζιλιανὸς* (Phanaeus brasiliensis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα στιλπνῶς κυανοπράσινον. Δ. Κ. Σ.

Φαναὶς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Ρόδου, μεταξὺ Σωρωνίου καὶ Καλαβάρδων. Ἐγγὺς αὐτοῦ, εἰς τὴν τοποθεσίαν Ἅγιος Μηνᾶς, λείψανα τῆς ἀρχαίας Καμείρου. Σ. Ε. Λ.

Φαναΐτη [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Παραδεισίων (πρ. Κούρταγα) τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) [illegible]

Φανακόπια [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Παλαιὰ ὀνομασία ὅρμου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῶν Κυθήρων (Phanakopia: πλάτ. 36°14' Β, μῆκ. 22°55' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Kolpos Lakonikos), ἀνατολικῶς τῶν νησίων Ἀξίνες. Νῦν καλεῖται ὅρμος τοῦ *Μυλοποτάμου*. Σ. Ε. Λ.

φανανάπτης (ὁ)· ὁ ἀνάπτων τοὺς φανούς, φανοκόρος.

Φανάρα [*Γεωγρ.*]. Κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Νάξου ἐν τῷ κέντρῳ τῆς νήσου (ὑψόμετρον [illegible] ποδ., πλάτ. 37° 04 20" Β, μῆκ. 23° 31' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos). Εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτύν του ἡ Ἀπείρανθος. Σ. Ε. Λ.

Φαναράκι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστρακίου (πρ. Ρενεσίου) τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κατ. (1928) 135. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπέχρου*.

— **Φαναράκι** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ ἄνω Βοσπόρου, βορείως τοῦ Βαθυρρύακος, παρὰ τὴν πρὸς τὸν Εὔξεινον ἔξοδον, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ἐκεῖ φάρου. Οἱ κάτοικοι ἦσαν Ἕλληνες, ἐκτοπισθέντες εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἡ ἐκεῖ ἑλληνικὴ κοινότης εἶχε καὶ ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ν. Ν.

—**Φαναράκι** (*Φανὲρ - μπαγτσέ*) [*Γεωγρ.*]. Ὡραία θέσις ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, νοτίως τῆς Χαλκηδόνος, ἐπὶ τοῦ Ἡραίου ἀκρωτηρίου, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ἐκεῖ φάρου. Ν. Ν.

— **Φαναράκι** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τοῦ Εὐξείνου (τουρκ. *Ρούμελη Φενάρ*, πλάτ. 41°14' Β, μῆκ. 29° 06' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: Bosporus), ἀποτελοῦν τὸ ΒΔ. κέρας τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου. Μέγας φάρος, μετὰ πυροβόλου βάλλοντος ἐν ὁμίχλῃ, ἡμέρας τε καὶ νυκτός, μίαν βολὴν ἀνὰ [illegible] λεπτά. Πρὸ αὐτοῦ ἡ συστὰς τῶν *Κυανέων*. Σ. Ε. Λ.

Φαναράκια [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ ποτὲ στομίου τοῦ λιμένος Πειραιῶς, ὅπερ διηνοίγετο μεταξὺ τῶν φανῶν Ξαβερίου δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι καὶ τοῦ Πυροβολείου. Ἀμφότερα τὰ κέρατα ἦσαν τὰ ἄκρα λιμενικῶν ἅμα καὶ ἀμυντικῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων, ἅτινα ἀκέραια μὲν [illegible] σώζοντο (ἀγγλ. χάρτ. Πειραιῶς τοῦ 1836) μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐν μέρει δὲ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ τρέχοντος. Τὰ σύγχρονα λιμενικὰ ἔργα ἐξήλειψαν πᾶν ἴχνος ἀναπολοῦν τὴν μορφὴν τοῦ στομίου *Φαναράκια*. Σ. Ε. Λ.

Φανὰρ ἀντασσὶ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40°38' Β., μῆκος 27°46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), προσκειμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς Προκοννήσου. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀρίστης ποιότητος μαρμάρου. Σ. Ε. Λ.

φανάρι (τό)· τὸ δι' οὗ φαίνομεν, φωτίζομεν, λυχνία μικρὰ ἐντὸς ὑαλοφράκτου σκεύους, φανός || καθόλου, πᾶν τὸ προωρισμένον ὅπως φωτίζῃ: «τὰ φανάρια τοῦ δήμου, —τῆς πόλεως, —τῶν δρόμων» ὁ παρὰ τὴν παραλίαν φανός, καθοδηγητικὸς τῶν πλεόντων, φανὸς ἢ φάρος: «τὸ φανάρι τῆς Ἄνδρου» || συνεκδ. τὸ ἐκ λεπτοῦ συρματοπλέγματος σκεῦος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάττονται τὰ τρόφιμα || μεταφορ. ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, ἐπὶ ἀδυνάτου, ἰσχνοῦ σφαγίου ἢ καὶ ἀνθρώπου διὰ τὴν διαφάνειαν τῶν σαρκῶν: «αὐτὸ δὲν εἶναι μανάρι, εἶναι φανάρι».

—**φανάρι τῆς κόφας** [*Ναυτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἐπιθωρακίου* φανοῦ (βλ. λ.).

Φανάρι [*Γεωγρ.*]. Περιοχὴ τοῦ νομοῦ Πρεβέζης τῆς Ἠπείρου, κειμένη νοτίως τῆς Παραμυθίας καὶ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀχέροντος καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Κωκυτοῦ (νῦν Βούβα). Ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ τοῦ Φαναρίου, ἀποτελουμένη ἀπὸ 20 καὶ πλέον χωρία, ὧν τινα [illegible] βανόφωνα, εἶναι πεδινὴ καὶ μαστίζεται ὑπὸ ἑλονοσίας. Μὲ τὴν θάλασσαν ἐπικοινωνεῖ διὰ τοῦ λιμένος τῆς Σπλάντζας (ἀρχ. Γλυκύς), κειμένου εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχέροντος. Τὴν ὀνομασίαν

Digitized by Google

ιβεν ἡ περιοχὴ ἐξ ὁμωνύμου φρουρίου ἀνήκον· ; κατὰ τὸν ΙΔ´ αἰῶνα εἰς τὸν Ἀλβανοσερβο-ίχον τοπάρχην Μπογγόην καὶ καταληφθέντος 1401 ὑπὸ τῶν Βενετῶν, οἵτινες εἶχον ἐπ' αὐ-) φανὸν διὰ τοὺς ναυτιλλομένους. Ἡ περιοχὴ ιη, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἀρχαίαν Θεσπρωτίαν, ομαζετο κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐκ τοῦ υκέος λιμένος, ἀπετέλει δὲ καὶ ἐπισκοπὴν τι-)φορουμένην Γλυκέος καὶ Βουθρωτοῦ, συγχω-)θεῖσαν μετὰ τὸν ΙΕ´ αἰῶνα εἰς τὴν τῆς Πα-μυθίας καὶ ὑπαγομένην εἰς τὸν μητροπολίτην ιαννίνων. Μέχρι τοῦ 1835 τὸ Φανάρι ἀπετέλει αν ἐπαρχίαν, διοικουμένην ὑπὸ ἐπάρχου ἑδρεύ-τος εἰς τὸ χωρίον Γορίτσα. Ἔκτοτε ὅμως, ἐνερ-αις τῶν ἀγάδων τοῦ Μαργαριτίου, τῶν ὁποίων ὁκλῆρος ἡ περιοχὴ ἀπετέλει τσιφλίκια, ἡ ἕδρα ; ἐπαρχίας μετεφέρθη εἰς τὸ Μαργαρίτιον, ὅπου ι μένει. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὸ ·νάριον ὑπήγετο εἰς τὸ Σούλι καὶ ἀντὶ φόρου δεν εἰς αὐτὸ σιτηρά. Τὸ ἔδαφος τοῦ Φαναρίου αι γονιμώτατον. Ἀρκετὴ ἔκτασις αὐτοῦ καλλι-γεῖται δι' ὀρύζης. τῆς ὁποίας ἡ παραγωγὴ φθά-σχεδὸν τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον ὀκάδων ἐτησίως.

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

—**Φανάρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς Πυλίας, ιίως τῆς Σφακτηρίας καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι Ναυαρῖνον, ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ φανοῦ. Γνω-)τερον ὡς *Τσιχλῆ Μπαμπᾶ*. Σ. Ε. Λ.

— **Φανάρι** *[Παραλ Γεωγρ.]*. Λιμὴν φυσικὸς τῆς πείρου ἐν τῇ Κερκυραϊκῇ θαλάσσῃ (πλάτ. 30°14´ μῆκ. 20°30´ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels Corfu), 2 μίλ. περίπου νοτίως τοῦ λιμένος γιος Ἰωάννης (ἢ Σὰν Τζιοβάννι, ἀρχ. Ἀχερου-ι)· ὀνομάζεται καὶ *Σπλάντζα*, εἶναι δὲ ὁ ἀρχαῖος σπρωτικὸς *Γλυκὺς Λιμήν*. Τοῦ λιμένος ἐδέσποζε ούριον, ὅπερ τῷ 1401 ἐκυρίευσαν οἱ Βενετοὶ ὁ τοῦ ἕως τότε κατέχοντος αὐτὸ σατραπίσκου τογγόη. Παρὰ τὸ φρούριον τοῦτο ἐφονεύθη Αὐγούστου 1822) ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης. Σ. Ε. Λ

—**Φανάρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς ναυτι-ύς μας ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου *Γεννῆ-καλὲ* ·άτ. 45°23´ Β, μῆκ. 36°41´ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ.)5: Kertch strait) τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ μμερίου Βοσπόρου. Σ. Ε. Λ.

—**Φανάρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς αρίας ἀντικρύζον τοὺς Φούρνους καὶ ἀποτελοῦν ν ἀνατολικὴν τῆς νήσου ἐσχατιὰν (πλάτ. 37°41´40´´ , μῆκ. 26°23´15´´ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nika-island). Εἶναι τὸ *Δράκανον* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

—**Φανάρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς)μιονίδος, βορειοανατολικὴ ἄκρα τῶν Σπετσῶν ι ἀνατολικὸν κέρας τοῦ λιμένος τῆς νήσου (πλάτ. ´15´45´´ Β., μῆκ. 23°10´10´´ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 25: Hydra Speizza and Dhoko). Ἐπ' αὐτοῦ ηγέρθη τῷ 1837, δαπάνῃ τῆς οἰκογενείας Γουδῆ, ρος λευκοῦ σταθεροῦ φωτός, ἀντικατασταθεὶς 1885 καὶ μεταρρυθμισθεὶς εἰς λευκοῦ σκαρδα-σσοντος τῷ 1913. Σ. Ε. Λ.

—**Φανάρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικὴ καὶ ἀρι-ερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἄκρα τοῦ λιμένος τῆς Ἴου ·άτ. 36°43´00´´ Β., μῆκ. 25°16´15´´ Ἀν., χάρτ. γλ. 2753: Polykandro Nio Sikinos) ἔχουσα υτικὸν φανὸν (1888) λευκοῦ σταθεροῦ 8 μιλ. Σ. Ε. Λ.

—**Φανάρι** *[Γεωγρ.]*. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ λφειοῦ πηγάζων ἐκ τοῦ Κωτυλίου ὄρους (παρὰ ν Ἀνδρίτσαιναν) καὶ διερχόμενος παρὰ τὰ ἐρεί-ι τῆς ἀρχαίας Ἀλιφείρας. Ι. Σ. Σ.

—**Φανάρι, *Ἄνω*—** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας οιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας,)α ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 213, τῆς κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *ρατζᾶ* καὶ *Μπάφι*, 695. Ἔχει ταχυδρομικὸν ιφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—**Φανάρι, *Κάτω*—** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία) χωρίου *Ὀρθολίθι(ον)* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀτ-ῆς καὶ Βοιωτίας.

φανάριον (τό)· ὑποκοριστικὸν τοῦ *φανός*, μι-)ς φανὸς (βλ. λ. *φανάρι*).

Φανάριον. Ἱστορικὴ συνοικία τῆς Κωνσταν-ουπόλεως, κειμένη παρὰ τὴν νοτίαν παραλίαν) Κερατίου καὶ συνορεύουσα, πρὸς τὰ ΒΔ. μὲν τὰς Βλαχέρνας καὶ τὸν Βαλατᾶν καὶ πρὸς τὰ ι μὲ τὸ Πετρίον. Τὸ ὄνομα Φανάριον ἀνά-αι εἰς χρόνους παλαιοτέρους τῆς ἁλώσεως. οέρχεται δὲ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς αὐτόθι βασιλικῆς οβάθρας φάρου, ὅστις ἐχρησίμευε πρὸς φωτι-ὸν αὐτῆς. Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἡ νοικία ἀνῆκεν εἰς τὴν ΙΔ´ ρεγιῶνα τῆς Κωνσταν-ουπόλεως, περιελαμβάνετο δὲ ἐντὸς τοῦ μεγά-ι παραθαλασσίου τείχους, τοῦ διήκοντος κατὰ κος τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Κερατίου, μετὰ τὴν μεριvὴν λεωφόρον τοῦ Βαλατᾶ. Ἡ ὁμώνυμος λη τοῦ Φαναρίου κεῖται μετὰ τὴν τοῦ Πετρίου,) αὐτῆς δὲ ἐκτείνεται μικρὰ προεξοχὴ εἰς τὴν λασσαν τοῦ Κερατίου, σχηματίζουσα ἑκατέρω-θεν δύο ὁρμίσκους, ἐπὶ τοῦ βορειοτέρου τῶν ὁποίων ἐκτείνεται ἡ λεγομένη ἀποβάθρα τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν ἀποβάθραν ταύτην κατέληγεν ἐσωτερικὴ ὁδὸς ἄγουσα εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ θαλασσίου τείχους καὶ βορειοανατολικῶς αὐτοῦ ἐξετείνετο καὶ ἕτερον τμῆμα τῆς συνοικίας, καλούμενον εἰδικώτερον Διπλοφάναρον.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῆς Πόλεως, ὁ Πορθητὴς παρεχώρησε τὴν συνοικίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1603 ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ καὶ τὸ πατριαρχεῖον, ἀφοῦ πρότερον ἐστεγάσθη διαδοχικῶς ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (τῷ 1454), τῆς Παμμακαρίστου, τοῦ Βλὰχ-Σεραγίου (1586) καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Ξυλοπόρτῃ (1597). Διὰ τῆς μεταφορᾶς τῆς πατριαρχικῆς ἕδρας ἐν Φαναρίῳ ἡ συνοικία ἀπέκτησε νέαν ζωήν, συγκεντρωθέντος ἐν αὐτῇ βαθμηδὸν τοῦ ἀνωτάτου κλήρου καὶ τῶν λοιπῶν ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν ἐγκατεσπαρμένων ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν βαθμηδὸν τὴν φαναριωτικὴν ἀριστοκρατίαν (βλ. *Φαναριῶται*). Παρὰ τὸ Φανάριον ἐξ ἄλλου ἔκειντο καὶ τὸ περίφημον ἁγιοταφικὸν μετόχιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκαθίσταντο οἱ ἐπισκεπτόμενοι ἑκάστοτε τὴν Κωνσταντινούπολιν πατριάρχαι τῶν Ἱεροσολύμων, τὸ σιναϊτικὸν μετόχιον, τὸ ἁγιορειτικὸν καὶ ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Ἀπὸ τῶν μέσων ἰδίᾳ τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος ἡ συνοικία αὕτη κατέστη τὸ θρησκευτικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ἀπέβη συνώνυμον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς. Ἐπὶ σειρὰν δεκαετηρίδων διεξήχθησαν αὐτόθι σκληροὶ ἀγῶνες τῆς ὀρθοδοξίας ἐναντίον τῶν ἀποπειρῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν πρὸς ἐκλατινισμὸν τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ, στεφθέντες τέλος ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, παρὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων χρησιμοποίησιν παντὸς μέσου πρὸς ἐπιβολήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ Φανάριον κατέστη ὁ στόχος ποικίλων δυσφημιστικῶν ἐπιθέσεων ἐκ μέρους τῶν καθολικῶν καὶ τῶν πανσλαυϊστῶν τοὺς ὁποίους αἱ ἐνέργειαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου παρεκώλυον σοβαρῶς ὅπως ἐπικρατήσωσιν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Παρὰ τὰς συκοφαντίας ταύτας ὁ φαναριωτικὸς ἑλληνισμὸς κατώρθωσεν ἐν μέσῳ μυρίων περιπετειῶν οὐ μόνον νὰ διατηρήσῃ τὰ προνόμια τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἰδιαιτέραν ὑπεροχὴν ἔναντι τῶν τριῶν ἄλλων ὀρθοδόξων πατριαρχείων καὶ νὰ διατηρήσῃ ἄσβεστον τὸν ἐθνισμὸν τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τῆς περιόδου τῆς ἀκμῆς τῶν Φαναριωτῶν ἡ συνοικία τοῦ Φαναρίου ἐκοσμήθη διὰ λαμπρῶν κτισμάτων καὶ ἀπέβη μία τῶν ὡραιοτέρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε δὲ ηὐρύνθη καὶ τὸ κτήριον τοῦ πατριαρχείου, ὅπερ ἀρχικῶς ἦτο ἁπλοῦν πενιχρὸν οἴκημα. Ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς διαδοχικῶν ἐπισκευῶν καὶ προσαυξήσεων τοῦ κτηρίου τούτου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων του κυριώτεραι εἶναι αἱ γενόμεναι ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Ἱερεμίου τοῦ Γ´ (1720) καὶ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ´ (1879), προσδώσασαι εἰς αὐτὸ τὴν σημερινήν του μορφήν. Περὶ τὰ τέλη ὅμως τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος, διὰ τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Πέραν συγκεντρώσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Φανάριον ἀπώλεσε μέγα μέρος τῆς κοσμικῆς αὐτοῦ κινήσεως, διότι αἱ πλεῖσται τῶν ἐν αὐτῷ οἰκογενειῶν μετηνάστευσαν διαδοχικῶς ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ὄχθης τοῦ Κερατίου, οὕτω δὲ παρέμεινεν ἕδρα τῆς θρησκευτικῆς κυρίως ἀρχῆς. Νῦν τὸ Πατριαρχεῖον, ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ τὸ Ἰωακείμειον Παρθεναγωγεῖον παρέμειναν τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς ἱστορικῆς συνοικίας, ἥτις βαθμηδὸν ἀπώλεσεν, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1923, καὶ τὸν καθαρῶς ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτόθι πλείστων Τούρκων προσφύγων. Χ. Δ.

Φανάρι(ον) *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Λειψυδρίου (πρ. Γενῆ Μαχαλὲ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ (1928) 187. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σερεμετλή*.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 442, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Μαχαλᾶς*, 582. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ πέντε ὑδρομύλους.

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Παγουρίων τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 234

—4) Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 2.420. Κεῖται ἐπὶ λόφου, εἰς ἀπόστασιν 12 χλμ. βορειοδυτικῶς τῆς Καρδίτσης καὶ εἰς τὸ 123ον χιλιόμετρον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βόλου-Καλαμπάκας. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, ἡμιγυμνάσιον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν σύλλογον. Παράγει ἀρίστης ποιότητος καπνὰ καὶ σιτηρά. Εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς ὁμηρικῆς Ἰθώμης τῆς Κλωμακοέσσης (πετρώδους)

—**Φανάριον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σηλυβρίας τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 2.301 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Φενέρ*.

— **Φανάριον Μαγούλας** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1 038. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κεῖται ἐπὶ πεδινῆς καὶ εὐφόρου θέσεως ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Παμίσου καὶ εἰς τὸ 128ον χλμ. τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βόλου-Καλαμπάκας. Παράγει καπνὸν καὶ σιτηρά.

φανάριον (κοιν. *φανάρι*). Ναυτικὸς κόμβος, ὅστις μεθ' ἑνὸς καρυοκόμβου (καρυδόκομπου) χρησιμεύει εἰς τὴν στερέωσιν ἐξαρτίου εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ δι' ἄλλα δευτερεύοντα ἔργα ὡς ἀρτήματα ὑδριῶν, ἀναστάλματα χειραγωγῶν κλπ. Μικρὸν τοιοῦτον κόμβον κατασκευάζουν διακοσμητικῶς οἱ ναῦται εἰς τὴν δεταρίαν, δι' ἧς ἀπὸ τοῦ τραχήλου των ἀναρτῶσι τὰ μαχαιρίδιά των. Τὰ εἰς τὰ ἄκρα τῶν τόνων πολλαπλᾶ φανάρια κατασκευάζονται δι' 9 ἐμβόλων. Σ. Ε. Λ.

Φαναρίου *Ἐκκλησία* βλ. λ. *Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον*.

Φαναριοῦ, *ποτάμι τοῦ* — *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἠπείρου (βλ. λ. *Ἀχέρων*).

Φαναριῶται. Ὄνομα δοθὲν εἰς τὴν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος σχηματισθεῖσαν ἐν Φαναρίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑλληνικὴν ἀριστοκρατίαν, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη διέπρεψαν μέχρι τέλους ἰδίᾳ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ πολλὰς ὑπηρεσίας προσήνεγκον εἰς τὸ ὑπόδουλον Ἑλληνικὸν ἔθνος. Οἱ οἶκοι τῶν Φαναριωτῶν, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων μόνον, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τῆς ἁλώσεως βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, ἀνῆγον τὴν ἀρχήν των εἰς χρόνους μεταγενεστέρους τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Τούρκων, ἦλθον δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ διαφόρων τοῦ κράτους ἐπαρχιῶν καὶ συνῳκίσθησαν περὶ τὸ Φανάριον διὰ νὰ εὑρίσκωνται ἐγγύτερον πρὸς τὸ αὐτόθι ἑδρεῦον Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον καὶ τὸν ἀνώτερον κλῆρον. Τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν τούτων λαμβάνοντα ἐπιμεμελημένην μόρφωσιν, οὐ μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ἠσχολοῦντο κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ἐμπόριον, ἀνεμειγνύοντο δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῶν πατριαρχείων καὶ ἐπεζήτουν πολλάκις τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτάτων τῆς Ἐκκλησίας ἀξιωμάτων. Βαθμηδόν, διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῆς μορφώσεώς των, κατώρθωσαν νὰ κερδήσωσι τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Τούρκων κατακτητῶν, οἵτινες ἤρχισαν χρησιμοποιοῦντες αὐτοὺς καὶ εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ πρόσληψις τῶν κατέστη σχεδὸν ἀπαραίτητος εἰς τὰς σχετικὰς μὲ τὴν διεθνῆ διπλωματίαν ὑπηρεσίας, δεδομένου ὅτι, λόγῳ τῆς ἐκτάκτου μορφώσεως, τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς δραστηριότητός των, ἦσαν οἱ μόνοι ἁρμόδιοι πρὸς διεξαγωγὴν τῶν μετὰ τῶν Δυνάμεων τῆς Δύσεως διαπραγματεύσεων. Οὕτω βαθμηδὸν περιῆλθεν ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτοὺς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς Πύλης, θέσις ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Πρῶτος ἀνελθὼν εἰς τὸ ὑπούργημα τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ Παναγιώτης Νικούσιος, ὅστις ἐπέδειξεν ἔκτακτον διπλωματικὴν ἱκανότητα, κατορθώσας διὰ τῶν εὐφυῶν ἐνεργειῶν του μᾶλλον, παρὰ διὰ τῆς πολιορκητικῆς τέχνης τοῦ βεζύρου Ἀχμέτ, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν παράδοσιν τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀξιοθαύμαστος ἐξ ἄλλου ὑπῆρξε βραδύτερον ἡ δραστηριότης τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἐπιτυχόντος νὰ ὑπερακοντίσῃ ἐν Κάρλοβιτς τοὺς Αὐστριακοὺς διπλωμάτας. Ἡ τοιαύτη εἰλικρινὴς ὑπεράσπισις τῶν τουρκικῶν συμφερόντων ἐκ μέρους τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν ὁμοθρήσκων Εὐρωπαίων, ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξεδικοῦντο τὴν Δύσιν, ἥτις προηγουμένως, τῷ 1453, εἶχεν ἐγκαταλείψει ἀβοήθητον τὸ Βυζάντιον πολεμοῦν τὸν ἔσχατον ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγῶνα.

Μετὰ τὴν μεγάλην διερμηνείαν οἱ Φαναριῶται κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχωσιν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος καὶ νέον ὑπὲρ τῆς τάξεως αὐτῶν προνόμιον, ἐπιτυχόντες νὰ διορίζωνται καὶ ἡγεμόνες τῶν δύο παραδουναβίων ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, αἵτινες, ὑποτελεῖς οὖσαι εἰς τὴν Τουρκίαν, διῳκοῦντο ὑπὸ ἀρχόντων τοὺς ὁποίους διώριζεν ἡ Πύλη. Πρῶτος καταλαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου διερμηνέως Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου Νικόλαος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤρξατο ἔκτοτε ἡ λαμπρὰ σειρὰ τῶν Φαναριωτῶν *βοεβοδάρων*, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ ἄρχοντες οὗτοι, καὶ νέα προσεθόθη αἴγλη εἰς τὰ εὐγενῆ γένη τοῦ Φανα-

Digitized by Google

ρίου, μεγαλυτέρα δὲ κατεβάλλετο ἔκτοτε μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῶν φροντίς, ὅπως λάβωσιν ἔτι μᾶλλον ἐπιμεμελημένην μόρφωσιν. Ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ ἐφεξῆς, μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, ἅπαντες οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς ὑπῆρξαν Φαναριῶται, πλὴν ἑνός, τοῦ Βλάχου Μιχαὴλ Ρακοβίτζα, καταλαβόντος τὸ ἀξίωμα ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος (1769—1770)· κατανέμονται δὲ οὗτοι ἀπὸ ἀπόψεως γενῶν ὡς ἑξῆς: 3 Μαυροκορδᾶτοι, 4 Γκίκαι, 6 Καλλιμάχαι, 6 Καρατζᾶδες, 5 Σοῦτσοι, 2 Ὑψηλάνται, 6 Μουρούζαι καὶ ἀνὰ εἷς Ράλλης, Ἀργυρόπουλος καὶ Ἀριστάρχης. Ἐξ ἄλλου ἡ εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας ἡγεμονία τῶν Φαναριωτῶν, ἀρξαμένη τακτικῶς ἀπὸ τοῦ 1710 ὡς πρὸς τὴν Μολδαυΐαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1716 ὡς πρὸς τὴν Βλαχίαν καὶ διαρκέσασα δι' ἀμφοτέρας μέχρι τοῦ 1821, ἀνέδειξεν 28 ἐν ὅλῳ ἡγεμόνας, κατανεμομένους ἀπὸ ἀπόψεως γενῶν ὡς ἑξῆς: 3 Μαυροκορδᾶτοι, 3 Καλλιμάχαι, 8 Γκίκαι, 4 Καρατζᾶδες, 3 Ὑψηλάνται, 2 Μουρούζαι, 3 Σοῦτσοι, εἷς Ρωσέτος καὶ εἷς Μαυρογένης.

Ἕτερον σημαντικὸν ἀξίωμα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ὁποῖον κατελάμβανον συνήθως οἱ Φαναριῶται, ἦτο τὸ τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου θεωρούμενον ὡς τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον διὰ τὴν μεγάλην διερμηνείαν, ἥτις καὶ αὐτὴ προπαρεσκεύαζε διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος μιᾶς τῶν δύο παριστρίων χωρῶν. Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι, μεταβαίνοντες διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ἀξιώματός των, συνοδευόμενοι ὑπὸ πολυπληθοῦς ἀκολουθίας συγγενῶν καὶ φίλων, εἰς οὓς ἀνέθετον τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τοῦ κράτους (τῶν ποστελνίκων, σπαθαρίων, χατμάνων, βορνίκων κλπ.). Παρὰ τὰ ἀναμφισβήτητα, ἐν τούτοις, προσόντα των, οἱ Φαναριῶται παρουσίαζον καὶ πολλὰ ἐλαττώματα, διὰ τὰ ὁποῖα πολλάκις ἐπεκρίθησαν καὶ πολυειδῶς ἐδυσφημήθησαν. Ὀλεθριώτερον πάντων ὑπῆρξεν ἡ τάσις αὐτῶν πρὸς τὰς πολιτικὰς ραδιουργίας, εἰς τὰς ὁποίας κατέφευγον πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀκορέστου φιλαρχίας των, σύνηθες δὲ ἦτο τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ Φαναριώτης δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀποστείλῃ συκοφαντικῶς μέχρι τῆς ἀγχόνης ἄλλον ἀξιωματοῦχον συμπολίτην του, μεθ' οὗ συνεδέετο διὰ στενοτάτων πολλάκις δεσμῶν συγγενείας, διὰ νὰ τοῦ ἁρπάσῃ τὴν θέσιν. Παμμεγίστη ἰδίως ὑπῆρξεν ἡ ἀντίδρασις τῶν παλαιοτέρων ἐπιφανῶν οἴκων ἔναντι τῶν νεωστὶ ἀναδεικνυομένων τοιούτων, κλασσικὸν δὲ παραμένει τὸ παράδειγμα τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου Νικολάου Μαυρογένους, ὅστις, διορισθεὶς τῷ 1786 ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, εἶδεν ἐνουμένους ἐναντίον του ὅλους τοὺς φαναριωτικοὺς οἴκους, τότε τὸ πρῶτον συμπράξαντας εἰλικρινῶς πρὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, δεδομένου ὅτι οἱ Μαυρογέναι δὲν ἀνῆκον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν Φαναριωτῶν. Μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, ραδιουργίας καὶ δωροδοκίας, καθ' ἃς ἐσπαταλήθησαν τεράστια χρηματικὰ ποσά, ὁ Μαυρογένης κατώρθωσε νὰ περισωθῇ χάρις εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑποστήριξιν τοῦ ναυάρχου Χασὰν πασᾶ, μεγάλως ἐκτιμῶντος αὐτόν. Ἐξ ἄλλου οἱ Φαναριῶται, μολονότι μεγάλα προσεποιοῦντο ἐκ τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν οἰκονομικὰ ὠφελήματα, προέβαινον εἰς τοιαύτας ἀλογίστους σπατάλας, ὥστε μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των ἐστεροῦντο πολλάκις καὶ τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὰς βιοτικὰς αὐτῶν ἀνάγκας, ἀποζῶντες ἐκ τῶν βοηθημάτων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινότητος καὶ συνάπτοντες τεράστια ἐξευτελιστικὰ χρέη. Σοβαρὸν ἐξ ἄλλου ἐλάττωμα ἀπετέλει καὶ ἡ φαναριωτικὴ ἀλαζονεία καὶ ἀγέρωχος συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας, ἥτις ἄλλωστε ἦτο ἀδικαιολόγητος, δεδομένου ὅτι καὶ τῶν Φαναριωτῶν ἡ θέσις, ὡς καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὑποδούλων, ἦτο ἡ αὐτὴ ἔναντι τοῦ κυριάρχου, καὶ ἡ ὑπεροχή των κατ' οὐδὲν ἠμπόδιζε τοὺς Τούρκους νὰ φέρωνται καὶ πρὸς αὐτοὺς μετὰ τοῦ σκληροτέρου δεσποτισμοῦ, πολυάριθμα δὲ εἶναι τὰ παραδείγματα τέως παντοδυνάμων ὀσποδάρων καὶ διερμηνέων, οἵτινες, περιπίπτοντες ὑπὸ δυσμένειαν, ἐθανατοῦντο μεθ' ὅσης καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες εὐκολίας. Πάντα ταῦτα τὰ ἐλαττώματα, συνήθη ἄλλωστε εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις, ἀντεστάθμιζον κατὰ μέγα μέρος οἱ Φαναριῶται διὰ προτερημάτων, οὐχὶ συνήθων, ἰδίᾳ δὲ τῆς λεπτότητος τῶν τρόπων, τῆς ἐπιμεμελημένης μορφώσεως καὶ τῆς ἐκτάκτου διπλωματικῆς δεξιότητος, τῆς ὁποίας παράδειγμα ἔχομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος τὸν Φαναριώτην πολιτικὸν τοῦ Ἀγῶνος Ἀλέξανδρον Μαυροκορδᾶτον. Ἀναντίρρητος τέλος εἶναι ἡ φιλοπατρία τῶν πλείστων ἐκ τῶν Φαναριωτῶν, οἵτινες πολλάκις ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν ἐπὶ τῆς Πύλης ἐπιρροήν των ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ δείγματα δὲ τῆς φιλοπατρίας των εἶναι αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ν. Μαυρογένους, σώσαντος τὴν νῆσον Ψαρά, ἣν προετίθετο νὰ καταστρέψῃ ὁ ναύαρχος Χασὰν πασᾶς, ὡς μετασχοῦσαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, ἡ προθυμία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ὅπως ἡγηθῇ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ τότε ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας Μιχαὴλ Σούτσου, ὅπως συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ κ.ἄ. Τέλος ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ ἐν ταῖς παρὰ τὸν Δούναβιν ἡγεμονίαις καταβληθεῖσα ἐξελληνιστικὴ προσπάθεια τῶν Φαναριωτῶν, καίτοι δὲν ἀπέληξεν εἰς θετικόν τι ἀποτέλεσμα λόγῳ τῆς ἐπελθούσης ἀπὸ τοῦ 1821 διακοπῆς τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας κατεστράφη τὸ συντελεσθὲν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξελληνιστικὸν ἔργον. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐσημείωσε τὸ τέλος τῆς φαναριωτικῆς ἀκμῆς, ἔκτοτε δὲ αἱ πλεῖσται τῶν εὐγενῶν τούτων οἰκογενειῶν διεσκορπίσθησαν, ἄρχεται δ' ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἐν τούτοις αὐτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ διαρκοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὡς γενικοὶ διοικηταὶ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σάμου καὶ ὡς διπλωμάται, ὡς π.χ. ὁ Καραθεοδωρῆς πασᾶς, διατελέσας διοικητὴς Κρήτης καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας εἰς τὸ Βερολίνιον συνέδριον, κ.ἄ. Ἐξ ἄλλου πλεῖστοι τῶν ἐπιφανεστάτων ἰατρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τινὲς τῶν ὁποίων διετέλεσαν καὶ ἰδιαίτεροι θεράποντες τῆς αὐλῆς, προήρχοντο ἐκ τῶν εὐγενῶν τούτων οἴκων. Μολονότι ὅμως ἐξέλιπον οἱ Φαναριῶται, ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν διετηρήθη μέχρις ἐσχάτων εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς ἐπιλέκτου κοινωνίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπ' αὐτῶν δὲ οἱ διανοούμενοι Ἕλληνες τῆς Πόλεως εἶχον κληρονομήσει τὴν παρατηρηθεῖσαν τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀγάπην πρὸς τὴν σχολαστικὴν μόρφωσιν καὶ τὸν λογιωτατισμόν. Μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν ἀναφέρομεν τοὺς Κομνηνούς, τοὺς Ὑψηλάντας, τοὺς Παλαιολόγους, τοὺς Ράλληδες, τοὺς Καντακουζηνούς, τοὺς Καρατζᾶδες, τοὺς Καλλιμάχας, τοὺς Μαυροκορδάτους, τοὺς Σκαρλάτους, τοὺς Μουρούζας. Χ. Δ.

Φαναριωτάτικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Γαΐου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. (1928) 88.

Φαναριωτικὸς *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἠπείρου, ὁ *Ἀχέρων* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων.

Φαναρλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τριπόταμος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

φαναρτζῆς (ὁ)· δημοτ., ὁ κατασκευαστὴς φανορίων, φανοποιὸς καὶ συνεκδοχικῶς ὁ κατασκευαστὴς διαφόρων σκευῶν ἐκ λευκοσιδήρου κ.τ.τ. *τενεκετζῆς, τζαμτζῆς*.

φαναρτζίδικο (τό)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ φαναρτζῆ, φανοποιεῖον.

Φανᾶς, Κάτω — *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς τῆς Χίου, ὁ *Φάναι* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

φανατίζω· καθιστῶ τινα φανατικόν, κάμνω τινὰ νὰ ἀσπασθῇ ἰδέαν τινὰ μετὰ φανατισμοῦ, μετὰ τυφλῆς ἀφοσιώσεως: «φανατίζει τοὺς ὀπαδούς του».

φανατικός, —ή, —όν· ὁ μετὰ ὑπερβολικοῦ ζήλου ὀπαδὸς θρησκείας τινὸς ἢ καὶ ἄλλης ἰδέας: «φανατικὸς τρικουπικός,—δηλιγιαννικὸς κττ.» ‖ *φανατικοὶ* (οἱ)· οἱ μετὰ φανατισμοῦ ἀνήκοντες εἴς τι κόμμα, οἱ τῶν ἄκρων, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς *μετριοπαθεῖς*. — Ἐπίρρ. **φανατικῶς** (ἐκ τοῦ λατιν. fanaticus ἢ τοῦ γαλλ. fanatique).

φανατισμὸς (ὁ)· ὁ ὑπερβολικὸς θρησκευτικὸς ζῆλος: «μουσουλμανικὸς φανατισμός» ‖ συνεκδοχ. ἡ τυφλὴ ἀφοσίωσις: «πολιτικός—, ἐπιστημονικὸς φανατισμός» (γαλλ. fanatisme).

— *[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Ρώμῃ ἐκαλοῦντο *φανατικοὶ* (λατ. fanatici, ἐκ τοῦ fanum =ἱερόν) οἱ διαμένοντες ἐν τοῖς ναοῖς, εἴτε ὡς ἱερεῖς εἴτε ἁπλῶς ὡς πιστοί, καὶ περιερχόμενοι κατὰ διαστήματα εἰς εἶδος τι ἐνθουσιαστικοῦ παραληρήματος, ὅπερ ἰσχυρίζοντο ὅτι τοῖς ἐνεπνέετο ὑπὸ τοῦ θείου. Οἱ φανατικοὶ οὗτοι διέμενον, κατὰ προτίμησιν, εἰς τὸν ναὸν τῆς Bellona καὶ ἐπεδείκνύοντο εἰς τοὺς εὐπίστους, πλήρεις ἐνθέου μανίας, τρυπῶντες τοὺς βραχίονάς των διὰ ξιφῶν, ἀποκόπτοντες τεμάχια σαρκῶν ἐκ τοῦ σώματός των καὶ σπένδοντες τὸ αἷμά των πρὸς τιμὴν τῆς πολεμικῆς θεᾶς. Ἀλλά, πλὴν τοῦ ναοῦ τῆς Bellona, καὶ ἄλλοι ναοὶ ἐσυχνάζοντο ὑπὸ ἀτόμων, ἔργον τῶν ὁποίων ἦτο νὰ διαπράττουν τοιαύτας φρικαλεότητας. Συνήθως οἱ φανατικοὶ οὗτοι ἦσαν ἐπιληπτικοί, παράφρονες, μανιακοὶ κλπ., συχνὰ ὁμως καὶ ἁπλοῖ ἀπατεῶνες, ὑπολογίζοντες ἐπὶ τῆς εὐπιστίας τοῦ κοινοῦ. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἡ λέξις *φανατικος* προσέλαβε νέαν σημασίαν, δηλοῦσα πλέον ὄχι ἐκεῖνον ὅστις εὐκλεῖ τὸν ναὸν ὡς διαμονητήριόν του, ἀλλὰ ἐκεῖνον ὅστις χρησιμοποιεῖ τὴν θρησκείαν ὡς ἀντικείμενον τῶν ἐμπαθῶν συναισθημάτων του ἢ ὡς μέσον πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐκδικητικότητός του καὶ τῆς μανίας του.

Φανατισμὸς εἶναι ὁ τυφλὸς ζῆλος ὑπὲρ συστήματός τινος ἰδεῶν, ὁ ὁποῖος φθάνει μέχρι παραφροσύνης. Συνήθως ὁ φανατισμὸς ὑποκινεῖται καταλλήλως ὑπὸ ἐπιδεξίων ἀτόμων παρὰ τῷ πλήθει καὶ ἀποβαίνει ἡ ἐπικινδυνωδεστέρα ἐκδήλωσις τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν παθῶν. Ἡ μετὰ θέρμης ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὸν φανατισμόν, διότι κατ' αὐτὴν κυριαρχεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος, ὁ ὁποῖος μετριάζει πάντοτε τὰ γεννώμενα πάθη. Κάθε ἀποκλειστικὸν πάθος, κάθε μονοϊδεασμὸς εἶναι ἐπικίνδυνος, διότι ἀνατρέπει τὴν ἰσορροπίαν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ καταπνίγει τὴν φωνὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ὁ φανατισμὸς πηγάζει κυρίως ἐκ τῆς ἀγνοίας καὶ ἀναπτύσσεται συνήθως ἐπὶ θρησκευτικοῦ ἐδάφους. Ὅλαι αἱ θρησκεῖαι διῆλθον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκ τοῦ σταδίου τοῦ φανατισμοῦ τοῦ μέχρις ἐγκλήματος καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐκτρέφουν ποσοστόν τι, ἄλλοτε ἄλλο, ἐμμόνων φανατικῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι πληθύνονται ὅταν συμβάλλουν εἰς τοῦτο εἰδικοὶ ὅροι. Ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐπροκάλεσε σωρείαν φρικτῶν ἐγκλημάτων, ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῶν μνημείων τέχνης τῶν ἐθνικῶν, μέχρι τῶν ὁμαδικῶν δικαστικῶν φόνων τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως καὶ τῶν σφαγῶν τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου. Πλὴν τῆς θρησκείας, καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες ἐξάπτουν πολλάκις τὸν φανατισμὸν τοῦ πλήθους καὶ καταλήγουν εἰς ἀποκρουστικὰ ἐγκλήματα. Αἱ σφαγαὶ τῆς 2—5 Σεπτεμβρίου τοῦ 1792 ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξαν ἔργον τοῦ πολιτικοῦ φανατισμοῦ τοῦ λαοῦ. Θ. Π.

Φανὰ-Χοσρού. Ἡγεμὼν τμήματος τῆς Περσίας (βλ. λ. *Ἀδὰδ* Ἐδωλάχ).

Φανδαλία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε, 12, 7). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Ι.

Φανδίλας, *μάρτυς* (Saint Fandilas). Ἐγεννήθη ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ ἦτο ἡγούμενος μονῆς τινος ἐν Pignamella. Ὅτε ὁ Μωάμεθ τῆς Κορδούης ἐκήρυξε διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, συνέλαβε καὶ τὸν Φανδίλαν, ὅστις ὁμολογήσας τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ ἐλέγξας τὴν σκληρότητα τοῦ Μωάμεθ ἀπεκεφαλίσθη ὑπ' αὐτοῦ τῷ 853 καὶ ὡς μάρτυς ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 13 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

Φανδρίδης, *Νικόλαος*. Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς τῷ 1802 ἐν Θερίσσῳ. Νεώτατος συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν 1821 καὶ διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἀνεκηρύχθη ὁπλαρχηγός, ὡς τοιοῦτος δὲ συμμετέσχεν εἰς πλεῖστας ἀνὰ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς νήσου πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, καθ' ἃς καὶ ἐτραυματίσθη δίς. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου διέθεσε καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, κατέφυγεν εἰς Ναύπλιον φέρων τὸν βαθμὸν πεντακοσιάρχου. Τῷ 1835 κατετάχθη μὲ τὸν βαθμὸν ὑπολοχαγοῦ εἰς τὴν συσταθεῖσαν τότε βασιλικὴν φάλαγγα τῶν ἀγωνιστῶν. Ἀπέθανεν ἐν Ἄργει περὶ τὸ 1895. Ν. ΚΑΣ

φανέγγα· μέτρον βάρους τῶν Βρεττανικῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν (Ἀντιλλῶν), ἀντίστοιχον πρὸς 49,89 χιλιογρ. ἢ 110 λίτρας. Ι. Α. Β.

φανέλλα (ἡ)· δημοτ., εἶδος ὑφάσματος, ἰδίᾳ ἐξ ἐρίων: «φανέλλα μάλλινη, —βαμβακερή» ‖ χιτὼν ἐκ τοιούτου ὑφάσματος καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐσώρουχον τοῦ κορμοῦ, φορούμενον κατάσαρκα: «φανέλλα ὑφαντή, — πλεχτή» ‖ εἶδος πλεκτοῦ μαλλίνου ζιλὲ (γαλλ. flanelle).

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ φανέλλα *ὕφασμα* διακρίνεται εἰς *φανέλλαν μουσελίν*, κατασκευαζομένην ἐκ ξασμένου ἐρίου ἢ ἐκ στημόνων ἐκτενισμένου ἐρίου καὶ ὑφαδίου ξασμένου, οὖσαν δὲ λεπτήν, λείαν καὶ ἐλαφράν· εἰς *χνουδωτὴν* ἢ *φρὶζ* (frise) ἐξ ἐρίου σγουρωμένου, διὰ βρεφικὰ εἴδη ἱματισμοῦ· εἰς *ἐκοσσὲ* ἐξ ἐρίου Σκωτίας, παχεῖαν καὶ ἁπαλήν, μὲ μεγάλα ποικιλόχρωμα τετράγωνα, κοινῶς γνωστὴν ὡς *φανέλλα σκωτσέζικια*· χρησιμοποιεῖται εἰς ἐπανωφόρια, σάλια, κὰς-κόλ, ἐνδύματα, μπέρτες. Ποιότης αὐτῆς εἶναι ἡ *ταρτάν*, χρησιμοποιουμένη ὡς φόδρα ἀνδρικῶν φορεμάτων· ἢ *καμηλὼ* ἢ τὰ παλαιὰ «καμηλωτὰ» τῆς Ἀγκύρας μὲ παχύτατον χνοῦδι ἀπὸ τὸ μαλακὸν ἔριον καμήλου, τὸ καμηλόμαλλο Βακτριανῆς ἢ τῆς Β. Κίνας, εἰς χρῶμα φυσικὸν πυρρόν, διὰ καλύμματα διάφορα πίλους, χειρόκτια, κὰς-κόλ, γελέκα. Ἐπίσης ὑπάρχει ἀπομίμησις φανέλλας, ἡ *μαλλοβάμβακη* ἢ ... μὲ χνοῦδι ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, καὶ ἡ ἁπλῶς βαμβακερὴ ἢ *ψευτοφανελλα*. Ἡ χειρόπλεκτη γίνεται μὲ καλτσοβελόνες. Ἀπὸ ὀκταετίας εἰσήχθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι πλεκτομηχαναὶ εἰς τὰς οἰκογενείας, δημιουργήσασαι, παραλλήλως πρὸς τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἐργοστασιακὴν βιομηχανίαν φανελλοποιίας, οἰκιακὴν βιοτεχνίαν τροφοδοτοῦσαν πλεῖστα καταστήματα. Α. Γ.-Τ.

φανελλένιος, —α, —ο· δημοτ., ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ φανέλλαν: «ὑποκάμισα—, ἐσώβρακα φανελλένια».

Digitized by Google

Φανέλλι Fanelli', *Φραγκίσκος*. Ἰταλὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Συνέγραψεν: «Atene attica descritta da suoi principi colla relazione de suoi re κτλ.» (Βενετία, 1707), ἰδιόρρυθμον σύγγραμμα ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος, καθότι ἐν αὐτῷ περιγράφεται ἡ κατάστασις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καθὼς καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν τῷ 1687. Η. Π. Γ.

φανελλοποιεῖον (τό)· ἐργοστάσιον κατασκευῆς φανελλῶν καὶ ἐν γένει πλεκτῶν εἰδῶν.

φανελλοποιία (ἡ)· ἡ βιομηχανία ἢ ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς φανελλῶν.

φανερά· *ἐπίρρ.*, ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας, οἱουδήποτε βλέποντος ἢ ἀκούοντος, *ἀντίθ. κρυφά*: «θὰ παίξωμε, — θὰ συζητήσωμε φανερά»· ‖ ὀφθαλμοφανῶς, προφανῶς ἀναφανδόν: «ψεύδεται —, κλέπτει φανερά».

φανερανθῆ (τά) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν τὰ ἄνθη εἶναι φανερά.

φανερανθήρ (ὁ) *[Βοτ.]*. Ὁ ἀνθήρ, ὅστις εἶναι φανερός, οὗτινος δηλαδὴ ἡ κορυφὴ ἐξέχεται τῆς στεφάνης τοῦ ἄνθους.

φανέρη (ἡ) *[Βιολ.]*. Ὅρος γενικός, περιληπτικός, διὰ τοῦ ὁποίου καθορίζονται ἐνίοτε αἱ καταφανεῖς ἐπιδερμικαὶ παραγωγαί, οἷαι εἶναι: αἱ τρίχες, οἱ ὄνυχες, τὰ κέρατα, κλπ. Μ. Ν. Κ.

φανεροβιωτικός, *—ή, —όν, ὀρθότ. —βιοτικός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς φανερὸν βίοτον, εἰς φανερὰν ζωήν.

φανεροβράγχια (τά) (Phanerobranchiata) *[Ζωολ.]* Κατηγορία ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βατραχωδῶν*, περιλαμβάνουσα βατράχια διατηροῦντα καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον ἐξωτερικὰ βράγχια, ὅπως ὁ *πρωτεύς*, ἡ *σειρὴν κ. ἄ.* Δ. Ν. Π.

φανερόγαμα (τά) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία μαλακίων, ἅτινα ἔχουσι φανερὰ γεννητικὰ ὄργανα.

— *φανερόγαμα* (τά) *[Βοτ.]*. Μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων διαιρέσεων τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, χαρακτηριζομένη κυρίως ἐκ τῆς παρουσίας ἐμφανῶν πολλαπλασιαστικῶν ὀργάνων. Τὰ ὄργανα ταῦτα διακρίνονται εἰς ἄρρενα καὶ θήλεα. Συνήθως ἀμφότερα τὰ ὄργανα ταῦτα εὑρίσκονται ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἄνθους. Ἐνίοτε ὅμως εἶναι διανεμημένα ἐπὶ περισσοτέρων εἴτε τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ, εἴτε ἄλλου φυτοῦ τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν φανερογάμων γίνεται διὰ σπορίων. Δ. Ν. Π.

φανερογαμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τῶν φανερογάμων φυτῶν.

φανερόγαμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἄλλως *φανερογόνος*: «φανερόγαμα φυτά».

φανερόγλωσσα (τά) (Phaneroglossa) *[Ζωολ.]* Καλοῦνται τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσιν ἐμφανῆ γλῶσσαν. Δ. Ν. Π.

— *φανερόγλωσσα* (τά) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*, περιλαμβάνουσα βατράχια χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς γλώσσης των, ἥτις εἶναι εὐδιάκριτος καὶ συνάπτεται ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ στόματος. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: *ἀλυτίδαι, πηγίδαι, βομβυνατωρίδαι, δενδροφρυνισκίδαι, δισκογλωσσίδαι, ἐγγυστομίδαι, μικρυλίδαι, πολυπεδατίδαι, ρινοφρυνίδαι, ὑλίδαι, ὑλοπλησίδαι, φρυνίδαι, αἱ φυλομεδουσίδαι.* Δ. Ν. Π.

φανερογόνα (τά) *[Βοτ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *φανερογάμων* (βλ. λ.) φυτῶν. Δ. Ν. Π.

φανεροζώνια (τά) (Phanerozonia Sladen) *[Παλαιοζωολ.]*. —1) Τάξις τῶν *ἀστεροειδῶν ἐχινοδέρμων* ζῴων, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπιζῇ τὸ γένος *ἀστροπέκτεν*. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται πολλὰ ἐκλείψαντα γένη, ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ὁποίων συναντῶνται πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς σιλουρίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ.

—2) Ὑποδιαίρεσις τῶν *ὀφιουροαστεριδῶν αἰλουροειδῶν ἀστεροζῴων* ἐχινοδέρμων.

—3) Ὑποδιαίρεσις τῶν *ἐγκρινοαστεριδῶν αἰλουροειδῶν ἀστεροζῴων* ἐχινοδέρμων. Γ. Κ. Γ.

φανεροκωδωνικά (τά) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ γονοσπόρια τῶν ὑδροϊδῶν μεδουσῶν, ἅτινα ἔχουσι σχῆμα μεδούσης τελείως ἀνεπτυγμένης, μὲ κώδωνα καὶ εὐρὺ στοματικὸν ἄνοιγμα καλούμενον *κωδωνόστομα*. Δ. Ν. Π.

φανερόνευρα (τά) *[Ζωολ.]*. Τὰ ζῷα τὰ φέροντα φανερὸν νευρικὸν σύστημα. Κυρίως τὰ φανερόνευρα ὑπάγονται εἰς τοὺς ἁπλοῦς ὑδροβίους ὀργανισμούς, οἵτινες ἔχουσι σῶμα διαφανές. Δ. Ν. Π.

φανερόνω· ἀντὶ *φανερώνω* (βλ. λ.).

φανεροπνεύμονα (τά) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν*, ἅτινα ἀναπνέουσι δι' ἐμφανῶν πνευμόνων. Δ. Ν. Π.

φανερόπτερος (ὁ) (Phaneropterus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λουκιστιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις ἀκρίδας ἀπαντώσας κυρίως εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *φανερόπτερος ὁ δρεπανοειδὴς* (Phaneropterus drepanoïdes), οὗτινος ὁ χρωματισμὸς εἶναι στιλπνῶς πράσινος μὲ φαιὰς κηλῖδας. Δ.Ν.Π.

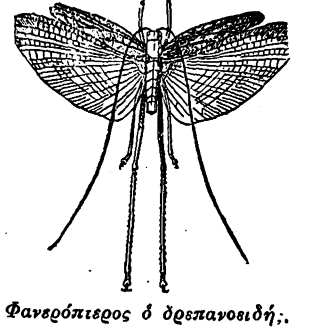

Φανερόπτερος ὁ δρεπανοειδής.

φανερός, *—ά, —όν*· ὁ ἐν τῷ φωτί, ὁ φαινόμενος, ἐμφανής, προφανής, πρόδηλος, *ἀντίθ. κρύφιος, κρυφός*: «φανερὰ ἀπάτη, — προδοσία»· ‖ «κρυφτὸς φανερός» εἶδος παιδιᾶς, ἄλλη μορφὴ τοῦ *κρυφτοῦ*. — *Ἐπίρρ. φανερῶς* καὶ *φανερὰ* (βλ. λ.).

φανεροσκόπιον *τοῦ Λιπράϊχ*. Ἐργαλεῖον ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Liebreich, διὰ τοῦ ὁποίου δίδεται καθωρισμένη πίεσις, ἐκδιώκουσα τὸ αἷμα ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα τοῦ δέρματος, οὕτως ὥστε καθίστανται ὁρατὰ τὰ φυμάτια τοῦ δέρματος, ἰδίᾳ εἰς τὸν κοινὸν λύκον. Ἡ διὰ τῆς πιέσεως τοῦ δέρματος ἀνεύρεσις τῶν φυματίων λέγεται *φανεροσκοπία*. Κ. Κ. Κ.

φανεροῦμαι (*—όομαι*)· *παθ. τοῦ φανερῶ* (βλ. λ.).

φανερόφυτα (τά) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα φέρουσι τοὺς ἀνθοφόρους ὀφθαλμούς των ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν κλάδων.

φανέρωμα (τό)· *φανέρωσις* (βλ. λ.).

φανερῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι φανερόν, *φανερώνω* (βλ. λ.)· ‖ *φανεροῦμαι*· γίνομαι φανερός.

Φανερωμένη Κατ' ἀρχαίας ὁπωσδήποτε διηγήσεις εἰκόνες τῆς Θεοτόκου κρυβεῖσαι διὰ διαφόρους λόγους εἰς διαφόρους τόπους καὶ χρόνους εὑρέθησαν ἔπειτα τῇ ἐμφανίσει τῆς Θεοτόκου εἰς εὐσεβῆ ἄτομα ὑπ' αὐτῆς καθοδηγηθέντα εἰς τοῦτο. Οἱ εὑρόντες οὕτω τὰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου ἀνήγειρον, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ναόν, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐνίοτε καὶ μονήν, ἐν ᾧ ἐναπέθετον τὴν φανερωθεῖσαν εἰκόνα. Οἱ ναοὶ οὗτοι καὶ αἱ μοναὶ ἐκλήθησαν τῆς *Φανερωμένης* ὡς ἀποκειμένης ἐν αὐτοῖς τῆς φανερωθείσης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου. Κ. Ι. Δ.

— **Φανερωμένη** *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ἄλλοτε μονύδριον Ἁγίου Λεοντίου, κείμενον ὑπὸ τὸ Παλαιόκαστρον Κορθίου τῆς Ἄνδρου. Διαλυθὲν ἐν ἔτει 1675 λόγῳ ἐνσκηψάσης ἐν αὐτῷ θανατηφόρου μολυσματικῆς νόσου, κατὰ ἐπίσημον τῶν χρόνων ἐκείνων πρακτικόν, ἀποτελεῖ ἔκτοτε μετόχιον τῆς μονῆς Παναχράντου, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Φανερωμένη. Δ. Π. Π.

— **Φανερωμένη** *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὴ μονὴ τῆς Σαλαμῖνος κειμένη κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς νήσου. Παλαιότερον ὠνομάζετο καὶ μονὴ τῆς *Νευφανείσης Παναγίας*, εἶναι δὲ ἄγνωστον πότε ἱδρύθη. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἦτο πρὸ μακροῦ ἠρημωμένη, ἀνιδρύθη δὲ τὴν 17 Μαΐου 1670 ὑπὸ τοῦ ἐκ Μεγάρων Λάμπρου Κανέλλου, ὅστις ἐμόνασεν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Λαυρέντιος. Διὰ τὸν κτήτορα τοῦτον ἀναφέρεται ὅτι τῷ ὑποδείξει τῆς Παναγίας, ἣν ὡραματίσθη ἐν ἐνυπνίῳ ἀνεῦρε τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ παλλάδιον τῆς μονῆς παλαιὰν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος. Ἐπὶ τοῦ Λαυρεντίου τούτου ἐκτίσθη καὶ ὁ μέχρι σήμερον σῳζόμενος ναὸς τῆς μονῆς, εὐρύχωρον οἰκοδόμημα, κατακόσμητος ἐσωτερικῶς δι' ὡραίων τοιχογραφιῶν τὰς ὁποίας εἰργάσθη ὁ ἐξ Ἄργους ἁγιογράφος Γεώργιος Μάρκου. Αἱ ζωγραφίαι αὗται περιλαμβάνουσι μέγαν ἀριθμὸν μορφῶν, ὑπολογιζομένων ὑπὸ τοῦ Didrox εἰς 3530. Ἐκτὸς τῶν τοιχογραφιῶν σῴζεται καὶ ἐπιγραφὴ τοῦ ζωγράφου, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1735, χαρακτηρίζουσα δὲ περιέργως τὸν ναὸν ὡς τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Θεοτόκον. Δὲν πρόκειται ὅμως περὶ διαδοχῆς ἐν τῇ ἑορταστικῇ τιμῇ, ἀλλὰ περὶ τῆς συνήθους ἁμαθείας τῆς μεταγενεστέρας τοὺς παλαιοὺς βυζαντινοὺς ναοὺς τοὺς τιμωμένους ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς παρακειμένας περιοχὰς ὡς τῆς Παναγίας *Σωτείρας*, εἰς ναοὺς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ *Σωτῆρος*. Ἡ μονὴ τῆς Φανερωμένης κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ἐχρησίμευσεν ἐπανειλημμένως ὡς καταφύγιον εἰς πολυπληθεῖς χριστιανικὰς οἰκογενείας καὶ εἰς πληγωμένους ἢ ἀσθενεῖς ἀγωνιστὰς ἐκ τῆς Στερεᾶς. Πρὸς αὐτὴν κυρίως καὶ γενικῶς τὴν νῆσον Σαλαμῖνα, κατέφευγον οἱ ἐκπατριζόμενοι Ἀθηναῖοι, ὁσάκις ἐπέκειντο διώξεις ἢ ἐπιδρομαί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Γ. Φωτάκη*, «Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μονῆς τῆς Φανερωμένης (ἐν *Δ. Καμπούρογλου*, Μνημεῖα τ. Β', 1890). — *Γ. Λαμπάκη*, Μελέτη ἐν τῇ «Ἑβδομάδι» (1884). — *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων (τ. Β'). Δ. ΓΡ. Κ.

— **Φανερωμένη** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ κειμένη 3 χλμ. ΝΑ. τοῦ χωρίου Χιλιομόδιον τῆς Κορινθίας ἐν μέσῳ ὡραίου δάσους πευκῶν (ὕψόμ. 340). Αὕτη ἐκτίσθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐν μετοχίῳ παλαιοτέρας ὁμωνύμου μονῆς, κειμένης πρὸς Ν. καὶ ὑψηλότερον, οὐ μακρὰν τῆς Κλεισούρας καὶ τῆς διόδου Ἁγιονόρι. Ἡ παλαιοτέρα μονὴ ἐκτίσθη πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, συχνότερον ὅμως ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁπότε τὸ καθολικὸν αὐτῆς ἐκοσμήθη διὰ τοιχογραφιῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη, πολλάκις ἐστρατοπέδευσαν οἱ Ἕλληνες, χρησιμοποιήσαντες ταύτην ὡς ὁρμητήριον τῶν κατὰ τὴν δίοδον Ἁγιονόρι μαχῶν. Ι. Σ. Σ.

— **Φανερωμένη**. Μονὴ τῆς κοινότητος Ἀναβρυτῆς τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς βουνοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἄποψις τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα εἶναι μαγευτική. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου Λαδοπούλου, ὅστις καὶ τὴν ἐδώρησεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα τῆς κοινότητος Θεραπνῶν. Ὁ ναὸς τῆς μονῆς (Γενέθλια τῆς Θεοτόκου) ἑορτάζει κατὰ τὴν 8ην Σεπτεμβρίου. ΚΑΨ.

— **Φανερωμένη** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Κυζίκου, μεταξὺ τῶν πόλεων Ἀρτάκης καὶ Περάμου, ὑπὸ τῶν ὁποίων διημφισβητεῖτο ἐπὶ μακρὸν ἡ κυριότης. Ἡ διένεξις αὕτη ἀπησχόλησε πολλάκις τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον καὶ τὰς ἀρχάς, λόγῳ τῶν συχνῶν συνεπείᾳ ταύτης ρήξεων μεταξὺ τῶν κατοίκων. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἥτις συνεκέντρωνεν, ἰδίως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 15 Αὐγούστου, πλῆθος προσκυνητῶν τῆς περιοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκ μακρινῶν μερῶν. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας, μετὰ τῶν βαρυτίμων ἀφιερωμάτων, μετεφέρθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Μ. Δ. Β.

— **Φανερωμένη** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν Ἱεραπέτρᾳ Κρήτης, νοτιοδυτικῶς τοῦ ὅρμου Παχειᾶς-Ἄμμου, ἐπὶ ὑψώματος ἀπέχοντος αὐτοῦ περὶ τὰ 3 χλμ. Καλεῖται καὶ *Παναγία Γουρνιῶν* ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν τοποθεσίας, ἐν ᾗ ἀνεσκάφη μινωϊκὴ πόλις ἀκμάσασα περὶ τὸ 1550 π. Χ. Ὁ ναὸς τῆς μονῆς, δίκλιτος, ἔχει κτισθῇ ἐντὸς σπηλαίου, ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὴν παράδοσιν εὑρέθη εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, τιμᾶται δὲ ἐπὶ τῇ κοιμήσει τῆς Θεοτόκου καὶ ἐπὶ τῇ Ζωοδόχῳ Πηγῇ. Ἡ κτίσις τῆς μονῆς (ναοῦ, κελλίων καὶ δεξαμενῆς ὀμβρίων ὑδάτων) ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα μ.Χ. Πρῶτοι κατὰ τὴν παράδοσιν ἱδρυταὶ ἀναφέρονται οἱ καλόγηροι ἄλλης μεσογειοτέρας καὶ ἠρειπωμένης ἤδη μονῆς, τῆς ὁποίας εἷς ποιμὴν ἀνεκάλυψεν ἐν τῷ σπηλαίῳ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἄλλη τῆς μονῆς ἱστορία εἶναι σκοτεινή, διότι οὐδὲν ἱστορικὸν ἀντικείμενον διασῴζεται. Μοναδικὸν πόρον συντηρήσεως εἶχε κατ' ἀρχὰς ἡ μονὴ τὰ ἐλέη καὶ τὰ ἀφιερώματα τῶν προσκυνητῶν, ὡς καὶ τὰ ὀλίγα ἀκίνητα κτήματα τῆς ἐξ ἧς προῆλθεν ἀρχαιοτέρας μονῆς Βρυωμένου. Βραδύτερον ὅμως ἀπέκτησε καὶ ἄλλην δι' ἀγορῶν ἀκίνητον περιουσίαν, ἡ ὁποία ἐπὶ τοῦ ἡγουμένου Νεοφύτου Σκοκάκι (1871) συνίστατο εἰς κτήματα πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀξίας. Τῆς περιουσίας ταύτης μέρος μὲν κατέλαβε καὶ διαχειρίζεται ὁ τοῦ νομοῦ Λασιθίου ὀργανισμὸς διοικήσεως μοναστηριακῶν κτημάτων, μέρος δὲ (τὰ ³/₈) κατέλαβε τὸ ἐφεδρικὸν ταμεῖον, καὶ τὸ ὑπόλοιπον, τὸ τὴν περιοχὴν τῆς μονῆς ἀποτελοῦν, ἀφέθη πρὸς συντήρησιν τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς, ἀνερχομένων εἰς δύο.

Ἡ μονὴ διὰ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς ἐν Κρήτῃ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατετάχθη μεταξὺ τῶν διατηρουμένων ἀλλὰ διαλυτῶν μονῶν, ἐν αὐτῇ δὲ συνεκεντρώθησαν καὶ οἱ τῶν διαλυθεισῶν μονῶν Ἐξακουστῆς Ἱεραπέτρας, Καρυδιανῆς Βιάννου καὶ Θεολόγου Κριτσᾶς μοναχοί, ἕως ὅτου καὶ αὗται ἀνασυνεστήθησαν καὶ ἡ Φανερωμένη ἔπαυσε νὰ θεωρῆται διαλυτή. Ν. Ι. Π.

— **Φανερωμένη** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Κορωνίδος, εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Νάξου. Τὸ μοναστήριον ἐγένετο πατριαρχικὸν σταυροπήγιον ἐπὶ πατριαρχοῦ Θεολήπτου τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως (1585—1586), ἐπεκύρωσε δὲ τὰ σταυροπηγιακὰ δίκαια αὐτοῦ ὁ πάπα ἀρχὴς Ἀλεξανδρείας Μελέτιος, ὡς τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἐν ἔτει 1597 καὶ ἐπέβαλεν αὐτῷ ἐτησίαν εἰσφορὰν τριῶν λιτρῶν κηροῦ λόγῳ ὑποταγῆς εἰς τὴν μεγάλην

Digitized by Google

τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄, ἐπικυρῶν καὶ οὗτος τὰς προνομίας τοῦ μοναστηρίου τούτου καὶ ἐπιβάλλων αὐτῷ εἰσφορὰν ἀνὰ πᾶν ἔτος γροσίων 30, παρέχει συγχρόνως εἰς τὸν ἑκάστοτε ἡγούμενον αὐτοῦ τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἱερουργῶν ἐν ταῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις «μανδύαν καὶ πατερίτζαν». Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἐν τῇ μονῇ διέμενον 23 ἐν ὅλῳ μοναχοί, ἐξ ὧν 10 γυναῖκες. Δ. Π. Π.

—Φανερωμένη /*Γεωγρ.*/. Μονὴ ἐν Σητείᾳ Κρήτης, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τράχηλας, βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Σητείας, καλουμένη καὶ *μονὴ Τραχήλα*. Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, τῆς ὁποίας εἰκὼν λέγεται ὅτι εὑρέθη ἔν τινι τῶν ἐνταῦθα σπηλαίων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἠγέρθη καὶ ὁ ναός, ἔχων κατεύθυνσιν οὐχὶ τὴν συνήθη, ἐκ Δ πρὸς Α., ἀλλ' ἐκ Ν. πρὸς Β διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ πρὸ τοῦ σπηλαίου ἐδάφους.

Τῆς μονῆς ὁ μὲν ἱδρυτὴς εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἐπὶ προσόψεως τοῦ ναοῦ ἀνακαινιστικῆς ἐπιγραφῆς («Ἰωαννίκιος κτήτωρ»), οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς ἱδρύσεως ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος πάντως, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰς ἐπὶ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ χρονολογίας (1455, 1479, 1483 κλπ.), πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ πρὸ τοῦ 1455, πιθανώτατα ὅμως ἐντὸς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος, καθ' ὃν ἡ ἐν Κρήτῃ κυρίαρχος ἑνετικὴ δημοκρατία ἤρχισε διὰ λόγους πολιτικοὺς ἢ στρατιωτικοὺς νὰ ἐπιτρέπῃ ἐπὶ τῇ ἁπλῇ δικαιολογίᾳ εὑρέσεως εἰκόνος, μάλιστα δὲ καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἔγερσιν ὀρθοδόξων μοναστηρίων ἐν Κρήτῃ.

Καταπεσοῦσα ἡ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν πιθανῶς τοῦ Βαρβαρόσσα (1538) καταχρημνισθεῖσα, ἀνεκαινίσθη τῷ 1624 ὑπὸ τριῶν ἱερομονάχων Γενναδίου ἡγουμένου, Νικοδήμου καὶ Ἰωαννικίου), ὡς ἀναφέρει ἡ ἐπιγραφή. Ἡ ἀνακαίνισις συνίστατο ὡς πρὸς τὸν ναὸν εἰς τὴν τοῦ θόλου μόνον αὐτοῦ ἀνανέωσιν, διότι οἱ τοῖχοι, ἀνατολικὸς καὶ νότιος, διετηρήθησαν ἄθικτοι μὲ τὰς ἀρχαίας τοιχογραφίας καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν χαράγματα τῶν προσκυνητῶν, τὰ διὰ τῶν λατινικῶν λέξεων: «hic fuit.. anno.. et die» στερεοτύπως ἀρχόμενα. Μεταξὺ τῶν χαραγμάτων τούτων διακρίνονται καὶ τῶν ἀδελφῶν Παντογάλων (Γαβριὴλ καὶ Μελετίου αἱ ὑπογραφαί. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς καταφανοῦς ὁμοιότητος τῆς ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐπιγραφῆς πρὸς τὰς δύο ἄλλας ἐν Τοπλοῦ, συνάγεται ὅτι καὶ αἱ τρεῖς αὗται ἐλεγειακαὶ ἐπιγραφαὶ εἶναι τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ἔργα καὶ δὴ τοῦ εὐπαιδεύτου Μελετίου Παντογάλου τοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Leiden τῆς Ὀλλανδίας σπουδάσαντος καὶ μητροπολίτου Ἐφέσου κατόπιν γενομένου. Ταυτοχρόνως μὲ τὸν ναὸν ἀνεκαινίσθησαν καὶ τὰ κελλία («ἔργματα ποικιλόκοσμά τε ἀγλαδέντα», κατὰ τὴν ἐπιγραφήν). Ἀλλὰ ταῦτα ἐκτίσθησαν ἐκ νέου καὶ ἐκ θεμελίων κατὰ τὸ 1879, ὡς δεικνύει ἡ ἐπ' αὐτῶν χρονολογία. Κατὰ τὸ 1901 ἡ μονὴ προσηρτήθη εἰς τὴν τοῦ Τοπλοῦ ὡς ἐξάρτημα αὐτῆς, ἀλλὰ βραδύτερον παρεχωρήθη εἰς τὴν κοινότητα τοῦ παρακειμένου χωρίου Σκοπῆς, μετατραπεῖσα οὕτως εἰς ἐξωκκλήσιον ἄνευ μοναχῶν. Ν. Ι. Π.

— Φανερωμένη /*Γεωγρ.*/. Τοποθεσία τῆς Αἰγίνης, 10 λεπτὰ ἀνατολικῶς τοῦ Καποδιστριακοῦ ὀρφανοτροφείου (νῦν φυλακῶν) καὶ δυτικῶς τοῦ Λαμπίρη Μετόχιον φερώνυμον τῆς Αἰγιναίας μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἔχον ναὸν μὲ πολυτιμοτάτας τοιχογραφίας. Ἦτο παλαιότατα τόπος ταφῆς τῶν προυχόντων τῆς Αἰγίνης, ὧν τάφοι σῴζονται. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὕφορμος εἰς τὸ μέσον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς θαλάσσης τῶν δύο χερσονήσων τῶν ἀποφύσεων (πλάτ. 37°58'55'' Β., μῆκ. 23°26'00'' Αν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρ. ὑπηρ. 32: «Κόλπος Ἐλευσῖνος»), εἰς ὃν ἀπολήγει πρὸς Δ τῆς Σαλαμῖνος ἡ νῆσος. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Νησίον κατὰ τὴν ΒΑ ἐσχατιὰν τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν (Καράμπουρνου), ἀποτελοῦν τὸ ΒΔ καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι κέρας τοῦ προκόλπου τῆς Σμύρνης (πλάτ. 38° 39' 40'' Β., μῆκος 26° 32' 10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna). Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Bnyuk Sahib adassi. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς ΒΔ πλευρᾶς τῆς Νάξου (πλάτ. 37° 08' 25'' Β., μῆκ. 25° 27' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837 Paros and Naxos) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἄκαμπη καὶ Ἅγιος Μάμας. Ἀπέχει τοῦ λιμένος τῆς Νάξου 4 μίλ. ΒΑ καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ νότου ὑπὸ τῆς ἄκρας Ρόγα. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. —1) Ἀκρωτήριον καὶ κολπίσκος ὅρμος τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κρήτης, κατὰ τὴν προσγείωσιν εἰς τὸν κόλπον τῆς Σητείας ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Μιραμπέλλου (Cape Phaneromeni: πλάτ. 35° 14' 10'' Β., μῆκ. 26° 05' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b Candia, eastern portion). —2) Ὅρμος, εἰς οὗ τὸν ΝΔ μυχὸν ὁ καταδαθμὸς τοῦ ὁμωνύμου χωρίου, ὁ μεταξὺ τοῦ προμνησθέντος ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ τῆς Βαμβακιᾶς τῆς Σητείας διανοιγόμενος. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νοτίας οὐρᾶς τῆς νήσου Σύμης (πλάτ. 36° 32' 50'' Β., μῆκ. 27° 54' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 872: Kalymno to Rhodos) ἀκριβῶς κατέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Κυνὸς Σῆμα (Ἀλοῦπο) τῆς Καρίας. *Φανερωμένη, ὅρμος* ὁ ἀμέσως πρὸς Β τοῦ ἀκρωτηρίου. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ρόδου (πλάτ. 36° 09' 55'' Β., μῆκ. 28° 08' 40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island), 5 μίλ. βορείως τῆς Λίνδου χωρίζον ἀμφιδύμως τοὺς κόλπους Βίγλικα καὶ Μάλωνα. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Νησὶς τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου προσκειμένη εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς χερσονήσου τῆς Δωρίδος (πλάτ. 36° 44' 50'' Β., μῆκος 27° 47' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos Doris and Symi). Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται Aiak Ada. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Βουνὸς κατὰ τὸ κέντρον τῆς Σύρου (Μεσαριὰ—Βάρη), ἐπιστεφόμενος ὑπὸ φερωνύμου ἐρημοεκκλησίου (ὕψομ. 480 ποδ.) Εἰς τοὺς βορείους πρόποδάς του σημεῖον διχασμοῦ τῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν Χρούσσων καὶ Δελλαγράτζιας. Σ. Ε. Λ.

— Φανερωμένη /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 136. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ (1928) 109, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Χανόπουλον*, 292. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— Φανερωμένη Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν συνοικισμῶν *Γεργιανά, Ρηγιανά, Τζαγανιανὰ* καὶ *Παπαδιανά*. Κάτ. (1928) 347. Εἰς τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν 421 κατοίκους, ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Καλύβια*. ΕΡ. Μ

—Φανερωμένης πορθμὸς /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὁ μεταξὺ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς μεγαρικῆς ἀκτῆς στενὸς πόρος, ἀλλὰ πλώϊμος καὶ δὴ κατὰ τὸν ἄξονά του. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην του ἀπολήγει ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Ἁγία Βαρβάρα (Παλ. οἴκια —Ἅγιος Λαυρέντιος—Σαλαμὶς πόλις—Ἅγιος Γεώργιος Φανερωμένη, ἀπὸ δὲ τῆς ἠπειρωτικῆς τοιαύτη ἄρχεται, οἱονεὶ συνεχίζουσα τὴν προμνησθεῖσαν, ἡ πρὸς Μέγαρα κλπ. ἐπίσης ἁμαξιτός. Ἡ μεταξὺ τῶν ὄχθων τοῦ πόρου ἐπικοινωνία ἐκτελεῖται διὰ πορθμείου (πεparάτων). Σ. Ε. Λ.

—Φανερωμένης ναύσταθμος /*Ναυτ. Ἱστορ.*/. Προσωρινὸς ναύσταθμος ἐν Σαλαμῖνι, διὰ τὰς ἐγκαταστάσεις τοῦ ὁποίου ἐχρησιμευσε τὸ κτήριον τῆς μονῆς Φανερωμένης. Ἱδρύθη τῷ 1878, μεταφερθέντος αὐτόθι τοῦ ναυστάθμου τοῦ Πόρου Μετὰ τὴν βερολίνειον συνθήκην καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Καραλῆ Δερβὲν ἀπεφασίσθη νέα μεταφορὰ τοῦ ναυστάθμου εἰς τὸν Ἀράπην. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην εὑρίσκεται ὁ ναύσταθμός μας ἔτι καὶ νῦν, τῆς μεταφορᾶς του εἰς Σκαραμαγκάν, ἥτις εἶχε προταθῇ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἀποστολῆς καὶ ἐγκριθῆ, ἐν μέρει μόνον πραγματοποιηθείσης, καὶ δὴ ὑπὸ τύπον συμπληρώσεως τοῦ ὑφισταμένου ναυστάθμου. Σ. Ε. Λ.

φανερώνω δημοτ., καθιστῶ τι φανερόν, ἀποκαλύπτω τι κεκρυμμένον ἢ μυστικόν: «ἐφανέρωσε ποῦ ἔκρυψε τὰ χρήματα», «θὰ τὰ φανερώσω ὅλα» || σημαίνω, δηλῶ «τὸ ρῆμα φανερώνει ἐνέργειαν, πάθος ἢ κατάστασιν».

φανέρωσις, —εως (ἡ) ἡ ἐνέργεια τοῦ *φανερώνω*, ἀποκάλυψις κεκρυμμένου ἢ μυστικοῦ.

φανερωτικός,—ή,—όν ὁ κατάλληλος εἰς τὸ νὰ φανερώνῃ.

φανή (ἡ) λαμπάς, δᾴς, πυρσός.

φανήσσα (ἡ) (Vanessa) /*Βοτ.*/. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων (βλ. *αἰαλάντη* καὶ *βανέσσα* ἢ *αἰαλάντη*).

Φάνης. Ἕλλην στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀμάσιος (570—526 π Χ.) ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ, ὅστις ἔφερε καὶ τὸ αἰγυπτιακὸν ὄνομα Κόμβαφις (Ἡρόδ III 4). Ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης ἀξίας, ἀλλὰ καὶ ὑπεροπτικὸς ἐκ συναισθήσεως τῆς ἀξίας του. Ἕνεκα τοῦ ἐλαττώματός του τούτου προεκάλεσε τὴν ἐναντίον του δυσμένειαν τοῦ κυρίου του Πρὸς ἐκδίκησιν τότε ἐδραπέτευσεν ἐξ Αἰγύπτου καὶ προσελθὼν πρὸς τὸν ἐχθρὸν τοῦ Ἀμάσιος βασιλέα τῶν Περσῶν Καμβύσην, παρεκίνησε τοῦτον εἰς πόλεμον ἐναντίον ἐκείνου. Τοῦ πολέμου τούτου ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ὅλην διεύθυνσιν καὶ τὸν διεξήγαγε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, διότι καὶ μὲ τὰ ἀραβικὰ φῦλα κατώρθωσε νὰ συνδεθῇ διὰ φιλικῶν σχέσεων καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τούτων νὰ φθάσῃ ἀκινδύνως μετὰ τῆς περσικῆς στρατιᾶς μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ Δέλτα, καὶ τὴν παρὰ τὸ Πηλούσιον νίκην ἐν ἔτει 525 π. Χ. νὰ καταγάγῃ κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς στρατιᾶς, ἐπακολούθημα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ εἰς τοὺς Πέρσας ὑποταγὴ τῆς Αἰγύπτου. Κ.Λ.Π.

φανία (ἡ) (Phania) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ταχυνιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Αἱ φανίαι εἶναι μικραὶ μυῖαι χρώματος τεφροῦ, φαιοῦ ἢ μελανοῦ, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Ν. Δ. Π.

— /*Βοτ.*/ Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Φανιάνο ντεΐ Φανιάνι (Fagnano dei Fagnani), ***Ἰούλιος-Κάρολος, μαρκήσιος ντε Τόσκι ε Σὰν Ὀνόριο*** Ἰταλὸς μαθηματικὸς (1682—1766). Ἀπὸ τοῦ 1718 ἤρχισε δημοσιεύων εἰς τὰ περιοδικά, ἰδίᾳ «Giornale de Litteratura» καὶ «Raccolta d' Opuscosli scientifici» τοῦ Καλογκάρα, σειρὰν μαθηματικῶν μελετῶν τὰς ὁποίας συνεκέντρωσε βραδύτερον εἰς δίτομον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Produzioni matematiche» (Πεζάρο 1750). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν θεωρίαν τῶν ἐξισώσεων καὶ μὲ εἰδικάς τινας καμπύλας. Χ. Ι.

Φανίας, ἢ *Φαινίας*. Περιπατητικὸς φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τοῦ Θεοφράστου. Κατήγετο ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Ἐρεσοῦ καὶ ἠσχολήθη κυρίως μὲ φιλολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα μὴ διασωθέντα εἰμὴ εἰς ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ὡς ἁπλοῦς τίτλους. Τούτων σπουδαιότερα φέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὸ «Περὶ πρυτάνεων Ἐρεσίων» καὶ τὰ καθαρῶς φιλολογικά: «Περὶ ποιητῶν», «Περὶ σωκρατικῶν», «Πρὸς τοὺς σοφιστάς», πρὸς δὲ ἠσχολήθη μὲ τὸν ποιητὴν τῆς «Μικρᾶς Ἰλιάδος» Λέσχην τὸν Λέσβιον. Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Φανίου παρὰ Müller: «Fragmenta historicorum graecorum» (τομ. II, σ. 293—301). Γ. Μ. Δ.

Φανίθεος. Ἀρχηγὸς Ἐρούλων μισθοφόρων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ Α΄ (527—565). Κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (539) ἀπεστάλη εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐκεῖ μαχομένου στρατοῦ, καὶ μετά τινας μῆνας ἔπεσε γενναίως μαχόμενος εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου τῆς Καισήνας. Ν. ΚΑ

φανικὸν ὀξὺ /*Φαρμ.*/. Εἶναι λαϊκὴ ὀνομασία τῆς ἀκαθάρτου *φαινόλης*. Περιέχει ἐκτὸς τῆς φαινόλης καὶ πλεῖστα ἄλλα σώματα κρεσόλας κλπ. ἐκ τῶν ὁποίων ἀποχωρίζεται ἡ καθαρὰ φαινόλη δι' εἰδικῶν καθάρσεων. Χρησιμεύει εἰς ἀπολυμαντικὰ μέσα ἀποχωρητηρίων κλπ. (βλ. καὶ *φαινόλη*). Κ.Γ.Μ.

Φάννινγκ (Fanning) /*Γεωγρ.*/. Σύμπλεγμα νησίδων τῆς Ὠκεανίας ἐν τῇ Πολυνησίᾳ, κείμενον εἰς 3°48' Β πλάτους καὶ 16°40 Δ μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς καὶ ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀποτελεῖται ἐκ δεκαπεντάδος μικρῶν κοραλλιογενῶν νησίδων καὶ οἰκεῖται ὑπὸ ὀλίγων κατοίκων, ἔχει ὅμως σημασίαν διότι κατέχει τὸ κέντρον τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ διότι διέρχεται ἐκεῖθεν τὸ καλώδιον Βανκοῦβερ-Σύντνεϋ. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν τῷ 1888. Χ. Ι.

Φὰν Νόλι (Fan S Noli). Ἐπίσκοπος τῆς ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας καὶ σύγχρονος Ἀλβανὸς πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1882 ἐν Ἰμπρὶκ Τεπέ, ἀλβανοφώνῳ χωρίῳ τῆς Θράκης, παρὰ τὴν Ἀνδριανούπολιν, συνοικισθέντι ὑπὸ ἀλβανοφώνων Ἑλλήνων ἀποικισάντων εἰς Θράκην ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κολώνιας τῆς Κορυτσᾶς. Τὸ κύριόν του ὄνομα ἦτο *Θεοφάνης Σπιλιανοῦ Μαυρομμάτης*. Τὸ ἐπίθετον Νόλι εἶναι ἀρχαιότερον οἰκογενειακόν του ὄνομα, τὸ ὁποῖον πρῶτος μετεχειρίσθη ὁ πατήρ του. Ἀποπερατώσας τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος του, ἐφοίτησεν εἰς τὸ γυμνάσιον Ἀνδριανουπόλεως, ἐξ οὗ ἀπεβλήθη ὡς

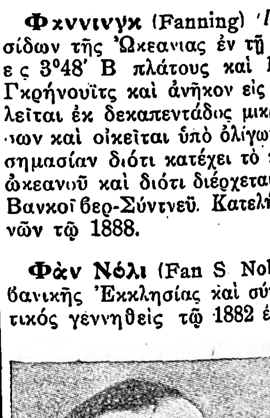

Φὰν Νόλι.

πρωταίτιος γενικῆς ἀπεργίας τῶν μαθητῶν κατὰ τὸ 1900, ἀλλὰ γενόμενος δεκτὸς ἐκ νέου ἀπε-

Digitized by Google

σε κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος καὶ μετέβη εἰς Ἀθήνας, :ου ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ :νεπιστημίου τῷ 1901 Μὴ δυνάμενος ὅμως, λόγῳ κονομικῶν δυσχερειῶν, νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς :ουδάς του, ἠναγκάσθη νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ ἑξάμη- ν ὡς τροχιοδρομικὸς ὑπάλληλος, καὶ ἔπειτα ὡς τιγραφεὺς καὶ ὑποβολεὺς εἰς διαφόρους θιάσους :αντοπούλου, Ταβουλάρη, Βενιέρη, Λαλαούνη λ) καὶ περιώδευσε μετ' αὐτῶν εἰς Κωνσταντι- ύπολιν, Κόρινθον, Ποντοηράκλειαν καὶ Ἀλε- νδρειαν, μέχρι τοῦ 1903 Ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι ῦ 1906 ἐγένετο διδάσκαλος καὶ ψάλτης εἰς τὰς ληνικὰς παροικίας Σιμπὶν-ἐλ-Κὸμ καὶ Φαγιοὺμ ς Αἰγύπτου. Ὡς ἀλβανόφωνος ἐγνωρίσθη τότε Αἰγύπτῳ μὲ ἀλβανιστὰς καὶ ἔδειξε τὰ πρῶτα ιμεῖα τῶν ἀλβανιστικῶν του τάσεων, δι' ὃ καὶ αύθη ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ διδασκάλου τῶν ἑλλη- :ῶν παροικιῶν. Γνωρισθεὶς μὲ τὸν Ἀλβανὸν θανάσιον Τάσκον, ἐκδίδοντα ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 07 ἐν Καΐρῳ ἑλληνο-αλβανιστὶ τὴν σατιρικὴν ημερίδα «Shkopi» =Ραβδος), ὡς καὶ μὲ τοὺς δότας τῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει ἑλληνοαλβανιστὶ ἐπί- ις ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Shqiperia» (=Ἀλ- :νία) καὶ μὲ ἄλλους Ἀλβανοὺς ἀγωνιζομένους ἐν γύπτῳ πρὸς διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἀλβα- :ῆς ἰδέας, ἔγινεν ἐνθουσιώδης καὶ φανατικὸς :έρμαχος ταύτης. Τότε μάλιστα ἐδημοσίευσεν ληνιστὶ μετάφρασιν μελέτης τοῦ Σαμὶ-μπέη ράσερη: « Η Ἀλβανία. Τὶ ἦτο, τὶ εἶναι, τὶ θὰ γίνῃ. έψεις πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἐκ τῶν περικυ- ουντων αὐτὴν κινδύνων Ὑπὸ Σαμὶ-μπέη Φράσερη. :τάφρασις Φάνη Νόλη» «Shqiperia» Καΐρου ἀριθ. ιῆς 21 Ὀκτωβρίου 1906). Ἐξ Αἰγύπτου τῷ 1906 :τέβη εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου εἰργάσθη εἰς άφορα ἐργοστάσια ὡς ἐργάτης μέχρι τοῦ 1907 :ὶ κατόπιν κατέφυγεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἐν ιστώνῃ ἐπιφανοῦς ἀλβανιστοῦ Φαΐκ-μπέη Κονί- :α, ἐκδίδοντος πρότερον ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 09 ἐν Λονδίνῳ ἀλβανογαλλιστὶ τὴν ἐφημερίδα ιlbania». Μετὰ τοῦ Φαΐκ Κονίτσα ὡς καὶ μετ' :λων φανατικῶν ἀλβανιστῶν ἐκ Κορυτσᾶς ἵδρυ- ιν τῷ 1909 ἐν Βοστώνῃ τὸν ἀλβανιστικὸν ἐθνι- στικὸν σύνδεσμον «Vatra» (=Ἑστία) καὶ ἐξέδω- ιν ἀλβανιστὶ ὡς δημοσιογραφικὸν αὐτοῦ ὄργα- ν τὴν ἐφημερίδα «Dielli» (=Ἥλιος), διατηρη- :ίσαν μέχρι τοῦ 1930, τῆς ὁποίας ὁ Φὰν Νόλι ένετο ἀρχισυντάκτης. Ἐγγραφεὶς ἐν τῷ μεταξὺ ιὶ εἰς τὸ ἐν Βοστώνῃ πανεπιστήμιον τοῦ Harvard ιὶ ἐκμαθὼν τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν ἐσπούδασε φιλο- γίαν. Ἐντεῦθεν κυρίως ἀρχίζει ἡ ἁλματικὴ στα- οδρομία τοῦ Φὰν Νόλι, ἡ ὁποία τὸν κατέστησε ιωτοπόρον καὶ πρωτεργάτην τῆς ἀλβανικῆς ἰδέας τῷ ἐξωτερικῷ Διὰ τῆς ἐφημερίδος «Dielli» ιθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ ὅλους τοὺς Ἀλβανοὺς τοὺς ·ωνιζομένους διὰ τὴν κατίσχυσιν τῆς ἀλβανικῆς έας, οὐ μόνον τοὺς ἐν Ἀμερικῇ, ἀλλὰ καὶ τοὺς Κωνσταντινουπόλει, Σόφιᾳ, Βουκουρεστίῳ, Αἰ- ιπτῳ. Ἀλβανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου τότε φανατι- ιὶ ἀλβανισταὶ παντοιοτρόπως εἰργάζοντο διὰ τὸν ιβανισμόν, ἐκδίδοντες μάλιστα ἑλληνοαλβανιστὶ ; ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀλβανικὰς ἐφημερίδας, ὡς Κωνσταντινουπόλει τὴν «Drita» (=Φῶς, 1882), ιν «Bashkimi» (=Ἕνωσις, 1908), τὴν «Shqipetári» =Ἀλβανοί, 1909) καὶ τὴν «Shkumbini» (1902), ἐν οναστηρίῳ τὴν «Bashkimi i Kombit» (=Ἐθνικὴ Ἕνωσις, 1908) καὶ «Drita» (=Φῶς, 1910), ἐν Σόφιᾳ ιν «Drita» (=Φῶς, 1901), ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν Shqipetári» (=Ἀλβανοί, 1888), ἐν Ἰωαννίνοις ιν «Zgjimi» (=Ἐπέκτασις, 1910), ἐν Ἀθήναις 901) τὴν «Ἀστὴρ Ἴλ» (ἑλληνιστί), ὡς καὶ ἄλλας Καΐρῳ, Ρώμῃ Κωστάντζᾳ, Λονδίνῳ, Παλέρμῳ, :ργεστη, Βρυξέλλαις, Νεαπόλει, Κορυτσᾷ, Ἐλβα- ιν, Σκόδρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Βοστώνῃ ἐσχετί- ιη ἐπίσης μετὰ τοῦ Σωτηρίου Πέτση, ἀντιβασι- ως τῆς Ἀλβανίας, κατὰ τὰ ἔτη 1920—1921, νῦν πολιτικοῦ ἐξορίστου, ἐκδίδοντος ἐκεῖ ἀλβανο- :λλιστὶ τὴν ἐφημερίδα «Kombi» (=Ἔθνος). ετ' αὐτοῦ συνεργαζόμενος, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Φαΐκ ονίτσα, τοῦ Χρίστου Φλιάκη καὶ ἄλλων ἐπιφα- ιν ἀλβανιστῶν καὶ ὡς πρόεδρος τῆς «Vátra», ργάζετο ἐπιμόνως διὰ τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα Φύ- ι εὐφυὴς ὁ Φὰν Νόλι, διεῖδεν ὅτι διὰ τῆς θρη- :είας θὰ ἠδύνατο νὰ ἔρχεται εἰς ἀμεσωτέραν ἐπι- ινωνίαν μὲ τοὺς ἐν Ἀμερικῇ Ἀλβανοὺς καὶ ἐζή- ισε νὰ γίνῃ ἱερεὺς τῆς ἐν Βοστώνῃ ἀλβανικῆς ιροικίας. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταν- νουπόλεως ἐγνώριζε τοὺς σκοπούς του καὶ ἐπ' οὐ- νὶ λόγῳ θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸ μητροπο- τας νὰ προβῶσιν εἰς τὴν χειροτονίαν του, κατώρ- ισε νὰ πείσῃ τὸν Ρῶσον ἀρχιεπίσκοπον Ἀλάσκας ιν ἐν Ἀμερικῇ Ρώσων Πλάτωνα νὰ τὸν χειροτο- σῃ ἱερέα τῶν ἐν Ἀμερικῇ ὀρθοδόξων Ἀλβανῶν Οὕτω ἤρχισε νὰ ἱερουργῇ ἀλβανιστὶ εἰς τὰς ἐν μερικῇ ἀλβανικὰς παροικίας καὶ νὰ κηρύττῃ ιβανιστὶ καὶ νὰ προπαγανδίζῃ διὰ τῆς Ἐκκλη- ας ὑπὲρ τῆς ἀλβανικῆς ἰδέας, μετὰ τῶν, κατὰ ν ἰδίαν ἐποχὴν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, χειρο- νηθέντων ἱερέων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου, ασιλείου Μάρκου ἐκ Μπορόβας τῆς Κολωνίας ιὶ Μάρκου κατὰ κόσμιον Μαργαρίτη) Κονδύλη Λέκλης τοῦ Ἀργυροκάστρου, οἵτινες μετὰ τοῦ ν ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀλβανίας Βησσαρίωνος (κατὰ κόσμον Πέτρου) Τζοβάννη ἐξ Ἐλβασανίους, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν οἱ πρωτεργάται τῆς ἱδρύσεως τῆς αὐτοκεφάλου ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας. Διεξαγομένων τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὁ Φὰν Νόλι κατεπολέμησε τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀπέστειλε δὲ ἀνθελληνικώτατον λίβελλον πρὸς τὸν Ἀμερικανὸν λόγιον καὶ δημοσιολόγον Frank Saborn, ὁ ὁποῖος εἶχε διοργανώσει εἰς τὴν πόλιν Fenway Hall φιλελληνικὸν ἀμερικανικὸν συλλαλητήριον καὶ ἐζήτησε παντοιοτρόπως νὰ ἀνακόψῃ τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα ἐν τῇ Ἀμερικῇ Ἀποτυχὼν τότε, διότι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς ἐφρόντισαν νὰ διαφωτίσουν τὸν Saborn περὶ τῶν ἀνθελληνικῶν σκοπῶν του καὶ μείνας ἄνευ ἐπιρροῆς ἀνεχώρησε κατὰ τὸ 1914 ἐξ Ἀμερικῆς καὶ ἦλθεν εἰς Κορυτσᾶν τῆς Ἀλβανίας ὅπου ἤρχισε νὰ ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἀλβανικῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας, καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸ 1915, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Φαΐκ Κονίτσα καὶ τοῦ Κώτσου Τσερκέζη, ἀφοῦ πρότερον περιῆλθεν ἀρκετὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀλβανίας προπαγανδίζων, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου ἀφωσιώθη καὶ πάλιν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Κώτσου Τσερκέζη.

Κατὰ τὸ 1917, πρόεδρος ὢν τῆς «Vatra» καὶ ἀρχισυντάκτης τῆς «Dielli» τῆς Βοστώνης, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀλβανοὺς τῆς Ἀμερικῆς ὅτι πρὸς καλυτέραν πρόοδον τῶν ἀλβανικῶν ζητημάτων ἦτο ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῇ ἐν Ἀμερικῇ ἀνεξάρτητος ἀλβανικὴ Ἐκκλησία καὶ νὰ χειροτονηθῇ οὗτος ἐπίσκοπος ταύτης. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν Ἀμερικῇ δὲν ὑπῆρχον οἱ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἀπαιτούμενοι δύο ἐπίσκοποι, ὅπως τὸν χειροτονήσουν, οὔτε καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως συγκατένευε πρὸς τοῦτο, κατώρθωσεν εἴς τινα λειτουργίαν τοῦ Ρώσου ἀρχιεπισκόπου Ἀλάσκας Ἀλεξάνδρου νὰ ἀναγκάσῃ τοῦτον διὰ φωνῶν τῶν ἐγκαθέτων του Ἀλβανῶν ἐν τῷ ναῷ νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἐπίσκοπον, διατεινόμενος ὅτι οὕτω καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ χειροτονίας ἐξελέγοντο οἱ ἐπίσκοποι. Γενόμενος οὕτω ὁ Φὰν Νόλι ἐξ ὑφαρπαγῆς ἐπίσκοπος τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἀλβανῶν, ὅλως ἀντικανονικῶς καὶ ἄνευ ἀδείας τοῦ πατριαρχείου, ὅπερ ἐθεώρει τὴν χειροτονίαν του ἀνύπαρκτον, ἐστάλη ὑπὸ τῆς «Vatra» κατὰ τὸ 1918 μετὰ τοῦ Φαΐκ Κονίτσα εἰς Παρισίους, ὅπου εἶχε συνέλθει ἡ διάσκεψις τῆς εἰρήνης, ἵνα διεκδικήσῃ τὰ ἀλβανικὰ δίκαια καὶ φροντίσῃ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας Ἐκεῖ προσηταιρίσθη τότε τὴν ἰταλικὴν πολιτικὴν καὶ ἐγένετο ὄργανον αὐτῆς Τῷ 1919, ἐν Ἰταλίᾳ εὑρισκόμενος, κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Λούσνιας (Lushnja), πολίχνης κειμένης βορείως τοῦ Βερατίου, συγκληθεῖσαν τὸν Ἰανουάριον 1920 Ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ταύτης ἐψηφίσθη τὸ πρῶτον Σύνταγμα τῆς Ἀλβανίας, ἀπεφασίσθη ἡ κατάλυσις τῆς κατοχῆς καὶ κατηρτίσθη ἡ πρώτη ἀλβανικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν Δελβίνα. Εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἀχμὲτ Ζώγου, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ὀρεινῆς ἐπαρχίας Μάτι, ἐλθὼν ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν ἀτάκτων Γκέγκηδων πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης ἀποπείρας, ἰταλικῆς ἢ ἄλλης, πρὸς διάλυσιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως μετέβη εἰς Ἀλβανίαν, κατὰ τὸν Μάϊον 1920, καὶ ὁ Φὰν Νόλι ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἐθελοντὰς ἀποσταλέντας ὑπὸ τῆς «Vatra» ἐξ Ἀμερικῆς. Ἀποβιβασθεὶς εἰς Δυρράχιον, μετέβη εἰς Τίρανα καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἐλβασάνιον καὶ Κορυτσὰν μὲ σκοπὸν νὰ καταλάβῃ τὴν μητρόπολιν τῆς Κορυτσᾶς. Ἔχων πρὸς τοῦτο συνεπίκουρον καὶ τὸν Παπαβασίλειον Μάρκου ἐκ Μπορόβας, ἐπέτυχε τὴν ἀπέλασιν τοῦ Ἕλληνος μητροπολίτου Κορυτσᾶς Ἰακώβου καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Κορυτσᾷ Ὁ Φὰν Νόλι τότε ἀπὸ σκοποῦ δὲν ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἀμέσως ἐνεργῶς, διότι ἐνόμισεν ὅτι ἀποτελεσματικώτερον διὰ τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τὸν ἀλβανικὸν λαόν. Πράγματι δὲ διὰ τῶν ἐπ' ἐκκλησίας κηρυγμάτων του εἰς τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα περιεστρέφοντο κυρίως περὶ τὰς ἀλβανικὰς ἐθνικὰς διεκδικήσεις, ἀπέκτησε ταχέως φήμην πατριώτου καὶ πολιτικοῦ μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ οὕτω κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ. Ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ πολιτικὴ σταδιοδρομία του ἐν Ἀλβανίᾳ Ἡ φήμη του ὅμως ἐγένετο μεγίστη μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὡς κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῆς εἰς ταύτην, γενομένην τὴν 17 Δεκεμβρίου 1920, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Φὰν Νόλι, ὡς πρόεδρος τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἀλβανίας, διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον. Τὴν 25 Ἰουνίου 1921 ὁ Φὰν Νόλι ὑπέβαλεν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν αἴτησιν πρὸς διακανονισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, τὴν ὁποίαν καὶ προφορικῶς ὑπεστήριξεν, ἀναπτύξας τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ Ἀλβανία ἐπικαλεῖται τὴν ἐπέμβασιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὀλίγους μῆνας βραδύτερον, τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1921, ἐξεδίδετο ἀπόφασις τῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης, δι' ἧς de facto ἀνεγνωρίζετο ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀλβανίας ὡς νόμιμος καὶ καθωρίζοντο τὰ ἀλβανικὰ σύνορα, συντελεσάσης πρὸς τοῦτο πολὺ τῆς Ἰταλίας, ἥτις εἶχε προσεταιρισθῆ τὸν Φὰν Νόλι. Ἡ εἴσοδος τῆς Ἀλβανίας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἀπεδόθη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τοῦ Φὰν Νόλι καὶ διὰ τοῦτο ἡ φήμη του ἐπετάθη, ὥστε νὰ γίνῃ τῷ 1922 ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀλβανίας πρωθυπουργοῦντος τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου. Ἐλθὼν ὅμως εἰς διάστασιν μὲ τὸν Ζώγου, παρῃτήθη καὶ ἵδρυσε πρὸς ἀντιπολίτευσιν τοῦ Ζώγου τὸ λαϊκὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον περιέλαβε τοὺς Χριστιανοὺς βουλευτὰς τῆς νοτίου Ἀλβανίας, ὡς καὶ τινας Μουσουλμάνους, καὶ κυρίως ὅλα τὰ φιλελεύθερα καὶ ἐπαναστατικὰ στοιχεῖα. Τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ κόμματός του ἦτο πλήρης δημοκρατοποίησις τῆς Ἀλβανίας, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία αὐτῆς, ἀπελευθέρωσις τῶν ὑποδούλων Ἀλβανῶν καὶ ἀποκατάστασις πλήρους ἑνότητος τῆς Ἀλβανίας, καταπολέμησις τοῦ φεουδαρχισμοῦ τῶν μπέηδων καὶ τῶν ἀγάδων, ἀπαλλοτρίωσις τῶν τσιφλικίων καὶ ἀπαλλαγὴ τῆς Ἀλβανίας ἐκ τῶν ξένων ἐπιρροῶν, καθὼς καὶ ἐγκαθίδρυσις φιλικῶν σχέσεων μὲ τὰ βαλκανικὰ κράτη, τεινουσῶν βαθμηδὸν πρὸς τὴν ἵδρυσιν μιᾶς Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας. Τῷ 1923, ἵνα ἄρῃ τὸ ἀντικανονικὸν τῆς εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίας του ἐν Ἀμερικῇ, κατόπιν αἰτήσεως πρὸς τὸ πατριαρχεῖον πολλῶν Χριστιανῶν τῆς Κορυτσᾶς, ἐχειροτονήθη κανονικῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου Μελετουπόλεως καὶ κατόπιν Κορυτσᾶς Ἱεροθέου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Συννάδων Χριστοφόρου Κίσση, εὑρισκομένου τότε ἐν Ἀλβανίᾳ ὡς ἀναπληρωτοῦ τοῦ χηρεύοντος θρόνου Βερατίου, καὶ διωρίσθη μητροπολίτης Δυρραχίου, ἔνθα καὶ ἔμεινε μέχρι τῆς 4 Ἰουνίου 1924, ὁπότε, ἡγούμενος τῶν φιλελευθέρων χριστιανικῶν στοιχείων τῆς νοτίου Ἀλβανίας, ὀλίγων καθολικῶν τῆς Σκόδρας, τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς χωροφυλακῆς, τῇ ὑποστηρίξει δὲ τῆς Ἰταλίας, ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς κυβερνήσεως Ἀχμὲτ Ζώγου καὶ ἠνάγκασε τοῦτον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Σερβίαν πρὸς σωτηρίαν μετ' ἄλλων ὀπαδῶν του. Ἀναλαβὼν τὴν κυβέρνησιν ὁ Φὰν Νόλι, διέψευσεν ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ χριστιανικοῦ ἰδίως στοιχείου τῆς Ἀλβανίας Ἂν καὶ Χριστιανός, ἐπολέμησε λυσσωδῶς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ζητήσας τὴν κατάργησιν τῶν σχολείων καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης, παντοιοτρόπως δὲ ἐπεζήτησε νὰ προσεταιρισθῇ τὸ μουσουλμανικὸν στοιχεῖον ὡς πολυπληθέστερον καὶ μόνον δυνάμενον νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἀχμὲτ Ζώγου. Διὰ τοῦτο τὸ ἐπαναστατικὸν καθεστὼς μόνον ἐπὶ πεντάμηνον διετηρήθη Τὰ φεουδαρχικὰ στοιχεῖα τῆς Ἀλβανίας, ἀσκοῦντα βαθυτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φύσει συντηρητικοῦ μουσουλμανικοῦ στοιχείου τῆς βορείου Ἀλβανίας, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπεθύμουν τὴν ἐξαγγελλομένην ἀπαλλοτρίωσιν καὶ ἰσοπολιτείαν, ἐνισχυόμενα δὲ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ καραδοκοῦντος ἐν Σερβίᾳ Ζώγου καὶ ὑπὸ τῆς σερβικῆς καὶ ἑλληνικῆς πολιτικῆς, ἐζήτουν ἀφορμὴν νὰ ἐκδιώξουν τὸν Φὰν Νόλι. Τὴν ἀφορμὴν ταύτην παρέσχον τὰ ἀκόλουθα γεγονότα. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1924 ὁ Φὰν Νόλι μετέβη μετὰ τοῦ Λουίτζι Γκουρακούκι εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν μὲ σκοπὸν νὰ ζητήσῃ δάνειον διὰ παραγωγικὰ ἔργα εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Τοῦτο ὅμως τοῦ ἠρνήθη ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν μὲ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι δὲν εἶχε νόμιμον ἐξουσιοδότησιν, διότι προήρχετο ἐξ ἐπαναστάσεως. Ματαιωθείσης τῆς προσπαθείας ταύτης περὶ συνάψεως δανείου καὶ ἀνακληθέντος παρὰ τῆς Ἀγγλίας τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ πρεσβευτοῦ αὐτῆς Ersy, ὅστις ἐπροπαγάνδιζεν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Ἀχμὲτ Ζώγου καὶ ἀνεμειγνύετο εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἀλβανίας, ἰδίως εἰς τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως τῶν πετρελαιοπηγῶν τῆς Ἀλβανίας εἰς τὴν ἑταιρείαν «Ἀγγλοπέρσιαν», ὁ Φὰν Νόλι βαρέως φέρων τοῦτο καὶ διερχόμενος ἐκ Ρώμης ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐκεῖ πρεσβευτοῦ τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας. Κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τούτου μετέβη εἰς Τίρανα ἐμπορικὴ ἀποστολὴ ἐκ μέρους τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὡς καὶ ἡ συνεργασία τοῦ Φὰν Νόλι μετὰ Ἀλβανῶν κομμουνιστῶν, ἔδωσαν ἀφορμὴν καὶ ὅπλα εἰς τοὺς ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὀπαδοὺς τοῦ Ζώγου, ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς δυσηρεστημένους κατὰ τοῦ φανολικοῦ καθεστῶτος, πρὸς ἐπανάστασιν. Ὁ Ζώγου, ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ χρηματοδοτούμενος ὑπὸ τῆς ἑταιρείας «Ἀγγλοπέρσιαν», ἥτις ἐπεδίωκε τὸ προνόμιον τῶν πετρελαιοπηγῶν, κατώρθωσε τὴν 24 Δεκεμβρίου 1924 νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μπέηδων καὶ λοιπῶν τοπαρχῶν. Ὁ Φὰν Νόλι τὴν 26 Δεκεμβρίου ἠναγκάσθη μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν του νὰ φύγῃ δι' Αὐλῶνος εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖθεν, ἀποβαλὼν τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, εἰς Βιέννην, ὅπου ἐπεδόθη πάλιν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἀσκῶν σφοδροτάτην πολεμικὴν διὰ τῆς ἐφημερίδος του «Republika» (=Δημοκρατία) κατὰ τοῦ ζωγικοῦ καθεστῶτος. Ἐκεῖθεν, μετὰ παραμονὴν ἐν Μονάχῳ,

Digitized by Google

Δρέσδη, Βερολίνῳ, Λυβέκκῃ, Ἀμβούργῳ καὶ Ρωσίᾳ μέχρι τοῦ 1930, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Βοστώνην τῆς Ἀμερικῆς ὅπου ἐγκατεστάθη ὡς ἀρχηγὸς τῆς ὀρθοδόξου ἀλβανικῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ἀμερικῆς. Διαφωνήσας κατόπιν μὲ τὰ μέλη τῆς «Vatra», ἵδρυσε τὴν Παναλβανικὴν Ἕνωσιν A.P.A. (Albanian Publishing Association) μὲ σκοπὸν τὴν πολιτικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ, τῆς ὁποίας ὄργανον εἶναι ἡ ἑβδομαδιαία ἀλβανικὴ ἐφημερὶς «Republica». Εἰς ταύτην ὁ Φὰν Νόλι ἐξακολουθεῖ σφοδρὰν πολεμικὴν κατὰ τοῦ Ζωγικοῦ καθεστῶτος, δημοσιεύων μεταφράσεις, ἄρθρα καὶ ἄλλα δημοσιεύματα, δι' ὧν προσπαθεῖ νὰ διαδώσῃ τὰς δημοκρατικὰς καὶ ἐν πολλοῖς ἀριστεριζούσας ἰδέας του εἰς τοὺς Ἀλβανούς. Λόγῳ δὲ τῆς πολεμικῆς του ταύτης κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Ζώγου τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1925 εἰς θάνατον. Τὴν 12 Μαρτίου 1927, ἤτοι ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Τιράνων, δι' ἧς ἡ Ἀλβανία καθίστατο ἰταλικὸν προτεκτορᾶτον, ἐν Βιέννῃ εὑρισκόμενος ὁ Φὰν Νόλι, ἀπηύθυνε προκήρυξιν πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ζητῶν τὴν ἐπέμβασιν της κατὰ τῆς ἰμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς τῆς Ἰταλίας, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κατορθώσει νὰ προσεταιρισθῇ τὸν Ζώγου, ἐγκαταλείψαντα πλέον τὴν φιλοσερβικὴν πολιτικήν. Μετ' αὐτοῦ κατέφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ πολλοὶ ὀπαδοί του διαμένοντες μέχρι σήμερον ἐν Σερβίᾳ, Ἑλλάδι, Γαλλίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ ἰδίως.

Ἐκτὸς τῆς δημοσιογραφίας καὶ τῆς πολιτικῆς, ὁ Φὰν Νόλι ἠσχολήθη εὐρύτατα καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν, ἔγραψε δὲ ἀλβανιστὶ ἔργα πρωτότυπα, ὡς καὶ ποιήματα, καὶ μετέφρασε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ξένης λογοτεχνίας καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων Ἀλβανῶν λογοτεχνῶν καὶ διαμορφωτῶν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. Γνωρίζει, ἐκτὸς τῆς ἀλβανικῆς καὶ ἑλληνικῆς (ἀρχαίας καὶ νεωτέρας), τὴν λατινικήν, ἀγγλικήν, γαλλικήν, ἰταλικήν, γερμανικήν, τουρκικήν, βουλγαρικήν, νορβηγικὴν καὶ περσικήν. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του, ἁπάντων ἀλβανιστὶ γεγραμμένων, εἶναι τὰ ἑξῆς: «*Ἱστορία τοῦ Σκεντέρμπεη*» (Βοστώνη 1921), ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς τὸ κεφαλαιῶδες ἔργον του, «*Οἱ μῦθοι τοῦ Λαφοντα'ν*» μετάφρασις εἰς τὴν ἀλβανικὴν (Βρυξέλλαι 1926). Ἐπίσης μετέφρασε τὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ: «*Ἰούλιος Καῖσαρ*» (Βρυξέλλαι 1926), «*Μάκβεθ*» (αὐτόθι 1926), «*Ἀμλέτος*» (αὐτόθι 1926), «*Ὀθέλλος*» (Βοστώνη 1932) καὶ ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ Ἴψεν τά: «*Ὁ ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ*» (Βρυξέλλαι 1928) καὶ «*Ἡ κυρία Ἴνγκερ τοῦ Ἀΐστροτ*» (Βρυξέλλαι 1929). Ὡσαύτως μετέφρασε πολλὰ ἀπὸ τὰ «*Ρουμπαγιάτ*» (= τετράστιχα) τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Ὀυὰρ Καγιὰμ μετ' εἰσαγωγῆς εἰς δύο ἐκδόσεις. Ἡ πρώτη ἐγένετο ἐν Βοστώνῃ (1921) ἐκ τῆς ἀγγλικῆς καὶ περιλαμβάνει 100 περίπου τετράστιχα, ἡ δὲ δευτέρα ἐν Βρυξέλλαις (1927) καὶ περιλαμβάνει 330 ἐκ τῶν 500, τὰ ὁποῖα ἔχει τὸ πρωτότυπον. Ἐπίσης μετέφρασε τὸν «*Δὸν Κιχώτην*» τοῦ Θερβαντὲς (Βοστώνη 1933) καὶ τὸ ἔργον «La Barracu» τοῦ Ἱσπανοῦ Μπλάσκο Ἰμπάνιεθ, καθὼς καὶ πολλὰ ἔργα τοῦ Σταντάλ, τοῦ Μωπασάν, τοῦ Μολιέρου, τοῦ Βάσιγκτων, τοῦ Πόε, τοῦ Νίτσε καὶ ἄλλων. Ἐκτὸς τούτων, μετέφρασεν εἰς τὴν ἀλβανικὴν ὅλα σχεδὸν τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, τὰ χρησιμοποιούμενα σήμερον ὑπὸ τῆς ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰς ἱερουργίας, ἤτοι: τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν Ἀπόστολον, τὰς ἀκολουθίας τῶν τριῶν λειτουργιῶν (Χρυσοστόμου, Βασιλείου, Γρηγορίου), τὸ Εὐχολόγιον, τὸ Τριῴδιον, τὸ Πεντηκοστάριον, ὅλας τὰς Καταβασίας καὶ ἐκ τῶν Μηναίων ὅλους τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἀκολουθίας τῶν μεγάλων ἑορτῶν. Τὰ περισσότερα τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἔχουν τυπωθῆ εἰς τὸ Βουκουρέστιον δαπάναις τῆς ἐκεῖ χριστιανικῆς κοινότητος τῶν ὀρθοδόξων Ἀλβανῶν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μεταφράσεων ἔγραψε καὶ πρωτότυπα ποιήματα, ἐκτιμώμενα ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν διὰ τὸ ὕφος των καὶ τὸ βαθὺ περιεχόμενόν των, δημοσιευθέντα εἰς ἀλβανικὰς ἐφημερίδας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ εἰς βιβλίον ἐν Γενεύῃ (1927). Ταῦτα εἶναι: «*Ὁ Πέτρος στὸ μαγγάλι*», ποίημα συμβολικὸν μὲ ὑπόθεσιν ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, «*Ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος*» ποίημα εἰς τὸ ὁποῖον παραβάλλει τοὺς Ἀλβανοὺς μὲ τοὺς δεινοπαθήσαντας Ἑβραίους, «*Ὁ Μαραθωνομάχος*», «*Ὁ Σκεντέρμπεης*» καὶ ἄλλα ἐθνικοῦ ἰδίως περιεχομένου. Ἐπίσης ἔγραψε καὶ αὐτοβιογραφίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ ζωή μου εἰς τὴν Ἀλβανίαν*» (Βοστώνη 1931).

Ὁ Φὰν Νόλι θεωρεῖται μία τῶν ἰσχυροτέρων πολιτικῶν φυσιογνωμιῶν τῆς Ἀλβανίας. Ἂν καὶ ὀρθόδοξος καὶ Ἕλλην ἐκ μητρός, ὑπῆρξε μισέλλην καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἐν Βορείῳ Ἠπείρῳ ἀποδίδεται καὶ εἰς ἰδικάς του μηχανορραφίας. Ὑπῆρξεν ὁ νοῦς ὁ καθοδηγῶν καὶ ἐμψυχῶν τὴν ἀλβανικὴν ἰδέαν καὶ ὁ κύριος μοχλὸς αὐτῆς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, λόγῳ τῆς μορφώσεως, τῆς πολυγλωσσίας καὶ τῶν δημοσιογραφικῶν του σχέσεων. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Φάννυ Φέρν. Ψευδώνυμον τοῦ Ἀμερικανοῦ συγγραφέως Ἰακώβου *Πάρτον* (βλ. λ.).

Φάνο (Fano) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Μετάουρο. Κάτ. 28.600. Ἔχει καλὸν λιμένα καὶ σημαντικὴν ἁλιείαν, καθὼς καὶ ἐργοστάσια μεταξουργίας καὶ ἐλαιουργίας, εἶναι δὲ πολυσύχναστος θερινὴ λουτρόπολις μὲ εὐρεῖαν ἀμμώδη παραλίαν. Ἔχει πολυτεχνικὴν σχολήν. Εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ «Fanum Fortunae», κτισθεῖσα ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ Ἀσδρούβα τῷ 207 παρὰ τὸν ποταμὸν Μέταυρον. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε ἀρχαῖος ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν θεὰν Τύχην. Ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ρωμαϊκὴν ἀποικίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Colonia Julia Fanestris» καὶ ἔκτισεν ἐν αὐτῇ θριαμβευτικὴν ἁψῖδα, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἀνεκαίνισεν ὁ Κωνσταντῖνος. Ἡ ἁψὶς αὐτὴ ὑφίσταται μέχρι σήμερον. Ἡ πόλις ἔχει θαυμασίας ἐκκλησίας μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Φορτουνάτο μὲ τοιχογραφίας τοῦ Δομενικίνο, τοῦ Καράτσι καὶ ἄλλων, ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος μὲ εἰκόνας τοῦ Γκουερτσίνο, ἡ Σάντα Κρότσε καὶ Σάντα Μαρία Νουόβα μὲ εἰκόνας τοῦ Ἰωάννου Σάντι, πατρὸς τοῦ Ραφαήλου, ὁ Ἅγιος Πέτρος μὲ εἰκόνας τοῦ Γκουερτσίνο, τοῦ Βιβιάνι καὶ τοῦ Γκουίντο, κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Φάνο (Fano), *Ἰούλιος*. Ἰταλὸς φυσιολόγος γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς γενετείρας του Μαντούης καὶ κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἰνστιτούτου τῶν ἀνωτάτων σπουδῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ διευθυντὴς τοῦ φυσιολογικοῦ ἐργαστηρίου αὐτοῦ. Βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γενούης καὶ κατόπιν καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης καὶ διευθυντὴς τοῦ ἰνστιτούτου τῆς γενικῆς φυσιολογίας. Ἵδρυσε καὶ διευθύνει τὸ περιοδικὸν «*Ἀρχεῖα τῆς φυσιολογίας*». Συνειργάσθη εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἔγραψε πολυάριθμα βιβλία, ἅτινα κατέστησαν αὐτὸν ἕνα τῶν διασημοτέρων συγχρόνων Ἰταλῶν συγγραφέων ἰατρικῶν ἔργων, διακρινομένων διὰ τὴν σαφήνειάν των, τὴν μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἀξίαν των καὶ τὸ ἐπαγωγὸν τοῦ ὕφους των. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «*Φυσιολογία τῆς καρδίας*» (1883), «*Ἡ καρδία καὶ τὰ αἰσθήματα*» (1893), «*Ἡ φυσιολογία ὡς αὐθύπαρκτος ἐπιστήμη*» (1884), «*Ὁ ζωϊκὸς ἠλεκτρισμός*» (1899), «*Ἐγκέφαλος καὶ καρδία*» (1923) κτλ. Μ. Δ. Β.

Φανόδημος. Ἀτθιδογράφος (βλ. *Ἀτθιδογράφοι.*)

φανοδόχη (ἡ)· ναυτ., τὸ μέρος εἰς ὃ ἐγκάθηται ἑκάτερος τῶν πλευρικῶν πλοϊκῶν φανῶν τοῦ πλοίου. Ἐπίσης τὸ μέρος τῆς πυξιδοθήκης τὸ δεχόμενον τὸν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς φωτίζοντα τὴν ναυτικὴν πυξίδα φανόν. Σ. Ε. Λ.

φανοκόρος (ὁ, ἡ)· ὁ φροντίζων διὰ τοὺς φανούς, διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῶν φανῶν τῆς πόλεως· ‖ παλαιότερον, ὁ ἀνάπτων τοὺς φανούς, *φανανάπτης*.

Φανόμαχος. Υἱὸς τοῦ Καλλιμάχου, εἷς τῶν ἐν Ποτιδαίᾳ στρατηγῶν τῶν Ἀθηναίων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ποτιδαιᾶται, πολιορκούμενοι καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθῶσι, παρέδωκαν τὴν πόλιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (429 π. Χ.). Ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τὴν κατὰ τῶν Χαλκιδέων καὶ Βοττιαίων ἐκστρατείαν, καθὼς καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ στρατηγοὶ (*Θουκ.* Β, 70, 79). Α. Θ. Σ.

Φᾶνον Φορτοῦναι (ἑλλην., *Ἱερὸν τῆς τύχης*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ὀμβρίᾳ, ἡ σύγχρονος *Φάνο* (βλ. λ.) ἔνθα σώζονται σημαντικώτατα ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

φανοποιεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς φανῶν, κοιν. *φαναρτζίδικο* (βλ. λ.).

φανοποιὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς φανῶν, κοιν. *φαναρτζῆς* (βλ. λ.).

Φᾶνος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Διονύσου, εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν. Α. Θ. Σ.

φανὸς (ὁ)· τὸ μέσον δι' οὗ φωτίζομεν, *φανάρι* (βλ. λ.) ‖ ἰδιωματ., ἡ κατ' ἔθος ἀναπτομένη πυρὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Ἰουνίου, παραμονὴν ἑορτῆς γεννήσεως Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ‖ *φανὸ!* ἐπιφώνημα ἑκάστου τῶν σκοπῶν τοῦ πλοίου πρὸς τοὺς ἐκτελοῦντας νυκτερινὴν ἐφοδείαν ἄνδρας, ὄντας ἐφωδιασμένους διὰ φανοῦ ‖ *φανὸς ἐμπρὸς* (— *δεξιὰ* ἢ — *ἀριστερά*) ἐπιφώνημα τοῦ σκοποῦ, τοῦ προσέχοντος εἰς τὰς ἐπωτίδας ἀναχρεμασμένων λέμβων, ὅστις ἤθελε διακρίνει φανὸν πλευρικὸν ἢ ἐφίστιον πρώραθεν τοῦ ἐγκαρσίου· «*φανὸς ὄπισθεν*» σπανίως ἀναφωνεῖται καὶ μόνον ὅταν πρόκειται περὶ πλοίου ἀποδεδειγμένως καταφθάνοντος, δεικνύοντος δηλαδὴ ἀμφοτέρους τοὺς πλευρικούς του φανοὺς πρὸς τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου ἀφ' οὗ ἡ ἀναφώνησις.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ φανὸς εἶναι φωτιστικὴ πηγὴ οἱασδήποτε φύσεως, ἐντὸς περιβλήματος μετὰ διαφανῶν πλευρῶν λειτουργοῦσα. Δύνανται δὲ νὰ ὦσιν εἴτε «ὁλοφεγγεῖς», ὡς οἱ σφαιρικοὶ φανοὶ (γλόμποι) οἱ διὰ βολταϊκοῦ τόξου φωτίζοντες, ἢ «πρὸς ὡρισμένας διευθύνσεις φωτίζοντες», ὡς οἱ *χερσαῖοι* οἷοι οἱ τῶν αὐτομάτων ἐπισημάνσεων τῶν σταυροδρομίων, οἱ τῶν ἁμαξῶν, τῶν σταύλων, τῶν ποδηλάτων κτλ. Ἰδιαιτέρας ὅλως σημασίας εἶναι οἱ *ναυτικοὶ* φανοί, εἴτε ἐπάκτιοι εἴτε ἐπινήιοι. Εἰς τοὺς πρώτους ὑπάγονται οἱ φανοὶ «ὑποδοχῆς» σφαιρικοὶ μετὰ προφυλακτήρων ὀρειχαλκίνων [illegible] κατὰ τῶν κρούσεων, οἱ «πλευρικοί», ὁ πράσινος καὶ

Φανοὶ διαφόρων τύπων καὶ χρήσεων.

[1=Ἐπιτοίχιος. 2=«Ἐπιδεικνύμενος» ὅταν πρέπει, ὡς ἀπὸ ἁλιευτικῶν, ἀπὸ ἁμαξίων. 3=Τετράγωνος πρὸς ἐσωτερικὴν χρῆσιν ἐξοχικῶν ἐπαύλεων. 4=Ἁμάξης, ἐκπέμπων φῶς πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ τὴν πλευρὰν ἐνισχυόμενος δι' ἀντανακλαστῆρος. 5=Ποδηλάτου φωτίζων δι' ἀσετυλίνης 6=Φορητὸς καὶ κρεμαστὸς διὰ φωτισμὸν σταύλου. 7=Φωταερίου. 8=Ἠλεκτρικός. 9=Ἀτμομηχανῆς σιδηροδρόμου. 10–11=Κινεζικοὶ φανοὶ ἐκ μεταξωτοῦ ὑφάσματος ἢ εἰδικοῦ χάρτου. 12–13=Ἑνετικοὶ φανοὶ ἐπιδεκτικοὶ πτύξεως, χάρτινοι.]

ἐρυθρὸς τῶν πλοϊκῶν φώτων, οἱ «ἐπιθωράκιοι», διακριτικὸν σημεῖον ναυαρχίδος, ὁ «προβόλου», ἀρτώμενος ἀπὸ τῶν ἠγκυροβολημένων πλοίων ἀπὸ τοῦ στηλιδίου τοῦ προβόλου ἢ τοῦ ἐπισήμου, ὁ «τοῦ προτόνου» (κοιν. «φανάρι τοῦ στάντζου»), πρόσθιον ὡς καὶ ὀπίσθιον φῶς ἱστιοδρομούντων ἀτμοπλοίων διὰ τὴν ἔνδειξιν τῆς εὐθυγραμμίας τῶν ἱστῶν του πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεως, ὁ «τῆς κορώνης», ἀρτώμενος ἐν ὅρμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πλῷ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀπὸ τῶν καταφθανόντων πλοίων κινδύνου τοῦ καταφθανομένου, οἱ «τῶν

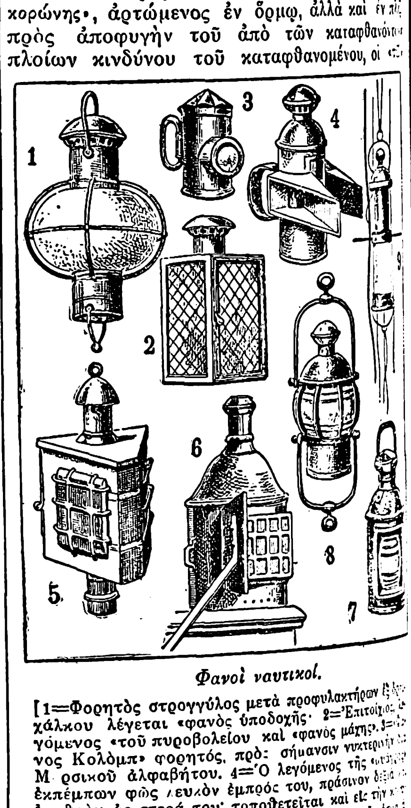

Φανοὶ ναυτικοί.

[1=Φορητὸς στρογγύλος μετὰ προφυλακτήρων ἐξ ὀρειχάλκου λέγεται «φανὸς ὑποδοχῆς». 2=Ἐπιτοίχιος ὁ λεγόμενος «τοῦ πυροβολείου καὶ «φανὸς μάχης». 3=Ὁ «φανὸς Κολόμπ» φορητός, πρὸς σήμανσιν νυκτερινὴν διὰ τοῦ Μορσικοῦ ἀλφαβήτου. 4=Ὁ λεγόμενος τῆς «κορώνης» ἐκπέμπων φῶς λευκὸν ἔμπρός του, πράσινον δεξιά του, ἐρυθρὸν ἀριστερά του· τοποθετεῖται καὶ εἰς τὴν κορυφὴν στηλιδίου ὀρθουμένου εἰς τὴν πρῷραν τῶν ἀτμακάτων ἢ τῶν αὐτοκινήτων λέμβων. 5=Δίδυμος φανὸς [illegible] ποθετούμενος ἐπὶ στηλιδίου ὀρθουμένου εἰς τὴν [illegible] ραν κωπηλατουμένων λέμβων, ἐκπέμπων φῶς πράσινον δεξιὰ καὶ ἐρυθρὸν ἀριστερά. 6=Πλευρικὸς [illegible] πλοϊκὸς (ἐκπέμπων φῶς ἐρυθρὸν ὁ ἀριστερὸς καὶ πράσινον ὁ δεξιὸς) διὰ μεγάλα πλοῖα. 7=Ὅμοιος διὰ μικρὰ ἱστιοφόρα. 8=Λευκός, «τῶν σημάτων». 9=Δίδυμος φανός, ἐρυθρὸς κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ καὶ λευκὸς κατὰ τὸ κάτω, διὰ νυκτερινὰς ἠλεκτρικὰς σημάνσεις μέσῳ [illegible] ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων παριστωσῶν «μακράς» τῶν δὲ [illegible]κῶν «βραχείας».]

σημάνσεων», διὰ τὴν ἐν νυκτὶ συνεννόησιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, καὶ ὁ «τοῦ [illegible]» διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐπιμήλου τοῦ ἱστοῦ σήμανσιν ὀπτικῶν σημάτων τοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου. Οἱ δὲ ἐπάκτιοι, οἱ καὶ *φανοὶ λιμένος* λεγόμενοι, εἶναι καθαρῶς «φωτεινὰ σημεῖα ἐπισημάνσεως» τῶν ἀγκυροβολίων καταφυγῆς ἢ τῶν ἐπινείων εἴτε τῶν λιμένων, καὶ ὡς τοιαῦτα ἀποτελοῦν τοὺς ἡ[illegible]

Digitized by Google

...μβους τοῦ φωτιστικοῦ δικτύου. Ἐξ αὐτῶν ἐπίσης ... μὲν κοινοὶ φανοὶ στεροῦνται ὀπτικοῦ, οἱ δὲ ...οπτρικοὶ ἔχουν τοιοῦτον ἀποτελούμενον ἐκ διο...ρικοῦ τυμπάνου Φρενέλ, διαμέτρου 140 ἢ 200 ἢ ...0 ἢ 375, σπανιώτατα δὲ 500 χλστμ., λειτουργοῦν ... εἴτε διὰ φλογὸς πετρελαίου εἴτε (οἱ αὐτόματοι) ... ἀσετυλίνης ἐν ἀπορροφήσει. Οἱ διὰ πετρε...ίου φανοὶ δύνανται νὰ ἐκπέμπουν εἴτε φῶς ...αθερὸν εἴτε σκαρδαμύσσον τῇ βοηθείᾳ ἀδιαφα...ν πτερυγίων περιστρεφομένων περὶ τὸ ὀπτικὸν ...ὸς παραγωγὴν ἐκλείψεων, τῇ βοηθείᾳ ὡρολο...ικοῦ μηχανισμοῦ, κινουμένου εἴτε δι᾽ ἐλατηρίου, ...ε διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ, μέσῳ τῆς καπνοδόχου ...ῦ φανοῦ, ἑλκυσμοῦ τοῦ θερμοῦ ἀέρος. Ἀποσκο...ῦν δὲ διάπλους διωρύγων, ὑφαλαυλάκων, εἰσ...ους εἰς λιμένα ἢ ἀγκυροβόλιον καὶ καταδήλωσιν ...μείων εὐθυγραμμίσεων. Πλεῖστοι τῶν φανῶν, ...σον τῶν ναυτικῶν ὅσον καὶ τῶν χερσαίων, δυ...τόν, ἐφ᾽ ὅσον δὲν εἶναι ὁλοφεγγεῖς, νὰ εἶναι ...ωδιασμένοι διὰ παραβολικοῦ κατόπτρου ἐπέχον...ς θέσιν ἀνταυγαστῆρος ἐνισχύοντος τὸ φέγγος ...ς φωτεινῆς ἀπὸ τοῦ φανοῦ δέσμης. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἁλιευτ.]* Ἁλιευτικὸν ὄργανον χρησιμοποιού...νον ὑπὸ τῶν ἁλιέων τῆς μακεδονικῆς λίμνης ...γίου Βασιλείου τῆς περιοχῆς Λαγκαδᾶ. Εἶναι δὲ ...ῦτο δίκτυον ρυμουλκούμενον ἀπὸ λέμβου. Σ. Ε. Λ.

—**φανοὶ** *[Βυζ. Στρατ.]* βλ. λ. *καινοβίγλια.*

—**φανοὶ** *πλευρικοὶ [Ναυτ.]* βλ. λ. *πλευρικοὶ* ...νοί.

—**φανοὶ** *πλοϊκοὶ [Ναυτ.]* βλ. λ. *πλοϊκοὶ φανοί.*

—**φανὸς** *περιστατικὸς [Ναυτ.]* βλ. λ. *περιστατι...ς φανός.*

«**Φανός**». —1) Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ...ὸ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1876. —2) Ἐφημερὶς ἐκ...θεῖσα ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου ἀπὸ τοῦ 1879 μέχρι ...ῦ 1886. —3) Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Πάτραις ...ὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1886.

—«**Φανὸς** *τῆς Μεσογείου*». Περιοδικὸν ἐκδοθὲν ...Ἀθήναις κατὰ Ἀπρίλιον—Ἰούνιον τοῦ 1844 ...ὸ τοῦ Ἰακώβου Πιτζιπίου.

—«**Φανὸς** *τῶν Συντακτῶν*». Εὐθυμογραφικὴ ...ημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἅπαξ τοῦ ἔτους, ...τὰ τὴν τελευταίαν Κυριακὴν τῶν Ἀπόκρεω, ὑπὸ ...ς «Ἑνώσεως συντακτῶν τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων».

Φανὸς *[Γεωγρ.].* Ἡ μεγαλυτέρα νῆσος τῆς συ...άδος τῶν Ὀθωνῶν, ἡ ἐπισήμως καὶ *Ὀθωνοὶ* ...λ.) καλουμένη.

—**Φανὸς** *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας ...ιονίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύ...υ κοινότητος. Κάτ. (1928) 533, τῆς δὲ κοινότη...ς, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κούπα* καὶ ...ρᾶ *(Λουμνίτσα)*, 1625. Ἔχει ταχυδρομικὸν γρα...ῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν ...νεταιρισμὸν καὶ δύο συλλόγους. Πρότερον ἐκα...το *Μαγιὰ νιάγ.* Κεῖται νοτίως τῆς Γευγελῆς καὶ ...ρὰ τὰ σερβικὰ σύνορα. Εἰς τὴν περὶ τὸ χωρίον ...ρᾶ χώραν ἐγένοντο κατὰ τὸ 1917 πολύνεκροι ...χαι. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀετοῦ τῆς ...αρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. ...928) 122. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σπάντσα.*

—**Φανὸς** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τοῦ Ἀμ...ακικοῦ κόλπου (πλάτ. 38°54′ Β, μῆκ. 21°09′ ...., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Ce...alonia), δυτικὸν τοῦ ὅρμου τοῦ Κραβα...ρᾶ καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι. Ἔχει ναυτικὸν φα...ν (1901) ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 5 μιλ. Λέγε...αι καὶ *Ἁγ. Γεωργίου κάβος.* Σ. Ε. Λ.

Φανοσθένης. Ἄνδριος, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθη...ῖοι διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν του ἀπέ...λαν τῷ 407 π. Χ. ὡς ἀρχηγὸν ναυτικῆς μοί...ς ἐκ τεσσάρων πλοίων εἰς Ἄνδρον, ἵνα ἀντικα...τήσῃ τὸν Κόνωνα ἀπερχόμενον εἰς Σάμον. Κατὰ ...πλοῦν συνέλαβε δύο θουριακὰ πλοῖα ὑπὸ τὴν ...ίκησιν τοῦ Δωριέως μετὰ τῶν πληρωμάτων ...ν. Ἑλλην. Α. 5, 18). Α. Θ. Σ.

Φανοστράτη. Ἑταίρα τις ἐν Ἀθήναις, μνημο...μένη μετὰ τῆς Σινώπης ὑπὸ τοῦ Δημοσθέ...ς (Κατὰ Ἀνδροτ 610). Α. Θ. Σ.

Φανοτεὺς *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Φωκίδος, ...λλως καλουμένη *Πανοπεὺς* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Φανουὴλ *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Παλαι...νης, κειμένη ἀριστερὰ τοῦ Ἰορδάνου (βλ. *Πνιέλ*). Α. Θ. Σ.

Φανούριος *ἅγιος.* Ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ ...όνῳ μαρτυρήσας, ἀνεκαλύφθη κατὰ τὰς ἀρχὰς ... ΙΣΤ′ αἰῶνος ἐν Ρόδῳ, ἔνθα ἀνασκαπτομένης ...λαιᾶς ἐκκλησίας, ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ...έθη ἀρχαία εἰκών, ἣν παραλαβὼν ὁ μητροπο...ης Ρόδου Νεῖλος ἀνέγνωσεν ἐπ᾽ αὐτῆς τὰ γράμ...τα «ἅγιος Φανούριος». Παρίσταται δ᾽ ἐν τῇ εἰ...ι ὁ ἅγιος φορῶν στολὴν στρατιωτικὴν καὶ ...τῶν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα σταυρόν, περὶ τὸν ...ὸ δὲ εἶναι ἱστορημένα δώδεκα μαρτύρια αὐ-τοῦ. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 27 Αὐγούστου, ἡμέραν τῆς εὑρέσεως τῆς εἰκόνος. Ε. Γ. Π.

Φχνοὺς τεπὲ *[Παρ. Γεωγρ.].* Λόφος τῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος εἰς τὰ ἀσιατικὰ πρόσγεια τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 40°24′ Β., μῆκ. 24°46′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles), ἔναντι τῆς ὑφάλου Ντζουτζὶρ Μποζάν. Σπουδαιότατον γνώρισμα διὰ τοὺς παραπλέοντας ἀπὸ παλαιοτάτου φάρου ἐγκαταλειφθέντος, οὗ σῴζεται ἔτι ὁ πύργος. Σ. Ε. Λ.

φανοφορίδαι (οἱ) (Phanophoridae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁμοπτέρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ τεττίγων, ὧν ἀξιολογώτερον ὁ *φανοφόρος* (βλ.λ.). Δ.Ν.Π.

φανοφόρος (ὁ)· ὁ φέρων, ὁ βαστάζων τὸν φανόν, στῦλος ἐφ᾽ οὗ στηρίζεται ὁ φανός.

φχνοφόρος (ὁ) (Fulgora) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φανοφοριδῶν*, περιλαμβάνον παραπλήσια πρὸς τοὺς τέττιγας ἔντομα, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Οἱ φανοφόροι ἔχουσι ζωηροὺς χρωματισμούς. Ἴδιον χαρακτηριστὸν τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι ὅτι ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ ἀναδίδωσι φῶς φωσφορίζον, ἐκπεμπόμενον ἐξ ἰδίων φωτοβόλων ὀργάνων τοποθετημένων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετήρησαν τὸ πρῶτον οἱ φυσιοδίφαι Merian καὶ Sybylle. Ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρχει ἓν μόνον εἶδος, ὁ *φανοφόρος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Fulgora europaeus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει μῆκος 15 ἑκτσμ. Δ. Ν. Π.

Φαντ (Fant), *Ἔρικ-Μιχαήλ.* Σουηδὸς ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος (1754—1817). Τῷ 1779 ἐγένετο διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλας καὶ τῷ 1781 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας. Συνέγραψε πλεῖστα ἱστορικὰ ἔργα, βιβλιογραφίας σουηδικάς, ἱστορίαν τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν Σουηδίᾳ καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῇ Σουηδίᾳ, χρονικὰ τῆς σουηδικῆς τυπογραφίας κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα, ἐγένετο ὅμως λίαν γνωστὸς ὡς ἐκδότης τῆς «Scriptores rerum Sueciarum Medii Aevi», ὧν ὁ α′ καὶ 6′ τόμος ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του (1818—1828) ἐπιμελείᾳ τοῦ Schröder, μαθητοῦ καὶ φίλου του. Εἰ καὶ ἀτελὲς τὸ ἔργον τοῦτο, εἶναι ὅμως πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Σουηδίας μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν μεγάλων συγχρόνων ἱστορικῶν. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Olans Celsius (1703) καὶ καταλήγει εἰς τὸν Ἰωάννην Floderus (1762). Ἕτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι «Historiola Litteraturae Graecae in Suecia» 1700 Upsala 1785—1786), εἰς 14 μέρη, σχηματίζοντα δύο τόμους μετὰ παραρτήματος. Γ. Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

Φάντα (Fadda), *Κάρολος.* Ἰταλὸς νομομαθής, καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Νεαπόλεως, γεννηθεὶς ἐν Κάλιαρι τῷ 1853. Ἔγραψε: «Sulla dottrina della novazione» 1880), «Dell'origine dei legati» (1888), «Ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ τάφου» κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ

φαντάζω· κάμνω καλὴν ἐμφάνισιν: «ἀπὸ μακριὰ φαντάζει» ‖ παθ. *φαντάζομαι, ἀόρ. ἐφαντάσθην*, δημοτ. *ἐ(φα)ντάστηκα, παθ. μετχ. φαντασμένος*· συλλαμβάνω διὰ τῆς φαντασίας μου μεγάλα τινὰ ἢ ἀπραγματοποίητα: «φαντάζεται ὅτι θὰ γίνῃ μεγάλος καὶ τρανός» ‖ καθόλου, συλλαμβάνω διὰ τῆς φαντασίας, διανοοῦμαι, διαλογίζομαι, ὑποθέτω: «οὐδέποτε ἐφανταζόμην τοιαύτην περιπέτειαν» ‖ ἐπαίρομαι, ἀλαζονεύομαι: «πολὺ ἐφαντάσθη» ‖ *φαντασμένος, —η, —ο*· ἐπηρμένος, ἀλαζών, ὑπερήφανος.

φανταιζί. Χαρακτηρίζεται οὕτως ὕφασμα ἢ κομμάτι ἐνδυμασίας (γιλέκο ἰδίως) σύνθετον χρωματικῶς καὶ σχεδιαστικῶς καὶ μὴ ὁμοιόχρωμον πρὸς τὰ ἄλλα κομμάτια μιᾶς φορεσιᾶς, φανταχτερόν, ἰδιότροπον· «κορδέλλα—, πτερὰ— ἄνθη—, ἔπιπλα κλπ. φανταιζί» (γαλλικὴ μεταγραφὴ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *φαντασία*, ἥτις ἐπεστράφη ἐκ νέου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὡς ἐπιρρηματικὸν ἐπίθετον).

φαντάνγκο (ἱσπ. fandango, rondeña, malagueña). Ἱσπανικὸς χορὸς εἰς τριμερῆ ρυθμὸν καὶ μετρίαν ἀγωγήν, περιλαμβάνων ᾀδομένας στροφάς, καθ᾽ ἃς παύει ὁ χορὸς τὸ μέλος τοῦ φαντάνγκο συνοδεύουν πάντοτε αἱ καστανιέτται μὲ τὸν ρυθμόν:

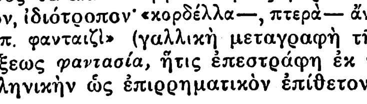

Γ. Σ.

φανταρία (ἡ)· ἰδιωματ., τὸ πεζικὸν στράτευμα.

φαντάρος (ὁ)· δημοτ., στρατιώτης πεζός.

φαντασία (ἡ)· ἡ ψυχικὴ ἱκανότης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς νέαν σύνθεσιν παραστάσεων ἐκ τῶν ἤδη αἰσθητῶν, οἷον διὰ τῆς φαντασίας συνετέθη ἡ χίμαιρα, ὁ γρυπάετος, ἡ σφίγξ κτλ.· ‖ φρ. «ἔχει φαντασία» δύναται εὐκόλως νὰ ἀναπλάττῃ παραστάσεις, «ἔχει νοσηρὰν φαντασίαν» ἀναπλάττει παραστάσεις ἀπιθάνους, παραδόξους κτλ.· ‖ ἔπαρσις, μεγαλαυχία, ἀλαζονεία: «φαντασία ποὺ τὴν ἔχει!»

—*[Ψυχολ.]* Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ ὁ ὅρος φαντασία ἐσήμαινε τὴν παραστατικὴν ἱκανότητα καθόλου καὶ τὴν παράστασιν αὐτήν. Ἐν τῇ συγχρόνῳ πειραματικῇ ψυχολογίᾳ φαντασία καλεῖται ἡ ἱκανότης τοῦ δημιουργεῖν νέας εἰκόνας, νέας παραστάσεις καὶ νέας μορφὰς ἐκ τῶν ἐν τῇ συνειδήσει ὑπαρχόντων στοιχείων. Ἡ φαντασία συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν μνήμην, μὴ χωριζομένη ἀπ᾽ αὐτῆς δι᾽ ἀκριβοῦς τινος ὁρίου. Τὰ πρῶτα στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀφορμᾶται πρὸς περαιτέρω δημιουργίαν ἡ φαντασία, τὰ λαμβάνει ἐκ τοῦ ταμείου τῆς μνήμης, διὸ καὶ εἰς πάσας τὰς πνευματικὰς δημιουργίας ἡ προϋπάρχουσα γνῶσις εἶναι μέγιστον ἐφόδιον. Πλὴν τῆς μνήμης, ὑποβοηθοῦν τὴν φαντασίαν καὶ αἱ ἄλλαι ψυχικαὶ λειτουργίαι καὶ πρὸ πασῶν ἡ νόησις, ἡ ὁποία κατευθύνει τὸν ἔλλογον συνειρμὸν τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων καὶ τὴν παραγωγὴν ἐξ αὐτῶν ἐλλόγου νέου. Μέγα κίνητρον τῆς φαντασίας εἶναι καὶ τὸ συναίσθημα, οἷον ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς, ὁ ἔρως, ὁ ἐνθουσιασμός, τὸ μῖσος, ἡ ἀγανάκτησις κλπ., ὡς καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ ἐν τῇ φύσει καλοῦ. Ὅπως τῶν ἄλλων ψυχικῶν λειτουργιῶν, οὕτω καὶ τῆς φαντασίας ὑπάρχει φυσιολογική της βάσις, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ἐπίδρασις, ἣν ἀσκοῦν ἐπ᾽ αὐτῆς διάφοροι τεχνητοὶ ἐρεθισμοὶ τοῦ ἐγκεφάλου (καφές, οἰνοπνευματώδη, ὄπιον, τεῖον, καπνός, ἀρώματα κλπ.). Ποῦ ὅμως τοῦ ἐγκεφάλου ἑδράζεται ἡ ἱκανότης αὕτη δὲν καθωρίσθη εἰσέτι ἀναντιλέκτως.

Ἡ φαντασία, κατὰ τὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν ἐξεταζομένη, εἶναι παθητικὴ καὶ ἐνεργητική. *Παθητικὴ* εἶναι ἡ φαντασία, ὅταν ἄγηται εἰς ἐνέργειαν ἄνευ προαιρέσεως, αὐτομάτως. Τοιαύτη εἶναι ἡ φαντασία τῶν παιδίων ἡ ἐμψυχοῦσα τὰ ἑαυτῶν ἀθύρματα, ἡ μυθοπλαστικὴ φαντασία τῶν λαῶν καὶ ἡ ἐκφαινομένη ἐν τοῖς ὀνείροις. *Ἐνεργητικὴ* εἶναι ἡ φαντασία, ὅταν ὁρμᾶται ἀπὸ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως. Τῆς φαντασίας ταύτης γίνεται πολλαπλῆ χρῆσις ἐν πάσῃ ἐνσυνειδήτῳ καὶ ἠθελημένῃ δημιουργίᾳ, ἐν τῇ τέχνῃ, τῇ ἐπιστήμῃ κτλ. Κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἡ φαντασία εἶναι δημιουργικὴ καὶ ἐποπτική. *Δημιουργικὴ* εἶναι ἐκείνη, ἥτις, λαμβάνουσα καὶ συνδυάζουσα κατὰ πάντα τρόπον τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, παράγει τὰς νέας μορφάς. Εἰδικώτερον, ἡ δημιουργικὴ φαντασία καλεῖται: *ἀφαιρετική*, ὅταν ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἀφαιρῇ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ συνειδήσει ὑπαρχόντων στοιχείων, *προσθετική*, ὅταν προσθέτῃ εἰς τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἄλλα, καὶ *συνδυαστική*, διότι ἐκ τῶν ἀναπλασσομένων εἰκόνων λαμβάνουσα μέρη καὶ συνδυάζουσα ταῦτα παρουσιάζει τὰ νέα δημιουργήματά της. *Ἐποπτικὴ* εἶναι ἡ φαντασία, ἧς κυρία ἰδιότης εἶναι ἡ ἐνάργεια, ἡ ἐκδηλουμένη ἐν τῇ ἀκριβεῖ συλλήψει καὶ τῇ σαφεῖ παραστάσει τῶν δημιουργουμένων.

Ἡ φαντασία συνοδεύει τὸν ἄνθρωπον καθ᾽ ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωήν, ἀλλὰ παρουσιάζει πλείστας διαφορὰς κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἡλικίας του. Κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐκδηλοῦται ἡ φαντασία ἐν ταῖς παιδιαῖς (προσωποποίησις καὶ ἐμψύχωσις ἀθυρμάτων κτλ.) καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ πλαστῶν διηγήσεων. Κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, συνεπείᾳ φυσιολογικῶν λόγων, ἡ φαντασία καθίσταται πλουσιωτέρα καὶ ζωηροτέρα, ἀπασχολουμένη μὲ παντοῖα ὀνειροπολήματα καὶ στρεφομένη τὸ πρῶτον πρὸς καλλιτεχνικὰ καὶ μεταφυσικὰ προβλήματα. Κατὰ τὴν προηγουμένην ἡλικίαν ἀποβαίνει σπουδαιοτέρα καὶ αὐστηροτέρα. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς περιόδου ταύτης ἀναφαίνονται σαφέστερον καὶ προάγονται ἡ ἰδιοφυΐα καὶ τὸ δαιμόνιον, κατευθυνόμενα ὑπὸ τῆς δημιουργικῆς φαντασίας. Ἐκ τῶν διαφόρων ἰδιοφυϊῶν πρωϊμώτερον συνήθως ἐκδηλοῦται ἡ μουσική, ἡ ἐπὶ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ ἡ ποιητική, ὑστερώτερον δὲ ἡ ἐπιστημονική, ἅτε ἀπαιτοῦσα εἰς ἐκδήλωσιν πλῆθυν ἄλλων γνώσεων.

Ἡ φαντασία, ὅπως καὶ ἡ νόησις καὶ αἱ ἄλλαι ψυχικαὶ λειτουργίαι, μετρεῖται διὰ διαφόρων κριτηρίων (test), σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: τὸ τῆς συνθέσεως εἰκόνων ἐκ δεδομένων τεμαχίων, τὸ τῆς ἑρμηνείας κηλίδων μελάνης, τὸ τῆς συμπληρώσεως μύθων καὶ μικρῶν διηγημάτων, τὸ τῆς κατασκευῆς μύθων ἐκ δεδομένων στοιχείων, τὸ τῆς συμπληρώσεως ἐλλιπῶν προτάσεων καὶ κειμένων κλπ. Ἡ φαντασία εἶναι μετὰ τῆς νοήσεως μία ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ἄνευ αὐτῆς εἶναι ἀνέφικτος οὐ μόνον ἡ καλλιτεχνική, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ δημιουργία, ὁ δὲ βίος ἀποβαίνει ἀνιαρὰ τις καὶ ἀσήμαντος κατάστασις. [Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Ψυχολογία (Ἀθῆναι 1933), σ. 248 κ. ἑξ.] Θ. Π.

—*[Λογοτ.]* Ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ δύναται ν᾽ ἀποκληθῇ *φαντασία* (genre fantastique) τὸ σύνολον ἐκεῖνο τῶν πλασμάτων ἢ εὑρημάτων τῆς φαντασίας, ἐν τοῖς ὁποίοις πρόσωπα, στοιχεῖα καὶ οὐσιώδεις ἐν γένει χαρακτῆρες κεῖνται πέραν τοῦ πραγματικοῦ, τουτέστιν ἐν τῷ ὑπερφυσικῷ, εἴτε ἐν τῷ μεταφυσικῷ, μόνον ὅμως ἐφ᾽ ὅσον ταῦτα εἶναι καὶ στενῶς προ-

Digitized by Google

σωπικὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ ποιητοῦ ἢ τοῦ συγγραφέως, οὐχὶ δ' ἐπαναλήψεις, ἀναπτύξεις ἢ συμβολισμοὶ τρεχουσῶν ἀντιλήψεων ἢ πεποιθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτῶν περιβάλλοντος. Δὲν ὑπάγονται ἄρα ἐν τῇ «φαντασίᾳ» αἱ πρῶται μορφαὶ τῆς ποιήσεως τῶν λαῶν, ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν, δηλαδὴ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἡρωϊκαὶ ἐποποιΐαι. Ἀντιθέτως ὅμως ὑπάγονται ἐν τῇ «φαντασίᾳ» ἐξαιρετικά τινα εἰκαστικὰ δημιουργήματα πάσης ἐποχῆς. Ταῦτα φαίνονται ἀρχικῶς προερχόμενα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, φιλολογικὴν δὲ σύνοψιν αὐτῶν ἀποτελεῖ ἡ περσικὴ «Χαλιμᾶ», ἐνωρίτατα ὅμως εἰσέδυσαν καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὅπου ἐδημιουργήθησαν οἱ Ἱπποκένταυροι καὶ ὁ Ἱππόκαμπος, ἡ Λερναία Ὕδρα καὶ αἱ Στυμφαλίδες ὄρνιθες, ἡ Χίμαιρα καὶ ὁ Πήγασος, ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδις, ὁ Ἄργος καὶ ὁ Κέρβερος, ὁ Μινώταυρος καὶ ἡ Σφίγξ, ὁ Πάν, οἱ Σάτυροι καὶ οἱ λατινικοὶ Φαῦνοι, αἱ Νηρηΐδες, Ναϊάδες, Δρυάδες καὶ Ἀμαδρυάδες, ὁ Ἑρμαφρόδιτος καὶ ὁ Νάρκισσος κτλ., ἀλλὰ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου ἐδημιουργήθη ἐπίσης ἡ Σφίγξ. Αἱ ἐραλδικαὶ παραστάσεις τοῦ Μεσαίωνος (π. χ. ὁ γρύψ, ὁ ἡμέτερος δικέφαλος ἀετός) εἶναι ἐπίσης παραφθοραὶ τῶν ἀνωτέρω προτύπων, τέλος δὲ καὶ αἱ βραδύτερον ἐξαπλωθεῖσαι παρὰ τῷ λαῷ δεισιδαίμονες παραστάσεις, ἀποθησαύρισιν τῶν ὁποίων συγκριτικῶς ἐκτελεῖ ἡ λαογραφία. Στοιχεῖον ὅμως νέον καὶ καθαυτὸ πρωτότυπον, παρεισαχθὲν ἀπὸ τῶν πρώτων μεσαιωνικῶν χρόνων, ὑπῆρξεν ἡ «Ἀποκάλυψις» τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἥτις, λαοφιλεστάτη καταστᾶσα, ἀπετέλεσε τρόπον τινὰ τὴν χριστιανικὴν μυθολογίαν τῆς ἐποχῆς. Ἐκ τῆς ἐκστατικῆς μυθοπλαστίας τοῦ βιβλίου τούτου ἐξεπήδησε γόνιμος πληθὺς σαγηνευτικῶν νέων στοιχείων, ἐν οἷς λ. χ. μνημονευτέα ἡ νέα παράστασις τοῦ Χάρονος, μεταμορφωθέντος ἀπὸ τοῦ κλασσικοῦ πορθμέως εἰς συμβολικὸν σκελετώδη δορυφόρον ἱππότην (Ν. Γ. Πολίτης). Τὰ λαϊκὰ ταῦτα ἐντρυφήματα, ἀσυγκρίτως προσφιλέστερα παρὰ τοῖς ἀγγλοσαξωνικοῖς λαοῖς, ἐνωρὶς ἤρχισαν ἀνερχόμενα καὶ εἰς μορφὰς καλλιτεχνικὰς ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν, τοῦτο δ' ἐγένετο ἐν ταῖς εἰκαστικαῖς τέχναις ἐν πρώτοις διὰ τοῦ ζωγράφου καὶ χαράκτου Ἀλβ Ντύρερ, ἐν δὲ τῇ φιλολογίᾳ διὰ τοῦ Ἰω Σπίφφ, συγγράψαντος τὰ πασίγνωστα περὶ τοῦ δαιμονίου δόκτορος Φάουστ βιβλία, ἅτινα ἀπέθησαν κυριολεκτικῶς δημώδη καὶ τῶν ὁποίων τὴν ὑψηλὴν ἀποκρυστάλλωσιν ἀπετέλεσε μετὰ τρεῖς αἰῶνας τὸ ἔργον τοῦ Γκαῖτε. Ἀλλ' οἱ πατέρες τοῦ καθαυτὸ λογοτεχνικοῦ «φανταστικοῦ εἴδους» ὑπῆρξαν ἐκ τῶν ποιητῶν μὲν ὁ Bürger, ἐπυλλιακὸς («Λεονόρα» κτλ), ὁ Βέρνερ καὶ οἱ μιμηταί του, ἐκ τῶν πεζογράφων δὲ ὁ Χόφμαν διὰ τῶν «Φανταστικῶν διηγημάτων» αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὁμοφύλῳ Ἀγγλίᾳ προσφιλέστατον ἐγένετο τὸ «φανταστικὸν» εἶδος. Ἡ «Τρικυμία» τοῦ Σαίκσπηρ ἀποτελεῖ τὴν ἠθικὴν δραματοποίησιν τῶν δημωδῶν μεταφυσικῶν δεισιδαιμονιῶν τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἐνταῦθα δ' ὑπάγεται ὁ «Μάμφρεδ» τοῦ Βύρωνος καὶ τὸ πλεῖστον τῆς πεζογραφίας τοῦ Ροβ Λουδ. Στήβενσον, οἷον ἡ «Νέα Χαλιμᾶ», ἡ «Νῆσος μὲ τὸν θησαυρὸν» κ. ἄ.

Ἀντιθέτως, τὸ φανταστικὸν εἶδος δὲν ὑπῆρξεν ἰθαγενὲς παρὰ ταῖς λατινικαῖς χώραις τῆς Εὐρώπης. Καταπληκτικὴ ὅμως παρουσιάζεται ἡ ἐπίδρασις, ἣν ἤσκησεν ἐν αὐταῖς τοῦτο, ἐπείσακτον διὰ τῶν μεταφράσεων τῶν ἔργων τοῦ Χόφμαν, ἡ κυκλοφορία τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἱστορική. Ὅ,τι ὁ Ὄσσιαν, τοιοῦτος ἐγένετο, βραδύτερον ἐκείνου, καὶ ὁ Χόφμαν διὰ τὴν Εὐρώπην, ἀφετηρία τῆς βαθείας μεταβολῆς, τῆς συντελεσθείσης εἰς τὰ γράμματα, ἀρχικῶς τὰ γαλλικὰ καὶ βραδύτερον τὰ παγκόσμια, ἀπὸ τῶν μέσων ΙΘ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν ποιητῶν ὁ Οὐγκώ, ἐκ δὲ τῶν πεζογράφων ὁ Νοδιέ, ὁ Νερβάλ, ὁ Γκωτιέ, ἡ Σάνδη, ὁ Μωπασσὰν ἀνεφάνησαν οἱ λογοτέχναι τοῦ «φανταστικοῦ», ἰδίως ὅμως εἰς βραχείας πνοῆς ἔργα. Ἐκεῖθεν δὲ ἀπέρρευσεν ὁ «σατανισμὸς» τοῦ Μπαρμπὲ ντ' Ὠρεβιλλύ, τοῦ Μπωντελαὶρ καὶ τοῦ Ρολλινά. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως τὰ ἔργα τοῦ Χόφμαν διεδόθησαν καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ὅπου θαυμασίως ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Ἔδγαρ Πόε (κυρίως εἰς τὴν σειρὰν τῶν διηγημάτων του). Μαθητὴς δὲ τοῦ τε Χόφμαν καὶ τοῦ Πόε ἐν ταὐτῷ ἀνεφάνη βραδύτερον ὁ Βιλλιὲ Ντελὶλ Ἀδὰμ ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ κίνησις αὕτη κατέληξεν ὁριστικῶς εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς σχολῆς τοῦ «συμβολισμοῦ», ὅστις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἔκφρασις τοῦ μεταφυσικοῦ ἰδεαλισμοῦ ἐν τῇ φιλολογίᾳ· οὕτως ὁ Χόφμαν, ὁ Πόε καὶ ὁ Ντελὶλ Ἀδὰμ χαρακτηρίζονται συνάμα ὡς «φανταστικοὶ» καὶ ὡς «προσυμβολισταί», ὡς οἱ «ἀγαπῶντες μόνον τὸ ἔξω τοῦ κανόνος καὶ τοῦ μέτρου, ὅτε μὲν τὸ κάτω τοῦ ἀνθρώπου, ὅτε δὲ τὸ ὑπεράνω αὐτοῦ». Ἂν συγκριθῶσιν ὅμως πρὸς ἀλλήλους, ὁ μὲν Χόφμαν εἶναι ὁ ἀπολύτως «φανταστικός», ὁ δ' Ἔδγαρ Πόε ὁ ἀπολύτως «λογικός». Τὰ διηγήματα τοῦ Πόε εἶναι πάντοτε σπάνια λογικὰ «προβλήματα πρὸς λύσιν», ἀντὶ δὲ τοῦ φανταστικοῦ ὑπόκειται ἐν αὐτοῖς εἴτε τὸ ὁμοιάληθες, ἡ ἀληθοφάνεια καὶ ἡ ἀμφιβολία, ἐπηυξημέναι ὅμως εἰς διαστάσεις αὐτόχρημα τερατώδεις, εἴτε τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ τὸ καταπληκτικόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπολύτως ἀδύνατον γενέσθαι. Τὸ εἶδος δὲ τοῦτο ἐκαλλιέργησεν ἐν Γαλλίᾳ μὲν ὁ Ἰούλιος Βέρν, συγγραφεὺς τοῦ «ἐπιστημονικῶς φανταστικοῦ», ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ μερικῶς καὶ ὁ Οὐέλς, ὅστις ἐνίοτε κατέρχεται καὶ μέχρι τῶν τυπικῶν ἀλληγοριῶν. Συγκρινόμενος δ' ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὰ διηγήματα τοῦ Πόε, ὁ Βιλλιὲ Ντελὶλ Ἀδὰμ εἶναι τρόπον τινὰ ὑψηλότερος καὶ ἀριστοκρατικώτερος, δεδομένων ἄλλως τε καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἑγελειανῆς φιλοσοφίας σπουδῶν του, καρποὶ τῶν ὁποίων εὕρηνται ἐν τῇ «Εὔα τοῦ Μέλλοντος» («L' Ève Future») αὐτοῦ.

Τὸ φανταστικὸν μετέπεσε μετ' οὐ πολὺ εἰς νέαν φάσιν, τὴν καὶ σύγχρονον, δηλαδή, ἀντὶ τῆς προτέρας *τραγικότητος*, εἰς τὴν *χάριν*. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐπῆλθεν ἀπὸ τοῦ Λαφόργ, ὅστις, μελετητὴς τοῦ Σαίξπηρ καὶ βαθύτατα ἐμπεποτισμένος ὑπὸ τῆς ἀμλετικῆς προσωπικότητος, ἐπεχείρησεν ἐν τῷ λυρικῷ αὐτοῦ ἔργῳ τὸν τύπον τοῦτον τοῦ Ἄμλετ νὰ ἐκσυγχρονίνῃ καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ ἐπὶ ἐπιπέδων συνθετωτέρων καὶ μᾶλλον λεπτεπιλέπτων. Εἶναι δὲ ἡ χάρις αὕτη μεστὴ πικρίας, ἡ δὲ μυθοπλαστία τοῦ νεωτέρου τούτου «φανταστικοῦ» λυρικὴ τῇ αὐταπάτῃ μὴ ἀποκρυπτομένη ὡς συνειδητὴ προσπάθεια διαφυγῆς ἐκ τῆς πραγματικότητος.

Ἐν τῇ δημώδει ἑλληνικῇ ποιήσει, ὡς καὶ ἐν τῇ τῶν λοιπῶν νεολατινικῶν χωρῶν, τεκμήρια «φανταστικῆς» συλλήψεως σπανίζουσι, ἐξαιρέσει εὐαρίθμων τινῶν «μοιρολογίων» καὶ τῆς νεκρώσιμου παραλογῆς τοῦ «Νεκροῦ ἀδελφοῦ», τῆς ὁποίας ἡ προέλευσις θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν σλαυϊκή. Ἐν τῇ ἐντέχνῳ δ' ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ φανταστικά τινα στοιχεῖα εὕρηνται ἐν ὀλίγοις, ἐκ μὲν τῶν ποιητῶν παρὰ τῷ Παλαμᾷ («Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου») καὶ τῷ Καρυωτάκῃ, ἐκ δὲ τῶν πεζογράφων παρὰ τῷ Δημοσθένῃ Βουτυρᾷ, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ εἴδους. Ὁ «Πέτρο Κάζας» τοῦ Φ. Κόντογλου ὑπάγεται εἰς τὸ εἶδος τοῦτο.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

— */Μουσ./* Ἡ *φαντασία* (ἰταλ. fantasia, γαλλ. fantaisie, γερμ fantasiestück) εἶναι τεμάχιον ἐνοργάνου μουσικῆς, ἐλεύθερον μορφικῶς. Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ φαντασία διαφέρει ριζικῶς τῆς σονάτας, ἧς ἡ μορφὴ εἶναι αὐστηρῶς καθωρισμένη· διὸ καί τινες σονάται, μὴ ἀκολουθοῦσαι τὸν καθωρισμένον τύπον, καλοῦνται φαντασίαι-σονάται. Ἡ φαντασία ἔχει τὰ πρότυπά της εἰς τὰ ἀγγλικὰ fancies, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα καὶ ἐγράφοντο κατὰ τὸν τύπον τῶν *ριτσερκάρι* μὲ πολλὴν ἀντιστικτικὴν ἐπεξεργασίαν. Διὰ τῆς λέξεως *φαντασίαι* ὑπενοοῦντο ὡσαύτως κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα αἱ ἐλεύθεραι συνθέσεις, αἱ ἀντιπαρατιθέμεναι εἰς τὴν αὐστηρὰν μορφὴν τῆς *φυγῆς*. Σήμερον *φαντασίαι* καλοῦνται αἱ διασκευαί, τὰ μωσαϊκὰ ἢ αἱ παραφράσεις μελοδραμάτων, ὀπερεττῶν, λαϊκῶν τραγουδιῶν κτλ.

Γ. Σ.

— */Στρατ./* Διὰ τοῦ ὀνόματος *φαντασία* (ἰταλ. fantasia) καλεῖται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων εἶδος στρατιωτικῆς ἱππικῆς ἐπιδείξεως τῶν Ἀράβων Κατ' αὐτὴν οἱ ἱππεῖς, ἔφιπποι καὶ πάνοπλοι, τρέχουσιν ἀπὸ ρυτῆρος ἐκβάλλοντες πολεμικὰς κραυγάς. Ἐκτελοῦντες διαφόρους ἀκροβασίας καὶ παιγνίδια ἐπιδεξιότητος καὶ πυροβολοῦντες εἰς τὸν ἀέρα. Διάφοροι ζωγράφοι, καὶ ἰδίᾳ Γάλλοι, ἀπεικόνισαν ὡραίας σκηνὰς φαντασίας, ἄρισται τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοῦ Εὐγενίου Ντελακρουὰ καὶ τοῦ Εὐγενίου Φρομαντέν.

Χ. Δ.

— **φαντασία καταληπτική** */Φιλοσ./* βλ. λ. *καταληπτικὴ φαντασία.*

φαντασιασταί. Καλοῦνται οὕτως οἱ *ἀφθαρτοδοκῆται*, οἵτινες ὑπὸ τὸν Ἁλικαρνασσοῦ Ἰουλιανὸν ἐδίδασκον ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ πρὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως δὲν ὑπέκειτο εἰς φθοράν. Οἱ ἀντίπαλοι τούτων, οἱ φθαρτολάτραι, νομίζοντες ὅτι τοιοῦτον σῶμα μόνον κατὰ φαντασίαν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ, ἐκάλουν αὐτοὺς *φαντασιαστάς, φανταστάς*, καὶ σπανιώτερον *φαντασιανιστάς*. Καλοῦνται ἐπίσης οὕτω καὶ οἱ *δοκηταί*, οἵτινες ἐδέχοντο ὅτι ὁ Χριστὸς κατὰ δόκησιν, ἑπομένως κατὰ φαντασίαν, ἐνηνθρώπισεν, οἱ καλούμενοι καὶ *φαντασιοδοκηταί*.

Κ. Ι. Δ.

φαντασιοκοπία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ φαντασιοκόπου, τὸ νὰ φαντάζεται τις ἀδύνατα, μάταια, κενὴ ἐλπίς.

φαντασιοκοπικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς φαντασιοκοπίας, χιμαιρικός, ἀπραγματοποίητος.

φαντασιοκόπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναπλάττων διὰ τῆς φαντασίας του ἀδύνατα ἢ μάταια, ὁ συλλαμβάνων ματαίας ἐλπίδας καὶ παρασυρόμενος ὑπ' αὐτῶν.

φαντασιοκοπῶ (—*έω*)· εἶμαι φαντασιοκόπος, τρέφομαι ὑπὸ ματαίων ἐλπίδων.

φαντασιόπληκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ πληττόμενος ὑπὸ τῆς φαντασίας, φαντασιοκόπος.

φαντασιοπληξία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ φαντασιοπλήκτου, φαντασιοκοπία.

φαντασιοῦμαι (—*όομαι*)· συλλαμβάνω διὰ τῆς φαντασίας, φαντάζομαι ἀνύπαρκτα ἢ ὑπερβολικά.

φαντασιώδης, —*ους* (ὁ,ἡ), —*ες* (τό)· ὁ κατὰ φαντασίαν μόνον ὑφιστάμενος, ἀνύπαρκτος, φανταστικός· || ὁ πλούσιος εἰς φαντασίαν, εὐφάντastος.

φαντασίωσις, —*εως* (ἡ)· τὸ φαντασιοῦσθαι, σύλληψις διὰ τῆς φαντασίας.

φάντασμα (τό)· ὅ,τι τις φαντάζεται, τὸ διὰ τῆς φαντασίας συλλαμβανόμενον, πρᾶγμα ἀνύπαρκτον || ἰδίᾳ, εἴδωλον, φάσμα, ἐμφάνισις ἀποθανόντος· κοιν. *στοιχειό*: «εἶναι ἀλαφροΐσκιωτος καὶ βλέπει φαντάσματα».

—*/Ἀποκρυφ./* *Φάντασμα* καλεῖται μορφὴ ἐξ αἰθερικῆς συνήθως ὕλης, ἡ ὁποία γίνεται ὁρατὴ ὅταν ὁ παρατηρῶν αὐτὴν ἔχει ἀναπτύξει τὴν αἰθερικὴν ὅρασιν ἢ εὑρίσκεται εἰς νευρικὴν ὑπερδιέγερσιν λόγῳ ταραχῆς ἢ φόβου. Τὰ ἀνθρώπινα φαντάσματα, εἶναι κατὰ τὸν ἀποκρυφισμόν, ἄτομα ἀποθανόντα καὶ ζῶντα εἰς τὸ ἀστρικόν των σῶμα, τὰ ὁποῖα προσλαμβάνουν αἰθερικὴν ὕλην καὶ ἐνίοτε καὶ χονδροειδεστέραν φυσικήν, ὥστε νὰ ὑλοποιοῦνται ὁλικῶς ἢ μερικῶς, ὁπότε καὶ γίνονται ὁρατὰ εἰς πάντα. Ἡ κυριωτέρα αἰτία τοιούτων ἐμφανίσεων εἶναι ἐπιθυμία των, τὴν ὁποίαν δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκπληρώσουν ὅταν ἔζων, δεσμὸς πρὸς κάποιον γεγονός, πρόσωπον ἢ τόπον, ἢ ἐπιθυμία νὰ μεταδώσουν εἰς τοὺς ἐπιζῶντας ... σμένην των παραγγελίαν.

Π. Π. Ι.

— */Πνευμ./* Οἱ πνευματισταί, παραδεχόμενοι ὕπαρξιν πνευμάτων, ὀνομάζουσι *φαντάσματα* τὴν παρουσίαν τῶν πνευμάτων τούτων, ἐκδηλουμένων συνήθως ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πνεύματα δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν ... ταῦτα ἵνα καταστῶσιν ὁρατὰ δανείζονται ὕλην ἀπὸ τοὺς μεσάζοντας. Διὸ καὶ ὁ πνευματιστικὸς ὅρος τοῦ φαινομένου εἶναι *ὑλοποίησις*. Οἱ ψυχοφυσιολόγοι ὅμως, ὡς μὴ παραδεχόμενοι πνεύματα, θεωροῦσι τὰ φαντάσματα ὡς ἐκδήλωσιν ... *ἀνθρώπου* (μέντιουμ), τοῦ ὁποίου ὁ ψυχοδυναμισμὸς διαμορφοῦται ἐκτὸς τοῦ σώματος εἰς διαφόρων σχημάτων πλάσμα. Διὸ καὶ ἐκάλεσαν τὸ φαινόμενον τοῦτο *ἐκτοπλασμα.*

Κ. Ι. Κ.

φαντασμαγορία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ἐμφανίζειν φαντάσματα ἐν σκοτεινῇ αἰθούσῃ τῇ βοηθείᾳ ὀπτικῶν μέσων· || χαρακτηριστικὸν ὑπερφυσικοῦ ὡραίου πράγματος (μεταγραφὴ τῆς γαλλ. fantasmagorie, ἥτις ἐπλάσθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ φαντασμα + *ἀγορεύειν*).

—*/Ἐγκυκλ./* Ἡ *φαντασμαγορία* εἶναι θεατρικὸν ἔργον, ἐν τῷ ὁποίῳ κυριαρχεῖ τὸ θαυμαστὸν ... ἐν τῇ δράσει τοῦ ὁποίου ἐπεμβαίνουν, ὅπως ... κατευθύνουν, ἓν ἢ περισσότερα πρόσωπα ὑπερφυσικά, πνεύματα, μάγισσαι κλπ. Ἡ φαντασμαγορία βασίζεται ἐπὶ τῆς τέχνης τοῦ ἐμφανίζειν φανταστικὰς παραστάσεις δι' ὀπτικῆς ἀπάτης ἢ παρα... ὑπερφυσικῶν ἢ καταπληκτικῶς ἢ ἰδανικῶς ὡραίων πραγμάτων. Σκοπὸς τοῦ θεατρικοῦ τούτου εἴδους εἶναι ἡ εὐχαρίστησις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων, διὰ μέσου ἐκπλήξεων, ποικιλίας διακοσμήσεων, πλουσίων ἢ παραδόξων ἀμφιέσεων, ... στικῶν παιγνίων (effets de lumière), χορῶν ... μουσικῆς. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ὁ ἄψυχος κόσμος ἐμφανίζεται ὡς ἔμψυχος, τὰ ζῷα δὲ παίζουν ἀνθρωπίνους ρόλους. Σπανίως αἱ φαντασμαγορίαι ἔχουν ἀξιώσεις ἔργου πνευματικοῦ μὲ καθαρῶς λογοτεχνικὸν χαρακτῆρα. Οἱ κωμικοὶ ρόλοι ἀποτελοῦν ἁπλᾶς παρεμβολάς· αἱ ὡραῖαι ... σπανίζουν· οἱ διάλογοι εἶναι λίαν μεμετρημένοι καὶ διαρκοῦν, χωρὶς οὐδεὶς τεχνικὸς ... νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, ὅσον χρόνον ἀπαιτεῖ ... προετοιμασία τῆς ἀλλαγῆς τῆς σκηνοθεσίας ἢ ἡ προπαρασκευὴ ἑνὸς τρύκ. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου εἰς τὰς φαντασμαγορίας ἔχει δευτερεύουσαν ἐντελῶς σημασίαν, καθότι χρησιμεύει ἁπλῶς μόνον ὅπως δώσῃ ἀφορμὴν νὰ χρησιμοποιηθῶσι τὰ ὑπάρχοντα ἀνάλογα τεχνικὰ μέσα ὑπὸ τῶν μηχανικῶν καὶ τοῦ σκηνοθέτου, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν εἰς τὰ ἔργα ταῦτα τοὺς κυριωτέρους συνεργάτας. Δὲν εἶναι εὔκολος ὁ καθορισμὸς τῆς ἀρχῆς τῶν φαντασμαγοριῶν. Ἤδη εἰς τὰ δραματικὰ «μυστήρια» τοῦ μεσαίωνος ἐλάμβανον χώραν ... σκηνῆς μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι προεκάλουν τὸν ... σμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν τῶν συγχρόνων. ... τῶν πρώτων φαντασμαγοριῶν, αἵτινες ἐπαίχθησαν ἐν Παρισίοις, ἦτο ἡ «Ἀνδρομέδα» τοῦ Κορνηλίου, ἥτις παρεστάθη τῷ 1650 ἐνώπιον τοῦ ... τότε βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ', μετὰ ... πλούτου διακόσμου καὶ τεχνικῶν μέσων ... νῶν διὰ τὴν ἐποχήν.

Τὰ τεχνικὰ μέσα τῶν φαντασμαγοριῶν ἐχρησιμοποιήθησαν μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας εἰς τὰ ... δράματα τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος, καθὼς ... τὰ ἔργα δι' ὧν ἐνεφανίζετο ἡ μεγαλοπρέπεια ... ὁ πλοῦτος τῶν ἀνατολικῶν αὐλῶν, ἢ εἰς τὰ ... ὑπόθεσιν ἀρχαϊκῶν ἢ μεσαιωνικῶν ἡρώων ...

Digitized by Google

περά-κωμικ ἐνέχουν πλήρη τὰ στοιχεῖα τῆς φαντασμαγορίας, ὡς εἶναι αἱ «Ζεμὶρ καὶ Ἀζόρ» «Ἡ ...ἴγισσα Γρζέλ», Ἡ Σταχτοπούτα» κλπ. Κατὰ τὰς ...χὰς τοῦ ΙΘ αἰῶνος ἐδόθη ἡ περίφημος φαντασμαγορία «Τὸ πόδι τοῦ προβάτου» τοῦ Μαυταιν ...λ, ἥτις ἔκτοτε ἐπανελήφθη πολλάκις ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὁλονὲν ...λειοτέρων μηχανικῶν καὶ σκηνικῶν ἐν γένει μέσων, ἀναλόγως τῶν προόδων τῆς ἐποχῆς. Μεταξὺ ...ῶν ἄλλων φαντασμαγοριῶν, αἵτινες ἀφῆκαν ἐπί... ἐποχήν, εἶναι: «Τὰ χάπια τοῦ διαβόλου», «Ἡ ...αφος στὸ δάσος», «Οἱ ἑπτὰ πύργοι τοῦ διαβόλου», Ὁ Δὸν Κιχῶτος», «Ὁ ἀπολεσθεὶς παράδεισος», «Ὁ ...γεμμένος αὐλός» τοῦ Μόζαρτ κλπ. Ὑπῆρξεν ...οχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν, ἰδίως ἐπὶ τῆς δευτέ... αὐτοκρατορίας, αἱ φαντασμαγορίαι εἶχον κυριαρχήσει ἐπὶ τοσοῦτον τῶν γαλλικῶν θεάτρων, ...τε τὰ πλεῖστα τούτων εἶχον παύσει νὰ ἀναβιβάζουν ἄλλα θεατρικὰ εἴδη. Ὁ συναγωνισμὸς ὅμως ...ῶν διαφόρων διευθυντῶν τῶν θεάτρων εἰς τὴν ...λυτελεστέραν ἐμφάνισιν τῶν φαντασμαγοριῶν ...ν προεκάλεσε ταχέως τὴν χρεωκοπίαν τῶν πε...σσοτέρων ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων φαντασμαγορικῶν μελοδραμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ...ιρμένουσι τὰ «Παραμύθια τοῦ Ὄφμαν» τοῦ Ὄφενμπαχ. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ φαντασμαγορίαι περιωρίσθησαν κυρίως εἰς τὰ μεγάλα ...ατρα, ὅπου παίζονται αἱ «ἐπιθεωρήσεις», αἱ ...εῖσται τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν φαντασμαγορίας ...ε ναι συνδυασμὸς φαντασμαγοριῶν καὶ χορογρα...ας. Τὰ κατὰ τοὺς νεωτέρους ἐπίσης χρόνους ...γάλην διάδοσιν σχόντα διάφορα «μπαλέττα» ...οτελοῦν εἶδος φαντασμαγοριῶν, καλλιεργηθὲν ...ρίως ἐν Ρωσίᾳ. Ἐπίσης ἐν τῇ κινηματογραφίᾳ φαντασμαγορία εὗρεν ἓν τῶν προσφορωτέρων ...ιφῶν ἀναπτύξεως καὶ ἐξελίξεως. Ὁ γαλλιστὶ ...ὶ τὴν φαντασμαγορίαν χρησιμοποιούμενος ὅρος ...ërie ἀπεδόθη ἐπίσης ἑλληνιστὶ καὶ διὰ τῶν λέ...ων *ὄνειρον*, *ὀνειρόδραμα*, αἵτινες ἐπεκράτησαν ...ρίως διὰ τὰ ἔργα τὰ ἐμφανίζοντα προέχουσαν ...ν λογοτεχνικὴν ἀξίαν, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ μουσική, ἡ ...ρογραφία καὶ ὁ διάκοσμος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ...ν κυρίως φαντασμαγορίαν, ἐνέχουν δευτερεύου...ν σημασίαν ἢ καὶ ἐλλείπουν παντελῶς. Ταῦτα ...ι «Ἡ τρικυμία» καὶ τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς» ...ῦ Σαιξπηρ, τὸ «Γαλάζιο πουλὶ» τοῦ Μαίτερ...γκ, κ. ἄ. γ. σ.—μ. δ. β

φαντασμαγορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος ... φαντασμαγορίαν, ὁ τῆς φαντασμαγορίας: *«ἡ ...ιπαδηφορία ἦτο φαντασμαγορική»*.

φαντασμένος, *—η, —ο*· δημοτ., ἐπηρμένος, ἀλα...ν (βλ. *φαντάζω*).

φαντασμὸς (ὁ)· φάντασμα, εἴδωλον· ‖ οἴησις, ...ιρσις, ἀλαζονεία.

φανтασταί· βλ. *φαντασιασταί*.

φανταστικό, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ... φαντασίαν, ὁ τῆς φαντασίας, ἀνύπαρκτος: ...νταστικὰ γεγονότα» ‖ ἐνίοτε, ...μιρανής, ἐπιδεικτι..., *φανταχτερός*· ‖ ἀρχ. ὁ δυνάμενος, ὁ ἐπιτήδειος ... ἀναπαριστᾷ διὰ τῆς φαντασίας ‖ *φανταστικὴ* (ἡ) ...ουσ, ἡ δύναμις τοῦ φαντάζεσθαι.—Ἐπίρρ. ...*νταστικῶς*.

— **φανταστικοὶ** *ἀριθμοὶ* [*Μαθημ.*]. Ἀριθμοὶ εἰσ...λέντες κατὰ τὴν σπουδὴν τῶν λύσεων τῆς τρι...αθμίου ἐξισώσεως, οἵτινες εἶναι αἱ τετραγω...ικαὶ ῥίζαι τῶν ἀρνητικῶν ἀριθμῶν. Διὰ τῆς προσ...ήσεως τῆς *φανταστικῆς μονάδος* $i=\sqrt{-1}$ ἢ τε...γωνικὴ ῥίζα ἑνὸς ἀρνητικοῦ ἀριθμοῦ $-K^2$ εἶ... φανταστικὸς ἀριθμός, δηλαδὴ γινόμενον ἑνὸς ...γματικοῦ ἀριθμοῦ (ἀκεραίου, κλασματικοῦ ἢ ...μμέτρου) ἐπὶ τὴν φανταστικὴν μονάδα. Τὸ σύ...μα τῶν πραγματικῶν καὶ τῶν φανταστικῶν ...θμῶν εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν λύσιν ἀλγεβρικῆς ...ς ἐξισώσεως οἱουδήποτε βαθμοῦ, χωρὶς νά ...ρχῃ ἀνάγκη περαιτέρω εὐρύνσεως αὐτοῦ. Ἡ θεμελιώδης πρότασις τῆς ἀλγέβρας, ὅτι πᾶσα ...βρικὴ ἐξίσωσις ἔχει τοὐλάχιστον μίαν ῥίζαν, ... ἔννοιαν εἰς τὸ σύστημα τῶν πραγματικῶν καὶ ...ταστικῶν ἀριθμῶν.

Ἡ γεωμετρικὴ παράστασις τῶν φανταστικῶν ...θμῶν εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐὰν θεωρήσωμεν ἐπὶ ... ἐπιπέδου ἄξονας ...εταγμένων xy ... εἰς ἕκαστον ση...ν τοῦ ἄξονος τῶν ...ντιστοιχοῦντα ... πραγματικὸν ἀ...μὸν (ἀκέραιον, ...ματικόν, ἀσύμ...ον), τότε εἰς ἕκα... σημεῖον τοῦ ἄ...ς τῶν y ἀντι...χοῦμεν ἕνα φαν...ικὸν ἄξονα. Ἡ ...ταστικὴ μονὰς ...παριστᾷ σημεῖόν τι B τοῦ ἄξονος τῶν Ψ, τὸ ...ον συγχρόνως ἀπέχει ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ O ... πρὸς τὴν μονάδα τοῦ μήκους. Ὁ ἄξων τῶν

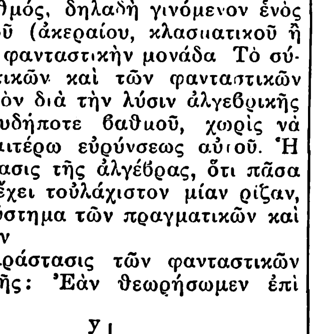

x λέγεται πραγματικὸς ἄξων, ὁ ἄξων τῶν y φανταστικὸς ἄξων. Πᾶν σημεῖον Γ τοῦ ἐπιπέδου τῶν xy παρίσταται ὑπὸ ἑνὸς ἀριθμοῦ τῆς μορφῆς α+6i (α: πραγματικὸν μέρος, 6: φανταστικὸν μέρος) καλουμένου *μιγάδος* (βλ. *μιγάδες ἀριθμοὶ* καὶ λ. *ἄλγεβρα*, τ. Γ', σ. 446 β').

φανταστός, *—ή, —όν*· ὃν δύναταί τις, νὰ φαντασθῇ, ὁ δυνάμενος νὰ συλληφθῇ κατὰ φαντασίαν.

φανταχτερός, *—ή, —ό*· δημοτ. ποῦ φαντάζει, ποῦ κάμνει ἐμφάνισιν καλήν, ἐπιδεικτικός, ζωηρός: «*φανταχτερὸ χρῶμα*».

Φαντὲν (Fantin des Odoards), *Ἀντώνιος-Στέφανος-Νικόλαος*. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς (1738—1820). Νεώτατος εἰσῆλθεν ὡς μαθητευόμενος εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἀκολούθως ἐγένετο ἐφημέριος. Ἐκραγείσης τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἠσπάσθη ἐκθύμως τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, ἐγένετο ἐνεργὸν μέλος τῆς λέσχης τῶν ἰακωβίνων καὶ φίλος τοῦ Μαρᾶ καὶ τοῦ Σωμέτ. Καταστὰς ὕποπτος μετ' οὐ πολύ, ἐφυλακίσθη ἐπί τινα χρόνον. Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του νυμφευθεὶς ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ τυχὼν ἐπιχορηγήσεως συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς διασκευῆς καὶ συνεχίσεως τῆς «*Ἱστορίας τῆς Γαλλίας*» τῶν Βελλύ, Βιλλαρὲ καὶ Γκαρνιὲ εἰς 45 τόμους, ἐξ ὧν δὲν κατώρθωσε νὰ περατώσῃ εἰμὴ μόνον 28. Τὰ κυριώτερα τῶν σῳζομένων ἔργων του εἶναι: «*Λεξικὸν τῆς κυβερνήσεως, τῶν νόμων, τῶν ἐθίμων καὶ τῆς πειθαρχίας τῆς Ἐκκλησίας*» (Παρίσιοι 1788), «*Φιλοσοφικὴ ἱστορία τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως*» (τελευταία ἔκδοσις εἰς 10 τόμους, Παρίσιοι 1807), «*Ἱστορία τῆς Ἰταλίας*» (Παρίσιοι 1802—1803, 9 τόμοι), «*Ἱστορία τῆς Γαλλίας*» (Παρίσιοι 1808—1810, 28 τόμοι). η. π. γ.

Φαντὲν-Λατοὺρ (Fantin-Latour), *Ἰγνάτιος-Ἐρρῖκος-Ἰωσὴφ-Θεόδωρος*. Διαπρεπὴς Γάλλος ζωγράφος (1836—1904). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Κουρμπέ. Τὸ ἔργον του ἀποτελεῖ ἀμάλγαμα τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Σαρντέν, τοῦ Ντελακρουά, τῶν Ὀλλανδῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς, περιλαμβάνει δὲ κυρίως προσωπογραφίας, σκηνὰς ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ ἀπεικονίσεις νεκρᾶς φύσεως. Οἱ πρῶτοι πίνακές του εἶναι: «*Ἡ ἀνάγνωσις*» (1863), «*Μία σκηνὴ ἀπὸ τὸν Ταγχόϋζερ*», (1864), ἓν πορτραῖτον τοῦ Μανὲ (1867), «*Τὸ ξύπνημα*» (1869), «*Ἓν ἀτελιὲ ἐν Μπατινιόλ*» (1870), «*Γωνία τραπεζιοῦ*» (1872), αἱ προσωπογραφίαι τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας Ἔντουϊν Ἔντουαρντς (1875), «*Ἡ ἐπέτειος*» (1876), κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1878 ἤρχισεν ἐκθέτων κρητιδογραφικούς, λιθογραφικούς, ὑδατογραφικοὺς καὶ ἐλαιογραφικοὺς πίνακας, διὰ τὰ θέματα τῶν ὁποίων συνεβουλεύετο τὸν Σούμαν, τὸν Μπερλιὸζ καὶ τὸν Βάγνερ, μεθ' ὧν στενῶς συνεδέετο. Ἐξ αὐτῶν ὡραιότεροι εἶναι οἱ: «*Γύρω ἀπὸ τὸ πιάνο*» (1885), ἡ προσωπογραφία τοῦ Ἀλ. Ζυλιὲν (1887), «*Ὁ χρυσὸς τοῦ Ρήνου*» (1888), «*Ἡ τιμωρία τοῦ Φάουστ*» (1888), ὀκτὼ λιθογραφίαι προοριζόμεναι διὰ τὴν εἰκονογράφησιν τοῦ ἔργου «*Ἕκτωρ Μπερλιόζ*» τοῦ Ἀδ. Ζυλλιέν, διάφοροι σκηναὶ νυκτῶν, μαγικῶν τοπίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων κινοῦνται μυθικὰ πρόσωπα, καὶ ὁλόκληρος σειρὰ νεκρῶν φύσεων καὶ ἀνθοδεσμῶν ἀπὸ γαρύφαλα. χ. δ.

φάντες, ἢ *φάντης*, ἢ *βαλὲς* (ἰταλ. fante, γαλλ. valet). Ὄνομα διδόμενον εἰς τέσσαρα παιγνιόχαρτα τῆς δέσμης (τράπουλας) ἐκ τῶν εἰκονογραφημένων (γραμμένων), ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀνήκει εἰς μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων διαιρέσεων τῶν παιγνιοχάρτων (κούπα, καρό, μπαστούνι καὶ σπαθί). Εἰκονίζεται ὑπὸ μορφὴν νεανίου καὶ φέρει εἰς τὰς δύο ἔναντι γωνίας, πρὸς πληρεστέραν διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων εἰκονογραφημένων, τὸ γράμμα Θ (=θεράπων) εἰς τὰς ἑλληνικὰς δεσμίδας, V (=valet) εἰς τὰς γαλλικὰς καὶ J (=jack) εἰς τὰς ἀγγλικάς. Τὸ ὄνομα *φάντες* προῆλθεν ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ infante ὅπερ σημαίνει πεζὸν στρατιώτην. χ. δ.

Φάντης [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Αἰγύπτου καὶ τῆς Καλλιάδνης, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαχε διὰ κλήρου ἡ Θεανώ, μία τῶν Δαναΐδων. Ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῆς κατὰ συμβουλὴν τοῦ πατρός της κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου των (*Ἀπολλόδ.* Β, 1, 5). α. θ. σ.

Φαντίνα (Fantine). Μία τῶν ἡρωΐδων τοῦ περιφήμου μυθιστορήματος τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ «*Οἱ Ἄθλιοι*». Εἶναι νεαρὰ ἐργάτρια, ἥτις, ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ της, μεθ' οὗ εἶχεν ἀποκτήσει μίαν κόρην, τὴν Τιτίκαν, καὶ περιφρονουμένη ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας, ἠναγκάσθη, διὰ νὰ θρέψῃ τὸ τέκνον της, νὰ γίνῃ πόρνη. Διὰ τῆς ἡρωΐδος ταύτης ὁ Οὐγκὼ ἐπιζητεῖ εἰς δραματικὰς σελίδας τὴν συγγνώμην καὶ τὴν δικαίωσιν τῆς πόρνης, ἐξυψῶν αὐτὴν ὡς μητέρα. χ. δ.

Φαντῖνος *ἅγιος*. Κατήγετο ἐκ Καλαβρίας τῆς Ἰταλίας, ἔζησε δ' ἐπὶ ὀκταετίαν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθύτατον γῆρας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Ἑορτάζεται ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν 30 Αὐγούστου. ε. γ. π.

—**Φαντῖνος**. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἀκμάσας ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, προσκείμενος δ' εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, διὸ καὶ δριμύτατα ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐφέσου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ ὡς λατινόφρων, συλλειτουργῶν τοῖς Λατίνοις ἀδιακρίτως καὶ χειροτονῶν παρανόμως ὅσους ἂν εὕρῃ καὶ οἵους. δ. π. π.

—**Φαντῖνος**, *Γεώργιος*. Ἐνετὸς καπετᾶνος Κρήτης, διοικήσας τὴν νῆσον ὡς ὑφαρμοστὴς ἀπὸ τοῦ 1480 μέχρι τοῦ 1482, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς αὐτῆς Μάρκου Ἰουστινιάνη. ερ. μ.

φαντὸν (fendon). Εἶδος πυρίτιδος, συνισταμένης ἐκ χλωρικοῦ καλίου (16 μ.), πρωσικοῦ καλίου (4 μ.) καὶ σακχάρου (4 μ.). Εἶναι ὀλιγώτερον ὑγροσκοπικὴ τῶν συνήθων χλωρικῶν πυριτίδων. Δὲν εἶναι ἀρκούντως σταθερὰ καὶ δύναται εὐκόλως νὰ ὑποστῇ ἔκρηξιν διὰ τριβῆς ἢ προσκρούσεως. σ. γ.

Φαντόνι (Fantoni), *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς ποιητὴς (1755—1807). Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ὀπαδὸς τῆς μερίδος τῶν γιβελίνων καὶ ἔγραψε «*Πένθιμον ἐγκώμιον εἰς τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν*» (1784) καὶ πέντε ᾠδὰς πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως (1785). Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ὅμως τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἠσπάσθη τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας καὶ ἔγραψε τὴν περίφημον ᾠδὴν «*Ὁ φανατισμός*» (1791) ἐναντίον τῶν κληρικῶν καὶ τῶν βασιλέων, κατετάχθη δὲ καὶ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Ζουμπὲρ καὶ τὸν Μασσενά. Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα του εἶναι τά: «*Ἐπῳδοὶ καὶ ἐπιγράμματα*», «*Γεωργικὸν ποίημα*» καὶ «*Βουκολικόν*», ἀποτελοῦντα ἐπιτυχεῖς μιμήσεις τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Βιργιλίου. χ. δ.

φαντός, *—ή, —ό*· δημοτ., ὑφαντός, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *πλεκτός*.

φαντὸς (γαλλ. fantoche, ἐκ τοῦ ἰταλ. fantoccio, σημαίνοντος τὴν πλαγγόνα). Ἀνδρείκελον τοῦ γαλλικοῦ λαϊκοῦ θεάτρου, ἔχον ἀρθρώσεις καὶ κινούμενον δι' ἀοράτων νημάτων. Τὰ ὀνομαστότερα διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀπόδοσιν καὶ τῶν λεπτομερεστέρων κινήσεων ἦσαν τά, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου κληθέντα, νευρόσπαστα τοῦ Χόλδεν, δι' ὧν ἐδίδετο παράστασις ὁλοκλήρου ἔργου. π. α. κ.

φαντοτσίνι (fantoccini, ἐκ τοῦ ἰταλ. fantoccio). Ὀνομασία τῶν ἀνδρεικέλων τοῦ ἰταλικοῦ λαϊκοῦ θεάτρου, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀρθρώσεις καὶ κινοῦνται δι' ἀοράτων νημάτων. π. α. κ.

Φαντοῦ *ἁγία*· βλ. *Θηρεσία ἁγία*.

Φαντοὺτς (Vaduz) [*Γεωγρ.*]. Πρωτεύουσα τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Λίχτενστάϊν κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Φέλκιρχ—Μπούχς, εἰς ὕψος 460 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κάτ. (1933) 1.715 Γερμανοὶ-καθολικοί. Ἔχει ὡραίαν ἐκκλησίαν γοτθικοῦ ρυθμοῦ, σχολὴν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, δικαστήριον δευτέρας τάξεως εἰς θαυμάσιον ἀρχιτεκτονικῶς κτήριον, τὸ Lamstay καὶ πτωχοκομεῖον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ ὑψιπέδου εἶναι ὁ πύργος τοῦ Φαντοὺτς (Hohen-Liechtenstein). Ἡ περιοχὴ τῆς πόλεως παράγει βάμβακα.

Φανφάνι (Fanfani), *Πέτρος*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ φιλόλογος (1815—1879). Ὑπῆρξεν ἀξιόλογος λεξικογράφος, ἀσχοληθεὶς ἰδιαιτέρως μὲ τὴν σπουδὴν τῆς κλασσικῆς τοσκανικῆς διαλέκτου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «*Μελέται καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν ἔργων τοῦ Δάντου*» (1844), «*Λεξικὸν τῆς τοσκανικῆς διαλέκτου*» (1863), «*Τοσκανικὴ ἀνθολογία*» (1869), «*Ἰταλικὸν λεξικὸν τῆς καθομιλουμένης*» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰωσ. Ριγκουτίνι, 1875), «*Τὸ ἰταλικὸν κοινοβούλιον καὶ τὸ λεξικὸν τῆς Κρούσκας*» (1877), «*Τὸ νέον λεξικὸν τῆς Κρούσκας*» (1877), «*Φιλολογικὰ σύμμεικτα*» (1879) κλπ. η. π. γ.

φανφάρα (γαλλ. fanfare, γερμ. Hornmusik). Σῶμα μουσικῶν ἀποτελούντων ὀρχήστραν ἐκ χαλκίνων ὀργάνων (βλ. λ. *ἐνοργάνωσις*). *Φανφάρα* καλεῖται ὡσαύτως χαρακτηριστικόν τι μέλος ἐκτελούμενον ὑπὸ τῶν σαλπίγγων, ἔχον δὲ χαρακτῆρα πομπώδη καὶ πανηγυρικόν. Αἱ φανφάραι γράφονται ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἁρμονικῶν φθόγγων τῆς σάλπιγγος, διὸ οἱ φθόγγοι των περιφέρονται πάντοτε περὶ τὴν μείζονα συγχορδίαν τῆς τονικῆς, μετά τινων φθόγγων τῆς δεσποζούσης. γ. σ.

φανφαρόνος (ὁ)· δημοτ., κομπορρήμων, ἀλαζὼν (ἰταλ. fanfarone).

Φανὼ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Ὀθωνοί*.

Φανωτὴ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Χαονίας τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου, κειμένη κατὰ μὲν τὸν Πουκεβὶλ βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Κονίσπολις τοῦ Δελβίνου, κατὰ δὲ τὸν Ἀραβαντινὸν παρὰ τὸ χωρίον Λυκούρσι τῶν Ἁγίων Σαράντα. χ. ι. σ.

Φανωτὴς [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Βουνὸς τοῦ βορειοανατολικοῦ τμήματος τῆς Σκύρου, οὗ ἡ κορυφὴ (ὑψόμ. 1.260 ποδ., πλάτ. 38° 54′ 50″ Β.,

Digitized by Google

μῆκος 24° 32' 30'' Ἀν., χαρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island, ὑψοῦται ἀμέσως πρὸς Δ. τῆς κωμοπόλεως τῆς Σκύρου. Ξ. Ε. Λ.

Φαουεντία (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου Γαλατίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄνεμο (νῦν Lamone) καὶ τῆς Via Aemilia ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας. Ἦτο πλουσιωτάτη εἰς πεύκας, οἶνον καὶ ἔρια. Παρ' αὐτὴν ὁ Μέτελλος ἐνίκησε τῷ 82 π. Χ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μαρίου Εἶναι ἡ σημερινὴ *Φαένσα* (Faenza). Α. Θ. Σ.

φαουζερίτης (ὁ) (Fauserit) (*Ὀρυκτολ.*). Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔνυδρον θειικὸν ἅλας τοῦ μαγγανίου καὶ μαγνησίου τοῦ χημικοῦ τύπου $(MnMg)SO_4.7H_2O$. Ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος καὶ εἰς μεγαλυτέρους κρυστάλλους καὶ σταλακτιτικῶς εἰς τὸ Herrengrund τῆς Οὐγγαρίας. Ἔχει χρῶμα ὑπέρυθρον λευκὸν καὶ ὑποκίτρινον λευκόν. Γ. Κ. Γ.

φαουϊασίτης (ὁ) (Faujasit) (*Ὀρυκτολ.*). Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν *ζεολίθων*, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔνυδρον πυριτικὸν ἅλας τοῦ νατρίου, ἀσβεστίου καὶ ἀργιλλίου, τοῦ χημικοῦ τύπου:

$$Na_2CaAl_2Si_5O_{15}.10H_2O$$

Ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ συστήματος (ὀκτάεδρα μὲ γωνιώδεις ἐπιφανείας). Ἔχει θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 5 $^1/_2$—6 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 1,923, λάμψιν ὑελώδη μέχρις ἀδαμαντοειδῆ. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφώτιστος καὶ λευκὸς ἢ ὀρφνός. Εὑρίσκεται ἐντὸς βασαλτῶν εἰς τὸ Sasbach (παρὰ τὴν Kaiserstuhl), Annerod (παρὰ τὴν Giessen) καὶ Pflaster=Kaute (παρὰ τὴν Eisenach). Γ. Κ. Γ.

Φάουλερ (Fowler), *Θωμᾶς*. Ἄγγλος ἰατρὸς (1736—1801). Διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἐδιμβούργου (1778), ἤσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Στρασφόρδῃ καὶ εἶτα ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, διατελέσας ἰατρὸς τοῦ αὐτόθι νοσοκομείου ψυχοπαθῶν. Τὸ ὄνομά του στενῶς συνεδέθη μὲ τὴν θεραπείαν τῶν ἀρσενικούχων, ὧν ὑπῆρξεν ἔνθερμος θιασώτης καὶ ἐκλαϊκευτής. Ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομά του διάλυσις, ἐπὶ τῇ βάσει ἀρσενικώδους καλίου (*φαουλέρειον ὑγρόν*), περιέχει ἐν ἑνὶ γραμμαρίῳ ἓν ὑφεκατοστόγραμμον ἀρσενικώδους ὀξέος καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν δόσιν τῶν 2—20 σταγόνων ἡμερησίως ἐπὶ περιπτώσεων ἀδυναμίας, ἐλαττωματικῆς θρέψεως, νευροπαθείας κ.λ.π. Ἔγραψε: «Medical reports on the effects of tobacco principally with regards to its diurebic qualities in the cure of dropsies and dysuries» (Λονδῖνον 1785), «Medical reports on the effects of arsenic in the cure of agues, remittent fevers and periodic headeache» (Λονδῖνον 1786). Ο. Ρ.

—**Φάουλερ** (Fowler), *Χάρολδ-Νόρθ*. Ἀμερικανὸς καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, γεννηθεὶς τῷ 1859. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Harvard (Ἀμερικῆς) καὶ Βόννης, διωρίσθη διαδοχικῶς καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ πανεπιστήμιον Harvard, τὴν ἐν Ἀθήναις ἀμερικανὴν σχολὴν καὶ ἄλλα καθιδρύματα ἐν Ἀμερικῇ μέχρι τοῦ 1929, ὁπότε ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ διδασκαλίας. Ὑπῆρξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀρχισυντάκτης τοῦ «American journal of Archeology» καὶ ἐξέδωκεν οὐκ ὀλίγα συγγράμματα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας» (1902), «Ἱστορία τῆς ρωμαϊκῆς γραμματολογίας» (1903) καὶ «Ἱστορία τῆς γλυπτικῆς» (1916). Ἐξεπόνησε καὶ ἐκδόσεις διαφόρων ἀρχαίων συγγραφέων, ὡς λ. χ. τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Πλαύτου καὶ τοῦ Ὀβιδίου.

Φάουστ (Faust ἢ Faustus). Γερμανὸς μάγος καὶ ἀγύρτης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καταστὰς περιώνυμος εἰς τὴν παγκόσμιον φιλολογίαν ὡς ἐκ τῶν ποικίλων μύθων καὶ φαντασιωδῶν ἀφηγήσεων, δι' ὧν περιυφάνθη ἡ προσωπικότης του. Ἐνδείξεις περὶ τῆς ἱστορικότητος τοῦ προσώπου τούτου σῴζονται ἐπαρκεῖς. Τέσσαρες Γερμανοὶ συγγραφεῖς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (ὁ Trithenius τῷ 1507, ὁ Mudt τῷ 1513, ὁ Begardi τῷ 1539 καὶ ὁ Gast τῷ 1548) τὸν ἀναφέρουσι, δύο δ' ἐξ αὐτῶν λέγουσιν ὅτι τὸν ἐγνώρισαν καὶ προσωπικῶς. Ἐνῷ δὲ οἱ τρεῖς πρῶτοι τὸν παριστάνουσιν ὡς χυδαῖον ἀγύρτην καὶ γόητα, ὁ θεολόγος Gast τὸν θεωρεῖ ὡς κατέχοντα ὑπερφυσικὰς δυνάμεις, λόγῳ συμφωνίας ἢ συμβάσεως μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα, προσθέτει δὲ ὅτι περὶ τὸ ἔτος 1528, δυνάμει τῆς συμφωνίας ταύτης, ὁ Φάουστ ἀπήχθη εἰς τὸν Ἅδην ὑπὸ τοῦ Διαβόλου. Ἡ τελευταία αὐτὴ ἀφήγησις ἐγένετο ἀφορμὴ ὥστε νὰ δημιουργηθῇ βαθμηδὸν ὁλόκληρος ὁ περὶ Φάουστ θρῦλος ἢ μῦθος, ὅστις μεταγενεστέρως ἀπετέλεσε τὸ θέμα πολυαρίθμων ποιημάτων, ἱστορικῶν καὶ δραματικῶν ἔργων.

Ἡ ἰδέα περὶ συνάψεως συμβάσεως μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Σατανᾶ, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐκχωρεῖ τὴν ψυχήν του εἰς τὸν Πονηρὸν ἔναντι ἀποκτήσεως ὑπερφυσικῶν δυνάμεων καὶ γνώσεων, εἶναι πολὺ παλαιά, καταγωγῆς δὲ ἰουδαϊκῆς, χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀμέσως πρὸ καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰς μυστικὰς τελετὰς καθ' ἃς τὸ ἀνθρώπινον αἷμα, ὡς πηγὴ τῆς ζωῆς, παίζει σπουδαῖον μέρος, αἵτινες συνώδευον τοὺς ἐξορκισμούς, δι' ὧν οἱ Ἰουδαῖοι μάγοι ἐξεκάλουν τὰ κατώτερα πονηρὰ πνεύματα (Σατανεὶμ, εὑρίσκομεν τὴν πηγὴν ὅλων τῶν μεσαιωνικῶν βιβλίων μαγείας μέχρι τοῦ θρύλου τοῦ Φάουστ. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἑτέρα ἰδέα, ἣν ἐμπερικλείει ὁ θρῦλος οὗτος, ὅτι ἡ καθαρῶς κοσμική, ἀνθρωπίνη σοφία καὶ ἐπιστήμη εἶναί τι πονηρὸν καὶ ἀποτελεῖ αὐθάδειαν κατὰ τοῦ Θείου καὶ ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ κύρους τῶν ἱερῶν Γραφῶν, χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἰδιαιτέραν ὤθησιν εἰς τὸν περὶ Φάουστ θρῦλον ἔδωκαν ἀκριβῶς τὰ δύο σπουδαιότερα κινήματα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος —ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ μεταρρύθμισις. Διότι, ὡς γνωστόν, διάφοροι ἐκ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἐπολέμησαν ὄχι μόνον τὰς δεισιδαιμονίας καὶ καταχρήσεις τοῦ παπισμοῦ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ τὸν σύγχρονον τότε σκεπτικισμὸν τῶν Ἰταλῶν οὐμανιστῶν, ὡς ἀντιτιθέμενον πρὸς τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν τῶν ἱερῶν Γραφῶν.

Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ὁ περὶ Φάουστ θρῦλος ἔλαβε τεραστίαν διάδοσιν εἰς τὰς κυρίως προτεσταντικὰς χώρας—Γερμανίαν, Ὁλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ὁ θρῦλος οὗτος ἔλαβε τὴν ὁριστικήν του διατύπωσιν εἰς ἔργον τι ἀνωνύμου συγγραφέως, ἐκδοθὲν ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1587 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τοῦ δόκτορος Ἰωάννου Φάουστ». Ἐν αὐτῷ ὁ Φάουστ παριστάνεται οὐχὶ πλέον ὡς χυδαῖος μάγος καὶ ἀγύρτης, ἀλλ' ὡς μύστης τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὅστις ἐν τῷ διακαεῖ πόθῳ τοῦ νὰ γίνῃ κάτοχος πάσης ἀνθρωπίνης σοφίας, ὑποκύπτει εἰς τὰς ὑπούλους εἰσηγήσεις τοῦ Σατανᾶ (ὅστις ἐδῶ διὰ πρώτην φορὰν ὀνομάζεται Μεφιστοφελῆς). Τὴν «Ἱστορίαν» ταύτην, ἥτις ἔλαβεν ἀμέσως τεραστίαν κυκλοφορίαν, ἐπηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην (Δανίαν, Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ὁλλανδίαν, Φλαμανδίαν, Βοημίαν, κτλ.) σειρὰ ὁλόκληρος ὁμοίων βιογραφιῶν τοῦ Φάουστ, διακεκοσμημένων μὲ παντοίας προσθήκας, ἀναλόγους πρὸς τὴν φαντασίαν ἑκάστου συγγραφέως. Ἐπίσης καὶ λαϊκὰ ποιήματα περὶ Φάουστ ἐκυκλοφόρουν εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα.

Μετ' ὀλίγον ἀρχίζει ἡ δραματοποίησις τοῦ θρύλου. Περιέργως εἰς Ἄγγλον, καὶ οὐχὶ εἰς Γερμανὸν συγγραφέα, ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτος διεῖδε τὴν μεγάλην δραματικὴν ἀξίαν τοῦ θέματος τοῦ Φάουστ. Τῷ 1590 ὁ Χριστόφορος Μάρλω (Marlowe) συνέγραψε τὸ δρᾶμά του «Ἡ τραγικὴ ἱστορία τοῦ δόκτορος Φάουστ», ὅπερ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπαίχθη ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς σκηνῆς. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ δραματοποίησις τῆς ἱστορίας τοῦ Φάουστ περιωρίσθη εἰς ἔργον τι παιζόμενον (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1618) εἰς τὰ λαϊκὰ θεατρίδια ἀνδρεικέλων, ὧν ἔβριθεν ἡ χώρα, αἱ δὲ παραστάσεις αὗται δι' ἀνδρεικέλων ἐξηκολούθησαν ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας νὰ κρατῶσι ζωντανὸν ἐν Γερμανίᾳ τὸν θρῦλον τοῦ Φάουστ. Ἀκόμη κατὰ τὸ ἔτος 1826 ὁ Χάϊνε ἀφηγεῖται ὅτι παρηκολούθησε μίαν τοιαύτην παράστασιν.

Κατὰ τὴν φιλολογικὴν ἀναζωπύρησιν ἐν Γερμανίᾳ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἦτο φυσικώτατον ὅτι ὁ περὶ Φάουστ θρῦλος ταχέως εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν Γερμανῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀνεζήτουν πανταχόθεν θέματα ἐθνικῆς φιλολογίας. Πρῶτος ὁ Λέσσιγγ, κατὰ τὸ ἔτος 1759, ὑπέδειξε τὰς δυνατότητας τοῦ θέματος τούτου καὶ πρῶτος αὐτὸς συνέγραψεν ἐπ' αὐτοῦ δρᾶμά τι, οὗτινος δυστυχῶς μόνον μικρόν τι τεμάχιον διεσώθη. Εἰς δὲ τὸν Λέσσιγγ, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Γκαῖτε, ὀφείλεται ἡ νέα μορφή, ἣν προσέλαβεν ἔκτοτε ὁ θρῦλος Φάουστ. Ὁ ἀρχικὸς Φάουστ παριστάνετο (ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεολόγων) ὡς ἀντάρτης κατὰ τοῦ Θείου καὶ ὡς τοιοῦτος κατεδικάζετο εἰς αἰωνίαν κόλασιν. Ὑπὸ τὴν νέαν οὐμανιστικὴν ἀντίληψιν τῆς γερμανικῆς διανοήσεως τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ Φάουστ ἐσυμβόλιζε τὴν πάλην τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας μὲ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦτο δίκαιον ἢ ἐπιτετραμμένον νὰ καταδικασθῇ, ἀλλὰ νὰ εὕρῃ ἐν τέλει ἀπολύτρωσιν. Καὶ τὴν ἀντίληψιν ταύτην τοῦ Λέσσιγγ ἐνεκολπώθη ὁ Γκαῖτε καὶ ἐνεσάρκωσεν εἰς τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ δρᾶμα «Φάουστ». Ὁ Φάουστ, ὡς τὸν παριστᾷ ὁ Γκαῖτε, δὲν ἐπιδιώκει σοφίαν ἐπιστημονικήν, ἀλλὰ πεῖραν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἔχει ἤδη καταναλώσει τὸν μακρὸν βίον του εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας καὶ μελέτας, ἐγνώρισε σύμπασαν τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ μαθήσεως καὶ ὡς τὸ πάλαι ὁ Ἐκκλησιαστής, εὗρεν αὐτὴν κενὴν—«ματαιότης καὶ θλῖψιν πνεύματος». Θέλει νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν, ἣν παρημέλησε χάριν τῶν σπουδῶν του, καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν, ἣν περιεφρόνησεν ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς σοφίας. Διὰ τοῦτο συνάπτει μετὰ τοῦ Πονηροῦ τὴν θρυλικὴν σύμβασιν, ἥτις ὅμως καταπίπτει ὅταν ὁ Μεφιστοφελῆς ἀδυνατῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ συμπεφωνημένα, ἐν τέλει δὲ ὁ Φάουστ σῴζεται καὶ ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς κοινῆς ζῳώδους ὑπάρξεως εἰς ὑψηλοτέραν καὶ ἰδανικὴν ὕπαρξιν, ὅπου ἐπὶ τέλους εὑρίσκει τὴν ἠρεμίαν καὶ εὐδαιμονίαν.

Ὅπως πάντες οἱ κριτικοὶ παρετήρησαν, τὸ μέ… τοῦτον ἔργον τοῦ Γκαῖτε δὲν εἶναι ὁμοιογενές. Τ… πρῶτον μέρος, συγγραφὲν κατὰ τὴν νεότητα τ… ποιητοῦ, συγγενεύει περισσότερον μὲ τὸν μεσαι… νικὸν θρῦλον περὶ Φάουστ. Τὸ δεύτερον μέρ… κπονηθὲν ὅτε ὁ Γκαῖτε εὑρίσκετο περὶ τὰς δυσ… τοῦ βίου, εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν, εἶναι πολὺ διαφ… ρου χαρακτῆρος—εἶναι μᾶλλον μία πολυσύνθε… ἀλληγορία, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ δρῶντα πρόσω… εἶναι σκιώδη καὶ φαντασμαγορικά. Ἀλλ' ὡς φ… λοσοφικὸν ἔργον, τὸ β' τοῦτο μέρος τοῦ «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν μεγίστων ἀρ… στουργημάτων καὶ προσφυῶς ἐπωνομάσθη «Ἡ Θεία Κωμῳδία τοῦ οὐμανισμοῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Karl Engel*, Zusammenstellung der Faust-schriften von 16. Jahrhundert bis Mitte 1884 (Oldenb… 1885).—*Karl Kiesewetter*, Faust in d. Geschichte und Tr… dition (Leipzig 1893). Δ. Ν. Ι.

—(*Μουσ.*) Τὸ ποιητικὸν μεγαλούργημα τ… Γκαῖτε ἐνέπνευσεν, ἀπὸ τῆς πρώτης του ἐμφ… σεως, πολλοὺς μουσικούς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δ… μιουργήσαντες μουσικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττ… ἀνταξίαν διὰ τὸ ἔργον ἢ ἐμπνευσθέντες μελοδρ… ματα ἐξ αὐτοῦ εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ Μπερλιὸζ ἐν… σθη ἐνωρὶς ἀπὸ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Γκαῖτε. Καὶ πρῶτον μὲν ἔγραψε τὰς «Ὀκτὼ σκηνὰς ἐκ… Φάουστ», τὰς ὁποίας συμπληρώσας βραδύτερ… ἀπήρτισε τὸ ἀριστούργημά του «Ἡ καταδίκη… Φάουστ». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετελέσθη τὸ πρῶτο… ἐν συναυλίᾳ ἐν Παρισίοις τῇ 6 Δεκεμβρίου 18… Σήμερον ὅμως προσηρμόσθη εἰς τὸ θέατρον. Ὁ «Φάουστ» τοῦ Μπερλιὸζ παραμένει τὸ δημοφιλέ… στερον ἔργον τοῦ συνθέτου καὶ περιλαμβάνει σ… λίδας ἀπείρου κάλλους.

Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1844 καὶ 1853 ὁ Σοῦμαν συν… έθεσε τὰς «Σκηνὰς ἐκ τοῦ Φάουστ». Τὸ ἔργ… τοῦτο δὲν εἶναι σκηνικόν, ἀλλ' εἶδος κοσμικῆς κα… τάτας διὰ μονῳδούς, χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν. Ὁ Σοῦμαν ἐμελοποίησεν ἀτάκτως σκηνάς τινας ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Γκαῖτε, μεταχειρισθεὶς τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ. Μελοποιηθεὶς κατὰ διαφό… ρους ἐποχὰς ὁ «Φάουστ» τοῦ Σοῦμαν, δὲν παρου… σιάζει ἴσως ἑνότητα, δὲν παύει ὅμως νὰ εἶναι ἡ βαθυτέρα διὰ τῆς μουσικῆς ἀπόδοσις τοῦ γερμα… νικοῦ ποιητικοῦ ἀριστουργήματος. Ἐπεκτεινόμε… νος μέχρι τοῦ δευτέρου «Φάουστ» ὁ Σοῦμαν, δι… ἐφοβήθη μήπως φανῇ κατώτερος τοῦ ἐπιχειρη… θέντος ἔργου, τὸ δὲ ἐπιτευχθὲν ἀποτέλεσμα ἀπο… δεικνύει τὴν μεγάλην ψυχικὴν καὶ φιλοσοφικὴν συγγένειαν μεταξὺ ποιητοῦ καὶ μουσουργοῦ.

«Φάουστ-συμφωνία» εἶναι ὁ τίτλος συμφωνίας τι… νὸς ἢ μᾶλλον συμφωνικοῦ ποιήματος δι' ὀρχή… στραν τοῦ Λίστ. Τὸ ἔργον τοῦτο διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: «Φάουστ», «Μαργαρίτα», «Μεφιστοφελῆς» καὶ περατοῦται δι' ἀνδρικῆς χορῳδίας. Ἡ «Φάουστ-συμφωνία» εἶναι ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Λίστ. Παραλλήλως πρὸς τὸν Λίστ ὁ Βάγνερ συνέθεσε τὴν «Εἰσαγωγὴν διὰ τὸν Φάουστ». Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνῆκον εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς καλλιτεχ… κῆς δημιουργίας τοῦ συνθέτου, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κατώτερον τοῦ ποιητικοῦ προτύπου.

Ἡ ἄρια «Ἡ Μαργαρίτα στὸν ἀργαλειὸ» ἐκ τοῦ «Φάουστ» ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Σοῦμπερτ μίαν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του μελῳδιῶν, ἐν ᾗ, νεώτατος ἤδη ὁ συνθέτης, δίδει δι' αὐτῆς δεῖγμα τῶν …φικῶν αὐτοῦ τάσεων.

Ἐκ τῶν διαφόρων «Φάουστ» ὁ τοῦ Γκουνὼ εἶναι ὁ μᾶλλον γνωστός. Τὸ μελόδραμα τοῦτο ἐγράφη ἐπὶ λιμπρέττου τῶν Ἰουλ. Μπαρμπιὲ καὶ Μ… Καρρέ, παρεστάθη δὲ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Παρισίοις «Λυρικοῦ Θεάτρου» τὴν 19 Μαρ… τίου 1859. Ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Γκαῖτε οἱ Γάλ… λοι λιμπρεττίσται ἐπέμειναν κυρίως εἰς τὴν τρα… γῳδίαν τῆς Μαργαρίτας, διὸ μέχρι σήμερον ἐν Γερμανίᾳ ὁ «Φάουστ» τοῦ Γκουνὼ παίζεται ὑπὸ τὸν τίτλον «Μαργαρίτα». Πλὴν τῆς τραγῳδίας τῆς Μαργαρίτας, τῆς περιλαμβανούσης τὰς σκηνὰς τ… κήπου, τοῦ ναοῦ, τὸν θάνατον καὶ τὰς ἀρὰς τ… Βαλεντίνου, τὴν σκηνὴν τῆς φυλακῆς καὶ τὸν θά… νατον τῆς ἡρωΐδος, ἐλάχιστα ἔτι ἐπεισόδια—κα… θαρῶς ἐντυπωσιακά, ὡς ἡ πανήγυρις ἐκ τῆς δευ… τέρας πράξεως—διανθίζουν τὸ ἔργον. Ὁ «Φάουστ» τοῦ Γκουνὼ εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ μουσουρ… γοῦ, τὸ ἔργον δι' οὗ νέα ὁδὸς ἀνοίγεται εἰς τ… γαλλικὸν μουσικὸν θέατρον. Ἀποθαυμάζει τις ἐν αὐτῷ τὴν ἀβίαστον μελῳδικότητα, τὴν κομψότητα τῆς μουσικῆς φράσεως, τὴν φυσικότητα τῶν … τατροπιῶν, τὴν λεπτοτάτην ἐνορχήστρωσιν, … ἐξαιρετικὴν εὐαισθησίαν, τέλος τὸν ὑπέροχον … ρισμόν, ὅστις κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἐν ἀν… θέσει πρὸς τὴν δραματικότητα, ἥτις ἐπεισοδιακῶς μόνον ἐμφανίζεται.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἔργων τῶν ἐμπνευσθέντων ἐκ τοῦ «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε δέον νὰ καταταχθῇ καὶ ὁ «Μεφιστόφελε» τοῦ Μπόϊτο, οὗτινος τὸ λι… πρέττο ὁ ποιητὴς—μουσικὸς ἤντλησεν ἐκ τῶν … «Φάουστ». Τὸ ἔργον τοῦτο παρουσιάζει τὸ π… τικώτερον ἀσφαλῶς λιμπρέττο ἐκ τῶν παρε… ρῶν μελοδραμάτων καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιβληθῇ. Γ. ΣΚ…

Digitized by Google

—Φάουστ (Faust), **Χριστόφορος.** Γερμανὸς ὑγιειολόγος ἰατρὸς (1755—1842). Πρῶτος εἰσήγαγεν ἐν Γερμανίᾳ τὸν ἐμβολιασμὸν καὶ ἔγραψε περὶ εὐ...ογίας καὶ δαμαλισμοῦ (1801), ἐπίσης καὶ «Offerliche Anstalten, die Blattern durch Einimpfen der Kuhpockey auszurotten» (Ἀννόβερον 1804). Ἐκ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν του ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς ... ὑπὸ τὸν τίτλον «Gesundheits Katechismus zum ...ebiauche in den schulen und beim häuschlichen Unterrichten» (1794) ἔτυχεν εὐρείας διαδόσεως ...αὶ μεταφράσθη εἰς πλείστας ξένας γλώσσας. **Ο. Ρ.**

φάπα (ἡ)· κόλαφος, ράπισμα, ἰδίᾳ κατὰ τῆς κε...αλῆς (λ. *πεποιημένη*).

Φάρ, Λὰ — (La Far), **Κάρολος-Αὔγουστος μαρ...ήσιος ντὲ** —. Γάλλος ποιητὴς (βλ. λ. *Λὰ Φάρ*).

φάρα (ἡ) (γαλ. clan) *[Κοινων.]*. Εἰς τὰς κοινω...ίας τῶν πρωτογόνων ἡ φάρα, κατὰ τὸν Durkheim, ...ἶναι ὁμὰς ἀτόμων, τὰ ὁποῖα θεωροῦν ἄλληλα ...υγγενῆ, διότι πιστεύεται ὅτι εἶναι φορεῖς ἑνὸς ...αὶ τοῦ αὐτοῦ τοτὲμ (βλ. λ.). Τὸ τοτὲμ τοῦτο δύ...αται νὰ εἶναι ἔμψυχον ἢ ἄψυχον, συνήθως ζῷον ... φυτόν, ἐξ οὗ ἡ ὁμὰς πιστεύει ὅτι κατάγεται καὶ ... ὁποῖον τῇ χρησιμεύει ὡς ἔμβλημα καὶ ὡς κοι...ὸν ὄνομα. Ἂν τὸ τοτὲμ εἶναι λύκος τις, ὅλα τὰ ...έλη τῆς φάρας πιστεύουν ὅτι ἔχουν ὡς πρόγονον ...ύκον τινά. Οὕτως ἡ φάρα εἶναι εἶδός τι μεγάλης ...ικογενείας, ἀλλὰ διαφέρει τῶν ἄλλων μορφῶν ...ικογενείας κατὰ τὸ ὅτι στηρίζεται ἀποκλειστικῶς ...αὶ μόνον ἐπὶ τῆς κοινότητος τοῦ τοτὲμ καὶ οὐχὶ ...ὶ ὡρισμένων αἱματοσυγγενικῶν σχέσεων. Οἱ ...παρτίζοντες αὐτὴν εἶναι συγγενεῖς ὄχι διότι ...ἶναι ἀδελφοί, πατέρες, ἀνεψιοί, οἱ μὲν πρὸς τοὺς ...έ, ἀλλὰ διότι φέρουν ἅπαντες τὸ ὄνομα τούτου ... ἐκείνου τοῦ ζῴου ἢ φυτοῦ, ἤτοι διότι ἔχουν τὴν ...ὐτὴν μυστικὴν καταγωγήν. Σήμερον *φάρα* καλεῖ...ι σύνολον οἰκογενειῶν φερουσῶν τὸ αὐτὸ ὄνομα ...ὶ συνδεομένων διὰ δεσμῶν συγγενείας. Ὁ ὅρος εἶ...ι ἰσοδύναμος σημασιολογικῶς πρὸς τὸν ὅρον *σόϊ.* **Θ. Π.**

Φάρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λευκάδος, ...ισίως Εὐρίπου Διορύκτου τοῦ ἐν τῷ ἰσθμῷ (νῦν ...ώρυξ Ἀλεξάνδρου), ὡς Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς ... 34). Κατὰ τοὺς Vossius καὶ Gailius κακὴ τοῦ ...ύματος ἀντιγραφή, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *Φεραί*. Κατὰ ...üller (Σχόλ. εἰς Graec. Geogr. Minores) εἶναι ὁ ...ύγχρονος κολπίσκος ὅρμος *Βασιλική*. Δὲν δύναται ... τούτοις νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὸ ἄσα...ὲς τοῦ γεωγράφου σχετικὸν χωρίον δυνατὸν νὰ ...ρορᾷ εἰς τὸ σύγχρονον *Πόρτο Γλυφό*. **Σ. Ε. Λ.**

—Φαρὰ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Καρχη...ονος παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Σύρτεως. Ἐπυρ...λήθη ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Σκιπίωνος (*Στραβ.* ... 831). —2) Τοποθεσία τῆς Πετραίας Ἀραβίας ...ιοδυτικῶς τῶν Γεράσων (*Πτολεμ.* Ε, ιζ', 4) ση...ιουμένη ἐν τῷ Πεουτιγγεριανῷ χάρτῃ. **Σ. Ε. Λ.**

Φαραβέλλι (Faravelli), **Λουδοβῖκος.** Ἰταλὸς ...υτικὸς (1852 — 1914). Εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἰταλι...ν ναυτικὸν τῷ 1870. Τῷ 1895, φέρων τὸν βαθμὸν ...ῦ πλοιάρχου, ἦτο κυβερνήτης τοῦ θωρηκτοῦ ...ιοροζίνης», τὸ ὁποῖον, καταπλεῦσαν εἰς τὰ κρη...ὰ ὕδατα, ἐνήργησεν ἀπόβασιν εἰς τὸν κόλπον ...ς Σούδας. Τῷ 1901 προήχθη εἰς ὑποναύαρχον ... τῷ 1908 εἰς ἀντιναύαρχον. Κατὰ τὸν Ἰταλο...υρκικὸν πόλεμον τοῦ 1911, ἐπιβαίνων τοῦ «Μπε...έττο Μπρὶν» καὶ διοικῶν τὴν 2αν μοῖραν, ὑπε...ῆξεν ἐπιτυχῶς τὴν ἀπόβασιν τῶν ἰταλικῶν ...ρατευμάτων εἰς Τριπολίτιδα. Ἀσθενήσας μετ' οὐ...λὺ ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐγένετο γε...υσιαστὴς καὶ ἀκολούθως πρόεδρος τοῦ ἀνωτά...υ ναυτικοῦ συμβουλίου μέχρι τοῦ θανάτου του. **Η. Π. Γ.**

Φάραγγας *[Γεωγρ.]*. Φάραγξ καὶ χείμαρρος ...ς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων, ἐκβάλλων ...ικῶς τοῦ κόλπου τοῦ Φοίνικος. Παρὰ τὴν ἐκ...λὴν αὐτοῦ ὑπάρχει πηγὴ μεγάλη, ἔνθα καὶ ὑδρό...λοι ἦσάν ποτε, ὀλίγον δὲ ἀνατολικώτερον φαί...ιται λατομεῖα λευκοῦ μαρμάρου. **ΕΡ. Μ.**

Φαράγγι (τό)· δημοτ., *φάραγξ* (βλ. λ.).

Φαράγγι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας ...ορδαίας (Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ...ωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 135. Ἔχει τα...ρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρό...ον ἐκαλεῖτο *Ὀκσελεμέζ*. —2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βοθιανῶν τῆς ...ρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 29. —3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ ...αννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) ... Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν ...λεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκουβέριον*. —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Γαράζου τῆς ἐπαρ...ς Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. ...28) 53. Λέγεται καὶ *Φαράτσι*.

Φαραγγιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότη... Σωκαρᾶς τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νο... Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 143. **ΕΡ. Μ.**

φαραγγίτης (ὁ). Ὀνομασία, παρ' ἀρχαίοις, ἀνέμου ἐκχυνομένου ἐκ φαράγγων δυτικῆς διευθύνσεως καὶ δὴ τοῦ Ἀργέστου ἐν Φρυγίᾳ. **Σ. Ε. Λ.**

φαραγγώδης, —ους (ὁ, ἡ), **—ες** (τό)· ὁ πλήρης φαράγγων, χαραδρῶν: «ἔκτασις γῆς φαραγγώδης» ‖ ὅμοιος μὲ φάραγγα.

Φαραγιὸν (Faraillon) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν νέον λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας (ἀρχ. Μέγας Λιμὴν) ἀκρωτήριον τὸ ἀντικρύζον τὸ φρούριον τοῦ Καΐτ μπέη τῆς χερσονήσου Ρὰς-ἂτ-Τὶν (ἀρχ. νῆσος Φάρος). Εἶναι ἡ *Λοχιὰς Ἄκρα* τῶν ἀρχαίων, ἡ ἀντικρύζουσα τὸν Φάρον τῆς Ἀλεξανδρείας. —2) Νησίον τοῦ Βαλεαρικοῦ πελάγους παρὰ τὸ ἱσπανικὸν ἀκρωτήριον Πάλος. —3 Τριὰς νησίδων τοῦ Μαρόκκου, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τρεῖς Φόρκας (ἀρχ. Σησταρία). — 4) Νησίον προσκείμενον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἱσπανίας καὶ τὸ ἀκρωτήριόν της Cabo Creus (ἀρχ. Λουνάριον ἄκρον). —5) Συστὰς μικρῶν νήσων προσκειμένων εἰς τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τῆς νήσου Μαγιόρκας. **Σ. Ε. Λ.**

Φαράγκ (*Ζέϊν ἐδ Δίν*). Σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Βαρκούκ, διεδέχθη τὸν πατέρα του τῷ 1399 ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐλ Μελὲκ ἐς Νάσερ*, ἐπωνομάσθη δὲ *Ἀμποῦ Σαδάτ*. Οὗτος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Τυμούρ, μετά τινα δὲ χρόνον ἡτοιμάσθη νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Συρίαν, ἀλλ' αἴφνης ἐξερράγη ἐπανάστασις, διότι οἱ ἐμῖραι τὸν ἐθεώρησαν δειλὸν καὶ ἀνεκήρυξαν τὸν ἀδελφόν του Ἀβδὲλ Ἀζίζ. Ὁ Φαράγκ παρῃτήθη μετὰ βασιλείαν 6 ἐτῶν καὶ 5 μηνῶν καὶ ἔσπευσε νὰ κρυβῇ. Μετὰ δύο ὅμως μῆνας ἀνέκτησε τὸν θρόνον του καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν Δαμασκὸν καὶ πολλὰ φρούρια τῆς Συρίας. Μέχρι τοῦ 1410 ἔζησεν ἐν ἡσυχίᾳ, ἀλλὰ φανατικὸς ἐμίρης Μαμελούκος, ὁ Ἀμποῦ Νάσρ, ἐπονομασθεὶς Σεῒχ Μαχμούδ, ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς κληρικούς, φιλοδοξήσας δὲ τὸν θρόνον ἐπωφελήθη τῆς εἰς τὴν Συρ αν ἀπουσίας τοῦ Φαράγκ διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀφανῆ καλίφην Μοσταῒν ν' ἀναστήσῃ τὸ ἀρχαῖον γόητρον καὶ κῦρος τῶν καλιφῶν. Συγκεντρώσαντες οἱ δύο ἰσχυρὰς δυνάμεις ἐξεστράτευσαν εἰς Συρίαν κατὰ τοῦ Φαράγκ, ἀπαιτοῦντες ἀπὸ τοῦτον νὰ παραιτηθῇ. Ἐγκαταλειφθεὶς ὁ Φαράγκ συνελήφθη καὶ προσήχθη ἐνώπιον δικαστηρίου νομολόγων καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀποκεφαλισθεὶς τὴν 12 Μαΐου 1412 ἔμροσθεν τῶν τειχῶν τῆς Δαμασκοῦ· τὸ πτῶμά του ἐρρίφθη εἰς τὸν κοπρῶνα. **Γ. Λ. Α.**

φάραγξ, —*αγγος* (ἡ)· «διάστασις γῆς», χαράδρα, κοιν. *ρεματιά*.

— *[Γεωγρ.]* Χάσμα βαθὺ μεταξὺ βουνῶν, κρημνῶδες βάραθρον, βαθεῖα καὶ ἀπόκρημνος χαράδρα γῆς. **Γ. Κ. Γ.**

Φάραγξ *[Γεωγρ.]*. Τόπος ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν ἔρημον συνόρων τῆς Χαναναίας, βορειοανατολικῶς τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, ὅθεν ὁ Μωϋσῆς ἐξέπεμψε τοὺς σκόπους πρὸς παρατήρησιν τῆς ἐπαγγελλομένης γῆς (*Ἰωσ.* Γ' 14, 1. Δευτερ. Α' 1).

φαραδίζω· ἠλεκτρίζω διὰ ρεύματος φαραδικοῦ ἢ ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας παρίσταται ὑπὸ μορφὴν βραχειῶν ἐκκενώσεων, ὧν ἡ τάσις εἶναι τόσῳ μείζων ἢ ἐλάσσων ὅσῳ μεῖζον ἢ ἔλασσον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πάχος τοῦ σύρματος τοῦ δευτερογενοῦς πηνίου (βλ. *φαραδισμός*). **Σ. Γ. Σ.**

φαραδικός, —ή, —όν. Ἐπίθετον παραχθὲν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἄγγλου φυσικοῦ Φάρανταϋ (Farady). Πρὸς τιμὴν τούτου τὸ ἐπαγωγικὸν ρεῦμα ὠνομάσθη *φαραδικὸν ρεῦμα*. Ἐκλήθη *ὑπερβάλλουσα φαραδικὴ ἐρεθιστότης* κατὰ τὴν ἠλεκτρονευρικὴν ἢ ἠλεκτρομυϊκὴν ἐξέτασιν διὰ τοῦ φαραδικοῦ ρεύματος ἡ συνισταμένη εἰς ἐντονωτέραν μυϊκὴν σύσπασιν κατὰ τὸ πάσχον μέλος ὑπὸ τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἠλεκτρικῆς ἐντάσεως. Τουναντίον, *φαραδικὸν ἀνερέθιστον* ἐκλήθη ἡ μυϊκὴ ἀδράνεια ὡς πρὸς τὸ φαραδικὸν ρεῦμα ὑπὸ οἱονδήποτε βαθμὸν ἐντάσεως αὐτοῦ. **Σ. Γ. Σ.**

— **φαραδικὸν** *ρεῦμα* *['Ιατρ.]* βλ. λ. *ἠλεκτροθεραπεία* (τ. ΙΒ' σ. 223 β').

φαράδιον (τό)· βλ. λ. *φαράντ*.

φαραδισμὸς (ὁ) *['Ιατρ.]* βλ. λ. *ἠλεκτροθεραπεία* (τ. ΙΒ' σ. 223 β').

Φαραί. —1) Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας, καὶ *Φάρα* παρὰ Στράβωνι (Γ, 388) καλουμένη, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Φάρητος, υἱοῦ τῆς θυγατρὸς τοῦ Δαναοῦ Φιλοδαμείας. Ἔκειτο ΒΔ. τοῦ ὄρους Ἐρυμάνθου, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Πιέρου (νῦν Καμενίτσης), καὶ εἰς ἀπόστασιν 28 μὲν χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Πατρῶν, 12 δὲ περίπου ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἦτο ἐκ τῶν 12 ἀρχαιοτάτων πόλεων τῶν Ἰώνων, καὶ μετὰ τὴν ἔξωσιν τούτων ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ἐκ τῶν 12 πόλεων τῆς Ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν 5 πρώτων πόλεων τῆς Ἀχαΐας, αἵτινες ἀποτινάξασαι τὸν μακεδονικὸν ζυγὸν (278—274 π. Χ.) ἵδρυσαν τὴν νεωτέραν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν. Κατὰ τὸν συμμαχικὸν μεταξὺ Αἰτωλῶν, Ἠλείων καὶ Λακεδαιμονίων ἀφ' ἑνός, καὶ Ἀχαιῶν, Μακεδόνων καὶ τῶν συμμάχων των ἀφ' ἑτέρου, πόλεμον (220—217 π. Χ.) ἡ περιοχὴ τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ ἡ τῆς γειτονικῆς Δύμης καὶ ἡ τῆς Τριταίας, ἐλεηλατήθη ἀγρίως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Αἰτωλοῦ στρατηγοῦ Εὐριπίδα τὸ πρῶτον, καὶ τοῦ τοῦ Αἰτωλοῦ στρατηγοῦ Πυρρία βραδύτερον. Ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος κατέστησε τὴν πόλιν ταύτην ὑποτελῆ εἰς τὰς Πάτρας. Ἐκ τῶν ἀξίων λόγου μνημείων τῶν Φαρῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου ἦτο ὁ περίβολος τῆς ἀγορᾶς της μὲ τὸ ἐν αὐτῇ μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Ἀγοραίου Ἑρμοῦ, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε τὸ πεφημισμένον χρηστήριον τοῦ θεοῦ τούτου καὶ οἱ τριάκοντα τετράγωνοι λίθοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχεν ὄνομα θεοῦ τινος, ὡς καὶ τὸ παρ' αὐτὴν ἱερὰ ἄλση, τὸ τῶν γιγαντιαίων πλατάνων παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πιέρου καὶ τὸ τῶν δαφνῶν τῶν Διοσκούρων, τῶν ὁποίων τὰ ἀγάλματα εἶχον ἀπαχθῇ εἰς Ρώμην μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀχαΐας εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἴχνη τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης ἀνευρέθησαν παρὰ τὴν ὄχθην τῆς Καμενίτσης, μεταξὺ τῶν χωρίων Ἴσαρι καὶ Πρεβέζο.

—2) Πολίχνη τῆς Βοιωτίας, ἀποτελοῦσα μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τὴν Τάναγραν τριῶν πολιχνῶν, Ἐλεῶνος, Ἅρματος καὶ Μυκαλησσοῦ τὴν τετρακωμίαν τῆς Ταναγραϊκῆς. Ταύτης διεσώθησαν καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ (550—480 καὶ 387—374 π. Χ.) μαρτυροῦντα περὶ τῆς ἀκμῆς της, ἰδίως πρὸ τῆς περσικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιδρομῆς.

—3) Πόλις ἀρχαιοτάτη τῆς Μεσσηνίας *Φηραὶ* συνήθως καλουμένη, μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μὲ τοὺς τύπους *Φηραὶ* καὶ *Φηρή*. Ἦτο ἐκ τῶν πόλεων τὰς ὁποίας ὑπισχνεῖτο ὡς προῖκα ὁ Ἀγαμέμνων διὰ τὴν κόρην του, τὴν ὁποίαν θὰ ἐδέχετο νὰ νυμφευθῇ ὁ Ἀχιλλεύς. Ὅτε ἔφθασεν εἰς ταύτην ὁ Τηλέμαχος μεταβαίνων ἐκ Πύλου εἰς Σπάρτην, ἔγινε δεκτὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως της Διοκλέους, υἱοῦ τοῦ Ὀρσιλόχου καὶ ἐγγονοῦ τοῦ Ἀλφειοῦ. Τὴν πόλιν ταύτην, *Φερὰς* παρὰ Ξενοφῶντι (Ἑλλην. Δ', 8, 7) καλουμένην, ἐλεηλάτησαν ὁ Κόνων καὶ ὁ Φαρνάβαζος κατὰ τὸ 394 π. Χ. Ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου προσηρτήθη ἡ πόλις αὕτη εἰς τὴν Λακωνικήν, ἀπεδόθη ὅμως καὶ πάλιν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου. Αἱ Φαραὶ φαίνεται ὅτι ἔκειντο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νέδοντος, οὐχὶ μακρὰν τῆς νῦν πόλεως τῶν Καλαμῶν, ἄγνωστον ὅμως ποῦ ἀκριβῶς.

—4) Ἕτερον ὄνομα τῆς *Φαριδος*.

—5) Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης. Τάσσεται μεταξὺ τῶν μεσογείων πόλεων τῆς νήσου, χωρὶς νὰ εἶναι γνωστὸν ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο καὶ θεωρεῖται συνοικισμὸς ἐποίκων ὁμωνύμου πόλεως τῆς Μεσσηνίας. **ΚΑΨ.—ΕΡ. Μ.**

«Φαραί». Ἐφημερὶς πολιτική, ἐμπορική, κοινωνική, δικαστικὴ καὶ τῶν εἰδήσεων, ἐκδοθεῖσα ἐν Καλάμαις τῷ 1895.

Φαραΐλδη (Pharailde) *ἁγία*. Θυγάτηρ τοῦ κόμητος Οὐΐτγερον (Witger) καὶ τῆς ἁγίας Ἀμελβέργης, ἀδελφὴ δὲ τῆς ἁγίας Γουδούλης, ἀνετράφη ὑπὸ τῆς θείας αὐτῆς ἁγίας Γερτρούδης ἐν Nivelle τοῦ Βελγίου. Ἀτυχήσασα εἰς τὸν γάμον ἔζησε βίον μοναχῆς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ καὶ τῷ 745 ἀπεβίωσε. Ἑορτάζεται ὡς ἁγία ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 4 Ἰανουαρίου. **Ε. Γ. Π.**

Φαράκλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κεράμιας τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κατ. (1928) 210.

—Φαράκλα *Παλαιὰ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κεράμιας τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 94.

Φαρακλάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 501. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ἁγία Βαρβάρα καὶ νοτίως τῆς Κυπαρισσίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ 15 χιλιομέτρων καὶ παράγει οἶνον καὶ ἔλαιον. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Φαρακλάτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1046. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὄρους Αἴνου, βορειοανατολικῶς τοῦ Ἀργοστολίου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ μήκους 8 περίπου χιλιομέτρων καὶ παράγει οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

— **Φαρακλάτων** *τέως δῆμος* *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ὀκτὼ δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμο-

Digitized by Google

γῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν χωρίων *Προκοπάτων, Ριζάτων* καὶ *Φιροκλάτων*, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Φαρακλᾶτα, κατοίκους 1800 περίπου καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1878 βασιλικοῦ διατάγματος.

Φαρακλὸ *(Παραλ. Γεωγρ.)*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Λήμνου (πλάτ. 39° 59' 50" Β., μήκ. 25° 14' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1660: Lemnos island) δυτικὸν κέρας τοῦ κόλπου τῆς Πουρνιᾶς. Σ. Ε. Λ.

Φαρακλὸν *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 347. Κεῖται 5 χιλιόμετρα ΒΑ τοῦ ὅρμου τῆς Νεαπόλεως Βάτικα) ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως καὶ παράγει κυρίως ἔλαιον. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Φαρακλὸς *(Γεωγρ.)*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κορωνίδος (Κωμιακῆς) τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 19.

Φαραλιόνε (Faraglone) *(Παραλ. Γεωγρ.)*. —1) Ἀκρωτήριον τοῦ Τοσκανικοῦ ἀρχιπελάγους (πλάτ. 42° 22' Β., μήκ. 10° 52' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1719: Giglio island) —2) Βραχονησίδες παρὰ τὴν νῆσον Παλμαρόλα καὶ ἕτεραι τοιαῦται παρὰ τὴν νῆσον Πόντζα τοῦ ἰδίου ἀρχιπελάγους. —3) Νησίον παρὰ τὴν νῆσον Λεβάντζο τῶν Αὐγάδων. —4) Ἀγκυροβόλιον ἐν τῇ νήσῳ Λινόζα. Σ. Ε. Λ.

Φαραλιόνι (Faraglioni) *(Γεωγρ.)*. Συστὰς νησίδων βασαλτικῆς συστάσεως παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Σικελίας, ὀλίγον πρὸς Β τῆς Κατάνης καὶ πλησίον τῆς Αἴτνης. Η. Π. Γ.

Φαραμπὲφ (Farabeuf), *Λουδοβῖκος-Οὐμβέρτος* Διάσημος Γάλλος ἀνατόμος καὶ χειρουργὸς (1841—1910) Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1826—1902 καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν τῇ κεντρικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, ἣν ἀναδιωργάνωσε καὶ ἀνεμόρφωσε τελείως. Συνέγραψε: «Le système sereux, anatomie et physiologie» (1876), «Cours d' histologie» (1822), «Introduction à l' étude clinique et à la pratique des accouchements, en collaboration avc Varnier» (1891) κ. ἄ. Εἰσήγαγε πλεῖστα ἐργαλεῖα μαχαίρια, ὀστεάγρας, ἄγκιστρα), ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ *ἐγχείρησις Φαραμπὲφ* (1892) φέρεται ἡ ἰσχιοηβοτομία κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς λοξῆς πυέλου. Ο. Ρ.

Φαράμπι. Ἄραψ φιλόσοφος (βλ. λ. *Ἀλφαραβῆς*).

Φαρὰν *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. Πόλις τῶν φαρανιτῶν ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἰς τὰ πέριξ τῆς ὁποίας συνέλεγον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶδος λίθου ἀμεθύστου, καλουμένου φαρανίτου (*Πτολ.* Γεωγρ. Ε 16, 2). Σήμερον καλεῖται Feiran.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἡ Φαρὰν ἐγένετο πιθανῶς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπαγομένου εἰς τὴν μητρόπολιν Πέτρας Πρῶτος δ' ἐπίσκοπος Φαρὰν ἀναφέρεται ὁ Νετρᾶς, ἐκ τῶν μοναχῶν τοῦ Σινᾶ, ἔπειτα δὲ ὁ μονοφυσίτης Θεοδόσιος, κατόπιν ὁ Μακάριος καὶ κατὰ τὴν Ζ' ἑκατονταετηρίδα ὁ ὑποπεσὼν εἰς τὴν μονοθελητικὴν αἵρεσιν Θεόδωρος, ὅστις καθῃρέθη ὑπὸ τῆς στ' οἰκουμενικῆς συνόδου (680), ἥτις κατήργησε καὶ τὴν ἐπισκοπὴν Φαράν Καταργηθείσης δὲ τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ ἔλαβε τιμητικῶς καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἐπισκόπου, ὅστις μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς παρὰ τῇ Ἐρυθρᾷ Θαλάσσῃ Ραϊθοῦ συγχωνευθείσης τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς τῇ τοῦ Σινᾶ ὠνομάσθη ἐπίσκοπος Σινᾶ καὶ Ραϊθοῦ Βραδύτερον δὲ ἕνεκα τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, παρεμβληθέντος καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Φαρὰν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σινᾶ νῦν καλεῖται «Σινᾶ, Φαρὰν καὶ Ραϊθοῦ». Α.Θ.Σ.—Ε.Γ.Π.

Φαρανδάτης. Πέρσης, υἱὸς τοῦ Τεάσπιος, εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, ἡγεμὼν τῶν Μαρῶν καὶ Κόλχων. Α. Θ. Σ.

Φαρανῖται (οἱ) *(Ἀρχ.)*. Λαὸς τῆς Πετραίας Ἀραβίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V. 16, 3) ἐπὶ τῶν Β ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Σινᾶ, «πρὸς τῷ κόλπῳ». Α. Θ. Σ.

Φαρὰντ (τὸ) (Farad). Μονὰς ἠλεκτρικῆς χωρητικότητος, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Ἄγγλου φυσικοῦ Μιχαὴλ *Φαρανταίυ* βλ. λ. *ἠλεκτρικαὶ* μονάδες).

Φαρανταίυ (Faraday), *Μιχαὴλ*. Διάσημος Ἄγγλος φυσικὸς καὶ χημικὸς (1791—1867) Υἱὸς πτωχοῦ σιδηρουργοῦ, ἤρξατο ἐργαζόμενος εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν εἰς βιβλιοδετεῖον, ὅτε ἐπέδειξε κατ' ἀρχὰς τὴν πρὸς τὴν χημείαν κλίσιν του. Ὀκτὼ ἔτη βραδύτερον, τῷ 1813, κατὰ σύστασιν μέλους τοῦ βασιλικοῦ Ἰνστιτούτου, προσελήφθη ὡς βοηθὸς ὑπὸ τοῦ Χαμφρυ Νταίβυ Ὁ Φαρανταίυ ἠσχολήθη εὐρύτατα εἰς χημικὰς ἐρεύνας, ἐσπούδασε τὴν διάχυσιν τῶν ἀερίων, ἐπέτυχε τὴν ὑγροποίησιν πολλῶν ἀερίων, ἐξηρεύνησε διάφορα κράματα χάλυβος, ἠσχολήθη δὲ καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν διαφόρων εἰδῶν ὑάλων, ἰδίᾳ ὀπτικῶν. Αἱ λαμπραὶ ἐργασίαι του ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ 1821. Εἶναι ὁ πρῶτος παρατηρήσας καὶ μελετήσας τὸ φαινόμενον τῆς ἠλεκτρομαγνητικῆς ἐπαγωγῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ σημερινὴ ἠλεκτρολογία καὶ ἠλεκτρομηχανική. Ἐπίσης ἠσχολήθη μὲ τὴν ἠλεκτρόλυσιν, διατυπώσας τὸν φερώνυμον νόμον καθ' ὃν ἡ ποσότης τοῦ ἀποτεθέντος ἠλεκτρολύτου εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀναλυθεῖσαν ποσότητα ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς: «Chemical Manipulation, being Instructions to Student in Chemistry» (1827). «Experimental researches in electricity (τόμ. 3, 1844), «Experimental researches in Chemistry and Physics» (1859) κ. ἄ. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χημείας εἰς τὸ βασιλικὸν Ἰνστιτοῦτον, ἦτο μέλος τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου καὶ εἷς τῶν ὀκτὼ ξένων ἑταίρων τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων.

Μιχαὴλ Φαρανταίυ

Φαραντᾶτος, *Ἰωάννης* Συφιλιδολόγος καὶ δερματολόγος, γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1862. Διετέλεσεν ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐδημοσίευσεν: «Ἡ χυρὰ Φροσύνη» (δρᾶμα), «Περὶ νοσημάτων τοῦ προστάτου», «Περὶ θεραπείας τῆς συφίλιδος» κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ.

—**Φαραντᾶτος,** *Ἰωάννης Δημοσ.* Δικηγόρος καὶ πολιτειολόγος. Διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν καὶ κατόπιν τοῦ ὑπουργείου Προνοίας Ἔγραψε διάφορα νομικὰ ἔργα καὶ συνέταξεν «Ἑλληνικὴν νομικὴν βιβλιογραφίαν» ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, πρὸς ἐκτύπωσιν τῆς ὁποίας ἐχορήγησε τὴν ἀναγκαίαν πίστωσιν ἡ νομικὴ σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Διετέλεσε μέλος τοῦ ταμείου ἐγκαταστάσεως προσφύγων, καθηγητὴς τῶν νομικῶν μαθημάτων καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Μαρασλείῳ διδασκαλείῳ κλπ. Ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως τῷ 1929. Γ. Κ. Γ.

—**Φαραντᾶτος,** *Νικόλαος Σπ.* Φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1860 Παρέφρασε διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, τὸν «Οἰκονομικὸν» τοῦ Ξενοφῶντος, τὸ «Περὶ παίδων ἀγωγῆς» τοῦ Πλουτάρχου κ. ἄ., ἐδημοσίευσεν ἑρμηνευτικὰς συμβολὰς εἰς τὴν Ἀριστοτέλους «Ἀθηναίων Πολιτείαν» καὶ διαφόρους διατριβὰς περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀξιωθεὶς δὲ καὶ πτυχίου νομικῆς ἐν γερμανικῷ πανεπιστημίῳ, ἐδίδαξεν ὡς ὑφηγητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, εἰργάσθη ὡς δικηγόρος καὶ συνέγραψεν ἀξιολόγους νομικὰς διατριβάς, ὧν τινες ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον. Διατελεῖ ἀπὸ τοῦ 1893 καὶ γενικὸς γραμματεὺς τῆς «Ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ». Γ. Κ. Γ.

—**Φαραντᾶτος,** *Σπυρίδων.* Ἕλλην δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν, παρ' οὗ ἔτυχε χρυσοῦ μεταλλίου Τῷ 1919 διωρίσθη καθηγητὴς αὐτοῦ, τῷ δὲ 1925 μετέβη εἰς Βερολῖνον ὅπως τελειοποιηθῇ παρὰ τῷ Ἔγκον Πέτρι. Πλὴν τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ συναυλιῶν, ὁ Φαραντᾶτος κατ' ἐπανάληψιν ἐνεφανίσθη εἰς τὰς «Συμφωνικὰς συναυλίας» τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ τῆς Λήδας Κουρούκλη καὶ τοῦ Φρ. Βολωνίνη μέλος τοῦ ἐν Ἀθήναις «Τρίο». Γ. Σ.

φαραντόλα (ἡ) (γαλλ. farandole). Γαλλικὸς λαϊκὸς χορὸς τῆς Προβηγκίας εἰς ῥυθμὸν 6/8 ἢ 2/4 καὶ γοργὴν ἀγωγήν, γινομένη ἔτι γοργοτέραν μικρὸν κατὰ μικρόν. Κλασσικὰ ὑποδείγματα τεχνικῆς φαραντόλας εὑρίσκονται ἐν τῇ «Μιρέϊγ» τοῦ Γκουνὼ καὶ τῇ «Ἀρλεζιάννᾳ» τοῦ Μπιζέ. Γ.Σ.

Φάραξ.—1) Ἐπιφανής τις Σπαρτιάτης, ὅστις ἐν τῷ καταστιθέντι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν συμβουλίῳ τῶν 10 κατὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ, ἐν ἔτει 418 π. Χ., μάχην, ἀντετάχθη ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος πρὸς τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως Ἄγιδος, ἐπιμένοντος εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἀργείων, οἵτινες ἀκατάσχετοι εἶχον ῥιφθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς μάχης ταύτης Διὰ τῆς πρὸς τοὺς Ἀργείους συμπεριφορᾶς ταύτης τοῦ Φάρακος κατέστη δυνατὴ ἡ ἐν Ἄργει κατίσχυσις τῆς φιλοσπαρτιατικῆς φατρίας καὶ ἡ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους σύναψις συμμαχίας Λακεδαιμονίων καὶ Ἀργείων μὲ κοινὴν ὑποχρέωσιν ἀμφοτέρων τὴν συνένωσιν των πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ κατοικούντων. Οἱ Ἐφέσιοι εἶχον ἀνεγείρει εἰς τοῦτον ἀνδριάντα τιμῶντες τὴν χρηστότητά του. Κατὰ τὸ 396 π. Χ. ἐπολιόρκησεν ἄνευ ἀποτελέσματος τὴν Καῦνον.

—2) Ναύαρχος τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐναντίων τοῦ Τισσαφέρνους ἐχθροπραξιῶν τοῦ Σπαρτιάτου Δερκυλίδα, πρόξενος αὐτῶν κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Περσῶν πόλεμον τοῦ Ἀγησιλάου (395 π. Χ.) ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ πρεσβευτὴς βραδύτερον εἰς Ἀθήνας πρὸς σύναψιν εἰρήνης μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων (Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 5,33).

—3) Ἐπιφανὴς Σπαρτιάτης, πατὴρ τοῦ Σπ... φωνος. Ἦτο ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλωτισθέντων Σπαρτιατῶν ἐν τῇ νήσῳ Σφακτηρίᾳ κατὰ τὸ 425 π. Χ.

—4) Εἷς τῶν ἀποσταλέντων ἐκ Σπάρτης εἰς Ἀθήνας πρεσβευτῶν, κατὰ τὸ 369 π. Χ., πρὸς συνομολόγησιν συμμαχίας μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ε.Ι.

φαρασυκιὰ (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὀπουντία*.

Φάρας. Ἔρουλος ἀρχηγὸς μισθοφόρων συμπατριωτῶν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565). Ἦτο ἀνὴρ πιστὸς καὶ γενικῶς διακριθεὶς εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν ἐν Μεσοποταμίᾳ, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον 530. Συμμετέσχεν ὡσαύτως ὑπὸ τὸν αὐτὸν Βελισσάριον εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Βορείου Ἀφρικῆς (534). Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βανδάλων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Λιβύης, τὴν ἧτταν αὐτῶν εἰς Τρικάμαρον καὶ τὴν φυγὴν τοῦ ἡγεμόνος των Γελιμέρου εἰς τὸ ὄρος Παπούας, παρὰ τοῖς ἐκεῖ Μαυρουσίοις, ὁ Φάρας διετάχθη νὰ καταδιώξῃ αὐτὸν καὶ μετά τινα χρόνον τὸν ἐξηνάγκασε νὰ παραδοθῇ (βλ. καὶ λ. *Γελίμερος* καὶ *Ἔρουλοι*). Η. ΚΑ.

Φάρασα *(Γεωγρ.)*. Ἑλληνικὴ κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ νομῷ Ἀδάνων Κεῖται περὶ τὰ 100 χλμ. βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως τῶν Ἀδάνων καὶ ἐπὶ τοῦ Σαμάντασοῦ ἢ Ὀνοπνίκτου, ὄντος δεξιοῦ κλάδου τοῦ Σάρου ποταμοῦ (Σεϊχούν). Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν κατῳκεῖτο ὑπὸ 1800 περίπου Ἑλλήνων, οἵτινες ὡμίλουν ἑλληνικόν τι ἰδίωμα (μελετηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου φιλολόγου καὶ ἀρχαιολόγου Ρυχάρδου Ντῶκινς ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Modern Greek in Asia Minor: a study of the dialects of Silli, Cappadocia and Pharasa»), περιελάμβανε δὲ καὶ τὰ χωρία *Ἀφσάρκιοϊ, Κίσκα, Σάτω, Τσουκοὺρ καὶ Τσουκούρ-κιοϊ*, ἀριθμοῦντα συνολικῶς περὶ τοὺς 1500 κατοίκους Ἕλληνας, ὁμιλοῦντας τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω διάλεκτον.

φαράσι (τό) δημοτ., πτύον μικρὸν ἐκ λευκοσιδήρου πρὸς λῆψιν ἀπὸ τοῦ δαπέδου τῶν σκουπιδιῶν.

Φαρασινὸν *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς κοινότητος Θερμῶν (Ἰλιτζὲ) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 122. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λεστάν*.

Φαρασκοὺρ *(Γεωγρ.)*. Πόλις τοῦ νειλωτικοῦ Δέλτα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ βραχίονος τῆς Δαμιέττης. Ὁ σταθμὸς τῆς τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Δαμιέττην γραμμῆς κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης. Γ. Α. Α.

Φαρασμάνης. —1) Βασιλεὺς τῶν Χωρασμίων, ἤτοι τῆς παρὰ τὸν κάτω Ὦξον χώρας, κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οὗτος, προσελθὼν αὐτοπροσώπως πρὸς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, ὅτε οὗτος εὑρίσκετο ἐν Ζαριάσποις τῆς Βακτριανῆς (329—328 π. Χ.), μετὰ 1.500 ἱππέων, προσέφερεν ἑαυτὸν ὁδηγὸν πρὸς καθυπόταξιν τῶν Κόλχων καὶ τῶν Ἀμαζόνων, ἤτοι τῶν ἀπὸ τοῦ Ὤξου μέχρι τοῦ Εὐξείνου χωρῶν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ χρειώδη τῆς στρατιᾶς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην (Ἀρρ. Ἀν. Ἀλέξ. Δ' 15). Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἀπεκρίθη ὅτι δὲν σκέπτεται νὰ κατακτήσῃ τὰς περὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον χώρας πρὶν ἢ καθυποτάξῃ τὴν Ἰνδικήν.

—2) Υἱὸς τοῦ Φραταφέρνου, σατράπου τῆς Ὑρκανίας καὶ Παρθικῆς. Οὗτος κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς στρατιᾶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐκ τῆς Ἰνδικῆς εἰς τὴν Περσίδα προσῆλθε μετὰ τοῦ Στασάνορος, σατράπου τῆς Ἀρείας καὶ Δραγγιανῆς, πρὸς ταύτην, ὅτε ἀνεπαύετο ἐν Ὑρκανίᾳ (325 π. Χ.), κομίζων ἀγέλας ζῴων πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν της.

—3) Βασιλεὺς τῆς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἰβηρίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Τιβερίου. Ἐβοήθησε τὸν ἀδελφόν του Μιθριδάτην νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Ἀρμενίας κατ' ἔτος τὸ 35 μ. Χ. καὶ ἐνίκησε τοὺς Πάρθους κατὰ τὴν ... νάληψιν. Διὰ νὰ φανῇ εὔνους πρὸς τοὺς Ρωμαίους

Digitized by Google

ἐν ἐδίστασε νά φονεύσῃ καί αὐτόν τόν υἱόν του ...αδίμιστον, ὅτε ἐπανῆλθεν ἡττημένος ἔκ τινος ...στρατείας του κατά τῶν Πάρθων (55 μ. Χ.). ΚΑΨ

Φαράτσι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τοῦ νομοῦ Χανίων ...ρήτης (βλ. λ. *Φαράγγι*).

Φαράφρα /*Γεωγρ.*/. Μία τῶν ὀάσεων τῆς Λι...υκῆς ἐρήμου εἰς ὕψος 70 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ...ουσα 700 κατοίκους περίπου. Ἐς αὐτὴν μετα...αίνουν ἀπὸ Ἀσσιούτ ἐντὸς 8—10 ἡμερῶν διὰ ...αμήλων. Γ. Λ. Α.

Φαραώ. Αἰγυπτιαστὶ γράφεται καὶ ἀναγινώσκε...αι *Πέρ-αα*, ἤτοι «ὁ μέγας οἶκος», τὸ ἀνάκτορον ...υντέστι καὶ μεταφορικῶς ὁ βασιλεύς. Ἡ λέξις ...σῆλθεν εἰς πάσας τὰς νεωτέρας γλώσσας διὰ τῆς ...γίας Γραφῆς, ὡς ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰ...ύπτου μέχρι τῆς περσικῆς κατακτήσεως ἐπὶ Καμ...ύσου βλ. λ. *Αἴγυπτος*, σελ. 568 β'). Ὁ Ἰώσηπος Ἀρχ. Η, στ', 2) νομίζει ὅτι ὑπῆρξέ τις *Φαραὼν* ...ασιλεύς, ἐξ οὗ ἐκλήθησαν πάντες οἱ ἄλλοι. Γ. Λ. Α.

— *Φαραὼ πληγαί. Βιβλ.* · βλ. λ. *δέκα πληγαί*.

φαραὼ (γαλλ. pharaon) Εἶδος τυχηροῦ παι...νίου διὰ παιγνιοχάρτων, ἰταλικῆς πιθανῶς προε...εύσεως, ὁμοιάζον πρὸς τὸν λασκενέ. Παίζεται ...ιὰ δύο δεσμίδων παιγνιοχάρτων τῶν 52 χαρτιῶν, ...εταξὺ ἑνὸς «παγκιέρη» καὶ πολλῶν «πονταδόρων», ...πως καὶ εἰς τὸν μπακαράν. Ἐκ τῆς μιᾶς δεσμί...ος λαμβάνουσιν οἱ ποντιαδόροι ἀριθμόν τινα χαρ...ίων, εἰς ἕκαστον δ' ἐξ αὐτῶν τοποθετοῦσι τὸ πο...ὸν ὅπερ διακινδυνεύουσι. Τὴν ἑτέραν δεσμίδα ...αμβάνει ὁ παγκιέρης καὶ ἀφοῦ «δώσῃ νὰ κόψουν» ...ξάγει ἓν χαρτίον, τὸ ὁποῖον θέτει πρὸς τὰ δεξιά ...ου, καὶ ἕτερον τιθέμενον πρὸς τὰ ἀριστερά του. Ἐὰν τὰ δύο ἐξαχθέντα παιγνιόχαρτα εἶναι μεταξύ ...ων ὅμοια (2 ρηγάδες, 2 τράρια, 2 ἄσσοι κλπ.), ...χουν δὲ ποντιαρισθῆ ἀμφότερα ὑπὸ τῶν παικτῶν, ...ότε ὁ παγκιέρης κερδίζει ὁλόκληρον μὲν τὸ πο...ὸν ὅπερ εἶχε ποντιαρισθῆ εἰς τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ...εξιὸν χαρτὶ καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ διακινδυνευθέντος ...ὶς τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ἀριστερόν. Ἐὰν ὅμως τὰ ...αρτιά εἶναι ἀνόμοια, τότε κερδίζει μόνον τὰ το...οθετημένα εἰς τὸ πρὸς τὰ δεξιά του παιγνιόχαρ...ον καὶ πληρώνει τὰ τοποθετημένα εἰς τὸ ὅμοιον ...ρὸς τὸ ἐξ ἀριστερῶν του. Ἀκολούθως τὸ πα...νίδι συνεχίζεται διὰ τῆς ἐξαγωγῆς ἐκ τῆς δευτέ...ας δεσμίδος δύο νέων παιγνιοχάρτων καὶ οὕτω ...αθεξῆς μέχρις ὅτου τελειώσῃ αὕτη. Τὸ φαραὼ ...ἶναι κυρίως διαδεδομένον ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ. Χ. Δ.

Φαραώθης. Οὕτως ὀνομάζει ὁ Ἰώσηπος πάν...ας τοὺς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, ὅσους ἀναφέρει ...χετικοὺς πρὸς τὴν ἐξορίαν τῶν Ἑβραίων (Ἀρχ. Ι ΣΓ' 2 Α' 8 1. Β 5, 7 κλπ.).

φαραώνια (τά) οἱ τελωνοφύλακες, κατὰ τὴν διότυπον διάλεκτον (ἀργκό) τῶν λαθρεμπόρων τοῦ βορείου Αἰγαίου. Σ. Ε. Λ.

φαραωνικός,—ή,—όν ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ...αραώ, ὁ τῶν φαραώ: «φαραωνικὴ ἐποχή».

Φαρβαιθίτης /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Εἷς τῶν νομῶν ...ῆς Κάτω Αἰγύπτου, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδό...του, καλούμενος καὶ *Φαρβηλίτης* κατὰ Στράβωνα ΙΖ 802). Σῴζονται νομίσματα αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

Φάρβαιθος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου (Δέλτα), κειμένη ἐπὶ μιᾶς τῶν διακλα...ώσεων τοῦ Πηλουσιακοῦ στομίου τοῦ Νείλου, ...ρὸς Β. τῆς Βουβάστιδος (νῦν Τελ-Μπάστα), πρω...εύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ...πέχει τὸ νῦν χωρίον Horbet. Α. Θ. Σ.

φαρβῖτις (ἡ) (Pharbitis) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν ...οῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογε...νείας τῶν *κολκυνθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ...παντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Φάργκο (Fargo) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῶν Ἡνωμέ...νων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Β. Δακότας καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρέντ Ριβερ ὄφ δη Νόρθ. Εἶναι κόμβος σιδηροδρομικῶν συγκοι...νωνιῶν καὶ διεξάγει ζωηρότατον ἐμπόριον σιτη...ρῶν καὶ κτηνῶν. Ἔχει ἐργοστάσια γεωργικῶν μη...χανημάτων, δερματίνων εἰδῶν, χυτήρια καὶ ἀλευ...ρομύλους. Κάτ. 21 961 (1920). Η. Π. Γ.

φαρδαίνω, ἢ **φαρδένω**, ἀόρ. *ἐφάρδυνα*, δημοτ. κάμνω τι φαρδύ, πλατύ, πλατύνω, ἀντίθ. *στενεύω*: «φαρδαίνω τὸ φόρεμα» || ἀμετ. γίνομαι φαρδύς, λαμβάνω πλάτος: «ἐφάρδυνε τὸ φόρεμά μου».

Φαρδῆς, Γεώργιος. Ἕλλην συνταγματολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1878. Τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπου...δὰς ἤκουσεν ἐν Πετρουπόλει, τὰς δὲ πανεπι...στημιακὰς ἐν Παρισίοις, λαβὼν δίπλωμα πολιτι...κῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν καὶ τελειοποιη...θεὶς ὕστερον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένου περιο...δικοῦ «Archives diplomatiques» (1901—1908). Τῷ 1929 διωρίσθη ἔκτακτος ἐπικουρικὸς καθηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Ἐδημοσίευσε τὰ κάτωθι ἔργα: «La conclusion des traités internationaux et le rôle des Chambres» (διδακτορικὴ διατριβή 1901), «Ὁ μαρξισμὸς ἐν τῇ ἔρμῃ εἰς τοῦ νέου ἑλληνικοῦ Συντάγματος» (Ἀθῆναι 1929), «Τὸ συγκριτικὸν συνταγματικὸν δίκαιον ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ σήμερον» (Ἀθῆναι 1930), «Συνταγματικὸν δίκαιον» (τόμ. Α' 1931), «Ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία» (1933), «Στοιχεῖα συνταγματικοῦ δικαίου» (Α' μέρος 1933). Μετέφρασεν ἐς τὴν γαλλικὴν τὰ ἔργα τοῦ Jellinek «Die Erklärung der Menschen und Bürgerrechte» καὶ «Das Recht des modernes Staates» κατ' ἐντολὴν τοῦ συγγραφέως. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας εἰς ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικά. Μ. Γ. Δ.

φαρδίνιον (τό) (Farthing). Ἀγγλικὸν νόμισμα ἰσούμενον πρὸς τὸ τέταρτον τῆς πέννας, ἤτοι πρὸς τὸ $^1/_{960}$ τῆς ἀγγλικῆς λίρας.

Φαρδύ·, Νικόλαος Β. Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Σαμοθράκῃ τῷ 1853 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1901. Διακούσας τὰ στοιχειώδη μαθήματα ἐν τῇ γενεθλίῳ του νήσῳ, μετέβη δωδεκαετὴς εἰς Σμύρνην, ἔνθα, ἐν μέσῳ ἀπείρων δυσκολιῶν, κατώρθωσε νὰ διανύσῃ εὐδοκίμως ἐν τῇ περιωνύμῳ Εὐαγγελικῇ σχολῇ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν ἀρίστων αὐτῆς ἀποφοίτων. Κατόπιν μετέβη εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου της. Ἐντὸς ὀλίγου προσείλκυσε τὴν εὔνοιαν καὶ ἀγάπην τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν καὶ προσελήφθη παρ' αὐτῶν ὡς οἰκογενειακὸς διδάσκαλος, ἀναπτύξας ὄχι τυχαίαν παιδαγωγικὴν ἱκανότητα. Ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τῶν ἰατρικῶν του σπουδῶν ἀπεστάλη εἰς Κορσικήν, ὅπως διευθύνῃ τὴν σχολὴν τῆς ἐκεῖ ὁμογενοῦς κοινότητος, συντελέσῃ δ' εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν ἐκεῖ ἀπὸ πολλοῦ μετοίκων Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ δυτικοῦ κλήρου. Κατὰ τὸ διετὲς διάστημα τῆς αὐτόθι διαμονῆς του ἐξεπόνησε τὸ ἔργον: «Ὕλη καὶ σκαρίφημα ἱστορίας τῆς ἐν Κορσικῇ ἑλληνικῆς ἀποικίας, μετὰ συλλογῆς καρυατικῶν τραγουδιῶν καὶ καρυατικῶν λέξεων», ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1888, τὰ μέγιστα δ' ἐκτιμηθὲν ὑπό τε τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων. Ἔγραψε πρὸς τούτοις καὶ μελέτας ἐνδιαφερούσας περὶ τῆς ἰδιορρύθμου ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς Κορσικῆς, καθὼς καί τινα περὶ τοῦ κλήρου τῆς ἐν Κορσικῇ ἑλληνικῆς ἀποικίας. Ἐκ τῆς Κορσικῆς ἠναγκάσθη μετὰ διετίαν ν' ἀναχωρήσῃ, διότι ἐκλονίσθη ἡ ὑγεία του, κατὰ συμβουλὴν δὲ τῶν ἰατρῶν ἀπεσύρθη εἰς τὴν γενέτειραν πατρίδα του Σαμοθράκην.

Φοιτητὴς ἔτι ὢν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μασσαλίας ἐξήλληνισε καὶ ἐξέδωκε τῷ 1883 τὰς πρὸς τὰς μητέρας συμβουλὰς τοῦ διασήμου ἰατροῦ Al. Donné. Ἐν Μασσαλίᾳ ἐπίσης εὑρισκόμενος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐξοβελίσῃ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, ὡς περιττά, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐκδώσας ἐν πραγματείᾳ τῷ 1884 τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἰδέας του. Ἡ δημοσίευσις τῆς μελέτης ταύτης οὐκ ὀλίγους προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν πολεμίους, καθ' ὧν ἐρρωμένως ἀντεπεξῆλθε. Συμπλήρωμα τοῦ πρώτου αὐτοῦ περὶ ἀτόνου καὶ ἀπνευματίστου γραφῆς δοκιμίου του ὑπῆρξεν ἡ τῷ 1892 ἐκδοθεῖσα εἰς τόμον πραγματεία του ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, ἔνθα διὰ παντοειδῶν μαρτυριῶν καὶ ἀποδείξεων ὑποστηρίζει τὰς ἰδέας του.

Ἐν Σαμοθράκῃ ἀποσυρθεὶς ὁ Φαρδύς, δὲν ἔπαυσεν καταγινόμενος εἰς τὰ γράμματα, δημοσιεύων ἑκάστοτε εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ποικίλας μελέτας ἱστορικὰς καὶ φιλολογικάς. Διὸ ἐβραβεύθη εἰς τὸν περὶ συλλογῆς ζώντων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης Ζωγράφειον ἀγῶνα, κατόπιν δὲ πάλιν ἐβραβεύθη ὁ πρὸς τὸν ἅγιον Δαμασκηνὸν ὕμνος του, δημοσιευθεὶς εἰς ὅλας τὰς βυζαντινὰς ἐφημερίδας. Πρῶτος ὁ Φαρδὺς ἐξέδωκε πλήρη σειρὰν τῶν νομισμάτων τῆς Σαμοθράκης, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ «Journal International d'Archéologie Numismatique» τοῦ Σβορώνου (1898). Δυστυχῶς τὸ τελειότερον καὶ σπουδαιότερον ἔργον του, τὸ «Ἐπιθετολόγιον», καρπὸν δεκαεξαετοῦς ἐργασίας, δὲν κατώρθωσε νὰ δημοσιεύσῃ ἐλλείψει πόρων. Εἶναι δὲ τὸ ἔργον τοῦτο συντεταγμένον ἐν εἴδει λεξικοῦ, ἀριθμοῦντος ἐν χειρογράφῳ περὶ τὰς 1 200 σελίδας 8ου σχήματος. Ἐπίσης εἰς τὰ χειρόγραφά του εὑρίσκετο ἱστορία τῆς Σαμοθράκης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, τὴν ὁποίαν δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκδώσῃ. Ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἔγραψε σατίρας ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγύρτης», «Κατηχηταὶ καὶ κατηχούμενοι» κ. ἄ., καθὼς καί τινα ἔμμετρα παραμένοντα εἰσέτι ἀνέκδοτα. Πλὴν τῶν προμνημονευθέντων ἔργων του ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὰ Ζώγραφα ὡς κέντρον τῶν σεισμῶν τῆς Σαμοθράκης καὶ λείψανον τεσσάρων νήσων τοῦ Θρᾳκικοῦ πελάγους πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καταποντισθεισῶν», (ἐν «Θρᾴκῃ ἢ Ἐπετηρίδι» ἔτ. Α' 1897), σ. 48—54, «Τὰ ἐπὶ τῆς νοτίου θρᾳκικῆς παραλίας Σαμοθρᾳκικὰ τείχη» (ἐν ἐφημ. «Ἕβρῳ» Ἀδριανουπόλεως, ἔτ. Ε' (1896), ἀριθ. 66 καὶ 67), «Τὰ θερμὰ λουτρὰ τῆς νήσου Σαμοθράκης» (ἔνθ. ἀν., ἀριθ. 72), «Οἱ σεισμοὶ τῆς Σαμοθράκης τοῦ 1893» (ἐν ἐφημ. «Νεολόγῳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. ΚΖ', ἀριθ. 7049 7051, 7071, 7173 καὶ ἔτ. ΚΗ', ἀριθ. 7199 καὶ 7359). Δ. Π. Π.

Φαρὲ (Faret **Νικόλαος.** Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἠθικολόγος (1596—1646). Κατήγετο ἐκ Μπούργκ-αν-Μπρές, ὅπου ἤσκησε κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, ἀσχολούμενος συγχρόνως καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Βραδύτερον, ἐλθὼν εἰς Παρισίους, κατώρθωσε νὰ προσληφθῇ ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου τῆς Λωρραίνης, κόμητος ντ' Ἀρκούρ, εἰς ὃν καὶ ἀφιέρωσε πολύτιμον συγγραφήν του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Αἱ ἀπαραίτητοι εἰς ἕνα ἡγεμόνα, διὰ νὰ διοικῇ καλῶς τοὺς ὑπηκόους του ἀρεταί» (1623). Τῷ 1626 ἐγένετο αὐλικός, ἔγραψε δὲ μετ' ὀλίγον δύο νέα ἔργα («Ἀπάνθισμα τῶν νεωτέρων γραμμάτων» καὶ «Ὁ ἔντιμος ἄνθρωπος, ἢ ἡ τέχνη τοῦ ἀρέσκειν εἰς τὴν αὐλήν»), ἅτινα ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς γαλλικῆς ἀκαδημίας καὶ τῷ 1643 διωρίσθη γραμματεὺς σύμβουλος τοῦ βασιλέως. Χ. Δ.

Φαρὲλ (Farel), **Γουλιέλμος.** Γάλλος θρησκευτικὸς μεταρρυθμιστὴς (1489—1565). Καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας ἀκραιφνῶς καθολικῆς, μετεστράφη εἰς τὸν προτεσταντισμὸν ὑπὸ τοῦ Λεφὲβρ ντ' Ἐτάπλ. Ἐλθὼν εἰς Βασιλείαν, συνεδέθη αὐτόθι μετὰ τοῦ Οἰκολαμπαδίου καὶ ἐγένετο ἐκ τῶν κυριωτέρων κηρύκων τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ἑλβετίᾳ, ἀσκῶν σαγηνευτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ διὰ τῆς ἐξόχου εὐγλωττίας του. Τῷ 1532 ἐγκατεστάθη ἐν Γενεύῃ, ὅπου ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ καὶ τὸν Καλβῖνον, μετὰ ἐξαετίαν ὅμως, ἐκδιωχθεὶς ἐκεῖθεν, κατέφυγεν εἰς Νεφσατέλ, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οἰκολαμπαδίου ὁ Φαρὲλ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν διαμαρτυρομένων, βαθμηδὸν ὅμως ἡ ἐξουσία του ἐμειώθη, ἀναδειχθέντος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ κινήματος τοῦ Καλβίνου.

Ἔκτοτε ἡ δρᾶσις του περιωρίσθη εἰς τὴν Νεφσατὲλ καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰούρα μέχρι τοῦ Μέτς. Ἐκ τῶν κηρυγμάτων τοῦ Φαρέλ, τὰ ὁποῖα μνημονεύονται ὡς σπουδαιότατα, οὐδὲν γνωρίζομεν, ἐσώθησαν ὅμως διάφοροι ἠθικολογικαὶ καὶ θεολογικαὶ συγγραφαί του, συντεταγμέναι εἰς ὕφος ἄτακτον καὶ μετὰ σπουδῆς, ἐν αἷς: «La manière et fasson qu'on tient en baillant le saint baptesme etc» 1533), «Le glaive de la parole» 1550), «Du vrais usage de la Croix» (1560) κ. ἄ. Χ. Δ.

Φαρενάϊτ, ἢ Φάρενχάϊτ (Fahrenheit), **Γαβριὴλ-Δανιὴλ**. Διάσημος Γερμανὸς φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Δάντσιχ τῷ 1686 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ὁλλανδίᾳ τῷ 1736. Ἠσχολήθη μὲ τὴν κατασκευὴν ὀργάνων φυσικῆς, καὶ ἰδίως μετεωρολογικῶν, βελτιώσας τὰ θερμόμετρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀντικατέστησε τὸ οἰνόπνευμα διὰ τοῦ ὑδραργύρου καὶ ἐπινοήσας νέον τύπον ὑγρομέτρου καὶ κατασκευάσας ἀραιόμετρον σταθεροῦ βάρους. Κατὰ τὴν διαβάθμισιν τῶν θερμομέτρων ἔλαβεν ὡς βάσιν (μηδέν) τὸ δριμύτερον ψῦχος τοῦ χειμῶνος τοῦ Δάντσιχ, ἡ δὲ θερμομετρικὴ αὐτοῦ κλίμαξ (βλ. λ. *θερμόμετρον*) εἶναι διαδεδομένη ἐν Ἀγγλίᾳ, Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Ὁλλανδίᾳ.

φαρέτρα (ἡ) /*Ἀρχ.*/. Θήκη δερματίνη μετὰ πώματος, ἐν ᾗ ἔθετον τὰ βέλη των οἱ διὰ τόξων ὡπλισμένοι ἄνδρες. Ἀνηρτᾶτο συνήθως διὰ τελαμῶνος ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευράν. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ φαρέτρα ἐλέγετο κούκουρον καὶ ἦτο χωρητικότητος 30—40 βελῶν. Ν. ΚΛΕ

Φαρέτρα.

Φαρέτρα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ραιδεστοῦ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 847 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Φερχανταλῆ*.

Φάρζ (Farges) **Ἀλβέρτος.** Γάλλος φιλόσοφος γεννηθεὶς τῷ 1848 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1927. Ἠκολούθησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἄνηγορ ... διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θεολογίας καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σεμιναρίου καὶ τοῦ καθολικοῦ ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων. Ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον: «Etudes philosophiques pour vulgariser les théories d'Aristotes et de Saint Thomas et montrer leur accord avec les sciences» ἐδημοσίευσε σειρὰν μονογραφιῶν μεγάλως ἐκτιμηθεισῶν μεταξὺ τῶν νεοσχολαστικῶν (I «Theorie fondamentale de l'acte et de la puissance. du moteur et du mobile», II «Matière et forme en presence des sciences modernes», III «La vie et l'évolution des espèces»,

Digitized by Google

IV «Le cerveau, l' âme et ses facultés» (Paris 1890, V «L' objectivité de la perception des sens externes et les théories modernes» (Paris 1885), VI «L' idée de continu dans l' espace et dans le temps» (Paris 1892), VII «L' idée de Dieu d' aprés la raison et la science» (Paris 1894, VIII «La liberté et le devoir» (Paris 1902), IX «La crise de la certitude» (Paris 1907). Μετὰ τοῦ A. Barbedette ἐδημοσίευσε τά: «Cours de philosophie scolastique d' aprés la pensée d' Aristote et de Saint Thomas, mise en courant da la science moderne» (Paris 1898, β' ἔκδ 1905) Ἄλλα ἔργα τοῦ Φάρξ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Apologetique contemporaine», «La philosophie de Descartes», «Où en est la question de l' homme préhistorique» (1917), «La philosophie de M. Bergson» (1912), «Les phénomènes mystiques» (1921).

Φαρζάνζης. Βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, ξενικῆς δυναστείας, περὶ τὸ 254—255 μ Χ, τοῦ ὁποίου σῴζονται χαλκᾶ νομίσματα μετ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς. Α. Θ. Σ.

Φαρζόϊος. Βασιλεὺς τῆς περὶ τὴν Ὀλβίαν χώρας (νῦν Νικολάϊεφ), πιθανῶς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, τοῦ ὁποίου σῴζονται χρυσοῖ στατῆρες μεθ' ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἑλληνικῶν παραστάσεων. Α. Θ. Σ.

Φαρὶ *Γεωγρ.).* Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καινουρίου, τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Μορωνίου. Κάτ. 64. ΕΡ. Μ.

Φαριὰτ *(Γεωγρ.).* Νῆσος σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ Νείλου ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ καὶ παρὰ τὸν τρίτον καταρράκτην του, ἡ Gaganda insula τοῦ Πλινίου (6, 184). Σ. Ε. Λ.

Φάρια-ὐ-Σούζα (Faria y Souza), ***Μανουὴλ ντὲ—.*** Πορτογάλος ἱστορικὸς καὶ ποιητὴς (1590—1649). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν γονιμωτέρων συγγραφέων τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἔγραψε δὲ ἀδιακρίτως εἰς τὴν πορτογαλικὴν ἢ τὴν ἰσπανικὴν γλῶσσαν μέγαν ἀριθμὸν ἐμμέτρων καὶ πεζῶν ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκτιμῶνται ἰδιαιτέρως αἱ συλλογαὶ ποιημάτων «Noches claras» καὶ «Rimas varias». Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πολύτιμα σχόλια εἰς τὰς «Λουσιάδας», προκαλέσαντα μέγαν θόρυβον καὶ τὴν ἐναντίον του ὀργὴν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Βάσιν τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου του ἀπετέλεσε μία «Ἐπιτομὴ τῆς πορτογαλικῆς ἱστορίας» (Μαδρίτη 1628), ἥτις ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρίαν σειρᾶς ὕλης σοφῶν ἱστορικῶν μελετῶν, ἐκδοθεισῶν μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐν αἷς: «Ἡ πορτογαλικὴ Εὐρώπη» (Λισσαβῶν 1667), «Ἡ πορτογαλικὴ Ἀσία» (1666) καὶ «Ἡ πορτογαλικὴ Ἀφρικὴ» (1681). Χ. Δ.

Φαρὶδ-ἀντ-Δὶν Ἀττάρ. Μυστικιστὴς ποιητὴς τῆς Περσίας, ζήσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερον εἶναι τὸ ποίημά του «Μάντια-ἀτ ταὶρ» (=Ἡ γλῶσσα τῶν πτηνῶν), ἔνθα περιγράφει τοὺς σταθμοὺς τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν προοδευτικήν της ἄνοδον πρὸς τὸν Θεόν. Ἔγραψεν ἐπίσης εἰς πεζὸν τὴν «Ταδχιράχ-ἀλ-ἀλιγιὰ» (=Τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἁγίων), ἔργον πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ σουφισμοῦ, εἶδος συναξαρίου τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Τὰ ἔργα τοῦ Φαρὶδ μετεφράσθησαν γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Garcin de Ressy (Παρίσιοι 1857—1863), ἀγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ Nicholson (1905—1907), ὡς καὶ εἰς πλείστας ἄλλας γλώσσας. Β. Γ. Μ.

Φάριδος, ***τέως δῆμος***—*(Γεωγρ.).* Εἷς τῶν δεκατεσσάρων δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ τὴν ἐπαρχίαν Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Εἶχε περὶ τὰς 4.000 κατ. καὶ ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν χωρίων *Ἅγιος Βασίλειος, Ἀιώ;ινα, Ἀρκασάδες, Διπόταμα, Ζωοδόχος Πηγή, Μον Ζερμπίτσης, Καβουράκιον, Κακαρη, Καμινια, Καρασπαῖον, Κατσουλέϊκα, Κουμούσια, Κυδωνία, Λεύκη, Λιακέϊκα, Μαυροσούμπαση, Μπολιάνα, Μοῦσγα, Ντορίζα, Ξηρόκαμπος, Παλαιοπαναγιά, Παλαιοχώριον* καὶ *Γραπεζοντή.* Εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Ξηρόκαμπος*, ἀπέχον περὶ τὰς 2 ὥρας καὶ 45' ἀπὸ τῆς Σπάρτης. Ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Μαΐου 1842 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἡ ὀνομασία του ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατέχει τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας λακωνικῆς πόλεως *Φάρις.*

φαρικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς φάρους, ὁ τῶν φάρων: «φαρικὰ τέλη».

— **φαρικὰ τέλη.** Πάντα τὰ πλοῖα (τὰ κινούμενα δι' οἱουδήποτε μηχανικοῦ μέσου, ὡς καὶ τὰ ἱστιοφόρα) τὰ ἑλληνικά, τὰ πρὸς ἑλληνικὰ δυνάμει συνθηκῶν ἐξομοιούμενα ξένα, καὶ τὰ μὴ ἐπίσης ἐξομοιούμενα ξένα, ὑποχρεοῦνται προσορμιζόμενα εἰς τοὺς λιμένας ἢ ὅρμους τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐνεργοῦντα ἐμπορικὰς πράξεις (φορτώσεις, ἐκφορτώσεις ἐμπορευμάτων, ἐπιβιβάσεις ἢ ἀποβιβάσεις ἐπιβατῶν κ. λ. π. παρόμοια), εἰς τὴν καταβολὴν τελῶν, καλουμένων *φαρικῶν τελῶν.* Ἡ καταβολὴ τῶν φαρικῶν τελῶν γίνεται εἰς δραχμὰς ἢ χρυσόν, εἶναι δὲ διάφορος: α) Διὰ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ τὰ ἐξομοιούμενα δυνάμει συνθηκῶν πρὸς ἑλληνικὰ ξένα, τὰ ὁποῖα οὔτε τακτικὸν δρομολόγιον τηροῦν, οὔτε μεταφέρουν ταχυδρομεῖον δωρεάν, ἐκτείνουν δὲ τοὺς πλόας των καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (καταβολὴ τελῶν εἰς χρυσὸν) καὶ κατὰ κλίμακα ὡς ὁ νόμος καθορίζει. β) Διὰ τὰ ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα ἀκτοπλοοῦσιν ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους, χωρὶς ὅμως νὰ τηροῦν τακτικὸν δρομολόγιον ἢ νὰ μεταφέρουν δωρεὰν ταχυδρομεῖον (καταβολὴ τελῶν εἰς τραπεζογραμμάτια καὶ ὡς ὁ νόμος ὁρίζει). γ) Διὰ τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ πρὸς ἑλληνικὰ ἐξομοιούμενα ξένα ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα τηροῦσι τακτικὸν δρομολόγιον μετὰ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων καὶ μεταφέρουσι τὸ ταχυδρομεῖον δωρεὰν καὶ ἐκτείνουσι τοὺς πλόας των εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (καταβολὴ εἰς χρυσὸν καὶ ὡς ὁ νόμος καθορίζει). δ) Διὰ τὰ ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦσι τακτικὸν δρομολόγιον ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους καὶ μεταφέρουσι δωρεὰν τὸ ταχυδρομεῖον (καταβολὴ εἰς τραπεζογραμμάτια ὡς ὁ νόμος καθορίζει). ε) Τὰ ἑλληνικὰ ἱστιοφόρα καὶ τὰ πρὸς ἑλληνικὰ ἐξομοιούμενα ξένα καταβάλλουσι τέλη φαρικὰ εἰς τραπεζογραμμάτια ὡς ὁ νόμος καθορίζει. Ἐὰν ὅμως ἡ χωρητικότης των εἶναι 20 κόρων καὶ κάτω, ἀπαλλάσσονται τῆς καταβολῆς φαρικῶν τελῶν. στ) Τὰ ἐντὸς τοῦ κράτους ἐργαζόμενα ῥυμουλκὰ καταβάλλουσι φαρικὰ τέλη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐνδεικτικῆς εἰς ἵππους δυνάμεώς των, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι μόνον ὡς ῥυμουλκὰ ἐργάζονται καὶ δὲν ἐκτελοῦσι πράξεις ἐμπορικὰς ἄλλου εἴδους.

Οἱ πλωτοὶ γερανοὶ καταβάλλουσι φαρικὰ τέλη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βάρους εἰς τόννους, τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ ἄρωσιν, αἱ δὲ φορτηγίδες ἀναλόγως τῶν κόρων καθαρᾶς χωρητικότητος.

Τῶν φαρικῶν τελῶν ἀπαλλάσσονται τὰ ἑξῆς πλοῖα: α) τὰ πολεμικὰ πλοῖα οἱουδήποτε κράτους, ὡς καὶ τὰ τελοῦντα εἰς κρατικὰς ὑπηρεσίας ἀτμόπλοια· β) τὰ θαλαμηγὰ πλοῖα οἱασδήποτε ἐθνικότητος, ἐφ' ὅσον ἔχουσιν ἀναγνωρισθῆ ἐπισήμως ὡς πλοῖα ἀναψυχῆς· γ) τὰ ἀνώτερω ἱστιοφόρα καθαρᾶς χωρητικότητος μικροτέρας τῶν 20 κόρων· δ) ὅσα πλοῖα ἀργοῦσιν εἴτε ἑκουσίως εἴτε ἀκουσίως, ἢ λόγῳ ἐλλείψεως ἐργασίας, ἢ ἀπεργίας, ἢ ἐπισκευῆς, ἢ δεξαμενισμοῦ, καὶ ἐφ' ὅσον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ἐνεργοῦνται ἐμπορικαὶ πράξεις. Διὰ τοῦ νόμου ἐπίσης κατονομάζονται καὶ διάφοροι πράξεις μὴ παρέχουσαι δικαίωμα καταβολῆς φαρικῶν τελῶν.

Τὰ φαρικὰ τέλη δύνανται νὰ καταβάλλωνται καὶ προκαταβολικῶς διὰ διάρκειαν ἑνὸς ἔτους. Εἰς οὐδὲν πλοῖον ὑποχρεούμενον εἰς καταβολὴν φαρικῶν τελῶν ἐπιτρέπεται ὁ ἀπόπλους ἐὰν δὲν καταβληθῶσι ταῦτα. Τὰ φαρικὰ τέλη εἰσπράττονται καὶ ἐξελέγχονται διὰ τὸ ἀκριβὲς αὐτῶν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, θεωρούμενα ὡς ἔσοδα τοῦ κράτους. Ν. Μ. Γ.

—**φαρικὸν ὕψος** *(Φαρ.).* Τὸ μῆκος τῆς κατακορύφου ἀποστάσεως τοῦ κέντρου τῆς φωτιστικῆς πηγῆς ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Εἶναι ὁ κυριώτερος παράγων τῆς γεωγραφικῆς φωτοβολίας Φ τοῦ φάρου, ἥτις δίδεται διὰ τοῦ τύπου

$$Φ=2,10\,(\sqrt{Y}+\sqrt{υ})$$

ἔνθα υ=τὸ ὕψος τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ Υ τὸ φαρικὸν τοιοῦτον. Σ. Ε. Λ.

Φάριμπω (Faribault) *(Γεωγρ.).* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Μιννεσότα. Κάτ. 12 500 (1928). Η. Π. Γ.

φαρίνα (ἡ), κοιν. *ἄχνη.* Ἐκλεκτότατον καὶ λευκότατον ἄλευρον σίτου, λαμβανόμενον ἐκ τοῦ κεντρικοῦ μέρους τοῦ κόκκου τοῦ σίτου. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μαγειρικὴν καὶ ζαχαροπλαστικήν. Σ. Γ.

Φαρίνα (Farina), ***Ἰωάννης-Μαρία.*** Ἰταλὸς χημικὸς καὶ ἔμπορος, ἐγκατεστημένος ἐν Κολωνίᾳ μετὰ δύο ἄλλων ἀδελφῶν του (1686—1766). Εἶναι κυρίως γνωστὸς ὡς κατασκευαστὴς τοῦ ἀρωματικοῦ ὑγροῦ, ὅπερ ἀπὸ τῆς πόλεως ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ πρῶτον κατεσκευάσθη, ἐπεκράτησε νὰ καλεῖται ὕδωρ *Κολωνίας* (βλ. λ.). Χ. Δ.

—**Φαρίνα** (Farina), ***Σαλβατόρε.*** Ἰταλὸς μυθιστοριογράφος (1846—1918). Συνέγραψε πλῆθος διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων, διακρινομένων διὰ τὸ ὕφος των, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὁ κύριος Ἐγώ», τὸ ἀριστούργημά του, «Ὁ μικρὸς Δὸν Κιχώτης», «Ἔρως ἐστεφανωμένος», «Ξανθὰ μαλλιά», «Κεκρυμμένος χρυσός», «Ὁ θησαυρὸς τῆς Ντοννίνα», «Ὁ ἔρως ἔχει ἑκατὸν μάτια», «Ὁ υἱός μου», «Ἀπηγορευμένοι καρποί», «Διηγήματα καὶ σκηναί», «Τὸ μυθιστόρημα ἑνὸς χήρου», «Διὰ τὴν δόξαν» κλπ Η. Π. Γ.

— **Φαρίνα, Λὰ —** (La Farina), ***Ἰωσήφ.*** Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (βλ. λ. *Λὰ Φαρίνα*).

Φαρινάτο (Farinato), ***Παῦλος.*** Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Βερώνης (1524—1606). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ Μπαντίλε καὶ τῷ Νικολάῳ Τζιολφίνο καὶ ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Βερονέζε, τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπεδείχθη κατώτερος. Τὸ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν ἀρτιότητα τοῦ σχεδίου καὶ τῆς συνθέσεως, μολονότι παρατηρεῖται εἰς αὐτὸ ἱκανὴ ἐπιτήδευσις, ὑστερεῖ ὅμως εἰς τοὺς χρωματισμούς. Εἰργάσθη ἐν Μαντούῃ, Βενετίᾳ καὶ Βερώνῃ, ὅπου ἐζωγράφησε μέγαν ἀριθμὸν ἐλαιογραφιῶν καὶ νωπογραφιῶν, πολλαὶ τῶν ὁποίων κατεστράφησαν ἢ ἀπωλέσθησαν. Ἰδιαιτέρως ἐξετιμᾶτο ἄλλοτε, ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ San Giorgio in Braida τῆς Βερώνης τοιχογραφία του «Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἄρτων», ἥτις ὅμως, ζωγραφηθεῖσα εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν, φέρει ἔκδηλα σημεῖα τῆς καμψεως τοῦ καλλιτέχνου. Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα τοῦ Φαρινάτο εἶναι ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βερώνης «Μάχη τῶν Βερωναίων ἐναντίον τοῦ Βαρβαρόσσα» καὶ ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου «Ὑπαπαντὴ τοῦ Ἰησοῦ». Κ. Ι.

Φαρινάτσι (Farinacci), ***Ροβέρτος.*** Ἰταλὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1892. Νεώτατος ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐπροπαγάνδισε τὴν ἔξοδον τῆς Ἰταλίας ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ φασιστικοῦ κινήματος ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὸν Μουσσολίνι, ὀργανώσας τὰς λεγομένας «φάλαγγας μάχης» (fasci di combattimento). Τῷ 1924 ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Μουσσολίνι γενικὸς γραμματεὺς τοῦ φασιστικοῦ κόμματος, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ Μαρτίου 1926, ὁπότε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Τουράτι. Η. Π. Γ.

Φαρινὲ (Farinet), ***Αἰμίλιος.*** Γάλλος σοσιαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1887 Παραμείνας ἐνωρὶς ὀρφανὸς πατρός, ἐγένετο μαθητευόμενος τυπογράφος καὶ τῷ 1902 προσεχώρησεν εἰς τὸ γαλλικὸν ἐργατικὸν κόμμα Τῷ 1912 ἐξελέγη μέλος τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Γαλλίας. Συνειργάσθη εἰς τὸν «Socialisme» τοῦ J. Guesde, βραδύτερον δ' ἐγένετο μέλος τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τοῦ συνδικάτου τῶν Τ.Τ.Τ. καὶ μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ «Populaire», ἐπισήμου ὀργάνου τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Θ. Π.

Φαρινέλλι (Farinelli). Διάσημος εὐνοῦχος ἀοιδός, γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τῷ 1705 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1782. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο *Κάρολος Μπόσκι* (Boschi). Ἐσπούδασε παρὰ τῷ Πόρπορα καὶ ἐν Βιέννῃ. Κληθεὶς εἰς Λονδῖνον ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Χαΐντελ, ἔσχε τοιαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε ἠνάγκασε τὸν μουσουργὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ μελοδράματος καὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σύνθεσιν ὀρατορίων. Πλούσιος ἤδη μετέβη εἰς Ἰσπανίαν, ἔνθα ἐγένετο εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ε', ὃν διὰ τοῦ ᾄσματός του ἐθεράπευσεν ἐκ μελαγχολίας. Ὁ Φαρινέλλι κατεῖχε τὴν πλουσιωτέραν φωνὴν εὐνούχου ὑψιφώνου, ἣν ἐγνώρισεν ἡ ἱστορία τοῦ ᾄσματος, ἡ ἀναπνοή του ἦτο ἀφαντάστου διαρκείας, ὁ τρόπος τῆς αὐξομειώσεως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου καταπληκτικός, ἡ ὁμοιότης τῆς φωνῆς εἰς ὅλας τὰς περιοχάς, τὸ πάθος τῆς ἐκφράσεως, οἱ τρίλλοι καὶ γενικῶς πᾶσα δεξιοτεχνικὴ ἐπίδειξις εἶχον φθάσει παρ' αὐτῷ εἰς ἀνυπέρβλητον βαθμὸν τελειότητος. Γ. Σ.

— **Φαρινέλλι** (Farinelli), ***Ἀρθοῦρος.*** Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ κριτικός, γεννηθεὶς ἐν Λομβαρδίᾳ τῷ 1867. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, τῷ 1896 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἴννσμπρουκ, τῷ δὲ 1908 καθηγητὴς τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Τουρίνου. Συνέγραψε πλῆθος ἔργων, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Πρῶται σχέσεις μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Ἰταλίας» 1887, «Αἱ λογοτεχνικαὶ μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Γερμανίας σχέσεις» (1892), «Γκριλλπάρτσερ καὶ Λόπε ντὲ Βέγκα» (1894), «Ντὸν Τζιοβάννι, κριτικὰ σημειώματα» 1896, «Ἐρρῖκος φὸν Κλάϊστ Γκριλλπάρτσερ καὶ Φ...» (1897), «Ὁ Πετράρχης καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ» (1905), «Ὁ ρωμαντισμὸς ἐν Γερμανίᾳ» (1911), «Μιχαὴλ Ἄγγελος καὶ Δάντης» (1918), «Ἐπιστήμη καὶ ζωὴ ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἱσπανίᾳ» (1919), «Δάντης καὶ Γκαῖτε» (1922), «Βύρων καὶ βυρωνισμὸς» (1924), «Πετράρχης, Μαντσόνι καὶ Λεοπάρντι» (1925), «Ὁ ρωμαντισμὸς παρὰ τοῖς λατινικοῖς λαοῖς» (1927), «Φώσκολος» (1928) κλπ. Η. Π. Γ.

Φαρίνι (Farini), ***Λουδοβῖκος-Κάρολος*** Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς (1812—1866). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Βονωνίᾳ, ἐνωρὶς δὲ ἀνεμείχθη εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τῆς ἐποχῆς του. Τῷ 1844, ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῆς παπικῆς κυβερνήσεως, κατέφυγεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπόθεν ἐξέπεμψε τῷ 1845 τὴν «Προκήρυξιν τῶν λαῶν τοῦ παπικοῦ κράτους πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης». Μετὰ ἓν ἔτος, ἀνελθόντος εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τοῦ Πίου Θ', ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην καὶ διωρίσθη ὑφυπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παραιτηθεὶς κατέφυγεν εἰς Τουρῖνον, ὅπου συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ κόμματος

Digitized by Google

ιβούρ. Ἐκεῖ ἐξέδωκε τῷ 1851 τὸ ἱστορικόν του γγραμμα «Τὸ κράτος τῆς Ρώμης ἀπὸ τοῦ 1815—50», κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ ɜδεμοντίου. Ἔνθερμος ἤδη ὑποστηρικτὴς τῆς λιτικῆς τοῦ Καβούρ, εἰργάσθη δραστηρίως διὰ ν ἕνωσιν τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Βίορος Ἐμμανουήλ. Τῷ 1860 ἐγένετο ὑπουργὸς ιν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Καβούρ, ὀλίν ἀργότερον διοικητὴς τῆς Νεαπόλεως, τῷ δὲ 62 πρωθυπουργὸς τῆς Ἰταλίας μέχρι τοῦ ἐπονου ἔτους, ὁπότε παρῃτήθη διὰ λόγους ὑγείας. κτὸς τοῦ προρρηθέντος συγγράμματος καὶ πολὸν ἄρθρων, ὁ Φαρίνι συνέγραψε καὶ δεύτερον τορικὸν σύγγραμμα «Ἱστορία τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τοῦ 14 μέχρι τοῦ 1850» (τόμ. 2), ὡς συνέχειαν τῆς τορίας τοῦ Καρ. Μπότα. Η. Π. Γ.

φάριον (τό)· κεκρύφαλος μάλλινος (*ἀρχ.*)· || νεωτ ληνικὴ ἀπόδοσις τοῦ δημοτ. *φέσι*.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *φάριον* (κοιν. *φέσι*) τὸ κάμμα τῆς κεφαλῆς τῶν εὐζώνων. Εἶναι ἐρυθρὸν ετὰ μέλανος θυσάνου διὰ τὴν ἐπίσημον στολὴν ιὶ ἐξ ἐρέας χακί, ἄνευ θυσάνου, διὰ τὴν στολὴν τηρεσίας. Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ κυρίως άριον, ἐκ πιλήματος ἐριούχου λεπτοῦ, φέροντος ɜρὶ τὸ μέσον τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὀπήν, ἐφ' ἧς ɔοσαρμόζεται ὁ μίσχος τοῦ θυσάνου, κατασκευαɔμενος ὁμοίως ἐκ πιλήματος ἐρυθροῦ. Ὁ θύσαɔς ἀποτελεῖται ἀπὸ πεντακόσια περίπου μετάξινα έλανα νήματα, μήκους 0,60 μ., ἀναδιπλούμενα ιτὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους των. Εἰς τὸ πρόσθιον έρος τοῦ φαρίου ἐπιρράπτεται ἐθνόσημον. Τὸ άριον εὐζώνων χακὶ κατασκευάζεται ἐξ ἐρέας, υρραπτομένης κατὰ τρόπον ὥστε νὰ σχηματίηται κύλινδρος, οὗτινος ἡ περιφέρεια συμπτύσεται διὰ καταλλήλων ἀναδιπλώσεων, συγκεντρου ένων περὶ τὴν κορυφήν, ὅπου καὶ τίθεται κυκλιον τεμάχιον χαρτονίου, ἐπενδυόμενον δι' ἐρέας. ὸ φάριον φέρει ἐσωτερικῶς, περιφερειακῶς μὲν τένδυσιν ἐκ μελαίνης κηρωτῆς ὀθόνης, καθ' ὅλην ὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειάν του ὀθόνην βαμβαίνην, καὶ εἰς τὸ πρόσθιον μέρος ἐθνόσημον. Ν. Ι. Μ.

Φάριος *[Γεωγρ.]*. Νησὶς προσκειμένη εἰς τὴν ορείαν ἐσχατιὰν τῆς Λέρου (πλάτ. 37°11'30'' Β., ἤκ. 26°47'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Calymnos islands). Ἀπεκόπη, ὡς καὶ τὰ τρια αρ' αὐτὴν ἀπόνησα, ἀπὸ τῆς νήσου *Ἀρχάγγελος*. Σ. Ε. Λ.

Φᾶρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη (ἀχαϊκὴ) όλις τῆς Λακωνικῆς ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐώτα, κειμένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταοῦ τούτου, νοτίως τῶν Ἀμυκλῶν. Ἀπετέλεσε μετὰ ῆς Σπάρτης, τῶν Ἀμυκλῶν, τῆς Αἴγυος, τοῦ Λᾶ αὶ τῶν Βοιῶν τὴν λακωνικὴν ἑξάπολιν. Ταύτην λεηλάτησε διὰ τολμηρᾶς ἐπιδρομῆς κατὰ τὸν εύτερον Μεσσηνιακὸν πόλεμον (645—628 π. Χ. Μεσσήνιος ἥρως Ἀριστομένης, ἀποκομίσας λουσιώτατα λάφυρα. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόους ἡ πόλις εἶχεν ἐκλίπει. Οἱ ἐγχώριοι ἐκάλουν αύτην καὶ *Φαράς*. Ἐπὶ τοῦ χώρου ταύτης καὶ εἰς ὴν θέσιν Βαφιὸ ἀνεσκάφη θολωτὸς τάφος, ἐντὸς οῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν πολύτιμα κτερίσματα, ιεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ περίφημα χρυσᾶ ποήρια τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου μὲ τὰς ἀναγλύπτους κηνὰς θήρας ταύρων, κειμήλια ὑπερόχου καλλιεχνικῆς ἀξίας. ΚΑΨ.

Φᾶρις *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς οἰκιστὴς τῶν Φηῶν ἢ Φαρῶν τῆς Μεσσηνίας. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Φιλοδαμείας, θυγατρὸς τοῦ Δααοῦ, καὶ πατὴρ τῆς Τηλεγόνης, ἥτις ὑπανδρευεῖσα τὸν Ἀλφειὸν ἐγέννησε τὸν Ὀρτίλοχον, τὸν ατέρα τοῦ Διοκλέους. ΚΑΨ.

φαρισαϊκός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ɔαρισαίους, ὁ κατὰ τὸ σύστημα τῶν φαρισαίων, ποκριτικός, δόλιος: «φαρισαϊκὸς τρόπος».—Ἐπίρρ *ɔαρισαϊκῶς*.

φαρισαῖος (ὁ)· ὁ ἀνήκων εἰς μίαν τῶν ἰουαϊκῶν θρησκευτικῶν μερίδων, κατ' ἀντιδιαστοὴν ἰδίᾳ πρὸς τοὺς σαδδουκαίους· || συνεκδ. ὡς ροσηγορικόν, ὁ ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους ῆς λατρείας προσηλωμένος, ὑποκριτικός, δόλιος.

—*[Βιβλ.]* Οἱ *φαρισαῖοι* ἀπετέλουν ἰουδαϊκὴν εοκρατικὴν μερίδα, ἀναφαινομένην κατὰ τοὺς χρόους Ἰωάννου τοῦ Ὑρκανοῦ (135—105). Πρόδροιοι αὐτῶν ὑπῆρξαν οἱ *ἀσιδαῖοι* (βλ. λ.). Οἱ φαισαῖοι ἀπετέλουν τὸ κόμμα τῶν γραμματέων ἢ ομοδιδασκάλων, ἐπιδιώκοντες τὴν πιστὴν τήρησιν οῦ νόμου, ὡς οὗτος ἡρμηνεύετο καὶ συνεπληοῦτο διὰ τῶν «παραδόσεων τῶν πρεσβυτέρων», δηαδὴ τῶν γραμματέων. Ὡς τοιοῦτοι οἱ φαρισαῖοι ροεκάλουν τὸν θαυμασμὸν τοῦ λαοῦ, ὃν ὅμως ντήμειβον διὰ περιφρονήσεως ὡς «μὴ γινώσκοντα ὸν νόμον», ἄρα δὲ καὶ μὴ τηροῦντα αὐτὸν (*Ἰωάν.* ' 49). Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ ὀνομασία αὐτῶν *φαρισαῖοι* ἐκ τοῦ ἑβρ. *περουσείμ*, ἀραμ. *περισεΐν*, ἀκριβέστερον *περισαγιὰ* = ἀποκεχωρισμένοι), τις φαίνεται ὅτι εἰρωνικῶς προσήφθη ὑπὸ τοῦ αοῦ εἰς αὐτούς, ὡς ἀποχωρίζοντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὡς μόνους δῆθεν καθαρούς. Αὐτοὶ ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους *χαμπαιρείμ*, δηλαδὴ ἑταίρους, πλησίους. Οἱ φαρισαῖοι ἦσαν ἐν πᾶσιν οἱ ἀντίποδες τῶν *σαδδουκαίων*, τῆς κοσμικόφρονος ταύτης μερίδος τῶν ἀσμοναίων. Καίπερ δὲ συμποσούμενοι ἐπὶ Ἡρῴδου τοῦ μεγάλου μόλις εἰς 6000, ἤσκουν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν λαόν, ἄγοντες καὶ φέροντες αὐτὸν δημαγωγικῶς. Καθ' ὅσον δ' ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, ἀντιπροσωπευόντων τὴν πίστιν τῆς πλειοψηφίας τοῦ συγχρόνου αὐτοῖς ἰουδαϊσμοῦ, ἀπεικάζετο ἡ ἐπίσημος, οἱονεὶ ἐκκλησιαστικὴ θεοσέβεια τοῦ ἰουδαϊσμοῦ τούτου, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν οἱ φαρισαῖοι θρησκευτικὴ αἵρεσις, ὡς θὰ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ νομίσῃ παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου, ὅστις χρησιμοποιῶν κατὰ τὴν συνήθειάν του ἑλληνικὸν φιλοσοφικὸν ὅρον χαρακτηρίζει αὐτοὺς ὡς «αἵρεσιν», ὡς καὶ τοὺς σαδδουκαίους καὶ τοὺς ἐσσαίους. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ὁ κῆρυξ καὶ ἐκτελεστὴς τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας, περιῆλθεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, εἰς ὀξυτάτην ἀντίθεσιν πρὸς τὸν φαρισαϊσμόν, ὡς τὸν ἐκπρόσωπον τῆς μηχανικῆς καὶ ὑποκριτικῆς θεοσεβείας, ἥτις ἔκτοτε φέρει συνήθως τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ φαρισαϊσμὸς δὲν προσήνεγκεν ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἰουδαϊσμόν, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Χριστιανισμόν. Σημειωτέον ὅτι ἀντιπρόσωποί τινες αὐτοῦ διέκειντο φιλικῶς πρὸς τον Ἰησοῦν (Σίμων ὁ Φαρισαῖος, Νικόδημος, Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας) καὶ ὅτι ἐκ τῶν τάξεων αὐτοῦ προῆλθε καὶ ὁ μέγιστος ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ὁ Παῦλος. Ἡ δύναμις τοῦ φαρισαϊσμοῦ ἐπέζησε καὶ μετὰ τὴν μεγάλην καταστροφὴν τοῦ 70 μ. Χ. ἐν τῷ φαρισαϊκῷ ραββινισμῷ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Wellhausen*, Pharisäer u. Sadduzäer (1874).—*Montet*, Essai sur les origines des partis saducéen et pharisien (1883).—*Schürer*, Geschichte des Jüd. Volkes. (II⁴, σελ. 456 ἑξ.) κλπ. Π. Ι. Μ.

φαρισαϊσμός (ὁ)· τὸ γνώρισμα τῶν φαρισαίων, τὸ κατὰ τοὺς φαρισαίους ἐνεργεῖν καὶ ζῆν, ὑπηρεσία, δολιότης.

Φαρισὰν *[Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (Farisan islands), ἀναδύουσα ἀπὸ ὁμωνύμου κοραλλιογενοῦς ὑφάλου, ἁπλουμένης δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ras Turfa (ἀρχ. Πύδνα) μεταξὺ τῶν παραλλήλων 17°01 Β., καὶ 16°36' Ἀν., καὶ τῶν ἀπὸ Γκρήνουϊτς μεσημβρινῶν 41° 41' Β καὶ 42° 08' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 d: Red Sea sheet 4) Εἶναι αἱ *Σωκράτους νῆσοι* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Φαρίτης (ὁ) *[Ναυτ. Μετ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς ναυτικούς μας ὀνομασία ἀνέμου πνέοντος κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ΕΝ. καὶ ἀπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Φάρου ἐκφυσῶντος. Σ. Ε. Λ.

Φαρκαδὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱστιαιώτιδος ἐν Θεσσαλίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα (Θ, 438) ἀριστερᾷ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ. Ἐλάχιστα αὐτῆς ἐρείπια (λείψανα τειχῶν) σῴζονται ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ, παρὰ τὸ χωρίον Κλοκωτόν. Α. Θ. Σ.

—**Φαρκαδόνος, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸν νομὸν Τρικκάλων καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς πρωτευούσης *Τσιότι Μεγάλον* καὶ 11 ἄλλων χωρίων, ὧν τὰ μεγαλύτερα ἦσαν τὸ *Γριζάνον*, τὸ *Ζάρκον*, ὁ *Κλοκωτός*, ἡ *Μπάγια* καὶ τὸ *Νεοχώριον*. Ι. Σ. Σ.

Φάρκιουχαρ (Farquhar), ***Γεώργιος***. Ἰρλανδὸς δραματικὸς συγγραφεὺς (1678—1707). Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς ἠθοποιὸς ἐν Δουβλίνῳ, συντόμως ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν σκηνὴν καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα διακρίνονται καὶ ἐκτιμῶνται διὰ τὴν ζωηρότητα καὶ τὸ πνευματῶδες τῶν διαλόγων, τὴν ἔντεχνον πλοκὴν καὶ τὸ εὐτράπελον τῶν εἰκονιζομένων χαρακτήρων. Τὰ κυριώτερα ἐκ τούτων εἶναι: «Ἔρως καὶ φιάλη» (1699), «Ἀχώριστο ζευγάρι» (1699), «Ὁ Σὲρ Χάρρυ Γουΐλνταιρ» (1701), «Ὁ ἄστατος» (1702), «Οἱ δίδυμοι ἀντερασταί» (1702), «Ἡ ταχυδρομικὴ ἅμαξα», μονόπρακτος φάρσα, γραφεῖσα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γάλλου Μοττὲ (1704), «Ὁ ἀξιωματικὸς τῆς στρατολογίας» (1706) καὶ τὸ «Στρατήγημα τῶν κομψευομένων» (1707), τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του, σημειῶσαν μακρὰν σειρὰν παραστάσεων, καθ' ἃς ἐδημιούργησεν ἕνα τῶν σημαντικωτέρων του ρόλων ὁ διάσημος Ἄγγλος ἠθοποιὸς Γκάρρικ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνεβιβάσθη ἐκ νέου ἐπὶ σκηνῆς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1927. Η. Π. Γ.

φαρμακαποθηκάριος (ὁ). Ὅρος δηλῶν τὸν μὴ ἐπιστήμονα φαρμακέμπορον. Ε. Ι. Ε.

φαρμακαποθήκη (ἡ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπονοεῖται τὸ σύγχρονον *φαρμακευπορεῖον*, ἐν ᾧ πωλοῦνται χονδρικῶς τὰ φάρμακα εἰς τοὺς φαρμακοποιοὺς καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις ἰατρικῶν συνταγῶν, καθότι εἶναι δυνατὸν νὰ διευθύνηται καὶ παρὰ πρακτικοῦ ἢ παραγγελιοδόχου κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας. Ὑπὸ τὴν εἰδικὴν ὅμως τῆς λέξεως σημασίαν νοοῦνται ἡ ἀνώγειος καὶ ὑπόγειος ἀποθήκη τῶν φαρμάκων ἐν ἑκάστῳ φαρμακείῳ.

Ἀνώγειος ἀποθήκη. Ἡ φαρμακαποθήκη αὕτη χρησιμεύει κυρίως διὰ τὴν φύλαξιν ξηρῶν φαρμάκων, ἐκχυλισμάτων, δρογῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἀπαιτούντων ξηρασίαν, ἔτι δὲ καὶ τῶν περισσῶν χημικῶν φαρμάκων. Ἐπὶ τραπέζης ὑπάρχουσι ζυγός, μέτρα, σταθμὰ καὶ κοχλιάρια. Εἰς ἕτερον μέρος τῆς ἀποθήκης ταύτης ξηραίνονται αἱ πρόσφατοι δρόγαι, αἵτινες ἐκτίθενται εἰς λεπτὰ στρώματα ἐν τῷ ἀέρι καὶ ἀνακινεῖται συχνάκις ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν. Ἡ ἀνώγειος ἀποθήκη εἶναι οὐ μόνον ξηρά, ἀλλ' ἀερίζεται καὶ καλῶς, ἔχει δὲ 6 ἑρμάρια. Τὸ πρῶτον διαλαμβάνει τὰς δρόγας, φυλασσομένας ἐντὸς λευκοσιδηρῶν κυτίων, τὸ δεύτερον τὰ ἀνόργανα φάρμακα, τὸ τρίτον τὰ ὀργανικὰ φάρμακα, τὸ τέταρτον τὰ φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα, τὸ πέμπτον τὰ φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα καὶ τὸ ἕκτον τὰ ἰατρικὰ βοηθήματα. Ὡσαύτως ὑπάρχει ψυγεῖον χρησιμεῦον πρὸς φύλαξιν τῶν ὀρῶν. Τὴν κλεῖδα τῆς ἀποθήκης κρατεῖ ὁ διευθύνων φαρμακοποιός, ἡ δὲ ταξινόμησις αὐτῆς ἔχει ὡς ἕπεται: α) δρόγαι, β) ἀνόργανα φάρμακα, γ) ὀργανικὰ φάρμακα, δ) φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα, ε) φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα καὶ μυστήρια φάρμακα (ἀλφαβητικῶς κατατεταγμένα), στ) ἰατρικὰ βοηθήματα κατ' εἶδος.

Ὑπόγειος ἀποθήκη. Ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ δροσερᾷ ἀποθήκῃ ταύτῃ φυλάσσονται τὰ βάμματα, τὰ πνεύματα, τὰ ἀποστάγματα, οἱ ὀποί, τὰ σιρόπια, τὰ μελιτώματα, τὰ ὀρυκτὰ ὀξέα, αἱ ἀλοιφαί, τὰ ἔλαια, τὰ λίπη καὶ τὰ εὔφλεκτα πτητικὰ φάρμακα εἰς ποσὰ οὐχὶ ἐπέκεινα τῶν δύο χιλιογράμμων καὶ ἐν γένει τὰ ἀπαιτοῦντα χῶρον ὑγρὸν καὶ δροσερὸν φάρμακα. Ὁ φωσφόρος φυλάσσεται ἐντὸς φιάλης μεθ' ὕδατος περιβαλλομένης διὰ λευκοσιδηροῦ δοχείου ἐνέχοντος ἄμμον εἰς ἀποκεχωρισμένον μέρος τῆς ὑπογείου ἀποθήκης, μακρὰν δὲ παντὸς εὐφλέκτου ὑγροῦ καὶ εἰ δυνατὸν ἐντὸς μικρᾶς ἐσοχῆς τοῦ τοίχου. Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ὑπογείου ὑπάρχει κιβώτιον πλῆρες ἄμμου. Ἡ ὑπόγειος ἀποθήκη πρέπει νὰ εἶναι δροσερά, ἀλλ' οὐχὶ ὑγρά. Εἰς ὑγρὸν χῶρον φυλάσσονται τὰ ἐξανθοῦντα ἅλατα.

Ἐν ἐλλείψει εἰδικῆς ἀνωγείου καὶ ὑπογείου ἀποθήκης, πρέπει τὰ διὰ τὰς ἀποθήκας ταύτας προωρισμένα φάρμακα νὰ φυλάσσωνται εἰς ἰδιαίτερα διαμερίσματα κεχωρισμένα τοῦ φαρμακοπωλείου καὶ τοῦ ἐργαστηρίου καὶ πληροῦντα τοὺς ὅρους τῶν ἀποθηκῶν. Οἱ ὀροὶ πρέπει νὰ διατηρῶνται ἐν ψυγείῳ, ὅταν φυλάσσωνται κατὰ μεγάλας ποσότητας, πάντως δὲ ἐν ψυχρῷ χώρῳ· ὡσαύτως δέον νὰ φέρωσιν ἀναγεγραμμένην ἡμερομηνίαν τῆς κατασκευῆς των, τὸ ὄνομα τοῦ παρασκευάσαντος ἐργοστασίου, τὸ ποσὸν αὐτῶν, τὸν χρόνον τῆς συντηρήσεώς των καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς θεραπευτικῆς ἢ προφυλακτικῆς δυνάμεώς των. Ὀροὶ θολοὶ ἢ θρομβοῦχοι ἀπορρίπτονται. Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Φαρμακᾶς *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀργολίδος κατὰ τὰ δυτικὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν Ἄργους καὶ Κορινθίας. Ἡ ὑψίστη τῶν κορυφῶν αὐτοῦ φθάνει τὰ 1431 μ. Τὸ ὄρος εἶναι δασῶδες καίτοι στερεῖται ὑδάτων. Ι. Σ. Σ.

—**Φαρμακᾶς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Κάτ. 400 περίπου, Ἕλληνες Χριστιανοί. Α. Κ. Α.

φαρμακεθνολογία (ἡ). Τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας ἀσχολούμενον περὶ τὰ λαϊκὰ φάρμακα καὶ τὰς περὶ αὐτῶν παραδόσεις. Ε. Ι. Ε

Φαρμάκεια *[Μυθολ.]*. Νύμφη ἐπώνυμος κρήνης τινὸς παρὰ τὸν Ἰλισσόν, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἐπιστεύετο δηλητηριασμένον (*Πλάτ.* Φαῖδρ. 229). Α. Θ. Σ

φαρμακεία (ἡ)· παροχὴ φαρμάκου μαγικοῦ ἢ δηλητηριώδους· || χρησιμοποίησις δηλητηρίου πρὸς διάπραξιν ἐγκλήματος, δηλητηρίασις.

—*[Ποιν. Δικ.]* Βλ. *ἀνθρωποκτονία*.

φαρμακεῖον (τό)· κατάστημα παρασκευῆς φαρμάκων, συμφώνως πρὸς ἰατρικὰς συνταγάς, καὶ πωλήσεως παρεσκευασμένων εἰδικῶν φαρμάκων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *φαρμακεῖον* ἱδρύεται παρ' ἐπιστήμονος φαρμακοποιοῦ συνεπείᾳ εἰδικῆς ἀδείας παρεχομένης ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ἀνωτάτου ὑγειονομικοῦ συμβουλίου. Ἡ ἄδεια παρέχεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ (4000 κάτοικοι ἓν φαρμακεῖον) δυνάμει τοῦ νόμου 5607. Ἐν τῷ φαρμακείῳ ἐκτελοῦνται συνταγαὶ καὶ πωλοῦνται πρὸς τὸ κοινὸν τὰ φάρμακα. Τὸ φαρμακεῖον ἀποτελεῖται: α) ἐκ τοῦ φαρμακοπωλείου, β) ἐκ τοῦ φαρμακοτεχνικοῦ ἐργαστηρίου, γ) ἐκ τῆς ἀνωγείου ἀποθήκης, δ) ἐκ τῆς ὑπογείου ἀποθήκης καὶ ε) ἐκ τοῦ χημείου.

Φαρμακοπωλεῖον (Officina). Εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ φαρμακείου, ἐν ᾧ παραλαμβάνονται αἱ συνταγαί, ἐκτελοῦνται καὶ πωλοῦνται φάρμακα. Περιλαμβάνει: α) τὴν τράπεζαν τῶν συνταγῶν (πάγκος), β) τὸ γραφεῖον, γ) τὰ ἑρμάρια τῶν φαρμάκων (σκελετός). Ἡ τράπεζα τῶν συνταγῶν φωτίζε-

Digitized by Google

ται καλῶς ἡμέραν καὶ νύκτα, περιέχει ἔνδοθεν μὲν διαφόρου μεγέθους συρτάρια, ἔξωθεν δὲ συνήθως ἑρμάρια. Ἐντὸς τῶν συρταρίων φυλάσσονται τὰ πρὸς παρασκευὴν τῶν συνταγῶν ὄργανα, δηλαδὴ ψαλίδες, μαχαίρια, σπαθίδες, κοχλιάρια, καταποτιοκόπτης, μῆτραι παρασκευῆς ὑποθεμάτων καὶ ᾠοειδῶν, μηχανήματα προσαρμογῆς ἐναζύμων, φελλοί, μάκτρα, χάρτης περιτυλίξεως, διηθητικὸς κ.λ.π. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἄκρας πλευρᾶς, ἐπὶ ἀναλογίου, τοποθετεῖται τὸ συνταγολόγιον. Ἐπὶ τῆς τραπέζης εὑρίσκεται ἑρμάριον μετὰ μικρῶν συρταρίων περιεχόντων ἐπικαλύμματα φιαλιδίων, ἐπιγραφὰς (ἐτικέτας) τοῦ φαρμακείου, τῶν φαρμάκων καὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν φερουσῶν εὐαναγνώστως τὸ ὄνομα τοῦ φαρμακοποιοῦ ἀναγράφεται ἡ ὁδηγία τῆς χρήσεως, τὸ ὄνομα τοῦ ἀσθενοῦς, ἡ ἡμερομηνία καὶ ὁ αὔξων ἀριθμὸς τοῦ συνταγολογίου. Ὁμοίως ἐπὶ τῆς τραπέζης τοποθετοῦνται τρεῖς ζυγοί, ἐξ ὧν ὁ εἷς μέχρι 5 χιλιογράμμων δυνάμεως, ὁ ἕτερος μέχρι 500 γραμμαρίων καὶ ὁ μικρὸς ἀπὸ 0,005—50 γρμ., ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ἀνάλογα σταθμά. Ὁ πρὸς ζύγισιν τῶν τοξικῶν φαρμάκων εὐαίσθητος χημικὸς ζυγὸς εὑρίσκεται ἐν τῷ χημείῳ. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς κάτωθι πλευρὰς τῆς τραπέζης ἐντὸς σκευοθηκῶν ὑπάρχουσιν εἰς μὲν τὴν μίαν ἰγδία καὶ χωνία, εἰς δὲ τὴν ἑτέραν φιαλίδια, πλατύστομα δοχεῖα καὶ κυτία.

Ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ φαρμακοποιοῦ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, ἐκτὸς τῆς ἀπαραιτήτου ἑλληνικῆς φαρμακοποιίας, καὶ μικρὰ βιβλιοθήκη πρὸς βοήθειαν καὶ ἐπίλυσιν τῶν ἀναφυομένων ἑκάστοτε ἐπιστημονικῶν ἀμφιβολιῶν. Ὡσαύτως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ κρατικὴ διατίμησις καὶ τὰ βιβλία τῶν παρὰ τοῦ μονοπωλίου χορηγουμένων φαρμάκων.

Τὰ ἑρμάρια διαιροῦνται εἰς τὸ ἄνω μέρος, ἐν τῷ ὁποίῳ τοποθετοῦνται ἀγγεῖα ὑάλινα, πήλινα καὶ ξύλιναι πυξίδες (βαζάρια), καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ συρταρίων μετὰ κινητοῦ καλύμματος καὶ ἐπιγραφῶν λατινικῶν ἐκ πορσελλάνης, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐκτίθενται τὰ φυτικὰ φάρμακα, λαμβανομένης προνοίας ὅπως εἰς τὴν κατωτέραν σειρὰν τίθενται τὰ δηλητηριώδη. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μερῶν καὶ κάτωθι τῶν ἑρμαρίων ὑπάρχουσι μικρότερα συρτάρια ἐπὶ τοῦ γεισώματος τοῦ σκελετοῦ πρὸς ἔκθεσιν δρογῶν καὶ φαρμακοτεχνικῶν σκευασμάτων. Τὰ δηλητήρια φυλάσσονται εἰς ἴδια ἑρμάρια, τὰς κλεῖδας τῶν ὁποίων κρατεῖ ὁ φαρμακοποιός. Εἰς ἕτερα ἑρμάρια τοποθετοῦνται ἀλφαβητικῶς τὰ φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα (specialités), κάτωθι δ' αὐτῶν ἐντὸς ἐπιμήκων συρταρίων τὰ βοηθήματα καὶ τὰ χειρουργικὰ εἴδη. Τὰ αἰθέρια ἔλαια καὶ ἐν γένει τὰ διαχέοντα ὀσμὴν φάρμακα φυλάσσονται ἐντὸς ειδικοῦ ἑρμαρίου, εἰς φιάλας κλειομένας δι' ὑαλίνου πώματος, ἵνα μὴ μεταδώσωσι τὴν ὀσμὴν των εἰς ἄοσμα φάρμακα. Εἰς παρομοίας φιάλας ἐντίθενται καὶ τὰ πτητικὰ φάρμακα, τὰ ὑγροσκοπικά, τὰ ἀπορροφοῦντα διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὰ ἐξανθοῦντα καὶ τὰ ἀλλοιούμενα ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Τὰ ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἀλλοιούμενα φυλάσσονται ἐντὸς σκοτεινοχρόων φιαλῶν, τὰ δὲ ὀρυκτὰ ὀξέα καὶ καυστικὰ ἀλκάλια ἐντὸς φιαλῶν μετ' ἐπιγραφῶν δι' ὑδροφθορίου καὶ φερουσῶν πώματα ὑάλινα, ἐσμυρισμένα διὰ τὰ ὀξέα καὶ ἐλαστικὰ διὰ τὰ ἀλκάλια. Αἱ φυτικαὶ κόνεις φυλάσσονται ἐντὸς ξυλίνων πυξίδων ἢ πλατυστόμων ὑαλίνων δοχείων πωματιζομένων δι' ὑαλίνου πώματος καὶ τὰ μαλακὰ ἐκχυλίσματα ἐντὸς πλατυστόμων πηλίνων ἀγγείων.

Τὰ ὀνόματα τῶν φαρμάκων ἀναγράφονται λατινιστὶ καὶ οὐχὶ γαλλιστί, καθιερωθείσης τῆς λατινικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης τῶν φαρμάκων. Ἐν Ἑλβετίᾳ ἡ γαλλικὴ καὶ γερμανικὴ ὀνοματολογία ἐπιτρέπεται μόνον εἰς τὰ δρογοπωλεῖα ἢ ειδοπωλεῖα (drogueries) τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων διευθυνόμενα, τοὐναντίον δὲ δι' αὐστηροῦ νόμου ἐπιβάλλεται ἐν τοῖς φαρμακείοις ἡ λατινικὴ ἀναγραφὴ τῶν φαρμάκων. Τὰ γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι μέλανα ἢ κυανᾶ ἐπὶ λευκῆς βάσεως διὰ τὰ μὴ δηλητηριώδη φάρμακα, ἐρυθρὰ ἐπὶ λευκῆς βάσεως διὰ τὰ δηλητηριώδη καὶ λευκὰ ἐπὶ μελανῆς βάσεως διὰ τὰ λίαν δηλητηριώδη φάρμακα. Τὰ ἔχοντα λευκὰ καὶ ἐρυθρὰ γράμματα δοχεῖα ἐπὶ τοῦ ὑαλίνου πώματος των ἀναγράφουσι τὸ ὄνομα τοῦ φαρμάκου καὶ τὴν μεγίστην δόσιν αὐτοῦ ἐφ' ἅπαξ καὶ ἡμερησίως. Τοῦτο σκοπὸν ἔχει τὸν δοσεομετρικὸν ἔλεγχον τῆς συνταγῆς παρὰ τοῦ φαρμακοποιοῦ καὶ τὴν ἐκ νέου ἀνάγνωσιν τοῦ δηλητηρίου πρὸς ἀποφυγὴν λάθους, δεδομένου ὅτι ἡ προσθία ἐπιγραφὴ καλύπτεται διὰ τῆς λαβούσης τὸ δοχεῖον χειρός. Κατὰ τὴν παροχὴν δηλητηρίων πάσης κατηγορίας ὁ φαρμακοποιὸς ὑποχρεοῦται νὰ ἐξελέγχῃ τὰ ἀναγραφόμενα ἐν τῇ συνταγῇ ποσὰ τῶν φαρμάκων τούτων, ἵνα μὴ τυχὸν εὑρίσκωνται εἰς μείζονα δόσιν τῆς ὡς μεγίστης διὰ τὸν ἄνθρωπον παραδεδεγμένης. Πᾶσαι αἱ ἐπιγραφαὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐγκεκαυμέναι.

Φαρμακοτεχνικὸν ἐργαστήριον (Laboratorium). Εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ φαρμακείου, ἐν τῷ ὁποίῳ σκευάζονται τὰ γαληνικὰ φάρμακα καὶ ἰδίᾳ ὅσα, λόγῳ τοῦ εἴδους των, ἀπαιτοῦσι παρασκευὴν οὐχὶ παρουσίᾳ τῶν πελατῶν καὶ χῶρον ἐπιτρέποντα ρύπανσιν, θόρυβον κλπ. Ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ σκευάζεται τὸ ἀπόσταχτον ὕδωρ καὶ τὰ ἀρωματικὰ ἀποστάγματα δι' ἄμβυκος καὶ διενεργεῖται ἡ σύνθλασις, κατατομὴ καὶ κονιοποίησις τῶν φαρμάκων. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτῳ λύχνος Bunsen μετὰ τρίποδος, κάμινος ἀεριόφωτος μετὰ πλειόνων φλογῶν ἢ ἐλλείψει φωταερίου λύχνοι οἰνοπνεύματος ἢ πετρελαίου, χῦτραι σιδηραῖ, ἰγδία πήλινα, ὀρειχάλκινα, σιδηρᾶ καὶ μαρμάρινα, χωνία, ἐξικματιστὴρ πρὸς παρασκευὴν ροωδῶν ἐκχυλισμάτων, ξηραντήρ, κάψαι, δοχεῖα ἐγχυμάτων, μέτρα ὑάλινα, πορσελλάνινα καὶ κασσιτέρινα.

Ἀνώγειος ἀποθήκη βλ. *φαρμακαποθήκη*.

Ὑπόγειος ἀποθήκη βλ. *φαρμακαποθήκη*.

Χημεῖον. Ἀπαραίτητον ἐξάρτημα τοῦ φαρμακείου. Τοῦτο δὲν προορίζεται διὰ τὰς ἰατρικὰς μόνον ἀναλύσεις, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν εἰσαγομένων φαρμάκων. Πᾶν φάρμακον, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς ἢ ἀλλοδαπῆς εἰσαγόμενα ἕτοιμα, φυτικὰ ἢ χημικά, δέον ἀπαραιτήτως νὰ ἐλέγχηται παρὰ τοῦ φαρμακοποιοῦ συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς ἑλληνικῆς φαρμακοποιίας. Ἐν τῷ χημείῳ ὑπάρχουσιν ὀγκομετρικὰ διαλύματα καὶ ἀντιδραστήρια ὅσα ἀναγράφει ἡ ἑλληνικὴ φαρμακοποιία. Ὡσαύτως δοκιμαστικοὶ σωλῆνες καὶ ποτήρια, ὑδροβολεῖς, προχοΐδες, ὀγκομετρικοὶ κύλινδροι, ξηραντῆρες, ἀραιόμετρα, θερμόμετρα, ράβδοι ὑάλινοι, τρίποδες, λύχνοι, χημικὸς ζυγός, ἔλασμα καὶ σύρμα λευκοχρύσου, χωνευτήρια, κάψαι, ποτήρια, φιάλαι σφαιρικαὶ καὶ κωνικαὶ ζέσεως, ὀγκομετρικαὶ φιάλαι, ὄργανα οὐροχημικῶν ἀναλύσεων, μικροσκόπιον, ἀναλόγως δὲ τῶν ἐργασιῶν τοῦ φαρμακείου καὶ ἕτερα ὄργανα, ὡς καὶ σκεύη φυσικῶν καὶ χημικῶν ἐρευνῶν. Παρ' ἑκάστῳ φαρμακείῳ πρέπει νὰ ὑπάρχωσι πάντοτε τὰ μέσα τῶν πρώτων βοηθειῶν δι' αἰφνίδια ἀτυχήματα, τραυματισμούς, δηλητηριάσεις κλπ. Ἀπαγορεύεται ἡ ἐξέτασις ἀσθενῶν εἰς τὰ φαρμακεῖα πλὴν τῶν ἐξαιρετικῶς ἐπειγούσης ἀνάγκης, ὡς ἐπίσης ἡ διατήρησις ἐν τοῖς φαρμακείοις ἰατρείων.

Τὸ φαρμακεῖον φέρει ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς προσόψεώς του, ἀναγράφουσαν μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιστήμονος ἰδιοκτήτου. Ἵνα λειτουργήσῃ φαρμακεῖον πρέπει νὰ ἐπιθεωρηθῇ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις, ἀφοῦ βεβαιωθῇ ὅτι τοῦτο πληροῖ τὰς νομίμους διατάξεις τοῦ πλήρους καὶ ἐπιστημονικοῦ καταρτισμοῦ, χορηγεῖ τὴν ἄδειαν τῆς λειτουργίας του.

Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

— φαρμακεῖον ***βασιλικὸν*** ἢ ***αὐλικόν***. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἔνθα σήμερον εὑρίσκεται τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Εἰς αὐτὸ ἐδίδαξε πρακτικῶς τοὺς φοιτητὰς τῆς φαρμακευτικῆς ὁ ἀρχιφαρμακοποιὸς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος Βαυαρὸς καθηγητὴς Ξ. Λάνδερερ. Ἀκολούθως ὁ τίτλος τοῦ βασιλικοῦ φαρμακείου ἐδίδετο διὰ τοῦ αὐλάρχου εἰς τοὺς προμηθευτὰς φαρμάκων εἰς τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Ε. Ι. Ε.

— φαρμακείου ***προσωπικόν***. Διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1933 προεδρικοῦ διατάγματος τὸ προσωπικὸν τοῦ φαρμακείου ἀποτελεῖται: α) ἐκ τοῦ διευθύνοντος φαρμακοποιοῦ, β. ἐκ τῶν βοηθῶν φαρμακοποιῶν ἐπιστημόνων, γ) ἐκ τῶν βοηθῶν τῶν φαρμακείων, καὶ δ) ἐκ τῶν μαθητῶν τῶν φαρμακείων. Ὁ διευθύνων φαρμακοποιὸς ὑπέχει ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ καταστήματός του, ὁ δὲ βοηθὸς φαρμακοποιός, μὴ τυγχάνων ἰδιοκτήτης, εἶναι συνυπεύθυνος. Βοηθὸς φαρμακείου πρακτικὸς εἶναι ὁ ἐπὶ διετίαν ὡς μαθητὴς ἀσκηθεὶς ἀπόφοιτος δευτέρας τάξεως ἑξαταξίου γυμνασίου ἢ παλαιοῦ σχολαρχείου καὶ ἐπιτυχὼς ὑποστὰς ἐξετάσεις ἐνώπιον ἐπιτροπῆς.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακεῖον ***τῆς ψυχῆς***. Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, αἱ λέξεις αὗται ἀνεγινώσκοντο ἐπὶ τῆς θύρας τῆς βιβλιοθήκης, τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ὀσυμανδίου (Σέμφου) μεταξὺ τοῦ Κ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος π.Χ. ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων του ἐν Θήβαις. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἱδρυθεῖσα βιβλιοθήκη.

Λ. Χ. Ζ.

φαρμακεμπορεῖον (τό). Κατάστημα χονδρικῆς πωλήσεως φαρμάκων, διευθυνόμενον παρ' ἐπιστήμονος ἢ πρακτικοῦ μὴ ἔχοντος τὸ δικαίωμα τῆς ἐκτελέσεως συνταγῶν. Ἡ ἔκδοσις φαρμακεμπορικῶν ἀδειῶν κατηργήθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 24 Φεβρουαρίου 1910 (3532). Σήμερον ἡ χονδρικὴ πώλησις τῶν φαρμάκων γίνεται εἰς τὰς φαρμακαποθήκας.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακεμπορία (ἡ)· τὸ ἐμπόριον τῶν φαρμάκων.

φαρμακεμπόριον (τό). Τμῆμα τῆς δρογογνωσίας ἢ φαρμακογνωσίας, γνωρίζον τοὺς κυρίους λιμένας ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς τῶν δρογῶν καὶ τὰς ὁδοὺς καὶ σταθμοὺς τῆς μεταφορᾶς των.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακέμπορος (ὁ). Ὁ διευθύνων κατάστημα, συνεπείᾳ ειδικῆς ἀδείας τοῦ ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, χονδρικῆς πωλήσεως φαρμάκων ἄνευ δικαιώματος ἐκτελέσεως συνταγῶν.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακεργασία (ἡ). Τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας ἀσχολούμενον περὶ τὴν καλλιέργειαν, τὴν συλλογὴν καὶ κάθαρσιν τῶν φυτικῶν φαρμάκων.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακεργάτης (ὁ). Μέλος τοῦ κατωτέρου προσωπικοῦ τοῦ φαρμακείου, ἀσχολούμενον εἰς φαρμακοτεχνικὰς ἐργασίας τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ φαρμακοποιοῦ ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ του.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακερός, —ή, —όν· δημοτ., ὁ πλήρης δηλητηριώδους φαρμάκου· ‖ ἐπὶ ὄφεως ἢ ἄλλου ζῴου, ἰοβόλος· ‖ ἐπὶ λόγων, δηκτικός, πικρός.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακετυμολογία (ἡ). Τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας, ὅπερ ἐρευνᾷ τὴν ἐτυμολογικὴν προέλευσιν τοῦ φαρμάκου.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακεύς, —έως (ὁ)· ἀρχ., ὁ παρασκευάζων φάρμακα δηλητηριώδη ἢ γοητευτικὰ μέσα, γόης, μάγος, δηλητηριαστής, καὶ παρέχων αὐτὰ εἰς ἄλλον· ‖ ὁ σκευάζων καὶ πωλῶν φάρμακα, φαρμακοπώλης, φαρμακοποιός.

Ε. Ι. Ε.

φαρμακευτὴς (ὁ)· *φαρμακεύς* (βλ. λ.).

φαρμακευτικὴ (ἡ). Ἐπιστήμη ἀσχολουμένη περὶ τὴν γνῶσιν τῶν φαρμάκων. Στηρίζεται εἰς τρεῖς κυρίως ἐπιστήμας, τὴν φαρμακευτικὴν χημείαν, τὴν φαρμακογνωσίαν ἢ δρογογνωσίαν καὶ τὴν φαρμακοτεχνίαν· ἐπιβοηθοῦσι δὲ σημαντικῶς τὴν φαρμακευτικὴν αἱ φυσικαὶ ἢ φυσικοϊστορικαὶ ἐπιστῆμαι (γενική, ἀνόργανος καὶ ὀργανικὴ χημεία, φυσιοχημεία, ἀναλυτικὴ χημεία, χημεία τῶν τροφίμων, φυσική, ὀρυκτολογία, βοτανική, ζῳολογία κλπ.) καὶ ἐκ τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν ἡ ὑγιεινή, ἡ μικροβιολογία καὶ ἡ τοξικολογία. Ἡ ἀρχαιοτάτη αὕτη ἐπιστήμη συνδεθεῖσα μετὰ τῆς ἰατρικῆς ἐξελίσσεται εἰς 12 ἱστορικὰς περιόδους ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ε. Ι. Ε.

«Φαρμακευτική». Ἐφημερὶς τῶν φαρμακοποιῶν, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1931 μέχρι τοῦ 1932.

— φαρμακευτικὴ ***ναυτικοῦ***. Ἀσκεῖται παρ' ἐπιστημόνων φαρμακοποιῶν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυποφαρμακοποιοῦ μέχρι τοῦ ἀρχιφαρμακοποιοῦ (ἀντιπλοιάρχου). Οἱ μόνιμοι κατατάσσονται διὰ διαγωνισμοῦ, ὡς οἱ φαρμακοποιοὶ τοῦ στρατοῦ. Ὀργανικαὶ θέσεις ἐπιστημόνων εἶναι 8, οἵτινες ὑπηρετοῦσιν ἐν Πόρῳ (φαρμακεῖον κεντρικοῦ προγυμναστηρίου, ναυστάθμῳ (κεντρικὴ ναυτικὴ φαρμακαποθήκη καὶ φαρμακεῖον ναυτικοῦ νοσοκομείου), Πειραιεῖ (φαρμακεῖον ναυτικοῦ νοσοκομείου), Ἀθήναις (ὑπουργεῖον Ναυτικῶν).

Ε. Ι. Ε.

— φαρμακευτικὴ ***στρατοῦ***. Ἀσκεῖται παρ' ἐπιστημόνων φαρμακοποιῶν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυποφαρμακοποιοῦ μέχρι τοῦ γενικοῦ ἀρχιφαρμακοποιοῦ (συνταγματάρχου). Οἱ μόνιμοι κατατάσσονται διὰ διαγωνισμοῦ κατ' ἀρχὰς ὡς δόκιμοι καὶ μετὰ ἑξάμηνον ὑπηρεσίαν ὀνομάζονται ἀνθυποφαρμακοποιοί. Ὀργανικαὶ θέσεις μονίμων στρατιωτικῶν φαρμακοποιῶν εἶναι 48, ἐνῷ ἐφέδρων δὲν εἶναι καθωρισμέναι. Ὀνομάζονται ἔφεδροι ἀνθυποφαρμακοποιοὶ οἱ πτυχιοῦχοι φαρμακοποιοὶ μετὰ τρίμηνον ἄσκησιν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν. Οἱ στρατιωτικοὶ φαρμακοποιοὶ διευθύνουσι καὶ ὑπηρετοῦσιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ φαρμακεῖα τῶν φρουρῶν, τὰ φαρμακεῖα τῶν στρατιωτικῶν νοσοκομείων, ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ εἰς τὰς στρατιωτικὰς φαρμακαποθήκας. Ἐν καιρῷ πολέμου ἐκτελοῦσιν ἀστυχημικὰς καὶ χημικὰς τῆς στρατιᾶς ἐργασίας.

Ε. Ι. Ε.

— φαρμακευτικῆς ***τίτλοι***. 1) Διδάκτωρ τῆς φαρμακευτικῆς γίνεται ὁ πτυχιοῦχος φαρμακοποιός, συγγραφεὺς πειραματικῆς μελέτης πρωτοτύπου, ἣν ὑποστηρίζει ἐνώπιον τῆς φυσικομαθηματικῆς σχολῆς καὶ ἀναπτύσσει προσέτι καὶ ἐν ...ἐπιστημονικὸν παρ' αὐτῆς δοθέν. 2) Πτυχιοῦχος φαρμακοποιός. 3) Βοηθὸς φαρμακοποιοῦ ἐπιστημόνων. 4) Βοηθὸς φαρμακείων πρακτικός, 5) Μαθητὴς φαρμακείων πρακτικὸς (βλ. φαρμακείου προσωπικόν).

Ε. Ι. Ε.

φαρμακευτικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ἢ ὁ προερχόμενος ἐξ αὐτῆς· ὁ ἔχων ἰδιότητας φαρμάκου ἢ ὁ ἀναφερόμενος εἰς φάρμακα· ‖ *φαρμακευτική* (ἡ)· ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

Ε. Ι.

— φαρμακευτικὰ ***ἰδιοσκευάσματα***. Τὰ ἄλλως καλούμενα *σπεσιαλιτέ* (specialités). Ταῦτα σκευάζονται παρ' ἰατρῶν, φαρμακοποιῶν ἢ ἐργοστασίων καὶ διὰ μεγάλης διαφημίσεως εἰσάγονται εἰς κατανάλωσιν. Ἡ σύστασίς των εἶναι γνωστή, ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς των εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄγνωστος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ παρόμοια μυστήρια φάρμακα Arcana, Medicamenta secrets, Geheimmittel, Secret Remedies, ὧν ἡ ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ σύστασις καὶ ἡ παρασκευὴ εἶναι ἄγνωστοι. Τὰ φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα

Digitized by Google

ιναιται ν' ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ' ὡρισμένων φαρμάκων γνωστῆς ἐνεργείας.

Εις τὴν κατηγορίαν τῶν ἰδιοσκευασμάτων δύνται να ταχθῶσι τὰ *θεραπευτικὰ σκευάσματα*, ἅτινα ναι συμπεπυκνωμένα προϊόντα συστατικῶν τρομων· εἶναι ταῦτα σκευάσματα ἐκ κρέατος, πεπτον, λευκωματοζῶν, λευκωματοειδῶν, αἵματος, εύρων γάλακτος, ἀνοργάνων ἁλάτων κλπ. Ὡσαύς καὶ τὰ διαιτητικὰ μέσα διαβητικῶν κλπ. κυοφοροῦσιν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἰδιοσκευασμάτων.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι κυκλοφορία φαρμακευτικῶν ἰδιοευασμάτων ἐπιτρέπεται κατόπιν ἀδείας τοῦ ὑπουρίου τῆς Ὑγιεινῆς, ἐκδιδομένης μετὰ γνωμοδότην τοῦ ἀνωτάτου ὑγειονομικοῦ συμβουλίου. Ε. Ι. Ε.

—φαρμακευτικὰ *ἰνστιτοῦτα* Ἰδιαίτερα πανεπιημιακὰ ἱδρύματα, εις ἃ στεγάζονται οἱ κύριοι ς φαρμακευτικῆς κλάδοι. Τοιαῦτα πολλὰ ἱδρύσαν, ἐξ ὧν ὀνομαστότερα εἶναι τοῦ Βελγίου, νάχου, Στρασβούργου, Ἑρλάγγης, Παρισίων ολή), κλπ. Τέλειον ὅμως πρότυπον φαρμακευοῦ ἰνστιτούτου δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ παρὰ ῦ καθηγητοῦ Tschirch ἱδρυθὲν ἐν Βέρνῃ τῷ 31 Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὀρόφων ἐκτισμένων ἐπιφανείας 1.958 τετρ. μέτρων, διαιρουμένων 51 διαμερίσματα ἀπαρτίζοντα 6 τμήματα τὸ ῶτον δ αλαμβάνει τὴν φαρμακευτικὴν καὶ τοξλογικὴν χημειαν· τὸ δεύτερον τὴν φαρμακοσίαν· τὸ τρίτον τὴν φαρμακοτεχνίαν· τὸ τέρτον τὴν φαρμακοανατομίαν· τὸ πέμπτον τὴν ρμακοβιβλιοθήκην καὶ τὸ ἕκτον τὸ ἐργαστήν τῆς ἐρεύνης τῶν φαρμακευτικῶν ἰδιοσκευαάτων. Ἐν τοῖς διαμερίσμασιν εὑρίσκονται αἴυσαι ἀσκήσεως φοιτητῶν καὶ διδακτόρων, ἐρστήρια βοηθῶν καὶ διευθυντοῦ, κεντρικὸν μηνοστάσιον, σκοτεινὸς θάλαμος, αἴθουσαι κενοῦ, χεῖα ἀναλύσεων, μικροαναλύσεων, μικροζυγίον, ζυγίσεων, πολωσιμετρήσεως, φασματοσκοσεως, ἠλεκτροχημείας, ἀποστάξεων, πνιγηρῶν ίων, φαρμακοτεχνικῶν ἐργασιῶν μικροσκοπιν ἐρευνῶν, ἀμφιθέατρα, δρογογνωστικὰ μουα καὶ συλλογαὶ φαρμάκων καὶ πολλὰ ἄλλα δωτια ἐκχυλίσεως ἀποστειρώσεως, ἀποστάξεως, νοποιήσεως, ψυκτικοὶ θάλαμοι. Ὄπισθεν τοῦ ρμακευτικοῦ ἰνστιτούτου ἱδρύθη βοτανικὸς κῆς δ αλαμβάνων μόνον τὰ ἰθαγενῆ φαρμακευτικὰ τὰ καὶ ἐξωτικὰ ἐν θερμοκηπίῳ Ἐν τῷ δώματι ονται αἱ ἐν ἐλευθέρῳ χώρῳ ἀναλύσεις Ε. Ι. Ε

—φαρμακευτικὰ *μέτρα* καὶ *σταθμά* Διακρίνονπλειστα εἴδη φαρμακευτικῶν μέτρων καὶ θμῶν Ἐπικρατέστερα ὅμως εἶναι τὸ μετρικὸν στημα καὶ τὸ λατινικόν, ὅπερ ἴσχυσεν ἐν Ἑλλάδι τοῦ ἀπὸ 28 Σεπτεμβρίου 1836 βασιλικοῦ διαματος Δευτερεύοντα εἶναι τὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ερικῆς καὶ τὰ παλαιὰ συνταγοτεχνικὰ μέτρα σταθμά, πολλὰ τῶν ὁποίων διατηροῦνται καὶ ιρον.

Μετρικὸν σύστημα Ἰσχύει εἰς 37 χώρας, προαικῶς δὲ εἰς 13, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἑλλάς: α') Μομήκους εἶναι τὸ μέτρον καὶ τὰ πολλαπλάσια ὑποπολλαπλάσιά του β') Μονὰς ἐπιφανείας ι τὸ τετραγωνικὸν μέτρον καὶ τα πολλαπλάἢ ὑποπολλαπλάσιά του. γ'.) Μονὰς ὄγκου ρεῶν εἶναι τὸ κυβικὸν μέτρον καὶ ὑγρῶν τὸ ον καὶ τὰ πολλαπλάσια ἢ ὑποπολλαπλάσιά δ') Μονὰς μάζης (βάρους) εἶναι τὸ χιλιόμιον καὶ τὰ πολλαπλάσια ἢ ὑποπολλαπλάσιά ὧν τὸ *γραμμάριον* εἶναι τὸ βάρος ἑνὸς κυβ ὕδατος 4° Ε καὶ κανονικῆς πιέσεως.

Λατινικὸν σύστημα. Εἰσήχθη εἰς τὴν φαρμακευν διὰ τῶν Ἀράβων τὸν ΙΑ' αἰῶνα εἰς τὰ ιτα φαρμακεῖα τῆς ἰταλικῆς πόλεως Salerno ἐκεῖθεν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην

ίτρα	Libra	Lbr.	R=360	γραμ.	=12 οὐγγ.
ὑγγία	Ungia	Ung	z=30	»	= 8 δρχ.
ραχμὴ	Drachma	Dr	z =3.75	»	=60 σιτ.
ράμμα	Scrupulus	Scr	e=1,25	»	=20 »
τάριον	Granum	Grn	g 0,06	»	—

λάσματα τῶν λατινικῶν σταθμῶν εἶναι ἡ inucia ($^1/_2$ οὐγγία), Semidrachma ($^1/_2$ δραχμή), quiuncia 1 $^1/_2$ οὐγγία), Semisis grani ($^1/_2$ σιτά-), Triens grani ($^1/_3$ σιτάριον), Quadrans—aus—Decima grani καὶ οὕτω καθεξῆς.

Φαρμακευτικὰ μέτρα καὶ σταθμὰ Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς. Τὰ φαρμακευτικὰ σταθμὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

Σταθμὰ	*Ἀγγλίας*		*Ἀμερικῆς*
ρα Pound (lb)	553,59 γρμ.	= 12 oz	373,246 γρμ.
γγία Ounze (oz)	28.35 »	=437,5 gr	31,1 35 »
χμὴ Drachm (drm)	3 88 »	60 »	3,88 »
άμμα Scruple (scr)	1,296 »	20 »	1,295 »
τάριον Grain (gr)	0,0648 »	—	0,0648 »

Φαρμακευτικὰ μέτρα ὑγρῶν εἶναι:

λλόνιον, Gall. ἢ Congius (c)	4,545 κ.ἑ.		3,785 κ.ἑ.
τριον Pint (πίντα) (o)	568,3 »	$^1/_8$ γαλ.	473,144 »
Οὐγγί Fluidounze Fl. oz	28,41	$^1/_{20}$ πίντ	29,571 »
Δραχμὴ Fluidrachm (Fl dr)	3 55 »	$^1/_8$ οὐγγ	3,696 »
Γράμμα Fluidscruple (Fl.scr)	—	—	1,2 2 »
ιγὼν Minim (M)	0,059 »	$^1/_{60}$ δρχ.	0,0616 »

ν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ὑπάρχουσι δύο εἴδη μῶν, τὰ φαρμακευτικὰ ἢ Troy καὶ τὰ ἐμποἢ Avoirdupois. Ἐν Ἀμερικῇ χρησιμοποιεῖται τάριον, τὸ γράμμα, ἡ δραχμὴ καὶ ἡ οὐγγία τοῦ ήματος Troy, ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν χρησιμοποιεῖται εἰμὴ τὸ σιτάριον τῆς αὐτῆς τιμῆς μὲ τὸν ἀμερικανικὸν κόκκον). Τὸ σύστημα Avoirdupois χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν Οἱ Ἄγγλοι, ἂν καὶ χρησιμοποιοῦσι τὸ σύστημα Troy, μεταχειρίζονται τὴν οὐγγίαν καὶ τὴν λίβραν τοῦ Avoirdupois ὡς φαρμακευτικὰ βάρη.

Παλαια συνταγοτεχνικὰ μέτρα καὶ σταθμά. Τὰ πραγματικὰ ταῦτα μέτρα καὶ σταθμὰ δὲν παρέχουσι πάντοτε ὡρισμένον βάρος, καθότι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἑκάστοτε ἐκ τῆς πυκνότητος τοῦ σώματος.

Κοχλιάριον καφὲ Cochlear minus	4	γρμ.	ὕδατος
» » » »	4,5	»	διαλύμ. κόμμεως
» » » »	5	»	σιροπίου
» » » »	3	»	ἀλκοόλης ἢ ἐλαίου ἢ βάμματος
» ἐπιδορπίου ἢ κομπόστας	12	»	ὕδατος
» » » »	13,5	»	ὕδατ. διαλ. κόμ.
» » » »	16	»	σιροπίου
» » » »	9	»	βάμμ. ἢ ἐλαίου
» τραπέζης Cochlear majus	16	»	ὕδατος
» » » »	15	»	ὕδατ διαλ. κόμ.
» » » »	21	»	σιροπίου
» » » »	12	»	βάμμ. ἢ ἐλαίου
Ποτήριον ἡδυπότου (ρακοπότηρο)	30	»	
» οἴνου	60—90	»	
» ὕδατος	120—150	»	
Κυαθίσκο καφὲ	45	»	
Κύπελλον τεΐου	60	»	
Δεσμη Fj) Fasciculus (πόας)	30	»	
Δράγμα Mj) Manipulus			
«χούφτα»	15—30—100	»	
» λιναλευρου	80	»	
» σπερμάτων λίνου	50	»	
» φύλλων	15—30	»	
Δραγμὶς (Pj Pugillus «πρέζα»	1— 2	»	
» ἀνθέων χαμαιμήλων	2	»	
» » ἀψινθης	1	»	
Κοτύλη (Msj) Mensura	36	οὐγγίαι	
Ἄκρου αἰχμῆς μαχαιρίου	0,2—0,5	γρμ.	

Ε. Ι. Ε.

—φαρμακευτικὰ *περιοδικά*. Ἐξεδόθησαν ἐν Ἑλλάδι α') «Φαρμακευτικὸν Δελτίον» 1871—1876) ὑπὸ Γ. Ζαβιτσάνου. β' «Περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Φαρμακευτικῆς ἑταιρείας» (1884 1885) ὑπὸ Π Ἀγγελοπούλου, Δ Βαρούχα, Κ Βρατιμου, Γ. Καντζίκη γ') «Φαρμακευτικὴ Ἐπιθεώρησις» (1893—1894) ὑπὸ Κ. Δαμβέργη δ') «Φαρμακευτικὴ Πρόοδος» (1898—1899) ὑπὸ Λ. Ἀμπαριώτη. ε' «Δελτίον ἑταιρείας Ἑλλήνων φαρμακέων» 1902 — 1903) ὑπὸ Σ Κορνάρου, Α Βουρνάζου, Π Ζιλοκώστα, Κ Μπασᾶ, Γ Γαροφαλίδου. στ' «Φαρμακευτικὴ Πυξίς» (1905) ὑπὸ Ν Δασκαλάκη, Σ. Πατσοπούλου ζ') Φαρμακευτικὸν Δελτίον φαρμακείου Σ Δ Κρίνου (1900—1901) η' «Φαρμακευτικὸν Δελτίον ἐπίσημον ὄργανον τοῦ φαρμακευτικοῦ σώματος τῆς Ἑλλάδος» (1932) ὑπὸ Ν Δασκαλάκη, Α. Εὐσταθίου, Κ Καρζῆ, Θ Λαμπρινοπούλου, Κ Λεμπέση, Ν Μαυράκη, Α. Μυρίδη, Δ. Παπαευαγγέλου Α Σιαμέλου, Μ Χαμογεωργάκη (ἐξεδόθησαν δύο τεύχη) Ἐκδίδονται: «Ἀρχεῖα τῆς Φαρμακευτικῆς» ὑπὸ Ε Ι Ἐμμανουὴλ (ἀπὸ 1921 μέχρι σήμερον, μὲ διακοπὴν 1929—1931).

Ε Ι Ε.

— φαρμακευτικὰ *προϊόντα* Ἐμπορικὸν ὄνομα τῶν φαρμάκων καὶ τῶν ἐν γένει ὑλικῶν ὑγιεινῆς καὶ χειρουργικῆς. Ε. Ι. Ε

—φαρμακευτικὰ *φυτά*. Εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον ἐζήτησε το πρῶτον ἡ πάσχουσα ἀνθρωπότης τὴν ἀνακούφισιν τῶν πόνων της ἢ τὴν θεραπείαν της. Ὡς ἐκ τούτου μετ ἰδιαζούσης στοργῆς ἐστράφησαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ σοφοὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. Ταῦτα ἐχορηγοῦντο αὐτούσια ἢ εἰς κατεργάσματα κατὰ πλείστων νόσων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ αἰῶνος, ὅτε ἡ φυτοχημεία ἀπεκάλυψε τὰ δραστικὰ συστατικὰ τῶν φυτῶν, ἅτινα βαθμηδὸν ὑποκαθιστῶσι τὰ γαληνικὰ τῶν δρογῶν σκευάσματα Παραμένουσι μόνον τὰ λαϊκὰ φυτικὰ φάρμακα ὡς παρεδόθησαν καὶ ἐκ τῶν δρογῶν τὰ ἀναντικατάστατα, ὡς λ. χ. ἡ δακτυλῖτις, ἡ κιγχόνη, ὁ στρόφανθος κλπ Οἱ προϊστορικοὶ ἀνατολικοὶ λαοὶ εἰς τὰ φυτὰ προσέτρεχον πρὸς θεραπείαν, οι ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκαλλιέργησαν καὶ περιέγραψαν τὰ φαρμακευτικά, οἱ δὲ Ρωμαῖοι εἶχον τὴν Κρήτην ὡς βοτανικὸν κῆπον προσφέρουσαν πλῆθος δρογῶν Ἀκολούθως ἡ καλλιέργεια τῶν δρογῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐπιτελεῖται εἰς τὰς μονὰς τὸ πρῶτον καὶ εἶτα εἰς τὰ φαρμακεῖα. Ἕκαστος φαρμακοποιὸς ὄπισθεν τοῦ φαρμακείου του ἐκαλλιέργει τὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πελατείας του φαρμακευτικὰ φυτά, ἅτινα ἐπίσης ἀνευρίσκοντο και εἰς τοὺς δημοσίους κήπους (viridaria). Ἡ συστηματικὴ καλλιέργεια τῶν δρογῶν ἤρξατο ἐκ τῶν ἐξ Ἰταλίας προελθόντων βοτανικῶν κήπων (Horti medici), ὧν πρῶτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ ὑπὸ τοῦ φαρμακοποιοῦ Gualterus τῷ 1333 ἐν Βενετίᾳ ἱδρυθεὶς (pro herbis necessariis artis tuae) Ἐν Σαλέρνῳ βοτανικὸς κῆπος ἰατρικῶν φυτῶν κυρίως ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Mathaeus Silvaticus καὶ εἶτα ἐν Παδούῃ (1545), Πίζῃ (1547) Βολωνίᾳ (1567) Ἐν Ὀλλανδίᾳ ἱδρύθη τῷ 1577 (Leyden), ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1593 (Montpellier) καὶ 1597 (Paris). Ἐν Γερμανίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Δ' μετεκάλεσεν ἐκ Φλωρεντίας τὸν Ἰταλὸν Angelo, ὅπως ἱδρύσῃ (1360) πρότυπον αὐλικὸν φαρμακεῖον ἐν Πράγᾳ, ὅπου καὶ κατήρτισε τὸν πρῶτον βοτανικὸν κῆπον· εἶτα ἱδρύθησαν βοτανικοὶ κῆποι ἐν Ἁϊδελβέργῃ (1593), Καινιξβέργῃ (1654), Βερολίνῳ (1656) καὶ ἀλλαχοῦ Ἐν Λονδίνῳ παρὰ τῇ Κιοῦ ἱδρύθη τῷ 1760 ὁ μεγαλύτερος βοτανικὸς κῆπος. Σήμερον τὸ φαρμακευτικὸν ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῶν δρογῶν ἀναζητεῖ τὰ φαρμακευτικὰ φυτὰ εἰς ειδικὰς καλλιεργειας ἢ συλλέγει ἐξ αὐτομάτου βλαστήσεως. Ἐν Ἑλλάδι οὔτε καλλιεργοῦνται τὰ φαρμακευτικὰ φυτά, οὔτε συλλέγονται συστηματικῶς τὰ εἰς διαφόρους περιοχὰς αὐτοφυόμενα Πάντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη καλλιεργοῦσι καὶ συλλέγουσι τὰ φαρμακευτικὰ καὶ μυρελαιοφόρα φυτά. Ἡ Ἑλλὰς λόγῳ τοῦ κλίματός της δύναται νὰ καλλιεργήσῃ πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ὡς εἶναι ἡ ἀρρενάπτερις, ἡ μίνθη, ἡ γλυκόρριζα, ἡ λιβανωτίς, ἡ ροδῆ, τὸ δαλματικὸν πύρεθρον, τὸ κίκι, ἡ λαβαντίς, τὰ ἑσπεριδοειδῆ, ἡ δάφνη, ὁ θύμος, τὸ ὀρίγανον, ἡ μέλισσα, τὸ χαμαίμηλον, ἡ φιλύρα, ἡ ἀκτή, ἡ ἀλθαία, ἡ εὐθάλεια, ὁ εὐκάλυπτος, ὁ ἐλελίσφακος, ἡ ἶρις, ὁ κρόκος, ἡ μήκων, τὸ λίνον, ὁ λυκίσκος, ἡ μηλέα, τὸ μάραθον, ἡ νάρθος, τὸ σίναπι, ἡ σκύλλα, τὸ στραμόνιον, ὁ ὑοσκύαμος καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Οἱ σημαντικώτεροι παράγοντες τῆς καλῆς ποιότητος τῶν δρογῶν εἶναι τὸ κλῖμα, ἡ ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς, ἡ ἡλικία τοῦ φυτοῦ, τὸ μέρος αὐτοῦ, τὸ ἔδαφος καὶ ἡ καλλιέργεια. Ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία τῆς χώρας εἶναι σπουδαῖον κεφάλαιον τῶν μυρελαιοφόρων καὶ ἀλκαλοειδούχων φυτῶν, ἡ δ' ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ φυτοῦ καὶ τοῦ μέρους αὐτοῦ. Τὸ φυτὸν ἐκβλαστάνον διαφέρει οὐ μόνον κατὰ ποσὸν χυμῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιὸν περιεχομένων συστατικῶν, τινὰ τῶν ὁποίων σχηματίζονται ἅμα τῇ ὡριμάνσει τῆς δρόγης καὶ ἄλλα ἀλλοιοῦνται σὺν τῇ παρόδῳ τῆς ἡλικίας αὐτῆς. Τὰ μέρη μιᾶς φυτικῆς δρόγης περιέχουσι συστατικὰ διαφέροντα οὐ μόνον κατὰ ποσόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν· καὶ ὑπάρχουσι καρποὶ ἢ κόνδυλοι ἐδώδιμοι, ἐνῷ τὰ φύλλα τοῦ παραγωγοῦ φυτοῦ εἶναι δηλητηριώδη Ἔδαφος ξηρὸν ἀποδίδει ἀρωματικώτερα φυτὰ καὶ ἔδαφος κατῳκημένου μέρους παρέχει δρόγας πλουσιωτέρας εἰς ἀζωτοῦχα συστατικά. Φυτά τινα καλλιεργούμενα εἰς ὑγρὰ ἐδάφη κέκτηνται διαφόρους ἰδιότητας ἐκείνων, ἃς θὰ εἶχον ἂν ἐκαλλιεργοῦντο εἰς ξηρά Ἄλλα πάλιν φαρμακευτικὰ φυτὰ ἀπαιτοῦσιν ἀμμῶδες ἢ πετρῶδες ἢ λελιπασμένον ἔδαφος. Ἡ καλλιέργεια καὶ τὸ κατάλληλον φῶς συντελοῦν μεγάλως εἰς ἐνίσχυσιν διαφόρων συστατικῶν ἐνεχομένων ἐν ταῖς δρόγαις.

Συλλογή. Ἐκ τῶν φυτικῶν μερῶν αἱ ῥίζαι συλλέγονται τὸ ἔαρ ἢ τὸ φθινόπωρον ὅτε εἶναι πλήρεις χυμῶν, οἱ κορμοὶ καὶ τὰ ριζώματα τὸν χειμῶνα, οἱ φλοιοὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ χειμῶνος, τὰ φύλλα πρὸ τῆς ἀνθήσεως, τὰ ἄνθη ἡμιάνοικτα κατὰ χρόνον ξηρὸν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ ὅτε εἶναι εὐοσμώτερα ἢ μετὰ την δύσιν αὐτοῦ, οἱ καρποὶ πρὸ τῆς τελειας ὡριμάνσεως καὶ τὰ σπέρματα κατὰ τὴν πλήρη ὡριμότητα τοῦ καρποῦ.

Ἐξεργασία. Ἡ ξήρανσις τῶν φυτῶν συνεπιφέρει ἀλλοίωσιν οὐ μόνον τῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων των, ἀλλὰ καὶ τῶν συστατικῶν αὐτῶν καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἡ ποθητὴ ἰδιότης τῆς δρόγης Ξηραίνονται ἐκ τῷ ἀέρι ἐντὸς αἰθουσῶν κατὰ λεπτὴν στοιβάδα κατὰ διαστήματα ἀνακυκωμένην, ἀποφευγομένης τῆς ὑγρασίας, ἥτις προκαλεῖ ζυμώσεις, καὶ τοῦ ἡλίου, ὅστις ἐξατμίζει τὰ ὀδμηρὰ συστατικά. Σπανιώτερον ἐπὶ σαρκωδῶν δρογῶν γίνεται χρῆσις πυριατηρίου. Αἱ *ῥίζαι*, μετὰ τὸν δι' ἀποπλύσεως καθαρισμόν των, ξηραίνονται ἐντὸς ξηραντῆρος ἀκέραιαι ἢ κατὰ τεμάχια, οἱ *βολβοί*, οι *κόνδυλοι* καὶ τὰ *ριζώματα* ξηραίνονται ὁλόκληρα ἢ κατὰ τμήματα ἐν τῷ ἡλίῳ ἢ ἐν τῷ ξηραντῆρι, οἱ *φλοιοὶ* ἐν τῷ ἀέρι, τὰ *φύλλα* μακρὰν τοῦ ἡλίου, τὰ *ἄνθη* ἐν ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ καὶ μακρὰν τοῦ φωτὸς πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀποχρωματισμοῦ, οἱ *καρποὶ* εἰς τὸν ἥλιον ἢ εἰς ξηραντῆρα τὰ *σπέρματα* ἐν ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ ξηραντῆρος, καὶ τὰ ἐλαιώδη σπέρματα ὑπὸ τὸν ἥλιον. Αἱ ξηραὶ δρόγαι φυλάσσονται ἐντὸς λευκοσιδηρῶν δοχείων καλῶς κλειομένων ἐν τόπῳ ξηρῷ Ε. Ι. Ε.

— φαρμακευτικαὶ *σπουδαί* Αἱ ἐν τῷ ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ σπουδαὶ τῆς φαρμακευτικῆς εἶναι τετραετεῖς. Ὁ ἀπόφοιτος τοῦ γυμνασίου, μετ' ἐπιτυχῆ εἰσαγωγικὴν ἐξέτασιν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς, τοῖς μαθηματικοῖς, τῇ χημείᾳ καὶ τῇ φυσικῇ, ἐγγράφεται ἐν τῷ φαρμακευτικῷ τμήματι τῆς φυσικομαθηματικῆς σχολῆς Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ πτυχίου ὁ πτυχιοῦχος φαρμακοποιός, πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἵδρυσιν φαρμακείου ἐν τῷ κράτει, ὑποχρεοῦται εἰς ἐτησίαν ἄσκησιν ἐν φαρμακείῳ πόλεως, ἥτις εἶναι ἕδρα νομιάτρου ἢ ἐπιθεωρητοῦ φαρμακείων καὶ ἀκολούθως εἰς ἐξετάσεις (μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀσκήσεως) ἐνώπιον ἐπιτροπῆς τοῦ ἀνωτάτου ὑγειονομικοῦ συμβουλίου Διὰ τοῦ νόμου 4334 τῆς 9 Αὐγούστου 1929, μετὰ τὸ ἔτος 1935 πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ φαρμακευτικοῦ ἐπαγγέλματος θ' ἀπαιτηθῇ ἐκτὸς τοῦ πτυχίου καὶ πιστοποιητικὸν βοηθοῦ φαρμακείου, ὅπερ παρέχεται εἰς μαθητεύσαντας ἐπὶ διετίαν εἰς καθορισθησόμενα φαρμακεῖα τοῦ κράτους καὶ ὑποστάν-

Digitized by Google

τας ἐξετάσεις πρακτικὰς ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Οὐδεὶς θὰ γίνεται δεκτὸς εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τοῦ πανεπιστημίου ἂν δὲν εἶναι κάτοχος τοῦ πιστοποιητικοῦ βοηθοῦ φαρμακείου. Ε. Ι. Ε

— **φαρμακευτικὴ** *βιομηχανία*. Ἐν Ἑλλάδι ἤρξατο αὕτη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος διὰ τῶν φαρμάκων Α. Βουσάκη, Στ. Κρίνου καὶ Ἀθ. Σ. Κρινου, ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται δὲν ηὐδοκίμησαν. Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν ἤρχισε νὰ ἐμφανίζηται παρ' ἡμῖν σοβαρωτέρα ἡ βιομηχανία τῶν φαρμάκων. Ε. Ι. Ε.

— **φαρμακευτικὴ** *νομοθεσία*. Τὰ μέχρι σήμερον ἐκδοθέντα νομοθετήματα καὶ διατάγματα ἀφορῶσιν: α) εἰς τὰς φαρμακευτικὰς σπουδάς, β) εἰς τὰ φαρμακεῖα, γ) εἰς τὰ φάρμακα, καὶ δ) εἰς τοὺς φαρμακοποιούς. Ὁ νόμος 5607 τῆς 27 Αὐγούστου 1932 κωδικοποιεῖ καὶ συμπληρώνει τὴν ἐπαγγελματικὴν φαρμακευτικὴν νομοθεσίαν.

Δ. Πομόνη, Ὑγειονομικὴ νομοθεσία (1925, 1930).— *Ε. Ι. Ἐμμανουήλ*, Φαρμακοποιία.] Ε. Ι. Ε.

— **φαρμακευτικὴ** *χημεία*. Εἶναι ἡ νεωτέρα ἀδελφὴ τῆς φαρμακογνωσίας καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐφηρμοσμένης χημείας. Ἐξυπηρετεῖ τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνάγκας τοῦ φαρμακοποιοῦ, ἀσχολεῖται δὲ περὶ τὴν ἱστορίαν, τὴν παρασκευήν, τὴν κάθαρσιν, τὰς ἰδιότητας, τὴν δοκιμασίαν τῆς ἁγνότητος καὶ τὰ ἀσύμβατα τῶν ἀνοργάνων καὶ ὀργανικῶν φαρμάκων. Ἀπαιτεῖ γνώσεις γενικῆς καὶ ἀναλυτικῆς χημείας, ὑπεισέρχεται δὲ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς παρασκευῆς τῶν διαφόρων χημικῶν προϊόντων τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ θεραπευτικῇ καὶ δύναται νὰ παρασκευάσῃ ἢ νὰ διαγνώσῃ φαρμακολογικῶς διάφορα φάρμακα ἀναλόγως τῆς χημικῆς αὐτῶν συντάξεως. Ἐκλέγει μεθόδους παρασκευῆς καὶ δοκιμασίας τῶν χημικῶν φαρμάκων καὶ φαρμακοτεχνικῶν σκευασμάτων καὶ ἐπιλαμβάνεται τῆς χημικῆς ἐρεύνης καὶ τῶν δρογῶν πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν δραστικῶν αὐτῶν συστατικῶν. Τοῦ μαθήματος τούτου ὑπάρχει τακτικὴ ἕδρα ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἀπὸ τοῦ 1844. Ε. Ι. Μ

— **φαρμακευτικοὶ** *σύλλογοι*. Ἡ «Φαρμακευτικὴ ἑταιρεία», ἱδρυθεῖσα τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1879, ὠνομάσθη βραδύτερον «Φαρμακευτικὴ ἑταιρεία ἐν Ἑλλάδι», ἐξελιχθεῖσα εἰς τὴν «Πανελλήνιον Φαρμακευτικὴν ἑταιρείαν», ἥτις ἕδρασε μέχρι τοῦ 1928, ὁπότε ἱδρύθησαν οἱ 65 κρατικοὶ φαρμακευτικοὶ σύλλογοι, ἀποτελούμενοι ἐκ 1500 περίπου μελῶν, διὰ τοῦ νόμου 3661 τῆς 10 Ἰουλίου 1928 (Ἐφ Κυβ 119). Οἱ κρατικοὶ οὗτοι σύλλογοι συνιστῶσι δι' ἀντιπροσώπων των τὸν «Πανελλήνιον Φαρμακευτικὸν Σύλλογον», ἑδρεύοντα ἐν Ἀθήναις καὶ ἀποτελοῦντα ἴδιον νομικὸν πρόσωπον. Τὰ μέλη του ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ φαρμακοποιῶν. Οἱ σύλλογοι οὗτοι σκοπὸν ἔχουν τὴν προάσπισιν τῶν ἐπαγγελματικῶν τῶν μελῶν συμφερόντων ἐξέδιδον δὲ κατὰ καιροὺς βραχύβια περιοδικὰ πρὸς μόρφωσιν τῶν μελῶν αὐτῶν. Τὸν Ἀπρίλιον 1932 ἱδρύθη καὶ ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ Ε. Ἐμμανουὴλ «Ἑλληνικὴ Φαρμακευτικὴ Ἑταιρεία», ἧς ὁ σκοπὸς εἶναι ἐπιστημονικὸς πρὸς προαγωγὴν τῆς φαρμακευτικῆς ἐπιστήμης δι' ἀνακοινώσεων, συζητήσεων, διαλέξεων, ἀγωνισμάτων, συνεδρίων καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀρχεῖα τῆς Φαρμακευτικῆς», ἀποκλειομένης πάσης ἐπαγγελματικῆς συζητήσεως. Ε. Ι. Ε

— **φαρμακευτικὸς** *κῶδιξ*. Ταυτόσημος πρὸς τὸν ὅρον *φαρμακοποιία*. Μόνον ἡ ἐπίσημος γαλλικὴ φαρμακοποιία «Pharmacopée française» φέρει καὶ τὸν τίτλον «Codex medicamentarius gallicus». Ἐκ τῶν ἀνεπισήμων βιβλίων ὑπὸ τὸν τίτλον «Φαρμακευτικὸς κῶδιξ» ἐδημοσιεύθη δίτομον ἐν Κερκύρᾳ (1851—1852) ἔργον ὑπὸ τοῦ Γ. Λειβαδιώτου. Ε. Ι. Ε

φαρμακεύω· δίδω φάρμακον μαγικὸν ἢ δηλητηριῶδες· || δηλητηριάζω.

Φαρμάκης, *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Μπλάτσι τῆς Δ. Μακεδονίας τῷ 1752 ὑπὸ γονέων ποιμένων, ὧν ἠκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἐπλούτησε. Καταδιωκόμενος ὑπὸ ἰσχυρῶν Τουρκαλβανῶν καὶ πολλὰ ὑποστάς, θέλων δὲ νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν, ἐγένετο κλέφτης καὶ λόγῳ τῆς ἀνδρείας καὶ τῶν φιλελευθέρων φρονημάτων του ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐπαρχίας κλεφτῶν καὶ ἐγένετο ὁπλαρχηγὸς τῶν περὶ τὸν Ὄλυμπον πατριωτῶν, δράσας ἐθνικῶς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν ἀπὸ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλὼφ μέχρι τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐξεγέρσεως τοῦ ἐνθουσιώδους Θύμιου Βλαχάβα (1770—1807), ἰδίως ἐν Ὀλύμπῳ καὶ Θεσσαλίᾳ (διαμέρισμα Τρικκάλων). Ἀλλ' οἱ πολλὰ παρὰ τοῦ Φαρμάκη παθόντες Τοῦρκοι βέηδες κατήγγειλαν αὐτὸν πρὸς τὸν νεοδιορισθέντα τοπάρχην Θεσσαλίας Ἰσμαὴλ βέην, ὅστις ἀπεφάσισε τὴν σύλληψιν ἢ τὸν φόνον τῇ συνεργείᾳ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἀποχωρισθεὶς τῶν συντρόφων του, ἐν Σκιάθῳ συνελθόντων τῷ 1807 πρὸς συνεννόησιν περὶ τῆς νέας ἐπαναστατικῆς δράσεως, ἀπῆλθεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μόσχαν, ὅπου ἐσχετίσθη μετὰ τῶν Φιλικῶν τῷ 1816. Κατηχηθεὶς ἐγένετο διαπρύσιος κῆρυξ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πολλοὺς κατηχήσας ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐν Μολδαυΐᾳ ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν μετὰ τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου (φθίνοντος Φεβρουαρίου 1821) καὶ μετὰ πολλὰς μάχας, προδοθέντος τοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐκλείσθη μετὰ τοῦ Ολυμπίου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σέκου καὶ ἐφ' ἱκανὸν ἀντιστὰς παρεδόθη διὰ συνθήκης (22—23 Σεπτεμβρίου 1821), ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀπαγαγόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐφόνευσαν αὐτὸν οἰκτρῶς. Τ. Ε. Ε.

φαρμάκι (τό)· δηλητήριον καὶ ἐν γένει λίαν πικρὰ οὐσία || μεταφ., ψυχικὴ πικρία: «μ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι ἤπια πολλὰ φαρμάκια». Ε. Ι. Ε

Φαρμάκι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Τσαπουρνιᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 167.

φαρμακιὰ (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ψευδοβρυωνια* (βλ. λ.).

Φαρμακίας [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μικρὸς κόλπος τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ Βαθέος κόλπου (νῦν Μπουγιοὺκ-Ντερὲ) καὶ Πιθήκου Λιμένος (παρὰ τὸ Νεοχώριον), κατὰ τὸν ἱστορικὸν Σωκράτην. Ὁ ἐκ τῶν πρώτων πατριαρχῶν (406—425) Ἀττικός, ὁ ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Σεβαστείας, μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὸ ὄνομα, ὅπερ ὠφείλετο κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς τὴν ἐκεῖ βοτανολογοῦσαν Μήδειαν, «Θεραπείαν αὐτὸν ὠνόμασεν, ἵνα μὴ τὰς συνάξεις ἐκεῖ ποιούμενος, δυσφήμῳ ὀνόματι ὀνομάζῃ τὸν τόπον». Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Θεραπειά*. Σ. Ε. Λ.

Φαρμακίδης, *Θεόκλητος*. Θεολόγος καὶ κληρικός, καλούμενος πρὸ τῆς χειροτονίας του *Θεοχάρης*. Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Νιιπεγλὲρ τῆς Θεσσαλίας τὴν 25ην Ἰανουαρίου (6 Φεβρουαρίου) 1784. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ χωρίον του καὶ εἰς τὴν Λάρισαν, ὅπου τῷ 1802 ἐχει-

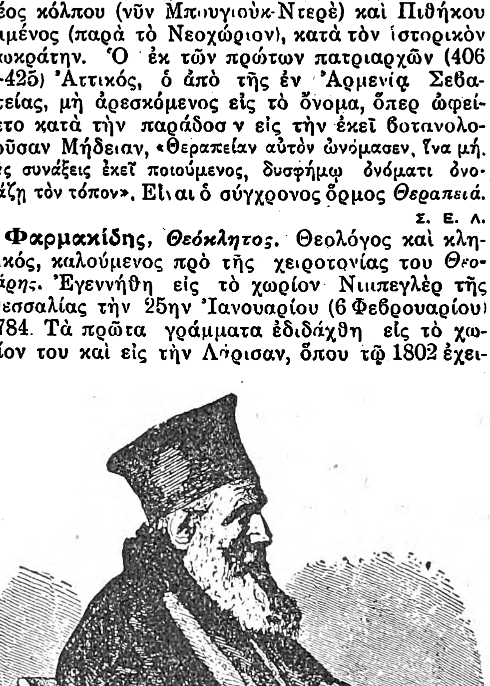

ροτονήθη διάκονος· συνεπλήρωσε δὲ τὰς σπουδάς του ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ Κωνσταντινουπόλεως (1804—1806) καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς Κυδωνιῶν (1806), Ἰασίου (1806—1811) καὶ Βουκουρεστίου (1811), ἔνθα καὶ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Τῷ 1811, προσκληθεὶς εἰς Βιέννην ὡς ὑπεφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1818. Ἐν Βιέννῃ συνεπλήρου ὁ Φαρμακίδης τὴν θεολογικὴν καὶ φιλολογικὴν μόρφωσίν του καὶ κατεγίνετο εἰς ἐκμάθησιν τῆς λατινικῆς, γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. Ἐκεῖ ἐξέδωκε μετάφρασιν τῆς τετρατόμου ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Jacobs, διαρρυθμίσας αὐτὴν ἐν πολλοῖς (1815—1819) καὶ ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1819 συνειργάσθη μετὰ τοῦ Κων. Κοκκινάκη διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ». Τῷ 1819 μετέβη ὁ Φαρμακίδης, δαπάναις τοῦ Ἄγγλου φιλέλληνος λόρδου Γυΐλφορδ, εἰς Γοτίγγην τῆς Γερμανίας πρὸς σπουδὴν τῆς θεολογίας, ὅπου παρέμεινε μέχρι Μαΐου τοῦ 1821, ὅτε ἐθεώρησε καθῆκόν του, μόλις ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα. Μετὰ μικρὰν διαμονὴν ἐν Σπέτσαις καὶ εἶτα ἐν Βερβαίνῃ, ἐγκατέστη ἐν Καλάμαις, ὅπου ἐπί τινα χρόνον ἐξέδιδε τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐφημερίδα, τὴν «Ἑλληνικὴν Σάλπιγγα» (α' φύλλον 3 Αὐγούστου 1821). Ὁ Φαρμακίδης μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς διοικήσεως, πρῶτον μὲν ὡς πληρεξούσιος τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως, εἶτα δ' ὡς μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὡς πληρεξούσιος τῆς ἐν Ἄργει ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ ὡς ἔφορος τῆς παιδείας. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1823 μέχρι Μαΐου τοῦ 1825 ἔδρασεν ὁ Φαρμακίδης ὡς καθηγητὴς τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἰονίου Ἀκαδημίας, ὅπου ἐδίδαξε δογματικήν. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, διορισθεὶς ἐφημεριδογράφος τῆς διοικήσεως, καὶ ἐξέδιδεν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1825 τὴν πρώτην ἐπίσημον ἐφημερίδα, τὴν «Γενικὴ ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος», ἐν Ναυπλίῳ καὶ κατ' ἐξοχὰς ἐν Αἰγίνῃ καὶ Πόρῳ. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης παρῃτήθη κατ' Ἰούνιον τοῦ 1827, «διὰ περιστάσεις ἰδιαιτέρας». Καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου (1828—1831), πρὸς ὃν δὲν διέκειτο εὐμενῶς, ὁ Φαρμακίδης ἔμεινεν ἰδιωτεύων· ἐπί τινα χρόνον μάλιστα περιωρίσθη καὶ ἐν μονῇ, ὑπεξαιρεθείσης ἐπιστολῆς του ἐν ᾗ ὡμίλει περὶ βλέψεων τοῦ Καποδιστρίου νὰ καταστῇ ἡγεμών.

Μετὰ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Καποδιστρίου ὁ Φαρμακίδης διωρίσθη παρὰ τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος ἔφορος τοῦ ἐν Αἰγίνῃ κεντρικοῦ καὶ προκαταρκτικοῦ σχολείου, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1832. Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὄθωνος, ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας Maurer συνεβουλεύθη αὐτὸν διὰ τὴν ῥύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς νεοσυστάτου ἐπικρατείας καὶ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 15/27 Μαρτίου 1833 διωρίσθη ὁ Φαρμακίδης μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν σχεδίου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἧς ἦτο ἡ ψυχή. Τόσον ἐκ θρησκευτικῶν ὅσον καὶ ἐξ ἐθνικῶν ἐλατηρίων, θεωρῶν ἐπικίνδυνον τὴν ἐξάρτησιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τουρκικὴν ἐξουσίαν τελοῦντος Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένην, συμφώνως καὶ πρὸς τὸ διοικητικὸν σύστημα τὸ ἀνέκαθεν κρατοῦν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, τὴν ἀφ' ἑαυτῆς κήρυξιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς αὐτοκεφάλου καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῆς ὑπὸ διαρκοῦς ἱερᾶς συνόδου, ἐν ᾗ νὰ παρίσταται ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος. Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων συνελθοῦσα ἐν Ναυπλίῳ τὴν 15ην Ἰουλίου 1833 ἐνέκρινε τὰς ἀπόψεις ταύτας, αἵτινες ἔλαβον ἰσχὺν ἐκδοθέντος διὰ διατάγματος τῆς 23ης Ἰουλίου 1833, τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις καθίστατο ἤδη αὐτοκέφαλος. Ὁ Φαρμακίδης διωρίσθη πρῶτος γραμματεὺς τῆς ἀρτισυστάτου ἱερᾶς συνόδου. Ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων ἐπέφερεν ἀπ' ἀρχῆς μεγάλην ἀντίδρασιν, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐτέθη ὁ πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὅστις ἐθεώρει ἀντικανονικὴν τὴν ἀφ' ἑαυτῆς κήρυξιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς αὐτοκεφάλου καὶ ἀπέκρουεν οἱανδήποτε ἀνάμειξιν τῆς πολιτείας εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ὡς καὶ τὸν θεσμὸν τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου. Ὁ Οἰκονόμος διὰ πραγματείας του ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς Ἐκκλησίας βαθμῶν ἐπιστολιμαία διατριβὴ» (ἐν Ναυπλίῳ 1835) καὶ ἄλλων μελετῶν του διεμαρτύρετο διὰ τὴν νέαν ῥύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ ἔρριπτε σαφεῖς ὑπαινιγμοὺς κατὰ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, ὃν ἐθεώρει πρωτεργάτην τοῦ καταστατικοῦ. Συγχρόνως δ' ὁ Φαρμακίδης δριμέως κατεκρίνετο καὶ διεβάλλετο ἐν τῇ «Εὐαγγελικῇ Σάλπιγγι», τὴν ὁποίαν ἐξέδιδεν ὁ φίλος καὶ ὁμόφρων τοῦ Οἰκονόμου ἱεροκῆρυξ Γερμανός, καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐφημερίδι «Αἰών».

Ὁ Φαρμακίδης, ὅστις ἐκαραδόκει νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Οἰκονόμου, ἐνόμισεν ὅτι εὗρε τοιαύτην ὅτε οὗτος ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Εὐαγγελικῇ Σάλπιγγι» τοῦ 1837 μελέτην τινὰ περὶ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου, ἐν ᾗ ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναφερόμενος Ζαχαρίας υἱὸς Βαραχίου ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Προδρόμου, διότι οὕτως ἀπεφάνθησαν πατέρες τινές. Τότε ἔγραψεν ὁ Φαρμακίδης μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου» (Ἀθῆναι 1838), ἐν ᾗ ὑπεστήριζεν ὀρθότατα ὅτι αἱ ἀτομικαὶ γνῶμαι τῶν πατέρων οὐδόλως εἶναι δεσμευτικαί. Συνεξέδωκε δ' ὁ Φαρμακίδης μετὰ τῆς περὶ Ζαχαρίου μελέτης του καὶ πραγματείαν «Περὶ βαττολογίας», ἀντικρούων ὁμοιότιτλον πραγματείαν τοῦ Οἰκονόμου, ζητοῦντος νὰ καταδείξῃ ὅτι βαττολογία δὲν σημαίνει τὴν πολυλογίαν καὶ τὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν προσευχῶν, ἀλλὰ πραγμάτων ἀνωφελῶν καὶ ματαίων ἀδόλεσχον αἴτησιν. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ «Εὐαγγελικῇ Σάλπιγγι» ἐδημοσιεύθη ἀπάντησις εἰς τὴν περὶ Ζαχαρίου πραγματείαν τοῦ Φαρμακίδου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Γερμανοῦ, πράγματι ὅμως ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου γραφεῖσα, ὁ Φαρμακίδης ἔγραψε νέαν πραγματείαν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ψευδώνυμος Γερμανὸς» (Ἀθῆναι 1838), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπέκρουε τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας ἐπὶ ἀσεβείᾳ.

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Φαρμακίδου ἐξηκολούθουν σφοδρότατα ἀντιτιθέμενοι κατ' αὐτοῦ καὶ δυστυχῶς ἐν ἐπισήμῳ πατριαρχικῷ ἐγγράφῳ τοῦ 1839 ἐγένετο ἀπόπειρα νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ Φαρμακίδης ὡς ὑπόπτων θρησκευτικῶν φρονημάτων καὶ διεσύρετο καὶ αὐτὴ ἡ ἀνωτέρα παντὸς ψόγου καθηγητική του δρᾶσις ἐν Κερκύρᾳ. Τὰς κατὰ τοῦ Φαρμα-

Digitized by Google

υ ὑπονοίας καὶ διαβολὰς ἐνέτεινε καὶ ἡ παρεμ-σοῦσα τότε πολύκροτος ὑπόθεσις τοῦ Θεοφίλου ιίρη, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Φαρμακίδης, ἐκ φρονή-ως, συνίστα νὰ φερθῇ ἡ Ἐκκλησία μετὰ με-ιοπαθείας καὶ φιλανθρωπίας. Ἐπὶ τέλους οἱ ἀν-ταλοί του κατώρθωσαν, ἐπωφελούμενοι καὶ εὐ-ϊκῶν δι' αὐτοὺς πολιτικῶν συνθηκῶν, τὴν παῦ-ν του ἀπὸ τῆς θέσεως γραμματέως τῆς συνόδου .ι τὴν μετάθεσίν του ἀπὸ τῆς θεολογικῆς σχο-ς τοῦ πανεπιστημίου, ὅπου τὸ πρῶτον διωρίσθη , 1837, εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν (Νοέμβριος 39). Τότε ὁ Φαρμακίδης ἐθεώρησεν ἐπιβεβλη-νον νὰ ἀπολογηθῇ δημοσίᾳ διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ .τηγορίας καὶ συκοφαντίας καὶ συνέγραψε πρα-ατείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπολογία Θ. Φαρμακί-.» (Ἀθῆναι 1840), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκθέτει τὰ τοῦ ου καὶ τῆς δράσεώς του καὶ ὑπεραμύνεται τῆς .κλησιαστικῆς του πολιτικῆς, καὶ μάλιστα τῆς ρύξεως τοῦ αὐτοκεφάλου, ἣν ζητεῖ νὰ καταδείξῃ ; ἐπιβαλλομένην ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἐν ἔτει 42 ἤρξατο ὁ Φαρμακίδης τῆς ἐκδόσεως τῆς Και-ς Διαθήκης μεθ' ἑρμηνείας ἀρχαίων ἑρμηνευ-ιν, εἰς 7 τόμους, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Καινὴ Δια-κη μετὰ ὑπομνημάτων ἀρχαίων» (Ἀθῆναι 1842—45. Κατ' Ἰούλιον τοῦ 1843 ἐπαναδιωρίσθη ὁ ιρμακίδης τακτικὸς καθηγητὴς τῆς θεολογικῆς ολῆς τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλὰ κατ' Ἀπρίλιον ῦ 1844, ἐπαναδιορισθεὶς γραμματεὺς τῆς ἱερᾶς νόδου, κατέστη πάλιν ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ .νεπιστημίου. Ὅτε ὅμως, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1850, ηλλάγη πάλιν τῆς θέσεως τοῦ γραμματέως τῆς ᾶς συνόδου, ὠνομάσθη ἐκ νέου τακτικὸς κα-ιγητὴς τῆς θεολογίας καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέ-ι τοῦ θανάτου του, εἰ καὶ λόγῳ τῶν πολλαπλῶν υ ἀσχολιῶν καὶ παθήσεως τοῦ φάρυγγος δὲν ίδαξε τακτικῶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ.

.Τῷ 1848, ὅτε ὁ Οἰκονόμος ἠρνήθη νὰ ὀμόσῃ ὁ τοῦ δικαστηρίου, ἔγραψεν ὁ Φαρμακίδης με-.την ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἢ ρὶ ὅρκου», ὑποστηρίζων ὀρθότατα ὅτι οὐδόλως οπος εἶναι ὁ ὅρκος ὁ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐπι-λλόμενος. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Φαρμα-ἰου εἶναι «Ὁ συνοδικὸς τόμος ἢ περὶ ἀληθείας» .θῆναι 1852). Ἐν τῇ μελέτῃ του ταύτῃ προσε-.θει νὰ πείσῃ τὸ κράτος νὰ μὴ ἀποδεχθῇ τὸν ὁ τοῦ πατριαρχείου ἐκδοθέντα συνοδικὸν τόμον, οὗ τοῦτο ἐκήρυττεν ἤδη τὸ πρῶτον τὴν Ἐκλη-ιν τῆς Ἑλλάδος αὐτοκέφαλον καὶ καθώριζε τὸν όπον τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ιαι ὄντως ἀξιοθαύμαστος ἡ ἐπιδεικνυομένη πο-μάθεια καὶ ὀξύνοια τοῦ ἀνδρός, ὡς καὶ ἡ ζέσις θ' ἧς ἠγωνίζετο ὑπὲρ κατισχύσεως τῶν ἰδεῶν υ' μειοῖ ὅμως τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου ἡ ὑπερβο-ιὴ δριμύτης, μεθ' ἧς ἐξεφράζετο κατ' ἀντιπά-ν καὶ σεβαστῶν προσώπων Δυστυχῶς ὁ Φαρμα-ἰης δὲν κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας δύο γα, τῆς συγγραφῆς τῶν ὁποίων ἤρξατο μικρὸν τὰ τὸν συνοδικὸν τόμον, ἤτοι περὶ πάπα καὶ τὰ τῆς κοσμικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας καὶ κατὰ τοῦ ινοφανοῦς δόγματος τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας περὶ πίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου.

Ἐν ἡλικίᾳ 77 ἐτῶν, μετὰ ὀλιγοήμερον ἀσθέ-αν, ἀπέθανεν ὁ Φαρμακίδης, τῇ 21ῃ Ἀπριλίου 60, ἐν Ἀθήναις.

Ὁ Φαρμακίδης ἦτο μία τῶν ἐξοχωτέρων φυ-ογνωμιῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ὁ διαπρε-στερος θεολόγος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν τῇ ἑλλη-ῇ Ἐκκλησίᾳ. Κάτοχος τῆς πατερικῆς καὶ τῆς οτέρας θεολογίας, φιλελεύθερος, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ αισίου τῆς ὀρθοδοξίας πάντοτε, ὀξύνους, κριτι-ς, ἐχθρὸς τῆς ὑποκρισίας καὶ δεισιδαιμονίας, ικρινής, πραγματικῶς εὐσεβὴς καὶ κάτοχος χρι-ανικῶν ἀρετῶν, προσέτι δὲ μέχρι φανατισμοῦ ιόπατρις, διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον εἰς φλέγοντα τότε ἐθνικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζη-ματα. Μειονέκτημά του δέον νὰ λογισθῇ τὸ ιν ὁρμητικὸν καὶ εὐέξαπτον τοῦ χαρακτῆρός ι, ἐπὶ ἰδίᾳ ζημίᾳ καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀπόψεων ὲρ ὧν ἠγωνίζετο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Θ. ρμακίδου εἶναι τὰ συγγράμματα τοῦ ἰδίου, ὡς καὶ τὰ ὑ φίλων καὶ ἀντιπάλων γραφέντα σχετικῶς πρὸς αὐτὸν τὰ ἔργα του ἐν διατριβαῖς, ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς. βλ. ἐπίσης λόγους κατὰ τὴν κηδείαν του ὑπὸ *Κ. Κοντο-ου* καὶ *Π. Ἀργυροπούλου*, ἐν «Εὐαγγ. Κήρυκι» τοῦ 1860. τῶν ἀρχαιοτέρων μελετῶν περὶ αὐτοῦ ἀξιολογώτεραι αι: *Ἀν. Γούδα*, Βίοι παράλληλοι Α', 207—246. *Α. Διο-ίους Κυριακοῦ*, Μελέται, σ. 163—187. Πρβλ. καὶ ἀπὸ ἀν-ἐτου ἀπόψεις: *Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου*, Ἱστορία λ. Ἑλλάδος, σ. 55 κ. ἑ. *Δ. Σ. Μπαλάνου*, Θεόκλητος ρμακίδης (Ἀθῆναι 1933, 8ον, σελ. 62). Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

φαρμακικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων εἰς φάρμακον.

φαρμάκιον (τό)· ὑποκοριστικὸν τοῦ φαρμάκου, ιον θεραπευτικὸν φάρμακον, ἔτι δὲ καὶ κα-ρσιον.

φαρμακίτης (ὁ)· ὁ διὰ φαρμάκων ἢ δηλητη-ον ἢ φίλτρων παρεσκευασμένος: «οἶνος φαρμα-ης», «φαρμακῖτις γῆ», εἰς ἣν εὐδοκιμεῖ ἡ ἄμπε-ς, «δακτύλιος φαρμακίτης» ὁ ἀποτρεπτικὸς βασκα-ς || *φαρμακίτης* (ὁ)· ὡς οὐσ., βίβλος φαρμακογρα-ις || ἀδηφάγος. Ε. Ι. Ε.

Φάρμακο /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Δωδεκανησιακὴ ιῖς (πλάτ. 37° 17' 30'' Β., μῆκ. 27° 07' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to Mandelyah gulf), 5 μίλ. νοτιοδυτικῶς τοῦ μικρασιατικοῦ ἀκρωτηρίου Μονοδένδρι ἢ Γέροντας καὶ 12 μίλ. Α ΒΑ. τῆς Λέρου. Εἶναι ἡ *Φαρμακοῦσα* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

φαρμακοανατομία (ἡ). Μέρος τῆς φαρμακογνωσίας ἀναγράφον τὰ μικροσκοπικὰ γνωρίσματα τῆς δρόγης. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοβοηθὸς (ὁ). Σύγχρονος ὅρος δηλῶν τὸν μὴ ἐπιστήμονα βοηθὸν τοῦ φαρμακοποιοῦ. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοβοτανικὴ (ἡ). Τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας περιλαμβάνον τὴν φαρμακοσυστηματικήν, φαρμακοανατομίαν, φαρμακομορφολογίαν, φαρμακοφυσιολογίαν καὶ φαρμακοπαθολογίαν. Εἶναι πλήρης βοτανικὴ τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. Ε. Ι. Ε.

φαρμακογενὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ προερχόμενος ἔκ τινος φαρμάκου. Ε. Ι. Ε.

— **φαρμακογενῆ** *ἐξανθήματα*. Ταῦτα προκαλοῦνται ἢ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς χρήσεως φαρμάκων. Τὰ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς προερχόμενα ἢ προκαλοῦνται ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας τοῦ ληφθέντος φαρμάκου ἢ κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῶν ἀδένων τοῦ δέρματος. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας ὑπάρχει εἰδικὴ τοῦ ἀρρώστου προδιάθεσις, καθόσον τοιαῦτα ἐξανθήματα δὲν παρουσιάζουν πάντες οἱ λαμβάνοντες τὰ φάρμακα ταῦτα. Ἡ χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν φαρμακογενῶν ἐξανθημάτων εἶναι ἡ πολυμορφία καὶ ἡ συμμετρικὴ αὐτῶν ἐντόπισις, ἡ παρουσία στομαχικῶν καὶ ἐντερικῶν διαταραχῶν, ὁ κνησμός. Τὰ συνηθέστερα φάρμακα τὰ προκαλοῦντα τοιαῦτα ἐξανθήματα εἶναι ἡ ἀντιπυρίνη, τὸ ἀρσενικόν, ἡ κινίνη, τὰ βαλσαμικά, τὸ ἰωδιοῦχον κάλιον, ἡ σαντονίνη, ὁ νιτρικὸς ἄργυρος, ὁ ὑδράργυρος, τὸ ἰωδοφόρμιον. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἄμεσον ἐγκατάλειψιν τοῦ φαρμάκου, εἰς καθαρτικά, δίαιταν, ἐξωτερικῶς δὲ εἰς τὴν χρῆσιν ἁπλῆς πούδρας καὶ διαλύματος μινθόλης κατὰ τοῦ κνησμοῦ. Κ. Κ. Κ.

φαρμακογεωγραφία (ἡ) Τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας ἐνασχολούμενον περὶ τὴν τοπικὴν προέλευσιν τῶν φυτικῶν φαρμάκων. Ε. Ι. Ε.

φαρμακογνωσία (ἡ), ἢ *δρογογνωσία* (Mattière médicale, pharmakognosie. Drogenkunde). Φαρμακευτικὴ ἐπιστήμη ἐπιλαμβανομένη τῆς σπουδῆς τῶν ἀκατεργάστων καὶ ἐξειργασμένων φυτικῶν, ζωϊκῶν, ὀρυκτῶν φαρμάκων καὶ διαφόρων ἐμπορευμάτων. Ἐρευνᾷ: 1) τὸ ὄνομα, τὸ συνώνυμον καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ φαρμάκου, 2 τὸ ὄνομα τοῦ παραγωγοῦ φυτοῦ, 3) τὴν συστηματικὴν ταξιθέτησίν του, 4) τὴν μορφολογικὴν περιγραφὴν τοῦ παραγωγοῦ φυτοῦ, 5) τὴν προέλευσιν καὶ ἐξάπλωσίν του, 6) τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ, 7) τὴν ἐξεργασίαν καὶ συγκομιδὴν τῆς δρόγης, 8) τὰς ἐμπορικὰς ὁδούς, 9) τὰ ἐμπορικὰ εἴδη καὶ συσκευασίαν, 10) τὴν μορφολογικὴν περιγραφήν, ἀνατομίαν, χημικὰ συστατικά, φαρμακοχημικὴν κατάταξιν καὶ ὀσμὴν καὶ γεῦσιν τῆς δρόγης. 11) τὰ προσμείγματα καὶ νοθεύσεις. 12) τὰ βλαπτικὰ ἔντομα τῆς δρόγης, 13) τὴν δοκιμασίαν, 14) τὴν χρῆσιν, 15) τὴν ἱστορίαν καὶ 16) τὰς παραλλήλους δρόγας. Ἡ γένεσις τῆς φαρμακογνωσίας χρονολογεῖται πρὸ τῆς ἀλχημείας καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ μήτηρ πασῶν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ δ' ἐξέλιξίς της ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ ὅρος *δρογογνωσία* προὐτάθη τῷ 1918 παρὰ τοῦ Ἐμ. Ἐμμανουὴλ καὶ πρὸς κυριολεξίαν τοῦ περιεχομένου της, δεδομένου ὅτι ἡ φαρμακογνωσία δὲν περιγράφει μόνον φάρμακα, καὶ πρὸς ἐτυμολογικὴν διαστολὴν τοῦ ὅλως διαφόρου ἰατρικοῦ μαθήματος τῆς φαρμακολογίας. Ἡ φαρμακογνωσία εἶναι ἰσότιμος καὶ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ τῆς φαρμακευτικῆς χημείας, πατέρες δ' αὐτῆς θεωροῦνται οἱ Cordus, Monardes καὶ Clusius. Παρουσιάσθη ὡς ἐπιστήμη ὑπὸ τῶν Scleiden καὶ Wedel τῷ 1850, ἐθεμελιώθη ὑπὸ τοῦ Flückiger καὶ ἐξυψώθη ὑπὸ τοῦ Tschirch. Τὰ γενικά της κεφάλαια περιλαμβάνουσι τὴν φαρμακεργασίαν, φαρμακεμπόριον, φαρμακοδιακοσμίαν, φαρμακογνωστικὰ συστήματα, ἐφηρμοσμένην φαρμακογνωσίαν καὶ τὰ εἰδικὰ κεφάλαιά της τὴν φαρμακοβοτανικήν, φαρμακοζῳολογίαν, φαρμακοχημείαν, φαρμακοφυσικήν, φαρμακογεωγραφίαν, φαρμακοϊστορίαν, φαρμακοεθνολογίαν, φαρμακοετυμολογίαν καὶ εἰδικὴν φαρμακογνωσίαν. Τοῦ μαθήματος τούτου ἱδρύθη ἔκτακτος αὐτοτελὴς ἕδρα τῷ 1933 (βλ. καὶ λ. *δρογογνωσία*). ΕΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

φαρμακογνώστης (ὁ)· ἐπιστήμων φυσιοδίφης ἀσχολούμενος μὲ τὴν φαρμακογνωσίαν.

φαρμακογνωστικὰ *συστήματα*. Τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας, ἐν ᾧ κατατάσσεται κατὰ διαφόρους τρόπους τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, οἵτινες εἶναι: α) Ὁ ἁπλοῦς μορφολογικὸς κατὰ ῥίζας, φλοιούς, ἄνθη, σπέρματα κλπ. β) Ὁ γεωγραφικός, καθ' ὃν τὰ φάρμακα χωρίζονται εἰς ὁμάδας ἀναλόγως τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν προελεύσεως. γ) Ὁ βοτανικός, ὅστις διαιρεῖ τὰ φάρμακα κατὰ βοτανικὰς οἰκογενείας. δ) Ὁ ἀλφαβητικός, ἀδιακρίτως τάξεως. ε) Ὁ αἰσθητικός, ἀναλόγως χρώματος, ὀσμῆς καὶ γεύσεως τῶν δρογῶν. στ) Ὁ θεραπευτικός, ἀναλόγως τῆς φυσιολογικῆς ἐνεργείας· καὶ ζ) Ὁ χημικός, ὅστις διαχωρίζει τὰς δρόγας ἀναλόγως τῶν κυριωδῶν χημικῶν αὐτῶν συστατικῶν. Ε. Ι. Ε.

φαρμακογνωστικὴ (ἡ)· βλ. *φαρμακογνωσία*.

φαρμακογραφία (ἡ). Τὸ περιγράφειν τὰ φάρμακα. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον (Pharmacographia) ἐξεδόθη τῷ 1878 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Flückiger-Hanbury σύγγραμμα φαρμακογνωσίας. Τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερε καὶ τὸ δίτομον ἔργον τῶν Α Δαμβέργη καὶ Τ. Κομνηνοῦ τὸ περιγράφον τὰ ἀνόργανα καὶ ὀργανικὰ χημικὰ φάρμακα (1908, 1911). Πανεπιστημιακὴ ἕδρα φαρμακογραφίας, ὑποδηλούσης τὴν φαρμακογνωσίαν, ἱδρύθη τῷ 1861 διὰ τὸν Στ. Κρίνον. Ε Ι. Ε

φαρμακοδιακοσμητικὴ (ἡ), ἢ *φαρμακοδιακοσμία*. Τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας ἐνασχολούμενον περὶ τὰ εἴδη καὶ τὴν συσκευασίαν τῶν φυτικῶν φαρμάκων.

φαρμακοδόχος (ἡ)· ἀγγεῖον φαρμάκων. Ε. Ι. Ε

φαρμακοδυναμικὴ (ἡ)· μέρος τῆς φαρμακολογίας περιγράφον τὴν ἐνέργειαν τῶν φαρμάκων ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ E. M. Vogt τῷ 1824 (Lehrbuch der Pharmakodynamik). Ε. Ι. Ε

φαρμακοζῳολογία (ἡ)· τμῆμα τῆς φαρμακογνωσίας ἀσχολούμενον περὶ τὰ ζωϊκὰ φάρμακα. Ε. Ι. F.

φαρμακοθήκη (ἡ)· ἑρμάριον ἢ κιβώτιον διαφυλάξεως φαρμάκων.

φαρμακοὶ (οἱ) /*Ἀρχ.*/· βλ. λ. *κάθαρμα*.

φαρμακοκάπηλος (ὁ)· σύγχρονος ὅρος ἐμφαίνων τὸν παραβαίνοντα τοὺς ἰσχύοντας φαρμακευτικοὺς νόμους φαρμακέμπορον. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοκαταγραφολογία (ἡ)· *συνταγολογία* (βλ. λ.).

φαρμακοληψία (ἡ)· ἡ ἐσωτερικὴ λῆψις φαρμάκου.

φαρμακόλιθος (ὁ)· ὀρυκτὸν ὑδρομειγὲς κρυσταλλούμενον κατὰ τὸ μονοκλινὲς σύστημα, σκληρότητος 2—2,5. $Ca_2As_2O_7+6H_2O$. Ε. Ι. Ε.

φαρμακολογία (ἡ) (Pharmacologie, Arzneimittellehre). Ἰατρικὴ ἐπιστήμη ἐρευνῶσα τὴν ἐνέργειαν τῶν φαρμάκων ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἐπερχομένας μεταβολὰς τῶν λειτουργιῶν τοῦ τε πάσχοντος καὶ τοῦ ὑγιοῦς ἀτόμου. Ἡ *πειραματικὴ φαρμακολογία* ἐξετάζει καὶ μελετᾷ τὴν πειραματικὴν ἐπίδρασιν τῶν φαρμάκων ἐπὶ ζῴων, ἡ δὲ *κλινικὴ φαρμακολογία* ἀκολούθως ἐφαρμόζει ταῦτα ἐπὶ νοσούντων ἀνθρώπων. Περιλαμβάνει εἰς κεφάλαια τὴν φαρμακομορφικήν, τὴν δοσολογίαν, τὴν φυσιολογικὴν καὶ κλινικὴν φαρμακοδυναμικὴν καὶ τὰς χρήσεις τῶν φαρμάκων. Κλάδος τῆς φαρμακολογίας εἶναι ἡ *συνταγολογία* (βλ. λ.).

Ἡ ταξινόμησις τῶν φαρμάκων ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως δὲν εἶναι ἀπολύτως δυνατή, δεδομένου ὅτι φάρμακά τινα πολλαπλῶς ἐνεργοῦσιν. Τὸ γενικὸν μέρος διαλαμβάνει τὴν φαρμακομορφικήν, τὴν συνταγολογίαν καὶ ἐκ τῆς φαρμακοτεχνίας πᾶν ὅ,τι πρόσφορον διὰ τὸν ἰατρόν. Τὸ εἰδικὸν μέρος περιγράφει τὰ διάφορα φάρμακα ἀναλόγως τῶν φυσιολογικῶν καὶ θεραπευτικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων. Μία δ' ἐκ τῶν κατατάξεων εἶναι ἡ ἑπομένη (Rabow-Bourget): α) ναρκωτικὰ (κυρίως ναρκωτικά, ὑπνωτικά, ἀναισθητικά, ἀντισπασμωδικά, πραϋντικά)· β) ἀντισηπτικά· γ) ἀντιπυρετικά· δ) τονωτικὰ (καρδιοτονωτικά, τονωτικὰ πικρά, σιδηροῦχα)· ε) ἀντιδυσκρασικά· στ) καθαρκτικά· ζ) σκωληκοκτόνα· η) ἐμετικά· θ) ἀποχρεμπτικά· ι) διαφορητικά· ια) διουρητικά· ιβ) ἐπισπαστικά· ιγ) καυστικά· ιδ) στυπτικά· ιε) μαλακτικά· ιστ) ὀξέα· ιζ) ἀλκαλικά· ιη) ἐρεθιστικά· ιθ) ὀργανοθεραπευτικὰ σκευάσματα· κ) ὀροί.

Τὸ τρίτον μέρος εἶναι λουτρολογία καὶ κλιματοθεραπεία. Νεωτέρα ταξινόμησις τῶν φαρμάκων κατὰ Poulsson εἶναι ἡ ἑπομένη: α) ὀργανικὰ φάρμακα δρῶντα ἐξ ἀπορροφήσεως· β) ὀργανικὰ φάρμακα τοπικῶς δρῶντα· γ) ἅλατα, ὀξέα, βάσεις, ἀλογόνα, ὀξειδωτικὰ μέσα, ἀμέταλλα· δ) μέταλλα· ε) ζυμώματα, θρεπτικαὶ οὐσίαι, βιταμῖναι· στ) ἀντιτοξῖναι καὶ μικροβιολογικὰ προϊόντα. Ε. Ι. Ε.

φαρμακολογικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φαρμακολογίαν, ὁ τῆς φαρμακολογίας: «φαρμακολογικὴ πραγματεία». Ε. Ι. Ε.

φαρμακολόγος (ὁ)· ἐπιστήμων ἰατρὸς ἀσχολούμενος μὲ τὴν φαρμακολογίαν.

φαρμακομανής, —οῦς (ὁ, ἡ), **—ὲς** (τό)· ὁ ἐμμανῶς χρησιμοποιῶν φάρμακα, ὁ ἀποδίδων ὑπερβο-

Digitized by Google

λικὴν θεραπευτικὴν σημασίαν εἰς τὰ φάρμακα: «φαρμακομανὴς ἰατρός». Ε. Ι. Ε.

φαρμακομάντις (ὁ, ἡ)· ὁ φαρμακοποιὸς ἅμα καὶ μάντις, ὅστις μεταχειρίζεται φάρμακα ὅπως δι' αὐτῶν μαντεύῃ. Ε. Ι. Ε.

φαρμακομορφική (ἡ) (Pharmakomorphik). Κεφάλαιον τῆς φαρμακολογίας ἀναγράφον τὰς συνταγοτεχνικὰς τῶν φαρμάκων μορφάς. Ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Trautner τῷ 1839. Ε. Ι. Ε.

φαρμακομορφολογία (ἡ)· μέρος τῆς φαρμακογνωσίας περιγράφον τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῆς δρόγης. Ε. Ι. Ε.

φαρμακομύτης (ὁ), θηλ. —α· δημοτ., κακεντρεχής, διεστραμμένος, ὀξύθυμος.

φάρμακον (τό). Τὰ φάρμακα (medicamenta) εἶναι χημικά, ζωϊκὰ καὶ ὀρυκτὰ προϊόντα, ὀροθεραπευτικά, ὀποθεραπευτικά, ὀργανοθεραπευτικὰ καὶ γαληνικὰ σκευάσματα, ἐπαναφέροντα εἰς τὴν φυσιολογικὴν κατάστασιν τὴν λειτουργίαν τοῦ πάσχοντος ὀργανισμοῦ ἢ χρησιμεύοντα πρὸς προφύλαξιν ἢ ἀνακούφισιν ἐκ νόσων. Ε. Ι. Ε.

—[*Ἐμπορευμ.*] Τὰ φάρμακα ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως διαιροῦνται: α) Εἰς *φυσικὰ ἢ δρόγας*, ὡς λ.χ. ὁ κηρός, τὸ ὄπιον, οἱ φλοιοὶ τῆς κίνας κλπ. β) Εἰς *χημικὰ* ἀνόργανα καὶ ὀργανικά, π. χ. τὸ ἰώδιον, τὸ βορικὸν ὀξύ, ἡ φαινόλη, ἡ κινίνη κλπ. γ) Εἰς *βιολογικὰ καὶ ὀροθεραπευτικὰ* προϊόντα, ὡς τὰ ἔνζυμα, τὰ ὀργανοσκευάσματα, οἱ ὀροὶ καὶ τὰ ἐμβόλια κλπ. δ) Εἰς *γαληνικὰ φάρμακα ἢ φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα*, π. χ. τὰ ἐκχυλίσματα, τὰ ἀποστάγματα κλπ. ε) Εἰς *μεταλλικὰ ὕδατα*· καὶ στ) Εἰς *φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα* (specialités). Πάντα τὰ προϊόντα ταῦτα φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐξ εἰδικῶν οἴκων τῆς ἀλλοδαπῆς, οἵτινες συγκεντρώνουσι ταῦτα. Ε. Ι. Ε

— [*Δασμολ.—Δημοσ.*] Τὰ *φάρμακα* ὑπάγονται εἰς τὴν κλάσιν 161 (φάρμακα καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα) τοῦ τελωνειακοῦ δασμολογίου εἰσαγωγῆς, ὑποδιαιρουμένην εἰς ἐδάφια α'—η', ἐξαιρετικῶς δὲ οἱ φαρμακευτικοὶ οἶνοι ὑπάγονται εἰς τὴν κλάσιν 22 (α—6). Γενικῶς οἱ ἐπὶ τῶν φαρμάκων δασμοὶ ἔχουσιν ὁρισθῆ ἐλαφροί, λόγῳ τῆς χρησιμότητός των εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν, διὰ τῶν ἐμπορικῶν δὲ συμβάσεων μετὰ τῆς Τουρκίας, Γαλλίας, Πολωνίας, Οὑγγαρίας καὶ Γερμανίας ἔχουσι δημιουργηθῆ καὶ συμβατικοὶ δασμοὶ χάριν φαρμάκων τινῶν (σελ. 88—90 τοῦ τελωνειακοῦ δασμολογίου εἰσαγωγῆς, ἔκδ ὑπ. Οἰκον. 1933). Ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρ. 562—566) διέλαβε διατάξεις περὶ ποινικῆς τιμωρίας ἐπὶ νοθείας κλπ. τῶν φαρμάκων, τὸ δὲ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 31 Μαρτίου 1914, «Περὶ μυστηρίων φαρμάκων κλπ.» καὶ τὸ θέσαν αὐτὸ ἐν ἰσχύϊ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1923 ἐρρύθμισαν τ' ἀφορῶντα εἰς παροχὴν ἀδείας πωλήσεως τῶν μυστηρίων φαρμάκων εἰς ἐπιστήμονας Ἕλληνας ἰατροὺς καὶ φαρμακοποιούς, λέγονται δὲ οὕτω (μυστήρια ἢ πανάκεια, κατ' ἄρθρ. 564 ποιν. νόμου) τὰ ἄνευ ἐκρίσεως τῆς ἀρχῆς διαφημιζόμενα δι' ἐφημερίδων ἢ συγγραμμάτων, ὡς θεραπευτικὰ νόσων τινῶν. Ἡ πώλησις φαρμάκων διέπεται ὑπὸ τῶν περὶ φαρμακείων νόμων ΩΜΒ' τοῦ 1880 καὶ τοῦ σχετικοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1925, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου 1626 τῆς 3 Ἰανουαρίου 1919 «Περὶ πωλήσεως τῶν δηλητηρίων καὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν φαρμακείων καὶ φαρμακεμπορείων» καὶ ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1916 «Περὶ διατιμήσεως φαρμάκων» καὶ τοῦ σχετικοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 25 Μαΐου 1920, ἡ δὲ διατίμησις τῆς πωλήσεως αὐτῶν καθορίζεται παρὰ τῆς κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1926 συσταθείσης μονίμου ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς καὶ διὰ τῆς, κατὰ τὸ ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου 1923 νομοθετικὸν διάταγμα «Περὶ διατιμήσεως φαρμάκων», καταρτιζομένης διατιμήσεως, ἡ παράβασις τῆς ὁποίας τιμωρεῖται ποινικῶς (προεδρικὸν διάταγμα τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1925, νόμος 4070 τῆς 5 Μαρτίου 1929 καὶ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 19 Ἀπριλίου 1923 περὶ κινήνης τοῦ κράτους) Διὰ τοῦ νόμου 5333 τοῦ 1932 καθωρίσθησαν ὑπὲρ τοῦ ταμείου συντάξεως καὶ ἀντασφαλείας ἰατρῶν ἐν Ἑλλάδι πόροι τινὲς ἐκ πωλήσεως φαρμάκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ ἐφ' ἑκάστης συνταγῆς πρὸς προμήθειαν φαρμάκων ἐπικολλώμενον ὑπὸ τῶν ἰατρῶν «ἰατρόσημον». Γ. Ν. Κ

— *φάρμακα ἀναπληρωματικά*. Τὰ ἀντιβαλλόμενα τοῦ Γαληνοῦ. Εἶναι φάρμακα χημικὰ ἢ φυτικὰ κλπ., ὑποκαθιστῶντα ἐλλείποντα ὁμοίας φαρμακολογικῆς δράσεως. Σήμερον διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὑπονοοῦνται τὰ *ἀντέμβλητα*, ὡς καλοῦμεν τὰ χημικὰ φάρμακα τὰ ἀναπληροῦντα τὰ προνομιοῦχα συνώνυμά των. Ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια παρασκευάζουσι χημικὰ φάρμακα καὶ διὰ νόμου προασπίζουσι τὸ κατατεθειμένον ὄνομα τοῦ προϊόντος των (Noms deposés), ὅπερ δύναται μὲν καὶ ἄλλος νὰ παρασκευάσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ κυκλοφορήσῃ ὑπὸ τὸ αὐτὸ προνομιοῦχον ὄνομα. Ἡ ἀσπιρίνη, ἡ θειοκόλλη, ἡ χρυογενίνη κλπ. εἶναι χημικὰ φάρμακα τῶν ἐργοστασίων Bayer ἐν Γερμανίᾳ, Hoffmann-La Roche ἐν Ἑλβετίᾳ, Lumière ἐν Γαλλίᾳ, ἡ δὲ χημικὴ σύνταξις καὶ παρασκευὴ των εἶναι γνωστή· ἐν τούτοις οὐδὲν ἐργοστάσιον ἄλλο ἔχει δικαίωμα τῆς κυκλοφορίας τούτων ὑπὸ τὸ προνομιοῦχον ὄνομά των.

Καὶ παρασκευάζονται μὲν ταῦτα παρὰ πολλῶν ἐργοστασίων, πωλοῦνται δὲ εἰς εὐθηνοτέραν τιμὴν τοῦ προνομιούχου, ἀλλὰ κυκλοφοροῦσιν ὑπὸ τὸ συνθετικὸν συνώνυμον, δηλαδὴ ὡς ἀκετυλοσαλικυλικὸν ὀξὺ ἢ ἀσπιρίνη, σουλφοϊεροξυλικὸν κάλιον ἢ θειοκόλλη, μεταβενζαμιδοσεμικαρβαζίδη ἢ κρυογενίνη κτλ. Τινὰ τῶν ἐργοστασίων τῶν συνωνύμων παρέχουσι καὶ ἄλλα φανταστικὰ ὀνόματα εἰς τὰ προϊόντα ταῦτα, ἵνα ἀποφύγωσι τὸ σχοινοτενὲς τοῦ συνθετικοῦ: π. χ. τὸ ἀκετυλοσαλικυλικὸν ὀξὺ (ἀσπιρίνη) κυκλοφορεῖ καὶ ὡς σαλοξίνη, rhodine, acetyline, κτλ. Ε Ι. Ε.

— *φάρμακα ἀσύμβατα*· βλ. *ἀσύμβατα*.

— *φάρμακα γαληνικά*. Οὐσίαι ἁπλαῖ ἢ σύνθετοι, παρεχόμεναι ὑπὸ φαρμακοτεχνικὴν τινα μορφὴν εἴτε πρὸς διευκόλυνσιν τῆς χρήσεώς των εἴτε καὶ πρὸς φαρμακολογικοὺς συνδυασμούς. Ταῦτα καλοῦνται καὶ *φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα* καὶ εἶναι ρευστὰ ὡς τὰ ἐγχύματα, τὰ σιρόπια κτλ., μαλακὰ ὡς οἱ πολτοί, τὰ ἐκχυλίσματα, τὰ καταπότια, καὶ στερεὰ ὡς αἱ κόνεις, οἱ τροχίσκοι κτλ. Σκευάζονται συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς φαρμακοτεχνίας. Ε. Ι. Ε

— *φάρμακα ἔναιμα* [*Ἀρχ.*]· βλ λ. *ἔναιμα*.

— *φάρμακα ἐντομοκτόνα* [*Φαρμακοτ.*]· βλ λ. *ἐντομοκτόνα* φάρμακα.

— *φάρμακα ἰωδιοῦχα* [*Φαρμ. Χημ.*]· βλ. λ. *ἰωδιοῦχα* φάρμακα.

— *φάρμακα μυστήρια* [*Φαρμακοτ.*]· βλ. λ. *μυστήρια* φάρμακα.

— *φάρμακα νεκρωτικὰ* [*Φαρμ.*]· βλ. λ. *νεκρωτικὰ* φάρμακα

— *φάρμακον ἰνδικόν*· ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ *πέπερι* κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἱπποκράτους. Ε. Ι. Ε

— *φαρμάκων διατίμησις*. 1) *Κρατικαὶ διατιμήσεις*. Πρὸς προστασίαν τοῦ κοινοῦ καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν ἐπαρκοῦς προσόδου διὰ τὴν συντήρησιν καὶ προαγωγὴν τοῦ φαρμακευτικοῦ ἔργου τὸ ὑπουργεῖον Ὑγιεινῆς ἐγκρίνει διατίμησιν, ἀπαγορεῦσαν τὴν ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλασσον πώλησιν τῶν φαρμάκων. Τοῦτο προασπίζει τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν, διότι ἐκλείπει ὁ συναγωνισμὸς ὁ συνεπιφέρων τὴν καπήλευσιν τῆς ἐπιστήμης. Πρώτη ἐπίσημος διατίμησις ἐξεδόθη τῷ 1838: «Διατίμησις τῶν φαρμάκων κατ' ἔγκρισιν τοῦ βασιλικοῦ ἰατρικοῦ συμβουλίου». Ἀκολούθως τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐξέδιδεν ἀνὰ τριετίαν «Διατίμησιν τῶν ἁπλῶν καὶ συνθέτων φαρμάκων», ἧς αἱ τιμαὶ ὡρίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λατινικῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, ἅτινα ἠκολούθησε καὶ ἡ ἐκδοθεῖσα τῷ 1911 στρατιωτικὴ φαρμακευτικὴ διατίμησις. Τῷ 1915 ἡ «Πανελλήνιος Φαρμακευτικὴ Ἑταιρεία» συνέταξε πολυσέλιδον πληρεστάτην διατίμησιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δεκαδικοῦ γαλλικοῦ συστήματος μέτρων καὶ σταθμῶν. Ἡ διατίμησις αὐτή, πλουτιζομένη ἑκάστοτε καὶ ἐπιθεωρουμένη ὑπὸ τριμελοῦς ἐξ ἀνωτάτων ὑγειονομικῶν συμβούλων ἐπιτροπείας, ἔσχε πλείονας ἐκδόσεις. Ἡ διατίμησις φαρμάκων καὶ φαρμακευτικῶν ἰδιοσκευασμάτων κατηρτίσθη συμφώνως τῷ ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου 1926 νομοθετικῷ διατάγματι. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διατιμήσεων καθορίζεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος. 2) *Ἐπαγγελματικαὶ διατιμήσεις*. Αἱ ἐπαγγελματικαὶ διατιμήσεις φαρμάκων ἰσχύουσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἔνθα, πλὴν τῶν ἐπισήμων, ἔχουσι διάφορα εἴδη καὶ διατιμήσεις τῶν σωματείων. Καταρτίζονται παρὰ τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων καὶ τηροῦνται ἀπαρεγκλίτως. Ε Ι Ε

— *φαρμάκων ἐκρηκτικὰ μείγματα*. Κατὰ τὴν συνανατριβὴν οὐσιῶν εὐχερῶς ἀποδιδουσῶν ὀξυγόνον μετ' ἄλλων ὀργανικῶν ἢ εὐοξειδώτων ἀνοργάνων σωμάτων ἐπέρχεται ἐνίοτε σφοδρὰ ἀντίδρασις καταλήγουσα εἰς ἔκρηξιν. Προσόμοιον φαινόμενον συμβαίνει διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἰσχυρῶν ὀξέων ἐπὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν ἢ ἑνώσεων ἀτοληγουσῶν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἰωδιούχου ἢ χλωριούχου ἀζώτου. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τοιούτων μειγμάτων πρέπει ὁ φαρμακοποιὸς μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ προβαίνῃ καὶ ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν ν' ἀποφεύγῃ, ἄλλα δὲ νὰ σκευάζῃ δι' εἰδικῶν προφυλάξεων. Τοιαῦτα ἐπικίνδυνα μείγματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Θειικὸν ὀξὺ πυκνόν. Μετ' ἀλκοόλης, τερεβινθελαίου καὶ ἄλλων αἰθερίων ἐλαίων, ὡς καὶ μετ' ὀργανικῶν οὐσιῶν μειγνύμενον, ἀνυψοῖ τὴν θερμοκρασίαν, ἥτις προκαλεῖ καὶ ἀνάφλεξιν ἢ ἔκρηξιν. Τούτου ἕνεκα τὸ ὀξὺ χύνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰς οὐσίας ταύτας, ἐνῷ τὸ δοχεῖον ψύχεται ἐν ψυχρῷ ὕδατι.

Ἰώδιον καὶ διάλυμά του. Μετ' ἀμμωνιούχων ὑγρῶν (ὑγρᾶς ἀμμωνίας καυστικῆς, ὑγροῦ ἀμμωνιούχου ἀλκοολικοῦ, ἐντρίμματος ἀμμωνιούχου κλπ.) καὶ μετὰ ἀμιδοχλωριούχου ὑδραργύρου (π. χ. ἐν ἀλοιφαῖς) παράγονται ἐκρηκτικὰ μείγματα λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ ἰωδιούχου ἀζώτου. Μετ' αἰθερίων ἐλαίων ἢ κολλοδίου τὸ ἰώδιον προκαλεῖ ἀνάφλεξιν ἢ ἔκρηξιν. Τὰ αὐτὰ φαινόμενα συμβαίνουσι μετὰ βρωμίου καὶ χλωρίου. Τὸ ἰωδιοῦχον κάλιον μετὰ νιτρωδῶν ἁλάτων καὶ νιτρικοῦ ὀξέος ἀλκοολικοῦ ἐν κλειστῷ δοχείῳ ἐκρήγνυται.

Νιτρικὸν ὀξύ. Μετὰ γλυκερίνης σχηματίζει ἐκρηκτικὴν νιτρογλυκερίνην. Μετὰ βαμμάτων, καφουρᾶς, αἰθερίων ἐλαίων, ρητινῶν, ὑγροπίσσης, χλωροφορμίου, κρεωσώτου, ὑδατανθράκων καὶ ἐν γένει ὀργανικῶν οὐσιῶν σχηματίζει ἐπικίνδυνα μείγματα ἀναφλέξιμα ἢ ἐκρηκτικά.

Νιτρικὸς ἄργυρος. Συνανατριβόμενος μετὰ κρεωσώτου, φαινόλης γλυκοσιδῶν, ἐκχυλισμάτων καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, ὡς καὶ συντηκόμενος μετ' ὀργανικῶν οὐσιῶν (π. χ. μολύβδου), ἐκρήγνυται

Νιτρογλυκερίνη. Φυλάσσεται μετὰ προσοχῆς ἐν διαλύματι, ὡς λίαν ἐκρηκτικόν, ἐντὸς λευκοσιδηροῦ περιβλήματος.

Πικρικὸν ὀξὺ καὶ ἅλατά του. Διὰ συνανατριβῆς μετ' ἰωδίου, θείου καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν ἐκρήγνυνται.

Ὑπερμαγγανικὰ ἅλατα. Ἐκρήγνυνται ἠπίως ἢ σφοδρῶς διὰ συνανατριβῆς μετὰ θείου, σιδήρου ἀναχθέντος, θειούχου ἀντιμονίου, ὑποφωσφορωδῶν ἁλάτων, γλυκερίνης, ἀλκοόλης, ἐκχυλισμάτων καὶ ἄλλων ὀργανικῶν οὐσιῶν. Καὶ τὰ πυκνὰ διαλύματα τῶν ὑπερμαγγανικῶν ἁλάτων παρουσίᾳ ὀρυκτῶν ὀξέων ἐκρήγνυνται μετὰ θείου, θειούχων οὐσιῶν, γλυκερίνης, ἀλκοόλης, αἰθερίων ἐλαίων, καφουρᾶς, σακχάρων, σιροπίων, ἐκχυλισμάτων, ταννίνης, τρυγικοῦ ὀξέος, ὀξικοῦ ὀξέος, κιτρικοῦ ὀξέος, φαινόλης, σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ ἄλλων ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ὡς ἔκδοχον τῶν καταποτίων τούτων πρὸς ἀποφυγὴν ἐκρήξεως, χρησιμοποιεῖται ὁ λευκὸς βῶλος.

Ὑποφωσφορώδη ἅλατα. Μετὰ νιτρικῶν καὶ ὑποχλωριωδῶν ἁλάτων ὡς καὶ μετὰ χλωρικοῦ καὶ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου παρέχουσιν ἐπικίνδυνα ἐκρήξεως μείγματα.

Ὑποχλωριώδη ἅλατα (ὑποχλωριῶδες ἀσβέστιον). Μεθ' ὑποφωσφορωδῶν ἁλάτων, θείου, καφουρᾶς, αἰθερίων ἐλαίων, ἀμμωνίας καυστικῆς, ἀμμωνιακῶν ἁλάτων, λιπῶν, τερεβινθελαίου, γλυκερίνης ἐκρήγνυνται ἀμέσως ἢ μετὰ πάροδον χρόνου δι' ἠπίας θερμάνσεως ἢ κρούσεως. Μᾶλλον ἐπικίνδυνα εἶναι τὰ μείγματα τῆς χλωριούχου ἀσβέστου μετὰ γλυκερίνης καὶ μετ' ἀμμωνιακῶν ἁλάτων (σχηματισμὸς χλωριούχου ἀζώτου).

Χλωρικά, βρωμικὰ καὶ ἰωδικὰ ἅλατα. Διὰ τριβῆς, πιέσεως, κρούσεως, ἠπίας θερμάνσεως, ἐκρήγνυνται μειγνύμενα μετὰ θείου, ἰωδίου, φωσφόρου, ἀναχθέντος σιδήρου, θειούχου ἀντιμονίου, ἄνθρακος, ὑποφωσφορωδῶν ἁλάτων, φυτικῶν κόνεων, τρυγός, γαλακτικοῦ σιδήρου, σακχάρου, ἀμύλου, ἁλάτων μορφίνης, φαινόλης, θυμόλης, σαλικυλικοῦ ὀξέος, ταννίνης, κατεχοῦ, λυκοποδίου, ρητινῶν, γλυκερίνης, ἀλκοόλης, ὑγροῦ ὑπερχλωριούχου σιδήρου.

Ἐκρήξεις ἐπέρχονται κατὰ τὴν διὰ χλωρικοῦ καλίου παρασκευὴν βεγγαλικῶν φώτων ἢ ὀδοντοτριμμάτων· πρὸς ἀποφυγὴν τούτων τὸ χλωρικὸν κάλιον κονιοποιεῖται κατ' ἰδίαν ἐντὸς ὑγδίου πορσελάνης (ἄνευ ἀλκοόλης) καὶ εἶτα προσμειγνύεται μετὰ ὀξειδωσίμων οὐσιῶν διὰ πτεροῦ ἢ καὶ διὰ τῆς χειρὸς προσεκτικῶς καὶ ἐπὶ χάρτου Τὸ θεῖον τῶν πυροτεχνημάτων πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀμειγὲς θειικοῦ ὀξέος. Γαργαρίσματα ἢ ὀδοντοπλύματα ταννίνης, κατεχοῦ καὶ χλωρικοῦ καλίου ἐκρήγνυνται. Διαλύματα ἀραιὰ καὶ κατ' ἰδίαν σκευασθέντα χλωρικοῦ καλίου μετὰ γλυκερίνης, φαινόλης καὶ θυμόλης εἶναι ἀκίνδυνα.

Χρωμικὸν ὀξὺ καὶ ἅλατά του. Μετ' αἰθερίων ἐλαίων, καφουρᾶς, ἀλκοόλης, γλυκερίνης καὶ ἄλλων ὀργανικῶν οὐσιῶν προκαλοῦσιν ἀμέσως ἢ μετὰ πάροδον χρόνου ἐκρήξεις. Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

— *φαρμάκων ἑνοποίησις* Ἐπειδὴ ἡ σύνταξις διεθνοῦς φαρμακοποιίας κατέστη διαρκὴς εὐσεβὴς πόθος, ἐπεδιώχθη ἡ ἑνοποίησις τοῦ τύπου τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων διὰ τῶν δύο διεθνῶν συσκέψεων ἐν Βρυξέλλαις (1902, 1925). Κατὰ τὴν δευτέραν σύσκεψιν ἀπεφασίσθη παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων 28 ἐθνῶν ἡ ἑνοποίησις 41 ἡρωϊκῶν φαρμάκων. Ε. Ι. Ε

— *φαρμάκων κατηγορίαι*. Τὰ φάρμακα ἀναλόγως τῆς συστάσεως, τῆς χρήσεως καὶ δράσεως αὐτῶν διαιροῦνται εἰς πλείονας κατηγορίας.

Ἁπλᾶ καὶ σύνθετα. Ὅταν τὸ φάρμακον ἀποτελῆται ἐκ μιᾶς οὐσίας, ὡς ἡ κόνις τῆς δακτυλίτιδος ἢ τὸ σιρόπιον τῆς μορφίνης, λέγεται *ἁπλοῦν* (simplicium). *Σύνθετον* (compositum) εἶναι, ὅταν περιέχῃ πλείονας οὐσίας, ὡς ἡ δοβήρειος κόνις ἢ τὸ βιενναῖον καθάρσιον. Ἡ διάκρισις αὐτὴ ἐφαρμόζεται εἰς τὰ γαληνικὰ φάρμακα. Τὰ ἐκ τῆς φύσεως προερχόμενα φάρμακα λέγονται *φυσικὰ* (naturalia) ἐνῷ τὰ ἐκ χημείων ἢ φαρμακείων *σκευαστὰ* (ar-

Digitized by Google

acta). Τὰ παλαιὰ δύσχρηστα καλοῦνται *ἀρχαῖα* ρμακα (medicamenta obsoleta).

'Εσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά. 'Αναλόγως τῆς χρήσεώς των τὰ φάρμακα φέρουσι τὸν ἕνα ἢ τὸν λον ἐκ τῶν τίτλων τούτων. Τὰ εἰσαγόμενα ἐν γαστρεντερικῇ κοιλότητι ἢ ὑποδορίως εἶναι ωτερικῆς χρήσεως, τὰ δὲ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ῦ σώματος ἐπιφανείας χρησιμοποιούμενα λέγονι ἐξωτερικῆς χρήσεως. 'Ενίοτε ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ρμακον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐσωτερικῶς ὶ ἐξωτερικῶς, ὡς τὸ διάλυμα τῆς ἄχνης ὑδραρρου ἐσωτερικῶς ὡς ἀντισυφιλιδικὸν καὶ ἐξωτεκῶς ὡς ἀντισηπτικόν. Μορφαὶ ἐσωτερικῆς χρήως εἶναι τὰ ἐγχύματα, ἀφεψήματα, μείγματα, χυλίσματα, γαλακτώματα, ἐκλείγματα, καταπόι, τροχίσκοι, ἐνάζυμα, καψάκια, τραγήματα, φυματα κλπ. Μορφαὶ ἐξωτερικῆς χρήσεως εἶναι ἀλοιφαί, κολλύρια, χρίσματα, πλύματα, ἐπιθέματα, ἔμπλαστρα, σάπωνες, ἐπιδεσμικὰ εἴδη, γαργαρίσματα, ὑπόθετα, κλύσματα κλπ.

'Ομοιοπαθητικὰ καὶ ἀλλοπαθητικὰ φάρμακα. Τὰ ῶτα εἶναι οὐσίαι προκαλοῦσαι τεχνητὴν νόσον ίνδυνον, κεκτημένα τὴν ἰδιότητα τῆς θεραπείας ς φυσικῆς νόσου δι' ἀντικαταστάσεως καὶ καστροφῆς αὐτῆς. Στηρίζονται δηλαδὴ ἐπὶ τῆς χῆς τοῦ «similia similibus» καὶ αἱ δόσεις των ναι ἐλάχιστοι, ἡ δὲ ἀραίωσίς των μεγίστη καὶ ἡ ίδοσίς των λίαν περιωρισμένη. Τὰ ἀλλοπαθηκά, ἀντιθέτως πρὸς τὰ πρῶτα, ἀντιδρῶσι πρὸς ς παθολογικὰς ἐκδηλώσεις (contraria contrariis ι εἶναι τὰ συνήθη τῆς φαρμακευτικῆς ἰάματα, ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους μέχρι σήμερον χρησιποιούμενα.

'Ακίνδυνα, δραστικά, δηλητήρια. Τὰ ἀκίνδυνα φάρκα ἐντίθενται εἰς συρτάρια ἢ δοχεῖα μετ' ἐπιαφῶν κυανῶν ψηφίων. Τὰ δραστικὰ φέρουσιν ιγραφὴν μετ' ἐρυθρῶν ψηφίων καὶ ἐπὶ τοῦ πώτος τῶν φιαλῶν τὰ ὄνομα καὶ τὴν ἐφ' ἅπαξ καὶ ιερησίαν μεγίστην δόσιν τοῦ φαρμάκου. Τὰ δητήρια ἔχουσιν ἐπιγραφὴν μελανὴν μετὰ λευκῶν ηφίων καὶ ἐπὶ τοῦ πώματος τῶν φιαλῶν τὸ ὄνομα ῦ δηλητηρίου καὶ τὴν μεγίστην ἐφ' ἅπαξ δόσιν.

'Επίσημα καὶ ἀνεπίσημα Τὰ ἐν τῇ ἐπισήμῳ φαρικοποιίᾳ τοῦ κράτους ἀναγεγραμμένα φάρμακα γονται ἐπίσημα (officinalia), ἐνῷ τὰ ὑπὸ τῶν τρῶν συντιθέμενα ἢ τὰ ἀναγραφόμενα εἰς διάρα ἐγχειρίδια λέγονται ἀνεπίσημα (magistralia). λλοι φαρμακολόγοι officinalia καλοῦσι τὰ ἐπὶ ικρὸν συντηρούμενα φάρμακα, ἐνῷ magistralia κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παροχῆς των σκευαζόμενα

Φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα (spécialités). Εἶναι οιόντα βιομηχανίας, μὴ ἀναγραφόμενα μεταξὺ ν ἐπισήμων ἢ ἀνεπισήμων φαρμάκων. Ε. Ι. Ε.

—**φαρμάκων** *ποσολογία ἢ δοσεομετρία.* Τὸ πον τῶν φαρμάκων, ὅπερ ἀναγράφεται εἰς συνταγάς. Αἱ δόσεις τῶν φαρμάκων ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ικίας, τοῦ φύλου, τοῦ βάρους, τῆς συνηθείας, ῦ κλίματος, τῆς κράσεως κλπ. τοῦ ἀτόμου καὶ ικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς χρήσεώς ν (ὑποδορίως, ἐνδομυϊκῶς, ἐνδοφλεβίως, διὰ ῦ στόματος, διὰ τοῦ ἀπευθυσμένου κλπ.). Ἡ σότης τοῦ φαρμάκου ἡ προκαλοῦσα εἰς ὑγιεῖς ὶ πάσχοντας ὡρισμένα φαινόμενα καλεῖται *φυλογική* (dosis physiologica). Ἡ συνήθης δι' ἐνηκους δόσις, ἡ ἐπιφέρουσα θεραπευτικὸν ἀποτέσμα, καλεῖται *θεραπευτικὴ* dosis médicinalis)· καὶ μὲν χορηγῆται ἐφ' ἅπαξ λέγεται *πλήρης* (plena), δὲ τμηματικῶς *κατατετμημένη* (refacta). Τὸ ἀνώτον τῆς θεραπευτικῆς δόσεως λέγεται *μεγίστη* ις (dosis maxima), ἥτις εἶναι *ἡμερησία* (pro die ὶ *ἐφ' ἅπαξ* (pro dosi) 'Εκ τούτων διακρίνονται *δηλητηριώδης δόσις* (dosis venenata) καὶ ἡ *θανατηφόρος* (dosis letalis), αἵτινες ἀσχολοῦσι τὴν τοξικολογίαν. Ὑπάρχουσι πίνακες ἀναγράφοντες τὰς ιτρεπομένας ἐφ' ἅπαξ καὶ ἡμερησίας δόσεις τῶν ρμάκων, ὡς καὶ ἐπίσημος πίναξ τῶν δόσεων ν ἡρωϊκῶν φαρμάκων, συνταχθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει ς διεθνοῦς συσκέψεως τῶν Βρυξελλῶν. 'Ομοίως άρχουσι πλείονες τύποι ποσολογικοί, κανονίζον- ς ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τὸ ποσὸν τοῦ φαρμάκου. Οἱ Vogel καὶ Bientert χορηγοῦσι δι' ἕκαστον ἔτος παιδικῆς ἡλικίας $^1/_{20}$ τῆς δόσεως τοῦ ηλίκου (ὑπολογιζομένου 20 ἐτῶν), ὁ δὲ Young θορίζει τὸν ἑπόμενον τύπον διὰ μικρότερα τῶν ἐτῶν παιδία :

$$\text{ινονικὴ δόσις} = \frac{\text{ἀριθμὸς ἐτῶν}}{\text{ἀριθμὸς ἐτῶν} + 12}.$$ Ε. Ι. Ε.

φαρμακοπαθολογία (ἡ)· μέρος τῆς φαρμακογνωσίας πραγματευόμενον τὰ νοσήματα τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν, τὰ προκαλούμενα ὑπὸ φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας των. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοπνεύστης (ὁ)· ὁ ἀναπνέων δηλητήρια.

φαρμακόπνευστος (ὁ)· ὁ ἐκ φίλτρων ἐμπνεόμενος.

φαρμακοποιεῖον (τό)· τὸ μέρος ἔνθα ποιοῦνται φάρμακα, φαρμακεῖον.

φαρμακοποιία (ἡ)· τὸ παρασκευάζειν φάρμακα διὰ διαφόρων μεθόδων· || ἐπίσημος ὁδηγὸς κεκυρωμένος ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς πρὸς ὁμοιόμορφον ἔλεγχον τῶν φαρμάκων καὶ παρασκευὴν τῶν φαρμακοτεχνικῶν σκευασμάτων.

— *'Εγκυκλ.* Πάντα τὰ κράτη πρὸς προάσπισιν τῆς δημοσίας ὑγείας συνιστῶσιν ἐπιτροπάς, αἵτινες, κατόπιν μακρᾶς μελέτης, συγγράφουσι κώδικα κρατικὸν καθορίζοντα τὴν ἁγνότητα τῶν παρὰ τῶν φαρμακείων χορηγουμένων φαρμάκων καὶ τὰς μεθόδους τοῦ ἐλέγχου τούτων. Ἡ τῆς συντάξεως ἐπιτροπὴ ἐκλέγεται παρὰ τῆς κυβερνήσεως, ἀποτελεῖται δ' ἐξ εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἐν οἷς πλεονάζουσιν οἱ φαρμακοποιοί. Εἰς τὸν κώδικα τοῦτον ἀναγράφουσι τὰς ἰδιότητας τῶν χημικῶν, φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν φαρμάκων καὶ τὴν δοκιμασίαν αὐτῶν, τὴν παρασκευὴν τῶν γαληνικῶν σκευασμάτων τοὺς χαρακτῆρας ὀρῶν καὶ ἐμβολίων καὶ τὰς μεγίστας δόσεις τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων. Ἡ δοκιμασία τῶν φαρμάκων τελεῖται διὰ μεθόδων καθορισθεισῶν ἐπισήμως ὑπὸ τῆς κρατικῆς ἐπιτροπείας. 'Ανευρίσκονται οὕτως οὐ μόνον αἱ πρὸς νόθευσιν σκόπιμοι προσμείξεις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ ἀτελοῦς καθάρσεως ἢ κακῆς παρασκευῆς ποιότης τῶν φαρμάκων. Ὁ ἔλεγχος τῶν φαρμάκων τελεῖται διὰ μεθόδων φυσικῶν, χημικῶν καὶ φυσιολογικῶν. Αἱ φυσικαὶ μέθοδοι ἐρεύνης διαλαμβάνουσι τὸ εἰδικὸν βάρος, τὴν μορφὴν τῶν κρυστάλλων, τὰ σημεῖα ζέσεως, πήξεως καὶ τήξεως, τὸν δείκτην διαθλάσεως, τὸν βαθμὸν πολώσεως καὶ τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν. Αἱ χημικαὶ μέθοδοι ἐρεύνης ἀνάγονται εἰς τὴν ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν ἀνάλυσιν. Διὰ τὰ χημικὰ φάρμακα ἐπιζητεῖται ἐν ταῖς φαρμακοποιίαις ἡ φαρμακευτικὴ αὐτῶν καθαρότης καὶ οὐχὶ ἡ χημική, ἵνα μὴ ἐπιβαρύνωνται διὰ βαρείας τιμῆς λόγῳ τῆς ἁγνότητός των τὰ φάρμακα, ἐνῷ ἡ θεραπευτικὴ αὐτῶν ἱκανότης οὐδόλως διαφέρει. Αἱ φαρμακοποιίαι ἀναθεωροῦνται ἀνὰ δεκαετίαν.

Παρὰ τὰς ἐπισήμους φαρμακοποιίας ἐκδίδονται παρ' ἐπιστημόνων καὶ ὑπομνηματικὰ συμπληρώματα (Kommentare) τῶν ἐν ἰσχύϊ φαρμακοποιιῶν· ταῦτα εἶναι ἀνεπίσημα. Αἱ ἐπίσημοι φαρμακοποιίαι εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ πᾶν φαρμακεῖον.

'Εν 'Ελλάδι ἐπίσημοι φαρμακοποιίαι ἐξεδόθησαν: Ἡ κατὰ τὸ 1837 συνταχθεῖσα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ παρὰ τῶν Ι. Βούρου καθηγητοῦ τῆς εἰδικῆς παθολογίας καὶ ἰατροσυμβούλου, Ξ. Λάνδερερ, καθηγητοῦ τῆς φαρμακευτικῆς χημείας καὶ ἰατροσυμβούλου, καὶ Ι. Σαρτωρίου, αὐλικοῦ φαρμακοποιοῦ. Ἦτο αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετάφρασις τῆς βαυαρικῆς φαρμακοποιίας, ἐμπλουτισθεῖσα διά τινων παρατηρήσεων καὶ ξενογλώσσου ὀνοματολογίου τῶν φαρμάκων. Τῷ 1868 ἀνετυπώθη τῇ φροντίδι τοῦ Λάνδερερ ἄνευ ἐπισήμου ἐπιθεωρήσεως. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1917 ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατήρτισεν εἰκοσιδιμελῆ ἐπιτροπὴν πρὸς σύνταξιν τῆς δευτέρας ἐπισήμου ἑλληνικῆς φαρμακοποιίας, ἥτις ἐνεφάνισε τὸ ἔργον της τῷ 1924. 'Ανεπίσημοι φαρμακοποιίαι ἐξεδόθησαν ἐν 'Ελλάδι: *Ι. Β. Φωτεινοῦ*, «'Ελληνικὴ φαρμακοποιία» (Σμύρνη 1835), *Α. Καυπάνα*, «Φαρμακοποιία γενική» ('Αθῆναι 1850), *Γ. Λιβαδιώτου*, «Κῶδιξ φαρμακευτικός» (Κέρκυρα 1851—1852), *Β. Πίντου*, «Φαρμακοποιία» ('Αθῆναι 1881), «Φαρμακοποιία τοῦ γερμανικοῦ κράτους ΙΙΙ» (μετάφρ. *'Αφεντούλη-Χρηστομάνου*, 'Αθῆναι 1893), *Α. Κ. Δαμβέργη*, «Φαρμακοποιία» ('Αθῆναι 1899 καὶ 1909) καὶ *'Εμμ. 'Εμμανουήλ*, «Φαρμακοποιία-Φαρμακοτεχνία» ('Αθῆναι 1931)

Ε. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

φαρμακοποιός (ὁ)· ὁ ἐπιστήμων ἰδιοκτήτης φαρμακείου ἱδρυμένου δυνάμει εἰδικῆς ἀδείας τοῦ ὑπουργείου τῆς 'Υγιεινῆς. Οὗτος παρασκευάζει τὰς συνταγὰς τοῦ ἰατροῦ καὶ πάντα τὰ φάρμακα καὶ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ποιότητά των. 'Υποχρεοῦται νὰ ὑποβάλλῃ εἰς ἔλεγχον ἁγνότητος τὰ εἰσαγόμενα ἐν τῷ φαρμακείῳ του φάρμακα, ἐφαρμόζων χημικὰς καὶ μικροσκοπικὰς μεθόδους ἐρεύνης. 'Υπόκειται εἰς κρατικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ διέπεται ὑπὸ αὐστηρῶν νόμων. Ε. Ι. Ε.

— *[Στρατ.]* Ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ φαρμακευτικοῦ σώματος, ὁ φέρων βαθμὸν ἰσοδυναμοῦντα πρὸς λοχαγόν. Ν. Θ. Κ.

φαρμακοποσία (ἡ)· τὸ πίνειν φάρμακα ἢ δηλητήρια.

φαρμακοπότης (ὁ)· ὁ πίνων φάρμακα.

φαρμακοπωλεῖον (τό)· φαρμακεῖον.

φαρμακοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν ἀκατέργαστα φάρμακα καὶ βιομηχανικὰς δρόγας.

φαρμακὸς (ὁ)· ὁ φαρμακεύς || ὁ θυσιαζόμενος πρὸς ἁγνισμὸν ἄλλων (βλ. *Θαργήλια*) || κακοῦργος, φαῦλος, ἀνόσιος, δηλητηριαστής. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοσιδηρίτης (ὁ) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτόν, ἀδαμαντόστιλπνον μέχρι λιποστίλπνου, διαφανές, σκληρότητος 2,5 καὶ τύπου $Fe_8As_2O_9 16H_2O$. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοσυλλέκτης (ὁ)· ὁ συλλέγων φαρμακευτικὰ φυτά, βοτανοσυλλέκτης.

φαρμακοσυστηματική (ἡ)· μέρος τῆς φαρμακογνωσίας διαλαμβάνον τὴν συστηματικὴν ὀνοματολογικὴν βοτανικὴν κατάταξιν τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. Ε. Ι. Ε.

φαρμοκοτεχνεῖον (τό)· φαρμακοτεχνικὸν ἐργαστήριον.

φαρμακοτέχνης (ὁ)· ὁ ἐγκύπτων ἐν τῇ φαρμακοτεχνίᾳ, δηλαδὴ ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ ἐργασίᾳ τῶν γαληνικῶν ἢ φαρμακοτεχνικῶν σκευασμάτων. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοτεχνία (ἡ). 'Επιστήμη περιγράφουσα τὴν παρασκευὴν τῶν γαληνικῶν φαρμάκων, ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων, τοὺς κανόνας τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἰατρικῶν συνταγῶν καὶ ὅλην ἐκείνην τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν φαρμακοτεχνικῶν ἐργασιῶν (φυσικῶν, χημικῶν καὶ μηχανικῶν), δι' ὧν τὰ ἐν τῇ θεραπευτικῇ φάρμακα σκευάζονται ὑπὸ κατάλληλον πρὸς χρῆσιν μορφήν. Ἡ φαρμακοτεχνία περιλαμβάνει ἐν τῷ γενικῷ αὐτῆς μέρει τὰς φαρμακοτεχνικὰς μεθόδους (ζύγισιν, ὀγκομέτρησιν φαρμάκων ἀποστείρωσιν, ἀτολύμανσιν), τὰς μηχανικὰς ἐργασίας (διαλογήν, κοσκίνισμα, ἀνάδευσιν, μετάγγισιν, ἔκθλιψιν, ἀπήθησιν, φυγοκέντρησιν, διήθησιν, διαυγασμόν, κονιοποίησιν, πολτοποίησιν, γαλακτωματοποίησιν), τὰς φυσικὰς ἐργασίας (πυκνότης, προσδιορισμὸς θερμοκρασίας, ψῦξις, ξήρανσις, ἐξάτμισις, τῆξις, ἐξάχνωσις, ἀπόσταξις, κρυστάλλωσις, διάλυσις, ἐμβροχή, ἐκχύλισις, ἔγχυσις, θερμοδιαβροχή, ἀφέψησις, διαπίδυσις), τὰς χημικὰς ἐργασίας (ἄμεσος ἕνωσις, φρῦξις, ἀπανθράκωσις, ἀποτέφρωσις, πύρωσις, ἀναγωγή, ὀξείδωσις, ἀποσύνθεσις, ἐστεροποίησις, σαπωνοποίησις, ζύμωσις). 'Εν τῷ εἰδικῷ μέρει τῆς φαρμακοτεχνίας διαλαμβάνονται: τὰ ὀποθεραπευτικὰ καὶ ὀροθεραπευτικὰ φάρμακα, αἱ τοξῖναι καὶ τὰ ἐμβόλια, οἱ τεχνητοὶ ὀροί, τὰ τεχνητὰ ἰαματικὰ ὕδατα, τὰ ὀξύποτα, αἱ πτισάναι, τὰ ἀποζέματα, τὰ βάμματα, τὰ πνεύματα, τὰ ἐλιξίρια, τὰ εἴδη, αἱ κόνεις, οἱ πόλτοι, οἱ ὀποί, τὰ γλισχράσματα, τὰ γαλακτώματα, τὰ ὑδρόλυτα, τὰ γλυκερόλυτα, οἱ ἰατρικοὶ οἶνοι καὶ ζῦθοι τὰ ἰατρικὰ ὀξέα καὶ ἔλαια, τὰ ἀποστάγματα, τὰ ἀπόσταχτα πνεύματα, τὰ αἰθέρια ἔλαια, τὰ ἐκχυλίσματα, τὰ σιρόπια, τὰ μελιτώματα, τὰ γλυκάσματα, τὰ πηκτώματα, αἱ πάσται, τὰ δισκία, οἱ τροχίσκοι, αἱ σοκολάται, τὰ σακχαροκοκκία, τὰ κολλύρια, τὰ ὑπόθετα, τὰ κηρία, τὰ ῥαβδία, τὰ ἐνέματα, τὰ κλύσματα, τὰ εἰσπνευστά, τὰ γαργαρίσματα, τὰ ὀδοντοπλύματα, τὰ ὀδοντοκάθαρτρα, τὰ ἔρρινα, τὰ ἐκλείγματα, τὰ καταπότια, τὰ ἐνάζυμα, τὰ ἐκπιέσματα, τὰ ψεκάσματα, τὰ πυριάματα, τὰ λουτρά, τὰ πλύματα, τὰ ἐπιθέματα, τὰ χρίσματα, αἱ ἀλοιφαί, οἱ σάπωνες, τὰ καυτήρια, τὰ καταπλάσματα, τὰ ἔμπλαστρα, τὰ ὀθόνια, οἱ χάρται, τὰ κολλητικὰ ὑμένια, τὰ ἐπιδεσμικὰ εἴδη κλπ. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοτεχνική (ἡ)· ἡ φαρμακοτεχνία.

φαρμακοτεχνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ὁ καταγινόμενος εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν.

φαρμακοτιμία (ἡ)· ποσοτικὴ ἀνάλυσις πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἐμπορικῆς καὶ φαρμακολογικῆς ἀξίας τῶν φαρμακευτικῶν οὐσιῶν. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοτριβεῖον (τό)· διαμέρισμα τοῦ φαρμακοτεχνικοῦ ἐργαστηρίου, ἔνθα γίνεται ἡ κονιοποίησις καὶ ἡ τμῆσις τῶν χημικῶν φαρμάκων καὶ δρογῶν διὰ διαφόρων μεθόδων μερισμοῦ. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοτρίβης (ὁ)· ἄλλως *φαρμακοτρίπτης*, καὶ *φαρμακότριψ*· κατώτερος ὑπάλληλος φαρμακείου.

φαρμακοτρίπτης (ὁ), ἢ *φαρμακοτρίβης* (ὁ)· ὁ τρίβων φάρμακα ἐν τῷ φαρμακοπωλείῳ· κατώτερος ὑπάλληλος τοῦ φαρμακείου.

φαρμακουργία (ἡ)· τὸ πρακτικὸν ἔργον τοῦ φαρμακοποιοῦ, φαρμακοτεχνία.

φαρμακουργὸς (ὁ)· ὁ παρασκευαστὴς φαρμάκων, φαρμακοποιός.

φαρμακοῦσα (ἡ)· δημοτ., ἡ ποτίζουσά τινα μὲ φαρμάκι, ἡ συμφορὰς καὶ ὀδύνας καὶ πικρίας προκαλοῦσα (ἐπίθ. τῆς θαλάσσης).

Φαρμακοῦσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ 'Ικαρίου πελάγους «ὑπὲρ Μίλητον, ἐν ᾗ Ἄτταλος ἀνῃρέθη». Εἶναι ἡ σύγχρονος *Φαρμακο.* Σ. Ε. Λ.

Φαρμακοῦσαι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Ονομασία παρὰ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων δύο νησίδων παρὰ τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τῆς 'Ελευσῖνος (βλ. λ. *Κυράδες*).

φαρμακοφορεῖον (τό)· στρατιωτικὸν φορεῖον φαρμάκων.

φαρμακοφυσική (ἡ)· τμῆμα τῆς φυσικῆς, ἀφορῶν τὰ πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς φαρμακογνωσίας χρησιμοποιούμενα ὄργανα.

Digitized by Google

φαρμακοφυσιολογία (ἡ)· μέρος τῆς φαρμακογνωσίας, περιγράφον τοὺς ἐν τῷ φυτικῷ μορίῳ ἐξεργαζομένους διαφόρους σχηματισμοὺς πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν συστατικῶν τῶν δρογῶν, τὰς ζυμώσεις των, τὴν βιολογίαν των κλπ. Ε. Ι. Ε.

φαρμακοχημεία (ἡ)· μέρος τῆς φυτοχημείας, διάφορον τῆς φαρμακευτικῆς χημείας, ἀσχολούμενον μόνον περὶ τὰ ἐκ φαρμακευτικῶν φυτῶν προερχόμενα χημικὰ συστατικά. Ε. Ι. Ε.

φαρμακτός, *—ή, —όν*· μεμειγμένος μετὰ δηλητηρίου.

φαρμακώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ κεκτημένος ἰδιότητας φαρμάκου· || θεραπευτικός· || δηλητηριώδης.

φαρμάκωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ φαρμακώνω, χρησιμοποίησις δηλητηρίου, δηλητηρίασις.

φαρμακώνω δημοτ. παρέχω φάρμακον, δηλητήριον, δηλητηριάζω: «τὸν ἐφαρμάκωσε ἡ γυναῖκά του» || κάμνω τινὰ νὰ αἰσθανθῇ πικρὰν γεῦσιν καὶ συνεκδοχ. πικρίαν, θλῖψιν: «μοῦ ἔδωσε καφὲ χωρὶς ζάχαρι καὶ μὲ φαρμάκωσε», «μὲ φαρμακώνεις μ' αὐτὰ τὰ λόγια σου» || παθ. λαμβάνω φάρμακον, δηλητήριον, αὐτοκτονῶ διὰ δηλητηρίου, δηλητηριάζομαι: «φαρμακώθηκε καὶ πέθανε» || πικραίνομαι, δυσανασχετῶ, αἰσθάνομαι θλῖψιν: «τ' ἄκουσα καὶ φαρμακώθηκα».

Φαρμὰν (Farman), *Ἑρρῖκος*. Γάλλος ἀεροπόρος καὶ κατασκευαστὴς ἀεροπλάνων, γεννηθεὶς τῷ 1874. Ἠσχολεῖτο κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ἀγώνισμα τῆς ποδηλατοδρομίας, εἰς ἣν εἶχε καταστῆ πρωταθλητὴς τῆς Γαλλίας, βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν αὐτοκινητοδρομίαν κερδίσας τὴν διαδρομὴν Παρισίων-Βιέννης καὶ τέλος γενόμενος πιλότος ἀεροπόρος κατώρθωσε τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1908 νὰ κερδίσῃ τὸ ἔπαθλον Deutsch-Archdeacon, διαγράψας πρῶτος κύκλον περιμέτρου ἑνὸς χιλιομέτρου ἐν πτήσει διὰ διπλάνου Βουαζέν. Τὴν 30 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους κατήγαγε νέαν ἐπιτυχίαν διὰ πτήσεως ἀπὸ τῆς πόλεως Μπουὺ εἰς Ρέμς. Ἀσχοληθεὶς βραδύτερον μὲ τὴν κατασκευὴν ἀεροπλάνων, ἐπενόησε διαφόρους ἐπιτυχεῖς τύπους στρατιωτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἀεροπλάνων, ὧν ἄριστον τὸ ἐμπορικὸν «Γολιάθ», διατηρήσαν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἐπίδοσιν τῶν πτήσεων διαρκείας. Χ. Δ.

—**Φαρμὰν** (Farman), *Μαυρίκιος*. Γάλλος ἀεροπόρος καὶ κατασκευαστὴς ἀεροπλάνων, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1877. Ὑπῆρξε διαδοχικῶς προταθλητὴς τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ποδηλατοδρομίαν (1895), διάσημος αὐτοκινητιστὴς καὶ τέλος ἄριστος ἀεροπόρος, ἐπινοήσας τύπον διπλάνου, ὅστις ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐν τῇ γαλλικῇ ἀεροπορίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνεταιρίσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἑρρίκου. Χ. Δ.

φάρμαξις (ἡ)· ἡ διὰ φαρμάκων θεραπεία.

φαρμασονία (ἡ)· δημοτ., τὸ σύνολον τῶν φαρμασόνων, τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων, τεκτονισμός.

φαρμασόνος (ὁ)· δημοτ., ὁ ἐλεύθερος τέκτων, μασόνος || κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *φαρμάκι*, πικρόχολος ἄνθρωπος, κακεντρεχής, ὀξύθυμος: «ξέρεις τί φαρμασόνος εἶν' αὐτός;», καὶ θηλ. *φαρμασόνα* (γαλλ franc—maçon).

Φαρμιουβεΐζαγα */Γεωγρ./*. Προτέρα ὀνομασία τῶν χωρίων *Ἄνθεια* (βλ. λ.) καὶ *Αἴπεια* τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Φαρμουθί. Ὁ 8ος μὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἔτους, ὁ σήμερον *Μπαρμουδὲ* τῶν Κοπτῶν, ἀρχόμενος τὴν 27 Μαρτίου τοῦ Ἰουλιανοῦ ἔτους. Ἔχει, ὡς πάντες οἱ μῆνες, ἡμέρας 30. Γ. Λ. Α.

φαρμπαλᾶς (ὁ), καὶ *φραμπαλᾶς* (ἐκ τοῦ γαλλ. falbala). Ἐπίρραμμα, ἐλεύθερον κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, ταινία ἢ φάσα, κομμένη εὐθεῖα, σουρωμένη καὶ ἐπιρραπτομένη ἐκ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς ἢ πλισεδωτή, ἐπὶ τοῦ ποδογύρου γυναικείας φούστας. Ὁ φαρμπαλᾶς πρωτοεμφανίζεται εἰς τὴν ἱσπανικὴν ἐσθῆτα ἀπὸ τοῦ 1575· αἱ γυναῖκες τῆς Ἀνδαλουσίας καὶ αἱ Ἀθιγγανίδες φέρουν καὶ σήμερον 2—4 φαρμπαλάδες εἰς τὴν φοῦσταν, τὴν ποδιὰν καὶ εἰς ἄλλα φορέματα. Ὁ γαλλικὸς συρμὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐμφανίζει τὸν φαρμπαλᾶν εἰς τὴν φοῦσταν, τὸ ἄκρον τῶν χειρίδων καὶ περὶ τὸν τράχηλον ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὡς καὶ πλισεδωτὸν γύρω εἰς τὸ μαλακόφ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1892—1914 ἐδιεθνοποίησεν αὐτὸν δημιουργήσας φούστας ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων πλατυτάτων φαρμπαλάδων ἀπαρτιζομένας καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὸν εἰς τὰ ἐσώρουχα τῶν γυναικῶν. Ὁ φαρμπαλᾶς λοξοειδῶς κομμένος ἢ κλὸς, βολάν, εἶναι σύγχρονος· προστίθεται διὰ νὰ στολίσῃ ἔνδυμα, μαξηλάρια, καλύμματα, παραπετάσματα, ἢ διὰ νὰ ἐπιμηκύνῃ μεταποιηθὲν φόρεμα κορασίδος κλ. Τὸ ἑλληνικὸν κλασσικὸν ἔνδυμα, ὅπως καὶ ἡ σύγχρονος ἐγχωρία φορεσιὰ γυναικῶν, ἠγνόησαν τελείως τὸν φαρμπαλᾶν. Α. Γ.-Γ.

Φάρμπαχ (Farbach). Οἰκογένεια αὐστριακῶν μουσικῶν, ἧς κυριώτερα μέλη εἶναι:

—1) *Ἰωσὴφ* (1805—1883). Ὑπῆρξε διάσημος κιθαριστὴς καὶ πλαγιαυλητής, συνθέσας κοντσέρτα διὰ πλαγίαυλον.

—2) *Φίλιππος* (1815—1885). Ἔζησεν ἐν Βιέννῃ, ἔνθα διεκρίθη ὡς μελοδραματικὸς συνθέτης διὰ τῶν ἔργων: «Der Liebe Opfer» (1844), «Das Schwert des Königs» (1845) κ. ἄ. Γ. Σ.

Φαρνάβαζος. —1) Πέρσης σατράπης τῆς Φρυγίας, Βιθυνίας καὶ Καππαδοκίας, μὲ ἕδραν τῆς σατραπείας του τὸ παρὰ τὴν Προποντίδα Δασκύλειον, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἦτο υἱὸς τοῦ Φαρνάκου καὶ ἀντίπαλος τοῦ σατράπου Τισσαφέρνους, ὅστις, ὡς καὶ ὁ Φαρνάβαζος, ἐπεδίωκε τὴν εὔνοιαν τῆς Σπάρτης εἰς τὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας σχέσεις του. Κατισχύσας τοῦ Τισσαφέρνους ὁ Φαρνάβαζος, ἀνέλαβεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ναυάρχου τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων Μινδάρου, κατὰ τὸ 411 π. Χ., τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀπόσπασιν τῶν ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ Ἑλλησπόντου ἑλληνίδων πόλεων. Οὕτως ὁ ἀπὸ τοῦ εἰρημένου ἔτους ὁ πόλεμος Ἀθηναίων—Λακεδαιμονίων (Πελοποννησιακὸς) μετετέθη εἰς τὰς περὶ τὸν Ἑλλήσποντον χώρας, τῶν ὁποίων ἡ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατοχὴ ὄχι μόνον ἦτο τὸ τελευταῖον στήριγμα τῆς θαλασσοκρατίας των, ἀλλὰ καὶ ἐξησφάλιζε, μετὰ τὴν ἀπώλειαν καὶ τῆς Εὐβοίας, τὴν προσκομιδὴν τοῦ ἀναγκαίου πρὸς διατροφὴν των σίτου. Κατόπιν ὅμως τῶν ἐπανειλημμένων νικῶν τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Ἄβυδον, τὴν Κύζικον καὶ τὴν Χαλκηδόνα, ὁ Φαρνάβαζος ἐπείσθη ὅτι καὶ ὁ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὁ παρὰ τὸν Βόσπορον ἀγὼν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ἀπωλέσθη καὶ ὅτι συμφέρον εἶχε νὰ διαλλαγῇ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. καὶ οὕτω μετέστη πρὸς τὴν συμμαχίαν αὐτῶν. Πρὶν ἡ ὅμως ριζοβοληθῇ ἡ νέα συμμαχία, ἡ πολιτικὴ τῶν Περσῶν ἔλαβεν ἄλλην κατεύθυνσιν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ἀποστολῆς, ὡς καράνου, Κύρου τοῦ νεωτέρου μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ Φαρνάβαζος, διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Κύρου, σατράπου Λυδίας, Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας, ἀπώλεσε τὴν σατραπείαν του, ἀλλ' ἀνέκτησε ταύτην βραδύτερον, ὅτε ὁ Κῦρος κατέστη ὕποπτος πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην. Τότε δέ, συνεχίζων τὸ πολιτικόν του πρόγραμμα, τῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων συνεννοήσεως, ἐδέχθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς σατραπείας του, τὸ Δασκύλειον, τὸν πρώην ἀντίπαλόν του Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ τὸν διευκολύνῃ νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην. Πεισθεὶς ὅμως ὑπό τε τοῦ Λυσάνδρου καὶ τοῦ Κύρου, ἐχθρικώτατα διακειμένων πρὸς ἐκεῖνον, ἠναγκάσθη νὰ βοηθήσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ φίλου καὶ ξένου (404 π. Χ.).

Ὅτε οἱ Κύρειοι, μετὰ πολλὰς περιπετείας, ἔφθασαν εἰς τὰ σύνορα τῆς σατραπείας τοῦ Φαρναβάζου (400 π. Χ.) ἐπέτυχεν οὗτος διὰ διαφόρων ὑποσχέσεων πρὸς τὸν τότε ναύαρχον τοῦ ἐν τῇ Προποντίδι στόλου τῶν Λακεδαιμονίων Ἀναξίβιον ν' ἀπομακρύνῃ τὰ ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα στίφη ἐκεῖνα εἰς τὴν Θράκην. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον ὅμως ἔτος τὰ στίφη ἐκεῖνα, ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Δερκυλλίδαν, τὸν διάδοχον τοῦ Θίβρωνος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Κύρειοι εἶχον παραδοθῇ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος, ἐλεηλάτησαν πολλὰς πόλεις τῆς Αἰολίδος, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζου, ἐχθροῦ ἐκ προσωπικῆς ἀφορμῆς τοῦ Δερκυλλίδα. Μετὰ τὴν λεηλασίαν ταύτην τῆς σατραπείας του ἀνῆλθεν οὗτος εἰς Σοῦσα καὶ ἔπεισε τὸν Ἀρταξέρξην νὰ ναυπηγήσῃ στόλον πολὺν καὶ ν' ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τούτου εἰς τὸν Ἀθηναῖον Κόνωνα πρὸς καταπολέμησιν τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἦσαν ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς Πέρσας ἐχθρός. Ἡ ναυπήγησις τοῦ στόλου, γενομένη γνωστὴ εἰς τὴν Σπάρτην, προεκάλεσε τὴν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως Ἀγησιλάου, ὅστις κατήγαγε τὴν περιφανῆ κατὰ τὸ 395 π. Χ. νίκην του παρὰ τὸν Πακτωλόν.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἀγησίλαος εἰσέβαλεν εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἠνάγκασε τοῦτον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πρωτεύουσάν του καὶ νὰ περιπλανᾶται τῇδε κἀκεῖσε διωκόμενος ὑπὸ Λακεδαιμονίων στρατιωτῶν. Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν ὅμως τοῦ Ἀγησιλάου ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας, κατόπιν τῆς ἐκρήξεως τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου, ηὐτύχησεν ὁ Φαρνάβαζος, συστρατηγῶν μετὰ τοῦ Κόνωνος, νὰ ἴδῃ στεφομένας ὑπὸ ἐπιτυχίας τὰς δοθείσας πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην συμβουλάς του διὰ τῆς μεγάλης νίκης τοῦ Κόνωνος ἐν Κνίδῳ, κατ' Αὔγουστον τοῦ 394 π. Χ., τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ ἐκ τῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων ἐκδίωξις τῶν Λακεδαιμονίων ἁρμοστῶν καὶ ἡ ἀνακήρυξις τῆς αὐτονομίας αὐτῶν, ἡ ὑπὸ τοῦ στόλου Φαρναβάζου-Κόνωνος κατάληψις τῶν Κυθήρων καὶ ἡ λεηλασία τῶν παραλίων Λακωνικῆς καὶ Μεσσηνίας, ἡ ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν διεξαγόντων τὸν κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων Κορινθιακὸν πόλεμον συμμάχων καὶ ἡ ἀνέγερσις τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν δαπάνῃ τῶν Περσῶν.

Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τοῦ Φαρναβάζου ἔσχον μὲν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἐξαναγκασμὸν τῆς Σπάρτης νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν σύναψιν τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Περσία ἀπέβη διπλωματικῶς κυρία τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ κατέστησαν τοῦτον ἡμιανεξάρτητον ἀπὸ τῆς περσικῆς αὐλῆς. Ἐπῆλθον ὅμως αἱ ἐκστρατεῖαι τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Αἰγύπτου τῷ 392—390, ὅτε μετέσχεν ἐνεργῶς τούτων καὶ ὁ Φαρνάβαζος, καὶ κατὰ τὸ 374, ὅτε αὐτὸς μετὰ τοῦ Ἀθηναίου Ἰφικράτους ἐπῆλθεν κατ' αὐτῆς. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀτυχίας ταύτης ἐξηφανίσθη ὁ Φαρνάβαζος ἐκ τῆς σκηνῆς τῶν γεγονότων τῶν μετὰ ταῦτα (373 καὶ ἑξῆς) χρόνων ἄγνωστον τί παθών.

—2) Πέρσης μεγιστάν, υἱὸς τοῦ Ἀρταβάζου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς περσικῆς στρατιᾶς κατὰ τὸ 333 π. Χ. Μέμνονος. Εἰς τοῦτον ὁ Μέμνων, ἀσθενήσας κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μυτιλήνης, ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς περσικῆς στρατιᾶς καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας αὐτῆς, τὴν ὁποίαν καὶ ἐξηνάγκασεν οὗτος μετὰ τοῦ Αὐτοφραδάτου εἰς παράδοσιν. Μετὰ ταῦτα μετεκόμισε τοὺς ὑπὸ τὰς διαταγάς του μισθοφόρους τῆς περσικῆς στρατιᾶς εἰς Συρίαν καὶ μετὰ τὴν ἀποβίβασιν τούτων ἔσπευσεν εἰς Τένεδον, τὴν ὁποίαν ἠνάγκασε νὰ ἀποστῇ τῆς πρὸς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον συμμαχίας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χίον, ἔνθα ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων κατοίκων τῆς νήσου κατὰ τῆς ἐν ταύτῃ περσικῆς φρουρᾶς. Εὗρεν ὅμως εὐκαιρίαν ἐν Κῷ, ἔνθα ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος, νὰ δραπετεύσῃ. Μετὰ ταῦτα διετέλεσε ναύαρχος τοῦ περσικοῦ στόλου μέχρι τῆς διαλύσεώς του (331 π. Χ.). Βραδύτερον γίνεται μνεία τοῦ Πέρσου τούτου μεγιστᾶνος κατὰ τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ μάχην τοῦ Εὐμένους (ὅστις εἶχε λάβει τὴν ἀδελφήν του Ἄρτωνιν σύζυγον ἀπὸ τοῦ 324 π. Χ.), κατὰ τοῦ Κρατέρου (321 π. Χ.), ἔνθα διηύθυνε τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ στρατοῦ τοῦ Εὐμένους.

Τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 Φαρναβάζου διεσώθησαν καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ, κοπέντα ἐπ' ὀνόματί του ἐν Κυζίκῳ, ἐν Λαμψάκῳ καὶ ἐν Ταρσῷ, φέροντα τὴν κεφαλήν του (πωγωνοφόρον μετὰ περσικῆς τιάρας) καὶ τὸ ὄνομά του μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Φαρναζάθρης. Υἱὸς τοῦ Ἀτραβάτου, ἡγεμὼν τῶν Ἰνδῶν, συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ 480 π. Χ. Α. Θ. Σ.

Φαρνάκη */Μυθολ./*. Θυγάτηρ τοῦ Μεγασσάρου, βασιλέως τῶν Ὑριέων ἐν Βοιωτίᾳ, σύζυγος τοῦ Σανδόκου καὶ μήτηρ τοῦ Κινύρα. Α. Θ. Σ.

Φαρνάκης. —1) Μυθικὸς γενάρχης τῶν βασιλέων τῆς Καππαδοκίας, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Διοδώρου. Ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶχε συζευχθῆ τὴν Ἄτοσσαν ἀδελφὴν τοῦ Πέρσου Καμβύσου πατρὸς Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου.

—2) Πατὴρ τοῦ Ἀρταβάζου, ὅστις κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος εἶχε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Πάρθων καὶ Χορασμίων.

—3) Μεγιστὰν Πέρσης, υἱὸς τοῦ Φαρναβάζου. Οὗτος, σατράπης ὢν τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Μυσίας, ἐμερίμνησε κατὰ τὸ 430 π. Χ νὰ σταλῇ πρεσβεία πελοποννησιακὴ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν διὰ νὰ παρορμήσῃ τοῦτον νὰ παράσχῃ τὴν ὑποστήριξίν του κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Πελοποννησίους. Ἐξ εὐνοίας πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους κατὰ τὸ 422 π. Χ. παρεχώρησε πρὸς τοὺς ἐξωσθέντας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐκ τῆς νήσου των κατοίκους τῆς Δήλου τὴν πόλιν Ἀδραμύττιον πρὸς ἐγκατάστασίν των.

—4) Μεγιστὰν Πέρσης, ἀδελφὸς τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Γ' τοῦ Κοδομαννοῦ. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐν Γρανικῷ ποταμῷ μάχην (334 π. Χ.).

—**Φαρνάκης Α'**. Βασιλεὺς τοῦ Πόντου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μιθριδάτου τοῦ Δ', τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πόντου, καὶ πάππος Μιθριδάτου τοῦ ΣΤ' τοῦ Μεγάλου. Κατὰ τὸ 183 π. Χ. κατέλαβε τὴν Σινώπην (ἥτις ἦτο ἡ ἀκμαι-

Φαρνάκης Α' τοῦ Πόντου ἐπὶ χρυσοῦ νομίσματος.
Ὄπισθεν Ἑρμῆς ἢ Βάκχος Πετασοφόρος κρατῶν κλῆμα ἀμπέλου, κηρύκειον καὶ κέρας Ἀμαλθείας, ἐκατέρωθεν δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ... κεραυνός, σελήνη καὶ ἀστήρ. «βασιλέως Φαρνάκου».

Digitized by Google

ρα τῶν κατὰ τὰ μεσημβρινὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἑλληνίδων πόλεων καὶ ἐθαλασσοκράτει ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκείνῃ), τὴν ὁποίαν καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του Κατὰ δὲ τὸ 181 π. Χ. ἐπετέθη κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Εὐμένους τοῦ Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀριαράθου, ὅτε καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλατίαν. Ὁ πόλεμος οὗτος, διακοπεὶς ἐπὶ ἕνα χρόνον τῇ ἐπεμβάσει τῶν Ρωμαίων ὑπὲρ τοῦ φίλου των Εὐμένους, διήρκεσε μέχρι τοῦ 179 π. Χ., ὅτε ἠναγκάσθη ὁ Φαρνάκης νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην πρὸς τὸν Εὐμένη, διότι καὶ ὁ σύμμαχός του βασιλεὺς τῆς Συρίας Σέλευκος Δ' ἠμποδίσθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων νὰ παράσχῃ πρὸς αὐτὸν τὴν συνδρομήν του. Ὁ Φαρνάκης Α' ἐβασίλευσε τῆς χώρας του μέχρι τοῦ 157 π. Χ., ὅτε, ἀποθανόντα, τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Μιθριδάτης Ε'.

—**Φαρνάκης Β'.** Βασιλεὺς τοῦ Βοσπόρου ἐν ἀρχῇ, βραδύτερον δὲ καὶ τοῦ Πόντου καὶ τῆς Κολχίδος. Ἦτο υἱὸς Μιθριδάτου τοῦ ΣΤ', τοῦ Μεγάλου, Εὐπάτορος καὶ Διονύσου ἐν ταὐτῷ καλουμένου, τὸν ὁποῖον, αὐτοκτονήσαντα, διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον. Γενόμενος βασιλεὺς ὁ Φαρνάκης, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ 66 π. Χ. διατρίβοντα ἐν Ἀσίᾳ Πομπήϊον, ἐπωφεληθεὶς δὲ βραδύτερον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου κατέλαβε τὴν ἐλευθέραν πόλιν Φα-

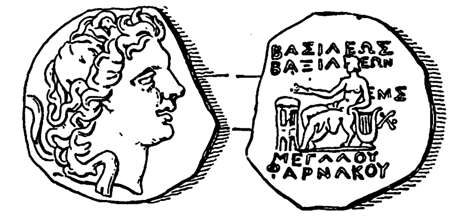

Φαρνάκης Β' τοῦ Πόντου ἐπὶ χρυσοῦ νομίσματος.
[Ὄπισθεν Ἀπόλλων καθήμενος, λύρα, τρίπους, ἡ φράσις «βασιλέως βασιλέων μεγάλου Φαρνάκου» καὶ τὸ ἔτος ΕΜΣ (=245) τῆς χρονολογίας τοῦ Πόντου (=52 π. Χ.)]

ναγορίαν, τὴν Μικρὰν (ἢ Ἐλάσσονα) Ἀρμενίαν, τὴν Κολχίδα καὶ τὸν Πόντον ὁλόκληρον, νικήσας παρὰ τὴν Νικόπολιν καὶ τὸν ἐναντιον του ἀποσταλέντα ὕπαρχον τοῦ Καίσαρος Δομίτιον Καλβῖνον. Ὅτε ὅμως ἡτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ ἀποστατήσαντος γυναικαδέλφου του Ἀσάνδρου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν διοίκησιν τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου, ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Καίσαρος καὶ ὑπέστη πανωλεθρίαν παρὰ τὰ Ζῆλα (47 π Χ.). Ἐκ τῆς ταχείας ἐκβάσεως τοῦ πολέμου τούτου ἐπλάσθη ὁ θρῦλος τῆς ἀναγγελίας τῆς λήξεώς του ὑπὸ τοῦ Καίσαρος εἰς τὴν Ρώμην μὲ τὰς λέξεις veni, vidi, vici (=ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα). Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν του ὁ Φαρνάκης ἔφυγε μὲ ὀλίγους ἱππεῖς εἰς τὴν Σινώπην. Ἀπέθανε φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ προρρηθέντος γυναικαδέλφου του Ἀσάνδρου, ὅστις καὶ τὸν διεδέχθη, γενόμενος βασιλεὺς τοῦ Πόντου καὶ Βοσπόρου.

Ἀμφοτέρων τῶν προρρηθέντων βασιλέων τοῦ Πόντου διεσώθησαν νομίσματα φέροντα τὸ ὄνομά των μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας. ΚΑΦ.

Φαρνακία *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία ὀνομασία τῆς ἐν Συρίᾳ πόλεως *Ἀπαμείας* τῆς Συριακῆς ἢ ἐπὶ τὸν Ὀρόντην.

— **Φαρνακία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἑρμώνασσα* καὶ *Κερασοῦς*.

Φαρνάκιος, *ἅγιος*. Στρατιώτης ἐν τῷ ρωμαϊκῷ στρατῷ ὤν, ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐν Ἀρμενίᾳ κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μετὰ ἓξ ἀδελφῶν αὐτοῦ: *Ὀρεντίου, Ἔρωτος, Φίρμου, Φιρμίνου, Κυριακοῦ* καὶ *Λογγίνου,* μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 25 (24 ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας) Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

Φάρναμ (Farnham) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Σόρρεϋ, εἰς ἀπόστασιν 68 χλμ. ΝΔ. τοῦ Λονδίνου. Κάτ. 14.311. Πλησίον αὐτῆς κεῖται ὁ πύργος τῶν ἐπισκόπων τοῦ Γουίντσεστερ καὶ τὸ λεγόμενον Πάρκον τοῦ Μούρ. Η. Π. Γ.

Φάρνγουορθ (Farnworth) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Λάγκασερ, προάστιον τοῦ Μπόλτον. Κάτ. 27 901. Εἶναι κέντρον βιομηχανικόν, ἔχον μεγάλα μηχανουργεῖα, ὑφαντουργεῖα καὶ ἐργοστάσια κεραμοποιίας, καὶ ἐν τῇ περιοχῇ του γαιανθρακωρυχεῖα καὶ μεταλλεῖα σιδήρου. Η. Π. Γ.

Φαρνέζε, ἢ ***Φαρνέσιοι*** (Farnese). Ὄνομα ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Ἰταλίας, ὅστις ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος διεδραμάτισε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ πράγματα τῆς χώρας καὶ ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Κατεῖχον κατ' ἀρχὰς τὸν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ παπικοῦ κράτους πύργον τοῦ Φαρνέτο παρὰ τὸ Ὀρβιέτο, ἀπὸ τοῦ 1545 ὅμως ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας *Ἀλέξανδρος Φαρνέζε,* γενόμενος πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Παῦλος Γ', ἵδρυσε τὸ κληρονομικὸν δουκᾶτον τῆς Πάρμας καὶ Πλακεντίας, ὅπερ ἐξεχώρησεν εἰς τὸν φυσικὸν υἱόν του *Πέτρον-Λουδοβῖκον*. Ἔκτοτε οἱ Φαρνέσιοι ἦρξαν τοῦ δουκάτου τῆς Πάρμας μέχρι τοῦ 1831, κατεῖχον δὲ ἐν Ρώμῃ περίφημον φερώνυμον ἀνάκτορον καὶ ὡραίαν ἔπαυλιν. Κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Πέτρος-Λουδοβῖκος*** (1503—1547). Νομιμοποιηθεὶς φυσικὸς υἱὸς τοῦ πάπα Παύλου Γ', ἄρξας ἀπὸ τοῦ 1545 τοῦ δουκάτου τῆς Πάρμας καὶ Πλακεντίας, ὅπερ ὁ πατήρ του ἵδρυσε χάριν αὐτοῦ. Ὑπῆρξε τυραννικὸς ἡγεμών, ἐπισύρας τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ὑπηκόων του, ἀλλὰ μετὰ διετῆ ἡγεμονίαν ἐδολοφονήθη. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ Πλακεντία ἀπεχωρίσθη τῆς Πάρμας, περιελθοῦσα εἰς τὸν Φερδινάνδον ντὲ Γκοντσάγκα, διοικητὴν τοῦ Μιλάνου.

—2) ***Ὀκτάβιος*** (1520—1586). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου, συζευχθεὶς τὴν Μαργαρίταν τῆς Αὐστρίας, θυγατέρα τοῦ Καρόλου Κουΐντου. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῆς Πάρμας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, προσεπάθησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Πλακεντίαν, δὲν ἐπέτυχεν ὅμως τοῦτο παρὰ πολὺ βραδύτερον, βοηθηθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰουλίου Γ'.

—3) ***Ἀλέξανδρος*** (1545—1592). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων πολεμιστῶν καὶ διπλωματῶν τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του. Ὅτε ἡ μήτηρ του Μαργαρίτα διωρίσθη κυβερνῆτις τῶν Κάτω Χωρῶν, ἠκολούθησεν αὐτὴν εἰς Βρυξέλλας, εἶτα δὲ μετέβη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου Β' καὶ τῷ 1571 μετέσχε τῆς περιφήμου ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, διακριθεὶς ἐξόχως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δὸν Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ (1578), διεδέχθη αὐτὸν ὡς κυβερνήτης τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ προσεπάθησε νὰ εὐρύνῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας πρὸς Ν. και πρὸς Β Καὶ πρὸς Ν. μὲν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, καταλαβὼν κατόπιν λαμπρᾶς πολιορκίας τὴν Ἀμβέρσαν, πρὸς Β. ὅμως ἠστόχησε, λόγῳ τῆς βοηθείας, ἣν παρέσχεν ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὴν Ζηλανδίαν. Ἀποσταλεὶς βραδύτερον ἐναντίον τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου, ὅστις ἤθελε νὰ ἐγκαταστήσῃ βασίλισσαν τῆς χώρας τὴν θυγατέραν του Κλάραν-Ἰσαβέλλαν, κατώρθωσε νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν Ἑρρῖκον Δ' ὅπως λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων (1590 καὶ τῆς Ρουένης (1592). μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων, ἅτινα ἔλαβεν ἐν μάχῃ παρὰ τὸ Κωντεμπέκ Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του εἶχεν ἀνακηρυχθῆ, καίπερ ἀπών, δοὺξ τῆς Πάρμας.

—4) ***Ρανοῦκος Α'*** (1569—1622). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὃν διεδέχθη μετὰ τὸν θάνατόν του ὡς δοὺξ τῆς Πάρμας. Ὑπῆρξε φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, πλουτίσας τὴν Πάρμαν, διὰ πολλῶν μνημείων, διῴκησεν ὅμως δεσποτικῶς, ἐπισύρας τὴν ἐχθρότητα οὐ μόνον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν τοῦ κράτους του, τῶν ὁποίων τοὺς ἀρχηγοὺς συνέλαβε καὶ ἐθανάτωσε (1612). Ὑποπτευόμενος καὶ τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν *Ὀκταβιον*, ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν ἀθλιότητι.

—5) ***Ὀδόαρδος*** (1612—1646). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου, ἀναδειχθεὶς μέτριος καθόλα ἡγεμών.

— 6) ***Ρανοῦκος Β'*** (1630—1694). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ δουκᾶτον τῆς Πάρμας ἀπώλεσε τὸ Κάστρο, καταληφθὲν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Ι'.

— 7) ***Φραγκῖσκος*** (1678—1727). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου. Ἐπ' αὐτοῦ ἐξέσπασεν ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου πόλεμος, κατ' αὐτὸν δὲ τὰ ἐδάφη τῆς Πάρμας ὑπέστησαν πολλὰς δηώσεις ἐκ μέρους τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων. Στερούμενος τέκνων, ἐδέχθη, μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ἱσπανίας, ὅπως τὰ ἐπὶ τῆς Πάρμας κληρονομικὰ δικαιώματα τοῦ οἴκου Φαρνέζε περιέλθωσιν εἰς τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς ἀνεψιᾶς του Ἐλισάβετ Φαρνέζε, βασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας (συζύγου τοῦ Φιλίππου Ε').

— 8) ***Ἀντώνιος*** (1679—1731). Ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου ἀποθανὼν ἐπίσης ἄνευ τέκνων. Ἀπὸ τοῦ θανάτου του τὸ δουκᾶτον τῆς Πάρμας περιῆλθε, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, εἰς τὸν ἰνφάντην τῆς Ἱσπανίας δὸν Κάρλον.

— 9) ***Ἐλισάβετ***. Βασίλισσα τῆς Ἱσπανίας (βλ.λ. ***Ἐλισάβετ*** Φαρνέζε). Χ. Δ.

— **Φαρνέζε, *βίλλα*** — ἢ ***Φαρνεζίνα*** (villa Farnese, ἢ Farnesina). Θαυμασία ἔπαυλις ἐν Ρώμῃ κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως. Ἀνηγέρθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1508 καὶ 1511 διὰ τὸν τραπεζίτην Αὔγουστον Τσίτζι, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ Βαλτάσαρ Περούτζι, τῷ 1580 ἐπωλήθη εἰς τὸν καρδινάλιον Ἀλέξανδρον Φαρνέζε καὶ παρέμεινεν ἔκτοτε εἰς τὸν οἶκον τῶν Φαρνεσίων μέχρι τοῦ 1731, ὅτε περιῆλθεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Νεαπόλεως. Τῷ 1861 τέλος ὁ τελευταῖος τῶν βασιλέων τούτων Φραγκῖσκος Β' ἐξεμίσθωσε τὴν ἔπαυλιν, διὰ 99 ἔτη, εἰς τοὺς δοῦκας ντὲ Ριπάλντα Ἡ βίλλα Φαρνέζε εἶναι περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης, διὰ τὰς ἐν αὐτῇ λαμπρὰς ζωγραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται: «Ἡ ἱστορία τῆς ψυχῆς», σειρὰ 12 πινάκων ζωγραφηθέντων ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Ραφαήλ, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων του, ἡ νωπογραφία «Γαλάτεια» τοῦ Ραφαὴλ καὶ διάφοροι τοιχογραφίαι τοῦ Περούτζι, τοῦ Σεβαστιανοῦ ντὲλ Πιόμπο κλπ. Χ. Δ.

—**Φαρνέζε,** *παλάτσο* (palazzo Farnese). Περίφημον ἀνάκτορον τῆς Ρώμης, κείμενον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως. Ἡ ἀνέγερσίς του ἤρχισε τῷ 1530, ἐπὶ σχεδίων τοῦ Ἀντωνίου ντὰ Σαγγκάλλο, δαπάναις τοῦ καρδιναλίου Ἀλεξάνδρου Φαρνέζε (τοῦ μετέπειτα πάπα Παύλου τοῦ Γ'), ἐσυνεχίσθη δὲ ἀπὸ τοῦ 1548 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ ἀπεπερατώθη τῷ 1580 ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου ντέλλα Πόρτα. Μετὰ τὴν ἔκλειψιν τοῦ οἴκου τῶν Φαρνέζε τὸ ἀνάκτορον περιῆλθεν εἰς τοὺς Βουρβώνους τῆς Νεαπόλεως, οἵτινες ἐνοικίασαν τῷ 1874 καὶ εἶτα ἐπώλησαν αὐτὸ εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, στεγάσασαν ἔκτοτε αὐτόθι τὴν ἐν Ρώμῃ πρεσβείαν της. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1875 ὁ δεύτερος ὄροφος χρησιμοποιεῖται ὡς ἕδρα τῆς ἐν Ρώμῃ γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς. Ἐκ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ παλάτσο Φαρνέζε: τὸ περιστύλιον καὶ αἱ πρὸς τὴν αὐλὴν θύραι ὀφείλονται εἰς τὸν Σαγγκάλλο, ὁ ἄνω ὄροφος εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον καὶ αἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ νωπογραφικαὶ διακοσμήσεις εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ Ἀννίβα Καρράτσι καὶ τοῦ Αὐγουστίνου. Χ. Δ.

Φάρνελ (Farnell), ***Λιούϊς-Ριχάρδος.*** Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἐσπούδασεν ἐν Λονδίνῳ, Βερολίνῳ καὶ Μονάχῳ, κατόπιν δ' ἐταξίδευσεν εἰς Ἑλλάδα καὶ Μ. Ἀσίαν. Τῷ 1883 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Ἔξετερ Κόλλετζ τῆς Ὀξφόρδης, τῷ δὲ 1894 καθηγητής. Ἔγραψεν: «Αἱ λατρεῖαι τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν» (1896—1909), «Ἑλλὰς καὶ Βαβυλὼν» (1912), «Σύντομος ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας» (1921), «Ἡ λατρεία τοῦ ἥρωος καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας ἐν Ἑλλάδι» (1921) κ. ἄ. Β. Γ. Μ.

Φαρνέσ(ε)ιος ***ταῦρος*** *[Ἀρχ.].* Οὕτω καλεῖται τὸ ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Villa de la Farnesine εὑρισκόμενον ἄλλοτε, νῦν δὲ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας ἀποκείμενον, μαρμάρινον πλαστικὸν σύμπλεγμα ταύρου σύροντος τὴν Δίρκην. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀντίγραφον τοῦ ὀνομαστοῦ ἔργου τῶν Τραλλιανῶν γλυπτῶν ἀδελφῶν Ἀπολλωνίου καὶ Ταυρίσκου, ἦτο δὲ ἀρχικῶς ἱδρυμένον κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' π Χ. αἰῶνος ἐν Ρόδῳ, ὁπόθεν μετεφέρθη εἰς Ρώμην, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου, καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος. Τὸ ἀρχέτυπον παρίστα τὴν τιμωρίαν τῆς βασιλίσσης τῶν Θηβῶν *Δίρκης* (βλ. λ.). Τὸ ἀντίγραφον, εὑρεθὲν κολοβόν, συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Della Porta. Β. Δ. Θ.

Φαρνέσι (Capo Farnessi) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον κολπῖζον τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους (πλάτ. 42°01' Β., μῆκ. 11°58' Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 158: Cape Cavallo to Civita Vecchia), τὸ ἄλλως Santa Severa. Εἶναι οἱ *Πυργοι* τοῦ Πτολεμαίου (Γ. α, 4). Σ. Ε. Λ.

φαρνεσόλη (ἡ) *[Χημ.].* Ἄκυκλος σεσκιτερπεναλκοόλη μετὰ τριῶν διπλῶν δεσμῶν. Ἀνευρέθη εἰς τὰ αἰθέρια ἔλαια τῶν ἀνθέων τῆς φιλύρας καὶ διαφόρων ἀκακιῶν, ὡς καὶ εἰς τὰ σπέρματα ἰβίσκου τοῦ μοσχόσμου. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,885 καὶ βράζει ὑπὸ πίεσιν 10 χλστμ. εἰς 160°. Σ. Γ.

Φάρνμπορω (Farnborough) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Χάμπσερ καὶ εἰς ἀπόστασιν 59 χλμ. νοτιοδυτικῶς τοῦ Λονδίνου Κάτ. 12.636 (1921). Ἔχει στρατιωτικὸν ἀεροδρόμιον καὶ ἀεροπορικὴν σχολήν. Η. Π. Γ.

—**Φάρνμπορω** (Farnborough), ***Θωμᾶς-Ἔρσκαϊν-Μαίη***, *βαρῶνος* —. Ἄγγλος ἱστορικὸς (1815—1886) Ἤρχισε δικηγορῶν τῷ 1838, ἀπὸ δὲ τοῦ 1846 μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσεν ὑπάλληλος τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Συνέγραψε: «Πραγματεία ἐπὶ τῶν νόμων, προνομίων, πράξεων καὶ ἐθίμων τοῦ κοινοβουλίου» (1844). ἔργον ἐπιδράσαν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐθίμων ἐν Ἀγγλίᾳ, «Ἱστορία τοῦ ἀγγλικοῦ Συντάγματος... 1760—1860» (1861—1863) κλπ Η. Π. Γ.

Φαρνούχης, ἢ ***Φαρνοῦχος***. Λύκιος τὴν ἐθνικότητα, τὸν ὁποῖον ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐχρησιμοποίησεν ὡς διερμηνέα, γνώστην ὄντα τῆς γλώσσης τῶν Σογδίων, κατὰ τὴν ἐν ἔτει 329 π Χ. ἀνταρσίαν τούτων, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὸν ὄλεθρον τῆς κατὰ τῶν ἀνταρτῶν ἀποσταλείσης μακεδονικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἕνεκα ἐλλείψεως ἑνότητος ἐν τῇ διοικήσει. ΚΑΦ.

Φαρντέλλα (Fardella), ***Μιχαὴλ-Ἄγγελος***. Ἰταλὸς φιλόσοφος καὶ μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1650 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1718. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ φραγκισκανῷ κολλεγίῳ τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ τῆς Ρώμης, διέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Πα-

Digitized by Google

ρισίοις, ὅπου ἐμελέτησε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Malebranche καὶ τοῦ Descartes, ἐπιστρέψας δ' εἰς Ἰταλίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μοδένας καὶ κατόπιν τῆς ἀστρονομίας καὶ φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης. Τῷ 1709 ἠκολούθησεν εἰς Βαρκελώνην τὸν ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας ὡς ἰδιαίτερος διδάσκαλός του, καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ προσεβλήθη ὑπὸ ἀποπληξίας, ἐξ ἧς καὶ ἀπέθανεν. Ἔγραψε πλεῖστα φιλοσοφικὰ καὶ μαθηματικὰ ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Universae philosophiae systema» Βενετία 1691), «Logica» (Βενετία 1696) «Universae usualis matematicae theoria» (Βενετία 1697, «Animae humanae natura» (Βενετία 1698), κλπ. Ἦτο ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τοῦ Descartes καὶ τοῦ Malebranche, κατεπολέμησε δὲ τὰς ἐμπειριοαισθησιαρχικὰς θεωρίας τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ Λουκρητίου, παραδεχόμενος ὡς μοναδικὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. Θ. Π.

Φαρνχάγκεν φὸν Ἔνσε (Varnhagen), ***Κάρολος, Αὔγουστος.*** Γερμανὸς συγγραφεὺς (1785—1858). Διετέλεσεν ἀξιωματικὸς κατ' ἀρχὰς τοῦ αὐστριακοῦ, εἶτα δὲ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους. Ἀκολούθως εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πρωσσίας καὶ συνώδευσε τὸν καγκελλάριον Χάρτενμπεργκ εἰς τὰ συνέδρια τῆς Βιέννης (1814) καὶ τῶν Παρισίων (1815). Παραιτηθεὶς τῷ 1819, ὁ Φαρνχάγκεν, ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Συνέγραψε «Ποιήματα», «Διηγήματα», πλεῖστα ἔργα ἱστορικοῦ καὶ κριτικοῦ περιεχομένου («Βιογραφικὸν μνημεῖον», «Ἡμερολόγια» κ. ἄ), ὡς καὶ βιογραφίας τῶν στρατηγῶν Ζοῦντλιτς, Βίντερφελτ, Σβέριν κ. ἄ. Μεγάλην ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ σύζυγός του Ραχὴλ Λέβιν (1771—1833), ἀδελφὴ τοῦ σατιρικοῦ ποιητοῦ Λουδοβίκου Ρύμπερτ, τῆς ὁποίας τὰ ἔργα ἐξέδωκεν ὁ Φαρνχάγκεν μετὰ τὸν θάνατόν της ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ραχὴλ» (1834, 3 τομ.). Ἀξιόλογος τέλος εἶναι ἀπὸ μὲν ἱστορικῆς ἀπόψεως ἡ μετὰ τῶν Μέττερνιχ, Χάϊνε, Σαμίσσο, Κάρλαϋλ κ. ἄ, ἀπὸ δὲ λογοτεχνικῆς ἡ μετὰ τῆς συζύγου του ἀλληλογραφία τοῦ Φαρνχάγκεν, ἥτις ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Λ. Κ.

Φάρο (Faro, πορτογαλ. *Φάρου*) *[Γεωγρ.].* —1 Παράκτιος διοικητικὴ περιφέρεια τῆς Ν. Πορτογαλίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπαρχίαν Ἀλγκάρβε. Παράγει δημητριακά, φελλόν, λαχανικά, οἶνον, ἑσπεριδοειδῆ, ξηροὺς καρποὺς κλπ. Μέγα μέρος τῶν κατοίκων ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἁλιείαν, ἔχει ἔκτασιν 4 858 τ. χλμ. καὶ 300.762 κατοίκους.

—2) Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου περιφερείας. Κάτ. 18 019 Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Βάλ-Φορμόζο, εἰς ἀπόστασιν 7 χλμ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Η. Π. Γ.

—**Φάρο** (Faro) *[Γεωγρ.].* Ὄνομα διαφόρων ὀρέων τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Πορτογαλίας. Η. Π. Γ.

—**Φάρο** (Faro) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Πορτογαλίας, ἡ ἀρχαία *Ὀσσόνοβα* (βλ. λ.).

φαροδείκτης (ὁ). Ἐπισημότατον πλωτικὸν βιβλίον, περιλαμβάνον δι' ὡρισμένην ἔκτασιν ἀκτῶν, γενικῶς μὲν τοὺς φάρους προσγειώσεως, πελαγοδρομίας καὶ ἀκτοπλοΐας, τὰς πυρσωρίδας καὶ τοὺς φανοὺς λιμένων καὶ ἀγκυροβολίων, ἐνίοτε δὲ — κατὰ τὰ κράτη — τοὺς φωτοβόλους σημαντῆρας, τοὺς σημαφορικοὺς σταθμούς, τοὺς ναυαγοσωστικοὺς σταθμούς, τὰ σημεῖα ὁμίχλης, τὰ σημεῖα ἡμέρας καὶ τὰ ὡριαῖα σήματα. Εἶναι διῃρημένον εἰς στήλας, ἀφορώσας, δι' ἕκαστον φάρον ἢ φανὸν κτλ., εἰς τὰ ἀκόλουθα φαρικὰ στοιχεῖα: αὔξων ἀριθμὸς ὑφ' ὃν εἶναι καταγεγραμμένος ὁ φάρος ἐν τῷ φαροδείκτῃ, τάξις τοῦ πυρσοῦ καὶ τὸ φέγγος αὐτοῦ, τὸ εἶδος τοῦ χαρακτηριστικοῦ καὶ ἡ διάρκεια τῆς περιόδου αὐτοῦ, ἡ εἰς μίλλια φωτοβολία ὑπὸ μέσην ἀτμοσφαιρικὴν διαφάνειαν, αἱ γεωγραφικαὶ τοῦ πυρσοῦ συντεταγμέναι καὶ ὁ χάρτης, ἐξ οὗ αὗται ἐλήφθησαν, τὸ ἑστιακὸν ὕψος ὑπέρ τε τὴν θάλασσαν καὶ τὸ ἔδαφος, ἡ περιγραφὴ τοῦ κτηρίου τοῦ φάρου διὰ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ, τὸ ἔτος τῆς πρώτης ἀφῆς καὶ τῶν ἐπακολουθησασῶν μεταρρυθμίσεων, περιγραφὴ τῶν τομέων καὶ ὁδηγίαι τῆς χρήσεως αὐτῶν. Τὴν ἰδέαν τῆς ἐκδόσεως φαροδεικτῶν διετύπωσε πρῶτος ὁ Baron de Jach ἐν τῇ «Correspondence Astronomique» τοῦ 1821. Τῷ 1828 ἐξεπληροῦτο ἡ εὐχὴ τοῦ Jach, δημοσιευθέντος ἰδιωτικῇ πρωτοβουλίᾳ ἐν Leith φαροδείκτου ἀφορῶντος εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Βρετανικῶν νήσων. Τῷ 1832 ἐπηκολούθησεν ἐπίσημος τοιαύτη ἔκδοσις τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου διὰ τὰς ἰδίας ἀκτάς, τῷ δὲ 1847 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ναυαρχείου ὁ πρῶτος διὰ τὴν Μεσόγειον φαροδείκτης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεγράφοντο καὶ οἱ τέσσαρες ὅλοι-ὅλοι πυρσοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Καὶ εἰς Γαλλίαν ἡ πρώτη ἔκδοσις φαροδείκτου (Pharographe), γενομένη τῷ 1829, ὠφείλετο εἰς τὸν ἰδιώτην M. Coulier. Ἤδη ἕκαστον κράτος δημοσιεύει φαροδείκτην τῶν ἀκτῶν του, τῶν μεγάλων κρατῶν (γαλλ. Liste de Phares, τομ. 9, ἀγγλ. List of Lights, τόμ. 8, γερμαν. Verzeichnis der leuchtfeur und signal stellen aller meere) δημοσιευόντων φαροδείκτας δι' ὅλον τὸν κόσμον, τῆς δὲ Ἰταλίας (Clenco dei Fari κλ.) καὶ τῆς Ἱσπανίας (Faros κτλ.) μόνον διὰ τὴν Μεσόγειον. Πᾶσα μεταβολή, ἥτις δέον νὰ ἐπέλθῃ εἰς τοὺς φαροδείκτας, ἀνακοινοῦται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου κράτους δι' «ἀγγελιῶν τοῖς ναυτιλλομένοις». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Φαροδεινοί *[Ἀρχ.].* Λαὸς τῆς Β. Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 11, 7) τὴν «ἀπὸ τοῦ Χαλούνου ποταμοῦ (νῦν Warnow) μέχρι τοῦ Συήβου (ἢ Οὐϊαδούα, νῦν Ὄδερ) χώραν». Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Α. Θ. Σ

φαρόπλοιον (τό)· ἡ *πυρσωρίς* (βλ. λ.).

φάρος (ὁ)· φωτιστικὸν μηχάνημα τοποθετούμενον ἐπὶ πυργίσκου χάριν τῶν ναυτιλλομένων πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ προσανατολισμόν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *φάρος* κτήριον παράκτιον μετὰ πύργου (ἐπικειμένου, προσκειμένου ἐν συνεχείᾳ πρὸς αὐτό, ἢ παρακειμένου), ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἐπιδεικνύεται φῶς καθοδηγοῦν τοὺς ναυτιλλομένους, γνωρίζοντας καὶ τὴν θέσιν τοῦ φάρου καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ φωτός, ὅπερ οὗτος ἐκπέμπει. Κατ' ἐπέκτασιν, τὸ σύνολον τοῦ τε κτηρίου καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ πύργου μηχανήματος, δι' οὗ τὸ φῶς ἐκπέμπεται, κατὰ μείζονα δὲ τοιούτην, καὶ μηχανικὸν κατασκεύασμα ἄνευ κτηρίου, μικροῦ μόνον ὕψους, μεταλλικὸν πυργίον ἔχον, ὡς τὰ τῶν φάρων Ἄγκα, τὰ ἄλλως *φαρίσκοι*. Μεταπίπτει οὕτω ἡ σημασία τοῦ *φάρος* καὶ εἰς πᾶν μὴ πλωτὸν (βλ λ. *πυρσωρίς*) φωτιστικὸν μηχάνημα ναυτικῆς ἐπισημάνσεως ἀποσκοποῦσης τὴν καταδήλωσιν τῆς θέσεως ἐπισήμων σημείων τῶν ἀκτῶν, ἐνδιαφερόντων εἰς τὸν παράπλουν ἢ τὴν προσγείωσιν αὐτῶν, κατὰ διαστολὴν δὲ πρὸς τοὺς *φανοὺς λιμένων*, ἐνδιαφέροντας μόνον τοὺς εἴσπλους ἢ ἔκπλους ἀπὸ λιμένων, ὅρμων ἢ διωρύγων.

Ἡ τοιαύτη ὑποκατάστασις τῆς λέξεως φάρος εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν ὅρων *πυρσός* ἢ *πύργος* (βλ. κατωτ. *Ἱστορ.*) ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἐπὶ τῆς αἰγυπτιακῆς νήσου ποτέ, *Φάρου* ἀριστούργημα τοῦ Σωστράτου. Ἐρρίκος ὁ Στέφανος ἐν τούτοις (Thes. Ling. Graec. εἰς λ. *φάρος*) παρέχει δύο πληροφορίας, ἐπιτρεπούσας τὴν ὑπόθεσιν προϋπάρξεως λέξεως ξενικῆς, ἠχητικῶς προσομοιαζούσης τῇ λέξει «φάρος», εἰς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «πύργος» καὶ εἰδικῶς τῶν πύργων τῶν χρησιμοποιουμένων ὡς παρατηρητηρίων. Οὕτω εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο' (κατὰ σύμπτωσιν γενομένην εἰς τὴν νῆσον Φάρον) καὶ ἐδάφιόν τι τῶν Ἀριθμῶν (23, 14) ἀπεδόθη διὰ τοῦ «σκοπιά» ἡ αἰγυπτιακὴ λέξις φαρέζ, σημαίνουσα παρατηρητήριον Ὡσαύτως Διονύσιος ὁ Χαρακηνὸς ἐν τῇ «Οἰκουμένης περιηγήσει» αὐτοῦ μεταχειρίζεται τὴν περίφρασιν «Ἠχὶ παρ' ἄκρην φαίνονται σκοπιαὶ Παλληνίδος εἰδοθείης» (στιχ. 257 καὶ *Εὐσταθ. Θεσσαλον.* ὑπόμνημα § 257) ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τῆς νήσου Φάρου, παρασυρθεὶς ἐκ τῆς σημασίας τῆς λέξεως ἐκείνης «Φαρέζ» δὲν δύναται ὅθεν νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ αἰγυπτιακὴ ἐκείνη λέξις διηυκόλυνε τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀπὸ τῆς νήσου Φάρου ὀνομασίας εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου πυρσός. Ὁ συγγραφεὺς δὲ τοῦ «Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ», συγχέει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ πράγματα, ἀναστρέφων αὐτά: «Φάρος ἡ πρὸ τῆς Αἰγύπτου (νῆσος), παρὰ τῷ φῶ, τὸ φαίνω, ἐκ τοῦ φαίνεσθαι αὐτὴν πρὸ τῆς Αἰγύπτου.... καὶ ἐπὶ τοῦ φαινομένου τοῖς πλέουσι πύργου· ἤτοι, παρὰ τὸ φῶς ἀνάπτειν τοῖς πλέουσι». Παραδόξως τὰς ἀπόψεις ταύτας εἶχε δεχθῆ καὶ ὁ Isaac Vossius, τοῦθ' ὅπερ ἐξήθρισε μέχρις ἀγανακτήσεως τὸν σοφὸν Βενεδικτῖνον Montfaucon (L'antiquité expl. et repres. tóμ. 4, σελ. 123) κατὰ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου μελετητοῦ τοῦ Ὁμήρου, ὅστις ἐξήτει εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ «φάρος» λησμονῶν ὅτι ἡ νῆσος ὠνομάζετο Φάρος (Ὀδυσ. Δ, 384) ὀκτακόσια ἔτη πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ πυρσόν, καὶ περιαγόμενος εἰς τὴν τοιαύτην πλάνην μόνον διότι «οἱ κατ' ἐπάγγελμα ἐτυμολογοῦντες δημιουργοῦσιν ἐνίοτε ἐτυμολογίας χωρὶς νὰ ζητῶσι καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς λογικῆς». Ὁπωσδήποτε, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ πυρσὸς τῆς Φάρου ἐγένετο ἐν ἀρχῇ φερώνυμος τῆς νήσου (*Στραβ. Didot*, 673, 15). Βραδύτερον (230 μ. Χ.) ὁ Ἡρωδιανός, περιγράφων τὰς ἀναπαραστάσεις τῆς ταφῆς τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων (Μετὰ Μάρκον βασιλ. ἱστορ., ἐκδ. *Ν. Δούκα*, Βιέννη 1813, Δ, β, 11) προσομοιάζει τὸ ξύλινον πρὸς καῦσιν κατασκεύασμα πρὸς «φάρον» τοῦθ' ὅπερ πείθει περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ὅρου, ἀντὶ τοῦ παντελῶς ἐκτοπισθέντος «πυρσοῦ», ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοὐλάχιστον τοῦ ἱστορικοῦ ἐπιγραμματοποιοῦ Στράτωνος (Antholog. Palatina 11, 117), ὀνομάζοντος τὰ ὑπὲρ τῶν πλοϊζομένων τοιαῦτα κτίσματα φάρους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἐπεξέτεινε τὴν κατάκτησιν ὁ ὅρος pharus, ὑποκαταστήσας ὁριστικῶς τὸν ὅρον turris (πύργος πυρσοφόρος), οὕτω δὲ ὀνομάζουν ὁ (80 μ. Χ.) Statius (Silv. 3, 5, 10) καὶ Suetonius (125 μ. Χ) τὸν πυρσὸν τῆς νήσου Κάπρι τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Val. Flaccus (Argonautica 7, 84) μεταχειρίζεται τὸν αὐτὸν ὅρον (1 μ. Χ.), ἀλλὰ πρῶτος ὁ Solinus (Collect. rer. memor 32, 41), ἔρχεται νὰ τονίσῃ ὅτι «τὰ τοιαύτης διὰ τοὺς ναυτιλλομένους χρησιμότητος ἔργα καλοῦνται φάροι»· ὁ ὅρος turris εἶχε πλέον τελείως ἐγκαταλειφθῆ καὶ ὁ πολὺς γεωγράφος Aethicus (Δ' αἰὼν μ. Χ.) χαρακτηρίζει τὸν «πύργον τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Βριγαντίου ὡς altissimum farum» (Cosmogr. Hispan.).

— *[Ἱστορ.]* ***Ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ φάροι.*** Ἡ χρῆσις τοῦ ναυτικοῦ φωτισμοῦ, ὑπὸ τὴν πρωτόγονον μορφὴν πυρῶν ἐπὶ γνωστῶν εἰς τοὺς ναυτικοὺς σημείων τῆς ἀκτῆς, ἀνατρέχει εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα. Ὁμιλῶν ὁ Ὅμηρος περὶ τῆς λάμψεως, ἣν ἀντηνάκλα ἡ ἀσπὶς ἡ δοθεῖσα ὑπὸ τῆς Θέτιδος εἰς τὸν Ἀχιλλέα, μεταχειρίζεται τὴν ἀκόλουθον (Ἰλιὰς Τ, 375) εἰκόνα: «ὡς δ' ὅτ' ἂν ἐκ πόντοιο σέλας ναύτοισι φανείη—καιομένου πυρός· τὸ δὲ καίεται ὑψόθ' ὄρεσφιν», οὐδεμίαν ἀφήνουσιν ἀμφιβολίαν. Δὲν ἀποκλείεται δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος χρῆσις πύργων πυρσοφόρων, δεδομένου ὅτι, κατὰ τὸν ἱστοριοδίφην Baron de Jach, εἰς ὃν ὅμως ὁ Renard (Les Phares) ἐπαφίησι, κατὰ δικαίαν ἴσως ἐπιφύλαξιν, «ὅλην τὴν εὐθύνην τῶν ἐτυμολογιῶν του», ἡ ἑλληνικὴ λέξις «τύρρις» καὶ ἡ λατινικὴ turris, πύργον σημαίνουσαι ἀμφότεραι, παράγονται ἐκ τῶν λιβικῶν λέξεων «τοὺρ» (ἢ «τὺρρ») καὶ «ἴς», σημαινουσῶν πύργον καὶ πῦρ· βασισθεὶς δὲ ὁ αὐτὸς ἱστοριοδίφης εἰς τὸ ὅτι «τὶθ» ὠνόμαζον οἱ Φοίνικες τοὺς κυλινδρικοὺς τῶν παρακτίων πύργων, ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ διὰ τὴν ὡραιότητά του ὑπὸ τῆς Ἰνοῦς ἁρπαγεὶς Τιθωνὸς δὲν ὑπῆρξεν εἰμὴ ὡραία ἀλληγορικὴ προσωποποίησις λαμπρότητος πυρσοῦ, οὗ ἡ λάμψις ἐξηφανίζετο τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὸ θάμβος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ χρησιμότης τῶν πυρσῶν καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προφανής, ἡ δὲ τοποθέτησις αὐτῶν ἀπέβαινε μεθοδικωτέρα. Αἱ πυραὶ δὲν ἠνάπτοντο πλέον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ἐπὶ εἰδικῆς κατασκευῆς ὑψηλῶν πύργων, προφανὲς δὲ θεωρεῖται, παρὰ τὴν μὴ ἀπὸ πηγῶν ἀπόδειξιν τούτου, ὅτι εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ναυτιλλομένων τοιαύτην πρόνοιαν προηγήθησαν τῶν Ἑλλήνων οἱ Λιβοφοίνικες, ἴσως δὲ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι· θὰ ἦτο δὲ πράγματι πολεμία καὶ πρὸς στοιχειώδη λογικὴν ἀντίληψιν ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ναυτικοὶ ἐπιχειρήσαντες τὸν περίπλουν τῆς γῆς ὡς ὁ Νεχώ, καὶ ἱδρύσαντες ἐμπορεῖα μέχρι τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου καὶ τῆς Σιέρρα Λεόνε, ὡς ὁ Ἄννων, ἠγνόουν τὴν τόσον οὐσιώδη συμβολὴν τῶν πυρσῶν πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς ναυσιπλοΐας. Οὐδὲν ὅμως εἶναι σχεδὸν γνωστὸν ἐκ παρατηρήσεων καὶ ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν περὶ τῶν θέσεων ἐφ' ὧν οἱ πυρσοφόροι πύργοι εἶχον ἀνεγερθῆ. Ἐν γένει δὲ καὶ αἱ πηγαί, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν συμπεράσματα περὶ τῶν θέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπεσημαίνοντο ναυτικῶς, εἶναι πενιχρόταται: ἀρχαῖά τινα κείμενα συγγραφέων, ἐπιγράμματα, ὁδοιπορικά, ἀπεικονίσεις ἐξ ἀγγείων ἢ ἀναγλύφων ἢ νομισμάτων καὶ τέλος σπανιώτατα ἐρείπια ἢ λείψανα. «Πυρσοί» (οὕτω ὀνομάζομεν τοὺς πρὸ τοῦ φάρου τῆς νήσου Φάρου ἀνεγερθέντας φάρους) καὶ φάροι, ὧν ἡ ὕπαρξις ἐξηκριβώθη ὑπὸ τοιούτων πηγῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

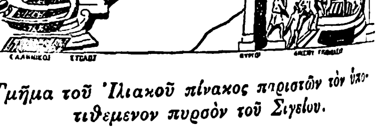

Τμῆμα τοῦ Ἰλιακοῦ πίνακος παριστῶν τὸν ὑποτιθέμενον πυρσὸν τοῦ Σιγείου.

α) Ἀκρωτηρίου Σιγείου παρὰ τὴν Τρῳάδα. Τοιοῦτον θεωρεῖ ὁ Dom. Bernard de Montfaucon (Antiq. expliq. et repres. en fig., Παρίσιοι 1719 τόμ. 4, σελ. 302) τὸν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος Λέσχηδος (Η' αἰὼν π. Χ) ἀναφερόμενον πύργον, ὃς ἀπεικονίζεται καὶ ἐν τῷ Ἰλιακῷ πίνακι (Tab. Iliacae)· ὁ Besnier ὅμως (εἰς Saglio Dict. antiq. εἰς λ. Pharus θεωρεῖ τὴν ἀπεικόνισιν ταύτην ὡς ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ὑφάλου τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως. β) Ἐπὶ τῆς Μύρμηξ, μεταξὺ Σκιάθου καὶ Μαγνησίας. Τὸ ἀρχαιότατον γνωστὸν τοῦτο τῶν πρὸς ἐπισήμανσιν ναυτικῶν κτισμάτων (περὶ τὸ 480 π. Χ), ὅπερ ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως (Ἡροδ. Ζ 183—184) τῇ ὑποδείξει τοῦ πλοηγοῦ του Πάμμωνος τοῦ Σκυρίου καὶ οὗτινος ἀνεύρομεν ἀριθμόν τινα τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ εἰργασμένων λίθων (Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθην. 1 Νοεμ. 1928, ἀριθ. 3, σελ. 596— 599), δὲν προκύπτει ἂν ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς πυρσός· πιθανοφανὴς ὅμως καὶ ἡ τοιαύτη του χρησιμοποίησις περιστατικῶς. γ) Πιθανωτάτη θεωρεῖται ἡ ὕπαρξις ἀρχαιοτάτου ἐπίσης πυρσοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τύρρα (νῦν Δνείστερος), τοῦ

Digitized by Google

ράβωνος ἀναφέροντος ἐκεῖ πύργον τοῦ Νεοολέμου· ὁ πύργος οὗτος (Στράβ Ζ, γ, 15) ἀσφα-ος ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὡς σημεῖον ιέρας, ἴσως δὲ καὶ ὡς πυρσὸς κατὰ τὴν νύκτα· ρὶ τούτου ὅμως, οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἀσφαλοῦς δείξεως, δὲν δύναταί τις νὰ ἀποφανθῇ ἀσφα-ῶς, ὡς καὶ διὰ τὴν προηγουμένην περίπτωσιν. -στ Τριῶν πυρσῶν, τοῦ Ε΄ π. Χ αἰῶνος (Carten n Attica: *A. Milchh fer,* der Peiraieus σελ 55 56), ε ς τὰς ἀκτὰς τῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς ν τὰ ἴχνη ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Milchhöfer. ι εἷς τῶν πυρσῶν τούτων ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ ς νοτίας καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀκτῆς καὶ ιριβῶς ἐπὶ τῶν «ἀληθῶν» ἀντιστοιχιῶν 177°,5 ὸς τὸν πύργον τοῦ φάρου Θεμιστοκλέους καὶ '5° πρὸς τὸν τοῦ τῆς Ψυτταλείας κατὰ τὸν χάρτην I τοῦ γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου, τὸν νταχθέντα ὑπὸ τῶν Gu. Alten καὶ I. A. Kaupert 876—1877), ἐφ' οὗ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου IIa ῶν Milchhöfer καὶ Kaupert (1881), σημειοῦται ὰ τῆς λέξεως Leuchstsaüle· ὁ πυρσὸς οὗτος χε τὸν αὐτὸν προορισμὸν ὃν καὶ ὁ φάρος Ψυτιλείας σήμερον. Τοῦ δευτέρου τὰ ἴχνη ἀνευρέθη-ιν εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ΒΔ. τοῦ παιοῦ φάρου Θεμιστοκλέους, ὅπου νῦν ὁ σταθμὸς λοηγῶν, ἡ δὲ θέσις του σημειοῦται ἐπὶ τῶν προνησθέντων χαρτῶν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς πρὸς ἔνδειξιν τοῦ στομίου ῆς Μουνυχίας, τὰ ἴχνη αὐτῶν ἀνεγνωρίσθησαν ς τὰ ἀκρογήλια τῶν λιμενοβραχιόνων «τῶν προχλούντων ἔτι καὶ νῦν τὸν θαυμασμὸν» (*Milchhoer*, Carten von Attica, Peiraieus, σελ. 62 § 69), δὲ θέσις των σημειοῦται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. IIa φύλλῳ τῶν χαρτῶν τῆς Ἀττικῆς. ζ) Ἐν Χρυσοπόλει τῆς ἀσιατικῆς τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς. Ἡ ὕπαρξίς του τεκμαίρεται ἐκ τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ χάρτου, μεταχειριζομένου διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ σημείωσιν τῆς πόλεως ταύτης τὸ αὐτὸ συμβολικὸν χαρακτηριστικόν, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται καὶ διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διώροφον δηλαδὴ κτήριον ἔχον τὸ ἄνω πάτωμα μικρότερον τοῦ ἄτω καὶ ὕπερθεν αὐτοῦ στήλην ἀπολήγουσαν εἰς υκλικὸν σχῆμα, τοῦ συνόλου ἀποτελοῦντος σκαρίημα φάρου. Παρατηρεῖται δὲ καὶ ἄλλη τις σπουαία λεπτομέρεια εἰς τὸν Πεουτιγγεριανὸν χάρτην ος πρὸς τὴν Χρυσόπολιν: τὸ σχῆμα τῆς ἀκτογραμῆς ἀποκρύπτει τὴν βάσιν τοῦ συμβολικοῦ σκαριήματος, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ πυρσὸς δὲν εὑίσκετο ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀκτῆς, ἀλλ' ἐπὶ χθαμαῆς βραχονησῖδος ἐγγύτατα ταύτης κειμένης· καὶ πειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰμὴ μία μόνον βραχονησίς, ἄγεαί τις εἰς τὸ ἀσφαλέστατον συμπέρασμα ὅτι ὁ πυρὸς τῆς Χρυσοπόλεως ἔκειτο ἐπὶ τῆς αὐτῆς βραχονησῖδος ἐφ' ἧς ἵδρυται ὁ σημερινὸς αὐτόματος φάος τοῦ Σκούταρι, ὁ ἄγνωστον πῶς λαβὼν τὴν ἄνευ όπου καὶ λόγου ὀνομασίαν Πύργος τοῦ Λεάνδρου, ὡς ὶν τὰ καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον εἶχον συμβῆ ἐν τῷ Βοσπόρῳ, καὶ ὃν φάρον, εἰκονιζόμενον καὶ εἴς τινα ῶν γραμματοσήμων τῆς Τουρκικῆς δημοκρατίας, *Κγὶζ Κουλὲ* ὀνομάζουν οἱ Τοῦρκοι, ἤτοι «Κόρης Πύργος» ἀπὸ τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων διασωθείσης ἀναμνήσεως τῆς ἐν τῇ κατέναντι ἄκρᾳ Ὀκιοὺζ λιμὰν=Βοὸς Πόρος) ταφείσης Βοΐδιον, ῆς φίλης τοῦ ναυάρχου Χάρητος. η—θ) Ζεῦγος υρσῶν τοῦ μὲν ἐν Σηστῷ, τοῦ δὲ ἐν Ἀβύδῳ, ὧν ἀμφοτέρων ἡ ὕπαρξις προκύπτει ἀπὸ νομισμάτων. Καὶ ὁ μὲν τῆς Σηστοῦ ἐπὶ νομίσματος, ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Stuart Poole ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἑλληνικῶν νομισμάτων (*Head - Σβορώνου*, «Ἱστορ. Νομ.», πίν. ΛΒ' ἀρ. —δμ B M. C. Thrace 200, 18), εἰκονίζοντος δὲ ὸν πύργον «ὅπη ποτὲ Σηστιὰς Ἡρὼ ἵστατο λύχνον χουσα». Ὁ δὲ τῆς Ἀβύδου ἐπὶ δύο νομισμάτων ῆς ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Mionnet (Descr. med int. II, σελ 368, No 60), ἐχόντων δὲ ὁμοίας παιαστάσεις. Ἐκ τῶν εἰδήσεων τοῦ Στράβωνος (ΙΓ, , 22) προκύπτει ὅτι οἱ πύργοι οὗτοι ἀπετέλουν πουδαῖα διὰ τοὺς ἀναπλέοντας σημεῖα ἡμέρας· δὲ λύχνος, ὃν ἡ παράδοσις ἔθεσεν εἰς τὰς χεῖας τῆς ἱερείας τῆς Ἀφροδίτης, εἶναι ἀναμφιβόως ποιητικὸς συμβολισμὸς τοῦ ἑνὸς τῶν πυρῶν τούτων. Ἐκ τῶν παραστάσεών των ἐπὶ τῶν ομισμάτων προκύπτει ὅτι οἱ πύργοι ἀπετελοῦντο ξ εἰργασμένων λίθων. ι') Ἐν Καισαρείᾳ τῇ Γερανικῇ τῆς ἐπὶ τῆς ΝΑ. Προποντίδος μεταξὺ Ἀπαιείας καὶ Δασκυλίου, παρὰ τὰ σύγχρονα Μουδανιά Ἐπὶ νομίσματος τῆς πόλεως ταύτης, φέροντος τὴν ροτομὴν τοῦ αὐτοκράτορος Πεσκενίου Νίγρου 193—194), εἰκονίζεται ὁ λιμὴν τῆς πόλεως καὶ αφῶς ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ φάρος (Babellon - Reiiach. Rec. gen mon grec. As Min. I, 44, 5). ια) Ἐν Αἰγαῖς τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου (νῦν Ἀγιάς)· ἐπὶ ομίσματος κοπέντος ἐπὶ αὐτοκράτορος Μακρίνου 217—219 ἀναγνωρίζεται ἐπίσης ἡ παράστασις υρσοῦ (Mionnet, Descr. med. antiq, σελ. 542, ἀρ. 30). ιβ) Ἐν Πέργῃ τῆς Παμφυλίας. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως νομίσματός της (*Babellon*, Invent. somm. collect, Waddington 3344), οὗτινος ἡ πρόσοψις φέρει προτομὴν τοῦ Τραϊανοῦ (98—117), ἀπεικονίζεται ἡ παράστασις πλοίου καὶ πύργου πυρσοῦ, δι' οὗ ἐφωτίζετο ὁ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κέστρου (*Στραβ.* ΙΔ, δ, 2) λιμὴν τῆς πόλεως ταύτης. ιγ) Εἰς Κόρινθον. Ἡ ὕπαρξις φάρου προέκυπτεν ἐκ πα-

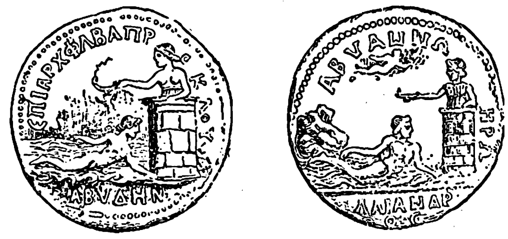

Παράστασις συμβολικὴ τοῦ φάρου Χρυσοπόλεως καὶ τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ χάρτου.

Νομίσματα τῆς Ἀβύδου μετὰ παραστάσεως τοῦ πύργου τῆς Ἡροῦς.

ραστάσεως ἐπὶ νομίσματος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὃν πύργον οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Mionnet ἐξελάμβανεν ὡς ὀβελίσκον ἱπποδρομίου. Ὁ Ι. Σβορῶνος ὅμως ἀνεκάλυψεν ὅτι εἰς σπανιώτατον νόμισμα τῆς πόλεως, φέρον τὴν προτομὴν τοῦ Κομμόδου (Καταλ. *Henry Kohen,* Decr. mon. Emp. Rom. III, 365) καὶ κοπὲν περὶ τὸ 180 μ. Χ, εἰκονίζεται φάρος πολυώροφος, τὴν δὲ ἀνακάλυψιν ταύτην ἀνεκοίνωσε τὸ πρῶτον μέσῳ ἡμῶν (Ναυτ. Ἐπιθ. 1917, σελ. 224). ιδ) Ἐν Σμύρνῃ. Τὴν ὕπαρξιν τοῦ πυρσοῦ τούτου ἀποκαλύπτουσι δύο ἐπιγράμματα περιλαμβανόμενα ἐν τῇ Anthologia Palatina (IX ἐπιγρ. 671 καὶ 675), ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τηλαυγοῦς πυρσοῦ, ὃν ἀνήγειρεν ὁ ἀνθύπατος Ἀμβρόσιος ὁ Μυλασεύς. ιε') Ὁ τῆς Τιμαίας τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου στομίου τοῦ Βοσπόρου. Διονύσιος ὁ Βυζάντιος, ἐν τῷ Ἀνάπλῳ τοῦ Βοσπόρου (κεφ. 75—78) ὁμιλεῖ περὶ πύργου πυρσοφόρου τῆς Τιμαίας, ἐγειρομένου ἐπὶ λόφου βορείως τοῦ Σκληθρονοῦντος κόλπου, παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Χρυσορρόα καὶ τὸ ἀκρωτήριον Μίλτον. Ἐπὶ τοῦ «πανυψήλου, τοῦ πανταχόθεν ὁρατοῦ τοῦ διαχέοντος τὸ φῶς του εἰς μεγάλην ἔκτασιν θαλάσσης διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ναυτιλλομένων» πύργου του ἠνάπτοντο ζωηραὶ πυραί, ὅπως δείξωσι τὴν ἀληθῆ πλεῦσιν τὴν ὁδηγοῦσαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐξείνου, «οἱ βάρβαροι ὅμως ἀφαιροῦσι πᾶσαν ἐμπιστοσύνην τῶν ναυτικῶν πρὸς τὴν δεικνύουσαν τὴν ἀλήθειαν πυρὰν ταύτην, διότι ἀνάπτοντες δολερὰς πυρὰς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Σαλμυδησσοῦ παρασύρουσι τοὺς ναυτικοὺς εἰς σφαλερὰν πλεῦσιν καὶ ἄγουσιν αὐτοὺς εἰς ναυάγιον... Τώρα πλέον ἐσβέσθη ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ὁ πυρσὸς καὶ ὁ πύργος κατὰ τὸ πλεῖστον κατέρρευσε.... Πλησίον τοῦ φάρου ὑπάρχει θέσις Φωσφόρος· ὀνομασθεῖσα οὕτως εἴτε ἀπ' αὐτοῦ εἴτε ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτὸν καὶ τὸν λιμένα τῶν Ἐφεσίων ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος». Τὰ ἀνωτέρω, μετάφρασις ἐκ περιγραφῆς τοῦ Διονυσίου, ἐπικυροῦνται καὶ ἀπὸ τὸν ἐκ Λήμνου Φλάβιον Φιλόστρατον (195 μ. Χ.), περιγράφοντα εἰκόνα τοῦ μέρους, ἣν εἶδεν ἐν Νεαπόλει (Εἰκ. 12. *Didot,* 1859). ιστ') Οὐδεὶς ὅμως τῶν ἀρχαίων φάρων παρουσίαζε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ *φάρου τῆς Ἀλεξανδρείας* (βλ. λ. *Ἀλεξάνδρεια* τ. Γ', σ. 575 γ' καὶ ἑξῆς), τὸν ὁποῖον τόσον ἐμιμήθησαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰς τοιαύτας κατασκευάς των. Ἡ δόξα τέλος, καθ' ἣν ὁ Κολοσσὸς τῆς Ρόδου ὑπῆρξε φάρος εἶναι πεπλανημένη, οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφέροντος τὸ τοιοῦτον· ὁ πρῶτος δὲ ἐξενεγκὼν τοιαύτην, ὁ Urbain Chevreau (1650), δὲν ἀναφέρει ἐπὶ ποίας πηγῆς ἐβασίσθη. Καὶ αὐτοὶ μὲν εἶναι οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ ἀρχαῖοι φάροι τῶν καθαρῶς ἑλληνικῶν ἀκτῶν· ὡς δὲ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Beloch (Companion, σελ. 184) «ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἄλλοι πυρσοὶ ἐκτὸς μόνον ἐκείνων, ὧν τὰ ὀνόματα ἢ αἱ τοποθεσίαι διεσώθησαν, τότε ἡ ναυσιπλοΐα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα θὰ ἦτο ἥκιστα ἀσφαλής». Ἀλλὰ τοιαύτη ὑπόθεσις παρ' οὐδενὸς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ δεκτή, ὄντος δεδομένου μέχρι τίνος βαθμοῦ εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ θαλασσοπλοΐα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἤδη ἐρωτᾶται, τίς ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἀνωτέρω πυρσῶν; Τοιοῦτος θεωρεῖται ὁ τοῦ Σιγείου καὶ κατόπιν ὁ τοῦ Μύρμηκος. Μὴ λαμβανομένων ὅμως τούτων ὑπ' ὄψιν, διότι ζήτημα εἶναι ἂν τὰ κτίσματα ταῦτα ἐπεσημαίνοντο κάποτε καὶ διὰ φλογός, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνωτέρω πυρσῶν, καὶ δὴ οἱ τοῦ Πειραιῶς καὶ ὁ περὶ οὗ κατωτέρω φοινικικὸς τοῦ Βριγαντίου, προηγήθησαν κατὰ πολὺ τοῦ ἐπὶ τῆς νησῖδος τῆς Ἀλεξανδρείας Φάρου, ὅστις ἦτο ὁ διασημότερος ἀλλ' οὐχὶ ὁ παλαιότερος τῶν πυρσῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ρωμαϊκοὶ φάροι. Πλεῖστοι τῶν ἰταλικῶν λιμένων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν ἐφωδιασμένοι διὰ πυρσοφόρων πύργων, κατ' ἀντιγραφὴν τοῦ φάρου τῆς Ἀλεξανδρείας (*A. Léger,* Les trav. publ. aux temps Romains. σελ. 500—503 —*E. Allard,* «Les Phares» 4—13) ἐλαχίστων τῶν ὁποίων διεσώθη ἡ ἐξακρίβωσις. Ἐκτὸς τῶν δύο τοιούτων τῆς Ὀστίας καὶ τῆς Ραβέννης οὓς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (36, 12, 18), ὁ Πεουτιγγεριανὸς χάρτης σημειοῖ τοιοῦτον εἰς Ἀκυληΐαν, ἕτερον δὲ Πομπώνιος ὁ Μέλας (2, 7. 13) ἐπὶ τοῦ νησίου (ὅπου ὁ σημερινὸς φάρος Pedagne), ὅπερ πρόκειται τοῦ λιμένος Βρεντεσίου. Τὰ ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Τραϊανοῦ ἀνάγλυφα τοῦ κατὰ τῶν Δακῶν θριάμβου του εἰκονίζουν μεταξὺ ἄλλων κτισμάτων καὶ φάρον, κατ' ἄλλους μὲν τῆς Ἀγκῶνος (Ancona), ὅθεν ἐκίνησε, κατ' ἄλλους δὲ τῆς κατέναντι Ἰάδερ (Zara), ὅπου ἀπεβιβάσθη Ἐπὶ τῆς δυτικῆς τῆς Ἰταλίας ἀκτῆς ὁ λιμὴν Centumcellae (νῦν Τσιβιταβέκκια), ἵδρυμα τοῦ Τραϊανοῦ, ἐκλείετο ὑπὸ τεχνητῆς νήσου ὑπομιμνῃσκούσης τὸν φάρον καὶ ἐχούσης εἰς τὰ ἐπίσημα σημεῖά της ὡς πρὸς τὸν εἴσπλουν, πύργους ἐπέχοντας θέσιν φάρων. Ὁ σπουδαιότατος φάρος τῆς Ὀστίας κατεσκευάσθη ἐπὶ Κλαυδίου (*Sueton,* Claud. 20, *Δίων Κασ.* 60, 11) ἡδράζετο ἐπὶ μεμονωμένου ὀγκολίθου, κατασκευασθέντος διὰ τῆς ἐπίτηδες καταβυθίσεως μεγάλου φορτηγοῦ πλοίου φορτωμένου διὰ λίθων καὶ ὑδραυλικῶν κονιαμάτων. Πράγματι δὲ καὶ ὁ Πεουτιγγεριανὸς χάρτης σημειοῖ αὐτὸν μεμονωμένον πρὸ τῶν κυματοθραυστῶν, ὁ δὲ Ἰουβενάλλης (12, 75) ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ ὡς τετραγώνου καὶ οὗτινος τονίζει τὸ πολυώροφον, ὅπερ διαπιστοῦται καὶ ἐξ ἀναγλύφου τῆς συλλογῆς τοῦ πρίγκιπος T o r l o n i a. Ἀλλὰ καὶ ἐν Βαΐαις τῆς Καμπανίας ὑπῆρχε φάρος, δι' ὃν αἱ μὲν ἀπὸ κειμένων πηγαὶ σιγοῦν, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις προκύπτει ἐξ ἀγγείου μ ε τ ὰ ζωγρα φ ι ῶ ν, μία τῶν ὁποίων ὑπογράφεται διὰ τῆς λέξεως faros (*Rossi* εἰς Bull. Napolet. 1853, σελ. 113, σχ. 9), καὶ ὅστις ἐνομίζετο ὅτι ἦτο φάρος τῶν Ποτυόλων (παλαιοτ. Δικαιαρχίας), ὅπου ὑπῆρχεν ἄλλος τοιοῦτος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Καπιτωλίνου (*Capitol.* Anton, 8) ἀναφέροντος καὶ ἕτερον φάρον εἰς Γαέταν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Καπραίαν ν ῆ σ ο ν τῆς Νεαπόλεως ὑπῆρχε φ ά ρ ο ς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων, καταρρεύσας ἐπὶ βασιλείας Τιβερίου (*Sueton.* Tiber. 74) καὶ ἐπανακτισθεὶς ἐπὶ Δομιτιανοῦ ἀφοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Στατίου (Silv. 3, 5, 100)· ἐρείπιά του καὶ αἱ θεμελιώσεις του ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1804 νοτίως τῆς Santa Maria del' Soccorso. Νομισματόσημον τέλος τῆς Ἀπαμείας ρωμαϊκόν, ὅπερ ὁ Montfaucon εἶχεν ἴδει ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Baudelot de Berval, ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ ρωμαϊκὸς φάρος.

Ὁ ρωμαϊκὸς φάρος τῆς Ὀστίας, ἐξ ἀναγλύφου τῆς συλλογῆς τοῦ πρίγκιπος Τορλόνια.

Εἰς τοὺς ἐκτὸς τῆς χερσονήσου τῶν Ἀπεννίνων ρωμαϊκοὺς φάρους ἡ σπάνις πηγῶν εἶναι αἰσθητοτέρα καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησις διεσώθη ἐκ τούτων. Οὕτω: 1) Εἰς Φόρον Ἰουλίου (*Πτολεμ.* Β, ι, 8, λατιν. Forum Julii, νῦν Frejus) τῆς Κελτογαλατίας Ναρβωνησίας σῴζονται ἔτι μεγάλου φάρου λείψανα ἐνδιαφέροντα, εἰς ὕψος 25 περίπου μέτρων, πύργου πολυωρόφου μετὰ κλίμακος ἐξωτερικῆς· ὠρθοῦτο δὲ οὗτος εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὸν κυματοθραύστην, ὅστις ἐσχημάτιζε τὸν δυτικὸν λιμένα. Ὀλίγον ἀπωτέρω ὑπῆρχε δεύτερον κτίσμα καθοδηγοῦν πρὸς εἴσπλουν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα· ἦτο δὲ τοῦτο πυραμιδοειδές, τῶν ἑδρῶν τῆς πυραμίδος χρησιμοποιηθεισῶν διὰ χάραξιν ἡλιακοῦ ὡρολογίου, δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον ἂν εἰς τὴν κορυφήν του ἠνάπτετο φλὸξ ὁδηγήτρια. 2) Εἰς τὰς Μαριανὰς Φόσσας (*Πτολεμ.* Β, ι, 2), τὴν κατὰ τὸν κάτω τοῦ Ροδανοῦ ροῦν διώρυγα τοῦ Μαρίου, εἶχον ἀνεγείρει οἱ Μασσαλιῶται πύργους (*Στραβ.* Δ, 184), οἵτινες δυνατὸν νὰ ἦσαν πυρσοφόροι. 3) Εἰς τὴν Ἱσπανίαν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (Γ, 140) ἐπικυρουμένην ὑπὸ Πομπωνίου Μέλα (3, 14), παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βαίτιος (Γουαλδακβίρ) «ὁ τοῦ Καιπίωνος ἵδρυται πύργος ἐπὶ πέτρας ἀμφικλύστου, θαυμασίως κατεσκευασμένος ὥσπερ ὁ Φάρος, τῆς τῶν πλοϊζομένων σωτηρίας χάριν» ὑπὸ τοῦ Q. Servilius. 4) Εἰς τὴν ΒΔ. ἐσχατιὰν τῆς Ἰβηρικῆς

Digitized by Google

χερσονήσου παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Βριγαντίου (Coruña) ὑπῆρχε μέγιστος φάρος, ἴσως ὁ ἀρχαιότατος τῶν γνωστῶν φάρων, Φοινικικὸς καὶ πύργος τοῦ Ἡρακλέους ὀνομαζόμενος. Τοῦτον, κατὰ λατινικὴν ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν ἐν αὐτῷ, «ὁ ἀρχιτέκτων Lupus, θέλων νὰ συναγωνισθῇ τὰ θαυμάσια τῆς Μέμφιδος, τὸν ἀνύψωσεν ἐπὶ μᾶλλον, τὸν περιέβαλε διὰ κλίμακος, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους του ἐξεπύρσευε τοῖς ναυτιλλομένοις». Γνωστὸς δ' ἔτι καὶ νῦν ὡς Torre Hercules (Faros, señales

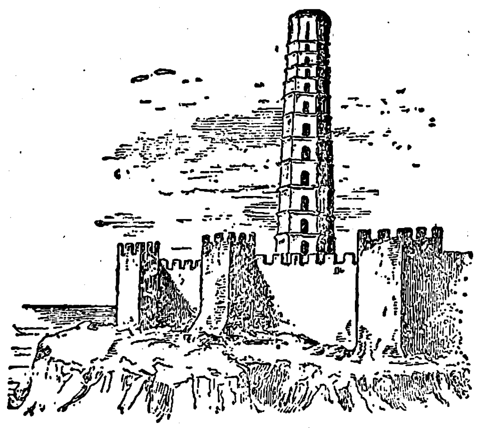

Ὁ φάρος τοῦ d' Ordre ἢ ὀρθότερον d' Orde τοῦ Γησοριακοῦ ἐπινείου.

maritimas 1917 ἀρ. 82) λειτουργῶν ὡς εἷς τῶν μεγίστων ἱσπανικῶν φάρων, κατόπιν ριζικῆς ἐπισκευῆς, ἥτις τῷ ἐγένετο μεσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. 5) Ὁ φάρος τοῦ Γησοριακοῦ ἐπινείου (*Πτολεμ.* Β, Θ, 3, νῦν Βουλώνη), ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ Καλλιγούλα τῷ 44 μ Χ. εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἣν ἐσχεδίασε κατὰ τῶν Βρεττανῶν στρατείας του καὶ τῶν κατὰ τοὺς ἰσχυρισμούς του νικῶν του, ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ὁ μετὰ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας σημαντικώτερος τῶν φάρων τῆς ἀρχαιότητος (*Suet.* Callig. 46). Ἐπισκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Καρολομάγνου κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων διαρκούσης τῆς κατοχῆς των καὶ μετετράπη εἰς φρούριον. Κατέρρευσε τὸ πλεῖστόν του τῷ 1640, χάρις ὅμως εἰς τὰς εἰκονογραφίας του διαφόρων ἐποχῶν καὶ τὰ σχεδιογράμματα εἶναι ἀπολύτως γνωστός, καὶ δὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Tour d'Odre» (ὀρθότερον Orde). Τὸ σχῆμά του ἦτο ὀκταγώνου κολούρου πυραμίδος διαμέτρου, βάσεως 64 ποδῶν καὶ ὕψους 200 ποδῶν, ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ πλίνθων ἐναλλὰξ λευκῶν, ἐρυθρῶν καὶ κιτρίνων. 6) Καταντικρὺ τοῦ ἀνωτέρω φάρου, εἰς Portus Dubris (τὸ σύγχρονον Dover) ὑφίστατο φάρος, κτίσμα τῶν

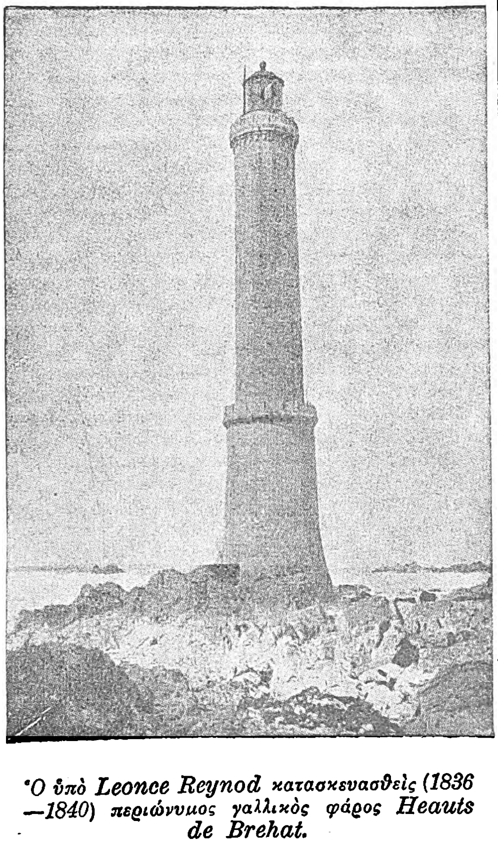

*Ὁ ὑπὸ **Leonce Reynod** κατασκευασθεὶς (1836—1840) περιώνυμος γαλλικὸς φάρος **Heauts de Brehat**.*

στρατηγῶν τοῦ Κλαυδίου, καταρρεύσας τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. 7) Ἕτερος ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν, ὀλίγον ἀνατολικώτερον, ὕψους 72 ποδῶν (βλ. λεπτομερείας εἰς *Rénard*, «Les phares», σελ. 36)

Βυζαντινοὶ φάροι. Ἐλάχιστοι, ὡσαύτως, τῶν βυζαντινῶν φάρων εἶναι γνωστοί. Θὰ ἤρκει ἐν τούτοις ἡ μεγάλη τοῦ φάρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκευὴ ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α' τοῦ Δικόρου (*Προκοπ. Γαζ.* Παν. εἰς Ἀναστ. κ'), ὅπως καταδείξῃ τὴν διακαῆ μέριμναν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῶν πλοϊζομένων. Ἀλλ' ἐν τούτοις, ἐκτὸς τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ τῆς ἐξακριβωθείσης ὑπάρξεως δύο ἑτέρων φάρων, οὐδὲν ἕτερον ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρωμεν σχετικὸν πρὸς τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον. Ὁ εἷς τούτων, διεξοδικῶς ὑπὸ τοῦ χρονικογράφου Συμεῶνος τοῦ Μαγίστρου ἀναφερόμενος (*Migne*, «Ἑλλ πατρολ», τόμ. 109, σελ. 807 § 746) καὶ παραλόγως ὀνομασθεὶς βραδύτερον «πύργος τοῦ Ὀβιδίου», ἔκειτο ἀπέναντι τῶν Κυανέων τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν σύγχρονον ἄκραν Φαναράκι, τὴν ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Πανίου. (*Σκαρλ. Βυζ.*, Κωνσταν. Β', 185. Ὁ Pierre Gilles τὸν εὗρεν ἐν λειτουργίᾳ καὶ κατὰ τὴν λατινιστὶ αὐτοῦ περιγραφὴν (De Bosporo Tracio βιβλ. 2, κεφ. 25 καὶ *Gronovius*, Thesaurus Graec. ant. τόμ. 6, σελ. 3176· ἔκδ. ἑνετ. 1735, εὑρεται ἐν Ἐθν. Βιβλιοθ.) «ὁ πύργος εἶναι ὀκτάγωνος φέρων ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἀνὰ πᾶσαν νύκτα, ἀναπτομένην χάριν τῶν ναυτιλλομένων λυχνίαν, περὶ τὴν ὁποίαν ὑελοστάσιον συνδεδεμένον διὰ μολύβδου καὶ οὐχὶ διὰ γύψου, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου οὐχὶ τουρκικοῦ ἀλλὰ χριστιανικοῦ». Τὴν θέσιν του δὲ ἐπέχει ὁ σημερινὸς φάρος Rumili (List of lights, ἔκδ. 1917, τόμ. 5, ἀρ 1763). Ὁ ἕτερος τῶν φάρων ἠγείρετο ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ παρὰ τὸ Χρυσοτρίκλινον καὶ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ φάρου, διῆκε δὲ μέχρις αὐτοῦ μαρμαρόστρωτος περίπατος (*Θεοφαν. συνεχ.* «Βίος Βασιλείου» εἰς ***Migne*** «Ἑλλ. Πατρολ.», τόμ. 109, σελ. 351 § 336 καὶ σελ. 411 § 394) καὶ *Ἰωσὴφ Γενεσίου* Βασιλειῶν Α' § 19 εἰς ***Migne*** 109, σελ. 996 § 7.—*Σκαρλ. Βυζ.* Κωνσταντινούπ. Α', 214 καὶ 523). Ἄγνωστος εἶναι ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ φάρος οὗτος ἀνηγέρθη· τὰ ἐρείπια ὅμως αὐτοῦ, ἐγγὺς καὶ ΒΑ τῶν «Νουμέρων» ἔτι καὶ νῦν σωζόμενα, προδίδουσι τὴν καθαρῶς βυζαντινὴν τοῦ ἔργου καταγωγὴν (*Πασπάτη*, Βυζαντ. ἀνακτ. 149) Πιθανῶς δὲ τὸν φάρον τοῦτον ὑπαινίσσεται ἡ συμβολικὴ παράστασις τῆς Tabula Peutingeriana, ἡ μετ' ἄλλων συμβολικῶν παραστάσεων δηλοῦσα τὴν θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ χάρτου τούτου καὶ ἣν ὁ Thiersh (Pharos antike Islam und Occid, σελ. 25, εἰκ. 35) ὑπολαμβάνει ὡς ὑπαινισσομένην ἀρχαῖον φάρον. Πιθανῶς τὸ κτίσμα τοῦτο, περὶ οὗ περιγραφικαὶ λεπτομέρειαι ἐλλείπουσιν, ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν ἀρχῇ ὡς φάρος διὰ τοὺς ναυτικοὺς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἀρχαιοελληνικὸν φάρον τῆς Χρυσοπόλεως. Τοῦτο, ἄλλωστε προκύπτει ἐκ περικοπῆς τῆς «Θεοφάνους Συνεχείας» ***Migne***, τόμ 109, σελ. 34 § 19), δι' ἧς παρομοιάζεται ὁ φάρος οὗτος πρὸς τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας. Βραδύτερον ὅμως, ὅτε οἱ Σαρακηνοὶ ἤρξαντο ἐπιβουλευόμενοι τὸ βυζαντινὸν κράτος, ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φρυκτώριον ἀναπτομένων φώτων συνεννοήσεως πρὸς ἄλλα ἐν ὄψει φρυκτώρια. Οὕτω τὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀπέναντι Ὀλύμπου τῆς Μυσίας ἀναπτομένας φρυκτωρίας παρελάμβανον καὶ μετεβίβαζον διαδοχικῶς τὰ φρυκτώρια τοῦ Κορύζου, τοῦ Μουκίλλου καὶ τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου, ὁπόθεν παρελάμβανον τὰ σήματα οἱ «διαιτάριοι», οἱ ἐν αὐτῷ διαιτώμενοι οἱ «ἐκεῖσε βίγλας ἀεὶ καὶ πάντοτε κρατοῦντες» (*Θεοφ Συνεχ.* Περὶ βασιλ. Θεοφίλου καὶ Μιχαήλ, ***Migne*** 109, σελ. 211 § 497,—*Συμ. Μαγιστρ.* καὶ *Λογοθ.* Χρονογρ. Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας, ***Migne*** 109, σελ. 743 § 68).

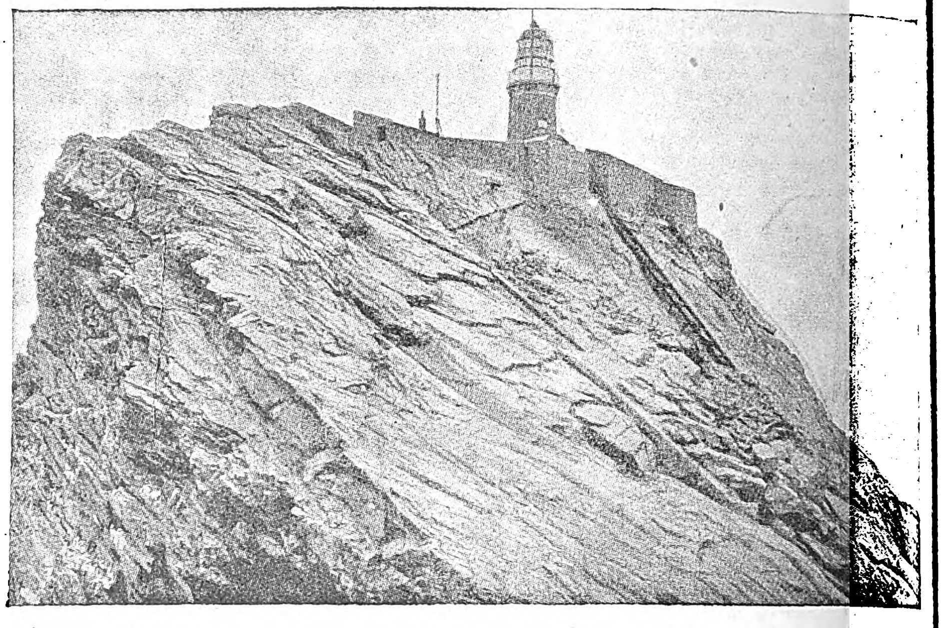

Ὁ βορειότερος τῶν φάρων τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν κορυφὴν (220 ποδ.) τῆς βραχονησῖδος North Vust.

[Ἡ εἴσοδος γίνεται δι' ἀνελκυστῆρος Ντεκεβίλ. Ἡ εἰκὼν αὕτη καταδεικνύει τὸ ἀπελπιστικὸν τῆς ἐκεῖ διαβιώσεως τῶν φαροφυλάκων.]

Κλασσικοὶ φάροι. Αἱ δυσχέρειαι, ἃς παρουσίαζεν ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν φάρων δι' ἱστιοφόρων πλοίων, ὅσον καὶ ἡ μεταφορὰ ὑλικῶν διὰ τοιούτων πλοίων πρὸς ἀνέγερσιν φάρων, καθίστα προβληματικὴν καὶ ὑπεράγαν δυσχερῆ τὴν θεραπείαν τοιαύτης τινὸς πάντοθεν ἀναγνωριζομένης ἀνάγκης. Ἐν τούτοις ἀνηγέρθησαν φάροι μνημειώδεις καὶ διὰ τὰς δυσχερείας τῆς κατασκευῆς των καὶ διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, ἃς παρέσχον καὶ παρέχουν. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν τοὺς ἀγγλικούς: Lowestoft, ἀνεγερθέντα τῷ 1609, North Forelaud 1636 Hurst-barton-point 1665, Scilly islands 1680, Dungeness καὶ Orfordness 1682, τὸν περίφημον τῆς Eddy Stone 1696—1706—1759, τὸν τῶν Smalls 1777, τὸν ὁποῖον ἀνήγειρεν ὁ Φίλιππς διὰ χρημάτων του «πρὸς χρῆσιν καὶ σωτηρίαν τῶν διαπλεόντων», τοῦ ὁποίου ὅμως φιλανθρώπου οἱ κληρονόμοι ἐπώλησαν τὸν φάρον εἰς τὴν Τρίνιτυ χάουζ ἀντὶ 17 χιλ. λιρῶν, τὸν τοῦ Bellrock (1807—1811), τὸν

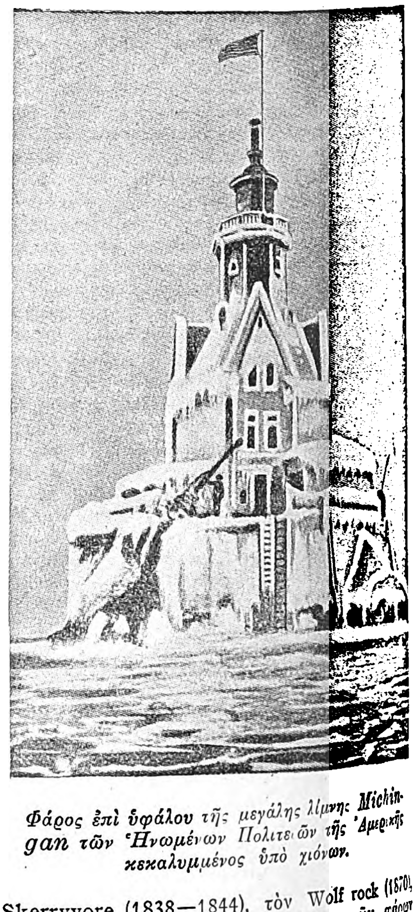

Φάρος ἐπὶ ὑφάλου τῆς μεγάλης λίμνης Michingan τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς κεκαλυμμένος ὑπὸ χιόνων.

Skerryvore (1838—1844), τὸν Wolf rock (1870), τὸν North Unst (1854)· οἱ πλεῖστοι τῶν φάρων τούτων ὑπῆρξαν θέατρον τραγικωτάτων συμβάντων δι' ἃ παραπέμπομεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ L Rénard (Les Phares). Ἐκ τῶν γαλλικῶν κλασσικώτεροι εἶναι ὁ τοῦ Corduan (1584—1610), οἱ δύο

Digitized by Google

ὁ τῆς Χάβρης φάροι La Hevè (1774 καὶ 1863), ς ὕμνησεν ὁ Καζιμὶρ Ντελαβίνν, ὁ περιώνυμος ίρος Heaux de Brehats (1836–1840), ὁ Triagor 864). Οἱ πλεῖστοι τῶν φάρων τούτων εἶναι ἐκτιιένοι ἐπὶ βράχων μεμονωμένων, οὓς καλύπτει ἡ ίλασσα κατὰ τὴν πλήμμην, ὥστε νὰ φαίνωνται

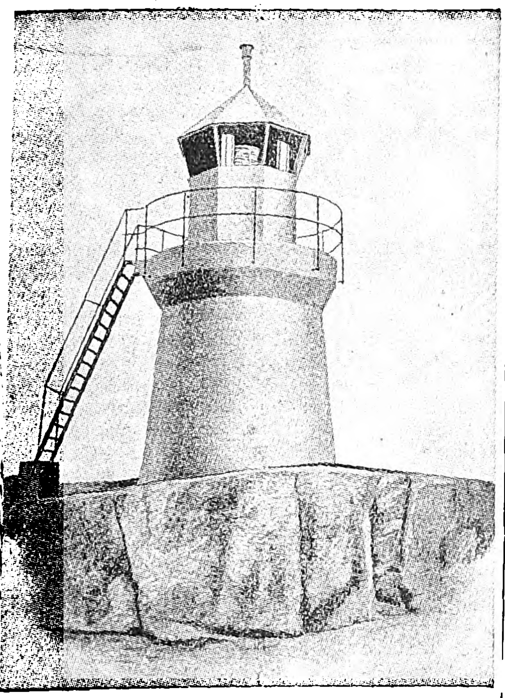

Ὁ πρῶτος ἄνευ φαροφυλάκων λειτουργήσας φάρος Ἄγκα εἰς Gasfelen τῆς Σουηδίας.

ἱ πύργοι αὐτῶν ἀναδύοντες ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ κατὰ τὸν Κ΄ ἰῶνα, χάρις εἰς τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς διὰ πετὸν ἀρμὲ δομικῆς, πλεῖστοι φάροι, ὧν ἡ ἐκτέεσις θὰ ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ἀδύνατος, συνετελέθησαν ἄνευ δυσχερειῶν· προέχει δὲ εἰς τὰς καασκευὰς ταύτας ἡ Γερμανία, ἔχουσα νὰ ἐπιδείξῃ ούς φάρους τῆς Ἑλγολάνδης ἐπὶ νήσου καὶ τὸν Rhothersand ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ, ἡ Γαλλία ὸν μεμονωμένον φάρον Jument, ἡ Ἀγγλία τὸν hicken rock, εἰς τὸν κλωβὸν τοῦ ὁποίου, καίτοι ἰς ὕψος 143 ποδῶν εὑρισκομένου, φθάνει ὁ ἀφρὸς ῶν κυμάτων καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς τὸν πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Βοστώνης Minot's Ledge. Πάντες οἱ φάροι οὗτοι, παρέχοντες μεγάλας «φωτοβολίας μηχανήματος», ἔχουν

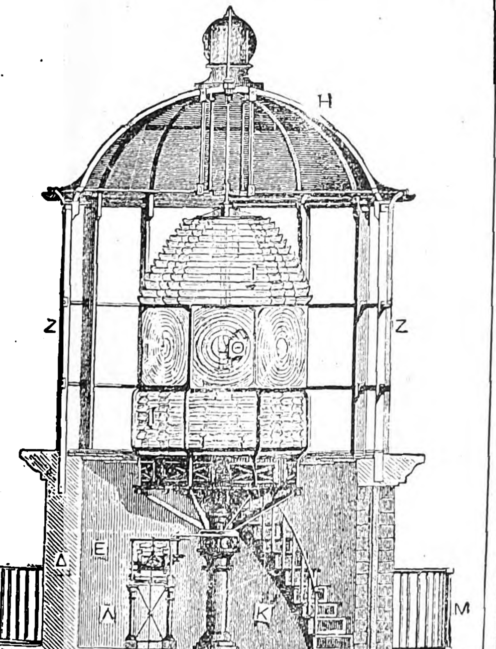

Διατομὴ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ φάρου Σαπιέντζας τῶν Οἰνουσσῶν Μεσσηνίας.

[Α=Ἐξώστης. Β=Τὸ ἔσω τοῦ πύργου (θάλαμος ὑπηρεσίας). Γ=Δῶμα τοῦ πύργου. Δ=Τοιχίον πυργίου. Ε=Φωτοστάσιον. Ζ=Ὑαλοστάσιον τοῦ κλωβοῦ. Η=Τροῦλλος τοῦ κλωβοῦ. Θ=Ὀπτικὸν 8 ἀναλαμπῶν (ἐσωτερικὸν μέρος). Ι=Καταδιοπτρικὰ τοῦ ὀπτικοῦ. Κ=«Κλῖμαξ μυλωθροῦ» ταχείας κλίσεως διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ ὀπτικοῦ. Λ=Περιστροφικὸν μηχάνημα. Μ=Κινητήριον βάρος διὰ τῆς πτώσεως τοῦ ὁποίου περιστρέφεται τὸ ὀπτικόν. Μ=Κιγκλίδωμα τοῦ ἐξώστου.]

φαροφύλακας, ὧν ἡ ζωὴ εἶναι αὐτόχρημα μαρτυρική· ἡ σουηδικὴ ὅμως ἐπινόησις τοῦ φωτὸς Νταλὲν θὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῶν τοιούτων βαρβαροτήτων.

Ὁ σύγχρονος φάρος. Εἰς τὸν σύγχρονον φάρον δέον νὰ διακρίνῃ τις τὸν *πύργον*, τὴν «κατοικίαν τῶν φυλάκων», τὸν *κλωβὸν* (βλ. λ.), τὸ *ὀπτικὸν* (βλ. λ.) σταθερὸν ἢ περιστροφικόν, τὴν *φωτιστικὴν πηγήν*, τὸ *φαρικὸν ὑλικόν*. α) Ὁ *πύργος* κατασκευάζεται εἴτε ἐκ τοιχοποιίας ἰσχυρᾶς εἴτε ἐκ μετάλλου, ἔχει δὲ ὕψος ποικίλλον ἀπὸ 3 μέτρων (αὐτόματοι φάροι ἐπὶ ὑψηλῶν σημείων τοποθετούμενοι) μέχρι καὶ 80 μέτρων (φάρος Γενούης, 76 μέτρ. ὑπὲρ τὸ ἔδαφος), ἀναλόγως τοῦ ὕψους, ὅπερ ἀναγκαιοῖ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς γεωγραφικῆς φωτοβολίας, ἣν ἐπιζητοῦμεν. Σπειροειδὴς κλῖμαξ ἄγει εἰς τὸν ἐξώστην ἢ τὸ δῶμα τοῦ φάρου, ἐφ' οὗ στηρίζεται ὁ κλωβὸς περικλείων τὸ φωτοστάσιον· εἶναι δὲ τοῦτο χῶρος περίκλειστος διὰ κυλινδρικῶν ἢ ἐπιπέδων κρυστάλλων γύρωθεν, ἄνωθεν δὲ καλυπτόμενος ὑπὸ μεταλλικοῦ τρούλλου, ὁ ὁποῖος πάλιν εἰς τοὺς ἀεροπορικοὺς φάρους εἶναι καὶ αὐτὸς ἐκ κρυστάλλου, ἵνα ἀφήνῃ τὸ φῶς τοῦ φάρου ὁρατὸν καὶ πρὸς τὰ ἄνω ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιέστερον πρὸς τὸ ζενίθ. Ἐντὸς τοῦ φωτοστασίου εὑρίσκεται τὸ ὀπτικὸν καὶ τὸ φωτιστικὸν μηχάνημα. Ἡ σπειροειδὴς κλῖμαξ τῶν ἐπὶ τῆς στερεᾶς ἱδρυομένων φάρων ἔχει τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν πύργον ἄξονα, εἰς δὲ τοὺς μεμονωμένους ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ἐπὶ βυθοῦ ἢ ὑφάλου θεμελιωμένους εἶναι συνήθως καὶ στενὴ καὶ εὑρίσκεται ἐκκέντρως ὡς πρὸς τὸν ἄξονα· ταῦτα, ἵνα ἀφήνῃ τόπον ἐν τῷ πύργῳ διὰ τὰς φωλεὰς ἐκείνας, αἵτινες εἰς τοὺς τοιούτους φάρους ἀποτελοῦν τὰς ἀποθήκας καὶ τοὺς θαλαμίσκους τῶν φαροφυλάκων. Ἀπολήγει δὲ ἡ κλῖμαξ εἰς τὸν «θάλαμον τῆς ὑπηρεσίας», τὸν ἀμέσως κάτωθεν τοῦ ἐξώστου, μεθ' οὗ πάλιν συγκοινωνεῖ ἐκεῖνος διὰ «κλίμακος μυλωθροῦ» ἐχούσης ταχεῖαν κλίσιν. Ὁ ἐξώστης, εἰς ὃν ἐξέρχεταί τις διὰ θύρας εὑρισκομένης εἰς τὸ «τοιχίον», ἐφ' οὗ ἑδράζεται ὁ κλωβός, περιβάλλεται διὰ κιγκλιδώματος. Γλυφὴ τέλος τετραγωνικῆς τομῆς, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν παρειὰν τοῦ πύργου κατακορύφως γεγλυμμένη, χρησιμεύει διὰ τὴν βραδεῖαν πτῶσιν τοῦ κινητηρίου βάρους, δι' ἧς τελεῖται ἡ περιστροφὴ τοῦ ὀπτικοῦ. β) Ἡ κατοικία τῶν φυλάκων, ὅταν δὲν εἶναι ἐν αὐτῷ τῷ πύργῳ, εἶναι κοινὸν οἴκημα μετὰ δεξαμενῆς πρὸς συλλογὴν τοῦ πρὸς πόσιν χρησιμοποιουμένου ὕδατος καὶ εἰδικῆς ἀποθήκης διὰ τὰ φαρικὰ ὑλικά. Ἡ εὐμάρεια εἰς τοὺς φάρους τῶν μεγάλων κρατῶν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδος τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας, ἐφοδιαζούσης τοὺς φαροφύλακας καὶ διὰ περιοδικῶν ἀκόμη. γ) Ὁμιλήσαντες ἐν οἰκείῳ τόπῳ περὶ τοῦ κλωβοῦ καὶ τοῦ ὀπτικοῦ, θέλομεν διαλάβει δι' ὀλίγον τὴν ἐξέλιξιν τῆς «φωτιστικῆς πηγῆς». Πάντες οἱ φάροι μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἐλειτούργουν κατὰ τρόπον οὐδόλως διαφέροντα τοῦ τῶν φάρων τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, τοῦ διὰ καύσεως ξύλων, ἀνθράκων ἢ ρητινωδῶν οὐσιῶν. Διότι φαίνεται ἀσφαλὲς ὅτι ὁ τρόπος τοῦ φωτισμοῦ τὸν ὁποῖον οἱ Βυζαντινοὶ μετεχειρίζοντο διὰ τὸν φάρον τοῦ Πανίου, τὸν ἔναντι τῶν Κυανέων τῆς Εὐρώπης, διὰ «λυχνίας» προφυλασσομένης ἐντὸς κλωβοῦ ὑαλοφράκτου, δὲν εἶχεν εὕρει μιμητάς. Ἀπὸ τοῦ ΙΗ΄ ὅμως αἰῶνος νέα ὤθησις ἐδόθη πρὸς βελτίωσιν τῶν φάρων. Χορηγούσης τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας Παρισίων Sartin προεκήρυξε (1765) ἔπαθλον 2,000 λιρῶν εἰς ὅντινα ἤθελεν ἐπινοήσει «λυχνίαν ἀποδίδουσαν τὸν καλύτερον τρόπον φωτισμοῦ μεγαλοπόλεως, ἐν συνδυασμῷ

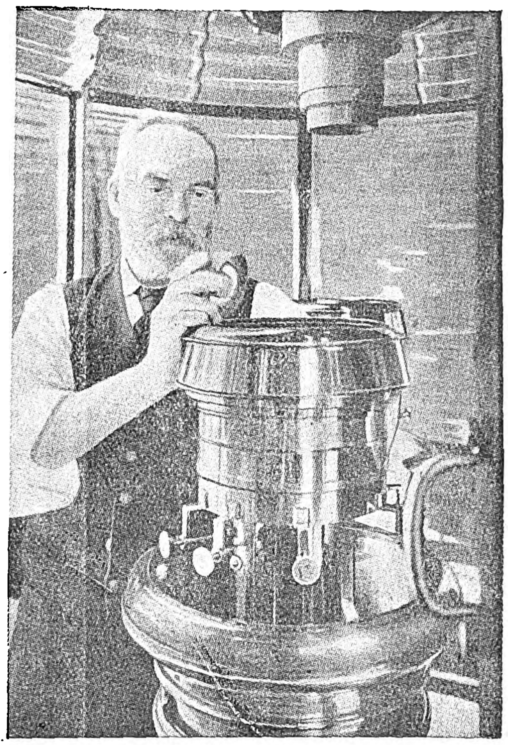

Φαροφύλαξ ἐντὸς ὀπτικοῦ Α΄ τάξεως, προετοιμάζων λυχνίαν μετὰ 5 θρυαλλίδων κυλινδρικῶν, ἐχουσῶν κοινὸν ἄξονα.

πρὸς τὴν οἰκονομίαν, τὴν ἔντασιν καὶ τὸ εὔχρηστον», ὅπερ ἔπαθλον διεμοιράσθη εἰς τοὺς Bailly-Bourgeois καὶ Leroy, ἐνῷ χρυσοῦν μετάλλιον ἀπενέμετο εἰς τὸν εἰκοσαετῆ τότε Lavoisier διὰ τὰς ἐπὶ τῶν ποικιλοσχήμων ἀντανακλαστήρων μελέτας του. Τῷ 1780 ὁ ἐκ Γενεύης Argaud ἐπενόει λυχνίαν, ἣν αὐτὸς μὲν ἐχρησιμοποίησε πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἐν Montpéllier ἰδιοκτήτου ἐργοστασίου του ἀποστάξεων, ὁ δὲ Montgolfier τῷ 1783 καὶ θερμογόνον πηγὴν πρὸς ἀνύψωσιν τῶν φερωνύμων σφαιρικῶν ἀεροστάτων. Ἡ περίστασις αὕτη ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς γνωριμίας, τοῦ Argaud μετὰ τῶν Lange Meunier καὶ Quinquiet, ὑποκλεψάντων τὴν ἐπινόησιν τοῦ Argaud, ὅστις μεταναστεύσας εἰς Λωζάννην ἐπεδίδετο ἐπιτυχῶς εἰς τὴν κατασκευὴν παραβολικῶν ἀντανακλαστικῶν κατόπτρων, μέχρι τοῦ θανάτου του (1803), συνεχίσας καὶ βελτιώσας τὰς ἐργασίας τοῦ Saugrain. Οὗτος, ἀπὸ τοῦ 1781 ἕως τοῦ 1783, ἐτοποθέτησε τοιαῦτα μηχανήματα, μετὰ σφαιρικῶν ὅμως κατόπτρων, εἰς πέντε φάρους τοῦ ὠκεανοῦ πρὸς πειραματισμόν· διὰ τὸν φάρον τοῦ Corduan μάλιστα εἶχεν

Μαγειρεῖον—ἑστιατόριον—αἴθουσα μεμονωμένου καὶ ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ἑδριζομένου ἀγγλικοῦ φάρου.

Digitized by Google

ἐγκαταστήσει ὀγδοήκοντα τοιαῦτα παραβολικὰ κάτοπτρα, ἅτινα ὅμως ἔφεραν εἰς ἀναστάτωσιν τοὺς ναυτικούς, ἀπαιτήσαντας ἐντόνως καὶ ἐπιτυχόντας τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ ἀρχέγονον σύστημα τῶν φάρων τοῦ μεσαίωνος, ἐπειδὴ αἱ τελειοποιημέναι «λυχνίαι οὐδόλως διέφερον τῶν λαμπάδων τῶν μωρῶν

Ὁ θαυμάσιος γερμανικὸς φάρος Rother Sand ἀνεγερθεὶς ἐπὶ ἀμμώδους ὑφάλου πελαγίως τῆς στομαλίμνης τοῦ Wesser.

παρθένων τοῦ Εὐαγγελίου, ταχέως θαμβούμεναι καὶ σβεννύμεναι». Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ ὁ Argaud ἠτύχησε μὴ προφθάσας νὰ ἴδῃ τὴν ἐπινόησίν του χρησιμοποιουμένην εἰς φάρον. Ὁ Teulere, συνεχίσας τὰς μελέτας τοῦ Argaud, ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος, διότι βοηθούμενος ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ Borda καὶ τὴν πεῖραν τοῦ ὀπτικοῦ Lénoir ἀντικατέστησε τὸν πρωτογενῆ φωτισμὸν τοῦ Corduan διὰ 12 παραβολικῶν κατόπτρων εἰς τέσσαρας δέσμας ἀνὰ τρία διατεθειμένων, ἀποδιδόντων δὲ διὰ τῆς περι-

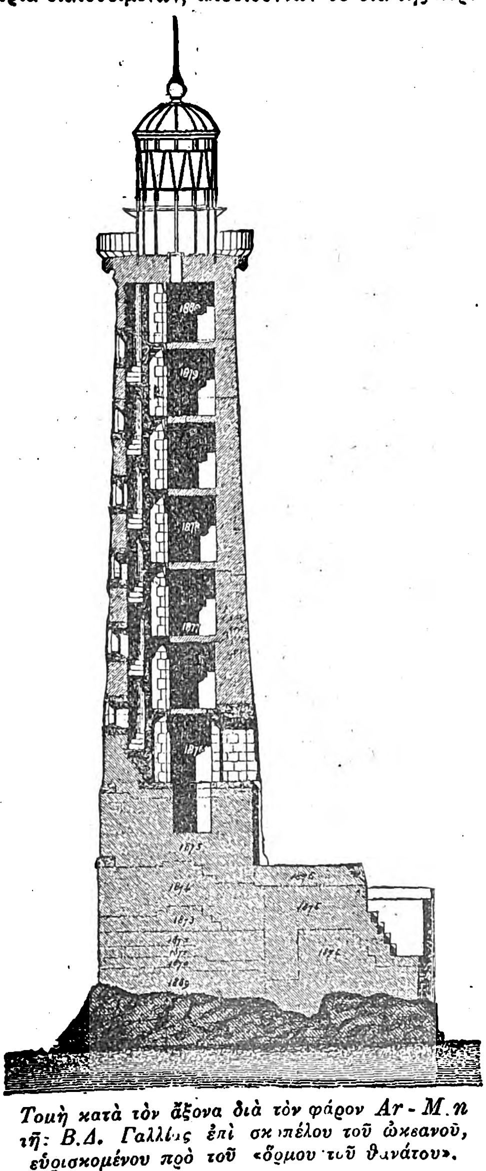

Τομὴ κατὰ τὸν ἄξονα διὰ τὸν φάρον Ar-M.n τῆς Β.Δ. Γαλλίας ἐπὶ σκοπέλου τοῦ ὠκεανοῦ, εὑρισκομένου πρὸ τοῦ «ὅρμου τοῦ θανάτου».

[Ἡ ἀνέγερσίς του διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1867 ἕως τοῦ 1881. Ἐκκέντρως καὶ ἀριστερὰ ἡ σπειροειδὴς κλῖμαξ, δεξιὰ δὲ τὰ δωμάτια τῶν φαροφυλάκων καὶ αἱ κατοικίαι αὐτῶν.]

στροφῆς τοῦ συνόλου τῶν ἀναλαμπὰς διαδεχομένας ἀλλήλας ἀνὰ 2′, τῆς φωτιστικῆς αὐτῶν πηγῆς ἀποτελουμένης ἐκ λυχνίας Argaud μετὰ διπλοῦ ρεύματος καιούσης ἐλαιόλαδον. Ἡ ἐπινόησις ὅμως τῶν ἀναλαμπῶν εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἀπὸ τοῦ 1783 εἰς τὸν σουηδικὸν λιμένα Marstrad. Οὕτω, τῷ 1791, λόγῳ τῆς οὐσιώδους ἐπιτυχίας ταύτης, σημειοῖ ἐποχὴν ρηξικέλευθον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν φάρων. Νέαι ἀφ' ἑτέρου πρόοδοι ἐπετελέσθησαν, τῶν Bordier καὶ Marcet πραγματοποιησάντων μεγάλας φωτοβολίας σταθεροῦ φωτός, διὰ μιᾶς μόνον λυχνίας, ἧς ὁ ἄξων συνέπιπτε πρὸς τὴν κοινὴν ἑστίαν διπαραβολικοῦ κατόπτρου, νοητῶς παραγομένου διὰ παραβολῆς περιστρεφομένης περὶ εὐθεῖαν κάθετον εἰς τὸν ἄξονά της καὶ διερχομένης διὰ τῆς ἑστίας της· τὴν εὐφυεστάτην δὲ συσκευὴν ταύτην εἶχον ὀνομάσει «ἀστρικὸν ἀντανακλαστῆρα» (reflecteur sidéral). Ἄλλη ὅμως, ἔτι σπουδαιοτέρα πρόοδος συνετελεῖτο. Ὁ Πλίνιος πρῶτος εἶχε δογματίσει (Hist. nat 26, 12, 18) ὅτι «τὸ σταθερὸν φῶς τῶν φάρων ἔπρεπε νὰ διακόπτηται ὑπὸ ἐκλείψεων, ὅπως μὴ οἱ ναυτικοὶ ἐκλαμβάνουν τοὺς φάρους δι' ἀστέρας καὶ ἀντιστρόφως». Ἡ εὐχὴ αὕτη ἐξεπληροῦτο ὑπὸ τοῦ δημάρχου τῆς Διέππης Lemoyne, ὑποβαλόντος τῷ 1784 ὑπόμνημα περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἰς τὸ φῶς τῶν φάρων ἠδύναντο νὰ δοθῶσι παραλλαγαὶ τοιαῦται «δι' ὧν θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ ἀποσόβησις ἀπαισίων παραπλανήσεων». Ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τέσσαρες ἐπινοήσεις ἔφερον νέαν ριζικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν φάρων. Ἡ πρώτη, ἀφορῶσα εἰς ἐπίτευξιν τελείου τύπου μηχανικῆς λυχνίας λειτουργούσης δι' ἐλαίου Κολτζᾶ ἢ δι' ἐλαιολάδου, ὀφείλεται εἰς τὸν ὡρολογοποιὸν Καρσέλ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐδόθη τὸ ὄνομά του εἰς τὴν γνωστὴν φωτομετρικὴν μονάδα (bec Carcel), ἥτις ἐπὶ μακρὸν ἐχρησιμοποιεῖτο διεθνῶς, παρ' ἡμῖν δὲ ἔτι καὶ νῦν, πρὸς μέτρησιν τοῦ φέγγους τῶν φάρων. Ἡ δευτέρα (1811), ὀφειλομένη εἰς τὸν Γάλλον ὑποπλοίαρχον Lecoat de St Haouen, ἀφεώρα εἰς συνδυασμοὺς λευκοῦ, ἐρυθροῦ καὶ πρασίνου φωτός, σταθεροῦ ἢ ἀναλάμποντος ἢ σταθεροῦ μετ' ἀναλαμπῶν, ἐπιτευχθείσης οὕτω μεγάλης ποικιλίας εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν φάρων. Ἡ τρίτη, καὶ σπουδαιοτέρα πασῶν, ὀφείλεται εἰς τὸν Φρενέλ, ὅστις τυχὼν τοῦ βραβείου τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ διὰ τοῦτο ἑφελκύσας τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀραγκό, προέδρου τῆς γνωμοδοτικῆς ἐπὶ τῶν φάρων τῆς Γαλλίας ἐπιτροπῆς, προσελήφθη παρ' αὐτοῦ ὡς γραμματεὺς παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ ταύτῃ. Τῷ ἐδόθη οὕτω εὐκαιρία νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ (1819) τὴν συγκέντρωσιν τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων τῆς ἑστιακῆς φλογός, παραλλήλως μὲν πρὸς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ ὁρίζοντος, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ φάρου σταθεροῦ φωτὸς ἢ σκαρδαμύσσοντος, πρὸς ὡρισμένας δὲ διευθύνσεις, ὡς φωτεινὰς δέσμας σαρωνούσας τὸν ὁρίζοντα κατὰ τὴν περιστροφὴν τοῦ ὀπτικοῦ, προκειμένου περὶ φάρων ἐκπεμπόντων ζωηρὰς ἀναλαμπὰς διαχωριζομένας ὑπὸ ἐκλείψεων μακροτέρας διαρκείας καὶ κανονικῶς ἐπαναλαμβανομένας ἐν ἀμοιβαίᾳ διαδοχῇ. Ταῦτα δὲ ἐπέτυχε διὰ τῶν «διοπτρικῶν στοιχείων» λειτουργούντων διὰ μόνης τῆς διαθλάσεως τοῦ ἀπὸ τῆς λυχνίας φωτός, καθώς καὶ διὰ τῶν «καταδιοπτρικῶν στοιχείων» (1823) λειτουργούντων διὰ διαθλάσεως ἅμα καὶ ὁλικῆς ἀνακλάσεως τῶν ὑψηλοτέρων καὶ τῶν χαμηλοτέρων ἀκτίνων τοῦ φωτὸς τῆς λυχνίας. Ἡ τετάρτη ἐπινόησις ἀφορᾷ εἰς τὸν ρυθμιστὴν τῆς ταχύτητος τῆς περιστροφῆς τοῦ ὀπτικοῦ, ὥστε αἱ φωτειναὶ φάσεις καὶ αἱ μεσολαβοῦσαι ἐκλείψεις τοῦ φωτὸς νὰ ὑπαμείβωνται κατὰ χρόνους ὡρισμένους καὶ συμφώνως πρὸς τὰς περιγραφὰς τῶν φαροδεικτῶν. Ἐπετεύχθη δὲ τοῦτο (1825) ὑπὸ τῶν μηχανουργῶν Henry-Lépaute, ἐφαρμοσάντων ἐπιτυχῶς τὴν ἀρχὴν τοῦ σφαιρορυθμιστοῦ τοῦ Watt εἰς πτερύγια αὐτομάτως μεταβαλλομένης κλίσεως καὶ παρουσιάζοντα κατ' ἀκολουθίαν, ἀναλόγως τῶν αὐξομειώσεων τῆς ταχύτητος τῆς περιστροφῆς, διάφορον ἀντίστασιν εἰς τὸν ἀέρα. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ μηχανήματα, τὰ ἔτι καὶ νῦν πολυτίμους παρέχοντα ὑπηρεσίας, τὰ γνωστὰ ὡς «παλαιοῦ τύπου»· ἔχουν τὸ μέγιστον πλεονέκτημα τῆς ἐκπομπῆς φωτεινῶν φάσεων μακρᾶς διαρκείας, ἀλλὰ καὶ τὸ μειονέκτημα τῆς μακρᾶς διαρκείας τῶν ἐκλείψεων ἢ τοῦ μεταξὺ τῶν ἀναλαμπῶν παρεμβαλλομένου σταθεροῦ φωτός, ὅπερ πολὺ καταπονεῖ τὸν ζητοῦντα νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν φάρον, ὃν ἔχει ἐνώπιον (βλ. *φαροδείκτης*). Τῷ 1890 ὅμως ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν φάρων τῆς Γαλλίας τὸ σύστημα τῶν φάρων τῶν ἐδραζομένων ἐπὶ πλωτῆρος ὑδραργυρολούτρου, δι' οὗ ἐπετεύχθησαν διάρκειαι πλήρους περιστροφῆς τοῦ ὀπτικοῦ ἐντὸς 5′—20″ ἀντὶ τῶν 6′—10′, ἅτινα ἀπῃτοῦντο διὰ τοὺς φάρους παλαιοῦ τύπου. Οὕτως αἱ ἀναλαμπαὶ τῶν παλαιῶν φάρων, διαρκείας μέχρις 9″, ἀντικατεστάθησαν διὰ τῶν «ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων» διαρκείας 0,1″—0,4″, δι' ὃ καὶ «φάροι ἀστραπιαῖοι» (feux eclairs) οἱ φάροι νέου τύπου καλοῦνται. Ἐκ παραλλήλου ἐτελειοποιοῦντο καὶ τὰ συστήματα τροφοδοτήσεως τῆς

φλογὸς διὰ τοῦ πετρελαίου (ὅπερ ἀντικατέστησεν ἀπὸ τοῦ 1875 τὰ φυτικὰ ἔλαια), ἐπιτευχθείσης τῆς κατασκευῆς λυχνιῶν σταθερᾶς στάθμης μετὰ «φανοῦ ὑπερεκχειλίσεως» (κοιν. τρὸ πλὲν) κατὰ τὸ σύστημα *Νιενεσῶ* (βλ. λ.), ἐνῷ καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός, ἥτις εἶχεν εἰσαχθῆ πρὸς δοκιμὴν εἰς

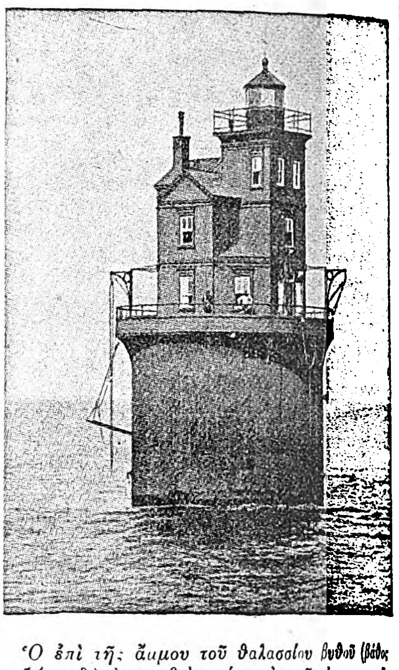

Ὁ ἐπὶ τῆς ἄμμου τοῦ θαλασσίου βυθοῦ (βάθος 14 ποδ.) ἀνεγερθεὶς φάρος ἐπὶ τῆς ἀμερικανικῆς ὑφάλου Tourteen-toot bank.

τοὺς φάρους Héve (τῆς Χάβρης), ἐπεξετείνετο εἰς τοὺς γαλλικοὺς φάρους τοῦ ὠκεανοῦ καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς τοιούτους φάρους ἄλλων κρατῶν, ὧν φάρων ὁ, τό γε νῦν ἔχον, ἰσχυρότερος εἶναι ὁ τῆς Ἐλγολάνδης. Ταυτοχρόνως ἐπεξετείνοντο, πρωτοστατούσης τῆς Γαλλίας πάντοτε, αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐπίτευξιν *ἀνεπιτηρήτων φάρων*, μὴ ἐχόντων δηλαδὴ φαροφύλακας καὶ ἱδρυμένων εἰς μέρη εἰς ἃ ἡ παραμονὴ προσωπικοῦ θὰ ἀπέβαινεν ἀδύνατος ἢ τοὐλάχιστον μαρτυρική. Ἐπετεύχθη οὕτω (1887) σύστημα φάρων σταθεροῦ φωτὸς διαρκῶς φεγγόντων ἐπὶ 15 ἡμερονύκτια, κατόπιν δὲ ὑπὸ

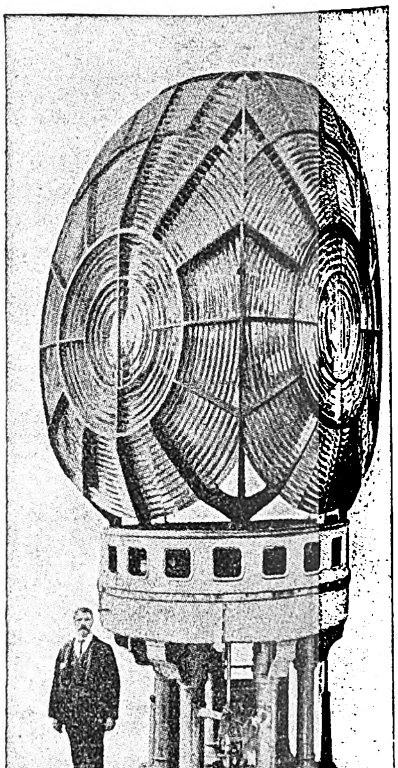

Τὸ μέγιστον ὀπτικὸν μηχάνημα ἐν τῷ κόσμῳ διαμέτρου 2,660 μέτρων.

[Κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ οἴκου Τσὰνς τῆς Βίρμιγχαμ διὰ τὸ ἀκρωτήριον Manoza τοῦ Καράτσι τῶν Ἰνδιῶν.]

τοῦ οἴκου Barbier Benard et Turenne (1895) τοιούτων φάρων, «ἀστραπιαίων» ὅμως, διαρκείας 45 ἡμερονυκτίων συνεχοῦς λειτουργίας. Ἀπὸ τοῦ 1898—1903 ἐτέθη εἰς χρῆσιν νέον σύστημα φα-

Digitized by Google

ιμοῦ «διὰ πυρακτώσεως δι' ἀτμῶν πετρελαίου», ινοηθὲν ὑπὸ τῶν μηχανουργῶν τῆς ὑπηρεσίας ν φάρων τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, λειοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ οἴκου Chance τῆς ρμιγχαμ, τὸ πετρέλαιον δὲν καίεται πλέον ἀπὸ υαλλίδων (1—6, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ φάρου), λ' ἀποτόμως ἐξαεριζόμενον λευκοπυροῖ παίας ἐξ εἰδικοῦ ἀμιάντου φωτοβολίδας, ἀποδούσας φέγγος μεγίστης ἐσωτερικῆς ἀξίας καὶ νεπῶς μεγίστης φωτοβολίας. Ἀναστάτωσιν ὅμως ; τὴν φαρικὴν ἐπιστήμην, διὰ τὸν φωτισμὸν ν δυσπροσίτων μερῶν, ἔφερεν ἡ προσπάθεια ῦ Γερμανοῦ Julius Pinch καὶ μετ' αὐτὰς παγκοσμίου φήμης κατασκευαὶ (1905) αὐτοτων φάρων Ἄνκα (βλ. λ.) τοῦ οἴκου Gasacmulator Co Ltd Λίνδιγκο-Στοκχόλμης, τοῦ ἐκλοῦντος τὰς ἐπινοήσεις τοῦ διευθυντοῦ του αλὲν (βλ. λ.). Οἱ φάροι οὗτοι δὲν ἔχουν ἀνάγκην τε κτίσματός τινος, πλὴν μικρᾶς βάσεως ἐκ μπεν, οὔτε φαροφυλάκων. Λειτουργοῦντες δι' ἀσελίνης ἐν ἀπορροφήσει, ἀποταμιευμένης ἐντὸς εἰκῶν *ἀεριοταμιευτήρων* (βλ λ. καὶ λ. *ἐκλαμπτήρ*), πέμπουν διὰ «γυμνῆς φλογὸς» τὰ χαρακτηριικὰ τῶν «ἀστραπιαίων» φάρων, σβεννύμενοι αὐμάτως ἅμα τῇ προσπτώσει ἡλιακῶν ἀκτίνων, ρις εἰς τὴν ἡλιακὴν βαλβίδα, δι' ἧς εἶναι ἐφωασμένοι. Τὸ ἄκρον ἄωτον ὅμως τῆς προόδου ν ἀνεπιτηρήτων φάρων ἐπετεύχθη (1914) διὰ ς ἐπινοήσεως τοῦ φωτὸς Νταλέν· διὰ τοῦ συήματος τούτου καὶ τὸ ὀπτικὸν περιστρέφεται τομάτως ἐπὶ σφαιρικῶν τριβέων, καὶ τὸ φῶς ράγεται ἐντονώτατον διὰ λευκοπυρώσεως μιῶν εἰδικῆς κατασκευῆς φωτοβολίδων, αἱ ὁποῖαι τικαθίστανται αὐτομάτως ἅμα τῇ ἐκ τῆς μαᾶς χρήσεως καταστροφῇ των. Φάρους τύπου γκα γυμνῆς φλογὸς κατασκευάζει ἀπὸ τοῦ 1927 ὁ ἀμερικανικὸς οἶκος Ἴντερφλας (Interflash)

Οἱ ἐν Ἑλλάδι φάροι βλ. λ. *Ἑλλὰς [Φαρ.]*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Aldini G.*, Saggio di osservazioni sui ezzi atti a megliorare la costruzione e l' illuminazio i fari (Μιλᾶνον 1823).— *Allard*. Intensité et portée des ares (1876).— Les Phares, hist. constr. éclair (κλασσιν).— *Barnard J. C.*, Lighthouse Engineering (1879).— *ondel A.*, Les feux éclairs κτλ. (1893).— *Bourdelles*, The minous poower of lighhouse apparatus (Λονδῖνον 1893). *Barbier, Benard et Turenne*, Différents modes d'éclaige des phares (1910).—*Chance*. A Brothers few notes on odern lighthouse practice (Βίρμιγχαμ 1910).— *Duglas Purves*, Dioptr. appar. for lighthouses (1898).— *Giatto M.*, Servizio del illuminazione del'e coste (Τουρῖν 1911).— *Grönvall*, Securité de la navigation (Φιλαδέλφεια 1912)— *Gullo*, Lampade per fari (Giornale del nio civile 1878).—*Heap*, Ancient and modern lighthous (Βοστώνη 889).— *Henry-Lepante*, Appareils des phas et phares flottants (1877).— *Körte καὶ Truhlsen*, Progs des phares en Allemagne (Παρίσιοι 1900).— *Leonardittolica*, Fari e segnali maritimi (2 τόμοι· Τουρῖνον 16).— *Λυκούδη Σ. Ε.*, Ἱστορικὸν τῶν φάρων τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἕως σήμερον (Ναυτ πιθεώρ. 1918).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Φαροδείκτης τῶν ἑλληνικῶν τῶν (προλεγόμενα· 1914).— *Luria*. Sui fanali tipo «Aga» 13) — *Τοῦ αὐτοῦ*, Illum. ad incad. tipo «Aga» (1914).— *lino*, Segnali e fari (Μιλᾶνον 1905).— *L. Reynold*, Mémoire sur l' éclairage des cites de France (1864, κλασσικόν).— *L. Renard*, Les phares.— *Ribiere*. Phares et siaux maritimes (Παρίσιοι 1908).— *Sautter* Notice sur phares, fanaux, bouées et signaux sonores (Παρίσιοι 30· κλασσικόν).— *Stevenson Th.*, Lighthouses construon and illumination (Λονδῖνον 1881).— *Talbot*. Lightips and lighouses (Λονδῖνον 1913).— *Verdinois*, Memorie varie sul segnalamento maritimo.— *White W.*, Nal architecture (Λονδῖνον 1882).— *Wigham*, The geant hthouse lense (Δουβλῖνον 1892).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— φάρος *προβολικός* βλ. λ. *προβολικὸς φάρος*.

— φάρου *ἔντασις* [*Φαρ.*] βλ. λ. *ἔντασις φάρου*.

— φάρων, *γνωμοδοτικὴ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν —*. συμπλήρωσις τοῦ φωτιστικοῦ δικτύου παντὸς ιάτους ἀποφασίζεται ὑπὸ τῆς «Γνωμοδοτικῆς ἐπὶ ν φάρων ἐπιτροπῆς» τοῦ κράτους, ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ τὰ βελτίω μετατροπὴ ἢ καὶ ἡ κατάργησις μὴ χρησίμου ἐφεξῆς φάρου τινός. Ὁ ὑπηρεχὸς οὗτος θεσμὸς ὀφείλεται (1811) εἰς πρότατοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ Lecoat St Haouen, δι' ἧς ἐτόνιζε τὴν ἀνάγκην ὅπως ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν φωτιστέων θέσεων τελῇ ἀντικείμενον εὐρείας διασκοπήσεως, διαουμένων τῶν ὑπευθύνων γνωμῶν ἐν πρακτις. Οὕτω ἱδρύθη πρώτη ἡ γαλλικὴ «Commisn de Phares» εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ πρόοτῆς διεθνοῦς ἐπεκτάσεως τῶν φωτιστικῶν διων, δεδομένου ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ἐπὶ γαλλικοῦ φωτιστικοῦ δικτύου ἐγένοντο αἰτία θεσπισθῇ εἰς ὅλα τὰ κράτη ὁ θεσμὸς οὗτος α διὰ τὰ παρ' ἡμῖν *Ἑλλὰς φάροι—φωτιστικὸν δίτυον*). Εἰς αὐτὴν δὲ ὀφείλεται καὶ τὸ ἄριστον υσεῖον τῶν φάρων, ὅπερ ἀνηγέρθη εἰς τὴν τίαν κλιτὺν τοῦ Τροκαντερὸ ἐν Παρισίοις. [Περὶ ν ἐν Ἑλλάδι (βλ. λ.) *Ἑλλὰς [Φάρ.]* (φωτιστ. τυον)]

Σ. Ε. Λ.

— φάρων *πλοῖον*. Πλοῖον εἰδικῶς διεσκευασμένον διὰ μεταφορὰν φαρικῶν ὑλικῶν, πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν φάρων δι' ἓν φαρικὸν ἔτος. Τοιαῦτα σήμερον παρ' ἡμῖν εἶναι τὸ ἐπίλεκτον «Πλειὰς» καὶ τὰ βοηθητικὰ ἀτμοπλοιάρια «Κίσσα» καὶ τὸ ἱστιοφόρον Ἅγιος Μηνᾶς».

Σ. Ε. Λ.

— «Φάρος». Εἰκονογραφημένον διμηνιαῖον περιοδικόν, ἐκδοθὲν ἀπὸ τοῦ 1909—1911 ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ παῖδας καὶ ἐφήβους, ὑπὸ Τομάζου Α. Δεπάστα, κατὰ τὰ ἔτη 1909, 1910 καὶ 1911.

—«Φάρος». —1) Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἐκδοθὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸν Ἰούλιον 1920 ὑπὸ τῶν Ν. Μεταξᾶ καὶ Ι. Λάλα.

— 2) Περιοδικὸν ἐκδοθὲν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1922 ἐν Βόλῳ ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ συλλόγου «Ἀναγέννησις».

— «*Φάρος ἐκκλησιαστικός*». Ἐπιστημονικὸν ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον ἐν τῷ πατριαρχείῳ Ἀλεξανδρείας. Ἱδρύθη τῷ 1908 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φωτίου καὶ διηυθύνετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Γρηγορίου Παπαμιχαὴλ (1908—1918), εἶτα ὑπὸ Ἰωάννου Φωκυλίδου (1920—1926) καὶ κατόπιν ὑπὸ Εὐγενίου Μιχαηλίδου. Δημοσιεύει ποικίλας διατριβὰς θεολογικάς, παιδαγωγικάς, φιλοσοφικάς, ἀρχαιολογικὰς καὶ ἱστορικάς, τῷ 1932 δὲ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσιπενταετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του ἐξεδόθη «Ἀναμνηστικὸς τόμος» περιέχων διατριβὰς παλαιῶν καὶ νέων συνεργατῶν του.

Ε. Γ. Π.

— «*Φάρος τῶν Κυκλάδων*». Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἑρμουπόλει τῆς Σύρου ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι τοῦ 1874.

— «*Φάρος τοῦ Ὀλύμπου*» βλ. λ. «*Φάρος τῆς Ὄρθρυος*».

— «*Φάρος τῆς Ὄρθρυος*». Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐκδοθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἐν Λαμίᾳ καὶ βραδύτερον ἐν Τρικκάλοις ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1887. Ἐν Τρικκάλοις ἤρξατο ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1087 ὑπὸ τὸ ὄνομα «Φάρος τοῦ Ὀλύμπου».

Φάρος [*Γεωγρ.*]. Ἐπιμήκης καὶ βραχώδης νησίς, παράλληλος τῇ παραλίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ πρὸ τοῦ λιμένος αὐτῆς, ἔχουσα μέγιστον μὲν μῆκος 3.000 μέτρων καὶ πλάτος 500 (βλ. λ. *Ἀλεξάνδρεια*, τ. Γ', σ. 575 γ' καὶ ἑξῆς).

Φάρος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος ἑλληνὶς ἐν τῷ Ἀδρίᾳ παρὰ τὴν Ἰλλυρίαν ἐν τῷ Μανῷ κόλπῳ τῆς χώρας τῶν Νέστων (*Σκυλ. Καρυανδ.* Περίπλ. 23) καὶ πόλις ἐν αὐτῇ φερώνυμος, κτίσμα Παρίων, «συμπράξαντος αὐτοῖς Διονυσίου τοῦ Τυράννου» (*Διοδ. Σικελ* ΙΕ, ιγ, 3), δι' ὃ καὶ *Πάρος* ὠνομάζετο ἐν ἀρχῇ (*Στράβ.* Ζ, 315) Παρὰ Πτολεμαίῳ ὀνομάζεται *Φαρία* (Β, ιζ. 14). Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 219 π. Χ. Εἶναι ἡ σύγχρονος σλαυονικὴ νῆσος *Χουάρ* (Huar), ἡ δαλματικὴ *Λεσσίνα* τῶν ναυτικῶν χαρτῶν.

Σ. Ε. Λ.

— Φάρος (Faro ἢ Phare) [*Γεωγρ.*]. Ὀνομασία ἣν ἀπὸ τοῦ ΙΖ αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' ἔδιδον οἱ ναυτικοὶ εἰς τὸ στενὸν τῆς Μεσσήνης ἀπὸ τοῦ μεγάλου καὶ διὰ πυρᾶς ἀνθρακιᾶς φωτίζοντος φάρου, οὗ τὸ ἐγκαταλελειμμένον περίεργον κτήριον σῴζεται αὐτόθι ἐπὶ τῆς Πελωριάδος ἄκρας, παρὰ τὸν σύγχρονον φάρον Capo Peloro. Δι' ὃ καὶ ὁ τοπικὸς ἄνεμος *φαρίτης*.

Σ. Ε. Λ.

— Φάρος [*Παραλ. Γεωγρ.*]. —1) Ὅρμος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Ἰκαρίας καὶ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτῆς ἐσχατιάν (πλάτ. 37° 40' 30" Β, μηκ. 26°22 00" Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1867 : Nikaria island), διανοιγόμενος μεταξὺ ἀκρωτηρίων Παναγιὰ καὶ Καλόμερο, ἀναπεπταμένος πρὸς Ν. καὶ ἔχων ἄριστον ψαμμαθῶνα, τερματίζοντα πρὸς Ν. τὴν χερσονησώδη προβολὴν τοῦ Δρακάνου.

— 2) Ὅρμος τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Σίφνου (πλάτ. 36° 05' 45" Β., μηκ. 24° 45' 00" Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1817 : Siphano island), 1 μίλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Νάπος.

Σ. Ε. Λ.

— Φάρος [*Γεωγρ.*]. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σχοινάρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ζακύνθου.

— 2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀπολλωνίας ἐπὶ τῆς νήσου Σίφνου τῆς ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 19.

— Φάρος *Κωνσταντινουπόλεως* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὑψηλὸς πύργος μετὰ φανοῦ πρὸς ὁδηγίαν τῶν ναυτιλλομένων. Ἔκειτο ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν ΝΑ. αὐτοῦ ἄκραν, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος. Ὁ πύργος οὗτος τοῦ Φάρου ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τῆς διὰ «φρυκτωρίων» ἢ «καμινοβιγλίων» τηλεγραφικῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἀπωτάτων μικρασιατικῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Πλησίον τοῦ πύργου ἔκειτο ἡ πολυτελεστάτη ἐκκλησία τῆς *Παρθένου τοῦ Φάρου*, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε' (741—755). Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐφυλάσσοντο πλεῖστα ἱερὰ κειμήλια, ὡς ἡ ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος, ἡ ἁγία λόγχη, οἱ ἧλοι, ὁ ἀκάνθινος στέφανος τῆς σταυρώσεως καὶ τεμάχιον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Ν. ΚΛΣ

φάρος (ὁ)· κριθὴ ἀποφλοιωμένη καὶ ἀδρομερὴς ἀλεσμένη πρὸς παρασκευὴν σούπας || εἶδος φυτῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν.

— [*Μαγειρ.*] Μουσκεύονται 50 δρμ. ψιλοῦ φάρου ἀφ' ἑσπέρας, δι' 6—7 ἄτομα· τὴν ἐπομένην πλύνεται καὶ ρίπτεται εἰς χύτραν μὲ ζωμὸν κρέατος καὶ νερὸν ἀνάλογον, διὰ νὰ βράσῃ. Μετὰ τὴν πρώτην δυνατὴν βράσιν χαμηλώνεται ἡ φωτιά, διὰ να σιγοβράσῃ· τίθεται τὸ ἀνάλογον ἅλας καὶ ἀνακατεύεται συχνά, διὰ νὰ μὴ πιάσῃ. Ἂν ὁ φάρος εἶναι χονδρός, περὶ τὸ τέλος προστίθεται προβρασμένον γάλα 100 δρ., διὰ ν' ἀσπρίσῃ ἡ σοῦπα, καὶ ἀφοῦ πάρῃ 2—3 βράσεις μὲ τὸ γάλα, ἀποσύρεται τῆς φωτιᾶς καὶ προστίθενται ἀναλελυμένοι εἰς ὀλίγον γάλα 3 κρόκοι αὐγῶν, μία χοῦφτα παρμεζάνα, δύο κουταλιὲς φρέσκο βούτυρο καὶ μισὸ λεμόνι. Ἡ σοῦπα πρέπει νὰ εἶναι κατά τι πυκνοτέρα τῆς ῥυζόσουπας.

φᾶρος, ἡ *φάρος* (τὸ) [*Ἀρχ.*]. Μέγα τεμάχιον ὑφάσματος ἐν γένει (παρ' Ὁμήρῳ), εἰδικώτερον δὲ περιβόλαιον ἀμφοτέρων τῶν φύλων φερόμενον ἀντὶ χλαίνης ὑπεράνω τοῦ χιτῶνος ἢ χρησιμοποιούμενον ὡς κάλυμμα στρωμνῆς, καλύπτρα τῆς κεφαλῆς (*φάριον*) ἐξ ἐρέας, ἢ νεκρικὴ σινδών.

Π.Ν.Π.

φάρος (ὁ) (Pharus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν* ἢ *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *φάρος ὁ πλατύφυλλος* (Pharus latifolius), ἰθαγενὴς τῆς Ζαμάϊκας, καλλιεργούμενος ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς κόσμον.

Δ. Ν. Π.

Φαρούκ. Πρίγκιψ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Αἰγύπτου, υἱὸς τοῦ νῦν βασιλέως Φουὰτ Α' καὶ τῆς βασιλίσσης Νάζλη, γεννηθεὶς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ Ἀβδὶν τοῦ Καΐρου τὴν 11 Φεβρουαρίου 1920. Τῷ 1933 ἐξελέγη γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ προσκοπικῶν σωματείων.

Γ. Λ. Α.

Φαρούσιοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς Δ. Ἀφρικανικῆς ἠπείρου, ἐν τῇ Ἔσω Λιβύῃ, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ, 6, 6) πρὸς Β τοῦ ὄρους Σαγάπολα, πρὸς Ν. τῆς Μαυριτανίας Τιγγιτανῆς (νῦν Μαρόκκον). Κατά τινας ἦσαν Ἰνδοί, ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Ἡρακλέους συνεκστρατευσάντων, κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα (ΙΖ' 828) μετεχειρίζοντο καὶ δρεπανηφόρα ἅρματα καὶ «ἐμίσγοντο τοῖς Μαυρουσίοις διὰ τῆς ἐρήμου σπανίως, ὑπὸ ταῖς κοιλίαις τῶν ἵππων τοὺς ἀσκοὺς ἔχοντες»

Α. Θ. Σ.

φαροφύλαξ (ὁ, ἡ). Καλοῦνται φαροφύλακες οἱ ὑπάλληλοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ προσωπικὸν τὸ ὁποῖον χειρίζεται τὸ φῶς τοῦ φάρου. Προερχόμενοι σχεδὸν κατὰ κανόνα ἐξ ἀπομάχων ναυτικῶν, καὶ δὴ ἀτυχησάντων ἐκ καταδρομῶν τῆς τύχης, ἀποτελοῦν εἰς πολλὰ κράτη (οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν) σῶμα στρατιωτικῶς συντεταγμένον. Ἡ ζωὴ αὐτῶν, διὰ μὲν τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς φάρους ἐπὶ σημείων τῆς ἀκτῆς ἱδρυμένους εἶναι ὑποφερτὴ σχετικῶς, ἐξαιρετικῶς ὅμως ἀφόρητος εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς πυρσορίδας ἢ εἰς φάρους μεμονωμένους ἐν τῷ ὠκεανῷ καὶ ἐπὶ ἀβαθῶν ἢ σκοπέλων ἱδρυθέντας. Εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι τὰ κράτη παρέχουν εἰς αὐτοὺς πᾶν μέσον δυνάμενον νὰ μετριάσῃ τὴν ἀγριότητα τοῦ τραχέος ἐπαγγέλματός των, τῆς [*Γρίνιν* Χάους (βλ. λ.) μάλιστα ἐφοδιαζούσης αὐτοὺς διὰ τροφίμων ὑγιεινῶν καὶ διὰ περιοδικῶν καὶ τερπνῶν βιβλίων «κυκλοφορούσης βιβλιοθήκης» (Circulating library) ἀκόμη : ὁ αὐτὸς ὀργανισμὸς ἔχει προβλέψει διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν μόρφωσιν τῶν τέκνων τῶν φαροφυλάκων του, ἀποστέλλων δὶς τοῦ ἔτους καὶ ἐπὶ δίμηνον ἑκάστοτε ἐν τῷ φάρῳ παραμένοντα πάστορα (Ἄγγλον ἱερωμένον), ἐκτελοῦντα χρέη σχολικοῦ διδασκάλου καὶ ἱερέως παραμυθητικοῦ. Ἡ ἐπινόησις τῶν αὐτομάτων φάρων, καὶ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀπόψεως, ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὴν παγκόσμιον ναυτικὴν ἐπισήμανσιν. Ἄσχετον πρὸς τὸ σῶμα τῶν φαροφυλάκων εἶναι τὸ τεχνικὸν προσωπικὸν τῶν φάρων, τὸ ἐκτελοῦν τὰς τοποθετήσεις καὶ ἐν γένει πᾶσαν τυχὸν ἐργασίαν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Φαρρὰ (Farrat), *Ριχάρδος*. Φιλέλλην Γάλλος, πρώην ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους, ὅστις κατελθὼν εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα μετὰ μιᾶς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας, δι' ἰδίων δαπανῶν ἐκ Γαλλίας κομισθείσης, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Ἀλλ' ἀνυπότακτου ὢν χαρακτῆρος καὶ μὴ συνεργαζόμενος ὑπ' ἄλλους, ὀλίγας παρέσχεν ὑπηρεσίας, μονομερῶς ἐνεργῶν, ἐφ' ᾧ καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανέκαμψεν εἰς τὰ ἴδια.

Τ. Ε. Ε.

Φαρραγκοὺτ (Farraguth ἢ Ferraguth καὶ Ferragius ἐκ τοῦ κυρίως ἑβραϊκοῦ ὀνόματος Farradsch ben Salem). Ἑβραϊκῆς ἐθνότητος ἰατρός, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὃν ἡ παράδοσις φέρει ἄλλοτε ὡς ἰατρὸν Καρόλου τοῦ Μεγάλου, καὶ ἄλλοτε ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν σχολὴν Σαλέρνου

Ο. Ρ.

—Φαρραγκοὺτ (Farragut), *Δαβὶδ* Διάσημος ναύαρχος τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς (1801—1870). Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας (1812), κατὰ δὲ τὸν ἐμφύ-

Digitized by Google

λιον πόλεμον τῶν Πολιτειῶν ἐτάχθη λόγῳ τῶν πεποιθήσεών του μὲ τὸ μέρος τῶν Βορείων, ἂν καὶ κατήγετο ἐκ νοτίου πολιτείας. Ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦ κομμοδόρου καὶ ταχθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυρᾶς μοίρας εἰσῆλθε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1862 εἰς τὸν Μισσισσιπῆν, ὅστις κατείχετο ὑπὸ τῶν νοτίων καὶ εἶχεν ὀχυρωθῆ παρ' αὐτῶν. Κατόπιν ἀπιστεύτων ἀγώνων καὶ ἡρωϊσμῶν δεκαπέντε μηνῶν, κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τοῦ κάτω τμήματος τοῦ ποταμοῦ. Προαχθεὶς εἰς ὑποναύαρχον, εἰσῆλθε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1864 βιαίως ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μοίρας του εἰς τὸν ὠχυρωμένον κόλπον τῆς Μομπίλ, ὅπου κατέστρεψε τὰ ἐντὸς αὐτοῦ πλοῖα τῶν Νοτίων καὶ οὕτω προητοίμασε τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐδημιουργήθη διὰ τὸν Φαρραγκοὺτ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἰσοβίου ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου. Κ. Β. Π.

Φαρρὰνκ (Farrenc), *Ἰάκωβος-Ἱππόλυτος-Ἀριστείδης*. Διακεκριμένος Γάλλος πλαγιαυλητὴς καὶ συνθέτης ἔργων διὰ πλαγίαυλον (1794—1865). Ὁ Φαρρὰνκ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς, γενόμενος συνεργάτης τοῦ Φετὶς κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τῆς «Παγκοσμίου βιογραφίας τῶν μουσικῶν». Εἰς τὸν Φαρρὰνκ ὀφείλεται ὡσαύτως πλουσιωτάτη εἰκοσάτομος ἀνθολογία ἔργων διὰ κλειδοκύμβαλον ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Θησαυρὸς τῶν κλειδοκυμβαλιστῶν» (1861—1872). Ἡ σύζυγος αὐτοῦ *Λουΐζα* (1804—1875) ἦτο διακεκριμένη κλειδοκυμβαλίστρια καὶ συνθέτις, ἐκ τῶν πρώτων μουσουργῶν τῶν ἀσχοληθέντων ἐν Γαλλίᾳ μὲ τὴν συμφωνικὴν μουσικήν. Ἔτυχε δὶς τοῦ βραβείου Σαρτιὲ διὰ τὴν μουσικὴν δωματίου καὶ συνέθεσε συμφωνίας, σονάτας, τρίο, κουαρτέττα κλπ. Γ. Σ.

φαρρᾶς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *γράστις*.

φάρρειος *γραμμὴ* *[Ἀνατομ.]*. Γραμμὴ κυματοειδὴς ἢ ὀδοντωτὴ κατὰ μῆκος τοῦ προσθίου χείλους τῆς ᾠοθήκης, διαχωρίζουσα ἐνταῦθα τὴν φαιοέρυθρον καὶ ἀλαμπῆ ὄψιν τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς. Ι. Π.

Φαρρὲρ (Farrère), *Κλαύδιος*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ συγχρόνου Γάλλου ναυτικοῦ καὶ λογοτέχνου *Φρειδερίκου-Καρόλου Μπαργκὸν* (Bargone), γεννηθέντος ἐν Λυῶνι τῷ 1876. Τῷ 1894 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν καὶ τῷ 1906, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποπλοιάρχου, ὑπηρέτησεν ἐπὶ τῶν πολεμικῶν «Bouvet» καὶ «Amiral-Aube». Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1916 ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, χρησιμοποιηθεὶς μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὸ ἐπιθετικὸν πυροβολικόν. Προαχθεὶς τῷ 1918 εἰς πλοίαρχον, ἀπεστρατεύθη τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ὁ Μπαργκὸν ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοῦ 1904 ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κλὼντ Φαρρὲρ σειρὰν ρεαλιστικῶν μυθιστορημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα μὲ ὕφος ξηρὸν καὶ λιτὸν περιέγραψεν ἐκτάκτου δραματικότητος καὶ γραφικότητος σκηνὰς μὲ ὑποθέσεις εἰλημμένας κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Ἀνατολῆς. Κυριώτερα τῶν ἔργων τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Καπνοὶ ὀπίου» (1904), «Οἱ πολιτισμένοι» (1905), «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ σκότωσε» (1906) κινηματογραφηθέν, «Ἡ μάχη» (1909), «Αἱ μικραὶ σύμμαχοι» (1911), «Θωμᾶς Ἀνιελὲ» (1913), «Δεκαεπτὰ ναυτικὲς ἱστορίες» (1914), «Ἡ τελευταία θεά» (1920), «Οἱ νέοι ἄνθρωποι» (1923), «Οἱ εἰς θάνατον κατάδικοι» (1925), «Μάχαι καὶ συμπλοκαὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Chack*, (1925), «Ἑκατὸν ἑκατομμύρια χρυσοῦ» (1927), «Τὸ πένθιμον ἐμβατήριον» (1929). Χ. Δ

Φάρρελ (Farrell) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν Πενσυλβανίᾳ. Κάτ. 15.586 Ἔχει χαλυβδουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς ἀτμολεβήτων καὶ ποικίλην σιδηροβιομηχανίαν. Η. Π. Γ.

Φαρρουκαμπὰντ (Farrukhabad) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Ἄγκρα Κάτ. 48 331. Εἶναι ἐκτισμένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Γάγγου καὶ ἀποτελεῖ ἑνιαίαν κοινότητα κατὰ τῆς 3 μίλια ἀνατολικῶς αὐτῆς κειμένης *Φάτεχγκαρθ*, ὅπου ἑδρεύουν αἱ διοικητικαὶ ἀρχαί. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον βάμβακος, σακχαροκαλάμου, γεωμήλων, καὶ σιτηρῶν. Τὸ ὁμώνυμον διαμέρισμα ἔχει ἔκτασιν 4.340 τ. χλμ. καὶ κάτ. 856 633. Η. Π. Γ.

Φάρς, ἢ **Φαρσιστὰν** (περσ. *Πάρς*) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν μεγάλων χωρῶν ἢ τοπαρχιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν σημερινὴν Περσίαν, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος τῶν βορείων παραλίων τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ ὁριζομένη ἐκ ΒΔ ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἀραβιστάν, ἐκ Β. ὑπὸ τοῦ Ἰσπαχὰν καὶ Α. ὑπὸ τοῦ Κερμὰν (μεταξὺ 49° 30'—56° 10' Α. μήκους, 26° 20'—31° 45' Β. πλάτους), ἔχουσα δὲ ἐπιφάνειαν 137 660 τ. χλμ. Ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ὁλόκληρος ἡ *Περσία* (τὸ Ἰράν). Διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τὸ παρὰ τὰ παράλια, ὅπερ εἶναι τὸ θερμὸν (γκερμσίρ), καὶ τὸ ψυχρὸν (σαρδσίρ). Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν ὀρέων τοῦ Φάρς, διηκόντων κατὰ μῆκος τοῦ Περσικοῦ κόλπου, εἶναι τὸ *Κοὺχ-Δινᾶ* εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς ἐπαρχίας (4 200 μ.). Ἐκ τῶν ποταμῶν σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *Μὰντ* (ὁ Σίτακος τοῦ Ἀρριανοῦ), ὁ *Σαπούρ* ἢ *Χισμπὶ* (Γράνις) καὶ ὁ *Τὰμπ* (Ὀράτις), ὁ *Κοὺρ* (Κῦρος) ἢ *Ἀράξης* (ὅστις δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὸν ὁμώνυμον τοῦ Καυκάσου), ἐκβάλλων εἰς τὴν ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Σιρὰζ λίμνην Μπαχτεγκὰν καὶ ὁ *Σεφὶτ-Ρούδ*.

Πρωτεύουσα τῆς χώρας εἶναι ἡ *Σιρὰζ* (Σχιράζ, Chiraz), κυριώτεραι δὲ πόλεις αἱ ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου *Μπουσὶρ* (Βουσίρ) καὶ *Μεντὲρ-Ἀμπᾶς*, *Χουρμοὺζ*, *Φιρουζαμπὰτ*, *Λὰρ* κλπ. Κάτ. 750.000 περίπου. Ἡ χώρα παράγει σῖτον, κριθὴν καὶ ἄλλα δημητριακά, ὄρυζαν, βάμβακα καὶ πολλὰ καπνὰ καλῆς ποιότητος, ὡς καὶ ὄπιον. Ν. Μ.

φάρσα (ἡ)· δημοτ., εἶδος κωμῳδίας μὲ χονδροειδὲς τὸ κωμικὸν στοιχεῖον' || συνεκδ., κωμικὴ περιπέτεια προκαλοῦσα τὸν γέλωτα: «τοῦ σκάρωσα μιὰ φάρσα», τὸν ἔκαμα ὥστε νὰ γίνῃ ὑποκείμενον γέλωτος (γαλλ. farce).

— *Θεατρ.]* Καλεῖται *φάρσα* (γαλλ. farce, ἐκ τοῦ λατ. farcire=παραγεμίζειν) εἶδος θεατρικοῦ ἔργου, ἐν τῷ ὁποίῳ προέχει ἡ ἐπινόησις ἀπιθάνων ἢ σκανδαλωδῶν ἐπεισοδίων, καὶ ἡ τῶν προσώπων ἀχαλίνωτος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐλευθεροστομία. Ἡ φάρσα, σύντομον κωμικὸν ἔργον κατ' ἀρχάς, προῆλθεν ἐκ τῶν φαιδρῶν διδαχῶν (sermons joyeux), αἵτινες ἐπήγασαν ἐκ τῆς ἑορτῆς τῶν τρελλῶν (fête des fous), τελουμένης κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν Γαλλίᾳ ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν δι' ἀσέμνων ᾀσμάτων καὶ χορῶν. Αἱ φαιδραὶ διδαχαὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς παραγεμισμέναι (farcies) ἐκ διαφόρων λέξεων καὶ φράσεων τῆς τότε ὁμιλουμένης γλώσσης, ἵνα γίνωνται κατανοηταὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, εἶτα δ' ἐκ διαφόρων ἀσεμνοτάτων σκηνῶν. Ἀπαγορευθείσης τῆς ἐκτελέσεως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, αἱ φαιδραὶ διδαχαί, μονόλογος κατ' ἀρχὰς παρῳδῶν τὰς ὁμιλίας τῶν ἱεροκηρύκων, ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ σκηνῆς ὡς διάλογος, ἐκτελούμενος παρ' ἑνὸς καὶ μόνου ἠθοποιοῦ δι' ἀλλαγῆς τῆς φωνῆς καὶ τοῦ ὕφους. Βραδύτερον οἱ διάλογοι ἐξετελοῦντο ὑπὸ περισσοτέρων ἠθοποιῶν, οὕτω δὲ ἐδημιουργήθη ἡ φάρσα. Σημειωτέον ὅτι αἱ τοῦ μεσαίωνος φάρσαι, οὐδεμίαν ἔχουσαι φιλολογικὴν ἀξίαν, ἀπεικόνιζον τὰ σύγχρονα ἤθη κατὰ τρόπον ἀπιστεύτως ἐλευθεριάζοντα, δι' ὃ καὶ ἀπεκλήθησαν ὑπὸ συγχρόνων Γάλλων ἱστορικῶν «πριάπειαι». Ἡ φάρσα, ἅμα τῇ ἐμφανίσει καὶ διαμορφώσει τῆς κωμῳδίας, κατέστη εὐπρεπεστέρα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μεσαιωνικήν. Π. Α. Κ.

Φάρσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 455 Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ. περίπου βορείως τοῦ Ἀργοστολίου καὶ παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν τὴν βαίνουσαν παραλιακῶς ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ἀργοστολίου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Αἴνου. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Φάρσαλα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θεσσαλίας ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης, ἕδρα κοινότητος καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. 3.223. Εἶναι ἐκτισμένη εἰς τὰς βορείας ὑπωρείας τῆς ὁμωνύμου ἀκροπόλεως, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τεσσάρων συνοικιῶν: τῆς κεντρικῆς πόλεως, τοῦ Βαρουσιοῦ, ὅπου ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶχον συγκεντρωθῆ ὅλοι οἱ Χριστιανοί, τῆς Καρυᾶς καὶ τοῦ Παλαιοῦ Λουτροῦ. Ἔχει δύο ἐκκλησίας τιμωμένας ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Τὰ Φάρσαλα εἶναι ἕδρα ὑποδιοικήσεως χωροφυλακῆς, εἰρηνοδικείου, ταμείου, οἰκονομικῆς ἐφορείας, γραφείου παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως καπνοῦ, ἔχουσιν ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης ὡς καὶ τῆς Ἐμπορικῆς Τραπέζης, ἐργοστάσιον ἠλεκτροφωτισμοῦ καὶ παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἀποθήκας διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν σιτηρῶν, δύο ἑξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἡμιγυμνάσιον. Τὰ Φάρσαλα ἔχουσιν ἐπίσης ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον καὶ τηλεφωνεῖον, γραφεῖον ἑνώσεως γεωργικῶν συνεταιρισμῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ ἀγροκήπιον τῆς ἐν Ἀθήναις Γεωργικῆς Ἑταιρείας, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια σιτηρῶν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως λιπασμάτων καθὼς καὶ διδασκαλία περὶ γεωργικῶν ζητημάτων, ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος γεωπόνου.

Νοτίως τῶν Φαρσάλων ὑψοῦται ἡ ἀκρόπολις, τῆς ὁποίας διασῴζονται ὑπολείμματα τειχῶν καὶ δύο κατεστραμμέναι πύλαι, μεθ' ἑνὸς μεγάλου ἀρχαιοτάτου ὑπογείου. Τὸ κλίμα τῆς πόλεως εἶναι πολὺ νοσηρόν, λόγῳ τῶν ἑλῶν, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἐκ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων τοῦ Ἀπιδανοῦ.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ πόλις *Φάρσαλα*, ἢ *Φάρσαλος*, εὑρισκομένη ἀρχαιόθεν ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως, δι' ἧς διέρχεται ἡ φυσικὴ ὁδὸς ἡ συνδέουσα τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας, ὑπῆρξε τὸ θέατρον πολεμικῶν συγκρούσεων, τόσον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅσον καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους... Φαρσάλων διῆλθεν ἡ στρατιὰ τοῦ Ξέρξου. Νο... τῶν Φαρσάλων καὶ παρὰ τὸ ὄρος Ναρθάκιον (Ξ... σιδιάρης) συνήφθη κατὰ τὸ 394 π. Χ. ἡ γνω... μάχη μεταξὺ τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὸν β... σιλέα τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαον Β' στρατευμάτ... ἐπανερχομένων ἐξ Ἀσίας, καθ' ἣν ὁ Ἀγησίλ... κατετρόπωσε τὸ θεσσαλικὸν ἱππικὸν καὶ εἰς ἀ... μνησιν τῆς νίκης ἤγειρε μεγαλοπρεπὲς μνημε... Διὰ Φαρσάλων ἐπίσης εἰσέβαλον εἰς τὴν κυ... Ἑλλάδα οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ... Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας. Βορείως τῶν Φαρσ... ἐγένετο ἡ μεγάλη μάχη μεταξὺ Καίσαρος καὶ Π... πηΐου κατὰ τὸ 48 π. Χ., ἀπολήξασα εἰς ἧτταν ... Πομπηΐου. Τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἠκολούθησαν καὶ ... πρῶται τουρκικαὶ ὀρδαί, κατερχόμεναι διὰ ... καθυπόταξιν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Τὰ Φάρσ... περιῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1881. Τῷ 1897 ... ἐξήχθη παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἡ ἑλληνοτουρκ... σύγκρουσις, ἡ γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς Φαρσά... λων μάχη.

Οἱ κάτοικοι τῶν Φαρσάλων καὶ τῆς περιφερεί... ἐφημίζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἄριστοι ... πεῖς, διετήρουν δὲ μεγάλα ἱπποφορβεῖα καὶ διέ... τον ἰσχυρὸν ἱππικόν.

— *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Τὰ Φάρσαλα τὸ πάλαι ἦσ... ἕδρα μητροπόλεως. Πρῶτος ὁ ἀββᾶς Μ Le Qui... ἀναφέρει ἐπίσκοπον Φαρσάλων τὸν Περρέβι... μετασχόντα τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου κατὰ τὸ 43... μ. Χ. Ἕτερον ἀρχαῖον ἐπίσκοπον Φαρσάλων γν... ρίζομεν τὸν Στέφανον, μετασχόντα τῆς ἐπὶ Φ... τίου συνόδου καὶ ὑπογραφόμενον εἰς τὰ πρακτ... τοῦ ἔτους 879 μ. Χ. Κατὰ τὸν Η' αἰῶνα εὑρίσκ... μεν ἱερὰν ἐξαρχίαν *Φερσάλων*, ὑπαγομένην ἀπ' εὐ... θείας εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, 38ην τ... τάξει. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐξηκολού... θησεν ὑπάρχουσα ἀνεξάρτητος ἀρχιεπισκοπὴ Φα... σάλου, μεταβληθεῖσα ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Γέρο... τος τοῦ Παλαιολόγου εἰς μητρόπολιν. Ἀργότερο... συνηνώθη μὲ τὴν μητρόπολιν Φαναρίου, ἀποτελ... σασα τὴν μητρόπολιν *Φαναριοφαρσάλων*. Τῷ 188... ἡ ἐπαρχία ὑπήχθη ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπι... σκοπὴν Λαρίσης, τῷ δὲ 1910 ἐπανῆλθεν εἰς τὴ... ἐπισκοπὴν Φαναρίου καὶ Θεσσαλιώτιδος (Καρδ... τσης), ὑφ' ἥν, τιτλοφορουμένην μητρόπολιν Θεσ... σαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων, διατελεῖ μέχρι... σήμερον. Β. Κ. Σ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, μετὰ τὴν πρὸς Λάρισαν ὑποχώρησι... τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διετάχθη ὁ στρατὸς οὗτο... τὴν πρωΐαν τῆς 12ης Ἀπριλίου 1897 νὰ ὑποχω... ρήσῃ ἐκ Λαρίσης πρὸς Φάρσαλον. Ἐπειδὴ δ' ἐπρό... κειτο νὰ ἐκτελεσθῇ ἄμυνα ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆ... Φαρσάλου, δι' αὐτὸ διετάχθη τὴν 14ην Ἀπριλίου ἡ 3η ἑλληνικὴ ταξιαρχία νὰ καταλάβῃ τὸ Βελε... στῖνον, ἵνα τοιουτοτρόπως προκαλυφθῇ ἀφ' ἑνὸ... τὸ δεξιὸν τοῦ ἐν Φαρσάλῳ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ὁ Βόλος, ὁ ἀποτελῶν βάσιν ἀνεφο... διασμοῦ.

Αἱ περὶ τὴν Φάρσαλον θέσεις ἀποτελοῦσι τὴ... τρίτην γραμμὴν ἀμύνης τῆς Θεσσαλίας (βλ. «Ἔκ... θεσις τοῦ μηχανικοῦ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν 1897» 1899, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ 1η γραμμὴ ἀμύνης ἦτο ἡ τῶν συνόρων, 2α ἡ τοῦ Πηνειοῦ, 3η ἡ τῆς Φαρ... σάλου), ἡ δὲ κατάληψις τῆς γραμμῆς τῆς Φαρσά... λου ἦτο πλέον ἢ ἐπιβεβλημένη, μολονότι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεί... νην ἀντιγνωμία τις μεταξὺ τῶν ὁδηγιῶν τοῦ ὑπουρ... γείου Στρατιωτικῶν (γενικὸν ἐπιτελεῖον δὲν ὑφί... στατο τότε, ἀλλὰ δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι χρέη τούτου ἐξετέλει τὸ τότε τμῆμα ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν) καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀρχηγοῦ στρατοῦ Θεσσαλίας. Συμφώνως ταῖς ὁδηγίαις τοῦ ὑπουργείου καθωρίζετο συγκέντρω... σις, ἐπὶ μὲν τῶν ὑψωμάτων τοῦ Βελεστίνου διὰ τὰ ἐκ Λαρίσης ὑποχωροῦντα στρατεύματα, τ' ἀπο... τελοῦντα τὴν πλειονότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν ὑψωμάτων τῆς Φαρσάλου διὰ τὰ ἐκ Τρικκάλων ὑποχωροῦντα στρατεύματα, τὰ πο... μικροτέρας δυνάμεως. Δηλαδὴ αἱ ὁδηγίαι αὗτα... ἀπέβλεπον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κα... τάληψιν πλευρικῆς θέσεως περὶ τὸν Βόλον, ὥστε ἐκεῖθεν νὰ ἀπειλῆται ἡ προχώρησις τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, καὶ συνεπῶς νὰ ἐπιτυγχάνηται ὁ περιορισμὸς αὐτοῦ ἐντὸς τῆ... Θεσσαλίας. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρα... ἀντεμετώπιζε τὸ ζήτημα διαφοροτρόπως, κα... ὅσον ἐφρόνει ὅτι, διὰ τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τρόπου ἐνεργείας, θὰ παρέμενεν ἀνο... κτὴ καὶ ἐλευθέρα εἰς τοὺς Τούρκους ἡ κυρία πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ἀρτηρία, ἡ ἁμαξι... ὁδὸς Λάρισα — Φάρσαλος—Δομοκὸς—Λαμία ... ἣ περιπτώσει ἡττᾶτο ὁ περὶ τὸ Βελεστῖνον ἑλλη... νικὸς στρατός, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἦτο πιθανώτατο... καθόσον οἱ Τοῦρκοι, καθ' ὃ λίαν πολυάριθμοι... ροι, θὰ ἠδύναντο πολὺ εὐκόλως νὰ χωρίσωσι τὸ... στρατόν των καὶ διὰ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους νὰ ἐπι... τεθῶσι κατὰ τοῦ πρὸς Βελεστῖνον—Βόλον συγκεν... τρωθέντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου ν' ἀπωθήσωσι τὰ περὶ τὴν Φάρσαλον εὑρ... ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ εἶτα νὰ προε...

Digitized by Google

τῆς κυρίας ἀρτηρίας, ὁπότε δὲν θὰ ὑπῆρχεν η ἑλληνικὴ δύναμις, ἵνα ἀνακόψῃ τὴν τοιαύτην ρκικὴν προέλασιν. Δι' ὃ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἑλλη-οῦ στρατοῦ, χωρὶς νὰ παραβλέψῃ τὴν ἀνάγκην τηρήσεως τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τοῦ ἑλ-ικοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ Βόλου, προὐτίμησε τὴν κέντρωσιν τοῦ ὄγκου τοῦ στρατοῦ περὶ τὴν ρσαλον, ἵνα τοιουτοτρόπως καλύπτῃ τὴν κυ-ν ἀρτηρίαν, τὴν ἐν ἀνάγκῃ μέλλουσαν ν' ἀπο-έσῃ τὴν φυσικὴν γραμμὴν ὑποχωρήσεως, ἀρκε-ἱς νὰ καταλάβῃ τὸ Βελεστῖνον διὰ μικρᾶς δυ-ιεως (μιᾶς μόνον ταξιαρχίας), καὶ τοιουτοτρό-ς νὰ προκαλύψῃ τὰς μετὰ τοῦ Βόλου συγκοι-νίας, μέχρις ἀποκαταστάσεως συγκοινωνιῶν διὰ μοκοῦ—Λαμίας.

Η γραμμὴ τῆς Φαρσάλου ἔχει δύο τοποθεσίας, φῶς κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων· τὴν μὲν πρώ-ν ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς Φαρσάλου (βορείως) ὑψωμά-ν, δηλαδὴ τὴν διερχομένην διὰ Δρίσκιοϊ - Τεκὲ - ραδεμερτζὶ - 'Αλχανί, χωρίζουσαν δὲ τὴν κοι-δα τοῦ Πηνειοῦ ἀπὸ τῆς τοῦ 'Ενιπέως (Μικροῦ αναρλῆ), τὴν δὲ δευτέραν ἐπὶ τῶν ὄπισθεν τῆς ρσάλου (νοτίως) ὑψωμάτων, δηλαδὴ τὴν διερχο-νην δι' ὑψώματος Καράφλα καὶ διὰ πεδίου Ρίζι, ρίζουσαν δὲ τὴν κοιλάδα τοῦ 'Ενιπέως ἀπὸ ῦ ὀροπεδίου τοῦ Δομοκοῦ. Αἱ τοποθεσίαι αὗται ουσιν ἀμφότεραι τὰ μεγάλα μειονεκτήματα ἀφ' ὸς μὲν ὅτι εἶναι λίαν μακραί, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅτι ερκερῶνται εὐκόλως πρὸς μὲν τὸ ἀριστερὸν τικῶς) διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ τῆς διηκούσης ραλλήλως τοῦ πλευροῦ τούτου, πρὸς δὲ τὸ δε-ὸν (ἀνατολικῶς) διὰ τῆς στενωποῦ τοῦ Κιτίκι, ς συνδεούσης δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ τὴν κοιλάδα ῦ 'Ενιπέως μετὰ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Δομοκοῦ ὰ τὴν ὀχύρωσιν τῶν περὶ τὴν Φάρσαλον τοπο-σιῶν εἶχε γίνει μελέτη, ἀλλὰ λίαν ἀργά, δηλαδὴ ιτὰ τὸν Μάρτιον 1897, ἐπειδὴ δὲ μετ' ὀλίγον ρχισεν ὁ πόλεμος, ἡ μελέτη αὕτη ἔμεινεν ἀνεκ-λεστος, συνεπῶς ὅταν ὁ ὑποχωρήσας στρατὸς ρέθη εἰς Φάρσαλον, οὐδεμία ὀχύρωσις ὑπῆρχε, ιτὰ δὲ τὴν ἐν αὐτῇ δεκαήμερον παραμονὴν τοῦ ληνικοῦ στρατοῦ ἔργα ἄξια λόγου ἦτο ἀδύνα-ν νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐλλείψει σκαφευτικῶν ἐργα-ίων, ἅτε τῶν πλείστων ἀπολεσθέντων κατὰ τὰς τῶν συνόρων καὶ εἶτα ἐκ Λαρίσης συνεχεῖς τοχωρήσεις.

Μετὰ τὴν εἰς Φάρσαλον ἀνασύνταξιν τοῦ ἑλλη-κοῦ στρατοῦ (διαρκούσης τῆς ἐκ Λαρίσης ὑπο-ωρήσεως, ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ὑφίστατο κατὰ ὰς 12ην καὶ 13ην 'Απριλίου, διότι αἱ διάφοροι ονάδες ὑπεχώρουν φύρδην μίγδην) καὶ τὴν ἐπὶ αφόρων ἀμυντικῶν θέσεων ἐγκατάστασιν αὐτοῦ, ξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγείου τὴν 18ην 'Απριλίου ιαταγή, καθορίζουσα τὴν ἐν ταῖς κάτωθι θέσεσι ξιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ μὲν 1η μεραρ-ία εἰς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως ἐπὶ δύο γραμ-ῶν· πρώτης διηκούσης ἀπὸ 'Αμπελικῆς διὰ σι-ηροδρομικοῦ σταθμοῦ μέχρις ὑψώματος Κριν-ῆρι, συνεπῶς ἀποτελούσης ἐξέχουσαν πρὸς τὸν ταθμόν, κατεχομένης δ' ὑπὸ τῆς 1ης ταξιαρχίας· ευτέρας διηκούσης κατὰ μῆκος τῆς βορείου πα-υφῆς τῆς πόλεως Φαρσάλου (τῆς, ὡς γνωστόν, χούσης σχῆμα ὀρθογωνίου, οὗ αἱ μεγάλαι πλευ-αὶ κατευθύνονται ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς), ατεχομένης δ' ὑπὸ τῆς 2ας ταξιαρχίας· τὰ ἐπὶ ῆς δευτέρας ταύτης γραμμῆς στρατεύματα ἀπε-έλουν τὴν γενικὴν ἐφεδρείαν. Ἡ δὲ 2α μεραρ-ία (4η ταξιαρχία καὶ εἰδικὴ ταξιαρχία) εἰς τὸ ριστερὸν τῆς παρατάξεως, ἐξικνουμένη μέχρι τοῦ υτικῶς τῆς ὁδοῦ Δομοκοῦ ὑψώματος. Τὸ πεδινὸν υροβολικὸν ἀμφοτέρων τῶν μεραρχιῶν ὄπισθεν οῦ κέντρου τῆς παρατάξεως, δηλαδὴ ἐπὶ τῶν δυ-ικῶς τῆς Φαρσάλου ὑψωμάτων καὶ νοτίως τῆς ιμαξιτοῦ ὁδοῦ. Αἱ ὀρειβατικαὶ πυροβολαρχίαι εἰς ὰ κέρατα τῆς παρατάξεως τοῦ πεζικοῦ. Ἡ ἀπὸ 4ης 'Απριλίου ἐκδοθεῖσα διαταγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ρχηγείου περὶ τάξεως πέντε εὐζωνικῶν ταγμά-ων, τῆς λεγεῶνος τῶν Φιλελλήνων καὶ δύο ὀρει-ιατικῶν πυροβολαρχιῶν, ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διοί-ησιν τοῦ ταγματάρχου πεζικοῦ Νικολαΐδη Γεωρ-ίου, ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς Φαρσάλου (βορείων) ὑψω-ιάτων, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς πρώτης τοποθεσίας, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ν' ἀποτελέσωσιν αἱ μονάδες αὗται στρατηγικὰς προ-ρυλακὰς (προκεχωρημένην ζώνην ἀσφαλείας, ἢ τολεμικὰς προφυλακάς, κατὰ τὰς ἐκφράσεις τῆς Εκθέσεως τοῦ διαδόχου, σ. 193 καὶ 212), ἐξηκο-ιούθησεν ἰσχύουσα.

'Εν τῷ μεταξὺ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐχρονοτρί-ϐησε παραμένων περὶ τὴν Λάρισαν, ἐνῷ δραστη-ρία καταδίωξις ἐκ μέρους του θὰ προκατελάμβανε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν πρὶν ἢ οὗτος ἀνασυντα-χθῇ. 'Αλλ' ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι ἐξηνάγκασαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ βραδύνῃ ὑπερμέτρως. Τὴν 22 'Απριλίου ὁ ὑπὸ τὸν 'Ετὲμ πασᾶν τουρκι-κὸς στρατὸς (1, 2, 6, 3 μεραρχίαι καὶ μεραρχία ἱππικοῦ, ἐν συνόλῳ 40.000 τυφέκια, 102 πυροβόλα 350 σπάθαι) εὑρίσκετο εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς Κοτσερὴ—Τσουρμακλὴ—Νεμπεγλέρ, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπεφάσισεν ὁ 'Ετὲμ ὅπως τὴν ἐπο-μένην, 23 'Απριλίου, προελάσῃ πρὸς νότον, ἵνα ἐπι-τεθῇ κατὰ τῶν 'Ελλήνων, περὶ ὧν εἶχεν ἀσφαλεῖς πληροφορίας ὅτι εὑρίσκοντο τεταγμένοι πρὸ τῆς Φαρσάλου. Δι' ὃ διέταξεν ὅπως αἱ μεραρχίαι προχωρήσωσιν, ἀπὸ τῆς χαραυγῆς τῆς 23 'Απριλίου, πρὸς τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένας κατευθύνσεις. Τὴν 22 'Απριλίου ὁ ὑπὸ τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον ἑλληνικὸς στρατὸς (ἐν συνόλῳ 20.000 τυφέκια, 66 πυροβόλα, 150 σπάθαι) εὑρίσκετο τεταγμένος ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται. Ληπτέον ὑπ' ὄψιν, ὅτι διετάχθη ἡ τάξις ἐπὶ πλέον, εἰς μὲν τὴν γραμμὴν προφυλακῶν δύο πεδινῶν πυροβολαρχιῶν καὶ ἑνὸς οὐλαμοῦ ἱππικοῦ, εἰς δὲ τὸ μέτωπον τῆς Φαρσάλου ἑνὸς συντάγματος τῆς 2ας ταξιαρχίας. Τὸ ἕτερον σύνταγμα τῆς 2ας ταξιαρχίας, καθὼς καί τινες μικραὶ μονάδες πεζικοῦ, εὑρίσκοντο εἰς Δομοκόν. Ἓν τάγμα πεζικοῦ εἰς Καρδίτσαν. Τὸ ἀνεξάρτητον ἀπόσπασμα τοῦ Τερτίπη καὶ τὸ ἱππικὸν εἰς Τρίκκαλα. Ὁλόκληρος ἡ 3η ταξιαρχία εἰς Βελεστῖνον. Λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀναληφθείσης ἐπιθέσεως, ἐπῆλθε μάχη, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τῆς Φαρσάλου* (23ης 'Απριλίου 1897).

Περὶ τὴν 8 ὥραν τῆς 23 'Απριλίου ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων ἡ προχώρησις τῶν τουρκικῶν φαλάγγων. 'Εκ τῆς κατευθύνσεως τῶν φαλάγγων τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῆς τῆς ἀκραίας δεξιᾶς (δυτικῆς) 1 μεραρχίας, τὸ ἑλληνικὸν ἀρχηγεῖον συνεπέρανεν ὅτι «ὁ ἐχθρὸς ἠπατήθη ὡς πρὸς τὴν κυρίαν γραμμὴν μάχης ἡμῶν καὶ ἐνόμιζεν ὅτι τὰ τὴν προκεχωρημένην γραμμὴν ἀποτελοῦντα τάγματα ἦσαν τοποθετημένα ἐπὶ τῆς κυρίας γραμμῆς μάχης ἡμῶν Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ φάλαγγες τῆς προσβολῆς διηυθύνθησαν ἀκριβῶς κατὰ τῶν θέσεων τῶν εὐζωνικῶν ταγμάτων, ἡ δὲ φάλαγξ ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς παρατάξεώς του διηυθύνθη κατὰ τῶν νώτων τῆς ὑποτιθεμένης γραμμῆς μάχης» ("Εκθεσις διαδόχου, σ. 214). Τὸ ὅτι δ' ἡ ἀντίληψις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχηγείου ἦτο ἀκριβής, ἀποδεικνύουσι τὰ ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ» τοῦ Γκόλτς γραφόμενα (σελ 131): «Αἱ μεραρχίαι 3η καὶ 6η ὤφειλον, εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πορευόμεναι καὶ κοινὴν πρὸς Φάρσαλον διεύθυνσιν ἔχουσαι, νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ μετώπου τῶν 'Ελλήνων καὶ ἀπασχολήσωσι τοῦτο. Ἡ 2α μεραρχία, προχωροῦσα διὰ Δρίσκιοϊ, ἔδει νὰ προσβάλῃ τὸ ἀριστερὸν πλευρόν, ἡ δὲ 1η μεραρχία μετὰ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ ὤφειλε νὰ προχωρήσῃ νοτιώτερον καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη κύκλωσιν τοῦ ἀριστεροῦ τῶν 'Ελλήνων, παρακωλύουσα οὕτω τὴν πρὸς Δομοκὸν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ». 'Αποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐσφαλμένης ἐκτιμήσεως τῶν Τούρκων περὶ τῆς κυρίας γραμμῆς μάχης τῶν 'Ελλήνων ὑπῆρξεν ἡ λίαν πρόωρος ἀνάπτυξις πρὸς μάχην τῶν τουρκικῶν μονάδων. Ἡ τουρκικὴ μεραρχία ἱππικοῦ, ἡ πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν μετὰ τῆς 2ας μεραρχίας πορευομένη, ἀλλὰ προπορευθεῖσα ταύτης, ἅτε ἐκκινήσασα τὴν 4ην ὥραν, ἐνῷ ἡ 2α μεραρχία ἐξεκίνησε τὴν 6ην ὥραν, ἦλθε πρώτη εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων πρὸ τοῦ Δρίσκιοϊ, καὶ περὶ τὴν 8,30' ὥραν ἤρχισεν ἡ ἑκατέρωθεν ἀνταλλαγὴ τυφεκιοβολισμῶν. Περὶ τὴν 9ην ὥραν τὸ πυροβολικὸν τῆς 2ας τουρκικῆς μεραρχίας, ταχθὲν πρὸς πυροβόλησιν, ἤρξατο τοῦ πυρὸς κατὰ τῶν θέσεων τῶν ἑλληνικῶν προφυλακῶν. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ὥραν τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν ἤρχισε βάλλον κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς 3ης τουρκικῆς μεραρχίας, τῆς εὑρισκομένης τὴν στιγμὴν ἐκείνην παρὰ τὸ Μπακράτσι, ἀλλ' ἀπὸ πολὺ μεγάλης ἀποστάσεως (3.500 μέτρ.) διὰ τὸ πυροβολικὸν τῆς τότε ἐποχῆς. 'Απὸ τῆς 9,30' ἤρχισεν ἑκατέρωθεν πῦρ πεζικοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τόσον μεγάλης ἀποστάσεως, ὥστε εἰς οὐδὲν ἄλλο ἐχρησίμευσεν εἰμὴ μόνον εἰς ἄσκοπον κατανάλωσιν πυρομαχικῶν. 'Επειδὴ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἡ σκέψις τῶν 'Ελλήνων ἀξιωματικῶν ἀπησχολεῖτο διαρκῶς μὲ τὸν φόβον μήπως ἐπέλθῃ ἀποκοπὴ τῆς ὑποχωρήσεως, δι' αὐτὸ περὶ τὴν 10ην ὥραν ὑπεχώρησαν αἱ δύο πεδιναὶ πυροβολαρχίαι τῶν προφυλακῶν πρὸς Τατάρ, εὐθὺς δ' ὀλίγον κατόπιν ἤρχισεν ἡ διὰ διαδοχικῶν τμημάτων ὑποχώρησις τῶν πεζικῶν μονάδων τῶν προφυλακῶν. Δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπήσωμεν τὰς σφαλερὰς τακτικὰς ἀρχάς, αἵτινες ἐπεκράτουν τῷ 1897 παρὰ τοῖς 'Ελλησιν· ἀντὶ τὸ πυροβολικὸν νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν ὑποχώρησιν, τοὐναντίον διεφυλάσσετο ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ καὶ ὑπεχώρει πρῶτον. Μετὰ τὴν οὕτως ἐξελιχθεῖσαν κατάστασιν (ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων κατὰ τῆς γραμμῆς τῶν ἑλληνικῶν προφυλακῶν μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς κυρίας γραμμῆς μάχης), ὁ Ἕλλην ἀρχηγός, θελήσας νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς προώρου ἀναπτύξεως τῶν τουρκικῶν φαλάγγων (ἔκφρασις τῆς 'Εκθέσεως διαδόχου, σ. 215), διέταξε τὰς μὲν προφυλακὰς νὰ παρουσιάσωσιν ἐρρωμένην ἀντίστασιν, τὴν δὲ 1ην ταξιαρχίαν νὰ προχωρήσῃ, νὰ διαβῇ τὸν 'Ενιπέα καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Δρίσκιοϊ. Κατόπιν τούτων ἡ ὑποχώρησις τῶν πεζικῶν μονάδων ἀνεκόπη πρὸς στιγμήν, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐσημειοῦτο ἐμφάνισις τῆς διαταχθείσης ἐνισχύσεως ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν προφυλακῶν, διότι διάφοροι παρεξηγήσεις καὶ βραδύτητες πορείας (περὶ ὧν βλ. εἰς Ἔκθεσιν διαδόχου, σ. 215) ἐματαίωσαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προθέσεων τοῦ Ἕλληνος ἀρχηγοῦ. Καθόσον ἡ μὲν 1η ταξιαρχία ἔφθασεν εἰς Δρίσκιοϊ περὶ τὴν 13ην ὥραν, ἕνεκα ἀσυγγνώστου βραδύτητος τῆς 1ης μεραρχίας περὶ τὴν διαβίβασιν τῆς διαταγῆς τοῦ ἀρχηγείου πρὸς τὴν 1ην ταξιαρχίαν, αἱ δὲ δύο ὑποχωρήσασαι πεδιναὶ πυροβολαρχίαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπαναταχθῶσιν ἐπὶ τῶν πρὸ ὀλίγου ἐγκαταλειφθεισῶν θέσεων, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐχθρὸς εἶχε προχωρήσει ἀρκετά. 'Εν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ περαιτέρω ἀντίστασις τῶν μονάδων τῶν προφυλακῶν καθίστατο προβληματική, ἀφοῦ ἐνισχύσεις δὲν κατέφθανον, ὑπὸ δὲ τοῦ πυροβολικοῦ δὲν ὑπεστηρίζοντο, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἤδη φθάσει εἰς Τεκὲν (6η μεραρχία), δι' ὃ περὶ τὴν 13ην ὥραν αἱ προφυλακαὶ ἤρχισαν ὑποχωροῦσαι πρὸς Τατάρ. Μολονότι, ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, δὲν ἐπρόκειτο πλέον περὶ ἐνισχύσεως τῶν προφυλακῶν, ἐν ἐν τούτοις ὁ διοικητὴς τῆς 1ης ταξιαρχίας συνταγματάρχης Δημόπουλος δὲν παρεσύρθη εἰς ὑποχώρησιν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ παραμείνῃ περὶ τὰ 3 χλμ. νοτίως τοῦ Δρίσκιοϊ, τοῦ ἤδη καταληφθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων (2ας μεραρχίας) καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν εὐζωνικῶν μονάδων, προτιθέμενος μάλιστα ν' ἀντεπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν Δρίσκιοϊ Τούρκων. Ὁ Ἕλλην ἀρχηγός, βλέπων πλέον τὴν κατάστασιν ἐπιδεινουμένην, διέταξε τὸν μὲν διοικητὴν τῆς 1ης μεραρχίας νὰ σπεύσῃ μετὰ τοῦ ὑπολειφθέντος αὐτῷ ἑνὸς συντάγματος τῆς 2ας ταξιαρχίας καὶ νὰ ταχθῇ πρὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, τὸν δὲ διοικητὴν τῆς 2ας μεραρχίας νὰ

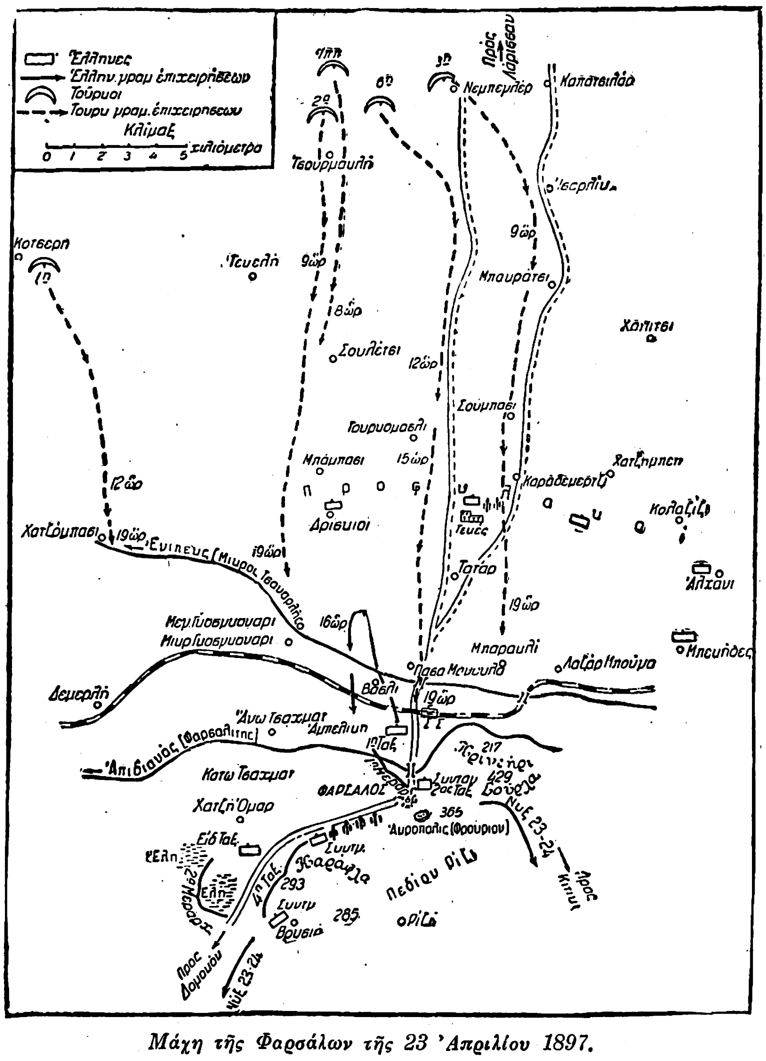

Μάχη τῆς Φαρσάλων τῆς 23 'Απριλίου 1897.

Digitized by Google

προκαλύψῃ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, τὸ ἀπειλούμενον ἐκ τῆς ὑπερκεράσεως ὑπὸ τῆς 1ης τουρκικῆς μεραρχίας, τῆς ἐπιδειξάσης ὅμως χαρακτηριστικὴν νωχέλειαν ἐν τῇ προχωρήσει, δι' ὃ ὑστερησάσης ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ὑπερκερωτικῆς της ἐνεργείας. Ἡ ἀρχικὴ πρόθεσις τοῦ Ἐτὲμ ἦτο ν' ἀρκεσθῇ, ὅπως κατὰ τὴν 23ην Ἀπριλίου καταλάβῃ τὰς προκεχωρημένας μόνον ἑλληνικὰς θέσεις, ἀφοῦ δὲ συγκεντρωθῇ, διαρκούσης τῆς νυκτός, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς πόλεως Φαρσάλου τὴν ἑπομένην, 24ην Ἀπριλίου· ἀλλὰ τῇ ἐπεμβάσει τῶν νεαρῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου του, ἐπείσθη ὁ Ἐτέμ, μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς (ἔκφρασις τοῦ Γκόλτς, σ. 135), νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐπίθεσιν ἐντὸς τῆς 23ης Ἀπριλίου. Δι' ὃ περὶ τὴν 15ην ὥραν διετάχθη ἡ ἐξακολούθησις τῆς προχωρήσεως· καὶ τότε οἱ Τοῦρκοι (6η μεραρχία), προσπεράσαντες ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (νοτίας) ὄχθης τοῦ Ἐνιπέως, ἤρχισαν προχωροῦντες πρὸς Φάρσαλον, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ 11 πυροβολαρχιῶν. Ἐνῷ δ' οἱ Τοῦρκοι προὐχώρουν ἐσπευσμένως πρὸς τὴν πεδιάδα, ὁ Δημόπουλος ἐπέμενε ν' ἀντεπιτεθῇ κατὰ τοῦ Δρίσκιοϊ καὶ νὰ ἀνακαταλάβῃ τοῦτο, ἀλλ' ἀνεκόπη ὑπὸ τῆς διαταγῆς τοῦ ἀρχηγείου, διαβλέποντος μάταιον ἀγῶνα ἐν τῇ προσπαθείᾳ ταύτῃ, καὶ διετάχθη μάλιστα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀφ' ἧς, περὶ τὴν 16ην ὥραν, ἤρχισεν ἡ ὑποχώρησις τῆς 1ης ἑλληνικῆς ταξιαρχίας, τῆς μοναδικῆς δηλαδὴ κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην συντεταγμένης μονάδος, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέτυχε καὶ ἡ ἐν Βασλὶ ἀναληφθεῖσα, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Δημοπούλου, ἄμυνα, ἡ τύχη τῆς μάχης εἶχε κριθῆ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἕνεκα τῆς μὴ ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἡ 1η ἑλληνικὴ ταξιαρχία ἠμύνετο μόνη καθ' ὁλοκλήρου τῆς 6ης τουρκικῆς μεραρχίας, δηλαδὴ κατὰ τῆς μᾶλλον προκεχωρημένης. Ὁπωσδήποτε, πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς 23ης Ἀπριλίου ἡ μάχη ἔμεινεν ἀμφίρροπος, καθόσον ναὶ μὲν οἱ Ἕλληνες εἶχον ὑποχωρήσει μέχρι τοῦ ὕψους τῆς γραμμῆς Χατζῆ-Ὀμὰρ (2α μεραρχία)—Ἀμπελική—Κριντήρι (1η μεραρχία), ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον προχωρήσει νοτιώτερον τῆς γραμμῆς Χατζόμπασι (1η μεραρχία)—Γκουσγκουσνάρια (2α)—σιδηροδρομικὸς σταθμὸς (6η)—Μπαρακλὶ (3η). Ἐνῷ ὅμως ἡ μάχη παρέμενεν ἀμφίρροπος ἀπὸ τακτικῆς ἀπόψεως, τοὐναντίον εἶχε κριθῆ ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως, διὰ λόγους (ἐκτιθεμένους λεπτομερῶς ἐκ τῇ ἐκθέσει τοῦ διαδόχου, σ. 237) συνοψιζομένους εἰς τὸ ὅτι θὰ ἦτο πολὺ παρακεκινδυνευμένη ἡ παράτασις ἀμύνης ἐπὶ τῶν θέσεων τῆς Φαρσάλου, δεδομένου ὅτι ἡ ὑπερκέρασις κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ θὰ ἐξετελεῖτο θᾶττον ἢ βράδιον. Δι' αὐτὸ τὴν 2αν ὥραν τῆς 24 Ἀπριλίου διετάχθη ἡ πρὸς Δομοκὸν ὑποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐκτελεσθεῖσα ἄνευ ἐνοχλήσεως ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψις τῆς Φαρσάλου ἐγένετο τὴν χαραυγὴν τῆς 24ης Ἀπριλίου ἀμαχητί. Ἐπειδὴ τὰ τελευταῖα πυροβόλα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπεσύρθησαν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὁ Γκόλτς καταφέρεται κατὰ τοῦ Νεσὰτ πασᾶ, διοικητοῦ τῆς 2ας μεραρχίας, γράφων ὅτι «ἂν οὗτος προὐχώρει ζωηρότερον τὰ πυροβόλα ταῦτα ἀναμφιλέκτως ἤθελον περιέλθει εἰς χεῖράς του» (σ. 137).

Κατὰ τὴν μάχην τῆς Φαρσάλου οἱ μὲν Ἕλληνες ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 120 ἄνδρας ἐκτὸς μάχης, οἱ δὲ Τοῦρκοι περὶ τοὺς 180. Χαρακτηριστικὸν τῆς μάχης τῆς Φαρσάλου εἶναι ὅτι, ἐνῷ αἱ κινήσεις τῶν Τούρκων ἐδείκνυον πρόθεσιν ἀποκοπῆς τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Ἑλλήνων, τοὐναντίον, διαρκούσης τῆς μάχης, μετεβλήθησαν εἰς καθαρὰν μετωπικὴν ἐπίθεσιν, καὶ τοῦτο διότι ἡ 1η τουρκικὴ μεραρχία τοῦ Χαϊρὴ πασᾶ ὑπελείφθη καθ' ὁλοκληρίαν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Φαρσάλων ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Ἡ ἐπαρχία Φαρσάλων, περιλαμβάνουσα ἄλλοτε τρεῖς δήμους (Φαρσάλων, Εὐϋδρίου καὶ Σκοτούσης), νῦν δὲ 19 κοινότητας, κατέχει τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τοῦ νομοῦ Λαρίσης, εἰς ὃ ἀνήκει, συνορεύει δὲ ἀνατολικῶς μὲ τὴν ἐπαρχίαν Ἀλμυροῦ, νοτίως μὲ τὴν ἐπαρχίαν Δομοκοῦ τῆς Φθιώτιδος καὶ δυτικῶς μὲ τὴν ἐπαρχίαν Καρδίτσης. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεδινή, ἐξαιρέσει μικροῦ πρὸς νότον τμήματος, εἰς ὃ ὑπάρχει καὶ μικρὸν δάσος. Μεγαλύτερα χωριὰ εἶναι τὸ *Μπαϊνακλὴ* ἢ *Βαμβακοῦ*, τὸ *Δρίσκιοϊ* καὶ τὸ *Δεμερλὴ* ἢ *Σταυρός*, ὅπου διασταυροῦνται αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ τῶν θεσσαλικῶν καὶ τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων. Ἡ ἐπαρχία Φαρσάλων, ἥτις διασχίζεται ὑπὸ τῶν κρατικῶν καὶ θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων καὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Λαρίσης — Ἀθηνῶν, θεωρεῖται ὡς ἡ πλουσιωτέρα ἐπαρχία τῆς Θεσσαλίας, παράγει δὲ δημητριακοὺς καρπούς, βάμβακα, ἐκλεκτὸν καπνὸν καὶ ἔχει μεγάλην κτηνοτροφίαν. Τὰ περισσότερα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας συνδέονται τηλεφωνικῶς μετὰ τῆς πόλεως Φαρσάλων. Ὑπάγεται διοικητικῶς καὶ δικαστικῶς εἰς τὴν Λάρισαν, ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Καρδίτσης (Θεσσαλιώτιδος—Φαναριοφερσάλων) καὶ γεωργικῶς εἰς τὸ γραφεῖον ἐποικισμοῦ Βόλου. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων ἀνέρχεται εἰς 17431 κατ. Λόγῳ τῆς πολὺ μικρᾶς κλίσεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὸ ἔδαφος, ἡ ἐπαρχία Φαρσάλων κατακλύζεται συχνὰ ἀπὸ τὰ ἐκχειλίζοντα ὕδατα τοῦ Ἀπιδανοῦ καὶ τοῦ Ἐνιπέως ποταμοῦ, ὁπότε μέγα μέρος τῆς σιτοκαλλιεργείας καταστρέφεται παντελῶς. Τὸ κλίμα εἶναι ἐξόχως νοσηρόν, ὁλόκληρος δὲ σχεδὸν ἡ ἐπαρχία μαστίζεται ἀπὸ ἑλονοσίαν. Β. Κ. Σ

— **Φαρσάλων, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν τριῶν δήμων, εἰς τοὺς ὁποίους διῃρεῖτο, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', ἡ ἐπαρχία Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν χωρίων *Φάρσαλα*, *Ἄνω Σιατερλῆ*, *Ἄνω Τσιαχμάτι* (νῦν *Ἀνωχώρι*), *Βρυσιᾶ*, *Κάτω Σιατερλῆ*, *Κάτω Τσιαχμάτι* (νῦν *Κατωχώρι*), *Κιοπεκλῆ*, *Κισλάρ*, *Κολοκλόμπαση*, *Κοκλατζῆ*, *Κουτσελῆ* (νῦν *Ἅγιος Ἀντώνιος*), *Μπαρόμπαση*, *Νιινόμπαση*, *Παλαιοδένδρι*, *Ρυζι*, *Τσακερλῆ*, *Τσαπακλῆ* (νῦν *Σκοπιά*) καὶ *Χατζῆ Ὀμάρ*. Εἶχε πρωτεύουσαν τὴν κωμόπολιν *Φάρσαλα*, 4.800 κατ. περίπου καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Μαρτίου 1883 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἤδη κατεμερίσθη εἰς τὰς κοινότητας *Ἄνω Σιατερλῆ, Κιοπεκλῆ, Σκοπιᾶς* (*Ταμπακλῆ* ἢ *Τσαπακλῆ*) καὶ *Φαρσάλων*.

Φάρσαλος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀκρισίου, θεωρούμενος ὡς ἱδρυτὴς τῆς ὁμωνύμου θεσσαλικῆς πόλεως. Α. Θ. Σ.

— **Φάρσαλος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Φάρσαλα*.

Φαρσὰν νῆσοι *[Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, εἰς τὸ νότιον αὐτῆς ἥμισυ, μεταξὺ 16°20' καὶ 17° Β πλάτους. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο μεγαλυτέρων καὶ δώδεκα μικρῶν νήσων. Ἡ μεγαλυτέρα, ἡ *Φαρσὰν-ελ-Κεμπίρ*, ἔχει μῆκος 40 χλμ., ὡραίους φοινικῶνας, πηγὰς γλυκέος ὕδατος καὶ καλὸν λιμένα. Ν. Μ.

Φαρσάρο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μαρμακέτου τῆς ἐπαρχίας Λασηθίου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 136

φαρσετία (ἡ) (Farsetia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον πόας τινὰς ἀπαντώσας εἰς τὰ παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Δ. Ν. Π.

φαρσί (ἐκ τοῦ *φαρσί*=περσικά)· ἀπταίστως: «μιλεῖ τὰ τουρκικὰ φαρσί» (δηλαδὴ μετὰ περσικῶν λέξεων, καὶ ἑπομένως τελείως). Ν. Μ.

φαρσί (γαλ farcie=παραγεμισμένη). Παραγεμιστὸν κρέας, ψάρι, ντομάτες, ἀγγινάρες, βόλ ὦ βὰν κλπ. Τὰ φαρσὶ διαφέρουν μεταξὺ των κατὰ τὸ βασικὸν ὑλικὸν τοῦ γόμου: ρύζι, κρέας, ψίχα ψωμιοῦ κ.λ.π. Τὰ πουλερικὰ γεμίζονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν σχάραν ἢ ὑπὸ τὸ δέρμα τοῦ στήθους διανοιγομένου προσεκτικὰ μὲ κουταλάκι. Γέμισις κόττας, μέσης ἡλικίας καὶ παχείας: τηγανίζονται μὲ βούτυρον καὶ χωρὶς ἀλεύρι τὰ συκωτάκια της ψιλοκομμένα, προστίθενται $1\frac{1}{2}$ κουταλιὰ σούπας κρεμμύδι τριφτό, 30 δράμ. ρύζι, $1\frac{1}{2}$ κουταλιὰ ψιλοκομμένο μαϊντανός, 4 κάστανα ψητά, καλοκαθαρισμένα καὶ κομμένα ὡς φουντούκια, διὰ νὰ γίνῃ σύθρασις, ἅλας καὶ πιπέρι. Ἀφοῦ ἀποσυρθῇ ἡ γέμισις ἀπὸ τὴν φωτιά, προστίθενται 2 κουταλιὲς κουκουνάρια, 2 ½ φοῦχτες ψιλὴ γαλέττα καὶ 50 δράμ. προβρασμένου γάλα, ἀνακατώνονται προσεκτικὰ καὶ ἀφοῦ ἁλατοπιπερωθῇ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόττας γεμίζεται. Ράπτεται προσεκτικὰ ἡ πέτσα τῆς κόττας ἐπάνω καὶ κάτω μὲ τρύπημα βαμβακεροῦ καὶ δένεται μὲ σπάγγον, διὰ νὰ μὴ ἐξέχουν τὰ ἄκρα· ἀλείφεται μὲ λεμόνι, ἁλατοπιπερίζεται, κοκκινίζεται εἰς κατσαρόλαν, σβύνεται μὲ ἄσπρο κρασὶ καὶ ἔπειτα μὲ ντομάταν πουρὲ ἢ νωπὴν καὶ σιγοβράζει ἐπὶ 40—45'. Ἐφ' ὅσον ψήνεται περιβρέχεται καὶ γυρίζεται, διὰ νὰ ψηθῇ μαλακή, προστιθεμένου ἑκάστοτε ὀλίγου νεροῦ. Ὅταν ψηθῇ καὶ μισοκρυώσῃ, κόπτεται ἡ ραφή, ἐκκενώνεται ὁ γόμος, τεμαχίζεται ἡ κόττα εἰς 7 κομμάτια καὶ περιλούεται τὸ ὅλον μὲ τὴν σάλτσαν. Ἂν ἡ κόττα εἶναι μεγάλη, πρέπει νὰ μισοβράσῃ πρῶτον, χρησιμοποιουμένου τοῦ ζωμοῦ εἰς τὸ βράσιμον τῆς γεμιστῆς ἢ εἰς σοῦπαν.

Φαρσιὲν (Farcienne), *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αινὼ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάμπρ. Κάτ. 10077 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν χάλυβος, χημικῶν προϊόντων καὶ ἀνθρακωρυχεῖα. Η. Π. Γ.

Φαρσὺ (Farcy), *Εὐγένιος-Ἱερώνυμος*. Γάλλος ναυτικὸς καὶ ἐφευρέτης (1830—1910). Περατώσας τὰς σπουδάς του εἰσῆλθεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρέτησε συνεχῶς, ἀσχολούμενος ταυτοχρόνως εἰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας. Τῷ 1871 ἐξελέγη βουλευτὴς ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τῶν περὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ νομοσχεδίων. Ἐπανελθὼν εἰς τὸ ναυτικὸν ἐπί τινα χρόνον, παρῃτήθη ἐκ νέου καὶ ἐξελέγη κατ' ἐπανάληψιν βουλευτής. Ὑπῆρξεν ἐφευρέτης τῆς καλουμένης «κανονιοφόρου Φαρσύ», ἥτις ἐσημείωσε πραγματικὴν πρόοδον διὰ τὴν ἐποχήν της (1869), ἑνὸς δείκτου διὰ τὴν μεταβίβασιν σημάτων, κινητῆρος μετὰ πλωτήρων, δύο μηχανημάτων μετατροπῆς πυρ-κίων, νέου τύπου κάλυκος διὰ τυφέκια Σασεπὼ κλπ. Η. Π. Γ.

— **Φαρσὺ** (Farcy), *Ἰωάννης-Γεώργιος* Γάλλος φιλόλογος (1800—1830). Περατώσας τὰς σπουδάς του, παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἀκολούθως δὲ ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς ἰδιωτικὸν κολλέγιον. Λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ταραχὰς τοῦ Ἰουλίου 1830, ἐφονεύθη εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων. Ὑπῆρξε προσφιλὴς μαθητὴς τοῦ Β. Κουζέν, ὁ ὁποῖος τῷ ἀφιέρωσε τὴν μετάφρασιν τῆς «Πολιτείας» τοῦ Πλάτωνος. Ἐξέδωκε ζῶν τὴν μετάφρασιν τοῦ Γ' τόμου τῶν «Στοιχείων φιλοσοφίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» τοῦ Ντώγκαλντ Στιούαρτ (1826), μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῶν φίλων του ποιήματα καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα του ὑπὸ τὸν τίτλον «Reliquiae» (1831). Η. Π. Γ.

— **Φαρσὺ** (Farcy), *Κάμιλλος*. Γάλλος δημοσιογράφος (1840—1884). Διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Avenir Militaire», διευθυντὴς τῆς «La France» καὶ ἵδρυσε τὴν «France Libre» (1883). Ὡς πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς παρηκολούθησε τὸν πόλεμον τῶν Καρλιστῶν ἐν Ἱσπανίᾳ (1874—1875), τὸν Σερβοτουρκικὸν (1876), τὸν Ρωσοτουρκικὸν (1877) καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Γάλλων ἐν Τύνιδι (1881). Συνέγραψεν: «Ἱστορία τοῦ πολέμου 1870—1871» (Παρίσιοι 1872), «Ὁ πόλεμος ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως (1879) καὶ «Ὁ Γαλλικὸς Ρῆνος» (1882). Η. Π. Γ.

— **Φαρσὺ** (Farcy), *Φραγκῖσκος-Κάρολος*. Γάλλος συγγραφεὺς (1792—1867). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Société libre des beaux-arts καὶ συνεργάτης εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Συνέγραψε: «Δοκίμιον ἐπὶ τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ζωγραφικῆς» (1819), «Ὁ ἐνθουσιασμὸς» (1821), «Στοιχειώδη μαθήματα προοπτικῆς» (1823), «Καταγωγὴ καὶ πρόοδοι τῆς φιλοσοφίας ἐν Γαλλίᾳ» (1826), «Σύγχρονος κατάστασις τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν Εὐρώπῃ» (1827), «Ἡ κοινοβουλευτικὴ κυβέρνησις» (1840) κ. ἄ. Η. Π. Γ.

Φαρτὰκ (Fartac) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ κόλπου τοῦ Ἄδεν ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς ἀκτῆς προέχον (βλ. *Σύαγρος* ἄκρον). Ι. Ε. Λ.

Φάρτις *[Μυθολ.]*. Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ καὶ τῆς Αἰθιοπίδος, ἥτις μνηστευθεῖσα τὸν Εὐρυδάμαντα, υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους, ἐφόνευσεν αὐτὸν κατὰ συμβουλὴν τοῦ πατρός της, κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τῶν γάμων των (*Ἀπολλοδ.* Β, 1, 4). Α. Θ. Σ.

Φαρύγαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λοκρίδος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὡς κειμένη ἐπὶ τῆς ὁμηρικῆς *Τάρφης*. Εἶχε ναὸν τῆς Ἥρας, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ἐκλήθη καὶ Φαρυγαία.

φαρυγγικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν φάρυγγα, ὁ τοῦ φάρυγγος: «φαρυγγικὸν πλέγμα».

— **φαρυγγικὴ** *κρίσις [Ἰατρ.]*· βλ. *κρίσις* (τ. ΙΕ', σ. 231α').

—*[Ἀνατομ.] Φαρυγγικὸν νευρικὸν πλέγμα*. Τοῦτο, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῶν φαρυγγικῶν κλάδων τοῦ ὀζώδους γαγγλίου (τοῦ πνευμονογαστρικοῦ νεύρου), ἐκ τοῦ γλωσσοφαρυγγικοῦ καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου, ἐξαπλοῦται ἐπὶ τὴν μέσην μοῖραν τοῦ φάρυγγος. Ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύονται ἔνθεν μὲν αἰσθητικαὶ ἶνες διὰ τὸν βλεννογόνον τοῦ φάρυγγος, ἔνθεν δὲ κινητικαὶ διὰ τοὺς μῦς τοῦ φάρυγγος καὶ τὸν ἀνελκτῆρα καὶ τὸν σταφυλίτην μῦν τοῦ ὑπερῳίου ἱστίου.

Φαρυγγικὸν στόμιον λάρυγγος. Τὸ ἄνω στόμιον (=εἴσοδος) τοῦ λάρυγγος, δι' οὗ ἡ λαρυγγικὴ κοιλότης κοινωνεῖ πρὸς τὸν φάρυγγα· τὸ στόμιον τοῦτο, ἔχον σχῆμα ᾠοειδές, ἀφορίζεται ἔμπροσθεν μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιγλωττίδος, ἐν δὲ τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τῶν δύο ἀρυταινεπιγλωττιδικῶν πτυχῶν, ὄπισθεν δ' ὑπὸ τῶν ἀρυταινοειδῶν χόνδρων.

Φαρυγγικὸν φῦμα. Ἔπαρμα ταπεινὸν καὶ ὑποστρόγγυλον ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς βάσεως ἢ τοῦ σώματος τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸν θόλον τοῦ φάρυγγος.

Φαρυγγικὸς βόθρος· βλ. λ. *ροζενμυλλέρειος βόθρος*. Ι. Π.

φαρυγγισμός, ἢ *φαρυγγόσπασμος*. Σπασμὸς τῶν μυῶν τοῦ φάρυγγος, πολλάκις ταυτοχρόνως καὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ λάρυγγος. Ἐπέρχεται αἰφνιδίως καὶ ἐπὶ βραχὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρονικὸν διάστημα, συνεπείᾳ βιαστικῆς ἢ ἀποτόμου καταπόσεως στερεᾶς ἢ ὑγρᾶς τροφῆς, πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ σιέλου, ἐπὶ εὐαισθήτων κυρίως ἀτόμων, ὡς καὶ ὑστερικῶν τοιούτων, πολλάκις καὶ ἄνευ σαφοῦς αἰτίας. Κυρίως ὅμως παρουσιάζεται ὡς σύμπτωμα ἐπίμονον καὶ δυσάρεστον ἐπὶ νευρικῶν τινων νοσημάτων, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς λύσσης, μεταξὺ τῶν πρώτων συμπτωμάτων αὐτῆς. Διαρκοῦντος τοῦ σπασμοῦ ἡ κατάποσις εἶναι δύσκολος, ὁ δὲ βλωμὸς παραμένει εἰς τὸν φάρυγγα ἢ καὶ κατωτέρω ἐντὸς τοῦ οἰσοφάγου, ὅτε γεννᾶται δυσάρεστον, πολλάκις ἐπώδυνον, αἴσθημα πιέσεως καὶ βάρους ὄπισθεν τοῦ στέρνου. Μ. Μ.

Digitized by Google

φαρυγγῖτις,—*ιδος* (ἡ). Καλεῖται οὕτως—ἢ ἄλλως *κιώδης* ἢ *χρονία κυνάγχη*—ἡ χρονία φλεγμονώδης ...ος τοῦ φάρυγγος, ἡ γνωστὴ καὶ μὲ τὸ ὄνομα *...νιος κατάρρους* τοῦ φάρυγγος ἢ *κοκκιάσεις τοῦ ...ρυγγος*. Εἶναι νόσος συνηθεστάτη, ἥτις διαδέχε... τὴν ὀξεῖαν ἢ καὶ ἐμφανίζεται ἐξ ἀρχῆς ὡς ...νία, ἐπὶ ἀτόμων λυμφατικῶν ἢ καταχραστῶν ...τνοῦ, οἰνοπνευματωδῶν, λαλιᾶς. Χαρακτηρι...κὰ συμπτώματα ταύτης εἶναι ἐρυθρότης καὶ ...θισμὸς τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν παρισθμίων, ...ὰ μικρῶν ἐξεχόντων ὀγκιδίων (*κοκκιάσεις*) καὶ ...ρᾶς, συχνῆς καὶ βραχείας βηχὸς καὶ διαρκοῦς ...οσπαθείας πρὸς ἀπόχρεμψιν. Ἡ φλεγμονὴ αὕτη ...ῦ φάρυγγος ἐκτείνεται πολλάκις καὶ πρὸς τὸν ...ρυγγα, ὅτε ὑπάρχει καὶ βράγχος φωνῆς, εἴτε ...υπάρχει μετὰ ῥινίτιδος (*ῥινοφαρυγγῖτις*). Μ. Μ.

—**φαρυγγῖτις ἑρπητικὴ** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἑρπητικὴ* ...ματῖτις.

— **φαρυγγῖτις συφιλιδική**. Αἱ διάφοροι ἐκδηλώ...ς τῆς συφίλιδος, ἐμφανιζόμεναι κατὰ τὰ διά...ρα στάδια τῆς νόσου ἐπὶ τοῦ φάρυγγος, τῶν ...υγδαλῶν καὶ τῆς ὑπερῴας: α) *Ἕλκος*, ἀναπτυσ...μενον συνήθως ἐπὶ μιᾶς τῶν ἀμυγδαλῶν, δια...ρου μεγέθους, ἀπὸ φακῆς καὶ ἄνω, μὲ προέ...ντα καὶ σκληρὰ χείλη καὶ διήθησιν τῶν πέριξ ...ὶ ἐξόγκωσιν τῶν ἀδένων τοῦ λαιμοῦ, συνεπείᾳ ...έσου μολύνσεως διὰ κοχλιαρίου, ποτηρίου καὶ ...ν τοιούτων (πρωτοπαθὴς ἐκδήλωσις). β) Ὑπό...κοι πλάκες, διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους, ...ὶ τοῦ φάρυγγος, τῶν ἀμυγδαλῶν ἢ καὶ τῆς ...ώσσης, *βλεννώδεις πλάκες* λεγόμεναι (δευτεροπα...ῖς ἐκδηλώσεις). καὶ γ) *Κομμιώδεις ὄγκοι*, κατα...γοντες εἰς ἐξέλκωσιν ἢ διάτρησιν (τριτοπαθὴς ...δήλωσις). Μ. Μ.

φαρυγγο-αμυγδαλοτόμον (τό), ἡ *φαρυγγο...υγδαλοτόμος* (ὁ). Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον, ἀνά...γον πρὸς τὸν κοινὸν ἀμυγδαλοτόμον, ἀλλὰ καμ...λον εἰς τὸ ἄκρον, χρησιμεῦον πρὸς ἀφαίρεσιν ...ν ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων, αἵτινες καλοῦνται ...ὶ *ἀμυγδαλῆ τοῦ φάρυγγος*. Μ. Μ.

φαρυγγόγναθοι (οἱ) (Faryngognathi) /*Ζῳολ.*/. ...ιτηγορία ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος ...ν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα μικρούς, ...τρίους ἢ μεγάλους θαλασσίους ἢ τῶν γλυκέων ...άτων ἰχθῦς, διακρινομένους ἐκ τῶν κτενοειδῶν ...πίων, τῶν κτενοειδῶν βραγχίων των, τῆς κινη...ς ἄνω σιαγόνος καὶ τῆς ἄνευ τρήματος κινητι...ς κύστεώς των. Γνωστότεραι οἰκογένειαι, ὑπα...μεναι εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, εἶναι οἱ *λα...ίδαι, πωμακενδρίδαι, χρομίδαι*. Δ. Ν. Π.

...ρυγγόμυια (ἡ) (Faryngomyia) /*Ζῳολ.*/. Γένος ...τόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέ...ν* τῆς οἰκογενείας τῶν *οἰστριδῶν*, περιλαμβάνουσα ...άχιστα εἴδη εὐμεγέθων οἴστρων, ὧν αἱ προνύμφαι διαιτῶνται παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ φάρυγγος δια...ρων ζῴων καὶ κυρίως ἐπὶ τῆς ἐλάφου. Δ. Ν. Π.

φαρυγγορραγία (ἡ). Αἱμορραγία ἀπὸ τοῦ φά...γγος. Αὕτη ἐπέρχεται εἴτε μετὰ τραυματισμὸν ...ἐγχείρησιν κατὰ τὸν φάρυγγα ἢ τὰς ἀμυγδαλᾶς, ...ε συνεπείᾳ ἐξελκώσεώς τινος ἢ ῥήξεως ἀγγείου. Μ. Μ.

φαρυγγοσκόπιον (τό). Ἰατρικὸν ἐργαλεῖον, ...άλογον τοῦ λαρυγγοσκοπίου, διὰ τοῦ ὁποίου κα...ρθοῦται διὰ καταλλήλου λαμπτῆρος ὁ φωτισμὸς ...ὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ βάθους τοῦ στόματος καὶ ὁλο...ήρου τοῦ φάρυγγος, ὡς καὶ τῆς ὀπισθίας ῥινι...ῆς κοιλότητος. Μ. Μ

φαρυγγοτομία (ἡ). Ἡ δι' ἐγχειρήσεως διάνοι...ς τοῦ φάρυγγος ἐκ τῶν ἔξω, ἐνεργουμένη δι' ἐγ...ρσίας τομῆς κατὰ τὸ κάτω χεῖλος τοῦ ὑοειδοῦς ...τοῦ (*φαρυγγοτομία ὑπο-υοειδής*) εἴτε πρὸς τὰ ...άγια, πρὸς ἀφαίρεσιν ἀλλοτρίων σωμάτων, εἴτε ...κων τοῦ φάρυγγος ἢ τῶν πέριξ τούτου, εἴτε ...ὸς ἀφαίρεσιν ἀλλοτρίων σωμάτων ἐκ τοῦ λά...ρυγγος, εἴτε ὄγκων αὐτοῦ ἢ τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ ...ν φωνητικῶν χορδῶν, ὅταν ἡ ἀφαίρεσις αὐτῶν ...ν δύναται νὰ γίνῃ διὰ τοῦ στόματος. Μ. Μ.

φαρυγγοϋπερῴιος *μῦς* /*Ἀνατομ.*/. Μῦς τῆς ...λυακῆς ὑπερῴας (=τοῦ ὑπερῴου ἱστίου), πα...στῶν λεπτὸν μυϊκὸν πέταλον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ...όθεμα τῆς φαρυγγοϋπερῳίου καμάρας. Στενοῖ ...ν ἰσθμὸν τοῦ φάρυγγος, συντελεῖ κατὰ τὴν κα...ποσιν πρὸς ἀπόφραξιν τῆς ῥινικῆς μοίρας τοῦ ...ρυγγος, ἀνασπᾷ τόν τε φάρυγγα καὶ τὸν λά...ρυγγα πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀνευρύνει τὴν ἀκουστικὴν ...λπιγγα. Νευροῦται ὑπὸ κλωνίων τοῦ συμπαθη...κοῦ νεύρου. Ι. Π.

φαρυγγώδης, —*ους* (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος ...ὸς φάρυγγα.

Φαρύγιον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς ...ωκίδος μετὰ τὴν Ἀντίκυρραν (Ἄσπρα Σπίτια) καὶ ...ν Ὀπισθομάραθον (Γραμματικός), σχηματίζον ...ρώνυμον ὅρμον (νῦν *Ζαλίτζα*), μετὰ τὸν ὁποῖον ...λιμὴν Μυχός. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *...ελανίδια* ἢ κάβο *Βελανιδᾶς* (πλάτ. 38° 14′ 30″ ... μῆκ. 22° 45′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf ... Corinth). Σ. Ε. Λ.

φάρυγξ, —*γγος* (ὁ) /*Ἀνατομ.*/. Κοιλότης αὐλακοειδὴς ἢ χωνοειδής, ἥτις κεῖται ὄπισθεν μὲν τοῦ κύτους τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ κοίλου τοῦ στόματος καὶ τοῦ λάρυγγος, ἔμπροσθεν δὲ τῆς αὐχενικῆς μοίρας τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ μέχρι τοῦ 6ου αὐχενικοῦ σπονδύλου, ἔνθα ἰσοϋψῶς τῷ κάτω χείλει τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου μεταβαίνει εἰς τὸν οἰσοφάγον. Τὸ μῆκος αὐτοῦ ἐν ἠρεμίᾳ μὲν φθάνει τὰ 15 ἑκ., ἐν συστολῇ δὲ (κατὰ τὴν κατόποσιν) ἐλαττοῦται μέχρι 10 ἑκ. Ἐκ τῶν τοιχωμάτων τοῦ φάρυγγος τὸ πρόσθιον διατιτραίνεται ὑπὸ τῶν δύο φαρυγγικῶν στομίων (χοανῶν) τοῦ κύτους τῆς ῥινός, ὑπὸ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ φάρυγγος καὶ ὑπὸ τοῦ ἄνω στομίου (=εἰσόδου) τοῦ λάρυγγος. Ἡ κοιλότης τοῦ φάρυγγος, ὑπὸ βλεννογόνου ἅπασα ὑπαλειφομένη, διαιρεῖται εἰς τρεῖς μοίρας, τὴν *ῥινικὴν* (βλ. λ. *ῥινοφαρυγγικὴ κοιλότης*), τὴν *στοματικὴν* καὶ τὴν *λαρυγγικήν*. Ἡ *στοματικὴ μοῖρα* κεῖται ὄπισθεν τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ἐπὶ μὲν κεκλεισμένου στόματος ἀποφράσσεται ὑπὸ τῆς γλώσσης, ἐπὶ δ' ἀνοικτοῦ συγκοινωνεῖ εὐρέως διὰ τοῦ ἰσθμοῦ μετὰ τοῦ κοίλου τοῦ στόματος· τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα αὐτῆς ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν 2ον καὶ 3ον αὐχενικὸν σπόνδυλον, τὰ δὲ πλάγια ἐμφανίζουσιν ἑκατέρωθεν τὴν *σαλπιγγοφαρυγγικὴν πτυχήν*, ἧς ἔμπροσθεν φέρεται ἡ *φαρυγγοϋπερῴιος πτυχή*. Ἡ δὲ *λαρυγγικὴ μοῖρα* ἔχει σχῆμα χώνης, ἧς τὸ μὲν κάτω στενότερον μέρος μεταβαίνει εἰς τὸν οἰσοφάγον, τὸ δὲ ἄνω εὐρύτερον συνέχεται μετὰ τῆς στοματικῆς μοίρας τοῦ φάρυγγος· καὶ τὸ μὲν πρόσθιον τοίχωμα αὐτῆς συνάπτεται διὰ τοῦ βλεννογόνου τοῦ φάρυγγος μετὰ τῶν ὑποκειμένων ἀρυταινοειδῶν καὶ κρικοειδῶν χόνδρων καὶ μυῶν τοῦ λάρυγγος καὶ περιστέφεται ὑπὸ τοῦ ἄνω στομίου τοῦ λάρυγγος μετὰ τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ τῶν ἀρυταινεπιγλωττιδικῶν πτυχῶν· τὸ δ' ὀπίσθιον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν 4ον, 5ον καὶ 6ον αὐχενικὸν σπόνδυλον. Ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ φάρυγγος διασταυροῦνται αἱ ἀναπνευστικαὶ καὶ αἱ πεπτικαὶ ὁδοί.

Τὸ τοίχωμα τοῦ φάρυγγος σύγκειται ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω: 1) ἐκ τῆς περιφερικῆς περιτονίας· 2) ἐκ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος ἢ τῶν μυῶν, οἵτινες διακρίνονται εἰς ἀνελκτῆρας (εἷς ἑκατέρωθεν, ὁ βλεννοφαρυγγικός) καὶ εἰς σφιγκτῆρας (τρεῖς, ὁ ἄνω, ὁ μέσος καὶ ὁ κάτω), ὧν αἱ δεσμίδες χιαζόμεναι ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος ἀποτελοῦσι τὴν *ῥαφὴν τοῦ φάρυγγος*· 3) ἐκ τοῦ ἰνώδους χιτῶνος ἢ τῆς φαρυγγικῆς ἀπονευρώσεως· καὶ 4) ἐκ τοῦ βλεννογόνου.

Αἱ ἀρτηρίαι τοῦ φάρυγγος εἶναι κυρίως ἡ ἀνιοῦσα φαρυγγικὴ (ἐκ τῆς ἔξω καρωτίδος) καί τινες ἐπικουρικαί. Τὰ νεῦρα προέρχονται ἐκ τοῦ γαγγλιοφόρου φαρυγγικοῦ πλέγματος, ἀπαρτιζομένου ὑπὸ τοῦ γλωσσοφαρυγγικοῦ, τοῦ πνευμονογαστρικοῦ καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου. Ι. Π.

—/*Παθολ.*/ Πᾶσαι αἱ φλεγμονώδεις παθήσεις τοῦ φάρυγγος, διαφόρου φύσεως καὶ ἀφορμῆς, ὀξεῖαι ἢ χρόνιαι, εἶναι γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα *φαρυγγῖτις* ἢ *κυνάγχη*: ὀξεῖα ἢ χρονία, κοκκιώδης, ἑρπητική, ὀστρακιώδης, γαγγραινώδης, διφθεριτική, ἐρυσιπελατώδης, συφιλιδική· ἔτι δὲ αἱ διάφοροι ἀμυγδαλίτιδες, ὀξεῖαι ἢ χρόνιαι, πολτώδεις, θυλακιώδεις, ἀπόστημα ἀμυγδαλῶν καὶ ὑπερτροφία αὐτῶν· ὡς καὶ πολύποδες καὶ στενώσεις τοῦ φάρυγγος, καθὼς καὶ ἀλλότρια σώματα, ἐξελκώσεις καὶ νεοπλασίαι (ὄγκοι) τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν. Μ. Μ.

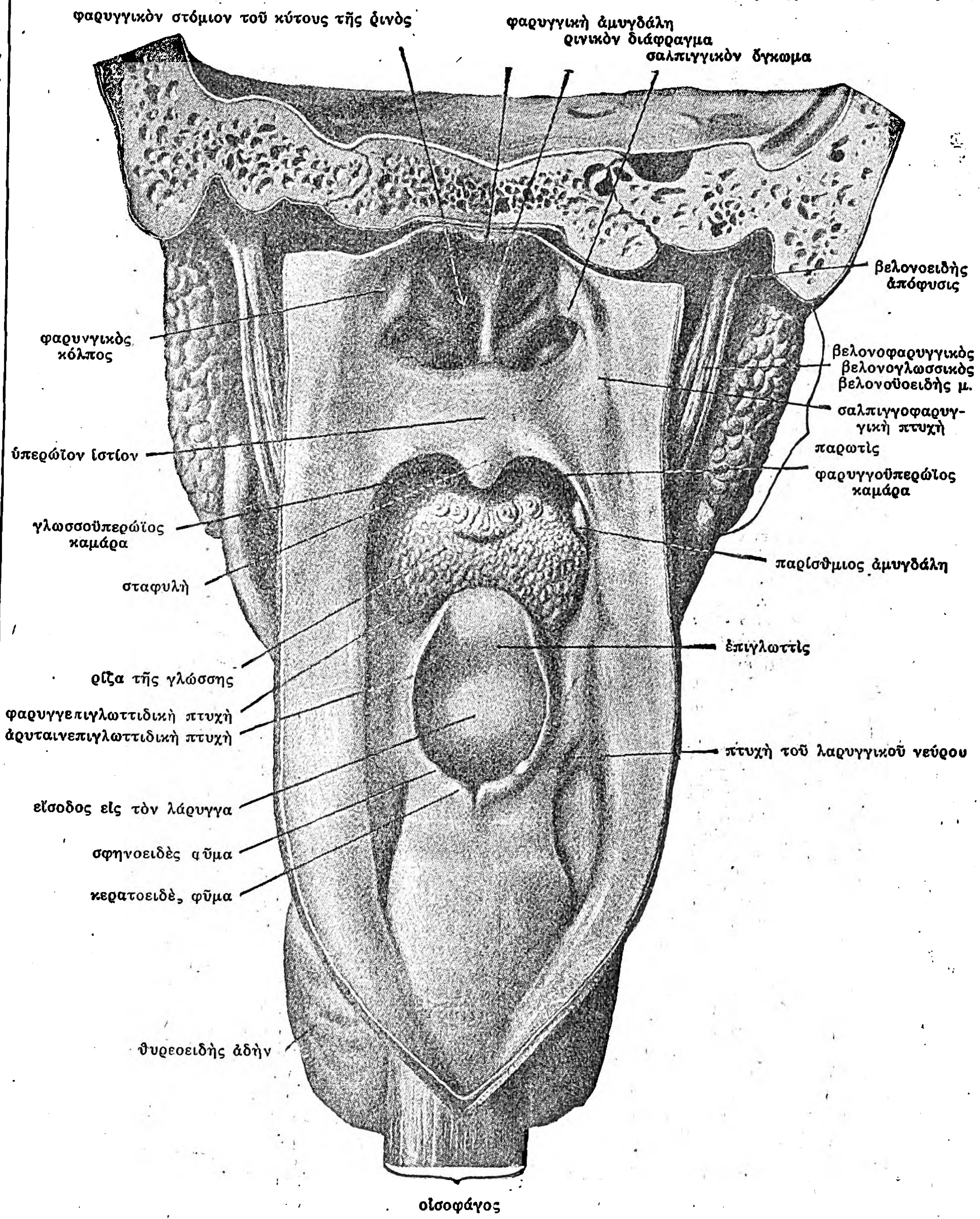

Τὸ ἐσωτερικὸν ἢ ἡ κοιλότης τοῦ φάρυγγος ἐκ τῶν ὄπισθεν, μετὰ διατομὴν τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ. Δι' ὁριζοντίων τομῶν κατὰ τὸν θόλον ἀνεστράφησαν τὰ ὀπίσθια καὶ πλάγια μέρη τοῦ φάρυγγος πρὸς τὰ ἔξω (Sobotta).

Φαρφάρ, ἢ ***Παρπὰρ*** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς νοτίου Κοίλης Συρίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τὸ ὄρος Ἑρμὼν καὶ ῥέων ἐκ Δ. πρὸς Α. χύνεται εἴς τινα μικρὰν λίμνην τῆς ἐρήμου. Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν Nahr-el-Awadj. Α. Θ. Σ.

Φαρφορουτζόγλου, *Θωμᾶς*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δαρδανελλίων (βλ. λ. *Θεοδωρόπουλος Θωμᾶς*).

φαρφουρένιος,—*α*,—*ο*· δημοτ., ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ φαρφουρί, ὁ ἐκ πορσελάνης.

Digitized by Google

φαρφουρὶ (τό)· δημοτ. ἡ πορσελάνη.

Φαρφούριος. Ἀκριτικὸς ἥρως (βλ. λ. *Πορφύρης*).

Φαρῶν, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν πέντε δήμων, εἰς οὓς διῃρεῖτο πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ ἡ ἐπαρχία Πατρῶν τοῦ τότε νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν χωρίων *Χαλανδρίτσα, Ἀστέριον, Βαρδικώστα, Γουρ ούμισσα, Δένδρα, Ζουμπάτα, Ζῶγα, Ἴσαρι, Καλοῦσι, Κάλανος, Καλάνιστρα, Κάνδαλος, Καζνέσι, Κούμανη, Κομποπηγάδι(ον), Δαλικώστα, Δάλουσι, Δόπσι, Λακώματα, Μαζαράκιον, Μέντζενα, Μπρακουμάδιον, Μητόπολις, Μπούμπα, Μοίραλι, Μονὴ Μπαυπιώτη, Μονὴ Ὀμπλοῦ, Περιστέρα, Πλάτανος, Ρίκαβα, Σπινδιάνες, Συκιές, Τρούσα* καὶ *Μονὴ Χρυσοποδαριωτίσσης*. Εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Χαλανδρίτσα, συνολικῶς πληθυσμὸν 8.000 περίπου κατοίκων καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου 1840 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἡ ὀνομασία του ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου ἀρχαίας πόλεως.

Φὰς *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν καὶ τουρκικὸν ὄνομα τοῦ *Μαρόκκου* (τῆς χώρας) καὶ τῆς πόλεως *Φέζ*.

— **Φὰς** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Μαρόκκου διαρρέων τὴν πόλιν Φὲζ καὶ ἐκβάλλων εἰς μικρὰν ἀπὸ αὐτῆς ἀπόστασιν εἰς τὸν ποταμὸν Σεμποῦ. Ν. Μ.

Φὰς (Fasch), *Ἰωάννης-Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς μουσουργὸς (1683—1758). Ἐμορφώθη μουσικῶς ἐν Λειψίᾳ, ἔνθα ἵδρυσε καὶ «Μουσικὸν ὅμιλον», ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῶν μετέπειτα «Μεγάλων συναυλιῶν». Κατὰ τὰ ἔτη 1710—1712 ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Νάουμπουργκ καὶ ἐν Τσάϊτς 3 μελοδράματα, ἔκτοτε δὲ διῆλθε πολυκύμαντον καλλιτεχνικὸν βίον εἰς διαφόρους πόλεις. Μαθητὴς τοῦ Κουνάου ἐν Λειψίᾳ καὶ σύγχρονος τοῦ Ἰω. Σεβ. Μπὰχ ὁ Φάς, διέπρεψεν εἰς τὴν ἐνόργανον κυρίως μουσικήν, δι' ὃ εἶδος συνέθεσε «Γαλλικὰς εἰσαγωγὰς» (σουΐτας δι' ὀρχήστραν) σονάτας διὰ 3 ὄργανα, κουαρτέττα κλπ., ὡσαύτως δὲ λειτουργίας καὶ καντάτας. Τὸ ὕφος του δεικνύει τολμηρότατον καλλιτέχνην, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Μπὰχ εἶχε μεγίστην ἐκτίμησιν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Φάς, *Κάρολος-Φρειδερῖκος-Χριστιανὸς* (1736—1800), διετέλεσε κλαβικυμβαλιστὴς Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου καὶ ἐγένετο ἱδρυτὴς τῆς «Ἀκαδημίας ᾄσματος» τοῦ Βερολίνου, δι' ἧς ἐδόθη μεγάλη ὤθησις εἰς τὸ ἐν Γερμανίᾳ χορικὸν ᾆσμα. Γ. Σ.

φάσα (ἡ) (γαλ. fasce). Λωρὶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου ὑφάσματος, ἐπίρραπτος ἢ ὑπόρραπτος καὶ ἐφαρμοστὴ ἑκατέρωθεν, ἐξ εὐθέος ἢ λοξοῦ τεμαχίου. Ἡ εὐθεῖα ὅσον καὶ ἡ διαγώνιος φάσα ἦτο ἤδη γνωστὴ εἰς τὴν μινωϊκὴν καὶ μυκηναϊκὴν ἐσθῆτα καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην μορφὴν διακόσμου αὐτῆς· αἱ Κρῆσσαι τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ τὴν ἐχρησιμοποίουν εἰς τὸ περιλαίμιον τοῦ ἐφαρμοστοῦ ἐκστήθου περικορμίου· τὰ ἰωνικὰ ἱμάτια, αἱ χλαμύδες τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, οἱ χιτῶνες τῶν Ρωμαίων καὶ ὅλα τὰ βυζαντινὰ βαρύτιμα ἐνδύματα, ὅπως τὰ φραγκικὰ τοῦ Η΄ αἰῶνος, ἔφερον φάσας, παρυφὰς ἐγχρώμους ἢ χρυσοϋφάντους, ἐκ ταινιῶν, κεντημάτων κτλ. Αἱ Γερμανίδες τοῦ 1300 καὶ 1500, οἱ Βουργούνδιοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, τοῦ 1560 — ὅτε περίπου ἐμφανίζεται ὁ φραμπαλὰς εἰς τὴν Ἱσπανίαν—ὁ γαλλικὸς συρμὸς τοῦ 1650—1700 ἐγνώριζον μόνον τὴν φάσαν, ἡ ὁποία οὐδέποτε ἐξέπεσεν, ἐναλλασσομένη κατὰ καιροὺς ἀπὸ ἁπλῆς πανίνης εἰς μεταξωτήν, κεντητήν, δανδελλωτὴν (1886 ἰδίᾳ), βελουδίνην, ἐξ ἀστραχάν, γούνας, πασμαντερὶ κτλ. Ἡ νεωτέρα μόδα (1831, 1880), ὅπως καὶ σήμερον, χρησιμοποιεῖ τὴν φάσαν ὡς διακοσμητικόν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὸν στοιχεῖον εἰς φορέματα, ἀλεξήλια, ἐπιπλώσεις. Ἐκ τῆς κατὰ τόπους συγχρόνου ἐθνικῆς φορεσιᾶς γυναικῶν, ἡ μανιάτικη φέρει εἰς τὸ μέσον τῆς φούστας κοκκίνην φάσαν πλατεῖαν· ἡ τρικερίτικη καταλήγει εἰς φάσαν (τσίταν) ποικίλου ὑφάσματος. Α. Γ.-Γ.

φασὰ (ἡ)· ἡ ὑφή, ἡ ὕφανσις, ὁ τρόπος τῆς ὑφάνσεως ὑφάσματος.

Φασαηλὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰουδαίας ἐν Παλαιστίνῃ, κειμένη πρὸς Δ. τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀρχελαΐδος εἰς Ἱεριχὼ ὁδοῦ. Ταύτην ἔκτισεν ὁ Μέγας Ἡρώδης εἰς μνήμην τοῦ ἀδελφοῦ του *Φασαήλου*. Σήμερον καλεῖται Fesail. Α. Θ. Σ.

Φασάηλος. —1) Ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Ἡρώδου. Ὅτε ὁ πατήρ των Ἀντίπατρος ἤσκησεν ἐπὶ Ὑρκανοῦ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν ἐν Ἱερουσαλήμ, διώρισεν αὐτὸν φρούραρχον τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν περιχώρων. Ἦτο ἀνδρεῖος, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀκόρεστον φιλοδοξίαν τοῦ Ἡρώδου. Ὅτε ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς **Φέλιξ ἐπῆλθε κατὰ τῆς πόλεως, τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ᾐχμαλώτισε. Μετά τινα ὅμως καιρὸν** ἐπῆλθεν ὁ Πάρθος πρίγκιψ Πάκυρος διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸν Ἀντίγονον, διεκδικοῦντα ὄχι μόνον τὴν ἀρχιερωσύνην κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ὑρκανοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν θρόνον κατὰ τῶν ἀσκούντων τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν Ἀντιπάτρου καὶ τῶν υἱῶν του. Ὁ Φασάηλος ἠμύνθη μετὰ τοῦ Ἡρώδου, ἀλλ' οἱ Πάρθοι ὑπερισχύσαντες τὸν συνέλαβον διὰ δόλου αἰχμάλωτον, ἐνῷ ὁ Ἡρώδης νύκτωρ ἔφυγεν εἰς τὴν Πετραίαν Ἀραβίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Αἴγυπτον ἀπάγων καὶ πάσας τὰς γυναῖκας τῆς οἰκογενείας του. Ὁ Ἀντίγονος, καταλαβὼν τὴν ἀρχήν, ἐκράτει τὸν Φασάηλον ἁλυσίδετον. Οὗτος, προβλέπων τὸν θάνατον, ηὐτοκτόνησε συντρίψας τὴν κεφαλήν του εἰς τὸν τοῖχον τῆς εἱρκτῆς του. Ὀλίγον πρὶν ἢ ἀποθάνῃ ἔμαθε τὴν διάσωσιν τοῦ Ἡρώδου καὶ τῶν γυναικῶν, τοῦτο δὲ τὸν ηὐχαρίστησε, διότι ὁ μὲν Ἡρώδης θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν ἐκδικήσῃ, αἱ δὲ γυναῖκες θὰ διέφευγον τὴν ἀτίμωσιν, ἐπειδὴ ὁ Ἀντίγονος εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς Πάρθους 1000 τάλαντα καὶ 1000 γυναῖκας, τὰς εὐγενεστέρας καὶ ὡραιοτέρας τῆς πόλεως. —2) Υἱὸς τοῦ Φασαήλου, ὅστις ἐνυμφεύθη τὴν Σαλαμψιώ, θυγατέρα τούτου ἐκ τῆς Μαριάμμης. —3) Υἱὸς τοῦ Φερώρα, ἀδελφοῦ τοῦ Μ. Ἡρώδου, νυμφευθεὶς μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ἡρώδου. Γ. Λ. Α.

Φασάηλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἰσχυροτέρων πύργων τοῦ τείχους τῶν Ἱεροσολύμων, τὸν ὁποῖον ὁ μὲν Ἰώσηπος συγκρίνει πρὸς τὸν Φάρον τῆς Ἀλεξανδρείας, οἱ δὲ ἀρχαιολόγοι ταυτίζουν πρὸς τὴν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ σημερινὴν πύλην Δαυΐδ. Γ. Λ. Α.

φασαμαὶν (τὸ ἢ τά)· δίοπτρα κρατούμενα διὰ τῆς χειρὸς ἀπὸ μικρᾶς λαβῆς (γαλλ. face-à-main).

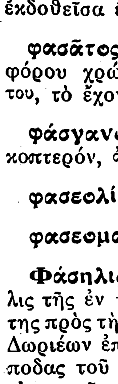

Φασαμαίν.

φασαρία (ἡ)· δημοτ., θόρυβος, σύγχυσις, ταραχή: «τί φασαρίες εἶν' αὐτές, τί φωνὲς κι' ἀντάρες».

φασαρίας (ὁ)· λέξις πεπαισμένη, ἐπὶ ἀνθρώπου προκαλοῦντος σύγχυσιν, ταραχὴν κττ.: «εἶναι ἕνας φασαρίας, ποῦ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἡσυχάσωμε οὔτε στιγμή».

«Φασαρίας». Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ σατιρική, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1882.

φασᾶτος, *—η, —ον*· ταινιωτός, ὁ ἔχων φάσες διαφόρου χρώματος: «φασᾶτον ὕφασμα» || ἐπὶ προβάτου, τὸ ἔχον τὰ πλάγια τοῦ προσώπου μαῦρα.

φάσγανον (τό)· τὸ δι' οὗ σφάζουσιν, ἐργαλεῖον κοπτερόν, ἄλλως ἀρχ. *σφαγεύς*.

φασεολίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *γλοβουλῖναι*.

φασεομαννίτης (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἰνοσίτης*.

Φάσηλις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία παράλιος πόλις τῆς ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ Λυκίας, παρὰ τὰ ὅρια ταύτης πρὸς τὴν Παμφυλίαν. Εἶχε κτισθῆ ὑπὸ ἀποίκων Δωριέων ἐπὶ βραχώδους ἀκρωτηρίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῶν Σολύμων (Χιμαίρας) καὶ εἶχε τρεῖς ὡραίους λιμένας καὶ μίαν λίμνην. Δὲν μετεῖχε τοῦ Κοινοῦ τῶν Λυκίων, ἀλλ' ἀπετέλει ἀνεξάρτητον κράτος, τὸ ὁποῖον ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων εὑρίσκετο ἐν ἐμπορικῇ ἀκμῇ, συναλλασσομένων τῶν ἐμπόρων του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ Φοίνικας ἰδίως. Ἦτο ἐκ τῶν ἐννέα ἐμπορικῶν πόλεων, αἵτινες ἀπὸ κοινοῦ ἔκτισαν ἐμπορικὴν ἀποικίαν ἐν Ναυκράτει τῆς Αἰγύπτου περὶ τὸ 570 π. Χ. καὶ εἶχεν ἀκμαίαν βιομηχανίαν ἀρωμάτων (ροδοστάμου). Κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα μετεῖχε τῆς ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίας τῆς Δήλου, οὖσα ἡ ἀπωτάτη πρὸς Α. πόλις ταύτης, καὶ ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι φίλη καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τὴν ἔτει 378 π. Χ. ἵδρυσιν τῆς νέας κατὰ θάλασσαν συμμαχίας των.

Κατὰ τὴν εἰς Φάσηλιν προσέγγισίν του ἐδέχθη ὁ Μ. Ἀλέξανδρος τιμητικὴν πρεσβείαν τῆς πόλεως, κομίζουσαν πρὸς αὐτὸν χρυσοῦν στέφανον. Μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ ἐξώντωσε τῇ βοηθείᾳ τῶν Φασηλιτῶν λῃστρικήν τινα πισιδικὴν φυλήν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἔνθα ἀνεπαύθη ἐπί τινα χρόνον καὶ ἐτέλεσεν ἑορτάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἔστεψε καὶ τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ ταύτης ἀνδριάντα τοῦ φίλου του ποιητοῦ καὶ ῥήτορος Θεοδέκτου, ἐπιλέκτου τῆς Φασήλιδος τέκνου. Κατὰ τὴν ἐν ταύτῃ διατριβὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ ἐναντίον του συνωμοσία τοῦ Λυγκηστοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐκ τῆς Φασήλιδος εἰσήλασεν εἰς τὴν Παμφυλίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 333 π. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ Φάσηλις προσηρτήθη εἰς τὴν Αἴγυπτον. Κατὰ τὴν τελευταίαν π. Χ ἑκατονταετηρίδα ἡ Φάσηλις εἶχε καταστῆ καταφύγιον τρομερῶν πειρατῶν, τοὺς ὁποίους ἐξεδίωξεν ἐκ ταύτης ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Σερβίλιος Ἰσαυρικός, ὅστις τὴν κατέλαβε κατὰ τὸ 83 π. Χ., παραδεδομένην εἰς τὰς φλόγας ὑπὸ τῶν ἀμυνθέντων ἐν αὐτῇ κατὰ τῶν Ρωμαίων.

Ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς Φασήλιδος περιώνυμον ἦτο τὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν ᾧ ἐφυλάσσετο χαλκοῦν δόρυ, τὸ ὁποῖον οἱ Φασηλῖται ἐπίστευον ὅτι ἦτο τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐκτὸς τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως (τοῦ θεάτρου, τὸ ὁποῖον εἶχε λαξευθῆ ἐπὶ τοῦ ὄρους, τῶν ἀρχαίων λιμένων κ. ἄ.), διεσώθησαν καὶ πλεῖστα ἀργυρᾶ νομίσματα ταύτης διαφόρων ἐποχῶν. Πάντα φέρουν τὴν ἑλληνικὴν λέξιν Φασηλιτῶν πλήρη ἢ συντετμημένην καὶ παράστασιν, συνηθέστατα, πρῷραν πλοίου ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως καὶ πρύμναν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας εἰς ἔνδειξιν τῆς ναυτικῆς ἀκμῆς της.

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως ἔχει κτισθῆ νῦν ἡ τουρκικὴ πολίχνη *Τεκίροβα*. Κ.Λ.Ν.

φάσηλος (ὁ) *[Ἀρχ. Ναυτ.]*. Πλοῖον μεταγωγικόν, μεγάλης χρήσεως κατὰ τοὺς τελευταίους π. Χ. καὶ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, διὰ τὴν μεταφορὰν ἐπιβατῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ στρατιωτῶν ἐν πολέμῳ. Ἦσαν μικρὰ ἐν ἀρχῇ σκάφη, ἅτινα ἐναπηγοῦντο ἐν Αἰγύπτῳ ἐκ καλάμου καὶ παπύρου, ἐσωτερικῶς δὲ ἐνισχύοντο διὰ σωλήνων ἐξ ὀπτῆς γῆς καὶ ἐχρησίμευον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν διωρύγων τοῦ Νείλου. Κατόπιν ὅμως ηὐξήθησαν πολὺ εἰς μέγεθος, καταστάντα αὐτόχρημα «μακρὰ πλοῖα» (*Στραβ.* ΙΣΤ΄, 780), διὰ κωπῶν καὶ ἱστίων προωθούμενα. Σ. Ε. Λ.

Φασηλοῦσσαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ζεῦγος νήσων λιβυκῶν πλησίον τοῦ ποταμοῦ Συρίου, ἀναφερόμεναι ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ περιηγήσει τῆς Λιβύης ὑπὸ Ἑκαταίου. Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

φασία (ἡ) (Phasia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη εὐμεγέθων μυιῶν ἀπαντωσῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *φασία ἡ παχύπτερος* (Phasia crassipennis), ἥτις ἔχει ἱκανὸν μέγεθος, κεφαλὴν ἐπίπεδον κατὰ τὴν συνάρθρωσιν αὐτῆς μὲ τὸν θώρακα, κεραίας βραχυτάτας, πτέρυγας παχείας καὶ σκληράς. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Δ. Ν. Π.

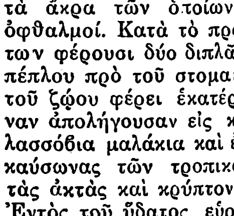

Φασία ἡ παχύπτερος.

φασιανέλλη (ἡ) (Fhasianella) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Αἱ φασιανέλλαι ἔχουσι κεφαλὴν ἐφωδιασμένην ὑπὸ δύο ἐπιμήκων καὶ κωνικῶν προσακτρίδων, εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὁποίων εἶναι τοποθετημένοι οἱ ὀφθαλμοί. Κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματός των φέρουσι δύο διπλᾶ χείλη, σχηματίζοντα εἶδος πέπλου πρὸ τοῦ στοματικοῦ ἀνοίγματος. Ὁ πούς τοῦ ζῴου φέρει ἑκατέρωθεν ὀδοντωτὴν μεμβράναν ἀπολήγουσαν εἰς κροσσούς. Εἶναι πάντα θαλασσόβια μαλάκια καὶ ἐνίοτε, κατὰ τοὺς μεγάλους καύσωνας τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἐξέρχονται εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ κρύπτονται ὑπὸ τὴν ὑγρὰν ἄμμον. Ἐντὸς τοῦ ὕδατος εὑρίσκονται πάντοτε ἐν κινήσει. Εἶναι λίαν ἀδηφάγα καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων μικροοργανισμῶν. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα φασιανελλῶν εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα λείψανα, καὶ δὴ τοῦ εἴδους *φασιανέλλη speciosa*, ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

Φασιανὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἀρμενίας κειμένη ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ Φάσιος ποταμοῦ. Α. Θ. Σ.

Φασιανοὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Φασιανῆς. Ἡγεμὼν αὐτῶν μνημονεύεται ὁ Τιρίβαζος, τελέσας σπονδὰς μετὰ τῶν Μυρίων διελθόντων διὰ τῆς χώρας των. Α. Θ. Σ.

φασιανόρνις (ἡ) (Gallophasis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρνιθοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν. Αἱ φασιανόρνιθες εἶναι πτηνὰ παρεμφερῆ πρὸς τοὺς φασιανούς, διακρινόμενα ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματος, τοῦ λεπτοῦ ράμφους, τῶν ἀπεστρογγυλωμένων πτερύγων καὶ τῆς μετρίου μεγέθους οὐρᾶς των. Ὁ ἄρρην φέρει λοφίον ἐκ λεπτῶν πτερῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς του. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *φασιανόρνις ἡ νυχθήμερος* (Gallophasis nycthemerus), ἥτις φθάνει εἰς μῆκος 110 περίπου ἑκατοστομέτρων, ὧν τὰ $^2/_3$ ἀναλογοῦσιν εἰς τὴν οὐράν. Ὁ χρωματισμός της εἶναι λευκοαργυρόχρους κατὰ τὴν ράχιν καὶ μελανὸς κατὰ τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος μετὰ κυανῶν καὶ ἰωδῶν ἀποχρώσεων. Ὁ χρωματισμὸς τῆς θηλείας εἶναι φαιότερος. Εἶναι πτηνὸν ἰθαγενὲς τῆς Κίνας καὶ ἐξημεροῦται εὐκόλως. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

φασιανὸς (ὁ) (Phasianus) /*Ζωολ.*/. Γένος ὀρνι-)ειδῶν πτηνῶν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *φασιανιδῶν*. εριλαμβάνει περὶ τὰ 25 εἴδη πτηνῶν, χαρακτηζομένων ἐκ τῆς μακρᾶς οὐρᾶς των, τὰ πτερὰ ις ὁποίας ὑπέρκεινται εἰς δύο σειράς, καὶ τοῦ ἐπὶ ις κεφαλῆς λοφίσκου, τὰ πτερὰ τοῦ ὁποίου φέ-)νται πρὸς τὰ ὄπισθεν. Ἔχουσι σῶμα ἱκανῶς με-ιλύτερον τῶν ὀρνίθων, καὶ πτέρυγας σχετικῶς)αχείας ἀλλ' ἰσχυροτάτας. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰ-)ῶν τὰ μὲν εἶναι κατοικίδια, τὰ δὲ θηρεύονται ἀγρίᾳ καταστάσει. Γνωστότερον εἶδος εἶναι: *Φασιανὸς ὁ κοινός*, ἢ *κολχικὸς* (Phasianus col-)icus), κοινῶς *φαζάνι* ἢ *ἀγριόκοτα*. Τὸ μὲν ἄρ-εν ἔχει τὸ μέγεθος ἑνὸς μετρίου ἀλέκτορος,) δὲ θῆλυ μικρᾶς ὄρνιθος. Τὸ μῆκος τοῦ ἄρρε-)ς εἶναι 0,75—0,83 μ., τὸ πλάτος 0,75—0,80 μ.,) μῆκος τῆς πτέρυγος ἀπὸ τῆς καμπῆς 0,25 μ., ῆς οὐρᾶς 0,40—0,42 μ. καὶ εἰς πολὺ ἡλικιωμέ-)υς 0,47—0,49 μ. καὶ πλέον· τὸ μῆκος τοῦ θή-εος μόνον 0,59—0,61 μ. καὶ τὸ πλάτος 0,66—,69 μ. Τὸ σῶμά του εἶναι ἐπίμηκες, αἱ πτέρυγες)αχεῖαι, κοῖλαι, ἥκιστα προσφυεῖς πρὸς πτῆσιν, εριφερεῖς εἰς τὸ ἄκρον, ἠρέμα ἐξικνούμεναι μέ-)ι τῆς ῥίζης τῆς οὐρᾶς. Ἡ οὐρὰ ἔχει 18 πτερά, ἶναι μακρά, σφηνοειδής, μυτερά, ἀρχομένη ἀπὸ ῆς ῥίζης διαμορφοῦται ἀμέσως καὶ καταλήγει τενουμένη. Τὸ δύο μεσαῖα πτερὰ εἶναι τὰ μα-ρότερα, τὰ κατόπιν αὐτῶν ἐπακολουθοῦντα βαί-ουσι βραχυνόμενα κλιμακωτῶς. Εἰς οὐδὲν ἄλλο τηνὸν τῆς Εὐρώπης παρατηρεῖται τοιαύτη δια-

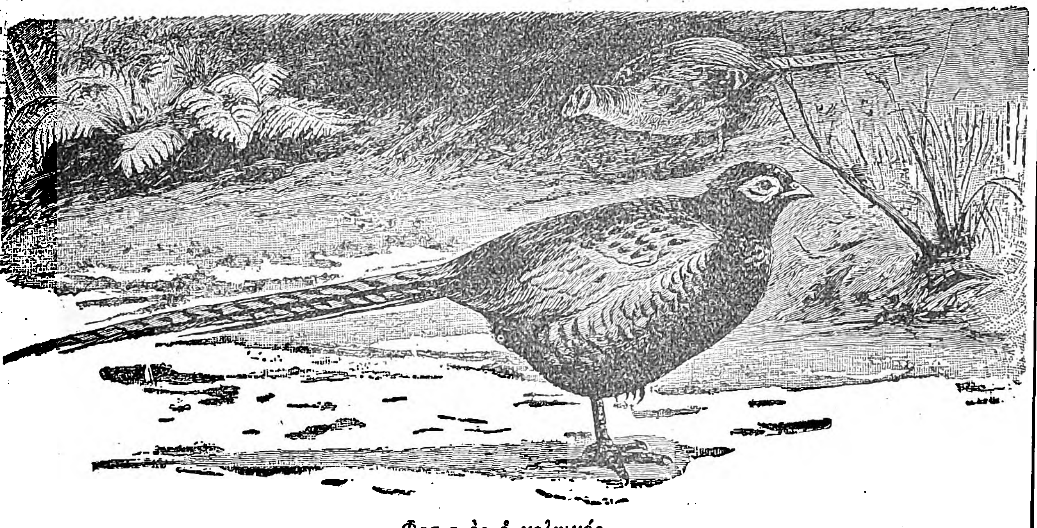

Φασιανὸς ὁ κολχικός.

)άθμισις οὐρᾶς. Ἡ τοῦ θήλεος οὐρὰ χωρεῖ καθ' ὅ-)οιον μὲν τρόπον, ἀλλ' ἐν σμικροτέρῳ μέτρῳ. Τὸ ἄρρεν διακρίνεται τοῦ θήλεος κατὰ τὴν πτῆσιν ἐκ τῆς οὐρᾶς, ἡ ὁποία εἰς μὲν τὸ θῆλυ λαμβάνει σχῆμα ἁπλῆς γραμμῆς, εἰς δὲ τὸ ἄρρεν διανοίγε-ται διακλαδιζομένη εἰς τὰ ἄκρα. Τὸ ῥάμφος του εἶναι μετρίου μήκους, γυμνὸν εἰς τὴν βάσιν, ἰσχυρόν, σκληρὸν εἰς τοὺς μεγάλους τὴν ἡλικίαν καὶ μαλακὸν εἰς τοὺς μικρούς. Τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ εἶναι μακρότερον καὶ κοῖλόν πως, ἠπίως κυρτούμενον πρὸς τὰ κάτω καὶ καταλήγει ἀποστρογγυλούμενον εἰς ὀξὺ ἄκρον. Τὸ μῆκός του ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τοῦ ἄκρου εἶναι 0,030 μ., τὸ ὕψος του παρὰ τὴν ῥίζαν 0,015 μ. καὶ τὸ πλάτος ὑπὲρ τὰ 0,012 μ. Εἰς τὸ θῆλυ τὸ ῥάμφος εἶναι ἀδυνατώτερον, μικρότερον καὶ κατά τινα χιλιοστὰ βραχύτερον. Τὸ χρῶμά του εἶναι συνήθως καστανὸν εἰς τοὺς νεαροὺς καὶ τὸ θῆλυ καὶ ἐνίοτε, ὅταν εἶναι ξηρόν, εἰς τοὺς ταριχευμένους, εἰς δὲ τοὺς ἐνήλικας ἄρρενας εἶνε πάντοτε ἀνοικτὸν καστανοκίτρινον ἢ σχεδὸν ἀνοικτὸν ὠχροκίτρινον. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι ζωηροί, οὐχὶ μεγάλοι μὲ ἶριν ἐν τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἀνοικτοῦ καστανοῦ χρώματος, μεταπίπτοντος εἰς κιτρινοκαστανωπὸν καὶ εἰς τοὺς ἐνήλικας ἄρρενας εἰς ζωηρὸν σκωριοκίτρινον χρῶμα, περιβαλλόμενοι ὑπὸ ἀπτέρου μεμβράνης πλήρους λεπτοτάτων καὶ μικροτάτων τριχοπτέρων προσομοίων μὲ σαρκωμάτια. Ἡ γυμνὴ αὕτη μεμβρᾶνα εἰς τὸ θῆλυ καὶ τοὺς νεαροὺς φασιανοὺς ἔχει μικροτέραν περιοχήν, ἡ ὁποία εὐρύνεται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ καταλαμβάνει εἰς τὸν ἐνήλικα ἄρρενα φασιανὸν πᾶσαν τὴν παρειὰν τοῦ προσώπου του. Τὸ χρῶμα τῆς μεμβράνης ταύτης εἶναι εἰς τὸν ἄρρενα φασιανὸν κατακόκκινον, κατὰ δὲ τὸ ἔαρ πυρῶδες ὕσγινον. Οἱ πόδες του δὲν εἶναι ὑψηλοί, ἀλλ' ἰσχυροί. Εἰς τὸ μέσον τοῦ ὕψους των καὶ εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος ὑπάρχει ἀμβλὺ κωνοειδὲς πλῆκτρον, τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τοὺς μεγάλους τὴν ἡλικίαν ἄρρενας φασιανοὺς εἶναι καὶ μεγαλύτερον, μακρότερον καὶ ὀξύληκτον, εἰς δὲ τοὺς μικροὺς μικρὸν καὶ ἀμβλύ. Τὸ πλῆκτρον τοῦτο ἐλλείπει εἰς τὸ θῆλυ. Οἱ ὄνυχες τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν εἶναι ἰσχυροί, ὀλίγον κυρτοὶ καὶ μὲ ὀξὺ ἄκρον. Τὸ χρῶμα τῶν ποδῶν εἶναι κρᾶμα λευκοφαίου, ὑπερύθρου, ὑποφαίου ἐν ὠχρᾷ ἀποχρώσει, ἰδίως δύσχρουν, διότι πολλάκις συγκιρνᾶται καὶ τὸ ὑπόγλαυκον, εἰς τοὺς νεαροὺς εἶναι ὅλως μολυβδόχρουν μὲ πέλματα καστανοκίτρινα. Οἱ ὄνυχες τῶν ποδῶν ἔχουσι χρῶμα σκοτεινὸν καστανὸν καὶ μελανωπόν. Τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματος τοῦ ἄρρενος φασιανοῦ εἶναι ὡραιότερον ἀπὸ τὸ τοῦ θήλεος. Ὁ χρωματισμός του, ὅταν εἶναι πλήρης, ἐμφανίζει αὐτὸν ὡς ἐξαισίου καὶ σπανίου κάλλους πτηνόν. Ἔχει ποικιλίαν χρωμάτων· τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς εἶναι κυανοπράσινον, ὁ λαιμὸς ἔχει τὰ ἐναλλασσόμενα χρώματα, ἀπὸ τοῦ βαθέος ἰώδους καὶ κυανοῦ μέχρι τοῦ ἐλαιώδους πρασίνου, ἡ ῥάχις ἔχει κηλῖδας ἐν εἴδει φολίδων ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν πτερῶν, τὰ ὁποῖα τὰς μὲν παρυφάς των ἔχουσι σκωριοχρόους, μεθ' ἃς ἕπεται μέλαινα ζώνη, λευκή, εἶτα μέλαινα καὶ τέλος ἐπακολουθεῖ τὸ σκωριόχρουν χρῶμα τοῦ ὑπολοίπου πτεροῦ· τὸ στῆθος εἶναι βαθὺ σκωριόχρουν, ὅπερ καθίσταται ἀνοικτότερον εἰς τὴν κοιλίαν μὲ κηλῖδας μελανοκυάνους καὶ πυκνοτέρας εἰς τὸ στηθαῖον, ἀραιοτέρας δὲ εἰς τὸ κοιλιακόν· αἱ πτέρυγες ἔχουσι χρῶμα γραμμωτὸν πρὸς τὸ καστανόν, καὶ τὰ μὲν μικρότερα πτερὰ τῆς οὐρᾶς εἶναι σκωριοκαστανόχροα, τὰ δὲ μακρότερα χρυσίζοντα μὲ πλαγίας προσκλινούσας πρὸς τὴν βάσιν της στενὰς καστανωπὰς ταινίας. Πάντα τὰ κύρια χρώματα τῶν μικρῶν πτερῶν, ἰδίως τὰ τῶν παρυφῶν αὐτῶν, ἔχουσιν ἐξαιρετικὴν λάμψιν καὶ ἐξαισίαν μεταλλικὴν αἴγλην. Τὰ σκοτεινότερα εἶναι ὡς ἐστιλβωμένος καὶ στιλπνὸς χάλυψ μὲ ἀνταυγείας χρυσοπρασίνους, κυανοπρασίνους, βαθείας κυανᾶς, διαφανεῖς κυανᾶς, ἰοχρόους καὶ πορφυρᾶς, τὰ ἧττον σκοτεινὰ ὡς διαφανὴς χρυσὸς καὶ χαλκὸς μὲ ἀνταυγείας εἰς τὸ πυρωδέστερον χρυσοῦν χρῶμα, εἰς τὸ τοῦ χαλκοῦ ἐρυθρόν, εἰς τὸ ἐρυθρὸν ἰῶδες ἢ πορφυροῦν. Ἐναλλάσσουσι δὲ λάμψιν καὶ μαρμαρυγὰς ἀναλόγως τῆς στάσεως τῶν φασιανῶν καὶ τῆς μεταβολῆς αὐτῆς, μεταπίπτοντα τὰ χρώματα ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἑνὸς εἰς τὴν τοῦ ἄλλου χρώματος, ἀναλόγως τῆς προσπτώσεως τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων. Εἰς τὸ ὅλον πτέρωμα διαχέεται μεταλλικὴ λάμψις καὶ ἀνταύγεια. Τὸ πτέρωμα τοῦ θήλεος εἶναι μὲν ποικίλον, ἀλλὰ σεμνότερον. Ἐλλείπουσιν ἐξ αὐτοῦ πάντα τὰ ἐξαίσια χρώματα καὶ ἡ θαυμασία λάμψις. Οἱ νεώτεροι φασιανοὶ διακρίνονται τῶν μεγαλυτέρων τὴν ἡλικίαν ἐκ τοῦ μεγέθους, ὅπερ εἶναι μικρότερον, ἐκ τῆς οὐρᾶς, ἡ ὁποία εἶναι βραχυτέρα, ἐκ τοῦ πλήκτρου, ὅπερ καὶ πολὺ βραχύτερον καὶ ἀμβλύτερον εἶναι, ἐκ τῶν σκοτεινοτέρων κορῶν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐκ τῆς ἀσθενεστέρας λάμψεως τοῦ πτερώματος. Τὸ πτέρωμα τῶν φασιανῶν εἶναι ὡραιότατον κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἀμέσως μετὰ τὴν πτερόρροιαν. Κατὰ τὸ ἔαρ, καὶ ἀκόμη περισσότερον κατὰ τὸ θέρος, τὰ χρώματα ταῦτα εἶναι ἀνοικτότερα καὶ ὀλίγον ξέθωρα. Εἰς τὸ ἄρρεν ἡ ἀλλοίωσις αὕτη δὲν εἶναι τόσον αἰσθητὴ ὅσον εἰς τὸ θῆλυ, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ τῆς νεοσσοποιίας καὶ τῆς ἀπασχολήσεως μὲ τοὺς νεοσσούς, ὑφίσταται ἱκανὴν τριβήν, ἰδίως εἰς τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς. Κατὰ τὴν προκεχωρημένην ἡλικίαν, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος, ἐνίοτε τὸ θῆλυ προσκτᾶται πτέρωμα προσόμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἄρρενος, ἀλλὰ πάντοτε διακρινόμενον ἀπὸ τὸ ὠχρότερον ἐρυθρὸν περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, τὸ μικρότερον πλῆκτρον καὶ ἀπὸ ἄλλα γνωρίσματα. Τοιαῦτα ὅμως θήλεα δὲν συνεχίζουσι τὴν ἀναπαραγωγήν. Οἱ νεαροὶ φασιανοὶ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν πρὸ τῆς πρώτης κατὰ τὸ φθινόπωρον πτερορροίας ἔχουσι πτέρωμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς μητρός των καὶ δυσκόλως διακρίνονται τὰ γένη των.

Ὑπάρχουσι παντοῖαι φασιανῶν παραλλαγαί, ἰδίως ἔνθα τὸ πτηνὸν τοῦτο ἀπαντᾷ ἡμιημερωμένον. Τινὲς τῶν παραλλαγῶν αὐτῶν πολλαπλασιάζονται ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει καὶ ἀναφαίνονται πάλιν καθαραί, ὅταν μείγνυνται μὲ τὸ εἶδος τοῦ γένους. Μία τῶν συνηθεστάτων παραλλαγῶν εἶναι ὁ *λευκόχρους ποικιλόχρους φασιανὸς* (Phasianus colchicus var. varius), δηλαδὴ ὁ συνήθους χρώματος, ἀλλὰ μὲ πτέρωμα ἀνάμεικτον μὲ λευκὰ πτερὰ περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα ἢ πανταχοῦ τοῦ σώματος διανεμημένα, π. χ. μὲ λευκὴν κεφαλὴν καὶ λαιμόν, μὲ λευκὰς πτέρυγας καὶ οὐρὰν ἢ καὶ ἄλλως μὲ λευκὰς κηλῖδας. Οἱ ποικιλόχρωμοι φασιανοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι λευκοί, θεωροῦνται οἱ ὡραιότατοι καὶ εἶναι σπανιώτεροι τῶν ἐχόντων περισσότερα καστανὰ ἢ λευκὰ πτερά. Οἱ ἄρρενες ἐξ αὐτῶν ἔχουσι ῥάμφος κιτρινόλευκον, ἀνοικτὴν κιτρίνην κόρην τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὑπερύθρους λευκοὺς πόδας. Σπανιώτατος εἶναι ὁ *καθαρῶς λευκὸς φασιανὸς* (Phasianus var. albus), ὁ ὁποῖος ἔχει μόνον λευκὰ πτερά. Ἡ σπανία αὕτη παραλλαγὴ ἐκφαίνεται ἔτι μᾶλλον ὡραιοτέρα εἰς τὸν ἄρρενα μὲ τὴν ζωηρὰν ἔκφανσιν τῶν κατερύθρων πλευρῶν τῆς κεφαλῆς εἰς τὸ στίλβον λευκόν. Ἑτέρα ἀξιοσημείωτος παραλλαγὴ εἶναι ὁ *φασιανὸς μὲ τὸ περιλαίμιον* (Phasianus colchicus var. torquatus), ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς διασταυρώσεως μὲ τὸν ἐν Κίνα ὑπάρχοντα τοιοῦτον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως καὶ διαφέρει. Τὸ εἶδος ἀναπαράγεται ἐξακολουθητικῶς ἔνθα παρουσιάζεται. Ἄλλο εἶδος σπανίας παραλλαγῆς εἶναι ὁ *φασιανὸς ὁ ὠχρὸς* (Phasianus colchicus var. pallidus). Τὸ πτέρωμα εἶναι ἄτονον λευκὸν μὲ τὰς συνήθεις ἀποχρώσεις ἐν ὑποφαίῳ ἀναμείξει. Ὁμοία ταύτης εἶναι μία ἄλλη παραλλαγή, ὁ *ὑπόλευκος φασιανὸς* (Phasianus colchicus var. subalbidus), παραμένουσα ἀμετάβλητος εἰς ἀμφότερα τὰ γένη καὶ σταθερῶς οὕτω πολλαπλασιαζομένη, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τουρκικὸς φασιανός*. Αἱ παραλλαγαὶ αὗται στηρίζονται ἐπὶ ἄλλης βάσεως ἢ ὁ κοχλικὸς κοινὸς φασιανός, καθ' ὅλα δὲ τὰ λοιπὰ ὁμοιάζουσι μὲ αὐτόν, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, τὸ χρῶμα, τὸ ῥάμφος κτλ. Ἔχουσι τὰ ἴδια χρώματα ἀλλ' ἀνοικτότερα καὶ φωτεινότερα. Αἱ διαφοραὶ ἑπομένως εἶναι ἐπουσιώδεις. Δὲν ἀποτελοῦσι διάφορα εἴδη φασιανῶν, ἀλλ' εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς φασιανὸς μὲ παραλλαγὰς ὡς πρὸς τὸν χρωματισμόν. Καὶ τὰ θήλεα τοῦ εἴδους τούτου τῶν ποικιλιῶν ἔχουσι πάσας τὰς ἀποχρώσεις τῶν θηλέων τῶν κοινῶν φασιανῶν, ἀλλὰ μὲ μίαν ὅλως ἀσήμαντον ἄτονον ἀνάμειξιν σκωριοκαστανῆς χροιᾶς. Ἡ διάκρισίς των γίνεται αἰσθητή, ὅταν ἵστανται πλησίον κοινῶν φασιανῶν. Αὐτὸ τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς νεοσσούς των. Πάντων τούτων τῶν εἰδῶν τὸ χρῶμα εἶναι προσόμοιον πρὸς τὸ τοῦ γεννήτορος. Εἰρήσθω δ' ὅτι ἐκ τῆς διασταυρώσεως τοῦ κοινοῦ φασιανοῦ μὲ συγγενῆ τινα εἴδη προῆλθον ἄλλα εἴδη νόθα φασιανῶν, ὡς εἶναι: 1) Ὁ *τουρκικὸς φασιανὸς* (Phasianus colchicus×Meleagris Gallopavo), νόθον εἶδος τοῦ κολχικοῦ φασιανοῦ καὶ τῆς μελεαγρίδος τῆς βιργιανῆς (κοιν. γάλλισσας). 2) Ὁ *ἐνοικίδιος ὀρνιθοφασιανὸς* (Phasianus colchicus×gallus domesticus), νόθος προερχόμενος ἐκ τοῦ κοινοῦ φασιανοῦ καὶ τῆς ἐνοικιδίου ὄρνιθος. 3) Ὁ *ἀργυροῦς φασιανὸς* (Phasianus colchicus×Euplocomus nycthemerus), νόθος προελθὼν ἐκ τῆς διασταυρώσεως τοῦ ἄρρενος ἀργυρόχρόου φασιανοῦ (Euplocomus nycthemerus) μὲ τὸ θῆλυ τοῦ κολχικοῦ φασιανοῦ. 4) Ὁ *χρυσοῦς φασιανὸς* (Phasianus colchicus×Thaumalea picta), ἐκ τῆς διασταυρώσεως τοῦ ἄρρενος χρυσοῦ (Thaumalea picta) μετὰ τοῦ θήλεος τοῦ κολχικοῦ. Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα τῶν φασιανῶν καλλιεργοῦνται ἐν τῇ ἡμέρῳ καταστάσει τοῦ κολχικοῦ φασιανοῦ, ὅταν οἱ νεαροὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν συνεκτρέφωνται ἢ νεαροὶ συναποκομίζωνται Προέρχονται διασταυρώσεις καὶ μεταξύ: 5) Phasianus colchicus καὶ Phasianus versicolor, 6) Phasianus colchicus καὶ Phasianus reevesi, 7) Catrens wallichi καὶ Phasianus colchicus, 8) Gennaeus muthura καὶ Phasianus colchicus, 9) Phasianus colchicus καὶ Tetrao tetrix.

Ὁ κοινὸς φασιανὸς πτερορροεῖ ἅπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ τὸ θέρος, ὁ μὲν ἄρρην κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, ἡ δὲ θήλεια κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον, καὶ οἱ νεαροί, οἱ ἀποβάλλοντες τὸ πρῶτον πτέρωμά των, κατὰ Σεπτέμβριον.

Ὁ κοινὸς φασιανὸς δὲν ὑπῆρχε πρότερον ἐν Εὐρώπῃ. Ἦτο πτηνὸν ἄγνωστον. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν οἱ Ἀργοναῦται ὑπὸ τὸν Ἰάσονα, κατὰ τὴν εἰς Κολχίδα ἐκστρατείαν πρὸς μεταφορὰν τοῦ χρυσοῦ δέρατος, ἐπανελθόντες ἔφερον μαζὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Ἀργοῦς τὸ πτηνὸν τοῦτο ἐξ Ἀσίας, ἐν ᾗ παρὰ τὸν ποταμὸν Φᾶσιν ἐν Κολχίδι καὶ τὴν χώραν τῶν Φασιανῶν κατοίκων κατὰ πλήθη ἐπεδήμει. Ἐξ Ἑλλάδος διεδόθη εἰς ἄλλας μεσημβρινὰς τῆς Εὐρώπης χώρας καὶ βραδύτερον εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Φαίνεται δ' ὅτι εἰς τὴν Γερμανίαν εἰσήχθη ἐν ἐξημερωμένῃ καταστάσει, ὄχι τόσον διὰ τὴν ὡραιότητά του, ὅσον διὰ τὸ εὔγευστον τοῦ κρέατός του, τὴν γονιμότητά του καὶ τὸν εὔκολον πολλαπλασιασμόν του. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀληθινὴ πατρίς του εἶναι ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἡ Ὑπερκαυκασία καὶ ὡς κυρία πατρίς του ἡ περιοχὴ τοῦ ποταμοῦ Φάσιος· ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀφετηρία διαδόσεώς του ἐν Εὐρώπῃ. Ζῇ εἰς τὰ τελματώδη δάση παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Κασπίας θαλάσσης, εἰς τὰς

Digitized by Google

κο λάδας τοῦ Τερέκ, Κουβάν, Σουλάκ, ὡς κοινὸν πτηνόν. Εἶναι πολὺ συχνὸν πτηνὸν κατὰ τόπους εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μαύρης θαλάσσης 'Απαντᾷ εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Βόλγα, εἰς τὰ πέριξ τοῦ 'Αστραχάν, ἐπίσης εἰς τὰ βόρεια τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, ἰδίως παρὰ τὴν Προῦσαν, καὶ μεσημβρινῶς μέχρι τῆς 'Εφέσου. 'Εν τῇ Παλαιᾷ 'Ελλάδι ἄλλοτε ὑπῆρχεν ὡς ἐπιδημητικὸν πτηνόν, πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Βαυαρῶν ὑπὸ τὸν βασιλέα 'Όθωνα, ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ πέριξ τῆς λίμνης 'Αγρινίου δάση καὶ εἰς τὰ περίχωρα τῆς Λαμίας, εἰς τὸ Μοσκοχώριον καὶ Φραντζῆ παρὰ τὸν Σπερχειὸν ποταμόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐντατικῶς κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ξένων ἀξιωματικῶν, ἐξοντώθη τέλεον Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῆς 'Ελλάδος ὑπῆρχον φασιανοὶ εἰς τὰ δάση τῶν Τρικκάλων, ἀλλ' ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας, κυνηγηθέντες ἐντατικῶς καὶ ἀμεθόδως ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων κυνηγῶν, ἐξέλιπον "Ηδη ἀπαντᾷ ὁ φασιανὸς μόνον ἐν τῇ Νέᾳ 'Ελλάδι, καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ εἰς τὰς περιφερείας Βερροίας ἐν ἀρκετῷ ἀριθμῷ, Ναούσης, ὅπου ἀνευρίσκονται ἀκόμη φασιανοί, 'Εδέσσης, Κατερίνης μόνον κατ' ἄτομα, Θεσσαλονίκης εἰς τὰς παρὰ τὸν 'Αξιὸν ποταμὸν ἐκτάσεις καὶ δὴ ἀπὸ τῶν χωρίων Κουλακιᾶς—Γενεζήδων μέχρι τῶν χωρίων 'Αματόβου — Καρασουλίου, Γουμενίτσης ἐν μικρῷ ἀριθμῷ, λόγῳ τῆς ἐντατικῆς κυνηγεσίας των, ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ εἰς τὰς περιφερείας Σερρῶν ἐν ἀρκετῷ ἀριθμῷ Σιδηροκάστρου ὁμοίως, Νέστου ἐν μετρίῳ ἀριθμῷ, ἐν δὲ τῇ Θρᾴκῃ εἰς τὰς περιφερείας Ξάνθης ἐν ἐλαχίστῳ ἀριθμῷ, Κομοτινῆς εἰς τὴν λίμνην Φουσκάτου—'Εργάνης ἐν μικρῷ ἀριθμῷ 'Απαντᾷ ἐν Οὐγγαρίᾳ, Αὐστρίᾳ, Βοημίᾳ, Σαξονίᾳ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς μεσημβρινῆς καὶ μέσης Γερμανίας, ἔκ τινων ὅμως τόπων τῆς Βοημίας, ἐν οἷς πρό τινων ἐτῶν ἐπεδήμει καὶ ἔνθα εὑρίσκοντο ἐκτροφεῖα ἐφοδιάζοντα καὶ τὴν ἀγορὰν τῶν Παρισίων, ἐξηφανίσθη ἤδη 'Εν τῇ βορείῳ Γερμανίᾳ τυγχάνει ἰδιαιτέρας πρὸς ὕπαρξιν μερίμνης καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ἀπαντᾷ καὶ ἐν Βελγίῳ, 'Ολλανδίᾳ, Δανίᾳ, Σουηδίᾳ μέχρι Στοκχόλμης, Νορβηγίᾳ παρὰ τὴν Χριστιανίαν. 'Επίσης ὁμοίως ζῇ εἰς πολλὰς τῆς Γαλλίας ἐπαρχίας Λέγεται ὅτι ἀκόμη ζῇ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει ἐν τῇ Κορσικῇ παρὰ τὴν 'Αλερίαν. 'Απαντᾷ ἐν 'Αγγλίᾳ καὶ 'Ιρλανδίᾳ. 'Εν 'Ιταλίᾳ (Καλαβρίᾳ), ἔνθα πρότερον ἔζη εἰς ἐλευθέραν κατάστασιν, ἐξερριζώθη ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος. 'Η αὐτὴ τύχη ἀπειλεῖ τὸ πτηνὸν τοῦτο ἐν τῇ ἀρχικῇ του πατρίδι καὶ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Λευκοράν, ἔνθα, διὰ τῆς ἀκατασχέτου ἐξοντώσεώς του ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν, ἀπειλεῖται ἡ ἐξαφάνισίς του. 'Εν 'Ισπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ αἱ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι πρὸς ἐγκλιματισμὸν δὲν ἐτελεσφόρησαν. 'Εν 'Ελλάδι καὶ ἐν ὀλίγοις ἀλλαχοῦ τόποις εὑρίσκεται ἐν ἐλευθέρᾳ καὶ ἀγρίᾳ καταστάσει. πολλαχοῦ ὅμως ἐν ἡμιημερωμένῃ καὶ ἡ διατήρησίς του τυγχάνει ἰδίας μερίμνης ἐν εἰδικοῖς ἐκτροφείοις καὶ ἐκεῖ ὅπου ζῇ ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ἡ συντήρησίς του ἐξασφαλίζεται δι' εὐνοϊκῶν διὰ τὴν ὕπαρξίν του ὅρων. Θὰ ἐξέλειπε δὲ τέλεον καὶ ὅπου ἤδη ἐν 'Ελλάδι διεσώθη ἂν μὴ ὁ περὶ θήρας κείμενος νόμος δὲν προελάμβανε τὴν ἐξόντωσίν του διὰ τελείας ἐν ἀρχῇ ἀπαγορεύσεως τῆς διώξεώς του καὶ λογικῆς ἐφεξῆς κυνηγεσίας του.

Πανταχοῦ εἶναι πτηνὸν ἐπιδημητικόν, ἐνιαχοῦ ὅμως, χάριν τῆς ἀσφαλείας του καὶ τῆς τροφῆς του, καθίσταται ἐκτοπιστικόν. 'Ο κοινὸς φασιανὸς εἶναι μὲν πτηνὸν δασόβιον, ἀλλ' οὐχὶ ἐν αὐστηρᾷ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, διότι οὔτε εἰς πυκνὰ δάση οὔτε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν μεικτῶν δασῶν διαμένει 'Αγαπᾷ μᾶλλον ἀραιὰ δάση φυλλοβόλα ἢ μεικτά, μεταξὺ τῶν δένδρων τῶν ὁποίων, ἢ παρὰ ταῦτα, ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ πυκνοὶ θάμνοι καὶ λόχμαι, νερά, ἀγροὶ ἐσπαρμένοι, λειμῶνες, λάκκες, σιτοφόροι ἀγροὶ κτλ., ἀποφεύγει τὰ πευκόφυτα ἢ ἐλατόφυτα δάση κατὰ τὸ θέρος ἕνεκα τῆς ἀναπτυσσομένης ἐν αὐτοῖς θερμοκρασίας καὶ καταφεύγει κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ τοιαῦτα διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Εὐχαρίστως διαμένει εἰς τὰς εὐφόρους κοιλάδας, παρὰ τὰ ῥεύματα, τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας, καὶ εἰς πεδινοὺς ὑγροὺς δασώδεις τόπους. 'Αποφεύγει τοὺς τραχεῖς ὀρεινοὺς τόπους, τὰ ξηρὰ ἀμμώδη ἐδάφη, τὰ μεγάλα δάση, εἰς ἃ καταφεύγει ἐνίοτε πρὸς ἀναζήτησιν προστασίας κατὰ τῶν ἐχθρῶν του καὶ τοῦ καιροῦ Ζῇ κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν ὑψηλὴν χλόην, εἰς τὰ σιτηρά, ὑπὸ θάμνους, ἀκάνθας καὶ μικρὰς λόχμας, ὅπου κρύπτεται καὶ ἀπαρατήρητος περιφέρεται μόνον δ' ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, διωκόμενος ὑπὸ ἁρπακτικοῦ τινος, καταφεύγει εἰς τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα τοῦ κινδύνου παρελθόντος καταλείπει ἀμέσως κατερχόμενος εἰς τὴν γῆν. Σπανίως ὅμως κοιμᾶται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πάντοτε σχεδὸν ἐπὶ κλάδου δένδρου εἰς ὕψος 3—9 μέτρων. 'Εν καιρῷ μόνον θυέλλης κατέρχεται ἵνα κοιμηθῇ κατὰ γῆς, ἢ ἂν παραπλανηθῇ εἰς ἀγρὸν δημητριακῶν καρπῶν ἀπομεμακρυσμένον τοῦ δάσους καὶ καταληφθῇ ὑπὸ τῆς νυκτὸς κοιμᾶται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Τὸ πτηνὸν τοῦτο διακρίνεται διὰ τὴν ὡραίαν μορφὴν καὶ τὸν ἐξαίσιον χρωματισμόν του, ἅτινα ἐξαίρονται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ὑπερηφάνου καὶ μεγαλοπρεποῦς στάσεώς του, ἰδίως τοῦ ἄρρενος Ἵσταται κατὰ τὸ ἔαρ ἰδίως μὲ προέχον τὸ στῆθος, κρατῶν ὑψηλὰ τὸν λαιμὸν καὶ τὴν οὐρὰν ἐξέχουσαν τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς καὶ οὕτω βαδίζει, ὑψωμένον ἔχον τὸ σῶμά του ἐπὶ τῶν σκελῶν, μὲ ἡγεμονικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐπιβλητικότητα, κύπτει δὲ μόνον ὁσάκις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναζητεῖ τὴν τροφήν του. Ὅταν δ' ἡσύχως βαδίζῃ, κρατεῖ τὴν οὐράν του ὅλως ὁριζοντίως, καὶ κρεμαμένην, ὅταν κάθηται ἐπὶ τῶν δένδρων Βαδίζει πολὺ ταχέως καὶ μὲ μεγάλα βήματα. περιπατεῖ μᾶλλον ἢ ἵπταται, μάλιστα ἐν πεζοπορείᾳ διανύει μεγάλας ἀποστάσεις· καὶ αὐτὰς τὰς μεταναστεύσεις ἐκτελεῖ πεζῇ, μόνον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἵπταται ὅταν αἰφνιδίως ἐπιτίθενται κατ' αὐτοῦ κύνες ἢ ἁρπακτικά, καὶ δὴ ὑψηλὰ καὶ μακράν, καὶ σταματᾷ ἔνθα εὑρίσκει ἀσφάλειαν, ἵνα κρυφθῇ. Ἡ πτῆσίς του εἶναι δυσκίνητος καὶ θορυβώδης, ἀλλ' ὅταν ταξιδεύῃ λίαν ταχεῖα. Τέμνει εὐθεῖαν κατεύθυνσιν καὶ καταπίπτει ἄνευ κινήσεως τῶν πτερύγων ἐπὶ διάστημά τι μακράν. Εἶναι πτηνὸν ὁρμητικόν, ἀρκετὰ ἄγριον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπτόητον. Πᾶν τὸ ἀπρόοπτον, ἰδίως ἡ ἐμφάνισις ἐχθροῦ, καθιστᾷ τὸν φασιανὸν ἔκφρονα, λησμονεῖ ὅτι ἔχει πτέρυγας καὶ σπεύδει νὰ κρύψῃ μόνον τὴν κεφαλήν του ἢ τρέχει εἰς μερικὰς περιστάσεις ἠλιθίως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ 'Ο φόβος του δὲν ἔχει ὅρια Τρομάζει αὐτὸν παρερχόμενος ποντικός, κοχλίας συρόμενος ἐκδιώκει τὴν θήλειαν ἐκ τῆς φωλεᾶς της καὶ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει μεγαλυτέρου ἀληθινοῦ κινδύνου καρφώνεται αὕτη εἰς τὴν θέσιν της ὡς νεκρά Εἰς ἄλλας περιστάσεις καταδείκνυται ἀσύνετος, ὡς συμβαίνει ἐν καιρῷ πλημμυρῶν, καθ' ἃς μένει ἐμβρόντητος εἰς τὴν θέσιν του ἠλιθίως προσβλέπων τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον ἐκ τῶν ὑδάτων, καὶ δὲν φεύγει πετῶν, ὅτε καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ ἀπόλλυται βρεχομένων τῶν πτερῶν του Ἕνεκα τούτου πολλοὶ φασιανοὶ ἐξολοθρεύονται ἐν καιρῷ πλημμυρῶν Δὲν ἀντέχει εἰς ψύχη καὶ χιόνας ἄνευ τῆς ἀνθρωπίνης βοηθείας Ὅταν κατ' αὐτὰ διαμένῃ εἰς τὸ ὕπαιθρον. ὑπόκειται εἰς καταστροφήν, διότι προέρχεται ἐκ θερμοῦ κλίματος. 'Επίσης ὑποφέρει ὅταν τὰ ὕδατα πήγνυνται εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα, ἄνευ δὲ τῆς βοηθείας τῶν ἀνθρώπων. συνισταμένης εἰς παροχὴν τροφῆς, ὕδατος καὶ στέγης, ἡ ἐξόντωσίς του ἀποβαίνει ἄφευκτος Δὲν εἶνε πτηνὸν κοινωνικόν, μάλιστα τὸ θῆλυ ὀλιγώτερον ἢ τὸ ἄρρεν. Οἱ νέοι φασιανοὶ παραμένουσι μετὰ τῆς μητρός των μέχρι τῆς πρώτης κατὰ τὸ φθινόπωρον πτερορροίας Κατὰ πρῶτον ἀποχωρίζονται τῆς οἰκογενείας οἱ νέοι ἄρρενες καὶ ἔπειτα αἱ θήλειαι 'Αλλὰ χειμὼν καὶ γενικὴ ἀνάγκη συνενοῖ αὐτοὺς μὲ τὴν οἰκογένειαν Ὁ ἐνῆλιξ ἄρρην ζῇ συνήθως μόνος καὶ μόνον ἐν καιρῷ τῶν ἐρώτων του μένει μετὰ τῶν θηλέων Αἱ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρρένων σχέσεις του εἶναι ἀσυμβίβαστοι. Διαπληκτίζεται μετὰ τῶν ἄλλων χρησιμοποιῶν τρία ὅπλα, τὸ ῥάμφος, τὸ πλῆκτρον καὶ τοὺς ὄνυχας Δὲν ὑποφέρει τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ συλλαμβανόμενος ἐπιζητεῖ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας του.

'Η φωνὴ τοῦ μὲν ἄρρενος συνίσταται εἰς ἓν κὸκ ἢ κούκ, τοῦ δὲ θήλεος, ἐν ὑψηλοτέρῳ τόνῳ ἀλλ' ἀδυνατωτέρῳ. εἰς ἓν κάκ. 'Εκβάλλει ταύτην οὐχὶ συχνάκις καὶ εἰς ὡρισμένας περιστάσεις. Ὅταν ὁ ἄρρην ἵπταται διὰ νὰ καθήσῃ ἐπὶ τοῦ δένδρου, φωνάζει δυνατά, ἐπανειλημμένως καὶ συνεχῶς κουκουκουκουκούκ. ὅπερ προδίδει καὶ τὴν διαμονὴν καὶ τὸν ἀριθμόν των Τὸ θῆλυ πολλάκις σιωπᾷ Ἐν καιρῷ τῶν ἐρώτων του ὁ ἄρρην ἀποκτᾷ καὶ θάρρος καὶ ἀφοβίαν.

'Ο φασιανὸς ἐξημεροῦται εὐκόλως, ὅπερ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν εὐρυτέραν διάδοσίν του. Δέον ὅμως ἡ αἰχμαλωσία του νὰ ἐνέχῃ καὶ ποιάν τινα ἐλευθερίαν Πρὸς τοῦτο προορίζονται εἰδικαὶ περιοχαὶ συντηρήσεως φασιανῶν, τὰ λεγόμενα ἐκτροφεῖα φασιανῶν. 'Η ἐκκόλαψις τῶν ᾠῶν του συντελεῖται καὶ ὑπὸ ἰνδόρνιθος κοιν. *γαλλίσσας*) Κατὰ τὸν χειμῶνα ἀπαιτεῖται εἰδικὴ περιποίησις καὶ φροντίς, ἡ ὁποία κατὰ τὸ ἔαρ χαλαροῦται παρεχομένης ἐλευθερίας τινός. 'Η διατήρησις τῶν ἐκτροφείων φασιανῶν δὲν εἶναι ἔργον παντός, διότι ἀπαιτοῦνται καὶ κόποι καὶ μόχθοι καὶ φροντίδες καὶ πολλὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα οὐχὶ σπανίως ἀποβαίνουσιν εἰς μάτην Διὰ τοῦτο ἡ ἐπιχείρησις αὕτη προσήκει εἰς πλουσίους

'Η τροφὴ τῶν φασιανῶν ἀποτελεῖται ἐκ ποικίλων οὐσιῶν καθαρῶν, οἷαι εἶναι κόκκοι καὶ σπέρματα παντὸς εἴδους, καρποί, χλόη, χόρτα διάφορα ἔντομα καὶ σκώληκες, δημητριακοὶ καρποί, κάνθαροι, τέττιγες, ἀκρίδες, μυῖαι, κοχλίαι, κώνωπες, ἀράχναι, αἱ νύμφαι τῶν ἐντόμων, κάμπαι παντὸς εἴδους, μόρα, δαμάσκηνα, ἄπια, κέρασοι, μῆλα κτλ 'Αποφεύγουσι τὴν ἀκάθαρτον τροφήν. 'Η ὑγρασία εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς φασιανούς Τὴν μεσημβρίαν ἀναπαύονται ἢ κυλίονται εἰς τὴν ξηρὰν ἄμμον ἢ τὸ χῶμα, μάλιστα ὅταν ὁ ἥλιος ἔχῃ διαθερμάνει αὐτό, καὶ τακτοποιοῦσι τὸ πτέρωμα αὐτῶν. Εἰ καὶ διαμένουσι πλησίον τῶν ὑδάτων, σπανίως μεταβαίνουσιν εἰς τὰς πηγάς. Πίνουσι πολὺ ὕδωρ μάλιστα ὅταν τρώγουσι κόκκους.

'Η γενετήσιος ὁρμὴ ἐξεγείρεται ἰδίως εἰς τὰ ἄρρενα περὶ τὸ τέλος Μαρτίου ἐκδηλουμένη δι' ἰδιαιτέρας ἀνησυχίας. 'Αναζητεῖ τότε τὴν θήλειαν, συναθροίζων περὶ ἑαυτὸν 6—7 θηλείας. Πρὸ τοῦ Μαΐου ἡ θήλεια δὲν ᾠοτοκεῖ. 'Η ᾠοτοκία διαρκεῖ 4—5 ἑβδομάδας καὶ πλέον. Π... κατασκευὴν τῆς φωλεᾶς της ἡ θήλεια ἀνα... τει ἥσυχον θέσιν εἰς ὑψηλὴν χλόην τῶν λειμώνων, εἰς τὰ σιτηρά, εἰς τὰ τριφύλλια κ... ἐν γένει ἔνθα ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία, ἀποκρύπτουσα ταύτην. 'Ως φωλεά της χρησιμεύει μικρὸν τυχαῖον ἢ κατασκευαζόμενον κοίλωμα τοῦ ἐδάφους, ὅπερ ἐπιστρώννυται μὲ κάρφην, στελέχη φυτῶν, ἄχυρα, ῥιζίδια, φρύγανα καὶ ξηρὰ φύλλα ἀτέχνως τοποθετούμενα. Τίκτει ἐν ταύτῃ 8—1... καὶ σπανίως μέχρι 15 ᾠῶν, ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀνὰ ἓν ᾠόν, ἀναπαυομένη μίαν ἡμέραν, ἢ ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἀνὰ ἓν ᾠόν Αἱ νεαραὶ θήλειαι τίκτουσιν ὀλιγώτερα ᾠὰ ἢ αἱ μεγάλαι τὴν ἡλικίαν. Ὅταν προχωρήσῃ πολὺ ἡ ἡλικία των, μειοῦται πάλιν ὁ ἀριθμὸς τῶν τικτομένων ᾠῶν. Τὸ μέγεθος τῶν ᾠῶν εἶναι ὡς τὸ τῶν μικρῶν ὀρνίθων Τὰ ᾠὰ ... εἶναι πάντοτε μικρότερα καὶ οὐδέποτε καθαρῶς λευκά 'Η ἐπῴασις εἶναι ἀποκλειστικῶς ἔργον μόνον τῆς θηλείας, τοῦ ἄρρενος μὴ προσέχοντος καμμίαν πρὸς τοῦτο φροντίδα. 'Η ἐπῴασις τελεσιουργεῖται μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως, οὕτως ὥστε κατ' αὐτὴν καὶ αὐτὴ ἡ ζωή της εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τὸν κίνδυνον τῶν ἁρπακτικῶν. 'Ως ἐκ τούτου πολλοὶ νεοσσοὶ χάνονται μετὰ τῶν γονέων των. 'Η ἐπῴασις διαρκεῖ ἐπὶ 24—26 ἡμέρας. 'Η δημιουργουμένη οἰκογένεια συνέχεται πιστῶς μέχρι τῶν μέσων τοῦ φθινοπώρου. 'Αποχωρίζονται ταύτης πρῶτοι οἱ ἄρρενες, ἐνῷ αἱ θήλεις παραμένουσι μετὰ τῆς μητρός των μέχρι τῆς ἀνοίξεως ἢ καὶ δὲν ἀπομακρύνονται πολὺ ἀπ' αὐτῆς. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένοι οἱ νεοσσοὶ καὶ ἱκανοὶ πρὸς πτῆσιν ὡς οἱ γονεῖς των.

'Ο φασιανὸς ἔχει πολλοὺς καὶ ποικίλους ἐχθρούς, οἷοι εἶναι οἱ ἀγριόγατοι, οἱ τρόχοι, αἱ ἰκτίδες, αἱ νυφίτσαι, ὁ ἐχῖνος, οἱ ποντικοί, ὁ λύγξ, ὁ θώς, ὁ βύας, οἱ μυωξοί, ὁ ὀρνιθοϊέραξ, ὁ περιστεροϊέραξ, ὁ ἀετός, ὁ κίρκος, οἱ κόρακες, αἱ κορῶναι, αἱ κίσσαι, ἡ βροχή, ἡ πλήμμυρα, ἡ χιών, τὸ ψῦχος. 'Υπόκειται δὲ εἰς ποικίλας ἀσθενείας, ὡς εἶναι ἡ κόρυζα, ἡ ἀτροφία, ἡ διάρροια, ἡ παράλυσις καὶ ἄλλαι τοιαῦται. Εἰς τὴν ἀρχικὴν πατρίδα του αἱ τοιαῦται ἀσθένειαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν παρουσιάζονται.

'Ο φασιανὸς ἀνήκει εἰς τὰ ἀνώτερα θηράματα Τὸ κυνήγιόν του παρ' ἡμῖν νῦν ὑπόκειται ὑπὸ τῶν κειμένων περὶ θήρας ἐν 'Ελλάδι διατάξεων ἢ εἰς τελείαν ἀπαγόρευσιν, ἐφ' ὅσον καὶ ὅπου παρίσταται ἀνάγκη χάριν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἢ τῆς προστασίας αὐτοῦ ἢ εἰς λογικὴν ἄσκησιν, ἐν ᾗ ἀφθονίᾳ οἱ φασιανοὶ ὑφίστανται, πρὸς διάσωσιν τοῦ πτηνοῦ τούτου, ὅπου ἡ ἀμέθοδος καὶ ἐντατικὴ κυνηγεσία ἀπειλεῖ τὴν τελείαν ἐξόντωσίν του Διενεργεῖται δὲ μόνον διὰ πυροβόλου ὅπλου, ἀπαγορευομένης τῆς διὰ δικτύων ἢ βρόχων ἢ τοιούτων τεχνητῶν μέσων συλλήψεώς του, διά τε τοῦ τρόπου τῆς διώξεως ἢ ἀνιχνεύσεως καὶ διὰ τῆς ὁμαδικῆς θήρας (κοιν. *παγανιά*) ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἐνέδρας (*καρτέρι*) ἢ καὶ διὰ τοῦ τρόπου μόνον τῆς ἐνέδρας. Διὰ τὴν ἀνίχνευσιν ἀπαιτεῖται ἱκανὸς καὶ ἐπιτήδειος ἰχνηλάτης κυνηγετικὸς κύων, δυνάμενος οὐ μόνον ν' ἀνευρίσκῃ τὰ ἴχνη τοῦ φασιανοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ παρακολουθῇ ταῦτα μέχρι τῆς ἀνευρέσεως, διότι ὁ φασιανὸς περιπατῶν ἢ μᾶλλον τρέχων παρὰ πτάμενος διατρέχει μεγάλα διαστήματα καὶ κρύπτεται ἢ λουφάζει διαφεύγων τὴν προσοχὴν καὶ δίωξιν τοῦ κυνηγοῦ καὶ παραπλανῶν τὸν κύνα. Διωκόμενος ὁ φασιανὸς ἢ ἀνευρισκόμενος ἐξορμᾷ καὶ διευθύνεται κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔπειτα λαμβάνει ὁριζοντίαν κατεύθυνσιν. Σπουδὴ καὶ ἄγνοια τοῦ κυνηγοῦ πότε καὶ ποῦ θὰ σκοπεύσῃ καὶ βάλῃ κατὰ τοῦ ἱπταμένου φασιανοῦ. ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν διάσωσιν αὐτοῦ. 'Η κατάλληλος στιγμὴ πυροβολισμοῦ εἶναι ὅταν λαμβάνῃ τὴν ὁριζόντιον διεύθυνσιν, ὅτε στρώσῃ, ὡς λέγουσιν οἱ κυνηγοί. 'Η δὲ σκόπευσις δέον νὰ γίνηται ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἢ πρόσθεν αὐτῆς, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως πλέον ἢ ἔλαττον καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν ὄγκον του, ὃν μεγεθύνει καὶ συγχέει ἡ ὑπερμεγέθης οὐρά του, ἡ ὁποία δέχεται τὴν βολὴν τῶν ἀπείρων κυνηγῶν ἀκινδύνως, ἐκπληττομένων διὰ τὴν ἐπαναλαμβανομένην συχνάκις ἀποτυχίαν των Βάλλεται δὲ μὲ καιονικὴν γόμωσιν ... ἀριθμὸν σκαγίων 5—7. Διὰ τοῦ ἑτέρου τρόπου τῆς ὁμαδικῆς θήρας ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἐνέδρας ἀσκεῖται τὸ κυνήγιον τῶν φασιανῶν μὲ τὰς τροποποιήσεις, ἃς ἐπιβάλλουσιν αἱ συνήθειαι τοῦ πτηνοῦ τούτου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ... τὴν ἀσκουμένην διὰ τὰ ζῷα, διότι τὸ θήραμα τοῦτο καὶ βαδίζει καὶ ἵπταται. Τούτου ἕνεκα οἱ μὲν ἐνεδρεύοντες κυνηγοὶ καταλαμβάνουσι τὴν ὅλην ἢ τὸ πλεῖστον τῆς κυνηγετικῆς περιφερείας καὶ μακράν πως τοῦ δάσους, ἵνα καλῶς παρατηρῶσι, διότι χωροῦντες βαδιστικῶς οἱ φασιανοὶ πολλάκις φθάνοντες εἰς τὰ ἄκρα τοῦ δάσους καὶ ἀντιλαμβανόμενοι τοὺς ἐνεδρεύοντας ὀπισθοχωροῦσι καὶ λανθάνοντες τοὺς παγανιστὰς δια-

Digitized by Google

υσιν ὄπισθεν αὐτῶν, οἱ δὲ παγανισταὶ χωρὶς νὰ ιλῶσιν ἢ ζωηρῶς θορυβῶσιν, ἐκκινοῦντες ἢ ἐκ ιῦ κέντρου τοῦ δάσους ἢ ἐκ τῆς ἔναντι πλευρᾶς ιῦ θηρευτικοῦ αὐτοῦ τμήματος, χωροῦσι πρὸς ιν ἔναντι πλευρὰν αὐτοῦ, παρ' ἣν εὑρίσκονται ἐνεδρεύοντες κυνηγοί, ἐλαφρῶς τοὺς κορμοὺς ὂν δένδρων ἢ τοὺς θάμνους τύπτοντες διὰ τῆς ίβδου των. Δύνανται δὲ οἱ παγανισταὶ νὰ ἔχωσι ιὶ κύνας καταλλήλους προβαδίζοντας, πρὸ τῶν τοίων οἱ φασιανοὶ ἢ προτρέχουσιν ἢ ἀφίπτανται· ὰ τοῦτο σύμφορον εἶναι εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀό- λων παγανιστῶν νὰ συμβαδίζῃ ἑκατέρωθεν ἀνὰ ς κυνηγός, προλαμβάνων τὴν διαφυγὴν τῶν τυ- ον ἱπταμένων. Ὅταν χωρῶσιν οἱ φασιανοὶ βα- ζοντες πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, μόλις ἐξιχθῶσιν ς τὰ ἄκρα τοῦ δάσους, διὰ μιᾶς πάντες ἀφί- τανται, ἀποτελοῦντες τὸ λεγόμενον «μπουκέτο». ότε ἐκ τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν κυνηγῶν, τοῦ ριθμοῦ αὐτῶν καὶ τοῦ εἴδους τοῦ ὅπλου των ;αρτᾶται ἡ θανάτωσις ὀλίγων ἢ πολλῶν κατὰ ιν τοιαύτην πτῆσιν. Διὰ τῆς ἁπλῆς ἐνέδρας διε- ργεῖται τὸ κυνήγιον τοῦ φασιανοῦ εἰς τὸν τό- ον τῆς τροφῆς, ὅταν βόσκῃ, ἢ τῶν νερῶν, ὅταν εταβαίνῃ πρὸς πόσιν, ἢ περὶ τὴν ἑσπέραν, ὅταν νέρχεται εἰς τὰ δένδρα, ἵνα κοιμηθῇ Εἰς τὴν λευταίαν περίπτωσιν ὁδηγεῖται ὁ κυνηγὸς ἐκ ῆς φωνῆς του, ἥτις προδίδει καὶ τὸν ἀριθμὸν ὑτῶν, δ ότι κατὰ τὴν εἰς τὰ δένδρα ἄνοδον ράζει Τὸ κυνήγιον τῶν φασιανῶν δὲν ἐνέχει δυσ- ολίας. Εἶναι μᾶλλον εὔκολον, διότι φεύγει βρα- έως καὶ ὁμαλῶς καὶ ἀποτελεῖ ὄγκον, ἀρκεῖ νὰ εἶναί ς ψύχραιμος καὶ νὰ γνωρίζῃ ποῦ καὶ πότε θὰ ίλῃ. Εἶναι ἑπομένως τὸ κυνήγιον αὐτοῦ ἕνεκα τῆς ικολίας του κατάλληλον μέσον ἀσκήσεως τῶν ρχαρίων κυνηγῶν καὶ ἐνέχει ἐξαιρετικὸν θέλγη- ρον εἰς τοὺς κυνηγοὺς τῆς ὑψηλῆς τάξεως. Ἄνευ ῆς βοηθείας τοῦ κυνὸς τὸ κυνήγιον τοῦ φασια- οῦ ἀποβαίνει ἄκαρπον καὶ διότι κρύπτεται εἰς ψηλὴν χλόην ἢ φυτείαν καὶ δυσκόλως ἐξορμᾷ αὶ διότι βαδίζων ταχύτατα δὲν καταφθάνεται ὐδὲ ὑπὸ δρομέως κυνηγοῦ καὶ πληγωμένος, ἂν ναι, δὲν ἀνευρίσκεται, κρυπτόμενος ἢ τρέχων δια- εύγει ἄνευ τῆς βοηθείας καταλλήλου κυνός. Ἡ ύγρησις τοῦ φασιανοῦ εἶναι εὔκολος διὰ δικτύων αὶ βρόχων, τοποθετουμένων εἰς τὰς διαβάσεις ν, ἐφ' ὧν διασκορπίζεται κατάλληλος τροφή πίσης συλλαμβάνεται, ὅταν κοιμᾶται, ἀναπτομέ- ης θρυαλλίδος ἐκ θείου καὶ ἐξυψουμένης τῇ ηθεία ῥάβδου εἰς ἃ δένδρα βαθέως κοιμᾶται, τε ζαλίζεται καὶ καταπίπτει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. κτὸς τῶν μέσων τούτων, οἱ λαθροθῆραι ἰδίως ειαχειρίζονται καὶ ποικίλα ἄλλα μέσα ἐν καιρῷ ληνοφωτίστου ἢ ἀστροφωτίστου νυκτός, φο- εύουσιν αὐτὸν μὲ ὅπλα φλομπὲρ ἢ μὲ πεπιεσμέ- ον ἀέρα λειτουργοῦντα ἢ καὶ μὲ ἐλαστικά, μὲ τὰ ποῖα τὰ παιδία συνήθως θηρεύουσιν.

Ὁ φασιανὸς εἶναι καὶ ὠφέλιμος, διότι, ὡς ἐν- ομοφάγος, τρώγει τὰ ποικίλα εἴδη τῶν ἐντόμων, κωλήκων καὶ τὰς νύμφας αὐτῶν, τὰ διάφορα ίδη τῶν κανθάρων, ἀκρίδας, μύρμηκας, κάμπας, οχλίας, λείμακας, ἀποβαίνων οὕτως ὠφελιμώτα- ος εἴς τε τὴν γεωργίαν, κηπουρικὴν καὶ δενδρο- ομίαν, καὶ ἐπιβλαβής, ὅταν εἶναι πολλοί, διότι λάπτουσι τοὺς ἀγροὺς σκαλίζοντες αὐτούς, τρώ- ουσι κράμβας, γεώμηλα, ὀπώρας, ἰδίως τὰς μα- ικάς, βερύκοκκα, ροδάκινα, κεράσια, σταφύλια. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς βλάβης, ἣν τυχὸν ἤθε- ον προξενήσει, μεταχειρίζονται κύνας ὡς φρου- οὺς περιοχῶν καλλιεργημένων μὲ εἴδη ἐπιδιωκό- ενα ὑπὸ τῶν φασιανῶν, ἢ παιδία ἐξαπολυόμενα, πως ἐκδιώκωσι τοὺς τυχὸν ἐπιπίπτοντας φασια- οὺς εἰς τὰς οὕτω καλλιεργουμένας περιοχάς.

Τὸ κρέας τῶν φασιανῶν ἀποτελεῖ ἐκλεκτὸν ἔσμα ἕνεκα τῆς τρυφερότητος καὶ τῆς ἐξαιρε- κῆς γευστικότητος, καταστὰν παροιμιῶδες. Ἄλ- οτε ἐπωλοῦντο φασιανοὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀγο άς, νῦν ὅμως ἕνεκα τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ θήρας εριορισμῶν χάριν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ τῆς ροστασίας των, δὲν ἀνευρίσκονται ἐν τῷ ἐμπορίῳ,) φασιανὸς μαγειρεύεται πολλαχῶς: 1) Ψη- ος εἰς τὸν ὀβελὸν ἐπὶ σιγανῆς πυρᾶς, ἀφοῦ ἁλα- σθῇ καὶ πιπερωθῇ: α') βρεχόμενος κατὰ τὴν ψησιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲ βούτυρον καὶ ροῦ ψηθῇ ἀποτιθέμενος ἐπὶ λοπάδος, ἐφ' ἧς κεῖν- αι τεμάχια λεπτὰ τετραγωνικὰ ἄρτου τηγανισμένα αὶ κοκκινισμένα μὲ βούτυρον· β') καλυπτόμενος ὲ λεπτὰς λωρίδας λαρδίου καὶ περιτυλισσόμενος ὰ λευκοῦ χάρτου ἐπηλειμμένου μὲ βούτυρον· γ') ιμιστὸς μὲ ψημένα κάστανα, μανιτάρια, τρούφας λ, ψιλοκομμένα, ραπτομένης τῆς ὀπῆς μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς μάζης ταύτης, καλυπτόμενος ἐπί- ης μὲ λαρδίον καὶ περιτυλισσόμενος διὰ λευκοῦ άρτου, ἐπηλειμμένου μὲ βούτυρον· μετὰ τὴν ἔψη- ν ἀφαιρεῖται ὁ χάρτης. 2) Τῆς κατσαρόλας, ἐφ' ἧς θενται τεμάχια λαρδίου, κρόμμυα, δάφνη, μαϊντα- ος, ζωμὸς κρέατος, ἓν ποτήριον λευκοῦ ἀρητινώτου νου, ἅλας καὶ πέπερι. Ἀποτίθεται ἐντὸς αὐτῆς ὁ ασιανὸς καὶ πωματίζεται ἑρμητικῶς ἡ κατσαρόλα αι οὕτω σιγοβράζει ἐπὶ σιγανῆς πυρᾶς. Ὁ οὕτω μα- ιρευθεὶς φασιανὸς παρακολουθεῖται κατὰ τὴν ρῶσιν ὑπὸ πουρὲ ἐκ γεωμήλων ἢ πιζελίων κλπ. Ὡς εἶδος στιφάδου μὲ τὰ αὐτὰ ὑλικὰ καὶ καθ' ὅμοιον τρόπον παρασκευαζόμενος ὡς ὁ προη- γούμενος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι προτίθεται πρὸς βρῶσιν μὲ τὸν ζωμόν, ὃν χύνει κατὰ τὴν ἔψησιν, ἀφαιρουμένου τοῦ λίπους ἐκ τοῦ τοιούτου ζωμοῦ ἢ σάλτσας, ἀφοῦ ψηθῇ. Τὸ κρέας τῶν φασια- νῶν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν εἶναι νοστιμώτε- ρον κατὰ τὸ φθινόπωρον. Οἱ δι' ὅπλου φονευό- μενοι εἶναι ἧττον εὔγευστοι τῶν συλλαμβανομένων καὶ διατηρουμένων ἐπί τινα χρόνον ἐν περιωρι- σμένῳ χώρῳ καὶ φονευομένων δι' ἑνὸς τῶν πτε- ρῶν των βυθιζομένου εἰς τὸν νωτιαῖον μυελὸν ἀκριβῶς ἐκεῖ ἔνθα ὁ ἐγκέφαλος συναντᾶται μετ' αὐτοῦ. Φ. Δ. Γ.

Φασιανὸς ὁ σεβάσμιος (Phasianus venerus), ἀπαν- τῶν ἐπίσης ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει, εἶναι σπανιώτα- τον θήραμα, συλλαμβανόμενος ὅμως ἐγκληματίζε- ται εὐχερῶς καὶ ἀναπαράγει ἐν τῷ ὀρνιθῶνι. Ἔχει τὴν κεφαλὴν μελανὴν μετὰ λευκῆς κηλῖδος περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, περιλαίμιον λευκόν, τὸν λαιμὸν καὶ τὴν ράχιν χρυσοκίτρινον καὶ ἀναμε- μειγμένην μετὰ πτερῶν φερόντων λευκοὺς κύ- κλους, τὴν δὲ οὐρὰν ἐναλλὰξ λευκὴν καὶ μέλαι-

σπορίων των, ἅτινα ἀναπτύσσονται ἐσωτερικῶς τῶν ἀσκιδίων καὶ ἅμα τῇ ὡριμάνσει των ἐκτο- ξεύονται ἐκ τοῦ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀσκιδίου εὑρισκομένου τρήματος. Δ. Ν. Π.

Φάσιλας· βλ. λ. *Φυείτας*.

φασίμετρον (τό), ἢ *μετρητὴς φάσεως* (ὁ) *[Ἠλεκτροτ.]*. Ὄργανον τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει δι' ἀμέ- σου ἀναγνώσεως νὰ καθορίζωμεν τὴν διαφορὰν φάσεως ἢ ἄλλως τὸν συντελε- στὴν φάσεως ἐγκα- ταστάσεως ἐναλλασ- σομένου ρεύματος ἀ- νεξαρτήτως τῆς ἑκά- στοτε τιμῆς τῆς ἐν- τάσεως καὶ τάσεως τοῦ ρεύματος. Συν- ήθως τὰ φασίμετρα ἔχουν τὴν μορφὴν ὀργάνων διὰ δείκτου, ὁμοιάζουν δηλαδὴ πρὸς τὰ συνήθη βιομηχανικὰ βολτόμετρα

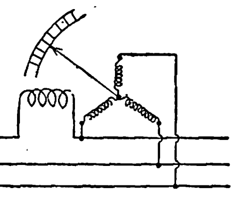

Πολιφασικὸν φασίμετρον Weston.

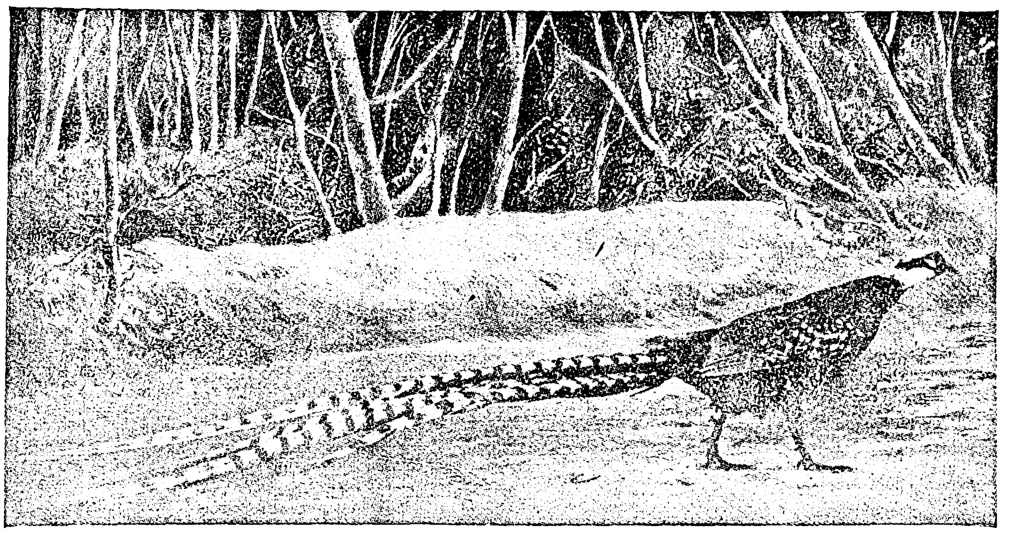

Φασιανὸς ὁ σεβάσμιος.

ναν κατὰ δακτυλίους Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Κίνας, τὸ δὲ μῆκος του φθάνει τὸ 1,80 μέτρα.

Φασιανὸς ὁ χρυσοῦς ἢ στικτὸς (Phasianus auratus ἢ pictus) εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων διὰ τὸ πτέ- ρωμά των ὀρνιθοειδῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἄρρην φέρει λοφίσκον χρώματος χρυσοκιτρίνου καὶ πλού- σιον περιλαίμιον χρώματος πορτοκαλλιόχρου. Τὸ ὑπὸ τὸ περιλαίμιον πτέρωμα τοῦ λαιμοῦ εἶναι πρασινοχαλκόχρουν, ἐν ᾧ τὸ τῆς ράχεως καὶ τῶν ἰσχύων σχηματίζει εἶδος μανδύου χρώματος ζωη- ροῦ χρυσοκιτρίνου περατουμένου διὰ τόνων ἐρυ- θροῦ καρμινίου. Αἱ πτέρυγες εἶναι καφφὲ καὶ κυαναῖ μετὰ μεταλλικῶν ἀποχρώσεων. Ἡ θήλεια ὑπολείπεται τοῦ ἄρρενος κατὰ τὸν πλοῦτον τῶν χρωμάτων. Ἐκτρέφεται εἰς τοὺς ὀρνιθῶνας.

Φασιανὸς ὁ ἀργυροῦς (Phasianus argentus), εἶναι μεγαλύτερος κατὰ τὸ ἀνάστημα τοῦ προηγουμέ- νου, φέρει δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μέγαν μέλανα λο- φίσκον. Ὁλόκληρον τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος φαίνεναι ὡς καλυπτόμενον ὑπὸ ἀργυροχρόου μαν- δύου μετὰ μελαινῶν ραβδώσεων. Ἡ οὐρά, μακρο- τάτη, ἔχει τὸν αὐτὸν χρωματισμόν. Τὸ κάτω μέ- ρος τοῦ σώματος εἶναι μελανὸν καὶ κυανοῦν. Ἡ θήλεια ἔχει χρῶμα ζωηρὸν πυρρόν, καὶ τὴν οὐ- ρὰν τραχεῖαν. Εἶναι εἶδος ἐξημερωμένον ἐκτρεφό- μενον ἐπίσης εἰς τὸν ὀρνιθῶνα.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *φασια- νῶν* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου καὶ πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *φα- σιανὸς* (;) *Archiaci* (κεφαλὴ καὶ ἄκρα τῶν ὀστῶν φασιανοειδοῦς τινος πτηνοῦ) εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ὀστεοφόρων ἀποθεμάτων τῆς κατωτέρας πλειο- καίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Πικέρμιον Ἀττικῆς. Γ. Κ. Γ.

φασιβιτικίτης (ὁ) (Fasibitikit) *[Πετρογραφ.]*. Γρανίτης αἰγειρινικὸς καὶ ριβεκιτικός, πλούσιος εἰς εὐκόλιθον, ἀπαντῶν ἐν Μαδαγασκάρῃ. Γ. Κ. Γ.

Φασίδερι *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς Ἀττικῆς πρὸς Β. τῆς Κηφισιᾶς καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κηφισοῦ, ἔνθα τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Τρινέμεια. Ἐνταῦθα συνήφθη μάχη μεταξὺ τοῦ Χασεκῆ καὶ τῶν ἐπιδρομέων Τουρκαλβανῶν, ὑπο- στάντων μεγάλην φθοράν. Ι. Σ. Σ.

φασιδίδαι (οἱ) (Phasididae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομυκήτων*, πε- ριλαμβάνουσα μύκητας διακρινομένους κυρίως ἐκ τῆς θέσεως τῶν ἀσκιδίων των, ἅτινα εἶναι τοπο- θετημένα ἐσωτερικῶς τοῦ περιανθίου, καὶ τῶν

καὶ ἀμπερόμετρα, ἡ δὲ ἀνάγνωσις τῆς διαφορᾶς φάσεως ἢ τοῦ συντελεστοῦ ἰσχύος γίνεται ἐπὶ κλίμακος τῇ βοηθείᾳ δείκτου ἀποκλίνοντος. Ἡ λειτουργία τῶν φα- σιμέτρων ἐρείδε- ται ἐπὶ τῆς ἀκολού- θου ἀρχῆς Ὑπὸ τὴν ἀμοιβαίαν ἐ- πενέργειαν στρε- φομένου καὶ ἐναλ- λασσομένου πεδίου, κινητὸν σύστημα περὶ ἄξονα, τὸ ὁ- ποῖον δύναται νὰ εἶναι φορεὺς εἴτε τοῦ στρεφομένου εἴτε τοῦ ἐναλλασσομένου πεδίου, λαμβάνει ἐκτροπὴν ἀπὸ τῆς θέσεως ἰσορροπίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀνάλογος τῆς διαφορᾶς φάσεως. Ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς ἐγκαταστάσεσι χρησιμοποιοῦν- ται εὐρύτατα σήμερον τὰ φασίμετρα. Κ. Π.

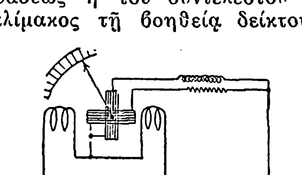

Μονοφασικὸν φασίμετρον Weston.

φάσιμο, γεν —*ατος* (τό)· δημοτ., ὕφανσις, ἡ ἐνέρ- γεια τοῦ ὑφαίνειν: «ἀγανὸ—, σφιχτὸ φάσιμο».

φασίνα (ἡ)· δημωδ. ναυτ., τεμάχιον ὀθόνης χρη- σιμοποιούμενον ὡς κειρία.

φασινίτης (ὁ) (Fasinit) *[Πετρογρ.]*. Πλουτώ- νειον νεφελινιτομιγὲς πέτρωμα μελανοκρατικὸν μὲ τιτανιομιγῆ αὐγίτην πλούσιον εἰς ἄργιλλον, ἀπαν- τῶν ἐν Μαδαγασκάρῃ Διακρίνονται δύο τύποι, ὁ ὀλιβινομιγὴς καὶ ὁ ἄνευ ὀλιβίνου φασινίτης. Γ. Κ. Γ.

φασίολος (ὁ) (Phaseolus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 60 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Φασίολος ὁ ἀκονιτόφυλλος (Phaseolus aconitifolius). Πόα ἐτησία, ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου καὶ ἐντατικῶς καλλιεργεῖται καὶ χρησιμοποιεῖται κυ- ρίως ὡς κτηνοτροφικὸν φυτόν.

Φασίολος ὁ κοινὸς (Phaseolus vulgaris, κοιν. *φα- σουλιά*). Ἰθαγενὴς τῆς Ἀμερικῆς, σήμερον καλ- λιεργούμενος πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ὁ καρ- πός του χλωρὸς ἀποτελεῖ περιζήτητον λαχανικόν, γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *φασουλάκι* ἢ *φασόλι χλωρὸ* ἢ *φρέσκο*. Ἐπίσης *φασούλια* ἢ *φασόλια* κα- λοῦνται καὶ τὰ ξηρὰ σπέρματα τοῦ εἴδους τού- του, ἅτινα εἶναι τὰ καλύτερα, θρεπτικώτερα καὶ περισσότερον παρ' ἡμῖν διαδεδομένα.

Φασίολος ὁ μάχος (Phaseolus mungo). Πόα ἐτη-

Digitized by Google

σία ἡμιαναρριχητική, ἰθαγενὴς τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου καὶ ὀνομάζεται mungo καὶ καλλιεργεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ Συρίᾳ. Ἡ ποικιλία *φασίολος ὁ μάχος ὁ πρασινόσπερμος* (Phaseolus mungo viridissimus) καλλιεργεῖται εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Κύπρον καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Λακωνίᾳ, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *πράσινο φασόλι*.

Φασίολος ὁ μηνοειδής (Phaseolus lunatus). Πόα πολυετής, ἰθαγενὴς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀναρριχητική, καλλιεργουμένη διὰ τὰ ξηρὰ μηνοειδῆ σπέρματά της, τὰ ὁποῖα καταναλίσκονται μεγάλως εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Φασίολος ὁ πολυανθής (Phaseolus multiflorus). Πολυετὴς πόα ἀναρριχωμένη, ἰθαγενὴς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, καλλιεργουμένη κυρίως ὡς εἶδος κοσμητικὸν διὰ τὰ ὡραιότατα καὶ πολλὰ ἄνθη της.

Φασίολος ὁ τοῦ καρακάλλα (Phaseolus Caracalla). Πολυετὴς ἀναρριχητικὴ πόα, ξυλώδης κατὰ τὴν βάσιν τοῦ καυλοῦ της, ἰθαγενὴς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ καλλιεργουμένη συνήθως πρὸς κόσμον. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμεῖ σχεδὸν πανταχοῦ. Παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σάλιαγκας*.

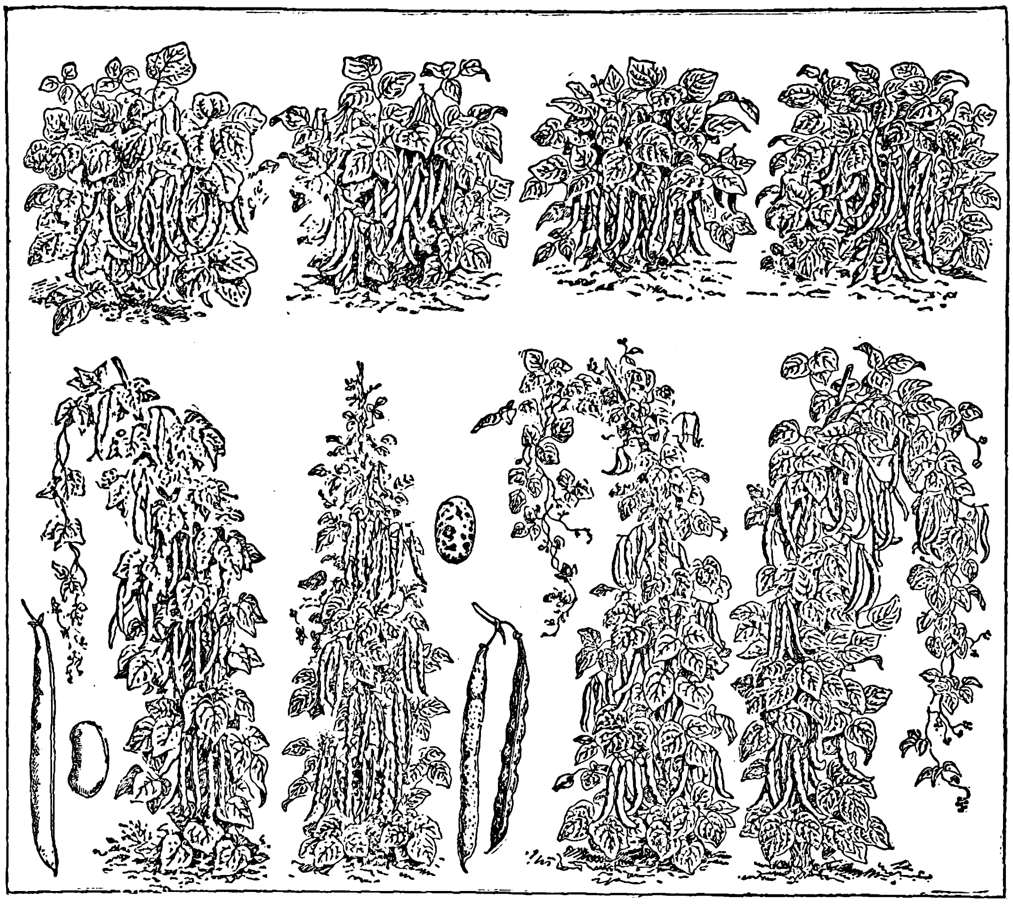

Διάφορα εἴδη φασιόλων.

[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Ἄνω: *Φασίολοι νᾶνοι:* Φασίολος ὁ τῆς Λυῶνος. Φασίολος ὁ ἀκονιτόφυλλος. Φασίολος ὁ πρώϊμος. Φασίολος ὁ νᾶνος ὁ πράσινος. Κάτω: *Φασίολοι ἀναρριχητικοί:* Φασίολος ὁ κοινός. Φασίολος ὁ μαρμαρώδης. Φασίολος ὁ μάχος. Φασίολος ὁ σπαθίκαρπος.]

Πάντα τὰ εἴδη τῶν φασιόλων σπείρονται κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Κυριώτεροι ἐχθροὶ τῶν φυτῶν τούτων εἶναι ἡ φθειρίασις, ἀσθένεια προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ ἐντόμου *ἀφὶς ἡ τοῦ φασιόλου* (aphis phaseoli), καὶ αἱ κρυπτογαμικαὶ νόσοι, ὀφειλόμεναι εἰς τοὺς παρασιτικοὺς μύκητας *κολλετότριχον* (colletotrichum), *ἐρύσιφον* (erysiphe) καὶ *οὐρομύκης* (uromyces). Ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς φθειριάσεως φάρμακον εἶναι οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀποβρέγματος καπνῶν, λυζόλης ἢ πιττελαίου. Οἱ ψεκασμοὶ δέον νὰ διενεργῶνται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς καρποφορίας, ἐφ' ὅσον πρόκειται ὁ καρπὸς νὰ χρησιμοποιηθῇ χλωρός. Κατὰ τῶν κρυπτογαμικῶν νόσων ἐνδείκνυνται ἡ θείασις (θειάφισμα) καὶ οἱ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ. Δ. Ν. Π.

—*[Ἐμπορευματολ.]* Οἱ *φασίολοι* εἶναι σημαντικὴ τροφὴ τῶν λαϊκῶν ἰδίως τάξεων. Ἐν Ἑλλάδι καταναλίσκονται μεγάλως, περισσότερον ἐξ ὅλων τῶν ὀσπρίων. Ἡ ἐγχώρια παραγωγὴ φασιόλων δὲν καλύπτει τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, δι' ὃ εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ περὶ τοὺς 15–20.000 τόννοι ἐτησίως (1931, 20 427 τόννοι, ἀξίας δρ. 76.337.000). Μεγάλαι παραγωγοὶ φασιόλων χῶραι εἶναι τὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς, καὶ ἰδίως ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Σερβία, μετὰ τῶν ὁποίων διενεργεῖται καὶ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν φασιόλων ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτῶν (γίγαντες, κοινά, μαυρομάτικα κτλ.) καὶ ἀπὸ τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος καὶ τὴν βραστικότητα αὐτῶν. Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1931 διετέθησαν πρὸς καλλιέργειαν φασιόλων τὰ 0,57 % τῆς καλλιεργουμένης ἐπιφανείας. Μεγαλυτέρα δὲ παραγωγὸς χώρα εἶναι ἡ Μακεδονία (Κατατζόβα). Τὰ χημικὰ συστατικὰ τῶν φασιόλων εἶναι: ὕδωρ 10–20,40 %, ἀζωτοῦχοι οὐσίαι 13,8–25,2 %, λιπαραὶ οὐσίαι 1–2,5 %, σάκχαρον καὶ ἄμυλον 52,9–61 %, κυτταρίνη 2,5–4,6 % καὶ τέφρα 4–4,2 %.

—*[Μαγειρ.] Φασόλια πράσινα μὲ βούτυρο.* Καθαρίζονται 300 δράμια φασόλια, κόπτονται λοξὰ εἰς 3 ἕκαστον, ρίπτονται εἰς κοχλάζον νερὸν καὶ βράζουν μὲ ἅλας εἰς δυνατὴν φωτιάν, διὰ νὰ μὴ κιτρινίσουν· στραγγίζονται καὶ ξαναμπαίνουν εἰς τὴν κατσαρόλαν, διὰ νὰ ζεματισθοῦν μὲ μαγειρικὸν βούτυρον. Ἂν τὸ βούτυρον εἶναι φρέσκον, τίθενται ἐπ' αὐτῶν 3–4 κουταλιές, ἀνακατεύονται ὀλίγον καὶ σερβίρονται ὡς φαγητὸν αὐτοτελὲς τὸ βράδυ ἢ ὡς γαρνιτοῦρα εἰς ψητὸν κρέας ἢ μπρεζὲ ἢ σχάρας. Ἀντὶ βουτύρου ρίπτεται λαδόξιδον καὶ σερβίρονται ὡς σαλάτα.

Ξηρὰ μὲ κρέας. Μουσκεύονται ἀφ' ἑσπέρας $^1/_2$ ὀκ. φασόλια· τὴν ἑπομένην ξεπλύνονται καὶ νεροβράζουν· κομματιάζεται $^1/_2$ ὀκ. μοσχάρι ἀπὸ πλάτη ἢ μεγάλο ἀρνὶ καὶ καβουρντίζεται μὲ 3 ψιλοκομμένα κρεμμύδια, 3–4 κουταλιὲς βούτυρον, προστίθεται μία κουταλιὰ ἀλεύρι, ἀνακατεύεται καὶ ρίπτονται τὰ φασόλια σχεδὸν βρασμένα, φαφουδιασμένα καλά· προστίθεται ἡ ντομάτα νωπὴ ἢ πουρές, ὀλίγος μαϊντανός, ἅλας, πιπέρι καὶ ἐλάχιστος δυόσμος καὶ νερὸν ἀνάλογον, διὰ νὰ βράσουν ἕως ὅτου τὰ φασόλια χυλώσουν. Τὸ φασουλόνερον γίνεται βραδινὴ σοῦπα μὲ ζουλιὲν ἢ σιμιγδάλι καὶ ὀλίγην ντομάταν καὶ βούτυρον.

Ξηρὰ πλακί. Μουσκεύονται ἀφ' ἑσπέρας 250 δράμια φασόλια ξηρά, ξεπλύνονται τὴν ἑπομένην καὶ νεροβράζουν σχεδὸν τελείως· ὅταν πιοῦν τὸ νερόν των, ρίπτεται ἐπ' αὐτῶν ἰδιαιτέρως βρασθεῖσα σάλτσα ἀπὸ ντομάτες φρέτες ἢ πελτέ, ψιλοκομμένα σκόρδα 3–4 φελιά, μαϊντανός, λάδι, ἅλας, πιπέρι καὶ ζωμὸς 1 λεμονιοῦ· παίρνουν μαζὶ μερικὲς βράσεις καὶ σερβίρονται χλιαρὰ ἢ κρύα.

Ξηρὰ ἢ πράσινα γιαχνί. Γίνεται σύβρασις κρεμμυδιοῦ, μαϊντανοῦ καὶ ντομάτας μὲ τὸ λάδι, ἐντὸς τῆς ὁποίας ρίπτονται τὰ νεροβρασμένα φασόλια, ἂν εἶναι ξηρά.

Φασολάκια πράσινα μὲ κρέας. Ψήνονται ὅπως ὅλαι αἱ ἐντράδες.

φάσις, -εως (ἡ)· μήνυσις, δήλωσις, καταγγελία (ἀρχ. ἐκ τοῦ *φαίνω*)· ‖ λόγος, ἀπόφασις, καταδίκη (ἀρχ. ἐκ τοῦ *φημί*)· ‖ ὄψις, ἐμφάνισις, στάδιον, μορφὴ ἣν ὑποδύεται ἑκάστοτε κατάστασίς τις· «αἱ φάσεις τῆς σελήνης»· «ἡ νόσος αὐτὴ ἔχει πολλὰς φάσεις» (ἐκ τοῦ *φαίνομαι*).

—*[Φυσ.]* Ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἁρμονικῆς κινήσεως δεικνύεται ὅτι ἡ ἑκάστοτε θέσις τοῦ κινητοῦ ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του ἐκφράζεται ὑπὸ σχέσεως τῆς μορφῆς s=α ημϐ, ὅπου s παριστᾷ τὴν ἀπόστασιν τοῦ κινητοῦ ἀπὸ τοῦ σημείου, ὅπερ θεωροῦμεν ὡς ἀρχὴν τῆς κινήσεως, καὶ α σταθερὸν μέγεθος, ἐνῷ τὸ ϐ, τὸ ὁποῖον εἶναι συνάρτησις τοῦ χρόνου, παριστᾷ τὴν φάσιν. Ἡ φάσις προσδιορίζει τόσον τὴν θέσιν τοῦ κινητοῦ ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του, ὅσον καὶ τὴν φορὰν τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν περιοδικῶς μεταβαλλομένων μεγεθῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μεταβολὴ γίνεται κατὰ τὸν νόμον τῆς ἁρμονικῆς κινήσεως, ὡς π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν καθαρῶς ἐναλλασσομένων ρευμάτων, ἡ φάσις ὁρίζεται ὡς προηγουμένως, δηλαδὴ εἶναι τὸ ὅρισμα τῆς τριγωνομετρικῆς συναρτήσεως. Οὕτω γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ἐναλλασσομένου ρεύματος ἡ ἔντασις αὐτοῦ παρέχεται ὑπὸ τῆς σχέσεως i=Iημϐ, ὅπου I σταθερὸν μέγεθος καὶ ϐ ἡ φάσις, ἡ ὁποία εἶναι συνάρτησις τοῦ χρόνου. Καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ φάσις καθορίζει οὐ μόνον τὴν ἑκάστοτε τιμὴν τοῦ ρεύματος, ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν αὐτοῦ. Ἐν τῇ θερμοδυναμικῇ, εἰς περίπτωσιν συστήματος σωμάτων ἐν ἰσορροπίᾳ, καλοῦμεν *φάσιν* πᾶν ὁμογενὲς μέρος τοῦ συστήματος. Π. χ. ὅταν στερεὸν εὑρίσκεται ἐν ἰσορροπίᾳ πρὸς τὸ ὑγρόν, τὸ προερχόμενον ἐκ τήξεως αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀτμοῦ αὐτοῦ διακρίνομεν τρεῖς διαφόρους φάσεις. Ὁμοίως ὅταν συμπληρῶμεν τελείως σωλῆνα μεθ' ὕδατος δι' αἰθέρος παράγονται δύο στρώματα, ὧν τὸ ἓν εἶναι ὕδωρ κεκορεσμένον αἰθέρος καὶ τὸ ἕτερον αἰθὴρ κεκορεσμένος ὕδατος. Ἐνίοτε ὡς φάσιν χαρακτηρίζομεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ φυσικῇ τὴν κατάστασιν συστήματος. Κ. Π.

—*[Χημ.] Φάσεις* καλοῦνται τὰ ἑτερογενῆ μέρη συστήματός τινος, ἅτινα διαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ φυσικῶν ἐπιφανειῶν διαχωρισμοῦ καὶ δύνανται διὰ μηχανικῶν μέσων νὰ ἀποχωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων. *Συστατικὰ* συστήματός τινος εἶναι αἱ ὗλαι, ἐξ ὧν συνίστανται ὅλαι αἱ κατὰ μέρη φάσεις. Αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι διὰ τὴν ὕπαρξιν συστήματός τινος παρέχονται ὑπὸ τοῦ *νόμου τῶν φάσεων*, ὅστις ὑπεδείχθη τῷ 1876 ὑπὸ τοῦ W. Gibbs καὶ ἐσυστηματοποιήθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ W. Ostwald. Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλευθεριῶν (F), δηλαδὴ τῶν συνθηκῶν, τὰς ὁποίας δύναταί τις νὰ μεταβάλῃ χωρὶς νὰ καταστραφῇ τὸ σύστημα (πίεσις, θερμοκρασία, σύστασις μιᾶς φάσεως), παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου F=B+2–P, ἔνθα B παριστᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν συστατικῶν καὶ P τὸν ἀριθμὸν τῶν φάσεων. Σ. Γ.

—*[Ἀστρον.]* Καλεῖται *φάσις* τὸ σχῆμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐκ τῆς Γῆς τὸ φωτεινὸν τμῆμα τοῦ δίσκου τῆς Σελήνης ἢ τινῶν ἐκ τῶν πλανητῶν. Αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν φάσεων, τὰς ὁποίας λαμβάνει ἡ Σελήνη ἐντὸς ἑνὸς σεληνιακοῦ μηνός, εἶναι κατὰ σειρὰν αἱ ἑξῆς τέσσαρες: ἡ *Νέα Σελήνη* (●), τὸ *Πρῶτον Τέταρτον* (☽), ἡ *Πανσέληνος* (○) καὶ τὸ *Τελευταῖον Τέταρτον* (☾).

Αἱ φάσεις ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι ἡ Σελήνη, ὡς ἑτερόφωτον σῶμα, καθ' ἃ ἐδίδαξε πρῶτος ὁ ἐκ Κλαζομενῶν Ἀναξαγόρας, ἀνακλῶσα πρὸς τὴν Γῆν τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον λαμβάνει ἐκ τοῦ Ἡλίου, παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς διάφορον ἑκάστοτε ἔκτασιν τῆς φωτεινῆς ἢ τῆς σκοτεινῆς αὐτῆς ἐπιφανείας. Ἡ βαθμιαία μετάβασις ἀπὸ μιᾶς φάσεως εἰς ἄλλην εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνεχοῦς μεταβολῆς τῆς γωνίας, ἡ ὁποία σχηματίζεται μεταξὺ δύο νοητῶν εὐθειῶν, συνδεουσῶν τὴν Γῆν μετὰ τοῦ Ἡλίου ἀφ' ἑνὸς καὶ μετὰ τῆς Σελήνης ἀφ' ἑτέρου. Ὅταν ἡ γωνία αὕτη εἶναι 90°, ἤτοι ἡ Σελήνη εὑρίσκεται εἰς τετραγωνισμὸν πρὸς τὸν Ἥλιον, τότε βλέπομεν φωτεινὸν μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ πρὸς τὴν Γῆν ἐστραμμένου ἡμισφαιρίου τῆς Σελήνης. Ἡ φάσις αὕτη, καθ' ἣν εἶναι ὁρατὸν μόνον τὸ πρὸς δυσμὰς ἡμικύκλιον τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, καλεῖται *Πρῶτον Τέταρτον* (Π. Τ.). Ὅταν ἐντὸς μιᾶς περίπου ἑβδομάδος ἡ γωνία αὐξηθῇ εἰς 180°, ἤτοι ἡ Σελήνη ἔλθῃ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἥλιον, τότε βλέπομεν φωτιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὸ πρὸς ἡμᾶς ἡμισφαίριον τῆς Σελήνης καὶ λέγομεν ὅτι ἔχομεν *Πανσέληνον* (Π.). Ὅταν πάλιν, μετὰ πάροδον μιᾶς ἑβδομάδος περίπου, ἡ γωνία φθάσῃ τὰς 270°, θὰ εἶναι ὁρατὸν μόνον τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἥμισυ τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου καὶ θὰ ἔχωμεν *Τελευταῖον Τέταρτον* (Τ. Τ.). Τέλος, ὅταν ἐντὸς ἴσου χρονικοῦ διαστήματος ἡ γωνία γίνῃ 360°, ἤτοι ἡ Σελήνη ἔλθῃ μεταξὺ Γῆς καὶ Ἡλίου κατὰ τὴν σύνοδον μετ' αὐτοῦ, τότε θὰ στρέφῃ πρὸς ἡμᾶς τὸ σκοτεινόν της ἡμισφαίριον καὶ συνεπῶς θὰ εἶναι ἀόρατος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔχομεν *Νέαν Σελήνην* (Ν. Σ.) ἢ *Νουμηνίαν*. Μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν σύνοδον ἡ Σελήνη ἐμφανίζεται ἐγγὺς τοῦ δυτικοῦ ὁρίζοντος κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου ὑπὸ μορφὴν δρεπάνου ἢ λεπτοῦ μηνίσκου.

Ὅταν ἡ Σελήνη εὑρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον ἢ εἰς τὸ τελευταῖον τέταρτον, ἡ φάσις αὐτῆς λέγεται *διχότομος*. Κατ' αὐτὴν ἡ ὁρίζουσα, ταυτιζομένη πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, εἶναι εὐθύγραμμος, ἐνῷ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην περίπτωσιν ἀποτελεῖ τόξον ἐλλείψεως, καθ' ἣν προβάλλεται ὁ ὁρικὸς κύκλος φωτισμοῦ.

Ἡ Σελήνη ἀπὸ τῆς νουμηνίας μέχρι τῆς παν-

Digitized by Google

λήνου λέγεται *αὔξουσα*, κατὰ τὸ διάστημα δὲ ῦτο ἡ φάσις αὐτῆς ἀπὸ μηνοειδοῦς καταντᾷ ἀμκυρτος. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ἀπὸ τῆς πανλήνου πρὸς τὴν νουμηνίαν, ὅτε ἡ Σελήνη καῖται *φθίνουσα*.

Προφανῶς, ὅταν ἡ Σελήνη μεσουρανῇ ἄνω, ὁ Ἥλιος κατὰ μὲν τὴν νουμηνίαν μεσουρανεῖ ἄνω ιγχρόνως μετ' αὐτῆς, κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον ιει, κατὰ τὴν πανσέληνον μεσουρανεῖ κάτω καὶ ιτὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον ἀνατέλλει. Συνεπῶς, ι μὲν φωτεινὸν κυκλικὸν χεῖλος τοῦ σεληνιακοῦ σκου εἶναι πάντοτε ἐστραμμένον πρὸς τὸ σηεῖον τοῦ ὁρίζοντος, πρὸς ὃ εὑρίσκεται ὁ Ἥλιος, δὲ ὁρίζουσα, ὅπως καὶ τὰ κέρατα τοῦ μηνίσκου, ρίσκονται εἰς τὸ ἀντίθετον.

Φάσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς τῆς Σελήνης παραηροῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πλανητῶν, ἤτοι οῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Ἀμφότεροι, ὅταν ρίσκωνται εἰς κατωτέραν σύνοδον, στρέφουσι ρὸς τὴν Γῆν τὸ σκοτεινὸν ἡμισφαίριον καὶ συνεῶς εἶναι ἀόρατοι. Τοὐναντίον εἶναι πλησιφαεῖς, ταν ἔλθωσιν εἰς ἀνωτέραν σύνοδον. Μεταξὺ καωτέρας καὶ ἀνωτέρας συνόδου ἡ φάσις των εἶναι ηνοειδής, γίνεται διχότομος κατὰ τὸν τετραγωισμὸν καὶ ἀκολούθως ἀμφίκυρτος. Αἱ αὐταὶ φάεις ἐπαναλαμβάνονται κατ' ἀντίθετον σειρὰν μεαξὺ ἀνωτέρας καὶ κατωτέρας συνόδου.

Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πλανητῶν οὐδεὶς παρουιάζει φάσιν μηνοειδῆ ἢ διχότομον. Ἡ ἀμφίυρτος φάσις εἶναι αἰσθητὴ μόνον εἰς τὸν Ἄρην, μικροτέρα εἰς τὸν Δία καὶ ἐλαχίστη εἰς τὸν Κρόον, ἀνεπαίσθητος δὲ εἰς τοὺς πέραν αὐτοῦ μεγάους πλανήτας. Ἡ φάσις ἑκάστου πλανήτου ὑποογίζεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐτησίας παραλλάξεως ὐτοῦ, ἥτις, ὡς ἀποδεικνύεται γεωμετρικῶς, ἰσοῦαι πρὸς τὴν γωνίαν τῆς μὴ φωτιζομένης ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἀτράκτου, τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὸ σκοεινὸν τμῆμα τοῦ πλανητικοῦ δίσκου.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— *[Τακτ.] Φάσις τῆς μάχης* καλεῖται ἡ ἐν μετώπῳ τινὶ ἐκτέλεσις ὡρισμένης μαχητικῆς ἐνεργείας περιλαμβανούσης σειρὰν γεγονότων περιστρεφομένων περὶ τὸν ἴδιον σκοπόν. Αἱ φάσεις τῆς μάχης διαφέρουσιν ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν, δεδομένου ὅτι τὰ μαχητικὰ μέσα (ὁπλισμὸς κλπ.) εἶναι διάφορα· ἐν γενικαῖς ὅμως γραμμαῖς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ διάφοροι φάσεις ἀπέβλεπον ἀνέκαθεν, ἀποβλέπουσι δὲ καὶ σήμερον, εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν. Καὶ ἡ μὲν ἐκτέλεσις ἀπετέλει ἀνέκαθεν καὶ ἀποτελεῖ καὶ σήμερον τὴν *φάσιν τῆς ἐφόδου*, ἡ δὲ προπαρασκευὴ ἦτο τόσον συντομωτέρα, ὅσον ἡ ἐποχὴ εἶναι παλαιοτέρα, καθόσον τὸ μικρὸν βεληνεκὲς τῶν τότε ἐκηβόλων ὅπλων (τόξων ἢ τυφεκίων) δὲν παρεῖχε χρόνον πολλῶν ἐνεργειῶν, ἐνῷ σήμερον εἶναι πολὺ μακροχρονιωτέρα, χωριζομένη μάλιστα εἰς πλείονας φάσεις, ὡς π. χ. *φάσιν ἀναγνωρίσεως, φάσιν προσπελάσεως, φάσιν ἐμπλοκῆς*, κτλ. Ν. Θ. Κ.

—*[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἐκαλεῖτο *φάσις* ἡ μήνυσις τοῦ ἰδιώτου κατὰ παντὸς βλάπτοντος τὸ δημόσιον συμφέρον, ἰδίᾳ δὲ κατὰ παντὸς καταχρωμένου τὸν δημόσιον θησαυρὸν ἢ κατακρατοῦντος δημόσιον πρᾶγμα. Τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον ἐπεξετάθη καὶ εἰς πᾶν ἀδίκημα ὡς πρὸς τὰ μεταλλεῖα, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ τέλη, ἐφ' ὅσον ἐκ τούτου ἐπήρχετο ζημία εἰς τὸ δημόσιον. Τέλος ἐξετάθη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ πωλοῦντος παρὰ τὸν νόμον σῖτον ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν (*Δημοσθ.*, πρὸς Λάκριτ. 941, κατὰ Θεοκρ. 1322, κλπ.), καὶ κατὰ τῶν ἐπιβουλευομένων τὰ ὀρφανικὰ χρήματα, ἢ ὀλιγωρούντων δι' αὐτά. Ἡ φάσις ἀνῆκεν εἰς τοὺς *τιμητοὺς ἀγῶνας*, ἐντεῦθεν δὲ ὁ ἀσκῶν αὐτὴν ἐδικαιοῦτο τοῦ ἡμίσεος τοῦ προστίμου ἢ τῆς ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου δι' ὃ ἡ φάσις, ἐν περιπτώσει καταδίκης τοῦ μηνυθέντος. Τὴν ποινὴν τοῦ προστίμου ἐπρότεινε συνήθως ὁ φαίνων (*Δημοσθ.*, κατὰ Θεοκρ. 1321). Ι. Δ. Ζ.

—**φάσεις τῶν ἀπλανῶν** *[Ἀστρον.]*. Ἀστρονομικὸς ὅρος ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὑπονοῶν κατὰ συνεκδοχὴν τὴν *ἑῴαν ἐπιτολὴν* καὶ τὴν *ἑσπερίαν δύσιν*, ἤτοι τὴν συγχρόνως σχεδὸν μετὰ τοῦ Ἡλίου ἀνατολὴν ἢ δύσιν τῶν ἀπλανῶν. Αἱ φάσεις τῶν ἀπλανῶν ἐχρησίμευον εἰς τοὺς ἀρχαίους πρὸς προσδιορισμὸν τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους καὶ τῆς διαρκείας αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο παρετηροῦντο κατὰ προτίμησιν οἱ ἐγγὺς τῆς ἐκλειπτικῆς κείμενοι ἀστέρες, ὧν ἡ ἑῴα ἐπιτολὴ καὶ ἡ ἑσπερία δύσις συμβαίνει μόνον ἅπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐγγὺς αὐτῶν διαβάσεως τοῦ Ἡλίου. Σ. Π.

Φᾶσις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κολχίδος μέγας, πηγάζων ἀπὸ τῶν Μοσχικῶν ὀρέων τοῦ Καυκάσου καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ σύνορον τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, εἶτα δὲ ὡς μεθόριος τῆς Μικρασίας καὶ τῆς Κολχίδος. Διαρρέει ἐν ἀρχῇ μὲν καὶ ἐν μέρει τὴν Ἀρμενίαν καὶ κατόπιν τὴν Κολχίδα. Βιαίως κατερχόμενος, καὶ τροφοδοτούμενος ὑπὸ πολλῶν χειμάρρων, «κατὰ τὰς ἐπομβρίας» καὶ τῶν ἐπισήμων παραποτάμων του Γλαύκου καὶ Ἵππου, εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσι γεφύρας διὰ τὴν σκολιότητα τῆς κοίτης του καὶ ἐξέβαλλε κατὰ τὸν ἑωθινώτατον τοῦ Εὐξείνου. Ἀνακριβῆ ἐν τούτοις καὶ ἀντιφάσκοντα ἀπὸ ἀρχαίων πηγῶν δεδομένα πείθουν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐννόουν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἄλλους ποταμούς. Οὕτω τοῦ Αἰσχύλου ὁ Φᾶσις (ἀποσπ. 177) εἶναι ὁ *Ὕπανις* (ὁ νῦν Κουμπάν), ὁ δὲ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀναβ. Δ, στ, 4) ὁ *Ἀράξης* (νῦν Ἀράς). Τὸ ὕδωρ του περιγράφεται (*Ἀνων.* Περίπλ. Εὐξ. 10) ὡς μολυβδόχρουν, καθιστάμενον διαυγὲς ὅταν ἀφήνετο νὰ κατακαθίσῃ, καὶ ὡς ἀντέχον εἰς τὴν σῆψιν ὑπὲρ τὴν δεκαετίαν, καθιστάμενον ἅμα γλυκύτερον, τοὖθ' ὅπερ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς ὑπερβολάς: «Τοῦ Φάσιδος τοῦ ποταμοῦ τὸ ὕδωρ ἐν ἀγγείῳ διαμεῖναν νυχθήμερον, οἶνος ἥδιστος γίνεται» (Graec. Greogr. Min. I 375, ὑποσ. 10 πρβλ. *Ἀριστοτ*. Προβλ. 23,6 Μετεωρ. Α, 13). Κατὰ τὴν στομαλίμνην του πόλις *Φᾶσις*, τὸ σύγχρονον *Πότι*. Εἶναι δὲ ὁ ποταμὸς ὁ *Ῥέων* τῶν Βυζαντινῶν (*Πρoκοπ.* Περσ. Πολ. Β, κθ), ὁ σύχρονος *Ριόν*. Σ. Ε-Λ.

φασισμὸς (ὁ) (ἰταλ. fascismo ἐκ τοῦ fascio= δέσμης). Ἡ ἐπακολουθήσασα τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον περίοδος ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἰταλίαν περίοδος ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, ἀκαταστασίας, ἀκυβερνησίας. Αἱ τερματίσασαι τὸν πόλεμον συνθῆκαι δὲν ἱκανοποίησαν τὸν ἰταλικὸν λαόν, ὅστις ἐθεώρησεν ἑαυτὸν θυσιασθέντα διὰ τοῦτον οἱ παλαιοὶ πολεμισταὶ ἔμενον ἄνευ ἐργασίας, ἡ σοσιαλιστικὴ δημαγωγία ἐμαίνετο καὶ αἱ διαδεχόμεναι ἀλλήλας κοινοβουλευτικαὶ κυβερνήσεις δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐπιβάλουν τὴν τάξιν, ν' ἀποκαταστήσουν τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους καὶ νὰ δώσουν τὰς ἀπαραιτήτους λύσεις εἰς τὰ δημιουργηθέντα ζητήματα. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Benito Mussolini ὁ φασισμός.

Ἐν Μιλάνῳ ὁ Μουσσολίνι, κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1919, ἵδρυσε τὸ πρῶτον «Fascio di Combattimento», ὅπερ, ἀποτελεσθὲν ἐξ 141 μελῶν, ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῆς φασιστικῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του μέχρι τοῦ 1920 περίοδον ὁ φασισμὸς δὲν ἐσημείωσε σημαντικὴν ἐξάπλωσιν, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὕπαιθρον, τῆς δράσεως αὐτοῦ περιορισθείσης μᾶλλον εἰς τὰς πόλεις. Οἱ ὀπαδοί του, οἱ ὁποῖοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον αὐξηθῆ εἰς δισχιλίους περίπου, ἦσαν ἀπολυθέντες ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ἐργάται καί τινες ἀγρόται. Ἐκ τῶν ὀπαδῶν τούτων ἄλλοι μὲν ἦσαν ἀνέκαθεν ἐχθροὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἄλλοι δὲ ἀποσκιρτήσαντες ὀπαδοὶ τούτου.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1920 αἱ κομμουνιστικαὶ τάσεις ἤρχισαν ἐκδηλούμεναι διὰ γενικῶν ἀπεργιῶν, ἀποπειρῶν τῶν ἐργατῶν πρὸς κατάληψιν τῶν μέσων παραγωγῆς, βιαιοπραγιῶν κατὰ τῶν παλαιῶν πολεμιστῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τότε κυβέρνησις Giolitti ἐπέδειξεν ἀβουλίαν διὰ τὴν καταστολὴν τῶν ἐκδηλώσεων τούτων, ὁ φασισμὸς ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν ταραχοποιῶν ἀγῶνα, ἐπικαλεσθεὶς τὴν συνδρομὴν τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ὁ ἀγὼν οὗτος ὑπῆρξεν ἀδυσώπητος καὶ μεγάλης διαρκείας. Αἱ φασιστικαὶ φάλαγγες, προστρέχουσαι ὅπου ἡ τάξις ἠπειλεῖτο, ἀποκαθίστων ταύτην διὰ βιαίων μέσων, ἀντικαθιστῶσαι τὰ ἐντεταλμένα ὄργανα τῆς δημοσίας τάξεως.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1922 οἱ σοσιαλισταὶ ἠξίωσαν παρὰ τῆς τότε κυβερνήσεως Facta, πιέζοντες αὐτὴν διὰ γενικῆς ἀπεργίας, τὴν διάλυσιν τῶν φασιστικῶν ὀργανώσεων. Ἡ ἀπεργία αὕτη ἐλύθη μόνον διὰ τῶν παρεμβάσεων τῶν φασιστικῶν στρατιῶν. Ὁ Μουσσολίνι ἐχαρακτήρισε τὸ τοιοῦτον τέλος τοῦ ἀπεργιακοῦ ἀγῶνος ὡς «ἧτταν τῶν ἐρυθρῶν καθαρμάτων» καὶ ὡς «μικροψυχίαν τοῦ φιλελευθέρου κράτους». Ὁ φασισμὸς ἔκρινε τότε εὔθετον τὴν στιγμὴν διὰ νὰ δράσῃ κατὰ τοῦ φιλελευθέρου κράτους: «μιᾶς προσωπίδος, ὄπισθεν τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει οὐδὲν πρόσωπον».

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1922 αἱ φασιστικαὶ δυνάμεις, ἀριθμούμεναι τότε εἰς 250,000 ἀνδρῶν, κατέλαβον τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐθεώρουν ἐπίκαιρα, ἤτοι τὰ ἐν γένει μέσα συγκοινωνίας, τὰς τροφαποθήκας κττ. καὶ ἐξαπέλυσαν μέγα μέρος τῶν φαλάγγων αὐτῶν, ἡγουμένου τοῦ Μουσσολίνι, κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἐνώπιον τῶν γεγονότων τούτων ὁ πρωθυπουργὸς Facta ἐζήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, τούτου δὲ ἀρνηθέντος ἡ κυβέρνησις παρῃτήθη. Ὁ βασιλεὺς τότε ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως εἰς τὸν Μουσσολίνι, ὅστις καὶ ἀπεδέχθη τὴν ἐντολήν.

Τῆς οὕτω σχηματισθείσης κυβερνήσεως μετέσχον ὡς ὑπουργοὶ μόνον τέσσαρες φασισταί, τὰ δὲ ὑπόλοιπα δέκα χαρτοφυλάκια ἐδόθησαν εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ κόμματα. Ἐν τούτοις τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας πράγματι κρατεῖ ὁ Μουσσολίνι, ὅστις δὲν παύει διακηρύσσων τὴν ἀσυμπάθειαν καὶ τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὸν κοινοβουλευτισμόν. Ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τῆς βουλῆς λέγει: «Θὰ ἠδυνάμην νὰ κλείσω τὸ κοινοβούλιον, νὰ μεταβάλω τὸ βουλευτήριον εἰς στρατῶνα διὰ τὰς φάλαγγάς μου, καὶ νὰ σχηματίσω κυβέρνησιν ἀποκλειστικῶς ἐκ φασιστῶν...».

Τὴν 14 Ἰανουαρίου 1923 ἱδρύθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἡ «Ἐθελοντικὴ Πολιτοφυλακὴ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἀσφάλειαν». Ἡ πολιτοφυλακὴ αὕτη τίθεται «ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἰταλικῆς πατρίδος» καὶ προετοιμάζει καὶ καταρτίζει τοὺς πολίτας διὰ τὴν προάσπισιν τῶν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον συμφερόντων τῆς Ἰταλίας.

Οἱ ἐθνικισταὶ ὧν αἱ βλέψεις εἶχον πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὰς τῶν φασιστῶν, προσχωροῦν εἰς τούτους περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους τὰ νομοθετικὰ σώματα ἠναγκάσθησαν νὰ ψηφίσουν τὸν νέον ἐκλογικὸν νόμον, καθ' ὃν ἐπὶ 535 βουλευτικῶν ἑδρῶν αἱ 356 θὰ ἐδίδοντο εἰς ἐκεῖνο τὸ κόμμα, ὅπερ θὰ ἐλάμβανε καθ' ὅλην τὴν χώραν τὰς περισσοτέρους ψήφους, πάντως δὲ τοὐλάχιστον τὰ 25 % τοῦ συνόλου αὐτῶν. Αἱ δὲ ὑπόλοιποι 179 ἕδραι θὰ κατενέμοντο μεταξὺ τῶν μειοψηφούντων κομμάτων, κατ' ἀναλογίαν τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων ἃς ἕκαστον κόμμα θὰ συνεκέντρου. Αἱ κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο διεξαχθεῖσαι τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1924 ἐκλογαί, ἔδωκαν, ὡς εἰκός, εἰς τὸν φασισμὸν τὰ δύο τρίτα τῶν ἐν τῇ βουλῇ ἑδρῶν.

Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ βουλῇ ἐκείνῃ ἀντιπολιτευομένων βουλευτῶν ἦτο καὶ ὁ Ματτεόττι, ὅστις ἐδολοφονήθη τὴν 10 Ἰουνίου 1924, δέκα ἡμέρας ἀφ' ἧς εἶχεν ἐκφωνήσει ἐν τῇ βουλῇ λόγον δριμέως ἀντιπολιτευτικόν. Ἡ δολοφονία αὕτη προὐκάλεσε μεγίστην ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς γνώμης. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τῆς ἀντιπολιτεύσεως δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸ γεγονὸς τοῦτο δημιουργοῦντες κυβερνητικὴν κρίσιν, καθόσον ἤλπιζον ὅτι αὕτη θὰ ἐπήρχετο ἀφ' ἑαυτῆς βραδύτερον μὲν ἀλλ' ὀλιγώτερον ἐπικινδύνως. Ὁ Μουσσολίνι, αἰσθανόμενος τὸν κίνδυνον, ἐπεζήτησε προσέγγισιν πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν ὑποσχόμενος νέας ἐκλογὰς κατὰ νέον ἐκλογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐτύγχανε τῆς ἐγκρίσεως ὅλων τῶν κομμάτων. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπέκρουσε τὴν προταθεῖσαν συνθηκολόγησιν, διατυποῦσα ἀπέναντι τοῦ φασιστικοῦ κόμματος ἀξιώσεις, ἃς τοῦτο δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδεχθῇ. Ἡ τοιαύτη ἀδιαλλαξία τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ διαφύγῃ τῶν χειρῶν αὐτῆς ἡ νίκη, ἣν σχεδὸν ἐκράτει, προκαλέσασα ἀμυντικὴν ἀντίδρασιν τῶν φασιστῶν.

Ὁ Μουσσολίνι τὴν 3 Ἰανουαρίου 1925 ἀνεζωπύρησε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ὀπαδῶν του δι' ἑνὸς λόγου, ὃν ἐξεφώνησεν ἐν Ῥώμῃ. Διὰ τοῦ λόγου του τούτου ἀπέσυρε τὰς πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν προσφοράς του, ἀποδεχόμενος τὸν πόλεμον, ὃν ἐκήρυσσε κατ' αὐτοῦ, καὶ ἀνεδέχθη πλήρη τὴν εὐθύνην τῶν γεγονότων. «Ἀπὸ σήμερον, εἶπεν, οὐδεμία ἀνοχὴ ἀπέναντι οὐδεμιᾶς ἀντιπολιτεύσεως». Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἀρχίζει τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ φασισμοῦ ἢ μᾶλλον ὅτι ἀρχίζει ἡ φασιστικὴ ἐπανάστασις, ἧς οἱ σκοποὶ καὶ τὰ μέσα πραγματοποιήσεως τούτων ἀποκρυσταλλοῦνται ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τῶν ἐτῶν 1925 ἕως 1928. Κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του ὁ φασισμός, οὐσιαστικῶς, οὐδὲν εἶχε δόγμα: «Ἡ πρᾶξις προϋπῆρξε τῆς θεωρίας» Βραδύτερον αὐτοεχαρακτηρίσθη ὡς ἄρνησις τῶν δημοκρατικῶν, σοσιαλιστικῶν καὶ κοινοβουλευτικῶν θεωριῶν.

Σήμερον ὁ φασισμὸς ὡς θεωρία ἔχει καθορισθῆ σαφῶς. Ἐν πρώτοις κηρύσσεται κατὰ τῆς δημοκρατίας, φρονῶν ὅτι αὕτη, γεννηθεῖσα ὡς ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας, παρήκμασεν, ἐξαντλήσασα τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς προορισμόν. Κηρύσσεται κατὰ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, θεωρῶν τοῦτο βραδυκίνητον καὶ συνεπῶς ἀνίκανον ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, αἵτινες ἀπαιτοῦσι ταχεῖαν λῆψιν ἀποφάσεων. Θεωρεῖ τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν ὡς «ἓν κατὰ συνθήκην πλάσμα, τὸ ὁποῖον οὔτε λέγει οὔτε σημαίνει τίποτε». Χαρακτηρίζει ὡς παράλογον συμβατικὸν ψεῦδος τὴν θεωρίαν τοῦ ἀνευθύνου τοῦ συνόλου καὶ δὲν ἀνέχεται οἱανδήποτε ἀντιπολίτευσιν, διότι νομίζει ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἀναγκαία εἰς τὴν λειτουργίαν ἑνὸς ὑγιοῦς πολιτεύματος, ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι: «εἶναι περιττὴ δι' ἓν πολίτευμα ἄρτιον, οἷον τὸ φασιστικόν». Ἀρνεῖται τὸ δόγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, διακηρύσσων ἀντ' αὐτοῦ τὸ δόγμα τῆς κυριαρχίας τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον θέλει ἰσχυρόν, ταυτοχρόνως δὲ στηριζόμενον ἐπὶ εὐρείας λαϊκῆς βάσεως. Ἀποδίδει εἰς αὐτὸ τὴν πλήρη ἄσκησιν τῆς κυριαρχίας του, ἐνισχύων τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Αἱ οἰκονομικαὶ καὶ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους θέλει νὰ εἶναι πλαισιωμέναι ἐν τῷ κράτει καὶ συνδεδεμέναι διὰ μιᾶς ἀρχῆς: «τὸ κρατικὸν συμφέρον» «τὰ πάντα διὰ τὸ κράτος» «τὰ πάντα ἐν τῷ κράτει» «τίποτε κατὰ τοῦ κράτους». Ἀποκρούει τὴν θεωρίαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ λεγομένου ἐπιστημονικοῦ ἢ μαρξικοῦ σοσιαλισμοῦ, τὴν θεωρίαν τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, καθ' ἣν ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ ἐξηγεῖται μόνον μὲ τὴν πάλιν συμφερόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ὁμάδων καὶ τὴν ἀλλαγὴν τῶν μέσων παραγωγῆς. Ἀναλόγως εἶναι καὶ κατὰ τοῦ ταξικοῦ συνδικαλισμοῦ οὐχ ἧττον ὅμως δὲν παραγνωρίζει ὅτι ἡ σοσιαλιστικὴ καὶ συνδικαλιστικὴ κίνησις ὑπῆρξεν

Digitized by Google

ἀποτέλεσμα πραγματικῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἱκανοποιεῖ εἰς τὸ σωματειακὸν σύστημά του, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀξιοῖ νὰ συμφιλιώσῃ τὰ ἀντιτιθέμενα συμφέροντα, καταλύων τὰς κοινωνικὰς προστριβὰς ἐν τῇ ἑνότητι τοῦ κράτους καὶ ἐπιβάλλων τὴν δικαιοσύνην.

Ἔτι ἐννοεῖ νὰ ἐξαναγκάζῃ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα ὅπως συμβάλλουν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν συμφερόντων τῆς ὁλότητος. Εἶναι ὑπὲρ τῆς βασιλείας καὶ θεωρεῖ τὸν βασιλέα ὡς «ἐκπροσωποῦντα τὴν ἑνότητα, τὴν ζωτικότητα, τὴν ἁγνότητα τῆς πατρίδος». Δὲν πιστεύει εἰς τὴν δυνατότητα τῆς διαρκοῦς εἰρήνης, οὐδ' εἰς τὴν ὠφελιμότητα αὐτῆς. Ἀποκρούει τὸν εἰρηνισμὸν καὶ πρεσβεύει ὅτι μόνον ὁ πόλεμος ἐξευγενίζει τοὺς λαούς. Εἰδικῶς ὅμως ὡς πρὸς τὰς βλέψεις τῆς Ἰταλίας ὁ Μουσσολίνι ἐπανειλημμένως, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν μεγάλην συνέλευσιν τοῦ φασιστικοῦ κόμματος, τὴν συγκροτηθεῖσαν τὴν 10 Μαρτίου 1929, εἶπεν: «.... εἰς ἐκείνους δέ, οἵτινες παριστῶσιν ἕνα ἰταλικὸν ἐπιθετικὸν ἰμπεριαλισμόν, ὑπενθυμίζομεν, ὅτι ἡ Ἰταλία θέλει νὰ ζήσῃ ἐν εἰρήνῃ μὲ ὅλους τοὺς λαούς, ἰδίως δὲ μὲ τοὺς γείτονάς της». Ὁ φασισμὸς ἀποδέχεται τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα ὡς ἀνάγκην, χωρὶς ὅμως ν' ἀποδίδῃ εἰς αὐτὸ εἰδικὰ πλεονεκτήματα ἢ ἀπεριόριστον διάρκειαν. Σέβεται δέ, προστατεύει καὶ ὑπερασπίζει τὴν θρησκείαν, ἣν θεωρεῖ ὡς μίαν τῶν σημαντικωτέρων ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

Πρὸς τὰς θεωρίας ταύτας ἀντιστοιχεῖ ἡ νομοθεσία τοῦ φασισμοῦ, ἥτις ἐπραγματοποιήθη διὰ σειρᾶς νόμων, νομοθετικῶν διαταγμάτων καὶ διαταγμάτων. Ταῦτα ἐθεσπίσθησαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἰταλικοῦ καταστατικοῦ χάρτου τοῦ 1848 (Statuto), τὸν ὁποῖον κατὰ τύπους μὲν καὶ ἐν τῷ συνόλῳ του δὲν κατήργησαν, ἀλλ' οὐσιαστικῶς ἐτροποποίησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ ἀπολύτως νέον φασιστικὸν πολίτευμα νὰ μὴ ἔχῃ σχεδὸν τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὸ statuto. Διὰ τῆς νομοθεσίας ταύτης ἱδρύεται τὸ «σωματειακὸν κράτος» (Stato corporativo) καὶ ταυτίζεται τὸ φασιστικὸν κόμμα πρὸς τὸ κράτος. Τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν ἐν τῷ κράτει ἀσκεῖ ὁ πρωθυπουργός, ὅστις φέρει τοὺς ἑξῆς τίτλους: ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως, πρωθυπουργός, γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας. Ὁ πρωθυπουργὸς δὲν εἶναι ὑπεύθυνος εἰμὴ ἀπέναντι τοῦ βασιλέως, μόνον δὲ καθόσον ἀφορᾷ τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς ὑπ' αὐτὸν κυβερνήσεως. Δὲν ὑπόκειται, οὐδ' αὐτὸς οὐδ' ἡ ὑπ' αὐτὸν κυβέρνησις, εἰς κοινοβουλευτικὸν ἔλεγχον, τοὐναντίον δὲ ἀσκεῖ τοιοῦτον ἐπὶ τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Τύποις διορίζεται καὶ παύεται παρὰ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐπίσης διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργούς, προτάσει τοῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ τοὺς ὑφυπουργούς, προτάσει ὁμοίως τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἀπὸ συμφώνου μετὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ. Προεδρεύει αὐτοδικαίως τοῦ «Μεγάλου Φασιστικοῦ Συμβουλίου», ὅπερ συγκαλεῖ ὁπόταν κρίνῃ τοῦτο σκόπιμον, καθορίζων καὶ τὴν ἡμερησίαν αὐτοῦ διάταξιν. Δύναται διὰ πράξεως αὐτοῦ νὰ διορίζῃ ἐπὶ τριετεῖ θητείᾳ, μὲ τὴν δυνατότητα ἀνανεώσεως ταύτης, μέλη τοῦ Μ. Φ. Σ. καὶ νὰ ἀνακαλῇ τὸν τοιοῦτον διορισμὸν καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ. Προβαδίζει τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἀνωτάτου ἰταλικοῦ παρασήμου. Ἀπολαύει τῆς αὐτῆς νομικῆς προστασίας, ἧς καὶ ὁ βασιλεύς. Ἐν τῷ φασιστικῷ πολιτεύματι δὲν ὑπάρχουν οὐδ' εἶναι ἀνεκτὰ πολλὰ κόμματα. Ὑπάρχει ἓν μόνον κόμμα ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τοῦ κράτους, ὁλοκληρωμένον ἐν τῷ κράτει, κύριον τοῦ κράτους: τὸ φασιστικόν, οὗτινος ἡ βουλὴ δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις.

Τὸ φασιστικὸν κόμμα εἶναι ὠργανωμένον κατὰ τρόπον αὐστηρῶς συγκεντρωτικόν. Οἱ ὀπαδοί του ὑπόκεινται εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, εἶναι κατανεμημένοι εἰς ὁμίλους καὶ ὁμοσπονδίας καὶ διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς διοικήσεως τοῦ κόμματος, τοῦ Μ Φ Σ. καὶ τῶν ἀνὰ πενταετίαν συγκαλουμένων γενικῶν συνελεύσεών του. Ὑπερτάτη ἀρχὴ τοῦ κόμματος εἶναι τὸ Μ Φ Σ, ὅπερ εἶναι καὶ ὑπέρτατον ὄργανον τοῦ κράτους. Τὸ συμβούλιον τοῦτο συντονίζει καὶ ὁλοκληρώνει ἅπασαν τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐκ τῆς φασιστικῆς ἐπαναστάσεως πηγάσαντος καθεστῶτος. Τὰ μέλη του διαιροῦνται εἰς τρεῖς κλάσεις: 1) Μέλη ἐπ' ἀόριστον χρονικὸν διάστημα. 2) Μέλη, λόγῳ τοῦ ὑπουργήματος τὸ ὁποῖον κατέχουν καὶ δι' ὅσον χρόνον διαρκεῖ τοῦτο. 3) Μέλη ὀνομαζόμενα διὰ μίαν τριετίαν. Γραμματεὺς τοῦ Μ.Φ.Σ. εἶναι ὁ ἑκάστοτε γραμματεὺς τοῦ φασιστικοῦ κόμματος. Τὰ μέλη τοῦ Μ.Φ.Σ. παρέχουν τὰς ὑπηρεσίας των ἀμισθεί, χαίρουν δὲ ἀσυλίας πλὴν τῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀδικημάτων.

Τὸ Μ Φ.Σ. ἀσκεῖ νομοθετικὰ καθήκοντα εἰς τὰς παρὰ τοῦ νόμου ὁριζομένας περιστάσεις καὶ ὀφείλει νὰ γνωμοδοτῇ ἐπὶ παντὸς ἄλλου ζητήματος, πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, οἰκονομικοῦ, ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐφ' ὧν ἤθελεν ἐρωτηθῇ παρὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ὁμοίως γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῶν συνταγματικῆς φύσεως ζητημάτων, οἷον τῶν προνομιῶν τοῦ στέμματος, τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως τῆς κυβερνήσεως, τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου κλπ. Μεταξὺ δὲ τῶν σπουδαιοτέρων δικαιοδοσιῶν του εἶναι ὁ καταρτισμὸς τῶν καταλόγων, ἐξ ὧν ὁ βασιλεὺς θὰ ἔχῃ νὰ ἐκλέξῃ τοὺς καθέξοντας τὰ μεγάλα λειτουργήματα τῆς πολιτείας καὶ ἡ ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς λαϊκῆς ἐγκρίσεως ὑπόδειξις τῶν βουλευτῶν, οἵτινες προτείνονται παρὰ τῶν συνδικάτων.

Τὸ συνδικᾶτον ἐν τῷ φασιστικῷ πολιτεύματι ἀναγνωρίζεται ὡς θεσμὸς δημοσίου δικαίου καὶ εἶναι τὸ κύτταρον τόσον τῆς οἰκονομικῆς ὅσον καὶ τῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας. Δι' ἕκαστον ἐπάγγελμα (ἐργοδότου ἢ ἐργάτου), ἢ δι' ἕκαστον ἐλεύθερον τοιοῦτον, ἐντὸς δεδομένης τινὸς περιφερείας τὸ κράτος ἀναγνωρίζει καὶ ἐλέγχει ἓν καὶ μόνον συνδικᾶτον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περιλαμβάνῃ τὸ ἓν δέκατον τῶν μελῶν τοῦ ἐπαγγέλματος, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ συνδικάτου ἐργατῶν, ἢ νὰ ἀπασχολοῦνται παρὰ τῶν εἰς αὐτὸ ἐγγεγραμμένων ἐργοδοτῶν, προκειμένου περὶ συνδικάτου ἐργοδοτῶν, τοὐλάχιστον τὸ ἓν δέκατον τῶν εἰς ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ περιφερείᾳ ἐργαζομένων ἐργατῶν. Τὸ συνδικᾶτον αὐτοδικαίως ἐκπροσωπεῖ νομικῶς τὴν ὁλότητα τῶν μελῶν τοῦ ἐπαγγέλματος εἴτε ταῦτα εἶναι ἐγγεγραμμένα εἰς τὸ συνδικᾶτον εἴτε μή, τῆς ἐγγραφῆς μὴ οὔσης ὑποχρεωτικῆς. Τὸ συνδικᾶτον ἔχει ἐκ τοῦ νόμου τὸ δικαίωμα τοῦ συνάπτειν συλλογικὰς συμβάσεις ἐργασίας, ὑποχρεωτικὰς διὰ τὰ μέλη τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτὰ φορολογίας.

Ἅπαντα τὰ τοπικὰ συνδικᾶτα ἑνοῦνται εἰς ὁμοσπονδίας. Τὸ σύνολον τῶν ὁμοσπονδιῶν ἢ ἑνώσεων μιᾶς κατηγορίας ἀποτελεῖ τὴν «Ἐθνικὴν Συνομοσπονδίαν» τῆς κατηγορίας ταύτης. Τοιαῦται ἐθνικαὶ συνομοσπονδίαι εἶναι 13, ἤτοι 6 ἐργοδοτῶν, 6 ἐργατῶν καὶ μία ἐλευθέρων ἐπαγγελματιῶν καὶ καλλιτεχνῶν, παίζουν δὲ σημαντικώτατον ρόλον ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν βουλευτῶν. Αἱ συνδικαλιστικαὶ αὗται ὀργανώσεις ὑπάγονται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Σωματείων.

Τὸ κοινοβούλιον ἐκλέγεται ὡς ἑξῆς: Αἱ 13 ἐθνικαὶ συνομοσπονδίαι συντάσσουν κατάλογον προτάσεως ὑποψηφίων, διπλασίων εἰς ἀριθμὸν τῶν ἐκλεκτέων βουλευτῶν. Δύνανται προσέτι καὶ ἄλλα νομικὰ πρόσωπα, καθοριζόμενα ἐν τῷ νόμῳ, νὰ προτείνουν ὑποψηφίους, ἀλλὰ κατ' ἀριθμὸν ἴσον πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν. Αἱ οὕτω προτεινόμεναι ὑποψηφιότητες παραπέμπονται εἰς τὸ Μ Φ Σ, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ὑποχρεωτικαὶ ἀλλ' ἁπλῶς συμβουλευτικαί. Τὸ Μ Φ Σ ὑποδεικνύει κυριαρχικῶς τοὺς ὑποψηφίους ἐκ τῶν καταλόγων ἢ καὶ ἔξω αὐτῶν, τὸν δὲ τοιουτοτρόπως καταρτιζόμενον τελικὸν κατάλογον ὑποβάλλει πρὸς ἔγκρισιν εἰς τοὺς ἐκλογεῖς, εἰς οὓς τίθεται ἁπλῶς τὸ ἐρώτημα ἐὰν ἐγκρίνουν ἢ μὴ τὸν κατάλογον ὡς ἔχει. Οἱ ἐκλογεῖς δὲν δικαιοῦνται νὰ προβοῦν εἰς οὐδεμίαν τροποποίησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον νὰ ἀπαντήσουν καταφατικῶς ἢ ἀποφατικῶς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐγκρίσεως τοῦ καταλόγου προκαλοῦνται νέαι ἐκλογαί.

Ἐκλογεῖς εἶναι ὅλοι οἱ πολῖται, ἐφ' ὅσον ἄγουν τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ὑπὸ δὲ τὴν διπλῆν αἵρεσιν τοῦ γάμου καὶ τῆς πατρότητος, ἐφ' ὅσον ἄγουν τὸ 18ον. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ὀφείλουν νὰ πληροῦν ἕνα τοὐλάχιστον τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ νόμῳ ἀναγραφομένων ὅρων, ὡς λ.χ. εἴτε νὰ πληρώνουν ἄμεσον ἐτήσιον φόρον τοὐλάχιστον 100 λιρεττῶν, εἴτε νὰ καταβάλλουν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συνδικαλιστικὴν εἰσφοράν, εἴτε νὰ λαμβάνουν μισθὸν ἢ σύνταξιν εἰς βάρος προϋπολογισμοῦ τινος τοῦ κράτους, ἐπαρχίας, δήμου, ἢ καθιδρύματος ὑπαγομένου εἰς ἔλεγχον τοῦ κράτους, τῆς ἐπαρχίας ἢ τοῦ δήμου, εἴτε νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν κλῆρον. Ἐν τῷ οὕτως ἐκλεγομένῳ κοινοβουλίῳ δὲν ὑπάρχει οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀντιπολίτευσις, τὰ δὲ δικαιώματα αὐτοῦ εἶναι ὅλως περιωρισμένα.

Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶναι περιωρισμένη ἡ ἐλευθεροτυπία ἢ μᾶλλον αὕτη δὲν ὑπάρχει ποσῶς. Ὄντως ὁ τύπος δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ὄργανον ἐξυπηρετήσεως τοῦ φασισμοῦ. Ὁ διευθυντὴς ἢ ὁ ὑπεύθυνος συντάκτης παντὸς ἐκδιδομένου ἡμερησίου ἢ περιοδικοῦ φύλλου πρέπει νὰ τυγχάνῃ τῆς ἐγκρίσεως τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς δικαιοδοσίας τῆς ὁποίας ἐκδίδεται τὸ ἔντυπον. Τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἀναγνωρίζεται μόνον ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους. Αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι οὐδόλως εἶναι ἐξησφαλισμέναι. Αἱ ἐργατικαὶ τοιαῦται ὡς καὶ αἱ τῶν ἐργοδοτῶν περιορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου, ὅστις, θεωρῶν τὴν ἀπεργίαν καὶ τὸ λὸκ-ἄουτ ὡς ἀδικήματα στρεφόμενα κατὰ τῆς παραγωγῆς, ἀπαγορεύει καὶ κολάζει αὐτά. Πᾶν ἀδίκημα στρεφόμενον εἴτε κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἢ τῶν ἐκπροσωπούντων αὐτό, εἴτε κατὰ τῆς ἀσφαλείας ἢ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους, δικάζεται παρὰ τοῦ «Εἰδικοῦ Δικαστηρίου Ἀμύνης τοῦ Κράτους», εἰς ὃ ὑπήχθησαν καὶ ἄλλα τινὰ ἀδικήματα.

Τὸ φασιστικὸν κράτος ἰσχυρίζεται ὅτι χρησιμοποιεῖ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἣν συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του, εἰς τὴν διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς τάξεως ἀναγέννησιν τῆς ἐργασίας, ἧς καὶ ρυθμίζει τὴν λειτουργίαν διὰ διαφόρων νομοθετημάτων καὶ διὰ τοῦ χάρτου τῆς ἐργασίας, ὅστις, καίτοι μὴ ὢν νόμος, οὐχ ἧττον θεωρεῖται ἐν Ἰταλίᾳ ὡς θεμελιώδης τοιοῦτος. Ὁ χάρτης οὗτος τῆς ἐργασίας θεωρεῖ τὴν ἐργασίαν, ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς μορφάς, ὡς κοινωνικὸν καθῆκον καὶ τὴν προστατεύει. Ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως θεωρεῖ τὴν παραγωγὴν ἐν τῷ συνόλῳ της ὡς τι ἑνιαῖον μὲ ἑνιαίους ἀντικειμενικοὺς σκοπούς.

Διακηρύσσει τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, χαρακτηρίζων δὲ ὡς ζήτημα ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν ἰδιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς, καθιστᾷ τὸν ἐργοδότην ὑπεύθυνον ἀπέναντι τοῦ κράτους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἐλλείπει, ἢ εἶναι ἀνεπαρκής, τὸ κράτος παρεμβαίνει ἐνθαρρύνον, ἐλέγχον ἢ καὶ διαχειριζόμενον τὴν ἐπιχείρησιν.

Ἡ ἀλλαγὴ ἰδιοκτήτου μιᾶς ἐπιχειρήσεως δὲ καταργεῖ τὴν μετὰ τῶν ἐργατῶν σύμβασιν ἐργασίας, τοῦ νέου κυρίου τῆς ἐπιχειρήσεως ὑποχρεουμένου νὰ τηρήσῃ τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως.

Ἑτέρα τέλος πρωτοτυπία τοῦ πολιτεύματος εἶναι καὶ ἡ ἵδρυσις τῶν ὀργανώσεων Balilla καὶ Avanguardisti. Ἐν αὐταῖς περικλείονται ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τούτων τὰ παιδία ἀπὸ 8 ἕως 14 ἐτῶν ἡλικίας, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ οἱ ἀπὸ 14 ἕως 18 ἐτῶν ἔφηβοι, ἐν τῷ σκοπῷ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν ἀγωγῆς, ἃς τὸ κράτος ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐμονοπώλησεν, ἵνα δημιουργήσῃ τὴν τάξιν, ἥτις μελλοντικῶς θὰ ἰθύνει τὰ κοινὰ καὶ διαιωνίσῃ τὸ πολίτευμα.

Ὁ φασισμός, ὅστις κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐγκαθιδρύσεώς του ἔτη ἦτο μᾶλλον ἀντιπαθὴς παρὰ τῷ ἰταλικῷ λαῷ, προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ λόγῳ τῶν ἐπιτυχιῶν, ἃς ἐν γένει ἔσχεν, ἔφθασε νὰ γίνῃ ὁμοφώνως ἀσπαστὸς παρὰ τῆς μεγάλης πλειονότητος τοῦ λαοῦ. Ἀπόδειξις τούτου ὅτι κατὰ τὰς κατὰ Μάρτιον 1929 διενεργηθείσας ἐκλογάς, ἐπὶ 8.6[illegible] ψηφισάντων μόλις 136.168 ἐψήφισαν κατὰ τοῦ ὑποβληθέντος ἐπισήμου καταλόγου τῶν ὑποψηφίων τοῦ Μ. Φ. Σ., εὑρεθέντων καὶ 6.825 ἀκύρων ψηφοδελτίων. Ὄντως ἡ χρηστὴ διοίκησις ἐν γένει φαίνεται ὅτι ἀποκατεστάθη.

Μεγάλα δημόσια ἔργα συνετελέσθησαν. Ἡ ὁδοποιία, ἡ ἀποξήρανσις τῶν ἑλῶν, ἡ ἐξυγίανσις τῆς χώρας, ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς, ἡ συστηματικὴ ἀνάδειξις τῶν φυσικῶν ἢ τεχνητῶν καλλονῶν τῆς χώρας κλπ., δὲν εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων ἐπιτυχιῶν τοῦ καθεστῶτος. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου ἐπιτυχῶν ἐνεργειῶν τοῦ φασισμοῦ δύναται νὰ ἐξαρθῇ καὶ ἡ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1929 ὑπογραφεῖσα συνθήκη τοῦ Λατερανοῦ, δι' ἧς ἐξωμαλύνθη ἡ μακροχρόνιος διάστασις μεταξὺ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἰταλικοῦ κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Rocco*, «La trasformazione dello stato» (1927), «La dottrina politica del fascismo» (1925).—*Gentile*, «Che cos'è il fascismo» (1926), «Origini e dottrina del fascismo» (1929).—*G. Bottai*, «La carta del Lavoro» (1927).—*G. Montemayor*, «Lo Stato fascista» (1925).—*Ercelli*, L'educazione politica d'Italia e il fascismo» (192[illegible]).—*Goglia*, «Lo stato corporativo» (1927).—*Trentin*, «L'aventure italienne» (1928).—*Sforza*, «Les Batisseurs de l'Europe moderme» (1931).—*Ferrari*, «Le Régime fasciste italien» (1928).—*F. Nitti*, «Bolchevisme, fascisme et démocratie» (1926).—*F. Campo*, Les dictatures» (1930).—*Salvemini*, «La Terreur fasciste» (1930).—*H. Heller*, «Europa und der faschismus» (1931).—*Joseph-Barteleemy*, «Ἡ κρίσις τῆς συγχρόνου δημοκρατίας», μετάφρασις *Ἰωαν. Μελετοπούλου* 1932). *B. Mizkine-Guetzécitch*, «Les constitutions de l'Europe Nouvelle» (1930).—*F. Cambo*, Autour du fascisme italien» (1925).

Ι. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

φασίσται (ἰταλ. fascisti). Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ φασισμοῦ (βλ. λ.) ἐν Ἰταλίᾳ, καλούμενοι ἄλλως καὶ *μελανοχίτωνες* ἐκ τῶν μελανῶν ὑποκαμίσων, ἃ φέρουσιν ὡς διακριτικὸν ἔνδυμα.

φασιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς φασιστάς, ὁ τῶν φασιστῶν: «φασιστικὴ ὀργάνωσις».

φασκακίδαι (οἱ) (Phascacidae) /*Bot.*/. Οἰκογένεια κρυπτογαμικῶν φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βρύων*, περιλαμβάνουσα μικρότατα ἀτελῆ φυτὰ μὲ βραχέα βλαστίδια, ἁπλᾶ ἢ ὀλιγοκλαδώδη, φέροντα μικρὰ φύλλα, ἄνθη μονόοικα καὶ καρπὸν χαμαί. Γνωστὰ γένη τινὰ ἀναπτυσσόμενα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *βρουχία* (βλ. λ.).

Δ. Κ.

φάσκελο (τὸ) /*Λαογρ.*/. Ὑβριστικὸν σχῆμα, συμβολίζον τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν ἐπίδειξιν τοῦ ἀντίχειρος διὰ τοῦ δεικτικοῦ καὶ τοῦ μέσου, συγκεκλεισμένης τῆς χειρὸς εἰς πυγμήν. Τὸ σχῆμα τοῦτο, μνημονευόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀβιδίου (Fast. V 433—434), φαίνεται ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *σῦκον* καὶ ἦτο γνωστότατον εἰς τοὺς ἀρχαίους λαούς, καθὼς μαρτυροῦν πολυπληθῆ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα. Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἐνόμιζον αὐτὸ ἀλεξιτήριον τῆς ἐπηρείας τῶν δαιμόνων, τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν ἐμφαίνεται ... κάζεται ὅτι εἶχον καὶ τὰ διασωθέντα μνημεῖα, ὧν πλεῖστα φαίνονται φυλακτήρια, πρὸ πάντων προβασκάνια. Καὶ σήμερον πολλαχοῦ συνηθίζεται πρὸς ἀποτροπήν, καὶ μικρὰ αὐτοῦ ὁμοιώματα εἶναι συνήθη προβασκάνια, μάλιστα δ' ἐν Ἰταλίᾳ. Δὲν εἶναι ὅμως ὁ ἀλεξιτήριος ὁ μόνος, οὐδ' ὁ κύριος σκοπὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι δηλωτικὸν ἐσχάτης περιφρονήσεως. Ταύτην δὲ τὴν ἐξυβριστικὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ παρ' ἡμῖν (καλούμενον: φάσκελο, *σφάκελο, στρουντζος, πουλος*) καὶ ἐπιδεικνύεται

ός ἀποδοκιμασίαν ἢ χλευασμὸν ἐν ἀποτυχίᾳ ἢ ός ὀνειδισμὸν θρασέος ἀντιπάλου.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου: *φάσκελο* καὶ *σφάκελο*, δηῦται παρ' ἡμῖν καὶ ἄλλο ὑβριστικὸν σχῆμα, ἤτοι ἐπίδειξις τῆς δεξιᾶς χειρὸς μὲ ἐστραμμένην τὴν λάμην πρὸς τὸν ὑβριζόμενον καὶ διεσταλμένους ιινοειδῶς τοὺς δακτύλους. Τὸ σχῆμα τοῦτο, ερ ἄλλως καλεῖται καὶ *μοῦζα* ἢ *μοῦντζα*, εἶναι τὰ τὸν Ν. Πολίτην ἀπομίμησις χαρακτηριστιν κινήσεων ὑβριστικῆς ἐνεργείας, ἤτοι τῶν κισεων πρὸς χρίσιν τοῦ προσώπου τοῦ καθ' οὗ ὕβρις δι' ἀσβόλης, ἀποτελοῦν ἐπιβίωσιν τῶν άξεων τοῦ ἐθίμου τῆς διαπομπεύσεως (πομπή). ρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*: Ὑβριστικὰ σχήματα ἐν «Λαοχφ Σύμμ.», τ. Β' (1921), σ. 317 κ.ἑξ.]

φασκελώνω· δημοτ., καὶ *φασκελεύω* ἰδιωματ., βάλλω τά τινος φάσκελα, προβάλλων κατά τινος τὴν λάμην μὲ ἀνοικτὰ τὰ δάκτυλα, δεικνύω οὕτω ριφρόνησιν καὶ ἀποστροφήν, ἄλλως *μουτζώνω*· || θόλου, περιφρονῶ, ἀδιαφορῶ: «τὰ φασκέλωσα ὅλα ἔφυγα».

φασκιά (ἡ)· δημ., *φιτσὰ* καὶ *βαστσὰ* (τὰ) ἰδιωμ. τοῦ λατ fascia· ἡ ζώνη, ἡ ταινία, δι' ἧς πεώνουσι τὸ βρέφος· || τὸ σύνολον τῶν ἐνδυμάν τοι βρέφους, τὰ σπάργανα.

— *Ἐγκυκλ.*/ Ἡ *φασκιὰ* ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ειρίδωτον πουκαμισάκι, τὸ χειριδωτὸν ζουπουκι, τὴν μικρὰν στηθόφασκιαν, τὸ τριγωνισμέν χεροπάνι, τὸ στενὸν τριπλοδιπλωμένον βραπάνι, τὸ βαμβακερὸν σιλτεδάκι, τὸ μεγάλο τριγωνισμένον ποδοπάνι, τὴν φασκιὰν-ταινίαν, ἡ ὁποία ριστρέφεται ἄνωθεν ὅλων αὐτῶν καὶ δίδει εἰς βρέφος τὸ γνωστὸν μουμοειδὲς σχῆμα· οὕτως παργανωμένον τὸ βρέφος ἐτυλίσσετο εἰς τὴν νναν. Ἤδη τὰ ἄνω ἐν πολλοῖς κατηργήθησαν, ριορισθέντα εἰς τὸ πουκαμισάκι, τὴν φασκιὰνινιαν τοῦ στήθους, τὸ βρακόπανον καὶ τὸ φουανάκι, μακρὸν καὶ εὐρύχωρον. Α. Γ.–Γ.

Φασκίαι /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Φρούριον τῆς Μακενιας, ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527 565). Α. Θ. Σ.

φασκιολαρία (ἡ) (Fasciolaria) /*Ζωολ.*/. Γένος λακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαιολαριιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

/*Παλαιοζωολ.*/ Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων ύτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόν διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς οδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἄχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

φασκιολαριίδαι (οἱ) (Fasciolariidae) /*Ζωολ.*/. κογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίατος τῶν *προσθ. βραγχίων*, περιλαμβάνουσα εὐγέθη μαλάκια μὲ κόγχην ἀνώμαλον διηυλακωνην βαθέως. Ἀπαντῶσιν εἰς πλείστας θαλάσσας γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *φαιολαρία* (βλ.λ.) Δ. Ν. Π.

Φασκίον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς άκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βρύσεως τοῦ νομοῦ ράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ηθυσμῶν εἶχεν 147 κατοίκους καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ ν Τούρκων *Χαιζῆ Φακλῆ*.

φάσκιωμα (τό)· δημοτ., ἡ διὰ φασκιᾶς περιτύις καὶ περίδεσις· || ἰδίᾳ ἐπὶ βρεφῶν, περιτυλίσσω ι τῶν σπαργάνων καὶ περιδένω διὰ τῆς φαᾶς, σπαργανώνω.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Βλ. λ. *σπαργάνωσις*.

φασκιώνω· περιτυλίσσω καὶ περιδένω διὰ φαιᾶς, διὰ ταινίας· || ἰδίᾳ ἐπὶ βρεφῶν, περιτυλίσσω ι τῶν σπαργάνων, σπαργανώνω.

Φασκομήλι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας άμιδος (Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 356. Ἔχει ταδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον ρότερον ἐκαλεῖτο *Ν.στα*.

φασκομηλιά (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λίσφακος* (βλ. λ.).

Φασκομηλιά /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότης Κάτω Φυγαλίας (Ζούρτσης) τῆς ἐπαρχίαλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 192. ρότερον ἐκαλεῖτο *Μουιδρά*.

φασκόμηλο (τό). Κοινὴ ὀνομασία ἀφεψήματος μβανομένου ἀπὸ τῶν ἀπεξηραμμένων φύλλων φυτοῦ *ἐλελίσφακος ὁ φαρμακευτικός* (κοιν *φαμηλιά*). Τὸ ἀφέψημα τοῦτο λαμβάνεται συνήις ὡς ρόφημα τὸν χειμῶνα καὶ θεωρεῖται ὡς κατ' ἐξοχὴν θερμαντικὸν ποτόν.

φάσκος (ὁ). Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λίσφακος*.

φάσκω· λέγω, ἰσχυρίζομαι· μόνον εἰς τὴν φρ. *φάσκω καὶ ἀντιφάσκω*».

φασκωλαρκτίδαι (οἱ) (Phascolarctidae) /*Ζωολ.*/. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων*, περιλαμβάνουσα ἱκανοῦ μεγέθους ζῷα, διακρινόμενα ἐκ τοῦ εὐρώστου καὶ συνεπτυγμένου σώματός των, τῆς παχείας κεφαλῆς, τοῦ ἀμβλέους ρύγχους καὶ τῶν ἰσομήκων προσθίων καὶ ὀπισθίων ποδῶν των. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ ζεύγη, ἐντὸς τῶν δασῶν τῆς Αὐστραλίας καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων φυτῶν καὶ καρπῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *φασκώλαρκτος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φασκώλαρκτος (ἡ) (Phascolarctus) /*Ζωολ.*/. Γένος θηλαστικῶν μαρσιποφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φασκωλαρκτιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη ζῷα ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *φασκώλαρκτος ἡ φαιὰ* (Phascolarctus cinerea) ἥτις ἔχει σῶμα ἀτρακτοειδὲς καὶ εὔρωστον, κεφαλὴν βραχεῖαν, ἓξ κοπτῆρας εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα. ἐξ ὧν οἱ δύο μεσαῖοι ἐπιμηκέστεροι τῶν λοιπῶν, καὶ δύο εἰς τὴν κάτω, τέσσαρας δὲ γομφίους εἰς ἑκάστην σιαγόνα. Ἕκαστος ποὺς φέρει πέντε δακτύλους. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ κυνός. Εἶναι ζῷον νυκτόβιον, φυτοφάγον καὶ ζῇ κατὰ ζεύγη εἰς τὰ δάση τῆς μεσημβρινῆς Αὐστραλίας ἐνδιαιτώμενον ἐπὶ τῶν δένδρων. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓν μικρόν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὁποίου δεικνύει μεγάλην ἀφοσίωσιν. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ καταδιώκεται ἀπηνῶς διὰ τὸ κρέας του καὶ τὸ πολύτιμον δέρμα του, διὸ καὶ βαίνει νὰ ἐκλείψῃ τελείως. Δ. Ν. Π.

Φασκώλαρκτος ἡ φαιά.

— /*Παλαιοζωολ.*/ Ἀπολιθωμένα λείψανα *φασκωλάρκτων* εὑρέθησαν ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Αὐστραλίας. Γ. Κ. Γ.

φασκωληστής (ὁ) (Phascolestes Owen) /*Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τρικωνοδοντιδῶν πολυπρωτοδοντίων μαρσιποφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας Ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς Ἀγγλίαν. Γ. Κ. Γ.

φασκώλιον (τὸ) (Phascolium) /*Ζωολ.*/. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γεφυρίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιπουγκιλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσκοπικῶν ὑδροβίων σκωλήκων, διακρινομένων διὰ τὸ στόμα των, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ πολυπληθῶν προσακτρίδων. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

φασκωλογαλῆ (ἡ) (Phascologale) /*Ζωολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δασυουριδῶν*, περιλαμβάνον μικρόσωμα θηλαστικὰ ἀπαντῶντα ἐν Αὐστραλίᾳ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *φασκωλογαλῆ ἡ μακρουρος* (Phascologale longicauda), ἥτις ἔχει μέγεθος μεγάλου ἀρουραίου, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, ἀπολήγουσαν εἰς ὀξὺ ρύγχος, λαιμὸν βραχὺν καὶ χονδρὸν σῶμα εὔρωστον καὶ βραχύ, πόδας μᾶλλον βραχεῖς καὶ οὐρὰν μακροτάτην καὶ πολὺ τριχωτήν. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, τρέφεται ἐκ διαφόρων ἐντόμων καὶ πτηνῶν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

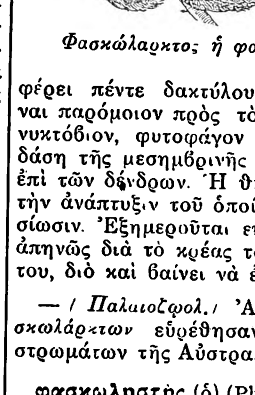

Φασκωλογαλῆ ἡ μάκρουρος.

φασκωλόδους (ὁ) (Phascolodon) /*Ζωολ.*/. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *χλαμυδοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον ἁπλουστάτους ὑδροβίους ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα κολοβὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ ὀξύληκτον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ μέρος. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

φασκωλοθήριον (τὸ) (Phascolotherium Owen) /*Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τρικωνοδοντιδῶν πολυπρωτοδοντίων μαρσιποφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς Ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς Ἀγγλίαν. Γ. Κ. Γ.

φασκωλομυΐδαι (οἱ) (Phascolomyidae) /*Ζωολ.*/. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων*, περιλαμβάνουσα μικρόσωμα ἢ μετριόσωμα θηλαστικὰ ἀπαντῶντα ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ καὶ ὧν κυριώτερον γένος εἶναι ὁ *φασκωλόμυς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φασκωλόμυς (ὁ) (Phascolomys) /*Ζωολ.*/. Γένος θηλαστικῶν *μαρσιποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασκωλομυϊδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Αὐστραλίᾳ. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν γνωστότερον εἶναι ὁ *φασκωλόμυς ὁ μεγακέφαλος* (Phascolomys megacephalus), ὅστις ἔχει σῶμα εὔρωστον, ἀτρακτοειδές, 24 ὀδόντας, τρίχωμα παχύ, οὐρὰν ὑποτυπώδη, πόδας βραχεῖς, ὧν ἕκαστος φέρει πέντε δακτύλους μετὰ ἰσχυρῶν ὀνύχων. Οἱ ἀνατομικοί του χαρακτῆρες παρουσιάζουσι μεγάλας ἀναλογίας μὲ τοὺς τῶν τρωκτικῶν. Εἶναι ἥμερα καὶ δειλὰ ζῷα. Ὀρύσσουσι στοὰς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ὅπου διέρχονται ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν κρατοῦντα τὸ σῶμά των συνεσπειρωμένον. Ἐξέρχονται μόνον κατὰ τὴν νύκτα διὰ νὰ εὕρωσι τὴν τροφήν των, ἥτις συνίσταται ἀποκλειστικῶς ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ τρία ἕως τέσσαρα νεογνά. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως τρεφόμενοι διὰ διαφόρων χόρτων, ὀπωρῶν καὶ ἄρτου καὶ ἀναπαράγουσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

Φασκωλόμυς ὁ μεγακέφαλος.

—/*Παλαιοζωολ.*/ Ἀπολιθωμένα λείψανα *φασκωλομυῶν* εὑρέθησαν ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων εἰς Αὐστραλίαν. Γ. Κ. Γ.

φάσκωλος (ὁ)· δερματίνη πήρα μικρά, *μάρσιπος*.

φασκωλόσωμα (τὸ) (Phascolosoma) /*Ζωολ.*/. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γεφυρίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιπουγκουλιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Φασλῆς, *Διονύσιος*. Πελοποννήσιος λόγιος κληρικός, σύγκελλος, ἀκμάσας εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ αἰῶνος. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1818 τὸ ἔργον τοῦ Ἑρμάνου Καρόλου Τίλλερ «Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς πηγάσαντος πολέμου».

Φάσλι, ἢ *Φάσηλι* /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου. Κάτ. 75 περίπου, πάντες σχεδὸν Ὀθωμανοί. Α. Κ. Α.

φάσμα, —ατος (τό)· πᾶν ὅ,τι φαίνεται, τὸ φάντασμα: «φάσμα ἀνδρὸς» φάντασμα ἀνδρός, φαινομένη παρουσία ἢ ἐμφάνισις· «ἡ ἀρρώστεια τὸν κατήντησε φάσμα» τὸν ἐξήντλησε, τὸν κατήντησε σκελετώδη ἀγνώριστον || φαινόμενον, ὁμοίωμα, εἰκών: «τὸν φονέα καταδιώκει τὸ φάσμα τοῦ θύματός του» || σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οἰωνός || τέρας, τερατῶδες πρᾶγμα· || ἡ σειρὰ τῶν χρωμάτων, εἰς ἃ ἀναλύεται τὸ φῶς διερχόμενον διὰ πρίσματος: «ἡλιακὸν φάσμα» || ἐπὶ προσωποποιήσεων: «τὸ φάσμα τῆς νόσου», «τὸ φάσμα τῆς πείνης», «τὸ φάσμα τοῦ πολέμου».

— *Φυσικ.*/ Πρῶτος ὁ Νεύτων, ἐν ἔτει 1666, ἀντελήφθη ὅτι τὸ ἡλιακὸν φῶς, παρατηρούμενον διὰ μέσου ὑαλίνου πρίσματος, διασπᾶται εἰς ἐγχρώμους ταινίας, ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ ταύτης ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ λευκὸν φῶς δὲν εἶναι ἁπλοῦν, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐξ ἄλλων ἁπλουστέρων ἀκτινοβολιῶν, αἱ ὁποῖαι εἰς συνεχῆ διαδοχὴν παρουσιάζουν τὰ ἀκόλουθα χρώματα: *ἐρυθρόν, πορτοκαλιόχρουν, κίτρινον, πράσινον, κυανοῦν* καὶ *ἰῶδες*. Τὴν ἔγχρωμον ταινίαν τὴν προκύπτουσαν ἐκ τῆς ἀναλύσεως, τοῦ λευκοῦ φωτὸς ἐκάλεσεν ὁ Νεύτων *φάσμα*, ἔκτοτε δὲ ὁ ὅρος οὗτος ὑποδηλοῖ μέχρι σήμερον τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἀναφαίνεται ὅταν τὸ φῶς οἱασδήποτε πηγῆς ἀναλύεται εἰς τὰ ἁπλᾶ αὐτοῦ χρώματα τῇ βοηθείᾳ οἱασδήποτε συσκευῆς ἀναλύσεως ἢ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτός.

Εἰς ἕκαστον τῶν ἁπλῶν χρωμάτων τοῦ φάσματος ἀντιστοιχεῖ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῶν κυμάνσεων, ὡρισμένον μῆκος κύματος, εἰς δὲ τὸ ἡλιακὸν φάσμα ἡ ὁρατὴ περιοχὴ αὐτοῦ περιλαμβάνει μήκη κύματος μεταξὺ τοῦ ὁρίου 0,8 μ ($\mu = 10^{-6}$ mm), τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἄκραν ἐρυθρὰν περιοχήν, καὶ 0,4 μ, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἄκραν ἰώδη περιοχήν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ὁρατῆς περιοχῆς, τὸ ἡλιακὸν φάσμα περιλαμβάνει καὶ τὴν ὑπερέρυθρον περιοχήν, κειμένην πέραν τῆς ἐρυθρᾶς περιοχῆς καὶ ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἀκτινοβολίας, ὧν τὰ μήκη κύματος εἶναι μεγαλύτερα τοῦ 0,8 μ., ὡς καὶ τὴν ὑπεριώδη περιοχήν, ἡ ὁποία κεῖται πέραν τῆς ἰώδους περιοχῆς καὶ περιλαμβάνει ἀκτινοβολίας, ὧν τὰ μήκη κύματος εἶναι μικρότερα τοῦ 0,4 μ. Αἱ ἀκτινοβολίαι τόσον τῆς ὑπερερύθρου ὅσον

Digitized by Google

καὶ τῆς ὑπεριώδους περιοχῆς δὲν εἶναι ἀντιληπταὶ διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως, ἤτοι εἶναι ἀόρατοι εἰς ἡμᾶς, διότι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως ἡμῶν, ἐκ φυσιολογικῆς κατασκευῆς, διεγείρεται μόνον ὑπὸ τῶν ἀκτινοβολιῶν τῆς λίαν περιωρισμένης περιοχῆς τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, τῶν ὁποίων τὰ μήκη κύματος περιλαμβάνονται μεταξὺ 0,8 μ. καὶ 0,4 μ. Ἐν τούτοις καὶ αἱ ἀόρατοι περιοχαὶ τοῦ φάσματος ἐλέγχονται δι' ἄλλων διατάξεων ὡς ἐκ τῶν ἰδιαζουσῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν. Οὕτως ἡ ὑπερέρυθρος περιοχή, ὡς ἐκ τῆς ἐντόνου θερμικῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν παρέχει, ἐλέγχεται τῇ βοηθείᾳ εὐπαθῶν θερμικῶν διατάξεων, ἐνῷ ἡ ὑπεριώδης περιοχή, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἱκανότητος αὐτῆς πρὸς χημικὴν δρᾶσιν καὶ διέγερσιν φθορισμοῦ, ἐλέγχεται διὰ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς ἢ διὰ φθοριζουσῶν οὐσιῶν. Ἅπασαι αἱ ἀκτινοβολίαι αἱ περιεχόμεναι ἐν τῇ ὁρατῇ καὶ ταῖς ἀοράτοις περιοχαῖς τοῦ φάσματος εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ διαφέρουν μεταξὺ των μόνον ὡς πρὸς τὸ μῆκος τοῦ κύματος.

Τὸ φάσμα, τὸ ὁποῖον παρέχει τὸ ἡλιακὸν φῶς, παρατηρεῖται ὡς ἑξῆς: Ἀπομονοῦμεν τῇ βοηθείᾳ ἡλιοστάτου δέσμην ἡλιακῶν ἀκτίνων S, τὴν ὁποίαν

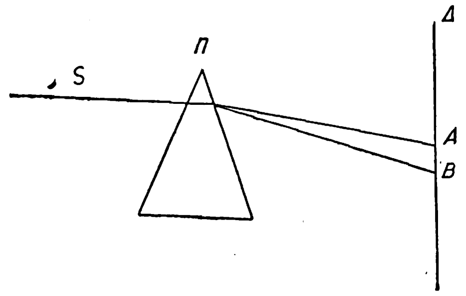

Διάταξις σχηματισμοῦ ἡλιακοῦ φάσματος.

ἀφήνομεν νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ πρίσματος, ὅτε τὸ φάσμα ἀναφαίνεται ἐπὶ τοῦ διαφράγματος Δ μεταξὺ Α καὶ Β· καὶ εἰς Α μὲν ἐμφανίζεται ἡ ἄκρα ἐρυθρὰ περιοχή, εἰς Β δὲ ἡ ἰώδης.

Εἰς τὸν παρατιθέμενον πίνακα φασμάτων τὸ φάσμα ὑπ' ἀριθ. 1 δεικνύει τὴν ὁρατὴν περιοχὴν τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ αἱ παρατηρούμεναι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ φάσματος καλοῦνται *γραμμαὶ* ἢ *ῥαβδώσεις* τοῦ Fraunhofer, ἐκ τοῦ πρώτου παρατηρήσαντος αὐτάς. Αἱ κύριαι γραμμαὶ Fraunhofer σημειοῦνται ἐν τῷ φάσματι διὰ γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου.

Γενικῶς ὅλα τὰ σώματα, ὅταν ἀχθοῦν εἰς φωτοβολίαν, παρέχουν φάσμα, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ὡς *φάσμα ἐκπομπῆς*. Ἐφ' ὅσον ἐν τῷ φάσματι δὲν εἶναι δυνατόν, ὅσον καὶ ἂν λεπτύνωμεν τὴν σχισμὴν δι' ἧς διέρχεται ἡ δέσμη καὶ ὅσον ἂν χρησιμοποιήσωμεν μεγαλυτέρας διασκεδαστικῆς δυνάμεως συσκευάς, νὰ ἐπιτύχωμεν κεχωρισμένα εἴδωλα τῶν σχισμῶν (τοῦτο δὲ συμβαίνει ὅταν τὰ διάφορα μήκη κύματος καὶ χρώματα διαδέχωνται ἄλληλα συνεχῶς ἐντὸς ἐκτενοῦς περιοχῆς), τὸ φάσμα λέγεται *συνεχές*. Τοιοῦτον φάσμα ἐκπομπῆς παρέχουν τὰ στερεὰ καὶ ὑγρά, ὅταν διὰ πυρακτώσεως ἀχθοῦν εἰς φωτοβολίαν.

Ὁ δεύτερος τύπος φασμάτων, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ χαρακτηριστικῶν μεμονωμένων εἰδώλων τῆς σχισμῆς διεσπαρμένων ἐν τῷ φάσματι, παρέχεται ὑπὸ τῶν ἀερίων καὶ ἀτμῶν ὅταν διὰ πυρακτώσεως ἀχθοῦν εἰς φωτοβολίαν. Τὰ φάσματα τοῦ τύπου τούτου καλοῦνται *ἀσυνεχῆ* καὶ διακρίνονται εἰς *φάσματα γραμμῶν* ἢ *ῥαβδώσεων*, ὡς π. χ. τὸ φάσμα τοῦ ὑδρογόνου, ὅπερ παρατηροῦμεν εἰς σωλῆνας Plücker ἢ Geissler, τὸ φάσμα τοῦ καλίου καὶ νατρίου (εἰς φλόγα λύχνου Bunsen) καὶ εἰς *φάσματα ταινιῶν* ὡς φάσματα ἀλάτων τοῦ ἀσβεστίου καὶ τοῦ φωταερίου (κῶνος κυανοῦς).

Εἰς τὰ φάσματα γραμμῶν τὰ εἴδωλα τῆς σχισμῆς, ἤτοι αἱ φασματικαὶ γραμμαί, ἀναφαίνονται μεμονωμέναι, ἐνῷ εἰς τὰ φάσματα ταινιῶν ἀναφαίνονται κατὰ σωροὺς γραμμῶν μεμονωμένους, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν φασματικῶν γραμμῶν ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένων. Τὰ ἀσυνεχῆ φάσματα χαρακτηρίζουν τὴν οὐσίαν, ἐξ ἧς προέρχονται, καὶ σήμερον δεχόμεθα ὅτι τὰ μὲν φάσματα γραμμῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ἀτόμου τῆς ἐκπεμπούσης αὐτὰ οὐσίας, ἐνῷ τὰ φάσματα ταινιῶν χαρακτηρίζουν τὸ μόριον τῆς οὐσίας.

Τὰ φάσματα τῶν σωμάτων δύνανται ἄριστα νὰ χρησιμεύσωσι διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς φύσεως αὐτῶν. Σήμερον παραδέχονται ὅτι ἕκαστον στοιχεῖον δὲν παρέχει ἓν μόνον φάσμα, ἀλλὰ πολλὰ τοιαῦτα, τῶν ὁποίων ἡ μορφὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς διεγέρσεως.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φασμάτων γραμμῶν καὶ φασμάτων ταινιῶν ἡ θέσις τῶν γραμμῶν ἐν τοῖς φάσμασιν ἀκολουθεῖ ὡρισμένους νόμους, οἱ ὁποῖοι εἶναι χαρακτηριστικοὶ δι' ἑκάστην τῶν ἄνω κατηγοριῶν φασμάτων. Τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ἡ θέσις τῶν γραμμῶν εἰς τὰ φάσματα γραμμῶν, ἀνεκάλυψεν ἐμπειρικῶς πρῶτος ὁ Balmer εἰς τὸ ἀτομικὸν φάσμα τοῦ ὑδρογόνου, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἐὰν διεγείρωμεν ὑδρογόνον περιεχόμενον εἰς φασματοσκοπικὸν σωλῆνα τύπου Geissler. Οὕτω τὰ μήκη κύματος τῶν φασματικῶν γραμμῶν τοῦ ὑδρογόνου, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ ὁρατῇ περιοχῇ τοῦ φάσματος αὐτῶν, περιλαμβάνονται ἐν τῷ τύπῳ:

$$\frac{1}{\lambda} = N = R\left(\frac{1}{2^2} - \frac{1}{m^2}\right)$$

ὅπου τὸ m λαμβάνει κατὰ σειρὰν τὰς τιμὰς 3, 4, 5, 6, 7 καὶ ὅπου λ παριστᾷ τὸ μῆκος κύματος εἰς μονάδας Ångstrom (Å), N τὸν ἀριθμὸν κυμάτων τὸν περιεχόμενον εἰς 1cm καὶ R σταθεράν, τῆς ὁποίας ἡ ἀριθμητικὴ τιμὴ εἶναι 109677,81 cm^{-1} καὶ ὡς κατεδείχθη ὑπεισέρχεται εἰς ὅλους τοὺς τύπους τῶν φασματικῶν σειρῶν. Τὸ ἀτομικὸν ὅμως φάσμα τοῦ ὑδρογόνου, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω φασματικῶν γραμμῶν, περιέχει καὶ ἄλλας τοιαύτας. Οὕτως ὁ Lyman ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν ἄκραν ὑπεριώδη περιοχὴν δύο γραμμὰς ἐν τῷ φάσματι τοῦ ὑδρογόνου, αἱ ὁποῖαι παρέχονται διὰ τοῦ τύπου:

$$N = R\left(\frac{1}{1^2} - \frac{1}{m^2}\right)$$

ὅπου ἡ σταθερὰ R συμπίπτει πρὸς τὴν σταθερὰν τοῦ τύπου Balmer, ὁ δὲ m λαμβάνει τὰς τιμὰς 2 καὶ 3. Αἱ ὡς ἄνω γραμμαὶ ἀποτελοῦν τὰ πρῶτα μέλη τῆς φασματικῆς *σειρᾶς Lyman*. Ἀκολούθως ὁ Paschen ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ ὑπερερύθρῳ περιοχῇ τοὺς δύο πρώτους ὅρους τῆς σειρᾶς.

$$N = R\left(\frac{1}{3^2} - \frac{1}{m^2}\right)$$

καλουμένης *σειρᾶς Paschen*. Ὁ Brackett ἀνεκάλυψεν ἐπίσης ἐν τῇ ἀκροτάτῃ ὑπερερύθρῳ περιοχῇ τοὺς δύο πρώτους ὅρους τῆς σειρᾶς:

$$N = R\left(\frac{1}{4^2} - \frac{1}{m^2}\right)$$

γνωστῆς σήμερον ὑπὸ τὸν ὅρον *σειρὰ Brackett*. Τέλος ὁ Pfund ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν ἀκροτάτην ὑπερέρυθρον περιοχὴν τὸν πρῶτον ὅρον τῆς σειρᾶς

$$N = R\left(\frac{1}{5^2} - \frac{1}{m^2}\right)$$

Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι τὸ πλῆρες φάσμα τῶν ἀτόμων τοῦ ὑδρογόνου ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν σειρῶν γραμμῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κυμάτων παρέχεται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ τύπου:

$$N = R\left[\frac{1}{n^2} - \frac{1}{m^2}\right]$$

ὁ ὁποῖος καλεῖται *γενικευμένος τύπος τοῦ Balmer*.

Αἱ παράμετροι n καὶ m εἶναι ἀκέραιοι ἀριθμοί, δίδοντες δὲ εἰς τὸν n τὰς τιμὰς 1, 2, 3... καὶ εἰς τὸ m ἑκάστοτε τιμὰς ἀκεραίας μεγαλυτέρας τοῦ n, εὑρίσκομεν τὰς διαφόρους σειράς.

Ἡ καταπληκτικὴ συμφωνία, ἡ ὁποία παρετηρήθη μεταξὺ τῶν ἐξαγομένων τοῦ ἐμπειρικοῦ τύπου του Balmer καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παρατηρήσεως, ἤγαγεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἀναμφιβόλως ἡ ἀκριβὴς θεωρητικὴ ἑρμηνεία τῶν φασμάτων ἔπρεπε νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν διὰ θεωρητικῆς ὁδοῦ εὕρεσιν τοῦ τύπου τοῦ Balmer, τοῦτο δὲ ἐπέτυχε πράγματι βραδύτερον ὁ Bohr στηριζόμενος ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν κβάντα.

Ὁμοιοτρόπως πρὸς τὰ φάσματα γραμμῆς, ἅτινα φαίνονται ὅτι σχηματίζονται καθ' ὡρισμένον νόμον, καὶ τὰ φάσματα ταινιῶν δεικνύουν ὅτι σχηματίζονται καθ' ὡρισμένον νόμον, ὁ ὁποῖος ἐξηγήθη θεωρητικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τοῦ Bohr.

Ἐκτὸς τῶν αὐτοφώτων σωμάτων, καὶ τὰ σκοτεινὰ σώματα παρέχουν χαρακτηριστικὰ φάσματα. Οὕτως ἐὰν διὰ διαλύματος χλωροφύλλης ἐν οἰνοπνεύματι διαβιβάσωμεν καταλλήλως λευκὸν φῶς, τότε εἰς ὡρισμένας περιοχὰς τοῦ συνεχοῦς φάσματος τοῦ λευκοῦ φωτός, καὶ δὴ περὶ τὴν ἐρυθρὰν περιοχήν, ἀναφαίνεται σκοτεινὴ ταινία. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι τὸ οἰνοπνευματικὸν διάλυμα τῆς χλωροφύλλης ἔχει τὴν ἱκανότητα ν' ἀπορροφῇ ἀκτινοβολίας ὡρισμένου μήκους κύματος τῆς ἐρυθρᾶς περιοχῆς τοῦ φάσματος. Ἡ ὡς ἄνω ἀπορρόφησις εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς χλωροφύλλης. Ἀνάλογον φάσμα δεικνύει τὸ αἷμα.

Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀπορροφούντων σωμάτων διακρίνομεν ἀπορροφήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸν τύπον γραμμῶν, καὶ ἀπορροφήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸν τύπον ταινιῶν. Συνήθως αἱ ταινίαι δὲν ἀναλύονται εἰς γραμμάς, ἀλλ' ἀποτελοῦν εὐρεῖαν ταινίαν εἰς τὸ φάσμα. Τὰ ὡς ἄνω φάσματα χαρακτηρίζονται ὡς *φάσματα ἀπορροφήσεως*.

Ἀπορροφήσεις τύπου γραμμῶν προκαλοῦν συνήθως μεταλλικοὶ ἀτμοὶ ὑπὸ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, τὸ δὲ φάσμα ἀπορροφήσεως αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀντιστροφὴν τοῦ φάσματος ἐκπομπῆς. Οὕτω εἰς τὸ μῆκος κύματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ φάσμα ἐκπομπῆς φωτεινὴ γραμμή, εἰς τὸ φάσμα ἀπορροφήσεως ἀντιστοιχεῖ σκοτεινὴ γραμμή.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ ἐν τῇ φυσικῇ χαρακτηρίζεται ὡς ἀντιστροφὴ τῶν φασματικῶν γραμμῶν, εἶναι ἄμεσως συνέπεια τοῦ νόμου τοῦ Kirchoff καθ' ὃν ἕκαστον σῶμα ἀπορροφεῖ ἐκεῖνα τὰ μήκη κύματος, τὰ ὁποῖα καὶ ἐκπέμπει, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι τόσον κατὰ τὴν ἀπορρόφησιν ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐκπομπὴν τὸ σῶμα εὑρίσκεται ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας.

Ἄριστον παράδειγμα φάσματος ἀπορροφήσεως εἶναι τὸ ἡλιακὸν φάσμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐμφανίζονται αἱ σκοτειναὶ φασματικαὶ γραμμαὶ τοῦ Fraunhofer. Ὄντως τὸ συνεχὲς φάσμα, τὸ ὁποῖον παρέχει τὸ ἡλιακὸν φῶς, προέρχεται ἐκ τοῦ εἰς λίαν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν εὑρισκομένου ἡλιακοῦ πυρῆνος. Εἰς τὴν πλήρη ὅμως ἀτμῶν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Ἡλίου λαμβάνουν χώραν ἀπορροφήσεις ὡρισμένων μηκῶν κυμάτων, χαρακτηριζόντων τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα περιέχονται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ Ἡλίου.

Προκειμένου περὶ τῆς σπουδῆς τῶν φασμάτων καὶ τοῦ καθορισμοῦ ἰδίᾳ ἐν τοῖς φάσματι γραμμῶν καὶ ταινιῶν τῶν διαφόρων γραμμῶν, καθορίζομεν τὸ μῆκος κύματος αὐτῶν.

Συνήθως τὸ μῆκος κύματος τῶν φασματικῶν γραμμῶν ἐκφράζεται εἰς μονάδας Ångström. Ἡ μονὰς αὕτη παρίσταται συμβολικῶς διὰ Å. Εἶναι δὲ 1 Å=10^{-7}mm. Ἀντ' αὐτῆς χρησιμοποιεῖται πολλάκις τὸ ἑκατομμυριοστὸν τοῦ χιλιοστομέτρου, τὸ ὁποῖον παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου 1 μ μ=10^{-6}mm. Ἡ ἐρυθρὰ περιοχὴ τοῦ φάσματος ἐκτείνεται ἀπὸ 7230—6470 Å, ἡ πορτοκαλιόχρους ἀπὸ 6470—5850 Å, ἡ κιτρίνη ἀπὸ 5850—5750 Å, ἡ πρασίνη ἀπὸ 5750—4920 Å ἡ κυανῆ ἀπὸ 4920—4240 Å καὶ ἡ ἰώδης ἀπὸ 4240—3970 Å. Ἡ ὑπεριώδης περιοχὴ ἐκτείνεται ἀπὸ 3970 μέχρι 200 Å, ἡ δὲ ὑπερέρυθρος ἀπὸ 7230 μέχρι 0,3 mm.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—*[Ἀστρον.]* Βλ. *φασματοσκοπία ἀστρονομική*.

—**φάσμα *ἐνδοερυθρὸν*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἐνδοερυθρὸν φάσμα*.

—**φάσμα *ἡλιακὸν*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἡλιακὸν φάσμα* καὶ *Ἥλιος* (τ. ΙΒ, σ. 255 β').

—**φάσμα *μαγνητικὸν*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *μαγνητικὸν φάσμα* καὶ *μαγνητισμός*.

—**«Φάσματος» *ὑπόθεσις*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1848 Ἄγγλοι ναῦται τοῦ ἐν Πάτραις ὁρμοῦντος ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Φάσμα» συνελήφθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἐπὶ τῆς προκυμαίας, ὡς ταράσσοντες ἐκ μέθης τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ προσβάλλοντες τὰ δημόσια ἤθη. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ναῦται τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ ἀπελύθησαν. Τὸ οὐσιαστικῶς ἀσήμαντον τοῦτο ἐπεισόδιον, προστεθὲν εἰς ἄλλα τινὰ γεγονότα, ὡς τὸ τοῦ Ἰουδαίου τυχοδιώκτου Πατσιφίκου, ἐπισυμβάντα καθ' ἅπασαν τὴν δεκαετίαν ἐκείνην (1840—1850), καθ' ἣν ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ τοῦ λόρδου Πάλμερστον διέκειτο λίαν ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐξευρέθη ὑπὸ ταύτης ὡς νέα ἀφορμὴ ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πρῶτον ναυτικὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἀγγλικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ναύαρχον Πάρκερ, ἐπεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας Θωμᾶ Οὐάϊς αὐστηρότατον τελεσίγραφον, δι' οὗ, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀπῃτεῖτο καὶ ἱκανοποίησις ἐντὸς 24 ὡρῶν διὰ τὴν δῆθεν προσβολὴν τῶν ναυτῶν τοῦ «Φάσμα» καὶ δὴ χρηματικὴ ποινὴ ἐκ 500 λιρῶν στερλινῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέκρουσε διαρρήδην πάσας τὰς παραλόγους ταύτας ἀπαιτήσεις τῆς Ἀγγλίας. Ἐπηκολούθησε στενότατος ἀποκλεισμὸς τῆς Ἑλλάδος μέχρις Ἀπριλίου 1850. Τὴν 15 Ἀπριλίου ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἕλλην ὑπουργὸς Λόντος, κατόπιν συσκέψεως τῆς βουλῆς, ἀπέστειλε τῷ Οὐάϊς ἐπιστολὴν ἐκφράζουσαν τὴν θλῖψιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ γενομένῃ δῆθεν προσβολῇ εἴς τινας ἀξιωματικοὺς καὶ ναύτας τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου «Φάσματος». Τελικῶς, συμφώνως τῇ ὑπογραφείσῃ ἐν Ἀθήναις μεταξὺ Οὐάϊς καὶ τοῦ Λόντου συμβάσει (6 Ἰουλίου 1850), «πᾶσαι αἱ αἰτήσεις αἱ ὑποβληθεῖσαι τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει διὰ τῆς ἀπὸ 5 Ἰανουαρίου 1850 διακοινώσεως τοῦ Οὐάϊς θεωροῦνται ὡς ἱκανοποιηθεῖσαι παρ' αὐτῆς, ἐκτὸς τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ Πατσιφίκου...»

Σ. Φ.

φάσμα (τὸ) (Phasma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φασμιδῶν*, περι-

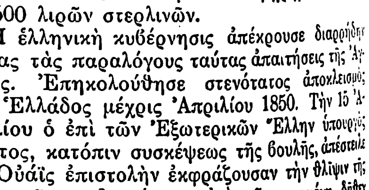

Φάσμα τὸ φύλλον.

λαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *φάσμα τὸ φύλλον* (Ph...

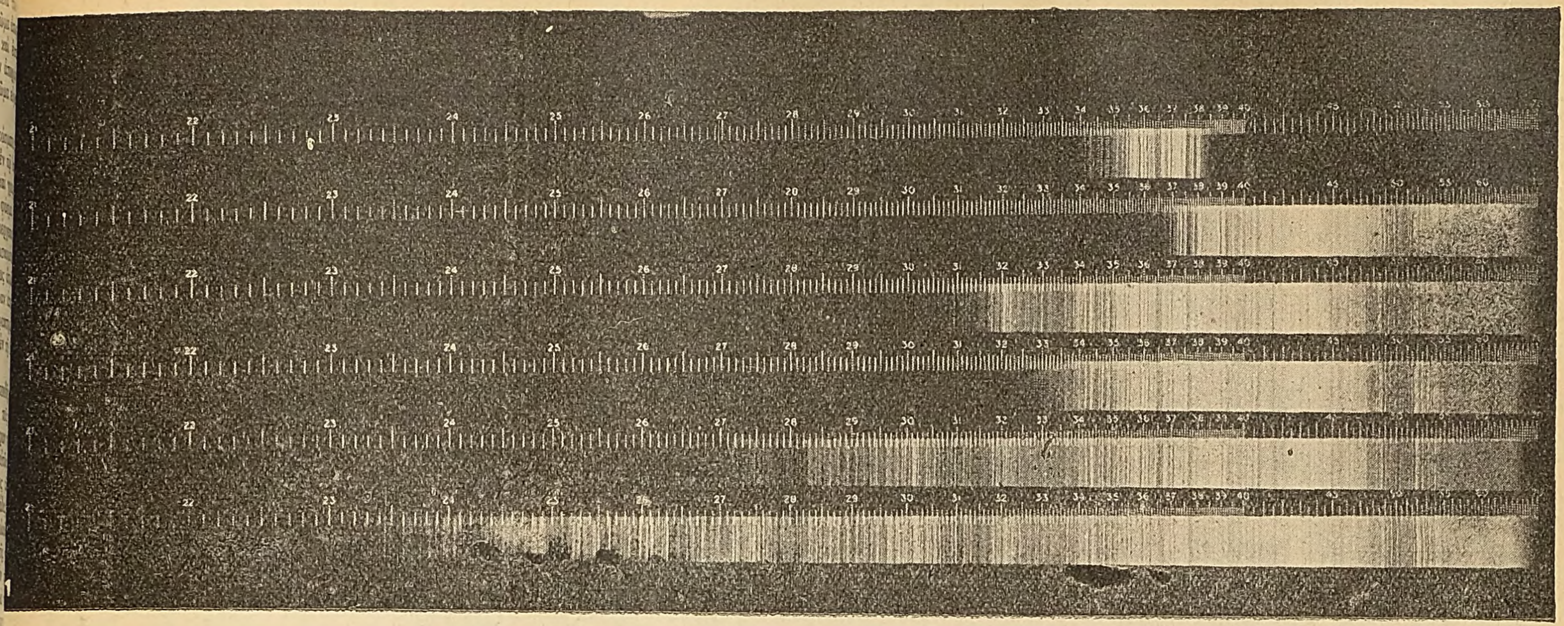

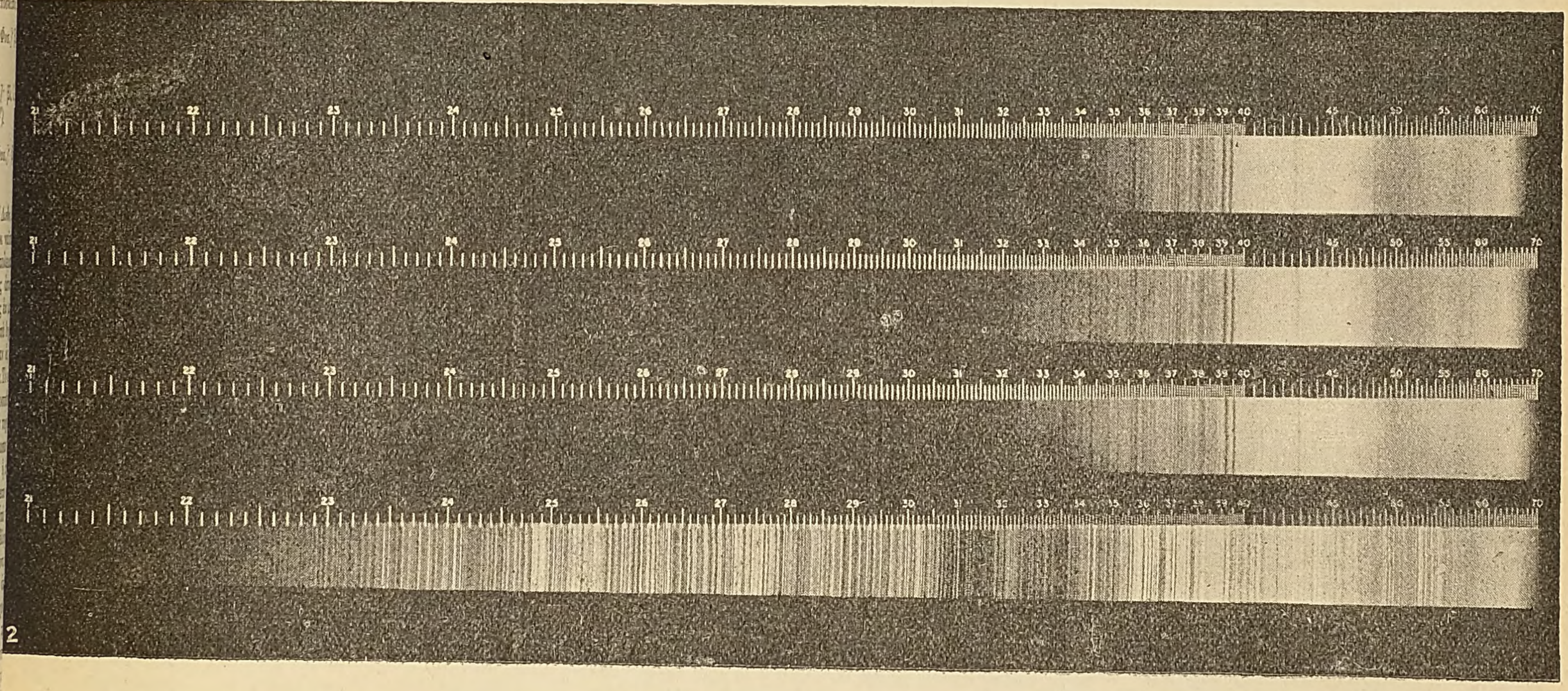

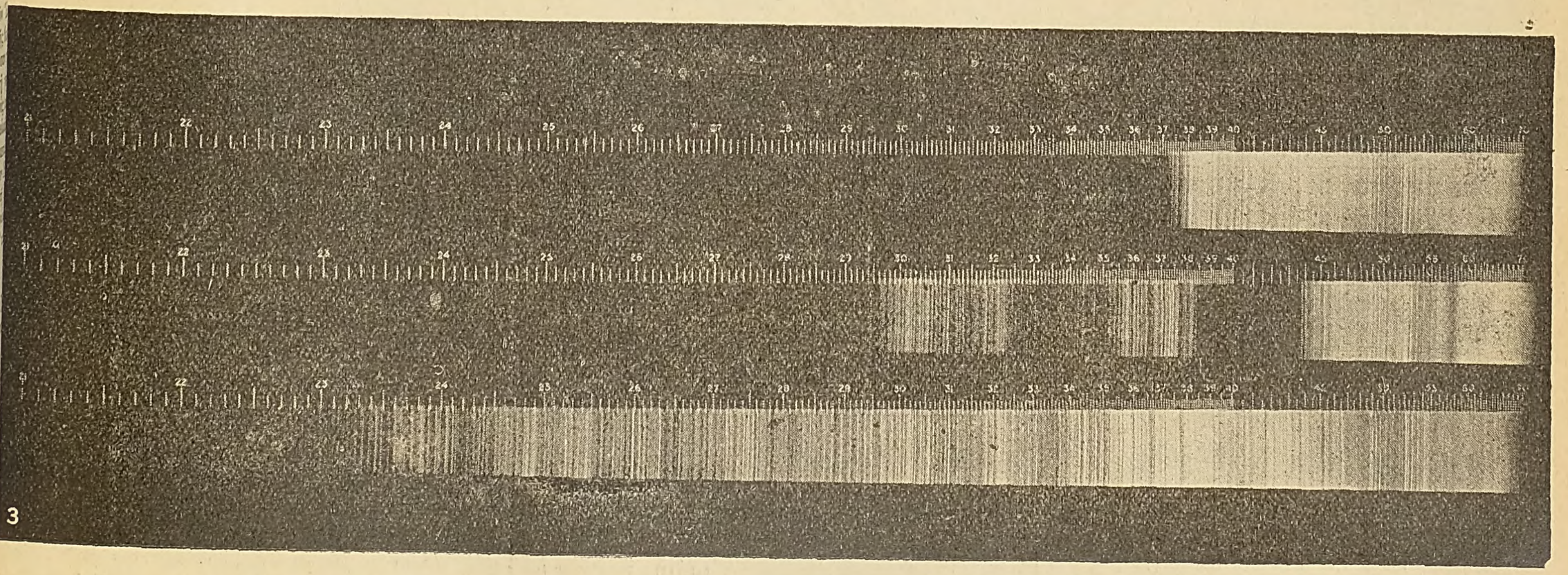

Τύποι γραμμωτῶν φασμάτων, ὡς ἀναλύονται διὰ διαφόρων τύπων φασματοσκοπίων.

Digitized by Google

sma phyllum), ὅπερ ἔχει μικρὸν μέγεθος, σῶμα ἐπιμηκὲς καὶ στενότατον, κεραίας ἐπιμήκεις, κεφαλὴν μικράν, τετραγωνικήν, ὀφθαλμοὺς λείους καὶ δυσδιακρίτους, σιαγόνας παχείας, προσακτρίδα πεπιεσμένας, κοιλίαν γραμμωτὴν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον τη., ἔλυτρα βραχύτατα, πτέρυγας λίαν ἀνεπτυγμένας καὶ πόδας ἐπιμήκεις καὶ λεπτούς. Τρέφεται ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν, ὁμοιάζει δὲ καθόλου πρὸς ἀπεξηραμμένους κλαδίσκους τῶν δένδρων τόσον, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις τὸ ἔντομον ἀπὸ τὸν κλάδον. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

φασματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ φάσμα, ὁ τοῦ φάσματος: «φασματικὴ ταξινόμησις τῶν ἀστέρων».

—φασματικὴ *ταξινόμησις ἀστέρων* /*Ἀστρον.*/· βλ. *φασματοσκοπία* ἀστρονομική.

—φασματικὴ *τάξις* /*Ἀστρον.*/ βλ. *φασματοσκοπία* ἀστρονομική

—φασματικοὶ *τύποι* /*Ἀστρον.*/· βλ. *φασματοσκοπία* ἀστρονομική.

φασματοαυτογράφο *ταχυτήτων* /*Ἀστρον.*/. Φασματοηλιογράφος, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ κινήσεις δὲν εἶναι συνεχεῖς, ἀλλὰ διαλείπουσαι. Δι' αὐτοῦ λαμβάνονται, εὐρυνομένης τῆς δευτέρας σχισμῆς, κατὰ σειρὰν τμήματα τοῦ Ἡλίου. Ἐφ' ἑκάστου τῶν τμημάτων τούτων δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ θέσις ὡρισμένης ῥαβδώσεως τοῦ φάσματος ἐν σχέσει πρὸς τὸ εἴδωλον τοῦ χείλους τῆς δευτέρας σχισμῆς. Φωτογραφουμένου εἰς τὸ ἄκρον τῆς πλακὸς τοῦ φάσματος ἐπιγείου πηγῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθῇ ἡ ἀκτινικὴ ταχύτης τῶν ἡλιακῶν ἐκρήξεων ὁπουδήποτε τοῦ δίσκου καὶ ἂν σημειωθῇ ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν (βλ. *φασματοηλιογράφος*). Σ. Π.

φασματοβολόμετρον (spectrobolometer) /*Ἀστρον.*/. Ἀστρονομικὸν ὄργανον, ἀποτελοῦν συνδυασμὸν φασματοσκοπίου καὶ βολομέτρου. Χρησιμεύει πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἐντάσεως τῆς ἀκτινοβολίας τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς ἕκαστον μῆκος κύματος. Πρὸς τοῦτο ἀπομονοῦται διὰ τῆς σχισμῆς τοῦ φασματοσκοπίου ἢ εἰς ὡρισμένον τμῆμα τοῦ φάσματος εὑρισκομένη γραμμὴ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀκτινοβολία της διευθύνεται πρὸς τὴν ἐκ λευκοχρύσου ταινίαν τοῦ *βολομέτρου*. Σ. Π.

φασματόγραμμα (spectrogram) /*Ἀστρον.*/. Εἰκὼν φάσματος ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακός. Σ. Π.

φασματογράφος (ὁ) (Spectrograph) /*Ἀστρον*/. Φασματοσκόπιον, τὸ ὁποῖον ἀντὶ προσοφθαλμίου συστήματος πρὸς ὀπτικὴν παρατήρησιν τοῦ φάσματος φέρει φωτογραφικὴν συσκευὴν πρὸς φωτογράφησιν αὐτοῦ. Οἱ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ χρησιμοποιούμενοι φασματογράφοι διακρίνονται εἰς δύο εἴδη: εἰς *φασματογράφους μετὰ σχισμῆς* (slit spectrograph) καὶ εἰς *φασματογράφους ἄνευ σχισμῆς* (slitless spectrograph).

Οἱ πρῶτοι ἀποτελοῦνται ἐκ συνήθους φασματοσκοπίου, εἰδικῶς κατεσκευασμένου πρὸς οἰκονομίαν τοῦ ἀστρικοῦ φωτὸς καὶ προσηρμοσμένου εἰς ἰσημερινὸν τηλεσκόπιον κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ σχισμὴ τοῦ ὀργάνου τούτου νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ ἀντοφθαλμίου τοῦ τηλεσκοπίου.

Κατὰ τὴν παρατήρησιν τὸ εἴδωλον τοῦ ἀστέρος κρατεῖται ὑπὸ τοῦ ἀστροστάτου ἐπὶ τῆς σχισμῆς τοῦ φασματοσκοπίου πολλάκις ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας, διὰ νὰ ἀποτυπωθῇ τὸ φάσμα ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακός.

Οἱ ἄνευ σχισμῆς φασματογράφοι ἀποτελοῦνται ἐκ συνήθους φωτογραφικοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκο-

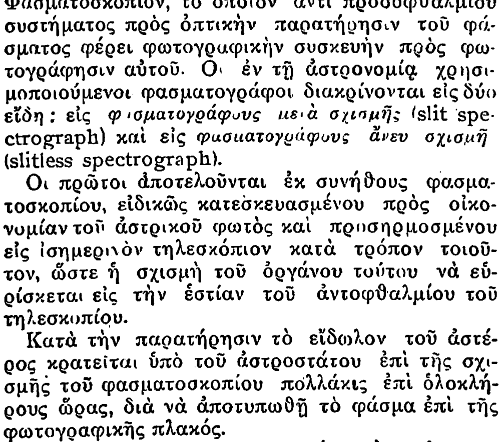

Τομὴ φασματογράφου μετὰ σχισμῆς.

πίου, πρὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται μέγα *ἀντικειμενικὸν πρῖσμα*. Οὕτως ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς δύνανται νὰ ἀποτυπωθῶσι συγχρόνως τὰ φάσματα πολλῶν ἀστέρων, εὑρισκομένων ἐν τῇ σκοπευομένῃ ὑπὸ τοῦ τηλεσκοπίου περιοχῇ τοῦ οὐρανοῦ.

Μέγα πλεονέκτημα τῶν μετὰ σχισμῆς φασματογράφων ἀποτελεῖ τὸ ὅτι ἡ χρῆσίς των ἐπιτρέπει τὴν σύγχρονον φωτογράφησιν φάσματος συγκρίσεως ἑκατέρωθεν τοῦ φάσματος τοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος, οὕτω δὲ εὐκολύνεται σημαντικῶς ἡ μετ' ἀκριβείας μέτρησις τῶν μηκῶν κύματος. Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἄνευ σχισμῆς φασματογράφου.

Ἀντιθέτως, ἐνῷ εἰς τοὺς μετὰ σχισμῆς φασματογράφους ἔχομεν μεγάλην ἀπώλειαν φωτός, ἐπειδὴ τὸ εἴδωλον τοῦ ἀστέρος λόγῳ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως, δὲν παραμένει σταθερῶς ἐπὶ τῆς σχισμῆς, ἀλλὰ κυμαίνεται ἑκατέρωθεν αὐτῆς, εἰς τοὺς μετ' ἀντικειμενικοῦ πρίσματος ἡ ἀπώλεια φωτὸς εἶναι ὀλίγη καὶ οὕτω δι' αὐτῶν δυνάμεθα νὰ φωτογραφήσωμεν φάσματα ἀστέρων σχετικῶς ἀμυδρῶν καὶ ἀπροσίτων εἰς τοὺς μετὰ σχισμῆς φασματογράφους.

Προσέτι διὰ τῶν μετὰ σχισμῆς φασματογράφων παρατηροῦμεν ἑκάστοτε ἕνα καὶ μόνον ἀστέρα, ἐνῷ διὰ τῶν ἄνευ σχισμῆς πολλοὺς συγχρόνως, πρᾶγμα ὅπερ ἐνέχει μεγίστην σημασίαν εἰς στατιστικὰς ἐρεύνας.

Ἐν τέλει, τὰ ἀντικειμενικὰ πρίσματα εἶναι δαπανηρὰ μέν, διότι πρέπει νὰ εἶναι κατεσκευασμένα ὅπως καὶ οἱ καλοὶ φακοί, μὲ ὅλους τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὀπτικῆς, ἀλλὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐν συνδυασμῷ μετὰ τηλεσκοπίου μικροῦ ἀνοίγματος ἔστω καὶ 25 ἑκατοστῶν μόνον, ἐνῷ οἱ μετὰ σχισμῆς φασματογράφοι, λόγῳ τῆς δι' αὐτῶν ἀπωλείας φωτός, πρέπει νὰ προσαρμόζωνται ἐπὶ ἰσχυρῶν καὶ συνεπῶς πολυδαπάνων τηλεσκοπίων ἀνοίγματος 65 ἑκατοστῶν καὶ ἄνω. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

φασματοηλιόγραμμα (spectroheliogram) /*Ἀστρον.*/. Εἰκὼν τοῦ Ἡλίου, ληφθεῖσα ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακὸς τῇ βοηθείᾳ φασματοηλιογράφου. Σ. Π.

φασματοηλιογράφος (ὁ) (spectroheliograph) /*Ἀστρον.*/. Ἀστρονομικὸν ὄργανον, χρησιμεῦον εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Ἡλίου διὰ τῆς λήψεως φωτογραφιῶν αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ μονοχρόου φωτός, ἀντιστοιχοῦντος εἰς ὡρισμένον τμῆμα τοῦ φάσματος καὶ συνεπῶς ἀκτινοβολουμένου ὑπὸ ἑνὸς καὶ μόνου ὡρισμένου χημικοῦ στοιχείου. Αἱ οὕτω λαμβανόμεναι φωτογραφίαι τοῦ Ἡλίου καλοῦνται *φασματοηλιογράμματα* (spectroheliogram) καὶ εἰκονίζουσιν αὐτὸν ὁποῖος θὰ ἐφαίνετο ἐὰν συνέκειτο ἐκ μόνου τοῦ στοιχείου, διὰ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ὁποίου ἐλήφθη ἡ φωτογραφία.

Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐπενοήθη τῷ 1890 ὅλως ἀνεξαρτήτως ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου George E. Hale, ἤδη ἐπιτίμου διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Ὄρους Οὐΐλσων, καὶ τοῦ γάλλου H. Deslandres, τέως διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ φασματοηλιογράφου στηρίζεται ἐπὶ τῆς λεγομένης *μεθόδου τῆς στενῆς σχισμῆς*, ἣν ὑπέδειξεν ὁ Lockyer τῷ 1866 καὶ ἐφήρμοσεν ὁ Jansen τὸ 1868 διὰ τὴν παρατήρησιν τῶν προεξοχῶν τοῦ Ἡλίου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο συμβάσης ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου.

Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, ἐὰν φέρωμεν τὴν σχισμὴν τοῦ φασματοσκοπίου εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ χείλους τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου κατὰ σημεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται προεξοχή, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἐρυθρὰ γραμμὴ Hα τοῦ ὑδρογόνου εἶναι ζωηρὰ ἀπὸ τοῦ α μέχρι τοῦ β, ἀσθενὴς δὲ πέραν τῶν σημείων τούτων (σχ. 1). Ἡ τοιαύτη διαφορὰ λαμπρότητος ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ μὲν ζωηρὸν τμῆμα αὐτῆς προέρχεται ἐκ τοῦ διαπύρου ὑδρογόνου τῆς προεξοχῆς, ἤτοι ἐκ μονόχρου πηγῆς, ἧς τὸ φῶς συγκεντροῦται εἰς ὀλίγας χαρακτηριστικὰς αὐτῆς γραμμὰς ἐν τῷ φάσματι, τὸ δὲ ἀμυδρὸν τμῆμα προέρχεται ἐκ τοῦ διαχύτου φωτὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὅπερ ἀναπτυσσόμενον εἰς ὁλόκληρον φάσμα ἐξασθενεῖ καὶ συνεπῶς παρέχει τὴν γραμμὴν Hα ἀσθενεστέραν. Προφανῶς, ἐὰν μεταθέσωμεν τὴν σχισμὴν τοῦ φασματοσκοπίου παραλλήλως ἑαυτῇ, ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τοῦ ἡλιακοῦ χείλους τὸ μῆκος αβ τοῦ ζωηροῦ τμήματος τῆς ῥαβδώσεως Hα θὰ μεταβάλλεται ἀναλόγως τοῦ σχήματος τῆς προεξοχῆς. Ἐὰν ἑπομένως μετρήσωμεν τὰ εἰς τὰς θέσεις 1, 2, . . . 6 τῆς σχισμῆς ἀντιστοιχοῦντα μήκη τοῦ τμήματος αβ, δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν γραφικῶς τὸ σχῆμα τῆς προεξοχῆς.

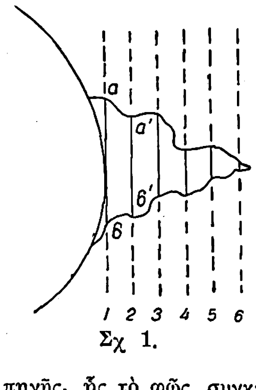

Σχ 1.

Οἱ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης κατασκευαζόμενοι ἤδη φασματοηλιογράφοι ἔχουσιν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς ἑξῆς: Εἰς τὴν ἑστίαν ἀντικειμενικοῦ φακοῦ ἢ κοίλου παραβολικοῦ κατόπτρου μεγάλης ἑστιακῆς ἀποστάσεως (λ. χ. 10 μ. καὶ πλέον) εὑρίσκεται σχισμὴ φασματοσκοπίου, ἐφ' ἧς σχηματίζεται τὸ εἴδωλον τοῦ Ἡλίου (σχ. 2). Ἡ ἐκ

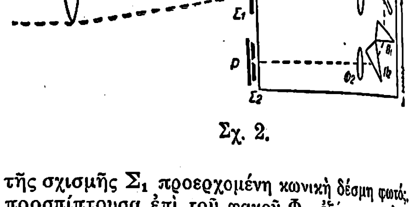

Σχ. 2.

τῆς σχισμῆς Σ_1 προερχομένη κωνικὴ δέσμη φωτός, προσπίπτουσα ἐπὶ τοῦ φακοῦ Φ_1, ἐξέρχεται αὐτοῦ ὑπὸ μορφὴν δέσμης παραλλήλων ἀκτίνων, αἵτινες, συναντῶσαι ὑπὸ γωνίαν 45° τὸ ἐπίπεδον κάτοπτρον K, ἀνακλῶνται ὑπ' αὐτοῦ πρὸς σειρὰν ἐκ δύο ἢ τριῶν συνήθως πρισμάτων Π_1, Π_2 ἀναλυόμεναι δὲ ὑπ' αὐτῶν διευθύνονται πρὸς τὸν συγκεντρωτικὸν φακὸν Φ_2, εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει δευτέρα σχισμὴ Σ_2 κειμένη ὀλίγον πρὸ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς P.

Εἰς τοὺς συνηθεστέρους τύπους φασματοηλιο-

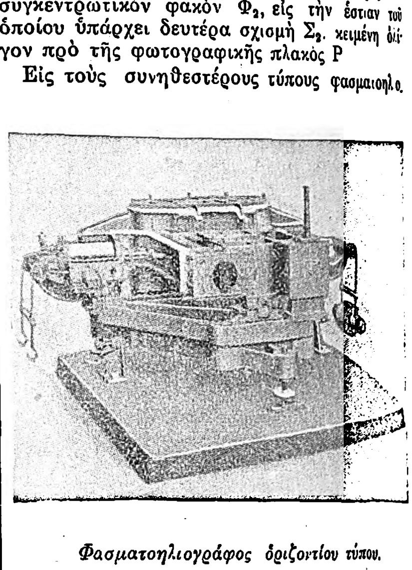

Φασματοηλιογράφος ὁριζοντίου τύπου.

γράφων αἱ δύο σχισμαὶ μετὰ τῶν ὄπισθεν αὐτῶν φακῶν, τοῦ ἐπιπέδου κατόπτρου καὶ τῶν πρισμάτων ἢ τοῦ ἀντ' αὐτῶν πολλάκις χρησιμοποιουμένου δικτύου (grating) στηρίζονται ἐπὶ ὁριζοντίου μεταλλικῆς βάσεως, ἥτις μεθ' ὅλων τῶν ἐπ' αὐτῆς μετατίθεται ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς δι' ἠλεκτροκινητῆρος ἢ δι' ὑδραυλικῆς πιέσεως ἀπέναντι τοῦ εἰδώλου τοῦ Ἡλίου, ὅπερ προερχόμενον ἐξ οὐρανοστάτου παραμένει στάσιμον, ὅπως καὶ ἡ φωτογραφικὴ πλάξ.

Ἐν τούτοις εἰς τοὺς φασματοηλιογράφους μεγάλου τύπου προτιμῶσι, τῶν ἄλλων ὅλων μενόντων σταθερῶν, νὰ κινῶσιν ἀνεξαρτήτως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μετὰ ταχυτήτων ἀναλόγων, τὸ εἴδωλον τοῦ Ἡλίου (ἤτοι τὸν ἀντικειμενικὸν φακὸν ἢ τὸ κοῖλον κάτοπτρον) καὶ τὴν φωτογραφικὴν πλάκα.

Πλὴν τῶν φασματοηλιογράφων ὁριζοντίου τύπου, ὡς ὁ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Meudon, ὑπάρχουσι καὶ οἱ λεγόμενοι *κατακόρυφοι*, ὡς ὁ τοῦ Ὄρους Οὐΐλσων, τῆς Φλωρεντίας (Arcetri) κλπ. Εἰς αὐτοὺς ὁ οὐρανοστάτης μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλοῦ πύργου, τὸ δὲ φασματοσκόπιον εἰς τὸ βάθος φρέατος. Ἐν

Τὸ ἐσωτερικὸν φασματοηλιογράφου ὁριζοντίου τύπου.

τῇ διασκευῇ ταύτῃ, ἥτις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς κυμάνσεως τῶν εἰδώλων ἐκ τῆς γειτνιάσεως τῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων πρὸς τὸ ἔδαφος, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς φασματοηλιογράφους ὁριζοντίου τύπου, αἱ δύο σχισμαὶ εὑρίσκονται ἐν τῷ ἰδίῳ ὁριζοντίῳ ἐπιπέδῳ, τὰ δὲ ὀπτικὰ μέρη τοῦ φασματοσκοπίου ἐντὸς χώρου ὑποκειμένου εἰς μικρὰς

Digitized by Google

σχετικῶς κυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας λόγῳ τοῦ βάθους τοῦ φρέατος, ὅπερ εἶναι 10 μέτρων εἰς τὸ πυργοειδὲς τηλεσκόπιον τῶν 60 ποδῶν καὶ 26 περίπου μέτρων εις τὸ πυργοειδὲς τηλεσκόπιον τῶν 150 ποδῶν. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς ἔχει ἑστιακὴν ἀπόστασιν 50 μέτρων περίπου καὶ σχηματίζει εἴδωλον τοῦ Ἡλίου ἔχον διάμετρον 42 ἑκατοστομέτρων. σ. π.

φασματοηλιοσκόπιον (τὸ) (spectroheliοscope) /Ἀστρον./. Ἀστρονομικὸν ὄργανον, χρησιμεῦον πρὸς ἀνίχνευσιν καὶ παρατήρησιν τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ Ἡλίου ἐκδηλουμένων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐκρήξεων καὶ λοιπῶν σημείων δράσεως. Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸν *φασματοηλιογράφον*, διαφέρει ὅμως αὐτοῦ καθ' ὅτι, ἐνῷ διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἀποτυποῦται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς ἡ ὄψις τῆς διανομῆς ὡρισμένου χημικοῦ στοιχείου εἰς ὡρισμένον βάθος τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαίρας, διὰ τοῦ φασματοηλιοσκοπίου δύναται ὁ παρατηρητὴς νὰ παρακολουθήσῃ ὀπτικῶς τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν προεξοχῶν ἢ ἄλλων ἐκρήξεων καὶ ἐκδηλώσεων δράσεως εἰς διάφορα ἀπὸ τῆς φωτοσφαίρας ὕψη. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἀκολούθων τροποποιήσεων τῆς κατασκευῆς τοῦ φασματοηλιογράφου. Ἐν πρώτοις, ἐνῷ αἱ δύο σχισμαὶ τοῦ φασματοηλιογράφου εἶναι μόνιμοι, αἱ δύο σχισμαὶ τοῦ φασματοηλιοσκοπίου αἰωροῦνται ταχέως ἑκατέρωθεν τῆς μέσης θέσεως αὐτῶν καὶ δεύτερον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρατηρήσεως ὁ παρατηρητὴς δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μικρὰς μετακινήσεις τῶν χρησιμοποιουμένων κατὰ τὴν παρατήρησιν γραμμῶν τοῦ φάσματος, μεταβάλλων ἐλαφρῶς τὴν διεύθυνσιν τοῦ διασκεδάζοντος τὸ ἡλιακὸν φῶς δικτύου. Διὰ τῆς ταχείας αἰωρήσεως τῶν σχισμῶν, ἥτις ἐπιτυγχάνεται δι' ἠλεκτροκινητῆρος, δύναται ὁ παρατηρητὴς νὰ ἴδῃ ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς περιοχῆς τοῦ Ἡλίου, ἥτις ἀκτινοβολεῖ τὸ διὰ τῶν σχισμῶν ἀπομονούμενον μονόχρουν φῶς, διὰ μετρήσεως δὲ τοῦ ποσοῦ μεταθέσεως τῆς οἰκείας γραμμῆς τοῦ φάσματος νὰ προσδιορίσῃ τὴν εἰς βάθος ἀκτινικὴν ἔκτασιν τῆς αὐτῆς μονόχρου πηγῆς.

Εἴς τινας περιπτώσεις, ἀντὶ δύο αἰωρουμένων σχισμῶν, γίνεται χρῆσις ταχέως περιστρεφομένου κυκλικοῦ δίσκου, φέροντος ἰσαπεχεῖς ἀκτινικὰς σχισμάς, ἀλλαχοῦ δὲ χρησιμοποιοῦνται ταχέως περιστρεφόμενα τετραγωνικὰ ὀρθὰ πρίσματα, τὰ λεγόμενα *πρίσματα τοῦ* Anderson.

Τὸ φασματοηλιοσκόπιον ἐπενοήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Jansen τῷ 1860, ἐπραγματοποιήθη ὅμως καὶ ἐτελειοποιήθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ G. E. Hale, ὅστις κατόπιν πολυετῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, ἐκτιμήσας τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡ συνεχὴς ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολούθησις τῶν ἡλιακῶν φαινομένων, συνέστησε τὴν ἐγκατάστασιν φασματοηλιοσκοπίων εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν πυκνοτέρους σταθμούς, διαφέροντας κατὰ γεωγραφικὸν μῆκος, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Ἥλιος νὰ εὑρίσκεται ὑπὸ συνεχῆ παρατήρησιν δι' ὁλοκλήρου τοῦ εἰκοσιτετραώρου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲν θὰ διαφεύγωσι τὴν παρατήρησιν τὰ βραχείας διαρκείας καὶ ἀπροόπτως ἐκδηλούμενα ἐπὶ τοῦ Ἡλίου φαινόμενα, ἡ δὲ συστηματικὴ παρακολούθησις αὐτῶν, συνδυαζομένη πρὸς τὰς γεωμαγνητικὰς παρατηρήσεις, θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν λύσιν διαφόρων μετεωρολογικῶν φαινομένων καὶ θὰ ἐξυπηρετήσῃ σημαντικώτατα τὴν ἐκτέλεσιν ἀσφαλῶν προγνώσεων τοῦ καιροῦ. σ. π.

φασματόμετρον (τό). Συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὴν παρατήρησιν καὶ καταμέτρησιν τοῦ μήκους κύματος τῶν διαφόρων ἀκτινοβολιῶν τοῦ φάσματος. κ. π.

φασματοπαραβλητὴς (ὁ) (Spectrocomparateur) /Ἀστρον./. Συσκευὴ πρὸς μέτρησιν τῶν φασματογραμμάτων. σ. π.

φασματοσκοπία (ἡ) /Φυσικ./. Τὸ κεφάλαιον τῆς φυσικῆς, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευναν τῶν φασμάτων τῶν σωμάτων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διεμορφώθη καὶ ἡ φασματοσκοπία ὑψηλῆς συχνότητος ἢ ἄλλως φασματοσκοπία δι' ἀκτίνων Röntgen, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν φασμάτων τῶν ἀκτίνων Röntgen. Ἡ φασματοσκοπία ἀπέκτησε τελευταίως ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν, διότι συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν προώθησιν τῶν γνώσεων ἡμῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς συγκροτήσεως τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου. κ. π.

— /Μεταλλογρ./ Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν πρὸς ἔρευναν τῆς ὑφῆς τῶν σωμάτων ἐπεξέτεινε τὸ ἔδαφος τῆς μεταλλογραφίας μέχρι τῆς κατασκευῆς τοῦ κρυσταλλογραφικοῦ δικτυώματος καὶ τῶν ἀτόμων ἐκείνων, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὰ ὑλικὰ συγκροτήματα τῶν καλουμένων κόμβων τῶν δικτυωμάτων. Τὸ μικροσκόπιον ἐπιτρέπει τὴν ἐξέτασιν στοιχείων μεγέθους ἑνὸς μικροῦ, ἤτοι χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστομέτρου. Αἱ ἀκτῖνες X, δεκακισχιλιάκις βραχύτεραι τῶν φωτεινῶν, ἐπιτρέπουσι τὴν διερεύνησιν σωμάτων διαστάσεων τῆς τάξεως τῶν 10^{-8} τοῦ ἑκατοστομέτρου, τῆς μονάδος Ångström. Τοῦτο γίνεται διὰ τῆς περιθλάσεως μέσῳ δικτύων. ὧν αἱ ἀποστάσεις εἶναι 10 000 φορὰς μικρότεραι τῶν δικτύων περιθλάσεως τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, ἤτοι 0 1 Ångström.

Τῷ 1912 ὁ Γερμανὸς φυσικὸς Max von Laue διαβιβάσας λεπτὴν δέσμην ἀκτίνων X διὰ κρυστάλλου, ἔλαβεν ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακὸς εἰκόνα ἀποτελουμένην ἐκ κεντρικῆς κηλῖδος καὶ σειρὰν ἄλλων κηλίδων κανονικῶς περὶ αὐτὴν διατεταγμένων. Τὰ εἴδωλα ταῦτα ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς. Αἱ ἀκτῖνες X, συναντῶσαι τὰ ὑλικὰ συγκροτήματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τοὺς κόμβους τοῦ κρυσταλλικοῦ δικτυώματος, ὑφίστανται, ὡς αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες, περίθλασιν. Αἱ ἐκ τῆς περιθλάσεως δέσμαι ὑφίστανται συμβολάς, ὧν αἱ ἔχουσαι ἀρνητικὸν ἀποτέλεσμα προξενοῦσι κηλῖδας σκοτεινάς. Διὰ τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως τοῦ φαινομένου συμπεραίνομεν περὶ τῶν διαστάσεων τῆς καλουμένης βροχίδος τοῦ δικτυώματος. Ἡ ἐξόχου σημασίας αὕτη ἀνακάλυψις δὲν ἐφαρμόζεται εὐκόλως ὡς ἔχει εἰς τὴν μελέτην τῶν μεταλλευμάτων, μετάλλων καὶ κραμάτων, διότι ἀπαιτεῖ τὴν χρῆσιν ἑνὸς κρυστάλλου σημαντικῶν διαστάσεων καὶ καταλλήλως προσηνατολισμένου. Οἱ Ἄγγλοι Sir W. L. Bragg καὶ W. H. Bragg ἀνεκάλυψαν τῷ 1912—1913 τὴν συμβολὴν τῶν ἀκτίνων X μετὰ περίθλασιν ἐν εἴδει ἐπιλογικῆς ἀνακλάσεως, ὅταν πίπτουσιν ἐπὶ τῶν ὑλικῶν συγκροτημάτων κρυστάλλων ἐπίσης ἐχόντων ὡρισμένην κατεύθυνσιν. Ἐκ τῆς ἀνακλάσεως ταύτης μετρεῖται τὸ μῆκος κύματος τῶν ἀκτίνων καὶ προσδιορίζεται μετρικῶς ἡ διάταξις τῶν δικτυωμάτων.

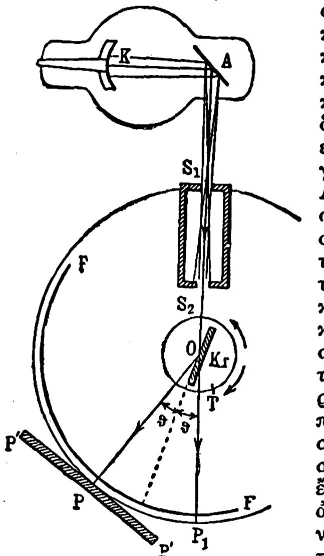

Συσκευὴ παρατηρήσεως φασμάτων ἀκτίνων X.

[K=Κάθοδος· A=ἀντικάθοδος σωλῆνος Ραίντγκεν· S_1,S_2=θυρὶς ἐντὸς μολυβδίνης πλακὸς περιορίζουσα τὴν δέσμην· Kr=κρύσταλλον ἐπὶ γωνιομετρικῆς τραπέζης O· F F= φωτογραφικὴ ταινία· P, P'=φωτογραφικὴ πλὰξ δυναμένη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ταινίαν F F.]

Οἱ Γερμανοὶ Debye καὶ P. Scherrer τῷ 1916 ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἀμερικανὸς A. W. Hull τῷ 1917 διὰ τῆς χρήσεως μονοχρωματικῆς δέσμης ἀκτίνων ἐπὶ κόνεως μικροκρυσταλλικῆς, ἥτις περιέχει, κατὰ τοὺς νόμους τῆς τύχης, πάσας τὰς δυνατὰς κατευθύνσεις τῶν κρυστάλλων ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται, ἀνεκάλυψαν ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ ἐν εἴδει ἀνακλάσεως περίθλασις παράγει κώνους ὡρισμένου ἀνοίγματος, οἵτινες ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς δι' ἰσαρίθμων κύκλων, ὡς συμβαίνει μὲ τὴν ἅλω τῆς σελήνης. Ἐὰν καλέσωμεν 4φ τὴν γωνίαν ἀνοίγματος τοῦ κώνου τῆς ἐπιλογικῆς ἀνακλάσεως, $\frac{\Pi}{2}-\varphi$ εἶναι ἡ γωνία προσπτώσεως τῆς δέσμης τῶν ἀκτίνων ἐπὶ ἑνὸς ὑλικοῦ συγκροτήματος, ἐντὸς τῆς ὁποίας συμβαίνει περίθλασις ὁρατή, ἐὰν δὲ καλέσωμεν λ τὸ μῆκος τῆς κυμάνσεως, d τὴν ἀπόστασιν δύο παρακειμένων ἐπιπέδων τοῦ κρυσταλλικοῦ δικτυώματος καὶ n=1, 2, 3.. τὴν σειρὰν τῆς ἀνακλάσεως, ἔχομεν $n\lambda=2d\ \eta\mu\ \varphi$ ἐξ οὗ τὸ d. Ἡ συσκευὴ Debye, Scherrer καὶ Hull ἀποτελεῖται ἐκ ταινίας φωτογραφικῆς τοποθετημένης κυκλικῶς ἐντὸς κυλινδρικοῦ κιβωτίου. εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου τίθεται ἡ πρὸς ἐξέτασιν κόνις ἀρκοῦσι 0 05 γραμμάρια). Ἡ δέσμη τῶν ἀκτίνων X εἰσέρχεται δι' ἐπὶ τούτῳ σωλῆνος. Ἡ συσκευὴ Kerr εἶναι παρεμφερής, κατάλληλος διὰ βιομηχανικὰ ἐργαστήρια. Ἀντὶ κόνεως δυνάμεθα, ἐπειδὴ αἱ ἀκτῖνες X διαπερῶσι καὶ περιθλῶνται καὶ ἐντὸς ἀδιαφανῶν σωμάτων, νὰ μεταχειρισθῶμεν μέταλλα καὶ κράματα, ἅτινα ἀποτελοῦνται, ὡς ἀπεδείχθη, ἐκ λεπτοτάτων συμφυρμάτων κρυστάλλων ἐπίσης πάσης διευθύνσεως. Ἕκαστον εἶδος κρυσταλλικοῦ στοιχείου παρέχει ἴδιον φάσμα, εἰς ὃ διακρίνομεν γραμμὰς διαφόρου τάξεως, ἀποτελούσας τὰς γραμμὰς K, L, M, N. Αἱ γραμμαὶ K ἀπαντῶνται εἰς τὰ ἐλαφρὰ χημικὰ στοιχεῖα, αἱ L M, N εἰς τὰ μᾶλλον βαρέα. Ἐκ τῶν γραμμῶν τούτων, προσδιορισθεισῶν διὰ τὰ καθαρὰ σώματα διὰ συγκρίσεως, συμπεραίνομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν εἰς τὰ σύνθετα συμφύρματα. Ἡ μέθοδος ἐφαρμόζεται πρὸς διάγνωσιν τῶν συνιστώντων τὰ ὀρυκτά, τὰ μεταλλεύματα, τὰ μέταλλα καὶ μεταλλικὰ κράματα στοιχείων, καὶ ἔφερεν ἀποτελέσματα ἀξιοσημείωτα.

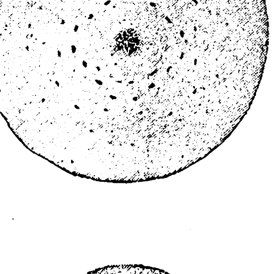

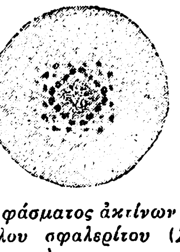

Εἴδωλα φάσματος ἀκτίνων X διὰ κρυστάλλου σφαλερίτου (ZnS) δεικνύοντα τὴν συμμετρίαν τοῦ δικτυώματος κατὰ τὸ κυβικὸν σύστημα.

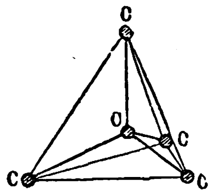

Βροχὶς κρυσταλλογραφικοῦ δικτυώματος ἀδάμαντος.

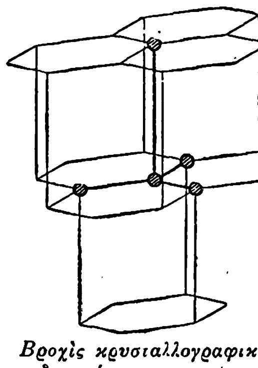

Βροχὶς κρυσταλλογραφικοῦ δικτυώματος γραφίτου.

Κατὰ τὸν Portevin (περιοδικὸν «Génie Civil» 1932, ἀριθ. 4 καὶ 5) ἡ ὑφὴ τῶν μετάλλων κλπ. δύναται νὰ ὑποστῇ τρεῖς διαβαθμίσεις ἐρεύνης: 1ον) Ὑφὴ ὁρατὴ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ τοῦ μικροσκοπίου, *μακρ ὑφὴ* ἢ *μικρο ὑφή*, ἀνήκουσα εἰς τὸ πεδίον τῆς μικροσκοπικῆς μεταλλογραφίας καὶ ἧς στοιχεῖον μελέτης εἶναι ὁ κόκκος. Ἡ διερεύνησις αὕτη εἶναι ἀπ' εὐθείας ὁρατή. 2ον) Ὑφὴ ἀσυγκρίτως λεπτοφυεστέρα, ἀντιληπτὴ μόνον διὰ τῆς φασματοσκοπίας δι' ἀκτίνων X, ἀποτελοῦσα τὴν κρυσταλλογραφικὴν ὑφὴν τῶν κόκκων καὶ ἧς τὸ στοιχεῖον εἶναι τὸ ἄτομον ἁπλοῦν ἢ πολλαπλοῦν. Εἶναι ἐμμέσως μόνον προσιτὴ εἰς τὴν παρατήρησιν, ἀλλ' ἐλέγχεται τελείως δι' αὐτῆς. Εἶναι προσιτὴ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ. 3ον) Ὑφὴ προσιτὴ ἐμμέσως μόνον διὰ τοῦ πειραματικοῦ ἐλέγχου τῶν συνεπειῶν τῶν πλέον ἱκανοποιητικῶν θεωριῶν τῆς νεωτέρας φυσικῆς. Εἶναι ἡ ἀφορῶσα τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀτόμου, ἀνήκει δὲ εἰσέτι, ἐν μέρει, λόγῳ τῶν ὑποθέσεων ἐφ' ὧν στηρίζεται, εἰς τὸ πεδίον τῆς φαντασίας. Οὕτως ἐβεβαιώθη ὅ,τι διὰ τῆς μικροσκοπικῆς μεταλλογραφίας εἶχεν ἤδη προεικασθῆ, ὅτι δηλαδὴ οἱ κόκκοι τῶν μετάλλων καὶ κραμάτων εἶχον κρυσταλλικὰς ἰδιότητας καὶ ὅτι τὰ κράματα εἶναι συμφύρματα κρυστάλλων ἐκ καθαρῶν σωμάτων, χημικῶν ἑνώσεων ἢ στερεῶν διαλυμάτων. Τὰ πλεῖστα τῶν μετάλλων ἔχουσι δίκτυον κυβικόν, πλὴν τοῦ ψευδαργύρου καὶ τοῦ μαγνησίου, ἅτινα ἔχουσιν ἑξαγωνικόν.

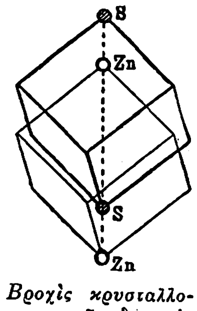

Βροχὶς κρυσταλλογραφικοῦ δικτυώματος σφαλερίτου ZnS, τετραεδρικῆς ἡμιεδρίας τοῦ κυβικοῦ συστήματος.

Οἱ P. Weiss (1910), οἱ Westgren καὶ Phragmen τῷ 1921 καὶ ὁ Hull τῷ 1917 ἀπέδειξαν ὅτι ὁ σίδηρος εἶναι πολύμορφος καὶ ὅτι ἔχει τὰς μορφὰς α, β, γ, δ. Οἱ σίδηροι α καὶ β, ὁ πρῶτος σταθερὸς εἰς συνήθη θερμοκρασίαν καὶ μέχρι 774°, ὁ δεύτερος μέχρις 906°, ἔχοντες ἀμφότεροι ἰδίας μαγνητικὰς ἰδιότητας, ἔχουσι δίκτυον κύβου μετὰ κέντρου· ὁ σίδηρος γ, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐσωτερικῆς συμπτύξεως καὶ ἀπορροφήσεως θερμότητος, ἔχει δίκτυον κύβου μὲ ἕδρας ἐχούσας κέντρα, τέλος δὲ ὁ σίδηρος δ. εἰς ὃν ὁ γ μεταβάλλεται γινόμενος μαγνητικὸς εἰς 1400°, ἔχει πάλιν δίκτυον κύβου μετὰ κέντρου. Οὕτως ὁ μαρτενσίτης τῶν βεβαμμένων ἀνθρακωματικῶν χαλύβων ἔχει ὑφὴν σιδήρου α, οἱ νικελιοχάλυβες μετὰ ἢ ἄνευ μαγγα-

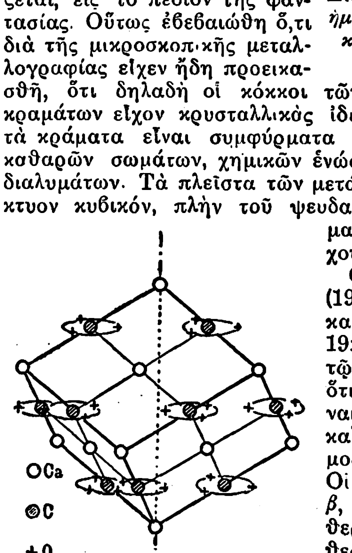

Βροχὶς (maille) κρυσταλλογραφικοῦ δικτυώματος ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου $CaCo_3$ (ρομβοεδρικοῦ συστήματος).

Digitized by Google

νίου ὑφὴν σιδήρου *γ*. Εἰς συνήθη θερμοκρασίαν τὰ κράματα σιδήρου καὶ νικελίου ἀποτελοῦνται ἐκ δικτυώματος τοῦ σιδήρου *α* καὶ τοῦ νικελίου ἐκ κύβων μετὰ ἑδρῶν ἐχουσῶν κέντρα. Τὰ δύο μέταλλα μείγνυνται εἰς οἱανδήποτε ἀναλογίαν. Μέχρις 25 % νικελίου ἡ ὑφὴ εἶναι πάντοτε ἡ τοῦ σιδήρου *α*, ἀλλὰ μὲ διάφορον μῆκος βροχίδος. Τὸ ραδιογράφημα κράματος 30 % νικελίου εἶναι ἑτερογενὲς καὶ περιέχει δύο εἰδῶν κρυστάλλους. Μετ' ἐπιμελῆ ἀνόπτησιν τὸ κρᾶμα 25 % νικελίου ἔχει ὑφὴν σιδήρου *α*, μετὰ θέρμανσιν πέραν τοῦ σημείου

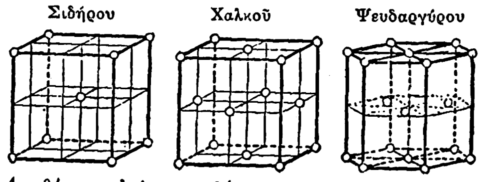

Διευθέτησις ἀτόμων σιδήρου, χαλκοῦ, ψευδαργύρου.

μετατροπῆς εἰς σίδηρον *γ* καὶ βαφήν, λαμβάνει ὑφὴν ὁμοιογενῆ κύβων μετὰ ἑδρῶν μετὰ κέντρου ὡς τὸ νικέλιον. Ὁμοίως τὰ κράματα νικελίου καὶ χρωμίου παρουσιάζουσι δύο σειρὰς μεικτῶν κρυστάλλων.

Ὁ χαλκὸς καὶ τὸ νικέλιον ἀποτελοῦσι κράματα εἰς οἱανδήποτε ἀναλογίαν καὶ περιέχουσι πλήρη σειρὰν μεικτῶν κρυστάλλων, ὧν αἱ φασματοσκοπικαὶ γραμμαὶ παρουσιάζουσι προοδευτικὴν σειρὰν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς στοιχείου εἰς τὸ ἄλλο. Ἀπὸ τοῦ καθαροῦ χαλκοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντικατασταθῶσι κατὰ συνεχῆ τρόπον πάντα τὰ ἄτομα τοῦ χαλκοῦ δι' ἀτόμων νικελίου, ἄνευ τροποποιήσεως τοῦ κρυσταλλογραφικοῦ συγκροτήματος, πλὴν τοῦ μήκους τῆς βροχίδος τοῦ δικτυώματος. Τὰ φαινόμενα ἰνώδους ὑφῆς βαφῆς καὶ σκληρώσεως ἐξηγοῦνται ἄριστα. Ὅταν μέταλλον ὑποστῇ ἔκτασιν μετὰ σκληρώσεως πρὸς συρματοποίησιν, ἀποδεικνύεται ὅτι διατηρεῖται μὲν τὸ δικτύωμα, ἀλλ' ὅτι οἱ κόκκοι διατάσσονται περὶ ἕνα τῶν ἀξόνων αὐτοῦ. Οὕτω τὰ σύρματα σιδήρου καὶ μολυβδαινίου, συγκείμενα ἐκ κρυσταλλικῶν δικτυωμάτων κύβου μετὰ κέντρου, ἔχουσι τὸν ἕνα τῶν δυαδικῶν ἀξόνων των κατὰ τὴν διεύθυνσιν (100), παράλληλον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ σύρματος, περὶ ἣν οἱ κρυσταλλῖται ἔχουσιν οἱανδήποτε ἄλλην κατεύθυνσιν. Εἰς τὰ σύρματα χαλκοῦ καὶ παλλαδίου ὁμοίου δικτυώματος οἱ κρυσταλλῖται διατίθενται κατὰ μῆκος τριαδικοῦ ἄξονος (111).

Ἡ βαφὴ ἑρμηνεύεται ὡς ἑξῆς: Τὰ ὑφιστάμενα αὐτὴν κράματα εἶναι στερεαὶ διαλύσεις περιέχουσαι ἴζημα μεγίστης λεπτότητος. Ἐὰν τὸ ἴζημα εἶναι σκληρὸν καὶ δύσκαμπτον, ὡς συμβαίνει προκειμένου περὶ χημικῆς ἑνώσεως, ἐνεργεῖ ὡς κόκκοι ἄμμου παρεμβεβλημένοι μεταξὺ σειρᾶς κινητῶν φυλλαρίων ἀποτελουμένων ἐκ τῶν ἐπιπέδων ὀλισθήσεως τῶν κρυστάλλων. Ἐὰν οἱ κόκκοι εἶναι σχετικῶς μεγάλοι καὶ ἀραιοί, ἐμποδίζουσι πᾶσαν ὀλίσθησιν· ἐὰν εἶναι πολὺ λεπτοί, οὐδόλως ἐμποδίζουσιν αὐτήν. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἐνέργεια τῆς βαφῆς, ἥτις σκληρύνει σφηνώνουσα τὰ κρυσταλλικὰ ἐπίπεδα πρὸς ἄλληλα.

Ὁ Willm εἶχε πρὸ εἰκοσαετίας παρατηρήσει ὅτι ἡ προσθήκη μαγνησίου εἰς ἀργίλλιον ἐσκλήρυνε βραδέως μετὰ βαφὴν τὸ κρᾶμα, ἐπιτυγχανομένου οὕτω μετάλλου τριπλασίας ἀντοχῆς τῆς τοῦ ἀργιλλίου (duralumin). Ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τοῦτο συμβάλλει ἡ παρουσία του πάντοτε ἐνυπάρχοντος εἰς τὸ βιομηχανικὸν ἀργίλλιον πυριτίου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἑνώσεως Mg_2Si ἐνήργει ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη. Διὰ τὸ ἀργίλλιον τὸ πυρίτιον ἐνεργεῖ ὡς ὁ ἄνθραξ διὰ τὸν σίδηρον εἰς τὸν χάλυβα. Ἐὰν δὲ ἡ duralumin ὑπενθυμίζῃ τὸν χάλυβα, κρᾶμα ἀργιλλίου μὲ 13 % πυριτίου (alpax) ὑπενθυμίζει ὁμοίως τὸν χυτοσίδηρον. Οὕτως ἐπίσης ἐξηγεῖται ἡ σκλήρυνσις τοῦ χαλκοῦ διὰ προσθήκης 3 % γλυκινίου (Gl), τοῦ σιδήρου δι' ἰχνῶν ἄνθρακος, ἀζώτου, ἴσως καὶ ὀξυγόνου (Portevin).

Ἡ μέθοδος τῶν ἀκτίνων X ἐφαρμόζεται καὶ εἰς **τὰς κολλοειδεῖς οὐσίας**. Οὕτω ὁ P. Scherrer ἀπέδειξεν ὅτι ὁ κολλοειδὴς χρυσὸς εὑρίσκεται ὑπὸ μορφὴν ἐλαχίστων κρυστάλλων ἀοράτων. Ὁμοίως ὁ F. Rinne προσδιώρισε τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ τῶν βωξιτῶν τῆς Ἄρλης. θ. χ.

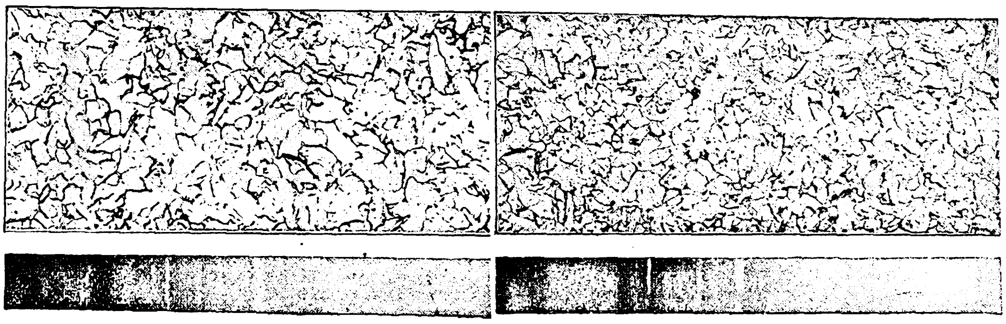

Παραβολὴ μικροφωτογραφίας (100 μεγεθύνσεων) καὶ ἀντιστοίχου ραδιογραφίας λίαν μαλακοῦ χάλυβος (1) μετὰ θέρμανσιν εἰς 925° καὶ βαφὴν ἐντὸς ὕδατος· (2) τοῦ αὐτοῦ μετὰ ἐπαναφορὰν εἰς 650° ἐπὶ 40' τῆς ὥρας.

— *[Ἀστρον.]* Ἡ μελέτη τοῦ φάσματος τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐμφανίζει ὕψιστον ἐνδιαφέρον. Καλοῦμεν *φάσμα* οὐρανίου σώματος τὸ φωτεινὸν εἴδωλον, τὸ παρατηρούμενον ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ διοπτῆρος φασματοσκοπίου ἢ τὸ ἀποτυπούμενον ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς φασματογράφου, ὅταν ἡ δέσμη τῶν ὑπό τινος ἄστρου ἐκπεμπομένων φωτεινῶν ἀκτίνων συγκεντρωθῇ διὰ τηλεσκοπίου ἐπὶ τῆς εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ ἀντοφθαλμίου αὐτοῦ εὑρισκομένης σχισμῆς τῆς διασκεδαζούσης τὸ φῶς συσκευῆς.

Φάσμα τοῦ Ἡλίου. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκους φωτεινῆς ταινίας διαφόρων χρωμάτων, διαδεχομένων ἄλληλα συνεχῶς ἀπὸ τοῦ ἐρυθροῦ πρὸς τὸ ἰῶδες, διατεμνομένης ἐγκαρσίως ὑπὸ πολυαρίθμων λεπτῶν σκοτεινῶν γραμμῶν, καλουμένων *γραμμῶν τοῦ Fraunhofer*, ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκείνου, ὅστις πρῶτος ἐμελέτησεν αὐτάς. Μεταξὺ τῶν σκοτεινῶν τούτων γραμμῶν, αἱ μᾶλλον εὐδιάκριτοι ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Φραουνχόφερ διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου. Οὕτω A παριστᾷ ὁμάδα ζωηρῶν σκοτεινῶν γραμμῶν εὑρισκομένων ἐν τῷ ἄκρῳ ἐρυθρῷ τμήματι τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, D ἓν στενὸν ζεῦγος ἐν τῷ κιτρίνῳ, H καὶ K ἕτερον ζεῦγος εἰς τὸ ἰῶδες ἄκρον κτλ. Συνηθέστερον ἅπασαι αἱ γραμμαὶ διακρίνονται ἤδη ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου μήκους κύματος αὐτῶν, ἐκφραζομένου εἰς ἄγκστρομ, ἤτοι, ἀντὶ D_1 ἢ D_2, λέγομεν λ 5890 καὶ λ 5896 κ.ο.κ.

Ἡ φωτογραφία ἐπέτρεψε τὴν ἀνεύρεσιν πολλῶν γραμμῶν εὑρισκομένων ἔξω τοῦ ὁρατοῦ τμήματος τοῦ φάσματος, ἤτοι μέχρι περίπου 3.000 ἄγκστρομ ἐν τῷ ὑπεριώδει καὶ μέχρι περίπου 10.000 ἄγκστρομ ἐν τῷ ὑπερερύθρῳ τμήματι. Οἱ τελευταῖοι φωτογραφικοὶ πίνακες τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος περιλαμβάνουσι πλείονας τῶν 10 000 σκοτεινῶν γραμμῶν, ὧν τινες ζωηραί, ἄλλαι ἀσθενεῖς καὶ ἄλλαι μόλις ὁραταί. Ἅπασαι ἐν τούτοις αἱ γραμμαὶ αὗται ἔχουσι μόνιμον ἐν τῷ φάσματι θέσιν καὶ ἀποτελοῦσι σπουδαιότατα χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ, παρέχοντα πολυτιμοτάτας πληροφορίας εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τῆς φυσικοχημικῆς συστάσεως τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ.

Ὅταν αἱ ἐργαστηριακαὶ ἔρευναι τοῦ Kirchhoff ἐπέτρεψαν αὐτῷ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν σημασίαν τῶν ἕως τότε ἀγνώστου προελεύσεως γραμμῶν τοῦ Fraunhofer, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν τριῶν θεμελιωδῶν νόμων τοῦ πρώτου ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος ὡδήγησεν ἀμέσως εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα περὶ τῆς συστάσεως τοῦ Ἡλίου. Κατὰ ταῦτα ἡ ποικιλόχρους συνεχὴς βάσις τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος ὀφείλεται προφανῶς εἰς ἀκτινοβολίαν προερχομένην ἐκ τῆς θερμῆς καὶ σχετικῶς πυκνῆς φωτοσφαίρας τοῦ Ἡλίου. Αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ τοῦ Fraunhofer παράγονται ὑπὸ ψυχροτέρου καὶ ἀραιοτέρου στρώματος ἀερίων, περιβάλλοντος τὴν φωτόσφαιραν καὶ ἀπορροφοῦντος τὰς ἀκτῖνας, ἃς ἐκείνη ἐκπέμπει, ἤτοι ἀνατρέποντος τὰς φωτεινὰς *γραμμὰς ἐκπομπῆς* εἰς σκοτεινὰς *γραμμὰς ἀπορροφήσεως*. Ἐντεῦθεν τὸ στρῶμα τοῦτο ἐκλήθη *ἀνατρεπτικὴ* ἢ *ἀπορροφητικὴ* στιβάς.

Ἐὰν ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τοῦ Kirchhoff ἦτο ὄντως ἀληθής, ἔπρεπε τὸ φάσμα τὸ προκύπτον ἐκ φωτός, προερχομένου ἐκ μόνης τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ Ἡλίου, νὰ παρουσιάζῃ φωτεινὰς γραμμὰς ἀκριβῶς εἰς τὰς θέσεις τῶν γραμμῶν τοῦ Fraunhofer. Ἡ θριαμβευτικὴ ἐπαλήθευσις τοῦ γεγονότος τούτου ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Young ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου μετέβη οὗτος πρὸς παρατήρησιν τῆς ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου κατὰ τὸ 1870. Ἡ ἐπαλήθευσις ἐγένετο ὡς ἑξῆς: Διηυθύνθη τὸ φασματοσκόπιον πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου ὀλίγον πρὶν ἢ καλυφθῇ οὗτος ὑπὸ τῆς Σελήνης. Ἐν τῷ φασμοτοσκοπίῳ παρετηρήθη τὸ σύνηθες ἡλιακὸν φάσμα. Ὅταν ἡ Σελήνη ἐκάλυψεν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν φωτόσφαιραν καὶ τὸ φασματοσκόπιον ἐδέχετο φῶς προερχόμενον μόνον ἀπὸ τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Ἡλίου, ἀμέσως τὸ φάσμα ἀντεστράφη, ἤτοι ἡ πολύχρους βάσις του ἔγινε σκοτεινή, εἰς τὴν θέσιν δὲ τῶν σκοτεινῶν γραμμῶν τοῦ Fraunhofer ἐνεφανίσθησαν ἀμέσως φωτειναὶ γραμμαί. Τὸ φάσμα τοῦτο παρέμεινεν ὁρατὸν ἐπ' ὀλίγιστα μόνον δευτερόλεπτα, διότι μόλις ἐκ τῆς μετακινήσεως τῆς Σελήνης ἀπεκαλύφθη πάλιν τὸ χεῖλος τῆς φωτοσφαίρας, ἀμέσως ἀντεστράφη ἐκ νέου τὸ προσωρινὸν τοῦτο φάσμα, ὅπερ, λόγῳ τῆς βραχυτάτης διαρκείας του, ἐκλήθη *ἀστραπιαῖον φάσμα* (flash spectrum) καὶ ἐνεφανίσθη ἐκ νέου τὸ σύνηθες φάσμα ἀπορροφήσεως.

Διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος καὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν αὐτῷ γραμμῶν τοῦ Fraunhofer μετὰ τοῦ φάσματος διαφόρων διαπύρων ἀερίων, ἐξηκριβώθη ἐντὸς τῶν φυσικοχημικῶν ἐργαστηρίων τῶν ἀστεροσκοπείων ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς γνωστῶν χημικῶν στοιχείων εὑρίσκονται καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, ἀλλ' ἐν καταστάσει διαπύρων ἀερίων. Χάριν ἀπολύτου ἀκριβείας, αἱ τοιαῦται συγκρίσεις γίνονται διὰ συγχρόνου φωτογραφήσεως ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ φάσματος ὡρισμένου στοιχείου, ὡς λ. χ. σιδήρου, νατρίου κτλ.

Ἐκ τῆς μετρήσεως τοῦ μήκους κύματος τῶν ἀντιστοίχων γραμμῶν τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος καὶ τοῦ *φάσματος συγκρίσεως* ἀπεδείχθη ὅτι περὶ τὰ 50 χημικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν 90 γνωστῶν ἐπὶ τῆς Γῆς, ἀπαντῶσι καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡλίου.

Αἱ πρόοδοι τῆς φασματοσκοπίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη ἐπέτρεψαν, πλὴν τῶν ἐρευνῶν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ποιοτικῆς συστάσεως τοῦ Ἡλίου, καὶ ἄλλας, σκοπὸν ἐχούσας τὸν καθορισμὸν τῆς ποσότητος τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ αὐτοῦ ἁπάντων στοιχείων. Διὰ τὴν τοιαύτην ποσοτικὴν χημικὴν ἀνάλυσιν τοῦ Ἡλίου ἐβασίσθησαν ἐπὶ τοῦ πλάτους καὶ τῆς ζωηρότητος τῶν γραμμῶν τοῦ Fraunhofer. Μεταξὺ τῶν ζωηροτέρων ἐξ αὐτῶν ὀλίγαι μόνον εἶναι εὐδιάκριτοι, ὅταν τὸ ὑπ' αὐτῶν χαρακτηριζόμενον στοιχεῖον ἀπαντᾷ εἰς ἐλάχιστα μόνον ἴχνη. Αἱ γραμμαὶ αὗται λέγονται τότε *ἔσχαται* (raies ultimes). Αὐξανομένης τῆς ποσότητος τοῦ στοιχείου αἱ ἀντίστοιχοι ἔσχαται γραμμαὶ καθίστανται ζωηρότεραι καὶ πλατύτεραι, συγχρόνως δὲ ἐμφανίζονται ἐν τῷ φάσματι καὶ ἄλλαι σκοτειναὶ γραμμαί, αἵτινες καλοῦνται *δευτερεύουσαι*.

Τοιουτοτρόπως εὑρέθη ὅτι ὁ σίδηρος, τὸ ἀσβέστιον, τὸ μαγνήσιον καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ὧν αἱ δευτερεύουσαι γραμμαὶ εἶναι οὐ μόνον λίαν ζωηραὶ ἀλλὰ καὶ πολυάριθμοι, εἶναι ἀφθονώτερα ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, παρὰ ὁ ἄργυρος, τὸ παλλάδιον κτλ. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι στοιχεῖά τινα, ὡς τὸ πυρίτιον, τὸ ὀξυγόνον καὶ ἄλλα, ἔχουσιν ὀλίγας ἢ καὶ μίαν μόνον δευτερεύουσαν γραμμὴν ἐν τῷ ὁρατῷ τμήματι τοῦ φάσματος, ἄλλας δὲ ἐν τῷ ὑπερερύθρῳ ἢ ἐν τῷ ὑπεριώδει. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ποσοτικὴ ἐκτίμησις αὐτῶν εἶναι εἰσέτι δύσκολος ἢ ἀδύνατος.

Ἡ ἐκ τοῦ φάσματος ἀπουσία διαφόρων δευτερευουσῶν γραμμῶν δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ σημαίνουσα καὶ ἀπουσίαν ὡρισμένων χημικῶν στοιχείων ἐκ τοῦ Ἡλίου, διότι ἐν πρώτοις μόνον τὸ ὑπὲρ τὴν φωτόσφαιραν στρῶμα τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαίρας δύναται νὰ παραγάγῃ γραμμὰς ἀπορροφήσεως καὶ συνεπῶς μόνον μικρὸν τμῆμα τοῦ Ἡλίου ὑποβάλλεται εἰς φασματικὴν ἀνάλυσιν. Κατὰ δεύτερον λόγον ὑπάρχουσι διάφορα στοιχεῖα, ὡς τὰ ραδιενεργά, τῶν ὁποίων τὸ φάσμα εἶναι διάφορον ὑπὸ διαφόρους συνθήκας ἢ δὲν ἐμελετήθη εἰσέτι ἐπαρκῶς ἐργαστηριακῶς. Τρίτον αἱ ἔσχαται γραμμαὶ ἄλλων στοιχείων δὲν εἶναι εἰσέτι γνωσταὶ ἢ εὑρίσκονται εἰς μήκη κύματος λίαν βραχέα, ὥστε δὲν δύνανται νὰ διαβιβασθῶσι διὰ μέσου τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας. Ἄλλοις λόγοις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ τὰ μὴ εἰσέτι ἀνακαλυφθέντα ἐπὶ τοῦ Ἡλίου γήϊνα στοιχεῖα ὡς καὶ ἄλλα ἄγνωστα εἰσέτι ἐπὶ τῆς Γῆς, δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχωσιν ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, ἀλλ' ἐν καταστάσει λανθάνουσαν εἰς ἡμᾶς μέχρι τῆς τελειοποιήσεως τῶν μεθόδων ἐρεύνης ἢ τῆς συμπληρώσεως τῶν ἐργαστηριακῶν μελετῶν. Ὡς παράδειγμα τοιούτων ἐνδεχομένων δύναται νὰ μνημονευθῇ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ στοιχείου ἡλίου ἐν τῷ φάσματι τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ἔκλειψιν τοῦ 18.. καὶ μετὰ πάροδον ἀρκετῶν ἐτῶν, τῷ 1895, ὑπὸ τοῦ Ramsay ἐπὶ τῆς Γῆς.

Πλὴν τῶν σκοτεινῶν γραμμῶν τοῦ Fraunhofer ἀνευρίσκονται ἐν τῷ ἡλιακῷ φάσματι καὶ διάφοροι ταινίαι, μαρτυροῦσαι τὴν παρουσίαν ἀδιασπάστων ἑνώσεων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ Ἡλίου, παρὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ὑψηλοτάτην θερμοκρασίαν. Τοιαῦται ταινίαι ἀνευρίσκονται ἐν τῷ κυανῷ καὶ ὑπεριώδει τμήματι, ὀφειλόμεναι πιθανῶς εἰς ἕνωσιν ἀζώτου καὶ ἄνθρακος. Ἐπίσης ἐν τῷ ὑπεριώδει ἀπαντῶσι ταινίαι ὀφειλόμεναι εἰς ἀμμωνίαν ἢ ἄλλην τινὰ ἕνωσιν ἀζώτου καὶ ὑδρογόνου, εἰς ὑδροξύλιον καὶ εἰς ὑδρογονάνθρακας.

Εἰς τὸ ἡλιακὸν φάσμα παρατηροῦνται καὶ τινες στάσιμοι σκοτειναὶ γραμμαί, μὴ καταλ...

Digitized by Google

μεταξὺ τῶν γραμμῶν τοῦ Fraunhofer, ἀλλ' ἔχουσαι τὴν προέλευσίν των εἰς ἀπορρόφησιν ἀσκουμένην ὑπὸ τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας. Αἱ γραμμαὶ αὗται καλοῦνται *γηΐναι* (telluric lines), ἀναγνωρίζονται δὲ διαφοροτρόπως. Πρῶτον γίνονται ζωηρότεραι, ὅσον ὁ Ἥλιος πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸν ὁρίζοντα, δεύτερον εἶναι αἱ αὐταὶ εἴτε τὸ φάσμα προέρχεται ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ Ἡλίου εἴτε ἐκ τοῦ χείλους τοῦ δίσκου αὐτοῦ, τρίτον δὲν ἐπηρεάζονται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν κηλίδων καὶ τέταρτον δὲν ὑπόκεινται εἰς μετάθεσιν προερχομένην ἐκ τῆς περὶ ἄξονα περιστροφῆς τοῦ Ἡλίου, ὅπως αἱ ἄλλαι σκοτειναὶ γραμμαὶ τοῦ φάσματος.

Αἱ φασματοσκοπικαὶ μελέται τῆς χρωματοσφαίρας ἀπέδειξαν, ὅτι αὕτη συνίσταται κυρίως ἐξ ὑδρογόνου, ἡλίου καὶ ἀτμῶν ἀσβεστίου, ἀνερχομένων εἰς ὕψος περίπου 12.000 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς φωτοσφαίρας. Ἐκ τῶν ἐσχάτων γραμμῶν διαφόρων στοιχείων ἐξηκριβώθη ἡ παρουσία στροντίου, τιτανίου, σκανδίου καὶ μαγνησίου μέχρι 5.000 χμ., ἐνῷ ὁ σίδηρος, τὸ νάτριον καί τινα ἄλλα στοιχεῖα ἀπαντῶσι μέχρι 1.000 ἢ 1.500 χμ.

Ὅμοιον πρὸς τὸ φάσμα τῶν ἀνωτάτων στρωμάτων τῆς χρωματοσφαίρας εἶναι καὶ τὸ φάσμα τῶν προεξοχῶν τοῦ Ἡλίου, αἵτινες σύγκεινται κατὰ μέγιστον μέρος ἀπὸ ὑδρογόνον, ἥλιον καὶ ἀτμοὺς ἀσβεστίου.

Τὸ φάσμα τοῦ ἡλιακοῦ στέμματος εἶναι σύνθετον, συγκείμενον ἀπὸ συνεχὲς φάσμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται ἀμυδρῶς αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ τοῦ Fraunhofer. Ἐπιτεθειμένον ἐπὶ τοῦ φάσματος τούτου, ἀλλὰ σχετικῶς ἀμυδρόν, ὑπάρχει χαρακτηριστικὸν φάσμα μετὰ λαμπρῶν γραμμῶν ἐκπομπῆς, ὧν ἡ ζωηροτέρα, λ 5303, παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Young τῷ 1869 ἐν τῷ πρασίνῳ τμήματι τοῦ φάσματος. Ἐκ τῶν 30 γραμμῶν τοῦ στέμματος οὐδεμία κατωρθώθη εἰσέτι νὰ ἀναπαραχθῇ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ. Ὡς ἐκ τούτου πολλοὶ ὑπέθεσαν ὅτι τὸ στέμμα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄγνωστον εἰσέτι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀραιότατον στοιχεῖον, ὅπερ ἐκάλεσαν κορώνιον (coronium). Ἡ νεωτέρα ἐν τούτοις θεωρία τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀτόμου δὲν ἀφήνει κενὴν θέσιν ἐν τῷ πίνακι τῶν χημικῶν στοιχείων διὰ τὸ κορώνιον, δι' ὃ καὶ πολλοὶ παραδέχονται ὅτι πρόκειται περὶ γνωστοῦ στοιχείου, ἀκτινοβολοῦντος ἰδιορρύθμως, λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν πιέσεως καὶ θερμοκρασίας, ὑφ' ἃς εὑρίσκεται.

Μεταθέσεις τῶν γραμμῶν τοῦ Fraunhofer. Ἐξ ἀκριβῶν μετρήσεων ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξις μικρῶν μέν, ἀλλὰ συστηματικῶν διαφορῶν εἰς τὰ μήκη κύματος τῶν γραμμῶν τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος καὶ τῶν ἀντιστοίχων γραμμῶν τοῦ φάσματος συγκρίσεως. Ἡ μεγαλυτέρα μετάθεσις προέρχεται ἐκ τῆς περὶ ἄξονα περιστροφῆς τοῦ Ἡλίου καὶ ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Doppler. Ἐὰν δηλαδὴ φωτογραφήσωμεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακὸς τὸ φάσμα, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ χείλους τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσματος, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ χείλους, θὰ φαίνωνται μετατεθειμέναι πρὸς τὸ ἰῶδες, διότι τὸ χεῖλος τοῦτο πλησιάζει πρὸς ἡμᾶς μετὰ ταχύτητος περίπου 2 χλμ. κατὰ δευτερόλεπτον. Τοὐναντίον αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσματος, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ δυτικοῦ χείλους, θὰ φαίνωνται μετατεθειμέναι κατ' ἴσον ποσὸν πρὸς τὸ ἐρυθρόν, διότι τὸ χεῖλος τοῦτο ἀπομακρύνεται ἀφ' ἡμῶν μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις αἱ γήϊναι γραμμαὶ μένουσιν ἀκίνητοι καὶ οὕτω διακρίνονται ἀμέσως τῶν λοιπῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου προσδιωρίσθη φασματοσκοπικῶς ἡ περίοδος περιστροφῆς τοῦ Ἡλίου εἰς διάφορα πλάτη, ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἦτο τοῦτο δυνατὸν ἐλλείψει κηλίδων. Παρομοία μετάθεσις τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος τῆς φωτοσφαίρας παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Evershed εἰς τὸ φάσμα τῶν ἡλιακῶν κηλίδων, ὀφειλομένη εἰς ἐκροὴν ὕλης ἐκ τῆς κηλῖδος πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Συγκρίσεις τέλος διαφόρων ἐργαστηριακῶν φασμάτων πρὸς τὸ ἡλιακόν, ἀπέδειξαν τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλων μεταθέσεων τῶν γραμμῶν, ὀφειλομένων εἰς τὴν πυκνότητα τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαίρας, ὡς καὶ εἰς αἴτια προβλεπόμενα ὑπὸ τῆς θεωρίας τοῦ Ἀϊνστάϊν.

Φάσμα τῶν ἡλιακῶν κηλιδων. Τοῦτο, ἂν καὶ ὁμοιάζει ἐν γένει πρὸς τὸ τῆς φωτοσφαίρας, διαφέρει ἐν τούτοις αὐτοῦ ὑπό τινας ἐπόψεις, διότι τινὲς ἐκ τῶν ἀσθενῶν γραμμῶν τοῦ φωτοσφαιρικοῦ φάσματος φαίνονται ζωηρότεραι καὶ τἀνάπαλιν, συγχρόνως δὲ ἐμφανίζονται καὶ διάφοροι ἄλλαι νέαι. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν φασμάτων τούτων συνάγεται ὅτι αἱ κηλῖδες ἔχουσι θερμοκρασίαν ταπεινοτέραν τῆς τῆς πέριξ φωτοσφαίρας. Τοὐναντίον τὸ φάσμα τῶν πυρσῶν μαρτυρεῖ ὅτι ἡ θερμοκρασία των εἶναι ὑψηλοτέρα τῆς τῆς φωτοσφαίρας.

Τῷ 1892 ὁ Young παρετήρησεν ὅτι, ὑπὸ μέγαν διασκευασμόν, τινὲς τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος τῶν κηλίδων, ἰδίᾳ ἐν τῷ κιτρίνῳ καὶ τῷ ἐρυθρῷ, ἦσαν πεπλατυσμέναι καὶ ἐχωρίζοντο εἰς δύο συνιστώσας ὑπὸ λαμπροῦ ἐνδιαμέσου διαστήματος. Τῷ 1908 ὁ Hale ἀπέδειξεν ὅτι προκειμένου περὶ κηλίδων εὑρισκομένων πλησίον τοῦ κέντρου τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, αἱ δύο συνιστῶσαι ἦσαν κυκλικῶς πεπολωμέναι κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις, πρᾶγμα ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως, εἰμὴ διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἰσχυροῦ μαγνητικοῦ πεδίου ἐπὶ τῶν ἀκτινοβολούντων τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀερίων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐπιπέδου πολώσεως ἀναλόγως τῆς μεταθέσεως τῶν κηλίδων ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου (φαινόμενον τοῦ Zeeman), μαρτυροῦσιν ὅτι αἱ κηλῖδες ἀποτελοῦσι κέντρα ἰσχυροτάτων μαγνητικῶν πεδίων.

Φάσμα τοῦ πολικοῦ σέλαος. Τοῦτο παρουσιάζει ταινίας, ὀφειλομένας εἰς τὸ ἄζωτον καὶ μίαν ζωηρὰν πρασίνην γραμμὴν εἰς μῆκος κύματος λ. 5577,35, ἥτις ὑφίσταται πάντοτε ἐν τῷ φάσματι τοῦ νυκτερινοῦ διαχύτου φωτός, μαρτυροῦσα τὴν διαρκῆ παρουσίαν ἀσθενοῦς σέλαος. Κατὰ τὸν Shrum καὶ Mc Lennan, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ παραγάγωσιν αὐτὴν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῷ 1925, ὀφείλεται εἰς τὸ ὀξυγόνον.

Φάσμα τῆς Σελήνης καὶ τῶν πλανητῶν. Ἡ Σελήνη, ὡς ἑτερόφωτον σῶμα, ἀνακλῶσα τὸ ἡλιακὸν φῶς, παρέχει φάσμα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὅμοιον πρὸς τὸ φάσμα τοῦ Ἡλίου. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῶν πλανητῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγένοντο πολλαὶ φασματικαὶ ἔρευναι. Οὕτως ὁ St. John, κατόπιν ἐπιμελῶν παρατηρήσεων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῷ φάσματι τῆς Ἀφροδίτης γραμμὰς χαρακτηριστικὰς τοῦ ὀξυγόνου καὶ τῶν ὑδρατμῶν, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ ποσότης ἀμφοτέρων εἶναι τόσον μικρά, ὥστε ἡ παρουσία των δὲν δύναται νὰ ἀνιχνευθῇ φασματοσκοπικῶς. Ὁ αὐτὸς ἀστρονόμος μετὰ τοῦ Adams κατώρθωσε τῷ 1925 νὰ ἐκτιμήσῃ κατὰ προσέγγισιν τὴν ποσότητα ὀξυγόνου καὶ ὑδρατμῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ Ἄρεως, ὁ καθορισμὸς ὅμως τῶν ἐν αὐτῇ ποσοτήτων ἀζώτου καὶ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος διαφεύγει τὰ μέχρι τοῦδε διατιθέμενα μέσα. Τὸ φάσμα τοῦ Διὸς παρουσιάζει, πλὴν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, καί τινας ζωηρὰς ταινίας εἰς τὸ πορτοκαλόχρουν καὶ τὸ ἐρυθρόν, ὀφειλομένας εἰς ἀπορρόφησιν ἀσκουμένην ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ πλανήτου. Παρόμοιαι παρατηροῦνται καὶ ἐν τῷ φάσματι τοῦ Κρόνου, τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀποδιδόμεναι ὑπό τινων εἰς ὑδρατμούς, ὑπὸ δὲ τοῦ Slipher, ὅστις πρῶτος ἀνεκάλυψεν αὐτάς, εἰς ἄγνωστον μέχρι τοῦδε πηγήν. Αἱ ἐν λόγῳ ταινίαι δὲν παρουσιάζονται ἐν τῷ φάσματι τῶν δακτυλίων τοῦ Κρόνου, οἵτινες, ὡς φαίνεται, στεροῦνται ἀτμοσφαίρας. Αἱ αὐταὶ ταινίαι εἶναι ἔτι ἐντονώτεραι ἐν τῷ ἐρυθρῷ, τῷ πορτοκαλόχρῳ καὶ τῷ πρασίνῳ τμήματι τοῦ φάσματος τοῦ Οὐρανοῦ, ὅθεν ἐξηγεῖται καὶ τὸ χρῶμα τοῦ πλανήτου τούτου, ἐντονώταται δὲ ἐν τῷ φάσματι τοῦ Ποσειδῶνος, πιθανῶς διότι ἡ ἀτμοσφαῖρα αὐτοῦ ἐκτείνεται εἰς μέγα ὕψος, ἤ, κατὰ τὸν Menzel, διότι ἀποτελεῖται ἐξ ἑνώσεως, ἥτις σχηματίζεται ὑπὸ ταπεινοτάτην θερμοκρασίαν.

Φάσμα τῶν κομητῶν καὶ τῶν μετεώρων. Αἱ φασματοσκοπικαὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι τὸ φάσμα τῆς κεφαλῆς τῶν κομητῶν εἶναι ἐν μέρει φάσμα τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἀνακλωμένου ἡλιακοῦ φωτός, ἐν μέρει δὲ φάσμα φωτοβόλου ἀερίου, ἤτοι ἀζώτου καὶ διαφόρων ἑνώσεων τοῦ ἄνθρακος (ὑδρογονανθράκων, κυανογόνου καὶ μονοξειδίου), ὡς μαρτυρεῖ ἡ παρουσία λαμπρῶν ταινιῶν. Τὸ φάσμα τῆς οὐρᾶς προδίδει, πλὴν τοῦ ἀνακλωμένου ἡλιακοῦ φωτός, καὶ τὴν παρουσίαν ἐξόχως ἀραιοῦ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Ὅταν οἱ κομῆται προσεγγίσουν τὸν Ἥλιον, ἐμφανίζονται ἐνίοτε ἀτμοὶ νατρίου ἢ καὶ διαφόρων μετάλλων, ἐν οἷς καὶ σιδήρου.

Ἡ παρατήρησις τοῦ φάσματος τῶν μετεώρων εἶναι δυσχερεστάτη, διότι εἶναι ζήτημα τύχης. Ὀλίγων μόνον μετεώρων (διαττόντων, βολίδων κλπ.) κατωρθώθη τυχαίως νὰ φωτογραφηθῇ τὸ φάσμα διαρκούσης τῆς παρατηρήσεως ἀστέρων. Ἐξ αὐτῶν γνωρίζομεν ὅτι τὸ φάσμα τῶν μετεώρων σύγκειται ἐκ σειρᾶς λαμπρῶν γραμμῶν ἐκπομπῆς, προερχομένων ἐκ διαπύρων ἀερίων, ἀναπτυσσομένων κατὰ τὴν ὑπερθέρμανσιν τῆς μετεωρικῆς ὕλης, συνεπείᾳ τριβῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Φάσμα τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων. Ἡ φασματοσκοπικὴ μελέτη τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1817, ὅτε ὁ Fraunhofer, ἀνακαλύψας ἐν τῷ φάσματι τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς τὰς λεπτὰς σκοτεινὰς γραμμάς, αἵτινες ἔκτοτε φέρουσι τὸ ὄνομά του, ἐσκέφθη πρῶτος νὰ ὑποβάλῃ εἰς φασματοσκοπικὴν ἀνάλυσιν τὸ φῶς τῶν λαμπροτέρων ἀπλανῶν καὶ νὰ παραβάλῃ τὸ φάσμα αὐτῶν πρὸς τὸ τοῦ Ἡλίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετεχειρίσθη μικρὰν διόπτραν μὲ ἀντικειμενικὸν φακὸν τεσσάρων περίπου δακτύλων, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐτοποθέτησε καταλλήλως *ἀντικειμενικὸν πρῖσμα*, διευθύνας δὲ τὸ ὄργανον πρὸς διαφόρους ἀστέρας καὶ μεγεθύνας τὸ σχηματισθὲν φάσμα διὰ καταλλήλου προσοφθαλμίου, παρετήρησεν ὅτι ὁ Σείριος, ὁ Κάστωρ καί τινες ἄλλοι ἀπλανεῖς παρεῖχον φάσμα μὲ ὀλίγας μέν, ἀλλὰ ζωηρὰς σκοτεινὰς γραμμάς, ἐνῷ τὸ φάσμα τῆς Αἰγὸς καὶ τοῦ Πολυδεύκους ἐπαρουσίαζεν, ὅπως καὶ τὸ ἡλιακόν, πλῆθος λεπτῶν σκοτεινῶν γραμμῶν, διαφέρον οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸ τοῦ Βετελγκὲζ καὶ ἄλλων ἀστέρων.

Ἐδέησε νὰ παρέλθῃ ἥμισυς αἰὼν περίπου διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ἡ σπουδαιότης τοῦ φασματοσκοπίου ὡς ὀργάνου πολυτιμοτάτου διὰ σοβαρὰς ἀστρονομικὰς ἐρεύνας. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν τὰ μέγιστα αἱ ἐργασίαι τοῦ Sir William Huggins, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1864, προσαρμόσας φασματοσκόπιον εἰς τηλεσκόπιον 20 ἑκατοστομέτρων, ἤρχισε νὰ μελετᾷ τὰ φάσματα ὡρισμένων ἀπλανῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς χημικῆς αὐτῶν συστάσεως. Μετρήσας ἐπισταμένως διὰ μικρομετρικοῦ κοχλίου τὰς θέσεις, ἃς κατεῖχον αἱ κυριώτεραι γραμμαὶ ἐν τῷ φάσματι 40 περίπου ἀπλανῶν, ἀνεῦρεν ἐπὶ τοῦ α Ταύρου, τοῦ α Ὠρίωνος καὶ ἄλλων ἀστέρων διάφορα χημικὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ἀπαντώντων ἐπὶ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἡλίου. Ὁ αὐτὸς ἀστρονόμος ἐφήρμοσεν ἐπιτυχῶς κατὰ τὸ 1876 τὴν φωτογραφίαν πρὸς σπουδὴν τῆς ὑπεριώδους περιοχῆς τοῦ φάσματος τῶν ἀπλανῶν. Ἔκτοτε ἡ *φασματοφωτογραφία* ἀντικατέστησε πλέον τὴν μικρομετρικὴν μέτρησιν τῶν δι' ὀπτικοῦ φασματοσκοπίου παρατηρουμένων ἀστρικῶν φασμάτων, ἐπιτευχθείσης οὕτω μεγίστης οἰκονομίας χρόνου καὶ κόπου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀσυγκρίτου ἀκριβείας εἰς τὰς μετρήσεις.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Huggins ἐπεδόθη εἰς φασματοσκοπικὰς ἐρεύνας καὶ ὁ Secchi (1863—1867), ἀποβλέπων κυρίως εἰς τὴν ἀνεύρεσιν κοινῶν χαρακτηριστικῶν εἰς τὰ φάσματα τῶν ἀπλανῶν, δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ταξινόμησιν αὐτῶν ἀπὸ φασματικῆς ἀπόψεως. Ὁ ἀστρονόμος οὗτος, μελετήσας τὰ φάσματα 4.000 περίπου ἀστέρων, συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἂν καὶ οἱ διάφοροι ἀπλανεῖς παρέχουσι φάσματα ποικίλλοντα μεταξύ των, ἐν τούτοις δύνανται ἅπαντες νὰ καταταχθῶσιν εἰς τέσσαρας μεγάλας *τάξεις*.

Αἱ τέσσαρες φασματικαὶ τάξεις τοῦ Secchi ἀντιστιχοῦσιν ὡς ἔγγιστα πρὸς τὸ χρῶμα τῶν ἀπλανῶν καὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν πάσης μέχρι τοῦδε φασματοσκοπικῆς ταξινομήσεως τῶν ἀστέρων. Τὰ χαρακτηριστικὰ ἑκάστης ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

Τάξις I. Αὕτη, καλουμένη καὶ *τάξις τοῦ Σειρίου*, ἐκ τοῦ ὑποδειγματικοῦ αὐτῆς ἀστέρος, περιλαμβάνει τοὺς λευκοὺς καὶ τοὺς κυανοῦς ἀπλανεῖς, ὡς ὁ Σείριος. ὁ Βέγας, ὁ Ρίγελ (β Ὠρίωνος), ὁ Ἀλνιλὰμ (ε Ὠρίωνος) κ. ἄ. Χαρακτηριστικὸν τοῦ φάσματος τῶν ἀστέρων τῆς τάξεως ταύτης ἀποτελεῖ ἡ ζωηρότης τῶν σκοτεινῶν γραμμῶν ἀπορροφήσεως τοῦ ὑδρογόνου, αἱ ὁποῖαι εἶναι πλατεῖαι καὶ σχεδὸν ὅμοιαι πρὸς τὰς γραμμὰς H καὶ K τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Αἱ μεταλλικαὶ γραμμαὶ ἐλλείπουσι τελείως ἐκ τοῦ φάσματος τῶν Σειριακῶν ἀστέρων ἢ εἶναι λίαν ἀμυδραί. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκει ἡ πλειονότης τῶν ἀπλανῶν.

Τάξις II. Εἰς αὐτὴν ἀνήκουσιν οἱ κίτρινοι ἀστέρες, ὧν τὸ φάσμα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦ Ἡλίου, ἀποτελοῦντος ὑποδειγματικὸν ἀστέρα. Ἐντεῦθεν ἡ τάξις αὕτη ὀνομάζεται καὶ *τάξις τοῦ Ἡλίου*. Τὸ φάσμα τῶν ἡλιακῶν ἀστέρων χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν πολυαρίθμων λεπτῶν γραμμῶν ἀπορροφήσεως, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν ἀστέρων τούτων μεταλλικοὺς ἀτμούς. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουσιν ἐπίσης πολυάριθμοι ἀστέρες, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀρκτοῦρος, ἡ Αἴξ, ὁ Λαμπαδίας, ὁ Πολυδεύκης, ὁ Πολικὸς κ. ἄ. Ἓν εἶδος συνεκτικοῦ δεσμοῦ μεταξὺ τῶν δύο πρώτων τάξεων ἀποτελοῦσιν ἀστέρες τινές, ὡς ὁ Ἀλταΐρ καὶ ὁ Προκύων, τῶν ὁποίων τὸ φάσμα, ἂν καὶ παρουσιάζῃ λίαν ζωηρὰς τὰς γραμμὰς ἀπορροφήσεως τοῦ ὑδρογόνου, περιέχει ἐπὶ πλέον καὶ πλῆθος ἄλλων μεταλλικῶν γραμμῶν. Οἱ ἀστέρες τῶν δύο πρώτων τάξεων ἀποτελοῦσι περίπου τὰ $^7/_8$ τῶν ὑπὸ τοῦ Secchi παρατηρηθέντων.

Τάξις III. Αὕτη περιλαμβάνει ἀστέρας ἐρυθροὺς ἢ πορτοκαλόχρους, ὡς ὁ Ἀντάρης, ὁ Βετελγκὲζ (α Ὠρίωνος), ὁ β Πηγάσου, ὁ α Ἡρακλέους κ. ἄ. Τὸ φάσμα τῶν ἀστέρων τῆς τάξεως ταύτης ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ τῶν ἡλιακῶν κηλίδων, χαρακτηρίζεται δὲ ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ παρουσίας σκοτεινῶν ταινιῶν ἀντὶ γραμμῶν ἀπορροφήσεως, αἵτινες ἐν τούτοις δὲν σπανίζουσιν ἐν γένει. Αἱ ταινίαι αὗται τερματίζονται σαφῶς πρὸς τὸ ἰῶδες μέρος τοῦ φάσματος, ἐξασθενοῦσαι πρὸς τὸ ἐρυθρόν. Ἐπίσης καὶ ὁ ἀριθμός των ἐλαττοῦται κατὰ τὴν αὐτὴν φοράν. Ὡς ἀπεδείχθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ A. Fowler, αἱ ἐν λόγῳ ταινίαι ὀφείλονται εἰς τὸ ὀξείδιον τοῦ τιτανίου, τοῦ ὁποίου ἡ παρουσία μαρτυρεῖ ταπεινοτέραν ἐπιφανειακὴν θερμοκρασίαν ἐπὶ τῶν ἀστέρων τούτων, δοθέντος ὅτι εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας ἅπασαι αἱ ἑνώσεις διασπῶνται εἰς ἁπλᾶ χημικὰ στοιχεῖα. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουσιν οἱ πλεῖστοι τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων μακρᾶς περιόδου.

Τάξις IV. Εἰς αὐτὴν κατατάσσονται σχετικῶς ὀλίγοι ἐρυθροὶ ἀστέρες, ἔχοντες φάσμα χαρακτη-

Digitized by Google

ριζόμενον, ὅπως καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ τάξει, ὑπὸ σκοτεινῶν ταινιῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αι ταινίαι αὗται τερματίζονται σαφῶς καὶ εἶναι ζωηρότεραι πρὸς τὸ ἐρυθρὸν μέρος τοῦ φάσματος, ἐξασθενοῦσαι βαθμιαίως πρὸς τὸ ἰῶδες. Αἱ ἐν λόγῳ ταινίαι ἀποδίδονται εἰς τὴν παρουσίαν ἑνώσεων τοῦ ἄνθρακος, διὸ καὶ οἱ ἀστέρες τῆς τάξεως ταύτης θεωροῦνται ἔχοντες σχετικῶς ταπεινοτέραν ἔτι ἐπιφανειακὴν θερμοκρασίαν. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν 250 ἀστέρων τῆς τάξεως ταύτης οὐδεὶς εἶναι μεγέθους ἀνωτέρου τοῦ 5ου. Ὁ λαμπρότατος ὅλων, ἤτοι ὁ 19 Ἰχθύων, εἶναι μεγέθους μόλις 5,5. Πλὴν τοῦ Secchi, κατέγιναν εἰς ἐρεύνας διὰ τὴν φασματοσκοπικὴν ταξινόμησιν τῶν ἀπλανῶν καὶ διάφοροι ἄλλοι ἀστρονόμοι, ἐν οἷς ὁ d' Arrest, ὁ Vogel, ὁ Lockyer, ὁ Dunér καὶ ἄλλοι.

Ἐκ τούτων ὁ Vogel, ἀναθεωρήσας τὴν ὑπὸ τοῦ Secchi γενομένην ταξινόμησιν τῶν ἀστρικῶν φασματων, κατένειμεν αὐτὰ εἰς τρεῖς μόνον τάξεις μεθ' ὑποδιαιρέσεων, ὡς ἀκολούθως: *Τάξις Ια.* Ὡς ἡ πρώτη τοῦ Secchi, περιλαμβάνουσα τοὺς λευκοὺς ἀστέρας. *Τάξις Ιβ.* Φάσμα σχεδὸν συνεχές· ἅπασαι αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ ἢ ἐλλείπουσιν ἢ εἶναι ἀσθενέσταται. *Τάξις Ιγ.* Αι γραμμαὶ τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἡ γραμμὴ D_3 τοῦ ἡλίου εἶναι ζωηραί. *Τάξις ΙΙα.* Ὡς ἡ δευτέρα τοῦ Secchi. *Τάξις ΙΙβ.* Ὡς ἡ προηγουμένη, ἀλλὰ μετὰ γραμμῶν λαμπρῶν, αἵτινες δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ὑδρογόνον ἢ τὸ ἥλιον (περίπτωσις σπανία). *Τάξις ΙΙΙα.* Ὡς ἡ τρίτη τοῦ Secchi. *Τάξις ΙΙΙβ.* Ὡς ἡ τετάρτη τοῦ Secchi.

Ἡ ταξινόμησις τοῦ Vogel ἀπεδείχθη ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς μεταγενεστέρας ἀνακαλύψεις καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τῶν ἀστέρων, ὧν τὸ φάσμα παρουσιάζει ζωηρὰς φωτεινὰς γραμμάς

Ὡς ἐκ τούτου προὐτάθησαν κατὰ καιροὺς ἄλλαι ταξινομήσεις, διαφέρουσαι ἀλλήλων ἀναλόγως τῶν περι ἐξελίξεως τῶν ἀπλανῶν πρεσβευομένων θεωριῶν ὑπὸ τῶν εἰσηγηθέντων τὰς ταξινομήσεις ταύτας ἀστρονόμων. Μεταγενέστεροι ἐρευνηταί, τηροῦντες τὴν ταξινόμησιν τοῦ Secchi, ὡς συμφωνοτέραν πρὸς τὰ πράγματα, εἰσήγαγον ἀξιοσημείωτον τροποποίησιν, διαχωρίσαντες τὴν πρώτην τάξιν εἰς δύο ὁμάδας, ὧν ἡ μία περιλαμβάνει τοὺς *ἀστέρας τοῦ ἡλίου* καὶ ἡ ἑτέρα τοὺς *ἀστέρας τοῦ ὑδρογόνου* Οἱ τῆς πρώτης ὁμάδος καλοῦνται ὡσαύτως καὶ *ἀστέρες τοῦ Ὠρίωνος*, διότι ἅπαντες σχεδὸν οἱ λαμπροὶ ἀστέρες τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου, πλὴν τοῦ α Ὠρίωνος, παρουσιάζουσιν ἐν τῷ φάσματι αὐτῶν τὰς χαρακτηριστικὰς γραμμὰς τοῦ στοιχείου ἡλίου. Οἱ ἀστέρες τοῦ ἡλίου θεωροῦνται οἱ θερμότατοι καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς διαστάσεις των οι λαμπρότατοι ἁπάντων τῶν ἀπλανῶν Ὁμοίως οἱ ἀστέρες τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ Secchi ὑποδιῃρέθησαν εἰς τρεῖς ὁμάδας, τὴν τοῦ Προκυνός, τὴν τοῦ Ἡλίου καὶ τὴν τοῦ Ἀρκτούρου Ἐκ τούτων οἱ τοῦ Προκυνὸς καλοῦνται καὶ *ἀστέρες τοῦ ἀσβεστίου*. Ἀξιοσημείωτον ποικιλίαν ἐν τῇ τρίτῃ τάξει τοῦ Secchi ἀποτελοῦσιν οι ἀστέρες, ὧν τὸ φάσμα, πλὴν τῶν συνήθων ταινιῶν ἀπορροφήσεως, παρουσιάζει καὶ λαμπρὰς γραμμὰς ἐκπομπῆς τοῦ ὑδρογόνου. Ἅπαντες οἱ παρουσιάζοντες τὸ ἰδιάζον τοῦτο φάσμα ἀστέρες ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι μεταβλητοί.

Εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις τοῦ Secchi προσετέθη βραδύτερον καὶ πέμπτη, περιλαμβάνουσα τοὺς ἀστέρας ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὸ φάσμα παρουσιάζει, πλὴν τῶν συνήθων σκοτεινῶν γραμμῶν καὶ ταινιῶν, διαφόρους λαμπρὰς ταινίας ἐκπομπῆς ἐν τῷ κυανῷ καὶ τῷ κιτρίνῳ τμήματι. Οἱ ἀστέρες οὗτοι ὠνομάσθησαν *ἀστέρες Wolf Rayet*, ἐκ τῶν ἀνακαλυψάντων αὐτοὺς Γάλλων ἀστρονόμων, μέχρι σήμερον δὲ εἶναι γνωστοὶ μόνον 100 περίπου τοιοῦτοι, εὑρισκόμενοι ἅπαντες ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Γαλαξίου καὶ εἰς τὰς Νεφέλας τοῦ Μαγελάνου. Ὁ λαμπρότατος τῶν ἀστέρων τούτων εἶναι ὁ γ Ἱστίων.

Ἡ συνεχὴς τελειοποίησις τῶν ὀργάνων, καὶ ἰδίᾳ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς φωτογραφίας, παρέσχον εἰς τοὺς ἀστρονόμους τὰ μέσα τῆς ἀποθησαυρίσεως φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων σημαντικωτάτου ἀριθμοῦ ἀστέρων. Ἡ μελέτη τῶν παρατηρήσεων τούτων δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποδείξῃ ἀνεπαρκῆ τὴν ταξινόμησιν τοῦ Secchi, παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ τὰ βελτίω τροποποιήσεις της, οὕτω δὲ κατέστη αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη νέας ταξινομήσεως τῶν ἀπλανῶν ἐπὶ τῇ βάσει πληρεστέρων στοιχείων. Ὡς ὑλικὸν διὰ τὴν νέαν ταξινόμησιν ἐχρησίμευσαν τὰ φάσματα 250 000 περίπου ἀστέρων τοῦ βορείου καὶ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, παρατηρηθέντων ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ ειδικῆς ὑπηρεσίας, ὀργανωθείσης ὑπὸ τοῦ ἀμερικανικοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Harvard College. Αἱ σχετικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀστέρων τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ἤρξαντο ἐν Cambridge (Mass) τῷ 1885 ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ τότε διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τούτου C. Pickering, ὅστις. χρησιμοποιῶν σημαντικὴν δωρεὰν τοῦ Henry Draper, ἵδρυσεν ἐν Ἀρεκίπᾳ τοῦ Περοῦ βοηθητικὸν σταθμὸν διὰ τὴν φωτογράφησιν τῶν φασμάτων τῶν ἀστέρων τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Εἰς ἀμφότερα τὰ ἀστεροσκοπεῖα αἱ φασματογραφίαι ἐλήφθησαν τῇ βοηθείᾳ ἀντικειμενικοῦ πρίσματος, ὅπερ προσαρμοζόμενον πρὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ φωτογραφικοῦ τηλεσκοπίου παρέχει ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς ἀντὶ τῶν εἰδώλων τῶν ἀστέρων τὰ φάσματα αὐτῶν.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐπιτρέπει τὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακὸς σύγχρονον φωτογράφησιν τῶν φασμάτων σημαντικοῦ ἀριθμοῦ ἀστέρων, ἐπειδὴ δὲ ὅλα τὰ φάσματα ταῦτα λαμβάνονται διὰ τοῦ ἰδίου πρίσματος, εἰς ὅλα ὁ διασκεδασμὸς εἶναι ἀσθενὴς μέν, ἀλλὰ πανταχοῦ ὁ αὐτός. Συνεπῶς ἅπαντα τὰ φάσματα εἶναι ὑπὸ τὴν αὐτὴν κλίμακα καὶ ἡ σύγκρισίς των ἐπιτυγχάνεται ταχέως καὶ εὐκόλως.

Μέχρι τοῦ 1923 ἐφωτογραφήθησαν καὶ ἐταξινομήθησαν τὰ φάσματα 222 000 ἀστέρων λαμπροτέρων τοῦ 12ου μεγέθους. Τὰ πορίσματα τῆς ἐπεξεργασίας τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ C. Pickering εἰς σειρὰν καταλόγων τῶν ἀστρικῶν φασμάτων. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἐδημοσιεύθη τῷ 1890 ὑπὸ τὸν τίτλον «Draper Catalogue». ὁ δεύτερος, συνταχθεὶς ὑπὸ τῆς Miss Maury, ἐξεδόθη τῷ 1897 ὑπὸ τὸν τίτλον «Spectra of Bright Stars», ὁ τρίτος, συνταχθεὶς ὑπὸ τῆς Miss Cannon, ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀστέρας τοῦ νοτιου ἡμισφαιρίου («Spectra of Bright Southern Stars», 1901). Νεώτερος κατάλογος, φωτομετρικοῦ μᾶλλον περιεχομένου. εἶναι ὁ ἐπιγραφόμενος «The Revised Havard Photometry», ὅστις ἐδημοσιεύθη τῷ 1908 καὶ παρέχει τὰ φάσματα 9.110 ἀστέρων. Τὸ σημαντικώτατον ἐν τούτοις ἔργον, ὅπερ ἀποτελεῖ πλήρη φασματικὸν κατάλογον τῶν ἀπλανῶν, εἶναι τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τῆς Miss A. J. Cannon ὑπὸ τὸν τίτλον «The Henry Draper Catalogue» εἰς ἐννέα τόμους τῶν «Χρονικῶν» τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Harvard College (1918 — 1924). Τοῦ μνημειώδους τούτου ἔργου, ἐν τῷ ὁποίῳ παρέχονται ἡ κατὰ προσέγγισιν θέσις, τὸ μέγεθος καὶ τὸ φάσμα 225,300 ἀστέρων, ἐξακολουθοῦσιν εἰσέτι ἐκδιδόμενα διάφορα συμπληρωματικὰ παραρτήματα.

Ἡ συλλογὴ τόσον ἀφθόνου ὑλικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Χάρβαρντ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀστρονόμους νὰ ἀνακαλύψωσι τὴν συνεχῆ ἀλληλουχίαν τῶν ἀστρικῶν φασμάτων καὶ νὰ καταρτίσωσι νέαν φασματικὴν ταξινόμησιν τῶν ἀπλανῶν, ἥτις εἶναι ἤδη γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ταξινομήσεως τοῦ Draper, εἰς μνήμην τοῦ πρώτου Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου τοῦ ἀσχοληθέντος εἰς τὴν φασματοφωτογραφίαν Ἡ ταξινόμησις τοῦ Draper ἢ ἄλλως καὶ ταξινόμησις τοῦ Χάρβαρντ λεγομένη. ἐγένετο παγκοσμίως δεκτὴ κατόπιν τοῦ ἐν Ρώμῃ συνελθόντος τὸ 1914 διεθνοῦς ἀστρονομικοῦ συνεδρίου

Κατ' αὐτὴν τὰ φάσματα τῶν ἀπλανῶν κατανέμονται εἰς δώδεκα θεμελιώδεις ὁμάδας, διακρινομένας διὰ τῶν κεφαλαίων γραμμάτων

P, Q, O, B, A, F, G, K, M, R, N, S.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ διακριτικὰ τῶν διαδοχικῶν ὁμάδων δὲν τηροῦσι τὴν ἀλφαβητικὴν σειράν, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τινὰ τῶν ἀρχικῶς χρησιμοποιηθέντων ὑπὸ τοῦ Pickering γραμμάτων παρελείφθησαν βραδύτερον, ὡς ἀντιστοιχοῦντα εἰς φάσματα παραλλάσσοντα μόνον λόγῳ ἀνεπιτυχοῦς φωτογραφήσεως. Ἐπὶ πλέον ἡ ἀνάγκη διατάξεως τῶν φασμάτων κατὰ σειρὰν ἐλαττουμένης θερμοκρασίας τῶν ἀπλανῶν ἐπέβαλε τὴν ἀλλαγὴν τῆς ἀρχικῆς θέσεως τῶν γραμμάτων.

Ἀπὸ τῆς ὁμάδος B μέχρι τῆς M συμπεριλαμβανομένης ἡ ἀλληλουχία τῶν φασμάτων εἶναι συνεχής. Μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ὁμάδων περιλαμβάνονται ἐνδιάμεσοι τύποι, παριστώμενοι διὰ παραθέσεως εἰς τὰ γράμματα δεικτῶν ἀπὸ 0—9. Οὕτω B_0 δηλοῖ τὸ ὑποδειγματικὸν φάσμα τῶν ἀστέρων τῆς ὁμάδος B. ἥτις περιλαμβάνει καὶ ἄλλους ἐννέα τύπους B_1, B_2, B_3. . . . B_9. Συνεπῶς ὁ τύπος F_8 εἶναι πλησιέστερος πρὸς τὴν ὁμάδα G παρὰ πρὸς τὴν F. Ἡ ὁμὰς O, μέχρι συγκεντρώσεως περισσοτέρου ὑλικοῦ, ὑποδιαιρεῖται εἰς τύπους Oa, Ob, κτλ, ὑπάρχουσιν ὅμως καί τινες ἀστέρες ὧν τὰ φάσματα παρίστανται διὰ τῶν O_5, O_6 . . O_9. Αἱ ὁμάδες P καὶ Q περιλαμβάνουσι τὰ φάσματα τῶν πλανητοειδῶν καὶ τῶν ἀεριωδῶν νεφελοειδῶν, αἱ δὲ ὁμάδες R, N καὶ S ἀποτελοῦσι πιθανώτατα διακλαδώσεις τῆς ὁμάδος K.

Οἱ διάφοροι φασματικοὶ τύποι διακρίνονται ἐκ τῆς ζωηρότητος ὡρισμένων χαρακτηριστικῶν γραμμῶν. Ἡ ἰδία γραμμὴ σπανίως περιορίζεται εἰς τὸ φάσμα ἑνὸς καὶ μόνου τύπου, ἀλλὰ συνήθως ἐμφανίζεται καὶ εἰς γειτονικοὺς τύπους, ὑπὸ διάφορον ὅμως τόνον. Μόνον αἱ γραμμαὶ τοῦ ὑδρογόνου ἀπαντῶσι καθ' ἅπασαν την ἀλληλουχίαν τῶν φασμάτων, ἀπὸ τοῦ πρώτου τύπου μέχρι τοῦ τελευταίου. Σύντομος περιγραφὴ τῶν φασματικῶν τύπων ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Τύπος P. Εἰς αὐτὸν ὑπάγονται οἱ ἀδιάλυτοι νεφελοειδεῖς. Χαρακτηριστικαὶ αὐτοῦ εἶναι δύο λαμπραὶ γραμμαὶ ἐν τῷ ὁρατῷ τμήματι τοῦ φάσματος καὶ ἕτεραι δύο ἐν τῷ ὑπεριώδει, ἀποδοθεῖσαι εἰς στοιχεῖον ἄγνωστον ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ *νεφέλιον* ὡς καὶ δύο ἀσθενέστεραι τῶν δύο πρώτων ἀνήκουσαι εἰς τὸ ὑδρογόνον. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουσι καὶ διάφοροι ἄλλαι γραμμαὶ τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ἡλίου, τῶν μόνων ἀσφαλῶς ἀναγνωρισθέντων ἐπὶ τῶν νεφελοειδῶν στοιχείων, αἱ γραμμαὶ ὅμως αὗται ποικίλλουσι κατ' ἔντασιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς νεφελοειδοῦς εἰς τὸν ἄλλον.

Τύπος Q. Εἰς αὐτὸν κατατάσσονται οἱ νέοι ἀστέρες, ὧν τὸ φάσμα χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν λαμπρῶν γραμμῶν ἐκπομπῆς.

Τύπος O. Οὗτος περιλαμβάνει τοὺς θερμοτάτους τῶν ἀπλανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι χρῶμα λευκὸν ἢ ὑποκύανον καὶ καλοῦνται συνήθως ἀστέρες Wolf - Rayet. Ἐν τῷ φάσματι αὐτῶν οὐδέποτε ἀπαντῶσι μεταλλικαὶ γραμμαί. Εἰς τὰς ὁμάδας Oa, Ob καὶ Oc αἱ γραμμαὶ τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ἡλίου εἶναι λαμπραί. Ἐν γένει τὸ φάσμα τοῦ τύπου τούτου εἶναι ἀμυδρόν, συνεχὲς καὶ φέρει λαμπρὰς ταινίας, ἐξαιρέσει τῶν ὁμάδων Od καὶ Oe, εἰς τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται σκοτειναὶ ταινίαι ὀφειλόμεναι κυρίως εἰς τὸ ὑδρογόνον καὶ τὸ ἥλιον.

Τύπος B. Οἱ εἰς αὐτὸν ὑπαγόμενοι ἀστέρες εἶναι λευκοὶ ἢ ὑποκύανοι καὶ καλοῦνται *ἀστέρες τοῦ Ὠρίωνος ἢ τοῦ ἡλίου*. Τὸ φάσμα των περιέχει μόνον σκοτεινὰς γραμμάς, ἐξ ὧν ἐπικρατέστεραι εἶναι αἱ τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ δεύτερον λόγον αἱ τοῦ ὑδρογόνου. Ἀπὸ τῆς ὁμάδος B_0 μέχρι τῆς B_5 χαρακτηριστικαὶ εἶναι, πλὴν τῶν γραμμῶν τοῦ οὐδετέρου ἡλίου, καὶ αἱ τοῦ ἁπλῶς ἰοντωμένου ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου. Αἱ γραμμαὶ αὗται συνεχῶς ἐξασθενοῦσαι ἐξαφανίζονται σχεδὸν τελείως εἰς τὴν ὁμάδα B_9. Ἀντιθέτως αἱ γραμμαὶ τοῦ ὑδρογόνου ἀποβαίνουσιν ὁλονὲν ἐντονώτεραι Ἀπὸ τῆς ὁμάδος B_8 ἐμφανίζονται διὰ πρώτην φορὰν γραμμαί τινες ἀπαντῶσαι καὶ ἐν τῷ φάσματι τοῦ Ἡλίου. Ὡς φαίνεται ἡ σύστασις τῶν ἀνατρεπτικῶν στιβάδων τῶν ἀστέρων τούτων εἶναι ἁπλουστάτη.

Τύπος A. Τὸ οὐσιωδέστατον χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ἡ ζωηρότης τῶν σκοτεινῶν γραμμῶν τοῦ ὑδρογόνου, ἥτις φθάνει τὸ μέγιστον αὐτῆς εἰς τὴν ὁμάδα A_2. Τὸ ἥλιον οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἢ μόλις προδίδεται ὑπό τινων ἀσθενῶν γραμμῶν. Τοὐναντίον ἀφθονοῦσιν αἱ ἀσθενεῖς καὶ λεπταὶ γραμμαὶ H καὶ K τοῦ ἀσβεστίου Αἱ γραμμαὶ τοῦ σιδήρου, τοῦ μαγνησίου καὶ ἄλλων μετάλλων ἄρχονται ἐμφανιζόμεναι εἰς τὰς πρώτας ὁμάδας τοῦ τύπου τούτου καὶ βαίνουσιν ἐπὶ τὸ ἐντονώτερον εἰς τὰς ἑπομένας, καθιστάμεναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ὁμάδος A_5. Οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου τούτου εἶναι χρώματος λευκοῦ καὶ καλοῦνται *σειριακοὶ ἢ ἀστέρες τοῦ Ὑδρογόνου.*

Τύπος F. Ἐν αὐτῷ αἱ γραμμαὶ τοῦ ὑδρογόνου ἐμφανίζονται σημαντικῶς ἐξησθενημέναι, τοὐναντίον δὲ ἐπικρατοῦσιν αἱ μεταλλικαὶ γραμμαί Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ γραμμαὶ H καὶ K τοῦ ἀσβεστίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι λίαν ζωηραί. Οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου τούτου ἔχουσι χρῶμα ὑποκίτρινον καὶ καλοῦνται *σειριοηλιακοὶ ἢ ἀστέρες τοῦ ἀσβεστίου*

Τύπος G. Οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου τούτου εἶναι κίτρινοι καὶ καλοῦνται *ἡλιακοὶ* ἐκ τοῦ ἡμετέρου Ἡλίου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν ὑποδειγματικὸν ἀστέρα τοῦ τύπου G. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ φάσματος αὐτῶν ἀποτελοῦσιν αἱ ζωηραὶ γραμμαὶ H καὶ K τοῦ ἀσβεστίου, συνοδευόμεναι ὑπὸ ἀσθενοτέρων καὶ ἀμυδροτέρων γραμμῶν τοῦ ὑδρογόνου καὶ πολυαρίθμων λεπτῶν γραμμῶν τῶν μετάλλων.

Τύπος K. Ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ αἱ γραμμαὶ τοῦ ὑδρογόνου εἶναι ἀκόμη ἀσθενέστεραι. Διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανίζονται ἐν τῷ φάσματι τοῦ τύπου τούτου ταινίαι προερχόμεναι ἐξ ὑδρογονανθράκων. Ἡ ἰσχυρὰ ἀπορρόφησις τοῦ κυανοῦ τμήματος τοῦ φάσματος, μαρτυροῦσα χαμηλὴν θερμοκρασίαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀστέρων τούτων προσδίδει εἰς αὐτοὺς χρῶμα πορτοκαλόχρουν ἐρυθρωπόν. Ἐντεῦθεν οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου τούτου λέγονται *ἐρυθροηλιακοὶ ἢ ἀρκτουρικοί*, ἐκ τοῦ Ἀρκτούρου, ὑποδειγματικοῦ ἀστέρος τοῦ τύπου.

Τύπος M. Χαρακτηριστικὸν τοῦ τύπου τούτου ἀποτελοῦσι πλατεῖαι ταινίαι ἀπορροφήσεως, αἵτινες εἶναι ζωηρότεραι πρὸς τὸ ἰῶδες τμῆμα τοῦ φάσματος. Αἱ σκοτειναὶ αὗται ταινίαι ἢ ραβδώσεις ὀφείλονται εἰς τὸ ἀσβέστιον καὶ εἰς τὸ ὀξείδιον τοῦ τιτανίου. Κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ φάσμα τοῦ τύπου τούτου ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦ Ἡλίου. Ἡ ἐπιφανειακὴ θερμοκρασία τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου M παρουσιάζει σημαντικὴν κατάπτωσιν, διὸ καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἔχουσι χρῶμα ἐρυθρόν, ὡς ὁ Ἀντάρης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καλοῦνται ἐνίοτε καὶ *ἀνταρικοί*. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον ὑπάγονται οἱ μεταβλητοὶ ἀστέρες μακρᾶς περιόδου, χαρακτηριζόμενοι ἐκ τῆς ἐν τῷ φάσματι αὐτῶν παρουσίας λαμπρῶν γραμμῶν τοῦ ὑδρογόνου.

Τύπος N. Τοὺς ἀστέρας τοῦ τύπου τούτου χαρακτηρίζουσιν ὅλως ἰδιάζοντα φάσματα, ἀνάλογα πρὸς τὰ τῶν κομητῶν. Ἐν αὐτοῖς ἀπαντῶσι πλατεῖαι σκοτειναὶ ταινίαι, ἐντονώτεραι πρὸς τὸ ἐρυθρὸν μέρος τοῦ φάσματος ἢ πρὸς τὸ ἰῶδες. Αἱ ταινίαι αὗται ὀφείλονται εἰς μονοξείδιον τοῦ

Digitized by Google

ραχος καὶ εἰς κυανογόνον. Πρὸς τούτοις ἀπαν-ῦσι καί τινες λαμπραὶ γραμμαὶ ἀγνώστου προ-λεύσεως. Ἅπαντες οἱ ἀστέρες οὗτοι, οἵτινες κα-οῦνται συνήθως *ἀνθρακοῦχοι*, ἔρχονται τελευταῖοι ατὰ τάξιν θερμοκρασίας καὶ εἶναι ζωηρῶς ἐρυ-ροὶ ἢ λίαν ἀμυδροί.

Τύπος R. Ἐν τῷ φάσματι τοῦ τύπου τούτου παντῶσι ταινίαι τῶν ἑνώσεων τοῦ ἄνθρακος.)πτικῶς τὸ φάσμα τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου τού-ου ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου N, ωτογραφικῶς ὅμως διαφέρει αὐτοῦ, καθότι εἶναι ωηρότερον πρὸς τὸ κυανοῦν καὶ τὸ ἰῶδες ἄκρον. Ἅπαντες οἱ ἐνταῦθα ἀνήκοντες ἀστέρες εἶναι ἐρυ-ροί, ὄχι ὅμως τόσον ὅσον οἱ τῶν τύπων M καὶ N.

Τύπος S. Οὗτος περιλαμβάνει ἐρυθροὺς ἐπίσης στέρας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταβλητοὺς μακρᾶς πε-ιόδου. Τὸ φάσμα του εἶναι λίαν πολύπλοκον, φέ-ον λαμπρὰς γραμμὰς ὑδρογόνου, διαφόρους γραμ-ὰς ἀπορροφήσεως καὶ ἐκπομπῆς καί τινας σκο-ινὰς ταινίας, ὀφειλομένας εἰς ὀξείδιον τοῦ ζιρ-ονίου.

Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων τύπων οἱ δύο πρῶ-οι ἀποτελοῦσι πιθανῶς διακλάδωσιν τῆς ἀλλη-ουχίας ἀπὸ τοῦ τύπου G, ἤτοι ἀποτελοῦσι τὸν λάδον G, R, N, ὁ δὲ τελευταῖος S ἀποσχίζεται τοῦ τύπου K_5 ἢ M_0.

Ὁ *γραμμικὸς* χαρακτὴρ τῆς ἀλληλουχίας τῶν ασματικῶν τύπων μαρτυρεῖ ὅτι τὰ χαρακτηρι-τικὰ ἑκάστου ἀστρικοῦ φάσματος καθορίζονται ό τινος *ἁπλῆς* φυσικῆς καταστάσεως, ἐπικρα-ούσης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἑκάστου ἀστέρος. Ἄλ-οις λόγοις ἡ μεταξὺ τῶν φασματικῶν τύπων δια-ορὰ προέρχεται ἐκ τοῦ *βαθμοῦ διεγέρσεως* τῶν τόμων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν ἀπλανῶν. Εἰς οὺς ἀστέρας τοῦ τύπου O αἱ πλεῖσται τῶν γραμ-ῶν προέρχονται ἐκ διπλῶς ἢ τριπλῶς ἰοντωμέ-ον ἀτόμων, μηδὲ τοῦ ἡλίου ἐξαιρουμένου, ἂν αἱ ἀπαιτεῖται μεγίστη πρὸς τοῦτο ἐνέργεια. Ὁ ιθμὸς ἰοντώσεως σταθερῶς ἐλαττοῦται ἀπὸ τοῦ ύπου B πρὸς τὸν A, εἰς δὲ τὸν τύπον F ἐμφα-ζονται οὐδέτερα ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦσιν τὸν τύπον G καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ K. Τέλος, τῷ τύπῳ M ἐμφανίζονται ταινίαι, μαρτυροῦσαι ν παρουσίαν ἀδιασπάστων ἑνώσεων, καὶ συγ-όνως αἱ τελευταῖαι γραμμαὶ τοῦ βολταϊκοῦ τό-υ, αἵτινες, οὖσαι λίαν ζωηραί, προδίδουσι χα-ηλότατον βαθμὸν διεγέρσεως. Τὰ αὐτὰ ἀλη-ύουσι διὰ τοὺς τύπους R, N, S. Αἱ τοιαῦται αφοραὶ διεγέρσεως δύνανται μετὰ πάσης βεβαιό-τος νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς διαφορὰς τῶν θερμο-ασιῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦσιν ἐπὶ τῆς φωτοσφαί-ς καὶ ἀτμοσφαίρας τῶν ἀπλανῶν. Τοῦτο ἐπιβε-οῦται καὶ ἐκ τῆς συμπαρομαρτούσης μεταβο-ς τοῦ χρώματος τῶν ἀστέρων.

Ἀντιστοιχία τῶν ταξινομήσεων τοῦ Secchi καὶ Harvard. Ἡ ὑπὸ τοῦ Χάρβαρντ προταθεῖσα ξινόμησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑποδιαίρε-ς τῶν φασματικῶν τάξεων τοῦ Secchi εἰς μερ-ιτέρους τύπους, ἤτοι ἡ πρώτη τάξις τοῦ Secchi ριλαμβάνει τοὺς τύπους τοῦ Χάρβαρντ ἀπὸ B χρις F, ἡ δευτέρα τοὺς τύπους G καὶ K, ἡ ίτη τὸν τύπον M, ἡ τετάρτη τοὺς τύπους N R S. ἀστέρες τοῦ τύπου O ὑπάγονται εἰς τὴν πέμ-ην τάξιν, προστεθεῖσαν βραδύτερον.

Ἐνίοτε τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀλληλουχίας σματα καλοῦνται *πρῶτα*, τὰ δὲ πρὸς τὸ τέλος *ευταῖα*. Ἡ διάκρισις αὕτη τῶν φασματικῶν τύ-ν οὐδεμίαν ὑπονοεῖ σχέσιν πρὸς τὴν ἡλικίαν ἀστέρων ἀλλ᾽ ἁπλῶς δηλοῖ τὴν θέσιν τοῦ σματος αὐτῶν ἐν τῇ ταξινομήσει τοῦ Χάρβαρντ.

Εἰδικὰ σύμβολα. Εἰς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα πα-τῶσι τοὺς φασματικοὺς τύπους, προτάσσονται ἐπιτάσσονται διάφοροι δεῖκται, ἔχοντες τὴν όλουθον σημασίαν: Ἐκ τῶν προτασσομένων κτῶν:

O c δηλοῖ ὅτι ἅπασαι αἱ γραμμαὶ τοῦ φάσμα-εἶναι κανονικῶς στεναὶ καὶ σαφεῖς, ἐνῷ αἱ ὑδρογόνου καὶ αἱ ἐντεταμέναι ἐξαιρετικῶς ραι (χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοῦ B_0 καὶ ἑξῆς. g δηλοῖ ὅτι αἱ ἐντεταμέναι γραμμαὶ εἶναι ἀρ-ὰ ζωηραί, αἱ τοῦ ὑδρογόνου ζωηραὶ καὶ αἱ ακτηριστικαὶ ταπεινῶν θερμοκρασιῶν σχετι-ἀσθενεῖς. Ὁ δείκτης οὗτος χαρακτηρίζει τὰ ματα τῶν γιγάντων καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τύπου F_0 καὶ ἑξῆς. Ὁ d χαρακτηρίζει τοὺς ους καὶ δηλοῖ ὅτι αἱ ἐντεταμέναι γραμμαὶ εἶναι ενεῖς, ἐνῷ μερικαὶ γραμμαὶ τοῦ ἀσβεστίου καὶ τιτανίου εἶναι ζωηραί. Χρησιμοποιεῖται ὁμοίως τοῦ τύπου F_0 καὶ ἑξῆς. Ἐκ τῶν ἐπιτασσο-ων δεικτῶν δειλοῦν:

) n γραμμὰς ἀσυνήθως πλατείας ἢ διαχύτους ὴ γραμμὰς σαφεῖς ἄνευ τῶν λοιπῶν χαρακτη-ιστικῶν τοῦ δείκτου c. Ὁ v φάσμα μεταβλητόν. ς στασίμους γραμμὰς ὑδρογόνου καὶ ἀσθε-. Ὁ e λαμπρὰς γραμμὰς ἐκπομπῆς, πλὴν εἰς τύπους O, P, Q. Ὁ e' ὁμοίας γραμμὰς ἀξιο-ώτους. Ὁ eq τὰ αὐτὰ μετὰ γραμμῆς ἀπορ-ήσεως πρὸς τὸ ἰῶδες. Ὁ er τὰ αὐτὰ μετὰ ρῶν ἀντεστραμμένων γραμμῶν. Ὁ p φάσμα ύπον. Ὁ p' φάσμα παρουσιάζον ἀξιοσημείω-διοτυπίαν.

Χαρακτηριστικὰ τῶν φασματικῶν τύπων. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε στατιστικῶν μελετῶν ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξις ἀξιοσημειώτων σχέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων φασματικῶν τύπων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς θέσεως, τῆς ταχύτητος, τῆς μάζης, τῆς λαμπρότητος καὶ τῆς θερμοκρασίας τῶν ἀπλανῶν ἀφ' ἑτέρου. Αἱ σχέσεις αὗται δὲν εἶναι βεβαίως τυχαῖαι, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι πᾶσαι ἐξηγηθῆ εἰσέτι ἱκανοποιητικῶς. Πιθανώτατα προέρχονται ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἀνὰ τὸ διάστημα κατανομῆς τῆς ὕλης καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς αὕτη εὑρίσκεται ἑκάστοτε. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν σχέσεων τούτων καθιστᾷ καταφανῆ τὴν μεγίστην σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡ γνῶσις τοῦ φασματικοῦ τύπου, εἰς ὃν ὑπάγεται ἕκαστος ἀστήρ, προκειμένου περὶ ἐρευνῶν, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν νόμων, οἵτινες διέπουσι τὴν φυσικοχημικὴν κατάστασιν τῶν ἀπλανῶν καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν.

Γαλακτικὴ συγκέντρωσις ἀναλόγως τοῦ φασματικοῦ τύπου. Οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου O περιορίζονται ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τοῦ Γαλαξίου, οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν ἀπαντῶντος εἰς ἀπόστασιν μείζονα τῶν 18° ἀπὸ τοῦ γαλακτικοῦ ἰσημερινοῦ, πλὴν ὀλίγων ἀνευρισκομένων εἰς τὰς Νεφέλας τοῦ Μαγελάνου. Οἱ τοῦ τύπου B, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, εὑρίσκονται ἅπαντες ἐντὸς τοῦ Γαλαξίου. Οἱ τοῦ τύπου A, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀμυδρότεροι, παρουσιάζουσι μεγάλην γαλακτικὴν συγκέντρωσιν. Τοὐναντίον συμβαίνει διὰ τοὺς ἀστέρας τύπου F, G καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τοὺς K καὶ M. Ἐκ τῶν τελευταίων οἱ περὶ τὸ 8ον μέγεθος παρουσιάζουσι σαφῆ γαλακτικὴν συγκέντρωσιν, ὅπως καὶ οἱ τοῦ τύπου N, ὡς καί τινες κατηγορίαι μεταβλητῶν.

Κατὰ τὸν Χάρβαρντ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀστέρων ἑκάστου τύπου ἀνὰ 100 τετραγωνικὰς μοίρας ἔχει ὡς ἐν τῷ ἀκολούθῳ πίνακι:

	B	*A*	*F*	*G*	*K*	*M*	*Σύνολον*
Ἄνω τοῦ 7ου μεγέθους							
40°—90°	0,2	6,6	3,0	3,4	10.2	1,5	24,9
0°	10,5	21,1	5,1	5,1	15,1	,9	61,1
Μεγέθους 7,00 – 8 25							
40°—90°	0,1	6,6	9,5	16,4	32,8	6,1	71,5
0°	18,9	75,8	13,6	20,9	53,9	13,6	196,7

Ὁ κατωτέρω πίναξ παρέχει τὴν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναλογίαν διπλῶν ἀστέρων κατὰ φασματικὸν τύπον:

	Ἀριθ.	*O—B8*	*B9—A8*	*A5—F2*	*F5—G2*	*G5—K2*	*K5—M*
	Ἀστέρες λαμπρότεροι τοῦ 6,5						
Φυσ. διπλοῖ............	460	13	31	14	18	20	4
Φασμ. διπλοῖ..........	1054	27	30	11	14	15	3
	Ἀστέρες λαμπρότεροι τοῦ 8,75						
Φυσ. διπλοῖ............	3939	4	32	14	28	21	1
Διπλοῖ ἐκλειψ..........	132	18	58	12	8	3	1

Πλῆθος τῶν ἀστέρων ἑκάστου φασματικοῦ τύπου. Κατὰ τὸν Shapley τὰ 99 % τῶν ἀπλανῶν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἓξ κυριωτέρους φασματικοὺς τύπους B, A, F, G, K καὶ M. Ὁ κατωτέρω πίναξ παρέχει τὴν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναλογίαν τῶν ἀστέρων ἑκάστου τύπου, τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ H. Draper:

Ὀπτικὸν μέγεθος	*B0—B5*	*B8—A8*	*A5—F2*	*F5—G0*	*G5—K2*	*K5—M8*
Ἄνω τοῦ 2.24	28	28	7	10	1	12
2.25—3 24	25	19	10	12	22	12
3.25—4 24	16	22	7	12	35	8
4. 5—5.24	9	27	12	12	30	10
5.25—6.24	5	38	13	10	28	6
6 25—7.24	4	30	12	14	33	7
7 25—8.24	2	26	11	16	37	8
8 25 9 24	1	27	10	21	34	7
Κάτω τοῦ 9 25	1	33	8	25	29	4
Ἐν συνόλῳ	2	29	9	21	33	6

Σχέσις φασματικοῦ τύπου καὶ ταχύτητος. Πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς πραγματικῆς ταχύτητος καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς κινήσεως ἀστέρος τινος ἐν τῷ διαστήματι, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἰδίαν του κίνησιν, τὴν ἀκτινικήν του ταχύτητα καὶ τὴν ἀπόστασίν του. Ἐπειδὴ σχετικῶς ὀλίγων ἀστέρων γνωρίζομεν μέχρι τοῦδε τὰς ἀποστάσεις μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας, ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ ταχύτητος καὶ φασματικοῦ τύπου σχέσις δύναται νὰ μελετηθῇ καλύτερον τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων, παρὰ τῶν ἰδίων κινήσεων, ἐπειδὴ αἱ πρῶται δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἀποστάσεως καὶ ἐπειδὴ ἡ διόρθωσις ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταβατικῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου εἶναι εὔκολος. Προκειμένου περὶ ἑνὸς ἀστέρος, λαμβανομένου καθ' ἑαυτόν, ἡ ἀκτινική του ταχύτης δυνατὸν νὰ εἶναι ἐλαχίστη, ἡ δὲ πραγματική του πολὺ μεγάλη· ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὁμάδα ἀστέρων, ἡ μέση ἀκτινικὴ ταχύτης αὐτῶν, διορθωθεῖσα ἐκ τῆς μεταβατικῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου, θὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν μέσην συνολικὴν ταχύτητα καὶ θὰ δύναται οὕτω νὰ ἀποτελέσῃ κριτήριον τῶν σχετικῶν ταχυτήτων.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὑρέθη ὅτι ἡ μέση ταχύτης τῶν ἀπλανῶν ἐν τῷ διαστήματι αὐξάνει συνεχῶς καθόσον βαίνομεν ἀπὸ τοῦ πρώτου πρὸς τὸν τελευταῖον φασματικὸν τύπον. Τοῦτο ἀπεδείχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Campbell ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀκτινικῶν ταχυτήτων, προσδιορισθεισῶν ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Λίκ. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσδιορισμῶν τούτων συνοψίζονται ἐν τῷ ἑπομένῳ πίνακι:

Φασματ. τύπος	*Ἀκτινικὴ ταχύτης*	*Ἀριθμὸς ἀστέρων*
B	6,52 χ/μ κατὰ δ.	225
A	10,95	177
F	14,37	185
G	14,97	128
K	16,80	382
M	17,10	73

Αἱ ἐν τῷ πίνακι τούτῳ ταχύτητες δὲν ἔχουσι διορθωθῆ ἐκ τῶν κινήσεων τῶν ἀστρικῶν ρευμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν οἱ χρησιμοποιηθέντες ἀστέρες, ἐὰν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις τῶν συστηματικῶν τούτων κινήσεων, ἡ αὔξησις τῆς ταχύτητος μετὰ τοῦ φασματικοῦ τύπου εἶναι ἀκόμη καταφανεστέρα.

Ἀπόπειραι ἐγένοντο πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ φαινομένου τούτου καὶ ἐκ τῶν ἰδίων κινήσεων τῶν ἀπλανῶν. Οὕτως ὁ L. Boss, λαβὼν ὑπ' ὄψιν πάντας τοὺς λαμπροτέρους τοῦ 6,5 μεγέθους ἀστέρας τοῦ καταλόγου του, τοὺς ἔχοντας ἰδίας κινήσεις περιλαμβανομένας μεταξὺ ὡρισμένων ὁρίων, συνήγαγεν ἐκ τοῦ κάτωθι πίνακος ὅτι οἱ ἀστέρες τύπου B ἔχουσι μικρὰς ἰδίας κινήσεις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τύπου A, οἵτινες ἔχουσι μεγάλας, καὶ τοὺς τύπου F καὶ G, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν ἔτι μεγαλυτέρας. Ἐκ τῶν τοῦ τύπου K οἱ περισσότεροι ἔχουν μικρὰς ἰδίας κινήσεις, ὀλίγοι δὲ μεγάλας, ἐν δὲ τῷ τύπῳ M δὲν ὑπάρχουσιν ἀστέρες μὲ μεγάλας ἰδίας κινήσεις. Τέλος πολὺ μικρὰς ἰδίας κινήσεις ἔχουν οἱ ἀστέρες τύπου O καὶ N.

Ὅρια Ἰδίας κινήσεως	*O*	*B*	*A*	*F*	*G*	*K*	*M*	*N*
0,″00—0,″02	13	238	392	97	107	218	48	3
02— 04	6	164	533	115	91	327	54	4
04— 10	1	88	476	231	163	393	99	2
10— 20	—	—	160	245	70	242	27	1
20— 45	—	1	31	68	56	88	8	—
45— 80	—	—	1	46	20	23	1	—
80— 2 00	—	—	1	12	19	13	—	—
Ἄνω τῶν 0″2	—	—	—	1	6	6	—	—
Μέση ἰδία κίνησις	0,″02	.03	.06	.17	18	.12	07	.04
Ἐπὶ % ἀστέρες μὲ μ>.″20 ...	0	.02	5	25	18	10	4	0.

Ἐὰν ἡ ἰδία κίνησις ἑκάστου ἀστέρος ἀναλυθῇ εἰς δύο συνιστώσας, ὧν ἡ μία νὰ διευθύνεται πρὸς τὸν ἡλιακὸν ἀντικόρυμβον καὶ ἡ ἑτέρα καθέτως πρὸς τὴν πρώτην, ἡ μέση παράλλαξις ὁμάδος ἀστέρων οἱουδήποτε φασματικοῦ τύπου δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἐκ τῆς μέσης κινήσεως πρὸς τὸν ἀντικόρυμβον. Τῇ βοηθείᾳ τῆς μέσης ταύτης παραλλάξεως ἡ δευτέρα τῶν ἄνω συνιστωσῶν τῆς ἰδίας κινήσεως δύναται νὰ ἐκφρασθῇ εἰς γραμμικὰς μονάδας μήκους.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ L. Boss, λαβὼν τοὺς ἐν τῷ καταλόγῳ του ἀστέρας, τοὺς λαμπροτέρους τοῦ 6,5 μεγέθους καὶ ἔχοντας ἐτησίας ἰδίας κινήσεις μικροτέρας τῶν 0″,17 κατήρτισε τὸν κάτωθι πίνακα, ἔνθα μ παριστᾷ τὴν ἰδίαν κίνησιν κατὰ μέσον ὅρον, τ τὴν συνιστῶσαν αὐτῆς τὴν ἀγομένην καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν κινήσεως τῶν ἀστέρων πρὸς τὸν ἡλιακὸν ἀντικόρυμβον, ν τὴν μέσην ἀκτινικὴν ταχύτητα καὶ π ἢ π′ τὰς μέσας παραλλάξεις τὰς ἐξαγομένας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τιμῶν τοῦ ν καὶ τ.

Φασματ. τύπος	*Μέση μ*	*Μέση τ*	*Μέση ν*	*Μέση παράλλαξις*	
				π	*π′*
B	0″,024	0″,0086	6,2	0″,0066	0″,0066
A	0, 046	0, 0217	10,5	0 0100	0, 0094
F	0, 077	0, 0403	14,4	0, 0121	0, 0133
G	0, 052	0, 0289	15,9	0, 0076	0, 0086
K	0, 057	0, 0304	16,8	0, 0098	0, 0086
M	0, 050	0, 0282	17,1	0, 0080	0, 0078

Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ μέση παράλλαξις, ὑπολογιζομένη κατὰ δύο ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων ἀλλὰ τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἀποτελέσματα παρεχούσας μεθόδους αὐξάνει ἀπὸ τοῦ τύπου B πρὸς τὸ F, ἀκολούθως δὲ ἐλαττοῦται βαθμιαίως πρὸς τὸν τύπον M, τοῦ ὁποίου ἡ μέση παράλλαξις εἶναι κατά τι μείζων ἢ τοῦ τύπου B. Συνεπῶς οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου F εἶναι κατὰ μέσον ὅρον πλησιέστεροι πρὸς τὸν ἡμέτερον Ἥλιον, οἱ δὲ τοῦ τύπου B οἱ ἀπώτατοι πρὸς αὐτόν.

Σχέσις μάζης καὶ φασματικοῦ τύπου. Ὅσον

Digitized by Google

ἁπλούστερον εἶναι τὸ φάσμα τῶν ἀστέρων, τόσον ἡ μᾶζά των εἶναι μείζων. Ἡ μᾶζα τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου Β εἶναι πολλαπλασία τῆς τῶν ἀστέρων ἐν γένει καὶ ἀνάλογος τῆς λαμπρότητος αὐτῶν, ἀντιστρόφως δὲ ἀνάλογος τῆς ταχύτητός των. Ἡ ἐλάττωσις τῆς μάζης τῶν ἀστέρων, διαρκούσης τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν θεωρίαν τοῦ Eddington, ἔχει σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φασματικοῦ τύπου αὐτῶν.

Σχέσις φασματικοῦ τύπου καὶ δείκτου χρώματος. Ἡ ἀνωτέρω ταξινόμησις τῶν ἀστέρων ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Χάρβαρντ ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ ταξινόμησιν ἀναλόγως τοῦ χρώματος, ἤτοι οἱ ἀστέρες τῶν πρώτων τύπων Ο, Β καὶ Α εἶναι λευκοὶ ἢ κυανοῖ, οἱ τῶν ἐνδιαμέσων τύπων F, G καὶ Κ κίτρινοι καὶ οἱ τῶν τελευταίων Μ, Ν, R, S ἐρυθροί.

Ὁ King καὶ ὁ Parkhurst, συγκρίναντες τὸν φασματικὸν τύπον πρὸς τὸν δείκτην χρώματος τῶν ἀστέρων, ἤτοι πρὸς τὴν παρ' ἑκάστῳ διαφορὰν μεταξὺ φωτογραφικοῦ καὶ ὀπτικοῦ μεγέθους, κατήρτισαν τὸν κάτωθι πίνακα:

Φασματικὸς τύπος	Δείκτης χρώματος	
	King	Parkhurst
B_0	−0,31	−0,48
A_0	0,00	−0 06
F_0	+0,32	+0,40
G_0	+0,71	+0,86
K_0	+1,17	+1,32
M_0	+1,68	+1,77

Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος τούτου, ἡ αὔξησις τοῦ δείκτου χρώματος ἀπὸ τύπου εἰς τύπον βαίνει ὁμαλῶς, εἰς τρόπον ὥστε, γνωρίζοντες τὸν δείκτην χρώματος δοθέντος ἀστέρος, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας τὸν φασματικὸν τύπον, εἰς ὃν ὑπάγεται, καὶ τἀνάπαλιν.

Σχέσις φασματικοῦ τύπου καὶ θερμοκρασίας τῶν ἀπλανῶν. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξις στενοτάτης σχέσεως μεταξὺ τοῦ φασματικοῦ τύπου τῶν ἀστέρων καὶ τῆς ἐπιφανειακῆς θερμοκρασίας αὐτῶν. Ἡ σχέσις αὕτη καταφαίνεται ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι, ὅστις κατηρτίσθη ὑπὸ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Πότσδαμ:

Φασματικὸς τύπος	Θερμοκρασ. Κελσίου	Φασματικὸς τύπος	Θερμοκρασ. Κελσίου
Oa	23,000°	G°	5,000°
B_0	20,000	K°	4,200
B_5	14,000	Ma	3,100
A_0	11,000	N	2 950
A_5	9,000	R	2,300
F_0	7,500	S	2,200

Ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος, ἡ ἐπιφανειακὴ θερμοκρασία βαίνει ἐλαττουμένη, ὅσον προχωροῦμεν ἐκ τῶν λευκῶν ἢ κυανῶν ἀστέρων πρὸς τοὺς ἐρυθρούς. Προσέτι ἡ μετὰ τοῦ φασματικοῦ τύπου καὶ συνεπῶς μετὰ τοῦ δείκτου χρώματος μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας εἶναι πολὺ ταχυτέρα εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ εἰς τὸ τέλος τῆς κλίμακος.

Ἡ ἐπιφανειακὴ θερμοκρασία τοῦ Ἡλίου, ὅστις εἶναι τύπου G, περιλαμβάνεται μεταξὺ 6000° καὶ 7000°, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἄνω κλίμακα τοῦ Πότσδαμ ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ τύπου τούτου ὁρίζεται εἰς 5000°. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸν Zones αἱ θερμοκρασίαι τῶν τελευταίων φασματικῶν τύπων τοῦ προηγουμένου πίνακος εἶναι ἀσφαλῶς κατώτεραι τῶν πραγματικῶν. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Saha ἡ ἐπιφανειακὴ θερμοκρασία τῶν ἀπλανῶν κυμαίνεται ἀπὸ 25 ἢ 30 χιλιάδων μέχρι 4000°, αὕτη δὲ ἀποτελεῖ τὸν παράγοντα ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ρυθμίζει τὸν φασματικὸν τύπον ἑκάστου ἀστέρος. Ἡ φυσικὴ ἐξήγησις τῆς σχέσεως μεταξὺ θερμοκρασίας καὶ φασματικοῦ τύπου, ὡς ἐδόθη τῷ 1921 ὑπὸ τοῦ προαναφερθέντος Ἰνδοῦ καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀλλαχαβάδ, συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς:

Ἐὰν χημικῶς σύνθετον σῶμα, διατελοῦν ἐν ἀερίῳ καταστάσει, ἐξακολουθῇ βαθμηδὸν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον θερμαινόμενον, θὰ ἔλθῃ ἐπὶ τέλους στιγμή, καθ' ἣν τὰ μόρια τῆς ἑνώσεως ταύτης θὰ χωρισθοῦν εἰς μόρια ἁπλουστέρων χημικῶν ἑνώσεων ἢ εἰς μόρια αὐτῶν τούτων τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ δοθεῖσα χημικὴ ἕνωσις. Ἐὰν ἡ θέρμανσις παραταθῇ ἔτι μᾶλλον, αὐτὰ ταῦτα τὰ μόρια θὰ χωρισθοῦν εἰς ἄτομα. Ἡ ἐξέλιξις τῶν φαινομένων τούτων δύναται νὰ ἀποδειχθῇ καὶ μαθηματικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς θερμοδυναμικῆς. Ἐὰν ἤδη ἡ ἐξ ἀτόμων πλέον συγκειμένη ἀερώδης μᾶζα ἐξακολουθήσῃ ἀκόμη θερμαινομένη, τὰ ἐξωτερικὰ ἠλεκτρόνια ἑκάστου ἀτόμου ἀποσπῶνται τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Εἰς ἑκάστην δοθεῖσαν θερμοκρασίαν ἐπικρατεῖ ὡρισμένη τις κατάστασις, ἥτις παραμένει ἡ αὐτὴ ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία δὲν μεταβάλλεται. Ἐν ἑκάστῃ θερμοκρασίᾳ ἔχομεν ὡρισμένον βαθμὸν ἰοντώσεως καὶ τόσα ἠλεκτρόνια ἀνασυνδέονται μετὰ τῶν ἀτόμων, ὅσα ἀπεχωρίσθησαν αὐτῶν. Ἡ ἔκτασις τῆς τοιαύτης ἰοντώσεως δύναται νὰ ὑπολογισθῇ δι' ἕκαστον χημικὸν στοιχεῖον ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων ἀρχῶν, γνωστῶν ἐκ τῆς φυσικῆς. Φασματοσκοπικῶς πᾶν χημικὸν στοιχεῖον, ὅπερ ἔχει ὑποστῇ τοιαύτην ἰόντωσιν, διακρίνεται τοῦ μὴ ὑποστάντος αὐτήν, διότι τὸ πρῶτον ἐν τῷ φάσματι αὐτοῦ παρουσιάζει γραμμάς, αἵτινες εἶναι πολὺ ἐντονώτεραι παρὰ αἱ ἀντίστοιχοι γραμμαὶ τοῦ φάσματος τοῦ στοιχείου, ὅπερ δὲν ὑπέστη ἰόντωσιν. Συνεπῶς ὑπάρχει τρόπος συσχετισμοῦ τῶν ἐντάσεων τῶν ἀντιστοίχων γραμμῶν ἑκάστου στοιχείου πρὸς τὰς θερμοκρασίας καὶ τὰς πιέσεις, αἵτινες ἀπαιτοῦνται ἵνα ἐπιτευχθῇ ὁ ἀντίστοιχος βαθμὸς ἰοντώσεως. Αὕτη εἶναι ἡ βάσις τῆς θεωρίας τοῦ Σάχα, ὅστις, ἐφαρμόσας αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, κατώρθωσε νὰ προσδιορίσῃ τὴν φυσικὴν κατάστασιν, εἰς ἣν οὗτος εὑρίσκεται. Πρὸς τούτοις, ἐκ τῆς μελέτης τῶν γραμμῶν τῶν φασμάτων διαφόρων τύπων ἀστέρων, ὁ Σάχα ἠδυνήθη νὰ συναγάγῃ τὰς θερμοκρασίας, αἵτινες ἐπικρατοῦσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν ἀπλανῶν τούτων. Αἱ οὕτως εὑρεθεῖσαι θερμοκρασίαι συμφωνοῦσι πλήρως πρὸς τὰς προσδιορισθείσας ὑπὸ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Πότσδαμ διὰ τοὺς τύπους Ο, Β καὶ Α. Προκειμένου περὶ τῶν F_0, G_0, K_0 καὶ Ma ὁ Σάχα εὗρεν ἀντιστοίχους θερμοκρασίας 9000°, 7000°, 6000° καὶ 5000°.

Διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Σάχα ἐξηγεῖται ἐπίσης διατί ὡρισμέναι γραμμαί, ἀντιστοιχοῦσαι εἰς ὡρισμένα χημικὰ στοιχεῖα, ἀπαντῶσιν ἐν τῷ φάσματι τοῦ Ἡλίου καὶ διαφόρων ἄλλων ἀστέρων, ἐλλείπουσιν ὅμως αἱ γραμμαὶ ἄλλων στοιχείων, ἃς ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ φάσματα ἄλλων ἀπλανῶν. Ἐπὶ μακρὸν ἦτο ἀνεξήγητον τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ αἱ γραμμαὶ στοιχείων τινῶν ἦσαν ἔντονοι εἰς τὰ φάσματα ὡρισμένων ἀπλανῶν, ἐνῷ αἱ γραμμαὶ ἄλλων στοιχείων, ὧν ἡ παρουσία ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ἀστέρων ἦτο σχεδὸν βεβαία, καὶ μάλιστα εἰς μεγάλας ποσότητας, ἐλλείπουσι τελείως ἢ εἶναι δυσδιάκριτοι καὶ λίαν ἐξησθενημέναι. Οὕτω λ. χ. δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ πῶς εἶναι δυνατὸν οἱ ἀστέρες τοῦ τύπου Ο νὰ σύγκεινται μόνον ἀπὸ ἥλιον καὶ ὑδρογόνον καὶ νὰ θεωρῶνται ὁ πρόδρομος τῶν ἄλλων φασματικῶν τύπων. Τοῦτο συμβαίνει διότι ἡ ἐξέλιξις τῶν ἀπλανῶν ἄρχεται ἀπὸ τοῦ τύπου Ο, προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας των διέρχεται ἕκαστος διὰ τῶν διαδοχικῶν φασματικῶν τύπων, ἐμφανιζομένων συνεχῶς νέων γραμμῶν ἐν τῷ φάσματί του. Ἄλλοις λόγοις τὰ στοιχεῖα, ὧν αἱ χαρακτηριστικαὶ γραμμαὶ ἐμφανίζονται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους φασματικοὺς τύπους, προϋπῆρχον ἐπὶ τοῦ ἀστέρος καὶ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ παρουσία των δὲν ἐπρόδιδετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λόγῳ τῶν τότε ἐπικρατουσῶν ἐπὶ τοῦ ἀστέρος διαφορετικῶν συνθηκῶν. Συνεπῶς ἡ παρουσία ἢ ἡ ἀπουσία τῶν γραμμῶν ὡρισμένων χημικῶν στοιχείων ἐκ τοῦ φάσματος τῶν ἀστέρων ὀφείλεται εἰς τὸν βαθμὸν ἰοντώσεως τῶν στοιχείων τούτων ὑπὸ τὴν ἑκάστοτε ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν ἀπλανῶν θερμοκρασίαν καὶ πίεσιν. Ἐὰν ἡ ἰόντωσις εἶναι πλήρης, αἱ κοιναὶ γραμμαὶ θὰ ἐλλείπωσι, αἱ δὲ ὀφειλόμεναι εἰς ἰοντωμένα ἄτομα θὰ εὑρίσκωνται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὑπεριώδους τμήματος τοῦ φάσματος. Ἐὰν τοὐναντίον ἡ ἰόντωσις δὲν ἔχῃ ἀρχίσει, δὲν θὰ ὑπάρχουν χαρακτηριστικαὶ γραμμαί. Λ. χ. αἱ κίτριναι γραμμαὶ D τοῦ νατρίου εἶναι πολὺ ἐντονώτεραι εἰς τὸ φάσμα τῶν ἡλιακῶν κηλίδων παρὰ εἰς τὸ φάσμα τῆς χρωμοσφαίρας αὐτοῦ. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ θερμοκρασία τῶν κηλίδων τοῦ Ἡλίου εἶναι τα πεινοτέρα καὶ συνεπῶς ἔχομεν ἐν αὐταῖς ὀλιγωτέραν ἰόντωσιν, δι' ὃ καὶ αἱ γραμμαὶ D, αἱ ὀφειλόμεναι εἰς ἄτομα μὴ ὑποστάντα ἰόντωσιν, εἶναι ἐντονώτεραι.

Ἡ θεωρία τοῦ Σάχα παρέχει ὡσαύτως ἱκανοποιητικὴν ἐξήγησιν τοῦ σχετικοῦ ὕψους, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφανίζονται διάφορα χημικὰ στοιχεῖα ἐντὸς τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαίρας, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου φωτογραφουμένου ἀστραπιαίου φάσματος (flash spectrum).

Σχέσις φασματικοῦ τύπου καὶ ἀπολύτου μεγέθους. Ὁ φασματικὸς τύπος ἀστέρος παρέχει πληροφορίας περὶ τῆς ἐπιφανειακῆς θερμοκρασίας ἑκάστου ἀπλανοῦς. Ἡ ἐπιφανειακὴ θερμοκρασία ρυθμίζει τὴν ἐπιφανειακὴν λαμπρότητα, ἥτις πολλαπλασιαζομένη ἐπὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀστέρος παρέχει τὴν φωτεινότητα αὐτοῦ, ἤτοι τὸ συνολικὸν ποσὸν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀστέρος ἐκπεμπομένου φωτός. Ἐὰν ἀστὴρ τις ὑποτεθῇ εἰς ἀπόστασιν δέκα παρσέκ, τὸ μέγεθος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον θὰ φαίνεται, καλεῖται *ἀπόλυτον μέγεθος*. Τὸ ἀπόλυτον μέγεθος τῶν ἀπλανῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φωτεινότητος καὶ τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν. Μέχρι τοῦδε κατωρθώθη νὰ προσδιορισθῶσιν αἱ ἀποστάσεις πολλῶν ἀστέρων καὶ συνεπῶς νὰ προσδιορισθῶσι τὰ ἀπόλυτα μεγέθη αὐτῶν. Ἐντεῦθεν εὑρέθη ὅτι δύο ἀστέρες τοῦ αὐτοῦ φασματικοῦ τύπου, ἔχοντες διάφορα ἀπόλυτα μεγέθη, ἔχουσι διάφορον φωτεινότητα ἢ ἔκτασιν φωτοβόλου ἐπιφανείας καὶ συνεπῶς διάφορον διάμετρον.

Ἐὰν διατάξωμεν τὰ ἀπόλυτα μεγέθη τῶν ἀστέρων ἀναλόγως τῶν φασματικῶν τύπων, διακρίνομεν ἀμέσως ἀξιοπαρατήρητον σχέσιν μεταξὺ αὐτῶν, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν σχηματίζεται μία συνεχὴς σειρὰ ἀστέρων ἀπὸ τοῦ τύπου Μ πρὸς τὸν Β, ὧν ἡ θερμοκρασία βαίνει αὔξουσα καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουσι μεγάλα καὶ σχεδὸν σταθερὰ ἀπόλυτα μεγέθη, κυμαινόμενα μεταξὺ +1,0 καὶ −1,0, ἀφ' ἑτέρου δὲ σχηματίζεται μία ἄλλη σειρά, βαίνουσα ἀντιστρόφως ἀπὸ τοῦ τύπου Α πρὸς τὸν Μ καὶ ἀποτελουμένη ἐξ ἀστέρων, ὧν ἡ θερμοκρασία προφανῶς βαίνει ἐλαττουμένη καὶ τῶν ὁποίων τὸ ἀπόλυτον μέγεθος ἐλαττοῦται κατὰ μίαν ἢ δύο μονάδας ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τύπου εἰς τὸν ἑπόμενον. Οἱ ἀστέρες τῆς σειρᾶς τῶν αὐξανομένων θερμοκρασιῶν καλοῦνται *γίγαντες*, οἱ δὲ τῶν ἐλαττουμένων θερμοκρασιῶν *νᾶνοι*, διότι οἱ Μ τύπου γίγαντες πρέπει νὰ ἔχωσι τεραστίας διαμέτρους διὰ νὰ εἶναι τόσον λαμπροί, ἂν καὶ ἡ ἐπιφανειακή των θερμοκρασία εἶναι σχετικῶς ταπεινή, ἐνῷ οἱ Μ τύπου νᾶνοι πρέπει νὰ ἔχωσι μικρὰν διάμετρον διὰ νὰ φαίνωνται τόσον ἀμυδροί, ἂν καὶ ἡ ἐπιφανειακή των θερμοκρασία εἶναι ἡ ἰδία. Ἡ διάκρισις αὕτη εἰς γίγαντας καὶ νάνους εἶναι καταφανὴς εἰς τοὺς τύπους Μ καὶ Κ ἀμφοτέρων τῶν κλάδων, ἀποβαίνει ὅμως δυσχερεστέρα ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τοὺς τύπους Β ἢ Α, διότι καὶ ἡ ἀντίστοιχος διαφορὰ τῶν διαμέτρων τῶν ἀπλανῶν καθίσταται μικροτέρα. Ἂν καὶ εἰς τοὺς τύπους Α καὶ Β ἡ διάκρισις εἶναι δύσκολος ἢ ἀδύνατος, ἀπὸ τοῦ τύπου ὅμως F_0 οἱ γίγαντες διακρίνονται τῶν νάνων ἐκ τῶν ἐντεταμένων ἢ χαμηλῆς θερμοκρασίας γραμμῶν τοῦ φάσματός των, ἀφοῦ οἱ πρῶτοι ἔχουσι θερμοκρασίαν ταπεινοτέραν τῆς τῶν τελευταίων. Ἰδιαιτέραν τάξιν ἀποτελοῦσιν οἱ ἐκ τῶν γιγάντων ἔχοντες φωτεινότητα καὶ μᾶζαν ἀνωτέραν τῆς κατὰ μέσον ὅρον. Οἱ τοιοῦτοι ἀστέρες, ὧν τύπος εἶναι ὁ Βετελγέζ, καλοῦνται *ὑπεργίγαντες* (Supergiants).

Οἱ γίγαντες παρουσιάζουν αὔξουσαν θερμοκρασίαν, διότι συνεχῶς συστέλλονται, συμφώνως δὲ πρὸς τὸν νόμον τοῦ Lane πᾶν σῶμα ἐν ἀερίῳ καταστάσει ἀκτινοβολοῦν θερμότητα καὶ συστελλόμενον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς βαρύτητος τῶν μορίων του, τεινόντων νὰ προσεγγίσωσι τὸ κέντρον του, καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον θερμότερον, ἐφ' ὅσον πληροῖ τοὺς ὅρους τελείου ἀερίου. Ἀπό τινος ὅμως στιγμῆς καὶ πέρα παρεμβαίνει ἄγνωστός τις παράγων, μὴ ἐξακριβωθεὶς μέχρι τοῦδε, καὶ ἡ ἀπώλεια θερμότητος δι' ἀκτινοβολίας ὑπερβαίνει τὴν ἀναπτυσσομένην διὰ τῆς συστολῆς ἢ τῆς ἐνδοατομικῆς ἐνεργείας καὶ ὁ ἀστὴρ ἄρχεται ψυχόμενος, ἤτοι μεταπίπτει εἰς νᾶνον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νάνων ὑπερτερεῖ σημαντικῶς τοῦ τῶν γιγάντων, πιθανῶς ἐπειδὴ ἡ ψῦξις ἐπέρχεται βραδέως.

Ἐξαίρεσιν ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῶν νάνων ἀποτελοῦν οἱ λεγόμενοι *λευκοὶ νᾶνοι*, ὡς ὁ συνοδὸς τοῦ Σειρίου. Οὗτοι εἶναι ἀμυδροὶ ἀστέρες ἐλαχίστης μὲν διαμέτρου, ἀλλ' ὑψηλῆς θερμοκρασίας (τύπου F), ἔχοντες ἀπιστεύτως μεγάλην πυκνότητα καὶ χιλιάδας φορὰς ἀνωτέραν τῆς τοῦ μολύβδου, ἕνεκα τῆς ἀπογυμνώσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἰόντων καὶ συνεπῶς μεγίστου συνωστισμοῦ αὐτῶν ἐν τῇ ὕλῃ.

Ὁ Russell, κατατάξας τῷ 1913 τοὺς ἀστέρας γνωστῆς παραλλάξεως ἀναλόγως τοῦ ἀπολύτου μεγέθους καὶ τοῦ φασματικοῦ τύπου, παρετήρησεν ὅτι ἡ πλειονότης (περίπου τὰ 5/6 τοῦ συνόλου) αὐτῶν πίπτουσιν ἐπὶ στενῆς ζώνης, ἀκολουθούσης τὴν διαγώνιον ὀρθογωνίου, τοῦ ὁποίου ἡ μία πλευρὰ ἀποτελεῖ ἄξονα τῶν φασματικῶν τύπων, λαμβανομένων ὡς τετμημένων, ἡ δὲ κάθετος πρὸς αὐτὴν ἄξονα τῶν ἀπολύτων μεγεθῶν, λαμβανομένων ὡς τεταγμένων. Ἡ ζώνη αὕτη διήκει ἀπὸ τῶν λευκῶν καὶ λαμπρῶν ἀστέρων τύπου Β ἢ Α πρὸς τοὺς ἐρυθροὺς καὶ ἀμυδροὺς τύπου Μ. Ὁ Προκύων, ὁ Σείριος, ὁ Ἥλιος, ὁ 61 Κύκνου, ὁ ἀστὴρ τοῦ Barnard καὶ οἱ ἀστέρες τῆς ζώνης τοῦ Ὠρίωνος ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην, ἥτις ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Eddington *κυρία ἀκολουθία* (main sequence). Κατὰ μῆκος αὐτῆς τὰ ἀπόλυτα μεγέθη ἐλαττοῦνται σταθερῶς καὶ ταχέως ἀπὸ −2,5 περίπου διὰ τὸν τύπον B_0 μέχρι +12,5 διὰ τὸν Μ. Αἱ ἐνδιάμεσοι τιμαὶ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Φασμ. τύπος	Ἀπόλ. μέγ.	Φασμ. τύπος	Ἀπόλ. μέγ.
A_0	0,0	K_0	[illegible]
F_0	2,5	M_0	[illegible]
G_0	4,5	M_4	[illegible]

Φάσμα τῶν νεφελοειδῶν. Περὶ τοῦ φάσματος τῶν ἐξωγαλακτικῶν νεφελοειδῶν ἐπεκράτει ἡ γνώμη ὅτι εἶναι συνεχές. Διὰ νεωτέρων ἐν τούτοις ὀργάνων, εἰδικῶς κατασκευασθέντων διὰ τὴν φασματοσκοπικὴν μελέτην τῶν σωμάτων τούτων καὶ διὰ παρατεταμένων ἐκθέσεων ἐλήφθησαν ἐπιτυχεῖς φωτογραφίαι, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ συνεχὲς φάσμα τῶν σπειροειδῶν, τῶν σφαιροειδῶν καὶ τῶν ἀκανονίστων νεφελοειδῶν διακόπτεται ὑπὸ πλήθους σκοτεινῶν γραμμῶν καὶ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ φάσμα τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου F ἢ G. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔχει μεγίστην σημασίαν, διότι ἐξ αὐτοῦ ἕπονται δύο τινά: ἢ ὅτι οἱ ἐξωγαλακτικοὶ νεφελοειδεῖς εἶναι καὶ αὐτοὶ γαλα-

Digitized by Google

λαδὴ σμήνη ἀστέρων, ἢ ὅτι σύγκεινται ἐκ νεφέ-ς ἀποτελουμένης ἐκ κονιορτώδους ὕλης φωτι-μένη: ὑπὸ μεγάλων ἀστέρων κεκρυμμένων ἐν τῇ. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑποθέσεων ἡ πρώτη. ις χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Herschel, ίνεται ἤδη ἐπαληθευομένη χάρις εἰς τὰς θαυ-ισίας φωτογραφίας, αἵτινες ἐλήφθησαν διὰ τοῦ γάλου τηλεσκοπίου τοῦ Ὄρους Οὐΐλσων. Ἡ υτέρα ὑπόθεσις ἰσχύει προκειμένου περὶ τῶν αχύτων συστροφῶν, ὡς αἱ Πλειάδες κτλ., ὅπου . φάσμα τῆς περικλειούσης διαφόρους ἀστέρας φέλης εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις εἶναι ιοιον πρὸς τὸ τῶν περικλειομένων ἀστέρων. Τοῦτο λοῖ ὅτι ἡ νεφέλη δὲν ἔχει ἴδιον φῶς, ἀλλὰ φω-ζεται ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ λαμπρῶν ἀστέρων.

Ἐκ τῶν πλανητοειδῶν νεφελοειδῶν, οἱ μὲν μικρᾶς αμέτρου ἔχουσι φάσμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν ἀστέ-ον Wolf-Rayet μετὰ σαφῶν λαμπρῶν γραμμῶν, δὲ ἐκτεταμένοι φάσμα τοῦ τύπου O μετὰ σκο-ινῶν γραμμῶν τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἰοντωμένου ίου.

Τέλος τὸ φάσμα τῶν ἀεριωδῶν νεφελοειδῶν, ὴν διαφόρων γραμμῶν, αἵτινες μαρτυροῦσι τὴν οέλευσίν των ἐξ ἀερίου ἐξόχως ἀραιοῦ, περιέχει ; χαρακτηριστικὰς τὰς ζωηρὰς γραμμὰς N_1 καὶ , καί τινας ἐν τῷ ὑπεριώδει τμήματι. Αἱ χαρα-ηριστικαὶ αὗται γραμμαὶ ἐθεωροῦντο μέχρις χάτων προερχόμεναι ἐξ ἀγνώστου ἐπὶ τῆς γῆς ρίου, τοῦ νεφελίου, ἐξ οὗ καὶ μέχρι τοῦδε κα-οῦνται νεφελικαὶ γραμμαὶ (nebular lines).

Φάσμα τῆς κοσμικῆς ὕλης. Ἐκ τῆς μελέτης ν φασμάτων διαφόρων οὐρανίων σωμάτων παρε-ρήθη ὅτι γραμμαί τινες χαρακτηριστικαὶ τοῦ ιβεστίου κατέχουσι σταθερὰν θέσιν ἐν τῷ φά-ιατι, μὴ συμμετέχουσαι εἰς μεταθέσεις, παρατη-ιυμένας ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων γραμμῶν. Αὗται ιοδίδονται ὑπὸ τοῦ Otto Struve καὶ ἄλλων εἰς ν παρουσίαν ἀσβεστίου, πληροῦντος τὸ μεταξὺ ν ἀστέρων διάστημα ἐν ἐξόχως ἀραιᾷ κατα-άσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Russell, Dugan* & *Stewart*, Astronomy. *A. Norton*. Star Atlas & C.—*Newcomb-Engelmann*, Popu-re Astronomie —*J. Bosler*, Astrophysique.—*G. Armel-i*, Astronomia Siderale.—*Harvard College Observatory*, nals vol. 50 & 91—99.—*W. W. Campbell*, Stellar Mo-ns.—*A. S. Eddington*, Stellar Movements and Internal nstitution of stars.—*C. H Payne*, Stellar Atmosphe-s.—*M. N. Saha*, Phil. Magazine 1920.—*Ludendorff* & c., andbuch der Astrophysik.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

φασματοσκοπικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος ; τὴν φασματοσκοπίαν, ὁ τῆς φασματοσκοπίας: ασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις».

—**φασματοσκοπικαὶ** ***συσκευαί.*** Συσκευαί, αἱ ὁποῖαι ησιμεύουν διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ παρατήρη-ν τοῦ *φάσματος* (βλ. λ.). Ὅταν ἡ συσκευὴ χρη-μεύῃ ἁπλῶς μόνον διὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ ίσματος καλεῖται *φασματοσκόπιον*, ἐνῷ ὅταν χρη-μεύῃ πρὸς μέτρησιν αὐτοῦ, ἤτοι πρὸς καθορι-ιὸν τοῦ μήκους κύματος τῶν ἐν αὐτῷ παρατη-ιυμένων φασματικῶν γραμμῶν, καλεῖται *φασμα-μετρον*, καὶ τέλος, ὅταν χρησιμεύῃ πρὸς φωτο-άφησιν τοῦ φάσματος καλεῖται *φασματογράφος*. Εἰς τὰς ἀρχικῶς χρησιμοποιηθείσας φασματο-οπικὰς συσκευὰς πρὸς διασκεδασμὸν τοῦ φω-ς ἐχρησίμευε πρίσμα ὀπτικόν, ὡς ἐκ τούτου δ' φασματοσκοπικαὶ συσκευαὶ τοῦ εἴδους τούτου αλοῦντο *πρισματικαὶ συσκευαί.* Ἡ ἁπλουστέρα ρφὴ πρισματικοῦ φασματοσκοπίου εἰκονίζεται ἐν σχήματι 1, ἐξ οὗ βλέπομεν ὅτι τὸ φασματοσκό-ον πραγματοποιεῖται ἐκ τοῦ κατευθυντῆρος K ῦ πρίσματος Π καὶ τῆς διόπτρας Δ. Ὁ κατευ-ντὴρ K ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλικοῦ σωλῆνος, ι εἰς τὸ ἓν μὲν ἄκρον αὐτοῦ φέρει φακὸν Φ_1, ; τὸ ἕτερον δὲ ἄκρον καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν κυ-ιν ἑστίαν τοῦ φακοῦ Φ_1 σχισμὴν Σ. Ἡ πρὸς ἐτασιν φωτεινὴ πηγὴ τίθεται πρὸ τῆς σχισμῆς τὴν ὁποίαν οὕτω φωτίζει, τὸ δὲ ἐξ αὐτῆς διερ-

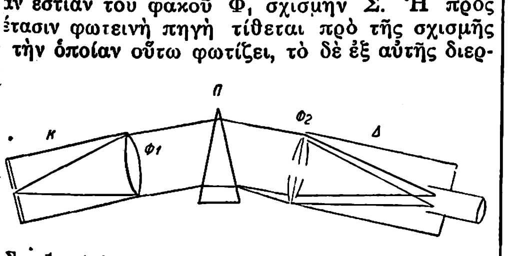

Σχ. 1. *Διάταξις πρισματικοῦ φασματοσκοπίου.*

μενον φῶς καθίσταται διὰ τοῦ φακοῦ Φ_1 φῶς ραλλήλων ἀκτίνων, τὸ ὁποῖον προσπίπτει ἐπὶ ῦ πρίσματος Π. Τὸ φῶς διερχόμενον διὰ τοῦ ίσματος ὑφίσταται ἀνάλυσιν, δεδομένου ὅτι αἱ γάλου μήκους κύματος ἀκτῖνες διαθλῶνται ἀσθε-στερον τῶν μικροῦ μήκους κύματος ἀκτίνων. ις ἐκ τοῦ πρίσματος ἐξερχομένας διαφόρου ώματος δέσμας ἀκτίνων δεχόμεθα εἰς τὴν όπτραν Δ, τῆς ὁποίας ὁ ἀντοφθάλμιος φακὸς συνενώνει τὰς διαφόρου χρώματος δέσμας, ιτε νὰ σχηματίσουν διαδοχικὰ εἴδωλα τῆς σχι-ῆς. Τὰ εἴδωλα ταῦτα τῆς σχισμῆς παρατηροῦ-ν διὰ τοῦ προσοφθαλμίου εἰς τὴν περίπτωσιν σματοσκοπίου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως φα-ατογράφου, εἰς τὴν θέσιν τοῦ προσοφθαλμίου προσαρμόζεται φωτογραφικὸς θάλαμος, οὕτω δὲ τὰ διαδοχικὰ εἴδωλα τῆς σχισμῆς προβάλλονται ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακός. Ἡ ὡς ἄνω διάταξις τοῦ φασματοσκοπίου χρησιμεύει ἁπλῶς διὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ φάσματος.

Ἡ ἐν σχήματι 2 εἰκονιζομένη διάταξις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ διὰ τὴν καταμέτρησιν τοῦ φάσματος, ἀποτελεῖ δὲ τὸν ἁπλούστερον τύπον φασματομέτρου, καὶ ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Kirchoff καὶ Bunsen. Ἡ ἐν σχήματι 2 εἰκονιζομένη συσκευὴ διαφέρει τῆς ἐν σχήματι 1, διότι φέρει καὶ τρίτον σωλῆνα M, εἰς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑφίσταται μικρὰ μετρικὴ κλῖμαξ μ, εἰς δὲ τὸ ἕτερον φακὸς Φ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ κλῖμαξ μ νὰ εὑρίσκηται εἰς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον τοῦ φακοῦ Φ. Ἐὰν φωτίσωμεν καταλλήλως τὴν κλίμακα, ἡ ὁποία ἔχει χαραχθῆ ἐπὶ ἀδιαφανοῦς ὑλικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε μόνον διὰ τῶν διαιρέσεων νὰ διέρχηται φῶς, τότε τὸ ἐκ τοῦ σωλῆνος M ἐξερχόμενον φῶς ἀνακλᾶται ἐπὶ τῆς ἕδρας τοῦ πρίσματος τῆς ἐστραμμένης πρὸς τὴν διόπτραν καὶ εἰσχωρεῖ ἀκολούθως εἰς αὐτήν, ὡς δεικνύεται

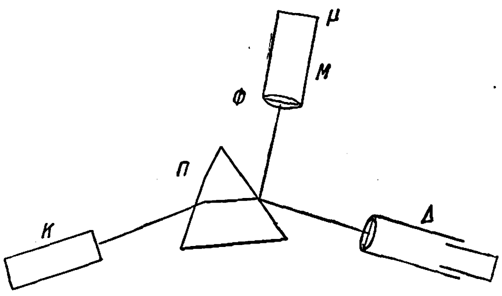

Σχ. 2. *Διάταξις φασματοσκοπίου* ***Kirchoff - Bunsen***

ἐν τῷ σχήματι 2. Οὕτως ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τῆς διόπτρας παρατηροῦμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ φάσμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἄνωθεν αὐτῶν τὸ κλιμάκιον.

Ὅπως, ὅμως, τὸ ὄργανον χρησιμεύσῃ ὡς φασματόμετρον, δέον προηγουμένως νὰ βαθμολογηθῇ. Πρὸς τοῦτο φωτίζομεν τὴν σχισμὴν διὰ λύχνου Bunsen καὶ εἰσάγομεν ἀκολούθως ἐν αὐτῷ οὐσίας, αι ὁποῖαι παρέχουν φάσμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑφίστανται φασματικαὶ γραμμαὶ γνωστοῦ μήκους κύματος. Συνήθως φωτίζομεν τὴν σχισμὴν τοῦ φασματοσκοπίου διὰ φλογὸς νατρίου, ἤτοι διὰ λύχνου Bunsen, ἐν τῷ ὁποίῳ εἰσάγομεν πρὸς ἐξαέρωσιν, ἅλας νατρίου π.χ., χλωριοῦχον νάτριον ἢ μεταλλικὸν νάτριον. Ἡ φλὸξ λαμβάνει τότε ἔντονον κίτρινον χρῶμα, εἰς δὲ τὸ φάσμα παρατηροῦμεν, μὲ σύνηθες φασματοσκόπιον, χαρακτηριστικὴν κιτρίνην φασματικὴν γραμμήν. Φέρομεν τὸ σταυρόνημα τῆς διόπτρας ἢ ἄλλον δείκτην αὐτῆς εἰς σύμπτωσιν πρὸς τὴν φασματικὴν γραμμὴν τοῦ νατρίου καὶ ἀκολούθως ρυθμίζομεν τὸ κλιμάκιον, ὥστε ἡ διαίρεσις αὐτοῦ, π. χ. 50, νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν φασματικὴν γραμμὴν τοῦ νατρίου. Ἀκολούθως φωτίζομεν τὴν σχισμὴν τοῦ φασματοσκοπίου διὰ φλογὸς λιθίου, καισίου κλπ., καὶ παρατηροῦμεν διὰ τοῦ φασματοσκοπίου τὰ φάσματα αὐτῶν, σημειοῦντες τὰς διαιρέσεις τοῦ κλιμακίου, πρὸς ἃς συμπίπτουν αἱ διάφοροι φασματικαὶ γραμμαὶ τῶν φασμάτων τῶν ἀνωτέρω σωμάτων. Ἀκολούθως σχηματίζομεν τὴν καμπύλην τοῦ φασματοσκοπίου, λαμβάνοντες ὡς τετμημένας τὰς διαιρέσεις τοῦ κλιμακίου, πρὸς ἃς συμπίπτουν αἱ φασματικαὶ γραμμαί, καὶ ὡς τεταγμένας τὰ μήκη κύματος τῶν ἀντιστοίχων φασματικῶν γραμμῶν, εὑρισκόμενα ἐκ πινάκων. Μετὰ τὴν βαθμολογίαν ταύτην τὸ φασματοσκόπιον τοῦτο εἶναι ἕτοιμον διὰ τὴν χρησιμοποίησίν του ὡς φασματομέτρου καὶ εἰς τὴν φασματοσκοπικὴν ἀνάλυσιν, διότι ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν διαίρεσιν τοῦ κλιμακίου, πρὸς ἣν συμπίπτει φασματικὴ γραμμή, ἵνα τῇ βοηθείᾳ τῆς καμπύλης τοῦ φασματοσκοπίου εὕρωμεν τὸ μῆκος κύματος αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐκ τῶν φασματοσκοπικῶν πινάκων εἰς ποῖον στοιχεῖον αὕτη ἀνήκει.

Σχ. 5. *Φασματοσκόπιον εὐθυσκοπίας εἰς φυσικὸν μέγεθος.*

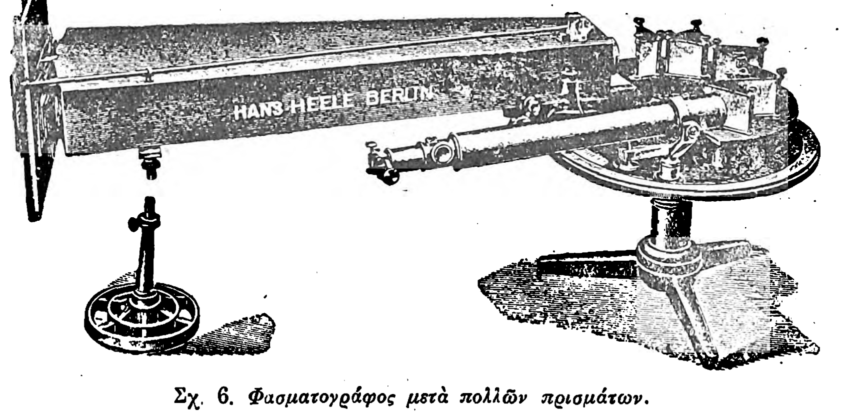

Σχ. 6. *Φασματογράφος μετὰ πολλῶν πρισμάτων.*

Ἡ ὡς ἄνω ρύθμισις καὶ βαθμολογία τοῦ φασματοσκοπίου δέον νὰ γίνηται δι' ὡρισμένην θέσιν τοῦ πρίσματος αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ γωνία τῆς ἐλαχίστης ἐκτροπῆς διὰ τὴν φασματικὴν γραμμὴν τοῦ νατρίου. Συνήθως ἡ θέσις αὕτη ὑποδηλοῦται ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ.

Εἰς πολλὰ τῶν φασματομέτρων ἡ βαθμολογία ἔχει γίνει ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ, ἡ δὲ ἀνάγνωσις τοῦ μήκους κύματος γίνεται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τυμπάνου, διὰ στροφῆς τοῦ ὁποίου φέρομεν τὴν ὑπὸ

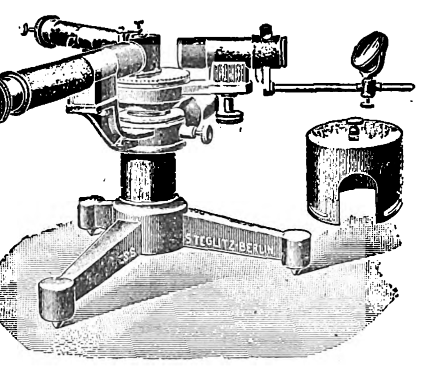

Σχ. 3. *Φασματοσκόπιον* ***Kirchoff - Bunsen.***

μέτρησιν φασματικὴν γραμμὴν εἰς σύμπτωσιν πρὸς τὸ σταυρόνημα τῆς διόπτρας, ὅτε τὸ μῆκος κύματος παρέχεται δι' ἀμέσου ἀναγνώσεως ἐπὶ τοῦ τυμπάνου.

Διὰ καταλλήλου διαρρυθμίσεως τοῦ πρίσματος διασκεδασμοῦ φασματοσκοπίου, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ὥστε τὸ πρίσμα νὰ προκαλῇ μὲν διασκεδασμὸν τοῦ φωτός, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκτροπήν, ὅτε ὁ κατευθυντὴρ καὶ ἡ διόπτρα κεῖνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας. Τὰ φασματοσκόπια τοῦ τύπου τούτου καλοῦνται εἰδικώτερον *φασματοσκόπια εὐθυσκοπίας*. Ἡ ἀνωτέρω διάταξις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἐν τῇ φασματοσκοπίᾳ ἀντὶ συνήθους πρίσματος, πρίσματος εὐθυσκοπίας, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι μεταξὺ διασκεδασμοῦ καὶ διαθλάσεως εἰς τὰ διάφορα σώματα δὲν ὑφίσταται ἀναλογία. Ἐν ἄλλοις λόγοις δυνάμεθα νὰ συναντήσωμεν ὑάλους ἰσχυρῶς διασκεδαστικάς, ἀλλ' ἀσθενῶς διαθλαστικάς· καὶ ἀντιστρόφως ὑάλους ἀσθενῶς διασκεδαστικάς, ἀλλ' ἰσχυρῶς διαθλαστικάς. Ἐὰν ὅθεν συνδυάσωμεν, ὡς δεικνύεται ἐν σχήματι 4, ἰσχυρῶς διασκεδαστικὸν πρίσμα ἀλλ' ἀσθενῶς διαθλαστικὸν πρὸς ἕτερον ἰσχυρῶς διαθλαστικόν, ἀλλ' ἀσθενῶς διασκεδαστικόν, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἐκτροπαί, τὰς ὁποίας προκαλοῦν, νὰ εἶναι ἀντίθετοι, τότε ἡ διάθλασις διὰ τῶν ἀκτίνων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς μέσην περιοχὴν τοῦ φάσματος θὰ ἐξουδετεροῦται, ἐνῷ ὁ διασκεδασμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται.

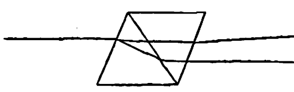

Σχ. 4. *Πρίσμα εὐθυσκοπίας.*

Διὰ τοιούτων συνδυασμῶν πρισμάτων εἶναι σήμερον ἐφωδιασμένα τὰ φασματοσκόπια εὐθυσκοπίας. Συνήθως ἀντὶ ἑνὸς πρίσματος χρησιμοποιοῦνται πολλὰ τοιαῦτα, καταλλήλως ὑπολογισθέντα, ἐκ διαφόρων ὑάλων.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν πρισματικῶν φασματοσκοπικῶν συσκευῶν μεγάλης διασκεδαστικῆς δυνάμεως ἀντὶ ἑνὸς πρίσματος χρησιμοποιοῦνται περισσότερα

Digitized by Google

τοιαῦτα, π. χ. μέχρι τεσσάρων, τὰ ὁποία διατάσσονται κατὰ τρόπον ὥστε τὸ φῶς διαδοχικῶς νὰ διέρχηται δι' ὅλων τῶν πρισμάτων, καὶ οὕτω δι' ἕκαστον διαδοχικὸν πρίσμα ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μεγεθύνῃ τὸν διασκεδασμόν.

Προκειμένου περὶ τῆς ἐρεύνης ὑπεριωδῶν ἀκτι-

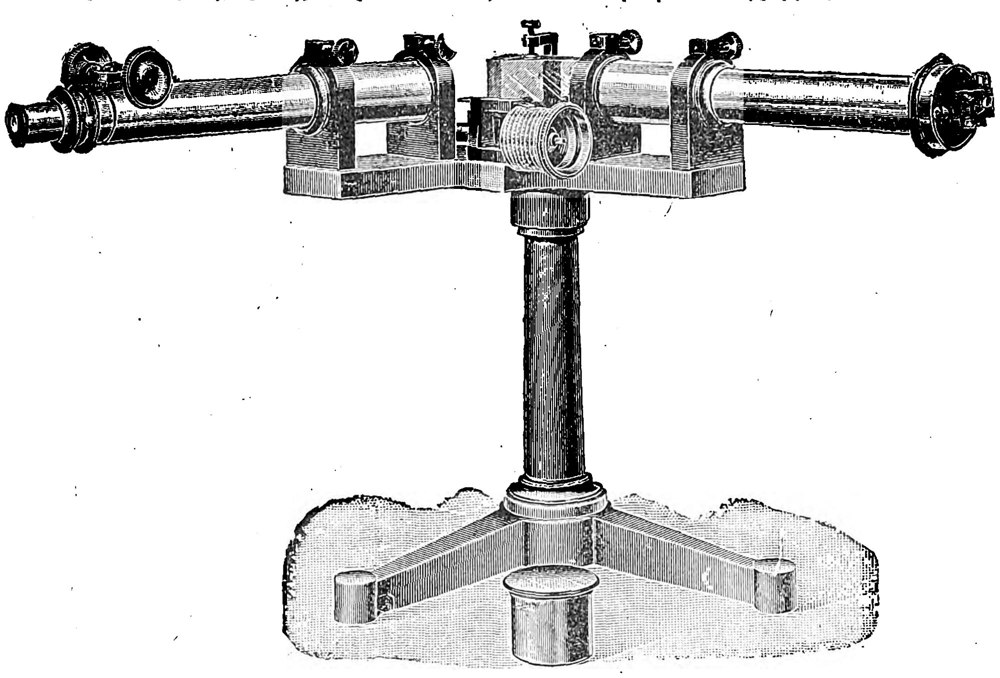

Σχ. 7. *Φασματόμετρον ἀμέσου ἀναγνώσεως διὰ βαθμολογημένου τυμπάνου.*

νοβολιῶν, οἱ συνήθεις φακοὶ καὶ τὰ συνήθη πρίσματα τῶν συσκευῶν ἀντικαθίστανται διὰ φακῶν καὶ πρισμάτων κατασκευαζομένων ἐκ χαλαζίου (Quazz) ἢ ἄλλων οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν προκαλοῦν ἀπορρόφησιν τῶν ὑπεριωδῶν ἀκτίνων.

Γενικῶς αἱ πρισματικαὶ φασματοσκοπικαὶ συσκευαὶ δὲν ἔχουν μεγάλην διασκεδαστικὴν ἱκανότητα. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐπιδιώκεται μέγας διασκεδασμός, χρησιμοποιοῦνται αἱ φασματοσκοπικαὶ συσκευαὶ συμβολῆς, ὡς καὶ αἱ φασματοσκοπικαὶ συσκευαὶ διὰ φράγματος. Εἰς τὰς φασματοσκοπικὰς συσκευὰς συμβολῆς καταλέγεται τὸ συμβολόμετρον Michelson, ἡ διάταξις τῶν

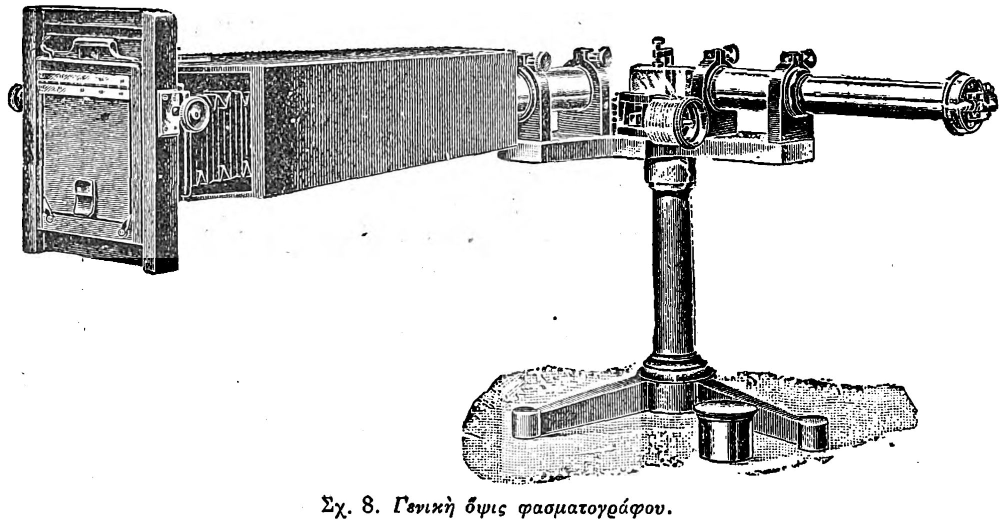

Σχ. 8. *Γενικὴ ὄψις φασματογράφου.*

Fabry καὶ Perrot, αἱ πλάκες Lummer-Gehrke καὶ τὸ κλιμακωτὸν φράγμα Michelson. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**φασματοσκοπικὴ** *ἀνάλυσις [Φυσ.].* Ἡ ἔρευνα τῶν φασμάτων, τὰ ὁποῖα παρέχουν τὰ διάφορα σώματα, κατέδειξεν ὅτι τὸ φάσμα στοιχείου τινὸς χημικοῦ ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα αὐτοῦ, καὶ ἑπομένως ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ χαρακτηρίζει τὴν παρουσίαν τοῦ θεωρουμένου στοιχείου. Ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ἰδιότητος τῶν φασμάτων στηριζόμενοι οἱ Kirchoff καὶ Bunsen διεμόρφωσαν ἰδίαν μέθοδον ἀναλύσεως τῶν σωμάτων, ἡ ὁποία καλεῖται *φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις* καὶ ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ φάσματος τῆς παρουσίας χημικοῦ τινος στοιχείου.

Γενικῶς ἡ ἔρευνα τοῦ φάσματος ἐν τῇ φασματοσκοπικῇ ἀναλύσει γίνεται διὰ ἐξαερώσεως τοῦ σώματος καὶ θερμάνσεως τῶν ἀτμῶν, ὥστε νὰ ἀχθῶσιν οὗτοι εἰς κατάστασιν φωτοβολίας. Προκειμένου περὶ τῶν ἀλκαλίων ἡ διέγερσις ἀτμῶν αὐτῶν πρὸς φωτοβολίαν ἐπιτυγχάνεται εἰς φλόγα λύχνου Bunsen. Οὕτω τῇ βοηθείᾳ μικρᾶς θηλῆς σχηματιζομένης εἰς τὸ ἄκρον λεπτοῦ σύρματος λευκοχρύσου, φέρομεν μικρὰν ποσότητα τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν οὐσίας εἰς λύχνον Bunsen καὶ παρατηροῦμεν ἀκολούθως τὴν φλόγα τοῦ λύχνου διὰ φασματοσκοπίου. Ἀντὶ θηλῆς ἐκ σύρματος λευκοχρύσου δύνανται νὰ χρησιμεύσουν πρὸς ἔνθεσιν τῆς οὐσίας καὶ μικρὰ κοχλιάρια ἐκ μαγνησίου. Ἐν τῷ λύχνῳ Bunsen δύνανται νὰ διεγερθοῦν αἱ ἀκόλουθοι φασματικαὶ γραμμαί, τῶν ὁποίων τὸ μήκη κύματος ἐκφράζονται εἰς μονάδας A°, ὅπου $1A^0 = 10^{-8}$ cm.

Λίθιον	6708	A°	ἐρυθρὰ
Νάτριον	5896	»	κίτριναι
»	5890	»	
Κάλιον	7669	»	ἐρυθραὶ
»	7665	»	
»	4047	»	ἰώδεις
»	4044	»	
Ρουβίδιον	4216	»	ἰώδεις
»	4202	»	
Καίσιον	6213	»	πορτοκαλιόχροι
»	6010	»	
»	5640	»	πρασίνη
»	4593	»	κυαναῖ
»	4556	»	

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω στοιχείων καὶ τὸ θάλλιον εἰς φλόγα λύχνου Bunsen παρέχει ζωηρὰν πρασίνην γραμμὴν μήκους κύματος 5351 A°.

Προκειμένου περὶ δυσκόλως ἐξαερουμένων οὐσιῶν χρησιμοποιοῦμεν φλόγα κροτοῦντος ἀερίου ἢ ἐὰν ἀπαιτοῦνται καὶ ὑψηλότεραι θερμοκρασίαι εἰσάγομεν τὰς ὑπὸ ἐξέτασιν οὐσίας εἰς τὸν θετικὸν κρατῆρα ἠλεκτρικοῦ βολταϊκοῦ τόξου, ὅτε ὅμως προκύπτουν τὰ φάσματα σπινθῆρος τῶν διαφόρων στοιχείων, τῶν ὁποίων τὰ μήκη κύματος τῶν φασματικῶν γραμμῶν ἀναγράφονται εἰς εἰδικὰ συγγράμματα φασματοσκοπίας, π. χ. τὸ «Hand buch der Spektroskopie» τοῦ Kayser. ἢ εἰς διάφορα συγγράμματα εἰδικά, περιέχοντα τὰς διαφόρους φυσικὰς σταθεράς, ὡς π. χ. «Landolt - Börnshein Tabellen».

Ἐξ ἄλλου ἐν τῇ φασματοσκοπικῇ ἀναλύσει χρησιμοποιεῖται τὰ μέγιστα καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς σπινθήρ. Οὕτω σχηματίζομεν μικρὸν σπινθηριστήν, τοῦ ὁποίου τὰ ἠλεκτρόδια ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ὑλικοῦ καὶ διεγείρομεν ἐν αὐτῷ τὸν σπινθῆρα διὰ συνδέσεως τῶν ἠλεκτροδίων τοῦ σπινθηριστοῦ πρὸς πηγὴν ὑψηλῆς τάσεως, π. χ. τοὺς πόλους τοῦ δευτερεύοντος ἐπαγωγικοῦ πηνίου. Ὅπως ὁ σπινθὴρ καταστῇ φωτεινότερος, μεταξὺ τῶν ἠλεκτροδίων τοῦ σπινθηριστοῦ συνδέεται καὶ πυκνωτὴς ὑψηλῆς τάσεως καὶ καταλλήλου χωρητικότητος, ὡς π. χ. μικρὰ λουγδουνικὴ λάγηνος. Γενικῶς τὰ φάσματα σπινθῆρος στοιχείου τινὸς εἶναι διάφορα τῶν φασμάτων τόξου τοῦ αὐτοῦ στοιχείου, ἓν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ στοιχεῖον δύναται νὰ ἐκπέμπῃ διάφορα φάσματα, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν διεγέρσεως τοῦ στοιχείου. Ἡ ὕπαρξις τῶν ὡς ἄνω φασμάτων προβλέπεται σήμερον θεωρητικῶς διὰ τῆς ἀτομικῆς θεωρίας τοῦ Bohr.

Ἡ ἔρευνα τοῦ φάσματος τῶν ἀερίων γίνεται δι' εἰσαγωγῆς αὐτῶν ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν εἰς καταλλήλους σωλῆνας ἐκκενώσεως, ἤτοι εἰς σωλῆνας Geissler ἢ Plücker. Ἡ διέγερσις τοῦ ἐγκεκλεισμένου ἀερίου πρὸς φωτοβολίαν γίνεται δι' ἠλεκτρικῆς ἐκκενώσεως διὰ συνδέσεως τῶν ἠλεκτροδίων τοῦ σωλῆνος πρὸς ἠλεκτρικὴν πηγὴν ὑψηλῆς τάσεως.

Τὰ μήκη κύματος τῶν φασματικῶν γραμμῶν τῶν διαφόρων στοιχείων ἔχουν σήμερον καθορισθῇ μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, αἱ δὲ τιμαὶ αὐτῶν ἀναγράφονται εἰς εἰδικοὺς πίνακας. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— *['Ιατρο.δ.]* Ἡ διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐξέτασις τοῦ αἵματος ἐκτελεῖται ὑπὸ ἰατροδικαστικὴν ἔποψιν πρὸς ἔρευναν τῶν ἐκ τοῦ αἵματος προερχομένων κηλίδων, ὡς καὶ τῶν δηλητηριάσεων τούτου διὰ διαφόρων τοξικῶν οὐσιῶν, καὶ δὴ διὰ τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Ποικίλα εἶναι τὰ ἀντικείμενα, ἐφ' ὧν εὕρηνται αἱ κηλῖδες (ὑφάσματα, δέρματα, λίθος, χάρτης κλπ.), ἀπεικονιζόμεναι ὑπὸ ἄλλοτε ἄλλον χρωματισμόν. Πρὸς ἐξέτασιν ἀποκόπτεται ἱκανὸν μέρος τοῦ ἀντικειμένου μετὰ τῆς κηλῖδος ἢ ἀποξέεται ἐλαφρῶς διὰ σμίλης, καὶ τὰ ἀποξέσματα, ἀμιγῆ πάσης ξένης οὐσίας, τίθενται ἐντὸς ὑάλων ὡρολογίου, τὸ δὲ ρευστὸν αἷμα ἐγχέεται ἐντὸς ὑαλίνου δοκιμαστικοῦ σωλῆνος στεγανῶς ἐπιπωματιζομένου. Πρόσφατοι κηλῖδες αἵματος καλύπτουσαι ὀθόνας ἢ ἐλαφρῶς κεχρωματισμένα ἀντικείμενα εὐκόλως ἀναγνωρίζονται καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Προκειμένου ὅμως περὶ πεπαλαιωμένων κηλίδων ἢ περὶ ἐντόνως κεχρωματισμένων ὑφασμάτων ἢ ἀντικειμένων, δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ σύγχυσις μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κηλίδων τῶν ὀφειλομένων εἰς σκωρίας, ἐκκρίματα κορέων, ψύλλων κλπ., σταγόνας οἴνου, χυμὸν ὀπωρῶν κλπ. Πλὴν τῆς ἱστολογικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως (ἀντίδρασις Adler καὶ Meyer, Teichmann, Lecha—Marzo), καθ' ἣν προσδιορίζεται ἡ φύσις τῶν κηλίδων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀναζητήσεως τῶν κρυστάλλων τῆς ὑδροχλωρικῆς αἱματίνης ἢ αἱμίνης, καὶ ἡ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσις ἀποτελεῖ ἀσφαλῆ μέθοδον ἀνιχνεύσεως τοῦ αἵματος καὶ ἐπὶ περιπτώσεων ἔτι, καθ' ἃς ἐλαχίστη ποσότης αὐτοῦ ὑφίσταται, ἅμα δὲ χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς ἔλεγχον τῆς ταχείας μεθόδου Adler - Meyer. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν παραγωγὴν ἰδίου φάσματος μιᾶς ἑκάστης ἐκ τῶν χρωματιστικῶν ὑλῶν τοῦ αἵματος, καὶ δὴ τῆς ἐν τοῖς ἐρυθροῖς αἱμοσφαιρίοις αὐτοῦ ἐμπεριεχομένης αἱμοσφαιρίνης, ἥτις ἐν φυσικῇ καταστάσει δὲν εὕρηται μόνη ἐν τῷ αἵματι, ἀλλ' ἡνωμένη πάντοτε μετὰ τοῦ ὀξυγόνου, ἤτοι ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ὀξυαιμοσφαιρίνης. Ἀλλὰ διὰ διαφόρων ἀντιδραστηρίων τὸ ὀξυγόνον ἀφαιρεῖται τεχνικῶς ἐκ ταύτης καὶ οὕτω παράγεται ἡ ἀναχθεῖσα αἱμοσφαιρίνη, ἥτις δι' ἰσχυρᾶς ἀναταράξεώς της ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι ἀνακτᾷ καὶ αὖθις τὸ ὀξυγόνον της. Ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν τὸ αἷμα τῶν κηλίδων μεγάλων διαστάσεων διαλύεται ἐντὸς 1—2 γραμμαρίων ὕδατος, μέρος δὲ τῆς διαλύσεως ταύτης ἢ καὶ μέρος αἵματος, ἂν τοῦτο τυγχάνῃ ρευστόν, τίθεται ἐν δοκιμαστικῷ ὑαλίνῳ σωλῆνι, ὅστις τοποθετεῖται πρὸ τῆς σχισμῆς τοῦ συλλέκτου τοῦ φασματοσκοπίου. Ἡ ἐξέτασις δίδει τὸ φάσμα ἀπορροφήσεως τῆς ὀξυαιμοσφαιρίνης, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ δύο μελαινῶν ταινιῶν μεταξὺ τῶν γραμμῶν D καὶ E τοῦ Frâuenhofer. Τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐρεύνης ταύτης ὄντος ἀμφιβόλου, τῇ χρήσει ὑδροθειικῆς ἀμμωνίας ἀνάγεται ἡ ὀξυαιμοσφαιρίνη εἰς καθαρῶς αἱμοσφαινίνην, τὸ δὲ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς φάσμα συνίσταται εἰς μίαν μοναδικὴν διάμεσον μελανὴν ταινίαν (ταινία τοῦ Stokes), ἴσην τὸ πλάτος πρὸς τὰς δύο ὁμοῦ τῆς ὀξυαιμοσφαιρίνης, καταλαμβάνουσαν τὰ 3/4 τοῦ διαστήματος DE καὶ μικρόν τι ὑπερβαίνουσαν ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ τὴν γραμμὴν D τοῦ Frâuenhofer. Ὅταν τὸ αἷμα, πρὸ τῆς ἀποξηράνσεώς του, ἤρξατο σηπόμενον ἢ ὅταν ἡ κηλὶς τυγχάνῃ παλαιά, ποσότης τις αἱμοσφαιρίνης ἔχει μετασχηματισθῇ εἰς μεθαιμοσφαιρίνην, καὶ τότε παρατηρεῖται ἐν τῷ φάσματι μία τρίτη ταινία εἰς τὸ κίτρινον μεταξὺ τῶν γραμμῶν C καὶ D, ἐγγύτερον πρὸς τὴν γραμμὴν C ἢ πρὸς τὴν γραμμὴν D. Ὡς πρὸς τὰ διὰ τῆς σμίλης ἀποξυσθέντα ἐλάχιστα μόρια αἵματος, ταῦτα ἀποτίθενται ἐπί τινος σημείου ἀντικειμενοφόρου πλακός, ἐφ' οὗ ὑπάρχει λεπτὴ σταγὼν διαλύσεως 30% καυστικῆς ποτάσσης (ὑγρὸν Virchow), ἣν καὶ ἐλαφρῶς καλύπτομεν διὰ τῆς καλύπτρας (μέθοδος Florence. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν, ἐξετάζοντες τὴν σταγόνα εἰς τὸ φασματοσκόπιον ἢ μᾶλλον εἰς μικροσκόπιον, οὗ ὁ μὲν ἀντικειμενικὸς

Digitized by Google

φακὸς παρουσιάζει ἀσθενῆ μεγέθυνσιν, ὁ δὲ προσοφθάλμιος εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ φασματοσκοπίου, βλέπομεν τὸ ἀπορροφητικὸν φάσμα τῆς χρωστικῆς τοῦ αἵματος ἀποτελούμενον ἐκ δύο ταινιῶν, τῆς μιᾶς στενῆς καὶ σκοτεινῆς μεταξὺ τῶν γραμμῶν D καὶ E, καὶ τῆς ἄλλης ὠχροτέρας παρουσιαζομένης βραδύτερον μικρὸν πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς γραμμῆς E, μεταξὺ E καὶ b. Τέλος, προκειμένου περὶ τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ὅπερ κατὰ τὸν Cl Bernard ἀποδιώκει τὸ ὀξυγόνον ἀπὸ τῶν σωματίων τοῦ αἵματος, ὑποκαθιστάμενον αὐτὸ εἰς τὴν θέσιν του, τὸ ἐκ τούτου φάσμα χαρακτηρίζεται ἐπίσης διὰ δύο μελανῶν ταινιῶν μεταξὺ τῶν γραμμῶν D καὶ E, ὡς καὶ τὸ τῆς ὀξυγονούχου αἱμοσφαιρίνης, διαφέρει ὅμως τοῦ φάσματος ταύτης, ἐπὶ ἴσης πυκνότητος ἀμφοτέρων τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν διαλύσεων, καθότι αἱ τοῦ φάσματος τῆς δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος αἱμοσφαιρίνης ταινίαι κλίνουσι μᾶλλον εἰς τὰ δεξιά· ἡ πρώτη εἶναι μᾶλλον τῆς γραμμῆς D μεμακρυσμένη, ἡ δὲ δευτέρα ὑπερβαίνει τὴν γραμμὴν E, πρὸς δὲ τὸ φάσμα εἶναι διαυγέστερον κατὰ τὸ κυανοῦν χρῶμα.

Οὕτως ἀνευρίσκονται καὶ οἱ φασματοσκοπικοὶ χαρακτῆρες τοῦ αἵματος τῶν δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἀσφυκτικῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ αἵματι ἱκανὴ ποσότης τοῦ ἐν λόγῳ ἀερίου, ὡς καὶ αἱ διάφοροι ἄλλαι χρωστικαὶ οὐσίαι τοῦ αἵματος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων βεβαιοῦται ἡ παρουσία τούτου ἢ καὶ ἡ ἐνδεχομένη δηλητηρίασις αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐρεύνης τῆς χρωστικῆς τοῦ αἵματος οὐσίας περιγενόμενον ἄγει εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα κατὰ τὰς διαφόρους δοκιμασίας, προκύπτει βεβαιότης ὅτι ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν κηλὶς εἶναι αἵματος· εἰ δὲ τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἀμφίβολά πως, ἐπικυροῦνται ἢ ἐν τέλει ἀπορρίπτονται διὰ τοῦ περιγενομένου τῶν ἄλλων μεθόδων. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—**φασματοσκοπικὴ παράλλαξις** *[Ἀστρον.]*. Παράλλαξις τῶν ἀπλανῶν, προσδιοριζομένη διὰ φασματοσκοπικῆς παρατηρήσεως αὐτῶν (βλ. *ἀστέρες* καὶ *παράλλαξις*). Σ. Π.

—**φασματοσκοπικοὶ κατάλογοι** *[Ἀστρον.]*· βλ. *φασματοσκοπία ἀστρονομική*.

φασματοσκόπιον (τό)· συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὴν παρατήρησιν τῶν φασμάτων (βλ. *φασματοσκοπικαὶ συσκευαί*). Κ. Π.

φασματοφωτόμετρον (spectrophotomètre). Φωτόμετρον, δι' οὗ προσδιορίζεται ἡ σχετικὴ ἔντασις τῶν διαφόρων γραμμῶν ἢ τμημάτων τοῦ φάσματος τῶν οὐρανίων σωμάτων, μετὰ τὴν ἀποτύπωσιν αὐτοῦ ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακὸς (βλ. *φωτόμετρα*). Σ. Π.

Φάσμερ (Vasmer), ***Μάξιμος***. Γερμανὸς βυζαντινολόγος καὶ σλαυολόγος, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1886. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια Πετρουπόλεως, Βιέννης καὶ Γκράτς. Καθηγητὴς τῆς σλαυϊκῆς φιλολογίας ἐν Λειψίᾳ καὶ κατόπιν ἐν Βερολίνῳ, μέλος τῆς Σαξονικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἔγραψεν: «Ἑλληνοσλαυϊκαὶ μελέται» (1906—1909, τόμ. 3), «Ἔρευναι περὶ τῆς ἑλληνικῆς φθογγολογίας» (1914), «Μελέται περὶ τῆς ἀλβανικῆς ἐτυμολογίας» (1921), «Τοπωνύμια τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης» (1921), «Ρωσοβυζαντινὸν γλωσσάριον» (1922), «Οἱ Ἰράνιοι ἐν νοτίῳ Ρωσίᾳ» (1923), «Ρωσικὴ γραμματική» (1927), «Ἐπιτομὴ τῆς σλαυϊκῆς φιλολογίας» (μετὰ τοῦ Trautmann) κ. ἄ. Ἐξέδωκε μέχρι τοῦ 1921 τὰ «Χρονικὰ τῆς ἐσθονικῆς φιλολογίας», ἐκδίδει ἀπὸ τοῦ 1924 τὴν «Ἐφημερίδα διὰ τὴν σλαυϊκὴν φιλολογίαν» καὶ ἐπιμελεῖται τῆς ἐκδόσεως τῶν «Πρακτικῶν τοῦ σλαυϊκοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Βερολίνου» (πρώην Λειψίας). Π. Ν. Π.

φασμίδαι (οἱ) (Phasmidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς: Κεφαλὴ ἐλευθέρα, σῶμα ἐπίμηκες καὶ στενόν, πόδες κατάλληλοι πρὸς δρόμον. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα γένη ἀποκλειστικῶς φυτοφάγα, κατὰ μόνας ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ὧν κατατρώγουσι τὰ φύλλα. Γνωστότερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἀνισόμορφον, βάκιλλος, βακτηρία, διαφερόδους, εὐρύκανθος, κλαδόξηρος, κυφόκρανος, πεγράμορφος, πλατύκρανος, ποδάκανθος, πρίσαπος, τροπιδόδερος, φάσμα* καὶ *φυλλία*. Δ. Ν. Π.

Φάον, ἢ ***Φάσεν*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, 159 χλμ. νοτίως τοῦ Καΐρου. Κάτ. 12 000. Νοτιοανατολικῶς αὐτῆς κεῖνται τὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἥτις ἤκμασεν ἐπὶ τῆς ΚΑ' δυναστείας. Γ. Λ. Α.

Φασόδα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀγγλικῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἄνω Νείλου ἐν Ἀφρικῇ, ἢ ἄλλως *Κοντὸκ* (βλ. λ.).

φασοπερίστερο (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *περιστερὰ ἡ οἰνάς*. Δ. Ν. Π.

Φασόρι, *ρὰς—ἐλ—* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Συρίας μεταξὺ Λατακιγιὲ (*Λαοδικείας*) καὶ Ἀντάκιγια (*Ἀντιοχείας*), εἰς πλάτ. 35° 42' Β, μήκ. 35° 46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2632: Iskenderum to Markhab. Εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων *Πολιὰ ἄκρα* (Σταδ. Μεγ. θαλ. § 141). Ι. Ε. Λ.

φασοτρίγωνο (τὸ) *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. *κόκκυξ*.

Φασούλα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ. Κάτ. 450, ἐξ ὧν 40 Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες. —2) Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου. Κάτ. 70 Α. Κ. Α.

Φασουλᾶς *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν καθαρῶς ἑλληνικῶν συνοικιῶν τῆς Σμύρνης, ἐκτεινομένη ἑκατέρωθεν τῆς τρίτης ἀπὸ τῆς προκυμαίας παραλλήλου ὁδοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ τμήματος αὐτῆς τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ὁδοῦ (Φραγκομαχαλᾶ) καὶ Τράσσων. Ἐπίσης *Φασουλᾶς* ἐκαλεῖτο καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ.

Φασούλης, ***Ἀνδρέας***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς (1770—1840). Κυβερνῶν πρὸ τοῦ 1821 ἰδιόκτητον πλοῖον καὶ ταξιδεύων ἀνὰ τὴν Μεσόγειον, ἐπρομήθευσε δι' ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν τοὺς συνεπαρχιώτας του, ἅμα δὲ τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἧς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ὑποκινητῶν, προσέφερεν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος 360 ὀκάδας πυρίτιδος καὶ ἀνάλογον ποσότητα μολύβδου. Ἐκλεγεὶς ἀρχηγὸς Ἀνωπολιτῶν, διεκρίθη διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του ε ς πλείστας ἀνὰ τὴν δυτικὴν Κρήτην μάχας. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀγῶνος (1830) ἀπῆλθεν ἐν Ἑλλάδα, ἔνθα ἐτιμήθη διὰ τοῦ βαθμοῦ λοχαγοῦ τῆς *βασιλικῆς φάλαγγος*.

—**Φασούλης**, ***Ἰωάννης***. Κρὴς ὁπλαρχηγός. Διεκρίθη ὡς ἀρχηγὸς τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869. Ν. ΚΛΣ

Φασουλῆς *[Θεατρ.]*. Τὸ κύριον κωμικὸν πρόσωπον τοῦ ξυλίνων ἀνδρεικέλων τοῦ ἑλληνικοῦ λαϊκοῦ θεάτρου. Χαρακτηριστικὸν τοῦ Φασουλῆ εἶναι ἡ πανουργία, ἡ θυμοσοφία, ἡ ὀξυτάτη ἀντίληψις καὶ ἡ δι' ἀγαθοὺς σκοποὺς ἐξυπηρέτησις. Ἀσχημοπρόσωπος, μονόφθαλμος, ἔχων τεραστίαν καὶ ὀξώδη ῥῖνα, φορεῖ φέσιον ὑψηλὸν μετὰ μακροῦ θυσάνου, τὸν ὁποῖον διὰ κινήσεων τῆς κεφαλῆς γοργῶς περιστρέφει πρὸς δήλωσιν εὐχαριστήσεως, σκέψεων πονηρῶν ἢ τολμηρῶν, καὶ ἐνάρξεως ἐπιθέσεως. Ὁ Φασουλῆς μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἀνδρεικελοπαίκτου Χρίστου Κονιτσιώτη εἰς *Πασχάλην*. Οὐχ ἧττον ἡ ὀνομασία Φασουλῆς ἐπεκράτησεν ὡς χαρακτηριστικὴ τοῦ θεάτρου τῶν ξυλίνων ἀνδρεικέλων. Π. Α. Κ.

φασοῦλι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ τοῦ *φασιόλου* (βλ. λ.).

Φασουλός, ***Δανιήλ***. Ἕλλην λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καταγόμενος πιθανώτατα ἐκ Ζακύνθου. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ κατόπιν ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν τῇ Δύσει καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ. Γ. Μ. Β.

φάσσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βαλλωτή*. Δ. Ν. Π.

φάσσα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Ὀνομασία εἴδους τινὸς τῆς περιστερᾶς συγγενοῦς πρὸς τὸ εἶδος *φάψ* (βλ. λ.).

Φάσσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπισημότατον ἀκρωτήριον τοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 37° 57' 35" Β., μήκ. 24° 42' 35" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros and Doro channel), Β ΒΔ. ἄκρον τῆς Ἄνδρου, ἀντικρύζον τὸν Καφηρέα. Ἔχει μέγιστον φάρον, τὸν πρῶτον τοποθετηθέντα περιστροφικὸν καταδιοπτρικὸν ἐν Ἑλλάδι (1859), ὅστις ἀνακαινισθεὶς (1931) ἐκπέμπει φῶς λευκὸν σταθερόν, ἀναλάμπον ἀνὰ 3 λεπτά, «φωτοβολίας μηχανήματος» 60 περίπου μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

φασσαΐτης (ὁ) (Fassait) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐν μέρει πράσινος *αὐγίτης*, περιέχον περισσότερον ὀξείδιον ἀργιλλίου ἢ ὀξείδιον σιδήρου. Εἶναι τυπικὸν ὀρυκτὸν ἐπαφῆς, ὁμοιάζον πρὸς τὸν διοψίδιον, ἀλλ' ἔχον ἄλλην ὄψιν καὶ ἄνευ κατακορύφων ραβδώσεων. Ἔχει ἔντονον ὑελώδη λάμψιν καὶ χρῶμα πρασόχρουν ἢ πιστακιόχρουν μέχρι σκοτεινοπράσινον. Ἀπαντᾷ ἐπιπεφυκὼς ἐντὸς ρωγμῶν πετρωμάτων ἐπαφῆς ἢ καὶ ἐμπεφυκὼς ἐντὸς κοκκώδους ἀσβεστολίθου. Εὑρίσκεται εἰς τὴν κοιλάδα Fassa, εἰς τὴν Traversella, ἐντὸς ἡφαιστείων ἀναβλημάτων τῆς Somma, καὶ ἀλλαχοῦ. Συνώνυμον: *πύργωμα*. Γ. Κ. Γ.

Φάσσος *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Λυκάονος, κατακεραυνωθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ὑπὸ τοῦ Διός, διότι «πάντας ἀνθρώπους ὑπερέβαλλον ὑπερηφανείᾳ καὶ ἀσεβείᾳ» (Ἀπολλόδ. Γ, 8, 1) Α. Θ. Ξ.

φάσσος (ὁ) (Phassus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκορπίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρθρογόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεντρουριδῶν*, περιλαμβάνον μετριοσώμους σκορπίους, ὧν τὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

φασσόχορτο (τό), καὶ *φασσοχόρταρο* *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ψευδοπράσιον*.

Φάστα (cape Fasta) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῶν Ἰνδιῶν, τὸ τῶν ἀρχαίων *Βαγία* ἢ *Βασία ἄκρα*. Σ. Ε. Λ.

φαταλισμὸς (ὁ)· βλ. *μοιροκρατία*.

Φάτερ (Vater), ***Ἀβραάμ***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1684—1751). Τῷ 1717 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βυττεμβέργης. Συνέγραψε: «De succi nervei secretione mechanica» (1711), «De chirurgiae antiquitate ac dignitate et collegiorum chirurgicorum utilitate» (1728), «De utilitate observationis in medicina» (1728) κ. ἄ. Ο. Ρ.

Φατζέας, ***Γεώργιος***· βλ. *Φατσέας*.

Φάτζι (Faggi), ***Ἀδόλφος***. Σύγχρονος Ἰταλὸς φιλόσοφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1868. Περατώσας τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδάς, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παλέρμου, ἀκολούθως δὲ κατέλαβε διαδοχικῶς τὴν ἕδραν τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Νεαπόλεως, τῆς Παβίας καὶ τοῦ Τουρίνου. Συνέγραψεν: «Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀσυνειδήτου, μεταφυσικὴ καὶ ἠθική» (1890), «Κριτικὰ σημειώματα» (1890—1891), «Ἡ θρησκεία καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς κατὰ τὸν Ε. Χάρτμανν» (1892), «Τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς ψυχολογίας» (1893), «Ἡ σύγχρονος ψυχολογία» (1893), «Ἀρχαὶ συγχρόνου ψυχολογίας» (1895—1897), «Μοναδολογία καὶ κυτωνιολογία» (1897), «Λενάου καὶ Λεοπάρδι» (1898), «Ψυχολογικὸν σημείωμα ἐπὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἀριθμοῦ» (1899), «Τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς αἰτιοκρατίας» (1900), «Διὰ μέσου τῆς γεωμετρίας» (1901) κ. ἄ. Συνέγραψεν ἐπίσης μελέτας ἐπὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, τῶν στωϊκῶν, τοῦ Πλωτίνου, τοῦ Βίκο, τοῦ Σοπεγχάουερ, τοῦ Σέλλινγκ καὶ τοῦ Σπένσερ. Η. Π. Γ.

Φατζιουόλι (Fagiuoli), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Ἰταλὸς κωμικὸς ποιητὴς ἐκ Φλωρεντίας (1660—1742). Ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης ἀπολαύων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του μεγάλης φήμης, κατέλιπε δὲ συλλογὴν ποιημάτων μετρίας ἀξίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Τερπνὲς ρίμες» (1733—1734) καὶ εἰκοσάδα περίπου κωμῳδιῶν, ὧν γνωστοτέρα εἶναι: «Ἡ ἀπηλπισμένη Σιγκισμπέα». Χ. Δ.

Φατήριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυαμίδος (Φιλατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 330, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Παλαμπᾶ*, 487. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο ὑδρομύλους.

Φατὶχ ***Ἐμίρ-Ἄμπου - Σετζᾶ-Φατὶχ-ἐλ-Μαγκνούν***. Αἰγύπτιος στρατηγός, Ἕλλην τὸ γένος, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ι' μ. Χ. αἰῶνα. Κατήγετο ἐκ Παλαιστίνης, ὅπόθεν ἤχθη ὡς δοῦλος εἰς Αἴγυπτον, γενόμενος κατόπιν ἀπελεύθερος καὶ διακριθεὶς διὰ τῆς ἀνδρείας του ἐν τῷ στρατῷ. Ἀπέθανε τῷ 960. Ν. Μ.

Φατιμῖται (οἱ). Δυναστεία χαλιφῶν, ἀκμάσασα κατὰ τὸν Ι', ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα καὶ ἔχουσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Φατιμᾶ, θυγατρὸς τοῦ προφήτου Μωάμεθ, ἀπὸ τῆς ὁποίας (καὶ τοῦ καλίφη Ἀλῆ) ἡ ἐν λόγῳ δυναστεία ἠξίου ὅτι εἷλκε τὴν καταγωγήν. Ἐν τούτοις ἡ δυναστεία αὕτη ἀναφαίνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ πρῶτον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἄλ-μαχδῆ-Ὀβαϊταλλάχ (909 μ. Χ.), ἥτοι 297 ἔτη μετὰ τὴν Ἐγείραν. Ὁ πρῶτος Φατιμίτης χαλίφης Μωὺζ ἐκυριάρχησε κατὰ τὸ ἔτος 973 μ. Χ. ἔχων τὴν ἕδραν του ἐν Αἰγύπτῳ· ὁ τελευταῖος χαλίφης τῆς δυναστείας ταύτης ἦτο ὁ Ἄλ-Ἀδίδ, ὃν ἀνέτρεψε τῷ 1171 ὁ περιώνυμος Σαλαχ-ἐδδίν, γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὰς νίκας του κατὰ τῶν Σταυροφόρων, ὅστις καὶ ἵδρυσε τὴν Ἐγιουμπικὴν λεγομένην δυναστείαν χαλιφῶν.

Οἱ Φατιμῖται εἰς τὰ ἰσλαμικὰ χρονικὰ χαρακτηρίζονται οὐχὶ μόνον ὡς δυναστεία χαλιφῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς θρησκευτικὴ αἵρεσις τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Αἱ δογματικαὶ των ὅμως διαφοραὶ ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων Μωαμεθανῶν δὲν διευκρινίζονται· φαίνονται δὲ περιοριζόμεναι εἰς μικροζητήματα ἱεροτελεστικὰ καὶ ἱερονομικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Wüstenfeld*, «Geschichte der Fatimiden Chalifen» (Göttingen 1881). — *M. J. de Goeje*, «Mémoire sur les Carmathes de Bahrein et les Fatimides» (Leyden 1886). Δ. Μ. Κ.

φατὶχ (τουρκιστὶ=*πορθητής, κατακτητής*)· ἐπίθετον δοθὲν εἰς πλείστους Μουσουλμάνους ἡγεμόνας, καὶ εἰδικῶς εἰς τὸν Τοῦρκον σουλτᾶνον Μωάμεθ τὸν Β', ὡς κυριεύσαντα τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Digitized by Google

Φατμᾶ Ἡ τρίτη ἢ ἡ νεωτάτη τῶν θυγατέρων τοῦ Μωάμεθ, ἱδρυτοῦ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ἐκ τῆς Χατιτζὲ (Χαδίγα). Ἐγεννήθη ἐν Μέκκᾳ τῷ 609 μ. Χ. καὶ ἐνυμφεύθη εἰς ἡλικίαν δέκα πέντε ἐτῶν τὸν Μουρταζῆ Ἦτο τὸ μόνον ἐπιζῆσαν τέκνον τοῦ Μωάμεθ. Λέγεται ὅτι ἦτο λίαν λευκὴ τὴν χροιάν, ὡς ἐκ τούτου δὲ παρωνομάζετο *Ζεχρᾶ* (= Ἀφροδίτη). Ἀπέθανεν ἓξ μῆνας μετὰ τὸν πατέρα της, τῷ 633. Ν. Μ.

φάτνη (ἡ)· ξύλινον κατασκεύασμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τίθεται ἡ τροφὴ τοῦ ὑποζυγίου καὶ ἄλλων ζῴων, ἵνα ἐξ αὐτοῦ τρώγωσι, κοιν. *πάχνη* ἢ *παχνί*.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ὑπάρχουσι δύο εἴδη *φάτνης*, ἡ *ἀτομικὴ* καὶ ἡ *κοινή*. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπάρχει μία φάτνη κατὰ μῆκος τοῦ σταύλου, χωρισμένη εἰς ἴσα διαμερίσματα, ὅσα εἶναι τὰ ἐνσταυλιζόμενα ζῷα. Κατασκευάζονται δὲ ἐκ ξύλου, λίθου ἢ σιδήρου. Αἱ τελευταῖαι εἶναι προτιμότεραι, διότι εἶναι στερεαί, καθαρίζονται καὶ ἀπολυμαίνονται εὐκόλως. Αἱ φάτναι δέον νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ πρέπον ὕψος, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου Οὕτω διὰ τοὺς ἵππους τοποθετοῦνται εἰς ὕψος 1—1.20 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, διὰ τοὺς βοῦς εἰς ὕψος 0,40 μ., διὰ τὰ πρόβατα εἰς 0,25 μ. Ἄνωθεν τῶν φατνῶν κεῖνται αἱ χορτοδόχοι, κάνιστρα σιδηρᾶ ἔνθα τοποθετεῖται τὸ πρὸς βρῶσιν χόρτον. Διὰ τοὺς χοίρους χρησιμοποιοῦνται φάτναι χαμηλαί, ξύλιναι, σιδηραῖ ἢ ἐξ ἀμμοκονιάματος, ἡ τοποθέτησις ὅμως τῶν ὁποίων ἐν τοῖς χοιροστασίοις γίνεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ παράθεσις τῆς τροφῆς ἐκ τῶν ἔξω. Θ. Α. Φ.

Φάτνη [*Ἀστρον.*]. Ἀστρικὸν σμῆνος ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καρκίνου, κοινῶς *μελίσσι* (βλ. *Καρκίνος*). Σ. Π.

φατνιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ φατνία, ὁ τῶν φατνίων: «φατνιακὴ πάθησις».

—**φατνιακὴ** *πυόρροια*· βλ. *πυορροια*.

—**φατνιακὸν** *ἀπόστημα*· βλ. λ. *περιοστῖτις* [*Ὀδοντ.*].

—**φατνιακὸν** *πέταλον*. Τὸ μέρος τοῦ ὀστοῦ τῶν γνάθων, ἐν ᾧ κεῖται τὸ φατνίον τῶν ὀδόντων, χωρίζεται εἰς τόσα μέρη, ὅσαι εἶναι αἱ ῥίζαι τοῦ ὀδόντος. Τὰ χωρίσματα ταῦτα τοῦ φατνίου καλοῦνται *φατνιακα πέταλα*. Ν. Γ. Π.

—**φατνιακὸν** *τόξον* [*Ἀνατομ.*]· βλ. λ. *τόξον*.

φατνιεκτομὴ (ἡ) [*Ὀδοντ.*]. Χειρουργικὴ ἐπέμβασις, δι' ἧς ἐξαιροῦνται οἱ ἀνωμάλως ἐγγεγομφωμένοι ἢ στρεβλοφυεῖς ὀδόντες. Ν. Γ. Π.

φατνιῖτις (ἡ) [*Ὀδοντ.*]. Φλεγμονὴ τοῦ φατνίου τῶν ὀδόντων ἐπερχομένη συνήθως μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ὀδόντος καὶ τὴν μόλυνσιν τοῦ φατνίου ὑπὸ τῶν μικροργανισμῶν. Εἶναι ὀδυνηρὰ καὶ ἐνίοτε καταλήγει εἰς διαπύησιν ἢ καὶ ὀστεομυελίτιδα Γ Ν. Π.

φατνιογλωσσικὴ *αὔλαξ* [*Ἀνατομ.*]. Αὔλαξ τοξοειδὴς ἐν τοῖς πλαγίοις τοῦ πυθμένος τῆς στοματικῆς κοιλότητος, χωρίζουσα τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς φατνικῆς ἀποφύσεως τῆς κάτω γνάθου καὶ παριστῶσα μίαν τῶν πρωτευουσῶν σιαλοφόρων ὁδῶν, εἰς ἣν ἀθροίζεται τὸ ἔκκριμα τῶν ὑπογλωσσίων καὶ τῶν ὑπογναθίων ἀδένων. Ι. Π.

φατνίον (τὸ) [*Ἀνατομ.*]. Κοίλωμα, ὅπερ καταλείπεται μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὀδόντος τινὸς (βλ. λ. *ὀδοντικὰ* φατνία). Ι. Π.

φατνιοπαρειακὴ ἢ *φατνιοχειλικὴ αὔλαξ* [*Ἀνατομ.*]. Αὔλαξ ἔσωθεν τῶν χειλέων καὶ τῶν παρειῶν, ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω, σχηματιζόμεναι ἐκ τῆς ἀνακάμψεως τοῦ βλεννογόνου ἀπὸ τῶν χειλέων καὶ τῶν παρειῶν ἐφ' ἑκατέρων τῶν φατνιακῶν ἀποφύσεων τῶν γνάθων. Ι. Π.

φατνιορραγία (ἡ) [*Ὀδοντ.*]. Ἡ μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν ὀδόντος ἐπερχομένη ἐνίοτε αἱμορραγία τοῦ φατνίου, προερχομένη εἴτε συνεπείᾳ κακώσεως κατὰ τὴν ἐπέμβασιν, εἴτε συνεπείᾳ ἀποσπάσεως τμήματος τοῦ ὀστοῦ τῆς γνάθου κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ὀδόντος καὶ ῥήξεως ἀγγείου τινός Ν. Γ. Π.

Φατνιτικὸν *στόμα* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν βραχιόνων τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου, διακλάδωσις ἀπὸ τοῦ Σεβεννυτικοῦ καὶ διακλαδούμενος εἰς τὸ Μενδήσιον (*Σκυλ.* 106, *Στραβ.* Ζ, 801, *Δ οδ.* Α, 33). Εἶναι τὸ σύγχρονον *στόμα τῆς Δαμιέττης* (Damietta mouth πλάτ. 31°32′ Β, μῆκ. 31°51′ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 2630: Alexandria to Port Said). Σ. Ε. Λ

φατνῶ (*—όω*)· στεγάζω, ἐπενδύω διὰ φατνωμάτων· ‖ κατασκευάζω φατνώματα: «φατνῶ πυροβολεῖον» κατασκευάζω ἀνοίγματα, θυρίδας, δι' ὧν ἐκβάλλει τὸ πυροβόλον.

φάτνωμα (τό)· κοιλότης ἐν εἴδει φάτνης, σχηματιζομένη ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν δοκῶν τῆς ὀροφῆς· ‖ τὸ εἰς ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα ἐξελιχθὲν γλύμμα εἴτε ἐπὶ μαρμάρου εἴτε ἐπὶ ξύλου· ‖ ἄνοιγμα διὰ τὴν δίοδον σωλῆνος πυροβόλου.

—[*Ἀρχιτ.*] *Φάτνωμα* καλεῖται ἕκαστον τῶν κενῶν, ἅτινα δημιουργοῦνται εἰς τὸς ὀροφάς, μεταξὺ τῶν διαφόρων δοκῶν αὐτῆς, ἢ μεταξὺ τῶν δοκῶν τούτων καὶ τῶν τοίχων τοῦ δωματίου. Τὰ φατνώματα, ἅτινα ὁμοιάζουσι πρὸς ἀνεστραμμένα ἀβαθῆ καὶ ἀνοικτὰ κιβώτια, τοποθετημένα πλησίον ἀλλή-

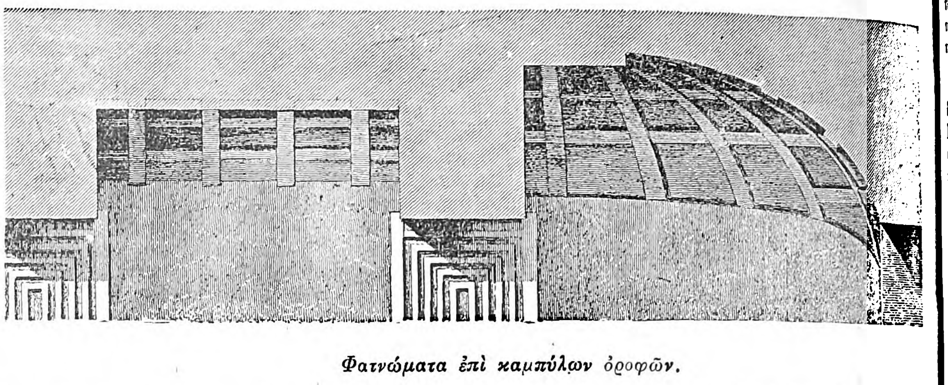

Φατνώματα ἐπὶ καμπύλων ὀροφῶν.

λων, εἴτε δημιουργοῦνται ὑποχρεωτικῶς λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἐπὶ τῆς ὀροφῆς δοκῶν, αἱ ὁποῖαι βαστάζουσι βαρη, εἴτε κατασκευάζονται, δι' αἰσθητικοὺς λόγους, διὰ τῆς δημιουργίας ψευδοδοκῶν, ἢ διὰ τῆς παρεμβολῆς, μεταξὺ τυχὸν ὑπαρχουσῶν δοκῶν, καὶ ἄλλων ψευδοδοκῶν πρὸς διακόσμησιν τῆς ὀροφῆς. Α. Α. Κ.

—[*Γεφυρ.*] Ὡς *φάτνωμα* χαρακτηρίζεται τὸ διάστημα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν κυρίων δοκῶν γεφύρας καὶ δύο ἀλληλοδιαδόχων δοκίδων αὐτῆς. Ἡ ἀπόστασις τῶν κυρίων δοκῶν καλεῖται συνήθως πλάτος τοῦ φατνώματος, ἡ ἀπόστασις δὲ τῶν διαδοκίδων μῆκος αὐτοῦ, πολλάκις ὅμως χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐναλλὰξ οἱ δύο οὗτοι ὅροι. Τὸ πλάτος τῶν φατνωμάτων μιᾶς γεφύρας εἶναι σταθερὸν καὶ ὡρισμένον ἑκάστοτε. Τὸ μῆκός των κανονίζεται ἐκ διαφόρων παραγόντων· συνήθως ὅλα τὰ φατνώματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γεφύρας κατασκευάζονται ἰσομήκη, σπανίως δέ, δι' αἰσθητικοὺς λόγους, ἄνισα μεταξύ των. Α. Α. Κ.

—[*Ὀχυρ.*] Πρισματικὸν ἄνοιγμα ἐπὶ τοῦ πάχους τοῦ προπετάσματος, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου τιθέμενον τὸ πυροβόλον δύναται νὰ βάλλῃ κατὰ διευθύνσεις περιλαμβανομένας μεταξὺ τῶν παρειῶν τούτου.

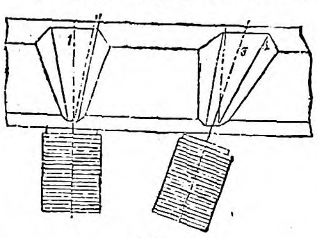

Φάτνωμα.

φάτνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ φατνωμάτων στέγασις ἢ ἐπένδυσις.

φατνωτὴς (ὁ), ἢ *φατνωτήρ, —ῆρος*· ἡ σανὶς ἢ ἡ πλὰξ δι' ἧς ἐπενδύεται ὁ τοῖχος.

φατνωτός, *—ή, —όν*· ὁ διὰ φατνωμάτων ἐσκευασμένος: «φατνωτὸν δωμάτιον».

Φατουβὶλ (Fatouville) ***Νολὰν ντὲ*** —. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς τοῦ ΙΖ αἰῶνος. Διετέλεσε σύμβουλος τοῦ Παρλαμέντου τῆς Ρουένης ἀσχολούμενος δὲ συγχρόνως καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν ἔδωσεν εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ἰταλικὸν θέατρον κατὰ τὸ διάστημα 1682—1692 ὁλόκληρον σειρὰν ἀπὸ τριπράκτους φάρσας καὶ κωμῳδίας, αἵτινες ἐσημείωσαν μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἰδίᾳ δὲ ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρλεκῖνος Γκραπινιὰν» (1684). Δεκαπέντε ἐκ τῶν ἔργων του, ἐξεδόθησαν τῷ 1700 ὑπὸ τοῦ Γκεράρντι τῷ «Théâtre italien». Χ. Δ.

φατούρα (ἡ)· δημοτ., τιμολόγιον (ἰταλ. fattura).

φατρία (ἡ)· ὁμὰς οἰκογενειῶν συνδεομένων διὰ κοινῆς λατρείας, ἄλλως *φρατρία* (βλ. λ.) ‖ νεωτ., προσηγορία κόμματος ἐπὶ ἐξευτελισμῷ, ὁμὰς ἐπιδιώκουσα τὴν προαγωγὴν τοῦ συμφέροντός της παρὰ πᾶσαν ἠθικὴν ἀρχὴν ἢ καὶ νόμον.

φατριάζω, ἀόρ. *ἐφατρίασα*· φέρομαι, ἐνεργῶ ὡς φατριαστής, παραβαίνω τὰ νενομισμένα πρὸς ἐξυπηρέτησίν τινος: «ἀπελύθησαν οἱ φατριάζοντες ὑπάλληλοι».

φατριακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φατρίαν, ὁ τῆς φατρίας: «φατριακὰ ὄργια».

φατριαστὴς (ὁ)· ὁ φατριάζων, ὁ ἐνεργῶν ὑπὲρ τινος κόμματος ὑπερβαίνων τὰ ὅρια τῆς νομιμότητος καὶ εὐπρεπείας.

Φάτσα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, ἐπέχουσα τὴν θέσιν (πλάτ. 41° 02′ Β, μῆκ 37° 28′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2237: Cape Kerempeh to cap Yasun) τῆς ἀρχαίας *Φαδισάνῆς* ἢ *Φαδίσσης*. Κάτ. (1927) 2.584 Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ἐν τῷ νομῷ Ὀρντοῦ Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1924) ὑπῆρχον καὶ ἱκανοὶ Ἕλληνες κάτοικοι, ἀποτελοῦντες κοινότητα, ἥτις συνετήρει σχολὰς ἀρρένων καὶ θηλέων.

Ἡ ὑποδιοίκησις (καζᾶς) *Φάτσα* ἔχει ἐπιφάνειαν 700 τετρ. χλμ. καὶ 37.887 κατοίκους, ἀριθμεῖ δὲ 102 χωρία. Κατὰ τὰς παλαιὰς τουρκικὰς στατιστικάς, ὑπῆρχον ἐν τῇ ὑποδιοικήσει 1652 Ἕλληνες καὶ 802 Ἀρμένιοι. Παράγει δημητριακὰ καὶ κυρίως ἀραβόσιτον, ὄσπρια, κάρυα ποντικὰ κ. λ. π. Ἀπ' αὐτῆς δὲ ὀνομάζεται καὶ ὁ κόλπος τῆς Φάτσας, διανοιγόμενος εἰς 7 μίλ. μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κρεζὶκ (ἀρχ. Ἀμηλητὸς τόπος) καὶ Γιασοὺν (ἀρχ. Ἰασώνιον). Εἰς τὸν μυχόν του τὸ χωρίον *Πουλεμάν* (ἀρχ. *Πολεμώνιον*) καὶ ἡ ἐκβολὴ τοῦ *Πουλεμάν τσάϊ* (ἀρχ. *Συδηνός*). Σ. Ε. Λ.—Ν. Μ.

Φατσάδικα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Κοντολιανίου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 110.

Φατσὰν (Fatshan) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κίνας ἐπὶ τοῦ δέλτα τῶν ποταμῶν Σὶ-Κιὰγκ καὶ Πὲ-Κιάγκ, ἐπὶ διακλαδώσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Καντῶνος. Κάτ. περίπου 500.000. Ἔχει ἐργοστάσια κατεργασίας σιδήρου καὶ χάλυβος καὶ διεξάγει ἐμπόριον δημητριακῶν, ἐλαίου, ξυλείας καὶ κασσίας. Η. Π. Γ.

φατσάρω· ναυτ., ἐπὶ ἀνέμου, ὅτι προδίδει τὰ ἱστία, προσπίπτων ἐπ' αὐτῶν εἰς τὴν προσθίαν των ὄψιν. Σ. Ε. Λ.

Φατσέας, *Ἀντώνιος* Λόγιος, γεννηθεὶς εἰς Φατσάδικα τῶν Κυθήρων (1817—1873) Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ θεολογίαν, πολυμεροῦς δὲ ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ γλωσσομαθής, διωρίσθη τῷ 1845 καθηγητὴς ἐν Ληξουρίῳ, εἶτα ἐν Λαμίᾳ, Τριπόλει καὶ Ναυπλίῳ Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε: «Οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν Ἑπτάνησον» (1848). «Ὁ θεομπαίκτης παδαγωγὸς» (1849), «Στοιχεῖα ἀριθμητικῆς» (Ἀθῆναι 1853), «Σκέψεις περὶ τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων Ἑλλήνων» (ἐν Λαμίᾳ 1856), «Στοιχεῖα Μαθηματικῆς Γεωγραφίας, ἤτοι Κοσμογραφίας» (Ἀθῆναι 1858), «Ὁ Βερτόλδος», σειρὰ πολιτικῶν κωμῳδιῶν (Ἀθῆναι 1871). Ἡ ὑπ' αὐτοῦ μετάφρασις ἐκ τοῦ λατινικοῦ τοῦ Σαλλουστίου μνημονεύεται εὐφημότατα ἐν τῇ γραμματολογίᾳ Κουμανούδη. Μετέφρασεν ἐπίσης τοῦ Louis Figuier «Αἱ μεγάλαι ἐπιστημονικαὶ καὶ εὑρηχανικαὶ ἀνακαλύψεις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις» (1860). Ἀνέκδοτα ἔργα του σῴζονται: «Μεγάλη φυσική» καὶ ἔμμετρος μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας τοῦ Ὁμήρου. Α. Γ.—Γ.

— **Φατσέας**, *Γεώργιος*. Ἕλλην μητροπολίτης Φιλαδελφείας (1762 -1768). Γεννηθεὶς ἐν Κυθήροις, ἐχειροτονήθη ἱερεύς, προσελήφθη δ' ἐφημέριος τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικοῦ ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐκλεγεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Βιέννης μητροπολίτης Φιλαδελφείας, μετωνομάσθη *Γρηγόριος*. Παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τοῦ πάπα Κλήμεντος ΙΓ΄, ἐχειροτονήθη οὗτος ἐν Κερκύρᾳ μητροπολίτης τῷ 1762 καὶ ἐπετράπη ὑπὸ τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας ἡ διαμονή του εἰς Βενετίαν. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἀπεκήρυξε τὴν ἐκλογήν του, ὡς γενομένην παρὰ τὴν ἄδειάν της, καὶ ἐτιμώρησε τοὺς χειροτονήσαντας αὐτὸν ἐπισκόπους Λευκάδος καὶ Ζακύνθου, ἀλλ' ἡ δημοκρατία ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἱερουργῇ πρὸς μέγα σκάνδαλον τῶν ὀρθοδόξων. Ὁ Φατσέας μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τὴν «Λογικὴν» καὶ «Ρητορικὴν» τοῦ Κεφαλλῆνος Δαμωδοῦ, τὴν «Γεωγραφικὴν γραμματικὴν» (3 τόμ.) καὶ «Ἑρμηνείαν τῶν Παροιμιῶν τοῦ Σολομῶντος». Θ. Ι.

— **Φατσέας**, *Στέφανος Ἀντ.* Στρατιωτικὸς δικαστικὸς σύμβουλος, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ (1867—1920). Τῷ 1890 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς, τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη δικηγόρος ἐν Ναυπλίῳ, τῷ 1895 ἔμμισθος πάρεδρος δικαστὴς καὶ μετὰ διετίαν πρωτοδίκης. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, διατελῶν ἔφεδρος ἀξιωματικός, ὑπηρέτησε

Digitized by Google

ὡς ἀστυνόμος Βόλου. Τῷ 1911 προήχθη εἰς πρόεδρον πρωτοδικῶν. Κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1912 ὑπηρέτησεν ὡς βασιλικὸς ἀντεπίτροπος τοῦ Α΄ ἐν Ἀθήναις διαρκοῦς στρατοδικείου, εἶτα ὡς στρατιωτικὸς δικαστικὸς σύμβουλος α΄ τάξεως τοῦ Ε΄ ἐν Ἰωαννίνοις διαρκοῦς στρατοδικείου, ὁπόθεν τῷ 1917 μετετέθη ὡς πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου Ἀθηνῶν, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ Νοεμβρίου 1920. Ἐφονεύθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1920. Α. Γ.-Γ.

Φατσέλλι (Facelli), ***Καῖσαρ***. Ἰταλὸς νομομαθής, καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ρώμης. Ἔγραψε: «Ἡ νόμιμος διαδοχὴ τῶν φυσικῶν τέκνων» (1881), «Κριτικὴ ἐπιθεώρησις τῶν νομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν» κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ.

φατσία (ἡ) (Fatsia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραλιοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἰθαγενεῖς τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *φατσία ἡ ἰαπωνικὴ* (Fatsia japonica), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Ἰαπωνίας, καλλιεργουμένη ὑπὸ πλείστας ποικιλίας πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Γνωστότεραι τούτων εἶναι ἡ *φατσία ἡ ἰαπωνικὴ ἡ ἐπίχρυσος* (Fatsia japonica aurea) καὶ *φατσία ἡ ἰαπωνικὴ ἡ ποικιλόφυλλος* (Fatsia japonica variegata). *Φατσία ἡ παπυροφόρος* (Fatsia papyrifera), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Κίνας, καλλιεργούμενος πρὸς κόσμον λόγῳ τῶν μεγάλων φύλλων του. Ἡ ἐντεριώνη τοῦ κορμοῦ του χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Κίναν πρὸς κατασκευὴν θερινῶν ἐλαφρῶν πίλων ὡς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τεχνητῶν ἀνθέων. Δ. Ν. Π.

Φάτσιο (Fazio), ***Εὐγένιος***. Ἰταλὸς ὑγιεινολόγος, καθηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Νεαπόλεως, γεννηθεὶς ἐν Καρπινόνε τῷ 1849. Ἐδημοσίευσε: «Eziologia del colera» «Manuale di opoterapia» (1899) κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ

— **Φάτσιο** (Fazio), ***Ἰάκωβος***. Ἰταλὸς ἱστορικός. Ἐδημοσίευσεν: «Ὁδηγὸς διὰ τὴν σπουδὴν τῆς γενικῆς ἱστορίας» (1894), «L' Italia maritima» κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ.

—**Φάτσιο** (Faccio), ***Ρίνα*** Σύγχρονος Ἰταλὶς συγγραφεύς, γράψασα μὲ τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον *Σίβυλλα Ἀλεράμο*. Ἐμφανισθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1906 διὰ τοῦ μυθιστορήματος «*Μία κυρία*», κατώρθωσεν ἐνωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην φήμην, ἐδημοσίευσε δὲ ἔκτοτε σειρὰν ἐπιτυχῶν ἔργων, γνωστότερα τῶν ὁποίων εἶναι: τὰ μυθιστορήματα «Τὸ πέρασμα» (Μιλᾶνον 1919), μεταφρασθὲν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, καὶ «Ἡ πρώτη μου ἀγάπη» (Ρώμη 1924), ἡ συλλογὴ ποιημάτων «Στιγμαί» (Φλωρεντία 1920) καὶ τὸ δραματικὸν ποίημα «Ἐνδυμίων». Χ. Δ.

— **Φάτσιο** (Faccio), ***Φράνκο***. Ἰταλὸς διευθυντὴς ὀρχήστρας καὶ συνθέτης, γεννηθεὶς ἐν Βερώνᾳ τῷ 1840 καὶ ἀποθανὼν παράφρων ἐν Μόντζᾳ τῷ 1891. Ἀπόφοιτος τοῦ ᾠδείου τοῦ Μιλάνου, καθεῖξεν ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ 1868 τὴν θέσιν καθηγητοῦ. ἐνῷ ταυτοχρόνως ἦτο διευθυντὴς ὀρχήστρας τῶν θεάτρων Καρκάνο καὶ Σκάλας. Ἡ φήμη του ὡς διευθυντοῦ ὀρχήστρας μελοδραμάτων εἶχεν ὑπερβῆ τὰ σύνορα τῆς πατρίδος του, πολλοὶ δὲ συνθέται, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Βέρντι, ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν τὴν πρώτην ἀπὸ σκηνῆς ἐμφάνισιν τῶν μελοδραμάτων αὐτῶν. Ὁ Φάτσιο ἔγραψε τὰ μελοδράματα: «I profughi Fiammighi» (1863) καὶ «Ἀμλέτος» (1865), τὸ δεύτερον ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ Μπόϊτο, μεθ' οὗ στενῶς συνεδέετο. Συνέθεσεν ἐπίσης συμφωνίαν, μελῳδίας, τὴν καντάταν «Le sorelle d' Italia» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μπόϊτο) κτλ. Γ. Σ.

Φατσιολάτι (Facciolati), ***Ἰάκωβος***. Ἰταλὸς θεολόγος (1671—1759). Μαθητὴς τοῦ ἱεροσπουδαστηρίου Παδούης, ἐδίδαξε κατόπιν εἰς αὐτὸ θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἔγραψεν: «Orazioni» καὶ «Epistole», «Λεξικὸν» ἑπτάγλωσσον καὶ «Ὀρθογραφίαν» ἰταλικήν. Λ. Χ. Ζ

Φατσιόλι (Faccioli), ***Ἰωάννης-Θωμᾶς***. Ἰταλὸς ἱεροκήρυξ, δημοσιεύσας τῷ 1776, εἰς τρεῖς τόμους, τὸ «Musaeum Lapidarium Vicetinum» κ. ἄ. Ἀπέθανε τῷ 1807 ἐν Λαγκάρᾳ εἰς ἡλικίαν 67 ἐτῶν. Λ. Χ. Ζ.

Φαττόρι (Fattori), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1828—1908). Ἐμαθήτευσεν ἐν Φλωρεντίᾳ παρὰ τῷ Ἰωσὴφ Μπετσουόλι καὶ ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν στρατιωτικῶν σκηνῶν. Βραδύτερον ὅμως ηὔρυνε τὸν κύκλον τῶν θεμάτων του καὶ εἰργάσθη εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ζωγραφικὰ εἴδη (ἐλαιογραφίας, ὑδατογραφίας, πεννογραφήματα, κρητιδογραφίας κλπ.), μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται διὰ τὴν ἄφθαστον πρωτοτυπίαν των τὰ εἰκονίζοντα τοπία, ὡραίας γυναικείας μορφὰς καὶ γεωργούς. Χ. Δ

Φάϋ (Faye), ***Ἑρβέρτος-Αὔγουστος-Στέφανος*** Γάλλος ἀστρονόμος (1814—1902). Υἱὸς πολιτικοῦ μηχανικοῦ, ἐσπούδασεν ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας τῷ 1834 ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς διομηχανικὸν στάδιον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1836, τῇ συστάσει τοῦ Ἀραγκὼ προσελήφθη ὡς μαθητευόμενος ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων, ὅπου τὴν 22 Νοεμβρίου 1843 ἀνεκάλυψε τὸν φέροντα τὸ ὄνομά του περιοδικὸν κομήτην. Ἀμείβουσα αὐτὸν ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, τῷ ἀπένειμε τὸ βραβεῖον τοῦ Λαλάνδου κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, τῷ δὲ 1847 ἐξέλεξεν αὐτὸν ὡς τακτικόν της μέλος. Ἀπὸ τοῦ 1848—1854 τῷ ἀνετέθη ἡ διδασκαλία τῆς γεωδαισίας ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ. ἀκολούθως δὲ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Νανσύ. Τῷ 1857 διωρίσθη ἐπόπτης τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τῷ 1862 μέλος τοῦ γραφείου τῶν μηκῶν, τῷ 1873 καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ, τῷ 1876 πρόεδρος τοῦ γραφείου τῶν μηκῶν, τῷ 1877 γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως καὶ τέλος, ἀπὸ 23 Νοεμβρίου μέχρι 13 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Τῷ 1889 εὑρίσκομεν αὐτὸν πρόεδρον τοῦ συμβουλίου τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων.

Ἑρβέρτος Φάϋ.

Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι του ἀφορῶσιν εἰς διαφόρους κλάδους τῆς ἀστρονομίας. Πλὴν τῶν πολυαρίθμων παρατηρήσεων, ἃς ἐξετέλεσεν, ἠσχολήθη εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν στοιχείων τῶν κομητικῶν τροχιῶν, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν παραλλάξεων τῶν ἀπλανῶν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν κινήσεων τῶν πλανητῶν. Ἐπίσης εἰσηγήθη βελτιώσεις διαφόρων ὀργάνων καὶ προέτεινε πολλὰς πρωτοτύπους θεωρίας πρὸς ἐξήγησιν τῆς μορφῆς τῶν κομητῶν, τῆς φύσεως τοῦ βορείου σέλαος καὶ τῶν διαττόντων, τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ Ἡλίου, τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἡλιακῶν κηλίδων καὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου. Ἐδημοσίευσε πλέον τῶν 400 πραγματειῶν εἰς τὰ «Astronomische Nachrichten», «Monthly Notices», «Comptes Rendus» κ. ἄ. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Μαθήματα κοσμογραφίας» (1852), «Ναυτικὴ ἀστρονομία» (1880), «Ἀστρονομία διὰ τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν» (1881—1883), «Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου» (1884). Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— **Φάϋ, *κομήτης τοῦ*** — *[Ἀστρον.]*. Περιοδικὸς κομήτης, ἀόρατος διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀνακαλυφθεὶς τῇ 22 Νοεμβρίου 1843 ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀστρονόμου *Φαϋ*, ὅστις καὶ προσδιώρισε τὰ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς του. Ἔχει περίοδον 7,32 ἐτῶν, πιθανῶς ἐλαττουμένην ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κομήτου τοῦ Encke. Σ.Π.

φαϋαλίτης (ὁ) (Fayalit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς σειρᾶς τοῦ *ὀλιβίνου*, τὸ ὁποῖον εἶναι πειριτικὸς σίδηρος τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $Fe_2 Si O_4$. Ἔχει σκληρότητα $6\,{}^1/_2$ βαθμοῦ, χρῶμα οἰνοκίτρινον μέχρις ἐλαιοπράσινον (ὅταν εἶναι ἀποσαθρωμένος εἶναι ὀρφνέρυθρος καὶ σελαγίζει μεταλλικῶς) ἢ καὶ μέλαν. Εἶναι ἀδιαφανής. Ἀπαντᾷ ἐπὶ τῆς νήσου Fayal τῶν Ἀζορῶν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

φαυλεπίφαυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ φαῦλος ἐπὶ φαύλῳ, φαυλότατος.

Φάϋλλος. —1) Κροτωνιάτης Πυθιονίκης, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριὰς ἵστατο εἰς τὸν ἱερὸν περίβολον τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, διότι δὶς εἶχε νικήσει πένταθλον κατὰ τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας. Ὁ Φάϋλλος οὗτος εἶχε καταστῇ ἔνδοξος καὶ διότι ἐναυμάχησε κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Σαλαμῖνι, ἐπὶ ἰδιοκτήτου πλοίου. τοῦ ὁποίου τὸ πλήρωμα ἀπετέλουν οἱ ἐπιδημοῦντες τότε ἐν τῇ μητροπόλει Ἑλλάδι Κροτωνιᾶται.

—2) Συρακούσιος στρατηγός, διακριθεὶς εἰς τὸν κατὰ τῶν Τυρρηνῶν πόλεμον τῆς πατρίδος του (453 π. Χ.). Μετὰ τὴν κατάληψιν ὅμως τῆς νήσου Αἰθαλίας (Ἔλβας) καὶ τὴν ἀγρίαν λεηλασίαν της περετηρήθη ὅτι ἀπώλεσε τὴν δραστηριότητά του, ὅπερ οἱ Συρακούσιοι ἀπέδωσαν εἰς δωροδοκίαν του ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Διὰ τοῦτο ἀνεκάλεσαν τοῦτον καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς ἐξορίαν.

—3) Στρατηγὸς τῶν Φωκέων κατὰ τὸν τρίτον Ἱερὸν πόλεμον (355—346 π. Χ.). Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ὀνομάρχου (ὅστις πρῶτος, πρὸς ἐξοικονόμησιν πόρων διὰ τὸν πόλεμον, ἐσύλησε τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος), διαδεχθεὶς τοῦτον, φονευθέντα ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς αἱματηρὰν μάχην κατὰ τοῦ Φιλίππου Β΄, κατὰ τὸ ἔτος 352 π. Χ. Ἔχων ὁ Φάϋλλος συμμάχους τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς νίκης τοῦ Φιλίππου κατὰ τοῦ Ὀνομάρχου ἔσπευσαν καὶ κατέλαβον τὰς Θερμοπύλας, καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἀφθόνους οἰκονομικοὺς πόρους (τετρακισχίλια τάλαντα) πρὸς συντήρησιν μισθοφορικοῦ στρατοῦ, διότι ἐπὶ τῆς στρατηγίας του ἐκόπησαν εἰς νομίσματα ἅπαντα τὰ ἐν Δελφοῖς πλούσια ἀναθήματα τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου, ἤτοι 120 διτάλαντοι χρυσαῖ πλίνθοι, 360 διμναῖαι χρυσαῖ φιάλαι, εἷς χρυσοῦς λέων καὶ ἓν χρυσοῦν ἄγαλμα γυναικός, ἐθεωρεῖτο ἀκατανίκητος ὑπὸ τοῦ Φιλίππου. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ οὗτος καθ' ἅπαν τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς στρατηγίας του (352—351 π. Χ.) ἂν καὶ τὸν εἶχε νικήσει ἐπὶ τῆς στρατηγίας τοῦ ἀδελφοῦ του (354 π. Χ.) ἐν Θεσσαλίᾳ ὅτε εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ πρὸς βοήθειαν τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Λυκόφρονος, ἐχθροῦ τοῦ Φιλίππου. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς στρατηγίας του ὁ Φάϋλλος κατέκτησεν ἅπασαν τὴν Λοκρίδα, ἀσθενήσας δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς παρὰ τὸν Ὀποῦντα ἀρχαίας πόλεως τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν Νάρυκος παρέδωσε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀνεψιόν του (υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του Ὀνομάρχου) Φάλαικον, εἰσποιητὸν υἱόν του, καταστήσας οὕτω τὴν στρατηγίαν κληρονομικὴν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός του. ΚΑΨ.

φαυλόβιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φαῦλον βίον διάγων.

φαυλοκρατία (ἡ)· τὸ κράτος τῶν φαύλων, ἡ διοίκησις τῶν κοινῶν ὑπ' ἀνθρώπων φαύλων.

φαυλοκρατικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φαυλοκρατίαν, ὁ τῆς φαυλοκρατίας: «φαυλοκρατικαὶ μέθοδοι».

φαῦλος, *—η*, *—ον*· κακός, ἄνομος: «οἱ τὰ φαῦλα πράξαντες»· || ἰδίᾳ ἐπὶ ἤθους, εὐτελής, ἀχρεῖος, μοχθηρός, κακεντρεχής, ἀντίθ. *χρηστός, εὐγενής, ἀγαθος*.—Ἐπίρρ. **φαύλως**.

—**φαῦλος *κύκλος*** *[Λογικ.]*: βλ. λ. *διαλληλία*.

— *[Χειρ.]* Βλ. *γαστροεντεροστομία*.

φαυλότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ φαύλου, κακία, εὐτέλεια, ἀχρειότης: «ἡ φαυλότης τοῦ χαρακτῆρος».

Φαῦνος *[Μυθολ.]*. Θεότης τῆς ρωμαϊκῆς μυθολογίας, προστάτις τῶν ποιμνίων ἀπὸ παντὸς κινδύνου, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῶν λύκων. Ἦτο ὡσαύτως ὁ Φαῦνος προφητικὸς θεὸς τῶν δασῶν, εὐχαριστούμενος νὰ διατρίβῃ πλησίον τῶν πηγῶν. Ἕνεκα τῆς δευτέρας του ταύτης ἰδιότητος ἐταυτίζετο πρός τε τὸν ἑλληνικὸν Πᾶνα, τὸν θεὸν τῶν Ἀρκάδων, καὶ τὸν ρωμαϊκὸν Συλβανόν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξετοπίσθη βραδύτερον πρὶν ἢ ὅμως ἀντικατασταθῇ ἀπ' αὐτοῦ εἶχε διαλυθῇ εἰς πλῆθος μικρῶν ἀγροτικῶν δαιμόνων, τοὺς *Φαύνους*.

Ἐκ τῶν παλαιοτάτων ἐν Ρώμῃ περὶ τοῦ Φαύνου παραδόσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἦτο υἱὸς τοῦ Πίκου, ἔγγονος τοῦ Κρόνου (Σατούρνου) καὶ πατὴρ τοῦ Λατίνου, μυθικοῦ γενάρχου τῶν Λατίνων, φαίνεται ὅτι ὁ Φαῦνος ἦτο ἀρχαιοτάτη ρωμαϊκὴ θεότης. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ κυριώτερον ἱερόν του ἦτο τὸ ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου Λουπερκάλιον Λύκειον), εἰς τὸ ὁποῖον ἐτελοῦντο κατὰ μῆνα Φεβρουάριον πρὸς τιμήν του, *Λουπέρκου* καλουμένου, τὰ *Λουπερκάλια* (Λύκεια) ὑπὸ τοῦ ἱερατικοῦ σωματείου τῶν Λουπέρκων. Κατὰ τὸ 196 π. Χ. ἀνήγειραν οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὸν Φαῦνον ἱερὸν ἐν τῇ νησῖδι τοῦ Τιβέρεως ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων προστίμων εἰς τοὺς μισθωτὰς τῶν δημοσίων λειμώνων, καὶ ἐτέλουν εἰς αὐτὸ τὰ *Φαουνάλια* κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸν χειμῶνα (τὸν μῆνα Δεκέμβριον), ὅτε καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ ὁ ὑποδυόμενος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐφόρουν δέρματα τράγων. Εἰς τὴν τέχνην παρίστατο ὁ Φαῦνος γενειοφόρος, κρατῶν κέρας ἀφθονίας ἢ ρόπαλον εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἐστεφανωμένος μὲ φύλλα. ΚΑΨ.

Φαυόναι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κατοικῶν μετὰ τῶν Φιραίνων (*Πτολεμ.* Γεωγρ. Β, 11, 16) τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Σκανδίας (Σουηδίας). Α. Θ. Σ.

Φαῦρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Σαρωνικοῦ, ἡ σημερινὴ *Φλέβες* (βλ. λ.).

Φαϋσάλ. Βασιλεὺς τοῦ Ἰρὰκ (βλ. λ. *Φεϋσάλ*).

Φαύστα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σωφηνῆς ἐν Ἀρμενίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε, 12, 7). Ταυτίζεται πρὸς τὸ φρούριον *Φεισὼν* τοῦ Προκοπίου Περὶ Κτίσμ. Γ, 3, 1) «ὀλίγον ἔλασσον ἢ ὁδῷ ἡμέρας διέχον» τῆς Μαρτυροπόλεως (Μεγιαφάρκα), τὸ ὁποῖον περιέβαλε δι' ὀχυρωτάτου τείχους ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Σήμερον καλεῖται Fis. Α. Θ. Σ.

Φαῦστα (Fausta), ***Φλαβία-Μαξιμιανή***. Δευτέρα σύζυγος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ καὶ τῆς Εὐτροπίας, γεννηθεῖσα ἐν Ρώμῃ τῷ 289. Δεκαοκταέτις μόλις ἐνυμφεύθη τῷ 307 τὸν Κωνσταντῖνον (ὄντα τότε καίσαρα ἐν Γαλατίᾳ), ἐξ οὗ ἀπέκτησε πέντε τέκνα (τοὺς αὐτοκράτορας Κώνσταντα, Κωνστάντιον, Κωνσταντῖνον Β΄ κλπ.). Ἦτο γυνὴ ἐκπάλγου ὡραιότητος καὶ εὐφυεστάτη, σώφρων δὲ καὶ ἀφωσιωμένη σύζυγος ἐπὶ τοσοῦ-

Digitized by Google

τον, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ καταδώσῃ καὶ τὸν ἴδιον αὐτῆς πατέρα καὶ νὰ γίνῃ αἰτία τοῦ θανάτου αὐτοῦ, διότι εἶχεν ἐπιβουλευθῆ τὴν ζωὴν τοῦ συζύγου της Κωνσταντίνου. Ἐν τέλει δμως, παρασυρομένη ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ μητρικοῦ φίλτρου, ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ ἐκποδὼν τὸν προγονὸν αὐτῆς Κρίσπον (υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ γάμου μετὰ τῆς Μινερβίνης). Ζηλοτυποῦσα τὸν ἱκανὸν καὶ γενναῖον Κρίσπον καὶ θέλουσα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου εἰς τὰ ἴδια αὐτῆς τέκνα, διέβαλεν αὐτὸν παρὰ τῷ συζύγῳ της ὡς προτείνοντα αὐτῇ ἀνόμους ἔρωτας. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπίστευσε τὴν Φαῦσταν καὶ ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ Κρίσπου διέταξε τὸν φόνον αὐτοῦ (326). Μετά τινα χρόνον (τῷ 326 ἢ 327) ἡ Φαῦστα ἀπέθνησκεν ἐν Ῥώμῃ καθ' ὃν χρόνον ἐλούετο ἐν τοῖς παλατίοις κατά τινας μὲν ἐκ τυχαίας ὑπερθερμάνσεως τοῦ λουτροῦ, κατ' ἄλλους δὲ κατόπιν διαταγῆς τοῦ Κωνσταντίνου, πεισθέντος ὅτι αὕτη κατεσυκοφάντησε τὸν υἱόν του Κρίσπον καὶ προεκάλεσε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του. Ν. ΚΛΣ

—**Φαῦστα**, *ἁγία*. Ἐν Κυζίκῳ γεννηθεῖσα περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ πλουσίων, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ἀφιερώθη εἰς τὰ θεῖα καὶ εἰς ποικίλας ἀγαθοεργίας. Παρακινουμένη ὑπὸ τοῦ γέροντος συγκλητικοῦ *Εὐϊλασίου* νὰ ἀρνηθῇ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, μετὰ τοσαύτης δυνάμεως ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τῆς πίστεώς της, ὥστε εἵλκυσεν εἰς τὸ βάπτισμα τὸν συγκλητικόν. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ ἔπαρχος *Μάξιμος* ὑπέβαλεν εἰς βασάνους τόν τε Εὐϊλάσιον καὶ τὴν Φαῦσταν, ἀλλὰ βλέπων αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς ὑπομένοντας τὰ βασανιστήρια προσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὅτε δὲ ταῦτα ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐθανατώθησαν διαταγῇ αὐτοῦ τῷ 305 καὶ οἱ τρεῖς, οἵτινες συνεορτάζονται τὴν 6 Φεβρουαρίου ὑπὸ τῆς ἡμετέρας, τὴν 20 Σεπτεμβρίου δὲ ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ ἑτέρας *Φαύστας*, Ῥωμαίας ἁγίας τοῦ Γ' αἰῶνος, τὴν μνήμην ἑορτάζει τὴν 19 Δεκεμβρίου καὶ τρίτης μάρτυρος ἀγνώστου ἐποχῆς ἐν τῇ κομιτείᾳ Armagnac τῆς Γαλλίας τὴν 4 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

Φαυστιανός, *μάρτυς*. Εἷς τῶν ἑπτὰ λῃστῶν, οἵτινες ἐν φυλακῇ τῆς Κερκύρας ὄντες κατηχήθησαν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὑπὸ Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου κατὰ τὸν Α' αἰῶνα καὶ μαρτυρικὸν καὶ οἱ ἑπτὰ ὑποστάντες θάνατον συνεορτάζονται τὴν 29 Ἀπριλίου. Ε. Γ. Π.

Φαυστῖνα (Faustina). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἱστορίᾳ: —1) *Ἀννία Γαλερία* ἡ πρεσβυτέρα, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (141 μ. Χ.). —2) *Ἀννία Γαλερία* θυγάτηρ τῆς προηγουμένης καὶ σύζυγος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (161—180 μ. Χ.) Τ. Ε. Ε.

Φαυστινιανὸς *ἅγιος*. Δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Βολωνίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ὅστις ἔσωσε πολλοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν καὶ κατεδίωξεν ἀπηνῶς τοὺς ἀρειανούς. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος ἀποθανὼν ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 26 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

Φαυστινούπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας κειμένη κατὰ τὴν ἀπὸ Τυάνων εἰς τὰς Κιλικίας Πύλας ἄγουσαν ὁδόν, παρὰ τὸ σημερινὸν τουρκικὸν χωρίον *Μπασμακτζῆ*. Τὸ ὄνομα ἔσχεν ἡ πόλις ἐκ τῆς αὐτόθι θανούσης τῷ 141 μ. Χ. Ἀννίας Γαλερίας, συζύγου τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καινὰ* καὶ *Λουλὼν* (*Ἅλαλα*). Καταστραφεῖσα ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτόθι πολεμοῦντος Ἀντωνίνου, δόντος τὸ ὄνομα τῆς συζύγου. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐχρημάτισεν ἐπισκοπή. Τ. Ε. Ε.

Φαῦστος *ἅγιος*. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ διάκονος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας, ὅστις κατὰ τὸν ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ (252—260 διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, ἐξορισθεὶς εἰς Λιβύην, ὑπέστη ἔπειτα μαρτυρικὸν θάνατον ἐν βαθυτάτῳ γήρατι κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν (284—305) καὶ ἑορτάζεται τὴν 4 Ὀκτωβρίου (ὑπὸ δὲ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 19 Νοεμβρίου). —2) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῷ 250 ὑποστὰς τὸν διὰ σταυροῦ μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορταζόμενος τὴν 16 Ἰουλίου. —3) Ὁ υἱὸς τοῦ ἐπιφανοῦς ἡγουμένου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῶν Δαλμάτων, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα ἐν τῇ διευθύνσει τῆς μονῆς ταύτης, ἀποθανὼν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ ἑορταζόμενος τὴν 3 Αὐγούστου (7 ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας) μετὰ τοῦ πατρὸς *Δαλμάτου* καὶ τοῦ κτίτορος τῆς μονῆς *Ἰσαακίου* δι' ἰδίας ἀκολουθίας. —4) Ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρεσβύτερος μαρτυρικὸν ὑποστὰς θάνατον ἐπὶ Δεκίου τῷ 250 μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 6 Σεπτεμβρίου. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ δὲ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μετὰ *Βασιλείου* καὶ *Λουκιανοῦ* «ξίφει τελειωθεὶς» καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 25 Ὀκτωβρίου. —2) Ὁ μετὰ *Βασιλείου* καὶ *Σιλουανοῦ* ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 6 Φεβρουαρίου. —3) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μετ' *Ἀνδρέου*, *Ἡρακλείου* καὶ *Μηνᾶ* μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 12 Ἰουλίου. —4) Ὁ ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῷ 298 μαρτυρήσας διάκονος μετὰ τοῦ ἐπισκόπου *Ἰανουαρίου*, τῶν διακόνων *Προκούλου* καὶ *Σώσσου*, τοῦ ἀναγνώστου *Δεσιδερίου* καὶ τῶν λαϊκῶν *Ἀκουτίωνος* καὶ *Εὐτυχίου* καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 21 Ἀπριλίου δι' ἰδίας ἀκολουθίας. Ἐν δὲ τῷ ῥωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Καρχηδόνι τῆς Ἀφρικῆς τῷ 304 μετὰ 48 ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 11 Φεβρουαρίου. —2) Ὁ βενεδικτῖνος μοναχός, μαθητὴς τοῦ ἁγίου Μαύρου, οὗτινος ἔγραψε τὸν βίον, ἐν Ῥώμῃ μετὰ τὸ 607 ἀποθανὼν καὶ ἑορταζόμενος τὴν 15 Φεβρουαρίου. —3) Ὁ ἐν Ῥώμῃ κατ' ἄγνωστον χρόνον μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 24 Ἰουνίου. —4) Ὁ ἐν Μεδιολάνῳ ἐπὶ Κομμόδου (μεταξὺ 180 καὶ 193) μαρτυρήσας στρατιώτης, ἑορταζόμενος τὴν 7 Αὐγούστου. —5) Ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσας μετὰ *Τιμοθέου*, μεθ' οὗ συνεορτάζεται τὴν 8 Σεπτεμβρίου. —6) Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Riez (Digne) κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἀκμάσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 28 Σεπτεμβρίου. —7) Ὁ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Tarbes (Hautes—Pyrénées, ἑορταζόμενος τὴν 28 Σεπτεμβρίου. —8) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μετὰ *Πλακιδίου*, *Εὐτυχίου*, *Βικτωρίνου*, *Φλαβίας*, *Δονάτου*, *Φιρμάτου* καὶ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 5 Ὀκτωβρίου. —9) Ὁ ἐν Κορδούῃ τῆς Ἰσπανίας τῷ 304 μαρτυρήσας μετὰ *Ἰανουαρίου* καὶ *Μαρτιαλίου*, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 13 Ὀκτωβρίου. —10) Ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μετὰ *Διδίου*, *Ἀμμωνίου*, *Φιλέα*, *Ἡσυχίου*, *Παχωμίου*, *Θεοδώρου* καὶ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 26 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

—**Φαῦστος** *ὁ Βυζάντιος*. Ἱστορικὸς τοῦ Δ' αἰῶνος. Ἔγραψεν ἑλληνιστὶ ἱστορίαν τῶν Ἀρμενίων ἀπὸ τοῦ 317 μέχρι τοῦ 385, ἣν καὶ ὁ Προκόπιος ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῷ περὶ τοῦ Περσικοῦ πολέμου ἔργῳ του. Τοῦ ἔργου τούτου διεσώθη μόνον ἡ ἀρμενικὴ μετάφρασις, ἥτις καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν μετεφράσθη ὑπὸ Langlois καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ Lauer. Ε. Γ. Π.

Φαυστύλος (Faustulus) [*Ρωμ. Μυθολ.*]. Ποιμὴν περισυλλέξας τοὺς ἐκθέτους *Ῥῶμον* καὶ *Ῥωμύλον*.

Φαϋττὸς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἀνατολικωτάτη πόλις τῆς θεσσαλικῆς Ἑστιώτιδος, κειμένη παρὰ τὴν σημερινὴν κώμην Ζάρκος. Ὀλίγα αὐτῆς λείψανα σῴζονται ἐπὶ τοῦ τραπεζοειδοῦς λόφου *Κρίτιρ* καὶ νοτίως τούτου. Ι. Σ. Σ.

φαφαδοτσούκαλα (τά), καὶ *φαφουδοτσούκαλα* Τὰ διάφορα ἐγχώρια πήλινα ἀγγεῖα καὶ τὰ ἐξ ἀργίλλου ἐπιτραπέζια, χωρὶς πλουμίδια: βαβάδες καὶ γαβάθες, τσανάκες, σκουτέλες, κουμάρια εἰς διάφορα μεγέθη καὶ σχήματα, γκιουβέτσια, γλάστρες, ἀγγειά, ἀσβεστόγλαστρες, στάμνες κ.λ.π. συνήθως κόκκινες.

φαφλατᾶς (ὁ), θηλ. —*τοῦ* δημοτ., φλύαρος, μωρολόγος, κομπορρήμων.

Φαφλαώνα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἄνω Μεριᾶς τῆς νήσου Μυκόνου τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 88.

φαφούτης (ὁ) δημοτ., ὁ μὴ ἔχων ὀδόντας, νωδός.

φαφουτιάζω δημοτ., γίνομαι φαφούτης, χάνω τὰ δόντια μου.

φαχάκα [*Αἰγ. Μυθ.*]. Εἶδος ἰχθύος τοῦ Νείλου. Εἶναι ἐπιμήκης καὶ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐξογκοῦται ὅταν θέλῃ. Ὅταν ἀποσφαιροῦται πολὺ ὑπερτερεῖ τὸ βάρος τῆς ῥάχεώς του, καὶ τότε ἀναστρέφεται καὶ ἀφήνεται εἰς τὸ ῥεῦμα μὲ τὴν κοιλίαν πρὸς τὸν ἀέρα· καὶ ἐπειδὴ αὕτη εἶναι πλήρης ἀκανθῶν, ὁμοιάζει πρὸς ἐχῖνον. Ὅταν μετὰ τὴν πλήμμυραν ἀποσύρεται ὁ ποταμός, ἀφήνει τὰς φαλάκας ἐπὶ τῆς ἰλυσκεποῦς ὄχθης, ὅπου γίνεται λεία τῶν ὀρνέων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ παίγνιον τῶν παιδίων. Γ. Λ. Α.

Φαχρεδδὶν *πασᾶς*. Τοῦρκος στρατηγὸς προερχόμενος ἐκ τοῦ πεζικοῦ. Ὡς συνταγματάρχης ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1921, διῴκει τὸ 12ον σῶμα στρατοῦ, ὅπερ ἡμύνετο εἰς Τυμλοῦ Μπουνάρ, ὁπόθεν καταλλήλως ἑλιχθεὶς ἀπεσύρθη πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ — Τσάϊ—Μπουλεβαντί, παρασύρας πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ τὸ ἐπιτεθὲν Α' ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ (ὑποστράτηγος Κοντούλης) εἰς ἐσφαλμένην ἀποκλίνουσαν κίνησιν. Τὸ σφάλμα δ' ἐκεῖνο τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Τοῦρκον ἐπιτελάρχην Φεβζῆ πασᾶ νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τῆς περιοχῆς Κιουταχείας—Ἀλαγιοὺντ πρὸς Ἴν Ἐϋνοῦ — Κοβαλίτσαν — Ἀθγὰν δύο τουρκικὰς μεραρχίας πεζικοῦ καὶ δύο τοιαύτας ἱππικοῦ, κινηθείσας ταχέως κατ' ἐσωτερικὴν γραμμὴν ἀπὸ Ν. πρὸς Β., δι' ὧν ἐνισχυθεὶς ὁ διοικητὴς τοῦ δυτικοῦ μετώπου Ἰσμὲτ πασᾶς ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ τὸ Γ' ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ (ὑποστράτηγος Ἀρ. Βλαχόπουλος). Τὸν Ἰούλιον 1921 τῷ ἀνετέθη ἡ διοίκησις τῆς 5ης ὁμάδος μεραρχιῶν, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν 1ης, 2ας καὶ 14ης μεραρχιῶν ἱππικοῦ, καὶ ἥτις ἔδρα περὶ τὸ Σειντὴ Γαζῆ Κατ' Αὔγουστον 1921, κατὰ τὰς α μάχας πέραν τοῦ Σαγγαρίου μάχας, ὁ συνταγματάρχης Φαχρεδδὶν βέης ἐξηκολούθει διοικῶν τὴν αὐτὴν ὁμάδα μεραρχιῶν ἱππικοῦ καὶ ἐνήργει κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς τουρκικῆς παρατάξεως ἐναντίον τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, περὶ τὸ Καλὲ Γκρότο, μετὰ πολλῆς δραστηριότητος. Διὰ τὴν τότε ἐξαιρετικὴν δρᾶσιν του προήχθη εἰς ὑποστράτηγον ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ Φαχρεδδὶν πασᾶς (Σεπτέμβριος 1922) ἀνέλαβε τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ μετ' ἐνεργητικότητος, ἀπειλήσας διὰ τοῦ ἱππικοῦ του ἀμφότερα τὰ πλευρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν ἀρχῇ, εἶτα δὲ τὰ νῶτα καὶ τὰς συγκοινωνίας αὐτοῦ. Τὸν Αὔγουστον 1922, κατὰ τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων ἐναντίον τῆς προεξοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου γωνίας περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, ὁ Φαχρεδδὶν πασᾶς, διοικῶν πάλιν τὸ σῶμα στρατοῦ ἱππικοῦ (1ην, 2αν, 14ην μεραρχίαν ἱππικοῦ), εἰς ὃ προσετέθη καὶ ἡ 6η μεραρχία πεζικοῦ, εἰσεχώρησε διὰ τοῦ Ἀκὰρ νταγ εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐπιθέσεως (13ην Αὐγούστου 1922 π. ἡ., ὥρα 16η) ἀπέκοψε τὰς συγκοινωνίας τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ μετὰ τῆς Σμύρνης διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Κοντσούκιοϊ, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὁλοσχερῆ κατατρόπωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς μάχας τοῦ Χαμούρκιοϊ (16 Αὐγούστου 1922) καὶ Ἀλῆ Βερὰν (17 Αὐγούστου) καὶ τέλος κατεδίωξε συντόνως τὸν ὑποχωρήσαντα ἑλληνικὸν στρατόν, οὗ πολλὰ τμήματα ἀπέκοψε, ἀκολουθήσας τὴν ζώνην: κοιλάδες Ἄμπια ντερὲ καὶ Μουρὰτ τσάϊ —Χαμιδιὲ Χὰν—Τακμὰκ—Κοῦλα—Ἀνταλα—Σαλιχλῆ—βορείως Ἕρμου ποταμοῦ—Μαγνησία καὶ Μαινεμένη—Σμύρνη. Εἰς τοὺς αὐχένας τοῦ Καμπακᾶ νταγ παρὰ τὸ Κοῦλα, εἰς τὸ Ντερέκιοϊ (Δ. τῆς Φιλαδελφείας), εἰς Μπὶν Τεπέδες (Β. τῶν Σάρδεων) καὶ εἰς τὰς διαβάσεις τοῦ Σιπύλου: Γιουρούκ—Τὰς Χὰν (ΒΑ. τῆς Σμύρνης), αἱ προωθεῖσαι τοῦ Φαχρεδδὶν πασᾶ πρὸς ἀποκοπὴν τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ νοτίου συγκροτήματος, ἀπεκρούσθησαν ἐξουδετερωθεῖσαι ὁλοσχερῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τοῦ συνταγματάρχου Λούφα, εἰς δὲ τὸ Σαλιχλῆ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ καὶ τῆς XIII μεραρχίας. Τῇ 27 Αὐγούστου 1922 ὁ Φαχρεδδὶν εἰσῆλθε πρῶτος εἰς τὴν Σμύρνην μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος στρατοῦ ἱππικοῦ, οὗ τμήματα προελάσαντα ᾐχμαλώτισαν τὴν ἑπομένην τὰς δυνάμεις τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως Ὀδεμησίου νοτίως τῆς Σμύρνης, παρὰ τὸ Καζεμὶρ — Σεδδίκιοϊ. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φαχρ-Ἐδδὶν *Ραζί*. Σοφὸς Μουσουλμάνος, γεννηθεὶς ἐν Ρέϊ τῆς Περσίας (1150—1210). Ἀνήκεν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν σουννιτῶν καὶ κατέλιπε πολλὰ συγγράμματα, ὧν σπουδαιότερα: «Ἀρχαὶ τῆς θρησκείας», «Μεταφυσικὴ καὶ θεολογία», «Σχόλια εἰς τὸ Κοράνιον», «Πηγαὶ τῆς φιλοσοφίας». Θ. Β.

— **Φαχρ-Ἐδδὶν** *Ραζί*. Ἄραψ συγγραφεὺς (1248—1321). Ἔγραψεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Χρονολογικὴ ἱστορία τῶν δυναστειῶν» σπουδαιοτάτην ἱστορίαν πάντων τῶν χαλιφῶν, οἵτινες ἦρξαν τῆς ἀραβικῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς χαλιφείας τῆς Βαγδάτης (1288). Συνέγραψεν ὡσαύτως: «Ἱστορία τοῦ χαλίφου Ἀροὺν ἀλ Ρασίδ» καὶ «Ἱστορία τοῦ Ματασέμ». Θ. Β.

Φαχρῆ. Τοῦρκος ποιητής, ὁμογάλακτος ἀδελφὸς τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγάλου, ἀκμάσας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀπέθανε τῷ 1538. Ν. Μ.

Φαχρ-ουτ-ντοβλέ. Ἕβδομος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Βουϊδῶν, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῷ 959 ἐν Ἰσπαχὰν καὶ βασιλεύσας 14 ἔτη. Ν. Μ.

φαψ (Phaps) [*Ζωολ.*]. Πτηνὸν τῆς ὁμοιογενείας τῶν *περιστεριδῶν*, ἀποτελοῦν εἶδος τοῦ γένους τῆς *περιστερᾶς*. Τὸ γνώρισμα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ὅτι παρὰ τὸ πρόσθεν ἄκρον τῆς πτέρυγος ἔχει μίαν μεγάλην λευκὴν ταινίαν. Εἶναι πτηνὸν μέγα, τὸ μέγιστον μεταξὺ τῶν εἰδῶν τοῦ γένους τῆς περιστερᾶς. Τὸ μῆκος της εἶναι 0,30—0, 42 μ., τὸ πλάτος μὲ ἡπλωμένας τὰς πτέρυγας 0,73—0,76,8. Τὸ ῥάμφος της εἶναι ἰσχυρότερον

Digitized by Google

τοῦ τῶν ὁμογενῶν εἰδῶν καὶ τῆς αὐτῆς μορφῆς. Εἰς τὰς μεγάλας τὴν ἡλικίαν τὸ ἥμισυ τοῦ ράμφους πρὸς τὴν βάσιν του, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ὀγκώδους μεμβράνης τῆς καλυπτούσης τὰς ρινικὰς ὀπάς, εἶναι κατέρυθρον, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ μεταπίπτει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἐρυθροῦ εἰς τὸ βαθὺ κίτρινον καὶ τέλος εἰς τὸ λεμονόχρουν ἢ θειόχρουν κατὰ τὸ ἄκρον, εἰς δὲ τὰς νεαρὰς εἶναι ἀμαυρὸν ἐρυθρόν, τὸ δὲ ἄκρον ὑπόφαιον ἢ φαιοκίτρινον. Οἱ πόδες της εἶναι βραχεῖς, στερεοὶ μὲ πτερὰ μέχρι τῆς ἀρθρώσεως. Τὸ γυμνὸν μέρος ἐμπρὸς καλύπτεται μὲ μεγάλας ὀστρακοειδεῖς φολίδας καὶ μὲ μικροτέρας εἰς τὰ πλάγια. Αἱ φολίδες αὗται εἶναι αἱματόχροοι, τὰ δὲ μαλακὰ μέρη τῶν ποδῶν της λευκά, ὑπέρυθρα καὶ ἀργιλλώδη. Οἱ ὄνυχες εἶναι ἰσχυροί, ὀλίγον κυρτοί, ὀξεῖς εἰς τὰ ἄκρα, ἀλλ' εἰς τὸ ἄκρον ἀμβλεῖς, σκοτεινοῦ ἢ ἀμαυροῦ καστανοῦ χρώματος, σπανίως ὑπομέλανες. Ἡ μεγάλη τὴν ἡλικίαν φὰψ μὲ τὸ ἐαρινὸν πτέρωμά της εἶναι πτηνὸν ὡραιότατον. Ἡ περιστεροειδὴς μορφή της, τὰ ἠρέμα ἐναλλασσόμενα χρώματά της μὲ τὴν μετάπτωσιν ἀπὸ τοῦ λευκοῦ εἰς τὸ ἐπικρατοῦν γλαυκῶδες, τὸ ὡραῖον χρῶμα τοῦ ράμφους της, ο ζωηροὶ ὀφθαλμοί της καὶ οἱ ὡραῖοι ἐρυθροὶ πόδες παρουσιάζουσιν αὐτὴν ὡς χαριτωμένον πλάσμα. Τὸ χαρίεν αὐτῆς ἐξαίρει ἡ μεταλλικὴ λάμψις εἰς τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ κυματίζουσα ἀπὸ τοῦ θαλασσοπρασίνου, ὠχροπρασίνου πρὸς τὸ πορφυροῦν. Τὸ κάλλος της ἐκφαίνεται τὰ μέγιστα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀνοίξεως. Ὁ χρωματισμὸς τῆς μεγάλης τὴν ἡλικίαν ἄρρενος φάσσης εἶναι ὁ ἑξῆς: τὰ ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς εἶναι κυανόχροα ἢ κυανοπράσινα, τὰ πλάγια αὐτῆς θαλασσόχροα καὶ ὁ αὐχὴν μελανωπός. Τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐν μέρει ὁ λαιμὸς κέκτηνται ἐπάλληλα πτερίδια λεπιδωτὰ μὲ μεταλλικὴν λάμψιν καὶ ἐναλλασσόμενα χρώματα ἀπὸ τοῦ βαθέος ἰώδους καὶ τοῦ κυανοῦ μέχρι τοῦ ἐλαιώδους πρασίνου· πλαγίως καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ κεῖνται τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐπιστρώσεις λευκῶν πτεριδίων σχηματιζόντων λευκὴν ἡμισεληνοειδῆ ταινίωσιν (εἰς τὸ ἄρρεν πτηνὸν) δίκην περιλαιμίου, ἐξ οὗ καὶ *περιστερὰ ἡ λευκαύχην* καλεῖται. Τὸ ἄνω μέρος τῆς ράχεως καὶ τὸ ὅλον ἄνω τῆς πτέρυγος μέχρι τοῦ ἀκροτάτου μέρους αὐτῆς εἶναι σταχτοκυανόφαιον μὲ κηλῖδας ἐν εἴδει φολίδων σχηματιζομένων εἰς τὸ ἄκρον τῶν πτερῶν, ὧν αἱ παρυφαὶ εἶναι σκωριόχροοι, μεθ' ἃς ἕπεται μέλαινα ζώνη, λευκὴ καὶ εἶτα μέλαινα καὶ τέλος ἐξακολουθεῖ τὸ σκωριόχρουν χρῶμα εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ πτεροῦ μὲ μίαν ἐπιμήκη λευκὴν ταινίαν εἰς τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων καὶ μὲ ἀκροτελεύτιον μελανωπὸν πτερόν, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ἄνω μέρος τῆς οὐρᾶς ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ σχιστολίθου μὲ κυανᾶς ἀνταυγείας· τὸ κάτω μέρος εἶναι κυανόλευκον μὲ μίαν μεγάλην πλαγίαν ταινίωσιν μελανοκύανον εἰς τὸ ἄκρον καὶ κάτωθεν. Ὁ πρόλοβος καὶ τὸ στῆθος ἔχουν χρῶμα ἐρυθρωπὸν πρὸς τὸ οἰνόχρουν, ὅπερ καταλήγει εἰς τὸ κοιλιακὸν μέρος πρὸς τὸ λευκοκύανον μὲ κηλῖδας πυκνοτέρας εἰς τὸ στῆθος καὶ ἀραιοτέρας εἰς τὴν κοιλίαν. Αἱ μεγάλαι τὴν ἡλικίαν ἄρρενες φάσσαι ἔχουσι ζωηρότερα χρώματα ἢ αἱ νεαραί, ἀπὸ τὰς ὁποίας λείπει καὶ τὸ λευκὸν περιλαίμιον. Ὁ χρωματισμὸς τῶν θηλειῶν κατά τι μόνον ἀφίσταται τοῦ τῶν ἀρρένων. Ὁ ἀήρ, ὁ ἥλιος καὶ ἡ βροχὴ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ χρωματισμοῦ των κατὰ τὸ θέρος, ὃν καθιστῶσιν ὠχρότερον καὶ ἠλλοιωμένον. Ἐν πλήρει ἐκφάνσει προφαίνεται ὁ χρωματισμός των κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον. Ἡ πτερόρροια τῶν φασσῶν συμπίπτει κατ' Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον, εἰς ὀλίγας δ' ἐνήλικας κατ' Ἰούλιον, ἡ δὲ πλήρης τῶν πτερῶν ἔκφανσις ὡς καὶ ἡ τοῦ χρωματισμοῦ κατὰ τὸ ἔαρ.

Ἡ φάσσα διαμένει ἐν ἁπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ἐξαιρουμένων τῶν ἀκραίων βορείων αὐτῆς μερῶν. Ἐν τῇ Σκανδιναυΐᾳ ἀπαντᾷ μέχρι τῆς 65° βορείου πλάτους, ἐν ἀπείρῳ ἀριθμῷ καὶ νεοσσοποιεῖ ἐν τῇ μεσημβρινῇ καὶ μέσῃ Φινλανδίᾳ· εὑρέθη καὶ ἐν Ρωσίᾳ μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης ὡς νεοσσοποιοῦν πτηνόν, εἰς δὲ τὰ Οὐράλια ἡ περιοχὴ τῆς νεοσσοποιίας ἐξικνεῖται μέχρι τῆς 60° βορείου πλάτους. Ἐν Ἰσλανδίᾳ δὲν ἀναφαίνεται. Νοτίως τῶν εἰρημένων χωρῶν ἀπαντᾷ διαμένουσα εἰς πᾶσαν τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἐπίσης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, Παλαιστίνην καὶ βορειοδυτικὴν Ἀφρικήν, ἀλλὰ δὲν ἀπαντᾷ πολὺ συχνὰ πανταχοῦ. Δὲν λείπει οὐδαμοῦ τῶν Βρεττανικῶν νήσων, παραχειμάζουσα ἐν ἀπειροπληθεῖ ἀριθμῷ. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλα πλήθη κατὰ τὴν μεταναστευτικήν της πορείαν. Ἐπίσης νεοσσοποιεῖ κατὰ τόπους ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἶναι κοινὸν πτηνόν, ὡς καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ, κατὰ τὸν χειμῶνα Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ φωλεοποιεῖ σποράδην, οὖσα πολυπληθεστέρα κατὰ τὴν ἀποδημίαν. Ἐν Σαρδηνίᾳ εἶναι κοινὸν πτηνὸν ἐπιδημητικόν, ἐνῷ ἐν Μάλτᾳ ἀπαντᾷ, οὐχὶ δ' ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ, κατὰ τὸ ταξίδιόν του· τοὐναντίον διαχειμάζει ἐν τῇ Κορσικῇ, ὁμοίως δ' ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἀποδημητικόν, ἀφικνούμενον ἐξ Ἀφρικῆς, ἔνθα παραχειμάζει, κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου, εἰ καὶ μέρος φασσῶν κατερχομένων ἐκ τῶν βορείων μερῶν κατὰ τὸ φθινόπωρον παραμένει ἐνταῦθα πρὸς διαχείμασιν, ὡς ἐν Κερκύρᾳ καὶ Παξοῖς, ἔνθα παρετηρήθησαν ὀλίγαι, περισσότεραι δ' ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ πολλαχοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, κατερχόμεναι κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ χαμηλώματα, ἔνθα ὑπάρχουσι πευκῶνες καὶ ἐλαιῶνες καὶ δρύες. Ἅπαντα δὲ φωλεοποιοῦν καὶ νεοσσοποιοῦν ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι εἰς τὸ ὄρος Βελούχι, εἰς τὸν Παρνασσόν, ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος ἐπισκέπτεται μόνον κατὰ τὴν ἀποδημητικήν του πορείαν κατὰ τὸ φθινόπωρον, περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου. Ἐν Μακεδονίᾳ παρετηρήθη ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρις Αὐγούστου. Ἐν πάσῃ τῇ Οὐγγαρίᾳ ἀπαντᾷ συχνότερον ὡς νεοσσοποιοῦν. Διὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Δοβρουτσᾶς διέρχεται ἐν σμικρῷ ἀριθμῷ πλησίον τῆς Βάρνης καὶ Κωνστάντζας. Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ρωσίᾳ εἶναι πολὺ κοινὸν πτηνόν, μάλιστα ἀνατολικῶς τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἀλλὰ δὲν ἐπιδημεῖ, διέρχεται μόνον κατὰ τεράστια πλήθη, ἀκολουθοῦντα τὴν ἀνατολικὴν παραλιακὴν ἔκτασιν διευθυνόμενα πρὸς μεσημβρίαν. Ζῇ ἀκόμη καὶ ἐν Καυκάσῳ εἰς ὕψος 2.400 μ. καὶ νεοσσοποιεῖ ἐν ἀπείρῳ ἀριθμῷ ἐν Τσανδὺρ ἐν τῇ Ὑπερκασπίᾳ. Ἀπαντᾷ ἐπίσης ὡς νεοσσοποιοῦν πτηνὸν καὶ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Περσίᾳ. Εὑρέθη εἰς μυριάδας κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τοὺς δασώδεις τῆς Παλαιστίνης τόπους. Ἐν μετρίῳ ἀριθμῷ ὡς ἐπιδημητικὸν εὑρίσκεται ἐν Ἀλγερίῳ, ἀπαντῶν συχνότερον κατὰ τὴν ἐκεῖθεν διέλευσίν του, καὶ τέλος εὑρίσκεται καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐν Ταγγέρῃ. Ἐν Γερμανίᾳ εἶναι κοινὸν πτηνόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἰς πάντας τοὺς πεδινοὺς καὶ τοὺς δασώδεις ὀρεινοὺς τόπους. Εἰς τὰς βορειοτέρας χώρας εἶναι πάντοτε ἀποδημητικόν. Πολλαὶ φάσσαι ὅμως διαχειμάζουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατὰ ἠπίους χειμῶνας μέγα μέρος παραμένει ἐν Δανίᾳ, ὅπερ κανονικῶς συμβαίνει ἐν Βελγίῳ, Ὀλλανδίᾳ, Γαλλίᾳ. Ἐν Γερμανίᾳ ἐπίσης διαχειμάζουσι κατὰ τόπους, τόσον εἰς τὰ βόρεια ὅσον καὶ εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη. Μετὰ τὴν νεοσσοποιίαν ἀπαντῶσιν εἰς τόπους, εἰς οὓς ὑπάρχει πολλὴ τροφή. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον συναθροίζονται κατὰ οἰκογενείας καὶ ἀπέρχονται κατὰ μικρά, 12—20 ἄτομα, ἀλλὰ καὶ κατὰ μεγαλύτερα πλήθη, 50 — 100 ἄτομα καὶ ἔτι πλέον. Τοῦτο συμβαίνει κατὰ Ὀκτώβριον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπανέρχονται δὲ ὀλίγον πρὸ τοῦ ἔαρος. Κατὰ τὴν πορείαν των ἵπτανται πολὺ ταχέως καὶ συχνάκις πολὺ ὑψηλὰ καὶ μόνον κατὰ τὰς ἰσχυρὰς θυέλλας χαμηλά. Ἡ διαμονή των κατὰ πρῶτον λόγον εἶναι τὰ δάση μὲ παντὸς εἴδους δένδρα καὶ κατὰ προτίμησιν τὰ πευκόφυτα ἢ ἐλατόφυτα τῶν ὀρεινῶν τόπων ἢ δρυόφυτα. Κατοικεῖ εἰς τὸ βάθος τῶν δασῶν, οὐχ ἧττον εὐχαρίστως καὶ πλησίον ἀνοικτῶν τόπων, λακκῶν κ. τ. τ., ἰδίως κατὰ τὸ ἔαρ, κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον καταφεύγει καὶ εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀγροὶ ἢ λειμῶνες. Ἂν δὲν συμβῇ ἀπρόοπτόν τι εἰς αὐτάς, ἐπανέρχονται καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις. Ἐν καιρῷ τῆς ἀποδημίας παρατηροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀλλ' οὐχὶ μακρὰν δένδρων καὶ θάμνων, πρὸς ἀσφάλειάν των ἀπὸ τὰ ἁρπακτικὰ καὶ πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς. Ἀφοῦ κορεσθῶσι τροφῆς, καταφεύγουσι πάλιν εἰς τὰ δένδρα καὶ κάθηνται εἰς τὰς κορυφὰς αὐτῶν. Κοιμῶνται εἰς τοὺς ἰσχυροὺς κλάδους μεγάλων δένδρων καὶ δὴ πλησίον τῶν κορμῶν των, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς κακοκαιρίας, ἐν καιρῷ δὲ τῆς ἀναπαραγωγῆς πλησίον τῆς φωλεᾶς των, αἱ μὲν θήλειαι ἐντός, οἱ δὲ ἄρρενες πλησίον αὐτῶν. Μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀδρανοῦσι, μεταβαίνουσι πρὸς πόσιν ὕδατος καὶ ἅμα τῇ ἑσπέρᾳ καταφεύγουσιν εἰς τὰς θέσεις ὅπου κοιμῶνται, ἃς ἐγκαταλείπουσι κατὰ τὸ λυκαυγές.

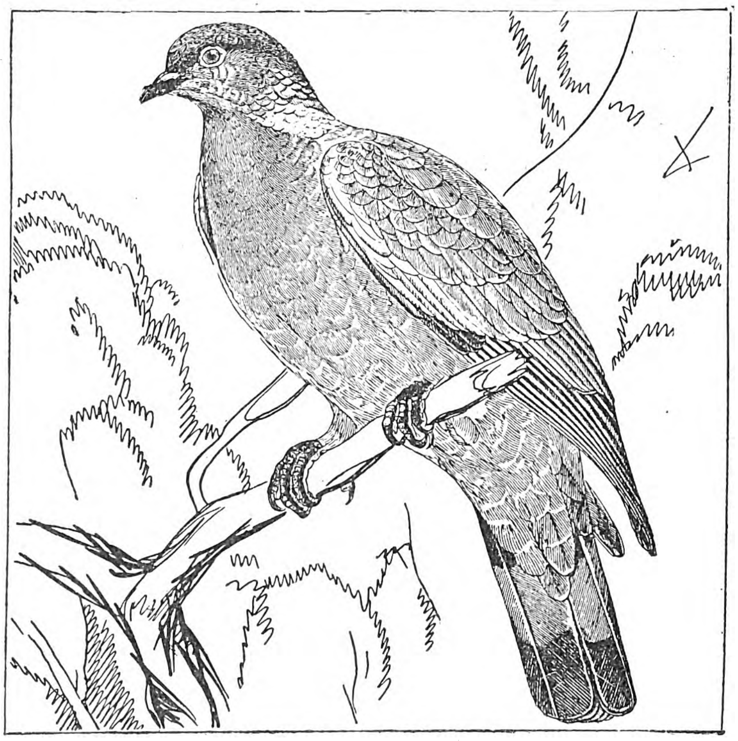

Φάψ.

Διακρίνονται μακρόθεν ἕνεκα τοῦ μεγέθους των, τῆς μεγαλυτέρας ἢ μακροτέρας οὐρᾶς των καὶ τῶν λευκῶν ταινιώσεων εἰς τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων. Ἡ φάσσα εἶναι εὐπετὴς καὶ εὐκίνητος, συνετὴ καὶ ἐξαιρετικῶς δειλή, δυνατὴ καὶ δεξιά, ἐκτὸς τῶν ὡρῶν τῆς ἀναπαύσεώς της, ἀπὸ 12—3 μ. μ. ἐν καιρῷ τῆς θερμότητος, ὅτε εἶναι νωχελὴς καὶ ἀδρανής. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κινδύνων καταφεύγει εἰς περιόπτους θέσεις, ἵνα ἐπισκοπῇ τὰ πέριξ. Βαδίζουσα, εἰς πᾶν βῆμα κινεῖ καὶ τὴν κεφαλήν της χαριέντως, βαίνει μεγαλοπρεπῶς καὶ ἀρκετὰ ταχέως, τηροῦσα κάθετον τὸ σῶμά της. Ἡ πτῆσίς της εἶναι ἰσχυρά, ταχεῖα, ἐπιδεξία καὶ ὡραία. Εἶναι ὀλιγώτερον κοινωνικὴ πολλῶν ἄλλων εἰδῶν περιστερῶν, οὐδὲ συναγελάζεται συνήθως μὲ ἄλλας περιστεράς. Τὰ ζεύγη συνέχονται πρὸς ἄλληλα ἐν πιστῇ συμβιώσει καὶ συνεργασίᾳ· εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς νεοσσούς των, παρατηρεῖται δὲ ὅτι ἕκαστος τῶν συζύγων παρακολουθεῖται καὶ ἀπὸ ἕνα νεοσσόν. Ἡ φωνὴ ἀμφοτέρων τῶν φύλων συνίσταται εἰς ἓν βαρύηχον χοῦχοῦ ἢ ποῦχ, ἡ τοῦ θήλεος ἀκούεται σπανιώτερον. Τὰ νεαρὰ πτηνὰ ἐξημεροῦνται εὐκολώτερον τῶν μεγάλων, ἅτινα καὶ ἀποθνήσκουσι συνήθως ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ μὲ τὸν θάνατον τῆς πείνης.

Ἡ ἀγαπητὴ τροφή των συνίσταται ἐκ τῶν σπερμάτων τῶν βελονοειδῶν δένδρων. Οἱ σπόροι τῶν ἡμέρων πευκῶν εἶναι εὐχαριστότεροι ἢ οἱ τῶν ἀγρίων. Εὐχαρίστως τρώγουσι τοὺς σπόρους καὶ διαφόρων χόρτων, μὲ τοὺς ὁποίους τρέφουσι καὶ τοὺς νεοσσούς των. Ἀγαπῶσι τὸν σῖτον, τὴν φακῆν, τὸν βίκον, τὰ πίσα, τοὺς ἐρεβίνθους, τοὺς σπόρους τῆς ὀξύας καὶ τοὺς κόκκους τῆς ἐρείκης, τὴν θερινὴν καὶ χειμερινὴν ἀγριοκράμβην, τὸ λίνον καὶ κάνναβιν, τὴν κριθὴν καὶ ἐν ἀνάγκῃ τὴν βρίζαν καὶ σπανιώτερον τὴν βρομην, τὰ σπέρματα τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς φυομένων ζιζανίων. Τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἀναζητοῦσιν εἰς τὰ δάση, ἰδίως εἰς τὰ ἀνοίγματα αὐτῶν, μόρα μυρτίλλου, τὰ ὁποῖα ἀκορέστως καὶ εἰς πληθὺν τρώγουσι καὶ διὰ τῶν ὁποίων τρέφουσι τοὺς νεοσσούς των. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀναζητοῦσιν εἰς τοὺς ἀγροὺς κόκκους καὶ σπέρματα ἐσκορπισμένα, εἰς δὲ τὰ φυλλοφόρα δάση τὰς λίαν προσφιλεῖς βαλάνους. Εἰς τὴν ἀσυνήθη τροφήν των ἀνήκουσιν οἱ χλωροὶ τῶν δένδρων ὀφθαλμοί, κοχλίαι, σκώληκες τῆς βροχῆς, βολβώδη φυτά, φύλλα διαφόρων εἰδῶν λαχάνων. Καταφεύγουσιν εὐχαρίστως εἰς ἁλατούχους θέσεις, ἐν αἷς λίαν λαιμάργως καταπίνουσι σωρείαν γῆς ἐμπεποτισμένης μὲ ἅλας. Εἰς τὰ ὕδατα καταφεύγουσιν ὡρισμένην ὥραν καὶ πίνουσιν ἐκ ρεόντων ὑδάτων ἢ πολὺ καθαρῶν.

Φωλεοποιοῦσιν εἰς τὰ δένδρα. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς φωλεᾶς των ἐργάζονται ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι, συνάγοντες τὰ πρὸς τοῦτο ὑλικά, τὸ θῆλυ ὅμως ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχιτέκτονος. Ἡ ἐργασία των βαίνει τάχιστα. Χρησιμοποιοῦσι κλῶνας λεπτοὺς καὶ λεπτὰ φρύγανα ἐκεῖ που πλησίον εὑρισκόμενα, τὰ ὁποῖα τὸ θῆλυ τοποθετεῖ ἀτέχνως ἐπάλληλα, χαλαρά, ἀφήνοντα νὰ διαφαίνωνται κάτωθεν τὰ ᾠά. Ὡς ἐκ τούτου συχνάκις ἰσχυροὶ ἄνεμοι καὶ θύελλαι καταρρίπτουσι τὰς φωλεάς. Ἐνίοτε χρησιμοποιοῦσιν ὡς στρῶμα τῆς φωλεᾶς των φωλεὰς ἄλλων πτηνῶν, οἷαι κολοιῶν, κορώνης, κίσσης κλπ.

Εἶναι περίεργος ἡ συμβίωσις καὶ γειτνίασις τῶν πτηνῶν τούτων μὲ τὸν ἱέρακα τὸν κορυδαλλοφάγον (Falco subbuteo), ἣν ἐπιζητοῦσι τὰ πρῶτα, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ὁ κορυδαλλοφάγος ἱέραξ ἐκδιώκει τὰς κορώνας καὶ τοὺς κολοιούς, οἵτινες τρώγουσι τὰ ᾠὰ τῶν φαβῶν, πρὸς ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειάν των. Ὁ ἱέραξ οὗτος ἀνέχεται εὐχαρίστως τὰς φάβας, τοὐλάχιστον δὲν βλάπτει τοὺς νεοσσούς των. Ἡ θήλεια φὰψ μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς φωλεᾶς τίκτει δύο ᾠά, τὸ δεύτερον τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὸ πρῶτον. Σπανίως τίκτει ἓν

Digitized by Google

μόνον ἢ τρία. Τὰ ᾠά των εἶναι μικρὰ μὲ λεπτὸν φλοιόν, ἐφ' οὗ διαφαίνονται οἱ πόροι σαφεῖς, μὲ ὀλίγην λάμψιν· ἐκκολάπτονται δ' ἐντὸς 17—19 ἡμερῶν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν συζύγων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐπῴασιν ἀναπτύσσουσιν ἰσχυροτάτην θερμοκρασίαν, ἐξουδετεροῦσαν τὴν χαλαρὰν καὶ μὴ ἀεροστεγῆ φωλεάν των. Τὸ ἄρρεν κατὰ τὴν ἐπῴασιν ἀντικαθιστᾷ τὸ θῆλυ ἀπὸ τῆς 9 ἢ 10 π. μ. μέχρι τῆς 3 ἢ 4 μ. μ. Οἱ ἐκκολαπτόμενοι νεοσσοὶ μέχρι τῆς ἐνάτης ἡμέρας ἔχουσι κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμούς. Οἱ σύζυγοι τρέφουσι τούτους ἐναλλάξ, θερμαίνουσι δ' αὐτοὺς μέχρις οὗ ἀποκτήσωσι πτέρωμα. Μετὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ ἡ μήτηρ νὰ θερμαίνῃ αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν, ὁσάκις ὁ καιρὸς εἶναι ὑγρὸς καὶ ψυχρός. Οἱ νεοσσοὶ μένουσιν ἐν τῇ φωλεᾷ μέχρις οὗ καταστῶσι πτήσιμοι. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀνατροφῆς των οἱ γονεῖς των ἑτοιμάζονται διὰ δευτέραν ᾠοτοκίαν. Κτίζουσι μίαν νέαν φωλεὰν οὐ μακρὰν τῆς πρώτης καὶ ἐντὸς φυλλώματος πυκνοτέρου. Ἂν καταστραφῇ ἡ πρώτη ᾠοτοκία, προβαίνουσι καὶ εἰς δευτέραν καὶ εἶτα ᾠοτοκοῦσι μίαν ἀκόμη φοράν, συμβαίνει δ' οὕτω νὰ εὑρίσκωνται νεοσσοὶ κατὰ Σεπτέμβριον καὶ κατ' Ὀκτώβριον καὶ κατὰ Νοέμβριον ἀκόμη. Κανονικῶς ᾠοτοκοῦσι τὸ πρῶτον περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου, τὸ δεύτερον κατὰ Ἰούνιον· οἱ νεοσσοὶ καθίστανται πτήσιμοι μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των. Ἡ φὰψ ἀφήνει νὰ λάβωσι τοὺς νεοσσούς της, ἂν δὲ ἀφαιρέσωσι μόνον τὸν ἕνα, ἐγκαταλείπει τὸν ἄλλον, ὁ ὁποῖος στερούμενος τροφῆς ἀποθνῄσκει.

Οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροὶ τῶν φαβῶν εἶναι οἱ ἱέρακες, ἰδίᾳ ὁ περιστεροϊέραξ καὶ ὁ ὀρνιθοϊέραξ, ὁ βύας κατὰ τὴν νύκτα, ὁ ὁποῖος εἰσδύων εἰς τὴν φωλεὰν ἐκδιώκει τὴν μητέρα καὶ ἀπάγει τοὺς νεοσσούς, ὅταν κοιμῶνται. Μεταξὺ δὲ τῶν ζῴων ὁ χείριστος εἶναι ἡ ἰκτίς, διότι τρώγει μητέρα καὶ νεοσσούς, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ἀγριόγατος. Εἰς τὸ πτέρωμα τῆς φάβης εὑρίσκεται ἡ λεγομένη περιστερόψειρα πολλάκις κατὰ πλήθη.

Ἡ φὰψ προξενεῖ σημαντικὰς βλάβας εἰς τοὺς ἐσπαρμένους ἀγροὺς καὶ εἰς τὰ ὥριμα σιτηρά, ἰδίως τὰ εὑρισκόμενα πλησίον δασωδῶν ἐκτάσεων, ὅταν κατὰ πλήθη ἐπιπίπτῃ. Περισσότερον βλάπτει τὰ ὥριμα σιτηρὰ διὰ τῶν κτυπημάτων τῶν πτερύγων της ἢ διὰ τῆς βρώσεως σπόρων.

Τὸ κυνήγιον τοῦ πτηνοῦ τούτου εἶναι δύσκολον, διότι δὲν προσεγγίζεται εἰς ἀπόστασιν βολῆς εὐκόλως, ἕνεκα τῆς μεγάλης προσοχῆς καὶ τῆς δειλίας της. Ἐντὸς τοῦ δάσους ἀποφεύγει τὴν προσέγγισιν τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίως τοῦ κυνηγοῦ. Δύναται νὰ τὸ πλησιάσῃ ὁ κυνηγὸς χρησιμοποιῶν προκαλύμματα καὶ ἐπιμελῶς κρυπτόμενος ἢ ἐνεδρεύων ἐντὸς φυλακτρῶν ἢ ἐπάνω εἰς δένδρον, ἐγγὺς τῶν δένδρων εἰς ἃ ἀρέσκεται ἡ φὰψ νὰ κάθηται, ἀλλὰ καὶ τότε προβάλλεται δυσκολία, ἐὰν ἡ φὰψ κρύπτηται εἰς τὰ φυλλώματα καὶ τοὺς κλάδους αὐτῶν ἢ κάθηται εἰς τὰς κορυφάς των, καθισταμένη ἀφανὴς εἰς τὸν ἐνεδρεύοντα κυνηγόν. Κυνηγοί τινες προσπελάζουσι ταύτην ἀπομιμούμενοι τὴν φωνήν της, ἀλλὰ πάντοτε κρυπτόμενοι. Ἡ τοιαύτη ἐνέδρα ἀποβαίνει τελεσφορωτέρα, ἂν γίνηται εἰς ἁλατούχους θέσεις ἢ εἰς πηγὰς ὑδάτων περὶ ὥραν 11—12 μεσημβρίας ἢ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Εἰς τοιαύτας θέσεις γίνεται χρῆσις καὶ βρόχων καταλλήλως τοποθετουμένων ἢ δικτύων πρὸς ζώγρησιν τῶν φαβῶν. Τὸ διὰ τοιούτων ὅμως μέσων κυνήγιόν των ἀπαγορεύεται παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν κειμένων περὶ θήρας διατάξεων. Ἄλλως τὸ κυνήγιόν των διεξάγεται τυχαίως. Ἡ φὰψ βάλλεται μὲ ἰσχυρὰν γόμωσιν καὶ ἀριθμὸν σκαγίων 6—7 διὰ κανονικὰς ἀποστάσεις· διὰ μακροτέραν δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις σκαγίων ὑπ' ἀριθμὸν 5.

Τὸ κρέας τῆς φαβὸς εἶναι λίαν εὔγευστον, προσόμοιον τῷ τοῦ σκολώπακος. Εἶναι ζήτημα καταλλήλου μαγειρικῆς τὸ νὰ καταστῶσι καὶ αἱ μεγάλαι φάβες ἐξ ἴσου πρὸς τὰς μικρὰς τρυφεραὶ καὶ νόστιμοι. Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι τὸ κρέας τῶν φαβῶν ἐθεώρουν ἐκλεκτὸν ἔδεσμα.

Μαγειρεύεται δὲ ἡ φὰψ ποικιλοτρόπως: 1) Ὡς ψητὴ εἰς τὸν ὀβελόν, ἀφοῦ ἁλατισθῇ καὶ πιπερωθῇ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς καὶ περιτυλιχθῇ μέ τινας φέτας λαρδίου. Μετὰ τὴν ἔψησιν τεμαχίζεται καὶ ἀποτίθεται ἐντὸς σάλτσας ἐκ χυμοῦ λεμονίου, ὀριγάνου καὶ ἐλαίου, καλῶς ἀναταρασσομένων ἢ καὶ ἄνευ αὐτῆς μὲ γαρνιτοῦραν σοταρισμένων πιζελίων, πουρὲ ἐκ γεωμήλων ἢ τηγανισμένων τεμαχίων γεωμήλων. 2) Ὡς ψητὴ εἰς τὸν κλίβανον, γεμιστή. Ἐξάγεται τὸ ἧπαρ αὐτῆς, ψιλοκόπτεται, τσιγαρίζεται ἐντὸς κατσαρόλας μαζὶ μὲ γιαχνισμένον ψιλοκομμένον κρόμμυον, προστίθεται ὀλίγη κορινθιακὴ σταφίς, ὀλίγη ψίχα ἄρτου, ὀλίγον γάλα, ὀλίγος ψιλοκομμένος μαϊντανός, ἅλας καὶ πιπέρι. Μὲ τὸ οὕτω παρεσκευασμένον γέμισμα παραγεμίζεται καὶ μὲ ὀλίγον λαρδὶ ἀποστέλλεται εἰς τὸν κλίβανον ἢ διαπερᾶται εἰς τὸν ὀβελὸν καὶ ψήνεται οἴκοι. 3) Κοκκινιστὴ μὲ τομάταν καὶ ἔλαιον ἢ βούτυρον, τῆς σάλτσας χρησιμοποιουμένης ὅπως περιχυθῇ μακαρονάδα ἢ πιλάφιον. 4) Τῆς κατσαρόλας, σοταριζομένη μὲ ἔλαιον καὶ σβηνομένη μὲ ἀρρητίνωτον οἶνον. 5) Ὡς πιλάφιον. 6) Ὡς φρικασέ· καὶ 7) Ὡς στιφάδον.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

Φάων /*Μυθολ.*/. Θαλάσσιος δαίμων ἀνήκων εἰς τὸν κύκλον τῆς Ἀφροδίτης. Οὗτος ἦτο κακόμορφος καὶ ἀποτρόπαιος γέρων, ἐξασκῶν ἐν Λέσβῳ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ λεμβούχου καὶ διαπορθμεύων ἐπιβάτας εἰς τὴν ἔναντι αἰολικὴν ἀκτήν. Ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς καὶ προθυμίας τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, μετενεγκὼν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Λέσβου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἔλαβε παρὰ τῆς θεᾶς ὡς ἀμοιβὴν τὴν αἰωνίαν νεότητα καὶ τὸ ἄφθαστον κάλλος.

Τὸν Φάωνα ὡς μυθικὸν πρόσωπον ἐξύμνησεν εἰς τὰς ᾠδάς της ἡ Σαπφώ, παρουσιάσασα αὐτὸν ἀγαπώμενον ἐμμανῶς ὑπὸ κόρης, ἥτις τὸν ἠκολούθησε φεύγοντα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀντηγαπᾶτο ὑπ' αὐτοῦ, ηὐτοκτόνησε ριφθεῖσα ἀπὸ τὸν Λευκάταν, βράχον τῆς Λευκάδος, εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων τῆς Σαπφοῦς, κατὰ παρανόησιν καὶ παρερμηνείαν, ἔλαβεν ἀφορμὴν ἡ νέα ἀττικὴ κωμῳδία νὰ πλάσῃ τὰ μυθεύματα ὅτι ὁ Φάων εἶναι πραγματικὸν πρόσωπον καὶ ὅτι ὁ μυθολογικὸς καὶ ποιητικός, κοινὸς καὶ εἰς ἄλλους λυρικούς, τόπος τοῦ Φάωνος ἀναφέρεται εἰς ἐρωτικὰς περιπετείας τῆς Σαπφοῦς. Γ. Μ. Β

Φὲ (Fée), ***Ἀντώνιος-Λαυρέντιος-Ἀπολλινάριος***. Γάλλος φιλόσοφος καὶ φυσικὸς (1789—1874). Ἔκαμε διαφόρους μελέτας ἐπὶ τῶν φυτῶν τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ ἰδίως τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Πλινίου. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Στρασβούργου καὶ συνέγραψεν ἀρκετὰ ἔργα, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι: «Ἡ χλωρὶς τοῦ Βιργιλίου» (1822), «Μελέτη ἐπὶ τῶν κρυπτογάμων ἐξωτικῶν φλοιῶν τῶν χρησίμων τῇ ἰατρικῇ» (1824) κ. ἄ. Δ. Ν. Π.

Φέα (Fea), ***Κάρολος***. Ἰταλὸς φιλόλογος σοφὸς καὶ ἀρχαιολόγος (1753—1836). Μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ ὑπεμνημάτισε (1783—1784) τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης» τοῦ Winckelmann, ἐδημοσίευσε σπουδαῖον ἔργον περὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ρώμης (1820) καὶ διαφόρους ἐργασίας περὶ τοῦ Βιργιλίου (1797) καὶ τοῦ Ὁρατίου (1811). Ἐπώπτευσε συνάμα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ρώμης, αἵτινες ἤρξαντο τῷ 1782, καὶ κατέλιπε σπουδαῖα ὑπομνήματα περὶ αὐτῶν ἐν τῷ ἔργῳ του «Miscellanea» (1790 καὶ 1836). Ὁ Φέα εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῶν περὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς Ρώμης σπουδῶν καὶ μετὰ τοῦ Guatani τοῦ ἐν Ρώμῃ διεθνοῦς ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου (1829). Γ. Γ.

Φεαρντὲν (Feuarden). Γάλλος θεολόγος (1539—1612). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς ἐν Παρισίοις ἐγένετο ἱεροκήρυξ. Συνέγραψεν ὑπομνήματα εἰς βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἤτοι εἰς τὴν Ρούθ (1582), Ἐσθὴρ (1585), τὸν Ἰωνᾶν (1595), τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν (1599), τὴν πρὸς Φιλήμονα (1597), τὰς δύο ἐπιστολὰς τοῦ Πέτρου (1598), τὴν τοῦ Ἰακώβου (1599) καὶ τὴν τοῦ Ἰούδα (1595). Ε. Γ. Π.

Φεβὰλ (Féval), ***Παῦλος-Ἐρρῖκος-Κορεντῖνος***. Γάλλος μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1817—1887). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὡς τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος καὶ εἶτα ὡς διορθωτὴς τυπογραφικῶν δοκιμίων, αἰσθανόμενος δὲ μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν ἤρχισεν ἐπιδιδόμενος εἰς αὐτήν, κατώρθωσε δὲ ταχέως νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῶν μυθιστορημάτων: «Ἡ λέσχη τῶν φωκῶν», «Λευκὸς λύκος» (1843), «Τὰ μυστήρια τοῦ Λονδίνου» (1844). Ἔκτοτε, ἐπιδοθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μυθιστοριογραφίαν, ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ἅτινα ἔσχον τεραστίαν διάδοσιν. Ἐκ τούτων γνωστότερα εἶναι: «Οἱ ἔρωτες τῶν Παρισίων», «Ὁ υἱὸς τοῦ διαβόλου», «Τὸ παιγνίδι τοῦ θανάτου», «Ὁ φονεὺς τῶν τίγρεων», «Ἡ βιομηχανία τῶν γάμων», «Τὸ χρυσόψαρο» καὶ τὸ ἄριστον πάντων «Ὁ καμπούρης», τὸ ὁποῖον καὶ διεσκεύασε διὰ τὸ θέατρον ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σαρντού. Ἐδραματοποίησεν ἐπίσης πολλὰ ἄλλα μυθιστορήματά του, σημειώσαντα μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἔργων τοῦ Φεβὰλ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιγραφικὴν δύναμιν καὶ τὴν δημιουργικήν του φαντασίαν. Περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ὁ συγγραφεὺς ᾐσθάνθη μεγάλην κλίσιν πρὸς τὸν καθολικισμόν, ἔγραψε δὲ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο διάφορα ἔργα («Οἱ σταθμοὶ μιᾶς ψυχικῆς μεταστροφῆς», «Ὁ πτωχὸς πύργος» κ. ἄ.) καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν πρώτων μυθιστορημάτων του ἀπὸ παντὸς ἴχνους προδίδοντος τὰς παλαιὰς ἐλευθεριαζούσας ἰδέας του. Χ. Δ.

—**Φεβὰλ υἱὸς** (Féval fils), ***Παῦλος***. Γάλλος μυθιστοριογράφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἔγραψε ποικίλα μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, σημειώσαντα σημαντικὴν ἐπιτυχίαν. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ὁ υἱὸς τοῦ Λαγκαρντὲρ» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ντορσαι*, 1893), «Οἱ δίδυμοι τοῦ Νεβὲρ» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἰδίου, 1895), «Μεταθανάτιος ἱστορία» (1903—1904), «Οἱ ἔρωτες τοῦ ἰατροῦ» (1904), «Οἱ λησταὶ τοῦ Λονδίνου» (1905), «Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρτανιὰν» (1914) κ. ἄ. Ἔγραψεν ἐπίσης θεατρικά τινα ἔργα. Χ. Δ.

Φεβζῆ ***πασᾶς***. Τοῦρκος στρατηγός, ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ 1920—1922. Ὑπῆρξεν ἡ φωτεινοτέρα στρατιωτικὴ διάνοια τῆς Τουρκίας, ἐργασθεὶς ἀόκνως διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ τακτικοῦ κεμαλικοῦ στρατοῦ, διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν καὶ τὴν συμπλήρωσίν του, ὡς καὶ διὰ τὴν διεξαγωγὴν ἀποτελεσματικῶς τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κατά τε τῶν Γάλλων ἐν Κιλικίᾳ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὡς ἐπίσης κατὰ τῶν Ἄγγλων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μοσσούλης καὶ τῶν Κούρδων ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἀραράτ. Τὸν Μάρτιον καὶ τὸν Ἰούλιον 1921 προέβλεψε τὰ σχέδια ἐνεργείας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἔλαβεν ἐγκαίρως τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἀτέγκτου ἐπιμονῆς του καὶ τῆς προσωπικῆς του παρεμβάσεως, ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ ὅλου ἀγῶνος, ἀνατολικῶς τοῦ Σαγγαρίου, ἐκράτυνε τὴν ἰσχὺν ἀντιστάσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀποκρούσαντος τέλος τὰς μετὰ μεγίστης σφοδρότητος ἐκτελεσθείσας ἐπιθέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν ταῖς γιγαντομαχίαις ἐκείναις (10—30 Αὐγούστου 1922). Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισσὰρ (Αὔγουστος 1922), ὁ Φεβζῆ πασᾶς εἶχε μελετήσει τὸν τρόπον ἐνεργείας καὶ ἐξεπόνησε τὰς διαταγὰς ἐπιχειρήσεων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ, ἀρχιστρατήγου, καὶ τοῦ Ἰσμὲτ πασᾶ, διοικητοῦ τοῦ δυτικοῦ μετώπου, ἐπέβλεψε τὴν ἐπακριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του, παρακολουθήσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἀγῶνα. Ἐν γένει ὁ Φεβζῆ πασᾶς εἶναι ὁ πρωτεργάτης τῶν τουρκικῶν ἐπιτυχιῶν καὶ κατὰ τὸ 1921 (ἐν ἀμύνῃ) καὶ κατὰ τὸ 1922 (ἐν ἐπιθέσει), μετὰ τῶν ἰσαξίων αὐτῷ εἰρημένων συνεργατῶν του. Ἀποτελεῖ καὶ σήμερον ἔτι τὴν ἐξοχωτέραν στρατιωτικὴν φυσιογνωμίαν καὶ προσωπικότητα ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐξακολουθεῖ ὢν ἀρχηγὸς τοῦ μεγάλου γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατοῦ ἐν Τουρκίᾳ, ὡς στρατάρχης ἐν τῇ πρώτῃ βαθμῖδι τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας ἱστάμενος. Ν. Σ.

— **Φεβζῆ** ***Ὀμὲρ πασᾶς***. Τοῦρκος διοικητὴς (βαλῆς) Κρήτης κατὰ τὰ ἔτη 1868—1870 καὶ 1871. ΕΡ. Μ.

Φεβοῦρος (Febure), ***Μιχαήλ***. Ἰταλὸς περιηγητής, ἀκμάσας κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΖ αἰῶνος. Τῷ 1681 ἐδημοσίευσεν ἐν Μιλάνῳ τὸ ἔργον του «Teatro della Turchia dove si rappresentano i disordini di essa, il genio, la natura et i costani di quattordici nazioni», ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνονται ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίαι περὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἰδίως τῶν νήσων. Δ. Π. Π.

Φεβρὲ (Fevret), ***Κάρολος***. Γάλλος νομομαθὴς (1583—1661). Διετέλεσε σύμβουλος τοῦ κυβερνήτου τῆς Βουργουνδίας πρίγκιπος Ἐρρίκου Β' Κονδέ, ἐδημοσίευσε δὲ περίφημον σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Traité de l' abus», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετάζει τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης καὶ καθορίζει τὴν ἔκτασιν αὐτῆς. Αἱ ἀπόψεις του ὅμως προεκάλεσαν τὴν μῆνιν τῶν κληρικῶν, εἰς ἀπάντησιν τῶν ὁποίων ἔγραψε τὸ ἔργον: «Ecclesiastice jurisdictionis vindiciae, adversus Caroli Fevretti et aliorum tractatus de abusu» (1670). Χ. Δ.

Φεβριὲ (Février), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1875. Μαθητὴς τοῦ Φωρέ, τοῦ Λεροῦ καὶ τοῦ Μασσενέ, παρουσιάζει τὴν ἐπίδρασιν τῶν διδασκάλων τούτων ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ τελευταίου, οὗτινος ἡ τέχνη κατευθύνει καὶ τὰς δραματικὰς τάσεις τοῦ Φεβριέ. Τῷ 1906 ἀνεβίβασεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Παρισίοις κωμικοῦ μελοδράματος τὸν «Τυφλὸν βασιλέα», ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ δεσμοὶ τοῦ συνθέτου πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Βάγνερ εἶναι ἀρκετὰ ἔκδηλοι. Διὰ τοῦ δευτέρου του μελοδράματος: «Μόννα Βάννα» (Ὀπερὰ τῶν Παρισίων, 1909), ὁ Φεβριὲ ἀπέκτησε διεθνῆ φήμην. Ἔγραψεν ὡσαύτως τὰ μελοδράματα: «Gismonda» «Miracle de Blanche flor», τὴν σκηνικὴν μουσικὴν διὰ τὰ ἔργα «Le Maitre de l'Heure», «Ἀφροδίτη» καὶ «Carmosine». Γ. Σ.

Φεβρουαριανά. Στάσις ἐκραγεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1863 ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δ. Γρίβαν καὶ στρεφομένη κατὰ τοῦ Δ. Βούλγαρη, μέλους τῆς ἐπιτροπῆς τῆς μεσοβασιλείας. Ἡ στάσις, ἄνευ αἱματοχυσίας, ἀπέληξεν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς μεσοβασιλείας καὶ τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Ζηνόβιον Βάλβην (βλ. καὶ λ. *Ἀθῆναι*, τ. Β', σ. 157 γ' ...)

Φεβρουάριος (ὁ) (Februarius). Ὁ δεύτερος μὴν τοῦ ἡμερολογίου. Τὸ ἀρχαιότατον ρωμαϊκὸν ἔτος εἶχε δέκα μόνον μῆνας καὶ ἤρχιζε μὲ τὸν Μάρτιον, ἀλλ' ὁ Νουμᾶς προσέθεσε δύο μῆνας

Digitized by Google

τὸν Ἰανουάριον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους καὶ τὸν Φεβρουάριον εἰς τὸ τέλος. Κατὰ τὸ ἔτος 452 π. Χ. οἱ ἄρχοντες τῆς Ρώμης μετέθεσαν τὸν Φεβρουάριον, παρενθέσαντες αὐτὸν μεταξὺ Ἰανουαρίου καὶ Μαρτίου, ὅπου καὶ παραμένει ἔκτοτε.

Τὸ ὄνομα Φεβρουάριος παράγεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ ρήματος februare (=καθαρίζειν) καὶ ἐδόθη εἰς τὸν μῆνα τοῦτον, διότι κατ' αὐτὸν ἐτελεῖτο ἡ ρωμαϊκὴ ἑορτὴ Februa, καθὼς καὶ τὰ Λουπερκάλια (Lupercalia), αἵτινες ἦσαν ἑορταὶ θρησκευτικοῦ καθαρσμοῦ καὶ ἐξαγνισμοῦ.

Ἐν τῷ ἰουλιανῷ ἡμερολογίῳ, ὅπερ ἐθέσπισεν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ κατὰ τὸ ἔτος 46 π. Χ., ὁ Φεβρουάριος, ὅστις ἕως τότε εἶχε 30 ἡμέρας, περιωρίσθη εἰς 29. Ἐπὶ αὐτοκράτορος δὲ Αὐγούστου ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτοῦ μία ἀκόμη ἡμέρα, ἥτις πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος προσετέθη εἰς τὸν μῆνα Αὔγουστον. Διὰ συντονισμὸν ὅμως τοῦ ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου τῶν 365 ἡμερῶν πρὸς τὸ ἡλιακὸν ἔτος, ἐθεσπίσθη ἡ προσθήκη μιᾶς ἡμέρας ἀνὰ τετραετίαν εἰς τὸν Φεβρουάριον, ἥτις δὲν προσετίθετο εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνός, ἀλλὰ παρενεβάλλετο μεταξὺ τῆς 24ης καὶ 25ης Φεβρουαρίου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ρωμαῖοι ἠρίθμουν τὰς ἡμέρας ἑκάστου μηνὸς οὐχὶ ὅπως ἡμεῖς σήμερον, κατ' αὔξοντα ἀριθμόν, ἀλλ' ἀναδρομικῶς ἐκ τῶν καλενδῶν κλ., ἡ 25η Φεβρουαρίου ἐλέγετο «ἡ ἕκτη ἡμέρα πρὸ τῶν καλενδῶν τοῦ Μαρτίου» (sexto Kalendas Martias). Συνεπῶς ἡ ἅπαξ κατὰ τετραετίαν παρεντιθεμένη πρὸ τῆς 25ης Φεβρουαρίου πρόσθετος ἡμέρα ἐλέγετο «δὶς ἕκτη» (bisextus), ἐξ οὗ τὸ ἐπηυξημένον ἔτος ὠνομάσθη «δίσεκτον». Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο διετηρήθη καὶ ἀφοῦ εἰσήχθη ἡ κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν ἀρίθμησις τῶν ἡμερῶν ἑκάστου μηνός, ὁπότε ἡ πρόσθετος ἡμέρα τοῦ Φεβρουαρίου ἐγένετο 29η. Δ. Μ. Κ.

— *[Γεωπον.]* Κατὰ τὸν μῆνα *Φεβρουάριον* ὁ γεωργὸς πρέπει νὰ ἔχῃ τελειώσει τὰς χειμερινὰς γεωργικὰς ἐργασίας του καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν διαφόρων λιπασμάτων καὶ προετοιμάζει τοὺς ἀγροὺς διὰ τὴν σπορὰν τοῦ ἔαρος. Περὶ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς δύναται νὰ σπείρῃ τὴν πρώϊμον κριθὴν καὶ τὸν ἐαρινὸν σῖτον, ἐν ἀναλογίᾳ 250—300 χιλιογράμμων κατὰ ἑκτάριον, ἐφ' ὅσον ἡ σπορὰ γίνεται διὰ τῆς χειρὸς καὶ 200—250 χλγρ. ἐφ' ὅσον γίνεται διὰ σπορέως. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην σπείρονται τὰ γεώμηλα, οἱ κύαμοι, οἱ μήκωνες καὶ διάφορα νομευτικὰ εἴδη, ἅτινα θὰ καταναλωθῶσιν ἐν χλωρᾷ καταστάσει. Ἡ βωλοκοπία (σβάρνισμα) εἶναι ἀναγκαία εἰς τὰ χειμερινὰ δημητριακὰ διὰ νὰ ἀνανεώσῃ τὴν ἐδαφικὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἀπαλλάξῃ τὰ φυτὰ ἐκ τῶν διαφόρων ζιζανίων. Ἐπίσης πρέπει νὰ διανείμῃ εἰς τοὺς ἀγροὺς τὰ εὐκόλως ἀφομοιούμενα λιπάσματα, ὅπως εἶναι τὰ φωσφορικὰ καὶ ὑπερφωσφορικὰ τοιαῦτα. Τέλος, ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι εὔδιος, πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἄρδευσιν διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χόρτου.

Ὁ κτηνοτρόφος κατὰ τὸν Φεβρουάριον πρέπει νὰ ἐπαυξάνῃ τὸ ποσοστὸν τῆς τροφῆς τῶν ζῴων, ἅτινα προορίζονται διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Αἱ ἐγκυμονοῦσαι φορβάδες, ὧν ὁ τοκετὸς πλησιάζει, πρέπει νὰ προφυλάσσωνται ἐκ τοῦ ψύχους. Εἰς τοὺς παχυνομένους βοῦς, ὡς καὶ εἰς τὰς γαλακτοφόρους ἀγελάδας, πρέπει νὰ δίδηται περισσοτέρα καὶ ποικιλωτέρα τροφή. Ἐπίσης ἀγοράζονται τὰ ἀδύνατα ζῷα, ἵνα παχυνθῶσιν εἰς τοὺς ἀρχομένους νὰ ἐκβλαστάνωσιν ἄφθονον χόρτον ἀγρούς. Ὁ πτηνοτρόφος πρέπει νὰ δίδῃ ἀφθονωτέραν τροφὴν εἰς τὰς ὄρνιθάς του, διότι ἄρχεται ἡ πολυτοκία. Ἐπίσης προετοιμάζονται αἱ ὄρνιθες καὶ αἱ ἰνδόρνιθες πρὸς ἐπῳασμόν, καὶ ἐνεργεῖται ἡ τοποθέτησις τῶν ᾠῶν ἐπὶ τῶν ἐκκολαπτικῶν μηχανῶν διὰ τὴν τεχνητὴν ἐπῴασιν. Τελειώνει ἡ πάχυνσις τῶν χηνῶν καὶ νησσῶν.

Ὁ ἀμπελουργὸς σκάπτει, λιπαίνει καὶ κλαδεύει τὸν ἀμπελῶνα. Ὁ κηπουρὸς τῶν δενδροκήπων τελειώνει τὸ φύτευμα εἰς τὰς ἐλαφρὰς γαίας, ἐξακολουθεῖ τὸ κλάδευμα τῶν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ συναθροίζει τοὺς κλάδους τῶν ἐμβολισθέντων. Ὁ κηπουρὸς τῶν λαχανοκήπων ἀσχολεῖται μὲ τὴν συγκομιδὴν τῶν πρωΐμων λαχανικῶν (καρότων, ραπανίων, θριδάκων, ἀνθοκραμβῶν, φασιόλων κλ.) καὶ ἀρχίζει τὴν σπορὰν τῶν γεωμήλων, κυάμων, κρομμύων, πίσων κλ. Εἰς τὸν ἀνθόκηπον ἐξακολουθεῖ ἡ κλάδευσις καὶ ὁ καθαρισμὸς τῶν διαφόρων διακοσμητικῶν δενδρυλλίων καὶ ἡ σπορὰ εἰς περιωρισμένους καὶ προφυλασσομένους ἀπὸ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν χώρους ἤ, ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς ἐπιτρέπει, καὶ εἰς ἀνοικτοὺς χώρους. Ὁ μελισσοκόμος καθαρίζει, ἐπισκευάζει καὶ διευθετεῖ τὰς κυψέλας του. Ὁ ἰχθυοτρόφος ἐπιτηρεῖ τὰ νεοπαραδοθέντα ἰχθύδια τῶν πεστροφῶν καὶ ἄλλων ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων. Ὁ κυνηγὸς ἐπιδίδεται εἰς τὸ κυνήγιον τῶν κορυδαλλῶν, τῶν σκολοπάκων καὶ ἑτέρων διαβατικῶν πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Φεβρωνία, *ἁγία*. Ἔν τινι μοναστηρίῳ παρὰ τὴν Νίσιβιν τῆς Μεσοποταμίας μονάζουσα, ἔμεινεν ἐν αὐτῷ μόνη μετὰ τῆς ἡγουμένης *Βρυαίνης* καὶ τῆς ἀδελφῆς *Θωμαΐδος*, διότι πᾶσαι αἱ ἄλλαι μοναχαί, πληροφορηθεῖσαι ὅτι ἤρχοντο εἰς τὴν μονὴν πρὸς σύλληψιν αὐτῶν στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος Σελήνου, κατὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐζήτησαν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς. Προσελθόντες δ' οἱ στρατιῶται ἀπήγαγον τὰς τρεῖς μοναχὰς πρὸς τὸν Σελῆνον, ὅστις ὑπέβαλεν αὐτὴν εἰς φρικτοτάτας βασάνους καὶ τέλος τὴν ἀπεκεφάλισε τῷ 304. Ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 25 Ἰουνίου δι' ἰδίας ἀκολουθίας. Ε. Γ. Π.

Φεβρωνιανισμὸς (ὁ). Ἐπὶ Κλήμεντος τοῦ ΙΒ' ἠγέρθη ἐν Γερμανίᾳ σπουδαία ἀντίδρασις κατὰ τῆς παπικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ βοηθοῦ ἐπισκόπου τῶν Τρεβήρων Ἰωάννου Νικολάου Χόνθαϊμ (Hontheim), ὅστις ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἰουστῖνος Φεβρώνιος (Justinus Febronius) ἐξέδωκε τῷ 1763 ἔργον «De statu ecclesiae, ἐν ᾧ, ἐπὶ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως στηριζόμενος, κατεπολέμει τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας. Κατ' αὐτὸν τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι μοναρχικόν, ἡ δὲ Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητος ὡς ὅλον. Ἡ ἐξουσία τῶν ἐπισκόπων ἀπορρέει ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ πάπα, τὸ σύνολον δὲ τῶν ἐπισκόπων, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶναι ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτοῦ ἀνεξάρτητος, ἵσταται ὑπὲρ τὸν πάπαν, ὃν δύναται νὰ ἐλέγξῃ καὶ ἐξαναγκάσῃ ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὰς αὐθαιρέτους αὐτοῦ γνώμας. Ὁ πάπας δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἀποφαίνεται περὶ ἀντικειμένων τῆς πίστεως, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἵσταται ὑπὸ τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους, αἱ ἀποφάσεις τῶν ὁποίων δὲν χρῄζουσι τῆς ἐπικυρώσεως αὐτοῦ, οὐδὲ δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας, ἐπέδρασεν ἀρκούντως ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν δυτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τούτου δ' ἕνεκα κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ πάπα, ὅστις ἀπηγόρευσε τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ καὶ ἐξηνάγκασε τέλος τὸν Χόνθαϊμ νὰ ἀνακαλέσῃ τὰς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας (1778). Παρὰ ταῦτα ἡ ἐπίδρασις τῶν ἰδεῶν τούτων ἐξηκολούθει ἐν Γερμανίᾳ. ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀποφάσεως (Punktatio) τοῦ κατὰ τὸ 1786 συνελθόντος συνεδρίου τοῦ Ἔμς. Κ. Ι. Δ.

φεγατέλλη (Phegatella) *[Βοτ.]*. Γένος βρύων τῆς οἰκογενείας τῶν *μαρχαντιοειδῶν*, περιλαμβάνον διάφορα εἴδη, ὧν τινα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Δ. Ν. Π.

Φεγγάρης. Ὄνομα οἰκογενείας ἐσπέχιδων Τούρκων τοῦ χωρίου Γερακάρι Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Οὗτοι μετ' ἄλλων γενιτσάρων κατέστρεψαν πρὸ τοῦ 1821 τὴν μονὴν Ἀμαρίου Καλόειδαιναν. Εἷς τούτων, ὁ *Μεχμέτ*, αἰχμαλωτισθεὶς τῷ 1821, ἐγένετο Χριστιανὸς (*Μιχάλης*), μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως ἔγινε πάλιν Τοῦρκος. Τελευταῖος τῆς οἰκογενείας ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξεν ὁ δράσας τῷ 1866 *Φεγγαρομπιλάλης*. Ε Γ.

φεγγάρι (τό)· δημοτ., σελήνη: «γέμιση —, χάση φεγγαριοῦ», «νέο φεγγάρι» || ᾆσμ. «καλῶς το τὸ φεγγάρι | τὸ νιὸ τὸ παλληκάρι» || τὸ σεληνόφως: «χαρὰ στὸ φεγγάρι ποῦ ἔχει ἀπόψε!» || ὁ σεληνιακὸς μήν: «ὁ χρόνος ἔχει δεκατρία φεγγάρια».

Φεγγάρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὄρος ὑψηλὸν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς νήσου Σαμοθράκης (ὕψ 5 248 ποδ., πλάτ. 40° 26' 00'' Β., μῆκ. 25° 36' 45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles) Εἶναι τὸ ὑψηλότερον νησιωτικὸν ὄρος τοῦ Αἰγαίου μετὰ τὴν εὐβοϊκὴν Δίρφυν καί τινας τῶν κορυφῶν τῶν κρητικῶν ὀροσειρῶν, ἕπονται δὲ αὐτοῦ ἡ εὐβοϊκὴ Ὄχη (4.800) καὶ τὸ ροδιακὸν Ἀτάβυρος (4 060 ποδ.). Πλειστάκις διατηρεῖ χιονοσκεπῆ τὴν κορυφήν του καὶ ἐν θέρει. Κατὰ τὸν Στράβωνα (I, 457) ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους ὠνομάσθη ἡ νῆσος, διότι (φοινικιστὶ) «σάμους καλεῖσθαι τὰ ὕψη» (βλ. λ. *Σᾶος* καὶ *Σαμοθράκη*). Σ. Ε. Λ.

φεγγαροντυμένος, *—η, —ο*· ὁ οἱονεὶ ὑπὸ τοῦ φέγγους τῆς σελήνης ἐνδεδυμένος, ὁ λαμπρῶς ὑπὸ τοῦ σεληνιακοῦ φωτὸς φωτιζόμενος.

φεγγαροστολισμένος, *—η, —ο*· δημοτ., ἄλλως *φεγγαροντυμένος* (βλ. λ.).

φεγγαρέψαρο (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *ὀρθαγορίσκος*.

φεγγίτης (ὁ)· ἄνοιγμα ἐπὶ τῆς στέγης, δι' οὗ εἰσέρχεται φῶς εἰς οἴκημα μὴ ἄλλοθεν φωτιζόμενον, οἷον εἰς ἀχυρῶνα || μικρὸν παράθυρον εἰς ἱκανὸν ἀπὸ τοῦ δαπέδου ὕψος, οἷον εἰς ἀποθήκας, εἰς λουτρὰ κττ. || πεπαισμένως, ματογυάλια.

— *[Ἐγκυκλ.—Λαογρ.]* Ὁ *φεγγίτης* ἐδημιουργήθη παλαιότατα ἐκ τῆς ἀνάγκης φωτισμοῦ, ἔπειτα καὶ ἀερισμοῦ κλειστῶν χώρων, βραδύτερον δὲ ὅπως προσδώσῃ πολύχρωμον φῶς κατὰ τὴν διακοσμητικὴν ἀνάγκην τῆς ἑκάστοτε ἀρχιτεκτονικῆς αἰσθητικῆς ἢ νὰ ἐξυπηρετήσῃ μετ' αὐτῆς καὶ τὴν θρησκείαν. Ἀρχικῶς ἀκάλυπτος, ἀκανονίστου σχήματος, ἔπειτα κυκλικὸς ἢ ὀρθογώνιος, καλυφθεὶς διὰ φεγγίτου λίθου, σιδηρόπλεκτος εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς πύργους, τὰς φυλακάς, τὰ μοναστήρια, ἐξειλίχθη εἰς τοὺς ὡραίους ὑαλοφράκτους φεγγίτας, τὰ *βιτρώ*, τὰ ὁποῖα ἀνεπτύχθησαν μετὰ τοῦ γοτθικοῦ ἰδίᾳ ρυθμοῦ κατὰ τὸν Ι'—ΙΣΤ' αἰῶνα, κοσμήσαντα ναούς, ἀνάκτορα, δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ μέγαρα, μὲ θρησκευτικὰς ἀπεικονίσεις κλπ.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ φεγγίτης ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα Εἰς ἀπόκεντρα χωρία τῆς Μακεδονίας, Χαλκιδικῆς κλπ. ὁ ἐπὶ τῆς στέγης ὁριζόντιος φεγγίτης διεφύλαξε τοὺς Χριστιανοὺς ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους· σῴζονται οἰκίαι τοῦ ΙΗ αἰῶνος μὲ τρία χωρίσματα φωτιζόμενα ἐμμέσως δι' ἑνὸς μόνου φεγγίτου τῆς ὀροφῆς, ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ διαμερίσματος, ἀφανοῦς ἔξωθεν. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν, αἱ παλαιαὶ διώροφοι καὶ τριώροφοι οἰκίαι, ὅπως καὶ εἰς τὴν Χίον, ὑπὲρ τὰ μεγάλα καὶ χωρὶς ὑάλους παράθυρα τοῦ ἀερισμοῦ, τὰς «παρακυπτικὰς θυρίδας» τῶν Βυζαντινῶν, ἔχουν σειρὰν μικρῶν, τὰ σταμένια, ἤτοι τὰς «φωτιστικὰς θυρίδας» τῶν Βυζαντινῶν μὲ λευκὰ ἢ πολύχρωμα ὑαλωτά, διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅταν κατὰ τὸν χειμῶνα κλείουν τὰ ξύλινα παραθυρόφυλλα τῶν μεγάλων Εἰς τὴν Ἀνατολήν, φεγγίτας ἐκάλουν τὰ ἄνευ ὑάλου παράθυρα, ἅτινα κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκάλυπτον διὰ χάρτου καθισταμένου διαφωτίστου δι' ἐπιχρίσεως ἐλαίου. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους ὁ φεγγίτης ἀνοίγεται εἰς τὸ ἀνώφλιον τῆς ἐξωθύρας ἢ εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος της, καφασωτόν, ξύλινον ἢ ἀπὸ μάρμαρον τρυπητὸν ἢ ἐσφυρηλατημένον σίδηρον, μὲ σταυροὺς ἁπλοῦς ἢ διπλοῦς, μὲ κύκλον ἀκτινώματος, βυζαντινῆς παραδόσεως, ἢ γεωμετρικὰ συμπλέγματα. Φεγγῖται μὲ ξύλινα πλέγματα ὑπάρχουν συχνὰ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ χωρίσματα τοῦ σπιτιοῦ τῆς Σκύρου, Τήνου, Ἄνδρου κλπ., ὅπου δὲν λείπουν καὶ φεγγῖται μὲ χρωματιστὰς ὑάλους. Ἐν Ἰκαρίᾳ αἱ οἰκίαι ἔχουν δύο φεγγίτας λεγομένους ἀνωφάντες ἢ ἀναφάντες, ἄνωθεν τοῦ τζακιοῦ, ἵνα δι' αὐτῶν φωτίζωνται καὶ δίδεται διέξοδος εἰς τὸν καπνόν, ἐλλείψει καπνοδόχου, τρίτον δὲ ἄνωθεν τοῦ κρεββατιοῦ, τὸν ἀνεμολόγον, διὰ τὸν ἀερισμόν· σχηματίζονται δι' ἀφαιρέσεως πλακῶν τῆς στέγης, αἱ ὁποῖαι ἐπανατοποθετοῦνται κατὰ τὰς κακοκαιρίας.

Εἰς τὰς πόλεις, εὐρεῖς φεγγῖται τοποθετοῦνται ἄνωθεν θυρῶν καὶ παραθύρων δι' ἀερισμόν, ὡς ἐπίσης μικροὶ συρματόφρακτοι εἰς τὰ τοιχώματα καὶ τὰς θύρας τῶν κτιστῶν ὀψοφυλακίων. Α. Γ.-Γ.

— *[Δομ.]* Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὰ μικρὰ σχετικῶς ἀνοίγματα (μικρὰ παράθυρα), τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται πρὸς φωτισμὸν λουτρῶν, ἀποχωρητηρίων, ὑπογείων, ὑπερῴων (σοφιτῶν) κλ., καὶ φράσσονται συνήθως μόνον δι' ὑαλοστασίων· ἐπεκτείνεται ὅμως πολλάκις οὗτος καὶ ἐπὶ μεγάλων ἀνοιγμάτων κλειομένων δι' ὑαλοστασίων μόνον (*φωταγωγῶν*) καὶ ἄνευ ἀδιαφανῶν παραθυροφύλλων. Ἡ μορφὴ τῶν τοιούτων φεγγιτῶν γίνεται συνήθως ὀρθογωνικὴ ἢ κυκλική, ἐνίοτε ὅμως δίδονται εἰς αὐτὴν καὶ διάφορα ἄλλα σχήματα. *Φεγγίτης* ἐπίσης καλεῖται: α) Ἡ *ἀναφωτὶς* καὶ ἡ *παραφωτὶς* (βλ. λ.). β) Τὸ ἀνώτερον καὶ ἀμετάθετον συνήθως μέρος τῶν *ὑαλοστασίων* (βλ. λ.) τῶν παραθύρων, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν φλιῶν, τοῦ ἀνωφλίου καὶ τῆς ὁριζοντίας ἀντηρίδος τοῦ τετραξύλου γ) Τὸ ὑπὲρ τὰ θυρόφυλλα τῶν πλήρων καὶ ἀδιαφανῶν συνήθως θυρῶν τοποθετούμενον ἐνίοτε ὑαλοστάσιον, τὸ ὁποῖον χωρίζεται τῶν φύλλων διὰ μιᾶς ὁριζοντίας ἀντηρίδος. δ) Τὸ ἐπί τινων πλήρων καὶ ἀδιαφανῶν παραθυροφύλλων ἐνίοτε, καὶ συνηθέστερον θυροφύλλων ἐξωθυρῶν, ἀφιέμενον ὑαλόφρακτον συνήθως ἄνοιγμα, χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν εἴσοδον φωτὸς δι' αὐτοῦ. Τὰ ἐπὶ τῶν ἐξωθυρῶν τοιαῦτα ἀνοίγματα, ἅτινα ἐπιτρέπουσι καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ θέαν πρὸς τὰ ἔξω, χωρὶς νὰ ἀνοίξῃ ἡ θύρα, φράσσονται συνήθως, ὅταν ἔχωσι μεγάλας διαστάσεις, καὶ διὰ μεταλλικοῦ κιγκλιδώματος, χάριν τῆς ἀσφαλείας τῆς οἰκοδομῆς. ε) Ἐνίοτε ὁ εἰς τὰς οἰκοδομὰς ἀφιέμενος ἀνοικοδόμητος χῶρος (βλ. λ. *φωταγωγός*), ὁ χρησιμοποιούμενος πρὸς φωτισμὸν καὶ ἀερισμὸν διαμερισμάτων τινῶν. Α. Α. Κ.

— *[Νομ.]* *Φεγγίτης* εἶναι μικρὸν παράθυρον, ἐκ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ εἰσέρχεται φῶς, ἀνοιγόμενον δὲ εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ κτηρίου, ἀνώτερον τοῦ συνήθους ἀνθρωπίνου ἀναστήματος. Ἐὰν ὁ φεγγίτης εἶναι χαμηλότερος καὶ ἐπιτρέπῃ εἰς τὸν ἐκ τῶν ἔσω θεώμενον νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἔξω ἀντικείμενα, τότε καλεῖται *παρακυπτικός*. Εἰς τοὺς μεσοτοίχους ἀπαγορεύεται ἀπολύτως τὸ ἄνοιγμα θυρῶν ἢ παραθύρων (διάτ. 9 Ἀπρ 1836 καὶ νόμ. ΣΚΒ τοῦ 1867) ἐὰν δὲ πρόκειται νὰ ἀνοιχθοῦν παράθυρα ἐπὶ τοίχων κτισμένων ἐπὶ ἰδίου ἐδάφους, δέον νὰ ἔχωσιν ὡρισμένην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ γειτονικοῦ συνόρου. Πολλοὶ νεώτεροι κώδικες ρυθμίζουσι διὰ εἰδικῶν διατάξεων τὰς σχέσεις μεταξὺ γειτόνων, ὡς καὶ τὸ ἄνοιγμα θυρῶν καὶ παραθύρων καὶ φεγγιτῶν ἐπὶ γειτονικῶν τοίχων. Παρεμφερεῖς διατάξεις ἔχουν οἱ νεώτεροι νόμοι περὶ σχεδίων πόλεων κλπ.

Σ. ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

φεγγίτης (ὁ) (Phengit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ἡ πλουσιωτέρα εἰς διοξείδιον πυριτίου (μὲ 52 % SiO_2) παραλλαγὴ τοῦ *μοσχοβίτου* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

φεγγοβολία (ἡ)· ἀκτινοβολία φέγγους, φωτός, φωτοβολία.

φεγγοβόλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βάλλων, ὁ ἀκτινοβολῶν φέγγος, φῶς, φωτοβόλος.

φεγγοβολῶ (*—έω*) καὶ δημοτ. *—λάω*· ἀκτινοβολῶ φέγγος, φῶς, φωτοβολῶ, λαμποκοπῶ· «φεγγοβολοῦν *τὰ παράθυρά του*».

Φεγγόβρυση *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 642, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀμπέλια*, 707. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ σύλλογον φιλοπροόδων νέων. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀνδράνοβα*, νῦν δὲ μετωνομάσθη εἰς *Ἀσπρόπυργον*.

φέγγος, *—ους* (τό)· καθόλου, φῶς, λάμψις· || ἰδίᾳ, τὸ φῶς τῆς σελήνης ἢ τῶν ἀστέρων (ὅθεν *φεγγάρι*).

—[Φυσ.] Καλεῖται *φέγγος* ὁ ἀριθμὸς τῶν φωτιστικῶν μονάδων ὁ παρέχων τὴν ἔντασιν τοῦ φωτός, ὅπερ ἐκπέμπει φωτεινή τις πηγή, μετρηθεῖσαν διὰ τοῦ φωτομέτρου ἢ ὑπολογισθεῖσαν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων δεδομένων. Ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ ναυτικοῦ φωτισμοῦ ὥρισεν ὡς μονάδα τοῦ φέγγους τὸ *δεκαδικὸν κηρίον*. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅμως ταύτην προσεχώρησαν μόνον τὸ Βέλγιον, ἡ Γαλλία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Σοβιετικὴ δημοκρατία. Τῶν ἄλλων ναυτικῶν κρατῶν τὰ μὲν χρησιμοποιοῦν τὸ *ἔφνερ*, ἄλλα τὸ *ἀγγλικὸν κηρίον* καὶ ἄλλα τὴν μονάδα *Καρσέλ*. Τὸ ἀκόλουθον ὅμως πινακίδιον, ὅπερ φέρουν οἱ φαροδεῖκται παντὸς κράτους, ἐπιτρέπει τὴν ἀναγωγὴν τῶν μονάδων τῶν μετρουσῶν τὸ φέγγος εἰς ἄλλην τινὰ μονάδα, ὡς καὶ εἰς τὴν πρότυπον μονάδα *Βιὸλλ* (Violle):

Εἶδος μονάδος:	*Καρσὲλ*	*Ἀγγλικόν*	*Ἔφνερ*	*Δεκαδικόν*	*Βιὸλλ*
Καρσὲλ	1,00	9,50	10 9ι	9 60	0,480
Ἀγγλικὸν	0,105	1,00	1,14	1 01	0,050
Ἔφνερ	0,092	0 88	1,00	0,885	0,044
Δεκαδικὸν	0,104	0.99	1,13	1,00	0,050
Βιὸλλ	2,08	19.80	22,60	20,00	1,00

Τὸ φέγγος εἶναι ὁ κυριώτερος παράγων τῆς *φωτοβολίας*. Ἐὰν ὅμως περὶ τὴν φωτεινὴν πηγὴν τεθῶσι κρυσταλλοπίνακες ἢ κρυσταλλοκύλινδρος χρωματιστός, πρὸς μετατροπὴν τοῦ λευκοῦ φωτὸς εἰς χρωματιστόν, τὸ φέγγος μειοῦται αἰσθητῶς. Οὕτω φῶς λευκὸν ἀπὸ πετρελαίου ἢ ἠλεκτρικῆς πυρακτώσεως χρωματιζόμενον εἰς ἐρυθρὸν χάνει τὰ 80 ἑκατοστὰ τοῦ φέγγους του, ἂν δὲ εἰς πράσινον, τὰ 88 ἑκατοστά. Προκειμένου περὶ φάρων Ἄγκα χάρις εἰς τὰς διαπεραστικὰς ἰδιότητας τοῦ φωτὸς τῆς ἀσετυλίνης καὶ τὴν ἐξόχως ἐξαιρετικὴν ποιότητα τῶν χρωματιστῶν κρυστάλλων των, αἱ ἀναλογίαι αὗται κατέρχονται εἰς 60 ἑκατοστὰ διὰ τὸ ἐρυθρὸν καὶ εἰς 70 ἑκατοστὰ διὰ τὸ πράσινον. Οὕτω: φῶς λευκὸν 10 καρσὲλ, φῶς λευκὸν ἀπὸ πετρελαίου 50 καρσὲλ χρωματισθὲν εἰς ἐρυθρόν, φῶς λευκὸν ἀπὸ πετρελαίου 80 καρσὲλ χρωματισθὲν εἰς πράσινον, φῶς λευκὸν Ἄγκα 25 καρσὲλ χρωματισθὲν εἰς ἐρυθρὸν καὶ φῶς λευκὸν Ἄγκα 33 καρσὲλ χρωματισθὲν πράσινον, εἶναι πάντα ταῦτα ἰσοδύναμα ἀπὸ ἀπόψεως φέγγους, παρέχοντα πάντα (βλ. λ. *φωτοβολία*) φωτοβολίαν 9 μιλλίων διὰ μέσην ἀτμοσφαιρικὴν ἐπιφάνειαν Μεσογείου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—φέγγους ἐσωτερικὴ ἀξία Ἡ μέση τιμὴ τοῦ φέγγους κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον τῆς κορυφαίας προβολῆς τῆς φεγγοβόλου ἐπιφανείας τῆς φωτιστικῆς πηγῆς. Ἀποτελεῖ οὕτω τὸ ἄριστον τῶν κριτηρίων διὰ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῆς εἰς φωτοβολίαν ἀποδόσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν φωτιστικῶν πηγῶν. Οὕτω αἱ εἰς τοὺς φάρους χρησιμοποιούμεναι τοιαῦται δύνανται νὰ καταταγῶσι κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν: βολταϊκὸν τόξον, φῶς Νταλλέν, πυράκτωσις διὰ πετρελαιατμῶν ἀπὸ φωτοβολίδων τῶν 8,0 ἑκατοστομ., ὁμοίως τῶν 5,5, ὁμοίως τῶν 3,5, γυμνὴ φλὸξ ἀπὸ ἀσετυλίνης ἐν ἀπορροφήσει, ὁμοίως ἀπὸ ἀσετυλίνης «ἐν τῷ παράγεσθαι», φῶς ἀπὸ κραμβελαίου, φῶς ἀπὸ εἰδικοῦ πετρελαίου φάρων καιομένου μέσῳ θρυαλλίδων, τῆς βενζόλης τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ τῆς βενζίνης οὐδόλως χρησιμοποιουμένης διὰ τὸν ναυτικὸν φωτισμόν. Σ. Ε. Λ.

φέγγω, ἀόρ. *ἔφεξα*· ποιῶ φῶς, φωτίζω: «μοῦ φέγγει μὲ τὸν λύχνο, — μὲ τὴν λαμπάδα»· || ἐκχέω φῶς, ἀκτινοβολῶ: «δὲ φέγγει καλὰ ὁ λύχνος»· || «ἔφεξε ἡ μέρα» ἤρχισε νὰ γίνεται ἡμέρα· || ἀπροσώπως, *φέννει*· γίνεται ἡμέρα, ὑποφώσκει: «σήκω γιατὶ ἔφεξε καὶ θὰ μᾶς πάρῃ ἡ μέρα».

φεγγώδης (ὁ) (Phengodes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυλλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπυρίδων*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ. Ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *φεγγώδης ὁ παράδοξος* (Phengodes paradoxus), ὅστις ἔχει χρῶμα κυανοπράσινον. Δ. Ν. Π.

Φεγιάντ (Feuillade), ***Φραγκῖσκος*** *ὑποκόμης Ὠμπυσσόν, δοὺξ τοῦ* —. Στρατάρχης τῆς Γαλλίας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1625 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1691. Νεώτατος ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καὶ διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας, τραυματισθεὶς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς τῷ 1655 εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Λαντρεσί. Τῷ 1664 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ ἀπεστάλη μετὰ μικροῦ τινος σώματος εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λεοπόλδου Α΄, πέμψαντος τὸν στρατόν του κατὰ τῶν εἰς Οὐγγαρίαν εἰσβαλόντων Τούρκων. Ἀνδραγαθήσας εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, καὶ ἰδίως εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἅγιον Γοθάρδον μάχην τῆς 1 Αὐγούστου 1664, προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ΄ τὸν τίτλον τοῦ δουκός. Τῷ 1668, συγκροτήσας ἰδίαις δαπάναις σῶμα ἐκ 500 εὐγενῶν νέων, ἔδραμεν εἰς Κρήτην ἵνα βοηθήσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκουμένην πόλιν τοῦ Ἡρακλείου. Ὅταν ἀπεβιβάσθη ἐκεῖ, ἡ κατάστασις τῆς πόλεως ἦτο ἀπελπιστική. Τὰ πολυάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα καὶ τὰ σοβαρὰ αὐτῶν πολιορκητικὰ ἔργα (τάφροι μετὰ πυροβολείων καὶ ὑπόνομοι) εἶχον ἐξαναγκάσει τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραιτηθῶσι πάσης ἐξόδου· ἐν τούτοις ὁ Φεγιάντ, φύσει φιλόδοξος καὶ ριψοκίνδυνος καὶ παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν ἐνθουσιώντων νεαρῶν ὀπαδῶν του, ἐπέμενε νὰ ἔλθῃ εἰς χεῖρας πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τέλος, παρὰ τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου συμβουλὰς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φρουρᾶς Μοροζίνη, ἤνοιξε τὴν πύλην καὶ ἐπετέθη μετὰ μόνου τοῦ εὐαρίθμου σώματός του κατὰ τῶν τουρκικῶν θέσεων. Διὰ τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς των οἱ Γάλλοι εἰσέδυσαν περὶ τὰ 150 μέτρα ἐντὸς τῶν τουρκικῶν θέσεων καὶ ἐφόνευσαν ἑκατοντάδας πολεμίων, ἀλλ' ἐν τέλει, καμφθέντες ὑπὸ τῆς καταπληκτικῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν, ὑπεχώρησαν ἐντὸς τῶν τειχῶν, ἀφοῦ ἀπώλεσαν πλείστους τῶν συντρόφων των. Μετὰ τὴν αἱματηρὰν ταύτην ἀποτυχίαν ὁ Φεγιάντ ἀπῆλθε μετὰ τῶν συντριμμάτων τοῦ μικροῦ σώματός του εἰς Γαλλίαν. Τῷ 1672 συμμετέσχεν εἰς τὸν κατὰ τῶν Ὁλλανδῶν πόλεμον, καθ' ὃν καὶ διεκρίθη διὰ τὸν ὑπέροχον ἡρωϊσμόν του καὶ προήχθη τῷ 1675 εἰς στρατάρχην. Ἔκτοτε διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Φλάνδρας, διοικητὴς τῆς Μεσσήνης, ἀντιβασιλεὺς τῆς Σικελίας (1677) καὶ διοικητὴς τοῦ Δελφινάτου (1681). Ν. ΚΛΕ

Φεγιὲ (Feuillet), ***Ὀκτάβιος***. Γάλλος μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1821—1890). Κατέλιπε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι, μυθιστορήματα μὲν τά: «Ἡ μικρὰ κόμισσα» (1857), «Τὸ μυθιστόρημα ἑνὸς ἀπόρου νέου» (1858), «Ἱστορία τῆς Σιβύλλης» (1862), «Ὁ κύριος ντὲ Καμόρ» (1867), «Ἰουλία ντὲ Τρεκὲρ» (1872), «Ἱστορία μιᾶς Παρισινῆς» (1881), «Ὁ θάνατος» (1886) κλπ., θεατρικὰ δὲ ἔργα: «Τὸ χωρίον» (1856), «Ἡ Δαλιδὰ» (1857), «Τὸ ἄσπρο μαλλί» (1860), «Μονζουὰ» (1863), «Ἡ Σφίγξ» (1874) κ. ἄ. Τὰ θεατρικὰ ἔργα του ἀντιπροσωπεύουσι μετρίαν ἀξίαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μυθιστορήματά του, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Φεγιὲ ὑπῆρξεν ἐπὶ ὁλόκληρον τριακονταετίαν ὁ ἐκπρόσωπος ἰδίας ἐν τῇ φιλολογίᾳ τεχνοτροπίας. Περιγράφει κυρίως τὴν ζωὴν τῆς ἀνωτέρας ἀστικῆς τάξεως τῆς ἐποχῆς τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας, διακρίνεται δὲ διὰ τὸ γλαφυρὸν ὕφος του, τὴν παρατηρητικότητα καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκφράσεως. Τινὰ τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἀπὸ τοῦ 1862 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ σύζυγός του *Βαλερία - Μαρία - Ἐλβίρα*, τὸ γένος *Νιυμπουὰ* (1832—1906), διεκρίθη ἐπίσης ὡς λογοτέχνις, γράψασα δύο τόμους ἀπομνημονευμάτων («Μερικὰ ἔτη τῆς ζωῆς μου» καὶ «Ἀναμνήσεις καὶ ἀλληλογραφία») καὶ σειρὰ χαριέντων μυθιστορημάτων, εἰς κομψὸν ὕφος, ἐν οἷς: «Μία διαζευγμένη» (1899), «Ἡ νεότης μιᾶς μαρκησίας» (1901), «Ὁ ὅρκος τῆς Βεατρίκης» (1901) κ. ἄ. Χ. Δ.

—Φεγιὲ ντὲ Κὸνς (Feuillet de Conches), ***Φῆλιξ - Σεβαστιανός***, *βαρῶνος* —. Γάλλος συγγραφεὺς (1798—1887). Διετέλεσεν ἀνώτερος ὑπάλληλος καὶ τελετάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀσχολούμενος δὲ συγχρόνως μὲ ἱστορικάς, καλλιτεχνικάς, φιλολογικὰς καὶ ἄλλας μελέτας κατέλιπεν ἔργα ποικίλου περιεχομένου, ἐν οἷς: «Μεταφυσικαὶ μελέται καὶ ἀλληλογραφία τοῦ Μαλεβραγχίου μετὰ τοῦ Μαιρὰν» (1848), «Κουβέντες ἑνὸς περιέργου» (1862—1868), «Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Μιχαὴλ Μονταὶν καὶ τινων ἄλλων» (1863), «Ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ΄, ἡ Μαρία Ἀντωανέττα καὶ ἡ κυρία Ἐλισάβετ, ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ καὶ δοκουμέντα» (1864—1873), «Ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς ζωγραφικῆς σχολῆς μέχρι καὶ τοῦ Θωμᾶ Λῶρενς καὶ τῶν ἀνταγωνιστῶν του» (1883) κ. ἄ. Χ. Δ.

φεγχένιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τῆς ὁμάδος τοῦ *καμφανίου*. Ἔχει τὸν τύπον $C_{10}H_{16}$ καὶ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ἀλκοολικοῦ καλίου ἐπὶ φεγχενυλοχλωριδίου. Σ. Γ.

φεγχόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὴ κετόνη τοῦ τύπου $C_{10}H_{16}O$, ἰσομερὴς πρὸς τὴν καμφοράν. Ἀπαντᾷ εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφάς, τὴν d— καὶ τὴν l—φεγχόνην. Ἡ d—*φεγχόνη* ἀπαντᾷ εἰς τὸ μαραθέλαιον, ἡ δὲ l—*φεγχόνη* εἰς τὸ ἔλαιον τῆς θυίας. Τήκονται εἰς 6—8°, βράζουν εἰς 193° καὶ ἔχουν εἰδικὸν βάρος 0,9465. Σ. Γ.

φεγχυλαλκοόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὴ ἀλκοόλη τοῦ τύπου $C_{10}H_{17}OH$, ἰσομερὴς πρὸς τὴν *βορνεόλην*. Ἀνευρέθη εἰς τὸ ἔλαιον πεύκης τῆς νοτίου. Τήκεται εἰς 45° καὶ βράζει εἰς 201°. Σ. Γ.

Φέδερ· βλ. *Φέντερ*.

φεδεραλισταὶ (οἱ) (Fédéralistes) Οὕτως ἐκλήθησαν τὰ μέλη τῆς «Φεντεραλιστικῆς Μακεδονικῆς Ὀργανώσεως» (βλ. λ. *Ὁμοσπονδιακοί*).

Φέδερστον (Featherstone) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Ὑόρκσαϊρ. Κάτ. 14.842 (1921). Πλησίον αὐτῆς ὑπάρχουν μεγάλα γαιανθρακωρυχεῖα, ὧν τινα κατεστράφησαν κατὰ τὰς ἐργατικὰς ταραχὰς τοῦ 1893. Η. Π. Γ.

Φεδίογλου *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, νοτίως τοῦ Σιβρὶ Χισάρ. Παρ' αὐτῷ ὁμώνυμος γέφυρα ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου. Ταύτην, καταστραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατ' Ἰούλιον 1921, ἐπεσκεύασε τὸ Α΄ ἑλληνικὸν τάγμα μηχανικοῦ (ἐκ λόχου σκαπανέων καὶ λόχου γεφυροποιῶν) διὰ ξυλείας ληφθείσης ἐκ τοῦ χωρίου, ἐργασθὲν ἀπὸ τῆς 4 μέχρι τῆς 8 Αὐγούστου 1921, κατὰ τὴν πρὸς Σαγγάριον—Ἄγκυραν προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Κατεσκευάσθη οὕτω γέφυρα ἀνοίγματος 7 μ. καὶ πλάτους 3,60 μ., ἱκανὴ διὰ δίοδον βαρέων ὀχημάτων (8 τόννων). Μέχρι τῆς 12 Αὐγούστου 1921 ἡ γέφυρα αὕτη ἐφρουρεῖτο ὑπὸ διμοιρίας τοῦ Α΄ τάγματος μηχανικοῦ, ὁπότε ἡ φρούρησις ἀνετέθη εἰς τάγμα τῆς IX μεραρχίας μετ' οὐλαμοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἐξασφαλίζοντος καὶ τὴν φρούρησιν τῆς περιφερείας Μπαλὶκ Νταμὶ Τσιφλὶκ μέχρι τοῦ Ρέγκουγλου. Τὴν 17 Αὐγούστου 1921, ἀνακληθέντος τοῦ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τούτου εἰς τὴν μεραρχίαν του, τὴν φρούρησιν τῆς γεφύρας Φεδίογλου ἀνέλαβε πάλιν τὸ Α΄ τάγμα μηχανικοῦ. Τὴν 21 Αὐγούστου τὸ ῥηθὲν τάγμα, κατόπιν διαταγῆς τῆς στρατιᾶς, κατέστρεψε πάσας τὰς γεφύρας τοῦ νοτίου κλάδου τοῦ Σαγγαρίου, πλὴν τῆς τῆς Μάνδρας, τῆς τοῦ Φεδίογλου καὶ τῆς τοῦ Τσακμάκ, ἣν κατέστρεψε τῇ 29 Αὐγούστου 1921. Τὴν ἑσπέραν τῆς 29 Αὐγούστου 1921 προσεβλήθη ὑπὸ τῆς ἐκτάκτου τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ τὸ ἐκ τῆς γεφύρας Μάνδρας ἐπιστρέφον εἰς Φεδίογλου τμῆμα τοῦ Α΄ τάγματος μηχανικοῦ. Περὶ τὴν 8 ½ ὥραν τῆς 30 Αὐγούστου 1921 τὸ Α΄ τάγμα μηχανικοῦ, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ, ἐν πλήρει ἀταξίᾳ, ἐγκαταλεῖψαν ὑλικόν, ὀχήματα, κτήνη κτλ., χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν γέφυραν, διηυθύνθη εἰς Οὐζοὺμπεῦ, ἄνευ στάσεώς τινος, ἄνευ συνοχῆς, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἐνοχλήσεώς τινος. Ἐκεῖθεν κανονικώτερον, ἀπὸ τῆς 18 ὥρας τῆς 30 Αὐγούστου 1921, ὑπεχώρησε διὰ Μπὲς Κιουπροῦ-Ἀϊβαλὶ εἰς Καραγάτς, ἔνθα ἔφθασε τὴν 2 ὥ. καὶ 30΄ τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1921, ἑνωθὲν μετὰ τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ καὶ ἀνασυνταχθέν. Τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1921 ἡ Ι ἑλληνικὴ μεραρχία, βαδίζουσα ἀπὸ Α. πρὸς ἐκδίωξιν τῆς ἐκτάκτου τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἥτις εἰσδύσασα εἰς τὰ νῶτα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς εἶχε καταλάβει τὸ Σιβρὶ Χισάρ, συνήντησεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Ἀντᾶ νταγ-Χαϊδὰρ Καβὰκ (ΝΑ. τοῦ Σιβρὶ Χισάρ) καὶ τὴν ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ, μετὰ βολάς τινας πυροβολικοῦ, ἐκεῖθεν πρὸς τὴν γέφυραν Φεδίογλου. Πρὸς καταδίωξιν τῆς τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ διετέθη τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ καταστρέψῃ τὴν γέφυραν. Προχωρῆσαν τοῦτο ἐκ Μπαλᾶ Χισὰρ (τοῦ Πεσσινοῦντος τῶν ἀρχαίων), ἐσταμάτησεν εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. βορείως τῆς γεφύρας, ὁπόθεν ἀπέστειλε διμοιρίαν πρὸς ἀνατίναξιν τῆς γεφύρας, ἥτις ὅμως δὲν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ της. Δευτέρα προσπάθεια, διὰ μικρῶν αὖθις δυνάμεων, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὡσαύτως ἀπέτυχε, διότι οἱ Τοῦρκοι ἱππεῖς, καταλαβόντες τὰ ὑψώματα, νοτίως τῆς γεφύρας, ἐβάλλον κατὰ τοῦ συνεργείου καταστροφῆς. Τέλος τὴν ἐπομένην, 3 Σεπτεμβρίου 1921, τὸ 1/38 σύνταγμα εὐζώνων ἀπεσύρθη ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Φεδίογλου πρὸς Σιβρὶ Χισάρ, χωρὶς νὰ ἀνατινάξῃ τὴν γέφυραν. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φέεν (van Veen), ***Ὄθων***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (βλ. *Βαινιους*).

φεερὶ (ἡ) (γαλλ. féerie)· βλ. *φαντασμαγορία*.

Φὲζ *[Γεωγρ.]*. Ἡ δευτέρα πρωτεύουσα καὶ μεγαλυτέρα τὸν πληθυσμὸν πόλις τοῦ Μαρόκκου, κειμένη ὑπὸ 34°6'20'' Β πλάτους καὶ 7°14'30'' Δ μήκους. Κάτοικοι 70 000, ἐξ ὧν 3.000 Ἑβραῖοι. Λέγεται ὅτι εἰς παλαιοτέρους καιροὺς ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς εἶχεν ἀνέλθει εἰς 400.000. Κεῖται ἐντὸς καταφύτου καὶ εὐφόρου πεδιάδος, ἐπὶ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Οὐάδι-Φάς, παραποτάμου τοῦ Σεμποῦ, εἰς ὕψος 400 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἦτο ἄλλοτε κέντρον μουσουλμανικῆς

Digitized by Google

δείας, σήμερον ὅμως παρήκμασε πολὺ ἀπὸ ἀπόψεως μορφώσεως. Οι μιναρέδες τῶν περισσοτέρων τζαμίων της εἶναι κρημνισμένοι. Σήμερον χρησιμεύει ὡς δευτέρα καθέδρα τοῦ σουλτάνου. Εἶναι κέντρον ἐμπορικόν, συγκεντροῦσα τὰ πρὸς ἐξαγωγὴν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀποστελλόμενα προϊόντα (δέρματα, μαλλία, μέταξαν). Ἄλλοτε εἶχε καὶ ὑφαντουργίαν, τῆς ὁποίας ε δικὸν προϊὸν ἦσαν τὰ φέσια.

Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 805 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἰδρὶς μπὲν-Ἰδρίς, γενάρχου τῆς ὁμωνύμου δυναστείας. Συνῳκίσθη δὲ ἀρχικῶς μὲν ὑπὸ Ἀράβων μεταναστῶν ἐξ Ἀνδαλουσίας, κατόπιν δὲ καὶ ἐκ Καϊρουάν. Ἐκ τούτου ἡ μεγάλη διαφορὰ τῶν κατοίκων τῶν δύο τμημάτων τῆς πόλεως. Ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ μόνη πρωτεύουσα τοῦ Μαρόκκου, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς δυναστείας τῶν Ἰδρισιδῶν ἡ ταύτην διαδεχθεῖσα τῶν Μαραμποὺτ ἐγκαθιδρύθη εἰς τὴν νοτιώτερον κτισθεῖσαν Μαρακές.

N. M.

Φεζάν, ἢ ***Φεζζὰν*** *[Γεωγρ.]*. Ἐκτεταμένη χώρα τῆς Ἀφρικῆς, νοτίως τῆς Τριπολίτιδος, ἀποτελοῦσα ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἤτοι μέχρι τοῦ 1911, ἰδιαιτέραν διοίκησιν τοῦ βιλαετίου Ταραμπουλοὺς-Γὰρπ (Τριπόλεως). Ἀποτελεῖται ἐξ ἐρήμων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ὀάσεις τινές. Ἐκτείνεται μεταξὺ 18° καὶ 33° Β. πλάτους, 8°—16° Α. μήκους, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 400.000 τετρ. χλμ. Ἕδρα αὐτῆς εἶναι ἡ Μουρτζούκ, κειμένη ὑπὸ 25°55' 16" Β. πλάτους καὶ 11°50' 6" Α. μήκους, εἰς ἀπόστασιν 770 χλμ. ἀπὸ τῆς Τριπόλεως. Σπουδαιότερον κέντρον ἐμπορίου εἶναι ἡ Γάτ.

Τὸ κλῖμα εἶναι τὸ θέρος θερμότατον, ἀνερχόμενον μέχρι 45° Κελσίου ὑπὸ τὴν σκιάν. Ὁ χειμὼν εἶναι δροσερός. Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ Φεζὰν ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἐξορίας πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν καταδίκων. Οἱ κάτοικοι εἶναι Βέρβεροι ἀναμειχθέντες μὲ Αἰθίοπας, ὑπολογίζονται δὲ μέχρι 100 000 (;). Ἀπὸ τοῦ 1912 περιῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ τῆς Τριπόλεως.

Τὸ Φεζὰν εἶναι ἡ *Φαζανία* τῶν ἀρχαίων, οἰκουμένη ὑπὸ τῶν Γαραμάντων τοῦ Ἡροδότου, τοὺς ὁποίους ὑπέταξεν ὁ Ρωμαῖος ἀνθύπατος Κορνήλιος Βάλβος τῷ 19 π. Χ. Μνημεῖα τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως σῴζονται παρὰ τὴν Γκερμᾶ. Ὅταν οἱ Ἄραβες κατέκτησαν τὴν χώραν, τῷ 666 μ. Χ., ηὗρον διαδεδομένον τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις ὅμως ἔκτοτε ἐξέλιπε.

N. M.

Φεζζάρα (Fezzara) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἀλγερίας ἐν τῷ νομῷ Κωνσταντίνης, κειμένη παρὰ τὰ περίχωρα τῆς Μπόν. Ἔχει ποικίλλον βάθος καὶ ἔκτασιν, ἀποτελεῖ δὲ μᾶλλον ἀνθυγιεινὸν ἕλος.

Δ. Χ.

Φειὰ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Αἰγιαλοῦ τῶν Πισατῶν μετὰ τὸν Χελωνάταν, ἀρχὴ τῆς Πισάτιδος, ἀπέχουσα τῆς Ὀλυμπίας 120 σταδίους (*Στράβ.* Η, 343). Καὶ πολίχνη φερώνυμος, Φειὰ ἐπίσης ὀνομαζομένη (*Στεφ. Βυζ.* 661, 11), ἱερὰ κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν καὶ οὐ μακρὰν τοῦ Ἰαρδάνου ποταμοῦ εὑρισκομένη (*Ἰλιὰς* Η, 135). Εἶχε δὲ καὶ νησίον καὶ λιμένα, ὃν οἱ Ἀθηναῖοι ἐχρησιμοποίησαν ὡς ὁρμητήριον πρὸς δῄωσιν τῆς Ἠλείας κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος (431) τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (*Θουκ.* Β, 25), ἀλλ' ἀποτυγχάνοντες, ἐν τέλει τὴν κατέλιπον. Καὶ ὁ μὲν λιμὴν ἐπεχώσθη ἤδη καταστὰς δυσαναγνώριστος, παρὰ τὴν ὕπαρξιν τῶν νησίδων Κόρακας καὶ Τηγάνι. Τῆς πόλεως σῴζεται τὸ φρούριον (πλάτ. 37°42' Β., μηκ. 21°19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Tornese to Venetico), ὅπερ χρησιμοποιηθὲν καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ὑπὸ τῶν Φράγκων ὀνομάζεται νῦν Ποντικόκαστρο, ἀποτελοῦν μετὰ τῶν βουνῶν Μουργιὰ (931 ποδ.) καὶ Κρεμαστὴ (1.165 ποδ.) σπουδαῖα γνωρίσματα διὰ τοὺς παραπλέοντας τὴν ἀκτὴν τῆς Ἤλιδος.

Σ. Ε. Λ.

Φρεϊγ-βολὰν (τό)· τεμάχιον χάρτου ἔντυπον, ἀναγγελία, διαφήμησις εἰς φύλλον (γαλ. feuille volante).

Φειδ—. Τὰ ἀπὸ τούτου ὀνόματα βλέπε ἐν τῇ σειρᾷ τῶν λέξεων *φιδ—*.

Φειδάκι (τό)· ὀρθότ. *φιδάκι* (βλ. λ.).

Φείδας *[Μυθολ.]*. Βοιωτός, εἷς τῶν ἐν Τροίᾳ ἀρχηγῶν, ὑπὸ τὸν Μενεσθέα ἡγεμόνα τῶν Ἀθηναίων (Ἰλ. Ν, 691).

Α. Θ. Σ.

Φείδι (τό)· ὀρθότ. *φίδι* (βλ. λ.).

Φειδίας. Ὁ μέγιστος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γλυπτῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Χαρμίδου, ἀδελφὸς ἢ ἀνεψιὸς ἢ ἀδελφός τοῦ ζωγράφου καὶ γλύπτου Παναίνου, ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης ζωγράφου Πλειστσινέτου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ς' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἡ χρονολογία αὕτη τῆς γεννήσεως τοῦ Φειδίου τεκμαίρεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Πλίνιος θέτει ὡς χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Φειδίου τὴν 83ην Ὀλυμπιάδα (443 π. Χ.), ἐκ τοῦ ὅτι ὁ καλλιτέχνης ὑπῆρξεν ὁ ἐπόπτης τῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως τοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους ἱδρυθέντος Παρθενῶνος (438 π. Χ.) καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰκονίζετο ἐν ἀναγλύφῳ ἡ μάχη μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀμαζόνων, ὁ Φειδίας παρέστησε καὶ τὸν ἑαυτόν του μεταξὺ τῶν μαχομένων Ἀθηναίων ὡς πρεσβύτην θαλερόν, λαμβάνοντα ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν μάχην. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων ὁ μὲν Müller θέτει ὡς χρόνον τῆς γεννήσεως τοῦ Φειδίου τὴν 73ην Ὀλυμπιάδα (484 π. Χ.), ὁ Thiersch τὴν 67—68ην Ὀλυμπιάδα (508), ὁ δὲ Brunn καὶ ἄλλοι τοὺς χρόνους τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος (491—490 π. Χ.). Γόνος οἰκογενείας καλλιτεχνῶν ὁ Φειδίας, ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ζωγραφικήν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος καὶ ὡς μαρτυροῦσιν οἱ ζωγραφικοὶ διάκοσμοι τῶν μεγάλων του πλαστικῶν ἔργων καὶ ἡ ἐποπτεία του ἐπὶ τῆς ἐργασίας ἄλλων ζωγράφων, ὅπως τοῦ ἀδελφοῦ του Παναίνου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνειργάζετο. Ἐνωρὶς ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν τέχνην ταύτην καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν γλυπτικήν, μαθητεύσας, τὸ πρῶτον, παρὰ τῷ συμπατριώτῃ αὐτοῦ Ἡγίᾳ, ὡς ἀναφέρει Δίων ὁ Χρυσόστομος. Μετὰ τὸν Ἡγίαν δεύτερος διδάσκαλος τοῦ Φειδίου ὑπῆρξε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Ἀγελάδας. Παρ' αὐτῷ ἐμαθήτευσεν ὁ Φειδίας εἴτε ἐν Ἀθήναις, ὡς φρονεῖ ὁ Müller, ὅταν ὁ Ἀγελάδας εὑρίσκετο ἐκεῖ, μετακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς τεχνικὸς σύμβουλος διὰ τὴν μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἀνοικοδόμησιν τῶν Ἀθηνῶν, εἴτε ἐν Ἄργει, ὡς φρονεῖ ὁ Brunn, ὅταν ἡ Ἀττικὴ εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Περσῶν, πολλαὶ δὲ ἀθηναϊκαὶ οἰκογένειαι μετενάστευσαν εἰς Ἄργος. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην στηρίζει ὁ Brunn καὶ ἐπὶ τῆς μνείας τοῦ Παυσανίου, καθ' ἣν τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Πελλήνῃ τῆς Ἀχαΐας ἦτο ἔργον τοῦ Φειδίου, προγενέστερον τῶν χρυσελεφαντίνων ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ἐποίησεν οὗτος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν Πλαταιαῖς. Ἡ παράδοσις αὕτη τῆς παρὰ τῷ Ἀγελάδᾳ μαθητείας τοῦ Φειδίου παρουσιάζει χρονολογικὰς δυσκολίας καὶ καταντᾷ ἀπίθανος· ἀλλ' ἂν δὲν εἶναι ἱστορικῶς ὀρθή, εἶναι ὅμως κριτικῶς ἀκριβής, ὡς χαρακτηρίζουσα γενικῶς μὲν τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀργείας τεχνοτροπίας ἐπὶ τῆς ἀττικῆς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, εἰδικῶς δὲ ὡς δεικνύουσα τὴν σοβαρότητα καὶ ἀξιοπρέπειαν τῆς πελοποννησιακῆς τέχνης, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη εἶναι ἔκδηλα ἐπὶ τῶν ἡσύχων καὶ ἠρέμων γυμνῶν μορφῶν τῶν γλυπτῶν τοῦ Φειδίου ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νευρώδη ἀκρίβειαν, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν ἀττικὴν τεχνοτροπίαν τοῦ πρώτου αὐτοῦ διδασκάλου Ἡγίου. Τὴν διπλῆν ταύτην μαθητείαν τοῦ Φειδίου ἐν τῇ πλαστικῇ τέχνῃ φανερώνουσι τὰ πρώϊμα αὐτοῦ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐποίησεν ἄλλα μὲν ἐν Ἀττικῇ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ὡς τὴν χαλκίνην Ἀθηνᾶν Πρόμαχον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν Ἀθηνᾶν Ἀρείαν ἐν Πλαταιαῖς καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς σύμπλεγμα τῶν Ἀθηναίων ἡρώων, κατασκευασθέντα ἐκ τῶν λαφύρων τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, ἄλλα δὲ ἐν Πελοποννήσῳ (ἐν Πελλήνῃ μὲν τῆς Ἀχαΐας τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν Ἤλιδι δὲ τὸ ἐπίσης χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης Οὐρανίας). Τὰ ἔργα ταῦτα ἐποιήθησαν κατὰ τὴν διακυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κίμωνος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 472 μέχρι 460 π. Χ. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Κίμωνος καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Περικλέους (460 π. Χ.) ἀρχίζει ἡ δευτέρα περίοδος τῆς καλλιτεχνικῆς δράσεως τοῦ Φειδίου, ἡ περίοδος, ἥτις συμπίπτει πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς τέχνης του.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Φειδίας ἀναπτύσσει ὅλην τὴν δύναμιν τῶν καλλιτεχνικῶν αὐτοῦ ἱκανοτήτων. Ἀφορμὴν ἔδωκεν εἰς τὸν Φειδίαν ἡ ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἀνάθεσις εἰς αὐτὸν τῆς γενικῆς ἐπιστασίας τῶν ἔργων ἰδίᾳ μάλιστα τῆς καλλιτεχνικῆς διακοσμήσεως τῶν κτισμάτων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ δὴ τοῦ Παρθενῶνος. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ Φειδίας τοιαύτην ἐξουσίαν εἶχε κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῶν κτισμάτων, ὥστε «πάντα ἦν σχεδὸν ἐπ' αὐτῷ, πάντων ἐπίσκοπος ἦν καὶ πᾶσιν ἐπεστάτει τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περικλέους». Ἐπὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Πλουτάρχου στηριζόμενοι οἱ ἀρχαιολόγοι παραδέχονται, ὅλοι σχεδόν, ὅτι τὰ ἀγάλματα τῶν ἀετωμάτων καὶ οἱ γλυπτικοὶ πίνακες τῶν μετοπῶν καὶ τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος εἶναι προϊόντα τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Φειδίου, ἂν μὴ καὶ τῆς σχεδιαγραφήσεως αὐτοῦ, ἔνια δὲ τούτων καὶ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐκτελέσεως. Βεβαίως ὁ πλαστικὸς πλοῦτος τῶν 92 μετοπῶν, τῶν 50 περίπου κολοσσιαίων ἀγαλμάτων τῶν ἀετωμάτων καὶ τῆς ἐξ 150 περίπου μέτρων ἀποτελουμένης συνεχοῦς ἀναγλύπτου ταινίας τῆς ζωφόρου, ἀποκλείει τὴν δυνατότητα τῆς ὑφ' ἑνὸς ἀνθρώπου ἔστω καὶ ἁπλῆς ἰχνογραφήσεως αὐτῶν. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων τούτων τὰ πλέον περίβλεπτα—ὡς πολλὰ ἀγάλματα τῶν ἀετωμάτων, ἴσως δὲ καὶ τὰ γειτονικὰ πρὸς τὰ ἀετώματα μέρη τῆς ζωφόρου—φέροντα ἀμεσώτερον ὅλων τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς φειδιακῆς τέχνης, πρέπει νὰ ἦσαν ἢ ἄμεσα δημιουργήματα τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐπίβλεψιν. Ἐὰν τὰ ἀρχαῖα κείμενα οὐδεμίαν ποιοῦσι σαφῆ μνείαν περὶ τοῦ γλύπτου ἢ τῶν γλυπτῶν τοῦ πλαστικοῦ κόσμου τοῦ Παρθενῶνος, μετὰ θαυμασμοῦ ὅμως καὶ ἀφειδῶν ἐγκωμίων ὁμιλοῦσι περὶ τοῦ Φειδίου ὡς τοῦ δημιουργοῦ τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐν τῷ Παρθενῶνι κατὰ τὸ ἔτος 438 π. Χ., ἐπὶ ἄρχοντος Θεοδώρου. Τὸ ὑπέροχον ὅμως τοῦτο προϊὸν τῆς τέχνης τοῦ Φειδίου, παρὰ τὴν δόξαν, ἣν τῷ προσεκόμισεν, ἐγένετο αἰτία νὰ δοκιμάσῃ ὁ μέγας καλλιτέχνης καὶ πολλὰς πικρίας. Πολιτικοὶ ἐχθροὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Περικλέους κατηγόρησαν αὐτόν, διὰ μηνύσεως τοῦ ἐκ τῶν τεχνιτῶν του Μέμνωνος, ὅτι ὑπεξῄρεσε μέρος τοῦ ἐλεφαντοστοῦ. Τὴν κατηγορίαν ταύτην εὐκόλως ἀνῄρεσεν ὁ Φειδίας· ἀλλ' οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ Περικλέους, μένεα πνέοντες κατὰ τοῦ ὑπερόχου τούτου συνεργάτου του, κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, μηνύσαντες τὸν Φειδίαν καὶ ἐπὶ ἀσεβείᾳ, ὡς βεβηλώσαντα δῆθεν τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγάλματος τῆς Παρθένου διὰ τῆς ἀπεικονίσεως ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τῆς θεᾶς τῆς ἑαυτοῦ μορφῆς καὶ τῆς τοῦ Περικλέους. Ὁ Φειδίας τότε κατεδικάσθη, καὶ κατὰ μὲν τὸν Πλούταρχον, στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ Θεοπόμπου, φυλακισθεὶς ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ εἴτε ἐξ ἀσθενείας εἴτε πιὼν δηλητήριον, τὸ ὁποῖον ἔδωκαν εἰς αὐτὸν ἐχθροὶ τοῦ Περικλέους. Κατ' ἄλλους ὅμως δὲν συνελήφθη τότε, ἀλλ' ἢ κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν ἢ φυγαδευθεὶς ὑπὸ τοῦ Περικλέους κατέφυγεν εἰς Ἤλιδα, ἐκεῖ δέ, ἀφοῦ ἐποίησε τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Ἠλείων, καταδικασθεὶς εἰς θάνατον διὰ δευτέραν φορὰν καὶ διὰ παρομοίαν αἰτίαν. Ἐκ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων τούτων περὶ τῆς τύχης ἢ τῆς περαιτέρω σταδιοδρομίας τοῦ Φειδίου πληροφοριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐγεννήθη παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις τὸ πρόβλημα: ποῖον ἐκ τῶν δύο μεγάλων ἔργων τοῦ Φειδίου, τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, εἶναι προγενέστερον. Αἱ γνῶμαι, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐδιχάσθησαν. Καὶ ἄλλοι μὲν τούτων, ἐν οἷς ὁ G. Loeschcke, H. Schrader καὶ ὁ Ch. Picard φρονοῦσιν ὅτι ὁ Φειδίας πρῶτον ἐφιλοτέχνησε τὸν Ὀλύμπιον Δία, παραμείνας ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Κίμωνος μέχρι τοῦ 446 π. Χ., ὁπότε ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνέλαβε, τῇ ἐντολῇ τοῦ Περικλέους, τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς χρυσελεφαντίνου Ἀθηνᾶς καὶ ὅτι, συνεπῶς, οὐδέποτε πλέον ἐγκατέλειψε τὰς Ἀθήνας ἀλλ' ἀπέθανεν ἐκεῖ, ἴσως ἐν τῇ φυλακῇ. Τὰ σημαντικώτερα τῶν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης εἶναι ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐπερατώθη τῷ 456 π. Χ. καὶ ὅτι εἶναι παράλογον νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οἱ Ἠλεῖοι ἐνεπιστεύθησαν τὸ παμμέγιστον ποσὸν τῶν πολυτίμων ὑλικῶν πρὸς κατασκευὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἰς καλλιτέχνην καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς πατρίδος του ἐπὶ ἱεροσυλίᾳ. Ἐξ ἄλλου, προσθέτουσιν οὗτοι, καὶ ἡ πληροφορία ὅτι μετὰ τὴν καταδίκην του ἐν Ἀθήναις κατέφυγεν ὁ καλλιτέχνης, ὡς εἰς ἄσυλον, εἰς Ἤλιδα, φανερώνει, ἂν εἶναι ἀληθές, τὸ φιλικὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ Φειδίας δημιουργήσει ἐκεῖ ἐκ τῆς πρότερον ἐν Ὀλυμπίᾳ παραμονῆς του διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ χρυσελεφαντίνου ἔργου του. Οἱ ἀντιγνωμοῦντες ὅμως εἰς τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν ἀρχαιολόγοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ O. Müller, νομίζουσιν ὅτι ὁ Φειδίας εἰργάσθη ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 438 π. Χ., ὁπότε καὶ καθιερώθη τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Ὀλυμπίαν, ἔνθα παραμείνας ἀπὸ τοῦ 438 μέχρι τοῦ 432 π. Χ. καὶ φιλοτεχνήσας τὸν Ὀλύμπιον Δία, ἐπέστρεψε τῷ 432 π. Χ. εἰς Ἀθήνας καὶ τότε, καταδικασθείς, ἐτελεύτησε τὸν βίον του ἐν φυλακῇ. Τὴν γνώμην των ταύτην στηρίζουσι καὶ ἐπὶ χωρίου τινὸς τοῦ Ἀριστοφάνους, καθ' ὃ ἡ καταδίκη τοῦ Φειδίου συνδέεται μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (431 π. Χ.). Τέλος, ἄλλοι ἀρχαιολόγοι, ἐν οἷς ὁ Brunn καὶ ὁ Lechat, παραδέχονται ὅτι ὁ Φειδίας εἰργάσθη πρῶτον ἐν Ἀθήναις μέχρι τῆς καθιερώσεως τῆς Παρθένου τῷ 438 π. Χ., ὅτε ἄμεσος ἐπηκολούθησεν ἡ καταδίκη του, καὶ ὅτι τότε ἢ ἐξωρίσθη ἢ φυγαδευθεὶς ἀπέδρασε καὶ κατέφυγεν εἰς Ὀλυμπίαν, ἔνθα ἐπεδόθη εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τέλος ἀπέθανεν ἐκεῖ, μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ταῦτα παραδεχόμενοι βασίζονται, πλὴν ἄλλων, καὶ ἐπὶ τοῦ συλλογισμοῦ ὅτι οἱ Ἠλεῖοι οὐδέποτε θὰ ἀνέθετον τὴν κατασκευὴν ἀγάλματος, τὸ ὁποῖον ἐξεπροσώπει διὰ τὸ πανελλήνιον τὴν ὑψίστην ἔκφανσιν τοῦ ἐθνικοῦ θεοῦ ἐν τῷ κοινῷ ἱερῷ τοῦ ἔθνους, εἰς καλλιτέχνην, καὶ μάλιστα Ἀθηναῖον καὶ ὄχι Πελοποννήσιον, ὅστις διὰ τῆς προτέρας αὐτοῦ καλλιτεχνικῆς δράσεως δὲν θὰ εἶχεν ἀναδειχθῆ ὑπέρτερος παντὸς ἄλλου γλύπτου, ὅπως ἦτο πλέον ὁ Φειδίας μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, διὰ τὸ ὁποῖον ἀπέσπασε τὸν θαυμασμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπέκτησε τὴν πανελλήνιον φήμην, ἣν ἀσφαλῶς δὲν ἠμαύρωσεν ἡ ἕνεκα πολιτικῶν λόγων ἐκτοξευθεῖσα κατ' αὐτοῦ συκοφαντία ἐπὶ ἱεροσυλίᾳ. Τὴν τελευταίαν ταύτην γνώμην ἐπιρρωννύουσι καὶ αἱ μαρτυρίαι

Digitized by Google

ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ δὴ τοῦ Παυσανίου, ὅστις ἀφ' ἑνὸς λέγει ὅτι τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Φειδίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι οἱ Ἠλεῖοι ἐτίμησαν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Φειδίου μὲ τὸ ἀξίωμα τῶν φαιδρυντῶν, ἤτοι τῶν καθαριστῶν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός. Ὁ Φειδίας, λοιπόν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐν Ὀλυμπίᾳ διῆλθεν οἰκογενειακῶς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς δράσεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν τρίτην καλλιτεχνικὴν περίοδον. Κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διὸς ὁ Φειδίας εἰργάζετο ἐν ἐργαστηρίῳ ἐντὸς τῆς Ἄλτεως, τὸ ὁποῖον διετηρεῖτο ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου, εἶχε δὲ πλησίον του καθ' ὅλην τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ Ἤλιδι δρᾶσίν του οὐχὶ μόνον τὸν ἀδελφόν του Πάναινον, ὡς συνεργάτην του, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν σπουδαιοτέρων του μαθητῶν, ὅπως τὸν Κολώτην, τὸν Ἀλκαμένην, τὸν Ἀγοράκριτον καὶ ἄλλους, μετὰ τῶν ὁποίων συνεργαζόμενος ἐπλήρωσε τὴν Ἤλιδα καλλιτεχνικῶν προϊόντων.

Ἔργα Τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου τούτου καλλιτέχνου, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ τὰ ὁποῖα δυστυχῶς δὲν διεσώθησαν, εἶναι πάμπολλα. Σῴζονται ὅμως ἀρκετὰ ἀντίγραφα αὐτῶν, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινά, ἔστω καὶ ἀμυδράν, τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Φειδίου. Τὰ μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἔργα τοῦ Φειδίου — ἀγάλματα θεῶν καὶ ἡρώων, κρατικὰ δημιουργήματα καὶ ζωγραφικὰ καλλιτεχνήματα—ὡς καὶ τὰ σῳζόμενα ἀντίγραφα εἶναι, κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν, τὰ ἑξῆς:

Α') *Ἀγάλματα Θεῶν*. 1) Ἡ Ἀρεία Ἀθηνᾶ. Ἐπίχρυσον ἀκρόλιθον ξόανον, ἤτοι ξύλινος κορμὸς κεκαλυμμένος ὑπὸ σφυρηλατημένων χρυσῶν ἐλασμάτων μὲ προσθέτους ἐπ' αὐτοῦ τὴν κεφαλήν, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐκ πεντελησίου μαρμάρου Κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὸ ἀκρόλιθον τοῦτο, πρώϊμον ἔργον τοῦ Φειδίου, ἦτο ἱδρυμένον ἐν τῷ ἐν Πλαταιαῖς ὁμωνύμῳ ἱερῷ, κατασκευασθὲν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, ὀλίγον δ' ὑπελείπετο εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ἔργου τοῦ Φειδίου, τῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν χαλκίνης Ἀθηνᾶς. Ἀπομίμησις τοῦ ἀγάλματος τούτου θεωρεῖται ἡ μορφὴ τῆς Ἀρείας Ἀθηνᾶς ἡ ἀπεικονιζομένη ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Κοπεγχάγης ἀποκειμένου μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ παριστῶντος τὸν φόνον τοῦ Αἰγίσθου ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου ἢ εἰκὼν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κρατῆρος Medicis, ἔνθα εἰκονίζεται ἡ κρίσις τῆς Ἀρείας Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἄρεως ἐναντίον τῆς Πρόκριδος, φονευθείσης ὑπὸ τοῦ Κεφάλου. Ὁ H. Lechat ὅμως δὲν παραδέχεται ὅτι τὸ ἀκρόλιθον ἐκεῖνο ἔργον τῶν Πλαταιῶν ἦτο ἔργον τοῦ Φειδίου.

2) Ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Ἤλιδος Χρυσελεφάντινον ἄγαλμα, ἱδρυμένον ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἠλείων. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἔφερεν ἐπὶ τοῦ κράνους, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἀλεκτρυόνα. Κατὰ τὸν Πλίνιον τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἦτο ἔργον τοῦ Κολώτου, ἀλλ' ἡ μνεία τοῦ Παυσανίου καὶ ἡ πληροφορία ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀσπίδος τῆς θεᾶς ἦτο ἐζωγραφισμένον ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φειδίου Παναίνου ἀποδεικνύουσιν αὐτὸ μᾶλλον ἔργον τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ Κολώτου καὶ ἔργον, προφανῶς, τῆς τρίτης καλλιτεχνικῆς περιόδου τοῦ καλλιτέχνου. Ἐξ ἑνὸς μαρμαρίνου ἀγάλματος Ἀθηνᾶς, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἤλιδος (χωρίον Καλύβια) καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντίγραφον τῆς λεγομένης Ἀθηνᾶς τῶν Μεδίκων, ἀρχαιολόγοι τινὲς παραδέχονται ὅτι τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς τῶν Μεδίκων εἶναι ἀντίγραφον τῆς φειδιακῆς Ἀθηνᾶς τῆς Ἤλιδος.

3) Ἡ Ἀθηνᾶ Λημνία. Χάλκινον ἄγαλμα ὀνομασθὲν οὕτω, κατὰ Παυσανίαν, διότι Ἀθηναῖοι κληροῦχοι τῆς Λήμνου ἀφιέρωσαν τοῦτο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (451—447). Κατὰ τὸν Ἱμέριον, τὸ φειδιακὸν τοῦτο ἔργον παρίστα τὴν θεὰν οὐχὶ πλέον πολεμικὴν καὶ ἐξωπλισμένην, ἀλλ' εἰρηνικήν, ὡραίαν παρθένον μὲ ἐρύθημα ἐπὶ τῆς παρειᾶς. Ὁ Λουκιανός, ἐξαίρων τὸ περίγραμμα τοῦ προσώπου, τὴν ἁπαλότητα τῶν παρειῶν αὐτῆς καὶ τὸ σύμμετρον τῆς ρινός, θαυμάζει τὴν ὡραιότητα τῆς Λημνίας Ἀθηνᾶς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων τούτων περιγραφῶν ὁ Furtwängler ἀνεγνώρισε μαρμάρινα ἀντίγραφα τοῦ ἐξαφανισθέντος τούτου ἔργου εἰς ἓν ἄγαλμα καὶ ἕνα κορμὸν τοῦ μουσείου τῆς Δρέσδης καὶ εἰς μίαν κεφαλὴν τοῦ μουσείου τῆς Βολωνίας. Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου ἀναπαράστασιν εἰς γύψινον ὁμοίωμα ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Στρασβούργου, ἡ Λημνία Ἀθηνᾶ ἦτο περίπου φυσικοῦ μεγέθους καὶ παρίστατο ὀρθία καὶ ἀσκεπής, ἄνευ ἀσπίδος, μὲ τὴν αἰγίδα ὡς καλύπτραν κρατουμένην ἐπὶ τοῦ στήθους διὰ πόρπης, μὲ τὸ κράνος ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ μὲ τὸ δόρυ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὡς στήριγμα.

4) Ἡ Παρθένος Ἀθηνᾶ. Τὸ χρυσελεφάντινον λατρευτικὸν ἄγαλμα τῆς θεᾶς ἐν τῷ Παρθενῶνι τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ πολύτιμον ἀνάθημα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Παυσανίου, τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Μαξίμου Τυρίου, ἀλληλοσυμπληρούσας τὴν περιγραφήν, τὸ περίφημον τοῦτο ἄγαλμα, ὕψους 26 πήχεων (12 σχεδὸν μέτρων), παρίστα τὴν θεὰν ὀρθίαν, φοροῦσαν χιτῶνα ποδήρη καὶ φέρουσαν ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς κράνος κεκοσμημένον δι' εἰκόνος Σφιγγὸς ἐν τῷ μέσῳ καὶ γρυπῶν

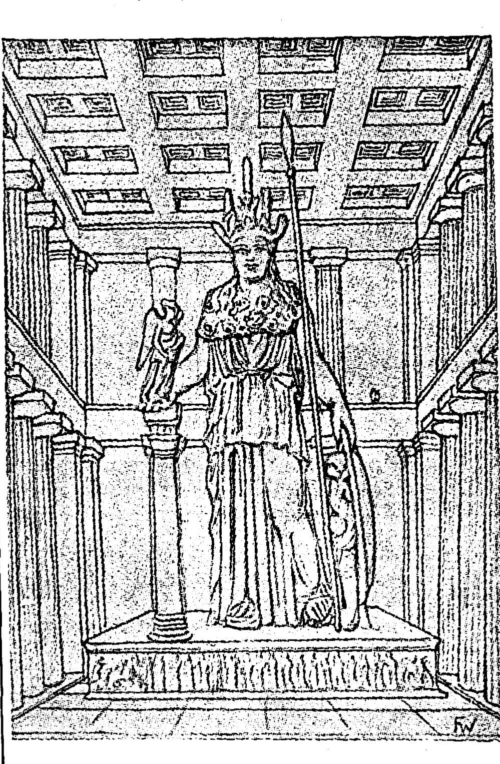

Ἀναπαράστασις τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς ἐν τῷ Παρθενῶνι.

ἑκατέρωθεν, ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους αἰγίδα κεκοσμημένην ἐν τῷ μέσῳ διὰ κεφαλῆς Μεδούσης. Ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ ἐκράτει ἡ θεὰ Νίκην τεσσάρων πήχεων (1 μ. 80) καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ δόρυ. Παρὰ τοὺς πόδας ἔκειτο δράκων, ὁ Ἐριχθόνιος, καὶ ἐπὶ τοῦ

Ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Βαρβακείου.
[Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.]

ἐδάφους ἐστηρίζετο ἡ ἀσπίς, 5 μ. περίπου διαμέτρου, κεκοσμημένη ἐσωτερικῶς μὲν διὰ γραπτῆς, πιθανώτατα, παραστάσεως τῆς μάχης τῶν θεῶν καὶ τῶν γιγάντων, ἐξωτερικῶς δὲ δι' ἐγγλύπτου παραστάσεως ἀμαζονομαχίας. Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ταύτῃ παραστάσει εἰκονίζετο, κατὰ Πλούταρχον, καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Φειδίου ὡς φαλακροῦ πρεσβύτου ὑψοῦντος διὰ τῶν δύο χειρῶν λίθον κατὰ τῶν Ἀμαζόνων, καὶ ἡ τοῦ Περικλέους κραδαίνοντος ἐν τῇ χειρὶ δόρυ. Διὰ γλυπτῶν ἐπίσης παραστάσεων ἐκοσμοῦντο καὶ τὰ παχέα πέλματα τῶν πραστίων τυρρηνικῶν πεδίλων τῆς θεᾶς, ἐφ' ὧν εἰκονίζετο ἡ μάχη τῶν Λαπιθῶν καὶ τῶν Κενταύρων, ὡς καὶ ἡ βάσις τοῦ ἀγάλματος, περὶ τῆς ὁποίας παρίστατο ἡ γένεσις τῆς Πανδώρας ἐν τῷ μέσῳ εἴκοσι θεῶν. Τὸ ἄγαλμα, ὡς χρυσελεφάντινον, ἦτο ξύλινος πυρὴν ἢ σκελετὸς συνηρμοσμένος ἐκ ξύλων καὶ μεταλλίνων συνδέσμων. Ἐπὶ τοῦ πυρῆνος τούτου ἦσαν προσηρμοσμένα καταλλήλως, καλύπτοντα αὐτόν, ἐλάσματα χρυσοῦ σφυρηλατημένα πρὸς δήλωσιν τῶν ἐνδεδυμένων μερῶν τοῦ σώματος καὶ πλάκες ἐλεφαντοστοῦ (φολίδες) ἐπεξειργασμέναι πρὸς παράστασιν τῶν γυμνῶν μερῶν. Οὕτω, πρόσωπον, χεῖρες καὶ πόδες καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης ἢ τὸ Γοργόνειον τὸ ἐπὶ τῆς αἰγίδος, τὰ γυμνὰ μέρη τῆς Νίκης ἦσαν ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐκαλύπτοντο διὰ χρυσοῦ. Κατὰ τὸν Πλίνιον ὅμως ἡ ἐπὶ τοῦ κράνους σφίγξ ἦτο χαλκίνη, κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν ἦσαν ἐκ πολυτίμου λίθου. Τὸ βάθρον ἦτο βεβαίως ἐκ μαρμάρου, ἀλλ' αἱ κοσμοῦσαι αὐτὸ παραστάσεις τῆς γενέσεως τῆς Πανδώρας ἦσαν ὡσαύτως χρυσαῖ καὶ προσηλωμέναι ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ ἄγαλμα ἀφιερώθη τῷ 438 π. Χ., ἦτο δὲ ἱδρυμένον ἐν τῷ βάθει τοῦ σηκοῦ, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐκ πωρίνων λίθων ἐστρωμένη καὶ σῳζομένη θέσις, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ἡ βάσις, περιεφράσσετο δὲ διὰ κιγκλιδωμάτων, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἔκαιεν ἑπτάφωτος χρυσῆ λυχνία. Οὕτω τὸ λατρευτικὸν τοῦτο ἄγαλμα τοῦ Παρθενῶνος παριστάνον τὴν πολιοῦχον τῶν Ἀθηνῶν θεὰν ὡπλισμένην καὶ ἐστολισμένην, μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μὲ τὸ ὑπεράνθρωπον μεγαλεῖόν της, εἰρηνικὴν μέν, ἀλλὰ καὶ ἕτοιμον εἰς μάχην μὲ τὴν ἀχώριστον Νίκην, ὤρθουτο ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὡς σύμβολον τῆς δυνάμεως, τοῦ πλούτου καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ περίφημον τοῦτο ἄγαλμα ὑπέστη τῷ 396 π. Χ. μετασκευὴν κατὰ τὴν βάσιν, ὡς ἀναφέρει ἐπιγραφή τις, ἀφῃρέθη δ' αὐτοῦ, κατὰ Παυσανίαν, καὶ ὁ περιαιρετὸς κόσμος ὑπὸ τοῦ τυράννου Λαχάρους κατὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ τῷ 296 π. Χ. Τὸ ἄγαλμα παρέμεινεν ἐν τῇ θέσει του μέχρι τοὐλάχιστον τοῦ 375 μ. Χ., ὡς μνημονεύει ὁ Ζώσιμος, ἔκτοτε δὲ ἐξηφανίσθη, μετενεχθέν, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἰδέαν τοῦ ἐξαφανισθέντος τούτου ἀριστουργήματος τοῦ Φειδίου καὶ βάσιν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀρχαίων περιγραφῶν αὐτοῦ δίδουσι πολλὰ σῳζόμενα ἀντίγραφα τοῦ ἀγάλματος ἢ μόνον τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Τὸ σπουδαιότερον τούτων εἶναι τὸ εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Βαρβακείου μαρμάρινον ἀγαλμάτιον (ὕψους 0.95 μ.), τὸ ὁποῖον φανερώνει ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ ἐκράτει τὴν Νίκην ἐν τῇ δεξιᾷ στηριζομένῃ ἐπὶ κίονος. Ἕτερον ἀντίγραφον εἶναι τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Λένορμαν, τὸ ὁποῖον, καίτοι ἡμιτελές, διατηρεῖ τὴν γλυπτὴν παράστασιν τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς βάσεως, ἐνῷ τὸ τοῦ Βαρβακείου ἀγαλμάτιον τὴν παραλείπει. Λεπτομερεστέραν ἰδέαν τῆς ἐκφράσεως τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ κόσμου αὐτῆς παρέχουσιν ἡ κεφαλὴ μαρμαρίνου ἀγάλματος εὑρεθεῖσα ἐν Περγάμῳ καὶ ἀποκειμένη νῦν ἐν Βερολίνῳ ὡς καὶ ὁ περίφημος σφραγιδόλιθος τοῦ Ἀσπασίου, ὁ εὑρισκόμενος ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βιέννης. Εὐκρινεστέραν εἰκόνα τῆς ἐξωτερικῆς παραστάσεως τῆς ἀσπίδος δίδει μαρμάρινον ἀντίγραφον ἀποκείμενον ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ.

5) Ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Πελλήνης. Χρυσελεφάντινον ἄγαλμα καὶ ἓν τῶν πρωϊμωτέρων ἔργων τοῦ Φειδίου, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας. Ἦτο ἱδρυμένον ἐν τῷ ἐν Πελλήνῃ τῆς Ἀχαΐας ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς.

6) Ἡ Ἀθηνᾶ Πρόμαχος. Κολοσσικὸν χάλκινον ἄγαλμα ὕψους 7 μ. περίπου, ἱδρυμένον ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἀνάθημα τοῦ ἄστεως τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἵστατο μεταξὺ τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ὑπολείμματα τῆς βάσεως ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1840 γενομένας ἀνασκαφάς, ἐκ τῆς θέσεως τῆς ὁποίας συνάγεται τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ αὕτη ἵστατο ἐκεῖ ἀντιμετωπίζουσα τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως ἐκ τῶν Προπυλαίων. Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου καὶ τὰς εἰκόνας τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ ἀρχαίων νομισμάτων τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ἄγαλμα παρίστα τὴν Ἀθηνᾶν ὡς ἔνοπλον φρουρὸν τῆς πόλεως, ὀρθίαν, κρανοφόρον καὶ ἢ κρατοῦσαν τὴν ἀσπίδα τῇ ἀριστερᾷ καὶ ὑψοῦσαν τὸ δόρυ διὰ τῆς δεξιᾶς ἢ στηρίζουσαν ἀμφότερα ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὁ Παυσανίας προσθέτει ὅτι ἡ ἀσπὶς ἔφερε τορευτικὴν παράστασιν τῆς μάχης τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους, ἔργον τοῦ τορευτοῦ Μυὸς κατὰ σχεδιαγράφημα τοῦ ζωγράφου Παρρασίου, καὶ ὅτι ὁ λόφος τοῦ κράνους καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἦσαν ὁρατὰ ἀπὸ τῆς θαλάσσης

Digitized by Google

νίου. Τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κίμωνος δρᾶσιν τοῦ Φειδίου (470—460 π Χ) Πιθανὰ ἀντίγραφα θεωροῦνται ὁ κορμὸς Medicis ἢ ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Ingres, μικρὸν χάλκινον ἀγαλμάτιον ἐν Βοστώνη, καὶ ὅμοιον τοιοῦτον τῆς συλλογῆς τοῦ Eichthal.

7) Ἀπόλλων ὁ Παρνόπιος (τῶν ἀκρίδων). Χάλκινον ἄγαλμα ἱδρυμένον πέραν τοῦ Παρθενῶνος, ὡς λέγει ὁ Πανσανία..

8) Ἀφροδίτη ἡ Οὐρανία τῶν Ἀθηνῶν. Ἄγαλμα ἐκ παρίου μαρμάρου, ἱδρυμένον ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἱερῷ πλησίον τῆς Βασιλείου Στοᾶς ὑπὲρ τὸν Κεραμεικόν, ὡς μνημονεύει ὁ Παυσανίας. Ὁ Η. Lechat ἀποκλείει τὴν φειδιακὴν πατρότητα τοῦ ἔργου.

9) Ἀφροδίτη ἡ Οὐρανία τῆς Ὀλυμπίας. Χρυσελεφάντινον ἄγαλμα, ἱδρυμένον ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ναῷ, κειμένῳ ὄπισθεν τῆς στοᾶς τῆς Κερκύρας, οὐχὶ μακρὰν τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἡ Ἀφροδίτη αὕτη παρίστατο ἔχουσα τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ χελώνης, συμβολιζούσης πιθανῶς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἠλείας Χελωνάταν. Ἔργον, πιθανῶς, ἀπὸ τοῦ 438 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν. Πιθανὸν ἀντίγραφον θεωρεῖται ἄγαλμα Ἀφροδίτης μὲ χελώνην εὑρεθὲν ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀποκείμενον νῦν ἐν Βερολίνῳ.

10) Ὁ Ἑρμῆς. Μαρμάρινον ἄγαλμα, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἱδρυμένον κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἐν Θήβαις Ἰσμηνίου λόφου καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος.

Μαρμάρινον ἀντίγραφον τῆς ἀσπίδος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

11) Ὁ Ζεὺς τῆς Ὀλυμπίας Τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ πολύτιμον ἀνάθημα τῶν Ἠλείων καὶ τὸ τελευταῖον, πιθανώτατα, ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου. Κατὰ τὰς περιγραφὰς ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἰδίως τοῦ Παυσανίου, ὡς καὶ κατὰ τὰς σχετικὰς παραστάσεις ἐπὶ νομισμάτων τῶν Ἠλείων, τὸ περίφημον τοῦτο ἄγαλμα παρίστα τὸν Δία καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ κρατοῦντα ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ Νίκην, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σκῆπτρον. Τὸ ἄγαλμα, ὡς χρυσελεφάντινον, εἶχε τὴν κεφαλήν, τὸν κορμόν, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, τὴν δὲ κόμην, τὴν γενειάδα, τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ σανδάλια ἐν χρυσοῦ. Τὴν κεφαλὴν ἐκόσμει χρυσοῦς στέφανος ἐν σχήματι κλάδου ἐλαίας, ἡ κόμη ἔπιπτεν ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ κατὰ πυκνοὺς πλοκάμους, τὸ δὲ πρόσωπον εἶχε σοβαράν, ἀλλὰ μειλιχίαν καὶ ἤρεμον ἔκφρασιν. Ἡ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κρατουμένη ὀρθία Νίκη ἦτο ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλεφαντοστοῦ, τὸ δὲ σκῆπτρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζετο ἡ ἀριστερά, ἔφερεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀετὸν καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ μεταλλικῶν ποικιλμάτων. Τὸ χρυσοῦν ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἄφηνε γυμνὸν μέγα μέρος τοῦ ἄνω σώματος καὶ συνεπτύσσετο μεταξὺ τῶν κνημῶν χωρὶς νὰ πίπτῃ εἰς τοὺς πόδας, ἐκοσμεῖτο διὰ παραστάσεων ζῳδίων καὶ κρίνων. Τὰ χρυσᾶ σανδάλια δὲν ἔφερον, φαίνεται, ἰδιαίτερον κόσμον, ὑπὸ τοὺς πόδας ὅμως ἦτο ἡ ὑπογραφὴ τοῦ καλλιτέχνου: «Φειδίας Χαρμίδου υἱὸς Ἀθηναῖός μ' ἐποίησε», ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας. Τὸ σχετικῶς ἀπέριττον εἰς διακόσμησιν, ἀλλ' ἐπιβλητικὸν εἰς ἐμφάνισιν τῆς μορφῆς τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν ἄγαλμα τοῦτο ἐκάθητο ἐπὶ πολυτελεστάτου καὶ πολυποικίλτου ὑψηλοῦ θρόνου. Ὁ θρόνος ἦτο κατεσκευασμένος ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ, ἐβένου καὶ πολυτίμων λίθων, ἐκοσμεῖτο δὲ διὰ πολυαρίθμων πλαστικῶν καὶ γραπτῶν παραστάσεων. Πλαστικαὶ παραστάσεις ἦσαν: Αἱ χορεύουσαι Νῖκαι, αἵτινες ἐκόσμουν τοὺς τέσσαρας πόδας, τέσσαρες μὲν πέριξ, δύο δὲ ἔμπροσθεν, ἐπὶ τῶν δύο ἐμπροσθίων ποδῶν· αἱ παραστάσεις τοῦ φόνου τῶν τέκνων τῆς Νιόβης ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἡ ἀπαγωγὴ ὑπὸ Σφιγγῶν παίδων Θηβαίων, κοσμοῦσαι καὶ αὗται τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας τοῦ θρόνου· ἀγάλματα ὀλυμπιονικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ μορφὴ τοῦ Παντάρκου, τοῦ μειρακίου ὀλυμπιονίκου ἐξ Ἠλείας, τοῦ ὁποίου ἠρᾶτο, ὡς λέγεται, ὁ Φειδίας, καὶ ἡ παράστασις ἀμαζονομαχίας τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Θησέως, ἔργα ἐν ὅλῳ εἴκοσιν ἐννέα τὸν ἀριθμόν, κοσμοῦντα τοὺς μεταξὺ τῶν ποδῶν κανόνας καὶ κίονας τοὺς συγκρατοῦντας στερεώτερον τὸν θρόνον· αἱ Χάριτες καὶ αἱ Ὧραι, αἱ θυγατέρες τοῦ Διός, αἵτινες, ἀνὰ τρεῖς ἑκατέρωθεν καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διός, ἐκόσμουν τὴν ἐμπροσθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐρεισινώτου. Αἱ γραπταὶ παραστάσεις ἦσαν ἔργα τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεργάτου τοῦ Φειδίου Παναίνου. Αὗται ἦσαν πίνακες καλύπτοντες τὰ μεταξὺ τῶν ποδῶν καὶ τῶν κιόνων καὶ τῶν κανόνων κενά. παρίστων δὲ τὸν Ἡρακλέα καὶ τὸν Ἄτλαντα, τὸν Θησέα καὶ τὸν Πειρίθουν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σαλαμῖνα κρατοῦσαν εἰς τὴν χεῖρα ἀκροστόλιον πλοίου, τὸν Λοκρὸν Αἴαντα καὶ τὴν Κασσάνδραν, τὸν Ἡρακλέα καὶ τὸν δεσμώτην Προμηθέα, τὸν Ἀχιλλέα ὑποστηρίζοντα τὴν ἀποθνήσκουσαν Πενθεσίλειαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐπλήγωσε, καὶ δύο Ἑσπερίδας φερούσας τὰ μῆλα. Τέλος ὁ θρόνος ἵστατο ἐπὶ βάθρου ἐκ μέλανος ἐλευσινίου μαρμάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο προσηλωμένη χρυσῆ πλαστικὴ παράστασις τῆς ἀναδυομένης ἐκ τῶν κυμάτων Ἀφροδίτης, τὴν ὁποίαν ὑπεδέχοντο οἱ ὀλύμπιοι θεοί, εἰς τὰ ἄκρα τῆς συγκεντρώσεως τῶν ὁποίων παρίστατο ἀφ' ἑνὸς ὁ Ἥλιος ἐφ' ἅρματος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ Σελήνη ἐπὶ ἵππου. Το ἄγαλμα ἦτο ἱδρυμένον εἰς τὸ βάθος τῆς μεσαίας ὑποστάσεως τοῦ σηκοῦ ἐντὸς περιφράκτου τετραγώνου πλάτους 6 65 μ. καὶ μήκους 3 25 μ., ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ἴχνη τοῦ βάθρου. Τὸ μέγεθός του δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Δεδομένου ὅμως ὅτι τὸ ὕψος τοῦ ναοῦ μετὰ τῆς στέγης ἦτο, κατὰ Παυσανίαν, 68 πήχεων, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ὕψος τοῦ σηκοῦ 46 πήχεων, ἡ δὲ κορυφὴ τοῦ ἀγάλματος προσήγγιζε τὴν ὀροφήν, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων, εὐκόλως συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ἄγαλμα εἶχεν ὕψος 46 περίπου πήχεων μετὰ τοῦ βάθρου, ἤτοι 21 μ. περίπου. Τὸ δυσαναλόγως πρὸς τὸν χῶρον ὑπερμέγεθες καὶ ἀσύμμετρον τοῦ φειδιακοῦ τούτου ἔργου ἐλέγχεται καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ὅστις λέγει ὅτι ἐὰν ὁ καθήμενος θεὸς ἠγείρετο, ἡ κεφαλή του θὰ ἀπεστέγαζε τὸν ναόν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Φειδίας ἀπέτυχεν εἰς τὰ μέτρα, ἐξαναγκασθείς, πιθανώτατα, εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν Ἠλείων, ἐπιθυμούντων νὰ ὑπερβάλωσι καθ' ὅλα τὴν Παρθένον τῆς Ἀκροπόλεως, πλήρως ὅμως ἐπέτυχεν εἰς τὸ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν τοῦ ὑπάτου θεοῦ.

Κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ σφραγιδολίθου τοῦ Ἀσπασίου.
[Μουσεῖον Βιέννης.]

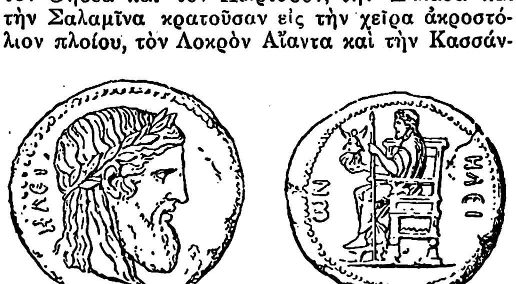

Νόμισμα τῶν Ἠλείων φέρον τὴν παράστασιν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς τοῦ Φειδίου.

Τὸ προδήλως ὡριμώτατον καὶ τελειότατον τοῦτο δημιούργημα τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου ὑπέστη φθοράν τινα ἐκ τοῦ καταπεσόντος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Καίσαρος, κεραυνοῦ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ Καλλιγούλα ὀλίγου δεῖν μετεφέρετο εἰς Ρώμην, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα ἐματαιώθη ἕνεκα φόβου τῆς διαλύσεως τοῦ ἀγάλματος κατὰ τὴν μετακίνησιν. Τὸ ἄγαλμα εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν τῷ ναῷ μέχρι τοῦ Θεοδοσίου Β', ὁπότε ὁ ναὸς ἐκάη, κατὰ τὸ 408 μ. Χ., ἂν καὶ ὁ Κεδρηνὸς ἀναφέρει ὅτι μεταξὺ τῶν καταστραφέντων, κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 475 μ. Χ., συγκατελέγοντο καὶ τὰ δύο ἀριστουργήματα τοῦ Φειδίου: ἡ Παρθένος Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ὀλύμπιος Ζεύς.

Ἀμυδρὰν ἰδέαν τοῦ ἐξαφανισθέντος τούτου ἀριστουργήματος δίδουσι νομίσματά τινα τῆς Ἤλιδος ἐπὶ Ἀδριανοῦ, ἔκτυπος παράστασις τῆς κεφαλῆς ἐπὶ σφραγιδολίθου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου, μία μαρμαρίνη κεφαλὴ εὑρεθεῖσα ἐν Ἤλιδι καὶ ἀποκειμένη νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βοστώνης καὶ μία ἑτέρα κεφαλὴ προελθοῦσα ἐκ Μυλάσσων τῆς Καρίας καὶ εὑρισκομένη ὡσαύτως ἐν Βοστώνῃ.

12) Ἡ μήτηρ τῶν θεῶν. Ἄγαλμα ἱδρυμένον ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἱερῷ παρὰ τὸν Κεραμεικόν. Δὲν εἶναι γνωστὸν ἐκ ποίας ὕλης ἦτο κατεσκευασμένον, παρίστα ὅμως τὴν θεὰν καθημένην ἐπὶ λεοντόποδος θρόνου καὶ κρατοῦσαν, πιθανώτατα, τύμπανον. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ ὡς ἔργον τοῦ Φειδίου, ἀποδίδεται ὅμως ὑπὸ τοῦ Πλινίου εἰς τὸν Ἀγοράκριτον.

Β' Ἀγάλματα ἡρώων καὶ θνητῶν.

13) Σύμπλεγμα Ἀθηναίων ἡρώων. Χάλκινον ἀνάθημα τῶν Ἀθηναίων ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, ἱδρυμένον ἐν Δελφοῖς. Συνέκειτο ἐκ δέκα τριῶν ἀγαλμάτων καὶ παρίστα τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Μιλτιάδου. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συμπλέγματος ἔχων δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοὺς ἐπωνύμους ἥρωας τῶν ἀττικῶν φυλῶν: Ἐρεχθέα, Κέκροπα, Πανδίωνα, Ἀντίοχον, Αἰγέα, Ἀκάμαντα, τοὺς ἀρχαίους βασιλεῖς Κόδρον, Θησέα καὶ Φυλέα καὶ τοὺς θεοὺς Ἀθηνᾶν καὶ Ἀπόλλωνα συμπαραστάτας τῆς τιμητικῆς δεξιώσεως. Ὁ C. Picard ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο τοῦ Ἡγίου, τοῦ διδασκάλου τοῦ Φειδίου. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἀρχαιολόγοι, παραδεχόμενοι τὴν μαρτυρίαν

Σφραγιδόλιθος φέρων ἔκτυπον τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός.
[Μουσεῖον Βερολίνου.]

Digitized by Google

τοῦ Παυσανίου, πιστεύουσιν ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦτο δὲν ἱδρύθη ἅμα τῷ πέρατι τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, διότι τότε ἀμέσως ὁ Μιλτιάδης ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κίμωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου, ἀπὸ τοῦ 470 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Φειδίου.

14) Ἡ Ἀμαζών. Ἄγαλμα ἐξ ἀγνώστου ὕλης, ἱδρυμένον ἐν τῷ Ἀρτεμισίῳ τῆς Ἐφέσου πρὸ τοῦ 450 π. Χ. Κατὰ τὸν Λουκιανόν, ἡ Ἀμαζὼν ἐστηρίζετο ἐπὶ δόρατος, ἐθαυμάζετο δὲ διὰ τὸ ὡραῖον στόμα καὶ τὸν αὐχένα. Ὡς συμπεραίνεται ἐκ σχετικῆς περιγραφῆς τοῦ Πλινίου, ἡ Ἀμαζὼν αὐτὴ τοῦ Φειδίου πρέπει νὰ ἦτο τὸ ἓν ἐκ τῶν πέντε ἀγαλμάτων Ἀμαζόνων, τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ καὶ τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν ἐκεῖ βραβευθέντα ὡς τὰ ἄριστα μεταξὺ πολλῶν. Αἱ Ἀμαζόνες αὗται ἦσαν, κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας, πρώτη ἡ τοῦ Πολυκλείτου, δευτέρα ἡ τοῦ Φειδίου, τρίτη ἡ τοῦ Κρεσίλα, τετάρτη ἡ τοῦ Κύδωνος καὶ πέμπτη ἡ τοῦ Φράδμωνος. Ἀντίγραφον τῆς φειδιακῆς Ἀμαζόνος θεωρεῖται ἡ κεφαλὴ Ἀμαζόνος ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου.

Εἰς τὰ ὡς ἄνω ἔργα, περὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἀπόλυτος βεβαιότης ὅτι ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Φειδίου, προσθετέα καὶ τὰ ἑπόμενα, ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Φειδίαν ἐκ μαρτυριῶν ἀρχαίων μέν, ἀλλ' ὑστερωτέρων συγγραφέων, καὶ ἐκ συμπερασμάτων νεωτέρων ἀρχαιολόγων:

α) Ὁ χάλκινος ταῦρος ἐπὶ κρήνης ἐν τῷ Forum Pacis τῆς Ῥώμης. Κατὰ τὸν Προκόπιον, τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο ἢ τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ Λυσίππου. β) Ἡ Ἥρα καὶ ὁ ἀνθήλιος Ἀπόλλων καὶ ὁ Ἡρακλῆς καθαρίζων τὸν στάβλον τοῦ Αὐγείου. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα εὑρίσκοντο, κατὰ τὸν Τζέτζην, ἐν Κωνσταντινουπόλει. γ) Ἀγάλματα Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος ἐν Πατάροις τῆς Λυκίας, ἔργα, κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, ἢ τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ Βρυάξιδος. δ) Κολοσσικὸν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Κύπρῳ. ε) Πίνακες τοῦ Φειδίου ἐν τῇ νήσῳ Ἀράδῳ, τοὺς ὁποίους εἶδεν ὁ ἀπόστολος Πέτρος. στ) Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὰ πλησίον τούτων ἀνάγλυπτα μέρη τῆς ζῳφόρου, ὡς ἰσχυρίζονται πολλοὶ ἀρχαιολόγοι. ζ) Τὸ περίφημον ἀνάγλυφον τῆς Ἐλευσῖνος, τὸ ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ καὶ εἰκονίζον τὴν Δήμητρα μυοῦσαν εἰς τὰ μυστήρια τὸν Τριπτόλεμον, τὸν ὁποῖον στεφανώνει διὰ τοῦτο ἡ κόρη της Περσεφόνη.

Περὶ τοῦ Φειδίου ἔγραψαν μετὰ μεγάλου θαυμασμοῦ τόσον οἱ ἀρχαῖοι, ὅσον καὶ οἱ νεώτεροι τεχνοκρίται. Οὕτως, ὁ Σουίδας λέγει ὅτι ὁ Φειδίας ἐποίησε τὰ ἔργα του «ἐνθουσιῶν», ὁ δὲ Φιλόστρατος, συμπληρῶν, εὑρίσκει ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ Φειδίου ἐνεργητικὴν φαντασίαν. Κατὰ τὸν Κικέρωνα «ὁ Φειδίας δὲν παρέστησε τὸν Δία μόνον ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, ἀλλ' ἀποβλέψας εἰς τὴν ὑπέροχον εἰκόνα τῆς ὡραιότητος, ἣν ἐφαντάσθη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβυθίσθη καὶ διὰ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ὁποίας προσέφερε τὴν τέχνην του καὶ τὴν χεῖρά του, ἐδημιούργησε τὴν πλατωνικὴν ἰδέαν....». Ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος βεβαιοῖ ὅτι οὐδεὶς γλύπτης ἢ ζωγράφος ἀπεικόνισε τελειότερον τὴν ἔννοιαν τοῦ θεοῦ. Πρὸς προσωποποίησιν τῆς θείας εἰκόνος ὁ Φειδίας δὲν ἀπεμιμεῖτο τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐδημιούργει δι' αὐτῆς, ἐργαζόμενος δὲ «κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ποιήσεως» δὲν ἀπέδιδεν ἀκριβῶς μόνον τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ σκήνωμα τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐξεδήλου ἐπ' αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν τοῦ κατασκηνοῦντος ἐν τῷ σώματι πνεύματος, ἐνέργειαν, ἥτις διαφαίνεται ἐν ὡρισμένοις σχήμασι καὶ δίδει τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἰδέας. Τὰ ἐκ τῆς τέχνης ταύτης γεννηθέντα ἔργα τοῦ Φειδίου ἐθαυμάζοντο διὰ «τὸ σεμνὸν καὶ μεγαλότεχνον καὶ ἀξιωματικόν», ὡς λέγει Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, καὶ διὰ «τὸ μεγαλεῖον καὶ ἀκριβὲς ἅμα καὶ τὴν χάριν τῆς τέχνης», ὡς ἀναφέρει Δίων ὁ Χρυσόστομος, καὶ «διὰ τὸ κάλλος καὶ μέγεθος», ὡς τονίζει χρησμός τις πρὸς τὸν Σύλλαν. Ἐκ τῶν ἐγκωμίων τούτων τῶν ἀρχαίων κριτικῶν ἐξάγεται ὅτι τὰ φειδιακὰ ἔργα, πλὴν τῆς ἰδεολογικῆς ἀξίας των, εἶχον καὶ συμμετρίαν καὶ εὐρυθμίαν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀνευρίσκων ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ Φειδίου καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀποκαλεῖ τοῦτον «σοφὸν λιθουργόν», ὑπονοῶν διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου οὐχὶ μόνον τὸν πλάστην, ἀλλὰ καὶ τὸν γνώστην τῶν νόμων τῆς φύσεως, τὸν γνώστην τῆς ὀπτικῆς καὶ τῆς προοπτικῆς, οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κατάλληλον τοποθέτησιν αὐτοῦ, πρὸς τελείαν ἀπόδοσιν τῆς εἰκόνος. Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς παρατηρήσεως ταύτης πρόκειται τὸ ὑπὸ τοῦ Τζέτζη μνημονευόμενον ἀνέκδοτον, καθ' ὃ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν εἰς τὸν Φειδίαν καὶ τὸν Ἀλκαμένην τὴν κατασκευὴν δύο ἀγαλμάτων τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τοποθέτησιν αὐτῶν ἐπὶ δύο κιόνων. Καὶ πρὶν ἢ τὰ ἀγάλματα ταῦτα στηθῶσιν ἐπὶ τῶν βάσεών των οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν τὰ πρωτεῖα εἰς τὸ δημιούργημα τοῦ Ἀλκαμένους· μόλις ὅμως ἀμφότερα ἱδρύθησαν ἐπὶ τῆς καταλλήλου θέσεώς των, ἐφάνη ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἔργου τοῦ Φειδίου. Ὁ Φειδίας, ἔμπλεος ἐνθουσιασμοῦ καὶ γνώστης καὶ τηρητὴς τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἤνοιξε νέας ὁδοὺς εἰς τὴν ἕως τότε κατὰ παράδοσιν τέχνην τῆς πλαστικῆς, διὸ καὶ ῥηξικέλευθος καὶ πρωτοπόρος ἀπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ξενοκράτους. Τὰ ἐγκώμια καὶ τὰς παρατηρήσεις καὶ τὴν κριτικὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ἔργον τοῦ Φειδίου νεώτεροι ἀρχαιολόγοι, εὐφήμως ὁμιλοῦσι περὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ δαιμονίου τοῦ μεγάλου τούτου καλλιτέχνου. Οὕτως, ὁ Ern. Gardner λέγει ὅτι ὁ Φειδίας εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἔπλασε ἰδεώδη ἀγάλματα, χρησιμοποιήσας μὲν πρὸς τοῦτο τύπους καθιερωμένους ὑπὸ τῆς παραδόσεως, πληρώσας ὅμως αὐτοὺς διὰ νέας ζωῆς καὶ ὑψηλῆς ἐννοίας. Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ch. Picard, προσθέτων ὅτι ὁ Φειδίας ἠδυνήθη πρῶτος νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἠθικὴν ὡραιότητα καὶ ὅτι δὲν ἀπέδωκε μόνον τὸ ὑπερφυσικόν, ἀλλὰ καὶ πνοὴν ἐνεφύσησεν εἰς αὐτό. Τέλος ἐγκωμιαστικώτερος ὅλων εἶναι ὁ H. Lechat, ὅστις, ἀναλύων τὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ἐπάγεται διὰ τὸν Φειδίαν ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ τὸ μυστικὸν τῆς ὑπερφυσικῆς εὐγενείας τῶν θεῶν. «Ὁ μέγας οὗτος πλάστης τῶν Ὀλυμπίων θεῶν παρουσιάζεται καὶ αὐτὸς Ὀλύμπιος, ὑπεράνω τῶν ἄλλων τεχνιτῶν τῆς Ἑλλάδος. Διότι ὁ θεὸς οὗτος τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς, ὅπως ὁ Ζεύς, τὸν ὁποῖον παρέστησεν ὑπέροχον ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ του, δίδει τὴν ἐντύπωσιν καὶ αὐτὸς ὑπερόχου πνεύματος, τὸ ὁποῖον δεσπόζει τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ὅπως ὁ Παρθενὼν ἐδέσποζε τῆς Ἀκροπόλεως, μὲ τὴν γαληνιαίαν μεγαλοπρέπειαν καὶ μὲ τὴν ἀτάραχον βεβαιότητα τοῦ τελείου».

Β. Δ. ΘΕΟΦΑΝΕΙΔΗΣ

—**Φειδίας.** —1) Πατὴρ τοῦ περιφήμου μαθηματικοῦ Ἀρχιμήδους, συγγενεύων κατὰ τὸν Πλούταρχον πρὸς τὸν Ἱέρωνα, τύραννον τῶν Συρακουσῶν. —2) Ὄνομα δύο τεχνιτῶν, πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀκμασάντων κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα. Ὁ υἱὸς εἶναι γνωστὸς ἔκ τινος ἠκρωτηριασμένου κατὰ τὴν κεφαλὴν κολοσσιαίου ἀγάλματος πιθήκου καθημένου, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀμμωνίου κατὰ παραγγελίαν ἀγνώστου τινός, ἀναθέσαντος αὐτὸ εἴς τινα θεὸν τῶν Αἰγυπτίων. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο σῴζεται σήμερον ἐν τῷ μουσείῳ τῶν αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Βατικανοῦ, ἐκ δὲ τῆς ἐπ' αὐτοῦ φερομένης ἐπιγραφῆς φαίνεται ὅτι ἐποιήθη κατὰ τὸ ἔτος 159 μ. Χ. Α. Θ. Σ.

Φειδιππίδης (*ὀρθότ. Φιλιππίδης*). Ἡμεροδρόμος καὶ κῆρυξ Ἀθηναῖος. Ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἵνα ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, ἅμα τῇ προσορμίσει εἰς τὸν Μαραθῶνα τῶν ὑπὸ τὸν Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνην Περσῶν, διέτρεξε πεζῇ τὴν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Σπάρτην ὁδὸν (1140 στάδια) ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Ἐπιστρέψας διηγήθη ὅτι ἐπιφανεὶς εἰς αὐτὸν ὁ θεὸς Πὰν ἐπὶ τοῦ Παρθενίου ὄρους, τὸν διεβεβαίωσε περὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμπαθείας του καὶ τὸν ἐνεθάρρυνε προειπὼν τὴν νίκην αὐτῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην, ἤγειραν ναὸν εἰς τὸν Πᾶνα ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐτίμων αὐτὸν δι' ἐτησίων θυσιῶν καὶ λαμπαδηδρομίας. Α. Θ. Σ.

Φείδιππος [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ ἔγγονος τοῦ Ἡρακλέους, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἑλένης, συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντίφου εἰς Τροίαν μετὰ 30 πλοίων καὶ στρατοῦ τῶν νήσων Κῶ, Καρπάθου, Κάσου καὶ Καλυδνῶν (Κάλυμνος), τῶν ὁποίων ἦσαν ἡγεμόνες. Ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας, ἐρρίφθη ὑπὸ ἐναντίων ἀνέμων εἰς Ἄνδρον καὶ ἔπειτα εἰς Κύπρον, ὅπου καὶ κατῴκησεν. Α. Θ. Σ.

φειδίτιον (τό)· *συνήθ. πληθ.*, τὰ συσσίτια παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σπαρτιάταις.

—[*Ἀρχ.*] *Φειδίτια* ἢ *φιδίτια* ἐκαλοῦντο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ τὰ συσσίτια, τὰ ὁποῖα παλαιότερον ἐκαλοῦντο καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὡς καὶ ἐν Κρήτῃ, *ἀνδρεῖα*. Ἴσως ἡ πλήρης ὀνομασία ἦτο «ἀνδρεῖα φειδίτια», ἤτοι ἀνδρῶν δεῖπνα. Κατὰ τὸν Müller (Die Dorier IV, 3, 3) ἡ λέξις εἶναι κωμικὴ παρῳδία τῆς λέξεως *φιλίτια* (δεῖπνα φίλων), κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ φείδεσθαι, διότι τὰ δεῖπνα ταῦτα ἦσαν πολὺ λιτά. ΚΑΨ.

φείδομαι, *ἀόρ. ἐφείσθην*· δὲν δαπανῶ ἀσκόπως, διαθέτω τι μετὰ μέτρου καὶ συνέσεως: «φείδομαι χρημάτων» ‖ φρ. «φείδου χρόνου» μὴν ἀφήνῃς τὸν καιρό σου νὰ περνᾷ ἀνωφελῶς ‖ εἶμαι φειδωλός, γλισχρεύομαι: «δὲν ἐφείσθη κόπων, — φροντίδων, — χρημάτων».

Φεῖδος [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φραντάτου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 25.

φειδώ, —*οῦς* (ἡ)· ἡ μετὰ μέτρου καὶ συνέσεως δαπάνη: «φειδὼ χρημάτων,—χρόνου,—ὑγείας κ.τ.τ.», «δαπανᾷ ἄνευ φειδοῦς».

φειδωλία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ φειδωλοῦ, ἡ μετὰ φειδοῦς δαπάνη ἢ χρῆσίς τινος, φειδώ.

φειδωλός, —*ή*, —*όν*· ὁ μετὰ φειδοῦς δαπανῶν ἢ χρησιμοποιῶν τι, ἀντίθ. *ἀφειδής*: «εἶναι φειδωλὸς εἰς τὰς ὑποσχέσεις».

φειδωλὸς (ὁ) (Pheidolus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν κεντροφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις μύρμηκας ἀπαντῶντας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *φειδωλὸς ὁ πυρρόπους* (Pheidolus ruffipes). Δ. Κ. Π.

Φειδωλὸς ὁ πυρρόπους.

Φείδων. —1) Βασιλεὺς τῶν ἐν Ἠπείρῳ Θεσπρωτῶν, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ὀδυσ. δ. 316) ὡς πλούσιος καὶ φιλόξενος. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐταύτιζόν τινες τοῦτον πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ (Ἰλ. Β 678) μνημονευόμενον *Φείδιππον*, ὅστις μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας πλεύσας εἰς Ἐφύραν τῶν Θεσπρωτῶν ἐβασίλευσεν, ὡς ἐλέγετο, τῆς χώρας ταύτης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντίφου.

—2) Βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, περὶ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου δὲν συμφωνοῦν οἱ ἱστορικοί. Τούτων οἱ μὲν δέχονται ὅτι ἐτέλεσε μετὰ τῶν Πισατῶν τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἀποκλείσας ἐκ τούτων τοὺς Ἠλείους καὶ τοὺς συμμάχους των Λακεδαιμονίους, κατὰ τὸ ἔτος 744 π. Χ., οἱ δὲ κατὰ τὸ 668 π. Χ. Ὑπάρχουν καὶ οἱ δεχόμενοι ὅτι ὑπῆρξαν δύο Ἀργεῖοι βασιλεῖς φέροντες τὸ ὄνομα Φείδων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἀρχαιότερος (10ος ἢ 7ος ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλείδου Τημένου) ἔζησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Θ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἐνίσχυσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς της ἀπὸ τοὺς περιορισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους τὴν εἶχον ὑποβάλει οἱ ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτηταὶ τῆς Πελοποννήσου Δωριεῖς, ὁ δὲ νεώτερος κατὰ τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα. Εἰς τὸν νεώτερον τοῦτον Φείδωνα ἀπεδίδετο ἡ ἵδρυσις τοῦ πρώτου νομισματοκοπείου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, γενομένη ἐν Αἰγίνῃ. Ἡ νομισματικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Φείδωνος (τότε ἀνηρτήθησαν εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ἐν Ἄργει Ἡραίου ὡς ἱερὰ λείψανα τοῦ παρελθόντος οἱ ἕως τότε ἐν χρήσει κατὰ τὴν καταλλαγὴν ὀβελίσκοι, οἵτινες ἀνευρεθέντες ἀπόκεινται νῦν εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον), ἥτις ὑπῆρξε σπουδαῖος σταθμὸς πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὑπῆρξεν ἐν ταὐτῷ καὶ μεταρρύθμισις τοῦ μετρικοῦ συστήματος. Ὁ Φείδων ἀνεδείχθη καὶ ἔνδοξος στρατηλάτης. Νικήσας τοὺς Λακεδαιμονίους ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, παρὰ τὰς Ὑσιάς, κατὰ τὸ 669 π. Χ., ἀφῄρεσεν ἀπ' αὐτῶν τὴν Κυνουρίαν καὶ τὴν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέας καὶ τῶν Κυθήρων Λακωνικήν. Κατὰ τὸ 660 π. Χ., ἐκστρατεύσας εἰς Κόρινθον διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴν εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ἀρχίσασαν νὰ καταρρέῃ ἰσχύν του, ἐφονεύθη.

—3) Κορίνθιος νομοθέτης κατὰ τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα. Διὰ τῶν νόμων του ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε τὴν διατήρησιν τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ τῆς ἐξ αἵματος εὐγενείας, ὡς καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσροῆς νέων κατοίκων. Ἡ διάρκεια τῆς διατηρήσεως τῶν νόμων του, τῶν ὁποίων πολλαὶ διατάξεις δὲν διέφερον τῶν τῆς λυκουργείου νομοθεσίας, καὶ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν ταῖς ἀποικίαις αὐτῆς Λευκάδι καὶ Ἐπιδάμνῳ, μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀξίας των καὶ τῆς πολιτικῆς ἱκανότητος τοῦ Φείδωνος.

—4) Εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις Τριάκοντα, ἀνήκων εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν Θηραμένην ὀπαδοὺς τῆς μετριοπαθοῦς ὀλιγαρχικῆς φατρίας. Διὰ τοῦτο, ὅτε οἱ Τριάκοντα, μετὰ τὴν ἐν Μουνιχίᾳ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 403 π. Χ., ἧττάν των, ἀπεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσῖνα πρὸς ἀσφάλειαν, ὁ Φείδων παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐξελέγη μετὰ ἐννέα ἄλλων ὁμοφρόνων ὀλιγαρχικῶν διὰ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, ἀπεστάλη δὲ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ὑπὸ τῶν συναρχόντων του πρεσβευτὴς πρὸς σύναψιν δανείου διὰ νὰ στρατολογήσουν μισθοφόρους ἐναντίον τοῦ Θρασυβούλου. Καὶ ὅτε ἀκόμη ἔγινεν ἡ παλινόρθωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὁ Φείδων δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν παραγόντων. ΚΛ

φεϊζόα (ἡ) (Feijoa) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, καλλιεργούμενα διὰ τὸν βρώσιμον αὐτῶν καρπόν. Δ. Κ. Π.

Φέϊτ (Feith)· βλ. λ. *Φάϊτ*.

Φένδα (Phecda) [*Ἀστρον.*]. Ἀραβικὴ ἐπωνυμία τοῦ ἀστέρος γ Μεγάλης Ἄρκτου. Ἐπαχθῶς φέρεται ὡς *Φένχα* (Phekha). Σ. Π.

Digitized by Google

Φεκὲ *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως (καζᾶ) ἐν τῷ νομῷ Ἀδάνων, εἰς ὕψος 1.190 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κάτ. (1927) 467. Πρὸ τῶν ἀρμενικῶν σφαγῶν εἶχε καὶ ἄλλους τόσους Ἀρμενίους. Ἡ ὁμώνυμος ὑποδιοίκησις ἔχει ἐπιφάνειαν 2.035 τετρ. χλμ. καὶ 10.495 κατοίκους. Ν. Μ.

Φέλαγρα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον ἐν τῷ κολπώσει Κοῖλα τῆς Εὐβοίας (πλάτ. 38°09′20″ Β., μήκ. 24° 24′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 426: Doro channel to Gulf of Saloniki), 9 μίλ. δυτικῶς τοῦ Καφηρέως. Ἐπιστέφεται ὑπὸ φρουρίου μεσαιωνικοῦ. Σ. Ε. Λ.

φελαδοῦρι (τὸ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ἐντόνιον.*

φελαμίνη (ἡ) (Felamine) *[Φαρμακ.].* Φάρμακον χολαγωγόν, ὅπερ διαλύει τὴν χολεστερίνην, ἐρεθίζει τὸ ἡπατικὸν κύτταρον ἀφ' ἑνὸς καὶ απολυμαίνει ἀφ' ἑτέρου τὸ ἡπατοχολαγωγὸν σύστημα ὡς καὶ τὸ ἐντερικόν. Εἶναι φάρμακον θεραπευτικὸν καὶ προφυλακτικὸν κατὰ τῆς χολολιθιάσεως, τῶν ἰκτέρων, τῶν ἀγγειοχολιτίδων καὶ τῆς καθ' ἕξιν δυσκοιλιότητος ἕνεκεν ἐλλείψεως χολῆς.

Φελεγκυάζα, ἢ **Φελετζυχάζα** (Feleguhása) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Οὐγγαρίας (βλ. λ. *Κισκουν-φελετζυχάζα).*

Φελεοῦς, καὶ **Φιλεοῦς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Κύπρου (βλ. λ. *Ἐλαία*).

Φελεστὶν *[Γεωγρ.].* Ἀραβικὸν καὶ τουρκικὸν ὄνομα τῆς Παλαιστίνης, ὑπενθυμίζον τοὺς Φιλισταίους τῆς Γραφῆς. Ν. Μ.

Φέλετς (Feletz), ***Κάρολος - Μαρία - Ντοριμόν,*** *ἀββᾶς ντὲ* —. Γάλλος κριτικὸς (1767—1850). Ἦτο κληρικός, κατὰ τὴν ἔκρηξιν δὲ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως συνελήφθη καί, ἀφοῦ κατεδικάσθη εἰς λειψυγίαν, ἐκρατήθη ἐπὶ μακρὸν ἐγκάθειρκτος. Ἐπιτυχὼν τέλος νὰ δραπετεύσῃ, ἐνεφανίσθη μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 18ης Ὀμιχλώδους καὶ προσελήφθη ἐν τῇ «Journal de Débats», ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ὁποίας κατεπολέμησε τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ, ἀμυνόμενος τοῦ κλασσικισμοῦ. Πεπροικισμένος διὰ λεπτοῦ κριτικοῦ πνεύματος καὶ ἄριστος συζητητής, κατέστη ταχέως εἷς τῶν μᾶλλον περιζητήτων θαμώνων τῶν φιλολογικῶν αἰθουσῶν. Ἀποκτήσας μεγάλην φήμην, διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τῆς βιβλιοθήκης Μαζαρίνου καὶ ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων (1820). Τῷ 1828 ἐξέδωκεν ἐκλογὴν τῶν κριτικῶν ἄρθρων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Mélanges de philosophie, d'histoire et de littérature» καὶ τῷ 1840 δευτέραν τοιαύτην: «Jugements historiques et littéraires». Χ. Δ.

φελὶ (τό)· τεμάχιον ἄρτου πλατὺ καὶ ἐπίμηκες, ἄλλως *φέτα*: «φελὶ ψωμὶ μοῦ γύρεψε» || ἐπὶ τοῦ τυροῦ, ὅταν οὗτος εἶναι κομμένος εἰς παρεμφερῆ τεμάχια: «τί τυρὶ ἀγόρασες, τσαντίλα ἢ φελί;» || τεμάχιον γλυκίσματος: «ἕνα φελὶ καταΐφι» (ἐκ τοῦ λατ. offella).

φελιάζω· ἀντὶ *θηλιάζω*· προσαρμόζω, προσράπτω, πρβλ. *θηλυκώνω*· || ἐπὶ φυτῶν, ἐμβολιάζω, ἐγκεντρίζω.

φέλιασμα (τό)· ἀντὶ *θήλιασμα*· προσαρμογή, προσραφή, πρβλ. *θηλύκωμα*· || ἐγκέντρισμα, ἐμβόλιασμα.

Φελιβιανὸς (Felivien), ***Ἰάκωβος.*** Γάλλος θεολόγος (1636—1716). Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἁγίας Γραφῆς, συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Le Symbole des Apôtres expliqué par l'Ecriture Sainte» (1669), «Commentarium in Oseam» (1702), «Pentateuchus historicus» (1703). Ε. Γ. Π.

φελίγγειον ***διάλυμα.*** Εἶναι εἰδικὸν ἀντιδραστήριον διὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ σακχάρου. Ἡ δρᾶσις τοῦ ἀντιδραστηρίου βασίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι μονοσακχαρῖται καὶ δισακχαρῖται τινες ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ ἀνάγουν ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι μεταλλοξείδια. Οὕτω διὰ τῆς προσθήκης εἰς σακχαροῦχον ὑγρὸν καλιορρυμάτος ἢ νατρορρύμματος καὶ σταγόνων ἀραιοῦ διαλύματος θειικοῦ χαλκοῦ, τὸ σχηματιζόμενον ὑδροξείδιον τοῦ χαλκοῦ ἀναδιαλύεται εἰς ποσὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸ τοῦ σακχάρου, λαμβάνοντος τοῦ διαλύματος σκοτεινῶς κυανῆν χροιάν. Διὰ περαιτέρω θερμάνσεως ἀποχωρίζεται ἐρυθρὸν ὑποξείδιον (ὀξειδύλιον) τοῦ χαλκοῦ. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη, ὡς ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Trommer, δύναται νὰ φέρῃ εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα, ἐὰν δὲν ὑπολογισθῇ καλῶς ἡ ποσότης τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ. Εἰς τὸ φελίγγειον διάλυμα χρησιμοποιεῖται ἀκριβῶς τὸ τρυγικὸν καλιονάτριον (ἅλας Seignette), τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ ἄλλαι πολυϋδροξυλιοῦχοι ὀργανικαὶ οὐσίαι, κρατεῖ ἐν διαλύσει τὸ ὀξείδιον τοῦ χαλκοῦ. Τοιουτοτρόπως ἀποφεύγεται ἡ περιπλοκὴ τῆς ἀντιδράσεως. Τὰ διαλύματα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ φελίγγειον διάλυμα φυλάσσονται κεχωρισμένως, ὁσάκις δὲ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑγρὸν διὰ ποσοτικοὺς προσδιορισμούς, δέον νὰ μετρῆται ἀκριβῶς ὁ ὄγκος τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ. Ὁ ἔλεγχος τῆς ἀναγωγικῆς ἱκανότητος εἰς σάκχαρον τοῦ φελιγγείου διαλύματος εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητος, ἐφ' ὅσον τὸ ὑγρὸν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ποσοτικοὺς προσδιορισμούς. Συνήθως κανονίζεται ὥστε 20 κ. ἑκ. τοῦ ἑτοίμου φελιγγείου διαλύματος (10α+10β) νὰ ἀποχρωματίζωνται ὑπὸ 0.1 σταφυλοσακχάρου. Ἤτοι 0.6928 γρμ. $CuSO_4+5H_2O$ ἀνάγονται πρὸς Cu_2O ὑπὸ 0.1 γρμ. σταφυλοσακχάρου. Κατὰ τὴν ποιοτικὴν ἀναζήτησιν σακχάρου ἐν οὔροις πρέπει προηγουμένως νὰ απολευκωματωθῶσι ταῦτα, ἐφ' ὅσον περιέχουν λεύκωμα. Τὴν ἀναγωγὴν τοῦ φελιγγείου διαλύματος ἐν τοῖς οὔροις δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὸ σταφυλοσάκχαρον, ἡ λαιβουλόζη, ἡ μαλτόζη, τὸ γαλακτοσάκχαρον, αἱ πεντόζαι. Αἱ περιεχόμεναι εἰς τὰ οὖρα ἀδρανεῖς πεντόζαι ἀνάγουν βραδέως τὸ φελίγγειον διάλυμα. Περαιτέρω τὰ οὖρα περιέχουν μικρὰς ἢ μεγάλας ποσότητας ἀναγωγικῶν οὐσιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ φέρωσιν εἰς πλάνην τὸν μὴ ἠσκημένον καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ οὖρα ὡς περιέχοντα σάκχαρον. Οὕτω τὸ οὐρικὸν ὀξύ, ἡ κρεατινίνη, τὰ ἡνωμένα γλυκουρονικὰ ὀξέα, ἅτινα περιέχονται εἰς τὰ οὖρα, ἀνάγουν τὸ φελίγγειον διάλυμα. Ἡ ἀναγωγικὴ ἱκανότης τῶν κανονικῶν τούτων συστατικῶν τῶν οὔρων ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς διάλυμα σταφυλοσακχάρου 0.15—0.25%, δύναται ὅμως νὰ ὑπερβῇ καὶ τὰ 0.5%. Τῶν ξένων ἀναγωγικῶν οὐσιῶν δύνανται νὰ ἀπαλλαγῶσι τὰ οὖρα διὰ διαλύματος ὀξικοῦ μολύβδου ἢ διὰ τοῦ ἀντιδραστηρίου τῶν Petain καὶ Dufau. Κ. Γ. Μ.

φελικία (ἡ) (Felicia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *φελικία ἡ κομψὴ* (Fielcia gracilis), μικρὰ ἐνιαύσιος πόα πολυκλαδώδης μὲ ἄνθη ἰώδη, μονήρη ἢ κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

Φελιμπιὲν (Félibien), ***Ἀνδρέας, κύριος τοῦ Ἀβὼ καὶ τοῦ Ζαβερσύ*** Γάλλος ἀρχιτέκτων καὶ ἱστοριογράφος (1619—1695). Διαμείνας ἐπὶ μακρὸν ἐν Ρώμῃ, ὡς γραμματεὺς τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ Μαρέϊγ, ἠσχολήθη περὶ τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους καὶ ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τοῦ Φουκὲ καὶ τοῦ Κολμπέρ, διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἱστοριογράφος τῶν δημοσίων κτηρίων. Κατέλιπε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ζωγραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, φημιζομένων διὰ τὴν ἐπιστημονικότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν. Τὸ ἔργον τοῦ Φελιμπιὲν θεωρεῖται ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως Βαζάρι, ἐπὶ τῶν καλλιτεχνικῶν δὲ ζητημάτων ἐκφράζει τὰς ἐπικρατούσας τότε ἐν Γαλλίᾳ αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις λόγῳ τῶν στενῶν σχέσεων τοῦ συγγραφέως μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων καλλιτεχνικῶν κύκλων τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Origine de la peinture» (1660), «Entretiens sur les vies et sur les ouvrages des plus excellents peintres anciens et modernes» (1666—1688), πολύτιμον ἔργον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς τέχνης, «Description sommaire du chateau de Versailles (1874), «Principes de l'architecture, de la sculpture, de la peinture et des autres arts qui en dépendent», περιλαμβάνον καὶ λεξικὸν τῶν τεχνικῶν ὅρων (1676—1690). Χ. Δ.

—**Φελιμπιὲν** (Félibien), ***δὸν Μιχαήλ.*** Γάλλος ἱστορικὸς (1666—1719), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἀνῆκεν εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν βενεδικτίνων, ἔγραψε δὲ διάφορα ἱστορικὰ ἔργα καὶ ἀπὸ τοῦ 1710 ἤρχισε τὴν σύνταξιν τῆς μεγάλης «Ἱστορίας τῆς πόλεως τῶν Παρισίων», ἣν ἐπεράτωσε τῷ 1755 ὁ Λομπινώ. Χ. Δ.

Φελιμπρὶζ (Félibrige). Ὄνομα δοθὲν εἰς φιλολογικὴν σχολήν, ἥτις συνέστη κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν Προβηγκίᾳ, μὲ σκοπὸν τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἀποκάθαρσιν τῆς προβηγκιανῆς γλώσσης καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὴν διαλέκτων, τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῆς ὡς λογοτεχνικῆς γλώσσης τῆς νοτίου Γαλλίας, ὡς καὶ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἰδιοτύπων πνευματικῶν δημιουργημάτων καὶ καλλιτεχνημάτων τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν αὐτῆς. Ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς δέον νὰ θεωρηθῇ ὁ Προβηγκιανὸς ποιητὴς καὶ φίλος τοῦ Μιστράλ Ρουμανίλ, ὁ ὁποῖος πρῶτος καθώρισε τὸ πρόγραμμα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς προβηγκιανῆς γλώσσης, τῆς συνεχίσεως τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τῶν παλαιῶν Προβηγκιανῶν τρουβαδούρων, τῆς ἀνακαθάρσεως καὶ ἐξευγενισμοῦ τῶν διαλέκτων τῆς νοτίου Γαλλίας καὶ τῆς ὀρθογραφικῆς μεταρρυθμίσεως των διὰ τῆς ἐπανόδου εἰς τὰς παλαιὰς λογοτεχνικὰς παραδόσεις. Τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐπιδιώξεών του τούτων ἐπεζήτησεν οὗτος τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐκδόσεως τῷ 1852, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μιστράλ καὶ τοῦ Ἀνσέλμου Ματιέ, εἰς προβηγκιανὴν γλῶσσαν, τῶν «Προβηγκιανῶν» (Li Prouvençalo), συλλογῆς ποιημάτων ζώντων ποιητῶν τῆς νοτίου Γαλλίας. Ἡ ἐπίσημος τρόπον τινὰ ἵδρυσις καὶ καθιέρωσις τῆς σχολῆς ἐγένετο τὴν 21 Μαΐου 1854 ὑπὸ τοῦ Ρουμανὶλ καὶ ἑπτὰ νέων ποιητῶν, ἐν οἷς ὁ Μιστράλ, ὁ Ὠμπανέλ, ὁ Μπρουνὲ καὶ ὁ Ματιέ, οἵτινες συνελθόντες εἰς τὸν πύργον Φονσεγκιοὺν παρὰ τὴν Ἀβινιὸν ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς λογοτεχνικῆς ταύτης παλιγγενεσίας, εἰς ἣν τότε τὸ πρῶτον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Μιστρὰλ τὸ ὄνομα «Φελιμπρίζ». Τὰς ἀπόψεις τῆς σχολῆς ἠκολούθησαν μετ' οὐ πολύ, ἐκτὸς τῶν ἱδρυτῶν, ὅλοι οἱ γράφοντες εἰς τὴν λεγομένην γλῶσσαν τοῦ «ὄκ» (langue d' oc) ποιηταὶ τῆς νοτίου Γαλλίας, οὕτω δὲ ἐγράφησαν εἰς τὴν προβηγκιανὴν γλῶσσαν πλεῖστα ὅσα λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς στίχους καὶ πεζὸν λόγον. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: Ἡ «Μιρέϊγ» (προβηγκ. «Mireio») τοῦ Μιστράλ, ποίημα βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, «Lis Oubreto», συλλογὴ διηγημάτων τοῦ Ρουμανίλ, «La Miougrano entreduberto» (Τὸ μισοανοιγμένο ρόδι) τοῦ Ὠμπανέλ, «La Farandoulo» τοῦ Ματιέ, «Li Parpaioun blu» τοῦ Μιστρὰλ κ. ἄ. Τὴν κίνησιν ταύτην ἤρχισαν ταχέως μιμούμεναι καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι, οὕτω δὲ δημιουργοῦνται σύνδεσμοι ἐν Παρισίοις, εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, ἀκόμη καὶ ἐν Καταλανίᾳ τῆς Ἱσπανίας, οἵτινες σὺν τοῖς ἄλλοις ἐπιδιώκουν τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς προβηγκιανῆς συνειδήσεως· ὁ πολιτικὸς ὅμως οὗτος χαρακτὴρ τοῦ Φελιμπρὶζ ἤρχισε συντόμως ἐκπνέων, ὁλονὲν δὲ ὁ ἀρχικὸς περὶ τὴν κίνησιν ταύτην ἐνθουσιασμὸς μειοῦται. Ἡ σχολὴ ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη μέχρι σήμερον, ἐκδίδουσα περιοδικὰ πρὸς διάδοσιν τῶν σκοπῶν της καὶ ὀργανώνουσα καλλιτεχνικὰς ἑορτὰς ἐν Παρισίοις, Ἀβινιὸν καὶ ἀλλαχοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ernest Roussel*, «Aubo felibrenco».—*Eugène Lintilhac*, «Les félibres à travers leur monde et leur poésie».—*G. Jourdanne*, Histoire du félibrige» (1850—1896).—*Fréd. Donnadieu*, «Les Précurseurs des félibres». Η. Π. Γ.

Φέλινγκ (Fehling), ***Ἔρμαν φὸν*** —. Γερμανὸς χημικὸς (1812—1885). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν Στουτγάρδῃ καὶ ἐγένετο κυρίως γνωστὸς ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομά του φερομένου ὑγροῦ (βλ. *φελίγγειον* διάλυμα). Ο. Ρ.

—**Φέλινγκ** (Fehling), ***Ἔρμαν-Ἰωάννης-Κάρολος.*** Γερμανὸς γυναικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1847 Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γυναικολογίας ἐν Βασιλείᾳ (1887) καὶ Χάλλῃ (1894). Συνέγραψε: «Φυσιολογία καὶ παθολογία τῶν λεχωΐδων» (1890) καὶ «Γυναικολογία» (1893), κ. ἄ. Ο. Ρ.

Φέλιξ (Felix), ***Ἰωάννης.*** Ρουμᾶνος ὑγιεινολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1832. Τῷ 1861 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου. Συνέγραψε: «Περὶ διατροφῆς τῶν ἀγροτῶν» (1861), «Περὶ πελλάγρας» (1862), «Περὶ τοῦ ποσίμου ὕδατος Βουκουρεστίου» (1864), «Ὑγιεινὴ καὶ ἀστιατρική» (1870) καὶ ἀπὸ τοῦ 1868—1882 ἐξέδιδε τὰ «Ὑγιεινολογικὰ χρονικὰ Βουκουρεστίου». Ο. Ρ.

Φελίξοβιτς, ***Λέων.*** Ρῶσος ζωγράφος (βλ. λ. *Λαζάριο* Λέων Φελίξοβιτς).

Φελίου-ὺ-Κοντίνα (Feliu y Codina), ***Ἰωσήφ.*** Ἱσπανὸς δραματικὸς συγγραφεὺς (1845—1897). Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν δραματικῶν ἔργων καὶ μυθιστορημάτων ἐν καταλανικῇ γλώσσῃ. Ὁ Φελίου συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ καταλανικοῦ θεάτρου, γενικῶς δὲ θεωρεῖται εἷς τῶν σημαντικωτέρων παραγόντων τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Καταλανίας. Ἐν τοῖς ἔργοις του, τὰ ὁποῖα διακρίνει δυνατὸς ρεαλισμός, περιγράφονται τὰ ἤθη τῆς Ἀραγῶνος, τῆς Μουρκίας καὶ τῆς Ἀλκαρίας. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Οἱ νέοι ξένοι», «Ἡ χρυσῆ νιφάς», «Ὁ βοσκὸς» (1878), «Ἡ κόρη τοῦ Μαρξάντ» (1875), «Ἡ Ντολορὲς» (1892), «Μέλι τῆς Ἀλκαρρία» (1895) καὶ τὸ λαοφιλὲς δρᾶμα «Μαρία ντὲλ Κάρμεν». Η. Π. Γ.

Φελιππέα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παραχύμπα.*

Φελίτσε (Porto Felice) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὁ ἀρχαιότερος τῶν λιμένων τοῦ Παλέρμου, αὐτὸς οὗτος ὁ λιμὴν τῆς ἀρχαίας *Πανόρμου.* Σ. Ε. Λ.

Φέλλ (Fell), ***Ἰωάννης.*** Ἀγγλικανὸς θεολόγος (1625—1686). Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ θεολογίαν, εἰσελθὼν δ' εἰς τὸν κλῆρον ὑπηρέτησεν ὡς ἐφημέριος ἐν Chichester, ἐγένετο ἀντιπρύτανις τοῦ πανεπιστημίου Ὀξφόρδης καὶ τῷ 1676 ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης. Ἐξέδωκε τῷ 1675 ἐν Ὀξφόρδῃ «Novum Testamentum graece» κ. λ. π. Ε. Γ. Π.

φελλανδρένια (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.].* Τερπένια τοῦ τύπου $C_{10}H_{16}$. Διακρίνονται δύο ἰσομερῆ, ἤτοι τὸ α-*φελλανδρένιον* καὶ τὸ β-*φελλανδρένιον.* Τὸ α ἀπαντᾷ ὑπὸ δύο στερεοϊσομερεῖς μορφὰς εἰς διάφορα αἰθέρια ἔλαια, ὡς λ. χ. τὸ τοῦ πικροῦ μαράθου, τῆς ζιγγιβέρεως, τῆς σχίνου, τῆς εὐκαλύπτου, τῆς πεύκης, ἀνίσου τοῦ ἀστεροειδοῦς κ.λ.π. Βράζει εἰς

Digitized by Google

173—175°. Τὸ 6 ἀπαντᾶ ὑπὸ τὴν δεξιοστρόφον αὐτοῦ μορφὴν εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον φελλανδρίου τοῦ ὑδροβίου, τῆς σχίνου κ.λ.π. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 11 χλστμ. εἰς 57°. Σ. Γ.

φελλάνδριον (τὸ) (Phellandrium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιοφοριδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *φελλάνδριον τὸ ὑδρόφιλον* (Phellandrium acquaticum), ὅπερ εἶναι διετὴς πόα μὲ ρίζας ἐπιμήκεις, χονδρὰς καὶ ὑπολεύκους. Ὁ βλαστὸς ὑπερβαίνει συνήθως τὸ ἓν μέτρον καὶ εἶναι λεῖος καὶ συνήθως κάμπτεται κατὰ τὴν βάσιν του, ὅπου καὶ φέρει ἀρκετὰς διογκώσεις, αἵτινες καλύπτονται ὑπὸ ριζικῶν νηματίων. Τὰ φύλλα του εἶναι ἐναλλασσόμενα, ζωηρῶς πράσινα καὶ κολπωτά. Τὰ ἄνθη του εἶναι μικρά, λευκὰ καὶ διατεταγμένα κατὰ καταληκτικὸν σκιάδιον.

Φελλάνδριον τὸ ὑδρόφιλον.

Ὁ καρπὸς εἶναι ᾠοειδής. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν καὶ φύεται παρὰ τὰ ἕλη, τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν καὶ γενικῶς εἰς ὑγρὰ μέρη. Τὸ χλωρὸν χόρτον του τρωγόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν προξενεῖ εἰς αὐτὰ σοβαρὰς διαταραχὰς καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Δ. Ν. Π.

—**φελλανδρίου καρπὸς** καὶ **ἔλαιον** (fructus et oleum Phellandrii) *Φαρμακογν.]*. Προέρχονται ἐκ τοῦ φυτοῦ Oenanthe Phellandrium Lam. Οἱ καρποὶ συλλέγονται κατὰ τὴν πλήρη ὡρίμανσιν, ἀποξηραίνονται εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὸν ἀέρα καὶ φέρονται ὡς μικρὰ ἐπιμήκη σώματα ἐλαφρῶς πεπλατυσμένα πλευρικῶς. Εἶναι ἀνοικτῶς φαιοῦ χρώματος μὲ ἰώδη στίγματα καὶ ἔχουν νωποὶ ὀσμὴν ἀηδῆ καὶ δυσάρεστον, ἥτις κατὰ τὴν ξήρανσιν τείνει νὰ ἐξαφανισθῇ. Γεῦσιν ἔχουν μόνιμον ἰσχυράν, ἀηδῆ καὶ ἀποκρουστικήν. Περιέχουν 1—2.5 % αἰθέριον ἔλαιον, 5—10 % μόνιμον ἔλαιον, οὐσίας κηρώδεις, ρητινώδεις, πηκτινικὰς καὶ γλισχρασματώδεις καὶ κατά τινας καὶ φελλανδρίνην. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ φυτοῦ εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν εἰδικῆς ἀρωματικῆς ὀσμῆς καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μεῖγμα: φελανδρενίου, φελλανδράλης, πινενίου, διπεντενίου καὶ ἀνδρόλης. Οἱ καρποὶ τοῦ φελλανδρίου ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς φυματιώσεως, σήμερον ὅμως χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κτηνιατρικὴν κατὰ τῆς βρογχοκήλης τῶν ἵππων. Εἰς μεγάλας δόσεις ἡ δρόγη προκαλεῖ θανατηφόρους δηλητηριάσεις, ἀναλόγους πρὸς τὰς τοῦ κωνείου. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν οἱ καρποὶ τοῦ φελλανδρίου χρησιμεύουν διὰ τὴν παρασκευὴν κτηνιατρικῶν φαρμάκων καὶ ἰδίᾳ ἀποχρεμπτικῶν. Κ. Γ. Μ.

Φελλατὰ (οἱ), ἢ *Φελλανί*, ἢ *Φοὺλ* (Fellatas, Fellanis, Foules). Φυλὴ τῆς Κεντρῴας καὶ Δυτικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα μεταξὺ τῆς λίμνης Τσάντ, τῆς ἀκτῆς τῆς Σενεγάλης καὶ τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας. Μικρὸν μέρος αὐτῆς ἐπίσης συναντᾶται μεταξὺ τῆς λίμνης Τσὰντ καὶ τῆς Ἀβησσυνίας. Οἱ Φελλατὰ δὲν ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς Νέγρους, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τοὺς Αἰθίοπας. Ἔχουν χρῶμα χαλκόχρουν καὶ διακρίνονται διὰ τὴν συμμετρικὴν σωματικήν των διάπλασιν καὶ τὴν χάριν καὶ εὐκινησίαν των, ἰδίως αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας τῆς αἰθιοπικῆς φυλῆς. Διάγουν βίον νομαδικὸν καὶ ἀσχολοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Εἶναι Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα, ὑπάρχουν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν καὶ εἰδωλολάτραι (φετιχισταί). Η. Π. Γ.

φελλάχος (ὁ). Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων εἰς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν. Λέγονται μεῖγμα τῶν Ἀράβων μετὰ τῶν Κοπτῶν. Ἀξία προσοχῆς ἡ ὁμοιότης τῆς λέξεως φελλάχος πρὸς τὸ βλάχος (βλ. λ. *Βλάχοι*)

Φέλλενμπεργκ (Fellenberg), *Φίλιππος-Ἐμμανουήλ*. Ἑλβετὸς γεωπόνος καὶ φιλάνθρωπος 1771—1844). Ἀποβλέπων εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ζωῆς τῶν χωρικῶν διὰ τῆς ἀρτίας ἐπαγγελματικῆς αὐτῶν μορφώσεως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, ἵδρυσεν ἐν Χόφβυλ, παρὰ τὴν Βέρνην, ἀγροτικὸν καὶ βιομηχανικὸν ἰνστιτοῦτον δι' ἀπόρους, ἄλλο, γεωργικόν, διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν πλουσίων γαιοκτημόνων καὶ ἓν διδασκαλεῖον καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν γεωργίαν νέα τελειοποιημένα μηχανήματα. Τὰ σχολεῖα ταῦτα ἀπέκτησαν πανευρωπαϊκὴν φήμην, συγκεντρώσαντα πλείστους μαθητὰς καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἤκμασαν δὲ μεγάλως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἱδρυτοῦ των, παρακμάσαντα ἔκτοτε. Ἔγραψεν: «Ἀπόψεις περὶ τῆς ἑλβετικῆς γεωργίας καὶ μέσα διὰ τὴν βελτίωσιν αὐτῆς» (1803) καὶ διαφόρους μελέτας εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν σύγγραμμα: **«Φύλλα τοῦ Χόφβυλ»** (1809—1813). Χ. Δ.

Φελλεὺς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀττικῆς συνεχόμενον μετὰ τῆς Πάρνηθος καὶ ἀποτελοῦν τὸ βορειοανατολικὸν ταύτης πέρας (κοιν. *Μπελέτσι*, 839 μ. ὕψ.). Εἶναι κατάφυτον ὑπὸ πευκώνων καὶ ἔχει πολλὰς μικρὰς πηγάς. Οἱ κατὰ τοῦτο κάτοικοι ἐκαλοῦντο πάλαι *Φελλεεῖς*. Ι. Σ. Σ.

φελλὶ (τό)· δημοτ., ἢ *φελί* (βλ. λ.).

Φελλίας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Εὐρώτα, ὅστις πηγάζει ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου καὶ διαρρέει τὸ περὶ τὰς ἀρχαίας Ἀμύκλας τμῆμα τῆς κοιλάδος τῆς Λακεδαίμονος. Ἴσως εἶναι τὸ *ποτάμι τῆς Σοχᾶς*. Ἀπ' αὐτοῦ εἶχεν ὀνομασθῆ *ὁ δῆμος Φελλίας* εἷς τῶν πρώην δήμων τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος, τοῦ ὁποίου ἡ περιοχὴ ἀπέχει ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας τοῦ Φελλία. ΚΑΨ.

—**Φελλίας, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν δεκατεσσάρων δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Περιελάμβανε τὰ χωρία Γοράνοι, Ἄρνα, Μονὴ Γόλας, Κοτσαντίνα, Κουρτσούνα, Λιαντίνα, Πολυδίτσα καὶ Ποταμιά. Εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Γοράνοι, κατοίκους συνολικῶς περὶ τοὺς 3.500 καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1840 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἡ ὀνομασία του ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ν. Φ.

φελλικὸν ὀξύ, ἢ **σουβερικὸν ὀξύ**, ἢ **ὀκτανικὸν διοξὺ** *['Οργ. Χημ.]*. Δικαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου HOOC.$[CH_2]_6$.COOH, παραγόμενον εἰς μικρὰς ποσότητας κατὰ τὴν ἐπίδρασιν νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ φελλοῦ ἢ κατὰ τὴν διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ὀξείδωσιν λιπῶν, παραφίνης κλ. Ἀποτελεῖ σῶμα κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 140° καὶ βράζον εἰς 300°. Σ. Γ.

Φέλλιν (Fellin, ἐσθονιστὶ Viljandi) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἐσθονίας, πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἀγούσης ἀπὸ τῶν νοτίων συνόρων εἰς Ρεβάλ. Κάτ (1922) 13.000. Η. Π. Γ.

Φέλλινγκ (Felling) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, προάστιον τῆς πόλεως Γκαίητσχεντ, παρὰ τὸν ποταμὸν Τάϋν. Κάτ. 26 500. Ἔχει μηχανουργεῖα, ναυπηγεῖα ἐπὶ τοῦ Τάϋν καὶ ἀνθρακωρυχεῖα. Η. Π. Γ.

φελλίνη (ἡ) *[Βοτ.]*. Οὐσία τις, ἥτις ἐκκρίνεται ἐκ τῶν ἱστῶν δένδρων τινῶν, χαρακτηριστικὴ τοῦ φελλοῦ.

φέλλινος, —*η*, —*ον*· ὁ ἐκ φελλοῦ ἀποτελούμενος.

φελλογόνιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Ὁ πρωτογενὴς μεριστικὸς ἱστός, τὸ *κάμβιον* φυτῶν τινων, ὅστις παράγει τὸν δευτερογενῆ φελλοειδῆ ἱστόν. Δ. Ν. Π.

φελλόδενδρον (τὸ) (Phellodendron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἱκανοῦ μεγέθους μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ πτεροειδῆ καὶ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, εὔοσμα καὶ μονήρη ἢ κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *φελλόδενδρον τὸ κοσμητικὸν* (Phellodendron ornatum), ἰθαγενὲς τῆς Μαντζουρίας, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

φελλόδερμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Εἶδος δευτερογενοῦς φλοιοῦ, σχηματιζόμενον ἐκ τῶν φελλογόνων ἐκκρίσεων τοῦ κορμοῦ ἢ τῶν ριζῶν δένδρων τινῶν καὶ ἐπιστρῶνον τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Δ. Ν. Π.

φελλόδρυς (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ὀνομασία *δρυὸς τῆς ἱσπανικῆς*.

Φελλόη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα τῆς Ἀχαΐας, ἀπέχον τῆς ἀρχαίας Αἰγείρας 40 στάδια. Ἐπὶ Παυσανίου ἐσῴζετο καὶ εἶχεν ἱερὰ καὶ ἀγάλματα Διονύσου καὶ Ἀρτέμιδος. Ἔκειτο ὅπου ἡ σημερινὴ *Σελιάνα* τῶν Καλαβρύτων (κατ' ἄλλους ὅπου ἡ *Ζάχολη* τῆς Κορινθίας). Ἐκ τῆς Φελλόης εἶχε λάβει τὸ ὄνομα ὁ πρώην δῆμος Φελλόης. Α. Ι. Ο.

—**Φελλόης, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν δεκατριῶν δήμων, εἰς οὓς διῃρεῖτο, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων τοῦ τότε νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν χωρίων Σελιανά, Βελᾶ, Βεργοβίτσα, Περιθώρι, Ράχοβα, Σβυροῦ καὶ Συνεβρόν, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Σελιανά, πληθυσμὸν 3 500 περίπου κατοίκων καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Ἰουνίου 1841 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἡ ὀνομασία του ὀφείλεται ἐσφαλμένως εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τοῦ δήμου κειμένην ἀρχαίαν πολίχνην *Φελλόην*.

φελλομάννα (ἡ)· μεγάλο τεμάχιον φελλοῦ.

—*['Αλιευτ.]* Καλεῖται *φελλομάννα* μέγα τεμάχιον φελλοῦ προσδεόμενον εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ γραντιοῦ τοῦ στομίου τοῦ σάκκου εἰς τοὺς γρίπους τῆς τράτας. Χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ κρατῇ ἀνοικτὸν τὸ στόμα τοῦ σάκκου, ὅταν οὗτος σαρώνῃ τὸν βυθὸν τοῦ αἰγιαλοῦ πρὸς ἄγραν. Σ. Ε. Λ.

φελλονικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ ἀνευρεθὲν εἰς τὸν φελλόν.

φελλὸς (ὁ)· ὁ φλοιὸς *δρυὸς τῆς φελλοφόρου*. ὕλη ἐλαφρὰ σπογγώδης καὶ ἀδιαπέραστος ὑπὸ τοῦ ὕδατος || τὸ ἐκ φελλοῦ πῶμα τῶν φιαλῶν ἢ ἄλλων ἀγγείων.

— *['Εγκυκλ.]* Καλεῖται *φελλὸς* ἡ φυτική, σπογγώδης, μαλακὴ καὶ ἐλαστικὴ ὕλη χρώματος παρεμφεροῦς πρὸς τὸ τοῦ βυρσοδεψημένου δέρματος, οὐδετέρας ὀσμῆς, ἀδιάβροχος, ἥτις λαμβάνεται, ὑπὸ εἰδικὰς συνθήκας, ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ δένδρου *δρῦ. ἡ φελλοφόρος* καὶ τῆς ποικιλίας ταύτης *δρῦς ἡ δυτική*.

Χῶραι παράγουσαι φλοιὸν εἶναι ἡ Πορτογαλία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Ἀλγερία, ἡ Γαλλία, (Ἀνατολικὰ Πυρηναῖα), ἡ Κορσική, ἡ Ἰταλία, ἡ Σαρδηνία, ἡ Ἑλλὰς καὶ τὸ Μαρόκκον.

Ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει ὁ φλοιὸς τῆς δρυὸς τῆς φελλοφόρου παρουσιάζει δύο διακεκριμένα στρώματα: τὸ πρῶτον, ἐξωτερικόν, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ νεκρῶν ἱστῶν βαθέως διηυλακωμένων, παχυνόμενον ἀξιολόγως σὺν τῷ χρόνῳ (φθάνει ἐνίοτε εἰς πάχος 30 ἑκτστμ.), ὂν δὲ βαρύ, σκληρὸν καὶ οὐχὶ ἐλαστικόν, ὁ καλούμενος *ἄρρην φελλός*· καὶ τὸ δεύτερον, τὸ ἐσωτερικὸν στρῶμα, ἀποτελούμενον ἐκ μαλακῶν ἱστῶν καὶ παράγον τὸν φελλόν. Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸ κάμβιον. Κατ' ἔτος τὸ στρῶμα τοῦτο παράγει νέα στρώματα φελλοῦ.

Ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τῆς βλαστήσεως τὸ σχηματισθὲν στρῶμα φελλοῦ παχύνεται ἐτησίως κατὰ 1 ἕως 7 χλστμ. Ὁ κατάλληλος πρὸς ἐμπορίαν φελλὸς εἶναι ὁ ἔχων πάχος 23—32 χλστμ., ἄρα χρειάζονται 8—12 ἔτη διὰ τὴν συγκομιδήν του, διὰ τὴν ὁποίαν κατάλληλος ἐποχὴ εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ἰουλίου. Ἡ ἀπόσπασις τοῦ φελλοῦ ἀπὸ τοῦ δένδρου γίνεται μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ τμηματικῶς. Γίνεται δὲ συλλογὴ τοῦ φελλοῦ μόνον ἀπὸ δένδρα ἔχοντα περιφέρειαν 50 ἑκστμ. καὶ ὕψος 150.

Ὅταν ἀφαιρεθῇ τὸ στρῶμα τοῦ φελλοῦ, διενεργοῦνται μία ἢ πλείονες χαραγαὶ ἐπὶ τοῦ πρωταρχικοῦ στρώματος, τοῦ καὶ μητρικοῦ καλουμένου, διὰ νὰ ἀποφευχθῶσιν αἱ χαραγαὶ ἐπὶ τοῦ νέου σχηματισθησομένου στρώματος φελλοῦ λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς παχύνσεως τοῦ μητρικοῦ. Μετὰ τὴν ἀπόσπασιν αἱ ἐπιστρώσεις τοῦ φελλοῦ στιβάζονται ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους, τίθενται δὲ ἐπ' αὐτῶν λίθοι διὰ νὰ διατηροῦνται οἱ φελλοὶ ἐπίπεδοι, ὅπως ἀκριβῶς φέρονται καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Boppe, φυτεία ἐκ δρυῶν φελλοφόρων, ἐν πλήρει ἀναπτύξει, δίδει συνολικῶς 1 200 χλγρ. ἐτησίως κατὰ ἑκτάριον (120 δένδρα περίπου)

Χρησιμοποίησις. Ὁ φελλὸς χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὸν πωματισμὸν τῶν φιαλῶν, αἵτινες περιέχουν διάφορα ὑγρά, ὡσαύτως διὰ τὴν ἐπένδυσιν πλείστων ἐξαρτημάτων, εἰς τὴν ἁλιείαν, τὴν κατασκευὴν πίλων, κιττυμάτων κλπ. Τὰ λεπτὰ ὑπολείμματα τοῦ φελλοῦ συμπιέζονται καταλλήλως καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν φελλοπλίνθων καὶ φελλοταπήτων, δι' ὧν ἐπενδύουσι τὰς αἰθούσας, ὡς ἀπομονωτικῶν τοῦ ἤχου, τῆς θερμότητος, τῆς ὑγρασίας κλπ. Δ. Ν. Π.

—*['Αλιευτ.]* Οἱ *φελλοὶ* κατ' ἀποστάσεις ὀργυιᾶς καὶ εἰς στίχους διαπερῶνται κατὰ τὸ κέντρον των ὑπὸ τοῦ ἀπάνω γραντιοῦ τῶν μανωμένων δικτύων καὶ χρησιμεύουν εἰς τὸ νὰ κρατοῦν ὀρθὸν τὸν τοῖχον αὐτῶν. Μικρὸς σφαιρικὸς φελλὸς διαπερώμενος ὑπὸ τοῦ ἁρμιδίου εἰς τὸ ψάρευμα «μὲ τὸ καλαμίδι», ἀφ' ἑνὸς μὲν χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ κρατῇ τὰ ἀγκίστρια εἰς κατάλληλον ὑπὲρ τὸν πυθμένα ὕψος, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προειδοποιῇ περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἰχθὺς πλησιάζει ἀκροθιγῶς τὸ δόλωμα, ὁπότε ὁ φελλὸς ἀδιοράτως κινούμενος δημιουργεῖ, παρὰ τοῦτο, καταφανεστάτους κύκλους περὶ αὐτὸν συγκεντρικῶς, ὅταν δὲ βυθισθῇ, εἰδοποιεῖ ὅτι ὁ ἰχθὺς συνελήφθη, πράγματι δὲ τὸ καλαμίδι ἀναταράσσεται τότε. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥ.

Φελλός, ἢ ***Φέλλος*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λυκίας ἐν Μ. Ἀσίας κειμένη εἰς τὰ νότια τῆς Λυκίας, ἐπὶ ὑψώματός τινος οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀντιφέλλου (νῦν Ἀντίφυλλο), ἥτις ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὴν ὡς ἐπίνειον. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 34 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Λυκίας ὑπὸ κοινὸν λάριον, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μύρων. Σῴζονται χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς συμμαχικὰ καὶ αὐτοκρατορικὰ τοῦ Γορδιανοῦ. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς (τείχη, μνημεῖα, οἰκοδομήματα κτλ.) σῴζονται παρὰ τὸ νῦν χωρίον Σααρέτ. Α. Θ. Σ.

— **Φελλὸ(ς)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 240. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ

Digitized by Google

ιιόν ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα οἱ Φελλωνιᾶται προσῆλθον πλειστάκις ἀρωγοὶ εἰς τὰ παραπλέοντα πολεμικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου (βλ καὶ *Δ. Π. Πασχάλη*, «Ἱστορία Ἄνδρου», τ. Β', 1927).

φελλοτάπης (ὁ) /*Ἐγκυκλ.*/. Τάπης κατασκευασμένος ἐκ ρινισμάτων φελλοῦ, ἅτινα μειγνυόμενα μετὰ λινελαίου καὶ ὀξικοῦ μολύβδου ἀποτελοῦσιν ὅλον ἐπιστρωννύμενον ἐπὶ χονδροῦ ὑφάσματος. Χρησιμεύει πρὸς ἐπίστρωσιν δαπέδων καὶ τοίχων δωματίων, ὡς μονωτικὸν τῆς θερμότητος, τῆς ὑγρασίας καὶ τοῦ ἤχου.

φελλόχορτο (τό), ἢ *φελλοχόρταρο*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀναγαλλίς*.

φελλύκι (τό). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *φιλυρέα*.

φελλώδης, *—ους* (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ φελλόν· || ὁ πλήρης φελλοῦ.

Φέλλως (Fellows), ***Κάρολος***. Ἄγγλος ἀρχαιολόγος (1799—1860). Κατὰ τὰς περιηγήσεις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1832, ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν, Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρασίαν, προέβη εἰς ἐπιμελεῖς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας, ἰδίως ἐν Λυκίᾳ, ἔνθα ἀπεκάλυψε κατ' ἀρχὰς μόνος τὰ ἐρείπια τῆς Ξάνθου, πρωτευούσης τῆς χώρας, ὡς καὶ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως Τλῶ, βραδύτερον ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ George Schart, τὰ ἐρείπια δεκατριῶν ἄλλων πόλεων τῆς περιοχῆς ἐκείνης, τελευταῖον δὲ καὶ πάλιν μόνος ἀπὸ τοῦ 1842—1844 τὰ ἐρείπια τῶν Πατάρων, Ὀλύμπου καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν τοποθεσιῶν τῆς ἀρχαίας Λυκίας. Ἀποτέλεσμα τῶν μακροχρονίων καὶ ἐπιμελῶν τούτων ἐρευνῶν του ἦτο ἡ σχηματισθεῖσα πλουσία συλλογὴ νομισμάτων, ἐπιγραφῶν καὶ γλυπτῶν ἔργων τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου μικρασιατικοῦ πολιτισμοῦ, δι' ἧς ἐπλουτίσθη τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον διὰ σπουδαιοτάτων καὶ πολυτιμοτάτων μνημείων τῆς τέχνης καὶ τῆς ἱστορίας, ὡς καὶ ἡ δημοσίευσις σπουδαιοτάτων διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν μελετῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ γνωστότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «An account of discoveries in Lycia», «An account of the Ionic Trophy monument excavated at Xanthus», «Travels and Researches in Asia Minor, more particularly in Lycia», «Coins of ancient Lycia», «Lycia, Caria, Lydia» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *G. Schart*), «A journal written during an excursion in Asia Minor». Β. Δ. Θ.

—Φέλλως (Fellow's), ***σιρόπιον*** /*Φαρμακ.*/. Ἀμερικανικὸν ἰδιοσκεύασμα συγκείμενον ἐξ 1 0 γρ. διαλυτοῦ φωσφορικοῦ σιδήρου, 3.0 γρ ὑποφωσφορώδους νατρίου, 0.6 γρ θειικῆς κινίνης 0.03 γρ. στρυχνίνης, 1,0 γρ. ὑποφωσφορώδους μαγγανίου θειικοῦ μαγγανίου καὶ σιροπίου ἁπλοῦ ὅσον ἀρκεῖ διὰ 500.0 γρ. Ἀνάλογον σκεύασμα ἀναφέρεται εἰς τὴν γερμανικὴν φαρμακοποιίαν ὡς σύνθετον σιρόπιον ὑποφωσφορωδῶν ἁλάτων ἀποτελούμενον ἐκ 35 γρμ. ὑποφωσφορώδους ἀσβεστίου, 2 γρμ. ὑποφωσφορώδους καλίου, 12 γρμ. ὑποφωσφορώδους νατρίου, 2 γρμ ὑποφωσφορώδους μαγγανίου, 5 γρμ. γαλακτικοῦ σιδήρου, 1 γρμ κινίνης, 0,06 γρμ στρυχνίνης, 10 γρμ. κιτρικοῦ ὀξέος, 600 γρμ σακχάρου καὶ ὕδατος ὅσον ἀρκεῖ διὰ 1000 γρμ. Τὰ σκευάσματα ταῦτα εἶναι φάρμακα τονωτικὰ καὶ ἀντινευρασθενικά. Κ. Γ. Μ.

φελλωτός, *—ή, —όν*· ὁ διὰ φελλοῦ κατεσκευασμένος.

Φέλμπερτ (Velbert) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Πρωσσίᾳ, ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Ρούρ. Κάτ. 16.604. Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Χ. Δ

Φέλντεγκ (Feldegg), ***Φερδινάνδος Φέλλνερ*** *βαρῶνος ντὲ* —. Αὐστριακὸς ἀρχιτέκτων, κριτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1855. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ τῆς Πράγας καὶ τῇ Ἀκαδημίᾳ Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βιέννης καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς σχολῆς βιομηχανικῆς τέχνης τῆς Βιέννης. Συνέγραψε διάφορα ἔργα φιλοσοφικοῦ καὶ τεχνοκριτικοῦ περιεχομένου. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Kuntsgewerbl. Formenlehre; Das Gefühl als Turidament der Weltordnung» (1890), «Grundlegung einer Kosmobiologie» (1891), «Das Verhältniss der Philosophie zur empirischen Naturwissenschaft» (1894), «Th. Hansen und seine Werke» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ G. Riemann. Fried Ohmanns, «Der neue Faust», «Der Schleier des Maja», «Letzte Stunden», «Mit seinem Gott allein», «Baukünstl. Zeit und Streitfrag». Η.Π.Γ.

Φέλντκιρχ (Feldkirch) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Αὐστρίας ἐν Φοράλβεργκ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴλλ Κάτ. 11 896 (1923). Ἐνταῦθα τὴν 22 Μαρτίου 1799 οἱ Αὐστριακοὶ ὑπὸ τὸν Γέλασιχ ἐνίκησαν τὴν γαλλικὴν στρατιὰν τοῦ Μασσενά, τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ 1805 παρεδόθη εἰς τοὺς Γάλλους ὁ στρατηγὸς Βόλφσκελ μετὰ 6.000 ἀνδρῶν. Θ. Κ.

Φέλντμαν (Feldmann), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1880. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσεν ἀνταποκριτὴς καὶ συνεργάτης μεγάλων ἐφημερίδων, ὡς ἡ «Berliner Tageblatt» (1905 κ ἑ.), ἰδίως ἐν Παρισίοις καὶ Κωνσταντινουπόλει. Ἔγραψε: «Πολεμικαὶ ἡμέραι ἐν Κωνσταντινουπόλει» (1913), «Πρὸς τὰ ἔσω τῆς Λευκῆς Ρωσίας» (1915), «Εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Σουὲζ» (1917), κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Φέλντχανς (Feldhans). Πρῶσσος φιλέλλην. Κατελθὼν ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, προσελήφθη ὑπὸ τοῦ κόμιτος Νόρμαν ὡς ὑπασπιστὴς καὶ ἐφονεύθη ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα. Β.Γ.Μ.

φελόνιον (τό)· βλ. λ. *φαιλόνιον*.

φελούκα (ἡ) /*Ναυτ.*/. Γενικῶς, ἐφόλκιον, «λέμβος τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάσσης, ἀνάσιμος καὶ λεπτή» Διεθνῶς, τύπος μικροῦ πλοίου τῆς Μεσογείου, τείνων νὰ ἐκλίπῃ, χαμηλοῦ, ἀφράκτου, προωθουμένου διὰ κωπῶν καὶ φέροντος ἱστιοφορίαν ἐκ τριῶν λατινίων καὶ ἀρτέμονος. Ὑπομιμνῆσκον τὸν τύπον τοῦ *μιστίκου*, ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν Τριπολίτιδι καὶ Βερβερίᾳ πρὸς πειρατείαν, κατόπιν δὲ πρὸς συνοδείαν σπογγαλιέων.

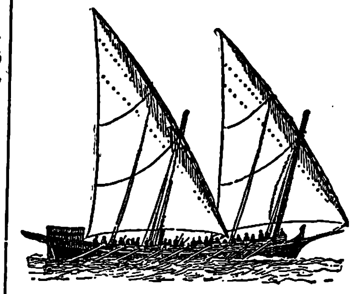

Φελούκα.

Ἡ ὀνομασία του κατὰ Παλάσκαν ἐκ τοῦ «ἐφολκίς»· πιθανώτερον ὅμως ἐκ τῶν ἀραβικῶν «φαλοῦκα» καὶ «φοῦλκε», σημαινουσῶν λέμβον πρὸς διαπορθμεύσεις. Σ. Ε. Λ

φέλπα (ἡ)· δημοτ., εἶδος ὑφάσματος βαμβακεροῦ, παρεμφερὲς πρὸς βελοῦδον.

φέλσα (ἡ)· δημοτ. ναυτ., ἕκαστον τῶν φύλλων τῆς ὀθόνης τοῦ ἱστίου.

Φελσίνα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἐτρουσκικὴ πόλις τῆς Βορείου Ἰταλίας, ἡ κατόπιν *Βονωνία* καὶ σήμερον *Βολωνία* (βλ. λ.).

φελσίτης (ὁ) (Felsitfels) /*Πετρογρ.*/. Χαλαζιακοὶ πορφύραι μὲ πολὺ ὀλίγους πορφυριτικοὺς κρυστάλλους ἢ ἄνευ τοιούτων κρυστάλλων ἀντιληπτῶν εἰς τὸν γυμνὸν ὀφθαλμόν. Γ. Κ. Γ.

φελσιτοπορφύρης (ὁ) (Felsitporphyr) /*Πετρογραφ.*/. Χαλαζιακοὶ πορφύραι ἄνευ πορφυριτικῶν κρυστάλλων χαλαζίου. Γ. Κ. Γ.

φελσοιβανυΐτης (ὁ) (Felsöbanyit) / *Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔνυδρον θειικὸν ἀργίλλιον τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου:

$$2\,Al_2O_3.\,SO_3.\,10\,H_2O.$$

Εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ μικροὶ κρύσταλλοι εἶναι συνηνωμένοι εἰς σφαιροειδῆ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα $1^1/_2$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,3 καὶ χρῶμα λευκὸν μὲ ἐπιφάνειαν τραχεῖαν, κιτρίνως χρωματισμένην ὑπὸ σιδήρου. Εἶναι πολὺ σπάνιον ὀρυκτόν. ἀπαντῶν μόνον ἐπὶ βαρίτου εἰς τὴν Felsöbánya. Γ. Κ. Γ.

φελσοφύρης (ὁ) (Felsophyr) /*Πετρογρ.*/. Χαλαζιακοὶ πορφύραι, τῶν ὁποίων ἡ θεμελιώδης μᾶζα εἶναι μικροφελσιτική, συνίσταται δηλαδὴ ἐκ θολοῦ, ὀλίγον διαφανοῦς μείγματος λεπτοτάτων λεπιδίων, ἰνιδίων καὶ μικρῶν κοκκίων, μηδεμίαν ἐπίδρασιν δεικνύοντος ἐπὶ τοῦ πεπολωμένου φωτὸς καὶ παρουσιάζοντος ἀσθενῆ διπλῆν διάθλασιν μόνον, ὅταν τὰ μικρὰ αὐτὰ συστατικά της στοιχεῖα ἔχουν παράλληλον ἢ ἀκτινωτὴν διάταξιν. Γ. Κ. Γ.

φέλτζα (felza) /*Ναυτ.*/. Οὕτω καλεῖται ὁ ἐπὶ τῆς γόνδολας θαλαμίσκος τῶν ἐπιβατῶν, ὁ ἄλλως *καπονέρα* (caponera).

Φέλτονβιλ (Feltonville) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Οὖδσων*).

Φέλτρε (Feltre) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Β. Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μπελλοῦνο, παρὰ τὸν ποταμὸν Πιάβε. Κάτ. 19.081 (1921). Διεξάγει ἐμπόριον οἴνου, ἐλαίου καὶ μετάξης καὶ ἔχει ποικίλην σιδηροβιομηχανίαν. Η. Π. Γ.

Φέλτρε (Feltre), ***Ἐρρῖκος-Ἰάκωβος-Γουλιέλμος***, *δοὺξ ντὲ* —. Γάλλος στρατάρχης (βλ. *Κλάρκ*, Ἐρρῖκος-Ἰάκωβος-Γουλιέλμος).

Φέλτων (Felton), ***Κορνήλιος***, Conway. Ἀμερικανὸς ἑλληνιστὴς (1807—1862). Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Harward τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1860. Ἐξέδωκε μετὰ σημειώσεων τὴν ὑπὸ τοῦ Wolf ἔκδοσιν τῆς «Ἰλιάδος» μετ' εἰκόνων τοῦ Flaxmann (1833), τὰς «Νεφέλας» καὶ τοὺς «Ὄρνιθας» τοῦ Ἀριστοφάνους, τὸν «Ἀγαμέμνονα» τοῦ Αἰσχύλου καὶ τὸν «Πανηγυρικὸν» τοῦ Ἰσοκράτους. Μετὰ τῶν καθηγητῶν B. Sears καὶ B. B. Edwards ἐδημοσίευσε τῷ 1849 ἕνα τόμον τῶν «Classical Studies». Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Εὐρώπην (1853—1854) διέμεινε πολλοὺς μῆνας ἐν Ἑλλάδι καὶ τῷ 1856 ἐδημοσίευσε τὰς «Ἐκλογάς» του (Selections) ἐκ τῶν νέων Ἑλλήνων συγγραφέων. Αἱ ἐκλαϊκευτικαὶ διαλέξεις του περὶ ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος ἀποπνέουσι τὸν διάπυρον ἐνθουσιασμόν του περὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Γ. Γ.

Φελυπὼ (Phelypeaux), ***Ραϋμόνδος-Βαλτάσαρ***. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης (1650—1713). Διεκρίθη πολεμῶν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τῷ 1696 προήχθη εἰς στρατοπεδάρχην, ἀκολούθως δὲ διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κολωνίᾳ καὶ ἀπὸ τοῦ 1700 ἐν Τουρίνῳ. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν σύζευξιν τοῦ Φιλίππου Ε' τῆς Ἱσπανίας μετὰ τῆς Μαρίας Λουΐζης τῆς Σαβοΐας καὶ ἐπέτυχε συνθήκην συμμαχίας μεταξὺ Γαλλίας καὶ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Ἀνακαλύψας ὅμως ὅτι ὁ δοὺξ συνεννοεῖτο συγχρόνως μυστικῶς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, κατήγγειλε τὸ γεγονὸς εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ'. Μετὰ τὴν ἐντεῦθεν προκληθεῖσαν διακοπὴν τῶν γαλλοσαβοϊακῶν σχέσεων, ἐκρατήθη ἐπί τι διάστημα αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ δουκὸς Βίκτωρος Ἀμεδαίου, ὅτε δὲ ἀπελευθερωθεὶς ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους περιέπεσεν ὑπὸ δυσμένειαν, ἐνεργείαις τῆς δουκίσσης τῆς Βουργουνδίας, διότι ἐδημοσίευσε σκώμματα εἰς βάρος τοῦ πατρός της Βίκτωρος Ἀμεδαίου. Βραδύτερον διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῶν ἐν Ἀμερικῇ γαλλικῶν νήσων. Χ. Δ.

φελῶ, καὶ *—άω*· δημοτ., ἀντὶ *ὠφελῶ*, χρησιμεύω, ἀξίζω: «'ς αὐτὴν τὴν ἀρρώστια κανένα γιατρικὸ δὲ φελᾷ», «δὲ φελᾷς, καημένε, τίποτα» δὲν ἀξίζεις τίποτε.

Φελώνη /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Χιονίστρας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 640. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, πρότερον δὲ ἐκαλεῖτο *Μουαφακλῆ*.

Φέμαρν (Fehmarn) /*Γεωγρ.*/. Νῆσος τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ, ἀνήκουσα εἰς τὸ Σλέσβιχ Ὁλστάϊν, ἐμβαδοῦ 185 τ. χλμ., κειμένη μεταξὺ τοῦ κόλπου τοῦ Κιέλου καὶ τοῦ κόλπου τῆς Λυβέκκης καὶ χωριζομένη τῆς ξηρᾶς μὲν διὰ τοῦ στενοῦ καὶ ἀβαθοῦς ὁμωνύμου πορθμοῦ, τῆς δὲ δανικῆς νήσου Λάαλαντ διὰ τοῦ κόλπου Φέρμαν, πλάτους 18 χιλμ. Ἡ νῆσος εἶναι πεδινὴ (ἀνώτερον ὕψος 18 μ.), εὔφορος καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 10 000 κατ., γεωργῶν, ἁλιέων καὶ ναυτικῶν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ κωμόπολις *Μπούργκ*. Θ. Κ.

Φέμη (ἀρχ γερμ. Fem, Fehm, Vehm) ἢ ***Φεμικὰ δικαστήρια***. Ἐλέγοντο οὕτω κατὰ τὸν μεσαίωνα ἔκτακτά τινα δικαστήρια ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Βεστφαλίᾳ, ἅτινα ἤσκουν μυστηριώδη καὶ τρομοκρατικὴν δικαιοδοσίαν. Τὰ δικαστήρια ταῦτα εἶχον τὴν ἐξουσίαν των ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὑπεβοηθοῦντο ὑπὸ εὐρυτάτης μυστικῆς κατασκοπείας ἢ ὑπηρεσίας πληροφοριῶν· αἱ συσκέψεις των καὶ ἐνίοτε καὶ αἱ δίκαι των διεξήγοντο μυστικῶς. Ἡ μόνη ποινή, ἣν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλωσιν, ἦτο ἡ θανατική· αἱ ἀποφάσεις των ἦσαν ἀνέκκλητοι καὶ ἐξετελοῦντο ἀμέσως. Συνήθως ὁ καταδικασθεὶς ἀπηγχονίζετο ἐν πάσῃ μυστικότητι ἐπί τινος δένδρου, εἰς μέρος ἀπόκεντρον, μάχαιρα δὲ φέρουσα συνθηματικὴν ἐπιγραφὴν ἐνεπήγνυτο εἰς τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου, εἰς ἔνδειξιν τοῦ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ φεμικῆς ἐκτελέσεως καὶ ὄχι δολοφονίας.

Τὰ δικαστήρια ταῦτα, ἐντελῶς κεχωρισμένα καὶ ἀνεξάρτητα τῶν κοινῶν δικαστηρίων, ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὸν Θ' ἢ Ι' αἰῶνα πρὸς περιστολὴν τῶν ὑπερβασιῶν καὶ τῆς προϊούσης ἀναρχίας τῶν εὐγενῶν καὶ τιμαριούχων, καθ' ὧν ἡ κυβέρνησις τοῦ αὐτοκράτορος ἠδυνάτει νὰ ἀντεπεξέλθῃ καὶ οἵτινες ἤσκουν ἀπόλυτον ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ. Ὡς δικαστής, ὑπάλληλος ἢ ὑπηρέτης τῶν φεμικῶν δικαστηρίων ἦτο ἐκλέξιμος πᾶς ἐλεύθερος πολίτης, νόμιμος υἱὸς ἐλευθέρων γονέων. Τὸ προσωπικὸν τοῦτο ἀπετέλει ἐν συνόλῳ μυστικὴν ὀργάνωσιν, ἧς τὰ μέλη ἐγίνοντο δεκτὰ διὰ μυήσεως καὶ ἀνεγνωρίζοντο μεταξύ των διὰ συνθημάτων καὶ σημείων μυστικῶν. Εἰς τὰς δημοσίας δίκας οἱ δικασταὶ καὶ ὑπάλληλοι ἐφόρουν προσωπίδας, ὅπως μὴ ἀναγνωρίζωνται ὑπὸ τῶν μὴ μεμυημένων. Βαθμηδὸν καὶ εὐγενεῖς καὶ πρίγκιπες κατετάχθησαν εἰς τὴν μυστικὴν ταύτην ὀργάνωσιν, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1180 αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κολωνίας ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς.

Ἡ μυστικότης καὶ εὐρύτης τῆς ἐξουσίας τῶν

Digitized by Google

φεμικῶν δικαστηρίων ἐνέπνεον γενικῶς τὸν τρόμον· τὸ δ' ἀνεξέλεγκτον τῶν ἀποφάσεων των βαθμηδὸν παρέσυρεν αὐτὰ εἰς καταχρήσεις καὶ ὑπερβασίας ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἠναγκάσθη νὰ περιορίσῃ τὸν θεσμὸν τοῦτον εἰς καθήκοντα μυστικῆς ἀστυνομίας Εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦτον συνετέλεσε καὶ ἡ βαθμιαία κατάπτωσις τοῦ τιμαριωτισμοῦ ἢ φεουδαλισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, ἡ αὔξησις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ ἵδρυσις καλυτέρων τακτικῶν δικαστηρίων. Μ' ὅλα ταῦτα ὁ φεμικὸς ὀργανισμὸς μὲ τοὺς μυστικούς του τύπους διετηρήθη ὡς ἁπλοῦν σωματεῖον μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ αἰῶνος, ἕως οὗ διελύθη, τῷ 1811, διὰ διατάγματος τοῦ βασιλέως τῆς Βεστφαλίας Ἱερωνύμου Βοναπάρτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ P. *Wiegand*, Das Femgericht Westfalens Halle 1893. - *L. Tross*, Sammlung m. Urkunden f. d. Geschichte der Femgerichte Hannover 1826. — *T. Lindner*, Die Feme Münster 1888. — *F. Thudichum*, Femgericht u Inquisition (Giessen 1889). Δ. Μ. Κ

φεμικὰ *συστατικὰ* femisch) (*Πετρογρ.*). Τὰ πλούσια εἰς σίδηρον (Fe καὶ μαγνήσιον Mg) ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ τῶν πετρωμάτων. Τοιαῦτα εἶναι π χ ἡ κεροστίλβη, ὁ αὐγίτης, ὁ ὀλιβίνης, ὁ μαγνητίτης, ὁ αἱματίτης καὶ ἄλλα. Τὰ εἰς ἀλκάλια καὶ ἄργιλλον πλούσια ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ καλοῦνται *σαλικά* Ἡ λέξις femirch =φεμικος) προῆλθεν ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν δύο χημικῶν συμβόλων Fe καὶ Mg. Γ. Κ. Γ.

φεμινισμὸς (ὁ) (ἐκ τοῦ γαλλ. féminisme. ἰταλ femminismo, ἀγγλ feminism, γερμ. frauenbewegung, frauenfrage· πορτ. καὶ ἰσπ feminismo Θεωρία κοινωνικὴ περὶ τῆς ἰσότητος τῶν δύο φύλων καὶ κίνησις διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἰσότητος ταύτης ὑπὸ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ οἰκονομικόν, ἀστικόν, κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν ἐπίπεδον. Ὁ φεμινισμός, ἐμφανισθεὶς ὡς θεωρία ἀπὸ τοῦ ΙΘ αἰῶνος κυρίως, ὑπέδυθη διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τῶν λαῶν καὶ τῶν χωρῶν. Ἐν Ἀμερικῇ ἤρχισεν ὡς ἀντίκτυπος τοῦ ἀγῶνος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν μαύρων, ὡς διεκδίκησις φυσικοῦ δικαίου Εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν αὐτὴν μορφὴν ταχέως προσετέθη ἡ ἠπιωτέρα ἀστικὴ τῶν λυκείων-λεσχῶν, ὥστε περὶ τὸ 1832 ὁ ἀμερικανικὸς φεμινισμὸς ἐσήμαινε κατάκτησιν πολιτικῆς ἰσότητος, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἰσότητος πνευματικῆς καλλιεργείας καὶ ἐπαγγελματικῆς δράσεως Αἱ Σκανδιναυϊκαὶ χῶραι, ἡ Φιλλανδία, ἡ Δανία, ἡ Ὁλλανδία παρουσιάζουν ἀνάλογον ἠπιότητα· ὁ φεμινισμὸς κινεῖται ἐντὸς καθαρῶς ἀστικῶν πλαισίων, ὅπως καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν, ὅπου ἀποκτᾷ καθολικώτερον κοινωνικὸν νόημα, συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομικὴν καὶ πνευματικὴν διοργάνωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ παιδιοῦ Ὅλη ἡ ἀνάπτυξις τῶν οἰκοκυρικῶν σπουδῶν, τῶν κοινωνικῶν καὶ νοσοκομειακῶν σχολῶν διὰ τὴν κόρην τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τάξεως καὶ ὅλη ἡ χριστιανικὴ συνδικαλιστικὴ καὶ διὰ συνεργατικῶν μεθοδικωτέρα συγκρότησις τῆς ζωῆς τῆς ἐργαζομένης γυναικὸς διαμορφώνουν φεμινισμὸν περισσότερον ὠργανωμένον, ἐξυπηρετοῦντα κυρίως τὴν οἰκογένειαν, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὸ Βέλγιον ἔχει προστατευτικώτερον χαρακτῆρα· γίνεται νοικοκυρίστικος, ἀστικώτερος, ἐνῷ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀριστοκρατικώτερος Ριζοσπαστικὸς ἤρχισε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐν Ἀγγλίᾳ, μὲ κύριον γνώρισμα τὴν πολιτικὴν κατάκτησιν Εἰς τὰς μεταπολεμικὰς δημοκρατίας τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ἐχορηγήθησαν ἐκ τῶν ἄνω καί, ἐξαιρέσει τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας, χωρὶς προηγούμενον φεμινιστικὸν ἀγῶνα, ἀπὸ κυβερνήσεις κοινωνιολογούντων ἢ σοσιαλιστῶν πολιτικῶν Ἡ ἐπίδρασις ἐν γένει τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἐξυψῶντος τὴν ἰσότητα τῶν φύλων ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ἰσότητος, ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικὴ διὰ τὴν ἐπιψήφισιν φεμινιστικῶν νόμων.

Σήμερον ἡ ὑπάρχουσα φεμινιστικὴ κίνησις εἶναι ἠπιωτάτης μορφῆς, διακαλογοῦσα οὕτω τὸν γερμανικὸν ὁρισμὸν περὶ φεμινισμοῦ, ὡς τοῦ «συνόλου τῶν προσπαθειῶν πρὸς ρύθμισιν τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς εἰς τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμὸν διὰ ν' ἀναπτυχθοῦν αἱ ἰδιαίτεραι ἐκπολιτιστικαὶ αὐτῆς δυνάμεις, πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ».

Ὁ φεμινισμὸς ὡς φαινόμενον κοινωνικὸν ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν τῆς γυναικός Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ ὅλη παραγωγὴ ἦτο ἔργον ἰδικόν της ἀγγειοπλαστική, ὑφαντική, καλλιέργεια· ὁ ἀνὴρ ἔμενε κυνηγός, ἀναλαβὼν ἐργασίαν, ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς νομαδικῆς ζωῆς εἰς μόνιμον, ὁπότε καὶ πάλιν τὸ κύριον μέρος τῆς ἐργασίας ἐβάρυνε τὴν γυναῖκα Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. παρ' ὅλον τὸν ἀποκλεισμὸν της ἀπὸ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰς περισσοτέρας τέχνας, παρέμενεν ἡ γυνὴ ὁ βασικὸς ἐργάτης τῆς συντηρήσεως τοῦ σπιτιοῦ, ἰδία τοῦ ἀγροτικοῦ, συγκεντρώσασα πολλὰ εἴδη τῆς ἐπαγγελματικῆς καὶ ἐμπορικῆς ζωῆς (ἀρτοποιία, πλεκτική, ἐπεξεργασία λίνου, βάμβακος, κατασκευὴ σάπωνος, κηροῦ κλπ.). Ἡ ὁλονὲν αὐξάνουσα κατανομὴ τῆς ἐργασίας, ἡ ἔναρξις τῆς ὁμαδικῆς παραγωγῆς καὶ ὁ ἐκπεσμὸς τῶν τιμῶν πολλῶν εἰδῶν περιώρισε τὴν οἰκιακὴν παντεχνίαν της ἐν τῇ πόλει καὶ ἔπειτα ἐν τοῖς ἀγροῖς. Ἡ χρησιμοποίησις ἔπειτα τῆς γυναικὸς εἰς τὰ ἐργοστάσια, ἡ εἰς βάρος της ἐκμετάλλευσις εἰς τὴν οἰκοτεχνίαν, ἐργαστηριακὴν καὶ ἐργοστασιακὴν βιομηχανίαν, αἱ συνέπειαι τῶν πολέμων, ἔδιδον εἰς αὐτὴν συχνοτέρας εὐκαιρίας ἐξωσπιτικῆς ἐργασίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀνέκυψε βαθμηδὸν ἡ προσωπικότης τῆς γυναικὸς τῆς μέσης καὶ κατωτέρας τάξεως ἐντονωτέρα, ἐνῷ ἀνάλογοι δυνατότητες διὰ τὴν εὔπορον γυναῖκα ἔλειπον ἢ ἦσαν ὀλίγαι Ἡ προϊοῦσα ὅμως γενικὴ μόρφωσις ἀνυψώνουσα τὴν αὐτοσυνειδησίαν καὶ τῶν ἀστῶν γυναικῶν, ἐδημιούργησε καὶ εἰς αὐτὰς ψυχικὴν πίεσιν πρὸς ἐργασίαν καὶ πρὸς ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν ἄνδρα εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς. Ἡ ψυχικὴ αὐτὴ πίεσις ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος παράγων τοῦ γυναικείου κινήματος. Ἡ ἱστορία τοῦ φεμινισμοῦ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρας περιόδους: τὴν προφεμινιστικὴν (ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τοῦ 1647 μ Χ), τὴν ἀπὸ τοῦ 1647 μέχρι τοῦ 1865, τὴν ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1880 καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι σήμερον.

Πρώτη περίοδος. (—1647 μ Χ) Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην τῶν ἐθνολόγων καὶ τῶν μελετητῶν τῶν θρησκευμάτων, ἡ προϊστορικὴ περίοδος τῆς ἀνθρωπότητος ἐμπνέεται ἀπὸ αὐθόρμητον ἐκτίμησιν πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐκδηλουμένην εἰς τὸ διεθνὲς πάνθεον τῶν λαῶν διὰ τῆς λατρείας πρὸς τὴν μητέρα-μητέραν Αἱ θέαιναι συμβολίζουν πάντοτε τὰς αἰσθηματικωτέρας καὶ διανοητικωτέρας ἰδιότητας, ἐνῷ οἱ ἄρρενες θεοὶ συμβολίζουν τὰς τραχυτέρας δυνάμεις. Τελειοτάτη ἔκφρασις τῆς ἀνωτερότητος τοῦ θήλεος εἶναι ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος, τὸ δὲ κορύφωμα τῆς αἰσθητοποιήσεως τῶν τάσεων αὐτῶν τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἡ *μητριαρχία* (βλ. λ.). Ἡ σχεδὸν γενικὴ πεποίθησις πρὸς τὴν ἀνωτερότητα τοῦ θήλεος, εἴτε προέρχεται ἐκ ψυχικῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ἀποτελεῖ βιογενετικὸν φαινόμενον, εἴτε εἶναι συνέπεια ἀντιδράσεως τῶν γυναικῶν κατὰ τῆς πρωτογόνου ἐλευθερομιξίας, ἢ ἀπόρροια οἰκονομικῶν αἰτίων, δὲν φαίνεται ἄμοιρος συνειδητῆς τινος γυναικείας τάσεως πρὸς ἀνεξαρτησίαν Καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους δὲν λείπουν ἐκδηλώσεις ἰδιοτύπου φεμινισμοῦ Οἱ πλέον πεπολιτισμένοι τῶν ἀρχαίων λαῶν δὲν ἠρνήθησαν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ των ἢ καὶ νὰ τοὺς κυβερνήσῃ ἀκόμη Ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τῆς Θεομήτορος καὶ τῶν μαρτύρων καὶ ἁγίων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν ἐπικράτησίν του, θὰ ἐξύψωνε βεβαίως τὴν θέσιν τῆς γυναικός, τὴν ἰσότητα τῆς ὁποίας διεκήρυξεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ «οὐκ ἔνι ἄρρεν, οὐκ ἔνι θῆλυ, πάντες ἐν τῷ Χριστῷ ἓν ἐσμέν», ἂν δὲν ἔσπευδον οἱ ἰουδαΐζοντες εἰς τὴν ἀνατροφὴν ἀποστόλου νὰ τὴν στιγματίσουν ὡς «πύλην ᾅδου», «ἀκάθαρτον» κτλ καὶ νὰ δημιουργήσουν τὸν διώκτην αὐτῆς ἀσκητισμόν.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ φεουδαλικὸν σύστημα ἐχορήγησε δικαίωμα ψήφου εἰς τὴν γυναῖκα, κατ' ἀρχὰς ὡς ἔθος καὶ μετ' ὀλίγον διὰ νόμου. Ἀπὸ τοῦ 1002 μέχρι τοῦ 1576 αἱ τιμαριοῦχοι Γαλλίδες ἐξήσκουν σποραδικῶς τὸ δικαίωμα ψήφου, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας φεουδαρχικὰς χώρας μέχρι τοῦ ΙΘ αἰῶνος, οὐχὶ ὡς ἄτομα, ἀλλ' ὡς κάτοχοι φεούδου Εὐγενεῖς δέσποιναι συνεδριάζουσαι εἰς βουλήν, ἀναφέρονται καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε εἰς τὸ Νίκλι ἡ σύζυγος τοῦ Γουλ. Βιλλαρδουΐνου, αἰχμαλώτου ἐν Κωνσταντινουπόλει, συγκαλεῖ «παρλαμέντο τῶν κυράδων», καθ' ὅ, ἀποφάσει τῶν δεσποινῶν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βιλλαρδουΐνου, παρεδόθησαν εἰς τὸν Μιχαὴλ Η' τὸν Παλαιολόγον τὰ φρούρια Μιστρᾶ, Μάνη καὶ Μονεμβασία Λαϊκωτέρα συμμετοχὴ γυναικῶν συναντᾶται εἰς Μπωμὸν τῆς Ἀργκόν, ὡς ἔθος καὶ ὡς νόμος, ἀπὸ τοῦ 1182. Εἰς τὰς συνεδρίας τῶν ἐνοριῶν μετέχουν αἱ χῆραι, αἱ κόραι αἱ διευθύνουσαι οἶκον καὶ αἱ ὕπανδροι ἀπόντος τοῦ συζύγου Πραγματικὴν ἐκλογὴν βουλευτῶν ἤσκησαν τὸ πρῶτον αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ τῷ 1308 εἰ. Φορὲζ τῆς Τουραίνης καὶ τῷ 1344 εἰς τὰς κοινοτικὰς ἐκλογὰς καὶ συνελεύσεις τοῦ Ἐρώλ Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν μερικὰ καὶ προσωρινὰ φαινόμενα.

Περίοδος δευτέρα (1647—1865). Τῷ 1647 ἡ Μαργ. Μπράϊτ ὡς γαιοκτήμων τῆς Μαιρυλανδ ἐζήτησε δικαίωμα ψήφου, καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἀγγλικῶν κτήσεων Λουϊζιάνα) ἡ Ἀβιγκαὶλ Ἄδαμς, ἐκ μέρους ὁμάδος γυναικῶν, ἔγραφε πρὸς τὸν σύζυγόν της (1776), μετέχοντα τότε τοῦ ἠπειρωτικοῦ κογκρέσσου τῆς Φιλαδελφείας «ν' ἀξιώσῃ τὰ δικαιώματα τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὸ κογκρέσσον». Τῷ 1836 ἡ Ἐρνεστίνη Ροζ ἐξόριστος ἐν Ἀμερικῇ, Πολωνίς, διὰ τῆς φεμινιστικῆς της προπαγάνδας ἐπέτυχε μεταρρύθμισιν ὡς πρὸς τὸν γάμον. Τῷ 1840, κατὰ τὸ παγκόσμιον συνέδριον τοῦ Λονδίνου ἐναντίον τῆς δουλείας, συνεζητήθη καὶ ἀπερρίφθη ἡ εἰς αὐτὸ συμμετοχὴ γυναικῶν. Κατόπιν τούτου αἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἡν. Πολιτειῶν Μὸττ καὶ Βάντελ Φίλιψ ἀπεφάσισαν τὴν ὀργάνωσιν αὐτοτελοῦς γυναικείας κινήσεως Ἐπανακάμψασαι κατώρθωσαν νὰ συγκαλέσουν εἰς τὴν Δυτικὴν Νέαν Ὑόρκην τὴν 19 Ἰουλίου 18.. συγκέντρωσιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον φεμινιστικὸν συνέδριον εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός. Διὰ τοῦ συνεδρίου τούτου ἐγκαινιάζεται ἡ ἔντονος, πολυσχιδὴς καὶ συντονισμένη δρᾶσις τῶν διαφόρων φεμινιστικῶν σωματείων τῆς Ἀμερικῆς. Ἀκολουθεῖ ἄλλη συνέλευσις μεγάλη ὁμάδος συγγραφέων τῶν ὑπὸ τὴν Λούση Στόουν εἰς τὸ Βόρτσεστερ τῆς Μασσαχουσσέτης Μολονότι ὅμως ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης συνεκλονίζετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διὰ τὰς ἐλευθερίας τοῦ «κυριάρχου λαοῦ» καὶ τῶν ἐλευθέρων ὄντων, ἐν τούτοις αἱ λέξεις ὁ κυρίαρχος λαὸς οὐδέποτε ἐξυπακούουν τὴν γυναῖκα Αἱ ἐπίμονοι προσπάθειαι τῶν Ἀμερικανίδων μένουν ἄκαρποι. Ὁ «Ἐθνικὸς σύνδεσμος διὰ τὴν ψῆφον τῆς γυναικός», ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Κάδυ Στάντων καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τῆς Ἄντονυ, συνέπτυξε μὲ τὸν «Σύλλογον ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῶν μαύρων καὶ τῶν γυναικῶν» καὶ ἐπεξειργάσθη εἰδικὴν προσθήκην εἰς τὸ ὁμοσπονδιακὸν Σύνταγμα τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἀλλ' ἡ προσθήκη ἐκυρώθη τροποποιημένη, χωρὶς νὰ δοθῇ ψῆφος εἰς τὰς γυναῖκας. Ἡ ἔκκλησις τῆς Φρέδικα Βρέμερ εἰς τοὺς «Τάϊμς» (Αὔγουστος 1854) πρὸς διεθνῆ συνεργασίαν τῶν γυναικῶν προητοίμασε τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον τῶν γυναικῶν, συνελθὸν ἐν Βασιγκτων τῷ 1888

Εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ φεμινισμὸς ἐνεφανίσθη ὑπὸ σοβαρὰν μορφὴν ἀπὸ τοῦ 1788 ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ Κοντορσὲ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἔργου τῆς Mary Wollstonecraft (1759—1797) «Διεκδίκησις τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός» (A Vindication of the Rights of Women 1792) Ἡ σύγχρονος «Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικὸς καὶ τῆς πολίτιδος» τῆς Ὀλυμπίας ντὲ Κοὺζ (1791), αἱ προκηρύξεις τῆς Ρόζας Λακόμπ, Ἀσπασ. Καρλεμιγκέλλη, Θερουὰν τοῦ Μερικούρ, προὐκάλεσαν ἐν τούτοις εἰρωνείας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἱδρύθησαν αἱ πρῶται γαλλικαὶ λέσχαι γυναικῶν καὶ αἱ «Ἑταιρεῖαι τῶν φίλων τῆς ἀληθείας» ὑπὸ τῆς Ἐτ.. τας Πάλα. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, καίτοι ἐξυπηρετήθη σπουδαιότατα ἀπὸ τὰς γυναῖκας, ἔκλεισε τὰς πολιτικάς των λέσχας (1794), ἐκαρατόμησε τὴν ντὲ Κοὺζ καὶ ἐφυλάκισε διὰ παράνομον συγγρώτρωσιν τὴν Ἰω. Ντερουὰν καὶ τὴν Πωλίναν Ρολάν. Τῷ 1838 τὰ δικαιώματα τῆς γυναικὸς διεγράφησαν ἀπὸ τοῦ πρώτου σχεδίου τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου Τὸ ὅλον κέρδος διὰ τὰς γυναῖκας ὑπῆρξεν ὅτι ταῖς ἐπετράπη ὑπὸ τῆς συμβατικῆς τὸ διδασκαλικὸν καὶ νοσοκομειακὸν ἐπάγγελμα. Ὁ Ναπολεόντειος κῶδιξ διὰ τοῦ ἀντιφεμινιστικοῦ του πνεύματος ἐπηρέασε τὰς χώρας τὰς ἐξ αὐτοῦ ἐμπνευσθείσας Κατὰ τὸν ἐκλογικὸν νόμον τῆς 29 Ἰουνίου 18.. ἡ χήρα διὰ τοῦ φόρου τῆς περιουσίας της ἠδύνατο ν' ἀναδείξῃ ἐκλογέα τὸν υἱὸν ἢ τὸν γαμβρόν της· ὁ κοινοτικὸς νόμος 1837, ἀναγνωρίζων μεταξὺ τῶν πλέον φορολογουμένων καὶ γυναῖκας, κατηργήθη τῷ 1842 ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους. Τῷ 1848 ὁ οὐτοπιστικὸς εἰσέτι σοσιαλισμὸς τοῦ Φουριέ, τοῦ Πιὲρ Λεροῦ, τοῦ Ἀνφαντὲν (καὶ τοῦ Προυντὸν) περιελάμβανεν εἰς τὸ πρόγραμμά του τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῆς γυναικός Τῷ 1849 ἡ Ἰωάννα Ντερουάν, διευθύντρια τῆς «Γυναικείας γνώμης» (Opinion des femmes), ὑποβαλοῦσα βουλευτικὸν ὑποψηφιότητα, ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ὀνόματός της εἰς ἐκλογικὸν συνδυασμόν.

Τρίτη περίοδος (1865—1880). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ κέντρον τῆς φεμινιστικῆς κινήσεως ἀποτελεῖ ἡ Ἀγγλία. Τῷ 1865 ὁ Τζὼν Στούαρτ Μίλλ πιστεύων ἐκ πεποιθήσεως εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς παραχωρήσεως ψήφου εἰς τὰς γυναῖκας, ἐκλεγεὶς βουλευτής, ἀνέγραψε τὰ δικαιώματα τῆς γυναικὸς εἰς τὸ ἐκλογικόν του πρόγραμμα διὰ τοῦ ἔργου του «Ἡ ὑποταγὴ τῶν γυναικῶν» (The Subjection of Women) καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τοῦ φεμινισμοῦ. Τῷ 18.. ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν Βαρβάραν Σμὶθ (Mme B.. chon), τὴν συγγραφέα Ἐλισάβετ Γκάρρετ Ἄνδερσον, τὴν Αἰμ Δαίηβις καὶ τὴν Μπέσυ Ρέυ.. Πάρξ Mme Belloc) ὑπέβαλε διὰ τοῦ Στούαρτ Μίλλ εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων αἴτησιν φέρουσαν 1499 ὑπογραφάς, καὶ ἐπέτυχεν ὥστε νὰ προστεθῇ εἰς τὸ ἐκλογικὸν σύστημα ἄρθρον πολιτικῆς χειραφετήσεως τῶν φορολογουμένων γυναικῶν. Πλῆθος φεμινιστικῶν συλλόγων ἱδρύθησαν ἐν Λονδίνῳ, Μάντσεστερ, Μπριστόλ, Ἐδιμβοῦργον καὶ Μπίρμιγχαμ μὲ σοβαρὰν δρᾶσιν Ἀρχηγὸς τῆς κινήσεως ταύτης εἰς τὴν Β. Ἀγγλίαν ἦτο ἡ Λυδία Μπέκερ, προσωπικότης σπανίας πολιτικῆς συνέσεως, ἡ ὁποία πιστοποιήσασα ὅτι ὁ νόμος τοῦ 1867 δὲν ἀπηλευθέρωνε τὰς γυναῖκας, προὐκάλεσε 4.000 διαμαρτυρίας φορολογουμένων γυναικῶν πρὸς τὴν βουλήν Οὕτω τῷ 186.. ἐδόθη δημοτικὴ ψῆφος ἐκλογέως καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος συνεστήθησαν αἱ σχολικαὶ ἐφορεῖαι, εἰς ἃς αἱ Ἀγγλίδες ἔλαβον καὶ τὴν ἐκλεξιμότητα Τῷ 18..

'Ιακὼβ Μπράϊτ (Bright εἰσηγήθη νομοσχέδιον ολιτικῆς ψήφου τῶν γυναικῶν, ψηφισθέν, ἀλλ' ς δευτέραν ἀνάγνωσιν μόνον. Αἱ σουφραζέται— γιζόμεναι ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ψῆφον—καὶ ἱ σουφραζιστ, μετριοπαθέστεραι, ἤργισαν τότε ὶ συλλαλητήρια διαμαρτυρίας καὶ ἡ Πάγχωρστ γκαινίασε τὴν ἐπαναστατικὴν γυναικείαν δρᾶσιν.

Συγχρονος περίοδος. 'Αγγλία. Τὸ 1880 ἀποτελεῖ ταθμὸν διὰ τὸν φεμινισμόν, διότι κατὰ τὸ ἔτος οῦτο ἐδόθη ὁριστικῶς ἡ ψῆφος εἰς τὰς γαιοκτήονας γυναῖκας τῆς ἰρλανδικῆς νήσου Μάν, ἐπεκιθεῖσα κατ' ἀκολουθίαν καὶ εἰς τὰς νεμομένας ccupiers). Τῷ 1888 αἱ 'Αγγλίδες ἐπέτυχον τὴν ἐκογην δύο γυναικῶν εἰς τὸ πρῶτον δημοτικὸν συμούλιον τοῦ Λονδίνου, ἀκυρωθεῖσαν ὅμως ἀμέσως ς μὴ ἐπιτρεπομένην διὰ νόμου· τῷ 1907 ἐπέτυον διὰ νόμου τὴν ἐκλεξιμότητα εἰς τοὺς δήμους, ιθὼς καὶ δικαίωμα νὰ γίνωνται δήμαρχοι. Τῷ)08 πρώτη 'Αγγλὶς δήμαρχος ἐξελέγη εἰς τὸ Λλντμπουργκ ἡ Γκάρρετ-"Ανδερσον. Τῷ 1897 ὶ διάφορα ἐθνικὰ γυναικεῖα σωματεῖα ἡνώθησαν ς ὁμοσπονδίαν, ἀποτελέσαντα τὸ «'Εθνικὸν συμούλιον τῶν 'Αγγλίδων» ὑπὸ τὴν 'Αρὺ Φώουσετ Henry Fawcett). Τῷ 1903 ἱδρύθη ἡ «Κοινωνικὴ ιὶ πολιτικὴ ἕνωσις τῶν γυναικῶν» (Women's Soal and Political Union), ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς ρίσταμπελ Πάγχωρστ, ἀναπτύξασα πρωτοφανῆ ρᾶσιν ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1906, ὅταν ἀνέλαβον τὴν ἀρὴν οἱ φιλελεύθεροι. Τῷ 1907, κατόπιν ἀρνήσεως ῆς κυβερνήσεως νὰ δεχθῇ τὰ αἰτήματα τῶν γυκῶν, ὠργανώθη ἡ πρώτη δημοσία διαμαρτυρία 000 γυναικῶν διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ Λονδίνου, γνωτὴ ὡς «λασπώδης πορεία». 'Επηκολούθησαν καὶ λλαι θορυβωδέστεραι διαμαρτυρίαι καὶ συγκρούεις μετὰ τῆς ἀστυνομίας, ἀπεργίαι πείνης τῶν υλλαμβανομένων κλπ.

'Ο πρωθυπουργὸς "Ασκουϊθ ἐν τούτοις ἔμενεν νένδοτος. Σειρὰ ὑποβληθέντων νομοσχεδίων εἶεν ἀπορριφθῆ, ὡς καὶ πρότασις τῆς εἰδικῆς «'Εεπιτροπῆς συνεννοήσεως», ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ λόρου Λύττον καὶ τοῦ Μπραϊλσφορ ἱκανοποιοῦσα λα τὰ κόμματα. "Οταν τῷ 1911 ὁ "Ασκουϊθ ἀνήγειλεν ὅτι θὰ εἰσηγηθῇ νέον νομοσχέδιον ψήφου, όνον διὰ τοὺς ἄνδρας, ὁ ἀγὼν ἔγινεν ἐντονώτεος· αἱ σουφραζέτται κατέστρεφον ἰδιοκτησίας, ἔθραυον παράθυρα κλπ εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας. ῷ 1912 καὶ τῷ 1913 ἀπερρίφθη καὶ πάλιν ἡ ρότασις «'Επιτροπῆς συνεννοήσεως» καὶ ἡ τροποοίησις Σνώουντεν, ἕως ὅτου, τὴν 6 Φεβρουαρίου 918, ἡ οἰκουμενικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ Λόϋδ ζώρτζ παρεχώρησε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ς τὰς 'Αγγλίδας ἡλικίας 30 ἐτῶν καὶ τὴν 28 'Οτωβρίου 1918 τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι εἰς ὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων μὲ πλήρη ἰσότητα ἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Δεκεμβρίου 1918 ἐξελέγη ρώτη 'Αγγλὶς βουλευτὴς ἡ κόμισσα Μάρκεβιτς, ρλανδή, ἀλλ' ὡς σὶν-φάϊν δὲν κατέλαβε τὴν θέιν της. Τῷ 1919 ἀντ' αὐτῆς ἐξελέγη ἡ ὑποκόμισσα Λστορ. Τὸν Σεπτέμβριον 1918 ἐδόθη ἰσότης εἰς ὰς ἀφορμὰς διαζυγίου· τῷ 1925 ἐλευθερία ἐκλοῆς ἰθαγενείας εἰς τὰς ὑπανδρευομένας ξένους ὸν Μάϊον τοῦ 1925 ἀπερρίφθη πρότασις τοῦ λόρου "Αστορ περὶ τοῦ ἐκλέγεσθαι εἰς τὴν βουλὴν ῶν Λόρδων. Τὴν 2 'Ιουλίου 1928, τέλος, ἡ κυβέρησις Μπάλντουϊν ἐψήφισε νόμον, ἰσχύσαντα ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1928, δι' οὗ ἐδόθη πλήρης πολικὴ ἰσότης. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μαΐου 1929 ἐργατικὴ κυβέρνησις Μακντόναλτ ἀνέδειξε δύο υναῖκας ὡς μέλη της: τὴν Μάργκαρετ Μπόνηλντ ὑπουργὸν ἐπὶ τῆς 'Εργασίας καὶ τὴν Σουζὰν ῶρενς ὑφυπουργὸν τῆς 'Υγιεινῆς. Αἱ δημοτικαὶ ιλογαὶ τοῦ 'Ιανουαρίου 1933 ἔδωκαν 15 δημάρους γυναῖκας. 'Αστυνόμοι γυναῖκες ὑπάρχουν 150. ιθὼς καὶ μία διευθύνουσα τὴν γυναικείαν ἀστυομίαν, μετέχουσα εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Σκότλαντ υὰρδ ὡς σύμβουλος. Τῷ 1921 ὑπῆρχον συνδικαστικῶς ὠργανωμέναι 5 065 000 ἐργάτριαι 'Αγλίας καὶ Οὐαλλίας καὶ 636.100 τῆς Σκωτίας.

'Εν *Γαλλίᾳ.* Τῷ 1869 ἱδρύθησαν σύλλογοι «διὰ ὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῆς γυναικὸς» ὑπὸ τοῦ Ρισὲ ιὶ τῆς Μαρίας Δεραίμ, εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς τοίας ὀφείλεται ἡ κατάκτησις τοῦ δικαιώματος οῦ ἐκλέγειν εἰς τὰ ἐμποροδικεῖα τῷ 1898 (τὸ τοῦ ιλέγεσθαι εἰς αὐτὰ ἐδόθη εἰς τὰς Γαλλίδας τὴν Δεκεμβρίου 1933) Τῷ 1901 ἱδρύθη τὸ «'Εθνιν συμβούλιον Γαλλίδων» καὶ τῷ 1908 ὁ γαλλικὸς λάδος τῆς «Διεθνοῦς ἑνώσεως διὰ τὴν ἰσοπολιτείαν» ρότασις παροχῆς οἰκογενειακῆς ψήφου τῷ 1923 τερρίφθη, ἀπὸ τοῦ 'Ιουλίου δὲ 1927 μέχρι Σετεμβρίου 1933 ἡ γερουσία ἀναβάλλει τὴν ἐπιψήισιν νομοσχεδίου, ψηφισθέντος ἤδη ὑπὸ τῆς βουῆς Σήμερον αἱ Γαλλίδες, πλὴν τῶν ἐμποροδιείων καὶ τῶν σχολικῶν συμβουλίων, ψηφίζουν ιὶ εἰς τὰ διαιτητικὰ συμβούλια (conseils prud' omme) καὶ ἔχουν δικαίωμα ἐκλογῆς ὑπηκοότηος ὑπανδρευόμεναι μετὰ ξένων, ὡς καὶ αἱ ξέναι τανδρευόμεναι Γάλλους, δικηγοροῦν, διορίζονται ς τελωνειακὰς καὶ καθηγητικὰς θέσεις κλπ. Τῷ 921, ἐπὶ πληθυσμοῦ 21 720 600, συνδικαλιστικῶς ργανωμέναι γυναῖκες ἦσαν ἐν ὅλῳ 8.606.100

'Εν *Γερμανίᾳ* ἀπὸ τοῦ 1865 ἱδρύθησαν πολλὰ εμινιστικὰ σωματεῖα, πάσης φύσεως, συντηρητικά, ἑνωθέντα τῷ 1895 εἰς τὸ «'Εθνικὸν συμβούλιον τῶν Γερμανίδων», ἢ ἐπαναστατικά, μὲ ἰδιαίτερα δημοσιογραφικὰ ὄργανα, ὅπου αἱ συνδικαλισμέναι ἐργάτριαι ἀπὸ 9.000 000 ηὐξήθησαν τῷ 1925 εἰς 11.477.700. Αἱ Γερμανίδες ἔλαβον πλήρη τὰ ἀστικὰ καὶ τὰ πολιτικά των δικαιώματα ἀπὸ τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ 1918, ψηφίσασαι τὸ πρῶτον τὸν 'Ιανουάριον τοῦ 1919 καὶ ἐκλέξασαι 36 γυναῖκας διὰ τὴν βουλὴν τῆς Βαϊμάρης. Τὴν 20 Μαΐου 1928 ἐξελέγησαν 31 διὰ τὸ Ράϊχσταγ καὶ 42 διὰ τὴν πρωσσικὴν δίαιταν. Τῷ 1932 ἐξελέγησαν μόνον 39, καθόσον τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸν κόμμα δεδηλωμένον κατὰ τῆς ἀμέσου συμμετοχῆς τῶν γυναικῶν εἰς τὴν πολιτικήν, δὲν ὑπέβαλε γυναικείαν ὑποψηφιότητα. 'Απὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ ἀνεστάλη πᾶσα ἐν Γερμανίᾳ αὐτοτελὴς φεμινιστικὴ δρᾶσις.

'Εν *'Ιταλίᾳ* ὁ φεμινισμὸς ἀπὸ τοῦ 1867 περιορίζεται εἰς τὰς ἀστικὰς τάξεις. Τῷ 1893 ἐνισχύθη ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστάς, ἀλλὰ προσέκρουσε πάντοτε εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ Τζιολίττι. Τὸν Μάϊον 1925 ὁ Μουσσολίνι ἔδωκε περιωρισμένον δικαίωμα δημοτικῆς ψήφου, τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν γίνεται χρῆσις. Εἰς τὰς *Σκανδιναυικὰς χώρας* ἡ φεμινιστικὴ κίνησις ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνωτέραν λογοτεχνίαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1830 ἠσχολήθη μὲ τὰ κυριώτερα φεμινιστικὰ προβλήματα. Ἡ "Ελλεν Κέϋ. παρὰ τὸν ἰδιόρρυθμον ἀντιφεμινισμόν της, ὁ Μπιέρνσον, ὁ "Ιψεν, ἡ Σέλμα Λάγκερλεφ, ἐτόνισαν τὴν ἠθικὴν ἰσότητα τῶν φύλων, ὥστε ἡ παροχὴ πολιτικῶν καὶ ἀστικῶν δικαιωμάτων νὰ εἶναι ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς κοινῆς ἠθικῆς ἀντιλήψεως. Εἰς τὴν *Σουηδίαν* τῷ 1862 εἶχε δοθῆ ἡ ἐκλεξιμότης εἰς τοὺς δήμους καὶ τῷ 1910 τὸ ἐκλέγειν. Τῷ 1917 ἐψηφίσθη ὁ νόμος προστασίας φυσικῶν τέκνων καὶ τῶν ἀγάμων μητέρων. Τῷ 1924 ἐδόθη πλήρης ἰσότης εἰς τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον, ἐξίσωσις τῶν φυσικῶν τέκνων πρὸς τὰ νόμιμα καθὼς καὶ πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα. Ἡ Σουηδὴ διατηρεῖ τὴν ἰθαγένειάν της ἐφ' ὅσον παραμένει ἐν Σουηδίᾳ. Εἰς τὴν *Νορβηγίαν* τὴν 1 'Ιουλίου 1907 αἱ γυναῖκες ἔλαβον πλήρη πολιτικὴν ἰσότητα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδιοκτησίας. Τῷ 1913 ἔλαβον πλήρη ἰσότητα, ψηφίζουσαι εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν. Εἰς τὴν *Φιλλανδίαν* αἱ φορολογούμεναι ἀγρότισσαι ἔχουν δημοτικὴν ψῆφον ἀπὸ τοῦ 1863, αἱ δὲ φορολογούμεναι τῶν πόλεων ἀπὸ τοῦ 1872. Καθολικὴ δημοτικὴ καὶ πολιτικὴ ψῆφος ἐδόθη τὴν 1 'Οκτωβρίου 1906. Εἰς τὴν *Δανίαν* αἱ φορολογούμεναι καὶ αἱ σύζυγοι φορολογουμένων ἔχουν δημοτικὴν ψῆφον ἀπὸ τῆς 1 'Οκτωβρίου 1908. Καθολικὴ πολιτικὴ ψῆφος δι' ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἡλικίας 29 ἐτῶν ἐχορηγήθη τὴν 5 'Ιουνίου 1915 Εἰς τὴν *'Ισλανδίαν* τῷ 1902 ἐδόθη ἡ δημοτικὴ καὶ τῷ 1913 πλήρης πολιτική Εἰς τὴν ἐλευθέραν *Ιρλανδίαν* (1922) ὑφίσταται πλήρης ἰσοτιμία καὶ ἰσοπολιτεία φύλων. Αἱ ἐκλογαὶ Μαΐου 1932 ἀνέδειξαν 2 γυναῖκας βουλευτάς Εἰς τὴν *'Ολλανδίαν* ἡ φεμινιστικὴ κίνησις εἶναι ζωηρὰ ἀπὸ τὸ 1883. Τῷ 1917 ἐχορηγήθη βουλευτικὴ καὶ γερουσιαστικὴ ἐκλεξιμότης καὶ πλήρης ἐπαγγελματικὴ ἰσότης, ὅπως καὶ εἰς τὸ *Λουξεμβοῦργον.* Αἱ ὀλλανδικαὶ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τοῦ Μαΐου 1933 ἔφερον εἰς τὴν βουλὴν 4 γυναῖκας Εἰς τὸ *Βέλγιον*, κατὰ τὴν ἕνωσίν του μὲ τὴν 'Ολλανδίαν (1815—1830), αἱ γυναῖκες εἶχον περιωρισμένην δημοτικὴν ψῆφον· ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1893 αἱ χῆραι ἠδύναντο νὰ ὑποδείξουν ἐκλογέα. 'Απὸ τοῦ 1893 ὁ ἔγγαμος ἔχει δύο ψήφους. Ἡ σύζυγος ψηφίζει διὰ τοῦ συζύγου της, ὑποτασσομένη εἰς τὴν πολιτικὴν γνώμην του. 'Επανειλημμέναι προτάσεις μεταρρυθμίσεως τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ὑποβληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βάντερβελδ καὶ τοῦ Ντετρέ, ἀπερρίφθησαν. Βουλευτικὴ ψῆφος ἐδόθη εἰς 9.000 μόνον γυναῖκας θύματα πολέμου. 'Επίσης τὰ πολιτικὰ κόμματα ὑποδεικνύουν γερουσιαστὰς γυναῖκας. 'Εν Βελγίῳ αἱ γυναῖκες ἔχουν δημοτικὴν ψῆφον ἐκλογέως, εἰς δὲ τὰ διαιτητικὰ συμβούλια μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι.

Εἰς τὰς μεταπολεμικὰς δημοκρατίας τῆς Εὐρώπης ἡ κατάστασις τοῦ φεμινισμοῦ σήμερον ἔχει ὡς ἑξῆς: Εἰς τὴν *Αὐστρίαν*, ὅπου ὑφίστατο ἡ δι' ἐντολέως ψῆφος τῶν φορολογουμένων γυναικῶν ὑπὸ ἴσους ὅρους ἀπὸ τοῦ 1861, ἰσχύει ἤδη πλῆρες καὶ ἴσον δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ τοῦ ἐκλέγεσθαι δι' ὅλα τὰ διὰ ψήφου συγκροτούμενα σώματα ἀπὸ τοῦ Νοεβρίου 1918. Ἡ πρώτη δημοκρατικὴ ἐθνοσυνέλευσις εἶχεν 7 βουλευτίνας τῆς Βιέννης. Εἰς τὴν *Τσεχοσλοβακίαν* ὁμοίως ἀπὸ τῆς 11 Νοεμβρίου 1918 ἐδόθη πλήρης χειραφέτησις πολιτική. Τῷ 1921 ὑπῆρχον ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ 1.969 700 ὠργανωμέναι ἐργάτριαι. Εἰς τὴν *Οὐγγαρίαν* ἀπὸ τῆς 19 Νοεμβρίου 1918 ἐδόθησαν πολιτικὰ δικαιώματα, ἐξασκούμενα ὑπὸ τῶν γυναικῶν εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν. Εἰς τὴν *'Ελβετίαν* αἱ γυναῖκες στεροῦνται καὶ τῆς δημοτικῆς ψήφου. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1919 καταβαλλόμεναι προσπάθειαι μεταρρυθμίσεως τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος ἔμειναν ἄκαρποι. Τῷ 1920 ὑπῆρχον ἐν 'Ελβετίᾳ 636.400 συνδικαλισμέναι ἐργάτριαι. Εἰς τὴν *Πορτογαλίαν* τὴν 5 Μαΐου 1931 ἐδόθη πλήρης δημοτικὴ καὶ πολιτικὴ ψῆφος εἰς ὅσας γυναῖκας ἔχουν πτυχίον μέσης ἢ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὰς νομαρχιακὰς ἐκλογὰς ψηφίζουν αἱ χῆραι καὶ αἱ ὕπανδροι, ἂν οἱ σύζυγοι ἀπουσιάζουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὴν *'Ισπανίαν*, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας (14 'Απριλίου 1931), ἐδόθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν καὶ διὰ τὰ δύο φῦλα. "Ηδη εἰς τὰ κορτὲζ (βουλὴν) ὑπάρχουν τρεῖς γυναῖκες βουλευταί. 'Επίσης ἐπετράπη τὸ διαζύγιον καὶ τὴν 1 'Οκτωβρίου 1931 ἐψηφίσθη νόμος ἀσφαλίσεως τῆς μητρότητος μὲ ἐπίδομα θηλασμοῦ.

Εἰς τὴν *Σοβιετικὴν Ρωσίαν*, ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Φεβρουαρίου 1917, ἐπὶ Κερένσκυ, ἐξελέγη ἡ πρώτη εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ φεμινισμοῦ γυνὴ ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας, ἡ Σοφία Πανίν. Ἡ Μπασιένκο μετέσχε τῆς μπολσεβικικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Μπρέστ-Λιτόφσκ. Ἡ φεουδαλικὴ Ρωσία τῶν τσάρων εἶχε χορηγήσει ψῆφον εἰς τὰς γαιοκτήμονας γυναῖκας. Πλήρη ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας ἔδωκεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 'Οκτωβρίου 1917 ἰσότητα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, δικαίωμα διαζυγίου καὶ ὅταν ὁ σύζυγος δὲν συγκατατίθεται καὶ οἰκονομικὴν ἰσότητα). Τὰ φυσικὰ τέκνα ἐξισώθησαν πρὸς τὰ νόμιμα, ἐκπαιδευόμενα ὑπὸ τοῦ κράτους. Σήμερον ὑπάρχουν 3 620 γυναῖκες πρόεδροι τῶν σοβιὲτ τῶν χωρίων Εἰς τὰ σοβιὲτ τῆς Ρωσικῆς Σοσιαλιστικῆς Σοβιετικῆς Δημοκρατίας αἱ γυναῖκες μετέχουν μὲ ἀναλογίαν 22 5 %. Τὴν 1 'Ιουλίου 1931 ἡ μεγάλη βιομηχανία ἠρίθμει 1.427 000 ἐργατρίας· αἱ ἡμερομίσθιοι ἐργάτριαι γενικῶς ἦσαν 5.500.000. Τὴν 1 'Οκτωβρίου 1931 ἡ γενικὴ ἐπαγγελματικὴ ὁμοσπονδία εἶχε 3.180 000 μέλη γυναῖκας.

'Εν *'Ηνωμέναις Πολιτείαις* τῆς 'Αμερικῆς μετὰ τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον τῶν γυναικῶν (Βάσιγκτων 1888) ἐπηκολούθησαν διαλέξεις καὶ συγκεντρώσεις εἰς ὅλην τὴν χώραν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὅλα τὰ νόμιμα μέσα προπαγάνδας καὶ δράσεως. Τέλος τῷ 1910 παρεχωρήθη ἡ ψῆφος εἰς τὰς γυναῖκας τῆς πολιτείας Βάσιγκτων. Εἰς τὸ Κανσάς, χορηγῆσαν τὴν δημοτικὴν ψῆφον τὴν 15 Φεβρουαρίου 1887, ἐδόθη ἡ πλήρης πολιτικὴ ψῆφος τὴν 5 Νοεμβρίου 1912. Μέχρι τοῦ 1914 συνεπληρώθη ἡ χειραφέτησις τῶν γυναικῶν ὅλων τῶν Δυτικῶν Πολιτειῶν. Παραχώρησις ὅλων τῶν βαθμῶν ψήφου ἔγινεν εἰς τὰς Πολιτείας ὡς ἑξῆς: Γιούμιγκ 1869 καὶ 1889, Κολοράδο 1893, Οὐτὰχ καὶ 'Ιντάχο 1896, Τορόντο 1909, Βάσιγκτων 1910, Καλιφορνία 1911, Κανσὰς 1887 καὶ 1912, 'Αριζόνα, 'Ορεγκόν, Μιτσιγκαν 1912, 'Ιλλινουᾶ 1913, Μοντάνα, Νεβάδα 1914, Ν 'Υόρκη, Βισκόνσιν 1917 κλπ. Τῷ 1917 τὸ Κονγκρέσσον ἐψήφισε προσθήκην εἰς τὸ ἐθνικὸν Σύνταγμα διὰ τὴν πλήρη πολιτικὴν ψῆφον. Τὴν 10 'Ιανουαρίου 1918 ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων ἐψήφισε τὴν παλαιὰν ὑπὸ τῆς Σουζὰν "Αντονυ διατυπωθεῖσαν προσθήκην μὲ 274 ψήφους ὑπὲρ καὶ 136 κατά· ἀλλ' ἡ γερουσία τὴν ἀπέρριψε τὸν 'Οκτώβριον. Τέλος τὴν 20 Αὐγούστου 1920 ἔγινεν ἡ ἐπίσημος κύρωσις τῆς 19ης προσθήκης τοῦ ἐθνικοῦ Συντάγματος, δι' ἧς ἐχορηγοῦντο πλήρη δικαιώματα Οὕτω ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1920 ἐχειραφετήθησαν αἱ γυναῖκες τῶν 48 'Ηνωμ Πολιτειῶν. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Φεβρουαρίου 1930 ἐξελέγησαν 131 βουλευταὶ καὶ 9 γερουσιασταί Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Κογκρέσσου τὸν 'Ιανουάριον 1933, ἐξελέγησαν 3 βουλευταὶ καὶ μία γερουσιαστής. Τὸν Μάρτιον 1933 ἡ κυβέρνησις τοῦ ἄλλοτε ἀντιφεμινιστοῦ Ροῦζβελτ ὠνόμασε γυναῖκα ὑπουργὸν ἐπὶ τῆς 'Εργασίας τὴν Φρανσὶς Πέρκινς καὶ πρέσβειραν εἰς Κοπεγχάγην τὴν Ροὺθ Βρυὰν "Οβεν. Συνδικαλιστικῶς ὠργανωμέναι γυναῖκες τῷ 1920 ὑπῆρχον ἐν ὅλῳ 8 549 500.

Εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ τὴν Νότιον 'Αμερικὴν πολιτικὰ δικαιώματα ἐδόθησαν εἰς τὰς γυναῖκας τῆς *Βραζιλίας* τῷ 1933. Ἡ Βραζιλία ἀπὸ τοῦ 1929 ἔχει γυναῖκας δημάρχους, δικηγόρους καὶ δικαστάς. Εἰς τὴν δημοκρατίαν τοῦ *'Ισημερινοῦ* δικαιώματα ἀστικὰ ἐχορηγήθησαν τὸν 'Οκτώβριον 1930 εἰς τὰς ἐχούσας ἡλικίαν 21 ἐτῶν καὶ γνωρίζούσας ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Εἰς τὸ *Περοῦ* ψηφίζουν αἱ ὕπανδροι ἀπὸ 18 ἐτῶν, ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ψηφίζουν καὶ ψηφίζονται μέχρις ἡλικίας 60 ἐτῶν (Φεβρουάριος 1932). 'Εν *Οὐρουγουάῃ* ἀπὸ τῆς 14 Δεκεμβρίου 1932 ἐχορηγήθησαν ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἡ *Χιλὴ* δὲν ἐχορήγησε δικαιώματα· διώρισεν ἐν τούτοις ὑποπρόξενον ἐν Βιέννῃ γυναῖκα. Εἰς τὴν *'Αργεντινὴν* ἴσχυον ἀπὸ τοῦ 1927, ἀλλ' ἀνεστάλησαν, ὡς μὴ νομίμως δοθέντα, τὰ ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἡ *Νικαράγουα* καὶ *Κοσταρίκα* ἐχορήγησαν πλήρη δικαιώματα τῷ 1930. Ἡ *Ζαμάϊκα* τὸν Μάϊον τοῦ 1930 ἐχορήγησε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς, καθὼς καὶ ἡ *Νεα Γῆ* ὁμοίως ἡ *Γρίνιτετ*, τὸ *Τοπάκο* καὶ αἱ νῆσοι τοῦ *Γουϊντγὼρδ*, ὅπου αἱ γυναῖκες ψηφίζουν εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν καὶ δὲν ἐκλέγονται. Εἰς τὰς νήσους τοῦ *Τσάνελ* ψηφίζουν ὅπως καὶ οἱ ἄνδρες· εἰς τὸ *Γκάρνεσεϋ* ἔχουν μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι. Ὁ *Καναδᾶς* τὴν 15 Φεβρουαρίου 1887 ἔδωκε δημοτικὴν ψῆφον (Κανσάς, Νέα Σκωτία καὶ Μα

Digitized by Google

νιτόμπα 1887, ἡ 'Οντάριο 1884, ἡ Βρεττανικὴ Κολομβία καὶ Νόρθουεστ Τεριτόρι 1888 καὶ ἡ Κουεμπὲκ 1889),τῷ δὲ 1916 πλήρη πολιτικὴν ψῆφον.

Εἰς τὴν 'Αφρικήν, ἡ *Αἴγυπτος* ἐμφανίζει τελευταίως ἀξιοσημείωτον φεμινιστικὴν κίνησιν· δύο σωματεῖα ἰθαγενῶν γυναικῶν «Αἰγυπτιακὴ φεμινιστικὴ ἕνωσις» καὶ ἡ «Πολιτικὴ ἀποστολὴ τῶν γυναικῶν» ἀναπτύσσουν ἱκανὴν δρᾶσιν. 'Εκ τῶν ἀγγλικῶν κτήσεων ἡ *Ροδεσία* καὶ ἡ *'Ανατολικὴ 'Αγγλικὴ 'Αφρικὴ* ἢ *Κένυα* ἔδωκαν πολιτικὰ δικαιώματα εἰς τὰς 'Αγγλίδας ὑπηκόους γυναῖκας τῷ 1919 και 1920 'Η ἕνωσις τοῦ *Τράνσβααλ*, τὸ *Νατὰλ* καὶ τὸ ἐλεύθερον κράτος τῆς *'Οράγγης* ἔδωκαν πολιτικὴν ψῆφον εἰς τὰς Εὐρωπαίας ἡλικίας 21 ἐτῶν τὴν 20 Μαΐου 1930, καθὼς καὶ ψῆφον εἰς τὰ νομαρχιακὰ συμβούλια· προηγουμένως εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι εἰς τὰ ὑγειονομικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ συμβούλια 'Η *Νέα Ζηλανδία* ἐχειραφέτησε τὰς γυναῖκας τῷ 1893, ἡ *Αὐστραλία* τῷ 1902 (Νότ. Αὐστραλία 1874, Δυτικὴ 1899, Κεντρικὴ καὶ Νέα Νότιος Οὐαλλία 1902) 'Η Αὐστραλία ἔχει ζωηρὰν φεμινιστικὴν κίνησιν καὶ φεμινιστικὸν τύπον. Εἰς τὴν 'Ασίαν ὁ φεμινισμὸς τελευταίως κινεῖται ζωηρῶς. Εἰς τὴν *Τουρκίαν* ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας (29 'Οκτωβρίου 1923), καταργηθείσης τῆς πολυγαμίας, τοῦ φερετζὲ καὶ τῆς καλύπτρας, ἐδόθη τῷ 1924 ἡ δημοτικὴ ψῆφος εἰς τὰς γυναῖκας ἡλικίας 18 ἐτῶν. Τῷ 1930 ἐξελέγησαν 4 γυναῖκες δημοτικοὶ σύμβουλοι καὶ μία δήμαρχος ἐν Κωσταντινουπόλει. 'Επετράπη ἡ φοίτησις εἰς τὰ πανεπιστήμια, ἡ ἐξάσκησις ὅλων τῶν ἐλευθέρων ἐπαγγελμάτων Τὸ μεγαλύτερον φεμινιστικὸν σωματεῖον εἶναι τὸ «Καλὶν Βιρζιλὶ» ('Εθνικὴ 'Ενωσις τῶν γυναικῶν τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τὴν Λατὶφ Μπεκὶρ χανούμ), μετέχον δι' ἀντιπροσώπων του εἰς τὰ διεθνῆ συνέδρια Εὐρώπης καὶ 'Ασίας. 'Απὸ τοῦ 1933 ἐφαρμόζεται ὑποχρεωτικῶς προγαμιαῖος ἔλεγχος. 'Επίσης ἀπὸ τοῦ 1930 διωρίσθησαν 9 γυναῖκες δικασταὶ καὶ δικηγόροι. 'Εν *Παλαιστίνῃ* αἱ γυναῖκες ἀπὸ τοῦ 1928 ἔχουν πλήρη ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὸν ἀγγλικὸν συνταγματικὸν χάρτην· ἐπίσης ἔχουν ἐλευθερίαν ἐκπαιδεύσεως, ὅπως καὶ ἐν Συρίᾳ 'Εν *Περσίᾳ*, πρὸ τῆς ἰσλαμικῆς κατακτήσεως, αἱ γυναῖκες εἶχον ἐλευθερίας Μετὰ 13 αἰώνων ὑποταγήν, μία γυναῖκα, ἡ Ταχερέχ, ἐπανεστάτησε ζητοῦσα ἐλευθερίαν διὰ τοὺς σκλάβους καὶ τὰς γυναῖκας, περὶ τὸ 1885 ὅμως οἱ φανατικοὶ τὴν ἐστραγγάλισαν. Τῷ 1915 ἐπετράπη ἡ φοίτησις κορασίδων εἰς τινα σχολεῖα καὶ εἰς ξενόγλωσσα Τῷ 1924 ἱδρύθη γυναικεῖος «Σύλλογος διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ σπιτιοῦ» καὶ ὑπὸ τὸν φιλελεύθερον βασιλέα Παχλαβὶ μετερρυθμίσθη τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον (1931) καὶ ἐπετράπη τὸ διαζύγιον. 'Η *Κίνα* καὶ ἡ *'Ιαπωνία* οὐδὲν ἀστικὸν ἢ πολιτικὸν δικαίωμα ἐχορήγησαν εἰς γυναῖκας, πλὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἐξασκήσεως μερικῶν ἐπαγγελμάτων. Τὸ θέρος τοῦ 1930 ἱδρύθη ἐν 'Ιοκοχάμᾳ διεθνὲς λύκειον, συνεργαζόμενον μετὰ τοῦ ἐν Τόκιο παλαιοτέρου λυκείου, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ φεμινισμοῦ. Ζωηρότερος φεμινισμὸς ὑπάρχει εἰς τὰς *Βρεττανικὰς 'Ινδίας*, ὅπου ἐδόθησαν πολιτικὰ καὶ ἀστικὰ δικαιώματα καὶ πλήρης ἐλευθερία ἐκπαιδεύσεως τῷ 1929, συνεπείᾳ φεμινιστικῆς κινήσεως τῶν 'Ινδῶν γυναικῶν, ἀποφάσει τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἑκάστης ἐπαρχίας. 'Η Βοῦρμα ἔχει νόμον προστασίας τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τοῦ 1929. Αἱ 'Ινδαὶ φεμινίστριαι κρίνουν τὴν παραχωρηθεῖσαν ψῆφον εἰς ὑπάνδρους καὶ χήρας γαιοκτήμονας ἀνεπαρκῆ (συνέλευσις ἐθνικοῦ συμβουλίου 'Ινδῶν Βομβάης 1931) καὶ ζητοῦν πλήρη καὶ διὰ νόμου ἰσότητα ἐκλογικῶν δικαιωμάτων. 'Εν Βομβάῃ αἱ γυναῖκες συντηροῦν ἵδρυμα τὸ «'Απελευθερωτικὸν ἔργον», ἐν τῷ ὁποίῳ περιθάλπονται καὶ προστατεύονται παραπλανηθεῖσαι κόραι. 'Εσχάτως ἡ «Λευκὴ βίβλος» τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως περιώρισε τὰ δικαιώματα ψήφου τῶν γυναικῶν διὰ τὴν ὁμοσπονδιακὴν συνέλευσιν εἰς μίαν γυναῖκα ἐπὶ 20 ἀνδρῶν, καὶ διὰ τὰς ἐπαρχιακὰς συνελεύσεις εἰς μίαν γυναικείαν ψῆφον ἐπὶ 7 ἀνδρικῶν. Τὸ *Σιὰμ* διὰ τοῦ νέου Συντάγματός του (Σεπτέμβριος 1932) παρεχώρησε πλήρη δικαιώματα εἰς τὰς γυναῖκας. Εἰς τὴν *Κεϋλάνην* αἱ γυναῖκες ἔχουν πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα, ἐψήφισαν δὲ διὰ πρώτην φορὰν τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1931 Τὸν Μάρτιον τοῦ 1932 ἐξελέγη γυνὴ σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας.

Εἰς τὴν *Ρουμανίαν* ὁ φεμινισμὸς κινεῖται ἀπὸ τοῦ 1830. Τῷ 1911 ἱδρύθη «Σύνδεσμος τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικός», τῷ 1928 ἡ «'Αλληλεγγύη», τὸ «'Εθνικὸν συμβούλιον τῶν Ρουμανίδων» καὶ τμῆμα τῆς «'Αλλιάνς». Τὸν 'Απρίλιον τοῦ 1926 παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι εἰς τοὺς δήμους μὲ πολλοὺς περιορισμούς, τῷ δὲ 1929 καὶ τὸ τοῦ ἐκλέγειν. Εἰς τὴν *Νοτιοσλαυΐαν*, αἱ Βόσνιαι καὶ 'Ερζεγοβίνιαι 'Οθωμανίδες χῆραι καὶ γεροντοκόραι ἐψήφιζον ἕως τὸ 1910 ἐπὶ αὐστροουγγρικῆς κυριαρχίας κατὰ τὸ τουρκικὸν Σύνταγμα. "Ηδη αἱ γυναῖκες τοῦ ἡνωμένου βασιλείου στεροῦνται δικαιωμάτων. 'Ελευθερία καὶ εὐκολία ἐκπαιδεύσεως ὑφίσταται εἰς τὰς πόλεις, ὡς καὶ ἐξάσκησις μερικῶν ἐπαγγελμάτων. Αἱ *Βουλγαρίδες* ἐπίσης, στερούμεναι παντὸς ἀστικοῦ καὶ πολιτικοῦ δικαιώματος, ἐπιζητοῦν διὰ τῶν ἀστικῶν καὶ ἐργατικῶν ὀργανώσεών των νὰ χειραφετηθοῦν. 'Απὸ τοῦ 1908 ἐκλέγονται εἰς τὰ σχολικὰ συμβούλια, ἔχουσαι ἐλευθερίαν ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐξασκήσεως τῶν ἐλευθέρων ἐπαγγελμάτων. 'Η *'Αλβανία* οὐδὲν δικαίωμα ἔδωκεν εἰς τὰς γυναῖκάς της. 'Η *'Ελλάς*, δυνάμει διατάγματος τῆς 5 Φεβρουαρίου 1930, ἐχορήγησεν εἰς τὰς γυναῖκας δικαίωμα ἐκλογέως εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς, ἀσκηθὲν ἐν Σάμῳ, Θεσσαλονίκῃ καὶ Πειραιεῖ.

Γυναικεία συνδικαλιστικὴ κίνησις. 'Η πρώτη ἐκδήλωσις σοβαροῦ συνδικαλισμοῦ τῶν γυναικῶν ἀνάγεται εἰς τὸ 1857, μετὰ τὴν κοινὴν ἀπεργίαν τῶν ἐργατῶν κλωστοϋφαντουργίας τῆς Γάνδης Τὰ πρῶτα δι' ἐργατρίας νομοθετήματα προτείνονται ἀπὸ τοῦ 1872 (ὑπόγειος ἐργασία γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων), ἐπικυρωθέντα καὶ ἰσχύσαντα μετὰ τὰ αἱματηρὰ γεγονότα τοῦ Σαρλερουὰ (1889). Αἱ ἐργαζόμεναι γυναῖκες ταχέως ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ συνδικαλισθοῦν εἰς κοινὰ μὲ τοὺς ἄνδρας ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, διὸ καὶ ἡ γυναικεία συνδικαλιστικὴ κίνησις τάχιστα ἔλαβε τάσεις πολιτικὰς καὶ ἡ μεγαλυτέρα μερίς της σοσιαλιστικάς.

Γυναικεία συνεταιριστικὴ κίνησις. 'Η μεγάλη καταναλωτικὴ συνεταιριστικὴ πρόοδος κατὰ τὸ πλεῖστον ὀφείλεται εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γυναικῶν. 'Η ἀρχαιοτέρα γυναικεία συνεταιριστικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἡ ἀγγλικὴ (1883). 'Απὸ τοῦ 1880 ἤδη αἱ συνησπισμέναι εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα των ἐργάτριαι ἵδρυον συνεταιρισμοὺς καταναλώσεως ἢ προσεχώρουν εἰς ὑπάρχοντας ἤδη συνεταιρισμούς. Κατὰ τὸ πρῶτον συνέδριον τῆς Διεθνοῦς συνεργατικῆς ἑνώσεως ἐν Βασιλείᾳ (1921) ἱδρύθη ἡ «Διεθνὴς ἕνωσις συνεταιριστριῶν» ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν γυναικείων συνεταιριστικῶν ὀργανώσεων 'Αγγλίας, Αὐστρίας, 'Ολλανδίας, 'Ελβετίας, Σκωτίας, 'Ιρλανδίας καὶ Ρωσίας. 'Η Δ Ε Σ. (Internationale Guilde des Coopératrices) ἐνδιαφέρεται κυρίως διὰ τὸ οἰκοκυριὸ καὶ τὴν οἰκοκυράν. 'Υπὸ πρόεδρον τὴν οἰκονομολόγον "Εμμυ Φρόεντλιχ ἡ ἕνωσις ἐπιζητεῖ τὴν ἵδρυσιν συνεταιρισμῶν ὅπου δὲν ὑπάρχουν.

Εἰρηνιστικὴ γυναικεία κίνησις. Τὸ φεμινιστικὸν κίνημα περιέλαβεν εἰς τοὺς σκοπούς του καὶ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ κατὰ τοῦ πολέμου. Τῷ 1915 ἱδρύθη ὁ «Διεθνὴς σύνδεσμος γυναικῶν διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν» (Ligue Internationale de Femmes pour la Paix et la Liberté) μὲ ὄργανον μηνιαῖον εἰς γαλλικήν, γερμανικὴν καὶ ἀγγλικὴν ἔκδοσιν, ἐν Γενεύῃ τὸ περιοδικὸν «Pax International». Τμήματα τῆς διεθνοῦς αὐτῆς ἑνώσεως ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας χώρας τῆς γῆς. 'Η ἕνωσις συγκαλεῖ συνέδρια καὶ μετέχει ζωηρῶς εἰς ὅλην τὴν διεθνῆ εἰρηνιστικὴν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀφοπλισμοῦ κίνησιν. Προεδρεύεται ἀπὸ τὴν Jane Addams (βραβεῖον Νόμπελ διὰ τὴν εἰρήνην 1931).

Α. Γ.-ΓΙΑΝΝΙΟΥ

φεμινιστὴς (ὁ), θηλ. *—ίστρια*· ὁ ἀσπαζόμενος τὸν φεμινισμὸν ὡς κοινωνικὸν ἢ πολιτικὸν δόγμα.

φεμινιστικός, *—ή—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν φεμινισμόν, ὁ τοῦ φεμινισμοῦ: «φεμινιστικὴ προπαγάνδα».

Φὲν (Fenn), ***Γεώργιος Μάνβιλ.*** "Αγγλος συγγραφεὺς (1831—1909). 'Επιδοθεὶς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, συνειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ κατόπιν ἵδρυσε τὰ περιοδικὰ «Once a Week» καὶ «Cassell's Magazine». 'Εγένετο ἰδίᾳ γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων διὰ τοὺς νέους. "Εγραψεν ὑπὲρ τὰ διακόσια ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «'Ο διδάσκαλος τῆς ἐθυμοτυπίας», «Τὸ δακτυλίδι μὲ τὰ διαμάντια», «'Ο θεῖος Μπάρτ» (1900), «Τὰ τέκνα του ἦλθον», ὅπερ θεωρεῖται τὸ ἀριστούργημά του.

Μ. Δ. Β.

Φένακες (οἱ) *[Μυθολ.]*. Δαίμονες τῆς ἀπάτης, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδέοντο ἐν ταῖς ἀρχαίαις 'Αθήναις οἱ ἐπιδιώκοντες νὰ ἐξαπατήσουν τινὰ διὰ τῆς πειθοῦς ἢ διὰ δόλου.

ΚΑΨ.

φενάκη (ἡ)· ψευδὴς κόμη πρὸς κάλυψιν τῆς φαλακρότητος, κοιν. *περρούκα*· ‖ πρόσθετος κόμη πρὸς κόσμον· ‖ συνεκδ., ψεῦδος, ἀπάτη: «οἱ λόγοι του ἀποτελοῦν φενάκην», «μὴ πιστεύετε εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, εἶναι φενάκη».

—. *'Εγκυκλ.*/ 'Η *φενάκη* εἶναι ἐπικάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐκ τριχῶν, ἀποτελοῦν ἀπομίμησιν τῆς φυσικῆς κόμης καὶ χρησιμοποιούμενον ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος πρὸς κόσμον ἢ πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς φαλακρότητος. Αἱ φενάκαι (κοιν. *περροῦκαι*) ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ καλύμματος ἔχοντος ἀκριβῶς τὰς διαστάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου κρανίου καὶ τὸ σχῆμα τοῦ τριχωτοῦ αὐτοῦ μέρους, φέροντος δὲ προσηρμοσμένας ἐπ' αὐτοῦ τρίχας ἐν εἴδει φυσικῆς κόμης. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων λαῶν ἡ χρῆσις τῆς φενάκης ἦτο εὐρύτερον διαδεδομένη παρ' Αἰγυπτίοις, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἐπεῖχεν αὕτη θέσιν καλύμματος προφυλακτικοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου. "Ησαν κατεσκευασμέναι συνήθως ἐκ φυτῶν ἢ φυτικῶν ἰνῶν καὶ προσηρμόζοντο ἐπὶ τοῦ ἐν χρῷ κεκαρμένου κρανίου, εἶχον δὲ διάφορον ὄψιν, ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ φέροντος αὐτάς. Οἱ 'Ασσυροβαβυλώνιοι ἐπίσης ἐχρησιμοποίουν παρομοίας πρὸς τὰς αἰγυπτιακὰς φενάκας, τὰς ὁποίας ἔφερον κυρίως οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ τοῦ κράτους. Παρὰ Ρωμαίοις, οἱ μὲν ἄνδρες ἐχρησιμοποίουν φενάκας ἀπομιμουμένας πιστῶς τὴν ἀνθρωπίνην κόμην πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς φαλακρότητος, αἱ δὲ γυναῖκες πρὸς κόσμον. 'Η εὐρυτέρα ὅμως ἐν τῇ ἱστορίᾳ χρῆσις τῶν πρὸς κόσμον φερομένων φενακῶν ἐγένετο εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, μεταξὺ τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν κύκλων, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ μεσαίωνος μέχρι τῶν χρόνων τῆς Γαλλικῆς 'Επαναστάσεως. 'Η φενάκη ἐθεωρεῖτο τότε ὑπό τε τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ὡς ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ἀμφιέσεως, αἱ δὲ πλούσιαι δέσποιναι διετήρουν ὁλόκληρον ἀκολουθίαν θεραπόντων, κατὰ προτίμησιν ξανθῶν, τῶν ὁποίων καὶ ἡ κόμη ἐκόπτετο διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀπαραιτήτων τούτων ἐξαρτημάτων στολισμοῦ Πολυάριθμοι καὶ ποικιλώταται εἶναι αἱ διατάξεις, αἵτινες ἐδίδοντο κατὰ καιροὺς ἀναλόγως τοῦ ἑκάστοτε συρμοῦ εἰς τοὺς πλοκάμους τῶν φενακῶν, οἵτινες συνήθως ἦσαν μακροὶ κατερχόμενοι πολὺ κάτω τῶν ὤμων.

Φενάκη.

[1=Λουδοβίκου ΙΓ' (1640), 2=Λουδοβίκου ΙΔ' (1665), 3=Λουδοβίκου ΙΔ' (1695), 4='Αντιβασιλείας (1715), 5=Λουδοβίκου ΙΕ' (1770), 6=Μετὰ θυλάκου (ΙΗ' αἰών), 7=Κατὰ τὸ σύστημα Καντογκὰν (ΙΗ' αἰών), 8='Εν εἴδει νυκτικοῦ καλύμματος (ΙΗ' αἰών), 9="Αγγλου δικαστοῦ (σύγχρονος), 10=Σύγχρονος φαλακρῶν.]

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν (μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος) ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν ἡ ἐλευθέρως πίπτουσα ἐπὶ τῶν ὤμων ἀβοστρύχωτος κόμη, εἶτα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' αἱ τρίχες ἤρχισαν βοστρυχούμεναι καὶ καθιστάμεναι ὁλονὲν μακρότεραι, ὥστε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἔφθανον μέχρι σχεδὸν τῆς ὀσφύος, τέλος δέ, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἤρχισαν δενόμεναι πρὸς τὰ ὀπίσω εἰς πλόκαμον, ὅστις ἄλλοτε μὲν ἐτίθετο κατὰ τὸ ἄκρον ἐντὸς σακκιδίου δεδεμένου διὰ μεγάλων ταινιῶν (φιόγκων), ἄλλοτε δὲ ἐπίπτεν ἐλευθέρως ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἢ ἐλάμβανε διαφόρους ἄλλας διατάξεις. Αἱ ὑπὸ τῶν γυναικῶν χρησιμοποιούμεναι ψευδεῖς τρίχες διετίθεντο συνήθως διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κομμώσεως, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον καθ' ἣν ἐπεκράτουν αἱ περίτεχνοι πυργωταὶ διατάξεις τῆς κόμης. 'Απὸ τῆς Γαλλικῆς 'Επαναστάσεως αἱ φενάκαι καταργηθεῖσαι, κατ' ἀρχὰς ἐν Γαλλίᾳ, ἀκολούθως δὲ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἐξηφανίσθησαν ἐξ ὁλοκλήρου ὡς διακοσμητικὸν στοιχεῖον, διατηρούμεναι νῦν μόνον ὑπὸ τῶν πιστῶν εἰς τὰς παραδόσεις "Αγγλων, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἐξακολουθοῦσι νὰ φέρωσι τοιαύτας ὁ πρόεδρος τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ σώματος, καὶ οἱ δικασταὶ καὶ δικηγόροι κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν δικαστηρίων. Αἱ ἀγγλικαὶ καὶ αὗται φενάκαι εἶναι ἐντελῶς ἰδιότυποι, ἀποτελοῦσαι εἶδος καλύμματος τῆς κεφαλῆς κατεσκευασμένου ἐκ λευκῶν τριχῶν οὐρᾶς ἵππου βοστρυχωμένων καὶ συνδεδεμένων μεταξύ των διὰ μεταξίνων νημάτων.

φενακίζω· ἀπατῶ, πλανῶ, οἷον διὰ κολακειῶν, δι' ὑποσχέσεων κ.τ.τ., δολιεύομαι.

φενακισμὸς (ὁ)· ἀπάτη, πλάνη, δολιότης.

φενακιστοσκόπιον, ἢ *φενακιστισκόπιον* (γαλλ. phenakistiscope). 'Αθυρματῶδες ὀπτικὸν ὄργανον στηριζόμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐφ' ἧς καὶ

Digitized by Google

νηματογράφος, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἕνα τῶν ριωτέρων προδρόμων. Ἐπενοήθη τῷ 1833 ὑπὸ ῦ Βέλγου φυσικομαθηματικοῦ Πλατώ, ἀποτεῖται δὲ ἐκ δύο παραλλήλων δίσκων προσηρμοιένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἄξονος, ἐξ ὧν μὲν εἷς διατέμνεται ἀκτινοειδῶς διὰ σειρᾶς ἴσον τεχουσῶν ἀπ' ἀλλήλων σχισμῶν, ὁ δ' ἕτερος φέρει ι τῶν ἀντιστοίχων πρὸς τὰς σχισμὰς θέσεων ιρὰν εἰκόνων, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἰκονίζει μίαν τῶν διαδοχικῶν θέσεων κινουμένου προσώπου ἢ πράγματος. Τὸ σύστημα τοῦτο λειτουργεῖ, ἂν δοθῇ ταχεῖα περιστροφικὴ κίνησις εἰς ἀμφοτέρους τοὺς δίσκους, ὁπότε ὁ παρατηρῶν διὰ τῶν σχισμῶν

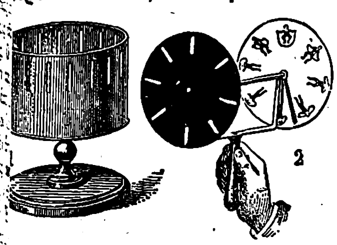

Φενακιστοσκόπιον.
[1=Τελειοποιημένον· 2=παλαιόν.]

ὰς εἰκόνας θὰ ἔχῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι βλέπει τὸ κονιζόμενον κινούμενον, τοῦτο δέ, διότι ἡ ἐξ κάστης εἰκόνος ἐντύπωσις διαδέχεται τὴν προηουμένην πρὶν ἢ ἀποσβεσθῇ αὕτη ἐπὶ τοῦ ἀμφιληστροειδοῦς τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅστις ὡς γνωστὸν ἐν δύναται νὰ χωρίσῃ ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἐρεθίσματα δύο διαδοχικῶν εἰκόνων, ἂν μεταξὺ αὐτῶν ἐν μεσολαβήσῃ χρονικὸν διάστημα μεγαλύτερον οῦ $^1/_{16}$ τοῦ δευτερολέπτου. Τὸ φενακιστοσκόπιον τελειοποιήθη βραδύτερον (1877) ὑπὸ τοῦ Γάλλου ’ενώ, ὅστις τὸ νέον του μηχάνημα ὠνόμασε *πραινοσκόπιον* καὶ κατώρθωσε δι' αὐτοῦ νὰ παρουιάσῃ συνεχὲς μὲ ὑπόθεσιν θέαμα (βλ. λ. *κινηματογράφος*). χ. Δ.

φενακίτης (ὁ) (Fenakit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, ὁ ὁποῖον εἶναι πυριτικὸν βηρύλλιον τοῦ χημικοῦ ιοριακοῦ τύπου Be_2SiO_4. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος (ῥομβοεδρικοὺς—τεταρτοεδρικούς), ἔχοντας ψιν ὁτὲ μὲν ῥομβοεδρικήν, ὁτὲ δὲ πρισματικὴν πυραμιδικήν. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεοειδῆ, σκληρότητα 7—8 βαθμῶν, εἰδικὸν βάρος 2,9—3 καὶ λάμψιν ὑαλώδη. Εἶναι διαφανὴς ἕως διαφώτιστος, ίχρους ἢ κιτρινωπόλευκος, οἰνοκίτρινος, ὠχρῶς ῥόδινος. Τὸ σπάνιον αὐτό, πρὸς χαλαζίαν ὅμοιον, ὀρυκτὸν εὑρίσκεται εἰς τὰ ὀρυχεῖα σμαράγδων τῶν Οὐραλίων ὀρέων, εἰς τὴν Takowaja, τὸ Miask, εἰς τὰ ὄρη Ilmen, εἰς τὴν Krageroe τῆς Νοτίου Νορβηγίας καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

φενακοδοντίδαι (οἱ) (Phenacodontidae Cope) [*Παλαιοζωολ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπόταξιν τῶν *κονδυλάρθρων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *φενακόδους*, ὁ *ἐκτοκύων*, ὁ *τετρανελαινόδους* καὶ ὁ *πρωτογονόδους*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἠωκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην. Γ. Κ. Γ.

φενακόδους (ὁ) (Phenacodus Cope) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φενακοδοντιδῶν κονδυλάρθρων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Δύο εἰδῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὸς ὁλόκληρος ὁ σκελετός. Τὸ μεγαλύτερον εἶδος, ὁ *φενακόδους* primaevus, εἶχε περίπου τὸ μέγεθος ταπείρου, τὸ δὲ μικρότερον, ὁ *φενακόδους* Wortmani, μικροῦ κυνός. Ο φενακόδοντες ἔφερον μακρὰν οὐρὰν καὶ πέντε δακτύλους Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἠωκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν (στρώματα Wasatch καὶ Wind River), ὡς καὶ εἰς τὸ Epernay καὶ Orsmael. Συνώνυμον: *ἐξώϋος*. Γ. Κ. Γ.

φενακόκοιλος (ὁ) (Phenacocoelus Peterson) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ὀρεοδοντινῶν ὀρεοδοντιδῶν σελενοδοντίων ἀρτιοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης μειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

φενακολεμούριον (τὸ) (Phenacolemur Matthew) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πλησιαδαπιδῶν λεμουριοειδῶν πρωτευόντων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἠωκαίνου σειρᾶς (στρώματα Wasatch) τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Wyoming. Γ. Κ. Γ.

φενακοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ γινώσκων νὰ κατασκευάζῃ φενάκας, περρούκες.

Φενὰρ ***μπουρνού*** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν πρόκολπον τοῦ Σμυρναϊκοῦ κόλπου (πλάτ. 38° 39′ 00″ Β., μῆκ. 26° 31′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 1645: Islaud of Khios and gulf of Smyrna). Ἀποτελεῖ τὸ ΝΑ. μέρος τοῦ λιμένος Σαχίμπ. Σ. Ε. Λ.

Φεναρόλι (Fenaroli), ***Φεντέλε***. Ἰταλὸς μουσουργὸς (1730—1818). Ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν μαθητῶν τοῦ Ντουράντε καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Νεαπόλεως, ἔνθα ἐμόρφωσε πολλοὺς μεγάλους καλλιτέχνας, ὡς ὁ Τσιμαρόζα, ὁ Τσινγκαρέλλι κ. ἄ. Ὁ Φεναρόλι ἦτο δεινὸς θεωρητικός, ἡ δὲ πραγματεία του περὶ ἐναρίθμου βασίμου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Regole musicali per principianti di cembalo» (1775) ὑπῆρξε κύριον βιβλίον εἰς πλεῖστα τῶν ἰταλικῶν ᾠδείων. Ὡς συνθέτης ὁ Φεναρόλι ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ θρησκευτικὰ κυρίως ἔργα. Γ. Σ.

Φὲνγκ-Γιοῦ-Σιὰνγκ (Feng-Yu-Hsiang) Κινέζος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1880, ἐπιλεγόμενος δὲ «Χριστιανὸς στρατηγός», διότι ἐξεχριστιανίσθη εἰς παιδικὴν ἡλικίαν. Ταγματάρχης κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς κινεζικῆς ἐπαναστάσεως, εἰργάσθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας, πρὸς προάσπισιν τῆς ὁποίας ὠργάνωσε τὴν περίφημον 11ην μεραρχίαν του. Στρατηγός, διοικητὴς ἀνεξαρτήτου στρατιᾶς τῷ 1921 καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ Σὲν-Σί, ἀπήλλαξε τὴν περιοχὴν ἐκ τῶν ἀντιδραστικῶν καὶ ληστρικῶν στοιχείων. Ἀπὸ τοῦ 1923 ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικήν, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐκστρατεύσας κατέλαβε τὸ Πεκῖνον, ᾐχμαλώτισε τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας Τσάο Κοὺν καὶ ἐσχημάτισε προσωρινὴν κυβέρνησιν. Τῷ 1925 παρῃτήθη, ἀλλ' ἡ ἐξέλιξις τῆς καταστάσεως τὸν ἠνάγκασε, μετὰ ἓν ἔτος, νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δρᾶσίν του, ἐν συμπράξει, ἀπὸ τοῦ 1928, μετὰ τῆς διευθυνούσης ἐπιτροπῆς τοῦ δημοκρατικοῦ ἐθνικόφρονος κόμματος (*Κουομιντάνγκ*). Ἐγένετο μετὰ ταῦτα ἀντιπρόεδρος τῆς δημοκρατίας καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀλλὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1929, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεώς του κατὰ τῆς ἐθνικῆς κυβερνήσεως, διεγράφη ἐκ τῆς Κουομιντάνγκ καὶ ἐκηρύχθη ἔκπτωτος παντὸς ἀξιώματος. Θ. Κ.

Φενεᾶτις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία ἀρκαδικὴ περιοχὴ περὶ τὴν λίμνην καὶ τὴν πόλιν Φενεόν, ὁριζομένη ἀπὸ τῶν περὶ αὐτὴν περιοχῶν δι' ὑψηλῶν ὀρέων. Πρὸς ΒΔ. καὶ Δ. ἀποκλείεται τῆς Κυναιθίας καὶ Κλειτορίας διὰ τῶν Ἀροανίων ὀρέων καὶ τῆς μετὰ τούτων συνεχομένης Πεντελείας, πρὸς Β. ὁρίζεται διὰ τοῦ Κράθιδος (τῆς Ζαρούχλας), πρὸς Α. κλείεται ὑπὸ τῆς Κυλλήνης καὶ τῶν μετὰ ταύτης συνεχομένων Πωρίνα, Σηπίας, Γεροντείου καὶ Σκιάθιος, πρὸς Ν. δ' ὑπὸ τῆς Ὀρύξεως. Ι. Σ. Σ.

Φενελὸν (Fénelon) ***Φραγκῖσκος ντὲ Σαλινιὰκ ντὲ λὰ Μότ***. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καμπραί, γεννηθεὶς τῷ 1651. Ὁ πατήρ του, κόμις Φενελόν, ἦτο ἀγροδεσπότης, ἐξ ἀρχαίας οἰκογενείας, μὲ πολυάριθμα τέκνα καὶ μικρὰν περιουσίαν. Ὁ νεαρὸς Φραγκῖσκος, φιλάσθενος ὤν, ἐξεπαιδεύθη κατ' ἀρχὰς κατ' οἶκον, εἰς ἡλικίαν δὲ 15 ἐτῶν ἐστάλη εἰς Παρισίους παρὰ τῷ θείῳ του μαρκησίῳ Φενελὸν διὰ περαιτέρω σπουδάς. Μετὰ τριετίαν κατετάχθη εἰς τὸ περίφημον τότε θεολογικὸν κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ δεκαετίαν ὡς μαθητὴς καὶ προλύτης, ἀνατεθείσης αὐτῷ τῆς κατηχήσεως καὶ ἐπιστροφῆς Οὐγενότων.

Φραγκῖσκος Φενελόν.

Τῷ 1685 ἐστάλη μὲ παρομοίαν ἐντολὴν εἰς τὴν περιφέρειαν Ροχέλλης (La Rochelle), ἥτις ἦτο τότε ἡ ἀκρόπολις τῶν Οὐγενότων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μαρκήσιος Φενελὸν εἰσήγαγε τὸν ἀνεψιόν του εἰς τοὺς θρησκευομένους κύκλους τῆς αὐλῆς, ὅπου ἐκυριάρχει τότε ἡ μαρκησία Μαιντενὸν (Maintenon), δευτέρα σύζυγος Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ΄. Ὁ Φενελὸν ἔγινε μαθητὴς τοῦ περιφήμου Βοσσουέτου καὶ συνέγραψε διαφόρους θρησκευτικὰς καὶ ἠθικοπαιδαγωγικὰς πραγματείας, αἵτινες τῷ προσεπόρισαν ἄμεσον φήμην. Τῷ 1689 διωρίσθη παιδαγωγὸς τοῦ νεαροῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ διαδόχου τῆς Γαλλίας, καὶ κατὰ τὰ ὀκτὼ ἔτη, καθ' ἃ διηύθυνε τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ, τὸν μετεμόρφωσεν εἰς ἄνθρωπον σοβαρόν, ἐπιμελῆ καὶ θρῆσκον. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἔργων, ἅτινα συνέγραψε κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα πρὸς χρῆσιν τοῦ βασιλόπαιδος μαθητοῦ του, ἦσαν καὶ αἱ περίφημοι «Περιπέτειαι τοῦ Τηλεμάχου» (Aventures de Télémaque), εἶδος πολιτικοῦ μυθιστορήματος, οὗτινος ἡ κεντρικὴ ἰδέα ἦτο, ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος συγγραφεύς, νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν βασιλόπαιδα «τὴν μεγάλην ἀλήθειαν ὅτι οἱ βασιλεῖς ὑπάρχουσι διὰ τοὺς ὑπηκόους των, ὄχι οἱ ὑπήκοοι διὰ τοὺς βασιλεῖς».

Κατὰ τὸ 1695 ὁ Φενελὸν προεχειρίσθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον τῆς Καμπραὶ (Cambrai), μιᾶς τῶν πλουσιωτάτων ἐπισκοπῶν τῆς Γαλλίας. Μετ' ὀλίγον ὅμως, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν δοξασιῶν τῶν Ἡσυχαστῶν (Quiétistes), ἐξέδωκε τὰ «Ἀποφθέγματα τῶν Ἁγίων» (Maximes des Saints), ἔργον ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν ὅτι ὁ ἅγιος ἀγαπᾷ τὸν Χριστὸν ὄχι ὡς Λυτρωτὴν του ἀτομικὸν ἀλλ' ὡς Λυτρωτὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Βοσσουέτος, τότε πανίσχυρος παρὰ Λουδοβίκῳ τῷ ΙΔ΄, ἀντεπεξῆλθε σφοδρῶς κατὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης, ὡς ἀσυμβιβάστου πρὸς τὸν Χριστιανισμόν.

Ὁ Φενελὸν ἔκαμεν ἔκκλησιν πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον ΙΒ΄, ὅστις τῷ 1699 κατεδίκασε τὸ ἔργον του, εἰπὼν ὅτι ὁ μὲν Φενελὸν ἠγάπα τὸν Θεὸν ὑπὲρ τὸ δέον, ὁ δὲ Βοσσουέτος ἠγάπα τὸν πλησίον του ὀλιγώτερον τοῦ δέοντος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι ὁ Λουδοβῖκος ἐξώρισε τὸν Φενελὸν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπήν του, ὁπόθεν κατὰ τὰ δεκαοκτὼ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Φενελὸν μόνον ἅπαξ κατώρθωσε νὰ ἀπουσιάσῃ.

Κατὰ τὰ δεκαοκτὼ ταῦτα ἔτη ἀφωσιώθη μετὰ ζήλου εἰς τὰ ποιμαντορικά του καθήκοντα, περιοδεύων ἀόκνως τὴν ἐπισκοπήν του καὶ διοικῶν τὸ ποίμνιόν του μετ' αὐστηρότητος καὶ δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ μετὰ πνεύματος εὐρέος καὶ φιλελευθέρου. Εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπήν του διῆγε ζωὴν εὐμαρείας καὶ μεγαλοπρεπείας, ἀλλὰ καὶ αὐστηρᾶς ἠθικῆς καὶ ἀξιοπρεπειας. Ἡ μόνη παρέκκλισις τοῦ Φενελὸν ἀπὸ τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος ἦτο ἡ ἐμπάθεια, μεθ' ἧς ἔλαβε μέρος εἰς τον διωγμὸν τῶν ἰανσενιστῶν, φθάσας μέχρι συμμαχίας μετὰ τῶν ἰησουΐτων ἐναντίον των

Καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῇ ἐγκάρδιον ἐπαφὴν μὲ τὸν πρῴην μαθητήν του δοῦκα τῆς Βουργουνδίας διὰ τακτικῆς ἀλληλογραφίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Φενελὸν εὐθαρσῶς ἀλλὰ καὶ μὲ λεπτὴν προσήνειαν ἤλεγχε τὰ ἐλαττώματα τοῦ μαθητοῦ του καὶ τὸν καθωδήγει εἰς εὐρεῖαν ἰδεολογίαν πολιτικὴν καὶ ἠθικήν. Ὅτε δὲ τῷ 1711 ἀπέθανεν ὁ πατὴρ τοῦ δουκὸς καὶ οὗτος ἐγένετο διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας, ὁ Φενελὸν συνέγραψε πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ σειρὰν ἀξιομνημονεύτων πραγματειῶν ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων τότε κακῶν ἐν τῇ διακυβερνήσει τῆς χώρας καὶ ὑπεδείκνυε διαφόρους μεταρρυθμίσεις. Ὁ Φενελὸν ἦτο ἐκ τῶν ὀλίγων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες διέκρινον ὅτι ἡ δυναστεία τῶν Βουρβώνων ἐν Γαλλίᾳ ἐκλονίζετο καὶ ἔβαινε γοργῶς πρὸς τὴν καταστροφήν· ἀλλὰ καὶ δὲν ἐγνώριζε πῶς νὰ προλάβῃ τὴν κατάρρευσιν. Ὅτε δέ, τῷ 1712, ὁ μαθητής του διάδοχος τοῦ θρόνου ἀπέθανεν, ὁ Φενελὸν ἀπέβαλε πλέον πᾶσαν ἐλπίδα πολιτικῆς μεταρρυθμίσεως. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἠθικόν του κατεβλήθη, ἡ ὑγεία του βαθμηδὸν ἐκλονίσθη, μετ' ὀλίγον δέ, τραυματισθεὶς συνεπείᾳ συγκρούσεως τῆς ἁμάξης του, ὑπέκυψεν εἰς τὰ τραύματά του τῷ 1715, ἐν ἡλικίᾳ 63 ἐτῶν.

Ὁ Φενελὸν διέπρεψεν ὡς συγγραφεὺς καὶ ἰδεολόγος. Εἶχε μεγάλην ἠθικὴν ἐπιβολὴν καὶ προσωπικὴν γοητείαν. Ἔζησεν ὅμως εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν αἱ μὲν ἰδέαι τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος—τοῦ Βοσσουέτου, τοῦ Μποαλῶ (Boileau) καὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ΄—εἶχον χάσει τὴν ζωτικότητά των, οὐδεμία δὲ νέα ἰδεολογία εἶχεν ἀναφανῆ πρὸς ἀντικατάστασίν των. Ὁ Φενελὸν ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἰδεολογίας χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ δημιουργήσῃ νέαν τοιαύτην, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μεγάλα του πνευματικὰ χαρίσματα ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον ἄκαρπα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Paul Janet*, Fénelon (1892).—*L. Crouslé*, Bossuet et Fénelon (1894).—*J. Lemaître*, Fénelon (1910).—*Emman. de Broglie*, Fénelon à Cambrai (1855).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Fénelon et Mme Guyon (1907). Δ. Μ. Κ.

Φενεὸς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Φενεάτιδος κατὰ τὴν βορείαν ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης. Ἦτο πόλις σημαντική, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 605), ἐκ δὲ τῆς ἐν αὐτῇ λατρείας τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ Ἱππείου Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος συνάγεται ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐνωρὶς εἶχον ἐπιδοθῇ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Λόγῳ τῶν πλημμυρούντων ὑδάτων αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἦσαν ἐκτισμέναι κατ' ἀρχὰς εἰς δύο ὁμάδας ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν πρὸς Β. ὀρέων (κατὰ τὸ νῦν χωρίον Βίλλια). Κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα ὅμως χρόνους ὡς καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἡ Φενεὸς ἔκειτο 10′ νοτιοδυτικώτερον, ὅπου μικρὰ χερσονησοειδὴς λοφώδης προέκτασις εἰσχωρεῖ εἰς τὴν λίμνην. Μεταξὺ τῶν θέσεων τούτων ὑψοῦται προσιτὸς λόφος, τοῦ ὁποίου τὰς κλιτῦς περιθέει τεῖχος ἐκ πολυγωνικῶν λίθων (κοιν. *Κουτουλόπυργος*), διατηρούμενον ἔν τινι αὐτοῦ γωνίᾳ εἰς ὕψος ἀνθρώπου, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς διακρίνονται τὰ θεμέλια μεσαιωνικοῦ πύργου. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Τριτωνίας Ἀθηνᾶς (τὸν ὁποῖον ὁ

Digitized by Google

Παυσανίας εὗρεν ἐν ἐρειπίοις) καὶ τοῦ χαλκοῦ ἀγάλματος τοῦ Ποσειδῶνος, κατοικουμένης ἤδη καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, πλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς πύργου, βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν περὶ τὴν ἀκρόπολιν εὑρεθέντων ἀργυρῶν ἐνετικῶν νομισμάτων, φερόντων ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ ὡς βασιλέως, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὸν λέοντα τοῦ ἁγίου Μάρκου. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ἐξετείνετο ἐκτεταμένη κάτω πόλις, ὅπου ὁ Παυσανίας παρὰ τὸ εἰς κλιτὺν τοῦ λόφου κείμενον στάδιον μνημονεύει τὸ μνημεῖον τοῦ Ἰφίτου, περαιτέρω τὸν ναὸν τοῦ πολιούχου Ἑρμοῦ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἑωρτάζοντο τὰ Ἕρμαια μετὰ τοῦ τάφου τοῦ Μυρτίλου, ἐκεῖθεν δὲ τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρας καὶ παρ' αὐτὸ τὸ καλούμενον Πέτρωμα, ἀποτελούμενον ἐκ δύο ἡρμοσμένων μεγάλων λίθων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐφυλάσσοντο ἱερὰ ἀντικείμενα πρὸς χρῆσιν τῶν ἱερέων κατὰ τὴν τελετὴν τῶν μυστηρίων. Ἕτερον ἱερὸν τῆς Δήμητρας Θεσμίας ἔκειτο 15 σταδίους (2775 μ.) ΒΑ. τῆς πόλεως, κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Κυλλήνης (παρὰ τὴν σημερινὴν Γκούραν). Εἰς ὁμοίαν ἀπόστασιν πρὸς Β., κατὰ τὴν εἰς Αἴγειραν καὶ Πελλήνην ἄγουσαν ὁδόν, εὗρεν ὁ Παυσανίας ἐν ἐρειπίοις ναὸν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τὸν ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ἵδρυσεν ὁ Ἡρακλῆς ὅταν ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς κατὰ τῶν Ἠλείων ἐκστρατείας. Πλησίον τούτων ἐδεικνύοντο οἱ τάφοι δύο ὀπαδῶν τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Τελαμῶνος κατὰ τὸν Ἄλβιον ποταμὸν καὶ τοῦ Χαλκώδοντος παρὰ τὴν Οἰνόην καλουμένην πηγήν. Νομίσματα τῆς Φενεοῦ εὑρέθησαν πασῶν τῶν ἐποχῶν. Ι. Σ. Σ.

— **Φενεὸς** *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Φενεάτιδος, καλουμένη κοινῶς *Φονιά*, ἐν τῷ δυτικῷ ἄκρῳ τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας. Σχηματίζεται ἐκ τῶν καταρρεόντων καὶ πηγαίων ὑδάτων τοῦ κλειστοῦ τῆς χώρας λεκανοπεδίου, ἔχοντος ὕψόμ. 709 μ. Ἀξιόλογον ποτάμιον εἶναι ὁ Ὄλβιος (νῦν Φονιάτικο), ἐρχόμενος ἐκ βορρᾶ. Ἡ λίμνη αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὰς περιοδικὰς αὐξομειώσεις τὰς ὁποίας ὑφίσταται, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐτησίας τοιαύτης, συμφώνως πρὸς τὰς κλιματικὰς μεταβολάς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ λίμνη εἶναι σχεδὸν ξηρά, ἀποτελουμένη ἀπὸ μεμονωμένα ἕλη μὴ ὑπερβαίνοντα τὸ 1 τετρ. χλμ. τὸ θέρος καὶ 5 τετρ. χλμ. τὸν χειμῶνα, ἐνῷ κατὰ τὸ 1829 ἡ λίμνη εἶχε βάθος 40—50 μ., ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εὑρίσκετο εἰς τὸ 753 ὑψόμ. καὶ εἶχεν ἔκτασιν 32 τετρ. χλμ. Ἡ μεγάλη αὕτη ἔκτασις τῆς λίμνης διήρκεσε μέχρι τοῦ 1833, ὁπότε, ἀνοιγείσης καταβόθρας, ἐξέρευσε τὸ ὕδωρ εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος (παρὰ τὸ χωρίον Λυκούρια). Νέαν αὔξησιν ἔλαβεν ἡ λίμνη περὶ τὸ 1883, ὁπότε εἶχε βάθος 15 μ., ἔκτοτε ὅμως πάλιν τὸ ὕδωρ κατῆλθε. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἐξέρχεται τῆς λεκάνης διὰ δύο καταβοθρῶν κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτῆς. Τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν ὡς καὶ τὴν διευθέτησιν τῆς ῥοῆς τοῦ Ὀλβίου διὰ τάφρου μέχρι 30 ποδῶν βαθείας, οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἡρακλέα, καθ' ὃν τρόπον ὁ μῦθος συνεδυάζετο μετ' αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν γειτονικὴν Στυμφαλίαν. Ι. Σ. Σ.

— **Φενεὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 597. Κεῖται παρὰ τὸν Ὄλβιον ποταμὸν (Φονιάτικον) καὶ εἰς ἀπόστασιν πέντε περίπου χλμ. βορείως τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σύβιστα*.

— **Φενεοῦ, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἕνδεκα δήμων, εἰς οὓς διῃρεῖτο ἡ ἐπαρχία Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ'. Περιελάμβανε τὰ χωρία *Βύλλια, Γκιόζα, Γκούρα, Καλύβια, Μασιά* ἢ *Μοσιά, Μεσινόν, Στενόν, Συβίστα, Ἄνω Ταρσός, Κάτω Ταρσός, Φονιά* καὶ τὴν *μονὴν Φενεοῦ* (*Ἁγίου Γεωργίου*), εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Γκούρα, περὶ τοὺς 4.500 κατοίκους καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1840 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἡ ὀνομασία του ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως Φενεοῦ, ἣν κατελάμβανεν. Ἤδη κατεμερίσθη εἰς τὰς κοινότητας Γκούρας, Καλυβίων, Φενεοῦ, Μοσιᾶς, Μεσινοῦ, Στενοῦ καὶ Ἄνω Ταρσοῦ.

— **Φενεοῦ μονή**. Μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Κεῖται ἐπὶ γραφικῆς θέσεως πρὸς Δ. τῆς ἀρχαίας Φενεοῦ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητα Καλυβίων τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1821 εἶχον κρατηθῆ ἐνταῦθα οἱ προύχοντες τῆς Ὕδρας Α. Ι. Οἰκονόμου καὶ Καλοδήμας. Ι. Σ. Σ.

Φενὲρ ὕφαλος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος τῶν ἐν τῇ Προποντίδι ἀσιατικῶν τοῦ Βοσπόρου προσγείων (πλάτ. 40° 58' Β., μηκ. 29° 01' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), ἔχουσα βόλισμα 3 ½ ὀργ., εἰς 15 ναυτ. σταδ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου **Μοδὰ μπουρνοῦ**. Σ. Ε. Λ.

Φενὲρ-μπαχτσὲ *[Γεωγρ.]*. Συνοικία ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ἑλληνιστὶ καλουμένη *Φαναράκι* (βλ. λ.).

Φενὲρ μπουρνοῦ, ἢ *Φανὰρ μπουρνοῦ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον χερσονησίζον τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος εἰς τὰ πρόσγεια τοῦ Βοσπόρου, κλεῖον ΝΑ τὸν κόλπον τοῦ Καλαμίσχ Νιερὲ (πλάτ. 40° 58' Β., μηκ. 29° 02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2286: Princes islands). Καλεῖται ὡσαύτως καὶ *Φενὲρ-μπαχτσὲ* διὰ τοὺς παρ' αὐτὸ κήπους. Τὴν ἀρχαιότητα ὠνομάζετο *Ἡραῖον* ἢ *Ἡραία*: «ὕστερον δὲ ὁ Ἡράκλειος ἀποτροπιαζόμενος, ὡς ἐθνικὸν τὸ τοῦ τόπου ὄνομα, μετωνόμασεν αὐτὸ Ἱέρειαν» (*Σκαρλ. Βυζ.* «Κωνσταντινούπολις» Β, 275). Ἐπὶ Γυλλίου (Pierre Gilles) ὠνομάζετο *ἄκρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καλαμιώτου*, φαίνεται δὲ ὑποστᾶσα ἀλλοιώσεις ἐκ γεωλογικῶν διαταραχῶν. Ἐπὶ τῆς χερσονήσου ἀνήγειρεν ὁ Ἰουστινιανὸς λαμπρότατον ἀνάκτορον μετὰ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ (*Προκοπ.*, Περὶ Κτισμ. Α, ια), ὅπερ ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Σοφία παρωνόμασε *Σοφιανά*. Σ. Ε. Λ.

— **Φενὲρ μπουρνοῦ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ἀκτῆς τῆς Θράκης (πλάτ. 40° 56' 40'' Β., μηκ. 25° 08' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles), ἀνατολικὸν κέρας καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κολπίζοντα λιμένα Πόρτο Λάγο. Ὁ ἐπ' αὐτοῦ παλαιὸς (1869) τουρκικὸς φάρος, λευκοῦ σταθεροῦ φωτός, ἀντικατεστάθη (1926) δι' αὐτομάτου Ἄγκα λευκῶν ἀναλαμπῶν. Σ. Ε. Λ.

— **Φενὲρ μπουρνοῦ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἀνατολικῆς τῆς Ἰκαρίας ἐσχατιᾶς (πλάτ. 37° 41' 40'' Β., μηκ. 26° 23' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island) τῆς ἀντικρυζούσης τοὺς Κορσοὺς (Φούρνους). Εἶναι τὸ *Δράκανον* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Φενέρογλου μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Σάμου (Pheneroegloes: πλάτ. 37° 45' Β., μηκ. 26° 36' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1537: Fourni islands), καλουμένης νῦν *Καιάβασις* (ἀρχ. *Καννθάριον*). Σ. Ε. Λ.

Φενιᾶνες (Fenians, ἰρλανδ. Fiann) Ἐκλήθη οὕτω περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ αἰῶνος ἡ ἄκρα πτέρυξ τοῦ ἰρλανδικοῦ ἐθνικιστικοῦ κόμματος. Οἱ πρῶτοι Φενιᾶνες ἦσαν Ἰρλανδοὶ μετανάσται τῆς Ἀμερικῆς καὶ φυγάδες τοῦ 1848. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ James Stephens, ἐπιστρέψας εἰς Ἰρλανδίαν τῷ 1858, ἐγνωρίσθη ἐν Skibbereen μὲ τὸν J. O' Donovan, ἀρχηγὸν μιᾶς τοπικῆς ἐθνικιστικῆς ὀργανώσεως. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες διεξήγαγον δραστηρίαν προπαγάνδαν εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς κομητείας διὰ τὴν προετοιμασίαν βιαίας ἐξεγέρσεως. Ἀνακαλυφθείσης τῆς συνωμοσίας, οἱ συνωμόται κατεδικάσθησαν ἐπιεικῶς, μὴ κριθέντες ἐπικίνδυνοι. Κατόπιν ἡ ἰρλανδοαμερικανικὴ προπαγάνδα ἐσυνεχίσθη. Ὁ μέγας χωριστικὸς πόλεμος ἔδωσεν εἰς τὴν προπαγάνδαν ταύτην ἰσχυρὰν ὤθησιν, διότι πολλοὶ Ἰρλανδοί, ἐγκατεστημένοι ἐν Ἀμερικῇ, ἀπέκτησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου τὴν πεῖραν τῆς χρήσεως τῶν ὅπλων. Τῷ 1861 ἀπέθανεν ἐν Ἁγίῳ Φραγκίσκῳ ὁ J. Bellew Mac Manus, εἷς ἐκ τῶν πολιτικῶν φυγάδων τοῦ 1848. Ἡ σορὸς του μετεφέρθη εἰς Ἰρλανδίαν μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος καὶ ἐτάφη ἐν Δουβλίνῳ. Τὴν κηδείαν του παρηκολούθησαν 100.000 λαοῦ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐδιπλασίασε τὸν ζῆλον τῶν Φενιάνων προπαγανδιστῶν. Περὶ τὸ 1868 ὁ φενιανισμὸς ἠρίθμει ἐν Ἰρλανδίᾳ περὶ τὰ 15 000 μέλη. Πλῆθος Ἰρλανδῶν ἀξιωματικῶν, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐν Ἀμερικῇ, ἐπανῆλθον κατὰ μάζας εἰς τὴν πατρίδα των. Ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ὅτι ἐπέκειτο, ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις ἠγρύπνει. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1865 ἐπαύθη ἡ ἐφημερὶς «Irish People», ὄργανον τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ O'Donovan, ὁ O'Leary, ὁ Luby, ὁ Stephens συνελήφθησαν καὶ τὸ «habeas corpus» ἀνεστάλη. Οἱ δικασταί, μισούμενοι σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἔπληξαν μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος τοὺς ἐνόχους· ἡ γενικὴ ἐξέγερσις, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐκραγῇ τῷ 1868, δὲν ἔγινε. Συνέβησαν μόνον τοπικαί τινες ἐξεγέρσεις, αἱ ὁποῖαι κατεπνίγησαν μετ' εὐκολίας, ἀλλὰ καὶ παραδειγματικῆς σκληρότητος, καὶ ἀτομικαὶ τρομοκρατικαὶ ἀπόπειραι ἐναντίον προσώπων. Δύο ἐκ τῶν κυριωτέρων ἡγετῶν τῆς ὀργανώσεως τῶν Φενιάνων, ὁ συνταγματάρχης Kelly καὶ ὁ λοχαγὸς Deasy, συνελήφθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ 1867 ἐν Μάντσεστερ, ὅπου ἡ ὀργάνωσις ἦτο ἰσχυροτάτη. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1867 ἡ ἅμαξα, δι' ἧς ὡδηγοῦντο οὗτοι μετ' ἄλλων Φενιάνων εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Σάλφορντ, προσεβλήθη ὑπὸ 30 Φενιάνων· ὁ ἀστυνόμος Brett ἐφονεύθη, οἱ δὲ κατηγορούμενοι ἐδραπέτευσαν. Ἀλλ' ἐκ τῶν 30 Φενιάνων συνελήφθησαν ὁ W.-P. Allen, ὁ M. Larkin, ὁ Th. Maguire, ὁ M. O'Brien καὶ ὁ E. O'Meara Condon, οἱ ὁποῖοι κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀστυνόμου Brett. Τρεῖς ἐξ αὐτῶν, ὁ Allen, ὁ Larkin καὶ ὁ O'Brien, ἀπηγχονίσθησαν πρὸ τῆς φυλακῆς τοῦ Σάλφορντ. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν «τριῶν μαρτύρων τοῦ Μάντσεστερ» ἐπροκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν καὶ ὀδύνην εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰρλανδίαν. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἡ ὀργάνωσις τῶν Φενιάνων ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη ἐπί τινα χρόνον, ἀλλ' ἡ δρᾶσίς της ἐμειοῦτο ὁλονέν, τέλος δ' ἐξέλιπεν, ὅταν ἤρχισε δρῶσα ἡ ἑταιρεία τῶν Σιν Φάϊν (1906). Θ. Π.

φενόλης (ὁ) (Poenula) *[Ἀρχ.]*. Ρωμαϊκὸν ἔνδυμα (βλ. λ. *ἐνδυμασία*, τ. ΙΑ', σ. 146 γ').

Φενουγιὸ (Fenouillot), *Κάρολος-Γεώργιος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (βλ. *Φαλμπαὶρ ντὲ Κινσέ*).

Φέντε (Fede), *Γκαλίτσια*. Ἰταλὶς ζωγράφος ἐκ Τρέντο ἢ ἐκ Μιλάνου, ζήσασα τὰς ἀρχὰς τοῦ 17 αἰῶνος. Οἱ πίνακές της, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἀπαντῶσιν ἐν Μιλάνῳ, ὁμοιάζουσιν, ὡς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν, μὲ τὰ ἔργα τοῦ Καρράτσιο. Ι. Δ.

—**Φέντε** (Fende), *νόσος τοῦ* —. Τὴν νόσον ταύτην παρετήρησε τὸ πρῶτον ὁ σύγχρονος Γερμανὸς ἰατρὸς Fede. Καλεῖται ἄλλως διφθεριτιδὴς *ὑπογλωσσῖτις*, συνίσταται δὲ εἰς μικρὰν ὑπογλώσσιον ἐξέλκωσιν, ἑδραζομένην πρὸς τὸ μέρος τοῦ χαλινοῦ τῆς γλώσσης καὶ ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐπιτριβὴν τῶν κάτω τομέων ὀδόντων· παρατηρεῖται εἰς τὰ παιδία τὰ κατεχόμενα ὑπὸ βηχὸς οἱασδήποτε προελεύσεως· συχνότερον ὅμως ἀπαντᾷ εἰς τὸν κοκκύτην. Ἡ πάθησις αὕτη ὀνομάζεται καὶ *νόσος τοῦ Cardarelli* ἢ καὶ *νόσος τοῦ Riga*. Μ. Κ. Κ.

Φέντελε (Fedele), *Κασσάνδρα*. Ἰταλὶς ἐκ Βενετίας, περίφημος διὰ τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐφυΐαν της (1465—1558). Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατώρθωσε νὰ ἐκμάθῃ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν καὶ νὰ σπουδάσῃ ἱστορίαν, θεολογίαν, ῥητορικήν, μουσικὴν κλπ., ἀπέκτησε δὲ τοιαύτην φήμην ὥστε αἱ ἐπισημότεραι σύγχρονοί της προσωπικότητες, ἐν οἷς καὶ ὁ πάπας Λέων Ι' ἐπεζήτουν τὴν γνωριμίαν της. Ἐδημιουργήθη μάλιστα καὶ ἔρις, μεταξὺ τοῦ Φερδινάνδου Α' τῆς Νεαπόλεως, ἐπιζητοῦντος νὰ προσελκύσῃ αὐτὴν εἰς τὴν αὐλήν του καὶ τοῦ δόγου τῆς Βενετίας ἀρνουμένου νὰ ἀποχωρισθῇ τὸ κόσμημα τοῦτο τῆς Βενετίας. Νυμφευθεῖσα βραδύτερον ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Κρήτῃ. Ἔργα της ὑπὸ τὸν τίτλον «Epistolae et Orationes» ἐξεδόθησαν τῷ 1589 ἐν Παδούῃ. Ι. Δ.

Φέντερ (Feder), *Γοδοφρεῖδος*. Βαυαρὸς τὸ γένος, κατῆλθε μετὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ ἐλεγκτικῷ συνεδρίῳ (1834) διὰ διατάγματος τῆς 31 Ἀπριλίου καὶ εἶτα (10 Ὀκτωβρίου 1836) ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ ὡς ἀρεοπαγίτης. Ὅτε ἐπὶ τῇ καταδίκῃ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη εἰς θάνατον κατ' Αὔγουστον τοῦ 1834 ἐξηγέρθη ἡ Μάνη, ἡ ἀντιβασιλεία ἐξαπέστειλε κατ' αὐτῆς τὸν στρατηγὸν Χριστόφορον Σμάλτζ μετὰ πέντε ταγμάτων πρὸς καταστολὴν τῆς στάσεως. Ἀλλὰ τὰ βίαια μέτρα, ἅπερ μετεχειρίσθη οὗτος, ἐξῆψαν ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Μανιατῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ἀνακληθέντος τοῦ Σμάλτζ, ἀπεστάλη ὁ μειλίχιος ἔφεδρος τότε λοχαγὸς Φέντερ μετὰ τοῦ Θ. Γρίβα καὶ δι' ἠπίων μέτρων κατέστειλε τὴν στάσιν. Κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου διωρίσθη καθηγητὴς τῆς νομικῆς σχολῆς καὶ παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1843. Κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843 ἀπηλλάγη τῆς θέσεώς του ὡς ἀλλοδαπὸς καὶ ἀπῆλθεν εἰς Μόναχον. Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας πρεσβευτὴς παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Ἑλλάδος, ἀνεκλήθη ἐξ αὐτῆς τῷ 1858 κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Ὄθωνος, ὡς περιελθὼν εἰς προσωπικὴν ῥῆξιν πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἀμαλίαν. Αἱ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ παραδόσεις του περὶ πολιτικῆς δικονομίας ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1847 ἐν Μονάχῳ, συγγραφεῖσαι τῷ 1846. [Πρβλ. *Ε. Κυριακίδου*, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. *Τρ. Εὐαγγελίδου*, Ἱστορία τοῦ Ὄθωνος. *Γ. Τσοκοπούλου*, Παλαιαὶ Ἀθῆναι. *Δ. Δημητριάδου*, Βιβλιογραφικὸν ἀπάνθισμα, Ἀθῆναι 1916, σ. 99—100, κ. ἄ.] Δ. Α. Δ—Τ. Ε. Ε.

φεντεραλισμὸς (ὁ, γαλλ. fédéralisme = ὁμοσπονδιασμός). Σύστημα ἰσχῦον εἴς τινας πολιτικὰς ἢ οἰκονομικὰς ὀργανώσεις καὶ τεῖνον εἰς τὴν μείωσιν τῆς σημασίας τοῦ κέντρου δι' ἀπονομῆς εὐρυτέρας αὐτονομίας εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς οἱ ὁποῖοι τὰς ἀπαρτίζουν. Θεωρητικῶς ἡ φιλοσοφία τοῦ ἐπαγγελματικοῦ φεντεραλισμοῦ (τῆς ὁμοσπονδιακῆς δηλαδὴ ἐπαγγελματικῆς ὀργανώσεως) πηγάζει ἐκ τοῦ ἀναρχισμοῦ τοῦ Προυντὼν (ὅστις ἐπίστευεν ἑαυτὸν ὡς ἐπινοητήν του), πρακτικῶς δὲ ἐκ τῆς ἀναρχικῆς ὁμοσπονδίας τοῦ Ἰούρα (Fédération jurassienne). Ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἐντεῦθεν ἡ ὁμοσπονδιακὴ ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωσις ἔλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν εἰς ὅλας τὰς χώρας. Θ. Π.

φεντεραλισταὶ (οἱ)· βλ. λ. *ὁμοσπονδιακοί*.

Φέντερζε (Federsee) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Γερμανίας, ἐν Βυρτεμβέργῃ, εἰς ὕψος 578 μ. Ἔχει ἐμβαδὸν 1,55 τ. χλμ., εἶναι δὲ λείψανον μεγαλυτέρας λίμνης, ἥτις τῷ 1800 εἶχεν ὀκταπλασίαν ἔκτασιν.

Digitized by Google

...ιν. Παρ' αὐτὴν εὑρέθησαν συνοικισμοὶ τῆς ...λιθικῆς ἐποχῆς. θ. κ.

«Φεντερίκο» (Federico), *ὑπόθεσις τοῦ* — *ι θ. Δίκ.*. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1914 γαλλικὸν τορ...λοβόλον συνέλαβεν ὡς λείαν πολέμου τὸ ἱσπανι...ν πλοῖον «Φεντερίκο», ὅπερ ἔπλεεν ἐκ Βαρκελώνης ... Γένουαν μεταφέρον εἰδικῶς ταξιδιώτας Γερμα...ὺς καὶ Αὐστριακούς, οἵτινες λόγῳ τῆς ἡλικίας ...ν ὑπήγοντο εἰς τὰς ἐπιστρατευθείσας ὑπὸ τῆς ...ρμανίας καὶ Αὐστρίας κλάσεις. Ἡ σύλληψις ...ῦ «Φεντερίκο» ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου ... τῆς «Δηλώσεως τοῦ Λονδίνου» περὶ ἐχθρικῆς ...ωγῆς, καθ' ὃ πᾶν οὐδέτερον πλοῖον δημεύεται ...αν ταξιδεύῃ εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς με...φορᾶς μεμονωμένων ταξιδιωτῶν συσσωματου...νων ἐν τῇ ἐνόπλῳ δυνάμει τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ...χμαλωτισθὲν πλοῖον ὡδηγήθη εἰς γαλλικὸν λι...να καὶ τὸ ...καστήριον τῶν λειῶν τῆς Γαλλίας ...εφάνθη (16 Μαρτίου 1915) ὅτι πράγματι πρό...ται περὶ νομίμου λείας πολέμου. Γενομένης ...έσεως κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἡ ἐκδοθεῖσα ...όφασις (18 Ἰουλίου 1916) ἀνεγνώρισεν ὡσαύτως ... νόμιμον περὶ τοῦ κύρους τῆς λείας, δεδομένου ...ι οἱ ταξιδιῶται τοῦ «Φεντερίκο», ἐπιστρατευθέν...ς ἐν τῇ πατρίδι των, δέον νὰ θεωρῶνται ὡς ...οτελοῦντες μέρος τῆς ἐνόπλου δυνάμεως τοῦ ...θροῦ. Σ. Φ. Ν.

Φεντερίτσι, ἢ *Φεντερίγκο* (Federici ἢ Fede...ο), *Βικέντιος*. Ἰταλὸς μουσουργὸς (1764—1826 ...ήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἰταλῶν συνθετῶν, ...ινες περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπλούτισαν ...ν λυρικὴν σκηνὴν τῆς πατρίδος των μὲ ἀπει...αν κωμικῶν κυρίως μελοδραμάτων. Ἐκ τῶν 15 ...λοδραμάτων τοῦ Φεντερίτσι ἡ «Locandiera ...altra», παιχθεῖσα τῷ 1812 ἐν Παρισίοις, ἐση...ίωσε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Γ. Σ.

Φεντερτζόνι (Federzoni), *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς ...γγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἔγραψε: «Παραλ...γαὶ καὶ διαστροφαὶ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος» (1876), «Ἡ εἴ...δος τοῦ Δάντου εἰς τὸν ἐπίγειον παράδεισον» (1890). ...ίλιππος Ἀργέντης» (1897), «Οἱ ἄγγελοι τῆς κολά...ως» (1897), «Συλλογὴ ποιήσεων... τοῦ ΙΘ αἰῶνος» ...896—1898), «Ἡ ζωὴ τῆς Βεατρίκης Πορτινάρη» ...905) κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ.

Φεντερτσόνι (Federzoni), *Λουδοβίκος*. Ἰτα...ὸς δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ ...878. Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς συνεργάτης διαφόρων ...ημερίδων, ἰδ. ᾳ δὲ τῆς «Giornale d'Italia», ἐν ... ὁποίᾳ ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἰού...ος ν ὲ Φρέ...* σι διάφορα φιλολογικά, καλλιτεχνικὰ ...ι πολιτικὰ ἄρθρα. Τῷ 1910 ἵδρυσε μετ' ἄλλων ...ν ἐφημερίδα «Idea nazionale», ὡς ὄργανον τῆς ... Ἰταλίᾳ ἐθνικιστικῆς κινήσεως. Ὑπὸ τὴν ἐπί...ρσιν τῆς πολιτικῆς τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἀπε...ασίσθη ἡ κατάκτησις τῆς Λιβύης καὶ ἐγένετο πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμος τοῦ 1911, καθ' ὃν Φεντερτσόνι διετέλεσε πολεμικὸς ἀνταποκριτή...ς «Giornale d'Italia» καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυ...ωτέρων εἰσηγητῶν τῆς προσαρτήσεως τῆς Δω...κανήσου. Ἐκλεγεὶς βραδύτερον βουλευτής, συν...άχθη μετὰ τῆς ἄκρας δεξιᾶς καὶ διεκρίθη ὡς ...ς τῶν ζωηροτέρων καὶ μαχητικωτέρων κοινοβου...ευτικῶν ῥητόρων. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλε...ον ὑπηρέτησεν ὡς ἐθελοντής, μετὰ δὲ τὴν λῆξιν ...οῦ ὑπεστήριξεν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τὴν πολιτι...ν τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀδρία ἰταλικῆς ἐπικρατήσεως ...ι ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς, λαβὼν τὴν ...ῆφον τῶν κομμάτων τῆς δεξιᾶς. Ταυτοχρόνως ...γωνίζετο, ὡς διευθυντὴς τῆς «Idea nazionale», ...οστηρίζων τὴν συγχώνευσιν τῶν ἐθνικοφρόνων ...ετὰ τῶν φασιστῶν καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ...ῦ φασισμοῦ ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν καὶ ...ῶν Ἐσωτερικῶν. Τῷ 1928 ἐγένετο γερουσιαστὴς ...ι τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξελέγη πρόεδρος τῆς γε...ουσίας. Ἔγραψεν: «Il corruttore» (μυθιστόρημα, ...900), «Il scandalo d'Apelle» (1904), «Candidati ...l' immortalità» (φιλολογικὰ πορτραῖτα, 1904), «Il ...cignolo dell'ideale» (μυθιστόρημα, 1909), «Per ...alianità de Gardasee» (1908), «L'Italia nell E...o 1913), «L'italiano errante: G. Casanova» ...913), «La Dalmazia che aspetta» (1915), «Il ...attato di Rapallo» (1921), «Venti mesi di azione ...oloniale» (1926) κ. ἄ. Χ. Δ.

Φεντέτοβα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Μπεριούτς*.

Φέντιν, *Κωνσταντῖνος Ἀλεξάνδροβιτς*. Ρῶσος ...υγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1892. Ἔγραψε πλεῖστα ...γα, ἐξ ὧν ἄριστον θεωρεῖται: «Τὰ χρόνια καὶ ...μεγαλοπόλεις», ἐν ᾧ ἱστορεῖ τὰ τέσσαρα ἔτη τοῦ ...αγκοσμίου πολέμου καὶ τὰ πρῶτα τῆς ἐπανα...άσεως ἐν Ρωσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, παρέχων ζωηρὸς ...κόνας ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων τῶν δύο χω...ῶν. Ὁ Φέντιν εἰσήγαγεν εἰς τὴν ρωσικὰ γράμ...ματα νέα στοιχεῖα, ζωγραφίζει δὲ συγχρόνους προ...ώπότητας. Οἱ ἥρωες τῶν μυθιστορημάτων του ...αν ὡς ἄνθρωποι ζῶντες, συναντώμενοι πανταχοῦ καὶ ...νικῶς πρόσωπα οἰκεῖα εἰς τοὺς ἀναγνώστας των. ...τρόπος οὗτος τοῦ γράφειν κατέστησεν αὐτὸν ἕνα τῶν περιφανεστέρων Ρώσων μυθιστοριογράφων. Ἕτερα ἔργα του εἶναι: «Τράνσβααλ» (1927) καὶ «Οἱ ἀδελφοὶ» (1928), μεταφρασθέντα εἰς πολλὰς γλώσσας. Θ. Β.

Φέντκοβιτς, *Ἰωσήφ* Ρῶσος ποιητὴς (1833—1905). Ἐδημοσίευσε διαφόρους τόμους ποιημάτων γεγραμμένων εἰς τὴν μικρορρωσικὴν γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα τὸν κατέστησαν δημοφιλέστατον. Ὡσαύτως ἐδημοσίευσε συλλογὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων εἰς πέντε τόμους. Θ. Β.

Φέντον, ἢ *Γκρέητ-Φέντον* (Fenton ἢ Great Fenton) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Στάφφορντ, κειμένη ἐγγὺς τοῦ Στὸκ-ὀν-Τρέντ. Ἔχει βιομηχανίας σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, πορσελλάνης καὶ φαγεντιανῶν ἀγγείων. Κάτ. 25.626. Χ. Δ.

Φεντορένκο, *Ἰβὰν Πέτροβιτς*. Ρῶσος ἀστρονόμος (1824—1898). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Μόσχας φυσικομαθηματικά, εἶτα δὲ εἰς Παρισίους καὶ Γερμανίαν ἀστρονομίαν. Τῷ 1865 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρκοβ καὶ διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου. Συνέγραψε πλείστας ἐπιστημονικὰς μελέτας γερμανιστὶ καὶ γαλλιστί, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ueber die Doppelsterne», «Positions moyennes pour l' époque de 1790 des étoiles circumpolaires» κλπ. Πολλὰς τῶν παρατηρήσεών του ἐδημοσίευσεν ὁ Λαλὰντ εἰς τὰ ὑπομνήματα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Τῷ 1872 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως. Θ. Β.

Φεντόρωφ, *Βασίλειος Μιχαήλοβιτς* Ρῶσος δραματικὸς συγγραφεὺς (1771—1839). Ἔγραψε πλεῖστα δράματα, ἀναβιβασθέντα μετ' ἐπιτυχίας εἰς τὸ ἐθνικὸν θέατρον τῆς Μόσχας. Ἐκ τούτων τὰ ἄριστα εἶναι: «Ὁ Ρῶσος στρατιώτης», «Ἡ ἄσωτος φιλανθρωπία», «Ἡ εὐτυχὴς ἀπάτη» κλπ. Θ. Β.

— **Φεντόρωφ**, *Ἰβὰν Φεντόροβιτς* Ρῶσος τυπογράφος (1501—1582). Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ρῶσος τυπογράφος, προστατευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος σοφοῦ Μαξίμου τοῦ Ἁγιορείτου, ὅστις εἰσήγαγε δι' αὐτοῦ τὴν τυπογραφίαν εἰς Μόσχαν. Ἐξέδωκε δὲ τὰς «Πράξεις τῶν ἀποστόλων» καὶ «Ὡρολόγιον τὸ μέγα». Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς τυπογραφίας ἐξήγειρε κατ' αὐτοῦ τοὺς ἀντιγραφεῖς τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Λιθουανίαν, ὅπου ἐξέδωκε πλεῖστα ἱερὰ βιβλία. Περιελθὼν εἰς ἔνδειαν ὑποθήκευσε τὸ τυπογραφεῖόν του καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Λαμπέργκ. Τῷ 1560 εὑρίσκετο εἰς Ὄστρογκ, ὅπου ἐξετύπωσε τὴν «Βίβλον τοῦ Ὄστρογκ», τὴν πρώτην ἐκτυπωθεῖσαν εἰς τὴν σλαβονικὴν γλῶσσαν. Θ. Β.

— **Φεντόρωφ** *Παῦλος Κωνσταντίνοβιτς* Ρῶσος ζωγράφος (1834—1892). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως καὶ διακριθεὶς ἀπεστάλη ὑπότροφος τῆς Ἀκαδημίας εἰς Ἰταλίαν καὶ Παρισίους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ρωσίαν κατέγινεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τῆς ζωῆς τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, τῶν ὄχθων ποταμῶν, τῶν ἐμπορικῶν πανηγύρεων καὶ τῶν συναθροίσεων χωρικῶν, ἐζωγράφει δὲ μεγάλῃ δεξιότητος ἵππους. Εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων ἔλαβε τὸ χρυσοῦν μετάλλιον, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως. Πλεῖστοι τῶν πινάκων του εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Ρωσίας καὶ εἰς τὴν Σουηδίαν. Θ. Β.

Φεντσένκο, *Ἀλέξιος* Ρῶσος φυσιολόγος (1810—1873). Περατώσας τὰς σπουδάς του εἰς Μόσχαν, νέος ἔτι ἐπεχείρησε πλεῖστα ταξίδια εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἰδίως εἰς τὸ χανᾶτον τῶν Χοκὰντ πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς χώρας ταύτης. Αἱ μελέται του αὗται ἐδημοσιεύθησαν εἰς Πετρούπολιν, Παρισίους καὶ Βερολῖνον. Τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον «Περιήγησις εἰς Τουρκεστὰν» ἔμεινεν ἀτελές, δημοσιευθέντων μόνον 14 τόμων, τῶν πλείστων μετὰ τὸν θάνατόν του. Τῷ 1873 ἠθέλησε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐρεύνας εἰς τὸ Λευκὸν Ὄρος, ὅπως μελετήσῃ τὴν χλόην τῶν Ἄλπεων ἐν συγκρίσει μὲ τὴν τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας. Ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν συντρόφων του κατὰ τὴν ἄνοδον, ἀνευρέθη, μετά τινας ἡμέρας, νεκρὸς ἐκ τοῦ ψύχους. Θ. Β.

Φέντσι (Fenzi), *Φραγκίσκος-Μαρία*. Ἐγεννήθη εἰς Ζάραν τῷ 1738. Διορισθεὶς τῷ 1799 ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας, διετάχθη τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ τῶν καταλαβόντων αὐτὴν Γάλλων νὰ φύγῃ ἐκ τῆς νήσου ὡς ἀντιπράττων τῇ δημοκρατίᾳ. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Ρώμην, διετήρησε τὸν ἴδιον τίτλον μέχρι τοῦ 1816, ὅτε ἀνομάσθη Λατῖνος πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Ἀπέθανε τῷ 1830, πρύτανις τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων. Β. Γ. Μ.

Φεντὼ (Feydeau), *Γεώργιος* Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεύς, ἀδελφὸς τοῦ *Ἐρνέστου* (1862—1921). Ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς διὰ σειρᾶς μονολόγων καὶ μονοπράκτων καὶ τῷ 1887 ἐσημείωσε τὴν πρώτην σημαντικὴν ἐπιτυχίαν διὰ τοῦ ἔργου «Ράπτης κυριῶν». Ἔκτοτε ἔδωσε, μόνος ἢ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ντεβαλλιὲρ, μέγαν ἀριθμὸν ἐπιτυχῶν κωμειδυλλίων, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὴν εὐφυῆ πλοκήν καὶ τὴν χονδροειδῆ κωμικότητά των, ὡς ἐπὶ παραδείγματι: «Ἡ μαθήτρια τοῦ λυκείου» (1887), «Οἱ μεμνηστευμένοι τοῦ Λος» (1889), «Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἐντουάρντ» (1889), «Ὁ γάμος τοῦ Μπαριγιὸν» (1890), «Τὸ σύστημα Ριμπαντιὲ» (1892), «Ἡ κυρία τοῦ Μαξίμ» (1899 κλπ. Ἀκολούθως ἐτράπη εἰς τὴν συγγραφὴν λεπτοτέρων κωμῳδιῶν («Τὸ χέρι περνᾷ», «Ὁ Μπουρζὸν»), μετ' ὀλίγον ὅμως ἐγκατέλειψε τὸ εἶδος τοῦτο ἐπανελθὼν εἰς τὴν φάρσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσημείωνε μείζονα ἐπιτυχίαν, ἔδωσε δὲ τότε κυριώτερα ἔργα τά: «Ψύλλοι στ' αὐτιά» (1907) καὶ «Τὸ νοῦ σου στὴν Ἀμέλι» (1908). Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ζωῆς του ἀπησχολήθη ἀποκλειστικῶς μὲ μονοπράκτους κωμῳδίας («Δίνουν καθαρτικὸ στὸ μπέμπη», «Μὴν περπατᾷς ὁλόγυμνη», «Ἡ Ὀρτενσία εἶπε: Je m'en fous» κλπ.), εἰς τὰς ὁποίας δίδει ἀφθάστου κωμικότητος τύπους ἐκ τῆς ζωῆς. τὰ ἔργα του δὲ ταῦτα θεωροῦνται τὰ καὶ ἐπιτυχέστερα. Πολλὰ τῶν ἔργων του παρεστάθησαν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Χ. Δ.

— **Φεντὼ** (Fevdeau), *Ἐρνέστος* Γάλλος συγγραφεὺς (1821—1873). Ἔγραψεν: «Ἱστορία τῶν ἐπιθανατίων συνηθειῶν καὶ τῶν τάφων τῶν ἀρχαίων λαῶν» (1857—1861), διαφόρους ποικίλου περιεχομένου μελέτας («Τὸ Ἀλγέριον», «Περὶ τῆς πολυτελείας τῶν γυναικῶν», «Ἡ Γερμανία τῷ 1871», «Θεόφιλος Γκωτιὲ» κλπ.) καὶ σειρὰν ἐπιτυχῶν ρεαλιστικῶν μυθιστορημάτων, ἐν οἷς τά: «Δανιὴλ» (1859), «Συλβία» (1861), «Ὁ σύζυγος τῆς χορευτρίας» (1863), «Τὸ μυστικὸν τῆς εὐτυχίας» (1864), «Ὁ γηρασμένος λέων» (1872) καὶ τὰ ἄριστα πάντων «Φανὴ» (1858) καὶ «Ἡ κόμισσα ντὲ Σαλὶ» (1867). Χ. Δ.

Φέξης, *Γεώργιος Δ.* Ἐγεννήθη τῷ 1866 ἐν Κωνσταντινουπόλει. ὅπου ἐσπούδασε. Μετὰ τοῦ πατρός του, τυπογράφου τὸ ἐπάγγελμα, ἐγκατεστάθη νεώτατος ἐν Ἀθήναις, μετ' οὐ πολὺ δ' ἐπεχείρησεν ἰδίαν ἐργασίαν, γενόμενος πωλητὴς βιβλίων. Τῷ 1890 ἐγένετο ἐκδότης καὶ ἐν συνεχείᾳ ἔκτοτε, συντόνως καὶ ἐπιμελῶς ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐπάγγελμά του, ἀπέβη ὁ εἰσηγητὴς καὶ ὁ ὀργανωτὴς τοῦ ἐκδοτικοῦ ἔργου ἐν Ἑλλάδι. Αὐτοδημιούργητος, δι' ἀκαταπονήτου φιλεργίας συμπληρώσας σὺν τῷ χρόνῳ τὴν μόρφωσίν του, ὥστε νὰ δύναται νὰ παρακολουθῇ τὴν διεθνῆ ἐκδοτικήν, ἐν τῷ κύκλῳ δὲ τῆς ἀσχολίας του καὶ τὴν πνευματικὴν κίνησιν, ἐπεχείρησε παντοίας κοινωφελεῖς ἐκδόσεις, φιλολογικάς, σχολικάς, ἐπιστημονικάς, φιλοσοφικάς, λογοτεχνικάς, πρῶτος αὐτὸς παρασχὼν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν σειρὰς ἐκδόσεων κατὰ ἐγκυκλοπαιδικὸν πρόγραμμα μορφώσεως, δι' ὃ ὁμολογεῖται ὡς εἷς τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τῆς πνευματικῆς κινήσεως ἐν τῷ τόπῳ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν. Ἐπιμεληθεὶς τῆς ὕλης τῶν ἐκδιδομένων ὑπ' αὐτοῦ ἔργων, κατορθώσας δέ, δι' ἐπιμελοῦς ἐκλογῆς, νὰ ἔχῃ τοὺς ἀρίστους τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων ὡς συγγραφεῖς καὶ ὡς μεταφραστάς, διά τε τὰ ἐπιστημονικά, τὰ φιλολογικὰ καὶ τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, ἠδυνήθη νὰ προσδώσῃ κῦρος καὶ νὰ διαδώσῃ τὰς ἐκδόσεις του χάρις καὶ εἰς τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν πωλήσεως βιβλίων κατὰ φυλλάδια καὶ κατὰ τεύχη, ἰδίᾳ δὲ χάρις εἰς τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ (1902) εἰσαχθὲν σύστημα πληρωμῆς διὰ μηνιαίων δόσεων, ἐπιτυχὼν οὕτω νὰ καταστήσῃ γνωστὸν καὶ προσιτὸν τὸ βιβλίον καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἀνὰ τὸν ὑπόδουλον ἑλληνισμὸν καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς παροικίας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Οὕτως αἱ ἐκδόσεις του ἀριθμοῦνται εἰς τρεῖς καὶ πλέον χιλιάδας, διδακτικά, φιλολογικάς, σοφικάς, φιλοσοφικάς, κοινωνιολογικάς, νομικάς, ἰατρικάς, πρὸς δὲ καὶ λογοτεχνίας ἑλληνικῆς καὶ ξένης, ποιήσεως, μυθιστορίας, θεάτρου, καλλιτεχνίας. Ἰδίως τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα νομικὰ συγγράμματα ἀπαρτίζουσι τὸ πλεῖστον τῆς παρ' ἡμῖν νομικῆς φιλολογίας. Ἐξαιρέτως ἀξιομνημόνευτος, διὰ τὴν μεγάλην ἐξ αὐτῶν προελθοῦσαν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν, εἶναι ἡ σειρὰ μεταφράσεων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ αἱ δύο ἑκατοντακοσίων περίπου τόμων βιβλιοθῆκαι Φέξη, «Λογοτεχνικὴ» καὶ «Φιλοσοφικὴ καὶ Κοινωνιολογική».

Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπιχειρηματικῆς του ἰδιοφυΐας εἶναι ὅτι ἐπεδίωξε τὴν ἰδίαν του σταδιοδρομίαν διὰ τῆς προωθήσεως τῆς καθόλου ἑλληνικῆς κοινωνίας πρὸς ὁλονὲν ἀνώτερα ἐπίπεδα πνευματικῆς ζωῆς. Μ. Γ. Δ.

Φέο (Feo) *Φραγκίσκος*. Ἰταλὸς μουσουργός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1685 καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1740. Ἀνήκει εἰς τοὺς διασημοτέρους ἀντιπροσώπους τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως, ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς ὁποίας καὶ διετέλεσε καθηγητής. Συνέθεσε μέγαν ἀριθμὸν μελοδραμάτων, ἓν ὀρατόριον καὶ πολλὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν. Γ. Σ.

Φεοδοσία *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ρωσίας (βλ. λ. *Θεοδοσία*).

Digitized by Google

φεουδαλισμὸς (ὁ)˙ τὸ πολιτικὸν σύστημα διαιρέσεως τῆς χώρας εἰς φέουδα, εἰς τιμάρια, *τιμαριωτισμός* (βλ. λ.).

— *[Ἐγκυκλ.]* *Φεουδαλισμὸς* ἢ *φεουδαρχισμὸς* καὶ *φεουδαρχία* καλεῖται τὸ πολιτικοκοινωνικὸν σύστημα τοῦ μεσαίωνος. Μετὰ τὴν παρακμὴν καὶ πτῶσιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου διεμορφώθη νέα κατάστασις πραγμάτων τόσον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁλόκληρος ἡ κοινωνική, πολιτικὴ καί, πρὸ πάντων, ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἔλαβε νέαν μορφὴν καὶ ἐντεῦθεν ἐπήγασε νέον σύστημα πολιτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ. Αἱ οἰκονομικαὶ συνέπειαι τῆς διὰ τῶν δούλων παραγωγῆς, ἡ καταστροφὴ τῆς χειροτεχνίας, ἡ δημιουργία μεγάλων προλεταριακῶν μαζῶν, αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβαρικῶν φυλῶν κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐδημιούργησαν ἕνα τεράστιον πρόβλημα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὸ πρόβλημα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία ὁλονὲν ἠλαττοῦτο. Κατὰ τὴν καλουμένην γαλλορρωμαϊκὴν περίοδον καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἡ γῆ εὑρίσκετο, κατὰ μεγάλας περιοχάς, εἰς χεῖρας μεγάλων ἰδιοκτητῶν. Συγχρόνως ὅμως καὶ τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος ἰδιοκτήτης-γαιοκτήμων. Ὁ γαιοκτήμων ὅμως (εἴτε ἰδιώτης ἦτο εἴτε τὸ κράτος) δὲν ἠδύνατο μόνος του νὰ καλλιεργήσῃ τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις του. Οἱ σύγχρονοι ἡμερομίσθιοι καλλιεργηταὶ ἦσαν ἄγνωστοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὸ χρῆμα (μετρητά) ἄλλωστε ἐσπάνιζε τότε. Ἡ διὰ τῶν δούλων καλλιέργεια πάλιν, διὰ πολλοὺς λόγους, δὲν ἦτο πλέον συμφέρουσα καὶ παρουσίαζε πολλὰ μειονεκτήματα. Οὕτω διεμορφώθη νέον σύστημα καλλιεργείας. Ἡ δουλεία παρεχώρησε τὴν θέσιν της εἰς τὴν δουλοπαροικίαν Ο μὴ κατέχοντες γαίας (καὶ ὑπῆρχον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεγάλαι μᾶζαι τοῦ πληθυσμοῦ ἄνευ ἐργασίας καὶ ἐγγείου ἰδιοκτησίας) ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς κατόχους τῶν γαιῶν ἐργασίαν ἔναντι μιᾶς ἀμοιβῆς ἡ ὀφειλῆς. Ἐπίσης καὶ οἱ κατέχοντες μεγάλας γαίας (λατιφούντια—τσιφλίκια) καὶ διαθέτοντες πολλοὺς δούλους ἔβλεπον ὅτι συμφέρον των ἦτο νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς δούλους των, διότι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς διαθρέψωσι, καὶ νὰ τοὺς καταστήσωσι δούλους τῶν κτημάτων των (δουλοπαροίκους) ἢ νὰ τοὺς ἀπελευθερώσωσιν ἔναντι ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ (θεσμὸς τῶν ἀπελευθέρων). Ὅταν οἱ μεγαλοϊδιοκτῆται προσελάμβανον καλλιεργητὰς ἐλευθέρους (ἐκπεσόντας χωρικοὺς κλπ.) καὶ ἔναντι μικρᾶς ἀμοιβῆς ἢ ὀφειλῆς, ἡ πρᾶξις αὕτη ἐκαλεῖτο συγκατάθεσις. Ἡ ἀρχέγονος μορφὴ τοῦ φεουδαλικοῦ δικαίου αὐτὴν τὴν ἀφετηρίαν ἔχει. Ἀργότερον ἐγένετο μία σύμβασις ἀμφοτεροβαρής, διακανονίζουσα τὰς ὑποχρεώσεις ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων. Ἀρχικῶς ἡ σύμβασις αὕτη ἦτο ἀνακλητή, ἀλλὰ μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου κατέστη ἀνέκκλητος καὶ ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς ἀπογόνους ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων. Αἱ τοιούτου εἴδους συμβάσεις ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας. Οἱ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς τῶν βαρβάρων, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνταμείψουν ἄλλως (π. χ. διὰ χρηματικῆς παροχῆς κλπ.) τὰς ὑπηρεσίας τῶν ὑπηκόων των, καὶ κυρίως τοῦ στρατοῦ των, ἔδιδον δυνάμει πληρεξουσίου τὴν ἐπικαρπίαν ὡρισμένης γεωργικῆς περιοχῆς εἰς τοὺς ὑπαλλήλους των (πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς). Οὕτω διεμορφώθη νέον σύστημα ἐγγείου ἰδιοκτησίας, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο εἰς τρεῖς κυρίως κατηγορίας: α) εἰς τὴν πλήρη κυριότητα τῆς γῆς, β) εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῆς γῆς εἰς τρίτους διὰ τὴν καλλιέργειαν της, καὶ γ) εἰς τὰς τιμαριωτικὰς γαίας (βλ. λ. *τιμαριωτισμός*).

Τὸ φεουδαλικὸν καθεστὼς λαμβάνει τὴν ὁριστικὴν αὐτοῦ διαμόρφωσιν κυρίως κατὰ τοὺς Γ΄ καὶ ΙΓ΄ αἰῶνας. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς φεουδαλικῆς κοινωνίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα ἵσταται ὁ βασιλεύς, ἕπονται οἱ ἄρχοντες καὶ τελευταῖοι εἰς τὴν κοινωνικὴν κλίμακα εἶναι οἱ ὑποτελεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπόλυτα ἐξηρτημένοι ἀπὸ τὸν κύριόν των. Κατὰ τὴν ἐθιμοτυπικὴν διαδικασίαν τῆς ὑποταγῆς τῶν ἀκτημόνων μαζῶν εἰς τοὺς γαιοκτήμονας, ἐλάμβανε χώραν ἕνα εἶδος τελετῆς. Ὁ ὑποτελὴς (vassalus), γονατιστὸς καὶ χωρὶς ὅπλα, θέτει τὰς χεῖράς του ἡνωμένας εἰς τὰς τοῦ κυρίου του καὶ κηρύσσεται ἄνθρωπός του διὰ τὸ τάδε τιμάριον. Ὁ κύριος (seigneur) τὸν σηκώνει καὶ τὸν φιλεῖ εἰς τὸ στόμα. Κατόπιν ὁ ὑποτελής, ὄρθιος ἐνώπιον τοῦ Εὐαγγελίου, δίδει τὸν ὅρκον πίστεως sacramentum fidelitatis). Ὡς δεῖγμα τῆς παραδόσεως τοῦ τιμαρίου εἰς τὸν ὑποτελῆ, ὁ ἄρχων (κύριος) παραδίδει εἰς τοῦτον ἕνα ἀντικείμενον (μίαν λόγχην, ῥάβδον κλπ.). Κατόπιν ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπίδειξις τῆς γαίας. Ὁ κύριος καὶ ὁ ὑποτελὴς ἔρχονται εἰς τὸ κτῆμα καὶ ὁ ὑποτελὴς δεικνύει εἰς τὸν ἄρχοντα καὶ κύριόν του τὸ κτῆμα τὸ ὁποῖον θὰ καλλιεργῇ διὰ λογαριασμὸν τοῦ κυρίου του Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔθιμον ἀπὸ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος ἀντικατεστάθη μὲ ἔγγραφον ὁμολογίαν πίστεως. Αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ὑποτελοῦς συνίσταντο εἰς τὸ νὰ καλλιεργῇ οὗτος τὸ κτῆμα τοῦ κυρίου του. Ἡ τοιαύτη σχέσις συνεπήγετο καὶ ὡρισμένας ὑποχρεώσεις τοῦ ὑποτελοῦς, αἵτινες εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διετυποῦντο εἰς ὀκτὼ ἐπίθετα: ἐντιμότης, ἀκεραιότης, ἐξασφάλισις, χρησιμότης, εὐκολία, δυνατότης, συμβούλιον καὶ βοήθεια. Ἡ λέξις συμβούλιον σημαίνει ὅτι ὁ ὑποτελὴς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ κυρίου του, ὅταν ὁ κύριός του θὰ τὸν ἐκάλει, τρεῖς φορὰς ὅμως τὸ ἔτος (Χριστούγεννα, Πάσχα καὶ Πεντηκοστήν). Ἡ λέξις βοήθεια ἐσήμαινε τὴν στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ὑποτελοῦς πρὸς τὸν κύριον, νὰ ἀκολουθῇ δηλαδὴ αὐτὸν εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ ὑποτελεῖς ὄχι μόνον ἐκ τῆς ἐσοδείας τοῦ κτήματος ἦσαν ὑποχρεωμένοι ὡρισμένον ποσοστὸν (τὸ μεγαλύτερον) νὰ παραδίδουν εἰς τὸν κύριόν των, ἀλλά, σχεδὸν δοῦλοι καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ οἰκογένειά των, ὑπεχρεοῦντο καὶ εἰς ἄλλας ἀγγαρείας καὶ ἐπὶ πλέον εἰς εἶδος παροχὰς εἰς τοὺς κυρίους των. Ἀκόμη ὁ κύριός των εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς πρώτης νυκτός, ἤτοι ἐξουσίαζε τὸ σῶμα τῶν γυναικῶν καὶ θυγατέρων τῶν ὑποτελῶν του Βεβαίως, παρ' ὅλας τὰς τυχὸν μονομερεῖς ἐξαιρέσεις, γενικὰ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα ὑπῆρξεν ἐκμεταλλευτικὸν καὶ καταπιεστικὸν διὰ τὴν μεγάλην ἀγροτικὴν μᾶζαν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης, διότι ὁ ἀνατολικὸς φεουδαλισμὸς ὑπῆρξε κατὰ πολὺ ἐλαφρότερος, λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς τὴν Ἀσίαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀποδοτικότης τῆς γῆς ὑπῆρξε μεγαλυτέρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ὑπῆρξε πρόβλημα ὑπερπληθυσμοῦ, ὅπως εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐντεῦθεν οὔτε στενότης γῆς.

Ὁ κύριος κληρονόμος καὶ διάδοχος δικαιωμάτων κόμιτός τινος βαθμηδὸν κατέστη ἀπόλυτος κύριος τῆς περιοχῆς του καὶ ἐντεῦθεν ἐπέβαλεν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τὸν θεσμὸν τῶν μονοπωλίων, ἀπαγορεύων π. χ. τὴν καλλιέργειαν σταφυλῶν, παραγωγὴν οἴνων κλπ. Ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν (ἐμπόριον) ἐπίσης εἶχεν ἀπόλυτον δικαίωμα καὶ ἦτο ἀπόλυτος ρυθμιστής του. Ἀλλὰ καὶ τὰ δικαστικὰ δικαιώματά του ἦσαν ἀπεριόριστα καὶ ἐντεῦθεν καταπιεστικὰ διὰ τοὺς ὑποτελεῖς του. Ἄλλο φεουδαλικὸν δικαίωμα ἦτο τὸ δικαίωμα τῆς κοπῆς νομισμάτων, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς τὸ εἶχον οἱ βασιλεῖς καὶ ἀργότερον τὸ μετεβίβασαν εἰς τοὺς γαιοκτήμονας φεουδάρχας Εἴς τινας περιοχὰς (σημερινὴν Γαλλίαν κλπ.) τὸ δικαίωμα τοῦτο τὸ εἶχε καὶ ὁ ἀνώτερος κλῆρος (ἐπίσκοποι κλπ.). Οἱ κυριώτεροι βαθμοὶ τῆς φεουδαλικῆς ἱεραρχίας ἦσαν δούξ, μαρκήσιος, κόμης, ὑποκόμης, βαρῶνος καὶ πυργοδεσπότης. Διὰ τὴν ἄλλην μᾶζαν τοῦ πληθυσμοῦ ἡ κοινωνικὴ κλῖμαξ ἦτο: ὁ ἀστός, ὁ μπουρζουᾶ καὶ ὁ χυδαῖος. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν τάξεων τούτων ὑπάρχουν διάφοροι διαβαθμίσεις. Οἱ ἄρχοντες (κύριοι) ἐλέγοντο καὶ εὐγενεῖς. Κατὰ τὸν Θ΄ αἰῶνα, λόγῳ τῶν ταραχῶν καὶ ἐπιδρομῶν, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τοῦ φεουδάρχου ἀλλάσσει· ἡ παλαιά του κατοικία, κατοικία ἀνέσεως καὶ πολυτελείας, μεταβάλλεται, λόγῳ ἀμύνης καὶ ἀσφαλείας, εἰς πύργον, ὅστις εἶναι πλέον τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς ζωῆς τῶν εὐγενῶν. Ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τῶν εὐγενῶν εἶναι τὸ κυνήγιον καὶ τὰ διάφορα παίγνια Πάντοτε ὅμως ὁ φεουδαλικὸς ἄρχων προετοιμάζεται διὰ πόλεμον. Ἡ μεσαιωνικὴ φιλολογία, φιλολογία πολεμοχαρὴς καὶ θρησκόληπτος, ἀντικαθρεπτίζει τὸν δημόσιον καὶ κοινωνικὸν βίον τῶν φεουδαρχῶν. Κατὰ τὸν ΙΒ αἰῶνα, ἐπειδὴ τὸ ἱππικὸν ὡς πολεμικὸν μέσον μάχης ἦτο τὸ κυριώτερον ὅπλον, λαμβάνει τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν ὁ θεσμὸς τῶν *ἱπποτῶν* (βλ. λ.). Ὁ φεουδαλισμὸς ὅμως μετὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα, καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄, ἀρχίζει νὰ παρακμάζῃ καὶ ἀποσυντίθεται. Οἱ νέοι οἰκονομικοὶ δεσμοί, οἵτινες ἐβασίζοντο εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, ἐδημιούργησαν τοὺς ὅρους μιᾶς μεγάλης κοινωνικοπολιτικῆς μεταβολῆς, ἡ ὁποία ἐπισφραγίζεται εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν (1789—1793. Τὰ κατὰ περιφερείας φέουδα βαθμηδόν, λόγῳ τῶν νέων οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ἤρχισαν νὰ συγχωνεύωνται καὶ ἕνα κεντρικὸν κράτος δημιουργεῖται διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας ἀπὸ τὰς ξενικὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς ληστρικὰς τοιαύτας. Βαθμηδὸν δημιουργεῖται ὁ ἐθνικὸς στρατός, ἡ ἀνεξαρτησία τῶν φεουδαρχῶν τερματίζεται καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος ἡ ἀστικὴ τάξις μετέχει ἐνεργῶς εἰς τὴν παραγωγήν, διαρκῶς δ' ἀνερχομένη τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς καὶ τῶν ἄλλων καταπιεζομένων τάξεων. Οὕτω δημιουργεῖται ὁ ἐθνικισμὸς καὶ βαθμηδὸν τὰ ἐθνικὰ κράτη μὲ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἴτε ἀπολύτως, εἴτε μερικῶς, τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ὁ φεουδαλισμὸς ὅμως, ἐνῷ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς της ἀναπτύξεως, ὑπεχώρησε καὶ διερρυθμίσθη ριζικῶς ἡ καὶ παρεχώρησε τὴν θέσιν του εἰς ἄλλο κοινωνικοοικονομικὸν σύστημα, εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην (Πολωνίαν, Ρωσίαν) καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ Ἀσίαν λόγῳ τῆς τεχνικῆς καθυστερήσεως τῶν χωρῶν τούτων καὶ τῶν ἱστορικῶν ἰδιορρυθμιῶν των, παρέμεινεν ὡς τὸ κύριον κοινωνικοοικονομικὸν σύστημα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ΄ αἰῶνος.

Κατὰ τὴν φεουδαλικὴν περίοδον αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα, ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὑπέστησαν γενικὴν ὑποχώρησιν καὶ παρακμήν· αἱ ἐπιστῆμαι ἐπίσης δὲν παρουσιάζουν καμμίαν ἀξιόλογον κίνησιν καὶ ἐξέλιξιν. Ἡ θεολογία εἶναι ἡ κυριαρχοῦσα ἰδεολογία τῆς μεσαιωνικῆς περιόδου (βλ. καὶ λ. *ἀγροτικὸν ζήτημα*, *δουλοπαροικία*, *τιμαριωτισμός*, *τσιφλίκια*, *ὑποτελὴς* κλπ. σχετικά).

Γ. Κ. ΚΟΡΔΑΤΟΣ

φεουδαρχία (ἡ)˙ τὸ νὰ εἶναί τις φεουδάρχης, τιμαριοῦχος.

φέουδον (τό)˙ τμῆμα χώρας διοικούμενον ὑπὸ εὐπατρίδου, *τιμάριον* (βλ. λ.).

Φεουζίε. Πριγκίπισσα, δευτερότοκον τέκνον τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Φουὰτ Α΄ καὶ τῆς βασιλίσσης Νάζλι, γεννηθεῖσα τὴν 5 Νοεμβρίου 1921 εἰς τὸ ἀνάκτορον Ρὰς ἐλ Τὶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

Γ. Λ. Λ.

Φεουκίε. Πρωτότοκος θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀχμὲτ Φουὰτ καὶ τῆς πρώτης του συζύγου, γεννηθεῖσα εἰς τὸ ἐν Καΐρῳ ἀνάκτορον Ζααφαρὰν τὴν 6 Ὀκτωβρίου 1897. Συνεζεύχθη τὸν Μαχμοὺτ Φάχρη πασᾶν, πρέσβυν εἰς Παρισίους.

Γ. Λ. Λ.

Φέρ, *Κὰπ ντὲ*— *[Παραλ. Γεωγρ.]*˙ βλ. λ. Ἐλ Χα...

Φεράγια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς βορειοανατολικῆς πλευρᾶς τῆς Λέσβου (πλάτ. 39° 20΄ 15΄΄ Β., μῆκ. 26° 23΄ 20΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytyleni island and gulfs of Adramytti and Chandarli) κατὰ τὸν νότιον μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Γέρας, μεταξὺ δὲ τῶν ὅρμων Πέγιες καὶ Τούνια.

Ι. Ε. Λ.

Φεραὶ *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Θεσσαλίας, ἡ σπουδαιοτέρα μετὰ τὴν Λάρισαν, ἐν τῇ τετραρχίᾳ τῆς Πελασγιώτιδος καὶ παρὰ τὰ ὅρια ταύτης πρὸς τὴν Μαγνησίαν, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Φέρητος, υἱοῦ τοῦ Κρηθέως, πατρὸς τοῦ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντος Ἀδμήτου, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Εὔμηλος μετέσχεν ὡς ἡγεμὼν τῶν Φερῶν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ἔκειτο πρὸς Ν. τῆς Βοιβηΐδος (νῦν Κάρλας) λίμνης, εἰς τὸ ...τικὸν μέρος τῆς μεγάλης μεσογείου πεδιάδος τῆς Θεσσαλίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 18 χιλιομέτρων τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, ἔνθα εἶχεν ἐπίνειον τὰς ὁμωνύμους, ἐκ παναρχαιοτάτων χρόνων, Παγασάς. Ὑπῆρξε σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους αὐτοῦ περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τυράννων, ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτος ὑπῆρξεν ὁ Λυκόφρων καὶ δεύτερος ὁ Ἰάσων (374—370 π. Χ.), μετὰ τὸν φόνον τοῦ ὁποίου (370 π. Χ.) ἐτυράννησαν τῶν Φερῶν οἱ ἀδελφοί του Πολύδωρος καὶ Πολύφρων διαδοχικῶς, μετὰ τούτους δὲ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ μετὰ τὴν δολοφονίαν τούτου οἱ ἀδελφοὶ τῆς συζύγου του καὶ δολοφόνοι του Λυκόφρων καὶ Τισίφονος. Κατὰ τὸ 352 π. Χ. αἱ Φεραὶ ἀπηλλάγησαν τῶν τυράννων των, τὸ δὲ ἐπίνειόν των Παγασαὶ περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον Β΄, ὅστις κατὰ τὸ 344 ἐτοποθέτησε μακεδονικὴν φρουρὰν καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φερῶν. Ἀπὸ τότε ἐξηκολούθησεν ἡ πόλις κατεχομένη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων μέχρι τοῦ 302 π. Χ. ὅτε ἐξεδίωξεν ἐκ ταύτης τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Κατὰ τὸ 191 π. Χ. αἱ Φεραὶ κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου ὑπάτου Ἀκίου Γλαβρίωνος καὶ ἀπὸ τότε ἡ ἱστορία των εἶναι κοινὴ μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας. Ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν Φερῶν ἔχει κτισθῇ τὸ χωρίον *Βελεστῖνον* καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος των εἶχεν ὀνομασθῇ *δῆμος Φερῶν* εἷς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ὅστις εἶχε πρωτεύουσαν τὸ Βελεστῖνον.

Ἐν Φεραῖς ἐτιμᾶτο ἡ Ἄρτεμις Φεραία, σεληναία θεότης ταυτισθεῖσα πρὸς τὴν Ἑκάτην καὶ Περσεφόνην, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τῆς Λαρίσης ἔκειτο τὸ περίφημον ἱερὸν τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς.

Τῶν Φερῶν διεσώθησαν καὶ πλεῖστα νομίσματα διότι ἤρχισεν εἰς ταύτας ἡ νομισματοκοπία ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων, φέρουν δὲ ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὸν συνήθη τῶν θεσσαλικῶν νομισμάτων τύπον (ἵππον ἢ προτομὴν ἢ κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ἡ κεφαλὴν Ἀρτέμιδος Φεραίας ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, καὶ κρήνης λεοντοκεφαλὴν (τῆς ... βραχώδους ὑψώματος τῆς πόλεως ῥεούσης Ὑπερείας), ἢ πέλεκυν δίστομον (τὸν ἐπικαλούμενον Πέλεκυν Διόνυσον τῶν Παγασῶν ἐτίμα πολὺ ὁ τύραννος Ἀλέξανδρος) ἢ κνήμην ἢ προτομὴν ἵππου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας (βλ. καὶ λ. *Λυκόφρων*, *Ἰάσων*, *Ἀλέξανδρος* Φεραῖος καὶ ἄλλα).

Ι. Ε. Κ.

—Φεραὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀχαΐας ... κάδος (βλ. *Φαρά*).

Ι. Ε. Κ.

Φεραίμων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Αἰόλου συμβασιλεύων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδροκλέους ἐν Σικελίᾳ «ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ μέχρι τῶν κατὰ τὸ Λιλύβαιον τόπων» (*Διόδ. Σικελ.* Ε, 8) Ἐλατρεύετο ἐν Μεσσήνῃ, ἐπὶ δὲ ἀργυρῶν δραχμῶν αὐτῆς τῶν ἐτῶν 420—396 π. Χ. ἀπεικονίζεται γυμνὸς μετὰ κράνους, ἀσπίδος καὶ δόρατος ἐφορμῶν.

Α. Ε. Ι.

Φέρανδρος. Ἀρχαῖος Ἕλλην πυγμάχος, ὅστις καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἡρακλέα τολμήσας νὰ δι...

Digitized by Google

ιισθῇ ἐπέτυχεν, ὡς ἀναγράφει ὁ Ζηνόβιος (5, νὰ καταβάλῃ αὐτόν. Τ. Ε. Ε.

Φερατσίνα (Ferracina), ***Βαρθολομαῖος*** Ἰταλὸς ;ανικός, γεννηθεὶς ἐν Σολάνιᾳ τῷ 1692 καὶ ἀπο ·ὼν τῷ 1777. Πνεῦμα ἐφευρετικόν, ἐξειλίχθη ι ἁπλοῦς ξυλουργὸς εἰς ὡρολογοποιόν, κατα- υάσας τὸ ὡρολόγιον τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐν ·ετίᾳ. Ἐφεῦρεν ἐπίσης ὑδραυλικὴν μηχανὴν κονιίζουσαν τὸ ὕδωρ εἰς ὕψος 10 περίπου μέ- ον. Λ. Χ. Ζ

Φεραχὰν [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Περσίας μεταξὺ μαδὰν καὶ Κούμ. Εἶναι γνωστὴ εἰς ὅλον τὸν ιμον διὰ τοὺς φερωνύμους τάπητάς της.

Φερβερίτης (ὁ) (Ferberit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυ- ιν, τὸ ὁποῖον εἶναι βολφραμικὸς σίδηρος τοῦ ικοῦ μοριακοῦ τύπου $FeWO_4$. Εὑρίσκεται εἰς ιστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστή- ιος. Ὡραῖοι κρύσταλλοι εὑρίσκονται εἰς τὸ ulder Co τοῦ Κολοράδου. Εὑρίσκεται ἐπίσης ιεφυκὼς ἐντὸς χαλαζιακῶν φλεβῶν ἢ γεηρὸς μακροκοκκώδη συσσωματώματα. Ἔχει εἰδικὸν ρος 6,8, λάμψιν ὑελώδη, χρῶμα μέλαν, συρό- ιος δ' ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης ήνει γραμμὴν μελανωπὴν ὀρφνὴν μέχρι μέλαι- ·. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Sierra Almagrera ; Ἱσπανίας. Γ. Κ. Γ.

Φέρβορν (Verworn), ***Μάξ***. Μέγας Γερμανὸς σιολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1863 καὶ οθανὼν τῷ 1921. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ σικὰς ἐπιστήμας, τῷ δὲ 1861 διωρίσθη ἐπιμε- :ής τοῦ φυσιολογικοῦ ἰνστιτούτου τῆς Ἰένας, 1895 ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1901 τακτι- ; καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεπιστη-) τῆς Γοτίγγης, ἧς διηύθυνε καὶ τὸ φυσιολο- όν ἰνστιτοῦτον. Τῷ 1910 ἐγένετο καθηγητὴς ; αὐτοῦ μαθήματος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς ννης. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Χαῖκκελ, ἐξέδωκε ' ἐπιθεώρησιν: «Zeitschrift für allgemeine ysiologie», ἠσχολήθη δὲ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν φυ- λογίαν τοῦ κυττάρου καὶ τὴν φυσιολογίαν τῶν ρων παρὰ τοῖς σπονδυλωτοῖς. Ἐκτὸς τούτου έβαλε μεγάλως διὰ τῶν ἐρευνῶν του εἰς τὴν .έτην τῆς πρωτογόνου τέχνης. Ἐν ταῖς φυσι- ς ἐπιστήμαις ὑπῆρξεν ἀντίπαλος τῆς ζωτικο- ιτίας (vitalismus) καὶ ὀπαδὸς μιᾶς ἀποκλειστι- ; φυσικοχημικῆς ἑρμηνείας ὅλων τῶν φαινομέ- ν τῆς ζωῆς, τῆς θεωρίας τῆς ἑτερογονίας καὶ τῆς ορίας τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς τοῦ Darwin, ἀποδει- ιόμενος οὕτω ὑλιστής. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀντιθέ- ;, εἶναι ἐκλεκτικὸς καὶ ὑποκειμενικὸς ἰδεαλιστής. ρακτηρίζει τὰς ἀντιλήψεις του παραπλησίας ὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Mach, τοῦ Avenarius, τοῦ :zoldt, τοῦ Ziehen καὶ τῶν ἄλλων «θετικιστῶν». ωρεῖ τὸν ὑλισμὸν ὡς «γόνιμον πλάνην ἐν τῇ ἱστο- τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως» καὶ διδάσκει ἰδίαν ορίαν, τὸν «ψυχονομισμόν», θεμελιώδης ἀρχὴ τοῦ οίου εἶναι ἡ ἑξῆς: «ὁ κόσμος τῶν σωμάτων εἶναι περιεχόμενον τοῦ ψυχικοῦ· ἓν μόνον πρᾶγμα ὑπάρ- καθόλου: τὸ πλούσιον περιεχόμενον τοῦ ψυχικοῦ». ιδύτερον ὁ Φέρβορν ἐπροκάλεσε μεγάλας συ- :ήσεις διὰ τῆς νέας γνωσιολογικῆς του θεωρίας, ; ὁροκρατίας (conditionalismus), δι' ἧς ἀπορρί- ον τὴν αἰτίαν (καὶ τὴν αἰτιοκρατίαν) διὰ τὴν στηριώδη αὐτῆς φύσιν, ἀποδέχεται μόνον ὅρους, ιὶ δὲ καὶ αἰτίας τῶν γιγνομένων. Κατὰ τὴν ορίαν ταύτην: α) γεγονός τι ἢ κατάστασις ἐπι- νώσκεται τελείως, ὅταν καθορισθῇ ἀκριβῶς τὸ ολον τῶν ὅρων, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται, καὶ β) γεγο- ; τι ἢ κατάστασις ταυτίζεται πρὸς τὸ σύνολον ν ὅρων αὐτῆς. Ὅλη ἡ περίοδος τῆς αἰτιοκρα- ιμένης σκέψεως, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τῆς ἐποχῆς ν παγετώνων μέχρι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, εἶναι ιὰ τὸν Φέρβορν περίοδος μυστικισμοῦ, ἐνῷ ἡ ιθὴς ἐπιστήμη ἄρχεται ἀπὸ τῆς διατυπώσεως ; ὁροκρατικῆς θεωρίας. Αἱ ἰδέαι τοῦ Φέρβορν ' εὗρον ἀπήχησιν οὔτε μεταξὺ τῶν φυσιοδιφῶν :ε μεταξὺ τῶν φιλοσόφων. Ὁ μόνος ὀπαδός του ῆρξεν ὁ Ρῶσος φυσιολόγος A. Lipschütz, ὅστις, μαρξιστὴς ἐν τῇ κοινωνιολογίᾳ καὶ μενσεβί- ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐπεχείρησε, κατὰ τὸ παρά- γμα τῶν Ρώσων μαχιστῶν, νὰ συμπληρώσῃ τὸν ρξισμὸν διὰ τῆς ὁροκρατίας. Τὸ γνωστότερον τὸ σημαντικώτερον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Φέρβορν αι ἡ «Allgemeine Physiologie» («Γενικὴ φυσιο- ία» 1895, τελευταία ἔκδ. 1922). Ἐκ τῶν ἔργων σικῆς ἱστορίας ἀξιολογώτερα εἶναι: «Psycho- ysiologische Protistentudien» («Ψυχοφυσιολογικαὶ ·έται ἐπὶ τῶν πρωτοζῴων», 1889), «Die Biogenhy- :hese» («Ἡ βιογενετικὴ ὑπόθεσις», 1903) καὶ ἡ «Er- ung und Lähmung» («Διέγερσις καὶ παράλυσις» 4) Τὰ φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις του ἀνέπτυξεν έρβορν εἰς τὰ ἑξῆς κυρίως ἔργα του «Naturwis- schaft und Weltanschauung». («Ἐπιστήμη τῆς εως καὶ κοσμοθεωρία», 1904). «Prinzipienfragen der Naturwissenschaft» («Τὰ προβλήματα ἀρχῶν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς φύσεως», 1905), «Die Erfor- ung des Lebens» («Ἡ μελέτη τῆς ζωῆς», 1907), e Frage nach den Grenzen des Erkenntnis» ὸ πρόβλημα τῶν ὁρίων τῆς γνώσεως», 1908, «Die Mechanik der Geisteslebens» («Ἡ μηχανὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς», 1910, «Kausale und konditionale Weltanschauung» («Αἰτιοκρατικὴ καὶ ὁροκρατικὴ κοσμοθεωρία», 1912), «Die biologischen Grundlagen der Kulturpolitik» («Τὰ βιολογικὰ θεμέλια τῆς ἐκπολιτιστικῆς πολιτικῆς», 1915). Θ. Π.

φεργάδα (ἡ)· δημοτ., ἀντὶ *φρεγὰς* (βλ. λ.).

Φεργάδα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Σύρου (πλάτ. 37° 24′ 15″ Β., μῆκ. 24° 51′ 55″ Ἀν., χάρτ. *Ν. Κοισουβίλη* «Νῆσος Σῦρος»), μεταξὺ τῶν κολπιζόντων ὅρμων Δελλαγράτσιας (Φοίνικος) καὶ Γαλησσᾶ. Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην τοῦ Owen Stanley (1542: Syra island σημειοῦται ὡς Xarathuma ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς τοῦ *Χαρασόνα*. Σ. Ε. Λ.

Φεργανί, ***Ἀλ —***. Διάσημος Ἄραψ ἀστρονόμος (βλ. λ. *Ἀλφεργκανί*).

Φεργκάνα (Ferghana) [*Γεωγρ.*]. —1) Ἐπαρχία τῆς ὁμοσπόνδου σοβιετικῆς δημοκρατίας Οὐζμπεκιστάν, αὐτόνομος ἀπὸ τοῦ 1925, κειμένη ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Ρωσίᾳ. Ἔχει ἐμβαδὸν 143 000 περίπου τ. χλμ. καὶ κατ. 2 050.000. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ὀρεινὸν καὶ στεππῶδες, ἐκτὸς τοῦ κέντρου αὐτῆς, ὅπου ἐκτείνεται εὐρὺ λεκανοπέδιον, διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ Ἄνω Σὶρ Ντάρια καὶ κλειόμενον πρὸς νότον ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Ἀλάϊ καὶ Τρανσαλάϊ καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Τσακτὰς Οὐρτάκ. Τὸ κλῖμά της εἶναι θερμόν. Λόγῳ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους της ἡ χώρα εἶναι μᾶλλον ἄγονος καὶ ἀκατάλληλος πρὸς γεωργίαν, ἐκτὸς τῶν παρὰ τὸν Σὶρ Ντάρια ἐκτάσεων, ὅπου παράγονται δημητριακά, ὀπῶραι, ὄρυζα, βάμβαξ καὶ μορέαι, ἐξ ὧν συντηρεῖται ἀρκετὰ ἀκμάζουσα σηροτροφία. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιον εἰς γαιάνθρακας, μόλυβδον, γραφίτην καὶ πετρέλαιον. Ἔχει ἐπίσης ποιάν τινα βιομηχανίαν κατεργασίας δερμάτων, χάρτου, μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ μαχαιρῶν. Τὸ ἐμπόριόν της διεξάγεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μετὰ τῆς λοιπῆς Ρωσίας, τῆς Βουχάρας καὶ τοῦ Ἀν. Τουρκεστάν. Διασχίζεται ὑπὸ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς προερχομένης ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κασπίας θαλάσσης. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Φεργκάνα ἀπετέλει μέρος τῆς Σογδιανῆς, ἐπαρχίας τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἔκτισεν ἐκεῖ τὴν λεγομένην Ἐσχάτην Ἀλεξάνδρειαν, καθότι ἦτο τὸ ἀκρότατον πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο σημεῖον τοῦ κράτους του. Ἀκολουθήσασα κατὰ τὴν περίοδον τῶν Ἐπιγόνων καὶ μετέπειτα τὰς τύχας τοῦ κράτους τῆς Βακτριανῆς, κατελήφθη κατὰ τὸν Η′ αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῶν Περσῶν· ἀκολούθως παρέμεινεν ἀνεξάρτητος ἐπί τινα χρόνον, μεθ' ὃ ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους εἰσβολὰς τῶν Μογγόλων. Μόλις τῷ 1513 οἱ κάτοικοι, Οὐζμπέκοι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐξεδίωξαν τοὺς Μογγόλους καὶ ἐσχημάτισαν μικρὰ ἀνεξάρτητα κράτη, τὰ ὁποῖα ἑνωθέντα συναπετέλεσαν τῷ 1770 τὸ χανᾶτον τῆς Κοκάνδης, τὸ ὁποῖον ἡ Ρωσία, ἐπωφελουμένη τῶν ἐσωτερικῶν του ἐρίδων, προσήρτησε τῷ 1876. Ἀπὸ τοῦ 1925 ἡ Φεργκάνα ἀποτελεῖ μέρος τῆς αὐτονόμου σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Οὐζμπεκιστάν. Πρωτεύουσα ἡ *Κοκανδη* μὲ κατ. 75 698 (1931).

— 2) Πόλις τῆς ὁμοσπόνδου σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Οὐζμπεκιστάν, ἡ ἄλλοτε καλουμένη *Σκομπελέα*, παρὰ τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος. Κάτ. 32.426 (1931). Ἐπὶ τσαρικοῦ καθεστῶτος ἦτο διοικητικὸν κέντρον τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας.

—3) Ὀροσειρὰ κειμένη ἐν τῇ αὐτονόμῳ σοβιετικῇ δημοκρατίᾳ τοῦ Κιργιζιστὰν κατὰ τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα. Ἀποτελεῖ μέρος τῆς νοτίου ἁλύσεως τοῦ μεγάλου ὀρεινοῦ συστήματος τοῦ *Τιὲν-Σάν*. Τὸ ὕψος αὐτῆς φθάνει μέχρι τῶν 4 000 μέτρων. Η. Π. Γ.

Φέργκους (Fergus) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἰρλανδίας, πηγάζων ἐκ τοῦ βορειοδυτικοῦ τμήματος τῆς κομιτείας Κλαὶρ καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 40 χλμ. παρὰ τὸ Κλαίρ. Αἱ ἐκβολαί του σχηματίζουσιν εὐρὺν ὁμώνυμον ποταμόκολπον (μήκους 16 χλμ. καὶ πλάτους μέχρις 6), ἐγκατεσπαρμένον ὑπὸ νησίδων καὶ τρέφοντα μεγάλας ποσότητας σολομῶν. Χ. Δ.

Φέργκουσον (Ferguson), ***Ἀδάμ***. Σκῶτος φιλόσοφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1724 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1816. Υἱὸς πάστωρος, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα καὶ διωρίσθη ἱερεὺς σκωτικῆς τινος ἐπαρχίας. Τὴν θέσιν ταύτην ἐγκατέλιπε μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου, ὅτε ἐγένετο κατ' ἀρχὰς βιβλιοθηκάριος καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου. Τῷ 1767 ἐδημοσίευσε τὸ «Essay on the history of civil society» ὅπερ ἐπανεξεδόθη ἐπανειλημμένως καὶ μετεφράσθη εἰς διαφόρους γλώσσας. Τῷ 1778 διωρίσθη γραμματεὺς τῆς εἰς Ἀμερικὴν ἀποστολῆς διὰ τὴν συμφιλίωσιν μὲ τὴν μητρόπολιν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπανέλαβε τὰ μαθήματά του καὶ ἐδημοσίευσε τὴν «History of the progress and termination of the Roman republic» (1779—1783, τόμ. 3). Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ σημαντικώτερον ἐξ ὅλων, δὲν εἶναι ἁπλῆ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων τῆς Ρώμης, ἀλλὰ περιλαμβάνει καὶ ἀξιολογωτάτας παρατηρήσεις διαφωτιζούσας τήν τε ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας, τὸ στρατιωτικόν της σύστημα καὶ τὰ κοινωνικὰ προβλήματά της, καὶ ἀποτελεῖ οἱονεὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεως τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας» τοῦ Γίββωνος. Ἄλλα ἔργα τοῦ Φέργκουσον εἶναι: «Principles of moral and political science» (1792, τόμ. 2) καὶ «Remarks on a pamphlet of Dr. Price». Θ. Π.

Φέργκυσον (Ferguson), ***Ἰάκωβος***. Ἄγγλος ἀρχιτέκτων (1808—1886). Διαμένων ἐν Ἰνδίαις, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ ἰχνογράφησιν τῶν μνημείων τοῦ ἀρχαίου ἰνδικοῦ πολιτισμοῦ, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν μνημείων τῶν λαῶν τῆς Μεσοποταμίας, ὡς καὶ τῶν ἑλληνικῶν. Συνέγραψε περὶ αὐτῶν, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐν γένει ἱστορίας τῆς τέχνης, σημαντικωτάτας πραγματείας καὶ βιβλία, ἐξ ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, τὰ ἑξῆς: «Illustrations of the rock-cut-temples of India» (1845), «Picturesque illustrations of ancien architecture in Hindostan» (1847), «Essay on the ancieut topography of Jerusalem» (1847), «The palaces of Nineweh and Persepolis restored» (1851), «Handbook of architecture» (1855), «The Mausoleum of Halicarnassus restored» (1862), «Tree and Serpent worship or illustration of mythology and art in India» (1868), «History of Hindoo and oriental architecture» (1876), «Erechtheum and the temple of Athena Polias in Athens» (1880). Β. Δ. Θ.

—**Φέργκυσσον** (Fergusson), *σὲρ* ***Οὐΐλλιαμ***. Ἄγγλος χειρουργός, γεννηθεὶς ἐν Σκωτίᾳ (1808—1877). Τῷ 1840 ἐκλήθη ἐν Λονδίνῳ ὡς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν τῷ νεοϊδρυθέντι νοσοκομείῳ τοῦ βασιλικοῦ κολλεγίου. Τῷ 1842 ἐξέδωκεν: «A system of pratical surgery», σύγγραμμα χειρουργικῆς μεταφρασθὲν εἰς δύο τόμους εἰς τὴν γερμανικήν, ἀργότερον δὲ τὰ κατὰ τὴν καθηγεσίαν του διδαχθέντα μαθήματα: «Lectures on the progress of anatomy and surgery during the present century» (London 1867). Ἐν τῇ χειρουργικῇ διήνοιξε νέας ὁδοὺς εἰς τὰ κεφάλαια τοῦ λαγωχείλους, τῆς σταφυλορραφίας (1845), τῆς κατ' ἰσχίον καὶ κατὰ γόνυ διεκπρίσεως (1845, 1850), τῆς ἐξαιρέσεως ὁλοκλήρου ὠμοπλάτης (1847), τῆς ἐγχειρήσεως τῶν λιθοτομιῶν, εἰς ἃς οὗτος μεγάλας ἐπήνεγκε βελτιώσεις σχετικῶς μὲ τὴν ἐφεύρεσιν εἰδικῶν ὀδοντωτῶν καὶ θρυπτικῶν λαβίδων. Τέλος ἰδίαν μέθοδον θεραπευτικῆς ἀνευρυσμάτων εἰσήγαγε διὰ τῆς προκλήσεως τεχνητῆς ἐμβολῆς καὶ θρομβώσεως τῶν περιφερικῶν ἀρτηριακῶν πρέμνων, εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ κεντρικὴ ἀπολίνωσις ἀπέβαινεν ἀδύνατος. Ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθέντων νέων ἐργαλείων σημειοῦμεν τὴν μακρὰν λαβίδα του, διὰ τὰ ξένα σώματα τοῦ οἰσοφάγου, ὡς καὶ τὸ ἐκ γουτιαπέρκας κυλινδρικὸν μητροσκόπιόν του, τὸ περιβεβλημένον ἔσωθεν δι' ὑέλου κασσιτερωμένης. Ο. Ρ.

φεργουσίτης (ὁ) (Fergusit) [*Πετρογρ.*]. Πυριγενὲς πέτρωμα ἀνοικτοπρασίνου χρώματος, χονδροκοκκῶδες, συνιστάμενον κυρίως ἐξ ὠχροκρεατοχρόων στρογγύλων ψευδολευκιτικῶν κοκκίων. Εὑρέθη ἄχρι τοῦδε εἰς τὴν περιοχὴν τῶν πηγῶν Shonkin Creek εἰς τὰ Highwood Mountains τῆς Montana. Γ. Κ. Γ.

φεργουσονίτης (ὁ) (Fergusonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι νιοβικὸν καὶ τανταλικὸν ὕττριον (τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $Y(Nb\,Ta)O_4$) μὲ μικρὰν περιεκτικότητα εἰς ἥλιον, συχνότερον δ' ὑδρομιγὲς κατόπιν ἀποσαθρώσεως. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει εἰς κρυστάλλους τοῦ τετραγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι συνήθως μικροὶ κοκκώδεις. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη μέχρις ἀνώμαλον, σκληρότητα $5^1/_2$—6 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 5,6—5,9 καὶ λάμψιν ἐπὶ προσφάτων θραυσιγενῶν ἐπιφανειῶν στεατοειδῆ μέχρις ἡμιμεταλλικήν. Εἶναι ὑπόρφνινος μέχρι πισσομέλας, διαφώτιστος μέχρις ἀδιαφωτίστου, συρόμενος δ' ἐπὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορφυρᾶς γῆς ἀφήνει γραμμὴν ἀνοικτόρφνινον.

Εὑρίσκεται εἰς τὸ Cap Farewell τῆς Γροιλανδίας, τὸ Ytterby, τὸ Helle παρὰ τὸ Arendal (ὑπὸ τὸ ὄνομα τυρίτης), εἰς τὰ Riesengebirge καὶ εἰς τὸ Llano Co τοῦ Texas. Συνώνυμα: *ὀρφνὸς ὑττροιανταλίτης, τυρίτης, βραγκίτης.* Γ. Κ. Γ.

Φερδινάνδεα [*Ἡφαιστειολ.*]· βλ. λ. *Ἰουλία*.

Φερδινάνδος (γερμ., γαλ., ἀγγλ. Ferdinand, ἰταλ. Ferdinando ἢ Ferrante, ἱσπαν. Fernando ἢ Hernando). Ὄνομα κύριον, προελεύσεως γερμανικῆς (ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὑψηλῇ γερμανικῇ γλώσσῃ ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα Herinand=«γενναῖος εἰς τὸ στράτευμα»). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον ἐν τῇ μεσαιω-

Digitized by Google

νικῇ καὶ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης πλεῖστοι αὐτοκράτορες, βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες. Δ. Μ. Κ.

ΑΥΣΤΡΙΑΣ

— **Φερδινάνδος ὁ Α'** (1793—1875), αὐτοκράτωρ τῆς *Αὐστρίας*. Πρεσβύτερος υἱὸς Φραγκίσκου τοῦ Α'. γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1793. Κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ὑπέφερεν ἐξ ἐπιληψίας καὶ συνεπῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ κανονικὴν ἐκπαίδευσιν. Βελτιωθείσης βαθμηδὸν τῆς ὑγείας του, δὲν ἀπεκλείσθη τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου. Τῷ 1830 ὁ πατήρ του τὸν ἀνέδειξε βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, τῷ δὲ 1835, ἀποθανόντος τοῦ πατρός του, τὸν διεδέχθη ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' ἡ διανοητική του ἀνισορροπία καὶ ἀνικανότης ἦτο τόσον παροιμιώδης, ὥστε τὴν διακυβέρνησιν τῆς αὐτοκρατορίας ἀνέλαβε συμβούλιον τοῦ στέμματος, συγκείμενον ἐκ τοῦ καγκελλαρίου Μεττερνίχου μετ' ἄλλων ὑπουργῶν καὶ δύο ἀρχιδουκῶν. Ἡ πολιτικὴ ὅμως τοῦ συμβουλίου τούτου ἐγέννησε τὴν μεγάλην φιλελευθέραν ἐπανάστασιν τῶν ἐτῶν 1846—1849, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὁ Φερδινάνδος δὶς ἐξηναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Βιέννης. Τὴν 2 Δεκεμβρίου 1848 παρῃτήθη τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Ἐπέζησεν ὅμως ἐν Πράγᾳ ὑπὸ αὐστηρὰν ἰατρικὴν ἐπίβλεψιν μέχρι τοῦ ἔτους 1875. Κατελαμβάνετο ὑπὸ συχνῶν παροξυσμῶν παραφροσύνης, εἰς δὲ τὰς ἐνδιαμέσους περιόδους πνευματικῆς διαυγείας ἦτο καταβεβλημένος σωματικῶς καὶ διανοητικῶς. Ἐν τούτοις ἀπέλαυε πολλῶν συμπαθειῶν παρὰ τῷ λαῷ διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ χαρακτῆρός του. Δ. Μ. Κ.

— **Φερδινάνδος** (*Κάρολος-Ἰωσὴφ*) **τῆς** *Ἔστης*. Ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας καὶ στρατηγὸς τῆς περιόδου τῶν Ναπολεοντείων πολέμων (1781—1850). Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Καρόλου-Ἀντωνίου-Ἰωσήφ, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἀπὸ νεαρωτάτης δὲ ἡλικίας ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ στρατιωτικά. Τῷ 1805 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ 3ου αὐστριακοῦ σώματος στρατοῦ (80.000 ἄνδρες) καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸν μεταξὺ Οὔλμ καὶ Γκούντσμπουργκ τομέα. Προσβληθεὶς αὐτόθι τὴν 9 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Νέϋ ὑπέστη συντριπτικὴν ἧτταν. Καὶ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ του, ὑπὸ τὸν ἐπιτελάρχην του Μάκ, ἀπεκλείσθη ἐν τῇ Οὔλμ, τὸ πεζικὸν ᾐχμαλωτίσθη παρὰ τὸ Ἄτμυλ ὑπὸ τοῦ Μυρά, αὐτὸς δέ, ἐπὶ κεφαλῆς ἰλῶν τινων ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, διέφυγεν εἰς Βοημίαν. Ἀκολούθως ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ὑπολοίπου αὐστριακοῦ στρατοῦ καὶ κατώρθωσε νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν, διέφυγε δὲ κατόπιν τὴν ἐκ 10.000 ἀνδρῶν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς αὐστρορρωσικῆς στρατιᾶς μέχρι τῆς μάχης τοῦ Ἀουστερλὶτς. Τῷ 1809 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ 7ου σώματος, δυνάμεως 36.000 ἀνδρῶν, καὶ εἰσήλασεν εἰς τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας, μολονότι δὲ ἡττήθη παρὰ τὸ Ράτζυν ὑπὸ τοῦ Πονιατόφσκη, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Βαρσοβίαν, ἣν καὶ διετήρησεν ἐπί τινας μῆνας. Ἀναγκασθεὶς τέλος νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Οὐγγαρίαν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀντιπάλων του Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1815 διῴκει τὴν ἐφεδρείαν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, δυνάμεως 44.000 ἀνδρῶν, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος διωρίσθη τῷ 1816 διοικητὴς τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1830 τῆς Γαλικίας, διατηρήσας τὴν τελευταίαν ταύτην θέσιν μέχρι τοῦ 1846, ὅτε ἀντικατεστάθη, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ προβλέψῃ τὴν ἐκραγεῖσαν τότε ἐν τῇ χώρᾳ ἐπανάστασιν. Χ. Δ.

ΒΟΗΜΙΑΣ

—**Φερδινάνδος Α'**, — **Β'** καὶ — **Γ'**, βασιλεῖς τῆς *Βοημίας*· βλ.λ *Φερδινάνδος Α'*, — *Β'* καὶ — *Γ'*, αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας.

— **Φερδινάνδος Δ'**, βασιλεὺς τῆς *Βοημίας*· βλ. λ. *Φερδινάνδος Δ'*, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

— **Φερδινάνδος Α'**, βασιλεὺς τῆς *Βουλγαρίας*. Ὑστερότοκος υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Αὐγούστου ἐκ τοῦ καθολικοῦ κλάδου τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐν Οὐγγαρίᾳ οἴκου τοῦ Σαξονικοῦ-Κοβούργου-Γόθα-Κοχάρυ καὶ τῆς πριγκιπίσσης Κλημεντίνης τῆς Ὀρλεάνης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Φιλίππου, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῇ 26 Φεβρουαρίου 1861. Τὸ πλῆρες οἰκογενειακόν του ὄνομα ἦτο *Φερδινάνδος Μαξιμιλιανὸς Κάρολος Λουδοβῖκος Μαρία τοῦ Σαξονικοῦ Κοβούργου*. Ἐκπαιδευθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς μητρός του, κατετάχθη τῷ 1886 ὡς ἀξιωματικὸς τῶν Οὐσσάρων εἰς τὸν αὐστρουγγρικὸν στρατόν, ἐν ᾧ διεκρίθη διὰ τὴν περὶ τὰ ἱππευτικὰ δεξιότητά του. Τῇ 7 Ἰουλίου 1887 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς ἐν Τυρνόβῳ βουλγαρικῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ παραιτηθέντος πρώτου αὐτῆς Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ, τῇ 14 Αὐγούστου ἔδωκε πρὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τὸν εἰθισμένον εἰς τὸ βουλγαρικὸν Σύνταγμα ὅρκον καὶ τῇ 28 Αὐγούστου ἐνεθρονίσθη πανηγυρικῶς ἐν τῇ πρωτευούσῃ Σόφιᾳ Κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ρωσίας, μὴ ἐγκρινάσης τὴν ἐκλογήν του, δὲν ἀνεγνωρίσθη κατ' ἀρχὰς ὡς ἡγεμὼν ὑπὸ τῶν μεγάλων Δυνάμεων τῶν συνυπογραψασῶν τὴν Βερολίνιον συνθήκην (1878) καὶ ὑπὸ τῆς ἐπικυριάρχου Ὑψηλῆς Πύλης, πρᾶγμα ὅπερ κατέστησεν ἐσωτερικῶς τὴν θέσιν του ἐπισφαλῆ· ἐπεβλήθη ὅμως εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαὸν διὰ τῆς ἑπταετοῦς δικτατορίας τοῦ πρωθυπουργοῦ του Στ. Σταμπούλωφ, καταπνίξαντος αἱματηρῶς καὶ ἀγρίως πᾶσαν πρὸς ἐκθρονισμὸν αὐτοῦ ἐπιχειρηθεῖσαν κίνησιν τοῦ ὑπὸ τῆς Ρωσίας ὑποκινουμένου διὰ πρακτόρων ρωσοφίλου κόμματος.

Τῇ 20 Ἀπριλίου 1893 ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Μαρίαν Λουΐζαν τῆς Πάρμας (θαν. 31 Ἰανουαρίου 1899), ἐξ ἧς ἐγέννησε τῇ 30 Ἰανουαρίου 1894 τὸν διάδοχον καὶ νῦν βασιλέα Βόριδα Γ'. Τῇ 18 Μαΐου 1894, ἐξαναγκάσας εἰς παραίτησιν τὸν δικτάτορα Σταμπούλωφ, οὗ ἡ τυραννία κατέστη πλέον ἀφόρητος παρὰ τῷ λαῷ, ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὸν ἐθνικόφρονα Κ Στοΐλωφ καὶ καταλιπὼν τὴν τέως αὐστροφιλον πολιτικὴν συνδιηλλάγη πρὸς τὴν Ρωσίαν. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταστροφῆς ταύτης τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐλευθερωτρίας Δυνάμεως ἀναγνώρισίς του ὡς ἡγεμόνος (ὑπὸ τῶν λοιπῶν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἤδη σιωπηλῶς), ἡ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος ἐπιδειχθεῖσα εὐμένεια τοῦ τσάρου Νικολάου Β', ὅστις ἐγένετο ἀνάδοχος τοῦ κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα βαπτισθέντος τῇ 14 Φεβρουαρίου 1896 διαδόχου, ἡ ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τῇ 2 Μαρτίου ἀπονομὴ αὐτῷ τοῦ τίτλου τῆς βασιλικῆς Ὑψηλότητος καί, τὸ πάντων σπουδαιότερον, ἡ στερέωσις ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ θρόνου του

Φερδινάνδος ὁ Α' Βουλγαρίας.

Ἀπαλλαγεὶς τῶν περὶ τοῦ θρόνου του κινδύνων, ἔστρεψεν ἀπερίσπαστον τὴν προσοχήν του εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ κράτους του, εἰς τὴν ἐν παντὶ ἐκπολιτιστικῷ πεδίῳ ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ του καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν ἰσχυροῦ καὶ καλῶς ἐξωπλισμένου στρατοῦ, οὗ ἡ βάσις ἐτέθη ἤδη ὑπὸ τοῦ προκατόχου του. Ἔχων πλέον τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας, ἔλυεν εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τοῦ κράτους του τὰς ἑκάστοτε ἀναφυομένας πρὸς τὴν ἐπικυρίαρχον Τουρκίαν διαφοράς ὁτὲ μὲν ἀπειλῶν, ὁτὲ δὲ κολακεύων τὸν ψοφοδεῆ σουλτᾶνον Χαμίτ. Τῇ 28 Αὐγούστου 1907 ἑώρτασε πομπωδῶς καὶ ἐν μεγίστῳ τοῦ λαοῦ του ἐνθουσιασμῷ τὴν εἰκοσιετηρίδα τῆς εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του Τῇ 28 Φεβρουαρίου 1908 ἐνυμφεύθη τὸ δεύτερον κατὰ τὸ καθολικὸν δόγμα ἐν Κοβούργῳ καὶ τὴν 1 Μαρτίου κατὰ τὸ τῶν διαμαρτυρομένων ἐν τῷ ἀνακτόρῳ Ὀστερστάϊν παρὰ τῷ Γέρᾳ μετὰ τῆς πριγκιπισσης Ἐλεονώρας Ρόϊς-Καΐτριτς γεννηθείσης τῇ 22 Αὐγούστου 1860 (θαν 12 Σεπτεμβρίου 1917). Ἐπωφελούμενος ἐκ τοῦ νεοτουρκικοῦ κινήματος τῆς 10 Ἰουλίου 1908, μετὰ προσωπικὴν ἐν Βιέννῃ συνεννόησιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωσὴφ τῆς Αὐστροουγγαρίας, προσαρτησάσης τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην, ἀνεκηρύχθη τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1908 ὑπὸ τῆς ἐν Τυρνόβῳ ἐθνοσυνελεύσεως ὁ πρῶτος ἀνεξάρτητος βασιλεὺς τοῦ τρίτου βασιλείου τῆς Βουλγαρίας, περιλαβούσης καὶ τὴν μετ' αὐτῆς διοικητικῶς ἀπὸ τοῦ 1885 ἡνωμένην Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον: τσάρος τῶν Βουλγάρων. Ἀρχομένου τοῦ 1910, καίπερ μήπω ἀναγνωρισθέντος ὑπό τε τῆς Τουρκίας καὶ τῶν μεγάλων Δυνάμεων τοῦ νέου πολιτειακοῦ τῆς Βουλγαρίας καθεστῶτος, ἐπεσκέφθη ἐπισήμως τὰς αὐλὰς τῶν μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ βασιλικῶν τιμῶν ἐν Πετρουπόλει τῇ 23 Φεβρουαρίου, ἐν Λονδίνῳ καὶ Βρυξέλλαις κατὰ Μάϊον καὶ ἐν Παρισίοις κατὰ Ἰούλιον. Τὸ βασιλικὸν τοῦτο ταξίδιον ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς ἀνεξαρτήτου τῆς Βουλγαρίας βασιλέως τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ρωσίας πρὸς ἀποτροπὴν ἀπειλουμένων ἀνωμαλιῶν ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ, χαρισθείσης τῇ Τουρκίᾳ ὑπὸ τῆς Ρωσίας τῆς ἐξ 125 ἑκατομ. χρ. φρ. ὀφειλομένης αὐτῇ ἀπὸ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, ἀνθ' οὗ ἡ Βουλγαρία ἀνέλαβε νὰ πληρώσῃ κατὰ δόσεις τῇ Ρωσίᾳ 82 ἑκατομ. χρ. φρ.

Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1912 ἑώρτασε πανηγυρικῶς τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ διαδόχου τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, παριστάμενων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων καὶ τῶν τότε διαδόχων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν, ἤτοι τοῦ Κωνσταντίνου τῆς Ἑλλάδος, Φερδινάνδου τῆς Ρουμανίας, Ἀλεξάνδρου τῆς Σερβίας καὶ Δανιὴλ τοῦ Μαυροβουνίου, πρὸς δὲ ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ τσάρου τοῦ μεγάλου τῆς Ρωσίας πρίγκιπος Ἀνδρέου. Τῇ 22 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ συγκαταθέσει τῆς Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ὑπέγραψεν ἐν Σόφιᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Πέτρου τὴν μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας κατὰ τῆς Τουρκίας συμμαχίαν, εἰς ἣν κατὰ Σεπτέμβριον προσελήφθη καὶ ἡ Ἑλλάς, καὶ κατὰ τὸν Ἰούνιον ἐπισκεψάμενος μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ του Γκέσωφ τὰς αὐτοκρατορικὰς τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου αὐλάς, καθώρισε τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ κράτους του πολιτικήν.

Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1912, κηρυχθέντος τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας Βαλκανικοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, εἶχε τὴν τιμητικὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν στρατευμάτων του, διορίσας γενικὸν ἀρχιστράτηγον αὐτῶν τὸν στρατηγὸν Μ Σάββωφ, καὶ παρέστη κατὰ τὴν ἅλωσιν (13 Μαρτίου 1913) τῆς Ἀδριανουπόλεως, εἰς ἣν εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς Κλεισθείσης τῇ 30 Μαΐου μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας εἰρήνης, καθ' ἣν ὅριον μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας ὡρίσθη ἡ γραμμὴ Αἴνου-Μηδείας, ὁ Φερδινάνδος, θέλων νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας πρὸς Δ εἰς βάρος τῶν συμμάχων, διέταξεν. ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυβερνήσεώς του τῇ 29 Ἰουνίου τὴν δι' αἰφνιδιασμοῦ ἐπίθεσιν τοῦ στρατοῦ του κατὰ τῶν τέως συμμάχων του ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ ἐξεβίαζε τὸν ὡς διαιτητὴν ὡρισμένον τσάρον πρὸς ταχυτέραν καὶ εὐνοϊκωτέραν διὰ τὴν Βουλγαρίαν διανομὴν τῆς Μακεδονίας, ἢ ὅτι θὰ ἐξηνάγκαζε τοὺς Σέρβους νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις τῆς Βουλγαρίας. Ἐκ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης προῆλθεν ὁ β' Βαλκανικὸς πόλεμος, οὗ ἀποτέλεσμα ἡ ἧττα τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ ἡ ὑπογραφὴ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ εἰρήνης (28 Ἰουλίου).

Ἀποτυχὼν εἰς τὰ ἐκ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων προσδοκηθέντα ἀποτελέσματα περὶ ἱδρύσεως μεγάλης Βουλγαρίας, δὲν ἀπήλπισεν, ἀλλ' ἀναδιοργανώσας τὸν στρατόν του μετέσχε τοῦ διεθνοῦς πολέμου. Συμμαχήσας μετὰ τῆς Γερμανίας κατ' Αὔγουστον τοῦ 1915, μεθ' ὅλας τὰς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν δελεαστικὰς τῆς Ἀντὰντ προτάσεις, ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου ἐπετέθη κατὰ τῆς Σερβίας. Ἡ νίκη ἔστεψε τὰ βουλγαρικὰ ὅπλα καὶ ὁ στρατός του θριαμβεύων κατέλαβε τὰ διεκδικούμενα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Δοβρουτσᾷ ἐδάφη. Ὁ λαὸς ἐπανηγύριζε τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν του πόθων καὶ ὁ Φερδινάνδος ἐξίκετο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δόξης του, ἀναμένων τὴν τελικὴν τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων νίκην πρὸς κύρωσιν τῶν κατακτηθέντων. Ὁ πόλεμος ὅμως παρετείνετο, παρὰ τοὺς ὑπολογισμούς του, μεταβληθεὶς ἀπὸ ἐπιθετικοῦ εἰς χρόνιον χαρακωμάτων, καὶ τὰ πράγματα μετεστράφησαν. Ὁ βουλγαρικὸς στρατός, κατατεπονημένος καὶ ἐξηντλημένος ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ στερήσεων, δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ τέλους ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ἔφοδον τῶν ἀναδιοργανωθέντων Σέρβων καὶ συμμάχων των καί, καταρρεύσαντος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ντόμπρο-πόλε, τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1918, τοῦ μακεδονικοῦ του μετώπου, ἀποσυνετέθη Ἐκ τούτου ἡ μὲν βουλγαρικὴ κυβέρνησις τῇ 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ᾐτήσατο ἀνακωχήν, ὁ δὲ Φερδινάνδος, συντετριμμένος ἠθικῶς καὶ δειλιάσας πρὸ τῶν [illegible]δων στρατιωτῶν, οἵτινες δημαγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ Σταμπολίσκυ ἐχώρουν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ὅπως καταλύσωσι τὴν βασιλείαν καὶ ἀνακηρύξωσι τὴν δημοκρατίαν, παρῃτήθη τοῦ θρόνου του ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Βόριδος, ἀνακηρυχθέντος βασιλέως τῇ 3 Ὀκτωβρίου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν. Ἔκτοτε ἐκεῖ ζῇ ἐν τοῖς κτήμασί του ὡς ἐξόριστος, ἐπιχειρῶν κατ' ἔτος μακρὰ ἀνὰ τὰς ἠπείρους ταξίδια.

Ὁ Φερδινάνδος ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ μητρόθεν βασιλικῇ του καταγωγῇ ἦτο φιλόδοξος καὶ μεγαλόπραγμων. Ἀποδεξάμενος προθύμως τὸν θρόνον τῆς Βουλγαρίας, ἐφιλοδόξησε νὰ γίνῃ ἱδρυτὴς βασιλικῆς δυναστείας, μελλούσης νὰ διαδραματίσῃ [illegible]ρικὸν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου πρόσωπον. Ὅθεν συνεταύτισεν ἀρχῆθεν τὴν τύχην του μετὰ τῆς τύχης τῆς νεοτεύκτου ἡγεμονίας, ἣν προέθετο νὰ καταστήσῃ μεγάλην καὶ ἰσχυράν. Ἀναλαβὼν τὴν διακυβέρνησιν τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ [illegible]ρας ὑπὸ δυσμενεῖς ὅλως ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς συνθήκας, δὲν ἐδειλίασε πρὸ τῶν παρεμβαλλομένων εἰς τὸν σκοπόν του κωλυμάτων ἐκ [illegible] τῶν ἐν τῇ χώρᾳ του συγκρουομένων τῶν μεγάλων Δυνάμεων (Αὐστρίας, Ἀγγλίας-Ρωσίας) συμφερόντων, ἀλλὰ χωρῶν ἐπὶ προμεμελετημένου σχεδίου ἤλπισεν εἰς τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν καὶ τὴν εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ του. Καὶ ὄντως διὰ τῆς [illegible] μονῆς καὶ θελήσεώς του καὶ τῆς πολιτικῆς [illegible]ροσκοπίας κατώρθωσε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὸν θρόνον του νὰ στερεώσῃ καὶ τὴν ἀσφάλειαν [illegible] ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους του νὰ κατοχυρώσῃ καὶ ἁλματωδῶς εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον τὸν ἀπὸ μακρᾶς δουλείας ἀφυπνισθέντα λαόν του νὰ εἰσαγάγῃ καὶ κατευθύνῃ Μέχρις [illegible] ἐκμάθῃ τὴν γλῶσσαν καὶ σπουδάσῃ καλῶς [illegible] ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἐτέθη ἀνεπιφυλάκτως ὑπὸ τὴν [illegible]στασίαν τοῦ πανισχύρου πρωθυπουργοῦ του [illegible]κτάτορος αὐστροφίλου Σταμπούλωφ. Ὅτε [illegible] ἐνόμισεν ὅτι τὰ συμφέροντα ἑαυτοῦ τε καὶ [illegible]

Digitized by Google

τους ἀπῄτουν πλέον τὴν ἐνεργὸν ἐπέμβασιν , δὲν ἐδίστασε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς κηδεμονίας εὐεργέτου του καὶ ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὰς ς τοῦ κράτους. Ἔκτοτε, καίπερ συνταγματι- ἡγεμών, διῴκησε μᾶλλον ἀπολυταρχικῶς, ἐπι- λων αὐτὸς τήν τε ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν κράτους του πολιτικὴν εἰς τὰς ἑκάστοτε ὑπευ- ους κυβερνήσεις, ἃς ἐκάλει ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὰ τὰ συμφέροντα ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς χώρας . Ἀκολουθῶν τὸ πολιτικὸν δόγμα divide et na (διαίρει καὶ βασίλευε), διέσπασε τὸν πολιτι- κόσμον εἰς ποικίλα ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ματα, εἰς ὧν τοὺς φιλοδόξους καὶ ἀρχομανεῖς ηγοὺς ἐχορήγει ὑπουργικὰ χαρτοφυλάκια ἢ ιεν αὐτοὺς πρωθυπουργούς, ὁσάκις ἐπροθυμο- ῦντο νὰ ἐξυπηρετήσωσι τοὺς σκοποὺς του ἢ ς ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς ξεδήλουν τάσεις κατ' αὐ- ἀντιδράσεως. Οὕτως οὐδὲν κόμμα ἦτο ἀρ- ντως ἰσχυρόν, ὥστε ἐρχόμενον εἰς τὴν ἐξου- νὰ δύναται ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὰς συνταγματι- του ὑπερβασίας, ἕκαστον δὲ ἐξαρτῶν τὴν εἰς ἀρχὴν ἄνοδον του ἐκ τῆς τοῦ στέμματος εὐ- ς, ἐπροθυμοποιεῖτο, χάριν τῶν κομματικῶν συμ- όντων του, νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτό. ἤρκει μόνον νὰ σεκαλεῖτο εἰς τὴν ἀρχὴν πρὸς διεξαγωγὴν κοι- ουλευτικῶν ἐκλογῶν, αἵτινες ἀπέβαινον ἀείποτε αὐτοῦ· διότι ὁ λαός, ἄπορος εἰσέτι πρὸς συν- ματικὰς ἐλευθερίας, δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ χρῆ- τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων. Εὐνόητον αἱ τοιαῦται κυβερνήσεις δὲν ἦσαν συνήθως μακρὸν βιώσιμοι, ἀνετρέποντο δὲ εἴτε ἕνεκα ρωνίας αὐτῶν πρὸς τὸ στέμμα ἢ ἀνεπαρκείας λύσιν ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς φύσεως ζητημά- , εἴτε ἕνεκα τῶν ἀδιαλλάκτων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς βουλῆς ἀγώνων τῶν ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς κομμά- , ἐφιεμένων καὶ τούτων ν' ἀναλάβωσιν αὐτήν. τοιαύτη ἐσωτερικὴ τοῦ Φερδινάνδου πολι- ἐδημιούργει καὶ φίλους καὶ ἐχθροὺς ἀδιαλ- τους. Ὁ Φερδινάνδος ὅμως ἦτο ἀκλόνητος, τὸ μὲν ὁ ἀκομμάτιστος βουλγαρικὸς λαὸς ἱετο τὸν ἀνώτατόν του ἄρχοντα καὶ ἐτίμα, λέσας τὴν εἰς τὰ πολιτικὰ κόμματα ἐμπιστο- ν του, τὸ δὲ ὁ στρατός, ἀμέτοχος τῆς πολιτι- καὶ εἰς τὸ ἔργον του μόνον ἀφωσιωμένος, ἦτο ὸς τοῦ ἡγεμόνος του φρουρός, διευθυνόμενος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐκλεγομέ- ἑκάστοτε ἐκ τῶν ἐμπίστων εἰς αὐτὸν ἐπιλέ- ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν. Αἱ μετὰ τὸν Παγ- μιον πόλεμον συμφοραὶ τῆς Βουλγαρίας ἀπε- σαν, διὰ πολιτικὴν σκοπιμότητα, πρὸς ἐξιλέω- τῶν νικητῶν, εἰς τὸν Φερδινάνδον, ὡς συμμα- ντα μετὰ τῆς Γερμανίας παρὰ τὴν θέλησιν εν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ.

Ι πολιτικὴ ὅμως ἐκείνη τοῦ Φερδινάνδου εἰς ἣν σύμφωνος ἡ τότε κυβέρνησις τοῦ Ραδοσλάβωφ ἣν ἐπεψήφισεν ἡ βουλὴ καὶ ἀπεδέξατο ἐν- σιωδῶς ὁ βουλγαρικὸς λαός, παρὰ τὰς διαμαρ- ενίων ἀντιπολιτευομένων (Τεοδωρώφ, Μα- ωφ, Σταμπολίσκυ), ἦτο καλῶς ἐσταθμημένη καὶ ἡ μόνη ὡς ὀρθὴ ἐνδεδειγμένη διὰ τὰ ρέροντα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Βουλγαρίας, ἔτως πρὸς τὰ ἀποτελέσματά της. Νίκη τῶν ων καὶ ἐγκατάστασις αὐτῶν εἰς Κωνσταντι- πολιν καὶ τὴν Θράκην θὰ ἦτο ὁ ἐνταφιασμὸς ὑπάρκτου καὶ ἀνεξαρτήτου Βουλγαρίας, προω- ένης νὰ μεταβληθῇ εἰς ρωσικὸν κυβερνεῖον νὰ ἐκρωσισθῇ· τοὐναντίον δὲ νίκη τῶν Γερ- ῶν, ὡς ἠλπίζετο, οὐ μόνον θὰ ἐξησφάλιζε τὴν υπαρξίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας, καὶ θὰ ἐπραγμάτου τοὺς πόθους τοῦ βουλ- κοῦ ἔθνους διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν διεκ- υμένων ὑπ' αὐτοῦ ἐδαφῶν ἐν Θράκῃ, Μακε- καὶ Δοβρουτσᾷ. Ἀπτὴ ἀπόδειξις τῆς τότε ρωνίας Φερδινάνδου καὶ λαοῦ ἐν τῇ κατὰ τῆς ἀντ ἐξόδῳ εἶναι οὐ μόνον ἡ μετὰ προθυμίας ἐνθουσιασμοῦ γενομένη ἐπιστράτευσις καὶ ὁ ηφθεὶς ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς βουλγαρικῆς ίδος, ὡς ἐπιστεύετο, ἀγών, ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ ἦτταν διατήρησις τῆς βασιλικῆς δυναστεία, πρὸς αὐτὴν τοῦ λαοῦ λατρεία, ἀναγνωρί- ος τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας της καὶ συμ- ζομένου τὰς εὐθύνας, ἐνῷ πᾶσαι αἱ ἡττηθεῖ- δυναστεῖαι ἐσαρώθησαν.

Φερδινάνδος ἦτο καὶ ἐγωϊστὴς καὶ κενόδο- Περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὡς πολιτικοῦ, στρατιω- καὶ κυβερνήτου, εἶχε μεγάλην ἰδέαν. Ἐδα- ἀφειδῶς πρὸς διαφήμισιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ους του, ἐξαγοράζων τὸν ξένον ὤνιον τύπον, ἐγκώμια τοῦ ὁποίου ὠφείλετο ἐν πολλοῖς σχηματισθεῖσα ἐν Εὐρώπῃ κοινὴ γνώμη ὅτι ράτιστον ἐν τοῖς Βαλκανίοις κράτος εἶναι ἡ ἡ Ἰαπωνία τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Ἐ κευε πρὸς ἐγκωμιασμὸν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κρά- του πάντας τοὺς διερχομένους ἐκ Σόφιας ξέ- δημοσιογράφους, παρασημοφορῶν καὶ φιλο- ν γενναίως. Ἠρέσκετο εἰς τὰς πρὸ τοῦ λαοῦ μεγαλοπρεπεῖς ἐμφανίσεις. Ε ς τὰς στρατιωτι- παρελάσεις καὶ ἐθνικὰς ἑορτὰς παρίστατο ἐν ρφῳ καὶ καταφόρτῳ ἐκ παρασήμων ἀρ- ατήγου στολῇ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ λαμπροῦ οῦ ἐπιτελείου. Ἐνεῖχε δὲ καὶ φύσει ἐν τῷ ρπ του τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον, ἐπιβαλλό- μενος διὰ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ εὐκόρμου σώματός του, τῆς εὐγενοῦς μετὰ τῆς ἀετείου βουρβωνικῆς ρινός του μορφῆς, τῆς λεπτῆς συμπεριφορᾶς, τῆς ἑτοιμολογίας καὶ τῆς εὐπροσηγορίας του.

Ὅτε τὰ στρατεύματά του ἐμάχοντο εἰς τὴν Τσα- τάλτζαν καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀνεμένετο ἡ ὑπ' αὐτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἅλωσις, ὁ Φερδινάνδος εἶχεν ἑτοιμάσει μετὰ σπουδῆς τὴν βυζαντινὴν τῶν τσάρων τῆς Βουλγαρίας στολὴν καὶ τὸ βαρύτιμόν των στέμμα, ὅπως στεφθῇ αὐ- τοκράτωρ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἐγκυκλοπαιδικώτατος ὤν, παρηκολούθει τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν τῆς Εὐρώ- πης, εἰς ἣν πολλάκις τοῦ ἔτους ἐταξίδευε, κατὰ τὰς ὥρας δὲ τῆς σχολῆς του κατεγίνετο εἰς τὴν βοτανικήν, ὀρυκτολογίαν καὶ νομισματολογίαν, κα- ταρτίσας ἀξιολόγους συλλογάς. Ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν καλῶν τε- χνῶν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν τῷ κράτει του προαγωγὴν αὐτῶν. Ὡς πατήρ, διεκρίθη ἐπὶ φιλο- στοργίᾳ, ἐκπαιδεύσας ἐπιμελῶς καὶ αὐστηρῶς τὰ τέκνα του, χάριν τῶν ὁποίων μόνον, ὅπως τυγχά- νωσι μητρικῆς περιθάλψεως καὶ παιδαγωγικῆς ἐποπτείας, ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τῆς Ἐλεονώρας. Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ του βίῳ ἦτο bon vivant, ἀπολαύων τῆς ζωῆς ὡς ἥδιστα (ἱππασία, θήρα, τράπεζα, ταξίδια κτλ.).

Πρὸς τὸ ἑλληνικὸν τοῦ κράτους του στοιχεῖον διέκειτο εὐμενῶς, ὁμολογῶν τὸν νομιμόφρονα, φι- λήσυχον καὶ ἐκπολιτιστικὸν χαρακτῆρά του. Κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν τοῦ 1906 κίνημα ἀπουσιάζων ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ αὐτὸ· δὲν ἠθέ- λησε δὲ καὶ ν' ἀνακόψῃ αὐτὸ πιθανῶς διὰ πολι- τικὴν ἐξωτερικὴν τοῦ κράτους σκοπιμότητα καὶ ὅπως μὴ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ διοργανώ- σαν αὐτὸ σταμπουλωφικὸν κόμμα, ὅπερ ἦτο τότε ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Πλὴν τοῦ διαδόχου ἐκ τῆς πρώ- της του γυναικός, ἔσχε τρία ἄλλα τέκνα: τὸν Κύ- ριλλον γεννηθέντα τῷ 1895 τὴν Εὐδοκίαν γεννη- θεῖσαν τῷ 1898 καὶ τὴν Ναδέζδαν (Ἐλπίδα), γεν- νηθεῖσαν τῷ 1899. Ἐκ τῆς δευτέρας του γυναι- κὸς δὲν ἔσχε τέκνα. Κ.-Μ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

— **Φερδινάνδος ὁ Α'** (1503—1564), αὐτοκράτωρ τοῦ *ἁγίου ρωμαϊκοῦ κράτους τῆς Γερμανίας*. Υἱὸς Φιλίππου τοῦ Ἀψβούργου καὶ Ἰωάννας (τῆς Παράφρονος), θυγατρὸς Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλ- λας (τῶν καθολικῶν), βασιλέων Ἀραγῶνος καὶ Καστίλλης, νεώτερος δὲ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτο- ρος Καρόλου τοῦ Ε', ὅστις τῷ παρεχώρησε τὰ δουκᾶτα Αὐστρίας, Καρινθίας, Στυρίας καὶ Καρ- νιόλας, τὸ Τυρόλον καὶ τὰς οἰκογενειακὰς κτήσεις τῶν Ἀψβούργων ἐν τῇ ΝΔ. Γερμανίᾳ βραδύτε- ρον δὲ καὶ τὴν Βυρτεμβέργην. Τῷ 1521 ὁ Φερδινάν- δος ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν, θυγατέρα τοῦ Βλα- δισλάου, βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βοημίας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του ἀνηγο- ρεύθη βασιλεὺς τῶν χωρῶν τούτων. Κατὰ τὸ ἔτος 1524, συμμαχήσας μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς νοτίου Γερμανίας, προσε- πάθησε νὰ καταπνίξῃ ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας του τὴν θρησκευτικὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Λουθήρου, ἀλλ' ὁ συνασπισμὸς τῶν προσηλιωμένων πρὸς τὴν ἀναμόρφωσιν Γερμανῶν ἡγεμόνων ἐπέτυχε τῷ 1526 τὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεως τοῦ συμβουλίου τῆς αὐτοκρατορίας, προστατευούσης τὸ ἀναμεμορφω- μένον δόγμα. Τῷ 1556, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ ἀδελφοῦ του Καρόλου ἀπὸ τοῦ θρόνου, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Φερδινάνδος ὡς Γερμανὸς αὐτοκράτωρ, βασιλεύσας ὀκτὼ ἔτη. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἡ Γερ- μανία ἀπήλαυσεν εἰρήνης ἐσωτερικῶς, τοῦ Φερδι- νάνδου ἐγκαταλείψαντος ὡς ἀσύμφορον τὴν πολι- τικὴν τοῦ διωγμοῦ τῆς εὐαγγελικῆς ἀναμορφώ- σεως. Ἐσυνέχισεν ὅμως τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες τῷ 1541 εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ κυριεύσει τὴν Βουδαπέστην. Τῷ 1547 ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Φερδινάνδου (ὡς βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας) συνθήκην, καθ' ἣν οἱ μὲν Τοῦρκοι διετήρουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των τὸ ἥμισυ περίπου τῆς Οὐγ- γαρίας, διὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπον ὁ Φερδινάνδος κατέ- βαλεν εἰς τὸν Σουλεϊμὰν ἐφ' ἅπαξ μὲν 100.000 λιρῶν, ἐτησίως δὲ φόρον 60 000 λιρῶν. Ἡ διανομὴ αὕτη τῆς Οὐγγαρίας διετηρήθη ἐπὶ 150 περίπου ἔτη, παρ' ὅλας τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐκστρα- τείας τῶν Γερμανῶν καὶ Οὔγγρων πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων. Ὁ Φερδινάνδος ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1564, διεδέχθη δ' αὐτὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορι- κοῦ θρόνου ὁ υἱός του Μαξιμιλιανὸς ὁ Β'. Δ Μ Κ.

— **Φερδινάνδος ὁ Β'** (1578—1637), αὐτοκράτωρ τῆς *Γερμανίας*. Υἱὸς τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου τῆς Στυρίας καὶ ἐκ μητρὸς ἔγγονος τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου τοῦ Α'. Ἐκπαιδευθεὶς ὑπὸ τῶν ἰη- σουϊτῶν, κατέστη ὁ πρότυπος ἡγεμὼν τῆς καθο- λικῆς ἀντιμεταρρυθμίσεως· ὅτε δὲ τῷ 1596 διε- δέχθη τὸν πατέρα του ὡς δοὺξ τῆς Στυρίας, κα- τεδίωξεν ἀπηνῶς τὸν προτεσταντισμὸν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του, ἀναγκάζων αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσι με- ταξὺ καθολικισμοῦ καὶ ἐξορίας. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὁ οἶκος τῶν Ἀψβούργων εἶχε περιέλθει εἰς παρακμὴν καὶ τὸ μέγα κράτος Καρόλου τοῦ Ε' καὶ Φερδινάνδου τοῦ Α' ἐκινδύνευε νὰ ἀποσυν- τεθῇ ὑπὸ τὴν ἄτονον καὶ ἀνίσχυρον βασιλείαν πρῶτον τοῦ Ροδόλφου καὶ εἶτα τοῦ Ματθία. Τὸν κίνδυνον τοῦτον ἐννοήσαντες οἱ πρεσβύτεροι Ἀψ- βοῦργοι ἀρχιδοῦκες, τῷ 1615 ἀπεφάσισαν ὅπως ὁ ἄδοχος τοῦ ἀτέκνου Ματθία ὁρισθῇ ὁ Φερδι- νάνδος, ὑπὲρ οὗ καὶ παρῃτήθησαν τῶν δικαιω- μάτων των ἐπὶ τῆς διαδοχῆς. Οὕτω δέ, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Ματθία, ὁ Φερδινάνδος ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ καὶ βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ Οὐγ- γαρίας. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ὅτι βασιλεὺς των ἀνη- γορεύθη ζηλωτὴς μαθητὴς τῶν ἰησουϊτῶν, οἱ Βοημοὶ προτεστάνται, ἀποτελοῦντες τότε τὴν πλειοψηφίαν τοῦ βοημικοῦ ἔθνους, ἐπαναστάτη- σαν κατὰ τοῦ Φερδινάνδου καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν Φρειδερῖκον τοῦ Παλατινάτου· ὁ δὲ ἐπακο- λουθήσας ἀγὼν περὶ ἐπικρατήσεως μεταξὺ Φερδι- νάνδου καὶ Φρειδερίκου ὑπῆρξε τὸ ἔναυσμα τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου.

Ὁ Φερδινάνδος, τῇ συνδρομῇ τῶν καθολικῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, ἐπὶ τέλους κατετρόπωσε τοὺς Βοημοὺς καὶ τὸν Φρειδερῖκον καὶ ἤρχισεν ἀπηνῆ διωγμὸν ἐν Βοημίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ κατὰ τῆς ἀναμεμορφωμένης θρησκείας, ἣν καὶ σχεδὸν ἐξών- τωσεν ἐκεῖ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Τριακονταετοῦς πολέ- μου, διὰ τοῦ περιφήμου ἀρχιστρατήγου του Βάλ- λενστάϊν, προσεπάθησε νὰ ἐκριζώσῃ τὸν προτε- σταντισμὸν καὶ ἐν τῇ βορείῳ Γερμανίᾳ χάρις ὅμως εἰς τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν ὑπὲρ τῶν προτε- σταντῶν τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Γουσταύου Ἀδόλφου, τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἀπέτυχεν. Ἐπίσης ἀπέτυχε καὶ τὸ διάταγμα τοῦ Φερδινάνδου περὶ ἀποδόσεως εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, ἅτινα οἱ προτε- στάνται ἡγεμόνες εἶχον κρατικοποιήσει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1552. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Πράγας (1635) τὰ κτήματα ταῦτα ἀφέθησαν ὡς ἦσαν ἐπὶ μίαν τεσσαρακονταετίαν, βραδύτερον δὲ ἐματαιώθη ὁρι- στικῶς ἡ ἀπόδοσίς των. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἐγένοντο ἐπίσης εὐρεῖαι παραχωρήσεις θρησκευτι- κῆς ἐλευθερίας εἰς τοὺς προτεστάντας τῆς αὐτο- κρατορίας, ἐξαιρέσει τῶν τῆς Βοημίας καὶ Αὐ- στρίας. Ὁ Φερδινάνδος ἀπέθανε τῷ 1637, ἀφήνων τὴν διαδοχὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου καὶ τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου εἰς τὸν υἱόν του Φερδινάν- δον τὸν Γ'. Δ. Μ. Κ.

— **Φερδινάνδος ὁ Γ'** (1608—1657), αὐτοκράτωρ τῆς *Γερμανίας*. Πρεσβύτερος υἱὸς Φερδινάνδου τοῦ Β', ἐξεπαιδεύθη καὶ αὐτός, ὅπως ὁ πατήρ του, ὑπὸ τῶν ἰησουϊτῶν. Ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός του ἀνη- γορεύθη βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας (1625) καὶ τῆς Βοημίας (1627) καὶ ἤρχισε νὰ μετέχῃ τῆς διακυ- βερνήσεως τοῦ κράτους. Ὅτε δὲ τῷ 1634 ὁ ἀρχι- στράτηγος Βάλλενστάϊν καθῃρέθη, διεδέχθη αὐ- τὸν ὁ Φερδινάνδος, ἐπὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ ὁποίου οἱ Γερμανοὶ ἔσχον διαφόρους στρατιωτι- κὰς ἐπιτυχίας.

Ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος δὲν ἦτο φύσει φιλοπόλε- μος, ἀφοῦ δὲ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, τῷ 1637, ἐζήτησε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν Τριακονταετῆ πό- λεμον, ὃν ἐκληρονόμησε παρὰ τοῦ πατρός του. Ἡ συνομολόγησις ὅμως εἰρήνης ἐπεβραδύνθη ἐπὶ μακρὸν ὡς ἐκ ἀπροθυμίας του νὰ παραχωρήσῃ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς προτεστάντας ὑπηκόους του. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ἡ περιώνυμος συνθήκη τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας (1648), διὰ τῆς ὁποίας ἐρ- ρυθμίζοντο τὰ σύνορα διαφόρων γερμανικῶν κρα- τῶν, ἐξεχωροῦντο ἐδάφη γερμανικὰ εἰς τὴν Γαλ- λίαν καὶ τὴν Σουηδίαν καὶ ἀνεγνωρίζετο πλήρης θρησκευτικὴ ἐλευθερία καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν.

Μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ταύτης αἱ φροντίδες τοῦ Φερδινάνδου περιεστράφησαν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Γερμανίας ἐκ τῶν ἀναρι- θμήτων ξένων μισθοφόρων στρατιωτῶν, οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὴν κατεστραμμένην χώραν. Τῷ 1656 ὁ Φερδινάνδος ἔστειλε στρατὸν εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τῶν Γάλλων· ὀλί- γον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του, τῷ 1657, συνῆψε συμ- μαχίαν μετὰ τῆς Πολωνίας πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπιβουλεύσεων τῆς Σουηδίας εἰς τὰ πράγματα τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης. Ὁ Φερδινάνδος ἦτο ἀνὴρ μεγάλης μορφώσεως, γλωσσομαθὴς καὶ μου- σικὸς συνθέτης. Ὁ ἰδιωτικός του βίος ἦτο ἄμεμ- πτος. Ἐνυμφεύθη τρίς, ἀποκτήσας τέσσαρας υἱούς, ἐξ ὧν ὁ πρεσβύτερος Φερδινάνδος ἀπέθανε πρὸ αὐτοῦ, ὥστε ἡ διαδοχὴ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρό- νου περιῆλθεν εἰς τὸν δευτερότοκον Λεοπόλδον. Δ. Μ. Κ

[Βρουνσβίκης]

— **Φερδινάνδος** (1721—1792), δοὺξ τῆς *Βρουνσβί- κης* (Braunschweig). Πρόσοσος στρατάρχης, ἦτο ὁ τέταρτος υἱὸς τοῦ δουκὸς Φερδινάνδου Ἀλβέρ- του τῆς Βρουνσβίκης Λυνεβούργ. Ἀφοῦ ἔλαβεν ἀρίστην στρατιωτι- κὴν μόρφωσιν, εἰκοσαετὴς μόλις διωρίσθη διοι- κητὴς ἑνὸς συντάγματος πεζικοῦ. Τῷ 1744 ὁ Μέ- γας Φρειδερῖκος, βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, τὸν διώ- ρισε διοικητὴν τῆς σωματοφυλακῆς του, καθ' ὅ- λον δὲ τὸ στρατιωτικὸν του στάδιον τὸν περιέ-

Digitized by Google

βαλλε μὲ ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν καὶ φιλίαν. Ὁ Φερδινάνδος διεκρίθη εἰς ὅλα τὰ πεδία τῶν μαχῶν κατὰ τοὺς συνεχεῖς πολέμους τοῦ Μ. Φρειδερίκου, κατὰ δὲ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον (1756—1763), ὡς διοικητὴς διαφόρων πρωσσικῶν στρατευμάτων, προσέφερε πολυτίμους ὑπηρεσίας. Προαχθεὶς τῷ 1758 εἰς στρατάρχην, τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπὶ κεφαλῆς πρωσσικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ στρατεύματος ἦρε τὴν περιφανῆ νίκην τῆς Μίνδεν κατὰ παρατάξεως Γάλλων ὑπερτέρας τὸν ἀριθμόν. Διὰ τὴν νίκην ταύτην τῷ ἀπενεμήθησαν αἱ ἐπίσημοι εὐχαριστίαι τῶν ἀγγλικῶν βουλῶν. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἔλαβε πολλὰς τιμὰς παρὰ ξένων ἡγεμόνων, καὶ ἐκ μέρους τῶν τέως ἐχθρῶν του Αὐστριακῶν τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ Αὐστριακοῦ στρατάρχου. Τῷ 1766, συνεπείᾳ ψυχρότητός τινος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Φρειδερίκου, ὁ Φερδινάνδος ἀπεχώρησε τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὰ κτήματά του, ἐπεδόθη δὲ εἰς ἔργα φιλανθρωπίας καὶ διεκρίθη ὡς προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ καλῶν τεχνῶν. Ἀπέθανε τῷ 1792. Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν του ἀρετῶν ἀνηγέρθησαν διάφοροι ἀνδριάντες αὐτοῦ οὐχὶ μόνον ἐν Πρωσσίᾳ καὶ Ἀννοβέρῳ ἀλλὰ καὶ ἐν Δανίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Δ. Μ. Κ.

[Κολωνίας]

— **Φερδινάνδος** (1577—1650). Ἐκλέκτωρ καὶ ἀρχιεπίσκοπος Κολωνίας, υἱὸς Γουλιέλμου τοῦ Ε', δουκὸς τῆς Βαυαρίας, ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῷ 1595, εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, προεχειρίσθη εἰς βοηθὸν ἀρχιεπίσκοπον Κολωνίας. Τῷ 1612, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Ἐρνέστου, τὸν διεδέχθη ὡς ἐκλέκτωρ τῆς Κολωνίας. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν διωγμὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἀναμορφώσεως ἐν Γερμανίᾳ. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, χάρις εἰς τὴν γειτνίασιν τῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων, τὸ ἐκλεκτορᾶτον τῆς Κολωνίας δὲν ὑπέστη καταστροφὰς ἐκ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅτε ὅμως, περὶ τὸ ἔτος 1630, εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος καὶ τὰ προτεσταντικὰ στρατεύματα ἐπεξέτεινον τὸ θέατρον τοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Ρήνου, ὁ Φερδινάνδος ἐζήτησε νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτῶν. Ἀλλὰ μόλις τῷ 1647 κατώρθωσε νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν μετὰ τῶν Σουηδῶν καὶ τῶν Γάλλων. Ἀπέθανε τῷ 1650 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Κολωνίας. Δ. Μ. Κ.

ἸΣΠΑΝΙΑΣ

—**Φερδινάνδος Α'** ὁ *Μέγας*, βασιλεὺς τῆς ***Καστίλλης***. Υἱὸς τοῦ Σάντσο τῆς Ναβάρρας, ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Καστίλλης τῷ 1028, ὡς κληρονόμος τῆς μητρός του, θυγατρὸς ἑνὸς κόμητος τῆς Καστίλλης. Ἐνυμφεύθη τὴν Σάντσα, ἀδελφὴν καὶ κληρονόμον τοῦ Βερμούδο, βασιλέως τῆς Λεώνης, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Βερμούδο προσήρτησε τὸ βασίλειον τῆς Λεώνης καὶ ἀνεγνωρίσθη ἐν Ἱσπανίᾳ ὡς αὐτοκράτωρ. Τὸν τίτλον τοῦτον τῷ διημφεσβήτησαν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Ἑρρῖκος ὁ Δ' καὶ ὁ πάπας Βίκτωρ ὁ Β', ὡς ὑποδηλοῦντα ἀξίωσιν τοῦ νὰ θεωρῆται ὡς ἡ κεφαλὴ τῆς χριστιανοσύνης καὶ ὡς σφετερισμὸν τοῦ «Ἁγίου ρωμαϊκοῦ κράτους». Πράγματι ὅμως ὁ τίτλος ἐσήμαινε μόνον ὅτι ὁ Φερδινάνδος ἦτο ἐπικυρίαρχος ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἱσπανῶν βασιλέων καὶ ὅτι ἡ Ἱσπανία ἦτο ἀνεξάρτητος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Ὁ Φερδινάνδος ταχέως ἀπέκτησε φήμην θρῆσκου ἡγεμόνος, κυρίως ἐπειδὴ αὐτὸς ἐνεκαινίασε μὲ διαφόρους νίκας τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς ἐξώσεως τῶν Μαύρων (Μωαμεθανῶν) ἐξ Ἱσπανίας. Ἡ θρησκοληψία του ἦτο τοσαύτη, ὥστε ἀποθνήσκων τῷ 1065 διέταξεν ὅπως τὸ λείψανόν του ἐνδυθῇ ἁπλῆν περιβολὴν μοναχοῦ, ἄνευ βασιλικῶν ἐμβλημάτων, περιχυθῇ μὲ τέφραν καὶ οὕτως ἐκτεθῇ εἰς κοινὴν θέαν εἰς ἕνα ὡρισμένον ναὸν τῆς Λεώνης. Δ. Μ. Κ.

—**Φερδινάνδος Β'**, βασιλεὺς τῆς *Λεώνης*. Υἱὸς Ἀλφόνσου τοῦ Ζ', αὐτοκράτορος τῆς Ἱσπανίας ἀλλ' ἐκ τοῦ κράτους τοῦ πατρός του, ὅπερ διεμελίσθη τῷ 1158, ἐκληρονόμησε μόνον τὸ βασίλειον τῆς Λεώνης. Ἡ τριακονταετὴς βασιλεία του ἦτο περίοδος ἀγώνων πολέμων κατὰ τῶν εὐγενῶν τοῦ κράτους του καὶ κατὰ τῶν βασιλέων τῆς ὁμόρου Πορτογαλίας, ἕνα ἐκ τῶν ὁποίων συνέλαβεν αἰχμάλωτον τῷ 1180, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καρπωθῇ τι ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης. Κατέκτησεν ὅμως ἱκανὸν ἔδαφος ἀπὸ τῶν Μαύρων. Ἀπέθανε τῷ 1188. Δ. Μ. Κ.

— **Φερδινάνδος Γ'** (ὁ ἐπονομασθεὶς *Ἅγιος*), βασιλεὺς ***Λεώνης καὶ Καστίλλης*** 1199—1252). Υἱὸς Ἀλφόνσου τοῦ Θ', βασιλέως τῆς Λεώνης καὶ τῆς Βερεγκαρίας, θυγατρὸς Ἀλφόνσου τοῦ Η', βασιλέως τῆς Καστίλλης. Ὁ γάμος τῶν γονέων του, οἵτινες ἦσαν ἐξ αἵματος ἐξάδελφοι, ἐκηρύχθη μετά τινα ἔτη ἄκυρος ὑπὸ τοῦ πάπα, ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα ἀνεγνωρίσθησαν ὡς νόμιμα. Μέχρι τοῦ 1217 ὁ Φερδινάνδος ἔζη παρὰ τῷ πατρί του ἐν Λεώνῃ. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Ἑρρῖκος, βασιλεὺς τῆς Καστίλλης, ἐφονεύθη ἐν δυστυχήματι ἡ δὲ Βερεγκαρία ἔσπευσε νὰ ἀναγορεύσῃ τὸν υἱόν της Φερδινάνδον βασιλέα ἀντ' αὐτοῦ. Τοῦτο ἐξήγειρε κατὰ τοῦ Φερδινάνδου ὄχι μόνον τοὺς εὐγενεῖς τῆς Καστίλλης, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα, ὅστις αὐτὸς ἠξίου νὰ προσαρτήσῃ τὴν Καστίλλην. Ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος, ἔχων ἰσχυρὸν συμπαραστάτην τὴν μητέρα του, κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὸν θρόνον τῆς Καστίλλης, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἀνηγορεύθη βασιλεὺς καὶ τῆς Λεώνης.

Μετὰ τὴν ἕνωσιν ταύτην τῶν δύο βασιλείων, ὁ Φερδινάνδος ἀνέλαβε τὸν κατὰ τῶν Μαύρων ἀγῶνα, ὅστις κατέληξεν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν μωαμεθανικῶν κτήσεων ἐν Ἱσπανίᾳ εἰς τὴν Γρενάδαν. Ὁ Μαῦρος βασιλεὺς τῆς Γρενάδας ἀνεγνώρισε τὸν Φερδινάνδον ὡς ἐπικυρίαρχον. Ὁ Φερδινάνδος ἀπέθανε τῷ 1252.

Διὰ τὰς νίκας του ταύτας κατὰ τῶν ἀπίστων, ὡς καὶ διὰ τὸν φανατικὸν ζῆλον, μεθ' οὗ κατεδίωξε τοὺς Ἀλβιγίους (Albigenses), αἵρεσιν θρησκευτικὴν εὐρύτατα τότε διαδεδομένην ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Νοτίῳ Γαλλίᾳ, ὁ πάπας Κλήμης ὁ Ι' τῷ 1671 ἀνεκήρυξε τὸν Φερδινάνδον ἅγιον. Ὁ Φερδινάνδος ἵδρυσε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σαλαμάγκας. Δ. Μ. Κ.

—**Φερδινάνδος Δ'** El Emplazado (=Κεκλημένος), βασιλεὺς τῆς ***Καστίλλης***. Ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὡς παιδίον ἐξαετὲς καὶ διέφυγε πρόωρον θάνατον ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν του χάρις εἰς τὴν γενναιοψυχίαν τῆς μητρός του καὶ τῶν πολιτῶν τῆς Ἄβιλα, πρὸς οὓς κατόπιν ἐπέδειξε μεγάλην ἀχαριστίαν. Ὡς κυβερνήτης ἦτο ἀνίσχυρος καὶ ἀνίκανος. Ἀπέθανε τῷ 1312. Δ. Μ. Κ.

— **Φερδινάνδος Ε'** ὁ ***Καθολικός***, βασιλεὺς τῆς ***Ἀραγῶνος, Καστίλλης*** καὶ ***Λεώνης*** (1452—1516). Υἱὸς Ἰωάννου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος. Τῷ 1469 ἐνυμφεύθη τὴν ἐξαδέλφην του Ἰσαβέλλαν τῆς Καστίλλης (τὴν ἐπικληθεῖσαν ὡσαύτως Καθολικήν), ὅτε δέ, τῷ 1474, ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Καστίλλης Ἑρρῖκος ὁ Δ' καὶ ἀνηγορεύθη βασίλισσα ἡ Ἰσαβέλλα, ἡνώθησαν τὰ δύο βασίλεια. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἰσαβέλλας, ἐν ἔτει 1504, ἡ ἐξουσία τοῦ Φερδινάνδου ἐν Καστίλλῃ ἠμφεσβητήθη ὑπό τε τῶν εὐγενῶν τῆς χώρας καὶ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του Φιλίππου τοῦ ἐξ Ἀψβούργων, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ τὴν κόρην τοῦ Φερδινάνδου Ἰωάνναν. Καὶ τότε μὲν ὁ Φερδινάνδος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη, ἀποθανόντος τοῦ Φιλίππου, ἡ κατὰ τοῦ Φερδινάνδου ἀντίδρασις ἐξέλιπε καὶ οὗτος ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Καστίλλης.

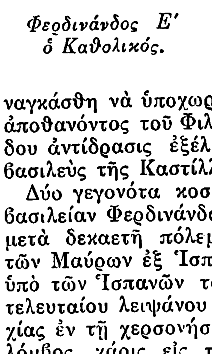

Φερδινάνδος Ε' ὁ Καθολικός.

Δύο γεγονότα κοσμοϊστορικὰ ἐλάμπρυναν τὴν βασιλείαν Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας. Τῷ 1492, μετὰ δεκαετῆ πόλεμον, συνεπληρώθη ἡ ἔξωσις τῶν Μαύρων ἐξ Ἱσπανίας, διὰ τῆς καταλήψεως ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν τοῦ βασιλείου τῆς Γρενάδας, τελευταίου λειψάνου τῆς μωαμεθανικῆς κυριαρχίας ἐν τῇ χερσονήσῳ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Κολόμβος, χάρις εἰς τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας, ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερικήν, ἡ δὲ ἀνακάλυψις αὕτη ἤνοιξεν ἀπέραντον στάδιον ἐπεκτάσεως τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας.

Οἱ δύο οὗτοι καθολικοὶ βασιλεῖς τῆς Ἱσπανίας ἐζήτησαν νὰ κατοχυρώσωσι τὴν δυναστείαν των καὶ δι' ἐπιγαμιῶν μετὰ μεγάλων βασιλικῶν οἴκων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ θυγάτηρ των Αἰκατερίνη συνεζεύχθη τὸν πολὺν Ἑρρῖκον τὸν Η', βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ ἀδελφή της Ἰωάννα (ἡ ἐπονομασθεῖσα Παράφρων) ἐγένετο, ὡς ἐλέχθη, σύζυγος Φιλίππου τοῦ Ἀψβούργου, υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ. Καὶ ἡ μὲν Αἰκατερίνη, διαζευχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου, ἀφῆκε μόνον μίαν κόρην, τὴν μετέπειτα βασίλισσαν Μαρίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ δὲ Ἰωάννα ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας Καρόλου Ε' καὶ Φερδινάνδου Α'. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ πατήρ της Φερδινάνδος, τῷ 1516, ἄνευ ἄρρενος γόνου, τὸ βασίλειόν του περιῆλθεν εἰς τὸν ἔγγονόν του Κάρολον καὶ οὕτως ἐγκατεστάθη ἡ δυναστεία τῶν Ἀψβούργων καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ.

Ὁ Φερδινάνδος ὡς χαρακτὴρ ἦτο φιλόδοξος καὶ δόλιος. Προσεπάθησε νὰ σφετερισθῇ ἐπ' ἰδίῳ ὀνόματι τὸν θρόνον τῆς Καστίλλης εἰς βάρος τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἰσαβέλλας, ἀλλ' αὕτη ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ συζύγου της καὶ καθ' ὅλον της τὸν βίον διετήρησεν ἀκάμπτως τὴν προσωπικήν της πρωτοβουλίαν εἰς τὸ βασίλειόν της. Ὁ Φερδινάνδος ἐξ ἄλλου οὐδέποτε ἐδίσταζε νὰ ἀπαρνηθῇ ἐπισήμους ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις του, ὁσάκις διέβλεπεν ἀτομικόν τι συμφέρον. Ἡ ἀχαριστία του πρὸς τὸν Κολόμβον καὶ αἱ προστριβαὶ πρὸς τοὺς γαμβρούς του Ἑρρῖκον καὶ Φίλιππον εἶναι ἐπαρκῆ τεκμήρια τῆς δολιότητός του. Κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν βασιλικήν του ἐξουσίαν ἐφ' ὅλης τῆς Ἱσπανίας καὶ νὰ καθυποτάξῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὅλους τοὺς ἀτιθάσους εὐγενεῖς τῆς χώρας. Δ. Μ. Κ.

— **Φερδινάνδος ΣΤ'** (1713—1759), βασιλεὺς τῆς ***Ἱσπανίας***. Δευτερότοκος υἱὸς Φιλίππου τοῦ Ε', ἱδρυτοῦ τῆς ἱσπανικῆς δυναστείας τῶν Βουρβώνων. Ἡ νεανική του ἡλικία δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής, [...] τῶν μηχανορραφιῶν τῆς μητρυιᾶς του Ἐλισάβετ Φαρνέζε, ἥτις τὸν ἐθεώρει ὡς ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἰδικῶν της υἱῶν. Μ' ὅλα ταῦτα διεδέχθη τὸν πατέρα του τῷ 1746. Ἡ δεκατριετὴς βασιλεία του ὑπῆρξεν εἰρηνική, καθότι ἐτήρησε σταθερὰν οὐδετερότητα εἰς τὰς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας διαμάχας. Ὁ ἰδιωτικός του βίος ὑπῆρξεν ἄψογος. Ὁ θάνατος τῆς συζύγου του Βαρβάρας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας, τοσοῦτον τὸν συνεκλόνησεν, ὥστε ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἀπέθανε καὶ αὐτὸς (1759). Δ. Μ. Κ.

—**Φερδινάνδος Ζ'** (1784—1833), βασιλεὺς τῆς Ἰ***σπανίας***. Υἱὸς Καρόλου τοῦ Δ'., ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῷ 1808, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ πατρός του, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐκρατήθη ὑπ' αὐτοῦ αἰχμάλωτος ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τοῦ ἔτους 1814, ὁπότε ἐπανῆλθεν εἰς Ἱσπανίαν. Ἀλλ' ὁ ἱσπανικὸς λαός, ζυμωθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς πολυετεῖς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του καὶ ποτισθεὶς τὰ δόγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, δὲν ἦτο πλέον διατεθειμένος νὰ ἀνεχθῇ τὰς περὶ βασιλείας ἐλέῳ Θεοῦ αὐταρχικὰς ἰδέας τοῦ Φερδινάνδου. Ἐξερράγη κατ' αὐτοῦ ἐπανάστασις, ἥτις τὸν ἐκράτησεν αἰχμάλωτον εἰς Γάδειρα, ἕως οὗ διὰ [...] ἐνόπλου ἐπεμβάσεως τῆς ἀποκατασταθείσης [...]λικῆς μοναρχίας ἀπηλευθερώθη καὶ ἀποκατεστάθη εἰς τὸν θρόνον του, ὁπότε προέβη εἰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν φιλελευθέρων ὑπηκόων του [...] τόσης θηριωδίας, ὥστε ἐκίνησε τὴν ἀηδίαν [...] αὐτῶν τῶν ξένων ἐλευθερωτῶν του. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, μὴ ἔχων ἄρρενα [...] θέλων δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἱσπανικὸν θρόνον εἰς μίαν τῶν θυγατέρων του, κατήργησε τὸν ἰσχύοντα σαλικὸν νόμον, τὸν ἀποκλείοντα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τὰ θήλεα. Ἡ μεταβολὴ αὕτη εἰς τὸ σύστημα τῆς διαδοχῆς ἐξήγειρε μεγάλην [...]ρίδα τοῦ ἔθνους καὶ κατέστησεν ἀναποφεύκτους ὅλους τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φερδινάνδου ἐπὶ δεκαετηρίδας ἐτάραξαν τὴν Ἱσπανίαν. Δ. Μ. Κ.

[Ἀραγῶνος]

—**Φερδινάνδος Α'** ὁ ***Δίκαιος***, βασιλεὺς τῆς ***Ἀραγῶνος καὶ τῆς Σικελίας*** (1373—1416). Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Καστίλλης Ἰωάννου Α' καὶ τῆς Ἐλεονώρας τῆς Ἀραγωνίας. Ἀποθανόντος τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ Ἑρρίκου Γ' τοῦ Καχεκτικοῦ (1407), ἠρνήθη τὸν θρόνον τῆς Καστίλλης, ἀναλαβὼν μετὰ τῆς βασιλομήτορος δόνας Καταλίνας τοῦ Λαγκάστερ τὴν ἀντιβασιλείαν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς τὰς εἰσβολὰς τῶν Ἀράβων τῆς Γρενάδας, κατέλαβε τὴν Ζαχάρα (1407), ἐδῄωσε τὰς ἀραβικὰς κτήσεις μέχρι Μαλάγας καὶ ἐν τέλει ἐνίκησε τοὺς Ἄραβας παρὰ τὴν Ἀντεκουέρα, τὴν ὁποίαν πολιορκήσας ἐξεπόρθησε (1410), λαβὼν ἐκ τούτου τὸν τίτλον Φερδινάνδος τῆς Ἀντεκουέρας. Ἀποθανόντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος Μαρτίνου, οἱ κάτοικοι αὐτῆς τιμῶντες τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Φερδινάνδου ἐξέλεξαν αὐτὸν κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν βασιλέα τῆς Ἀραγῶνος (1412). Ὁ Φερδινάνδος, καὶ νικήσας τὸν ἀντίπαλόν του Ἰάκωβον Β', κόμητα τοῦ Οὐργκέλ, ἐστέφθη ἐπισήμως βασιλεὺς ἐν Σαραγόσσῃ τῷ 1414 καὶ ἐκυβέρνησε μετὰ συνέσεως. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του ἡ ἀντιβασίλισσα Λευκὴ τῆς Ναβάρρας ἐξεδιώχθη ἐκ Παλέρμου ὑπὸ τοῦ Βερνάρδου Καπρέρα, τοῦ ὁποίου ἠρνήθη τὴν χεῖρα. Ὁ Φερδινάνδος ἐπεμβὰς ἀποκατέστησε ταύτην εἰς τὰ δικαιώματά της, ὁ δὲ Καπρέρα ἐξορισθεὶς ἐκ Σικελίας ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἱσπανίαν, ἵνα δικασθῇ ἐνώπιον τοῦ Φερδινάνδου. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Φερδινάνδος μετέβη εἰς Περπινιὰν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πάπα τῆς Ἀβινιὸν Βενεδίκτου ΙΓ', μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ πείσῃ αὐτὸν [...] παραιτηθῇ τῶν ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου δικαιωμάτων του, πρὸς κατάπαυσιν τοῦ τότε ὑφισταμένου ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ σχίσματος. [...] στρέφων ἐκ Περπινιὰν ἀπέθανε πλησίον [...] Βαρκελώνης. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἐλεονώρας τῆς ἐξ Ἀλμπουκέρκης ἀφῆκε τέσσαρας υἱούς, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, Ἀλφόνσος Ε' ὁ Μεγαλόθυμος, ὁ δὲ ἕτερος Ἰωάννης Β' ἐγένετο κατὰ πρῶτον βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς βασιλίσσης Λευκῆς, ἀκολούθως δὲ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀραγῶνος, διαδεχθεὶς τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του. Η. Γ.

[Πάρμας]

— **Φερδινάνδος**, δοὺξ τῆς ***Πάρμας***. Υἱὸς τοῦ Φιλίππου, διαδόχου τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ αὐτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία τῷ 1748 ἀπέδωκε τὸ δουκᾶτον τῆς Πάρμας, ἐφ' οὗ εἶχε δικαιώματα

μητρός του. Ὁ Φερδινάνδος, διαδεχθεὶς τὸν ἐρα του τῷ 1765 ὡς δοὺξ τῆς Πάρμας, εἶδε τὸ μενον ἔτος τὸ δουκᾶτόν του καταλαμβανόμε- ὑπὸ τῶν γαλλικῶν ἐπαναστατικῶν στρατευμά- ν, ἠναγκάσθη δὲ νὰ ἐξαγοράση τὴν ἀναχώρη- των διὰ χρηματικῆς δωρεᾶς 6 ἑκατομμυρίων εττῶν καὶ 25 ἐκ τῶν καλυτέρων πινάκων τῆς ακοθήκης του. Ἀπέθανε τῷ 1802. Δ. Μ. Κ.

ΙΑΣ *[Νεαπόλεως]*

— **Φερδινάνδος ὁ Α΄** (1423—1494), βασιλεὺς τῆς *απόλεως*, ὁ καλούμενος Don Ferrante. Νό- ; υἱὸς Ἀλφόνσου τοῦ Ε΄ τῆς Ἀραγῶνος Α΄ τῆς Σικελίας καὶ Νεαπόλεως. Συμφώ- ; πρὸς τὴν διαθήκην τοῦ πατρός του, τὸν δέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Νεαπόλεως τῷ 58. Ὁ Ἰωάννης τῆς Ἀνζοῦ (Anjou), θέλων νὰ αλάβη αὐτὸς τὸν θρόνον τοῦτον, ἐκίνησεν ἐπα- στασιν τῶν Νεαπολιτῶν κατὰ τοῦ Φερδινάνδου εἰσέβαλε μετὰ σημαντικῆς δυνάμεως, ὁ δὲ ρδινάνδος ὑπέστη σοβαρὰν ἧτταν ἐν Σάρνο τῷ 60. Ἀλλὰ τῇ συνδρομῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σφόρ- ι καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας Σκενδέρμπεη, νωμονοῦντος διὰ τὴν ἐπικουρίαν, ἣν ἄλλοτε τῷ ρέσχεν ὁ πατὴρ τοῦ Φερδινάνδου, κατώρθωσε ὑπερισχύση τῶν ἐχθρῶν του καὶ νὰ ἐπανα- ίση τὴν βασιλικήν του ἐξουσίαν τῷ 1464. Τῷ 85 ὁ Φερδινάνδος κατέστειλεν ἐπανάστασιν τῶν ενῶν τοῦ κράτους του ὑποθαλπομένην ὑπὸ τοῦ πα, εἶτα δέ, παραβαίνων τὴν ὑπόσχεσίν του περὶ νηστίας, ἐδολοφόνησε τοὺς κυριωτέρους τῶν ενῶν τούτων. Τέλος, τῷ 1493, ὁ βασιλεὺς Κά- λος ὁ Η΄ τῆς Γαλλίας ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρα- ύση πρὸς κατάκτησιν τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Φερ- άνδος, ἀντιληφθεὶς τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ν, ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ πάπα καὶ ὁ ἡγεμόνος τοῦ Μιλάνου περὶ κοινῆς ἀντιστά- ως κατὰ τῶν Γάλλων. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗ- ἐναυάγησαν, ὁ δὲ Φερδινάνδος, καταβληθεὶς ὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ φόβου τῆς ἐπικειμέ- ; καταστροφῆς, ἀπέθανε (1494) καταλείπων τὸν όνον του εἰς τὸν υἱόν του Ἀλφόνσον τὸν Β΄. Δ. Μ. Κ.

— **Φερδινάνδος ὁ Β΄** (1469—1496), βασιλεὺς τῆς *απόλεως*. Ἦτο υἱὸς Ἀλφόνσου τοῦ Β΄ καὶ ἔγ- νος Φερδινάνδου τοῦ Α΄. Ὁ Ἀλφόνσος ἔναντι ; ἐπικειμένης εἰσβολῆς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλ- ις καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐχθρότητος πολλῶν εὐ- ιῶν τοῦ βασιλείου του, τῷ 1495 παρῃτήθη τοῦ όνου ὑπὲρ τοῦ Φερδινάνδου. Ὁ Κάρολος, άγματι ἐπελθών, ἐκυρίευσε τὴν Νεάπολιν, ὁ δὲ ρδινάνδος κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Ἴσχια (Is- ia). Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Κάρολος, ὡς ἐκ τοῦ νασπισμοῦ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας ἐναντίον υ, ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήση ἐκ Νεαπόλεως, ὁ Φερδινάνδος ἐπιστρέψας ἐξεδίωξε τὰς γαλλικὰς ουρὰς ἐκ τῆς χώρας του, ὀλίγον πρὸ τοῦ θα- του του, ἐν ἔτει 1496. Δ. Μ. Κ.

— **Φερδινάνδος Γ΄**, βασιλεὺς τῆς ***Νεαπόλεως***· βλ. λ. *ρδινάνδος Ε΄*, βασιλεὺς τῆς Καστίλλης καὶ τῆς Ἀρα- νος.

— **Φερδινάνδος Δ΄**, βασιλεὺς τῆς ***Νεαπόλεως***· βλ. λ. *ρδινάνδος Α΄*, βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν.

[Σικελίας]

— **Φερδινάνδος Α΄**, βασιλεὺς τῆς ***Σικελίας***· βλ. λ. *ρδινάνδος Α΄*, βασιλεὺς τῆς Ἀραγῶνος.

— **Φερδινάνδος Β΄**, βασιλεὺς τῆς ***Σικελίας***· βλ. λ. *ρδινάνδος Ε΄*, βασιλεὺς τῆς Καστίλλης καὶ τῆς Ἀρα- νος.

— **Φερδινάνδος Α΄**, βασιλεὺς τῶν ***Δύο Σικελιῶν*** ὶ ***Δ΄ τῆς Νεαπόλεως*** (1751—1825). Τριτότοκος ος τοῦ Δὸν Κάρλος τῶν Βουρβώνων, βασιλέως απόλεως καὶ Σικελίας. Ἐγεννήθη ἐν Νεαπόλει τῷ 51. Ἀνελθόντος τοῦ πατρός του ὡς Καρόλου τοῦ τὸν θρόνον τῆς Ἱσπανίας, τῷ 1759 ὁ Φερδινάν- ς, δυνάμει τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἀπηγόρευον ν ἕνωσιν τῶν βασιλείων Ἱσπανίας καὶ Νεαπό- ως, διεδέχθη αὐτὸν ὡς βασιλεὺς τῆς Νεαπό- ως. Ἀνήλικος ὤν, εἶχεν ὡς κηδεμόνα τὸν ἀντι- σιλέα Βερνάρδον Τανοῦτσι (Tanucci), ἄνδρα ἐκ- κτως φιλόδοξον, ὅστις, θέλων νὰ κρατήση εἰς ιρᾶς του τὰ ἡνία τοῦ κράτους, ἐσκεμμένως πα- μέλησε τὴν ἀγωγὴν τοῦ νεαροῦ βασιλέως καὶ εθάρρυνεν αὐτὸν εἰς τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὰς ἀπο- ύσεις. Τοιουτοτρόπως ὁ Φερδινάνδος ἠνδρώθη αθής, ἀνάγωγος, φιλήδονος καὶ τερπόμενος εἰς ν συναναστροφὴν τῶν κατωτάτων κοινωνικῶν ξεων (τῶν λεγομένων lazzaroni) τῆς Νεαπόλεως. Ὅτε ἐνηλικιώθη, τῷ 1767, ἡ πρώτη του βασιλικὴ ᾶξις ἦτο ἡ ἔξωσις τῶν Ἰησουϊτῶν. Τὸ ἑπόμε- ν ἔτος ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν Καρολῖναν, θυ- τέρα τῆς Μαρίας Θηρεσίας, αὐτοκρατείρας τῆς στρίας. Διὰ τοῦ γαμηλίου συμβολαίου ὡρίσθη ως ἡ βασίλισσα μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρώτου οῦ της συμμετέχη εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἐπι- ατείας, ἡ δὲ Καρολῖνα, ὡραία, εὐφυὴς καὶ ὑπε- φανος ὡς ἡ μήτηρ της, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀσκήση εργῶς τὸ δικαίωμά της τοῦτο. Φιλοδοξοῦσα νὰ αδείξη τὸ βασίλειόν της εἰς μεγάλην Δύναμιν, ταχέως ἀπέκτησεν ἀπόλυτον κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ ὀκνηροῦ καὶ βραδύνοος συζύγου της καὶ κατέστη αὐτὴ ὁ πραγματικὸς κυβερνήτης τῆς χώρας.

Ἡ βασικὴ ἰδέα τῆς Καρολίνας ἦτο νὰ ἀπαλλάξη τὸ βασίλειόν της τῆς ἱσπανικῆς ἐπιρροῆς καὶ νὰ προσεγγίση πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Ὅτε ἐξερράγη ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, κατ' ἀρχὰς ἡ Καρολῖνα ἐφάνη συμπαθῶς διακειμένη πρὸς τὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας. Ἡ κατάργησις ὅμως τῆς βασιλείας ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἡ καρατόμησις τοῦ βασιλικοῦ αὐτῆς ζεύγους ἐνέπλησε φρίκης καὶ τρόμου τὸν Φερδινάνδον καὶ τὴν Καρολῖναν καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ συμμετάσχωσι τοῦ πρώτου κατὰ τῆς Γαλλίας συνασπισμοῦ τοῦ ἔτους 1793. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Αἴγυπτον, ὁ Φερδινάνδος ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ρώμης, κατεχομένης τότε ὑπὸ τῶν Γάλλων, καὶ τὴν ἐκυρίευσεν. Εὐθὺς ὅμως ὡς κατέφθασαν γαλλικαὶ ἐπικουρίαι, ὑπεχώρησεν ἀτάκτως εἰς Νεάπολιν, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων. Πανικόβλητον τὸ βασιλικὸν ζεῦγος τῆς Νεαπόλεως διεπεραιώθη εἰς Σικελίαν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Νέλσωνος, ὅστις τότε συνέπεσε νὰ εὑρίσκεται εἰς Νεάπολιν. Οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Νεάπολιν καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ τὴν Παρθενόπειον δημοκρατίαν (1799), ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἀνακληθέντων τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ὁ στρατηγὸς τοῦ Φερδινάνδου Ροῦφφος (Ruffo), ἐπελθὼν μετὰ στρατοῦ ἐκ Σικελίας, ἐπανέκτησε τὸ βασίλειον διὰ τὸν κύριόν του. Ἐπηκολούθησαν ἄγριαι σκηναὶ σφαγῶν καὶ ἀντεκδικήσεων ἐκ μέρους τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Φερδινάνδος, καὶ ἰδίως ἡ Καρολῖνα (ὡς ἀδελφὴ τῆς καρατομηθείσης Μαρίας Ἀντουανέττας, βασιλίσσης τῆς Γαλλίας), δὲν ἤθελον νὰ ἀκούσωσι περὶ οἱασδήποτε ἐπιεικείας πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς ὑπηκόους των, κατώρθωσαν δὲ νὰ πείσωσι τὸν Νέλσωνα, οὗτινος ὁ στόλος ἐστάθμευεν ἐν Νεαπόλει, ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐπέμβη κατὰ τὰς ἐν τῇ πόλει αἱματοχυσίας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτρέψη εἰς τὸ βασιλικὸν στρατοδικεῖον νὰ συνεδριάζη ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του (χάριν μείζονος ἀσφαλείας) καὶ νὰ ἀπαγχονίζη τοὺς δημοκρατικοὺς ἀρχηγοὺς ἐπὶ τῶν κεραιῶν τοῦ πλοίου. Ἐπὶ τέλους ἡ νίκη τοῦ Ἄουστερλιτς (1805) ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ναπολέοντα νὰ ἐπέμβη ἐνεργῶς εἰς τὰ πράγματα τῆς Ν. Ἰταλίας. Γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβον ἐκ νέου τὴν Νεάπολιν (1806), ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Καρολῖνα ἔφυγον πάλιν εἰς Πάλερμον καὶ ὁ Ναπολέων ἀνεκήρυξε τὸν ἀδελφόν του Ἰωσὴφ Βοναπάρτην βασιλέα τῆς Νεαπόλεως. Ἀλλ' ἐν Σικελίᾳ ἐξηκολούθησε νὰ βασιλεύη ὁ Φερδινάνδος ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ὁ Ἄγγλος ὅμως πρεσβευτὴς Μπέντιγκ (Bentinck) ἀπῄτησεν εἰς ἀντάλλαγμα τὸν τερματισμὸν τῆς αἱματηρᾶς ἀπολυταρχίας καὶ τὴν παραχώρησιν εἰς τὸν λαὸν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν κατὰ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ κρατοῦντα. Ὁ Φερδινάνδος κατὰ τύπους παρῃτήθη, διορίσας τὸν υἱόν του Φραγκῖσκον ἀντιβασιλέα, ἡ δὲ Καρολῖνα ἐξωρίσθη εἰς Βιέννην, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1814.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ὁ πρίγκιψ Μυράτ, ὅστις τῷ 1808 εἶχε διαδεχθῆ τὸν Ἰωσὴφ Βοναπάρτην ὡς βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, ἐξεθρονίσθη καὶ ὁ Φερδινάνδος ἐπανῆλθεν εἰς Νεάπολιν. Εὐθὺς δέ, κατὰ παράβασιν τοῦ ὅρκου του, ἔσπευσε νὰ καταργήση τὸν ὑπ' αὐτοῦ παραχωρηθέντα ἐν Σικελίᾳ συνταγματικὸν χάρτην καὶ νὰ κηρύξη τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο βασιλείων του εἰς ἕν, ὑπὸ τὸν τίτλον τῶν Δύο Σικελιῶν (1816). Ἐγένετο ἤδη τυφλὸν καὶ πειθήνιον ὄργανον τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Μεττερνίχου (ἀκόμη καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ του ἦτο Αὐστριακός), ἐπὶ τέσσαρα δὲ ἔτη ἐκυβέρνησε πάλιν ὡς ὠμὸς καὶ αἱμοσταγὴς τύραννος.

Ἡ τυραννία του ἔσχεν ὡς ἀντίκτυπον τὴν εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν τῆς μυστικῆς ἀδελφότητος τῶν Καρβονάρων (Carbonari), ἰδίως ἐν τῷ στρατεύματι. Τῷ 1820 στρατιωτικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πέπε ἐξηνάγκασε τὸν Φερδινάνδον νὰ ὑπογράψη νέον Σύνταγμα. Ἡ ἐπαναστατικὴ αὕτη ἐπιτυχία ἀνησύχησε τὰς Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας, αἵτινες ἔσπευσαν νὰ συγκροτήσωσι τὸ συνέδριον τοῦ Τρόππαου (Troppau) καὶ προσεκάλεσαν ἐκεῖ τὸν Φερδινάνδον. Ἀλλ' οὗτος προσελθὼν ἐνεποίησε τόσον ἐλεεινὴν ἐντύπωσιν, ὥστε νὰ ἐπισύρη τὴν ἀηδίαν καὶ περιφρόνησιν καὶ ἐκείνων ἀκόμη τῶν Δυνάμεων (Αὐστρίας καὶ Ρωσίας), αἵτινες ἤθελον νὰ τὸν ἀποκαταστήσωσι καὶ πάλιν ὡς ἀπόλυτον μονάρχην. Ἀπεφασίσθη τέλος νὰ ἀποσταλῆ αὐστριακὸς στρατὸς εἰς Νεάπολιν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐννόμου τάξεως. Οὗτος καταβαλὼν τὸν ἐγχώριον στρατὸν τῶν φιλελευθέρων, ἐπανέφερε τὸν Φερδινάνδον, ὅστις εὐθὺς διέλυσε τὴν βουλὴν καὶ ἤρχισε νέαν περίοδον αἱματηρῶν ἀντεκδικήσεων, κατὰ τῆς ὁποίας καὶ αὐτὸς ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς ματαίως διεμαρτύρετο, ἕως οὗ τέλος ἀπέθανεν ὁ Φερδινάνδος τῷ 1825. Ὀλίγοι βασιλεῖς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀφῆκαν μνήμην τόσῳ εἰδεχθῆ καὶ μισητήν. Ἦτο ἐπίορκος, αἱμοχαρὴς καὶ ποταπὸς τὸν χαρακτῆρα, οὐδεμία δὲ ἀγαθὴ πρᾶξις ἱστορεῖται περὶ αὐτοῦ. Ἡ σύζυγός του ἦτο ἀνταξία του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ ἔργα περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φερδινάνδου τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: *P. Colletta*, Storia del Reame di Napoli (Φλωρεντία 1848).—*L. Conforti*, Napoli nel 1799 (Νεάπολις 1886).—*G. Pepe*, Memorie (Παρίσιοι 1847).—*C. Auriol*, La France, l'Angleterre et Naples (Παρίσιοι 1906).—*G. Bianco*, La Sicilia durante l'occupazione inglese (Πάλερμον 1902) καὶ La rivoluzione in Sicilia del 1820 (Φλωρεντία 1905).—*A. von Helfert*, Fabrizio Ruffo (Φλωρεντία 1885). Δ. Μ. Κ.

—**Φερδινάνδος Β΄** (1810—1859), βασιλεὺς τῶν ***Δύο Σικελιῶν***. Υἱὸς τοῦ Φραγκίσκου καὶ ἔγγονος Φερδινάνδου τοῦ Α΄, ἐγεννήθη ἐν Παλέρμῳ τῷ 1810. Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐμφορούμενος ὑπὸ φιλελευθέρων ἰδεῶν· ὅτε δέ, τῷ 1830, διεδέχθη τὸν πατέρα του ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν του, ὑποσχόμενος ἀδέκαστον ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, οἰκονομικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ καταβολὴν πάσης προσπαθείας πρὸς ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τῆς χώρας. Τὰς ὑποσχέσεις ὅμως ταύτας οὐδέποτε ἐξεπλήρωσε, διότι μήτε τὴν οἰκονομικὴν τῆς χώρας διοίκησιν διώρθωσε, μήτε τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐξαχρείωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν περιώρισεν, εἰς ἐπίμετρον δὲ ἐγκατέστησε βαθμιαίως τυραννικὴν ἀπολυταρχίαν, ἔτι ἀπεχθεστέραν τῆς τῶν προκατόχων του. Δὲν ἐστερεῖτο εὐφυΐας, ἀλλ' ἦτο ἡμιμαθής, δεισιδαίμων καὶ ἀμέτρως πεφυσιωμένος. Ἡ αὔξουσα δυσφορία τῶν ὑπηκόων του ἐπὶ τέλους ἐξέσπασεν εἰς ἐπαναστάσεις τῷ 1837, τῷ 1843 καὶ τῷ 1848, αἵτινες κατεπνίγησαν αἱματηρῶς. Τῷ 1848 ἠναγκάσθη νὰ χορηγήση συνταγματικὰς ἐλευθερίας εἰς τὸν λαόν του, ἀλλ' ἅμα ὡς ἀνηγγέλθη ἡ ἐν Νοβάρᾳ νίκη τῶν Αὐστριακῶν (1845), ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρη τὸ πρότερον ἀπολυταρχικὸν καθεστὼς καὶ κατέστειλε πᾶσαν φιλελευθέραν κίνησιν ἐν τῇ χώρᾳ διὰ στρατιωτικῆς τρομοκρατίας, ἰδίως διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῶν πόλεων, τοῦθ' ὅπερ τῷ προσεπόρισε τὸ ἐπίθετον «βασιλεὺς Βόμβας». Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἡ κατασκοπεία καὶ αἱ συλλήψεις εἶχον κορυφωθῆ. Τῷ 1851 ὁ Γλάδστων εἰς δημοσίαν ὁμιλίαν ὑπελόγισεν εἰς 15 000 τοὺς ὡς πολιτικοὺς ὑπόπτους κρατουμένους ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι ἦσαν σχεδὸν τριπλάσιοι τὸν ἀριθμόν. Ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις εἰς μάτην προσεπάθησαν νὰ τὸν πείσωσι νὰ κηρύξη ἀμνηστίαν καὶ νὰ κυβερνήση μετριοπαθέστερον. Ἀπέθανε τῷ 1856, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὅστις ἐπέπρωτο νὰ καταλύση καὶ τὸ βασίλειον καὶ τὴν δυναστείαν τοῦ Φερδινάνδου. Ὁ Φερδινάνδος ἦτο θρησκομανής, δόλιος, εὐτελὴς καὶ ὠμός. Τὸ μόνον ἐλαφρυντικόν, ὅπερ δύναταί τις νὰ προβάλη ὑπὲρ αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ἡ κληρονομικότης καὶ ἡ ἀγωγή του μόνον τοιοῦτον χαρακτῆρα ἠδύναντο νὰ παραγάγωσι. Δ. Μ. Κ.

[Τοσκάνης]

—**Φερδινάνδος ὁ Α΄**. Μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης, κατήγετο ἐκ τοῦ μεγάλου φλωρεντινοῦ οἴκου τῶν Μεδίκων, ἦτο δὲ 38 ἐτῶν ὅτε τῷ 1587 διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Φραγκῖσκον. Ἀπὸ ἡλικίας 14 ἐτῶν εἶχε προχειρισθῆ εἰς καρδινάλιον, χωρὶς νὰ χειροτονηθῆ ἱερεύς, μετὰ δὲ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν θρόνον τῆς Τοσκάνης διετήρησε τὸ ἀξίωμα τοῦ καρδιναλίου μέχρι τοῦ γάμου του. Ἦτο ἀνὴρ προσηνὴς καὶ γενναιόδωρος, ἐκυβέρνησε δὲ μετὰ δικαιοσύνη καὶ ἐπιμελείας, παρασχὼν ἀμνηστίαν εἰς πάντας τοὺς ἀντιταχθέντας εἰς αὐτόν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ Τοσκάνη εὐημέρησε καὶ ἐπανέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ γόητρον, ὅπερ εἶχεν ἀποβάλει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φραγκίσκου. Ὁ Φερδινάνδος ἐπροστάτευσε τὸ ἐμπόριον, ἀνέπτυξε τὸν λιμένα τοῦ Λιβόρνου καὶ τὰς συγκοινωνίας τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐξετέλεσεν ἀποξηράνσεις ἑλῶν καὶ ἄλλα σπουδαῖα δημόσια ἔργα καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς αἱρετικοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἀνενόχλητοι ἐν Τοσκάνῃ.

Κυρίως ὅμως διεκρίθη εἰς τὴν ἐξωτερικήν του πολιτικήν, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Τοσκάνης τῆς ἐξαρτήσεως ἐκ τῆς Ἱσπανίας. Τῷ 1589, ἅμα τῇ δολοφονίᾳ Ἑρρίκου τοῦ Γ΄ τῆς Γαλλίας, ὁ Φερδινάνδος ὑπεστήριξε τὴν διαδοχὴν τοῦ Ἑρρίκου τῆς Ναβάρρας (τοῦ μετέπειτα Ἑρρίκου τοῦ Δ΄), ὅστις ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γάλλων Οὐγενότων (προτεσταντῶν). Εἰς τὸν αὐτὸν Ἑρρῖκον ἐδάνεισε χρήματα καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἀσπασθῆ τὸν καθολικισμόν, ἐμεσολάβησε δὲ παρὰ τῷ πάπᾳ ὅπως διευκολύνη οὗτος τὴν ἐξωμοσίαν τοῦ Ἑρρίκου. Ἐπίσης ἐδάνεισε χρήματα εἰς Φίλιππον τὸν Γ΄ τῆς Ἱσπανίας διὰ τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Ἀράβων τοῦ Ἀλγερίου, καὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Τοσκάνης ἀνεπτύχθη σημαντικῶς καὶ ἐδοξάσθη εἰς δύο λαμπρὰς νίκας κατὰ τῶν ἀπίστων. Τῷ 1607 αἱ γαλέραι τῆς Τοσκάνης ἐκυρίευσαν τὴν Μπόναν (Ἱππῶνα) τῆς Β. Ἀφρικῆς, κεντρικὸν ὁρμητήριον τότε τῶν Ἀράβων πειρατῶν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος τοσκανικὴ μοῖρα κατετρόπωσε τὸν τουρκικὸν στόλον

Digitized by Google

εἰς τὸ ἑλληνικὸν Ἀρχιπέλαγος, κυριεύσασα ἐννέα τουρκικὰ πλοῖα, 700 αἰχμαλώτους καὶ πολυτίμους λίθους ἀξίας 2.000.000 δουκάτων. Ὁ Φερδινάνδος ἀπέθανε τῷ 1609. Δ. Μ. Κ.

—Φερδινάνδος ὁ Β' Μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης, ἔγγονος Φερδινάνδου τοῦ Α', διεδέχθη εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν πατέρα του Κόζιμα τὸν Β' τῷ 1627, εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν. Ἦτο χαρακτῆρος ἠπίου καὶ ἡμέρου, ταχέως δ' ἐκέρδησε τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων του διὰ τῆς εὐσυνειδησίας καὶ ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὸ καθῆκον. Ἀλλ' ὡς πολιτικὸς ἐστερεῖτο σθένους. Ἀφῆκε τὸν πάπαν νὰ ἁρπάσῃ τὴν περιοχὴν τοῦ Οὐρμπῖνο (Urbino) ἄνευ κἂν διαμαρτυρίας τινός. Ὅτε δὲ ὁ πάπας παρεπονέθη πικρῶς ἐπὶ τῷ ὅτι μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς τινες, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς πανώλους τοῦ 1630, ὑπεβλήθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν πολιτῶν εἰς τὴν νενομισμένην κάθαρσιν (quarantina), ὁ Φερδινάνδος ἠνάγκασε τοὺς ὑπαλλήλους του νὰ ζητήσωσι γονυπετῶς συγχώρησιν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός των. Κατόπιν τοιαύτης ὑποχωρητικότητος τοῦ μεγάλου δουκὸς αἱ παπικαὶ ἀξιώσεις ἐπληθύνθησαν καὶ προεκάλουν διαρκῶς περιπλοκάς, μόνον δὲ ἡ ἐπέμβασις τῆς Γαλλίας ἔσωσε τὴν Τοσκάνην ἐκ τῆς πολιτικῆς βυθιμίας τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Ὁ Φερδινάνδος ἀπέθανε τῷ 1670. Δ. Μ. Κ.

—Φερδινάνδος ὁ Γ'. Μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης (1769—1824) καὶ Αὐστριακὸς ἀρχιδούξ. Κατήγετο ἐκ πατρὸς μὲν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων, ἐκ μητρὸς δὲ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μεδίκων, οἵτινες ἐπὶ πολλὰς γενεὰς εἶχον διοικήσει τὴν Τοσκάνην. Ὅτε ὁ πατήρ του Λεοπόλδος ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, τῷ 1790, ὁ Φερδινάνδος τὸν διεδέχθη ὡς μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης. Τῷ 1799 οἱ Γάλλοι ἐξεδίωξαν τὸν Φερδινάνδον ἐκ Τοσκάνης καὶ ἐγκατέστησαν ἐκεῖ προσωρινῶς πολίτευμα δημοκρατικόν, τῷ δὲ 1801 ὁ Ναπολέων μετωνόμασε τὴν Τοσκάνην βασίλειον τῆς Ἐτρουρίας, μὲ βασιλέα τὸν Λουδοβῖκον, δοῦκα τῆς Πάρμας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φερδινάνδος, εὑρισκόμενος παρὰ τῷ πατρί του ἐν Βιέννῃ, ἔλαβε τὸ ἐκλεκτοράτον τοῦ Σαλτσβούργου καὶ εἶτα τὸ Βυρτσβούργου Τῷ 1806 ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν συνομοσπονδίαν τοῦ Ρήνου ὡς μέγας δοὺξ τοῦ Βυρτσβούργου. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, τῷ 1814, ἀποκατεστάθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Τοσκάνης, ἡ δὲ ἀποκατάστασίς του δὲν συνωδεύθη ὑπὸ τῶν βιαιοπραγιῶν καὶ ἀσχημιῶν, αἵτινες συνώδευσαν τὰς ἄλλας τότε ἀποκαταστάσεις ἡγεμόνων ἀνατραπέντων ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐν γένει ἡ ἠπία τοῦ Φερδινάνδου διακυβέρνησις, ἡ μέριμνά του διὰ τὸ καλὸν τῶν ὑπηκόων του, ἡ προστασία, ἣν παρέσχεν οὐ μόνον εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, καὶ ἡ ἀνεκτικότης του εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαφορὰς καθιστῶσι τὸν Φερδινάνδον διακεκριμένην ἐξαίρεσιν μεταξὺ ὅλων τῶν Ἰταλῶν ἡγεμόνων. Ἀπέθανε τῷ 1824. Δ. Μ. Κ.

ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ

— Φερδινάνδος Α', — Β' καὶ — Γ', βασιλεὺς τῆς *Οὐγγαρίας* βλ. *Φερδινάνδος Α', — Β' καὶ — Γ'*, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

— Φερδινάνδος Δ', βασιλεὺς τῆς *Οὐγγαρίας*. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου Γ', γεννηθεὶς τῷ 1639 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1654. Ἐστέφθη διαδοχικῶς βασιλεὺς τῆς Βοημίας (1646), τῆς Οὐγγαρίας (1647) καὶ τῶν Ρωμαίων (1653), ἀλλ' ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος. Τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του Λεοπόλδος.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

— Φερδινάνδος ὁ Α' (1345—1383), βασιλεὺς τῆς *Πορτογαλίας* Υἱὸς Πέτρου τοῦ Α', διεδέχθη τὸν πατέρα του τῷ 1367 Ὅταν δύο ἔτη βραδύτερον ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Καστίλλης Πέτρος, ὁ Φερδινάνδος, ὡς ἀπόγονος ἐκ μητρὸς τοῦ Σάντσο Δ', ἤγειρεν ἀξιώσεις διαδοχῆς, ἐναντίον τριῶν ἄλλων μνηστήρων τοῦ θρόνου τῆς Καστίλλης. Μετά τινας ἀγόνους στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, ἡ διένεξις ὑπεβλήθη εἰς τὴν διαιτησίαν τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΑ', ὅστις τῷ 1371 ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ Φερδινάνδου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως οὗτος νυμφευθῇ τὴν βασιλόπαιδα Λεωνόραν τῆς Καστίλλης. Πρὶν ἢ ὅμως τελεσθῇ ὁ γάμος, ὁ Φερδινάνδος, ἐρασθεὶς τῆς συζύγου ἑνὸς τῶν αὐλικῶν του, ἐνήργησε τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου της καὶ τὴν ἐνυμφεύθη, ἀνακηρύξας αὐτὴν βασίλισσαν. Ἡ παράδοξος αὕτη πρᾶξις τοῦ Φερδινάνδου τὸν ἀπέκλεισε τοῦ θρόνου τῆς Καστίλλης καὶ ἐξήγειρεν ἐπανάστασιν ἐναντίον του ἐν Πορτογαλίᾳ. Βραδύτερον (1382) συνωμολόγησε συνθήκην, δι' ἧς ἡ θυγάτηρ του θὰ ἐνυμφεύετο τὸν βασιλέα Ἰωάννην τῆς Καστίλλης καὶ οὕτω θὰ συνεχωνεύοντο τὰ δύο βασίλεια Πορτογαλίας καὶ Καστίλλης, ἀφοῦ ὁ Φερδινάνδος δὲν εἶχεν ἄρρενα γόνον. Ἀποθανόντος ὅμως τοῦ Φερδινάνδου τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἡ συνθήκη αὕτη ἠκυρώθη, διεδέχθη δὲ τὸν Φερδινάνδον ὡς βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας ὁ νόθος ἀδελφός του Ἰωάννης, τοῦθ' ὅπερ ἐγέννησεν ἐμφύλιον σπαραγμὸν πολυετῆ. Δ. Μ. Κ.

—Φερδινάνδος (*Αὔγουστος-Φραγκῖσκος-Ἀντώνιος*), ἀντιβασιλεὺς τῆς *Πορτογαλίας* (1816—1885). Ὢν πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Φερδινάνδου-Γεωργίου Αὐγούστου, δουκὸς τοῦ Σὰξ-Κοβούργου-Γκότα, συνεζεύχθη τῷ 1836 τὴν βασίλισσαν τῆς Πορτογαλίας Μαρίαν ντὰ Γκλόρια, μετὰ τὸν θάνατον τῆς ὁποίας (1853) ἐξήσκησε τὴν ἀντιβασιλείαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ πρωτοτόκου των υἱοῦ δὸν Πέτρου Ε' μέχρι τοῦ 1855. Παρὰ τὴν ξένην του καταγωγὴν ἐπολιτεύθη τόσον ἀμέμπτως καὶ κατέστη τόσον δημοφιλὴς παρὰ τῷ πορτογαλικῷ λαῷ, ὥστε μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας τῷ προσεφέρθη τὸ στέμμα τῆς Ἰσπανίας, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπεδέχθη. Ἠρνήθη ἐπίσης τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον τοῦ προὐτάθη μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ὄθωνος (1862). Ἐνυμφεύθη εἰς δεύτερον γάμον τὴν ἀοιδὸν Ἐλίζαν Χένσλερ. Ἐκ τοῦ πρώτου του γάμου ἐγεννήθησαν τρεῖς υἱοί, ἐξ ὧν ὁ δεύτερος ὑπῆρξεν ὁ μετέπειτα βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας Λουδοβῖκος Α', καὶ δύο θυγατέρες. Η. Π. Γ.

ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

—Φερδινάνδος, βασιλεὺς τῆς *Ρουμανίας*. Καταγόμενος ἐκ τοῦ οἴκου Χοεντζόλλερν, ἐγεννήθη ἐν Σιγμάριγγεν τῆς Νοτίου Γερμανίας τῷ 1865. Τῷ 1889, ἐπειδὴ ὁ θεῖός του Κάρολος ὁ Α', βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας, ἦτο ἄτεκνος, ἡ ρουμανικὴ γερουσία ἀνεκήρυξε διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν Φερδινάνδον. Τὴν δὲ 11 Ὀκτωβρίου 1914, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Καρόλου, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας. Ἡ θέσις τοῦ νέου βασιλέως, μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων στρατοπέδων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἦτο ἐκτάκτως δυσχερής. Ὁ ἀποθανὼν Κάρολος ἦτο κεκηρυγμένος γερμανόφιλος, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις του δὲ ἡ Ρουμανία, ἀκριβῶς κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου, εἶχε συνάψει συνθήκην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν μετὰ τῆς Τριπλῆς συμμαχίας. Ἀλλ' ἡ ρουμανικὴ κοινὴ γνώμη ἦτο ὁλοκλήρως ἐχθρικὴ πρὸς τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας, λόγῳ τῆς διηνεκοῦς καὶ ἀπηνοῦς καταδυναστεύσεως τοῦ ρουμανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τρανσυλβανίας ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν ἡ Ρουμανία ἐτάσσετο πρὸς τὸ μέρος τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων, ὑπῆρχε φόβος εἰσβολῆς ρωσικῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Κάρολος δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν εἰρημένην συνθήκην καὶ ἠναγκάσθη νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ πολέμου, ἀπέθανε δὲ ἐν Σιναΐᾳ τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1914. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μάχη τοῦ Μάρνη καὶ τινες ἐπιτυχίαι τῶν Ρώσων ἐν Γαλικίᾳ ἐξῆψαν τὸ ἀντιαυστριακὸν μένος τῶν Ρουμάνων· οἱ δὲ φιλελεύθεροι, ὑπὸ τὸν Τάκε Ἰονέσκου καὶ τὸ κόμμα τοῦ Φιλιππέσκου, ἐζήτουν ἀναφανδὸν τὴν εἴσοδον τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος, παρ' ὅλην του τὴν γερμανικὴν καταγωγήν, καὶ ἡ σύζυγός του Μαρία, Ἀγγλὶς πριγκίπισσα, ἦσαν ὁλοψύχως ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ Ὅθεν ἐπὶ τέλους, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ ἀπειλὰς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, τῇ 28 Αὐγούστου 1916 ἡ Ρουμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων καὶ ρουμανικὰ στρατεύματα, διαβάντα τὰ Καρπάθια, εἰσέβαλον εἰς Τρανσυλβανίαν. Ἀλλὰ ταχέως ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, καταδιωκόμενα κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν γερμανοαυστριακῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Μάκενσεν, ὅστις καὶ κατέλαβε τὸ Βουκουρέστιον. Ὁ βασιλεύς, ἡ αὐλή, ἡ κυβέρνησις, αἱ βουλαὶ καὶ ὁ στρατὸς ὑπεχώρησαν ἐν τάχει εἰς Μολδαυΐαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἰάσιον μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Μία ἀντεπίθεσις τῶν Ρώσων ἐπὶ τοῦ ρουμανικοῦ μετώπου κατὰ τοῦ Μάκενσεν τῷ 1917 κατέληξεν εἰς τὴν δεκαήμερον μάχην τοῦ Μαρασέστι, καθ' ἣν ἐνικήθη κατὰ κράτος ὁ νέος ρουμανικὸς στρατός. Τέλος, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1918, ἡ Ρουμανία ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὰς κεντρικὰς δυνάμεις ὑπὸ ὅρους λίαν ταπεινωτικούς· μόνον δὲ ἡ προσωπικὴ ἐπέμβασις τοῦ νέου αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Καρόλου ἀπέτρεψε τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἔκπτωσιν τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς δυναστείας του. Ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη κατέπεσε μετ' ὀλίγους μῆνας, κατόπιν τῆς νίκης τῆς Ἀντάντ πρῶτον εἰς τὸ μακεδονικὸν καὶ εἶτα εἰς τὸ γαλλικὸν μέτωπον, ἡ δὲ Ρουμανία, ἀπαλλαγεῖσα τῶν ἐχθρῶν της, ἔλαβε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν τὴν Τρανσυλβανίαν, τὴν Βουκοβίναν, τὴν Βεσσαραβίαν καὶ μέρος τοῦ Βανάτου, δι' ὧν ὑπερεδιπλασιάσθη τὸ ἔδαφος καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς.

Φερδινάνδος βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας

Ὁ Φερδινάνδος τῷ 1893 εἶχε νυμφευθῆ τὴν Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ πρίγκιπος Ἀλφρέδου τῆς Ἀγγλίας, δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου (τοῦ κατὰ τὸ 1862 ἐκλεγέντος διὰ δημοψηφίσματος βασιλέως τῶν Ἑλλήνων) καὶ μετέπειτα δουκὸς τοῦ Σὰξ Κοβούργου-Γόθα. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν τὰ ἑξῆς τέκνα: *Κάρολος*, γεννηθεὶς τῷ 1893, *Ἐλισάβετ*, γεννηθεῖσα τῷ 1894, συζευχθεῖσα τῷ 1921 τὸν μετέπειτα βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον τὸν Β', *Μαρία*, γεννηθεῖσα τῷ 1899, συζευχθεῖσα τῷ 1922 τὸν βασιλέα τῆς Νοτιοσλαυΐας Ἀλέξανδρον, *Νικόλαος*, γεννηθεὶς τῷ 1903, *Ἰλεάνα*, γεννηθεῖσα τῷ 1908, *Μιρτσέας*, γεννηθεὶς τῷ 1912. Ὁ Φερδινάνδος ἀπέθανε τῷ 1927. Ἐπειδὴ δὲ προηγουμένως ὁ διάδοχος Κάρολος εἶχε κηρυχθῆ ἔκπτωτος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῶν ρουμανικῶν βουλῶν, ἡ διαδοχὴ περιῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν Μιχαήλ, υἱὸν τοῦ Καρόλου. Ἀλλὰ τῇ 8 Ἰουνίου 1930 ὁ Κάρολος, ἐπανελθὼν αἰφνιδίως εἰς Βουκουρέστιον, διὰ πραξικοπήματος κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ βασιλεύει ἔκτοτε. Μετὰ τῆς συζύγου του, πριγκιπίσσης Ἑλένης τῆς Ἑλλάδος, διατελεῖ ἀπὸ πολλοῦ εἰς διάστασιν. Δ. Μ. Κ.

Φερδινάνδου ***Πῶ νῆσος*** *[Γεωγρ.]* βλ. *Φερνάντο* Πῶ.

φερέγγυος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ἐγγύην, ὁ παρέχων ἐγγύησιν, ἀξιόπιστος, ἀσφαλής, ἀξιόχρεως: «φερέγγυος ὀφειλέτης».

φερεγγυότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φερέγγυος, ἡ ἱκανότης πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων.

Φερεζαῖοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Παλαιστίνης, κατοικῶν ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς αὐτόθι ἐγκαταστάσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν, πιθανῶς εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τὰ κληροδοτηθέντα εἰς τὰς φυλὰς Ἐφραῒμ καὶ Μανασσῆ, ἔνθα βραδύτερον ἡ ἐπαρχία Σαμαρείας. Ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν νὰ διατηρῇ τὴν φυλετικήν του ὑπόστασιν, ὑποτεταγμένος ὅμως εἰς αὐτοὺς (πρβλ. Γ' Βασιλ., θ' 20, Β' Παραλ., η' 7). Π. Ι. Μ.

Φερεκλῆς Ὄγδοος κατὰ σειρὰν ἰσόβιος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν (921—891 π. Χ.), ἐκ τοῦ γένους τῶν Μεδοντιδῶν. Λ. Θ. Ι.

Φέρεκλος *[Μυθολ.]*. Τρώς, υἱὸς τοῦ Ἁρμονίδου, ναυπηγήσας τὸ πλοῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Πάρις ἀπήγαγε τὴν Ἑλένην. Ἐφονεύθη, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας, ὑπὸ τοῦ Μηριόνου. Λ. Θ. Ι.

φερεκράτειον (τὸ) *['Αρχ. Μετρ.]*. Στίχος τῆς ἀρχαίας χορικῆς ποιήσεως, ὀνομασθεὶς οὕτω διὰ τὴν συχνὴν χρῆσίν του ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Φερεκράτους. Τὸ μέτρον συγγενεύει μὲ τὸ γλυκώνειον καὶ εἶναι μεικτὴ τριποδία δακτυλοτροχαϊκή, συγκειμένη ἐκ δύο τροχαίων καὶ ἑνὸς δακτύλου. Ὁ δάκτυλος εὑρίσκεται ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν δύο τροχαίων, ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεώς του τὸ μέτρον λαμβάνει δύο σχήματα καὶ δύναται νὰ εἶναι καταληκτικὸν ἢ ἀκατάληκτον ὡς:

— ◡ ◡ — ◡ — ◡̄ ἐ πταπύλαισι Θήβαις	α' φερεκράτειον ἀκατάληκτον
— ◡ ◡ — ◡ — ∧ ὦ χθόνιαι θεαὶ	α' » καταληκτικὸν
— ◡ — ◡ ◡ — ◡̄ ἐ ξευ ρή ματι και νῷ	β' » ἀκατάληκτον
— ◡ — ◡ ◡ — ∧ ἤλθες ἐκ περά των	β' » καταληκτικόν

Ἡ μονῳδικὴ ποίησις ἐσχημάτιζε μείζονας στροφὰς ἐξ ὑπερμέτρων περιόδων, ἤτοι συστήματα ἐξ ὁμοίων ἐκ γλυκωνείων καὶ φερεκρατείων στίχων. Ἐπίσης ἡ χορικὴ ποίησις καὶ αἱ στροφαὶ τῶν χορικῶν τῶν δραμάτων ἔχουν πλείστας στροφὰς ἐκ γλυκωνείων κατακλειομένας μὲ φερεκράτειον. Τὸ ἀκατάληκτον φερεκράτειον συχνάκις κεῖται ἀντὶ βραχυκαταλήκτου τετραποδίας, τὸ δὲ καταληκτικὸν δύναται νὰ γίνῃ μεικτὸν προσῳδιακὸν μέτρον, ἂν ἀντὶ τῆς θέσεως προσλάβῃ ἐν τῇ ἀρχῇ ἄρσιν. Γ. Μ. Ι.

Φερεκράτης. Κωμικὸς ποιητὴς καὶ ἠθοποιός, ἀκμάσας ἐν Ἀθήναις τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε' π. Χ αἰῶνος, σύγχρονος τοῦ Κράτητος, εἰς τὴν σχολὴν τοῦ ὁποίου ἀνῆκε διὰ τὴν τεχνοτροπίαν του. Διότι καὶ οὗτος, ὅπως ὁ Κράτης, δὲν διεκωμῴδει πολιτικὰς ὑποθέσεις ἢ γεγονότα, ἀλλ' ἐμπνεόμενος τῆς τραγικῆς ἰδέας» ἐποίει μύθους πρωτοτύπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀντεπροσωπεύοντο τὰ γεγονότα ἢ πρόσωπα. Ὁ Φερεκράτης φέρεται γράψας πολλὰς κωμῳδίας, ὧν τινων διεσώθησαν ἀποσπάσματα καὶ οἱ τίτλοι ὡς «Ἄγριοι», «Γραῖαι», «Κοριαννώ», «Ἐπιλήσμων ἢ Θάλαττα», «Ἰπνὸς ἢ Παννυχίς», «Δουλοδιδάσκαλος» κ. ἄ. Ὁ Φερεκράτης χαρακτηρίζεται ὡς πρὸς τὴν τέχνην του ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀττικώτατος, ἡ κρίσις δ' αὕτη δικαιολογεῖται ἐκ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα εἶναι εὔκολος καὶ ζωηρά, παρὰ τινας ἰδιωματισμούς, τὸ δὲ ὕφος εὐγενὲς καὶ χαρίεν. Ἡ ἀξία ὅμως τοῦ Φερεκράτους ἔγκειται εἰς τὴν δημιουργικότητά του, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἴδιον μέτρον διεμόρφωσε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας ἔθραυσε, γενόμενος τῆς νεωτεριζούσης τεχνικῆς του ὁ πρόδρομος

σης κωμῳδίας Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Φερεκρά-
ιις παρὰ Meineke (F. C. G.). Γ. Μ. Β.

Φερεκύδης. Ἀρχαῖος Ἕλλην φιλόσοφος, κατα- μενος ἐκ Σύρου καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν ΣΤ΄ π αἰῶνα. Θεωρεῖται ὅτι πρῶτος μετὰ τοῦ Κάδ- υ τοῦ Μιλησίου ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὰ ἔργα υ τὸν πεζὸν λόγον. Ἔγραψε φιλοσοφικὸν ἔργον ὁ τὸν τίτλον «Πεντέμυχος», ἔνθα συνέδεε μυθο- γικὰς παραδόσεις πρὸς φιλοσοφικὰ καὶ φυσικὰ οιχεῖα. Ὁ Φερεκύδης ἦτο ὀρφικὸς καὶ θεωρεῖ- ι διδάξας ἐν Σάμῳ, ὅπου ἔσχε μαθητὴν τὸν)θαγόραν Ὁ κόσμος κατ' αὐτὸν ἐδημιουργήθη ὁ τοῦ Διός. Κατὰ Σουΐδαν ἠσχολήθη καὶ μὲ ν γενεαλογίαν τῶν θεῶν, τοιούτου δὲ μυθολο- ιοῦ χαρακτῆρος εἶναι καὶ διασωθὲν ἀπόσπασμα θέτον, εἰς ἀνθηρὸν ἰωνικὸν ὕφος, τὸν ἱερὸν γά- ν Διὸς καὶ Χθονός. Γ. Μ. Β.

— **Φερεκύδης.** Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστορικός, ἀκμά- ς κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα. Κατήγετο ἐκ Λέ- υ καὶ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν Ἀθηναῖος, ἅτε πλεῖστον τῆς ζωῆς του ἐν Ἀθήναις διατρίψας. πό τινων διακρίνεται ὁ Ἀθηναῖος Φερεκύδης ῦ Λερίου, ἀκμάσαντος κατὰ τοὺς μετ' Ἀλέξαν- ον χρόνους. Ὁ Φερεκύδης ἐπωνομάσθη μακρό- ις, διότι ἔζησεν 95 ἔτη. Ἔγραψεν ἱστορικὸν σύγ- αμμα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενεαλογίαι ἢ Αὐτόχθο- ;» Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εἰς 10 βιβλία καὶ εἰς νικὴν διάλεκτον ἐξέθετε τὰς μυθολογικὰς πα- δόσεις τῶν Ἀθηνῶν, τὰ γένη τῶν θεῶν καὶ ώων καὶ τὴν καταγωγὴν τῶν μεγαλυτέρων ηναϊκῶν οἰκογενειῶν. Αἱ γενεαλογίαι τοῦ Φε- κύδους ἐξετιμῶντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διὰ ῦτο ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς τὸν θεωρεῖ «οὐ- ιὸς δεύτερον», ἀλλ' εἶναι καταφανὲς ἐκ πολλῶν μείων ὅτι οὐδένα ἔλεγχον τῶν πληροφοριῶν υ ἔκαμεν, οὔτε τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἐπε- οξε. Τοῦ ἔργου διεσώθησαν ἱκανὰ ἀποσπάσματα ρισκόμενα παρὰ Müller (F. H. G). Γ. Μ. Β.

Φερεκύδης, *Νικόλαος*. Ἕλλην ζωγράφος, σπου- σας ἐν Μονάχῳ, ὅπου ἐγένετο μαθητὴς τοῦ ιζη Τυγχάνει κυρίως γνωστὸς διὰ τὴν ἀντιγρα- ιν τοιχογραφιῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσα- νίκης, ἃς ἐξετέλεσε κατόπιν τῆς πυρκαϊᾶς, τὰς ιαιοτάτας τοπιογραφίας αὐτοῦ καὶ τὰς ἀναπα- στάσεις μαχῶν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Ἀ- θανε τῷ 1929. Κυκλοφοροῦν πλεῖστοι πίνακες τοῦ Λέγεται δὲ ὅτι ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυ- ν εἰς τὸν Γύζην διὰ τὸν πίνακα τοῦ τελευταίου, ὁ πνεῦμα τοῦ πόνου». Β. Λ. Κ.

—**«Φερεκύδης»** Ἐφημερὶς «ποικίλη», ἐκδοθεῖσα Ἑρμουπόλει ἀπὸ τοῦ 1875—1883.

Φερενδὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης ρμενίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεω- χφ Ε. 12. 10) πρὸς Α τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. γνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Φερενίκη. Θυγάτηρ τοῦ περιφήμου ἀθλητοῦ ιγόρα τοῦ Ροδίου, ἢ κατ' ἄλλους *Καλλιπάτειρα*, ἣν καὶ μόνην ἐπετράπη, παρὰ τὴν γενικὴν αγόρευσιν, ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ῶνας. Α. Θ. Σ.

Φερένικος. Θηβαῖος, υἱὸς τοῦ Κηφισσοδότου, λοξενήσας πολλοὺς τῶν φυγάδων Ἀθηναίων ἐπὶ ν Τριάκοντα (404 π. Χ.). Μετὰ τὴν ἐπικράτη- ἐν Θήβαις τῶν ὀλιγαρχικῶν καταφυγὼν εἰς θήνας, ἔτυχε τῆς αὐτῆς ὑποδοχῆς, παρέμεινε δ' τῇ πόλει ταύτῃ μέχρι τῆς ἐκδιώξεως αὐτῶν. Α. Θ. Σ.

— **Φερένικος.** Διδακτικὸς ποιητὴς ἐξ Ἡρακλείας, νώστου ἐποχῆς, γράψας διαφόρους μυθικὰς ορίας. Α. Θ. Σ.

Φέρενμπαχ (Fehrenbach), ***Κωνσταντῖνος***. Γερ- νὸς πολιτικὸς (1852—1926). Διετέλεσε βουλευ- : τῆς βουλῆς τῆς Βάδης, πρόεδρος αὐτῆς 07—1909), μέλος τοῦ Ράϊχσταγ ἀπὸ τοῦ 1903, όεδρος αὐτοῦ (1918), πρόεδρος τῆς ἐθνοσυνε- ύσεως (1919—1920), ἀρχικαγκελλάριος ἀπὸ τοῦ υνίου τοῦ 1920, ἀντιπρόσωπος τῆς Γερμανίας τὰς συνδιασκέψεις τοῦ Σπᾶ καὶ τοῦ Λονδίνου 20 καὶ 1921). Τῷ 1921 ἀπεχώρησε τῆς πολιτι- ;. Ἀνήκων εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ κόμ- τος τοῦ Κέντρου, ἐνεπνέετο ὑπὸ ἁγνῶν δημο- ατικῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ ἠγωνίσθη ι' ὅλην τὴν πολιτικήν του σταδιοδρομίαν. Θ. Κ.

Φερεντία, ἢ *Φερεντῖνον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Πό- τῆς Ἰταλίας, κειμένη εἰς τὰ νότια τῆς Ἐτρου- ς, δεξιὰ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ καὶ πρὸς Β Κιμινίου δρυμοῦ (Monte Cimino). Κυριευ- σα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 361 π. Χ. παρέμεινε τὴ εἰς αὐτοὺς καὶ ἐγένετο ἰσοπολῖτις (munici- m). Σήμερον καλεῖται Ferentino, ὅπου σῴζον- τὰ ἐρείπια αὐτῆς (τείχη περιβόλου, ναός, θέα- ν κ. ἄ.). Α. Θ. Σ.

Φερεντινᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρ- ς Σάμης τῆς νήσου καὶ νομοῦ Κεφαλληνίας, α ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 250, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Δενδρινᾶτα, Ρυντοπουλᾶτα* καὶ *Χαμόλακκος*, 519. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον.

Φερεντῖνος, *Μοῦρτος* Ἁρματολὸς τῆς ἐπαρ- χίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τελευτῶντος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Συμπράττων μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του Γρίβα καὶ Ἀμπελογιάννη, ἐξήγειρεν εἰς ἐπα- νάστασιν τοὺς κατοίκους, συλληφθεὶς ὅμως ἤχθη εἰς Ζητούνι (Λαμίαν) καὶ ἐκάη ζῶν. Τ. Ε. Ε.

φερέοικος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μεθ' ἑαυτοῦ φέ- ρων τὸν οἶκόν του, οἷον ὁ κοχλίας· || ὁ μὴ ἔχων μόνιμον κατοικίαν, ὁ νομάς, οἷον οἱ ἀρχαῖοι Σκύθαι.

φερέπονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων, ὑποφέ- ρων τοὺς πόνους, καρτερικός, ὑπομονετικός.

Φερεροὺδ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Ἀφγανιστάν, πηγάζων ἀνατολικῶς τῆς Χεράτης, ὑπὸ 34° Β. πλάτ. ἐκ τοῦ ὄρους Σιγιὰχ-Κοὺχ (Μαύρου βου- νοῦ) καὶ χυνόμενος εἰς τὰς βαλτώδεις λίμνας Χα- μὸν καὶ Νιζὰν τοῦ περσικοῦ Σεϊστάν. Ν. Μ.

φερετζὲς (ὁ) (λ. τουρκ. ἀραβικῆς προελεύσεως). Τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἄλλοτε γε- νικῶς αἱ Μουσουλμανίδες ἐν Τουρκίᾳ, εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὁποίου ἐφηρμόζετο ἡ καλύπτρα τοῦ προσώπου, εἴτε ὡς γιασμάκιον (λευκὸν) εἴτε ὡς ἁπλοῦν διαφανὲς τεμάχιον ὑφάσματος (πετσέ), δυ- νάμενον νὰ ὑπεγερθῇ εὐκόλως. Ν. Α.

Φερετζὶκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς θρᾳκικῆς κωμοπόλεως *Φέρραι*. Α. Θ. Σ.

Φερετζιλὲρ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Γενησαίας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 23.

Φερετίμη. Σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Κυρή- νης Βάττου Γ΄ τοῦ Χωλοῦ καὶ μήτηρ τοῦ Ἀρκε- σιλάου Γ΄. Αὕτη, ὅτε οἱ ὑπήκοοι τοῦ συζύγου της ἐπέτυχον διὰ τοῦ Μαντινέως Δημώνακτος, κλη- θέντος διαιτητοῦ εἰς Κυρήνην, περιορισμὸν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ἐξώθησε τὸν υἱόν της, εὐθὺς ὡς διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα πατέρα του, νὰ μὴ ἀνεχθῇ τὴν μείωσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Ἀπο- τέλεσμα τῆς ἐνεργείας της ταύτης ἦτο ἡ στάσις τῶν Κυρηναίων καὶ ἡ φυγὴ ταύτης μὲν εἰς Σα- λαμῖνα τῆς Κύπρου, τοῦ δὲ Ἀρκεσιλάου εἰς Σά- μον. Ὅτε δὲ ὁ Ἀρκεσίλαος, ἐπανελθὼν εἰς Κυ- ρήνην διὰ μισθοφορικοῦ στρατοῦ, ἐφονεύθη ἐν Βάρκῃ, ἡ Φερετίμη κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ ἐν αὐτῇ Πέρσου ὑπάρ- χου Ἀρυάνδου, ὑπενθυμίζουσα εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ υἱός της εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Περσῶν ἐπὶ τῆς χώρας του, δι' ἣν αἰτίαν καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του, ὡς ἔλεγεν αὐτή. Οὕτω δὲ ἐπέτυχε τὴν συνδρομήν του, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εἶναι φόρου ὑποτελὴς τῶν Περσῶν. ΚΑΨ.

φέρετρον (τό)· τὸ δι' οὗ φέρεται ὁ νεκρός, ἡ σορός, τὸ νεκροκρέβατον.

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *φέρετρον* τὸ ἐν εἴδει μεγάλου κιβωτίου φορεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀποτί- θεται ὁ νεκρὸς πρὸς μεταφορὰν αὐτοῦ μέχρι τοῦ τάφου. Κατασκευάζεται συνήθως ἐκ ξύλου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξ ἄλλης τινὸς ὕλης (μετάλλου) καὶ ἔχει τὸ μῆκος καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ ἐκτάδην κειμένου ἀνθρωπίνου σώματος. Τὸ φέρετρον συνθάπτεται συνήθως μετὰ τοῦ νεκροῦ, ἐπέχον οἱονεὶ τὴν θέ- σιν τῆς ἀρχαίας λάρνακος, φέρει δὲ κατὰ τὸ πλεῖ- στον ἁπλῆν διακόσμησιν ποικίλλουσαν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ νεκροῦ. Χ. Δ.

Φέρετρον *τοῦ Ἰὼβ* *[Ἀστρον.]*. Ὀνομασία παρὰ Schiller τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Δελφῖνος* (βλ. λ.).

φερετροποιεῖον (τό)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ φε- ρετροποιοῦ.

φερετροποιὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς φερέτρων.

Φερέφαττα *[Ἀρχ. Θρησκ.]*· βλ. λ. *Περσεφόνη*.

Φέρης *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Κρηθέως καὶ τῆς Τυροῦς, κτίσας τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ πόλιν τῶν Φερῶν. Νυμφευθεὶς τὴν Περικλυμένην, θυγατέρα τοῦ Μίνωος, ἐγέννησεν υἱοὺς μὲν τὸν Ἄδμητον καὶ Λυκοῦργον, θυγατέρας δὲ τὴν Εἰδομένην καὶ Πε- ριώπιδα. —2) Υἱὸς τοῦ Ἰάσονος καὶ τῆς Μηδείας. Α. Θ. Σ.

φὲρθ (Firth) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα διδόμενον εἰς ὅρμους ἢ στενὰς θαλασσίας εἰσοχὰς τῶν ἀκτῶν τῆς Σκωτίας, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς εἶναι ποταμό- κολποι, ὡς τὸ φὲρθ τοῦ Ταίν, τοῦ Κλάϊντ, τοῦ Φὸρθ καὶ τοῦ Πέντλαντ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατ' ἐξαίρεσιν εἶναι εὐρὺς πορθμός. Τὰ φὲρθ ὑπῆρξαν ἄλλοτε κοιλάδες, κατακλυσθεῖσαι ὑπὸ τῆς θαλάσ- σης λόγῳ καθιζήσεων. Η. Π. Γ.

Φὲρθ (Firth), ***σὲρ Κάρολος Χάρντινγκ*** Ἄγγλος ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης, ὅπου διακριθεὶς διωρίσθη τῷ 1897 ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῷ 1904 τακτικὸς καθηγητής. Ἐγκύψας εἰς τὴν ἱστο- ρίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἰδίως τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, συνέ- γραψε σειρὰν ἔργων, ὧν κυριώτερα τά: «Life of the Duke of Newcastle» (1886), «Scotland and the Commonwealth» (1895), «Scotland and the Protectorate» (1899), «Oliver Cromwell» (1900), «Cromwells army» (1902), «English history in English poetry» (1911), «Modern history in Oxford, 1841—1918» (1920). Τῷ 1903 ἐξελέγη μέλος τῆς Βρεττανικῆς Ἀκαδημίας. Δ. Μ. Κ.

Φέρι (Feri), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς θεολόγος, ἀπο- θανὼν τῷ 1554. Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν Frères Mineurs, διεκρίνετο ὡς ἱεροκῆρυξ, ἔγραψε δ' ὑ- πομνήματα εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἅτινα ἐξεδό- θησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς διαφόρους πό- λεις τῆς Γερμανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἱσπα- νίας. Ε. Γ. Π.

Φεριδούν. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Περσίας, πέμπτος τῆς πρὸ τῶν Ἀχαιμενιδῶν βασιλευσάσης δυναστείας τῶν Πισταδιάν. Κατά τινας εἶναι ὁ Τρίτων τῆς ἰνδικῆς μυθολογίας. Ν. Μ.

Φερίζοβιτς *[Γεωγρ.]*. Αὐχὴν καὶ δίοδος πλη- σίον ὁμωνύμου χωρίου τῆς νοτίου Νοτιοσλαυΐας, δι' ἧς διέρχεται ἁμαξιτὸς ἄγουσα ἐκ τῆς Ἀλβανίας πρὸς τὸ Νόβι Παζάρ. Ι. Σ. Σ.

Φερίστα, *Μωάμεθ Καζίμ*. Πέρσης ἱστορικός, γεννηθεὶς περὶ τὸ ἔτος 1570 εἰς Ἀστραβάδ, παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἀνε- χώρησεν ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ πατρός του, ὅστις εἶχε προσκληθῇ εἰς Ἰνδοστὰν πρὸς κατάληψιν σπου- δαίας δημοσίας θέσεως. Τὸ ἔτος 1589 ἐγκατε- στάθη ἐν Βιζαπούρ, ὅπου ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ σουλτάνου Ἰμ- πραΐμ, ὅστις τῷ ἀνέθηκε τὴν συγγραφὴν ἱστορίας τοῦ Ἰνδοστάν. Τὸ ἔργον ἀπετελέσθη ἐκ 12 βι- βλίων μετ' εἰσαγωγῆς, ἥτις πραγματεύεται τὰς τύχας τοῦ Ἰνδοστὰν πρὸ τῆς μωαμεθανικῆς κα- τακτήσεως καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἀραβικῆς κυ- ριαρχίας ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Φερίστα ἀπέθανε περὶ τὸ ἔτος 1611. Θεωρεῖται ὡς ὁ μᾶλλον ἀξιό- πιστος τῶν Ἀσιανῶν ἱστοριογράφων, τὸ δ' ἔργον του ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον ἀπολαύει μεγάλης ἐκτιμήσεως. Δ. Μ. Κ.

φέριστος *[Λογικ.]*. Μνημονικὴ λέξις τοῦ ἕκτου τρόπου τοῦ τριτοσχήμονος κατηγορικοῦ συλλογι- σμοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ μείζων εἶναι καθόλου ἀπο- φατικὴ (Ε), ἡ ἐλάσσων ἐπὶ μέρους καταφατικὴ (Ι) καὶ τὸ συμπέρασμα ἐπὶ μέρους ἀποφατικὸν κατὰ τὸν τύπον:

Μ ε Κ	Τὰ θηλαστικὰ δὲν εἶναι φωτόκα·
Μ ι Υ	τινὰ θηλαστικὰ εἶναι ὑδρόβια·
Υ ο Κ	τινὰ ἄρα ὑδρόβια δὲν εἶναι φωτόκα·

[Πρβλ. *Θ. Βορέα*, Λογικὴ (Ἀθῆναι 1933), σ. 110]

Φερὶτ *πασᾶς*. Τοῦρκος βεζύρης. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου (1871), ὑπουρ- γὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ αὐλάρχης. Ἀπέθανε τῷ 1875. Ν. Μ.

φέρκιν (τὸ) (firkin). —1) Μέτρον χωρητικότητος ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ ζύθου, ἰσοδυνα- μοῦν μὲ 9 γαλλόνια, ἤτοι 41.536 λίτρας ἢ 31 ὀκά- δας καὶ 380 δράμια περίπου. —2) Μικρὸν βαρέλλιον, ὡς μέτρον βάρους τοῦ βουτύρου καὶ τοῦ τυροῦ, πε- ριεκτικότητος 56 λιτρῶν. Η. Π. Γ.

Φέρλε (Fehrle), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς γλύ- πτης, γεννηθεὶς τῷ 1884. Ἐμαθήτευσεν ἐν ταῖς ἀκαδημίαις τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου, κα- τόπιν δὲ μετέσχεν ἐπιτυχῶς διαφόρων διεθνῶν ἐκθέσεων ἐν Βερολίνῳ, Παρισίοις, Στουττγάρτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ἐξέθηκε κυρίως γλυπτὰ ζῴων, νεαρῶν γυναικῶν καὶ ἀγγελικῶν μορφῶν. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν νεωτερίζουσαν πρωτο- τυπίαν καὶ τὴν χάριν των, ἰδίᾳ δὲ περίφημα εἶναι διάφορα γυμνὰ γυναικῶν. Ἀξιολογώτερα ἐκ τῶν ἀγαλμάτων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Μαγδαληνή», «Νεᾶ- νις», «Ὁ ἄγγελος τῆς Ἀποκαλύψεως», «Κλαυδία», μία πολύχρωμος «Παναγία». Ἐπίσης εἰργάσθη διαφό- ρους προτομάς, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει πιστὴ ρεαλιστικὴ ἀπόδοσις τοῦ πρωτοτύπου. Χ. Δ.

Φερμὰ (Fermat), ***Πέτρος ντὲ*** —. Γάλλος μα- θηματικὸς (1601—1665). Τὰς ἐργασίας του σπα- νίως ἐδημοσίευε, συχνά- κις δὲ παρέλειπε νὰ ση- μειώσῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀποδείξεως τῶν δια- φόρων προτάσεων· ὡς ἐκ τούτου πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἀπωλέσθησαν, ἄλλαι δὲ διεσώθησαν ἀτελεῖς. Ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ Φερμὰ τοῦ ἔτους 1636 συνάγεται ὅτι ἐγίνωσκε νὰ παριστᾷ τὰς καμπύλας δι' ἐξισώσεων πρὶν ἀκόμη δημοσιευθῇ ἡ γεωμετρία τοῦ Καρτε- σίου. Ὁ Ντ' Ἀλαμπέρ, ὁ Λαγκρὰνζ καὶ ὁ Λα-

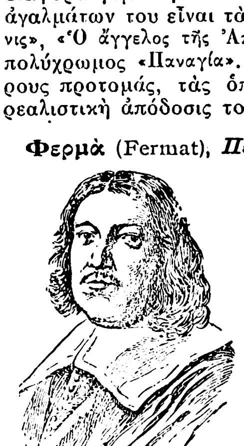

Πέτρος ντὲ Φερμά.

Digitized by Google

πλὰς θεωροῦν τὸν Φερμὰ ὡς ἱδρυτὴν τοῦ διαφορικοῦ λογισμοῦ. Ὁ Λαπλὰς ἐπὶ πλέον τὸν θεωρεῖ ἱδρυτὴν μετὰ τοῦ Πασκὰλ καὶ τοῦ λογισμοῦ τῶν πιθανοτήτων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φερμὰ ὁ υἱός του ἐδημοσίευσε τὰς κυριωτέρας τῶν ἐργασιῶν του, τὰς ὁποίας εὗρεν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Varia opera mathematica» (Τουλούζη, 1679). Ἐπίσης ὁ Brassine ἐδημοσίευσε τῷ 1853 τὰς σπουδαιοτέρας τῶν ἐργασιῶν τοῦ Φερμὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Précis des œuvres mathématiques de Pierre Fermat». Τέλος ὁ Tannery καὶ ὁ Henri ἐξέδωκαν τὰ ἔργα του εἰς τρεῖς τόμους (1891—1896).
π. θ. κ.

Φερμάνα (Fermanagh) */Γεωγρ./*. Μεσόγειος κομιτεία τῆς Βορείου Ἰρλανδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὤλστερ. Ἔχει ἐμβαδὸν 1691 τ. χλμ. καὶ κατ 57.984 (1926). Εἶναι περιφέρεια κτηνοτροφικὴ μετὰ πλουσίων κοιτασμάτων σιδήρου καὶ γαιανθρακος. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἡ Ἐννισκίλλεν. Η. Π. Γ.

φερμάνιον (τό)· ἄλλως *φιρμάνιον* (βλ. λ.).

φερμάρω· δημοτ., παρατηρῶ μετὰ προσοχῆς, ἀνιχνεύω: «τὸν ἐφέρμαρε τὸ λαγὸ ἡ σκύλλα»· || κρατῶ, ἐπέχω, σταματῶ, συγκρατῶ διὰ τῆς τροχοπέδης (Ἰταλ. fermare).

Φέρμεερ (Vermeer), *Ἰωάννης βὰν-ντὲρ-Μέερ ντὲ* —. Ὁλλανδὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Βὰν ντὲρ Μέερ*).

φέρμελη (ἡ). Πολυτελὲς ἐξωτερικὸν ἀνδρικὸν ἔνδυμα τοῦ θώρακος, εἶδος κολοβίου (γελέκι) χειριδωτοῦ, ἀσημοκέντητον ἢ μεταξοκέντητον, τμῆμα τῆς ἐπισήμου στολῆς τῶν ἁρματολῶν ἀπὸ τοῦ ΙΖ' ἤδη αἰῶνος. Φέρεται καὶ σήμερον εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς ἡρωϊκὴν ἢ ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος. Ἡ φέρμελη κατασκευάζεται ἀπὸ ἐγχώριον ὕφασμα (σκουτί) ἀρίστης ποιότητος ἢ εὐρωπαϊκὴν τσόχαν, ἐν Ἀθήναις, Βεροίᾳ, Θεσσαλονίκῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Αἱ χειρίδες τῆς φέρμελης προσραφόμεναι μόλις κατὰ τὸ $^1/_5$ ἀπὸ τῆς ραφῆς τοῦ ὤμου ὀπίσω πρὸς τὴν μασχάλην, κρέμανται ἐλεύθεραι ἢ περιβάλλουν τὸν βραχίονα ἰδιοτύπως καὶ κλείουν δι' ἑνὸς κομβίου εἰς τὸν καρπόν, ἀπολήγουσαι εἰς ἐξέχουσαν μύτην. Ἐπὶ τοῦ στήθους φέρει πέντε σειρὰς μικρῶν κομβίων, ἀνὰ δύο σειρὰς ἑκατέρωθεν καὶ μίαν εἰς τὸ μέσον, ἐξ ὧν κουμβώνεται τὸ πρῶτον τοῦ λαιμοῦ καὶ τὰ τελευταῖα τρία τῆς μέσης, διὰ νὰ φαίνεται εἰς τὸ ἄνοιγμα τὸ λευκὸν ὑποκάμισον. Ὁ διάκοσμος τῆς φέρμελης ἀποτελεῖται ἀπὸ ζὶκ-ζὰκ διπλοῦν περὶ τὸ στῆθος, εἰς τὰ μανίκια κάτω καὶ περὶ τὸ περίρραμμα, καὶ ἀπὸ «καντήλαν» μεγάλην εἰς τὴν ράχιν, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ πρὸς τὸ μέσον, καὶ ὁμοίαν μικροτέραν ἀπὸ τοῦ ὤμου πρὸς τὸν ἀγκῶνα τῆς χειρίδος· τὰ κεντήματα γίνονται ἀπὸ τεχρίλια ἢ χάρτζια μαῦρα, χρυσᾶ καὶ συνηθέστερον ἀσημένια. Α. Γ.-Γ.

φερμεντόλη (ἡ). Ἐμπειρικὸν ὄνομα τῆς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διὰ ζυμώσεως παραγομένης γλυκερίνης. Σ. Γ.

Φέρμο (Fermo) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Ἄσκολι Πιτσένο, εἰς ἀπόστασιν 7 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀδριατικῆς καὶ 65 χλμ. ἀπὸ τοῦ Ἀγκῶνος, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ 23.000 Ἐπίνειον αὐτῆς εἶναι τὸ Πόρτο Σὰν Τζιόρτζιο, δι' οὗ διενεργεῖ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, ἐρίων, ἐλαίου καὶ μετάξης. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς πόλεως Firmum Picenum, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 264 π. Χ. Η. Π. Γ.

Φερμόρ, *Γουλιέλμος*, *κόμις* —. Ρῶσος στρατηγός, διακριθεὶς εἰς τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων πολέμους. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Πρωσσίας τοῦ 1758 διετέλεσε διοικητὴς ρωσικοῦ σώματος, κατέλαβε τὸ Τὸρν καὶ τὸ Ἔλβιγκ καὶ κατόπιν ἐνίκησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Ζόρντορφ. Β. Γ. Μ

Φέρμπος, *Παναγιώτης*. Φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1851 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βόλῳ τῷ 1932. Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «Φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ», οὗτινος κατόπιν ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς καὶ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ ἀναγνωστηρίου του. Ὡς λογοτέχνης διεκρίθη ἰδίως διὰ τοὺς ἐμμέτρους «Μύθους» του (1884), διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν ὁποίων ἐγένετο γνωστὸς καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως παιδαγωγικὰ διηγήματα καὶ διετέλεσε συνεργάτης πλείστων φιλολογικῶν περιοδικῶν καὶ ἡμερολογίων τῆς ἐποχῆς του. Ὡσαύτως διεκρίθη καὶ ὡς λογοτεχνικὸς μεταφραστής, ὡς τοῦ «Παιδίου τῶν δασῶν» καὶ μυθιστορημάτων τοῦ Βέρν. Πλὴν τούτων ἐξεπόνησε διδακτικὰ βιβλία, ἐν οἷς καὶ βίους ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Τέλος κατέγινε καὶ εἰς ἐπιστολάρια καὶ εἰς βιβλία καθοδηγητικὰ τῆς ἑλληνικῆς συμπεριφορᾶς· εἰς δὲ τὸ «Μουσεῖον» του, ἐκδοθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1873, περιέλαβε χρησίμους ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις. Δ. ΓΡ. Κ

Φερνὰν (Fernan), ***Καμπαλιέρο***. Ψευδώνυμον τῆς *Καικιλίας Μπὲλ φὸν Φάμπερ*, περιφήμου Ἰσπανίδος μυθιστοριογράφου, γερμανικῆς καταγωγῆς (1796—1877). Ἦτο θυγάτηρ Γερμανοῦ ἐμπόρου ἐγκατεστημένου ἐν Κάδιξ, ἔτυχε δὲ εἰς ἄκρον ἐπιμεμελημένης μορφώσεως καὶ διεκρίνετο κατὰ τὴν νεανικὴν τῆς ἡλικίαν διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματος. Ἐνυμφεύθη τρίς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον καὶ τοῦ τρίτου συζύγου της ἤρχισε τὸ πρῶτον ἀσχολουμένη συστηματικῶς μὲ τὴν λογοτεχνίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐδείκνυεν ἰδιαιτέραν κλίσιν. Τῷ 1849 ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον μυθιστόρημά της ἐν τῇ ἐφημερίδι «El Heroldo» τῆς Μαδρίτης. Τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε τεραστία, ἠκολούθησεν ὁλόκληρος σειρὰ μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Οἰκογένεια Ἀλβαρέντα», «Κλεμέντσια», «Ἕνα καλοκαίρι στὸ Μπόρνος» κλπ, δημοσιευθέντα πάντα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Feryan Caballero. Τὰ θέματα τῶν ἀνωτέρω ἔργων εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῶν παραδόσεων τῆς Ἀνδαλουσίας, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν γλαφυρότηαα τῆς γλώσσης, τὴν ἁπλότητα τῆς πλοκῆς καὶ τὴν ζωντανὴν περιγραφικότητα, ἀποτελοῦντα πρότυπα ἠθογραφικοῦ διηγήματος. Τὰ ἔργα τῆς Φερνὰν ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ εἰς 11 τόμους, μετεφράσθησαν δὲ καὶ εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Χ. Δ.

Φερνανδίνη */Γεωγρ./*. Νῆσος τῶν ἀγγλικῶν Ἀντιλλῶν, ἡ ἄλλως *Νιοὺ Πρόβιντενς* (βλ. λ.).

Φερνάντεθ, ἢ ***Ἑρνάντεθ*** (Fernandez, ἢ Hernandez), ***Ἀλέχο***. Ἰσπανὸς ζωγράφος, ἀκμάσας ἐν Κορδούῃ καὶ Σεβίλλῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἰργάσθη ἁγιογραφίας, διακοσμῶν κατὰ τὸ πλεῖστον βωμοὺς ἐκκλησιῶν, συνειργάζετο δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Γεωργίου Ἀλεμαν*, ἱκανοῦ ἐπίσης γλύπτου. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ γέννησις τῆς Παρθένου», «Ἡ προσκύνησις τῶν βασιλέων», «Ἡ Παρθένος καθημένη ἐπὶ θρόνου καὶ κρατοῦσα τὸ παιδίον Ἰησοῦν» κ. ἄ. Ἀνήκουσι πάντα εἰς τὴν γοτθικὴν τεχνοτροπίαν, εἶναι ἀρίστης τέχνης καὶ διακρίνονται διὰ τὴν εὐγένειαν τῶν εἰς αὐτὰ εἰκονιζομένων μορφῶν. Χ. Δ

—Φερνάντεθ (Fernandez), ***Διέγος***. Ἰσπανὸς στρατιωτικὸς καὶ ἱστοριογράφος, ζήσας τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἔζησεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐν τῇ ἰσπανικῇ ἀποικίᾳ τοῦ Περού. ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς χώρας Οὐρτάντο ντὲ Μεντόθα μαρκησίου ντὲ Κανιέτε, μετὰ δὲ τὴν εἰς Ἰσπανίαν ἐπάνοδόν του ἐδημοσίευσε κλασσικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Περοῦ σύγγραμμα, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Primera y secunda parte de la historia del Peru» (1571). Χ. Δ.

—Φερνάντεθ (Fernandez), ***Ἰωάννης***. Ἰσπανὸς θαλασσοπόρος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1576. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος διαπιστώσας ὅτι εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς πνέουσι νότιοι ἄνεμοι, οἵτινες, φθάνοντες μέχρι τῆς ζώνης, εἰς ἣν ἐπικρατοῦσιν οἱ ἐκ δυσμῶν πνέοντες, διευκολύνουσι τὴν προσέγγισιν τῶν πλοίων εἰς τὴν ἀμερικανικὴν παραλίαν. Ἀνεκάλυψε διαφόρους νήσους τῶν παραλίων τῆς Χιλῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν φερώνυμον του *Χουὰν Φερνάντεθ*, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ντεφόε εἰς τὸ περίφημον μυθιστόρημά του «Ροβινσὼν Κρούσος». Φέρεται ἐξ ἄλλου ἐσφαλμένως ὡς ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Χ. Δ.

—Φερνάντεθ (Fernandez), ***Ἰωάννης***. Ἰσπανὸς θεολόγος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Γεννηθεὶς ἐν Τολέδῳ τῷ 1536, εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν τῷ 1556, ἐδίδαξεν ἑρμηνείαν τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐν Σαλαμάγκᾳ καὶ ἀπέθανε τῷ 1595. Συνέγραψε λεξικὸν τῆς ἁγίας Γραφῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Di vinarum scripturarum juxta sanctorum Patrum sententias locupletissimus thesaurus», οὗτινος μόνον τὸ πρῶτον μέρος, περιλαμβάνον τὰ στοιχεῖα Α—D, ἐξεδόθη τῷ 1594 ἐν Medina del Campo
Ε. Γ. Π.

—Φερνάντεθ (Fernandez), ***Λουκᾶς***. Ἰσπανὸς δραματικὸς συγγραφεύς, ζήσας τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἔργων του δ εσώθησαν μόνον ἓξ (ὧν τὰ τρία κωμῳδίαι), ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον «Farsas y eglogas al modo y estilio pastoril y castellano» (1514), θεωρούμενα δὲ ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ πρωτοτυποτέρων δειγμάτων τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἰσπανικοῦ θεάτρου. Χ. Δ.

—Φερνάντεθ (Fernandez), ***Πρόσπερος***. Πολιτικὸς τῆς Κόστα-Ρίκας (1834—1885). Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν τῷ 1852, μετέσχε τῆς ἐναντίον τοῦ Φλιβουστιέρου (πειρατοῦ) Γουλιέλμου Οὐόλκερ ἐκστρατείας, καθ' ἣν τοσοῦτον διεκρίθη ὥστε εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν εἶχε προαχθῆ εἰς στρατηγόν Διωρίσθη ἀκολούθως διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Ἀλαχουέλα καὶ ἀπὸ τοῦ 1881 ἀρχηγὸς τῶν Κοσταρικανῶν στρατευμάτων, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Χ. Δ

—Φερνάντεθ (Fernandez), ***Φραγκῖσκος***. Ἰσπανὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1605—1646). Ὑπῆρξεν ἐπιδεξιώτατος ἀπεικονιστὴς ἁγιογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν σκηνῶν καὶ ἱκανὸς προσωπογράφος. Κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἅγιος Ἰωακείμ», «Ἡ ἁγία Ἄννα», «Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου ντὲ Πὼλ» κλπ. Ἐχάραξεν ἐξ ἄλλου πολλὰ τῶν ἔργων τοῦ διδασκάλου του Καρντσοῦτσο
Χ. Δ.

—Φερνάντεθ *Γκέρρα ὔ Ὄρμπε* (Fernandez Guerra y Orbe), ***Αὐρηλιανός***. Ἰσπανὸς ἱστορικὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1816—1894) Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ξένης φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μαδρίτης καὶ μέλος τῆς ἰσπανικῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας. Ἠσχολήθη μὲ τὴν κριτικὴν τοῦ θεάτρου, διατελέσας ἐπὶ μακρὸν συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος «La España» καὶ ἔγραψεν ὁλόκληρον σειρὰν ἐπιτυχῶν θεατρικῶν ἔργων, τῶν ὁποίων ἡ φήμη ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς Ἰσπανίας («Ἡ κόρη τοῦ Θερβάντες», «Ἀλόνσο Κάνο», «Ὁ πύργος τοῦ χρυσοῦ», «Ἡ μεγάλη κυρία» κ. ἄ.) Ὡ. ἱστορικὸς ἔγραψε διαφόρους πραγματείας, μεγάλως ἐκτιμωμένας, ἐν αἷς: «Ὁδοιπορικὸν τῆς ρωμαϊκῆς Ἰσπανίας» (1862), «Ὁ βασιλεὺς Δὸν Πέτρος τῆς Καστίλλης» (1868), «Πτῶσις καὶ καταστροφὴ τοῦ βησιγοτθικοῦ κράτους τῆς Ἰσπανίας» (1888) κ. ἄ. Χ. Δ.

—Φερνάντεθ *ὔ Γκονθάλεθ* (Fernadez y Gonzalez), ***Μανουήλ***. Διαπρεπὴς Ἰσπανὸς μυθιστοριογράφος (1830—1888). Ἐσπούδασε νομικήν, ἐνεφανίσθη δὲ ὡς λογοτέχνης διά τινων ποιημάτων καὶ διὰ συλλογῶν χρονικῶν καὶ παραδόσεων σχετικῶν μὲ τοὺς ἐνδοξοτέρους τῶν θρυλικῶν ἡρώων τῆς ἰσπανικῆς ἱστορίας, ὡς π. χ. τὸν Θίντ, τὸν Δὸν Ζουάν, τὸν Δὸν Κάρλον κλπ., τοὺς ὁποίους ἐνεφάνιζεν ἐντὸς πλαισίου ἱστορικοῦ ἅμα καὶ μυθιστορηματικοῦ. Σημειώσας διὰ τῶν διηγήσεων τούτων μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἀφωσιώθη ἔκτοτε εἰς τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα, ἀποβὰς ὁ ἐφάμιλλος ἐκπρόσωπος τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ πατρὸς ἐν Ἰσπανίᾳ. Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του γνωστότερα εἶναι τά: «Δὸν Χουὰν Τενόριο» (1851), «Μαρτῖνος Γκὶλ» (1854), «Ὁ μάγειρος τοῦ βασιλέως» (1857), «Ἡ κυρία τῆς νυκτὸς» (1858—1860) κλπ. Ἔγραψεν ἐπίσης δύο ἐπιτυχῆ δραματικὰ ἔργα, μὲ τίτλους: «Θὶντ Ροντρίγκο ντὲ Βιβάρι» (1858) καὶ «Αὐτοκρατορικαὶ περιπέτειαι» (1864). Χ. Δ.

— Φερνάντεθ *Καμπαλιέρο* (Fernandez Caballero), ***Μανουήλ***. Ἰσπανὸς μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Μουρθίᾳ τῷ 1835, ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1906. Ἐδέσποσε τοῦ ἐλαφροῦ μουσικοῦ θεάτρου τῆς Ἰσπανίας καθ' ὅλον τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γενόμενος δημοφιλέστατος, μέ τινας ζαρζουέλας του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σκηνικῶν ἔργων τοῦ Φερνάντεθ ὑπερβαίνει τὰ διακόσια εἴκοσι, εἰς ἃ δέον νὰ προστεθῶσι πολλὰ ἔργα ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Γ. Σ.

—Φερνάντεθ *ντὲ Κόρντοβα* (Fernadez de Cordova), ***Γκονθάλο***. Ἰσπανὸς στρατηγὸς (βλ. *Κόρντοβα*).

—Φερνάντεθ *Κρουθάντο* (Fernandez Cruzado) ***Ἰωακεὶμ-Μανουήλ***. Ἰσπανὸς ζωγράφος (1781—1856). Ἐζωγράφησεν ὡραίας προσωπογραφίας συγχρόνων του ἐπιφανῶν προσώπων (τοῦ Φερδινάνδου Γ', τῆς Ἰσαβέλλας Β' κ. ἄ.) καὶ ἀριθμόν τινα ἁγιογραφιῶν καὶ ἱστορικῶν πινάκων ἀρίστης τέχνης («Ὁ φύλαξ ἄγγελος», «Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα θρηνοῦντες τὸν Ἄβελ», «Ἡ ἀνάληψις τῆς Παρθένου», «Ὁ Φερδινάνδος Κορτὲς καὶ ὁ Γκατιμοθὶν» κλπ. ἔγραψε δὲ μελέτην περὶ τῆς ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἐφηρμοσμένης ἀνατομικῆς. Χ. Δ.

—Φερνάντεθ *ντὲ Ναβαρρέτο* (Fernandez de Navarreto), ***Ἰωάννης***. Ἰσπανὸς ζωγράφος (1526—1579), ἐπιλεγόμενος *ἐλ Μοῦντο* (el Mudo=ὁ βωβός). Ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Τισιανῷ, τῷ δὲ 1568 ἐκλήθη εἰς Ἰσπανίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Β' καὶ ἀνέλαβε τὴν διακόσμησιν τοῦ Ἐσκουριάλ. Μεταξὺ τῶν σῳζομένων ἔργων του, διακρινομένων κυρίως διὰ τὴν λαμπρότητα τῶν χρωματισμῶν, κυριώτερα εἶναι «Ἡ Ἀνάληψις», «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰακώβου», «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης γράφων τὴν Ἀποκάλυψιν» κ. ἄ.
Χ. Δ.

Φερναντὲς (Fernandez), ***Ἀντώνιος***. Πορτογάλος θεολόγος (1558—1628). Εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν τῷ 1572, ἀπελθὼν δ' εἰς τὰς Ἰνδίας ἐγένετο ἡγούμενος μοναστηρίου ἐν Γόᾳ καὶ ἔπειτα, ἐπανελθὼν εἰς Πορτογαλίαν, ἐδίδαξεν ἐν Λισαβῶνι. Ἐξέδωκεν ἐν Lyon τῷ 1617 «Commentarii in Visiones Veteris Testamenti cum paraphrasibus capitum, e quibus eruuntur» Ε. Γ. Π.

—Φερναντὲς (Fernandez), ***Βενέδικτος***. Πορτογάλος θεολόγος (1563—1630) Εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν τῷ 1578 καὶ ἐδίδαξε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐξέδωκεν ἐν Lyon τῷ 1616 «Commentariorum atque observationum moralium in Genesim» εἰς 3 τόμους, κατέλιπε δ' ἐν χειρογράφοις ἐν Λισαβῶνι ὑπομνήματα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ. Ε. Γ. Π.

—Φερναντὲς (Fernandès), ***Ἰωάννης***. Πορτογάλος περιηγητὴς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶ-

Digitized by Google

ος Πορτογάλος, ὅστις εἰσεχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς, φθάσας μέχρι τῶν πρὸς Α. τοῦ ποταμοῦ Οὐόγο χωρῶν καὶ ἐλθὼν εἰς στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν αὐτόθι οἰκούντων Μαύρων (1446). Τὰς ἐνδιαφερούσας περιγραφὰς τῶν ταξιδίων του, σχετικὰς μὲ τοὺς Μαύρους τῆς Σαχάρας, συνώψισεν ὁ ἱστορικὸς Ἀζουράρα. Χ. Δ.

— **Φερναντὲς** ***Βιλλαρεάλ*** (Fernandès-Villaréal), *Μανουήλ*. Πορτογάλος συγγραφεύς, ἀποθανὼν τῷ 65?. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν πρόξενος τῆς πατρίδος του ἐν Παρισίοις. μετὰ δὲ τὴν εἰς Λισαβῶνα ἐπάνοδόν του συνελήφθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως καὶ ἐθανατώθη, κατηγορούμενος ὡς πιστεύων εἰς τὸν ἰουδαϊσμόν. Ἔγραψεν: «El politico christianismo» (1641), μεταφρασθὲν καὶ εἰς ἄλλα γλώσσας, καὶ «El principe vendido, o venta del innocente y libre principe don Duarte inante de Portugal» (1643). Χ. Δ

— **Φερναντὲς** ***Πινέϊρο*** (Fernandès Pinheiro), *Ἰωσὴφ Εὐτυχιανός, ὑποκόμης ντὲ Σὰμ Λεοπόλντο* Βραζιλιανὸς πολιτικός (1774—1847). Διετέλεσε πρόεδρος τῆς ἐπαρχίας Ρίο Γκράντε ντὲλ Σοὺλ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἵδρυσε τὴν γερμανικὴν ἀποικίαν Σὰμ Λεοπόλντο, μέλος τῶν πορτογαλικῶν καὶ βραζιλιανῶν ἐθνοσυνελεύσεων, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ δὸν Πέτρου τοῦ Α' καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν καὶ πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἱστορικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ ἰνστιτούτου τῆς Βραζιλίας καὶ ἔγραψεν: «Anyaes de provincia de S. Pedro» Παρισιοι 1839) καὶ ἐνδιαφέροντα «Ἀπομνημονεύματα». Χ. Δ.

Φερνάντο ***ντὲ Νορόνια*** (Fernando de Noronha) *[Γεωγρ.]*. Ἡφαιστειογενὴς νῆσος τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀνήκουσα εἰς τὴν Βραζιλίαν. Κεῖται εἰς 3° 5 Ν. πλάτ. καὶ 32° 23' 44'' Δ μήκ. ἀπὸ Γκρήνουιτς καὶ ἔχει ἔδαφος εὔφορον, παράγον σιτηρά, βάμβακα, ὀπώρας καὶ σακχαροκάλαμον Κάτ. 2 000 περίπου. Η. Π. Γ.

— **Φερνάντο** - ***Πῶ*** (Fernando-Poo) *[Γεωγρ.]*. Ἱσπανικὴ νῆσος τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς, ἡ μεγαλυτέρα ἐκ τῶν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας, κειμένη κατέναντι καὶ ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν τοῦ Καμερούν, μεταξὺ τῶν παραλλήλων 3° 12' καὶ 3° 47' Β πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 6° 26 καὶ 6° 57' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουιτς. Ἔχει ἔκτασιν 2.071 τ. χλμ καὶ πληθυσμὸν 20.000 περίπου κατοίκων, ὧν 500 Εὐρωπαῖοι. Ἡ πρωτεύουσα τῆς *Σάντα Ἰζαμπὲλ* (κάτ 8 345) εἶναι τὸ διοικητικὸν κέντρον τῆς ἀποικίας τῆς Ἱσπανικῆς Γουϊνέας. Ἡ νῆσος ἔχει μῆκος 60 χλμ ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. καὶ μέσον πλάτος 35, εἶναι δὲ ὀρεινὴ καὶ ἡφαιστειογενής, ἔχουσα κυριωτέραν κορυφὴν τὸ μεγαλοπρεπὲς ἡφαίστειον *Κλάρενς* ἢ *Σάντα Ἰσαμπέλ*, ὅπερ ὑψοῦται μέχρι 3 858 μ. Πυκνὰ τροπικὰ δάση καλύπτουσι τὰς κλιτῦς τῶν ὀρέων μέχρι τῶν δύο τρίτων τοῦ ὕψους αὐτῶν, ὑπεράνω δὲ τῶν δασῶν ἡ βλάστησις εἶναι θαμνώδης ἢ ποώδης. Οἱ ἰθαγενεῖς ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὁμοεθνίαν τῶν Μπαντοῦ, καλοῦνται δὲ *Ἐντιγιὰ* ἢ *Μπουὺτ* καὶ διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν Νέγρων ὡς πρὸς τὴν κόμην καὶ τὸν χρωματισμὸν τοῦ δέρματος, ὅστις παρουσιάζει ἐλαιώδη ἀπόχρωσιν Εἶναι διῃρημένοι εἰς διαφόρους φυλὰς καὶ ὁμιλοῦσι τρεῖς διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων διαλέκτους, διάκεινται δὲ ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς λευκούς. Κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὁ ἔβενος, ἡ ὄρυζα, ὁ καφές, τὸ ζαχαροκάλαμον, αἱ βανάναι, ὁ κακάος, ἡ κιγχόνη, ὁ βάμβαξ, τὸ καουτσοὺκ κλπ. Ἡ νῆσος ἀνεκαλύφθη τῷ 1486 ὑπὸ τοῦ Πορτογάλου θαλασσοπόρου Φερδινάνδου Πῶ, τοῦ ὁποίου φέρει τὸ ὄνομα, ὠνομάσθη δὲ κατ' ἀρχὰς ὑπ' αὐτοῦ *Φορμόζα* Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀπῳκίσθη ὑπὸ Πορτογάλων, οἵτινες συνῴκισαν τὰ ἀνατολικὰ παράλια Τῷ 1778 παρεχωρήθη εἰς τοὺς Ἱσπανούς, οἵτινες ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν ἐγκαταλείψωσι τῷ 1781, λόγῳ τοῦ ἀνθυγιεινοῦ κλίματός της. Ἔκτοτε παρέμεινεν ἐγκαταλελειμμένη μέχρι τοῦ 1827, ὅτε οἱ Ἄγγλοι, ἀδείᾳ τῆς Ἱσπανίας, ἵδρυσαν αὐτόθι τὴν ἀποικίαν *Κλάρενς*, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς πρωτευούσης, διὰ νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὴν ὡς σταθμὸν ἐποπτείας τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας διενεργουμένου δουλεμπορίου τῶν Μαύρων. Βραδύτερον ἐγκατελείφθη καὶ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. τέλος δὲ τῷ 1856, ἀνακαταλήφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, διατηρεῖται ὑπ' αὐτῶν μέχρι σήμερον. Χ. Δ.

Φέρνε (Verne) *[Γεωγρ.]* βλ. *Βέρνε*.

Φερνὲ-Βολταὶρ (Ferney-Voltaire) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἴν, παρὰ τὰ γαλλοελβετικὰ σύνορα, ἀπέχουσα 7 χλμ ἀπὸ τῆς Γενεύης. Κάτ 1.000 περίπου. Καλουμένη πρότερον ἁπλῶς *Φερνέ*, ὠνομάσθη *Φερνὲ-Βολταὶρ* τῷ 1878 πρὸς τιμὴν τοῦ Βολταίρου, ὅστις κατῴκησεν ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ 1758—1778 εἰς τὸν σῳζόμενον πύργον τοῦ Φερνέ, ὅπου ἀπόκεινται διάφορα ἀναμνηστικὰ ἀντικείμενα τοῦ φιλοσόφου. Η. Π. Γ.

Φερνὲλ (Fernel), *Ἰωάννης*. Γάλλος ἰατρὸς (1497—1558). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις φιλοσοφίαν καὶ ἀρχαίας γλώσσας καὶ κατόπιν ἰατρικὴν καὶ μαθηματικά, τῷ δὲ 1534 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Ταχέως ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, γενόμενος δὲ ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Β' ἀπήλλαξε τὴν σύζυγόν του Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων τῆς στειρώσεως. Ἔγραψε διάφορα ἰατρικὰ καὶ μαθηματικὰ συγγράμματα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι αἱ δύο ἀστρονομικαὶ πραγματεῖαι «Monatlospherion» καὶ «Cosmotheoria» καὶ τά: «De naturali parte medicinae libri septem» (Παρίσιοι 1542 σπουδαιοτάτη μελέτη περὶ φυσιολογίας, «De evecuandi ratione liber» (1545), ἐν τῷ ὁποίῳ καταπολεμεῖ τὴν τότε γινομένην κατάχρησιν τῶν ἀφαιμάξεων, καὶ τὸ περίφημον πάντων «Medicina», ἐκτυπωθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1554 καὶ σημειῶσαν ἔκτοτε ὑπερτριάκοντα ἐκδόσεις. Ἐν αὐτῷ προσεπάθησεν ὁ Φερνὲλ νὰ ἀποθησαυρίσῃ ἁπάσας τὰς χρησίμους φυσιολογικάς, παθολογικὰς καὶ θεραπευτικὰς γνώσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἀράβων συγγραφέων. Ο. Ρ.

φερνὴ (ἡ)· ὅ,τι φέρει μεθ' ἑαυτῆς ἡ σύζυγος εἰς τὸν ἄνδρα, προίξ.

Φερνηφόρος. Οὕτως ὠνομάσθη ἡ Βερενίκη, θυγάτηρ Πτολεμαίου Β, διότι ὁδηγηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς Συρίαν, ὅπως συζευχθῇ τὸν Ἀντίοχον Β', ἐκόμισε μεθ' ἑαυτῆς κολοσσιαίαν προῖκα. Γ. Λ. Α.

Φερνὶγκ (Fernig), *Εὐτυχία* καὶ *Θεοφιλία* Δύο Γαλλίδες ἀδελφαὶ (1770—1841 καὶ 1775—1819), διακριθεῖσαι ὡς πολεμίστριαι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Κατῴκουν εἰς τὸ παραμεθόριον χωρίον Μορτάνι καὶ ἦσαν ἠσκημέναι ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, εὐθὺς δ' ὡς, μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος, μετέσχον τῶν ἐκ τοῦ προχείρου συγκροτηθέντων στρατιωτικῶν σωμάτων καὶ ἐπέδειξαν τοιαύτην ἀνδρείαν, ὥστε, ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ Ντυμουριὲ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, προσέλαβεν αὐτὰς εἰς τὸ ἐπιτελεῖόν του καὶ ἐξεμεταλλεύθη ἐπιτυχῶς τὴν ἡρωϊσμὸν τῶν πρὸς ἀναπτέρωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀνδρῶν. Ἀξιοθαύμαστος ἰδίᾳ ὑπῆρξεν ἡ ἀνδρεία των κατὰ τὰς μάχας τοῦ Ζεμὰπ καὶ τοῦ Ἄντερλεχτ, καθ' ἃς ἀπεθεώθησαν ὑπὸ τῶν συναδέλφων των, ἀνακηρυχθεῖσαι ἐφάμιλλοι τῆς Ἰωάννας ντ' Ἀρκ Ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ Ντυμουριὲ ἐδιώχθη ἐπὶ προδοσίᾳ, αἱ ἀδελφαὶ Φερνὶγκ ἠκολούθησαν τὸν στρατηγόν των εἰς τὴν ἐξορίαν, ἀγνοοῦσαι τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐναντίον του κατηγορίας. Καὶ παρῃτήθησαν μὲν μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ντυμουριέ, ἀλλ' ἡ γαλλικὴ συνέλευσις ἠρνήθη νὰ τὰς συγχωρήσῃ, ἐφυγάδευσε δὲ συνενόχους τοῦ στρατηγοῦ των. Ἀπεσύρθησαν τότε εἰς Βρυξέλλας, ὅπου καὶ ἀπέθανον. Χ. Δ.

Φέρντρις (Verdries), *Ἰωάννης-Μέλχιορ*. Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ φυσιοδίφης (1679—1735). Διετέλεσεν ἔκτακτος καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκίσσεν καὶ κατόπιν τῆς ἰατρικῆς. Συνέγραψε: «Dissert. epist de inflatione ureterum et processum peritonali» 1704). «Diss. physiologiae biblicae selecta quaedam capita, strict m illustrata, sistens» (1711, 4, «Diss. de aequilibrio mentis et corporis» (1712) κ. ἄ. Ο. Ρ

φέρνω· δημοτ., ἀντὶ τοῦ *φέρω* (βλ. λ.).

Φέρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον κατὰ τὸ ΒΑ. τῆς Λέσβου, βόρειον κέρας (πλάτ. 39° 22' 30'' Β., μήκ. 26° 23' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytileni island) τοῦ κόλπου τῆς Τσόνιας. Ἐγγὺς του ἡ βραχονησὶς Βουρβούλακας ἢ Μονόπετρο Σ. Ε. Λ.

Φερόαι ***νῆσοι*** *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Φαιρόαι* νῆσοι.

φερόμενοι ***φθόγγοι*** *[Ἀρχ. Μουσ.]* βλ. λ. *κινούμενοι* φθόγγοι.

φερονία (ἡ) (Feronia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *φερονία ὁ ἐλέφας* (Feronia elephas), ἰθαγενὲς τῆς Ἀργεντινῆς δένδρον, οὗ τὸ ὕψος φθάνει μέχρι 10 μέτρων. Ἐκ τῶν ἐντομῶν τῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του ἐκκρίνεται ἄφθονον κόμμι, διαλυόμενον εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ. Ὁ καρπός του ἔχει μέγεθος μήλου καὶ εἶναι ἐδώδιμος. Δ. Ν. Π.

φεροῦγα ***ἡ περουβιανὴ*** *[Δερματολ.]*. Ἐνδημικὴ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς δερματοπάθεια, ἀγνώστου αἰτιολογίας, ἥτις παρουσιάζεται ὑπ' ὀξεῖαν ἢ χρονίαν μορφήν Αἱ δερματικαὶ ἐκθύσεις αὐτῆς συνίστανται εἰς ἀποκερατινωμένας μυρμηκίας ἢ εἰς σπογγώδη ὀγκίδια, συνοδεύονται δ' ὑπὸ βαρυτάτης ἀναιμίας. Εἰς τὰς βαρείας μορφὰς ἀναφαίνεται πυρετὸς ὑψηλὸς καὶ φαινόμενα ὡς εἰς τὸν παράτυφον. Ἡ νόσος δὲν εἶναι μιασματική, καίτοι ἐπετεύχθη ἡ μετάδοσις εἰς πίθηκον δι' ἐμβολιασμοῦ. Εἰδική τις θεραπεία δὲν ὑπάρχει. Κ. Κ. Κ.

φερουλάγινον (τὸ) (Ferulago) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀπετάλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιοφόρων*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι τὸ *φερουλάγινον τὸ φαρμακευτικὸν* (Ferulago officinalis). Δ. Ν. Π.

φερούλη (ἡ) (Ferula) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιοφόρων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 80 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Ἀσίας. Αἱ φεροῦλαι εἶναι ἀνεπτυγμέναι πόαι μὲ φύλλα εὐρέα καὶ ἄνθη κίτρινα. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος, ἰθαγενὲς τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἡ *φερούλη ἡ κοινὴ* (Ferula communis, ἥτις εἶναι γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *μαγκοῦτα* καὶ *κουφοξυλο*. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *φερούλη ἡ δύσοσμος* (Ferula foetida), ἰθαγενὴς πόα τῆς Περσίας, ἥτις παρέχει ρητινώδη οὐσίαν χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ. Ν. Π.

φερουλικὸν ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται ὁ μεθυλαιθὴρ τοῦ *καφεϊκοῦ ὀξέο*.. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν ὀποπάνακα καὶ τὸ μηδικὸν σίλφιον. Σ. Γ.

Φέρουσα *[Μυθολ.]*. Μία τῶν Νηρηΐδων, θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος. Α. Θ. Σ.

Φερόφαττα *[Ἀρχ. Θρησκ.]*· βλ. λ. *Περσεφόνη*.

φερόψοφος (ὁ) (Pheropsophus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *φερόψοφος ὁ γραμμωτὸς* (Pheropsophus lineatus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν ἀπολήγουσαν εἰς μυζητικὸν ρύγχος καὶ χρῶμα μελανόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἰσημερινοῦ. Δ. Ν. Π.

Φερρὰ (cap Ferrat) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς Ἀλγερίας (πλάτ. 35° 56' Β, μήκ. 0° 22' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ 2437: Cape Tres Forcas to Ivi), προέχον μεταξὺ τῶν πόλεων Oran καὶ Arzew. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὀνομάζεται Ras al Mishat, πρόκειται δὲ αὐτοῦ ὀβελώδης βράχος «δάκτυλος τοῦ Φαραὼ» (Seba-Faraon) ὀνομαζόμενος. Σ. Ε. Λ.

Φέρραι (τουρκ. *Φερετζὶκ*) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ἀλεξανδρουπόλεως τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ (1928) 2 843. Κεῖται 28 χλμ. πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως (Δεδεαγάτς), ἐπὶ ὑψώματός τινος, παρὰ τὸν σταθμὸν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως—Ἀδριανουπόλεως, οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ δυτικοῦ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου, ὅστις διακλαδιζόμενος εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν σχηματίζει τὸ δέλτα αὐτοῦ, γνωστότερον ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν *Γκιαοὺρ-Ἀντα*. Ἔχει ἑξατάξιον καὶ διτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον, διατηρεῖ δὲ δύο ἐκκλησίας: τὴν βυζαντινὴν τῆς *Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας* καὶ τὴν τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, ἀνεγερθεῖσαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία: *Κοῖλα* Κιολᾶκιοϊ), ἡ *Μικρὰ Κυβησσὸ*. (Μ κρὸ Οὐκούφ) καὶ τὸ *Μυνασ ηράκι* (Σελιμέ). Ἕνεκα ὅμως τῆς μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου γειτνιάσεως καὶ τῶν ἐκτεταμένων παρ' αὐτὴν ἑλῶν τὸ κλίμα εἶναι ὑγρὸν καὶ ἀνθυγιεινόν, ἡ δὲ ἑλονοσία μαστίζει τὴν πόλιν καὶ τὴν ὕπαιθρον χώραν.

Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀπὸ Φερρῶν εἰς Ἀλεξανδρούπολιν μεγάλης δημοσίας ὁδοῦ ἀναβλύζουσιν αἱ περίφημοι ἰαματικαὶ θερμαὶ πηγαὶ τῆς Τραϊανουπόλεως παρὰ τὸ χωρίον Λουτρός, θερμοκρασίας 50°,6 Κελσίου, περιέχουσαι κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Μ. Περτέση. χημικοῦ ὑδρολόγου τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (Μάρτιος 1931), εἰς ἕκαστον χλγμ. ὕδατος ποσότητας διαλελυμένων ἀλάτων 8,38, ἐκ τῶν ὁποίων 5,88 χλωριοῦχον νάτριον, καὶ ραδιενέργειαν 5,30 μονάδας Mache. Ἐνδείκνυνται ἐπὶ ἐλαφρῶν ἀρθριτικορρευματικῶν παθήσεων καὶ νευραλγιῶν.

— *[Ἱστορ.]* Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐκαλεῖτο *Βέρροια* καὶ *Φηρά*, ἐξ οὗ τὸ νεώτερον αὐτῆς ὄνομα καὶ τὸ τουρκικόν. Μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως στενότατα εἶναι συνδεδεμένη ἡ μονὴ τῆς Βήρας ἢ τοῦ Βηρός, τὴν ὁποίαν ἵδρυσε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὁ Ἰσαάκιος υἱὸς Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης Κοσμοσωτείρας, κατὰ τὸ ἔτος 1151—1152 Ἐπροικοδότησε δὲ αὐτὴν πλουσιώτατα καὶ ποικιλοτρόπως εὐηργέτησεν, ἱδρύσας βιβλιοθήκην, νοσοκομεῖον, λουτρῶνα, ὑδραγωγεῖον καὶ ἄλλα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204, ἡ Βήρα μετὰ τῶν περιχώρων περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουΐνου, ὅστις ὥρισε διοικητὴν αὐτῆς τὸν ἀνεψιόν του Ἀνσοδὲ-Κουρσέλ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ μονὴ τῆς Κοσμοσωτείρας μετεβλήθη εἰς ἀληθὲς φρούριον, ὅπως καὶ ἡ γείτων αὐτῆς Τραϊανούπολις, ὅπου πλέον ἡ

Digitized by Google

ἅπαξ συνεκρούσθησαν οἱ Βυζαντινοὶ μετὰ τῶν Βουλγάρων. Οὕτω κατὰ τῷ 1322 ὁ Μιχαὴλ Σισμὰν ἔφθασε μέχρι τῆς μονῆς καταστρέψας ὅλην τὴν ὕπαιθρον χώραν. Κατὰ τὸ 1331, μόλις ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς Διδυμότειχον, 70 πλοῖα ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Καρατζῆ ἀνεφάνησαν εἰς τὰ παράλια τῆς θρακικῆς χερσονήσου, ὅπου ἀποβιβασθέντες οἱ Τοῦρκοι ἔφθασαν μέχρι Βήρας καὶ Τραϊανουπόλεως, ἐπιφέροντες πανταχοῦ ὅθεν διήρχοντο τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν. Ὁ Ἀνδρόνικος ἔσπευσε τότε κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πλεῖστον τῶν Τούρκων εἶχον ἀποσυρθῆ κομίζοντες πλούσια λάφυρα, 1500 δὲ μόνον, οἱ ὁποῖοι ἐξηκολούθουν τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον των, κατεσφάγησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸν μετὰ τὸν θάνατον Ἀνδρονίκου τοῦ Γ' ἐπισυμβάντα τῷ 1341 ἐμφύλιον πόλεμον, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς κατέλαβεν αὐτὴν κατόπιν γενναίας ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ τῆς Βήρας, περιβαλλομένη δι' ὀχυρωτάτων τειχῶν, ἐχρησίμευσε καὶ ὡς εἱρκτὴ διὰ τοὺς πολιτικοὺς ἐγκληματίας ἢ ὡς ἀπομονωτήριον καὶ τόπος ἐξορίας τῶν ἐπικινδύνων προσώπων. Ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐστάλη ὡς ὅμηρος εἰς Βήραν ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀζατίνου τοῦ Β', ἐκπτώτου σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου. Ἐκεῖ ἡ σύζυγός του, μαθοῦσα ἐκ ψευδοῦς ἀγγελίας τὸν θάνατον τοῦ Ἀζατίνου, ἔπεσεν ἀπό τινος πύργου παρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως καὶ ἐφονεύθη τῷ 1268. Ἀπὸ τότε ἡ πύλη ἐκείνη ὠνομάσθη, κατὰ τὸν Hammer, Ἀννὰ-Καπουσῆ, ἤτοι πύλη τῆς μητρὸς ἢ τῆς Ἄννης.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ ὅτι ἡ Βήρα ἐχρησίμευε καὶ ὡς ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Βυζαντινῶν. Ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης φαίνεται ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ στόμιον τοῦ Ἕβρου ἦτο βαθύτερον καὶ δὲν εἶχεν ὑποστῆ τὰς σημερινὰς προσχώσεις, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μεγάλα πλοῖα ἠδύναντο νὰ ἀναπλεύσωσι τὸν ποταμόν.

Ἡ Βήρα μετὰ τῶν περιχώρων κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α' τῷ 1361 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ἐβρενός. Ἡ περίφημος μονὴ τῆς Βήρας κατεστράφη καὶ μόνον ὁ ναὸς αὐτῆς περιεσώθη μεταβληθεὶς εἰς τζαμίον. Αἱ τελευταῖαι πρὸς στερέωσιν τοῦ ναοῦ γενόμεναι ἐργασίαι ἔφερον εἰς φῶς διαφόρους τοιχογραφίας, καλῶς διατηρουμένας, χαλκοῦν σταυρὸν μὲ κεραίας καταληγούσας εἰς σφαιρίδια, ἐπιγραφὰς κτλ. Ἐκ τῶν τειχῶν σῴζονται ἐρείπιά τινα ὡς καὶ τριῶν πύργων, τῶν ὁποίων οἱ μὲν δύο κεῖνται πρὸς νότον τοῦ ναοῦ εἰς ἀπόστασιν 18 καὶ 30 μέτρων, ὁ δὲ πρὸς βορρᾶν εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων. Ἡ μονὴ τῆς Κοσμοσωτείρας ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Τραϊανουπόλεως, ἡ δὲ πόλις Βήρα ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου, μνημονευομένη κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Νήφωνος τοῦ Α' (1311—1314) ἡνωμένη μετὰ τῆς Μάκρης. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως της διατελεῖ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀλεξανδρουπόλεως. Α. Θ. Σ.

Φερραμπόσκο (Ferrabosco). Οἰκογένεια Ἰταλῶν μουσουργῶν, ἐξ ὧν διεκρίθησαν οἱ ἑξῆς: *Δομίνικος*, ὅστις ἔζησε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ διετέλεσε μεταξὺ 1550—1555 ψάλτης τοῦ παπικοῦ παρεκκλησίου τῆς Ρώμης. Συνέθεσεν ἀριθμὸν τινα μαδριγαλίων καὶ μοτέττων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἀλφόνσος*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1525 ἐν Βολωνίᾳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1589 ἐν Τουρίνῳ, ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1540 περίπου ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα διετέλεσε μουσικὸς τῆς αὐλῆς τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ. Ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν μαδριγαλίων, ἐπίσης δὲ τὸ περίφημον τραγούδι «Io mi son giovinetta», δημοφιλέστατον εἰς τὸν μουσικὸν κόσμον, ὅπερ ὁ Παλεστρίνα ἔλαβεν ὡς βάσιν διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς «Missa Primi Joni». Ὁ υἱὸς τούτου, *Ἀλφόνσος* ὡσαύτως περὶ τὸ 1573—1628), διετέλεσε μουσικοδιδάσκαλος τοῦ πρίγκιπος Ἐρρίκου τῆς Ἀγγλίας. Συνέθεσε πολλὰς μελῳδίας, «Lezioni per viola» κ.λ.π. Τὰ τέκνα τούτου *Ἀλφόνσος* καὶ *Ἐρρῖκος* ὑπῆρξαν μουσικοὶ τῆς ἀγγλικῆς αὐλῆς. Γ. Σ.

Φερρὰν (Ferrand), ***Ἀντώνιος - Φραγκῖσκος - Κλαύδιος, κόμης*** —. Γάλλος πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς (1751—1825). Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς σύμβουλος παρὰ τῷ παρλαμέντῳ τῶν Παρισίων, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως διαφυγὼν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, παρέμεινεν ἐξόριστος μέχρι τοῦ 1800. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν, ἠσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς μὲ φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας ὅτε δέ, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ναπολέοντος οἱ σύμμαχοι εἰσῆλθον εἰς Παρισίους, συνεκρότησε μετὰ τοῦ Σατωμπριὰν καὶ τοῦ Σωσθένους ντὲ λὰ Ροσφουκὼ πρεσβείαν, ἥτις ἐπισκεφθεῖσα τὸν τσάρον ἐμεσίτευσεν ὑπὲρ τῆς παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' διώρισε τὸν Φερρὰν εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα, ἀνταμείβων τὰς πρὸς τὴν δυναστείαν ὑπηρεσίας του, καὶ τῷ 1815 ὠνόμασεν αὐτὸν ὁμότιμον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη καὶ ἀκαδημαϊκός. Ἔγραψεν ἐκτιμώμενα ἱστορικὰ καὶ πολιτικοκοινωνικὰ ἔργα («L'esprit de l'histoire», «Théorie des révolutions», «Histoire de trois démembrements de Pologne» κλπ.), διάφορα δράματα, ἐν οἷς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ πολιορκία τῆς Ρόδου» καὶ ἐνδιαφέροντα «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδοθέντα τῷ 1897. Χ. Δ.

Φερράρα (Ferrara) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λομβαρδίας ἐν Ἰταλίᾳ, παρὰ τὸν Πάδον, μεταξὺ Βολωνίας καὶ Βενετίας. Πληθυσμὸς (1928) 111.785. Κυριώτερα ἐκ τῶν κτηρίων αὐτῆς εἶναι ὁ μέγας πύργος δ' Ἔστε εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (ΙΒ' αἰῶνος), τὸ δικαστικὸν μέγαρον (ΙΔ' αἰῶνος) καὶ τὸ πανεπιστήμιον, ὅπερ σήμερον ἔχει μόλις 100 φοιτητάς.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ Φερράρα ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον τῷ 753 μ. Χ., ἀνήκουσα τότε εἰς τὸ ἐξαρχᾶτον τῆς Ραβέννας. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν καὶ ἰδιοκτησίαν τῆς οἰκογενείας δ' Ἔστε, ἐξ ἧς ἱδρύθη τὸ δουκᾶτον τῆς Φερράρας διὰ διατάγματος τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Β' (1470). Τῷ 1597 ὁ πάπας Κλήμης ὁ Η' κατέλαβε τὴν πόλιν ὡς σχολάζον ἐκκλησιαστικὸν τιμάριον, ἡ δὲ Φερράρα μετὰ τοῦτο ἀπετέλεσε μέρος τοῦ παπικοῦ κράτους, μέχρι τοῦ 1859, ὁπότε ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Πεδεμοντίου καὶ προσηρτήθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας. Δ. Μ. Κ.

— **Φερράρας σύνοδος**. Ὁ Ἰωάννης Ζ' ὁ Παλαιολόγος, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, ἀνενέωσε τὰς πρὸς ἕνωσιν τῆς ἀνατολικῆς μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας διαπραγματεύσεις, πέμψας πρέσβεις πρὸς τὸν πάπαν Μαρτῖνον τὸν Ε' καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξακολουθήσας τὰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Εὐγενίου τοῦ Δ'. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνεκροτεῖτο ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος (1431—1438), ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐν αὐτῇ ἐπίσκοποι ἐζήτουν ῥιζικὴν μεταρρύθμισιν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὁ πάπας ἀπεπειράθη νὰ διαλύσῃ αὐτήν, μεταθέσας τὴν ἕδραν αὐτῆς εἰς Φερράραν. Ὅ τε πάπας καὶ οἱ ἐν Βασιλείᾳ ἐπίσκοποι, προσπαθοῦντες νὰ ἑλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς ἀνατολικούς, ἀπέστειλαν πλοῖα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς παραλαβὴν αὐτῶν, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προετίμησε νὰ ἔλθῃ εἰς Φερράραν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι διὰ τοῦ πάπα θὰ ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης Κωνσταντινουπόλεως τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως. Οὕτω τῇ 27 Νοεμβρίου τοῦ 1437 ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ τῶν παπικῶν πλοίων ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δεσπότου Δημητρίου καὶ ἄλλων ἀρχόντων τῆς Ρωσίας, Ἰβηρίας, Μολδοβλαχίας καὶ Τραπεζοῦντος, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσήφ, τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς μὴ δυνηθέντων νὰ μεταβῶσιν αὐτοπροσώπως, μετὰ εἴκοσι περίπου ἱεραρχῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ Μᾶρκος Ἐφέσου ὁ Εὐγενικός, ὁ Νικαίας Βησσαρίων, ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος, καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ λογίων, ἐν οἷς διεκρίνοντο ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ Γεώργιος Γεμιστός, ὁ Γεώργιος Ἀμιρούτζης, ὁ Σίλβεστρος Συρόπουλος, ὁ Μιχαὴλ Βαλσαμὼν καὶ ἄλλοι. Τῇ 8 Φεβρουαρίου 1438 ἀπεβιβάσθησαν ἐν Βενετίᾳ, ὅποθεν μετέβησαν εἰς Φερράραν, ἔνθα ἀπεφασίσθη ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐπισήμου ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς προσελεύσεως εἰς τὴν σύνοδον τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων καὶ ἡγεμόνων, κατὰ δὲ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα νὰ γίνωσι προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι. Τῇ 9 Ἀπριλίου τοῦ 1438 ἐγένετο ἡ ἐπίσημος ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ὅπως ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐξ ἰσαρίθμων μελῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων, συζητήσῃ καὶ οὕτω προπαρασκευάσῃ τὰ συζητητέα θέματα, καὶ δὴ τὰ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῶν ἀζύμων, τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα. Ἡ πρώτη δημοσία συνεδρία ἐγένετο τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1438, μέχρι δὲ τῆς δεκάτης πέμπτης συνεδρίας (8 Δεκεμβρίου) συνεζητεῖτο τὸ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζήτημα, ἄνευ ἀποτελέσματος, ἑκατέρας τῶν μερίδων ἐμμενούσης εἰς τὰς ἰδέας αὐτῆς. Τούτου ἕνεκα πολλοὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπεθύμουν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια, βλέποντες τὸ μάταιον τῆς συζητήσεως, εἰς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης συνήργουν καὶ ἡ μὴ προσέλευσις τῶν δυτικῶν ἡγεμόνων καὶ ἐπισκόπων, αἱ παντοειδεῖς στερήσεις καὶ ταλαιπωρίαι καὶ ὁ φοβερὸς λοιμὸς ὁ διαδοθεὶς ἐν τῇ πόλει, ἐξ οὗ πολλοὶ τῶν ἀνατολικῶν εἶχον ἀποθάνει. Κατὰ τὴν 16ην συνεδρίαν (10 Ἰανουαρίου 1439), τῇ εἰσηγήσει τῶν δυτικῶν, φοβουμένων τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἀνατολικῶν, ἀπεφασίσθη ἡ μετάθεσις τῆς συνόδου εἰς Φλωρεντίαν, ἔνθα τῇ 26 Φεβρουαρίου 1439 ἐγένετο ἡ πρώτη συνεδρία. Κ. Ι. Δ.

Φερράρα (Ferrara), ***Ἔρκολε ντὰ*** —. Ἰταλὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Γκρίντι Ἔρκολε*).

Φερράρι (Ferrari). Ἰταλὸς φιλόσοφος, ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς (1812—1876). Περατώσας τὰς νομικὰς του σπουδὰς ἐν Παβίᾳ, μετέβη εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐξέδωκε τὸ σύγγραμμά του «Ὁ Βίκο καὶ ἡ Ἰταλία» (1839), μεθ' ὃ τὸ «Ἡ νέα θρησκεία τοῦ Καμπανέλλα» καὶ «Ἡ θεωρία τῆς πλάνης». Τῷ 1840 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Ροσσέρ καὶ τῷ 1842 ἐν Στρασβούργῳ, ὅποθεν, περιελθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν κλῆρον, ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξέδωκε πρὸς ὑποστήριξιν τῶν φιλοσοφικῶν του θεωριῶν: «Αἱ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους». Ἀπὸ τοῦ 1849 μέχρι τοῦ 1858 ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συγγραφὴν ἔργων φιλοσοφικοῦ καὶ πολιτικοῦ περιεχομένου, ὡς: «Οἱ ἐπ' ἀμοιβῇ φιλόσοφοι» (1849), «Ἡ δημοκρατικὴ ὁμοσπονδία» (1851), «Ἡ φιλοσοφία τῆς ἐπαναστάσεως» (1851), «Ἡ Ἰταλία μετὰ τὸ πραξικόπημα» (1852), «Γουέλφοι καὶ Γιβελῖνοι» (1858, ἰταλ. μεταφρ. 1871 - 1873). Τῷ 1859 ἐπανακάμψας εἰς Ἰταλίαν, ἀντετάχθη εἰς τὴν ἑνωτικὴν πολιτικὴν τοῦ Καβούρ, μεθ' ὃ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Τουρίνῳ, Μιλάνῳ καὶ Ρώμῃ, ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του γερουσιαστής. Συνέγραψεν ἐπίσης: «Ἡ Κίνα καὶ ἡ Εὐρώπη», «Ἱστορία τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης», «Ἱστορικὸν μάθημα ἐπὶ τῶν Ἰταλῶν πολιτικῶν συγγραφέων». Ὁ Φερράρι ὑπῆρξεν ἱκανὸς ῥήτωρ καὶ συγγραφεὺς μὲ ἐπαναστατικὰς πολιτικὰς πεποιθήσεις. Ὡς φιλόσοφος ἀκολουθεῖ τὸν σκεπτικισμὸν καὶ τὴν φαινομενοκρατίαν. Η. Π. Γ.

—**Φερράρι** (Ferrari), ***Ἀντώνιος*** ντε—. Ἰταλὸς ἰατροφιλόσοφος, φυσιοδίφης καὶ ἀρχαιολόγος (1444—1516). Ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐκλήθη δ' ἐκ τῆς γενετείρας του Galatina, ὡς καὶ ἐκ τῆς πόλεως Lecce, ἐν ᾗ ἀπεσύρθη περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του, *Galateus* καὶ *Leccensis*. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ὀτράντου συνώδευσε τὸν δοῦκα τῆς Καλαβρίας Ἀλφόνσον, ἀργότερον δὲ ἀνέλαβε διπλωματικὴν ἀποστολὴν εἰς Γαλλίαν. Ἔγραψε: «De situ Japygiae; Descriptio urbis Gallipolis; de villa Vallae» (1558), «De situ elementorum et de situ terrarum, de mari et acquis et fluviorum origine» (1558). Ἐπίσης εἰς αὐτὸν ἐπεδόθη σύγγραμμα περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ὀτράντου ὑπὸ τῶν Τούρκων, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἰταλικὴν ὑπὸ τοῦ Marziano: «Successi dell armata turchesca nella città d'Otranto dall'anno 1480» (1583, 1612). Σ. Φ.

—**Φερράρι** (Ferrari), ***Βενέδικτος***. Ἰταλὸς μουσικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς εἰς Ρήγιον τῷ 1597 καὶ ἀποθανὼν εἰς Μοδέναν τῷ 1681. Ἦτο δεινὸς ἐκτελεστὴς τῆς θεόρβης, ἐξ οὗ καὶ ἐπονομάζετο *della Tiorba*. Ὡς ποιητὴς ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν λιμπρέττων, ὡς μουσικὸς δὲ συνέθεσε τὸ μελόδραμα «Ἁρμὶς» (1639), ὅπερ ἀπωλέσθη, τὸ ὀρατόριον «Σαμψὼν», τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ μπαλλέτου «Δάφνη» καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα. Ὁ Φερράρι ὑπῆρξεν ὁ διευθυντὴς τοῦ πρώτου ἐν Βενετίᾳ δημοσίου θεάτρου «Σὰν Κασσιάνο Νουόβο», ὅπερ ἤνεωξε τὰς πύλας τῷ 1637 διὰ τοῦ μελοδράματος «Ἀνδρομέδα», οὗτινος τὴν μὲν μουσικὴν ἔγραψεν ὁ Μανέλλι, τὸ δὲ ποιητικὸν κείμενον ὁ Φερράρι. Γ. Σ.

—**Φερράρι** (Ferrari), ***Γαβριέλλα***. τὸ γένος Κολομπάνι. Ἰταλὶς μουσουργός, γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1860. Ὑπῆρξε, μετὰ τοῦ Μπιζέ, ἡ μόνη μαθήτρια τοῦ Γκουνώ, διεκρίθη δὲ καὶ ὡς δεξιοτέχνις τοῦ κλειδοκυμβάλου, διαπρέψασα εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ρωσικῶν ἰδίως ἔργων. Τῷ 1898 ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Βισὺ τὸ πρῶτον αὐτῆς μονόπρακτον μελόδραμα: «Sous le masque», τῷ δὲ 1909 ἐν Μόντε-Κάρλο τὸν «Cobzar». Τὸ δεύτερον τοῦτο ἔργον εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ εἰς τὴν «Ὀπερὰ» τῶν Παρισίων. Συνέθεσεν ἐπίσης τὴν καντάταν ὁ «Τάρταρος», τὴν «Rapsodie espagnoliste» κλπ. Γ. Σ.

—**Φερράρι** (Ferrari), ***Γκαουντέντσιο***. Περίφημος Ἰταλὸς ζωγράφος, γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων τῆς Ἀναγεννήσεως (1481—1545;). Κατήγετο ἐκ Πιεμοντίου καὶ ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ Ἱερωνύμῳ Τζιοβενόνε, εἶτα δὲ παρὰ τῷ Λεονάρδῳ Ντὰ Βίντσι καὶ τῷ Ραφαήλῳ, μεθ' ὧν πολλάκις συνειργάσθη. Πρώτη σημαντικὴ ἐργασία του ὑπῆρξεν ἡ διακόσμησις τοῦ παρεκκλησίου Pietà del Sacro Monte τοῦ Βαράλλο, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ὁποίας συναντῶμεν αὐτὸν ἐν Ρώμῃ βοηθοῦντα τὸν Ραφαήλον εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ περιφήμου πίνακός του «Ὁ Παρνασσὸς» τῶν Ἀθηνῶν» καὶ διαφόρων ἄλλων συνθέσεων ἐν τῷ Βατικανῷ. Τῷ 1510 εἰργάζετο ἐν Μιλάνῳ πλησίον τοῦ Λεονάρδου Ντὰ Βίντσι καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐν Βαράλλῳ, ὅπου κατεκόσμησε διὰ θαυμασίων σκηνῶν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας, τὸν δ' ὡραίων τοιχογραφιῶν, εἰκονιζουσῶν τὸν Γολγοθᾶν, τὸν ναὸν τοῦ Sacro Monte τῶν φραγκισκανῶν. Τῷ 1516 ἐκλήθη καὶ πάλιν εἰς Ρώμην ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν αἰθουσῶν τῆς βίλλας Φαρνεζίνας, κτόρων τῶν Βοργιῶν καὶ Sacro Monte, μετὰ δ' ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ διδάσκαλος του ἐκρίθη αὐτὸς μετὰ τοῦ Τζούλιο Ρομάνο καὶ τοῦ Πιερίνο ντὲλ Βάγκα διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἡμιτελῶν ἔργων του. Τῷ 1523 ἐπέστρεψεν εἰς Βαράλλο, ὅπου ἠσχολήθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ Sacro Monte, διὰ σειρᾶς τοιχογραφιῶν

Digitized by Google

ιῶν καὶ ἀγαλμάτων, συγκεντρώσας δὲ παρ' αὐτῷ πολυαρίθμους μαθητάς, ἀπέβη ὁ ἀρχηγὸς ...ίας καλλιτεχνικῆς σχολῆς, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ...ευτέρα Σχολὴ τοῦ Μιλάνου. Ἐξοχώτεροι ἰδίᾳ ἐκ ...ῶν μαθητῶν του ἦσαν οἱ Ἰωσὴφ ντὶ Ἀμαντέο ...ζιοβενόνε, Βερνάρδινος Λανίνο καὶ Ἰωάννης Βαπτιστὴς ντέλλα Τσέρβα.

Τὸ ἔργον τοῦ Φερράρι εἶναι ἐπηρεασμένον ἐκ ...ῆς τεχνοτροπίας τοῦ Ντὰ Βίντσι καὶ τοῦ Ραφαήλου, παρουσιάζει δὲ πολλὰς ὁμοιότητας καὶ πρὸς ...ὴν τοῦ Περουτζίνο. Κυριώτεροι πίνακές του εἶναι: Τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» (μουσεῖον Ἰπρέρα τοῦ Μιλάνου), «Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ» (εἰς 21 ...ηνάς, ἐν Βαράλλο), «Συναυλία ἀγγέλων» (ἐν τῷ ...ῷ τῆς Παναγίας τοῦ Σαρόννο), «Ἡ μοιχαλὶς» ...ουσεῖον τοῦ Καπιτωλίου), «Ἡ δημιουργία τῆς Εὔας», Τὸ πρῶτον ἁμάρτημα», «Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ἐκδιωκόμενοι τοῦ Παραδείσου» κλπ. Ἐκ τῶν γλυπτῶν τοῦ Φερράρι θαυμάζεται ἰδιαιτέρως μία σκηνὴ τῆς Σταυρώσεως, σῳζομένη ἐν Βαράλλο καὶ περιλαμβάνουσα 26 πρόσωπα εἰς φυσικὸν μέγεθος. Χ. Δ.

—**Φερράρι** (Ferrari), ***Γρηγόριος***. Ἰταλὸς θεολόγος (1579—1659). Εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν τῷ 1595, ἐδίδαξε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Μιλάνῳ, Ἀρόνῃ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐξέδωκε: «In sanctam Apocalypsim commentaria κλπ.» εἰς 3 τόμους ἐν Μιλάνῳ (1653—1656) καὶ «In Canticum canticorum commentaria κλπ.» (1657). Ε. Γ. Π.

— **Φερράρι** (Ferrari), ***Ἰάκωβος - Γοδεφρεῖδος***. Ἰταλὸς μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Τυρόλῳ τῷ 1759 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1842. Ἠκολούθησε τὴν Μαρίαν Ἀντουανέτταν ἐν Παρισίοις, γενόμενος κλαβικυμβαλιστὴς τῆς αὐλῆς καὶ βραδύτερον τοῦ θεάτρου Φεϋντώ. Μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἐγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ. Ὁ Φερράρι συνέθεσε 5 μελοδράματα, 2 μπαλλέττα, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, πλαγίαυλον, ἐξέδωκε δὲ καὶ μέθοδον ᾄσματος. Γ. Σ.

—**Φερράρι** (Ferrari), ***Καρλόττα***. Ἰταλὶς ποιήτρια καὶ μουσουργός (1837—1907). Ἐξεπαιδεύθη εἰς ...όντι καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς της εἰς Μιλᾶνον, ὅπου ἤρξατο δημοσιεύουσα ποιήματα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων καὶ ἐτόνισεν ἡ ἰδία. Βραδύτερον συνέγραψε λυρικὰ δράματα, ποιήματα καὶ διηγήματα, μεγάλως ἐκτιμηθέντα κατὰ τὴν ἐποχήν της. Μετὰ τὸν θάνατόν της ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἔργα της εἰς πέντε τόμους, εἰς ταῦτα δὲ περιλαμβάνεται καὶ ἡ αὐτοβιογραφία της. Διέπρεψε καὶ εἰς τὴν μουσικήν, συνθέσασα τὰ μελοδράματα «Sofia» (1866) καὶ «Ἐλεονώρα ντ' Ἀρμπορέα», πρὸς δὲ μίαν λειτουργίαν. Τὰ μελοδράματά της ἐπαίχθησαν εἰς ὅλα τὰ μεγάλα θέατρα τῆς Ἰταλίας, τὰ δὲ τονισθέντα ποιήματά της ἐγένοντο δημοφιλέστατα, ψάλλονται δὲ καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Θ. Β.

— **Φερράρι** (Ferrari), ***Λάρισα***. Ἰταλὶς συγγραφεύς, ἀδελφὴ τῆς *Καρλόττας* (1844—1901). Συνέγραψε διηγήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἄριστα εἶναι: Κλαυδία», «Μαρκησία ντὶ Μπελσγκουάρτο», «Νέλντα», Κόμης Καβούρ» καὶ «Παῦλος», τοῦ ὁποίου ἥρως ...ναι ὁ συγγραφεὺς *Παῦλος Φερράρι*. Θ. Β.

— **Φερράρι** (Ferrari), ***Λουδοβῖκος***. Διάσημος Ἰταλὸς μαθηματικός, γεννηθεὶς ἐν Βονωνίᾳ 1522 -1565). Αἱ μαθηματικαὶ του ἐργασίαι εἶναι λίαν ἀξιόλογοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν περιλαμβάνεται καὶ ὁ τρόπος λύσεως τῆς ἐξισώσεως τετάρτου βαθμοῦ. Ὁ Φερράρι ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Φέρρεο* (Ferreo καὶ *Φέρρεϊ* (Ferrei). Π. Θ. Κ.

— **Φερράρι** (Ferrari), ***Παῦλος***. Ἰταλὸς θεατρικὸς συγγραφεὺς (1822—1889). Ἔγραψε πλεῖστας κωμῳδίας καὶ δράματα, τινὰ τῶν ὁποίων ἔσχον σημαντικὴν ἐπιτυχίαν καταστάντα λαοφιλῆ. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Ὁ Γκολντόνι καὶ αἱ δεκαέξ ...αι κωμῳδίαι του» (1851), «Ἡ σάτιρα καὶ ὁ Παρίνι» (1854—1856), «Πεζὸς λόγος» (1858), «Ἡ γυναῖκα ...ὁ σκεπτικιστής» (1864), «Ἡ μονομαχία» (1868), Αἰτίαι καὶ ἀποτελέσματα» (1871), «Ὁ γελοῖος» (1872), Ἡ αὐτοκτονία» (1875), «Δύο κυρίαι» (1877), «Σχολὴ ...ωτευμένων» καὶ «Μαριάννα». Εἰς τὰ θεατρικὰ ...ου ἔργα ἀκολουθεῖ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Γκολντόνι. Ἠσχολήθη ἐπίσης εἰς τὴν κριτικήν. Η. Π. Γ.

— **Φερράρι** (Ferrari), ***Ραφαῆλος***. Ἰταλὸς ἐπιχειρηματίας (βλ. λ. *Γκαλλιερά*, δοὺξ ντὲ —).

— **Φερράρι** (Ferrari), ***Σεβερῖνο***. Ἰταλὸς ποιητὴς ...ὶ λόγιος (1856—1907). Ἐσπούδασεν ἐν Βολωνίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ ὑπήρξεν ὁ εὐνοούμενος μαθητὴς τοῦ Καρντούτσι, τὸν ὁποῖον εἰς τὰ πρῶτα ...ου ποιήματα ἐμιμήθη. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα ...ἔμμετρον καὶ πεζὸν λόγον, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ὁ Μάγος» (1884), σατιρικὸν ποίημα, ...ούμενον ὡς τὸ ἐπιτυχέστερον τῶν ἔργων του, Ἴδιος» (1893), «Ἀνθολογία τῆς νεωτέρας ἰταλικῆς ...ικῆς ποιήσεως» (1898), «Φλωρεντινὴ ἄνοιξις» (1900), ...τίχοι» (1906). Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Καρντούτσι ἐξεπόνησεν ἀρίστην ἔκδοσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Πετράρχου. Η. Π. Γ.

φερραρία (ἡ) (Ferraria) *Βοτ.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν* ἢ *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἁπάντῶντα εἰς τὴν Ἀφρικήν. Γνωστὰ 6 εἴδη, καλλιεργούμενα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικά. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *φερραρία ἡ κυματοειδής* (Ferraria ondulata), ἰθαγενὴς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, μὲ φύλλα ζωηρῶς πράσινα καὶ κοσμούμενα ὑπὸ ἐρυθρῶν καὶ φαιῶν στιγμάτων καὶ ἄνθη ζωηρῶς πορφυρᾶ. Τὰ ριζώματα τοῦ εἴδους τούτου ἐνέχουσι καθαρτικὰς ἰδιότητας. Δ. Ν. Π.

Φερράρις (Ferraris), ***Γαλιλαῖος*** Ἰταλὸς φυσικὸς (1847—1897) Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἐν τῇ ἀνωτάτῃ σχολῇ τοῦ πολέμου καὶ τῆς τεχνολογικῆς φυσικῆς ἐν τῇ σχολῇ μηχανικῶν τοῦ Τουρίνου. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς πρώτης ἐν Ἰταλίᾳ ἀνωτέρας ἠλεκτρικῆς σχολῆς, ἥτις φέρει τὸ ὄνομά του. Ὁ Φερράρις κατέστη ἰδίως γνωστὸς ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἐναλλασσομένου μαγνητικοῦ πεδίου (1885), ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ἡ κατασκευὴ τῶν ἀσυγχρόνων κινητήρων. Εἰργάσθη ἐπίσης ἐπὶ τῶν μετασχηματιστῶν, τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός, τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας κλπ. Τὰ συγγράμματά του ἐξεδόθησαν εἰς 3 τόμους τῷ 1903. Η. Π. Γ.

φερρατίνη (ἡ), ἡ *σιδηρίνη*. Πρωτεϊνικὸν σκεύασμα συνιστάμενον ἐκ λευκοῦ τοῦ ᾠοῦ καὶ τρυγικοῦ σιδήρου. Σ. Γ.

Φερρέϊρα (Ferreira), ***Ἀντώνιος***. Διάσημος Πορτογάλος ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1528—1569). Ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κοΐμπρα, ἀποφοιτήσας δὲ διωρίσθη δικαστὴς ἐν τῷ ἀνωτάτῳ δικαστηρίῳ τῆς Λισσαβῶνος. Θεωρεῖται εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἐκπροσώπων τοῦ οὐμανισμοῦ ἐν Πορτογαλίᾳ, τὰ δὲ ποιητικά του ἔργα φέρουν ζωηρὰν τὴν σφραγῖδα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν προτύπων. Αἱ «Ὠδαὶ» του καὶ αἱ «Ἐπιστολαὶ» του διακρίνονται διὰ τὴν κομψότητά των, ἐνθυμίζουσαι τὸν Ὁράτιον, τὰ δὲ «Βουκολικά» του ἔχουν τὴν χάριν τῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου. Εἰς τὰ σοννέτα του τοὐναντίον εἶναι μᾶλλον προσωπικὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔμπνευσιν, ἀλλ' ἡ τεχνοτροπία του βαδίζει ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Πετράρχου. Τὰ ποιήματά του, κυκλοφοροῦντα ἐν χειρογράφοις ἐν ὅσῳ ἔζη, ἐξεδόθησαν μετὰ τριακονταετίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου του τῇ φροντίδι τοῦ υἱοῦ του (Poemas lusitanos, Λισσαβὼν 1598, β' ἔκδ. 1771 καὶ θ' ἔκδ. 1829). Μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀξία τοῦ Φερρέϊρα ὡς δραματικοῦ συγγραφέως. Τὸ θεατρικόν του πρωτόλειον εἶναι ἡ κωμῳδία «De Bristo» εἰς πεζὸν λόγον κατὰ μίμησιν τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου. Τὸ ἕτερον ἔργον του «O cioso» (=Ὁ ζηλότυπος), ὁμοίως εἰς πεζὸν λόγον, εἶναι ἡ πρώτη ἀναβιβασθεῖσα ἐπὶ σκηνῆς κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἠθογραφικὴ κωμῳδία. Τὸ ἄριστον τῶν θεατρικῶν του ἔργων εἶναι ἡ τραγῳδία «Ἴνες ντὲ Κάστρο», ἥτις ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα κατὰ σειρὰν ἐκδοθεῖσα τραγῳδία τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ἤσκησε σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ συγχρόνου του καὶ μεταγενεστέρου θεάτρου. Η. Π. Γ.

—**Φερρέϊρα** (Ferreira), ***Σιλβέστρο-Πινέϊρο*** Πορτογάλος διπλωμάτης καὶ φιλόσοφος (1769—1846). Διωρισθεὶς ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κοΐμπρας καὶ καταδιωχθεὶς λόγῳ τῶν ριζοσπαστικῶν του ἰδεῶν, κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ὁλλανδίαν, ἀκολούθως δὲ εἰς Παρισίους ὡς γραμματεὺς τῆς πορτογαλικῆς πρεσβείας καὶ ἐκεῖθεν ὡς ἐπιτετραμμένος εἰς Βερολῖνον. Παυθεὶς τῆς θέσεώς του ταύτης, τῇ ἐμμόνῳ ἀπαιτήσει τοῦ Μ. Ναπολέοντος, μετέβη εἰς Βραζιλίαν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ΣΤ', τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πόρτο (1821) ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἠκολούθησε τὸν βασιλέα εἰς Πορτογαλίαν (1822), ὅπου παρέμεινεν ὑπουργὸς μέχρι τοῦ 1824, ὁπότε ἀποσυρθεὶς εἰς Γαλλίαν ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς φιλοσοφικὰς καὶ λογοτεχνικὰς μελέτας. Ὁ Φερρέϊρα συνέγραψεν ἐπὶ θεμάτων φιλοσοφικῶν, λογοτεχνικῶν καὶ νομικῶν γαλλιστὶ καὶ πορτογαλιστί. Ὡς φιλόσοφος εἶναι ὀπαδὸς τῶν Λὸκ καὶ τοῦ Κοντιγιάκ. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Σύνοψις ἀστικοῦ κώδικος» (1825), «Δοκίμιον ψυχολογίας» (1826) «Μαθήματα δημοσίου δικαίου» (1830), «Δοκίμιον ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς γερμανικῆς γλώσσης» (1832), «Ἀρχαὶ συνταγματικοῦ, διοικητικοῦ καὶ διεθνοῦς δικαίου» ἢ «Ἐγχειρίδιον τοῦ πολίτου συνταγματικοῦ κράτους» (1834, 3 τόμ.) «Στοιχεῖα ὀντολογίας» (1834), «Μαθήματα στοιχειώδους φιλοσοφίας» (1841), «Μαθήματα πολιτικῆς οἰκονομίας» (1840). Η. Π. Γ.

Φερρὲλ (Ferrel), ***Γουλιέλμος***. Ἀμερικανὸς μετεωρολόγος (1817—1891) Μέλος τῆς ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἀπὸ τοῦ 1868 καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος πολλῶν εὐρωπαϊκῶν μετεωρολογικῶν ἑταιρειῶν. Ἐδημοσίευσε πλῆθος ἐργασιῶν μετεωρολογικῶν καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν παλιρροιῶν, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων εὑρίσκονται κατακεχωρισμέναι εἰς τὰ «Reports of the Coast and Geoditic Survey» καὶ εἰς τὰ «Professional Papers of the Signal Service». Προσέτι ἐπενόησεν ὄργανον διὰ τὴν προαναγγελίαν τῶν παλιρροιῶν καὶ διετύπωσε τὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ νόμον: «Ἐὰν σῶμα κινῆται κατὰ οἱανδήποτε διεύθυνσιν ἐπὶ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας, ὑπόκειται εἰς ἀποκλιτικὴν δύναμιν λόγῳ τῆς γηΐνης περιστροφῆς, ἥτις ἀποκλίνει τοῦτο πρὸς τὰ δεξιὰ εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἰς τὸ νότιον». Ὁ νόμος οὗτος τοῦ Φερρὲλ ἐφαρμόζεται ἐπὶ οἱουδήποτε σώματος, ὅπερ τίθεται ἐν κινήσει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς περιστρεφομένης γῆς, ἀλλὰ συνήθως ἡ διάρκεια τῆς κινήσεως οἱουδήποτε σώματος ὀφειλομένης εἰς ἁπλῆν ὦθησιν εἶναι τόσον βραχεῖα καὶ ὑπάρχουσι τόσον πολλαὶ διαταράξεις, λόγῳ τῆς τριβῆς, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ παρατηρηθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποκλιτικῆς ταύτης δυνάμεως· αἱ κινήσεις ὅμως τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐπειδὴ γίνονται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσι, ἡ ἁπλουστέρα δ' ἀπόδειξις τούτου δίδεται διὰ τῆς μελέτης τῆς διευθύνσεως τῶν κινήσεων τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς τὸ μέγα σύστημα τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νόμου τούτου ὑπὸ τοῦ Φερρὲλ ἐπέδρασε σπουδαίως ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς μετεωρολογικῆς ἐπιστήμης. Ἐκτὸς τῶν διατριβῶν του ὁ Φερρὲλ συνέγραψε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Converging Series expressing the Ratio between the Diameter and the Circumference of a Cirele» (1871), «The Motions of Fluids and Solids on the Earth's Surface» (1882), «Temperature of the Atmosphere and Earth's Surface» (1884), «Popular Treatise on the Winds, Monsoons, Cyclones», κτλ. 1889). Θ. Θ. Φ.

Φερρὲν (Ferrein), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος ἀνατόμος (1692—1769). Τῷ 1742 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν τῷ Βασιλικῷ Κολλεγίῳ τῶν Παρισίων. Ἔγραψε: «Πρακτικὴ ἰατρικὴ καὶ χειρουργική», «Ἀνατομικὴ καὶ θεραπευτικὴ τῶν δακρυϊκῶν ὀργάνων». Ὁ *σύνδεσμος τοῦ Φερρὲν* ἀποτελεῖται ἐξ ἐξωτερικῆς πεπαχυσμένης μοίρας τῆς γναθοκροταφικῆς ἀρθρώσεως. Ἡ δὲ *πυραμὶς τοῦ Φερρὲν* ἀποτελεῖ ἐπέκτασιν τῶν μαλπιγειανῶν πυραμίδων ἐν τῇ φλοιώδει οὐσίᾳ τῶν νεφρῶν. Ο. Ρ.

Φερρεὸλ (Ferréol), ***μάρτυς***. Μαθητὴς ὢν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ferjeux τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου, τοῦ Ἕλληνος ἐπισκόπου τοῦ Λουγδούνου (Lyon), κατὰ τὸν Β' αἰῶνα, ἐστάλη μετ' αὐτοῦ εἰς Besançon τῆς Γαλλίας, ὅπου πολλοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν εἵλκυσαν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Συλληφθέντες ἐπὶ Καρακάλλα ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 212 καὶ συνεορτάζονται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 18 Σεπτεμβρίου. Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἑορτάζεται καὶ ἕτερος *Φερρεόλ*, τὸ βοῦνος τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐν Βιέννῃ τῆς Γαλλίας, ἀποκεφαλισθεὶς τῷ 304. Ε. Γ. Π.

Φερρέρ, ***Ἰάκωβος***. Συνεργάτης τοῦ Καταλωνίου δυνάστου τῆς ὀχυρᾶς Λεβαδείας Γουλιέλμου Δαλαμανάρ. Ὅτε οἱ Ναβαρραῖοι εἰσέβαλον εἰς Βοιωτίαν, μάτην ἠγωνίσθησαν νὰ κυριεύσουν καὶ τὴν Λεβάδειαν. Τέλος ὅμως, διὰ προδοσίας, μεθ' ὅλην τὴν γενναίαν ἄμυναν τοῦ Φερρέρ, κατέλαβον τὸ ὀχυρὸν φρούριον, φονεύσαντες τοὺς φρουρούς. Τ. Ε. Ε.

— **Φερρὲρ** (Ferrer), ***Φραγκῖσκος***. Ἱσπανὸς ἐλευθερόφρων καὶ ἀναρχικὸς παιδαγωγός, γεννηθεὶς ἐν Abella παρὰ τὴν Βαρκελώνην τῷ 1857. Ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς ἐν Ἱσπανίᾳ τῆς φιλελευθέρας καὶ ἀντιθρησκευτικῆς παιδαγωγικῆς, ἣν καὶ ἐφήρμοσεν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθείσῃ προτύπῳ σχολῇ τῆς Βαρκελώνης (1901). Ἡ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα του καὶ αἱ κατὰ τῆς ἐπισήμου θρησκείας ἐπικρίσεις του ἐπροκάλεσαν σκοτεινὸν ἐναντίον του μῖσος τῶν καθολικῶν κύκλων καὶ τῆς κυβερνήσεως, ὅταν δέ, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1909, ἐξηγέρθη ὁ λαὸς τῆς Βαρκελώνης ἐναντίον τοῦ πολέμου τοῦ Μαρόκκου, ὁ Φερρὲρ συνελήφθη, καίτοι ἀθῷος, ὡς ὑποκινητὴς τῆς ἐξεγέρσεως, ὑπεβλήθη εἰς ἱεροεξεταστικὰ βασανιστήρια, κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθη τὴν 13 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἡ ἔκδηλος αὕτη σκευωρία κατὰ τοῦ Φερρὲρ καὶ ἡ δικαστικὴ δολοφονία του ἐπροκάλεσαν ἐντόνους διαμαρτυρίας τῶν σοσιαλιστῶν, τῶν τεκτόνων, τῶν διανοουμένων καὶ τῶν ἀναρχικῶν ὅλου τοῦ κόσμου. Μέγα συλλαλητήριον, πρωτοφανὲς εἰς ὄγκον, ὠργανώθη καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τῆς «Φεντερασιὸν» ἐν συμπράξει μετὰ τῶν τεκτονικῶν στοῶν Θεσσαλονίκης. Θ. Π.

Φερρέρο (Ferrero), ***Γουλιέλμος***. Ἰταλὸς κοινωνιολόγος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Πόρτιτσι παρὰ τὴν Νεάπολιν τῷ 1871. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Πίζης καὶ τοῦ Τουρίνου καὶ νεαρώτατος ἐγένετο συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Σέκολο» τοῦ Μιλάνου. Εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτόν του σύγγραμμα: «Τὰ σύμβολα ἐν σχέσει μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν κοινωνιολογίαν». Ἀκολούθως παρέμεινεν ἐν Λονδίνῳ, Παρισίοις καὶ Βε-

Digitized by Google

ρολίνῳ, καρπὸς δὲ τῶν σχετικῶν κοινωνιολογικῶν του μελετῶν καὶ ἐντυπώσεων ὑπῆρξε τὸ νέον του σύγγραμμα: «Ἡ νέα Εὐρώπη» (1897), διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυσσε τὴν παρακμὴν τοῦ λατινικοῦ πολιτισμοῦ. Βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῷ 1902 ἐξέδωκε τὸ σύγγραμμα «Μεγαλεῖον καὶ παρακμὴ τῆς Ρώμης», τὸ ὁποῖον ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν ὡς σύγγραμμα ἐκλαϊκευτικόν. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρξεν ἔνθερμος θιασώτης τῆς εἰσόδου τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων, εἰς τὴν νίκην τῶν ὁποίων διέβλεπε τὸν θρίαμβον τῶν δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον ἐδημοσίευσε πληθὺν ἄρθρων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, ἰταλικὰς καὶ ξένας καθὼς καὶ διάφορα συγγράμματα, ὡς: «Ἀπὸ Φιοῦμε εἰς Ρώμην» (1923), ἱστορίαν τοῦ φασισμοῦ, ἥτις ἐξεδόθη καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τέσσαρα ἔτη φασισμοῦ» (1924). Ἕτερα συγγράμματα τοῦ Φερρέρο εἶναι: «Αἱ σύζυγοι τῶν Καισάρων», «Τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ» καὶ «Λόγοι πρὸς μὴ ἀκούοντα». Η. Π. Γ.

Γουλιέλμος Φερρέρο.

— **Φερρέρο** (Ferrero), *Ἑρμᾶνος*. Ἰταλὸς φιλόλογος, ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος, καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Τουρίνου, γεννηθεὶς τῷ 1855. Ἔγραψε: «Περὶ ἀπελευθέρων» (1877), «Ἡ τακτικὴ τῶν ρωμαϊκῶν στρατιῶν» (1878), «Τρία ὀρειχάλκινα ἀγάλματα ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Τουρίνου» (1879), «Ἡ ἀγγλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1688», «Ἱστορία τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας» (1885), «Λέων Ρενιέρ» (1885), «Βραχεῖα ἱστορία τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας» (1899), «Βιογραφίαι καὶ διηγήσεις τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας» (1905) κ. ἄ. Λ. Χ. Ζ.

—**Φερρέρο** (Ferrero), *Λεών*. Ἰταλὸς συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου Φερρέρο (1903 — 1933). Ὑπῆρξε τακτικὸς συνεργάτης διαφόρων ἐφημερίδων καὶ συνέγραψε: «Κώδωνες ἄνευ Παναγίας» (1923), δρᾶμα, «Ἡ κόμη τῆς Βερενίκης» (1925), κωμῳδία, «Λεονάρδος ἢ περὶ τέχνης» (1930). Ἐξέδωκεν ἐπίσης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ πατρός του: «Ἡ παλιγγενεσία τῆς Ρώμης» (1924), καὶ «Ἰούλιος Καῖσαρ» (1926). Η. Π. Γ.

Φέρρι (Ferri), *Ἐρρῖκος*. Ὀνομαστὸς Ἰταλὸς ἐγκληματολόγος καὶ κοινωνιολόγος, γεννηθεὶς ἐν San Benedetto τοῦ Po τῷ 1856 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1929. Ἡ πολυσχιδὴς του δράσις δὲν περιορίζεται εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐπιστημονικῆς του εἰδικότητος, ὅπου ἡ προσωπικὴ του συμβολὴ ἀποτελεῖ ἱστορικὸν σταθμὸν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ἔρευναν τῶν κοινωνιολογικῶν προβλημάτων καὶ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν θεωρητικῶν λύσεων. Ὁ Φέρρι ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον μαχητικῶν ἡγετῶν τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, δράσας ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ κόμματος τούτου ἐν τῇ βουλῇ, ὅπου μένουν ἀλησμόνητοι αἱ πολύωροι πολιτικαὶ ἀγορεύσεις του, καὶ ὡς διευθυντὴς τοῦ δημοσιογραφικοῦ του ὀργάνου «Avanti», ἡ ὁρμητικὴ ἐν τῷ ὁποίῳ ἀρθρογραφία του τὸν ὡδήγησε καὶ μέχρι τοῦ ἑδωλίου τοῦ κατηγορουμένου. Μαθητὴς τοῦ Ἰταλοῦ φιλοσόφου Ardigo, ἑνὸς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς θετικῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἥτις ἐφιλοδόξησε νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν λεγομένην φιλοσοφίαν, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ συμπερασμάτων. Ἡ διδασκαλία τοῦ Λομπρόζο, ἥτις ἐπεδίωκε τὴν μελέτην τοῦ ἐγκληματίου ἀνθρώπου, προσέφερεν εἰς τὸν νεαρὸν τότε ἐπιστήμονα εὐρὺ πεδίον ἐπιστημονικῆς δράσεως. Ἡ θετικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ ἐγκληματικοῦ φαινομένου διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπαφῆς πρὸς τὸν ἐγκληματικὸν κόσμον ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀκαταβλήτου προσπαθείας του, ἡ δὲ ἐπιβολὴ τῆς θετικῆς μεθόδου εἰς τὴν ποινικὴν ἐπιστήμην εἶναι τὸ μεγαλοφυὲς ἀποτέλεσμα τῆς πεντηκονταετοῦς διδασκαλίας του. Ἡ προσέγγισις πρὸς τὸν ἐγκληματίαν καὶ ἡ βαθεῖα ἀνάλυσις τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων, ἡ μελέτη τῶν κοινωνικῶν ὅρων τοῦ ἐγκλήματος, ὡς καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν κλιματολογικῶν παραγόντων ἐπ' αὐτοῦ ὁδηγοῦν εἰς τὰ σαφῆ πρακτικὰ συμπεράσματα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸν θησαυρὸν τῶν νεωτέρων ποινικῶν ἐρευνῶν καὶ ἅτινα εἰσέρχονται ἤδη ἐπισήμως εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος.

Ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ὁ Φέρρι, κατώρθωσε νὰ ἔχῃ τοιαύτην ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ἐπιστήμης ἐπιβολήν, ὥστε κατὰ τὸν θάνατόν του ἡ νομικὴ σχολὴ ἐξέδωκε διάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Ἡ σχολὴ τοῦ δικαίου τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων δὲν ἔχει μόνον πρὸς τὸν Φέρρι θαυμασμὸν ἀνάμικτον πρὸς σεβασμὸν διὰ τὸν ἔνδοξον διδάσκαλον, τοῦ ὁποίου ἡ διδασκαλία σημειώνει σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τοῦ ὁποίου ἡ αὐθεντία λάμπει ἐκεῖθεν τῶν ὁρίων τῆς χώρας του εἰς τὰ ἄκρα τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν τρυφερὰν ὑπερηφάνειαν τῆς μητρός, ἥτις εὑρίσκει τὴν δόξαν της εἰς τὴν δόξαν τοῦ θετοῦ της υἱοῦ». Ἐπίσης ὡς ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν μετέδωκε τόσον ἐπιτυχῶς εἰς τὸ Βέλγιον τὰς νεωτεριστικὰς ἀντιλήψεις του, ὥστε ἡ βελγικὴ νομοθεσία καὶ εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον ἐν γένει καὶ εἰδικῶς εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν ἀνηλίκων νὰ ἀποτελῇ ὑπόδειγμα συγχρονισμένων ἀντιλήψεων καὶ προοδευτικῶν τάσεων. Πάντως ἡ ἕδρα τῆς Ρώμης ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῆς ἐπιστημονικῆς λάμψεως τοῦ διδασκάλου. Ἡ σχολὴ τῆς ἐφαρμογῆς νομικοεγκληματικῶν σπουδῶν, παρ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα, ἀπετέλεσε κέντρον σοβαρῶν ποινικῶν μελετῶν πολυπληθῶν ἐπιστημόνων. Ἡ θεωρία του τῶν ποινικῶν ἀντισταθμισμάτων, διὰ τῆς ὁποίας ὑπαγορεύεται ἐν ὁλοκλήρον σχέδιον κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἱκανῆς νὰ προλάβῃ τὸ ἔγκλημα καὶ ἐχούσης μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ οἱανδήποτε ποινήν, χαράσσει τὴν ἀνθρωπιστικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ποινικὴν ἐπιστήμην, ἥτις εἶναι ἡ μόνη ἱκανὴ νὰ περιορίσῃ τὸ ἐγκληματικὸν κῦμα.

Εἰς τὴν νεωτέραν μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου τὸ ἰταλικὸν σχέδιον τοῦ 1921 ἀποτελεῖ τὸν ἀκραῖον σταθμὸν τῶν προοδευτικῶν ἰδεῶν. Καίτοι ἡ σύγχρονος μεταρρύθμισις δὲν ἐπεκτείνεται μέχρι τῶν ἄκρων συμπερασμάτων του, πάντως δὲν παύει τοῦτο νὰ ἀποτελῇ περισπούδαστον μνημεῖον κωδικοποιήσεως ὅλων τῶν κατακτήσεων τῆς νεωτέρας ποινικῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἔργον αὐτὸ κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ Φέρρι, ἡ δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου συνταχθεῖσα αἰτιολογικὴ ἔκθεσις ἀποτελεῖ κλασσικὸν ὑπόδειγμα.

Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Ε. Φέρρι εἶναι λίαν εὐρύ, μεταφρασμένον ὄχι μόνον εἰς τὰς πλείστας τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀσιατικάς, μεταξὺ τῶν ἔργων του ὅμως ἐντελῶς ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει «Ἡ ἐγκληματικὴ κοινωνιολογία», μεταφρασμένη καὶ ἑλληνιστὶ (ὑπὸ *Β. Δουρδούμα*, Ἀθῆναι 1925), ἥτις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ, ἄνευ ὑπερβολῆς, ὡς τὸ εὐαγγέλιον τῆς νεωτέρας ποινικῆς ἐπιστήμης. Ἐπίσης δέον νὰ μνημονεύσωμεν τὴν «Ψυχολογίαν τοῦ φονέως» (τελευταία ἔκδοσις Ρώμη 1925), ὡς καὶ τὸ δίτομον ἔργον του «Ἀρχαὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου», τοῦ ὁποίου ἡ δημοσίευσις συνεπληρώθη μετὰ τὸν θάνατόν του. [Πρβλ *Franchi*, Enrico Ferri (il noto, il mal noto, e l' ignorato) (1908), ὡς καὶ Scuola Positiva τοῦ 1929 (ἐκδ. *Vallardi*), εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται πλήρης κατάλογος τῆς βιβλιογραφίας του, ὡς καὶ πλήρης ἀπαρίθμησις τῶν πολυπληθῶν μελετῶν, αἵτινες ἐγράφησαν εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας περὶ τοῦ Ε. Φέρρι] Η Γ. ΓΑΦΟΣ

— **Φέρρι** (Ferri), *Λουδοβῖκος*. Ἰταλὸς φιλόσοφος (1826—1895). Ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ, ὅθεν ἐπιστρέψας εἰς Ἰταλίαν ἐγένετο καθηγητής, ἐπιθεωρητὴς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον Ἀνωτέρων Σπουδῶν τῆς Φλωρεντίας (1863) καὶ κατόπιν τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης (1871). Τῷ 1885 ἀνέλαβεν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Mamiani, τὴν διεύθυνσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ περιοδικοῦ «Ἡ φιλοσοφία τῶν ἰταλικῶν σχολῶν», μετονομασθέντος ἀργότερον «Ἰταλικὴ ἐπιθεώρησις φιλοσοφίας», τὸ ὁποῖον μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν διεύρυνσιν τῶν φιλοσοφικῶν σπουδῶν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐδημοσίευσε πλῆθος συγγραμμάτων, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀνθρώπου παρ' Ἀριστοτέλει» (1855), «Τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀριστοτέλους» (1866), «Δοκίμιον ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» (Παρίσιοι 1869 εἰς 2 τόμ. γαλλιστί), θεωρούμενον ὡς ἓν τῶν σημαντικωτέρων του συγγραμμάτων, «Μελέται ἐπὶ τῆς συνειδήσεως» (1875—1877, ἐν τῷ περιοδικῷ «Φιλοσοφία τῶν ἰταλικῶν σχολῶν»), «Ἡ ψυχολογία τοῦ Πέτρου Πομπονάτσι» (1877), «Ἡ ψυχολογία τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἀπὸ τοῦ Χόμπς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας» (Παρίσιοι 1883, γαλλιστί), βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, «Τὸ φαινόμενον ἐν σχέσει μὲ τὴν αἴσθησιν, τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ ἀντικείμενον» (1883), «Ἡ δουλεία ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἰδεῶν» (1885), «Ἡ περὶ ἀληθοῦς ἰδέα καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν τοῦ ὄντος» (1887). Η. Π. Γ.

Φερριάνι (Ferriani), *Λῖνος*. Ἰταλὸς κοινωνιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Φερράρᾳ τῷ 1852. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πατρίδος του, ἐτελειοποιήθη δὲ κατόπιν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἐγκαινιαστικοὶ λόγοι», «Σκέψεις τινὲς περὶ τῆς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς» (1872), «Ἀφύσικοι μητέρες» (1895), «Τέκνα ἐγκαταλελειμμένα» (1895), «Μελέται ἐπὶ τῆς παιδικῆς ψυχολογίας». Λ. Χ. Ζ.

Φερριὲ (Ferrier), *Γαβριὴλ-Ἰωσὴφ-Μαρία-Αὐγουστῖνος*. Γάλλος ζωγράφος (1847—1917). Τῷ 1872 ἐκέρδησε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης, κατόπιν δὲ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς σχολῆς Καλῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων καὶ ἐξελέγη μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Εἰργάσθη κυρίως ἱστορικοὺς πίνακας, σκηνὰς ἐκ τῆς ζωῆς καὶ προσωπογραφίας, ἐν οἷς: «Ἡ ἁρπαγὴ τοῦ Γανυμήδους», «Ἡ μάρτυς ἁγία Ἀγνή», «Σκηνὴ ἐκ τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ Ἱερᾶς Ἐξετάσεως», «Ἡ Σαλαμπώ», «Ἡ φύλαξ ἄγγελος», «Τὸ ἀραβικὸν ...λεῖον», «Οἱ καπνισταὶ τοῦ κίφ», «Ὁ παράδεισος τοῦ ἔρωτος». Σ. Ι.

— **Φερριὲ** (Ferrié), *Γουσταῦος-Αὔγουστος*. Γάλλος σοφὸς καὶ στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Ἁγ. Μιχαὴλ τῆς Σαβοΐας τῷ 1868. Ἀπόφοιτος τοῦ πολυτεχνείου, κατετάχθη ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ (1889) καὶ ἐγένετο ὑποστράτηγος τῷ 1919. Εἰδικευθεὶς εἰς τὰ ζητήματα τῶν τηλεγραφικῶν συνεννοήσεων, εἶχεν ἐπιφέρει σημαντικὰς βελτιώσεις εἰς τὴν πρὸς στρατιωτικὴν χρῆσιν ἀσυρμάτου τηλεγραφίαν. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐγένετο διευθυντὴς τῆς στρατιωτικῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας ἐν τῇ πατρίδι του. Τῷ 1922 ἐγένετο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ διευθυντὴς τῆς παρ' αὐτῇ τάξεως γεωγραφίας καὶ ναυτιλίας. Σ. Ε. Λ.

—**Φερριὲ** (Ferrier), *Ἰωάννης*. Γάλλος θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Aveyron τῆς Γαλλίας τῷ 1614. Τῷ 1632 εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐδίδαξε θεολογίαν ἐν Τουλούζῃ πολλὰ ἔτη, διεκρίθη διὰ τοὺς μακροὺς καὶ σφοδροὺς αὐτοῦ ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἰανσενιστῶν καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1674. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Le jansénisme condamné par la bulle d'Innocent X» Toulouse 1654), «Les sentiments des plus probables casuistes sur la probabilité des opinions dans la morale» (Toulouse 1659), «L'idée véritable du jansénisme avec les conclusions que l'on doit prendre pour empêcher les progrès de cette hérésie» (Paris 1664), «La soumission apparente des jansénistes et la décision de l'Église touchant le droit, quand ils promettent la foi pour les dogmes et le respect pour le fait» (Paris 1667), «Theologiae tomus primus de Deo uno juxta S. Augustini et S. Thomae principia» (Toulouse 1668) ἔργον, ὅπερ δὲν συνεπλήρωσε. Ε. Γ. Β.

—**Φερριὲ** (Ferrier), *Παῦλος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1843—1920). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1868 διὰ τοῦ μονοπράκτου ἐμμέτρου ἔργου «Ἡ ἐκδίκησις τῆς Ἴριδος» ὅπερ παιχθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας ἐσημείωσε σημαντικὴν ἐπιτυχίαν. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ θανάτου του ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ θέατρον, γράψας μέγαν ἀριθμὸν ἔργων (κωμειδυλλίων, κωμῳδιῶν καὶ ὀπερὰ-κωμίκ), πολλὰ τῶν ὁποίων ἀπέκτησαν παγκόσμιον φήμην. Τῶν ἔργων τούτων κυριώτερα εἶναι: «Οἱ σωματοφύλακες στὸ μοναστήρι» (μουσικὴ *Βαρνέ*, 1880), «Ταμπαρὲν» (μουσικὴ Πεσσὰρ, 1885), «Ἡ Ἰωσηφῖνα πωλουμένη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν της» (μουσικὴ *Ροζέρ*, 1895), «Τὸ φυλακτὸ» (1896), «Ἡ πεθερὰ» κωμειδύλλιον 1898), «Τίνος εἶναι τὸ ἐσώβρακον;» (1899), «Ἡ ἁγνὴ Σουζάννα», «Ἡ θαλαμηπόλος», «Ὁ Παρισινός», «Ἡ τέχνη ν' ἀπατᾷς τὰς γυναῖκας» κ. ἄ. Κ. Ι.

Φερριὲρ (Ferrières), *Κάρολος-Ἠλίας, μαρκήσιος ντὲ —*. Γάλλος ἱστορικὸς τῆς ἐπαναστατικῆς ἐθνοσυνελεύσεως (1740—1804). Τῷ 1798 ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον τρίτομον ἔργον του «Mémoires pour servir à l'histoire de l'Assemblée constituante et de la Révolution de 1789», ὅπερ ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἀρίστων πηγῶν διὰ τὴν μελέτην τῆς γαλλικῆς ἱστορίας τῆς περιόδου ταύτης καὶ διακρίνεται διὰ τὴν ἀμεροληψίαν του, ἐκθέτει πολλάκις τὰ γεγονότα μετὰ μείζονος ἀκριβείας παρὰ τὰ ἔργα τῶν φιλικῶς διακειμένων πρὸς τὴν ἐπανάστασιν συγγραφέων. Κ. Ι.

—**Φερριὲρ** (Ferrière), *Κλαύδιος ντὲ —*. Γάλλος νομομαθὴς (1639—1715). Ἐδίδαξε κατ' ἀρχὰς τὸ δίκαιον ἐν Παρισίοις καὶ ἀκολούθως ἐν Ρέμς, ὅπου τῷ ἀνετέθη καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς αὐτόθι νομικῆς σχολῆς. Διεκρίνετο διὰ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τοῦ τε ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τοῦ τῶν ἐθίμων καὶ συνέγραψε περιφήμους πραγματείας, εἰς τὰς ὁποίας πραγματεύεται τὰ νομικὰ ζητήματα μετὰ πρωτοφανοῦς διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐλευθερίας σκέψεως. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων κυριώτερα εἶναι: «Jurisprudence du Digeste» (1677—1688), «Commentaires sur la coutume de Paris» (1679), «Jurisprudence du Code et des Novelles de Justinien» (1684—1688), «Corps et compilation de tous les commentateurs sur la coutume de Paris» (1885—1892). Κ. Ι.

Φερριὲρ-Σωβμπὲφ (Ferrières-Sauveboeuf), *κόμις τοῦ —*. Γάλλος διπλωμάτης καὶ συγγραφεὺς (1750—1814). Τῷ 1782 ἐστάλη ἐπὶ διπλωματικῇ ἀποστολῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἰσπαχάν. Συνέγραψεν: «Ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ ἀπομνημονεύματα

ιτα τῶν ταξιδίων μου ἀπὸ τοῦ 1782 μέχρι τοῦ 1789» 790, εἰς 2 τόμ.). Η. Π. Γ.

Φερρίνι (Ferrini), ***Κοντάρδο.*** Ἰταλὸς νομομα- ἰς, ἀσχοληθεὶς πρὸ πάντων μὲ τὸ βυζαντινὸν καιον (1859—1902). Περατώσας τὰς σπουδάς υ τῷ 1880, ἐτελειοποιήθη ἐπὶ διετίαν εἰς Γερ- νίαν εἰς τὴν μελέτην τῆς κλασσικῆς ἀρχαιό- τος καὶ τῶν ἀρχαίων δικαίων. Ἐπιστρέψας Ἰταλίαν διωρίσθη ἀλληλοδιαδόχως καθηγη- ς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου εἰς τὰ πανεπιστήμια ς Μεσσήνης (1887), τῆς Μοδένης (1890) καὶ τῆς αβίας (1894—1902). Ἠσχολήθη μὲ τὴν ἰταλικὴν δοσιν τῶν «Fontes juris romani anteiustiniani» 909) καὶ προσέθεσεν εἰς αὐτὰς λατινικὴν μετά- ρασιν τῶν συρορρωμαϊκῶν κωδίκων. Κατόπιν ιοτροπῆς τοῦ Ζαχαρία φὸν Λίγκενταλ μετέφρασε ν «Παράφρασιν» τοῦ Θεοφίλου καὶ ἐπλούτισε ν ἔκδοσιν τῶν «Βασιλικῶν» τοῦ Χάϊμπαχ διὰ ου Supplementum Ἐν συνεργασία τῶν Bon- nte, Scialoja κ. ἄ. ἐπεμελήθη τὴν ἔκδοσιν τῶν Ιανδεκτῶν» καὶ ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἐπεξεργα- ιν τοῦ «Τιπουκείτου» ὅτε ἀπέθανεν. Ἐκ τῶν ἄλ- ν ἔργων του διασημότερα εἶναι ἡ μελέτη του ἰ τῶν «Εἰσηγήσεων» τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπου ἀνα- ει τὴν προσωπικότητα καὶ τὰς ἰδέας τῶν δια- ρων Ρωμαίων νομοδιδασκάλων, καὶ τὸ ἔργον υ ἐπὶ τοῦ «Ρωμαϊκοῦ ποινικοῦ δικαίου». Β. Γ. Μ.

— **Φερρίνι** (Ferrigni), ***Πέτρος-Φραγκῖσκος-Λεο- ίλδος*** Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος, ωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Γιόρικ* (1836—1895). σπούδασε νομικὰ ἐν Πίζῃ καὶ Σιέννῃ, ἀλλ' ἐπε- θη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἔλαβεν ἐνερ- ν μέλος εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς υ, χρηματίσας καὶ γραμματεὺς τοῦ Γαριβάλδι. νειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ συν- ραψε: «Μεταξὺ πινάκων καὶ ἀγαλμάτων» (1872), Ἡ ἑορτὴ τῶν ἀνθέων» (1874), «Vedi Napoli et i...» (1877), «Ὁ βασιλεὺς ἀπέθανεν» (1878), «Πε- ατοι» (1879), «Ἀνὰ τὸν Ἄρνον» (1882), «Εἴκοσιν ἔτη άτρου» (1884), «Θέατρον καὶ κυβέρνησις» (1888) κλπ. Η. Π. Γ.

Φερριὸλ (Ferriol), ***Κάρολος-Αὔγουστος,*** *κόμις* ***Ἀρζαντάλ.*** Διορισθεὶς πρεσβευτὴς τῆς Γαλ- ις παρὰ τῷ σουλτάνῳ Μουσταφᾷ Β΄ (1695 — 03), κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1700, προσῆλθεν εἰς ἀνάκτορα μετὰ ξίφους, παρόντος καὶ τοῦ Ἀ- ξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων τειδὴ δὲ δὲν ἐπετράπη αὐτῷ τὸ ξίφος, ἠρνήθη παρουσιασθῇ καὶ ἐπέστρεψεν ἄπρακτος. Ἔκ- τε ἐφέρετο ἰταμῶς καὶ πλείστους τρομοκρατη- ντας ὑπ' αὐτοῦ Ἀρμενίους διὰ τῶν ἀπειλῶν ήγαγεν εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Τ. Ε. Ε.

φερρίτης (ὁ) (Ferrite) */Μεταλλοτ./.* Τεχνικὸς ος σχηματισθεὶς ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως fer- n (= σίδηρος) καὶ δηλῶν ἐν τῇ μεταλλογραφίᾳ ν καθαρὸν ἢ σχεδὸν καθαρὸν σίδηρον, ὅστις οχωρίζεται ὑπὸ μορφὴν πολυέδρων ἀνηκόντων κρυστάλλους κυβικοῦ συ- ήματος, ὁρα- ν ὑπὸ τὸ μι- οσκόπιον. Ἀ- ρτίζεται δὲ σιδήρου α, β, ἢ δ ἄνευ ἄν- ακος (τὸ πολὺ 5 %), ἀλλὰ λλάκις μὲ οσμείξεις σφορούχων, γγανιούχων, ριτιούχων, νι- ιούχων κτλ. ύσεων τοῦ σι- ρου σχηματί- μεικτοὺς

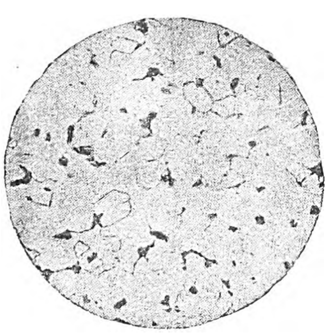

Μικρογραφία συνήθους χάλυβος.
[Χάλυψ μὲ 0,10 % 1, φερρίτης λευκός, περλίτης μέλας.]

υστάλλους. Αἱ διαστάσεις τῶν κρυστάλλων ἐξαρ- νται ἐκ τῆς ταχύτητος τῆς ψύξεως, ἐκ τῆς ἀνοπτή- ος κτλ. Εἰς ἐστιλβωμένα δοκίμια πρὸς μεταλ- σκοπικὴν παρατήρησιν ὁ φερρίτης προσβάλ- αι ἐλαφρῶς ὑπὸ οἰνοπνευματούχου ὑδροχλω- οῦ ὀξέος, ἰσχυρότερον δὲ ὑπὸ πικρικοῦ ὀξέος. προσβαλλόμενος φερρίτης εἶναι ἄχρους μετὰ ιχεῖαν διάρκειαν προσβολῆς, ὑποκίτρινος δὲ ὰ μακροχρονιωτέραν. Αἱ εἰκόνες προσβολῆς αι ἀσαφεῖς. Ὁ ἀμμωνιοῦχος χλωριοῦχος χαλ- ; προσβάλλει αὐτὸν ἰσχυρότερον καὶ αἱ εἰκόνες οσβολῆς εἶναι σαφεῖς· ὅταν εἶναι φωσφοροῦ- ; ὁ φερρίτης, ἡ χρῶσις εἶναι σκοτεινοκίτρινος ς καστανοκίτρινος. Διαλύεται ἐντὸς ἀραιοῦ ικοῦ ὀξέος. Σχηματίζει μετὰ τοῦ σεμεντίτου ηκτοειδὲς μεῖγμα, τὸν περλίτην, καὶ εἶναι συ- ιτικὸν τῶν σιδηρουργικῶν προϊόντων, σιδήρου, υβος, χυτοσιδήρου, μαλακὸν καὶ μαλακτόν, ο μορφὴν μαζῶν φερρίτου ἢ τοῦ εὐτηκτοει- ῆς περλίτου, ἤτοι λεπτῶς ἀναμεμειγμένων κρυ- άλλων φερρίτου καὶ σεμεντίτου. Θ. Χ.

Φέρρο (Ferro), ***Σκηπίων ντὲ Φλοριάνο ντὲ*** ***έβι ντάλ*** —. Ἰταλὸς μαθηματικὸς (1465—1526). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν λύσιν τῆς τριτοβαθμίου ἐξισώσεως. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐργασίαι του, γνωσταὶ μόνον εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ ὀλίγους μαθητάς του, ἐδημοσιεύθησαν μετὰ πολλὰ ἔτη, ἡ λύσις τῆς τριτοβαθμίου ἐξισώσεως εὑρέθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Ταρτάλια. Π. Θ. Κ.

Φερρὸλ (Ferrol) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Β.Δ. Ἰσπανίας ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἐν τῷ νομῷ τῆς Κορούνια. Ὁ λιμήν της εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Εὐρώπης καὶ εἷς τῶν σπουδαιοτέρων πολεμικῶν λιμένων τῆς Ἰσπανίας. Ἔχει ἐκτεταμένα ναυπηγεῖα, ναύσταθμον, πολεμικὰς ἀποθήκας κ. ἄ. Κάτ. 30.350 (1920). Η. Π. Γ.

φερρονατρίτης (ὁ) (Ferronatrit) */Ὀρυκτολ./.* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔνυδρον θειικὸν ἀργίλλιον καὶ θειικὸς σίδηρος. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Sierra Gorda τῆς Χιλῆς εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβοεδρικοῦ συστήματος, κυρίως δ' εἰς σφαίρας καὶ ἀστέρας μὲ ἀκτινωτὴν διάταξιν. Ἔχει χρῶμα ὠχροκιτρινωπὸν μέχρις ὑπόλευκον. Συνώνυμον: *γορδαΐτης.* Γ. Κ. Γ.

Φερροννιέρα, ***Ὡραία*** — (Belle Ferronnière). Ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ μία τῶν εὐνοουμένων τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α΄, περίφημος διὰ τὸ κάλλος της. Αἱ περὶ αὐτῆς πληροφορίαι εἶναι ἐλάχισται καὶ ἀντιφατικαί. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν παράδοσιν ἦτο Ἰσπανίς, ἐλθοῦσα εἰς Γαλλίαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Φραγκίσκου, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἐκ τῆς ἐν Μαδρίτῃ αἰχμαλωσίας, ἦτο δὲ σύζυγος κατ' ἄλλους μὲν πλουσίου τινὸς ἐμπόρου σιδηρικῶν (ferronnier, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά της), κατ' ἄλλους δὲ ἀστοῦ τινος, ὀνόματι *Φερρόν.* Περὶ τοῦ συζύγου τῆς Φερροννιέρας παραδίδεται ὅτι ζηλοτυπῶν τὸν βασιλέα ἐξεδικήθη κατὰ ὅλως πρωτότυπον τρόπον, μεταδώσας εἰς αὐτὸν μέσῳ τῆς συζύγου του, ἀσθένειαν, ἣν δὲν ἠδυνήθη ὁ βασιλεὺς νὰ θεραπεύσῃ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὡραία Φερροννιέρα» φέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καλλιτεχνίας περίφημος προσωπογραφία, ἔργον τοῦ Ντὰ Βίντσι, ἀποκειμένη ἐν τῷ Λούβρῳ, νομιζομένη δὲ ἄλλοτε ἐσφαλμένως ὡς εἰκονίζουσα τὴν ὁμώνυμον ἐρωμένην τοῦ Φραγκίσκου. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ὅμως γνώμην ἡ εἰκονιζομένη νεαρὰ γυνὴ εἶναι ἡ *Λουκρητία Κριβέλλι,* σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου Σφόρτσα, ἐπροσωπογραφήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ντὰ Βίντσι περὶ τὸ 1407. Χ. Δ.

Φέρρος (Ferro, ἢ Hierro) */Γεωγρ./.* Ἡ ἐσχάτη πρὸς Δ. καὶ μικροτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἐκ τῶν 7 κυρίων νήσων τοῦ συμπλέγματος τῶν Καναρίων. Ἔχει σχῆμα ἡμισεληνοειδές, καὶ ἔδαφος ὀρεινόν, ὑψούμενον μέχρι 1.612 μ., καταλαμβάνει δὲ ἐμβαδὸν 275 τ. χλμ. Ἀριθμεῖ πληθυσμὸν 6.500 περίπου κατοίκων. Ὁ διὰ τῆς Φέρρου διερχόμενος μεσημβρινός, ὡς ἐκ τῆς θέσεως τῆς νήσου εἰς τὸ δυτικώτατον ἄκρον τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρι τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν γεωγράφων ὡς «πρῶτος μεσημβρινός», ὡς ἀφετηρία δηλαδὴ μετρήσεως τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους. Ὁ μεσημβρινὸς τῆς Φέρρου διέχει ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ Παρισίων 20° 14΄ 11΄΄ Δυτ. ἢ 1 ὥρ. 20 λ. 56 δ., 7 δυτ., τούτου πάλιν διέχοντος τοῦ τοῦ Γρήνουϊτς 2° 20΄ 14΄΄, 4 Ἀν., ἢ 0 ὥρ. 09 λ. 20 δ., 9 Ἀν. Σ. Ε. Λ.—Χ. Δ.

φερροστυπτίνη (ἡ), ἢ ***σιδηροστυπτίνη*** (Ferrostyptinum) */Φαρμ. Χημ./.* Σκεύασμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν: $(CH_2)_6 N_4 . HCl Fe, Cl_3$, λαμβανόμενον δὲ διὰ μείξεως 14 μ. οὐροτροπίνης ἐντὸς 14.6 μ. ὑδροχλωρικοῦ ὀξέως 15 % μετὰ 56 μ. ὑπερχλωριούχου σιδήρου εἰδικοῦ βάρους 1.28. Καστανοκίτρινα κυβικὰ κρυστάλλια τηκόμενα εἰς 111°, διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, ἀδιάλυτα εἰς τὸ ψυχρὸν οἰνόπνευμα καὶ τὸν αἰθέρα. Εἶναι σκεύασμα στυπτικὸν καὶ αἱμοστατικόν, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν χειρουργικήν, τὴν γυναικολογίαν, τὴν ρινολογίαν καὶ τὴν ὀδοντιατρικήν. Δίδεται εἰς κόνιν ἢ διαλύματα. Ὡς φερροστυπτίνη φέρεται καὶ σκεύασμα συνιστάμενον ἐξ 60μ. ὑπερχλωριούχου σιδήρου, 25 μ. χλωριούχου ἀμμωνίου καὶ 15 μ. ἀντιπυρετίνης, ὅπερ τήκεται εἰς 120°, εἶναι διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ, ἀδιάλυτον εἰς τὸ οἰνόπνευμα καὶ αἰθέρα καὶ ἔχει τὰς αὐτὰς ἰδιότητας πρὸς τὸ προηγούμενον σκεύασμα. Κ. Γ. Μ.

Φερροὺτς (Ras Sidi-Ferruch) */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς Ἀλγερίας (πλάτ. 36° 46΄ Β., μῆκ. 2° 51΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1909: Cape Ivi to Algiers) μεταξὺ πόλεων Τιπάζα καὶ Ἀλγερίου. Ἔχει φάρον καὶ σωστικὸν σταθμόν. Μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καὶ τοῦ ΒΑ. αὐτοῦ Ρὰς-Ἀκράτα σχηματίζεται ὡραῖος ὅρμος καὶ αἰγιαλός, εἰς ὃν ἠγκυροβόλησεν ὁ γαλλικὸς στόλος τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀλγερίας (1830), ὅστις ἀπεβίβασε τὰ ἐπιβατικὰ στρατεύματα εἰς τὸ ἀκρωτήριον Φερρούτς. Σ. Ε. Λ.

Φερρούτσι (Ferrucci), ***Νικόδημος*** Ζωγράφος τῆς φλωρεντινῆς σχολῆς, ἀποθανὼν ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1650. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Πασσινιάνο καὶ διεκρίθη εἰς τὴν νωπογραφίαν. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων του ἔργων γνωστότερα εἶναι: «Οἱ δύο ἀπόστολοι» ἓξ νωπογραφίαι τοῦ «Βίου τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου», «Ἡ Σύλληψις», «Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν», «Ἡ Παναγία μὲ τὸ κομβολόγιον» καὶ ἡ ὀροφὴ τοῦ μεγάρου Μπουοναρρότι. Η. Π. Γ.

— **Φερρούτσι** (Ferrucci), ***Φραγκῖσκος,*** ἀποκαλούμενος *ντὲλ Τάντα.* Ἰταλὸς γλύπτης, ἀποθανὼν τῷ 1585. Κατέστη διάσημος, διότι ἐπανέφερεν ἐν χρήσει τὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τέχνην τῆς χαράξεως τοῦ πορφυρίτου διὰ χαλυβδίνων ἐργαλείων. Ἐξετέλεσε διὰ τῆς μεθόδου του ταύτης τὸ «Μέγα κύπελλον τῆς Κρήνης τοῦ Μεγάρου Πίττι», τὰς «Προτομὰς τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Κοζίμου Α΄ καὶ τῆς συζύγου του», μίαν «Κεφαλὴν Χριστοῦ», θαυμασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου κ. ἄ. Η. Π. Γ.

Φερρούτσια (Ferruggia), ***Τζέμμα.*** Ἰταλὶς συγγραφεύς, γεννηθεῖσα τῷ 1868. Διδασκάλισσα κατ' ἀρχὰς καὶ ἠθοποιὸς κατόπιν, ἐγκατεστάθη ἐν τέλει ἐν Παρισίοις, ὅπου συνέγραψεν: «Ἡ Παναγία τοῦ Μὰρ Ντόλτσε», «Πρὸς τὸ μηδέν», «Ἡ ἰδέα», «Τὸ γλυκὸ αἴνιγμα», «Γυναικεῖες τρέλλες», «Ἡ γοητεία», «Ἀμίαντος», «Ματθίλδη Σεράο» κ. ἄ. Η. Π. Γ.

φερροφυτίνη (ἡ) (Ferrophytine) */Φαρμ. Χημ./.* Ὀργανικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν φυτίνην, κολλοειδοῦς φύσεως, περιέχον 7,5% σίδηρον καὶ 6 % φωσφόρον ὑπὸ μορφὴν εὐαφομοίωτον. Δὲν διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ, διαλύεται δὲ εἰς τὸ ἀλκαλικὸν περιβάλλον τοῦ ἐντέρου. Δίδεται ἐπὶ ἀναιμιῶν, χλωρώσεων, λυμφατισμοῦ, χοιραδώσεως. Κ. Γ. Μ.

Φερρὺ (Ferry), ***Εὐγένιος-Λουδοβῖκος-Γαβριὴλ ντὲ Μπελλμάρ,*** γνωστὸς κυρίως ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Γαβριήλ.*** Γάλλος λογοτέχνης (1809—1852). Ἦτο υἱὸς μεγαλεμπόρου, παραμείνας δ' ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸ Μεξικόν, ἔδωσε μετὰ τὴν εἰς Γαλλίαν ἐπάνοδόν του, ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Revue des Deux mondes» θαυμασίας περιγραφὰς τῶν ἠθῶν καὶ τῆς ζωῆς τῆς χώρας ταύτης. Ταξιδεύων βραδύτερον εἰς Καλιφορνίαν ἀπωλέσθη ἐν ναυαγίῳ. Κυριώτερα ἔργα του δημοσιευθέντα μετὰ θάνατον εἰς ἰδίους τόμους εἶναι: «Le coureur des bois» (1853), πολλάκις ἐπανεκδοθέν, «La chasse aux Cosaques» (1854), «Scènes de la vie mexicaine» (1854), «Scènes de la vie sauvage au Mexique» (1856), «Les revolutions du Mexique» (1851) κ. ἄ. Ὁ υἱός του *Γαβριὴλ ντὲ Μπελλμαρ,* γνωστὸς ἐπίσης ὡς *Γαβριὴλ Φερρύ,* γεννηθεὶς τῷ 1864, διεκρίθη ὡς λογοτέχνης γράψας θεατρικὰ ἔργα («Ἡ δούκισσα τῆς Μαντούης», «Οἱ ἄγριοι τοῦ Βεζινὲ» κ. ἄ.), μυθιστορήματα («Οἱ δύο σύζυγοι τῆς Μάρθας», «Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Καίσαρος» κλπ.) καὶ βιογραφικὰς μελέτας περὶ τοῦ Δουμᾶ, τοῦ Μπαλζὰκ κλπ. Χ. Δ.

—**Φερρὺ** (Ferry), ***Ἰούλιος.*** Γάλλος πολιτικὸς (1832—1893). Σπουδάσας νομικά, μετῆλθεν ἐπί τινα ἔτη τὸν δικηγόρον ἐν Παρισίοις. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον μετέστη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, ὡς σφοδρὸς πολέμιος τῆς αὐτοκρατορίας Ναπολέοντος τοῦ Γ΄. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Σηκουάνα τῷ 1869, διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Πρωσσίας· ὅτε δέ, μετὰ τὸ Σεδάν, ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία, ὁ Φερρὺ διωρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐθνικῆς ἀμύνης νομάρχης τοῦ Σηκουάνα καὶ διῴκησε τοὺς Παρισίους κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1871. Εὐθὺς κατόπιν ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Θιέρσου ὡς πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας εἰς Ἀθήνας, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν περίπου· μεθ' ὅ, ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν, ἐξελέγη βουλευτὴς Βοσγίων καὶ ἀνεδείχθη μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν ἡγετῶν. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον Βαδδιγκτὸν διετέλεσεν ὑπουργὸς σχεδὸν συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1879 μέχρι τοῦ 1885, κατ' ἀρχὰς μὲν τῆς Παιδείας, εἶτα δὲ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ δὶς ἀνῆλθεν εἰς τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου (1880—1881 καὶ 1883—1885). Ὡς ὑπουργὸς ἐπετέλεσε κυρίως δύο μεγάλα ἔργα: τὴν ἐκλαΐκευσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν μεγάλην ἐπέκτασιν τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ κράτους. Διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1882 κατέστησε τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ὑποχρεωτικήν, ἀλλὰ παρεχομένην δωρεάν, ἀπέκλεισε δ' αὐτῆς τοὺς κληρικοὺς διδασκάλους· δι' ἄλλων νόμων περιέστειλε τὴν διδασκαλίαν τῶν κληρικῶν ἐν τῇ μέσῃ καὶ ἀνωτέρᾳ ἐκπαιδεύσει.

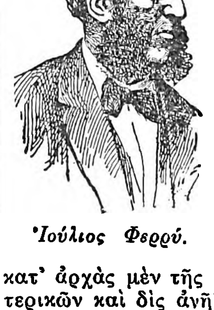

Ἰούλιος Φερρύ.

Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Γαλλίας τοῦ 1870, ὁ Φερρὺ συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως μεγάλου γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ κράτους, οὐχὶ πρὸς ἀποικισμὸν ἀλλὰ πρὸς οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν. Διεπραγματεύθη τὴν ἵδρυσιν γαλλικοῦ προτεκτοράτου ἐν Τύνιδι (1881), κατέστρωσε τὴν συνθήκην τοῦ 1885 διὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου Μαδαγασκάρης,

Digitized by Google

ἔδωκε τὰς κατευθύνσεις εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐξερευνήσεως τῶν περιοχῶν τοῦ Κόνγκο καὶ τοῦ Νίγηρος καὶ πρὸ πάντων ὠργάνωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰνδοκίνας. Μικρά τις στρατιωτικὴ ἀποτυχία τῶν Γάλλων ἐν Λαγγσὸν προεκάλεσεν ἀναβρασμὸν ἐν Παρισίοις καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Φερρὺ εἰς παραίτησιν (30 Μαρτίου 1885), ἀλλ' ἡ μετὰ τρεῖς μῆνας συνομολογηθεῖσα συνθήκη μετὰ τῆς Κίνας ἦτο ἔργον αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν παραίτησίν του ὁ Φερρὺ παρέμεινε σημαῖνον μέλος τοῦ μετριοπαθοῦς δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ διηύθυνε τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Μπουλανζέ. Παραιτηθέντος τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Γκρεβὺ (Grévy) τῷ 1887, ἐτέθη ἡ ὑποψηφιότης τοῦ Φερρὺ διὰ τὴν προεδρίαν, ἀλλ' οὗτος ὑπεχώρησεν ὑπὲρ τοῦ Σαδὶ Καρνώ. Τῷ 1893 παράφρων τις τὸν ἐπυροβόλησε καὶ ὁ Φερρὺ ἀπέθανε συνεπείᾳ τῶν πληγῶν του τῇ 17 Μαρτίου. Δ. Μ. Κ.

—**Φερρὺ** (Ferry), ***Νικόλαος***. Νᾶνος τοῦ δουκὸς τῆς Λωρραίνης Στανισλάου Λετζίνσκι (βλ. λ. *Μπεμπε*).

φέρρυ-μπὸτ (τὸ) (ferry-boat, ἐκ τοῦ ferry=πορθμεῖον, πέραμα, καὶ τοῦ boat=λέμβος, σκάφος, πλοῖον). Καλοῦνται ἀγγλιστὶ τὰ εἰδικὰ ἀτμόπλοια, τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς διαφόρους χώρας διὰ τὴν διαπόρθμευσιν ἢ μεταφορὰν ἐπιβατῶν καὶ ὁλοκλήρων σιδηροδρομικῶν ἁμαξοστοιχιῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην ποταμοῦ ἢ λίμνης ἢ θαλασσίου στενοῦ. Καὶ διὰ τὸν εἰδικὸν τοῦτον σκοπὸν τὰ ἀτμόπλοια ταῦτα εἶναι κατεσκευασμένα κατ' εἰδικὸν τύπον, ἤτοι μὲ πρῷραν ὁμοίαν πρὸς τὴν πρύμναν, μὲ ἕλικας πρωραίας καὶ πρυμναίας καὶ μὲ κεντρικὸν κατάστρωμα· συνεχές, ὥστε οἱ ἐπιβάται, εἰσερχόμενοι διὰ τῆς πρύμνης, νὰ προχωρῶσι κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν πρῷραν καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐξέρχωνται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἀποβάθραν ἅμα τῇ ἀφίξει ἄνευ στροφῆς ἢ πλευρίσεως τοῦ σκάφους.

Ὁ γνωστότερος καὶ τελειότερος τύπος τῶν τοιούτων πλοίων εἶναι τὰ φέρρυ-μπότς, ἅτινα διαπορθμεύουσι μυριάδας ἐπιβατῶν καθ' ἑκάστην μεταξὺ τῆς κεντρικῆς πόλεως Νέας Ὑόρκης (Μανχάτταν) καὶ τῶν ἀπέναντι κειμένων μεγάλων συνοικισμῶν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὕδσωνος (Hudson). Εἰς ἑκάτερον τέρμα τοῦ δρομολογίου του τὸ φέρρυ-μπὸτ προσορμίζεται εἰς ἀποβάθραν ἡμικυ-

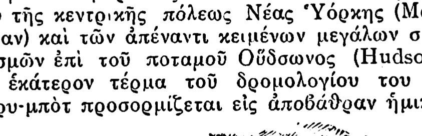

Φέρρυ-μπότ.

κλικήν, προσαρμοζομένην ἀκριβῶς εἰς τὸ σχῆμα τῆς πρῴρας ἢ τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου, οὕτως ὥστε ἡ πρόσδεσις τοῦ σκάφους νὰ γίνηται ἀμέσως καὶ ἄνευ ἑλιγμῶν καὶ ἡ ἀπόβασις τῶν ἐπιβατῶν νὰ συντελῆται ἐντὸς ἐλαχίστων λεπτῶν τῆς ὥρας, μεθ' ὃ διὰ τῆς αὐτῆς ἀποβάθρας εἰσέρχονται εἰς τὸ πλοῖον οἱ ἐπιβάται διὰ τὸν πλοῦν τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τὸ πλοῖον ἀναχωρεῖ πάλιν ἐντὸς ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας. Τοιουτοτρόπως κατορθώνει νὰ πραγματοποιῇ πολλοὺς πλόας ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ἡ διαπόρθμευσις σιδηροδρομικῶν ἁμαξοστοιχιῶν γίνεται κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα. Τὸ κεντρικὸν κατάστρωμα διελαύνει μία ἢ πλείονες σιδηροτροχιαί. Ἡ ἁμαξοστοιχία, συρομένη ὑπὸ τῆς ἀτμαμάξης αὐτῆς, εἰσέρχεται ἐκ τῆς ἀποβάθρας διὰ τῆς πρύμνης καὶ καταλαμβάνει τὴν ἀνάλογον αὐτῆς θέσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ὅταν δὲ τὸ ἀτμόπλοιον φθάσῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἐξέρχεται ἡ ἁμαξοστοιχία διὰ τῆς πρῴρας εἰς τὴν ἀποβάθραν τῆς ἀφίξεως. Οἱ κυριώτεροι πορθμοί, δι' ὧν διαπορθμεύονται σιδηροδρομικαὶ ἁμαξοστοιχίαι, εὑρίσκονται ἐν Δανίᾳ μεταξὺ τῆς στερεᾶς καὶ τῶν νήσων, μεταξὺ Δανίας καὶ Σουηδίας, μεταξὺ Γερμανίας καὶ Σουηδίας. Τὰ φέρρυ-μπότς εἶναι μεγάλου ἐκτοπίσματος καὶ δύνανται νὰ παραλαμβάνωσιν ἁμαξοστοιχίας ἐκ 10 ἐπιβατικῶν ἢ 18 φορτηγῶν βαγονίων. Τὰ δύο μακρότερα τῶν πορθμείων τούτων εἶναι τὸ μεταξὺ Gjedser (ἐν Δανίᾳ) καὶ Warnemünde (ἐν Γερμανίᾳ), ἀποστάσεως 48 ναυτικῶν μιλλίων, καὶ τὸ μεταξὺ Sassnitz (ἐν Γερμανίᾳ) καὶ Trelleborg (ἐν Σουηδίᾳ), ἀποστάσεως 65 ναυτικῶν μιλλίων. Ἐπίσης ὑπῆρχεν ἄλλοτε τοιοῦτο πορθμεῖον ἐπὶ τῆς λίμνης Βαϊκάλης ἐν Σιβηρίᾳ, δι' οὗ διεπορθμεύοντο ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην αἱ ἁμαξοστοιχίαι τοῦ Ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου. Κατόπιν ὅμως τῆς κατασκευῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς περὶ τὸ νότιον ἄκρον τῆς λίμνης, τὸ πορθμεῖον τοῦτο κατηργήθη. Δ. Μ. Κ.

Φερρὺς (Ferrus), ***Γουλιέλμος-Μάριος-Ἀνδρέας***. Διάσημος Γάλλος φρενίατρος (1784—1861). Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς στρατιωτικὸς χειρουργός, ἀλλὰ κατόπιν ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν φρενιατρικήν, διεδέχθη τὸν Pinel εἰς τὴν Βισέτρην, ὅπου ἐπήνεγκε μεγάλας βελτιώσεις εἰς τὸν τρόπον τῆς θεραπείας τῶν ψυχοπαθῶν. Τῷ 1835 ἐγένετο γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν ἀσύλων τῶν ψυχοπαθῶν, συνεπείᾳ δὲ τῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐπιθεωρήσεις παρατηρήσεών του ἐψηφίσθη τῷ 1838 νέος νόμος, δι' οὗ ἐβελτιώθη σημαντικώτατα ἡ θεραπεία τῶν ψυχοπαθῶν. Τῷ 1840 διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς τῆς ὑγιεινῆς τῶν φυλακῶν. Ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν πραγματειῶν, ὧν κυριώτεραι: «Des aliénés, Considérations κλπ.» (1834), «Rapport sur la police sanitaire des maisons de force et de correction» (Arch. gen. 1830), «Mémoire sur le goître et le cretinisme» (Bull. de l'Acad. de méd. 1851), «Histoire d'une épidémie de méningite cérébro-spinale» (Ann. med.-psych. 1850). Ο. Ρ.

φέρσα (ἡ)· δημοτ., ἕκαστον τῶν τεμαχίων τῆς ὀθόνης ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ ἱστίον (ἑνετ. fersa).

Φερσαλίτης, ἢ ***Φαρσαλίτικος*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Θεσσαλίας, πηγάζων ἀπὸ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Κασιδιάρης (ἀρχαῖον Ναρθάκιον) καὶ χυνόμενος μετὰ ροῦν 35 περίπου χλμ. εἰς τὸν Πηνειόν. Περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα πρὸ τῆς συμβολῆς του εἰς τὸν Πηνειὸν ἑνοῦται μετὰ τοῦ Ἐνιπέως, εἰς τὸν οὕτω δὲ σχηματιζόμενον κοινὸν βραχίονα συμβάλλουν καὶ οἱ Ὀνόχωνος καὶ Πάμισος. Ἡ πηγή, ἐξ ἧς πηγάζει καλεῖται σήμερον Ταμπάχανα καὶ εἶναι ἡ ὁμηρικὴ κρήνη Μεσσηΐς, ἡ κειμένη πλησίον τῆς πόλεως Ἑλλάς. Εἶναι ὁ *Ἀπιδανὸς* τῶν ἀρχαίων, περὶ τοῦ ὁποίου γράφει ὁ Ἡρόδοτος ὅτι μόνος αὐτὸς ἀντέσχε πινόμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ξέρξου.

Φερσέφασσα *['Αρχ. Θρησκ.]*· βλ. λ. *Περσεφόνη*.

φέρσιμον (τό)· δημοτ., ὁ τρόπος καθ' ὃν φέρεταί τις, ἡ συμπεριφορά: «καλὸ—, ἄσχημο φέρσιμο».

Φέρστελ (Ferstel), ***Ἐρρῖκος*** *βαρῶνος* —. Αὐστριακὸς ἀρχιτέκτων (1828—1883). Καθηγητής, ἀπὸ τοῦ 1866, ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Βιέννης, ἐταξίδευσεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας, χάριν μελετῶν. Ἔργα ἐκτελεσθέντα ἐπὶ σχεδίου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ εἶναι ἐν Βιέννῃ ὁ ναὸς Φοτίβκίρχε, τὸ μέγαρον τῆς αὐστροουγγρικῆς τραπέζης, τὸ πανεπιστήμιον, ὁ ναὸς ἐν Σα νάου, ὁ τῶν διαμαρτυρομένων ἐν Μπρύν, τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἀρχιδουκὸς Λουδοβίκου Βίκτωρος, τὸ αὐστριακὸν μουσεῖον τέχνης καὶ βιομηχανίας, κ. ἄ. Θ. Κ.

Φερτάκαινα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Καππαδοκίας ἐντὸς εὐφορωτάτης κοιλάδος, περικλειομένης ὑπὸ τῶν κλιτύων τοῦ Ταύρου καὶ Ἀντιταύρου. Ἐνταῦθα, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Καππαδοκίας, ὑπάρχουν τὰ περίφημα ἐκεῖνα ὑπόγεια οἰκήματα, λαξευμένα ἐντὸς μαλακῶν βράχων, τὰ ὁποῖα εἰς προγενεστέρους αἰῶνας ἐχρησίμευον ὡς καταφύγιον τῶν κατοίκων, ὁσάκις ἠπειλοῦντο ἀπὸ ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς. Τὰ Φερτάκαινα μέχρι τοῦ 1923 εἶχον 4.000 περίπου κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἡμίσεις ἦσαν Τοῦρκοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἑλληνόφωνοι Χριστιανοί. Οἱ τελευταῖοι ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Α. Α. Π.

φέρτε· προστακτ. τοῦ *φέρω* ἀντὶ *φέρετε*: «φέρτε μου νὰ φάω κάτι»· || φρ. «φέρτε ἄρμ!» στρατιωτικὸν παράγγελμα παλαιότερον.

Φερτίτ, *Ντὰρ* — *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ντὰρ* - Φερτίτ.

φερτός, —*ή*, —*ό*· δημοτ., ὁ ἄλλοθεν, ὁ ἔξωθεν κομισθείς, ἐπείσακτος.

Φερύγγιον, ἢ ***Φερύγιον*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κυπρίνου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 152. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἐφρέμκιοϊ*.

Φερχανταλῆ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίου *Φαρέτρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

Φερχὰτ ***πασᾶς***. Τοῦρκος βεζύρης, ἀκμάσας τὸ α' τέταρτον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἦτο Κροάτης. Κατέστειλε τὴν ἐξέγερσιν τῶν Κυζυλμπάσηδων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἄλλας τοιαύτας ἀνταρσίας. Ἐθανατώθη τῷ 1525 κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμάν. Ν. Μ.

—**Φερχὰτ** ***πασᾶς***. Μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Γ'. Ἀλβανὸς τὸ γένος, ὑπηρέτησεν ἐκ παίδων εἰς τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα, ἀνελθὼν μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ καπουτζήμπαση (ἀρχιθυρωροῦ), μεθ' ὃ ἔγινε μιραχόρης (σταβλάρχης), γενιτσὰρ ἀγᾶς, βαλῆς Ρούμελης, ἀρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ καὶ τῷ 1591 μέγας βεζύρης ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας. Παυθείς, ἐκλήθη πάλιν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους τῷ 1595. Ἐθανατώθη τὸ αὐτὸ ἔτος. Ν. Μ.

φέρω καὶ ***φέρνω***, *ἀόρ. ἔφερα—ἐφέρθην*, παθ. μετχ. *φερμένος*· κρατῶ βάρος, βαστάζω: «φέρω φορτίον»· || «φέρω ἀριθμὸν» εἶμαι δι' ἀριθμοῦ σεσημασμένος: «ποῖον ἀριθμὸν φέρει τὸ εἰσιτήριόν σας»· || κομίζω, προσφέρω, μεταφέρω: «ἔφερε τὸ ἀλεύρι ἀπὸ τὸ μύλο»· || ὁδηγῶ, προσάγω: «ἔφερε μάρτυρας»· || ὁδηγῶ, κατευθύνω: «ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς τὴν θάλασσαν, — πρὸς τὸ ὄρος»· || ἐπὶ φυτῶν, κρατῶ, βαστῶ τοὺς καρπούς μου: «τὰ ἑσπεριδοειδῆ καθ' ὃν χρόνον φέρουσιν ἔτι τοὺς καρποὺς ἀνθοφοροῦσι»· || συνεκδ., παράγω, φύω, γενῶ: «μετὰ βαρὺν χειμῶνα ἡ ἐλαία φέρει πολὺν καρπόν»· || προτείνω, προβάλλω: «διαρκῶς φέρει δυσκολίας»· || προκαλῶ, κάμνω νὰ γεννηθῇ: «φέρω δίψαν, — ὕπνον»· || φρ. «τὸ φέρνει ὁ λόγος» ἀνακύπτει ἐκ τῆς ροῆς τοῦ λόγου· || «σῦρ' τα—φέρ' τα» τὸ νὰ μεταβαίνῃ τις κάπου ἐπανειλημμένως: «αὐτὸ τὸ σῦρ' τα φέρ' τα στὰ ἐμπορικὰ δὲ μ' ἀρέσει»· || «ἄγω καὶ φέρω» διευθύνω τινὰ κατ' ἀπόλυτον βούλησίν μου· || παθ. *φέρομαι*· ἀναφέρομαι, μνημονεύομαι: «ἡ περὶ τῆς Χιμαίρας παράδοσις φέρεται ἤδη παρ' Ὁμήρῳ»· || «φέρεται ὡς πρῶτος ὑποδείξας τὴν ἀνάγκην τῆς συμμαχίας» λέγεται ὅτι πρῶτος αὐτός.... || συμπεριφέρομαι: «φέρεται καλά».

Φερῶν, ***τέως δῆμος***— *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν 15 δήμων, οἵτινες ἀπετέλουν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Περιελάμβανε τὰ χωρία Βελεστῖνον, Ἅγιος Γεώργιος, Μουσαφακλῆ, Γερμῆ, Μπερσεφλῆ ἢ Περσεφλῆ, Νταμπεγλῆ, Οὐζλάρ, Σέσκουλον, Σεραισῆ καὶ Ταχταλισμάν, εἶχε πρωτεύουσαν τὴν κωμόπολιν Βελεστῖνος, 4.500 περίπου κατοίκους καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως, ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Μαρτίου 1883 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἡ ὀνομασία του ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως.

Φερών. Υἱὸς τοῦ Ραμσῆ Β', τοῦ Σεσώστριος τῶν Ἑλλήνων, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου. Περὶ τούτου διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος ὅτι ἀσεβήσας πρὸς τὸν Νεῖλον ἐτιμωρήθη διὰ τυφλότητος τῶν ὀφθαλμῶν, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἑνδέκατον ἔτος, κατά τινα χρησμὸν τοῦ μαντείου τῆς Βουτοῦς, θὰ ἀνέβλεπεν ἐὰν ἔπλυνε τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ οὖρα γυναικός, «ἥτις παρὰ τὸν ἑωυτῆς ἄνδρα μοῦνον πεφοίτηκε, ἄλλων ἀνδρῶν ἐοῦσα ἄπειρος». Καὶ πρῶτον μὲν ἐδοκίμασε τὰ οὖρα τῆς ἰδίας γυναικός του, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐθεραπεύθη, ἐδοκίμασεν ἀλληλοδιαδόχως ὅλων τῶν ἄλλων γυναικῶν, μέχρις οὗ ἐθεραπεύθη. Τότε τὰς μὲν ἄλλας γυναῖκας ἐγκλείσας εἴς τινα πόλιν, καλουμένην Ἐρυθρὰν Βῶλον, κατέκαυσεν, ἐκείνην δέ, διὰ τῶν οὔρων τῆς ὁποίας ἀνέβλεψεν, ἔλαβεν ὡς σύζυγον, εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς θεραπείας του ἀφιέρωσε πλουσιώτατα δῶρα εἰς ὅλους τοὺς ὀνομαστοὺς ναούς, εἰς δὲ τὸν ναὸν τοῦ Ἡλίου ἔστησε δύο ὀβελίσκους ἐκ γρανίτου (*Ἡροδ.* Β, 111). Α. Θ. Σ.

Φερωνία *[Μυθολ.]*. Ἰταλικὴ θεότης, ταυτιζομένη πρὸς τὴν Περσεφόνην τῶν Ἑλλήνων. Κέντρον τῆς λατρείας αὐτῆς ἦτο ἡ ἐτρουσκικὴ πόλις Φερωνία, τῆς ὁποίας ὁ ναὸς «θαυμαστὴν ἱεροποιίαν ἔχει· γυμνοῖς γὰρ ποσὶ διεξίασιν ἀνθρακιὰν καὶ σποδιὰν μεγάλην οἱ κατεχόμενοι ὑπὸ τῆς δαίμονος ταύτης ἀπαθεῖς», καὶ ὅπου κατ' ἔτος ἐτελοῦντο μεγάλαι πανηγύρεις ἐν μέσῳ συρροῆς προσκυνητῶν (*Στράβ.* Ε, 226). Α. Θ. Σ.

Φερωνία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Νοτίῳ Ἐτρουρίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως καὶ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Σωράκτου ὄρος (νῦν Monte Sant' Oreste), συνοικισθεῖσα περὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ ἱερὸν ἄλσος τῆς ἰταλικῆς θεᾶς Φερωνίας, τὴν ὁποίαν οἱ Ἐτροῦσκοι, Σαβῖνοι, Οὐόλσκοι, Οὐεστῖνοι καὶ Πικεντῖνοι ἐλάτρευον ἀπὸ κοινοῦ. Διετέλει εἰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς βασιλείας ἤδη τοῦ Τύλλου Ὀστιλίου (671—640 π. Χ.). Συλληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον (218—201 π. Χ.), ἀπέβη ρωμαϊκὴ ἀποικία ἐπὶ Καίσαρος ἢ Αὐγούστου. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Sant' Antimo, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

— **Φερωνία** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμία τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Οὐόλσκων, κειμένη ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ταρρακίνας, εἰς τὴν ἄκραν τῶν Ποντίνων ἑλῶν, μετὰ ναοῦ, ἄλσους καὶ πηγῆς τῆς ὁμωνύμου θεᾶς. Ὁ ναός της ἐθεωρεῖτο ἄσυλον, ὅσοι δὲ τῶν δούλων κατώρθωνον νὰ καταφύγωσιν εἰς αὐτὸν ἀπελευθεροῦντο. Σήμερον καλεῖται Torre di Terracina. Α. Θ. Σ.

φερωνία (ἡ) (Feronia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φερωνιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους ἀπαντῶντος εἰς πλείστας χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι ἡ *φερωνία ἡ μελανὴ* (Feronia nigra), ἥτις εἶναι μέγας κάνθαρος μὲ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῶν ψυχρῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

φερωνίδαι (οἱ) (Feronidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, περιλαμβάνουσα εὐμεγέθεις κανθάρους μὲ μεταλλικὰ χρώματα καὶ ἀπαντῶντας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *φερωνία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Φερωντὺ (Feraudy), ***Μαυρίκιος - Δομίνικος - Μαρία ντὲ***—. Γάλλος ἠθοποιὸς καὶ συγγραφεύς

Digitized by Google

(1859—1932). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ ᾠδείῳ Παρισίων, ὁπόθεν ἐξῆλθεν ἀριστεύσας τῷ 1880, καὶ μετὰ ἐπιτυχῆ σταδιοδρομίαν εἰς διάφορα θέατρα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλλικὴν Κωμῳδίαν, τῆς ὁποίας ἐγένετο ἑταῖρος τῷ 1887 Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα πρωτηγωνίστησεν, εἶναι: «Ἡ μάρτυς», «Ὁ χείμαρρος», «Ὁ ἄλλος κίνδυνος», κ.τ.λ. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τῶν Παρισίων καὶ ἔγραψε, πλὴν μιᾶς συλλογῆς ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Fleurs émues» (1896), πολλὰ θεατρικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὁ Γκοντρὰν διασκεδάζει» μετὰ τοῦ συναδέλφου του Μπὲρ (1901), «Οἱ ἐρασταί των» (1902), «Ἡ ἀντικαταστάτις», μετὰ τοῦ Μπλὰς (1903), «Μεγάλα καὶ μικρὰ» (1903), «Μπρισαντὼ» (1905) κ.τ.λ. Μ. Δ Β.

φερωνυμία (ἡ)· τὸ νὰ φέρῃ τις τὸ ὄνομα ἄλλου τινός, τὸ νὰ εἶναι ὠνομασμένος ἀπό τινος.

φερώνυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων τὸ ὄνομά τινος, ὁ ὠνομασμένος ἀπό τινος: «ἡ φερώνυμος θεραπεία τοῦ Παστέρ».—Ἐπίρρ. *φερωνύμως*.

Φερώρας. Ἀδελφὸς Ἡρώδου τοῦ Α', ἀναδειχθεὶς εἰς τετράρχην τῆς Περαίας. Ἀπολαύων κατ' ἀρχὰς πλείστης εὐνοίας παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, εἶχε καταρραδιουργήσει τοὺς ἐκ τῆς Μαριάμης υἱοὺς ἐκείνου Βραδύτερον δ' ὅμως περιέπεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ, συνδιαλλαγεὶς ἔπειτα πρὸς αὐτὸν τῇ μεσολαβήσει τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀρχελάου, ἀφοῦ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ συγγνώμην. Ἀποθανὼν ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου. Π. Ι. Μ.

Φὲς (de Fesch), ***Γουλιέλμος ντὲ —***. Βέλγος ὀργανοκρούστης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀποθανὼν περὶ τὸ 1760. Ἐν Λονδίνῳ ἐξετέλεσε τὰ ὀρατόρια: «Ἰουδείθ» (1733) καὶ «Ἰωσὴφ» (1745). Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν αἱ σονάται αὐτοῦ καὶ τὰ κοντσέρτα δι' 7 ὄργανα. Συνέθεσεν ἐπίσης πολλὰ «τραγούδια» καὶ «μελῳδίας». Γ. Σ.

Φὲς (Fesch). ***Ἰωσήφ***. Γάλλος κληρικός, καρδινάλιος, ἀρχιεπίσκοπος τῆς Λυών, θεῖος ἐκ μητρὸς τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος (1763—1839). Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ὅτε οἱ κληρικοὶ ἐτέλουν ἐν διωγμῷ, στερούμενος πόρων ζωῆς, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ τροφοδότης τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γαλλικῶν στρατευμάτων, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως τοῦ Ναπολέοντος ἀνέλαβε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔνδυμα καὶ τῷ 1802 διωρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Λυών. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὠνομάσθη καρδινάλιος καὶ τῷ 1804 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Ρώμῃ διὰ νὰ προσκαλέσῃ εἰς Παρισίους τὸν πάπαν διὰ τὴν στέψιν τοῦ ἀνεψιοῦ του ὡς αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων. Βραδύτερον ἐτιμήθη καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων ἀξιωμάτων, ὡς τὸ τοῦ γερουσιαστοῦ καὶ τοῦ μεγαλοσταύρου τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ τῷ προετάθη ἡ θέσις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παρισίων, ἣν δὲν ἀπεδέχθη. Κατὰ τὸ Ἑκατονθήμερον ἐγένετο ὁμότιμος τῆς αὐτοκρατορίας, μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ ἀπεσύρθη εἰς Ρώμην ὅπου καὶ ἀπέθανεν, ἐπ' οὐδενὶ ὅμως λόγῳ ἐδέχθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Λυών, μολονότι ἐπιέσθη πρὸς τοῦτο. Ἀποθανὼν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Λυὼν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἣν κατεῖχε πλουσίας συλλογῆς ζωγραφικῶν πινάκων καὶ καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων. Χ. Δ.

φεσᾶς (ὁ)· ὁ φορῶν φέσι, φεσοφόρος· || συνηθέστερον τὸ θηλ. *φεσοῦ*· γυνὴ φοροῦσα φέσιον κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν· || ὁ κατασκευαστὴς φεσίων.

Φεσὲρ (Feuchère), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Γάλλος γλύπτης (1807—1852). Υἱὸς διασήμου χύτου ἀγαλμάτων, πλεῖστα ἔργα τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται ἐν τῷ Λούβρῳ, ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Κορτὸ καὶ ἐποίησε πλεῖστα ἔργα, ὧν γνωστότερα: «Ἡ νύμφη μὲ τὸ κογχύλιον», «Ἡ Ἰουδὴθ προσευχομένη» καὶ «Ὁ Δαυΐδ». Χ. Δ.

φέσι (τό)· δημοτ., τὸ ἄνευ γύρου, ἐξ ἐριούχου καὶ συνήθως ὑψηλὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ἰδίᾳ μὲν τῶν Τούρκων, παλαιότερον δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων φουστανελλοφόρων καὶ βρακοφόρων, ἔτι δὲ καὶ τῶν γυναικῶν: «φέσι κόκκινο, — ἄσπρο», «— βρακάδικο, — φουστανελλάδικο, — εὐζωνικό» || φρ. «ἔγινε φέσι 'ς τὸ μεθύσι» ἐπὶ σφόδρα μεθύοντος (ἴσως κατὰ συνεκδοχὴν ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος) || εἰς τὸ στρατιωτικὸν ὀνοματολόγιον ἀποδίδεται διὰ τοῦ *φάριον*.

— *[Ἐγκυκλ.] Φέσιον* (τουρκ. *φὲς*) εἶναι τὸ τέως ἐθνικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν Τούρκων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Τουρκίας ἐν γένει, ὡς καὶ ἄλλων μουσουλμανικῶν λαῶν τῆς Μεσογείου. Τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἐκ τῆς ἐν Μαρόκκῳ πόλεως Φὲζ ἢ Φάς, ὅπου κατεσκευάζοντο ἀρχικῶς τὰ φέσια. Βαθμιαίως ὅμως ἡ ἐκεῖ καὶ ἐν Τύνιδι βιομηχανία φεσίων παρήκμασε, περιορισθεῖσα εἰς εἰδικὰ φεσοποιεῖα ἐν Αὐστρίᾳ.

Τὸ ἐξ ἐρυθροῦ πιλήματος φέσιον εἰσήγαγον τὸ πρῶτον οἱ Τουρκομᾶνοι ὡς ἐθνικὸν κάλυμμα ὅλων τῶν μωαμεθανικῶν φυλῶν, Περσῶν, Ἀράβων, Αἰγυπτίων, ὑποχρεωτικὸν καὶ διὰ τοὺς ὑπηκόους των, ἐπεκταθὲν δὲ καὶ εἰς τὰς γυναῖκας. Θεσπισθὲν ὑπὸ τοῦ Ὀρχάν, πρὸς διάκρισιν τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τῶν Τουρκομάνων καὶ Ἑλλήνων, περὶ τὸ 1328—1330, ὡρίσθη κωνοειδὲς καὶ λευκὸν διὰ τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ὑπηρέτας. Κατασκευάζεται ἀπὸ μακρόν, ἀραιότατον, σακκοειδὲς πλεκτόν, ὅπερ μετὰ βρασμόν, κοπάνισμα καὶ βαφὴν λαμβάνει σχῆμα κυλινδρικόν· πιεζόμενον εἶτα ὑγρὸν μεταξὺ δύο θερμῶν σιδηρῶν τύπων («καλουπίων»), σιδερώνεται («καλουπώνεται»). Τὰ φέσια ἡ Τουρκία ἐπρομηθεύετο κυρίως ἐξ Αὐστρίας ἐν Βιέννῃ ἡ βιομηχανία φεσίων ἀπετέλει τράστ, ἐξυπηρετοῦντα τοὺς κατοίκους τῶν Βαλκανίων καὶ τοὺς Ἀσιάτας φεσοφόρους, χάρις εἰς τὸν προνομιακὸν δασμὸν ὃν ἐπέβαλλον αἱ διομολογήσεις· διὸ ἡ κατασκευή των ἐν Τουρκίᾳ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος, ἂν καὶ ἐν αὐτῇ ἀφθονεῖ τὸ ἔριον. Πρὸς ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ ἐλειτούργει ἓν φεσεποιεῖον ἐν Εϊβὰν-σεράϊ τοῦ Κερατίου καὶ ἕτερον ἐν Σεϊ-μπασῆ τῆς Προύσης. Ἐπὶ τουρκοκρατίας βιομηχανία φεσίων ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀθήναις, ἀκμάσασα ἐπὶ Ὄθωνος· τρία κατὰ σειρὰν καταστήματα ὑπῆρχον πρὸς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, μέγα δὲ φεσοποιεῖον Παπαϊωάννου τινὸς ἢ Φεσᾶ, εἰς τὴν ὁδὸν Σχολείου,

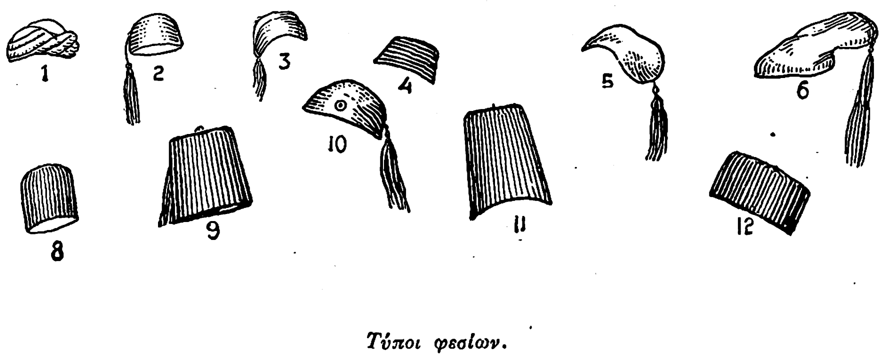

Τύποι φεσίων.

[1=Τούρκου ἰμάμη. 2=Κρητικοῦ. 3=Ὑδραίου. 4=Ἀσπροθαλασσίτη. 5=Μυτιληνιοῦ. 6= Νησιώτου τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. 7=Γυναικεῖον αὐλῆς Ἀμαλίας. 8=Πέρσου. 9=Κοινὸν τουρκικόν. 10=Εὐζώνου. 11=Μακεδόνος ἐπὶ τουρκοκρατίας. 12=Ἱεροψάλτου.]

δίδον ἐργασίαν κατ' οἶκον εἰς δεξιοτέχνας ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Ζωηρὰν βιομηχανίαν φεσίων ἔχει ἤδη ἡ Γαλλία, ἡ Τύνις, τὸ Μαρόκκον καὶ ἡ Αἴγυπτος.

Τὸ φέσιον, διάφορον εἰς σχῆμα, χρῶμα καὶ μαλακότητα κατὰ καιροὺς καὶ τόπους, ἀναχθὲν εἰς σύμβολον ἱερὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατηργήθη ἐν Τουρκίᾳ διὰ τοῦ νόμου τῆς 25 Νοεμβρίου 1925, ἐπιβαλόντος τὴν χρῆσιν τοῦ πίλου. Παραμένει ὅμως ὡς ἐθνικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Τύνιδος, ἐπίσης δὲ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Θρᾴκῃ καὶ παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις τῆς Σερβίας καὶ Βοσνίας. Τύπος τοῦ τουρκικοῦ ἦτο τὸ φέσιον τῶν στρατιωτῶν. Τὸ φέσιον ὅπερ ἔφερον οἱ εὐκατάστατοι κάτοικοι τῶν πόλεων, Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, ἦτο μᾶλλον αἰγυπτιακοῦ τύπου, τῶν δὲ δημοσίων ὑπαλλήλων, μᾶλλον χαμηλόν, ἀπεμιμεῖτο τὸ τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ. Οἱ Μακεδόνες ἔφερον ἐξαιρετικὰ ὑψηλὸν φέσιον, 0,25—0,30 καὶ 0,32 μ. ὕψους, ἅλικον, μὲ μακρὰν φούνταν. Ἄσπρον ἐξ ἐριούχου, κετσέ, μικρὸν καὶ χαμηλὸν (τὸ λεγόμενον πόσι καὶ κελεπόσι) φέρουν πολλοὶ ἀγρόται τῶν Βαλκανίων, Τουρκαλβανοί, Βλάχοι, Κροᾶται κλπ.· μαῦρον δὲ ἀνάλογον πολλοὶ ἀγρόται Ἕλληνες. Οἱ ἀγρόται τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ ζεϊμπέκ α ἔφερον κόκκινον φέσιον τσακιστὸν μὲ μαύρην φούνταν καὶ μαῦρον τσεμπέρι εἰς τὸ μέσον. Ο Ἕλληνες νησιῶται, καὶ δὴ οἱ γέροντες, ἄλλοτε γενικῶς καὶ ἤδη ἐν μέρει φέρουν μαλακὸν καὶ ὑψηλὸν φέσι, τσακιστὸν πρὸς ἓν τῶν πλαγίων ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω («τὸ φέσι μὲ τὴν τσακιστή»), μὲ μακρὰν φούνταν, τὴν σάρδαν Τὴν ἐθνικὴν φουστανέλλαν συνοδεύει ἀναποσπάστως τὸ φέσι, τσακιστὸν πρὸς τὰ ἀριστερά, μὲ πλουσίαν μακρὰν μαύρην ἢ βαθυκύανον φούνταν, ὡς τὸ τῶν εὐζώνων τῆς ἄλλοτε φρουρᾶς τῶν ἀνακτόρων καὶ ἤδη τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Φέσι μαῦρον, χαμηλόν, μὲ φούνταν μαύρην κανονικῶς διηυθετημένην γύρω, ὅπως τῶν Περσῶν, φέρουν οἱ ἱεροψάλται καὶ κανονάρχαι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄλλοι, βαθέος δὲ καφὲ ἢ βυσσίνου χρώματος ἔφερεν ὁ τουρκικὸς ὄχλος, πυροσβέσται κ λ π.

Αἱ Ἑλληνίδες τῆς Ἀνατολῆς, αἱ Σμυρναῖαι, ὅπως καὶ αἱ Ἀθηναῖαι, ἔφερον φέσι μὲ μαύρην ἢ χρυσῆν φούνταν. Μακρὸν κόκκινον τσακιστὸν φέσι ἔφερον ἐπὶ τῆς α' βασιλείας αἱ Ἑλληνίδες κατὰ τὸν συρμὸν τῆς Ἀμαλίας· αἱ γερόντισσαι ἔφερον φέσι χαμηλὸν ὑπὸ τὸ φακιόλι, σῳζόμενον εἰς τὰς νήσους Αἱ παλαιαὶ ἀρχόντισσαι τῶν ἐπαρχιῶν φέρουν ἀκόμη τὸ ἅλικον μικρὸν πόσι, χρυσοκέντητον εἰς τὴν κορυφήν, τὸ τεπελίκι. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ γυναικεῖον φέσι εἶχεν ἐξελιχθῆ εἰς καπέλλον μὲ τὸν γῦρον ἐλαφρῶς ἀνεστραμμένον, μὲ ζωηρόχρωμον μεταξωτὸν μανδήλιον γύρω, ἄνθη τεχνητὰ καὶ κοσμήματα, λεγόμενον καβοῦκι, φερόμενον δὲ εἰσέτι εἴς τινα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου. Ἐν Χίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ φέσι εἰς τοὺς νέους ἐθεωρεῖτο σημεῖον ἐνηλικιώσεως. Α. Γ.-Γ.

Φέσιος, ***Ροῦφος***· βλ. λ. ***Ροῦφος***.

Φέσκα (Fesca), ***Φρειδερῖκος-Ἔρνστ*** Γερμανὸς μουσικὸς (1789—1826). Ἦτο ἐξαίρετος δεξιοτέχνης τοῦ βιολίου καὶ διετέλεσε βιολιστὴς τῆς ὀρχήστρας τοῦ «Γκεβάντχαους» τῆς Λειψίας καὶ τῆς αὐλῆς τῆς Καρλσρούης. Ἠσχολήθη κατ' ἐξοχὴν μὲ τὴν μουσικὴν δωματίου, πλὴν δὲ τῶν κουαρτέττων, κουϊντέττων κλπ. συνέθεσε 3 συμφωνίας, 4 εἰσαγωγάς, τὰ μελοδράματα: «Cantemira» καὶ «Omar und Leila» κλπ. Γ. Σ.

φεσοποιεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς φεσίων.

φεσοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φορῶν φέσιον *φεσᾶς*.

φεσοφορῶ *(—έω)*· φορῶ φέσιον.

φέστα (ἡ)· δημοτ., ἑορτή. πανήγυρις (ἰταλ.).

Φέστα (Festa), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς ἑλληνιστής, γεννηθεὶς ἐν Ματέρᾳ τῷ 1866. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ἀνωτέρων σπουδῶν καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης Συνέταξεν εὑρετήριον τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς Λούκας καὶ Πιστόγιας (1897), κατάλογον τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς Λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ρυστανιο*), ἐξεπόνησεν ἔκδοσιν τοῦ Βακχυλίδου, σχόλια εἰς Θέογνιν τὸν Μεγαρέα, τὴν συλλογὴν Mythographi Graeci κ ἄ Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ κλασσικὴ σχολὴ καὶ ἡ πρόσφατος μεταρρύθμισις» (1905), «Τὸ πεπρωμένον παρὰ Πλάτωνι» (1910), «Ἡ ἀριστοτελικὴ θεωρία περὶ καθάρσεως ἐν τῇ τραγῳδίᾳ», «Νέαι παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Παλαιφάτου περὶ Ἀπίστων» (1895), «Αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιστολαὶ Φρειδερίκου τοῦ Β'» κ. ἄ. Η. Π. Γ.—Λ. Χ. Ζ.

Φέστερ (Fester), ***Ριχάρδος*** Γερμανὸς ἱστοριοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1860. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Χάλλης ἀπὸ τοῦ 1908 καὶ ἔγραψεν: «Ὁ Ρουσσὼ καὶ ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας» (1890), «Ὁ μαργράβος Μπέρναρντ καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους τῆς Βάδης» (1896) «Μακιαβέλλης» (1900), «Ἡ γένεσις τοῦ τηλεγραφήματος τοῦ Ἔμς» (1915), «Ἡ διεθνὴς 1914—1919» (1919), «Ἡ πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου» (1925), «Ἔγγραφα καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου» (1927, τόμ. 2). Θ. Κ.

φεστιβὰλ (τὸ) (γαλλ. festival). Πανηγυρικαὶ συναυλίαι διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν τῇ συμμετοχῇ ἐξαιρετικοῦ ἀριθμοῦ μουσικῶν, μονῳδῶν καὶ χορῳδῶν. Τοιαῦται συναυλίαι ἤρχισαν ὀργανούμεναι ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1709 καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Παύλῳ τοῦ Λονδίνου ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Sons of the Clergy Festivals». Παραλλήλως πρὸς ταῦτα ἀπὸ τοῦ 1724 ὠργανοῦντο ἐναλλὰξ κατ' ἔτος μεταξὺ τῶν πόλεων Γκλότσεστερ, Γουόρτσεστερ καὶ Χέρεφορδ τά: «Three Choirs Festivals». Ἐν Γερμανίᾳ περιοδικὰ φεστιβὰλ σημειοῦνται τακτικῶς ἐν Ἐρφούρτῃ, Θουριγγίᾳ, Χάλλῃ, Κάτω Ρήνῳ, Σιλεσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν μουσικῶν ἑορτασμῶν δυνατὸν νὰ συμπεριληφθῶσιν αἱ κατ' ἔτος πανηγυρικαὶ παραστάσεις τῶν ἔργων Βάγνερ ἐν Μπαϋρώϋτ, οἱ ἐτήσιοι μουσικοὶ ἑορτασμοὶ τοῦ Σαλτσβούργου, αἱ κατὰ τετραετίαν ἀναπαραστάσεις τῶν «Μυστηρίων» ἐν Ὄμπεραμεργκάου, αἱ ἀπὸ τοῦ 1933 «Μουσικαὶ ἑορταὶ τῆς Φλωρεντίας» κτλ. Γ. Σ.

φεστονάρισμα, *—ατος* (τό)· στολισμὸς διὰ φεστονίου· || τὸ σύνολον τοῦ ὀδοντωτοῦ διακόσμου ἄκρου ὑφάσματος, ἐνδύματος, δέρματος κλπ. κεν-

Digitized by Google

τητοῦ ἢ κοπτοῦ ἢ ραπτοῦ διὰ ρελιάσματος· || ὀδοντωτὸς διάκοσμος στέγης, ἐπίπλου, σκεύους κτλ.

φεστόνιον, ἢ ***φεστόνι***(τὸ) (γαλλ. καὶ ἰταλ. *feston*)· κέντημα ὀδοντωτον, ἐπιτρέπον τὴν ἔξωθέν του περικοπὴν τοῦ ὑφάσματος· || εἶδος βελονιᾶς περικεντήματος, ἰδίως λευκοῦ, εἰς τὸ ἄκρον ὑφασμάτων, ἐνδυμάτων, καθ' ἣν ἡ βελόνη μὲ τὸ κεντητικὸν νῆμα περᾷ διὰ τοῦ ὑφάσματος ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν περίγραμμα τοῦ σχεδίου, ἐξερχομένη διὰ μέσου θηλειᾶς τοῦ ἰδίου νήματος καὶ σχηματίζουσα οὕτω ἐπίστρωσιν κανονικῶς ἐξέχουσαν (ἀνακουφωτήν), στερεοῦσαν τὰ ἄκρα νήματα τοῦ ὑφάσματος, ὥστε νὰ μὴ ξεφτοῦν· || ἀρχιτ., γλυπτὸς διάκοσμος, ἀπὸ γιρλάνδαν ἐκ φύλλων καὶ καρπῶν, ἀνεχομένην ὑπὸ ἐρωτιδέων, βουκρανίων κλπ.· || ὀδοντωτὸν ἀκροτελείωμα στέγης ἐκ λευκοσιδηρῶν, γυψίνων ἢ ξυλίνων δαντελλωμάτων.

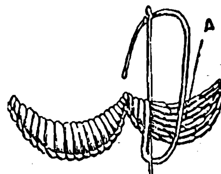

Φεστόνι (*A*).

— /*Ἐγκυκλ.*/ Ἡ ἐπιτυχία τοῦ *φεστονίου* ἔγκειται εἰς τὴν ἄψογον ὁμαλότητα τῆς βελονιᾶς κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τῆς βελόνης καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τεχνικὴν τοῦ τρυπώματος ὡς καὶ τὴν στερεὰν καὶ καλαισθητον ἕνωσιν τῶν ἄκρων τῶν φεστονίων μεταξύ των. Τὸ φεστόνι κεντᾶται διὰ χειρὸς ἢ μηχανῆς κεντήματος· γίνεται ἀραιὸν διὰ καμβᾶ ἢ δι' ἀγγίστρου, τοῦ κροσέ, καὶ εἰς τὰ χονδρὰ ὑφάσματα καὶ δέρματα διὰ περιρραφῆς ταινίας ἢ σιρητίου (ρέλιασμα), σχηματιζοντος γλωσσίδας ἢ ὀδόντας. Α. Γ.-Γ.

φεστούκη (ἡ) (Festuca) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιοειδῶν* ἢ *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, συνήθως μὲ φύλλα ριζωματικὰ λεπτότατα καὶ βλαστὸν γυμνὸν κλαδίσκων, τελευτῶντα εἰς ὁρμαθὸν μικρῶν ἀνθέων. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *φεστούκη ἡ ἐρυθρὰ* (Festuca rosea), πόα διετὴς ἢ πολυετής, καλλιεργουμένη ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν καὶ ἀπαντῶσα καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

φεστοφόρμη (ἡ). Ἀπολυμαντικὸν καὶ ἀντισηπτικὸν σκεύασμα, συνιστάμενον ἐκ φορμόλης καὶ σάπωνος νατρίου. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχεται εἰς δισκία ἢ ὡς ἄμορφος μᾶζα. Σ. Γ.

Φέτ, *Ἀθανάσιος Ἀθανάσιεβιτς*. Ρῶσος ποιητὴς (1820—1892). Τὸ πραγματικὸν ὄνομά του εἶναι *Σινιν*. Ἐφοίτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν νομικὴν σχολήν, εἶτα δὲ εἰς τὴν φιλολογικὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Γενόμενος διδάκτωρ τῷ 1847, κατετάχθη εἰς τὸ σύνταγμα τῶν θωρακοφόρων τῆς Χερσῶνος, μετατεθεὶς δὲ εἰς τὸ σύνταγμα τῶν οὐλάνων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, μετέσχε κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν δυτικῶν συνόρων τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ἀποσυρθεὶς τοῦ στρατοῦ, διέτριβεν ἐν Παρισίοις, ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ διασήμου ἰατροῦ Μπότκιν. Ἡ φιλολογική του δρᾶσις ἤρξατο τῷ 1840 διὰ τῆς ἐκδόσεως ποιητικῆς συλλογῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Λυρικὸν πάνθεον». Κατόπιν μετέφρασεν εἰς τὴν ρωσικὴν ποιήματα τοῦ Κατούλλου, τοῦ Προπερτίου καὶ τοῦ Τιβούλου, τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου, τὴν «Αἰνειάδα» τοῦ Βιργιλίου, τὸν «Κόσμον ὡς βούλησιν καὶ παράστασιν» τοῦ Σοπεγχάουερ, τὸν «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε κλπ. Ἐξέδωκε πρὸς τούτοις τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Ἑσπερινὰ φῶτα», εἶτα δὲ πάντα τὰ λυρικὰ ποιήματά του εἰς 4 τόμους. Αἱ μεταφράσεις του ἐθεωρήθησαν ὡς ἀπαράμιλλοι, τὰ δὲ πρωτότυπα ποιήματά του ἔταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἀρίστων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ρωσίας. Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βραχύτατα καὶ ἐμφανίζουσιν ὡραίας εἰκόνας τῆς φύσεως ἢ λεπτοτάτας ψυχικὰς συγκινήσεις. Ὡς φεουδάρχης ὑπῆρξε σκληρότατος πρὸς τοὺς χωρικούς. Θ. Β.

φέτα (ἡ) τεμάχιον λεπτὸν καὶ πλατὺ ἄρτου ἢ ἄλλου ἐδωδίμου: «φέτα ψωμιοῦ, —ζαμπονιοῦ», «ψάρι φέτα»· || ἄσπρος ἑλληνικὸς τυρὸς τῆς ἅλμης, μαλακός, διατηρούμενος ἐντὸς βαρελλίων, λίαν εὔγευστος.

φετβᾶς (ὁ), ἢ ***φετφᾶς***. Λέξις ἀραβική, δηλοῦσα τὰς νομικὰς γνωμοδοτήσεις, τὰς ὁποίας ἐκδίδει ὁ ἰμάμης ἢ ὁ μουφτῆς, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ὁποίων, ὡς τῶν ἀνωτάτων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων, ὑπάγεται ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν κανόνων τῶν ἀποτελούντων τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς θρησκείας. Ὁσάκις ὁ καδῆς, ὅστις εἶναι δικαστὴς πολιτικός, ὀφείλει νὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν ἐπὶ ζητημάτων νομικῶν ἢ πραγματικῶν μὴ προβλεπομένων ὑπὸ τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν ὡς κώδικες εἰς τοὺς Μουσουλμάνους, ἀπευθύνεται εἰς τὸν μουφτὴν καὶ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ νὰ καθορίσῃ τὴν ἐφαρμοστέαν νομολογίαν ἐπὶ τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως. Ὁ μουφτῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων ἐκείνων τοῦ Κορανίου καὶ τῶν νομικῶν καὶ θεολογικῶν συγγραμμάτων, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι τὴν περισσοτέραν ἀναλογίαν πρὸς τὸ ὑπὸ κρίσιν θέμα, ἐκδίδει *φετφᾶν*, ἤτοι διατυπώνει τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν κρίνει ἐφαρμοστέαν ὑπὸ τοῦ καδῆ. Ζητήματά τινα θρησκευτικῆς ἢ πολιτικῆς φύσεως δύνανται νὰ γίνουν ἀντικείμενον φετφᾶ. Οὕτως ἐν Τουρκίᾳ πολλοὶ σουλτᾶνοι ἐξεθρονίσθησαν συνεπείᾳ φετφάδων. Ἐν Ἰνδίαις δὲ οἱ Ἄγγλοι προεκάλεσαν φ... κηρύσσοντα ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἔδει νὰ ... νὰ γίνῃ δεκτὴ ἐν τῷ τόπῳ ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, καθόσον δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰσλάμ. Μ. ΚΑΤΙΝΑΚΗΣ

φετεινός, *—ή, —όν*· κακῶς, ἀντὶ *φετινὸς—ἐφετινὸς* (βλ. λ.).

Φετῆ-Μπουλέν. Ὄνομα τουρκικοῦ θωρηκτοῦ (βλ. *Βότσης* καὶ *τορπιλλοβόλον* 11).

Φετὶς (Fétis), ***Φραγκῖσκος***. Διάσημος Βέλγος μουσικογράφος (1784—1871). Τελειοποιηθεὶς εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἔρευναν τῆς μουσικῆς ἱστορίας καὶ ἐπιστήμης. Διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως ὀργανοκρούστης τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ντουαί, καθηγητὴς τῆς συνθέσεως ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων καὶ διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου τῶν Βρυξελλῶν. Αἱ συνθέσεις τοῦ Φετὶς κατέχουσιν ἐν τῷ ἔργῳ του δευτερεύουσαν σημασίαν, εἶναι δὲ 6 μελοδράματα, ἐκτελεσθέντα μεταξὺ 1820—1832 ἓν ἕβδομον ἡμιτελές, 2 συμφωνίαι, μία συμφωνικὴ φαντασία δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον καὶ ὀρχήστραν, ἓν «Ρέκβιεμ», σονάται, παραλλαγαὶ κλπ. διὰ κλειδοκύμβαλον, πολλὴ μουσικὴ δωματίου, λειτουργίαι, χορῳδίαι, μελῳδίαι κλπ. Τοὐναντίον τὰ μουσικολογικά του ἔργα εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος. Ἐκ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Στοιχειώδης καὶ σύντομος μέθοδος ἁρμονίας καὶ συνοδίας» (1824), «Πραγματεία φυγῆς καὶ ἀντιστίξεως» (1825), «Πραγματεία συνοδίας παρτιτούρας» (1829), «Προοδευτικαὶ μελῳδικαὶ ἀσκήσεις» (1827), «Ἱστορικὰ περίεργα» 1830), «Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς» (1830). «Παγκόσμιος βιογραφία τῶν μουσικῶν καὶ γενικὴ βιβλιογραφία τῆς μουσικῆς» (1837—1844. 8 τόμοι· 6 ἔκδ. 1860—1865· συμπλήρωμα ὑπὸ Πουζὲν 1878—1880), «Ἐγχειρίδιον τῶν στοιχείων τῆς μουσικῆς» (1837), «Πραγματεία περὶ τοῦ χορικοῦ ᾄσματος» 1837), «Πλήρης πραγματεία τῆς θεωρίας καὶ τῆς πρακτικῆς τῆς ἁρμονίας» (1844), «Γενικὴ ἱστορία τῆς μουσικῆς» (1869—1876, 5 τόμοι μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος) κλπ. Γ. Σ.

Φέτιτσα /*Γεωγρ.*/. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πολλὰ* Νερὰ (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

φετὶχ (τό)· ἄψυχόν τι, εἰς ὃ ἀποδίδεται ὑπερφυσική τις δύναμις ὑπὸ ἀπολιτίστων λαῶν, οἷον τὰ χαϊμαλὶ κ.τ.τ., φυλακτὸν κατὰ τῆς βασκανίας.

φετιχισμὸς (ὁ)· πίστις εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν δύναμιν ἀντικειμένου τινός, οἷον φυλακτοῦ κατὰ τῆς βασκανίας.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Ἀντικείμενα, φαινόμενα καὶ ἔμψυχα ὄντα ἐμποιοῦσιν εἰς τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας λαοὺς δέος καὶ σεβασμόν, καθόσον ἐκλαμβάνονται ὡς μυστηριώδη. Εἰς πᾶν νέον, ἀσύνηθες, ἀπροσδόκητον, οἷα λ. χ. στροβιλιζομένη κόνις, παράδοξος κατὰ τὸ σχῆμα λίθος, ὑπερμεγέθης καρχαρίας, ἀσυνήθως ἰσχυρὸς ἄνθρωπος, διαβλέπουν κατοικοῦσαν δύναμιν, *μανά*. Συνήθως ὅμως, ὄχι μόνον τὸ ἀπροσδόκητον καὶ ἀσύνηθες, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνηθες ἢ συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενον, ἐφ' ὅσον εἶναι μυστηριῶδες, προκαλεῖ σεβασμὸν καὶ δέος, οἷον ἡ γέννησις, ὁ θάνατος, τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὅπλα, τὸ πῦρ, ὡρισμένα ζῷα. Τὰ ἄψυχα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα φαντάζονται οἱ ἄγριοι ἐμπεφορημένα τῆς μανά, τῆς δυνάμεως, καλοῦνται *φετίχ*. Ἐντεῦθεν γίνεται φανερὸν ὅτι *φετιχισμὸς* εἶναι ἡ λατρεία ἀντικειμένων πεφορτισμένων δυνάμεως. Τὰ φετὶχ δὲ ταῦτα ἀποτελοῦνται ἢ ἐξ ἁπλῶν ἀντικειμένων, οἷον μαργαρίτης, ὀστοῦν, λίθος, ἢ ἐξ ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα συλλέγει ὁ γόης, ὁ μάγος, ὁ ἱερεὺς - γνώστης, οἷον τρίχες, ὀδόντες, ρίζαι φυτῶν, ἢ ἐκ τοῦ εἰδώλου θεοῦ τινος ἢ πνεύματος. Ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ δύναμιν, ἵνα τῇ βοηθείᾳ αὐτῆς πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοπούς του. Ἐξέρχεται πρὸς ἀναζήτησιν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα περιέχουν τοιαύτην δύναμιν καὶ τὴν ὁποίαν φέρει συνήθως μεθ' ἑαυτοῦ. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα διηγεῖται Νέγρος τῆς Ἀφρικῆς: «Ὅταν τις ἐξ ἡμῶν σχεδιάσῃ ἐπιχείρησίν τινα, ἐξέρχεται πρὸς ἀναζήτησιν θεοῦ, ὅστις νὰ εὐνοήσῃ αὐτήν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκλέγει τὸ πρῶτον τυχὸν ἀντικείμενον, ἕνα λίθον, τεμάχιον ξύλου ἢ ἄλλο παραπλήσιον. Εἰς τὸν νέον τοῦτον θεὸν προσφέρει ἀμέσως δῶρα καὶ ὑπισχνεῖται εἰς αὐτὸν αἰωνίαν λατρείαν ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις ἐπιτύχῃ. Ἐφ' ὅσον τοῦτο συμβῇ, εἶναι φανερὸν ὅτι ἀνεκάλυψε θεὸν εὔνουν καὶ ἰσχυρόν, εἰς τὸν ὁποῖον δεικνύει διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ θυσιῶν. Ἀλλ' ἐὰν τὸ ἐγχείρημα ναυαγήσῃ, ἀπορρίπτεται ὁ τυχαίως εὑρεθεὶς θεὸς ὡς ἄχρηστος καὶ γίνεται πάλιν ὅ,τι καὶ πρότερον ἦτο, ἁπλοῦς λίθος ἢ ξύλον». Σύντομον διήγημα τοῦ ποιητοῦ Ριλκε παρέχει τὴν ψυχολογίαν τοῦ φετιχισμοῦ: «Εἴμεθα ἐν ὅλῳ ἑπτὰ ἀδελφοί. Ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ὀφείλει νὰ φέρῃ κατὰ σειρὰν ἀνὰ μίαν ἡμέραν τὸν θεόν. Οὕτω εὑρίσκεται καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα πλησίον μας καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν γνωρίζομεν ποῦ εἶναι. Πῶς ὅμως νὰ ἀποκτήσωμεν αὐτόν; Οὐδὲν τούτου ἁπλούστερον. Πᾶν ἀντικείμενον δύναται νὰ εἶναι ὁ καλὸς θεός. Ἀρκεῖ μόνον νὰ τὸ εἴπῃ τις εἰς αὐτό.... Τὰ παιδία συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν δακτυλήθραν τῆς μητρός, ἡ ὁποία λάμπει ὡς ἄργυρος. Ἐπειδὴ εἶναι ὡραία, γίνεται ὁ καλὸς θεός. Ὅλα τὸν φέρουν διαδοχικῶς ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἕκαστον. Ἕως ὅτου τὸν ἔχασεν ἡ μικρὰ Μαρία...».

Τὰ φετὶχ δὲν εἶναι μόνον κτῆμα τῶν ἀτόμων, τουτέστι δὲν βοηθοῦσιν ὡς κέντρα τῆς μανὰ μόνον τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκογένειαν, ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ κράτος. Ἡ δύναμις τῆς οἰκογενείας, τῆς φυλῆς καὶ τοῦ κράτους συγκεντροῦται καὶ αὐτὴ εἰς ὡρισμένον ἀντικείμενον καὶ συνδέεται μετ' αὐτοῦ. Εἰς τὰς μαλαϊκὰς οἰκογενείας τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους κληροδοτοῦνται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τὰ *πουσάκα*, ἀνάξια λόγου ἀντικείμενα παντὸς εἴδους, ὡς ἱερὰ παρακαταθήκη προστατεύουσα καὶ βοηθοῦσα τὰ μέλη αὐτῶν. Ἐνδύματα καὶ ὅπλα κέκτηνται μεγάλην σημασίαν ἐν τῷ γερμανικῷ θρύλῳ, θεωρούμενα φορεῖς τῆς μυστηριώδους δυνάμεως καὶ πηγαὶ εὐτυχίας. Τοιοῦτο φετίχ, ἀλλ' ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος, εἶναι τὸ *παλλάδιον*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τῆς Τροίας. Ἐπίσης οἱ κάτοικοι τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους συνδέουν τὴν σωτηρίαν τῆς φυλῆς πρὸς ὡρισμένα ἀντικείμενα, τὰ *κιμπεσαράν*, ἐν τοῖς ὁποίοις συγκεντροῦται ἡ δύναμις τοῦ κράτους. Ἀρκεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ τις αὐτά, ὡς συνέβη κατά τινα ἐπανάστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν κατώρθωσαν οἱ Ὀλλανδοὶ νὰ γίνουν κάτοχοι αὐτῶν, ἵνα συντριβῇ ἡ αὐτοπεποίθησις τῆς φυλῆς καὶ ἀφανισθῇ πᾶσα ἀντίστασις. Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐκέκτηντο τὰ insignia τοῦ ἁγίου ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τὰ pignora imperii τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Εἰς ὅλα ταῦτα ἐνοικεῖ μαγικὴ δύναμις, ὡς ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὰ ὅπλα καὶ τὰ ποικίλα ἐργαλεῖα τῆς γεωργίας, τῆς ἁλιείας καὶ τῆς θήρας, εἰς τὰ ὁποῖα προσφέρονται θυσίαι.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν φετὶχ ὑπάγονται καὶ τὰ φυλακτά, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσι παρὰ πολλοῖς λαοῖς καὶ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀκόμη καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ παρόντος αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῆς προστασίας δι' ἐνεργείας, ἥτις εἶναι πλησίον αὐτῶν. Κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον ἦτο ἐν Παρισίοις πολὺ ζωηρὸν τὸ ἐμπόριον ὑαλίνων χανδρῶν, αἵτινες ἐπιστεύετο ὅτι προφυλάττουν ἀπὸ τῶν γερμανικῶν βομβῶν. Προστατευτικὴν ἐνέργειαν ἀσκεῖ καὶ τὸ μικρὸν ὁμοίωμα τῆς ἄρκτου, τὸ ὁποῖον φέρουν πολλαχοῦ οἱ ἀεροπόροι. Ν. Λ.

—/*Ψυχοπαθ.*/ Φυσιολογικῶς ἡ ψυχικὴ ἀναπαράστασις γυμνῆς γυναικὸς ἢ ἡ θέα μέλους τοῦ σώματός της ἐπιφέρει διέγερσιν παρὰ τῷ ἀνδρὶ καὶ ἐπιθυμίαν πρὸς ἀπόκτησιν ταύτης, καὶ ἀντιστρόφως παρὰ τῇ γυναικί. Ἀλλ' ὁσάκις ἐπὶ τῇ θέᾳ ἢ ἀναπαραστάσει γυναικείων μελῶν ἢ ἀντικειμένων ἄτομά τινα παθολογικά, ἄνευ ἐπιθυμίας τινὸς πρὸς ἀπόκτησιν τῆς γυναικός, πάσχουσι στύσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκσπερμάτωσιν, τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ διαστροφήν, ἣν οἱ περὶ τὸν Krafft Ebing ἐκάλεσαν *φετιχισμόν*.

Οἱ φετιχισταί, σπανιώτατα ὁμοφυλόφιλοι, ἀποτελοῦσι τύπους ἐκφύλους, ὧν τὰ στίγματα τῆς παθήσεως ἐμφανίζονται προώρως κατὰ τὸ 10ον—13ον ἔτος τῆς ἡλικίας των μὲ ἐρωτικὰ ὄνειρα καὶ ἰσχυρὰς γενετησίους διεγέρσεις, ἃς τὸ πρῶτον ἔσχον κατὰ τὴν ἐφηβίαν ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀναπαραστάσεων γυναικείων μελῶν ἢ ἀντικειμένων. Ἄπειρα εἶναι τὰ διεγείροντα τὰς ὁρμὰς τῶν παθολογικῶν τούτων ὄντων· ἄλλοτε ὁ λαιμὸς τῆς γυναικὸς ἢ οἱ μαστοί, οἱ γλουτοί, ἡ κνήμη, τὰ σφυρά, ἡ ρίς, ἡ κόμη κλπ., ἄλλοτε γυναικεῖα ἀντικείμενα (ὑποδήματα, ἐσώρρουχα, περικνημῖδες, ρινόμακτρα κλπ.), πρὸς τὴν κλοπὴν τῶν ὁποίων μυρίους μηχανεύονται τρόπους κλπ. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, ὅταν, εἰς στιγμὴν γενετησίου σπασμοῦ κατὰ τὴν συνουσίαν ἢ τὸν ὑπὸ γυναικὸς παρ' αὐτοῖς διενεργούμενον αὐνανισμόν, τὸ πρῶτον ὑποπίπτουν εἰς τὴν ὅρασίν των, ἀποτελοῦσι πλέον δι' αὐτοὺς εἰς τὸ μέλλον μέσον καὶ ὄργανον πρὸς διέγερσιν ἢ συνουσίαν. Ἄλλοτε πολὺ παραδοξότερα ἀντικείμενα ἢ γεγονότα ἢ ἀναπαραστάσεις εἰκόνων διεγείρουσι τούτους. Οὕτως ἄνθρωποι ἐπὶ τῇ ὄψει πέλματος γυναικείου ὑποδήματος φέροντος ἥλους συνεκινήθησαν καὶ ἄλλους συνεκίνησεν ἡ ἀνάμνησις γραίας φορούσης σκοῦφον. Τέλος ἄλλοι διεγείρονται μὲ γυναικείας δυσμορφίας, ὡς τὴν χωλότητα, τὰς κυφώσεις, τὴν παρουσίαν διαφόρων ὄγκων κλπ. Ἑτέρα μορφὴ τῆς νόσου εἶναι ἡ διὰ μελάνης σπίλωσις ἢ ἡ ἀποκοπὴ τῶν ἐσθήτων τῶν γυναικῶν. Ἰδιαιτέραν κατηγορίαν ἀποτελοῦσιν οἱ ψυχοπαθεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐν συγκεντρώσεσι, λεωφορείοις κλπ. ἀποκόπτουν τὰς πλε-

Digitized by Google

ξίδας τῶν νεανίδων. Οὗτοι φέρονται ἀκατάσχετοι πρὸς πᾶσαν συναντωμένην καθ' ὁδὸν πλεξιδοφόρον νεάνιδα, ἡ ἐπαφὴ ἢ ἡ τριβὴ τῆς πλεξιδος τῆς ὁποίας προκαλεῖ εἰς αὐτοὺς ὀργασμὸν καὶ ἐκσπερμάτωσιν μεθ' ἡδυπαθείας. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι πάντοτε εἰς αὐτοὺς εὔκολος ἡ πρᾶξις αὕτη, ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ ἀποκόπτουσι διὰ ψαλίδος τὴν πλεξίδα, ἵνα πρόχειρον ἑκάστοτε ἔχωσι τὸ προσφιλὲς εἰς αὐτοὺς ἀντικείμενον πρὸς διέγερσιν καὶ ὀργασμόν.

Ὁ φετιχισμὸς ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ φυσιολογικῷ ἔρωτι, ἀλλ' ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι οἱ φετιχισταὶ μὲ μόνην τὴν ὄψιν ἢ τὴν κατοχὴν ὡρισμένου γυναικείου ἀντικειμένου, ὅπερ ἐπέφερεν ἄλλοτε ὀργασμὸν εἰς αὐτούς, εἶναι δυνατὸν νὰ διεγερθῶσι. Ο. Ρ.

—**φετιχισμὸς τοῦ ἐμπορεύματος** *[Πολιτ. Οἰκον.]*. Ἐκάλεσεν οὕτω ὁ Κ. Marx τόν, χαρακτηριστικὸν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ τρόπου παραγωγῆς, τρόπον ἀντιλήψεως, καθ' ὃν αἱ μεταξὺ προσώπων σχέσεις, ὅπως καθορίζονται ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς, φαίνονται ὡς σχέσεις μεταξὺ πραγμάτων, σχέσεις μεταξὺ προϊόντων. Ἐν τῇ ἐμπορευματικῇ καπιταλιστικῇ κοινωνίᾳ ἡ ἐπιχείρησις ἐργάζεται «αὐτοτελῶς» διὰ τὴν ἄγνωστον ἀγοράν. Κατὰ βάθος ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι τμῆμα τῆς ὅλης κοινωνικῆς ἐργασίας καὶ πάντα ταῦτα τὰ τμήματα τελοῦν ὑπὸ ἀλληλεξάρτησιν. Ἀλλὰ τοῦτο γίνεται μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ κοινωνικὸς δεσμὸς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται ἐν τῇ πραγματικότητι ὁ εἷς διὰ τὸν ἄλλον, διαφεύγει τὴν παρατήρησιν τῶν ἀνθρώπων. Οι ἄνθρωποι ἐν τῇ ἀγορᾷ βλέπουν τὴν κίνησιν τῶν πραγμάτων, τῶν ἐμπορευμάτων καὶ καταντοῦν νὰ πιστεύουν ὅτι τὰ ἐμπορεύματα καθ' ἑαυτὰ εἶναι πεπροικισμένα μὲ ὡρισμένας, σχεδὸν ὑπεραισθητάς, ἰδιότητας. Τοῦτο ὀφείλεται εις τὸ ὅτι ἡ παραγωγὴ δὲν γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς γενικοῦ σχεδίου, ἀλλὰ τυχαίως καὶ ἀναρχικῶς, ἀφιεμένης τῆς ἀγορᾶς νὰ ρυθμίσῃ αὐτή, πλέον, τυφλῶς τὴν κατανάλωσιν. Αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν παραγωγῶν δὲν καθορίζονται ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς παραγωγούς, ἀλλὰ διαμορφώνονται ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεώς των. Ἡ λησμοσύνη τῶν προσωπικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ὑποκρύπτονται ὑπὸ τὰς πραγματικὰς σχέσεις (τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐμπορευμάτων), ἀποτελεῖ τὸν φετιχισμόν, ὅστις, κατὰ τὸν Μάρξ, παρακολουθεῖ τὰ προϊόντα ἐργασίας ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤρχισαν νὰ παράγωνται ὡς ἐμπορεύματα και δὲν θὰ λείψῃ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἐμπορευματικὴ παραγωγή. Ὁ φετιχισμὸς οὗτος δυσχεραίνει τὴν οἰκονομολογικὴν ἔρευναν τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐμπορεύματος, ἡ δὲ ἀποκάλυψίς του ὑπὸ τοῦ Κ. Μάρξ ἐπετέλεσε μεγάλην κατάκτησιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Θ. Π.

φετιχιστὴς (ὁ)· ὁ ἀσπαζόμενος τὸν *φετιχισμὸν* (βλ. λ.).

φετιχολάτρης (ὁ)· ὁ λατρεύων τὸ φετίχ, φετιχιστής.

φέτος· ἐπίρρ. ἀντὶ *ἐφέτος* (βλ. λ.).

Φὲτχ-Ἀλῆ *Σάχ* Βασιλεὺς (σάχης) τῆς Περσίας, δεύτερος τῆς δυναστείας τῶν Κατζάρ, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῷ 1798. Ἀφοῦ κατέβαλε τοὺς ἄλλους μνηστῆρας τοῦ θρόνου, ἐνεπλάκη εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Ρωσίας ἐξ αἰτίας τῆς κατοχῆς τῆς Γεωργίας. Ἂν καὶ συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἡττήθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, εἰς τοὺς ὁποίους ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἐριβάν. Πολεμήσας κατόπιν κατὸ τοῦ Ἀφγανιστὰν κατέλαβε τὴν Χεράτην. Ἀπέθανε τῷ 1835. Ν. Μ.

Φὲτχ-Γκιράϊ. Ὄνομα δύο χανῶν τῆς Κριμαίας, ὧν ὁ πρῶτος ἡγεμόνευσε τῷ 1597, ὁ δὲ δεύτερος ἀπὸ τοῦ 1736 μέχρι τοῦ 1737. Ν. Μ.

Φετχὶ *βέης, Ἀχμὲτ* —. Τοῦρκος στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης. Πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἦτο στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς Τουρκίας ἐν Σόφιᾳ, κατόπιν δ' ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κεμαλικοῦ κινήματος ἐξελέγη βουλευτής. Ἐπιχειρήσας εἰς μάτην νὰ σχηματίσῃ ἀντιπολίτευσιν, διωρίσθη πρέσβυς εἰς Παρισίους. Ν. Μ

φεῦ· ἐπιφών. σχετλιαστικόν, ἀλλοίμονον, κρῖμα 'ς ἐμένα.

φευγάλα (ἡ)· δημοτ., τὸ νὰ φεύγῃ τις, φυγὴ τροχάδην: «'ς τὴ φευγάλα κανεὶς δὲν τὸν φθάνει» (πρβ. *τρεχάλα*).

Φεύγαρον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 11, 13) Ταυτίζεται μὲ τὴν σημερινὴν Paterborn ἢ Freckenhorst. Α. Θ. Σ.

φευγατίζω· δημοτ., διευκολύνω τὴν φυγήν τινος, παρέχω τὰ μέσα ἀποδράσεως.

φευγᾶτος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ ἤδη φυγών, ὁ πεφευγώς, ὁ ἤδη ἀναχωρήσας: «ὅταν τὸν ἐζήτησες ἦτο φευγᾶτος».

φευγιὸ (τό)· δημοτ., φυγή, ἄλλως *φευγάλα*.

φεύγω, ἀόρ. *ἔφυγον* καὶ δημοτ. *ἔφυγα*· ἀπέρχομαι ἀπό τινος τόπου, ἀπομακρύνομαι, μεταβαίνω: «τὸν συνήντησα τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγε», «φύγε ἀπ' ἐδῶ», «ἔφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν» || διαφεύγω, ἐκφεύγω: «τοῦ φεύγουν λόγια» λέγει ἀκριτομυθίας τινάς, «πρόσεξε μὴ σοῦ φύγῃ κανένας λόγος καὶ μᾶς καταλάβουν» || φρ «τοῦ 'φυγε» κατ' εὐφημισμόν, ἀπεματάϊσεν, ἀπέπαρδεν || φρ. «ὅπου φύγῃ, φύγῃ» ἔφυγε ταχέως, ἐτράπη εἰς φυγήν.

φευκτέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἀποφευχθῇ, ὃν πρέπει τις νὰ ἀποφεύγῃ: «ἡ ὁδὸς ἐκείνη φευκτέα ὡς ὀλισθηρά» || *φευκτέον*· δεῖ φεύγειν: «φευκτέον τὰς τοιαύτας φράσεις».

φευκτός, *—ή, —όν*· ὃν δύναταί τις νὰ ἀποφύγῃ.

Φεϋντὼ (Feydeau), ***Γεώργιος***. Γάλλος δραματικὸς (βλ. *Φεντώ*).

Φεϋσάλ. Βασιλεὺς τοῦ Ἰράκ, υἱὸς τοῦ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου σερίφου τῆς Μέκκας Χουσεῒν πασᾶ, ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀραβικῆς οἰκογενείας τῶν Χασιμιδῶν, ἀναγούσης τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν προφήτην Μωάμεθ. Ἐγεννήθη τῷ 1883 ἐν Ταΐφ τῆς Ἀραβίας καὶ ἀπέθανε τῷ 1933. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἠκολούθησε τὸν πατέρα του, ἐπαναστατήσαντα (1916) κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ὡς ἀρχηγὸς δὲ τῶν μετὰ τῶν Ἄγγλων συμπολεμούντων ἀραβικῶν στρατευμάτων εἰσῆλθε μετ' αὐτῶν τῷ 1918 θριαμβευτικῶς εἰς Δαμασκόν. Κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Ειρήνης ἐνεφανίσθη ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ πατρός του, ἀναγνωρισθέντος ὡς βασιλέως τοῦ διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (1920) ἱδρυθέντος ἀνεξαρτήτου κράτους τῆς Χετζάζης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Μέκκαν. Ὁ Φεϋσὰλ προωρίζετο ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὡς βασιλεὺς τῆς Συρίας καὶ ἀνεκηρύχθη πράγματι τοιοῦτος ὑπὸ τοῦ ἐν Δαμασκῷ συνελθόντος ἐθνικοῦ συνεδρίου τῶν Ἀράβων τῇ 8 Μαΐου 1920. Ἀλλ' ο Γάλλοι δὲν ἀνεγνώρισαν τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου ἐκείνου καὶ ὁ Φεϋσὰλ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Συρίας. Εἰς ἀντάλλαγμα ἀνεκηρύχθη τῇ 23 Ἀπριλίου 1921 βασιλεὺς τοῦ ὑπὸ ἀγγλικὴν προστασίαν ἱδρυθέντος κράτους τοῦ Ἰρὰκ (Μεσοποταμίας). Ν. Μ.

Φεϋχὸο ὓ Μοντενέγκρο (Feyjoo y Montenegro), ***Βενέδικτος-Ἱερώνυμος*** Ἱσπανὸς συγγραφεὺς (1676—1764). Ἐσπούδασε θεολογίαν, φιλολογίαν, ἰατρικήν, μαθηματικά, φυσικὴν καὶ φιλοσοφίαν καὶ ἀκολούθως κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν βενεδικτίνων. Συνδυάζων τεραστίαν μνήμην μετὰ διανοίας βαθυστοχάστου καὶ κριτικῆς, ἐπεδόθη εἰς τὴν συστηματικὴν καταπολέμησιν τῆς ἀγνοίας καὶ τῶν προλήψεων τῶν συμπατριωτῶν του διὰ τῶν δύο του ἔργων: «Teatro critico universal» (1726—1737, εἰς 8 τόμ.) καὶ «Cartas eruditas y curiosas» (1742, εἰς 5 τόμ.). Ἡ ἐγερθεῖσα πολεμικὴ κατὰ τῶν ἔργων τούτων ηὔξησε τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν κυκλοφορίαν των, οὕτω δὲ ἐγένοντο 15 ἀλλεπάλληλοι ἐκδόσεις των κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Η. Π. Γ.

Φέχνερ (Fechner), ***Γουσταῦος Θεόδωρος***. Γερμανὸς φυσικὸς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1801 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1887 Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας καὶ κατόπιν καθηγητὴς τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ αὐτῷ πανεπιστημίῳ Αἱ φυσικαὶ ἐργασίαι του ἀφοροῦν κυρίως τὸν γαλβανισμὸν καὶ τὴν ἠλεκτροχημείαν. Εἰς τὸν τομέα τοῦτον διετύπωσεν ἰδίαν θεωρίαν περὶ ἠλεκτρικῆς συναφείας καὶ ὑπηρήσπισε μετὰ θέρμης τὴν θεωρίαν τῶν ἀτόμων. Τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Φέχνερ καθορίζουν δύο τινά: ἡ παμψυχιαργία καὶ ὁ ψυχοφυσικὸς παραλληλισμός. Κατὰ τὸν Φέχνερ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα εἶναι τρόποι ἐμφανίσεως τοῦ αὐτοῦ πράγματος, παρισταμένου σωματικῶς μὲν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀντίληψιν, πνευματικῶς δὲ εἰς τὴν ἐσωτερικήν. Τὰ φυσιολογικὰ καὶ τὰ ψυχικὰ γεγονότα βαίνουσι παραλλήλως καὶ δύναται μέχρι τινὸς νὰ διατυπωθῇ καὶ μαθηματικῶς ἡ σχέσις αὐτῶν. Μεταξὺ σωματικοῦ καὶ πνευματικοῦ δὲν ὑπάρχει ἀλληλεπίδρασις, ἀλλ' εἰς πᾶν σωματικὸν φαινόμενον παρομαρτεῖ καὶ τὸ ἀντίστοιχον πνευματικόν. Οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῷα, τὰ φυτά, ἡ γῆ, τὰ οὐράνια σώματα καὶ τὸ σύμπαν καθόλου, εἶναι ἔμψυχα. Ὅπως τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τῶν ἀνθρώπων ἀποτελοῦσιν ἑνιαῖόν τι ἐν τῇ συνειδήσει, οὕτω καὶ πᾶσαι αἱ ἐπὶ μέρους ψυχαὶ περιλαμβάνονται ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ψυχῆς, ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Ὁ θεὸς δὲν ταυτίζεται μετὰ τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ περιλαμβάνει τὸν κόσμον ἐν ἑαυτῷ, πληρῶν τὰ πάντα (πανθεϊσμός). Ἐν τῇ ἠθικῇ ὁ Φέχνερ εἶναι θιασώτης τοῦ λεγομένου κοινωνικοῦ εὐδαιμονισμοῦ. Διὰ τῆς θεωρίας του περὶ τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐρευνῶν του ἐγένετο ἱδρυτὴς τῆς συγχρόνου πειραματικῆς ψυχολογίας. Ἀσχοληθεὶς καὶ μὲ τὴν αἰσθητικήν, διετύπωσε τὸν νόμον τῆς χρυσῆς τομῆς καὶ ἐπενόησε διαφόρους μεθόδους διὰ τὴν πειραματικὴν μέτρησιν τῶν καλαισθητικῶν συναισθημάτων. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ σπουδαιότερα εἶναι: «Elemente der Psyhophysik» («Στοιχεῖα ψυχοφυσικῆς» 1860), τὸ πρῶτον ἔργον πειραματικῆς ψυχολογίας, «Ueber die physikalische und philosophische Atomenlehre» («Ἡ περὶ ἀτόμων φυσικὴ καὶ φιλοσοφικὴ διδασκαλία» 1864), «Nanna oder über das Seelenleben der Pflanzen» («Ναννὰ ἢ ἡ ψυχικὴ ζωὴ τῶν φυτῶν» 1848), «Zendavesta oder über die Dinge des Himmels und des Jenseits» («Ζενδαβέστα ἢ τὰ πράγματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ὑπερπέραν» 1851), «Die Tagesansicht gegen über der Nachtansicht» (1879) κλπ. Θ. Π.

—**Φέχνερ** (Fechner), ***Χάνς***. Γερμανὸς ζωγράφος (1860—1931). Ἐποίησε κυρίως προσωπογραφίας, ὧν ὡραιότεραι εἶναι: τοῦ στρατηγοῦ κόμιτος Κίρμπαχ, τοῦ Ἰουλίου Βόλφ, τοῦ Φίρχωβ, τοῦ Γουλιέλμου Β' καὶ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου. Ἔγραψεν: «Ἡ μέλλουσα τέχνη» (1915) καὶ τὴν αὐτοβιογραφίαν του (1911). Θ. Κ.

Φήβισις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου εἰς τὸν Ἡρακλεώτην νομόν. Ἐν αὐτῇ κατῴκουν πολλοὶ Ἑβραῖοι, ὅπως μαρτυροῦν διάφοροι πάπυροι πτολεμαϊκοί. Γ. Λ. Α.

Φηγαία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλὴν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἀδριανίδα (ὁ δημότης *Φηγαιεύς*). Τοποθετεῖται εἰς τὴν θέσιν Βελανιδέζα παρὰ τὴν Λοῦτσαν. Πιθανῶς ὑπῆρχε καὶ ἕτερος δῆμος ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἀνήκων εἰς τὴν Πανδιονίδα φυλήν. Ι. Σ. Σ.

Φηγεὺς *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ πόλεως Φηγίας. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Φορωνέως. Πρὸς τοῦτον κατέφυγεν ἐξ Ἄργους ὁ ἥρως Ἀλκμέων μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρός του Ἐριφύλης, διὰ νὰ καθαρθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἐν Φηγίᾳ δ' ἐφονεύθη κατόπιν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Φηγέως Τημένου καὶ Ἀξίονος, ὅτε μετέβη ἐκεῖ ἐξ Ἀκαρνανίας διὰ νὰ ζητήσῃ τὸν ὅρμον τῆς μητρός του, τὸν ὁποῖον εἶχε δωρήσει εἰς τὴν ἀδελφήν των Ἀλφεσέβοιαν κατὰ τὴν ἐκεῖ προτέραν διαμονήν του.

—**Φηγεύς.** —1) Υἱὸς τοῦ Δάρητος καὶ ἱερεὺς τοῦ ἐν Τροίᾳ ναοῦ τοῦ Ἡφαίστου. Ἐφονεύθη κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ Διομήδους. —2) Τρὼς ἥρως, ἀκολουθήσας τὸν Αἰνείαν κατὰ τὴν ἐκ Τροίας φυγήν του καὶ φονευθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ Τούρνου.

—**Φηγεύς.** Ἡγεμὼν τῆς ἀνατολικωτάτης τῶν ἰνδικῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ὑπέταξεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ὑπετάγη οἰκειοθελῶς καὶ παρέμεινεν ἡγεμὼν τῆς χώρας του καὶ μετὰ τὴν ὑποταγήν του. ΚΑΨ.

Φηγία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο πρότερον, κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (Ζ' 24. 2) παράδοσιν, ἡ ἀρκαδικὴ πόλις *Ψωφίς*, ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως *Φηγέως*, ὅστις μετωνόμασε ταύτην Φηγίαν, *Ἐρύμανθον* πρότερον καλουμένην. ΚΑΨ.

φηγοειδῆ (τὰ) (Fagaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδονων*, περιλαμβάνουσα ξυλώδη φυτὰ μὲ ἄνθη μόνοικα καὶ καρπὸν κάρυον. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει δενδρύλλια ἢ δένδρα ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

φηγὸς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δρῦς ἡ μαλλωτή*.

Φηγοῦς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν Ἐρεχθηΐδα φυλήν. Ὁ δημότης ἐκαλεῖτο *Φηγούσιος*. Τοποθετεῖται μετὰ πιθανότητος κατὰ τὴν θέσιν Νταοῦ Πεντέλη. Ι. Σ. Σ.

Φηγωναῖος *['Αρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Διὸς (ἀντὶ *Δωδωναῖος*), ἀπαντῶν παρὰ Ζηνοδότῳ: «ἐπεὶ ἐν Δωδώνῃ πρῶτον φηγὸς ἐμαντεύετο». Α. Θ. Σ.

φηκάρι (τό)· δημοτ., ἀντὶ *θηκάρι*, ἡ θήκη, οἷον τῆς μαχαίρας, τοῦ ξίφους κττ.

Φηκιανός, ἢ **Φικιανός**. Ἰατρός, μαθητὴς τοῦ Κοΐντου καὶ διδάσκαλος τοῦ Γαληνοῦ, σχολιαστὴς δὲ ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους (Γαλ. XVI, 484 XVIIA 575 XIX, 58). Κατὰ τὸν Müller (Galen Script. min. II, σελ. LXIV) ἐκαλεῖτο *Αἰφικιανός*. ΑΡ. Π. Κ.

Φηλικία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτίου Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ Β, 11, 15 μεταξὺ Ἐβουροδόνου (Brünn ἢ Brno) καὶ Κασουργίδος (Caslau). Ἀκαθόριστος ἡ ταυτότης αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Φηλικιανός, *ἅγιος*. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσιν ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ὑπὸ τοῦ πάπα Βίκτωρος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶ-

Digitized by Google

νος χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Foligno, ὅστις, μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς ἐπὶ Δεκίου τῷ 250, ἑορτάζεται τὴν 24 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ χρόνῳ μετὰ 125 ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 30 Ἰανουαρίου. —3) Ὁ κατ' ἄγνωστον χρόνον ἐν Ρώμῃ μαρτυρήσας μετὰ *Φορτουνάτου*, *Φίρμου* καὶ *Κανδίδου*, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 2 Φεβρουαρίου. —4) Ὁ ἐν ἡλικίᾳ 90 ἐτῶν τῷ 286 ἐν Ρώμῃ μαρτυρήσας μετὰ τοῦ ὀγδοηκονταετοῦς ἀδελφοῦ *Πρίμου* καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 9 Ἰουνίου. —5) Ὁ ἐν Μασσαλίᾳ τῷ 290 ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ *Βικτωρος*, *Ἀλεξάνδρου* καὶ *Λογγίνου*, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 21 Ἰουλίου. —6) Ὁ κατ' ἄγνωστον χρόνον ἐν Λευκανίᾳ τῆς Ἰταλίας μαρτυρήσας μετὰ *Ὑακίνθου*, *Κυΐντου* καὶ *Λουκίου* καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 29 Ὀκτωβρίου. —7) Ὁ ἐν Ραβέννῃ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μαρτυρήσας μετὰ *Βαλεντίνου* καὶ *Βικτωρίνου*, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 11 Νοεμβρίου. —8) Ὁ ἐν Βιέννῃ τῆς Γαλλίας τῷ 170 μαρτυρήσας μετὰ *Σεβὴρ αν* ῦ καὶ *Ἐξουπέρου*, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 19 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Φηλικίτη, *ἁγία*. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο: —1) Ἡ ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου τῷ 203 ἐν Καρχηδόνι τῆς Ἀφρικῆς ὑποστᾶσα μαρτυρικὸν θάνατον ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς πόλεως, ὑπὸ θηρίων κατασπαραχθεῖσα μετὰ *Περπετούας*, *Σεκουνδούλης*, *Ρεβοκάτου* καὶ *Σατουρνίνου*, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 7 Μαρτίου. —2) Ἡ κατ' ἄγνωστον χρόνον ἐν Ἀφρικῇ μαρτυρήσασα μετὰ *Κυρίλλου*, *Ρογάτου*, *Φήλικος*, ἑτέρου *Ρογάτου*, *Βεάτου*, *Ἐρνίας*, *Οὐρβανοῦ*, *Σιλβανοῦ* καὶ *Μαμίλλου*, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται τὴν 8 Μαρτίου. —3) Ἡ ρωμαία δέσποινα, ἥτις ἐπὶ Ἀντωνίνου τῷ 150 ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τῶν ἑπτὰ υἱῶν της, *Ἰανουαρίου*, *Φήλικος*, *Φιλίππου*, *Σιλβανοῦ*, *Ἀλεξάνδρου*, *Βιταλίου* καὶ *Μαρτιαλίου*, οἵτινες ἐνώπιον αὐτῆς ἀπηνῶς βασανισθέντες ἐσφάγησαν. Ἡ μὲν μήτηρ ἑορτάζεται τὴν 23 Νοεμβρίου, οἱ δὲ υἱοὶ τὴν 10 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

Φήλικος *νῆσος* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μία τῶν ἐν τῷ «στίφει» τῶν προκειμένων τῇ Ταπροβάνῃ (Κεϋλάνῃ) νήσων, «ἅς φασιν εἶναι τὸν ἀριθμὸν ,α τ ο η'» (*Πτολεμ.* Ζ, δ, 12). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Φηλίκουλα, *ἁγία*. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου: —1) Ἡ κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους Ρωμαία παρθένος, ἥτις ἀρνηθεῖσα νὰ νυμφευθῇ Φλάκκον τινὰ καὶ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἴδωλα ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν, ἔνθα ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορτάζεται τὴν 13 Ἰουνίου. —2) Ἡ μετὰ *Βιταλίου* καὶ *Ζήνωνος* ἐν Ρώμῃ κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσασα καὶ ἑορταζομένη μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 14 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

Φηλῖνος, *μάρτυς*. Ἐν Περουβίᾳ τῆς Ἰταλίας στρατιώτης ὤν, ὑπέστη κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῷ 250 μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τοῦ συναδέλφου του *Γρατιανοῦ*, μεθ' οὗ καὶ συνεορτάζεται τὴν 1 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

Φῆλιξ (Felix), *Ἀντώνιος*. Ρωμαῖος ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας (52—60 μ. Χ.). Ἦτο ἀπελεύθερος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, εὐνοούμενος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ πανισχύρου Πάλλαντος. Ὁ Τάκιτος (Annal. XII 54, Hist. V 9) ψέγει αὐτὸν ὡς σκληρὸν καὶ φιλήδονον. Ἐκ τῶν τριῶν συζύγων, ἃς ἔλαβεν, ἡ δευτέρα ἦτο ἡ Δρουσίλλα, ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας Ἀγρίππα Α'. Διὰ τῆς ὠμῆς καὶ αὐθαιρέτου διοικήσεως αὐτοῦ ἐπηύξησε σφόδρα τὸ κατὰ τῆς Ρώμης μῖσος τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιτροπεία αὐτοῦ ὑπῆρξε μεστὴ ἀγώνων ἐναντίον τῶν Ζηλωτῶν καὶ τῆς ἀντιρρωμαϊκῆς μερίδος. Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τῆς διοικήσεως αὐτοῦ συμπίπτει ἡ σύλληψις καὶ διετὴς φυλάκισις τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ὅστις καὶ συναντηθεὶς μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν «περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι» (Πράξ. Ἀπ. κδ' 24). Π. Ι. Μ.

Φῆλιξ (Felix), *ἅγιος*. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ, ἐκτὸς τῶν ἐπισκόπων, φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἅγιοι, ἐξ ὧν περιλαμβάνονται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Λυκαονίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τῷ 294 μαρτυρήσας ἐπίσκοπος, ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν του τὴν 16 Ἀπριλίου. 2) Ὁ ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῆς Μακεδονίας κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσας μετ' Ἰσαύρου, Ἰννοκεντίου, Ἱερεμίου καὶ Περεγρίνου, μεθ' ὧν συνεορτάζεται τὴν 17 Ἰουνίου (ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν). —3) Ὁ ἐν Saulieu τῆς Γαλλίας μετ' Ἀνδεχίου καὶ Θύρσου κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 7 Ὀκτωβρίου (24 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). Ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἁγιολογίῳ ἀναφέρεται, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, καὶ ὁ τῷ 218 ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ μετὰ Μελετίου τοῦ στρατηλάτου καὶ ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 24 Μαΐου. Ε. Γ. Π.

—Φῆλιξ, *πάπας Ρώμης*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον πέντε πάπαι: —1) Ὁ Α', διαδεχθεὶς τὸν Διονύσιον τῷ 269. Ἀπέθανε τῷ 274 καὶ ὡς ἅγιος ἑορτάζεται τὴν 30 Μαΐου. —2) Ὁ Β', διορισθεὶς τῷ 355 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ εἰς Θράκην ἐξορισθέντος πάπα Λιβερίου, ὡς φίλου καὶ ὑποστηρικτοῦ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Καθῃρέθη τῷ 358 ὑπὸ τοῦ ἐπανακάμψαντος ἐκ τῆς ἐξορίας Λιβερίου. —3) Ὁ Γ' (483—492). Τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωάννου καταγγείλαντος πρὸς τὸν Φήλικα τὸν Ἀκάκιον ὡς κοινωνοῦντα πρὸς τὸν αἱρετικὸν διάδοχον τοῦ Ἰωάννου Πέτρον τὸν Μογγόν, ὁ Φῆλιξ ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀκάκιον διατάσσων αὐτὸν ὅπως ἔλθῃ εἰς Ρώμην καὶ ἀπολογηθῇ διὰ τὰς κατηγορίας τοῦ Ἰωάννου· ἐπειδὴ δ' ὁ Ἀκάκιος δὲν ἀπήντησεν, ὁ μὲν Φῆλιξ ἐκήρυξεν ἀκοινώνητον ὡς αἱρετικὸν τὸν Ἀκάκιον, οὗτος δὲ ἐξήλειψεν ἐκ τῶν ἱερῶν διπτύχων τὸ ὄνομα τοῦ Φήλικος καὶ οὕτως ἐπῆλθε τὸ πρῶτον σχίσμα μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. —4) Ὁ Δ' (526—530), ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τῇ ὑποστηρίξει τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου. —5) Ὁ Ε' (1438—1449). Δοὺξ τῆς Σαβοΐας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀμεδαῖος Η'* ὤν, μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του (1434) ἔζη βίον ἀναχωρητοῦ παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης, ὅπου ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος, καθαιρέσασα τὸν πάπαν Εὐγένιον τὸν Δ' (1438), ἐξέλεξεν αὐτὸν διάδοχόν του. Καὶ ἐδέχθη μὲν ὁ Ἀμεδαῖος τὸ ἀξίωμα, ὅπως ἐπανέλθῃ ἡ εἰρήνη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μετωνομάσθη δὲ *Φῆλιξ ὁ Ε'*, οὐδέποτε ὅμως μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, τῷ δὲ 1449 ὑπέβαλε παραίτησιν εἰς τὸν νόμιμον πάπαν Νικόλαον τὸν Ε' καὶ ἔχων τὸν τίτλον τοῦ καρδιναλίου ἐξηκολούθησε τὸν ἐν τῷ ἀναχωρητηρίῳ βίον μέχρι τοῦ 1451, ὅτε ἀπέθανεν ἐν αὐτῷ. Ε. Γ. Π.

—Φῆλιξ (Félix). Ἰταλὸς θεολόγος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἑβραῖος τὴν καταγωγήν, υἱὸς ραββίνου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐγένετο Χριστιανὸς καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν αὐγουστινῶν ἀπέθανεν ἐν Prato τῷ 1557. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν «Biblia Sacra, hebraea cum utraque Masora et Targum, item cum commentariis rabbinorum κλ.» (1518) καὶ «Psalterium ex hebraeo ad verbum fere translatum κλ.» (1522). Ε. Γ. Π.

—Φῆλιξ (Felix), *Σίμων*. Γερμανὸς θεολόγος (1583—1656). Εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν, διέπρεψεν ὡς ἱεροκήρυξ πολυθρύλητος ἐγένετο ὁ ἀμείλικτος αὐτοῦ πόλεμος κατὰ τοῦ Ἰακώβου Reihing, ἰησουίτου καὶ τούτου, ὅστις ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο διαμαρτυρόμενος καθηγητὴς ἐν Τυβίγγῃ. Ἐναντίον δὲ τούτου ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Metamorphosis Jacobi Reihingi catholico-lutherani» (1622), «Vulpecula Tubingensis demoliens vineam Ecclesiae Christi, capta et pro meritis accepta» (1622) καὶ «Muscae morientes inanium cavillorum, quas Jacobus Reihing, apostata Tubingensis, passis araneis venatus est, exsufflatae» (1625). Ἔγραψε πρὸς τούτοις: «Theoremata theologica de concordia liberi arbitrii et quibusdam rebus in speciem pugnantibus» (1625). Ε. Γ. Π.

Φήμη (Fama) /*Μυθολ.*/. Προσωποποίησις τῆς διαδόσεως τοῦ ἀγνώστου προελεύσεως λόγου, τῆς διαδόσεως τῶν λαϊκῶν παραδόσεων καὶ διηγήσεων, τῆς διαδόσεως τῆς κοινῆς περί τινος γνώμης καὶ ἐν γένει πάσης διαδόσεως. Ἦτο ἰδίως θεὰ τῆς ἀγγελίας νικῶν εἰς τοὺς διαφόρους ἀθλητικοὺς ἀγῶνας καὶ διὰ τοῦτο οἱ ποιηταὶ ἐχαρακτήριζον ταύτην μὲ τὰ ἐπίθετα πτερόεσσα, πολύστομος, πολύλαλος κλπ. καὶ τὴν ἐκάλουν σεμνοτέραν ἱερὰν καὶ τέκνον χρυσῆς ἐλπίδος. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχε βωμὸς ταύτης ἐν τῇ ἀγορᾷ, παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Αἰδοῦς καὶ τὸν τῆς Ὁρμῆς, ὡσαύτως δὲ ἐτιμᾶτο καὶ ἐν Κερκύρᾳ, ὡς μαρτυροῦν τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΦΑΜΑ νομίσματά της. Ὁ Σοφοκλῆς καλεῖ αὐτὴν θυγατέρα τῆς Ἐλπίδος καὶ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι ποιηταὶ (ἰδίως ὁ Βιργίλιος) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν περιγραφήν της, ὁ δὲ Κάμιλλος εἶχεν ἀνεγείρει εἰς αὐτὴν ναὸν ἐν Ρώμῃ. ΚΑΨ

φήμη (ἡ)· ὅ,τι λέγεται καὶ διαδίδεται διὰ στόματος, οἱονεὶ ὡς κρατοῦσα γνώμη: «ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη» || φρ. «ἔχει καλὴν φήμην» ἐπαινεῖται κοινῶς || καθόλου, λόγος τις, εἴδησις: «ἡ διαδοθεῖσα φήμη ἀπεδείχθη ψευδής, — ἀληθής».

— φημῶν ψευδῶν διάδοσις /*Ποιν. Δίκ.*/. I. Τὸ ἀδίκημα τοῦτο προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 203 τοῦ ποινικοῦ νόμου (τόμ. Θ' 279 α'), ὅπερ ὅμως κατηργήθη σιωπηρῶς διὰ τοῦ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ρυθμίσαντος (συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ 159 τοῦ Σχεδίου ἑλλην. ποιν. κώδικος) νεωτέρου νόμου 1433 τῆς 18 Ἀπριλίου 1929: «Περὶ δυσφημήσεως καὶ ἄλλων τινῶν ἀξιοποίνων πράξεων τελουμένων διὰ τοῦ τύπου» (ἄρθρ 3 αὐτοῦ). Εἶτα ὅμως ἐπῆλθεν ὁ νόμος 5060 τοῦ 1931: «Περὶ τύπου κλπ.», ὅστις ἐν ἄρθρῳ 13 § 1 διετύπωσε τὸ ἀδίκημα ὡς ἑξῆς: «Εἰς φυλάκισιν τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν ἢ εἰς χρηματικὴν ποινὴν μέχρι 40 χιλ. δραχ. καταδικάζεται ὅστις καθ' οἱονδήποτε τρόπον διασπείρει ἐν γνώσει ψευδεῖς εἰδήσεις ἢ φήμας ἐπιτηδείας νὰ φέρωσιν ἀνησυχίαν ἢ φόβον εἰς τοὺς πολίτας ἢ νὰ ταράξωσι τὴν δημοσίαν πίστιν». Τὸ ἀδίκημα οὕτω συντελεῖται διὰ τῆς καθ' οἱονδήποτε τρόπον (προφορικῶς, ἐγγράφως, διὰ τοῦ τύπου διὰ συμβολικῶν παραστάσεων κλπ.) διασπορᾶς (ἤτοι ἀνακοινώσεως εἰς πλείονα τοῦ ἑνὸς πρόσωπα) εἰδήσεων ἢ φημῶν, αἵτινες πρέπει νὰ εἶναι ἀντικειμενικῶς ψευδεῖς καὶ ἐπιτήδειαι νὰ φέρωσιν ἀνησυχίαν ἢ φόβον εἰς τοὺς πολίτας ἢ νὰ ταράξωσι τὴν δημοσίαν πίστιν· εἶναι ὅμως ἀδιάφορον, διὰ τὴν συντέλεσιν τοῦ ἀδικήματος, ἂν πράγματι ἐπηκολούθησεν ἢ οὐ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἡ διασπορὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἐκ δολίας προαιρέσεως, συνισταμένης εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ διασπείραντος ὅτι αἱ εἰδήσεις ἢ φῆμαι εἶναι ψευδεῖς καὶ συγχρόνως ἐπιτήδειαι νὰ παραγάγωσι τὸ ἀνωτέρω ἀποτέλεσμα· ἐνδεχόμενος δόλος (ἀμφιβολίαι δηλαδὴ περὶ τοῦ ψευδοῦς κλπ. τῶν εἰδήσεων δὲν ἀρκεῖ.

II. Ὁ νόμος 5060: «Περὶ τύπου κλπ.» ἐν ἄρθρῳ 13 § 2 προβλέπει καὶ ἄλλο ἀδίκημα διαδόσεως διὰ τοῦ τύπου εἰδήσεων ἢ φημῶν εἴτε ἀληθῶν εἴτε ψευδῶν). «Περὶ παρασκευαζομένου στασιαστικοῦ κινήματος ἐν τῷ στρατῷ, τῷ ναυτικῷ ἢ τῇ ἀεροπορίᾳ, ἐὰν αἱ εἰδήσεις ἢ αἱ φῆμαι ἔχωσι διαψευσθῆ πρὸ τῆς διαδόσεως δι' ἐπισήμου ἀνακοινωθέντος τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργείου». Ἀπαιτεῖται κατὰ ταῦτα «διάδοσις διὰ τοῦ τύπου», ὡς τοιαύτην δὲ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 2 § 1 τοῦ νόμου 5060 δημοσίευσιν (βλ. λ. *τύπος*), διότι δι' αὐτῆς καθίσταται δυνατὴ ἡ εἰς ἔστω καὶ ἓν μόνον πρόσωπον ἀνακοίνωσις τοῦ ἐντύπου· ἡ δι' οἱουδήποτε ἄλλου μέσου διάδοσις δυνατὸν νὰ ἐμπίπτῃ εἰς τὴν § 1 τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ νόμου 5060 (ἀνωτέρω I), ἐὰν ἐννοεῖται αἱ εἰδήσεις εἶναι ψευδεῖς. Ὁ δόλος τοῦ δρῶντος συνίσταται ἐν τῇ γνώσει τῆς προηγηθείσης ἐπισήμου διαψεύσεως· καὶ ἀμφιβολία ὅμως αὐτοῦ (δόλος ἐνδεχόμενος) ἀρκεῖ. Τὸ ἀξιόποινον τῆς πράξεως αἴρεται, κατὰ τὴν ρητὴν διάταξιν τοῦ νόμου, ἐὰν τὴν εὐθύνην τῆς δημοσιεύσεως ἀναλάβῃ ἓν ἐκ τῶν ἐν τῇ βουλῇ ἀνεγνωρισμένων κομμάτων διὰ δηλώσεως πρὸς τὸν ἁρμόδιον εἰσαγγελέα, διαβιβαζομένης διὰ τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς.

III. Τέλος ἀδίκημα διαδόσεως ψευδῶν φημῶν καθιεροῖ ὁ κωδικοποιηθεὶς νόμος 3452: «Περὶ γενικῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας», ἐν ἄρθρῳ 71 ἐδάφιον γ', καθ' ὃ ἀπαιτεῖται, πρὸς ὕπαρξιν τοῦ ἀδικήματος, τὸ μὲν αἱ διαδιδόμεναι ψευδεῖς φῆμαι νὰ δύνανται νὰ παραβλάψωσιν ἢ νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν στατιστικῆς τινος ἐργασίας, τὸ δὲ νὰ διατελῇ ὁ ὑπαίτιος ἐν γνώσει τῆς τοιαύτης ἰδιότητος καὶ τοῦ ψευδοῦς τῶν φημῶν. Ἡ ποινὴ εἶναι πρόστιμον 500—5000 δραχμῶν, ὅπερ ἐπιβάλλεται, εἰ μὲν ὁ δράστης εἶναι ἰδιώτης, ὑπὸ τοῦ πταισματοδικείου, εἰ δὲ δημόσιος ἢ δημοτικὸς ὑπάλληλος, ὑπὸ τῆς προϊσταμένης του ἀρχῆς· οὕτως ἐκ μόνης τῆς ἐπισήμου ἰδιότητος τοῦ δράστου, ἥτις ἔδει τοὐναντίον νὰ ἐπιβαρύνῃ τὴν ποινήν, τὸ ἀδίκημα μεταβάλλεται εἰς πειθαρχικὴν παράβασιν. Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟ

φημί· ἀρχ., λέγω, ὁμιλῶ, παραδέχομαι || φρ. «αὐτὸς ἔφα» ἐπὶ ἀνθρώπου οὗ ἡ γνώμη ἀποτελεῖ ἀξίωμα, οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως εἶναι δεκτική· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Πυθαγόρου, ὁσάκις γνώμην τινὰ ἀνέφερον εἰς αὐτόν, διότι αὐτὸς = ὁ Πυθαγόρας, ὁ διδάσκαλος.

φημίζω, καὶ ἰδιωμ. *φουμάω*· δημιουργῶ καλὴν φήμην περί τινος, ἐπαινῶ, ἐξυμνῶ, ἄλλως διαφημίζω || συνηθέστ. παθ. *φημίζομαι*· ἔχω καλὴν φήμην: «ὡς ζωγράφος φημίζεται».

Φήμιος (ὁ) /*Ἀρχ.*/. —1) Ἐπίθετον τοῦ Διός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο πᾶς ἀγνώστου προελεύσεως λόγος (φήμη). *Φημία* ἐκαλεῖτο καὶ ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ. —2) Περίφημος ἀοιδὸς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ὀδυσσέως ἐν Ἰθάκῃ, ἔνθα μὲ τὴν φόρμιγγά του καὶ τὰ ᾄσματά του ἔτερπε τοὺς συνηγμένους εἰς ταῦτα κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ὀδυσσέως μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης. Ἦτο υἱὸς τοῦ Τέρπιδος καὶ εἶχεν ἀφήσει τοῦτον σύμβουλον τῆς συζύγου του κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ὁ Ὀδυσσεύς. —3) Δεύτερος σύζυγος, κατὰ τὴν παράδοσιν, τῆς μητρὸς τοῦ Ὁμήρου, ὅστις καὶ ἐμερίμνησε περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀγωγῆς, ὡς ἐλέγετο, τοῦ ποιητοῦ. —4) Παῖς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως καὶ πάππος τοῦ ἥρωος Θησέως, ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ Φημίου παῖς. —5) Εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἑλένης. —6) Μυθικὸς ἐπώνυμος ἥρως τῆς ἐν Ἀρναίᾳ τῆς Μακεδονίας πόλεως Φημιῶν. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἀμπυγος ἢ Ἄμπυκος καὶ τῆς Χλωρίδος. —7) Βασιλεύς τις τῶν Αἰνιάνων. —8) Ἕλλην μουσικὸς ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, καὶ ἄλλοι κ... τινές.

Digitized by Google

φημιονισταὶ (οἱ) /*Θρησκ.*/. Αἵρεσις γνωστικῶν τοῦ Β΄ αἰῶνος (βλ. λ. *βαρβηλιῶται*).

Φημονόη [*Μυθολ.*]. Θυγάτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ πρώτη Πυθία (πρόμαντις) τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, ᾄδουσα τοὺς χρησμούς της εἰς ἑξαμέτρους στίχους, τοὺς ὁποίους αὕτη ἐλέγετο καὶ ὅτι ἐφεῦρεν. Εἰς τὴν Φημονόην ἀπέδιδόν τινες καὶ τὴν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος ἀναγραφὴν τοῦ γνωμικοῦ «Γνῶθι σαυτόν». Τινὲς ἐταύτιζον τὴν Φημονόην κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μὲ τὴν Κυμαίαν Σίβυλλαν, ἄλλοι ὅμως ὑπεστήριζον ὅτι καὶ αἱ Σίβυλλαι καὶ αἱ Πέλαιαι (ἢ Πελειάδες) τῆς Δωδώνης προϋπῆρξαν τῆς Φημονόης. ΚΑΨ.

Φηνεὺς [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Μέλανος, ἀδελφοῦ τοῦ Οἰνέως, βασιλέως τῆς Καλυδῶνος ἐν Αἰτωλίᾳ, φονευθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ὑπὸ τοῦ Τυδέως, ὡς ἐπιβουλευθέντες τὸν πατέρα του Οἰνέα, θεῖον δὲ αὐτῶν (*Ἀπολλδ.* Α, 8, 5). Α. Θ. Σ.

φήνη (ἡ) /*Ζωολ.*/. Πτηνὸν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν* (βλ. λ. *ἀετός*, τ. Α, σ. 815, β΄).

Φηρὰ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἐπίνειον τῆς νήσου Θήρας καὶ τῆς φερωνύμου αὐτῆς πόλεως ἰδίᾳ (πλάτ. 36° 27΄ Β, μῆκ. 25° 26 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2043: Santorin island), πρὸς ἣν ἄγει ἀνάντης ὁδὸς ἡμιονική. Λόγῳ τῶν ἐκεῖ μεγάλων βαθῶν τῆς καλδέρας, ἡ ἀγκυροβολία πλοίων εἶναι ἀδύνατος· δύο δὲ ναύδετα, ἀγκυροβοληθέντα ἐκεῖ πρὸς διευκόλυνσιν τῶν προσεγγιζόντων πλοίων, διαρκῶς ἀποκόπτονται. Ἔχει μικρὸν φανὸν λειτουργοῦντα μερίμνῃ τοῦ λιμενικοῦ ταμείου. Σ. Ε. Λ.

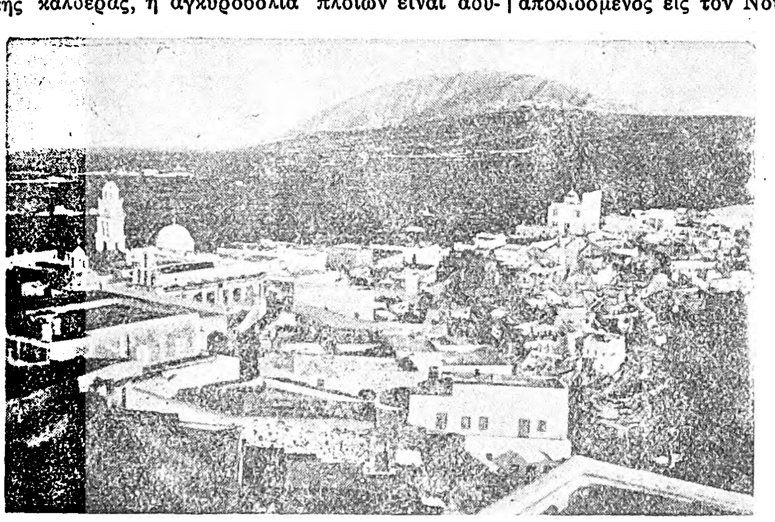

Ἄποψις τῶν Φηρῶν.

—**Φηρὰ** [*Γεωγρ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Θήρα* (βλ. λ.) τῆς ὁμωνύμου νήσου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων.

Φῆρες (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Καλοῦνται οὕτω παρ᾽ Ὁμήρῳ (Ἰλ. Α. 268 Β 743) οἱ Κένταυροι (*Φὴρ* εἶναι ὁ Κένταυρος Χείρων) Παρ᾽ ἄλλοις ποιηταῖς *Φῆρες* εἶναι καὶ οἱ Σάτυροι (ἰδίως ὁ Μαρσύας). Φηρομανὴς ἐκαλεῖτο ὁ Διόνυσος καὶ φήρεα ἐκαλοῦντο αἱ «περιμήκεις ὑπὸ τὰ ὦτα ἀδενώδεις ἐξοχαὶ» τῶν Φηρῶν Σατύρων. ΚΑΨ.

φηρίκι (τό)· ὁ καρπὸς τῆς *φηρικιᾶς* (βλ. λ.).

φηρικιὰ (ἡ)· κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *μηλέα ἡ κοινή*.

Φηρὸ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς βορειοανατολικῆς Λέσβου (πλάτ. 39° 22΄ 30΄΄ Β., μῆκ. 26° 23΄ 00΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytilini island), βόρειον κέρας τῆς κολπώσεως Τσόνια. Σ. Ε. Λ.

Φηροστεφάνι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητας Θήρας (Φηρῶν) τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. 1928) 285 Κεῖται πρὸς βορρᾶν τῶν Φηρῶν, ἀφ᾽ ὧν ἀπέχει περὶ τὰ 300 μέτρα.

Φηρωνία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Σαρδοῦς μεταξὺ ἐκβολῶν Κέδριος (Fiume Orosei) καὶ Ὀλβιανοῦ λιμένος (Aranci) κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γ, γ, 4). Ὁ λιμήν της εἶναι ἡ σύγχρονος ἑλοθάλασσα Stagno di Luca (πλάτ. 40° 32΄ Β, μῆκ. 9° 51΄ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 161b: Sardinia northern portion) παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Capo Comino. Σ. Ε. Λ.

Φῆστος (Festus), ***Ἀβιένος Ροῦφος***. Ρωμαῖος γεωγράφος καὶ ποιητὴς (βλ. λ. *Ροῦφος*).

— **Φῆστος** (Festus), ***Πομπήϊος Ροῦφος*** Λατῖνος ἱστοριογράφος (βλ. λ. *Ροῦφος*).

— **Φῆστος** (Festus), ***Πόρκιος***. Ρωμαῖος ἔπαρχος τῆς Παλαιστίνης (60—62 μ. Χ.), ἔνθα ἦλθεν ὡς ἀκόλουθος τοῦ Φήλικος. Οὗτος ὡδήγησεν εἰς Ρώμην, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸν ἀπόστολον Παῦλον. Π. Ν. Π.

—**Φῆστος** (Festus), ***Σέξτος Πομπήϊος***. Ρωμαῖος γραμματικὸς τοῦ Β΄ ἢ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψεν ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου τοῦ Μάρκου Οὐηρρίου Φλάκκου, τιτλοφορουμένην «De significatione verborum». Τοῦ ἔργου του ἐπιτομὴν ἐξεπόνησεν ὁ Παῦλος Διάκονος, πρῶτος δὲ ἐξέδωκε διακεκριμένως τοὺς δύο συγγραφεῖς ὁ Ἀντώνιος-Αὐγουστῖνος Λερίντα (1559, Ἐνετία)· νεωτέρα ἡ ἔκδοσις τοῦ Lindsay (1913). Π. Ν. Π.

Φητιάλεις (οἱ) (Fetiales) [*Ρωμ. Δίκ.*]. Ρωμαϊκὸς σύλλογος ἐξ εἴκοσι μελῶν, πάντων συγκλητικῶν, ἅτινα ἦσαν ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς ἅμα. Ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ρωμαϊκῆς διπλωματίας. Ἐν περιπτώσει συγκρούσεως τῶν Ρωμαίων πρός τινα ἄλλον λαόν, οὗτοι ὤφειλον νὰ κρίνουν περὶ τῆς βαρύτητος τῆς προσβολῆς καὶ νὰ προσφέρουν ἢ ζητήσουν ἱκανοποίησιν διὰ ταύτην. Οὗτοι ὡσαύτως ἔκρινον ἂν ἦτο ὁ πόλεμος δίκαιος, ὅτε ἔργον των ἦτο καὶ ἡ προκήρυξις τοῦ πολέμου καὶ ἡ κατ᾽ αὐτὴν πλήρωσις τύπων τινῶν καὶ τήρησις τῶν προσηκουσῶν προθεσμιῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον οὗτοι πάλιν ἐπανέφερον τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης, στερεώνοντες τὰς γενομένας συμφωνίας μὲ θρησκευτικὰς τελετάς. Ἦσαν ἄρα οἱ δημιουργοὶ καὶ φύλακες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τὸ ὁποῖον ἀπ᾽ αὐτῶν ἐκαλεῖτο jus fetiale. Ὁ θεσμὸς ἦτο ἀρχαιότατος, ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Νουμᾶν ἢ τὸν Ἄγκον Μάρκιον, καὶ ἐν ἀρχῇ μέλη του ἦσαν μόνον οἱ πατρίκιοι, βραδύτερον ὅμως ἐγίνοντο καὶ πληβεῖοι Φητιάλεις, προήδρευε δὲ τούτων ὁ magister fetialium, ὅστις ἦτο ἰσόβιος. Αἱ ἐξ αὐτῶν εἰς ξένας χώρας ἀποστελλόμεναι πρεσβεῖαι ἀπετελοῦντο ἐξ ἐννέα μελῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς τούτων, ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον pater patratus populi romani Καὶ τὰ ἐννέα δὲ μέλη του ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ πρεσβευτικοῦ ἔργου των ἐκράτουν συγχρόνως εἰς τὰς χεῖράς των ράβδον, σύμβολον εἰρήνης, καὶ ἀκόντιον, σύμβολον πολέμου, ἦσαν ἐνδεδυμένα λευκὰ μάλλινα ἐνδύματα καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ἔφερον δράκα χλόης, ἐκριζωθείσης ἐκ τοῦ ἐδάφους τοῦ Καπιτωλίου, ὡς σύμβολον τοῦ ἀπαραβιάστου αὐτῶν. Ὁ θεσμὸς οὗτος διετηρήθη, μὲ βαθμιαίαν μείωσιν τοῦ κύρους του, μέχρι τοῦ Γ΄ μ. Χ. αἰῶνος. ΚΑΨ.

Φθᾶ [*Αἰγ. Μυθολ.*]. Μέγας θεὸς τοῦ αἰγυπτιακοῦ πανθέου, πολιοῦχος τῆς Μέμφιδος, ὅπου ἐθεωρεῖτο ὁ ἀρχαιότατος τῶν θεῶν καὶ ἐκαλεῖτο «πατὴρ τῶν ἰσχυρῶν πατέρων, πατὴρ τῆς πρώτης γνώσεως, δημιουργὸς τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ φωτὸς τῆς σελήνης, δημιουργὸς ἑαυτοῦ». Μετὰ τῆς Σεχὲτ καὶ τοῦ Ἰμχετὲπ ἐσχημάτιζε τὴν θείαν τριάδα τῆς Μέμφιδος, ὅπου εἶχε λαμπρότατον καὶ μέγιστον ναόν Παρίσταται μὲ σῶμα μουμίας καὶ κάλυμμα σφιγκτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν ἄνευ πλοκάμου ἀλλὰ μέ τινα παράδοξον κροσσὸν προεξέχοντα κατὰ τὸν αὐχένα. Δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κρατεῖ μακρὸν σκῆπτρον περατούμενον πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὰ σύμβολα τῆς δυνάμεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐσταθείας. Τὸ ὄνομά του σημαίνει «ἀρχιτέκτων, πλάστης, κατασκευαστής». Κατά τινα παράδοσιν συνειργάσθη μὲ τὸν Χνούμ, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Θώθ, εἰς τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας. Θεωρεῖται ὁ ἀποκαταστήσας τὴν αἰωνίαν δικαιοσύνην ἐπὶ γῆς. Οἱ Ἕλληνες τὸν ἐταύτιζον πρὸς τὸν ἰδικόν των Ἥφαιστον, οἱ δὲ Λατῖνοι πρὸς τὸν Vulcanus των. Ἐταυτίζετο συχνὰ πρὸς τὸν Νεῖλον, ὁ δὲ σκαραβαῖος ἦτο ἀφιερωμένος εἰς αὐτόν. Γ. Λ. Α.

φθαλαζίνη [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ πτεροκυκλικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

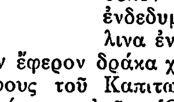

τηκομένη εἰς 90°. Σ. Γ.

φθαλεῖναι (αἱ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Σπουδαία τάξις συνθετικῶν χρωμάτων τῆς ὁμάδος τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Παρασκευάζονται διὰ συμπυκνώσεως φαινολῶν μετὰ φθαλικοῦ ἀνυδρίτου κατὰ τὴν θέρμανσιν μετὰ θειικοῦ ὀξέος. Ἡ ἁπλουστάτη ἐκ τῶν φθαλεϊνῶν εἶναι ἡ *φαινολοφθαλεΐνη*. Σ. Γ.

φθαλίδη (ἡ)· βλ. *φθαλίδιον*.

φθαλίδιον (τό), ἡ *φθαλίδη* /*Ὀργ. Χημ.*/. Ἡ γ-λακτόνη τοῦ ο-ὀξυμεθυλοβενζοϊκοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον:

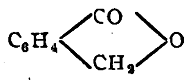

καὶ λαμβάνεται δι᾽ ἀναγωγῆς τοῦ φθαλικοῦ ὀξέος. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 73° καὶ βράζον εἰς 290°. Σ. Γ.

φθαλικὸν ὀξὺ /*Ὀργ. Χημ.*/. Εἶναι τὸ ἁπλούστερον πυρηνοδικαρβονικὸν ὀξύ. Ἀναλόγως τῆς πρὸς ἄλληλα θέσεως τῶν δύο καρβοξυλίων διακρίνονται τρία ἰσομερῆ, ἤτοι τὸ *ο-φθαλικὸν ὀξύ*, τὸ *μ-φθαλικὸν ὀξὺ* καὶ τὸ *π-φθαλικὸν ὀξύ*. Τὸ σπουδαιότερον ὅλων εἶναι τὸ πρῶτον, ὅπερ καὶ ἁπλῶς *φθαλικὸν ὀξὺ* καλεῖται.

Τὸ φθαλικὸν ὀξὺ 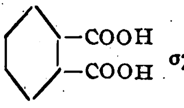 σχηματίζεται κατὰ τὴν ὀξείδωσιν ὅλων τῶν διπαραγώγων τοῦ βενζολίου, ἅτινα περιέχουν δύο πλευρικὰς ἀλύσεις εἰς τὴν ο-θέσιν. Παρασκευάζεται δ᾽ ὀξειδώσεως τῆς ναφθαλίνης διὰ μείγματος χρωμικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος ἢ διὰ θερμοῦ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ ὀξειδίων διαφόρων μετάλλων. Ἀποτελεῖ κρυστάλλους λευκούς, οἵτινες τήκονται διὰ ταχείας θερμάνσεως εἰς 213°, ὁπότε ἀποσπωμένου ὕδατος σχηματίζεται ὁ *φθαλικὸς ἀνυδρίτης*

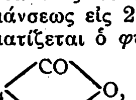, ὅστις κρυσταλλοῦται εἰς μακρὰ πρίσματα τηκόμενα εἰς 128° καὶ βράζοντα εἰς 284° Ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν τοιούτων εὐκόλως ἐξαχνουμένων κρυστάλλων τοῦ φθαλικοῦ ἀνυδρίτου ἔρχεται συνήθως εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ φθαλικὸν ὀξύ.

Τὸ φθαλικὸν ὀξύ, ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀνυδρίτου αὐτοῦ, ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε εὐρύτατα ὡς πρώτη ὕλη τῆς συνθετικῆς παρασκευῆς τοῦ ἰνδικοῦ. Σήμερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιοῦνται ἄλλαι πρῶται ὕλαι. Τὸ φθαλικὸν ὀξὺ ἔχει εὐρεῖαν χρῆσιν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ χρωμάτων τινῶν τῆς ὁμάδος τῆς ἀνθρακινόνης, τῆς φθαλεΐνης, τῆς ροδαμίνης κλπ., ὑπὸ τὴν μορφὴν δὲ τῶν ἐστέρων αὐτοῦ, οἵτινες εἶναι ἐλαιώδη ὑγρά, σχεδὸν ἄοσμα, βράζοντα εἰς 300°, ἀποτελεῖ ἐξαίρετον μέσον ζελατινοποιήσεως τῆς νιτροκυτταρίνης, ἥτις οὕτω ἀποτελεῖ συστατικὸν ἀκάπνων τινῶν πυριτίδων, βερνικίων κλπ. Ὁ διαιθυλικὸς ἐστὴρ τοῦ φθαλικοῦ ὀξέος χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν ὡς σταθεροποιὸς ὕλη (fixateur). Τὸ *μ-φθαλικὸν ὀξὺ* καλεῖται συνήθως καὶ *ἰσοφθαλικὸν ὀξὺ* (βλ. λ.), τὸ δὲ *π-φθαλικὸν ὀξὺ* καλεῖται συνήθως καὶ *τερεφθαλικὸν ὀξὺ* (βλ. λ.). Σ. Γ.

φθαλικός, —ή, —όν (τό)· ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὴν φθαλεΐνην καὶ τὸ φθαλικὸν ὀξύ.

— **φθαλικὸς *ἀνυδρίτης*** [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. *φθαλικὸν* ὀξύ.

φθαλιμίδη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. λ. φθαλιμίδιον

φθαλιμίδιον (τό), ἡ ***φθαλιμίδη*** / *Ὀργ. Χημ.*/. Παράγωγον τοῦ φθαλικοῦ ὀξέος τοῦ τύπου:

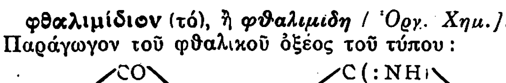

λαμβανόμενον δι᾽ ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ φθαλικοῦ ἀνυδρίτου, ὡς ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς παρασκευῆς τοῦ ἀνθρανιλικοῦ ὀξέος. Ἀποτελεῖ σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 238°. Σ. Γ.

φθαλῖναι (αἱ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Καλοῦνται οὕτω αἱ λευκοενώσεις τῶν *φθαλεϊνῶν*, δηλαδὴ τὰ προϊόντα ἀναγωγῆς αὐτῶν. Αἱ φθαλῖναι δι᾽ ὀξειδώσεως παρέχουν τὰς *φθαλεΐνας* (βλ. λ.). Σ. Γ.

φθαλοφαινόλη (ἡ), ἡ ***διφαινυλοφθαλίδιον*** /*Ὀργ. Χημ.*/. Λακτόνη ὀξέος τῆς τριφαινυλομεθανικῆς σειρᾶς. Ἔχει τὸ τύπον

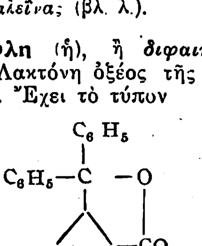

καὶ ἀποτελεῖ τὴν μητρικὴν ἕνωσιν τῶν φθαλεϊνῶν, τῶν ροδαμινῶν καὶ τῶν φλουορεσκεϊνῶν. Σ. Γ.

φθανίτης (ὁ) (Phthanit) /*Πετρογρ.*/. Συνώνυμον τοῦ *λυδίτου* ἢ *λυδίας* λίθου (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

φθάνω, ἀόρ. *ἔφθασα*, παθ. μετχ. *φθασμένος*, δημοτ. *φτάνω* προφθάνω, διώκων τινὰ ἢ σπεύδων πρός τινα συναντῶ αὐτόν, καταφθάνω: «τὸν ἔφθασα ᾽ς τὴ μέση τοῦ δρόμου», «ἔτρεξα, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔφθασα» ||

Digitized by Google

κατάρα: «νὰ μὴ φθάσῃ ν' ῥθῃ» ἄλλως «νὰ μὴ σώσῃ» ‖ εἶμαι ἐφάμιλλος, ἁμιλλῶμαι πρός τινα: «κανεὶς δὲν τὸν φθάνει 'ς τὴ φωνή, — 'ς τὸ τρέξιμο, — 'ς τὰ γράμματα», «τὸν ἔφθασε καὶ τὸν πέρασε», «ὁ γιός σου σ' ἔφτασε 'ς τὸ ἀνάστημα» ‖ ἐξικνοῦμαι, ἐκτείνομαι: «τὰ μουστάκια του φθάνουν ὡς τ' αὐτιά», «εἶναι ψηλὸς ποῦ φθάνει ὡς τὸ ταβάνι» ‖ ἐπὶ ὀπωρῶν, τὰς ὁποίας διὰ νὰ δρέψῃ τις τείνει πρὸς τὰ ἄνω τὴν χεῖρα, συλλέγω: «πηγαίνω νὰ φθάσω τὰ σῦκα», «τὰ καρύδια τὰ 'χομε φτασμένα» ‖ ἐπαρκῶ, δύναμαι: «δὲ φτάνει νὰ σπουδάσῃ τὰ παιδιά του, εἶναι φτωχός» ‖ ἐπαρκῶ, εἶμαι ἀρκετός: «δὲν μᾶς ἔφθασε τὸ φαΐ κι' ἐμείναμε νηστικοί», «δὲν μᾶς ἔφθασαν τὰ χρήματα», «φθάνουν πλιά, δὲν θέλω ἄλλα», παροιμ. «τοῦ φτωχοῦ τὸ σκοινὶ μονὸ δὲ φτάνει, διπλὸ φτάνει καὶ περισσεύει» ‖ ἔρχομαι, ἀφικνοῦμαι: «ἔφθασε 'ς τὸ σπίτι ἐγκαίρως», «εἶναι φθασμένος πρὸ πολλοῦ», «ὅταν φθάσω, θὰ σᾶς τηλεγραφήσω» ‖ φρ. «λέει ὅ,τι φθάσῃ» ἄλλως «ὅ,τι τοῦ 'ρθῃ» μωρολογεῖ, ἀνοηταίνει.

φθαρτικός, —ή, —όν ὁ ἐπιφέρων φθοράν, φθοροποιός, ἐπιβλαβής.

— **φθαρτικά,** ἢ *φθαρτογενῆ κύτταρα* [*Ἐμβρ.*]. Εὐμεγέθη πολύγωνα κύτταρα τοῦ γνησίου φθαρτοῦ ἐμβρυϊκοῦ ὑμένος, πλασσόμενα διαρκούσης τῆς κατὰ τοὺς πρώτους πέντε μῆνας τῆς κυήσεως, γινομένης ὑπερπλαστίας τοῦ ὑμένος τούτου. Ι. Π.

φθαρτοδοκηταὶ (οἱ) Οὕτω καλοῦνται οἱ ἀντίπαλοι τῶν *ἀφθαρτοδοκητῶν*, οἱ ὁποῖοι δηλαδὴ τοῦ πρώτου πατριάρχου Ἀντιοχείας Σευήρου, ὅστις ἐδίδασκεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τοῦ 519 ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πρὸ τῆς ἀναστάσεως ὑποκείμενον εἰς τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἦτο φθαρτόν. Οὗτοι ἐκαλοῦντο ἔτι *φθαρτολάτραι, σευηριανοί*, καὶ ἐκ τοῦ μετὰ ταῦτα ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγέντος μονοφυσίτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοδοσίου *θεοδοσιανοί*. Κ. Ι. Δ.

φθαρτός, —ή, —όν ὁ δυνάμενος νὰ φθαρῇ, νὰ καταστραφῇ: «φθαρτὸν ὑπὸ τοῦ χρόνου, — ὑπὸ τῆς ὑγρασίας», «φθαρτὸν σκήνωμα».

φθάρτωμα *μήτρας* [*Γυναικολ.*]. Μεταξὺ τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς ἐνδομητρίτιδος εἶναι καὶ ἡ μετὰ ἔκτρωσιν ἢ μετὰ τοκετὸν ἐπερχομένη. Κατὰ ταύτην παρατηροῦνται ἀνωμαλίαι τῆς ἐμμήνου ῥοῆς, ἤτοι κατ' ἄτακτα διαστήματα μητρορραγίαι ἢ σπανιώτερον μηνορραγίαι ἢ τέλος ὑπερεκκρίσεις τῆς μήτρας μεθ' αἵματος μεμιγμέναι. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται περὶ ἀτελοῦς ἢ πλημμελοῦς μεταπλάσεως τοῦ *φθαρτοῦ ὑμένος* εἰς τὸ κατὰ φύσιν, ἤτοι εἰς τὸν φυσιολογικὸν βλεννογόνον τῆς μήτρας. Μικροσκοπικῶς παρατηροῦνται φθαρτογενῆ κύτταρα καὶ ἀδένες τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος (ἀδένες τοῦ Gebhardt-Opitz) ὡς καὶ συχνάκις σημεῖα φλεγμονῆς μεθ' ὑπερπλασίας τῶν ἀδένων τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος εἰς τινα τμήματα τῆς μήτρας. Τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας ἀπεκάλεσεν ὁ Küstner φθάρτωμα. Ο. Ρ.

Φθὰς [*Αἰγυπτ. Μυθολ.*]· βλ. Ἀφθάς.

φθάσιμο, —αιος (τό)· τὸ νὰ φθάσῃ τις κάπου, ἄφιξις.

φθέγγομαι, ἀόρ. *ἐφθεγξάμην* ἀρχ., ἐκβάλλω φθόγγον, ἦχον, φωνήν, ὁμιλῶ, λέγω.

φθεὶρ (ὁ καὶ ἡ) Pediculus) [*Ἐγκυκλ.*]. Γένος ἐντόμων ἀπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φθειριδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων καὶ γνωστὰ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *ψεῖρες*. Αἱ φθεῖρες ἔχουσι σῶμα πεπιεσμένον καὶ χόνδρινον, πλὴν τοῦ μέσου του, ὅπερ εἶναι μαλακὸν καὶ ἡμιδιαφανές, κεφαλὴν μικράν, τριγωνικήν, ᾠοειδῆ, ἀπολήγουσαν εἰς μυζητικὸν ῥύγχος, κεραίας νηματοειδεῖς, βραχείας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ 5 ἀρθρώσεων, θώρακα τετραγωνικόν, κοιλίαν ἐπιμήκη, πόδας βραχεῖς καὶ καταλλήλους πρὸς ἀναρρίχησιν, καὶ ὀφθαλμοὺς διωγκωμένους. Αἱ φθεῖρες αἱ παρασιτοῦσαι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦσι τρία εἴδη: τὰς φθεῖρας τῆς κεφαλῆς, τὰς φθεῖρας τοῦ σώματος ἢ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τὰς φθεῖρας τοῦ ἐφηβαίου.

Φθεὶρ τῆς κεφαλῆς (Pediculus capitis). Ἔχει μῆκος 2—3 χλστμ., χρῶμα τεφρὸν μὲ μελανὰς στιγμὰς εἰς τοὺς δακτυλίους καὶ εἶναι μικροτέρα τῶν φθειρῶν τῶν ἐνδυμάτων. Οἱ πόδες αὐτῆς (τρία ζεύγη) εἶναι ἐφωδιασμένοι εἰς τὰ ἄκρα μὲ λεπτότατα ἄγκιστρα, διὰ τῶν ὁποίων ἀναρριχᾶται καὶ κρατεῖται ἐπὶ τῶν τριχῶν. Τὸ ἄρρεν εἶναι σπανιώτερον καὶ μικρότερον. Τὸ θῆλυ στερεώνει τὰ ᾠά του ἐπὶ τῶν τριχῶν διὰ μιᾶς οὐσίας, τῆς κυτίνης. Ἡ γονιμότης τῶν φθειρῶν εἶναι μεγάλη, διότι εἰς δύο μῆνας δύνανται νὰ παράγωσι 8 000 ἀπογόνους. Αἱ νεαραὶ φθεῖρες ἐξέρχονται ἐκ τῶν ᾠῶν μετὰ ἓξ ἡμέρας, δὲν ὑφίστανται μεταμόρφωσίν τινα, ἀποδερματοῦνται συνήθως τρεῖς φορὰς καὶ ἐντὸς 18 ἡμερῶν εἶναι ἱκαναὶ πρὸς ἀναπαραγωγήν. Αἱ φθεῖρες αὗται λαμβάνουσι τὴν τροφήν των διὰ μυζητικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα καταλήγουσιν εἰς σαρκώδη προβοσκίδα.

Φθεὶρ τοῦ σώματος (Pediculus corporis). Εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τῆς προηγουμένης, ἔχει 3—5 χλστμ. καὶ χρῶμα τεφρόλευκον ἄνευ κηλίδων. Αἱ αἰσθητικαὶ αὐτῶν κεραῖαι καὶ οἱ πόδες εἶναι λεπτότεροι καὶ μακρότεροι, αἱ δὲ κνήσεις των ταχύτεραι. Ἡ γονιμότης των εἶναι ἀφάνταστος· ἐντὸς δύο μηνῶν τὸ θῆλυ δύναται νὰ παραγάγῃ 18 000 νεογνά. Αἱ φθεῖρες τοῦ σώματος ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰς ῥαφὰς καὶ τὰς πτυχὰς τῶν ἐνδυμάτων, παρασιτοῦσι δὲ εἰς τὰ γυμνὰ ἢ ἐλαφρῶς τριχωτὰ μέρη τοῦ σώματος, προκαλοῦσαι χαρακτηριστικὰς ἐκδηλώσεις (βλ. λ. *φθειρίασις*).

Φθεὶρ τοῦ ἐφηβαίου ἢ *φθείριος* (Pediculus inguinalis). Διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν λοιπῶν φθειρῶν. Τὸ σῶμά της εἶναι βραχὺ καὶ πλατύ, ἡ κεφαλή της συνδέεται μετὰ τῆς κοιλίας ἄνευ διακριτικοῦ

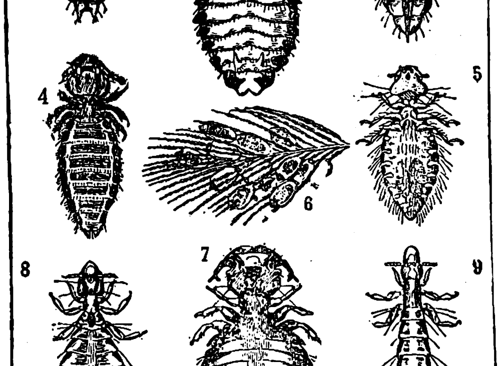

Διάφορα εἴδη φθειρῶν.
[1=Φθεὶρ κεφαλῆς. 2=Ἐνδυμάτων. 3, 4=Ἵππου. 5,6=Ὀρνίθων. 7=Περιστερᾶς. 8=Ἰνδόρνιθος. 9=Διαφόρων ὀρνίθων.]

τινος χωρίσματος, προεξέχει δὲ περισσότερον. Ἔχει τρία ζεύγη ποδῶν, ἐξ ὧν τὰ δύο ὀπίσθια χρησιμεύουσιν ἵνα στηρίζηται ἐπὶ τοῦ δέρματος. Τὰ ᾠὰ ἐναποτίθενται ἐπὶ τῶν τριχῶν, εἶναι δὲ μικρότερα. Οἱ φθείριοι παρασιτοῦσιν εἰς τὴν ἡβικὴν χώραν, ἐξ αὐτῆς δὲ προχωροῦσι πρὸς τὰς μασχάλας καὶ τὰ λοιπὰ ἔντριχα μέρη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς βλεφαρίδας, πλὴν τῆς κεφαλῆς. Διὰ τοῦ νύγματός των προκαλοῦσι ζωηρὰν φαγούραν, μεταδίδονται δὲ συνήθως διὰ τῆς συνουσίας. Κατὰ τὴν πορείαν των ἐκ τῆς ἡβικῆς χώρας πρὸς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος προκαλοῦσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος χαρακτηριστικὰς κυανᾶς κηλῖδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τοξικὸν ἐρύθημα προκαλούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκκρίματος τῶν σιαλογόνων αὐτοῦ ἀδένων. Ἱστολογικῶς ἡ οὐσία τῶν κηλίδων τούτων δὲν ἔχει ἐξηγηθῆ εἰσέτι· ἀνατομικὴ ἀλλοίωσις τοῦ δέρματος δὲν ἀποδεικνύεται.

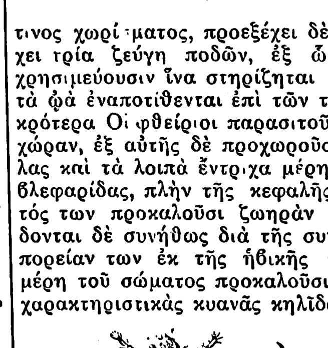

Φθείριος (ὑπὸ μεγέθυνσιν).

Ἡ συνηθεστέρα θεραπευτικὴ μέθοδος τῆς φθειριάσεως ταύτης εἶναι ἡ χρῆσις τῆς συνήθους ὑδραργυρικῆς ἀλοιφῆς. Αὕτη χρησιμοποιεῖται, ὅταν οἱ φθείριοι ἐντοπίζωνται μόνον εἰς τὴν ἡβικὴν χώραν, καθόσον ἐντριβαὶ ὑδραργυρικῆς ἀλοιφῆς εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα δύνανται νὰ προκαλέσωσιν εὐκόλως ἔκζεμα, στοματίτιδα καὶ νεφρίτιδα ἀκόμη. Εὐκολωτέρα εἶναι ἡ θεραπεία δι' ἐντριβῶν οἰνοπνευματούχου διαλύματος σουμπλιμὲ καὶ αἰθέρος, περουβιανοῦ βαλσάμου καὶ λουτρῶν καθαριότητος. Σκόπιμον εἶναι νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἡ θεραπεία μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας, πρὸς καταστροφὴν καὶ τῶν τυχὸν ἀναφανησομένων νεογνῶν.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν, ἅτινα προσβάλλουσι τὰ διάφορα θηλαστικά, εἶναι τὰ ἑξῆς: *φθεὶρ ἡ μακροκέφαλος* (Pediculus macrocephalus), προσβάλλουσα τὰς τρίχας τῆς χαίτης καὶ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἵππου. *Φθεὶρ ἡ ὄνειος* (Pediculus asini) προσβάλλουσα τὸν ὄνον καὶ τὸν ἡμίονον. *Φθεὶρ τοῦ χοίρου* (Pediculus suis), προσβάλλουσα τὸν χοῖρον. *Φθεὶρ ἡ εὐρύστερνος* (Pediculis eurysternus), προσβάλλουσα τὸν βοῦν. *Φθεὶρ ἡ τοῦ κυνὸς* (Pediculus canis), προσβάλλουσα τὸν κύνα.

Ἐπὶ τῶν διαφόρων κατοικιδίων ζῴων ἀπαντῶσι τὰ εἴδη: *Φθεὶρ τῆς ὄρνιθος* (Pediculus gallina) καὶ *φθεὶρ τῆς περιστερᾶς*, (Pediculus columbi), ἐπὶ δὲ τῶν μελισσῶν ἡ *φθεὶρ τῆς μελίσσης* (Pediculus apis), ἐνδιαιτωμένη ἐπὶ τῶν τριχῶν τῶν καλυπτουσῶν τὸ σῶμα τῶν μελισσῶν. Δ. Ν. Π.—Κ. Κ. Κ.

φθειράγχης *σπέρματα* [*Χημ.*]· βλ. *βεράτρων* ἀλκαλοειδῆ.

φθειρία (ἡ) (Phthiria) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μικροσώμων μυιῶν, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

φθειρίασις, —εως (ἡ) [*Δερματολ.*]. Δερματοπάθεια προκαλουμένη ὑπὸ τῶν φθειρῶν. Τὰ ἐκ τῶν φθειρῶν τῆς κεφαλῆς προκαλούμενα φαινόμενα εἶναι κυρίως τὸ ἔκζεμα, ὅπερ προκαλεῖται ἀφ' ἑνὸς ὑπὸ τοῦ νύγματος τῶν φθειρῶν, ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τοῦ ξεσμοῦ διὰ τῶν ὀνύχων καὶ ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὸν αὐχένα καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἰς τὰς ὠμοπλάτας ὑπὸ μορφὴν κηρίου, συνοδεύεται δὲ ὑπὸ ὀδυνηρᾶς ἐξοιδήσεως τῶν αὐχενικῶν ἀδένων, ἐνίοτε ὑπὸ ἐξοιδήσεως τῶν βλεφάρων ἢ καὶ ἐκζεματικῆς ἐπιπεφυκίτιδος. Ἡ φθειρίασις τῆς κεφαλῆς ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας. Ἡ διάγνωσις αὐτῆς εἶναι εὔκολος ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐκζέματος καὶ τῆς ἀνευρέσεως τῶν φθειρῶν ἢ τῶν κονίδων αὐτῶν. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς θεραπείας εἶναι ἡ καταστροφὴ τῶν φθειρῶν καὶ τῶν κονίδων αὐτῶν διὰ τῆς ὑδραργυρικῆς ἀλοιφῆς ἢ μείγματος ἐξ ἴσων μερῶν πετρελαίου καὶ ἐλαιολάδου, ἢ τῆς ἀλοιφῆς Cuprex. Αἱ τρίχες κτενίζονται διὰ πυκνοῦ κτενίου ἐμβαπτιζομένου ἐντὸς ὄξους. Ἡ θεραπεία τοῦ δευτεροπαθοῦς ἐκζέματος γίνεται διὰ τῶν συνήθων ἀλοιφῶν, τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ κοινοῦ ἐκζέματος.

Ἡ φθειρίασις τοῦ σώματος προκαλεῖται εἴτε ἐκ τῶν νυγμάτων τῶν φθειρῶν τῶν ἐνδυμάτων εἴτε διὰ τοῦ ξεσμοῦ διὰ τῶν ὀνύχων, παρουσιάζει δὲ ἐξαιρετικῶς χαρακτηριστικὴν κλινικὴν εἰκόνα. Εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τοῦ δέρματος, ὅπου νύσσουν αἱ φθεῖρες, ἀναφαίνονται μεγάλαι βλατίδες, παρατηροῦνται δὲ βαθεῖαι ἐκδοραὶ καὶ αὔλακες μετ' ἐπάρσεως ἐρυθηματώδους καὶ σημεῖα ἐντόνου ἐρεθισμοῦ. Εἰς ἄλλα σημεῖα βλέπομεν χρόνιον ἐρεθισμόν, οὐλὰς καὶ μελαγχρωστικὰς κηλῖδας καὶ γραμμάς, αἱ ὁποῖαι δίδουσι τὴν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τῆς νόσου τῶν ἀλητῶν. Αἱ φθεῖρες τῶν ἐνδυμάτων εἶναι ὁ φορεὺς τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου. Ἡ διάγνωσις εἶναι εὔκολος, ἡ δὲ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν πλήρη ἀπολύμανσιν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν κλινοστρωμνῶν τοῦ ἀρρώστου, εἰς τὴν ἐπανειλημμένην χρῆσιν θερμοῦ λουτροῦ, εἰς τὴν ἐπάλειψιν τοῦ σώματος, ἰδίᾳ εἰς τὰ ἔντριχα μέρη, δι' ὑδραργυραλοιφῆς ἢ Cuprex. Οὐδὲν ἀσφαλὲς προφυλακτικὸν μέσον ὑπάρχει. Ἡ χρῆσις διαφόρων αἰθερίων ἐλαίων, ἡ ἐπάλειψις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος προφυλάσσει πρὸς καιρὸν ἐκ τῆς φθειριάσεως. Κ. Κ. Κ.

— [*Κτηνιατρ.*] Ἡ *φθειρίασις* εἰς τὰ ζῷα προκαλεῖται διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἐφ' ἑνὸς τμήματος ἢ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος τῶν ζῴων ἱκανοῦ ἀριθμοῦ φθειρῶν. Ὡσαύτως ὡς *φθειριάσεις* χαρακτηρίζονται καὶ νοσήματα δερμικὰ προκαλούμενα ὑπὸ παρασίτων ὅλως διαφορετικῶν τῶν φθειρῶν, ὑπὸ διαφόρων ἀκάρεων, οἷα τὸ ἄκαρι τῶν χόρτων (gamase des fourrages), τὸ ἄκαρι τῶν ὀρνίθων (dermanysse des poules). Ἡ φθειρίασις συναντᾶται ἐφ' ὅλων τῶν κατοικιδίων ζῴων, δι' ἕκαστον ὅμως εἶδος ζῴου ὑπάρχει καὶ ἴδιον νοσογόνον παράσιτον. Εἶναι νόσος καλοήθης ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, δύναται ὅμως νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὸν ἐξ ἀναιμίας θάνατον τῶν ζῴων, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῆς φθειριάσεως τῶν χοιριδίων, τῆς ὁποίας τὸ νοσογόνον παράσιτον εἶναι ἐξόχως ἀδηφάγον.

Ἡ καταπολέμησις τῆς νόσου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀπολυμάνσεως τῶν ἐνδιαιτημάτων (σταύλων, χοιροστασίων, ὀρνιθώνων κ. τ. λ.) καὶ τῶν εἰδῶν σαγῆς, ὡς καὶ διὰ τῆς καθαριότητος τῶν ζῴων καὶ τῆς ἐπιμεμελημένης τῶν ἀσθενῶν θεραπείας, ἥτις πραγματοποιεῖται εὐκόλως διὰ τῆς χρήσεως διαφόρων παρασιτοκτόνων φαρμακευτικῶν σκευασιῶν. Θ. Α. Φ.

φθειρίδαι (οἱ) (Pediculidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀπτέρων*, περιλαμβάνουσα πολυπληθῆ γένη ἐνδιαιτώμενα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ζῴων, φυτῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *φθεὶρ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

φθειρίζω· συλλέγω τὰς φθεῖρας, ἀπαλλάττω τινὰ τῶν φθειρῶν, κοιν. *ψειρίζω* (βλ. λ.).

φθείριος (ὁ) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *φθειριδῶν* (βλ. *φθεὶρ*).

φθειριῶ (—άω)· εἶμαι πλήρης φθειρῶν, πάσχω ἀπὸ φθειρίασιν, κοιν. *ψειριάζω* (βλ. λ.).

φθειροκτόνον (τὸ) (Pedicularis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χοιραδιοειδῶν*, περι-

Digitized by Google

λαμβάνον ἐνιαυσίους πόας, ὧν τὰ ἄνθη εἶναι διατεταγμένα κατὰ στάχυς εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Ἐκ τῶν 100 περίπου εἰδῶν, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, κεντρικῇ καὶ βορείῳ Ἀσίᾳ καὶ βορείῳ Ἀμερικῇ, ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ *φθειροκτόνον τὸ βραχύδοντον* (Pedicularis brachydonta) καὶ τὸ *φθειροκτόνον τὸ ἑλληνικὸν* (Pedicularis graeca), ἀμφότερα δηλητηριώδη, ἀπαντῶντα καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ὀρεινοὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

φθειροκτόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κτείνων, ὁ φονεύων τὰς φθεῖρας: «φθειροκτόνον φάρμακον».

— φθειροκτόνα *φάρμακα* [*Φαρμακ.*]. Φαρμακευτικαὶ οὐσίαι χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν φθειρῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Αἱ φθεῖρες τῶν ἐνδυμάτων (pediculi vestimenti), ἐκτὸς τῆς θερμότητος, δύνανται νὰ ἐξοντωθῶσι διὰ διαφόρων χημικῶν μέσων, δι' ὧν τρίβονται ἢ ἐπικονιῶνται ἢ ψεκάζονται τὰ ἐνδύματα. Τὸ παλαιότερον μέσον εἶναι ἡ ναφθαλίνη, καὶ ἰδίᾳ ὡς διάλυμα ἐν ἐλαίῳ 10 %. Καλυτέραν δρᾶσιν παρουσιάζει ἡ τρικρεσόλη ὡς κόνις 3 %, ἔχει ὅμως δυσάρεστον ὀσμήν. Τὸ κετοεξαμεθυλένιον προσθήκῃ ἑξαϋδροφαινόλης ὡς διάλυμα 20 % ἢ κόνις ἔχει καλὴν δρᾶσιν καὶ πρὸς τούτοις δὲν παρουσιάζει δυσάρεστον ὀσμήν. Ὑπὸ τὸ ὄνομα «Globol» φέρεται ὡς φθειροκτόνον τῶν ἐνδυμάτων τὸ παραδιχλωροβενζόλιον, ὡς λευκὴ ἀρωματικὴ κόνις. Τὸ σκεύασμα εἶναι πτητικὸν καὶ φέρεται εἰς σακκία ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ σώματος. Ὡς φθειροκτόνον χρησιμοποιεῖται διάλυμα ἴσων μερῶν τετραχλωριούχου ἄνθρακος καὶ φωτιστικοῦ οἰνοπνεύματος. Αἰθέριά τινα ἔλαια, ὡς τῶν καρυοφύλλων, τοῦ εὐκαλύπτου, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀνίσου, καθὼς καὶ ὁ φαινυλαιθὴρ (ἀνισόλη), χρησιμοποιοῦνται ὁμοίως πολλαχῶς ὡς φθειροκτόνα Μειονεκτήματα τούτων εἶναι ὅτι ἐρεθίζουν τὸ δέρμα καὶ ὅτι οἰκονομικῶς δὲν συμφέρει ἡ χρησιμοποίησίς των. Ὡς φθειροκτόνα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι: τὸ φωτιστικὸν οἰνόπνευμα δι' οὗ ἐπιτρίβεται τὸ δέρμα, τὸ θεῖον, τὸ θειῶδες ὀξύ, ὁ διθειοῦχος ἄνθραξ, τὸ πετρέλαιον, ἡ βενζίνη, τὸ σουλφοφόρμιον, τὸ κρεόσωτον καὶ τὸ ἰωδοφόρμιον. Τὸ μέλαν πέπερι, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν πρέπει νὰ φέρηται ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀραιὸν διάλυμα νικοτίνης, ἡ λυσόλη, ἡ ἀμμωνία, τὸ διάλυμα ἄχνης ὑδραργύρου μετ' ὀξικοῦ ὀξέος, τὸ τερεβινθέλαιον, τὸ βάλσαμον τοῦ Περοῦ κλπ., δύνανται ὁμοίως νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς φθειροκτόνα τῶν ἐνδυμάτων.

Αἱ φθεῖρες τῆς κεφαλῆς (Pediculi capitis) ἐξοντοῦνται διὰ τοῦ ὄξους τῶν σπερμάτων τῆς σαβαδίλλης (Acetum Sabadillae). Πρὸς εὐκολίαν εἶναι καλὸν νὰ κόπτεται ἡ κόμη. Ἡ κεφαλὴ τρίβεται ἀρχικῶς δι' ὄξους καὶ ἀκολούθως καλύπτεται διὰ περικαλύμματος πεποτισμένου διὰ τοῦ ὄξους τῆς σαβαδίλλης. Δέον νὰ δίδηται προσοχὴ ὅταν εἶναι ἐρεθισμένη ἐκ τῶν ξεσμῶν ἡ κεφαλή, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ εἰς τὸ ὄξος περιεχομένη βερατρίνη ὄχι μόνον ἐρεθίζει τὸ δέρμα, ἀλλὰ δύναται καὶ νὰ ἀπορροφηθῇ. Διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν φθειρῶν τῆς κεφαλῆς συνιστᾶται ὁμοίως μεῖγμα πετρελαίου καὶ ἐλαίου ἐλαιῶν, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ὡς καὶ τὸ ὄξος τῆς σαβαδίλλης. Καλὴν δρᾶσιν παρουσιάζει καὶ διάλυμα 5—10% ναφθαλίνης ἐν ἐλαίῳ Ὡς φθειροκτόνον τῆς κεφαλῆς, ἐφ' ὅσον δὲν ἐρεθίζει, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ μεῖγμα 500 μ. ξυλόλης, 25 μ. ἀπολύτου ἀλκοόλης καὶ 25 μ. αἰθέρος, δι' οὗ διαποτίζεται ἡ κόμη. Ὡς φθειροκτόνον τῆς κεφαλῆς συνιστᾶται διάλυμα διχλωριούχου ὑδραργύρου καὶ ὀξικοῦ ὀξέος (1 : 300), τὸ φαινικοῦχον ὕδωρ κλπ.

Αἱ φθεῖρες τοῦ ἐφηβαίου (Pediculi pubis, Phthirii inguinalis) καταπολεμοῦνται διὰ τῶν σκευασμάτων τοῦ ὑδραργύρου. Ἡ ἀλοιφὴ τοῦ ὑδραργύρου παρουσιάζει καλὰ ἀποτελέσματα, κηλιδώνει ὅμως τὰ ἐσώρουχα. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο δὲν παρουσιάζει ἡ ἀλοιφὴ τοῦ καλομέλανος. Καλὰ ἀποτελέσματα παρουσιάζουν αἱ ἐντριβαὶ διὰ διαλυμάτων οὐχὶ μεγάλης πυκνότητος φορμαλδεΰδης καὶ ὀξικοῦ ὀξέος, καθὼς καὶ αἱ ἐντριβαὶ δι' αἰθέρος ἢ ξυλόλης. Μεῖγμα 15 μ. βαλσάμου τοῦ Περοῦ καὶ 35 μ. αἰθεραλκοόλης ἐπαινεῖται ὁμοίως διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν φθειρῶν τοῦ ἐφηβαίου. Τὰ διαλύματα τοῦ διχλωριούχου ὑδραργύρου εἰς μικρὰν ἀραίωσιν εἶναι ἀδρανῆ, πυκνότερα ὅμως προκαλοῦν ἐκζέματα. Ἐκ τῶν αἰθερίων ἐλαίων τὸ τοῦ δενδρολιβάνου εἶναι ἀρκετὰ δραστικόν. Ὡς ιδιοσκευάσματα διὰ τὴν καταπολέμησιν καὶ τῶν τριῶν εἰδῶν τῶν φθειρῶν φέρονται τά: Cuprex, Nissotax καὶ Nissex. Ὡς φθειροκτόνα τῶν ζῴων δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι γενικῶς αἱ ἑξῆς συνταγαί: 1) Κόνεως ἐντομοκτόνου 10, φύλλων νικοτιανῆς 15, σπερμάτων σαβαδίλλης 15, ἅτινα ἐγχύνονται μετὰ ζέοντος ὕδατος καὶ 900 μ. ὀξικοῦ ὀξέος 40%. Τὸ ὑγρὸν διηθεῖται μετὰ διήμερον καὶ μείγνυται μετὰ 1000 μ. βάμματος ξύλου Παναμᾶ. 2) Λευκῆς ἀλοιφῆς ὑδραργύρου 50 μ., κηρωτῆς ἀλοιφῆς 50 μ., χοιρείου λίπους 100 μ., φαινόλης 10 μ., καρυοφυλλελαίου 2,5 μ. καὶ ἐλαίου περγαμηνῶν κίτρων 2,5 μ.

Εἰδικώτερον διὰ τὰ κατοικίδια ζῷα χρησιμοποιοῦνται: α) Φαινόλης 4 μ. οἰνοπνεύματος φωτιστικοῦ 5 μ., χοιρείου λίπους 75, προβατείου λίπους 25 καὶ νιτροβενζόλης 1. β) Τεφρᾶς ἀλοιφῆς ὑδραργύρου 50 μ., χοιρείου λίπους 60 μ, προβατείου λίπους 40 μ., τερεβινθελαίου 5 μ, βενζίνης 5 μ, καὶ αἰθάλης 0,5 μ. γ) Βενζίνης 10 μ, σάπωνος 5 μ., ὕδατος 100 (διὰ τοὺς κύνας). Ὡς φθειροκτόνα τῶν φυτῶν χρησιμοποιοῦνται: 1) κόνεως ἐντομοκτόνου 50 μ., κόνεως νικοτιανῆς 50 μ., δι' ἐπίπασιν, 2) ἀπόβρασμα φύλλων νικοτιανῆς διὰ ψεκασμούς, 3) διάλυμα λυσόλης 0 5‰ ὁμοίως διὰ ψεκασμούς, 4) κόνεως ἀλόης 10 μ, ἐντομοκτόνου κόνεως 20 μ., ὕδατος 500 μ., 5) σαλικυλικοῦ ὀξέος 1 μ, σάπωνος 2 μ., βάμματος κουασσίας 50 μ., βάμματος κολοκυνθίδων 5 μ., 6) ἀποβράσματος φύλλων νικοτιανῆς (1 : 20) 50 μ, θειούχου ἄνθρακος 3 μ, ἀμυλικῆς ἀλκοόλης 60 μ. Κ. Γ. Μ.

Φθειροφάγοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Βαρβαρικὸς λαὸς τῆς Κολχίδος, κατοικῶν τὰ ἀνατολικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ὑπὲρ τὴν Διοσκουριάδα, τὴν νῦν σοβιετικὴν δημοκρατίαν τῆς Γεωργίας. Ἐγειτόνευον μετὰ τῶν Σαόνων, μετὰ τῶν ὁποίων κατεδυνάστευον τοὺς πέριξ λαοὺς «ἀπὸ τοῦ αὐχμοῦ καὶ τοῦ πίνου λαβόντες τοὔνομα» (*Στράβ.* ΙΑ, 499). Ὁ Πτολεμαῖος (Γεωγρ. Ε, 8, 12) τοποθετεῖ αὐτοὺς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ποταμοῦ Ρᾶ (νῦν Βόλγας). Α. Θ. Σ.

φθείρω, *ἀόρ ἔφθειρα—ἐφθάρην*, παθ. μετχ. *ἐφθαρμένος*· βλάπτω, καταστρέφω, ἀναλίσκω: «ἔφθειρε τὴν περιουσίαν του, — τὴν καλήν του φήμην», καὶ παθ. «ἐφθάρη ἡ ὑγεία του» || παθ., βλάπτομαι διὰ τῆς τριβῆς, διὰ τῆς χρήσεως: «τὸ ὕφασμα τοῦτο φθείρεται γρήγορα».

Φθειρῶν *ὄρος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄρος Μικρᾶς Ἀσίας ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ ταυτιζόμενον πρὸς τὸ *Γρίον* ἢ τὸν *Λάτμον* Ἡ ὀνομασία του: «διὰ τὸ πολλοὺς φθεῖρας ἔχειν, οὓς οἱ καρποὶ τῆς πίτυος ποιοῦσι, τὰ λεγόμενα στροβίλια».

Φθενηότης [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Φαραωνικὸς νομὸς τοῦ Δέλτα, μεταξὺ τῶν δυτικῶν βραχιόνων τοῦ Νείλου Κανωπικοῦ καὶ Σεβεννυτικοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἡ πόλις Βουτὼ (Παουζίτ). Ἐγένετο αἰγυπτιαστὶ *Κάτω Ἄμ* ἢ *Πατονουζίτ*. Γ. Λ. Α.

φθήνια (ἡ)· δημοτ. ἀντὶ *εὐθηνία* (βλ. λ.), εὐτέλεια τῶν τιμῶν τῶν ὠνίων· ἀντίθ. *ἀκρίβεια*: «φθήνια 'ς τὰ ὑφάσματα, — 'ς τὰ τρόφιμα».

φθηνός, —*ή*, —*ό*· δημοτ. ἀντὶ *εὐθηνός* (βλ. λ.), ὁ εὐκόλως δίδων τὰ ἑαυτοῦ: παροιμ. «φθηνὸς 'ς τ' ἀλεύρι κι' ἀκριβὸς 'ς τὰ πίτουρα» ἐπὶ τοῦ φειδωλευομένου ἐν οὐ δέοντι.

Φθία [*Μυθολ.*]. —1) Μία τῶν ἑπτὰ θυγατέρων τοῦ Ἀμφίονος καὶ τῆς Νιόβης, φονευθεῖσα μετὰ τῶν ἀδελφῶν της ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος (*Ἀπολλόδ* Γ, 5, 6).

—2) Παλλακὴ τοῦ Ἀμύντορος, εἰς τὰς συκοφαντίας τῆς ὁποίας ἐνδίδων οὗτος ἐτύφλωσε τὸν υἱόν του Φοίνικα (*Ἀπολλόδ.* Γ, 13, 8). Α. Θ. Σ.

—Φθία. Πριγκίπισσα Ἠπειρῶτις, νυμφευθεῖσα τὸν Δημήτριον Β' τῆς Μακεδονίας (239—229), υἱὸν Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ. Ἕνεκα τοῦ γάμου τούτου ἡ πρώτη σύζυγός του Στρατονίκη κατέφυγεν εἰς Συρίαν, ὅπου διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν της ἐγένετο αἰτία πολλῆς ταραχῆς, θανατωθεῖσα τέλος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Γ'. Θανόντος τοῦ Δημητρίου, ὁ ὑπὸ τούτου διορισθεὶς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του Φιλίππου, ἀνεψιός του Ἀντίγονος Δώσων, υἱὸς Δημητρίου τοῦ Καλοῦ, ἐνυμφεύθη τὴν Φθίαν, καὶ ἐβασίλευσε μετ' αὐτῆς ἐπιτυχῶς. Γ. Λ. Α.

Φθία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Πόλις τῶν Μυρμιδόνων, ἡ πατρὶς τοῦ ἥρωος Ἀχιλλέως, κειμένη ἐν τῇ θέσει τῆς μετέπειτα θεσσαλικῆς *Φαρσάλου* (βλ. λ.), ἔνθα ἐλατρεύετο ἡ Θέτις καὶ ὁ Χείρων καὶ πολυειδῶς ἐτιμήθη ὁ Ἀχιλλεύς.

—2) Ἡ ἄλλως *Φθιῶτις* (βλ. λ.) καλουμένη χώρα. Ι. Σ. Σ.

—Φθία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς Μαρμαρικῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγυπτίου πελάγους μεταξὺ Χερσονήσου Μεγάλης καὶ Παλιούρου κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Δ, ε, 2). Πιστεύεται (Σχόλ. *Müller* εἰς Graec. geogr. minor. I, 433) ὅτι εἶναι ἡ *Φειὰ* ἢ *Φθιὰ* ἢ *Φθία* τοῦ Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης (43). Σ. Ε. Λ.

Φθίνα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νικοπόλεως τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 209, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βαλανιδοῦσα*, *Ἐκκλησιὰ* καὶ *Σκεπαστός*, 736 Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἀηδονιάν*.

φθινοπωρινός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ φθινόπωρον, ὁ τοῦ φθινοπώρου: «φθινοπωριναὶ βροχαί».

—φθινοπωρινὴ *ἰσημερία* [*Ἀστρον.*]. Ἡ ἐξίσωσις τῆς ἡμέρας πρὸς τὴν νύκτα κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἡλίου διὰ τοῦ φθινοπωρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου περὶ τὴν 22αν Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους. Σ. Π.

—φθινοπωρινὸν *σημεῖον* [*Ἀστρον.*]. Τὸ σημεῖον τοῦ ἰσημερινοῦ, δι' οὗ διέρχεται ὁ Ἥλιος κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν, ἤτοι περὶ τὴν 22αν Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους (βλ. λ. ἰσημερινὰ σημεῖα). Σ. Π.

φθινόπωρον (τό)· ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν φθίνουν αἱ ὀπῶραι, ἡ μεταξὺ τοῦ ἔαρος καὶ τοῦ χειμῶνος ἐποχὴ τοῦ ἔτους, δημοτ. *χινόπωρο*: «ἀρχὴ —, τέλος φθινοπώρου».

— [*Καλαὶ Τέχναι*] Τὸ *φθινόπωρον* ἀπετέλεσεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γόνιμον πηγὴν ἐμπνεύσεως διὰ τοὺς καλλιτέχνας καὶ ἰδίᾳ τοὺς ζωγράφους, πολυάριθμοι δὲ εἶναι αἱ σχετικαὶ μὲ αὐτὸ ἀλληγορικαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον παραστάσεις. Ἡ ἐποχὴ αὕτη, ὡς ἀποτελοῦσα τὸ κορύφωμα τῆς ὡριμότητος τῆς φύσεως, παρίσταται πολλάκις ὑπὸ μορφὴν ὡρίμου γυναικός, ἐν μέσῳ διακόσμου ἐκ πάσης φύσεως ὀπωρῶν, ὑπὸ τὴν μορφὴν δὲ ταύτην ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἀρχαίοις ὡς μία τῶν Ὡρῶν, καλουμένη Καρπὼ (καρποφόρος). Κυριώτεραι ἐκ τῶν νεωτέρων παραστάσεων τοῦ φθινοπώρου εἶναι: ἓν ἔργον τοῦ Γιορντάενς ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Βρυξελλῶν (εἰκονίζεται ὑπὸ μορφὴν μεγαλοπρεποῦς γυναικὸς περιβεβλημένης ἐρυθρόχρουν ἔνδυμα καὶ κρατούσης σταφυλὰς ἀνὰ χεῖρας, περιβαλλομένης δὲ ὑπὸ χοροῦ διαφόρων προσώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται καλλίγραμμος γυμνὴ νύμφη)· ὁ ἐν τῷ Λούβρῳ πίναξ τοῦ Πουσσέν, γνωστὸς ἄλλως καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἡ σταφυλὴ τῆς Γῆς τῆς ἐπαγγελίας»· εἷς θαυμάσιος πίναξ τοῦ Μπουσε· τὸ ἐν ταῖς Βερσαλλίαις ἄγαλμα τοῦ Ρενιωντέν· τὸ ἐν τῇ κρήνῃ τῆς ὁδοῦ Γρενόβλης τῶν Παρισίων ἀνάγλυφον τοῦ Μπουσαρντόν εἷς ἀλληγορικὸς πίναξ τοῦ Προυντὸν κ. ἄ. Χ. Δ.

φθίνω· πάσχω φθίσιν, φθορὰν συνεχῆ, ἀναλίσκομαι, ἐξαντλοῦμαι, κοιν *λειώνω*, ἰδίᾳ ἐπὶ ὑγείας: «φθίνει ἡ ὑγεία του» || ἀφανίζομαι, τελειώνω: «φθίνοντος μηνός, —ἔτους», ἄλλως «λήγοντος—».

—φθίνουσα *Σελήνη* [*Ἀστρον.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ Σελήνη ἀπὸ τῆς φάσεως τῆς Πανσελήνου μέχρι τῆς νουμηνίας (βλ. *Σελήνη*). Σ. Π.

Φθῖος [*Μυθολ.*]. —1) Ἐπώνυμος ἥρως τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως Φθίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ὀνομασθείσης Φθιώτιδος, χώρας τῆς νοτίου Θεσσαλίας. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς νύμφης Λαρίσης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀχαιοῦ καὶ τοῦ Πελασγοῦ, ἢ ἀδελφὸς μόνον τοῦ δευτέρου καὶ πατὴρ ἢ υἱὸς τοῦ πρώτου.

—2) Πατὴρ τοῦ Ἕλληνος, ἐπωνύμου ἥρωος τῆς ἐν Φθιώτιδι Ἑλλάδος καὶ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου.

—3) Εἷς τῶν πεντήκοντα υἱῶν, ἐκ διαφόρων γυναικῶν, τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων Λυκάονος, υἱοῦ τοῦ Πελασγοῦ καὶ τῆς Ὠκεανίδος Μελιβοίας ἢ τῆς Νύμφης Κυλλήνης.

—4) Υἱὸς τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ.

—5) Υἱὸς τοῦ Ἄμμωνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Πελασγοῦ καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ. Κ. Α. Ψ.

φθισιατρεῖον (τό). Θεραπευτήριον φυματιώντων (βλ. λ. *σανατόριον*).

φθισικός, —*ή*, —*όν*· ὁ πάσχων ἐκ φθίσεως, πρβλ. *φυματικός*, *στηθικός*.

φθισιολογία (ἡ)· ἡ περὶ φθίσεως ἐπιστημονικὴ ἐνασχόλησις, ἄλλως *φυματιολογία* (βλ. λ.).

φθισιολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην καὶ θεραπείαν τῆς φθίσεως ἀσχολούμενος ἐπιστήμων, ἄλλως *φυματιολόγος*.

φθισιοφοβία (ἡ)· ὁ ἀπὸ τῆς φθίσεως ὑπερβολικὸς φόβος.

φθίσις (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *φυματίασις*.

—φθίσις *καλπάζουσα* [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *καλπάζουσα φθίσις*.

—φθίσις *τῆς Μεσογείου* [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *μελιτοκοκκίασις*.

—φθίσις *νωτιαία* [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *νωτιαία φθίσις*.

φθισιῶ (—*άω*)· πάσχω ἐκ φθίσεως, εἶμαι φθισικός: «νοσοκομεῖον φθισιώντων».

φθισουρία *σακχαρώδης* Ὁ ὅρος οὗτος ἀποδίδεται ἐνίοτε εἰς τὴν εἰδικὴν ἐκείνην κατάστασιν τῆς καχεξίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπολήγουσιν οἱ ἀπισχνανθέντες διαβητικοί, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ τέρματος τῆς νόσου· ἡ δὲ καχεξία αὕτη ὀφείλεται οὐ μόνον εἰς τὴν σακχαρουρίαν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ἀπώλειαν τῆς οὐρίας, καθὼς καὶ εἰς τὴν συμπαρομαρτοῦσαν πνευμονικὴν φυματίασιν. Μ. Ν. Κ.

Digitized by Google

Φθιῶτις *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. Χώρα τῆς Θεσσαλίας ἐκτεινομένη κατὰ τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα αὐτῆς καὶ ὁριζομένη πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ὄθρυος, μόνον δ' ἀπὸ τοῦ 189 π. Χ. περιλαβοῦσα καὶ τὴν τῶν Μαλιέων πόλιν Λαμίαν, καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐκταθεῖσα μέχρι τῆς Οἴτης καὶ τῶν Θερμοπυλῶν. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς περιλαμβάνει τὴν Ὄθρυν, τὰ Ἀχαϊκὰ ὄρη καὶ τρία λεκανοπέδια, τὸ τῆς Ξυνιάδος, τὸ τῆς Μελιτείας (Ἀβαρίτσας) καὶ τὸ Κρόκιον πεδίον (τοῦ Ἁλμυροῦ). Ἡ χώρα κατ' ἀρχὰς ὠνομάζετο *Ἀχαΐα*, ἐκ τῶν παλαιοτάτων αὐτῆς κατοίκων, τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες ἐν τῷ ὁμηρικῷ καταλόγῳ τῶν νεῶν ἀναφέρονται καὶ ὡς Μυρμιδόνες καὶ Ἕλληνες. Μετὰ τὴν ἀποίκισιν τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀλλαχοῦ ἡ χώρα πρὸς διάκρισιν ἐκαλεῖτο *Φθιῶτις Ἀχαΐα*. Αἱ κύριαι αὐτῆς πόλεις κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα ἦσαν ἡ *Μελίτεια*, ἡ *Λάρισα* (Κρεμαστὴ) καὶ αἱ *Θῆβαι* (Φθιώτιδες). Γενικῶς ἀρχαῖοι οἰκισμοὶ συναντῶνται εἰς τὰ κράσπεδα τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ λεκανοπέδια. Καὶ εἰς μὲν τὰ κράσπεδα μνημονεύονται ἡ *Ἔκκαρρα* ἢ *Ἄκαρρα* (εἰς τὴν νῦν Κάτω Ἀγόριανην), οἱ *Θαυμακοὶ* (ὁ νῦν Δομοκὸς) καὶ ἡ *Πρόερνα* (ἄνωθεν τῆς Βρυσιᾶς). Ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Μελιτείας, ἔνθα ἡ λίμνη Ξυνιάς, ἦσαν ἡ *Κύπαιρα* ἢ *Κύφαιρα* (παρὰ τὸ χωρίον Καΐτσα), καὶ αἱ *Ξυνίαι* παρὰ τὴν λίμνην. Ἐν τῷ κεντρικῷ λεκανοπεδίῳ, ἔνθα ἔχει τὰς πηγάς του ὁ Ἐνιπεύς, ἦσαν ἡ *Μελίτεια*, *Πύρρα* πρότερον καλουμένη, τὸ *Πεῦμα* (νῦν Κισλάρ), ἡ *Πήρεια* (νῦν Τσατμᾶς), ἡ *Φυλιαδὼν* (νῦν Μουρίζ), αἱ *Καρύνδαι* (πρὸς Β. τοῦ χωρίου Γκούρα), αἱ *Χάλαι* ἢ *Χάλαιον* (παρὰ τὴν βρύσιν Τσουρνάτι). Ἐν δὲ τῷ Κροκίῳ πεδίῳ ἦσαν αἱ *Θῆβαι* (Φθιώτιδες ἢ Ἀχαΐδες), ἡ *Πύρασος* (ἡ νῦν Νέα Ἀγχίαλος), ἡ *Φυλάκη* (νῦν Κιτίκι), ἡ *Ἅλος*. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Ὄθρυν καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν ἀκτὴν ἦσαν τὸ *Πτελεόν*, ἡ *Λάρισα Κρεμαστή*, ἡ *Κορώνεια*, ὁ *Ἐρινεός*, τὸ *Δῖον*, ὁ *Ὀρχομενός*, ἡ *Ἀλόπη* καὶ ὁ *Ἐχῖνος*. Ι. Σ. Σ.

— **Φθιώτιδος ἐπαρχία** *(Γεωγρ.)*. Ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, κατέχουσα τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ μετὰ τῶν πρὸς ταύτην ὀρεινῶν κλιτύων τῶν πέριξ ὀρέων καὶ τὴν πρὸς τὸν Μαλιακὸν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ποσειδίου ἀκτήν. Οὕτως ὁρίζεται ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ἁλμυροῦ, Δομοκοῦ καὶ Καρδίτσης διὰ τῆς Ὄθρυος, ἀπὸ τῆς Εὐρυτανίας διὰ τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ τῆς Ὀξυᾶς, ἀπὸ τῆς Παρνασσίδος διὰ τῆς Οἴτης καὶ ἀπὸ τῆς Λοκρίδος διὰ τοῦ Καλλιδρόμου. Τὸ κύριον καὶ εὔφορον μέρος τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ, ἔνθα καλλιεργεῖται βάμβαξ, καπνός, δημητριακὰ κ. ἄ. Πρότερον διῃρεῖτο εἰς 9 δήμους (*Λαμιέων*, *Ἡρακλειωτῶν*, *Κρεμαστῆς Λαρίσης*, *Μακρακώμης*, *Ὁμιλαίων*, *Σπερχειάδος*, *Ὑπάτης*, *Τυμφρηστοῦ καὶ Φαλάρων*), σήμερον δ' ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δήμου (Λαμιέων) καὶ 92 κοινοτήτων, τῶν ἑξῆς: *Ἁγίου Γεωργίου*, *Ἀλποσπίτων*, *Ἀμουρίου*, *Ἀνατολῆ* (Πέρα Χωμίριανης), *Ἀνθήλης*, *Ἀργυρίων*, *Ἀργυροχωρίου*, *Αὐχανίου*, *Ἀσπροκάμπου*, *Ἀχινοῦ*, *Βαθυκοίλων*, *Βαρδατῶν*, *Βασιλικῶν*, *Γαρδικακίου*, *Γαρδικίου Ὁμιλαίων*, *Γιανιτσοῦ*, *Γραμμένης*, *Δάφνης* (Ἐδῶθε Χωμίριανης), *Δελφίνου*, *Δερβὲν Φούρκας*, *Δίβρης*, *Δικάστρου*, *Διλόφου*, *Δρακοσπηλιᾶς*, *Δύο Βουνῶν*, *Ἐλευθεροχωρίου*, *Ζηλωτοῦ*, *Ἡρακλείας Τραχινίας*, *Καλλιθέας Σπερχειάδος*, *Καμπιᾶς*, *Καναλίων*, *Κασταναιᾶς*, *Κλωνίου*, *Κολοκυθιᾶς* *Κόμματος*, *Κομποτάδων*, *Κουρνόβου*, *Κυριακοχωρίου*, *Κωσταλεξίου*, *Λευκάδος*, *Λιανοκλαδίου*, *Λιτοσύλου*, *Λογγιτσίου*, *Λυγαριᾶς*, *Λυχνοῦ*, *Μακρακώμης*, *Μάκρης*, *Μαρμάρων*, *Μαυρίλλου*, *Μεγάλης Κάψης*, *Μεξιατῶν*, *Μερκάδος*, *Μεσαίας Κάψης*, *Μεσοχωρίου*, *Μοσχοκαρυᾶς*, *Μοσχοχωρίου*, *Μύλων*, *Νεοχωρίου Τυμφρηστοῦ*, *Νεοχωρίου Ὑπάτης*, *Νεράϊδας*, *Νικόβης*, *Νικολιτσίου*, *Παλαιοβράχας*, *Παλαιοκάστρου*, *Παλαιοκερασιᾶς*, *Παύλιανης*, *Πελασγίας* (Γαρδίκι Κρεμαστῆς Λαρίσης), *Πέρα Κάψης*, *Περιβολίου*, *Περιλέφτου*, *Περιστερίου*, *Πιτσιωτῶν*, *Πλατυστόμου*, *Πουγκακίων*, *Πύργου* (Σμοκόβου), *Ραχῶν*, *Ροβολιαρίου*, *Ροδωνιᾶς*, *Σαμουσακλῆ*, *Σκορτίων*, *Σπαρτιάδος*, *Σπερχειάδος*, *Σταγίων*, *Σταυροῦ* (Μπεκῆς), *Στυλίδος*, *Στύρφακας*, *Συκᾶς*, *Τσούκας*, *Ὑπάτης*, *Φραντζῆ*, *Φτέρης* καὶ *Χαλίλης*. Ι. Σ. Σ.

—**Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος νομὸς** *(Γεωγρ.)*. Νομὸς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, βρεχόμενος πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ καὶ Μαλιακοῦ κόλπου, πρὸς Ν ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ, ὁριζόμενος δὲ πρὸς ΝΑ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, πρὸς Β ὑπὸ τῶν νομῶν Λαρίσης καὶ Τρικκάλων καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ὁ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει ἐν μέρει μὲν τὴν ἀρχαίαν Φθιώτιδα καὶ Φωκίδα, ἐξ ὁλοκλήρου δὲ τὴν Αἰνίδα (ΒΔ), τὴν Μαλίδα, τὴν Δωρίδα καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Λοκρίδα (ΒΑ) καὶ μέρος τὴν Δυτικὴν Λοκρίδα, ὡς καὶ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς ὀρεινῆς Αἰτωλίας. Ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς διαπλάσεως ὁ νομὸς οὗτος ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ ὄρους Ὄθρυος (πλὴν τῆς βορειοανατολικῆς πλευρᾶς τῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης), ἐκ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ἐκ τῆς Λοκρίδος, ἤτοι τῶν Λοκρικῶν ὀρέων μετὰ τοῦ μικροῦ βαθυπέδου τῆς Ἀταλάντης, ἐκ τῆς Ἄνω καὶ Κεντρικῆς κοιλάδος τοῦ Φωκικοῦ Κηφισοῦ, ἐκ τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀμφίσσης καὶ ἐκ τῶν ὑψηλῶν κεντρικῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου προβούνων αὐτῶν (Οἴτης, Ὀξυᾶς, Βαρδουσίων, Γκιώνας). Ἐκ τῶν ὀλίγων πεδινῶν ἐκτάσεων τοῦ νομοῦ μεγαλυτέρα σχετικῶς εἶναι ἡ πεδιὰς τῆς Λαμίας (λεκανοπέδιον τοῦ Σπερχειοῦ), κατέχουσα ἔκτασιν 320 τ. χλμ. ἐν μέσῳ τῆς ἐξ 6 597 τ. χλμ. συνολικῆς ἐκτάσεως τοῦ νομοῦ. Αὕτη, ὡς καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Φωκικοῦ Κηφισοῦ, κυρίας καλλιεργείας ἔχουν σιτηρά, βάμβακα καὶ καπνόν, ἐνῷ ἡ τῆς Ἀμφίσσης ἔχει ἐκτεταμένους ἐλαιῶνας, τῶν ὁποίων αἱ ἐλαῖαι εἶναι ὀνομασταί. Ποικίλα ἐπὶ τῶν ὀρέων δένδρα παρέχουν ξυλείαν. Λόγῳ τῆς ὀρεινότητος τῆς χώρας ἀκμαία εἶναι ἡ κτηνοτροφία καὶ ὀνομαστὸς ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ. Τὰ ὕδατα, ἄλλα κατέρχονται πρὸς τὸν Μαλιακόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων μακρότατος ὁ *Σπερχειὸς* (Ἀλαμάνα)· ἄλλα πρὸς τὸν Κορινθιακὸν (ὁ χείμαρρος *Ὕλαιθος* ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἀμφίσσης καὶ ὁ *Δάφνος*, κοινῶς Μόρνος), τὰ δὲ τῆς βορείου Φωκίδος σχηματίζουν τὸν Κηφισὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος κατέρχεται πρὸς τὰς βοιωτικὰς λεκάνας. Τὰ πρὸς Β. τῆς Ὄθρυος ὕδατα εἶναι παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ· ἐνταῦθα σχηματίζεται καὶ ἡ λίμνη *Ξυνιάς*. Τὸ κλῖμα εἶναι εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη μᾶλλον ψυχρὸν ἀλλ' ὑγιεινόν, ἐνῷ κατὰ τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τὰ παράλια τοῦ Μαλιακοῦ μέρη τινὰ ἑλώδη μαστίζονται ὑπὸ πυρετῶν. Ὁ νομὸς ἔχει καὶ ἐξαιρέτους ἰαματικὰς πηγάς, τῆς Ὑπάτης, τοῦ Πλατυστόμου, τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῶν Καμένων Βούρλων.

Ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 193.671 κατ. (1928). Ὁ νομὸς περιλαμβάνει 5 ἐπαρχίας (*Φθιώτιδος*, *Δομοκοῦ*, *Λοκρίδος*, *Παρνασσίδος* καὶ *Δωρίδος*), 1 δῆμον (τὸν *Λαμιέων*), 258 κοινότητας καὶ 381 συνοικισμούς. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ *Λαμία* (14 205 κατ.). Ἄλλαι πόλεις εἶναι ἡ *Ἄμφισσα*, ἡ *Στυλίς*, ἡ *Ἀταλάντη*, ἡ *Ἀμφίκλεια* (Δαδίον), τὸ *Γαλαξείδιον* καὶ ἡ *Δεσφίνα*. Ἐκκλησιαστικῶς περιλαμβάνει δύο μητροπόλεις, τὴν τῆς Φθιώτιδος καὶ τὴν τῆς Φωκίδος, ἐχούσας 309 ἐνοριακοὺς ναοὺς καὶ 10 μονάς, τῶν ὁποίων 9 εἶναι ἀνδρῶν καὶ 1 γυναικῶν. Ἐν τῷ νομῷ ὑπάρχουν 303 σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως μὲ προσωπικὸν 475 διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν. Ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἀριθμεῖ 6 γυμνάσια (ἐν Λαμίᾳ, Ἀταλάντῃ, Δομοκῷ, Ἀμφικλείᾳ, Ἀμφίσσῃ καὶ Λιδωρικίῳ), 15 ἡμιγυμνάσια, 1 πρακτικὸν λύκειον καὶ 1 διδασκαλεῖον δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως (ἐν Λαμίᾳ) μὲ 108 ἐν ὅλῳ καθηγητάς. Ὑπάρχουν ἐπίσης δύο πρωτοδικεῖα (ἐν Λαμίᾳ καὶ Ἀμφίσσῃ) καὶ 18 εἰρηνοδικεῖα (Λαμίας, Ἀμφίσσης, Ὑπάτης, Ἀγχιαλείου, Φαλάρων, Μακρακώμης, Σπερχειάδος, Ἀταλάντης, Δρυμαίας, Θερμοπυλῶν, Ἐλατείας, Δωριέων, Κρίσσης, Γαλαξειδίου, Δωρίδος, Κροκυλίου, Ποτιδανείας καὶ Δομοκοῦ). Κύριαι ὁδοὶ τῆς κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίας εἶναι ἡ διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ Φωκικοῦ Κηφισοῦ ἄγουσα ἁμαξιτὸς καὶ σιδηροδρομικὴ ὁδὸς Ἀθηνῶν—Λαμίας—Δομοκοῦ—Λαρίσης, αἵτινες διέρχονται τὰ ὄρη Οἴτην καὶ Ὄθρυν. Ἐκ τῆς κυρίας ταύτης ἀρτηρίας διασχίζονται καὶ ὁδοὶ ἁμαξιτοὶ πρὸς Ἄμφισσαν, Ἰτέαν καὶ Δελφούς, πρὸς τὴν Ἀταλάντην καὶ Λαμίαν διὰ Θερμοπυλῶν, ἐκ τῆς Λαμίας πρὸς τὴν Στυλίδα (ὅπου καὶ διακλάδωσις σιδηροδρομική) καὶ πρὸς τὸ Καρπενήσιον, ἡ Λιδωρικίου—Ἐρατεινῆς καὶ ἄλλαι τινὲς τοπικῆς σημασίας.

—*(Οἰκον. Γεωγρ.)* Αἱ καλλιεργηθεῖσαι κατὰ τὸ 1931 ἐκτάσεις τοῦ νομοῦ ἀνῆλθον εἰς 1.021 650 στρέμματα, τὰ δ' ἐκ τούτων προϊόντα ὑπερέβησαν κατὰ τὴν ἀξίαν τὰ 305 ἑκατ. δρχ. Ἐκ τούτων τὰ 437.672 εἶχον προορισθῆ διὰ σῖτον, ἀποδώσαντα προϊὸν ἀξίας 88 σχεδὸν ἑκατ. δραχμῶν, τὰ 176 009 διὰ ἀραβόσιτον μὲ ἀπόδοσιν 19 312 000 δρχ., τὰ 84.687 διὰ βρόμην μὲ ἀπόδοσιν 7 902.000 δρχ. καὶ τὰ 65.666 διὰ κριθὴν μὲ ἀπόδοσιν 8.367 000 δρχ. Αἱ φυτεῖαι τοῦ καπνοῦ κατέλαβον 36 008 στρέμματα, ἀποδώσασαι ποσὸν ἀξίας 34 σχεδὸν ἑκατομ. δρχ., καὶ αἱ τοῦ βάμβακος 36 570 στρέμ. μὲ ἀπόδοσιν 9.796.000 δρχ. Αἱ ἄμπελοι (64.000 στρέμματα) ἀπέδωσαν γλεῦκος ἀξίας 24 σχεδὸν ἑκατ. δρχ. καὶ σταφυλὰς ἀξίας 3.111 000 δρχ., οἱ ἐλαιῶνες δὲ παρήγαγον ἔλαιον ἀξίας 21.370.000 δρχ. καὶ ἐλαίας ἀξίας 52 ἑκατ. Ὀπωροφόρα καὶ ἑσπεριδοειδῆ δένδρα εἶναι σχετικῶς ὀλίγα, ἀπέδωσαν δὲ τῷ 1931 καρποὺς ἀξίας 88 000 δρχ.

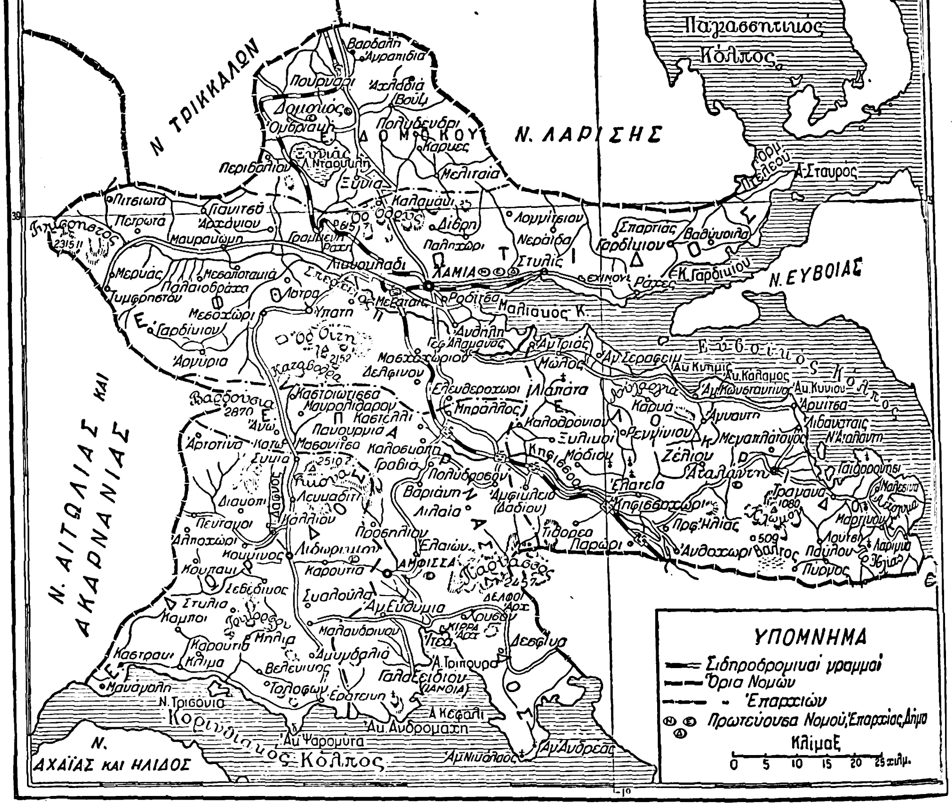

Ὡς πρὸς τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα ὁ νομὸς ἔχει 13.239 βοῦς, 8.956 ἀγελάδας, 52 βουβάλους, 12.201 ἵππους, 4.221 φορβάδας, 13 031 ἡμιόνους, 14.001 ὄνους, 367.922 πρόβατα, 300.670 αἶγας, 21.466 χοίρους, 408.932 κατοικίδια πτηνὰ καὶ 12.081 κονίκλους. Ἡ ἀξία τῶν ἐκ τούτων προϊόντων εἶναι: 21 262.000 δρχ. τοῦ γάλακτος, 32.267 000 δρχ. τοῦ τυροῦ, 4 886.000 δρχ. τοῦ βουτύρου, 1.534.000 δρχ. τοῦ ἐρίου, 10.853.000 δρχ. τῶν ᾠῶν. Ἔχει προσέτι 6.681 κυψέλας, παραγούσας μέλι ἀξίας 698.000 δρχ. καὶ κηρὸν ὑπὲρ τὰς 31.000 δρχ. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ νομοῦ ὑπάρχουν καὶ μεταλλοφόροι περιοχαί, ὡς ἐν Λαρύμνῃ (μεταλλεύματα σιδήρου καὶ νικελίου) καὶ ἐν Στύρφακα καὶ Λιμογάρδι Ὄθρυος (χαλκοῦ). Ι. Σ. Σ.

—**«Φθιῶτις»**. Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Λαμίᾳ ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1885.

φθογγικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς φθόγγους, ὁ τῶν φθόγγων: «φθογγικαὶ παθήσεις — μεταβολαί».—Ἐπίρρ. ***φθογγικῶς***.

φθογγόγραμμα (τό). Σημεῖον (γράμμα) τῆς πρωτογόνου γραφῆς, δι' οὗ δηλοῦνται πλείονες φθόγγοι μιᾶς λέξεως (βλ. λ. *γραφή*, τ. Η' σ. 702).

φθογγογραφία (ἡ). Πρωτόγονος γραφὴ διὰ φθογγογραμμάτων (βλ. λ. *γραφή*, τ. Η', σ. 702).

φθογγογραφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φθογγογραφίαν, ὁ τῆς φθογγογραφίας: «φθογγογραφικὸν ἀλφάβητον» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ «ἰδεογραφικὸν —».—Ἐπίρρ. ***φθογγογραφικῶς***.

φθογγολογία (ἡ)· βλ. λ. *φωνητική*.

Digitized by Google

φθογγολογικὸν (τὸ) *[Γραμματ.]* Καλεῖται οὕτω τὸ μέρος τῆς γραμματικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζονται οἱ φθόγγοι γλώσσης τινὸς (φωνήεντα, διφθογγοι, σύμφωνα κλπ.), ἤτοι ἡ φύσις καὶ ἡ ἐκφώνησις τῶν φθόγγων, ἡ διάκρισις τούτων ἀναλόγως τοῦ τρόπου καὶ τῆς στοματικῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ ἄρθρωσίς των. ἔτι δὲ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτοὺς φαινόμενα καὶ πάθη (ἔκθλιψις, συναίρεσις, κρᾶσις κλπ., ἀφομοίωσις, ἀνομοίωσις, ἀποβολή, ἀνάπτυξις φθόγγων κλπ.) καὶ οἱ διέποντες αὐτὰ νόμοι καὶ κανόνες (βλ. καὶ λ. *φωνητική*). Τὸ φθογγολογικὸν διακρίνεται ἀπὸ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς γραμματικῆς, ἤτοι τὸ *τυπικὸν* (ἢ μορφολογικὸν) καὶ τὸ λεγόμενον *ἐτυμολογικόν*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζονται ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ σύνθεσις τῶν λέξεων. Γ. Π. Α.

φθογγολογικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φθογγολογίαν, ὁ τῆς φθογγολογίας, φθογγικός: «φθογγολογικαὶ μεταβολαί» || *φθογγολογικὸν* (τό)· ὡς οὐσ., τὸ μέρος τῆς γραμματικῆς τὸ πραγματευόμενον τὰς μεταβολὰς τῶν φθόγγων τῆς γλώσσης κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *τυπικόν*.

φθογγόμετρον (τὸ) *[Μουσ.]*· βλ. λ. *κανὼν* (τ. ΙΓ', σ. 730 γ').

φθόγγος (ὁ)· τὸ φθέγγεσθαι, ἡ διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων παραγομένη φωνή, ἦχος, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐνάρθρου φωνῆς τοῦ ἀνθρώπου: «φθόγγος σύμφωνος, — ἄφωνος, — φωνήεις» || «μουσικὸς φθόγγος» ἦχος χαρακτηριζόμενος ὑπὸ ὕψους, διαρκείας καὶ ἐντάσεως || τὸ σύμβολον δι' οὗ παριστάνεται γραφικῶς ὁ φθόγγος, φθογγόσημον, γράμμα || ἰδίᾳ, ὁ φωνήεις φθόγγος, τὸ φωνῆεν· ὅθεν *δίφθογγος*.

—[Γλωσσολογ.] Καλοῦμεν *φθόγγον* τὸ «ἁπλούστατον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἐνάρθρου φωνῆς, τὸ ὁποῖον παράγομεν διὰ τῶν φωνητηρίων ὀργάνων καὶ ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τῶν ὤτων» (*Γ. Χατζιδάκι*, 'Ακαδημεικὰ 'Αναγνώσματα, Α', 'Αθῆναι 1924, σελ. 49). Γνῶσιν ἀκριβῆ τῆς φύσεως τῶν φθόγγων καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτοὺς φαινομένων δυνάμεθα νὰ λάβωμεν, ὅταν ἐξετάσωμεν ἀκριβῶς τὰ φωνητικά μας ὄργανα καὶ τὴν φυσιολογικὴν λειτουργίαν των κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῶν διαφόρων φθόγγων τόσον χωριστά, ὅσον καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀλλήλους. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν κατὰ τρόπον ἐπιστημονικὸν καὶ τὰς κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης παρατηρουμένας πολλὰς καὶ ποικίλας φωνητικὰς μεταβολὰς (συναίρεσιν, ἔκθλιψιν, κρᾶσιν, συνίζησιν κ. λ. τῶν φωνηέντων, ἀποβολὴν ἢ ἀνάπτυξιν ἢ ἀλλοίωσιν διαφόρων φθόγγων κ. οὕ κ.). Σύντομον περιγραφὴν τῶν φωνητικῶν μας ὀργάνων καὶ τῆς λειτουργίας των εὑρίσκει τις παρὰ Γ. Χατζιδάκι (ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 50 κ. ἑξ.). 'Αναλόγως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐκφωνοῦνται, τῆς στοματικῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀρθροῦνται οἱ φθόγγοι κ. λ., διακρίνομεν κατὰ πρῶτον μὲν τρεῖς μεγάλας τάξεις τούτων: τὰ *φωνήεντα*, τὰ *σύμφωνα* καὶ τὰ *ἡμίφωνα*, δεύτερον δὲ ποικίλας ὑποδιαιρέσεις τούτων. 'Εκ τῶν ῥηθέντων φθόγγων τὰ μὲν *φωνήεντα* σχηματίζονται, ἂν κατὰ τὴν ἐκπομπὴν τῆς πνοῆς μας τείνωμεν τοὺς εἰς τὸν λάρυγγα φωνητικοὺς λεγομένους συνδέσμους, ὥστε ἡ πνοή μας νὰ ἐξέρχηται πλήττουσα καὶ κραδαίνουσα τούτους, κατὰ δὲ τὴν ἔξοδόν της ἐλλείπῃ κάθε φραγμὸς ἢ στενὸν ἐν τῷ στόματι. Τὰ *σύμφωνα* ἐκφωνοῦνται, ἂν εἴς τινα χώραν τοῦ στόματος ἢ ἐπὶ τῶν χειλέων σχηματισθῇ ἢ ἁπλῶς στενόν τι ἢ πλήρης καὶ τέλειος φραγμός, ὥστε ὁ ἐκ τῶν πνευμόνων ἐκβαλλόμενος ἀὴρ ν' ἀναγκάζηται νὰ διέρχηται διὰ τοῦ στενοῦ ἢ νὰ διαρρηγνύῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ παράγῃ «ψόφον», δι' ὃ καὶ «ψοφώδεις» φθόγγοι λέγονται τὰ σύμφωνα. Μεταξὺ τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων, τουτέστι μεταξὺ τῆς ὅλης ἐλευθέρας καὶ ἀνεμποδίστου ἐξόδου τῆς πνοῆς μας καὶ τοῦ πλήρους φραγμοῦ ἢ στενοῦ τοῦ σχηματιζομένου ἐν τῷ στόματι κατὰ τὴν ἐκπομπήν της, ὑπάρχουν μεσάζοντες βαθμοί, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν κεῖνται ἐγγύτερον πρὸς τὰ φωνήεντα, ἄλλοι δὲ ἐγγύτερον πρὸς τὰ σύμφωνα. Οὕτως ἐκφωνοῦνται τὰ *ἡμίφωνα*. Ταῦτα δηλονότι σχηματίζονται διὰ μικρᾶς τινος προσεγγίσεως τῆς γλώσσης ἢ τῶν χειλέων πρὸς ἄλλα φωνητικὰ ὄργανα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ προσέγγισις αὕτη ἠμπορεῖ εὐκολώτατα ἢ νὰ παραλειφθῇ ἢ καὶ ἐντελῶς νὰ μεταβληθῇ, ὁπότε ἀντὶ ἡμιφώνου ἐκφωνεῖται πλῆρες καὶ τέλειον φωνῆεν ἢ τέλειον σύμφωνον. Τὸ πρῶτον συνέβη λ. χ. εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν εἰς τὸν ἀόριστον β' τοῦ φεύγω: ἔφυγον, τοῦ λείπω: ἔλιπον κλ., εἰς τοὺς ὁποίους τὸ εἰς τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα ἡμίφωνον υ καὶ ι ἐξειλίχθη εἰς πλῆρες φωνῆεν υ καὶ ι. Τὸ δεύτερον, ἤτοι ἡ εἰς πλῆρες σύμφωνον μεταβολή, συνέβη εἰς τὰς ἀρχαίας διφθόγγους αυ καὶ ευ, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον στοιχεῖον, ἤτοι τὸ ἡμίφωνον υ προφέρεται ἤδη ὡς τέλειον σύμφωνον β ἢ φ (ἀναλόγως τοῦ ἑπομένου φθόγγου). Τὰ σύμφωνα κατὰ μὲν τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ ἄρθρωσίς των, διακρίνονται εἰς *ἠχηρὰ* (b, g, d—β, γ, δ—ζ κλ.) καὶ *ἄηχα* (κ, π, τ, θ, φ, χ — σ κλ.), εἰς *ἔκκροτα*, *κλειστὰ* καὶ *ἀκαριαῖα* ἢ εἰς *μετάστενα* καὶ *διαρκῆ* κλ., κατὰ δὲ τὸν τόπον ἢ τὴν χώραν τοῦ στόματος, εἰς τὴν ὁποίαν σχηματίζεται ὁ φραγμὸς ἢ τὸ στενόν, διακρίνονται τὰ σύμφωνα εἰς *διχειλικὰ* (π, b κλ.), *χειλοδοντικὰ* (τὰ νεοελληνικὰ φ, β), *μεσοδοντικὰ* (τὰ νεοελληνικὰ δ, θ), *ὀδοντικὰ* ἢ *φατνιακὰ* (τ, d), *οὐρανικὰ* (κ, γ πρὸ τῶν φωνηέντων ε, ι κλ.), *ὑπερωϊκὰ* (κ, γ πρὸ τῶν ἁδροτέρων φωνηέντων α, ο κλ. κλ.). Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν φθόγγων βλ. ἐκτενέστερον παρὰ Γ. Χατζιδάκι (ἔνθ' ἀν., σελ. 51—61).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[Μουσ.] Φθόγγος ἢ μᾶλλον *μουσικὸς φθόγγος* καλεῖται ὁ ἦχος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ καθορίσῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ εἴτε διὰ τῆς φωνῆς, εἴτε διά τινος ὀργάνου. Πᾶς ἄλλος ἦχος τῆς φύσεως, μὴ ὑπείκων εἰς κανονικοὺς κραδασμούς, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς φθόγγος μουσικός, ἀλλ' ὡς θόρυβος ἢ κρότος (βλ. *ἀκουστική*, *ἦχος*). Γ. Σ.

φθογγόσημον (τὸ) (λατ. nota, γαλλ. note) Εἰδικὸν σημεῖον, δι' οὗ ἐν τῇ μουσικῇ ἐκφράζεται ἡ ἀκριβὴς ὀξύτης καὶ ἡ διάρκεια τοῦ μουσικοῦ φθόγγου. Ἄρα τὸ φθογγόσημον εἶναι γραφικὸν σημεῖον, δι' οὗ ἀποδίδεται ὁ μουσικὸς ἦχος, ὃν τὸ οὖς τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ συλλάβῃ. Ἡ λέξις nota ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα παρὰ Φοιβίῳ Κοϊντιλιανῷ ὁ Βοήθιος ἐκφράζει δι' αὐτῆς τὴν ἑλληνικὴν παρασημαντικήν, βραδύτερον δὲ ἀπαντῶσιν οἱ ὅροι: «nota romana»· «nota gallica» κτλ. (βλ. *νεύματα*, *παρασημαντική*, *σημειογραφία*, *ταβουλαιοῦρα*). Γ. Σ.

φθονερός, *—ά, —όν·* ὁ πλήρης φθόνου, ὁ φθονῶν.

φθονητός, *—ή, —όν·* ὃν δύναταί τις νὰ φθονήσῃ, ὁ φθονούμενος.

φθόνος (ὁ)· τὸ συναίσθημα τῆς λύπης διὰ τὰ ἀλλότρια ἀγαθὰ καὶ ἅμα ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀπωλείας αὐτῶν. κακεντρέχεια· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *ζῆλος*: «ὁ φθόνος φθίνει» ὁ φθόνος ἀναλίσκει, καταβάλλει τὸν φθονοῦντα. φρ. «οὐδεὶς φθόνος» δὲν γεννᾶται φθόνος, ἄνευ φθόνου, εὐχαρίστως.

—['Εγκυκλ.] Εἶναι τὸ συναίσθημα τὸ γεννώμενον ἐκ τῆς ἀντιφορᾶς ὑπερτεροῦντος ἀτομικοῦ εὐδαιμονιστικοῦ συναισθήματος πρὸς τὸ φίλαλλον συμπαθητικὸν συναίσθημα. Ὅταν ἡ λύπη ἣν αἰσθάνεταί τις διότι καὶ ὁ ἴδιος δὲν εὐτυχεῖ εἶναι ὑπερτέρα τῆς χαρᾶς ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ τοῦ ἄλλου, γεννᾶται τὸ συναίσθηδα τοῦ φθόνου. συναίσθημα καταλυτικόν, κυρίως διὰ τὸν φθονοῦντα. Ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, «τῷ φθόνῳ τοῦτο μόνον ἀγαθὸν πρόσεστιν, ὅτι μέγιστον κακὸν τοῖς ἔχουσίν ἐστιν». Ὁ φθόνος εἶναι ἠθικῶς κατακριτέος, διότι χαρακτηρίζει φίλαυτον καὶ μοχθηρὰν ψυχήν, εὐκόλως δὲ δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς μῖσος ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς βλαβερὰς κατὰ τοῦ πλησίον καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πράξεις. Εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν ὁ φθόνος ἀμαυρώνει συνήθως τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς καὶ παρακωλύει τὸ ἔργον τῆς ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ ἠθικῆς τοῦ παιδὸς διαπλάσεως. Χ. ΕΣ

φθονῶ (*—έω*)· αἰσθάνομαι, ἔχω φθόνον πρός τινα, λυποῦμαι διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἄλλου.

φθορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φθείρειν, βλάβη, ἀνάλωσις, καταστροφή, διαρκὴς ἀποτριβή: «φθορὰ τῶν ἐνδυμάτων, — τῆς οἰκίας κττ.».

— φθορὰ *ἐμπορευμάτων* *[Τελων.]*. Αὕτη, ἀφορῶσα εἰς τὰ ἀποτεταμιευμένα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ τελωνειακοῦ κώδικος (ἄρθρ. 46 καὶ ἑπ.), ἐν ἀποθήκαις, δημοσίαις ἢ ἰδιωτικαῖς, διακρίνεται: α') Εἰς τὴν φυσικὴν μείωσιν (φύραν), ἥτις χορηγεῖται δι' ἀναλόγου, κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῶν τελωνειακῶν τελῶν, ἐκπτώσεως, ἀφοῦ βεβαιωθῇ, κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ κώδικος (ἄρθρ. 61), ὅτι τὸ ἔλλειμμα ὀφείλεται εἰς φυσικὴν μείωσιν. Τὰ εἴδη τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ ἀπολαύοντα τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἐκπτώσεως, ὡς καὶ τὸ μέτρον αὐτῆς καθορίζονται διὰ διατάγματος, εἰδικαὶ δὲ διατάξεις προβλέπουσι περὶ φυσικῆς μειώσεως τῶν εἰς φύλλα καπνῶν (νομ. διάτ. τῆς 21 Νοεμβρίου 1922, ἄρθρ. 3)· καὶ β') Εἰς βλάβας καὶ καταστροφὰς ἐμπορευμάτων κατὰ νόμον ἐναποτεταμιευμένων, περὶ ὧν εἰδικῶς προβλέπουσιν αἱ διατάξεις τῶν §§ 5—8 τοῦ προμνησθέντος ἄρθρου 61. Γ. Ν. Κ.

— φθορὰ *ξένης ἰδιοκτησίας* *[Ποιν. Δίκ.]*. Ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρα 421—423, 425 καὶ 426) τιμωρεῖ τὴν φθορὰν ἢ βλάβην ξένης ἰδιοκτησίας, τὴν πραττομένην «ἐκ προθέσεως», ἤτοι ἐκ δόλου, τείνοντος εἰς τὸν σκοπὸν βλάβης ἢ φθορᾶς· ἄρα ἐξ ἀμελείας προκαλουμένη αὕτη δὲν εἶναι ἀξιόποινος. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καθιεροῖ τὸ ἀδίκημα καὶ τὸ Σχέδιον ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος (ἄρθρ. 351). 'Αντικείμενον τῆς πράξεως δύναται νὰ εἶναι πᾶσα κινητὴ ἢ ἀκίνητος ἰδιοκτησία, ξένη, μὴ ἀνήκουσα δηλαδὴ κατὰ κυριότητα εἰς τὸν δράστην ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει. Ὡς «ἰδιοκτησία» νοεῖται πᾶν κτῆμα, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου «Περὶ διακρίσεως κτημάτων»· ἄρα καὶ τὰ ζῷα, ὅσα εἶναι δεκτικὰ ἐξουσιάσεως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἀσώματα (π. χ. αἱ ἀπαιτήσεις), διότι ἐπ' αὐτῶν οὐδεμία ὑλικὴ ἐπίδρασις, συνεπάγουσα φθορὰν ἢ βλάβην, εἶναι δυνατή. Ἡ φθορὰ ζῴων τινῶν τιμωρεῖται αὐστηρότερον ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ νόμου ΓΩΛΣΤ' (βλ. λ. *ζῳοκτονία*).

Τετελεσμένον εἶναι τὸ ἀδίκημα, ἅμα ἐπέλθῃ ἡ φθορὰ ἢ ἡ βλάβη. Φθορὰ εἶναι πᾶσα ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ δρῶντος ἐπερχομένη ἀλλοίωσις τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος, καθιστῶσα τοῦτο ἄχρηστον, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, δι' ὃν προώρισται σκοπόν, βλάβη δὲ ἡ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος ἐπίδρασις, ἧς ἕνεκα τοῦτο ἀποβάλλει τὴν ἣν εἶχε πρότερον μορφὴν ἢ φύσιν, δυσχεραινομένης ἐντεῦθεν τῆς χρησιμοποιήσεώς του. Εἶναι συνεπῶς οὐσιαστικὸν τὸ ἀδίκημα καὶ ἐπιδεκτικὸν ἀποπείρας.

Ἡ ποινὴ διαβαθμίζεται κατ' ἀρχὴν ἐκ τῆς ἀξίας τῆς ἐπενεχθείσης φθορᾶς ἢ βλάβης (ἄρθρα 421, 422 § 6, 423, 693 Π Ν.), ἐπιβαρύνεται δ' ὅταν, ἀδιαφόρως τοῦ ποσοῦ τῆς ζημίας, συντρέχῃ μία τῶν περιπτώσεων τῶν §§ 1 ἕως 5 τοῦ ἄρθρου 422 (ἐκτέλεσις δι' ἀναβάσεως ἢ ῥήξεως ἢ ὑπὸ πολλῶν ἡνωμένων ἢ ἐνόπλων, ἡ φθορὰ εἰς πράγματα προωρισμένα πρὸς ὄφελος ἢ χρῆσιν τοῦ κοινοῦ, εἰς δημόσια ἢ κοινόχρηστα κλπ.), ὅπερ ὅμως δὲν ἰσχύει ὡς πρὸς τὴν βλάβην σιδηροδρόμων καὶ ὁδῶν, τηλεγραφικῶν ἢ τηλεφωνικῶν γραμμῶν, ὑποβρυχίων καλῳδίων, δασῶν, ἀγρῶν κλπ., περὶ ὧν προβλέπουσιν εἰδικοὶ νόμοι.

Ἡ φθορὰ ἢ βλάβη ξένης ἰδιοκτησίας διώκεται κατὰ κανόνα ἐπὶ τῇ ἐγκλήσει τοῦ ἀδικηθέντος· μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρου 422 ἀριθ. 1—4 ποινικοῦ νόμου διώκεται αὐτεπαγγέλτως. 'Επίσης αὐτεπαγγέλτως διώκονται αἱ ἀγροτικαὶ καὶ δασικαὶ φθοραὶ ἢ βλάβαι δυνάμει τῶν εἰδικῶν περὶ αὐτῶν νόμων. Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

φθορὰ (ἡ) (Phtora) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μετριοσώμων κανθάρων ἐνδιαιτωμένων ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. 'Απαντῶσιν εἰς πάσας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας. Δ. Ν. Π.

φθορανθένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *φλουορανθένιον*.

φθορένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *φλουορένιον*.

φθορεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ φθείρων, ὁ βλάπτων, ὁ καταστρέφων.

φθοριζεῖνη (ἡ)· βλ. *φλουορεσκεῖνη*.

φθορίζω· ἐμφανίζω φθορισμόν, ποικίλλω τὴν χροιὰν τοῦ προσπίπτοντος φωτός, ἐπὶ ῥευστῶν τινων καὶ ὀρυκτῶν, βλ. *φθορισμός*.

— φθορίζον *κυανοῦν* *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀξαζινοχρωστικῶν. 'Ανεκαλύφθη τῷ 1890 ὑπὸ τῶν Weselsky καὶ Benedikt καὶ παρασκευάζεται διὰ συμπυκνώσεως νιτρωδορεσορκίνης μετὰ ῥεσορκίνης παρουσίᾳ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος καὶ βρωμιώσεως τοῦ προκύπτοντος προϊόντος. 'Ερυθρόφαιος μᾶζα μετὰ πρασίνων κρυστάλλων, διαλυτὴ εἰς θερμὸν ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Ἔχει μικρὰν ἀντοχήν, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ὀλίγον ἐν τῇ πράξει. Σ. Γ.

— φθορίζων *προσοφθάλμιος*. Φακὸς χρησιμεύων διὰ τὴν ὑποκειμενικὴν παρατήρησιν ὑπεριωδῶν φασματικῶν γραμμῶν. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ πλακὸς χαλαζίου, ἡ ὁποία περικαλύπτεται διὰ φθοριζούσης οὐσίας, παρατηροῦμεν δὲ τοῦτον τῇ βοηθείᾳ φακοῦ παρατηρήσεως. Τοιαύτας διατάξεις φέρουν συνήθως τὰ φασματοσκόπια πρὸς παρατήρησιν ὑπεριώδους φάσματος. Κ. Π.

φθοριολαμπής, *—οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων φθορισμόν, φθορίζουσαν λάμψιν.

φθόριον (τὸ) *[Χημ.]*. Χημικὸν στοιχεῖον, ἔχον σύμβολον F (ἐκ τῆς λέξεως Fluor) καὶ ἀτομικὸν βάρος 19. Εἶναι ἀέριον ἀσθενῶς πρασινοκίτρινον, διαπεραστικῆς ὀσμῆς. Ἔχει πυκνότητα 1,31 συγκρινόμενον μὲ μονάδα τὸν ἀέρα. Εἰς θερμοκρασίαν —187° ὑγροποιεῖται πρὸς ἀνοικτοκίτρινον ὑγρόν. Οἱ Dewar καὶ Moissan ἐπέτυχον διὰ τῆς ψύξεως, τῆς παραγομένης ἐξ ἐξατμίσεως ὑγροῦ ὀξυγόνου, νὰ μετατρέψουν τὸ φθόριον εἰς στερεὰν κατάστασιν. Τὸ φθόριον εἶναι τὸ ἠλεκτραρνητικώτερον ὅλων τῶν στοιχείων, εἶναι μονοσθενὲς καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀλογόνων ἢ ἀλογονικῶν στοιχείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιάζουσαν κατέχει θέσιν· οὕτω λ. χ. δὲν ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου. 'Επίσης αἱ συνθῆκαι διαλυτότητος πολλῶν ἐκ τῶν ἁλάτων αὐτοῦ διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὰς τῶν ἀντιστοίχων ἁλάτων τῶν ἄλλων ἀλογόνων. Λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ συγγενείας πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα αἱ ἔρευναι πρὸς ἀπομόνωσιν τούτου ἀπετύγχανον καὶ μόνον τῷ 1886 τὸ πρῶτον ἐπέτυχεν ὁ Moissan τὴν παρασκευὴν τοῦ ἐλευθέρου φθορίου δι' ἠλεκτρολύσεως ὑδροφθορικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ φθοριούχου καλίου. 'Ελεύθερον φθόριον

Digitized by Google

δὲν εὑρέθη μετὰ βεβαιότητος ἐν τῇ φύσει, καίτοι εἴδη τινὰ ἀργυραδάμαντος, κατὰ τὸν Moissan, περικλείουν ἀέριον φθόριον.

Τὸ φθόριον εἶναι ἐκτάκτως δραστικὸν στοιχεῖον καὶ ἐπιδρᾷ ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν ὑλῶν. Μετὰ τοῦ ὑδρογόνου ἑνοῦται ἤδη ἐν τῷ σκότει καὶ εἰς λίαν χαμηλὰς θερμοκρασίας ὑπὸ ἐμφάνισιν φωτός. Ἐπίσης ἀντιδρᾷ ζωηρότατα μετὰ βρωμίου, θείου, φωσφόρου, ἄνθρακος ὡς καὶ γενικῶς μεθ' ὅλων τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἑνώσεων αὐτῶν, περαιτέρω δ' ἀκόμη μετ' ὀργανικῶν ἑνώσεων, ὡς τὸ βενζόλιον, τὸ τερεβινθέλαιον, ἡ ἀλκοόλη κλπ. Ἀδιαφόρως συμπεριφέρεται ἔναντι τοῦ ὀξυγόνου καὶ ὄζοντος, τοῦ χλωρίου, ἀζώτου, χρυσοῦ, πλατίνης καὶ ἰριδίου. Ὁ χαλκὸς προσβάλλεται ἐπιφανειακῶς μόνον. Τὸ ὕδωρ διασπᾶται ὑπὸ τοῦ φθορίου σχηματιζομένου ἰσχυρῶς ὀζονωθέντος ὀξυγόνου καὶ ὑδροφθορικοῦ ὀξέος. Τὸ ἀέριον φθόριον κέκτηται ἐξαιρετικὴν ὀξειδωτικὴν ἐνέργειαν. Ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ στοιχείου τούτου ἐκ τῶν ὑδατικῶν διαλυμάτων τῶν φθοριδίων δὲν εἶναι δυνατός, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἰσχυρότερον ὅλων ἠλεκτραρνητικὸν ἰόν. Ἀφ' ἑτέρου δεικνύει ἰδιαζούσας δράσεις κατὰ τὴν ἠλεκτρολυτικὴν διάσπασιν τῶν ὑδατικῶν διαλυμάτων τῶν ἁλάτων αὐτοῦ. Τὸ φθόριον εἰς τὴν φύσιν ἀπαντᾷ κυρίως ἡνωμένον μετ' ἀσβεστίου ὡς φθοριοῦχον ἀσβέστιον (ἀργυραδάμας), εἰς μικρὰν δὲ ποσότητα καὶ εἰς διάφορα ὀρυκτὰ καὶ πετρώματα, ὡς λ. χ. τὸν κρυόλιθον, τὸ τοπάζιον, τὸν μαρμαρυγίαν κλ.

Ἡ συσκευή, εἰς ἣν ὁ Moissan ἐπέτυχε τὴν ἀπομόνωσιν τοῦ φθορίου, ἀποτελεῖται ἐξ ὑοειδοῦς σωλῆνος ἐκ πλατίνης κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα ἐκ χαλκοῦ. Τὰ δύο σκέλη κλείονται διὰ πωμάτων ἐξ ἀργυραδάμαντος, δι' ὧν διέρχονται ἠλεκτρόδια ἐκ πλατίνης ἢ κράματος πλατίνης καὶ ἰριδίου. Κάτωθεν τῶν πωμάτων προσαρμόζεται εἰς ἕκαστον σκέλος σωλὴν ἀποχετεύσεως τοῦ ἀερίου. Ἡ ἠλεκτρόλυσις γίνεται ὑπὸ ἰσχυρὰν ψῦξιν (—23°), ὡς ἠλεκτρολύτης δὲ χρησιμοποιεῖται διάλυμα ἐξ 100 κ. ἑ. ἀνύδρου ὑδροφθορίου καὶ 25 γρ. καλιοϋδροφθοριδίου. Σήμερον ἔχουν ὑποδειχθῆ καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι μέθοδοι ἀπομονώσεως τοῦ φθορίου.

Τὸ φθόριον προσβάλλει τὰ πυριτικὰ ἅλατα (καὶ τὴν ὕαλον), σχηματιζομένων φθοριοπυριτικῶν ἁλάτων. Ἐπειδὴ τὸ φθόριον καταστρέφει ὅλας τὰς ὀργανικὰς ἑνώσεις, κέκτηται ἀποστειρωτικὰς ἰδιότητας.

Φθορίου ἑνώσεις. Ἑνώσεις τοῦ φθορίου ἀπαντοῦν λίαν διαδεδομέναι ἐν τῇ φύσει, ὡς λ. χ. ὁ ἀργυραδάμας (φθοριοῦχον ἀσβέστιον, CaF_2) καὶ ὁ κρυόλιθος (φθοριοῦχον νατριοαργίλλιον, $Na_3 Al F_6$). Εἰς τὰ σπανιώτερα ὀρυκτὰ τοῦ φθορίου ἀνήκουν ὁ ἀπατίτης καὶ τὸ τοπάζιον. Μικραὶ ποσότητες φθοριούχων ἁλάτων (φθοριδίων) περιέχονται εἰς πολλὰ μεταλλικὰ ὕδατα καὶ φυτικοὺς καὶ ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ὡς τὰ ὀστᾶ καὶ τοὺς ὀδόντας). Αἱ πρῶται πληροφορίαι περὶ τῶν ἑνώσεων τοῦ φθορίου ἀνάγονται εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Οἱ Basilius Valentinus καὶ Agricola μνημονεύουν τὴν προσθήκην ἐγχρώμων ὀρυκτῶν «fluores» ἅτινα τήκονται εὐκόλως κατὰ τὴν τῆξιν τῶν μεταλλευμάτων. Ὁ Schwankhardt παρετήρησε τῷ 1670 τὴν ἀντίδρασιν μεταξὺ ἀργυραδάμαντος καὶ ἐλαίου τοῦ βιτριολίου, ὁ δὲ Markgraf τῷ 1764 τὴν ἐπίδρασιν τοῦ μείγματος τῶν δύο τούτων ὑλῶν ἐπὶ τῆς ὑάλου. Ὁ Scheele τῷ 1771 καθώρισε τὸν ἀργυραδάμαντα ὡς ἕνωσιν ἀσβέστου μετὰ τοῦ ἀγνώστου ἀκόμη ὑδροφθορίου, τὸ ὁποῖον παρεσκεύασεν ἐν ἀκαθάρτῳ καταστάσει ἐξ ἀποστακτῆρος ἐκ κασσιτέρου. Οἱ Gay-Lussac καὶ Thénard ἔλαβον τῷ 1809 σχετικῶς καθαρὸν ὑδροφθόριον καὶ ἐμελέτησαν τὴν ἐπίδρασιν τούτων ἐπὶ τοῦ πυριτικοῦ ὀξέος. Τῷ 1810 ὁ Ampère διετύπωσε τὴν ἄποψιν ὅτι τὸ ὑδροφθορικὸν ὀξύ, ἀντιθέτως πρὸς τὰ τότε πιστευόμενα, δὲν περιέχει ὀξυγόνον, ἀλλὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ ὑδροχλώριον ἕνωσις, συνισταμένη ἐξ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ἀγνώστου ἀκόμη τότε ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει φθορίου. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἐπεβεβαίωσε καὶ ὁ Davy. Ἐκ τῶν ἑνώσεων τοῦ φθορίου βιομηχανικὴν σημασίαν ἔχουν τὸ *ὑδροφθορικὸν ὀξύ*, τὸ *ὑδροφθοριοβορικὸν ὀξὺ* καὶ τὸ *πυριτιοφθορικὸν ὀξύ*, ὡς καί τινα ἅλατα τῶν ὀξέων τούτων. Ἡ σημασία τῶν ἑνώσεων τούτων βασίζεται κυρίως εἰς δύο ἰδιότητας αὐτῶν, ἤτοι πρῶτον εἰς τὴν ἰσχυρῶς ἐκδηλουμένην ἱκανότητα αὐτῶν τοῦ σχηματισμοῦ συμπλόκων ἑνώσεων, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ διάλυσις πολλῶν ἁλάτων ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ διαλυτῶν διπλῶν ἁλάτων τοῦ φθορίου καὶ δεύτερον εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἀντισηπτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὑδροφθορικοῦ ὀξέος, ὡς καὶ τῶν ἁλάτων καὶ παραγώγων τούτου. Τὰ φθοριοῦχα ἅλατα εἶναι δηλητήρια τῶν φυτῶν καὶ ζῴων, ὡς καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὑδροφθορικὸν ὀξὺ ἢ ὑδροφθόριον. Εἶναι ἄχρουν ἀέριον, τοῦ ὁποίου τὸ μοριακὸν βάρος εἰς μὲν ἀνωτέρας θερμοκρασίας ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν τύπον HF, εἰς δὲ χαμηλοτέρας εἰς τὸν τύπον H_2F_2. Εἰς —20° ὑγροποιεῖται πρὸς ἄχρουν, εὐκίνητον ὑγρόν, ὅπερ καπνίζει ἰσχυρῶς εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀπορροφεῖ ἰσχυρῶς ὕδωρ. Ἐπίσης καὶ τὸ πυκνὸν ὑδατικὸν διάλυμα τοῦ ὑδροφθορίου εἶναι ὑγροσκοπικὸν καὶ καπνίζει εἰς τὸν ἀέρα. Οἱ ἀτμοὶ καὶ τὸ διάλυμα τοῦ ὑδροφθορικοῦ ὀξέος ἐνεργοῦν δηλητηριωδῶς καὶ ἐξόχως καυστικῶς, προκαλοῦντες ἐπωδύνους πληγὰς εἰς τὴν ἐπιδερμίδα. Τὸ ὑδροφθορικὸν ὀξὺ εἶναι ὡς ὀξὺ ὀλίγον ἀσθενέστερον τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος.

Τὸ ἀέριον ὑδροφθόριον μετατρέπει πολλὰ ἅλατα τῶν ἄλλων ἁλογόνων εἰς ἄνυδρα φθορίδια καὶ διασπᾷ ἐπίσης τὰ νιτρικὰ ἅλατα τοῦ καλίου, βαρίου, μολύβδου κλπ. Ἀπανθρακώνει τὸν χάρτην, τὸ ξύλον, τὸν φελλόν, ἀλλὰ δὲν προσβάλλει τὴν παραφίνην. Τὸ ὑδροφθόριον διασπᾷ ὅλα τὰ ὀξείδια, ἀκόμη καὶ τοὺς ἀνυδρίτας τοῦ βορικοῦ καὶ τοῦ πυριτικοῦ ὀξέος, τοὺς ὁποίους καὶ διαλύει σχηματιζομένων φθοριοβορίου καὶ φθοριοπυριτίου, καὶ ὡς ἐκ τοῦ λόγου τούτου προσβάλλει τὴν ὕαλον. Πρὸς χάραξιν ἐκτίθεται ἡ ὕαλος εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἀερίου ἢ ὑδατικοῦ ὑδροφθορίου. Τὸ καθαρὸν ξηρὸν ὀξύ, ἀντιθέτως, δὲν προσβάλλει τὴν ὕαλον. Τὸ ὑδατικὸν ὑδροφθορικὸν ὀξὺ διαλύει τὰ μέταλλα ἐξαιρέσει τοῦ μολύβδου, τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν μετάλλων τῆς ὁμάδος τῆς πλατίνης.

Τὸ ὑδροφθορικὸν ὀξὺ παρασκευάζεται διὰ διασπάσεως τῶν φθοριούχων μετάλλων ὑπὸ θειικοῦ ὀξέος, ὡς λ. χ. $CaF_2 + H_2SO_4 = CaSO_4 + 2HF$. Μικραὶ ποσότητες ὑδροφθορικοῦ ὀξέος φυλάσσονται εἰς φιάλας ἐκ γουτταπέρκας μετὰ κοχλιωτοῦ καλύμματος. Τὸ δι' ἀναλυτικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιούμενον φυλάσσεται εἰς φιάλας ἐκ παραφίνης ἢ καλύτερον ἐκ μείγματος κηρεζίνης καὶ παραφίνης. Ἡ ἀποστολὴ διὰ βιομηχανικοὺς σκοποὺς προοριζομένου ὑδροφθορίου γίνεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς μολύβδινα δοχεῖα ἢ ὁμοιογενῶς ἐπιμεμολυβδωμένα σιδηρᾶ δοχεῖα. Ἐπίσης δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ξύλινα δοχεῖα ἐπικεχρισμένα διὰ παραφίνης.

Ἡ ἰδιότης τοῦ ὑδροφθορίου νὰ προσβάλλῃ τὸ πυριτικὸν ὀξύ, σχηματιζομένου τοῦ εὐκόλως πτητικοῦ φθοριοπυριτίου, χρησιμοποιεῖται πρὸς διάβρωσιν τῆς ὑάλου. Καθαρὸν ὑδροφθόριον χρησιμεύει διὰ λείαν χάραξιν, ἐνῷ τὸ περιέχον φθοριοῦχον ἀμμώνιον πρὸς θαμβὴν χάραξιν. Ἡ χάραξις τῆς ὑάλου ἐν τῇ πράξει γίνεται ὡς ἑξῆς: Καλύπτεται ἡ πρὸς χάραξιν ὕαλος διὰ παραφίνης ἢ κηροῦ καὶ ἐπὶ τῆς οὕτω προπαρασκευασθείσης ἐπιφανείας χαράσσονται διὰ γλυφίδος τὰ διάφορα ποικίλματα, ἅτινα πρόκειται νὰ χαραχθῶσιν ἐπὶ τῆς ὑάλου. Εἶτα ἐκτίθεται ἡ ὅλη ὕαλος εἰς τοὺς ἀτμοὺς τοῦ ὑδροφθορίου ὅπερ διαβιβρώσκει τὰ ἀκάλυπτα λόγῳ τῆς ἀποξέσεως τῆς ὑάλου. Τῆς ἰδίας ἰδιότητος γίνεται χρῆσις εἰς τὴν σιδηρουργίαν πρὸς καθαρισμὸν τεμαχίων χυτοσιδήρου ἀπὸ τῆς προσκεκολλημένης ἄμμου, ὡς καὶ περαιτέρω πρὸς διάτρησιν διαφόρων πετρωμάτων, ὡς λ. χ. εἰς τὴν διάνοιξιν διόδων διὰ πετρελαιοφόρους πηγὰς κ. λ. Ἐπίσης ὁ γραφίτης καθαρίζεται διὰ ὑδροφθορίου. Εἰς μεγάλα ποσὰ χρησιμοποιεῖται τὸ ὑδροφθόριον πρὸς παρασκευὴν ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐξ ὑπεροξειδίου τοῦ νατρίου. Εἰς μεγάλας ἐπίσης ποσότητας χρησιμοποιεῖται τὸ ὑδροφθορικὸν ὀξὺ λόγῳ τῶν ἀντισηπτικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων, ὡς λ. χ. εἰς τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν κ. λ. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν φθοριούχων ἁλάτων καὶ κυρίως συνθετικοῦ κρυολίθου καὶ φθοριούχου ψευδαργύρου. Ἐκ τῶν ἁλάτων τοῦ ὑδροφθορίου τὰ σπουδαιότερα εἶναι: Τὸ *φθοριοῦχον νάτριον* NaF, σῶμα κρυσταλλικὸν παρασκευαζόμενον δι' ἐπιδράσεως ὑδροφθορίου ἐπὶ σόδας. Χρησιμοποιεῖται πρὸς διατήρησιν τοῦ ξύλου καὶ ἄλλων ὑλῶν, ὡς συνδετικὴ ὕλη διὰ κόλλας κ. λ. Τὸ *φθοριοῦχον ἀργίλλιον* (βλ. *ἀργιλλίου ἑνώσεις*). Τὸ *φθοριοῦχον νατριοαργίλλιον* (βλ. *ἀργιλλίου ἑνώσεις* καὶ *κρυόλιθος*). Τὸ *φθοριοῦχον ἀσβέστιον* (βλ. *ἀσβεστίου ἅλατα*). Τὸ *φθοριοῦχον βόριον* (βλ. *βόριον*). Ὁ *φθοριοῦχος ἄργιλλος* (βλ. *ἄργιλλος*) κ. λ.

Ἕτεραι ἑνώσεις τοῦ φθορίου ἀναφέρονται ἐπίσης εἰς τὰ οἰκεῖα στοιχεῖα, μεθ' ὧν τὸ φθόριον εἶναι ἡνωμένον.

Βοριοϋδροφθορικὸν ὀξύ. Τὸ ἅλας τούτου μετὰ νατρίου ἐν ἀναμείξει μετ' ὀξίνου θειικοῦ νατρίου χρησιμοποιεῖται, ὑπὸ τὸ ὄνομα *πυρικίτης*, ὡς ἀπολυμαντικὸν μέσον εἰς τὰ σφαγεῖα.

Ὑδροφθοριοπυριτικὸν ὀξύ· βλ. *πυριτίου* ἑνώσεις.

Φθορίου ὀργανικαὶ ἑνώσεις. Ἐκ τῶν μετ' ἀλκαλίων ἑνώσεων τοῦ φθορίου εἶναι γνωστά: τὸ *φθοριομεθάνιον* CH_3F, ἀέριον ἄχρουν, τὸ *φθοριοαιθάνιον* C_5H_5F, αἰθερικῆς ὀσμῆς ἀέριον μὴ ἔχον τὴν ἰδιότητα νὰ προσβάλλῃ τὴν ὕαλον, καὶ τὸ *φθοριοπροπάνιον* C_2H_7F, αἰθερικῆς ὀσμῆς ἐπίσης ἀέριον, ὑγροποιούμενον εἰς 2°. Καίεται μετὰ φωτεινῆς φλογός. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν τὸ *φθοριοφόρμιον* CHF_3, ἀνάλογον πρὸς τὸ χλωριοφόρμιον. Παρασκευάζεται ἐξ ἰωδιοφορμίου καὶ φθοριούχου ἀργύρου καὶ ἔχει ὀσμὴν ἀνάλογον πρὸς τὸ χλωριοφόρμιον. Ἐκ τοῦ ἀερίου τούτου σώματος παρασκευάζεται τὸ καλούμενον *ὕδωρ φθοριοφορμίου*, τὸ ὁποῖον εἶναι σχεδὸν ἄοσμον καὶ ἄγευστον καὶ χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὡς φάρμακον κατὰ τῆς φυματιάσεως καὶ τοῦ κοκκύτου. Ἄλλαι ἀκόμη ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ φθορίου ἀναφέρονται ἀναλόγως τῆς μετ' αὐτοῦ ἡνωμένης ῥίζης εἰς ἄλλας λεξικογραφικὰς θέσεις. Σ. Γ.

φθοριοπυριτικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Συνώνυμον τοῦ *ὑδροφθοριοπυριτικοῦ ὀξέος* (βλ. *πυριτίου ἑνώσεις*).

φθόριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων φθοράν, βλαπτικός, καταστρεπτικός: «φθόριον φάρμακον» τὸ πρὸς ἔκτρωσιν χρησιμοποιούμενον (ἀρχ.) || *φθόριον* (τό) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

φθοριοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Ὁ περιέχων *φθόριον*. Λέγεται κυρίως περὶ τῶν χημικῶν ἑνώσεων τοῦ φθορίου.

φθοριοφόρμιον (τό). Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ *φθορίου* (βλ. λ.).

φθορισμὸς (ὁ). Καλεῖ οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ πολλαὶ οὐσίαι ἀπορροφοῦσαι μέρος τοῦ προσπίπτοντος ἐπ' αὐτῶν φωτὸς ἀποδίδουν τοῦτο ἀκολούθως πάλιν ὡς φῶς διαφόρου ὅμως μήκους κύματος. Τὰ σώματα τὰ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα ταύτην χαρακτηρίζονται ὡς φθορίζοντα, ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη προέκυψεν ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον παρετηρήθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ φθορίτου.

Γενικῶς, εἰς τὰ φθορίζοντα σώματα ἡ ἐκπομπὴ ὑπὸ τούτων φωτὸς λαμβάνει χώραν μόνον ἐφ' ὅσον τὸ σῶμα ὑπόκειται ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἀκτινοβολίας, εὐθὺς δ' ὡς ἐκλείψῃ αὕτη, παύει καὶ ὁ φθορισμὸς τῶν σωμάτων. Μεταξὺ τῶν ἐντόνως φθοριζόντων σωμάτων εἰς τὴν ὁρατὴν περιοχὴν τοῦ φάσματος ἀναφέρομεν τὴν φθορίζινην εἰς διάλυμα, τὰς ὑάλους οὐρανίου κλπ. Ὁ φθορισμὸς παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς θέσεις τῆς οὐσίας, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ τροχιὰ φωτεινῆς ἀκτῖνος δύναται νὰ κατασταθῇ ἐμφανής, ὅταν αὕτη προσπίπτῃ ἐπὶ φθοριζούσης οὐσίας.

Τὸ φαινόμενον τοῦ φθορισμοῦ ἐξηγεῖται σήμερον θεωρητικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῶν κβάντα. Ἐκτὸς τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων καὶ αἱ ἀκτῖνες Röntgen, ὡς καὶ ἡ ἀκτινοβολία γ τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων, ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ διεγείρουν φθορισμὸν τῶν σωμάτων.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τοῦ Stokes προκύπτει ὅτι τὸ φθορίζον φῶς εἶναι κατὰ κανόνα μεγαλυτέρου μήκους κύματος τῆς διεγειρούσης ἀκτινοβολίας. Ἐξ ἄλλου τὸ φάσμα τοῦ φθορίζοντος φωτὸς θεωρεῖται χαρακτηριστικὸν τῆς θεωρουμένης οὐσίας.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἀκτινοβολιῶν καὶ αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες ὡς καὶ ἄλλαι ἀκτινοβολίαι τῶν ἀκτινεργῶν σωμάτων ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ διεγείρουν φθορισμόν. Κ. Π.

φθορίτης (ὁ) (Fluss, Flusspat, Fluorit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι φθοριοῦχον ἀσβέστιον τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου CaF_2. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος (συνηθέστατα κύβους ἢ ὀκτάεδρα, εἰκοσιτετράεδρα κ. ἄ.), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιπεφυκότας καὶ οὐχὶ σπανίως παραμορφωμένους. Οἱ δίδυμοι κρύσταλλοι δὲν εἶναι σπάνιοι. Ὁ φθορίτης ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς χονδροκρυσταλλικὰ μέχρι τελείως στιφρά, ὅμοια πρὸς ταινιωτὸν χαλκηδόνιον καὶ ἀχάτην, ταινιωτὰ συσσωματώματα ὡς καὶ γεηρὸς καὶ σπανίως εἰς ψευδοκρυστάλλους.

Ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 4ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,1—3,2 καὶ λάμψιν ὑελώδη. Εἶναι σπανίως ἄχρους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ποικίλως κεχρωματισμένος, ὡς ἰώδης, πράσινος, κυανοῦς, ἀμεθυστόχρους, μελικίτρινος, ὀρφνός. Εἶναι διαφανὴς μέχρι διαφώτιστος καὶ παρουσιάζει φθοριόχρωσιν, θερμαινόμενος δὲ καὶ φωσφόρισιν.

Ὁ φθορίτης εἶναι χαρακτηριστικὸν ὀρυκτὸν φλεβῶν, προϊὸν ἢ πνευματολυτικῆς ἀποσυνθέσεως ἢ συνεπείᾳ ἐκρήξεων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ἢ καί, συχνότερον, ὡς καθαρὸν καθίζημα ἐξ ὑδάτων θερμῶν πηγῶν. Εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν ὀρυκτὸν τῶν φλεβῶν κασσιτερούχων μεταλλευμάτων, ὅπου παρουσιάζεται μετ' ἄλλων φθοριούχων ἢ βοριούχων πυριτικῶν ὀρυκτῶν, ὡς π. χ. τουρμαλίνου, τοπαζίου, λεπιδολίθου, ἀπατίτου, ὡς ἐν Σαξονίᾳ, Βοημίᾳ, Κορνουάλλῃ. Ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, πολλαχοῦ δ' εἰς ποσὰ ἐκμεταλλεύσιμα.

Τοὺς φθορίτας, τοὺς ἔχοντας ὡραῖα χρώματα, μεταχειρίζονται ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς κατασκευὴν διαφόρων ψευδῶν κοσμημάτων, τοὺς κοινοὺς δὲ πολλαχοῦ ὡς συλλίπασμα κατὰ τὴν χώνευσιν μετάλλων καὶ πρὸς παραγωγὴν ὑδροφθορίου. Χρῆσις ἐπίσης γίνεται εἰς τὴν ὑαλογραφίαν καὶ εἰς ἄλλους κλάδους τῆς βιομηχανίας.

Ὁ φθορίτης ἐν Ἑλλάδι παρουσιάζεται ὡς σύνηθες σύνδρομον ὀρυκτὸν εἰς τὰ μεταλλοφόρα κοιτάσματα, ἰδίως τοῦ Λαυρείου (Καμάριζα, Σωθαροπούσι, Ἀγριλέζα) καὶ τῆς Σερίφου. Γ. Κ. Γ.

φθορίωσις, *—εως* (ἡ). Οὕτω καλεῖται ὁ εἰδικὸς ἐκεῖνος φωτισμὸς ἢ φωτοβολία, τὴν ὁποίαν ἐμ-

Digitized by Google

νίζουσιν οὐσίαι τινὲς ὅταν ἐκτίθενται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν χημικῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος ἢ εἰς τὴν τῶν ἀκτίνων X. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετηρήθη κατὰ πρῶτον ἐπὶ τοῦ σπαθιούφθορίου. Μ. Ν. Κ.

φθοροποιὸς (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ ποιῶν, ὁ προκαλῶν φθοράν, βλαπτικός, καταστρεπτικός.

φθοροφόρμιον (τό) (Fluoroformium) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις ἀναλόγου συνθέσεως πρὸς τὸ χλωροφόρμιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει ὡς περιέχουσα φθόριον ἀντὶ χλωρίου (CHF_3). Εἶναι ἀέριον ἄχρουν, λαμβανόμενον τῇ ἐπιδράσει βρωμιούχου ἀργύρου ἐπὶ ἰωδοφορμίου παρουσίᾳ ὕδατος καὶ ἐν ἀποκλεισμῷ ἀέρος. Τὸ οὕτω λαμβανόμενον ἀέριον ἀποκαθαίρεται τοῦ σχηματιζομένου ταυτοχρόνως μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος δι' ἐκπλύσεως εἰς διάλυμα ὑποχλωριούχου χαλκοῦ. Διαλύεται εἰς ἀναλογίαν περίπου 2.8 % ἐν ὕδατι. Τὸ κεκορεσμένον διάλυμα ἀποτελεῖ τὸ *ὕδωρ τοῦ φθοροφορμίου* τὸ ἀναγραφόμενον εἰς τὴν θεραπευτικήν. Τὸ σκεύασμα τοῦτο εἶναι ἄχρουν καὶ ἄνευ γεύσεως, κατὰ τὴν κατάποσιν δὲ προκαλεῖ ἐλαφρὸν ξεσμὸν τοῦ οὐρανίσκου. Χορηγεῖται κατὰ τοῦ κοκκύτου βηχός, τῆς φυματιάσεως κ. λ. π. Κ. Γ. Μ.

φθορυδρικός, *—ή, —όν*. Συνώνυμον τοῦ *ὑδροφθορικός*. Εὔχρηστον ἐν τῇ χημείᾳ κυρίως εἰς τὸν ὅρον *φθορυδρικὸν* ἢ, ὀρθότερον, *ὑδροφθορικὸν ὀξύ*.

Φθοῦρι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰθιοπίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βλεμμύων, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου, μεταξὺ τοῦ 6' καὶ γ' καταρράκτου (*Πτολ.*, Γεωγρ. Δ, 7, 5). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ νῦν χωρίον Semmé. Α. Θ. Σ.

Φθωντίς, ἡ *Φωνθὶς [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐν Θηβαΐδι, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἑρμωνθίτου, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου πρὸ τῆς Ἀπόλλωνος Μεγάλης πόλεως (νῦν Edfou), ἀπέναντι τῆς Θμουΐδος. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

φῖ (τό)· ἄκλιτον, τὸ εἰκοστὸν πρῶτον γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου: φρ. «αὐτὸς εἶναι πῖ καὶ φῖ» ἀψόγως ἐνδεδυμένος· || «τὰ εἶπε πῖ καὶ φῖ» ὡμίλησεν ἐν τάξει, ὡς ἀπὸ β.βλίου, μετὰ παρρησίας· || «τό πῖ, τὸ φῖ καὶ τὸ κακὸ συναπάντημα» σύνοδος ἐπὶ τὸ αὐτὸ πολλῶν κακῶν ὑποκειμένων· || «στὸ πῖ καὶ φῖ» ἀμέσως, ἄλλως «στὸ φτερό».

Φιάλεια, ἡ *Φιαλία [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀρκαδίας, ἡ ἄλλοτε *Φιγάλεια* ἢ *Φιγαλία*, κληθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ Φιάλου, υἱοῦ τοῦ Βουκολίωνος. Α. Θ. Σ.

φιάλη (ἡ)· ὑάλινον δοχεῖον ἐπίμηκες μετὰ στενοῦ λαιμοῦ, κοιν. *μπουκάλι, μποτίλια*· «φιάλη οἴνου, — ἡδυπότου» || ἀρχ., εἶδος ποτηρίου πλατέος καὶ χαμηλοῦ || συνεκδ., τὸ πρὸς φιάλην παρεμφερὲς γλυπτὸν φάτνωμα τῆς ὀροφῆς· || μεσαιων., ἡ πρὸ τοῦ ναοῦ κυκλοτερὴς ἐξέδρα, ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ λεκάνην τοῦ ἁγιασμοῦ.

—[Ἐγκυκλ.] Αἱ *φιάλαι* εἶναι ἀγγεῖα ὑγρῶν σχήματος παντοίου, συνήθως ἐξ ὑάλου κατεσκευασμένα, στενόλαιμα καὶ ἄνευ ὤτων. Κατασκευάζονται ἐκ τῶν ἐν τῇ ὑαλουργίᾳ χρησιμοποιουμένων ὑλῶν. Εἰδικὰ σχήματα ἔχουν αἱ φιάλαι τῶν ζύθων καὶ ἀφρωδῶν οἴνων (κωνικαὶ συνήθως μετὰ χονδρῶν τοιχωμάτων), ὡς καὶ τῶν ἀεριούχων ποτῶν. Αἱ φιάλαι τῶν ταξιδίων καὶ ἐξοχῶν ἔχουν τὴν μορφὴν στρατιωτικοῦ ὑδροδοχείου, φλασκίου ἢ θερμου, τοῦ τελευταίου διατηροῦντος τὰ ὑγρὰ ἐν τῇ

Φιάλαι ἀρχαῖαι.
[1=ρωμαϊκή, 2=βουργουνδική, 3=ἑνετική.]

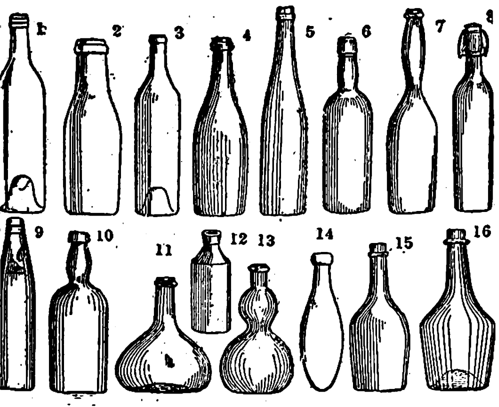

Διάφοροι τύποι φιαλῶν.
[1—6=ὑάλιναι ποτῶν, 7=ὁλλανδική, 8—9=ἀεριούχων ποτῶν, 10—11 καὶ 15—16=εὐρυπύθμενοι ἡδυπότων, 12=πηλίνη, 13=φλασκίον φυσικόν, 14=σόδας.]

ἀρχικῇ των θερμοκρασίᾳ ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρας τοὐλάχιστον ὥρας. Αἱ πολυτελεῖς φιάλαι (ἐνίοτε μετ' ἐπενδύσεων πολυτίμων μετάλλων) κατασκευάζονται καὶ ἐκ πορσελλάνης καὶ ἄλλων ὑλῶν, εἰδικαὶ δὲ χαμηλῶν τιμῶν φιάλαι ἐκ φύλλων πεπιεσμένου χάρτου εἶναι ἐν χρήσει ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἀγγλίᾳ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀντὶ φιαλῶν μετεχειρίζοντο ποικίλα ἀγγεῖα, ὧν κύρια τὸ *βαυκάλιον*, *τὸ ἀλάβαστρον* καὶ ἡ *λήκυθος*.

Ὁ καθαρισμὸς τῶν ὑαλίνων φιαλῶν συντελεῖται διὰ χημικῶν καὶ μηχανικῶν μέσων. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκει ἡ πλύσις διὰ διαλύσεως ἀνθρακούχου σόδας, ποτάσσας ἢ ὑγρᾶς ἀμμωνίας ἐν ὕδατι, ἡ πλύσις διὰ χλωρυδρικοῦ ὀξέος εἰς διάλυσιν 10 % ἐν ψυχρῷ ὕδατι (δι' ἀσβεστοῦχα ἐπικαθήματα) κτλ. Ὁ μηχανικὸς καθαρισμὸς ἐπιτυγχάνεται δι' ἀνακινήσεως ἐντὸς τῆς φιάλης ὑαλίνων σφαιριδίων ἢ ψηγμάτων σιδήρου· τελειότερος εἶναι ὁ διὰ φιαλοκαθαρτήρων καθαρισμός. Π. Ν. Π.

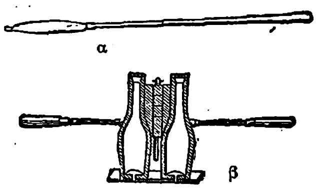

Ἐργαλεῖα φιαλοποιίας.
[α=σωλὴν ἐμφυσήσεως, β=μήτρα.]

— [Ἀρχ.] Παρ' ἀρχαίοις, διὰ τοῦ ὅρου *φιάλη* ἐδηλοῦτο ἀγγεῖον χρησιμοποιούμενον διὰ χοάς, ἀνάλογον πρὸς παρεμφερῆ αἰγυπτιακά, ἀσσυριακὰ ἢ φοινικικὰ θρησκευτικὰ μεγάλα ἀγγεῖα ἢ κυάθια. Ἡ ὁμηρικὴ «χρυσέη, ἀμφίθετος, ἀπύρωτος» φιάλη (Ἰλιάδ. Ψ. 243,270) ἦτο μέγας λέβης ἢ κάλπις τῆς νεκρικῆς τέφρας, ἡ μυκηναϊκὴ ἦτο πολυτελὲς κυάθιον, ἐνίοτε μετ' ὠτίου, ἐνῷ ἡ τῶν ὑστέρων χρόνων ἦτο ποικίλων σχημάτων, ἔχουσα μορφὴν κομψῆς λοπάδος, πάντοτε μετ' ὀμφαλίου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ πυθμένι (φιάλη μεσομφάλιος, ὀμφαλωτή). Ἐσώθησαν πλεῖσται ἀναθηματικαὶ ἐν ἱεροῖς χώροις ἀρχαῖαι φιάλαι, γλυπταὶ (ἔκτυποι), μετ' ἐγκάρπων (καρπωταί), ῥαβδωταί, διάλιθοι, εἰδικαὶ διὰ καθάρσιον ὕδωρ (ἀπορραντήρια) κ. ἄ. Ὀνομασταὶ ἦσαν αἱ ῥοδιακαὶ ἢ ῥοδιάδες (προϊόντα τῆς Ῥόδου), ἀργυραῖ (βάρους συνήθως 100 δραχμῶν) καὶ χρυσαῖ (ἀπὸ 200 δραχμῶν καὶ ἄνω). Ἡ φιάλη ἦτο σκεῦος ἀπαραίτητον πάσης θυσίας, ἐνῷ τὰ ὑγρὰ μετηγγίζοντο συνήθως διὰ κυάθου ἢ οἰνοχόης ἀπὸ κρατῆρος· οἱ μὴ διαθέτοντες ἴδιον σκεῦος ἐχρησιμοποίουν ἔναντι τιμήματος (τοῦ ἐκ φιάλης) τὰς φιάλας τοῦ ἱεροῦ. Π. Ν. Π.

— [Χριστ. Ἀρχ.] Ἡ *φιάλη* ἦτο κρήνη μετὰ λεκάνης (φέρει καὶ τὰ ὀνόματα: *φρέαρ, κάνθαρος, λουτήρ, κολυμβεῖον, καθαρτήριον*), στεγαζομένη συνήθως δι' ἡμισφαιρικῆς (θολωτῆς) ὀροφῆς, βασταζομένης ὑπὸ κιονίσκων εἰς σχῆμα ἐξέδρας. Εὑρίσκετο (μία ἢ καὶ πλείονες) ἐν τῷ μέσῳ (σπανιώτερον καὶ εἰς στοάς) τοῦ αἰθρίου τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν βασιλικῶν καὶ ἐχρησίμευε πρὸς νῖψιν τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν («ἀπόνιψιν» «ἀπόρρυψιν»), ἥτις ἦτο συμβολικὴ πρᾶξις, δηλωτικὴ τοῦ ἐξαγνισμοῦ τοῦ μέλλοντος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν (*Εὐσεβ.* ἐν Ἐκκλ. Ἱστ. X, 4, ἐν ἐκδ. *Schwartz*, 1908, σ. 380 «εἴσω παρελθόντι πυλῶν οὐκ εὐθὺς ἐφῆκεν ἀνάγνοις καὶ ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνειν ἁγίων.... ἱερῶν δὲ ἐνταῦθα (ἐν τῷ Αἰθρίῳ) καθαρσίων ἐτίθει σύμβολα, κρήνας ἄντικρυς εἰς πρόσωπον ἐπισκευάζων τοῦ νεὼ πολλῷ τῷ χεύματι τοῦ νάματος τοῖς περιβόλων ἱερῶν ἐπὶ τὰ πρόσω προϊοῦσι τὴν ἀπόρρυψιν παρεχομένας» πρβλ. καὶ *Χρυσόστομον* ἐν *Migne*, P. Gr. 51, 300 «Κρήνας εἶναι ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν εὐκτηρίων οἴκων νενόμισται, ἵνα οἱ μέλλοντες εὔχεσθαι τῷ Θεῷ πρότερον ἀπονιψάμενοι τὰς χεῖρας, οὕτως αὐτὰς εἰς εὐχὴν ἀνατείνωσι»).

Μεγαλοπρεπὴς ἦτο ἡ φιάλη τοῦ αἰθρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, ἡ καλουμένη καὶ *λεοντάριον* ἕνεκα τῶν λιθίνων λεόντων τῶν ἐξερευγομένων τὸ ὕδωρ, μετὰ τῆς γνωστῆς καρκινικῆς ἐπιγραφῆς («Νίψον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν»). Ἡ φιάλη διετηρήθη εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ (καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ αἰθρίου), ἔχομεν δὲ ὡραίαν περιγραφὴν τῶν φιαλῶν τῆς ἐν τῷ παλατίῳ Κωνσταντινουπόλεως ἱδρυθείσης ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (867—886) Νέας Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἐν μέσῳ τῆς νοτίας φιάλης «κωνοειδὴς καὶ διάτρητος ἀνέστηκε στρόβιλος, πέριξ δὲ κιονίσκοι λευκοὶ καὶ τὸ ἔνδον ὑπόκενοι χοροῦ σχῆμα σῴζοντες ὑφεστήκασι, στεφάνην ἄνωθεν ἔχοντες περιθέουσαν, ἀφ' ὧν ἁπάντων κρουνηδὸν τὸ ὕδωρ κατὰ τὸ ἐμβαδὸν καὶ τὸν πυθμένα τῆς φιάλης ἄνωθεν ἔρρει καὶ κατώμβρει τὰ ὑποκείμενα· (ἐν αὐτῇ) δράκοντάς ἐστιν ἰδεῖν, οὓς ἡ λιθοξόος τέχνη ἄριστα διεμόρφωσεν». Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν βορείαν φιάλην «ὑπερθεν κατὰ τὴν περιτρέχουσαν στεφάνην ἐκ χαλκοῦ τῷ τεχνίτῃ διετυπώθησαν ἀλεκτρυόνες, τράγοι τε καὶ κριοί, διά τινων συρίγγων καὶ αὐτοὶ κρουνοὺς ὕδατος ἐξερευγόμενοι καὶ οἷον ἐξεμοῦντες κατὰ τὸ τῆς φιάλης ὑποκείμενον ἔδαφος» (ἐν βίῳ Βασιλείου, *Migne* P. gr. 109, σ. 344).

Ἡ χρῆσις τῆς φιάλης βαθμηδὸν ἐξέλιπεν ἤδη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, διασῴζεται δὲ νῦν ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν μονῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Περὶ τὴν φιάλην, πλὴν τῆς ἀπονίψεως, ἐτελεῖτο καὶ ὁ μικρὸς καὶ μέγας ἁγιασμός, ὡς τελεῖται καὶ σήμερον περὶ τὴν φιάλην τῶν μονῶν τοῦ Ἄθω, ἔνθα περιωρίσθη αὕτη εἰς μόνην τὴν ἀνωτέρω χρῆσιν. Παρὰ τοῖς δυτικοῖς παρέμεινεν ἡ φιάλη καὶ πρὸς ἀπόνιψιν, ἱσταμένη εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ναῶν.

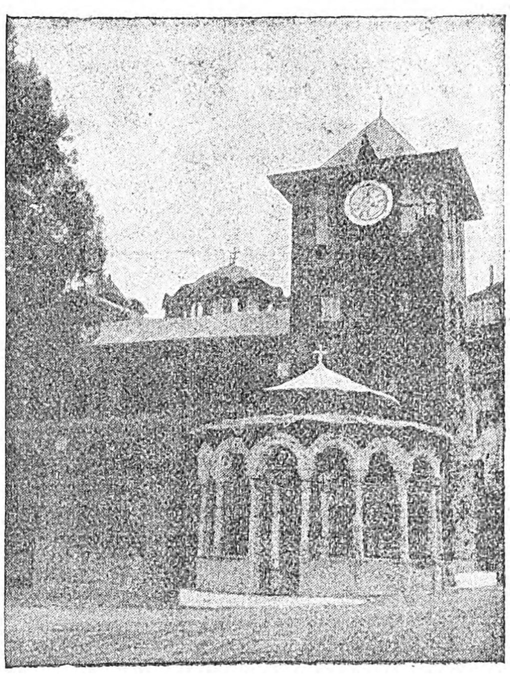
Ἡ φιάλη τῆς μονῆς Βατοπεδίου τοῦ Ἁγ. Ὄρους.

Σῳζόμενα μνημεῖα. Πλὴν τῶν φιαλῶν τῶν μονῶν, ἔχομεν νῦν καὶ εἰς τὰς διὰ σκαφικῆς ἐρεύνης ἐρχομένας εἰς φῶς χριστιανικὰς βασιλικὰς τῆς Ἑλλάδος μὲ ποικίλα σχήματα (λ. χ. ἐν Ν. Ἀγχιάλῳ καὶ ἀλλαχοῦ· βλ. *Γ. Σωτηρίου*, Αἱ χριστιανικαὶ Θῆβαι τῆς Θεσσαλίας ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1929, σ. 37 κ. ἑ. 115 κ. ἑ.). Ἐν Θεσσαλονίκῃ σῴζεται κατὰ χώραν ἐπεσκευασμένη εἰς τουρκικοὺς χρόνους ἡ φιάλη τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου· ἐν

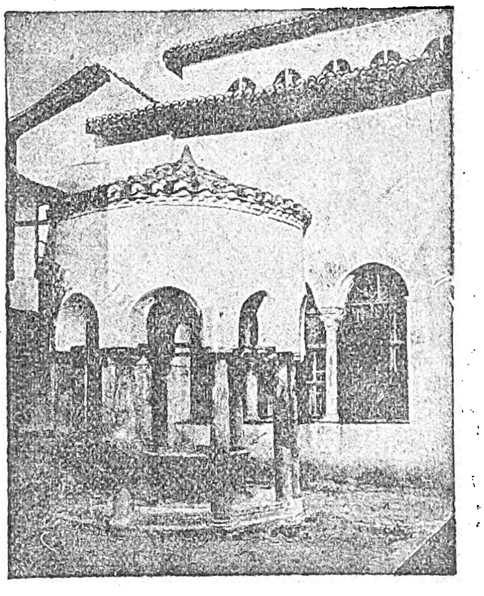
Ἡ ἔξω τοῦ νάρθηκος φιάλη τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἀθήναις πολλὰ γλυπτὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου προερχονται ἐκ φιαλῶν παλαιοχριστιανικῶν ναῶν (πρβλ. *Α. Πάλλα*, «Ἡ φιάλη τοῦ χριστιανικοῦ Παρθενῶνος» ἐν Πρακτ. τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, Α' 1933, σ. 19 κ. ἑ.), ἀπεικονίσεις δὲ φιαλῶν εὑρίσκονται καὶ εἰς μωσαϊκά, ὡς ἐν τῷ ναῷ τοῦ S. Vitale τῆς Ραβέννης, εἰς τὴν περίφημον σύνθεσιν τῆς αὐλῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας, ἔνθα ἡ φιάλη τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ, εἰς ὃν εἰσέρχεται ἡ αὐτοκράτειρα μετὰ τῆς ἀκολουθίας της, κατέχει περίοπτον θέσιν. Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

φιαλίδιον (τό)· μικρὰ φιάλη, κοιν. *μπουκαλάκι, μποτιλάκι*.

φιαλίδιον (τό) (Phialidium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκαληφῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπτομεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκωπιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικρῶν μεδουσῶν διακρινομένων διὰ τὸ διαφανὲς σῶμά των καὶ ἁπαντωσῶν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

— [Μικροβιολ.] Βλ. λ. *νηματομύκητες*.

Digitized by Google

φιαλοδόχη (ἡ), ἡ *φιαλοδόχος* (ἡ). Ἑρμάριον διῃρημένον κατὰ τε τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος εἰς διαμερίσματα, δυνάμενα νὰ ὑποδεχθοῦν πολλὰς φιάλας τοποθετουμένας ἐντὸς εἰδικῶν ὀπῶν. Π.Ν.Π.

φιαλοειδής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς φιάλην: «φιαλοειδὲς κοίλωμα».

φιαλοθέτης (ὁ)· κατασκεύασμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀποτίθενται αἱ φιάλαι, φιαλοθήκη, *μποτιλιέρα*.

φιαλοθήκη (ἡ)· ἄλλως *φιαλοθέτης* (βλ λ.).

φιαλοκαθαρτὴρ (ὁ). Ἐργαλεῖον ἢ μηχάνημα εἰδικὸν διὰ καθαρισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν φιαλῶν ἀπὸ στερεῶν ἰδίως ἐπικαθημάτων. Οἱ φιαλοκαθαρτῆρες εἶναι ψήκτραι ἐκ μετάξης κοιναί, ἐπιμήκεις ἢ περιστροφικαί, ἁλύσεις ἐκ σιδήρου γαλβανισμένου ἢ εἰδικὰ ἐπιτραπέζια μηχανήματα. Π. Ν. Π.

φιαλοποιεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς φιαλῶν.

Φίαλος /*Μυθολ.*/. Ἐπώνυμος ἥρως τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Φιαλίας, ὡς ἐκαλεῖτο ἐπί τινα χρόνον ἡ πόλις Φιγαλία Ἦτο υἱὸς τοῦ Βουκολίωνος καὶ ἔγγονος τοῦ Ὀλαία, υἱοῦ τοῦ Κυψέλου. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Σῖμος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς τὸ ξόανον τῆς Μελαίνης Δήμητρος. ΚΑΨ.

φιαλοσῦριγξ, —γγος (ἡ)· φιάλη μετὰ σύριγγος, κακόζηλος ἐξελλήνισις τοῦ *ναργιλέ*.

Φιαλὼ *Μυθολ.*/. Θυγάτηρ τοῦ ἀρκαδικοῦ ἥρωος Ἀλκιμέδοντος, γεννήσασα, κατὰ τὰς φιγαλικὰς παραδόσεις, ἐκ τοῦ Ἡρακλέους τὸν Αἰχμαγόραν. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀλκιμέδων, ἐξέθηκεν αὐτὴν μετὰ τοῦ βρέφους εἰς τὸ ὄρος, ἀφοῦ προηγουμένως ἔδεσεν αὐτὴν εἰς δένδρον τι, ἵνα γίνῃ βορὰ τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἀλλὰ κίσσα τις, ἀπομιμουμένη τοὺς κλαυθμηρισμοὺς τοῦ βρέφους, προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ κατὰ τύχην ἐκεῖθεν διερχομένου Ἡρακλέους, ὅστις διευθυνθεὶς πρὸς τὸ μέρος τῶν κλαυθμηρισμῶν ἔσωσε τὴν φίλην του μετὰ τοῦ παιδός. Α. Θ. Σ.

φιαλωτός,—ή,—όν· κοῖλος εἰς σχῆμα φιάλης.

Φιαμεγκιάνικα /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ξυλοκάστρου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 37.

φιάμολα (ἡ)· ναυτ., ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων *ἐπισείωνα*, διακριτικὸν πολεμικοῦ πλοίου κυβερνωμένου ὑπὸ ἀξιωματικοῦ. Λέγεται καὶ *φιλάνδρα*. Σ. Ε. Λ.

Φιαναραντσόα (Fianarantsoa) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μαδαγασκάρης ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τοῦ κεντρικοῦ ὑψιπέδου τῆς νήσου πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Εἶναι σημαῖνον ἐμπορικὸν κέντρον, συνδέεται δὲ διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μήκους 170 χλμ μετὰ τοῦ λιμένος Μανανζαρύ, ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ, καὶ δι' αὐτοκινητοδρόμου μετὰ τῆς Ταναναρίβης, πρωτευούσης τῆς νήσου. Κάτ. 11.200. Χ. Δ.

Φιανόνα (Fianona) /*Γεωγρ.*/. Πόλις μικρὰ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Ἰστρίας (πλάτ. 45° 07′ Β. μήκ. 14° 12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Adriatic, gulf of Quarnero). Εἶναι ἡ *Φλάνων* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ

— **Φιανόνα κόλπος** (Fianona bay) /*Παραλ. Γεωγρ.*/ Ἐλάσσων ἀδριατικὸς κόλπος ἐν τῷ Μεγάλῳ Κουαρνέρο καὶ τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τῆς Ἰστρίας, 3 μίλ. βορείως τοῦ λιμένος Rabaz. Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τοῦτον, ὡς καὶ ὅλον τὸν Quarnero grande, Φλανωνικὸν κόλπον. Σ. Ε. Λ.

Φιάρα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Καππαδοκίᾳ, ἀναφερομένη ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε, 6, 12) ἐν τῇ στρατηγίᾳ Σαργαυρασηνῆς. Ταυτίζεται μὲ τὴν Siara ἢ Fiarasis τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ χάρτου, κειμένην πολὺ βορειότερον, μεταξὺ Σεβαστουπόλεως (Σουλοὺ-Σεράϊ) καὶ Σεβαστείας (Σιβάς), παρὰ τὰ μεθόρια τοῦ Πόντου. Α. Θ. Σ.

φιάσκο (τό)· δημοτ., χαρακτηριστικὴ προσηγορία ἀποτυχίας προκαλούσης χλεύην ἢ γέλωτα, συνήθως ἐπὶ ἀποτυχίας θεατρικοῦ ἔργου, πανηγυρικοῦ λόγου κττ. (ἰταλ. fiasco).

Φιάστρι (Fiastri), *Βιργινία*. Ἰταλὶς διηγηματογράφος, γεννηθεῖσα τῷ 1864 Ἔγραψε: «Περὶ τῆς τέχνης τῶν ζώων» (1892), «Χριστουγεννιάτικα διηγήματα» (1892), «Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου» (1894), «Ὁ Ἀπρίλιος» (1904) Ἡ Φιάστρι κατατάσσεται μεταξὺ τῶν ἀρίστων συγχρόνων διηγηματογράφων. Λ. Χ Ζ

Φι-Βῆτα-Κάππα (Phi-Beta-Kappa). Ἀμερικανικὴ ἑταιρεία διανοουμένων, συσταθεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ θεωρουμένη ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα τοῦ εἴδους της ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Ἡ ὀνομασία της προέρχεται ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῶν τριῶν λέξεων: *φιλοσοφία βίου κυβερνήτης* Ἡ ἑταιρεία αὕτη φαίνεται ἱδρυθεῖσα κατ' ἐμπνευσιν τοῦ τάγματος τῶν Πεφωτισμένων τῆς Γερμανίας. Σκοπὸς αὐτῆς ἦτο ἡ συνένωσις ἁπάντων τῶν χρηστῶν ἀτόμων ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἐνάσκησις τῆς ἀρετῆς. Η. Π. Γ.

Φιβιωνῖται (οἱ). Αἵρεσις γνωστικῶν τοῦ Β' αἰῶνος (βλ. λ. *βαρβηλιῶται*).

φιβλατώριον (τό)· ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ πόρπη, διὰ τῆς ὁποίας ἐστερεοῦτο ἡ χλαμὺς ἐπὶ τοῦ στήθους. Τὰ φιβλατώρια τῶν ἀνωτέρων βαθμούχων κατεσκευάζοντο ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐκοσμοῦντο διὰ πολυτίμων λίθων. Ν. ΚΛΕ

Φιβονάκης· βλ. λ. *Φιμπονάτσι*.

φιβρίνη (ἡ), ἡ *ἰνῶδες* /*Χημ.*/. Λεύκωμα ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν γλοβουλινῶν. Παράγεται κατὰ τὴν διὰ *θρομβίνης* θρόμβωσιν τοῦ *φιβρινογόνου* καὶ ἀποτελεῖ ὀγκώδη, πηκτώδη μᾶζαν. Σ. Γ.

φιβρινογόνον (τό), ἡ *ἰνωδογόνον* /*Χημ.*/. Λεύκωμα ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *γλοβουλινῶν*. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸ πλάσμα τοῦ αἵματος τῶν σπονδυλωτῶν, εἰς τὴν λέμφον κλπ. Θρομβοῦται πρὸς φιβρίνην (ἰνῶδες) καὶ προκαλεῖ οὕτω τὴν πῆξιν τοῦ αἵματος Σ. Γ.

φιβροΐνη (ἡ), ἡ *ἰνοΐνη* *Χημ.*/. Λευκωματοειδὴς ὕλη ἀποτελοῦσα τὸ κύριον συστατικὸν τῶν ἰνῶν τοῦ μεταξοσκώληκος (μετάξης). Εἶναι πλουσία εἰς γλυκόκολλαν, ἀλανίνην καὶ τυροσίνην. Σ. Γ.

Φιγάλεια, ἡ *Φιγαλία* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαία ἀρκαδικὴ πόλις, παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τὴν Τριφυλίαν καὶ Μεσσηνίαν. Εἶχε κτισθῆ ἐπὶ ἀποκρήμνου βουνοῦ, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ κορυφὴ ἦτο ἐπίπεδος καὶ ὁμαλή, δεσπόζοντος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Νέδας, ὑπὸ τοῦ Φιγάλου (κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν), υἱοῦ τοῦ μυθικοῦ Λυκάονος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της Κατ' ἄλλους μύθους ὠνομάσθη Φιγαλία ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου Δρυάδος Νύμφης, μετωνομάσθη Φιαλία ἀπὸ τοῦ Φιάλου καὶ μετά τινα ἔτη μετωνομάσθη καὶ πάλιν Φιγαλία. Ταύτην κατέλαβον οἱ Σπαρτιᾶται τῷ 659 π. Χ., τὴν ἀπηλευθέρωσαν ὅμως οἱ Φιγαλεῖς μὲ τὴν ἐπικουρίαν 100 ἐπιλέκτων Ὀρεσθασίων, οἵτινες παρέσχον τὴν συνδρομήν των ὅτε ἔμαθον ὅτι μόνον οὕτω θὰ ἀνεκτᾶτο ἡ πόλις, κατὰ τὸν χρησμὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου. Μετὰ τὴν ἀνταλκίδειον εἰρήνην (387 π. Χ.) καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ἡ ἐν Φιγαλίᾳ ἀντισπαρτιατικὴ φατρία, ἥτις ἐκ παραδόσεως ἐμηνσικάκει κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τὴν πρὸ μακροῦ χρόνου κατάληψιν τῆς πόλεως, ἐξηγέρθη κατὰ τῶν διοικούντων ταύτην φιλολακώνων συμπολιτῶν καὶ τοὺς ἐξεδίωξεν. Οὗτοι ὅμως, ὀχυρωθέντες ἐν Ἡραίᾳ, ἐπετέθησαν μετά τινα χρόνον κατὰ τῆς πατρίου πόλεως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων καὶ ἐπικρατήσαντες προέβησαν πρὸς ἐκδίκησιν εἰς σφαγὴν τῶν συμπολιτῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην πρᾶξίν των, ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι ἦσαν ἀνίσχυροι πρὸς διατήρησιν τῆς ἀρχῆς, κατέφυγον εἰς Σπάρτην. Κατὰ τὸν λεγόμενον Συμμαχικὸν πόλεμον (220—217 π. Χ.) οἱ σύμμαχοι τῶν Ἠλείων Αἰτωλοί, καταλαβόντες ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν στρατηγὸν Δωρίμαχον τὴν Φιγάλειαν, κατέστησαν ταύτην ὁρμητήριον τῶν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἐπιδρομῶν των. Ὅταν ὅμως ἐπῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Ε' κατὰ τῶν Ἠλείων καὶ τῶν ἐπικούρων των Αἰτωλῶν καὶ προήλασε νικηφόρως εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἠλείων κατεχομένην Τριφυλίαν, οἱ Φιγαλεῖς παρέδωσαν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν των εἰς τὸν Φίλιππον.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ Παρθενῶνος Ἰκτῖνος ἀνήγειρεν εἰς τὰς Βάσσας τῆς Φιγαλείας τὸν ναὸν τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος, ἤτοι τοῦ ἀλεξικάκου θεοῦ, ὅστις κατὰ τὸν Παυσανίαν ἦτο ὁ κάλλιστος τῶν τῆς Πελοποννήσου, μετὰ τὸν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ. Ἦτο δὲ ὁ ναὸς οὗτος (δωρικός, περίπτερος, ἑξάστυλος, μὲ 15 κίονας εἰς ἑκάστην τῶν μακρῶν πλευρῶν, ἔχων μῆκος μὲν 38, πλάτος δὲ 14 μέτρων) οὐχὶ μόνον περίλαμπρον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς ὑπέροχον δημιούργημα, διότι ὁ γλυπτὸς κόσμος τῶν ἀετωμάτων καὶ τῆς ζῳφόρου του (μὲ θέματα ταύτης μίαν Ἀμαζονομαχίαν καὶ μίαν Κενταυρομαχίαν) ἀπετέλει σημαντικὸν σταθμὸν τῆς ἐξελίξεως ταύτης Δὲν ὑπάρχει πλέον εἰς τὰ γλυπτὰ τοῦ ναοῦ τούτου ἡ μεγαλοπρεπὴς ἠρεμία, ἡ ἀφέλεια καὶ ἀτλότης τῶν γλυπτῶν τοῦ ὀλίγον πρεσβυτέρου του Παρθενῶνος, ἀλλὰ μεγαλυτέρα ζωή, ἐκδηλουμένη μὲ ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις, μὲ γραφικοὺς ἀνεμισμοὺς τῶν ἐνδυμάτων, κινήσεις σωμάτων μαρτυρούσας ποικιλίαν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων καὶ παθῶν τῶν προσώπων τῆς ζῳφόρου. Ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος (τοῦ ὁποίου τὸ ἄγαλμα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὴν Μεγαλόπολιν), ἕνεκα τῆς ἐρημικῆς καὶ δυσβάτου τοποθεσίας του, ἦτο ἄγνωστος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀνακαλυφθεὶς τυχαίως ὑπὸ τοῦ Γάλλου Βοσὲ καὶ μελετηθεὶς κατὰ τὸ 1812 τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν, οἵτινες καὶ ἐπώλησαν τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν των ἐλθόντα εἰς φῶς ἀνάγλυφα εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου παρὰ τὴν Φιγάλειαν μνημείου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πληρέστερον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἀναστήλωσίν του (1902—1906), ἐκτὸς τοῦ Θησείου τῶν Ἀθηνῶν, ὑπῆρχον καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ Φιγαλείᾳ καὶ περὶ αὐτήν. Οὕτως ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ ὁ ναὸς τῆς Σωτείρας Ἀρτέμιδος μετὰ ἀγάλματος αὐτῆς ὀρθίου, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀκρατοφόρου Διονύσου μετὰ ἀγάλματος αὐτοῦ, κεκαλυμμένους ἔχοντος τοὺς πόδας ἐκ φύλλων δάφνης καὶ κισσοῦ, τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ ἀπολῆγον εἰς τὴν τετράγωνον στήλην ἀντὶ ποδῶν ἐν τῷ γυμναστηρίῳ ὁ ἀρχαϊκὸς ἀνδριὰς τοῦ θρυλικοῦ παγκρατιαστοῦ Ἀρραχίωνος καὶ τὸ πολυάνδριον τῶν 100 Ὀρεσθασίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔκαμνον προσφορὰς κατ' ἔτος, τιμῶντες αὐτοὺς ὡς ἥρωας, ἐν τῇ ἀγορᾷ ταύτης. Παρ' αὐτὴν δὲ πλὴν τοῦ προρρηθέντος ἐν Βάσσαις ναοῦ τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος, ὁ παρ' αὐτὸν ναὸς Ἀφροδίτης τῆς ἐν Κωτίλῳ, ὁ ὁ ναὸς τῆς Ὠκεανίδος Εὐρυνόμης (κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν τῆς Εὐρυνόμης Ἀρτέμιδος) παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Λύμακος καὶ τῆς Νέδας, ἔνθα ὑπῆρχον καὶ θερμαὶ πηγαί, καὶ τὸ ἱερὸν ἄντρον τῆς Μελαίνης Δήμητρος ἐντὸς ἄλσους ἐν τῷ Ἐλαΐῳ ὄρει, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ὑπῆρχε τὸ ὑπὸ τοῦ Ὀνάτα κατασκευασθὲν ἄγαλμα τῆς θεᾶς. Ἐξαιρετικῶς ἐτιμᾶτο ἐν Φιγαλείᾳ καὶ ἡ Νέδα (ποταμία θεότης), εἰς τὴν ὁποίαν οἱ παῖδες τῶν Φιγαλείων προσέφερον θυσίαν τὴν κόμην των. Τῆς ἀρχαίας Φιγαλείας διασῴζονται κατὰ χώραν μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια περὶ τὰ σημερινὰ χωρία Παύλιτσα καὶ Γαρδίτσα ὡς καὶ τῆς ἀκροπόλεώς της (νῦν Ἅγιος Ἠλίας), τῶν τειχῶν μὲ τοὺς τετραγώνους καὶ στρογγύλους πύργους των, καὶ ἄλλων μνημείων της. Ὡσαύτως διεσώθησαν νομίσματα τῶν τε χρόνων τῆς προσχωρήσεως τῆς Φιγαλείας εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν μὲ ἐπιγραφὴν ΦΙΑΛΕΩΝ ἢ ΦΙΓΑΛΕΩΝ καὶ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μὲ ἐπιγραφὴν ΦΙΑΛΕΩΝ καὶ παράστασιν τῆς Νέδας, συνήθως, ὡς γυμνοῦ ἀνδρὸς καθημένου ἐπὶ βράχου καὶ κενοῦντος ἀγγεῖον. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Φιγαλία /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 389 Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κεῖται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως, ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, πρότερον δὲ ἐκαλεῖτο *Παύλιτσα*.

— **Φιγαλία, Κάτω**— /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.940, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Φιγαλία* (*Μουνδρὰ*) 2.086 Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ Στροφίλι καὶ ἐπὶ μικροῦ ποταμίου ὄντος δεξιοῦ παραποτάμου τῆς Νέδας. Ἀπέχει περὶ τὰ 11 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου σταθμοῦ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πατρῶν—Καλαμῶν (ἐπὶ τοῦ 141 χλμ.) καὶ ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζοῦρτσα*. Τὸ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγόμενον πρότερον χωρίον *Πρασιδάκι* ἀποσπασθὲν ἀπετέλεσεν ἰδίαν κοινότητα.

—**Φιγαλίας, τέως δῆμος** — /*Γεωγρ.*/. Εἷς τῶν δήμων εἰς οὓς διηρεῖτο, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', ἡ ἐπαρχία Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν χωρίων *Ζοῦρτσα*, *Ἅγιος Ἠλίας*, *Βερβίτσα*, *Γαρδίτσα*, *Γλάτσα*, *Γιατοῦ*, *Δραγώγιον*, *Καστρούγγενα*, *Κοπανίτσα*, *Λυκίσταινα*, *Μουνδρά*, *Μοφκίτσα*, *Μπρῖκα*, *Παύλιτσα*, *Πρασιδάκι(ον)*, *Σμαρλίνα*, *Στροβίτζιον* καὶ *Τριάντου*, εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Ζοῦρτσα, πληθυσμὸν 6000 περίπου κατοίκων καὶ ἦτο δῆμος δευτέρας τάξεως ἱδρυθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1840 βασιλικοῦ διατάγματος. Ἡ ὀνομασία του ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου ἀρχαίας πόλεως, ἧς τὴν θέσιν κατέχει τὸ σημερινὸν χωρίον Παυλίτσα.

φιγαλία (ἡ) (Phigalia) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας *γεωμετριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Αἱ φιγαλίαι εἶναι ὡραῖαι ψυχαὶ μὲ πτέρυγας κτενοειδεῖς, μεγάλας καὶ ἀπεστρογγυλωμένας κατὰ τὸ ἄκρον των. Γνωστότερον εἶδος, ἀπαντῶν εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, εἶναι ἡ *φιγαλία ἡ πεδαρία* (Phigalia pedaria), ἥτις ἔχει κοιλίαν φαιὰν ὑπέρυθρον μὲ ἀνωτέρας πτέρυγας φαιὰς καὶ κατωτέρας ὠχροκιτρίνας. Δ. Κ. Γ.

Φιγαλικὴ /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Χώρα τῆς Ἀρκαδίας, ἐκτεινομένη κατὰ τὸν ἄνω καὶ ὀρεινὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Νέδα μὲ μοναδικὴν πόλιν τὴν *Φιγαλίαν* (βλ. λ.).

Digitized by Google

Φ γαλος */Μυθολ./.* Υἱὸς τοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, ὁ πρῶτος οἰκιστὴς τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ πόλεως Φιγαλίας (*Παυσ.* 8, 3, 1). Α. Θ. Σ.

φιγγι (τὸ) */Βοτ./.* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *μυρ ιδιον τὸ κοινόν.*

Φιγκαρὸ (Figaro). Τύπος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπωμαρσαί εἰς τὴν δραματικήν του τριλογίαν «Κουρεὺς τῆς Σεβίλλης», «Γάμος τοῦ Φιγκαρὸ» καὶ «Ἔνοχος μήτηρ». Κυρίως εἰπεῖν ὑπάρχουν τρεῖς διάφοροι τύποι Φιγκαρὸ εἰς τὰ τρία ταῦτα δράματα. Ὁ τοῦ «Κουρέως» εἶναι ζωηρός, εὔθυμος, πνευματώδης καὶ εὐκίνητος, ὁ τοῦ «Γάμου τοῦ Φιγκαρὸ» ἐπιχειρηματικός, ἀλλ' ὀλιγώτερον εὔθυμος, σαρκαστὴς τῶν κοινωνικῶν προλήψεων καὶ ἐπαναστάτης, ἐνῷ ὁ τῆς «Ἐνόχου μητρὸς» εἶναι εὐαίσθητος καὶ πομπώδης. Η. Π. Γ.

«Φιγκαρὸ» (Figaro). Γαλλικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1825 ὑπὸ τοῦ Maurice Alboy, κατὰ πρῶτον ὡς σατιρική. Παρασυρθεῖσα εἰς ἐπανειλημμένας δίκας ἔπαυσεν ἐκδιδομένη καὶ ἐπανεξεδόθη τῷ 1854 ὑπὸ τοῦ Villemessant κατὰ πρῶτον ὡς ἑβδομαδιαία, εἶτα δὲ ὡς δισεβδομαδιαία, καὶ ἐσημείωσεν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ὡς ἐφημερὶς φιλολογικὴ καὶ κοσμική. Τῷ 1866 ἐγένετο ἡμερησία καὶ τὸ ἐπόμενον μετεβλήθη εἰς ἐφημερίδα πολιτικὴν καὶ ἐδημοσίευσε βίαια ἄρθρα κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἐγένετο φιλομοναρχική, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος κατέλαβε καὶ αὖθις ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τοῦ γαλλικοῦ τύπου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καλμὲτ ὡς ἐφημερὶς πολιτική, φιλολογικὴ καὶ κοσμική. Τὸ βίαιον τῆς πολιτικῆς ἀρθρογραφίας της κατὰ τοῦ τότε ὑπουργοῦ Ἰωσὴφ Καγιὼ ἐστοίχισε τὴν ζωὴν εἰς τὸν Καλμέτ, δολοφονηθέντα ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Καγιὼ (1914). Τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος ἀνέλαβε τότε ὁ Ἀλφρέδος Καπύς, ἐσχάτως δὲ ἠγοράσθη αὕτη ὑπὸ τοῦ βιομηχάνου Φραγκίσκου Κοτύ.

Φιγκέρας (Figueras) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χερόνε τῆς Καταλωνίας, κειμένη ἐν μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βαρκελώνης-Πορτμποῦ. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν ἰδίᾳ δι' ὑλιστήρια καὶ ἐργοστάσια ὑφασμάτων καὶ μεταλλεῖα σιδήρου. Κάτ. 13.150. Χ. Δ.

Φιγκερόα (Figueroa), *Λόπε ντὲ —.* Ἱσπανὸς πολεμιστὴς (1520—1595). Ἐπολέμησεν ἐνδόξως ἐπὶ κεφαλῆς νεαπολιτανικοῦ σώματος κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Μαυριτανῶν πόλεμον, συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Γκαλέρα ὑπὸ τοῦ Δὸν Ζουὰν τοῦ Αὐστριακοῦ (1570) καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, μετέχων τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, ἡγήθη ἐμβολῆς ἐναντίον τῆς γαλέρας τοῦ Τούρκου ναυάρχου Ἀλῆ. Ἀκολούθως ἐπολέμησεν ἐν Φλάνδρᾳ, κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Μάαστριχ, καὶ τῷ 1581 ἐν Πορτογαλίᾳ. Ὁ Καλντερὸν ἐδραματοποίησεν αὐτὸν εἰς τὰ ἔργα του: «El Alcade de Zamea» καὶ «Amar despues de la muerte» ἀποδώσας μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας τὸν τύπον τοῦ πολεμάρχου τοῦ 1ΣΤ' αἰῶνος. Χ. Δ.

—**Φιγκερόα** (Figueroa), *Φραγκίσκος ντὲ —.* Ἱσπανὸς ποιητὴς (1540—1620). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς γενετείρας του Ἀλκαλὰ ντὲ Ἐνάρες, ἀκολούθως δὲ καταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ἐπολέμησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Φλάνδρᾳ. Συνέθεσε κατ' ἀπομίμησιν Ἰταλῶν ποιητῶν θαυμασίους λυρικοὺς στίχους, χάρις εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεκλήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του «Ἱσπανὸς Πίνδαρος» καὶ ὑμνήθη ὑπὸ τοῦ Θερβάντες ἐν τῷ ἔργῳ του «Γαλάτεια». Μικρὸν ὅμως πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἔκαυσεν ἅπαντα τὰ ἔργα του, ἐξ ὧν περιεσώθησαν ἐλάχιστα, ἐκδοθέντα τῷ 1625 ἐν Λισσαβῶνι, ὑπὸ τὸν τίτλον «Obras», ὑπὸ τοῦ χρονογράφου Λουδοβίκου Τριμπάλντος. Ἡ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει διάφορα ᾄσματα, σονέττα καὶ ἐπιγράμματα, ὡς καὶ ἐν εἰδύλλιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Θύρσις», ἀνετυπώθη δὲ ἐπανειλημμένως καὶ ἰδίᾳ τῷ 1903 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ εἰς πανομοιότυπον πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἔκδοσιν. Χ. Δ.

Φιγκερόα ὑ Τόρρες (Figueroa y Torres), *δὸν Ἀλβάρο —.* Ἱσπανὸς πολιτικὸς (βλ. λ. *Ρομανόνες*).

Φιγκιὲ (Figuier), *Γουλιέλμος-Λουδοβῖκος.* Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἐκλαϊκευτὴς ἐκ Μονπελλιὲ (1819—1894). Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, τῷ δὲ 1846 ἐγορίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ φαρμακευτικῇ σχολῇ τῆς γενετείρας του καὶ ἀκολούθως ἐν τῇ τῶν Παρισίων. Κατέστη κυρίως διάσημος διὰ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ἐκλαϊκευτικῶν συγγραμμάτων του, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ ἀλχημεία καὶ οἱ ἀλχημισταί» (1854), «Αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις ἀρχαῖαι καὶ νέαι» (1861), «Ὁ σοφὸς τῆς συντροφιᾶς» (1862), «Ἡ γῆ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ» (1862), «Ἡ γῆ καὶ αἱ θάλασσαι» 1863, «Ἱστορία τῶν φυτῶν» (1864), «Ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἤθη τῶν ζώων» (1865), «Βίοι τῶν διασήμων σοφῶν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (1865), «Τὰ θαυμάσια τῆς ἐπιστήμης» (1867—1869), «Τὰ θαυμάσια τῆς βιομηχανίας» (1873—1876), «Τὰ ἀερόστατα» (1881), «Αἱ νέαι κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης» (1883—1885). Χ. Δ.

Φίγκνερ, *Βέρα.* Ρωσὶς ἐπαναστάτρια, ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, γεννηθεῖσα τῷ 1852 καὶ διατελέσασα μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιφήμου τρομοκρατικοῦ κόμματος «Ναροντνάγια Βόλια» (=Λαϊκὴ θέλησις). Ἀνεμίχθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῷ 1883, μετέσχε δ' αὐτοῦ μετὰ μεγίστης δραστηριότητος καὶ κατηύθυνε τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν τρομοκρατικῶν ἀποπειρῶν, εἰς ἃς προέβη ἡ «Ναροντνάγια Βόλια». Τῷ 1884 συλληφθεῖσα κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως εἰς θάνατον, ἀλλ' ἡ ποινή της μετετράπη εἰς ἰσόβια δεσμά. Παρέμεινεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὅλην ἐγκάθειρκτος εἰς τὸ φρούριον τοῦ Σλύσσελμπουργκ, ὁπόθεν τῷ 1904 ἐξετοπίσθη εἰς τὸ Ἀρχαγγέλσκ τῆς Σιβηρίας. Μετὰ πάροδον διετίας, τῷ 1906, κατώρθωσε νὰ φύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Βελγίῳ. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917 ἐπέστρεψεν εἰς Ρωσίαν. Θ. Π.

Φιγκουὶγκ (Figuig) */Γεωγρ./.* Ὄασις τῆς Σαχάρας ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ Μαρόκῳ, κειμένη ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Ἀλγερίαν συνόρων καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Οὐὲντ Ζουσφάνα. Κατοικεῖται ὑπὸ 15.000 περίπου Βερβέρων καὶ Ἑβραίων, κατανεμημένων εἰς πολλὰ ὠχυρωμένα χωρία, κυριώτερον τῶν ὁποίων εἶναι τὸ Ζενάγκα. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1845 περιελήφθη εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ Μαρόκου, λόγῳ ὅμως τῆς ἀπομεμονωμένης θέσεώς της, ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς κέντρον ἐξορμήσεως τῶν Μαροκινῶν ἐπαναστατῶν ἐναντίον τῶν Γάλλων. Χ. Δ.

Φίγουλος (Figulus), *Γάϊος Μάρκιος.* Ρωμαῖος στρατιωτικὸς τοῦ Β π. Χ αἰῶνος, φίλος τοῦ Τ. Σεμπρωνίου Γράκχου. Διετέλεσε στρατηγὸς τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας καὶ ἐξελέγη ὕπατος δίς, τῷ 162 π. Χ., παραιτηθεὶς λόγῳ ἀμφισβητήσεως τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς, καὶ τῷ 156 π. Χ., ὁπότε κατετρόπωσε τοὺς Δαλματοὺς καὶ κατέλαβε τὸ Δελμίνιον. Π. Ν. Π.

— **Φίγουλος** (Figulus), *Γάϊος Μάρκιος.* Ρωμαῖος πολιτικὸς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπεστήριξε τὸν Κικέρωνα εἰς τὰ κατὰ τοῦ Κατιλίνα μέτρα (63 π. Χ.), διετέλεσεν ὕπατος καὶ εἰσηγήθη εἰς τὴν σύγκλητον τὴν διάλυσιν μυστικῶν τινων σωματείων. Π. Ν. Π.

— **Φίγουλος** (Figulus), *Πόπλιος Νιγίδιος.* Ρωμαῖος φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς τοῦ Α' π. Χ αἰῶνος. Περίφημος διὰ τὴν εὐρυμάθειάν του, ἠσχολεῖτο ἰδιαιτέρως μὲ τὰ μαθηματικά, τὴν φυσικὴν καὶ ἀστρονομίαν θαυμαζόμενος ὡς μάγος. Ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Κικέρωνος καὶ ὀπαδὸς τῆς πυθαγορείου σχολῆς, διετέλεσε συγκλητικὸς καὶ 59 π Χ.) πραίτωρ, ἀναμιχθεὶς δὲ εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὑπὲρ τοῦ Πομπηΐου, ἐξωρίσθη τῆς Ρώμης καὶ ἀπέθανε τῷ 44 π Χ Φέρεται ὡς προειπὼν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ὀκταβίου, ἔγραψε δέ, μὴ διασωθέντα: «De animalibus», «De ventis», «De auguriis», «De sphaera barbarica et graecanica» καὶ «Commentarii grammatici» (εἰς 20 βιβλία). Τὰ ἀποσπάσματά του συνέλεξεν ὁ Rutgers (ἐν τόμ Γ' τῶν «Variae lectiones») καὶ ἐξέδωκεν ὁ Swoboda (1889). Π. Ν. Π.

φιγουλος (ὁ) (Figulus) */Ζῳολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκανιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἰδίως τῆς Μαλαισίας. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *φ γουλος ὁ τῆς Ἰάβας* (Figulus Havanensis), ὅστις ἔχει σῶμα ἀτρακτοειδές, χρῶμα φαιὸν μὲ ὑπερύθρους ἀποχρώσεις καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν νῆσον Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

φιγούρα (ἡ)· πρόσωπον, ἐμφάνισις, ἐπίδειξις: «ἔκαμε καλὴ φιγούρα» ‖ ἐκ τῶν παιγνιοχάρτων ἕκαστον τῶν ἐχόντων παράστασιν προσώπου, ὁ φάντης, ἡ ντάμα καὶ ὁ ρήγας ‖ παραλλαγὴ χορευτική ‖ ναυτ. δημωδ., τὸ ἀκρόπρωρον· *φιγοῦρες* (οἱ)· τὰ ἄφλαστα τῆς πρύμνης.

—*/Μουσ./* Καλεῖται *φιγούρα* ἢ *σχῆμα* ἢ καὶ *ρυθμικὸν σχῆμα* σύνολον μελῳδικῶν ἢ ρυθμικῶν πυρήνων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται μελῳδία τις. Η φιγούρα διατρέχει τὰς διαφόρους φωνὰς πολυφωνικῆς τινος συνθέσεως, δίδουσα χαρακτῆρα ἑνότητος εἰς τὸ ἔργον καὶ αὐξάνουσα τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῆς μελῳδίας. Ἐν τῇ ἀναλογικῇ σημειογραφίᾳ τὸ *πλάγιον σχῆμα* (figura obliqua) ἐκ τῶν συνηθεστέρων συζεύξεων καὶ σημαίνει τὴν συνένωσιν δύο φθόγγων εἰς κοινὸν πλάγιον σχῆμα. Γ. Σ.

φιγουράρω, ἀόρ. *ἐφιγουράρισα*· κάμνω φιγούρα, ἐπιδεικνύομαι, κάμνω καλὴν ἐντύπωσιν, φαντάζω: «ἀπὸ μακριὰ φιγουράρει».

Φιγρέλιος (Figrelius), *Ἐδμόνδος.* Σουηδὸς φιλόλογος (1622—1675). Ἐγένετο εἷς τῶν κηδεμόνων τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ ΙΑ', καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Στοκχόλμῃ πανεπιστημίου, εἶτα βιβλιοθηκάριος καὶ καγκελλάριος τοῦ μαθητοῦ του βασιλέως. Ἦτο ἐπιδέξιος συνθέτης λατινικῶν στίχων καὶ συγγραφεὺς δεκαοκτὼ λατινικῶν διατριβῶν ἐν πεζῷ λόγῳ. Γ. Γ.

φίδα (ἡ) */Βοτ./.* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄρκευθος ἡ φοινικική.*

φιδάγκαθο (τό). Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *ἠρύγγιον τὸ ἀρουραῖον* καὶ *ἄρκευθος ἡ φοινικική.*

Φιδάκια */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 250. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Φιδάλεια */Μυθολ./.* Σύζυγος τοῦ Βύζαντος, ἱδρυτοῦ τοῦ παρὰ τὸν θρακικὸν Βόσπορον Βυζαντίου. Ὑπηρέτησε τὴν πόλιν γενναίως κατὰ τῶν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συζύγου της ἐπιδραμόντων Σκυθῶν καὶ τοὺς ἀπέκρουσεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ πόλις εὐγνωμονοῦσα ἔστησεν αὐτῇ ἀνδριάντα. Τ. Ε. Ε.

Φιδάλεια */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, πιθανῶς τὸ σημερινὸν *Κιζλὰρ Μπουρνοῦ.*

—**Φιδαλείας κόλπωσις** */ Ἀρχ. Γεωγρ./.* Κόλπωσις τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου μεταξὺ Ἀνάπλου καὶ Λεωσθενείου καὶ ἢ τὸν μυχὸν ἀπετέλει ὁ *Γυναικῶν Λιμὴν* (*Στέφ. Βυζ.* 215, 13). Εἶναι ἡ σύγχρονος κόλπωσις *Μπαλτᾶ λιμάν.* Σ. Ε. Λ.

Φίδαρης */Γεωγρ./.* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰτωλίας *Εὐήνου* (βλ. λ.). Ι. Σ. Σ.

— **Φίδαρη ἀβαθῆ** */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀβαθῆ σχηματιζόμενα εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν (πλάτ 38°17' Β., μήκ. 21°30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1676: Gulf of Patras and approaches ἀπὸ τῶν ἰλύων τοῦ ποταμοῦ Εὐήνου, τῶν συσσωρευομένων περὶ τὴν γλῶσσαν Μπούχαρι. Ἐπισημαίνονται (1923) διὰ μεγάλου φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα πρασίνων ἐκλάμψεων. Σ. Ε. Λ.

Φιδεντία */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου Γαλλίᾳ, μεταξὺ Πάρμας καὶ Πλακεντίας, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας. Ἐν αὐτῇ ἐπολιόρκησεν ὁ Γν. Παπείριος Κάρβων τὸν στρατηγὸν Μάρκον-Λικίνιον Λούκουλλον κατὰ τὸν μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα πόλεμον, τῷ 82 π Χ Περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο μικρὰ καὶ ἄσημος κώμη. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Borgo San Donnino. Α. Θ. Σ.

φιδὲς (ὁ). Λεπτὸν νηματῶδες ζυμαρικόν. χρησιμεῦον διὰ τὴν παρασκευὴν σούπας. Κυριώτερος τύπος φιδὲ εἶναι ὁ λεγόμενος «λεπτὸς» ἢ «ψιλός», ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ πλοκάμων λεπτῶν νημάτων ἐκ ζύμης. Ὁ φιδὲς εἶναι τροφὴ λίαν εὔπεπτος καὶ χορηγεῖται κυρίως εἰς ἀσθενεῖς. Φιδὲν κατασκευάζουν καὶ αἱ οἰκοκυραὶ ἐκ ζύμης, ἥτις συστρεφομένη μεταξὺ τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς μεταβάλλεται εἰς λεπτὸν νῆμα ἀποκοπτόμενον εἰς τεμάχια μήκους ἑνὸς περίπου ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου. Ὁ φιδὲς οὗτος, λίαν εὔγευστος, χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν παρασκευὴν πιλαφίου ὡς καὶ ἡ μανέστρα, τῆς ὁποίας εἶναι ἀνώτερος, ἰδίως ὅταν εἰς τὴν ζύμην του ἔχουν προστεθῆ ᾠὰ καὶ γάλα.

Φιδζὶ *μπουρνοῦ* */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, ἀνατολικῶς τῆς Τραπεζοῦντος, τὸ ἕτερον τῶν κεράτων τοῦ ὅρμου Σούρμενα. *Κάβο Ξυλόφτυγος* ὑπὸ τῶν ναυτικῶν μας ὀνομαζόμενον, ἐλέγετο παρ' ἀρχαίοις καὶ *Ὀφιοῦς* καὶ *Πιτυοῦς* καὶ *Ὀπιοὺς* καὶ *Ὄφις.* Σ. Ε. Λ.

Φιδῆναι */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Μεσόγειος πόλις τοῦ Λατίου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαβίνων, κειμένη βορειοανατολικῶς τῆς Ρώμης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως καὶ ἐπὶ τῆς Via Salaria, ἀπέναντι τῶν Οὐηίων (νῦν Isola Farnese). Ἱδρυθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Ἄλβας, ἢ πιθανώτερον ὑπὸ τῶν Οὐηΐων, μετὰ τῶν ὁποίων διετέλει πάντοτε εἰς στενὴν συμμαχίαν, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς μεταξὺ Ἐτρουρίας καὶ Ρώμης πολέμους καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἐπαναστατήσασα τῷ 390 π. Χ. κατεστράφη τὸ ἑπόμενον ἔτος, μολονότι δὲ ἀνέλαβεν ἀκολούθως, παρέμεινεν ἔκτοτε ἄνευ σημασίας. Τὸ ἀμφιθέατρον αὐτῆς κατεσκευασμένον ἐκ ξύλου, κατεστράφη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου. Σήμερον καλεῖται La Serpentara παρὰ τὴν Castel Guibileo. Α. Θ. Σ.

φίδι (τό)· δημοτ., ὄφις οἱοσδήποτε: «φίδια τοῦ βάλτου, — τοῦ βουνοῦ» ‖ φρ. «μὲ ζώσανε τὰ φίδια» ἤρχισα νὰ στενοχωροῦμαι, νὰ διαβλέπω τὸν κίνδυνον· κατάρα: «τὰ φίδια νὰ σὲ φάνε» ‖ παροιμ. «βάνουν τὸν τρελλὸ νὰ βγάλῃ τὸ φίδι ἀπὸ τὴν τρῦπα» ἐκμεταλλεύονται τὸν ἀφελέστερον καὶ ἀναθέτουν εἰς αὐτὸν τὴν μᾶλλον ἐπικίνδυνον ἐργασίαν.

Digitized by Google

φιδίτια, ἡ *φειδίτια [Ἀρχ.]*· βλ. *συσσίτιον*.

φιδλερίτης (ὁ) (Fiedlerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι χλωριοῦχον ὀξείδιον τοῦ μολύβδου μετὰ χλωριούχου μολύβδου, τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου 2 $PbOCl \cdot PbCl_2$. Ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους λευκοὺς τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος, συνοδευόμενος ἀπὸ πινφιελδίτην καὶ λαυριονίτην, εἰς τὰς ἐντὸς τῆς θαλάσσης μολυβδούχους σκωρίας τοῦ ὅρμου Βρυσάκια Λαυρείου. Ἐσχηματίσθη δευτερογενῶς ἐκ τοῦ μολύβδου τῶν σκωριῶν, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι μεταλλουργοὶ εἶχον ρίψει εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ μολύβδου ἐπιδράσεως τοῦ ἅλατος καὶ τοῦ ὕδατος τῆς θαλάσσης. Γ. Κ. Γ.

Φιδὸ *[Γεωγρ.]*. Νησίον μεταξὺ Τενέδου καὶ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 39° 55′ 10″ Β., μῆκ. 26° 05′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles) κατέναντι τῶν Μπεσικίων, νοτιώτατον δὲ ἐν τῇ συστάδι τῶν Μαυριῶν. Σ. Ε. Λ.

φιδοβότανο (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. *φιδόχορτο*.

Φιδόκαστρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς (ἠπειρωτικῆς) τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, δυτικῶς τῆς σημερινῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἀράχθου, διανοιγόμενος μεταξὺ τῆς γλώσσης Παλματερὸ καὶ τῶν Κορακονησίων· ἐν αὐτῷ αἱ λιμνοθάλασσαι Παλιομπούκα, Κόφτρα καὶ Σακκουλένοι, ἔχουσαι ἰχθυοτροφεῖα. Ὀνομάζεται δ' οὕτω ἀπὸ χθαμαλωτάτου μαστοῦ, ἄλλοτέ ποτε νησῖδος χερσωθείσης ὑπὸ τῶν ἰλύων τῶν ὑπὸ τῶν ρευμάτων ἐπιφερομένων ἀπό τε τοῦ βυθοῦ καὶ ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ Ἀράχθου (ὑψόμ. 3,5 μέτρα, πλάτ. 39°02′20″ Β., μῆκ. 20°57′20″ Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρογρ. 10: Ἀμβρακικός). Σ. Ε. Λ.

Φιδονήσι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ ἐν τῷ Εὐξείνῳ, 24 μίλ. βορειοανατολικῶς τοῦ φάρου τοῦ Σουλινᾶ, ἔχουσα φάρον λευκὸν ἀναλαμπῶν. Εἶναι ἡ *Ἰγλὰν Ἀντασὶ* τῶν Τούρκων καὶ ἡ *Λευκὴ*, ἡ *Ἀχιλλέως νῆσος* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

— **Φιδονήσι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Κρητικοῦ πελάγους (ὑψόμ. 43 ποδ., πλάτ. 36°15′00″ Β. μῆκ. 23°05′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), προσκειμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν τῶν Κυθήρων ἀκτήν. Εἰς τοὺς ξένους χάρτας ἀναγράφεται Ophidi. Σ. Ε. Λ.

φιδονία (ἡ) (Fidonia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*, περιλαμβάνον πολλὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *φιδονία ἡ ἀτομαρία* (Fidonia atomaria), ἥτις ἔχει μέτριον μέγεθος, πτέρυγας χρώματος φαιοκιτρίνου μὲ κυανᾶ καὶ μελανὰ ποικίλματα, κεραίας φυλλοειδεῖς καὶ σῶμα φαιοκίτρινον. Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τούτων ἔχουσι σῶμα λεπτὸν καὶ κυλινδρικόν, λεῖον καὶ κεκοσμημένον ὑπὸ γραμμώσεων ποικιλοχρώμων. Δ. Ν. Π.

Φιδονία ἡ ἀτομαρία.

φιδοποκάμισο (τό)· δημοτ., τὸ οἱονεὶ ὑποκάμισον τοῦ φιδιοῦ, τὸ ἀποβαλλόμενον δέρμα τοῦ ὄφεως.

φιδότρυπα (ἡ)· δημοτ., ἡ τρύπα τοῦ φιδιοῦ, ὀπὴ εἰς τὴν ὁποίαν εἰσδύει ὁ ὄφις.

φιδόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *βιπερίνη* ἡ κοινὴ καὶ *ἄρον* τὸ κρητικὸν (βλ. τὰς λ.)

Φιέζολε (Fiesole) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Φλωρεντίας. Κάτ. 5 512. Ἔχει καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ρωμύλου, μὲ ἔργα τοῦ ζωγράφου Μίνο ντὰ Φιέζολε, καὶ μικρὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Η. Π. Γ.

Φιέζολε (Fiesole), ***Γκουΐντο ντὰ —***· βλ.λ. *Ἀντζέλικο, Φρὰ —*.

—**Φιέζολε** (Fiesole), ***Μίνο ντὰ —***. Ἰταλὸς γλύπτης (1430 ἢ 1431—1484). Ὑπῆρξεν ὁ καλύτερος τῶν μαθητῶν τοῦ Ντεζιντέριο ντὰ Settignano, τὰ δὲ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα, τὴν ἄκραν κομψότητα τῶν μορφῶν, τὴν χάριν τῶν κινήσεων καὶ τὴν γλυκύτητα τῆς ἐκφράσεως. Μεταξὺ τῶν σημαντικῶν ἔργων του καταλέγονται: ἡ «Παρθένος», «Ὁ Ἰησοῦς παιδίον», καὶ «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης» τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Φιέζολε, τὸ κιβώριον τοῦ βαπτιστηρίου τῆς Βολτέρρα, «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος» εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Σάντα Μαρία Ματζόρε ἐν Ρώμῃ, αἱ προτομαὶ τοῦ Πέτρου τῶν Μεδίκων, τοῦ Ριχάρδου ντέλλα Λούνα κ. ἄ. Μιμηταί του ὑπῆρξαν πλεῖστοι καλλιτέχναι, ὧν τὰ ἔργα κοσμοῦν τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας. Ν. Φ.

Φίερι *[Γεωγρ.]* Μία τῶν τριῶν κυρίων κωμῶν τῆς πεδιάδος Μουζακιᾶς ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ εἰς τὸ ὅριον τῶν Τόσκηδων καὶ Γκέγκηδων. Ι. Σ. Σ.

Φιέσκι, ἢ *Φιέσκο* (Fieschi De' Fieschi). Παλαιοτάτη οἰκογένεια εὐπατριδῶν ἐκ Λιγουρίας τῆς Ἰταλίας, ἀναφερομένη τῷ πρώτον κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα. Ὁ κυριώτερος γόνος αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ *Ἰωάννης-Λουδοβῖκος*, κόμης τῆς Λαβάνια (1523—1547). Οὗτος, ἀνήκων εἰς τὴν γαλλόφιλον ἢ λαϊκὴν πολιτικὴν μερίδα τῆς Γενούης καὶ ἀντίπαλος ὢν τῆς ἀρχούσης οἰκογενείας τῶν Ντόρια, ἀπεφάσισε νὰ ἀνατρέψῃ ταύτην ἐκ τῆς ἀρχῆς τῇ ὑποστηρίξει τοῦ πάπα, τοῦ δουκὸς τῆς Πάρμας καὶ τοῦ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας. Συνεννοηθεὶς ὅθεν μετὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ ἑτέρων εὐγενῶν κατέλαβε τὴν 2 Ἰανουαρίου 1547 τὰ ἐν τῷ λιμένι πολεμικὰ πλοῖα καὶ τὰς πύλας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ὁ δόγης Ἀνδρέας Ντόρια κατώρθωσεν ἐγκαίρως νὰ διαφύγῃ, ὁ Φιέσκι ἐπνίγη καὶ τὸ κίνημα ἀπέτυχεν, οἱ δὲ συνωμόται ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μετὰ τῆς γερουσίας. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, ἐπανελθόντος τοῦ Ντόρια, ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἐξωρίσθησαν καὶ αἱ περιουσίαι των ἐδημεύθησαν, ἄλλοι δὲ ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Φιέσκο, *Ἱερώνυμος* καὶ *Ὀττομπουόνο*. Ἡ συνωμοσία τοῦ Φιέσκο ἀπετέλεσε τὸ θέμα τῆς ὁμωνύμου τραγῳδίας τοῦ Σίλλερ. Η. Π. Γ.

—**Φιέσκι** (Fieschi), ***Ἰωσὴφ-Μᾶρκος***. Κορσικανὸς τυχοδιώκτης (1790—1836). Συνωμοτήσας ἐν Παρισίοις μετὰ τοῦ Μορὲ καὶ Πεπέν, ὠργάνωσε δολοφονικὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου-Φιλίππου τὴν 28 Ἰουλίου 1835, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ὁ στρατάρχης Μορτιὲ καὶ 17 ἄλλα πρόσωπα. Τραυματισθεὶς σοβαρῶς κατὰ τὴν ἀπόπειραν ταύτην, συνελήφθη καὶ ἐκαρατομήθη. Η. Π. Γ.

Φιζῶ (Fizeau), ***Ἱππόλυτος***. Γάλλος φυσικὸς (1819—1896). Ἦτο υἱὸς καθηγητοῦ ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, χάρις δ' εἰς τὴν οἰκονομικήν του ἀνεξαρτησίαν κατώρθωσε νὰ ἐπιδοθῇ ἀπερίσπαστος εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, πρὸς τὰς ὁποίας ᾐσθάνετο ἰδιαιτέραν κλίσιν. Εἰς ἡλικίαν 20 μόλις ἐτῶν ἐπέτυχεν οὐσιώδεις τελειοποιήσεις εἰς τὴν δαγεροτυπίαν, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Φουκῶ συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Βραδύτερον κατώρθωσε νὰ καθορίσῃ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτὸς καὶ διεπίστωσεν ὅτι ἀκτὶς κινουμένη ἐντὸς ρέοντος ὕδατος δὲν ὑφίσταται μεταβολὴν τῆς ταχύτητος ἐκ τῆς ροῆς τοῦ ὑγροῦ· διὰ τῶν ἐργασιῶν του δὲ τούτων ἐκέρδησε τῷ 1856 τὸ ἐκ 10.000 φράγκων μέγα βραβεῖον, ὅπερ εἶχε προκηρύξει τὸ ἰνστιτοῦτον. Ἄλλαι σπουδαιόταται ἐργασίαι του εἶναι αἱ ἐπὶ τῆς διαστολῆς τῶν κρυστάλλων καὶ τῆς πολώσεως τοῦ φωτός. Τῷ 1863 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1878 πρόεδρος αὐτῆς. Σπουδαιόταται ἐπιστημονικαὶ μελέται τοῦ Φιζῶ ἔχουσι δημοσιευθῆ εἰς τὰ «Annales de physique et de chimie» καὶ τὰ «Comptes rendus de l'Académie des sciences». Χ. Δ.

Φὶκ (Fick), ***Ἀδόλφος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς φυσιολόγος (1829—1901). Ἐδίδαξε τὴν φυσιολογίαν κατ' ἀρχὰς ἐν Ζυρίχῃ καὶ εἶτα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Βυρτσβούργης. Ἠσχολήθη μὲ τὴν φυσικὴν ἰατρικήν, τὴν ἰατρικὴν φιλοσοφίαν, ἰδίως δὲ μὲ τὴν φυσιολογίαν τῶν μυῶν, τῶν νεύρων καὶ αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ἔργα: «Φυσικὴ ἰατρικὴ» (1857, 3η ἔκδ. 1885), «Μηχανικὴ ἐργασία καὶ ἀνάπτυξις θερμότητος κατὰ τὴν μυϊκὴν ἐνέργειαν» (1884), «Φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου» (1860), «Ἀνατομία καὶ φυσιολογία τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων» (1802) κλπ. Ο. Ρ.

—**Φὶκ** (Fick), ***Αὔγουστος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος, γεννηθεὶς ἐν Petershagen τῆς Βεστφαλίας τῷ 1833 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1916. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους καὶ τὰς ἐν τῷ ὀνομαστῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης φιλολογικὰς καὶ γλωσσολογικὰς σπουδάς του ἐδίδαξε κατ' ἀρχὰς ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς αὐτῆς πόλεως (1858—1876). Τῷ 1876 διωρίσθη ἔκτακτος καὶ μετ' ὀλίγον τακτικὸς καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Γοτίγγης καὶ Βρεσλαυίας. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen» (γ' ἔκδ. εἰς 4 τόμους, ἐν Γοτίγγῃ 1874—1876), «Die griechischen Personennamen» (Γοτίγγη 1874), «Die ehemalige Spracheinheit der Indogermanen Europas» (Γοτίγγη 1873). Πλὴν τούτων, ἐδημοσίευσε πολλὰς καὶ σπουδαίας πραγματείας εἰς ἔγκριτα γερμανικὰ περιοδικά, τῷ δὲ 1883 ἐξέδωκε τὴν «Ὀδύσσειαν» καὶ τῷ 1885 τὴν «Ἰλιάδα» εἰς τὴν ἀρχικήν, ὡς ἐνόμιζεν, ἤτοι τὴν αἰολικὴν γλωσσικὴν μορφήν της. Γ. Π. Α.

Φικάρδου *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας καὶ τῷ διαμερίσματι Ὀρεινῆς. Κάτ. 138 Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

Φικαρία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Λιμὴν καὶ πόλις τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Κύρνου (βλ. *Φεικαρία*). —2) Μία τῶν περὶ τὴν Σαρδὼ νήσων (*Πτολεμ.* Γ, γ, 8). Εἶναι ἡ σύγχρονος Cavoli (πλάτ. 39° 05′ Β., μῆκ. 9° 32′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161 a: Sardinia southern portion), παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Carbonara (ἀρχ. Κάραλις ἄκρα) τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας. Σ. Ε. Λ.

φικαρία (ἡ) (Ficaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρανουγκουλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας φυομένας ἐπὶ τῶν ὑγρῶν δασωδῶν ἐκτάσεων τῆς Εὐρώπης. Γνωστὸν εἶδος εἶναι ἡ *φικαρία ἡ μεγανθὴς* (Ficaria grantiflora), πόα πολυετὴς με ρίζας κονδυλώδεις καὶ κοκκώδεις, φύλλα καρδιόσχημα, λεῖα, ζωηρῶς πρασίνου χρώματος, καὶ ἄνθη χρυσοκίτρινα καὶ μεμονωμένα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς εὐκράτους χώρας ἀπὸ τῆς βορείου Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Σκανδιναυΐας. Φύεται κατὰ προτίμησιν ἐντὸς δασωδῶν ὑγρῶν ἐκτάσεων καὶ ἀνθεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος. Χρησιμοποιεῖται ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιοῦνται αἱ ρίζαι της διὰ τὰς καθαρτικὰς ἰδιότητάς των. Δ. Ν. Π.

Φίκας ***κάβο*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Πάρου, βόρειον κέρας τοῦ λιμένος τῆς Παροικιᾶς (πλάτ. 37° 05′ Β., μῆκ. 25° 09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos). Ἐπ' αὐτοῦ ναυτικὸς φανὸς (1887), λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 7 μιλ. Σ. Ε. Λ.

Φικιανός· βλ. *Φηκιανός*.

Φικῖνος (Ficino), ***Μαρσίλιος***. Ὀνομαστὸς Ἰταλὸς φιλόσοφος καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1433 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1499. Ὁ πατήρ του ἦτο πρῶτος ἰατρὸς τοῦ Κοσμᾶ τῶν Μεδίκων, τὸν προώριζε δὲ διὰ τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, διὸ καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Βολωνίαν πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ἐκείνην εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Φλωρεντίᾳ ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων, ὅστις ἀπετέλει μέλος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας διὰ τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας (1438). Ὁ σοφὸς οὗτος ἀπεσταλμένος, ἔνθερμος ὢν θιασώτης τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, εἶχε κατορθώσει νὰ μεταδώσῃ τὸν ἰδικόν του ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν φιλοσοφίαν ταύτην καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ νὰ πείσῃ τὸν ἡγεμόνα Κοσμᾶν τῶν Μεδίκων, ὅπως ἐγκλιματίσῃ τὸν πλατωνισμὸν καὶ ἐν Ἰταλίᾳ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Κοσμᾶς ἐξέλεξε τὸν νεαρὸν Φικῖνον, ὅστις εἶχεν ἤδη δώσει δείγματα τῆς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσεώς του, καὶ τῷ παρέσχεν ὅλα τὰ μέσα διὰ τὴν ἐκμάθησιν καὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλοσοφίας καὶ ὅλας τὰς ἀνέσεις, ὅταν δὲ ἐγένετο τριακονταετής, τὸν ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς περὶ τὸ 1440 ἱδρυθείσης πλατωνικῆς ἀκαδημίας τῆς Φλωρεντίας καὶ τὸν ἐπεφόρτισε μὲ τὸ καθῆκον τοῦ ἑρμηνευτοῦ καὶ προπαγανδιστοῦ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Δύσει.

Ὁ Φικῖνος ἐνέκυψεν ὑπὸ ἰδεώδεις συνθήκας εἰς τὴν σπουδὴν ὁλοκλήρου τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσεν οὔτε ἴδιον σύστημα νὰ δημιουργήσῃ, οὔτε προτίμησιν πρὸς ἓν ἐκ τῶν ἀρχαίων φιλοσοφικῶν συστημάτων νὰ δείξῃ. Ἐνθουσιάσθη μὲ ὅλας τὰς σχολὰς καὶ ἀπέβη ἐκλεκτικός. Κατὰ τὸν Φικῖνον, ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, προώρισται δὲ νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτοῦ, ἀπολυτρουμένη τῶν δεσμῶν τῆς ὕλης. Ὁ θάνατος ἀποτελεῖ διὰ τὴν ψυχὴν τὸ σῆμα τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ οὐχὶ τῆς ἐκμηδενίσεώς της. Τὸ σύμπαν ἀποτελεῖ ἅλυσιν, τῆς ὁποίας ὁ φυσικὸς κόσμος εἶναι ὁ τελευταῖος κρίκος, ὁ Θεὸς ὁ ἀνώτατος κρίκος καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐνδιάμεσος κρίκος. Ἡ ὕλη εἶναι ἀκίνητος καὶ ἀδρανής, λαμβάνει δὲ ἰδιότητας ἐκτάσεως καὶ ἐντάσεως χάρις εἰς τὸ εἶδος, ὅπερ εἶναι ἀνωτέρα τις δύναμις. Ὑπὲρ τὸ εἶδος τοῦτο ὑπάρχει ἔτι ἀνώτερον εἶδος, ἡ ἔλλογος ψυχή, καὶ ὑπὲρ ταύτην ἡ πνευματικὴ φύσις τῶν ἀγγέλων καὶ τέλος τὸ ὑπέρτατον εἶδος, ὁ Θεός. Ἐλλόγων ψυχῶν ὑπάρχουν τρεῖς κατηγορίαι: ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου, αἱ ψυχαὶ τῶν δώδεκα σφαιρῶν καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ζῴων, πᾶσαι αὐθύπαρκτοι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται τοῦ Φικίνου, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουν τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς μεσαιωνικοὺς φιλοσόφους, συνοδεύονται καὶ ὑπὸ ἱκανοῦ μυστικισμοῦ πηγάζοντος ἐκ τοῦ ὀρφισμοῦ, τοῦ πυθαγορισμοῦ, τοῦ ἑρμητισμοῦ καὶ τοῦ νεοπλατωνισμοῦ.

Ὁ Φικῖνος ὑπῆρξε πολυγραφώτατος καὶ ἐργατικώτατος. Ἔγραψε πολλὰς διατριβὰς καὶ μετέφρασε πολυάριθμα ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ἐκ τῶν διατριβῶν του σπουδαιότεραι εἶναι: «... Platonis», «Theologiae platonicae de immortalitate animorum ac aeterna felicitate» (14..), τὸ καλύτερον καὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον τῶν ἔργων του, «De sole liber allegoricus et anagogicus ... apologia ejusdem libri» (1493), «Commentaria in Platonem» (1496), «De religione christiana» (1510), «De vita libri tres» (1489), «Mensa ...» sophica» (1489), «Disputatio contra judicium astrologum», «De monarchia» (1576 κλπ. Πάντα τὰ ἔργα ταῦτα ἔσχον ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις). Τὸ ἔργον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλει ὁ Φικῖνος τὴν φήμην του, εἶναι ἡ εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασις τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος (1483—1484) καὶ τῶν «Ἐννεάδων» τοῦ Πλωτίνου (1492). Πλὴν τούτων ...

Digitized by Google

Φικῖνος μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἔργα τοῦ Ἀλκινόου, τοῦ Σπευσίππου, τοῦ Πορφυρίου, τοῦ Ἰαμβλίχου, τοῦ Πρόκλου, τοῦ Ψελλοῦ κλπ.

Φίκιον, ἡ *Σφίγγιον* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Βραχῶδες καὶ γυμνὸν ὄρος τῆς Βοιωτίας ἄνωθεν τοῦ Τηνερικοῦ πεδίου, ἐφ' οὗ κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐκάθητο ἡ Σφίγξ (ὕψος 567 μ.). Ι. Σ. Σ.

Φικιώρης, *Γεώργιος*. Πολιτευτὴς Λακεδαίμονος, γεννηθεὶς ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὸ 1855. Φοιτητὴς ὢν τῆς νομικῆς καὶ ἐπιλοχίας τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος, μετέσχεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἐξ 60 φοιτητῶν τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1878 καὶ ἐπολέμησε κατὰ τοῦ τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς δύο μάχας παρὰ τὸν Βόλον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ν. Νικολαΐδου. Δικηγόρος ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τοῦ 1881, ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς τῷ 1899. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσεν ἐκλεγόμενος, σχεδὸν συνεχῶς, βουλευτὴς Λακεδαίμονος (ἢ Λακωνίας κατὰ τὰς ἐκλογὰς εὐρυτέρων περιφερειῶν) μέχρι τοῦ 1932, ὅτε παρῃτήθη τῆς πολιτικῆς ἕνεκα ἀσθενείας. Τῷ 1910 ἔγινεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Στεφ. Δραγούμη. Ἀπὸ τοῦ 1910 ἀνήκει εἰς τὰς τάξεις τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Τῷ 1933 ἐξελέγη ἀριστίνδην γερουσιαστής. Ἀνεψιὰ αὐτοῦ εἶναι ἡ διευθύνουσα ἀδελφὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ *Ἀγγελικὴ Φικιώρη*. ΚΑΨ.

φίκουλα ἡ (Ficula) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυρουλιδῶν*. Ἀπολιθούμενα λείψανα αὐτοῦ συναντῶνται, ἀμφίβολα μέν, ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ἀσφαλῆ δ' ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων τοῦ καινοζωϊκοῦ, ἀπὸ τῆς παλαιοηωκαίνου μέχρι σήμερον. Τὴν κυρίαν ἐξάπλωσίν των εἶχον τὰ ζῶα ταῦτα κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρέθησαν: α') τοῦ εἴδους φίκουλα geometrica ἐντὸς ὀλιγοκαινικῶν ψαμμιτῶν παρὰ τὴν κωμόπολιν Ἀρζάνι τῶν Τρικκάλων Θεσσαλίας, 6) τοῦ εἴδους φίκουλα condita ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (δευτέρας μεσογειακῆς) βαθμίδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ. Γ. Κ. Γ.

Φικουλάζον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαγκαδεΐκων, ἧς ἀποτελεῖ τὴν χειμερινὴν ἕδραν, τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 291.

Φικρέτ, *Τεβφήκ*. Τοῦρκος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1868 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1915. Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ λυκείου τοῦ Γαλατᾶ Σαράϊ καὶ κατόπιν καθηγητὴς τῆς τουρκικῆς εἰς τὸ ἀμερικανικὸν Ροβέρτειον λύκειον. Ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ καλύτερος τῶν συγχρόνων του Τούρκων ποιητῶν, ὧν ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς τῶν νέων τότε λογοτεχνῶν. Φίλος τῆς ἐλευθερίας, συνειργάσθη ἐνθουσιωδῶς μετὰ τῶν πρωτεργατῶν τῆς νεοτουρκικῆς κινήσεως, ἥτις ἐπέτυχε τῷ 1908 τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Συντάγματος. Οἱ στίχοι του ἦσαν διαρκὴς ὕμνος πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας. Ἀφῆκε τρεῖς ποιητικὰς συλλογάς: τὸ «Ρουμπαμπὶ-σιφεστέ», τὸ «Χαλουκοὺν ντεφτερέ» καὶ τὸ «Ρουμπαμπὶν τζεβαμπῆ». Ν. Μ.

Φὶλ μπουρνοῦ [*Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου καὶ πρὸς τὸ βόρειον αὐτοῦ στόμιον (πλάτ. 41° 11' 45" Β., μήκ. 29° 06' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus) ἀντικρύζον τὸ Μπουγιοὺκ λιμὰν τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης. Εἶναι τὸ *Κοράκειον ἄκρον* τῶν ἀρχαίων, ἡ δὲ ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ φάρου Ἀνατολὴ μπουρνοῦ ἀκτὴ εἶναι τὸ *Παντείχιον* (ἄλλο ἢ τὸ τῆς Προποντίδος) τῶν Βυζαντινῶν. Σ. Ε. Λ.

Φίλα —1) Ἡγεμονόπαις τοῦ δυναστικοῦ οἴκου τῆς Ἐλυμιώτιδος τῆς Μακεδονίας, θυγάτηρ τοῦ Σίρρα καὶ ἀδελφὴ Δέρδα τοῦ Β'. Ταύτην ἐνυμφεύθη ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Β', ἐπιδιώξας διὰ τοῦ γάμου του τούτου νὰ καταστήσῃ τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῆς Ἐλυμιώτιδος πιστὸν εἰς τὸν θρόνον του. Μετὰ τὸν θάνατόν της, συμβάντα πρὸ τοῦ 357 π. Χ., συνεζεύχθη ὁ Φίλιππος τὴν Ὀλυμπιάδα.

— 2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου. Ὑπανδρευθεῖσα κατὰ πρῶτον τὸν ἔνδοξον καὶ εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον ἀφωσιωμένον στρατηγὸν Κράτερον, ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρατέρου, συζευχθεῖσα Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν (319 π. Χ.), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησεν Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, βασιλέα τῆς Μακεδονίας γενόμενον, τὴν Στρατονίκην, ὑπανδρευθεῖσαν περὶ τὸ 300 π. Χ. τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Σέλευκον, καὶ τέσσαρα ἄλλα τέκνα. Καθ' ὃν χρόνον ὁ σύζυγός της Δημήτριος ἐνίκα ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα (295 π. Χ.) τοὺς Σπαρτιάτας, συμμάχους τῶν ἐχθρῶν του βασιλέων Λυσιμάχου, Σελεύκου καὶ Πτολεμαίου, ἡ μεγαλόφρων Φίλα ἐπολιορκεῖτο μετὰ τῶν τέκνων της ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου ὑπὸ στρατοῦ τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις καταλαβὼν τὴν πόλιν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ᾐχμαλώτισεν αὐτήν. Ταύτην ὅμως ἀπέστειλε μετὰ πλουσίων δώρων ὁ Πτολεμαῖος πρὸς τὸν σύζυγόν της, βασιλέα γενόμενον, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τῆς Μακεδονίας. Ἀλλὰ μετά τινα ἔτη ὁ Δημήτριος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Μακεδονίαν, διανεμηθεῖσαν μεταξὺ Πύρρου καὶ Λυσιμάχου, καὶ ἡ εὐγενὴς Φίλα, μὴ θελήσασα νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν καταισχύνην ταύτην τοῦ συζύγου της, λαβοῦσα φάρμακον ηὐτοκτόνησε (288 π. Χ.).

— 3) Θυγάτηρ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τῆς ἑταίρας Λαμίας.

— 4) Θυγάτηρ τοῦ Σελεύκου Α' καὶ τῆς Στρατονίκης (θυγατρὸς τοῦ Δημητρίου Πολιορκητοῦ), ἥτις ὑπανδρεύθη τῷ 277 π. Χ. Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, ὅτε καὶ ὁ ποιητὴς Ἄρατος ἔγραψε τὸ πρὸς τὸν Πᾶνα ποίημά του πρὸς τιμήν της.

— 5) Δύο ἑταῖραι, ἡ ἐρωμένη τοῦ ῥήτορος Ὑπερείδου καὶ ἡ τοῦ ἐξ Ἤλιδος Ἀρκεσιλάου. ΚΑΨ

Φίλα (νῦν *Πυργετό*) [*Γεωγρ.*]. Ἡ νοτιωτάτη τῶν ἐν τῇ Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας ἀρχαίων πόλεων, στισθεῖσα κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Δημητρίου τοῦ Β' (239—229 π. Χ.), υἱοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, καὶ ὀνομασθεῖσα οὕτως ὑπ' αὐτοῦ εἰς τιμὴν τῆς μητρός του Φίλας, θυγατρὸς τοῦ Σελεύκου. Ἔκειτο παρὰ τὰ ὅρια Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, πλησίον τῆς εἰς τὰ στενὰ τῶν Τεμπῶν διαβάσεως τοῦ Πηνειοῦ, ἐπὶ πεδινῆς ἐκτάσεως, γονιμωτάτης εἰς δημητριακοὺς καρπούς. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Περσέως πόλεμον (171—168 π. Χ.), εἰς τὴν Φίλαν ὑπῆρχον αἱ ἀποθῆκαι ἐφοδιασμοῦ τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὅτε δὲ ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς Θεσσαλίας ὁ Περσεύς, εἰς τὴν Φίλαν ἄφησεν ἀξίαν λόγου φρουρὰν ὑπὸ τὸν Τιμόθεον, διὰ νὰ κρατῇ εἰς ὑποταγὴν τοὺς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης κατοικοῦντας ὀρεινοὺς Μάγνητας, οἵτινες παραδίδοντες εἰς τοὺς Ρωμαίους τὰ τείχη των καὶ τὰς ἐπὶ τῆς Ὄσσης ἀτραποὺς τῆς χώρας των ἠδύναντο νὰ ἐκθέσουν εἰς σοβαρὸν κίνδυνον τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ Φίλα μετωνομάσθη *Λυκοστόμιον* καὶ εἶχε σπουδαιοτέραν σημασίαν τῶν Γόννων, διότι τότε αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐγίνοντο ἀπὸ βορρᾶ. Ἐκτὸς ἀναγλύφων τινῶν, ἐρειπίων βυζαντινῶν ναῶν καὶ ἐπιγραφῶν (λατινικῶν καὶ βυζαντινῶν), διεσώθησαν καὶ νομίσματα τῆς ἀρχαίας Φίλας, φέροντα ἔμπροσθεν Νίκην καὶ ὄπισθεν ῥόπαλον καὶ τὰ γράμματα ΦΙΛΑ. ΚΑΨ.

φιλάγαθος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φίλος τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, φιλόχρηστος.

φιλάγινον (τὸ) (Filago) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη ποωδῶν φυτῶν, ὧν γνωστότερα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντῶντα εἶναι τὸ *φιλάγινον τὸ ἀρουραῖον* (Filago arvensis) καὶ *φιλάγινον τὸ γαλλικὸν* (Filago Galaticum), κοινῶς *καρακαλόχορτο τὸ μικρόν*. Δ. Ν. Π.

Φιλάγρα [*Γεωγρ.*]. Ἀρχαῖον κάστρον κατὰ τὴν ΝΑ. ἀκτὴν τῆς νήσου Εὐβοίας ἐπὶ ἀκρωτηρίου καταπίπτοντος ἀποτόμως εἰς τὸ Αἰγαῖον (ὑψ. 290). Διασῴζονται ἀρχαῖα πελασγικὰ καὶ ἰσοδομικὰ τείχη, φαίνεται δ' ὅτι κατῳκεῖτο καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὡς δεικνύουν οἱ ἐνταῦθα βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τοῦ Ἁγίου Σεραφείμ. Ἡ Φιλάγρα ἀπέχει τοῦ χωρίου Γιαννίτσι 4 χλμ. Ι. Σ. Σ.

—**Φιλάγρα** [*Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς Εὐβοίας (πλάτ. 38° 09' 20" Β., μήκ. 24° 24' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 426: Doro channel to gulf of Saloniki), 9 μίλ. δυτικῶς τοῦ Καφηρέως. Ἐπιστέφεται ὑπὸ μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Εἶναι πιθανῶς ἡ *Φαλάκρα ἄκρα* τοῦ Ἡσυχίου. Σ. Ε. Λ.

Φιλάγριος. Ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον, κατώρθωσε νὰ διαθέσῃ δυσμενῶς τὸν αὐτοκράτορα ἐναντίον αὐτοῦ καὶ νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐν ἔτει 335 ἐν Τύρῳ συνελθοῦσαν σύνοδον. Β. Γ. Μ.

— **Φιλάγριος**. Ἐπιφανὴς Ἕλλην ἰατρὸς τοῦ τέλους τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, ἐξ Ἠπείρου καταγόμενος, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ Φιλοστοργίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης διαπρεποῦς ἰατροῦ Ποσειδωνίου. Τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἐξήσκησεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐγένετο δὲ συγγραφεὺς πλείστων ἰατρικῶν ἔργων, ἐν οἷς ἐπραγματεύθη καὶ περὶ νόσων τοῦ σπληνός, περὶ ἃς πρῶτος ὅλως ἰδιαιτέρως ἠσχολήθη. Τὰ κεφάλαια ταῦτα ὑπῆρξαν ἡ πηγή, ἐξ ἧς ἠρύσθησαν ὁ Ὀρειβάσιος, ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Τραλλιανός, ὁ Ἀέτιος καὶ ὁ Ἄραψ Ραζῆς ἀρίστας περιγραφὰς τῶν νοσημάτων τοῦ σπληνός. Ἡ διόγκωσις ἐπὶ λοιμωδῶν νόσων, καὶ ἰδίᾳ ἑλωδῶν πυρετῶν, καὶ αἱ φλεγμοναὶ τοῦ σπλάγχνου τούτου μελετῶνται μετὰ ἰδιαιτέρας ὅλως προσοχῆς, συνιστᾶται δὲ κατ' αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς τοπικῆς διὰ θερμῶν ἐπιθεμάτων θεραπείας, χρῆσις καθαρτικῶν, διουρητικῶν καὶ ἀφαιμάξεως. Παρὰ τὰ νοσήματα ταῦτα ἰδιαιτέρως ἰδίᾳ ἠσχολήθη καὶ περὶ τὴν λιθίασιν τῶν νεφρῶν καὶ τῆς κύστεως. Λίθον ἐνσφηνωθέντα ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἐξήρεσε δι' οὐρηθροτομίας, διὰ διαίτης δὲ καὶ γάλακτος ὄνου προσεπάθησε νὰ παρακωλύσῃ νέαν πλάσιν ὁμοίων. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει καὶ ἡ περιγραφὴ ἰδίας συντηκτικῆς διαρροίας (*σύντηξις*), ἣν διετήρησεν ἡμῖν ὁ Ὀρειβάσιος (Daremb. V, 311), καθ' ἧς συνιστᾷ ὑδροθεραπευτικὴν θεραπείαν. Ἐπὶ σπερματορροίας συνιστᾷ κατάκλισιν ἐπὶ σκληρᾶς στρωμνῆς, κατὰ δὲ τῆς ἐπὶ τὰ νῶτα καθ' ὕπνους κατακλίσεως, ἣν θεωρεῖ ὡς λίαν ἐπιβλαβῆ, συμβουλεύει ὅπως παρεντεθῇ κατὰ τὴν ὀσφὺν μολύβδινος πλάξ, ἥτις τὴν παραμονὴν εἰς τὴν θέσιν ταύτην νὰ καθιστᾷ ἀνέφικτον (*Ἀέτ.* ια', κεφ. 33). Ἀρίστη τέλος εἶναι καὶ ἡ παρ' Ἀετίῳ διατηρηθεῖσα περιγραφὴ διαφόρων ἀρθρικῶν ξένων σωμάτων, ὡς καὶ ὑγρωμάτων ἢ ἀθηρωμάτων. ΑΡ. Π. Κ.

—**Φιλάγριος** Ταμίας ἐν τοῖς παλατίοις τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ Ἡρακλείου (610—641) καὶ ὀλίγον μετέπειτα, ἐπὶ τῆς βραχείας βασιλείας τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τούτου Κωνσταντίνου Γ'. Ὁ τελευταῖος, προβλέπων ἐπικείμενον τὸν θάνατόν του καὶ φοβούμενος μήπως ἡ μητρυιὰ αὐτοῦ Μαρτῖνα ἀποκλείσῃ ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τὸν υἱόν του Κώνσταντα, ἀνέθεσε τὴν προστασίαν τούτου εἰς τὸν Φιλάγριον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐνεχείρησεν ἐπιστολὴν ἀπευθυνομένην πρὸς τὰ στρατεύματα καθὼς καὶ ἄφθονα χρήματα ἵνα διανεμηθῶσιν εἰς αὐτά. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέθανε τὴν 24 Μαΐου 641, ἡ δὲ Μαρτῖνα, γενομένη πρὸς στιγμὴν κυρία τῆς καταστάσεως, συνέλαβε τὸν Φιλάγριον, ἔκειρεν αὐτὸν βίᾳ ἱερέα καὶ τὸν ἐξώρισεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Σέπτου (Γιβραλτάρ). Ν. ΚΛΕ

— **Φιλάγριος**, *ἅγιος*. Μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, πιθανῶς ἐπίσκοπος τῶν ἐν Κύπρῳ Σόλων. Ἑορτάζεται ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν 9 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

— **Φιλάγριος**, *Ἰωσὴφ* Κρὴς μοναχὸς καὶ συγγραφεὺς (βλ. λ. *Ἰωσὴφ* ὁ Φιλάγριος).

Φίλαγρος. —1) Ἐρετριεύς, υἱὸς τοῦ Κυνέου καὶ ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς πόλεως. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, οὗτος καὶ ὁ συμπολίτης του Εὔφορβος ὁ Ἀλκιμάχου ἔγιναν προδόται τῆς πατρίδος των κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς πολιορκίας της ὑπὸ τῆς περσικῆς στρατιᾶς, ἥτις ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνη κατὰ τὸ 490 π. Χ.

— 2) Ἕλλην διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἐκ Κιλικίας, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίνων. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Λολλιανοῦ καὶ ἀντίτεχνος Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἂν καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν διδακτικὴν ἱκανότητά του, ἐν τούτοις δὲν κατώρθωνε νὰ καθιστᾷ ἐπαγωγὸν τὴν εὐγλωττίαν του. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ πικροχόλου χαρακτῆρος ἤρχετο εἰς συγκρούσεις ὄχι μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους ἐν Ἀθήναις σοφιστάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς του ἀκόμη. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ὑπῆρξε καὶ διδάσκαλος τοῦ Μετέλλου Νέπωτος. ΚΑΨ.

Φιλαδέλφεια (*Ἀλᾶ Σεχὶρ*=χυανῆ πόλις) [*Γεωγραφ.*]. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως (καζᾶ) τοῦ νομοῦ Μάγνησα (Μαγνησίας). Κεῖται ΝΑ τῶν ἀρχαίων Σάρδεων, εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κοζάμου (Ἀλασεχὶρ-τσάϊ), παραποτάμου τοῦ Ἕρμου, καὶ 130 χλμ. ἀνατολικῶς τῆς Σμύρνης. Κάτ. 7.183 (1927).

Ἡ πόλις κατέχει θέσιν στρατηγικωτάτην, διότι κεῖται ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν τοῦ Ἕρμου. Τὴν πόλιν ταύτην ἔκτισεν Ἄτταλος Β' ὁ Φιλάδελφος, βασιλεὺς τῆς Περγάμου (140 π. Χ.). Κατὰ τὴν μεταβίβασιν τῶν κτήσεων τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἡ Φιλαδέλφεια ἔγινε πόλις ῥωμαϊκή. Τοσοῦτος δ' ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ναῶν καὶ τῶν ἑορτῶν της, ὥστε ἐπωνομάσθη «Μικραὶ Ἀθῆναι». Ἐν τούτοις ἐδέχθη λίαν ἐνωρὶς τὸν Χριστιανισμόν. Τῷ 1390, ἐπὶ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Β', ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετὰ δώδεκα ἔτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ταμερλάνου, ὅστις ἔκτισεν, ὡς λέγεται, περὶ τὴν πόλιν τεῖχος ἐκ τῶν σωμάτων τῶν αἰχμαλώτων του. Σῴζονται ἐν μέρει καὶ τὰ ἀρχαῖα τείχη τῆς πόλεως. Ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐν Φιλαδελφείᾳ 27 βυζαντινοὶ ναοί, οἱ πλεῖστοι ἐγκαταλελειμμένοι. Οἱ μόνοι λειτουργοῦμενοι μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1922, ἦσαν οἱ τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τῶν Ἁγίων Ἀρχαγγέλων, τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης, ἀριθμοῦσα 5.000 ἄτομα, διετήρει ἀρίστας σχολὰς ἀρρένων καὶ θηλέων, μὲ ἄριστα κτίρια, κτισθέντα

Digitized by Google

δαπάναις τοῦ Γεωργίου Χατζῆ Θεολόγου, βιβλιοθήκην 1000 τόμων καὶ μικρὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ὑπῆρχεν ἐν Φιλαδελφείᾳ καὶ ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος. Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Σμύρνης διὰ γραμμῆς φθανούσης μέχρις Ἀφιὸν-Καραχισάρ, ὅπου συνδέεται μετὰ τῆς γραμμῆς Ἐσκισεχὶρ-Ἰκονίου.

Ἡ Φιλαδέλφεια ἀποτελεῖ κόμβον πυκνοῦ ὁδικοῦ δικτύου, συνδεομένη δι' ἁμαξιτῶν: α) μετὰ τῶν Κούλων—Τακμάκ· β) μετὰ τοῦ Ἐλεχὲν—Γκιουμπὲκ—Οὐσάκ· γ) μετὰ τοῦ Ἰνεγκιὸλ καὶ ἐκεῖθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς Γκιουνεῖ καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς Μπουλαντάν· δ) μετὰ τοῦ Κέλες (δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ)—Ὀδεμησίου· καὶ ε) μετὰ τοῦ Σαλιχλί Κεῖται ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Τσαοὺς ντάγ, ὅπερ συνέχεται πρὸς Δ. μὲν μετὰ τοῦ Μπὸζ ντάγ (Τμώλου), πρὸς Α. δὲ μετὰ τοῦ Μεχμετλῆ ντάγ, οὗ συνέχειαν βορείαν ἀποτελεῖ ἡ ὀροσειρὰ Καριτζαλὶ ντάγ—Ὀμὲρ Μπαμπᾶ ντὰγ—Μπὲς Καγιὰ ντὰγ καὶ Καμπακὰς ντάγ, ὅπερ περισφίγγει ἀπὸ βορρᾶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλασεχὶρ τσάϊ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* 1) Ἡ *Φιλαδέλφεια* κατελήφθη τῇ 11 Ἰουνίου 1920 ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὡς ἑξῆς: Ἐβάδισαν τότε κατ' αὐτῆς, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ II μεραρχία τοῦ Α σώματος στρατοῦ ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου (ἀπὸ Ὀδεμησίου—Κέλες καὶ τοῦ Τσαοὺς ντάγ) καὶ ἡ XIII μεραρχία τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕρμου (ἀπὸ Μοναμὰκ καὶ ἀπὸ Ἀντάλων). Ἡ XIII μεραρχία προήλασε πρὸς Φιλαδέλφειαν διὰ δύο φαλάγγων βορείως μὲν τοῦ Ἀλασεχὶρ τσάϊ διὰ μικτοῦ ἀποσπάσματος τοῦ 3 συντάγματος ἱππικοῦ, νοτίως δὲ τοῦ ποταμοῦ τούτου, κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, διὰ μεικτοῦ ἀποσπάσματος τοῦ 2ου συντάγματος πεζικοῦ. Προηγοῦντο τῶν φαλάγγων τούτων τῆς XIII μεραρχίας ἡ ἐπιλαρχία μὲν ἱππικοῦ τοῦ ἐπιλάρχου Τσαγγαρίδου, κινουμένη βορείως τοῦ Ἀλασεχὶρ τσάϊ, τὸ 1 δὲ σύνταγμα ἱππικοῦ νοτίως τοῦ ποταμοῦ. Καὶ ἡ μὲν ἐπιλαρχία, ἐκτελέσασα λαμπρὰν ἐπέλασιν, ἀπεδίωξε τουρκικὰ τμήματα, κατέχοντα τὸ χωρίον Ἀραπλῆ, τὸ δὲ 1ον σύνταγμα ἱππικοῦ ἐξετέλεσεν εὐρὺν ἑλιγμὸν πρὸς βορρᾶν τοῦ Ντερέκιοϊ, ὅπως ἀποκόψῃ τὴν πρὸς Φιλαδέλφειαν ὑποχώρησιν διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ Σαλιχλί—Φιλαδελφείας κινουμένης τουρκικῆς φάλαγγος, διασκορπισθείσης πρὸς τὰς βορείας κλιτῦς τοῦ Τσαοὺς ντάγ, εἰσῆλθε δὲ διὰ τῶν πρώτων αὐτοῦ περιπόλων περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 11 Ιουνίου 1920 εἰς Φιλαδέλφειαν, ἧς ἡ ὁλοσχερὴς κατάληψις συνετελέσθη τῇ 14 30′ ὥρᾳ τῆς ἰδίας ἡμέρας ὑπὸ τοῦ 1ου συντάγματος ἱππικοῦ. Περὶ τὴν 21 ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀφίκοντο καὶ αἱ δύο φάλαγγες τῶν μικτῶν ἀποσπασμάτων τῆς XIII μεραρχίας, αἵτινες προελάσασαι ἀκωλύτως ἐσχημάτισαν προφυλακάς, ἡ μὲν τοῦ 2ου συντάγματος πεζικοῦ περὶ τὴν Φιλαδέλφειαν, ἡ δὲ τοῦ 3 περὶ τὸ Τεπέκιοϊ. Ἡ II τέλος μεραρχία ἀφίκετο τὴν ἑπομένην, 12 Ἰουνίου (ὥρα 8 35′), ἀπὸ δὲ τῆς 16 Ἰουνίου 1920 ἡ μεραρχία αὕτη ἐπεξέτεινε πρὸς ἀνατολὰς τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν μέχρι τοῦ Γκιουνεΐκιοϊ.

2) Κατὰ μῆνα Αὔγουστον 1922 αἱ μεραρχίαι τοῦ ἑλληνικοῦ νοτίου συγκροτήματος τοῦ στρατηγοῦ Φράγκου ὑπεχώρησαν ἐσπευσμένως μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τακμάκ, διῆλθον ἐκ Φιλαδελφείας, αἱ μὲν IV, V καὶ XII τὴν 22αν Αὐγούστου 1922, αἱ δὲ II, VII καὶ XIII κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς 23 Αὐγούστου, καὶ διηυθύνθησαν πρὸς δυσμάς. Ἐκάλυπτον τελευταῖαι τὴν ὑποχώρησιν: ἡ μὲν II μεραρχία, κινουμένη ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἡ δὲ VII, βαίνουσα παραλλήλως, βορειότερον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἡ ὑποχώρησις διὰ Φιλαδελφείας ἐγένετο ἄνευ τινὸς ἐχθρικῆς ἐνοχλήσεως. Μετὰ τῆς II μεραρχίας, μὴ συμμορφωθείσης τότε τῇ διαταγῇ τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς Μ Ἀσίας, ὅπως αὕτη διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Καΰστρου διευθυνθῇ εἰς Τουρμπαλί, ὁπότε θ' ἀπεφεύγετο πιθανῶς ἡ αἰχμαλωσία τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος τοῦ συνταγματάρχου Ζεγγίνη, ἡνώθησαν περὶ τὴν Φιλαδέλφειαν καὶ αἱ μονάδες τοῦ ὑποτομέως Μπουλαντὰν τοῦ 31ου συντάγματος πεζικοῦ (βλ. καὶ λ. *Σαλιχλί*). Ν. Κ. ΣΠΥΠΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Ἐκκλησ. Ἱστορ.]* Ὁ Χριστιανισμὸς μετεδόθη εἰς τὴν *Φιλαδέλφειαν* κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῆς ἑξήκοντα μίλια ἀπ' αὐτῆς ἀπεχούσης Ἐφέσου παρὰ μαθητῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τοῦ ἐπὶ διετίαν ὅλην «καθ' ἡμέραν διδάξαντος» ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ σχολῇ Τυράννου καὶ καταρτίσαντος ἐκεῖ τὰ στελέχη τὰ μεταδόντα τὸν Χριστιανισμὸν «εἰς πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας». Τόσον δὲ ταχέως προώδευσεν ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Φιλαδελφείᾳ, παρ' ὅλας τὰς λυσσώδεις ἀντιδράσεις τῶν ἐκεῖ πολυπληθῶν Ἰουδαίων, ὥστε ἡ ἐκκλησία αὕτη, προσεταιρισθεῖσα πολλοὺς τῶν ἐπὶ γράμμασι καὶ παιδείᾳ διακρινομένων, ἐξ ὧν πολυπληθεῖς ὑπῆρχον ἐν Φιλαδελφείᾳ, ἀποκληθείσῃ διὰ τοῦτο «Μικραὶ Ἀθῆναι», ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον πνευματικὴν δρᾶσιν, ἀναδείξασα καὶ προφήτιδας, ὡς ἡ παρ' Εὐσεβίῳ ἀναφερομένη «πνευματοφορηθεῖσα προφῆτις» Ἀμμία. Ἤδη ἐν τῇ «Ἀποκαλύψει» τοῦ Ἰωάννου συγκαταριθμεῖται ἡ ἐκκλησία αὕτη μεταξὺ τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν τῆς Ἀσίας, κατέχουσά τὴν ἕκτην θέσιν (Ἀπ. α' 11), καὶ ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς, «Ἄγγελος τῆς Φιλαδελφείας» ἀποκαλούμενος, ἐγκωμιάζεται ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους τῆς Ἀσίας ἐπισκόπους, ὡς ἔχων «ἐνώπιον αὐτοῦ θύραν ἀνεωγμένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι», ὡς «τηρήσας τὸν λόγον καὶ μὴ ἀρνηθεὶς τὴν πίστιν», μολονότι «μικρὰν ἔχει δύναμιν» καὶ ὡς «τηρήσας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς», καὶ παρέχεται αὐτῷ ἡ ὑπόσχεσις ὅτι ἡ τόσον ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πλουσία αὕτη ἐκκλησία μέλλει νὰ ὑποτάξῃ «τοὺς ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ» Ἰουδαίους, οἵτινες «ἥξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν» τοῦ ἐπισκόπου τούτου, μανθάνοντες οὕτως ὅτι ὁ Κύριος «ἠγάπησεν» αὐτόν, ὅτι τηρηθήσεται οὗτος σῶος «ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ, τῆς μελούσης ἔρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς» καὶ ὅτι «ἀναδειχθήσεται στῦλος ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ» καὶ ἕξει τὴν ἀμοιβὴν τῶν δικαίων ἐν τῇ καινῇ Ἱερουσαλήμ.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος ἐκ Τρῳάδος διὰ Βούρρου, τοῦ ἐκ μέρους τῶν ἐκκλησιῶν Ἐφέσου καὶ Σμύρνης τιμῆς ἕνεκα συνοδεύσαντος αὐτῷ, γράφων ἐπιστολὴν πλήρη ἀγάπης καὶ στοργῆς καὶ πολυτίμων ὑποθηκῶν καὶ παραινέσεων, ἀποκαλεῖ αὐτὴν «ἠλεημένην καὶ ἡδρασμένην ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ καὶ ἀγαλλιωμένην ἐν τῷ πάθει τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀδιακρίτως καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ πεπληροφορημένην ἐν παντὶ ἐλέει». Συμβουλεύει δὲ τοὺς ἐν Φιλαδελφείᾳ Χριστιανούς, οὓς ἐγκωμιάζει ὡς «τέκνα φωτὸς ἀληθείας», νὰ «φεύγωσι τὸν μερισμὸν καὶ τὰς κακοδιδασκαλίας, ν' ἀπέχωσι τῶν κακῶν βοτανῶν, ἅστινας οὐ γεωργεῖ Ἰησοῦς Χριστός», «νὰ φεύγωσι τὰς κακοτεχνίας καὶ ἐνέδρας τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, μηδὲν νὰ ποιῶσι χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου, τὴν σάρκα αὐτῶν ὡς ναὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τηρῶσι, τὴν ἕνωσιν ν' ἀγαπῶσι, τοὺς μερισμοὺς νὰ φεύγωσι καὶ νὰ γίνωνται μιμηταὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐπαινεῖ δὲ αὐτοὺς ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς, διότι ἐδέχθησαν καὶ ἐτίμησαν τὸν συνεργάτην αὐτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διάκονον Φίλωνα.

Τοιούτους ἔχουσα ποιμένας καὶ Χριστιανοὺς ἡ ἐκκλησία τῆς Φιλαδελφείας, ἤκμασε κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐν τῇ πίστει καὶ διέπρεψε μεταξὺ τῶν ὁμόρων ἐκκλησιῶν, ἀναδείξασα καὶ μάρτυρας, ὡς τοὺς δώδεκα τοὺς συμμαρτυρήσαντας τῷ ἱερῷ Πολυκάρπῳ ἐν Σμύρνῃ, καὶ ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, ἐν οἷς διαπρέπει Μάλχος, ὁ ῥήτωρ Φιλαδελφείας. Καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα δὲ χρόνοις, παρὰ τὰς πολλὰς περιπετείας καὶ τὰς ἐπανειλημμένας ἐκ σεισμῶν καὶ πολέμων καὶ ἐπιδρομῶν καταστροφὰς τῆς πόλεως καὶ τῆς περιφερείας αὐτῆς, διετηρήθη ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐν ἀκμῇ ἀξιοθαυμάστῳ καὶ οἱ ἐπίσκοποι αὐτῆς ἐπιφανῆ κατεῖχον θέσιν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, διότι καὶ τὴν πίστιν ἀλώβητον ἐτήρησαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν ἀνέπτυξαν καὶ τὸ ἐναπομεῖναν λόγῳ τῶν ὡς ἄνω περιπετειῶν μικρὸν ποίμνιον διετήρησαν ἐν τῇ πίστει, μολονότι ὁ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας βαρὺς καὶ ἀνύποιστος βαρβαρικὸς ζυγὸς ἐστέρησε τοὺς Χριστιανοὺς τούτους καὶ τῆς πατρίου αὐτῶν γλώσσης. Ἡ μέχρι σήμερον γνωστὴ σειρὰ τῶν διατελεσάντων ἐπισκόπων τῆς μητροπόλεως ταύτης ἔχει ὡς ἑξῆς:

1) Δημήτριος, περὶ οὗ ἀναφέρεται ἐν τῇ τρίτῃ καθολικῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰωάννου (α', 12), ὅτι «αὐτῷ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάντων καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας». 2) Λούκιος. 3) Ζαχαρίας (109). 4) Θεοδόσιος (302). 5) Κρίνων (320). 6) Ἑτοιμάσιος, μετασχὼν τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς συνόδου (325). 7) Κυριακὸς (344). 8) Θεοδόσιος (359). 9) Θεοφάνης, μετασχὼν τῆς τρίτης οἰκουμενικῆς συνόδου (431). 10 Μελέτιος ἢ Εὐλόγιος (451). 11) Ἀπιανὸς (458). 12) Εὐστάθιος (518). 13) Ἰωάννης, μετασχὼν τῆς ἕκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου (680). 14) Λεόντιος (705). 15) Στέφανος, μετασχὼν τῆς ἑβδόμης Οἰκουμενικῆς συνόδου (778). 16) Λύκαστρος (783). 17) Μιχαὴλ (879) 18) Μανουὴλ (1193). 19) Νικόλαος (1213—1216). 20) Φωκᾶς (1228—1240), μετασχὼν μετὰ τοῦ Σάρδεων Ἀνδρονίκου καὶ Σμύρνης Ἰωάννου τῆς ὑπὸ τὸν πατριάρχην Μανουὴλ τὸν Β' συνόδου πρὸς λύσιν ἀποριῶν. 21) Νικόλαος (1246). 22) Ἰωάννης (1256—1260), ὁ καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Συρακουσῶν. 23) Θεόληπτος, πρὸς ὃν τῷ 1270 γράφων Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος λύει ἀπορίας τινάς. Τούτου λόγος «τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον» καὶ «περὶ νοερᾶς προσευχῆς» καὶ ἐννέα «κατανυκτικοὶ ὕμνοι». Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Φιλόθεος, ὁ διαπρέψας κατὰ τὰς ἡσυχαστικὰς ἔριδας, ἀποκαλεῖ τοῦτον «μέγαν τῆς Φιλαδελφείας φωστῆρα». 24) Μακάριος ὁ Χρυσοκέφαλος (1345). Τούτου περιεσώθη λαμπρὸς λόγος εἰς τὴν Ὕψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἡ ὡραία ἐν τῷ Εὐχολογίῳ εὐχὴ «ἐπὶ ἐπιδρομῶν ἐθνῶν». 25) Παῦλος (1393). 26) Μακάριος (1454—1456), εἷς ἐκ τῶν τριῶν διδασκάλων τῶν συνταξάντων τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ. 27) Ἰωακεὶμ (1497). 28) Νεόφυτος (1546). 29) Γαβριὴλ (1560). 30) Σωφρόνιος (1575). 31) Γαβριὴλ ὁ Σεβῆρος, χειροτονηθεὶς τῇ 18ῃ Ἰουλίου 1577. Κελεύσει τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' μετέθηκε τὴν ἕδραν αὐτοῦ εἰς Βενετίαν. Μετὰ τοῦτον ἐν Βενετίᾳ ἠρχευσαν οἱ ἑξῆς: 32) Θεοφάνης ὁ Ξενάκιος, ἐκ Κύπρου (1607). 33) Νικόδημος ὁ Μεταξᾶς, Κεφαλλὴν (1632). 34) Ἀθανάσιος ὁ Βαλεριανός, ὀνομασθεὶς τῷ 1644 «Ἐπίτροπος καὶ ἔξαρχος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου» καὶ τιμηθεὶς τῇ προνομίᾳ τοῦ «φέρειν μίτραν ἐπὶ κεφαλῆς καὶ προσεπικοσμεῖσθαι σάκκῳ». 35) Μελέτιος ὁ Χορτάκης, ἐκ Ρεθύμνης τῆς Κρήτης (1657—1677). Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου οἱ ἐν Βενετίᾳ μητροπολῖται Φιλαδελφείας ἀποκαλοῦνται «χεὶρ δεξιὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας». 36) Γεράσιμος ὁ Βλάχος (1679—1685). 37) Μελέτιος ὁ Τυπάλδος (1679 — 1685). Τούτου καθαιρεθέντος, ὡς προσχωρήσαντος τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ, κατηργήθη ὁ ἐν Βενετίᾳ θρόνος τῶν μητροπολιτῶν Φιλαδελφείας. 38) Φατσέας (1723), παρανόμως χειροτονηθεὶς ἐν Ἑπτανήσῳ, καθῃρέθη καὶ ἀπεκηρύχθη 39) Ἰωσὴφ Μαστροκωνσταντάκης, Πάτμιος (1733). 40) Νικηφόρος ὁ Μόρμολης, τέως Κυθήρων (1768), μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν θέσιν. 41) Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης (1772), ὅστις δὲν ἀπεδέχθη ἐπίσης τὴν θέσιν. 42) Σωφρόνιος, τέως Κεφαλληνίας (1781 — 1790). 43) Γεράσιμος (1795) 44) Ἰωαννίκιος (1798). 45) Ἰάκωβος (1800) καὶ τούτου παραιτηθέντος, 46) Δωρόθεος (1800). 47) Δωρόθεος ὁ Πρώϊος (1807) ὁ σοφὸς τοῦ Γένους διδάσκαλος καὶ διδάσκαλος Νεοφύτου τοῦ Βάμβα. Ἡ ἀρχιερατική του μίτρα σῴζεται ἐν Χίῳ Τῇ 10 Ἀπριλίου 1821 συνεμαρτύρησεν ὡς Ἀδριανουπόλεως ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ Γρηγορίου τοῦ Ε' οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. 48) Γαβριὴλ (1813) 49) Πανάρετος, εἶτα Τυρνόβου (1836). 50) Δανιὴλ (1838—1844). 51) Σωφρόνιος, εἶτα Ἄρτης καὶ Ἀμασείας (1845). 52) Ἰωαννίκιος (1849). 53) Μελέτιος, εἶτα Σμύρνης (1860). 54) Διονύσιος, παυθεὶς τῷ 1869. 55) Στέφανος ὁ Σουλίδης, εἶτα Μηθύμνης (1887). 56) Λεόντιος ὁ ἐξ Ἠπείρου, εἶτα Αἴνου (1896). 57) Λεόντιος ὁ ἐκ Πόντου, εἶτα Ροδοπόλεως (1899) 58) Προκόπιος ὁ Λαζαρίδης, εἶτα Ἰκονίου (1906). 59) Λουκᾶς (1911) 60) Χρυσόστομος Χατζῆ Σταύρου ὁ ἀπὸ Τράλλεων, εἶτα Ἐφέσου καὶ νῦν Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως (1913). 61) Εὐγένιος, νῦν Νιγρίτης (1922). 62) Κύριλλος Μουμτζῆς, ὁ ἀπὸ Μυτιλήνης, ὡς τιτουλάριος (1923) καὶ 63) Μάξιμος (1924), ἐπίσης ὡς τιτουλάριος.

Μέχρι Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886) ὁ θρόνος τῆς Φιλαδελφείας ἀναφέρεται ὡς πρώτη ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν Σάρδεων. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου ὅμως τοῦ Παλαιολόγου (1283) προὐβιβάσθη εἰς δέκατον θρόνον ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1347, ἐπὶ Ἰσιδώρου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἀνετέθη τῷ Φιλαδελφείας Μακαρίῳ «ὥστε διοικεῖν τὰ δίκαια τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Σμύρνης καὶ τὰ περὶ ἀμφοτέρας τὰς Φωκαίας». Τῷ 1354, διὰ πράξεως Καλλίστου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἀνατίθεται «ἐπιδόσεως χάριν» τῷ Φιλαδελφείας ἡ διοίκησις τῆς Παλαιᾶς Φωκαίας καὶ τῶν χηρευουσῶν ἐπαρχιῶν, ὧν ἡ διοίκησις δὲν εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς ἄλλους ἐπισκόπους. Ἀπὸ τοῦ 1369, ἐπὶ Φιλοθέου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἡ Φιλαδέλφεια λαμβάνει ὑφ' ἑαυτὴν τὸν θρόνον τῶν Σάρδεων, «τῇ τῶν Ἐθνῶν φθορᾷ, Θεοῦ παραχωρήσαντος, ἐκδοθεισῶν». Τῷ 1385 διδονται τῷ αὐτῷ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας ἐξαρχικῶς αἱ μητροπόλεις Ἱεραπόλεως καὶ Συνάδων τῆς Φρυγίας, ἀργότερον δὲ ὑπήχθησαν ὑπ' αὐτὸν αἱ σχεδὸν ἐρημωθεῖσαι περιφέρειαι τῆς Λαοδικείας, τῶν Κολοσσῶν (Χωνῶν), Κούλων καὶ Κολόης ἢ Κολίδας. Ταῦτα πάντα διετήρησεν ὁ θρόνος τῆς Φιλαδελφείας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του μέχρι τῆς ἐπ' ἐσχάτων γενικῆς καταστροφῆς τῶν ἑπτὰ ἁγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐκ Φιλαδελφείας καταγόμενος ἀνεδείχθη τῷ 1320 οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ Γεράσιμος ὁ Α', τέως ἡγούμενος τῆς ἐν Μαγνησίᾳ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Βατάτση ἱδρυθείσης μονῆς τοῦ Σωσάνδρου.

Ὑπὸ τὸν θρόνον Φιλαδελφείας ὑπήγοντο πολλαὶ μοναί, ὧν αἱ πλεῖσται ἦσαν ἱδρυμέναι ἐπὶ τοῦ Τμώλου, ὧν ὅμως τὰ ὀνόματα δὲν διεσώθησαν, καίτοι τὰ ἐρείπια αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου σῴζονται, ἐνιαχοῦ δὲ σχεδὸν ἄθικτοι διετηροῦντο μέχρις ἐσχάτων οἱ ἱεροὶ τῶν μονῶν τούτων ναοί. Κατὰ πατριαρχικὸν ἔγγραφον τοῦ 1354, ὑπῆρχεν ἐν Φιλαδελφείᾳ μονὴ γυναικῶν (τῆς Θεοτόκου), ἐπιλεγομένη τοῦ κὺρ Δαυΐδ, ἀφ' ἧς Κάλλιστος ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἐντέλλεται τῷ μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας ν' ἀποδιώξῃ τὴν κακὴν μοναχὴν Ἀγγελῖναν τὴν Σεναχηρῖναν καὶ ἀναλάβῃ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς ἐποπτείαν.

Τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Φιλαδελφείας ἐκλέϊσαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας μάρτυρες τῆς πίστεως οὐκ ὀλίγοι, ἐξ ὧν προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν τοὺς δώδεκα ἐν Σμύρνῃ. Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀναφέρεται ὁ κατὰ τὸ 1657 μαρτυρήσας καὶ μέχρις ἐσχάτων μεγάλως ἐν Φιλαδελφείᾳ τιμώμενος νεομάρτυς Δημήτριος, οὗτινος ἡ μνήμη τελεῖται τῇ 2ᾳ Ἰουνίου. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Φιλαδελφείας, τιμῶσα ὑπερβαλλόντως τὴν μνήμην τοῦ μετὰ Παῦλον διδασκάλου αὐτῆς καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ, ὅστις, φαίνεται, ἐξαιρετικὸν ἐξ Ἐφέσου ἐδείκνυεν ὑπὲρ

Digitized by Google

αὐτῆς ἐνδιαφέρον, ἵδρυσε παμμεγέθη καὶ περικαλλέστατον ναὸν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, οὗτινος τὰ ἐρείπια σῴζονται ἄχρι τοῦ νῦν Τὴν εὐσέβειαν δὲ τῶν Φιλαδελφέων ἀποδεικνύει τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἱερῶν ναῶν, τῶν κατακοσμησάντων τὴν πόλιν αὐτῶν Περὶ τούτων ἱστορικὰς μαρτυρίας ἔχομεν μόνον ἀπὸ τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος. Ἐν ᾀσματικῇ ἀκολουθίᾳ (περὶ τὸ 1220) Ἰωάννου τοῦ Βατάτζη ἀναφέρεται, ὅτι ἐν Φιλαδελφείᾳ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ἐκ περιγραφῶν δὲ διαφόρων περιηγητῶν μανθάνομεν ὅτι τῷ 1675 ὑπῆρχον τέσσαρες ἐκκλησίαι ἐν Φιλαδελφείᾳ, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ τῶν Ταξιαρχῶν. Τῷ 1764 ἀναφέρεται ὁ μέχρις ἐσχάτων διατελέσας τοιοῦτος καθεδρικὸς ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν, «μέγας καὶ πολυτελὴς καὶ κεκοσμημένος διὰ κεχρυσωμένων ἀναγλύφων καὶ διαφόρων ἁγιογραφιῶν». Μέχρι τῆς τελευταίας καταστροφῆς ἐσῴζοντο ὡς πεπαλαιωμένα παρεκκλήσια οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ τοῦ προφήτου Ναούμ, τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων. Κατὰ τὴν κατὰ τὸ τέλος Αὐγούστου τοῦ 1922 ἐπισυμβᾶσαν καταστροφὴν ἐν μόνῃ τῇ πόλει τῆς Φιλαδελφείας ὑπῆρχον οἱ ἑξῆς ἱεροὶ ναοί: τῶν Ταξιαρχῶν, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τῆς Ἁγίας Μαρίνης, ὅστις πυρποληθεὶς τῷ 1746 ἀνῳκοδομήθη τῷ 1836 ἐπὶ μητροπολίτου Παναρέτου, τῆς Παναγίας, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, πυρποληθεὶς τῷ 1840 καὶ ἀνεγερθεὶς ἐπὶ μητροπολίτου Μελετίου τῷ 1860, καὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἀνεγερθεὶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου, τῷ 1863 Παρεκκλήσια δέ: τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἁγίου Συμεών, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Προφήτου Ἠλιοὺ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἁγιάσματα δὲ ὑπῆρχον: τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τῶν Ἁγίων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης, τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Le Quien*, Oriens Christianus.— *Miklosich* et *Muller*, Acta et Diplomata.— *Texier*, Asie Mineure.— *Hamer*, Histoire des Ottomanes.— *Fabricius*, Bibl. Graeca t. XI.— *Σάθα*, Νεοελληνικὴ φιλολογία. — *Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ*, Σύνταγμα τῶν ἱερῶν κανόνων (τόμ. V).— *Migne*, Πατρολογία (τόμ. 140, 148, 150 καὶ 151). — *Μ. Οἰκονόμου*. Περὶ τῶν Ο΄ Ἑρμηνευτῶν. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὰ σῳζόμενα φιλολογικὰ (τόμ. Α΄).— *Ἰ. Βελούδου*, Χρυσόβουλλα καὶ γράμματα (Βενετία 1873).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ. – *Curtius*, Nachtag zu den Beiträgen zur Geschichte und Topographie Kleinasiens (ἐν τῷ Abhandlungen der Berliner Academie, 1873) — *Arundell*, Discoveries in Asia Minor (t. I). – *Ramsay*, Historical Geography of Asia Minor.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Cities and Bishoprics of Phrygia.— *Μηλιαράκη*, Νίκαια. — *Le Camus*. Les Sept Églises de l' Apocalypse.— Βυζαντινὰ Χρονικὰ Δ΄). – *Μ. Γεδεών*, Κανονικαὶ διατάξεις, Α΄.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Πατριαρχικοὶ πίνακες.— *Βλαστοῦ*, Χιακά.— *Παπαμιχαηλώφ*, Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία (ἐν Ἡμερ. καὶ δδ. Σμύρνης, 1889).— *Σ. Ἀντωνοπούλου*, Μ. Ἀσία.— *Γ. Λαμπάκη*, Οἱ ἑπτὰ Ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως.

† Φ. καὶ Ν. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

—Φιλαδέλφεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Ταύρου ἐν Κιλικίᾳ, κτίσμα Πτολεμαίου Β΄ τοῦ Φιλαδέλφου. —2) Οὕτω μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡ ἐν Συρίᾳ *Ραβὰθ-Ἀμμῶν*. —3) Πόλις ἐν Φαγιούμ, κτίσμα τοῦ ἰδίου.

Γ. Λ. Α.

—Φιλαδέλφεια (πρ. *Γκιουβέλτσα*) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης (βλ. λ. *Φιλαδέλφιον*).

—Φιλαδέλφεια, *Νέα* — *[Γεωγρ.]*. Προσφυγικὸς συνοικισμὸς ἀστῶν προσφύγων, ἀνεγερθεὶς ΒΔ τῶν Ἀθηνῶν ὀλίγον πέραν τῆς θέσεως Ἀλυσίδας καὶ ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν-Χαλκίδος, δαπάναις τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου. Τὰ γήπεδα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχει ἀνεγερθῆ ὁ συνοικισμός, περιῆλθον εἰς τὸ δημόσιον ἐκ τῆς μονῆς Πετράκη Κάτ. 1928) 6.337. Ὑψόμετρον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 95 μ. Ἀπέχει ἀπὸ τῆς πλατείας Ὁμονοίας Ἀθηνῶν 7 χιλ καὶ συγκοινωνεῖ μετ' αὐτῆς διὰ λεωφορείων αὐτοκινήτων. Αἱ πρῶται οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι ἤρχισαν ἐκτελούμεναι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1923, ἐπερατώθησαν δὲ τῷ 1927, ὁπότε καὶ διενεμήθησαν τὰ οἰκήματα εἰς τοὺς δικαιούχους πρόσφυγας ἐπὶ προκαταβολῇ ἀναλόγῳ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ οἰκήματος. Τὸ σχέδιον τοῦ συνοικισμοῦ παρουσιάζει ἀρκετὴν πρωτοτυπίαν. Εἶναι ἐλλειψοειδές, κατὰ τὸ ἐν Γερμανίᾳ ἰδίως ἐφαρμοσθὲν σχέδιον κηπουπόλεων μετὰ πρασιῶν, εὐρυτάτων χώρων δι' ἀγοράν, ἐκκλησίας, σχολικὰ κτήρια, πλατείας κλπ. Ὁ συνοικισμὸς ἀποτελεῖται ἐκ 550 ἐν συνόλῳ πολυκατοικιῶν, διαφόρων τύπων, ὧν αἱ πολυτελέστεραι ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν δωματίων, μαγειρείου, λουτῆρος καὶ βεράντας μετὰ κήπου. Ἐν αὐτῷ λειτουργοῦσι δύο σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως, τὸ ἓν ἀνεγερθὲν δαπάναις τοῦ ὑπουργείου Παιδείας καὶ τὸ ἕτερον δωρηθὲν εἰς τὸ δημόσιον ὑπὸ ἰδιώτου. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπάρχει εἷς καὶ μόνον ναὸς προχείρου μᾶλλον κατασκευῆς.

Ὁ συνοικισμὸς Νέας Φιλαδελφείας θεωρεῖται ὡς ὁ ἀρτιώτερος τῶν ἀνεγερθέντων χάρις εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν μέριμναν τοῦ κράτους. Αἱ εὐρεῖαι κυκλοφερεῖς ὁδοί, αἱ μεγάλαι πλατεῖαι, αἱ ἐκτενεῖς πρασιαί, τέλειον δίκτυον ὑδρεύσεως, τὸ εὔ-

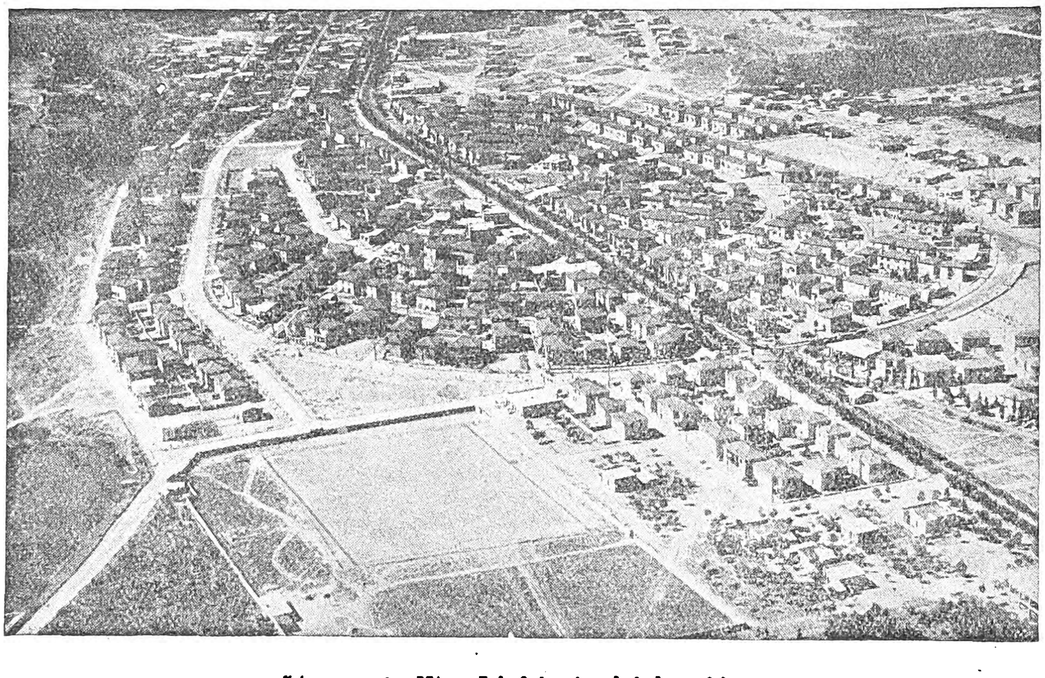

Ἄποψις τῆς Νέας Φιλαδελφείας ἀπ' ἀεροπλάνου.

κραὲς τοῦ κλίματος, προσδίδουν εἰς αὐτὸν μᾶλλον τὴν ὄψιν ὡραίου ἐξοχικοῦ προαστίου τῶν Ἀθηνῶν, τελείως διαφόρου τῶν ἄλλων συνοικισμῶν Πρὸς ΒΑ. ἐκτείνεται ὡραῖον ἀλσύλλιον ἐκ πεύκης, μεταβληθὲν ἤδη εἰς δημόσιον κῆπον Μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπαγγελματίας, δημοσίους καὶ ἰδιωτικοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἀπὸ ἐργατικὸν κόσμον, ἀπασχολούμενον εἰς τὰ πέριξ τοῦ συνοικισμοῦ λειτουργοῦντα ἐργοστάσια ὑφαντουργίας κλπ.

Ὁ συνοικισμὸς φέρει τὸ ὄνομα τῆς μικρασιατικῆς πόλεως Φιλαδελφείας Ἡ ἐπικρατήσασα κοινὴ ὀνομασία *Ποδονίφτη* οὐδόλως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τοῦ συνοικισμοῦ, διότι ἡ τοποθεσία Ποδονίφτης κεῖται πολὺ νοτιώτερον

Κ. ΠΑΠΠΑΔΑΤΗΣ

—Φιλαδέλφεια, *Νέα* — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγιονερίου (πρ. Βερλάντζης) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 555. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νάρες*.

Φιλαδέλφεια (Philadelphia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Πεννυσλβανίας, ἡ τρίτη εἰς πληθυσμὸν καὶ κίνησιν πόλις τῆς συμπολιτείας. Εἶναι ἐκτισμένη κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς λωρίδος γῆς τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ντελαγουέαρ καὶ τοῦ παραποτάμου του Σουΐλκιλλ κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀμερικανικῆς πολεοδομικῆς. Κάτ. (1928) 2.064.200 Ἡ Φιλαδέλφεια συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς πόλεως Κάμντεν, κειμένης εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ Ντελαγουέαρ διὰ κρεμαστῆς γεφύρας, μήκους 1,81 μιλίων, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἡ ἐπιμηκεστέρα κρεμαστὴ γέφυρα τῆς ὑφηλίου. Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀξιοσημειώτων κτηρίων τῆς πόλεως κυριώτερα εἶναι τὸ μέγαρον τῆς ἀνεξαρτησίας, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ κέντρον τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἐν αὐτῷ δὲ κατηρτίσθη ὁ συνταγματικὸς χάρτης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ στεγάζεται ὁ ἱστορικὸς κώδων τῆς Ἐλευθερίας, τὸ δημαρχεῖον ῥυθμοῦ ἀναγεννήσεως, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ὑψοῦται τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πόλεως Πένν, τὸ νέον μουσεῖον τεχνῶν τῆς Πεννσυλβανίας, περατωθὲν τῷ 1928, ἀνεγερθὲν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Παρθενῶνος, ἡ βιβλιοθήκη (Free Library) κ. ἄ. Ἡ πόλις ἔχει ἄνω τῶν 1000 ναοὺς ὅλων τῶν δογμάτων, κ. ἄ. Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ κίνησις τῆς Φιλαδελφείας, ἀριθμούσης μέγαν ἀριθμὸν ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων καὶ ὀργανώσεων, ὡς εἶναι ἡ Ἀκαδημία τῶν καλῶν Τεχνῶν, ἡ ἀρχαιοτέρα καλλιτεχνικὴ ὀργάνωσις τῆς συμπολιτείας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1791 καὶ συντηροῦσα 37 καλλιτεχνικὰς ἑταιρείας, μουσεῖα καὶ σχολάς, ἡ ἑταιρεία βιβλιοθηκῶν (Library Company), ἱδρυθεῖσα καὶ ὀργανωθεῖσα ἐνεργείαις τοῦ Β. Φραγκλίνου καὶ συντηροῦσα λαμπρὰν καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην μὲ κτήριον κλασσικοῦ ῥυθμοῦ, ἀριθμοῦσαν 275.000 τόμων, ἡ ἀμερικανικὴ φιλοσοφικὴ ἑταιρεία, ἡ ἀκαδημία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἱστορικὴ ἑταιρεία, ἡ ἀκαδημία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἱστορικὴ ἑταιρεία τῆς Πεννσυλβανίας, τὸ ἰνστιτοῦτον Φραγκλίνου διὰ τὴν μελέτην καὶ προαγωγὴν τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν, ἡ γεωγραφικὴ ἑταιρεία, τὸ ἰνστιτοῦτον Βάγκνερ, τὸ ἐμπορικὸν μουσεῖον κ. ἄ. Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω μνημονευομένης ἡ Φιλαδέλφεια ἀριθμεῖ πληθὺν ἄλλων βιβλιοθηκῶν, ὡς εἶναι ἡ τοῦ νοσοκομείου τῆς Πεννσυλβανίας (1761), τοῦ ἰατρικοῦ συλλόγου (1789), τοῦ Ἀθηναίου (Athenaeum, 1813), τῆς γερμανικῆς ἑταιρείας, τῆς τῶν μαθητευομένων (1820), ἡ ἐλευθέρα βιβλιοθήκη, ἔχουσα ἐκτὸς τοῦ κυρίου της κτηρίου, 29 παραρτήματα εἰς διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως, ἐξ ὧν τινα ἀνηγέρθησαν δαπάναις κληροδοτήματος τοῦ Κάρνετζη πρὸς τὴν πολιν, ἡ ἐμπορικὴ βιβλιοθήκη (225.000 τόμοι), ἡ ἐν τῷ δημαρχείῳ νομικὴ βιβλιοθήκη (1802), ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἱστορικῆς ἑταιρείας κ. ἄ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων καὶ σχολῶν κυριώτερα εἶναι τὸ γνωστὸν πανεπιστήμιον τῆς Πεννσυλβανίας, τὸ ἰατρικὸν κολλέγιον Τζέφφερσον, ἡ ἐπιστημονικὴ θεολογικὴ σχολή, τὸ κολλέγιον Λὰ Σάλ, τὸ καθολικὸν σεμινάριον, ἡ σχολὴ μηχανικῶν Οὐΐλλιαμσον, τὸ ἰνστιτοῦτον Ντρέξελ, τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Τὲμπλ μὲ πλεῖστα παραρτήματα, τὸ φαρμακευτικὸν κολλέγιον, τὸ γυναικεῖον ἰατρικὸν κολλέγιον, τὰ κολλέγια Γκρὰτς καὶ Ντρόψυ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἑβραϊκῆς, καθὼς καὶ πληθὺς νυκτερινῶν σχολῶν, ὧν τινες δι' ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, διάφοροι ἐπαγγελματικαὶ σχολαὶ κ. ἄ. Ἔχει προσέτι μέγαν ἀριθμὸν ἀρίστων συγχρονισμένων νοσοκομείων, ἐξ ὧν κυριώτερον τὸ τῆς Πεννσυλβανίας, καταλαμβάνον ὁλόκληρον τετράγωνον. Ἀπὸ ἀπόψεως μουσικῆς καὶ ἐν γένει καλλιτεχνικῆς κινήσεως κατέχει μίαν ἐκ τῶν πρώτων θέσεων μεταξὺ τῶν ἀμερικανικῶν μεγαλοπόλεων, ἔχουσα πλῆθος θεάτρων, κινηματοθεάτρων, μελόδραμα, μεγίστην αἴθουσαν συναυλιῶν κλπ.

Ἀπὸ ἀπόψεως συγκοινωνιακῆς ἡ Φιλαδέλφεια ἀποτελεῖ σημαντικώτατον κόμβον σιδηροδρομικῶν μεταφορῶν, ἐξυπηρετουμένη ὑπὸ πολλῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν, ἐξ ὧν κυριώτεραι εἶναι ἡ μεγάλη σιδηροδρομικὴ ἑταιρεία Pennsylvania Railroad, ἔχουσα τὸν κεντρικόν της σταθμὸν ἐν τῇ πόλει, καὶ ἡ Philadelphia and Reading. Ἡ ἐντὸς τῆς πόλεως συγκοινωνία εἶναι πυκνοτάτη, ἐξυπηρετουμένη μὲ ἄριστον δίκτυον τράμ, ἐναερίων καὶ ὑπογείων σιδηροδρόμων καὶ αὐτοκινήτων λεωφορείων. Ἡ μετὰ τῆς ἀπέναντι αὐτῆς πόλεως Κάμντεν συγκοινωνία διεξάγεται ἐκτὸς τῆς νέας γεφύρας καὶ διὰ ποταμοπλοίων. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντελαγουέαρ ποτάμιος αὐτῆς λιμήν, εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ σημαντικωτέρων ἀπὸ ἀπόψεως κινήσεως εἰσαγωγικῶν καὶ ἐξαγωγικῶν λιμένων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, θέτει ταύτην εἰς στενὴν καὶ τακτικωτάτην ἐπικοινωνίαν μεθ' ἁπάντων τῶν ὠκεανίων λιμένων τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Αἱ λιμενικαὶ αὐτῆς ἐγκαταστάσεις εἶναι ἐκ τῶν ἀρτιωτέρων μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα (ντόκ, γερανοὺς κλπ.), διὰ τὴν ταχίστην φορτοεκφόρτωσιν τῶν ἐμπορευμάτων καὶ κίνησιν τῶν πλοίων. Ἔχει προσέτι μεγίστας πλωτὰς δεξαμενάς, εἰς ἃς δύνανται νὰ δεξαμενισθοῦν ταυτοχρόνως 15 πλοῖα, καθὼς καὶ κρατικὸν ναυπηγεῖον ἐπὶ τῆς Λῆγκ Ἄϊλαντ καὶ ἰδιωτικὰ τοιαῦτα. Ἡ Φιλαδέλφεια εἶναι πρὸς τούτοις πρώτης τάξεως ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον, κατέχουσα μεταξὺ τῶν πόλεων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἀπὸ ἀπόψεως βιομηχανικῆς κινήσεως, τὴν τρίτην θέσιν μετὰ τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ τὸ Σικάγον. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι της εἶναι ἡ ὑφαντουργία καὶ ἡ μεταλλουργία, ἡ χαρτοβιομηχανία, τυπογραφία καὶ ἐκδοτικαὶ ἐπιχειρήσεις, βιομηχανία συντετηρημένων τροφῶν, χημικὴ βιομη-

Digitized by Google

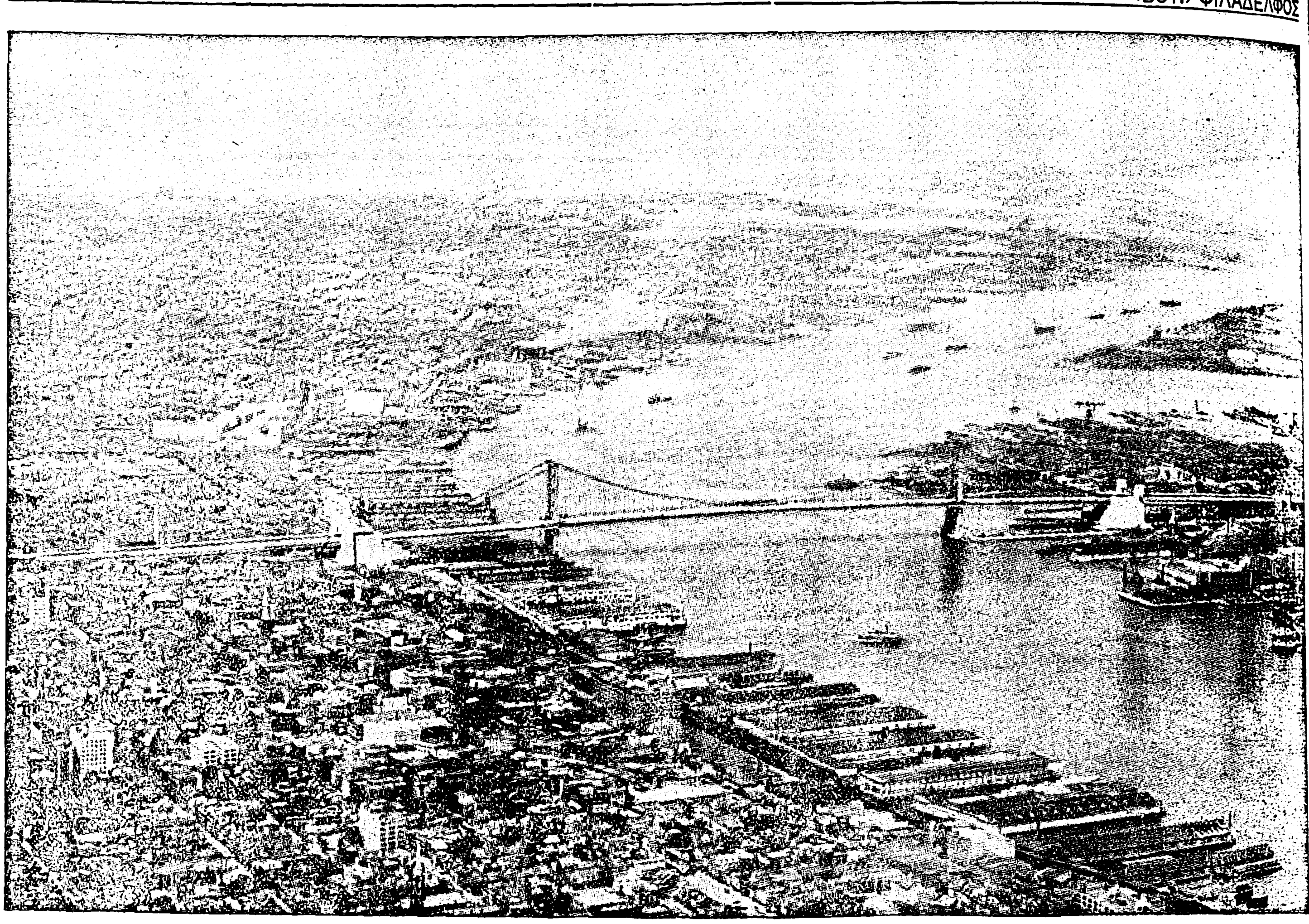

Γενικὴ ἄποψις τῆς Φιλαδελφείας.

χανία, ἐπεξεργασία δερμάτων καὶ ἐλαστικοῦ, καπνοβιομηχανία, κατεργασία ξυλείας, κεραμουργία καὶ ὑαλοποιία κλπ. Ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐπίσης εὑρίσκονται τὰ γνωστότατα ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν σιδηροδρόμου Μπάλντουιν, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου, καὶ τὸ μέγιστον ἐν τῷ κόσμῳ ἐργοστάσιον ἀεροπλάνων.

Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1682 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Κουακέρου Οὐΐλλιαμ Πὲνν καὶ ἄλλων μελῶν τῆς λεγομένης Φιλικῆς Ἑταιρείας (Society of Friends), ἐπὶ τοποθεσίας μικρᾶς ἐγκαταστάσεως Σουηδῶν τοῦ 1632. Εἰς τὴν νέαν πόλιν ἐδόθη τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *Φιλαδέλφεια*, πρὸς τιμὴν τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὁμωνύμου πόλεως, ὡς μιᾶς τῶν ἑπτὰ Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Πὲνν συνῆψε μετὰ τῶν Ἐρυθροδέρμων τὴν μεγάλην συνθήκην, ἥτις κατὰ τὸν Βολταῖρον ὑπῆρξεν ἡ μόνη συνθήκη μὴ συναφθεῖσα μεθ᾽ ὅρκου καὶ ὅμως μὴ παραβιασθεῖσα. Ὡς ἀγγλικὴ ἀποικία ἡ Φιλαδέλφεια ὑπῆρξε πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Πενσυλβανίας μέχρι τοῦ 1776 καὶ πρωτεύουσα τῶν Ἡνωμένων Ἀποικιῶν μέχρι τοῦ 1781. Ἀπὸ τοῦ 1781 μέχρι τοῦ 1800 διετέλεσε πρωτεύουσα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν πόλεμον ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως, ἐν δὲ τῷ Independence Hall ὑπεγράφη ἡ λεγομένη Δήλωσις τῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ συνεδρίασε τὸ Ἠπειρωτικὸν Κογκρέσσον. Η. Π. Γ.

— **Φιλαδέλφεια, *Νέα*** — (New Philadelphia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Νέα* Φιλαδέλφεια).

Φιλαδελφεύς, *Ἀλέξανδρος*. Ἀρχαιολόγος, υἱὸς τοῦ Θεμιστοκλέους, γεννηθεὶς τῷ 1867. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του ἐν Ἀθήναις ἐσπούδασε ζωγραφικὴν ἐν Μονάχῳ καὶ εἶτα φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῷ 1895. Ἀκολούθως διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἔφορος ἀρχαιοτήτων, διενεργήσας, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἐπιτυχεῖς ἀνασκαφάς, ἰδίᾳ ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου καὶ ἐν Κορίνθῳ. Διεκρίθη ἐπίσης ὡς ζωγράφος, εἰκονίσας σκηνὰς ἐκ τῆς Γραφῆς, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ζωῆς, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοιχογραφία τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καρύτση, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄφετε τὰ παιδία ἐλθεῖν πρός με», ὁ πίναξ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου ἀκούοντος τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του, καὶ μία σκηνὴ ἐκ τοῦ συγχρόνου στρατιωτικοῦ βίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Συσσίτιον». Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ πιθηκάνθρωπος», ἐκδοθὲν γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις, «Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους», «Τὰ αἴτια τῆς ἀκμῆς τῆς ἀρχαίας τέχνης», «Ὁδηγὸς τῶν Ἀθηνῶν», «Ἡ γραφικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

—**Φιλαδελφεύς, *Θεμιστοκλῆς*.** Υἱὸς τοῦ *Χρίστου Φιλαδελφέως*, γεννηθεὶς τῷ 1838 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920 Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἀθήναις καὶ κατόπιν ἐν Παρισίοις, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ ἐκεῖθεν ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς καὶ ἰδίως ἱστορικὰς μελέτας, γράψας πλείστας διατριβὰς εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια. Μετέφρασε χάριν τῶν μαθητριῶν τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας τὸ ἔργον τοῦ Φαινελὸν «Περὶ ἀγωγῆς κορασίων». Ἀπὸ τοῦ 1863—1866 ἐξέδωκε τὴν «Χρυσαλλίδα», φιλολογικὸν περιοδικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ συνειργάσθησαν οἱ τότε περιφανέστεροι λογογράφοι, ποιηταὶ καὶ λόγιοι τῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1868 ἐξέδωκε τὸν «Συναξαριστὴν εἰς 2 τόμους, μὲ πολλὰς διορθώσεις καὶ προσθήκας. Συγγραφεὺς γλαφυρός, λογογράφος χαριτολόγος, ἔγραψε πλείστας περιγραφὰς ταξιδίων, χρονογραφήματα καὶ ἀρθρίδια. Τὸ κυριώτατον ὅμως ἔργον τῆς ζωῆς του ἀπετέλεσεν ἡ συγγραφὴ τῆς «Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας», ὅπερ ἐξέδωκε τῷ 1902. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ συγγραφεὺς καρποῦται μὲν ἐπιτυχῶς τὰς γνωστὰς ἤδη πηγάς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος φέρει εἰς φῶς νέας. Τῷ 1889 ἵδρυσε τὸν «Φιλαδέλφειον ποιητικὸν ἀγῶνα», εἰς ὃν ἐβραβεύθησαν οἱ ὀνομαστότεροι Ἕλληνες ποιηταί: Παλαμᾶς, Πολέμης, Δροσίνης, Στρατήγης καὶ ἄλλοι. Ὁ ἀγὼν ἐσυνεχίσθη ἐσχάτως ὑπὸ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ. Τῷ 1912 ἵδρυσε τὸ «Φιλαδέλφειον σκοπευτικὸν ἔπαθλον» πρὸς βράβευσιν τῶν ἀρίστων σκοπευτῶν μεταξὺ τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ ναυτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Δ. ΓΡ. Κ.

—**Φιλαδελφεύς, *Θεόδωρος*.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Θεοδώρου Α´ Λασκάρεως (1204—1222). Διεξήγαγε μακροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Λατίνων, οἵτινες μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) προσεπάθησαν νὰ καταλάβωσι καὶ τὰς ἔναντι μικρασιατικὰς χώρας, ἀλλ᾽ ἐν τέλει ἡττήθη ἐν Ἀδραμυττίῳ ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου, ἀδελφοῦ τοῦ Βαλδουΐνου Α´, καὶ ἔκτοτε δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

—**Φιλαδελφεύς, *Χρῖστος Νικολαΐδης*.** Ἐγεννήθη ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τῷ 1808, ἐξεπαιδεύθη δὲ ἐν Σμύρνῃ, ὅπου βραδύτερον διετέλεσε καὶ διευθυντὴς παρθεναγωγείου. Ἐντεῦθεν μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἐφοίτησεν εἰς τὴν Γκιλφόρδειον Ἀκαδημίαν. Κάτοχος ὢν πολλῶν ἀνατολικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, προσελήφθη ὡς συνεργάτης ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας τῶν Ἁγίων Γραφῶν (Βιβλικὴ ἑταιρεία) πρὸς μετάφρασιν τῶν Γραφῶν (Παλαιᾶς καὶ Νέας) εἰς τὴν τουρκικήν, νεοελληνικὴν καὶ ἀραβικήν. Ἐν Κερκύρᾳ ἐνυμφεύθη τὴν ἐκ Κύπρου Ἄνναν Οἰκονομίδου, ἀδελφὴν τοῦ ἑλληνιστοῦ καὶ φιλολόγου ἐν Τεργέστῃ Ἰωάννου Οἰκονομίδου. Συγχρόνως δ᾽ ἵδρυσεν ἐκεῖ τῷ 1848 τυπογραφεῖον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἑρμῆς». Περὶ τὸ 1850 μετοικήσας εἰς Ἀθήνας ἵδρυσε παρὰ τὴν «πύλην τῆς Ἀγορᾶς» ἐκδοτικὸν οἶκον μετὰ τυπογραφείου, βιβλιοδετείου κλπ., ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξέδωσε καὶ ἐξετύπωσε πλεῖστα συγγράμματα, ὡς τὴν «Φιλοσοφίαν», «Ρητορικὴν» κλπ. τοῦ Νεοφύτου Βάμβα κλπ. Ἐπίσης πολλὰ ἄλλα εἰς τὴν τουρκικήν, ἀλβανικήν, γαλλικήν, γερμανικὴν κλπ. γεγραμμένα, καθὼς καὶ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ εὐρωπαϊκὴν μουσικήν. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο ἔτυχε καὶ χαλκοῦ μεταλλείου ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων τοῦ 1898.

Συγχρόνως διηύθυνεν ἐπὶ 25τίαν ὡς γενικὸς γραμματεὺς τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἑταιρείαν, ὑπῆρξε δὲ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ Παρνασσοῦ, τῆς Ἑταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ, τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἄλλων σωματείων. Συνέγραψε πολλὰς διατριβὰς καὶ ἀξιολόγους μονογραφίας. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1892. Δ. ΓΡ. Κ.

φιλαδελφία (ἡ)· ἡ πρὸς ἀδελφὸν ἢ μεταξὺ ἀδελφῶν ἀγάπη.

Φιλαδέλφιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀσκοῦ (Γιακινίων) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 425. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκιουβέλτσα*.

Φιλαδέλφιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντίνου καὶ Κώνσταντος, υἱῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὰ ὁποῖα ἔστησαν ἐν αὐτῇ χρυσοβαφῆ εἰς ἀνάμνησιν τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των συνδιαλλαγῆς. Α. Θ. Σ.

φιλάδελφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ σφόδρα, πέρα τοῦ συνήθους ἀγαπῶν τοὺς ἀδελφούς του.

φιλάδελφος (ὁ) (Philadelphus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥηξιπετροειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη θάμνων ἢ δενδρυλλίων ἰθαγενῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν περὶ τὰ Ἱμαλάϊα χωρῶν. Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τούτων εἶναι ἀντίθετα, εὔπτωτα, ἀκέραια ἢ ὀδοντωτὰ ἢ καὶ πριονωτά, συνήθως καλυπτόμενα ὑπὸ ἀκτινωδῶν τριχῶν, στερούμενα δὲ παραφύλλων. Τὰ ἄνθη εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα, συνήθως τετραμερῆ καὶ κατὰ κορύμβους διατεταγμένα. Οἱ φιλάδελφοι πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων, εἴδη δὲ

Digitized by Google

αὐτῶν ἀξιολογώτερα εἶναι: ὁ *φιλάδελφος ὁ στεφανωματικὸς* (Philadelphus coronarius), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ὅστις φθάνει εἰς ὕψος 3 μέτρων καὶ φέρει ἄνθη, ὧν τὸ ἄρωμα ὑπενθυμίζει τὸ τῶν ἀνθέων τῆς πορτοκαλέας. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τὸ ἐκ τούτων λαμβανόμενον χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀρωματισμὸν διαφόρων καλλυντικῶν ἀλοιφῶν τοῦ προσώπου. Καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. *Φιλάδελφος ὁ μεγανθὴς* (Philadelphus grandiflorus), ἰθαγενὴς θάμνος τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τούτου τὰ ἄνθη εἶναι ἐλαφρῶς ἀρωματικά. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Δ. Ν. Π.

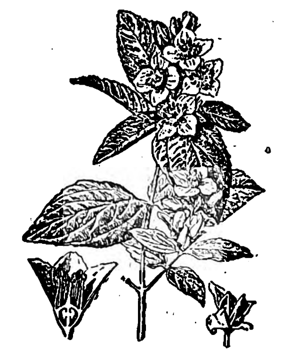

Φιλάδελφος ὁ στεφανωματικός.

Φιλάδελφος. —1) Τὸ ὄνομά του ἦτο *Δειόταρος*. Ἡγεμόνευε τῆς Παφλαγονίας, ὅταν ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος ἦλθεν εἰς Ἀσίαν ὡς καῖσαρ, ἦτο δὲ μεταξὺ τῶν προσελθόντων εἰς Σάμον φίλων τοῦ Ἀντωνίου. Συμπολεμήσας μετὰ τούτου εἰς τὸ Ἄκτιον, ηὐτομόλησεν εἰς τὸν Ὀκτάβιον. —2) Τίτλος Πτολεμαίων τινῶν καὶ ἐξαιρέτως τοῦ *Πτολεμαίου Β'*· ἐπίσης τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Τὸν τίτλον ἔφερον ὡσαύτως καί τινες βασίλισσαι καὶ πριγκίπισσαι τῆς αὐτῆς δυναστείας. Γ. Λ. Α.

—**Φιλάδελφος, ἅγιος.** Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς μετὰ Διομήδους, Ἰουλιανοῦ, Φιλίππου, Εὐτυχιανοῦ, Ἡσυχίου, Λεωνίδου, Μελανίππου καὶ Παρθαγάπης, μεθ' ὧν συνεορτάζεται τὴν 2 Σεπτεμβρίου. —2) Ὁ ἐν Λεοντίνοις τῆς Σικελίας κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῷ 251 μαρτυρήσας μετ' Ἀλφειοῦ καὶ Κυπρίνου (ἢ Κυρίνου) καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 10 Μαΐου. Ἐν δὲ τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μνημονεύεται καὶ τρίτος Φιλάδελφος, ὅστις μετὰ Πολυκάρπου ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ συνασκήσας ἑορτάζεται μετ' αὐτοῦ τὴν 25 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

—**Φιλάδελφος,** ἐπίσκοπος *Βυζαντίου*. Διεδέχθη τῷ 211 τὸν Μᾶρκον τὸν Α' ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, ἐποίμανε δὲ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἐπὶ τριετίαν. Ε. Γ. Π.

—**Φιλαδέλφου** *μονή*. Κεῖται ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ συνέστη περὶ τὸ 992. Παθοῦσα ἐν τῷ μεταξὺ ἀνῳκοδομήθη τῷ 1492 ὑπὸ τοῦ Λεοντίου βασιλέως τοῦ Καχετίου τῆς Καυκασίας. Τελευτῶντος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀνεφύησαν ἐν αὐτῇ ἔριδες πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Λαύρας, ἧς τὰ κτήματα κατέστρεψαν.

φιλαδούρι (τό)· κοινὴ εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὀνομασία τοῦ *ἐντονίου*. Σ. Ε. Λ.

«Φιλαθηναϊκὴ Ἀκαδημία». Ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1810 ἢ 1811, ὡς ἱδρυταὶ δὲ αὐτῆς φέρονται ὁ Βύρων ἢ ὁ Γκίλφορδ ἢ καὶ ὁ Δ. Ραζῆς. Εἰς τὸ φανερὸν προωρίζετο διὰ νὰ βοηθοῦνται εἰς τὰς σπουδάς των οἱ ἐκπαιδευόμενοι εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως νέοι, πράγματι ὅμως ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦτο ἐκρύπτετο ἡ ἰδέα τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας. Ἡ μετέπειτα ἱδρυθεῖσα, «Φιλόμουσος Ἑταιρεία» συνεχωνεύθη μὲ τὴν «Φιλαθηναϊκὴν Ἀκαδημίαν», ὅπως μὴ γεννηθῇ ὑποψία τις εἰς τοὺς Τούρκους (βλ. *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*: «Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων», τ. Γ', καὶ «Ἀναδρομάρης» ἔτ. 1915). Δ. ΓΡ. Κ.

φίλαθλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τοὺς ἄθλους, τοὺς ἀγῶνας, τὰ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα.

Φιλαί *[Γεωγρ.]*. Νησίδιον ἐν τῷ Νείλῳ, νοτίως τοῦ Ἀσσουὰν καὶ τοῦ μεγάλου νειλοφράκτου καὶ ἐγγύτατα πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην. Ἔχει μῆκος 460 καὶ πλάτος 150 μ. Τὸ αἰγυπτιακόν της ὄνομα ἦτο *Πι-λάκ*, ἐξ οὗ οἱ Ἕλληνες ἔπλασαν τὸ *Φιλαί*, οἱ Κόπται *Πιλὰχ* (=γωνία) καὶ οἱ Ἄραβες *Μπιλάκ*. Οἱ ἰθαγενεῖς σήμερον τὴν ὀνομάζουν *Ἑλ-Κάσρ* (=τὸ φρούριον) ἢ *Ἰκεζιρὲτ Ἀνὰς ἐλ Οὐογκοὺτ* (=νῆσος τοῦ Ἀνάς). Τοῦτο δὲ ἐξ ἑνὸς τῶν παραμυθιῶν τοῦ «Χίλιαι καὶ μία νύξ». Ὁ Ἡρόδοτος, καίτοι ἐπεσκέφθη (450 π. Χ.) τὴν κατέναντι τοῦ Ἀσσουὰν νησῖδα Ἐλεφαντίνην, δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῶν Φιλῶν, καὶ τοῦτο διότι οἱ ἀρχαιότεροι ἐπ' αὐτῶν ναοὶ εἶναι μεταγενέστεροι αὐτοῦ κατὰ 100 ἔτη, κτίσματα τοῦ Νεκτανεβῶ. Πολιοῦχος τῆς νησῖδος ἦτο ἡ Ἶσις καὶ παρ' αὐτῇ ὁ Ὄσιρις, ἡ Νέφθυς, ἡ Ἀθὼρ καὶ οἱ θεοὶ τοῦ καταρράκτου Χνοὺμ καὶ Σατέτ. Τὰ μνημεῖα ὅμως, τὰ ὁποῖα τὴν κατέστησαν παγκοσμίως περιώνυμον, ἱδρύθησαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων κατὰ τοὺς δύο π. Χ. αἰῶνας καὶ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων κατὰ τοὺς τρεῖς μ. Χ. αἰῶνας. Σμῆνος ἐπιγραφῶν ἑλληνικῶν μαρτυρεῖ ὅτι προσκυνηταὶ Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἄθροοι συνέρρεον εἰς προσκύνησιν τῆς θεᾶς. Εἶναι ἀκόμη γνωστὸν ὅτι αἱ λῃστρικαὶ φυλαὶ τῶν Νοβάδων καὶ τῶν ἀγρίων Βλεμμύων ἔσεβον τὴν θεὰν τῶν Φιλῶν καὶ ὅτι ἐπετράπη εἰς τοὺς ἱερεῖς των, κατόπιν μακρῶν των ἀγώνων κατὰ τοῦ Μαρκιανοῦ (451 μ.Χ.), νὰ προσέρχωνται ἀπὸ τοῦ ἄνω Νείλου καὶ νὰ θυσιάζουν εἰς τὴν θεὰν μετὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων της (βλ. λ. *Αἰθιοπία*). Ἀπέκτησαν μάλιστα τὸ δικαίωμα νὰ ἔρχωνται κατ' ἐπισήμους τινὰς περιστάσεις καὶ νὰ παραλαμβάνουν τὸ εἴδωλον αὐτῆς εἰς τὴν χώραν των ἐπί τινα χρόνον.

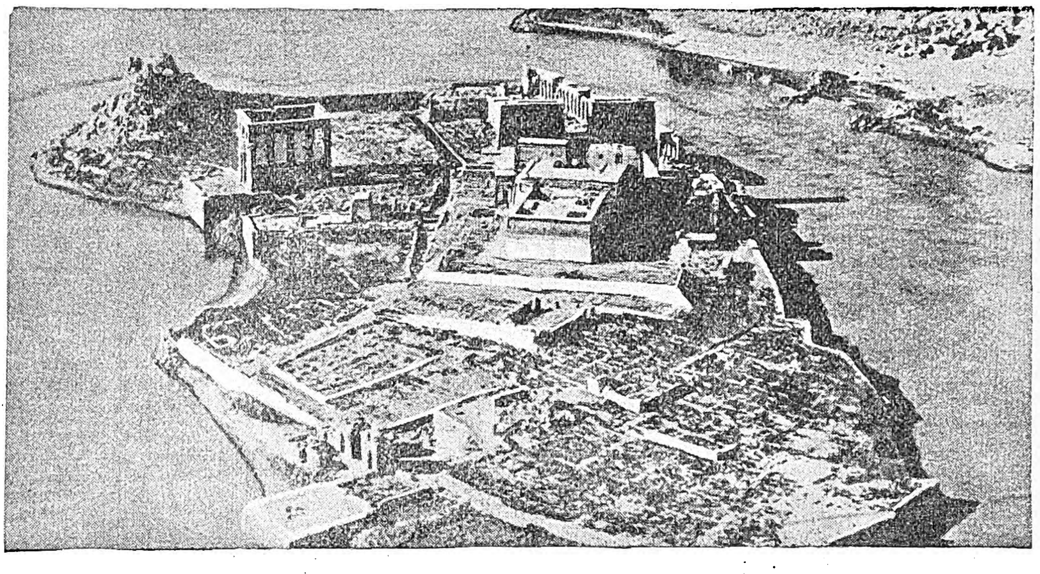

Ἡ νῆσος Φιλαί, δρωμένη ἀπὸ ἀεροπλάνου, μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἴσιδος.

Καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ λατρεία τῆς Ἴσιδος ἐξηκολούθησεν εἰς τὴν Νουβίαν. Μόλις ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565) κατωρθώθη νὰ κλεισθοῦν οἱ ναοὶ τῶν Φιλῶν καὶ νὰ διατεθοῦν αἱ αἴθουσαί των εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν. Ἔκτοτε μέχρι τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως (630) ὑπῆρχεν εἰς τὴν νησῖδα πολίχνη κοπτικὴ χριστιανική. Γ. Λ. Α.

Φιλαΐδαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ὀνομασθεὶς οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τοῦ ἥρωος *Φιλαίου* (βλ. λ.). Ἀνεξάρτητος ὢν οὗτος ἐν ἀρχῇ, κατέστη ὑποτελής, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, βραδύτερον μετὰ τοῦ Ἀραφῆνος (Ραφήνας) καὶ τῶν Ἀραφηνίδων, τῶν Ἁλῶν, τῆς Βραυρῶνος. Ἀνῆκεν εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλήν. ΚΑΨ.

Φιλαΐδαι *[Ἀρχ.]*. Οἰκογένεια εὐπατριδῶν τῆς Ἀττικῆς, κατοικοῦσα εἰς τὸν δῆμον Φιλαϊδῶν. Διαφόρων κλάδων τῆς οἰκογενείας ταύτης μέλη ἦσαν ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοί του, ὁ μαραθωνομάχος Μιλτιάδης, ὁ φιλόσοφος Ἐπίκουρος καὶ ἄλλοι. ΚΑΨ.

Φιλαίμων */Μυθολ./*. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου ἐκ τῶν παλλακῶν αὐτοῦ (*Ἀπολλόδ.* Γ, 12, 5). Α. Θ. Σ.

Φιλαίνου *βωμοὶ [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος θερινὸς καὶ ὑδρεῖον κατὰ τὴν Σύρτιν τῆς Κυρήνης (Σταδ. Μεγ. θαλάσσης 84), ὅπου καὶ ἡ «Φιλαίνου κώμη, ὑφ' ἣν ὁμώνυμοι βωμοὶ ὅριον Ἀφρικῆς» (δηλαδὴ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας *Πτολεμ.* Δ, γ, 14). Διότι ὑπῆρχε συνήθεια νὰ ἱδρύωσι βωμοὺς ὡς ὁρόσημα τόπων, οἵτινες κατόπιν, καὶ ὅταν οἱ βωμοὶ κατεστρέφοντο, ἐλάμβανον ὁριστικῶς τὴν ὀνομασίαν τῶν βωμῶν (*Στράβ.* Γ, 171 καὶ ΙΖ' 836). Κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους ὠφείλετο εἰς δύο ἀδελφοὺς Philaeni, οἵτινες ἐτάφησαν ζῶντες ἐκεῖ, ἵνα οἱ τάφοι των, βωμοὶ ἅμα καὶ ὁρόσημα, δημιουργήσωσι πρᾶξιν κατοχῆς ὑπὲρ τῆς πατρίδος των Καρχηδόνος καὶ κατὰ τῶν Ρωμαίων. Παρὰ Σχύλακι (109) *Φιλαιοῦ βωμός*. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Ras Ali (πλάτ. 30° 23' Β., μηκ. 18° 49' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghazi) τῆς Τριπολίτιδος.

— **Φιλαίνου** *κώμη [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ὁ Πτολεμαῖος ἀναφέρει δύο τοποθεσίας: τὴν μὲν (Δ γ, 14) εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀφρικῆς, παραθέτων αὐτῇ καὶ τοὺς *Φιλαίνου βωμούς*, τὴν δὲ εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν (Δ,δ,3). Πιθανῶς πρόκειται περὶ συγχύσεως τοῦ αὐτοῦ τόπου, δεδομένου ὅτι καὶ ὁ Πεουτιγγεριανὸς χάρτης τὸν σημειοῖ εἰς ἄλλην, τρίτην αὐτήν, θέσιν. Σ. Ε. Λ.

Φίλαιος */Μυθολ./*. Ἐπίτιμος ἥρως τοῦ ἀρχαίου τῆς Ἀττικῆς δήμου Φιλαΐδαι. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Εὐρυσάκους, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαλαμινίου Αἴαντος. Οὗτος, κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (Ι.35.2) παράδοσιν, παρέδωσε τὴν νῆσον Σαλαμῖνα εἰς τοὺς Ἀθηναίους γενόμενος πολίτης Ἀθηναῖος. ΚΑΨ.

—**Φίλαιος.** Σάμιος, πατὴρ τοῦ Ροίκου, ὅστις μετὰ τοῦ συμπολίτου του Θεοδώρου πρῶτοι ἔτηξαν χαλκὸν καὶ κατεσκεύασαν ἐξ αὐτοῦ ἀγάλματα. ΚΑΨ.

φιλακόλουθος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐκκλησιάζεται.

φιλακροατής (ὁ)· ὁ ἀγαπῶν νὰ ἀκροᾶται, ὁ συχνάζων εἰς τὰς διαλέξεις.

φιλαλήθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φιλαλήθης, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, εἰλικρίνεια.

—*[Ἠθικ.]* Αὕτη δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς *θεωρητικὴν* ἢ *ἐπιστημονικὴν* καὶ εἰς *πρακτικὴν* ἢ *ἠθικὴν* φιλαλήθειαν. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ πρὸς ζήτησιν τῆς ἀληθείας ἀγάπη, ἡ δευτέρα ἡ διὰ λόγου ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις τῶν ἐσωτερικῶν ἡμῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων, ἡ ἀποστροφὴ τοῦ ψεύδους, ὅπερ ὅμως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔγκειται ἁπλῶς ἐν τῇ ἀσυμφωνίᾳ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, ἀδιαφόρως ἐὰν τοῦτο εἶναι ὑποκειμενικῶς καὶ οὐχὶ ἀντικειμενικῶς ἀληθές. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἡ φιλαλήθεια εἶναι καθῆκον πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους, ἐκπηγάζον ἐκ τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἔχομεν, τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων. Ἡ φιλαλήθεια θεωρεῖται ὑπό τινων τῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων ὡς γενικὸν καθῆκον ὑποχρεωτικὸν διὰ πάντας καὶ πάντοτε, ὑπ' ἄλλων δὲ (*Σωκράτης, Πλάτων, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Ἱερώνυμος* καὶ ἄλλοι) ὡς μὴ τοιοῦτον. Τῶν γνωμῶν τούτων ἡ δευτέρα φαίνεται ὀρθοτέρα, δυναμένη ἠθικῶς νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς συγκρούσεως τῶν καθηκόντων. Οὕτω π. χ. ὀφείλει νὰ τηρῇ ἐχεμύθειαν ὁ πνευματικός, ὁ ὑπάλληλος, ὁ ἰατρός, ὁ στρατιωτικὸς καὶ πᾶς τις νὰ ἀποκρύπτῃ τὴν ἀλήθειαν ὅταν εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐπέλθῃ βλάβη εἰς τὸν πλησίον. Βεβαίως τὸ ψεῦδος, τὸ προερχόμενον ἐξ ἰδιοτελείας, κολακείας καὶ ὑποκρισίας, εἶναι μέγα παράπτωμα, τὸ προερχόμενον ὅμως ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ συμφέροντος τοῦ πλησίον δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπιτετραμμένον ἢ τὸ πολὺ ἀναγκαῖον κακόν. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ρητῶς λέγει «τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω» (Α' Κορ. 9, 19—22). Κ. Ι. Δ.

φιλαλήθης, —*ους* (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἀληθεύων, ὁ μηδέποτε ψευδόμενος, ἀντίθ. *φιλοψευδής*.

— **«Φιλαλήθης».** Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1851.

Φιλαλήθης, *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Μουδανίοις τῷ 1808. Μετὰ τὰ πρῶτα ἐν τῇ πατρίδι γράμματα ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ αὐτόθι Μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ, μεθ' ὃ διωρίσθη διδάσκαλος εἰς Ἀρτάκην καὶ τῷ 1832 εἰς Αἶνον. Ἐπὶ διετίαν αὐτόθι διδάξας ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας, παρακολουθήσας τῷ 1837 καὶ πανεπιστημιακὰ μαθήματα μέχρι τοῦ 1840, ὅτε ἐκλήθη πάλιν εἰς Αἶνον, ἐκεῖθεν τῷ 1840 εἰς Ταταῦλα καὶ τέλος καθηγητὴς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ, ἐν ᾗ, πλὴν μικροῦ διαστήματος διδασκαλίας ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ ἐμπορικῇ σχολῇ, ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου (1888). Τ. Ε. Ε.

φιλαλληλία (ἡ)· τὸ νὰ ἀγαπᾷ τις τὸν ἄλλον, τὸν πλησίον, φιλανθρωπία, ἀλτρουισμός.

— */Παιδαγ./* Ἡ *φιλαλληλία* εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς *φιλαυτίας*. Φιλαλληλίαν (altruisme, ἐκ τοῦ λατ. alter=ἄλλος) ὠνόμασεν ὁ Αὔγ. Κὸντ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ πράττειν, ὅστις ἀποβλέπει εἰς τὸ καλὸν τοῦ ἄλλου. Θεωρεῖ δὲ τὴν φιλαλληλίαν

Digitized by Google

καὶ τὴν φιλαυτίαν ὡς ἐξ ἴσου ἀρχεγόνους ὁρμὰς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ Σπένσερ, τοὐναντίον, παραδέχεται ὅτι ἡ φιλαλληλία ἀνεπτύχθη βαθμηδὸν ἐκ τῆς φιλαυτίας, πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου προβάλλει τὸ γεγονὸς ὅτι παρὰ λαοῖς κατωτέρων βαθμίδων πολιτισμοῦ κυριαρχεῖ ἡ φιλαυτία, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, λέγει, παρατηρεῖται καὶ εἰς παιδία πολιτισμένων κοινωνιῶν, διότι καὶ ταῦτα διέρχονται διὰ τῶν κατωτάτων βαθμίδων τοῦ πολιτισμοῦ, μέχρις οὗ ἀνδρούμενα φθάσουν εἰς τὸ ὕψος τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ὁ Σοπενχάουερ, ἐνῷ ὡς ἀνθρωπολόγος παραδέχεται τὴν φιλαυτίαν κυριαρχοῦσαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἠθικολόγος θέτει ὡς βάσιν τῆς ἠθικῆς τὴν ἀπόλυτον φιλαλληλίαν. Ἄλλως τε καὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς βάσις εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ φιλαλληλια, ἣν διετύπωσεν ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». [Πρβλ. *Χρ. Ἀνδρούτσου*, «Σύστημα ἠθικῆς».—*Fr. Pauljen* «System der Ethik».] Χ. ΣΣ.

φιλάλληλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὸν ἄλλον, τὸν πλησίον, φιλάνθρωπος, ἀλτρουϊστής.

φίλαλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τοὺς ἄλλους, *φιλάλληλος* (βλ. λ.).

Φιλάμμων. Αὐλικὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δολοφονήσας τὴν βασίλισσαν Ἀρσινόην, σύζυγον Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀγαθοκλέους. Εἰς ἀμοιβὴν καὶ ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ὀργὴν τῶν Ἀλεξανδρέων, ἐστάλη ὡς λιβυάρχης εἰς τὴν Κυρήνην. Θανόντος τοῦ Φιλοπάτορος καὶ πανισχύρου καταστάντος τοῦ Ἀγαθοκλέους, ἐξεκίνησε διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλ' ἔφθασεν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως καὶ ἐφονεύθη οἰκτρῶς μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ τέκνου του ὑπὸ τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἦσαν φίλαι τῆς Ἀρσινόης. Γ. Λ. Α.

φιλαναγνώστης (ὁ), θηλ. —*ώστρια*· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν νὰ ἀναγινώσκῃ.

φιλάνδρα (ἡ) /*Ναυτ.*/· βλ. λ. *ἐπισείων*.

φίλανδρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ γυναικός, ἡ σφόδρα, πέρα τοῦ συνήθους ἀγαπῶσα τὸν ἄνδρα της || ἡ πέρα τοῦ δέοντος ἀγαπῶσα τοὺς ἄνδρας, ἡ μοιχευομένη, πρβλ. *φιλογύνης*.

Φίλανδρος /*Μυθολ.*/. Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς νύμφης Ἀκακαλλίδος, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Φυλάκου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο ὅτι ἐθηλάσθησαν ὑπὸ αἰγός, τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἄγαλμα χαλκοῦν εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν, ἀφιέρωμα τῶν Ἐλυρίων *Παυσ.* I, 16, 5). Α. Θ. Σ.

Φίλανδρος, *Εὐθύμιος*. Πελοποννήσιος λόγιος ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐξέδωκε δοκίμιον λυρικῆς ποιήσεως εἰς τὴν καθωμιλημένην (ἐν Τεργέστῃ τῆς Καρνιακῆς, 1809). Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει 65 σελίδας μὴ ἠριθμημένας. Ἐπίσης ἐξέδωκεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Κατάστασις τῶν λογικῶν μαθήσεων καὶ ἐπιστημῶν παρὰ τοῖς νῦν Γραικοῖς, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ρωσικοῦ» (ἐν Τεργέστῃ 1810). Α. Γ.-Γ.

φιλανθής, —*οῦς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὰ ἄνθη.

Φιλανθίδης, *Πέτρος*. Μουσικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀκμάσας ἐν Πανόρμῳ τῆς Κυζίκου. Κατέλιπε συλλογὴν ᾀσμάτων ἀνεκδότων καὶ μελέτας περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὧν μία ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει» τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1890. Ε. Γ. Π.

φίλανθος (ὁ) (Philanthus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σφηκῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σφηκιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ φίλανθοι ἔχουσι κεφαλὴν μεγάλην, κεραίας ἀρκετὰ βραχείας ἀπολῃγούσας εἰς χονδροειδεῖς ἀποφύσεις, σιαγόνας στενάς, τοξοειδεῖς, προσακτρίδας βραχείας, καὶ νηματοειδεῖς, κοιλίαν ᾠοειδῆ, ἀποτελουμένην ἐκ πέντε ἀρθρώσεων, πτέρυγας βραχείας καὶ ἡμιδιαφανεῖς καὶ πόδας ἰσχυροὺς καὶ πολυακανθωτούς. Ἀπαντῶσιν εἰς ξηρὰ μέρη καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων, ὧν ἀπομυζῶσι τὸ νέκταρ. Οἱ ἄρρενες εἶναι βιαιότατοι εἰς τοὺς ἔρωτάς των. Αἱ θήλειαι ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των ἐντὸς ὀπῶν, ἃς κατασκευάζουσιν ἐπὶ τῆς ἄμμου. Μετά τινας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ᾠοτοκίας ἐκκολάπτονται αἱ προνύμφαι, αἵτινες μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδας ἐντὸς βομβυκίου, ὅπερ κατασκευάζουσιν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φίλανθος ὁ μελισσοφάγος* (Philanthus apivore), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 1 χλστ. περίπου καὶ ἔχει χρῶμα μελανὸν μετὰ κιτρίνων κηλίδων ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ κολίαν μελανοτεφρὰν μὲ μελανὴν κηλῖδα ἐφ' ἑκάστης ἀρθρώσεως. Δ. Ν. Π.

φιλανθρωπία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φιλάνθρωπος. ἡ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὁποσδήποτε, ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, φιλαλληλία, ἀλτρουϊσμός· || συνεκδ., ἔργον φιλάνθρωπον, εὐεργεσία· «ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου της ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλανθρωπίαν».

—/*Ἐγκυκλ.*/ Ἡ *φιλανθρωπία* εἶναι ἡ ἔμπρακτος ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐκδηλουμένη δι' ἔργων ἐπιδιωκόντων τὴν εὐημερίαν αὐτῶν. Τὸ ἄτομον δύναται νὰ ὁρμᾶται πρὸς ἐκτέλεσιν φιλανθρώπων πράξεων εἴτε ἐκ φιλαύτων, εἴτε ἐκ φιλαλλήλων ἐλατηρίων. Τὰ πρῶτα ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς φιλανθρώπους πράξεις μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν ἢ ὅπως αἰσθανθῇ ἐσωτερικὴν ἱκανοποίησιν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ εὐεργετουμένου ἐκδηλουμένης πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνης ἢ ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὴν ἰδίαν του φιλοδοξίαν, ἐπιδεικνύων πρὸς τοὺς εὐεργετουμένους τὸν πλοῦτόν του ἢ τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματά του. Τὰ δεύτερα ὅμως, τὰ φιλάλληλα ἐλατήρια, ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς φιλανθρώπους πράξεις ἐξ ἀνιδιοτελοῦς καὶ γνησίας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπης. Ἡ φιλανθρωπία ἔχει ἠθικὴν ἀξίαν, ὅταν ὁρμᾶται ἐκ φιλαλλήλων ἐλατηρίων· τότε μόνον εἶναι καὶ πράγματι εὐεργετικὴ διὰ τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἐλεουμένους, διότι ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων καὶ ὄχι εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς φιλαυτίας τοῦ εὐεργετοῦντος.

Ὡς πρὸς τὸν εὐεργετούμενον, ἡ φιλανθρωπία ἔχει ἀξίαν, ὅταν δὲν συνίσταται ἀποκλειστικῶς εἰς παροδικὴν ὑλικὴν ἐνίσχυσιν, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαφθείρει ψυχικῶς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς ἠθικὴν ἐνίσχυσιν, ἡ ὁποία τὸν καθιστᾷ ἱκανὸν νὰ βοηθῇ μόνος ἑαυτὸν καὶ νὰ τηρῇ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς ἐλεύθερον ἄνθρωπον ἀξιοπρέπειαν. Ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσκῆται ἡ φιλανθρωπία ὄχι ὑπὸ τῶν ἀτόμων, ἀλλ' ὑπὸ ὁμάδων συγκεκροτημένων ἐπὶ τούτῳ, τότε καὶ τὰ ἐλατήρια αὐτῆς θὰ εἶναι ἀληθῶς φιλάλληλα, καταπνιγομένης τῆς προσωπικῆς φιλαυτίας τοῦ ἀτόμου ἐντὸς τῆς ἀπροσώπου ὁμάδος, καὶ θετικώτερα καὶ εὐεργετικώτερα θ' ἀποβαίνουν τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς διὰ τοὺς εὐεργετουμένους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἐάν, ἐννοεῖται, ἡ ὑπὸ ὁμάδων ἀσκουμένη φιλανθρωπία εἶναι ὠργανωμένη εἰς ἐπὶ τούτῳ σωματεῖα, λειτουργοῦντα κατὰ σύστημα, τὰ ὁποῖα, ἐξακριβοῦντα τὴν πραγματικὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν πασχόντων, θὰ ἱκανοποιοῦν ὄχι μόνον τὰς ὑλικάς, ἀλλὰ καὶ τὰς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῶν ἀνάγκας. Χ. ΣΣ.

φιλανθρωπικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, ὁ τῆς φιλανθρωπίας: «φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα, — ἔργον».—Ἐπίρρ. ***φιλανθρωπικῶς***.

— ***φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα*.** Καταστήματα ἔχοντα προορισμὸν νὰ προστατεύωσι τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ἀπόρους, τοὺς γέροντας καὶ τὰ παιδία. Ἀναλόγως τοῦ παρ' αὐτῶν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ διακρίνονται εἰς νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, ἄσυλα. Τὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἱδρύονται εἴτε ὑπὸ τοῦ κράτους, εἴτε ὑπὸ δήμων, εἴτε παρ' ἰδιωτῶν διὰ δωρεῶν ἐν ζωῇ ἢ διὰ πράξεων τῆς τελευταίας αὐτῶν βουλήσεως. Ἐν Ἑλλάδι φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ κράτους εἶναι νοσοκομεῖα, ἐθνικὰ ὀρφανοτροφεῖα, ἐθνικὰ οἰκοτροφεῖα, ἐθνικοὶ παιδικοὶ σταθμοί, ὡσαύτως ἐπίσης καὶ τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ αὐτοῦ «Ἐμπειρίκειον ἀναμορφωτικὸν ἄσυλον». Ταῦτα διοικοῦνται καὶ ἐπιχορηγοῦνται ὑπὸ τοῦ κράτους. Τὰ ὑπὸ δήμων ἱδρυθέντα ἢ εἰς δήμους ἀνήκοντα κατόπιν δωρεῶν ἢ κληροδοσιῶν φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα εἶναι τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸν ὅρον *ἀγαθοεργὰ καταστήματα*.

Τὰ τῆς διοικήσεως τούτων τὸ πρῶτον ἐρρυθμίσθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου 1836 βασιλικοῦ διατάγματος, εἶτα δὲ διὰ τοῦ ΔΝΖ νόμου τοῦ 1912 «Περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων» καὶ τῶν τροποποιησάντων τοῦτον μεταγενεστέρων νόμων, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ 641, 1076, 2055, ὡς καὶ τὸ ἀπὸ 27ης Αὐγούστου 1925 νομοθετικὸν διάταγμα. Κατὰ τὴν νομοθεσίαν ταύτην ὑποχρεοῦνται οἱ δῆμοι διὰ τῶν προϋπολογισμῶν αὐτῶν νὰ λαμβάνωσι μέριμναν καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχόντων ὁπωσδήποτε ἀνάγκην προστασίας, πᾶς δὲ δημότης ἀποδεδειγμένως ἄπορος καὶ ἀνίκανος πρὸς ἐργασίαν δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνάλογον πρὸς τὰς ἀνάγκας του ἐνίσχυσιν. Ταῦτα διοικοῦνται ὑπὸ ἐπιτροπῆς καλουμένης «ἀδελφᾶτον», ἐκ δύο μέχρι τεσσάρων δημοτῶν, ἐκλεγομένων ἀνὰ τριετίαν ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Τοῦ ἀδελφάτου πρόεδρος εἶναι ὁ δήμαρχος. Εἴς τινα ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως εἶναι διάφορος τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου, καθοριζόμενος εἴτε δι' εἰδικοῦ νόμου, εἴτε ὑπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ ἱδρυτοῦ ἢ δωρητοῦ. Διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀδελφάτων ἀναγράφεται κατ' ἔτος εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ δήμου ὡρισμένη πίστωσις. Ἕτεροι πόροι αὐτῶν εἶναι δωρεαί, κληροδοτήματα, τοπικὴ φορολογία ἐπιβαλλομένη ἀποφάσει τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ ἐγκρίσει τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου εἰσαγομένων πρὸς κατανάλωσιν ἐμπορευμάτων, οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις παρὰ τοῦ κράτους παρεχομένη καὶ διάφοροι ἕτεραι οἰκονομικαὶ εὐκολίαι, ὡς τελωνειακαὶ ἀτέλειαι κλπ. Φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ὑπὸ ἰδιωτῶν ἱδρυθέντα διοικοῦνται κατὰ τὸν ἐγκεκριμένον καταστατικὸν χάρτην αὐτῶν καὶ συμφώνως πρὸς τὴν βούλησιν τοῦ δωρητοῦ, ὑπάγονται δὲ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κράτους. Ἐσχάτως συνεστήθη μερίμνῃ τοῦ κράτους καὶ ἡ «Φιλανθρωπικὴ ἑταιρεία», σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ περισυλλογὴ τῶν ἀλητῶν καὶ ἐπαιτῶν εἰς εἰδικὸν ἄσυλον καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν παντοειδὴς μέριμνα. Αὕτη διοικεῖται ὑπὸ διοικητικοῦ συμβουλίου, πόροι δὲ αὐτῆς ὁρίζονται εἰσφοραὶ τῶν πολιτῶν.

Ὑπὸ τὸν ὅρον *φιλανθρωπικὰ καταστήματα* εἶναι κατ' ἐξοχὴν γνωστὰ τὰ ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα Κωνσταντινουπόλεως, ἅτινα ἱδρύθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βραδύτερον δέ, μεταφερθέντα ἐκτὸς αὐτῆς, ἔλαβον πολλοῦ λόγου ἀξίαν ἔκτασιν, περιλαμβάνοντα ὀρφανοτροφεῖον, γηροκομεῖον, νοσοκομεῖον καὶ φρενοκομεῖον. Τούτων ἡ ἀκμὴ ἤρξατο καταπίπτουσα μετὰ τὸ 1922, λόγῳ κυρίως τῆς μειώσεως τῶν πόρων αὐτῶν. Ι. Ζ.

— /*Φορολ.*/ Κατ' ἐξαίρεσιν τῆς ἐν ἄρθρῳ 6 τοῦ Συντάγματος ἀναγεγραμμένης ἀρχῆς τῆς ἰσοπολιτείας, ἥτις ἐμφανίζεται καὶ εἰς τοὺς φορολογικοὺς νόμους (π. χ. ἄρθρ. 2 § 4 τοῦ νόμου 1640), ἐν τοῖς νόμοις τούτοις διελήφθησαν διατάξεις, ἐκ λόγων ἀσκήσεως ἐθνικῶν, φιλανθρωπικῶν, κοινωφελῶν, ἐκπαιδευτικῶν ἢ ἄλλων γενικωτέρων δημοσίου συμφέροντος ἔργων, καθιεροῦσαι φορολογικὰς ἀπαλλαγάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιόλογοι τυγχάνουσιν αἱ ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων. Τοιαῦται ἰδίως εἶναι: α') Ἡ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ νόμου 1641 περὶ φορολογίας κληρονομιῶν, ἀπαλλάττουσα αὐτῆς τὰ νομίμως ὑφιστάμενα ἑλληνικὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ὡς καὶ τὰ ξένα, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος. β') Ἡ τοῦ ἄρθρου 36 τοῦ αὐτοῦ νόμου, ἐξαιροῦσα τοῦ φόρου δωρεῶν τὰς πρὸς φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα δωρεάς. γ') Ἡ κατὰ τὸν νόμον 3711 τοῦ 1928 (ἄρθρ. 5 καὶ 6) ὑπὲρ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὅστις ἀπαλλάσσεται πάσης φορολογίας καὶ παντὸς τέλους· πᾶσα δὲ χαριστικὴ πρᾶξις πρὸς αὐτὸν ἐν ζωῇ ἢ αἰτίᾳ θανάτου ἀπαλλάσσεται φόρου, δικαιοῦται δὲ καὶ πλήρους τελωνειακῆς, λιμενικῆς ἢ δημοτικῆς ἀτελείας διὰ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰσαγόμενα ὑγειονομικὰ κλπ. εἴδη. δ') Κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 25, 26 καὶ ἑπόμ. τοῦ κώδικος τοῦ τελωνειακοῦ δασμολογίου, ἀπαλλάσσονται τοῦ εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ καὶ τῶν παρεπομένων φόρων ἀντικείμενα καὶ εἴδη πρώτης ἀνάγκης διὰ τὴν λειτουργίαν ἀνεγνωρισμένων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων ἢ καθιδρυμάτων ὁριζομένων ἑκάστοτε διὰ διαταγμάτων. Γ. Ν. Κ.

— ***φιλανθρωπικὰ σωματεῖα*** Ταῦτα ἱδρύονται ὑπὸ φιλανθρώπων μὲ τὸν σκοπὸν τῆς παροχῆς βοηθειῶν εἴτε εἰς χρῆμα, εἴτε εἰς εἴδη, εἴτε ὑπὸ τύπον ἰατρικῆς περιθάλψεως εἰς ἐνδεεῖς οἰκογενείας ἢ καὶ ἄτομα. Ἕκαστον τῶν φιλανθρωπικῶν τούτων σωματείων διοικεῖται καθ' ἃ ὁρίζει τὸ καταστατικὸν αὐτοῦ, ὅπερ ἐγκρίνεται δι' ἀποφάσεως τοῦ πρωτοδικείου τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ τὸ σωματεῖον ἱδρύεται. Οἰκονομικῶς ταῦτα στηρίζονται κυρίως ἐπὶ τῶν παρ' ἰδιωτῶν εἰσφορῶν, τοῦ προϊόντος τοπικῶν ἑορτῶν καὶ ἐράνων, τῆς οἰκονομικῆς ἀρωγῆς τοῦ κράτους κλπ. Τοιαῦτα σωματεῖα ὑπάρχουσι πλεῖστα εἰς τὰς περισσοτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὑπάγονται δὲ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κράτους. Ι. Ζ.

— ***φιλανθρωπικαὶ ἀποστολαί*** Ἀντιπροσωπεῖαι φιλανθρωπικῶν σωματείων ἱδρυθέντων εἰς διάφορα μεγάλα κράτη καὶ ἀποτελούντων πραγματικοὺς οἰκονομικοὺς κολοσσούς, ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ προστασία καὶ περίθαλψις τῶν δυστυχούντων ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Τοιαύτας φιλανθρωπικὰς ἀποστολὰς ἐγνωρίσαμεν ἐν Ἑλλάδι κυρίως τρεῖς, τάς: «Near East Relief», «Near East Foundation» καὶ «Save Children Fund». Ἡ «Near East Relief», ἀμερικανικὴ ὀργάνωσις περιθάλψεως προσφύγων ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ, ἱδρυθεῖσα ἀποφάσει τοῦ κογκρέσσου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἔδρασεν ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1930 ἐν Ἑλλάδι, Αἰγύπτῳ, Τουρκίᾳ καὶ Ρωσίᾳ. Εἰς τὰ πεντήκοντα παρ' αὐτῆς συσταθέντα ἐν συνόλῳ ὀρφανοτροφεῖα ἔτυχον προστασίας ὑπὲρ τὰς 40000 ὀρφανά, θύματα τῶν τελευταίων πολέμων. Ἐν Ἑλλάδι ἵδρυσε 14 ὀρφανοτροφεῖα καὶ περιέθαλψε 10.000 ὀρφανὰ ἑλληνόπαιδα καὶ 7.000 ἀρμενόπαιδα. Εἰς τοὺς πρόσφυγας τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς διένειμε βοηθήματα κατὰ διαφόρους τρόπους, κυρίως ὅμως εἰς εἴδη. Κατὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἀποχώρησιν αὐτῆς ἐδώρησεν εἰς τὸ κράτος τὸ κτήριον τοῦ ἐν Σύρῳ παρ' αὐτῆς ἀνεγερθέντος μεγάλου ὀρφανοτροφείου μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ ἐγκαταστάσεων. Εἰς τὸ κτήριον τοῦτο στεγάζεται νῦν τὸ «Ἐμπειρίκειον ἀναμορφωτικὸν ἄσυλον».

Τὸ «Near East Foundation», ἀμερικανικὸν ἐκπαιδευτικὸν καὶ κοινωφελὲς ἵδρυμα, σκοπεῖ τὴν μόρφωσιν τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων τὴν ἐκλαΐκευσιν τῆς ὑγιεινῆς καὶ τὴν μείωσιν κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ἀγραμμάτων. Ἀποστολαὶ τούτου ἐργάζονται ἐν Ἑλλάδι, Ἀλβανίᾳ, Βουλγαρίᾳ, Τουρκίᾳ, Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Ἵδρυσεν ἐν Ἑλλάδι κέντρα προστασίας ἐργαζομένων παίδων.

ρινὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, πρακτικὰ γεωργικὰ σχολεῖα, σταθμοὺς ἀντιφυματικούς, σχολικὰ συσσίτια καὶ σχολεῖον κωφαλάλων.

Ἡ «Save Children Fund» ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ λόρδου δημάρχου τοῦ Λονδίνου, περιέθαλψε δὲ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1922 μέχρι τοῦ 1924 περὶ τὰς 2.000 μικρὰ παιδία. I. Z.

—/Φορολ./ Αἱ ξέναι φιλανθρωπικαὶ ἀποστολαὶ ἔτυχον φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν (περὶ ὧν βλ. λ. *φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα*). Ἐκτὸς αὐτῶν, κατὰ τὸ ἄρθρον 25 τοῦ νόμου 1640, ἐπετράπη ἵνα διὰ διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐξαιρῆται τῆς κατὰ τὴν ΣΤ' κατηγορίαν φορολογίας ἀμοιβῶν ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν τὸ ἐξ ἀλλοδαπῶν προσωπικὸν ἀνεγνωρισμένων ξένων φιλανθρωπικῶν ἀποστολῶν (Ἀμερικανικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς κλπ.), ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκεῖ ἡ ἐν Ἑλλάδι παραμονή των. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διατάξεως ταύτης παρεσχέθη ἀπαλλαγὴ εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, Χριστιανικῆς ἀδελφότητος Νέων, Ἀμερικανικῆς περιθάλψεως ἐγγὺς Ἀνατολῆς, Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου θηλέων Παλαιοῦ Φαλήρου, Θρησκευτικῆς Σχολῆς Παλαιοῦ Φαλήρου, Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου Θεσσαλονίκης. Γ. Ν. Κ.

—**«Φιλανθρωπικὴ** ***ἑταιρεία*»**. Ἱδρύθη τῷ 1824 ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ναυπλίου διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν ἀσθενῶν, τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ἀπόρων παίδων. Μέλη αὐτῆς ἐξελέγοντο ἀδιακρίτως γένους καὶ καταστάσεως, ὑποχρεούμενα εἰς συνεισφορὰν χρημάτων, πραγμάτων καὶ προσωπικῆς ἐργασίας πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Τὰ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς ἀνέλαβεν ἑπταμελὴς ἐπιτροπή. Ὑπὸ τῆς «Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρείας» συνεστήθη νοσοκομεῖον λειτουργῆσαν ἀπὸ τῆς 24 Αὐγούστου 1824 μέχρι τῶν μέσων Φεβρουαρίου 1826 καὶ εἶτα ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ περισυνελέγησαν τὰ ἀλητεύοντα παιδία πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἕως οὗ ἀποκατεστήθησαν τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστρίου (1828—1831). Πρῶτος πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρείας» ὑπῆρξεν ὁ Νικόλαος Γερακάρης καὶ ταμίας ὁ Κωνσταντῖνος Δεληγιάννης, γραμματεὺς δὲ ὁ Νικόλαος Φλογαΐτης. Τ. Ε. Ε.

—**«Φιλανθρωπικὴ** ***ἑταιρεία Ἀθηνῶν*»** Ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις ὡς ἀγαθοεργὸς ὀργάνωσις καὶ ὠργανώθη διὰ τοῦ νόμου 5254 τῆς 15 Ἰουλίου 1931, ὑποχρεωθεῖσα νὰ δέχηται καὶ περιθάλπῃ τοὺς παραπεμπομένους ἢ αὐτοβούλως προσφεύγοντας εἰς αὐτὴν ἐπαίτας, μεριμνῶσα ἅμα διὰ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς κατάλληλα ἄσυλα τῶν ἐξ αὐτῶν σωματικῶς ἀνικάνων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὡρίσθη, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρεώσεως τῆς Φ.Ε.Α. καὶ διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν λοιπῶν τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς τεθέντων σκοπῶν, νὰ καταβάλλεται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τῶν συνδρομητῶν αὐτῆς μηνιαία συνδρομὴ ἐκ δρχ. 5 δι' ἑκάστην οἰκογένειαν καὶ δρχ. 10 δι' ἕκαστον κατάστημα ἢ γραφεῖον. Συνδρομητὴς ἐπιθυμῶν νὰ καταβάλῃ οἰκειοθελῶς ἀνωτέραν συνδρομήν, ὑπογράφει ἔγγραφον δήλωσιν ὁρίζουσαν τὸ ποσόν. Δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ Προνοίας, μετὰ προηγουμένην γνώμην τῆς Φ.Ε.Α., συνιστῶνται, ἐκ τριῶν τοὐλάχιστον μελῶν κατ' ἐνορίαν, ἐπιτροπαὶ πρὸς σύνταξιν πινάκων τῶν ὑποχρεωτικῶν συνδρομητῶν. Ὁ νόμος 5254 ἐφαρμόζεται ἐν Ἀθήναις, Πειραιεῖ καὶ προαστίοις, ἐπεκτείνεται δὲ διὰ διατάγματος, αἰτήσει τῆς Φ.Ε.Α., καὶ εἰς ἄλλας πρωτευούσας νομῶν. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου 5254 ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου 1931 διάταγμα. Γ. Ν. Κ.

Φιλανθρωπινός, ἢ ***Φιλανθρωπηνός***. Ὄνομα ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ δρασάσης ἐν Νικαίᾳ, Κωνσταντινουπόλει, Ἠπείρῳ κλπ. ἀπὸ τοῦ ΙΓ' ἰδίως αἰῶνος μέχρι τοῦ ΙΕ'. Ἐπιφανέστερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναφέρονται, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, οἱ ἑξῆς:

1) *Ἀλέξιος Φιλανθρωπινός*. Μέγας δούξ, ἤτοι ἀρχιναύαρχος, τοῦ βυζαντινοῦ στόλου. Ἐπὶ Θεοδώρου Β' Λασκάρεως (1254—1258) ἦτο ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἀρχόντων τῆς Νικαίας καὶ συνεδέθη ἐκεῖ διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ τότε στρατηγοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, οὗτινος καὶ ὑπεβοήθησε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τῷ 1259, τιμηθεὶς διὰ τὰς ὑπηρεσίας του μὲ τὸν τίτλον τοῦ πρωτοστράτορος. Περὶ τὸ 1262 ὁ Φιλανθρωπινὸς ἀπεστάλη μετὰ ἰσχυρᾶς μοίρας στόλου κατὰ τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ Λατίνων καὶ κατέλαβε πολλὰς ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων νήσων, μεθ' ὃ πλήρης πλουσίας λείας ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 1275, ὅτε ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον (ἀδελφὸν τοῦ Μιχαὴλ Η') ἐστράτευσε κατὰ τοῦ δουκὸς Παλαιῶν Πατρῶν (Ὑπάτης) Ἰωάννου Ἀγγέλου, ἀπεστάλη καὶ ὁ Ἀλέξιος Φιλανθρωπινὸς ἐπὶ κεφαλῆς 72 πλοίων ἐναντίον τῶν ἐν Ἑλλάδι Λατίνων καὶ κατεναυμάχησεν εἰς Δημητριάδα (ἐν τῷ Παγασιτικῷ κόλπῳ) τὸν στόλον των, συλλαβὼν ἅπαντα αὐτῶν τὰ πλοῖα μετὰ τῶν πληρωμάτων των (πλὴν 2—3, ἅτινα κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι) καὶ ὡδήγησεν αὐτὰ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τότε προήχθη εἰς μέγαν δοῦκα, ἤτοι ἀρχιναύαρχον, τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, καὶ συνεχίζων τὰς ἐπιδρομάς του κατὰ τῶν λατινοκρατουμένων νήσων ἐκυρίευσε τὴν Λῆμνον, Χίον καὶ Ῥόδον καὶ ὑπεκίνησε τοὺς Κρῆτας εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ἑνετῶν.

2) *Ἀλέξιος Φιλανθρωπινός*. Πιγκέρνης καὶ στρατηγὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1282—1328). Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1261 καὶ ἦτο ἔγγονος τοῦ ναυάρχου Ἀλεξίου Φιλανθρωπινοῦ, ἤτοι δευτερότοκος υἱὸς τῆς θυγατρὸς τούτου καὶ τοῦ πρωτοστράτορος Μιχαὴλ Ταρχανειώτου. Ἐκλήθη Ἀλέξιος πρὸς τιμὴν τοῦ πάππου του, οὗτινος προσέλαβε βραδύτερον καὶ τὸ ἐπώνυμον, ὑφ' ὃ καὶ ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Νεώτατος διωρίσθη, περὶ τὸ 1284, στρατηγὸς τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ περιφερείας τῆς Λυδίας καὶ τοῦ Κελβιανοῦ ἵνα ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν δῃούντων τὴν χώραν ἐκείνην Τούρκων. Ἦτο ἀνὴρ γενναῖος, προσηνὴς καὶ γενναιόδωρος, κατέκτησε δὲ ἐντὸς ὀλίγου ὄχι μόνον τὴν ἀφοσίωσιν τῶν στρατευμάτων του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐχθρῶν του, τῶν Τούρκων, ὧν πλεῖστοι προσῆλθον ὑπὸ τὰς σημαίας του καὶ ἐνίσχυσαν σημαντικῶς τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Νικήσας κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Τούρκους καὶ καταλαβὼν φρούριά τινα αὐτῶν, ἐξησφάλισε τὴν γαλήνην τῆς χώρας καὶ ἀπέκτησε μέγα γόητρον. Ἂν καὶ ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς τῆς Λυδίας προέτρεπε νὰ ἀνακηρυχθῇ βασιλεύς, αὐτὸς ὄχι μόνον ἠρνεῖτο νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς προτροπὰς ταύτας, ἀλλὰ καὶ ἐπανειλημμένως παρεκάλεσε τὸν Ἀνδρόνικον Β' νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς στρατηγίας ἐκείνης. Ὁ βασιλεὺς ὅμως, ἔχων πεποίθησιν εἰς τὴν νομιμοφροσύνην τοῦ Φιλανθρωπινοῦ, δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλεξίου ὕβριζον τὸν βασιλέα καὶ ἀπῄτουν ἐπιτακτικῶς παρὰ τοῦ στρατηγοῦ των νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας. Ὁ Ἀλέξιος ἤρχισε νὰ ταλαντεύεται, ἐν τέλει δέ, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὀπαδῶν του (Μικρασιατῶν, Κρητῶν καὶ Τούρκων μισθοφόρων), ἔκαμε τὸ βῆμα πρὸς τὴν ἀνταρσίαν: κατέλαβε τὸ Νυμφαῖον καὶ ἐφυλάκισε τὸν ἐκεῖ διαμένοντα Θεόδωρον Παλαιολόγον (ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Β'). Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἠρνεῖτο νὰ ἀναγορευθῇ βασιλεύς, ἠμέλησε δὲ νὰ λάβῃ τὰ ἐνδεδειγμένα μέτρα, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ἤδη ἐκτεθεῖσαν θέσιν του. Τοιουτοτρόπως ἔδωσε καιρὸν εἰς τὸν στρατηγὸν Λιβαδάριον, διοικητὴν τοῦ γειτονικοῦ θέματος Νεοκάστρων (περιφέρεια Περγάμου), νὰ συγκεντρώσῃ τὰς δυνάμεις του καὶ νὰ ἐργασθῇ πρὸς κατάπνιξιν τῆς ἐκδηλωθείσης ἤδη ἐπαναστατικῆς κινήσεως. Ὁ Λιβαδάριος, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀνησυχίας τῶν Κρητῶν, οἵτινες εἶχον ἀποβάλει πλέον πᾶσαν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Φιλανθρωπινόν, παρέσυρεν αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος του καὶ οὕτω, θαρρῶν ἐπ' αὐτούς, ἐβάδισε κατὰ τοῦ ἐν Νυμφαίῳ σχολάζοντος Φιλανθρωπινοῦ. Ὅταν τὰ δύο στρατεύματα ἀντεπαρετάχθησαν ἐκεῖ (περὶ τὸ 1286), οἱ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Φιλανθρωπινοῦ Κρῆτες συνέλαβον αὐτὸν καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν Λιβαδάριον, ὅστις τὸν παρέδωσεν εἰς τοὺς Ἑβραίους ἵνα τὸν τυφλώσωσι, μεθ' ὃ ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἴς τι φρούριον. Μετὰ 38 ὅλα ἔτη, ἤτοι τῷ 1324, ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος Β', ἐνδοὺς εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ἄρτι ἀναγορευθέντος πατριάρχου Ἡσαΐου (1324—1332), ἠμνήστευσε τὸν τυφλὸν Ἀλέξιον καὶ διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν Λέσβου.

3) *Μανουὴλ Φιλανθρωπινός*. Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ βυζαντινοῦ στόλου ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου (1328—1349). Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς Γενουαίους τοῦ Γαλατᾶ ἦτο κυβερνήτης τῆς ναυαρχίδος τοῦ ναυάρχου Τζαμπλάκωνος καὶ ἐφονεύθη μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ καταποντισθείσῃ ναυαρχίδι.

4) *Μανουὴλ Φιλανθρωπινός*. Ἐκ τῶν προκρίτων τῶν Ἰωαννίνων, προσελήφθη ὡς πρωτασηκρῆτις, ἤτοι ἀρχιγραμματεύς, παρὰ τῷ Σέρβῳ ἡγεμόνι τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾷ Πρελιούμποβιτς (1367—1385), ἀλλὰ διαβληθεὶς μετά τινα ἔτη ὑπό τινος Χουχουλίτσα, ὡς συμμετέχων, εἴς τινα κατὰ τοῦ Θωμᾶ συνωμοσίαν, συνελήφθη μετ' ἄλλων προκρίτων καὶ ἐφυλακίσθη. Μετά τινα χρόνον ἀπεφυλακίσθη καὶ ἀνέκτησε τὴν θέσιν του, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανε (τῷ 1380), δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἡγεμόνος Θωμᾶ.

5) *Ἀλέξιος Φιλανθρωπινός*. Ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου (1425—1448), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου (31 Ὀκτωβρίου 1448) ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, τοῦ λεγομένου Ἰάγρου, εἰς Σπάρτην, ἵνα στέψῃ τὸν ἐκεῖ διαμένοντα Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ὅστις ἐξελέγη τότε βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Ἀλέξιος διετέλεσε καὶ διοικητὴς τῆς Βοστίτσης καὶ τῶν Πατρῶν. Ν. ΚΛΣ

—**Φιλανθρωπινῶν** ***μονή***. Μονὴ ἱδρυθεῖσα ἐν τῇ νησίδι τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῆς περιφανοῦς βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν Φιλανθρωπινῶν, κοινῶς δὲ γνωστὴ ὡς μονὴ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου τοῦ Σπανοῦ*. Εἰς τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς ταύτης ἀπεικονίζονται μέλη τινὰ ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν Φιλανθρωπινῶν. Οὗτοι ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἵδρυσαν καὶ τὴν περιώνυμον σχολήν, ἥτις ἀκμάσασα ἐπὶ αἰῶνας ἐλειτούργησε καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν, καὶ δὴ μέχρις αὐτοῦ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, κατ' ἄλλους δὲ καὶ τοῦ ΙΗ'. Ἡ ἵδρυσις τῆς μονῆς καὶ τῆς σχολῆς ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1292, φερομένου ὡς ἱδρυτοῦ τοῦ ἐκ τῶν Φιλανθρωπινῶν Μιχαὴλ οἰκονόμου Ἰωαννίνων. Ἄλλος Φιλανθρωπινός, πάλιν, κατὰ τὸ ἔτος 1569, Ἰωάσαφ ὀνόματι, ἀνῳκοδόμησε τὸν νάρθηκα, κοσμήσας αὐτὸν καὶ δι' εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι εἶναι περίεργοι διὰ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρά των. Αἱ εἰκόνες αὗται φέρουσι τὰ ἑξῆς ὀνόματα ἁγίων: Ἕλλην Πλάτων, Ἕλλην Ἀπολλώνιος, Ἕλλην Σόλων, Ἕλλην Ἀριστοτέλης (μᾶλλον Ἀριστείδης), Ἕλλην Πλούταρχος, Ἕλλην Θουκυδίδης φιλόσοφος. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀπεικονίσεις ὑπῆρχον, ὡς λ. χ. ἡ τοῦ Χίλωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς λ. χ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων, ἐξαφανισθεῖσαι ἐκ τοῦ χρόνου. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐφυλάσσετο καὶ ὁ θρυλικὸς Κουβαρᾶς: κῶδιξ, δηλαδή, ὀνομασθεὶς οὕτως ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ ὄγκου του, εἰς ἃ ὀφείλει καὶ τὸ ὅτι ἐνίοτε μετεχειρίζοντο αὐτὸν ὡς βάθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπάτων διὰ νὰ ἀνάψουν τὰς κανδήλας τῶν εἰκόνων. Ὁ Κουβαρᾶς ἐσῴζετο μέχρι τῆς πανωλεθρίας τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Δ. ΓΡ. Κ.

φιλανθρωπισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτω γενικῶς τὸ ἠθικοκοινωνιολογικὸν ἐκεῖνο σύστημα, καθ' ὅ, δεδομένου ὅτι τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν εἶναι ἡ εὐημερία τῶν πάντων, σκοπὸς τῶν τε ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν δέον νὰ εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ ἐπιπέδου ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ φιλανθρωπισμὸς εἶναι ἀναγωγὴ τῆς φιλανθρωπίας εἰς ἠθικοκοινωνιολογικὸν σύστημα. Ὁ ἄνθρωπος πολὺ δυσκόλως ἔφθασε μέχρι τῆς καθολικῆς ἐννοίας τῆς ἀνθρωπότητος. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὸν ὅμοιόν του δὲν ἐξετείνετο πέραν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του ἢ τῆς φυλῆς του. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα τὰ συναισθήματα τοῦ Ἕλληνος δὲν εἶναι τὰ ἴδια διὰ τοὺς συμπολίτας του καὶ τοὺς ξένους, διὰ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους. Πρῶτοι οἱ στωϊκοὶ ἤρθησαν μέχρι τοῦ ὕψους τῆς ἐννοίας τῆς ἀνθρωπίνης ἑνότητος, θεωρήσαντες τοὺς ἀνθρώπους ὡς ὑποκειμένους εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν νόμον, ὡς δικαιουμένους τῶν αὐτῶν φυσικῶν δικαιωμάτων, ὡς ἀποτελοῦντας μίαν ἰδεώδη πολιτείαν. Ἐν τούτοις καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα ἡ φιλανθρωπία, μὲ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν τῆς λέξεως, παρέμεινε μᾶλλον ὡς φιλοσοφικὸν αἴτημα, οὐδέποτε μεταβληθεῖσα εἰς ἐνεργὸν συναίσθημα. Ὁσάκις ἐξεδηλοῦτο ἐμπράκτως, εἶχε δόσιν τινὰ οἴκτου. Ὁ Χριστιανισμὸς πάλιν ἐδίδαξε μὲν τὴν φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ τὴν ἐνεφάνισεν ὡς ἀγάπην πρὸς τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἑπομένως ὡς ἔμμεσον ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπέβαλε τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὡς μέσον ἐκδηλώσεως τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν ἐδίδαξε τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ὡς αὐτοσκοπόν.

Ἡ καθαυτὸ φιλανθρωπία, ὡς συνέπεια τῆς ὡριμάνσεως τῆς ἐννοίας τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι γέννημα τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς φιλοσοφίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ ΙΗ' αἰὼν θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς φύσει καλόν, ἄξιον συμπαθείας καὶ βοηθείας, καὶ ἀναζητεῖ τὰ μέσα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς καθολικῆς εὐδαιμονίας. Ὁ Bentham, ὁ A. Smith, ὁ Shaftesbury, ὁ Hutcheson, ὁ Hume, ἐκ διαφόρων ἀπόψεων ὁρμώμενοι, συμφωνοῦσιν εἰς τὸ ὅτι τὸ ἠθικῶς ἀγαθὸν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὸ ὅτι τὸ καθῆκον συμπίπτει μὲ τὸ ἀνιδιοτελὲς ἐνδιαφέρον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ὁμοίων μας. Ἐξ Ἀγγλίας ἡ ἠθικοκοινωνιολογικὴ αὕτη ἄποψις μετεδόθη εἰς Γαλλίαν, ἀπηλλαγμένη μυστικισμοῦ καὶ μεταφυσικῆς, καὶ συνεδέθη πρὸς τὰς ἐπιδιώξεις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ φιλανθρωπισμὸς σήμερον, πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς του, εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀτομικισμὸν τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος. Ἡ κατάργησις τῶν νομικῶν προνομίων, ἡ ἰσότης ἀπέναντι τοῦ νόμου ὅλων τῶν πολιτῶν, ἡ ἐλευθερία καὶ ὅλαι ἐν γένει αἱ κατακτήσεις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητον πρόοδον. Ἀλλὰ μέγα μέρος τῆς κοινωνίας στερεῖται τῶν μέσων τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κατακτήσεων τούτων. Θ. Π.

φιλάνθρωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τὸν ἄνθρωπον οἱονδήποτε, τὸν πλησίον, φιλάλληλος, ἀλτρουϊστής.

Φιλάνθρωπος (ὁ) /*Μυθολ.*/. Ἐπίθετον τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀνάλογον πρὸς τό: *Σωτήρ*, *Ἀρχαγέτας*,

Digitized by Google

Φιλόλαος, Εὔκολος, Ἐπήκουος κτλ., καθόσον κατ' ἀρχὰς δὲν ἐθεωρεῖτο μόνον ὡς ἰατρός, ἀλλὰ καὶ ὡς χρησμῳδὸς καὶ ὡς εὐεργετικὸς θεός, ὡς παντοδύναμος σωτὴρ τῶν ἀνθρώπων. Α. Θ. Σ.

φιλαπόδημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τὰς ἀποδημίας, ὁ εὐκόλως ξενιτευόμενος: «οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν φιλαπόδημοι».

φιλαράκος (ὁ)· δημοτ. ὑποκορ. τοῦ *φίλος*, εἰρωνικῶς: «τά 'θελες καὶ τά 'παθες φιλαράκο μου», «τὴν ἔπαθε ὁ φιλαράκος».

Φιλαρᾶς, *Λεονάρδος Ἰω.* Ἀθηναῖος λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Διανύσας ἐν τῇ πατρίδι του τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του, μετέβη κατόπιν εἰς Ρώμην, καταταχθεὶς τρόφιμος τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἀποφοιτήσας καὶ λαβὼν διδακτορικὸν πτυχίον, ἐδίδαξεν ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Ἀνὴρ εὐφυέστατος, πολυμαθὴς καὶ ρέκτης, κατέβαλε πολλὰς προσπαθείας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς σταδιοδρομίας του ὅπως κατορθώσῃ διὰ τῆς Εὐρώπης τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ρώμῃ συνέδεσε στενὰς σχέσεις μὲ τὸν Κάρολον δοῦκα τοῦ *Νεβὲρ* (βλ. λ.), ὅστις δ ἔγραφεν αὐτόθι ὡς πρέσβυς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἑρρίκου Δ'. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν σχεδίων τοῦ Νεβέρ, ὁ Φιλαρᾶς μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐγνώρισε καὶ ἀπέκτησε προστάτην τὸν τότε πανίσχυρον πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας καρδινάλιον Ρισελιέ. Μετέβη δ' εἰς Παρισίους κατ' ἐντολὴν τοῦ μεθ' οὗ στενῶς συνεδέετο δουκὸς τῆς Πάρμας Ὀδοάρδου Φαρνέζη, ὅστις, πεποιθὼς εἰς τὴν πολιτικὴν δεξιότητα τοῦ Φιλαρᾶ, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν πολλὰς ἐμπιστευτικὰς ἐντολάς, μεταξὺ δ' ἄλλων καὶ τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Γαλλίας. Ἀκολούθως περιηγήθη διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἐγνώρισε τοὺς ἐπισημοτάτους τοῦ τότε καιροῦ ἄνδρας, οὓς ἠγωνίζετο νὰ προσεταιρισθῇ ὑπὲρ τῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος σχεδίων του. Ἐπισκεφθεὶς περὶ τὸ 1652 καὶ τὸ Λονδῖνον, ἐσχετίσθη αὐτόθι καὶ μὲ τὸν δαιμόνιον Ἄγγλον ποιητὴν τοῦ «Ἀπολεσθέντος παραδείσου» Μίλτωνα, δι' οὗ ἐζήτει νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὴν βοήθειαν τοῦ δικτάτωρος τῆς Ἀγγλίας Κρόμβελ. Σῴζονται δύο λατινιστὶ συντεταγμέναι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ, ἐν αἷς οὗτος, θρηνῶν ἐπὶ τοῖς δυστυχήμασι τῆς Ἑλλάδος, στεναζούσης ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, γράφει πρὸς τὸν Φιλαρᾶν καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων σπουδαίων.

Μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ὁ Φιλαρᾶς διωρίσθη τελευταῖον σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ βιβλιοθηκάριος τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ἐν Ἑνετίᾳ. Πρὶν ὅμως ἀναλάβῃ τὴν θέσιν ταύτην ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις τῷ 1673 ἐκ λιθιάσεως, κατόπιν κυστιοτομίας ἣν ὑπέστη. Ὁ Φιλαρᾶς ἐδημοσίευσε καὶ ᾠδάς, ἔμμετρα ἐπιγράμματα καὶ ἄλλα φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ ἔργα, ὧν ἱκανὰ ἀπομένουσιν ἀνέκδοτα. Ἐπίσης εἶχε σχηματίσει καὶ ἀξίαν λόγου βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἠγόρασεν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις.

Τὰ κυριώτερα τοῦ Φιλαρᾶ ἔργα, τὰ μὲν ἐκδεδομένα ἤδη, τὰ δ' ἐν χειρογράφοις σῳζόμενα ἔτι, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Διδασκαλία χριστιανικὴ ἐξηγημένη ἄλλοτε εἰς κοινὴν ρωμαϊκὴν γλῶσσαν καὶ τώρα γυρισμένη εἰς λατινικὴν φράσιν» (Lutetiae 1633), «Ὠδὴ εἰς τὴν ἀναμάρτητον σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, μετά τινων ἄλλων ἐπιγραμμάτων» (Παρίσιοι 1644), «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ὑπουργίας Ρισχελιέ», «Γεωγραφικὸς ἄτλας», διάφοροι λόγοι ἑλληνιστί, λατινιστὶ καὶ γαλλιστί, «Anecdota Anthologiae Graecae», ἀξία λόγου συλλογὴ ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰς κατόπιν ἐκδοθείσας «Ἀνθολογίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Chardon de la Rochette*, Mélanges de Critique, τ. Β' (Paris 1812).—*A. Buchon*, Nouvelles Recherches, τ. Α', σ. 251, κ.ἑ.—*Κ. Ν. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 289 κ. ἑ.—*Émile Legrand*, Bibliographie Hellénique, III, 412. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

φιλαργυρεύομαι· εἶμαι ἢ φέρομαι ὡς φιλάργυρος, φειδωλεύομαι, τσιγκουνεύομαι.

φιλαργυρία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φιλάργυρος, ὑπερβολικὴ ἀγάπη τῶν χρημάτων, φιλοχρηματία, κοιν. *τσιγκουνιά*.

— *[Ἠθικ.]* Κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφὴν τὰ ἐπίγεια ὑλικὰ ἀγαθὰ ἀνήκουσιν εἰς τὴν παροῦσαν μόνον ζωὴν (*Λουκ.* 12, 16 ἑ.) ὑποκείμενα εἰς φθορὰν καὶ ἀπώλειαν (*Ματθ.* 6, 19 ἑ. *Ἰακ.* 5, 2) καὶ ὄντα ἄδηλα (Α' Τιμ. 6, 17), εἰ καὶ εἶναι ἀγαθὰ δοθέντα ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (Α' Τιμ. 6, 17), περὶ τῆς χρήσεως τῶν ὁποίων θέλομεν δώσει λόγον τῷ Θεῷ (*Λουκ.* 16, 2 καὶ 10 ἑ.). Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδῃ μεγάλην ἀξίαν εἰς αὐτὰ καὶ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ αὐτὰ ὡς μέσα πρὸς ἠθικοὺς σκοποὺς καὶ δὴ πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν οἰκείων, πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀποφυγὴν τῆς ὑπ' ἄλλους ὑποδουλώσεως καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ πλησίον. Διὰ τοῦτο ἡ σπουδὴ τῆς παντὶ τρόπῳ ἀποκτήσεως (πλεονεξία) καὶ διαφυλάξεως αὐτῶν (φιλαργυρία) θεωρεῖται ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ὡς μέγα παράπτωμα, ὥς τις εἰδωλολατρεία (Ἐφ. 5, 5. Κολ. 3, 5). Ἡ φιλαργυρία, θεωροῦσα τὰ ἐπίγεια ὑλικὰ ἀγαθὰ ὡς σκοπὸν καὶ οὐχὶ ὡς μέσα πρὸς ὑψηλοτέρους σκοπούς, ὑποδουλοῖ ὑπ' αὐτὰ τὸν ἄνθρωπον (*Ματθ.* 6, 21) καὶ καθίσταται οὕτω «ρίζα πάντων κακῶν» (Α' Τιμ. 6, 10). Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ὁ ἀπόστολος μεταξὺ ἄλλων παρατηρεῖ «ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος, ἀρκούμενος τοῖς παροῦσι» (Ἑβρ. 13, 5). Κ. Ι. Δ.

φιλάργυρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν πέρα τοῦ δέοντος τὰ ἀργύρια, τὰ χρήματα, φιλοχρήματος, τσιγκούνης.

φιλαρέσκεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φιλάρεσκος, ἡ ὑπερβολικὴ ἐπιθυμία νὰ ἀρέσκῃ τις ὡς ὡραῖος, ἐρωτικὴ διάθεσις, κοιν. *κοκεταρία*: «γυναικεία φιλαρέσκεια».

φιλάρεσκος, (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πέρα τοῦ δέοντος ἀγαπῶν νὰ ἀρέσκῃ ὡς ὡραῖος, ὁ καλλωπιζόμενος: «φιλάρεσκος ὡς γυνή».—Ἐπίρρ. ***φιλαρέσκως***.

Φιλαρέτε (Filarete), ***Ἀντώνιος ντὶ Πιέτρο Ἀβερουλίνο***, ἐπιλεγόμενος —. Διαπρεπὴς Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων καὶ γλύπτης τῆς Ἀναγεννήσεως, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ (1400—1469). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν Γκιμπέρτι εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν περιφήμων θυρῶν τοῦ Βαπτιστηρίου τῆς Φλωρεντίας, τῷ δὲ 1439, διάσημος ἤδη, ἤρχισε, κατ' ἐντολὴν τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ', τὴν κατασκευὴν τῶν θυρῶν τοῦ ἐν Ρώμῃ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὰς ὁποίας ἐπεράτωσε τῷ 1445. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ φθάσῃ τὴν τελειότητα τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου του Γκιμπέρτι, μολονότι ἐν πολλοῖς ἐμιμήθη αὐτόν, καὶ τοῦτο διότι, ἐπηρεασθεὶς πολὺ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας τέχνης, τῆς ὁποίας ἦτο μανιώδης θαυμαστής, ἠλλοίωσε τὸν χαρακτῆρα τῆς φλωρεντινῆς τεχνοτροπίας. Τῷ 1449, κατηγορηθεὶς ὅτι ἠνείχετο εἰς κλοπὴν ἱερῶν λειψάνων, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Ρώμης καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Μιλᾶνον παρὰ τοῖς Σφόρτσα. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἀσχολούμενος κυρίως εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐσημείωσε μείζονα ἐπιτυχίαν, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ οἰκοδομὴ τῆς Πόρτα Τζιόβα τοῦ καστέλλο Φορτσέσκο (1451), ἡ θριαμβικὴ ἁψὶς ἐν Κρεμώνῃ καὶ τὰ σχέδια τοῦ περιφήμου νοσοκομείου τοῦ Μιλάνου, ὅπερ δὲν προέλαβε νὰ ἀποπερατώσῃ. Ὡσαύτως εἰργάσθη εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Μπεργκάμο καὶ διηύθυνε τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς Μπελλιντσόνα. Συνέγραψε σημαντικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Πραγματεία περὶ ἀρχιτεκτονικῆς», ἐκδοθὲν τῷ 1465. Χ. Δ.

φιλαρέτο (τό)· δημωδ. ναυτ., τὸ αἰωροθέσιον, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ δρύφακτον (παραπέτο). Σ Ε Λ.

Φιλάρετος, *ἅγιος*. Ἐν Παφλαγονίᾳ γεννηθεὶς κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ Η' αἰῶνος, εὐσεβὴς καὶ φιλόπτωχος, προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου. Τοσοῦτον δ' ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης, ὥστε εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς Κωνσταντῖνον τὸν ΣΤ' ἔδωκε σύζυγον τὴν ἐγγόνην αὐτοῦ Μαρίαν. Ἀποθανὼν τῷ 792, ἑορτάζεται ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὴν 1 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Φιλάρετος *Βαφείδης***. Μητροπολίτης Ἡρακλείας (βλ. λ. *Βαφείδης* Φιλάρετος).

— **Φιλάρετος** ὁ ***Βαχάριος***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς καὶ κουροπαλάτης ἐπὶ Ρωμανοῦ Δ' Διογένους (1068—1071). Ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ ἔμπειρος στρατιωτικός, ἀλλ' εἰς ἄκρον φιλοχρήματος καὶ διεφθαρμένος. Ἀκολουθήσας τὸν βασιλέα Ρωμανὸν Δ' εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐκστρατείαν τῷ 1069 καὶ ἀποσταλεὶς ὑπὸ τούτου ἐκ Καισαρείας, ἵνα ἐκδιώξῃ φάλαγγά τινα Τούρκων δῃοῦσαν τὴν ἀνατολικὴν Καππαδοκίαν, ἡττήθη οἰκτρῶς καὶ ὑπεχώρησε κακῶς ἔχων εἰς τὸ βασιλικὸν στρατόπεδον. Ἔκτοτε ἐξεδιώχθη τοῦ στρατεύματος καὶ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ρωμανοῦ (1071) ἐπωφελούμενος τῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ κράτους, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Ζ' Δούκα (1071—1078), συνέλεξε πλῆθος Ἀρμενίων καὶ ἄλλων ἀνδρῶν καὶ κατέλαβεν ὀρεινήν τινα περιοχὴν παρὰ τὰ ὅρια τῆς Κιλικίας καί, ὀχυρωθεὶς ἐν αὐτῷ, ἀνθίστατο κατὰ τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν, συγχρόνως δὲ ὑπέταξε καὶ βυζαντινάς τινας πόλεις, ἐφ' ὧν ἦρχεν ὡς ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν μέχρι τοῦ 1078, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης (1078—1081). Τότε ἐδήλωσεν ὑποταγὴν τῷ βασιλεῖ τούτῳ καὶ ἔκτοτε δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

—**Φιλάρετος *ὁ Μόσχας***. Ὁ διαπρεπέστερος τῶν Ρώσων ἱεραρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γεννηθεὶς τῷ 1782 καὶ τελευτήσας τῷ 1867. Τῷ 1812 ἐγένετο καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς πνευματικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως, ἀπὸ δὲ τοῦ 1819 ἐπίσκοπος διαφόρων ἐπισκοπῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1821 μητροπολίτης Μόσχας. Ὡς μέλος ἀπὸ τοῦ 1816 τῆς ρωσικῆς βιβλικῆς ἑταιρείας, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ρωσικὴν μετάφρασιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὴν ἐκδοθεῖσαν τῷ 1868. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι ἡ ἐκτενὴς καὶ ἡ σύντομος «Κατήχησις τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἀνατολικῆς ἑλληνορρωσικῆς Ἐκκλησίας», αἱ εἰσαχθεῖσαι ὡς διδακτικὰ βιβλία ἐν πᾶσι τοῖς σχολείοις τῆς Ρωσίας, «Συλλογὴ γνωμῶν καὶ ἀποφάνσεων» (1885—1888 εἰς 6 μέρη), «Συλλογὴ γνωμῶν καὶ ἀποφάνσεων ἐν ζητήμασι τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς» (1899), «Πλήρης συλλογὴ τῶν ἀποφάνσεων τοῦ Φιλαρέτου» (1903—1906 εἰς 3 τόμ.) καὶ πλεῖστα ἄλλα. Τὰ ἔργα τοῦ Φιλαρέτου ἐξεδόθησαν τῷ 1885 εἰς πέντε τόμους. Κ. Ι. Δ.

—**Φιλάρετος *ὁ Τσερνικόβου*** Διαπρεπὴς Ρῶσος θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1805 καὶ τελευτήσας τῷ 1866. Τῷ 1832 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῇ πνευματικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μόσχας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1841 ἐπίσκοπος διαφόρων ἐπισκοπῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1859 ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Τσερνικόβου. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι: «Ἱστορία τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας» (1847, στ' ἔκδ. 1854, μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ Blumenthal, 1872), «Ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας» (1859, 6' ἔκδ. 1882, μετεφράσθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὑπὸ Νεοφύτου Παγίδα 1885), «Ὀρθόδοξος δογματικὴ θεολογία» (1864, γ' ἔκδ. 1882) καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἐν οἷς καὶ περὶ Ρώσων ἁγίων. Κ. Ι. Δ.

Φιλάρετος, ***Γεώργιος***. Πολιτευτὴς καὶ νομομαθής, γεννηθεὶς ἐν Χαλκίδι ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Προμυρίου τοῦ Πηλίου (1848—1929). Διακούσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς γενετείρας του, ἐφοίτησε κατόπιν εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐξ αὐτοῦ ἤσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἀσχολούμενος συγχρόνως μὲ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας ἤρχισε πολιτευόμενος ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐξ ἧς κατήγοντο οἱ γονεῖς του καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς ἐπὶ τέσσαρας συνεχεῖς ἐκλογικὰς περιόδους. Ἐν τῇ βουλῇ ὑπῆρξε θερμὸς δημοκρατικός, συνειργάσθη δὲ διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν του μετὰ τοῦ Ρόκκου Χοϊδᾶ καὶ ἄλλων ἀκραιφνῶν δημοκρατικῶν τῆς ἐποχῆς. Τῷ 1892 ἐγένετο, ἐν τῷ ὑπουργείῳ Κ. Κωνσταντινοπούλου, ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀκολούθως δὲ ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς. Τῷ 1916 προσεχώρησεν εἰς τὸ κίνημα Θεσσαλονίκης, ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν ἰδιωτεύων ἐν Ἀθήναις. Μετὰ τὴν συγκρότησιν τῆς γερουσίας ἐξελέγη ἀριστίνδην γερουσιαστής. Ὁ Φιλάρετος ὑπῆρξε διαπρεπὴς νομομαθὴς καὶ γονιμώτατος συγγραφεὺς πολιτικῶν, νομικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ἡ δικαστικὴ ἀναδιοργάνωσις ἐν Ἑλλάδι» (Ἀθῆναι 1885), «Λεξικὸν κρυπτογραφικὸν» (1889), «Ξενοκρατία καὶ βασιλεία ἐν Ἑλλάδι, 1821—1897» (1897), «Αἱ γυναῖκες ὡς δικηγόροι» (1901), «Ἀσπασία τοῦ Περικλέους» (1902), «Προνόμια καὶ ἀτέλειαι τῶν Ἑλλήνων ἐν Τουρκίᾳ» (1903), «Ἤθη καὶ νόμοι» (1903), «Δωσιδικία τῶν ἀλλοδαπῶν δυνάμει τῶν συνθηκῶν» (1906), «Δεῖπνα καὶ συμπόσια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (1907), «Ἑλληνικὴ ναυτιλία κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως» (1907), «Δήμαρχος καὶ δημοτικὸν συμβούλιον» (1907), «Ναύσταθμος τῶν Ἑλλήνων ἐν Χαλκίδι καὶ ἐθελοντικὸς στόλος» (1908), «Μονοπρόσωπα καὶ ὀλιγομελῆ δικαστήρια» (1912), «Ἀμνηστία πολιτικῶν καὶ κοινῶν ἐγκλημάτων. Ἱστορία τοῦ θεσμοῦ, θεωρία κλπ.» (1915), «Ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις, ἀστικὴ ρυμοτομία», (1915), «Ἐν πολεμικῇ θεομηνίᾳ 1914—1917» (1918), «Δημοκρατισμὸς τοῦ Ἕλληνος» (1918), «Ἐθνικὰ δίκαια Ἑλλάδος (ἐνώπιον τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου)» (1918), «L' esprit démocratique chez les Hellènes» (Παρίσιοι 1919), «Ἐκλογὴ πολιτεύματος, βασιλεία ἢ δημοκρατία; ... γνησίου δημοψηφίσματος» (Ἀθῆναι 1923), «Συνεργατικοὶ συνεταιρισμοὶ Ἀμπελακίων—Ὕδρας—Σπετσῶν—Ψαρῶν» (1927). Διὰ τὰ δημοκρατικά του φρονήματα καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας ἀγῶνάς του ἀπεκλήθη «πατὴρ τῆς δημοκρατίας».

φιλαρία (ἡ) (Filaria) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων νηματωδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλαριιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι: ἡ *φιλαρία ἡ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος* (Filaria intestinalis), παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένη ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι τοῦ ἀνθρώπου, ἡ *φιλαρία ἡ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀνθρώπου* (Filaria oculi humani), ἀπαντῶσα παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, *φιλαρία ἡ τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου* (Filaria sanguinis humani), ἀπαντῶσα εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ ἐπιφέρουσα πλείστας ἐπιπλοκάς, ὧν σπουδαιοτέρα ἡ ἐλεφαντίασις, ἡ *φιλαρία ἡ γουϊάνειος* (Filaria Guianensis), ἰδίως σκώληξ τῆς Γουϊάνας, ἀπαντῶν καὶ ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀραβίᾳ, ἐγκυστούμενος ὑπὸ τὸ δέρμα καὶ ἐπιφέρων ἐξελκώσεις. Δ. Κ.

φιλαριίδαι (οἱ) (Filariidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων νηματωδῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματελμίνθων*, περιλαμβάνουσα σκώληκας λεπτούς

Digitized by Google

καὶ ἐπιμήκεις, ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων ἢ ἱστῶν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, πολλῶν θηλαστικῶν καί τινων ἀμφιβίων καὶ ἰχθύων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *φιλαρία*. Δ. Ν. Π

φιλαρμονία (ἡ)· ἡ πρὸς τὴν ἁρμονίαν, πρὸς τὴν μουσικὴν ἀγάπη.

φιλαρμονικὴ (ἡ). Κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν Ἑλλάδι συνήθειαν, καλεῖται οὕτω ὀρχήστρα ἐξ ξυλίνων, χαλκῶν καὶ κρουστῶν ὀργάνων. Ἐν τῇ Δύσει διὰ τῆς λέξεως φιλαρμονικὴ ὑπονοεῖται κυρίως ἑταιρεία συμφωνικῶν συναυλιῶν. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων καὶ σπουδαιοτέρων εἶναι ἡ «Φιλαρμονικὴ ἑταιρεία» τοῦ Λονδίνου (Philarmonic society), ἥτις ἱδρύθη τῷ 1813 παρὰ τῶν Κράμερ, Κόρρι, Σμὰρτ κ. ἄ. Παρὰ ταύτῃ αἱ ἀξιολογώτεραι φιλαρμονικαὶ ἑταιρεῖαι εἶναι ἡ τῆς Βιέννης, τοῦ Βερολίνου κτλ. Γ. Σ.

φιλαρμονικός, *—ή, —όν*· ὁ φίλος τῆς ἁρμονίας, τῆς μουσικῆς: «φιλαρμονικὴ ἑταιρεία».

φιλάρπαξ, *—αγος*· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἁρπαγήν, ἁρπακτικός.

φιλάρχαιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φίλος τῶν ἀρχαίων πραγμάτων, τῶν ἀρχαιοτήτων.

—«**Φιλάρχαιος** ***Ἑταιρεία τῆς Ὄρθρυος***». Ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα ἐν Ἁλμυρῷ τὴν 28 Ἀπριλίου 1896, ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρίαν τοῦ Γρηγορίου Μαρασλῆ καὶ σκοποῦσα νὰ περισυναγάγῃ καὶ διαφυλάξῃ τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁλμυροῦ ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος λείψανα ἀρχαιοτήτων. Τὰ πεπραγμένα της ἡ ἑταιρεία αὕτη ἐδημοσίευσεν εἰς δελτίον, οὗ ἐξεδόθησαν ἓξ τεύχη μέχρι τοῦ 1906. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διελύθη ἡ ἑταιρεία. Δ. Π. Κ.

φιλαρχία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φίλαρχος, ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη τῆς ἀρχῆς, ἡ διὰ παντὸς μέσου, θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου, ἐπιδίωξις τῆς ἀρχῆς.

φίλαρχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πέρα τοῦ δέοντος ἀγαπῶν τὴν ἀρχήν, ὁ διὰ παντὸς μέσου, θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου, ἐπιδιώκων τὴν ἀρχήν.

φιλάσθενος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἀσθενῶν, ὁ εὐπρόσβλητος ὑπὸ τῶν νόσων, ὁ ἀσθενικῆς κράσεως.

Φιλάστριος. Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Βρεσκίας κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα (θαν. 395), διακριθεὶς διὰ τοὺς κατὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ ἀγῶνάς του. Περὶ τὸ 385, πιθανώτατα, συνέγραψε «Βιβλίον περὶ τῶν αἱρέσεων» («Liber de haeresibus», ἐν Migne «Patrologia latina» 12, 1111—1302), ἐν ᾧ συντόμως καὶ ἄνευ κριτικῆς ἐκτίθεται ἡ ἱστορία 28 προχριστιανικῶν καὶ 128 χριστιανικῶν αἱρέσεων, ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίως τοῦ «Συντάγματος» τοῦ Ἱππολύτου. Δ. Σ. Μ.

Φιλάτικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βλυσιδιᾶς (Νεοχωρίου) τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. (Κάτ. (1928) 54.

φιλάτσο (τό)· βλ. λ. *κλῶσμα*.

φιλαυτία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φίλαυτος, ἀλαζονεία, ἐγωϊσμός.

φίλαυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πέρα τοῦ δέοντος ἀγαπῶν ἑαυτόν, ἀλαζών, ἐγωϊστής.

Φιλάων. Υἱὸς τοῦ Χέρσιος, ἀδελφὸς τοῦ Γόργου, βασιλέως τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος. Ἀκολουθήσας αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ 30 βαρβαρικῶν πλοίων παρὰ τὰς Ἀφετὰς (*Ἡροδ.* VIII, 11). Α. Θ. Σ.

φιλδισένιος, *—α, —ο,* καὶ *φιλτισένιος*· ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ φίλτισι: «φιλδισένιο χτένι».

φίλδισι (τό), ἢ *φίλτισι*· δημοτ., ἐλεφαντόδους.

Φιλέας ὁ ***Θμουέως***. Ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ΄ αἰῶνος γεννηθείς, κατέλαβεν ὑψηλὰ ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸν κλῆρον προήχθη εἰς ἐπίσκοπον Θμουέως. Κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Κουλκιανοῦ νὰ θυσιάσῃ εἰς τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνικῶν καὶ ἀρνηθείς, ἐφυλακίσθη, εἶτα δ' ἀπεκεφαλίσθη τῷ 303 (ἢ 306) μετὰ τῶν ἐπισκόπων Ἡσυχίου, Παχωμίου, Θεοδώρου καὶ ἄλλων Χριστιανῶν, μεθ' ὧν καὶ συνεορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν 4 Φεβρουαρίου. Ὁ Φιλέας ἔγραψε περισπούδαστον ἔργον «Περὶ τῶν ἐπαίνων τῶν μαρτύρων», ἐξ οὗ ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος διέσωσε μακρὸν τεμάχιον. Ε. Γ. Π.

Φιλέας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Φιλία*.

Φιλεατινὴ ***λίμνη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντινὴ ὀνομασία τῆς λίμνης *Δέλκος*, ἥτις γίνεται αἰτία πολλῶν ναυαγίων, ἐκλαμβανομένη ὡς τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται *Γιολαντζῆ μπογάζ*, ὑπὸ δὲ τῶν Ἄγγλων False mouth, ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων σημαινόντων ψευδόστομα. Σ. Ε. Λ.

φιλειρηνικός, *—ή, —όν*· ὁ φίλος τῆς εἰρήνης, ἄλλως *εἰρηνόφιλος* (ἧττον ὀρθῶς).

— **φιλειρηνικὴ** ***κίνησις***. Σύνολον προσπαθειῶν πρὸς κατάργησιν τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ πρὸς ὀργάνωσιν καὶ παγίωσιν τῆς ε ρήνης διὰ τῆς ἐφαρμογῆς μέσων καὶ ἀναγνωρίσεως διεθνῶν κανόνων, δι' ὧν θὰ λύωνται εἰρηνικῶς αἱ μεταξὺ τῶν λαῶν ἀναφυόμεναι διαφοραὶ καὶ θὰ ἐξασφαλίζεται ἡ εἰρηνικὴ διαβίωσις αὐτῶν. Ἱστορικῶς ἡ πρώτη φιλειρηνικὴ κίνησις ἄρχεται ἀμυδρῶς ἀναφαινομένη εἰς τὰς ἀμφικτιονίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Οὐχ ἧττον ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο μηδαμινή. Ὁ πόλεμος ἀπετέλει νόμιμον μέσον πρὸς λύσιν τῶν διαφορῶν, τὸ δίκαιον ὑπεχώρει ἐνώπιον τῆς ἰταμῆς ἰσχύος καὶ ἐν γένει ὁ πόλεμος ἦτο τὸ μόνον μέσον διαρρυθμίσεως τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν πάντα γειτονικὸν λαὸν ὡς βάρβαρον, οἱ Ἑβραῖοι ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ὡς τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Κυρίου καὶ οἱ Ἰνδοί, Πέρσαι καὶ Αἰγύπτιοι, καθοδηγούμενοι ὑπὸ τῶν ἱερέων των, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὑπερέχοντας ἀπέναντι τῶν ἄλλων λαῶν. Ἡ τελεία μόνωσις τῶν λαῶν καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς αὐτῶν, χαρακτηριστικὸν δόγμα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, κατέπνιγον τὸ αἴσθημα τοῦ φιλειρηνισμοῦ. Παραλλήλως καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις μέχρι καταλύσεως τοῦ κράτους αὐτῶν ἴσχυε τὸ τῆς δωδεκαδέλτου δόγμα: κατὰ τοῦ ξένου αἰώνιος ἔστω ὁ πόλεμος (adversus hostem aeterna auctoritas esto). Συνεπῶς φιλειρηνικὴ κίνησις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ ἐν τῇ κοσμοκρατείρᾳ πόλει, ἧς τὸ μόνον μέλημα ἦτο ἡ τοῦ κόσμου κατάκτησις.

Ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας τοῦ 1648 ἡ κατάστασις οὐδόλως διαφέρει τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ δίκαιον τῆς ἰσχύος διέπει τὰ πάντα καὶ βαθμηδὸν μόνον κίνησίς τις φιλειρηνικὴ ἀναφαίνεται ἐμπνεομένη ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἡ πανίσχυρος παπωσύνη ὄχι μόνον δὲν εὐνοεῖ τὴν κίνησιν ταύτην, ἀλλ' ἀποκρούουσα τὴν ὕπαρξιν κρατῶν ἀνεξαρτήτων καὶ ἰσοτίμων, ἄνευ τῶν ὁποίων διεθνὴς ὀργάνωσις δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὀφαιρεῖ στέμματα, ἀπονέμει χώρας λόγῳ προικός, δωρεᾶς ἢ ἀτομικοῦ τῶν ἡγεμόνων συμφέροντος καὶ διατάσσει ἐκστρατείας καὶ πολέμους. Ὁ μεσαίων οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξεν εἰμὴ διηνεκὴς πόλεμος. Οὐχ ἧττον κατ' αὐτὸν συντελεῖται ὁπωσδήποτε ἐπεξεργασία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις λόγῳ τῶν συνεχῶν καταστρεπτικῶν πολέμων ἐκδηλοῦται κάπως ζωηρότερον. Ὁ πόθος τῆς παγιώσεως τῆς εἰρήνης ἐπιδιώκεται διὰ τῆς διαδόσεως τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς πίστεως. Πρόδρομοι τῆς φιλειρηνικῆς κινήσεως, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ φιλόσοφος Θεμίστιος (320) κηρύσσουν τὴν ἰδέαν τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου καὶ ὁ Σῦρος πολιτικὸς Κασιόδωρος (458—562) διασαλπίζει ὅτι σκοπὸς ἑκάστου κράτους πρέπει νὰ εἶναι ἡ εἰρήνη, διὰ τῆς ὁποίας οἱ λαοὶ ἀκμάζουσι καὶ ἡ εὐημερία αὐτῶν ὀσφαλίζεται. Ἐν τῇ Δύσει ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος (354—430) διὰ τοῦ συγγράμματός του «De civitate Dei» ὑπεστήριξε τὴν ἕνωσιν τῶν λαῶν διὰ τῆς θρησκείας καὶ τὴν συγκρότησιν μιᾶς πανχριστιανικῆς πολιτείας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπὶ τῆς γῆς εἰρήνης (terrenam pacem). Ἡ θεωρία αὐτοῦ ἔμεινε πάντοτε μία οὐτοπία. Οἱ πρῶτοι καθηγηταὶ τοῦ δικαίου (1200) ἐπεκαλοῦντο τὴν ἀνάγκην τῆς ρυθμίσεως τῶν σχέσεων τῶν πολιτειῶν πρὸς ἀλλήλας. Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, ὡς ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος (1221—1274), ποιηταὶ ὡς ὁ Δάντε (1265—1321), καὶ πολιτειολόγοι, ὡς ὁ Dubois (1306), γίνονται συνήγοροι καὶ εἰσηγηταὶ τῶν φιλειρηνικῶν ἰδεῶν καὶ ὑποστηρίζουσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως διεθνοῦς διαιτητικοῦ δικαστηρίου πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀναφυομένων διαφορῶν ὡς καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν εἰρήνην. Ἡ κίνησις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης εὑρίσκει ἐνθέρμους ὀπαδοὺς εἰς σειρὰν συγγραφέων. Ὁ Γάλλος βιομήχανος Μαρινὶ (1461) συνέταξε τὸ δεύτερον μετὰ τὸν Dubois σχέδιον διεθνοῦς εἰρηνικῆς ὀργανώσεως. Ὁ Ἄγγλος Θωμᾶς Morus ἐξέδωκε τὴν «Οὐτοπίαν» (1516). ὁ διαμαρτυρόμενος Φραγκῖσκος de la Noue (1587) ἐπρότεινε τὴν συγκρότησιν γενικῆς χριστιανικῆς ἑνώσεως. Ὁ Ἱσπανὸς Φερδινάνδος Vasquez (1509—1566) καὶ ὁ Τσέχος παιδαγωγὸς Κομμένιος (1592) διακηρύττουν τὴν μόνιμον εἰρήνην. Σχέδια διεθνῶν ὀργανώσεων πρὸς ἀσφάλειαν τῆς εἰρηνικῆς διαβιώσεως τῶν λαῶν δὲν ἔλειψαν ὑποτυπούμενα κατὰ τὴν νεωτέραν ἱστορικὴν περίοδον. Σπουδαιότερον ἐξ ὅλων εἶναι τὸ «μέγα σχέδιον» (grand dessein), ὅπερ συνέταξεν ὁ τοῦ Γάλλου βασιλέως Ἑρρίκου τοῦ Δ΄ ὑπουργὸς δοὺξ Sully (1610) ὡς καὶ τὸ τοῦ σοφοῦ ἀββᾶ de Saint Pierre. Ἄξιον μνείας ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Emeric Cruçé (1623) «Ὁ νέος Κινέας». Ὁ πατὴρ τοῦ διεθνοῦς δικαίου Ὀλλανδὸς Γρότιος (Grotius) μὲ τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ ἔργον «De jure belli ac pacis» (1625) δίδει νέαν πνοὴν εἰς τὴν φιλειρηνικὴν κίνησιν. Ἡ Εὐρώπη αἰσθάνεται ὅτι μεταξὺ τῶν πολιτειῶν ὑπάρχουσι κοιναὶ σχέσεις, αἵτινες δέον νὰ διέπωνται ὑπὸ κανόνων δικαίου. Κατὰ τὴν βεστφαλικὴν συνδιάσκεψιν (1648), ἥτις ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, καθιερώθη, πρὸς παγίωσιν τῆς ε'ρήνης, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων.

Ἡ εἰρήνη ὅμως τῆς Εὐρώπης διακόπτεται ὑπὸ νέων πολέμων καὶ νέαι προσπάθειαι καταβάλλονται εἰς τὸ συνέδριον τῆς Οὐτρέχτης (1712) πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης καὶ πάλιν διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων καὶ τῶν συμμαχιῶν Αἱ φιλειρηνικαὶ ἰδέαι καὶ τὰ συγγράμματα ἰδίως τῶν ἀββᾶ de Saint Pierre (1713), τοῦ Λεϊβνιτίου (1716), τοῦ Καντίου (1724—1804) τῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Μοντεσκιέ, Ντιντερό, Ρουσσώ, ὡς καὶ πλείστων ἄλλων νομοδιδασκάλων, πολιτικοφιλοσόφων καὶ ἀποστόλων τῆς εἰρήνης, μεγάλως ἐξυπηρέτησαν τὴν φιλειρηνικὴν κίνησιν. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, τὰ πολυάριθμα σχέδια διεθνῶν ὀργανώσεων καὶ αἱ φιλειρηνικαὶ ἰδέαι λαμβάνουν τὴν μορφὴν πλατωνικῆς διατυπώσεως ἀπέναντι τῆς ἀτέγκτου κρατερότητος τοῦ Πολέμου. Οἱ λαοὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τῆς Εὐρώπης ἐξηκολούθησαν χειμαζόμενοι ὑπὸ τῶν πολέμων. Μετὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης (1815), καίτοι συνεκλήθη πρὸς ἀποσόβησιν μελλόντων πολέμων, οὐδόλως ἠσχολήθη μὲ τὴν εἰρήνην, οὔτε δὲ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης. Κατὰ τὸν ΙΘ΄ ἐν γένει αἰῶνα οὐδεμία ἐκ μέρους τῶν κυβερνώντων ἐξεδηλώθη προσπάθεια πρὸς ὀργάνωσιν τῆς εἰρήνης, ἡ δὲ φιλειρηνικὴ κίνησις περιορίζεται μεταξὺ ἰδιωτῶν καὶ διαφόρων ἀνεπισήμων συλλόγων. Πράγματι εἰς τὰ περισσότερα τῶν κρατῶν ἱδρύονται σύλλογοι πρωτοβουλίᾳ ἰδιωτῶν πρὸς διάδοσιν τῶν φιλειρηνικῶν ἰδεῶν καὶ θεωριῶν καὶ πρὸς καθιέρωσιν τῆς διαιτησίας διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Οὕτω τῷ 1847 ἱδρύεται ἐν Λονδίνῳ ὁ σύλλογος τῶν φίλων τῆς εἰρήνης, σκοπὸν ἔχων τὴν ὀργάνωσιν διεθνῶν συνεδρίων διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἰδέας τῆς διαρκοῦς εἰρήνης. Τοιαῦτα συνέδρια συνεκλήθησαν ἐν Λονδίνῳ (1847), Βρυξέλλαις (1848), Παρισίοις (1849) ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Β. Οὐγκώ, ἐν Φραγκφούρτῃ (1850), Λονδίνῳ (1851) καὶ μετέπειτα εἰς πλείστας ὅσας πόλεις τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ συλλόγου τούτου καὶ τῆς ἱδρυθείσης «Ligue Internationale de la Paix». Τῷ 1873 ἱδρύεται ἐν Γάνδῃ τὸ ἰνστιτοῦτον τοῦ διεθνοῦς δικαίου (Institut du droit international), αἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου ἐπεβλήθησαν πολλάκις εἰς πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ δικαστήρια διαιτησίας. Τῷ 1895 ἱδρύεται ἐν Λονδίνῳ ὁ σύλλογος τοῦ διεθνοῦς δικαίου (Association de droit international) καὶ ἐν Βέρνῃ τῷ 1891 τὸ διεθνὲς γραφεῖον εἰρήνης (Bureau international de la Paix) καὶ ἡ διακοινοβουλευτικὴ ἕνωσις (Union interparlementaire). Τέλος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1914 ἱδρύεται ἐν Χάγῃ τῇ πρωτοβουλίᾳ Ὀλλανδῶν ἡ ἀκαδημία τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Διαπρεπεῖς εἰρηνόφιλοι ἡγοῦντο τῆς φιλειρηνικῆς ταύτης κινήσεως ὡς λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ οἱ Frederic Passy, Charles Richet, d'Estournelles de Constant, ὁ κόμις Apponi ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἡ βαρωνὶς de Suttner ἐν Αὐστρίᾳ, Élie Ducommun ἐν Βέρνῃ, Tolstoï ἐν Ρωσ ᾳ, Asser ἐν Ὁλλανδιᾳ, ὁ Carnegie κ.λ.π. Ἡ κίνησις αὕτη ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν διὰ τῶν φύλλων, ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν διάδοσιν τῶν εἰρηνικῶν ἰδεῶν (La Revue des Deux-Mondes», «Les Annales des Sciences politique», «La Vie des Peuples», «La Paix des Peuples» κλπ.), καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀσκεῖ ἐπιρροήν τινα ἐπὶ τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Οὕτω κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, πρωτοβουλίᾳ τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας Νικολάου Β΄, ἐμπνευσθέντος ὑπὸ τοῦ συμβούλου του Bloch, συγκαλεῖται ἡ πρώτη συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης τῆς Χάγης (1899) μὲ σκοπὸν τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ τὴν εἰρηνικὴν λύσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Τὸ ἴδιον ἔτος ἱδρύεται τὸ μόνιμον διαιτητικὸν δικαστήριον (Cour Permanente d'Arbitrage). Τῷ 1906 συγκαλεῖται ἡ δευτέρα συνδιάσκεψις τῆς Χάγης. Αἱ δύο συνδιασκέψεις τῆς Χάγης δὲν ἐπραγματοποίησαν βεβαίως τὸν πόθον τῶν εἰρηνοφίλων, τουτέστι τὴν ἐξασφάλισιν τῆς διαρκοῦς εἰρήνης, οὐχ ἧττον ὅμως ἀποτελοῦσι σπουδαιότατον σταθμὸν τῆς φιλειρηνικῆς προσπαθείας. Τῷ 1908 συγκαλεῖται ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ λονδίνιος δήλωσις περὶ τοῦ δικαίου τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου.

Ἐν γένει ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις τῆς Εὐρώπης ἔσχε γλίσχρα ἀποτελέσματα, ἡ δὲ ἑκάστοτε ἐφήμερος εἰρήνη ὑπῆρξεν ἁπλῆ ἀνάπαυλα διὰ τὰ κράτη πρὸς ἀνάληψιν νέων δυνάμεων πρὸς νέους πολέμους. Ἡ ἐν Ἀμερικῇ φιλειρηνικὴ κίνησις εἶναι ἀξία ὅλως ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὑπῆρξαν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς ἱστορίας των ὁ ὑπέρμαχος τῆς ἀντιλήψεως ὅτι αἱ διεθνεῖς συγκρούσεις δέον νὰ ἐπιλύωνται

Digitized by Google

εἰρηνικῶς. Οὐδαμοῦ ὁ πόθος τῆς καταργήσεως τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς εἰρήνης ὑπῆρξε τόσον ἰσχυρός. Ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ταύτῃ ὁ φιλειρηνισμὸς γεννᾶται μὲ αὐτὴν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Αἱ παναμερικανικαὶ συνδιασκέψεις, ἡ παναμερικανικὴ ἕνωσις, τὸ ἀμερικανικὸν ἰνστιτοῦτον τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἡ ὀργάνωσις τῆς διαιτησίας, τῆς μεσολαβήσεως, τῶν διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν καὶ αἱ συνθῆκαι Jay καὶ Bryan συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν εἰρηνικὴν λύσιν τῶν διαφορῶν καὶ ὑπῆρξαν τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἀμερικανικοῦ φιλειρηνισμοῦ. Ἡ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις κίνησις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὑπῆρξε τελεσφορωτέρα ἢ ἡ τῆς Εὐρώπης, καθόσον ἐν αὐταῖς ἡ ἐξασφάλισις τῆς εἰρήνης ἐπεδιώχθη κυρίως διὰ τῆς διαιτησίας καὶ οὐχὶ ὡς ἐν Εὐρώπῃ διὰ τῆς λανθασμένης θεωρίας τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων καὶ τῶν συμμαχιῶν. Τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀμερικανικῶν προσπαθειῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὀφείλονται προσέτι καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν φιλειρηνικὴν κίνησιν δὲν ἀνέλαβον σύλλογοι καὶ ἰδιῶται, ὡς ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ κράτος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Πράγματι πολιτικοὶ ἄνδρες, μηδ' αὐτῶν τῶν προέδρων τῆς δημοκρατίας ἐξαιρουμένων, ὡς οἱ Benjamin Franklin, John Jay, Washington, Adams, Foote, Bryan Garfield, Wilson, Rooswelt, Hoower κλπ., ἡγοῦνται τῆς κινήσεως ταύτης καὶ συμβάλλουν εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῶν φιλειρηνικῶν ἰδεῶν.

Ἡ σημειωθεῖσα ὅμως πρόοδος τοῦ φιλειρηνισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς διεθνοῦς ἱστορίας τοῦ ΙΘ αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ', παρ' ὅλους τοὺς πολέμους τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἀνεχαιτίσθη ἀποτόμως ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μετὰ τὸ αἱματοκύλισμα ὅμως τοῦ μεγάλου πολέμου, ὅστις ἐστοίχισε τὴν ζωὴν 13 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, φονευθέντων ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, καὶ 24 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων θυμάτων τοῦ κατὰ θάλασσαν καὶ ξηρὰν ἀποκλεισμοῦ, τῶν ἐπαναστάσεων, ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ἐναερίων βομβαρδισμῶν, τορπιλλισμοῦ πλοίων κλπ. ἡ ἀνθρωπότης ἔντρομος ᾐσθάνθη βαθύτατα τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐπιτευχθείσης εἰρήνης. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολεμικοῦ τούτου κατακλυσμοῦ, τοῦ ὁποίου παρόμοιον δὲν συνήντησεν ἡ ἀνθρωπότης, ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις ἐκδηλοῦται πλέον ἐντόνως. Ἰδιωτικοὶ ὀργανισμοί, ὡς ὁ Σύλλογος διὰ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἱδρυθεὶς ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ Bourgeois, οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ σύλλογοι: League of Nations Society, League of free Nations Association, League of Nations Union καὶ League to abolish war, οἱ ἀμερικανικοί: League to enforce peace ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Taft, καὶ American peace Society, ὁ ἰταλικὸς σύλλογος Lega universale per la Società fra le libere Nazione, ὁ βελγικὸς σύλλογος διὰ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν κλπ. ἀναπτύσσουν δραστηριότητα ὑπὲρ τῶν εἰρηνιστικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῆς ἰδέας τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι, καταλληλοτέρα στιγμὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ διὰ τὴν πραγμάτωσίν της. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν ὡς ἄνω συλλόγων συνελθόντες εἰς Παρισίους κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1919 ἔλαβον κοινὰς ἀποφάσεις καὶ ὑποβοηθοῦσι τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης συλλόγων τῶν οὐδετέρων κρατῶν Σουηδίας, Νορβηγίας, Δανίας, Ὀλλανδίας καὶ Ἑλβετίας νέον συνέδριον διεθνὲς τῶν συλλόγων συγκαλεῖται ἐν Γενεύῃ (6—13 Μαρτίου 1919). Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ὅλων τῶν χωρῶν διὰ τοῦ ἐν Βέρνῃ συγκληθέντος διεθνοῦς σοσιαλιστικοῦ συνεδρίου (Φεβρουάριος 1919), ὡς καὶ αἱ γυναικεῖαι ὀργανώσεις τῶν κρατῶν δι' εἰδικῆς ἀντιπροσωπείας των διακηρύττουν τὸν πόθον των τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐθνῶν εἰς μίαν κοινωνίαν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς εἰρήνης. Παραλλήλως μὲ τὴν ἔντονον ταύτην ὑπὲρ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς εἰρήνης ἐκδήλωσιν τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες κυβερνῆται τῶν λαῶν, προεξάρχοντος τοῦ προέδρου Οὐΐλσωνος, κηρύσσουν τὴν ἀνάγκην τῆς παγιώσεως τῆς εἰρήνης. Εἰς τοιαύτην στιγμὴν πίστεως πρὸς τὴν εἰρήνην δημιουργεῖται ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν καὶ ὑπογράφονται αἱ συνθῆκαι τοῦ 1919. Ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις εὐθὺς ἀμέσως ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον συμπήξεως ἀνεπισήμων συλλόγων πρὸς διάδοσιν καὶ διαφώτισιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν περὶ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἐνισχύσεως τοῦ κατὰ τοῦ πολέμου ἔργου αὐτῆς. Ἀξιόλογος διὰ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ εἶναι ὁ ἀγγλικὸς League of Nations Union, περιλαμβάνων κατὰ τὸ 1923 τριακοσίας χιλιάδας μέλη καὶ χιλίας πεντακοσίας ὁμάδας τοπικάς. Ἅπαντες οἱ σύλλογοι οὗτοι ἀπετέλεσαν τὸν «Σύνδεσμον τῶν συλλόγων διὰ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν» μὲ ἕδραν τὰς Βρυξέλλας. Τὸ ἔργον τοῦ συνδέσμου τούτου ὑποβοηθεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἱδρυθέντων πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν πανεπιστημιακῶν ὁμάδων εἰς τὰ διάφορα πανεπιστήμια τῶν κρατῶν. Ἀλλ' ὁ θεσμὸς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν δὲν κατήργησε τὸν πόλεμον, ἁπλῶς δὲ μόνον περιώρισε τὴν εὐχέρειαν τῆς προσφυγῆς εἰς αὐτόν, δι' ὃ καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης συνεχίζονται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς διεθνοῦς συνεργασίας, διὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς διαιτησίας καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν. Διαιτησία, ἀσφάλεια, ἀφοπλισμός, θεμέλια τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, καταπολεμοῦνται δυστυχῶς ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων κυβερνήσεων· τὸ σχετικὸν πρωτόκολλον τῶν Παρισίων 1924) ματαιοῦται καὶ αἱ φιλειρηνικαὶ προσπάθειαι καταλήγουν εἰς τὰ σύμφωνα τοῦ Λοκάρνο, τὸ σύμφωνον Μπριὰν-Κελλόγκ, δι' οὗ τίθεται ἐκτὸς νόμου ὁ πόλεμος ὡς μέσον ἐθνικῆς πολιτικῆς, καὶ εἰς τὴν ὑπογραφὴν συμβάσεως περὶ ὑποχρεωτικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Διαρκοῦς δικαστηρίου διεθνοῦς δικαίου. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως ταῦτα, καίτοι ἀναμφισβητήτου σημασίας, εἶναι ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κρατῶν καὶ τῆς εἰρήνης.

Αἱ ἐπισφραγίσασαι τὸν Παγκόσμιον πόλεμον συνθῆκαι εἰρήνης τοῦ 1919 καὶ αἱ μέχρι σήμερον φιλειρηνικαὶ προσπάθειαι δὲν ἐξουδετέρωσαν δυστυχῶς τοὺς κινδύνους ἑνὸς νέου πολέμου. Τὸ κῦρος τῆς Κ. Τ. Ε. ἐκλονίσθη καὶ πολλάκις ἡ δρᾶσις αὐτῆς ἐξουδετεροῦται. Ἡ διεθνὴς δικαιοσύνη στερεῖται ἐκτελεστικῆς δυνάμεως διὰ τὴν πρόληψιν βιαίας λύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Ὁ ἀφοπλισμὸς προσκρούει εἰς μυρίας ὅσας δυσχερείας, αἱ δὲ σχετικαὶ συνδιασκέψεις τοῦ ἀφοπλισμοῦ ἀπετελματώθησαν. Γεγονὸς ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι ἡ τεραστία πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων ποθεῖ τὴν εἰρήνην καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διακηρύσσει τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως αὐτῆς. Οὐχ ἧττον ἀληθὲς ἐπίσης τυγχάνει ὅτι αἱ φιλειρηνικαὶ προσπάθειαι δὲν κατώρθωσαν ὥστε νὰ δοθῇ εἰς τὴν παγκόσμιον εἰρήνην ἀκλόνητος βάσις. Ἡ διεθνὴς δυσπιστία καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐπιφυλακτικότης οὐδόλως ἐμειώθη καὶ τὸ ἔργον τῆς προσεγγίσεως τῶν λαῶν διαρκῶς προσκόπτει εἰς ἐμπόδια.

Σ. Φ. ΝΙΚΟΓΛΟΥ

φιλειρηνισμὸς (ὁ). Δόγμα, θεωρία καὶ πολιτικὴ ἀρχὴ ἐπιδιώκουσα τὴν τελείαν κατάργησιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Ἡ θεωρία αὕτη βάσιν ἔχει τὰς ἀκολούθους ἀρχάς: ὁ πόλεμος, ἀπόρροια τῶν ἀνθρωπίνων ἀλόγων παθῶν καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, οὐδέποτε δίδει παγίαν καὶ ὁριστικὴν λύσιν εἰς τὰς διεθνεῖς διαφοράς. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν αἱματηρῶν συρράξεων τῶν λαῶν, τῶν πολέμων, τῶν ἐπαναστάσεων καὶ ἐν γένει τῶν βιαίων μέσων, πράγματι δὲν εἶναι ἑδραῖα καὶ μόνιμα, ἀλλὰ πρόσκαιρα, διότι στηριζόμενα εἰς τὴν βίαν προκαλοῦσι νέους πολέμους, εὐθὺς ὡς ἐπέλθῃ ἀνισορροπία τῶν δυνάμεων διὰ τῆς ἐλαχίστης μετατοπίσεως αὐτῶν. Ὁ σκοπὸς τοῦ πολέμου εἶναι ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ οὐχὶ τοῦ δικαίου, ἡ ἀντίληψις ὅθεν ὅτι αἱ διεθνεῖς διαφοραὶ δέον νὰ λύωνται διὰ τῶν πολέμων εἶναι ἀναχρονισμός, διότι μόνον τὸ δίκαιον ὀφείλει νὰ λύῃ τὰς μεταξὺ τῶν λαῶν διαφοράς. Ὁ φιλειρηνισμὸς θεωρεῖ τὸ ὅλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὡς σχηματίζον μίαν καὶ μόνην κοινωνίαν, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον δέον νὰ εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐτυχία ὅλων καὶ ἑκάστου τῶν λαῶν αὐτῆς. Ἡ εἰρήνη μόνον προάγει τοὺς λαοὺς πρὸς τὴν ἐπίγειον εὐδαιμονίαν. Ἀντιθέτως ὁ πόλεμος κρημνίζει ὅ,τι ἡ εἰρήνη δημιουργεῖ καὶ ἐπιφέρει τὴν ματαίαν φθορὰν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν ἄσκοπον καταστροφὴν οὐχὶ μόνον τοῦ ἡττημένου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ νικητοῦ. Ἡ θεωρία τοῦ φιλειρηνισμοῦ δὲν εἶναι οὐτοπία. Ἡ τελεία κατάργησις τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἑδραίωσις τῆς παγκοσμίου εἰρήνης ἀποτελεῖ ἰδανικόν, τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ πραγματοποίησις (βλ. λ. *φιλειρηνικὴ* κίνησις).

φιλέκδικος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐκδίκησιν, ἐκδικητικός.

φιλεκπαιδευτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ φιλῶν, ὁ ἐπιδιώκων τὴν ἐκπαίδευσιν, ὁ ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως.

—Φιλεκπαιδευτικὴ *ἑταιρεία*. Ἡ ἀπὸ τῆς 25ης Ἰουλίου 1836 ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἑταιρεία μὲ γενικὸν μὲν σκοπὸν τὴν διάδοσιν τῆς στοιχειώδους παιδείας εἰς τὸν θῆλυν πληθυσμὸν τοῦ ἀρτισυστάτου τότε ἑλληνικοῦ κράτους, εἰδικὸν δὲ τὸν καταρτισμὸν καταλλήλου διδακτικοῦ προσωπικοῦ πρὸς μόρφωσιν τῶν νεαρῶν Ἑλληνίδων. Τὴν ἑταιρείαν, ἱδρυθεῖσαν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἰωάννου Κοκκώνη, ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ κράτους καὶ διευθυντοῦ τοῦ πρώτου διδασκαλείου ἀρρένων, περιέβαλον εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ της (1 Σεπτεμβρίου 1836 μετὰ πατρικῆς στοργῆς οἱ ὑπερόχώτεροι ἄνδρες τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ καὶ οἱ θερμότεροι τῶν φιλελλήνων. Μεταξὺ τῶν πρώτων μελῶν της ἦσαν οἱ κορυφαῖοι πολιτικοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων (Γ. Κουντουριώτης, ὁ πατὴρ τῆς ἑταιρείας καὶ πρῶτος πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου αὐτῆς, Ἀλ. Μαυροκορδάτος καὶ Ἀνδρ. Μεταξᾶς, οἵτινες διετέλεσαν ὁμοίως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν πρόεδροι τοῦ συμβουλίου τῆς ἑταιρείας, Σ. Τρικούπης, Ι. Κωλέτης, Α. Ζαΐμης καὶ πολλοὶ ἄλλοι), οἱ ἐνδοξότεροι τῶν ἐπιζησάντων ἡρώων καὶ δαφνηφόρων στρατηγῶν τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 (Θ. Κολοκοτρώνης, Ν. Σταματελόπουλος—ὁ Νικηταρᾶς, οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν καθηγητῶν τοῦ συγχρόνως σχεδὸν (Ἀπρίλιον τοῦ 1837) ἱδρυθέντος Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου (Μ. Ἀποστολίδης, ὁ βραδύτερον μητροπολίτης Ἀθηνῶν, Φ. Ἰωάννου, Γ. Γεννάδιος, Κ. Ἀσώπιος, Ν. Βάμβας, Ν. Δούκας, Κ. Κοντογόνης, Ν. Κωστῆς, Θ. Μανοῦσος, Δ. Κυριακοῦ, Θ. Φαρμακίδης καὶ ἄλλοι), ἀνώτατοι δικαστικοὶ (Χ. Κλονάρης, Ν. Φλογαΐτης) καὶ ἀξιωματοῦχοι τῆς βασιλικῆς αὐλῆς (Σκ. Σοῦτσος, μέγας αὐλάρχης) καὶ ἐν γένει οἱ μεγίστης ἀπολαύοντες παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ τιμῆς διὰ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας των, τὴν πολυμερῆ κοινωνικὴν δρᾶσίν των καὶ τὴν εὐγένειαν καταγωγῆς των (Λάζ. Κουντουριώτης, Παν. Νοταρᾶς, Α. Λόντος, Κων. Δηλιγιάννης, Ι. Ρίζος, Ἀλ. Ραγκαβῆς, βαρῶνος Γ. Σίνας, Παντ. Ράλλης, Μ. Τοσίτζας, Γ. Καπλάνης, Ν. Ζωσιμᾶς, Ι. Καρατζᾶς, πρώην ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, Γ. Ὑψηλάντης, Ι. καὶ Π. Σοῦτσος, Α. Στούρτζας καὶ ὑπερεξακόσιοι ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες τοῦ τε ἔσω καὶ ἔξω ἑλληνισμοῦ). Μεταξὺ δὲ τῶν συνδρομητῶν της ὄχι μόνον οἱ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς παροικίαις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ὁμογενεῖς, οἵτινες καὶ μέλη ταύτης ἦσαν, ἀλλὰ καὶ ξένα ἐπιφανῆ πρόσωπα, ὡς ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας, ἡ βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως, ὁ δοὺξ τοῦ Σούσσεξ, οἱ φιλέλληνες Τζούρτζ, Βράνδις καὶ Λήβς, οἱ διπλωμάται Λάϊνς καὶ Λαγρενὲ κ. ἄ. Τεθεῖσα ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρεία, ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱδρύσεώς της, ἔβαινε γοργῷ τῷ βήματι πρὸς τὸν σκοπόν της. Κατὰ τὸ 1840 καθώρισεν ὡς ἐπιδιωκτέους σκοποὺς τὴν βελτίωσιν τῆς μεθόδου διδασκαλίας, τὴν αὔξησιν τῶν προσόδων της καὶ τὴν ἀνέγερσιν διδακτηρίου «ὡραίου καὶ ἐπαρκοῦς», «προκαλοῦντος τὴν προσοχὴν τοῦ ξένου καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ ὁμογενοῦς» (κατὰ τὰ πρακτικὰ τῆς συνελεύσεως τῶν ἑταίρων), τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια ἐτέθησαν κατὰ τὴν 10ην Μαρτίου 1846. Τὴν ἀποπεράτωσιν ὅμως τούτου εἶναι ἀμφίβολον ἂν θὰ κατώρθωνεν ἡ ἑταιρεία ἄνευ τῆς γενναίας χορηγίας τοῦ ἀοιδίμου Ἀπ. Ἀρσάκη (βλ. λ., τ. Ε', σ. 662 γ'), πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου καὶ ἐπωνομάσθη τὸ πρῶτον διδακτήριόν της «Ἀρσάκειον», εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθησαν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1852 ἅπαντα τὰ ἐν Ἀθήναις λειτουργοῦντα τότε σχολεῖα τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας (διδασκαλεῖον θηλέων, ἀλληλοδιδακτικὸν καὶ νηπιαγωγεῖον). Ὁ Ἀρσάκης ἀνεκηρύχθη μέγας εὐεργέτης καὶ ἐπίτιμος πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς ἑταιρείας (πρὸ αὐτοῦ εἶχον ἀνακηρυχθῆ ἐπίτιμοι πρόεδροι οἱ φιλέλληνες Στάτφορδ, Κάννιγγ καὶ Εὐνάρδος, καὶ ὁ ὁμογενὴς Ζωσιμᾶς). Οἱ πολλοί, πλανώμενοι, πιστεύουν ὅτι ἅπασα ἡ περιουσία τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας εἶναι κληροδότημα τοῦ Ἀρσάκη· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀποκαλοῦν, οὐχὶ ὀρθῶς, Ἀρσάκεια, ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῆς ἑταιρείας, ἐνῷ ὑπερτεσσαράκοντα εἶναι οἱ μεγάλοι εὐεργέται ταύτης (βασίλισσαι Ἀμαλία καὶ Ὄλγα, Ἰφ. Σίνα, Ἑλ. Τοσίτσα, Παντιᾶς Ράλλης, ἀδελφοὶ Χατζηκώνστα, Α. Γκίκας, Σ. Σίνας κλπ.), καὶ πλεῖστοι οἱ δωρηταί, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι ἀναγεγραμμένα χρυσοῖς γράμμασι κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀρσακείου μεγάρου, ὡς καὶ τῶν διοικησάντων ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της τὴν Ἑταιρείαν. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους δὲν ὑπῆρχον ἑλληνικὰ σχολεῖα θηλέων ἀνωτέρας μορφώσεως, οὔτε δημόσια, οὔτε ἰδιωτικά, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρεία ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ προσθέσῃ εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῶν σχολείων της τὸν τῆς μορφώσεως χρηστῶν καὶ ἱκανῶν διδασκαλισσῶν «αἵτινες ὡς χελιδόνες θὰ ἔφερον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὸ ἔαρ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας» καὶ τὸν τῆς μορφώσεως χρηστῶν συζύγων καὶ μητέρων, διὰ τῶν ὁποίων καὶ μόνον ἦτο δυνατὸν νὰ διαπλασθῇ ἠθικῶς ἡ νέα γενεά. Πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἵδρυσεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς συστάσεώς της τὸ οἰκοτροφεῖόν της, τὸ ὁποῖον ἀπέβη «ἡ ἄμπελος ἡ καλή, ἥτις διὰ τῆς ἐπιμεμελημένης καλλιεργείας της ἀπέδωκε καλόν, ὥριμον καὶ ἄφθονον καρπὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν».

Οἰκοτροφεῖον. Αἱ διαιτώμεναι εἰς τοῦτο εἶναι ὑπότροφοι (τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, δήμων καὶ κοινοτήτων τοῦ τε ἔσω καὶ ἔξω ἑλληνισμοῦ, κληροδοτημάτων τοῦ Ἀρσάκη, πολλῶν φιλανθρώπων καὶ αὐτῆς τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας) ἢ ἰδιοσυντήρητοι καὶ διαπαιδαγωγοῦνται ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῆς διευθυντρίας του, γυναικὸς ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ ἀνεγνωρισμένης ἠθικῆς, βοηθουμένης εἰς τὸ ἔργον της ὑπὸ ὑποδιευθυντρίας (πολλάκις), οἰκονόμων καὶ ἐπιμελητριῶν μεμορφωμένων ἐπίσης καὶ χρηστῶν. Ἀπὸ τοῦ τρίτου ἀκόμη ἔτους τῆς ἱδρύσεώς της (1838) ἡ ἑταιρεία ἐμερίμνησε μητρικῶς ν' ἀνεύρῃ τὴν κατάλληλον διευθύντριαν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. ἠτύχησεν ὅμως ἐν τῇ ἐκλογῇ της, διότι ἡ κατὰ τὸ 18.. ἀναλαβοῦσα τὴν διεύθυνσιν τοῦ οἰκοτροφείου Ἀγγλὶς Κάννων δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας της. Ταύτην ἀντικατέστησε κατὰ τὸ 1842 ἡ Σ... Μάνου, ἥτις, διευθύνασα τὸ οἰκοτροφεῖον ἐπὶ 1...

Digitized by Google

ἔτη, προεκάλεσε μὲ τὴν μόρφωσιν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν οἰκογενειακήν της βαρύτητα τὴν εἰς τοῦτο ἐμπιστοσύνην τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ταύτης ἀνωτέρα ὑπῆρξεν ἡ Ἑλβετὶς Ἀμ. Καβανιόρη, ἥτις βοηθουμένη ὑπὸ τῆς ὑποδιευθυντρίας Καλ. Πετροκοκκίνου ἀνήγαγεν εἰς περιωπὴν τὸ οἰκοτροφεῖον ἐπὶ μίαν δεκαεξαετίαν (1859—1875), κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ διηύθυνεν. «Αἱ δύο αὗται γυναῖκες» λέγει ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐπιτροπῆς τῶν σχολείων τῆς ἑταιρείας Λέων Μελᾶς κατὰ τὸ 1863, «ὡς ἀληθεῖς Ἑστιάδες διετήρησαν ἄσβεστον τὸ πῦρ τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας τοῦ ἱεροῦ τεμένους, τοῦ ὁποίου εἶχον ταχθῆ ἱέρειαι .. διότι εἶχον τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλου των καὶ κατενόουν ὅτι αἱ γυναῖκες εἶναι αἱ πρῶται τῶν κοινωνιῶν παιδαγωγοί, εἰς τὰς ὁποίας ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας τὸ μέγα ἔργον τῆς τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ..» Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα δὲν ἔλειψεν ἡ διαφορὰ ἀντιλήψεων καὶ γνωμῶν τῶν γυναικῶν τούτων πρὸς τὰς ἀντιλήψεις καὶ γνώμας ἐνίων ἐκ τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας, ἀλλ' ἡ διαφορὰ αὕτη ἦτο εἷς εἰρηνικὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν προοδευτικῶν καὶ τῶν συντηρητικῶν στοιχείων τῆς διοικήσεως καὶ τῆς

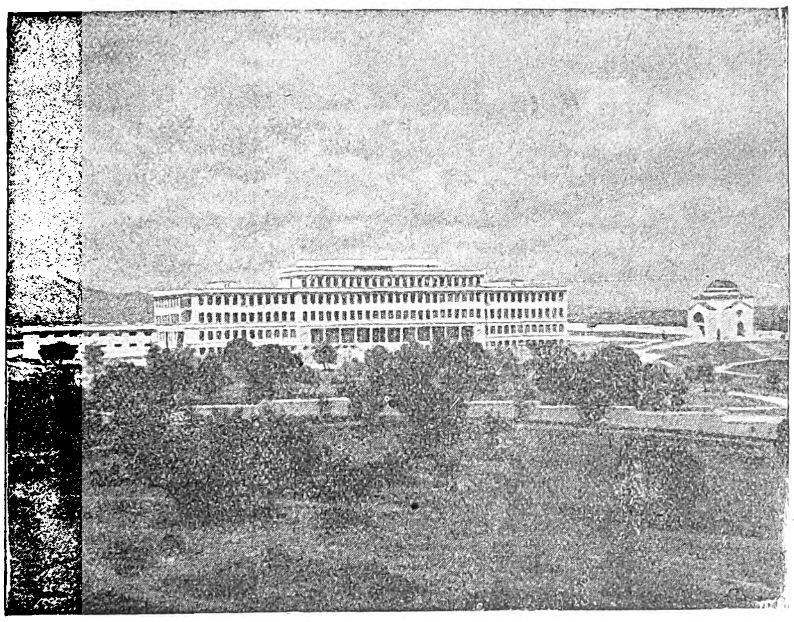

Τὸ ἐν Ψυχικῷ διδακτήριον καὶ οἰκοτροφεῖον τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας.

ἐποπτείας τῶν σχολείων, τὰ ὁποῖα ὅμως συνήνωνεν ἡ πρὸς τὸ ἵδρυμα κοινὴ στοργὴ καὶ ἀφοσίωσις. Μετὰ σωφροσύνης καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ ἔργον των διηύθυναν μετὰ ταῦτα τὸ οἰκοτροφεῖον τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας ἡ Μαυρέτα Κίτζου, ὡς διευθύντρια, καὶ Καλ. Καγκάδη, ὡς ὑποδιευθύντρια, ἀμφότεραι πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ τέκνα τῶν σχολείων τῆς ἑταιρείας, ἡ Ἑλ. Λοΐζου, ἥτις ὡς ὑπότροφος τῆς ἑταιρείας εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ἐν Εὐρώπῃ, ἡ δραστηρία Ἑλ. Μπουκουβάλα καὶ ἡ Ἀλεξανδρίδου, ἥτις ὡς ἀληθὴς φιλόστοργος μήτηρ διηύθυνε τὸ οἰκοτροφεῖον ἐπὶ 19 ἔτη. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον προσληφθῆ καὶ δύο ξέναι, ἡ Κλέμπε ὡς διευθύντρια καὶ ἡ Χάουκολ ὡς ὑποδιευθύντρια, αἵτινες δὲν εἰργάσθησαν μεθ' ὅσης ἐπιτυχίας καὶ αἱ προρρηθεῖσαι. Νῦν (1933) διευθύνει τὸ οἰκοτροφεῖον τῆς ἑταιρείας ἡ Αἰκ. Βαρουξάκη, ἥτις ἐπὶ μακρὰ ἔτη εὐδοκιμώτατα διηύθυνεν ἐν Ἀθήναις καὶ τὰ σχολεῖα τῆς ἑταιρείας. Ἡ ἠθικὴ ὅμως διάπλασις καὶ κοινωνικὴ καὶ οἰκοκυρικὴ μόρφωσις τῶν τροφίμων δὲν ἐστηρίχθη μόνον εἰς τὰς διευθυντρίας τοῦ οἰκοτροφείου, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπαρκὲς βοηθητικὸν προσωπικὸν ἐξ Ἑλβετίδων, Γαλλίδων καὶ Ἀγγλίδων διδασκαλισσῶν τῆς ζωγραφικῆς, τῆς μουσικῆς, τῆς ῥαπτικῆς κλπ., καὶ οὕτω κατέστη τοῦτο πρότυπον παιδαγωγικὸν οἰκοτροφεῖον καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὸ οἰκοτροφεῖον τοῦτο διαιτῶνται νῦν 6 ὑπότροφοι καὶ 63 ἰδιοσυντήρητοι.

Σχολεῖα. Τὰ σχολεῖα τῆς ἑταιρείας περιωρίζοντο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις ἱδρυθέντα (νηπιαγωγεῖον, ἀλληλοδιδακτικὸν—τὸ δημοτικὸν σχολεῖον—καὶ διδασκαλεῖον θηλέων), ὅτε ὅμως ἡ ἑταιρεία ἀνέλαβεν οἰκονομικῶς ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσίν της καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ κράτους. Οὕτω κατὰ τὸ 1868 ἵδρυσε τὸ ἐν Κερκύρᾳ παρθεναγωγεῖον, «διὰ νὰ φωτίζῃ ὡς πυρσὸς τὴν ἀπέναντί της ἐκτεταμένην Ἤπειρον», τὸ ὁποῖον ὠργάνωσε κατὰ τὸ ἐν Ἀθήναις πρότυπον καὶ διηύθυνεν ἐπὶ ἓν ἔτος ἡ Καλ. Πετροκοκκίνου, βραδύτερον δὲ ἵδρυσε τὸ ἐν Πάτραις καὶ τὸ ἐν Λαρίσῃ. Καὶ τὰ τρία λειτουργοῦν νῦν ὡς διδασκαλεῖα θηλέων, ἀνεγνωρισμένα ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ ἰσότιμα μὲ τὰ ἰδικά της, μὲ δύο προσηρτημένα εἰς ἕκαστον δημοτικὰ σχολεῖα. Πλὴν ὅμως τῶν εἰρημένων διδασκαλείων λειτουργοῦν, ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τρία γυμνάσια θηλέων, ἐπίσης ἀνεγνωρισμένα, εἰς τὰς αὐτὰς πόλεις. Ἡ ἑταιρεία εἶχε καὶ τὴν θαυμασίαν πρωτοβουλίαν νὰ ἱδρύσῃ νηπιαγωγεῖα ἐν Ἐλευσῖνι καὶ Μάνδρᾳ, ἀτυχῶς ὅμως δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἐθνωφελοῦς ἔργου της καὶ οὕτως ὁ ἐκγλωσσισμὸς τῶν περὶ τὰς Ἀθήνας Ἀλβανοφώνων ἔγινε διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου.

Ἐν Ἀθήναις εἶχεν ἱδρύσει ἡ ἑταιρεία πρὸ ἐτῶν καὶ ἀνωτέραν μορφωτικὴν σχολὴν χάριν τῶν ὀρεγομένων ἀνωτέρας μαθήσεως νεανίδων τῶν εὐπόρων τάξεων, ἀλλὰ δὲν ηὐδοκίμησεν αὕτη. Ἐπίσης εἶχεν ἱδρύσει ἐμπορικὴν σχολήν, ἥτις καὶ ηὐδοκίμησεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην κατήργησεν, ὡς καὶ τὰς ἀστικὰς σχολὰς θηλέων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἱδρύσει ἐν Καλάμαις, Τριπόλει, Λαμίᾳ καὶ Τρικκάλοις. Ἵδρυσεν ὅμως γυμνάσιον θηλέων, τὸ ὁποῖον εὐδοκίμως λειτουργεῖ. Εἶναι ἀνεγνωρισμένον καὶ ἰσότιμον μὲ τὰ δημόσια γυμνάσια, ὡς καὶ τὰ τρία προρρηθέντα ἐν Κερκύρᾳ, Πάτραις καὶ Λαρίσῃ. Ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις νῦν λειτουργούντων σχολείων τῆς ἑταιρείας τὸ διδασκαλεῖον ἔχει 380 μαθητρίας, τὸ γυμνάσιον 265 καὶ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα 270. Εἰς τὰ ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν σχολεῖα τῆς ἑταιρείας φοιτῶσιν ἐν συνόλῳ 1.290 μαθήτριαι. Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν σχολείων διατελεῖ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἐπόπτου τῶν σπουδῶν, ἐπέχοντος θέσιν γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως· τὸ ἔργον τοῦτο ἤσκησαν ἐν τῷ παρελθόντι ὁ Γ. Χατζιδάκις, ὁ Σκοῦφος, ὁ Παπασωτηρίου, ὁ Τζάρτζανος κ. ἄ., νῦν δὲ ἐπόπτης εἶναι ὁ Σ. Καλλιάφας. Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἐκπαιδευτικὸν προσωπικὸν ἀπολαύουν πάντων τῶν προνομίων τῶν ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις συναδέλφων των.

Πάντα τὰ σχολεῖα τῆς ἑταιρείας, τῶν ὁποίων τὰ προγράμματα καὶ αἱ μέθοδοι διδασκαλίας δὲν παραλλάσσουν τῶν ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις ἐφαρμοζομένων, εἶναι ἐφωδιασμένα μὲ πλούσια ἐποπτικὰ μέσα (χάρτας, εἰκόνας κ. ἄ.) διδασκαλίας καὶ τέλεια σχεδὸν ἐργαστήρια φυσικῆς καὶ χημείας. Καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἑταιρείας παρέχει ἱκανὰ βοηθήματα εἰς τοὺς διδάσκοντας εἰς τὰ σχολεῖα της. Κατὰ κρατήσαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔθιμον, αἱ διακρινόμεναι μαθήτριαι ἀμείβονται διὰ βραβείων ὑπὸ κληροδοτημάτων καθωρισμένων ἢ διαφόρων φιλομούσων ἀνδρῶν (Ράλλειον, Μποτάσειον, Χρυσοστόμειον, Θεοδωρίδειον κλπ.).

Διοίκησις. Ἡ ἑταιρεία διοικεῖται ὑπὸ δωδεκαμελοῦς συμβουλίου, ὑποδιαιρουμένου διὰ τὴν εἰς τὴν ὁλομέλειαν εἰσήγησιν τῶν διαφόρων ὑποθέσεών της εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τῶν σχολείων καὶ τῶν κτημάτων, συνερχομένου ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος εἰς συνεδρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρίσταται καὶ ὁ ὑπουργικὸς ἐπίτροπος, ὢν συνήθως ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου. Νῦν (1933) τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀπαρτίζουσιν οἱ Ι. Κουντουριώτης, πρόεδρος, ἔγγονος τοῦ πρώτου προέδρου τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας καὶ πατρὸς ταύτης Γ. Κουντουριώτου, Γ. Κυριακός, ἀντιπρόεδρος, Ι. Θεοδωρίδης γενικὸς γραμματεύς, Γ. Χατζιδάκις, Σ. Τσαγρής, Γ. Ἰατροῦ, Δ. Αἰγινήτης, Ι. Δοανίδης, Π. Βλάχος, Κ. Οἰκονόμου, Σ. Λοβέρδος καὶ Μ. Εὐλάμπιος. Τὰ γραφεῖά της δὲ διευθύνει ὁ Ι. Ἰωαννίδης, ὅστις ἔχει καὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ προσωπικοῦ τούτων.

Οἰκονομικοὶ πόροι. Αἱ πρόσοδοι τῆς ἑταιρείας (ἐξ ἐνοικίων, τοκομεριδίων, διδάκτρων καὶ διαφόρων εἰσφορῶν) ἀνέρχονται νῦν εἰς 11 ἑκατομμύρια δρχ. (κατὰ τὸ ϛ' ἔτος τῆς ἱδρύσεώς της, τῷ 1838, ἀνήρχοντο εἰς 20 χιλ. δρχ. καὶ κατὰ τὸ α' εἰς 5 χιλιάδας) αἱ δὲ δαπάναι της (εἰς μισθοὺς τοῦ διδακτικοῦ καὶ τοῦ τῶν γραφείων προσωπικοῦ καὶ ἄλλα ἐπουσιώδη κονδύλια) εἰς ἴσον περίπου ποσόν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πρόσοδοί της δὲν καλύπτουν τὰς δαπάνας της, ἡ ἑταιρεία λαμβάνει ἐπιχορήγησιν παρὰ τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον ἐξυπηρετεῖ, 1 700 000 δραχμάς.

Διδακτήρια. Τὸ πρῶτον διδακτήριον τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ἡ Ἑταιρεία εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου μέγαρον τὸ ἐπονομασθὲν ἐκ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου της Ἀρσάκη *Ἀρσάκειον*. Μετὰ τοῦτο ἀνήγειρε τὸ μεγαλοπρεπὲς κολοσσιαῖον οἰκοδόμημα τῶν ὁδῶν Σταδίου, Ἀρσάκη, Πανεπιστημίου καὶ Πεσμαζόγλου, τοῦ ὁποίου τὰ ἰσόγεια ἐνοικιάζονται ὡς ἐμπορικὰ καταστήματα, καὶ τρίτον τὸ ἐν Ψυχικῷ μνημειῶδες διδακτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ στεγασθῶσιν ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1933 τὸ οἰκοτροφεῖον τῆς ἑταιρείας καὶ πολλὰ τῶν τμημάτων διαφόρων τάξεων τῶν σχολείων της. Πρὸς ἀνέγερσιν τούτου ἐδαπάνησεν ἡ ἑταιρεία περὶ τὰ 18 ἑκατομμ. δραχμῶν. Τὰ διαδοχικῶς ἀνεγερθέντα τρία ταῦτα διδακτήρια εἶναι δείγματα τῆς βαθμιαίας ἐπὶ τὰ βελτίω οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τῆς ἑταιρείας καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνυψώσεως τῶν σχολείων της.

Καλλιτεχνικοὶ θησαυροί. Οὗτοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ πλούσια ἰδίως ἀναθήματα τοῦ ναοῦ τῆς ἑταιρείας (τὰ καλύτερα εἶναι οἱ πολύτιμοι πίνακες τῆς Σταυρώσεως, τῆς Μεταμορφώσεως καὶ Ἀποκαθηλώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἔργα ξένων ζωγράφων, ὁ Ἐπιτάφιος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον), ἀπὸ τὰς ἐλαιογραφίας τῶν μέχρι τοῦδε ἀποβιωσάντων προέδρων τῆς ἑταιρείας, ἀνηρτημένας εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν, ἀπὸ τὰς ἐλαιογραφίας τῆς αἰθούσης ὑποδοχῆς τοῦ οἰκοτροφείου ἢ ἐσωτερικοῦ Ἀρσακείου (τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας τοῦ ζωγράφου Ν. Λύτρα, τοῦ βασιλέως Γεωργίου καὶ τῆς βασιλίσσης Ὄλγας τοῦ ζωγράφου Προσαλέντη, τοῦ Ἀρσάκη τοῦ ζωγράφου Δούκα) καὶ τὰς προτομὰς τοῦ Ἀρσάκη καὶ Ἀλ. Μαυροκορδάτου. Ἀριστοτέχνημα εἶναι καὶ ἡ ἐπιστέφουσα τὸ ἀετωματῶδες ὑπέρθυρον τοῦ Ἀρσακείου μεγάρου μαρμαρίνη κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς.

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

φιλελεήμων, —ονος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐλεημοσύνην, ἐλεήμων, ἀγαθοποιός.

φιλελευθερία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φιλελεύθερος, ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπη.

φιλελευθερισμὸς (ὁ). Ἡ ἀφοσίωσις ἢ ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὰς φιλελευθέρας ἰδέας, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι βασίζονται ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν συναλλαγῶν, ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ὁ φιλελευθερισμός, πηγάσας ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀπὸ ἀντίδρασιν κατὰ τῶν ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ κλήρου περιορισμῶν τοῦ ἀτόμου, ἐξεδηλώθη κυρίως ἐν τῷ οἰκονομικῷ πεδίῳ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἰδίως τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ. Κατ' αὐτὸν ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ διαμορφοῦται πληρέστερον διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως καὶ τῶν περιορισμῶν τοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου ἀποστολὴ πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἡ διατήρησις τῆς ἐννόμου τάξεως. Τὸ συμφέρον τοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν οἰκονομικῶν ἐκδηλώσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἀφετηρίαν των εἰς αὐτὸ τὸ ἄτομον. Δι' ὃ ἐπιβάλλεται ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν συναλλαγῶν καὶ ἀποκλεισμὸς τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωήν. Βασικὴ ἀρχὴ τοῦ φιλελευθερισμοῦ εἶναι τὸ laissez faire, laissez passer. Διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου ἀναπτύσσεται ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς καὶ δι' αὐτοῦ παρέχεται ἡ δυνατότης εἰς μὲν τὸ ἄτομον ν' ἀναπτύσσῃ ὅλας τὰ ἱκανότητάς του ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς ὁλότητος, εἰς ἑκάστην δὲ χώραν νὰ παράγῃ ἐκεῖνα μόνον τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἡ φύσις καὶ αἱ ἐδαφικαὶ ἰδιότητες κατὰ προτίμησιν εὐνοοῦν. Διαμορφώνεται οὕτω μία διεθνὴς κατανομὴ ἐργασίας, καθ' ἣν ἕκαστος λαὸς ἐπιτυγχάνει τὸ μέγιστον δυνατὸν ποσοστὸν τῆς ὠφελείας· διότι δύναται, λόγῳ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, νὰ ἐνεργῇ τὰς εὐθηνοτέρας ἀγοράς, ἐνῷ συγχρόνως τὰ προϊόντα του, τὰ ὁποῖα δυνάμει τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν μὲ σχετικῶς ὀλιγώτερα ἔξοδα παράγει, δύναται νὰ πωλῇ εἰς καλὰς τιμάς. Ὁ φιλελευθερισμὸς ἐκυριάρχησεν ἐν τῷ οἰκονομικῷ πεδίῳ μέχρι τοῦ ΙΘ αἰῶνος, ἀπὸ τότε ὅμως ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη ἰσχυρὰ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις. Τὸν πρῶτον κλονισμὸν ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὸν ὁ κρατικὸς σοσιαλισμὸς καὶ τὴν κατάρρευσιν αὐτοῦ ὁ Παγκόσμιος πόλεμος.

Ἐν τῷ θρησκευτικῷ πεδίῳ ὁ φιλελευθερισμὸς ἐξεδηλώθη κατὰ τοῦ δογματισμοῦ καὶ τῆς ἀπολυταρχικῆς ἐξουσίας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Τὴν προαγωγὴν τοῦ φιλελευθερισμοῦ ηὐνόησεν ἐδῶ ἡ μεταρρύθμισις καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου. Βαθμηδὸν διὰ τῆς διαφωτίσεως συνεδέθη ὁ φιλελευθερισμὸς μὲ ὡρισμένην πολιτικὴν μερίδα καὶ ἐξεδηλώθη κατὰ τῆς ἀπολυταρχικῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους καὶ ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν πολιτευμάτων καὶ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Ὁ φιλελευθερισμὸς παρέχει ἐν τούτῳ ὑψίστας ὑπηρεσίας. Ἐχώρισε τὸν μεσαίωνα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς μας, συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῶν ἀτόμων. Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἡ ἰσότης, ἡ προστασία τῆς ἰδιοκτησίας, ἐν γένει τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, ἀπετέλεσαν τὸ σύμβολον τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ ἀπεκτήθησαν κατόπιν σκληροῦ ἀγῶνος αὐτῶν κατὰ τοῦ μεσαιωνος. Ὁ τελικὸς σκοπὸς πάσης πολιτικῆς κοινωνίας εἶναι κατὰ τὴν διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου ἡ διατήρησις τῶν φυσικῶν καὶ ἀπαραγράπτων ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Αὔξησις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου καὶ

Digitized by Google

περιορισμὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους, ὑπερτίμησις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου καὶ ὑποτίμησις τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τοῦ φιλελευθερισμοῦ ἐν τῇ πολιτικῇ. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ὑπερβολικὴ ἀξία, τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν εἰς τὸ ἄτομον ὁ φιλελευθερισμός, ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς μονώσεως τοῦ ἀτόμου. Ἐν μέρει ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ αὐστηροῦ φιλελευθερισμοῦ, ἐν μέρει ὡς ἐξέλιξις αὐτοῦ, ἀνεπτύχθησαν αἱ δημοκρατικαὶ ἀρχαί, κατὰ τὰς ὁποίας, χωρὶς νὰ παραγνωρίζωνται αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι, παρέχονται ἀρκετὰ δικαιώματα εἰς τὴν πολιτείαν. Ὁ φιλελευθερισμὸς ἐκήρυξε τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἐνῷ ὁ δημοκρατισμὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς συμμετοχῆς ὅμως εἰς αὐτὴν τῶν ἀτόμων. Ὅπως ἐν τῷ οἰκονομικῷ πεδίῳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ, εὑρίσκεται ἐν παρακμῇ ὁ φιλελευθερισμός, ἀλλὰ δὲν πρέπει διὰ τὸν λόγον τοῦτον νὰ παραγνωρισθῇ καὶ ἡ εὐεργετική του ἐπίδρασις εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ μεσαίωνος, τῆς ὁποίας ὁ κύριος ἐργάτης ἦτο ὁ φιλελευθερισμός. Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

φιλελεύθερος (ὁ)· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐλευθερίαν ἢ ὁ τείνων πρὸς αὐτήν· || ὁ ὀπαδὸς τοῦ *φιλελευθερισμοῦ*· || ὁ ὀπαδὸς τοῦ κόμματος τῶν *φιλελευθέρων*, *ἀντίθ.* *συντηρητικός*, *ἀντιδραστικός*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ *φιλελεύθερος* εὑρίσκεται ἀντιμέτωπος ἐν μὲν τῷ θρησκευτικῷ πεδίῳ πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν δογματισμόν, ἐν δὲ τῷ οἰκονομικῷ πεδίῳ πρὸς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν συναλλαγῶν, καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ πρὸς τὸν ἐθνικὸν φανατισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν. Χ. Γ. Σ.

— **φιλελευθέρα *σχολή*** *[Οἰκον.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοοῦμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς οἰκονομικῆς τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικὸν ἐκπρόσωπον τοῦ φιλελευθερισμοῦ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ, τοῦ συστήματος δηλονότι τῶν θεωριῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς βασικὸν ἀξίωμα τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν τῆς οἰκονομικῆς δράσεως τοῦ ἀτόμου. Ἡ σχολὴ αὕτη διεμορφώθη ὁριστικῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποτελεῖ τὴν κατακλεῖδα τεραστίων διὰ μέσου τῶν αἰώνων προσπαθειῶν τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως πρὸς κοινωνικήν, πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν χειραφέτησιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀτόμου.

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἡ ἐπιβολὴ καὶ διάδοσις τοῦ συστήματος τούτου, τοῦ ἀποκληθέντος καὶ *ἀτομιστικοῦ φιλελευθερισμοῦ*, ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις, ὀφείλομεν ν' ἀναδράμωμεν εἰς τὴν πρὸ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐκεῖθεν περίοδον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν λαῶν ἐρρυθμίζετο βάσει αὐστηρῶν κανόνων ἐπιβαλλομένων ἄνωθεν ὑπὸ τῆς νομίμου ἰσχύος, ἐκδηλουμένης διὰ τῶν ἀπολυταρχικῶν μοναρχιῶν τοῦ μεσαίωνος. Σημασίαν εἶχε τὸ κράτος, τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ἡ ὁλότης τῶν συμβιούντων ἀτόμων, ἐνῷ εἰς τὸ μεμονωμένον ἄτομον οὐδεμία ἀπολύτως πρωτοβουλία ἀνεγνωρίζετο, εἰς τὴν θέλησίν του ἐτίθεντο αὐστηροὶ φραγμοί, οὓς οὐδεὶς ἠδύνατο ἀτιμωρητὶ νὰ παρίδῃ ἢ κἂν νὰ παραβιάσῃ. Εἰς τὰ ἄτομα ἐτίθεντο χάριν τῆς ὁμαλότητος, τάξεως, ἰσορροπίας καὶ ἀλληλεγγύης τῆς κοινωνικῆς ὁλότητος ἄπειροι περιορισμοὶ ἐπὶ πασῶν τῶν κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν, ἐπαγγελματικῶν, πνευματικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐνεργειῶν των.

Ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἰδίᾳ σφαίρας τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως ἡ ἐπέμβασις τῆς κρατικῆς ἐξουσίας ἦτο ἀπόλυτος. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γνωρίζομεν ἐκ τοῦ χαρακτηρίζοντος αὐτὴν συστήματος οἰκονομικοῦ ἐπεμβατισμοῦ τῆς πολιτείας, τοῦ καθεστῶτος τῆς *ἐμποροκρατίας* (βλ. λ.).

Ἡ προϊοῦσα ὅμως ἐξέλιξις τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ἡ ἐπικοινωνία μετὰ ἀγνώστων μέχρι τότε κόσμων, ἡ τεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ πρόοδος καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν λαῶν, συντεινούσης καὶ τῆς πλήρους ἀνεπαρκείας καὶ ἀδυναμίας τῶν τε ἡγεμόνων καὶ τῆς ἰσχυούσης κοινωνικῆς μερίδος πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ὁλονὲν διαμορφουμένων νέων συνθηκῶν κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς, ἐπέτειναν τὴν βραδέως ἐκδηλουμένην ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ τότε ἐπικρατοῦντος κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καθεστῶτος. Ἐτονίζετο πλέον καθαρὰ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς κοινωνίας καὶ τῆς οἰκονομίας ἐπὶ ἀρχῶν νέων, ἄντικρυς ἀντιθέτων πρὸς τὰς ἰσχυούσας, καὶ ἐμφορουμένων ὑπὸ τῆς ἀτομιστικῆς ἀντιλήψεως, τοῦ ἀτομιστικοῦ συμφέροντος. Τὸ ἐγωϊστικόν, τὸ ἴδιον, συμφέρον τοῦ ἀτόμου πρέπει νὰ εἶναι ἐφεξῆς ὁ μόνος ρυθμιστὴς πάσης δράσεως καὶ πάσης οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς κοινωνίας. Ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου προῆλθε καὶ ὁ ἕτερος ὅρος: *ἀτομιστικὴ οἰκονομικὴ σχολή*. Αὐτὸ τοῦτο τὸ συμφέρον ἑκάστου ἀνθρώπου, ὅπερ οὗτος γνωρίζει κάλλιον παντὸς ἄλλου νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ προάγῃ, ἀποτελεῖ τὸν οὐσιώδη συντελεστὴν τῆς προόδου καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀτόμων, τῆς κοινωνίας ὁλοκλήρου, ἥτις ἐκπροσωπεῖ τὴν ἁρμονικὴν σύμπτυξιν τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων τῶν μελῶν αὐτῆς. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ φιλελευθέρα σχολὴ ἀνεπτύχθη ἰδιαιτέρως ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα τῆς προσεδόθη καὶ ὁ ὅρος «Αἰσιόδοξος σχολή», ἰδίᾳ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου εὐοδοῦται ἄριστα καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ ἐξασφαλίζεται ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἀνάπτυξις αὐτοῦ. Αἱ ἀρχαὶ αὗται τῆς πλήρους ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου ἀπετέλεσαν μετέπειτα, διὰ τῆς διατρανώσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, τὸ ἔμβλημα, δι' οὗ κατίσχυσεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἡ μεγάλη ἐκείνη ἑστία τοῦ νεωτέρου παγκοσμίου πολιτισμοῦ.

Πρωτεργάται καὶ πρόδρομοι τῆς φιλελευθέρας σχολῆς ὑπῆρξαν διαπρεπεῖς φιλόσοφοι καὶ ἐξέχοντες συγγραφεῖς καὶ μελετηταί, οἵτινες, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐπικρατουσῶν ἀντιλήψεων, ἔδωσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρὰν ὤθησιν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Οὕτως ὁ κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν (mare liberum) καὶ ἱδρυτὴς τῆς θεωρίας τοῦ φυσικοῦ δικαίου Hugo Grotius (1583—1645), ἡ ἐπικράτησις τῆς θεωρίας τοῦ ὁποίου ἐξαιρετικὸν παρέσχε κῦρος εἰς τὴν φιλελευθέραν προσπάθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Spinoza, ὁ Thomas Hobbes, ὁ S. von Puffendorf, ὁ John Locke, ὁ Montesquieu, οἱ Γάλλοι ἐγκυκλοπαιδισταὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ J. J. Rousseau, ὁ ὑπέροχος ἀπολογητὴς τοῦ ἀτομικοῦ δικαίου καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς ἀνωτέρω, ἡ κίνησις πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀτόμου ἔσχεν ὡς κύριον πεδίον δράσεως τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, ἔνθα ἐνεφανίσθη ὡς καθαρὰ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς ἐμποροκρατίας, ἥτις, ὡς ἐπίσημον σύστημα τοῦ κρατικοῦ ἐπεμβασισμοῦ καὶ ἀπολυταρχισμοῦ, παντοιοτρόπως καὶ πολυειδῶς παρεκώλυε τὴν ἐλευθερίαν τῶν οἰκονομικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀτόμων διὰ τοῦ καθορισμοῦ αὐστηρῶν κανόνων συναλλαγῶν, διεξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου, ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος, λειτουργίας τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, διεξαγωγῆς ναυσιπλοΐας κλπ.

Ἐναντίον τοῦ συστήματος τούτου τῶν περιορισμῶν καὶ ἀπαγορεύσεων κινοῦνται οἱ πρῶτοι ἰδεολόγοι τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας ἐκ τῶν οἰκονομολόγων καὶ ἡγετῶν τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν Ὁλλανδίᾳ, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐπικρίνεται τὸ ἐμπορικὸν καθεστὼς ὑπὸ τοῦ de la Court, ὅστις ἀποδεικνύει καταστρεπτικὴν τὴν ρύθμισιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ τοῦ κράτους, τοῦ Graswinckel, ὅστις κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἐπὶ τῆς ὑπαιτιότητι τῆς κρατικῆς πολιτικῆς εἰς τεραστίαν κλίμακα διαδοθείσης, αἰσχροκερδείας ἐπὶ τῶν σιτηρῶν, τοῦ Salmasius, ὅστις ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῶν τραπεζικῶν καὶ χρηματιστικῶν συναλλαγῶν, κ. ἄ. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐν Γαλλίᾳ οἱ E. de Lacroix καὶ Bouisquillebert, ἐπικρίνοντες δριμύτατα τὸν ἐπεμβασισμὸν τῆς ἐμποροκρατίας, ὑποστηρίζουν τὴν θεωρίαν τῆς ὑπάρξεως καὶ λειτουργίας φυσικῶν νόμων ἐν τῇ οἰκονομίᾳ καὶ τῆς ἁρμονίας τῶν συμφερόντων διὰ τοῦ συστήματος τῆς πλήρους ἐλευθερίας τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ d'Argenson ἀπορρίπτει τὴν ἐμποροκρατικὴν θεωρίαν τῶν ἐμπορικῶν ἰσοζυγίων, κηρυσσόμενος ὑπὲρ τῆς διεθνοῦς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν διὰ τῆς τελείας καταργήσεως τῶν τελωνειακῶν φραγμῶν. Παρὰ ταῦτα, οἱ ὡς ἄνω συγγραφεῖς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατυπώσουν σαφῆ θεωρίαν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων, τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς ὁποίας θ' ἀπετέλει ἡ θεωρία περὶ ἐλευθέρου ἐμπορίου (free trade, libre échange), ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰὼν) πολλαπλῶς συνεδυάζετο πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπικοινωνίας ἐν γένει, εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς μέχρι τότε ἐπικρατούσης ἀρχῆς τῆς ρυθμίσεως πάσης οἰκονομικῆς ἐνεργείας ὑπὸ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας.

Μόλις, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου καὶ τῇ ἐμφανίσει τῆς φυσιοκρατικῆς σχολῆς τοῦ Quesnay ἐν Γαλλίᾳ, ἐδόθη ἡ ὀρθὴ κατεύθυνσις εἰς τὰς φιλελευθέρας προσπαθείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν κυρίως τῆς ἐλευθέρας ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας. Ἐκ τῆς βασικῆς ἀρχῆς του, περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς πλήρους ἐλευθερίας τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἐπὶ σκοπῷ αὐτομάτου ρυθμίσεώς της, συμφώνως πρὸς τὴν φυσικὴν τῶν πραγμάτων τάξιν (ordre naturel), ὁρμώμενος ὁ φυσιοκρατισμός, ὑπεστήριξεν ἀποτελεσματικῶς ὅτι ἡ λόγῳ τῆς ἀνισότητος τῆς φυσικῆς διανομῆς τῶν ἀγαθῶν ἀναγκαία ἀποβαίνουσα ἀνταλλαγὴ τῶν περισσευμάτων τῆς ἡμεδαπῆς παραγωγῆς πρὸς τὰ περισσεύματα τῆς ἀλλοδαπῆς καθιστᾷ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς ὡς ἄνω φυσικῆς τῶν πραγμάτων τάξεως. Ἡ ἐλευθερία τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν ἐπιβάλλεται ἄλλωστε, κατὰ τὴν φυσιοκρατικὴν ἀντίληψιν, πρόδρομον τοῦ ἀμιγοῦς φιλελευθερισμοῦ, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἀξίωμα τῆς «φυσικῆς τάξεως» ἀπαιτεῖ, ὅπως τὰ οἰκονομικῶς δρῶντα ἄτομα ἀποθέτωσι καὶ προμηθεύωνται τὰ ἐμπορεύματά των ἐκεῖ, ὁπόθεν ἀναμένουν τὴν μεγαλυτέραν ὠφέλειαν, ἀσχέτως πολιτικῶν συνόρων καὶ οἰκονομικῶν περιορισμῶν. Τὴν ἐξεύρεσιν ὅμως τῆς μᾶλλον συμφόρου ταύτης ἀγορᾶς ἐξασφαλίζει μόνον ἡ πλήρης ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου καὶ ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός.

Αἱ φυσιοκρατικαὶ θεωρίαι δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως, παρὰ τὴν ὀρθήν των κατεύθυνσιν, νὰ καταλήξουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτοτελοῦς συστήματος περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, δι' ὃ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ φυσιοκράται ἐπηρέασαν οὐσιωδῶς τὸν ἱδρυτὴν τῆς φιλελευθέρας σχολῆς Adam Smith. Ὡς προδρόμους τῆς σχολῆς τούτου δέον μᾶλλον νὰ θεωρήσωμεν τοὺς Ἄγγλους οἰκονομικοὺς συγγραφεῖς τῆς ΙΖ' καὶ ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, οἵτινες ἁδρότερον καὶ περιεκτικώτερον διετύπωσαν φιλελευθέρας ἰδέας, ὡς οἱ Misselden (Free Trade, 1622) καὶ Malynes (The center of the circle of commerce, London 1623), οἵτινες ἀνέπτυξαν τὸ πρῶτον τὰς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγικῆς εἰδικεύσεως τῶν διαφόρων χωρῶν, τῆς ἐπωφελοῦς ἐπιδράσεως τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων χωρῶν, τῆς αὐτομάτου καλύψεως τῶν εἰσαγωγῶν διὰ τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τέλος τὴν σημαντικὴν θεωρίαν τῆς ἐξισώσεως τῶν ἐμπορικῶν ἰσοζυγίων. Τὴν θεωρίαν μάλιστα περὶ τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ τῶν ἔργων θίγει ἀρκετὰ σαφῶς καὶ ὁ William Petty (1623—1687), χωρὶς ὅμως καὶ νὰ καταλήγῃ ἐκεῖθεν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν. Τοῦτο ἐπέτυχεν ἀναμφισβητήτως ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τοῦ ἔργου «Englands great hapiness» (1677), ὅστις, διαγνώσας πρῶτος τὴν ἀλληλεξάρτησιν τῶν ἐθνῶν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐφοδιασμὸν αὐτῶν μὲ ἐμπορεύματα, ἅτινα παράγονται ὑπὸ εἰδικοὺς φυσικοὺς ὅρους, κατέληξε νὰ τονίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς διεθνοῦς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων. Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ Nic. Barbon (A discourse of trade, London 1690), ὅστις προσέθεσεν εἰς τοὺς γνωστοὺς λόγους, τοὺς συνηγοροῦντας ὑπὲρ τῆς διεθνοῦς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων, καὶ τὸν σημαντικῆς σημασίας ψυχολογικὸν παράγοντα τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν (περιέργεια, ἐπιθυμία κτήσεως τοῦ νέου καὶ τοῦ σπανίου, μόδα κλπ.), ὅστις εἶναι ἀρκετὸς νὰ ἐξουδετερώνῃ πᾶν τεχνητὸν ἐμπόδιον εἰσαγωγῆς, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαιούντων ξένων προϊόντων. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος διετύπωσε πρῶτος τὴν θεωρίαν τῆς αὐτομάτου καλύψεως τῶν εἰσαγωγῶν διὰ τῶν ἐξαγωγῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέτρεψε τὴν ἐμποροκρατικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐξασφαλίσεως μονίμου ἐνεργητικοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Τὴν θεωρίαν ταύτην συνεπλήρωσεν ἀργότερον ὁ Richardson (Essay on the causes of the decline of the foreign trade, 1774), ὅστις τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς πωλήσεως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπορευμάτων ἄνευ ὑποχρεώσεως ἀγορᾶς ξένων ἐχαρακτήριζεν ὡς στερουμένην παντὸς οἰκονομικοῦ ἐρείσματος, δι' ὃ καὶ κατεδίκασε τὸ σύστημα τῶν βραβείων παραγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται μόνον ἡ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου μείωσις τῆς τιμῆς τῶν ἐγχωρίων προϊόντων. Σύγχρονος τοῦ Barbon ὑπῆρξεν ὁ Dudley North (Discours upon trade, London 1691), σπουδαῖον ἐπιτελέσας βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, διὰ τῆς διατυπώσεως τῆς θεωρίας τῆς διεθνοῦς ἀλληλεξαρτήσεως τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Κατ' αὐτήν, ὁλόκληρος ὁ κόσμος ἀποτελεῖ ἑνιαῖον οἰκονομικὸν σύνολον, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου φέρουν ἀναγκαίως ἐξ ἴσου οἱανδήποτε ζημίαν ἢ ὠφέλειαν, ἥτις ἤθελε προκύψει ἐξ ἐθνικῆς τινος παραγωγῆς. Ἐντεῦθεν καταδεικνύεται τὸ ἀλυσιτελὲς καὶ ἐπιζήμιον οἱουδήποτε τεχνητοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς κυκλοφορίας τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ὁμοίας σκέψεις διετύπωσαν μετ' αὐτὸν ὁ Vanderlint (Money answers all things, London 1701) καὶ ἰδίᾳ ὁ Matthew Decker (Essay on the causes of the decline of foreigntrade, 1744), εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς διατυπώσεως τῆς θεωρίας περὶ τῆς φυσικῆς προστασίας τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων. Τέλος, τὴν σημαντικωτέραν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας θέσιν κατέχει ὁ David Hume (Political Discourses, Edingburgh 1751), ὅστις κατέδειξε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, οὐ μόνον συνεπείᾳ τῶν διαφόρων εἰς ἑκάστην χώραν φυσικῶν συνθηκῶν παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξισωτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ ἐπὶ τῆς πέραν τῶν ἐθνικῶν ὁρίων ἀγορᾶς, τῆς «διεθνοῦς ἀγορᾶς», δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ παρεμποδίζουσα τὰς «κρίσεις» διεθνὴς ἰσορροπία παραγωγῆς.

Αἱ οὕτω κατὰ καιροὺς καὶ εἰς διαφόρους χώρας τμηματικῶς διατυπωθεῖσαι ἰδέαι περὶ τῆς ἐλευ-

Digitized by Google

θερίας τῶν οἰκονομικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων εὗρον ἐξόχου σαφηνείας καὶ ἰσχυρᾶς θεωρητικῆς ἀξίας ἐπιστέγασμα εἰς τὰς διδασκαλίας τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἱδρυτοῦ τῆς φιλελευθέρας σχολῆς Adam Smith. Μολονότι οὗτος διὰ τοῦ περιωνύμου ἔργου του «An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations» (London 1776), δὲν ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν ἐπιχειρημάτων τῶν προηγηθέντων αὐτοῦ συγγραφέων, ἐν τούτοις τὸ ἰδιάζον καὶ ἐξαιρέτως χαρακτηριστικὸν τῆς συμβολῆς του εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῷ πάντες οἱ προηγούμενοι ὑπεστήριζον τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας φιλελευθέρας ἰδέας ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν, ὁ Smith ἐξήτασε τὸ πρόβλημα ἀπὸ περιωπῆς, προσδώσας οὕτως εἰς τὰς ἐρεύνας του χαρακτῆρα ἀπολύτως ἐπιστημονικόν. Τὰς ἰδέας του ἀνέπτυξεν οὗτος ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένης θεωρητικῆς ἀρχῆς, χρησιμοποιήσας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀντιλήψεών του πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς του γνωστὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα διὰ καταλλήλου συνδυασμοῦ συμπεριέλαβεν εἰς τὸ σύστημα τῶν θεωριῶν του. Ἡ βασικὴ αὕτη ἀρχή, ἣν ἔλαβεν ὁ Smith ὡς ἀφετηρίαν τῶν ἐρευνῶν του, εἶναι τὸ «ἰδιωτικὸν συμφέρον» τοῦ οἰκονομικῶς δρῶντος ἀνθρώπου, ὅπερ, ἐμφωλεῦον εἰς ἕκαστον ἄτομον, ἀναγκάζει τοῦτο νὰ ἐπιζητῇ τὴν δυνατὴν μεγίστην ὠφέλειαν, καὶ χάρις εἰς τὸ ὁποῖον, ἐφ' ὅσον τὸ ἄτομον εἶναι τελείως ἐλεύθερον εἰς τὰς ἐνεργείας του, ἐπιτυγχάνεται ἡ ποθητὴ ἐξίσωσις τῶν συμφερόντων πάντων τῶν οἰκονομούντων ἀνθρώπων. Ἡ φύσις κατὰ τὸν Smith ἐπροίκισε τὰς διαφόρους χώρας τῆς γῆς μὲ ὅλως διάφορα ἀγαθά, ὧν ἡ πλήρης ἐκμετάλλευσις δὲν εἶναι ἐφικτή, ἐφ' ὅσον τὰ κράτη ἀμοιβαίως ἀποκλείουν τὰ σύνορά των καὶ ἐπιζητοῦν αὐτάρκειαν, διὰ τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν μόνον ἐκείνων, ἅτινα δύνανται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους νὰ καταναλώσουν. Διὰ τῆς καταργήσεως ὅμως τῶν τελωνειακῶν φραγμῶν καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως διεθνοῦς ἐλευθερίας δράσεως εἰς τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, ὁ ἐντεῦθεν προκαλούμενος ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς ἐπιφέρει αὐτομάτως τὴν διαφοροποίησιν τῆς παραγωγῆς κατὰ χώρας, εἰς τρόπον ὥστε ἑκάστη ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπιδίδηται εἰς τὴν παραγωγὴν ἐκείνων μόνον τῶν ἐμπορευμάτων, ἅτινα δύναται καλύτερον, ἀναλόγως τοῦ κλίματος καὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐργατικῆς δεξιότητος καὶ εἰδικεύσεως καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς εἰδικῆς ἐπιδόσεως καὶ ἀναπτύξεως, νὰ ἐπιτύχῃ εἰς ἀνωτέραν ποιότητα καὶ μὲ τὰ χαμηλότερα παραγωγικὰ ἔξοδα. Τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιον συμφέρον τῆς χώρας, ἐφ' ὅσον αὕτη θὰ δύναται οὕτω νὰ προμηθεύηται ἔναντι ἡμεδαπῶν ἐμπορευμάτων, παραγομένων ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας τῆς ἀλλοδαπῆς συνθήκας, ξένα ἐμπορεύματα εἰς τιμὰς κατωτέρας τῶν ἡμεδαπῶν παραγωγικῶν ἐξόδων. Μόνον διὰ τοῦ φυσικοῦ τούτου καταμερισμοῦ ἐργασίας προσδίδεται πραγματικὴ ἀξία εἰς τὰ περισσεύματα τῶν προϊόντων τῆς ἡμεδαπῆς παραγωγῆς, ἅτινα δὲν δύναται ν' ἀπορροφήσῃ ἡ ἐσωτερικὴ κατανάλωσις. Ἡ ἐλευθερία τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν, καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐλεύθερον ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, εἶναι, ὅθεν, τὸ μόνον μέσον αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ μειώσεως τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων τῶν διαφόρων χωρῶν. Διότι, ὅσον διὰ τῆς ἄρσεως τῶν περιορισμῶν καὶ ἀπαγορεύσεων ἀνοίγονται νέαι ἀγοραὶ καὶ δημιουργοῦνται νέα κέντρα καταναλώσεως, τόσον εὐρύνεται καὶ ὁ κύκλος τοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας, καὶ μάλιστα τόσον περισσότερον, ὅσον ἡ ποσότης τῶν ζητουμένων καὶ καταναλισκομένων ἐμπορευμάτων αὐξάνει. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰς τεχνικὰς τελειοποιήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι τότε μόνον πραγματοποιήσιμοι, ὅταν τὸ μέγεθος τῆς παραγωγῆς εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς συναφεῖς δαπάνας. Διὰ τοῦτο ὁ Smith καταδικάζει ἀπολύτως οἱονδήποτε ἐμπόδιον τῆς ἐλευθέρας οἰκονομικῆς τῶν λαῶν ἐπικοινωνίας, ἀσχέτως ἂν τοῦτο καλῆται περιορισμὸς τῆς εἰσαγωγῆς ἢ βραβεῖα ἐξαγωγῆς ἢ καὶ ἐμπορικαὶ συμβάσεις.

Οἱ μὲν περιορισμοὶ τῆς εἰσαγωγῆς ἐξουδετερώνουν τὸ ἐξωτερικὸν συναγωνισμόν, αὐξάνουν τὰς τιμὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, δημιουργοῦν μονοπώλιον διὰ τὴν ἡμεδαπὴν βιομηχανίαν καὶ παρεμποδίζουν οὕτω τὴν αὔξησιν τῶν ἀγαθῶν. Ἐξ ἄλλου τὰ βραβεῖα ἐξαγωγῆς ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἔναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ εὐνοοῦν οὕτω τὴν ἀλλοδαπὴν ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἡμεδαπῶν, γεγονός, ὅπερ ἔχει ὡς ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τὴν αὔξησιν τῶν τιμῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ βίου, ἐφόσον ἡ οἰκονομία τῆς χώρας ἐν τῷ συνόλῳ καταβάλλει τὰ βραβεῖα ταῦτα. Διὰ τῆς μεθόδου δὲ ταύτης πολλάκις ἡ παραγωγὴ ἐκφεύγει τῶν ὑγιῶν βάσεων καὶ ἀκολουθεῖ ἀπατηλὰς κατευθύνσεις. Τέλος αἱ ἐμπορικαὶ συμβάσεις συντείνουν εἰς τὴν δημιουργίαν σχετικοῦ μονοπωλίου ὑπὲρ τῶν εὐνοουμένων χωρῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὰς μὴ συμβληθείσας χώρας, γεγονός, ὅπερ παρακωλύει σοβαρῶς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων, μέχρι τοῦ κατωτάτου ἐκείνου ἐπιπέδου, ὅπερ θὰ ἐπέτρεπεν ὁ πλήρης καὶ ἐλεύθερος μεταξὺ τῶν χωρῶν τούτων ἀνταγωνισμός. Μόνον, λοιπόν, τὸ ἐλεύθερον ἐξωτερικὸν ἐμπόριον διὰ τῆς δημιουργίας νέων μεγάλων κέντρων καταναλώσεως τῶν ἑκασταχοῦ περισσευμάτων τῆς παραγωγῆς «συντείνει ἰσχυρῶς εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, τὴν αὔξησιν τῆς ἐτησίας ἀποδόσεως μέχρι τοῦ ἀνωτάτου δυνατοῦ ὁρίου καί, κατ' ἀκολουθίαν, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας». Κατὰ τοῦτο ὁ Smith θεωρεῖται συγχρόνως καὶ ἱδρυτὴς τῆς αἰσιοδόξου σχολῆς, ὡς ἔχων ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς τὴν εὐτυχῆ διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, χάρις εἰς τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῆς οἰκονομικῆς δράσεως τοῦ ἀτόμου, οὗτινος τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον συνταυτίζεται πλήρως πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς ὁλότητος. Τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ὁ Smith ἀντιλαμβάνεται καθολικήν, ἐπεκτεινομένην δηλονότι ἐφ' ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς δράσεως τοῦ οἰκονομοῦντος ἀνθρώπου καὶ δυναμένην νὰ καθορισθῇ ἐνδεικτικῶς μόνον, τὸ μὲν θετικῶς, τὸ δὲ ἀρνητικῶς. Θετικῶς μέν, ὡς ἐλευθερία συνειδήσεως, ἐλευθερία τύπου, ἐλευθερία ἐμπορίου καὶ συναλλαγῶν ἐν γένει, ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός, ἐλευθερία ἐργασίας καὶ ἐπαγγέλματος, ἐλευθερία ἰδιοκτησίας, ἐγκαταστάσεως καὶ μεταναστεύσεως, ἐλευθερία τραπεζῶν, ἐπιτοκίου καὶ ἀγορῶν κ.λ.π., ἀποθετικῶς δέ, ὡς ἄρνησις οἱασδήποτε ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους ὑφ' οἱανδήποτε μορφήν, εἴτε κηδεμονίας, εἴτε προστασίας τῶν συμφερόντων τοῦ ἀτόμου. Ὅ,τι ὅθεν χαρακτηρίζει τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φιλελευθέρας σχολῆς εἶναι ὅτι τὸν βαθμὸν τῆς εὐημερίας τῶν λαῶν δὲν προσδιορίζει τὸ πλῆθος τῶν πολυτίμων μετάλλων (*ἐμποροκρατία*), οὔτε ἡ ἔκτασις τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους (*φυσιοκράται*), ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ ἐλευθέρα ἐργασία, ἐφ' ὅλων τῶν ἐπιπέδων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Δὲν εἶναι ἡ κρατικὴ σκοπιμότης καὶ ἡ ἀνωτέρα θέλησις τοῦ μονάρχου (*ἐμποροκρατία*), οὔτε ἡ φυσικὴ τῶν πραγμάτων τάξις (*φυσιοκράται*), ἥτις ρυθμίζει τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον τοῦ ἐλευθέρως οἰκονομοῦντος ἀτόμου. Δὲν εἶναι ἡ περιουσία (*ἐμποροκράται*), οὔτε ἡ ἔκτασις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ παραγωγικότης τῆς γῆς (*φυσιοκράται*), ἀλλὰ τὸ εἰσόδημα, ὁ γνώμων τῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας. Δὲν εἶναι ὁ αὐστηρὸς περιορισμὸς τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἡ αὐτάρκεια τῆς χώρας (*ἐμποροκράται*), οὔτε οἱ φυσικοὶ νόμοι, ὧν τὸ πεδίον δράσεως κεῖται ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ἐνεργείας (*φυσιοκράται*), ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ ὀρθολογιστικῶς ὠργανωμένη παραγωγή, βάσει τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ ἐργασίας, ἡ ἀληθὴς πηγὴ τοῦ πλούτου καὶ τῆς προόδου. Ἰδοὺ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ περιεχόμενον τῶν θεωριῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ τεραστία συμβολὴ τῆς φιλελευθέρας σχολῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν διαμόρφωσιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Smith καθιερωθὲν σύστημα ἐρεύνης τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, ὡς καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ μορφή, ἣν οὗτος προσέδωσεν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐλευθερίας τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, παρέμειναν ἀναλλοίωτα ὑπὸ τῶν διαδόχων καὶ ὀπαδῶν του. Τοῦτο ἰσχύει περισσότερον διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ σημαντικώτερος τῶν ὀπαδῶν καὶ προπαγανδιστῶν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ J. B. Say («Traité d' économie politique», Paris 1803), ἔνθα πολλαπλῶς ἐκδηλώνει καὶ τὴν αὐτοτελῆ αὐτοῦ ἐπιστημονικὴν σκέψιν, ἐπέτυχε πλείστας ὅσας τελειοποιήσεις, τόσον εἰς τὴν διατύπωσιν, ὅσον καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν διαφόρων θεωριῶν τοῦ μεγάλου προκατόχου του. Ἐκ τῶν θεωριῶν τούτων ἄξιαι μνείας εἶναι ἡ θεωρία τῶν *ὁδῶν καταναλώσεως* (débouchés), καθ' ἣν τὰ ἀγαθὰ ἀγοράζονται μόνον δι' ἀγαθῶν, ὡς καὶ ἡ θεωρία περὶ *κρίσεων*, ὅμως οὐδὲν νέον ἐπιχείρημα εἰς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ προσέθεσεν.

Ἐκ τῶν Γάλλων ὀπαδῶν τῆς φιλελευθέρας θεωρίας δέον ν' ἀναφέρωμεν ὡσαύτως τὸν Charles Dunoyer (La liberté du Travail», Paris 1825) καὶ ἰδίᾳ τὸν Léon Faucher («Études sur l' Angleterre», Paris 1845), ὧν ἡ συμβολὴ ὑπῆρξεν ἀρκετὰ σημαντική. Ἐν Γερμανίᾳ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ φιλελευθέρου συστήματος, μολονότι οὐδεμίαν, ἔστω καὶ μερικήν, πρωτοτυπίαν κατέδειξαν, ἀλλ' ὑπῆρξαν ἁπλοῖ ἀπολογηταὶ αὐτοῦ, ἐν τούτοις παρουσιάζουν ἱκανὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς καὶ τῶν συνεπειῶν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν πλευρὰν τῆς φιλελευθέρας θεωρίας, ἥτις ἀργότερον ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία γενικωτέρας κινήσεως ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ. Οὕτως ὁ G. Sartorius («Abhandlungen der Elemente des Nationalreichtums etc.» Berlin 1806), ὅστις ἐτόνισεν ὅτι ὁ πολιτικὸς κόσμος δὲν ἀποτελεῖ ἑνιαῖον σύνολον, ἐπὶ τῶν μερῶν τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο ἐξ ἴσου ἐφαρμόσιμος ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν, ἀλλὰ διακρίνεται εἰς αὐτοτελῆ κράτη, ἐμφανίζοντα διασταυρούμενα συμφέροντα, ὧν ἡ προαγωγὴ ἀπαιτεῖ τὴν ὕπαρξιν προστατευτικῶν δασμῶν, ἰδίᾳ ὁσάκις ἡ βιομηχανία ὡρισμένων κρατῶν κινδυνεύει, ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, νὰ μαρανθῇ, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἐξωτερικῶν κεφαλαίων. Παρομοίας σκέψεις ἐπὶ τοῦ φιλελευθέρου συστήματος διετύπωσαν ὁ Jak Kraus («Staatswirtschaft» 1808), ὁ A. F. Lueder («Über Nationalindustrie und Staatswirtschaft», 1808), ὁ G. Hufeland («Neue Grundlegung der Staatswirtschaftskunde», 1807), ὁ J. F. E. Lotz («Revision der Grundbegriffe der Staatswirtschaftslehre», 1811) καὶ τέλος ὁ L. H. Jakob («Grundsätze der Nationalökonomie», 1805), οὗτινος μάλιστα ἡ συμβολὴ εἰς τὴν θεωρίαν περὶ ἐμπορικῶν ἰσοζυγίων κατὰ τοῦτο ὑπῆρξε πρωτότυπος, καθόσον οὗτος τονίζει ὅτι ἕκαστον κράτος τότε μόνον ἀποκομίζει ὠφέλειαν ἐκ τῆς ἐλευθέρας διεθνοῦς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, ὅταν ἡ ἐσωτερικὴ παραγωγὴ αὐτοῦ αὐξάνῃ τοὐλάχιστον κατὰ τὸ ποσὸν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ὅταν τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν νέαν παραγωγὴν κεφάλαιον δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἄνευ τῆς ἐξαγωγῆς.

Αἱ βασικῆς σημασίας διὰ τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν τοῦ φιλελευθερισμοῦ θεωρίαι τοῦ Smith συνεπληρώθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς βαθμὸν ἐξαίρετον μόλις περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ συμπλήρωσις καὶ τελειοποίησις δ' αὐτῶν συνίσταται εἰς τὴν καθιερωθεῖσαν ἀκριβεστέραν ἔρευναν τῆς ἐπιδράσεως τῆς θεωρίας τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ τοῦ συστήματος ἀξιῶν καὶ τιμῶν τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τῶν ὠφελημάτων, ἅτινα ἑκάστη χώρα, συμμετέχουσα εἰς τὴν ἐλευθέραν διεξαγωγὴν τῶν συναλλαγῶν, δι' ἑαυτὴν ἀποκομίζει. Οὕτω ὁ Fosters («Essay on the principle of commercial exchanges» 1804) προέβη εἰς σαφῆ διάκρισιν τῶν δύο αὐτοτελῶν ἐννοιῶν, τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, διάκρισις, ἥτις οὐδαμοῦ εἰς τὸν Smith ἀπαντᾶται. Μετ' αὐτὸν ἀσχολεῖται ὁ R. Torrens («The economists refuted», London 1808) μὲ τὸν τρόπον τῆς διανομῆς τοῦ καθαροῦ κέρδους μεταξὺ τῶν συμμετεχουσῶν εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορικοῦ ἀνταγωνισμοῦ χωρῶν καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι πολλάκις εἰς μίαν χώραν συμφέρει, ὑφ' ὡρισμένας συνθήκας, νὰ προμηθεύηται βιομηχανικὰ προϊόντα ἐξ ἄλλης ὀλιγώτερον πλουσίας καὶ οἰκονομικῶς προηγμένης. Διὰ τῆς σκέψεως ταύτης προκατέλαβε σχεδὸν σημαντικὸν τμῆμα διδασκαλίας τῶν μετέπειτα συγγραφέων καὶ ἰδίᾳ τοῦ David Ricardo («On the principle of political economy and taxation», London 1817). Οὗτος, υἱοθετήσας τὴν θεωρίαν τοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας, συνεπλήρωσε ταύτην ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Torrens θιγεῖσαν ἔννοιαν, διαμορφώσας τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων. Κατ' αὐτήν, χώρα, ἥτις ὡρισμένον ἐμπόρευμα δύναται νὰ παραγάγῃ ὑπὸ σχετικῶς εὐνοϊκωτέρας συνθήκας μιᾶς ἄλλης, ἔχει ἐν τούτοις συμφέρον νὰ προμηθευθῇ τοῦτο ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ δώσῃ εἰς ἀντάλλαγμα ἐμπόρευμα, ὅπερ παράγει ὑπὸ καλυτέρους ἐκείνης πόρους. Ἡ ὠφελιμότης ὅθεν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐμπορευμάτων ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐκ τῶν ἀπολύτων, ἀλλ' ἐκ τῶν σχετικῶν παραγωγικῶν ἐξόδων.

Διὰ τῆς συμβολῆς ταύτης τοῦ Ricardo, ἥτις τεραστίαν ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας ἐπίδρασιν, ἡ φιλελευθέρα σχολὴ ἐπικρατεῖ ἀπολύτως καὶ προσλαμβάνει πλέον τὸν τίτλον τῆς *κλασσικῆς σχολῆς*, ὑφ' ὃν ὅρον νοοῦμεν τὴν σχολὴν ἐκείνην, ἥτις διδάσκει πιστῶς τὰς κληρονομηθείσας παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἀρχάς, προσπαθοῦσα νὰ τὰς ἀποδείξῃ καλύτερον, νὰ τὰς ἀναπτύξῃ καὶ βελτιώσῃ, χωρὶς ὅμως οὐδὲν εἰς τὰ σπουδαιότερα αὐτῶν σημεῖα νὰ μεταβάλῃ. Ἐπειδὴ δὲ τὴν σχολὴν ταύτην χαρακτηρίζει ἡ προμνημονευθεῖσα προσπάθεια τῆς ἐπιστημονικῆς κριτικῆς τῶν ἀρχικῶν διδασκαλιῶν, διὰ τοῦτο ἡ κλασσικὴ σχολή, μολονότι εἶναι φιλελευθέρα, δὲν δύναται ν' ἀποκληθῇ καὶ αἰσιόδοξος. Ὁ ἕτερος τῶν κλασσικῶν τῆς φιλελευθέρας σχολῆς εἶναι ὁ John Stuart Mill («Essays on some unsettled questions of political economy», London 1844), ὅστις, ἀποδεχθεὶς τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων, προσεπάθησε νὰ τὴν βελτιώσῃ καὶ συμπληρώσῃ. Ἐπέτυχε δὲ τοῦτο διὰ τῆς θεωρίας του «περὶ τῆς διεθνοῦς ἐξισώσεως τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως», καθ' ἣν τὰ προϊόντα χώρας τινὸς ἀνταλλάσσονται μὲ τὰ προϊόντα ἑτέρων χωρῶν εἰς τιμὰς τοιαύτας, ὥστε νὰ δύναται αὕτη διὰ τοῦ συνόλου τῆς ἐξαγωγῆς νὰ ἐξοφλήσῃ ὁλόκληρον τὴν εἰσαγωγήν της ἤ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ ἀξία ἑνὸς ξένου ἐμπορεύματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ποσότητος τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, μὲ τὴν ὁποίαν ἀντηλλάγη τὸ ἐμπόρευμα τοῦτο. Διὰ τῆς συμπληρώσεως ταύτης ἐπετεύχθη, ὥστε ἐκ τῆς θεωρίας «τῶν σχετικῶν παραγωγικῶν ἐξόδων» νὰ ἐκπηγάσῃ ὁ «νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως», καθ' ὃν αἱ τιμαὶ δύο ἐμπορευμάτων κανονίζονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν ζητούμεναι ποσότητες νὰ συμπίπτωσι. Διὰ τῶν ἀνω-

Digitized by Google

τέρω ἐξόχων συμβολῶν τῶν Ricardo καὶ Mill ἡ φιλελευθέρα θεωρία ἦχθη εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀναπτύξεώς της καὶ προσέλαβε τὴν ὁριστικὴν ἢ καί, ὡς ἀνωτέρω, κλασσικὴν ἀποκληθεῖσαν μορφήν της.

Ο μετ᾽ αὐτοὺς συγγραφεῖς, στερρῶς ἐχόμενοι τῶν θεωριῶν τούτων, ὧν ἡ λάμψις ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπροσβλήτως ἰσχυρά, δὲν ἠσχολήθησαν παρὰ μὲ ἐργασίαν ἐντελῶς συμπτωματικήν, τουτέστι τῆς συμπληρώσεως κενῶν, τῆς διευκρινήσεως τυχὸν ὑφισταμένων ἀσαφειῶν καὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν θεωρητικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ πρακτικῇ αὐτῶν ἐφαρμογῇ. Καὶ εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ἡ Ἀγγλία προηγήθη τῶν ἑτέρων δύο χωρῶν, τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Ἡ σοβαρωτέρα συμβολὴ ὀφείλεται εἰς τὸν τελευταῖον τῶν μεγάλων Ἄγγλων οἰκονομολόγων J. E. Cairnes («Some leading principles of political economy», London 1874), ὅστις τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων σημαντικῶς περιώρισε, τὴν τῆς διεθνοῦς ἐξισώσεως προσφορᾶς καὶ ζητήσεως μετερρύθμισε καὶ ἐπὶ πλέον διηυκρίνησε τὰς μεταξὺ ἐπιπέδου ἡμερομισθίων καὶ ἐξωτερικοῦ ἐπιπέδου ὑφισταμένας σχέσεις ἀλληλεξαρτήσεως. Ἐκ παραλλήλου ὁ Henry Fawcett («Manuel of political economy», London 1863) ἠσχολήθη μὲ τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων μεταξὺ τῆς εἰσαγούσης καὶ ἐξαγούσης χώρας, καταλήξας εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διανομὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἑκάστοτε διεθνοῦς ζητήσεως τῶν προϊόντων, μὴ δυναμένη νὰ ὑπολογισθῇ εἰς συγκεκριμένας περιπτώσεις ἐπακριβῶς. Πάντως, ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς πλήρους ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν ἡ διαφορὰ τῆς τιμῆς ὡρισμένου προϊόντος εἰς τὰς χώρας εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ποσὸν τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων αὐτοῦ. Τέλος ὑπερβάλλει εἰς φιλελευθερισμὸν καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἱδρυτὰς καὶ διδασκάλους τῆς φιλελευθέρας θεωρίας ὁ νεώτερος τῶν Ἄγγλων ἐκπροσώπων αὐτῆς C. F. Bastable («The theory of international trade», Dublin 1887), ὅστις τονίζει ὅτι ἡ φιλελευθέρα ἀρχὴ ἀπαγορεύει καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ταμιακὸν δασμὸν ἐπὶ προϊόντων μὴ δυναμένων νὰ παραχθῶσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, καθότι καὶ οὗτος, ὅπως οἱοσδήποτε ἄλλος δασμός, ἐπιδρᾷ ὡς ἰδιωτικὴ φορολογία, παρεμποδίζει τὴν ἐλευθέραν ἀνταλλαγὴν καὶ περιορίζει τὸ κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ἐμπορικὸν κέρδος, γεγονός, ὅπερ προσπορίζει εἴς τε τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν πολιτείαν περισσοτέραν ζημίαν παρὰ κέρδος. Εἰς τὴν φιλελευθέραν αἱσιόδοξον σχολὴν ἀνήκει ὡσαύτως ὁ Ἀμερικανὸς H. C. Carey («Principles of political economy», N. York 1876), ὅστις διετύπωσε καὶ αὐτοτελῆ θεωρίαν περὶ τῆς ἐγγείου προσόδου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὴν ἀγγλικὴν συμβολήν, οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς οὐδεμίαν δραστηριότητα ἀνέπτυξαν μετὰ τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν τῶν κλασσικῶν φιλελευθέρων θεωριῶν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Γαλλία κατακλύζεται ὁλόκληρος ὑπὸ τῶν ἁπανταχοῦ ἐπικρατησασῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Ἡγέτης τῆς κινήσεως ταύτης ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξεν ὁ ὡσαύτως ὡς οἱ προηγούμενοι αἰσιόδοξος οἰκονομολόγος F. Bastiat («Sophismes économiques», Paris 1845 «Harmonies économiques» Paris 1850), ὅστις ἐπέμενεν ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν, μετ᾽ αὐτὸν δὲ ὁ M. Chevalier («Examen du système commercial etc.», 1852), ὅστις διέπρεψεν εἰς τὸν ἐναντίον τῶν προστατευτικῶν δασμῶν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ὡδήγησεν, ἐν ἔτει 1860, εἰς τὰς ἐπιτυχεῖς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Cobden καὶ τὴν σύναψιν τῆς γνωστῆς γαλλοβρεττανικῆς ἐμπορικῆς συνθήκης. Τέλος, ἐκ τῶν Γερμανῶν κλασσικῶν τῆς φιλελευθέρας σχολῆς σημαντικώτεροι ὑπῆρξαν ὁ J. H. von Thünen «Der isolierte Staat», 1826), ἐρευνήσας ἰδίᾳ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων ἐπὶ τοῦ ἐντοπισμοῦ τῶν διαφόρων εἰδῶν καλλιεργείας, πέριξ ἑνὸς κέντρου καταναλώσεως, ὁ F. B. W. Herrmann («Staatswirtschaftliche Untersuchungen», München 1832), ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν μελέτην τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ricardo καὶ ἀποδείξας ὅτι ἡ ἰσότης τῶν κερδῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἐξασφαλίζεται μόνον διὰ τῆς ἐλευθέρας μετακινήσεως τῶν κεφαλαίων, καὶ ὁ ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων θεωρητικῶν ἐκπροσώπων τῆς γερμανικῆς φιλελευθέρας σχολῆς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος J. Prince Smith «Gesammelte Schriften», Berlin 1877), ὅστις, τελείως κάτοχος τῆς ἀφῃρημένης ἀπαγωγικῆς μεθόδου τῶν Ἄγγλων κλασσικῶν, ἠδυνήθη νὰ ἐκλαϊκεύσῃ τὰ πορίσματα τῆς ἀγγλικῆς θεωρίας καὶ μετὰ πειστικότητος, αὐστηρᾶς λογικῆς καὶ διαλεκτικῆς δεινότητος νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι μόνον χάρις εἰς τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν, τὸ μὲν ἐπιτυγχάνεται ὁ εὐθηνότερος ἐφοδιασμὸς τῶν καταναλωτῶν, τὸ δὲ ἐξασφαλίζεται μόνιμος εἰρήνη εἰς τὰς διεθνεῖς τῶν κρατῶν σχέσεις. Ἐκ τῶν τελευταίων ὀπαδῶν τῆς σχολῆς ταύτης εἶναι ἄξιοι μνείας οἱ L. Brentano, H. Dietzel, P. Arndt, J. B. Esslen, Ad. Weber καὶ H. Oswalt, ἀποτελέσαντες τὴν ἀποκληθεῖσαν νεοκλασσικὴν σχολήν, ἥτις ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ ἀρίστη ὀργάνωσις τῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς φιλελευθέρας σχολῆς ὑπῆρξε τόσον τεραστία ὅσον καὶ ραγδαιοτάτη. Αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς ἐφηρμόσθησαν σχεδὸν ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καθ᾽ ὅλον τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα, οὐ μόνον ἐν τῇ οἰκονομικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ. Ἀκόμη καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ κίνησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔκδηλον φέρει τὴν σφραγίδα τῶν φιλελευθέρων ἰδεωδῶν. Εἰς τὴν διάδοσιν τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς ὁ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας, ὡς ἀπὸ συνθήματος σχεδὸν ἐμφανισθεὶς καὶ συστηματικῶς ἀσκηθείς, ἀγὼν κατὰ τῶν προστατευτικῶν δασμῶν καὶ τοῦ προστατευτισμοῦ ἐν γένει. Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην, ἂν καὶ περισσότερον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ricardo μόνον, ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις ἐν Manchester τῆς Ἀγγλίας, περὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΘ αἰῶνος, ἰδίας πολιτικῆς μερίδος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν βιομηχάνων Cobden καὶ Bright, οἵτινες καὶ ἀπετέλεσαν σχολὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σχολὴ τοῦ Μάντσεστερ* ἢ τοῦ *ἐλευθέρου ἐμπορίου* (Manchester-School), ἥτις τεραστίαν ἐξήσκησεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς, εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῆς γνωστῆς Anticornlaw-Ligue ἐπετεύχθη ἐν ἔτει 1860 ἡ πλήρης ἐγκατάλειψις καὶ τῶν τελευταίων ἐλαφρῶν προστατευτικῶν δασμῶν καὶ ἡ ἀνακήρυξις τοῦ συστήματος τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου ὡς ἐπισήμου συστήματος τῆς ἀγγλικῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς.

Ἡ φιλελευθέρα σχολή ἥτις τοσοῦτον ἔσχεν ἀντίκτυπον, κατισχύσασα πασῶν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἰκονομικῶν σχολῶν καὶ γνωστῶν συστημάτων, προεκάλεσε σὺν τῷ χρόνῳ ἐξ ἴσου ἰσχυράν, ἂν μὴ ἰσχυροτέραν, κατ᾽ αὐτῆς ἀντίδρασιν, ὀφειλομένην κυρίως εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι παρέβλεψεν οὐσιωδέστατα μειονεκτήματα τοῦ συστήματος τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῆς οἰκονομικῆς δράσεως τοῦ ἀτόμου, καὶ ἰδίᾳ τὰς ἐκεῖθεν προερχομένας τεραστίας κοινωνικὰς ἀναστατώσεις καὶ ἀνωμαλίας, αἱ ὁποῖαι παρέσχον εὔκολον λείαν εἰς τοὺς ἀντιπάλους της, οἵτινες συνεσπειρώθησαν πέριξ ὡρισμένων ἐπιχειρημάτων καὶ διεμόρφωσαν ἀντιστοίχους ἀντιφιλελευθέρας οἰκονομικὰς σχολάς, ὡς ἡ *προστατευτική* σχολή, ἡ σχολὴ τῆς *ἐθνικῆς οἰκονομίας*, ἡ *κριτικὴ* σχολή, ἡ *ἱστορικὴ* σχολή, αἱ *σοσιαλιστικαὶ* σχολαὶ κ.λ.π. Ἡ προμνημονευθεῖσα *νεοκλασσικὴ* σχολὴ ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἀντίδρασιν ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων τῆς φιλελευθέρας οἰκονομικῆς ἰδεολογίας σχολῶν, αἱ ὁποῖαι, παρὰ τὴν ἐξαιρετικῶς συγχρονισμένην αὐτῶν ἀντίληψιν καὶ κατεύθυνσιν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀμαυρώσουν ὁλοσχερῶς τὴν αἴγλην τῆς κλασσικῆς ἐκείνης σχολῆς τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ μνημονευομένων συγγραμμάτων τῶν προδρόμων, ἱδρυτῶν καὶ ὀπαδῶν τῆς φιλελευθέρας σχολῆς, καὶ τὰ κάτωθι ἔργα: *Gide-Rist*, Histoire des doctrines économiques (Paris τελ. ἔκδοσις). — *Gounard*, Histoire des doctrines économiques (Paris τελ. ἔκδοσις). — *Spann*, Haupttheorien der Volkswirtschaftslehre (München, Wien 1933). — *Salin*, Geschichte der Volkswirtschafslehre (Berlin 1928). — Handwörterbuch der Staatswissenschaften (4η ἔκδοσις Jena 1926—1930). Ἄρθρα περὶ Smith, Ricardo, Mill, Freihandel, Schutzoll κλπ. — *Schumpeter*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Οἰκονομικῆς (Grundriss der Sozialökonomik (τόμ. I). — *Grunzel*, Handelspolitik, (Wien 1925). — *Philippovich*, Grundriss der Sozialökonomik (τόμ. I). — *Sombart*, Moderner Kapitalismus (τόμ. I. 1. 3). — *Γ. Χαριτάκη*, ἄρθρον «Οἰκονομικὴ» ἐν τῇ Μ. Ἑ. Ἐ., μετὰ πλουσιωτάτης πολυτίμου βιβλιογραφίας. — *Ι. Τουρνάκη*, Ἐμπορικὴ Πολιτικὴ (τόμ. II). — *Β. Πατσέλη*, Ἱστορία τῶν Οἰκονομικῶν θεωριῶν (κατὰ Gide-Rist).

Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

—Φιλελεύθεροι *Ἑνωτικοί* (Liberal Unionists). Οὕτως ὠνομάσθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πολιτικὴ μερὶς ἡ σχηματισθεῖσα κατ᾽ Ἀπρίλιον τοῦ 1886 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μαρκησίου τοῦ Χάρτιγκτον καὶ μετέπειτα δουκὸς τοῦ Ντεβονσάιρ, ἀνήκοντος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὸ φιλελεύθερον κόμμα. Οὗτος διαφωνήσας πρὸς τὸν τότε ἀρχηγὸν αὐτοῦ Γλάδστωνα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἰρλανδίας (home rule), ὑπὲρ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀπροκαλύπτως κηρυχθῆ ὁ τελευταῖος, συνησπίσθη μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν καὶ ἄλλων τινῶν πολιτικῶν καὶ ἵδρυσε τὸ ἀποκληθὲν κόμμα τῶν ἑνωτικῶν φιλελευθέρων. Τῷ 1704 οἱ φιλελεύθεροι ἑνωτικοὶ ἐδιχάσθησαν συνεπείᾳ διαφωνίας τοῦ δουκὸς τοῦ Ντεβονσάιρ πρὸς τὸν Τσάμπερλαιν, ὀπαδὸν ὄντα τοῦ προστατευτικοῦ δασμολογίου.

Η. Π. Γ.

—φιλελεύθερον *πολίτευμα*. Πᾶν πολίτευμα στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν φιλελευθέρων πολιτευμάτων χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὀφείλεται εἰς τὰ κηρύγματα τῶν φιλοσόφων τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀποτελοῦν τὸν συνήθη καὶ κρατοῦντα τύπον τῶν συγχρόνων πολιτευμάτων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρεκκλίνουν κατὰ διάφορον μέτρον τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα καὶ αἱ δικτατορίαι.

Χ. Γ. Σ.

—φιλελευθέρων *ἕνωσις* (Liberale Vereinigung). Πολιτικὴ ἕνωσις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1924 ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ ἐξεχόντων μελῶν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ τοῦ γερμανικοῦ λαϊκοῦ κόμματος, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Φίσμπεκ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συγκεντρώσεως εἰς ἓν κόμμα πάντων τῶν ἐν Γερμανίᾳ ὀπαδῶν τῆς φιλελευθέρας συντογματικῆς ἰδεολογίας. Διὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς προσπαθείας ταύτης θὰ ἐδημιουργεῖτο ἐκ τῶν δύο τούτων κομμάτων, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἄκρων ἀριστερῶν καὶ δεξιῶν στοιχείων αὐτῶν, κεντρικὸν μετριοπαθὲς φιλελεύθερον κόμμα. Ὁμοίως ἕνωσις ἱδρύθη ἐν Βαυαρίᾳ τῷ 1926. Πρὶν ἢ αἱ ἑνώσεις αὗται ἐπιτύχουν θετικόν τι ἀποτέλεσμα, διελύθησαν τῷ 1933 ὑπὸ τοῦ Χίτλερ, μετὰ τῶν ἄλλων κομμάτων.

Θ. Κ.

— φιλελευθέρων *κόμμα*. Ὀνομασία, ἣν ἔλαβον εἰς πολλὰς πολιτείας πολιτικὰ κόμματα, ἔχοντα ὡς στόχον τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἐπὶ φιλελευθέρων ἐν γένει ἀρχῶν διοίκησιν τῆς πολιτείας.

Φιλελεύθερον κόμμα (liberal party) ἀπεκλήθη κατ᾽ ἀρχὰς ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κόμμα τῶν *Οὐΐγων*, τὸ ὁποῖον ἐκ περιτροπῆς μετὰ τοῦ ἑτέρου μεγάλου κόμματος τῶν Τόρεων, γνωστοῦ νῦν ὡς *συντηρητικοῦ κόμματος*, ἐκυβέρνησε τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1688 μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ κόμματος τούτου ὀφείλεται κυρίως ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1688, ὅπως καὶ αἱ μετέπειτα πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις, δι᾽ ὧν ἀνεπτύχθη καὶ ἐπαγιώθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα καὶ ἠσφαλίσθησαν αἱ ἐλευθερίαι τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Τὴν πρώτην ἀμιγῆ κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν παρέσχε τὸ κόμμα τοῦτο τῷ 1694, ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως δ᾽ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Γεωργίου τοῦ Α', ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀννοβέρου (1714), κατέστη τὸ ἰσχυρότερον κόμμα τῆς Ἀγγλίας καὶ διεδραμάτισε σημαντικώτατον πρόσωπον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Ἀγγλίας. Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ διεκρίθη διὰ τὴν τάσιν του πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων λαῶν, ἐν δὲ τῇ ἐσωτερικῇ διὰ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν προνομίων τοῦ στέμματος καὶ ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν δικαιωμάτων. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γλάδστωνος (1809—1898), διαδεχθέντος ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ κόμματος τὸν λόρδον Ρῶσσελ, ἔλαβε τὴν ἔκτοτε διατηρηθεῖσαν ὀνομασίαν *κόμμα φιλελευθέρων*, τότε δὲ ἐγένετο καὶ ἡ πρώτη συστηματικὴ ὀργάνωσις αὐτοῦ καθ᾽ ὅλην τὴν Ἀγγλίαν. Μετὰ τὸν Γλάδστωνα διασημότεροι ἀρχηγοὶ τοῦ κόμματος ὑπῆρξαν οἱ Ἰωσὴφ Τσάμπερλαιν, Ρώσβερυ, Ἄσκουϊθ καὶ Λόϋδ Τζώρτζ. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ τελευταίου κατὰ τὸ ἔτος 1922 καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ, σημειώθη ἡ ἀπαρχὴ τῆς παρακμῆς τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἔκτοτε ἡττώμενον κατέλαβε τριτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς Ἀγγλίας, ὑποσκελισθὲν ὑπὸ τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος.

Κατ᾽ ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ κόμματος τῶν φιλελευθέρων ὠνομάσθησαν οὕτω καὶ ἄλλων πολιτειῶν πολιτικὰ κόμματα. Φιλελεύθεροι ἀνεφάνησαν ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848, βραδύτερον δέ, τῷ 1866, ἱδρύθη τὸ ἐθνικὸν φιλελεύθερον κόμμα Nationalliberale Partei). Ἐστηρίζετο ἀπολύτως ἐπὶ φιλελευθέρων ἀρχῶν, ἀλλ᾽ ἡ ἐσωτερική του δρᾶσις ἦτο ἐντελῶς δευτερεύουσα καὶ ἄτονος, σκιαζομένη ὑπὸ τῶν ἄκρων κομμάτων τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἀριστερᾶς. Ὀνομαστὸν κατέστη τὸ ἐν Ρουμανίᾳ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, τὸ ὁποῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1870, διηύθυνε τὰς τύχας τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἱδρυτὴς του ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Βρατιάνο (1821—1891), ἄξιοι δὲ διάδοχοί του οἱ υἱοί του Ἰωνὲλ καὶ Βιντίλα.

Παρ᾽ ἡμῖν ὠνομάσθη *κόμμα φιλελευθέρων* τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἱδρυθὲν τῷ 1910 πολιτικὸν κόμμα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε σχηματισθῆ ἐν Ἀθήναις ὁ προκαλέσας τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909 στρατιωτικὸς σύνδεσμος, ὅστις, περιελθὼν εἰς ἀδιέξοδον, μετεκάλεσεν ἐκ Κρήτης τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον. Οὗτος, ἐλθὼν ἀθορύβως εἰς Ἀθήνας, ἔσχε πολλὰς μυστικὰς συναντήσεις μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ σύγκλησις ἐθνικῆς συνελεύσεως διὰ τροποποίησιν συνταγματικῶν τινων διατάξεων, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῆς πείρας εἶχον καταδειχθῆ ἀπρακτικαὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς πολιτικῆς μηχανῆς. Μετὰ τὰς συνεννοήσεις ταύτας ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, ἀρνηθεὶς τὴν προσφερθεῖσαν αὐτῷ ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπῆλθεν εἰς Κρήτην, ἐκεῖθεν εἰς Εὐρώπην. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνηργήθησαν αἱ ἐκλογαὶ τῆς 8ης Αὐγούστου 1910 πρὸς ἀνάδειξιν διπλῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς, κατὰ τὰς ἐκλογὰς δὲ ταύτας ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων Ἀθηνῶν καὶ ἡ ὑποψηφιότης τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, ἡ ὁποία, ὑποστηριχθεῖσα ἐνθέρμως καὶ ὑπὸ τῶν ἡμερησίων ἐφημερίδων «Ἀθῆναι» καὶ «Χρόνος», ὑπερεψηφίσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ἀττικῆς. Πολλοὶ πολιτευόμενοι καὶ βουλευταί, ἀποστρεφόμενοι τὰ παλαιὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ ἐκτιμῶντες τὴν ἐν Κρήτῃ δρᾶσιν τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, ἵδρυσαν νέον πολιτικὸν ὑπ᾽ αὐτὸν κόμμα, ὀνομασθὲν τῇ εἰσηγήσει τοῦ διευθυντοῦ τῶν «Ἀθηνῶν» Γ. Πὼπ κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Ἡ ἐκ τῶν

Digitized by Google

γῶν τῆς 8ης Αὐγούστου 1910 προελθοῦσα διπλῆ ἀναθεωρητικὴ βουλὴ συνῆλθε τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1910 μετὰ δὲ τὴν δόσιν τοῦ ὅρκου τῶν βουλευτῶν, τὴν ἐξέλεγξιν τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁριστικοῦ προεδρείου παρῃτήθη ἡ τότε κυβέρνησις Δραγούμη Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α βλέπων διαρκῶς αὐξανομένας τὰς τάξεις τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων καὶ ἀνταποκρινόμενος εἰς ἔκδηλον ἀξίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀνέθηκε τῇ εἰσηγήσει καὶ τοῦ Δ. Ράλλη τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν Ἐλ. Βενιζέλον τῇ 6 Ὀκτωβρίου 1910. Ἦτο τότε ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐσχημάτιζε κυβέρνησιν. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ὁ Βενιζέλος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρόγραμμά του λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς ἐν τῇ βουλῇ ἀντιδράσεως τῶν πλειοψηφούντων παλαιῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἐπέτυχε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως διὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς, δημοσιευθέντος τοῦ διατάγματος τῆς διαλύσεως τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1910. Αἱ νέαι ἐκλογαί, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπέσχον τὰ παλαιὰ κόμματα, διεξήχθησαν τῇ 28 Νοεμβρίου 1910, ἀποτέλεσμα δ' αὐτῶν ἦτο ἡ περιφανὴς νίκη τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Ἡ νέα βουλή, ἡ Δ' ἀναθεωρητικὴ βουλή, συνῆλθε τῇ 8 Ἰανουαρίου 1911 καὶ ἐτέθη ἀμέσως εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων καὶ ἰδίως τοῦ ἀρχηγοῦ του Εἰργάσθη ἀόκνως μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1911, ὅτε συνετέλεσεν ὅλον τὸ ἀναθεωρητικόν της ἔργον, τῆς λήξεως τούτου κηρυχθείσης διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1911 βασιλικοῦ διατάγματος Διὰ τοῦ ἀναθεωρηθέντος Συντάγματος περιεφρουρήθησαν ἀσφαλέστερον τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, ἰδίως ἡ προσωπικὴ ἀσφάλεια, ἡ ἰδιοκτησία, τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ἐρρυθμίσθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι πρὸς τὰς ἀρχάς, καθωρίσθη ἐπὶ τὸ ὠφελιμώτερον ἡ λειτουργία τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλῆς καὶ ἡ νομοθετικὴ διαδικασία, καθιερώθη τὸ μὴ ἐκλόγιμον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, ἀφῃρέθη τὸ δικαίωμα τῆς ἐξελέγξεως τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς καὶ ἀνετέθη εἰς ειδικὸν δικαστήριον, ἱδρύθη τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας, ἠσφαλίσθη περισσότερον ἡ ἰσοβιότης τῶν δικαστῶν καὶ καθιερώθη ἡ μονιμότης τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Πλὴν τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος καὶ διὰ σειρᾶς ἄλλων νομοθετικῶν μέτρων συνετέλεσε τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ εἰς τὴν ἀνορθωτικὴν ἐν γένει ὤθησιν εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Αἱ νέαι ἐκλογαὶ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1912 ἔφεραν πάλιν διὰ καταπληκτικῆς πλειοψηφίας ἔναντι τῶν συνησπισμένων παλαιῶν κομμάτων τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων εἰς τὴν ἀρχήν. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἀπέβλεψε καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀνύψωσιν αὐτῆς. Εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ του ὀφείλεται ἡ σύστασις τῆς βαλκανικῆς κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχίας καὶ ἡ μετέπειτα συμμαχία μετὰ τῆς Σερβίας, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξαν οἱ δύο νικηφόροι βαλκανικοὶ πόλεμοι, δι' ὧν ἐπῆλθεν ἡ πρὸς βορρᾶν αὔξησις τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Ἡ κατὰ τὸ 1914 ἔναρξις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εὗρε τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐν τῇ ἀρχῇ Τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐθεώρησεν ὁ Βενιζέλος ὡς συμφορὰν παγκόσμιον ἀλλὰ καὶ ἑλληνικήν, διότι ἀνέκοπτε τὴν ἀρξαμένην ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν. Μολονότι δὲ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχεν ἐξαντληθῆ ἐκ δύο συνεχῶν πολέμων, καὶ ὁ Βενιζέλος καὶ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ὁλόκληρον ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὸν καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς τριπλῆς συνεννοήσεως. Τότε ἀνεφάνη ἡ πρώτη διαφωνία μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθητέαν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ ὁ Βενιζέλος ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν. Αἱ ἐπιγενόμεναι ἐκλογαὶ τῇ 31 Μαΐου 1915 ἔφερον πάλιν τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων σημαντικῶς πλειοψηφῆσαν, καὶ ὁ βασιλεὺς εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀναθέσῃ πάλιν εἰς αὐτὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Νέα ὅμως διαφωνία ἐπέφερε καὶ νέαν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, τὸ ὁποῖον θεωρῆσαν πραξικοπηματικὴν τὴν νέαν διάλυσιν τῆς βουλῆς ἀπέσχε τῶν ἐκλογῶν τῆς 6 Δεκεμβρίου 1915 Ἀπὸ τότε ἄρχεται ὁ διχασμὸς τοῦ κράτους, τὸν ὁποῖον ἐπετάχυναν τὰ ἀλιβερὰ γεγονότα τοῦ Νοεμβρίου 1916. Τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων μετέφερε τὴν δρᾶσίν του εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα ἐσχηματίσθη τὸ ὑπὸ τὴν τριανδρίαν Βενιζέλου — Δαγκλῆ — Κουντουριώτου κράτος τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸν Μάϊον τοῦ 1917 ἐκθρονίζεται ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἐπέρχεται ἀναγκαστικὴ ἕνωσις τῶν δύο κρατῶν, ὁ Βενιζέλος ἀναλαμβάνει τὴν κυβέρνησιν, στηριζόμενος εἰς τὴν φιλελευθέραν πλειοψηφίαν τῆς ἀναστάσης βουλῆς τῆς 31 Μαΐου 1915, καὶ κηρύσσει ἀμέσως γενικὴν ἐπιστράτευσιν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐδικαίωσε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων καὶ διὰ τῶν συνθηκῶν Νεϊγὺ καὶ Σεβρῶν ἱκανοποιήθησαν αἱ μᾶλλον τολμηραὶ βλέψεις τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς ἐκλογὰς ὅμως τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἡττήθη, καὶ αὐτοῦ τοῦ Βενιζέλου ἀποτυχόντος ὡς ὑποψηφίου βουλευτοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Ἀνεχώρησε συνεπείᾳ τούτου ὁ Βενιζέλος εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὸ δὲ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Δαγκλῆ, βουλευτοῦ Ἰωαννίνων. Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1923 προεκηρύχθησαν ἐκλογαὶ πρὸς συγκρότησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 καὶ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἦλθε πάλιν πλειοψηφοῦν. Ὁ Βενιζέλος ἐσχημάτισεν ἐκ νέου κυβέρνησιν μετακληθεὶς ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἠναγκάσθη λόγῳ ἀσθενείας νὰ καταλίπῃ τὴν ἀρχήν Ἐπῆλθε τότε διαίρεσις τῶν φιλελευθέρων, ὧν μία ὁμὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα *προοδευτικοὶ φιλελεύθεροι* ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Γ Καφαντάρην, ἄλλη ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀνεξάρτητοι φιλελεύθεροι* ὑπὸ τὸν Θ Σοφούλην καὶ ἄλλη ὑπὸ τὸ ὄνομα *συντηρητικοὶ φιλελεύθεροι* ὑπὸ τὸν Α. Μιχαλακόπουλον. Τὰ κόμματα ταῦτα ἐκυβέρνησαν ἀλληλοδιαδόχως μέχρι τοῦ 1926, ὅτε αἱ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐκλογαὶ ἔδωκαν σχετικὴν πλειοψηφίαν εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς Καφαντάρην καὶ Μιχαλακόπουλον ἕνωσιν τῶν φιλελευθέρων. Τῷ 1928 ἐπανῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν πολιτικὴν ὁ Ε. Βενιζέλος, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀνασχηματισθέντος κόμματος τῶν φιλελευθέρων καὶ εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ ἰδίου ἔτους κατήγαγε καταπληκτικὴν νίκην. Τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων εὑρέθη πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τῶν ἐκλογῶν τοῦ Σεπτεμβρίου 1932, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξῆλθεν ἰσόπαλον σχεδὸν μὲ τὸ λαϊκόν. Αἱ ἐκλογαὶ τῆς 5 Μαρτίου 1933 ἔδωκαν τὴν νίκην εἰς τὸ λαϊκὸν κόμμα μετὰ τῶν συνεργαζομένων μετ' αὐτοῦ κομμάτων τῶν ἐθνικοφρόνων καὶ τῶν ριζοσπαστικῶν. Χ. Γ. Σ.

—**«Φιλελεύθερος»**. —1) Πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐφημερίς, ἐκδοθεῖσα ἐν Κεφαλληνίᾳ ὑπὸ τοῦ ριζοσπάστου Ἠλία Ζερβοῦ Ἰακωβάτου ἀπὸ τῆς 19 Φεβρουαρίου 1819 μέχρι τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1851.

—2) Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ φιλολογική, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1855—1864.

—3) Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1912—1913.

—4) Ἐφημερὶς πολιτική, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἑρμουπόλει τῆς Σύρου τῷ 1920

φιλέλλην (ὁ, ἡ)· ἐπὶ ἀλλοδαποῦ, ὁ ἀγαπῶν τὴν Ἑλλάδα, ὁ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων ἐνδιαφερόμενος καὶ φροντίζων· || παρ' ἀρχαίοις ἐλέγετο καὶ ἐπὶ Ἕλληνος· οὕτω ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντου ἐκλήθη *φιλέλλην*.

— *Ἐγκυκλ.* Ὁ ὅρος *φιλέλλην* ἀπαντᾷ εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς εἰς τὴν γραμματικὴν σημασίαν του, δηλαδὴ τὴν τοῦ φίλου τῆς Ἑλλάδος. βασιλέως συνήθως Φέρεται ὅμως καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ φιλοπάτριδος. Μίαν ἐπὶ πλέον σημασίαν του ὀφείλομεν εἰς τὸν κόλακα χρονογράφον τοῦ Μωάμεθ Β', τὸν Κριτόβουλον, ἀποκαλοῦντα αὐτὸν φιλέλληνα, δηλαδὴ φιλάρχαιον, ὡς ἀποθαυμάσαντα τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς αὐτήν: «ὡς σοφὸς καὶ *φιλέλλην* καὶ μέγας βασιλεύς, ἀπὸ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν λειψάνων τὰ ἀρχαῖα καὶ ἄρτια στοχαζόμενός τε καὶ τεκμαιρόμενος». Κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας ὁ χαρακτηρισμὸς μεγάλων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ὡς φίλων τῆς Ἑλλάδος—τῆς ἀρχαίας εὐκλειας της μᾶλλον—δὲν περιέχεται εἰς τὸν ὅρον τοῦ φιλελληνισμοῦ, καίτοι ὁ Μίλτων ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν φιλέλληνα εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν περιώνυμον Ἀθηναῖον Λεονάρδον Φιλαρᾶν. Δ. ΓΡ. Κ.

— **Φιλέλληνες τοῦ** ***Ἀγῶνος*** βλ. λ. ***Ἀγωνισταί.***

—**Φιλελλήνων *λεγεών.*** Ὁ λεγεὼν οὗτος ἐσχηματίσθη ἐν Γερμανίᾳ καὶ Πολωνίᾳ πρὸς σύμπραξιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἱδρύσεως τῆς «Ἐθνικῆς ἑταιρείας» ὑπὸ τὴν «ἀόρατον ἀρχήν», ὡς διεδόθη τότε ἐν τῇ χώρᾳ, ἀρχομένου τοῦ 1896. Ὁ λεγεών, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Θ. Δηλιγιάννη, ἐξωπλίσθη δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ τότε λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Κ. Βαρατάση. Ἀπετελέσθη δ' ἐκ τεσσάρων λόχων, ἀπαρτιζομένων ἐκ 30—40 ἀνδρῶν, ἀνελθόντων ἐν ὅλῳ εἰς 134 Μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Δομοκοῦ (5 Μαΐου), καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν σφοδρῶς. Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν, ἀντεπιτεθέντες οἱ τοῦ λεγεῶνος, ἀπώλεσαν τὸ 1/5 τῆς δυνάμεως καὶ αὐτὸν τὸν διοικητὴν Βαρατάσην, ὃν παραλαβόντες ἔθαψαν ἐκ τῷ χωρίῳ Καΐτσα Οἱ ἐναπομείναντες, μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Τ. Ε. Ε.

φιλελληνικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς φιλέλληνας, ὁ τῶν φιλελλήνων: «φιλελληνικὸν πνεῦμα».—Ἐπίρρ. ***φιλελληνικῶς.***

φιλελληνισμὸς (ὁ)· τὸ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀναπτυχθὲν ἐνδιαφέρον τῶν Εὐρωπαίων ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων καὶ ἡ ὑποστήριξις αὐτῶν εἴτε δι' ἀμέσου συμμετοχῆς εἰς τὸν ἀγῶνα. εἴτε διὰ χρημάτων, εἴτε δι' ἠθικῆς συμβολῆς, λόγων, δημοσιογραφικῶν ἄρθρων κττ.· || καθόλου, ἡ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων εὔνοια καὶ ἐνέργεια.

Φίλελφος (Filelfo), ***Φραγκῖσκος*** Περιώνυμος λόγιος τῆς Ἀναγεννήσεως (1398—1481) Ἐσπούδασεν ἐν Παδούῃ καὶ κατόπιν ἐδίδαξεν ἐν Βενετίᾳ (1417), Βολωνίᾳ (1428—1429), Φλωρεντίᾳ (1429—1434), Σιένᾳ καὶ Μεδιολάνοις (1440—1474). Τῷ 1453 ἐστεφανώθη ὡς ποιητὴς ἐν Νεαπόλει, ἀνακηρυχθεὶς poeta laureatus, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὠνομάσθη παρὰ τοῦ πάπα Νικολάου Ε' ἀποστολικὸς γραμματεύς. Τὰς ἐξόχους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γνώσεις του ἐκτήσατο παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Χρυσολωρᾷ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου διέτριψεν ἀπὸ τοῦ 1420—1427, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Βενετίας καὶ ὡς γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ζ' τοῦ Παλαιολόγου. Ἐπανακάμψας εἰς Ἰταλίαν (1427) συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὰ κείμενα ἐν χειρογράφοις 40 Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐν οἷς τοῦ Ὁμήρου, Ἡσιόδου, Πινδάρου, Ἡροδότου, Εὐριπίδου, Θουκυδίδου, Ξενοφῶντος, Δημοσθένους, ἔργων τινῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, Θεοκρίτου καὶ Πολυβίου. Ὁ Φίλελφος διεκρίθη κατὰ τοὺς χρόνους του ὡς ἔξοχος ἑλληνιστὴς καὶ λατινιστὴς καὶ ὡς δοκιμώτατος ποιητής. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ συγγραμμάτων ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ εἰς τὴν λατινικὴν μεταφράσεις τῶν λόγων τοῦ Λυσίου, τῆς «Κύρου παιδείας», τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ «Ἀγησιλάου» καὶ τῆς «Λακεδαιμονίων πολιτείας» τοῦ αὐτοῦ, τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Ψευδοπλουτάρχου καὶ τῆς «Ρητορικῆς» τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐκ τῶν ποιημάτων του, ἅπερ ὁ ἴδιος διῄρεσεν εἰς: «Satyrae» (10 χιλ. στίχοι), «Carmina» (10 χιλ. στίχοι ἐν διαφόροις μέτροις), «Odae «Graecae» (2.400 στίχοι ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ), «De jocis et seriis» (δίστιχα, ἐλεγεῖα καὶ μικραὶ ᾠδαὶ παντὸς εἴδους, ἐν ὅλῳ 10 χιλ. στίχοι), ἐξετυπώθησαν μόνον αἱ «Satyrarum decades X» ἐν Μεδιολάνοις τῷ 1476. ἐν Βενετίᾳ τῷ 1502 καὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1508 Ὡσαύτως ἀνεκτύπωτοι παρέμειναν πλεῖσται τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεων αὐτοῦ καὶ τὰ πλείονα τῶν ἐν πεζῷ συγγραμμάτων του Ἐξεδόθησαν αἱ «Ἐπιστολαί» αὐτοῦ τῷ 1485 καὶ κατόπιν τῷ 1502 ἐν Βενετίᾳ πληρέστερον δὲ ὑπὸ Klette τῷ 1890: «Αἱ ἑλληνικαὶ τοῦ Φιλέλφου ἐπιστολαί» («Die griechischen Briefe des Philelphus») καὶ ὑπὸ Legrand τῷ 1892 ἐν Παρισίοις («Cent dix lettres grecques de Filelfe») καὶ τὰ «Orationes et nonnulla alia opuscula» ἐν Μεδιολάνοις τῷ 1481, ἐν Βενετίᾳ τῷ 1492, ἐν Παρισίοις τῷ 1515. Τὰ εἰς τοὺς στίχους τοῦ Πετράρχου ἰταλικὰ αὐτοῦ ὑπομνήματα ἀπὸ τοῦ 1478 πολλάκις ἀνετυπώθησαν.

[*Benaducci,* Contributo alla biografia di F. Filelfo, ἐν Τολεντίνῳ 1902.] Κ.-Μ. Α.

φίλεμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *φιλεύω*, πρόσκλησις εἰς γεῦμα, ἑστίασις· || ἰδιωματ., τὸ εἰς τὴν νύμφην παρεχόμενον δῶρον ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ἢ ὑπὸ τοῦ κουμπάρου· || μικρὸν δῶρον παρεχόμενον συνήθως εἰς παιδίον ὅταν μεταβῇ εἰς ξένον οἶκον: «τί φίλεμα σοῦ 'καμε; —ἕνα ρόδι»· || καθόλου, τράτο.

φιλενάδα (ἡ), καὶ ὀρθότ. ***φιλαινάδα***, καὶ ***φιληνάδα***· ἡ φίλη γυνὴ ἢ κόρη: «παίζει μὲ τὶς φιλαινάδες της» || ὡς πρὸς ἄνδρα, ἐρωμένη: «διασκεδάζει μὲ τὴ φιλαινάδα του» (ὡς ἐκ θηλ *φίλαινα*<*φίλος*).

φιλεορταστὴς (ὁ)· ἄλλως *φιλέορτος* (βλ. λ.).

φιλέορτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὰς ἑορτάς τὰς πανηγύρεις, φιλεορταστής.

Φιλέορτος, ***μάρτυς.*** Ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀγνώστῳ τὸν διὰ ξίφους μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάς, ἑορτάζεται τὴν 31 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

φιλεπιστήμων, *— νος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐπιστήμην, ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης φροντίζων.

φιλεργία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φίλεργος, φιλοπονία.

φίλεργος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φιλῶν τὴν ἐργασίαν, φιλόπονος, ἐργατικός.

— **«Φίλεργος»**. Περιοδικὸν ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1878 ὑπὸ Ἀγγέλου Νικολαΐδου.

φιλέρημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐρημίαν, τὴν μοναξιάν, ὁ μακρὰν τῶν πολλῶν ζῶν.

φιλέρημος (ὁ) (Phileremus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροσώμων μελισσῶν, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Φιλέρημος *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς Ρόδου πρὸς τὴν βορείαν αὐτῆς παράλιον (πλάτ. 36°24′ Β., μῆκ. 28°11′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island). 10 χλμ. ΝΔ. τῆς πόλεως. Ἐπιστέφεται ὑπὸ φρουρίου τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου. Σ. Ε. Λ.

φιλέρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος*, διακρινομένης διὰ τὰς σφαιρικὰς ῥάγας καὶ τὴν μαλακήν, γλυκεῖαν, πολύχυμον σάρκα. Δ. Ν. Π.

φίλερις, *—ιδος* (ὁ, ἡ), *—ι* (τό)· ὁ φιλῶν τὰς ἔριδας, φιλόνικος, ἐριστικός, κοιν. *καβγατζῆς*.

φιλὲς (ὁ). Δικτυωτὸν χειροτέχνημα, πλεκόμενον καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ τὰ ἁλιευτικὰ δίκτυα, ἤτοι διὰ κερκίδος (σαΐτας), δι᾽ ἧς σχηματίζονται μικροὶ βρόχοι ἐκ νήματος, σχήματος τετραγώνου ἢ ῥόμβου, στερεούμενοι διὰ θηλειᾶς εἰδικοῦ τύπου (ψαλιδιᾶς). Τὸ μέγεθος τῶν βρόχων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν χρῆσιν, δι᾽ ἣν ὁ φιλὲς προορίζεται. Ὁ φιλέδες χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὑπὸ τῶν γυναικῶν πρὸς περίδεσιν τῆς κόμης, πρὸς κατασκευὴν παραπετασμάτων, ὅτε καὶ κεντῶνται, ἐπιτυγχανομένων μεταξὺ τῶν βρόχων διαφόρων σχεδίων πρὸς διακόσμησιν γυναικείων ἐνδυμασιῶν, κεντωμένων ἐπίσης ὡς ἄνω, κ. ἄ. Τὸ ἐπὶ τοῦ φιλὲ κέντημα ἐπιτυγχάνεται, ἀφοῦ στερεωθῇ πρῶτον ἐπὶ ξυλίνου πλαισίου (τελλάρο).

—[Τυπογρ.] Μικρὰ γραμμή, συνήθως διακεκοσμημένη, τιθεμένη κατὰ τὴν σελιδοποίησιν, ἐφημερίδων ἰδίᾳ ἢ περιοδικῶν, κάτωθεν ἑνὸς αὐτοτελοῦς ὅλου, πρὸς ἔνδειξιν ὅτι τοῦτο δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ ἀκολουθοῦν.

φιλέταιρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φιλῶν τοὺς ἑταίρους, τοὺς συντρόφους, τοὺς φίλους.

Φιλέταιρος. —1) Ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου. Ὅτε ἐδολοφονήθη ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυσιμάχου Ἀγαθοκλῆς, ὁ Φιλέταιρος, ὅστις συνεδέετο στενότατα πρὸς τὸν δολοφονηθέντα βασιλόπαιδα, φρούραρχος ὢν τοῦ φρουρίου Περγάμου, ἀπεστάτησεν ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Σελεύκου. Ὅτε δὲ καὶ ὁ Σέλευκος ἐδολοφονήθη, ὁ Φιλέταιρος, ἐξαγοράσας παρὰ τοῦ δολοφονήσαντος τὸν Σέλευκον Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ τὸν νεκρόν, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱὸν του Ἀντίοχον, καὶ ἐπιτυχὼν διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης τὴν εὔνοιαν ἐκείνου, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν δυνάστην ἀνεξάρτητον τῆς Περγάμου, ἡγεμονεύσας ταύτης μέχρι τοῦ θανάτου του (263 π. Χ.). Τοῦ Φιλεταίρου διεσώθησαν καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡγεμονίας του ἐπικυριάρχου του Σελεύκου τοῦ Νικάτορος. Τὰ φέροντα τὸ ὄνομά του νομίσματα ἐκόπησαν ὑπὸ τῶν διαδόχων του, οἵτινες ἀνέγραψαν τοῦτο εἰς ταῦτα ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἱδρυτὴν τοῦ βασιλείου των.

—2) Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου τοῦ Α′ καὶ ἀδελφὸς Εὐμένους τοῦ Β′, ὅστις καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν κυβέρνησιν τοῦ βασιλείου του (171 π. Χ.) ὅτε μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς βοήθειαν τῶν Ρωμαίων κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Περσέως πόλεμόν των.

—3) Ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτου Δορυλάου καὶ πρόγονος τοῦ γεωγράφου Στράβωνος. ΚΑΨ

—Φιλέταιρος. Ἀθηναῖος ποιητὴς τῆς μέσης καὶ νέας ἀττικῆς κωμῳδίας. Ἔγραψεν 21 δράματα, ὧν διεσώθησαν ἐπιγραφαί τινες, ὡς Ἀχιλλεύς, Κορινθιαστής, Κυνηγίς, Φίλαυλος, Κέφαλος, Τηρεύς, Οἰνοπίων, Ἄντυλλος, Ἀταλάντη, Λαμπαδηφόροι, Ἀδωνιάζουσαι, καί τινα ἀποσπάσματα, ἐξ ὧν δείκνυται ὅτι ἐπραγματεύετο ὑποθέσεις ἐν μέρει μὲν μυθικάς, ἐν μέρει δὲ κοινωνικάς. Τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα αὐτοῦ εὕρηνται παρὰ Meineke (ἐν Fragm. Comic Graec. III). Ε. ΔΙ. Κ.

—Φιλέταιρος, ἅγιος. Ἐν Μυσίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ′ αἰῶνος ὑποστὰς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ Εὐβιότου, συνεορτάζεται μετ᾽ αὐτοῦ τὴν 30 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

φιλέταιρος (ὁ) (Philetaerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους πτηνά, ἀπαντῶντα εἰς τὰ δάση τῶν νοτίων ἀφρικανικῶν δασῶν καὶ διακρινόμενα ἐκ τοῦ σκοτεινῶς φαιοῦ χρωματισμοῦ των. Δ. Ν. Π.

φιλετάκι (τό)· ὑποκορ. τοῦ *φιλέτο* (βλ. λ.)· ‖ τεμάχιον δέρματος καλύπτον τὴν ὄπισθεν καὶ ἄνω τοῦ τακουνιοῦ ῥαφὴν τοῦ ὑποδήματος.

φιλέτο (τό)· δημοτ., ἡ ψόα, ὁ ψοΐτης μῦς τῶν σφαγίων, ἄλλως *ψαρονέφρι* ‖ λεπτὸν περίγραμμα ἐνδύματος ἢ ὑφάσματος (ἰταλ. filetto).

—[Ζῳοτεχν.] Καλεῖται κοινῶς *φιλέτο* τὸ σύνολον τῶν μυῶν, κυρίως τοῦ βοός, ὡς καὶ τοῦ προβάτου, τοῦ ἵππου καὶ τοῦ χοίρου, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσι τὸ ὑπὸ τὴν ὀσφὺν τμῆμα τῆς κοιλιακῆς ἐπιφανείας. Τὸ φιλέτο ἀποτελεῖ τὴν καλυτέραν ποιότητα κρέατος, διότι εἶναι τρυφερὸν καὶ εὔγευστον. Δ. Ν. Π.

φίλευμα (τό)· ἄλλως *φίλεμα* (βλ. λ.).

φίλευρος (ὁ) (Phileurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δυναστιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φίλευρος ὁ γραμμωτὸς* (Phileurus lineatus), ὅστις ἔχει χρῶμα μελανὸν μετ᾽ ἐπιμήκων λεπτῶν λευκῶν γραμμώσεων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

φιλεύσπλαχνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὴν εὐσπλαγχνίαν, εὐσπλαγχνικός, φιλελεήμων.

φιλεύω, *ἀόρ. ἐ)φίλεψα, παθ. μετχ. φιλεμένος*· προσκαλῶ εἰς γεῦμα, ἑστιῶ τινα: «*κόπιασε νὰ σὲ φιλέψωμε ἀπόψε*» ‖ προσφέρω τι ἕνεκα φιλοφροσύνης, κοιν. *τρατάρω*: «ἔλα νὰ σὲ φιλέψωμε ἕνα ρακί»· ‖ προσφέρω μικρὸν δῶρον, συνήθως εἰς παιδία: «μὲ φίλεψε ἕνα ρόδι, — λίγα καρύδια»· ‖ «φιλεύω τὴ νύφη» προσφέρω εἰς τὴν νύμφην δῶρον, ἐπὶ τοῦ γαμβροῦ ἢ τοῦ κουμπάρου.

φιλεώσινα *αἱμοσφαίρια [Φυσιολ.]*· βλ. λ. *ἠωσινόφιλα* αἱμοσφαίρια.

φίλη (ἡ)· ἐπὶ γυναικῶν, ἡ μεθ᾽ ἧς συνδέεταί τις φιλικῶς, *φιλενάδα* (βλ. λ.): «παίζω —, διαβάζω μὲ τὶς φίλες μου»· ‖ ἐπὶ ἀνδρῶν, ἡ μεθ᾽ ἧς συνδέεται ἐρωτικῶς, *φιλενάδα*, βλ. *φίλος*.

φιληδονία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φιλήδονος, ἡ πρὸς τὰς ἡδονάς, ἰδίᾳ τὰς σαρκικάς, ῥοπή.

φιλήδονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὰς ἡδονάς, ἰδίᾳ τὰς σαρκικάς, ὁ ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονάς, ἀκόλαστος: «φιλήδονος γυνή».

φιλήκοος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν νὰ ἀκούῃ, νὰ ἀκροᾶται, φιλακροατής.

φίλημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φιλεῖν, ἀσπασμὸς διὰ τοῦ στόματος ὡς ἐκδήλωσις ἀγάπης καθόλου: «φίλημα στοργικόν,— ἐρωτικόν».

—[Ἐγκυκλ.] Τὸ *φίλημα* εἶναι ἐπαφὴ τῶν χειλέων, συνεσφιγμένων πως, πρὸς τὰ χείλη ἢ τὸ δέρμα ἄλλου ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ δὲ πρᾶξιν ἐνστικτώδη, ἀπαντῶσαν μόνον παρ᾽ ἀνθρώπῳ. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου δηλοῦται συνήθως ἡ ἐπαφὴ τῶν χειλέων, ἡ ἔχουσα ἐρωτικὸν περιεχόμενον καὶ συνοδευομένη ὑπὸ γενετησιακῆς ἡδονῆς, πᾶσα δὲ ἄλλη ἐπαφὴ εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, ἀγάπης, φιλίας, ἐκτιμήσεως κλπ. καλεῖται *ἀσπασμός*. Τὸ φίλημα ἀποτελεῖ πρᾶξιν ἐρωτικήν, διότι τελεῖται διὰ τῶν χειλέων, τὰ ὁποῖα ἀνατομικῶς καὶ φυσιολογικῶς ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἐρωτογενεῖς ζώνας, ὅπως αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν, τὰ γεννητικὰ ὄργανα κλπ. Κατὰ τὸ ἐρωτικὸν φίλημα, τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν φίλημα, πλὴν τῆς ἁφῆς διεγείρονται καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις: ἡ ὅρασις διὰ τῆς θέας τοῦ φιλουμένου προσώπου, ἡ ἀκοὴ διὰ τοῦ παραγομένου ἤχου καὶ τῶν συνοδευτικῶν τρυφερῶν λόγων, ἡ ὄσφρησις διὰ τῆς ὀσμῆς τοῦ φιλουμένου καὶ ἡ γεῦσις διὰ τῆς αἰσθήσεως τοῦ βλεννογόνου.

Τὸ ἐρωτικὸν φίλημα, καίτοι ἀποτελεῖ πρᾶξιν ἰδιάζουσαν μόνον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, δὲν φαίνεται νὰ ἦτο γνωστὸν ἀνέκαθεν. Παρ᾽ Ὁμήρῳ λ. χ. δὲν ἀπαντᾷ λέξις δηλοῦσα τὸ ἐρωτικὸν φίλημα, οὐδὲ δύναται νὰ ἐξαχθῇ, ἔστω καὶ ἐμμέσως, τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες τὸ ἐγνώριζον· τὸ πολλάκις ἀναφερόμενον ῥῆμα *κυνέω* (Ζ 474, Θ 371 κτλ., ρ 38, π 14 κλπ.) δηλοῖ πάντοτε τὴν πρᾶξιν τοῦ ἐκ σεβασμοῦ, στοργῆς κλπ. φιλήματος, τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀσπασμοῦ. Ἐπίσης τὸ ῥῆμα *φιλέω*, τόσον παρ᾽ Ὁμήρῳ ὅσον καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς σημαίνει: περιποιοῦμαι, ἀγαπῶ, ἐπιθυμῶ, ἀσπάζομαι κτλ. (*Εὐριπ* Τραχ. 1051, Ἰφ. Αὐλ. 679, Ἡρακλ. μαιν. 1374, *Σοφοκλ.* Ἠλ. 1362), ἀλλ᾽ οὐδέποτε: δίδω ἐρωτικὸν φίλημα. Νύξεις καὶ ὑπονοίας ἐρωτικοῦ φιλήματος παρέχει πρῶτος ὁ Ἀριστοφάνης, ὁμιλῶν περὶ καταγλωττισμάτων (Νεφ. 51), τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐρωτικὰ φιλήματα, εἶναι πάντως κάτι παραπλήσιον. Σαφέστερος εἶναι ὁ ἀρκετὰ μεταγενέστερος τοῦ Ἀριστοφάνους Θεόκριτος, ὅστις βεβαιοῖ ὅτι: «ἔστι καὶ ἐν κενεοῖσι φιλάμασιν ἀδέα τέρψις». Ἀκόμη ἐμπειρότεροι εἰς τὸν τομέα τοῦτον φαίνεται ὅτι ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἦσαν πλούσιοι καὶ εἰς λέξεις πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐρωτικοῦ φιλήματος: osculum, suavium, basium, basiatio, basiolum, suaviolum. Ὁ Κάτουλλος (V 7, VII 1, VIII 18, IX 9), ὁ Τίβουλλος (I. VIII, 23, 37) καὶ ὁ Προπέρτιος (II, XV, 7, 49) εἶναι ἀφειδέστατοι εἰς τὰ φιλήματα καὶ ὑπερβολικὰ διψαλέοι. Ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν ἡ λογοτεχνία, ἡ ζωγραφική, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἐσχάτως καὶ ὁ κινηματογράφος ἀνήγαγον τὸ φίλημα εἰς κλασσικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἐρωτικοῦ συναισθήματος. [Πρβλ. καὶ *Γ. Ψυχάρη*: «Τὸ φιλί· ἱστορικὴ καὶ ψυχολογικὴ μελέτη», ἐν «Ἑστίᾳ» 1893 ἀριθ. 45, σ. 289—302 καὶ ἐν: «Ρόδα καὶ μῆλα», τ. Β′ (1903), σ. 43.] Θ. Π.

— φίλημα ἅγιον. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ (Ρωμ. 16,16. Α′ Κορ. 16,20. Β′ Κορ. 13,12 καὶ Α′ Θεσ. 5,26) ὁ ἀσπασμός, ὃν ἀντήλλασσον οἱ Χριστιανοὶ πρὸς ἀλλήλους ὡς σύμβολον καὶ ἐκφανσιν τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἁγίας πρὸς ἀλλήλους ὡς ἀδελφοὺς ἀγάπης (Α′ Πετρ. 5, 14). Τὸ ἅγιον τοῦτο φίλημα, εἰσαχθὲν ἀπ᾽ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ, διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας ὡς ἔκφανσις τῆς ἀδελφικῆς τῶν Χριστιανῶν ἀγάπης καὶ εἰρήνης πρὸς ἀλλήλους καὶ τῶν τυχὸν αὐτῶν παραπτωμάτων. Κ. Ι. Δ.

φιλήμων (ὁ) (Philemon) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοσσυφιδῶν*, περιλαμβάνον παραπλήσια πρὸς τοὺς κοσσύφους πτηνά, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μαλαισίαν καὶ τὴν Νέαν Καληδονίαν. Ἡ γλῶσσα τῶν πτηνῶν τούτων φέρει εἰς τὸ ἄκρον της λεπτοτάτας τρίχας ἐν εἴδει χρωστῆρος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *φιλήμων ὁ τυλόραμφος* (Philemon tuberhostris), ὅστις ἔχει μέγεθος κοινοῦ κοσσύφου, κεφαλὴν μικρὰν σχετικῶς, ῥάμφος μετρίως μακρόν, κυρτὸν καὶ φέρον κατὰ τὴν βάσιν του τυλώδη διόγκωσιν, πτέρυγας μετρίως μακράς, οὐρὰν λεπτὴν καὶ ἐπιμήκη, πόδας λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς καὶ χρῶμα κιτρινοκυανοῦν μετὰ μελανῶν καὶ ἰωδῶν ἀποχρώσεων. Τρέφεται ἐξ ἐντόμων καὶ τοῦ νέκταρος διαφόρων ἀνθέων. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ πλησίον τῆς θαλάσσης δάση καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους τοῦ Μαλαϊκοῦ ἀρχιπελάγους. Δ. Ν. Π.

Φιλήμων *[Μυθολ.]*. Εὐσεβὴς καὶ πτωχὸς γέρων ἐκ Φρυγίας, σύζυγος τῆς Βαυκίδος, φιλοξενήσας τὸν Δία καὶ τὸν Ἑρμῆν, περιερχομένους τὰς διαφόρους χώρας, ὅπως γνωρίσωσι τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ζῶντας μὲν ὁ Ζεὺς κατέστησεν αὐτοὺς ἱερεῖς του, ἀποθανόντας δὲ μετεμόρφωσεν εἰς δένδρα, τὸν μὲν Φιλήμονα εἰς δρῦν, τὴν δὲ Βαυκίδα εἰς φιλύραν. Τὰ ὀνόματά των εἶχον καταστῆ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σύμβολα ἀμοιβαίας συζυγικῆς ἀγάπης (*Ὀβιδ.* Μεταμ. VIII, 589—737). Α. Θ. Ι.

— Φιλήμων. Μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Παύλου περίοπτον κατέχων θέσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Κολοσσῶν. Ἐκ τοῦ ὅτι εἶχε δοῦλον, τὸν Ὀνήσιμον, καὶ ἴδιον οἶκον, ἔνθα ἐγίνοντο συναθροίσεις τῶν πιστῶν, καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπιστολῇ μνημονευομένης ἀνακουφίσεως ἣν εἶχε παράσχει εἰς πολλοὺς Χριστιανοὺς (στ. 7) εἰκάζεται ὅτι ἦτο εὔπορος ἀνὴρ καὶ δὴ πιθανῶς ἔμπορος, ἀλλὰ ζηλωτὴς Χριστιανός. Εἶχε καὶ σύζυγον ὀνόματι Ἀπφίαν, πιθανώτατα δὲ καὶ υἱὸν τὸν Ἄρχιππον. Τὸ ὄνομά του κατέστη γνωστὸν εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον μάλιστα ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, ἔνθα οὗτος χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς «συνεργόν». Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγένετο ἐπίσκοπος Κολοσσῶν, μαρτυρήσας ἐπὶ Νέρωνος (Ἀποστ. Διατ. Ζ′ 46). Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀρχίππου, τῆς Ἀπφίας καὶ τοῦ Ὀνησίμου τῇ 22 Νοεμβρίου.

Μία τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου εἶναι καὶ ἡ πρὸς Φιλήμονα, ἥτις παρὰ τὸν ὅλως ἰδιωτικὸν καὶ προσωπικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα περιελήφθη εἰς τὸν κανόνα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Εἶναι συστατικὴ ἐπιστολή, δι᾽ ἧς ἐφωδίασεν ὁ ἀπόστολος τὸν δοῦλον τοῦ Φιλήμονος Ὀνήσιμον, ὅστις ἀποδράσας κατόπιν κλοπῆς ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ καταφυγὼν πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ ἐγκάθειρκτον τότε Παῦλον, μετανοήσας δ᾽ εἰλικρινῶς καὶ ἀσπασθεὶς δι᾽ αὐτοῦ τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ δι᾽ αὐτῆς τελείως μεταβληθείς, ἀπεστάλη ὑπ᾽ αὐτοῦ πρὸς τὸν κύριόν του παρακαλούμενον, ὅπως δεχθῇ αὐτὸν «οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ᾽ ὑπὲρ δοῦλον, ὡς ἀδελφὸν ἀγαπητὸν» καὶ ἐὰν τὸν «ἠδίκησέ τι ἢ ὀφείλει εἰς αὐτόν», νὰ χρεώσῃ αὐτὸν τὸν ἀπόστολον. Ἡ καὶ ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἐπόψεως χαριεστάτη ἐπιστολὴ αὕτη περικλείει ἐν τῇ βραχύτητι αὐτῆς (25 στίχων) σπουδαιότατον περιεχόμενον καὶ μάλιστα ἀπὸ κοινωνικῆς ἐπόψεως, καθόσον ἐν αὐτῇ τίθενται αἱ βάσεις τοῦ χριστιανικοῦ κοινωνικοῦ ... καὶ διασαφεῖται διὰ προσφόρου παραδείγματος ἡ ὑπὸ τοῦ πρωτογόνου Χριστιανισμοῦ τηρηθεῖσα ἔναντι τοῦ τότε κρατοῦντος κοινωνικοῦ καθεστῶτος στάσις.

Ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων θεολόγων ἡρμήνευσαν τὴν ἐπιστολὴν ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (Αἱ ποιμαντορικαὶ ἐπιστολαὶ καὶ ἡ πρὸς Φιλήμονα, 1912) καὶ ὁ Π. Ι. Μπρατσιώτης ἐν ὑπομνήματι (1923), ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία μέχρι 1923. Π. Ι. Μ.

—Φιλήμων, ἅγιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ «συνεργὸς» τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐκ Κολοσσῶν (βλ. λ. *Φιλήμων*). —2) Ὁ ἐν Θηβαΐδι τῆς Αἰγύπτου τῷ 311 μαρτυρήσας μετὰ τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ συνεορταζόμενος μετ᾽ αὐτοῦ ...

Digitized by Google

14 Δεκεμβρίου (8 Μαρτίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). —3) Ὁ ἐκ Ρώμης καταγόμενος,ὅστις μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Δομνίνου διατρέχων τὴν Ἰταλίαν ὡς ἱεραπόστολος κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα συνεμαρτύρησε μετ' αὐτοῦ καὶ συνεορτάζεται τὴν 21 Μαρτίου. Ἐν δὲ τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐπίσκοπος Γάζης, κατ' ἄγνωστον χρόνον μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 14 Φεβρουαρίου. —2) Ὁ ἐν Κυζίκῳ κατ' ἄγνωστον χρόνον μετὰ ὀκτὼ ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 28 Ἀπριλίου. —3) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἐπίσκοπος μαρτυρήσας μετὰ Φουρτουνιανοῦ καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 27 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

—Φιλήμων. Ποιητὴς τῆς νέας κωμῳδίας (361—263 π. Χ.), υἱὸς τοῦ Δάμονος, Συρακούσιος ἢ κατὰ Στράβωνα (ΙΔ, 671) ἐκ Σόλων τῆς Κιλικίας. Συνήθως διέτριβεν ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου ἐκτήσατο καὶ ἐτιμήθη μεγάλως· ἐνταῦθα μάλιστα παρηυδοκίμει καὶ αὐτὸν τὸν Μένανδρον ὡς πρὸς τὴν εὔνοιαν τῶν θεατῶν καὶ πολλάκις ἐνίκησεν αὐτὸν ἐν ποιητικῷ διαγωνισμῷ. Ἡ πρώτη κωμῳδία τοῦ Φιλήμονος ἐδιδάχθη τῷ 330 π. Χ. Παρὰ πᾶσαν ὅμως τὴν εὐδοκίμησιν αὐτοῦ ὁ ποιητὴς φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ πολλοὺς τοὺς φθονοῦντας. Ἀπέθανεν ἐν Πειραιεῖ ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ ποιῶν ἔτι κωμῳδίας καὶ ἀγωνιζόμενος. Κατέλιπε μὲν 97 κωμῳδίας, ἢ 90 κατ' ἄλλους, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν αἱ ἐπιγραφαὶ 60 δραμάτων καὶ σπουδαῖα ἀποσπάσματα. Σημειωτέον δὲ ὅτι πολλαὶ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ ἔχουσι κοινὴν τὴν ἐπιγραφὴν πρὸς τὰς τοῦ Μενάνδρου. Τὴν δραματικὴν αὐτοῦ τέχνην δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ δύο κωμῳδιῶν ἐπιγραφομένων «Ἔμπορος» καὶ «Θησαυρός», τὰς ὁποίας μετά τινος ἐλευθερίας ὁ Πλαῦτος μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν («Mercator» καὶ «Trinummus»)· ἀλλὰ καὶ ἡ «Mastellaria» τοῦ Πλαύτου ἐγένετο κατὰ τὸ «Φάσμα» τοῦ ἡμετέρου κωμικοῦ. Συγκρινόμενος ὁ Φιλήμων πρὸς τὸν σύγχρονον καὶ ἀντίζηλον αὐτοῦ, τὸν Μένανδρον, ὑπολείπεται μὲν τούτου κατὰ τὴν εὐφυΐαν τῆς εὑρέσεως, τὸν λεπτὸν χαρακτηρισμὸν τῶν προσώπων καὶ τὴν τεχνικὴν πλοκήν, ὑπερέχει ὅμως κατὰ τὴν ζωηρότητα τῶν σκηνῶν, ἃς ἐλάμβανεν ἐκ τῆς ἀττικῆς κοινωνίας· ἐστερεῖτο μὲν ὁ Φιλήμων τῶν ἐλαφρῶν χαριεντισμῶν καὶ τῶν χαριέντων σκωμμάτων τοῦ Μενάνδρου, ἀλλ' εἶχε τὴν εὐφυΐαν, ἵνα τὰς ἀνθρωπίνας ἀδυναμίας εὐστόχως γελοιοποιῇ καὶ ἐψυχολόγει εὐφυῶς τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους· ἐκ τῆς μελέτης δὲ τούτων ἐποίει καὶ πολλὰ γνωμικά, χάριν τῶν ὁποίων καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἐσπουδάζετο. Ὡς πρὸς δὲ τὴν γλῶσσαν, οἱ ἀρχαῖοι παρετήρησαν ὅτι ὁ μὲν Μένανδρος μετεχειρίζετο μικρὰς προτάσεις καὶ εἶχε χαλαρὰν τῶν κώλων τὴν σύνδεσιν, ὅπερ παρεῖχεν εἰς τοὺς ὑποκριτὰς μείζονα ἐλευθερίαν πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν, ὁ δὲ Φιλήμων εἶχε μικρὰς καὶ στρογγύλας περιόδους καὶ τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ ἐπλησίαζε μᾶλλον πρὸς τὸν πεζὸν λόγον· διὰ τοῦτο ἐλέγετο ὅτι ἐκείνου μὲν αἱ κωμῳδίαι ἦσαν πρόσφοροι πρὸς διδασκαλίαν, τοῦ δὲ Φιλήμονος πρὸς ἀνάγνωσιν. Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Φιλήμονος εὕρηνται συνειλεγμένα παρὰ Meineke (Menandri et Philemonis rell., Berlin 1823). Γ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

— Φιλήμων *ὁ νεώτερος*. Υἱὸς τοῦ Συρακουσίου κωμῳδιογράφου. Ἐξέλεξε μὲν τὸ τοῦ πατρὸς ἐπιτήδευμα καὶ ἐπιμελῶς εἰργάζετο, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο ἐπιφανής, ὡς ἐκεῖνος. Τὰ ἀποσπάσματα παρὰ Meineke (Menandri et Philemonis rell., Berlin 1823). Γ. Γ.

—Φιλήμων. Λεξικογράφος καὶ ἀττικιστὴς ἐκ τοῦ ἀττικοῦ δήμου τῶν Αἰξωνέων. Κατά τινας ἔζησεν ἐπὶ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστάρχου. Τὸ ἐν τοῖς Σεγκερινοῖς λεξικοῖς (Segueriana) μνημονευόμενον λεξικὸν τοῦ Φιλήμονος εἶναι ὑποβολιμαῖον. Οἱ ἀρχαιότεροι ἀττικισταί, εἰς οὓς συγκαταλέγεται καὶ ὁ Φιλήμων, συνέλεγον ἀττικὰς λέξεις, δηλαδὴ τὰς παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐν χρήσει, καὶ διέστελλον αὐτὰς τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ὑπὸ τὸν τύπον ἀττικῶς-ἑλληνικῶς. Γ. Γ.

Φιλήμων. —1) ***Ἰωάννης***. Ἕλλην δημοσιογράφος καὶ ἱστορικὸς (1798—1873). Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Κύπρου. Κατ' ἀρχὰς ὠνομάζετο *Ἰωάννης Βασιλείου* ἢ *Βασιλειάδης*, εἶχε δὲ καὶ τὴν προσωνυμίαν *Βυζάντιος*. Ἄγνωστον εἶναι πότε καὶ διατί μετωνομάσθη βραδύτερον εἰς *Φιλήμονα*. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, εἰς ἔρωτος δὲ πρὸς τὴν τυπογραφίαν ἐκμαθὼν τὴν τέχνην ταύτην εἰς τὸ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰργάσθη εἰς τὴν στοιχειοθέτησιν τῆς λεξικογραφικῆς «Κιβωτοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης». Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ διὰ πλοιαρίου καὶ ὅπως ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, λόγῳ δὲ τῆς ἐξαιρετικῆς μορφώσεώς του ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Πελοποννήσου Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ εἶτα τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐδημοσιογράφησε κατ' ἀρχὰς ἐν Ναυπλίῳ καὶ τῷ 1838 ἵδρυσεν ἐν Ἀθήναις τὸν περίφημον «Αἰῶνα», ὄργανον τῆς ρωσιζούσης τότε πολιτικῆς μερίδος, διακριθεὶς ὡς εἷς τῶν διαπρεπεστέρων Ἑλλήνων δημοσιογράφων τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων διεκρίθη καὶ ὡς ἱστορικός, γράψας πολύτιμον «Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας» (ἐν Ναυπλίῳ 1834), βασιζόμενον κυρίως ἐπὶ τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Π. Ἀναγνωστοπούλου, καὶ «Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως», οὗ ἐξεδόθησαν μόνον τέσσαρες τόμοι (Ἀθῆναι 1859—1861), ἀποτελοῦντες μοναδικὴν πηγὴν διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ Ὑψηλάντου ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἰδίως καὶ διὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος.

— 2) ***Τιμολέων***. Ἕλλην πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1833—1898). Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ διεκρίθη κατ' ἀρχὰς ὡς δημοσιογράφος, συνεχίσας τὸν πατρικὸν «Αἰῶνα» καὶ ἱδρύσας κατόπιν μεταμεσημβρινὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μικρὸς Αἰών». Διετέλεσε βραδύτερον ἐπί τι χρονικὸν διάστημα γραμματεὺς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', παραιτηθεὶς τῆς θέσεώς του ταύτης συνεπείᾳ διαφωνίας πρὸς τὸν σύμβουλον αὐτοῦ Σπόννεκ ἕνεκα τῶν εἰς ἄκρον φιλελευθέρων καὶ δημοκρατικῶν φρονημάτων του. Ἀναμειχθεὶς κατόπιν εἰς τὴν πολιτικήν, ἐξελέγη τρὶς βουλευτὴς Ἀττικῆς καὶ ὑπῆρξε, μετὰ τῶν Ρ. Χοϊδᾶ καὶ Γ. Φιλαρέτου, ἐκ τῶν πρώτων καὶ κορυφαίων δημοκρατικῶν, διακριθεὶς διὰ τὸ θάρρος μεθ' οὗ ἐξέθετε τὰς ἰδέας του καὶ διὰ τὴν ἐν τῇ βουλῇ εὐγλωττίαν του. Ἀποσυρθεὶς εἶτα τῆς πολιτικῆς ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, ἐξελέγη, κατὰ τὴν τετραετίαν 1887—1891, δήμαρχος Ἀθηναίων. Ὁ Τιμολέων Φιλήμων ἔδρασε μεγάλως κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ 1896, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὁποίων συνέβαλεν ὅσον ὀλίγοι. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ἧς διετέλεσεν ἔφορος, καθὼς καὶ ἡ σύστασις, τῷ 1883, τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας, τῆς ὁποίας ἐγένετο ὁ πρῶτος πρόεδρος. Ἐξέδωσε τὸ σύγγραμμα «Ὁ δήμαρχος» καὶ κατέλιπε πολλὰ ἀνέκδοτα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον». Μικρὸν μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη ἡ ὡραία μετάφρασίς του τοῦ «Ἀρχαίου Ἄστεως» τοῦ Φυστὲλ ντὲ Κουλάνζ. Δ. ΓΡ. Κ.

Τιμολέων Φιλήμων.

Φιλήμων (Filimon), ***Νικόλαος***. Ρουμάνος συγγραφεὺς (1819—1863). Ταξιδεύσας εἰς Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν ἐξέθηκε τὰς ἐντυπώσεις του εἰς τὰ ἔργα: «Ταξίδια ἀνὰ τὴν νότιον Γερμανίαν», «Ἀπομνημονεύματα καλλιτεχνικά, ἱστορικὰ καὶ κριτικὰ» καὶ «Τρεῖς μῆνες ἐν τῷ ἐξωτερικῷ». Συνέγραψεν ἐπίσης: «Ἡ πόλις Μπέργκαμο», «Ματθαῖος Τσιπριάνι» καὶ τὰ διηγήματα «Los Sluguicari» καὶ «Ciocoii vechi si nuovi». Η. Π. Γ.

Φιλήντας, *Μένος*. Σύγχρονος Ἕλλην γλωσσολόγος καὶ λογοτέχνης ἐξ Ἀρτάκης τῆς Κυζίκου, γεννηθεὶς τῷ 1870. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ διδασκαλείῳ Θεσσαλονίκης, διετέλεσε διδάσκαλος ἐν Τουρκίᾳ, ἀναμειχθεὶς δὲ εἰς τὴν δημοτικιστικὴν κίνησιν ὑπῆρξεν ὁ ἐνθερμότερος κῆρυξ τῆς καθιερώσεως τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Συνεργάτης ἀπὸ τοῦ 1900 πλείστων λογοτεχνικῶν περιοδικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκατεστάθη τῷ 1913 ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐξηκολούθησε τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ λογοτεχνικὸν ἔργον του. Τὸν Φιλήνταν διακρίνει συμφυὴς γλωσσολογικὴ αἴσθησις, καλλιεργηθεῖσα μετὰ ζήλου ἀκαταπονήτου καὶ ἀνιδιοτελοῦς, καὶ ὀξύτης εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς ἀγῶνας μὴ γνωρίζουσα συμβιβασμούς, ἀλλ' ἄνευ κακίας, ἀπροσωπόληπτος, προερχομένη ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν χωρὶς καμμίαν ἐχθρότητα πρὸς τὰ πρόσωπα. Ἐξέδωκε: «Γραμματικὴ τῆς ρωμαίικης γλώσσας» (2 τόμ., 1907 καὶ 1910), «Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἑλληνική» (4 τόμ., 1924—1927, 4ος τόμ. ὑπὸ ἐκτύπωσιν, 1934), ὡς καὶ τὰ λογοτεχνικὰ «Ἀπὸ τοὺς θρύλους τῶν αἰώνων» (1901), «Στὰ βουνὰ τῆς Χαλκιδικῆς» (1916), «Ὀχτάβες» (ποιήματα 1921), «Παιδιοῦ ἔρωτες» (1922), «Ταορμίνα» (1923), «Ἀνατολίτικες ἱστορίες» (1931), ἀνέκδοτα δὲ παραμένουν ποιήματα, διηγήματα, ἀφηγήματα καὶ γλωσσολογικὰ διάφορα. Ἑτοίμη πρὸς ἔκδοσιν εἶναι ἡ μεγάλη Γλωσσολογικὴ Γραμματικὴ τῆς νέας Ἑλληνικῆς, εἰς τρεῖς τόμους. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Φιλήρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἄνω Ποροΐων τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 184. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λιπόσι*.

Φίληρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαΐνων τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 463. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γιαλιτζίκ*.

Φιλῆς, *Ἀλέξιος*. Βυζαντινὸς ἀξιωματοῦχος, εὐπατρίδης τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ υἱὸς τοῦ Θεοδώρου Φιλῆ. Συγγενὴς τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ μέγας δομέστικος καὶ συγκλητικός. Οὗτος προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετὰ τὴν κάθοδον εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα τῶν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου ἐλθόντων Καταλανῶν, οἱ ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Χαλὴλ καὶ Μελὴκ Τοῦρκοι μισθοφόροι ἀπεσπάσθησαν αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Μελὴκ μετέβη ὡς μισθοφόρος παρὰ τῷ κράλῃ τῆς Σερβίας, ὁ δὲ Χαλὴλ μὲ τὸ κύριον σῶμα, ἐκ 1300 μισθοφόρων Τούρκων ἱππέων καὶ 800 πεζῶν, διαβαίνων, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἀνδρονίκου, τὸν Ἑλλήσποντον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὰ ἴδια καὶ παρακωλυθεὶς νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἄφθονον λείαν του ἐκ Θρᾴκης, ἀπεσύρθη εἰς τὴν μεσόγειον καὶ καταλαβὼν τὰ παρακείμενα φρούρια ἤρχισε νὰ λεηλατῇ τὴν πέριξ θρᾳκικὴν χώραν. Ἐπιχειρήσας ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος νὰ τοὺς διαλύσῃ καὶ ἐκδιώξῃ, ἔπαθε δεινὴν ἧτταν, τραπέντος εἰς φυγὴν καὶ διαλυθέντος τοῦ στρατοῦ του, καταληφθείσης δὲ καὶ αὐτῆς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς της ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀνενόχλητοι ἐλυμαίνοντο καὶ κατέστρεφον τὴν θρᾳκικὴν χώραν μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ δυσχερείᾳ τῆς καταστάσεως, καθ' ἣν ὁ Μιχαήλ, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνασυντάξῃ τὰ διαλελυμένα καὶ ἀπρόθυμα στρατεύματά του, ἐζήτει παρὰ τοῦ κράλη τῆς Σερβίας μισθοφορικὴν ἐνίσχυσιν, ἀναφαίνεται ὁ ἀσθενικὸς ἀλλ' εὔτολμος Φιλῆς. Κατόπιν ἀδείας τοῦ Μιχαὴλ Η' ἀναδιοργανώνει ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι τὰ διαλελυμένα στρατεύματα, ἀναρριπίζει τὸ φρόνημα καὶ τονώνει τὸ ἠθικόν των μὲ πᾶν μέσον. Καταλαβὼν δὲ ἐπίκαιρον θέσιν παρὰ τὸν ποταμὸν Ξυρόγυψον διὰ τῆς προσωπικῆς του ἀνδρείας καὶ στρατηγικότητος, τοὺς νικᾷ καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσωσι καταδιωκόμενοι μέχρι Καλλιπόλεως. Ἐνταῦθα, πολιορκήσας αὐτοὺς καὶ ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τῶν καταφθασάντων σερβικῶν ἐπικουριῶν, τοὺς ἀναγκάζει νὰ παραδοθῶσι. Γ. Μ. Β.

—Φιλῆς, *Μανουήλ*. Βυζαντινὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἐφέσῳ καὶ ζήσας ἐν Κωνσταντινουπόλει (περὶ τὰ 1275—1345). Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ὁποίου συνέγραψεν ἰαμβικὴν μονῳδίαν, καὶ φίλος τοῦ Μαξίμου Πλανούδη. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Περσίαν, Ἀραβίαν καὶ Ἰνδίας, ἀπεστάλη δὲ καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα διαπραγματευθῇ τοὺς γάμους Βυζαντινῆς πριγκιπίσσης. Κατηγορήθη ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως ἕνεκα ἐκφράσεών του κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἀπελύθη βραδύτερον. Εἷναι ἐκ τῶν γονιμωτέρων Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ ἐξ ἐκείνων οἵτινες μόνον ἐμμέτρως ἔγραψαν. Ἔγραψε ποιήματα ὡς τά: «Περὶ ζῴων ἰδιότητος», ἐκ 2015 ἰαμβικῶν τριμέτρων, «Σύντομος ἔκφρασις ἐλέφαντος», «Περὶ φυτῶν» κτλ. καὶ διαλόγους. Μεταχειρίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δωδεκασύλλαβα ἰαμβικὰ τρίμετρα, ἔχει δὲ πολλὴν φραστικὴν εὐστροφίαν, ἰδίως εἰς τὰ βραχύτερα αὐτοῦ ἐπιγράμματα, καὶ ἐνιαχοῦ ἰδέας ἐπιτυχεῖς. Ὑπὸ τοῦ Krumbacher χαρακτηρίζεται ὡς ἄλλος Πτωχοπρόδρομος. Ν. Α.

Φιλήσιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τσασίου τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 222.

Φιλήσιος. Ἀχαιός, εἷς τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν, οἵτινες συνεξεστράτευσαν μετὰ Κύρου τοῦ νεωτέρου κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου τῷ 401 π. Χ. Ἦτο μετὰ τοῦ Σοφαινέτου ὁ πρεσβύτερος τῶν στρατηγῶν τῶν μυρίων, πολλάκις δὲ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος. Μετὰ τὴν ἐκ Τραπεζοῦντος ἀναχώρησιν ἐτιμωρήθη, κοινῇ ἀποφάσει τῶν στρατηγῶν, ὡς ὀλιγωρήσας «τῶν γαυλικῶν χρημάτων», ἀπὸ τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν ἔλλειμμα 27 μνῶν (*Ξεν*. Κύρ Ἀναβ. Ε, 8, 1). Βραδύτερον ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρέσβεων, οἵτινες ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν Ἀναξίβιον ναύαρχον τῶν Λακεδαιμονίων ἐν Βυζαντίῳ μετὰ συνδιαλλακτικῶν ὁδηγιῶν (*Ξεν*. Κύρ. Ἀναβ. Ζ, 1, 32). Α. Θ. Σ.

φιλήσυχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἡσυχίαν, *ἀντίθ. ταραχοποιός, ἀνήσυχος*: «φιλήσυχοι πολῖται».

Φιλητᾶς. Ποιητὴς ἐλεγειῶν καὶ ἐπιγραμμάτων, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Κῶ. Ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α', οὗ τὸν υἱὸν Πτολεμαῖον τὸν Β' (τὸν Φιλάδελφον) ἐπαί-

Digitized by Google

δευσε. Φαίνεται δ' ὅτι ἐγένετο καὶ τοῦ Θεοκρίτου διδάσκαλος, ὅστις μεγάλως αὐτὸν ἐτίμα, κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν καὶ τοῦ Ζηνοδότου. Ὁ Φιλητᾶς ἠσχολήθη καὶ μὲ γραμματικὰς μελέτας περὶ τὸν Ὅμηρον, κατὰ δὲ τῶν ἐσφαλμένων αὐτοῦ ἑρμηνειῶν ἔγραψεν ὁ Ἀρίσταρχος. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψεν ἐλεγείας, ἐπιγράμματα καὶ ἐν ἑξαμέτροις ἐπύλλιόν τι, ὅπερ ἐπεγράφετο «Ἑρμῆς» καὶ ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο τὸ ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Ὀδυσσέως μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰόλου Πολυμήλης· ἦσαν δὲ αἱ ἐλεγεῖαί του ἐρωτικαὶ μάλιστα, ἰδίως αἱ πρὸς τὴν ἐρωμένην Βιττίδα, ἣν ὁ Ὀβίδιος (Trist. I, 6, 1) παραβάλλει πρὸς τὴν Λύδην τοῦ Ἀντιμάχου. Οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν τὸν Φιλητᾶν καὶ τὸν Καλλίμαχον ἐξοχωτάτους ἐλεγειοποιούς (*Quint.* X, 58). Ὁπόσον δ' ηὐδοκίμει καὶ παρὰ τοῖς συμπολίταις του, μαρτυρεῖ ὁ χαλκοῦς ἀνδριάς, ὃν πρὸς τιμήν του ἔστησαν ὑπὸ πλατάνῳ ἐν Κῷ. Ἐκ τῶν ἔργων του περιεσώθησαν πενιχρά τινα ἀποσπάσματα, δηλοῦντα ὅτι ὁ ποιητὴς κατείχετο ὑπὸ λεπτῶν αἰσθημάτων, ὅπερ ἐξεδήλου μετὰ ἁπλότητος. Γ. Γ.

—**Φιλητᾶς, *Χριστόφορος*.** Ἕλλην φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Γραμμένῳ τῆς Ἠπείρου καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1867. Ἐσπούδασε τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα παρὰ Ψαλλίδᾳ εἰς τὴν σχολὴν Ἰωαννίνων καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλος εἰς Κέρκυραν, ὅθεν ἔφυγεν εἰς Ἰταλίαν τῷ 1815. Ἐνταῦθα, διδάσκων καὶ διδασκόμενος, κατώρθωσε νὰ περατώσῃ τὰς ἰατρικὰς σπουδὰς καὶ τῷ 1819 νὰ ἀναγορευθῇ διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Τεργέστῃ ἑλληνικῆς παροικίας, ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐκεῖ σχολὴν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐνταῦθα ἐσχετίσθη μὲ τὸν φιλέλληνα κόμιτα Γύλφορδ, ὅστις, ἐκτιμήσας τὰ προσόντα τοῦ ἀνδρός, τὸν προσέλαβεν ὑπότροφον εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐσπούδασεν ἀνώτερα φιλολογικὰ εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Καντα-βριγίας. Ἐπιστρέψας τῷ 1822 ἐγένετο διευθυντὴς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Κερκύρᾳ καὶ τῷ 1824 ἀνηγορεύθη καθηγητὴς τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γύλφορδ ἀπεχώρησε τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τῶν σχολείων Ζακύνθου, μέχρι τοῦ 1838, ὅτε ἐπαναδιωρίσθη εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, ἔνθα ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἓν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του προυτάθη ὡς καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀλλὰ ἕνεκα τοῦ γήρατός του δὲν ἐδίδαξεν. Ἐξέδωκε διαφόρους φιλολογικὰς πραγματείας ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις: «Γραμματικὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (1827), «Φιλολογικὰ πάρεργα» ἐν εἴδει ἐπιστολιμαίων διατριβῶν περὶ διαφόρων μεταβυζαντινῶν λογίων, τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου, Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, εἰς δύο τεύχη (1847), ἡρμήνευσε τὸ β΄ βιβλίον τῆς «Αἰνειάδος» καὶ μετέφρασε Λατίνους ποιητάς. Πλεῖσται πραγματεῖαι εἶναι δημοσιευμέναι ἐν τῷ περιοδικῷ «Πανδώρα». Εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας ἐν Ἀθήναις ἀπόκεινται πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαὶ τῶν Ἀσωπίου, Ἰ. Ρώτα, ἑλληνικῆς κοινότητος Τεργέστης κλπ. Γ. Μ. Β.

Φιλήτης, *Ἀναστάσιος*. Ἠπειρώτης λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Ζίτσῃ τῷ 1793. Σπουδάσας νομικὰ εἰς τὴν Πίζαν, ἐχρημάτισεν ἔπειτα δικηγόρος εἰς Βουκουρέστιον ἀπὸ τοῦ 1832 μέχρι τοῦ 1883, ὁπότε καὶ ἀπέθανε. Διὰ διαθήκης ἄφησε τὴν περιουσίαν του εἰς τὸν Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, ἵνα νέοι ἐκ Ζίτσης σπουδάζουν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ποσόν τι ἄφησε καὶ εἰς τὴν σχολὴν Ζίτσης, τὴν ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ θείου του Κωνσταντίνου ἐπισκόπου Μπουζαίου. Τὴν βιβλιοθήκην του ἐκληροδότησεν εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ ἀνεψιός του *Δημήτριος Κ. Φιλήτης* ἵδρυσε τὸ Φιλήτειον παρθεναγωγεῖον Ζίτσης. Χ. Ι. Σ.

—**Φιλήτης, *Δοσίθεος*.** Ἐγεννήθη ἐν Πογδόριανῃ τῆς Ἠπείρου τῷ 1734, ὀνομασθεὶς *Δημήτριος*. Ἐγένετο μοναχὸς τῆς μονῆς Σωσίνου καὶ εἶτα τῆς μονῆς Προφήτου Ἠλιοῦ Ζίτσης. Τῷ 1764 ἐστάλη εἰς Βουκουρέστιον ὡς ἀρχιμανδρίτης καὶ ἡγούμενος τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἀπὸ τοῦ 1787 μέχρι τοῦ 1793 ἐχρημάτισεν ἐπίσκοπος Μπουζαίου ἐν Βλαχίᾳ, ὀνομασθεὶς *Δοσίθεος*, καὶ εἶτα μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας ἀπὸ τοῦ 1793 μέχρι τοῦ 1810, ὁπότε ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν Κροστάνδην (νῦν Μπρασὸβ) τῆς Τρανσυλβανίας ἀπέθανε τῷ 1826. Ὑπῆρξε μέγας προστάτης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὰ ἐν Βλαχίᾳ σχολεῖα καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κοραῆς ἐπαινεῖ αὐτὸν ἐν τῷ Προδρόμῳ τῆς ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης, ὡς καὶ ὁ Νεόφυτος Δούκας. Διὰ τῆς διαθήκης του, γενομένης τῷ 1825 καὶ δημοσιευθείσης εἰς τὸν «Εὐαγγελικὸν Κήρυκα» τοῦ 1858, ἄφησε τὴν περιουσίαν του διὰ σχολεῖα τῆς Βλαχίας καὶ τῆς πατρίδος του, δι' ἐξαγορὰν αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν Ἀγῶνα Ἑλλήνων, διὰ τὴν σπουδὴν νέων πτωχῶν καὶ προικοδότησιν πτωχῶν κορασίων. Ἀπὸ ἐτῶν τὸ κληροδότημα τοῦτο κατεσχέθη ὑπὸ τῆς Ρουμανίας. Χ. Ι. Σ.

—**Φιλήτης, *Κωνστάντιος*.** Υἱὸς τοῦ *Κωνσταντίνου Κρουμύλα*, ἐκ Ζίτσης τῆς Ἠπείρου, καὶ μιᾶς ἀδελφῆς τοῦ Δοσιθέου Φιλήτου, παρ' οὗ ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον. Γεννηθεὶς τῷ 1763 ἐγένετο κατ' ἀρχὰς μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τῆς Ζίτσης, ἐξ ἧς μετέβη εἰς Βλαχίαν παρὰ τῷ θείῳ του Δοσιθέῳ καὶ ἐγένετο ἐπίσκοπος Μπουζαίου τῷ 1793 μέχρι τοῦ 1819. Ὑπεστήριξε τὰ γράμματα, τῷ δὲ 1811 ἐγένετο μέλος τῆς ἑλληνορρωμανικῆς φιλολογικῆς ἑταιρείας Βουκουρεστίου, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου, καὶ ἐκάλεσεν εἰς Βουκουρέστιον τὸν Νεόφυτον Δούκαν ὡς καθηγητὴν τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Βουκουρεστίου. Ἵδρυσε τῷ 1813 σχολὴν εἰς Ζίτσαν καὶ ἐδώρισεν εἰς αὐτὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην. Τῆς σχολῆς ταύτης πρῶτος καθηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Αἴσωπος Κρανᾶς, ὁ κατόπιν γυμνασιάρχης τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς μέχρι τοῦ 1819, ὡς καὶ ὁ Γεώργ Γαζῆς ἐκ Δελβινακίου. Ἐγκατασταθεὶς τῷ 1820 εἰς Κισνόβιον, ἐλάμβανε σύνταξιν παρὰ τοῦ τσάρου, τῷ δὲ 1822 ἐγένετο μέλος τοῦ κομιτάτου Κισνοβίου πρὸς ἐξαγορὰν Ἑλλήνων αἰχμαλωτισθέντων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀπέθανε τῷ 1827 ἐν Βουκουρεστίῳ. Χ. Ι. Σ.

—**Φιλήτης, *Παπαχρῖστος*.** Μοναχὸς ἐκ Φιλιατῶν τῆς Ἠπείρου. Ἀπελθὼν εἰς Ρωσίαν τῷ 1718, περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου, διενήργησεν ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης ἔρανον διὰ τὴν καταστραφεῖσαν πατρίδα του, εἰς ἣν ἐπιστρέψας ἔκτισε τὴν μονὴν Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ ἵδρυσε τὸ σχολεῖον τῆς Πογδόριανης τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ 1730. Λαβὼν παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας τὸν τίτλον τοῦ ἱερέως τῆς αὐλῆς, ἐγένετο ἱερεὺς καὶ μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ρωσίᾳ. Χ. Ι. Σ.

Φιλητός. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ Β΄ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἀναφέρει τοῦτον μετὰ τοῦ Ὑμεναίου, τοῦ αὐτοῦ πιθανῶς, ὃν ἀναφέρει καὶ ἐν τῇ Α΄ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ (1,20), χαρακτηρίζων ἀμφοτέρους ὡς αἱρετικούς, ἀρνουμένους τὴν μετὰ θάνατον ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, «οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι καὶ ἀνατρέπουσι τήν τινων πίστιν» (2, 18) καὶ ἑπομένως δεχομένους τὴν ἀνάστασιν ἐν ἀλληγορικῇ τινι καὶ πνευματικῇ ἐννοίᾳ. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ οὐδὲν γνωρίζομεν, τὰ δὲ περὶ αὐτοῦ ἀναφερόμενα ἐν τῷ Ψευδοαβδίῳ (Codex apocryphus Novi Testamenti (1719) τόμ. 2, σελ. 517—520) εἶναι μυθώδη. Κ. Ι. Δ.

— **Φιλητός.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (797—802). Διατελῶν τῷ 789 στρατηγὸς Θρᾴκης καὶ στρατοπεδεύων παρὰ τὸν ποταμὸν Στρυμόνα, ὅλως ἀφυλάκτως, ὑπέστη αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων καὶ μετὰ βραχὺν ἀγῶνα αὐτὸς μὲν ἐφονεύθη, ὁ δὲ στρατός του διεσκορπίσθη. Ν. ΚΛΕ

—**Φιλητός, *μάρτυς*.** Ἐν Ἰλλυρίᾳ τῷ 121 ἐπὶ Ἀδριανοῦ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τῆς συζύγου Λυδίας, τῶν δύο υἱῶν Θεοπρεπίου καὶ Μακεδόνος, ὡς καὶ δύο Ρωμαίων ἀρχόντων, Ἀμφιλοχίου καὶ Κρονίδου, οἵτινες θαυμάσαντες τὴν πρᾳότητα καὶ καρτερίαν, μεθ' ἧς οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι ὑφίσταντο τὰ μαρτύρια, ἐγένοντο καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ καὶ τὸν αὐτὸν καὶ οὗτοι ὑποστάντες θάνατον συνεορτάζονται τὴν 27 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

φιλὶ (τό)· φίλημα (βλ. λ.), ἀσπασμός: «δῶσ' μου ἕνα φιλί»· ὑποκορ. *φιλάκι*: «ἕνα φιλάκι πεταχτὸ» (ἐκ τοῦ ἀπαρεμφ. *φιλεῖν*).

Φιλὶ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 488, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἐλευθεροχώρι*, 520. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀπὸ Γρεβενῶν εἰς Δεσκάτην ἁμαξιτοῦ, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τὴν ὑπὸ κατασκευὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Καλαμπάκας—Κοζάνης. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ παράγει δημητριακὰ καὶ προϊόντα τῆς ἀμπέλου.

Φίλια /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.117. Κεῖται 20 χλμ. νοτίως τῶν Καλαβρύτων, ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ Λάδωνος καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας πόλεως Λευκασίου. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν προμηθευτικὸν συνεταιρισμόν.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 543. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Σελέρου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 453.

—4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 741. Κεῖται ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι εἰς ἀπόστασιν 17 χλμ. νοτίως τῆς Καρδίτσης καὶ παρὰ τὸν Ὀνόχωνον ποταμόν, παράγει δὲ δημητριακά, καπνὸν καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—5) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης τοῦ νομοῦ καὶ τῆς νήσου Λέσβου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1.782. Κεῖται κατὰ τὸ ΒΔ μεσόγεια τῆς νήσου, ἐπὶ τοῦ 51ου χλμ. τῆς ὁδοῦ Μυτιλήνης—Σιγρίου. Ἔχει κτηνοτροφίαν, τυροκομίαν καὶ ἐξάγει σημαντικὴν ποσότητα βαλανιδίων. Εἶναι ἕδρα Τ.Τ.Τ. γραφείου, δύο δημοτικῶν σχολείων καὶ γεωργικοῦ-κτηνοτροφικοῦ συνεταιρισμοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς εἶχε περὶ τὰς 80 τουρκικὰς οἰκογενείας. Π. Ν. Π.

φιλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις φίλος, ἡ πρός τινα ἀγάπη, συνήθως ἀμοιβαία: «παλαιὰ καὶ ἄρρηκτος φιλία»· ‖ φρ. «αὐτὸς φιλία δὲν ἔχει» δὲν συγκινεῖται ὑπὸ φιλικῶν συναισθημάτων· ‖ «ἡ φιλία φιλία καὶ τὸ συμφέρον συμφέρον» ὅτι δὲν θυσιάζει τις τὸ συμφέρον χάριν τῆς φιλίας.

— /*Ηθ.*/ Ἐν τῇ προχριστιανικῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐπεκράτει ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ ἀτομικότης, ὁ δὲ γάμος ἐθεωρεῖτο μᾶλλον ἐξ αἰσθηματικῆς ἀπόψεως καὶ δὲν ἀνεγνωρίζετο τὸ δίκαιον τῆς προσωπικότητος, ἑπόμενον ἦτο νὰ ὑπερτονισθῇ ἡ ἀξία τῆς φιλίας (πρβλ. ἰδίᾳ *Ἀριστ.* Ἠθ. 7 καὶ 8. *Κικέρ.* De amicitia). Ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ, ἥτις ἐτόνισε τὴν ἀδελφικὴν σχέσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους καὶ τὸ ἐκ ταύτης προερχόμενον καθῆκον τῆς ἀγάπης πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀδελφοὺς καὶ ἐξύψωσε τὸν γάμον θεωροῦσα αὐτὸν ἐξ ἠθικῆς ἀπόψεως, ἑπόμενον ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ περιορισθῇ ὁ ὑπερτονισμὸς οὗτος τῆς φιλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξυψωθῇ αὕτη καὶ λάβῃ ἰδίαν τινὰ μορφήν, στηριζομένην ἐπὶ ἠθικῶν ἀρχῶν. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἡ φιλία δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἀλλ' ἀποτελεῖ βαθμῖδά τινα ταύτης πρὸς ἣν πρέπει νὰ τείνῃ τὸ ἄτομον, ἀποβλέπον εἰς τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Ἡ διαφορὰ τῆς φιλίας ἀπὸ τῆς καθολικῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τῇ φιλίᾳ τὸ ἄτομον εὑρίσκει ἐν ἑτέρῳ ἀτόμῳ ἰδιότητας ἰδιαζούσας, αἵτινες δι' αὐτὸ ἔχουσιν ἀξίαν. Ἑπομένως ἡ φιλία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἀναγνωρίσεως παρ' ἄλλῳ τινὶ ἀξίας ἰδιαζούσης καὶ προϋποθέτει οὐ μόνον σεβασμὸν πρὸς τὸν πλησίον, ἀλλὰ καὶ ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ ταύτης. Κατὰ ταῦτα, φιλία εἶναι ἐλεύθερος καὶ σταθερὸς δεσμὸς μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀναγνωρίσεως τῆς ἀξίας αὐτῶν, εἶναι ἡ ἐλευθέρα καὶ σταθερὰ ἐσωτερικὴ ἀγάπη, ἡ μετ' ἐκτιμήσεως συνδεομένη, δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἀληθὴς φιλία, τείνουσα πρὸς ἠθικοὺς σκοπούς, δύναται νὰ ὑπάρχῃ μόνον μεταξὺ ἠθικῶν ἀνθρώπων, διαφέρουσα τῆς φιλίας τῆς προερχομένης ἐκ συνηθείας, φυσικῆς κλίσεως, ἀμοιβαίων ἀναγκῶν καὶ διαφερόντων τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἐπιδιώξεως ὑλικοῦ κέρδους καὶ τῶν τοιούτων. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπαιτεῖ τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης εἰς ἀληθῆ φιλίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς πρέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν φυσικὴν πρὸς φιλίαν διάθεσιν νὰ διαμορφοῖ ἐν ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ ἐξευγενίζῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ συνάπτῃ φιλίαν μόνον μετὰ βαθεῖαν καὶ ὥριμον ἐξέτασιν καὶ νὰ μὴ διαλύῃ αὐτὴν δι' ἀσήμαντον λόγον, δεικνύων πρὸς τὸν φίλον χριστιανικὴν ἐπιείκειαν, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, δὲν διαβλέπει ἐν αὐτῷ ἀνήθικόν τι, ὁπότε ἀμέσως πρέπει νὰ διαλύῃ τὴν φιλίαν. Κ. Ι. Σ.

Φιλία ἄκρα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, νοτιοανατολικῶς τοῦ αἰγιαλοῦ τῆς Σαλμυδησσοῦ (*Πτολεμ.* Γ, ια, 4). Φέρεται καὶ ὡς *Φιλέας* καὶ ὡς *Φινέας* (*Στεφ. Βυζ.*) καὶ ὡς *Φρυγία* (*Ἀρρ.* Περίπλ. Εὐξ. 37), ἴσως κατὰ παραδρομὴν ἀντιγραφέως. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Καρὰ μπουρνοῦ* (πλάτ. 41°20΄ Β., μήκ. 23° 04΄ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to cape Kaliakra) τῆς ἀκτῆς τῆς Δέρκων. Σ. Ε. Λ.

Φιλιὰ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Κάτ. περίπου 370, ἅπαντες Ἕλληνες Χριστιανοί. Λ. Κ. Λ.

Φιλιάδης. Τύραννος τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μεσσήνης, τοῦ ὁποίου τοὺς ἐξορίστους υἱοὺς Νέωνα καὶ Θρασύλοχον ἐπανέφερεν εἰς τὴν πατρίδα τον ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος παρὰ τὰς συνθήκας (*Δημ.* Πρὸς Στεφ. 324). Α. Θ. Ι.

Φίλιαρι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μυριοφύτου τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 102 κατοίκους, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων ἐκαλεῖτο *Γιαγιᾶ-κιοΐ*.

Φιλιὰς σοῦ /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων Ἀλαντὰγ τοῦ παλαιοῦ νομοῦ Κασταμονῆς. Σχηματίζεται ἀπὸ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Μπολοὺ σοῦ καὶ Σογανλῆ-σοῦ, παρὰ τὴν πολίχνην Βουδήριον, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ῥέει ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν πρὸς τὰ βορειοανατολικά, ὁ δὲ δε-

Digitized by Google

τερος ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Ἀπὸ τῆς συμβολῆς ὁ ποταμός, διευθυνόμενος πρὸς τὰ βορειοανατολικά, στρέφει ἀποτόμως πρὸς τὰ βορειοδυτικά, φθάνων μέχρι τοῦ Εὐξείνου, ὅπου χύνεται ἀνατολικῶς τοῦ Ζουγκουλδὰκ παρὰ τὸ Χισὰρ Ὀνοῦ. Εἶναι εὐρύτατος καὶ ὁ ὁρμητικώτερος ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς Βιθυνίας. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο *Βιλλαῖος*.

Φιλιάτες (οἱ), ἢ ***Φιλιάται*** (κοιν. *Φιλιάτι*) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦσα ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κάτ. (1928) 2.641, ὧν 1 000 περίπου Μουσουλμᾶνοι Ἀλβανοί. Κεῖται δυτικῶς τῶν Ἰωαννίδων ἐπὶ γραφικωτάτων λόφων, ἐν μέσῳ ἐλαιώνων, εἰς τρίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἔνθα ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν *Σαγιάδαν*. Ἱδρυτὴς τῆς πολίχνης ταύτης, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ὑπῆρξε γαιοκτήμων τις Τριανταφύλλης ἢ Φούλης, διὸ παρά τισιν ἀπαντᾷ μὲ τὸ ὄνομα *Φυλλαταις*. Κατὰ τὸν Γάλλον περιηγητὴν Ἰζαμπέρ, οἱ Φιλιάτες κεῖνται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἠπειρωτικῆς πόλεως *Ἴλιον*, ἣν ὁ Βούρσιαν τοποθετεῖ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Θυάμιδος, ἂν καὶ ἄλλοι θέτουν αὐτὴν εἰς τὰ τῆς Παλαιοβενετιᾶς (Γκούμενα), κείμενα νοτίως τῶν Φιλιατῶν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ οἱ Φιλιάτες ἤκμαζον, κατῳκοῦντο δὲ ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Ἀλβανοὺς καὶ εἶχον τῷ 1814, ὡς ἀναφέρει ὁ Πουκεβίλ, 420 οἰκίας, τρία τζαμία, δημόσια λουτρὰ καὶ μεγάλας ὑδροδεξαμενάς. Οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν αὐτόθι κοινότητα ἀπὸ τοῦ 1875. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἕδρα ὑποδιοικητοῦ (καϊμακάμη), ὑπαγομένου εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, σήμερον δὲ τοῦ ἐπάρχου Θυάμιδος. Ἔχει διδασκαλεῖον νηπιαγωγῶν, ἐφορείαν, ταμεῖον, δασονομεῖον, ἐπιθεωρητὴν δημοτικῶν σχολείων, ἐθνικὸν οἰκοτροφεῖον θηλέων, ὑποδιοίκησιν χωροφυλακῆς, τηλεγραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, νηπιαγωγεῖον, νοσοκομεῖον καὶ γυμναστήριον. Ἀπό τινος ἤρξατο κατασκευαζομένη ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Σαγιάδος—Φιλιατῶν—Δελβινακίου, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν εἰς τοὺς Φιλιάτες. Σπουδαῖον εἶναι τὸ διεξαγόμενον ἐμπόριον ἐξαιρετικῆς ποιότητος ἐλαίου. Οἱ Φιλιάτες ἄλλοτε ἦσαν καὶ ἕδρα μητροπολίτου τιτλοφορουμένου Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου· ἤδη ὑπάγονται ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Παραμυθίας. Εἰς Φιλιάτες ἐκδίδεται καὶ ἐφημερὶς ἑβδομαδιαία, ἡ «Θεσπρωτία». Χ. Ι. Σ.

— **Φιλιατῶν *ἐπαρχία*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Θυάμιδος ἐπαρχία*.

Φιλιατρὰ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου. Κάτ. (1928) 9.293. Κεῖται νοτίως καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Κυπαρισσίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον οὔτε πότε ἐκτίσθη (πιθανώτατα κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα, ὅτε τὸ πρῶτον μνημονεύεται ἔν τινι χρυσοβούλλῳ) τὸ εἰς τὴν σημερινὴν ὡραίαν πόλιν ἐξελιχθὲν χωρίον Φιλιατρά, οὔτε διατί ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ Φιλιάτρου, τοῦ Φράγκου κόμιτος de Filiatre, ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας). Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως εἶναι μαγευτική, διότι ἔχει κτισθῆ εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων τῆς θαλάσσης, μεταξὺ τῶν γραφικῶν ἐπινείων της Ἁγίας Κυριακῆς καὶ Ἀγρίλι, καὶ ἐν γραφικωτάτῃ πεδιάδι, καταφύτῳ ἐξ ἐλαιῶν καὶ σταφιδαμπέλων. Εἰς τὸν δῆμον ἀριθμοῦντα 10.636 κατοίκους ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μωραΐνη*, *Ἁγία Κυριακὴ* καὶ *Κεντρί*. Ἡ εἰς πόλιν ἐξέλιξις τῆς κωμοπόλεως ἤρχισεν ἰδίως μετὰ τὸ 1860. Οὕτω κατὰ τὸ 1882 ἀπεπερατώθη τὸ ὑδραγωγεῖόν της, τὸ ὁποῖον χορηγεῖ ἀφθονώτατον ὕδωρ μεταφερόμενον ἐκ πηγῶν τοῦ ὄρους Αἰγάλεω (παρὰ τὸ χωρίον Καναλουπόν). Κατὰ τὸ 1886 ἔγινεν ἡ ρυμοτόμησίς της καὶ ἐδενδροφυτεύθησαν αἱ πλατεῖαι καὶ ὁδοί της. Τὴν πρόοδον ὅμως ταύτης ἀνέκοψεν ὁ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπισυμβὰς καταστρεπτικώτατος σεισμός, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐστερήθησαν τῆς ζωῆς των 100 ἄνθρωποι καὶ κατεκρημνίσθησαν αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν της. Ἀλλ' οἱ κάτοικοί της ἀνεθάρρησαν ταχέως, ἐθεράπευσαν τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως καὶ ἐσυνέχισαν τὸν καλλωπισμόν της. Ἔχει τρεῖς πλατείας, ὡραιοτέρα καὶ μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων ἡ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως πλατεῖα *Καποδιστρίου* μετὰ τριπλῆς σειρᾶς δενδροστοιχιῶν καὶ ἀναβρυτηρίου, ἠλεκτροφωτισμόν, ὡραίους ναούς, τιμωμένους ἐπ' ὀνόματι *Παναγίας τῆς Γουβιωτίσσης*, *Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου*, *Ἁγίου Νικολάου* καὶ *Ἁγίου Ἀθανασίου*, καὶ ὡραίας ἐξοχάς, ὡς τῆς *Ἁγίας Κυριακῆς*, τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*, τὸ *Ἀγρίλι*, ὅπου καὶ ἡ μονὴ *Ἀγριλιωτίσσης*, πανηγυρίζουσα τὴν 15 Αὐγούστου, κ. ἄ. Τὰ Φιλιατρὰ εἶναι ἕδρα εἰρηνοδικείου, ἔχουν ὑποθηκοφυλακεῖον, ἀστυνομικὸν τμῆμα, τηλεγραφικόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, γυμνάσιον, τρία δημοτικὰ σχολεῖα, ἐμπορικὸν σύλλογον, διάφορα ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, ὑποκαταστήματα τραπεζῶν καὶ ἀγροτικοὺς συνεταιρισμούς.

Κυριώτερα προϊόντα τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως εἶναι σταφίδες (ἐξαγ. 4.500 000 λίτρ. ἐνετ.), ἔλαιον (400 χιλ. ὀκ.), οἶνος (600 χιλ. ὀκ.), σῦκα κλπ. ΚΑΨ.

Φιλιατρὸ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρβελᾶ τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 54.

φιλιγκρὰν ἢ ***φιλιγκρὰμ*** (γαλλ. filigrane ἢ filigramme, ἰταλ. filigrana)· τὰ ἐπὶ τοῦ χάρτου (χαρτοσήμου, χαρτονομισμάτων, κ.λ.) ἐκτυπούμενα ὑδάτινα σημεῖα, σχήματα ἢ γράμματα, πρὸς διάκρισιν, διαφήμησιν, ἢ ἵνα μὴ εὐκόλως γίνεται παραποίησις, κ. λ. π. (βλ. λ. *ὑδάτιναι γραμμαί*). || Διάτρητον δικτυωτὸν κόσμημα ἢ ἔργον τέχνης, ἐκ λεπτῶν καὶ ἀφανῶς συγκεκολλημένων φύλλων ἢ συρμάτων χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ ὑέλου. Ἡ κατασκευὴ τοιούτων κοσμημάτων ἀνάγεται εἰς παλαιοτάτους χρόνους, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τέχνη αὐτῶν προῆλθεν ἐξ Ἀνατολῆς. Ἀκμάσασα ἡ τέχνη αὐτῶν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, διεδόθη κατόπιν καὶ εἰς τὴν δύσιν, ἰδίως ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων καὶ τῶν Ἀράβων καὶ ἔφθασεν εἰς μεγάλην τελειοποίησιν ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΔ΄ μέχρι ΙΗ΄ αἰῶνος, διὰ τῆς κατασκευῆς ἐνωτίων, κανίστρων, κυπέλλων, κοσμημάτων βιβλίων, κ.τ.λ.

Φιλικάγια (Filicaja), ***Βικέντιος ντὰ*** **—**. Εἷς τῶν πρώτων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ἰταλίας (1642—1707). Ὁλόκληρον σχεδὸν τῆς ζωήν του διῆλθεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του Φλωρεντίᾳ, ἐγένετο δὲ διὰ μιᾶς πασίγνωστος ἐκ τῶν «Ὠδῶν» (Canzoni), τὰς ὁποίας συνέθεσεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Βιέννης ἀπὸ τῆς πολιορκίας τῶν Τούρκων. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι τὸ σοννέτον του «Πρὸς τὴν Ἰταλίαν», διὰ τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Μακώλεϋ ὁ Φιλικάγια δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ μεγαλύτερος λυρικὸς τῆς Ἰταλίας. Ἡ συλλογὴ τῶν ἔργων του ἐξεδόθη ἐν Φλωρεντίᾳ κατὰ πρῶτον τῷ 1707 ὑπὸ τὸν τίτλον «Poesie toscane» καὶ τῷ 1864 ὑπὸ τὸν τίτλον «Poesie e lettere». Η. Π. Γ.

Φίλικα τασσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Λέσβου (πλάτ. 30° 15' 30'' Β., μῆκ. 25° 51' 10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665 Mityleni island), 3 μίλ. Β ΒΑ τοῦ φάρου Σίγκρι καὶ βόρειον κέρας τοῦ κολπίσκου Παναγίας Φανερωμένης. Σ. Ε. Λ.

Φιλίκια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κυπαρίσσου (Σουλετσίου) τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 213. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τουρ ομουσλῆ*.

φιλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν φίλον, ὁ τοῦ φίλου, ὁ ἁρμόζων εἰς φίλον. ἀντίθ. *ἐχθρικός*: «φιλικὸν ἐνδιαφέρον», «φιλικὴ σύστασις», «ἐξέδραμε μετὰ φιλικῆς οἰκογενείας».—Ἐπίρρ. ***φιλικῶς***.

—**Φιλικὴ *Ἑταιρεία*** Μυστικὴ ἑλληνικὴ ἑταιρεία, συσταθεῖσα τῷ 1814 ἐν Ὀδησσῷ τῆς Ρωσίας, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὀργανώσεως καὶ ὑπαγωγῆς ὑπὸ μίαν ἀρχὴν ἁπασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Τὴν ἰδέαν ταύτην συνέλαβον τρεῖς Ἕλληνες: ὁ *Νικ. Σκουφᾶς* ἐξ Ἄρτης, ὁ *Ἐμ. Ξάνθος* ἐκ Πάτμου καὶ ὁ *Ἀθ. Τσακάλωφ* ἐξ Ἰωαννίνων. Ὑπὸ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἑταιρείας ἐπεδιώχθη ὁ προσεταιρισμὸς καὶ τῶν ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν ὡς καὶ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, πρὸς γενικωτέραν ἐναντίον τῆς Τουρκίας δρᾶσιν. Αἱ προσπάθειαι ὅμως αὗται ἀπέτυχον καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους καθαρῶς ἑλληνικὴ ὀργάνωσις. Τίς ἐκ τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔσχε πρῶτος τὴν ἔμπνευσιν τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Ἦτο ὅμως ἑταιρεία ἐπαναστατική, συσταθεῖσα καὶ ὀργανωθεῖσα κατὰ τὸν τρόπον τῶν συγχρόνων ἐν Εὐρώπῃ μυστικῶν ἐπαναστατικῶν ἑταιρειῶν, ἰδίᾳ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ σύστημα τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς καθιερώσεως βαθμῶν εἶναι εἰλημμένον ἐκ τοῦ τεκτονισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο μεμυημένος ὁ Ξάνθος. Ἀλλ' ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ὅλης κινήσεως καὶ ὀργανώσεως ἦτο ὁ Σκουφᾶς. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των, ὄχι μόνον διότι ἀνταπεκρίνοντο εἰς τοὺς πόθους τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπολιτεύθησαν κατὰ τρόπον ἐπιτηδειότατον. Ἐπενόησαν νὰ παραστήσουν ἑαυτοὺς ὡς ἀφανῆ καὶ ἄγνωστον ἀρχήν, περὶ ἧς δὲν ἔδιδον καμμίαν ἐξήγησιν, ἀφήνοντες μόνον νὰ ὑπονοῆται ὅτι ἀνώτατον πρόσωπον διευθύνει αὐτήν, ὥστε νὰ μὴ ἀποκλείεται ἐν τῇ φαντασίᾳ ἑκάστου καὶ αὐτὸς ὁ παντοδύναμος τῆς Ρωσίας αὐτοκράτωρ. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1814 ἀπεχωρίσθησαν, τοῦ μὲν Σκουφᾶ καὶ Τσακάλωφ ἀπελθόντων εἰς Μόσχαν δι' ἐμπορικάς των ὑποθέσεις, τοῦ δὲ Ξάνθου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ κάμῃ ἕκαστος αὐτῶν ἔναρξιν κατηχήσεως προσηλύτων καὶ ἐστοχάσθησαν, πρὸς ἀσφάλειάν των ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀλληλογραφίᾳ νὰ μεταχειρίζωνται ἀντὶ ὑπογραφῆς δύο στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου. Οὕτω ὁ μὲν Τσακάλωφ εἶχε τὰ στοιχεῖα ΑΒ, ὁ Σκουφᾶς τὰ ΑΓ καὶ ὁ Ξάνθος τὰ ΑΔ. Ἐν Μόσχᾳ ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Τσακάλωφ ἐτελειοποίησαν τὸ σύστημα τῆς ὀργανώσεως καὶ ὠνόμασαν αὐτὴν «Ἑταιρείαν τῶν Φιλικῶν». Πρὸς τοῦτο ὥρισαν τρεῖς βαθμοὺς μελῶν τῆς ἑταιρείας: τὸν τοῦ ποιμένος, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ συστημένου καὶ ἀδελφοποιητοῦ ἢ σταυραδελφοῦ. Ἀνώτερος βαθμὸς ἦτο ὁ τοῦ ποιμένος, ἡ μόνη δὲ διάκρισις μεταξὺ συστημένων καὶ ἀδελφοποιητῶν ἦτο ὅτι οἱ πρῶτοι ἦσαν ἐγγράμματοι, οἱ δὲ δεύτεροι ἀγράμματοι, διακρινόμενοι διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν σύνεσίν των. Ἀλλὰ κύρια ὄργανα τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἑταιρείας ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἱερεῖς, διότι οὗτοι εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς κατηχήσεως τῶν προσηλύτων.

Εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα, μετὰ προηγουμένην κατήχησιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως, νὰ γίνῃ μέλος ὑπέβαλλον διάφορα ἐρωτήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐὰν ἀνῆκεν εἰς ἄλλην τινὰ μυστικὴν ἑταιρείαν. Οὗτος ἀπήντα, ἀφοῦ πρῶτον ἐβεβαίου ἐνόρκως ὅτι θὰ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν. Κατόπιν ἐνώπιον κληρικῶν, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἀνημμένον κηρίον καὶ τὴν δεξιὰν ἔχων ἀποτεθειμένην ἐπὶ εἰκόνος, ἔδιδε τὸν ὅρκον, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ τηρήσῃ μυστικὴν τὴν ἑταιρείαν καὶ ὅτι θὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του ὑπὲρ τῶν σκοπῶν αὐτῆς. Τὸ κείμενον τοῦ ὅρκου εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Ὁρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ οἰκειοθελῶς, ὅτι θέλω εἶμαι ἐπὶ ζωῆς μου πιστὸς εἰς τὴν Ἑταιρείαν κατὰ πάντα. Νὰ μὴ φανερώσω τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ λόγους της· μήτε νὰ σταθῶ κατ' οὐδένα λόγον ἡ ἀφορμὴ τοῦ νὰ καταλάβωσιν ἄλλοι ποτέ, ὅτι γνωρίζω τι περὶ τούτων, μήτε εἰς συγγενεῖς μου, μήτε εἰς πνευματικὸν ἢ φίλον μου». «Ὁρκίζομαι, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θέλω ἔμβει εἰς καμμίαν ἄλλην ἑταιρείαν, ὁποία καὶ ἂν εἶναι, μήτε εἰς κανένα δεσμὸν ὑποχρεωτικόν. Καὶ μάλιστα, ὁποιονδήποτε δεσμὸν ἂν εἶχα, καὶ τὸν πλέον ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, θέλω τὸν νομίζει ὡς οὐδέν». «Ὁρκίζομαι, ὅτι θέλω τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου ἀδιάλλακτον μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς πατρίδος μου, τῶν ὀπαδῶν καὶ τῶν ὁμοφρόνων μὲ τούτους. Θέλω ἐνεργεῖ κατὰ πάντα τρόπον πρὸς βλάβην καὶ αὐτὸν τὸν παντελῆ ὄλεθρόν των, ὅταν ἡ περίστασις τὸ συγχωρήσῃ». «Ὁρκίζομαι νὰ μὴ μεταχειρισθῶ ποτὲ βίαν διὰ νὰ συγγνωρισθῶ μὲ κανένα συνάδελφον, προσέχων ἐξ ἐναντίας μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ μὴ λανθασθῶ κατὰ τοῦτο, γινόμενος αἴτιος ἀκολούθου τινὸς συμβάντος». «Ὁρκίζομαι νὰ συντρέχω, ὅπου εὕρω τινὰ συνάδελφον, μὲ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κατάστασίν μου. Νὰ προσφέρω εἰς αὐτὸν σέβας καὶ ὑπακοήν, ἂν εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὸν βαθμόν, καὶ ἂν ἔτυχε πρότερον ἐχθρός μου, τόσον περισσότερον νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ τὸν συντρέχω, καθόσον ἡ ἔχθρα μου ἤθελεν εἶναι μεγαλυτέρα». «Ὁρκίζομαι, ὅτι, καθὼς ἐγὼ παρεδέχθην εἰς τὴν Ἑταιρείαν, νὰ δέχωμαι παρομοίως ἄλλον ἀδελφόν, μεταχειριζόμενος πάντα τρόπον καὶ ὅλην την κανονιζομένην ἄργητα, ἑωσοῦ τὸν γνωρίσω Ἕλληνα ἀληθῆ, θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς πατρίδος, ἄνθρωπον ἐνάρετον καὶ ἄξιον ὄχι μόνον νὰ φυλάττῃ τὸ μυστικόν, ἀλλὰ νὰ κατηχήσῃ καὶ ἄλλον ὀρθοῦ φρονήματος». «Ὁρκίζομαι νὰ μὴν ὠφελῶμαι κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς Ἑταιρείας, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ἱερὸν πρᾶγμα καὶ ἐνέχυρον ἀνῆκον εἰς ὅλον τὸ ἔθνος μου. Νὰ προφυλάττωμαι παρομοίως καὶ εἰς τὰ λαμβανόμενα καὶ στελλόμενα ἐσφραγισμένα γράμματα». «Ὁρκίζομαι νὰ μὴν ἐρωτῶ ποτε κανένα τῶν Φιλικῶν μὲ περιέργειαν, διὰ νὰ μάθω ὁποῖος τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν Ἑταιρείαν. Κατὰ τοῦτο δὲ μήτε ἐγὼ νὰ φανερώσω, ἢ νὰ δώσω ἀφορμὴν εἰς τοῦτον νὰ καταλάβῃ, ποῖος μὲ παρεδέχθη. Νὰ ὑποκρίνωμαι μάλιστα ἄγνοιαν, ἂν γνωρίζω τὸ σημεῖον εἰς τὸ ἐφοδιαστικόν τινος». «Ὁρκίζομαι νὰ προσέχω πάντοτε εἰς τὴν διαγωγήν μου, νὰ εἶμαι ἐνάρετος. Νὰ εὐλαβῶμαι τὴν θρησκείαν μου, χωρὶς νὰ καταφρονῶ τὰς ξένας. Νὰ δίδω πάντοτε τὸ καλὸν παράδειγμα. Νὰ συμβουλεύω καὶ νὰ συντρέχω τὸν ἀσθενῆ, τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν ἀδύνατον. Νὰ σέβωμαι τὴν διοίκησιν, τὰ ἔθιμα, τὰ κριτήρια καὶ τοὺς διοικητὰς τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον διατρίβω».

Μετὰ ταῦτα ἀπευθυνόμενος εἰς τὴν σκιὰν τῆς πατρίδος, ἔλεγε:

«Τέλος πάντων ὁρκίζομαι εἰς Σέ, ὦ Ἱερὰ πλὴν τρισαθλία Πατρίς! ὁρκίζομαι εἰς τὰς πολυχρονίους βασάνους Σου· ὁρκίζομαι εἰς τὰ πικρὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα τόσους αἰῶνας ἔχυσαν καὶ χύνουν τὰ ταλαίπωρα τέκνα Σου· εἰς τὰ ἴδια μου δάκρυα, χυνόμενα κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μου, ὅτι ἀφιερώνομαι ὅλως εἰς Σέ. Εἰς τὸ ἑξῆς Σὺ θέλεις εἶσαι ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῶν διαλογισμῶν μου. Τὸ ὄνομά Σου ὁ ὁδηγὸς τῶν πράξεών μου, καὶ ἡ εὐτυχία Σου ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων μου. Ἡ θεία δικαιοσύνη ἂς ἐξαντλήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλήν μου ὅλους τοὺς κεραυνούς της, τὸ ὄνομά μου νὰ εἶναι εἰς ἀποστροφήν, καὶ τὸ ὑποκείμενόν μου τὸ ἀντικείμενον τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος τῶν Ὁμογενῶν μου, ἀνίσως λησμονήσω εἰς μίαν στιγμὴν τὰς δυστυχίας των καὶ δὲν ἐκπληρώσω τὸ χρέος μου. Τέλος ὁ θάνατός μου ἂς εἶναι ἡ ἄφευκτος τιμωρία τοῦ ἁμαρτήματός μου, διὰ νὰ μὴ μολύνω τὴν ἁγνότητα τῆς ἑταιρείας μὲ τὴν συμμετοχήν μου».

Digitized by Google

Μετὰ τὴν δόσιν τοῦ ὅρκου ὁ κατηχητής, θέτων τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τοῦ δοκίμου, ἐξεφώνει: «Ἐνώπιον τοῦ ἀοράτου καὶ πανταχοῦ παρόντος Ἀληθινοῦ Θεοῦ, τοῦ καθ' αὐτὸ Δικαίου, τοῦ ἐκδικοῦντος τὴν παράβασιν καὶ παιδεύοντος τὴν ἀδικίαν, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ μὲ τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν ἔδωκαν οἱ μεγάλοι ἱερεῖς τῶν Ἐλευσινίων, καθιερώνω τὸν... ἐκ πατρίδος..... ἐτῶν.... ἐπαγγέλματος..... καὶ δέχομαι διὰ μέλος, καθὼς καὶ ἐδέχθην εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Φιλικῶν». Ἔκτοτε ὁ κατηχηθεὶς ἀνῆκεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἱερέων, κατέβαλλε χρηματικὸν ποσόν, ὁ δὲ κατηχητὴς ἔδιδεν εἰς αὐτὸν ἀπόδειξιν παραλαβῆς καὶ ἐπιστολήν, δι' ἧς συνιστᾶτο εἰς ὅλους τοὺς φίλους ὡς πιστὸς πατριώτης καὶ τίμιος ἄνθρωπος. Μετὰ τὴν μύησιν ἐμάνθανε καὶ τὰ διάφορα ἐξωτερικὰ σημεῖα, δι' ὧν ἀνεγνωρίζοντο τὰ μέλη μεταξύ των. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀλληλογραφῇ ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἀλλὰ διὰ τοῦ μυήσαντος αὐτόν, οὕτως ὥστε ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἕδρα αὐτῆς παρέμενον ἄγνωστοι εἰς πάντας. Καὶ ὁ προαγόμενος εἰς ποιμένα ὡρκίζετο μακρὸν ὅρκον περὶ τῶν αὐστηρῶν καθηκόντων του καὶ ὅτι εἰς οὐδένα θὰ προέδιδε τὸν βαθμόν του. Ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἔκρινε περὶ τῶν ὑψίστων ζητημάτων, ἐκανόνιζε τὰς τυχὸν ἀναφυομένας διαφορὰς καὶ συνεκέντρωνε τὸ χρηματικὸν ποσόν, αὐτὴ δὲ θὰ ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως. Ποῦ ἤδρευεν, ἐκ ποίων ἀπετελεῖτο, οὐδεὶς ἐδικαιοῦτο νὰ ἐρευνήσῃ ἢ νὰ ἐρωτήσῃ. Ὁ Σκουφᾶς περιέβαλε τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν διὰ τοιούτου μυστηρίου, ὥστε νὰ πιστεύεται ὅτι ὁ ἐρωτῶν αὐτὴν ἐπεζήτει τὸν θάνατον. Τὸ μέγα μυστικὸν ἐγνώριζον μόνοι οἱ τρεῖς ἄνδρες, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἀνωτάτη ἀρχή. Ἐν αὐτῷ δὲ ἐκρύπτετο ἡ δύναμις τῆς ἑταιρείας. Ὁ ἀλληλογραφῶν μετὰ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἱερεὺς ἢ ποιμὴν ἔθετε δύο σημεῖα ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Ἐν τῇ ἀπαντήσει, ἀντὶ ὑπογραφῆς, ἔβλεπε τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο μυστικῶν σημείων τῆς ἐπιστολῆς του.

Κατὰ πρῶτον ἐβολιδοσκοπήθησαν ὑπὸ τοῦ Σκουφᾶ οἱ ἔμποροι τῆς Μόσχας, ἀλλ' ἀπέκρουσαν τὰς προτάσεις του, διότι οὗτος, ἀτυχήσας πρό τινος εἰς τὰς ἐμπορικάς του ἐπιχειρήσεις, περιεφρονεῖτο ὑπ' αὐτῶν καὶ διότι τὸ ἀναλαμβανόμενον ἐγχείρημα ἐθεωρεῖτο μέγα καὶ δυσκατόρθωτον. Τότε ἐστράφη πρὸς τοὺς λογίους. Πρὸς τοῦτο ἐμύησε τὸν νεαρὸν Γ. Σέκερην, σπουδάζοντα ἐν Παρισίοις, εἰς ὃν καὶ ἀνέθεσε νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν, διευθύνοντα ἐν Βιέννῃ τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν» καὶ τὸν Κοραῆν. Ἀμφότεροι ἠρνήθησαν, διότι ἐφρόνουν ὅτι τῆς ἐπαναστάσεως ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ πνευματικὴ τοῦ ἔθνους ἀναγέννησις καὶ πρὸς τοῦτο ἀπῃτεῖτο χρόνος μακρός. Ἐπὶ πλέον οἱ λόγιοι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦσαν διῃρημένοι καὶ διεξῆγον σφοδρὰν μεταξύ των πολεμικήν, εἰς ἣν ἐπρωταγωνίστουν ὁ Κοραῆς καὶ ὁ Κοδρικᾶς. Οἱ ἄλλοι δὲ ἐπιφανεῖς τοῦ Γένους ἐπόθουν μὲν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας των εἰς ξενικὴν βοήθειαν. Ἡ ἐπικράτησις ἐνόπλου ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκεν ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἐθεωρεῖτο ὑπ' αὐτῶν ἀκατόρθωτος. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ πρῶτά των βήματα ἐν Μόσχᾳ οἱ ἱδρυταὶ αὐτῆς δὲν εὗρον εὐνοϊκὸν ἔδαφος πρὸς προαγωγὴν τῆς ἰδέας. Ἐκ τῶν πρώτων ἐν Μόσχᾳ μυηθέντων ἦτο καὶ ὁ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος ἐκ Φιλιππουπόλεως, τὸν ὁποῖον προσέλαβον ὡς τέταρτον μέλος τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α. Ε.

Μετά τινα χρόνον ὁ Σκουφᾶς κατέβη εἰς Ὀδησσόν, ὅπου συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, διελθόντος ἐκεῖθεν ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς ἵδρυσιν σχολῆς ἐν Πηλίῳ. Τοῦ ἀνέφερε τὰ τῆς ἑταιρείας καὶ τοῦ προέτεινε τὴν ἀρχηγίαν αὐτῆς. Ὁ Γαζῆς ἔμεινε καὶ πάλιν σκεπτικός, ἀλλὰ δὲν ἠρνήθη τὴν φορὰν ταύτην ἀπολύτως νὰ μετάσχῃ τῆς ἀρχῆς· ἐδέχθη μάλιστα καὶ νὰ ἀλληλογραφῇ μετ' αὐτῶν ὑπὸ τὰ στοιχεῖα ΑΖ. Ἀπέκρουσε μόνον διαρρήδην τὴν εὐθύνην τῆς ἀρχηγίας. Ἐξ Ὀδησσοῦ διῆλθε καὶ νεαρός τις Ἰθακήσιος, Νικόλαος Γαλάτης ὀνόματι, ὅστις ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο συγγενὴς τοῦ Καποδιστρίου καὶ μετέβαινε πρὸς συνάντησίν του εἰς Πετρούπολιν διὰ σπουδαίας δῆθεν ὑποθέσεις. Ὁ Σκουφᾶς ἔδωκε προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους του, συνῆψε σχέσεις μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐμύησεν, ἀποκρύψας ἀπ' αὐτοῦ τὰ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς. Παρέστησεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ ἑταιρεία ἦτο ἐξηπλωμένη καθ' ὅλην τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν διὰ πλήθους μελῶν καὶ ὑπελείπετο μόνον ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος, ὅστις νὰ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς ταύτης ὡς ἀρχηγὸς καὶ ἐθεώρει ἐνδεδειγμένον ὡς τοιοῦτον τὸν Καποδίστριαν. Δὲν ἐδίστασε δὲ ὁ Σκουφᾶς νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν νεαρὸν Γαλάτην νὰ τοῦ προτείνῃ ἐκ μέρους τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τὴν ἀρχηγίαν αὐτῆς.

Ὁ Γαλάτης, νέος φιλόδοξος, ἐτέθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Σκουφᾶ. Μετέβη εἰς Μόσχαν, ὅπου ἐγένετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Τσακάλωφ καὶ τοῦ Κομιζοπούλου. Παρουσιασθεὶς κατόπιν εἰς τὸν Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτον, τοῦ ἀνεκοίνωσε τὸ μυστικὸν τῆς ἑταιρείας καθὼς καὶ τὰ τῆς μεταβάσεώς του εἰς Πετρούπολιν καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ χίλια ρούβλια. Πλήρης αἰσιοδοξίας ἐκ τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν του, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων μεγαλεμπόρων τῆς Μόσχας καὶ κατώρθωσε νὰ κατηχήσῃ τοὺς Ν. Πατσιμάδην καὶ Κ. Πεντεδέκαν Ἰωαννίτας καὶ τὸν Μ. Ριζάρην, οἵτινες ὑπῆρξαν κατόπιν ἐκ τῶν δραστηριωτέρων φιλικῶν. Ἐν τῇ μετὰ τοῦ Τσακάλωφ καὶ Κομιζοπούλου ἐπαφῇ του κατώρθωσε νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς καὶ ἐσχημάτισε τὴν ἰδέαν ὅτι ἀπετελεῖτο αὕτη ἐκ τοῦ Σκουφᾶ καὶ τῶν δύο τούτων καὶ προεχειρίσθη καὶ οὗτος ἀφ' ἑαυτοῦ τέταρτον μέλος, λαβὼν αὐθαιρέτως καὶ τὰ στοιχεῖα ΑΔ. Λαβὼν δὲ καὶ ὑλικὰ ἐφόδια καὶ συστατικὰς ἐπιστολὰς μετέβη εἰς Πετρούπολιν. Ἐπιτυχὼν ἀκρόασιν παρὰ τῷ Καποδίστριᾳ, ἐπεχείρησεν ἐν τῇ κενοσπουδίᾳ του νὰ κατηχήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἑταιρείαν καὶ κατόπιν νὰ τοῦ προτείνῃ τὴν ἀρχηγίαν αὐτῆς. Ὁ Καποδίστριας ἐταράχθη τὰ μέγιστα ἐκ τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Γαλάτη, διότι ἠδύνατο νὰ παρεξηγηθῇ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα «Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων» τῆς Βιέννης, εἰς ἣν εἶχεν ἀναμείξει καλῇ τῇ πίστει καὶ τὸν τσάρον καὶ ἄλλους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, καὶ νὰ νομισθῇ ὅτι τὰ χρήματα, τὰ συλλεγέντα ὑπὲρ ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων, θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας, τῇ ἐγκρίσει καὶ ἐνθαρρύνσει τοῦ αὐτοκράτορος. Πλὴν τούτου ὁ Καποδίστριας, ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς διευθύνσεως τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀνατολῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ὑπέβαλεν εἰς τὸν τσάρον τὴν γνώμην ὅτι ἐθεώρει ὡς τὸ σπουδαιότερον καὶ γενικώτερον τῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης τὴν προφύλαξιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐπαναστάσεων. Διὰ τοῦτο ἔψεξε δριμέως τὸν Γαλάτην καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως εἰς τοὺς ἐντολεῖς του καὶ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐπαναστατικὰς σκευωρίας των.

Παρὰ πάντα ταῦτα ὁ Γαλάτης προέβαινεν εἰς ἀπερισκέπτους διαδόσεις ἐν Πετρουπόλει περὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν σκοπῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων προεκάλεσε τὴν ἀπέλασίν του ἐκ μέρους τῆς ρωσικῆς ἀστυνομίας· φθάσας δὲ εἰς Ἰάσιον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἐκεῖ ρωσικοῦ προξενείου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἤρξατο, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, τῶν κατηχήσεων, χωρὶς νὰ ἐρευνᾷ περὶ τοῦ ποιοῦ τῶν μυουμένων, οὔτε νὰ τηρῆται αὐστηρῶς ἡ ἐχεμύθεια, διότι ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὴν εἴσπραξιν χρημάτων. Αἱ ἐνέργειαι αὗται κατέρριψαν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις τὴν σοβαρότητα τῶν μυήσεων, ἐνέσπειραν ἔριδας καὶ ἀντιζηλίας καὶ ἐνεφάνισαν τὴν ἀσθενῆ πλευρὰν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Μάτην ἠγωνίζοντο νὰ περισώσουν τὴν κατάστασιν δύο ἐπιφανεῖς φιλικοί, ὁ Λεβέντης καὶ ὁ Θ Νέγρης.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ Λεβέντη καὶ ὁ ἐθνικὸς ἥρως τῶν Σέρβων στρατηγὸς Καραγεώργης. Οὗτος ὡρκίσθη δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν γενεάν του αἰωνίαν καὶ εἰλικρινῆ φιλίαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἀλλ' εἰσελθὼν εἰς τὴν Σερβίαν συνελήφθη ὑπὸ τοῦ πασᾶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἐφονεύθη τῇ 12 Ἰουνίου 1817. Τοῦτο ὑπῆρξε καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρὸν πλῆγμα, διότι ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία προσεδόκα ἐξ αὐτοῦ ἰσχυρότατον ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τὴν μετὰ τῶν Τούρκων πάλην.

Ἐν Ὀδησσῷ ἐμυήθησαν ὑπὸ τοῦ Σκουφᾶ καὶ οἱ Ἀθ. Σέκερης καὶ Π. Ἀναγνωστόπουλος, τὸν ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν τότε ἐγνώριζεν. Εἰς αὐτοὺς ἐφανέρωσε καὶ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν καὶ προσελήφθησαν καὶ οὗτοι ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα ΑΗ καὶ ΑΙ. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1816 ἔφθασαν εἰς Ὀδησσὸν οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ἀναγνωσταρᾶς, Π. Δημητρακόπουλος Μανιᾶται καὶ Ι. Φαρμάκης Θεσσαλός. Οὗτοι, ὑπηρετήσαντες ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπὸ τὴν ρωσικὴν σημαίαν εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον τοῦ 1806—1812, μετέβαινον εἰς Πετρούπολιν, ἵνα ζητήσουν τοὺς μισθούς των παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοῦ Ι. Καποδιστρίου. Τούτους ὑπεδέχθη ἐν Ὀδησσῷ ὁ Σκουφᾶς μετὰ τῶν ἄλλων ἑταίρων καὶ ἐμύησεν αὐτούς. Τότε συνεστήθησαν καὶ δύο βαθμοὶ στρατιωτικοί, τῶν ἀφιερωμένων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀφιερωμένων, εἰς οὓς κατέτασσον τοὺς μυουμένους ὁπλαρχηγούς. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καραγεώργη καὶ τὰς ἐκδηλωθείσας διαθέσεις τοῦ Καποδιστρίου, ἀπεφάσισαν οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρείας νὰ μεταφέρουν τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν των ἐντὸς τῆς Τουρκίας καὶ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐξάπλωσις αὐτῆς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ δι' ἐπιτηδείων ἀποστόλων. Ἐσκέφθησαν νὰ μεταφέρουν τὴν ἕδραν εἰς τὸ Πήλιον, ἀλλὰ τοῦτο ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Γαζῆ, καὶ ὡρίσθη κατόπιν ὡς ἕδρα ἡ Κωνσταντινούπολις. Τῇ 14ῃ Μαρτίου 1818 κατῆλθεν ὁ Σκουφᾶς μετὰ τοῦ Π. Ἀναγνωστοπούλου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετ' ὀλίγον κατέφθασε καὶ ὁ Τσακάλωφ. Σημαντικῶς ἐνισχύθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διὰ τῆς μυήσεως τοῦ μεγαλεμπόρου Παν. Σέκερη, ὅστις ὑπῆρξε γενναῖος χορηγὸς μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ Κυρ. Κουμπάρη καὶ τοῦ Σπ Μαύρου. Τότε ἤρξατο συστηματικώτερον τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων καθ' ἅπασαν τὴν Τουρκίαν, διὰ τῆς διασκορπίσεως κατηχητῶν, οὓς ὠνόμασαν ἀποστόλους. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν προσπαθειῶν τούτων ἠσθένησεν ὁ Σκουφᾶς καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης κατακείμενος κατήρτισε τὸν κατάλογον τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Εἰς ἕκαστον αὐτῶν ὡρίσθη εἷς τομεὺς δράσεως, ἥτις ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Ρωσίας, τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν καὶ τῆς Τουρκίας μέχρι τῆς Αἰγύπτου. Ἐσκέφθησαν καὶ περὶ μυήσεως τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, κρίναντες ὡς κατάλληλον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν μεγαλέμπορον Ἠπειρώτην Ἀσημ. Κροκίδαν, ἐπίτροπον τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων παρὰ τῇ Πύλῃ. Ἀπέστειλαν ἐπίσης τὸν ἐκ Καλαμῶν Καμαρινὸν Κυριακόν, ἵνα μυήσουν τὸν Πετρόμπεην τῆς Μάνης. Ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Σκουφᾶ εἰς Κωνσταντινούπολιν κατηχήθησαν πάντες οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες μεγαλέμποροι καὶ ἡ ἑταιρεία ἐξηπλώθη εὐρύτατα. Τὸν Σκουφᾶν ὅμως ἀνησύχει ἡ αἰσχρὰ διαγωγὴ τοῦ Γαλάτη ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, ἐξ ἧς ἠδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ ὁλόκληρον τὸ συντελεσθὲν ἔργον. Οὗτος, ἐκ νοσηρᾶς φιλοδοξίας καὶ τυχοδιωκτικοῦ πνεύματος κινούμενος, διέσπειρε παντοειδεῖς περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας φήμας καὶ διήρχετο τὰς πόλεις ἀργυρολογῶν. Ἐζήτει παρὰ τῆς ἀρχῆς χρήματα καὶ ἤρξατο ἀπειλῶν ὅτι θὰ κατήρχετο εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα εἰς τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ἐπέσπευσε τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ, ἐπισυμβάντα τῇ 31ῃ Ἰουλίου 1818, εἰς ἡλικίαν 41 ἐτῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ οἱ ἐναπομείναντες ἐν Κωνσταντινουπόλει τρεῖς ἑταῖροι, Ξάνθος, Τσακάλωφ καὶ Ἀναγνωστόπουλος προσέλαβον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τὸν Π. Σέκερην, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πραγματικὸς διάδοχος τοῦ Σκουφᾶ καὶ ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Τὸ ἔργον τῶν ἀποστόλων ἐξηκολούθει μετὰ μεγάλης ταχύτητος εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, κλῆρον, προεστούς, ναυτικούς, ἁρματολούς, λογίους, ἐμπόρους, γεωργούς. Συνιστῶντο πανταχοῦ ἐφορεῖαι ἐκλεγόμεναι ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἑταίρων καὶ διατελοῦσαι εἰς συνεχῆ ἀνταπόκρισιν μετὰ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς. Ἔγκριτοι ἄνδρες τοῦ Ἔθνους, ὡς ὁ πατριάρχης Γρηγόριος, οἱ Ὑψηλάνται, ὁ Μαυροκορδᾶτος, ὁ Μιχ. Σοῦτσος καὶ ἄλλοι, ἦσαν ἤδη μεμυημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Πλὴν τῶν μυήσεων, ἐπεφορτίσθησαν οἱ ἀπόστολοι νὰ ἀποστείλουν δι' ἐμπίστων προσώπων εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχὴν ἐκθέσεις περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ἐν ἑκάστῳ διαμερίσματι, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολεμιστῶν, ἰδίᾳ τοῦ Σουλίου, τῆς Μάνης καὶ τῶν Σφακίων. Ἐνετάλησαν συνάμα νὰ ἀποστείλουν ὀνομαστικοὺς καταλόγους τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ τῶν προυχόντων ἑκάστου τόπου. Πρὸς τοῦτο δ' εἶχεν ἐπινοηθῆ ἴδιον συμβολικὸν λεξικόν.

Πρῶτος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἱεραρχῶν ἐμυήθη ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός. Οὗτος, γνώστης προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ φίλος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀνέλαβε νὰ ρυθμίσῃ τὰ τῆς κατηχήσεως τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων ἐν Πελοποννήσῳ καὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων διὰ τοῦ Ἰωαν. Παπαρρηγοπούλου, ὑπηρετοῦντος εἰς τὸ ἐν Πάτραις ρωσικὸν προξενεῖον. Ὁ Παπαρρηγόπουλος, διαρκῶς ὡς ἐκ τοῦ ἀξιώματός του ταξιδεύων, ἐγνώρισεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ 1814, ἐλθὼν εἰς ἐπαφὴν διὰ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Μαρινόγλου. Οὐδέποτε ὅμως αἱ συνεννοήσεις αὗται ἔλαβον χαρακτῆρα ὡρισμένης τινὸς συνεργασίας μετὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, διότι οὐδέποτε εἶχεν οὗτος ἐν νῷ νὰ συνεργήσῃ μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρὸς κατάλυσιν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ ἐπανειλημμέναι συνεννοήσεις του μετὰ τοῦ Ι. Παπαρρηγοπούλου ἦσαν ἐκ τῶν πολλῶν πανουργιῶν του, διὰ τῶν ὁποίων προσεπάθει νὰ ἐξουδετερώνῃ τὰς ἐναντίον του κατηγορίας τῶν ἐχθρῶν του παρὰ τῷ σουλτάνῳ. Ἤθελε μᾶλλον νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, προσποιούμενος ὅτι καὶ αὐτὸς ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ Μ. Οἰκονόμου, διὰ νὰ μεταχειρίζηται αὐτὴν κατὰ τὰς ἑκάστοτε ὑπαγορεύσεις τῶν ἰδικῶν του συμφερόντων. Αἱ κινήσεις τῆς ἑταιρείας, ἰδίως ἕνεκα τῶν ἀκριτομυθιῶν τοῦ Γαλάτη, ἤρχισαν ἤδη νὰ κινοῦν τὰς ὑποψίας τοῦ σουλτάνου. Ἡ δὲ πεποίθησις, ἥτις ἦτο διάχυτος εἰς τοὺς μεμυημένους, ὅτι ὄπισθεν τῆς κινήσεως ταύτης εὑρίσκετο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας, ἐγέννησεν εἰς τὴν σκέψιν τινῶν ἀξιώσεις πρὸς καταβολὴν ὑπερόγκων χρηματικῶν ποσῶν, τὰς ὁποίας ἐθεώρουν πραγματοποιησίμους, διότι ἐπίστευον ὡς ἀνωτάτην ἀρχὴν τὸν Καποδίστριαν. Ὁ Πετρόμπεης τῆς Μάνης, ὅστις ἀπῄτει ὑπέρογκα ποσὰ διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Μάνης, θέλων νὰ ἐξακριβώσῃ ἐὰν τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν εἶχεν ὁ Καποδίστριας, ἔστειλεν αὐτοβούλως τὸν Καμαρινὸν εἰς Πετρούπολιν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐν Ὀδησσῷ προσεπάθησαν πολλοὶ ἑταῖροι νὰ ἀποτρέψουν τὸν Καμαρινὸν ἀπὸ τοῦ ἐγχειρήματος τούτου, διότι ἔβλαπτε τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Οὗτος, ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουσεν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἤρχισεν ἔκτοτε μετερχόμενος τακτικὴν ἀνυπακοῆς εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Ἐκ παρα

Digitized by Google

λήλου ὁ Γαλάτης, κατελθὼν ἐκ τῶν ἡγεμονιῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξεβίαζε τοὺς ἀρχηγούς, ὕβριζεν αὐτοὺς θρασύτατα καὶ ἐζήτει πάντοτε χρήματα δι' ἀπειλῶν ὅτι θὰ καταδώσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν Πύλην. Τὰ κρούσματα ταῦτα ἔτειναν νὰ κλονήσουν ἐκ βάθρων τὸ ἔργον. Διὰ τοῦτο ἡ ἑταιρεία δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς τὰ ἔσχατα, διενεργήσασα τὸν φόνον τοῦ Ν. Γαλάτη καὶ βραδύτερον τοῦ Καμαρινοῦ.

Ἡ μεγάλη ἐξάπλωσις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη 1819 καὶ 1820. Ἕκαστον μέλος ἐθεώρει καθῆκόν του νὰ μυήσῃ εἰς αὐτὴν τὸν συγγενῆ του, τὸν ὑπάλληλόν του, τὸν φίλον του, τὸν γείτονά του. Δέκα πέντε χιλιάδες εἶχον μυηθῆ μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οἱ Ἕλληνες ἔμποροι αὐτῆς, καὶ ἐν γένει τῆς Τουρκίας, ἔδειξαν μεγίστην προθυμίαν καὶ ἐνθουσιασμόν, ὅστις παρέσυρε τοὺς πάντας. Ἐκεῖθεν ἐδόθη ὁ τόνος τῆς ἐπεκτάσεως τῶν κατηχήσεων εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις. Πᾶς ὅστις ἐδεικνύετο ἐφεκτικὸς ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐπειρᾶτο ν' ἀναστείλῃ τὴν ὁρμὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐκαλεῖτο τουρκολάτρης. Ἡ μύησις εἶχεν ἐξαπλωθῆ οὕτως ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης τάξεως μέχρι τῆς κατωτάτης, τῶν ποιμένων καὶ τῶν χοιροβοσκῶν. Τὰ δωμάτια καὶ ὑπόγεια τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑταίρων εἶχον μεταβληθῆ εἰς ὁπλοστάσια, πληρωθέντα ἐκ τουρκικῶν ὅπλων καὶ ξιφῶν καὶ πολεμεφοδίων. Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ ἐκραγῇ ἡ ἐπανάστασις ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βοηθούντων καὶ ἐξωπλισμένων ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπρόκειτο νὰ ἔλθουν εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς. Εἰς τοιοῦτο δὲ μέγεθος ἐξωφρενικῆς τόλμης ἐξικνοῦντο, ὥστε εἶχον συλλάβει τὸ σχέδιον τῆς πυρπολήσεως ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ τῆς συλλήψεως τοῦ σουλτάνου ἐν τοῖς ἀνακτόροις αὐτοῦ. Ἦσαν ἐκ τῶν ἀποφάσεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι εὐοδούμεναι ἐξυμνοῦνται ὡς ἡρωϊκαί, ἀποτυγχάνουσαι δὲ καταδικάζονται ὡς συλλήψεις παράφρονες.

Ἡ γινομένη κίνησις ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἡ τουρκικὴ ἀστυνομία ἤρχισε παρακολουθοῦσα τὰς ἐνεργείας ταύτας καὶ πληροφορουμένη τὰς κυριωτέρας λεπτομερείας αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τοῦ πρώτου ἐπαναστατικοῦ σπινθῆρος ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἤρχισε νὰ φυλακίζῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, νὰ ἐξορίζῃ εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, νὰ ἀποκεφαλίζῃ, νὰ πνίγῃ καὶ νὰ ἀπαγχονίζῃ ἀνεξετάστως πάντα Ἕλληνα καταγγελλόμενον ἢ θεωρούμενον ὕποπτον.

Μετὰ τὴν τεραστίαν ταύτην ἐξάπλωσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀνέκυψε τὸ ζήτημα τῆς ὑπαγωγῆς τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ὑπὸ ἕνα ἀρχηγὸν καὶ τῆς κατευθύνσεως αὐτῶν πρὸς τὸν ἔνοπλον ἀγῶνα. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλει ἤδη τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τὰς σκέψεις καὶ ὅλων ὁ νοῦς ἐστρέφετο πρὸς τὸν Καποδίστριαν. Ὁ Σκουφᾶς, ἵνα μὴ προκαλέσῃ τὴν ἀπογοήτευσιν τῶν συνεργατῶν του, εἶχεν ἀποκρύψει ἀπ' αὐτῶν τὸ γενόμενον πρὸς τὸν Καποδίστριαν διάβημά του καὶ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ. Ὁ Ξάνθος προτείνει ὡς ἀρχηγὸν τὸν Καποδίστριαν καὶ συνιστᾷ νὰ ἀποσταλῇ τις εἰς Πετρούπολιν, ὅστις νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ τὸ μυστικὸν τῆς Ἑταιρείας καὶ νὰ παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀνετέθη εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Ξάνθον. Εἰς τὴν Πετρούπολιν ἔφθασε τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου 1820. Παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Καποδίστριαν τὴν ἑπομένην, τοῦ ἀνεκοίνωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς. Ἐφανέρωσεν εἰς αὐτὸν τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἑταιρείας, ὡς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πάντων ν' ἀναλάβῃ οὗτος τὴν ἀρχηγίαν καὶ κατευθύνῃ τὸ ἔθνος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς του ἀγῶνα. Ἠξίωσε πρὸς τούτοις νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ τσάρου μυστικὴν χρηματικὴν βοήθειαν, διὰ τὸν ἐξοπλισμόν, διότι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος πρὸς αὐτὸν ἀτενίζει. Ὁ Καποδίστριας ἀπήντησεν ὅτι, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του τὴν ὁποίαν κατεῖχε, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδεχθῇ μίαν τοιαύτην πρότασιν, οὔτε καθ' οἱονδήποτε τρόπον νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τούτου, διότι θὰ ἐξέθετε τὸν αὐτοκράτορα. Συνέστησεν ἐγκαρτέρησιν μέχρι τῆς μεταβολῆς τῆς τότε εὐρωπαϊκῆς καταστάσεως, διότι τὸ μελετώμενον ἐγχείρημα ἦτο ἀνώτερον τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ὁ Ξάνθος παρέστησεν εἰς τὸν Καποδίστριαν ὡς ἄφευκτον τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἔπρεπε καὶ οὗτος νὰ μείνῃ ἀδιάφορος. Ὁ Καποδίστριας ἀντέταξε καὶ πάλιν ἄρνησιν καὶ ηὐχήθη νὰ τοὺς βοηθήσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὰς προσπαθείας των. Ἀπελπισθεὶς ὁ Ξάνθος κατέφυγε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Οὗτος ἐδέχθη μετὰ συγκινήσεως τὴν πρότασιν καὶ ὑπεσχέθη καὶ τὴν περιουσίαν του καὶ τὸν νοῦν του καὶ τὴν ζωήν του νὰ τὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πατρίδος. Ἐξελέγη οὕτως ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς καὶ ὠνομάσθη καλὸς περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1820. Κατόπιν τούτου ἐστάλησαν ἐγκύκλια γράμματα ἐκ μέρους τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ σημαίνοντας ἑταίρους, γνωστοποιοῦντα τὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς ἀρχηγίας εἰς τὸν Ὑψηλάντην, μετὰ προκηρύξεων, αἵτινες ἀνήγγελλον τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα. Ἐπειδὴ ἡ ρωσικὴ βοήθεια ἐφαίνετο ἀποκλειομένη κατόπιν τῆς στάσεως τοῦ Καποδιστρίου, ἤρχισαν λαμβάνοντες ἕτερα σύντονα μέτρα πρὸς δημιουργίαν ἀντιπερισπασμῶν κατὰ τῆς Πύλης ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ Ἀγῶνος, ὡς θὰ ἦτο κίνημα ἐν Σερβίᾳ καὶ ταῖς ἡγεμονίαις, καὶ ἡ ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατόπιν τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως τοῦ σουλτάνου νὰ ἐξοντώσῃ αὐτόν. Ἡ Πύλη παρηκολούθει ἤδη μετὰ προσοχῆς τὰς κινήσεις ταύτας. Ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Ὑψηλάντου Ὕπατρος, μεταβαίνων πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἐδολοφονήθη καθ' ὁδόν. Ἕτερος ἀπεσταλμένος πρὸς τὸν Μιλόσκι τῆς Σερβίας, ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς, συλληφθεὶς ηὐτοκτόνησεν, ἀφοῦ προηγουμένως κατέστρεψε τὰ ἔγγραφα, ὧν ἦτο κομιστής. Ἐπίσης ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ὁ Χ. Περραιβὸς διὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Σουλίου καὶ ὁ Γρ. Δικαῖος παρὰ τῷ Πετρόμπεῃ πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἀγῶνος ἐν Μάνῃ.

Ὁ Ὑψηλάντης κατὰ τὸ ἀπὸ Νοεμβρίου 1820 μέχρι Φεβρουαρίου 1821 διάστημα διέμενεν ἐν Κισνοβίῳ, πρωτευούσῃ τῆς Βεσσαραβίας, ὁπόθεν ἐκράτει τὰ νήματα τῆς ἁπανταχοῦ κινήσεως τῶν ἑταίρων, τηρῶν ζωηροτάτην μετ' αὐτῶν ἀλληλογραφίαν. Ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐταλαντεύετο ὁ Ὑψηλάντης, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῇ ἀπὸ βορρᾶ ἢ ἀπὸ νότου. Πρὸς στιγμὴν ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ διὰ Τεργέστης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μετέβαλε γνώμην καὶ περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1821, διελθὼν τὸν Προῦθον, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυΐας.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐξέφυγε τῶν χειρῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἡ καθοδήγησις τοῦ Ἔθνους. Αὕτη εἶχεν ἐκπληρώσει ἤδη τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναλάβει νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Ἡ ἐντολὴ αὕτη συνίστατο εἰς τὴν ἐπιτυχίαν κοινῆς τῶν Ἑλλήνων συνεννοήσεως καὶ ἀποφάσεως πρὸς ἐπανάστασιν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπέτυχε πλήρως· ὄχι διότι οἱ διευθύνοντες αὐτὴν εἶχον ἔκτακτόν τινα ἱκανότητα, ἀλλὰ διότι εἶχον τὴν εὐφυᾶ ἰδέαν νὰ περιβάλουν διὰ μυστηρίου τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, οὕτω δ' ὑπέθαλπον ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐλπίδα περὶ ρωσικῆς βοηθείας. Καὶ ὅτε τὰ πράγματα ἐπέβαλον νὰ ἀνασυρθῇ ὁ πέπλος τοῦ μυστηρίου, ἔθεσαν ἐπὶ κεφαλῆς ἄνδρα, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας, ἐνίσχυε τὴν κοινὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ Ἔθνος δὲν ἀπεδύετο ἄνευ ἰσχυρᾶς προστασίας εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *G. Gervinus*, «Geschichte der neunzehnten Jahrhundets» (Λειψία, 1855—1866).—*G. Finlay*, «History of the Greek revolution» (Ἐδιμβοῦργον καὶ Λονδῖνον 1861). —*Τ. Χ. Κανδηλώρου*, «Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία 1814—1821» (Ἀθῆναι, 1926).—*Ι. Κ. Κορδάτου*, «Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821» (Ἀθῆναι 1924). —*Ἐμμ. Ξάνθου*, «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας» (Ἀθῆναι 1845). —*Δ. Ρώμα*, «Ἱστορικὸν ἀρχεῖον» (Ἀθῆναι, 1901) —*Ἰω. Φιλήμονος*, «Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας» (Ναύπλιον 1834). — *Τοῦ αὐτοῦ*, «Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» (Ἀθῆναι 1859—1861).— *Φ. Φωτάκου*, «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» (Ἀθῆναι 1899—1900).

Β. Ι. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

Φιλικὸς (ὁ)· ὁ μεμυημένος εἰς τὰ τῆς «*Φιλικῆς* Ἑταιρείας» (βλ. λ.)

Φιλικός, *Ἰωάννης Α.* Δικηγόρος καὶ λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1868. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ καὶ τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς νομικῆς τῷ 1891. Διετέλεσε πρόεδρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τμήματος τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας» (1895—1897) καὶ τοῦ νομικοῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου τοῦ Πέραν. Μετὰ τὸ τουρκικὸν Σύνταγμα ἵδρυσε τῷ 1909 ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Νέον Πνεῦμα», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε διάφορα διηγήματα. Τῷ 1923, διωκόμενος ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Α. Γ.-Γ.

Φιλικούρι, ἡ *Φελικούδι* (Felicudi) /*Γεωγρ.*/. Μία τῶν Λιπάρων νήσων, ἡ *Φοινικοῦσσα* τῶν ἀρχαίων (βλ. λ. *Αἰόλου* νῆσοι).

Φιλιμούθ. Ἔρουλος ἀρχηγὸς μισθοφόρων ὁμοεθνῶν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565). Μετέσχε τῆς μακρᾶς ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον καὶ εἶτα ὑπὸ τὸν Ναρσῆν. Ν. ΚΛΣ

φιλίνη (ἡ) (Philina) /*Ζωολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλινιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἁπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας καὶ διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ διαφανοῦς ὀστράκου των καὶ τῆς ἐντελοῦς ἀπουσίας ὀφθαλμῶν. Δ. Ν. Π.

Φιλίννα. Μία τῶν συζύγων Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἀρριδαῖος, ὅστις ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ κατακτητοῦ. Γ. Λ. Α.

Φιλῖνος. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστορικός, καταγόμενος ἐκ τοῦ Ἀκράγαντος καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον (268—241), σύγχρονος τοῦ ἱστορικοῦ Ἀράτου. Ἦτο αὐτόπτης μάρτυς τῶν γεγονότων τοῦ πρώτου καρχηδονιακοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν συνέγραψε. Συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἱστορικῶν τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ρωμαϊκὴν ἱστορίαν. Τὸ ἀπολεσθὲν ἔργον του ἀπετέλεσε τὴν κυρίαν πηγὴν τοῦ Πολυβίου εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν Καρχηδονιακῶν πολέμων. Γ. Μ. Β.

— **Φιλῖνος** ὁ *Κῷος* Ἐπιφανὴς Ἕλλην ἰατρός, ζήσας κατὰ τὸ 260 π. Χ., μαθητὴς τοῦ Ἡροφίλου καὶ ἱδρυτὴς τῆς *ἐμπειρικῆς* σχολῆς (βλ. λ.). Ἔγραψεν 6 βιβλία κατὰ Βακχείου, ὑπομνηματιστοῦ τῶν ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους, φαρμακολογικά τινα ἔργα (*Γαλην.* IV, 683) καὶ «Θηριακά». ΑΡ. Π. Κ.

φιλῖνος (ὁ) (Philinus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁμοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκοπιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα παρεμφερῆ πρὸς τοὺς τέττιγας, πανταχοῦ τῶν θερμῶν χωρῶν ἁπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

Φιλιντὸρ (Philidor), ***Φραγκῖσκος - Ἀνδρέας-Ντανικάν*** Γάλλος μουσικὸς καὶ ζατρικιοπαίκτης (1726—1795). Κατήγετο ἐκ περιφήμου οἰκογενείας μουσικῶν. Τῷ 1748 συνέγραψε περίφημον «Ἀνάλυσιν τοῦ παιγνιδίου τοῦ *σκακίου*», ἥτις ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1749. Τὰς μουσικάς του σπουδὰς ὁ Φιλιντὸρ ἐπεράτωσεν ὑπὸ τὸν Καμπρά, ἐμόρφωσεν ὅμως τὸ ὕφος του καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Αἱ πρῶται αὐτοῦ συνθέσεις, τὰ «Μοτέττα διὰ μεγάλην χορῳδίαν», φέρουσιν ἔκδηλον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χαῖνδελ. Ἀποτόμως ὅμως ὁ Φιλιντὸρ ἐστράφη πρὸς τὸ θέατρον, γενόμενος ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τοῦ γαλλικοῦ κωμικοῦ μελοδράματος. Ἀνεβίβασεν ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τῆς γαλλικῆς κωμικῆς σκηνῆς τὰ ἑξῆς ἔργα: «Blaise le Savetier» (1759), «Le Maréchal ferrant», (1761), «Sancho Pança dans son isle» (1762), «Le Sorcier» (1764), «Le jardinier de Sidon» (1768), «La Nouvelle école des femmes» (1770), «Zémire et Mélide» (1773), «L'amitié au village» (1785), «La belle esclave» (1787). Πλὴν τῶν ἀνωτέρω κωμικῶν μελοδραμάτων, ὁ Φιλιντὸρ ἀνεβίβασεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Ὀπερὰ τὰ σοβαρὰ μελοδράματα: «Ernenlinde» (1767), «Περσεὺς» (1780), «Θεμιστοκλῆς» (1786) καὶ ἀφῆκεν ἡμιτελῆ τὸν «Βελισσάριον», οὗτινος τὴν τρίτην πρᾶξιν συνεπλήρωσεν ὁ Μπερτόν. Ὁ Φιλιντὸρ εἶχεν εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένον τὸ ἔνστικτον τοῦ θεάτρου· ἡ μοῦσά του εἶναι κρᾶμα παθητικότητος καὶ κωμικότητος ταυτοχρόνως, ἡ δὲ τέχνη του, ἀρκετὰ προηγμένη, εἰσάγει τὸ *γαλλικὸν* μελόδραμα εἰς τὴν νέαν ὁδὸν τῆς τελειότητος. Γ. Σ.

Φιλιόκβε (Filioque) /*Δογματ.*/. Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διδάσκει ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, θεωροῦσα τὴν διδασκαλίαν τῆς τε δυτικῆς καὶ διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (filioque), τὴν προστεθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως τῆς Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, ὡς σφαλερὰν κατά τε τὸν τύπον καὶ τὴν οὐσίαν. Καὶ κατὰ τὸν τύπον μέν, διότι ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴ σύνοδος διὰ τοῦ 7 αὐτῆς κανόνος ἀπηγόρευσε πᾶσαν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν καὶ λέξεως τινος ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως τῆς Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, κατ' οὐσίαν δέ, διότι αὕτη ἀντίκειται πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως. Τινὲς τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διδάσκουσιν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἢ πρόεισιν ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἢ πέμφηνε, προχέεται, ἐκλάμπει δι' Υἱοῦ, τὸ «δι' Υἱοῦ» ὅμως τοῦτο διάφερε τοῦ «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ», σφαλερῶς δὲ οἵ τε δυτικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι θεωροῦσι τοῦτο ὡς συνταυτιζόμενον πρὸς τὸ «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ». Τὸ δι' Υἱοῦ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀΐδιον Τριάδα, ἀλλ' εἰς τὴν μεταβατικήν, δηλοῦν σχέσιν πρὸς τὸν κόσμον, οἱ δὲ δυτικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι, δεχόμενοι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσιν, συγχέουσι καὶ ταυτίζουσι τὴν πέμψιν πρὸς τὴν ἐκπόρευσιν, αἵτινες σαφῶς διακρίνονται ἀλλήλων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐξ ἄλλων αὐτῆς χωρίων καὶ τοῦ Ἰωάννου (15, 26). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὸ ἐκπορεύεσθαι δὲν δηλοῖ ὅ,τι καὶ τὸ πέμπειν, διότι τότε θὰ ὑπῆρχε ταυτολογία, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀΐδιον ἐκπόρευσιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πέμπειν, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν χρόνῳ. Εἶναι ἄλλως τε φανερὸν ὅτι ἡ παραδοχὴ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ παρεισάγει εἰς τὴν θεότητα δύο ἀρχάς, παρ' ὅλα ὅσα περὶ τοῦ ἐναντίου λέγουσιν οἱ δυτικοί.

Ἡ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ διδασκαλία, ἀπαντῶσα ἤδη παρὰ τῷ Αὐγουστίνῳ, ἂν καὶ ὁ Φώτιος ἀρνεῖται τὴν γνησιότητα τῶν σχετικῶν χωρίων, νεώτεροι δὲ τινες ὑπέθεσαν ὅτι παρὰ τῷ Αὐγουστίνῳ πρέπει νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ τοῦ procedere (=πέμπειν) καὶ τοῦ principaliter procedere (=ἐκπορεύεσθαι), διεδόθη ἰδίᾳ

Digitized by Google

ἐν Ἰσπανίᾳ, γενομένη δεκτὴ καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Τολέδῳ συνόδου τοῦ 589 πρὸς ἀπόκρουσιν ἰδίᾳ τῆς ἀρειανικῆς κακοδοξίας καὶ ὑποστήριξιν τοῦ ὁμοουσίου τοῦ Υἱοῦ. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ὅτε ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐζήτησε παρὰ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Γ΄ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως προσθήκην τοῦ filioque, ἀπέκρουσεν οὗτος καὶ ἀπεδοκίμασεν αὐτήν. Κατὰ ταῦτα ἡ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ διδασκαλία, διαδοθεῖσα ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκ πολεμικῶν ἰδίᾳ λόγων καὶ οὖσα κατ' ἀρχὰς θεολογικὴ ἁπλῶς γνώμη, ἐγένετο βραδύτερον ἐπισήμως δεκτή, εἰσαχθεῖσα ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως. Ἡ ἀνατολικὴ ὅμως Ἐκκλησία ἀπέκρουε πάντοτε αὐτήν, γενομένην, ὡς γνωστόν, μίαν τῶν κυρίων ἀφορμῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ Φωτίου σχίσματος μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἔκτοτε ὁ Φώτιος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀνέπτυξαν ἐξ ἀπόψεως ὀρθοδόξου διὰ πολλῶν συγγραφῶν τὸ ζήτημα τοῦτο, οὕτως ὥστε ἀπετελέσθη παρ' ἡμῖν ἰδιαιτέρα τις φιλολογία περὶ αὐτοῦ. Ἄξιαι ἰδίας προσοχῆς εἶναι αἱ συζητήσεις αἱ γενόμεναι ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Φερράρας καὶ Φλωρεντίας μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν καὶ δὴ τοῦ Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, καὶ τῶν δυτικῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Τὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα προσάγει ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, τά τε λογικὰ καὶ γραφικά, οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἀφοῦ ἡ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος διδασκαλία ὑπερβαίνει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἀποτελοῦσα μυστήριον, αἱ σχέσεις τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος πρὸς ἄλληλα δὲν δύνανται νὰ ἀποδειχθῶσι διὰ λογικῶν ἐπιχειρημάτων, οὐδὲ δύναταί τις, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀπ' ἀρχαίας ἐποχῆς προταθεισῶν ἀναλογιῶν, φυσικῶν, ἀνθρωπολογικῶν καὶ λοιπῶν, πρὸς κατανόησιν τῆς ἁγίας Τριάδος, αἵτινες οὐδὲν ἀποδεικνύουσι, νὰ ἀποδείξῃ ὡς ὀρθὴν τὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τὰ γραφικὰ δὲ ἐπιχειρήματα τῶν δυτικῶν, ἀντικείμενα ἄλλως πρὸς τὸ κλασσικὸν χωρίον τοῦ Ἰωάννου (15,26), οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. κ. ι. δ.

φίλιος,—*α*,—*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς φίλους, ὁ τῶν φίλων· οἷον παρὰ παλαιοῖς *φίλιος* προσηγορεύετο ὁ Ζεὺς ὡς προστάτης τῶν φίλων· || φιλικός, *ἀντίθ. ἐχθρικός*: «φίλια στρατεύματα».—Ἐπίρρ. *φιλίως*.

Φιλιος /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Καρπάθου (πλάτ. 35° 41′ 15″ Β, μῆκ 27° 12′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μικριὰ-πούντα καὶ Ἀπέλλας. σ. ε. λ.

Φίλιος, ἢ ***Φίλης,*** ***Ἀλέξιος.*** Ἔμπορος γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1806, συγγενὴς τῶν Μπαλαναίων καὶ τῶν Ζωσιμαδῶν. Ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1845 ὑπῆρξεν ἐπίτροπος τῶν Ζωσιμαδῶν, προεστὼς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἔφορος τῶν σχολείων αὐτῆς. Διέσωσε τὸ κληροδότημα τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ εἰσήγαγεν ἐν Ἰωαννίνοις τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν παρὰ τῶν ἰσναφίων. Ὁλόκληρον τὸ ἀρχεῖόν του, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν πολυτιμόταται πληροφορίαι διὰ τοὺς Ζωσιμάδας καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Φ. Σαγκούνη. Ἀπέθανε τῷ 1870. χ. ι. σ.

—**Φίλιος.** ***Δημήτριος.*** Ἕλλην ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1844 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1907. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὑπηρέτησε, κατ' ἀρχάς, ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ θεολογικῇ σχολῇ. Ταχέως ὅμως ἐγκατέλειψε τὸ διδασκαλικὸν στάδιον καί, ἀπελθὼν εἰς Εὐρώπην, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας, φοιτήσας ἐπὶ τριετίαν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα προσελήφθη, τὸ πρῶτον, ὡς ἔφορος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὀλίγον δ' ὑστερώτερον ὡς ἔφορος τοῦ κράτους. Κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἀρχαιολογικῆς του δράσεως ὁ Φίλιος ἐξετέλεσε πολλὰς μικρὰς ἀνασκαφικὰς ἐργασίας, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἀνασκαφικὸν του ἔργον, μετὰ τοῦ ὁποίου συνέδεσε τὸ ὄνομά του, ὑπῆρξεν ἡ πολυχρόνιος διεύθυνσις καὶ διεξαγωγὴ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐλευσῖνος, τῆς ὁποίας ἀπεκάλυψε τὰ ἐρείπια καὶ ἡρμήνευσε τὴν σημασίαν αὐτῶν. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του τούτων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», εἶναι, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, τὰ ἑξῆς: «Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἐλευσῖνος. Γλυπτὰ ἐξ Ἐλευσῖνος» (1884), «Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἐλευσῖνος» (1885), «Ἐλευσινιακὰ ἀνάγλυφα. Κεφαλὴ ἐξ Ἐλευσῖνος» (1886), «Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἐλευσῖνος» (1887), «Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἐλευσῖνος. Τοιχογραφίαι ἀρχαίου οἰκοδομήματος καὶ θραύσματα πινακίου καὶ ἀγγείου ἐξ Ἐλευσῖνος» (1888), «Ἀρχαϊκαὶ κεφαλαὶ ἐξ Ἐλευσῖνος. Ἀνασκαφαὶ ἀρχαίων τάφων ἐν Ἐλευσῖνι» (1889), «Μεγαρικά. Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἐλευσῖνος. Γλυπτὰ ἐξ Ἐλευσῖνος» (1890), «Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὴν Ἱερὰν ὁδὸν» (1904), «Ὁ πίναξ τῆς Νι(ι)ννίου» (1906). Ὁ Φίλιος ἔγραψεν ἐπίσης τὸ βιβλίον: «Ἡ Ἐλευσίς, τὰ μυστήρια, τὰ ἐρείπια καὶ τὸ μουσεῖον αὐτῆς», τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἑλληνιστὶ τῷ 1896 καὶ ὀλίγον κατόπιν καὶ γαλλιστί. β. δ. θ.

φιλιότσος (ὁ)· ἰδιωμ., ὁ ἀναδεκτός, βαπτιστικός

Φιλιπέσκου (Filipescu), ***Νικόλαος*** Ρουμᾶνος πολιτικός γεννηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ 1862—1916). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ Γενεύῃ, μετὰ δὲ τὴν εἰς Ρουμανίαν ἐπάνοδόν του ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς ἡλικίαν 23 μόλις ἐτῶν καὶ μετὰ τριετίαν ἀπέβη, χάρις εἰς τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ δεινότητα, ὁ πραγματικὸς ἡγέτης τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, διεξαγαγὼν σκληροὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν ἡγέτην τῶν φιλελευθέρων Μπρατιάνο. Τῷ 1900 ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας καὶ μετὰ δεκαετίαν τῶν Στρατιωτικῶν, συντελέσας μεγάλως εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Βραδύτερον ἐπέτυχε συνεργασίαν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰωνέσκου συντηρητικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Μαγιονέσκου συντηρητικοῦ, διὰ τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως, ἠρνήθη ὅμως νὰ ἀναλάβῃ τὴν προεδρίαν αὐτῆς δι' ἣν προέτεινε τὸν Μαγιονέσκου, κρατήσας δι' ἑαυτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Μαγιονέσκου ἐκ τῆς πολιτικῆς, προετάθη διὰ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, ἠρνήθη ὅμως καὶ πάλιν, ὑποδείξας τὸν Μαργκιλομάν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ καὶ κατεπολέμησε σφοδρῶς τὸν γερμανόφιλον Μαργκιλομάν, ἐπέτυχε δὲ τέλος τὴν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ρωσίας ἔξοδον τῆς Ρουμανίας, ἀπέθανεν ὅμως ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. χ. δ.

Νικόλαος Φιλιπέσκου.

Φιλιπὸν (Philipon), ***Κάρολος.*** Γάλλος σχεδιαστὴς καὶ δημοσιογράφος (1806—1882). Ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς ὡς γελοιογράφος. Τῷ 1825 ἐσχεδίασε τὰ ἔργα «Histoire de Polichinelle enfant prodigue» καὶ «Histoire de Touche-à-tout», ἅτινα ἐσημείωσαν ἀληθῆ θρίαμβον, ἀκολούθως δὲ ἠσχολήθη μὲ τὴν ἔκδοσιν εἰκονογραφημένων γελοιογραφικῶν περιοδικῶν. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντα περιοδικὰ ἦσαν τά: «Caricature», «Charivari», «Robert-Macaire» (μετὰ τοῦ Ντωμιέ), «Musée pour rire», (μετὰ τοῦ Μ Ἀλουά), καὶ «Journal pour rire», ἥτις μετωνομάσθη ἀκολούθως εἰς «Journal amusant». χ. δ.

Φιλίππα. Εὐγενὴς Ἀρμενίς, ζήσασα κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ρουπήνου Γ΄, ἀδελφοῦ τοῦ ῥηγὸς τῆς Ἀρμενίας, καὶ ἐγένετο σύζυγος τοῦ Θεοδώρου Α΄ Λασκάρεως, αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας, περὶ τὸ 1215. Ὁ γάμος της οὗτος ὑπῆρξεν ἀτυχής, διότι βραδύτερον διεζεύχθη τὸν Λάσκαριν καὶ ἐπέστρεψεν οἴκαδε. γ. μ. β.

Φιλιππάγκου, ***κανονισμὸς*** /*Ναυτ.*/· βλ. λ. *κανονισμὸς* Φιλιππάγκου.

Φιλιππαῖοι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 238, τῆς δὲ κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἀ-τ ά* (Τσιούργιακας), 278. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Φιλιππάκη, ***Ἀθηνᾶ.*** Ἑλληνὶς ἠθοποιός, γεννηθεῖσα τῷ 1825. Εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν ἐνεφανίσθη ἀπὸ σκηνῆς εἰς τὸ ἔργον «Ἀριστόδημος» τοῦ Μόντι, ὅπου ὑπεκρίθη τὸν ρόλον τῆς Κισσύρας, προξενήσασα μεγάλην ἐντύπωσιν μὲ τὰ σκηνικά της χαρίσματα. Ὑπῆρξε μετὰ τῆς Αἰκατερίνης Παναγιώτου πρωταγωνίστρια εἰς τὴν ἐπίσημον ἐμφάνισιν τῆς «Ἑταιρείας τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου», διακριθεῖσα εἰς πολλοὺς ρόλους. Βραδύτερον συνεκρότησεν ἴδιον συνεταιρικὸν θίασον βραχύβιον. Μετέχουσα ἀκολούθως διαφόρων θιάσων, ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς τῷ 1854. π. α. κ.

Φιλιππάκι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀβραμιοῦ, τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 118.

Φίλιππας ***κάβο*** /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς Σίφνου (πλάτ 37° 02 ½ Β, μῆκ. 24° 38′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Siphano island, βορεία τῆς νήσου ἐσχατιά. Πρὸ αὐτοῦ ὕφαλος φερώνυμος κινδυνωδεστάτη διὰ τὰ ἱστιοφόρα τὰ προτιμῶντα ὑπὸ βορείους ἀνέμους, πρὸς ἀνάπλουν, τὸν διέκπλουν Σίφνου—Σερίφου. σ. ε. λ.

Φιλιππβίλ, ἢ ***Φιλιππεβίλλη*** (Philippeville = Φιλιππούπολις) /*Γεωγρ.*/. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Ἀλγερίας, πρωτεύουσα ἐπαρχίας, ἐν τῷ νομῷ Κωνσταντίνης, κειμένη ἐν τῷ κόλπῳ Στόρα, 87 χλμ βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως Κωνσταντίνης, εἰς 36° 53 Β. πλάτους καὶ 6° 54′ Α μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Κάτ. 29 242, ὧν 19.288 Εὐρωπαῖοι. Συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τῆς Κωνσταντίνης, τῆς Μπάτνα καὶ τῆς Μπίσκρα καὶ εἶναι εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἐμπορικῶν λιμένων τῆς Ἀλγερίας. Κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα ἀπετέλει ἀποικίαν φοινικικὴν καὶ βραδύτερον ρωμαϊκήν. Κυριώτερα λείψανα τῆς περιόδου ταύτης τῆς ἀκμῆς της ἀποτελοῦσι τὰ μέχρι σήμερον σῳζόμενα ἐρείπια ἀμφιθεάτρου. Ἡ σύγχρονος Φιλιππβὶλ ἱδρύθη τῷ 1838 ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατάρχου Βαλέ, παρουσιάζει δὲ καθαρῶς εὐρωπαϊκὴν ὄψιν, ἔχουσα καλὴν ρυμοτομίαν καὶ ὡραίας οἰκοδομάς. χ. δ.

Φιλίππειον (τὸ) /*Ἀρχ.*/. Περιφερὲς οἴκημα ἐντὸς τῆς Ἄλτεως τῆς Ὀλυμπίας, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας, τῷ 338 π. Χ. Τὸ κτίσμα τοῦτο, ἀποκαλυφθὲν κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν διεξαχθείσας ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας, κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἡραίου καὶ ἀριστερὰ τῷ βαίνοντι πρὸς τὴν βόρειον πύλην τῆς Ἄλτεως, εὑρίσκεται δὲ εἰς ἐρειπιώδη κατάστασιν, διότι σῴζεται ἐξ αὐτοῦ μόνον τὸ κρηπίδωμα καὶ τρεῖς μαρμάρινοι ἀναβαθμοὶ κατὰ τὸ ὁρατὸν μέρος. Ἐκ τοῦ σῳζομένου ὅμως τούτου μέρους, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, εὐκόλως συμπεραίνεται ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κτίσματος. Κατὰ τὴν γενομένην ἀναπαράστασιν τὸ κτήριον ὡμοίαζε κατὰ τὸ σχέδιον μὲ τοὺς θόλους τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ἐπιδαύρου. Τὸ κυρίως οἰκοδόμημα συνέκειτο ἐκ πώρων κεχρωματισμένων μὲ χρῶμα κεραμεοῦν, ἐκοσμεῖτο δὲ διὰ 12 ἡμικιονίων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ἄνευ βάσεως. Ἄνωθεν αὐτῶν ὑπῆρχον ἰσάριθμοι κίονες μέχρι τῆς στέγης, ἥτις ἦτο ὑψηλοτέρα τῆς τοῦ περιστυλίου ἢ τῆς στοᾶς. Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κτίσματος τούτου ὑπῆρχον ἱδρυμένα τὰ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενα πέντε χρυσελεφάντινα ἀγάλματα, ἔργα τοῦ Λεωχάρους, ἤτοι τὰ ἀγάλματα τῶν γονέων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, Φιλίππου καὶ Ὀλυμπιάδος, τῶν γονέων τοῦ Φιλίππου Ἀμύντα καὶ Εὐρυδίκης καὶ τὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. β. δ. θ.

φιλίππειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Φίλιππον, ὁ τοῦ Φιλίππου

— **Φιλίππειοι** (οἱ) /*Ἀρχ.*/. Ἐκαλοῦντο οὕτω τὰ χρυσᾶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Β΄, ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀπὸ τοῦ 359 μέχρι τοῦ 336 π. Χ. Τὰ νομίσματα ταῦτα, φέρουσιν ὡς ἐμπροσθότυπον κεφαλὴν Ἀπόλλωνος ἢ Ἡρακλέους ἢ Διός, ὡς ὀπισθότυπον δὲ ἀγωνιστικὴν παράστασιν. Ἐκόπησαν εἰς διάφορα νομισματοποιεῖα τῆς μακεδονικῆς αὐτοκρατορίας, ἐξηκολούθουν δὲ νὰ κυκλοφορῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ πολὺ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου, διότι οἱ Γαλάται, εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, συναπεκόμισαν μέγαν ἀριθμὸν τοιούτων νομισμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν ἔκτοτε ὡς νόμισμα τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Βρεττανίας. β. δ. θ.

Φιλιππήσιος, —*α*· ὁ κάτοικος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Φιλίππων.

—**Φιλιππησίους,** ***ἐπιστολὴ πρὸς*** — Μία τῶν κανονικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἐκ τῶν λεγομένων ἐπιστολῶν τῆς αἰχμαλωσίας, ἀποσταλεῖσα καθ' ὃν χρόνον οὗτος διετέλει διὰ πρώτην φορὰν δέσμιος ἐν Ρώμῃ, καὶ δὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ 62 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 63 ἔτους πρὸς τὴν ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας ἐκκλησίαν, ἣν εἶχεν ἱδρύσει ὁ αὐτὸς ἀπόστολος κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἀποστολικὴν πορείαν. Ἦτο αὕτη ἡ πρώτη σπουδαία ἐκκλησία ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους, ἣν ἵδρυσεν ὁ Παῦλος καὶ ἥτις εἶχε παράσχει ἱκανὰ δείγματα ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτὸν (Φιλιππ. δ΄ 15 ἑξ., Β΄ Κορ. ια΄ 9), προσφάτως δ' εἶχεν ἀποστείλει πρὸς αὐτὸν τὸν Ἐπαφρόδιτον μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως. Ὅθεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἀντικατοπτρίζονται τὰ πλημμυροῦντα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποστόλου αἰσθήματα τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, οὓς ἀποκαλεῖ «χαρὰν καὶ στέφανον» αὐτοῦ (δ΄ 1, 4, β΄ 18 γ΄ 1). Ἐκτὸς τοῦ προοιμίου καὶ τοῦ ἐπιλόγου, ἡ ἐπιστολὴ σύγκειται ἐξ ἑνὸς ἱστορικοῦ μέρους (α΄ 12—β΄ 30), ἔνθα παρέχονται εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀποστόλου ὁμοῦ μετὰ παραινέσεων καὶ ἐξ ἑνὸς καθ' αὐτὸ παραινετικοῦ (γ΄ 1—δ΄ 9), ἔνθα ἀποτρέπονται οἱ Φιλιππήσιοι ἀπό τε τῆς ἰουδαϊκῆς νομοκρατίας καὶ ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρικῆς φιληδονίας. Ἐπισφραγίζεται δὲ αὕτη διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐκφράσεως εὐχαριστιῶν, εὐλογίας καὶ ἀσπασμῶν. Ἡ γνησιότης τῆς ἐπιστολῆς ἠμφεσβητήθη μὲν ὑπὸ τοῦ Baur καὶ τινων ἄλλων, ἀλλ' εἶναι τόσον καλῶς κατωχυρωμένη διὰ παλαιοτάτων ἐξωτερικῶν μαρτυριῶν καὶ ἐσωτερικῶν κριτηρίων, ὥστε σήμερον γίνεται αὕτη ἀποδεκτὴ ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν κριτικῶν, μὴ ἐξαιρουμένων μηδὲ αὐτῶν τῶν φιλελευθέρων, οἷοι ὁ Ha-

Digitized by Google

nack καὶ ὁ Jülicher. Ἐκ τῶν παλαιῶν ὑπομνημάτων εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους εἶναι ἄξια μνείας μάλιστα τὰ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεοδωρήτου, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων τὰ τῶν Klöpper (1893) Haupt 1902, Lightfoot (1895[8]), V. Soden 1906, Ewald (1917[3], Vincent 1922[3]), M. Dibelius 1925[2]). Π. Ι. Μ.

φιλιππία (ἡ) (Philippia) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁμοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκοπιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ *φιλιππία ἡ τῆς ἐλαίας* (Philippia oleae), ἥτις προσβάλλει τὰ φύλλα τῆς ἐλαίας. Δ. Ν. Π.

—φιλιππία (ἡ) (Philippia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν δικοτυληδόνων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικινιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη κανονικὰ καὶ καρπὸν κάψαν. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἁπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Φιλιππιὰς */Γεωγρ./*. Κωμόπολις τῆς Ἠπείρου κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὑψωμάτων τοῦ ὄρους Λιοβούνι, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λούρου ποταμοῦ, ἕδρα κοινότητος καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ Πρεβέζης. Κάτ. 2 912 (1928) μετὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων συνοικισμῶν *Ἐλευθεροχωρίου, Νέας Κερασοῦντος, Προφήτου Ἠλιοὺ* καὶ *Ρωμιᾶς*. Νοτίως αὐτῆς ἐκτείνεται ἡ εὔφορος πεδιὰς τῆς Ἄρτης, διαρρεομένη ὑπὸ τῶν ποταμῶν Λούρου καὶ Ἀράχθου καὶ ἐλοβριθής. Διὰ τῆς Φιλιππιάδος διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Ἰωαννίνων—Πρεβέζης. Πρὸ τῆς βερολινίου συνθήκης (1881) ἀπετέλει μικρὸν συνοικισμὸν ἐκ 50 οἰκογενειῶν, τότε ὅμως, προσαρτηθείσης τῆς Ἄρτης εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, μετεφέρθησαν εἰς τὴν Φιλιππιάδα αἱ ἐν Ἄρτῃ τουρκικαὶ ἀρχαί, ἠναγκάσθησαν δὲ καὶ πολλαὶ τουρκικαὶ οἰκογένειαι νὰ μεταναστεύσουν εἰς αὐτήν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἕδρα τῆς ἐπαρχίας Λούρου (καϊμακαμλίκιον Λούρου) καὶ εἶχεν ἐπονομασθῇ πρὸς τιμὴν τοῦ τότε σουλτάνου *Χαμιδιέ*. Ἔκτοτε, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν παλαιὸν συνοικισμόν, ὠνομάσθη *Νέα Φιλιππιὰς* καὶ ἀπετέλεσεν ἐμπορικὸν κέντρον τῆς ἐπαρχίας καὶ διαμετακομιστικὸν σταθμὸν τοῦ ἐμπορίου ὁλοκλήρου τῆς Ἠπείρου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της, γενομένην τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1912, ἤρχισε φθίνουσα, διότι τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς ἐπαρχίας ὁλοκλήρου σχεδὸν ἀπερρόφησεν ἡ Ἄρτα. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα καὶ σήμερον ἡ Φιλιππιάς, λόγῳ τῆς μεγάλης παραγωγῆς δημητριακῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, συγκεντρώνει ἀρκετὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Ἔχει τηλεγραφεῖον, ὑποδιοίκησιν χωροφυλακῆς, εἰρηνοδικεῖον, ἐφορείαν, δασονομεῖον καὶ γεωργικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

—*/Στρατ. Ἱστορ./* Α'. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἡ Φιλιππιὰς κατελήφθη ὑπὸ τῆς 1ης ἑλληνικῆς ταξιαρχίας τὴν 9 Ἀπριλίου 1897 ἀμαχητί, καθόσον κατὰ τὴν 8ην Ἀπριλίου εἶχεν ἐπέλθει πανικὸς τοιοῦτος εἰς τὴν 2αν τουρκικὴν μεραρχίαν, ὥστε ἔφυγεν αὕτη προτροπάδην πρὸς Ἰωάννινα, ἐγκαταλείψασα ἅπασαν τὴν νότιον περιοχὴν τῆς Ἠπείρου. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ διὰ τοὺς Ἕλληνας μάχην τῶν Πέντε Πηγαδιῶν τῆς 11 Ἀπριλίου, ἐπεζήτησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ προχωρήσωσιν ἵνα ἀνακαταλάβωσι τὸ κατὰ τὴν 8 Ἀπριλίου ἀπολεσθὲν ἔδαφος· δι' αὐτὸ προεχώρησαν τὴν 17 Ἀπριλίου διὰ τριῶν ταγμάτων καὶ κατὰ τῆς Φιλιππιάδος, βορείως τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ προφυλακαὶ ἐξ ἑνὸς τάγματος μετὰ ὀλίγου πυροβολικοῦ, αἵτινες ὅμως, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν Τούρκων, ἔφυγον προτροπάδην πρὸς Ἄρταν, καὶ τοιουτοτρόπως, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, εὑρέθη ἡ Φιλιππιὰς ὁριστικῶς πλέον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Β'. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912, ἡ Φιλιππιὰς κατελήφθη ἀμαχητὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1912, καθ' ὅσον, μετὰ τὴν ἐξ ὑψωμάτων Γριμπόβου ἀπώθησιν τῶν τουρκικῶν τμημάτων, τὰ ἐν τῇ Φιλιππιάδι τοιαῦτα ἐθεώρησαν τὴν ἐν αὐτῇ θέσιν των ἐπισφαλῆ, δι' ὃ ἐγκατέλειψαν τὰς περὶ τὴν Φιλιππιάδα θέσεις των καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς βορρᾶν κατὰ τὴν νύκτα 11—12 Ὀκτωβρίου. Ἡ κατάληψις τῆς Φιλιππιάδος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐνεῖχε τὴν μεγίστην σημασίαν διὰ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπεκόπτετο πᾶσα ἐπικοινωνία τοῦ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Πρεβέζης τουρκικοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ λοιποῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἠδύνατο νὰ δράσῃ ἐλευθέρως κατὰ τῆς χερσονήσου Πρεβέζης, χωρὶς ν' ἀπασχολῆται περὶ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων του. Ν. Θ. Κ.

— Φιλιππιάδος ἐπαρχία */Γεωγρ./*. Ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Πρεβέζης περιλαμβάνουσα τὰς κοινότητας: *Ἅγιος Γεώργιος, Ἀνώγειον, Ἄσσος* (Νάταρη), *Βούλιστα Παναγιά, Γαλατᾶς* (Μπουλμέτι), *Ζερβό, Γοργόμυλος* (Μουλιανά), *Ισαγκαρόπουλον, Γυμνότοπος* (Γκολιάδες), *Δαφνωτὴ* (Τσοβίστα), *Δρυόφυτον* (Σφεένικον), *Θεσπρωτικὸν* (Λέλοβα), *Καλογερικόν, Κερασών, Κλεισοῦρα, Κρανιά, Μελιανά, Μονολίθι* (Βορδῶ), *Νέα Φιλιππιάς, Ἐλευθεροχώριον, Νέα Κερασοῦς* (προσφυγικὸς συνοικισμός), *Προφήτης Ἠλίας* (Ἐπίσης), *Ρωμιά, Νικολιτσι, Παπαδάτες, Ἐλιά, Παντάνασσα, Ποδογόρα, Πλατανοῦσα* (Ραψίστα), *Στριβίνα, Σκοῦπα, Φανερωμένη* καὶ *Χανόπουλον*, ἀριθμοῦσα 79 620 (1928) κατοίκους, ἀσχολουμένους μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ γεωργίαν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ ἐπαρχία Φιλιππιάδος, ἐπαρχία Λούρου ὀνομαζομένη, περιελάμβανε κυρίως τὰ χωρία τοῦ Κάμπου, ἡ δὲ σημερινὴ ἐπαρχία Φιλιππουπόλεως ὠνομάζετο τμῆμα Καρβασαρᾶ καὶ περιεῖχε περίπου 15 χωρία. Χ. Ι. Σ.

Φιλιππίδης. Ἀθηναῖος ποιητὴς τῆς νέας κωμῳδίας. Φίλος ὢν Λυσιμάχου τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης, ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν στρατείας καὶ παρέστη εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην τῷ 301 π. Χ. Ὁ Φιλιππίδης ἔγραψε 45 δράματα, ὧν σήμερον γινώσκομεν 15 ἐπιγραφάς. Φαίνεται ὅμως ὅτι διεκρίθη μᾶλλον διὰ τὰ εὐγενῆ πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθήματα ἢ διὰ τὴν ποιητικὴν ἀξίαν. Τὰ ἀποσπάσματά του παρὰ Meineke, «Fragmenta comicorum graecorum» (IV καὶ I, 459 καὶ Kock, «Fragmenta comicorum Atticorum» (1880). Γ. Γ.

Φιλιππίδης, *Δανιήλ* Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Μηλεαῖς τοῦ Πηλίου τῷ 1758 ἀπὸ εὐκαταστάτων οἰκογένειαν καὶ ἀποθανὼν ἐν Βεσσαραβίᾳ τῷ 1832. Ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὴν σχολὴν τῆς πατρίδος του καὶ εἰκοσαετὴς περίπου μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου, ἀσπασάμενος τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ μεταβαλὼν τὸ κοσμικόν του ὄνομα *Δημήτριος* εἰς Δανιήλ, παρηκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν ἐκεῖ λειτουργοῦσαν σχολήν. Ἀλλά, μετ' ὀλίγον, μὴ ἱκανοποιηθεὶς ἐκ τῆς ἐκεῖ διδασκαλίας, μετέβη εἰς Χίον καὶ ἐκεῖ ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, παρακολουθῶν ἰδιαιτέρως τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν γεωγραφίαν. Ἕνεκα τῆς διαλύσεως τῆς σχολῆς, μετὰ ἓν ἔτος, ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Βουκουρέστιον, μαθητεύσας εἰς τὴν ἐκεῖ ἀκμάζουσαν ἀκαδημίαν, παρὰ Νεοφύτῳ Καυσοκαλυβίτῃ. Ἡ νέα φιλολογικὴ μέθοδος τοῦ διδασκάλου του καὶ τὸ κήρυγμα διὰ τὴν γλωσσικὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ λογίου πατριώτου Καταρτζῆ ἤσκησαν ἐπὶ τοῦ Φιλιππίδου ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν. Τῷ 1780, ἀποθανόντος τοῦ Καυσοκαλυβίτου, ἀπεφοίτησε καὶ προσελήφθη ὡς καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν σχολὴν Ἰασίου, ἔνθα ἐπὶ διετίαν εὐδοκίμως ἐδίδαξεν. Ἡ φιλομάθειά του καὶ ὁ ἀνήσυχός του χαρακτήρ, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἀνατέλλουσα νέα ἐν Ἑλλάδι πνευματικὴ κίνησις, ἰδίως περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὸν ἔφερε τῷ 1787 εἰς Βιέννην, κέντρον τότε ἑλληνισμοῦ ἀξιόλογον, ὅπου ἐσχετίσθη μὲ τὸν πατριώτην του Ἄνθιμον Γαζῆν καὶ ἄλλους Ἕλληνας λογίους. Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου παρηκολούθησεν ἀνώτερα μαθηματικὰ καὶ τὰς νέας προόδους τῆς ἀστρονομίας καὶ γεωγραφίας, καὶ ἐγνωρίσθη μὲ ἐπιφανεῖς Γάλλους ἐπιστήμονας καὶ διανοουμένους, τὸν Lalande, τὸν Barbié du Bocage, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀργότερον διετήρει τακτικὴν ἀλληλογραφίαν ἐπὶ γεωγραφικῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, κ. ἄ. Αἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐπιστημονικαὶ ἰδέαι καὶ ἡ ταραχώδης περίοδος τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τοῦ Φιλιππίδου καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἰδεῶν του καὶ τῆς πεποιθήσεως ὅτι μόνον διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ τῶν διδακτικῶν μεθόδων εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνύψωσις τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἄνθησις ἐν Ἑλλάδι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντᾶ καὶ βοηθηθεὶς κυρίως εἰς ζητήματα γενικὰ καὶ πληροφοριακά, συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τῷ 1791 περισπούδαστον διὰ τὰ νεοελληνικὰ προεπαναστατικὰ γράμματα ἔργον, τὴν «Νεωτερικὴν γεωγραφίαν», ἧς ὁ πρῶτος τόμος, φέρων ὡς συνεργάτην καὶ τὸν Κωνσταντᾶν, ἀλλὰ κυρίως γραφεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλιππίδου (ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται ἐκ τῆς γενικῆς διαρθρώσεως, τοῦ ὕφους, τῆς γλώσσης, καθ' ἐνικὸν εἰς πολλὰ σημεῖα ἐκθέσεως, καὶ αὐτῆς τῆς ὁμολογίας τοῦ Κωνσταντᾶ), περιέχων τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν, Πορτογαλίαν καὶ Γαλλίαν, ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1791 (παρὰ Θωμᾷ Τράττνερ) τῇ χρηματικῇ ἀρωγῇ τοῦ Ἴδου Δροσινοῦ Χατζῆ Ἴδου. Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν εἶναι μόνον γεωγραφικόν, ἀλλὰ περιέχει καὶ κρίσεις καὶ πληροφορίας περὶ ἱστορικῶν καὶ συγχρόνων ζητημάτων ἀποπειρῶν χρησιμοποιήσεως τῆς δημώδους γλώσσης εἰς ἐπιστημονικὰ θέματα μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Πρὸς τούτοις εἶναι σπουδαιότατον καὶ διότι ἐν αὐτῷ, ὅτι ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ συζητηθῇ τὸ τότε κρατοῦν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ νὰ τεθῇ ἐμφανέστερον ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης.

Ὁ Φιλιππίδης ἐπιστρέψας ἐξ Εὐρώπης ἐπεδόθη εἰς μελέτας καὶ εἰς συγγραφάς, μὴ ζητήσας ἐκπαιδευτικὴν θέσιν καὶ διατρίψας κυρίως μέχρι τοῦ θανάτου του εἰς τὰς παριστρίους ἡγεμονίας, κυρίως ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Ἰασίῳ. Τῷ 1801 ἐξέδωκε μετάφρασιν τῆς «Λογικῆς» τοῦ Κονδιλλὰκ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ λογικὴ ἢ αἱ πρῶται ἀναπτύξεις τῆς τέχνης τοῦ στοχάζεσθαι» (ἐν Βιέννῃ παρὰ Ἀντωνίῳ Σχραίμβλ), προσθέσας διαφόρους ὑποσημειώσεις καὶ ἐπεξηγήσεις, συνοπτικὴν ἔκθεσιν περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ λόγου καὶ ἐπίλογον περὶ σχολείων καὶ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Εἰς τὸ ἔργον, γεγραμμένον εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν, ἔφερε διαφόρους τροποποιήσεις, ἰδίᾳ περὶ τὸ τυπικόν, ὁ ἐπιστατήσας καὶ ἐπιμεληθεὶς τὴν ἔκδοσιν Ἄνθιμος Γαζῆς, τὸν ὁποῖον μέμφεται ὁ Φιλιππίδης ἀλλαχοῦ διὰ τὴν ἐπέμβασίν του ταύτην, ἥτις ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἔκαμε παραχωρήσεις εἰς τὴν γλῶσσάν του ὁ συγγραφεύς. Τῷ 1803 ἐξέδωκε μετάφρασιν εἰς τὴν δημώδη τῆς «Ἀστρονομίας» τοῦ Λαλάνδου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιτομὴ τῆς Ἀστρονομίας», εἰς δύο τόμους (Βιέννη, παρὰ Γεωργίῳ Βενδότῃ). Ἀργότερον ἐξέδωκε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρουμουνίας», ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Αἰγυπτίων μέχρι τῆς καταστάσεως τῶν ρουμανικῶν ἀρχηγεμονιῶν (Λειψία 1816 παρὰ Τάουχνιτζ) καὶ ὡς δεύτερον τόμον τὴν γεωγραφίαν τῶν παριστρίων ἡγεμονιῶν, ἐκδοθεῖσαν συγχρόνως. Διὰ τοὺς γεωγραφικοὺς ὅρους καὶ ἄλλα σημεῖα τὰ βιβλία ἐκρίθησαν δυσμενῶς ὑπὸ τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ». Τῷ 1817 συνέταξε καὶ ἐξέδωκε δοκίμιον διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς γλώσσης ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπόπειρα ἀναλύσεως τοῦ νοουμένου ἑτερολας παρὰ τὰς νῦν», ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀπειρογράφος τῇ Ρουμουνίας*, καὶ κατὰ τὸν Κωνσταντᾶν, μετέβη «εἰς Παρισίους ἐπίτηδες διὰ νὰ δείξῃ τὸ πόνημά του, ἀλλὰ ἔλαβε τὴν μέλαιναν ψῆφον». Τὰ τελευταῖα τρία ταῦτα ἔργα εἶναι συντεταγμένα εἰς ἀρχαϊκὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ἐπροτίμησε διὰ λόγους σκοπιμότητος. Τῷ 1817 μετέφρασε τὴν ἐπιτομὴν τοῦ Ἰουστίνου εἰς τὰ «Φιλιππικά» τοῦ Τρόγου, μὲ τὸ αὐτὸ ψευδώνυμον, (Λειψία παρὰ Τάουχνιτζ) μὲ εἰσαγωγὴν καὶ ἐπιλεγόμενα περὶ γλώσσης καὶ παιδείας, τὸ ἐπόμενον δὲ ἔτος τὴν «Ἐπιτομὴν τῶν ρωμαϊκῶν» τοῦ Φλώρου, ὡσαύτως εἰς δημώδη γλῶσσαν καὶ μὲ τὸ αὐτὸ ψευδώνυμον (Λειψία 1818 παρὰ Βράϊτκοπφ καὶ Ἕρτελ), προτάξας καὶ πρόλογον. Μετέφρασε πρὸς τούτοις, ἄγνωστον πότε, τὴν «Φυσικὴν» τοῦ Μ. Jasques Brissons, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πραγματεία στοιχειώδης ἢ ἀρχαὶ φυσικῆς». Ἡ μετάφρασις αὕτη ἀπόκειται ἀνέκδοτος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μηλεῶν. Ἀπωλέσθη ἐν Βιέννῃ, ὅπου ἐστάλη νὰ τυπωθῇ ἡ μετάφρασίς του τῆς «Ἀστρονομίας» τοῦ Γασπάρεως, ἄγνωστος δὲ εἶναι καὶ ἡ τύχη τῆς μεταφράσεως τοῦ πραγματείας, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν Κωνσταντᾶν, ἔγραφε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του.

Ὁ Δανιὴλ Φιλιππίδης συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν προδρόμων τῆς νεοελληνικῆς ἀναγεννήσεως, οἵτινες, γνωρίσαντες τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν τῆς Εὐρώπης, ἐγένοντο φορεῖς ἀναμορφωτικῶν ἰδεῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν σοφωτέρων καὶ μάλιστα κατηρτισμένων συγχρόνων του λογίων. Κατεπολέμησε μὲ θάρρος καὶ συνέπειαν τὸν σχολαστικισμὸν καὶ τὰς ὀπισθοδρομικὰς ἐν τῇ παιδείᾳ μεθόδους, λαβὼν μέρος κατὰ τῶν αὐθαιρέτων ἐν τῇ γλώσσῃ ἐπεμβάσεων τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν περὶ τὸν «Λόγιον Ἑρμῆν» καὶ θεωρητικῶς διέγραψεν ὅτι βάσις τῆς νέας γλώσσης πρέπει νὰ ληφθῇ τὸ τυπικὸν τῆς λαλουμένης μὲ συνετὴν ἐλευθερίαν περὶ τὸ λεξιλόγιον, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς λέξεις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, αἵτινες πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῆς ἀρχαίας. Ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη, ἔχει ἀνωμαλίας τινάς, ἰδίως τυπικὰς καὶ φθογγολογικάς, τὰς ὁποίας θεωρητικῶς ἀπεδοκίμαζε καὶ ὁ ἴδιος. Ὄργανον τῆς ἐκπαιδεύσεως θεωρεῖ τὴν δημώδη γλῶσσαν, μέθοδον δὲ τὴν ἐπαγωγικήν. Ἦτο ἀνήσυχος χαρακτήρ, ἠσχολήθη μὲ ποικίλα θέματα, κυρίως ὅμως εἰργάσθη μετὰ συνεπείας διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν φυσικῶν σπουδῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ὁρολογίας εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἀστρονομίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γεωργ. Ζαβίρα* Νέα Ἑλλὰς σ. 279-280 καὶ 286.—*Ζηνόβιος Πώπ*, Ἐπιστολιμαία πρὸς Δη. Σχινᾶν κρίσις («Λόγιος Ἑρμῆς» (1816), σ. 212—222).—*Ἰορδάνου Φιλιπ.* Κρίσις, «Ἐφημερὶς Λειψίας» (16 Σεπτεμβρίου 1817) καὶ «Λόγιος Ἑρμῆς» (1818), σ. 27—30.—*Μανουὴλ Βερνάρδου Κρητός*, «Λόγιος Ἑρμῆς» (1820, σ. 228—230 καὶ 261 καὶ ἑξ.—*Karl. Iken*, Leucothea (Leipzig 1825, τόμ. Α', σ. 243, 248, τόμ. Β, σ. 49, 79, 82, 116, 120 188 καὶ 196).—*J. Rizo Neroulos*, Cours de littérature grecque (Genève-Paris 1828), σ. 64 κ.ἑ., (ἑλλην. μετάφρ. *Ὀλυμπ. Ι. Ν. Ἀβ...*, Ἀθῆναι 1870, σ. 77 κ. ἑ.—*Κωνστ. Μ. Κούμα*, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τόμ. ΙΒ'. (Βιέννη 1832, σ. 516—577.—*Γρηγορίου Κωνσταντᾶ*, Βιογραφία Δ. Φιλιππίδου, «Ἀθηνᾶ» Β' (1831), ἀριθμ. 122, σ. 4-6 κ. ἑ. = «Ἑβδομὰς» Β', 1885), σ. 164.—*Α. Παπαδοπούλου-Βρετοῦ*, Νεοελλ. Φιλολ. (Ἀθῆναι 1857), Β', σ. 345—346. *Κ. Σάθα*, Νεοελλ. φιλολ. παράρτημα (Ἀθῆναι 1870), σ. 178—204.—*Constantin Stamati*, Lettres publiées par Emile Legrand. Annuaire de l'assoc. pour l'encourag. d. études gr. (1872, σ. 108.—*Rud. Nicolai*, Geschichte der neugr. Literatur (Leipzig 1876), σ. 58, 98, 142 καὶ 202.—*A. R. Rangabé*, Précis d'une histoire de la littérature Néo-Hellénique (Berlin 1877) σ. 92.—*Ἀντων. Μηλιαράκη*, Ὁ Δ. Φ. καὶ ἡ γεωγραφία αὐτοῦ, «Ἑστία», ΙΘ (1885), σ. 115 κ. ἑ.—*Περικλῆ Ι. Ζερλέντη*, Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὰ περὶ Δ. Φ. γραφέντα, «Ἑβδομὰς» Β (1885), σ. 164.—*Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως*, Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Μηλέαις βιβλ. Ἑταιρ. φιλολογ. συλλόγ. Παρνασσοῦ, Ε', σ. 24 κ. ἑξ.—*Α. Φιλιππίδου*, Ἐφημ. Archiva, IV (1893), σ. 162 κ. ἑξ.—*Karl. Dieterich*, Gesch. der Byz.-neugr. Literatur, τόμ. Β' Berlin 1909).—*Πολυκάρπου Συνοδινοῦ*, Δ. Φ. «Καινὴ Διδαχή»,

Digitized by Google

τόμ. Γ' (1920), σ. 98—109.—*Κ. Ι. Δυοβουνιώτου*, Δ. Φ., «Θεολογία», Α' (1923), σ. 232—234.—*Ι. Κ. Κορδάτου*, Δημοτικισμὸς καὶ λογιωτατισμὸς (Ἀθῆναι 1927), σ. 61—67 καὶ 75.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Νεοελληνικὴ πολιτ. ἱστορ., Α' (Ἀθῆναι 1925), σ. 151, 157 καὶ 143.—*Μιχαὴλ Στεφανίδου*, Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως (Ἀθῆναι 1926), σ. 23 καὶ 69.—*Θεοφ. Βορέα*, Πρακτικὰ Ἀκαδημίας τόμ. Δ' 1929), σ. 86.—*Φ. Μιχαλοπούλου*, Τὰ Γιάννινα κι' ἡ νεοελλ. ἀναγένν. (Ἀθῆναι 1930). —*Ἀρ. Καμπάνη*, Ἱστορ. τῆς νέας ἑλλην. λογοτ.[2] (1933), σ. 95—96.

Γ. Μ. ΒΑΛΕΤΑΣ

Μικρανεψιὸς τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδου εἶναι ὁ *Κωνσταντῖνος Φιλιππίδης* βουλευτὴς (1903—1906) καὶ δήμαρχος Μηλεῶν (1907 — 1914) καὶ ὁ *Ἀργύριος Φιλιππίδης*, πολιτευόμενος ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, διατελέσας δήμαρχος (1891—1895, 1903—1907) καὶ βουλευτὴς (1899—1903). Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀργυρίου *Γεώργιος Φιλιππίδης*, πολιτευόμενος ἀπὸ τοῦ 1918, ἐξελέγη δὶς μέχρι σήμερον βουλευτής.

—**Φιλιππίδης, *Νικόλαος Γ.*** Ἐγεννήθη ἐν Μακεδονίᾳ τῷ 1845, ἐσπούδασεν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἀποπερατώσας τὸ γυμνάσιον ἐνεγράφη ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ, μεθ' ὃ ἀπελθὼν εἰς Γερμανίαν συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του. Ἐκεῖ εὑρισκόμενος ἔγραψεν ἐν τῇ «Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» τοῦ Φ. Βρόκχαους ἱκανὰ περὶ τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ βίους νεωτέρων Ἑλλήνων. Κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1877, διωρίσθη σχολάρχης καὶ εἶτα καθηγητὴς καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξέδοτο ἐν Ἀθήναις τῷ 1883 τὸ ἔργον: «Ὁ ἱερὸς τοῦ 1821 ἀγὼν καὶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Ναούσσης». Ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχρησιμοποιήθη εἰς ἐθνικὰς ἀποστολὰς μετὰ τοῦ Θωμᾶ Α. Πασχίδου μέχρι τοῦ 1886, ὅτε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ὑποπτευθεῖσα ὅτι διενήργουν ἑλληνικὴν προπαγάνδαν ἀνὰ τὸ κράτος, συνέλαβεν ἀμφοτέρους καὶ τοὺς ἐφυλάκισεν ἐπὶ διετίαν. Τῷ 1888, κατὰ Μάϊον, ἐξωρίσθησαν ἀμφότεροι εἰς Τρίπολιν τῆς Βαρβαρίας τὸ πρῶτον καὶ εἶτα εἰς Φεζάν, ὅπου ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα καὶ μὲν ὁ Πασχίδης ἀπέθανε τῷ 1891, ὁ δὲ Φιλιππίδης, ἐνεργείᾳ ἰσχυρῶν προστατῶν, ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ μετήρχετο τὸν δημοσιογράφον. Τ. Ε. Ε.

φιλιππικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Φίλιππον, ὁ τοῦ Φιλίππου: «οἱ Φιλιππικοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους» οἱ κατὰ τοῦ Φιλίππου τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων λόγοι τοῦ Δημοσθένους· || συνεκδοχ., ἐπὶ παντὸς σφοδροῦ κατηγορητηρίου.

—**«Φιλιππικοί»**. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον φέρονται τρεῖς λόγοι τοῦ Δημοσθένους, οὓς ἐξεφώνησε πρὸς ἐπιτροπὴν τοῦ μεγίστου τῶν κινδύνων, ὅστις ἐπεκρέματο εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ πάντας τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου (βλ. λ. *Δημοσθένης* τ. Θ', σ. 147 γ. ἑπ.). Ι. Φ. Δ.

Φιλιππικός. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Βαρδάνιος*).

Φιλιππικοῦ *οἶκοι [Βυζ.]*. Λαμπρὰ οἰκοδομήματα ἐν Κωνσταντινουπόλει, κτισθέντα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ καὶ δουκὸς τῆς Ἀνατολῆς Φιλιππικοῦ, συζύγου τῆς Γορδίας, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου (582—602). Πλὴν τούτων ἔκτισε καὶ ἐν Χρυσουπόλει μετὰ παραδείσων καὶ ἰχθυοτροφείων, ἵνα ὑποδέχηται εἰς αὐτὰ τὸν αὐτοκράτορα μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Α. Θ. Σ.

Φιλιππικοῦ, *Μονὴ τοῦ —*. Μονὴ ἐν Ρουφινιαναῖς, προαστείῳ τῆς Χαλκηδόνος, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. Α. Θ. Σ.

Φιλιππῖναι *νῆσοι* (ἀγγλ. Philippine Islands, ἱσπαν. Islas Filipinas) */Γεωγρ./*. Ἀρχιπέλαγος τῆς Μαλαισίας, ἀποτελούμενον ἐξ 7.083 νήσων ἀνηκουσῶν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 800 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς ἠπειρωτικῆς Ἀσίας καὶ μεταξὺ 4°, 41' καὶ 21°, 10' Β. πλάτους καὶ 116° 40' καὶ 126° 34' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς. Ὁρίζεται πρὸς Β. καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Σινικῆς θαλάσσης, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῆς Κελέβης καὶ τοῦ παρὰ τὴν Βόρνεο πελάγους. Τὸ ὅλον σύμπλεγμα, σχηματίζον ἀνισοσκελὲς περίπου τρίγωνον, ἔχει μῆκος εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 1840 χλμ. καὶ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. 1100 περίπου χλμ. Ἐκ τῶν νήσων 462 ἔχουν ἐμβαδὸν μὴ ὑπερβαῖνον τὰ 2—3 τ. χλμ. καὶ μόνον 2441 ἔχουσιν ὀνόματα. Κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν ἔχουσαι ἔκτασιν ἄνω τῶν 2.500 τ. χλμ. εἶναι αἱ ἑξῆς ἕνδεκα: *Λουζόν*, ἡ βορειοτέρα τῶν μεγάλων νήσων, ἐφ' ἧς ἡ πρωτεύουσα *Μανίλλα*, *Μιντανάο* ἡ νοτιωτέρα, *Σαμαρ*, *Νέγκρος*, *Παλαβάν*, *Πανάϋ*, *Μιντόρο*, *Λέϋτε*, *Τσεμποῦ*, *Μποχὸλ* καὶ *Μασμπάτε*. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων τούτων νήσων ὑπάρχουν καί τινα συμπλέγματα μικροτέρων νήσων, ἐξ ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ τῶν νήσων *Μπαμπουγιάνες* καὶ *Μπατάνες* βορείως τῆς Λουζόν, τῶν *Μπισάγιας* μεταξὺ Λουζὸν καὶ Μιντανάο, τῶν *Καγκάγιαν* καὶ *Καλάμιαν* ἀνατολικῶς καὶ βορείως τῆς Παλαβὰν καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν *Σουλοῦ* μεταξὺ Μιντανάο καὶ Βόρνεο ἐκ 272 νήσων, ὧν σημαντικώτερα εἶναι ἡ *Γιόλο*. Τὸ ὅλον σύμπλεγμα τῶν Φιλιππίνων ἔχει ἐμβαδὸν 296.000 τ. χλμ., ἤτοι κατά τι μικρότερον τοῦ τῶν Βρεττανικῶν νήσων, καὶ κατοίκους 12.000.000 περίπου (1928). Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς φυσικῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους εἶναι τὸ μέγα μῆκος (20.000 χλμ. περιπου) καὶ τὸ πολυσχιδὲς τῶν ἀκτῶν, τὸ ὀρεινὸν τοῦ ἐδάφους, αἱ στεναὶ καὶ διακεκομμέναι παραθαλάσσιοι πεδιάδες καὶ ἡ βορεία γενικῶς κατεύθυνσις τοῦ ροῦ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν.

Αἱ νῆσοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡφαιστειογενεῖς καὶ κοραλλιογενεῖς, αἱ δὲ κύριαι ὀροσειραί των διελαύνουν αὐτὰς ἀπὸ Β πρὸς Ν. καὶ κατὰ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ κυρίου αὐτῶν ἄξονος, ὡς εἶναι ἡ *Κορδελλιέρα* τῆς Λουζόν, ἀποτελουμένη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ δύο καὶ εἴς τινα μέρη ἐκ τριῶν παραλλήλων ὀροσειρῶν, ἡ ὀροσειρὰ *Ἴλοκος* παρὰ τὰς δυτικὰς ἀκτάς, ἡ *Σιέρρα Μάντρε* καὶ ἄλλαι τινὲς δευτερεύουσαι. Ἐκ τῶν πολλῶν ἡφαιστείων, ἐξ ὧν ἄλλα μὲν ἠρεμοῦσιν, ἄλλα δὲ εἶναι ἐνεργά, κυριώτερα εἶναι τὸ *Τάαλ*, *Μαχόν*, *Μπουλουσὰν* καὶ *Μπαμπουγιὰν* ἐπὶ τῆς Λουζόν, *Ἄπο* (ὕψους 3.200 μ.) ἐπὶ τῆς Μιντανάο, *Κανλαὸν* ἐπὶ τῆς Νέγκρο. Αἱ πεδιάδες εἶναι στεναὶ καὶ σπάνιαι, σχηματιζόμεναι κυρίως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν ἐκ προσχώσεων καὶ μεταξὺ τῶν ὀρέων, ὡς εἶναι ἡ κεν-

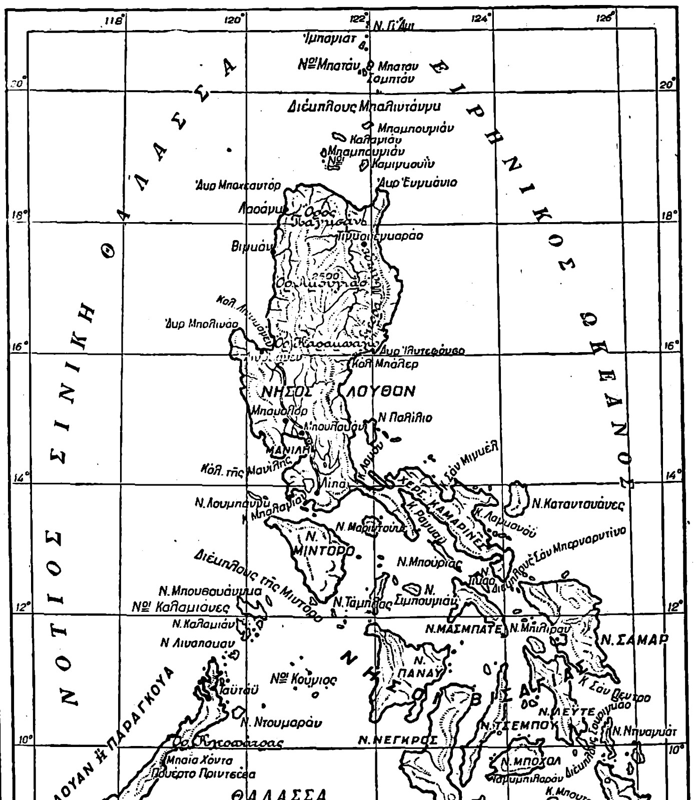

Χάρτης τῶν Φιλιππίνων νήσων.

τρικὴ πεδιὰς τῆς Λουζόν, ἡ πεδιὰς Μπίκολ κατὰ τὰ ΝΑ. τῆς ἰδίας νήσου, ἡ κεντρικὴ πεδιὰς τῆς Πανάϋ κ. ἄ. Τὸ κλῖμα, ἐπηρεαζόμενον ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν μουσσώνων, οἵτινες πνέουν ἀπὸ ΝΔ. ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι Ὀκτωβρίου καὶ κατ' ἀντίθετον φορὰν ἀπὸ Ὀκτωβρίου μέχρι Ἀπριλίου, εἶναι τροπικόν, θερμὸν καὶ ἀνθυγιεινόν. Οἱ κυριώτεροι τῶν ποταμῶν εἶναι ὁ *Καγκαγιὰν* (350 χλμ.), ὁ *Πάσιγκ* ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Μανίλλας, ὁ *Μέγας Ἄγκνο*, ὁ *Παμπάγκα* ἐπὶ τῆς Λουζὸν καὶ ὁ *Ἀγκουσὰν* ἐπὶ τῆς Μιντανάο, οἵτινες ὀγκοῦνται σημαντικῶς κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν. Ἡ χλωρὶς τῶν νήσων εἶναι πλουσία· καὶ ἡ μὲν τῶν παραθαλασσίων περιφερειῶν εἶναι ἰδία μὲ τὴν τοῦ Μαλαϊκοῦ ἀρχιπελάγους, ἡ δὲ τῶν ὀρεινῶν περιφερειῶν προσομοιάζει πρὸς τὴν τῶν παρὰ τὰ Ἱμαλάϊα Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αὐστραλίας. Πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν νήσων καλύπτεται ὑπὸ δασῶν, τὰ ὁποῖα παράγουν μεγάλας ποσότητας ἐμπορευσίμου ξυλείας. Καλλιεργοῦνται ἐπίσης ἐπιτυχῶς, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ὁπότε ηὐξήθη ἡ καλλιεργήσιμος ἔκτασις, ὁ καπνός, ὁ καφές, τὸ σακχαροκάλαμον, ἡ ὄρυζα, ὁ ἀραβόσιτος καὶ ἡ λεγομένη «κάνναβις τῆς Μανίλλας»· εἰς μεγάλας δὲ ποσότητας παράγονται βανάναι καὶ ἐλαστικὸν κόμμι. Ἡ πανὶς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν βούβαλον τῶν Φιλιππίνων καὶ ἀπὸ εἴδη τινὰ μυῶν, ἀγριογαλῶν, νυκτερίδων, πιθήκων κλπ. Ἡ θαλασσία πανὶς εἶναι πλουσιωτάτη ἰδίως εἰς μαλακόστρακα. Παρὰ τὴν νῆσον Γιόλο τῶν Σουλοὺ διενεργεῖται πλουσιωτάτη ἁλιεία μαργαριτῶν. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιον εἰς χαλκόν, σίδηρον, γαιάνθρακα, χρυσόν, γύψον θεῖον, μαγνήσιον κλπ. Λειτουργοῦσιν ἐργοστάσια σακχάρεως, ὑφαντουργεῖα, κλωστήρια, κατασκευῆς πούρων καὶ ἐλαιουργίας. Τὰ ἐξαγόμενα εἴδη εἶναι κυρίως σάκχαρις, ἔλαιον κοκκοφοίνικος καὶ διάφορα φυτικὰ ἔλαια, καφές, κόπρα καὶ κοκκοφοίνικες, καφές, ἐλαστικὸν κόμμι, ξυλεία πολύτιμος καὶ οἰκοδομήσιμος, ἰνδικόν, καπνὸς κλπ. Ἐπίσημον νόμισμα τῶν νήσων ἀπὸ τοῦ 1904 εἶναι τὸ πέζο ἢ δολλάριον τῆς Μανίλλας, ἴσον μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ δολλαρίου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Μέτρα καὶ σταθμὰ ὑπάρχουν πολλὰ ἐν χρήσει, ἱσπανικά, ἀμερικανικά, ἀγγλικὰ καὶ κινεζικά, ἐπισήμως ὅμως ἔχει εἰσαχθῆ τὸ δεκαδικὸν μετρικὸν σύστημα. Αἱ συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται ὑπὸ καλοῦ ὁδικοῦ δικτύου καὶ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μήκους 1.265 χλμ. Ὑπάρχει ἐπίσης τακτικωτάτη ὑπερωκεάνιος συγκοινωνία μεταξὺ Μανίλλας καὶ Σήττλ, Ἁγίου Φραγκίσκου, Νέας Ὑόρκης καὶ Λονδίνου. Ὁ κύριος λιμὴν τῶν νήσων εἶναι ἡ Μανίλλα μὲ συγχρόνους τεχνικὰς ἐγκαταστάσεις.

Οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι, καλούμενοι συνήθως *Φιλιππῖνοι*, ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους φυλάς, ὧν κυριώτεραι εἶναι οἱ *Ταγκάλ*, οἱ *Βισάγιας* καὶ οἱ *Βίκολς*. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἰδιαιτέρα τις φυλὴ ἐπηλύδων νέγρων, Μουσουλμάνων τὸ θρήσκευμα, μεῖγμα Μαλαίων, Κινέζων, Ἰνδῶν καὶ Ἀράβων. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων (ἄνω τῶν 9.000.000) εἶναι Χριστιανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Μωαμεθανοί, Βουδισταὶ κ. ἄ. Ἡ ἐκπαίδευσις προήχθη ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀμερικανικῆς κατοχῆς, σήμερον δὲ λειτουργοῦσιν ἄνω τῶν 7.000 σχολείων, ἐξ ὧν ἀρκετὰ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ 4 πανεπιστήμια.

Αἱ νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μαγγελάνου τῷ 1521, φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Κινέζοι εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτὰς ἀπὸ τοῦ Ι' ἢ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ὠνομάσθησαν δὲ *Φιλιππῖναι* ἀπὸ τοῦ τότε διαδόχου καὶ κατόπιν βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Β'. Οἱ Ἱσπανοί, καταλαβόντες διαδοχικῶς ὁλόκληρον τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Φιλιππίνων, ἐκράτησαν τοῦτο ὑπὸ τὴν κατοχήν των μέχρι τοῦ 1898, πλὴν τῆς μικρᾶς περιόδου 1762—1764, καθ' ἣν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τὴν διοίκησιν διεξῆγον οὐσιαστικῶς τὰ διάφορα μοναχικὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα πολλαχῶς ἐπίεζον τοὺς ἰθαγενεῖς ἵνα τοὺς προσηλυτίσουν εἰς τὸν καθολικισμόν. Ἡ πρώτη ἐξέγερσις κατὰ τῆς ἱσπανικῆς διοικήσεως ἐσημειώθη τῷ 1872, ἀλλὰ ταχέως κατεπνίγη. Διοικητικῶς αἱ νῆσοι διαιροῦνται εἰς 48 ἐπαρχίας, ἐξ ὧν 39 διοικοῦνται ὑπὸ διοικητοῦ καὶ τοπικοῦ συμβουλίου. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1916, ἐπὶ προεδρίας τοῦ Οὐίλσων, ἐψηφίσθη ὁ νόμος Τζόουνς, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη ἐν Φιλιππίναις νομοθετικὸν σῶμα ἀποτελούμενον ἐκ γερουσίας ἐξ 24 μελῶν καὶ βουλῆς ἐξ 92 μελῶν, ἐκλεγομένων διὰ ψηφοφορίας, πλὴν 2 γερουσιαστῶν καὶ 9 βουλευτῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ διοικητοῦ τῶν νήσων, ὅστις διορίζεται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀνωτάτην ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἑδρεύων ἐν τῇ πρωτευούσῃ Μανίλλᾳ. Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία συνίσταται ἐξ ἑνὸς ἀνωτάτου δικαστηρίου ἐννεαμελοῦς, εἰς ὃ οἱ Φιλιππῖνοι συμμετέχουν διὰ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ καὶ 3 μελῶν, 26 πρωτοδικείων, ἑνὸς δημοτικοῦ δικαστηρίου ἐν Μανίλλᾳ καὶ εἰρηνοδικείων. Η. Π. Γ.

—*(Διεθν.)* Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος κυρίως αἱ Φιλιππῖναι νῆσοι ἤρξαντο τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἀγῶνος κατὰ τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἰθαγενοῦς ποιητοῦ Ριζάλ (José Rizal, 1862—1896). Μετὰ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ Ριζάλ, καταδικασθέντος εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν (30 Δεκεμβρίου 1896), τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐξηκολούθησεν ὁ Ἀγουινάλδος (Emilio Aguinaldo), ὅστις τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν κατέλαβε πλείστας ἐπαρχίας καὶ ἐγκατέστησεν εἰς Biak-Na-Bato τὴν δημοκ

Digitized by Google

τικὴν τῶν Φιλιππίνων κυβέρνησιν. Αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀγουϊνάλδου καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι νῖκαι αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν ἠνάγκασαν τὴν Ἱσπανίαν, κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1897, νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἀνακωχὴν καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς συμφωνίας μετ' αὐτοῦ, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Biak-Na-Bato (14 Δεκεμβρίου 1897). Κατὰ ταύτην αἱ ἐπαναστατικαὶ δυνάμεις ἔδει νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ἀγουϊνάλδος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Φιλιππίνας. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἡ Ἱσπανία ὑπεχρεοῦτο νὰ καταβάλῃ λόγῳ ἀποζημιώσεως 800 000 δολλάρια εἰς τρεῖς δόσεις καὶ ὡς ἐγγύησιν τῆς καταβολῆς τῆς α' δόσεως ἐκ 400.000 δολλαρίων ἐδέχετο αὕτη ὅπως κρατηθῶσιν ὡς ὅμηροι ὑπὸ τοῦ Ἀγουϊνάλδου δύο Ἱπανοὶ στρατηγοί. Τέλος ἐγένετο δεκτὸς ὁ σχηματισμὸς αὐτονόμου κυβερνήσεως εἰς τὰς Φιλιππίνας.

Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνιῶν τούτων τῆς συνθήκης ὁ Ἱσπανὸς στρατηγὸς Primo de Rivera κατέβαλε τὴν πρώτην δόσιν τῆς ἀποζημιώσεως καὶ ὁ Ἀγουϊνάλδος ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἀλλοδαπὴν ἐγκατασταθεὶς εἰς Hong-Kong. Μὴ τηρηθέντων ὅμως τῶν λοιπῶν ὅρων τῆς συνθήκης ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας, ὁ Ἀγουϊνάλδος ἀπεφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Φιλιππίνων ἀγῶνα. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον (1898) ἐξερράγη ὁ Ἱσπανοαμερικανικὸς πόλεμος. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἐπεζήτησαν τότε τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἀγουϊνάλδου, καὶ δὴ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐξέγερσιν τῶν ἰθαγενῶν τῶν Φιλιππίνων κατὰ τῆς Ἱσπανίας. Ὁ Ἀμερικανὸς ναύαρχος Δεβέϋ (Dewey), εὑρισκόμενος εἰς Hong-Kong, ἦλθεν εἰς ἐπανειλημμένας συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Ἀγουϊνάλδου, ὅστις ἐζήτησεν ἐπίσημον καὶ γραπτὴν ὑπόσχεσιν περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Φιλιππίνων. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι προθύμως ἐδέχθησαν τὸν ὅρον τοῦτον καὶ ἡ σχετικὴ συμφωνία ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ Ἀγουϊνάλδου καὶ τοῦ ἐν Singapour ἀμερικανοῦ προξένου (22 Ἀπριλίου 1898). Λαβὼν τὴν ἐπίσημον πλέον διαβεβαίωσιν καὶ ὑπόσχεσιν ταύτην τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ Ἀγουϊνάλδος ἐπανῆλθεν εἰς Φιλιππίνας καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος κατήγαγε νέας κατὰ τῶν Ἱσπανῶν νίκας.

Ἡ γενικὴ ἐξέγερσις τῶν ἰθαγενῶν κατὰ τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἡ ἀκατάσχετος ὁρμὴ αὐτῶν πρὸς ἀποκήρυξιν τοῦ ἱσπανικοῦ ζυγοῦ ἐπήνεγκον πλήρη ἧτταν τῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων. Τὴν 12ην Ἰουνίου 1898 μεγαλοπρεπῶς ἀνεκηρύσσετο ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Φιλιππίνων καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐσχηματίζετο ἡ πρώτη δημοκρατικὴ κυβέρνησις μὲ πρόεδρον τῆς νεαρᾶς δημοκρατίας τὸν Ἀγουϊνάλδον. Τὴν 14ην Ἰουλίου ἐδημοσιεύετο τὸ Σύνταγμα τῆς δημοκρατίας τῶν Φιλιππίνων καὶ ἤρξατο ἡ ὀργάνωσις τοῦ κράτους. Ὁ Ἀμερικανὸς στρατηγὸς διοικητὴς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων Anderson ἔσπευσε νὰ συγχαρῇ τὸν πρόεδρον Ἀγουϊνάλδον ἐξ ὀνόματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὑπ' αὐτῶν δοθεῖσαν ἐπίσημον καὶ γραπτὴν ὑπόσχεσιν περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Φιλιππίνων. Ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Ἱσπανίας ὑπεγράφη τὴν 12 Αὐγούστου 1898. κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τῆς ὁποίας ἡ ὁριστικὴ διευθέτησις τοῦ ζητήματος τῶν Φιλιππίνων θὰ ἐρρυθμίζετο κατὰ τὴν τελικὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης. Παραδόξως τὴν ἑπομένην τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἐπισήμου ἀνακωχῆς ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων, ὁ Ἀμερικανὸς ναύαρχος Δεβέϋ ἐβομβάρδισε καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῶν Φιλιππίνων Μανίλλαν, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τελεσιγράφου ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως ταύτης εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ στρατηγοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῶν Φιλιππίνων Jaudenés.

Ὁ Ἀγουϊνάλδος χωρὶς νὰ ἀποθαρρυνθῇ ἐκ τῆς στάσεως ταύτης τῆς Ἀμερικῆς, καὶ δὴ τοῦ Ἀμερικανοῦ στρατηγοῦ Otis καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἡ ἐχθρότης τῶν ὁποίων καθημερινῶς ἐξεδηλοῦτο ζωηρότερον κατὰ τῆς νεαρᾶς δημοκρατίας, ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του τῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους καὶ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1898 συνήρχετο διὰ πρώτην φορὰν εἰς Μαλαλὸς ἡ ἐθνοσυνέλευσις τῶν Φιλιππίνων, ἀποτελουμένη ἐξ 83 βουλευτῶν, ἐκλεγέντων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν νήσων. Τὴν 10 Δεκεμβρίου 1898 ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις ἡ ὁριστικὴ συνθήκη μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, δι' ἧς αἱ Φιλιππῖναι ἀνεγνωρίζοντο ὡς ἁπλῆ ἀμερικανικὴ ἀποικία, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ὕπαρξις τῆς ἀνεξαρτήτου κυβερνήσεως τοῦ Ἀγουϊνάλδου, ἡ ἐπίσημος γραπτὴ ὑπόσχεσις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Φιλιππίνων, ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ τῶν νήσων καὶ οἱ αἱματηροὶ αὐτοῦ ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας του. Ὁ στρατηγὸς Otis, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ προέδρου Mac-Kinley γενικὸς διοικητὴς τῶν Φιλιππίνων (4 Ἰανουαρίου 1899), κατέλαβε ταύτας στρατιωτικῶς. Ὁ Ἀγουϊνάλδος διεμαρτυρήθη ἐντόνως διὰ τὴν βιαίαν ταύτην προσάρτησιν καὶ τὸν σφαγιασμὸν τῶν κυριαρχικῶν τοῦ λαοῦ δικαιωμάτων καὶ ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπαναστατήσαντος λαοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Ἡ λαϊκὴ αὕτη ἄμυνα καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ λαοῦ τῶν Φιλιππίνων προεκάλεσαν τὴν συμπάθειαν καὶ αὐτῶν τῶν Ἀμερικανῶν καὶ ἔντονοι διαμαρτυρίαι ἠκούσθησαν ἐν τῇ ἀμερικανικῇ γερουσίᾳ, κατὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, ἐναντίον τῆς κατακτητικῆς ταύτης πολιτικῆς τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Mac-Kinley. Οὐχ ἧττον ἡ γερουσία, διὰ πλειοψηφίας μιᾶς καὶ μόνης ψήφου, ἐκύρωσε τὴν συνθήκην ταύτην Ἡ σύγκρουσις τῶν ἰθαγενῶν μετὰ τῶν ἀμερικανικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς Φιλιππίνας ἐξηκολούθησε καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀνικάνου ἀλλὰ βιαίου στρατηγοῦ Ὄτις, φρικώδεις δὲ σφαγαί, λεηλασίαι καὶ πυρπολήσεις ἔλαβον χώραν. Ἡ διεθνὴς δημοσία γνώμη ἐξηγέρθη κατὰ τῆς διαγωγῆς ταύτης τοῦ στρατηγοῦ Ὄτις, ὅστις καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μὰκ Ἀρθούρ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀγουϊνάλδος ἀπέστελλε τὴν τελευταίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔκκλησίν του πρὸς τὴν ἀμερικανικὴν δημοσίαν γνώμην. Παρὰ τὴν ἔκκλησιν ὅμως ταύτην, παρ' ὅλον τῶν ἡρωϊσμὸν τῶν Φιλιππίνων καὶ τὰς διαδοχικὰς ἥττας τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ καὶ παρ' ὅλην τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος τῶν κατοίκων, ὁ πόλεμος τελικῶς ἔληξεν ὑπὲρ τῆς Ἀμερικῆς, ὁ Ἀγουϊνάλδος συνελήφθη καὶ αἱ Φιλιππῖναι προσηρτήθησαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ὁ λαὸς τῶν νήσων ὅμως δὲν ἀπεθαρρύνθη Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὅτε τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν τοῦ διαθέτειν ἑαυτοὺς ἐκηρύχθη ῥητῶς, καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ προέδρου Wilson, αἱ Φιλιππῖναι ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης διὰ τὴν ἀποικίαν των, τουτέστι τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Ὁ Οὐΐλσων δέ, ὅστις διεκήρυξεν ὅτι «τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν εἶναι ἀρχὴ ἐπιτακτική, ἣν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες δὲν θὰ δυνηθοῦν τοῦ λοιποῦ ἀβλαβῶς καὶ ἀκινδύνως δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους νὰ παρίδωσιν», ὑπεσχέθη τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Πράγματι τὸν Αὔγουστον τοῦ 1916, τῇ εἰσηγήσει τοῦ William Jones, ἐψηφίσθη ὁ νόμος περὶ αὐτονομίας τῶν Φιλιππίνων, ὃν ἐπεκύρωσεν ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἀνεγνωρίζετο εὐρυτάτη νομοθετικὴ καὶ διοικητικὴ αὐτονομία εἰς τὸν λαὸν τῶν Φιλιππίνων, ἐξαιρέσει τῶν στρατιωτικῶν καὶ διπλωματικῶν ζητημάτων. Ἐπιπροσθέτως, διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ἐδίδετο ῥητὴ ὑπόσχεσις περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας τῶν Φιλιππίνων εὐθὺς ὡς ἤθελε βεβαιωθῇ ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ αὐτοδιοικηθῶσι. Τῷ 1920 ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων, βεβαιωθεὶς ὅτι ὁ λαὸς τῶν Φιλιππίνων παρουσίαζε τὴν ὡριμότητα τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὴν ἵδρυσιν βιωσίμου κράτους καὶ τῆς αὐτοδιοικήσεώς του, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸν Κογκρέσσον ὅπως τοῦτο τηρήσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν εἶχε δώσει κατ' Αὔγουστον τοῦ 1916 πρὸς τὸν λαὸν τῶν Φιλιππίνων νήσων καὶ κηρύξῃ τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ ἐργασίαι τοῦ Κογκρέσσου ἔληξαν πρὶν ἢ ἀποφανθῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ὁ κατόπιν πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Harding ἀντικατέστησε τὸν γενικὸν διοικητὴν διὰ τοῦ στρατηγοῦ Wood. ὅστις, συμφώνως μὲ τὰς ὁδηγίας τῆς νέας κυβερνήσεως καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ εὑρισκομένου κόμματος, ὑπεστήριξεν ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὸς εἰσέτι ὁ λαὸς τῶν Φιλιππίνων διὰ νὰ αὐτοδιοικηθῇ. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν νήσων, ἀποτελουμένη ἐκ βουλευτῶν αὐτῶν, διεμαρτυρήθη ἐντόνως, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1924 ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Coolidge ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἀμερικὴ θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ καθῆκον τῆς προστασίας τῶν νήσων. Ἡ Γερουσία τῶν Φιλιππίνων καὶ πάλιν διεμαρτυρήθη καὶ τὴν 27 Μαρτίου 1926 νέα διαβήματα ἐγένοντο πρὸς τὴν ἀμερικανικὴν Γερουσίαν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν. Πᾶσαι ὅμως αἱ προσπάθειαι τῶν Φιλιππίνων ἀπέτυχον, κατόπιν μάλιστα τοῦ διαγγέλματος τοῦ προέδρου Coolidge (7 Δεκεμβρίου 1926), δι' οὗ ὁ Coolidge ἠρνήθη κατηγορηματικῶς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Φιλιππίνων νήσων. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἔκθεσις τοῦ Thompson διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κόμμεως (caoutchouc) εἰς τὰς Φιλιππίνας, δι' ἧς οὗτος συνιστᾷ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιεργείας τοῦ κόμμεως καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῶν νήσων, ἀποτελεῖ νέον ἐμπόδιον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Φιλιππίνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Chamberlain*, The Philippine Problem (Boston 1898—1913).—*Blount*. The American Occupation of the Philippines (Λονδῖνον 1913).—*Barrons* History of the Philippines (Νέα Ὑόρκη 1905).—*Crow*, Amerika and the Philippines (1914).—*Russel* The Outlook of the Philippines (Νέα Ὑόρκη 1922).—*Aguinaldo*. La verité sur la Révolution der Philippines (ἐν «Revue des Revues» 15 Μαρτίου 1900).—*Millet*, The Philippine expedition (Νέα Ὑόρκη 1899).—*Στ. Νίκογλου*, Τὸ δικαιωμα τῶν λαῶν τοῦ διαθέτειν ἑαυτούς ('Αθῆναι 1928).—*Turot*, Aguinaldo et les Philippines (Παρίσιοι 1900). – *Yoshitomi*, La politique économique des États-Unis (εἰς R. G. I. P., Ἰανουάριος 1927).

Σ. Φ. ΝΙΚΟΓΛΟΥ

Φιλιππῖνο (Filippino). Ἰταλὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Λίππι* Φίλιππος).

Φιλιππῖνοι (ἱσπαν. Filipinos). Ὄνομα δοθὲν ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν εἰς τοὺς ἐκχριστιανισθέντας παρ' αὐτῶν Μαλαισίους κατοίκους τῶν Φιλιππίνων νήσων, ἀνήκοντας σήμερον εἰς τὰς ἑξῆς φυλάς: *Μπισάγα* ἢ *Βισάγια*, *Ταγκαλόγκ*, *Ἰλόκο*, *Μπικόλ*, *Παγκασινάν*, *Παμπανγκάν*, *Ἰμπανὰγκ* καὶ *Σαμπάλ*, τῶν ὁποίων ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 8.462.000 κατ. περίπου. Η. Π. Γ.

φιλιππισμὸς (ὁ). Ὅρος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχαρακτηρίζετο τὸ σύνολον τῶν διδασκαλιῶν Φιλίππου τοῦ *Μελάγχθονος* (βλ. λ.).

Φιλιππισταὶ (οἱ). Θρησκευτικὴ αἵρεσις ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχηγοῦ της *Φιλίππου τοῦ Μελάγχθονος* (βλ. λ *κρυπτοκαλβινισταί*).

Φιλίπποβιτς ***φὸν Φίλιψμπεργκ*** (Philippovich von Philippsberg), *βαρῶνος* ***Εὐγένιος***. Αὐστριακὸς οἰκονομολόγος (1857—1917). Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ, τῷ δὲ 1885 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν Freiburg καὶ τῷ 1893 ἐν Βιέννῃ. Ὀπαδὸς τῆς αὐστριακῆς σχολῆς, διεκρίθη διὰ τὸν ἐκλαϊκευτικὸν χαρακτῆρα τῶν ἔργων του. Ἔγραψεν: «Aufgabe und Methode der Politischen Ökonomie» (1886), «Die Entwicklung der volks wirtschaftspolitischen Ideen im 19 Jahrhundert» (1910), «Grundriss der Politischen Ökonomie» (τόμ. 1 γενικὸν μέρος, 19η ἔκδ. 1926, τόμ. 2 «Οἰκονομικὴ Πολιτική» 15η ἔκδ., ἐπεξεργασθεῖσα ὑπὸ Felix Soniary, 1923). Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Böhm Bawerk ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1892 τὸ περιοδικὸν «Zeitschrift für Volkswirtschaft». Α. Α. Τ.

— **Φιλίπποβιτς** (Filipowicz ἢ Philipowicz), ***σημεῖον τοῦ —***. Συνίσταται εἰς εἰδικήν τινα κιτρίνην χροιάν, τὴν ὁποίαν προσλαμβάνουσιν αἱ παλαμιαῖαι καὶ πελματικαὶ χῶραι κατὰ τὴν διάρκειαν πυρετικῶν τινων παθήσεων. Κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν νόσων τούτων ἀνάρρωσιν αἱ αὐταὶ προσβαλλόμεναι χῶραι ἐμφανίζουσιν ἄφθονον ἀπολέπισιν. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ὀξεῖς ῥευματισμοὺς τῶν ἄρθρων, εἰς τὴν φυματίασιν, εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετὸν ἰδίως, ἔνθα μάλιστα εἶναι συχνότερον καὶ σαφέστερον. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἀνεκαλύφθη τῷ 1893 ὑπὸ τοῦ σερβικῆς καταγωγῆς ἰατροῦ Φιλίπποβιτς, ὅστις διεβίωσεν ἐν Ρωσίᾳ. Μ. Ν. Κ.

Φίλιπποι *['Αρχ. Γεωγρ.—'Ιστορ.]*. Οὕτω μετωνομάσθη ἡ ἀρχαία μακεδονικὴ πόλις *Κρηνίδες* ἀπὸ τοῦ 358 π. Χ., ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Β', προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς μικρᾶς ἐκείνης πόλεως, ἔδραμε πρὸς βοήθειάν της ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τὴν ἀνεξαρτησίαν της Θρᾳκῶν Ἔκειτο ΒΑ. τοῦ Παγγαίου ὄρους, παρὰ τὰ ὅρια Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης, καὶ εἶχε κτισθῆ ἐπὶ ἀποκρήμνου βουνοῦ, ἔχοντος πρὸς Β. μὲν βαθείας φάραγγας, πρὸς Ν. δὲ βαθέα τέλματα καὶ τενάγη. Πρὸς Δ. τῶν Φιλίππων ἐξετείνετο εὐφορωτάτη πεδιάς, ἐξικνουμένη μέχρι τῶν πόλεων Μυρκίνου, Δραβήσκου καὶ Ἀμφιπόλεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἥρπασεν ὁ Πλούτων τὴν Περσεφόνην, καὶ πρὸς Α. ἠσφάλιζον αὐτοὺς τὰ στενὰ τῶν Σαπαίων καὶ Κορπίλων, περὶ τὰ 3—4 χιλιόμετρα ἀπέχοντα. Καταλαβὼν ὁ ὡς σύμμαχος προσελθὼν Φίλιππος τὴν πόλιν, ὠχύρωσε ταύτην ἐπιμελῶς, καταστήσας ὁρμητήριόν του ἐναντίον τῶν Θρᾳκῶν, καὶ ἐκόσμησε δι' οἰκοδομημάτων Ἀπεξήρανεν ἔπειτα τὰ ἕλη, ἔστρωσεν ὁδούς, ηὔξησε τοὺς κατοίκους διὰ νέων ἀποίκων, ἐξεμεταλλεύθη τὰ πλούσια χρυσωρυχεῖα τῆς περιοχῆς των, ἅτινα εἶχον προσελκύσει ἐκεῖ πρὸ τοῦ Φιλίππου τοὺς Θασίους καὶ Ἀθηναίους, ἐπιτυχὼν παρ' αὐτῶν νὰ ἔχῃ ἐτησίαν πρόσοδον 1.000 ταλάντων, καὶ ἐναυπήγησε διὰ τῶν οἰκονομικῶν τούτων πόρων στόλον ἐκ τῆς καταλλήλου πρὸς τοῦτο ξυλείας τοῦ Παγγαίου, ὅστις ὁρμῶν ἐν Νεαπόλει (τῇ νῦν Καβάλλᾳ) ἦτο ἕτοιμον πάντοτε ὄργανον ἐξυπηρετήσεως τῶν φιλοδόξων σχεδίων τοῦ Φιλίππου. Οὕτως εἶχον φθάσει εἰς ἀκμὴν οἱ Φίλιπποι καὶ διετήρησαν ταύτην ἐπὶ αἰῶνας· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὅτε ἡ Μακεδονία ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους (168 π. Χ.) ἦσαν πρωτεύουσα μιᾶς τῶν τεσσάρων ἀνεξαρτήτων ὁμοσπόνδων πολιτειῶν της, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιῃρέθη αὕτη μέχρι τῆς συνενώσεώς των (168—146 π. Χ.) εἰς μίαν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

Μετὰ τὴν πλησίον τῶν Φιλίππων μάχην τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίου κατὰ τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος Βρούτου καὶ Κασσίου (42 π. Χ.), ἡ πόλις ἔγινε ρωμαϊκὴ ἀποικία (Colonia Augusta Julia Victrix Philipensium) μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ νομισματοκοπεῖν, παραχωρηθὲν εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐγκατασταθέντας εἰς αὐτὴν ἀπομάχους τοῦ πραιτωριανοῦ τάγματος, καὶ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Οἱ Φίλιπποι ἤκμαζον μέχρι τοῦ ΙΕ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐρείπια τούτων (τοῦ τείχους των, τοῦ θεάτρου, τοῦ ἀμφιθεάτρου, τῆς ἀγορᾶς, ἀρχαίου καὶ χριστιανικοῦ ναοῦ κλπ.) πολλὰ καὶ σημαντικὰ σῴζονται κατὰ χώραν (ἀνασκαφὰς ἐνήργησεν ἐπὶ τοῦ χώρου, τὸν ὁποῖον κατεῖχεν ἡ πόλις, ἡ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή) ἐπὶ τῆς ἐκ Καβάλλας εἰς Δράμαν ὁδοῦ.

Τῶν Φιλίππων διεσώθησαν καὶ νομίσματα, χρυσᾶ

Digitized by Google

(στατῆρες), ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, καὶ ἀρχαιότερα (ὅτε ἐκαλοῦντο Κρηνίδες) καὶ νεώτερα. Τὰ νεώτερα εἶναι: α) τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταλήψεώς των (ὅτε διετήρησαν τὸ προνόμιον νὰ κόπτουν νομίσματα), φέροντα κεφαλὴν Ἡρακλέους ἔμπροσθεν καὶ τρίποδα ὄπισθεν· 6) τῶν ἀπὸ Φιλίππου καὶ ἑξῆς βασιλέων τῆς Μακεδονίας μὲ διακριτικὸν γνώρισμα τὸν τρίποδα, καὶ γ) τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς ἀποικίας, ἥτις εἶχε τὸ προνόμιον τοῦ νομισματοκοπεῖν, μὲ λατινικὰς ἐπιγραφάς.

Φιλίππων μάχη. Τῆς μάχης ταύτης, συναφθείσης τῷ 42 π. Χ., προηγήθησαν τὰ ἑξῆς γεγονότα, ἅτινα καὶ προεκάλεσαν ταύτην. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος (44 π. Χ.) καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν, κατόπιν ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων, ἵδρυσιν τῆς τριαρχίας Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου, Μάρκου Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Αἰμιλίου Λεπίδου, οἱ δύο πρῶτοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος Κασσίου καὶ Βρούτου, οἵτινες συγκροτήσαντες ἐκεῖ ἀξιόμαχον στρατόν, ἐξ Ἑλλήνων κατὰ τὸ πλεῖστον, δημοκρατικῶν τὸ φρόνημα καὶ μισοτυράννων, εἶχον νικήσει ὁ μὲν Κάσσιος ἐν Συρίᾳ τὸν Ρωμαῖον πραίτωρα Πόπλιον Δολαβέλλαν, ὁ δὲ Βροῦτος ἐν Μακεδονίᾳ τὸν Γάϊον Ἀντώνιον (43 π. Χ.), ὁ δὲ Λέπιδος ἔμεινε πρὸς φρούρησιν τῆς Ρώμης, διότι ἡ σύγκλητος ηὐνόει τοὺς τυραννοκτόνους, ὡς ἐκάλουν τοὺς φονεῖς τοῦ Καίσαρος οἱ δημοκρατικοί. Οὗτοι μαθόντες ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἔνθα εἶχον ἑνώσει τὰς πολεμικὰς δυνάμεις των μετὰ τὰς προρρηθείσας νίκας των, ὅτι ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος, διαπλεύσαντες τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, συνεκέντρωνον τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις των ἐν Μακεδονίᾳ, ἀπεφάσισαν νὰ διαπεράσωσι τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ ἐπέλθουν κατ' αὐτῶν. Τότε λέγεται ὅτι ὁ Βροῦτος, παθὼν παραίσθησιν, εἶδεν ἀγόμενον ἐν τῇ σκηνῇ του τὸ φάσμα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, τὸ ὁποῖον τὸν ἠπείλησε μὲ τὴν φράσιν «εἰς Φιλίππους ὄψει με», ἑλληνιστὶ προφερθεῖσαν. Ἡ συνάντησις τῶν δύο ἀντιπάλων, καὶ ἰσοπάλων σχεδόν, στρατῶν ἔγινεν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φιλίππων, ἔνθα συνήφθησαν δύο μάχαι. Ὁ στρατὸς τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ Ἀντωνίου, ἀποτελούμενος κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐμπειροπολέμων Ρωμαίων πολιτῶν, ἐπλεονέκτει εἰς ὀργάνωσιν καὶ πειθαρχίαν, ὁ δὲ τοῦ Βρούτου—Κασσίου, ἀποτελούμενος ἐξ Ἑλλήνων κυρίως καί τινων νεαρῶν Ρωμαίων, οἵτινες ἐσπούδαζον εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ἐπλεονέκτει εἰς ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῶν δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν. Κατὰ τὴν πρώτην μάχην ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐνίκησε τὸν ἀπέναντί του Κάσσιον, ἀλλ' ὁ Ὀκταβιανὸς ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Βρούτου. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κάσσιος ἐνόμισεν ὅτι καὶ ὁ Βροῦτος ἡττήθη, διέταξεν ἕναν ἀπελεύθερόν του καὶ τὸν ἐφόνευσε, προκαλέσας οὕτω τὴν διαρροὴν τοῦ στρατεύματός του εἰς τὸν νικητὴν Ἀντώνιον. Κατὰ τὴν δευτέραν, γενομένην μετὰ 20 ἡμέρας, ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ὁ Βροῦτος ὑπὸ τῶν συνενωθεισῶν δυνάμεων τῶν ἀντιπάλων του καὶ καταδιωκόμενος ηὐτοκτόνησεν. Ἡ παρὰ τοὺς Φιλίππους μάχη ὑπῆρξεν ὁ τάφος τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *(Ἐκκλ.)* Ἱστορικῶς πληρέστατα εἶναι μεμαρτυρημένον ὅτι ἱδρυτὴς καὶ ὀργανωτὴς τῆς ἐκκλησίας τῶν *Φιλίππων* εἶναι αὐτὸς ὁ τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος Παῦλος. Ἐν ταῖς «Πράξεσι» τῶν ἀποστόλων (16, 11—40) ἀναφέρεται ὅτι (περὶ τὸ ἔτος 53) κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἀποστολικὴν περιοδείαν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐν Τρῳάδι διατρίβων, καθωδηγήθη διὰ θαυμασίου ὁράματος, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν Μακεδονίαν καὶ κηρύξῃ ἐκεῖ τὸν θεῖον λόγον. Ἐκ Τρῳάδος λοιπὸν μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ συνεργῶν αὐτοῦ Λουκᾶ, Σίλα καὶ Τιμοθέου, διὰ Σαμοθρᾴκης καὶ Νεαπόλεως, τοῦ ἐπινείου αὐτῶν, ἐπεσκέφθη τοὺς Φιλίππους. Ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ καὶ προνομιούχῳ ταύτῃ πόλει, παρ' ὅλην τὴν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν, ὧν τὰ ὑλικὰ συμφέροντα διεκυβεύοντο ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς νέας πίστεως, καὶ παρὰ τὰ παθήματα, τοὺς δαρμοὺς καὶ τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ, ἐπέτυχεν ὁ ἀπόστολος νὰ θεμελιώσῃ καὶ ἱδρύσῃ τὴν πρώτην ἐν Εὐρώπῃ ἐκκλησίαν, ἧς ἀναφέρονται ὡς πρῶτα μέλη ἡ ἐκ Θυατείρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Λυδία ἡ πορφυρόπωλις μετὰ τῆς οἰκογενείας της καὶ αὐτὸς ὁ δεσμοφύλαξ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐπίσης.

Τοιούτων ἀγώνων καὶ παθημάτων γέννημα οὖσα ἡ ἐκκλησία τῶν Φιλίππων, ἠγαπήθη ὑπερβαλλόντως παρὰ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς. Ἡ ἀκμὴ τῆς πίστεως, αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ θεοφιλῆ ἔργα τῶν Χριστιανῶν Φιλιππησίων ἐγένοντο ἑκάστοτε πρόξενα πολλῆς πνευματικῆς χαρᾶς τῷ ἀποστόλῳ, ὅστις μετ' ἐγκαυχήσεως ἀνέφερε ταῦτα πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν. Μία ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐκδηλώσεων τῶν Φιλιππησίων ἦτο καὶ ἡ ἐνδελεχὴς αὐτῶν πρόνοια ὑπὲρ τοῦ ἀποστόλου καὶ διδασκάλου αὐτῶν, τοῦ ὁποίου τὸ εὐαγγελικὸν ἔργον μετ' ἐνδιαφέροντος παρηκολούθουν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ὁποίου καὶ ὑλικὰς ἑκάστοτε ἐπικουρίας ἔπεμπον αὐτῷ. Ἐκ τῶν τοιούτων ἀποστολῶν τρεῖς μνημονεύονται ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ, ἡ εἰς Θεσσαλονίκην «ἅπαξ καὶ δίς», εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ Φιλίππων ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἀποσταλεῖσα (Φιλ. δ', 16), ἡ εἰς Κόρινθον, δι' ἧς κατὰ τὸν ἀπόστολον «προσανεπλήρωσαν τὴν στέρησιν αὐτοῦ» (β' Κορινθ. ια', 19) καὶ τελευταία ἡ εἰς Ρώμην, ἡ «εὐφράνασα τὰ δεσμὰ» (Φιλιπ. δ', 18) τοῦ δεσμίου διδασκάλου των.

Πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Φιλίππων ὁ ἀπόστολος Παῦλος κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 57 ἔστειλε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τοὺς «διακονοῦντας αὐτῷ» Τιμόθεον καὶ Ἔραστον καὶ εἶτα, κατὰ τὸ τέλος Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐπεσκέφθη ταύτην καὶ αὐτοπροσώπως καὶ παραμείνας ἐκεῖ μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατέστησεν αὐτὴν κέντρον τῆς ἀποστολικῆς αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ δράσεως καὶ ἐκεῖθεν ἔγραψε τὴν δευτέραν αὐτοῦ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν, ἣν ἀπέστειλε διὰ τοῦ Τίτου, τὸν ὁποῖον συνώδευσε καί τις τῶν Φιλιππησίων μαθητῶν, κομίζων εἰς Ἱεροσόλυμα τὸ προϊὸν τοῦ ἐράνου τῆς ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων ὑπὲρ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ ἐκκλησιῶν.

Τὸν περαιτέρω καταρτισμὸν τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἐμπιστευθεὶς εἰς τὸν Λουκᾶν, «τὸν ἀγαπητὸν ἰατρὸν καὶ συναγωνιστὴν καὶ συμπράκτορα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ», ἐπεσκέφθη ταύτην τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον ὁ ἀπόστολος καὶ συνεώρτασε τὸ Πάσχα μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀγαπητῶν του Χριστιανῶν. Περὶ τοῦ προσφιλοῦς αὐτῶν διδασκάλου μεριμνῶντες οἱ Φιλιππήσιοι, ἀπέστειλαν εἰς Ρώμην, ὅπου οὗτος ἐκρατεῖτο δέσμιος διὰ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν πρῶτον αὐτῶν ἐπίσκοπον, τὸν Ἐπαφρόδιτον, πρὸς ἔκφρασιν τῆς συμπαθείας αὐτῶν καὶ ἀφοσιώσεως καὶ πρὸς ὑλικὴν αὐτοῦ ἐνίσχυσιν. Ἡ τοιαύτη θεάρεστος πρᾶξις συνεκίνησε βαθύτατα τὸν δέσμιον ἀπόστολον καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης καὶ στοργῆς αὐτοῦ ἐκδηλοῖ ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῇ, τῇ κατατεταγμένῃ ἐν τῷ κώδικι τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐν αὐτῇ μετὰ χαρακτηριστικῆς οἰκειότητος ὕφους ἐκθειάζει ὁ ἀπόστολος τὴν ἀρίστην πνευματικὴν κατάστασιν τῆς τῶν Φιληππησίων ἐκκλησίας, τὴν εὐστάθειαν τῶν πιστῶν, τὴν πιστὴν παρ' αὐτῶν τήρησιν τῶν χριστιανικῶν ἐντολῶν καὶ τὴν ἀσάλευτον αὐτῶν ἐμμονὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Εὐαγγελίου, ἐκθέτει ἐλευθέρως τὰς λύπας, τὰς χαρὰς καὶ τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ, βεβαιοῖ ὅτι ἔχει αὐτοὺς «ἐν τῇ καρδίᾳ ἔν τε τοῖς δεσμοῖς καὶ τῇ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος» καὶ ἀποκαλεῖ «τέκνα ἀγαπητὰ καὶ ἐπιπόθητα, χαρὰν καὶ στέφανόν του».

Οὕτω καταρτισθεῖσα καὶ παρὰ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς δαψιλῶς εὐλογηθεῖσα ἡ ἐκκλησία τῶν Φιλίππων, ἤκμαζεν ἐν τῇ πίστει, διακρινομένη καὶ διὰ φιλάδελφα αἰσθήματα τῶν πιστῶν αὐτῆς, ἐκδηλωθέντα περιτράνως κατὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως αὐτῶν διέλευσιν τοῦ Θεοφόρου Ἰγνατίου (περὶ τὸ 107), πρὸς ὃν τόσας ἐπεδαψίλευσαν περιποιήσεις καὶ τόσην ἔδειξαν ἀγάπην καὶ τόσον σεβασμόν, ὥστε ἐθεώρησεν οὗτος καθῆκον αὐτοῦ, καίτοι δέσμιος καὶ τὰ πάνδεινα ὑφιστάμενος, νὰ γράψῃ πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐκφράσῃ εὐχαριστίας θερμάς, νὰ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιον αὐτῶν καὶ νὰ ἐξάρῃ τὸ πνευματικὸν ἔργον τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν Βιταλίου.

Ἰδιαζόντως τὴν ἀποστολικὴν ταύτην ἐκκλησίαν τιμῶν καὶ ὁ ἀποστολικὸς πατὴρ καὶ ἱερομάρτυς ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας τῶν Σμυρναίων ἱερὸς Πολύκαρπος, ἔγραψε, κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ὡς καὶ ὁ ἱερὸς Ἰγνάτιος ἐποχήν, ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Φιλίπποις Χριστιανούς, ἐν ᾗ ἐγκωμιάζει αὐτοὺς καὶ γράφων ὅτι «ἡ βεβαία τῆς πίστεως αὐτῶν ρίζα, ἐξ ἀρχαίων καταγγελλομένη χρόνων μέχρι νῦν, διαμένει καὶ καρποφορεῖ εἰς τὸν Κύριον», παρέχει αὐτοῖς συμβουλὰς καὶ νουθεσίας, ἀπαραιτήτους διὰ τὴν τελείαν ὀργάνωσιν τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ διὰ τὸν βίον τῶν πιστῶν αὐτῆς, καίτοι, ὡς γράφει, εἶναι βέβαιος, ὅτι κατακολουθοῦσιν οὗτοι πιστῶς τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῇ «σοφίᾳ τοῦ μακαρίου καὶ ἐνδόξου Παύλου, ὃς γενόμενος ἐν αὐτοῖς κατὰ πρόσωπον τῶν τότε ἀνθρώπων ἐδίδαξεν ἀκριβῶς καὶ δικαίως τὸν περὶ ἀληθείας λόγον».

Κατὰ τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας παρηκολούθησεν ἡ ἐκκλησία αὕτη τῶν Φιλίππων τὰς πολιτικὰς καὶ ἄλλας περιπετείας τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἀκμάζουσα μὲν καὶ διαπρεπῆ κατέχουσα θέσιν ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ ἐν ὅσῳ καὶ ἡ πόλις ἤκμαζε, παρακμάσασα δὲ καὶ εἰς ἀφάνειαν περιελθοῦσα λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν καὶ πολέμων. Κατὰ τοὺς ἐσχάτους ὅμως τούτους χρόνους ἀνέζησεν αὕτη καὶ συνεχίζει τὸ ἔνδοξον παρελθόν της.

Λεπτομέρειαι περὶ τῆς κατὰ τὸ μακραῖον τοῦτο διάστημα ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων ἐλλείπουσι μέχρι σήμερον καὶ μόνον ἐκ τῶν σωζομένων ὀνομάτων τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς καὶ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δράσεως αὐτῶν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψεν εἰς γόνιμον ἔδαφος τὸν σπόρον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

Ὁ κατάλογος τῶν ἐπισκόπων, μεθ' ὅλα τὰ παρουσιαζόμενα χάσματα, ἔχει ὡς ἑξῆς:

1) *Ἐπαφρόδιτος*, ὁ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ (β', 25) ἀναφερόμενος, θεωρεῖται παρὰ Θεοδωρήτου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὡς ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Φιλίππων, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου κατασταθείς, 2) *Βιτάλιος* (107), ἀναφερόμενος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, 3) *Νικόλαος*, μετασχὼν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου (325), 4) *Πορφύριος*, μετασχὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ (344) συνόδου, 5) *Φλάβιος* (367), 6) *Βρίσσων*, μετασχὼν τῆς τῷ 403 συγκροτηθείσης κατὰ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου συνόδου. 7) *Φλαβιανός*. Μέγα ἰσχύων παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Θεοδοσίῳ τῷ Β', διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον ἐκ τῇ καταπολεμήσει τῆς τοῦ Νεστορίου αἱρέσεως καὶ μετασχὼν τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (431) καὶ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεσσαλονίκης Ρούφου, ἐστάλη ἐκ μέρους τῆς συνόδου ταύτης εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι αὐτοκρατορικῇ ἐντολῇ συγκροτηθεῖσαν διάσκεψιν, 8) *Σώζων*, ὑπογραφόμενος ἐν τῇ ληστρικῇ ἐν Ἐφέσῳ καὶ τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ (449 καὶ 451), 9) *Ἀβέρκιος* (518), 10) *Δημήτριος* (533), 11) *Ἀνδρέας*, μετασχὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ (692) συνόδου, 12) *Νίκανδρος* (717), 13) *Βονιφάτιος*, ἀποθανὼν τῷ 761, 14) *Νικόλαος*, μετασχὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 879 συγκροτηθείσης συνόδου, 15) *Ἰωάννης*, ὑπογραφόμενος ἐπίσης ἐν τῇ ἀνωτέρῳ συνόδῳ. Ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, 16) *Βασίλειος*, σύγχρονος τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, συγγράψας λόγον εἰς τὴν Ὑπαπαντήν, 17) *Μεθόδιος*, κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, συγγράψας ἐκκλησιαστικοὺς λόγους, 18) *Αὐξέντιος* (975), 19) *Εὐθύμιος*, ὑπογραφόμενος ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σισινίου τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 977 ἐκδοθέντι περὶ κεκωλυμένων γάμων τόμῳ, 20) *Ἰωάννης*, ὑπογραφόμενος ἐν τῷ τῇ 21ῃ Ιανουαρίου τοῦ 1028 ἐκδοθέντι «περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων» ὑπομνήματι τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, 21) *Ἰννοκέντιος* (1053), 22) *Ἀνώνυμος*, ἀναφερόμενος μόνον ὡς «Φιλίππων» ἐν τῷ ἐπὶ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου (τῇ 26 Ἀπριλίου τοῦ 1066) ἐκδοθέντι περὶ μνηστείας τόμῳ, 23) *Δαμιανὸς* (1072), 24) *Νικήτας*, ἐκλεγεὶς τῷ 1098. 25) *Ἀνώνυμος*, ἀναφερόμενος ἁπλῶς ὡς «Φιλίππων» ἐν τῷ κατὰ Μάϊον τοῦ 1140 ἐκδοθέντι «Συνοδικῷ σημειώματι» τοῦ πατριάρχου Λέοντος τοῦ Στυππῆ, 26) *Ἰωάννης*, μετασχὼν τῆς κατὰ τὸ 1166 συνόδου εἰς ἐξήγησιν τοῦ «ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστιν», 27) *Ἐπιφάνιος*, ὅστις τῇ 24ῃ Μαρτίου τοῦ 1171 μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ ἄλλων ἀρχιερέων ὤμοσεν ὅρκον πίστεως εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, 28) *Ὑάκινθος*. Παραιτηθεὶς τῷ 1196, ἐγένετο ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης, ἣν καὶ διὰ δωρεῶν ἐπλούτισε, 29) *Ἱλαρίων* (1213), 30) *Γρηγόριος*, καθαιρεθεὶς τῷ 1240 ὡς μεταστὰς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀσσὰν ἱδρυθὲν βουλγαρικὸν πατριαρχεῖον, 31) *Θεόδωρος* (1260), 32) *Ἀνώνυμος*, ὑπογραφόμενος μόνον ὡς «Φιλίππων», μετ' ἄλλων ἀρχιερέων ἐν τῷ τῷ 1274, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἐγγράφῳ πρὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν Ι', 33) *Καλλίνικος*, ἀπὸ τοῦ 1315, 34) *Ἀνώνυμος*, καθαιρεθεὶς τῷ 1338, 35) *Ἀνώνυμος*, ὑπογραφόμενος ἐν πράξει τοῦ 1342, 36) *Ἰωάσαφ* (1371—1390). Οὗτος, μητροπολίτης Δράμας ὤν, ἀνέλαβεν ἐντολῇ τοῦ πατριάρχου «ὡς μεσίτης» τὴν μητρόπολιν τῶν Φιλίππων, χηρεύσασαν λόγῳ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σέρβων. Κατόπιν μετετέθη εἰς Λάρισαν, 37) *Νικόλαος*, μητροπολίτης Σερρῶν, εἰς ὃν πρὸ τοῦ 1395 ἀνετέθη «κατ' ἐπίδοσιν» ἡ διοίκησις τῆς μητροπόλεως τῶν Φιλίππων. Τούτου παραμελήσαντος τὰ καθήκοντά του, ὡρίσθη, 38) ὁ *Ἀθανάσιος*, μητροπολίτης Αἴνου καὶ πρόεδρος Δράμας τῷ 1395, 39) *Ἀνώνυμος*, ὑπογραφόμενος μόνον ὡς «Φιλίππων», ἐν ἐγγράφῳ τοῦ πατριάρχου Συμεὼν τῷ 1474, δι' οὗ διευθετεῖται ἡ ὑπάρχουσα λόγῳ τῆς ἱερᾶς μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης διαφορὰ μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν Φιλίππων καὶ Δράμας, 40) *Σαμουήλ*, ἀπὸ Νευροκοπίου, ἀναφερόμενος ἐν ἀχρονολογήτῳ κώδικι τῆς ἱερᾶς μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης, 41) *Δοσίθεος* (1434—1439), 42) *Νικάνωρ* (1482), 43) *Ἰωακεὶμ* (1506—1511), 44) *Γεννάδιος*, πρὸ τοῦ 1541, 45) *Νεόφυτος* (1562), 46) *Θεωνᾶς*, μετατεθεὶς τῷ 1564 εἰς Θεσσαλονίκην, 47) *Ἀρίσταρχος*, ἐκλεγεὶς τῷ 1564, 48) *Ἀναστάσιος*, ὁ ἀπὸ Μελενίκου (1585), 49) *Νεκτάριος* (1590), 50) *Παρθένιος* (1600—1607), 51) *Κλήμης*, ἐκλεγεὶς τῇ 29ῃ Ιανουαρίου 1607. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1616 ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Νεαπόλεως — Χριστουπόλεως, οὖσα πρότερον ἐξαρχία πατριαρχική, συνηνώθη τῇ μητροπόλει τῶν Φιλίππων. Ὁ Κλήμης οὗτος μετὰ βαρεῖαν πρὸς τὸν τότε Δράμας καὶ εἶτα Νικοπόλεως Νεόφυτον διένεξιν κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῶν Φιλίππων τὴν τῆς Δράμας, 52) *Ἀβέρκιος*, ἐκλεγεὶς τῷ 1625, κατεπλούτισε διὰ πλουσίων δωρεῶν τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, 53) *Ἰωάσαφ*, ἀποθανὼν τὸν Μάρτιον τοῦ 1627, 54) *Μελέτιος*, ὁ ἀπὸ Δρίστρας, ἐκλεγεὶς τῷ 1627, 55) *Ἀβέρκιος*, ἀποθανὼν τῷ 1636, 56) *Θεόκλητος* ἢ *Θεόληπτος*, ἐκλεγεὶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1636 καὶ ἀποθανὼν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1640, 57) *Γεράσιμος*, ἀπὸ μεγάλου ἀρχιδιακόνου ἐκλεγεὶς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1640, καθῃρέθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 1651. Τῷ 1642 μετέσχε τῆς ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου κατὰ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως συγκροτηθείσης Συνόδου, 58) *Σωφρ*...

Digitized by Google

νιος, ἐκλεγεὶς τὸν Αὔγουστον τοῦ 1651, καθῃρέθη τὸν Μάϊον τοῦ 1653, ὡς ἐγκαταλείψας τὴν ἐπαρχίαν του. 59 *Λαυρέντιος*, ἐκλεγεὶς τὸν Μάϊον τοῦ 1653 καὶ μετὰ τριετίαν μετατεθείς, 60) *Ἀθανάσιος*, ἐκλεγεὶς τῷ 1657, ἀπέθανε καὶ ἐκηδεύθη ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, 61) *Γερμανός*. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1663 ὁ πατριάρχης Διονύσιος συνήνωσε τῇ μητροπόλει Φιλίππων καὶ Δράμας τὰς μητροπόλεις Νευροκοπίου καὶ Ζιχνης. Παραιτηθεὶς τῷ 1673, ὡρίσθη εἰς τὴν μητρόπολιν Νεαπόλεως — Χριστουπόλεως, 62) *Νεόφυτος*, ἐκλεγεὶς τῇ 13ῃ Μαρτίου τοῦ 1674, 63) *Παχώμιος*, τοῦ ὁποίου λαμπραὶ ἐπιστολαὶ σῴζονται ἐν ἀνεκδότῳ χειρογράφῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, 64) *Ἀντώνιος*, καθαιρεθεὶς τῷ 1682, 65) *Μελέτιος*, παραιτηθεὶς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1692, 66) *Γρηγόριος*, ἐκλεγεὶς ἀπὸ μοναχοῦ τῷ 1692, 67) *Ἄνθιμος* μέχρι τοῦ 1715, 68) *Ἰωακείμ*, παραιτηθεὶς τῷ 1721, 69) *Παρθένιος*, ἐκλεγεὶς τῷ 1721. Οὗτος ἦτο ὁ τελευταῖος πραγματικὸς μητροπολίτης Φιλίππων. Μετ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τῶν Φιλίππων ἀναφέρεται μόνον ὡς τίτλος ἐν τῇ φήμῃ τοῦ μητροπολίτου Δράμας, διότι οὐδεὶς Χριστιανὸς εἶχεν ἀπομείνει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

Ἡ μήτηρ Ἐκκλησία ζηλοτύπως διεφύλαξε τὸν ἀποστολικὸν τῶν Φιλίππων τίτλον, παραδώσασα τοῦτον ὡς παρακαταθήκην πολύτιμον εἰς τὸν ἑκάστοτε μητροπολίτην Δράμας μέχρι τοῦ 1924, ὁπότε, ἀποχωρησάντων τῶν Μωαμεθανῶν κατοίκων καὶ πυκνῶς ὑπὸ Χριστιανῶν συνοικισθείσης τῆς περιοχῆς τῶν Φιλίππων, ἀνασυνέστη ἡ μητρόπολις τῶν Φιλίππων, περιλαβοῦσα ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν τῆς Νεαπόλεως, καὶ διὰ πατριαρχικῆς πράξεως, δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ νόμου τῆς πολιτείας, ὁ πρῶτος μητροπολίτης τῆς ἐκ τῆς ἀφανείας ἀνακυψάσης μητροπόλεως ταύτης Χρυσόστομος φέρει τὸν τίτλον τοῦ μητροπολίτου «Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως».

Ἡ νῦν μητρόπολις Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως, ἐκτεινομένη ἐπὶ μέρους τοῦ νομοῦ Καβάλλας, περιλαμβάνει πληθυσμὸν ἑβδομήκοντα σχεδὸν χιλιάδων, εἰς πεντήκοντα καὶ δύο ἐνορίας κατανεμημένον, καὶ ἔχει περὶ τὰς ἑξήκοντα ἐκκλησίας, ἄλλας μὲν νεοδμήτους, ἄλλας δὲ ἐκ μουσουλμανικῶν τεμενῶν. Εἰς μνήμην δὲ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀνηγέρθη ἐν Καβάλλᾳ μεγαλοπρεπέστατος ναός, οὗτινος τὰ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν τῷ 1925.

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας τῶν Φιλίππων πόλεως ἀνεκαλύφθη τυχαίως πρὸ τριακονταετίας ἀρχαῖον ἐκκλησίδιον, ἐν τοιχογραφίᾳ τοῦ ὁποίου ἱστοροῦντο ἐνηγκαλισμένοι οἱ ἀπόστολοι Σίλας καὶ Παῦλος. Το ἐκκλησίδιον τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ᾠκοδομήθη εἰς τὸν τόπον τῆς φυλακίσεως τῶν ἀποστόλων τούτων. Κατὰ τὰς κατὰ τὸ 1923 διενεργηθείσας ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς σχολῆς δοκιμαστικὰς ἀνασκαφὰς ἀνεκαλύφθη «παρὰ ποταμὸν οὗ ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι», κατὰ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων, ἐκκλησία τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Τέλος δὲ αἱ ἀπὸ τοῦ 1930 συστηματικῶς ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ σχολῆς διενεργούμεναι ἀνασκαφαὶ τελείως ἀπεκάλυψαν καλλιμάρμαρον καὶ ὑπερμεγέθη ναὸν τοῦ πέμπτου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἰῶνος, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἐντὸς καὶ πέριξ τοῦ ναοῦ τούτου θὰ φωτίσωσι σημαντικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας ταύτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Leo Allatius*, De Ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua Consensione.—*Le Quien*, Oriens Christianus —*Miklosich* et *Muller*, Acta et Diplomata.—*M. Crusii*, Turco-Graecia.—*Σάθα*, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη —Analecta Byzantino-russica.—*Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ*, Σύνταγμα τῶν ἱερῶν Κανόνων (τόμ. Ε΄).—Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας (τόμ. Δ΄).—*Tafel* De Thessalonica ejusque agro dissertatio geographica.—*Leake*. Travels in northern Greece. — *Heuzey*, Exploration archéologique de Macédoine.—*W. Ramsay*. St Paul the traveller and the Roman citizen.—*Τοῦ αὐτοῦ*, The Church in the Roman Empire. — Corpus inscriptionum Latinarum (III, καὶ τὸ Supplem.).—*Μερτζίδου*, Οἱ Φίλιπποι.—*Σπ. Λάμπρου*, Κατάλογος χειρογράφων τῶν ἱερῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. (Cambridge — Παράρτημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (τόμ. Κ΄).—*Α. Σακκελίωνος*, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος.—*Ph. Meyer*, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster. — *Batiffol*, La littérature Grecque.—*Παπαδοπούλου-Κεραμέως*, Σ ρραϊκά.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη (τόμ. Δ΄).—*M. Γεδεών*, Πατριαρχικοὶ πίνακες.—*Ι. Σακκελίωνος*. Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη.—*E. Le Grand*, Bibliographie Hellénique au XVII Siècle.—Bulletin de correspondance Hellénique (t. XVI).—*F. Vigouroux*, Le nouveau Testament et les découvertes archéologiques modernes.—Ἐφημερὶς «Κήρυξ» τῆς Καβάλλας (ἀρ. 1826—1830 καὶ 1905 τοῦ 1932).

† Φ. ΚΑΙ Ν. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

— **Φίλιπποι** [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Περνή* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καβάλλας.

Φιλιππόπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰτουραίας ἐν Ἀραβίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἀλσαδάμου ὄρους (νῦν Djebel Hauran), περὶ τὰ 20 μίλια ἀπὸ τῆς Βόστρας (νῦν Βόσρα). Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου τοῦ Ἄραβος (244—249), ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ ῥωμαϊκὴ ἀποικία καὶ ἔκοψε νομίσματα. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σύγχρονος Schuhbé. Α. Θ. Σ.

—**Φιλιππόπολις** [*Γεωγρ.*] Πόλις τῆς Ἑστιαιώτιδος τῆς Θεσσαλίας (βλ. λ. *Φιλιππούπολις*).

φίλιππος (ὁ, ἡ), —ον (τό) ὁ φιλῶν τοὺς ἵππους, τὴν ἱππασίαν: «φίλιππος ἑταιρεία».

Φίλιππος. Συνηθέστατον ὄνομα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, κυριώτατα ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι.

— **Φίλιππος** ὁ ***ἀπόστολος*** Κατήγετο ἐκ Γαλιλαίας καὶ ἦτο συμπολίτης τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ Πέτρου. Ἁγνὸς καὶ παρθενικός, εἶχεν ἐμβαθύνει εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς Γραφῆς, ἀναγνωρίσας δ' ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἀναμενόμενον ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν ἠκολούθησεν αὐτόν. Προορισθεὶς ὅπως κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπεδύθη εἰς τὸν ἀγῶνα ἔχων συμβοηθόν του τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον καὶ διακονοῦσαν τὴν ἀδελφήν του Μαριάμνην. Συναντηθεὶς ἀφίχθη μετὰ τοῦ Ἰωάννου Θεολόγου, κηρύττοντος καὶ τούτου, εἰς τὴν Ἱεράπολιν. Ἐκεῖ ὅμως ὁ Φίλιππος συνελήφθη ὑπὸ ἐθνικῶν καὶ συρθεὶς εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας τῆς πόλεως ταύτης, ἐτρυπήθη τέλος τὰ σφυρὰ καὶ ἀνηρτήθη ἀπὸ ξύλου, οὕτω δὲ καὶ ἐξέπνευσε προσευχόμενος τὸ ἔτος 87. Ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις παράδοσις, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, καθ' ἣν ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Φιλίππου ἐν Ἀθήναις δεικνύει τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὁ ἀπόστολος οὗτος ὑπέστη τὸ μαρτύριον. Ὁ Γ. Σωτηρίου, ἀναγράφων τὴν παράδοσιν, σχετίζει αὐτὴν πρὸς τὴν φράσιν τοῦ ἀνωνύμου παραδοξογραφήματος: «Κατ' ἄρκτον δὲ τούτου («τοῦ βωμοῦ», δι' οὗ ὅρου χαρακτηρίζει οὗτος, ὡς δέχονται, τὸ Θησεῖον) ὑπῆργεν ἡ πρώτη ἀγορὰ τῆς πόλεως, εἰς ἣν ὁ ἀπόστολος Φίλιππος τὸν Γραμματέα ἐβύθισεν». Ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλου φρονεῖ ὅτι ἀρχικῶς ἡ φράσις εἶχεν ἄλλως πως, διερωτᾶται δὲ μήπως πρόκειται περὶ μαρτυρικοῦ ἐν ἐπιδρομῇ τινι τέλους τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 981 ἀναπαυθέντος μητροπολίτου Ἀθηνῶν Φιλίππου, καθαγιασθέντος ἴσως καὶ ὡς ἐκ τούτου. Ὁ Λαμπάκης ἐκ τῶν Ἀποκρύφων Εὐαγγελίων παραθέτει τὰ σχετικὰ πρὸς τὸν ἅγιον Φίλιππον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις. Εἰς τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς μυθώδεις ταύτας ἀντιλήψεις, ἐνυπάρχει ὁ πυρὴν ἱστορικοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν σχέσει καὶ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἀναγραφόμενα. Κατὰ τὸ σχετικὸν κεφάλαιον: ἡ ἔλευσις τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου εἰς Ἀθήνας ἐγένετο πρόξενος μεγάλης ταραχῆς καὶ σημαντικῶν συμβάντων· οὕτω: ὅταν πρωΐαν τινὰ ἐφάνη ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν ἀνὴρ ξένος, φέρων ἐπενδύτην μόνον καὶ λέντιον, περὶ οὗ διεδίδετο ὅτι ἦτο μέγας Ἀσιανὸς φιλόσοφος, Φίλιππος καλούμενος, τριακόσιοι τῶν Ἀθηναίων φιλόσοφοι φοβηθέντες μὴ νικήσῃ καὶ αἰσχύνῃ αὐτοὺς ὁ ξένος εἶπον αὐτῷ: «Ἡμεῖς ἔχομεν τὰ μαθήματα τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐν οἷς ἀρκούμεθα φιλοσοφοῦντες· εἴ δέ τι καινότερον ἔχῃς, ὦ ξένε, ἐπίδειξον ἡμῖν ἀφθόνως μετὰ παρρησίας, οὐδενὸς γὰρ ἄλλου χρείαν ἔχομεν ἢ μόνον ἀκούειν τι καινότερον». Ἀφοῦ δὲ ὁ Φίλιππος διὰ μακρῶν ἐξηγήσατο αὐτοῖς τὰ περὶ τοῦ νέου δόγματος, ὅπερ καὶ διὰ θαυμάτων ὑπεστήριξεν, οἱ φιλόσοφοι οὗτοι ἔκθαμβοι ἠναγκάσθησαν νὰ γράψωσιν ἐπιστολὴν εἰς τὸν μέγαν ἀρχιερέα τῶν Ἱεροσολύμων Ἀνανίαν. Εὐθὺς ὡς ὁ ἀρχιερεὺς ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἐνδυσάμενος ἀμέσως τὸ ἔνδυμα τὸ ἀρχιερατικόν, μετὰ 500 ἀνδρῶν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ ἠγόρευσε πρὸς τοὺς 300 (φιλοσόφους) καὶ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον καταχωρίζεται ἡ ἀγόρευσίς του, δι' ἧς χαρακτηρίζει τὸν Φίλιππον ὡς ἀπατεῶνα καὶ καθιστᾷ γνωστὸν ὅτι ἀπεφάσισε νὰ παραλάβῃ αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ὅπως τὸν δικάσῃ καὶ τὸν θανατώσῃ ὁ βασιλεύς. Τέλος καταχωρίζεται εἰς τὰ Ἀπόκρυφα καὶ ἡ εἰς ταῦτα ἀπάντησις τοῦ Φιλίππου. Ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὁ θρίαμβος τοῦ Φιλίππου καὶ ἡ προσέλευσις εἰς τὴν πίστιν καὶ αὐτῶν τῶν 500 ἀνδρῶν τοῦ Ἀνανίου μετὰ πλήθους πολιτῶν.

Δ. ΓΡ. Κ.

—**Φίλιππος**, ***ἅγιος*** Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσιν οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἀπόστολος (βλ. λ. *Φίλιππος ὁ ἀπόστολος*), ἑορταζόμενος τὴν 14 Νοεμβρίου δι' ἰδίας ἀκολουθίας μετὰ Κανόνος τοῦ Θεοφάνους (1 Μαΐου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). —2) Ὁ ἐκ τῶν ἑπτὰ διακόνων (Πράξ. στ΄, 1—6), ὅστις ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον ἐν Σαμαρείᾳ. Ἐν Γάζῃ ἐβάπτισε τὸν εὐνοῦχον τῆς βασιλίσσης τῆς Αἰθιοπίας Κανδάκης καὶ ἐγένετο ἐπίσκοπος τῶν Τράλλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἑορτάζεται τὴν 11 Ὀκτωβρίου (6 Ἰουνίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). —3) Ὁ πατὴρ τῆς μάρτυρος Εὐγενίας, μαρτυρικὸν καὶ αὐτὸς θάνατον ὑποστὰς καὶ συνεορταζόμενος μετὰ τῆς θυγατρὸς τὴν 24 Δεκεμβρίου (13 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας). —4) Ὁ ἐν Νικομηδείᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 303 μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς μετὰ Στράτωνος, Εὐτυχιανοῦ καὶ Κυπριανοῦ, μεθ' ὧν συνεορτάζεται τὴν 17 Αὐγούστου καὶ —5) Ὁ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ μαρτυρήσας μετὰ ἐννέα ἄλλων Χριστιανῶν, μεθ' ὧν συνεορτάζεται τὴν 2 Σεπτεμβρίου. Ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δὲ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ αἰῶνος γεννηθεὶς ἐν Tours τῆς Γαλλίας, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον ἐγένετο ἐπίσκοπος Orléans τῷ 1224, προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Bourges τῷ 1236 καὶ τῷ 1260 ἀποθανὼν ἑορτάζεται τὴν 9 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα ἐπίσκοπος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βιέννης, ὅστις παρέστη εἰς τὴν ἐν Λιὼν σύνοδον τοῦ 570 καὶ τὴν τῶν Παρισίων τοῦ 573 καὶ ἑορτάζεται τὴν 3 Φεβρουαρίου καὶ 28 Νοεμβρίου. —3) Ὁ φραγκισκανὸς μοναχὸς *Φίλιππος D Las Casas* καλούμενος, ὅστις τῷ 1597 εὗρε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ἰαπωνίᾳ μετὰ 25 ἄλλων ἱεραποστόλων, οἵτινες τῷ 1862 ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Θ΄ ἐνεγράφησαν ἐν τῷ Μαρτυρολογίῳ τῆς 5 Φεβρουαρίου. —4) Ὁ κατὰ τὸν Β΄ αἰῶνα ἐπίσκοπος Γόρτυνος τῆς ἐν Κρήτῃ, ἑορταζόμενος τὴν 11 Ἀπριλίου. —5) Ὁ ἐκ Βὸρμς τῆς Γερμανίας Ἀγγλοσάξων ἀναχωρητὴς τοῦ Η΄ αἰῶνος, ἑορταζόμενος τὴν 3 ἢ τὴν 11 Μαΐου. —6) Ὁ κατ' ἄγνωστον χρόνον ἐκ Ῥώμης εἰς Σικελίαν ὡς ἱεραπόστολος σταλείς, ἑορταζόμενος τὴν 12 Μαΐου. —7) Ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1515 γεννηθείς, ὅστις ἱδρύσας τὸ τάγμα τῶν Oratoriens ἐν Ῥώμῃ, ἀπέθανε τῷ 1595 καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΕ΄ τῷ 1622 ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 26 Μαΐου. —8) Ὁ τῷ 1307 ἀποθανὼν μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν Αὐγουστίνων, ἐγγραφεὶς τῷ 1756 ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ ΙΓ΄ ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 22 Ἰουνίου. —9) Ὁ ἐκ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τῆς μάρτυρος Φηλικίνης, συνεορταζόμενος μετὰ τῶν ἀδελφῶν τὴν 10 Ἰουλίου.—10) Ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατ' ἄγνωστον χρόνον μετὰ δώδεκα ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 15 Ἰουλίου. —11) Ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1234 γεννηθείς, *Φίλιππος Beniti* καλούμενος, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον τῷ 1253, ἀπέθανεν ἐν Todi τῷ 1285 καὶ ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ι΄, τῷ 1671, ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 23 Αὐγούστου. —12) Ὁ ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θρᾴκης ἐπίσκοπος, ὅστις ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ 304 ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τῶν ἱερέων Εὐσεβίου καὶ Ἑρμᾶ καὶ τοῦ διακόνου Σεβήρου, μεθ' ὧν συνεορτάζεται τὴν 22 Ὀκτωβρίου. —13) Ὁ κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Fermo μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστὰς καὶ ἑορταζόμενος τὴν 22 Ὀκτωβρίου.

Ε. Γ. Π.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ, ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

ΓΑΛΛΙΑΣ

— **Φίλιππος ὁ Α΄**, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας***. Τέταρτος κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν Καπετιδῶν, υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου Α΄ καὶ τῆς Ἄννης τῆς Ῥωσίας, γεννηθεὶς τῷ 1053 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1108. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1060, ἐπετροπεύετο δὲ μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του ὑπὸ τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας Βαλδουΐνου τοῦ Ε΄. Διῆλθε πολυτάραχον καὶ ὀργιώδη νεότητα, ἕνεκα δὲ τῆς τοιαύτης σκανδαλώδους διαγωγῆς του περιῆλθεν ἐπανειλημμένως εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Βρετάνην ἐναντίον τοῦ Γουλιέλμου τῆς Νορμανδίας, ἠμύνθη ἐπιτυχῶς ἐναντίον τῶν μεγάλων χωροδεσποτῶν τῆς Γαλλίας, οἵτινες διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, καὶ προσέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1092 ὡς συνάρχοντα τὸν δραστήριον υἱόν του Λουδοβῖκον ΣΤ΄ τὸν Παχύν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡνώθησαν μετὰ τοῦ γαλλικοῦ στέμματος τρεῖς σημαντικαὶ περιοχαὶ τῆς Γαλλίας, τὸ Γκατιναὶ (1066), τὸ Βεξὲν (1076) καὶ ἡ κομιτεία τῆς Μποὺρζ (1100). Ἐπίσης ἐπ' αὐτῆς ἐπεχειρήθη ἡ πρώτη σταυροφορία καὶ κατεκτήθη ἡ Σικελία ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν, εἰς ἀμφότερα ὅμως τὰ μεγάλα ταῦτα γεγονότα ὁ Φίλιππος Α΄ παρέμεινεν ἐντελῶς ἀμέτοχος. Εἶχε συζευχθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ Φλωρενίου Α΄, κόμιτος τῆς Ὁλλανδίας, Βέρθαν, διεζεύχθη ὅμως αὐτὴν καὶ ἀπήγαγε τὴν σύζυγον τοῦ κόμιτος τῆς Ἀνδηγαυΐας Φούλκωνος, Βερτράνδην τοῦ Μονφόρ, ἀφορισθεὶς διὰ τὴν περιπέτειαν ταύτην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Χ. Δ.

— **Φίλιππος ὁ Β΄**, ἢ ***Φίλιππος - Αὔγουστος*** (ἐπικληθεὶς οὕτως διότι ἐγεννήθη κατὰ μῆνα Αὔγουστον), βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας***. Ἕβδομος κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν Καπετιδῶν, υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου Ζ΄ καὶ τῆς Ἀδέλας τῆς Καμπανίας, γεννηθεὶς τῷ 1165 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1223. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1180, ἐνεκαινίασε δὲ τὴν βασιλείαν του διὰ σειρᾶς διωγμῶν ἐναντίον τῶν Ἑβραίων, τῶν ὁποίων ἐδήμευσε τὰς περιουσίας, καὶ τῶν αἱρετικῶν, γενόμενος οὕτω συμπαθὴς εἰς τὸν κλῆρον. Ἀκολούθως, ἀφοῦ ἔφερεν εἰς αἴσιον πέρας διαφόρους, μικρᾶς ἐκτάσεως, πολέμους ἐναντίον τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας, τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας καὶ τινων ἄλλων μεγάλων φεουδαρχῶν, ἐπανέλαβε τὴν ἐναντίον τοῦ Ἑρρίκου Β΄ τῆς Ἀγγλίας πάλην, ἣν εἶχεν ἀρχίσει ὁ πατήρ του, διὰ τὴν κατοχὴν τοῦ Βεξὲν καὶ τοῦ Μπερὺ καὶ κατώρθωσε τέλος διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀζαὶ-σὺρ-Σὲρ (1189) νὰ ἐπιτύχῃ τὴν προσάρτησιν τῶν ἐπιμάχων ἐπαρχιῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρί-

Digitized by Google

κου Β΄ ὁ Φίλιππος-Αὔγουστος συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου καὶ συνεφώνησε νὰ ἐπιχειρήσῃ μετ' αὐτοῦ τὴν τρίτην σταυροφορίαν. Ἡ ῥῆξις ὅμως δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων, ὑπαγορευθεῖσα ἐκ λόγων μικροεγωϊσμοῦ καὶ ἀντιζηλίας, ἔκτοτε δὲ ἄρχεται μακροχρόνιος ἀγγλογαλλικὴ ἐχθρότης, προκαλέσασα σκληροὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν. Ἡ διαφωνία ἐπῆλθε μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἄκρης, ἀμέσως δὲ ὁ Φίλιππος, ἄγων τὸν στρατόν του, ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν, ἐπωφελούμενος δὲ τῆς ἐκ μέρους τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ Δ΄ αἰχμαλωσίας τοῦ Ριχάρδου, ἐξεστράτευσε διὰ νὰ κατακτήσῃ τὰς ἐν Γαλλίᾳ ἀγγλικὰς κτήσεις. Κατέλαβε τότε τὴν Νορμανδίαν (1192—1193), ἀλλὰ προσέκοψε πρὸ τῆς Ρουένης, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἡττήθη παρὰ τὸ Φρετεβάλ ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀπελευθερωθῆ. Ὁ πόλεμος ἐσυνεχίσθη τότε μὲ μικρὰς ἑκατέρωθεν ἐπιτυχίας καὶ ἥττας, ἀλλὰ καὶ μὲ πρωτοφανῆ ἀγριότητα, ἐξηκολούθησε δὲ μὲ βραχείας μόνον διακοπάς, γενομένας τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πάπα, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ριχάρδου (1199). Ὁ διάδοχος τούτου Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων ἦτο ἀνίκανος νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ὅστις, παραμείνας ἄνευ ἀξίου ἀντιπάλου, κατώρθωσε ταχέως νὰ κατακτήσῃ τὴν Νορμανδίαν, τὴν Ἀνδηγαυΐαν, τὴν Τουραίνην καὶ τὸ Πουατού, ἀποτυχὼν μόνον ὡς πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς Γουυέννης, ἥτις παρέμεινεν ἀγγλική. Ἐν τῷ μεταξύ, τῷ 1193, ὁ Φίλιππος, ἀποβλέπων πιθανῶς εἰς τὴν ἀπόκτησιν κληρονομικοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας, εἶχε συζευχθῆ τὴν πριγκίπισσαν τῆς Δανίας Ἰγγλεβούργην, τὴν ὁποίαν διεζεύχθη μετὰ μικρόν, διὰ νὰ συνάψῃ νέον γάμον μετὰ τῆς Ἀγνῆς τῆς Μερανίας. Ὁ απαγγελθεὶς ὅμως ἐναντίον ὁλοκλήρου τοῦ γαλλικοῦ βασιλείου ἀφορισμὸς τοῦ πάπα ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκ μέρους τοῦ Φιλίππου ἀνάκλησιν τῆς πρώτης του συζύγου. Τῷ 1202, ἀπησχολημένος μὲ τοὺς ἐναντίον τῶν Ἄγγλων πολέμους του, παρέμεινεν ἀμέτοχος τῆς καταλυσάσης τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν τετάρτης σταυροφορίας (1204), δὲν ἀνεμείχθη δὲ οὐδὲ εἰς τὸν ἐκσπάσαντα βραδύτερον (1209) στυγερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀλβιγηνῶν. Ἡ ὁλονὲν αὐξάνουσα δύναμις τοῦ Φιλίππου ἐθορύβησε τοὺς γείτονας μεγάλους φεουδάρχας, οὕτω δε συνεπήχθη περὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Ἀκτήμονα πανίσχυρος συνασπισμός, τοῦ ὁποίου ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Ἰωάννης, ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων, ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας, ὁ δοὺξ τῆς Βραβάντης, οἱ κόμιτες τῆς Βουλώνης καὶ τῆς Ὀλλανδίας κ. ἄ. Ὁ Φίλιππος ὅμως κατώρθωσε νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς, νικήσας αὐτὸς μὲν τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Φλαμανδοὺς ἐν Μπουβὶν (1214), ὁ δὲ υἱός του Λουδοβῖκος τοὺς Ἄγγλους ἐν Σινόν. Πλὴν τῆς ἐνδόξου πολεμικῆς του δράσεως, ὁ Φίλιππος-Αὔγουστος ἐπετέλεσε καὶ πολλὰς ἐσωτερικὰς προόδους ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθαρρύνας τὰ γράμματα καὶ τὸ ἐμπόριον, ὀργανώσας τὸ πανεπιστήμιον, δημοσιεύσας πλείστους νόμους καὶ ἐκτελέσας διάφορα ἔργα κοινῆς ὠφελείας. Ἐπ' αὐτοῦ ἀνηγέρθη τὸ Λοῦβρον καὶ ἡ περίφημος μητρόπολις τῆς Ἀμιένης, ἐσυνεχίσθη ἡ οἰκοδόμησις τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων καὶ περιεβλήθησαν διὰ τειχῶν ἡ πρωτεύουσα καὶ ἄλλαι μεγάλαι πόλεις τοῦ κράτους, ἐν ὀλίγοις δὲ ἡ περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ ἡγεμόνος τούτου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀνθηροτέρων τῆς Γαλλίας.

—Φίλιππος ὁ Γ΄, ὁ ἐπιλεγόμενος *Τολμηρός*, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας***. Ἦτο υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου Θ΄, γεννηθεὶς τῷ 1245 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1285. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1270, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του ἐν Τύνιδι, ὅπου οὗτος ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων, κατώρθωσε δὲ νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῶν Ἀραβῶν δεκαετῆ ἀνακωχὴν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς Γαλλίαν ἀσφαλῶς τὰ ὑπὸ τῆς πανώλους μαστιζόμενα στρατεύματά του. Ηὔξησε τὰς κτήσεις του διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς κομιτείας τῆς Τουλούζης, τοῦ Πουατοῦ, τῆς Ὠβέρνης, τῆς Τουραίνης κλπ. καὶ κατέστειλε τῷ 1272 τὴν ἐξέγερσιν τῶν κομίτων τοῦ Φουὰ καὶ τοῦ Ἀρμανιάκ, κερδίσας τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὑπηκόων του διὰ τῆς ἀνδρείας του καὶ τοῦ ἱπποτικοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον συμπεριεφέρθη πρὸς τοὺς ἡττηθέντας. Ἐπολέμησεν ἀκολούθως ἐναντίον τῶν Ναβαραίων καὶ ἐξεστράτευσε δὶς ἐναντίον τῆς Ἱσπανίας, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Καστίλλης τὰ ἐξωσθέντα τέκνα τοῦ Λὰ Θέρντα. Τῷ 1285 ἐξεστράτευσε καὶ ἐκ τρίτου, διὰ τὰ τιμωρήσῃ τὸν Πέτρον τῆς Ἀραγῶνος, ὃν ἐθεώρει ὡς πρωταίτιον τῶν ἐναντίον τῶν Γάλλων σφαγῶν, αἳ εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σικελικοὶ ἑσπερινοί». Ἐνῷ ὅμως ἐπολέμει νικηφόρως καὶ εἶχε καταλάβει μέγα μέρος τῆς Καταλωνίας, προσεβλήθη ὑπὸ πυρετῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν. Ἀπέθανεν ἐν Περπινιάν. Ὁ Φίλιππος ὁ Γ΄ ὑπῆρξε βασιλεὺς μετρίας ἀξίας, ἠκολούθησεν ὅμως ἐπιτυχῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ πατρός του ἁγίου Λουδοβίκου, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκμηδένισιν τῆς δυνάμεως τῶν φεουδαρχῶν. Χ. Δ.

—Φίλιππος ὁ Δ΄ ὁ *Ὡραῖος*, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας***. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1268 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1314. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἐν Περπινιὰν (1285), ἐπανήγαγε τὸν στρατὸν εἰς Γαλλίαν, συνεχίσας, ἀσθενῶς μόνον, τὸν ἐν Ἀραγωνίᾳ πόλεμον, τερματισθέντα διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Ταρασκὸν (1291) καὶ τοῦ Ἀνάγκνι (1295), δι' ὧν κατελείπετο ἡ μὲν Σικελία εἰς τὸν οἶκον τῆς Ἀραγῶνος, τὸ δὲ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως εἰς τὸν Κάρολον τὸν Χωλόν. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν ἐχθρὸς τῆς φεουδαρχικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἐπ' αὐτοῦ δὲ θεωρεῖται ὅτι ἔληξεν ἐν Γαλλίᾳ τὸ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἰσχῦσαν παλαιὸν φεουδαρχικὸν καθεστώς. Ἦτο δεξιὸς καὶ βαθὺς πολιτικός, ἀλλὰ σκληρός, δεσποτικὸς καὶ ἄπληστος, ζῶν ἐν μέσῳ κερδοσκόπων τραπεζιτῶν καὶ σκληρῶν νομομαθῶν, οἵτινες ἐβοήθησαν μὲν αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πολιτικοκοινωνικοῦ του προγράμματος, ἀλλὰ καὶ προέβησαν εἰς πολλὰς βιαιότητας, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Φίλιππος ἐπέσυρε καθ' ὅλον τὸν βίον του τὴν ἀπέχθειαν τῶν ὑπηκόων του. Ἐκ τῶν πρώτων νομοθετικῶν ἔργων του ὑπῆρξεν ἡ ρύθμισις τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἀστῶν (1287) καὶ ἡ καταπολέμησις τοῦ κλήρου διὰ τῆς ἐξώσεως τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ ἐκ τῶν παρλαμέντων καὶ τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως οἱασδήποτε διώξεως ἐναντίον Ἑβραίου, ἐὰν αὕτη ἐγίνετο κατόπιν ὑποδείξεως κληρικοῦ. Τῷ 1293 ἐξέσπασε πόλεμος μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, αἵτινες ἀπὸ πενταετίας ἐτέλουν ἐν εἰρήνῃ, ὁ δὲ Φίλιππος κατέλαβεν ἀμέσως τὴν Γουυέννην, ἣν ἀπέδωσε μόνον τῷ 1299, ὅτε, ὑπογραφείσης εἰρήνης ἐν Μοντρεΐγ, ἐπροικοδότησε διὰ τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὴν θυγατέρα του Ἰσαβέλλαν, συζευχθεῖσαν τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἀκολούθως τὰ γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβον τὴν Φλάνδραν, τῆς ὁποίας ὁ κόμις εἶχε προηγουμένως συνταχθῆ μετὰ τῶν Ἄγγλων, ἡ τυραννικὴ ὅμως διοίκησις τοῦ Γάλλου γενικοῦ διοικητοῦ προὐκάλεσε τῷ 1302 μεγάλην ἐξέγερσιν τῶν Φλαμανδῶν, οἵτινες κατέκοψαν τὸν στρατὸν τοῦ Φιλίππου κατὰ τὴν περίφημον μάχην τοῦ Κουρτραί, ἐγείραντες ἐν τῇ μητροπόλει αὐτῆς τρόπαιον ἐκ 4.000 γαλλικῶν πτερνιστήρων. Ὁ Φίλιππος τότε, στερούμενος χρημάτων, διέταξε τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐκ πολυτίμου μετάλλου σκευῶν τῶν ὑπηκόων του, προέβη δὲ καὶ εἰς παραχαράξεις τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων, ἀποκληθεὶς διὰ τοῦτο faux monnayeur (=παραχαράκτης). Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μεγάλην ἐκστρατείαν (1302) τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐνίκησαν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐπεισῆθε τέλος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Φλάνδρας, προσαρτήσας μόνον τὴν Λίλλην, τὸ Ντουαί, τὴν Βαλανσιὲν καί τινας ἄλλας πόλεις τοῦ νοτίου τμήματος τῆς χώρας (1305). Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τούτου, ὁ Φίλιππος ἦλθεν εἰς σοβαρὰν ῥῆξιν πρὸς τὸν πάπαν Βονιφάτιον, διὰ τὰς ἀσκηθείσας ἐναντίον τοῦ κλήρου πιέσεις ἐν Γαλλίᾳ, ὁ δὲ πάπας προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν ἀφοριστικῆς βούλλας. Ὁ Φίλιππος ὅμως οὐδόλως πτοηθείς, συνεκάλεσε γενικὴν συνέλευσιν τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, τῇ ἐγκρίσει δ' αὐτῆς ἔκαυσε τὴν βοῦλλαν, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Βονιφατίου καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Βενεδίκτου τοῦ ΙΑ΄ ἐπέτυχε ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βατικανοῦ φιλικῶς διακείμενον πρὸς αὐτὸν πάπαν, τὸν Κλήμεντα Ε΄. Ἀποκαταστήσας οὕτω τὰς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας σχέσεις του, ἐπεδόθη μετὰ ζέσεως εἰς τὴν διὰ παντὸς τρόπου συγκέντρωσιν χρημάτων, δημεύων τὰς ἑβραϊκὰς περιουσίας, παραχαράττων τὰ νομίσματα καὶ προβαίνων εἰς ποικίλας ἄλλας παρανόμους ἐνεργείας, ἀτιμοτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ διάλυσις καὶ σφαγὴ τοῦ τάγματος τῶν Ναϊτῶν, τοῦ ὁποίου ἐποφθαλμία τὴν τεραστίαν περιουσίαν. Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ θανάτου του ὑποπτευθεὶς ὅτι δύο νεαροὶ εὐπατρίδαι ἐκ Νορμανδίας εἶχον ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ τῶν συζύγων τῶν δύο υἱῶν του, διέταξε καὶ ἐξεδάρησαν οὗτοι ζῶντες, μεθ' ὅ, ἀφοῦ ὑπέστησαν ἀκρωτηριασμοὺς τῶν μελῶν, ἀπηγχονίσθησαν. Τὰς δύο γυναῖκας ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου ἡ μία ἐξ αὐτῶν, ἡ σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου, ἐστραγγαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ συζύγου της. Ὁ Φίλιππος Δ΄, παρὰ τὰ μεγάλα ἐλαττώματά του, ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς δημιουργὸς τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος τῆς Γαλλίας. Χ. Δ.

—Φίλιππος ὁ Ε΄ ὁ *Μακρός*, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1293 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1322. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Λουδοβίκου Ι΄ (1316), ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Α΄. Ὅτε ὅμως, μετά τινας ἡμέρας, ὁ Ἰωάννης ἀπέθανεν, ὁ Φίλιππος ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλέα, παραγκωνίσας τὴν νόμιμον διάδοχον Ἰωάνναν, κόρην τοῦ ἀδελφοῦ του Λουδοβίκου Ι΄. Τῇ ἐνεργείᾳ του ἐν ταύτῃ συγκαλέσας συνέλευσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν τάξεων ἐνομιμοποίησε διὰ νέας ἑρμηνείας τοῦ νόμου περὶ διαδοχῆς, καθ' ἣν αἱ γυναῖκες εἶναι ἀνίκανοι νὰ βασιλεύσουν. Ἡ τροποποίησις αὕτη ἴσχυσεν ἔκτοτε ἐν Γαλλίᾳ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βασιλικοῦ καθεστῶτος. Ὁ Φίλιππος ὑπῆρξεν ἡγεμὼν ἄσωτος, ἀλλ' ἐνεργητικὸς καὶ ἐπιδέξιος.

—Φίλιππος ὁ ΣΤ΄ *τῶν Βαλουά*, βασιλεὺς τῆς *Γαλλίας*. Ἀρχηγὸς τοῦ δευτέρου κλάδου τοῦ οἴκου τῶν Καπετιδῶν, γεννηθεὶς τῷ 1293 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1350. Ἦτο υἱὸς τοῦ Καρόλου τῶν Βαλουὰ καὶ ἀνεψιὸς Φιλίππου τοῦ Ὡραίου, πρὸ δὲ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου του διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀντιδράσεως τῶν φεουδαρχῶν. Διεδέχθη τῷ 1328 τὸν Κάρολον Δ΄ τὸν Ὡραῖον, ὑπῆρξε δὲ γενναῖος βασιλεύς, ἀλλ' ἐπιπόλαιος καὶ ἐστερημένος πρακτικοῦ πνεύματος. Μικρὸν μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνοδόν του ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Φλάνδρας, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ κόμιτος αὐτῆς Λουδοβίκου Ρέτελ, ὅστις εἶχεν ἐκθρονισθῆ, καὶ ἤρατο λαμπρὰν ἐναντίον τῶν Φλαμανδῶν νίκην παρὰ τὸ Κάσσελ (1328), κατόπιν τῆς ὁποίας κατέλαβε καὶ ἠρείπωσε τὰς πόλεις Κάσσελ, Κουρτραί, Βρύγην καὶ Ὑπρ, κατέσφαξε πολλοὺς ἀστοὺς αὐτῶν καὶ ἀποκατέστησε τὸν Λουδοβῖκον. Μετὰ δεκαετίαν ἐξέσπασεν ὁ περίφημος Ἑκατονταετής, μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, πόλεμος, κυριώτερα αἴτια τοῦ ὁποίου ἦσαν αἱ ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου ἀπαιτήσεις τοῦ Ἐδουάρδου Γ΄ τῆς Ἀγγλίας, ἐγγόνου ἐκ θηλυγονίας τοῦ Φιλίππου Δ΄ τοῦ Ὡραίου τῆς Γαλλίας. Αἱ ἐπιχειρήσεις ἤρχισαν τῷ 1337 ἐν Γουυέννῃ, μετὰ μικρὰν δὲ ἀνακωχὴν (1338) ἐπανελήφθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας, τὸ Καμπρεσὶ καὶ τὸ Βερμαντουά. Βραδύτερον ὁ Ἐδουάρδος τῆς Ἀγγλίας, ἐπωφεληθεὶς νέας ἐν Φλάνδρᾳ ἐξεγέρσεως, συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ἀρτεβέλντε καὶ λαβὼν τοὺς τίτλους καὶ τὰ οἰκόσημα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας ἀπεβιβάσθη εἰς τὰς Κάτω Χώρας, ἀφοῦ κατέστρεψε τὸν γαλλικὸν στόλον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Ἐκλὺζ (1340). Ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη καὶ πάλιν τῷ 1344, τὴν φορὰν δὲ ταύτην ὁ Ἐδουάρδος κατέλαβε τὴν Γουυέννην, διήλασεν ὁλόκληρον τὴν Νορμανδίαν καὶ ἔφθασε πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Παρισίων, εἶτα δὲ ἀπεσύρθη καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν Κρεσύ, ὅπου, προσβληθεὶς τὴν 26 Αὐγούστου 1346 ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ἤρατο λαμπρὰν νίκην, σταθεροποιήσασαν τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἀγγλικὴν ἐγκατάστασιν. Ἡ παρέμβασις τοῦ πάπα Κλήμεντος ΣΤ΄ προεκάλεσε νέαν ἐκεχειρίαν (1347), ἐνῷ δὲ ἐπέκειτο ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὁ Φίλιππος ἀπέθανε καταλιπὼν τὸ κράτος του εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Λιμὸς καὶ δυστυχία ἐμάστιζε τοὺς ὑπηκόους, ἀγγλικαὶ ληστοσυμμορίαι περιέτρεχον τὴν χώραν δῃοῦσαι τὰ πάντα, φόροι καταθλιπτικοὶ ἐπίεζον τὸν λαόν, πλαστὰ νομίσματα ἐκυκλοφόρουν καὶ γενικῶς ἐπεκράτει πλήρης ἀναρχία καὶ ἀπόγνωσις. Χ. Δ.

—Φίλιππος-*Ἰσότης* (*Λουδοβῖκος-Φίλιππος-Ἰωσήφ*), δοὺξ τῆς ***Ὀρλεάνης***. Γάλλος πρίγκιψ, γεννηθεὶς ἐν Σαὶν-Κλοῦ τῷ 1747 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1793. Ἔφερε μέχρι τοῦ 1752 τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς Μονπανσιέ, κατόπιν τὸν τοῦ δουκὸς τῆς Σάρτρης, καὶ τῷ 1785 τὸν τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Τῷ 1769 ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Ἀδελαΐδα-Μαρίαν ντὲ Μπουρμπὸν καὶ ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ τῆς συζύγου του κάτοχος μεγάλης περιουσίας. Διεκρίνετο ἐκ νεανικῆς ἡλικίας εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ἠσθάνετο δὲ κλίσιν πρὸς τὰς τέχνας. Μιμητὴς τοῦ ἀντιβασιλέως προπάππου του, ἠκολούθησε τὰς διεφθαρμένας ἕξεις αὐτοῦ καὶ ὑπεχρέωσε τὴν σύζυγόν του νὰ ζῇ μακράν του. Ἐκραγέντος τοῦ κατὰ τῆς Ἀγγλίας πολέμου, ἐτοποθετήθη ὡς κυβερνήτης τοῦ πολεμικοῦ σκάφους «Ἅγιον Πνεῦμα» τοῦ στόλου τῆς Μάγχης. Μετασχὼν τῆς ναυμαχίας τοῦ Οὐεσσάν, παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους φήμας περὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ. Καταλιπὼν τὴν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν, καθ' ὑπόδειξιν τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Ἀντωανέττας, ἐτοποθετήθη ὡς συνταγματάρχης τῶν Οὐσσάρων. Τρωθεὶς τὴν φιλοτιμίαν ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐναντίον τῆς βασιλίσσης κηρυχθέντων πριγκίπων καὶ ἐγένετο πρόεδρος τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐλευθέρων τεκτόνων. Ὡς μέλος τῆς συνελεύσεως τῶν προυχόντων ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τάξεων ἐξελέγη εἰς Παρισίους καὶ εἰς ἄλλα διαμερίσματα, ἐνεφανίσθη δ' ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τεσσαράκοντα ἐννέα εὐγενῶν τῶν κηρυχθέντων ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν τάξεων. Τῇ 3 Ἰουλίου 1789 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦτο.

Ἡ αὐλὴ κατηγόρει δημοσίᾳ αὐτὸν ὡς ὑποκινητὴν τῶν ἐν Παρισίοις λαϊκῶν ἐξεγέρσεων. Αἱ κατηγορίαι αὗται ἐγένοντο ζωηρότεραι ὅτε, κατὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὑπουργοῦ Νέκερ, ὁ λαὸς τῶν Παρισίων περιήγαγε θριαμβευτικῶς τὴν προτομὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ δουκὸς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Ὁ κῆπος τοῦ Palais-Royal, ὅπερ ἦτο κατοικία του, ἐγένετο τὸ κέντρον τῶν λαϊκῶν συναθροίσεων. Κατηγορήθη δὲ ὁ Φίλιππος ὅτι ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς στάσεως τῆς 5 καὶ 6 Ὀκτωβρίου 1789 κατὰ τῶν Βερσαλλιῶν. Ὁ στρατηγὸς Λαφαγιὲτ διέταξε τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα

διπλωματικῆς ἀποστολῆς εἰς Λονδῖνον. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του διεξήχθη ἀ'άκρισις ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Σατελέ, ἐζητήθη δὲ παρὰ τῆς συνελεύσεως ἡ παραπομπὴ αὐτοῦ εἰς δίκην διὰ τὰς σκηνὰς τοῦ Ὀκτωβρίου. ἀλλ' ἀπερρίφθη αὕτη διὰ μεγάλης πλειοψηφίας Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους τὴν 10 Ἰουλίου 1790, προσέβαλε τὸν Λαφαγιὲτ καὶ τοὺς συνταγματικοὺς καὶ ὑπεστήριξε τοὺς δημοκρατικούς, γενόμενος μέλος τῆς λέσχης τῶν Ἰακωβίνων. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος διεκήρυξεν ὅτι, ἠναγκασμένος νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τοῦ τίτλου τοῦ πρίγκιπος καὶ τοῦ πολίτου, προυτίμα τὸν δεύτερον. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως ἐφάνη προσεγγίζων τὴν αὐλήν· διωρίσθη μάλιστα ναύαρχος τῆς Γαλλίας καὶ ἔσχε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ἐματαιώθησαν ἐκ τῶν ἀντενεργειῶν τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας ὡς ἐκ τούτου συνεδέθη στενότερον μετὰ τῶν Ἰακωβίνων, τῶν Κορδελιέρων καὶ τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων, μετὰ δὲ τὰ συμβάντα τῆς 20 Ἰουνίου καὶ τῆς 10 Αὐγούστου ἀπηρνήθη τὸ ἔνδοξον ὄνομά του καὶ ἐδέχθη τὸ ὄνομα *Φίλιππος - Ἰσότης*, δοθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Κομμούνας, διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συμβατικὴν συνέλευσιν. Κατ' ἀρχὰς ἐψήφιζε μετὰ τῶν ὀρεινῶν καὶ ἐξεβιάσθη παρ' αὐτῶν εἰς τὴν δίκην τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' νὰ ψηφίσῃ θάνατον κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας του ἄνευ ἐκκλήσεως πρὸς τὸν λαόν, κατέστη δὲ ὕποπτος, ὡς συμπράττων μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ντεμουριέ, ζητήσαντος τὴν ἀναβίωσιν τῆς συνταγματικῆς κυβερνήσεως τοῦ 1791 διὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον ἑνὸς τῶν πριγκίπων τῆς Ὀρλεάνης Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης ἔπαιζε διπλοῦν πρόσωπον καὶ ἔκλινε μᾶλλον πρὸς τοὺς Γιρονδίνους, διὸ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν ὀρεινῶν καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1793 διετάχθη ἡ σύλληψίς του, ἀπήχθη δὲ εἰς Μασσαλίαν, φυλακισθεὶς εἰς τὸ ἐκεῖ φρούριον. Κατὰ τὴν προγραφὴν τῶν τεσσαράκοντα πέντε Γιρονδίνων ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ Μπιγιὼ-Βαρὲν νὰ περιληφθῇ καὶ οὗτος εἰς τὸν κατάλογον τῶν προγραφέντων. Ἡ συνέλευσις ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ διετάχθη ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ εἰς Παρισίους. Τὴν 6 Νοεμβρίου ἤχθη ἐνώπιον τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον Εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως ὡδηγήθη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Κουρτὸν καὶ τινος κλειθροποιοῦ, τὸν θάνατον δὲ ὑπέστη μετ' ἀξιοθαυμάστου ψυχραιμίας.

Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Ἀδελαΐδος ἔσχε τρεῖς υἱούς: τὸν *Λουδοβῖκον-Φίλιππον* βασιλέα τῆς Γαλλίας, τὸν *Ἀντώνιον* δοῦκα ντὲ Μονπανσιὲ (1775—1807) καὶ τὸν *Ἀλφόνσον-Λεοντιγάρ*, κόμιτα ντὲ Μπωζολαὶ (1778—1808) Θ.Β.

[Βουργουνδίας]

— **Φίλιππος** *τῆς Ρούβρης*, κόμις καὶ εἶτα δοὺξ τῆς *Βουργουνδίας*. Ἐγεννήθη τῷ 1345 καὶ ἀπέθανε τῷ 1361 Εἰς παιδικὴν ἡλικίαν διεδέχθη τὴν μάμμην του Ἰωάνναν τῆς Γαλλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Βουργουνδίας καὶ ἀκολούθως τὸν πάππον του Ἑὺτ τὸν ΙΑ' ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Βουργουνδίας (1350) ἡγεμόνευσε δὲ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ πενθεροῦ του Ἰωάννου Β' βασιλέως τῆς Γαλλίας καί, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πουατιέ, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Ἰωάννας τῆς Βυλώνης. Ἀπέθανε δεκαεξαετής. Χ. Δ.

— **Φίλιππος** *ὁ Τολμηρός*, δοὺξ τῆς *Βουργουνδίας*. Τεταρτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἰωάννου Β', γεννηθεὶς τῷ 1342 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1404 Εἰς ἡλικίαν 15 μόλις ἐτῶν ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ πατρός του ἐν τῇ περιφήμῳ μάχῃ τοῦ Πουατιέ, προσονομασθεὶς ἔκτοτε, διὰ τὴν ἔκτακτον ἀνδρείαν του, Τολμηρός· Συλληφθεὶς κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὁμοῦ μετὰ τοῦ πατρός του, παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν αἰχμάλωτος ἐν Λονδίνῳ, ὅτε δὲ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ πατρός του τὸ δουκᾶτο τῆς Τουραίνης καὶ τῆς Βουργουνδίας. Τῷ 1369 συνεζεύχθη τὴν Μαργαρίταν τῆς Φλάνδρας. μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ἐπισυμβάντα τῷ 1384. ἐκληρονόμησεν ἁπάσας τὰς κτήσεις του (κομιτεῖαι τῆς Φλάνδρας, τοῦ Ἀρτουά. τοῦ Ρέτελ κλπ.), γενόμενος οὕτως εἷς τῶν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου ἄνοδον τοῦ ἀδελφοῦ του Καρόλου Ε' διέπρεψε πολεμῶν ἐναντίον τῶν Ἄγγλων ἐν Μπώς, Βουργουνδίᾳ (1364), Καλαὶ (1369) καὶ Λὰ Ρουσὲλ (1374), μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Ε' ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ νεαροῦ βασιλέως Καρόλου ΣΤ' (1380). Βραδύτερον, ὅτε ὁ ἐνήλικος ἤδη Κάρολος ΣΤ' ἔπαθε τὰς φρένας, ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν ἀντιβασιλείαν (1392), ἐκ λόγων ὅμως ἀδικαιολογήτου φιλοδοξίας ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἀνεψιόν του Λουδοβῖκον τῆς Ὀρλεάνης, γενόμενος οὕτω αἴτιος σκληρῶν ἐμφυλίων ἀγώνων μεταξὺ Βουργουνδιων καὶ Ὀρλεανιδῶν, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐσπάρασσον τὴν Γαλλίαν. Ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Βουργουνδίας ἔσχε διάδοχον τὸν υἱόν του Ἰωάννην τὸν Ἄφοβον Χ. Δ.

— **Φίλιππος** *ὁ Ἀγαθός*, δοὺξ τῆς *Βουργουνδίας*. Υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Ἰωάννου τοῦ Ἀφόβου καὶ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1396 ἐν Ντιζὸν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1467 Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Βουργουνδίας ἄνοδόν του (1419), ἔσπευσε νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἑρρίκου Ε' καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ἀντιβασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ νόμιμον διάδοχον τοῦ βασιλέως αὐτῆς Καρόλου ΣΤ'. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Καρόλου ἀνεγνώρισε τὸν υἱὸν καὶ διάδοχόν του Κάρολον Ζ' καὶ ἐσυνθηκολόγησε μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀρρὰς (1435). Συνεφιλιώθη ἐπίσης μετὰ τῶν Ὀρλεανιδῶν, θανασίμων ἐχθρῶν τῶν Βουργουνδίων. καὶ ἐμεσίτευσε διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, αἰχμαλώτου τῶν Ἄγγλων, ὃν καὶ συνέζευξε μετὰ τινος ἀνεψιᾶς του. Ὁ Φίλιππος ὑπῆρξεν ἡγεμὼν ἀνδρεῖος, γενναιόφρων, ἱπποτικός, δίκαιος καὶ μετριοπαθής, ἠγάπα δὲ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἵδρυσε τὸ ἱπποτικὸν τάγμα τοῦ «Χρυσομάλλου Δέρατος» καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ντὸλ καὶ ἐκωδικοποίησε τὰ ἐν Βουργουνδίᾳ ἰσχύοντα ἔθιμα. Οἱ πρέσβεις του κατελάμβανον τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν βασιλέων. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Κάρολος ὁ Θρασύς. Χ. Δ.

[Ναβάρρας]

— **Φίλιππος**. Βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας, ἔγγονος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Γ', γεννηθεὶς τῷ 1301 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1343. Συνεζεύχθη τὴν Ἰωάνναν, θυγατέρα τοῦ Λουδοβίκου Ι' τῆς Γαλλίας, ἐστέφθη δὲ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας τῷ 1329. Μετὰ ἐξαετίαν ἀπώθησε, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Γάστωνος ντὲ Φουά, ἐπιδρομὴν τῶν Ἀραγωνίων ἐναντίον τοῦ κράτους του, εἶτα δὲ μετέσχεν ἐνεργῶς τοῦ ἐναντίον τῶν Ἄγγλων πολέμου καὶ παρέσχε τῷ 1343 τὴν συνδρομήν του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Καστίλλης Ἀλφόνσον Α'. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀλγεκθίρας ἐτραυματίσθη σοβαρῶς καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐν Χερές. Χ. Δ.

[Σαβοΐας]

— **Φίλιππος** *ὁ Α'*, κόμις τῆς *Σαβοΐας*. Υἱὸς τοῦ Θωμᾶ τοῦ Α', γεννηθεὶς τῷ 1207 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1285. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς ἐπίσκοπος Βαλεντίας, ἀρχιεπίσκοπος Λυῶνος, γομφαλονιέρος τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀρχηγὸς τῶν παπικῶν στρατευμάτων, τῷ δὲ 1268 διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Πέτρον ὡς κόμις τῆς Σαβοΐας. Ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ δελφίνου τοῦ Βιεννουά, τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας καὶ τοῦ Ροδόλφου τῶν Ἀψβούργων, ἀποθανὼν δὲ ἄνευ τέκνων κατέλιπε τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀνεψιόν του Ἀμεδαῖον. Χ. Δ.

— **Φίλιππος** *ὁ Β' ὁ Ἀκτήμων*, δοὺξ τῆς *Σαβοΐας*. Υἱὸς τοῦ δουκὸς Λουδοβίκου, γεννηθεὶς ἐν Σαμπερὺ τῷ 1438 καὶ ἀποθανὼν ἐν Τουρίνῳ τῷ 1497. Ἀνετράφη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Γαλλίας, ἦτο δὲ ἀνδρεῖος ἀλλ' εὐέξαπτος καὶ ἀνήσυχος. Διῆλθε ταραχώδη νεότητα, καθ' ἣν ἐφόνευσεν ἕνα τῶν εὐνοουμένων τῆς μητρός του, ἐπανέστησεν ἐναντίον τοῦ πατρός του, ἐγκλεισθεὶς διὰ τοῦτο ἐπὶ διετίαν ἐντὸς πύργου ἐν Γαλλίᾳ. καὶ ἐξεδικήθη τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον ΙΑ', πολεμήσας ἐναντίον του ἐν τῷ στρατῷ τῆς Βουργουνδίας Συνδεθεὶς βραδύτερον μετὰ τοῦ Καρόλου Η' τῆς Γαλλίας, ἐγένετο ἀρχιθαλαμηπόλος καὶ αὐλάρχης του. Τῷ 1496. ἀποθανόντος τοῦ μικρανεψιοῦ του δουκὸς Καρόλου Β', ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Σαβοΐας, ἐπιδείξας, κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ἡγεμονίας του, πρωτοφανῆ διοικητικὴν ἱκανότητα. Χ. Δ.

[Φλάνδρας]

— **Φίλιππος** *τῆς Ἀλσατίας*, κόμις τῆς *Φλάνδρας*. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1143 καὶ ἀπέθανε τῷ 1191. Ἦτο υἱὸς τοῦ Τιερρὺ τῆς Ἀλσατίας, ὃν διεδέχθη μετὰ θάνατον (τῷ 1168), ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε διὰ τοῦ γάμου του καταστῆ κόμις τῆς Ἀμιέννης καὶ τοῦ Βερμαντουά. Ἐστρατεύσε διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βρύγης τὸν μεταξὺ Φλάνδρας καὶ Ὁλλανδίας πόλεμον, εἶτα δὲ συνώδευσεν εἰς Ἀγγλίαν τὸν φίλον του Θωμᾶν Μπέκετ (1170). Μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον του συνησπίσθη μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ἑρρίκου Πλανταγενέτη, οἵτινες εἶχον ἀποστατήσει ἐναντίον τοῦ πατρός των, καὶ ἐδῄωσε τὴν Νορμανδίαν, ἐκεῖθεν δὲ διεπεραιώθη εἰς Ἀγγλίαν καὶ διήρπασε τὸ Νόρουϊκ. Τῷ 1177 ἐπεσκέφθη τοὺς ἁγίους Τόπους καὶ τὸν αὐτόθι βασιλεύοντα Βαλδουῖνον Δ', ὅστις ἦτο συγγενής του, ἐπιστρέψας δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐγένετο, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΒ', ἐπίτροπος τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Φιλίππου-Αὐγούστου. Συνέζευξε τότε τὸν νεαρὸν βασιλέα μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς του Ἐλισάβετ τῆς Ἀννωνίας, ἐπειδὴ ὅμως ἠρνήθη νὰ τῷ παραδώσῃ ἀμέσως τὸ Ἀρτουά, ὅπερ ἀπετέλει τὴν προῖκα τῆς πριγκιπίσσης, ἦλθεν εἰς πόλεμον πρὸς αὐτόν, διαρκέσαντα ἀπὸ τοῦ 1185 μέχρι τοῦ 1186 Τῷ 1190 συνώδευσε τὸν Φίλιππον-Αὔγουστον κατὰ τὴν εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους σταυροφορίαν, ἀπέθανε δὲ ἐκ τῆς πανώλους πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἄκρης. Χ. Δ.

ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

— **Φίλιππος**, αὐτοκράτωρ τῆς *Γερμανίας*. Γεννηθεὶς περὶ τὸ 1170, ἐδολοφονήθη ἐν Βαμβέργῃ τῷ 1208. Ἦτο υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Α' τοῦ Βαρβαρόσσα καὶ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου ΣΤ', ὅστις εἶχεν ἀναθέσει αὐτῷ τὴν διοίκησιν τῆς Τοσκάνης, τοῦ δουκάτου τοῦ Σπολέτου καὶ τῆς Σουηβίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου ἔσπευσεν εἰς Γερμανίαν, ἐξαγοράσας δὲ διὰ δώρων τὴν ὑποστήριξιν διαφόρων ἐκλεκτόρων καὶ πείσας τὸν ἕτερον τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στέμματος, Βερτόλδον δοῦκα τοῦ Τζέρινγκεν, νὰ παραιτηθῇ τῶν ἀπαιτήσεών του ἔναντι ποσοῦ 11 000 ἀργυρῶν μάρκων, κατώρθωσε νὰ ἐκλεγῇ αὐτοκράτωρ ἐν Μαγεντίᾳ τῷ 1198. Τινὲς ὅμως ἐκλέκτορες, δυσαρεστηθέντες διότι ὁ αὐτοκρατορικὸς θρόνος περιήρχετο ἀνελλιπῶς εἰς τὸν οἶκον τῆς Σουηβίας, προέβησαν ἐν Κολωνίᾳ εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ δευτέρου αὐτοκράτορος, τοῦ Ὄθωνος τῆς Βρουνσβίκης, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὄθων ὁ Δ'. Τοῦτο προεκάλεσε τὴν ἔκρηξιν ἐμφυλίου πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεμίχθησαν καὶ ἄλλοι, ἐκτὸς τῶν Γερμανῶν, ἡγεμόνες Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου, ὁ δὲ πάπας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὑπὲρ τοῦ Ὄθωνος. Ὁ Φίλιππος διὰ ταχείας ἐνεργείας εἰσήλασεν εἰς τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὰς χώρας τοῦ ἐκλεκτοράτου τῆς Κολωνίας, ἐπολιόρκησε τὴν Βρουνσβίκην, πρωτεύουσαν τοῦ ἀντιπάλου του (1199), κατέλαβε τὸ Στρασβοῦργον, ὑπεχρέωσε τὸν λανδγράβον τῆς Θουριγγίας εἰς ὑποταγήν, ἀπώθησεν ἐπιτυχῶς ἐπίθεσιν τῶν Βοημῶν καὶ ἀφοῦ ἐπέτυχε νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κολωνίας, τοῦ δουκὸς τῆς Βραβάντης καὶ ἄλλων ἡγεμόνων, ἐστέφθη διὰ δευτέραν φορὰν αὐτοκράτωρ ἐν Ἀκυϊσγράνῳ (1205). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκέρδισεν ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος ἀποφασιστικὴν παρὰ τὴν Κολωνίαν νίκην, ἀπέκτησε δὲ κατόπιν τούτου τὴν συμπάθειαν καὶ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ', ὅστις ἠκύρωσε τὴν παλαιάν του ἀφοριστικὴν βουλὴν καὶ ἀνεγνώρισεν αὐτὸν τῷ 1208 Μικρὸν ὅμως μετὰ ταῦτα, ἐνῷ ὁ Φίλιππος εὑρίσκετο ἐν Βαμβέργῃ, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος ντὲ Βίττελσμπαχ, εἰς ὃν εἶχεν ἀρνηθῇ νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον. Ὁ Φίλιππος εἶχε συζευχθῇ τὴν Βυζαντινὴν πριγκίπισσαν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰσαακίου, ἀπέκτησε δ' ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέσσαρας θυγατέρας, ὧν μία, ὀνόματι Βεατρίκη, συνεζεύχθη τὸν Ὄθωνα τῆς Βρουνσβίκης, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του ἀνεγνωρίσθη ὡς νόμιμος αὐτοκράτωρ.

[Ἕσσης]

— **Φίλιππος** *ὁ Μεγάθυμος*, λανδγράβος τῆς *Ἕσσης*. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ἕσσης, γεννηθεὶς τῷ 1504 ἐν Μαρβούργῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1567 Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἐν ἡλικίᾳ πέντε ἐτῶν, ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τῆς μητρός του Ἄννης τοῦ Μεκλεμβούργου. Τῷ 1523 συνεζεύχθη τὴν Χριστῖναν, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Σαξονίας Γουλιέλμου, γνωρισθεὶς δ' ἀκολούθως μετὰ τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Μελάγχθονος ἐδέχθη τὴν εἰς τὰς χώρας του εἰσαγωγὴν τοῦ προτεσταντισμοῦ, κατήργησε τὰ μοναστήρια καὶ ἵδρυσε (1526) τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μεκλεμβούργου. Τῷ 1534 βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ δουκᾶτον τῆς Βυρτεμβέργης, μετὰ διετίαν δὲ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Ἀναβαπτιστῶν τοῦ Μύνστερ καὶ κατέβαλε συντόνους προσπαθείας διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν διαφόρων προτεσταντικῶν ὁμάδων, ἀποβὰς τῷ 1531 εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ συνασπισμοῦ τῶν διαμαρτυρομένων τοῦ Σμαλκάλντε. Κατόπιν τῆς ἥττης τῶν διαμαρτυρομένων ἐν Μύλμπεργκ (1546) παρεδόθη εἰς τὸν Κάρολον Κουΐντον, ὅστις ἐκράτησεν αὐτὸν αἰχμάλωτον μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Πάσσαου (1552). Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, μολονότι ἔγγαμος καὶ πατὴρ ἑπτὰ τέκνων, κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς νεαρὰν κόρην, ὀνόματι Μαργαρίταν Σάαλε, συνεζεύχθη δὲ καὶ αὐτὴν κατόπιν ἀδείας τοῦ Λουθήρου. Ἡ διγαμία αὕτη, περιελθοῦσα εἰς τὴν δημοσιότητα, προεκάλεσε φοβερὸν σκάνδαλον, ζημιώσασα σημαντικῶς τὸν προτεσταντισμόν. Χ. Δ.

ΕΛΛΑΔΟΣ

— **Φίλιππος** *Κουρτεναί* (Philippe de Courtenay). Υἱὸς τοῦ τελευταίου Λατινου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουΐνου Β' ντὲ Κουρτεναὶ (1228—1261). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1273) προσεπάθησε νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως κληρονομικὰ αὐτοῦ δικαιώματα, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του ἐνυμφεύθη τὴν δευτέραν θυγατέρα τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυϊκοῦ (D' Anjou), ὅστις τῷ εἶχεν ὑποσχεθῇ καὶ τὴν ἔνοπλον αὐτοῦ ὑποστήριξιν. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἀπέβησαν μάταιαι. Ἀπέθανε τῷ 1285, καταλιπὼν μίαν μόνον θυγατέρα, τὴν Αἰκατερίνην, ἥτις ἐνυμφεύθη τῷ 1300 τὸν ἐξάδελφόν της Κάρολον τὸν Βα-

Digitized by Google

λουᾶ, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Γ' τοῦ Τολμηροῦ (1270—1285). Ν. ΚΛΕ

— **Φίλιππος ὁ *Σαβαυδικός*.** Υἱὸς τοῦ Θωμᾶ Γ', κόμιτος τῶν Σαλώνων, ἐνυμφεύθη τῷ 1300 την Ἰσαβέλλαν, ἡγεμονίδα τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἀνεκηρύχθη ἡγεμὼν τῆς 23 Φεβρουαρίου 1301 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου Β', ὅστις παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν οὕτω τὴν περίδοξον κληρονομίαν τῶν Βιλλαρδουΐνων. Ἀνὴρ ἀλαζὼν καὶ μεγάλα ἐν νῷ ἔχων ὁ Φίλιππος, συνεκάλεσε κατὰ Μάϊον τοῦ 1305 ἐν Κορίνθῳ περίλαμπρον συνέλευσιν, εἰς ἣν παρέστησαν μετὰ πλουσίας ἀκολουθίας οἱ ὁμότιμοι τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ μαρκίων Βοδονίτσης, οἱ δυνάσται τῆς Εὐβοίας, ὁ δοὺξ τῆς Νάξου, ὁ κόμις τῆς Κεφαλληνίας, ὁ πρωτοστράτωρ Σαιντομὲρ καὶ ἄλλοι τιμαριοῦχοι. Ἐτέλεσε δὲ συγχρόνως ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἀγῶνας, ἐν τῇ κονίστρᾳ τῶν ὁποίων διεδορατίζοντο ἔφιπποι ὑπερχίλιοι εὐπατρίδαι. Φιλοτιμία καὶ δοξομανία καὶ πρόθεσις ἐπιδείξεως ἦσαν τὰ ἐλατήρια τὰ προκαλέσαντα τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Σαβαυδικοῦ σύγκλησιν τῆς συνόδου ἐκείνης, ἥτις ἐκλήθη «μέγα παρλαμέντον». Ἀλλ ἐπέπρωτο νὰ εἶναι τοῦτο τὸ ἔσχατον τῶν μεγαλοπρεπῶν θεαμάτων τῆς τιμαριωτικῆς λαμπρότητος τῶν Φράγκων ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ἦτο μὲν ὁ Φίλιππος ἀνὴρ δραστήριος καὶ ῥέκτης, ἀλλ' ἕνεκα τῆς πλεονεξίας του καὶ τῶν ἐκ τῶν μεγάλων δαπανῶν του δημιουργηθεισῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν ἀναγκασθεὶς νὰ ἐπιβάλῃ καταθλιπτικὰς φορολογίας, ἐξήγειρεν ἐν τέλει ἐναντίον του τὴν ἔχθραν πολλῶν βαρώνων, προκληθείσης καὶ ἐπαναστάσεως κατ' αὐτοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ. Καὶ ἠδυνήθη μὲν νὰ καταστείλῃ ταύτην, διασκορπίσας τοὺς περὶ τὴν Ἀλωνίσταιναν συγκεντρωθέντας ἐπαναστάτας, ἀλλ' ἐπιδιώκων ἀνεξαρτησίαν ἐπέσυρε τὴν δυσπιστίαν τοῦ ἐπικυριάρχου βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὅστις καὶ καθῄρεσεν αὐτὸν τὴν 5 Ἰουνίου 1306, καταστήσας ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας τὸν υἱόν του Φίλιππον τὸν ἡγεμόνα τοῦ Τάραντος. Ὑποκύψας εἰς τὴν ἀνάγκην Φίλιππος ὁ Σαβαυδικός, παρεχώρησε την 11 Μαΐου 1307 ἐς ἀεὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Μορέως δικαιώματά του καὶ τῆς συζύγου του Ἰσαβέλλας εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον Β' τῆς Νεαπόλεως καὶ ἔλαβεν ἀντὶ τῆς Πελοποννήσου ὡς ἡγεμονίαν την μαρσικὴν κομιτείαν Ἄλβαν, παρὰ τὴν Φουκίνην λίμνην. Δ. Π. Π.

—**Φίλιππος ὁ *Ταραντῖνος*.** Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου Β' τοῦ Ἀνδεγαυοῦ, εἰς ὃν ὁ πατὴρ του εἶχε κατὰ πρῶτον παραχωρήσει τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τάραντος. Τοῦτον, ἀνήλικον ἔτι ὄντα, εἶχεν ὁ πατήρ του συζεύξει μετὰ τῆς ὡραίας Θάμαρ, θυγατρὸς τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Νικηφόρου Α', ὅστις ἔδωκεν εἰς αὐτὸν προῖκα τὰς πόλεις Ἀγγελόκαστρον, Ἀγρίνιον, Βόνιτσαν καὶ Ναύπακτον, καθὼς καὶ την διαδοχὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, ἂν ἀπέθνησκεν ὁ νόμιμος τοῦ θρόνου διάδοχος Θωμᾶς. Ἔλαβε δὲ καὶ τὸν τίτλον δεσπότου τῆς Ρωμανίας. Τῷ 1304, ἀποθανόντος τοῦ πενθεροῦ του Νικηφόρου Α', ὁ Φίλιππος ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἤπειρον, καίτοι ἔζη ὁ νόμιμος τοῦ δεσποτάτου διάδοχος Θωμᾶς. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαί του ἀπέτυχον. Ἀνακηρυχθεὶς ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας, κατέπλευσε τῷ 1307 εἰς τὴν Γλαρέντζαν μετὰ στίφους Πεδεμοντίων ἱππέων. Οἱ βαρῶνοι τοῦ Μορέως, πρὸς δ' αὐτοῖς καὶ ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, προσελθόντες ὤμοσαν εἰς αὐτὸν τὸν ὅρκον τῆς ὑποτελείας. Δὲν ἔμεινεν ὅμως ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Νεάπολιν, καταστήσας βαΐλον αὐτοῦ ἐν τῷ πριγκιπάτῳ τῆς Ἀχαΐας τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνα Β'. Τῷ 1313 παρῃτήθη τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας διὰ νὰ νυμφευθῇ, ἀποθανούσης τῆς συζύγου του Θάμαρ, τὴν δωδεκαέτιδα ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι αὐτοκράτειραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Αἰκατερίνην Βαλουά, τελευταίαν ἀπόγονον τῶν Φράγκων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κληρονόμον τῶν ἐπὶ τοῦ ἀπολεσθέντος θρόνου δικαιωμάτων των. Τὰ ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας δικαιώματα του ἐξεχώρησεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον τὸν Βουργουνδιακόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὡς σύζυγον την χήραν τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος Β' Ματθίλδην, ἥτις, ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς της, ἠδύνατο νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ παρὰ τοῖς κατοίκοις τοῦ Μορέως τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῶν Βιλλαρδουΐνων. Δ. Π. Π.

—**Φίλιππος,** κόμης τῆς ***Τριπόλεως*.** Ἐβασίλευσεν ἐν Μικρᾷ Ἀρμενίᾳ τῆς Κιλικίας (1222—1225), ὡς σύζυγος τῆς καθαυτὸ βασιλίσσης Ἰσαβέλλας (Ζαμπέλ), ἐγγόνης τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Ἀμωρὺ Λουσινιάν. Θελήσας νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς Ἀρμενίους τὰ δυτικὰ ἔθιμα, ἔγινεν ἀντιδημοτικός, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου βαρώνου Κωνσταντίνου τοῦ ἐκ Λαμπρόν, βαΐλου (ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς) τῆς ἐπικρατείας καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Δίν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ν. Μ.

ΙΣΠΑΝΙΑΣ

— **Φίλιππος ὁ Α'** ὁ ***Ὡραῖος*,** ἀρχιδοὺξ τῆς ***Αὐστρίας* καὶ βασιλεὺς τῆς *Ἰσπανίας*.** Υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Α' καὶ τῆς Μαρίας τῆς Βουργουνδίας, γεννηθεὶς τῷ 1478 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1506. Συνεζεύχθη τῷ 1496 τὴν δευτερότοκον θυγατέρα τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ καὶ τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Καστίλλης, Ἰωάνναν, τὴν ἀποκληθεῖσαν Παράφρονα, καὶ ἀπέβη ὁ γενάρχης τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ βασιλευσάσης αὐστριακῆς δυναστείας, ἥτις, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης της ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Καρόλου Κουΐντου, ἐξεφυλίσθη εἶτα ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ἐξέλιπε δὲ ὁριστικῶς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Καρόλου Β', ἀποθανόντος ἄνευ τέκνων. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου ἄνοδος τοῦ Φιλίππου ὀφείλεται εἰς τοὺς διαδοχικοὺς θανάτους τοῦ τε δὸν Ζουάν, νομίμου διαδόχου τοῦ Φερδινάνδου, καὶ τῆς Ἰσαβέλλας, καὶ τῆς πρωτοτόκου θυγατρὸς αὐτῶν Ἰσαβέλλας τῆς Πορτογαλίας, κατόπιν τῶν ὁποίων τὸ ἰσπανικὸν στέμμα περιήρχετο νομίμως εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Φιλίππου Ἰωάνναν. Ὅτε τῷ 1500 συνέβη ὁ θάνατος τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Πορτογαλίας, οἱ γέροντες ἤδη βασιλεῖς Φερδινάνδος καὶ Ἰσαβέλλα, ἐπιθυμοῦντες νὰ ρυθμίσωσι τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς των, ἐκάλεσαν εἰς Ἰσπανίαν τὸν γαμβρὸν των Φίλιππον καὶ τὴν θυγατέρα των Ἰωάνναν, διὰ νὰ ὑποβάλωσιν αὐτοὺς εἰς ὅρκον ἐνώπιον τῶν κόρτες. Τὸ συζυγικὸν ζεῦγος μετὰ τῆς συνοδείας του, διερχόμενον διὰ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους, ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Γάλλου βασιλέως συνθήκην ἐν Μπλουὰ (1501), εἶτα δὲ ἐπορεύθη εἰς Ἰσπανίαν, ὅπου ἔτυχε μεγαλοπρεποῦς δεξιώσεως, ἀναγνωρισθέντων τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων του ὑπό τε τῶν καστιλιανῶν καὶ τῶν ἀραγωνικῶν κόρτες. Ὀλίγας ὅμως ἡμέρας βραδύτερον ὁ Φίλιππος ἔφυγεν ἐσπευσμένως ἐξ Ἰσπανίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἐπείγουσαι ὑποθέσεις ἀνεκάλουν αὐτὸν εἰς Φλάνδραν, κατέλιπε δὲ εἰς ἀληθῆ ἀπόγνωσιν τὴν νεαρὰν σύζυγόν του, μὴ δυναμένην νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, διότι ἦτο ἔγγυος. Ὁ Φίλιππος ἀντεπροσώπευε τὸν τύπον τῆς ἀνδρικῆς καλλονῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ προσωνυμία του, ἠγαπᾶτο δὲ ἐμμανῶς ὑπὸ τῆς συζύγου του, ἐνῷ αὐτὸς δὲν ἀνταπεκρίνετο ἐξ ἴσου εἰς τὴ αἰσθήματά της, προτιμῶν τοὺς εὐκόλους ἔρωτας. Τοῦτο ἐπέφερε τὸν κλονισμὸν τοῦ λογικοῦ τῆς Ἰωάννας, ἰδίᾳ κατόπιν τῆς τελευταίας ἐσπευσμένης ἀναχωρήσεώς του, συχναὶ δὲ κρίσεις ζηλοτυπίας προσέβαλλον αὐτήν. Ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἀνησυχήσαντες ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἀπεφάσισαν τέλος νὰ ἀποστείλωσι τὴν θυγατέρα των πρὸς τὸν σύζυγόν της, ἐλπίζοντες ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐβελτιοῦτο ἡ κατάστασις αὐτῆς. Δραματικὴ ὑπῆρξεν ἡ σκηνὴ τῆς συναντήσεως, καθ' ἣν ἡ Ἰωάννα, εὑροῦσα τὸν Φίλιππον εἰς τρυφερὰς σχέσεις μετά τινος νεαρᾶς κυρίας τῆς αὐλῆς, κατελήφθη ὑπὸ τοιαύτης ὀργῆς, ὥστε κατεξέσχισε τὸ πρόσωπον τῆς ἀντιζήλου της καὶ ἀπέκοψε τὴν ξανθὴν κόμην της, τὴν ὁποίαν ὁ πρίγκιψ ἰδιαιτέρως ἐθαύμαζεν. Ὁ Φίλιππος, ἐξ ἄλλου, τοσοῦτον ἐξεμάνη ἐκ τῆς στάσεως ταύτης τῆς συζύγου του, ὥστε συμπεριεφέρθη εἰς αὐτὴν μετὰ πρωτοφανοῦς βαναυσότητος καὶ ἐξεστόμισεν ἐναντίον της τὰς χυδαιοτέρας τῶν ὕβρεων. Ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1504, ἀπέθνησκεν ἡ Ἰσαβέλλα, καταλιποῦσα διὰ τῆς διαθήκης της τὸ στέμμα τῆς Καστίλλης εἰς τὸν Φίλιππον καὶ τὴν Ἰωάνναν, ὁρίσασα δὲ ἀντιβασιλέα μέχρι τῆς ἀφίξεως αὐτῶν τὸν γέροντα σύζυγόν της Φερδινάνδον. Ὁ Φίλιππος ἡτοιμάσθη τότε ἐν σπουδῇ διὰ νὰ μεταβῇ καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἀπὸ ἐτῶν διακαῶς ἐπεθύμει, καθυστερήσας ὅμως ἐκ διαφόρων ἀντιξόων περιστατικῶν καὶ ἀργοπορήσας κατὰ τὸν πλοῦν ἐν Ἀγγλίᾳ, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος Ζ', ἄγνωστον ἐκ τίνων λόγων, ἐκράτησεν αὐτὸν εἰς εἶδος χρυσῆς αἰχμαλωσίας, ἔφθασεν εἰς Καστίλλην μόνον κατὰ Μάϊον τοῦ 1506, μετά τινας δὲ μῆνας ἀπέθανεν ἐκ χρυσολογήματος, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν ἑξαετῆ μόλις υἱόν του Κάρολον Κουΐντον. Ὁ Φίλιππος ἀπέκτησεν ἐκ τῆς Ἰωάννας 6 τέκνα, τὸν μνημονευθέντα Κάρολον, τὸν Φερδινάνδον, ἀναγορευθέντα αὐτοκράτορα μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Καρόλου, καὶ 4 θυγατέρας, τὴν Ἐλεονώραν βασίλισσαν τῆς Πορτογαλίας καὶ εἶτα σύζυγον τοῦ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας, τὴν Ἰσαβέλλαν βασίλισσαν τῆς Δανίας, τὴν Μαρίαν σύζυγον τοῦ Λουδοβίκου Β' τῆς Οὐγγαρίας καὶ τὴν Αἰκατερίνην βασίλισσαν τῆς Πορτογαλίας. Ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Γρενάδης ἐγείρεται μεγαλοπρεπὲς μαυσωλεῖον τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς συζύγου του Ἰωάννας, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ των Καρόλου Κουΐντου, θεωρούμενον δὲ ὡς ἓν τῶν ἀρίστων μνημείων τῆς ἰσπανικῆς γλυπτικῆς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Χ. Δ.

Φίλιππος Α' ὁ Ὡραῖος.

—**Φίλιππος ὁ Β',** βασιλεὺς τῆς *Ἰσπανίας*. Υἱὸς τοῦ Καρόλου Κουΐντου καὶ τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Πορτογαλίας, γεννηθεὶς τῷ 1527 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἐσκουριὰλ τῷ 1598. Διετέλεσε διαδοχικῶς, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ πατρός του, βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως (1554), ἡγεμὼν τῶν Κάτω Χωρῶν (1555) καὶ τέλος βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας (ἀπὸ τοῦ 1556). Χῆρος ἤδη ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Μαρίας τῆς Πορτογαλίας, κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Νεαπόλεως ἄνοδόν του, συνεζεύχθη εἰς δεύτερον γάμον τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Μαρίαν Τυδώρ, θυγατέρα τοῦ Ἐρρίκου Δ', ἤσκησε δὲ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὅλην τὴν τρομοκρατίαν τοῦ ἰσπανικοῦ καθολικισμοῦ ἐναντίον τῶν διαμαρτυρομένων. Ἡ ἐν τῇ χώρᾳ ὅμως ταύτῃ ἐπιρροή του δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, διότι ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξὺ (1558) ἡ Μαρία Τυδώρ. Ἀνελθὼν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸν ἰσπανικὸν θρόνον, ἀπεφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν παλαιῶν κοσμοκρατορικῶν σχεδίων τοῦ πατρός του. Ἦτο ἄλλως τε ἤδη ὁ κραταιότερος μονάρχης τῆς Εὐρώπης, ἐξουσιάζων ὁλόκληρον τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Νεάπολιν, τὴν Σικελίαν, τὴν χώραν τοῦ Μιλάνου, τὴν Φρὰνς-Κοντέ, τὰς Κάτω Χώρας, τὴν Τύνιδα, τὸ Ὀράν, τὸ Πράσινον ἀκρωτήριον, τὰς Καναρίους νήσους καὶ μέγα μέρος τῆς Ἀμερικῆς. Πρώτη ἐνέργειά του ὑπῆρξεν ἡ συνέχισις τοῦ μετὰ τῆς Γαλλίας πολέμου, ὃν εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ὁ πατήρ του. Καὶ ἐκέρδισε μὲν κατ' αὐτὸν τὰς μάχας τοῦ Σαὶν-Κεντὲν (1557) καὶ τοῦ Γκραβελὶν (1558), ὑπέγραψεν ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος τὴν συνθήκην τοῦ Καιὼ-Καμπρεζί, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία παρέμενεν ἐδαφικῶς ἄθικτος. Συγχρόνως συνεζεύχθη, εἰς τρίτον γάμον, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἐρρίκου Β' τῆς Γαλλίας, πριγκίπισσαν Ἐλισάβετ, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἡρωῒς τοῦ τοσοῦτον γνωστοῦ ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ τῇ τέχνῃ ἐρωτικοῦ εἰδυλλίου μετὰ τοῦ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱοῦ τοῦ Φιλίππου, τραγικοῦ πρίγκιπος δὸν Κάρλου.

Φίλιππος Β'
βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας.

Προχωρῶν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ φιλοκαθολικοῦ του προγράμματος, ὁ Φίλιππος ἀπέστειλε κυβερνήτην εἰς τὰς Κάτω Χώρας τὸν ἀφαντάστου ἀγριότητος δοῦκα τῆς Ἄλβας, τοῦ ὁποίου ὅμως αἱ σκληραὶ διώξεις οὐδαμῶς ἠμπόδισαν οὔτε τὴν διάδοσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ, οὔτε τὴν τελικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας (1581). Ἐξ ἄλλου ἐν Ἰσπανίᾳ αἱ καταπιέσεις τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐναντίον τῶν Μαυριτανῶν καὶ αἱ τρομοκρατικαὶ ἐκτελέσεις τῶν κατηγορουμένων ὡς αἱρετικῶν ἐμείωναν τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας καὶ ἐνέκρωσαν τὴν βιομηχανίαν της. Καὶ εἰς αὐτὴν τέλος τὴν καθολικὴν Ἰταλίαν (τὸ Μιλᾶνον καὶ τὴν Νεάπολιν) κατέστη ἀδύνατος ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀπαισίας Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, τοῦ πληθυσμοῦ ἀντιστάθέντος διὰ σθεναρῶν ἐξεγέρσεων. Αἱ ἐδαφικαὶ ἐν τούτοις ἀπώλειαι, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποστῆ ὁ Φίλιππος ἐν ταῖς Κάτω Χώραις, ἀντεσταθμίσθησαν τῷ 1580 διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Πορτογαλίας. Τῷ 1588 ὁ ἀλόγιστος περὶ τοῦ καθολικισμοῦ φανατισμὸς τοῦ Φιλίππου ὤθησεν αὐτὸν εἰς τὴν παράφρονα ἀπόφασιν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας, διότι αὕτη ηὐνόει τὸν προτεσταντισμὸν ἐν τῇ χώρᾳ της καὶ ἐβοήθησε τοὺς Φλαμανδούς. Ἐξώπλισε τότε παντίσχυρον στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωσε τὸ πομπῶδες ὄνομα «Ἀήττητος ἀρμάδα» καὶ ἐξέπεμψεν αὐτὸν ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως καὶ οἱ Ὀλλανδοί, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς τρικυμίας, κατώρθωσαν νὰ καταστρέψωσι τὸν ἰσπανικὸν στόλον καὶ νὰ ταπεινώσωσι τὴν ἐπηρμένην ὀφρὺν τοῦ πανισχύρου Φιλίππου. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον αἱ ῥᾳδιουργίαι του εἶχον ἀναστατώσει καὶ τὴν ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν πολέμων ταρασσομένην Γαλλίαν, ὁ δ' ἐν αὐτῇ ἱδρυθεὶς συνασπισμὸς τῶν καθολικῶν μικροῦ δεῖν ἐκάλει αὐτὸν εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον. Τῷ 1569 εἶχε διοργανώσει ἐν Μπεὸρν συνωμοσίαν διὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Δ', Ἰωάννας ντ' Ἀλμπρέ, τὴν ὁποίαν ἐσκόπει νὰ ἀποστείλῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ὡς αἱρετικήν. Πᾶσαι ὅμως αἱ ῥᾳδιουργίαι αὗται ἔσχον ὡς μόνον κέρδος τὴν προσάρτησιν τοῦ Σαρολαί, ὅπερ τῷ ἐξεχώρησεν ὁ Ἐρρῖκος Δ, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερβὲν (1598). Ὀλίγους μῆ-

Digitized by Google

μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην ὁ Φίλιππος ἀπέθανε, καταλιπὼν τὸ κράτος του ἐδαφικῶς μὲν σχεδὸν ἄθικτον, οἰκονομικῶς ὅμως καὶ στρατιωτικῶς εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἦτο πεπροικισμένος διὰ μεγάλης δραστηριότητος, ἀλλ' ἐστερεῖτο πολιτικότητος, παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ του. Ἦτο ἐξ ἄλλου μικρόψυχος καὶ σκληρός, καταλαμβανόμενος πολλάκις ὑπὸ τρόμου κατὰ τὰς μάχας. Ὑπῆρξεν ὅμως φίλος τῶν τεχνῶν καὶ ἦτο πεπροικισμένος διὰ σπανίας φιλοκαλίας. Διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῆς τετάρτης συζύγου του Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς υἱός του Φίλιππος ὁ Γ'. x. Δ.

—Φίλιππος ὁ Γ', βασιλεὺς τῆς *Ἰσπανίας*. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1578 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1621. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1598, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἦτο δὲ ἀσθενοῦς χαρακτῆρος, ἀδιάφορος καὶ ἀναποφάσιστος, ἀγόμενος καὶ φερόμενος ὑπὸ τῶν εὐνοουμένων του, οἵτινες δὲν ἦσαν μὲν ἀνίκανοι, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως καὶ νὰ ἀνακόψωσι τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἄλλοτε πανισχύρου κράτους τοῦ Καρόλου Κουΐντου. Μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Φιλίππου εἰς τὸν θρόνον ὁ πρωθυπουργὸς αὐτοῦ Λέρμε ἐσυνέχισε τὸν ἐναντίον τῶν Κάτω Χωρῶν πόλεμον, τῷ 1609 ὅμως ὑπεχρεώθη τέλος νὰ ὑπογράψῃ δωδεκαετῆ ἀνακωχήν. Ταυτοχρόνως ἐξεδίδετο διάταγμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐξεδιώκοντο ὁριστικῶς ἐκ τῆς Ἰσπανίας καὶ οἱ τελευταῖοι ἀπόγονοι τῶν Μαυριτανῶν. Οἱ Ἄραβες οὗτοι, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ καταλήψεως τῆς Γρενάδης εἶχον προσέλθει ὁμαδικῶς εἰς τὸν Χριστιανισμόν, διεκρίνοντο διὰ τὴν ἐργατικότητά των, ἡ δὲ ἐξ Ἰσπανίας ἐκδίωξίς των, ὑπαγορευομένη μόνον ὑπὸ τοῦ ἀλογίστου φανατισμοῦ τῶν κυβερνώντων, ἐστέρησε τὴν χώραν ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἐκ τῶν φιλεργοτέρων κατοίκων της. Ὅσοι ἐκ τῶν Μαυριτανῶν ἠρνήθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ πάτριον ἔδαφος ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς, δὲν διεσώθησαν δὲ εἰμὴ μόνον τὰ μικρότερα τῶν 7 ἐτῶν παιδία, πωληθέντα ὡς δοῦλοι. Τῷ 1612 ὁ Φίλιππος ὑπέγραψε συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἔδωσεν ὡς σύζυγον εἰς τὸν βασιλέα αὐτῆς Λουδοβίκον ΙΓ' τὴν θυγατέρα του. Παρὰ τὴν πλήρη ὅμως οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν κατάπτωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθη ἡ Ἰσπανία κατὰ τὴν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου Γ', ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῇ εἰσέτι τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῆς ἀκμήν, διὰ σειρᾶς μεγάλων καλλιτεχνῶν, ἐνδοξότερος τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ διάσημος Βελάσκεθ. x. Δ.

— Φίλιππος ὁ Δ', βασιλεὺς τῆς *Ἰσπανίας*. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1605 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1665. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1621, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τοῦ κόμητος Ὀλιβάρες. Ἡ μετὰ τῶν Κάτω Χωρῶν ἐκεχειρία εἶχεν ἤδη ἐκπνεύσει, ὁ δὲ πόλεμος ἐπανελήφθη, διεξαχθεὶς κατ' ἀρχὰς ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Σπινόλα, κατόπιν ὅμως τῆς συντριπτικῆς ἥττης, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν τὰ ἰσπανικὰ στρατεύματα τῷ 1628, ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ ὁριστικῶς πλέον, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν παλαιῶν τούτων ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους του, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Μύνστερ. Ἀμέσως ὅμως μετὰ ταῦτα ἐξηναγκάσθη καὶ πάλιν εἰς πόλεμον ἐναντίον τοῦ συνασπισμοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει ὁ Ρισελιὲ κατὰ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, ἀπώλεσε δὲ τότε τὴν Καταλωνίαν καὶ τὸ Ἀρτουὰ καὶ βραδύτερον, δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Πυρηναίων (1659), τὸ Ρουσσιγιὸν καὶ 14 πόλεις τῆς Φλάνδρας, τῆς Ἀνωνίας καὶ τοῦ Λουξεμβούργου. Ἐπίσης διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ὁ Φίλιππος παρῃτεῖτο καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀλσατίας δικαιωμάτων του. Τέλος ἡ Πορτογαλία, ἥτις ἀπὸ τοῦ Φιλίππου Β' ἦτο ἡνωμένη μετὰ τοῦ ἰσπανικοῦ στέμματος, ἐπαναστατήσασα τῷ 1640, ἐπέτυχε διὰ σειρᾶς νικῶν νὰ ἀποκτήσῃ ὁριστικῶς πλέον τὴν ἐλευθερίαν της. Οὕτως ἡ Ἰσπανία ἔφθασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου Δ' εἰς ἔσχατον σημεῖον καταπτώσεως. Ὁ Φίλιππος συνεζεύχθη δίς, καὶ ἐκ μὲν τοῦ πρώτου γάμου του μετὰ τῆς Ἐλισάβετ τῆς Γαλλίας ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα, τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν, ἣν συνεζεύχθη ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΔ', ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου, μετὰ τῆς Μαρίας-Ἄννης τῆς Αὐστρίας, τρεῖς υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας. Ὁ πρωτότοκος τῶν υἱῶν τούτων ἦτο ὁ διάδοχος του Κάρολος Β', τελευταῖος ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου καταγομένων βασιλέων τῆς Ἰσπανίας. x. Δ.

—Φίλιππος ὁ Ε', βασιλεὺς τῆς *Ἰσπανίας*. Ὁ πρῶτος τῶν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Βουρβώνων ἐγγονος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ', γεννηθεὶς ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1683 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1746 ἐν Μαδρίτῃ. Ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχάς, ἐφ' ὅσον ἦτο εἰσέτι Γάλλος πρίγκιψ, δοὺξ τοῦ Ἀνζού, ἀνῆλθε δὲ ἐπὶ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου τῷ 1700, δυνάμει τῆς διαθήκης τοῦ Καρόλου Β', ὅστις ἀπέθανεν ἄτεκνος. Ὁ κίνδυνος ὅμως, ὅστις ἐδημιουργεῖτο διὰ τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐκ τῆς ἐνδεχομένης ἑνώσεως τῆς Ἰσπανίας μετὰ τῆς πανισχύρου τότε Γαλλίας, προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν βασιλέων τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Πορτογαλίας, οἵτινες, συμπήξαντες συνασπισμόν, προσέβαλον τὸ κῦρος τῆς διαθήκης. Ἐξέσπασε τότε ὁ περίφημος πόλεμος περὶ διαδοχῆς τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου, καθ' ὃν ὁ Φίλιππος, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐπέτυχε τέλος, μετὰ πολλὰς περιπετείας, τὴν ἀναγνώρισίν του διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης (1713), ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅτι θὰ παρῃτεῖτο πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου δικαιωμάτων του, ὡς καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Γιβραλτάρ, τῆς Μινόρκας, τῆς Σικελίας, τῶν Κάτω Χωρῶν, τῆς χώρας τοῦ Μιλάνου, τῆς Σαρδηνίας καὶ τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Φίλιππος ἦτο ἡγεμὼν ἀσθενοῦς χαρακτῆρος, ἀγόμενος καὶ φερόμενος ὑπὸ τῶν εὐνοουμένων του, οἵτινες πολλάκις τὸν παρέσυραν αὐτὸν εἰς ἐπικινδύνους περιπετείας, ὡς π. χ. ἡ δ ἐκδίκησις τῶν ἐν Ἰταλίᾳ χωρῶν, τῶν ὁποίων εἶχε παραιτηθῆ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης, καὶ ἡ ὀργάνωσις συνωμοσιῶν ἐν Γαλλίᾳ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀντιβασιλείας ἀπὸ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀρλεάνης. Καταπτυχόμενος ὑπὸ βαρείας μελαγχολίας, παρῃτήθη τῷ 1724 ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του δὸν Λουδοβίκου, ὅτε ὅμως οὗτος ἀπέθανε, μετὰ ἑπτάμηνον, ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν ἐξουσίαν, διατηρήσας αὐτὴν μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον τῆς βασιλείας του ἀνεμίχθη εἰς νέας πολεμικὰς περιπετείας ἐναντίον τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Μαυριτανῶν τῆς Ἀφρικῆς, παρενέβη εἰς τοὺς πολέμους περὶ διαδοχῆς τοῦ πολωνικοῦ καὶ τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου, ἐπέτυχε νὰ ἀναβιβάσῃ τὸν υἱόν του Κάρολον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Δύο Σικελιῶν καὶ κατέβαλεν ἐνεργείας διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ ἄλλης ἡγεμονίας ἐν Ἰταλίᾳ χάριν τοῦ ἑτέρου υἱοῦ του Φιλίππου.

Φίλιππος Ε' τῶν Βουρβώνων βασιλεὺς Ἰσπανίας.

Εἰσήγαγεν ἐξ ἄλλου ἐν Ἰσπανίᾳ πολλὰς νομοθετικάς, διοικητικάς, οἰκονομικὰς κλπ. μεταρρυθμίσεις, ἀνώρθωσε τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ του, ἀποκατέστησεν ἐν αὐτῷ τὴν πειθαρχίαν καὶ διωργάνωσε λαμπρὸν πολεμικὸν στόλον, ὅμοιον τοῦ ὁποίου ἡ Ἰσπανία δὲν εἶχεν ἀποκτήσει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀηττήτου ἀρμάδας. Ἐπέτυχεν ἐπίσης νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ὑπηκόων του, τοῦτο δὲ χάρις κυρίως εἰς τὸν δίκαιον καὶ μετριοπαθῆ χαρακτῆρά του. Συνεζεύχθη δὶς καὶ ἐκ μὲν τοῦ πρώτου γάμου του, μετὰ τῆς Μαρίας-Λουΐζας-Γαβριέλλας τῆς Σαβοΐας, ἀπέκτησε δύο υἱοὺς (τοὺς Λουδοβῖκον καὶ Φερδινάνδον), βασιλεύσαντας ἀμφοτέρους τῆς Ἰσπανίας, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου, μετὰ τῆς Ἐλισάβετ Φαρνέζε, τέσσαρας υἱούς, ὧν ὁ εἷς ἦτο ὁ Κάρολος Γ' βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν καὶ ἀκολούθως τῆς Ἰσπανίας. x. Δ

[Πάρμας]

—Φίλιππος (δὸν —), δοὺξ τῆς *Πάρμας*. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ τῆς Ἐλισάβετ Φαρνέζε 1720—1765). Βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ (1745) τὰ δουκᾶτα τῆς Πάρμας, τῆς Πλακεντίας καὶ τοῦ Μιλάνου, ἀνεγνωρίσθη δὲ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀκυϊσγράνου (1748) δοὺξ τῆς Πάρμας, τῆς Πλακεντίας καὶ τῆς Γκουασταλας. Ὑπεστήριξε τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας, ἵδρυσεν ἀκαδημίαν τῶν τεχνῶν, στρατιωτικὴν σχολὴν καὶ εἰσήγαγε διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς μεταρρυθμίσεις. x. Δ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

— Φίλιππος Α'. Κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ Η'. 139, παράδοσιν, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας μὲ τὸ ὄνομα Φίλιππος εἶναι ὁ ἔγγονος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας Περδίκκα, υἱὸς ὢν τοῦ Ἀργαίου καὶ πατὴρ τοῦ Ἀερόπου. Ὁ τρίτος οὗτος (κατὰ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην) ἐν τῇ διαδοχικῇ σειρᾷ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας (πέμπτος ἢ ἕκτος κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ Δεξίππου καὶ τοῦ Εὐσεβίου) ἐβασίλευσε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρονογράφους ἀπὸ τοῦ 621 μέχρι τοῦ 588 π. Χ. καὶ ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν. Ὑπὸ ἄλλων ἱστορικῶν ὅμως, ὡς Φίλιππος Α' φέρεται ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ φιλέλληνος, συμβασιλεύσας ἐπί τινα χρόνον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα Β (ἀπὸ τοῦ 438 π. Χ.), ἀλλ' ἐνωρὶς παραγκωνισθείς. Ἐν ἀρχῇ φαίνεται ὅτι συνεβασίλευσαν καὶ οἱ τρεῖς πρεσβύτεροι υἱοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἀμύντας ὁ πρωτότοκος, Φίλιππος ὁ δευτερότοκος καὶ Περδίκκας ὁ τριτότοκος, ἀλλ' ὁ τελευταῖος κατώρθωσεν ἐνωρὶς νὰ παραγκωνισθῶσιν οἱ δύο πρεσβύτεροί του ἀδελφοί. Μετὰ τούτου, ἡγεμονεύοντος τοῦ παρὰ τὸν Ἄνω Ἀξιὸν διαμερίσματος τῆς Μακεδονίας, εἶχον συμμαχήσει οἱ Ἀθηναῖοι (431 π. Χ.) ἐναντίον τοῦ Περδίκκα Β' (*Θουκ.* Α. 57 καὶ 59), καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ υἱοῦ τούτου εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον εἶχον ἐκστρατεύσει κατὰ τὸ 429 π. Χ. εἰς τὴν Μακεδονίαν οἱ Θρᾷκες (*Θουκ.* Β' 100, 3).

—Φίλιππος Β'. Ὁ μεγαλοπράγμων πατὴρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐκ τῶν μεγαλοφυεστέρων καὶ δραστηριωτέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἦτο ὁ τριτότοκος ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν (Ἀλεξάνδρου, Περδίκκα, Φιλίππου) τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα Γ' καὶ τῆς Εὐρυδίκης, ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Ἐλυμιώτιδος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 380 π. Χ. ἢ ὀλίγον πρότερον. Ὁ Φίλιππος ἔτυχεν ἐπιμεμελημένης μορφώσεως καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θήβαις, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ τρία περίπου ἔτη, ὡς ὅμηρος π. θανῶς τῶν Θηβαίων, συμμαχησάντων μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Πτολεμαῖον τὸν Ἀλωρίτην, τὸν δολοφόνον Ἀλεξάνδρου τοῦ Β'. Ὁ Φίλιππος ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἅρπαγος τοῦ θρόνου Πτολεμαίου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα, ὅστις ἐκδικηθεὶς τὸν μοιχὸν σφετεριστήν, μετὰ τριετῆ βασιλείαν του, ἤτοι τῷ 365 π. Χ., προσεκάλεσε τὸν Φίλιππον διὰ νὰ συνεργασθῶσι πρὸς παγίωσιν τῆς δυναστείας των. Ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τμήματός τινος τῆς Μακεδονίας, παραχωρηθέντος εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του. Κατὰ τὴν διοίκησιν τοῦ μικροῦ τμήματος ἐκείνου τῆς μακεδονικῆς γῆς, διαρκέσασαν ἐπὶ μίαν τριετίαν, ἀπέκτησεν ἐπαρκῆ διοικητικὴν πεῖραν. Τότε παρεσκεύασε καὶ τὸν πυρῆνα τοῦ ἀξιολόγου μετὰ ταῦτα καταστάντος στρατοῦ του. Τὴν διακυβέρνησιν τῆς ὅλης Μακεδονίας ἀνέλαβεν ὁ Φίλιππος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα, φονευθέντος κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας του (359 π. Χ.) εἴς τινα μάχην κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ ἐκείνου Ἀμύντα. Οἱ κίνδυνοι, οἵτινες ἠπείλουν τότε τὴν Μακεδονίαν, ἦσαν δεινοί. Οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ Παίονες, ἐντὸς τῆς χώρας εὑρισκόμενοι, ἐλεηλάτουν ταύτην, οἱ μνηστῆρες τοῦ θρόνου, Ἀρχέλαος ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του, καὶ οἱ Ἀργαῖος καὶ Παυσανίας, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ πρῶτος καὶ τῶν Θρᾳκῶν ὁ δεύτερος, εἶχον προκαλέσει τὴν διάσπασιν τῶν ἐθνικῶν τῆς Μακεδονίας δυνάμεων καὶ εἶχον ἐπαισθητὴν ἐν τῇ χώρᾳ ἀναρχίαν καὶ παραλυσίαν. Ἐν τούτοις κατὰ πάντων τούτων τῶν κινδύνων ἐπάλαισεν ἐπιτυχῶς ὁ Φίλιππος, σώσας τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομέων γειτόνων καὶ τὸν θρόνον ἀπὸ τῶν ἀναξίων μνηστήρων. Κατ' ἀρχὰς ἀπεμάκρυνεν ἐκ τοῦ κοινοῦ ἐναντίον του συνασπισμοῦ τοὺς Ἀθηναίους, ἐξαπατήσας τούτους ὅτι ἔμελλε νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν τότε ὑπ' αὐτοῦ πολιορκουμένην Ἀμφίπολιν, μετὰ ταῦτα δέ, ὅτε οὗτοι, ἰδόντες διαψευδομένας τὰς ἐλπίδας των —διότι ἡ καταληφθεῖσα Ἀμφίπολις 357 π. Χ.) δὲν παρεδόθη εἰς αὐτούς— συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν, Παιόνων καὶ Θρᾳκῶν, κατέβαλε καὶ τοὺς τρεῖς τούτους βαρβαρικοὺς λαούς, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, εἰσβαλὼν εἰς τὰς χώρας των καὶ ὑποτάξας ταύτας διαδοχικῶς πρὶν ἢ συνενωθῶσιν αἱ πολεμικαὶ των δυνάμεις, ἐξαναγκάσας δὲ οὕτω τούτους εἰς σεβασμὸν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους του. Ἐνῷ δέ, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνεργῶν, ἐντὸς τριετίας (359—356 π. Χ.) ἠσφάλισε τὰ ὅρια τῆς χώρας του ἀπὸ τῶν γειτόνων βαρβάρων, συγχρόνως ἐπεδίωκε τὴν ἐξόντωσιν ἢ προσοικείωσιν τῶν διαφόρων ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου. Καὶ ἐν ἐνεργείᾳ του δὲ αὐταῖς, μετὰ πανουργίας καὶ δεξιότητος ἐπιχειρηθείσαις, ἐστερήθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, διότι ὁ μὲν ἐπιφοβώτερος τῶν μνηστήρων Ἀρχέλαος, Ἀργαῖος καὶ Παυσανίας ἐξωντώθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ συνεδέθησαν μετ' αὐτοῦ διὰ διαφόρων συγγενικῶν δεσμῶν ἢ ἄλλου εἴδους συμφερόντων. Κατόπιν ὁ Φίλιππος, ὅστις κατὰ τὸ αὐτὸ τριετὲς χρονικὸν διάστημα διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμοιβαίας δυσπιστίας μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ὀλύνθου καὶ τῆς Ἀμφιπόλεως, ὄχι μόνον εἶχεν ἐπιτύχει τὴν ἀποφυγὴν τῆς συνενώσεώς των, ἀλλ' εἶχε καὶ καταλάβει τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὴν Πύδναν, ἤρχισεν ἐφαρμόζων τὸ μέγα πολιτικὸν πρόγραμμά του, τοῦ ὁποίου ἀπώτερος σκοπὸς ἦτο νὰ ἡγηθῇ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐχρειάζετο νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Φίλιππος τὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του συνένωσιν ἁπασῶν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, αἵτινες ὅμως ἐζηλοτύπουν, εἶχοντο τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας ἑκάστη. Ἦτο ἄρα ἀνάγκη νὰ τὰς ἐκβιάσῃ εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ἀρχηγίας του, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο ὤφειλε νὰ συντονίσῃ διπλωματικὰς καὶ στρατιω-

Προσωπογραφία Φιλίππου τοῦ Β' ἐπὶ χρυσοῦ μεταλλίου.

Digitized by Google

τικὰς ἐνεργείας του, διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν ὁποίων ἐχρειάζετο ἰσχυρὸς στρατός, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργάνωσις πάλιν ἀπῄτει μεγάλους οἰκονομικοὺς πόρους. Ἡ μέριμνα ἄρα τῆς ἐπιτυχίας ἁπασῶν τούτων τῶν ἐπιδιώξεων, αἵτινες εὑρίσκοντο εἰς ἀδιάσπαστον μεταξύ των ἀλληλουχίαν, ἀπετέλεσε τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Μὲ τὴν κατάληψιν τῶν Κρηνίδων (358 π. Χ.) καὶ τῆς Ἀμφιπόλεως (357 π. Χ.) ἐδόθη ἡ εὐκαιρία εἰς αὐτόν, γενόμενον κύριον τῆς πλουσίας εἰς μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου περιοχῆς τοῦ Παγγαίου ὄρους, νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ βασιλείου του καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸν πρῶτον μακεδονικὸν στόλον (ἐκ τῆς ξυλείας τοῦ Παγγαίου). Ἡ οὕτως ἐπιτευχθεῖσα οἰκονομικὴ ἄνθησις τοῦ μακεδονικοῦ κράτους ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ προβῇ εἰς μεταρρύθμισιν τοῦ νομισματικοῦ συστήματος καὶ νὰ κατορθώσῃ ὁ φιλιππικὸς στατὴρ ν' ἀντικαταστήσῃ σχεδὸν τὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα κυκλοφοροῦντα ἰσόσταθμον περσικὸν δαρεικόν, ἐμφανίζων οὕτως ἑαυτὸν ἰσότιμον μὲ τὸν μέγαν βασιλέα τοῦ περσικοῦ κράτους. Τὰ καλὰ οἰκονομικὰ ἐβοήθησαν τὸν Φίλιππον νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατόν του, καθ' ὃ σύστημα εἶχεν ἀρχίσει πρὸ αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀρχέλαος (413—399 π. Χ.), καὶ κατὰ τὸν πυρῆνα στρατοῦ τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Φίλιππος εἶχε καταρτίσει, ὅτε, τῇ ἐντολῇ τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα, εἶχε ἀναλάβει τὴν διακυβέρνησιν μιᾶς τῶν χωρῶν τῆς Μακεδονίας. Βάσεις τῆς στρατιωτικῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως ἦσαν ἡ μετατροπὴ τῶν μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου στρατευομένων ἀγροτῶν καὶ ποιμένων τῆς Μακεδονίας ε ς μονίμους στρατιώτας, μὲ ἐπιβεβλημένην θητείαν, μὲ κανονικὴν ὑποχρεωτικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἤτοι ἡ ἵδρυσις μονίμου ἐθνικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐλάμβανε παρὰ τοῦ βασιλέως του καὶ τὸν ὁπλισμόν του καὶ τὸν μισθόν του, καὶ ἡ διὰ συνεχῶν ἀσκήσεων, πορειῶν καὶ ψευδομαχιῶν ἐμφύσησις εἰς αὐτὸν τοῦ πνεύματος τῆς πειθαρχίας, τῆς τάξεως καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ φρονήματος. Εἰς τὸν ἐν τῷ στρατῷ συγκερασμὸν ἀνθρώπων πάσης τάξεως καὶ τὴν ἐν αὐτῷ συμβίωσιν ἀνθρώπων ἐκ πάσης μακεδονικῆς γῆς ὀφείλεται ὅτι ἔμαθον ἅπαντες οἱ Μακεδόνες νὰ αἰσθάνωνται ἑαυτοὺς ὡς ἕνα λαόν, καὶ ὅτι αἱ νεόκτητοι ἑκάστοτε χῶραι καὶ πόλεις ταχέως ἀφωμοιοῦντο ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων. Ἡ ἑνότης τοῦ στρατοῦ ἐκαλλιέργησε τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα. Στρατὸς τοιοῦτος, μὲ ἀρχηγὸν μάλιστα τὸν Φίλιππον, ἑπόμενον ἦτο ὅτι θὰ κατίσχυεν ὄχι μόνον τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκ πολιτῶν στρατιωτῶν, ἤτοι μὴ μονίμων, συγκεκροτημένου στρατοῦ, καὶ μάλιστα μὲ τὴν στρατηγικὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδα (τὴν συγκέντρωσιν τῆς προσβολῆς εἰς ἓν σημεῖον τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως), τὴν ὁποίαν ἄριστα εἶχεν ἐκμάθει ἐν Θήβαις. Τὴν νομισματικὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ ἐπηκολούθησεν ἡ μέριμνα τοῦ βασιλέως νὰ διαδοθῇ εἰς τὸ μακεδονικὸν ἔθνος, καὶ μάλιστα τοὺς εὐπατρίδας του, ἡ παιδεία τῶν μᾶλλον προηγμένων πολιτειῶν τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Τὴν διάδοσιν ταύτης ἐπεδίωξεν ὁ Φίλιππος ἰδίως διὰ τῶν παντὸς εἴδους διαλέξεων ἐν τῇ αὐλῇ του πρὸς τοὺς βασιλικοὺς παῖδας, οἵτινες προωρίζοντο, κατὰ τὴν εἰδικὴν ἱκανότητά του ἕκαστος, νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, διοικητικοὶ τοῦ κράτους ὑπάλληλοι, καὶ πρέσβεις εἰς ξένα κράτη. Μὲ τὴν μέριμναν ταύτην τοῦ Φιλίππου κατωρθώθη οἱ βάρβαροι καλούμενοι (ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἰδίως) Μακεδόνες νὰ μὴ ὑπολείπωνται τῶν πολιτῶν τῶν περισσοτέρων ἄλλων ἑλληνικῶν κρατῶν εἰς παιδείαν καὶ λεπτότητα τρόπων. Τὴν νοτιοελληνικὴν ὅμως μόρφωσιν εἰσήγαγεν ὁ Φίλιππος ἄνευ παραμελήσεως καὶ τῶν μακεδονικῶν ἐθίμων, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀντιδράσεως. Ὁ ἴδιος, ὡς δὲν ὑπελείπετο οὐδενὸς Ἀθηναίου εἰς παιδείαν (τοῦτο μαρτυροῦν τὰ ἐγκώμια τοῦ Ἰσοκράτους καὶ αἱ σχέσεις του μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους) καὶ λεπτότητα τρόπων, οὕτω δὲν ὑπελείπετο οὐδενὸς τῶν Μακεδόνων του εἰς ῥώμην, φιλοποσίαν καὶ φιληδονίαν, ὢν καὶ δεινὸς ἱππεύς, κυνηγὸς καὶ κολυμβητής. Αἱ μεγάλαι ὅμως αὗται μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἀνύψωσαν τὸ περιφρονούμενον πρότερον διὰ τὸν κατώτερον πολιτισμὸν τοῦ μακεδονικὸν κράτος εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν μᾶλλον προηγμένων ἑλληνικῶν πολιτειῶν, δὲν θὰ ἔθετον τοῦτο καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους πρὸς πλήρωσιν τῶν ἰδανικῶν του, ἂν ψυχὴ τούτου δὲν ἦτο ὁ Φίλιππος μὲ τὰ σπάνια προτερήματά του, τὴν ῥώμην του, τὴν ὀξυτάτην ἀντίληψίν του, τὴν δύναμιν νὰ δαμάζῃ πάντα τὰ πάθη του, ὁσάκις ἤθελε, καὶ νὰ εἶναι πάντοτε νηφάλιος ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν σχεδίων τῶν φιλοδόξων σκοπῶν του, τὴν ἄφθαστον προβλεπτικότητά του, τὴν λογικήν του ἀκολουθίαν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐνεργειῶν του, τὴν γοργότητα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀποκρύπτειν τὰς σκέψεις του μέχρι τοῦ βαθμοῦ νὰ εἶναι αἴνιγμα διὰ τοὺς ἀντιπάλους του, τὴν ἀπαράμιλλον δεξιότητα χειρισμοῦ προσώπων καὶ πραγμάτων.

Πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του ἐμερίμνησεν ὁ Φίλιππος, εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ τῆς Πύδνης, διὰ καταλλήλων διπλωματικῶν ἐνεργειῶν, νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν συνεννόησιν Ἀθηνῶν καὶ Ὀλύνθου, προβὰς καὶ μέχρι παραχωρήσεως εἰς τοὺς Ὀλυνθίους τοῦ Ἀνθεμοῦντος καὶ τῆς Ποτιδαίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τούτων. Διὰ τῆς διπλωματικῆς ταύτης ἐνεργείας του, ἥτις ἦτο ἓν δόλωμα, ἔμεινεν ἀπερίσπαστος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Θρᾳκῶν, Παιόνων καὶ Ἰλλυριῶν νέους πολέμους του (355—354 π. Χ.), μετὰ τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τῶν ὁποίων ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Θερμαϊκοῦ ὀχυρὰν Μεθώνην, ὅτε ἀπώλεσε τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν του κατὰ τὴν πολιορκίαν, πρὶν ἢ προφθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ βοηθήσουν ταύτην, γενόμενος οὕτω κύριος πάντων τῶν παραλίων (πλὴν τῶν τῆς Χαλκιδικῆς) τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου πρὸς Β. μέχρι τοῦ Ὀλύμπου πρὸς Ν. καὶ τῆς Λυχνίτιδος λίμνης πρὸς Δ. Κατὰ τὸ 353 π. Χ. ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τὸν Φίλιππον, ὅστις ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου, ὑπερβὰς τὰ πρὸς Β ὅρια τῆς Μακεδονίας, εἶχε καταλάβει τὰς θρᾳκικὰς πόλεις Ἄβδηρα καὶ Μαρώνειαν, ν' ἀναμειχθῇ καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς ὁποίας ἦτο ἐν πλήρει γνώσει. Εἶχεν ἐκραγῆ ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 355 π. Χ ὁ δεύτερος Ἱερὸς (ἢ Φωκικὸς) πόλεμος, ὅστις ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀποβαίνῃ ὑπὲρ τῶν Φωκέων. Εἶχον λεηλατήσει οὗτοι τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Δωρίδα, συμμάχους τῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου διεξαγόντων τὸν πόλεμον Θηβαίων, καὶ εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Θεσσαλίαν, πρὸς βοήθειαν τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Λυκόφρονος καὶ ἐναντίον τῶν εὐγενῶν τῆς Θεσσαλίας (Ἀλευαδῶν), συμμάχων τῶν Θηβαίων. Οἱ Ἀλευάδαι ἐζήτησαν τότε τὴν συνδρομὴν τοῦ Φιλίππου, καὶ οὗτος ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας εἰσέβαλε διὰ τῶν Τεμπῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔνθα ἠτύχησε μᾶλλον ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ νικήσας κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 352 τὸν στρατηγὸν τῶν Φωκέων Ὀνόμαρχον παρὰ τὸν Ἁλμυρὸν (εἰς τὸ Κρόκιον πεδίον), κατέλαβε τὰς Παγασὰς καὶ τὴν Μαγνησίαν καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Ταύτας ὅμως εἶχον προκαταλάβει οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ἐκ ταύτης ἔσπευσεν ὁ Φίλιππος εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ ἀφοῦ ἐνίκησέ τινας τῶν ἡγεμόνων προεχώρησε μέχρι τῶν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀκτῶν της καὶ συνῆψε συνθήκας φιλίας μετὰ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων Καρδίας, Βυζαντίου καὶ Περίνθου, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν ἔσπευσε μετὰ τῆς συνήθους εἰς αὐτὸν γοργότητος πρὸς Δ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ἔνθα ἔκτισε τείχη τινὰ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἠπειρωτῶν νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς διαταγάς του (*Δημοσθ.*, Ὀλυνθ. Α', 13). Αἱ μεγαλουργίαι αὗται τοῦ Φιλίππου καὶ ἡ μετ' αὐτὰς κατάληψις τῆς Τορώνης τῆς Χαλκιδικῆς ἀνησύχησαν τοὺς Ὀλυνθίους, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ συνάψουν συνθήκην εἰρήνης μὲ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς οὐδετερότητός των εἰς περίπτωσιν πολέμου των κατὰ τοῦ Φιλίππου. Οὗτος, ἐπειδὴ οἱ Ὀλύνθιοι κατὰ τὴν εἰς αὐτοὺς παραχώρησιν τοῦ Ἀνθεμοῦντος καὶ τῆς Ποτιδαίας, εἶχον ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ συνάπτουν εἰρήνην ἢ πόλεμον ἄνευ αὐτοῦ, ἐθεώρησε τὴν ἐνέργειάν των ὡς παρασπονδίαν, ἀλλ' ἀνέβαλε τὴν ἐναντίον των κήρυξιν πολέμου, περιορισθεὶς μόνον εἰς τὴν διὰ σκευωριῶν καὶ δωροδοκιῶν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Εὐβοίᾳ φιλομακεδονικῶν φατριῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου (351 π. Χ) ἤρχισεν ὁ σφοδρὸς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἀγὼν τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους. Κατὰ τὸ 349, τέλος, δοθείσης καὶ ἄλλης ἀφορμῆς ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῶν Ὀλυνθίων, ἐξερράγη ὁ μεταξὺ τούτων καὶ Φιλίππου πόλεμος, ὅστις, παρ' ὅλην τὴν φλογερὰν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἐν τοῖς «Ὀλυνθιακοῖς» του εὐγλωττίαν τοῦ Δημοσθένους, τὰς ἐπανειλημμένας μέν, ἀλλ' ἀνεπαρκεῖς, βοηθείας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν γενναιότητα τῶν Ὀλυνθίων, ἀπέληξεν εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Ὀλύνθου (348 π. Χ.), τὸν ἐξανδραποδισμὸν τῶν κατοίκων της καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Χαλκιδικῆς. Μὲ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην του, τὴν ὁποίαν ἑώρτασε μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ ἱερᾷ τῆς Μακεδονίας πόλει Δίῳ, κατέστη ὁ Φίλιππος ἀπόλυτος κύριος ὅλης τῆς μακεδονικῆς γῆς, ηὐξημένης καὶ μὲ τὰς περὶ αὐτὴν κατακτήσεις του. Τὴν ἅλωσιν τῆς Ὀλύνθου ἐπηκολούθησαν μακραὶ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου, χωρὶς οὗτος νὰ διακόψῃ ἐν τῷ μεταξὺ τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας του, ἀπολήξασαι εἰς τὴν φιλοκράτειον κληθεῖσαν εἰρήνην (346 π. Χ.), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιτηδείως ἐνήργησεν ὁ Φίλιππος νὰ μὴ περιληφθοῦν οἱ Φωκεῖς. Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ἡ ἐν Ἀθήναις φιλομακεδονικὴ φατρία ἐπέτυχε παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἔγκρισιν τῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Φιλίππου συνεχίσεως τοῦ κατὰ τῶν Φωκέων πολέμου τῶν Ἀμφικτιόνων, τὸν ὁποῖον καὶ ἔφερεν εἰς πέρας οὗτος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Φωκίδος, ὁ ἀφοπλισμὸς τῶν πόλεων ταύτης, ἡ μεταρρύθμισις τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου καὶ παραχώρησις εἰς τὸν Φίλιππον τῶν δύο ψήφων τῶν Φωκέων, καὶ ἡ εἰς αὐτὸν τιμητικὴ ἀνάθεσις τῆς προεδρίας τῶν ἀγώνων (τῶν Πυθίων) καὶ χορήγησις τοῦ προνομίου τῆς προμαντείας. Οὕτως ἀνεγνωρίσθη ὁ Φίλιππος πρῶτος ἐν ἴσοις εἰς τὸ πανελλήνιον ἐκεῖνο θρησκευτικὸν πολιτικὸν συνέδριον. Ἐκ Δελφῶν ἔσπευσεν ὁ Φίλιππος εἰς τὴν Θρᾴκην, ἔνθα ἔκτισε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ προέβη εἰς πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου, θέσας εἰς κίνδυνον τὸν ἐκ Θρᾴκης ἐπισιτισμὸν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐθορυβήθησαν μὲν καὶ πάλιν διὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ Φιλίππου, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προβοῦν εἰς πολεμικὰς ἐναντίον του ἐπιχειρήσεις, διότι οι ὑπὸ τοὺς Εὔβουλον, Ἰσοκράτην καὶ Αἰσχίνην φιλειρηνικοὶ κατίσχυσαν τῆς ὑπὸ τὸν Δημοσθένη φιλοπολέμου φατρίας. Κατὰ τὸ 344—343 π. Χ. ἀναμειγνύεται ὁ Φίλιππος εἰς τὰ πράγματα καὶ τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου, ἐμφανιζόμενος ὡς προστάτης τῆς Ἤλιδος, τῆς Μεσσήνης, τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τοῦ Ἄργους, καὶ ἐκθρονίζει τὸν βασιλέα τῶν Μολοσσῶν Ἀρύβαν μὲ ἀντικαταστάτην του τὸν γυναικάδελφόν του Ἀλέξανδρον (ἀδελφὸν τῆς Ὀλυμπιάδος) Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα εἶναι μὲν τεταμέναι αἱ σχέσεις Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου καὶ ἐκφωνοῦνται ἐν Ἀθήναις οἱ φιλιππικοὶ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' ὁ μεταξύ των πόλεμος εἶναι ἀκήρυκτος. Ἡ ἐγκατάστασις ὅμως κληρούχων Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Διοπείθην εἰς τὴν Θρᾳκικὴν χερσόνησον (342 π. Χ), ἡ μετὰ τοῦ Βυζαντίου συμμαχία των 341 καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς ἐθνικῆς συμμαχίας Ἀθηνῶν, Εὐβοίας, Μεγάρων, Ἀχαΐας, Κορίνθου, Ἀκαρνανίας καὶ Κερκύρας, καθ' ὃν χρόνον ὁ Φίλιππος διεξῆγε τὸν Θρᾳκικὸν πόλεμον (342—339 π. Χ), προεκάλεσε τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου (340—339 π. Χ) καὶ τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Ἀθηναίων πόλεμον (340 π Χ.). Ἐνῷ ἐξηκολούθει ἀκόμη ἡ πολιορκία τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ κατὰ τῶν Σκυθῶν καὶ Τριβαλλῶν ἐκστρατεία τοῦ Φιλίππου, φθάσαντος μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως (Ἴστρου), ὁ φίλος τοῦ Φιλίππου Αἰσχίνης ἐπιτυγχάνει ὡς πυλαγόρας τῶν Ἀθηνῶν νὰ κηρυχθῇ πόλεμος τῶν Ἀμφικτιόνων κατὰ τῶν Ἀμφισσέων (ὁ γ' Ἱερὸς πόλεμος) καὶ ν' ἀνατεθῇ ἡ ἀρχηγία τούτου εἰς τὸν Φίλιππον. Σπεύδει τότε ὁ Φίλιππος πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Φθιώτιδα καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 339, ὑπὸ τὴν κατάπληξιν τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν ταχύτητα τῆς πορείας του, καταλαμβάνει τὴν Ἐλάτειαν τῆς Φωκίδος, δεσπόζουσαν τῆς εἰς Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν ὁδοῦ. Ἀποτέλεσμα τῆς ραγδαίας ταύτης ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου ἦτο καὶ ἡ ἐσπευσμένη τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Δημοσθένους σύναψις συμμαχίας Ἀθηνῶν—Θηβῶν, τῶν ὁποίων ὅμως αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις, ἂν καὶ ἠγωνίσθησαν μεθ' ἡρωϊσμοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ, συνετρίβησαν ὁλοσχερῶς. Τὴν μάχην ταύτην (338 π. Χ.) ἐπηκολούθησεν ἡ κατάληψις τῶν Θηβῶν καὶ ἡ διάλυσις τῆς ὑπὸ τοὺς Θηβαίους βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας, ἡ μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ἀθηναίων εἰρήνη τοῦ Δημάδου, τῆς ὁποίας βαρύτερος ἐκ τῶν ὅρων ἦτο ὁ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, διότι οὕτως ἐξηρτήθησαν οὗτοι ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, κυρίου τῆς μόνης ὁδοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς πόλεώς των. Μετὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος, κατόπιν λεηλασίας τῆς Λακωνικῆς καὶ ἀποσπάσεως ἀπ' αὐτῆς τῶν χωρῶν, αἵτινες εἶχον ἁρπαγῆ ἀπὸ τῶν γειτόνων των, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἐδόθησαν, καὶ κατόπιν διακανονισμοῦ τῶν πραγμάτων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὰ συμφέροντά του, συνεκάλεσεν εἰς Κόρινθον «κοινὸν συνέδριον τῶν Ἑλλήνων», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπηγγέλθη εἰρήνην καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, ἐξέθεσε δὲ ὅτι σκοπὸς τοῦ προγράμματος τῆς δυναστείας του ἦτο ἡ πραγματοποίησις τῶν πόθων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἡ ὑποταγὴ τῆς Περσίας. Τὸ συνέδριον ἐνέκρινε τὰς προτάσεις τοῦ Φιλίππου καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου. Οὕτως ἡ μὲν Ἑλλὰς ἐνεφανίσθη εἰς τὸ συνέδριον ἐκεῖνο ἡνωμένη καὶ ἑνιαία, ὁ δὲ Φίλιππος ἐντολοδόχος τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 336 π. Χ. 10.000 ἄνδρες ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Παρμενίωνα, Ἀμύνταν καὶ Ἄτταλον διῆλθον τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν βραδύτερον τὴν δι' αὐτοῦ διάβασιν τῆς ὅλης μακεδονικῆς στρατιᾶς, καὶ ὡς πρόσκοποι καὶ πρωτοπορεία της εἰς τὴν ἐχθρικὴν γῆν, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐδολοφονήθη καὶ ὁ Φίλιππος ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἐδέσσης (ἀρχαίων Αἰγῶν), ἑορτάζων τοὺς γάμους τῆς θυγατρός του Κλεοπάτρας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Ἀλεξάνδρου, ὑπὸ εὐγενοῦς νέου τῆς αὐλῆς του, τοῦ Παυσανία, ἐκδικουμένου διότι δὲν εἶχε τύχει ἐπαρκοῦς ἱκανοποιήσεως διὰ βαρεῖαν ὕβριν του ἐκ μέρους τοῦ Ἀττάλου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνεψιὰν εἶχε συζευχθῇ ὁ Φίλιππος ὡς δευτέραν σύζυγον κατὰ τὸ 337 π. Χ. Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ μέγας στρατηγός, βαθυστόχαστος πολιτικὸς καὶ ὀξυδερκὴς διπλωμάτης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἄπιστος, δόλιος καὶ ὠμὸς ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς πολιτικῆς του βασιλεύς. Ἀποθανὼν κατέλιπε τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας διπλάσιον τὴν ἔκτασιν,

Digitized by Google

πλούσιόν εἰς οἰκονομικοὺς πόρους, προηγμένον πνευματικῶς καὶ μὲ στρατὸν τοῦ ὁποίου ἡ ὀργάνωσις, ἡ ἐκγύμνασις καὶ τὸ ἐμπειροπόλεμον ἠγγυῶντο πολεμικοὺς θριάμβους καὶ εἰς τὸν διάδοχόν του. Πλὴν τῶν δύο νομίμων συζύγων του, τῆς Ὀλυμπιάδος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, καὶ τῆς Κλεοπάτρας, τῆς ὁποίας ὁ γάμος μετὰ τοῦ Φιλίππου εἶχε προκαλέσει τὴν ἐκ τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς φυγὴν τῆς τε Ὀλυμπιάδος καὶ τοῦ υἱοῦ της Ἀλεξάνδρου, διαλλαγέντος βραδύτερον πρὸς τὸν πατέρα του, εἶχε λάβει οὗτος ὡς συνεύνους, καὶ ἐκ φιληδονίας, ἀλλὰ κυρίως ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος, καὶ ἄλλας πολλὰς γυναῖκας, ὡς τὴν ἐξ Ἰλλυρίας Αὐδάταν, τὴν μητέρα τῆς Κυνάνης, τὴν ἐξ Ἐλυμιώτιδος τῆς Μακεδονίας Φίλαν, τὴν ἐκ Λαρίσης τῆς Θεσσαλίας Φιλίναν, μητέρα τοῦ Ἀρριδαίου, τὴν Μήδαν ἢ Μέδαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Γετῶν Κιθύλα, τὴν ἐκ Φερῶν Νικησίπολιν, μητέρα τῆς Θεσσαλονίκης, συζύγου τοῦ Κασσάνδρου, καὶ τὴν Ἀρσινόην, τὴν μητέρα τοῦ Πτολεμαίου, τὴν ὁποίαν ἔγκυον ἐκ τοῦ Φιλίππου συνεζεύχθη ὁ Λάγος.

—**Φίλιππος Γ′.** Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβεν, ὅτε ἐν Βαβυλῶνι ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ὁ ἐκ τῆς Φιλίνης υἱὸς τοῦ προηγουμένου Φιλίππου Β′ *Ἀρριδαῖος*. Ἦτο εὐήθης καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ τῆς στρατιᾶς του, ἀνεγνωρίσθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ μετὰ τὴν διαλλαγὴν τούτου πρὸς τὸ πεζικόν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ συμβασιλεύσῃ μετὰ τοῦ ἐκ τῆς Ρωξάνης μέλλοντος νὰ γεννηθῇ τέκνου τοῦ ἀποθανόντος μεγάλου βασιλέως. Ἄβουλος ὤν, ἤγετο καὶ ἐφέρετο ὑπὸ τῆς φιλοδόξου συζύγου του Εὐρυδίκης, θυγατρὸς τῆς Κυνάνης, τὴν ὁποίαν ὁ πατήρ της Φίλιππος Β′ εἶχε συζεύξει μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτροπευομένου Ἀμύντου. Αὕτη, παρασύρασα τὸν σύζυγον εἰς ἀγῶνας ἐναντίον τῆς μητρὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Ὀλυμπιάδος, ἐγένετο ὑπαίτιος τοῦ οἰκτροῦ τέλους τοῦ τε ἰδικοῦ της καὶ τοῦ τοῦ συζύγου της βίου, διότι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν των καὶ τὴν φυλάκισίν των εἴς τινα πύργον ἀπέθανον ὁ μὲν Φίλιππος κατακοντισθεὶς ἐντὸς αὐτοῦ, μετὰ φρικώδη βασανιστήρια, ὑπὸ Θρᾳκῶν, κατὰ διαταγὴν τῆς Ὀλυμπιάδος, ἡ δὲ Εὐρυδίκη αὐτοκτονήσασα διὰ βρόχου (317 π. Χ.).

—**Φίλιππος Δ′.** Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἑτεροθαλοῦς ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διαδεχθεὶς εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας τὸν πατέρα του κατὰ τὸ 297 π. Χ. Ἀπέθανεν ἐν Ἐλατείᾳ τῆς Φωκίδος, πορευόμενος μετὰ στρατοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, πολεμουμένων ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, μετὰ τετράμηνον βασιλείαν, ἐκ φθίσεως. Τοῦτον διεδέχθη ὁ νεώτερος ἀδελφός του Ἀντίπατρος.

—**Φίλιππος Ε′.** Ἦτο ἐκ τῶν ἱκανωτέρων καὶ ἐξοχωτέρων βασιλέων τῆς Μακεδονίας, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 221 μέχρι τοῦ 179 π. Χ. Υἱὸς Δημητρίου τοῦ Β′ (ἐγγόνου Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ) καὶ τῆς Χρυσηΐδος (αἰχμαλώτου), ἐγεννήθη κατὰ τὸ 238 π. Χ. Ἄγων τὸ 8ον ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐπετροπεύθη ὑπὸ τοῦ θείου του Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος μέχρι τοῦ 221 π. Χ., ὅτε οὗτος ἀπέθανε. Νεαρώτατος (εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν) ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον, προσεκλήθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν νὰ βοηθήσῃ τούτους ἐναντίον τῶν Αἰτωλῶν, οἵτινες μετὰ Ἰλλυριῶν τοῦ βασιλέως Σκερδελαΐδα ἐλυμαίνοντο τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Φίλιππος, ἂν καὶ ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ λῃστρικοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον, ὅτε ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ εἶχον ἡττηθῆ ἐν Καφυαῖς καὶ οἱ Αἰτωλοὶ εἶχον πυρπολήσει τὴν Κύναιθαν. Φθάσας εἰς Κόρινθον, προήδρευσε τοῦ συνεδρίου τῶν συμμάχων, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη ὁ Συμμαχικὸς κληθεὶς πόλεμος (220—217 π. Χ.), καθ' ὃν ἐπολέμησαν ἐναντίον ἀλλήλων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Φίλιππος μετὰ τῶν συμμάχων του Ἀχαιῶν, Μεσσηνίων, Ἀκαρνάνων, Ἠπειρωτῶν καὶ Θεσσαλῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν συμμάχων των Λακεδαιμονίων καὶ Ἠλείων.

Τὸν πόλεμον τοῦτον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνάκτησις ὑπὸ τῶν συμμάχων τῶν ἀφαιρεθεισῶν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν πόλεων τῶν χωρῶν των καὶ ὁ περιορισμὸς τούτων εἰς τὰ στενὰ ὅρια τῆς χώρας των, ἤρχισεν ὁ Φίλιππος ἀφοῦ ἀπέσπασε τῆς συμμαχίας τῶν Αἰτωλῶν τὸν βασιλέα τῆς Ἰλλυρίας Σκερδελαΐδαν, μὲ ἐπιδρομὴν (219 π. Χ.) τῆς Αἰτωλίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέβαλε μετὰ στρατοῦ 15 χιλιάδων πεζῶν καὶ 800 ἱππέων, ἐνισχυθέντος καὶ διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ Ἀκαρνάνων. Μετὰ τὴν δῄωσιν τῆς Αἰτωλίας ἡτοιμάσθη νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Ἠλείων, κατόπιν προσκλήσεως τῶν Ἀχαιῶν, ἡ εἰσβολὴ ὅμως τῶν Δαρδάνων εἰς τὴν χώραν του τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖθεν, μετὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ του πραγμάτων, ἔσπευσεν εἰς Πελοπόννησον, διὰ τῆς Θεσσαλίας, μετὰ δυνάμεως 6 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν ἐξ Αἰτωλῶν καὶ Ἠλείων στρατὸν τοῦ Αἰτωλοῦ στρατηγοῦ Εὐριπίδα, μεταξὺ Στυμφαλίας καὶ Καφυῶν, κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου, κατόπιν μικρᾶς ἀντιστάσεως, τὴν Ψωφῖδα, τὸν Λασιῶνα τῆς Ἀκρωρείας καὶ τὴν Στράτον (τῆς Ἀρκαδίας) ἔπειτα καὶ μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Ὀλυμπίαν πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ στρατοῦ του καὶ τέλεσιν θυσίας. Ἐκ τῆς Ὀλυμπίας ἐπέδραμεν εἰς τὴν Ἦλιδα, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν μὲ τὸν στρατόν του κατάφορτον ἐκ πλουσίας λείας. Ἐκεῖθεν ἐπῆλθε διὰ τῆς ἀρκαδικῆς Ἡραίας κατὰ τῆς ἠλειακῆς Τριφυλίας, τῆς ὁποίας ἔγινε κύριος ἐντὸς ἓξ ἡμερῶν, ἂν καὶ Αἰτωλοὶ καὶ Ἠλεῖοι ὑπὸ τὸν Αἰτωλὸν στρατηγὸν Φυλλίδαν εἶχον δράμει πρὸς βοήθειαν αὐτῆς. Ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν μετὰ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ θριαμβευτικὰς ταύτας πορείας του, εἰσέβαλε μετὰ ὀλιγόμηνον ἀνάπαυσιν εἰς τὴν Αἰτωλίαν, κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν ταύτης Θέρμον καὶ ἔγινε κύριος τῶν πλουσίων θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον σωρεύ-

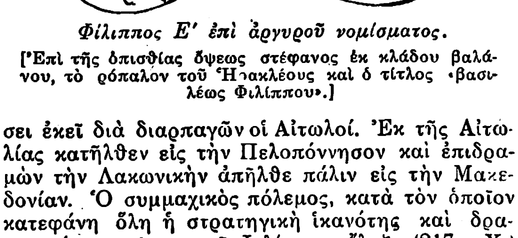

Φίλιππος Ε′ ἐπὶ ἀργυροῦ νομίσματος.

[Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως στέφανος ἐκ κλάδου βαλάνου, τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους καὶ ὁ τίτλος «βασιλέως Φιλίππου».]

σει ἐκεῖ διὰ διαρπαγῶν οἱ Αἰτωλοί. Ἐκ τῆς Αἰτωλίας κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπιδραμὼν τὴν Λακωνικὴν ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον κατεφάνη ὅλη ἡ στρατηγικὴ ἱκανότης καὶ δραστηριότης τοῦ νεαροῦ Φιλίππου, ἔληξε (217 π. Χ.) ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν συμμάχων του. Μετὰ ταῦτα ἡ προσοχὴ τοῦ Φιλίππου, τῇ προτροπῇ καὶ τοῦ φίλου του Δημητρίου τοῦ Φαρίου, ἐστράφη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἠγωνίζετο κατὰ τῶν Ρωμαίων ὁ μεγαλοφυὴς Καρχηδόνιος Ἀννίβας, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεμάχησεν ὁ Φίλιππος, προσπαθήσας νὰ παρασύρῃ, ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐξ ἀντιδράσεως τοῦ Ἀράτου, εἰς κοινὸν κατ' αὐτῶν ἀγῶνα καὶ τοὺς Ἀχαιούς. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 217 διετέλουν ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰλλυρῶν Σκερδελαΐδα, ἐγκαταλιπόντος τὸν φίλον του Φίλιππον, διήγειραν εἰς πόλεμον ἐναντίον τῶν Μακεδόνων τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ πάλιν καὶ ἄλλους δυσηρεστημένους Ἕλληνας, καὶ οὕτως ὁ Ἀννίβας οὐδεμίαν ἔλαβε βοήθειαν παρὰ τοῦ συμμάχου του Φιλίππου. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον τοῦτον ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεμον, διαρκέσαντα 10 ἔτη (μέχρι τοῦ 205 π. Χ.), ὁ Φίλιππος ἐπολιόρκησε τὴν ἐν τῷ Ἀδριατικῷ πελάγει Ἀπολλωνίαν (214 π. Χ.), ἠναγκάσθη ὅμως νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν ταύτης, ὅτε ἔμαθεν ὅτι ρωμαϊκὸς στόλος ἔπλεεν ἐναντίον του, ἐλεηλάτησε τὴν Μεσσηνίαν (214 π. Χ.), κατόπιν τῆς ἀποτυχίας τοῦ φίλου του Δημητρίου τοῦ Φαρίου νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Ἰθώμην, ἐνίκησε τὸν Αἰτωλὸν στρατηγὸν Πυρρίαν ἐν Θεσσαλίᾳ (210 π. Χ.), καὶ εἰσήλασε κατ' ἐπανάληψιν εἰς Πελοπόννησον. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 208 π. Χ. εὑρέθη ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ, διότι εἶχε περικυκλωθῆ πανταχόθεν ὑπὸ ἐπικινδύνων ἐχθρῶν, τοῦ ρωμαϊκοῦ ὑπὸ τὸν Σουλπίκιον στόλου, τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου, τῶν Ἰλλυριῶν ἡγεμόνων Σκερδελαΐδα καὶ Πλευράτου καὶ τῶν Θρᾳκῶν Μαιδων· ἐν τούτοις διὰ τῆς δραστηριότητός του κατώρθωσε, καταλαβὼν τὴν Δημητριάδα τῆς Μαγνησίας, νὰ ἐπισκοπῇ τὰς ἐνεργείας τοῦ Σουλπικίου καὶ Ἀττάλου, σώσας ἀπ' αὐτῶν τὴν Χαλκίδα, ν' ἀποστείλῃ ἐπικουρίας εἰς τοὺς συμμάχους του Ἀχαιούς, νικηφόρως διεξάγοντας τὸν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν πόλεμον ὑπὸ τὸν Φιλοποίμενα, καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Αἰτωλίαν νὰ λεηλατήσῃ τὸ δεύτερον τὸν Θέρμον. Διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων ἐξηνάγκασε τοὺς Αἰτωλοὺς νὰ συνάψουν εἰρήνην μετ' αὐτοῦ, τούτους δὲ ἠκολούθησαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι (205 π. Χ.). Μετὰ τὴν εἰρήνην ταύτην ὁ Φίλιππος περιεπλάκη εἰς κοινὸν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Γ′ τοῦ Μεγάλου ἀγῶνα κατὰ τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου, τῆς ὁποίας ἐβασίλευε Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανής, πενταετὲς παιδίον, μὲ σκοπὸν τὸν διαμελισμὸν τοῦ βασιλείου τούτου. Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ὁ Φίλιππος, καταλαβὼν τὴν Χαλκηδόνα, τὴν Κίον, τὴν Θάσον καὶ βραδύτερον τὴν Σάμον καὶ τὴν Χίον, προεκάλεσε καὶ τὸν ἐναντίον του πόλεμον τῶν Ροδίων καὶ Περγαμηνῶν. Καὶ ἀπέβη μὲν καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου, ὅστις καὶ τὴν χώραν τῶν Περγαμηνῶν ἐδῄωσε καὶ τὴν Περαίαν τῶν Ροδίων κατέλαβεν, ὡς καὶ τὰς πόλεις τῆς Θρᾴκης Μαρώνειαν καὶ Αἶνον, προεκάλεσεν ὅμως διὰ τῶν παραπόνων τούτων εἰς τὴν Ρώμην τὸν ἐναντίον του πόλεμον ταύτης, φοβηθείσης τὴν αὔξησιν τοῦ βασιλείου τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον (200—197 π. Χ.) ἐπεκράτησεν ἐν ἀρχῇ ὁ Φίλιππος, καταλαβὼν τὴν Ἄβυδον καὶ λεηλατήσας τὴν Ἀττικήν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς καὶ οἱ Αἰτωλοί, συνεμάχουν μετὰ τῶν Ρωμαίων, τοῦ στρατοῦ τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ ὕπατος Σουλπίκιος Γάλβας· ὅτε ὅμως τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἀνέλαβεν ὁ Κόϊντος Φλαμινῖνος καὶ ἠνάγκασε τὸν Φίλιππον ν' ἀποσυρθῇ ὄπισθεν τῶν στενῶν τῶν Τεμπῶν, ἅπαντας δὲ τοὺς Ἕλληνας νὰ συνενωθῶσιν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ὁ πόλεμος ἤρχισε ν' ἀποκλίνῃ ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ ἀπέληξε κατόπιν τῆς κρισίμου μάχης εἰς Κυνὸς Κεφαλάς, παρὰ τὰ Φάρσαλα (197 π. Χ.). Εἰς τὴν μάχην ταύτην κατεκόπη τὸ ἥμισυ τοῦ ἐξ 25 χιλ. ἀνδρῶν μακεδονικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην ὁ Φίλιππος παρέδωσε τὸν πολεμικόν του στόλον, ἀπεχώρησεν ὅλων τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ μεσημβρινῇ Ἑλλάδι κτήσεών του καὶ ὑπεχρεώθη νὰ μὴ συνάπτῃ συμμαχίας, μηδὲ νὰ κηρύττῃ πόλεμον ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Ρώμης, πρὸς δὲ νὰ πληρώσῃ καὶ 1000 τάλαντα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Ἀντιόχου Γ′ πόλεμον (192—189 π. Χ.) τῶν Ρωμαίων, ὁ Φίλιππος ἐτάχθη μετὰ τούτων ἐξ ἀντιπαθείας κατ' ἐκείνου καὶ ὄχι μόνον διηυκόλυνε τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα νὰ διέλθουν διὰ τῶν χωρῶν του πορευόμενα εἰς Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ συνεπολέμησε μετὰ τῶν Ρωμαίων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν παρὰ τὴν Μαγνησίαν νίκην των. Ἐν τούτοις οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς ἔτυχε παρὰ τῶν Ρωμαίων, τοὐναντίον μάλιστα ὑπεχρέωσαν οὗτοι τοῦτον, ὅτε ἠγέρθησαν κατ' αὐτοῦ παράπονα κατὰ τὸ 185 δι' ὅσας πόλεις εἶχε καταλάβει διαρκοῦντος τοῦ κατ' Ἀντιόχου πολέμου καὶ μετ' αὐτόν, νὰ ἀποδώσῃ τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Περραιβίᾳ καταληφθείσας πόλεις καὶ ν' ἀποσύρῃ τὰς ἐν Αἴνῳ καὶ Μαρωνείᾳ φρουράς του. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν Ρωμαίων ἐξώργισε τὸν Φίλιππον καὶ ἤρχισεν οὗτος ἐν κρυπτῷ νὰ παρασκευάζεται εἰς νέον κατὰ τῶν Ρωμαίων πόλεμον, ἀλλ' ὁ θάνατος ἀφήρπασε τοῦτον κατὰ τὸ 179 π. Χ., πρὶν ἢ ἐκδικηθῇ τὴν μισητὴν Ρώμην. Διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ φυσικὸς υἱός του Περσεύς, ὅστις διὰ ραδιουργιῶν εἶχεν ἐπιτύχει τὸν θάνατον τοῦ νομίμου υἱοῦ τοῦ Φιλίππου Δημητρίου. Πλὴν τοῦ στίγματος τῆς θανατώσεως τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου, τὸν Φίλιππον ἐβάρυνε καὶ ἡ δολοφονία τοῦ Ἀράτου κατὰ τὸ 213, διότι οὗτος δὲν ἠθέλησε νὰ γίνουν οἱ Ἀχαιοὶ ὄργανον τῶν φιλοδόξων σχεδίων του.

Γ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ΡΩΜΗΣ

—**Φίλιππος,** ***Μάριος-Ἰούλιος ὁ Ἄραψ.*** Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (244—249 μ. Χ.), ἀραβικῆς καταγωγῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία του, γεννηθεὶς ἐν Βόστρᾳ τῆς Ἰδουμαίας ἢ ἐν Τραχωνίτιδι. Καταταχθεὶς εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν, προήχθη εἰς ἀνώτατον ἀξιωματικὸν κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ Γορδιανοῦ τοῦ Γ′. Ἐκλεγεὶς τότε ἀντικαταστάτης τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πραιτωριανῶν Μισιθέου, ἐξήγειρε τοὺς στρατιώτας ἐναντίον τοῦ Γορδιανοῦ καὶ δολοφονήσας αὐτὸν κατώρθωσε νὰ ἀνακηρυχθῇ διάδοχός του. Συνωμολόγησεν ἀκολούθως δυσμενῆ διὰ τὴν Ρώμην εἰρήνην μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ρώμην διῆλθεν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἵδρυσε τὴν πόλιν Φιλιππούπολιν. Κυριώτερον γεγονὸς τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν ὁ μεγαλοπρεπὴς ἑορτασμὸς τῆς χιλιετηρίδος τῆς ἱδρύσεως τῆς Ρώμης, τῷ 248. Ταυτοχρόνως σχεδὸν ἐσημειώθησαν στρατιωτικαὶ στάσεις εἰς διάφορα σημεῖα τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ δὲ παννονικοὶ λεγεῶνες ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Δέκιον. Ἐξεστράτευσε τότε ἐναντίον του, ἀλλ' ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη ἐν μάχῃ παρὰ τὴν Βερώναν. Ὁ Φίλιππος συμπεριεφέρθη καλῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὑποστηρίζεται δὲ ὑπὸ πολλῶν ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπῆρξε Χριστιανός.

Χ.Δ.

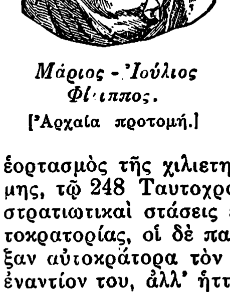

Μάριος - Ἰούλιος Φίλιππος.

[Ἀρχαία προτομή.]

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

—**Φίλιππος,** μητροπολίτης ***Ἀθηνῶν.*** Ἕβδομος μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἀπέθανε τὴν 18ην Φεβρουαρίου 981.

Δ. ΓΡ. Κ.

—**Φίλιππος,** ἐπίσκοπος ***Ἄνδρου.*** Ἤκμασε κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ Θ′ αἰῶνος, παρέστη δὲ εἰς τὴν ἐπὶ Φωτίου σύνοδον τοῦ 879—880.

Δ. Π. Π.

—**Φίλιππος,** ἐπίσκοπος ***Γόρτυνος.*** Ἐπίσκοπος ὢν τῆς ἐν Κρήτῃ Γόρτυνος κατὰ τὸ β′ ἥμισυ τοῦ Β′ αἰῶνος, ἔγραψε κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ Μαρκίωνος σύγγραμμα «σπουδαιότατον» κατὰ τὸν ἱστορικὸν Εὐσέβιον.

Ε. Γ. Π.

—**Φίλιππος,** μητροπολίτης ***Μόσχας.*** Ἤκμασε κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα (1410—1479), ἐπὶ τῆς βασιλείας

Digitized by Google

Ἰβὰν Γ΄ Βασίλειεβιτς, καὶ συνήργησεν εἰς τὸν γάμον αὐτοῦ μετὰ τῆς Σοφίας Παλαιολόγου, θυγατρὸς τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου. Κηρυχθεὶς κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἠπείλησε τὸν τσάρον Ἰβὰν ὅτι θ' ἀπήρχετο τῆς Μόσχας, ἐὰν ἐπετρέπετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα Σίξτου Δ΄ προηγουμένου τοῦ λατινικοῦ σταυροῦ. Κατέστη δ' ὁ μητροπολίτης Φίλιππος διάσημος καὶ διὰ τὰς μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ πάπα ἐπισκόπου Ἀντωνίου θεολογικὰς συζητήσεις, αἵτινες διήρκεσαν ἐπὶ ἑπτὰ ἑβδομάδας. Θ. Β

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

—**Φίλιππος.** —1) Ὁ Ἀμύντου, ἀρχηγὸς μιᾶς φάλαγγος τῆς στρατιᾶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ πατὴρ τοῦ βασιλέως τῆς Κυρήνης Μάγα —2) Ὁ πατὴρ Ἀντιγόνου τοῦ Μονοφθάλμου. —3) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαθοκλέους καὶ ἔγγονος τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Λυσιμάχου. —4 Εἷς τῶν τεσσάρων συμβούλων στρατηγῶν Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὅτε ὁ πατήρ του ἀνέθεσεν εἰς τοῦτον, ἄγοντα τὸ 22ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Συρίᾳ στρατοῦ του (314 π. Χ.) —5) Στρατηγὸς τοῦ Εὐμένους κατὰ τὴν ἐν Γαβιηνῇ μάχην (316 π. Χ.). —6) Ὁ κατὰ τὸ 292 π. Χ. ἐπώνυμος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν. ΚΑΨ

— **Φίλιππος.** Μακεδὼν σατράπης, ὅστις διεδέχθη ἐν τῇ σατραπείᾳ τῆς Βακτριανῆς (ἀγνώστον πότε ἀκριβῶς) Ἀμύνταν τὸν Νικολάου, σατράπην ταύτης ἀπὸ τοῦ 329 π. Χ. Τῷ 325 ἔγινεν οὗτος καὶ σατράπης τῆς Σογδιανῆς. Κατὰ τὴν ἐν Τριπαραδείσῳ διανομὴν 321 π. Χ.) ὁ Φίλιππος ἔλαβε τὴν σατραπείαν τῆς Παρθίας, παραδώσας τὴν Βακτριανὴν καὶ Σογδιανὴν εἰς τὸν Σολέα Στασάνορα Τὸν Φίλιππον ἐφόνευσεν, αἰφνιδίως εἰσβαλὼν εἰς τὴν χώραν του Παρθίαν, κατὰ τὸ 318 π. Χ., ὁ στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν σατραπειῶν τοῦ κράτους Πείθων, ὅστις ἐπεδίωκεν ἐν ταύταις ὅ,τι ὁ Ἀντίγονος ἐν ταῖς δυτικαῖς σατραπείαις, ἤτοι νὰ συνενώσῃ πάσας ὑφ' ἑαυτόν. Ἀντὶ τοῦ θανατωθέντος δὲ Φιλίππου διώρισεν ὁ Πείθων σατράπην τῆς Παρθίας τὸν ἀδελφόν του Εὔδαμον. ΚΑΨ

— **Φίλιππος.** —1) Υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου καὶ Ἀρσινόης. —2) Υἱὸς Ἀντιόχου Η΄ τοῦ Γρυποῦ βασιλεὺς τῆς Συρίας. —3 Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου καὶ διεκδικῶν τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου —4) Διοικητὴς Ἱεροσολύμων ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς. —5) Υἱὸς Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου ἐκ τῆς Κλεοπάτρας τῆς Ἱεροσολυμήτιδος Εἰς τοῦτον ὁ πατὴρ ἐκληροδότησε τὴν Βατανέαν, Γαυλανῖτιδα, Τραχωνῖτιδα καὶ Πανεάδα Ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἰουλιάδα τῷ 34 μ Χ, κατόπιν βασιλείας 37 ἐτῶν. Γ. Λ. Α.

— **Φίλιππος.** Στρατηγὸς τοῦ Πτολεμαίου. Ἦτο ἀρχηγὸς τῆς αἰγυπτιακῆς φρουρᾶς, ἥτις κατεῖχε τὴν Σικυῶνα κατὰ τὸ 303 π Χ, ὅτε ὅλως αἰφνιδίως ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν κάτω πόλιν καὶ νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν ταύτης, ἐπειδὴ ὅμως προέβλεπεν ὅτι καὶ ταύτη θὰ γίνῃ κύριος ἐξ ἐφόδου ὁ Δημήτριος, ὅστις εἶχε μετακομίσει ὑπὸ τὰ τείχη της μεγάλας μηχανάς, προέτεινε τὴν παράδοσίν της ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐλευθέρας ἐξόδου, ὅστις καὶ ἔγινε δεκτός ΚΑΨ

— **Φίλιππος** Ἀρχαῖος Ἕλλην ἐπιγραμματοποιός, γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἀκμάσας, ὡς ἐκ χωρίων τινῶν τῶν ποιημάτων του συνάγεται, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α΄ π Χ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α΄ μ Χ αἰῶνος. Ὁ Φίλιππος, κατὰ μίμησιν τοῦ Μελεάγρου τοῦ ἐκ Γαδάρων, ὅστις συλλέξας τὰ ἐπιγράμματα τῆς ἀλεξανδρινῆς περιόδου συνέθεσεν ἀνθολογίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Στέφανος», συνήθροισε τὰ ἐπιγράμματα τῶν μεταλεξανδρινῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ κατήρτισεν ἀνθολογίαν ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Φιλίππου εἶναι σπουδαιότατον, διότι μᾶς διέσωσε ποιητάς, ἄλλως ἀγνώστους τῆς περιόδου ταύτης, οἵτινες περιελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Κεφαλᾶ εἰς τὴν Παλατινὴν ἀνθολογίαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθολογίας του προέταξε πρόλογον, ἔνθα κατονομάζει τὰ συλλεγέντα ποιητικὰ ἄνθη, κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ Μελεάγρου παρενέθεσε καὶ ἴδια ἐπιγράμματα περὶ τὰ ὀγδοήκοντα, εἰς ἐλεγειακὸν καὶ ἰαμβικὸν μέτρον. Γ. Μ Β

— **Φίλιππος.** Καλλιγράφος καὶ ἀντιγραφεὺς χειρογράφων, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα καὶ τυγχάνων ἀποδέκτης ἐπιστολῆς τοῦ Παγωμίου Ρουσάνου Ἔζησε πιθανώτατα, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ τὰ χειρόγραφα ἔργα του, λόγῳ τῆς συμπτώσεως πολλῶν ὁμωνύμων, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθοῦν. Γ. Μ. Β

— **Φίλιππος.** Ἰατρός, πατὴρ τοῦ Ἀρχιγένους, πιθανώτατα ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν συγγραφέα φαρμακολογίας (*Γαλ.* XIII, 14 καὶ ἀλ.) καὶ πρὸς τὸν *Μακεδονικόν*, οὗ ἔργον περὶ κατοχῆς (XVI, 684 καὶ ἀλ.) καὶ συνταγὴν ἀμβροσίας (XIV. 149) διετήρησεν ἡμῖν ὁ Γαληνός.

— **Φίλιππος** Ἰατρός, ὀπαδὸς τῆς πνευματικῆς σχολῆς, γράψας «Περὶ μαρασμοῦ» (*Γαλ.* VIII, 667 καὶ ἀλ.).

— **Φίλιππος ὁ *Ἀκαρνάν*.** Ἰατρὸς καὶ φίλος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὃν ἔσωσεν ἐκ πυρετοῦ, προελθόντος κατόπιν λουτροῦ ληφθέντος ἐν τῷ ποταμῷ Κύδνῳ τῆς Κιλικίας. Ὁ Παρμενίων, στηριζόμενος εἰς συκοφαντικὰς εἰδήσεις, ἔγραψε τότε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἵνα μὴ ἐμπιστεύηται εἰς τοῦτον, ὡς δωροδοκηθέντα ὑπὸ τοῦ Δαρείου Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως, οὐδόλως ἐπηρεασθεὶς ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἰατρὸν ταύτην πρὸς ἀνάγνωσιν, καθ' ἣν στιγμὴν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐλάμβανε τὸ ἀγγεῖον τὸ περιέχον τὸ φάρμακον καὶ κατέπιεν αὐτὸ (βλ. εἰκόνα ἐν λ *Ἰατρική*). ΑΡ. Π. Κ

— **Φίλιππος ὁ *Ἀντιπάτρου*.** Υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου, διακριθεὶς ὡς στρατηγὸς κατὰ τὸν τετραετῆ (315—311 π Χ) ἐναντίον τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ πόλεμον τῶν συνησπισμένων πολεμικῶν δυνάμεων τοῦ Κασσάνδρου, τοῦ Λυσιμάχου, τοῦ Σελεύκου καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Ἐνίκησε τοὺς Αἰτωλούς, συμμάχους τοῦ Ἀντιγόνου, τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἀκαρνάνων, κατὰ τὸ 313 π. Χ., καὶ ἐλεηλάτησε τὴν χώραν των. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐνίκησε δὶς τὸν βασιλέα τῶν Ἠπειρωτῶν Αἰακίδην, ἐν Ἠπείρῳ τὸ πρῶτον καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οἰνιαδῶν τὸ δεύτερον, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταφύγει οὗτος μετὰ τὴν πρώτην ἧτταν του. ΚΑΨ

— **Φίλιππος ὁ *Ἀχαιός*.** Ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Καλλικράτην ρωμαΐζουσαν φατρίαν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ μετέσχε τῆς ἐν Ἀμφιπόλει μετὰ τὴν ἐν Πύδνῃ ἧτταν τοῦ Περσέως (168 π. Χ) συγκροτηθείσης συνδιασκέψεως περὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὀπαδῶν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐθνικῆς κατὰ τῆς Ῥώμης ἀντιπολιτεύσεως. ΚΑΨ

— **Φίλιππος ὁ *Θηβαῖος*** Ἐκ τῶν ὀνομαστοτάτων ἐν Θήβαις ὀλιγαρχικῶν, ὅστις μετὰ τοῦ Λεοντιάδου, τοῦ Ἀρχία καὶ ἄλλων ὁμοφρόνων, περιβαλλόμενοι ἐκ περιτροπῆς τὰ ἀνώτατα ἐν Θήβαις ἀξιώματα (ἰδίως τὸ τοῦ πολεμάρχου), διῴκουν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων (τοῦ Φοιβίδα) κατάληψιν τῆς Καδμείας (383 π. Χ.), τυραννικῶς τὴν πόλιν. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν (379 π. Χ) ὑπὸ τοῦ συνωμότου Χάρωνος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γραμματέως τῶν πολεμάρχων Φυλλίδα, ὅστις, ἐν συνεννοήσει διατελῶν μετὰ τῶν ἀπελευθερωτῶν Πελοπίδα, Ἐπαμεινώνδα, Χάρωνος, Μέλωνος καὶ ἄλλων, εἶχε καλέσει εἰς συμπόσιον τοῦτον καὶ τὸν συμπολέμαρχόν του Ἀρχίαν, φονευθέντα ὑπὸ τοῦ Μέλωνος. Οἱ συνωμόται εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μεταμφιεσμένοι εἰς γυναῖκας καὶ ἐφόνευσαν εὐχερῶς τούτους, οἰνοβαρεῖς ὄντας καὶ ἀνυπόπτως ἀναμένοντας τὰς ἑταίρας, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτοὺς ὁ Φυλλίδας. ΚΑΨ

—**Φίλιππος, *Κόϊντος Μάρκιος*.** Ρωμαῖος. Πραίτωρ κατὰ τὸ 188 π. Χ. καὶ ὕπατος πρεσβευτὴς τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἐπέτυχε διὰ τῶν ὑπούλων καὶ δολοπλόκων διπλωματικῶν του ἐνεργειῶν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ρωμαΐζούσης ἐν αὐταῖς φατρίας καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἐθνικῆς κατὰ τῆς Ῥώμης ἀντιδράσεως. Ἐκ Πελοποννήσου ἀπέστειλε (κατὰ τὸ 183 π Χ) δυσμενεστάτην ἔκθεσιν περὶ τῶν πρὸς τὴν Ῥώμην διαθέσεων τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἐν Βοιωτίᾳ ἐπέτυχε τὴν διάλυσιν τοῦ συνδέσμου (συμπολιτείας) τῶν βοιωτικῶν πόλεων. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 169 π. Χ εἰς τοῦτον, ὕπατον γενόμενον τὸ δεύτερον, ἀνετέθη ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ κατὰ τοῦ Περσέως πολέμου κατὰ τὸν ὁποῖον ηὐτύχησε μὲν ἐν ἀρχῇ ἐπιτυχὼν τὴν ἐκ τῶν στενῶν τῶν Τεμπῶν ἐκτόπισιν τοῦ Περσέως, ἠστόχησεν ὅμως βραδύτερον, διότι δὲν ἠδυνήθη καὶ ἐκτοπίσῃ πέραν τῶν ὄχθων τοῦ πρὸ τοῦ Δίου Ἐνιπέως τὸν Περσέα Παρὰ τὸν Ὄλυμπον εὑρισκόμενος ἐδέχθη πρεσβείαν τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ τὸν Πολύβιον, ὑπισχνουμένην τὴν συνδρομὴν τούτων εἰς τὸν κατὰ τοῦ Περσέως ἀγῶνά του, ἀλλ' ἐκ μ σους πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν ἀπέρριψε τὰς προτάσεις της. Κατὰ τὸ 164 π Χ ἐξελέγη τιμητής. ΚΑΨ

—**Φίλιππος ὁ *Κύπριος*** Ἕλλην λόγιος κληρικὸς τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, καταγόμενος ἐκ Κύπρου καὶ ζήσας ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐγρημάτισε πρωτονοτάριος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἔγραψε χρονικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τῷ 1679 ὑπὸ Νικολάου Βλαγκάρδου καὶ τῷ 1711 ὑπὸ Βανδορίου. Δύο ἔτη μετὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν ἐξεδόθη καὶ μόνη ἡ λατινικὴ μετάφρασις ὑπὸ τὸν τίτλον «Chronicon Ecclesiae Graecae» (Lipsiae et Francofurti 1687) μετὰ σημειώσεων καὶ σχολίων Ἐρρίκου Ἱλαρίου. Γ. Μ Β

—**Φίλιππος ὁ *κωμικός*** Ἀρχαῖος Ἕλλην κωμικὸς ποιητής, ὁ μεγαλύτερος τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστοφάνους. Περὶ τούτου εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐβοήθησε τὸν Εὔβουλον, σύγχρονόν του κωμικὸν ποιητήν, εἰς τὴν διδασκαλίαν κωμῳδίας τού τινος. Γ. Μ. Β.

—**Φίλιππος ὁ *Λυσιμάχου*** Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Λυσιμάχου καὶ τῆς Ἀρσινόης Ἐφονεύθη μετὰ τοῦ νεωτέρου του ἀδελφοῦ Λυσιμάχου ὑπὸ τοῦ σφετεριστοῦ τοῦ πατρικοῦ των θρόνου βασιλέως τῆς Μακεδονίας Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, τοῦ καὶ δολοφόνου τοῦ πρεσβυτέρου των ἀδελφοῦ Ἀγαθοκλέους. ΚΑΨ

—**Φίλιππος ὁ *Μαχάτα*.** Μακεδὼν ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Ἐλυμιώτιδος. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μαχάτα καὶ ἀδελφὸς τοῦ θησαυροφύλακος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἁρπάλου Κατὰ τὸ 327 π. Χ διωρίσθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Μ Ἀλεξάνδρου σατράπης τῆς Ἰνδικῆς Κατὰ τὸ 326 κατέστειλε μετὰ τοῦ Τυριάσπου τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἀσσακηνῶν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν καθυπόταξιν τῶν πολεμικῶν φύλων τῶν Μαλλῶν καὶ Ὀξυδρακῶν, τῶν ὁποίων αἱ χῶραι προσετέθησαν εἰς τὴν σατραπείαν του. Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν μισθοφόρων του κατὰ τὸ 324 π Χ, ἀλλ' οἱ σωματοφύλακές του κατέπνιξαν τὴν στάσιν φονεύσαντες τοὺς πρωταιτίους ταύτης. ΚΑΨ

—**Φίλιππος ὁ *Μελάχθων*.** Γερμανὸς ἀνθρωπιστής (βλ. λ. *Μελάγχθων* Φίλιππος).

— **Φίλιππος ὁ *Μενελάου*.** Μακεδὼν στρατηγός. Μετέσχε τῆς κατὰ τῶν Τριβαλλῶν καὶ Γετῶν ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (335 π. Χ.) καὶ συνώδευσε τὴν πλουσίαν ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀποκτηθεῖσαν λείαν ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Δουνάβεως (Ἴστρου) εἰς τὴν Μακεδονίαν. Βραδύτερον διεκρίθη ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῶν συμμάχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ καὶ τὴν μάχην τῶν Ἀρβήλων. Μνεία τούτου γίνεται καὶ κατὰ τὴν προέλασιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Βακτριανήν. ΚΑΨ

— **Φίλιππος ὁ *Πλατωνικός*.** Ἀρχαῖος Ἕλλην λόγιος, καταγόμενος ἐκ τοῦ λοκρικοῦ Ὀπούντος καὶ ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὸν Δ΄ π. Χ αἰῶνα. Κατὰ Διογένη Λαέρτιον (III, 37) ὁ Φίλιππος ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως τῶν «Νόμων» τοῦ Πλάτωνος. Γ. Μ. Β.

— **Φίλιππος ὁ *Σολιτάριος*** (Solitarius=μοναχός). Ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ (1081—1118) καὶ ἐποίησε δύο ποιήματα, ὧν τὸ πρῶτον ἐπιγράφεται «Διόπτρα» καὶ τὸ ἕτερον «Κλαυθμοί». Καὶ ἡ μὲν «Διόπτρα» (ἤτοι κάτοπτρον τῆς ἀρετῆς) εἶναι κατανυκτικὸν ποίημα ἐκ τεσσάρων βιβλίων συγκείμενον, ὧν ἕκαστον περιλαμβάνει 1710 πολιτικοὺς στίχους· ἐγράφη δὲ τῷ 1095 ἐν μορφῇ διαλόγου μεταξὺ τῆς ψυχῆς ἐρωτώσης καὶ τοῦ σώματος ἀποκρινομένου Οἱ «Κλαυθμοί,» ἐκ 371 πολιτικῶν στίχων συγκείμενοι, εἶναι παραινετικὸν ἀφηγηματικὸν ποίημα ἀποτεινόμενον πρὸς τὴν ἰδίαν τοῦ ποιητοῦ ψυχήν. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν ποιημάτων τούτων ὑπάρχουσι καὶ σλαυϊκαὶ μεταφράσεις καὶ νεοελληνικὴ δὲ παράφρασις αὐτῶν σῴζεται ἐν κώδικι ἀθωνικῷ τοῦ ΙΖ αἰῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὴν «Διόπτραν» ἐξέδωκε μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει ὁ *Ποντανὸς* τῷ 1601, ἀνετύπωσε δὲ ὁ *Migne* ἐν τῇ «Πατρολογίᾳ (127, 01 9[illegible])—Τοὺς Κλαυθμοὺς ἐξέδωκεν ὁ *Auvray* ἐν Παρισίοις τῷ 1875 καὶ ὁ *Shuckburgh* ἐν Cambridge τῷ 1894 μετ' ἀγγλικῆς μεταφράσεως. Ε. Γ. Π.

—**Φίλιππος *Σιδίτης*.** Ἐκ Σίδης τῆς Παμφυλίας καταγόμενος, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου διάκονος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένετο πρεσβύτερος. Περὶ τὸ 430 ἔγραψεν ἐκτενεστάτην «Χριστιανικὴν ἱστορίαν» ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ 426 Ἡ ἱστορία αὕτη, λόγῳ τῶν πλείστων, χάριν ἐπιδείξεως σοφίας, παρεκβάσεων, τῶν ἐπαναλήψεων, ἀνακριβειῶν, ἐσφαλμένων χρονολογιῶν, καὶ ἐν γένει λόγῳ ἐλλείψεως κριτικότητος, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους ὡς «ἀχρεῖα (=ἄχρηστος) ἰδιώταις καὶ εὐπαιδεύτοις» Καὶ ὁ Φώτιος δυσμενῶς ἐκφράζεται περὶ αὐτῆς καὶ τῆς λογοτεχνικῆς της ἀξίας. Τῆς ἱστορίας ταύτης ἐσώθησαν ἐλάχιστα ἀποσπάσματα μέχρις ἡμῶν (ἐν Texte und Untersuchungen 5, 2, 1888, σ 165—181). Ὁ Φίλιππος ἔγραψε καὶ ἀπολογητικὸν ἔργον, ἐπίσης ἀπολεσθέν, εἰς ἀντίκρουσιν τοῦ κατὰ Γαλιλαίων, ἤτοι τῶν Χριστιανῶν ἔργου Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου.

[*Σωκράτους*, Ἐκκλ. Ἱστ., 7, 27.—*Φωτίου*, Μυριοβίβλος, [illegible]]

—**Φίλιππος ὁ *Φιλίππου*.** Υἱὸς φυσικὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε΄ καὶ κατὰ πολὺ νεώτερος τοῦ ἐξ ἄλλης μητρὸς ἀδελφοῦ του Περσέως, ὥστε οὗτος τὸν ἐθεώρει ὡς υἱόν του καὶ τὸν προώριζεν ὡς διάδοχόν του καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου Μετὰ τὴν ἐν Πύδνῃ μάχην (168 π Χ) συνώδευσε τὸν Περσέα κατὰ τὴν φυγήν του εἰς Σαμοθρᾴκην, ἔνθα καὶ παρεδόθη μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους Ἐκόσμησε τὸν ἐν Ῥώμῃ θρίαμβον τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, προπορευόμενος τοῦ θριαμβευτικοῦ ἅρματος καὶ ἀπέθανεν αἰχμάλωτος ἐν Ἄλβᾳ. ΚΑΨ

Digitized by Google

—**«Φίλιππος "Ενωσις»**. Αὐτόνομος ἡμικρατικὸς ὀργανισμός, ἱδρυθεὶς διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος τῷ 1926, μὲ σκοπὸν τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν καὶ ρύθμισιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱπποδρομιῶν καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς ἐθνικῆς ἱπποπαραγωγῆς. Ἑδρεύει ἐν Ἀθήναις, εἶναι δὲ ὀργανισμὸς ἀνάλογος πρὸς τὰ ἐν Εὐρώπῃ «Jockey Club». Πλὴν τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἱπποδρομιῶν, ἥτις ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυριωτέρων ἀπασχολήσεών της, ἡ «Φίλιππος Ἕνωσις» διοργανώνει ἱππικὰς ἐκθέσεις εἰς τὰς κυριωτέρας ἱπποτρόφους περιφερείας τῆς Ἑλλάδος (Θεσσαλίαν, Ἠλείαν), ἐκλέγει τοὺς κατάλληλους διὰ τὴν ἱπποπαραγωγὴν ἐπιβήτορας, προβαίνει εἰς μελέτας σχετικὰς μὲ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱππικῶν γενεῶν κλπ. Τὰ μέλη της, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 100, διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας, τὰ ἱδρυτικά, ἅτινα ὡρίσθησαν τῷ 1926 διὰ τοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἑνώσεως νομοθετικοῦ διατάγματος, καὶ τὰ μεγενεστέρως ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων. Διοικεῖται ὑπὸ δεκαπενταμελοῦς συμβουλίου ἐξ 9 αἱρετῶν μελῶν καὶ 6 κρατικῶν, ἅτινα εἶναι: ὁ ἑκάστοτε ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ, ὁ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν διευθυντὴς τῶν ἱππωνειῶν, ὁ ἑκάστοτε διευθυντὴς γεωργίας τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας, ὁ διευθυντὴς τοῦ ζῳοτεχνικοῦ τμήματος τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου, ὁ διευθυντὴς ξένων καὶ ἐκθέσεων τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ εἷς καθηγητὴς τῆς ἀνωτάτης γεωπονικῆς σχολῆς Πόρου τῆς «Φιλίππου Ἑνώσεως» διατιθέμενοι διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ της εἶναι κυρίως ποσοστὸν εἰσπραττόμενον ἐκ τῶν ἐσόδων τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱπποδρομιῶν. Χ. Δ.

Φιλιππότης, *Δημήτριος*. Ἕλλην γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Τήνῳ τῷ 1810, ἐκ πατρὸς ἀρχιτέκτονος, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920. Παῖς ἔτι ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ ἑξαετίαν, παρακολουθῶν τὰς ἐργασίας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παύλου. Δεκατετραετὴς μεταβαίνει εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐργάζεται μέχρι τοῦ 1855 ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν τεχνιτῶν. Ἀκολούθως μεταβαίνει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ σπουδάζει εἰς τὸ πολυτεχνεῖον μέχρι τοῦ 1862, βραβευόμενος κατ' ἐπανάληψιν. Ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τῶν σπουδῶν του καλεῖται εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου κατασκευάζει τὰς μαρμαρίνας προτομὰς τοῦ Τσιτσίνια καὶ τοῦ πατριάρχου Νικάνορος. Μετὰ ταῦτα μεταβαίνει εἰς Ῥώμην καὶ ἐπι-

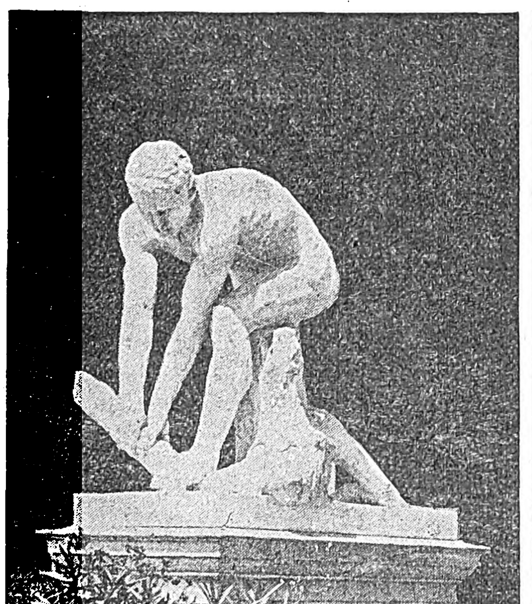

Δ. Φιλιππότη: 'Ο ξυλοθραύστης.

δίδεται ἐπὶ ἐννεαετίαν ὅλην εἰς σοβαρωτάτας σπουδὰς ὑπὸ τὸν περιώνυμον Βόλο, ἐπισπῶν τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν καὶ τιμώμενος δι' ὅλων σχεδὸν τῶν βραβείων τῆς Ἀκαδημίας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατασκευάζει τὴν προτομὴν τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α', ἧς ἡ θαυμασία ἐκτέλεσις τῷ ἐξασφαλίζει τὴν ἐκ νέου ἀποστολήν εἰς Ῥώμην, ὡς ὑποτρόφου πλέον τοῦ βασιλικοῦ ταμείου. Μαθητεύει παρὰ τῷ διασήμῳ Γερμανῷ γλύπτῃ Φὸς καὶ τῷ 1870 ἀξιοῦται τοῦ Μεγάλου Γενικοῦ Βραβείου τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως, τοῦ ἀπονεμομένου ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τῶν καλλιτεχνῶν, διὰ τὸν «Θεριστὴν» του, ὅστις κοσμεῖ τὸν κῆπον τοῦ Ζαππείου. Τῷ 1872 ἐπιχειρεῖ τὴν κατασκευὴν τοῦ προπλάσματος τοῦ «Ξυλοθραύστου» καὶ μετὰ τριετεῖς ἀγῶνας τὸ φέρει εἰς πέρας. Ἀλλ' ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη τὸ ἔργον κατέκειτο εἰς γύψον ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του, μόλις δὲ κατὰ τὸ γῆρας του γλύφεται ἐπὶ μαρμάρου, ἀπαθανατίζον τὴν ψυχικὴν τοῦ τεχνίτου ὡραιότητα. Τέλος ἀγοράζεται παρὰ τοῦ δήμου Ἀθηναίων καὶ στήνεται, ἐγκαλλώπισμα τῆς μικρᾶς πλατείας τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἀνανεῶνον τοὺς ἀρχαίους ρυθμοὺς καὶ μαρτυροῦν διὰ τοῦ κάλλους του δύναμιν τῆς νεοελληνικῆς γλυπτικῆς ἄγνωστον μέχρι τότε. Αἱ κεφαλαὶ τὰς ὁποίας ἐσκάλισε εἶναι πᾶσαι ψυχογραφίαι προσώπων ἐν ὄψει τῆς αἰωνιότητος. Ὁ Φιλιππότης, γέρων πλέον καὶ τυφλὸς ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἐργασίαν του ἐπὶ τοῦ μαρμάρου, ἐδέχθη μετά τινος πικρίας τὸ ἀπονεμηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς πολιτείας μετάλλιον τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Κατασκευάζει ἐν τούτοις πλῆθος ἐπιτυμβίων καὶ προτομῶν. Ὁ «Ψαρᾶς» του, ὁ ἐν τῷ Ζαππείῳ, καὶ τόσα ἄλλα του ἀγάλματα ἐμφαίνουν ὅτι ὑπῆρξεν ἀληθὴς Ἕλλην γλύπτης καὶ ὅτι μετεχειρίσθη τὴν ὕλην του μὲ τόσον σοφὸν ἐσωτερικὸν στοχασμόν, ὥστε νὰ δίδῃ τὴν πλαστικὴν ἁρμονίαν ἀπολύτως ἰσορροπημένην, ἀβιάστως καὶ ἄνευ ἐμφάσεως συγκεκρατημένην ἐντὸς τοῦ ὑπερτάτου ψυχολογικοῦ νόμου τῆς βαρύτητος, γεγλυμμένην δὲ ἐπὶ ὑλικοῦ ὅσον τὸ πεντελικὸν μάρμαρον σκληροῦ καὶ προωρισμένου διὰ τὴν αἰωνιότητα. Θ. ΘΩΝΟ ΟΥΛΟΣ

Φιλίππου, *Μανωλάκης*. Ἐκ Καστορίας πιθανῶς καταγόμενος, ἤκμασε μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐπαινεῖται ἐπὶ τε συστάσει σχολείων καὶ τῇ «πλουσιοπαρόχῳ εἰς τὰς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὰς ἐλεημοσύνῃ», φαίνεται δ' ὅτι εἶναι ἱδρυτὴς τῶν ἐν Ἀνατολικῷ, Ἄρτῃ καὶ Χίῳ σχολείων, ὁ καὶ συστήσας τῷ 1663 καὶ διατηρήσας σχεδὸν εἴκοσιν ἔτη τὸ φιλοσοφικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν τμῆμα τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Μ. Ι. Γ.

Φιλίππου [*Γεωγρ.*]. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Κάτω Καστελλιανῶν, τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 65 —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Βρύσης τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 178. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο συνήφθη μάχη μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ Τούρκων τὴν νύκτα τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Νοεμβρίου 1895, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Τοῦρκοι. ΕΡ. Μ.

—**Φιλίππου νῆσος** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος τοῦ Ἀραβίου κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) προσκειμένη εἰς τὴν ἀκτὴν τῶν Χελωνοφάγων (*Στράβ* ΙΣΤ', 773). Εἶναι ἡ σύγχρονος Dumeira (πλάτ. 12° 43' Β., μηκ. 43° 08' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3180: Straits of Bab-el-Mandeb), προεκτείνουσα φερώνυμον ἀκρωτήριον κατ' αὐτὴν τὰ θαλάσσια σύνορα τῆς ἰταλικῆς Ἐρυθραίας καὶ τῆς γαλλικῆς Σομαλιλάνδης. Σ. Ε. Λ.

Φιλιππούπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μακεδονίας ἐν Παιονίᾳ, ἐπὶ παραποταμίου τοῦ Στρυμόνος, εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ ὄρους Κερκίνης (νῦν Καρὰ-ντάγ), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Ζ, 331, 36). Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

—**Φιλιππούπολις** (βουλγ. *Πλόβδηφ*) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Βουλγαρίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1930) 92 042, ὑπολογιζόμενοι νῦν (1933) εἰς ἄνω τῶν 103 χιλ. Ἐκτισμένη παρὰ τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἕβρου πέριξ καὶ ἐπὶ τριῶν λόφων: τοῦ Μουσαίου (Νεμπὲτ-τεπέ), τῆς Σχοινοβατῶν (Τζαμπάς-τεπὲ) καὶ τῆς Εὐμολπιάδος (Ταξὶμ-τεπέ), οἵτινες, ἀνέκαθεν συνῳκισμένοι, ἀπετέλουν τὴν παλαιὰν πόλιν καὶ τὴν ἀκρόπολιν, ὅθεν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐκλήθη καὶ *Τριμόντιον* καὶ *Τριμοντία* (τρίλοφος), ἐπεξετάθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος ἐν τῇ πεδιάδι καὶ περιέβαλε καὶ τοὺς τέσσαρας ἄλλους παρακειμένους λόφους, ἤτοι τὸν τοῦ Ὡρολογίου (Σαὰτ-τεπέ), τὸν τῆς Κρηνίδος (Βουναρτζὶκ-τεπέ), τὸν τοῦ Κράλη-Μάρκου καὶ τὸν Νυμφαῖον (Τζιντὲν-τεπέ). Συνδέεται πρὸς τὸ παρὰ τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἕβρου κείμενον μέγα προάστιον *Πέραν* (*Καρσί-ἀκᾶ*) διὰ δύο γεφυρῶν, τῆς μὲν πολυτόξου λιθίνης, τῆς δὲ πεντατόξου σιδηρᾶς. Ἡ διοχέτευσις δὲ ἀφθόνου καὶ εὐγεύστου ὕδατος δι' ὑδραγωγείου ἀπὸ τῆς Ροδόπης καὶ ἡ ἀνάδάσωσις τῶν λόφων καὶ ἡ ἀποξήρανσις τῶν περὶ τὴν πόλιν ἑλῶν συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξυγίανσιν καὶ τὴν ἠπιότητα ἐν θέρει τοῦ κλίματος τῆς πόλεως.

Θαυμάσιος εἶναι ὁ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως δημοτικὸς κῆπος τοῦ τσάρου Συμεὼν μετὰ τεχνητῆς λίμνης. Ἐκ τῶν κτηρίων της ἄξια μνήμης εἶναι τὸ γαλλικὸν κολλέγιον, ἡ στρατιωτικὴ λέσχη, ἡ λαϊκὴ κλινικὴ Κούντογλου, ἡ ἄλλοτε ἑλληνικὴ σχολὴ Μαρασλῆ, τὸ διεθνὲς νοσοκομεῖον. Ἐκ τῶν 18 ναῶν της (βασιλικῶν) οἱ 13 ὡν οἱ 7 πρώην ἑλληνικοὶ) εἶναι τῶν Βουλγάρων ὀρθοδόξων, 1 (πρώην ἑλληνικὸς) τῶν Ἀρμενίων, 1 τῶν οὑνιτῶν, 1 τῶν διαμαρτυρομένων καὶ 2 τῶν καθολικῶν. Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν ἄλλοτε τζαμίων μετὰ

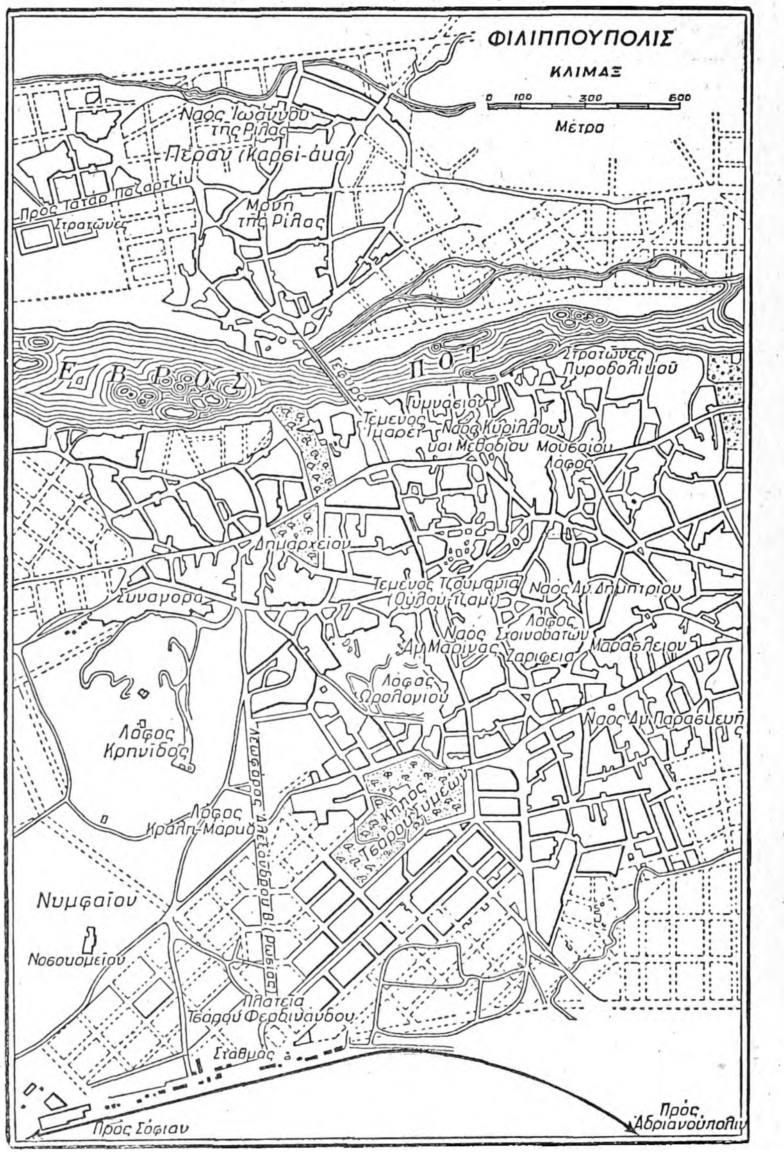

μιναρέδων σήμερον σῴζονται μόνον 3, ἐν οἷς τὸ Οὐλοὺ τζαμὶ ἢ Τζουμαγιά, τὸ παλαιότερον τῶν κτηρίων τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, καὶ τὸ Ἰμαρέτ, τῶν λοιπῶν καταρριφθέντων. Οἱ Ἑβραῖοι ἔχουν δύο συναγωγάς. Ἡ πόλις ἅπασα ἀπὸ τριετίας φωτίζεται δι' ἀπλέτου ἠλεκτρικοῦ φωτός, στερεῖται ὅμως δικτύου ὑπονόμων. Ὡς πρωτεύουσα νομοῦ ἀπὸ τοῦ 1886, ἔχει ἐφετεῖον, πρωτοδικεῖον καὶ δύο εἰρηνοδικεῖα, οἰκονομικὴν ἐφορείαν καὶ εἶναι ἕδρα μεραρχίας, Βουλγάρου ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκόπου, τοῦ μητροπολίτου τῆς Πλόβδηφ ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος (1872).

Ὡς πνευματικὸν κέντρον ἡ Φιλιππούπολις εἶναι ἡ δευτέρα πόλις τῆς Βουλγαρίας μετὰ τὴν πρωτεύουσαν, ἔχουσα τὸ μέγιστον, μετὰ τὸ κυβερνητικὸν ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἰδιωτικὸν τυπογραφεῖον, ἐθνικὸν μουσεῖον, ἐθνικὴν βιβλιοθήκην ἀριθμοῦσαν ὑπὲρ τοὺς 130 χιλ. τόμους ποικίλης ὕλης ἐν πάσῃ γλώσσῃ, ἐθνολογικὸν μουσεῖον, δημοτικὸν θέατρον, πλείστους συλλόγους ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀγαθοεργίας. Σχολεῖα βουλγαρικὰ ἔχει: 4 νηπιαγωγεῖα, 17 τετρατάξια δημοτικὰ καὶ 6 τριτάξια προγυμνάσια, πάντα μεικτά, 1 γυμνάσιον πεντατάξιον ἀρρένων, 1 ὡσαύτως θηλέων, τριτάξιον διδασκαλεῖον, ἑξατάξιον ἱερατικὴν σχολήν, ἐμπορικὸν τετρατάξιον γυμνάσιον, ἐμπορικὸν πρακτικὸν σχολεῖον καὶ 2 ἐπαγγελματικά, ἤτοι: ἐπιπλοποιίας καὶ χειροτεχνημάτων καὶ ραπτικῆς. Ὡσαύτως αἱ ἐν τῇ πόλει εὑρισκόμεναι μειονότητες τῶν Τούρκων, Ἑβραίων καὶ Ἀρμενίων ἔχουσιν ἴδια δημοτικὰ σχολεῖα καὶ προγυμνάσια, γινομένης ἐν αὐτοῖς τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ μητρικῇ

Digitized by Google

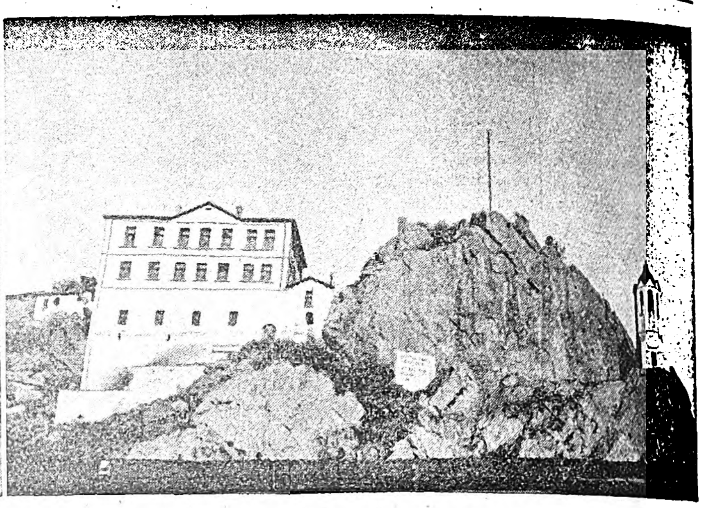

1) *Ἡ Μαράσλειος ἀστικὴ σχολή.* 2 *Ἡ κορυφὴ τοῦ λόφου τῶν Σχοινοβατῶν.* [Δεξιὰ τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.]

γλώσσῃ ἑκάστης ἐθνικότητος. Ἀπὸ τοῦ 1906, καταλυθείσης ὑπὸ τοῦ κράτους τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ἔπαυσαν λειτουργοῦντα πάντα τὰ σχολεῖα αὐτῆς, τῶν σχολικῶν κτηρίων περιελθόντων εἰς τὸν δῆμον. Ξένα σχολεῖα μετὰ θρησκευτικοῦ ἢ γλωσσικοῦ προσηλυτιστικοῦ σκοποῦ λειτουργοῦσιν ἐν τῇ πόλει: τὸ γαλλικὸν κολλέγιον μετ' οἰκοτροφείου τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου (δημοτικόν, προγυμνάσιον καὶ γυμνάσιον), τὸ γαλλικὸν παρθεναγωγεῖον μετ' οἰκοτροφείου τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ, τὸ γερμανικὸν σχολεῖον (δημοτικὸν καὶ προγυμνάσιον) καὶ τὸ ἰταλικόν.

Τὸ ἔμβλημα τοῦ δήμου Φιλιππουπόλεως.

Ἡ ἐμπορικὴ καὶ στρατηγικὴ τῆς Φιλιππουπόλεως σπουδαιότης ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας, ὁπότε διῆλθε παρ' αὐτῇ ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς ἡ ἀπὸ Κυψέλων (ὅθεν παρετείνετο πρὸς τὸ Βυζάντιον ἡ περίφημος Ἐγνατία) δι' Ἀδριανουπόλεως ἄγουσα βορειοδυτικῶς διὰ τῆς μεταξὺ τῶν ὀρέων Αἵμου καὶ Ροδόπης διόδου τῶν Succi πρὸς τὴν πόλιν τῶν Σέρδων, τὴν Αὐγοῦσταν Σερδικὴν (Σόφιαν) καὶ πορρωτέρω πρὸς τὸ Singidunum (Βελιγράδιον) καὶ τὸ Σίρμιον Μητροβίτσαν) καὶ κατέληγεν εἰς αὐτὴν ἡ ἀπὸ βορρᾶ ἐκ τῆς Οἴσκου παρὰ τῷ Ἴστρῳ ἄγουσα διὰ τοῦ Αἵμου εἰς τὴν Θράκην ἑτέρα στρατιωτικὴ ὁδός. Ἕνεκα τῆς παρ' αὐτῇ συναντήσεως τῶν δύο τούτων μεγάλων στρατιωτικῶν ὁδῶν ἡ Φιλιππούπολις, εἰς τὴν ὁποίαν κατέληγε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου ἀρχομένη ἑτέρα στρατιωτικὴ ὁδὸς ἐξ Ἀγχιάλου διὰ Καβύλης (πλησίον Ἰαμπόλεως), Βεροίας (Στάρα-Ζαγόρας), Πίζου (Τσιρπάν), οὐ μόνον ηὐκολύνθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν πρὸς βορρᾶν καὶ δύσιν, πρὸς τὸν Εὔξεινον καὶ τὸ Αἰγαῖον συγκοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ ἰσχυρότερον προπύργιον κατὰ τῶν εἰς τὴν Θράκην διὰ τοῦ Αἵμου ἐπερχομένων πολεμίων. Ἐκ τούτου ἑρμηνεύεται καὶ ἡ τοῦ Βυζαντίου ἀμετάτρεπτος καὶ ἐπίμονος προσπάθεια πρὸς διαφύλαξιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του τῆς φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυρᾶς τῆς πόλεως ἀκροπόλεως καὶ ἡ ἐνδελεχὴς μέριμνα πρὸς ἄμεσον συνοικισμὸν τῆς ἑκάστοτε ἐρημουμένης πόλεως δι' ἑλληνικῶν ἢ ἑλληνιζόντων στοιχείων κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὁπότε τοῦτο, ὡς πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὑφίστατο τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους τῶν ἀπὸ βορρᾶ καὶ δυσμῶν ἐπερχομένων βαρβάρων ἐθνῶν. Ὅθεν πολλάκις κατὰ τὸν μακραίωνά της βίον ἡ Φιλιππούπολις δῃωθεῖσα καὶ πολλὰς καταστροφὰς παθοῦσα, ἀνέλαβεν αὖθις σὺν τῷ χρόνῳ τὴν προτέραν της ζωήν.

Ἀπὸ τῆς ἀνιδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ Φιλίππου Β' τοῦ Ἀμύντου καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ συνοικισμοῦ Ἑλλήνων ἀποίκων καὶ ἐξηλληνισμένων Θρακῶν, Κελτοί, Ρωμαῖοι, Γότθοι, Οὖννοι, Σλαῦοι, Ἄβαροι, Πετσενέγοι, Ρῶσοι, Κούμανοι, Βούλγαροι, Φράγκοι καὶ Τοῦρκοι, εἴτε ὡς ἐπιδρομεῖς εἴτε ὡς κατακτηταί, διελθόντες δι' αὐτῆς οὐδαμῶς ἠδυνήθησαν ν' ἀλλοιώσωσι τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα, ὃν ζηλοτύπως διεφύλαξε μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁπότε ἤρξατο ἐκβουλγαριζομένη διὰ τῆς εἰς αὐτὴν συρροῆς ἀθρόων Βουλγάρων, ἀπὸ τῆς συστάσεως ἰδίως τοῦ νέου βουλγαρικοῦ κράτους. Σήμερον ἡ πόλις εἶναι ἐντελῶς βουλγαρική, ἐκριζωθέντος τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος αὐτῆς τῷ 1906 καὶ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Ἑλλήνων κατοίκων της.

Γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ καπνοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν συγκεντροῦται ἅπας ὁ ἐν τῷ νομῷ παραγόμενος καπνὸς ὑπὸ ἐπιχωρίων καὶ ξένων καπνεμπορικῶν οἴκων, ἐχόντων ὑπὲρ τὰς 100 μεγάλας καπναποθήκας. Ὁ κατ' ἔτος ἐξαγόμενος ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καπνὸς ὑπερβαίνει τὰ 8 ἑκατομμύρια χιλιογράμμων Προσέτι ἐξάγονται τυρός, ᾠά, σιτηρά, δέρματα, σφάγια μεγάλα καὶ μικρά, ροδέλαιον, μεταξόσπορος, μάλλινα ὑφάσματα (σαγιάκια). Ἡ ἐτησία ἐξαγωγὴ ὑπερβαίνει τὴν εἰσαγωγὴν βιομηχανικῶν κυρίως προϊόντων ἀξίας ὑπὲρ τὰ 350 ἑκατομμύρια λεβίων. Οὕτω ἡ πόλις ἐξακολουθεῖ, ὡς ἐπὶ τουρκοκρατίας, νὰ εἶναι κέντρον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς δι' ὅλην τὴν νοτιοδυτικὴν Βουλγαρίαν, βοηθουμένη τὰ μάλιστα διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ Κωνσταντινούπολιν, πρὸς τὸν Εὔξεινον (Πύργον) καὶ τὸ Αἰγαῖον (Ἀλεξανδρούπολιν) καὶ διὰ πλουσίου ὁδικοῦ δικτύου πρὸς τὰ πέριξ. Ὡς βιομηχανικὴ πόλις, εἶναι μία τῶν σπουδαιοτάτων ἐν Βουλγαρίᾳ.

Ἡ ἀνατολικὴ πύλη τῆς ἀκροπόλεως Χισὰρ-Καπύ.

ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὰ 100 ἐργοστάσια, μεγάλα τε καὶ μικρά, ἤτοι: σακχάρεως, ἀλεύρων, ὀρύζης, οἰνοπνεύματος, ὄξους, ζύθου, μακαρονίων, σάπωνος, αἰθεριούχων ἐλαίων, μύρων, χρωμάτων, ἐλαίων ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν, ταπήτων, ὑφασμάτων, πλίνθων, σιδηρῶν κλινῶν, ἐπίπλων, σιγαρέττων, πίλων, πάγου, ὑάλου καὶ ἄλλων ἧττονος ἀξίας. Ἔχει δὲ πλεῖστα πιστωτικὰ ἱδρύματα, κρατικά τε καὶ ἰδιωτικά.

–[*Ἱστορ.*] Ἐκ τῶν ἐρχομένων εἰς φῶς ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων τῆς παλαιολιθικῆς καὶ νεολιθικῆς περιόδου μαρτυρεῖται ὅτι οἱ λόφοι τῆς πόλεως καὶ ὁ περὶ αὐτοὺς χῶρος κατῳκεῖτο ὑπὸ φύλων, ἅτινα οἱ Θρᾶκες, καταλαβόντες τὰς ἑστίας των, ἢ ἐξεδίωξαν ἢ δουλώσαντες ἀφωμοίωσαν πρὸς ἑαυτούς. Οἱ πρῶτοι οὗτοι θρακικοὶ ἐπὶ τῶν λόφων συνοικισμοί, οἵτινες ἀπετέλεσαν καὶ τὰς πρώτας φυλὰς τῆς βραδύτερον ἀναπτυχθείσης πόλεως, εἶχον ἀναμφιβόλως ἴδια ὀνόματα, ἅτινα δὲν παρεδόθησαν ἡμῖν. Τὸ ἀρχαιότερον πιθανῶς τοῦ κυριωτάτου συνοικισμοῦ ὄνομα ἦτο τὸ θρακοπελασγικὸν *Κενδρισὸς* (βλ. λ.). Τὸ ὄνομα τοῦτο περιέπεσε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς λήθην, ἐπικρατήσαντος, ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, τοῦ ἑλληνικοῦ *Εὐμολπιάς*. Ὁ Φίλιππος Β', κατακτήσας τὴν Θρᾴκην τῷ

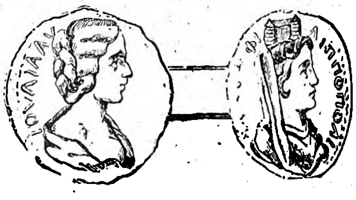

Νόμισμα τῆς Φιλιππουπόλεως.

[Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἡ Ἰουλία Δόμνα, σύζυγος τοῦ Σεπτεμίου Σεβήρου, ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἡ προσωποποίησις τῆς πόλεως.]

341 π. Χ., ἀνωχύρωσε τὴν Εὐμολπιάδα, κτίσας ποικίλα δημοσίας ἀνάγκης καὶ καλλωπισμοῦ ἔργα, καὶ συνῴκισεν εἰς αὐτὴν δισχιλίους ἀξιοποίνους, συλλεγέντας πολλαχόθεν τοῦ κράτους του, ἐγκαταστήσας ἅμα ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν φρουρὰν πρὸς φύλαξιν τοῦ φρουρίου καὶ συγκράτησιν ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν ἀρχὴν τῶν πέριξ θρακικῶν φύλων. Ἐκ τούτου ὁ προαχθεὶς εἰς πόλιν προϋπάρχων συνοικισμὸς ὠνομάσθη *Πονηρόπολις*, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτυχθεῖσα διὰ τοῦ ἐποικισμοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἀπέβαλε τὸ δύσφημόν της ὄνομα καὶ μετωνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνιδρυτοῦ της *Φιλίππου πόλις* ἢ *Φιλιππόπολις*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρὰ Πολυβίῳ ἀρχομένου τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Εἰκάζεται ὅτι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου ἡ Φιλιππόπολις ἦτο φόρου ὑποτελὴς τοῖς Ὀδρύσαις, διατηροῦσα τὴν αὐτονομίαν της καὶ διοικουμένη κατὰ τὸν τύπον τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Θρᾴκης ἑλληνίδων πόλεων, ὑπὸ βουλῆς καὶ δήμου, ἣν αὐτονομίαν διεφύλαξε καὶ ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἐπεκταθείσης τῇ βοηθείᾳ τῶν Ρωμαίων τῆς τῶν Ὀδρυσῶν κυριαρχίας ἐφ' ὅλην τὴν Θρᾴκην, ἡ Φιλιππούπολις διετέλεσε δευτερεύουσα μετὰ τὴν Βιζύην ἕδρα τῶν βασιλέων τῶν Ὀδρυσῶν. Ἐν αὐτῇ τῷ 21 μ. Χ. πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν ἀποστάντων ὑπηκόων του Ὀδρυσῶν, Κοιλαλητῶν καὶ Δίων Θρᾳκῶν ὁ βασιλεὺς των Ροιμιτάλκης Β', ὡς σύμμαχος τῶν Ρωμαίων, καὶ σῴζεται ὑπὸ τοῦ προπραίτωρος τῆς Μοισίας Π Βελλείου, καταπνίξαντος τὴν ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τῶν Φλαβίων προσέλαβε τὴν προσωνυμίαν *Φλαβία*, ἐπιτυχοῦσα προνομιῶν τινων, ἐπὶ δὲ τοῦ Τραϊανοῦ, περιτειχίσαντος τὴν ὑποκειμένην πόλιν, προσέλαβε καὶ τὴν προσωνυμίαν *Οὐλπία*. Ἀπὸ τοῦ Α μ. Χ αἰῶνος ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἕνεκα τῆς ἐπὶ τριῶν λόφων κειμένης ἀκροπόλεώς της, καὶ Trimontium - Trimontia. Ἐπὶ τοῦ Μ. Αὐρηλίου κτίζεται ὁ ἀνατολικὸς περίβολος τῆς πόλεως κατ' ἐπιγραφήν. Ἐπὶ τοῦ Φιλίππου Ἄραβος ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία, ἀποικισθέντων εἰς αὐτὴν καὶ τὴν πέριξ χώραν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐσεβίου, πολλῶν ἀπομάχων Ρωμαίων στρατιωτῶν. Ἀναμφιβόλως τότε συνεπληρώθη τελείως ἡ ὀχύρωσις τῆς πόλεως, εὐρυνθέντος κατὰ πολὺ τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν της, καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Ἀντωνίνων ἀρξάμενος καλλωπισμός της, ὅθεν καὶ ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἀποδίδει τὴν κτίσιν τῆς πόλεως εἰς τὸν Ρωμαῖον αὐτοκράτορα (Ἀλεξιάδος ΙΔ', 8). Ἐπὶ τοῦ Δεκίου ἀνθίσταται ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν πολιορκησάντων αὐτὴν Γότθων, θαυμασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου κόσμου (*Δεξίππου*, Στρατηγήματα ἀπόσπ. 20), ἀλλ' ἡτ-

Digitized by Google

Φιλιππούπολις: Τὸ μεταξὺ τῶν λόφων Ὡρολογίου - Νυμφαίου καὶ Κρηνῖδος τμῆμα.

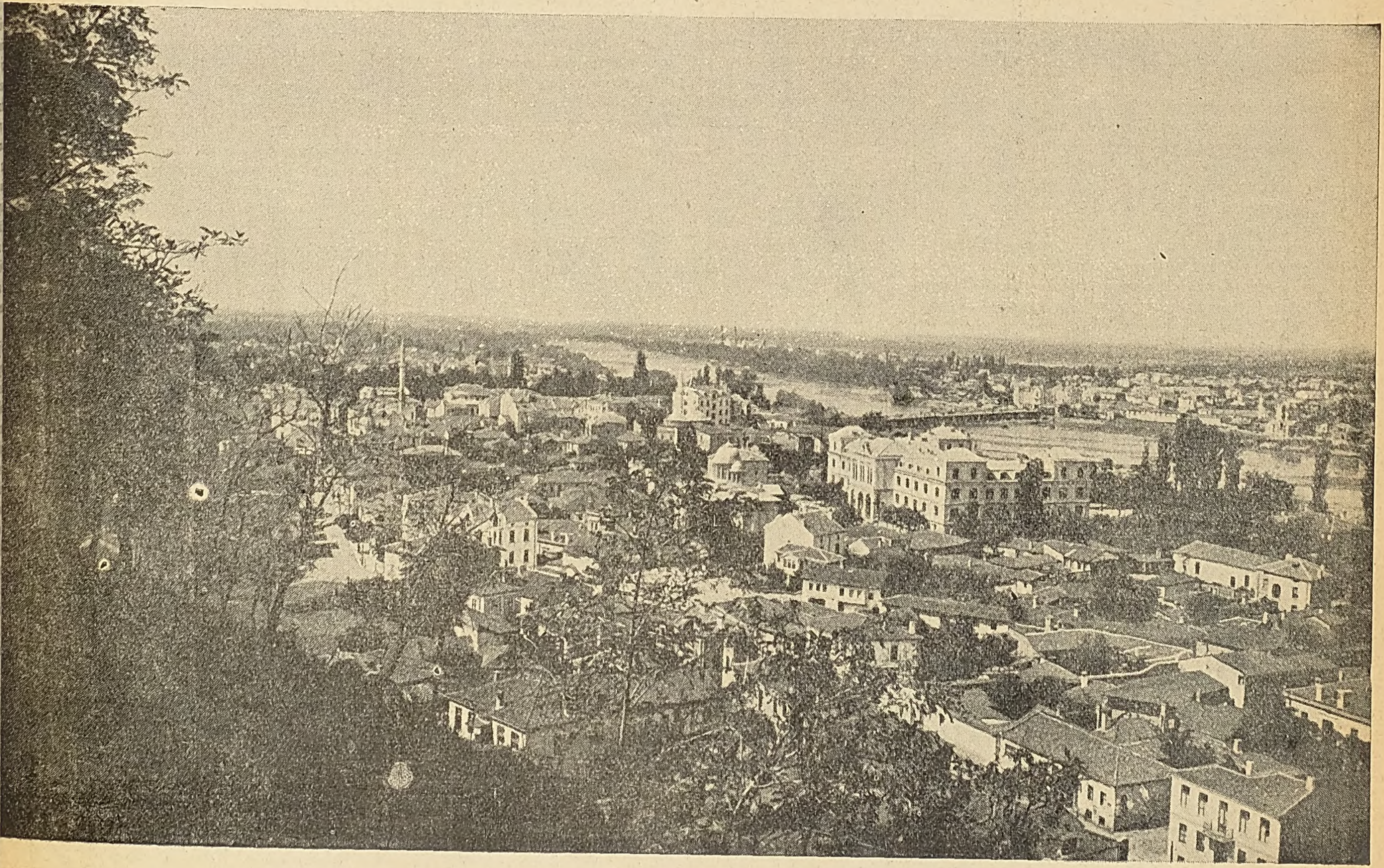

Φιλιππούπολις: Τὸ ὑπὸ τὸν Μουσαῖον βόρειον παρὰ τῷ Ἕβρῳ τμῆμα.

Digitized by Google

τηθέντος ὑπὸ τῶν Γότθων πλησίον τῆς Βεροής τοῦ ἐρχομένου ἐκ Μοισίας πρὸς βοήθειάν της αὐτοκράτορος, ἡ πόλις παρεδόθη (251) ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ της Πρίσκου διὰ προδοσίας εἰς τοὺς Γότθους, οἵτινες, μένεα πνέοντες διὰ τὰς κατὰ τὴν πολιορκίαν ἀπωλείας των, ἐλεηλάτησαν αὐτὴν καὶ ἔσφαξαν ἑκατὸν χιλιάδας τῶν κατοίκων της.

Ἡ πόλις ἐν βραχεῖ ἀνέλαβεν αὖθις τὴν προτέραν της ζωὴν καὶ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (285—305) μνημονεύεται μετὰ τῆς Βερροίας ὡς μεγάλη καὶ ἐπίσημος πόλις τῆς Θράκης. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τῷ 323 ἡττᾶται παρ' αὐτῇ ὁ Λικίνιος. Ἐπὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπισκευάζονται τὰ τείχη αὐτῆς, ἣν ὁ στρατηγὸς Ἐκουΐτιος δὲν ἠδυνήθη τῷ 366 νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου, κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του στρατηγοῦ Προκοπίου. Τῷ 378, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Οὐάλεντος ὑπὸ τῶν Γότθων πολλοὶ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν, συναποκομίζοντες τὰ πολύτιμά των πράγματα, κατέφυγον εἰς αὐτὴν ὡς εἰς ἀπόρθητον φρούριον. Ἡ Φιλιππούπολις ἤρξατο ἐκχριστιανιζομένη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ αἰῶνος τυχοῦσα ἐπισκόπου. Ἐν ἔτει 347 οἱ Φιλιππουπολῖται φαίνεται ὅτι ἦσαν ἡμιαρειανοί, διότι οἱ ἀποχωρήσαντες ἐκ τῆς ἐν Σερδικῇ οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς, ἡμιαρειανοί, ἐξηκολούθησαν τὴν σύνοδόν των ἐν Φιλιππουπόλει προφανῶς μεταξὺ οἰκείου δογματικοῦ περιβάλλοντος, καὶ ἐκύρωσαν τὰς πράξεις τῆς ἐν Σερδικῇ συνόδου (*Κασσιοδώρου*, Ἱστορ. Ν, 21—25).

Ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας, ἰδίως κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας (46—251), ἡ Φιλιππούπολις, τυχοῦσα εὐνομίας καὶ ἡσυχίας ἐξίκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς λαμπρότητός της. Ἐν αὐτῇ διέτριβεν ὁ Ρωμαῖος διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Θράκης. Ἀπὸ Σεπτιμίου Σεβήρου καλεῖται κατὰ τὰ νομίσματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἡ λαμπροτάτη τῆς Θρακῶν ἐπαρχίας μητρόπολις. Ἐπὶ Ἡλιογαβάλου τιμᾶται διὰ τῆς νεωκορίας. Εἰς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Καρακάλλα συνήρχετο τὸ κοινὸν Θρακῶν, ὁπότε ἐτε-

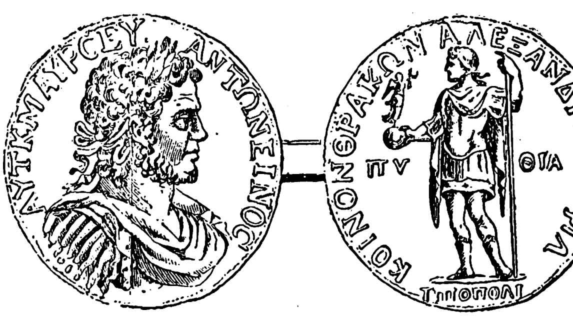

Νόμισμα τῆς Φιλιππουπόλεως φέρον τὴν παράστασιν τοῦ Καρακάλλα καὶ τοῦ Κοινοῦ τῶν Θρακῶν.

λοῦντο καὶ οἱ πανθρακικοὶ ἀγῶνες Ἀλεξάνδρεια Ὡς μητρόπολις διεκοσμήθη διὰ πολλῶν καὶ λαμπρῶν κτιρίων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν εὑρημάτων, οἷον κιονοκράνων, ζωφόρου, ἐπιστυλίων μετὰ κυματίων, γείσων, σιμῶν, φατνίων, ἐφ' ὧν ἐπανθεῖ ἡ χάρις τῆς ἀναγεννηθείσης ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων ἑλληνικῆς τέχνης. Τὴν ὕπαρξιν δὲ πλείστων ναῶν καὶ ἀγαλμάτων τῶν θεῶν ἐν τῇ πόλει μαρτυροῦσιν αἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων παραστάσεις ναῶν μετὰ ἢ ἄνευ ἀγαλμάτων θεῶν καὶ ἀγαλμάτων τῶν λατρευομένων κατ' ἐξοχὴν ἐν γένει θεῶν, τῶν ὁποίων τινὰ ἦσαν ἀντίτυπα ἔργων τοῦ Πραξιτέλους καὶ τοῦ Λυσίππου (Ἀπόλλωνος Λυκείου—Ἡρακλέους). Κατὰ τὰς παραστάσεις ταύτας ὑπῆρχεν ὀκτάστυλον Ἑρμεῖον καὶ ἑξάστυλον Ἡράκλειον προφανῶς δὲ καὶ Σεβαστεῖον, ὡς κρίνεται ἐκ τοῦ τίτλου τῆς πόλεως νεωκόρος Ἐκ γενομένων ἐκσκαφῶν ἀπεκαλύφθησαν λείψανα μαρμαρίτης κερκίδος τοῦ σταδίου, στύλων τῶν προπυ-

Νόμισμα τῆς Φιλιππουπόλεως.

[Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως παράστασις ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἡ εἰκὼν τοῦ Ἡλιογαβάλου.]

λαίων αὐτοῦ μετὰ συμβόλων Ἑρμοῦ ἀγωνίου καὶ Ἡρακλέους, στοᾶς, κρήνης, ναῶν καὶ θεάτρου

Τὰ νομίσματα τῆς Φιλιππουπόλεως ὡς αὐτονόμου πόλεως, πάντα ὀρειχάλκινα, εἶναι τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ Δομιτιανοῦ μέχρι Γαληνοῦ (81—268). Μεταξὺ τούτων εἶναι καί τινα ἀναμνηστικὰ ἔνσημα μετάλλια. Ὁ Mionnet παρέχει ἡμῖν 235 τύπους νομισμάτων, ἅτινα διαφωτίζουσιν ἐν πολλοῖς ἡμᾶς περὶ τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν εἰκόνων καὶ παραστά-

Νόμισμα τῆς Φιλιππουπόλεως μὲ τὴν παράστασιν τῆς Φαυστίνης (συζύγου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου).

σεων διαπιστοῦται ὅτι οἱ Φιλιππουπολῖται εἶχον τὴν θρησκείαν καὶ τὴν λατρείαν τῶν Ἑλλήνων (σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν πάνθεον) καὶ τὰς ἑλληνικὰς μυθολογικὰς περὶ τῶν ἡρώων παραδόσεις (ἆθλοι

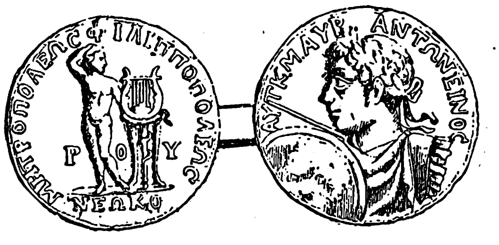

Νόμισμα τῆς Φιλιππουπόλεως μὲ τὴν παράστασιν τοῦ κιθαρῳδοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἡλιογαβάλου.

Ἡρακλέους, παράστασις τοῦ Ὀρφέως κιθαρῳδοῦντος ἐν μέσῳ ζῴων), ὅτι δὲ ἐποίουν τὰς εἰκόνας καὶ τὰ σύμβολα τῶν θεῶν πάντων κατὰ πρότυπα ἑλληνικά, ἄνευ οὐδεμιᾶς παρεκκλίσεως.

Περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς Φιλιππουπόλεως ὡς αὐτονόμου πόλεως (civitas Philippopolis) ἔχομεν ὀλίγας εἰδήσεις, καὶ ταύτας ἐξ ἐπιγραφῶν. Ἡ πόλις διῳκεῖτο ὑπὸ βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, καθὼς πᾶσαι αἱ ἐν τῇ Θράκῃ ἑλληνίδες πόλεις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ γενῶν ἀποτελουμένων φυλῶν τοῦ δήμου εἶναι ἄγνωστος ἡμῖν· κατ' ἐπιγραφάς, γνωσταὶ μέχρι τοῦδε φυλαὶ εἶναι ὀκτώ: Εὐμολπιάς, Κενδρισηΐς, Ἑβρηΐς, Ροδοπηΐς, Ἀρτεμησιάς, Ἡρακληΐς, Ἀσκληπιὰς καὶ Ἀδριανέων ἢ Ἀδριανίς (;). Οἱ φυλέται, οἵτινες ἐξέλεγον καὶ τὸν φύλαρχον, κατῴκουν οὐ μόνον ἐν τῇ περιτετειχισμένῃ πόλει, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν μεταξὺ Ροδόπης καὶ Μέσου ὄρους χώραν, πλησίον τῶν κτημάτων των κατὰ τὸν Δέξιππον, ὥσπερ οἱ Ἀ-

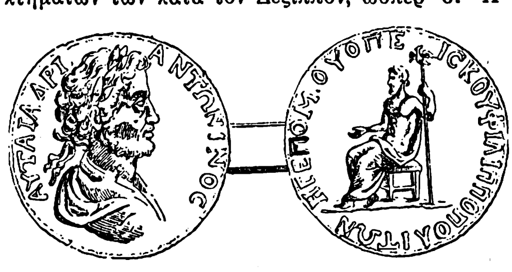

Ἕτερον νόμισμα τῆς Φιλιππουπόλεως μὲ τὴν παράστασιν Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς.

θηναῖοι ἀνὰ τοὺς δήμους τῆς Ἀττικῆς. Ἐν ἀνάγκῃ δὲ κατέφευγον εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἀσφάλειαν. Ὡς ἐγένετο ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γότθων, ἐξ οὗ καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ σφαγέντων κατὰ τὴν ἅλωσιν καὶ τῶν ἐξανδραποδισθέντων. Ἕτεραι ἀρχαὶ ἦσαν ἡ συναρχία, ἡ γερουσία, οἱ σύνδικοι ἢ ἔκδικοι, οἱ ἐπιμεληταί, οἱ ἀστυνόμοι. Ὡσαύτως μνημονεύονται ἡ ἐφηβεία καὶ τὸ ταμεῖον Μνημονευτέος πρὸς τούτοις καὶ ὁ θρακάρχης, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Θρακῶν, πιθανῶς ἄρχων ἐφορεύων τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἀγώνων.

Ἐκ τῶν προειρημένων τεκμηριοῦται περιτράνως ὁ τέλειος τῆς Φιλιππουπόλεως ἑλληνισμὸς ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἐμφανίσεως ὡς πόλεως μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς της εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν. Πολιτεία, θρησκεία, λατρεία, μῦθοι, γλῶσσα τέχνη ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰ πάντα ἐν τῇ πόλει ἦσαν ἑλληνικὰ ἢ ἑλληνίζοντα. Ἡ δὲ γλῶσσα, ἥ τε ἐπίσημος καὶ ἡ ἰδία, ὡς δηλοῦται ἔκ τε τῶν δημοσίων καὶ ἰδίων ἐπιγραφῶν, ἦτο ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρὰ καὶ ἐν τοῖς ἐπιτυμβίοις ἐλεγείοις ἀρχαΐζουσα. Ὥστε τὸ ὑπὸ μόνου τοῦ ἐπισκόπου Κρότωνος Γότθου Jordanes (ἀκμάσαντος περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ μ Χ αἰῶνος) μνημονευόμενον δὶς θρακικὸν τῆς πόλεως ὄνομα *Πουλπουδέβα* (Romana, ἔκδ. *Mommsen*, σελ. 28, 18) καὶ ὑπολαμβανόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἀρχαιότερον καὶ τοῦ Φιλιππούπολις οὐδαμῶς δύναται ν' ἀλλοιώσῃ τὴν περὶ τοῦ ἐθνισμοῦ τῆς πόλεως γνώμην. Ἐὰν ὄντως οἱ μήπω ἐξηλληνισμένοι περίοικοι Θρᾷκες οὕτως ὠνόμασαν τὴν πόλιν, προδήλως μετέφρασαν τὸ ὄνομα *Φιλίππου-πόλις*, διότι τὸ μὲν *Πούλπου*=Φιλίππου, τὸ δὲ δακομοισικὸν δέβα ἢ *δάβα*=ὀχυρόν, συνοικισμός.

Βυζαντινοὶ χρόνοι. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν τῆς Ρωμαικῆς αὐτοκρατορίας διαίρεσιν (395) ἡ Φιλιππούπολις περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν ἄλλων ἐν τῇ Θράκῃ ἑλληνικῶν πόλεων. Εἰκάζεται ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ ἕδρα τοῦ βικαρίου τῆς διοικήσεως Θράκης· εἶτα δὲ περιελήφθη εἰς τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας. Τῷ 441 καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα (*Θεοφάνους*, Χρον., σελ. 158). Μετὰ ἕνα αἰῶνα ἀνοικοδομεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ φρούριόν της, τῷ δὲ 587 ἀπειλεῖται ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, ἀλλὰ σῴζεται ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ι. τοῦ Μυστάκωνος. Κατὰ τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα διὰ τὴν γενομένην ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων λειψανδρίαν μετοικίζονται εἰς αὐτὴν καὶ τὴν πέριξ χώραν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Κωσταντίνου Κοπρωνύμου, Λέοντος Χαζάρου, Νικηφόρου καὶ Τσιμισκῆ συμπαγεῖς ἑλληνίζοντες πληθυσμοὶ καὶ δὴ αἱρετικοὶ Σύροι καὶ Ἀρμένιοι (Μανιχαῖοι-Παυλικιανοί) πρὸς ἄμυναν τῆς χώρας κατὰ τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομέων. Ἀναμφιβόλως κατὰ τὰς ληστρικὰς τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Θράκην ἐπιδρομὰς ἐπὶ τοῦ πρώτου αὐτῶν βασιλείου (679—1018) ἔπαθε καὶ ἡ Φιλιππούπολις, δὲν εἶναι ὅμως ἐπηκριβωμένον ὅτι ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Κρούμου καὶ βραδύτερον πάλιν ἐπὶ τοῦ τσάρου Συμεὼν ὑπήγετο εἰς τὸ βουλγαρικὸν κράτος, ὡς ἰσχυρίζονται Βούλγαροι νῦν ἱστοριογράφοι. Τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς τριακονταετοῦς συνθήκης τῆς συναφθείσης τῷ 814 μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ ἡγεμόνος Ὠμορτάγ, δι' ἧς κατά τινα ἐπιγραφὴν ἡ Φιλιππούπολις κατελείπετο πρὸς νότον τῆς χαραχθείσης μεθορίου γραμμῆς. ἥτις, ἀρχομένη ἀπὸ Δεβελτοῦ παρὰ τῷ Εὐξείνῳ, διῆκε μέχρι Κωνσταντίας καὶ Μακρολιβάδου καὶ ἐκεῖθεν ἐστρέφετο πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τὸν Αἷμον. Ἐπὶ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (963—969) πολιορκεῖται καὶ κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ρώσων, σφαγέντων δισμυρίων τῶν κατοίκων της (*Λέοντος διακόνου*, Ἱστορ. IV, 10). Ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025) διατελεῖ ὁρμητήριον τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τὸν πολυετῆ καὶ αἱματηρὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον, σχοῦσα μάλιστα φρούραρχον καὶ τὸν διάσημον στρατηγὸν Νικηφόρον Ξιφίαν. Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1041—1051), ἀνυπεράσπιστος οὖσα, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Πετσενέγων.

Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) γίνεται ὁρμητήριον αὐτοῦ κατὰ τὰς κατὰ τῶν Κουμάνων καὶ Πετσενέγων ἔν τε τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Βουλγαρίᾳ ἐκστρατείας του. Οὗτος πολλάκις καὶ μετὰ τῆς οἰκογενείας του διατρίψας ἐν τῇ πόλει, ἥτις διετήρει ἀκόμη ἴχνη τῆς πάλαι λαμπρότητός της, ἐπανήγαγε κατηχῶν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν πολλοὺς τῶν ἐν αὐτῇ πληθυνθέντων αἱρετικῶν, Μανιχαίων-Παυλικιανῶν (*Ἄννης Κομνηνῆς*, Ἀλεξ. VIII κ. ἑξ.). Ἐπὶ τῆς πρώτης (1096) καὶ τῆς δευτέρας (1147) σταυροφορίας δῃοῦνται τὰ προάστεια αὐτῆς ὑπὸ τῶν σταυροφόρων (*Ἄν. Κομνηνῆ*, αὐτόθι, *Ν. Χωνιάτου*, Μανουὴλ Κομνηνὸς I, 4 κ. ἑξ.), ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης (1189) καταλαμβάνεται ἀμαχητὶ καὶ ἡ ὀχυρὰ πόλις «κεκενωμένη τῶν πλειόνων καὶ ἐπιφανεστέρων αὐτῆς οἰκητόρων» καὶ λεηλατεῖται (*Ν. Χωνιάτου*, Ἰσαὰκ Ἄγγελος, II, 3). Ἀποχωρησάντων τῶν σταυροφόρων ἡ πόλις ἀνακτίζεται ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ Ἀγγέλου, ὅστις σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του διέμεινεν ἐν αὐτῇ, ὅπως ἀποκρούῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1186 ἀνασυνέστησαν τὸ βασίλειόν των (*Εὐφραίμ*, Ἰσαὰκ Ἄγγελος). Ἐπὶ Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου (1195—1204) ἡ Φιλιππούπολις καταλαμβάνεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καθόσον ὁ ἀποσταλεὶς εἰς αὐτὴν διοικητής, γαμβρὸς ἐπ' ἀνεψιᾷ τοῦ αὐτοκράτορος, Βούλγαρος ἡγεμονίδης Ἰβαγκός, ἀποσκιρτήσας τοῦ Βυζαντίου, συμμαχεῖ μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Καλογιάννη καὶ κηρύσσει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ πόλις μετὰ ἓν ἢ δύο ἔτη ἀνακαταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου (*Ἀκροπολίτου*, Χρον. § 12 κ. ἑξ.). Ἐπὶ τῆς τετάρτης Σταυροφορίας (1204) ἡ πόλις ἀποτελεῖ φέουδον τοῦ ἱππότου Renier de Trit, τὸν ὁποῖον οἱ Φιλιππουπολῖται ἐδέξαντο μετὰ χαρᾶς, ἀποστέργοντες τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων. Κατελθόντος δὲ μετ' ὀλίγον μετὰ πολλοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Θράκην τοῦ Καλογιάννη, οἱ Φιλιππουπολῖται, φυγόντος τοῦ Renier εἰς τὸ φρούριον τοῦ Στενιμάχου, ἀντὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων ἐδέξαντο τὸν Ἕλληνα στρατηγὸν Ἀσπιέτην καὶ ἦσαν

Digitized by Google

μάσθησαν πρὸς ἄμυναν. Ἡ πόλις τότε πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Καλογιάννη καὶ καταλαμβάνεται διὰ συνθήκης, ἣν καταπατῶν ὁ τσάρος προέβη εἰς σκληροτάτας καὶ ἀπανθρωποτάτας τῶν πράξεων· διότι τὸν μὲν ἀρχιεπίσκοπον ἀπεκεφάλισεν, τοὺς δὲ ἄρχοντας τῆς πόλεως ἐξέδειρε ζῶντας καὶ τῶν κατοίκων ἄλλους μὲν ἔσφαξεν, ἄλλους δὲ ζῶντας κατέκαυσε καὶ τοὺς ὑπολειφθέντας ἀπήγαγεν ἁλυσοδέτους εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ δὲ πόλις οὐχὶ μόνον ἐλεηλατήθη, ἀλλὰ καὶ κατεστράφη ἄρδην καὶ εἰς περιφανὲς ἐρείπιον μετεβλήθη, κατεδαφισθέντων τῶν λαμπρῶν πύργων καὶ τῶν τειχῶν τῆς τε ἀκροπόλεως καὶ τῆς ὑποκειμένης πόλεως καὶ πυρποληθέντων τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν πολυτελῶν της κτηρίων. Αὕτη ἦτο ἡ μεγίστη τῶν καταστροφῶν, ἃς ὑπέστη ἡ λαμπρὰ τῶν Θρᾳκῶν μητρόπολις (1205). (*Ville-Hardhuin,* «La Conquête de Constantinople», XCII, *Γ. Ἀκροπολίτου*, Χρον., καὶ *Ν. Χωνιάτου*, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 10—13). Τῷ 1208, ἡττηθέντος κατὰ κράτος τοῦ διαδόχου τοῦ Καλογιάννη Βορίλα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου παρ᾽ αὐτῇ τῇ Φιλιππουπόλει, ἡ πόλις ἐπανέρχεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Φράγκων (*Valensiennes,* Histoire de l' empereur Henri, III—VIII). Μετὰ τὴν συμπολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀσὲν Β΄ καὶ τοῦ συμμάχου του Δούκα τοῦ Βατάτση (1235), ἡ Φιλιππούπολις καταλαμβάνεται τὸ τρίτον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων· ἀλλὰ πολλῷ πρότερον τῆς ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1261) ἀνακαταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔκτοτε διατελεῖ «ἐν ὁρίοις ἐκείνου (τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων) καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας», ὑποστηριζομένη ὑπὸ συστήματος ὀχυρωμάτων καὶ φρουρίων ἐπὶ τῆς Ροδόπης (*Καντακουζηνοῦ*, Ἱστορ. I, 173). Τῷ 1322 καταλαμβάνεται τὸ τέταρτον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐλλείψει ἀμυντόρων, ἅτε τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν Φιλιππουπολιτῶν συστρατευομένων μετὰ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ΄ τοῦ νεωτέρου. Τῷ 1323 πολιορκεῖται ἐπὶ τετράμηνον ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ὅστις ἀναγκάζεται ἐν τέλει νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, λόγῳ τῆς σταθερᾶς ἀμύνης τῆς ἐν αὐτῇ ἐκ μισθοφόρων Ἀλανῶν βουλγαρικῆς φρουρᾶς· ἡ πόλις ὅμως παραδίδεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων της μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἀνδρονίκου εἰς τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Βρυέννιον, διοικητὴν τοῦ Στενιμάχου, ὅτε ἐξῆλθεν ἡ βουλγαρικὴ φρουρὰ πέραν τοῦ Ἕβρου πρὸς συνάντησιν τῆς ἐκ Βουλγαρίας ἀποσταλείσης πρὸς ἀντικατάστασίν της τοιαύτης. Τῷ 1344 παραδίδεται διὰ συνθήκης ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἄννης τῆς Σαβαυδικῆς, ἐπιτροπευούσης τὸν ἀνήλικον υἱόν της Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, μετὰ ὀκτὼ ἄλλων πόλεων καὶ τῆς ἐν αὐταῖς φρουρᾶς εἰς τὸν τσάρον Ἰωάννην Ἀλέξανδρον, ὅπως οὗτος, ὡς σύμμαχος, βοηθήσῃ τὴν βασίλισσαν κατὰ τοῦ ἀναγορεύσαντος ἑαυτὸν αὐτοκράτορα Καντακουζηνοῦ. Ἔκτοτε ἡ πόλις δὲν ἐπανέρχεται πλέον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τῷ 1363, μετὰ μακρὰν πολιορκίαν, διαφυγούσης νύκτωρ ἐξ αὐτῆς τῆς βουλγαρικῆς φρουρᾶς, παραδίδεται ὑπὸ τῶν κατοίκων της εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Α΄ Λαλασαχὶν πασᾶν.

Ἐκ τῶν προειρημένων διατρανοῦται ὁ καθ᾽ ὅλην τὴν χιλιετῆ βυζαντινοκρατίαν ἑλληνικὸς τῆς Φιλιππουπόλεως χαρακτήρ. Συνοικιζομένη μεθ᾽ ἑκάστην καταστροφὴν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἑλληνιζόντων στοιχείων, διεφύλαξε τὸν ἐθνισμόν της καὶ κατὰ τὰς πέντε ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατοχάς της, αἵτινες γενόμεναι διαλειπόντως, ἐν διαστήματι 150 ἐτῶν, δὲν διήρκεσαν πλέον τῶν 40 ἐτῶν συλλήβδην. Τὸν ἑλληνισμὸν δὲ τῶν Φιλιππουπολιτῶν ὡμολόγησε καὶ αὐτὸς ὁ τσάρος Καλογιάννης, ὅστις μετὰ τὴν ἀπάνθρωπον αὐτῶν σφαγὴν ἐκάλεσεν ἑαυτὸν ρωμαιοκτόνον, προσεπικυροῖ δὲ καὶ ὁ λόγος τοῦ Φιλιππουπολίτου Μπαγκλαβίτου πρὸς τοὺς εἰς Μελένικον καταφυγόντας συμπολίτας του: «ἡμεῖς δὲ πάντες ἐκ Φιλιππουπόλεως ὁρμώμεθα καθαροὶ τὸ γένος Ῥωμαῖοι» καὶ ἡ τῷ 1323 ἑκουσία παράδοσις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν κατοίκων της εἰς τὸν Βρυέννιον πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ζυγοῦ.

Ἡ ***Φιλιππούπολις ὑπὸ τοὺς Τούρκους***. Οἱ Τοῦρκοι καταλαβόντες τὴν Φιλιππούπολιν κατέστησαν αὐτὴν ἕδραν τοῦ διοικητοῦ τῆς Ρωμυλίας, διαφυλάξαντες τὸ ἑλληνικόν της ὄνομα *Φιλιππέ*. Ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν πολιορκίαν διαρροῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ἐρημωθεῖσα πόλις κατῳκίσθη ὑπὸ ἀποικισθέντων ἐκ τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ πολλῶν Τούρκων. Ἐφ᾽ ὅσον δὲ κατὰ τοὺς δύο πρώτους ἀπὸ τῆς ἁλώσεως αἰῶνας ὁ μωαμεθανικὸς τῆς Φιλιππουπόλεως πληθυσμὸς ηὐξάνετο, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ χριστιανικὸς ἠλαττοῦτο, ὥστε ἐν ἔτει 1578, κατὰ τὸν μαθητὴν τοῦ Κρουσίου Γερλάχιον, διελθόντα τῆς πόλεως, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ χριστιανικῶν οἰκογενειῶν ἀνήρχετο εἰς 250. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ὅμως ἤρξαντο συρρέοντες αὖθις εἰς αὐτὴν πολλαχόθεν οἱ Χριστιανοί, καὶ δὴ οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες, οἵτινες κατέχοντες τὰ σκῆπτρα ἔν τε τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ταῖς τέχναις διετήρησαν τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς πόλεως καθ᾽ ὅλην τὴν τουρκοκρατίαν, ἐπιβαλόντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς ἅπαν τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ ἀγορᾷ (*N. Jorga*, «Ἱστορία τοῦ Ὀθωμ. κράτους, γερμ. τόμ. I, σελ. 212). Ἐν ἔτει 1652 ἡ Φιλιππούπολις, κατὰ τὸν ἐπισκεψάμενον αὐτὴν Τοῦρκον περιηγητὴν Ἐβλιὰ-τσελεμπῆ, ἦτο ἡ δεκάτη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ᾽ ἡ ὡραιοτέρα μετὰ τὴν πρωτεύουσαν πόλις, διοικουμένη ἀπὸ ναζίρου καὶ ὑπαγομένη εἰς τὸ σαντζάκιον Σόφιας, εἶχε δὲ 53 τζαμία, πολλοὺς ξενῶνας, 880 ἐργαστήρια, λουτρῶνας, λιθόκτιστα κτήρια, πολλὰ γραμματοδιδασκαλεῖα καὶ ἱεροδιδασκαλεῖον. Συνοικίας εἶχεν 23 ὀθωμανικὰς καὶ 7 χριστιανικάς, οὖσα μεγάλη καὶ πλουσία πόλις. Ἐν αὐτῇ κατεσκευάζοντο τὰ ποικίλα μάλλινα ὑφάσματα (σαγιάκια), ὧν ἐγίνετο μεγάλη ἐξαγωγή, ὡς καὶ τοῦ κυρίου προϊόντος αὐτῆς, τῆς ὀρύζης. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος τούτου ἤρξατο καὶ ὁ εἰς τὸν καθολικισμὸν προσηλυτισμὸς τῶν βουλγαροφώνων τῆς πόλεως παυλικιανῶν. Κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα πολλάκις ἡ πόλις προσεβλήθη ὑπὸ πανώλους, ἥτις κατὰ τὸ 1795 μόνον διώλεσε περὶ τοὺς μυρίους τῶν κατοίκων της, σχεδὸν τὸ ἑκτημόριον (*Γ. Λευκίου*, Λοιμοῦ ἀφορισμοί, 1832, σελ. 393).

Ἀρχομένου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος οἱ Φιλιππουπολῖται ἦσαν Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Παυλικιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι, «οὓς πάντας εἴ τις εἰς δεκαπέντε διέλοι μέρη, τὰ μὲν ἕνδεκά εἰσι Τοῦρκοι, τρία δὲ ἀνατολικοὶ Χριστιανοί, ἤγουν Ρωμαῖοι, καὶ τὸ λοιπὸν ἓν συμπληροῦσι τὰ λοιπὰ τρία γένη, ὧν ἕκαστον τὴν ἰδίαν προφέρει διάλεκτον· οἷον οἱ μὲν Τοῦρκοι τὴν τουρκικήν, οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἁπλῆν ἑλληνικήν, οἱ Ἑβραῖοι τὴν ἑβραϊκήν, οἱ Παυλικιανοὶ τὴν σλαυονικήν, ἤτοι τὴν βουλγαρικήν, τῶν δ᾽ Ἀρμενίων πάνυ ὀλίγοι εἰσὶν εἰδήμονες τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης, οἱ δὲ πλείους τὴν τουρκικὴν προφέρουσιν, ἥτις ἐπικρατεῖ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἔν τε τῇ πόλει καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ» (*Κ. Οἰκονόμος*). Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι οἱ μέχρι τότε (1819) ἐγκαταστάντες διαλειπόντως εἰς τὴν πόλιν Βούλγαροι, ζῶντες μεταξὺ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος, εἶχον πάντες ἐξελληνισθῆ. Ἐν ἔτει 1846 ὑπὲρ τὸ τρίτον τῆς πόλεως ἀποτεφροῦται ὑπὸ πυρκαϊᾶς, εἶχε δὲ ἡ πόλις κατὰ τὸν ἐπισκεψάμενον αὐτὴν γεωγράφον Viquesnel 8 χιλ. οἰκίας, ἤτοι 3000 τουρκικάς, 2000 ἑλληνικάς, 1400 βουλγαρικάς, 700—800 ἀρμενικάς, 200—300 καθολικὰς καὶ 500 ἰουδαϊκάς. Ἀπὸ τοῦ 1861 οἱ τέως ἑλληνόφωνοι τῆς πόλεως Βούλγαροι καὶ οἱ κατοικήσαντες συμπαγῶς τὰ προάστια τῆς πόλεως βουλγαρόφωνοι γεωργοὶ ἀπεσπάσθησαν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος καὶ ἀπετέλεσαν ἰδίαν βουλγαρικὴν μετὰ σχολείων βουλγαρικῶν καὶ ἐκκλησιῶν κοινότητα, ὑπαχθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1872 εἰς τὴν θρησκευτικὴν δικαιοδοσίαν τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας ὑπὸ Βούλγαρον μητροπολίτην. Τῷ 1878, 4/16 Ἰανουαρίου, καταλαμβάνεται ἡ Φιλιππούπολις ὑπὸ τῶν Ρώσων, συγκροτηθείσης παρὰ τῇ Ροδόπῃ τριημέρου μάχης καὶ διὰ τῆς Βερολινίου συνθήκης ὁρίζεται πρωτεύουσα τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Τῷ 1885, διὰ τῆς ἀναιμάκτου ἐπαναστάσεως τῆς ἐθνοφυλακῆς, τῇ 6/18 Σεπτεμβρίου, καταλυθέντος τοῦ αὐτονόμου καθεστῶτος καὶ κηρυχθείσης τῆς ἑνώσεως τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας, ἡ Φιλιππούπολις ἀποβάλλει τὰ πρωτεῖά της, γενομένη ἐπαρχιακὴ πόλις τῆς Βουλγαρίας. Τῷ 1906, ἐκραγέντος τοῦ μεγάλου ἀνθελληνικοῦ ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ κινήματος, καταλύεται ἡ ἐν τῇ Φιλιππουπόλει ἑλληνικὴ κοινότης, κατασχεθέντων τῶν εὐαγῶν αὐτῆ ἱδρυμάτων ὑπὸ τοῦ δήμου. Τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας Φιλιππουπολίτας εἰς ἀθρόον ἐκπατρισμόν, ἐξ οὗ ἐξεμηδενίσθη ὁ ἐν τῇ πόλει ἀπὸ δύο χιλιάδων καὶ πλέον ἐτῶν ὑφιστάμενος ἑλληνισμός.

Ἡ Φιλιππούπολις ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἤρξατο ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Σλαύων καὶ Ploudin καὶ Plovdin. τὸ δὲ ἀπαντῶν ὄνομα τῆς πόλεως κατὰ τὸν ΙΣΓ΄ αἰῶνα παρά τισιν ὑπομνηματισταῖς Ἑλλήνων συγγραφέων *Πουλπουδένη* (Pulpudena) φαίνεται ὅτι εἶναι κακὴ μεταγραφὴ τοῦ Ἰορδανείου *Πουλπουδεύα* (Pulpudeva). Ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου ἐθναποστόλου καὶ διδασκάλου τῆς βουλγαρικῆς ἐν Φιλιππουπόλει σχολῆς Ν. Γέρωφ καὶ τὸ νεώτερον τῆς πόλεως ὄνομα *Πλόβδηφ* (Plovdiv), ὅπερ σήμερον, ἐπιβληθὲν διὰ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, εἶναι τὸ μόνον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Ὑπὸ τῶν συγχρόνων λογίων καὶ γλωσσολόγων Σλαύων ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *Πουλπουδέβα*, ἄνευ οὐδεμιᾶς προσαγωγῆς γραπτῆς μαρτυρίας περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὀνόματος ἢ βαθμίδων τῆς κλίμακος τοῦ μετασχηματισμοῦ αὐτοῦ ἐπὶ 13 αἰῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ πόλις ὑπὸ πάντων τῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων, Βυζαντίνων καὶ Εὐρωπαίων, τῶν περιηγητῶν, τῶν ὑπομνηματιστῶν, τῶν λεξικογράφων, τῆς Ἐκκλησίας, τῶν μονῶν, τῶν ἐπιγραφῶν καὶ αὐτῶν τῶν Σλαύων ἐν χειρογράφοις καλεῖται *Φιλιππόπολις* ἢ ἁπλῶς ἡ *Φιλίππου*, λατινιστὶ Philippopolis καὶ εὐρωπαϊστὶ κατὰ διαφόρους γλωσσικοὺς μετασχηματισμούς, τουρκιστὶ Filimpé, καὶ σλαυϊστὶ Philippovgrad. Τὸ ὄνομα προφανῶς εἶναι αὐθαίρετος μεταπλασμὸς τοῦ μέχρι τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ἀπαντῶντος Ploudin, ὡς σλαυοφανέστερον.

Ἡ διατήρησις τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐπὶ τουρκοκρατίας ἑλληνισμοῦ, οὗ ὁ ἀριθμός, μεθ᾽ ὅλην τὴν ἑκάστοτε διαρροήν του, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος δὲν κατῆλθε κάτω τῶν ὀκτὼ χιλιάδων ψυχῶν, καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς: α) Ἐκ τῆς ὀρθοδόξου τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος θρησκείας τῶν Χριστιανῶν, λαλούντων καὶ γραφόντων τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, ἐχόντων Ἕλληνας ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, ὧν τινες ἦσαν λόγιοι καὶ διδάσκαλοι, καὶ λειτουργουμένων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ πάντων μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ὁπότε αὐξηθέντων τῶν παροίκων Βουλγάρων ἤρξατο χάριν αὐτῶν πατριαρχικῇ ἀδείᾳ ἐν ἑνὶ τῆς πόλεως ναῷ, τῷ τῆς Παναγίας, καὶ ἐν τοῖς δυσὶ τῶν προαστίων, ἀνεγερθέντων χάριν τῶν Βουλγάρων, γινομένη ἡ λειτουργία ἐν τῇ σλαυϊκῇ γλώσσῃ ὑπὸ Βουλγάρων ἱερέων. β) Ἐκ τῶν περὶ τὰς γεννήσεις, ἀρραβῶνας, γάμους, κηδείας, μνημόσυνα, χοροὺς ἐθίμων, ἅτινα μετεδόθησαν καὶ εἰς τοὺς μετοικήσαντας εἰς τὴν πόλιν Βουλγάρους ἐκ τῶν πέριξ κωμῶν καὶ κωμοπόλεων. γ) Ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος τῶν ὀρθοδόξων Φιλιππουπολιτῶν, καλούντων ἑαυτοὺς Γραικοὺς μὲ συνήθως, Ρωμιοὺς (Ρωμαίους) δὲ σπανιώτερον, Ἑλλήνων καλουμένων μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐξ αὐτῆς προσερχομένων καὶ τῶν κτησαμένων ἐν γένει τὴν ἑλληνικὴν ὑπηκοότητα συμπολιτῶν. δ) Ἐκ τῆς ἑκάστοτε ἐνισχύσεως τοῦ ὑπολειφθέντος ἐν τῇ πόλει μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσίν της ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὑπὸ τῶν ἀδιαλείπτως ἰδίως ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος μετοικούντων εἰς αὐτὴν ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς αὐτοκρατορίας ἀκραιφνῶν Ἑλλήνων, καὶ δὴ ὁμαδικῶς ἐξ Ἀγράφων καὶ Θεσσαλίας, ἐκ Ρόδου καὶ ἐξ ἄλλων τοῦ Αἰγαίου νήσων, κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ἐκ Μοσχοπόλεως τῆς Μακεδονίας καὶ ἐξ Ἠπείρου, ἐκ τῶν πλησιοχώρων ἑλληνικῶν κωμοπόλεων Στενιμάχου καὶ Βοδενῶν, ἰδίως μετὰ τὴν πυρπόλησιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Κυρτζαλήδων λῃστῶν (1793—1810), ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀδριανουπόλεως καὶ Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ἄλλων πόλεων, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν τοπικῶν ἐπωνύμων πολλῶν, οἷον Πολίτης, Μόραλις, Τσάκωνας, Ἐδρινεζῆς, Σαλονικιός, Χιώτης, Σμυρνιός, κτλ. ε) Ἐκ τῶν κωδίκων τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως ἀνερχομένων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, ἐν οἷς, συντεταγμένοις ἅπασιν ἑλληνιστὶ καὶ περιέχουσι τὰ ἄξια μνήμης συμβάντα τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς κοινότητος, οὐδεμία ἀλλόγλωσσος ὑπογραφὴ ἢ ἄλλο τι ἀφορῶν εἰς ἄλλην ἐθνότητα ἀπαντᾷ. στ) Ἐκ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπικρατησάσης ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ τὴν τουρκικήν, τῶν πρακτικῶν καὶ βιβλίων ἑκάστης συντεχνίας (ρουφετίου-ἐσναφίου) μέχρι τοῦ 1857 (ὁπότε ἤρξαντο ἀποχωριζόμενοι οἱ Βούλγαροι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀποτελοῦντες ἰδίας συντεχνίας), γεγραμμένων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐν τῇ ἁπλοελληνικῇ μὲν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ἥτις ἦτο κρᾶμα τῶν τε νοτίων καὶ βορείων ἑλληνικῶν διαλέκτων, βραδύτερον δὲ ἐν γλώσσῃ ρεπούσῃ πρὸς τὴν καθαρεύουσαν, γραφομένην ὑπὸ τὴν σχολικὴν προφανῶς ἐπίδρασιν. Αἱ ὑπογραφαὶ καὶ αὐτῶν τῶν φερόντων γνήσια βουλγαρικὰ ὀνόματα ἦσαν ἑλληνικαὶ καὶ ὑπὸ ἑλληνικὸν γραμματικὸν καὶ φωνητικὸν τύπον, ὡς ἐκφαίνεται ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων (οὗ οἱ βουλγαρώνυμοι μαΐστορες ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἦσαν ἰσάριθμοι τοῖς Ἕλλησι τοιούτοις) καὶ ἐκ τῶν σφραγίδων τῶν συντεχνιῶν ἐχουσῶν ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς. ζ) Ἐκ τῆς ὑπάρξεως παλαιόθεν ἑλληνικῶν σχολείων, περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διδασκάλων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ὁποίων ἐγίνετο μνεία ἐν τοῖς κώδιξι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως, ὡς καὶ περὶ ἄλλων ἀφορώντων εἰς αὐτὰ καὶ εἰς τὴν ἐν γένει τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν παιδείαν, ὧν ἱκανοὶ διέπρεψαν ὡς λόγιοι, συγγραφεῖς καὶ ἐπιστήμονες. η) Ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ἃς οἱ Βούλγαροι, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἀποσβέσαντες τεχνηέντως, ἀντικατέστησαν διὰ σλαυϊκῶν, οὐδὲν ἴχνος αὐτῶν καταλιπόντες πλὴν τινῶν ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις. θ) Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῶν ἐπιταφίων μαρμαρίνων πλακῶν, τῶν ἐπεστρωμένων ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἢ μετακομισθεισῶν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ νέον ἐκτὸς τῆς πόλεως νεκροταφεῖον. Αἱ παλαιότεραι τῶν πλακῶν φέρουσι γεγλυμμένον καὶ τὸν δικέφαλον ἀετόν, σύμβολον κατὰ παράδοσιν τοῦ βυζαντινισμοῦ τῶν Φιλιππουπολιτῶν. ι) Ἐκ τῶν κτιτορικῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀνοικοδομηθεισῶν ἐκκλησιῶν, ὧν τινες διασῴζονται ἀκόμη. ια) Ἐκ τῶν μαρτυριῶν περιηγητῶν καὶ ὁδοιπόρων, οἵτινες διελθόντες διὰ τῆς πόλεως μνημονεύουσιν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄ ἤδη αἰῶνος τὸν ἑλληνικόν της πληθυσμόν, ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, Ἕλληνα μητροπολίτην, Ἕλληνας ἱερεῖς, ἑλληνικὰς συνοικίας, οἰκίας, παραδόσεις. ιβ) Ἐκ τῆς μεταναστεύσεως καὶ ἐγκαταστάσεως Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ἀπὸ τοῦ ΙΗ΄ ἤδη αἰῶνος εἰς διαφόρους πόλεις τῆς

Digitized by Google

Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, οἷον εἰς Βιέννην, Ὀδησσόν, Μόσχαν, Μασσαλίαν, Ἀθήνας, Καλκούταν καὶ Δεκὰν τῶν Ἰνδιῶν, Κωνσταντινούπολιν, Ἀδριανούπολιν, Σμύρνην, Βουκουρέστιον, Βουδαπέστην καὶ ἀλλαχοῦ. ιγ) Ἐκ τῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς σφαγῶν τῶν Φιλιππουπολιτῶν ὑπὸ τῶν ἐκμανέντων Τούρκων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, ὁπότε καὶ οἱ πρόκριτοι ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐραβδίσθησαν, τὰ ὑπάρχοντά των διηρπάγησαν καὶ αἱ οἰκίαι των κατεκάησαν καὶ ἐκ τῶν καταδιώξεων πολλῶν ὡς μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν, ὁπότε ὁ μὲν μητροπολίτης Σεραφείμ, ἀνακληθεὶς ὡς ὕποπτος εἰς τὴν βασιλεύουσαν, παρητήθη, ἐφυλακίσθησαν δὲ καὶ ἐφονεύθησάν τινες τῶν προκρίτων, ἐν οἷς καὶ ὁ πατρόθεν θεῖος τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γρηγορίου Γρ. Μαρασλῆ Χατζῆ-Σκάρλος Ἰωάννου Μαρασλῆς. ιδ') Ἐκ τοῦ δεκάτου ἄρθρου τοῦ ἀπὸ 8 Ζελχιτζὲ 1286 (1870) σουλτανικοῦ περὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας φιρμανίου, καθ' ὅ, παραχωρημένης τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως τῷ Βουλγάρῳ μητροπολίτῃ τῆς Πλόβδηφ, ἐξῃρεῖτο ἡ πόλις Φιλιππούπολις ὡς ὑπὸ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων κατοικουμένη μετὰ τῆς παρ' αὐτῇ κωμοπόλεως Στενιμάχου καὶ τῶν κωμῶν Κουκλένης, Βοδένης, Ἀρβανιτοχωρίου, Παναγίας, Λεβόσχης, Λασέβης, Ἀγχάνης, Βατσκόβου, Βλαστίτσης καὶ τῶν μονῶν Βατσκόβου, Ἁγίων Ἀναργύρων, Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ Ἁγίου Γεωργίου. ιε') Ἐκ τῆς Βερολινίου συνθήκης τοῦ 1878, ἀναγνωριζούσης ἑλληνικὴν μειονοψηφίαν ἐν τῇ ἀποσπασθείσῃ ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας βορείῳ Θρᾴκῃ καὶ ἀποτελεσάσῃ τὴν αὐτόνομον ἐπαρχίαν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν μετὰ πρωτευούσης τῆς Φιλιππουπόλεως. ιστ') Ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῆς συνταξάσης ἐν Φιλιππουπόλει τὸν καταστατικὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας χάρτην (1879) διεθνοῦς ἐπιτροπείας θρησκευτικῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἐν Φιλιππουπόλει, Ἀγχιάλῳ, Μεσημβρίᾳ κτλ. καὶ τῆς ἐπιβολῆς ὡς γλώσσης ἐπισήμου τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς πρὸς τῇ βουλγαρικῇ, τουρκικῇ καὶ γαλλικῇ. ιζ') Ἐκ τῆς πρώτης γενομένης ἐπισήμου ἀπογραφῆς τῶν δημοτῶν Φιλιππουπόλεως ἐπὶ τοῦ αὐτονόμου καθεστῶτος, τῷ 1880, ὁπότε ὁ βουλγαρικὸς τῆς πόλεως πληθυσμὸς ηὐξήθη διὰ τῆς ἀθρόας ἐν αὐτῇ ἐκ τῶν κωμῶν ἐγκαταστάσεως Βουλγάρων πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν κυβερνητικῶν ἀγαθῶν, καθ' ἣν ἀπογραφὴν ἐκ τῶν 6273 δημοτῶν, ἐχόντων δικαίωμα ψήφου, Βούλγαροι ἦσαν 2.366, Ἕλληνες δὲ 1.105, ἐξαιρουμένων, ἐννοεῖται, τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων καὶ πολλῶν Ἑλλήνων ἀδιαμαρτυρήτως ἕνεκα συμφεροντολογικῶν λόγων καταγραφέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπογραφέων ὡς Βουλγάρων τὴν ἐθνικότητα· καὶ ιη') Ἐκ τῆς ἀθρόας εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδα μεταναστεύσεως ἑκατοντάδων οἰκογενειῶν ἀμέσως μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος (1906) καὶ τὴν κατάληψιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς προθύμου δηλώσεως εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀλλοφύλων πληθυσμῶν κατὰ τὰς συνθήκας μεικτὴν ἐπιτροπείαν τῶν ἐναπομεινάντων ἰθαγενῶν Ἑλλήνων περὶ ἑκουσίας των εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταναστεύσεως μετὰ τὸν διεθνῆ πόλεμον.

Ἡ ἑλληνικὴ τῆς Φιλιππουπόλεως ὀρθόδοξος κοινότης. Αὕτη πιθανῶς συνεστήθη ὑπὸ τοῦ πρώτου μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Διονυσίου τοῦ ἐκ Πελοποννήσου, τοῦ βραδύτερον πατριαρχεύσαντος. Οὗτος, ποιούμενος χρῆσιν τῶν χορηγηθεισῶν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ προνομιῶν, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν διοίκησίν του τοὺς ἐναπομείναντας ἐν τῇ πόλει ὀρθοδόξους Χριστιανούς, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν πολιτείαν (κοινότητα) Φιλιππουπόλεως καὶ ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς μητροπόλεως τὰ ἐναπομείναντα ἐκκλησιαστικὰ κτήρια καὶ κτήματα. Πρὸς συντήρησιν δὲ καὶ διοίκησιν τούτων καὶ πρὸς ἀπονομὴν δικαιοσύνης εἰς τὸ ὀρθόδοξόν του ποίμνιον, ὅπερ κατέφευγεν εἰς τὴν μητρόπολιν πρὸς λύσιν τῶν ποικίλης φύσεως ἀναφυομένων κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν του διαφορῶν καὶ ὑποθέσεων, κατήρτισεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του συμβούλιον ἐκ τῶν προκρίτων πολιτῶν (ἀρχόντων) τῆς πολιτείας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπένειμε διαφόρους ἀπὸ τῆς βυζαντινοκρατίας διατηρηθέντας τίτλους (λογοθέτης, ῥήτωρ, δικαιοφύλαξ, διερμηνεύς, σκευοφύλαξ, χαρτουλάριος, ρεφερενδάριος, πριμικήριος, ἑστιάριος κλπ.) καὶ ἐκ τῶν σεβασμιωτάτων κληρικῶν. Οὕτω ἀπετελέσθη ἡ διοικητικὴ τῆς συσταθείσης πολιτείας ἀρχή, τῆς ὁποίας ἑκάστη ἀπόφασις ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος κατεχωρίζετο ἐν τῷ κώδικι τῆς μητροπόλεως, συνυπογραφομένων πάντων τῶν παρισταμένων καὶ ἐπιβεβαιουμένη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, «ἵνα ἔχῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης».

Οἱ ἄρχοντες τῆς πολιτείας, ὀνομαζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε μητροπολίτου ἀείποτε ἐκ τῶν προκρίτων, διετέλουν τοιοῦτοι ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀποθνήσκοντες δὲ ἢ ἀποχωροῦντες τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει ὑπουργήματος των ἀντικαθίσταντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν ἀπογόνων ἢ συγγενῶν των. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐδημιουργήθη ἀριστοκρατική τις, οὕτως εἰπεῖν, κοινωνικὴ περὶ τὴν μητρόπολιν τάξις, ἥτις, ἐνισχυθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πλουτισθέντων διὰ τῆς ἐμπορίας καὶ ὑπὸ τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ζαπλούτων καταστάντων ἐκμισθωτῶν τῶν ἐπὶ τῶν σφαγίων κυβερνητικῶν φόρων (βεγλικτσήδων), ὧν τινες καὶ γραικίζοντες Βούλγαροι, ἄρτι ἐγκαταστάντες εἰς τὴν πόλιν καὶ δι' ἐπιγαμιῶν συνδεθέντες πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διῴκει τὴν πολιτείαν κατὰ τὸ δοκοῦν, ὑποχείριον ἔχουσα πολλάκις τὸν ἑκάστοτε μητροπολίτην. Ἐκ τούτου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος διακρίνονται ἐν τῇ πολιτείᾳ δύο κοινωνικαὶ τάξεις πολιτῶν, ἡ τῶν ἀρχόντων-εὐγενῶν (τσελεμπήδων-τσορμπατζήδων) καὶ ἡ τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη αἰῶνος διωργανωμένας συντεχνίας (ρουφέτια), τῶν κυρίων τῆς πολιτείας ἐρεισμάτων, ὧν αἱ πρὸς ἀλλήλους κοινωνικαὶ σχέσεις ἦσαν οἷαι αἱ τῶν ἐν Ρώμῃ πατρικίων καὶ πληβείων. Πολλάκις ὅμως ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, προκειμένου περὶ σπουδαίων καὶ λεπτῶν ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Γένος καὶ τὴν πολιτείαν αὐτήν, προσεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ οἱ πρωτομαΐστορες καὶ οἱ κυριώτεροι μαΐστορες τῶν συντεχνιῶν πρὸς σύσκεψιν. Αὗται ἦσαν αἱ γενικαί, οὕτως εἰπεῖν, τῆς κοινότητος συνελεύσεις, ἐν αἷς αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο κοινῇ γνώμῃ καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς συνυπεγράφοντο πλὴν τῶν ἀρχόντων καὶ οἱ παραστάντες ἀντιπρόσωποι τῶν συντεχνιῶν. Οἱ πρωτομαΐστορες ἔθετον ἐνίοτε παρὰ ταῖς ὑπογραφαῖς των καὶ τὰς σφραγῖδας τῶν ρουφετίων των.

Μετ' ἐπιμόνους καὶ ὀξεῖς ἀγῶνας τῶν ρουφετίων πρὸς τὴν διοικοῦσαν τὴν πολιτείαν τῶν ἀρχόντων τάξιν, ὅπως συμμετέχωσι καὶ τὰ ρουφέτια τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων τῷ 1815 ἐξαπελύθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου καὶ συνοδικὸς κατὰ τῶν χαρακτηρισθέντων ὡς ταραξιῶν πρωτομαϊστόρων ἀφορισμός, οὗ ἐπακολούθημα ἦτο ἡ ὑπὸ τῶν ρουφετίων καθαίρεσις τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννικίου, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Παΐσιος εἰρήνευσε τὴν σφοδρῶς ταρασσομένην κοινότητα, ἐπιτρέψας (1818) τὴν παρὰ τῷ διοικητικῷ ἐν τῇ μητροπόλει ἐκ τῶν ἀρχόντων συμβουλίῳ σύστασιν καὶ ἐπταμελοῦς ἐκ πρωτομαϊστόρων συμβουλίου, ἐκλεγομένου κοινῇ γνώμῃ ὑπὸ πάντων τῶν ρουφετίων, ὅπως τοῦτο μετὰ δύο κληρικῶν «θεωρῇ ἐκκλησιαστικῶς τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ὑπαρχούσας κρισολογίας καὶ διαφοράς». Ἐκ τούτων τῶν δύο συμβουλίων προῆλθεν ἡ ἀπὸ Νικηφόρου συσταθεῖσα αἱρετὴ ἐφοροδημογεροντία, ἥτις ἀνέδειξε τὴν κοινότητα (πολιτείαν) διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν πεπαλαιωμένων καὶ ἑτοιμορρόπων ἐκκλησιῶν της, τῆς ἀνεγέρσεως σχολικῶν κτηρίων καὶ τῆς αὐξήσεως ἐν γένει τῆς τε κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας αὐτῆς. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Βουλγάρων ὁμοδόξων ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ συμπήξεως ἰδίας βουλγαρικῆς ἐν τῇ πόλει μετ' ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων κοινότητος (1862), ἡ ἑκάστοτε ἐφοροδημογεροντία μετὰ τοῦ μητροπολίτου εἰργάσθη ὑπερανθρώπως μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς κοινότητος (1906) πρὸς περίσωσιν καὶ συντήρησιν αὐτῆς, ἀνταπαλαίουσα πρὸς τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν κοινότητα ἐθνικοὺς κινδύνους, ὑπούλους τε καὶ φανερούς, ἔκ τε τῶν συνοίκων Βουλγάρων καὶ τῶν διοικητικῶν ἀπὸ τοῦ 1879 βουλγαρικῶν ἀρχῶν. Μεταξὺ τῶν ἀτρύτως καὶ ἐθνωφελῶς ἐργασθέντων δημογερόντων κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην τῆς κοινότητος περίοδον μνημονευτέοι ὁ ἰατρὸς Μιχαὴλ Βλάδος, ὁ ἰατρὸς Σωτήρ. Ἀντωνιάδης, ὁ μεγαλέμπορος Δημήτρ. Ἀργυριάδης καὶ ὁ δικηγόρος Γεώργ. Κύρου.

Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους (1906) καταλύσεως τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως διατελεσάντων ἀρχιερέων καὶ προέδρων ἅμα τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Φιλιππουπόλεως. Ὁ κατάλογος οὗτος παρουσιάζει μέγιστα κενὰ κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα ἐλλείψει πηγῶν. Ὁ τοῦ ἀρχιερέως τίτλος ἦτο «ὁ πανιερώτατος καὶ θεοπρόβλητος μητροπολίτης τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, ὑπέρτιμος δὲ ἔξαρχος Θρᾴκης Δραγοβιτίας».

1) 1455—1468, Διονύσιος ὁ Πελοποννήσιος, πατριαρχεύσας δὶς 1468—1472, 1490—1492).

2) 1560, Ἀρσένιος, συνυπογράψας τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως πατριάρχου Ἰωάσαφ. Ἐπὶ τούτου ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων ὁ μητροπολιτικὸς τῆς Φιλιππουπόλεως ναός.

3) 1578—1585, Θεόληπτος, πατριαρχεύσας τῷ 1585, δεξιὸς ἁγιογράφος κατὰ Γερλάχιον.

4) 1585—1600 (;), Δαμασκηνός, κατ' ἐπιγραφὴν ἐπὶ μαρμαρίνης τραπέζης ἐν τῷ ἑστιατορίῳ τῆς μονῆς Πετριτσονιτίσσης, ἐν ᾗ τῷ 1601 μνημονεύεται ὡς πρώην Φιλιππουπόλεως.

5) 1600—1634 (;), Δανιήλ, κατ' ἐπιγραφὴν ἀπὸ τοῦ 1604 ἐν τῷ ναῷ τῆς αὐτῆς μονῆς.

6) 1634—1640, Χριστοφόρος, κατὰ τὸν παλαιὸν τῆς μητροπόλεως κώδικα.

7) 1640—(;), Γαβριήλ, κατ' ἐπιγραφὴν ἀπὸ τοῦ 1643 ἐν τῷ νάρθηκι τῆς αὐτῆς μονῆς.

8) 1684—1692 (;) Διονύσιος, κατὰ τὸν περιηγητὴν Marsigli, ὁ πεντάκις πατριαρχεύσας, ὁ ἐπονομαζόμενος Μουσελίμης.

9) 1692—1711, Νεόφυτος, ἀνὴρ σοφὸς καὶ πολύγλωσσος, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἐν Ὀξωνίᾳ πανεπιστημίου.

10) 1711—1725, Καλλίνικος, διαπρεπὴς ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ.

11) 1725—1740, Κωνστάντιος.

12) 1740—1754, Θεοφάνης, ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει ἄνδρες διαπρέποντες ἐπὶ παιδείᾳ.

13) 1751—1757, Σεραφείμ, πατριαρχεύσας, ἀνὴρ λόγιος καὶ τῆς παιδείας προστάτης.

14) 1757—1772, Σαμουήλ, πρώην ἐφημέριος.

15) 1772—1780, Σαμουὴλ Βυζάντιος, ἐκ τῶν εὐγενῶν καὶ περιφανῶν Φαναριωτῶν.

16) 1780—1807, Κύριλλος.

17) 1807—1809, Εὐγένιος, ἀνὴρ λόγιος καὶ ἐπιβατικῶς ὁ ἐξ Ἀγχιάλου Ἰωάσαφ.

18) 1809—1817, Ἰωαννίκιος Βυζάντιος, ἀπὸ Ἐλασσόνος, ἀνὴρ λόγιος, ἱδρυτὴς σχολείου ἐν μητροπόλει.

19) 1817—1822, Παΐσιος Θεσσαλός, ἀπὸ Σηλυβρίας.

20) 1822—1824, Σαμουήλ.

21) 1824—1850, Νικηφόρος Λέσβιος.

22) 1850—1857, Χρύσανθος Λέσβιος, ἀπὸ Κρήτης, ἀνὴρ λόγιος καὶ θερμὸς τοῦ ἑλληνισμοῦ προασπιστής, πεσὼν θῦμα τῶν βουλγαρικῶν ῥαδιουργιῶν.

23) 1858—1861, Παΐσιος Ἠπειρώτης, ἀπὸ Σμύρνης, ἐξορισθεὶς εἰς Ἅγιον Ὄρος ὡς εὐλογήσας τοὺς κατὰ τοῦ πατριαρχείου τῶν Βουλγάρων ἐκκλησιαστικοὺς ἀγῶνας.

24) 1862—1871, Πανάρετος ἐκ Μοναστηρίου, ἀκολουθήσας μετὰ τὸ σχίσμα τὴν βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν καὶ γενόμενος πρῶτος σχισματικὸς τῆς Πλόβδηφ ἀρχιερεύς.

25) 1872—1880, Νεόφυτος, πατριαρχεύσας τῷ 1891.

26) 1880—1885, Γρηγόριος.

27) 1885—1890, Ἰωακεὶμ Εὐθυβούλης, Φαναριώτης.

28) 1890—1906, Φώτιος ἀπὸ Εἰρηνοπόλεως, ἀνὴρ εὐπαίδευτος καὶ ἀγαθός, ἐργασθεὶς δραστηρίως ὑπὲρ τῆς κοινότητος μέχρι τῆς καταλύσεώς της.

29) 1906—1914, ἐν Φιλιππουπόλει παρέμεινε τοποτηρητὴς τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου ἄνευ ἐκκλησιῶν κατ' εἰκόνα μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἐκδιώξεως τῶν Ἑλλήνων ἱερέων, ἱεροπραγούντων κατ' οἶκον, ὁ ἀρχιμανδρίτης Φώτιος Μανιάτης, ὁ ἀπὸ τοῦ 1929 οἰκουμενικὸς πατριάρχης· ἐψηφίσθησαν δὲ τιτουλάριοι Φιλιππουπόλεως τῷ 1910 ὁ ἀπὸ Μογλενῶν Σμάραγδος καὶ τῷ 1912 ὁ Βενιαμίν.

Αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος. Πᾶσαι λιθόκτιστοι, προέρχονται ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, πολλάκις κατὰ χρόνους ἀνακτισθεῖσαι. Οὐδεμία βυζαντινὴ διεσώθη, εἰ καί τινες τῶν ἐν αὐταῖς εἰκόνων ἀνάγονται μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Εἰκάζεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως κατέστρεψαν πάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου αὐτῶν, ὅπου δὲν ἀνηγέρθησαν τζαμία, οἱ Χριστιανοὶ βραδύτερον ἀνήγειραν πενιχράς τινας καὶ μικρὰς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μισαλλοδοξίας τῶν κατακτητῶν. Ταύτας δέ, ἑτοιμορρόπους κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ὁπότε ὁ βίος τῶν Χριστιανῶν κατέστη ἀνθρωπινώτερος καὶ ἀπέλαυσαν οὗτοι ἐλευθεριῶν τινων, καταρρίψαντες ἀνήγειραν ἐκ βάθρων διὰ σουλτανικῶν φιρμανίων. Τοιαῦτα ἦσαν:

α) Ἡ ἐπὶ βράχου τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς* ἢ τῆς *Ζωοδόχου πηγῆς*, ἀνακτισθεῖσα τῷ 1836. Κατ' αἴτησιν τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῇ συγκαταθέσει τοῦ μητροπολίτου ἐγένετο σταυροπηγιακή, τῶν ἐσόδων αὐτῆς τε καὶ τῶν ἀκινήτων της διατιθεμένων πρὸς συντήρησιν τοῦ κοινοτικοῦ νοσοκομείου. Ἡ πρὸ τῆς ἀνοικοδομήσεώς της ἡ μόνη διασωθεῖσα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καὶ μία τῶν ἀρχαιοτέρων μνημονευομένη ὑπὸ τῶν περιηγητῶν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἁπλοῦς ὁ ἐσωτερικός της διάκοσμος, ἀξιοσημείωτος ὁ παλαιὸς ἀρχιεπισκοπικός της θρόνος, διακόσμητος δι' ὄνυχος, καὶ γραφικώτατον τὸ ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου κωδωνοστάσιόν της.

β) Ἡ τῆς *Ἁγίας Μαρίνης*, ὁ μητροπολιτικὸς ναός. Ἐκ τῶν παλαιοτάτων καταρριφθεῖσα ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τῷ 1561. Κατακαεῖσα μετὰ τῆς παρ' αὐτῇ μητροπόλεως ἐπὶ Νεοφύτου, ἐπεσκευάσθη ἄνευ φιρμανίου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κ. Κοϊτζῆ, οὗτινος ὁ τάφος μέχρι τοῦ 1855 διεσώζετο ἐν τῇ αὐλῇ.

Τῷ 1783 ἀνηγέρθη αὖθις ἐπὶ Κυρίλλου ἐπιστατοῦντος τοῦ ἄρχοντος Τζελεμπῆ Νικολάκι τοῦ καὶ κτίτορος. Τῷ 1853—1856 ἐπιτροπευόντων τοῦ Δ. Καζαντζόγλου καὶ τοῦ Μαυρουδῆ Βογιατζῆ, ἀνεκτίσθη ἐκ βάθρων λιθόκτιστος μετὰ θόλου καὶ προστῴου καὶ ἀνιστορήθη διὰ τοῦ κεφαλαίου της ἀνερχομένου εἰς δύο χιλιάδας λιρῶν, καὶ δι' ἄλλων

Digitized by Google

συνδρομῶν. Θαυμάσιος ὁ ἐσωτερικός της ξυλογλυπτικὸς διάκοσμος.

γ) Ἡ τῶν *Ταξιαρχῶν*, ἐκ τῶν παλαιοτέρων μνη- μονευομένη ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου. Αἱ εἰκόνες αὐτῆ- προήρχοντο ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Πολλάκις παθοῦσα ἐκ τῶν καταπιπτόντων λίθων τῶν ὑπὲρ αὐτὴν βράχων τοῦ λόφου τῶν Σχοινοβατῶν κατερρίφθη ὑπὸ τῆς κοινότητος.

δ) Ἡ τῆς *Ἁγίας Κυριακῆς*, ἀνεγερθεῖσα ἐκ βάθρων τῷ 1832 ἐπὶ παλαιοτέρας, καταρριφθείσης ὡς ἑτοιμορρόπου, κτισθείσης μετὰ τὸ 1578, ἅτε μὴ μνημονευομένης ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου. Ἀνεκτίσθη ὑπὸ τῆς κοινότητος διὰ τῶν ἰδίων της κεφαλαίων, ἀνερχομένων εἰς τρεῖς χιλιάδας λιρῶν, ἐξ ὧν τὰς ἑκατὸν κατέθηκεν ὁ ἐνορίτης τότε γραικίζων Βούλγαρος τσορμπατζῆς μικρὸς Βοῦλκος Τσαλόγλου, ὅστις ἐφρόντισε καὶ περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ σουλτανικοῦ φιρμανίου, ταμιεύοντος τοῦ μεγαλεμπόρου Χατζῆ-Γιοβαννῆ Χρήστου Κ..ιμτζόγλου. Ὁ ἐσωτερικὸς τῆς ἐκκλησίας ξυλογλυπτικὸς διάκοσμος εἶναι οὐχὶ κατώτερος τεχνικῶς τοῦ τῆς μητροπόλεως. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1892.

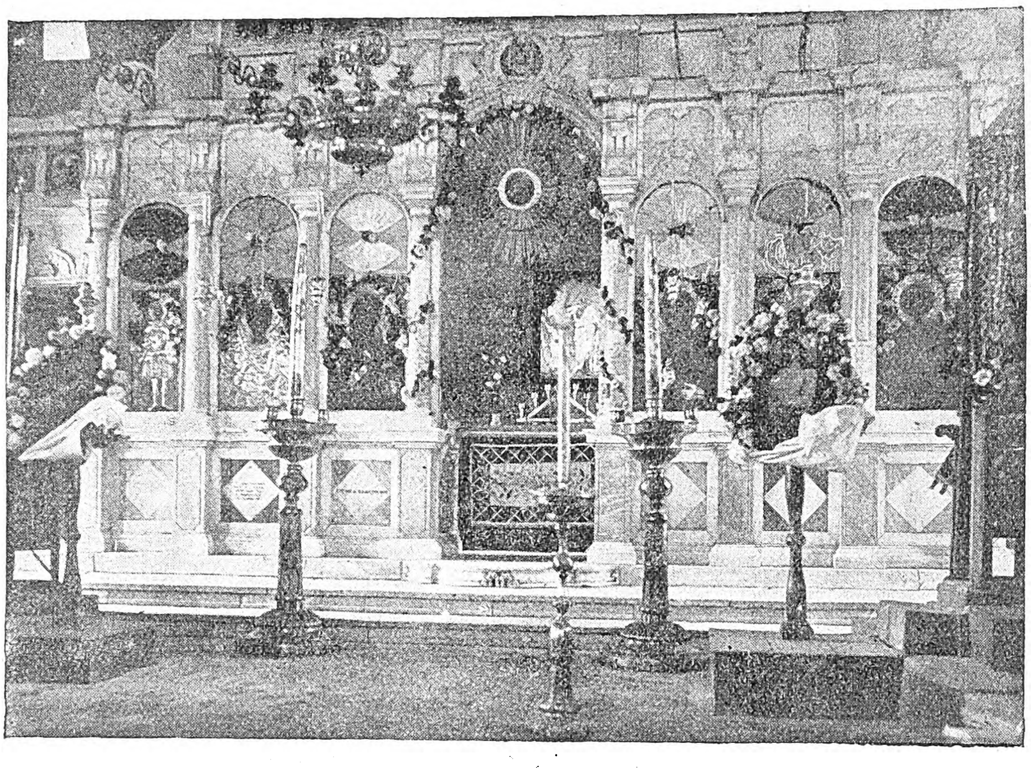

Τὸ μαρμαρότευκτον εἰκονοστάσιον τοῦ ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

ε) Ἡ τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*, ἡ καλουμένη τῆς *Παναγίας*, ἐπὶ τοῦ λόφου Εὐμολπιάδος, ἀνακτισθεῖσα ἐκ βάθρων τῷ 1844 τῇ συνδρομῇ τῶν Φιλιππουπολιτῶν, δόντων τῶν ἐνοριτῶν ζαπλούτων Βουλγάρων, γραικιζόντων τότε, 190 λίρας πρὸς ἀγορὰν στασιδίων διὰ τὰς γυναῖκάς των. Ὁ ἐσωτερικός της διάκοσμος εἶναι ξυλόγλυπτος. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθεῖσα τῷ 1852 ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ἐπιτραπέντος ἔκτοτε ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου νὰ τελῆται ἐν αὐτῇ ἡ λειτουργία καὶ σλαυϊστί. Ἀπὸ τοῦ 1872 διατελεῖ ὁ μητροπολιτικὸς τῶν Βουλγάρων ναός. Ὁ χρόνος τῆς κτίσεως τῆς πρώτης ἐκκλησίας δὲν παρεδόθη ἡμῖν, φαίνεται ὅμως ὅτι αὕτη ἦτο ἐκ τῶν παλαιῶν, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου. Ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ὑπὸ τὸ ἱερὸν σύνθρονον κατὰ τὴν τελευταίαν ἀνοικοδόμησίν της, φαίνεται ὅτι ὁ πρῶτος τῆς ἐκκλησίας κτίτωρ ἦτο ὁ Ἄμαντος, ὅστις ἔθαψεν ἐν αὐτῇ τὸ θυγάτριόν του Ἐπιφάνιον. Ἐν ἔτει 1698 ἡ ἐκκλησία ἀνεκτίσθη αὖθις ἐκ βάθρων καὶ ἐζωγραφήθη δαπάνῃ καὶ φροντίδι τοῦ ῥήτορος Ἀνδρονίκου, οὗτινος, ὡς καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, αἱ εἰκόνες ἦσαν ἐζωγραφημέναι ἐπὶ τοῦ νάρθηκος καὶ διετηροῦντο ζωηραὶ μέχρι τῆς κατεδαφίσεώς της τῷ 1844 μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς θύρας κτιτορικῆς ἐπιγραφῆς.

στ) Ἡ μαρμαροκόσμητος τοῦ *Ἁγίου Δημητρίου*, ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ λόφου τῶν Σχοινοβατῶν, ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου, εἰς ἣν συνελειτουργεῖτο ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του (1685) τὸ ῥουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων. Ὡς ἔχει σήμερον ἀνῳκοδομήθη ἐκ βάθρων τῷ 1830. Ὁ ἐν Μόσχᾳ φιλικὸς Ἀντών. Κομιζόπουλος ἐξέδωκε καὶ χαλκογραφίαν τῆς νεοδμήτου ἐκκλησίας, ἐκόσμησε δὲ ταύτην καὶ δι' ἀργυρῶν κανδηλῶν, μεγάλων ὀρειχαλκίνων πολυελέων καὶ ἄλλων σκευῶν καὶ εἰκόνων. Ὁ ἐσωτερικὸς μαρμάρινος διάκοσμος εἶναι μεταγενέστερος, ἀντικαταστήσας τὸν ξυλόγλυπτον, Τὸ τέμπλον ἀνηγέρθη δαπάνῃ τοῦ Ἰωάννου Γεωργίου Πολίτου ἐν ἔτει 1869, εἶναι δὲ ἔργον τοῦ Α. Καλουμένου. Ἐκ τῆς παλαιοτέρας ἐκκλησίας διετηρήθησαν αἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου, μεγάλης ἀξίας ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητός των καὶ τῆς βυζαντινῆς τεχνοτροπίας τινὲς τούτων ἀφαιρεθεῖσαι μετηνέχθησαν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Σόφιας.

ζ) Ἡ τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου* παρὰ τῇ ἀνατολικῇ πύλῃ τῆς ἀκροπόλεως, ἀνακτισθεῖσα τῷ 1832 ἐπὶ τοῦ χώρου παλαιοτέρας, τῆς πρώτης ἐν Φιλιππουπόλει κατ' ἀρμενικὴν παράδοσιν κτισθείσης ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου, μνημονευομένης δ' ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου. Τὸ ξυλόγλυπτον τῆς ἐκκλησίας τέμπλον, ὁ δεσποτικὸς θρόνος καὶ τὸ κουβούκλιον τῆς ἁγίας τραπέζης κατεσκευάσθησαν κατὰ τὰ σχέδια τοῦ ἐν Βιέννῃ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπὸ τοῦ ξυλογλύπτου Μετσοβίτου Γιάννη Πασκούλα Ταληδούρου. Ἐν τῷ νάρθηκι σῴζονται ἐκ τῆς παλαιοτέρας ἐκκλησίας αἱ μεγάλου μεγέθους καὶ βυζαντινῆς τεχνοτροπίας εἰκόνες τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Θεοτόκου.

η) Ἡ τοῦ *Ἁγίου Χαραλάμπους*, ἐν τῷ προαστίῳ Μαρασίῳ, κτισθεῖσα τῷ 1874 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ῥουφετίου τῶν καυταντζήδων.

Τὰ σχολεῖα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Ἐπὶ τῶν ζοφερῶν τῆς τουρκοκρατίας χρόνων οἱ Φιλιππουπολῖται δὲν ἦσαν ἄμοιροι παιδείας· ἐδιδάσκοντο τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ προκαταρκτικὰ γράμματα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἐν τοῖς νάρθηξι τῶν ἐκκλησιῶν ἢ ἐν αὐταῖς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς κανδήλας ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἱεροψαλτῶν, ἀνώτερα δὲ μαθήματα κατ' οἶκον ὑπὸ λογίων ἐπαγγελλομένων τὸν διδάσκαλον. Ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου σοφοῦ Νεοφύτου διδάσκαλοι μνημονεύονται ὁ Σπαντωνάκης καὶ ὁ ῥήτωρ Ἀνδρόνικος. κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1726—1738 ὁ Λεονταράκις Ἀρτηνός. Τὸ πρῶτον σχολικὸν κοινοτικὸν κτήριον τῆς ἐπονομασθείσης ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς τοῦ κατὰ τὸν Κ. Οἰκονόμου γυμνασίου τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἠγέρθη τῷ 1780. Πρῶτος σχολάρχης αὐτῆς διετέλεσεν ὁ ἱερομόναχος Ἄνθιμος, λίαν εὐπαίδευτος, οὗτινος μαθηταὶ ὑπῆρξαν ὁ Ἀναστ. Γεωργιάδης Λευκίας, ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ Ὀθωνείου πανεπιστημίου, ὁ Γ. Κλεόβουλος, εἰσηγητὴς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Καποδιστρίου τοῦ ἀλληλοδιδακτικοῦ συστήματος, ὁ Μιχαὴλ Ἀναστάσιος, διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς ἐν Μόσχᾳ καὶ συγγραφεύς, ὁ λόγιος ἱερεὺς καὶ ἱστοριογράφος Κωνστ. Οἰκονόμος, ὁ Γεώργ. Ἰωάννου, σιρδάρης ἐν Βλαχίᾳ καὶ διδάσκαλος ἐν τῇ

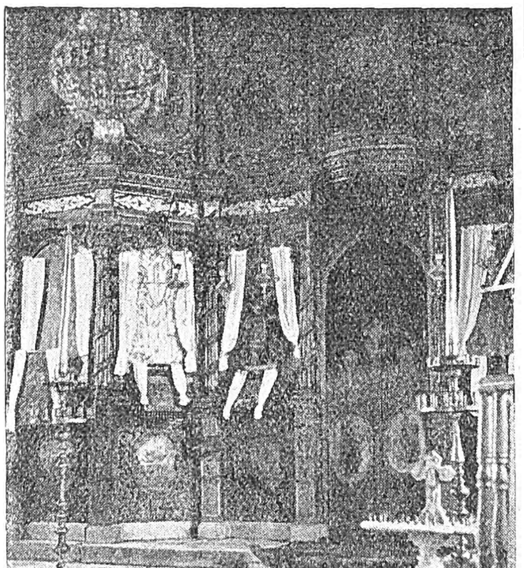

Τὸ ξυλόγλυπτον εἰκονοστάσιον τοῦ ναοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου.

οἰκογενείᾳ τοῦ ἡγεμόνος Γκίκα, καὶ ἄλλοι. Τὸν Ἄνθιμον διεδέξατο ὁ ἱερεὺς Κωνστ. Οἰκονόμος (1790—1825) καὶ τοῦτον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος Σακκελλίων (1825—1829). Τῷ 1829 προσεκλήθη ὁ ἐκ Σελύμνου Χατζῆ Ἰορδάνης, ὅστις βραδύτερον, ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Σελιμίνσκης, εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς βουλγαρικῆς ἀναγεννήσεως, θεωρούμενος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὡς εἷς τῶν λογίων των. Τούτου παραιτηθέντος τῷ 1830, ἡ σχολὴ διετέλεσεν ἐπὶ δύο ἔτη ἄνευ διευθύνσεως καὶ ἐν μαρασμῷ Κατὰ τὰ ἔτη 1832 — 1835 σχολάρχης διετέλεσεν ὁ Γεώργιος Τσουκαλᾶς Ζακύνθιος, τελειοδίδακτος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, λόγιος καὶ συγγραφεύς. Τοῦτον διεδέξατο (1835—1837) ὁ λόγιος Σαράντης Ἀρχιγένης, ὁ μετέπειτα ἱδρυτὴς τῶν ἐν Ἐπιβάταις φερωνύμων ἐκπαιδευτηρίων, καὶ τὸν Ἀρχιγένην ὁ πολλαχοῦ πρότερον διδάξας Μετσοβίτης Ἄδαμος Ζαπέκος (1837—1844), τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα ἀντικατέστησεν ὁ ἀνεψιός του Διαμαντάκις(1844—1846). Τῆς σχολῆς πυρποληθείσης κατὰ τὴν μεγάλην τῆς πόλεως πυρκαϊὰν καὶ ἀνακτισθείσης, ὡς σῴζεται σήμερον, σχολάρχης προσεκλήθη ὁ ἐξ Ἐλασσόνος Ἀλέξανδρος Ξάνθος, τελειόφοιτος τοῦ ἐν Βιέννῃ πανεπιστημίου (1846—1863), τὸν ὁποῖον διεδέξατο ὁ τελειόφοιτος τῆς ἐν Ἀθήναις φιλοσοφικῆς τοῦ πανεπιστημίου σχολῆς Στενιμαχίτης Βλάσιος Σκορδέλης, ὁ γνωστὸς λόγιος καὶ παιδαγωγὸς (1863 — 1874), παραμείνας μέχρι τῆς ἱδρύσεως τῶν Ζαριφείων διδασκαλείων.

Ἡ ἑλληνικὴ κεντρικὴ σχολή, ἀνοικοδομηθεῖσα τῷ 1846, εἶχε πρὸς συντήρησίν της ἰδίους πόρους, διαχειριζομένους ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε ὁριζομένης ὑπὸ τῶν ἀρχόντων πενταμελοῦς ἐφορείας της καὶ καταγραφομένους ἐν τῷ κώδικι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως. Οὗτοι ἦσαν ἐτήσιαι συνδρομαὶ ἢ δωρεαὶ τῶν εὐπόρων τῆς κοινότητος μελῶν, ἐπιχορηγήσεις ῥουφετίων τινῶν ὑπὸ τύπον τόκων χρεωστικῶν εἰκονικῶν πρὸς τὴν σχολὴν ὁμολογιῶν καὶ οἱ τόκοι τοῦ κεφαλαίου αὐτῆς, προερχομένου ἀποκλειστικῶς ἐκ κληροδοτημάτων καὶ δωρεῶν, ὅπερ ἤρξατο σχηματιζόμενον ἀπὸ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ μητροπολίτου Κυρίλλου. Πρὸς τῇ ἑλληνικῇ κεντρικῇ σχολῇ κατὰ τὰ ἔτη 1809—1816 ἐλειτούργησεν ἐν τῇ μητροπόλει καὶ ἴδιον ἀνώτερον σχολεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδαξαν ὁ λογιώτατος τότε μητροπολίτης Ἰωαννίκιος Βυζάντιος καὶ ὁ ἰατροφιλόσοφος Γεώργιος Κυζικηνὸς παραδίδων ἅμα καὶ ἰταλικά. Ἀπὸ τοῦ 1834 ἤρξαντο ἱδρυόμενα ἐν τῇ πόλει καὶ προκαταρκτικὰ κοινοτικὰ σχολεῖα. Πρῶτον ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ γραικίζοντος τότε Βουλγάρου μικροῦ Βούλκου Τσαλόγλου ἢ Κούρτοβιτς τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος, χάριν τῶν ἐνδεῶν τῆς ἐνορίας του παίδων, τεθὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἑκάστοτε μητροπολίτου κατὰ τὸ περὶ τῆς ἱδρύσεώς του σιγιλλιῶδες συνοδικὸν γράμμα πατριαρχεύοντος τοῦ Κωνσταντίου. Τὸ σχολεῖον τοῦτο, συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του, τῷ 1848 μετετράπη εἰς βουλγαρικόν, ἐδίδαξαν δ' ἐν αὐτῷ οἱ Φιλιππουπολῖται λόγιοι καὶ ἱεροψάλται ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Γεώργιος Παπακωνσταντίνου.

Τῷ 1845 ἱδρύθη ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς σταυροπηγιακῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τὸ δεύτερον κοινοτικὸν προκαταρκτικὸν σχολεῖον, συντηρούμενον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἧς ἔφερε τὸ ὄνομα, καὶ ὑπό τινων ῥουφετίων, προικισάντων αὐτὸ διὰ χρεωστικῶν εἰκονικῶν ὁμολογιῶν. τῶν ὁποίων τὸν ἐτήσιον τόκον τακτικῶς κατέβαλλον.

Τῷ 1857 ἱδρύθη διὰ συνοδικοῦ σιγγιλλιώδους γράμματος, πατριαρχεύοντος τοῦ Κυρίλλου, ὑπὸ τοῦ ζαπλούτου Μιχαὴλ βέη Γκιουμουσγερδάνη τὸ φερώνυμον σχολεῖον εἰς μνημόσυνον τοῦ δολοφονηθέντος ἀδελφοῦ του Δημητρίου. Τὸ σχολεῖον συνετηρεῖτο ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ (1880) οἱ υἱοί του Ἀθανάσιος καὶ Δημήτριος παρεχώρησαν εἰς τὴν κοινότητα ἐκ τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀστικῶν κτημάτων. ὅπως ἡ κοινότης ἐκ τῶν ε σοδημά ων των συντηρῇ τὸ σχολεῖον Τῷ 1864 ἱδρύθη τὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νικοδήμου, Φιλιππουπολίτου, ἐκ κληροδοτήματος αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινότητα.

Digitized by Google

Τῷ 1845 ἐλειτούργησε κατὰ πρῶτον καὶ κοινοτικὸν τῶν θηλέων σχολεῖον. Τῷ 1851 διωργανώθη εἰς ἑπτατάξιον παρθεναγωγεῖον, μετακληθείσης ἐξ Ἀθηνῶν ὡς διευθυντρίας τῆς εὐπαιδεύτου Ζωῆς Μουρούζη. Τῷ 1853 ἦτο ἑπτατάξιον μετὰ 80 μαθητριῶν. Τῷ 1865 ὁ μεγαλέμπορος Σαρῆ Σταῦρος Κοσμᾶ ἀνήγειρε τὸ κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον.

Ἡ σχολικὴ κατάστασις τῆς κοινότητος ἐν ἔτος πρὸ τῆς γενικῆς τῶν σχολείων διοργανώσεως διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν Ζαριφείων διδασκαλείων (1874) ἦτο ἡ ἀκόλουθος: α) Κεντρικὴ ἑλληνικὴ σχολή, πενταιτάξιος, διδάσκαλοι 5, μαθηταὶ 91 β) Κεντρικὸν ἑλληνικὸν παρθεναγωγεῖον, ἑπτατάξιον, διδάσκαλοι 3, μαθηταὶ 240 γ) Ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον Δημητρίου Γκιουμουσγερδάνη, διδάσκαλοι 2, μαθηταὶ 130 δ) Ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον Ἁγίας Παρασκευῆς, διδάσκαλοι 2, μαθηταὶ 160. ε) Ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον Νικοδήμου, διδάσκαλοι 2, μαθηταὶ 105. στ) Παρθεναγωγεῖον τῶν ἀπόρων κορασίων, διδάσκαλοι 1, μαθηταὶ 40. ζ) Σχολεῖον Μαρασίου, διδάσκαλοι 1, μαθηταὶ 35 καὶ η) Σχολεῖον Ροδοκήπου, διδάσκαλοι 1, μαθηταὶ 23. Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὅστις ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ βορείῳ Θρᾴκῃ (1877—1878), τὰ σχολεῖα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως ἦσαν: α) Ζαρίφεια διδασκαλεῖα τῶν ἀρρένων, ἤτοι τριτάξιον ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ τετρατάξιον διδασκαλεῖον. β) Ζαρίφεια διδασκαλεῖα θηλέων, ἤτοι ἑξατάξιον παρθεναγωγεῖον καὶ τριτάξιον διδασκαλεῖον. γ) Τρεῖς ἀλληλοδιδακτικαὶ σχολαὶ ἐν τῇ πόλει, ἤτοι ἡ τοῦ Γκιουμουσγερδάνη, ἡ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1873 λειτουργοῦσα ἐν τῇ συνοικίᾳ Λαούτ. δ) Δύο ἀλληλοδιδακτικαὶ σχολαὶ ἐν τοῖς προαστίοις Ρυδοκήπῳ καὶ Μαρασίῳ καὶ ε) Νηπιαγωγεῖον τοῦ Νικοδήμου. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος (1906) ἦσαν: α) Τρία νηπιαγωγεῖα, ἤτοι τὸ τοῦ Νικοδήμου, τὸ τοῦ συλλόγου «Εὐρυδίκης» καὶ τὸ τῆς Ἁγίας Μαρίνης. β) Ἑξατάξιος ἀστικὴ ἀρρένων. γ) Ἑξατάξιος ἀστικὴ θηλέων. δ) Πεντατάξιον γυμνάσιον ἀρρένων καὶ ε) Τριτάξιον γυμνάσιον θηλέων, ἀμφότερα καλούμενα καὶ Ζαρίφεια διδασκαλεῖα. Πάντα ἐστεγάζοντο ἐν κοινοτικοῖς κτηρίοις, ἐν οἷς καὶ τὸ τριώροφον περίοπτον Μαράσλειον μέγαρον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος διδασκόντων ὑπερέβαινε τοὺς 30, τῶν δὲ μαθητῶν τοὺς 1000, τῶν δὲ ἀποφοιτησάντων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν διδασκαλείων ἀπὸ τῆς συστάσεως μέχρι τῆς καταλύσεώς των, ἐπὶ ὅλην δηλαδὴ τριακονταετίαν, ὑπερέβη τοὺς 800. Τούτων ἄλλοι μὲν ἐγένοντο διδάσκαλοι, ἄλλοι ἐτρέποντο εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ ἄλλα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα καὶ ἄλλοι ἐσπούδασαν διαφόρους ἐπιστήμας. Ἐκ τούτου πρόδηλος εἶναι ἡ τε ἐθνικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ τῶν Ζαριφείων ἐπίδρασις ἐπὶ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς τε Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Θρᾴκης ἐν γένει. Οἱ διατελέσαντες διευθυνταὶ τῶν Ζαριφείων ἦσαν: Γεώργ. Κωνσταντινίδης (1874—1877), Βλάσιος Σκορδέλης (1877—1879), Λύσανδρος Χατζῆ-Κώνστας (1879—1880). Γεώργ. Ἀποστολίδης καὶ Ἰ. Καρακατσανίδης (1880—1881), Φίλιππος Σακελλαρίου (1881—1883, Κων. Τσούλκας καὶ ἀρχιμανδρίτης Ἰατρουδάκης (1883—1884), Γεώργ. Κωνσταντινίδης τὸ δεύτερον (1884—1887), Ντούλας Νικολαΐδης (1887—1888), Γεώργ. Σωτηριάδης (1888—1889), Ἀλέξ. Ζαμαρίας (1889—1896), Γρηγ. Βερναρδάκης (1896—1897), Δαμ. Ἰωαννίδης (1897—1898), Ἰωάν. Βεργάδης (1898—1900) καὶ Ἀθαν. Φυλακτὸς (1900—1906), πάντες ἐπιστήμονες, ὡς καὶ οἱ διδάξαντες ἐν τοῖς Ζαριφείοις καθηγηταί. Μνημονευτέα ὡσαύτως καὶ ἡ εὐπαίδευτος καὶ παιδαγωγικὴ τοῦ παρθεναγωγείου ἐπὶ τριακονταετίαν διευθύντρια Φ. Φιλιππουπολίτις Σμαράγδα Χατζῆ-Δαῆ. Παρὰ τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις ἐλειτούργουν καὶ δύο κοινοτικὰ οἰκοτροφεῖα.

Ἡ ὅλη ἀκίνητος τῆς κοινότητος περιουσία (ἐκκλησίαι, σχολικὰ κτήρια, προσοδοφόρα ἀστικὰ κτήματα, ἀγροί, σκεύη) ἀνήρχετο, κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμούς, εἰς ὑπὲρ τὰ 4 ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, αἱ δὲ ἐτήσιαι δαπάναι αὐτῆς, ἤτοι τῆς συντηρήσεως μητροπόλεως, ἐκκλησιῶν, σχολείων, δσπιταλίων, δύο οἰκοτροφείων, μαθητικοῦ συσσιτίου, καὶ τῶν ἀστικῶν κτημάτων εἰς ὑπὲρ τὰς 100 000 χρ. φρ., καλυπτόμεναι πᾶσαι ὑπὸ τῶν ἐτησίων συνδρομῶν τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, ὑπὸ τῶν μισθωμάτων τῶν κτημάτων της, τῶν διδάκτρων, τῶν τροφείων τῶν οἰκοτροφείων, τῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας προσφορῶν, τῶν δωρεῶν, τῆς ἐξ 25 000 χρ. φρ. ζαριφείου ἐπιχορηγήσεως καὶ τῆς ἐκ 5 000 χρ. φρ. χρυσοβεργείου. Σύλλογοι κοινωνικῆς προόδου τῆς κοινότητος, τουτέστι φιλανθρωπικοί, φιλόμουσοι καὶ φιλεκπαιδευτικοὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν τῆς ζωῆς της ἐλειτούργησαν: τὸ «Σωματεῖον τῶν καλῶν ἔργων» (1867), ὁ φιλεκπαιδευτικὸς σύλλογος τῶν φιλομούσων (1869), ὁ φιλολογικὸς «Ἑστία» μετ' ἀναγνωστηρίου (1880), ὁ φιλανθρωπικὸς καὶ φιλολογικὸς «Ἰσχύς» (1881), ὁ μουσικὸς καὶ φιλανθρωπικὸς «Ὀρφεύς» (1894, ὁ φιλολογικὸς «Ἀναγέννησις» (1900), ὁ τῶν πατρίων «Ἀλληλοβοήθεια» (1902), ὁ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων «Ὁμόνοια» μετὰ λέσχης (1895), καὶ ὁ φιλόπτωχος καὶ φιλεκπαιδευτικὸς τῶν κυριῶν «Εὐρυδίκη» (1880). Ἐφημερίδες δ' ἐξεδόθησαν ἡ «Φιλιππούπολις» τοῦ Δημ. Κουμαριανοῦ (1879—1906), ὁ «Μηνύτωρ τοῦ Αἵμου» τοῦ Γεωργ. Μουσαίου (1894—1896) καὶ αἱ «Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου» τοῦ ἰατροῦ Σκαρλάτου Κωνσταντινίδου (1896—1906).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἕλληνες, Λατῖνοι καὶ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, νομίσματα καὶ ἐπιγραφαί, περιηγήσεις καὶ ὁδοιπορικά, κώδικες τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως καὶ τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων. Περὶ Φιλιππουπόλεως εἰδικῶς ἔχουσι γραφῆ μέχρι σήμερον: *Κωνστ. Οἰκονόμου, ἱερέως*, Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως (Βιέννη 1819).— *Γεωργ. Τσουκαλᾶ*, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως Βιέννη 1851)— *Jirecek*, Philippopel (ἐν τῷ Das Fürsterthum Bulgariens, Wien 1891, τόμ. II, μετάφρ. βουλγαριστὶ ὑπὸ *Ἀργύρωφ*, ἐν τῷ Ὁδοιπορικῷ Βουλγαρίας, Σόφια 1899, σελ. 123—156).— *Ghiaourow*, Πλόβδηφ (βουλγαριστὶ ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ γυμνασίου θηλέων Φιλιππουπόλεως 1897—1898).— *Εὐγενίου Χασιώτου*, Πλόβδηφ ἢ Φιλιππούπολις (ἐν τῇ ἐφημερίδι «Φιλιππούπολις» 1899, ἀρ. 2559 κ. ἑξ).—*G. Kazarow*, Σημειώσεις περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλιππουπόλεω (βουλγαριστὶ ἐν τῷ Sbornik τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τόμ. XVIII, ἔτος 1901, Σόφια).— *St. Chichcof*, Plovdiv dans son passé et son présent (βουλγαρογαλλιστὶ 1926, ἐν Φιλιππουπόλει).— *N. Mouchmow*, Les monnaies antiques de Philippopolis (μετ' εἰσαγωγῆς περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς πολεως, βουλγαριστὶ ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς βιβλιοθήκης Πλόβδηφ, ἔτ. 1924, σελ. 181—210).— *Al. Peew*, Φευγαλέα ἀνασκόπησις τοῦ παρελθόντος τῆς Φιλιππουπόλεως (βουλγαριστί, Plovdiv, 192.).— *K. Moravenow*, Μνημεῖον περὶ τοῦ χριστιανικοῦ τῆς Φιλιππουπόλεως πληθυσμοῦ καὶ περὶ τῶν κατὰ φερομένην παράδοσιν κοινοτικῶν ἱδρυμάτων αὐτοῦ (βουλγαριστὶ ἐν χειρογράφῳ ἀπὸ τοῦ 1868, οὗ τμήματα μετὰ προσθηκῶν καὶ σημειώσεων ἐξεδόθησαν τῷ 1930 ὑπὸ *Al. Peew*, ἐν παραρτήματι τῆς ἐφημερίδος τοῦ δήμου τῆς Πλόβδηφ).— *Μυρτίλου Ἀποστολίδου*, Περὶ Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς ὀνομάτων (Θρᾳκικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. Α', ἔτ. 1928, σελ. 336—339).—Τὰ ἑλληνικὰ ἐν Φιλιππουπόλει σχολεῖα (τόμ. Β' 1929, σελ. 91—121).—Περὶ τῆς ἐν Φιλιππουπόλει συντεχνίας τῶν ἀμπατζήδων καὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει Βουλγάρων (σελ. 325—363).

Κ.-ΜΥΡΤ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

—/*Στρατ. Ἱστορ.*/ Κατὰ τὴν 6ην περίοδον τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου 1877—1878, τὴν εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Πλεύνας, ὁ ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν πασᾶν τουρκικὸς στρατός, ἀπωθηθεὶς ἐκ τῶν διαβάσεων τοῦ Αἵμου, συνεκεντρώθη ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕβρου παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν. Κατὰ τοῦ στρατοῦ τούτου ἐπῆλθε τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1878 ἡ ὑπὸ τὸν Γοῦρκον ρωσικὴ στρατιά, ἥτις ἐντὸς τριημέρου (15—17 Ἰανουαρίου) περιεκύκλωσε πανταχόθεν τοὺς Τούρκους καὶ τοσουτοτρόπως ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσιν ὑποχώρησιν διὰ τῶν αὐχένων τῆς Ροδόπης, τῶν μόνων ἀπομειναισῶν αὐτοῖς ἐλευθέρων διαβάσεων· ἀλλ' ἡ δι' αὐτῶν ὑποχώρησις ἦτο δυσχολωτάτη, καθόσον ὁδοὶ βαταὶ δὲν ὑπῆρχον, διὸ λείψανα μόνον τῶν Τούρκων κατώρθωσαν νὰ ὑποχωρήσουν, καὶ ταῦτα, ἀφοῦ πρότερον ἀπώλεσαν ἅπαν τὸ πυροβολικόν των καὶ τὴν ὀπισθοφυλακήν των, συλληφθεῖσαν αἰχμάλωτον ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ἡ τοιαύτη μεγάλη καταστροφὴ τῶν Τούρκων παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ὅτι ἐξουδετερώθη ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ τοιουτοτρόπως ἡ κατόπιν προέλασις τῶν Ρώσων πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐγένετο ἀμαχητί. Ν. Θ. Κ.

—**Φιλιππούπολις, Νέα** — /*Γεωγρ.*/. Προσφυγικὸς συνοικισμός, ὑπαγόμενος εἰς τὸν δῆμον Λαρίσης τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ νομοῦ. Κάτ. (1928) 1 124. Ἐν αὐτῷ ἐγκατεστάθησαν οἱ ἐκ Βουλγαρίας καταφυγόντες Ἕλληνες.

— **«Φιλιππούπολις»**. Ἐφημερὶς πολιτική, ἐκδοθεῖσα ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ ἐν Φιλιππουπόλει κατὰ τὰ ἔτη 1879—1906.

Φίλιππς (Philipps), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1804—1872). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Βερολίνου, τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Βιέννης καὶ ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ ἀγγλικὴ ἱστορία ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Νορμανδῶν» (1827—1828), «Κανονικὸν δίκαιον» (1845—1847), «Τὰ γερμανικὰ κράτη καὶ ἡ ἱστορία των» (1845), «Ἀνάμικτα» (1855—1860), «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία» κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

—**Φίλιππς**, ἢ ***Φίλιπς*** (Philipps ἢ Philips), ***Πέτρος***. Ἄγγλος μουσικοσυνθέτης (1560—1633). Μετὰ τὸ θρησκευτικὸν σχίσμα ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ Φίλιππς παραμείνας πιστὸς εἰς τὸν καθολικισμόν, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ. Ἐδημοσίευσε διαφόρους συλλογὰς συνθέσεών του ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Melodia olympica», δύο βιβλία μαδριγαλίων ὑπὸ τοὺς τίτλους «Gemmulae sacrae» διὰ 2 καὶ 3 φωνὰς καὶ «Deliciae acrae» (41 ᾄσματα διὰ 2 καὶ 3 φωνάς), λιτανείας, λειτουργίας καὶ ψαλμούς, «Paradissus sacris cantionis Conditus», κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Φίλιππσον (Philippson), ***Ἀλφρέδος***. Γερμανὸς γεωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βόννῃ τῷ 1864. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας ἐν Βέρνῃ, Χάλλῃ καὶ Βόννῃ ἀπὸ τοῦ 1911. Ἐκτελέσας μακρὰς περιηγήσεις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα (κατὰ τὰ ἔτη 1887—1890, 1893, 1896 καὶ 1928), τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1900—1904) τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἐδημοσίευσε τὰ πορίσματα αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔργα του, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἡ Πελοπόννησος» (1892), «Θεσσαλία καὶ Ἤπειρος» (1897), «Συμβολαὶ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ κόσμου τῶν ἑλληνικῶν νήσων» (1901), «Ἐξερευνητικαὶ περιηγήσεις ἀνὰ τὴν Δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν» (1903), «Ἡ περιοχὴ τῆς Μεσογείου» (1904, δ' ἐκδ. 1922), «Περιοδεῖαι καὶ ἔρευναι κατὰ τὴν Δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν» 1910—1911), «Ἐθνογραφικὰ τῆς Πελοποννήσου», «Ἡ ἀνωτάτη Ἰταλία» (1925), «Συμβολαὶ εἰς τὴν μορφολογίαν τῆς Ἑλλάδος» (1930). Μεγίστης σπουδαιότητος εἶναι καὶ οἱ συνοδεύοντες τὰ ἔργα χάρται. Ἐξέδωκεν ἐπίσης καὶ τὰ συγγράμματα: «Εὐρώπη» (1906), «Γενικὴ γεωγραφία» (1930—1931, β' ἐκδ.) καὶ «Εὐρωπαϊκὴ Ρωσία» (1908). Γ. Κ. Γ.

—**Φίλιππσον** (Filippson), ***Λουδοβῖκος***. Ἑβραιογερμανὸς συγγραφεὺς (1811—1889). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Χάλλης καὶ τοῦ Βερολίνου κλασσικὴν φιλολογίαν καὶ ἰουδαϊκὴν θεολογίαν καὶ διετέλεσε ραβῖνος ἐν Μεκλεμβούργῳ καὶ Βόννῃ. Ἵδρυσε τὰ περιοδικὰ «Israelitische Predigt und Schulmagazin» (1834), καὶ «Allgemeine Zeitung des Judentums» καὶ συνεργάσθη εἰς διάφορα ἄλλα περιοδικά, γράψας πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ ἰσραηλιτικὴ θρησκεία» (1861—1895), «Ρητορικὴ καὶ ἰουδαϊκὴ ὁμιλητικὴ» (1890), κ. ἄ. τὸ ἔργον ὅμως αὐτοῦ, ὅπερ τὸν κατέστησε διάσημον, εἶναι ἡ θαυμασία μετάφρασις τῆς Βίβλου εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, ἥτις ἐξεδόθη τῷ 1853. Μ. Δ. Β.

— **Φίλιππσον** (Filippson), ***Μαρτῖνος***. Γερμανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1846. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Βρυξελλῶν καὶ μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βελγίου, ἔγραψε δὲ διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ θρησκευτικὴ ἀντεπανάστασις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα» (γαλλιστί, 1884), «Ἱστορία τῆς βασιλείας τῆς Μαρίας Στούαρτ» (γαλλιστί, 1891—1892), «Ὁ μέγας ἐκλέκτωρ» (1897—1903), «Βιογραφία τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Γ'» (1893), κ. ἄ. Ἐν τῇ «Παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ», τοῦ Γκρότε ἔγραψε τὸ τμῆμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν νέαν ἐποχὴν (τ. Ζ—Θ', 1886—1889). Μ. Δ. Β.

Φιλίππωφ, ***Τέρτιος Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1824 ἐν Πετρουπόλει καὶ ἀποθανὼν τῷ 1899. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ αὐτόθι πανεπιστημίῳ καὶ νεώτατος ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ μυστικοσύμβουλος τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰργάσθη πάντοτε ἐπωφελῶς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος τοῦ 1870, προεκάλεσε δὲ πολλάκις δωρεὰς χιλιάδων ρουβλίων ὑπὲρ τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κατασχεθέντων κτημάτων τῷ 1862. Ἔγραψεν ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ «Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν». Τ. Ε. Ε.

Φίλιπς (Philips), ***Ἀμβρόσιος***. Ἄγγλος ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1671—1749). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Κανταβριγίας καὶ διετέλεσε βουλευτὴς ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τῆς Ἰρλανδίας, γραμματεὺς τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ δικαστής. Διεκρίθη κυρίως καὶ ποιητής, γράψας ποιήματα καὶ τραγῳδίας καὶ εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν σφοδρὰν πολεμικήν του πρὸς τὸν Πώπ, ἥτις παρέμεινε παροιμιώδης διὰ τὴν ὀξύτητά της. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν κόμιτα τοῦ Ντόρσετ» (1709), «Βουκολικά», ἅτινα θεωροῦνται τὸ δυνατώτερον τῶν ποιητικῶν του ἔργων, «Ὠδαὶ εἰς τὴν Σαπφὼ» (1713), «Χέμφρυ, δοὺξ τοῦ Γκλούτσεστερ» τραγῳδία (1723), κτλ. Τῷ 1718 ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Freethinker», διὰ τοῦ ὁποίου διεξήγαγε τὴν πολεμικήν του κατὰ τοῦ Πώπ. Μ. Δ. Β.

—**Φίλιπς** (Philips), ***Γεώργιος Μόρρις***. Ἀμερικανὸς παιδαγωγός, γεννηθεὶς τῷ 1851. Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πενσυλβανίας, ἀσχοληθεὶς κατόπιν μὲ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ γενόμενος πρόεδρος τοῦ παιδαγωγικοῦ συμβουλίου τῆς πολιτείας Πενσυλβανίας ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης πρόεδρος τῆς ἱστορικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἑταιρείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἀστρονομία» (1882), «Ἐθνικὸν κράτος» (1905), «Αἱ νέαι κατευθύνσεις τῆς παιδαγωγικῆς», κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

—**Φίλιπς** ἢ ***Φίλλιπς*** (Philips ἢ Phillips), ***Ἐδουάρδος***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1630—1696). Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Μίλτωνος, ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης. Τὸ κυριώτερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὸ «Theatrum poetarum» (1675), ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται κατάλογος τῶν ποιητῶν ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἰδίως ὅμως τῶν Ἄγγλων. Ἔγραψεν ἐπίσης «Γενικὸν λεξικὸν» (1658), ὅπερ ἐξετιμήθη μεγάλως ὑπὸ τῶν εἰδικῶν καὶ ἔσχε πολλὰς ἐκδόσεις, καὶ «Enchiridion linguae latinae». Μ. Δ. Β.

—**Φίλιπς** ἢ ***Φίλλιπς*** (Philips ἢ Phillips), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1631—1706). Ἔγραψε σατίρας κατὰ τῶν πουριτανῶν, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ «Σάτιρα κατὰ τῶν ὑποκριτῶν» (1655),

Digitized by Google

καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα, ὧν ἡ κυκλοφορία ἀπηγορεύθη, ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικῶς ἐλευθεριάζοντος ὕφους καὶ περιεχομένου των. Μετέφρασεν ὡσαύτως εἰς γλαφυρὰν ἀγγλικὴν γλῶσσαν τὸν «Δὸν Κιχώτην». Μ. Δ. Β.

—**Φίλιπς** (Philips), *Ἰωάννης*. Ἄγγλος ποιητὴς καὶ συγγραφεύς (1679—1709). Ἦτο ἔγγονος τοῦ Μίλτωνος καὶ ἐγένετο γνωστὸς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας διὰ τὸ πρόωρον ποιητικόν του τάλαντον. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Τὸ γυαλιστερὸ σελλίνι», σατιρικὴ ἀπομίμησις τοῦ «Ἀπολεσθέντος παραδείσου» τοῦ Μίλτωνος, «Cyder» (1708), διδακτικὸν ποίημα, «Cerealia» (1906) κλπ. Μ. Δ. Β.

—**Φίλιπς** (Philips), *Φ. Κ.* Ἄγγλος μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ Σάντχωρστ καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ὡς ἀξιωματικὸς ἐπὶ τριετίαν, παραιτηθεὶς κατόπιν διὰ ν' ἀφιερωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἔγραψε πολλὰ διηγήματα καὶ μυθιστορήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἄνθρωποι», «Γυναῖκες καὶ πράγματα», «Ἡ πτωχὴ μικρὴ Μπέλλα», «Αἱ ἐκπληκτικαὶ περιπέτειαι τῆς Λουκίας Σμίθ» κτλ. Ἔγραψεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων καί τινα θεατρικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ Λαίδη Πάντιγκτον», «Ἡ σύζυγος», κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Φίλιπσμπουργκ (Philipsburg) (*Γεωγρ.*). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν Πενσυλβανίᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Μωσχάνον. Κάτ. 13.585. Εἶναι τὸ κέντρον τῆς πλουσίας γαιανθρακοφόρου περιφερείας τοῦ Κλήρφιλντ καὶ ἔχει μεγάλα γαιανθρακωρυχεῖα. Μ. Δ. Β.

Φίλιπσον (Philipson), *Γεώργιος*. Ἄγγλος ἰατρὸς (1836—1918). Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν πανεπιστημίων τοῦ Ντούρχαμ, τοῦ Νιουκάσλ καὶ τοῦ Λονδίνου, μέλος τοῦ γενικοῦ ἰατρικοῦ συμβουλίου τῆς Ἀγγλίας, πρόεδρος τῆς Βρεττανικῆς ἰατρικῆς ἑταιρείας καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Γενικὴ παθολογία», «Αἱ ἀσθένειαι καὶ ἡ μετεωρολογία», κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Φιλίσκος. Πέρσης στρατηγὸς ἐξ Ἀβύδου, ἀποσταλεὶς τῷ 368 π. Χ. ὑπὸ τοῦ σατράπου Ἀριοβαρζάνου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην. Διορισθεὶς μετὰ ταῦτα διοικητὴς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐδολοφονήθη ἐν Λαμψάκῳ (*Δημοσθ.*, Κατ' Ἀριστοκρ. 666 καὶ 668). Α. Θ. Σ.

—**Φιλίσκος**. Ἀρχαῖος Ἕλλην κωμικὸς ποιητὴς τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας, τοῦ ὁποίου σῴζονται ἀποσπάσματά τινα ἐκ κωμῳδιῶν καὶ ἁπλοῖ τίτλοι ὀκτὼ κωμῳδιῶν του. Γ. Μ. Β.

—**Φιλίσκος**. Ἀρχαῖος Ἕλλην τραγικὸς ἐκ Κερκύρας, ἀκμάσας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (285—247) καὶ ζήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Κατήγετο ἐκ Κερκύρας καὶ φέρεται ὡς ἐκτελῶν εἴς τινα πομπὴν τὰ καθήκοντα τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου. Φαίνεται ὅτι ἦτο δόκιμος ποιητής, διότι καὶ τὴν εἰκόνα του παρεδόθη ὅτι ἐποίησεν ὁ ζωγράφος Πρωτογένης καὶ εἰς ἀλεξανδρινὴν πλειάδα τῶν ποιητῶν συγκατελέγετο. Ἀποσπάσματα ἐξ ἔργων του μᾶς διεσώθησάν τινα, ὡς καὶ τίτλοι ἁπλοῖ τραγῳδιῶν του. Γ. Μ. Β.

—**Φιλίσκος**. Γλύπτης καὶ ζωγράφος τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς ὁ ζωγράφος ἑνὸς πίνακος εἰκονίζοντος παῖδα φυσῶντα πῦρ καὶ ὡς ὁ πλάστης τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Λητοῦς, τῆς Ἀρτέμιδος, τῶν ἐννέα Μουσῶν καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Τοῦ Φιλίσκου τούτου εὑρέθη ἐν τῷ ἐν Θάσῳ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐνυπόγραφον ἀκέφαλον γυναικεῖον ἄγαλμα, ὄχι μεγάλης τέχνης. Β. Δ. Θ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google